ראש השנה
יומא
סוכה

מסכת

ראש השנה

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת תקעו שופר בגוים (ירמיה נ״א כ״ז) לפ״ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Трактатъ Рошъ-Гашана.
Часть VII Отд. I.
Съ Виленскаго изданія 1881 г.
1887.

Дозволено цензурою. — 17 Іюня 1887 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.
1887.

מסכת

ראש השנה

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פ"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות
(מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}
ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות}
(על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה) להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל וייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"י מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. (ע' מעל"ד סי' פ"ז). וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

☜ וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה ☞

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

בשנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושבע לב"ע

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה :

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות :

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף :

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמלאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות : מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמלאו בכ"י ונדפסו בספר"מ בשנת תרי"א).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבינו דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) — רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רוב הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בכמה מקומות מוכח בהן ספר התרומה ומחברו שלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדויק וההוספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. ובראש הספר כתוב בכתב וכמ"ש הרחיד"א ז"ל בזה"ל: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבת, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל חתום עליו בעלם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירן לשבח בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל.

ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודם בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בפ' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והנ"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שצ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות.

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת :

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חרושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חרושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווינציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, והלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חרושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעלם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חרושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חרושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חרושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל הכס לצבי ז"ל).

עג) חרושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חרושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חרושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חרושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חרושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חרושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ ישכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מזוליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר, מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גרידץ (בעהמ"ס לפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי ; (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב) ;

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה ;

גם הוספנו בו : א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים „עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות מפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא גיהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

ארבעה

ראשי שנים הם *באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים *באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה ר' אלעזר ור"ש אומרים **באחד בתשרי באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות *באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו: **גמ'** *למלכים למאי הלכתא אמר רב חסדא לשטרות דתנן *שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין תנו רבנן מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר אמר מר מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה הא קמ"ל

רש"י

ארבעה ראשי שנים: למלכים. רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך כדאמרינן במסכת גיטין (ד' פ.) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה: ולרגלים· מפרש בגמרא (ד' ד') : למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחבירתה דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ואמר מר בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נג:) *בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: לשנים· מפרש בגמ' (דף ח·): לשמיטין וליובלות· משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: לנטיעה. למנין שני ערלה ואפילו נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול וכולהו מפרש טעמא בגמרא: לירקות· למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ר"ה על של אחר ר"ה: לאילן. לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט שבאילן הולך אחר חנטה ובגמ' מפרש מאי שנא שבט: **גמ'** למאי הלכתא· כלומר למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו: לשטרות·להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר: דתנן· במסכת שביעית(פ"י מ"ה):שטרי חוב המוקדמין פסולין·לפי שרלה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוה מזמן שבשטר ושלא כדין הוא שהרי קדמה מכירה להלואה ובשטר מעיד שהלואה קדמה לפיכך קנסוהו מלגבות בו (א) ולא יטרוף אפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים ואם לא קבעו יום לתחילת שנות המלך אלא כל מלך ומלך לפי יום שעמד אין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית לוה פלוני מפלוני מנה והעדים אמרו כשחתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה כאותה ששנינו (ב"ב ד' קסז:) כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוהו קודם לכן או אחר כן אבל ראינו שהלוהו מנה בתמוז בשנה שלישית למלך פלוני ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו אם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו (ב) נמלא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ושטר מוקדם הוא ואם עמד בין כסליו לתמוז שלאחריו נמלא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ושטר מאוחר הוא ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו: עלתה לו שנה. כלומר כלתה לו שנתו ומתחה מונין לו שנה שניה:

מאי

תוספות

ארבעה ראשי שנים הן. בכל דוכתי תני הן כדאשכחן הכא ובפ' בתרא דשבועות (ד' מט·) ארבעה שומרים הן ובפ"ק דחולין (ד' יז:) ג' פגימות הן ובפ' אין מעמידין (ע"ז ד' לו·) ג' ייטות הן ובפ' כל הגלמים (שם ד' מז:) ג' בתים הן ג' אבנים הן ג' אילנות הן אבל ברים ב"ק (ד' ב· ושם) תנן ארבעה אבות נזיקין ולא תני הן משום דקאי להבתריה כלומר ארבעה אבות נזיקין הללו לא ראי זה כראי זה ותדע דבגמרא במתניתא דרבי חייא ורבי אושעיא תני הן*:

למלכים· פי' בקונטרס משום שלום מלכות ואינו דהכא למלכי ישראל קמיירי ודוקא גבי גיטין אמרינן הכי פרק הזורק (גיטין ד' פ· ושם) אמר עולא מפני מה תקנו מלכות בגיטין משום שלום מלכות וגבי גיטין פסולין ודאי אפי' מלכות שאינה הוגנת כמלכות מדי ויון אבל מתני' דהכא פירוש לשטרות ובפ"ק דע"ז (ד' י·) אמרינן דבגולה אין מונין (ג) אלא למלכי יון בלבד ומסקינן כמי התם דלמלכים דהכא למלכי ישראל וכן אמרינן לקמן(ד' ג·)בגמר' לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן וצריך לפרש דאין צריך שלום מלכות אלא בגט אשה לפי שהוא דבר גדול ומילתא דחשיבות לפי שעל ידי גט מותרת לכל אדם וחשיב משאר שטרות:

לשטרות דתנן שטרי חוב המוקדמים· פירש בקונטרס שאם לא קבעו יום לתחילת שנת המלך אלא לכל מלך לפי מה שעמד פעמים שאין להבחין כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית ובאו עדים ואמרו כשחתמנו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו כאותה ששנינו כותבין שטר ללוה אע"פ שאין המלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוהו קודם לכן או אחר כך אבל ראינו שהלוהו בתמוז שנת שלש למלך ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו ואם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמלא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ואם עמד בין כסליו לתמוז נמלא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו וצריך לפרש שהודו המלוה והלוה שהלואה אחת היא דאי לאו הכי מנא ידעי והשתא משמע לפי' הקונטרס מספק הייט חושבין אותו מוקדם אי לאו דקבעו ניסן ר"ה שע"י כן אנו יודעין בו שהוא מאוחר ואי אפשר לומר כן דאין לנו לפסול שום שטר מספק כדמוכח ברים אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לב· ושם) דקאמר שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא באותו יום עמנו הייתם שטר כשר ועדיו כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו הרי שאנו תולין להכשיר מספק וכן בגט פשוט (ב"ב דף קעא· ושם) דקאמר שטר שזמנו כתוב בשבת או בי' בתשרי כשר שאני אומר אחרוהו וכתבוהו ומיהו יכול לפרש פירוש איפכא שיפרש שכתוב בשטר בתמוז בשנת שלש והעדים החתומים אומרים שבכסליו בשנת ג' היתה המלוה והייתי מכשיר מספק וע"י שקבעו בניסן ר"ה אנו יודעין שהוא מוקדם דלעולם תמוז קודם לכסליו ומיהו עיקר פירושו תימה גדולה שעשו תקנה פן ישכחו כל העולם מתי עמד המלך וכן סופר שכותב כל היום שטרות היאך ישכח ועוד דא"כ הוי מצי למימר דנפקא מינה טובא לכל שטרות שלא ידעו מה לכתוב בו ביום דאין יודעין מתי מתחלת שנת המלך ועוד דכי האי גוונא לאו מוקדם לאביי דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג· ושם) עדיו בחתומיו זכין לו ולרב אסי דפליג עליה למה הוצרכו לעשות תקנה זו הא אמרינן אין כותבין שטר ללוה אא"כ מלוה עמו אלא בשטרי הקנאה ונראה דנפקא מינה לשטרי חוב(ד) המוקדמין הייט כגון אם עמד המלך באחד בניסן כשיגיע אחד בניסן אחר ישכח הסופר ויסבור דאשתקד עמד המלך בשנים בניסן דעביד איניש דטעי חד יומא ויכתוב באחד בניסן בשנה ראשונה למלך ונמלא שטר זה מוקדם שנה שלימה שהיא שנה שניה וכתוב ראשונה ונמלאו ב"ד טורפין מן הלקוחות של שנה זו שלא כדין אבל עכשיו שקבעו ניסן ר"ה תו לא אתי לידי תקלה דאפי' עמד אשתקד בשנים בניסן כשמגיע ניסן אחר מתחילין למנות לו שנה אחרת וא"ת אכתי אתי לידי תקלה דאם עמד בכ"ט באדר בשנה ראשונה למלך כשיגיע כ"ט אחר יטעה הסופר ביום אחד ויסבור שעמד באחד בניסן ויכתוב עכשיו בכ"ט באדר(בשנה ראשונה למלך)ונמלא מוקדם שנה שלימה לאו פירכא היא דכשעמד בכ"ט באדר מיד שיגיע לאחד בניסן מתחיל למנות שנה שניה ויודע הסופר שכל השנה כתב בכל השטרות שנה שניה הלכך לא טעי ויש שיטה אחרת בירושלמי בין מ"ד מניסן מנינן בין מ"ד מתשרי מנינן מה ביניהן א"ר ילחק שטרות יולאות ביניהן לוה באייר וכתב ביה שנה שניה למלכות מכר מכירה במרחשון וכתב בו שנה שניה למלכות מ"ד מניסן מנינן מלוה קדמה מ"ד מתשרי מנינן מכירה קדמה ומילתא אחריתי היא ולא אתי לפרושי מאי טעמא קבעו ניסן ראש השנה: **שטרי** חוב המוקדמין פסולין. בשלהי איזהו נשך (ב"מ ד' עב· ושם) פי' בקונטרס פסולין לגבי משעבדי אבל מבני חרי גבי ולא יתכן וכמו שפירשנו שם (ד"ה שטר):

אבל

רבינו חננאל

ארבעה ראשי שנים הם באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים. ואמרינן למלכים למאי הלכתא בעינן למידע ר"ה שלהן. אמר רב חסדא לשטרות כלומר כיון שזמן השטרות למנין שנות המלכים מונין כדאמרינן בשנת כך וכך לינאי המלך בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג· צריכין אנו לידע ר"ה שלהן איזה יום ואיזה חודש הוא· שאם יצא לפנינו שטר יודעין כמה שנים יש לו ומאותו הזמן שנכתב השטר נשתעבדו לו כל הנכסים של לוה ואם מכר הנכסים אח"כ בעל חוב בא וטורף ומוציא מידו. וכיון שר"ה של מלכים ניסן עד ניסן אחר תשלום השנה וכסדר הזה מונין והולכין וכן שני שטרות היוצאין על אדם אחד מן הזמן של זה ושל זה מתברר איזה קודם ולו משפט לטרוף הנכסים קודם· ואם ילוה אדם לחבירו מעות בניסן בשנת ה' לינאי המלך ויקדים זמן השטר ויכתב בניסן בשנת ד' לינאי המלך· אם נתברר בב"ד כי העדים הקדימו זמנו של אותו השטר פסול הוא כדתנן בסוף מס' שביעית שטרי חוב המוקדמין פסולין דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין אבל המאוחרין כשרין· מלך שעמד בכ"ט באדר כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' בכורות הלכה ו סמג עשין ריב:
ב ב ג מיי' פ"ד מהל' שמיטין הל' ט ופ"י הל' ד סמג עשין קמח ולאוין רסח:
ג ד מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הל' ח סמג עשין קלז טוש"ע י"ד סימן רלד סעיף ד:
[לפנינו שם ליתי' מלת הן · וע"ע תוס' ב"ק ב· ד"ה ארבעה]
ד ה ו מיי' שם פ"א הל' ב ופ"ה מהל' תרומות הל' יא סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף נו וסעיף קכה:
ה ז מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה הל' א סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סימן מג סעיף ז:
ו ח מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף יב ויג:

מסורת הש"ס

[לקמן ח·] ע"ז י· [בכורות נג:] [שם נח·] [עי' בפרש"י לקמן יד· בפיסקא] [ע"ז י·] ב"מ יז· שם עב· סנהדרין לב· שביעית פ"י מ"ה ב"ב קנז: שם קעא: [לקמן ח·]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שטרי חוב המוקדמין כו' (ולא יטרוף אפי' וכו' עד מן המשועבדים) תא"מ ונ"ב מדברי התוס' משמע שלא היה לפניהם לשון זה בפי' רש"י: (ב) בא"ד בין תמוז לכסליו שלאחריו נמלא: (ג) תוס' ד"ה למלכים וכו' דבגולה אין מונין· נ"ב פי' לשטרות אין מונין: (ד) ד"ה לשטרות וכו' ונראה דנפקא מינה לשטרי חוב· נ"ב ויש להקשות אמאי לא פי' התוס' דכן זה על פי פירש"י בטעות סדיינין דנפקא מינה כגון שעמד המלך בא' בניסן והלואה היתה בא' בניסן בשנה שלישית דשטר מאוחר הוא והדיינין יטעו ביום א' ויסברו שהמלך עמד בב' בניסן ונמלא דא' בניסן היא סוף שנה שלישית שהלוה לו מעותיו ושטר מוקדם הוא וי"ל דאם כן לאחר שתקנו דר"ת ניסן ר"ה למלכים נמי איכא למיחש לטעות הדיינין דאם עמד המלך בר"ח ניסן וכתיבת השטר בסוף שנה בכ"ט באדר בשנה ראשונה ועדים מעידים שהלואה היתה עכשיו בכסליו לפני אדר דשטר מאוחר הוא יטעו הדיינין ביום א' ויסברו שהמלך עמד בכ"ט באדר ומיד שיגיע ניסן מתחיל שנה שניה ונמלא שכתיבת השטר בכ"ט באדר בשנה ראשונה היתה מקמי שהלואה שבכסליו שהיא שנה שניה אבל לפי' דלא חיישינן לטעות של סופר ניחא:

קמ"ל דניסן ר"ה למלכים *ויום אחד בשנה חשוב שנה ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר פשיטא לא צריכא דאימנו עליה מאדר מהו דתימא נימנו ליה תרתין שנין קמ"ל ת"ר *מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני אמר מר מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה פשיטא מהו דתימא שתא לבי תרי לא מנינן קמ"ל מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה פשיטא מהו דתימא כי אמרינן יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה אבל בתחלת שנה לא אמרינן קמ"ל מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני פשיטא לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא מהו דתימא נימנו לי' תרתין שנין קמ"ל א"ר יוחנן מנין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן שנאמר *°ויהי בשמונים מ"א ו שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל [ר"נ ורבינו] מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים מה יציאת מצרים מניסן אף מלכות שלמה מניסן ויציאת מצרים גופה מנלן דמניסן מנינן דילמא מתשרי מנינן לא סלקא דעתך דכתיב °ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על במדבר לג פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש וכתיב °ויהי בארבעים שנה דברים א בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה וגו' מדקאי באב וקרי לה שנת ארבעים וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים מכלל דר"ה לאו תשרי הוא בשלמא היאך *מפרש ר"ה ח' מ"ז דליציאת מצרים אלא האי ממאי דליציאת מצרים דילמא להקמת המשכן *כדאמר רב פפא שנת עשרים לגזרה שוה הכא נמי שנת ארבעים שנת ארבעים לגזרה שוה מה כאן ליציאת מצרים אף כאן ליציאת מצרים וממאי דמעשה דאב קדים דילמא מעשה דשבט קדים לא ס"ד דכתיב °אחרי הכותו את סיחון וכי נח שם נפשיה דאהרן אכתי הוה סיחון קיים דכתיב וישמע

רש"י

אבל בתחלת שנה לא · וא"ת ולאו קל וחומר הוא כדאמרינן לקמן (ד' י') בפרקין ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה סוף יום עולה לה בתחלתה שנה שיום אחד עולה בסופה אינו דין שיום א' עולה לה בתחלתה לאו פירכא היא אדרבה (כ"ש הכא דהכי ניחא טפי)דדין הוא כשעמד (ומונה לו) אחר תחתיו באדר דמונין לו שנה בשביל יום אחד דהיינו בתחלת שטותיו כעין נדה שסוף היום עולה לה בתחלתה אבל מת בניסן לא ימנה לו שנה בשביל יום אחד כיון דהייט סוף שטותיו כמו נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה:

דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך · אע"ג דלעיל סגי לה בטעמא דאימנו עליה מאדר הכא לא סגי ליה בהכי דמההוא דלעיל שמעינן ליה והך רישא והך גבי הדדי מתניין ואפילו לא מתניין גבי הדדי כדאשכחן בפרק גט פשוט (ב"ב ד' קסו· וסם) גבי הא דתניא כסף בדינרין אין פחות מב' דינרין זהב כסף והדר תני באידך זהב בדינרין אין פחות מבשני דינרין כסף זהב ופריך אבתריה דילמא (למימר) דהבא פריכי בתרי דינרי קאמר ליה ומשני אביי יד בעל השטר על התחתונה ופריך אי הכי רישא נמי כלומר בההיא דכסףבדינרין נמי הוה ליה למימר שיהא יד בעל השטר על התחתונה ובשני דינרי כסף כספא פריכא קאמר ליה ואע"ג שהם ב' ברייתות קרי ליה רישא דקים ליה דגבי הדדי מיתנו (ורב שמואל דחק לפרש שם בענין אחר:

בחדש זיו הוא החדש השני · משמע הכא דהייט אייר כיון דמניסן מנינן למלכים ולקמן (דף יא·) משמע דניסן הוא חדש זיו שנולדו בו אבות העולם שהם זיותני עולם מיהו בקונטרס פי' לקמן דהכי קאמר כשנתחדש אייר כבר נולדו זיותני עולם בניסן א"נ זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה:

מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים · מפשטיה דקרא לא מצי למילף (ב) משום דנולדו בו זיותני עולם דדילמא מאדר מנינן ולניסן קרי ליה חדש זיו ואפי' אי הוה (הכי) קרי ליה לאייר חדש זיו משום דאית ביה זיוא לאילני אין להוכיח דאלמא מניסן מנינן משלמה דקרי ליה חדש שני משום דהכי הוה מעשה שמלך בניסן:

מה יציאת מצרים מניסן · ומאי דיליף יציאת מצרים מויעל אהרן לא מצי למילף דבאחד בניסן ר"ה דדילמא מט"ו בניסן מנינן אבל למאי דיליף מויהי בחדש הראשון וגו' ניחא:

בחדש החמישי · על כרחך שהוא אב דמדקרי בקרא בחדש ניסן ראשון הוא לכם מכלל דכל חדשים האחרים הנרמזים אמרינן חמישי שני שביעי במנייתו למנין הראשון מנין: **בשלמא** היאך קרא מפרש דליציאת מצרים · פי' קרא דויעל וכו' אבל קרא דויהי לא מפרש ליציאת מצרים:

וישמע

תוספות

מאי קמ"ל לא גרסי' אלא (א) קמ"ל ניסן ר"ה למלכים וכו': דאימנו עליה · נמנו וגמרו השרים למנותו: לזה ולזה · הבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת כותב ואם רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד: מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן · והוא הדין אם עמד באחד מכל החדשים שעד ניסן הבא ורוצה למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון מונה והרוצה כותב בשנה ראשונה למלך שעמד: ושניה לשני · הבא לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת שאין שנה זו שלו ולא ימנה את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה אלא שניה זו ראשונה לשני: שתא לבי תרי לא מנינן · משנכנס בה המלך שמת אפי' יום אחד לא יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד אלא למלך המת: בסוף שנה · כגון מלך העומד באדר כלתה לו שנה כשילא אדר וחשוב לו יום שבסוף שנה זו כשנה שלימה להיות שנה הבאה נקראת שנה שניה: אבל יום אחד בתחילת שנה · לא יחשוב לו יום אחד שנה ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו משמת: ומלך בן מלך הוא · דאי משום דאימנו עליה לא איצטריך לאשמעינן דשמעינן לה מרישא אבל השתא דאיכא תרתי אימא נימנו ליה מקמייתא קמ"ל וטעמו של דבר °לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב (דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו: בחדש זיו · הוא אייר כדמפרש קרא הוא החדש השני ואמרינן לקמן (ד' ז·) ניסן ר"ה לסדר מנין החדשים: למלך שלמה על ישראל · אשנה רביעית קאי ומקרא מסורס הוא בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני ה"נ כתיב קרא אחרינא לקמן ויחל לבנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע למלכותו (דה"ב ג): מקיש מלכות שלמה · לענין מנין השנים ליציאת מצרים שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ד' מאות ושמונים ליציאת מצרים ובשנת ארבע למלוך שלמה: מה יציאת מצרים · מנין השנים שמונין לה מתחילין מניסן אף מלכות שלמה מניסן: אימא מתשרי · אע"פ שיצאו בניסן משהגיע תשרי קראו לו שנה שניה לפי שתשרי ר"ה לשנים הגמנים לבריאת עולם והוא הדין ליציאת מצרים: ויהי בארבעים שנה הואיל משה באר את התורה · מכלל דתשרי לאו ר"ה דאי תשרי ר"ה הוא הוה ליה בשבט שנת מ"א: דילמא להקמת המשכן · שהיה בשנה השנית: כדאמר רב פפא · לקמיה: שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה · רב פפא כולהו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה כולהו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש על ידי דין גזירה שוה: דילמא מעשה דשבט קדים · ובתשרי שלפניו נכנסה שנת ארבעים: אחרי הכותו את סיחון · נאמר במשנה תורה:

אלא

רבינו חננאל

דקי"ל יום אחד בשנה חשוב שנה ומונין לו מניסן שנה שניה · ואם לא עמד אלא בא' בניסן אע"ג שהסכימו והמליכו מאדר אין מונין לו שנה שניה אלא בניסן אחר · ת"ר מת המלך באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה כלומר אם היתה זו השנה שנה עשירית למלכותו מונין עשר שנים למלך פלוני ושנה למלך שעמד ובניסן מונין שנה שניה לזה המלך ושטר היוצא בניסן שנת שתים למלך פלוני יודעין שזה השטר זמנו י"א שנה · מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה שמת אע"פ שלא חי משנה זו שנכנסה אלא יום אחד עלתה לו שנה ולזה שעמד מונין לו שנה עד ניסן הבא · ובניסן הבא כותבין שנה שניה למלך פלוני · מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין עד תשלום אדר לראשון ומניסן לשני ואע"פ שהוא בן מלך וגם נמנו השרים והסכימו להמליכו מאדר אין מונין לו אלא משעה שעמד · א"ר יוחנן מנין שאין מונין למלכי ישראל אלא מניסן שנאמר ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים וגו' ויציאת מצרים גופה ממאי דמניסן מנינן דכתיב ויעל אהרן וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש · וכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש · וגמר ארבעים ארבעים לג"ש מה התם ליציאת מצרים אף האי ליציאת מצרים מדקאי באב במיתת אהרן וקרי ליה שנת ארבעים ואשכחנן כי מת אהרן ועדיין סיחון הוה קיים כדכתיב

מסורת הש"ס

[לקמן ז: ירו' נדם מב·]

[תוספת' פ"א]

שם ל"ג

מלכים א' ו

[ר"ה ח' מ"ז]

מכילתא פ' בא

[ב"ב קסו·]

[ר"ה ג·]

[לקמן ג:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי קמ"ל ל"ג אלא כא קמ"ל דניסן: (ב) תוס' ד"ה מקיש כו' לא מצי למילף דדילמא מאדר מנינן ולניסן קרי ליה חדש זיו משום דנולדו בו זיותני עולם ואפילו אי הוה קרי ליה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ומלך בן מלך כו' לפי שהמלכות כו' כריתות ה ע"ב

ויִשמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב °ויראו כל העדה כי גוע אהרן וא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו כדריש לקיש *דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות אי דילמא אלא דהא מי דמי התם כנען הבא סיחון תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען סיחון שדומה *לסייח במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו ערד שמו איכא דאמרי ערד שדומה לערוד במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו סיחון שמו ואימא ר"ה אייר לא סלקא דעתך דכתיב °ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן וכתיב °ויהי בשנה השנית בחדש השני (א)נעלה הענן מעל משכן העדות מדקאי בניסן וקרי לה שנה שנית וקאי באייר וקרי לה שנה שני' מכלל דר"ה לאו אייר הוא ואימא ר"ה סיון לא ס"ד דכתיב °בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ואם איתא בחדש השלישי בשנה השנית לצאת וגו' מיבעי ליה ואימא תמוז ואימא אב ואימא אדר אלא אמר ר"א מהכא °ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו מאי שני לאו שני לירח שמונין בו למלכותו מתקיף לה רבינא ואימא שני בחדש א"כ שני בחדש בהדיה הוה כתיב ביה ואימא בשני בשבת חדא דלא אשכחן שני בשבת דכתיב ועוד מקיש שני בתרא לשני קמא מה שני קמא חדש אף שני בתרא חדש תניא כוותיה דר' יוחנן מניין שאין מונין להם למלכים אלא מניסן שנא' °ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' וכתיב °ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וגו' [וכתיב °ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש] וכתיב °אחרי הכותו את סיחון וגו' ואומר וישמע הכנעני וגו' ואומר ויראו כל העדה כי גוע אהרן וגו' ואומר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית וגו' ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו' ואומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' ואומר ויחל לבנות וגו' א"ר חסדא *לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן שנא' °דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים וגו' וכתיב °ויהי בחדש ניסן שנת עשרי' לארתחשסתא וגו' מדקאי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי ליה שנת עשרים מכלל דר"ה לאו ניסן הוא בשלמא היאך מפרש דלארתחשסתא אלא האי ממאי דלארתחשסתא דילמא למניינא

אלא וייראו · נתגלו : כדריש לקיש · כי גוע נתינת טעם הוא לדבר שלפניו נתגלו העדה לפי שגוע אהרן שלשון כי בד' לשונות משמש במקרא פעמים בא במקום אם פעמי' בא במקום דילמא שמא פעמי' בא במקום דהא שנותן טעם לדבר פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו כי יהיה להם דבר תורה אור (שמות יח) כי תפגע (שם כג) כי יקרא קן (דברים כב) כולן לשון אם הם וכן כי תבאו (שמות יב) כי תלכון (שם ג) כי תכלה (דברים כו) כי תשא (שמות ל) וכל המשמשין במקום כאשר ובמקום אשר כולן לשון אם הם שמצינו בכמה מקומות אם משמש לשון כאשר ולשון אשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו) שהרי בודאי יהיה ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא ב) הרי זה וכאשר תקריב שהרי חובה הוא וכן אם כסף תלוה (שמות כב) אם יבלענו ממקומו (איוב ח) המדבר בשלות רשעים דילמא כגון כי תאמר בלבבך (דברים ז) שמא תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן לא תירא מהם כי תאמרו מה נרדף לו (איוב יט) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך וחדלת (שמות כג) (כי תראה והתעלמת) והרבה כאלו לשון שמא הן לא לחקתי כי יראה (בראשית יח) ה"ז לשון דהא לפי שיראה ויאמר לא כי לחקת (שם) ה"ז לשון אלא כי גוע אהרן כשאתה קורא וייראו הרי זה לשון דהא הודו לה' כי טוב (תהלים קיח) שהרי טוב לא תקפוץ את ידך וגו' (דברים טו) אלא פתוח תפתח : סייח · עייר בן סוס : ערוד · חמור הבר : ואימא אב ואימא אדר · דכל חדשים שבין אב לשבט פקע לן לעיל מדקאי באב וקרי ליה שנת ארבעים כו' : מאי שני · דהדר כתב פעם אחרת בקרא בשני מהכא שמעי' דשני לירח שמונין בו למלכים : שני בחדש בהדיא הוי כתיב ביה · כדכתיב בכמה מקומות באחד לחדש וכתיב בשנה השלישית בעשור לחודש : בשבת לא אשכחן דכתיב ביה קרא · דהדר ביה קרא בשני : תניא כוותיה דר' יוחנן · בכולי קראי דאייתי לעיל : ויבא

ויִשמע הכנעני מלך ערד · במדרש* אמרינן דהייט עמלק כמו שיסד הפייט בפזמון של פרשת זכור כסות ולשון שינה היות כמלך ערד אבל מ"מ דייק שפיר דהוה סיחון קיים מדשינה עמלק עצמו לבא כדמותו ונראה דמההוא דמסיק קא דריש דאי מההוא דחקת הא מפרש דשמע כי בא ישראל דרך האתרים ורש"י לא דק בפי' חומש :

אלא וייראו כדר"ל · כלומר שנתגלו לפי שמת אהרן והיינו בלשון דהא דאי אמרת וייראו לשון ראייה אין מתיישב לפרש האי כי בשום [אחד] מהנך בארבע לשונות מיהו קשיא דילמא לשון כאשר (ב) כלומר ויראו כאשר גוע אהרן כמו ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו (בראשית נ) ויראו פלשתים כי מת גבורם (שמואל א יז) ושמא אין מתיישב כאן כמו בהני והא דמפרשינן קראי בלשון כאשר כמו כי בא סוס פרעה (שמות טו) כי תרבו ופריתם (ירמיה ג) אין זה לשון חמישי כדפירש בקונטרס דכי תבא וכי תלכון כי תשא כי תכלה וכל המשמשין בלשון כאשר לשון אם הם משמשין שמצינו בכמה דוכתי אם משמש בלשון כאשר כמו ואם יהיה היובל הרי זה כאשר יהיה שהרי ודאי יהיה וכן ואם תקריב מנחת בכורים ה"ז כאשר תקריב שהרי הוא חובה ומה שפי' כאן בקונטרס כל המשמש בלשון אשר לשון אם הם לא יתכן ובסוף המגרש (גיטין דף צ·) פירש בקונטרס שהם לשון דהא וכן עיקר :

אי דילמא אלא דהא · כי ימצא כי יקרא כי תראה כי תפגע כולם ל' אם הם וכן רובם כי תאמר בלבבך אין שייך לפרש בלשון אם דהוה משמע לשון אם תאמר לא תירא הא אם לא תאמר תירא וע"כ לשון דילמא הוא כלומ' שמא תאמר בלבבך רבים הגוים וגו' לא תאמר כן וכן *כי תאמר מה נרדף לו וכי תאמרו מה נאכל כי תראה חמור שונאך כי גוע אהרן דמשמע לשון דהא והיינו לשון אשר :

ערד שמו · ופשטיה דקרא ערד שם המדינה או שם עירו :

וקאי באייר וקרי ליה שנה השנית · ואין לומר דקרא דאייר להקמת המשכן הוא דקחשיב ולעולם ר"ה אייר דאמר שנה השנית לג"ש כדאמר לעיל גבי שנת מ' ושנת כ' ומיהו הוה מצי לאתויי קרא דפרשת במדבר סיני ולא הוה צריך לגזרה שוה זו דמפרש ביה קרא באחד לחדש [השני] בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים (במדבר א) :

שני בשבת לא אשכחן · והא דכתיב ויהי בוקר יום שני (בראשית א) מפרש בירושלמי אין למדין מברייתו של עולם כלומר דלאו אשבת קאי אלא שהיה יום שני לברייתו של עולם :

תניא כוותיה דר' יוחנן · לאו לאפוקי דר' אלעזר דהא מייתי נמי דר' אלעזר בהך ברייתא ובקרא דר' אלעזר לא סגי דהוה אמינא דלשלמה ודאי הוי שני לירח שמונין לו למלכותו לפי שעמד בניסן אבל לשאר מלכים לא להכי צריך נמי דמקיש ליציאת מצרים :

מכלל דניסן לאו ראש השנה · אע"פ שיש כמה חדשים בין ניסן לתשרי שיש לומר שהם ראש השנה מ"מ הואיל דאפיקתיה מניסן אוקמיה אתשרי דאשכחן דהוה ראש השנה לכמה דברים לשמיטין וליובלות (ג) :

רבינו חננאל

וישמע הכנעני מלך ערד ותנא הוא ערד הוא סיחון ומה שמועה שמע · שמע כי מת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וגו' אחרי הכותו את סיחון ש"מ אחר מיתתו של אהרן זה המעשה · וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים ש"מ דראש השנה שמונים ליציאת מצרים לאו תשרי הוא · ואימא ר"ה אייר ודחינן לא ס"ד כו' · ואימא סיון ודחינן לא ס"ד כו' · ואקשינן ואימא תמוז ואימא אב ואימא אדר ולמה הניח אלול ותשרי ומרחשון וכסליו וטבת לפי שבפי' דהאם המקרא הוא שאמרנו מדקאי באב במיתת אהרן וקרי לה שנת ארבעים וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים ש"מ כי מאב ועד שבט אין אחד מהן ר"ה · שאילו היה אחד מהן ר"ה בארבעים ואחת הוה ליה למכתב אלא ודאי בהני כולי (האי) ליכא לספוקא בחד מינייהו דהוא ר"ה ובתמוז ובאב ובאדר לא מצא פסוק לדחות · ואמר ר' אלעזר מהכא ויחל לבנותו בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו · מקיש שני בתרא לשני קמא מה שני קמא חדש אף שני בתרא חדש ש"מ · מדאייר הוא חדש שני שמונין בו למלכותו ר"ה למלכותו ניסן · תניא כוותיה דר' יוחנן מנין למלכים שאין מונין להן אלא מניסן שנא' ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו' · אמר רב חסדא לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן דכתי' דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו [שנת עשרים] וגו' · וכתיב ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך

[תנחומא פ' חקת]

מסורת הש"ס

גיטין צ· תענית ע· שבועות מט: [פסחים נג:]

[פי' שהוא קל ברגליו ערוך]

ח"מ מ"ז

רס"א

[לקמן ח·]

נחמיה א

שם ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן : (ב) תוס' ד"ה אלא כו' דילמא לשון כאשר הוא כלומר : (ג) ד"ה מכלל כו' לשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות וכס"ד :

למנינא אחרינא הוא אמר רב פפא *שנת עשרים שנת עשרים לגזירה שוה מה התם לארתחשסתא אף הכא לארתחשסתא וממאי דמעשה דכסליו קדים דילמא מעשה דניסן קדים לא ס"ד דתניא דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו אמרן נחמיה למלך בניסן דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו שנאמר °דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה ויבא חנני אחד מאחי הוא ואנשים מיהודה ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשארו מן השבי ועל ירושלם ויאמרו לי הנשארים אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדולה ובחרפה וחומת ירושלם מפורצת ושעריה נצתו באש אמרן נחמיה למלך בניסן שנאמר °ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפניו ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה אין זה כי אם רע לב ואירא הרבה מאד ואומר למלך המלך לעולם יחיה מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אוכלו באש ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה [אל] עיר קברות אבותי ואבננה ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן מתיב רב יוסף °ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתים לדריוש וכתיב °בשביעי (בשנת שתים) בעשרים ואחד לחדש ואם איתא בשביעי בשנת ג' מיבעי ליה אמר ר' אבהו כורש מלך כשר היה לפיכך מנו לו כמלכי ישראל מתקיף לה רב יוסף חדא דא"כ קשו קראי אהדדי דכתיב °*ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא ותניא *באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו וכתיב °ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך ואם איתא שנת השמינית מיבעי ליה ועוד מי דמי התם כורש הכא דריוש תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא כורש שמלך כשר היה ארתחשסתא על שם מלכותו ומה שמו דריוש שמו מ"מ קשיא א"ר יצחק לא קשיא כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ מתקיף לה רב כהנא ומי החמיץ והכתיב ומה

למנינא אחרינא · לסוס מעשה שהיה ובירושלמי דוחה דלעולם מניסן מנינן והאי דקאי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים וקאי בניסן כו' (א) בירושלמי גרס התיב ר' יצחק והכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה וגו' (בראשית ח) ותני עלה שנת המבול אינה עולה מן המנין תפתר כר"א דאמר בתשרי נברא העולם והכתיב (נחמיה ב) ויהי בחדש ניסן שנת עשרים ונאמר(שם א) ויהי בחדש כסליו שנת עשרים תפתר כר"א דאמר כל שנה שלא נכנסו לה ל' יום אין מונין אותה שנה שלימה ופריך והא כתיב (שמות מ) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן וא"ת שנה שלישית היא ולא מנאה אלא שניה ע"י שלא נכנסו לה שלשים יום דאין מונין אותה שנה שלימה כלומר אם תרצה לדחות שהשנה שלישית היתה ולא מנאה אלא שניה שלא נכנסו לה ל' יום והכתיב (במדבר י) ויהי בשנה השנית בחדש השני [בעשרים בחדש] נעלה הענן מעל משכן והא איתא בשתא חמשין יומין ואין מונין אותה שנה שלימה: שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפניו · פשטיה דקרא משמע דהאי עובדא דנחמיה בפני ארתחשסתא המלך(ב)היה דהוא דריוש בן אסתר שנבנה הבית בימיו אבל אי אפשר לומר כן דהא בשנת שיתא למלכות דריוש נבנה הבית כדכתיב ושיציא ביתא דנא ובסמוך מייתי לה והך עובדא דהכא בשנת עשרים הוה[דכבר היו ישראל בהשקט ובבטחה] ועוד דבסמוך פריך רב יוסף לר' אבהו דאמר מניסן מנינן למלכי ישראל א"כ קשו קראי אהדדי הוה ליה להקשויי מהאי קרא גופיה דשנת עשרים לחדש (ג) תשרי קא חשיב וצריך לפרש דהכי קאמר קרא שנת עשרים לארתחשסתא דהוא כורש ראשון של פקידת המלך דריוש הביא יין לפניו דהוא דריוש בן אסתר ומעשה הזה בשנה שלישית למלכותו כדכתיב (עזרא ד) באדין בטלת עבידת בית אלהא וגו' עד שנת תרתין לדריוש מלך פרס ובשנת שלש למלכו דבר נחמיה לפני המלך על חומת ירושלים המפורצת כדכתיב בעזרא והיא היתה שנת עשרים לכורש הראשון כדאי' במגילה פרק קמא (דף יא:) תלת דכורש וארביסר דאחשורוש ושתים דדריוש בן אסתר ובשלישית בקש נחמיה על בנין העיר ומיהו יש לפרש דקרא כפשטיה דבשנת שתים לדריוש התחילו לבנות הבית ונגמר הבנין בשנת שש למלכותו ולא בנו חומת העיר ושעריה כי אם בנין בית המקדש לבדו והיו נתונים ברעה גדולה ובחרפה לפי שהעכו"ם (ד) שוללים אותם עד שנת עשרים לדריוש שבקש על חומת העיר עד שעלתה ארוכה לחומת ירושלים כדמוכחי קראי אך בבנין הבית לא נתעסקו שכבר היו בנוי: ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתים לדריוש (ה) ובשביעית בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' · תרי קראי נינהו זה אחר זה מיד בנבואה של חגי ואין מפורש שם מה היה בעשרים וארבעה לחודש בששי ואע"פ שהוא תחלת פרשה נ"ל דקאי אפרשה קמייתא דכתיב לעיל מינה ויבאו ויעשו מלאכה בבית ה' (ו) אלהיהם כלומר ביום עשרים וארבעה לחודש בששי דבאותו יום התחילו לסתת באבנים ולנסר בעצים (ז) ובשביעית בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' אל חגי לזרזם להתחזק על המלאכה: באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו · דהכי מוכחי קראי כדכתיב (עזרא ו) ושיציא ביתא דנא לירח אדר וכתיב בתריה דעבדו חנוכת הבית ואחר כך עבדו פסח (ואמר) [ואי מניסן מנינן] כשעשה פסח היה שנה שביעית וכתיב בתריה אחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא וכתיב (שם ז) הוא עזרא עלה מבבל וכתיב ויבא ירושלם בחודש החמישי היא שנת השביעית למלך וכתיב (שם) באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל והיינו באותו הזמן לשנה הבאה וסמוך לאדר היה ואי מניסן מנינן על כרחך היה שנה שמינית: הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא · שלשתן כתובים בחד קרא לעיל מקרא דושיציא ביתא דנא והכי כתיב ושבי יהודאי בנין ומצלחין בנבואת חגי נביאה וזכריה בר עדוא ובנו ושכללו מן טעם אלהא ישראל ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס וכתיב ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית לדריוש מלכא: וארתחשסתא על שם מלכותו · ואף כורש הראשון שנקרא ארתחשסתא כדפרישית לעיל כמו כן הייט על שם מלכותו:

בשביל

ויבא חגי · מירושלים בא שכבר עלו בני הגולה מימות כורש והיו שם בימיו ובימי אחשורוש וארתחשסתא זהו דריוש שאחר אחשורוש שנבנה הבית בשנת שתים לדריוש והרבה נשארו בבבל ונחמיה בן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הבירה: בששי בשנת שתים · שניהם בנבואת חגי נבדק במקרא ולא נמצא כתוב בפסוק שני בשנת שתים אך י"ל שלפסוק של מעלה הימנו קאי שכתוב בו בשנת שתים: כורש מלך כשר היה · כלומר על שם שהיה כשר קראוהו כורש ושמו מעיד עליו לפיכך מנו לו כמלכי ישראל: חדא · דהם מניסן מנינן קשו קראי אהדדי: באותו זמן לשנה הבאה · ע"כ שביעית היא לו ממה נפשך: וכתיב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך · ואי מנו לו מניסן שמינית היא: ועוד · אנן בדריוש קיימינן ואת אמרת כורש מלך כשר היה: הוא כורש כו' · אף דריוש שאחר אחשורוש נקרא כורש: החמיץ · נעשה רשע כשעלה עזרא ככר החמיץ: ומי החמיץ · כשעלה עזרא: והכתיב · באגרת ששלח ביד עזרא לפחות שהיו לו בארץ יהודה: ומה

נחמיה א · נחמיה ב · חגי א · חגי ב · עזרא ו · עזרא ז

תמר שנת עשרים שנת עשרים לג"ש מה זה שנת עשרים לארתחשס' אף זה שנת עשרים לארתחשסתא ומדקאי בכסליו וקרי לה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי לה שנת עשרים מכלל דר"ה שלהם לא ניסן דאי לא שנת עשרים ואתת הוה ליה למכתב *) י"ב ופשוטה היא · מותיב רב יוסף ביום כ"ד לחדש בששי בשנת שתים לדריוש המלך · [וכתיב] בשביעי בעשרים ואחד לחדש היה דבר ה' אל חגי וגו' ואם איתא דמתשרי מנינן להו בשביעי בשנת שלש מיבעי ליה למימר ופריק ר' אבהו כורש מלך כשר היה ומנו לו כמלכי ישראל מניסן · ואתקיף רב יוסף על הא דר' אבהו חדא דא"כ מפני שהיה מלך כשר מנו לו כמלכי ישראל מניסן קשו קראי אהדדי' **)כי פעם מונין לו מניסן ופעם מונין לו מתשרי דהא הני קראי דקא מפרש רב חסדא מראין כי מתשרי מנו לארתחשסתא והוא דריוש והכא קא אמרת מניסן מנו ליה וקשו קראי אהדדי ועוד כתיב לגבי דריוש עצמו ושיציא בית' דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית למלכו' דריוש מלכא · ותני עלה באותו הזמן כלומר באדר לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו · וכתיב ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך ואם איתא דמניסן מנינן ליה קאי באדר בשנת שית הגיע ניסן הנה נכנסה שנה שביעית בניסן אחר עוד נכנסה שנה שמינית ואם איתא דמניסן מנינן לדריוש עצמו בחדש החמישי שנה שמינית הוה ליה למכתב ועוד מי דמי התם כורש כלומר הוא היה מלך כשר ולו לכורש מנו (לא) מניסן כמלכי ישראל הכא דריוש ופרקינן תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא · מ"מ קשו קראי אהדדי ופריק ר' יצחק ל"ק כאן קודם שהחמיץ כלומר שלש [או] ארבע שנים מנו לו מניסן ומשנה ששית ולמעלה כיון שהחמיץ מנו לו מתשרי · ואתקיף עלה רב כהנא והא הני קראי מפרשי דבבנין הבית הוו עסקי ומי החמיץ קודם שיבנה הבית והא כתיב

*) נראה דחסר וצ"ל וממאי דמעשה דכסליו קדים וכו' לא ס"ד וכו' ופשוטה היא.
**) נראה מזה כי רבינו היה גורס הדא דא"כ קשו קראי אהדדי ועוד דכתיב ושיציא ביתא וכו' וצי' נתוס' כאן ד"ה

[לעיל ב:]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה למנינא כו' וקאי בניסן כו' וכ"ג בירושלמי התיב וכו' ושש מאות שנה בראשון בא' לחדש וגו' ותני עלה:
(ב) ד"ה שנת כו' בפני ארתחשסתא המלך דהוא דריוש כו' הבית בימיו היה אבל א"א:
(ג) בא"ד דשנת עשרים לחדש דמתשרי קא חשיב:
(ד) בא"ד ובחרפה לפי שהאומות היו שוללים אותם:
(ה) ד"ה ביום כו' בשנת שתים לדריוש בשביעי בעשרים:
(ו) בא"ד מלאכה בבית ה' צבאות אלהיהם:
(ז) בא"ד ולנסר בעצים ובשביעי כצ"ל:

[פי' סוף תמורה נכין כ(ז)] [ערכין יג:]

גי' רש"ל

ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר כהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו אמר לו רבי יצחק רבי *מטונך די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי ומאן דעבד הכי לאו מעליותא היא והתניא *האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים ואיבעית אימא מנלן דאחמיץ דכתיב °נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבך די אע חדת ונפקתא מן בית מלכא תתיהב למה ליה דעבד הכי סבר אי מרדו בי יהודאי איקלייה בנורא אטו שלמה לא עבד הכי והכתיב °שלשה טורי גזית וטור כרתות ארזים שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה שלמה שקעיה בבנינא איהו לא שקעיה בבנינא שלמה סדייה בסידא איהו לא סדייה בסידא (אמר) רב יוסף ואיתימא רבי יצחק* מנלן דאחמיץ מהכא °ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו מאי שגל אמר רבה בר לימא משמיה דרב כלבתא אלא מעתה הא דכתיב °ועל מרא שמיא התרוממת ולמאנייא די ביתיה היתיו קדמך ואנת ורברבניך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון ואי שגל כלבתא היא כלבתא בת משתיא חמרא היא הא לא קשיא דמלפא לה ושתייא אלא מעתה דכתיב °בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ואי שגל כלבתא היא מאי קא מבשר להו נביא לישראל הכי קאמר בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים זכיתם לכתם אופיר ואיבע"א לעולם שגל מלכתא היא ורבה בר לימא גמרא גמיר לה ואמאי קרי לה שגל שהיתה חביבה עליו כשגל אי נמי שהושיבה במקום שגל איבעית אימא מנלן דאחמיץ מהכא °עד כסף ככרין מאה ועד חנטין כורין מאה ועד חמר בתין מאה ועד בתין משח מאה ומלח די לא כתב וגו' מעיקרא בלא קיצותא והשתא בקיצותא ודילמא מעיקרא לא הוה קים ליה בקיצותא אלא מחוורתא כדשניין מעיקרא: ולרגלים: רגלים באחד בניסן הוא בחמשה עשר בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו ראש השנה לרגלים נפקא מינה לנודר למיקם עליה בבל תאחר ורבי שמעון היא דתניא *אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך [א]כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר ר"ש אומר *ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחילה* °וכן היה ר"ש בן יוחי אומר רגלים פעמים ג' פעמים ד' פעמים חמשה כיצד נדר לפני הפסח ג' לפני עצרת חמשה לפני החג ארבעה ת"ר *חייבי הדמין והערכין החרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח

לקט

רש"י

ומה חשחן · כלומר כל מה שחפלים הכהנים תנו להם מסלי: מטונך · ממשאך שבאת עלינו להשיבנו אני משיבך תשובה ראה מה כתוב בה די להון מהקרבין וגו' ומצלין לחיי מלכא למדת שלא לשם שמים עשה כי אם להנאתו: הרי זה צדיק גמור · אם רגיל בכך: כאן בישראל · שלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר אלא תולה היסורין בעונו אבל עובד כוכבים אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר: נדבכין די אבן גלל · כתב שסלא ביד עזרא כתוב בו שורות של אבני שיש שלש בתומות הבית והרביעי של עץ: כלבתא · למשכב ובני נח הוזהרו על כך שנאמר (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה ועוף שאינן נעשין בשר אחד שאין יולדין מן האדם: בנות מלכים ביקרותיך · מיקרות אותך לעתיד לבא: לעולם שגל · דעלמא מלכתא היא: ורבה בר לימא · נהאי שגל דהכא גמרא גמר לה מרביה דכלבתא הואי: עד כסף ככרין מאה · תנו להם לבוני הבית: רגל שבו ר"ה לרגלים · רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים: נפקא מינה · דהאי ר"ה: לענין נדר · שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איסורו שלשה רגלים ואשמועי' מתניתין שאינו עובר עד שיהא פסח ראשון לשלשתן שאם עברו עליו שלא כסדרן אינו עובר: אחד הנודר · האומר דמי עלי שמין אותו כעבד: ואחד המקדיש · דבר לבדק הבית: ואחד המעריך · שאמר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: פעמים שלשה · פעמים שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: פעמים חמשה · דבעינן כסדרן: חייבי הדמין · אמר דמי עלי: והחרמין · חרמי גבוה: בכור ומעשר · מעשר בהמה:

מכדי

תוספות

בשביל שיחיו בני · והא דתנן פרק קמא דמסכת אבות(מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס *היינו באומות העולם שתוהין על הראשונות:

ונדבך די אע · הא קרא במגילת כורש הראשון כתיב כדאיתא בספר עזרא כשלוה דריוש לבקר ולחפש כדכתיב (עזרא ו) באדין דריוש מלכא שם טעם ובקרו בבית ספריא די גנזיא ומכל מקום כיון דעל פי אותה מגילה צוה לבנות דייק מינה שפיר דהחמיץ ומיהו קשיא לעיל מינה דבתחילת מלכות אחשורוש כתבו שטנה וכתיב באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס וקראי דנבואת חגי שמנו לו מניסן בשנת שתים לדריוש כתיב בהו ועוד טובא דלא מייתי הכא אלמא מנו לו מניסן אע"פ שכבר החמיץ ושמא לא נתברר להם הדבר עד אחרי כן:

שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה · לאו מקרא דריש אלא קבלה היתה בפיהם:

עד כסף ככרין מאה · בשנת שבע למלך היה כשעלה עזרא מבבל:

שלשה רגלים כסדרן · ומתניתין דניסן ר"ה ר"ש היא והכי אמרינן לקמן (דף ז:):

והחרמין · בין חרמי גבוה בין חרמי כהנים ר"ת פסק דצדקה שפוסקים ליתן ביד גבאי ישנה בבל תאחר מלמוסרה לגבאי ואין הגבאי בבל תאחר מלחלקה אבל מה שאדם נודר ביד עצמו לכשירצה אינה בבל תאחר:

צדקות ומעשרות · והא דאמר רבא לקמן (דף ו·) ולצדקה מיחייב עלה לאלתר ה"מ דקיימי עניים אבל לא מיחייב להדורי בתרייהו כל זמן שלא עברו שלשה רגלים והא דפריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ובענייני דקרבנות כתיב עד דעברו עליה שלשה רגלים כקרבנות היינו אפילו היכי דקיימי עניים ואין לפרש דהא דקאמר עובר לאלתר היינו עשה כדאשכחן באחריני דברגל אחד עובר בעשה דא"כ הוה ליה למימר עד דעבר עליה רגל אחד כקרבן:

ומעשרות · כגון מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני ומה שקבע עליהם הכתוב זמן ביעור כדכתיב (דברים יד) מקצה שלש שנים תוציא וגו' ותנן בפרק ה'(מ"ו) דמעשר שני ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור דהתם אע"פ שלא הפריש חייב להפריש ובלבד שבאו לעונת מעשר כדתנן התם וכל זמן שלא הפריש לא קאי בבל תאחר אבל משהפריש קאי בבל תאחר אף על פי שלא הגיע לזמן הביעור ותדע לקמן* דרשינן תרי קראי לכולהו חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב אבל מעשרות לא אשכחן אלא חד קרא ועוד משכחת לה כשנתמרח בכרי בין רגל לביעור דהא פשיטא כל זמן שלא נתמרח לא מיחייב אגודי ועוד דאפילו את"ל חייב אתא קרא דביעור [א] לעבור עליו בשני לאוין דכותה אשכחן פ"ק דנדרים (דף ג:) וקצת תימה דלא חשיב הכא תרומה ובכורים דכי היכי דמרבי לקמן (ד' ה:) מעשר נרבי נמי תרומה ובכורים ושמא בכלל מעשר איתנהו כמו בכל דוכתי דקתני חייב ולתרומה ולבכורים ומיהו לבכורים אין לחוש דאין דינם בשלשה רגלים אלא מעצרת ועד החג בקריאה ומחג עד חנוכה בלא קריאה:

לקמן

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יג סמג לאוין שלא: [עי' מה שפירש התוס' י"ט שם בכוונת דברי תוס' אלו ועי' בתוס' ע"ז יט: ד"ה על מנת כו' וכן בפסחים ח: ד"ה שמזכה]

רבינו חננאל

ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא וגו' אמר ליה ר' יצחק דמטונך כלומר מן המקרא שהבאת מוכיח שהחמיץ שנאמר די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי · הנה לא נתנדב לשם שמים אלא להנאתו · ואמרינן ומאן דעבד כי האי גוונא לאו מעליותא היא · והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעוה"ב הרי זה צדיק גמור · ויש שמפרשין הרי זו צדקה גמורה ושנינן ה"מ לישראל אבל בעובדי כוכבים לא · ואיבעית אימא מנ"ל דאחמיץ מהכא נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבך די אע וגו' למה לי' למעבד נדבך דאע אלא אמר אי מרדו בן יהודאי אקליה בנורא · והא שלמה נמי עבד הכי כו' ואיבעית אימא מנ"ל דאחמיץ מהכא שנאמר ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו מאי שגל אמר רבה בר לימא כלבתא · ואסיקנא לעולם שגל מלכתא היא · ורבה בר לימא גמרא גמיר כו' איבעית אימא מנ"ל דאחמיץ דכתיב עד כסף ככרין מאה ועד חמר בתין מאה וגו' מעיקרא בלא קיצותא והשתא בקיצות' כו' · ירושלמי מה בין דאמר מניסן מנינן למ"ד מתשרי מנינן א"ר יונה *)שטרות היו יוצאין נפק שטר מלוה וכתיב ביה באייר שנה שניה למלכות פלוני · מ"ד מניסן מנינן ר"ה למלכי' מלוה קדמה · מ"ד מתשרי מנינן השנה למלכים מכירה קדמה · ירושלמי היו מונין ליציאת מצרים שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' נבנה הבית היו מונין לבניינו שנא' ויהי מקץ ארבעים שנה אשר בנה שלמה וגו' לא זכו מנו לחורבן הבית שנאמר בעשרים וחמש שנה לגלותנו וגו' לא זכו נתחייבו למנות לאוה"ע שנאמר בשנת שתים לדריוש בשנת שלש לכורש: בתני' ולרגלים · אוקמה רב חסדא רגל שבו ראש לרגלים · נפקא מינה לנודר כלומר אם יתנדב אדם ויעברו עליו ג' רגלים וחג המצות תחלה עובר עליו בבל תאחר ומני ר' שמעון היא דתניא אחד הנודר כו' · ופשוטה היא עד הרי כאן ארבעה: ת"ר חייבי הדמין והערכים והחרמים וההקדשות חטאות ואשמות עולות · ושלמים צדקות ומעשרות בכור מעשר ופסח

*) לשון הירושלמי כאן כך הוא א"ר יונה בשטרות יוצאות ביניהן לוה מלוה באייר וכתב בה שנייה למלכות. מכר מכירה במרחשון וכתב בה שנייה למלכות מ"ד מניסן מנינן וכו'. כ"ה בירושלמי.

מסורת הש"ס

[חולין קלג: זבחים לב:]

פסחים ח: ב"ב י:

עזרא ו

[תוספ' פ"א]

[ב"ק יט:] [ברכ' אלפס אי' וכך היה רבי שמעון אומר וכו' וכ"ה הגיר' בתוספ' לפנינו]

[דף ו:]

[אמר]

גליון הש"ס

גמ' וכן היה רשב"י אומר · כעין זה ב"ב קג ע"ב · נדה מז ע"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה ומעשרות וכו' לעבור עליו בשני לאוין וכו' · נ"ב לאו דוקא ב' לאוין אלא לאו ועשה וכמ"ש הרשב"א · דהא קרא דביעור עשה הוא · וכ"כ בעל יד דוד:

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יג סמג לאוין שנח:
ט ב מיי' פ"א מהל' שגגות הל' ט:
י ג מיי' פ"א מהל' חגיגה הל' ז:
יא ד מיי' פ"ו מהל' תמידין הל' ה והל' יג:
יב ה מיי' פ"א מהל' חגיגה הל' ד ופ"ב הל' ה:
יג ו מיי' שם פ"א הל' ז:

תורה אור

לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר רבי שמעון אומר שלשה רגלים כסדרן *וחג המצות תחלה ר' מאיר אומר כיון שעבר עליהן רגל אחד עובר בבל תאחר רבי אליעזר בן יעקב אומר כיון שעברו עליהן שני רגלים עובר בבל תאחר רבי אלעזר ברבי שמעון אומר *כיון שעבר עליהן חג הסוכות עובר עליהן בבל תאחר מאי טעמא דתנא קמא מכדי מינייהו סליק למה לי למהדר ומיכתב °בחג המצות ובחג (דברים טז) השבועות ובחג הסוכות שמע מינה לבל תאחר *ורבי שמעון אומר אינו צריך לומר בחג הסוכות שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה אחרון ורבי מאיר מ"ט דכתיב °ובאת שמה והבאתם שמה (שם יב) ורבנן ההוא לעשה ורבי מאיר כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם ליה בבל תאחר ורבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא דכתיב °אלה תעשו לה' במועדיכם (במדבר כט) מיעוט מועדים שנים ורבנן ההוא לכדרבי יונה דאמר *רבי יונה הוקשו כל המועדים כולם זה לזה שכולן מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו ורבי אלעזר ברבי שמעון מאי טעמא דתניא *רבי אלעזר בר' שמעון אומר לא יאמר חג הסוכות שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה גורם ורבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב האי בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מאי דרשו ביה מיבעי להו לכדרבי אלעזר אמר ר' אושעיא *דאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה תלמוד לומר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה וליקש לחג הסוכות מה להלן שמונה אף כאן שמונה *שמיני רגל בפני עצמו הוא אימור דאמרינן שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב אבל לעניין תשלומין דברי הכל תשלומין דראשון הוא דתנן * מי שלא חג יום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג *תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לחג הסוכות לאקושיה לחג המצות מה

מכדי מינייהו סליק · כשאמר הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך בחג המצות וגו' מהם היה עולה כבר כתוב למעלה בענין שמור את חדש האביב שבעה שבועות תספר לך חג הסוכות תעשה לך: למה לי למיהדר · ולמניינהו בפרשת חג הסוכות: שמע מינה לבל תאחר · דה"ק היו נראין לפניו לשלם נדריכם ולא תבאו ריקם: אין צריך לומר חג הסוכות · אף כשחוזרין לבל תאחר לא היה צריך להזכירו שהרי הענין עסוק בו: ה"ג שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה אחרון · עד שיעבור אותם כסדר הזה: ההוא לעשה · דמצות עשה עליו להביאו ברגל ראשון: ורבי מאיר · אמר לך כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ברגל ראשון זהו זמן שקבע לו ואם איחרו מן המועד הוה איחור וממילא קם ליה בבל תאחר: הקישא דר' יונה · במסכת שבועות (ד' י') אילטריך לומר שכל שעירי הרגלים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו דילפינן משעיר דר"ח דכתיב ביה לשאת את עון העדה (ויקרא י): מניין לעצרת · דאילו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא לן (חגיגה ד' ט·) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים יכול יהו חוגגין כל ז' ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל ז' אם כן למה נאמר ז' לתשלומים שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני: פז"ר קש"ב · כבר פירשתיו במס' יומא [ד' ג·] ומסכת סוכ' [ד' מח.] טעון פיים לפר הבא בשמיני ואינו קרב לפי סדר המשמרות ששנו ושלשו בפרי החג חוץ משתים ששנו ולא שלשו ופר של שמיני אין אחת מאותן שתים מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות וטעון זמן ורגל לעצמו שאין שם חג הסוכות עליו וקרבן לעצמו שאין קרבנו כשאר ימי החג שהפרים מתמעטים בהם אחד אחד וזה אינו אלא פר אחד ושאר הימים שני אילים וארבעה עשר כבשים וזה איל אחד וז' כבשים ושיר לעצמו אין שירו שוה לשל סוכות שאומר על הדוכן ולא נתפרש לנו שירו ובמסכת סופרים* נמצא שירו הוא למנצח על השמינית ברכה לעצמה מברכין היו את המלך זכר לחנוכת הבית שנא' (מ"א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך מפורש בתוספתא דסוכה (פ"ד): טעון

לקט שכחה ופאה · חייב להניח בשדה דאי שקיל לאו עבר בלא תעשה דכתיב לא תלקט (ויקרא יט) ולא תשוב (דברים כד) ולא תכלה (ויקרא שם) וכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב °והיכא דעבר ונטלם חייב להחזיר וליתן דאי עביד לא מהני כדאיתא פ"ק דתמורה (דף ו·) ואם לא הפריש פאה מן הקמה מפריש מן העמרים או מן הכרי ואיכא בבל תאחר ועוד יש לפרש דשקיל בהיתר כגון דליכא עניים ואז איכא בבל תאחר והא דאמרינן בסוף הזרוע (חולין ד' קלד:) לוי זרע בכישור לא הוו עניים למשקל לקט אתא לקמי' דרב ששת אמר לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים לא קאמר דליסקול לנפשיה אלא דלא עבר אם כונס בתוך ביתו ומיהו מדפריך התם מתרומה דאם אין שם כהן שוכר פרה ומביאה ופריך נמי ממתני' דאם אין שם כהן מעלין אותם בדמים ומשני שאני התם דנתינה כתיב בהו משמע דבלקט שכחה ופאה שקיל לנפשיה ולפי' קמא קשיא דאי בדאיכא עניים ועבר ונטלם הרי עובר נמי בבל תאחר דדוקא היכא דליכא עניים אין עובר בבל תאחר אלא ברגלים אבל היכא דקיימי עניים קא עבר נמי כמו צדקה ויש לפרש כגון במלקט לצורך עניים כי ההיא דתנן בפ"ד דפאה (משנה ט) מי שמלקט ואמר הרי זה לפלוני עני ר"א אומר זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון והא דלא חשיב הכא פרט ועוללות כיון דתני הני לא חש להני:

ואין צריך לומר חג הסוכות שבו הכתוב מדבר למה נאמר לומר שזה אחרון · זו היא גירסת הקונט' והשתא ר' אלעזר ור"ש דורשין בענין אחד אלא דמר סבר שזה גורם ומר סבר שזה אחרון ורבינו חננאל גרים אין צריך לומר בחג המצות שבו פתח הכתוב תחילה למה נאמר לומר שזה ראשונה: אלה תעשו לה' במועדיכם · ומיעוט מועדים שנים ואע"ג דהאי קרא בקרבנות חובה הוא דכתיב הא כתיב ביה נמי לבד מנדריכם ונדבותיכם:

פז"ר קש"ב · פירש הקונטרס רגל בפני עצמו שאין שם חג הסוכות עליו ורוצה לומר דבברכת המזון ותפלה מזכירין שמיני עצרת ולא סוכות וברכה לעצמה פי' בקונטרס שמברכין היו המלך זכר לחנוכת הבית דכתי' בספר מלכים (א' ח') ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כדתניא בתוספתא דסוכה [פ"ד] י"ט האחרון של חג פיים בפני עצמו זמן לעצמו קרבן שיר וברכה לעצמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך ובפרק לולב וערבה (סוכה ד' מז· ושם) אין משמע כך דתניא התם כשם ששבעת ימי החג טעונים קרבן שיר וברכה ולינה כך שמיני טעון כו' ורוצה לומר מאי ברכה זמן ופריך זמן כל שבעה מי איכא ומסיק מאי ברכה ברכת המזון ותפלה ודומה להוא דמפרש ר"ת ההיא דהכא ורגל לעצמו שטעונה לינה ורבינו חננאל פירש לענין אבילות משום דאמרי' במועד קטן בפרק בתרא (ד' יט·) הקובר מתו שבעה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שלשים וזימנין דליכא שבעה קודם הרגל ואפי' הכי בטלה ממנו גזירת שלשים משום שמיני עצרת ור"ת עצמו יסד במעריב שלו קודש ללינה ושלשים ידחה כאשר אבלים ינחם ומיהו אי אפשר לומר שידחה לגמרי דהא אמרינן בפרק בתרא דמועד קטן (ד' כד. ושם) יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו הרי כאן אחד ועשרים יום ומההיא דסוכה אין כאן ראיה אם אין ברכה דהכא כי ההוא דהתם והתם לא הוה מצי לאוקומי בברכת המלך משום דליתיה בשבעת ימי החג שיר אומר ר"ת שהיו אומרים בבית הכנסת מזמור שלם מה שאין כן בכל שאר ימי החג שלא היו אומרים מזמור שלם אלא חציו ביום אחד וחציו ביום אחר כדאיתא פרק החליל (סוכה ד' נה· ושם) וסימניך הומבה"י ובמסכת סופרים משמע שהיו אומרים בבית הכנסת למנצח על השמינית ושמא כמו כן היו הלוים אומרים בבית המקדש:

תפשת מרובה לא תפשת · לא דמי להא דדרשינן* ימים שנים רבים שלשה דהתם ניחא טפי שאם באת להוסיף יותר משנים אין לדבר סוף אבל הכא יש לדבר סוף דטפי משמעה לא ובתורת כהנים תניא *ימים שנים יכול ימים הרבה אמר רבי עקיבא כל שמשמעו מרובה ומשמעו מועט תפשת מרובה לא תפשת ר' יהודה בן בתירא אומר שתי מדות אחת כלה ואחת אינה כלה מודדין במדה כלה ולא במדה שאינה כלה אמר רבי נחמיה וכי למה בא הכתוב לפתוח או לנעול כו' וכרים סוכה (ד' ה: ושם) היא כתובה:

מה

רבינו חננאל

לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהן ג' רגלים עובר בבל תאחר רבי מאיר אומר כו' מ"ט דת"ק מכדי מינייהו סליק כלומר הלא המקרא מפרש המועדים ועולה מהן · היה לו לכתוב שלש פעמים האלה בשנה יראה כל זכורך למה חזר ופרטן פסח שבועות וסוכות אלא ללמד כי אם יעברו עליו ג' רגלים מכל מקום בענין הזה ולא יביא הנדר שנדר ויקריבנו עובר בבל תאחר לשלמו' ור' שמעון מ"ט דתניא ר"ש אומר למה פתח הכתוב בחג המצות תחלה לומר שזה ראשון' זה הלשון המרוקדק והכי קאמר מכדי קרא *) בחג המצות סליק הוה ליה לאתחולי מההוא דקאי עליה למה ליה למיהדר ולאתחולי מפסח למדכר סדר הרגלים זמנא אחריתי אלא ללמד שלעולם פסח ראש לרגלים ולא מחייב בבל תאחר עד שיעברו עליו ג' רגלים וחג המצות ראשון · נמצאו פעמים ג' רגלים פעמים ד' פעמים ה' וטעמא דר' מאיר דמחייב במאחר נדרו אפילו רגל אחד דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה · ש"מ כי בעת שיבא לחוג חייב להביא נדרו ואפי' ברגל ראשון · ורבנן ור"ש ההוא לעשה כלומר כיון שיעבור ברגל אחד ולא הביא עובר בעשה ואינו עובר בבל תאחר עד שיעברו ג' רגלים וטעמא דר' אליעזר בן יעקב שנאמר אלה תעשו לה' במועדיכם מיעום מועדים שנים מחייבתו התורה לעשות נדריו בשני המועדים הראשוני' מעת שנדר ואחר שני המועדים באיזה נדר שיפגע תחלה ולא הקריבו עבר בשני המועדים **) הראשונים בעשה · ואם יתאחר יותר עובר בלאו ורבנן אמרי לך זה המקרא לכדר' יונה בא · דא"ר יונה במס' שבועות פ"א בענין כפרת השעירים אמר קרא אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולן זה לזה · וטעמא דר' אלעזר בר' שמעון מדכתיב חג המצות חג השבועות וחג הסוכות ואמר לך לא היה צריך לכתוב חג הסוכות והא מיניה סליק היה לו לומר בו ובחג המצות ובחג השבועות יראה כל זכורך · בחג הסוכות שכתב למה בא לומר שזה גורם משכחת לה לר"א בר"ש · פעמים שאינו עובר בבל תאחר אלא עד שיעבור עליו ג' רגלים כגון דאקדשיה קודם חג המצות ואם הקדישו אחר חג המצות ב' רגלים ואחר עצרת רגל אחד והוא סוכות ללמד שאינו חייב לבל תאחר עד שיעבור חג הסוכות ולא יקריבנו ור' מאיר דנפקא ליה מובאת שמה · ור' אליעזר בן יעקב דנפקא ליה מאלה תעשו לה' במועדיכם האי קרא בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מאי דרשי ביה · ואסיקנא ר' מאיר ור' אליעזר סבירא להו דכי אתאי לאקושי חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה · כלומר מי שלא חג חגיגתו בי"ט של עצרת יש לו לחוג עד ז' ימים כחג המצות דהא כתיב ז' ימים תחוג וגו' · ומה ***) ת"ל תחגוהו מלמד שיום אחרון תשלומין לראשון · מי שלא חג בי"ט הראשון חוגג כל הרגל כו' · אי הכי דמשום אקשי שבועות לחג המצות לתשלומין הוא הסוכות

מסורת הש"ס

[ביצה יט:]
[תוספ' דערכין פ"ג]
ביצה יט:
[שבועות י·]
[ביצה יט:]
חגיגה יז· מ"ק כד:
[פי"ט הל' ג]
יומא ג· חגיגה יז· סוכה מח·
ביצה כ: חגיגה ט: [יז· יומא ג·] מגילה ל·
[גיטין מז·]
[נת"כ דכתיב ויקרא טו כי יזוב זוב דמה ימים רבים]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לקט וכו' והיכא דעבר ונטלם · עיין יומא לו ע"ב תד"ה לאו דנבילה:

*) נראה דצ"ל מחג הסוכות סליק . **) לשון רבינו צ"ע דהא בעשה עובר מיד ברגל אחד . ואולי דצ"ל ואחר שעבר מועד אחד מהמועדים ולא הקריבו עובר בעשה ואם יתאחר אחר שני המועדים עובר בלאו . וכו'
***) כ"ה בלשון ג"כ בירושלמי בפ"א דחגיגה ה"ז אבל עש"ס וצ"ל תחוגו אותו והוא קרא דויקרא כ"ד הנאמר גבי חג הסוכות .

יד א סמג עשין רכו :
טו ב מיי׳ פ״ח מהל׳ קידוש החדש הל׳ א סמג עשין ט :
טז ג מיי׳ פ״ו מהל׳ חמידך הל׳ כב סמג עשין ר טוש״ע א״ח סי׳ תפט סעי׳ א [רב אלפס סוף ע״פ דף קפא] :
יז ד מיי׳ פ״ה מהל׳ קרבן פסח הל׳ א :

מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה והתם מנלן דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך ות״ק ורבי שמעון (בן אלעזר) תשלומין לעצרת מנא להו נפקא להו מדתני רבה בר שמואל דתני *רבה בר שמואל אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש מנה ימים וקדש עצרת מה חדש למנויו אף עצרת למנויו אימא עצרת חד יומא אמר רבא *אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן והאמר מר *מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי ועוד חג שבועות כתיב ופסח בר מיקרב ברגלים הוא פסח זימנא קביעא ליה אי אקרביה אקרביה ואי לא אקרביה אידחי ליה אמר רב חסדא פסח *כדי נסבה רב ששת אמר *מאי פסח שלמי פסח אי הכי היינו שלמים תנא שלמים הבאין מחמת פסח ותנא שלמים הבאין מחמת עצמן סלקא דעתך אמינא *הואיל ומחמת פסח קאתו כפסח

רש״י: טעון לינה · ליל הולו של מועד : ופנית בבקר · בי״ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייבו לראות בעזרה : ות״ק ורבי שמעון · דדרשי ליה האי קרא לבל תאחר דאילו ר׳ אלעזר בר׳ שמעון לא קשיא מידי דאיהו יליף בל תאחר מחג הסוכות לחודיה אייתר ליה חג המצות וחג השבועו׳ להקישא לתשלומין : מנה ימים · שנא׳ (במדבר יא) עד חדש ימים : וקדש חדש · בקרבנות מה חדש קדושו אחד ממנויו ביום ראש חדש הוא מקריבין זמן הוקבע להם אחד מן הימים שהוא נמנה על ידם : אף עצרת · הבאת קרבנותיה באחד ממנוייה והרי היא נמנית על ידי שבועים שנאמר (ויקרא כג) שבע שבתות תמימות תהיינה : אימא חד יומא · דכתיב תספרו חמשים יום (שם) : ופסח בר מיקרב ברגלים הוא · דקאמר ליה תנא לעיל בבל תאחר דשלש רגלים והרי אינו יכול להקריבו אלא בי״ד בניסן : שלמי פסח · בשלא קרב בזמנו שאבד ונתכפר באחר הוא נעשה שלמים כדנפקא לה בפסחים (דף נז:) ואותן שלמים אם אחרן ג׳ רגלים עובר :

תוספות: מה חג המצות טעון לינה · לא שילין בירושלים כל ז׳ ימי הפסח ולאחר ימי הפסח ישכים וילך לו דבכל דוכתי דמרבינן לינה כגון לשמיני עצרת ולבכורים ולפסח שני ולכל הקרבנות בסיפרי בפרשת ראה אנכי לא מרבינן לינה אלא לילה אחד והאי קרא דמייתי בגופיה דפסח כתיב בפרשת ראה תזבח הפסח בערב וכתיב ובשלת ואכלת ופנית בבקר ומיהו לאו בבקר ממש דהוא י״ט אלא כדפי׳ בקונט׳ דטעון לינה ליל חולו של מועד דבי״ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייב לראות בעזרה וכן חג הסוכות דטעון לינה היינו לילה אחד והאי דמשמע בפ׳ לולב וערבה (סוכה ד׳ מז·) גבי חג דאיכא לינה כל שבעה מדלא פריך לינה כל שבעה מי איכא כדפריך גבי זמן היינו שאם לא יבא ברגל בירושלים ביום ראשון רק ביום שני או באחד מימי החג טעון לינה לילה של אחריו וכן אם בא באחד מז׳ ימי הפסח ותימה דתיפוק ליה דטעונין לינה משום שלמי שמחה דהיו כל שמונה כדתנן ההלל והשמחה שמונה בפ׳ לולב וערבה (שם ד׳ מב:) ואפי׳ בשאר ימות השנה אם מביא קרבן טעון לינה כדתניא בסיפרי ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה כלומר כל הזבחים דומיא דפסח אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחה יין ולבונה ועצים ת״ל ופנית כל פינות שאתה פונה מן הבקר והילך ובפסח שני פליגי תנאי בפ׳ לולב וערבה (דף מז: ושם) ובפרק מי שהיה טמא (פסחים ד׳ נה: ושם) ובסיפרי מפרש טעמא דמ״ד טעון לינה דהרי הוא כעצים ולבונה וי״ל דמשכחת לה דלא מייתי קרבן ביום שבא לירושלים כגון דשלח שלמיו מאתמול דנאכלין לשני ימים ועוד בפ״ק דחגיגה (ד׳ ח· ושם) אמר (ואכלת) ושמחת לרבות כל מיני שמחות לשמחה ואמרינן בפ׳ אלו דברים (פסחים ד׳ עא·) אפי׳ בכסות נקיה ויין ישן דבעינן אחר לא משכחת לה שמחה שמונה כשחל י״ט הראשון להיות בשבת מאחר דבעינן זביחה בשעת שמחה וכי האי גוונא אשכחן בירושלמי פרק שני (*דבכורות) דתנן וטעונין לינה א״ר (יונתן) הדא דתימא בבאין עמהם קרבן אבל יש עמהם קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן ובפ׳ דם חטאת (זבחים ד׳ צו: ושם) משמע קצת שטעון לינה ז׳ ימי פסח שכולם חשובין כלילה אחת גבי הא דתנן ר׳ טרפון אומר אם בישל בו מתחילת הרגל יבשל בו כל הרגל ואמרינן בגמרא מ״ט דר׳ טרפון א״ר יצחק דאמר קרא ופנית בבקר והלכת לאהליך הכתוב עשאן כולם בקר אחד ואע״ג דלא קיימא הכי דפריך עלה וכי אין פגול ברגל וכי אין נותר ברגל מ״מ לענין לינה יתכן שעשאן בקר אחד כפשטיה דקרא דאחר הרגל ישוב לביתו וניחא השתא דשמיני עצרת ובכורים דטעונין לינה בפ׳ לולב וערבה (סוכה ד׳ מז·) וכל שאר הקרבנות מתרבו מדכתיב ופנית ולחג הסוכות אצטריך היקישא דאי מופנית הוה אמינא לילה אחת ואתיא היקישא לאשמועינן דאסור לצאת כל שבעת ימי הרגל שכל הרגל חשוב בקר א׳ כחג המצות וניחא נמי הא דקאמר פ׳ לולב וערבה (ג״ז שם) דשבעת ימי החג טעונין לינה : אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש מנה ימים וקדש עצרת · כי האי גוונא אמרינן במנחות פרק רבי ישמעאל (ד׳ סה: ושם) גבי ביתוסים שהיו אומרים עצרת לאחר השבת ויליף לה ר׳ יהושע מהא דאמרה תורה מנה ימים וקדש חדש מנה ימים וקדש עצרת מה חדש שסמוך לביאתו ניכר אף עצרת שסמוך לביאתו ניכר כלומר לביאת השבוע ניכר מאימתי התחיל למנות דהיינו מתשעה ועשרים יום משעת מולד הלבנה אף עצרת סמוך למנין החמשים ניכר להם יום קבוע שיתחילו למנות בו דהיינו ביום ששה עשר בחדש ממחרת י״ט הראשון שאם ממתינין עד אחר השבת בראשית אין שם היכר יום קבוע דפעמים שמתחילין למנות בי״ו פעמים בי״ז פעמים בי״ח פעמים בי״ט כמו שפי׳ שם בקונטרס ור״ת מפרש מה חדש שסמוך לביאתו של חדש ניכר מתי יהיה ראש חדש דמיד דמכסי סיהרא ידעי כולי עלמא שיהיה נולד ולמחר יקדשו ב״ד החדש אף עצרת צריך שיהא ניכר וידוע לעולם זמן קידוש סמוך לביאתו דהיינו אם מתחילין למנות בששה עשר בניסן שיתנו עיניהן כמה הלבנה גדולה בחמשה לחדש וכשראוה בסיון באותה שיעור ידעו שלמחר יתקדש עצרת ופריך התם במנחות (דף סו·) דלמא בי״ט אחרון קאי ויתנו עיניהם בשנים עשר בסיון וה״ר משולם גריס הכא והתם מנה שנים וקדש יובל משום דמנה ימים וקדש חדש נפקא לן בפ״ק דמגילה (ד׳ ה·) מדכתיב עד חדש ימים ימים אתה מונה לחדשים ולא שעות והוא מדרש חכמים ז״ל ולא שייך למימר אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקים מודין כי ההוא דתני בתר הכי אמרה תורה הבא עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת דבהדיא כתיב וכן ספירת יובל כתיב בהדיא וסמוך לביאתו התחלת חשבונו ניכר שלעולם מתחילים למנות למחרת שנת חמשים אף עצרת סמוך לביאת התחלת חשבונו יהא ניכר שלעולם מתחילים למנות למחרת יום קבוע שזה יהיה למחרת י״ט ראשון ולא ישתנה לעולם וקשיא דמליצו לקמן בפירקין (ד׳ טז·) אמרה תורה נסכו מים לפני בחג אע״פ שאין הצדוקים מודים בו שרגמוהו באתרוגיהם ולא מסתברא לחלק משום דהתם קאמר מפני מה אמרה תורה ועוד אשכחן (לקמן ד׳ ז·) דדרשינן עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והבא מתרומה חדשה ואין צדוקים מודים בו שהיו אומרים משל יחיד הם מביאים כדתניא פ״ק דמגילת תענית והתם במנחות מייתי לה מ״מ יש סעד לדבריו דלאפוקי מדבריהם של ביתוסים היה רבי יהושע מביא דרשה זו ואי לא מודו בה מה תשובה היא זו אבל אין למחוק בשביל כן ספרים ועוד נראה דהכי יליף עצרת למנויו מחדש דאשכחן לקמן בפירקין (ד׳ י:) מדיום אחד בחדש חשוב חדש שלשים יום בשנה חשובים שנה וחדש למנויו פשנה למנוייה ועוד דאי מיובל יליף כי פריך ואימא עצרת חד יומא מאי קא משני אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן יובל נמי מנינן שנים ושמיטין ואפ״ה הוי למנויו של שנים דהוא מנין מועט והכי נמי עצרת נימא חד יומא דתפסת מועט תפסת אבל אי יליף מחדש ניחא דהא ליכא לאקשויי נילף מיובל דהא קרבן מקרבן יליף שמקדשין חדש למנויו להבאת קרבנותיו כדפירש בקונטרס וכי תימא אכתי תפסת מועט תפסת חד יומא כיון דמחדש ילפינן אמרינן עצרת לכל מנוייה עוד י״ל מה חדש סמוך לביאתו ניכר שעה ע״י חשבון השוה מתי יבא שלעולם כשעברו שלשים יום מר״ח מקדשין חדש אף עצרת סמוך לביאתו ניכר ע״י חשבון השוה יש להכיר מתי יבא עצרת שלעולם לאחר חמשים עצרת ולדברי הצדוקים הינה ניכרת שלפעמים יש יותר : ואי לא אקרביה אדחי ליה · והרי מיד עובר עליו : שלמי פסח · שאבד ונתכפר באחר והה״נ נמצא הראשון דקרב שלמים ואותן שלמים אם עבר שלשה רגלים עובר ובפרק כל הפסולין (זבחים ד׳ נו·) דמרבה שלמי נזיר ושלמי פסח שנאכלים ליום ולילה פירש שם בקונט׳ חגיגת י״ד ולא יתכן דחגיגת י״ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד (*כדתניא) בפסחים פרק אלו דברים (ד׳ סט: ושם) ואע״ג דלבן תימא משמע התם (ד׳ ע·) דנאכלת ליום ולילה היינו יליף מדאיתקש לפסח דדריש זבח חג זו חגיגה הפסח כמשמעו ובפ׳ כל הפסולים יליף לה מדכתיב תודת שלמיו לכך נראה דבמותר הפסח איירי התם כדפירש בקונטרס האי דהכא וניחא השתא הא דאמר בפסחים פרק האשה (ד׳ פט· ושם) וניתי משום מותר הפסח דמותר הפסח נאכל ליום ולילה היינו מדכתיב תודת שלמיו ומיהו התם פ״ק דזבחים (דף ט· ושם) נמי דרשינן אם כשב להביא פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת פסח לכל מלות שלמים הנהו שלמים הבאים מחמת פסח לא יתכן לפרש אלא בחגיגת י״ד דכל ענייני מותר הפסח דריש התם מתלתא קראי חד לעברה שנתו

רבינו חננאל

הסוכות למה בא ללמוד מחג המצות מה חג המצות טעון לינה כלומר אין לך רשות לצאת ללכת לאהליך לילי כ״ב בניסן אלא בבקר שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך· אף חג הסוכות טעון לינה ובבקר יש לך רשות לילך· פו״ר קש״ב פירוש ב׳ ברכה שמברכין בו יום ש״ע· וכבר פירשנוהו במס׳ סוכה· ות״ק ור״ש דמפקי ליה להאי קרא בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות לדרשה אחרינא כדפרשינן טעמייהו תשלומין לעצרת כל שבעה מנא להו· ואמרינן נפקא להו מהא דתני רבה בר׳ שמואל אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש כדכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים וכתיב לא יום אחד תאכלון ולא יומים וגו׳ עד חודש ימים· וכתיב החדש הזה· ודרשינן כזה ראה וקדש כלומר קדש אותו היום· וכר׳ אלעזר דאמר (לקמן י׳) כתיב [בראשון] באחד להודש. דאכתי יום אחד [הוא דעייל] (על) כו׳· הנה מניתה החדש ימים וקדושתה יום אחד· וכן אמרה תורה מנה שבעה שבועות וקדש עצרת כשם שאתה מונה לעצרת שבועות כך קדש לה שבוע לתשלומין שיהיו ימים הללו חשובין כימות החג להקריב קרבן של עצרת אם לא הקריבו בי״ט יקריבנו באלו הימים ואע״ג דכתיב תספרו חמשים יום הנה גם לעצרת מוניז ימים האמר אביי מצוה למימני יומי מצוה למימני שבועי ועוד חג שבועות כתיב. והני תשלומין דעצרת פירושו בפרק אין דורשין בעריות׳ ואקשינן ופסח בר מקרב ברגלים הוא דקתני בברייתא בכור מעשר ופסח לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהן ג׳ רגלים בבל תאחר· והלא אין זמן הפסח אלא בי״ד בניסן בלבד· ואם עבר זמנו אסור לשוהטו לשום פסח בשאר ימות השנה שכבר נדחה . ופריק רב חסדא *) פסוק ניביה כלומר מתוך זכרו מגו הבריי׳. ורב ששת אמר

*) עי׳ בערוך ערך כדי א׳ שכתב בפי׳ ר״ח כתיב ופריק רב הסדא פיסוק ניביה [נ״ל דצ״ל פסוק ניביס] כלומר מתוך זכרו מזו הברייתא עכ״ל וכן נ״ל בפירוש רבינו כאן .

[חגיגה יז: מנחות סה: ע״ש] [חגי׳ גם יז:] [שם: ע״ש מנחות סו: פ״ש] [קידושין ס: סוטה יט: ב״מ כז: זבחים לא: לט: מנחות פג: חולין כב:] [נ״ל דבכורים] [נ״ל דתנן] [זבחים לט:] [שם] [יומא כו״ל]

כפסח דמו קמ"ל מנהני מילי דתנו רבנן °כי תדור נדר אין לי אלא נדר נדבה מנין נאמר כאן נדר ונאמר להלן(א) °אם נדר או נדבה מה להלן נדבה עמו אף כאן נדבה עמו °לה' אלהיך אלו הדמין הערכין והחרמין וההקדשות °לא תאחר לשלמו הוא ולא חילופיו °כי דרוש ידרשנו *אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים °ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות ובכור °מעמך *זה לקט שכחה ופאה °והיה בך חטא ולא בקרבנך חטא אמר מר לא תאחר לשלמו הוא ולא חילופיו חילופי מאי אי חילופי עולה ושלמים מקרב קרבי אי חילופי חטאת למיתה אזלא אלא מאי חילופיו חילופי תודה דתני *רבי חייא תודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן חברתה אין לה תקנה היכי ליעביד ליקרבה וליקריב לחם בהדה דלמא תמורה היא ליקרבה בלא לחם דלמא תודה היא והא כיון דלאו בת הקרבה היא קרא למעוטי למה לי אמר רב ששת לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד סלקא דעתך אמינא הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעברו עליו ג' רגלים דמי קמ"ל ולרבי מאיר דאמר כיון שעבר עליו רגל א' עובר בבל תאחר מאי איכא למימר אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שהומם בתוך הרגל וחיללו (ג) ועבר עליו הרגל סלקא דעתך אמינא הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעבר עליה כוליה רגל דמי קמ"ל והיה בך חטא ולא בקרבנך חטא והא מהכא נפקא מדאחרים נפקא דתניא *אחרים אומרים יכול יהא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין ויפסל תלמוד לומר °ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה איצטריך סלקא דעתך אמינא הני מילי בכור דלאו בר הרצאה הוא אבל קדשים דבני הרצאה נינהו אימא לא לירצו קא משמע לן ואכתי

מדבן

רש"י

כפסח דמי · וברגל ראשון יעבור עליהן : מנא הני מילי · דאכל הנך דתניא במתניתא לעיל איכא בל תאחר : נדר · הרי עלי : נדבה · הרי זו : נאמר להלן נדר · ואם נדר או נדבה וגו' : אלו הדמין והערכין כו' · שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום : הוא ולא חילופיו · עליו אתה עובר ולא על חילופיו ולקמיה מפרש לה : אלו חטאות ואשמות · שהן נדרשין ממך שהרי חובה הם מוטלין עליך : ועולות ושלמים · כגון עולת ראיה ושלמי חגיגה שהן חובה דאלו דנדר ונדבה ברישא דקרא כתיבי וה"ה נמי לבכור *ולמעשר ופסח שהן חובה : ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות · דהא קרא יתירא הוא דהוה ליה למכתב כי דרוש ידרשנו וכבר ה' כתוב למעלה במקרא נדרוש ביה לאתויי צדקות ומעשרות (ג) שכתוב בהן שם זה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך (דברים כד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך (שם יד) : מעמך זה לקט שכחה ופאה · שהן חלקו של עני דכתיב ביה את העני עמך (שמות כב) : ולא בקרבנך חטא · אין הקרבן נפסל בכך : חילופי עולה · כגון אבדה והפרים אחרת תחתיה (ד) נמצאת הראשונה ונתכפר בה : מקרב קרבי · וכיון דקרבה הרי היא קרבן לעצמה ולשלמו קרינא ביה : חילופי חטאת · שכיפרו בעליה מחמש חטאות המתות היא ופשיטא דלא עבר עליה בבל תאחר : חילופי תודה · וכגון שנתערבה בראשונה וקי"ל* [מנחו' עט:] על זבח התודה חלות התודה טעונה לחם ולא חליפתה ולא תמורתה טעונין לחם : ומתה אחת מהן · שאם היו שתיהן קיימות מביאן ומביא ארבעים חלות כמשפט התודה ואומר הרי הלחם הזה לשם אותה שהיא תודה ושחיטת התודה תקדש ארבעים כמשפטה אבל [נ"ל מתה אין לחברתה תקנה (והיכי) והכי] ממעט קרא מבל תאחר : וחללו על אחר · אמר זה תחת זה ובעל מום יוצא לחולין : סלקא דעתך כו' · והכי קאמר קרא אם על האחד עבר זמן איחור חייב ולא שילטרפו הוא וחילופיו לג' רגלים : שעברה שנתו · מלותו בתוך שנתו שנאמר (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה : כפסולי המוקדשים · כבעל מום : ויפסל · הואיל ועבר עליו ואיחרו [א] שהרי אין שנה בלא שלשה רגלים ברוב שנים : מקיש בכור למעשר · במעשר דגן קא משתעי קרא : מה מעשר אינו נפסל כו' · דכתיב (שם יד) מקצה שלש שנים וגו' אם שהה מעשרותיו שנה ראשונה ושניה : (ה) הרצאה · אם לכפרה אם לדורון : אימא לא לירצו · מאחר שהביאן בעבירה :

אותו

תוספות

שנתו וזמנו וחד לעבירה (ו) שנתו ולא זמנו וחד ללא עבירה לא שנתו ולא זמנו ומיהו הוה נמי יש ליישב דאיירי במותר הפסח שדרך התנאים שמסמיכין אחד קרא אע"ג דנפקי מתרי קראי כדאשכחן בפרק אלו מציאות (ב"מ ד' ל:) גבי והתעלמת מהם דדריש מיניה כהן והוא בבית הקברות זקן ואינו לפי כבודו או שהיתה שלו מרובה משל חבירו אע"ג דנפקי מתרי קראי דלא אתי קרא אלא לחד כדמסיק התם וכן פ"ק דחגיגה (דף ד') רגלים פרט לבעלי קבין והאי קרא גופיה דאם כשב דרשינן ליה בפרק מי שהיה טמא (פסחים צו: ושם) לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקרבה שלמים ומוקי לה בנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא דפשיטא היא ולא צריכא קרא :

ונאמר להלן אם נדר או נדבה · הוה מצי לאתויי מהאי ענינא גופיה דכתיב ביה (דברים כג) כאשר נדרת נדבה :

ערכין וחרמין והקדשות · בכולהו כתיב לה' גבי ערכין כתיב בערכך נפשות לה' (ויקרא כז) ובחרמין כתיב (שם) קדש קדשים הוא לה' וגבי חרמי כהן נמי דריש ליה בבכורות בר"פ כל פסולי המוקדשים (ד' לב:) ובהקדשות כתיב (שם) איש כי יקדיש את ביתו קדש לה' וא"ת מהאי טעמא נמי תיפוק ליה חטאת ואשם ועולה ושלמים כדדרשינן נמי לקמן בשמעתין מדכתיב לה' אלהיך בקרא דמוצא שפתיך תשמור וי"ל [דלקמן דאית ליה קרא אחרינא לקדשי בדק הבית מאשר דברת מוקי ליה קרא דלה' אלהיך לחטאות ואשמות דמסתבר אבל הכא] אי לאו דכתיב דרוש ידרשנו בחטאת ואשם הוה מוקמינן בהו האי קרא ולא הוה שמעינן ערכין חרמין והקדשות [וליכא למלפינהו נמי מדרוש ידרשנו דלא משמע אלא שבא על חטא] :

אלו חטאות ואשמות · שהן נדרשין ממך שהרי הם מוטלין חובה עליך ועולות ושלמים כגון עולת ראיה ושלמי חגיגה שהם חובה דאלו נדרים ונדבות מכי תדור נדר נפקי ותימה שלמי חגיגה וראיה זמנא קביעא להו דעבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו וא"כ אם אקרביה אקרביה וכו' כדאקשינן לעיל גבי פסח וי"ל דמ"מ היכא דהופרשו ולא הקריבם קאי עלייהו בבל תאחר כיון שלא נפסלו בכך וי"מ דנפקא להו חטאת מדכתיב לשון דרישה גבי חטאת דכתיב (ויקרא י) דרש דרש משה ואשם עולה ושלמים דאיתקוש בהיקישא דזאת התורה בסוף התודה (מנחות דף פב: ושם) ולא יתכן דא"כ נדרים ונדבות נמי ובכור ומעשר ופסח נמי תיפוק מההם דכולהו איתקוש :

ומעשרות ובכור · מעשר ובכור מכי דרוש ידרשנו לא נפקא דלא דמי חיובא דידהו לחיובא דחטאת ואשם דאי לית ליה בכור ומעשר לא מיחייב בהו ופסח לא גרסינן הכא דאי בשלמי פסח כרב ששת מהיכא דנפקא שלמים נפקא להו ומיהו יש לחלק :

אי חליפי חטאת למיתה אזלא · ואי חליפי אשם לרעייה אזלא דקי"ל (נזיר כה:) כל שבחטאת מתה באשם רועה ולר"ת דמפרש* דמן הדין באשם קרב עולה א"כ מקרב קרבי :

שהומם בתוך הרגל · ואין בל תאחר אלא בכל הרגל :

מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה · פירש בקונטרס דכתיב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך אם שהה מעשרות שנה ראשונה ושניה ואפילו למאי דפרישית לעיל דאיכא בבל תאחר במעשר שהופרש ולא נתנו וקרא דשנת הביעור אצטריך לאותו שלא הופרש מ"מ בכולהו משתעי קרא דמתבער וקצת תימה בכולה שמעתין מהיכא תיתי לן דנפסל דאיצטריך קרא דאינו נפסל וכן אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה למה לי :

קדשים דבני הרצאה נינהו · דעולה מכפרת על חייבי עשה כדאמרינן בפרק קמא דזבחים (דף ז: ושם) :

מדבן

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' טו סמג לאוין שלה :

יט ב מיי' פי"ב מהל' פסולי המוקדשין הל' יגג :

כ ג מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יד :

כא ד מיי' פ"א מהל' בכורות הל' יג :

רבינו חננאל

אמר מאי פסח שלמי פסח כו' · ופשוטה היא מנהני מילי מי שידור ולא ישלים עובר בבל תאחר שנאמר כי תדור נדר וכתוב אחר אומר ואם נדר או נדבה מה זה הנדר נדבה עמו אף זה הנדר נדבה עמו · והוה ליה לקרא למכתב כי תדור נדר ודיו למה ליה לשכתב לה' אלהיך · אלא כל דבר שיתן אדם לה' לרבות הדמין כגון אם יאמר אדם דמי עלי חייב לשלם דמי שווין · אבל אם יאמר אדם ערכי עלי בין נאה בין כעור מעריכין אותו כפי שניו כדכתיב מבן עשרים ועד בן ששים ערכו של זכר נ' שקל כסף בשקל הקדש · והחרמין כדכתיב אך כל חרם אשר יחרים וגו' · וההקדשות כמשמען · לא תאחר לשלמו הוא הנדר עצמו ולא חליפיו כלומר אינו עובר בחליפין ואוקימנה חליפי עולה ושלמים · וכגון שנדר עולה או שלמים והפרישן קודם חג המצות ועברו חג המצות וחג השבועו' ולא הקריבן · ואחר חג השבועות נפל בהן מום וחיללן על אחרים ואמר אלו חליפי אלו · ועבר חג הסוכות ולא הקריב אלו שהעמידן תחת הבעלי מום · והייתי אומ' מאחר שאלו מכח הראשונים הם באים כמי שעברו עליהן ג' רגלים דמו וליחייבו בבל תאחר קמ"ל · כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולה ושלמים · לה' אלהיך אלו צדקות ומעשר' בכור ומעשר ופסח · מעמך זה לקט שכחה ופאה · והיה בך חטא בך חטא ולא בקרבנך חטא · כלומר הקרבן המאוחר זמן כשר הוא · ואקשינן האי סברא מדאחרי' נפקא דתניא יכול יהא בכור שעברה שנתו פסול כפסולי המוקדשים ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו' מקיש בכור למעשר מ"מה מעשר אינו נפסל כלומר כיון דכתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה אם עיבר שנתו נפסל מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור נמי אינו נפסל משנה לחברתה ופרקינן [ס"א]ה"מ שאינו נפסל מאוחר זמן בכור דלא בר הרצאה הוא אבל קדשים כגון עולות וחטאות וכיוצא בהן דבני הרצאה נינהו אימא לא לירצו קמ"ל בך חטא ולא בקרבנך חטא ואכתי מאחר נדרו שהוא כשר ומרצה מדבן עשוי נפקא

דתניא

מסורת הש"ס

[עי' מהרש"א]

[נדרים ד:]

[לקמן ו: נדרים ז:]

[מנחות עט:]

[זבחים כט: תוספתא סנהדרין פ"ג]

[פסחים עג: ד"ה אשם]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונאמר להלן נדר ואם נדר או נדבה : (ב) שם שהומם בתוך הרגל וחיללו על אחר ועבר עליו הרגל : (ג) רש"י ד"ה ה' אלהיך כו' לדקות ומעשרו' ובכור שכתוב בהן כו' מעשר דגנך ובכורות בקרך וצאנך וכו"ד : (ד) שם ד"ה חילופי עולה כו' ונתכפר בה ואח"כ נמצאת הראשונה : (ה) שם ד"ה דבני הרצאה כינהו אם לכפרה : (ו) תוס' בד"ה בעמוד וחד לעברה זמנו ולא שנתו וחד ללא עברה :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ויפסל הואיל ועבר עליו ואיחרו. כ"כ עי' טורי אבן ויד דוד וק"ו :

מסורת הש"ס

מדבן עזאי נפקא דתניא* בן עזאי אומר אותו מה ת"ל לפי שנא' °לא תאחר לשלמו שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה ת"ל אותו אותו בלא ירצה ^א^ואין מאחר נדרו בלא ירצה אלא בך חטא ולא באשתך חטא סד"א הואיל וא"ר יוחנן ואי תימא ר' אלעזר *אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר °אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך אימא בהאי עון דבל תאחר נמי אשתו מתה קמ"ל ת"ר °מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מצות לא תעשה ועשית ^ב^אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה הנדר לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעו אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך *זו צדקה אמר מר מוצא שפתיך זו מצות עשה למה לי °מובאת שמה והבאתם שמה נפקא תשמור זו מצות לא תעשה למה לי מלא תאחר לשלמו נפקא ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך למה לי מיקריב אותו נפקא דתניא* °יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בעל כרחו ת"ל °לרצונו הא כיצד ^ג^כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ^ד^חד דאמר ולא אפריש וחד אפריש ולא אקריב וצריכא דאי אשמעינן אמר ולא אפריש משום דלא קיימיה לדיבוריה אבל אפריש ולא אקריב אימא *כל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה צריכא ואי אשמעינן אפריש ולא אקריב דקא משהי ליה גביה אבל אמר ולא אפריש אימא דיבורא לא כלום הוא צריכא ומי מצית אמרת דאמר ולא אפריש והא נדבה כתיבא ותנן *^ה^אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה ואי זו היא נדבה האומר הרי זו עולה ומה בין נדר לנדבה נדר מת או נגנב חייב באחריותו נדבה מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה אמר רבא משכחת לה כגון ^ו^דאמר הרי עלי עולה על מנת שאיני חייב באחריותה בפיך זו צדקה אמר רבא ^ז^וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים פשיטא מהו דתימא כיון דבענינא דקרבנות כתיבא עד דעברי עלה ג' רגלים כקרבנות קמ"ל התם הוא דתלינהו רחמנא ברגלים אבל הכא לא דהא שכיחי עניים אמר רבא * ^ח^כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה מיתיבי *) העיד ר' יהושע ור' פפיים ^ט^על ולד שלמים שיקרב שלמים אמר ר' פפיים אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג בשלמא בפסח לא אקרבוה אימור דמחוסר זמן הוה אלא ולדה בעצרת היכי משהי לה ועברי עליה בעשה אמר רב זביד משמיה דרבא *כגון שהיה

רש"י

אותו מה ת"ל · בתורת כהנים תני לה גבי פיגול לא ירצה המקריב אותו לא יחשב: מוצא שפתיך זו מצות עשה · דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתיך קיים: תשמור זו מצות לא תעשה · שלא תאחר כדר' אבין א"ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל כו' (*מנחות דף לט:) : ועשית · על כרחך מכאן אזהרה לב"ד לכוף: לה' אלהיך · קרא יתירא הוא לדרשה לרבות דבר שבחובה: בפיך זו צדקה · קרא יתירא דריש: יקריב אותו אל פתח אהל מועד · יקריב אותו קרא יתירא הוא דהא כתיב ברישיה יקריבנו: חד דאמר · עלי ולא אפרשה: והא נדבה כתיבא · ובקרא דבל תאחר נמי רבינן ליה בגזירה שוה: מת או נגנב · אם הפרישו לאחר זמן: משכחת לה · דאמר ולא הפריש והויא נדבה: כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת שכשאפרישנה לא אתחייב באחריותה: כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא · לבל תאחר: עובר בעשה · על הקרבן דכתיב ובאת שמה והבאתם: על ולד שלמים · שהפריש בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדישה: מחוסר זמן · שמא לא עברו עליו שמונה ימים:

שהיה

תוספות

מדבן עזאי נפקא · בסוף פ"ב דזבחים (דף כט.) פליג ר' אלעזר אבן עזאי ודריש לאותו בזבח הוא מדבר ואינו מדבר בכהן אבל רוצה לייתב כאן אליבא דבן עזאי וכולה סוגיא מסיק התם כמו בשמעתין וק"ק שהרי התם דוחק לייתב מילתא דאחרים אליבא דבן עזאי ובתמורה בסוף אלו קדשים (דף כא: ושם) גבי ר' יוסי היה אומר ג' דברים משום ג' זקנים משמע דבן עזאי דמוקי היקישא דמעשר לבכור מה בכור אינו נאכל אלא לפנים מן החומה אף מעשר אינו נאכל אלא לפנים מן החומה לית ליה דאחרים וקאמר ולרבנן דמפקי ליה לטעמא אחרינא בכור שאינו נפסל משנה לחברתה מנא להו ומיהו אין לחוש אם הש"ס הולך ומיישב בכל ענין:

אא"כ מבקשים ממנו ממון ואין לו · בסוף פרק שני דזבחים (דף כט:) פי' בקונט' ממון של גזל אבל נראה דמיירי בנדר כדמוכח בפרק במה מדליקין (שבת דף לב: ושם) דתניא ר' נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו של אדם שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך והא דדריש הכא בך חטא ולא באשתך חטא מיירי במשלם אח"כ אלא שעבר בבל תאחר: זו מצות עשה · דכתיב והיוצא מפיכם תעשו (במדבר לב):

תשמור זו מצות לא תעשה · תימה הא אמרינן בפ' המוצא תפילין (עירובין דף צו. ושם) גבי הא דמוקים ושמרת את החקה הזאת(א) דמוקי ר"ע בפסח דאפ"ה פסח זו מצות עשה משום דהשמר דעשה עשה וכן בפרק בתרא דיומא (דף פא·) גבי הא דאמר ר"ל מפני מה לא נאמר אזהרה בעינוי משום דלא אפשר דהיכי ליכתוב ופריך ולכתוב השמר בעינוי ומשני השמר דעשה עשה והאי נמי השמר דעשה הוא שישלם מה שנדר ועשה מוצא שפתיך וי"ל דתפילין לאחר שקיעת החמה דקאי אעשה דהנחת תפלין הוי עשה אבל תשמור דהכא קאי אלא תאחר דלעיל מינה שישמור שלא יאחר ולר' יוחנן דאמר בסוף הקומץ רבה (מנחות דף לו: ושם) גבי מניח תפלין לאחר שקיעת החמה דהשמר דעשה לאו הוא ההיא דפסח ומילה מצות עשה ע"כ דלא כר"ע והשתא דר"ל דיומא לא קיימי ומיהו לא יתכן כלל לאוקמיה דלא כר"ע דמשנה היא בפ"ק דכריתות (דף ב.) וסוגיא דשמעתא משמע בגמ' (דף ג:) דאתיא כר"ע דקתני אוב ולא קתני ידעוני (ב) וצריך לחלק בההיא דר' יוחנן דלא דמיא לשאר השמר דעשה:

בפיך זו צדקה · דכתיב יצא מפי צדקה (ישעיה מה): יקריב אותו מלמד שכופין אותו · כל מצות עשה נמי כופין כדאמר בפרק *נערה שנתפתתה (כתובות דף מט: ושם) מכין אותו עד שתצא נפשו והא דאיצטריך קרא הכא משום דסלקא דעתא דאין כופין כאן לפי שכתוב לרצונו וא"ת הא דתנן פרק האומר משקלי (ערכין דף כא.) חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן ה"ד אי מקמי דאתא לידי בל תאחר אפי' עולות ושלמים נמי לא ואי דעבר בבל תאחר אפי' חטאות ואשמות נמי וי"ל דלעולם בשלא עבר עדיין אלא דחזינן שהוא מתעצל להביא [ומוציא הוצאות חנם שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות] ולהכי ממשכנין ואם אין מואלין במה למשכנו אז כופין כדקאמר הכא וא"ת ואעולות מ"ט א] (לא) בעי למשכוני טפי מחטאות ואשמות והא בפ"ק דזבחים (דף ו.) אמר דעולות נמי מכפרים אחייבי עשה וי"ל כיון דאמרינן בעלמא (יומא דף פו·) שאם עשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו הרי בתשובה מתכפר ולא דמי לחטאות ואשמות*: חד דאמר ולא אפריש · נראה לי דמשני כך שהרי הקשה מעשה ומלא תעשה ומעשוי נראה בכל חד רוצה ב' פסוקים ותרי למה לי ומשני צריכי בכל חד תרי קראי דחד קרא אתא גבל אמר ולא אפריש וקרא השני אתא גבל אפריש ולא אקריב ופריך מי מצית אמרת דאמר ולא אפריש והא נדבה כתיבא ביה ותנן כו' פירושו כך נ"ל היאך מוקמת העשה והלא תעשה והעשוי אנדבה דקראי דאמר ולא אפריש הא אותן ג' ענייניס עשה ולא תעשה ועישוי נראה דקאי לנדבה כמו לנדר שהרי באותו קרא כתיב נדבה כדאמר לעיל נדבה כמשמעה והיך מצי הוית קאי אמר ולא אפריש לנדבה הא זה איפכא מזה שהרי אמר ולא אפריש אינו אומר הרי זו אדרבה הוא כאומר הרי עלי (ג) כזה נדר שהרי אינו מפריש אז ונדבה פירושה היא דאמר הרי זו ומפריש באותה שעה כדתנן איזהו וכו' ומשני משכחת לה דאמר ולא אפריש דמשמע נדר משכחת לה תרתי אפי' בנדבה כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה כשאומר הרי עלי הוא כמו נדר ורוצה לעשות נדבה כשמצאר בו דין נדבה באומר דאינו חפץ להתחייב באחריותה (ד) אלא דמשכחת לה דאמר ולא אפריש כמו האומר הרי עלי ועל כל זאת היא כנדבה שהרי רוצה שלא יתחייב באחריותה כנדבה: איזהו נדר · °משנה היא בפ"ק (משנה א') דקינין: על מנת שלא אתחייב באחריותה · לא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה:

רבינו חננאל

דתניא בן עזאי אומר כתיב אם האכול יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה וכתיב ביה המקריב אותו אותו בלא ירצה. כלומר זה הפיגול הוא בלא ירצה דדייק המקריב *) בכאן פירוש בלא ירצה. אבל בכל מקום המקריב שהוא הזובח הוא החייב ולא הזבח. ופרקינן לא תימא בך חטא ולא בקרבנך חטא. אלא אימא בך חטא ולא באשתך חטא. פי' בעון בל תאחר אין אשתו של אדם מתה. ת"ר מוצא שפתיך תשמור ועשית כו' אמר מר מוצא שפתיך תשמור זו מצות עשה למה לי והלא כבר אפיקנה מובאת שמה והבאתם שמה. תשמור זו מצות ל"ת כדקיי"ל כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת. למה לי הא בהדיא כתיב לא תאחר לשלמו. ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך הא מיקריב אותו לרצונו נפקא. דתניא הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ופרקינן הדא קרא בדאמר הרי עלי כך וכך ולא הפריש שכופין אותו להפריש ואחר שהפריש ולא הקריב שכופין אותו להקריב. והני תרתי למה לי. צריכא דאי אשמעינן אמר הרי עלי ולא הפריש שכופין אותו משום דלא קיימיה לדיבוריה כו' ומי מצית אמרת דאמר ולא הפריש והא נדבה כתיב ביה ותנן איזהו נדר האומר הרי עלי עולה וכו' ופריק רבא כגון דאמר הרי עלי עולה ע"מ שאיני חייב באחריותה. בפיך זו צדקה שנא' בי נשבעתי יצא מפי צדקה. אמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר דהא קיימי עניים אמר רבא כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה. מיתיבי אמר רב פפיים מעידני שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג. ואמרי' בשלמא בפסח לא אקרבוה אימור לא מלו ליה תמניא יומי אלא בעצרת היכי משהי לה ועברי בעשה. ופריק רב זביד כגון שהיו הבעלים חולין מעצרת ולא עלו ולא חגגו. ופריק רב אשי פירוק אחר ופשוט הוא. אמר רבא כיון שעבר עליו ג' רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר. ואותבינן עליה מהא אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהן שנה בלא רגלים או רגלים בלא

*) נראה דצ"ל דדייק המקריב אותו פירוש בכאן בלא ירצה אבל בכל מקום וכו'.

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' טו סמג לאוין שלא:

כג ג ד מיי' שם הל' פז סמג לאוין שלא:

כד ה מיי' שם הלכה ד ופ"א מהל' נדרים הל' ב סמג עשין קכג:

כה ו מיי' שם הלכה ו (ופ"א מהל' נדרים שם) סמג שם:

כו ז מיי' פ"ח מהלכות מתנות עניים הל' א טוש"ע יו"ד סי' רנז סעי' ג [רב אלפס כאן ובב"ק פ"ד דף כ.]:

כז ח מיי' פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הל' יג סמג עשין קפד:

כח ט מיי' פ"ד מהלכות תמורה הל' א סמג לאוין שמה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה תשמור כו' את החקה הזאת בתפלין דמוקי לה ר"ע: (ב) בא"ד וצריך לחלק. נ"ב ועי' בתוס' פרק המוצא תפלין מבואר סילוק: (ג) ד"ה חד כו' הוא כאומר הרי עלי נדר כו' כצ"ל ותיבת כזה נמחק: (ד) בא"ד להתחייב באחריותה אלמא דמשכחת לה:

גליון הש"ס תוס' ד"ה איזהו נדר. משנה היא. וכונתם בזה עי' בב"ק דף סב ע"ב תד"ה מי קתני:

הגהות מהר"י לנדא א] בתוס' ד"ה יקריב וכו' ולעולות מ"ט בעי למשכוני כצ"ל ועי' בתוס' מס' כריתות דף יב ע"א בד"ה או דלמא:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הלכה טו:

כתיב ביה תאכלנו כו' מדכתיב כל כצ"ל

[בספרי פרשת ראה]

כך הניחא הוא התחלת דבור תוס' אחר

ל ב מיי' פי"ב מהלכות שמיטין הל' א והל' ה ופ"א מהל' בכורות הל' יב סמג עשין ריא טוש"ע יו"ד סי' שו סעיף י:

גי' רש"א עס

לא ג סמג עשין מז:

לב ד ה מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הלכה יד:

לג ו מיי' פ"א מהלכות בכורות הל' ח סמג עשין ריד טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ז:

[ת"י בתרא] אמנם בפ"ב שם ט: מוכח ג"כ

[דף ה:]

גמרא

תורה אור

שהיה חולה בעצרת רב אשי אמר מאי ואכלנו ולדה שלמים בחג דקתני חג השבועות ואידך כל היכא דתני פסח תני עצרת (*אמר) רבא *כיון שעברו עליו ג' רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר מיתיבי *אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים רגלים בלא שנה עובר בבל תאחר והאי מאי תיובתיה אמר רב כהנא °מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב מכדי תנא אלאוי קא מהדר ליתני בכל יום ויום עובר בבל תאחר ואידך תנא למיקבעיה בלאו קא מהדר בלאוי יתירי לא קא מהדר גופא אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים רגלים בלא שנה עובר בבל תאחר בשלמא רגלים בלא שנה משכחת לה אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה הניחא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה אלא למאן דלית ליה כסדרן היכי משכחת לה בשלמא לרבי משכחת לה בשנה מעוברת דתניא* °שנה (ויקרא כה) תמימה רבי אומר מונה ג' מאות וששים וחמשה יום כמנין ימות החמה וחכ"א מונה י"ב חדש מיום ליום ואם נתעברה שנה נתעברה לו משכחת לה לרבי דאקדשה בתר חג המצות דכי מטא שילהי אדר בתראה שנה מליא רגלים לא מלו אלא לרבנן היכי משכחת לה כדתני רב שמעיה עצרת פעמים ה' פעמים ששה פעמים שבעה הא כיצד שניהן מלאין חמשה שניהן חסרין שבעה אחד מלא ואחד חסר ששה ומאן תנא דפליג עליה דרב שמעיה אחרים היא דתניא *אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת *חמשה בעי ר' זירא יורש מהו בבל תאחר °כי תדור נדר אמר רחמנא והא לא נדר או (דברים כג) דלמא °ובאת שמה והבאתם שמה והא (שם יב) מיחייב ת"ש דתני רבי חייא °מעמך (שם כג) פרט ליורש והאי מעמך מיבעי ליה *זה לקט שכחה ופאה קרי ביה עמך וקרי ביה מעמך בעי ר' זירא אשה מה היא בבל תאחר מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה או דלמא הא איתה בשמחה א"ל אביי ותיפוק ליה דהא איתה בשמחה ומי אמר אביי הכי *והאמר אביי אשה בעלה משמחה לדבריו דר' זירא קאמר איבעי' להו *בכור מאימתי מונין לו שנה אביי אמר משעה שנולד רב אחא בר יעקב אמר משעה שנראה להרצאה ולא פליגי הא בתם

הא

רש"י

שהיה חולה. הולד: כל היכא דקתני פסח. דבעי למיתני בתריה שבועות תני עצרת ולא חג: שנה בלא רגלים. לקמיה מפרש: למיקבעיה בלאו קא מהדר. להודיעך כל לידי זמן התחלת בל תאחר שבו: אלאוי יתירי לא מהדר. להודיעך לאוין הרבים שבו: הניחא למאן דבעי כסדרן משכחת לה. דעברה שנה ולא עברו רגלים כסדרן ולמדך דכיון דעברה שנה אע"פ שלא עברו רגלים כסדרן חייב וסבר לה כר"ש בחדא ופליג עליה בחדא: בשלמא לרבי. דאמר חדש העיבור אינו מן השנה חוץ מי"א יום ששנת חמה יתירה על הלבנה משכחת לה בשנה מעוברת: שנה תמימה. האמורה בבתי ערי חומה מונה שס"ה ימים ואפי' בשנה פשוטה ואף בשנה מעוברת כיון שעברו ג' מאות וששים וחמשה ימים משמכרה נחלט לו: מיום ליום. מט"ו בניסן לחמשה עשר בניסן אם מכרה בט"ו בניסן נתעברה לו למוכר ועל כרחו של לוקח אינו נחלט עד שיגיע ט"ו בניסן: בתר חג המצות. בתוך הרגל ואית דאמרי לאחר הרגל °ושילהי אדר בתרא לאו דוקא אלא לאחר שילא אדר קאמר: שנה מליא. ג' מאות וששים וחמשה ימים: פעמים ששה. שהוא ששה בכיון יום החמשים לעומר: שניהם מלאים. ניסן ואייר הרי ט"ו ימים מניסן ול' דאייר מלא להו חמשים בחמשה בסיון: א' מלא כו'. ומשכחת לה שנה בלא רגלים כגון שניהם מלאים ואירע עצרת בה' בסיון והקדישה למחרת בו' בסיון ולשנה הבאה היו שניהן חסרים ואירע עצרת בז' בסיון והשנה מלאה ביום ו' בסיון משהקדישה ועדיין לא עבר עצרת עליו: מאן תנא כו'. ת"ק דלא איירי בשנה בלא רגלים: אלא ד' ימים. קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך והויא לה שנה שנ"ד ימים כמלאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מד' ימים ואין הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה: ואם היתה שנה מעוברת חמשה. קסבר חדש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ד' שבועות: יורש מהו בבל תאחר. על נדר אביו: קרי ביה עמך ומעמך. ודריש ב' ה תרתי דעמך משמע ליה חלקו של עני ומ' יתירא למעוטי יורש: מי אמרי' הא לא מיחייבא בראיה. דכתיב (דברים טז) כל זכורך וכיון דלא מיחייבא למיסק לא שייך בה זמן רגלים לבל תאחר או דלמא מיחייבא למיסק משום שמחה דכתיב (שם) ושמחת בחגך ואמר מר (פסחים ד' קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שלמים שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם (ואכלת) ושמחת: בעלה משמחה. בבבל בבגדי צבעונין בא"י בבגדי פשתן המגוהצים הכי איתא בקדושין (ד' לד:): הא בתם. דקאי להרצאה מסגראה להרצאה:

בעל

תוספות

שהיה חולה בעצרת. דפסול להקרבה כדתנן בבכורות (דף מא.) זקן חולה ומזוהם ובפרק כל האסורים (תמורה דף כח:) דרשינן ליה מדכתיב מן הצאן מן הכבשים ומן העזים ועוד כתיב (מלאכי א) כי תגישו פסח וחולה אין רע: אחד בכור ואחד כל הקדשים. להכי נקט בכור דעיקר שנה בבכור כתיב *מדכתיב כל הבכור אשר יולד (דברים טו) מלמד שהבכור נאכל כל שנתו כלומר דכתיב ביה תאכלנו שנה בשנה ושאר הקדשים דריש התם *מדכתיב כל: בשלמא רגלים בלא שנה משכחת לה. כגון דאקדשה ערב פסח (א) כך הפי' *הניחא למ"ד דבעי כסדרן משכחת לה כגון דאקדשיה בתר חג המצות: שנה בלא רגלים היכי משכחת לה. דאי באקדשיה בתוך הרגל דכי מטיא שתא אכתי ליכא שלש רגלים דשלימים בעינן כדלעיל ה"נ איכא רגלים שלימים דסוף רגל ראשון דאשתקד מצטרף (על) תחלת רגל דהשתא ובירושלמי מפרש תפתר כגון דאקדשיה כשהיה מחוסר זמן בפסח ולקמן אין משמע כן דאמרינן אין מונין שנה לבכור אלא משעה שראוי להרצאה: בשלמא לרבי משכחת לה בשנה מעוברת. לר"מ דאמר לעיל ברגל אחד ולר"א בן יעקב דאמר שני רגלים לא משכחת לה אלא בחולה ברגלים והוא הדין דהוה מצי לשנויי הכא לרבי ולרבנן: כמנין ימות החמה. ופי' בקונט' וה"ה בכל שנים סתם לרבי דילפינן מתמימה דבתי ערי חומה כדמוכח בפרק (*שני) דערכין (דף לא:): בתר חג המצות. לאו דוקא דהוא הדין בתוך חג המצות כדמוכח לעיל* דכולי רגל בעי: יורש מהו בבל תאחר. דיורש חייב להביא כדתנן במסכת קינין (פ"ב משנה ה) ומייתי לה בכמה דוכתי האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשים עולתה ומשמע בפ"ק דקדושין (דף יג:) דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא כשהפרישה מחיים ולמ"ד דאורייתא אע"פ שלא הפרישה מחיים ובסוף יש בכור (בכורות דף נא:) נמי אמר מה להלן יורשים חייבים בעולת ראיה של אביהן: הא ליתא בראיה. והוא הדין זקן וחולה ומי שאין לו קרקע וכל הפטורים מן הראיה: דהא איתה בשמחה. וקרינא בה ובאת שמה והבאתם שמה: אשה בעלה משמחה. פי' בקונט' בבבל בבגדים [צבעונים] ובא"י בכלי פשתן המגוהצין כדאיתא בקדושין (ד' לד: ושם) וקשיא לר"ת דהני מילי בזמן הזה אבל בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר כדאמר בע"פ (פסחים ד' קט. ושם) ועוד אמרי' פ"ק דחגיגה (ד' ו. ושם) אמתני' דאיזה קטן כל שאינו יכול לאחוז בידו [של אביו] לעלות מירושלים להר הבית עד הכא מאן (ב) אתייה ומשני עד הכא מיחייבה אמיה בשמחה משמע שזקוקה לעלות משום שלמי שמחה ומפרש ר"ת בעלה משמחה שהחיוב על בעלה ולא עליה לפיכך לא קרינא בה ובאת שמה והא דקאמר בחגיגה דמיחייבה אמיה משום בעלה ולא משום היא ומיהו אשכחן בפסחים פ' אלו דברים (ד' עא.) אפי' בזמן שבהמ"ק קיים היכא דלא אפשר משמחה בכסות נקיה ויין ישן כגון היכא דחל יו"ט ראשון של חג להיות בשבת דבעינן זביחה בשעת שמחה:

הא

רבינו חננאל

בלא שנה עובר בבל תאחר. ודייקינן מדלא קתני בכל יום ויום עובר בבל תאחר ש"מ דבלאו אחד בלבד הוא דעבר. ופרקינן למיקבעיה בלאו קמיהדר בלאוי יתירי כלומר בכל יום ויום עובר בלאו לא קא מחזר. פי' בשלמא רגלים בלא שנה משכחת לה ואפילו למאן דבעי כסדרן כגון שנולד בתחלת ניסן דכד מטי ליה שלהי תשרי הרי ג' רגלים מלו להו פסח ועצרת וסוכות. שנה לא מליא. אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה. בשלמא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה כגון דאקדשה באייר דכי מטי ליה אייר אהרינא שנה מליא ועדיין רגלים לא מלו דהא לא עבר עליו אלא חג המצות בלבד וצריך לעבור עליו עוד עצרת וחג הסוכות ואח"כ יעבור בבל תאחר אלא למאן דלית ליה כסדרן היכי משכחת לה. בשלמא אליבא דר' דתני ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה ודייק הלשון דכתיב תמימה ואמר שנה תמימה מונה ימים כמנין ימות החמה משכחת לה כגון דאקדשיה בתר יום חג המצות והוא ביום ט"ז בניסן דכי מטא שלהי אדר בתראה והוא יום (כ"ה) [כ"ז] באדר שני מלאו לה שס"ה ימים ולא עברו עליו אלא עצרת וסוכות בלבד ועדיין נשאר פסח למלאות שלש רגלים והו שנה מליא. רגלים לא מלאו. הנה זה אליבא דר'. לרבנן דא' מונה י"ב חודש מיום ליום ואם נתעברה השנה נתעברה לו היכי משכחת לה ואמרינן משכחת לה כגון דהוה עצרת דההיא שתא בה' בסיון ואקדשיה בו' בסיון דהוא בתר חג עצרת ובשנה הבאה חל עצרת להיות בז' בסיון הנה בששה בסיון שלמה שנה ועדיין ג' רגלים לא מלאו להן כדרב שמעי'. דתני עצרת פעמים בה' בסיון [פעמים בו' בסיון] פעמים בז' בסיון. כיצד שניהם מלאין ניסן ואייר עצרת בה' בסיון. ניסן מלא אייר חסר עצרת בו' בסיון ניסן ואייר חסרים עצרת בז' בסיון. (בירושלמי) אם הם שניהן מלאין מתחילין ספירת העומר מי"ו בניסן הנה ט"ו בניסן ול' מאייר. הנה מ"ה ימים בה' בסיון תשלום נ' יום והוא יו"ט של עצרת. ואקדשיה בששה דהוא אחר עצרת ובשנה הבאה חל עצרת להיות בז' בסיון כו' ופרשוהו בתלמוד א"י שנה בלא רגלים היכי [משכחת] לה. א"ר אבדימי שהיתה עצרת בה' בסיון ונולד הבכור בו' בסיון והיתה העצרת של שנה הבאה בסיון כי מטי ו' בסיון שלמו לו י"ב חודש מיום ליום (ואם נתעברה השנה נתעברה לו). ועדיין לא עברו עליו אלא ב' רגלים בלבד סוכות ופסח והנה שנה מליא. אבל ג' רגלים לא מלו. מאן תנא דפליג עליה על רב ואמרינן אחרים היא דתניא אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד. ואם היתה שנה מעוברת ה'. פירוש אחרים אין לו זו הסברא שניהן מלאין או חסרין אלא לעולם אחד מלא ואחד חסר י"ב חדש שנ"ד ימים. כשתשליכם ז"ז נשארו ד' ובשנה מעוברת מוסיפין לו אדר שני שהוא כ"ט יום כ"ח יוצאין ז"ז נשאר יום אחד וד' שנשארו מן השנ"ד ימים הרי ה' ימים במעוברת. נמצא בר פלוגתיה דרב אחרים. בעי ר' זירא יורש מהו בבל תאחר. ואפשיטא דיורש אינו עובר בבל תאחר. בעי ר' זירא אשה מהו בבל תאחר. א"ל אביי ותיפוק לי מהא דהא איתא בשמחה ושמחת אתה וביתך וקיי"ל ביתו זו אשתו. ומי אמר אביי הכי כי אשה איתה בשמחה. והא אמר אביי במסכת קרושין [כפ"א ד' ל"ד] אשה בעלה משמחה כלו' אזהרה על הבעל לשמח את אשתו ברגל ואין האשה מוזהרת. ופרקינן לדבריו דר' זירא דאמר הא איתא בשמחה קאמר וליה לא סבירא ליה. איבעיא להו בכור מאימתי מונין לו שנה. כלו' כיון דכתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה בעינן שנה שלמה שיהיה ראוי לאכילה או לא. ואסיקנא בבכור תם משנראה להרצאה והוא מיום השמיני והלאה עד מלאת לו שנה תמימה. ובכור בעל מום משעה שנולד שראוי לאכילה והוא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. מונין לו שנה משעה

כאחד

מסורת הש"ס

[ת"י ואמר]

[תוס' פ"ג ע"ב]

ערכין לא: [יומא סה:]

לקמן כ: שבת סו: סוכה נד: ערכין ט: [תוס' שם פ"ב] [עמ"ש לקמן כ. ד"ה ואם היתה]

[לעיל ה:]

קדושין לד:

[עי' תוס' ערכין יח: ד"ה שנתו]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא רגלים כו' ערב פסח וכך הפי' הניחא למ"ד כצ"ל: (ב) ד"ה אשה כו' עד הכא מאן אתייה ומשני עד הכא דמתחייבת אמיה בשמחה משמע:

גליון הש"ס

גמ' אמר רב כהנא מאן דקא מותיב. כעין זה שבת קכג ע"א כתובות יח ע"ב:

רש"י ד"ה בתר חג המצות וכו' ושילהי אדר בתרא לאו דוקא. עיין יומא סה ע"ב בתו"י ד"ה דתניא:

הא בבעל מום בעל מום מי מצי אכיל ליה דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו ת"ר באחד בניסן ראש השנה לחדשים ולעיבורין ולתרומת שקלים וי"א אף לשכירות בתים לחדשים מנלן דכתיב °החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אותו וגו' וכתיב °שמור את חדש האביב איזהו חדש שיש בו אביב הוי אומר זה ניסן וקרי ליה ראשון ואימא אייר בעינא אביב וליכא ואימא אדר בעינא רוב אביב וליכא מידי רוב אביב כתיב אלא אמר רב חסדא מהכא °אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ איזהו חדש שיש בו אסיפה הוי אומר זה תשרי וקא קרי ליה שביעי ואימא מרחשון ומאי שביעי שביעי לאייר בעינא אסיף וליכא ואימא אלול ומאי שביעי שביעי לאדר בעינא רוב אסיף וליכא מידי רוב אסיף כתיב אלא אמר רבינא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי קבלה למדנו °ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט רבה בר עולא אמר מהכא °ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת רב כהנא אמר מהכא °בארבעה לחדש התשיעי בכסלו רב אחא בר יעקב אמר מהכא °ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון רב אשי אמר מהכא °הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ואיבעית אימא מהכא °בחדש הראשון הוא חדש ניסן וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהאי דלמא מאי ראשון ראשון למילתיה ותנא דידן בשנים קמיירי בחדשים לא קמיירי: ולעיבורין: לעיבורין מניסן מנינן והתניא *אין מעברין השנה לפני ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר אמר רב נחמן בר יצחק מאי עיבורין הפסקת עיבורין דתנן *הן העידו שמעברין השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים מ"ט דמאן דאמר עד הפורים כיון דאמר מר *שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום אתי לזלזולי בחמץ ואידך מידע ידיע דשתא מעברתא בחושבנא תליא מלתא וסברי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד האידנא ותנא דידן בהתחלה קמיירי בהפסקה לא קמיירי: ולתרומת שקלים: מנלן א"ר יאשיה אמר קרא °זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה *אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה וגמרי שנה שנה מניסן דכתיב °ראשון הוא לכם לחדשי השנה ולגמור שנה שנה מתשרי דכתיב °מראשית השנה דנין *שנה שיש עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים ואין דנין שנה שיש עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים *אמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה תנ"ה *קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה ויחיד שהתנדב משלו כשרין בלבד שימסרם לצבור *פשיטא מהו דתימא ליחוש שמא לא

רש"י

בעל מום. שנולד במומו ועומד לישחט בחוץ מיום שנולד הוא ראוי לכך ומונין לו משנולד: מי מצי אכיל ליה. ביום שנולד דלמא נפל הוה ואין שחיטה מטהרתו עד שיהא שמונה ימים דשוב נפק ליה מכלל נפל דתניא (שבת ד' קלה:) רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ובבהמה שמונה ימים: לחדשים. למנין חדשי השנה: לעיבורין. קא ס"ד לישב ב"ד ולעיין אם השנה הבאה צריכה להתעבר: ולתרומת שקלים. (א) להקריב ראשון קרבנות הלקוחים מתרומת קופות של שקלי שנה זו: אף לשכירות בתים. המשכיר בית לחבירו ואמר לשנה זו כלתה שנתו באחד בניסן ואפי' לא דר בו אלא חדש אחד: החדש הזה לכם. ומנלן דניסן דכתיב ויקחו להם שה לפסח וכתיב קרא אחרינא שהפסח בחדש האביב שיש בו אביב שהתבואה בכירה בו להיות מבושלת בגמר בישולה: בעינא אביב וליכא. שכבר נגמרה מניסן ואי איכא זרעא אפילה אין זה בכיר אלא אפיל: ואימא אדר. דאיכא זרעא הרפא המתבכר מאדר רוב אביב. שיהו רוב תבואות מתבכרות בו: שיש בו אסיפה. שמכניסין בו פירות לבית מפני הגשמים וכל הקיץ הן עשויות גדישין לייבש: ראשון למילתיה. למעשה המן: ותנא דידן. דלא תנא במתני' ר"ה לחדשים: עיבורים מניסן מנינן. בתמיה וכי ראוין ב"ד לישב ולעיין בצורכי עיבור א) ר"ה בניסן: אין מעברין. אין מעיינין בצורכי צבור להודיע לגולה שעיברו ב"ד את השנה שלא ישתכח הדבר עד אדר הבא: אבל מפני הדחק. שמפחידין שלא יגזרו נכרים מלישב ב"ד או שצריך הנשיא לחצר המלך ואין מעברין אא"כ ירצה נשיא כדאמר בסנהדרין (דף יא.): ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר. אין מוסיפין חדש על השנה אלא אדר דכתיב שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב עבר שיבא אביב בזמנו: הפסקת עיבורין. שכיון שקדשו את החדש לשם ניסן פסקה שנה שעברה מלהיות מעוברת עוד שאין רשאין לעשות ניסן אדר שכבר נכנסה שנה אחרת לענין עיבור: הם העידו. רבי יהושע ור' פפיים שמעברים את השנה כל אדר אם ראו ב"ד לאחר הפורים שהשנה צריכה להתעבר מעברין אותה: שהיו אומרים עד הפורים. לפי שהיו חכמים אומרים שאין מעברין אא"כ נתישבו בדבר לפני הפורים לכך הוזקקו לעדות זו: אתי לזלזולי בחמץ. שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכו' הפסח הוזקקו השומעים לעשות פסח לסוף ל' יום ואם יעברו ב"ד את השנה לא יתקבלו דברי שלוחי ב"ד לשומעין לדחות את הפסח שכבר שמעו מן הדרשני': בהפסק' לא קא מיירי. בראשי שנים דהפסקה לא קא מיירי: חדש בחדשו לחדשי. חדשי יתירא לדרשה:

תוספות

הא בבעל מום. בעל מום מעיקרו דהם ונעשה בעל מום כיון דלא חזי לאכילה מונים לו משעת הרצאה ואין לדקדק מכאן שיהיה שייך בל תאחר בנתינה לכהן דהכא לענין להאכילו בתוך שנתו דצריך כדאיתא פרק [עד כמה] (בכורות דף כו:):

מדברי קבלה למדנו. לא מצי למילף מכאן מינייהו כלל אם לא נאמר שהיתה קבלה בידם סדר שמות החדשים זה אחר זה והכי אמר בירושלמי שמות החדשים עלו בידם מבבל בראשונה בירח האיתנים שבו נולדו אבות בירח בול שבו כל העולם נובל והארץ עשויה בולות בולות שבו בולים לבהמה בבתיהם בירח זיו שבו זיו האילנות מכאן ואילך ויהי בחדש ניסן שנת עשרים ויהי בחדש כסלו שנת עשרים בחדש העשירי הוא חדש טבת:

בשנים קא מיירי. וקשיא דהא קא אמר לרגלים ואמר לעיל כיון שעברה עליו שנה בלא רגלים ורגלים בלא שנה י"ל מכל מקום בחדשים לא קא מיירי:

הם העידו. משנה היא בעדיות (פ"ז משנה ז) ופ"ק דסנהדרין (ד' יב: ושם) גבי *עברוה ביום ל' של אדר דאמר רב נחמן מעובר וקדוש ומקשי ליה רבא מכדי מפורים לפסח תלתין יומין הוי ומפורים דרשינן בהלכות הפסח וכי מטי ריש ירחא ומרחקים להו אתי לזלזולי ה"נ ה"מ לאקשויי אמתניתין דעדיות:

בהפסקה לא קא מיירי. לקמן (ד' יב.)(ב) גבי אחד בתשרי ר"ה לירקות ולא קתני לנדרים כדקתני בברייתא משום דמתניתין בהפסקה לא קא מיירי:

מראשית השנה. לקמן (ד' ח.) אמרינן דזה תשרי:

שמא לא ימסרם יפה יפה. פלוגתא דתנאי היא בסוף פרק הבית והעליה (ב"מ ד' קיח.) גבי שומרי ספיחים בשביעית אי מתנדב שומר חנם וקאת תימה דפריך הכא פשיטא במילתא דהויא פלוגתא דתנאי ושמא יש לחלק דהכא °ליכא למיחש כולי האי כמו בשומר:

[נ"ל קידשו]

רבינו חננאל

באחד בניסן ר"ה לחדשים כו' מנ"ל דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה. ינדחה. ופירש רב חסדא ונדחו דבריו. ואמר רבינא דבר זה אינו מפורש בתורה אבל מפורש הוא בדברי קבלה. ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט וגו'. ואסיקנא ומתניתין דלא קתני לחדשים לא פליג אלא בשנים קא מיירי בחדשים לא קא מיירי. ולעיבורין ואוקימנא להפסקת עיבורין כלומר כיון שהגיע ניסן נפסק עבור משנה זו. כדתנן הן העידו שמעברין את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים. ואם נשלם אדר ולא עיברוה נפסק העיבור ושוב אין מעברין שנה זו. ותנא דידן בהתחלת השנים מיירי בהפסקת עיבור מזו השנה לא מיירי. ולתרומת שקלים פירוש' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. ובג' קופות של ג' ג' סאין היו תורמין הלשכה. והתרומה הראשונה של תרומת שקלים היתה באחד בניסן כו' מבי דאמר קרא זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה. חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכתיב ביה בניסן ראשון הוא לכם לחדשי השנה. וגמר שנה שנה מניסן. וכי הא דתניא קרבנות הצבור הבאות באחד בניסן מצוה להביא מן החדש. ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר [מצוה] ויחיד שהתנדב משלו כשרין ובלבד שימסרם לצבור. ותנא דידן כיון דקתני אם הביא יצא לא פסיקא ליה. וי"א אף לשכירות בתים ראש השנה ניסן.

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ד מהל' קדוש החדש הלכה יג סמג עשין מז:
לה ב מיי' שם הלכה א סמג שם:
לו ג ד מיי' שם הל' יד:
לז ה טוש"ע או"ח סי' תכט סעיף א:
לח ו ז מיי' פ"ד מהל' שקלים הל' יא סמג עשין מה:
לט ח מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הל' ז:

מסורת הש"ס

[סנהדרין יב. תוס' שם פ"ב] סנהדרין פז. עדיות פ"ז מ"ז פסחים ו. מגילה כט: סנהדרין יב: [ע"ז ה. תוספ' מגילה פ"ג בכורות נח.] יומא סה: מגילה כט: ע"ש [לקמן ח: ע:] יומא סה: [תוספתא פ"א] [יומא נה: ב"מ קיח.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולתרומת שקלים. ראשון להקריב קרבנות הלקוחים מתרומת של קופות: (ב) תוס' ד"ה בהפסקה כו' לקמן גבי אחד. נ"ב נראה דקשיא להו אמאי [לא פריך הש"ס גבי] לירקות ולנדרים בברייתא לקמן דף י"ב [ותנא דידן אמאי לא חשיב נדרים אלא] דס"ל לתלמודא תנא ושייר אם כן הכא נמי לא הוי ליה למימר בהפסקה לא קמיירי אלא דתני ושייר [והא קאמרי דלקמן נמי סמך אתירוצא] דהכא בהפסקה לא קמיירי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שמא וכו' ליכא למיחש כולי האי. עיין יומא נה ע"ב תוס' ד"ה ניחוש:

הגהות הגר"ב רנשבורג א) רש"י ד"ה עיבורין מניסן מנינן כו' ולעיין בצרכי עיבור השנה בניסן כצ"ל:

לא ימסרם לצבור יפה יפה קא משמע לן ותנא דידן כיון דקתני אם הביא יצא לא פסיקא ליה: ויש אומרים אף לשכירות בתים: תנו רבנן המשכיר בית לחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא באחד באדר כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה ואפילו למאן דאמר *יום אחד בשנה חשוב שנה שאני הכא דלא טרח איניש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין ואימא תשרי סתם *כי אגר איניש ביתא לכולהו ימות הגשמים אגר ותנא קמא דברייתא ותנא דידן בניסן נמי מישכח שכיח קיטרי: באחד באלול ר"ה למעשר בהמה: מני רבי מאיר היא(*דתניא) *ר"מ אומר באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה ולרגלים מני רבי שמעון היא אימא סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי רישא וסיפא ר"ש ומציעתא ר"מ אמר רב יוסף *רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי ברגלים סבר לה כר"ש ובמעשר בהמה סבר לה כר"מ אי הכי ארבעה חמשה הוו אמר רבא ארבעה לדברי הכל לר"מ ארבעה דל רגלים לר"ש ארבעה דל מעשר בהמה רב נחמן בר יצחק אמר ארבעה חדשים ובהן כמה ראשי שנים מיתיבי [א]ששה עשר בניסן ראש השנה לעומר [ב]ששה בסיון ראש השנה לשתי הלחם לרבא ליתני ששה לר"נ בר יצחק ליתני חמשה אמר רב פפא כי קא חשיב מידי דחייל מאורתא מידי דלא חייל מאורתא לא קא חשיב והרי רגלים דלא חיילי מאורתא וקחשיב (א) כיון שצריך לאיתויי מעיקרא מיחייב וקאי והרי יובלות דלא חיילי מאורתא וקחשיב ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא דאמר *מראש השנה חייל יובל רב שישא בריה דרב אידי אמר כי קא חשיב מידי דלא תלי במעשה מידי דתלי במעשה לא קא חשיב והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב בל תאחר ממילא חייל

והרי

לא פסיקא ליה. צריך לדקדק אי הוה מצי לשנויי כדמשני לקמן כי קא חשיב מידי דלא תלי במעשה:
עלתה לו שנה. ולא אמרינן הדמים מודיעים* והרי המעות מתנה או פקדון*:
ולרגלים מני. פי' והא דאמרי' ברישא באחד בניסן ר"ה לרגלים דהיא נשנית סתמא ומני היא ומשני ר"ש היא ופריך רישא דאמר ארבעה ראשי שנים הן ראש השנה למלכים ולרגלים וסיפא הא דאמרי רבי אלעזר ור"ש אחד בתשרי ופריך רישא וסיפא ר' שמעון ומציעתא רבי מאיר רבי היא פי' רבי תנא מתני' ושנאה אליבא דתנאי וסתם לה כוותייהו אי הכי דחד תנא כמו רבי שנאה מתני' ונסיב לה אליבא דתנאי א"כ מה זה דאמר ארבעה ראשי שנים הן חמשה הוו דבשלמא אי ר"ש הוה תני בהדיא ברישא לא הוה רק ארבעה דאיהו ר"ש לא סבר אחד באלול ר"ה לבהמה אבל (ב) הא דאמרת דרבי נסיב לה אליבא דתנאי ותנא אחד באלול בשביל ר"ה א"כ חמשה ר"ה הוו ומשני אמר רבא ארבעה לד"ה לר"מ ארבעה דל רגלים לר"ש ארבעה דל מעשר בהמה:
והרי רגלים דלא חיילי מאורתא. אפילו ביום לא חיילי עד יום שני למאן דאמר נדרים ונדבות אין מקריבין ביו"ט ומשני לאתויי מעיקרא מחייב וקאי בקונטרס פירש להביא קרבן מחויב ועומד הוא משעה שנדר והיה לו להקריבו מערב הרגל ולא הוקבעו רגלים לענין הקרבת הקרבן אלא לענין בל תאחר ומאורתא נמי חייל ולא פי' כן בשביל שיעבור בבל תאחר משנכנס רגל שלישי בתחלת הלילה דהא לר"מ דאמר לעיל ברגל אחד אינו עובר עד שיעבור כל הרגל וה"ה לרבנן עד שיעברו שלשה רגלים ובפרק ב' דביצה (ד' יט: וש"נ) אמר דאין מביאין תודה בחג המצות ובעצרת אלא בחג הסוכות משמע דאם הביא בחג הסוכות בחול המועד דלא עבר והא דפירש כאן בקונטרס דמאורתא חייל היינו לענין דאם מחויב ועומד לפני הרגל איכא כוליה רגל ואם נכנס רגל וקא נדר אפי' ליל ראשון ליכא כוליה רגל ואינו עולה למנין שלשה רגלים:
מידי דתלי במעשה. ולמאן דאמר (במנחות דף סח.) אפילו בזמן שבית המקדש קיים היה האיר המזרח מתיר מ"מ עד יום הביאכם לגוה כדאמרינן במנחות פרק רבי ישמעאל (שם):

והרי

יפה יפה. בלב שלם: ותנא דידן. דלא תניא במתני': כיון דקתני אם הביא יצא לא פסיקא ליה. מילתא דליחשבה בראשי שנים: הכי גרסינן תנו רבנן המשכיר בית לחבירו כו'. ולא גרסינן מנלן דלאו מקראי יליף דמדרבנן הוא: אלא באחד באדר. אבל בבציר מהכי לא אמרינן עלתה לו שנה ודר בה שנה שלימה דליכא למימר דאדעתא דההיא שתא אגרה דלא טרח איניש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין: ואימא תשרי. ר"ה לשכירות בתים אם לא עמד אלא באחד באלול כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה: ומשני כי אגר איניש ביתא. סמוך לתשרי לכולהו ימי הגשמים אגר: ות"ק דברייתא. דלא אמר לשכירות בתים: קיטרי. עבים מתקשרין וגשמים יורדין והוי כימות הגשמים: ולרגלים מני ר"ש. דהא אליביה אוקימנא דאית ליה כסדרן לבל תאחר: סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים בא' בתשרי: רבי היא. הוא אמרה למתני' ונסיב מילתיה חדא כחד תנא וחדא כחד תנא: אי הכי. דחד גברא אמרה למתני' ונסיב מילתיה חדא כחד תנא חמשה ראשי השנים נינהו אחד בניסן וט"ו בניסן ואחד באלול ואחד בתשרי וט"ו בשבט הא ניחא אי מוקמת לה לרישא כר"ש שפיר דלדידיה ארבעה נינהו דלית ליה אחד באלול אלא אי חד תנא אמרינהו קשיא: אמר רבא. לעולם רבי היא והכי קאמר אנא חמשה סבירא לי ומיהו הכל מודים לי בארבעה: לר"מ. דאית ליה אחד באלול דל רגלים דלדידיה ברגל אחד עובר בבל תאחר כדתניא בברייתא דלעיל (ד' ד:): ולר' שמעון דל מעשר בהמה. דליתיה אלא באחד בתשרי ובלאו מעשר נמי ראש השנה הוא: ובהן כמה ראשי שנים. הלכך ניסן דאית ביה תרי חד קחשיב ליה: ר"ה לעומר. לאכול מן החדש מכאן ואילך: ר"ה לשתי הלחם. נתחדשה השנה להביא מנחות מן החדש שהעומר מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש: לרבא. דאמר ארבעה לדברי הכל ליתני מתניתין שיתא: לרב נחמן. דאמר חדשים קא חשיב ניתני ה' דהא לא תנן סיון במתני': מאורתא. משקדש היום: מידי דלא חייל מאורתא. כגון בט"ז בניסן לא נתחדשה שנה מן החדש מערב עד למחר לאחר שקרב העומר וכן בששה בסיון: והרי רגלים. דקתני מתניתין לענין בל תאחר דקס"ד זמן בל תאחר לאו מאורתא הוא כשקדש היום חייל [אלא] עד שתבא שעה שהיא ראויה להביא נדרים ונדבות ואין זאת עד שיקריב תמיד של שחר שאין קרבן קודם לו ומשנינן לאתויי מעיקרא מחייב וקאי להביא קרבן נדרו מחייב ועומד משעה שנדר והיה לו להקריבו מערב הרגל ולא הוקבעו רגלים לבל תאחר לענין הקרבת קרבן אלא לענין מיחל עליה בל תאחר ומאורתא נמי חייל: והרי יובלות. דקתני בראשי שנים דמתני' דלא חיילי אלא על ידי תקיעת שופר דב"ד ואינה אלא ביום דכתיב ביום הכפורים תעבירו שופר (ויקרא כה): רבי ישמעאל כו'. לקמן בפירקין (דף ח:): מראש השנה חייל. ואינו תלוי בתקיעה הלכך מאורתא דר"ה חייל: דלא תלי במעשה. כניסת ראש השנה שלהן אינה תלוי במעשה אלא משהגיע היום הוה ראש השנה ומתחדשת השנה למילתיה: מידי דתלי במעשה. כגון ראש השנה דעומר ושתי הלחם אין השנה מתחדשת להתיר חדש במדינה או במקדש אלא בהקרבת העומר וכבשי עצרת: והרי רגלים. קא סלקא דעתך שאין בל תאחר חל עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו כמלא שהוא תלוי בתמיד של שחר: ממילא קא חייל. משקדש היום:

והרי

[ב"ב עח. וע"ש בתוס']
[עיין קדושין מו: ב"מ מו.]

ט א מיי' פ"ז מהלכות תמידין הל' ג סמג עשין קלט טוש"ע יו"ד סי' רנג סעיף א:
י ב מיי' שם פ"ח הל' א סמג עשין יא יב:

רבינו חננאל

דתניא המשכיר בית לחברו לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום. ואם א' לשנה זו אפי' לא עמד אלא באחד באדר כיון שהגיע יום אחד בניסן ושלמו לו שלשים יום עלתה לו שנה. דאפילו למ"ד יום אחד בשנה חשוב שנה שאני הכא דלא טרח אינש ואגר ביתא לבציר מל' יומין. ואקשינן ואימא ר"ה לשכירות בתים תשרי. ודחינן התם בתשרי כי אגר אינש ביתא לכלהו ימות הגשמים אגר. ותנא דידן ות"ק דברייתא בניסן נמי שכיחי קיטרי ולא אגר *) לתלתין יומין ותו לא. ובאחד באלול ר"ה למעשר בהמה. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים באחד בתשרי. ואוקימנא לר' מאיר דתנן בבכורות פרק מעשר בהמה ר' מאיר אומר באחד באלול ר"ה למעשר בהמה ואקשינן והא אוקימנא רישא ר' שמעון דאמרינן ולרגלים מני ר' שמעון הוא נפקא מיניה לנודר כו'. רישא ר' שמעון כדאמרינן וסיפא נמי ר' שמעון דקתני סיפא ר' אלעזר ור' שמעון אומרים באחד בתשרי ומציעתא ר' מאיר. ופריק רב יוסף (לעולם) מתני' רבי הוא ונסב ליה למתניתין אליבא דתנאי. וברגלים סבר לה כר' שמעון ובמעשר בהמה סבר לה כרבי מאיר. ובמה דשביק ר' עקיבא דדייקי דבריו בבכורות פר' מעשר בהמה באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה וסתים לן סתמא כר' מאיר דפליג עליה קשיא לן טובא. חדא דר"מ תלמיד דר"ע הוא. ועוד קי"ל בכל מקום הלכה כר' עקיבא אפי' מחברו. ואשכחנא בהדיא תמן אמר ר' יוחנן מפי שמועה אמרה מפי חגי זכריה ומלאכי ולפיכך לא דחאה בן עזאי לגמרי אלא אמר האלולין מעשרין בפני עצמן. אי הכי אמאי קתני ארבעה והא חמשה הוו למלכים ולרגלים שנים שזה בא' בניסן והוא ר"ה למלכים. אבל לרגלים בחמשה עשר בניסן הוא ובאחד באלול ובאחד בתשרי ובט"ו בשבט הרי (זה) [ה'] ופריק רבא [ארבעה] לדברי הכל. לר' מאיר דל רגלים כלומר חסר רגלים מן המשנה לגמרי נשארו לו [ארבע] אחד בניסן למלכים. ואחד באלול [ר"ה] למעשר בהמה. ואחד בתשרי ר"ה לשנים [ובט"ו] בשבט ר"ה לאילן הרי ארבעה. לר' שמעון דל מעשר בהמה כו' חסר מעשר בהמה מאחד באלול נשארו למלכים ולרגלים שנים ובאחד בתשרי ובט"ו בשבט הרי ד' אבל מעשר בהמה בפירוש חולק עם ר' מאיר בפ' בכורות פרק מעשר בהמה. וסבר ר"ה למעשר בהמה באחד בתשרי. רב נחמן בר יצחק פריק ואמר הכי קתני ד' חדשים והם ניסן ואלול ותשרי ושבט. ובהן כמה ראשי שנים. למלכים ולרגלים בחדא חשיב לתנ ואותבינן עליה מהא דתניא ט"ז בניסן ר"ה לעומר. ו' בסיון ר"ה לשתי הלחם. לרבא ליתני ששה ד' דמתני' ועומר ושתי הלחם ששה. לרב נחמן דמוקים לה למתני' בד' חדשים ליתני ה' דהא סיון ליתא במתני' ופריק רב פפא תנא דידן לא חשיב ד' אלא מאי דחייל מאורתא כגון הא דקתני למלכים ואוקימנא לשטרות. כלומר משיחשיך השמש ונכנס אחד בניסן אם יכתב שטר חוב וכותב ומנו שנה שניה כותב אע"פ שעדיין לא האיר היום. אבל העומר ושתי הלחם שאין מצותן אלא ביום ולא בלילה לא קתני ואקשינן והלא רגלים דקתני במתניתין ולא אוקימנא אלא למעבר בלא תאחר מפני שלא הקריב נדרו. והקרבת הקרבנות ביום הן ולא בלילה וקתני. (ואקשינן והלא רגלים דקתני במתני' ולא אוקימנא אלא למעבר בלא תאחר) **) מפני דהקרבה לית' אלא ביממא הלתא הקרבן לירושלים בליליא מי ליתא אלא כיון דאתא לחג ולא אייתי איחייבי ליה כא עבר עליה מעיקרא. ואקשינן והרי יובלות דקתני ביוה"כ תעבירו שופר וגו' דהוא ביום ולא בלילה וקתני במתני' ופרקינן מתני' ר' (שמעון) [ר"י בנו של ריב"ב] היא דאמר מר"ה חייל יובל ור"ה מאורתא הוא דחייל רב שישא פריק כי קחשיב תנא דידן מידי דלא תלי במעשה אלא כיון דחל הזמן נוהג כגון הללו ד' דמתני'. אבל עומר ושתי הלחם דתליין במעשה כגון עומר דתלי בקצירה ושתי הלחם בלישה ואפייה (הא) לא קא חשיב. והרי רגלים דאוקימנא לר"ש ולחייבו לנדור בבל תאחר והקרבת הנדר מידי דתלי במעשה הוא וקתני. ופרקינן בל תאחר ממילא קא חייל כלומר אינו מתחייב בבל תאחר אלא אם לא יביא הקרבן ואיחור הבאת הקרבן אינו מעשה

והרי

[לעיל ב: וש"נ]
[ב"מ קא: ע"ש]
[נ"ל דתנן]
[בכורות מ:]
[מגילה ט: שבועות ד. חולין פד. קד.]
[לקמן ח:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא חיילי מאורתא וקחשיב (כיון שצריך) תא"מ ונ"ב רש"י לא גרס לזו וכן הוא בתוס': (ב) תוס' ד"ה ולרגלים כו' אבל הכא דאמרת דרבי:

*) נראה מזה דמפרש כפי' הרשב"א ז"ל בחידושיו כאן ועי' היטב בש"ך ובספ"מ בח"מ סי' ש"י וחו"ק. **) אולי צ"ל ומפני נמי דהקרבה ליתא אלא ביממא הבאת הקרבן בירושלים בלילה וכו'.

תורה אור

והרי יובלות ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא (א) ורב אשי אמר ארבע ראשי השנים הם שהן בארבע ראשי חדשים באחד בשבט כב"ש ה"ק שלשה לדברי הכל באחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה: ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי: א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר °לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו ר"מ סבר אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעטפו בר ואימתי עמקים יעטפו בר באדר מתעברות באדר ויולדות באב ר"ה שלהן אלול ר' אלעזר ור"ש אומרים אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שיתרועעו אף ישירו אימתי שבלים אומרות שירה בניסן מתעברות בניסן ויולדות באלול ר"ה שלהן תשרי ואידך נמי הא כתיב יתרועעו אף ישירו ההוא באפלתא דהויין בניסן ואידך נמי הכתיב ועמקים יעטפו בר ההוא בחרפייתא דאתיין מאדר בשלמא לר"מ כדכתיב לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעטפו בר ואיכא נמי יתרועעו אף ישירו אלא לרבי אלעזר ור"ש איפכא מיבעי ליה לבשו כרים הצאן בזמן שיתרועעו אף ישירו ואיכא נמי דעמקים יעטפו בר אלא אמר רבא דכ"ע לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעטפו בר באדר והכא בהאי קרא קמיפלגי °עשר תעשר *בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן ר"מ סבר מקיש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו ורבי אלעזר ור"ש סברי מקיש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי: באחד בתשרי ר"ה לשנים: למאי הלכתא אמר רב *פפא לשטרות דתנן *שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשירין והתנן באחד בניסן ר"ה למלכים ואמרינן *למאי הלכתא ואמר רב חסדא לשטרות לא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם אלא הא דאמר רב חסדא *לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן רב חסדא *מתניתין אתא לאשמועינן לא רב חסדא קראי אתא לאשמועינן ואיבעית אימא רב חסדא כרבי זירא מתני לה דרבי זירא אמר לתקופה ור"א היא דאמר *בתשרי נברא העולם רב נחמן בר יצחק אמר *לדין דכתיב °מראשית השנה ועד אחרית שנה מראשית השנה נידון מה יהא בסופה ממאי דתשרי הוא דכתיב °תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו *איזהו חג שהחדש

(margin: תהלים סה · דברים יד · [נפ"ל ביום"נ] · [שם] · [נפ"ל ג'] · דברים יא · תהלים פא · [כדאיתא בבכורות נ"ז:] · ת"י)

רש"י

והרי יובל · שהוא תלוי בתקיעה: רב אשי אמר · האי דלא חשיב במתניתין אלא ארבעה לפי שלא מנה אלא ראשי שנים הבאים בראשי חדשים ואין רגלים מן המנין אלא כדאמרינן רגל שבו ולהכי לא תני נמי ר"ה דעומר ושתי הלחם: ופרכינן א"כ באחד בשבט שהם לן תנא ברישא כב"ש דאי כב"ה הא אמרי בט"ו בו: ה"ק כו' · תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל היא אלא אב"ש קאי: [שלשה לדברי הכל · לאו דוקא] דהא אחד באלול נמי פלוגת' היא דר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי [אלא אב"ה קאי]: לבשו כרים הצאן · מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות: יעטפו בר · שהזריעה צומחת וניכרת יפה: יתרועעו אף ישירו · בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשים שלה והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו נשמע הקול ונראות כמשוררות: זמן עיבור בהמה דקה חמשה חדשים*: ר"ה שלהן אלול · דסמוך לגמרו (ב) זמן חדש ויש שלהן לחידוש השנה: בזמן שיתרועעו · השיבולים: ההוא באפלתא · יש לך לאן המעטיפות ומתאחרות לקבל זכר עד ניסן אבל רובן מאדר הוו: בשלמא לר"מ · דדריש קרא כדכתיב לבשו כרים: ואיכא נמי · מיעוטא שאין מתלבשות כרים עד שיתרועעו השיבולים: אלא לר"א · דאמר רובא בניסן ומיעוטא באדר איפכא מיבעי ליה למיכתב: מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו · ר"ה למעשרות תשרי דהכי תני ליה לקמן (דף יב·) בברייתא ותשרי סמוך לגמרו הוא דכל ימות החמה מניחם ליבש בגרנות שבשדות: בא' בתשרי ר"ה לשנים למאי הלכתא לשטרות · לתחילת שנות מלכים כדפרישית בריש פרקין (דף ב·): קראי אתא לאשמועינן · (ג) כדאמרן בריש פרקין (דף ג:) דברי נחמיה בן חכליה: ואי בעית אימא · רב חסדא דאיצטריך לאשמועינן כדאמרן דמלכי אומות בתשרי לית ליה הא דרב פפא דפריש ר"ה לשנים דהכא לשטרות אלא כר' זירא מתני לה לפירושא דלשנים דמתני' דר' זירא מתני ר"ה לשנים לתקופת חמה ולבנה לומר שמונין לברייתן והילוכן [של] תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי: ור"א היא דאמר בתשרי נברא העולם · לקמן בפרקין (דף י:): רב נחמן בר יצחק אמר · ר"ה לשנים דתנן הכא לדין תנא שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא: דכתיב עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה · הנגזרות עליה: שהחדש

תוספות

והרי יובלות · יש תימה מאי ס"ד הא לא מיתוקמינן כלל אלא לרבי ישמעאל בנו של ר"י ב"ב לקמן: [באחד בשבט כבית שמאי · פי' בתמיה]: שלשה לדברי הכל ואחד בשבט מחלוקת · הא לא מתוקמא כר"ש דלית ליה אחד באלול אלא כר"מ אתיא [ואכתי] צריכי למימר דנסיב לה אליבא דתנאי דלרגלים לא מיתוקמא כר"מ: לבשו כרים הצאן · מתרגמינן יעלון דוכרייא עילוי ענא והוא לשון נקיה *ובקונט' מפרש לקמן (ד' יא·) לגבי הא דאמר רבי יהושע בניסן נברא העולם דקאמרינן באותו הפרק זמן בהמה וחיה שמזדווגים זה עם זה ובכאן לא פירש כן: סמוך לגמרו עשורו · ואע"ג דתנן בפ"ק דמעשרו' (מ"ג) התבואה והזיתים משיביאו שליש מ"מ אין דרך ללקטם אלא כשנגמרו: מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי · כדתנן בפירקין (דף ב·) ולירקות דהיינו למעשר כך מפרש בגמ' (דף יב·) ומיהו לא מפרש מנלן ושמא נפקא לן מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה כדלקמן (ע"ב) גבי שמיטין [ועי"ל דטעמא דבתשרי כדפירש רש"י פ"ב דכתובות (דף כה·) דלא נתחייבו ישראל במעשר עד שהתחילו למנות שמיטין א"כ מעשר בשמיטין תלה רחמנא ושמיטין הוי תשרי ר"ה]: רב חסדא כר' זירא · דמוקים ליה למתני' לתקופות והא דלא תנא תשרי ר"ה למלכי אומות העולם משום דבאומות העולם לא קמיירי: לתקופות כר"א דאמר בתשרי נברא העולם · ומונין מולד הלבנה והתקופה מאחד בתשרי ורבי יהושע מונה מניסן ויש נפקותא מרובה בדבר במה שקודם מנין של זה למנין של זה חצי שנה והא דקיימא לן פרק כילד מעברין (עירובין ד' נו: ושם) דאין תקופת ניסן נופלת אלא בארבעה רבעי היום אם בתחילת היום וכו' היינו משום דהתם כולהו כר' יהושע דתניא בברייתא כוותיה דשמואל סבר כר' יהושע דלר"א בכ"ה באלול נברא העולם ולר' יהושע בכ"ה באדר היינו דכשנברא אדם בששי קדש החדש וזה טעם למחשבי העבור לאחר שגרפו כל השעות (ד) והקפה של כל מחזורים שמסירין ז"ט תרמ"ב פי' ז' ימים תשע שעות תרמ"ב חלקים דרגילים לומר לפי שהיתה הלבנה נזופה ע"י שקטרגה ונהגה נזיפה בעצמה ז"ט תרמ"ב ולא מצינו טעם זה בכל מקום אלא זהו הטעם לפי שהמונה מבריאת העולם לא מונה ר"ה עד יום ששי שנברא אדם הראשון ובשעה תשיעית נצטווה כדאמר פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לח:) ומסתמא אז קדש החדש ומקדש החדש ע"כ היה המולד ו' שעות קודם דשית שעי מכסי סיהרא ונמצא המולד בתחילת

רבינו חננאל

והרי יובלות שיש להן מעשה תקיעת שופר ושלוח עבדים וחזרת ממכר ופרקינן מתני' ר' ישמעאל היא דאמר מר"ה (שנא') חייל יובלי' והני כולהו אינן אלא ביום הכפורים ופריק רב אשי פירוק אחר ואמר הכי קתני ד' ראשי שנים הן ג' לדברי הכל שהן ראשי חדשים באחד בניסן ובאחד באלול ובאחד בתשרי · אבל הרביעי באחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה· ר' אלעזר ור' שמעון אומרי' באחד בתשרי א"ר יוחנן ושניהן מקרא אחד דרשו לבשו כרים הצאן וגו' עד אימתי נעשו הצאן מלבוש לכרים שהן הטלאים כלומ' מתעברות בזמן שהעמקים יעטפו בר · ואימתי מתכסים העמקים מצמחי התבואה באדר הלכך מתעברות באדר ויולדות באב לה' חדשים · ר"ה שלהן אלול · ור"א ור"ש אומרים בזמן ששבולת אומרת שירה מתעברות כלומר שהתבואה גדולה ונעשית קמה · ובזמן שהרוח מנשבת בהן נשמע מתוכה בקול הברה וזו היא כעין שירה · ואימתי מגיעות בזה הגבול בניסן · הלכך מתעברות בניסן ויולדות באלול · ר"ה שלהן תשרי · פירוש חרפתא · הבכירות · אפלתא · האפילות · בשלמא האי קרא דייקא כר' מאיר שמתעברות באדר בזמן שהעמקים יעטפו בר באדר ומשתכחי נמי *) באדרי' בכירות שעומדות קמה ואומרות שירה · אלא לר"א ולר"ש איפכא הוא והכי הוה ליה למכתב לבשו כרים הצאן יתרועעו אף ישירו · ועמקים יעטפו בר כלומ' מתעברות בניסן בזמן שיתרועעו אף ישירו · ואיכא נמי עמקים [יעטפו] בר (באפליאתא) [בחרפייתא]. ופריק רבא לדברי הכל באדר מתעברות כדמפרש קרא ובאקושי מעשר בהמה למעשר דגן פליגי ופשוטה היא · באחד בתשרי ר"ה לשנים ואוקמה רב חסדא כר' זירא [מתני לה] דאמר ר"ה לחשבון תקופות · ור' אליעזר הוא דאמר כרבעינן למיפר לקמן בתשרי נברא העולם · רב נחמן בר יצחק אמר ר"ה לדין · דכתיב מראשית השנה עד וגו' מראש נידון מה יהא בסופה · וממאי דתשרי הוא דכתיב תקעו בחודש שופר וגו' ופשוטה היא · ולשמיטין

*) נראה דצ"ל יעטפו בר באדר ומשתכחי נמי אפילות שעומדות קמה בניסן ואומרות שירה.

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג · פ"י · ת"י

והוא תלמוד ערוך וכתי' אינו · העתק מחילופי גרסאות

הגהות הב"ח

(א) גמ' בנו של ריב"ב היא רב אשי אמר: (ב) רש"י ד"ה ר"ה שלהן אלול דסמוך לגמרו הוא זמן: (ג) ד"ה קראי אתא לאשמועי' דברי נחמיה בן חכליה דאמרן בריש פרקין הס"ד: (ד) תוס' ד"ה לתקופות כו' לאחר שגרפו כל השעות שימים של כל:

מסורת הש"ס

רש"א · [בכורות מג:] · [עי' י' ושם איתא רב חסדא אכן מתירוצו ואיבעית אימא ר"ח כרבי זירא וכו' מוכח דליתא וברי"ף וברא"ש דהכא איתא רב פפא] · [פסחים קה: כתובות יז:] · [לקמן יז: מי' פ"ז תג] [לקמן יב·] · [לקמן לד·] ביצה טז· סנהדרין יא:

שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתיב °כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ת"ר כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש תניא אידך כי חק לישראל הוא אין לי אלא לישראל לאומות העולם מנין ת"ל משפט לאלהי יעקב א"כ מה ת"ל כי חק לישראל מלמד שישראל נכנסין תחילה לדין כדרב חסדא *דאמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחילה לדין שנאמר °משפט עבדו ומשפט עמו מאי טעמא אי בעית אימא לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף: ולשמיטין: מנלן דכתיב °ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב °מראשית השנה ולגמור שנה שנה מניסן דכתיב °ראשון הוא לכם לחדשי השנה *דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים ואין דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים: וליובלות: יובלות באחד בתשרי הוא יובלות בי' בתשרי הוא דכתיב °ביום הכפורים תעבירו שופר הא מני *רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא דתניא °וקדשתם את שנת החמשים שנה מה ת"ל לפי שנאמר ביוה"כ יכול לא תהא מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך ת"ל וקדשתם את שנת החמשים מלמד שמתקדשת והולכת *מתחילתה מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא *מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן כיון שהגיע יוה"כ *תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן ורבנן *שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים תניא אידך יובל היא מה תלמוד לומר לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה כך מתקדשת והולכת בסופה ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על קדש תלמוד לומר °יובל היא שנת החמשים שנת החמשים אתה מקדש ואי אתה מקדש שנת החמשים ואחת ורבנן

שהחדש מתכסה בו · לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחידושה: אלא אם כן קדשו החדש כו' · וה"ק אם קבעו ישראל את חק החדש יהא משפט להקב"ה: מלך וציבור · כשהקב"ה דן אותם מלך נכנס תחילה: משפט עבדו · שלמה קאמר ליה: דליפוש חרון אף · בשביל עונות צבור: מנלן · ששנת שמיטה מקודשת מר"ה ואסור בעבודת הקרקע: וקדשתם שנת החמשים מה ת"ל · מכיון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר (א) בחדש השביעי יודע אני שהיא שנת החמשים: לא נפטרים לבתיהם · דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרור: ולא משתעבדין · דכתיב וקדשתם את שנת החמשים: ועטרותיהן בראשיהן · אם רצה לשום עטרה בראשו להראות שיגלא חפשי: שנים אתה מקדש · כששנת יובל נכנסה מצוה על ב"ד לומר מקודשת השנה: ואי אתה מקדש שום חדש · כר"א בר"ש דאמר לקמן בפרק שני (דף כד·) בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו ויליף טעמא מהכא: לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים · דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה: יכול כדמתקדשת בסופה · אחר ראש השנה ותמשוך עד יום הכפורים: ואל תתמה · אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה: שהרי מוסיפין מחול על קודש · כדאמרינן לקמן בשמעתין: ת"ל יובל היא · מיעוטא היא: ורבנן

בתחילת שעה ט"ו דהיא שעה שלישית של יום וסימן וי"ד פי' ביום ו' בסוף שעה י"ד היה המולד מאחר שלא היה ר"ה עד יום ו' שקידש אדם הראשון החדש נמצא שנברא העולם בכ"ה באלול ואותה שנה של תוהו שמונין משום דיום אחד בשנה חשוב שנה וכשתדקדק על מולד ניסן של תוהו שלפני תשרי של יישוב שבו נברא אדם תמצא מולד ניסן ברביעי בתשע שעות תרמ"ב חלקים שאתה צריך להשליך ב' ד' תל"ח לאחריו ב' ימים ד' שעות תל"ח חלקים ומולד תשרי של תוהו שלפניו שנמצא ב' ה' ר"ד ולתקופה מניסן של תוהו מונין שהיתה התקופה בתחילת ליל ארבעה ונמצאת תקופת תשרי של יישוב של אחריו ביום ד' ט"ו שעות כדאמרינן בפרק כילד מעברין* אין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום וז' שעות ומחצה נמצא דשתי תקופות ט"ו שעות ונמצא דקדמה תקופת תשרי למולד א' כ"ג פי' יום אחד כ"ג שעות ונמצא דקדמה תקופת ניסן את המולד ז' ט' תרמ"ב דל חצי (שעה) עודפת התקופה על המולד ה' י' תרמ"ב פי' ה' ימים י' שעות תרמ"ב חלקים וכשתצרף ה' י' תרמ"ב עם א' כ"ג עולה ז' ט' תרמ"ב והרי עכשיו נוהגין למנות מתשרי של תוהו שנות העולם כדפי' דיום אחד בשנה חשוב שנה (ב) ותקופת ניסן מונין מולד תשרי ב' ה' ר"ד וזקוקים להסיר ז' ט' תרמ"ב ודבר תימה הוא במה נחלקו ר"א ור' יהושע דתניא לקמן (דף יב·) מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי והלא היו יכולים לברר הדבר דכ"ד שעות מיכסי סיהרא בין מדתא לעתיקא כדאיתא* בסוף פ"ק דערכין (דף ט: ושם) והם מרחיקין המולד זה מזה ב' ד' תל"ח כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בו שני ימים: שהחדש מתכסה בו · שאין הלבנה נראית לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחדושה כפי' הקונטרס והביא ר"ת *ראיה מויקרא רבה בפרשת אמור אל הכהנים דקאמר התם תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו והלא ניסן חדש ונכסה ויש בו חג אלא זה שחגו בו ביום ואין לך חדש שהוא נכסה ויש בו חג וחגו ביומו אלא תשרי ועוד מפרש ר"ת מתכסה מזומן כמו ליום הכסא יבא ביתו דבפרק חלק (סנהדרין דף צז:) גבי עמון ומואב שיבבי בישי דארעא דישראל הוו וכו' °והר"ר משולם מפרש שהחדש מתכסה בו שאין חטאת ר"ח קרב בראש השנה כדכתיב מלבד עולת החדש ומנחתה ולא כתיב מלבד חטאת ועולה והקשה לו ר"ת דברים תוספתא דשבועות תניא (*ל') שעירים מקריבים ישראל בכל שנה וחשיב י"ב בראשי חדשים ובאופן דמוסף דר"ה וחיות אשר הנה מרובעות יסד ר"א הקלירי מוספי חדש עשתי עשרה דהייט פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה ושעיר לכפר והשיב לר"ת שלא אמר שאין בו מוסף אלא מתכסה שלא הזכיר הכא חטאת בקרא דמלבד כמו שהזכיר עולה ועוד פי' מתכסה שאין מזכירין מוסף של ר"ח בתפלה משום דאמרי' רשב"ג ה"ל בריה דבסים קליה עייל קמי תיבותא כי מטי לראשי חדשים אישתיק ולא רצה לאמרו (ג) פי' דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על הזכאי פירוש ההוא דר"ח קרוי חייב משום דאמרי'* אמר הקב"ה הביאו כפרה וכו' עכ"ל ור"ת רגיל להזכיר ולומר מלבד עולת החדש ולסיים ושני שעירים לכפר חד דר"ח וחד דר"ה*: בעשרה בתשרי הוא · לרב אשי דאמר לעיל ארבעה ראשי השנה בד' ראשי חדשים *פריך (ד) הא דא"ל רב חסדא לעיל רגל שבו ר"ה לרגלים (ה) הוה נמי מצי לשנויי הכא הכי: ורבנן שנת חמשים אתה מונה · לרבנן כיון דאינה מתקדשת מתחילתה איצטריך ליה קרא להכי ולא איצטריך למעוטי סופה מחמת דמוסיפין מחול על הקדש דהשתא מבציר בציר אסופי מבעיא וא"ת אדרבה כ"ש דצריך טפי משום דכתיב בקרא שנה ואין כאן שנה שלימה אא"כ תמשך עד יוה"כ אחר ויש לומר דכיון דלא שייך טעמא דתוספה ממילא בלא שום יתור ממעטא מקרא דוקדשתם דמשמע דוקא שנת החמשים:

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יד סמג עשין קמא קנב ולאוין רסח:

רבינו חננאל

ולשמיטין מנ"ל דכתיב ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה וליובלות אוקימנ' כר' ישמעאל דסבר האי דכתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו' מלמד שמתקדשת שנת היובל מתחלתה כלומר מר"ה ורייק מלישנא יתירא מאחר דכתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה למה בא אלא ללמד שקידוש שנת היובל מר"ה · ורבנן שחולקין על ר' ישמעאל אומרים למה בא שנה ללמדך כי היובל שנים אתה מקדשו ולא חדשים · תניא אידך יובל היא שנת החמשים שנה מת"ל לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שיכול בכניסתה תהא מתקדשת בר"ה ויציאתה תהא מושכת והולכת עד יוה"כ שכן מוסיפין מחול על קודש ת"ל יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם אין קדושתה אלא עד ר"ה ·

גליון הש"ס

תד"ה שהחדש וכו' · והר"ר משולם מפרש · עיין יומא ג ע"א תד"ה אלא למ"ד:

[ערכין כח·] [קדושין מ:] [לעיל ז:] [שבת קלא:] [לקמן כד·] [וע' תוס' ביצה טז· ד"ה איזהו] [סנהדרין צז:] [שבועות ט·] [פ"י ה"א]

מסורת הש"ס

[לקמן טו] ע"ז ב: [לעיל ד' לקמן ט:] [נ"ע ל"ט] [וע"ע תוס' ביצה טז· ד"ה איזהו ותוס' ערובין מ· ד"ה זכרון ותוס' לקמן לב·]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וקדשתם כו' והעברת שופר תרועה בחדש: (ב) תוס' ד"ה ולתקופות · כדפי' דיום אחד בשנה חשוב שנה ולתקופה מניסן מונין ומולד תשרי בכ"ד: (ג) תוס' ד"ה שהחדש כו' ולא רצה לאומרו דמוטב כצ"ל ותיבת פי' נמחק: (ד) ד"ה בעשרה כו' פריך דהא אמר רב חסדא כצ"ל: (ה) בא"ד לרגלים והכא נמי מצי לשנויי הכי:

מסורת הש"ס

ורבנן ׳שנת חמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת חמשים ואחת לאפוקי מדר׳ יהודה *דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן קא משמע לן דלא ודמוסיפין מחול על קדש מנלן דתניא* °בחריש ובקציר תשבות ר"ע אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר °שדך לא תזרע וגו׳ אלא ׳חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ׳וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ר׳ ישמעאל אומר *מה חריש רשות אף קציר רשות ׳יצא קציר העומר שהוא מצוה ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על קדש מנ"ל נפקא ליה מדתניא° *ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד ׳מתחיל ומתענה מבעוד יום מלמד שמוסיפין מחול על קדש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל °מערב עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבתות מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין ת"ל שבתכם הא כיצד °כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על קדש ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם בתשעה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי *)דתני חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך ׳כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו

*)ברכות ח: פסחים סח: יומא פא:

שמות לד · ויקרא כה · שם כג · שם

נדרים סא: ערכין יב: לג: · שביעית פ"א מ"ד מו"ק ג: · מכות ח:

ורבנן · דלא ילפי מוקדשתם שתתקדש מתחילתה ולא אילטריך היא למעוטי סופה דרשי ליה הכי שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת היובל שנת חמשים לסוף יובל שעבר ואחת למנין יובל הבא ואי אתה מונה שנת היובל הבא אלא משנה שלאחר היובל: ולאפוקי מדר׳ יהודה · דאמר במסכת נדרים שנת חמשים עולה לכאן ולכאן שנת היובל ושנה ראשונה לשמטה הבאה: אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית · דעל כרחך אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו: חריש של ערב שביעית · שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שיועיל לשביעית: וקציר של שביעית · כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית °אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית: ר׳ ישמעאל אומר מה חריש רשות כו׳ · ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת כדכתיב ביה וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות בא ללמדך מה חריש אין לך חריש של מצוה ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם שהרי אם מצא חרוש אינו חורש ואני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך בשל רשות אני אוסר לך: יצא קציר העומר שהוא מצוה · שאפי׳ מצא קצור מצוה לקצור ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת: עד ערב · לילה הוא ועד בכלל: כל האוכל ושותה כו׳ · דהכי קאמר קרא ועניתם בתשעה אכילת תשעה אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבה כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעינוי דתשעה וכי קרי עינוי בתשעה אכילה ושתיה דידיה קרי עינוי:

ואי אתה מונה שנת החמשים אחת · בלא וי"ו גרס דאין שנת חמשים ראשונה לשביעית הבאה: ולאפוקי מדר"י · אומר ר"י אפ"ה הלכה כרבי יהודה דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן מדאמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ט: ושם) בשמעתא דתנא דבי אליהו גבי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נשקול מכל מאה תרתי ושדי אפרטי וכל הסוגיא כדבריו ועוד דסתם מתניתין דהכא אוקמא כרבי ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי על רבי יהודה ועוד דלר׳ ישמעאל מקדשין חדשים ואנן קי"ל בכוליה הש"ס שמקדשין חדשים ור׳ יוסי נמוקו עמו קאי כרבי ישמעאל בפ"ק [דקדושין] (דף מ:) דאית ליה דיובל בתחילתו משמט ובערכין בסוף [המקדיש שדהו] (דף כח:) מוכח דמאן דאית ליה מתחילתו משמט סבר לה כרבי ישמעאל דאמר מר"ה חיילא יובל [אבל לא נראה דהא אומר התלמוד הכא ובפ׳ (*אין נערכין) (ערכין דף יב ושם) לאפוקי מדרבי יהודה] ומיהו אין ראיה גמורה מהא דקאמר הכא ובערכין לאפוקי מדרבי יהודה דאשכחן בפרק המגרש (גיטין דף פה:) אתקין רבא בגיטין מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"ג דרבא גופיה פסק כוותיה בים נוחלין (ב"ב דף קנו·) וכן בפ"ק דכתובות (דף י·) לאפוקי דרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא וקיימא לן כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו והיא משנה בפרק בתרא דכתובות (דף קי:*) : שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע · תימה הא אילטריך למאן דאמר בריש מועד קטן (דף ג·) (א) דחורש בשביעית לא לקי דקאמר מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימר דאהני תולדות מחייב אאחרנייתא לא מחייב אלמא אפי׳ תולדות דכתיבי אבות דידהו לא מחייב אלא אהנך דכתיבי בהדיא וא"כ צריך לכתוב חרישה לאשמועינן דאסירא וי"ל דעיקר דיוקא מקציר ומדקצירה לתוספת חרישה נמי לתוספת* : וקציר של שביעית · פי׳ הריב"א בקציר ספיחים שהביאו שליש בשביעית דאי דנזרע ביד בשביעית מלא תזרע נפקא ואכתי קשיא דהאי נמי מהן לא נזרע נפקא לן בפרק מקום שנהגו (פסחים ד׳ נא: ושם) לפי׳ ר"ת דאסר ספיחים אפילו קודם ביעור כדין נזרע ביד ואף באכילה תרי קראי בספיחים למה לי ולפירוש רש"י דהתם ניחא וי"ל דספיחים לא אזלינן בתר הבאת שליש וכי אסרינן ספיחין מהן לא נזרע היינו דנלקטין בשביעית קמ"ל בחריש ובקציר ואי מהכא לא הייתי אוסר לאכילה אלא לסחורה קמ"ל הן לא נזרע : וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית · דוקא כי אורחיה אסור לקצור אבל ע"י שינוי מותר אפילו בשביעית כדאיתא בת"כ דדריש ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך בוצרין מכאן אמרו תאנה של שביעית אין קוצין אותה *במוקצה אבל קוצה אותה בחרבה וה"נ תנן בפ"ח דשביעית (משנה ו) והא דתניא בתורת כהנים מן המשומר אי אתה בוצר °אבל אתה בוצר מן המופקר מופקר נמי כדרך בצירה אסור וע"י שינוי שלא כדרך בצירה מופקר שרי ומשומר אפילו שלא כדרך בצירה נמי אסור ושומרי ספיחים בשביעית דפרק הבית והעליה (ב"מ דף קיח·) שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן משום עומר ושתי הלחם א"כ אסור כיון דמשומר ואמאי לא אמרינן מן המותר לישראל י"ל דלא היה שמירה ממש דלא היו צריכים לשומרה מבני אדם דמאליהן היו פורשין כשהיו יודעין שהן לצורך עומר ולא היו שומרין אותן אלא מבהמה וחיה ועוף : ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על הקודש מנא ליה · תימה לר"ת הא אמרינן פ"ק דמועד קטן (דף ד·) (ב) הלכתא לרבי ישמעאל קראי לר"ע דעשר נטיעות הלכה למשה מסיני וכיון דהלכתא למשרי ילדה ממילא זקנה אסורה ותירץ ר"ת דהכא מיבעי ליה בתוספת של אחר שביעית מנא ליה ובחנם דחק דכיון דשביעית גופה מהלכה לא ילפינן מינה שבת ויוה"כ וי"ט דאין דנין ק"ו מהלכה והשתא לר׳ ישמעאל אצטריך קרא משום שבת וי"ט ואיצטריך הלכתא למשרי ילדה והא דלא משני הכי במו"ק* לר"ע דאיצטריך קרא ללמד על שבת וי"ט ויוה"כ משום דמהלכה לא ילפי׳ דא"כ לא הוי ליה למכתב קראי גבי שביעית כיון דלשביעית גופיה לא צריך אלא ללמד על אחריני : כל מקום שנאמר שבות · ואתא לרבות שביעית : ורבי עקיבא האי ועניתם מאי עביד ליה · דר"ע הוה יליף כולהו משביעית שבת וי"ט ויוה"כ דכולהו מודו דתוספת יוה"כ דאורייתא כדאמרינן בפרק שואל (שבת דף קמח:) ובפרק המביא (ביצה דף ל·) וק"ק דבפ׳ מקום שנהגו (פסחים דף נד: ושם) בעי למימר דהא דיוה"כ ספקו אסור בבין השמשות שלו איירי ואמאי הא אפילו ודאי יום סמוך לחשיכה אסור בכניסתו או ודאי לילה סמוך ליום ביציאתו משום תוספת וכמו כן קשיא בפרק במה מדליקין (שבת דף לד·) דתנן ספק חשכה אין מדליקין ואמאי משום דסגי בתוספת משהו נקיט הכי ועוד דרבן גמליאל דפרק קמא דמו"ק (דף ג:) לית ליה תוספת כלל דקאמר התם נמנו על שני פרקים הללו והתירום כלומר פסח ועצרת ומפרש בירושלמי בריש מסכת שביעית בשעה שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף כל ערב (*שבת) אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה וטעם זה נמי איתא בריש מו"ק (ד׳ ד·) יליף שבת שבתון משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותר כו׳ אלא דלא קאי במסקנא הכי אלא דגמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים ולפי אותה מסקנא יתכן לפרש הלכתא כר"ע וקראי לבזמן שאין ב"ה קיים ומיהו לרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן לא אפשר : כאילו

*) [וע"ע תוס׳ ע"ז ע: ד"ה מאן]

הגהות הב"ח

(א) תוס׳ ד"ה שהרי כו׳ דחורש בשביעי׳ נ"ב פי׳ תולדה דחורש דהיינו משקה מים לזרעים כדאיתא התם להדיא בדף ג׳ לגבי חורש דאב מלאכה הוא דלקי עליה בשביעית דאבות אסר רחמנא ועיין בתוס׳ דף יב ע"ב וכמ"ש לשם : (ב) שם ד"ה ורבי ישמעאל כו׳ פ"ק דמועד קטן דעשר נטיעות הלכה למשה מסיני והלכתא לר׳ ישמעאל קראי לר"ע וכיון דהלכתא :

[וע"ע תוס׳ מ"ק ג: ד"ה שהרי]

גירסת רש"א במקצע

[דף ג:]

[נ"ל שבתות שנים]

עין משפט נר מצוה

מד א מיי׳ פ"י מהל׳ שמיטין הלכה ז טור י"ד סי׳ שלא :

מה ב מיי׳ פ"ג מהל׳ שמיטה הל׳ א וס"ד הל׳ ט :

מו ג מיי׳ פ"ד שם הל׳ יג :

מז ד מיי׳ פ"ז מהל׳ תמידין הלכה ו סמג עשין קלט :

מח ה מיי׳ פ"א מהל׳ שביתת עשור הל׳ ו סמג לאוין סה ועשין לב טוש"ע א"ח סי׳ תרח סעיף א :

מט ו א] טוש"ע א"ח סימן תרד סעיף א :

[מנחו׳ עב·]

יומא פא:

[נראה שצ"ל המוכר שדהו דף לג׳ וע"ש]

רבינו חננאל

ולאפוקי מדר׳ יהודה דאמר שנת החמשים עולה למנין היובל ועולה למנין ז׳ שביעית כלומר זורעין ה׳ שנים והיובל עולה למנין ששית ומששימין השביעית · ופשטינא דמוסיפין מחול על קדש מהא דכתיב בחריש ובקציר תשבות וא"ר עקיבא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית וקציר של שביעית כלומר הספיחין שצמחו בשביעית ולא הספיק לתלשן ונכנסו למוצאי שביעית שמשביתין*) בשנת השביעית · ור׳ ישמעאל אומר לא בא זה הכתוב אלא להקיש קציר לחריש ולאסור קציר של רשות כמו חריש של רשות וממילא שמעינן כי קציר העומר שהוא מצוה מותר אבל שמוסיפין מחול על הקדש מהא נפקא מדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש יכול בתשעה ת"ל בערב · [אי בערב] יכול [וכו׳] עד מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש. ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי דתני וכו׳ ·

גליון הש"ס

גמ׳ כ"מ שיש בו שבות ק"ל לרע"ק דלא דריש כן ויליף משביעית. הא מזה לא מצינן למילף רק דין תוספת לענין איסור׳ מלאכה אבל לענין עינוי׳ ביוה"כ מנ"ל דהא אין ללמוד עינוי ממלאכה במה מצינו דמה למלאכה דנוהג בשבתות וי"ט ולע"ג · וביותר ק׳ אפילו לענין מלאכה הא בשביעי׳ אינו אסור בתו׳ מדאוריי׳ רק חרישה וקצירה אבל לא נטיעה כמ"ש תוס׳ ד"ה ומותר לקיימן וא"כ ביוה"כ ושבת מנלן תוספת באסרי מלאכות וצ"ע: רש"י ד"ה וקציר וכו׳ אתה נוהג בה·עיין לקמן ד׳ יב ע"ב תד"ה מנהג:תוס׳ ד"ה וקציר של שביעית היוצא וכו׳ אבל אתה בוצר מן המופקר·עיין סוכה ד׳ לט ע"ב תוס׳ ד"ה בד"א:

הגהות מהר"י לנדא א] בליוני עין משפט אות ו׳ חסר מיי׳ פ"ג מהלכות נדרים הלכה ט׳ ועי׳ בכ"מ שם:

*) אולי צ"ל שמשביתין כמו קציר של שנה השביעית

נ א מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יג סמג עשין קנא:
נא ב מיי' שם הל' ח:

כאילו התענה תשיעי ועשירי ת"ר °יובל היא (א) אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יובל היא אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא שלחו יכול אע"פ שלא תקעו ת"ל היא וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעיט מפני מה אני אומר יובל (ב) היא אע"פ שלא שלחו ואין יובל אא"כ תקעו לפי שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר דבר אחר זו מסורה לב"ד וזו אינה מסורה לבית דין מאי דבר אחר וכי תימא אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלח זו מסורה לב"ד וזו אינה מסורה לב"ד בשלמא לרבי יוסי כדקאמר טעמיה אלא לרבי יהודה מ"ט אמר קרא °וקראתם דרור בארץ °וקסבר *מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו דכולי עלמא דרור לשון חירות מאי משמע דתניא אין דרור אלא לשון חירות א"ר יהודה מה לשון דרור כמדייר בי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים *שלשתן מעכבות בו קסברי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו והכתיב יובל ההוא דאפילו בחוצה לארץ והכתיב בארץ ההוא *בזמן שנוהג דרור בארץ נוהג בחוצה לארץ בזמן שאינו נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ: ולנטיעה: מנלן דכתיב °שלש שנים ערלים וכתיב °ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי דכתיב °מראשית השנה וליגמר שנה שנה מניסן דכתיב °ראשון הוא לכם לחדשי השנה *דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים ואין דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים: ת"ר *אחד הנוטע אחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית

ופירות

רש"י

כאילו התענה תשיעי ועשירי · כלומר כמו שלוהו הקב"ה להתענות והתענה אבל השתא ודאי אסור להתענות כדאמרינן בפסחים פרק אלו דברים (ד' סח:) מר בריה דרבינא כולי שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי וסבר לה כר"ע דאי כר' ישמעאל לית ליה הך דרשה ובהכי ניחא הא דלא קאמר התם הכל מודים בערבי יום הכפורים דבעינן נמי לכם כדקאמר התם אעצרת:

יובל היא · להיות אסור בזריעה וקצירה כדכתיב (ויקרא כה) לא תזרעו ולא תקצרו ואע"פ שלא שמטו השמטת קרקע שדות החוזרות לבעלים ביובל:

מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו ולאחריו · פירוש מיעוטא דהיא מוקמינן אקריאת דרור שהיא לפניו ולא אתקיעה דלפני פניו ולא אהשמטה דלאחריו דכתיב בתריה ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו והא דמוקמי' ריבוי דיובל לפני פניו ולאחריו משום דבעלמא נמי דריש הכי אלא דהכא מוקי מיעוטא בדדמי אי נמי ריבוי דיובל משמע שריבה הכתוב שבכל ענין הוא יובל [וע"ע תו' זבחים כ"ד: ד"ה במקרא]:

דאפילו בחוצה לארץ · ר' יוסי מודה מדקאמר לעיל א"א דליכא חד בסוף העולם ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא:

מבריך · כופף היחור בארץ ומכסהו בעפר וקוצץ באמצע כפיפתו ואותו היחור יוצא לצד אחר כפוף מעט מעיקר האילן:

מרכיב · הוא המרכיב אילן בחבירו ומשמע דמבריך ומרכיב חייב בערלה וקשיא דבפ"ק דערלה (משנה ה) משמע דהרכבה פטור מן הערלה ותניא נמי בתורת כהנים ונטעתם פרט למבריך ומרכיב מכאן אתה אומר ספוק גפנים וספוקן וספוק ספוקן אע"פ שהבריכן בארץ מותר ולשון ספוק בגפנים כלשון [הרכבה] באילן ומה שמבריך בשנה זו ומוליא זמורות וחוזר והבריכן לשנה אחרת זהו ספוק ספוקן וי"ל דהתם כשלא נפסקה מאביה ובאילן זקן והכא כשנפסקה מאביה כדמוכח [לקמיה דמוכין לו משעת נטיעתו] ת"י

תוספות

יובל היא יובל אע"ג שלא שמטו כו'· יובל היא תהיה לכם לעיל מיניה כתיב והעברת שופר וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה והכי קדרשנה יובל היא לכם מ"מ ואפי' לא נעשו בו דברים הללו העברת תורה אור שופר ולשוב אל אחוזה דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה דכתיבא בתר האי קרא ושבתם איש אל אחוזתו אעפ"כ שם היובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה כדכתיב לא תזרעו וגו': יכול אע"פ שלא שלחו · עבדים יהא יובל: ת"ל היא· אם עשית דברים הללו היא יובל ואם לאו אינו יובל ולקמיה מפרש ויובל מאי חזי דתלי בקריאת דרור: שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים· פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח: ואי אפשר · שלא יהא שופר מצוי בעולם לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב לא תלה אלא בדבר המצוי לעולם: ד"א תקיעת שופר מסורה לב"ד · לצוות לשלוחם לתקוע ושילוח עבדים מסורה ליחידים ואם ימאן יבטל היובל הלכך לא תלאו הכתוב בו: אמר קרא וקראתם דרור · וסמיך ליה יובל היא: מקרא נדרש לפניו · מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו: כמדייר בי דיירא · מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה: ולאחריו · שמיטת קרקעות דכתיב בתריה ושבתם איש אל אחוזתו: והכתיב יובל · לרבות במשמע יובל מ"מ: ולנטיעה מנלן · דר"ה שלה תשרי: מבריך · כופף את הזמורות בארץ שקורין פרופיג"א: מרכיב · אילן בחבירו שקורין אוניסטי"ר: עלתה לו שנה · יכיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה · עד תשרי הבא אם איננה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על קודש:

ופירות

(בפ"ק דערלה) וצריך לדקדק אי הוה שייך לשנויי הכי בפרק משוח מלחמה (סוטה דף מג:) גבי חוזר מעורכי המלחמה משום מבריך ומשני כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר*: **ומותר** לקיימן בשביעית · לא הוה צריך למיתני בשביעית כיון דתנא רישא ערב שביעית ומתוך כך מדקדקין דאפילו לכתחילה שרי ליטע ותדע דלקמן מוקמינן לה כר"מ ובפ' הנזקין (גיטין נג:) שמעינן לר"מ דאמר בנוטע בשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר והיינו טעמא דמפרש התם דנחשדו על השביעית אבל אי לאו הכי מותר לקיים כדאמר התם א"כ אם היה כאן שום איסור לא היה מתיר לקיים ולקמן נמי קתני אין נוטעין פחות משלשים יום [הא שלשים יום נוטעין לכתחלה] והיא דלדברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים מוקי לה ר"ת לענין ערלה ולא לענין שביעית כמו שאפרש ומדקאמר מותר לקיימו הוה משמע דלכתחלה אסור ליטע דאי לכתחלה שרי מה שייך מותר לקיימו ושמא איידי דבעי למיתני סיפא אסור לקיימו תנא רישא מותר לקיימו ותימה דבפ"ב דשביעית (משנה א) תנן ומייתי לה בפ"ק דמו"ק (דף ג:) שחורשין בשדה הלבן עד פסח ובשדה האילן עד עצרת וכיון דאפילו ליטע בתחילה שרי שלשים יום לפני ר"ה אמאי אסור לחרוש לסתרי נמי לחרוש עד לפני ר"ה שלשים יום ואור"ת דלא החמירו בנטיעה כמו בחרישה משום דאין תוספת שביעית דאורייתא בנטיעה אלא בחרישה דכתיב ביה קרא כדדרשינן לעיל(ע"א)מבחריש ובקציר תשבות ועוד יש ליתן טעם משום דכל חורש ערב שביעית הוי להועיל בשביעית אבל אין לאסור ערב שביעית ליטע מחמת שהאילן גדל בשביעית דכל האילנות נמי מיגדל גדלי בשביעית וא"כ לא יטע לעולם ובירושלמי מפרש טעמא אחרינא בריש מסכת שביעית דגרסינן התם ולמה עד עצרת עד כאן הוא יפה לפרי מכאן ואילך מגבל פירותיו והא תניא אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל עד כאן מעבה הקורות מכאן ואילך מתיש כחן ולפי טעם זה ניחא דכיון דאין מועיל לאילן מכאן ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית:

ופירות

רבינו חננאל

ת"ר יובל אע"פ שלא השמיטו הקרקעות ואע"פ שלא תקעו בשופר · יכול אע"פ שלא שלחו את העבדים ת"ל היא · כלו' וקראתם דרור ושלחתם את העבדים יובל היא ואם לאו אינה יובל דברי ר"י ר' יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו את העבדים יכול אע"פ שלא תקעו ת"ל היא אפילו לא קיימו בה אלא מצוה אחת יובל היא · א"ר יוסי וכי מאחר שהכתוב תולה אותה בתקיעת שופר · פי' דכתיב תעבירו שופר בכל ארצכם וקדשתם את שנת החמשים שנה כלומר כיון שתקעתם נתקדשה השנה' ומקרא אחר תולה אותה בשילוח עבדים שנאמר וקראתם דרור יובל היא מפני מה אני מרבה התקיעה בלבד לפי שאפשר לעולם בלי שילוח עבדים · כלומר אם אין בכל ישראל עבד עברי מה יעשו ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר דהא משתכחן בכל עידן ולא עוד אלא שהתקיעה מסורה לב"ד' ושילוח עבדים והשמטת קרקע מסורין לכל אדם' הנה ר' יוסי פריש טעמיה · אלא ר' יהודה מאי טעמיה · קסבר מקרא א' נדרש לפניו · ולא לפני פניו · פי' כתיב יובל היא ולמעלה מזה כתיב וקראתם דרור דורשין יובל היא על וקראתם דרור · וזהו מקרא נדרש לפניו ואין דורשין יובל היא על והעברת שופר שהוא קודם וקראתם דרור · נמצא וקראתם דרור לפניו ונמצא והעברת לפני פניו · לשון דרור חירות' כמדייר בי דיירא ומוביל סחור' לכל מדינה' א"ר יוחנן זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכ"א שלשתן מעכבין קסברי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו תקיעת שופר ושילוח עבדים כדאמרן ולאחר השמטת קרקעות שנאמר יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו · ואקשינן והכתיב יובל היא למעט ופרקינן האי יובל לא אתא למעט אלא ללמד שתהא יובל נוהגת בחוצה לארץ האי בהדיא כתיב וקראתם דרור בארץ לכל יושביה · ודחינן ההוא דרור בארץ לכל יושביה יובל היא · ללמד בזמן שאתה קורא דרור בארץ אתה קורא דרור בחוצה לארץ · ולנטיעה. פי' שני הערלה מתשרי מניין מנ"ל דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים וכתיב ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי · ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ר"ה עלתה

מסורת הש"ס

[שבת לב: קידושין מז: ב"מ לט: זבחים כד: חולין קיח:]

[לעיל ז: ח:]

[תוספ' פ"א ותוספ' שביעית פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ר יובל היא יובל אף ע"פ שלא שמטו כו' ר' יוסי אומר יובל היא יובל אע"פ: (ב) שם מפני מה אני אומר יובל היא תיבת היא נמחק:

רש"א מ"ח [וע"ע תו' קדושין לו: ד"ה כל מצות]

רש"א

גליון הש"ס

גמ' וקסבר מקרא נדרש לפניו · עיין סוטה לג ע"ב תד"ה ורי' [שם ע"א]:

אופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי מה"מ א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דר' ינאי אמר קרא °ובשנה הרביעית ובשנה החמישית פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמי' שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי לימא דלא כר"מ דאי ר"מ הא אמר *יום אחד בשנה חשוב שנה דתניא פר האמור בתורה סתם בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד דברי ר"מ ר' אלעזר אומר בן עשרים וארבעה חדש ול' יום שהיה ר"מ אומר בכל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה בן בקר בן שתים פר בן שלש אפילו תימא ר"מ כי קאמר ר"מ יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה אבל בתחלת שנה לא אמר רבא ולאו ק"ו הוא ומה נדה שאין תחילת היום עולה לה בסופה סוף היום עולה לה בתחלתה שנה שיום אחד עולה לה בסופה אינו

(ויקרא יט)

רש"י

ופירות נטיעה זו אסורים כו' · ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה (א) שלישית מיד עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שר"ה תשרי לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם יחנטו בה פירות דין רבעי עליהם לאכול בירושלים ובט"ו לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך לכך הוצרכו לה ל' שלפני ר"ה שממהר התירה מט"ו בשבט ועד ר"ה: מנא הני מילי · ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם ט"ו בשבט לאחר שכלו שלשת שני ערלה: ומטו בה · יש מטין ומכריעין בשמועה זו לאומרה משמיה דרבי ינאי: ובשנה הרביעית · וי"ו מוסיף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית: ובשנה החמישית · תאכלו את פריו מוסיף על ענין רבעי דסליק מיניה: פעמים שברביעית · כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט ועדיין אסורים משום ערלה אסורין בהנאה עולמית: פעמים שבחמישית כו' · כגון פירות שחנטו בה קודם שבט טעונין חלול אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר ט"ו בשבט אין בהן איסור: נימא · הא דקתני לעיל פחות מל' יום לא עלתה לו שנה דלא כרבי מאיר: עגל בן שנה · דכתיב (ויקרא ט) עגל וכבש בני שנה: בן בקר · של שמיני למלואים שנאמר (שם) קח לך עגל בן בקר לחטאת: בן שתים · שנאמר קח לך עגל בן בקר ואיל לעולה תמימים והכי תניא לה בתורת כהנים השוה בן בקר ואיל לעולה תמימים אף בשנים (ב): פר · אפילו כתב פר בן בקר לא נקרא פר בפחות מג' שנים: כי קאמר ר"מ בסוף שנים · כגון יום אחד בשנה שלישית שהוא סוף הכשר שנותיו של פר: אבל בתחילת שנים · כגון שנה ראשונה של נטיעה שהיא תחילת מנין שני ערלה לא אמר: ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה · שנאמר (שם טו) שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ולא תאמר מקצת יום שביעי ככולו ותטבול ביום: סוף היום עולה לה בתחלתה · שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה עולה לה יום זה בז' ימי נדה ואינה צריכה למנות אלא ו' והוא ובנדה דאורייתא קאמר שאינה זקוקה לנקיים שלא הצריכה תורה ספירת ז' נקיים אלא לזבה אבל לנדה אפי' ראתה כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זיבות לטעון ז' נקיים בלא דם ואין יום שפוסקת בו עולה לה למנין ז' והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת בו למנין ז' נקיים שהיו מפרשים סוף היום עולה לה בתחלתה דסוף יום שפוסקת בו עולה לה ראשון לז' נקיים וזו מדת בנות כותיים הוא ששנינו בהן (נדה דף לג·) יום שפוסקת בו סופרת למנין ז': ה"ג שנים שיום אחד עולה להם בסופו כו' · שנים הקצובין לכל דבר שיום אחד עולה להן בתחלת שנה אחרונה בסוף שנים הקצובות לדבר: אינו

תוספות

ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט· דנהי דלנטיעה ר"ה תשרי לענין ערלה לאילן מיהא ט"ו בשבט כדדריש רבי ינאי מדכתיב ובשנה הרביעית ובשנה החמישית והא דקבעי שבט ר"ה לאילן ויצאו רוב גשמי שנה כדאמרינן לקמן (דף יד·) מ"מ נפקא מינה במאי דתשרי ר"ה לענין נוטע ל' יום לפני ר"ה דעלתה לו שנה ולא אזלינן בתר ט"ו בשבט למנות ל' יום לפני ט"ו בשבט ויש הלכות גדולות שכתוב בהם ופירות שנה רביעית בתר דפריק להו אסורין עד דנפקא ועיילא חמישית ושבוש הוא דבהכי לא איירי במתניתין כלל דאותן שחנטו ברביעית קודם ט"ו בשבט אסורין לעולם והחנוטין ברביעית אחר ט"ו בשבט שרו לאחר פדייה לאלתר *ובהג"ה של אספמיא כתוב ופירי דפרדס דשנת ארבע אסירי עד דפריק להו:

הא *אמרי' יום אחד בשנה חשוב שנה · השתא לא ידע הא דמסקינן לבסוף דל' לקליטה:

בן כ"ד חדש ויום אחד · סתם פר בן שלש כדקתני סיפא והאי יום אחד משום דיום אחד בשנה חשוב שנה ולר"א ל' וכל אותו יום ל' אין דינו לא כבן בקר ולא כפר מידי דהוה אפלגס בסוף פ"ק דחולין (ד' כג· ושם) דאיצטריך או לרבויי ושמא התם שאני מדקתני בפ"ק דפרה (משנה ג) דבן י"ג חדש אינו כשר לא לאיל ולא לכבש ולא קתני הכי גבי פר ולא לכל מילי אמרינן דיום אחד בשנה חשוב שנה דיש דברים דאפילו מעת לעת בעינן כדתנן בפ' יוצא דופן (נדה ד' מה·) בן ט' שנים ויום אחד בן י"ג שנה ויום אחד בת י"ב שנה ויום אחד דאותו יום אחד כדי להשלים מעת לעת דבבת ג' שנים ויום אחד פליגי תנאי בגמ' (שם ד' מד:) דלר"מ אפי' בבת שתי שנים ויום אחד מתקדשת בביאה דכבת ג' שלימות דמיא דיום אחד חשוב שנה וחכמים בעו בת ג' ויום אחד דמעת לעת בעינן: **עגל** סתם בן שנה בן בקר בן שתים פר בן ג' · ע"כ בן בקר בן שתים דקאמרינן היינו עגל בן בקר ולא פר בן בקר כדמוכח בתורת כהנים גבי פר כהן משיח דתניא פר יכול אפילו זקן ת"ל בן אי בן יכול קטן ת"ל פר הא כילד בן ג' כדברי חכמים ר"מ אומר אף בן ארבע בן חמש כשרים ותימה דתנן בפ"ק דפרה (משנה ב) ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתים שנאמר ופר שני בן בקר תקח לחטאת וחכ"א אף בני ג' ר"מ אומר אף בני ארבעה וחמשה כשרים אלמא מכשיר ר"מ בפר אפילו בני שתי שנים דהא מוסיף ארבי יוסי הגלילי והכא משמע מדעגל בן בקר לר"מ בן שנים פר בן בקר בן ג' אבל פחות מבן ג' לא וי"ל דהא דקאמר ר"מ במסכת פרה (שם) ארבנן קאי ולא אר' יוסי הגלילי ובתורת כהנים מתני דר' יוסי הגלילי בתר מילתא דר"מ וחכמים ורבנן דהתם לאו רבנן דפרה:

ולאו ק"ו הוא ומה נדה·מרים פירקין ל"ק מידי כדפרישית התם (ד' ב:ד"ה אבל): **שנים** שיום אחד עולה להם בתחילתן אינו דין שיום אחד עולה להם בסופן · האי תחילתן היינו תחילת שנה וסוף חשבון והאי סופן היינו סוף שנה ותחילת חשבון וא"ת זבה תוכיח שהיא איפכא מנדה שאין סוף היום עולה לה בתחילתה שזהו מנהג כותים כדאיתא בריש פרק בנות כותים (נדה ד' לג· ושם) דיום שפוסקת בו סופרתו למנין ז' דאע"ג דפריך עלה אנן נמי נספריה לא קיימא לן הכי מדפריך בפרק בתרא דנדה (ד' סט·) ורב ככותאי אמרה לשמעתיה ואפ"ה תחילת היום עולה בסופה לר' יוסי בפרק כילד צולין (פסחים ד' פא·) דאמרינן מקצת היום ככולו דלא מצי למשכח טומאת התהום דזבה משום דאין סותרת למפרע ואינה מטמאה אלא מכאן ולהבא וזבה גדולה נמי לא משכחת אלא בשופעת או ברואה שני בין השמשות וצ"ל דהאי ק"ו דהכא לרבנן ולא לרבי יוסי מיהו אפילו לרבנן קשיא דנהי נמי דלכי חזיא בשביעי מטמאה למפרע מ"מ כיון דשריא לשמש לאחר טבילה מיד מדאורייתא אי לאו משום דאסרו רבנן שמא תבא לידי ספק כדאמרינן בפרק בתרא דנדה (ד' עב· ושם) ע"כ עולה לה תחלת היום דאי לאו הכי וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר אמר רחמנא (ויקרא טו) וליכא ונראה דלא דמיא זבה להני דהא אימים נקיים קפיד רחמנא והילך יעלה סוף היום והרי אין יום זה טהור דכבר ראתה ואע"פ דבשומרת יום סוף היום עולה כמו שאפרש שאני התם דספירת אחד לאחד נפקא לן בסוף נדה (דף עג·) מדכתיב יהיה אבל הכא אחר תטהר כתיב דדרשינן שלא תהא טומאה מפסקת אבל תחלת היום דין הוא שיעלה בסופה דכל כמה דלא ראתה הרי הוא טהור וא"ת ואמאי דחיק לאשכוחי זבה גמורה לר' יוסי ברואה בשתי בין השמשות הא משכחת לה ברואה בלילות דספירת לילה לאו ספירה היא כדאיתא בפ"ב דמגילה (ד' כ· ושם) וי"ל דדחיק אזבה ביממי משום דכתיב כל ימי זובה דמהאי טעמא א"ל ר' שמעיה לר' אבא בסוף נדה (שם) אימא ביממי תהוי זבה בלילות תהוי נדה ובפ"ק דהוריות (ד' ד·) נמי גבי צדוקים דאמר זבה לא הוי אלא ביממא ומיהו לא יתכן דאם כן הוה ליה לפרושי ולימא זבה ביממי היכי משכחת לה ועוד דכי משני דרואה

רבינו חננאל

עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית· פחות מכאן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות נטיעה זו אסורין עד יום ט"ו בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי · מנ"ל דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל · ובשנה הרביעית יהיה כל פריו · מדקא מסיק לא יאכל ובשנה הרביעית ולא מפסיק הי ניהו שמעינן מינה פעמים שבא רביעית ואסורין משום ערלה · כגון שנטע פחות ל' יום לפני ר"ה · והא דתנו רבנן דלא כר' מאיר · דאי ר' מאיר האמר יום אחד בשנה חשוב שנה' דתניא פר האמור בתורה סתם בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד דברי ר' מאיר · ודחינן אפילו תימא ר"מ לא אמר ר"מ יום אחד בשנה [חשוב] שנה אלא בסוף שנה כגון בן כ"ד חדש ויום אחד תחשוב לו יום להשלימו שלש שנים · אבל בתחלת שנים כגון האי נטיעת וכיוצא בה שלשים יום בעי לעלות לו שנה · אמר רבא [ולאו] ק"ו ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה · פי' יום שביעי לנדתה (כל שבעה) *) כל יום השביעי ולא אמרינן מקצת היום ככולו · ואמרינן מקצת היום ככולו בתחלת נדתת שאם ראתה שעה אחת מן היום משלמת ו' ימים אחרים וטהורה היא שיום אחד עולה לה **) בסוף שניו

*) אולי צ"ל דכתיב. שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה כל יום כו'.
**) נראה דחסר כאן וצ"ל עולה לה בכופה שנים שיום אחד עולה לה בסוף השנים וכו'.

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ט מהל' נטע רבעי הל' ו הל' י סמג עשין קלט טוש"ע י"ד סי' רלד סעי' ד ה:

נג ב מיי' פ"א מהל' מעשה הקרבנות הל' יד סמג עשין קסג:

(גליון: [נפיל ב: וש"נ] ; ג"ל וגו' ; ג"ל אמר)

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ופירות כו' של שנה הרביעית מיד · נ"ב כלומר קודם ט"ו בשבט: (ב) ד"ה בן שתים כו' אף בשנים · נ"ב פי' מדלא כתיב תמים בכל אחד ואחד וכתיב תמימים משמע שהשוה אותם לגמרי דכשם שהשוה אותם בתמות השוה אותם אף בשנים ואיל בן שתי שנים דמדכבש בן שנה איל בן שתי שנים הוא אף עגל בן בקר בן שתים וכ"א להדיא בתורת כהנים תמים תמימים אף בשנים ע"ש דף י':

עין משפט
נר מצוה

נד א מיי' פ"ג מהל' שמיטין הל' יא סמג לאוין רסו:
נה ב ג מיי' וסמג שם ומיי' פ"ט מהל' נטע רבעי סמג עשין קלז טוש"ע י"ד סי' רצד סעיף ד:
נו ד מיי' פ"ט מהל' נטע רבעי הל' ח טוש"ע שם:

[במשנה דשביעית וכן ביבמות פג: ליתא דברי ר' אליעזר]

נ"ל כאי סוף

[וע"ע תוס' פסחים פא: ד"ה א"כ וכו']

אינו דין שיום אחד עולה בתחלתה ואלא מאי ר"א שלשים ושלשים בעי דתנן *[א]אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מל' יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור (*דברי ר' אליעזר) ר"י אומר *כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים שוב אינה קולטת רבי יוסי ור"ש אומרים [ב]שתי שבתות ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר ל' צריך ל' ושלשים לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים [ג]לדברי האומר ב' שבתות צריך שתי שבתות ושלשים יום וא"נ כר' יהודה ס"ל ג' ושלשים בעי אלא לעולם ר"מ וכי קאמר ל' לקליטה אי הכי ל"א בעי קא סבר יום ל' עולה לכאן ולכאן א"ר יוחנן ושניהן מקרא אחד דרשו °ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש ר"מ סבר מדאכתי יום אחד הוא דעייל בשנה וקא קרי לה שנה שמע מינה יום אחד בשנה חשוב שנה ואידך אי כתיב בשש מאות ואחת שנה כדקאמרת השתא דכתיב באחת ושש מאות שנה אשש מאות קאי ומאי אחת אתחלתא דאחת קאמר ור"א מ"ט דכתיב בראשון באחד לחדש מדאכתי יום אחד הוא דעייל בחדש וקא קרי ליה חדש ש"מ יום אחד בחדש חשוב חדש ומדיום אחד בחדש חשוב חדש *[ד]ל' יום בשנה חשובין שנה וחדש למנויו ושנה למנויה (מכלל דתרווייהו סבירא להו בניסן נברא העולם) תניא *רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק *בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה

בראשית ז

תורה אור

איט דין · שיעלה יום אחד בסוף שנה ראשונה לתחילת קלבת שנים הקלובים לכך: אלא מאי · כמאן תוקמה למתניתא דלעיל דאמר בטטע פחות מל' לא עלתה לו שנה: כר"א · תוקמה בתמיה: שלשים ושלשים בעי · ל' יום לקליטה שתהא נשרשת בארץ ושלשים יום לחשיבת שנה וימי הקליטה אין עולין לה דכמאן דמנח בביתא דמיא כל זמן שלא קלטה: דתנן · דאין נטיעה קולטת בפחות מל' יום: יעקר · לפי שקלטה בשביעית: דברי ר"מ לא גרס: לדברי האומר ל' יום · לקליטה: צריך שלשים ושלשים · שלשים לקליטה ול' לתוספת כר"א: לעולם · ברייתא דלעיל ר"מ היא וכי קאמר שלשים לקליטה קאמר שתהא הנטיעה ל' יום לפני ר"ה כדי שתהא נקלטת ערב ר"ה וקא סבר ר"מ דלא יהיבנא לתוספת ל' יום אלא יום אחד: שלשים ואחד בעי · שתהא יום הקודם לר"ה חשוב לשנה ראשונה של ערלה כדקתני עלתה לו שנה: ושניהם · ר"מ ור' אלעזר: ויהי באחת ושש מאות שנה לסוף עשתי עשר חדש שהתחיל מבול לירד לדברי האומר בתשרי נברא העולם ומבול ירד בי"ז במרחשון כדלקמן (דף יא:) הוי האי בראשון באחד לחדש בתשרי דא"א להיות בניסן שהרי מ' יום מבול וחמשים ומאת יום שגברו המים מאיליהן (א) משכו עד סיון ואח"כ היו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהיה עשירי לירידת גשמים ואז נראו ראשי ההרים ומאחד באב עד אחד בתשרי נבלעו המים והיינו דכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים ולדברי האומר באייר ירד המבול הוה ליה האי בראשון בניסן ובין למר ובין למר תחלת שנת שש מאות ואחת לא נכנסו בה אלא יום אחד דכתיב באחד לחדש וקרי ליה שנה כדכתיב באחת ושש מאות שנה: כדקאמרת · דקרי ליה שנה: וקרי ליה חדש · דכתיב באחד לחדש: חדש למנויו · אחד מן המנויין שלו חשוב חדש שהחדש נמנה בימים דכתיב עד חדש ימים (במדבר יא): ושנה אחד למנויה · חשוב שנה והיא נמנית בחדשים דכתיב (שמות יב) לחדשי השנה: מכלל דתרוייהו וכו' · ר"מ ור"א דהא תרוייהו מודו שזו היתה תחלת שנה ולי נראה דלא גרסינן ליה דדלמא כר' אליעזר סבירא להו והאי דראשון לאו ניסן אלא תשרי ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון ובסדר עולם תניא בהדיא דלר"א האי בראשון תשרי הוא: תניא ר' אליעזר אומ' כו' · מקרא יליף לה לקמן (דף יא·): טולדו

דרואה שני בין השמשות הל"ל שלש בין השמשות ומיהו בסוף פרק שני דנזיר (ד' טז· וטם) גרסי' בכל הספרים כגון דחזא שלשה בין השמשות סמוך לשקיעת החמה דלא הוי שהות ביום לסליק ליה למניינא ונראה לפרש דלכך לא קאמר ברואה בלילות משום דר' יוסי כי היכי דתחילת היום סליק לה שימור ה"נ סוף היום סליק לה שימור ובסוף פ"ב דנזיר (גז"ם) מוכיח כן (ג) דגרים התם כיון דחזאי בפלגי דיומא ואידך פלגי דיונא סליק לה שימור ואע"ג שר"ת מפרש דאידך פלגא דיום של אחריו קאמר לא משמע כן וגם מתוך שטייא דמשני דלא הוה שהות ביום ואין זה מנהג כותים דסופרת יום שפוסקת דהתם בזבה גמורה דצריכה ז' נקיים (ג)ויום שפוסקת לאו נקי הוא אבל בשומרת יום לא כתיב טהרה אלא מרבוייא דקרא אתי כדפרישית ועוד דבשופרת ז' *הוי סוף היום בתחלת ספירה אבל בשומרת יום הוי בסוף ספירה דסגי ליה בחד יומא*:

אין נוטעין · משנה היא פ"ב דשביעית (משנה ו):

שלשים ושלשים · פי' בקונטרס שלשים לקליטה ושלשים לתוספת שביעית דבעינן שלא תהא נקלטת בתוספת שביעית וקשיא לר"ת חדא דבלשון המשנה אין משמע כן(ד) פי' דלא איירי בתוספת שביעית כלל אלא בקליטה ועוד דא"כ מאי קשיא ליה אי אוקמה להא ברייתא דלעיל כר"א הא כי היכי דבמתני' דשביעית קתני ל' ומוקמי ליה בקליטה בלא שלשים של תוספת ה"נ נימא דשלשים דברייתא דלעיל בשלשים של קליטה בלאו הנך של תוספת ועוד לקמן (ד' יג:) גבי אורז ודוחן ופרגין ושומשמין דמחלק לענין שביעית בין השרישו לפני ר"ה להשרישו לאחר ר"ה משמע דלא חיישינן במה שהשרישו בתוספת דקתני שביעית דומיא דמעשר ומפרש ר"ת דה"ק ר"נ לדברי האומר ל' לקליטה בשביעית צריך שלשים ושלשים לענין ערלה פי' ולא אתי לפרושי מתני' אלא מערלה אבל לענין שביעית לא חיישינן אלא שלא תקלוט בשביעית עצמה ולר' יהודה דקולטת בג' ימים מותר לקיים כיון דלא נקלט בשביעית אע"פ שנטעה באיסור בתוספת שביעית ג' ימים לפני ר"ה ואורז ודוחן ופרגין ושומשמין שזריעתן באיסור מלאכה דאורייתא כדכתיב (ויקרא כה) לא תזרע ואסירי בתוספת שביעית מ"מ לא חיישינן ובלבד שישרישו לפני ר"ה והא דמייתי בסוף הערל (יבמות דף פג·) הא דר"נ גבי הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה לאו משום דאתי ר"נ לפרושי מתני' אשביעית דלא מייתי לה אלא למימר דאף לענין ערלה הלכה כר' יוסי:

יום שלשים עולה לכאן ולכאן · בפרק הנזקין (גיטין דף נד·) גבי הא דאמר ר"מ נוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור קאמר וכי תימא שבת כמי זימנין דמקלע יום שלשים בשבת דאי נטע בההוא יומא סלקא ליה שתא ואי לא לא סלקא ליה שתא לא נקט ל' משום דנבעי שלשים לחשוב שנה דהא לר"מ ביום א' סגי ומשום קליטה נקט ל' ומיהו בפרק יוצא דופן (נדה דף מד·) משמע קצת דאיכא הנא לר"מ דאמר ל':

מדאכתי יום אחד הוא דעייל וקא קרי ליה שנה · דא"ת לומר דשנה שנית למבול היתה ולא חשיב ליה שנה משום דאכתי לא עייל אלא יום א' דהכתיב קרא אחרינא (בראשית ח) ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש ולא כתיב בשתים ושש מאות אע"פ שנכנסו לה שלשים ובירושלמי דייק מדכתיב ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן דלא עייל אלא יום אחד וקרי ליה שנית דאי אמרת שלישית היתה ומשום דלא עייל אלא יום אחד לא חשיב לה והא כתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים לחדש נעלה הענן מעל המשכן:

מכלל דתרווייהו · ר"מ ור"א סבירא להו בניסן נברא העולם דהא תרווייהו מודו שזו היתה תחילת השנה פירוש דהכל מודים דבראשון הוא ניסן דניסן אקרי ראשון דכתיב (שמות יב) החדש הזה לכם וגו' ראשון ופי' בקונטרס דלא גרסי' ליה דדלמא כר"א סבירא להו והאי ראשון לאו ניסן הוא אלא תשרי ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון ובסדר עולם תניא בהדיא דלר"א האי ראשון תשרי ונראה דלעולם גרסי' ליה ודייק מהא דאם איתא דסברי בתשרי נברא העולם דלמא האי ראשון ניסן וקרי ליה ראשון לפי שהוא ראשון לחדשים ועמד מבול שנה וחצי ותו לא תידוק מיניה יום אחד בשנה חשוב שנה:

ברא"ש

רבינו חננאל

לא כ"ש שיהיה יום אחד עולה לו בתחלת שניו · אלא זו הברייתא למי הוא לר' אלעזר דאמר פר האמור בתורה בן כ"ד חדש (ושלשה) [ושלשים] יום · *) שלשים ושלשים בעי דתנא אין נוטעין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת · ר' יוסי ור' שמעון אומר ב' שבתות · ואמר רב נחמן לדברי האומרים שלשים לקליטה כלומר שישרש הנטע צריך אחר שישרש שלשים יום אחרים לעלות לו שנה · עכשיו ר' אלעזר אי סבר כת"ק דאמר בעינן ל' יום לקליטה בעי ל' יום אחרים לעלות לו שנה · ואי כר' יהודה ס"ל ל"ג הוו ליה למיתנא כו' · אלא לעולם הא ר"מ היא ודקא מקשית כו' ר' מאיר היא · וכי קתני שלשים לפני ר"ה עלתה לו שנה לקליטה·אבל (א')לעלות לו שנה בשני ערלה יום אחד די לו · והא דלא קתני ל"א יום דסבר יום שלשים עולה לכאן ולכאן · א"ר יוחנן שניהם מקרא אחד דרשו· ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש ר' מאיר סבר מדאכתי יום אחד הוא דעל בשנה וקרי ליה שנה יום אחד בשנה חשוב שנה · ור' אלעזר אי כתב בשש מאות ואחת שנה כדקאמרת כו'.אלא אחת אשש מאות קאי ומדיום אחד בחדש חשוב חדש ש"מ דחדש בשנה חשוב שנה · חדש למנוי ושנה למנייה · מכלל דר' מאיר ור' אלעזר כר' יהושע סבירא להו דאמר בניסן נברא העולם תניא ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה

*) מלה דנ"ל ופרכינן אי הכי שלשים וכו'.

מסורת הש"ס

שביעית פ"ב מ"ו יבמות פג·

[פסחים סח:]

[מכות ג: נדה מד: מס']

[לעיל ח. לקמן כו. ע"ש ח.]

[ברכות כט: יבמות סד:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ויהי באחת וכו' המים מאליהן נמשכו עד סיון:
(ב) תוס' (בע"א) ד"ה שנים כו' מוכיח כן דפריך התם:
(ג) בא"ד דצריכה ז' נקיים קאמר ויום:
(ד) ד"ה שלשים כו' (פירוש דלא איירי בתוספת שביעית כלל אלא בקליטה) תא"מ ונ"ב סגה"ס:

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' יג סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן רכו:

תורה אור

בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל ר' יהושע אומר *בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק *בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל תניא ר"א אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר °ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי איזהו חדש שהארץ (א) מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היתה וירדו גשמים וצימחו שנא' °ואד יעלה מן הארץ ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנא' °ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי איזהו חדש שהארץ (ב) מליאה דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה שנאמר °לבשו כרים הצאן וגו' ואידך נמי הא כתיב עץ עושה פרי ההוא לברכה לדורות הוא דכתיב ואידך נמי הא כתיב עץ פרי ההוא כדר' יהושע בן לוי *דא"ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית (*לקומתן) נבראו לדעתן נבראו לצביונן נבראו שנא' °ויכלו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם ר"א אומר מנין שבתשרי נולדו אבות שנא' °ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג ירח שנולדו בו איתני עולם מאי משמע *דהאי איתן לישנא דתקיפי הוא כדכתיב °איתן מושבך ואומר °שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ ואומר °קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות ר' יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר °ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו בירח שנולדו בו זיותני עולם (*ואידך נמי הכתיב בירח האיתנים התם (ג) דתקיפי במצות ואידך נמי הכתיב בחדש זיו ההוא דאית ביה זיוא לאילני *דאמר רב יהודה *האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חיסר מעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם מ"ד בניסן נולדו בניסן מתו מ"ד בתשרי נולדו בתשרי מתו שנאמר °ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום *שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום מחדש לחדש שנאמר °את מספר ימיך אמלא בפסח נולד יצחק מנלן כדכתיב °למועד אשוב אליך אימת קאי אילימא בפסח וקאמר ליה בעצרת בחמשין יומין מי קא ילדה אלא דקאי בעצרת וקאמר ליה בתשרי אכתי בחמשה ירחי מי קא ילדה אלא דקאי בחג וקאמר לה בניסן אכתי בשיתא ירחי מי קא ילדה תנא אותה שנה מעוברת היתה סוף סוף כי מדלי מר יומי טומאה בצרי להו *אמר מר זוטרא אפילו למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין יולדת לשבעה יולדת למקוטעין שנאמר °ויהי לתקופות הימים *)מיעוט תקופות שתים ומיעוט ימים שנים בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה מנלן א"ר אלעזר אתיא פקידה פקידה אתיא זכירה זכירה כתיב ברחל °ויזכור אלהים את רחל וכתיב בחנה °ויזכרה ה' ואתיא זכירה זכירה מראש השנה דכתיב °שבתון זכרון תרועה פקידה פקידה כתיב בחנה °כי פקד ה' את חנה וכתיב בשרה °וה' פקד את שרה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין מנלן **)דכתיב °תקעו בחדש שופר (*בכסא) ליום חגנו כי חק לישראל הוא וגו' עדות

*) [עמ"ש בס"ד על הגליון נדה לח: בשם הרד"ק] **) ביצה עז: סנהדרין יא:

רש"י

טולדו אבות · אברהם ויעקב: נפקדה שרה · בא זכרונם לטובה וגזר עליהן הריון: בטלה עבודה מאבותינו · ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד: תדשא הארץ · תתכסה ותתלבש בדשאין: עץ פרי · שנגמר פריו: ואותו הפרק זמן רביעה הוא · כלומר וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם שהרי לגשמים היו צריכין ותשרי זמן רביעה היא: ותוצא הארץ · ולא כתיב ותדשא הארץ: ועץ עושה פרי · ולא עץ פרי גמור: ואותו הפרק זמן · הוא לבהמה וחיה להיזקק זה לזה ולכך היו צריכין וראיה היא שבניסן נברא העולם: לבשו כרים · בזמן שיתרועעו שבלים בניסן (ד) אלמא ניסן זמן זיווג בהמה הוא: ברכה לדורות · עושה פרי לדורות ומיהו השתא עץ פרי הוו: בקומתן נבראו · והיינו עץ פרי ראוי היה לטעון פרי מיד: לדעתם · שאלם אם חפצין להבראות ואמרו הן: בצביונם · בטעם (ה) אחד ואחד ובדפוס כל אחד: ואומר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים · אלמא הם איתנים הם הרים ואשכחן דנקראו אבות הרים שנאמר מדלג על ההרים ודילג את הקץ בשביל ההרים: בחדש זיו · (ו) אייר הוא: שנולדו בו זיותני עולם · כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן אי נמי זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה: להתנאות · להנות: דתקיף במצות · שופר יוה"כ וסוכה לולב וערבה וניסוך המים (וערבה): למועד אשוב אליך · לי"ט הבא ראשון ולשרה בן וכל מה שאתה יכול להרחיק יום הבשורה מיום הלידה הרחיקם כדי למלאת ימי עיבור הוולד בין שניהם ואין אתה יכול להרחיקו אלא ממועד למועד כשתאמר שנתבשר במועד זה ונתלד למועד הבא: כי מדלי מר · ימי טומאה · טומאת נדה דקיי"ל (ב"מ דף פז:) שרה אמנו אותו היום פירסה נדה לפיכך ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אבל לא העוגות שלשתה היא בטומאה: אפילו למ"ד · במסכת נדה (דף לח:) אינה יולדת למקוטעין אלא לחדשים שלימים של שלשים יום:

תוספות

בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים · רבי יהושע מודה בהא ברוב ספרים ואע"פ שהתחילו המכות מניסן דמשפט המצרים י"ב חדש כדתנן בעדיות (פ"ב משנה י) מ"מ לא פסקה עבודה עד תשרי: **לקומתן** לדעתם לצביונם · לצביונם לשון יופי כמו לעטרת צבי (ישעיה כח) דדרך בהמה חיה ועוף כשגדלים [גדלים] בנוי בכח בדעת ובקומה וכל זה היה במעשה בראשית בתחלת יצירתם וכולהו נפקי מדכתיב צבאם*: **שנולדו** בו זיותני עולם · ואע"ג דאייר קרי ליה זיו ל"ק מידי כדפי' בריש פירקין (דף ב: ד"ה בחדש זיו): **את** מספר ימיך אמלא · בסוף החולץ (יבמות דף ני: ושם) אמר אלו שני דורות: **אלא** דקאי בחג וקאמר לה בניסן · סוגיא דשמעתא מוכח דבתשרי נמול אברהם אבינו דבפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פו:) אמר בשלישי של מילה באו אלו מלאכים ואז נאמר לו למועד אשוב אליך כעת חיה וכפרקי דרבי אליעזר *נמי אמרינן דביוה"כ נמול א"א והשתא הא דאמר בחג לאו דוקא דשני ימים לפני החג הוה כיון דנמול ביוה"כ ואע"ג דמשמע הכא למועד ראשון הכי קאמר למועד ראשון אחר החג זה דקיימא ביה דכאילו קיימי בחג דמי כיון דלא הוה בו כי אם שני ימים לפניו [א] ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוה צריך לשנויי שנה מעוברת היתה דכי מדלית נמי ימי טומאה טבלה נמי בליל חמישי לחג ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח אלא משום דאמרינן בסדר עולם ובמכילתא בפרשת ויסעו בני ישראל מרעמסס (אמרי') דבט"ו בניסן נולד יצחק [ומיהו פליגי אדהכא דקאמר נמי בט"ו בניסן דבר הקב"ה ועם אברהם בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו] ורבי מאיר שליח צבור יסד במעריב של פסח ומצות אפה ויאכלו בלילי חג פסח ואמרי' בבראשית רבה לושי ועשי עוגות הדא אמרת שפסח היה וכל הני לא ס"ל דלמועד אשוב אליך כעת חיה אמועד ראשון אלא כלומר למועד כזה שהוא פסח וכן תרגם אונקלוס כעת חיה כעת דאתון קיימין והשתא הא דכתיב בפרשת מילה אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת (בראשית יז) ואמרינן [במדרש תנחומא]* מלמד ששרט לו שריטה בכותל דלשנה האחרת על כרחך דבט"ו בניסן נאמר ובו ביום נמול ובו ביום באו מלאכים בשנה זו תימה דכל הני דאמרי בתשרי הוה היכי מקיים ההוא קרא דלמועד הזה בשנה האחרת ואיך יתכן לומר שנלטוה בפסח ולא נמול עד תשרי והלא זריזין מקדימין למצות ועוד הכתיב בעצם היום הזה (שם) בו ביום שנוהו מל ואומר ר"ת דהני דאמרי בתשרי סבירא להו כרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם (ז) ולהכי הדר לפסח שנה אחרת למועד הזה היינו למועד אחר דביום הכפורים אמר לו וקרוב לסוכות כלומר למועד הזה ראשון של שנה אחרת:

[וע"ע תוס' חולין סד: ד"ה אל תקרי וכו' מ"ש בשם הערוך]

רבינו חננאל

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים · בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים · בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל · תניא ר' אליעזר אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי איזהו חדש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות כדכתיב עץ פרי הוי אומר זה תשרי · ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו גשמים עליהן וצימחו שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה · ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ וגו' איזהו חדש שהארץ מליאה דשא ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן כו' ר' אליעזר דייק מעץ פרי כלומר אילן [מלא] פירות והאי דכתיב עץ עושה פרי לברכה. כלומר שיהו עושין פירות לעולם. ור' יהושע דייק מעץ עושה והאי דכתיב עץ פרי לכדריב"ל דאמר בפרק אלו טרפות כל מעשה בראשית בקומתן נבראו כלומר גדולים ושלמים לדעתן נבראו לא כו עת התינוקות אלא כדעת הגדולים לצביונם נבראו · לתוארם ביופיותם שנאמר וכל צבאם · ופרשינן לצביונם · ר' אליעזר אומר בירח האיתנים ירח שנולדו בו איתני עולם הם היסודות · שמעו הרים את ריב · והם מלשון החורים האבות והאיתנים מוסדי ארץ כלומר הם היסודות · ר' יהושע אומר בירח זיו שנולדו בו איתני עולם ולדברי הכל בחודש שנולדו · בו בחדש מתו· שהקב"ה ממלא שנות הצדיקים מיום ליום שנאמר את מספר ימיך אמלא בפסח נולד יצחק שנאמר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן · ואוקימנא בחג בתשרי הוה קאי ואותה שנה מעוברת היתה · ואמ' ליה למועד אשוב אליך והוא מועד הפסח אמר מר זוטרא אפי' למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין אלא לט' חדשים מלאין מיום ליום· היולדת לז' יולדת למקוטעין דקיי"ל ביום שבישרה המלאך אותה שעה פרסה נדה וישבה ז' ימים בנדתה וילדה בפסח נמצאת שילדה לז' חדשים פחות *) ימים. בר"ה נפקדה חנה · גמר זכירה זכירה בחנה כתיב ויזכרה ה' וכתיב בר"ה שבתון זכרון תרועה · מה זכרון זה בר"ה אף זכירה שנאמר בחנה בר"ה · וגמרו שתיהן שרה ורחל מחנה · וגמרה רחל מחנה בזכירה זכירה וגמרה שרה מחנה

*) אולי צ"ל פחות ז' ימים ועי' בתוס' כאן בד"ה אלא.

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה אלא וכו' ולמאי דמסקינן וכו' · כ"ב עיין מהרש"א ח"א וביפה תואר בראשית רבה פרשה מ"ז סימן ז' בד"ה אותה השנה וכו' וביפ"ת שם פרשה נ"ג ד"ה לע' חדשים וד"ה לשבעה וכו' ועיין גם בנזר הקודש בפרשיות הנ"ל · ועי' ב"ש באה"ע סי' ד' ס"ק י"ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' איזהו חדש שהארץ מליאה דשאים וכו': (ב) שם שהארץ מוציאה דשאים: (ג) שם בירח האיתנים התם דתקיף במצות: (ד) רש"י ד"ה לבשו כרים כו' בניסן · נ"ב ס"א וגבי בריאת העולם כתיב דכתיב לעיל מינים מכין הרים בכחו: (ה) ד"ה בצביונם בטעם כל אחד ואחד ובדפוס כל אחד ואחד הס"ד: (ו) ד"ה בחדש זיו הוא אייר שנולדו כו' זימנין דתקופת ניסן נמשך לתוך אייר של לבנה · י"ב ס"א וקרי ליה זיו ע"ש ניסן של חמה שנולדו בו זיותני עולם: (ז) תוס' ד"ה אלא כו' נברא העולם ולכי הדר לפסח שנה אחרת היא ולמועד הזה היינו למועד שאחר זה דריוה"כ:

הגה"ה שמעתי דודאי המלאכים באו בפסח כדפי' רש"י בחומש אבל אותו למועד אשוב אליך שאמר לו הקב"ה היה בתשרי ומאותו למועד דרים הכא דבסוכות הוה קאי וקאמר ליה למועד שאמר זה אשוב והיינו בפסח אבל המלאכים הם סרטו סריפה בכותל בפסח וא"ת א"כ מאי פריך הכא א"כ כי מדלית ימי טומאה בגרי לאו והא לא אשכחן שפרסה נדה בסוכות אלא בפסח שעבר כשבאו המלאכים שהרי לא הביאה העוגות כדפירש רש"י וי"ל אין הכי נמי (ב) דאחר סוכות שאמר לו הקב"ה למועד אשוב היתה נדה מדכתיב ותצחק שרה בקרבה וגו' פי' אפשר אחר שזקנתי יחזור לי עדן וסת לדם נדות מכלל שאין אשה יכולה להתעבר אא"כ יחזור לה עדן וסת וכשאמר לו הקב"ה היפלא מה' דבר (בראשית יח) והתרעם עליה על שצחקה עדיין לא היה לה עדן וסת וכשנתעברה נתפשטו הקמטים ונתעדן הבשר וחזר לה וסת וא"ת מביאת המלאכים הרי חזר לה וראיה מן העוגות כדפרש"י ליתא דודאי מה שפרסה נדה אז לא היה אלא אקראי בעלמא ולא חזר לה וסת גמור עד שאמר לו הקב"ה למועד וראיה שלא היה אלא אקראי שהרי אחר שאכלו המלאכים כתיב חדל להיות לשרה אורח כנשים הלכך (כי) פריך כי מדלי מר וכו' · עכל"ה :

עדות ביהוסף שמו בצאתו וגו' בר"ה בטלה
עבודה מאבותינו במצרי' כתיב הכא °והוצאתי (שמות ו)
אתכם מתחת סבלות מצרים וכתיב התם
°הסירותי מסבל שכמו בניסן נגאלו כדאיתא (תהלים פא)
בתשרי עתידין ליגאל אתיא שופר שופר כתיב
הכא תקעו בחדש שופר וכתיב התם °ביום (ישעיה כז)
ההוא יתקע בשופר גדול ר' יהושע אומר
בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל מנלן אמר
קרא °ליל שמורים ליל המשומר ובא משששת (שמות יב)
ימי בראשית ואידך *[א]לילה המשומר ובא
מן המזיקין ואזדו לטעמייהו דתניא* °בשנת (בראשית ז)
שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני
בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר
אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה
שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך
ששינו מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה
בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל
שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם
ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה
יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים
ומתוך

רש"י

עדות ביהוסף שמו · בתריה דההוא קרא כתיב דכי חק לישראל : הסירותי מסבל שכמו · ביוסף כתיב בתר עדות ביהוסף : המשומר ובא · לגאולה : ואזדו לטעמייהו · רבי אליעזר ור' יהושע דלר' אליעזר (א) בתשרי נברא העולם דמתשרי מתחילין מנין שני הדורות לפיכך
תורה אור
מבול על כרחך במרחשון ירד וי"ב חדש היה ובחדש השני בשבעה ועשרים שיבשה הארץ במרחשון היה לשנה הבאה ובתשרי שלפניו חרבו המים מעל הארץ שנעשית הארץ כמין גריד ולא יבשה לגמרי ובו התחלת שנת שש מאות ואחת שנה כדכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש והוא תשרי ומדלא קרי ליה אחת ושש מאות עד השתא שמע מינה אין מנין הדורות מניסן שאם מניסן מתחילין למנותן היה לו לכתוב ותנח התיבה באחת ושש מאות שנה בחדש השביעי על הרי אררט שכבר נתחדשה שנה מניסן שהרי אותו חדש שביעי סיון היה והוא שביעי להפסקת גשמים כמו ששנינו בסדר עולם והסיא ר"א היא שכשאתה מונה משבעה עשר במרחשון מאה ותשעים יום ארבעים לימי הגשמים ומאה וחמשים שגברו על הארץ נמצאו כלים באחד בסיון ואותו יום התחילו לחסור שנאמר ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהוא עשירי לירידת גשמים ובאחד באב נראו ראשי ההרים בשני חדשים חסרו ט"ו אמה שהיו ההרים מכוסים מים שנאמר (בראשית ז) חמש עשרה אמה למדת שחסרה אמה לארבעה ימים והתיבה היתה משוקעת במים אחת עשרה אמה ולא היתה נפה על ראש ההר אלא ד' אמות גובה לפיכך נחה בי"ז בסיון ולר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם וממנו מתחילין מנין שני הדורות ירד המבול באייר ושביעי שנחה בו התיבה הוא כסליו ולא מנה לך הכתוב חדוש שנה לפי שאין השנה מתחדשת אלא בניסן ויש פותרין ואזדו לטעמייהו מדאמר ר"א בחדש שני מרחשון אית ליה בתשרי נברא העולם והוי מרחשון שני לחדש שהתחילו בו שנת שש מאות דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני אם לסדר חדשים הא אמרינן ניסן ר"ה לחדשים ולאו מילתא היא דאי מדקרי ליה שני שמעינן דבתשרי נברא העולם א"כ מאי פריך לקמיה בשלמא לר' יהושע הייט דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני הא מהכא יליף שני לבריאת עולם *הכי גרסינן בסדר עולם ר' יהושע ברישא והדר ר' אליעזר ר' יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום גלגל חמה עגול הוא חליו למעלה מן הקרקע וחליו למטה מן הקרקע ושנים עשר מזלות קבועין בו וזה סדרן טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים וסימניך טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד ששה מהן שקועין למטה וששה מהם למעלה וכשהגלגל מגלגל זה עולה מלד זה והראשון שבלד האחר שוקע וכן לעולם ושתי שעות שוהה המזל בעלייתו וכן שכנגדו בשיקועו שיהו כולן משמשין בכ"ד שעות של יום ובניסן לעולם טלה מתחיל לעלות לאור הבקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבקר מתחיל טלה לעלות ומאזנים לשקוע לסוף ב' שעות טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע אחר שתי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן באייר שור. מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר ובשתי שעות הראשונות גומר עלייתו שניות תאומים שלישית סרטן רביעית אריה חמישית בתולה וששית מאזנים וכן כולן נמצא טלה עולה בשתי שעות אחרונות בלילה וכל היום הוא שוקע וכימה הוא זנב טלה והמבול ביום ירד ודרך נקב שתי כוכבים שנטלו מכימה שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה ומניין שהמבול התחיל לירד ביום שנאמר בעצם היום הזה בא נח (בראשית ז) והוא מקטני אמנה היה ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקוהו ליכנס שנאמר מפני מי המבול
והולך

תוספות

לילה המשומר ובא מן המזיקין · ורבי יהושע תרתי שמעת מינה דכולהו מודו דמשומר מן המזיקין כדמוכח בערבי פסחים (פסחים דף קט:) דתקון ד' כוסות ולא חיים אזוגות : יום שמזל כימה שוקע ביום · גרסינן במילתיה דרבי אליעזר גבי י"ז במרחשון ושינה הקב"ה עליהן מעשה בראשית והעלה כימה ביום ובמילתיה דרבי יהושע גבי י"ז באייר גרס יום שמזל כימה עולה ובקונטרס גריס איפכא ואין הסדר כן דבניסן טלה עולה בתחלת היום ושוהה שתי שעות עם חלק אחד *משלשים בשעה אחריו שור שתי שעות שכן דרך כל מזל שוהה שתי שעות כדמשמע בפרק המקבל (ב"מ דף קו: ושם) דקא אמרינן עד אימת עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה להדי רישייהו ויש שם מזלות אחרות כנגדן מע"ק גד"ד די"ב מזלות יש שקבועין בגלגל ששה למטה ששה למעלה והגלגל סובב וכשמתחיל האחד לעלות מתחיל שכנגדו לשקוע וכל חדש ניסן טלה עולה לאור הבקר או מראשו או מזנבו ומאזנים שוקע כנגדו ושור שאחר טלה משמש באייר וכל ימי אייר עולה בתחלת היום ועקרב שוקע כנגדו וכן הולך סדר כולם דכל אחד משמש חדש ואמר בפרק הרואה (ברכות דף נח:) דכימה זנב טלה וכיון דשור מתחיל לעלות באייר בתחלת היום מכלל דכבר טלה עולה כולו עד כימה הבא בזנבו ובמרחשון עקרב עולה מתחלת היום מתחיל שור שכנגדו לשקוע ונמצא שכבר שקע טלה כולו עם הבא בזנבו ולפי זה הסדר קיימי כימה אריסייהו דפרק המקבל (ב"מ דף קו:) היינו שבט ולא כמו שפי' שם בקונטרס דהיינו אדר וגבי מרחשון גרסינן מעינות מתמעטין וגבי אייר מתגברין דאע"פ שרביעה ראשונה יורדת במרחשון מ"מ הכי אורחייהו כדכתיב (יהושע ג) והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר ואמר בפרק במה אשה (שבת דף סה· ושם) ובפרק בתרא דנדה (דף סז· ושם) אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוואות ביומי דניסן ומפצי ביומי דתשרי [וגרסי' בסמוך בשלמא לר"א היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה]:
אלא

עין משפט נר מצוה

נח א טוש"ע א"ח סי' תפא וש"ע סי' תפא סעיף ב בהגה"ה :

[עי' תשובת תות יאיר סי' ריט דף רו:]

רבינו חננאל

בפקידה פקידה · בר"ח בטלה עבודה מאבותינו במצרים שנאמר בו ביוסף הסירותי מסבל שכמו · ואוקימנא כי בר"ה יצא יוסף מבית האסורין וכתיב באבות והוצאתי אותם מתחת סבלות מצרים וגמר סבילה סבילה · ואזדו ר' אליעזר ור' יהושע לטעמייהו דתניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש · ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה כו' מרקרי ליה חדש שני מכלל דבניסן נברא העולם · ואקשינן הניחא לר' יהושע אשכחינן ניסן דאקרי ראשון לחדשים נמצא אייר שני לחדשים · אלא לר' אליעזר אמר מרחשון למה נקרא שני · ושנינן שני לדין · דתנן בד' פרקים העולם נידון וזה אחד מהן · בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. כלומר מרחשון הוא שני לחדש שנגמר עליהן הדין .

פ"י

מסורת הש"ס

פסחים קט:

[בסוף מסכת זו דף לב: איתא גירסא ברייתא זו ופירושה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואזדו לטעמייהו כו' דלר"א דבתשרי נברא העולם מתשרי מתחילין : (ב) בהגה"ה שמעתי כו' וי"ל אה"נ דלאחר כך בסוכות כשאמר לו הקב"ה :

עיין בסוף המסכת שייך לכאן

ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים (א) והביא מבול לעולם בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני °אלא לר"א מאי שני *שני לדין בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה אלא לר"א מאי שינה כדרב חסדא דאמר רב חסדא *ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא °וישכו המים וכתיב התם °וחמת המלך שככה ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כר' יהושע: ולירקות: תנא לירקות ולמעשרות ולנדרים לירקות מאי נינהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא *איידי דחביבא ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא וליתני מעשר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וליתני ירק תרי גווני ירק דתנן **ירק הנאגד משיאגד ושאינו נאגד משימלא את הכלי ת"ר *ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא

תורה אור

(ב) והולך לשנות סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעטין בחמה ימות החמה ופסקו הגשמים ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות ושטפם: יום שמזל כימה עולה ביום · שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת נמצא טלה עולה בסוף היום: שינה עליהם כו' · לקמן פריך מאי שינה: היינו דכתיב שני · שהרי אייר שני לחדשים: שני לדין · שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו: הכי גרסינן בשלמא לר' יהושע היינו דשינה · דהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות: וחמת המלך שככה · והתם חמה רותחת היא כדכתיב וחמתו בערה בו: חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר · מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני: ולתקופה כרבי יהושע · כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים: אף למבול · כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות ומבול באייר ירד (ג) ע"כ משתאמר באחד ושש מאות בראשון שחרבו המים ניסן הוא שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש: ולירקות · מעשר ירק לענין חדש וישן שאין תורמין מירק הנלקט ערב ר"ה על הנלקט אחר ר"ה: ולנדרים · לקמן (ע"ב) מפרש: תנא דרבנן · השמיעך שיש ר"ה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו: ותנא דידן · דתנא לירקות ולא תנא למעשרות: תנא דרבנן · ואשמועינן דיום קבוע לו כ"ש דאורייתא: ירק הנאגד · שדרכו באגודות: משיאגד · הוי גורנו למעשר ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר: ליקט ירק · אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר ואף על פי שגדל בשנה אחת אם נלקט בשתי שנים הוי חדש וישן שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה:
שניה

אלא לרבי אליעזר מאי שני · ואע"ג דלרבי אליעזר בתשרי נברא העולם (ד) דנהי דלענין השנים ראוי למנות ממנו לענין מנין החדשים אין מונין ממנו לקרות מרחשון שני דלחדשים ניסן ראשון:

למבול כרבי אליעזר · אע"ג דסבירא להו כרבי יהושע דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה כרבי יהושע מ"מ מונין שנות נח ובריאת עולם (ה) ושנות החמה מתשרי משום דתשרי ראש לשנים ולשמיטין וליובלות: **ולירקות** ולנדרים · ומתניתין דלא קתני לנדרים בהפסק' לא מיירי כדפרישית לעיל (דף ז. בד"ה בהפסקה) גבי ולעיבורים:

תנא דרבנן · מדתנן לירקות יותר משאר כל פירות משמע דכל שאר פירות מעשרן דאורייתא וכן משמע בריש מסכת מעשרות בירושלמי דדריש כולהו מקרא חוץ מירקות ומסיק דמעשר ירקות מדבריהם והכי איתא התם עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל וכל מעשר הארץ מזרע הארץ לרבות זרע שום וגרגיר יכול שאני מרבה זרע לוף העליון זרע כרשין זרע לפת ולכון ושאר זרעוני גנה שאינם נאכלין ת"ל מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ פרי העץ לרבות כל פירות האילן יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמוני וחרובי גדירה ת"ל מפרי העץ ולא כל פרי העץ ירקות מנין איסי בן עקיבא אומר המעשרות לירקות מדבריהם והכי נמי איתא בירושלמי בסוף חלה רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן אינון הרובים תרגמוניא ר' זעירא רב יהודה בשם שמואל חלה בחו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רבי אבא בשם שמואל אומר לא חשו אלא לדגן ותירוש ויצהר רבי אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אפילו לתרומה לא חשו דתני איסי בן עקיבא המעשרות לירקות מדבריהם מכל הני משמע דשאר כל פירות דאורייתא אבל אי אפשר לומר כן דלקמן בפירקין (דף טו:) אמרו מעשר חרובין דרבנן ובפרק כיצד מברכין (ברכות דף לו.) מעשר צלף מדרבנן ובפרק אלו עוברין (פסחים דף מד.) מעשר תבלין דרבנן ואפילו תאנים ורמונים ותמרים דכתיבי בקרא דארץ חטה פטורין מן המעשרות דלא מחייב מדאורייתא אלא דגן ותירוש ויצהר כדאמרינן בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נד. ושם) תירוש ודגן דאורייתא שאר מינים מדרבנן ובפרק העור והרוטב (חולין דף קכ: ושם) מקיש *משקין דקדשים דתרומת (דגן) תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא וממעט דבש תמרים ויין תפוחים ובריש ביצה (דף ג: ושם) האי תנא דליטרא קציעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל והא דמשמע בסוף הערל (יבמות דף פא. ושם) דעיגול בעיגולין אינו עולה אי תרומה בזמן הזה דאורייתא אע"ג דלעולם תרומת תאנים דרבנן מ"מ כעין דאורייתא תקון והא דתניא בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יט:) גבי כהן שטלתה בידו תאנה של טבל דכהן שאכלה לוקה אחת וזר שאכלה לוקה שתים וכן הא דתנן במסכת פרה פ' צלוחית שהניחה וכו' (פי"א מ"ג) גבי דבילה של תרומה שנפלה למי חטאת דהאוכלה במיתה כל הני לסימני בעלמא ונפקא מינה לתרומה דאורייתא אי נמי מכת מרדות ומיתה לקוברו בין רשעים גמורים והא דאמרינן בפרק הנודר מן הירק (נדרים דף נה.) דדגן מידי דמדגן משמע אפי' קטנית היינו בלשון בני אדם והא דקאמרינן בירושלמי ירקות מדבריהם הייט שאין להם סמך מן הפסוק ואע"ג דבתורת כהנים בסוף פרשת בחקותי ובספרי בפרשת עשר תעשר תניא זרע הארץ לרבות שום ושחלים וגרגר והדר תני מנין לרבות הירקות למעשרות ת"ל וכל מעשר משום דלא משתמע שפיר מקרא לא חשיב ליה אסמכתא גמורה אי נמי ברייתא דאיסי בן עקיבא פליגא*:

איידי דחביבא ליה אקדמה · ובפ"ק דפאה (משנה ה) תנן לענין פאה האוג והחרובין מדאורייתא לא מחייבי בפאה אלא זיתים וגפנים דכתיבי בקרא כדדרים בפרק הזרוע (חולין דף קלא.) ארבע שבכרם שתים שבאילן כגון זיתים והשתא אי משום דחביבא ליה מילתא דרבנן אקדים אוג וחרובין ליתני זיתים וגפנים לבסוף כדפריך בריש יבמות (דף ג. ושם) ליתנייה לאחות אשה לבסוף והתם שנאן בסירוגין ובאמצע וי"ל דהתם בפאה לא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כאחד הלכך לא חייש למתנינהו על הסדר א"נ האחרון אחרון אין לקיטתן כאחד כולי האי כמו הראשון שלפניו ופאה שייך בדבר שלקיטתן כאחד ותני לא זו אף זו:

אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן · כר"ש דאמר במתניתין אחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה ותימה דה"מ לשנויי ד"ה ולפרושי מעשרות כגון מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני כדתנן בריש מסכת מעשרות ולעיל נמי בפירקין (דף ד.) גבי בל תאחר קתני מעשרות וקתני נמי בכור ומעשר בהמה ועוד קשיא דאי מהדר לאקשויי אמאי תני מעשרות לשון רבים ברישא ה"ל לאקשויי אירקות דהא תנא ירקות ברישא והדר מעשרות ונראה לי דלאו אברייתא פריך אלא אמתניתין קאי דקתני ולירקות משום מעשרות דהם מדרבנן דליתני מעשר סתם והוה ידענא דבכל מעשר איירי בין בירק בין בדגן ומשני משום דהוה משמע אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן סתם כר' שמעון והדר דייק אמאי תנא ירקות לשון רבים וה"ה דהוה מצי לאקשויי אשמיטין ואיובלות ומה שיכול למצוא טעם מפרש: **ירק** הנאגד משיאגד · לענין גורנו למעשרות מיתני בפ"ק דמעשרות (משנה ה) אבל לענין חדש וישן תלוי בלקיטה: **משימלא** את הכלי · בסיפא קתני ואם אינו ממלא את הכלי מילקט כל צרכו:
משתבא

מסורת הש"ס

[לעיל ח.]

סנהדרין קח: זבחים קיג:

[יבמות נ: וש"נ]

מעשרות פ"א מ"ה חולין ז.

[תוספתא פ"א ע"ש ותוספתא דתרומות פ"ב ע"ש]

[וע"ע תוספות בכורות נד. ד"ה ושני ותו' ע"ז נח: ד"ה בצר ותוס' חולין ז: ד"ה ושכיר]

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ט סמג עשין קלה:

ס ב מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה יא ופ"ד מהלכות שמיטה הלכה יב סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף נז:

רבינו חננאל

ואקשינן תוב בשלמא לר"א דאמר מנהג העולם להיות מזל כימה שוקע ביום ועולה בלילה ושינה הקב"ה והעלהו ביום במזרח היינו דאיכא שינוי · אלא לר' יהושע במאי שינה ופרקינן שהוריד עליהן גשמים רותחין מן השמים שלא כדרך כל הגשמים · מנ"ל שנא' וישוכו המים פי' נחו מרתיחתן · ת"ר חכמי ישראל מונין למבול והוא חשבון הלבנה מתשרי כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם ולתקופה והוא חשבון השמש כרבי יהושע וחכמי אה"ע מונין אף ללבנה מניסן כר' יהושע ולירקות פיר' תנא מעשר ירק דהוא מדרבנן ופיר' ר"ה שלו תשרי וכ"ש מעשר דגן (ומעשר) [ובברייתא] תנא לירקות ולמעשרות ולנדרים ואוקימנא דלא קתני ירק אלא קתני ולירקות משום דאית תרי גווני ירק בתורת מעשר ירק כדתנן במעשרות פרק א' ירק הנאגד משיאגד פי' מי שדרכו להאגד אגודות משיאגד נגמרה מלאכתו והנה נתחייב במעשר ושאין נאגד משימלא את הכלי · ואיידי דתנא ירקות תנא מעשרות · ת"ר ליקט ירק כו' ערב ר"ה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט נכרי

נ"ל מס מסקין

גליון הש"ס

גמרא אלא לר"א מאי שני · עיין ברד"ק מ"א ח ב בשם תרגום יונתן שם דלפני הזמן שיצאו ממצרים היה תשרי חדש ראשון כי בתשרי נברא עולם ומשיצאו ישראל ממצרים ניסן הוא ראש לחדשים ע"ש א"כ מאי פרכינן הכא אלא לר"א מאי שני הא מקודם היה תשרי ראשון לחדש ושפיר קרו למרחשון שני לחדשים:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונטל שני כוכבים מכימה והביא:

(ב) רש"י ד"ה שמעוד והולך לשנות סדר בראשית נמחק וכצ"ל יום שמזל כימה שוקע ביום ומעיינות מתמעטין מחום ימות החמה ופוסקים הגשמים ושינה עליהן סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ונתגברו המעיינות ושטפם: (ג) ד"ה אף למבול כו' ומבול באייר ירד וע"כ כשתאמר באחד: (ד) תוס' ד"ה אלא כו' נברא העולם מכל מקום נהי דלענין: (ה) ד"ה למבול כו' שנות נח ובריאת עולם מתשרי כנ"ל והיבות ושנות החמה נמחק:

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"א מהל' נטע רבעי הלכה ד סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו:

סב ב מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה ד ופ"א מהל' מ"ש הלכה א סמג עשין קלו קמא טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף יט:

סג ג מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ז:

סד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

סה ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה א יג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף א:

סו ו מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה ופ"ב מהלכות תרומה הלכה ח והלכה י סמג עשין קלו ולאוין רמח טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף פו:

רבינו חננאל

משתבא השמש כו' · פירוש תורת המעשרות שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי ומפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים · וכן בשנה השניה אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי · ותמורת מעשר שני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים לפיכך זה הירק שנלקט מקצתו בערב ר"ה וחזר וליקט נכרי מקצתו משתבא השמש והיתה שניה נכנסת לשלישית · מה שליקט ישראל דינו כדין שנה שניה *) מעשר ראשון ומעשר עני כענין הזה סי' גיא דשמעתא כולה מדכתיב שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד · וזהו מעשר ראשון · פרט מעשר שני שאינו נוהג בשנה השלישית ואינן יכולין לומר מעשר שני שהרי הכתוב אומר לעני ולגר אבל מעשר ראשון הקישו הכתוב לנחלה · מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק ולנדרים כדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חודש מיום ליום · ואם פירש לשנה זו אפילו לא נדר אלא ביום כ"ט לאלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה נשלם נדרו · וכיון שנכנס תשרי אפילו יום אחד הותר · ואפילו למאן דלא סבר יום [א'] בשנה חשוב שנה הכא מודה דלצעורי נפשיה קא מיכוין והא אצטער ליה. ואימא ר"ה לנדרים ניסן ומשני הלך אחר לשון בני אדם · ובני אדם אין קורין ר"ה אלא תשרי · תנן בתחלת מעשרות התלתן משתצמח פי' חשוב הוא פרי· ואוקימנ' משתצמח לזרעים פי' שאם יזרע יצמח · ופירשוהו בתלמוד א"י כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח · כיצד בודק ר' שמואל בש"ר יונתן נוטל מלוא קומצו ומטיל לתוך ספל של מים שקעה לה [רובה] חייבת ואוקימנא ברוב כל פרידה ופרידה כלומר כיון ששקעה יש פרי על כן היא **) בכירה · התבואה והזיתים משיביאו שליש פי' כגון הפרי כשיגמר יש בו משקל ג' סלעים כיון שהביא משקל סלע וחתכו חייב במעשר מנ"ל א"ר זירא [בירושלמי שם] עשר את כל תבואת זרעך כלומר עשר מדבר שאם תזרעהו תעשר ממנו כגון דבר שזורע וצומח פרט לפחות משליש (א') שאינו [נזרע וצומח]. ומפרשינן לה מהאי קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות כלומר כל תבואה שהביאה שליש בשביעית שנאמר בה מקץ שבע שנים במועד וגו' · ***) והיא יכולה להקצר במועד והוא חג הסוכות זו התבואה משנת השמטה נחשבת שאחר שהביאה שליש השביעית

גמרא

תורה אור

משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש אם היתה שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני מנה"מ אמר ריב"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק (*תניא אידך) כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל ובא הלוי כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק: ולנדרים וכו': ת"ר *המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה אפי' *למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה ואימא ניסן *בנדרים הלך אחר לשון בני אדם *תנן התם התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיביאו שליש מאי משתצמח משתצמח לזרעים (א) התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ אמר רב אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא אלא לומר לך כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית אמר ליה ר' זירא לרב אסי ודלמא

רש"י

שניה · מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: מנא הני מילי · דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני: שנה שאין נוהג בה אלא אחד · מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה: הא כיצד מעשר ראשון · יתן כדרך שנתן עד הנה: ומעשר עני · יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: או אף מעשר ראשון יבטל · ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ: ובא הלוי · למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': ה"ג ת"ר המודר הנאה וכו' · ולא גרסינן מכלן: לשון בני אדם · שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: התלתן · מין תבלין (ב) פינגר"ה: משתצמח · אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: משתצמח לזרעים · שהזרע צומח בתוכו: התבואה · דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: והזיתים · יאהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: מנא הני מילי · אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר למח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנטו בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין שסרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: מאי עבידתיה · לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: אלא לומר לך כו' · וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיזו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר:

ודלמא

תוספות

משתבא השמש · בירושלמי מוקי לה בנכרי:

משתצמח לזרעים · פירש בקונטרס שהזרע נומח בתוכו ואינו משמע כן בירושלמי דמעשרות פ"ק דאמרי' מתני' כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה ר' יונה בעא מעתה מה ששקע יהא חייב ומה שלא שקע יהא פטור אלא ברוב כל פרידה ופרידה את אמרת משמע משתצמח לזרעים היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצמיח:

התבואה · פי' בקונטרס דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב ואי אפשר לומר כן חדא דאם כן לא ליתני זיתים וליהוו בכלל תבואה כמו ענבים דתרווייהו בכלל תבואת יקב נינהו ועוד דשיעור אחר תנא גבי ענבים בפ"ק דמעשרות (משנה ג) דתנן הענבים והבאושים משיבאישו ובאושים מין ענבים הוא מלשון ויעש באושים (ישעיה ה) (ג) ואית דגרסי הבאושים ובירושלמי גרסינן הענבים והבאושים משיבאישו ר' זירא בשם ר' יסא מיקרא באושא וצריך טעם למה לא אזלינן בענבים בתר שליש כמו בתבואה וזיתים מהאי קרא גופיה דמייתי הכא ומנלן כל הנך שיעורין המפורשין בכל אחד ואחד גבי פירות בפ"ק דמעשרות (שם) בתאנים וענבים ורמונים וטובא דחשיב התם ואי לאו ענבים אכולהו אחריני לא הוה חיישינן דלאו דאורייתא אלא ענבים דאורייתא נינהו דכתיב תירוש ויצהר ונראה לי דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי דגבי התלתן משתצמח דריש לה רבי זעירא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כו' דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח רבי חנינא בשם רבי אמר זיתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצא מהן אינן מכשירין וא"ת והיכי ילפינן הכא חיוב מעשר משביעית והלא כל אילנות הולכין לשביעית בתר חנטה וענבים נמי בכלל כדאמרינן לקמן אמרי רבנן אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ואפ"ה לענין להתחייב במעשר שיעור אחר המפורש בפ"ק דמעשרות (משנה ג) ויש לומר דבכולהו ניחא דחזו כשיעור המפורש בהם אבל תבואה וזיתים קודם הבאת שליש נמי חזו כדאמרינן פרק המוציא יין (שבת דף פ:) אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש שמשיר השער ומעדן הבשר ואמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מב:) עמילן של טבחים פת תבואה שלא הביאה שליש ומהאי טעמא ניחא דקשיא ליה טפי אהנך מנלן דאזלינן בתר שליש כיון דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה משביעית דאפילו לשביעית לא מסערינן עד הבאת שליש כ"ש להתחייב במעשר דהא שאר אילנות דאזלינן לשביעית בתר חנטה אפ"ה לא מחייבי במעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהם:

מנהג שביעית בשמינית · תימה דלעיל (דף ט.) נפקא לן מבחריש ובקציר תשבות קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופירש בקונטרס כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית וי"ל (דהאי דהכא איצטריך ללמד על חריש שהוא לתוספת כדפירש' לעיל (ד) ועוד כ"ל) דאי מהכא הוה אמינא דהא דנוהג בה מנהג שביעית בשמינית היינו דקדושת שביעית נוהגת בהם דאסירא בסחורה וחייבין בביעור ושאר דיני פירות שביעית אבל לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה לא הייתי אוסר דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לגורך פירות שביעית להכי איצטריך ההוא קרא וניחא השתא דדריש מיניה תוספת שביעית דאי לאו הכי מה תוספת שייך בפירות שגדלו בשביעית במאי דאסירי בשמינית:

אלא

מסורת הש"ס

[נ"ל תניא נמי הכי]

[תוספתא פ"ג]

[לעיל י.]

[נדרים ס: וש"נ]

[מעשרות פ"א מ"ג]

---

*) נראה דחסר כאן וצ"ל ומה שליקט הנכרי משתבא השמש דינו כדין שנה שלישית. **) נראה דצ"ל בכירה. ***) נראה דצ"ל והיינו תבואה שהיא יכולה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתצמח לזרעים (התבואה והזיתים משיביאו שליש) תא"מ ונ"ב מפרש"י מבואר דלא הוי גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה התלתן מין תבלין · נ"ב ובמס' ב"ק דף פא ע"א פרש"י שהוא מין קטנית וצ"ע לדינא לענין הנודר מן תבלין אם הוא בכלל: (ג) תוס' ד"ה התבואה כו' ואית דגרסי הבאושים · נ"ב כיון דגרסי הענבים הבאושים ❁ימור דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מין ענבים דהיינו באושים יש להם שיעור אחר אבל בירושלמי גרס הענבים והבאושים בוא"ו אלמא דתרווייהו שיעורן משיבאישו: (ד) וכו' שהוא לתוספת כדפרישית לעיל · נ"ב פי' דבחריש בא ללמד על תולדה דחורש דלא תימא הכי אסור אחרנייתא לא וכדכתבו התוספות לעיל דף ט' בד"ה שהרי ע"ש וקרא דשנת השמטה בא ללמד על התבואה שליש לפני ר"ה שאתה נוהג בו מנהג שביעית א"כ מהכא שמעינן קצירה וקרא דבחריש ובקציר תשבות בעל כרחך כיון דבקציר לא איצטריך לגופיה לקצירה דתוספת דמקרא דהכא נפקא לן צריך לומר דבא לומר כי היכי דבקצירה אסור שנכנס למ"ש ה"נ בחרישה של ערב שביעית הנכנס לשביעית וזה שכתבו ללמד על חרישה לתוספת:

גליון הש"ס

גמרא ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה · עיין נדרים דף ס ע"ב איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם ועיין בתשובת מהרי"ל ספר ב' סימן כא:

ודלמא לא עייל כלל וקאמר רחמנא תשמט ותיזיל עד חג הסוכות לא סלקא דעתך דכתיב °וחג האסיף בצאת השנה מאי אסיף אילימא חג הבא בזמן אסיפה הכתיב באספך אלא *מאי אסיף קציר °וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה וקא קרי לה בצאת השנה א"ל ר' ירמיה לר' זירא וקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש א"ל *לאו אמינא לך °לא תפיק נפשך לבר מהלכתא כל *מדות חכמים כן הוא *בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן [ב]כביצה מטמא טומאת אוכלין כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין [ג]שלשה על שלשה מטמא מדרס שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס הדר א"ר ירמיה לאו מילתא היא דאמרי דבעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו אם תאמר דעייל ביד נכרי °קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבו לא ס"ד דכתיב °ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח *ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקריבו עומר והדר אכלי מהיכן הקריבו אמר להן כל שלא הביא שליש ביד נכרי ודלמא עייל ולא קים להו °אלא קים להו הכא נמי קים להו ודלמא לא עייל כלל אבל היכא דעייל ריבעא בין שליש לפחות משליש לא קים להו לא סלקא דעתך דכתיב °והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש ואי ס"ד דלא עייל כלל בחמשה יומי מי קא מליא אלא מאי דעייל רבעא או דנקא אכתי בחמשה יומי מי קא מליא אלא מאי אית לך למימר *°ארץ צבי כתיב בה ה"נ ארץ צבי כתיב בה מתקיף לה רבי חנינא ומי מצית אמרת דהאי אסיף קציר הוא והכתיב °באספך מגרנך ומיקבך ואמר מר *בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר א"ר זירא הא מילתא הואי בידן ואתא רבי חנינא שדא ביה *נרגא אלא מנלן כדתניא רבי יונתן בן יוסף אומר °ועשת את התבואה לשלש השנים

אל

רש"י

ודלמא לא עייל כלל. ואפילו לא התחילו להתבשל בשביעית קאמר רחמנא מצות שביעית לימשך איסורה עד חג הסוכות מלחרוש ולקצור: לא ס"ד. דלשתעי קרא אלא כשהביאו שליש דמוכח קרא אחרינא: וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף. אילימא דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא תרי זימני הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך: אלא מאי אסיף קציר. וה"ק וחג אשר הוא באספך את מעשיך מן השדה אסיף אשר אתה קוצר בו אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה וקים להו לרבנן שאמרו התבואה אחר שליש דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה: וקא קרי ליה בצאת השנה. שהיא משנה היוצאת אלמא תבואה אחר שליש: וקים להו לרבנן. בתמיה וכי בקיאין הן בטיב גידול התבואה לדעת שאין התבואה ראויה לקצור בחג אא"כ הביאה שליש בשנה שעברה: לא תפיק נפשך בר מהלכתא. לפקפק בשיעור חכמים: כל מדותם כך הוא. מצומצמת: חסר קורטוב. מדה קטנה מאד אחד מח' בשמינית בלוג: כביצה(א) אוכלים. וקים להו לרבנן שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת וכתיב בטומאת אוכלין (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת: שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמאים מדרס. שיערו חכמים שכשיעור הזה ראוי לישיבה: לאו מילתא היא דאמרי. שהקשתי לומר וקים להו רבנן בין שליש לפחות משליש דודאי קים להו: דעייל ביד נכרי. שנתבשל עד שלא באו לארץ: קצירכם. ראשית קצירכם ומשראוי לקצור היא קרויה קציר: ממחרת הפסח. הוא יום הקרבת העומר ממחרת יום הראשון של פסח: ודלמא עייל ולא קים להו. מסקנא דמילתיה דר' ירמיה הוא ואי ס"ד לא קים להו דלמא עייל ביד נכרי ולא הוה קים להו: ה"נ. גבי תבואה הנקצרת בחג: קים להו. שהביאה שליש לפני ר"ה: ודלמא לא עייל כלל. בדקו עד שמצאו מתבואה עד שלא התחילה ליבשל כלל וממנו הביאו: ארץ צבי. מה צבי קל ברגליו מכל החיות אף א"י קלה לבשל פירותיה מכל הארצות הכי מפרש לה במס' כתובות בפרק בתרא (דף קיב.): מי מצית אמרת דהאי אסיף קציר. דקאמרת דהאי אסיף יתירא למידרשיה לשון קציר הוא: והא כתיב. בעלמא באספך מגרנך ומיקבך: ואמר מר. שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב כגון קשין וזמורות דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ והאי חג האסיף כמי דקאמרת יתירא הוא משום דכתיב גבי באספך את מעשיך לאו יתירא הוא אלא זהו שם החג על שם שהסוכה מסוככת בפסולת גורן ויקב וה"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות: הא מילתא הוה בידן. הייתו סבורין שנלמוד מכאן שהתבואה אחר שליש: ואתא ר' חנינא שדא ביה נרגא. לומר דהאי אסיף שפיר משתמע בלישנא דקרא ולאו יתירא הוא: ועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש. שעשתה כשהיא בשליש בישולה:

לגופיה

תוספות

אלא מאי אסיף קציר. אבל מכל מקום פשטיה דקרא חג הבא בזמן אסיפה א]: וקרי ליה בצאת השנה. מ"מ בהאי קרא לחודיה לא סגי אי לאו במועד שנת השמטה בחג הסוכות: חסר קורטוב. אחד משמונה בשמינית כדאיתא בפרק המוכר את הספינה (ב"ב צ.) ומדה הפחותה נקט ולאו דוקא דאפילו פחות מכאן ואפילו חסר טיפה אינו טובל: ולא קציר נכרי. ואף על גב דירושה היא להם מאבותיהם כדאיתא בע"ז פרק רבי ישמעאל (דף נג:) דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ יש לו במה שזרע ומ"מ(*דייק) התם שפיר משום אשרות שמדורות הראשונים:

דאקריבו עומר והדר אכול. הקשה ר' אברהם אבן עזרא הא ממחרת הפסח היינו ט"ו בניסן שהוא מחרת שחיטת הפסח הנשחט בי"ד כדכתיב בפרשת מסעי ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה וזה היה בט"ו והשיב לו ר"ת דה"ק קרא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח כלומר מן הישן מצות וקלוי דהוא חדש אכלו בעצם היום הזה דהיינו ט"ז דאקריבו עומר והדר אכול וה"כ אשכחן ט"ז דאקרי בעצם היום הזה כדכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה *וא"ת ולמאי איצטריך למכתב שאכלו מן הישן הא פשיטא דמצות אכלו בלילה הראשונה ויש לומר דההיא אכילה לא חשיבה דסגי בכזית להכי אתא קרא למימר דעיקר אכילה היתה מן הישן ואתא קרא לספר שבחו של מן דכתי'(ב) ולא היה עוד לבני ישראל מן דאמרינן במדרש משל לתינוק שאכל פת שעורין מפני שאין לו פת חטין ומקודם לכן היו יכולין לאכול מן הישן כשעלו מן הירדן בעשור לחדש אלא שבמן היו חפצים יותר כל זמן שלא פסק להם ומיהו קשיא דבתוספתא דסוטה (פי"א) ובפ"ק דקדושין (דף לח. ושם) אמרינן שהיו מסתפקין במן שבכליהם עד ט"ז בניסן דכתיב וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ שמע מינה משאכלו חדש פסק וע"כ י"ל דט"ז כמי קרי ממחרת הפסח לפי שהוא יום מחרת אכילתו דנאכל בליל ט"ו ובפ' שני דחלה בירושלמי פלוגתא היא דאמוראי והכי איתא התם ר' יונה בעא קמיה דר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש אמר ליה למה לא עד כדון לחה אפילו יבשה אמר ליה ואפילו יבשה ואפילו קלורה מעתה ואפילו חיטין בעלייה כך אנו אומרים לא אכלו ישראל מצה בלילי הפסח א"ר יונה מאן דנפקית תהית דלא א"ל שנייה היא שמצות עשה דוחה ל"ת על דעת ר' יונה דאמר מצות עשה דוחה ל"ת אע"פ שאינו כתוב בצדה ניחא על דעת ר' יוסי דאמר אין מצות עשה דוחה לא תעשה אלא א"כ כתוב בצדה ממה שהיו תגרי נכרים מוכרין להם וכרבי ישמעאל דא"ר ישמעאל כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד נאמרו שבע שכבשו ושבע שחלקו התיב ר' בון בר כהנא הא כתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח לאו בט"ו התיב ר' אלעזר בר יוסי קמיה דר' דוסא והכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל לאו בחמשה עשר יצאו: ומהיכן הקריבו. משמע דאי לא הקריבו היו אסורין כל היום ודלא כמ"ד במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סח.) דאף בזמן שבהמ"ק קיים האיר המזרח מתיר: ה"נ ארץ צבי. ובחמשה יומי קא מלו והא דאמר לעיל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה לענין שתהא ראויה לקצור איכה ממהרת להתבשל בחמשה יומי אבל הכא לענין עומר דכתי' (ויקרא כג) כרמל רך ומלא(ג) ועוד דאחר גמר בישולה מאחרין אותן בשדות כדי שתתבשל יפה כדמשמע גבי(*רבא) בפ' איזהו נשך (ב"מ עד:)

אל

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ד מהל' מקוואות הלכה א סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א:

סח ב מיי' פ"ד מהל' טומאת אוכלין הלכה א:

סט ג מיי' פכ"ו מהל' כלים הלכה א:

[דמי כו"ל וכן הוא בפרשת דרכים בדרך הקדש]

[וע"ע תוס' קדושין לז: ד"ה ממחרת]

[קידושין לז:]

רבינו חננאל

השביעית שנאמר וחג האסיף בצאת השנה וקיי"ל דהאי אסיף קציר הוא. וכן פירושו כל קציר הנקצר בחג הסוכות בצאת השנה כלומר מן השנה היוצאת הוא חשוב וקים לרבנן דכל תבואה שנקצרת בחג הסוכות בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה וקרי ליה בצאת השנה. ואמרינן ומי קים להו לרבנן בין פחות שליש לשליש. ופרקינן לא תוקי ותפיק נפשך לבר מהלכתא כלומר אין לאדם להוציא עצמו מן ההלכה. ולדקדק איך יתכן דבר זה. דהא כל מדות חכמים כן הן במ' סאה טובל במ' סאה חסר קורטוב אינו טובל. פי' קורטוב אחד מח' ,,,,בשמיני' ופסול בתתק"ם מפל מים שהן שיעור המקוה אם חסרו חלק אחד מח' בשמינית. וכן כביצה מטמאה טומאת אוכלין כו'. אלמא קים להו בהני כולהו בין שליש לפחות משליש נמי קים להו. ואתא ר' ירמיה למידק ולפרושי הא סברא דקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש. מן העומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ שנאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וגו' ש"מ מדכתיב ממחרת הפסח הוא דאכלו. אחר שהקריבו העומר אבל מקודם לכן לא אכלו. ואי אפשר להביא העומר ולהקריבו ממה שהביא שליש ביד נכרי אלא ממה שהיה בעת שנכנסו ישראל לארץ פחות משליש ואח"כ נתמלא אלמא קים להו ונדחת זו הדוקיא ואף זו שדקדקנו כי כל תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה מן השנה שעברה היא חשובה מהאי קרא וחג האסיף בצאת השנה. ואוקימנה מאי

מסורת הש"ס

שמות כג

סנהדרין יג:

[סוטה טז:]

כתובות קד. מנחות קג:

ויקרא כג

ויקרא יא

יהושע ה

שם ד

דניאל יא

דברים טז

סוכה יב.

ויקרא כה

[וכתובות קיב. מגילה ו. גיטין נז.]

[פי' חתכו כתתיכת אילן בגרזן ערוך]

[ב"מ רב.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כביצה מטמאה טומאת אוכלין דקים להו: (ב) תוס' ד"ה דאקריבו כו' שבחו של מן דכתיב. בתרים וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד: (ג) ד"ה הכא נמי כו' כרמל רך ומלא סגי בה' יומי ועוד כו' בשדות כדי שתייבש יפה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אלא וכו' בזמן אסיפה. נ"ב וכפרש"י בד"ה אלא מאי אסיף וכו':

גליון הש"ס

גמ' וקים כו'. עי' יומא עט ע"א: שם לא תפיק כו'. סוטה טז ע"ב: שם אלא קים להו ה"נ קים להו. תמוה לי דאיך דומה זה לזה דלעיל שלא ראינו התבואה קודם ר"ה אלא עתה כשקוצרים אותה בסוכות ובאנו לדון מדרך כלל דכל שנקצרת בחג הביאה שליש קודם ר"ה בזה י"ל דלא קים להו בכך כללא מכ"ש הכא דכשבאו לארץ ראו להתבואה שעדיין לא הביאה שליש ובזה בקיאין מה שהוא לראיית עין. ואף בזה ודאי בקיאין כדקתני במתני' התבואה משהביאה שליש משמע דבלא הביאה שליש אין בו משום שביעית ולא משום מעשר ולא חיישינן דשמא הביאה שליש אע"כ דבזה בקיאין:

אל תקרי לשליש אלא לשליש והא מיבעי ליה לגופיה כתיב קרא אחרינא "וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית תנן התם *האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה תבואה וזיתים בתר שליש ירק בתר לקיטה הני כמאן שוינהו רבנן הדר אמר רבה מתוך שעשויין פרכין פרכין אזלי רבנן בתר השרשה א"ל אביי ויצבור גורנו לתוכו ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו מן הישן שבו על הישן שבו מי לא תניא *רבי יוסי בן כיפר אמר משום ר"ש שזורי פול המצרי שזרעו לזרע מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כיצד הוא עושה צובר גורנו לתוכו ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו א"ל ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר *יש בילה ורבנן סברי אין בילה א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל *הלכה כרבי יוסי בן כיפר שאמר משום ר"ש שזורי מתקיף לה רבי זירא ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן אשתמיטתיה הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי וצריכא

תורה אור: ויקרא כה

לגופיה. תשובה על מה נאכל בשנה השביעית: האורז והדוחן כו'. מיני קטניות הן דוחן מיל"ו: פרגין. מק"ו בלע"ז: מתעשרין לשעבר. במעשרות שנה שעברה אם שניה מעשר שני ואם שלישית מעשר עני: ומותרין בשביעית. אם השרישו ערב שביעית לפני ר"ה: ומתעשרים לשנה הבאה. בשנת לקיטתן אם משאר שני שבוע היא שאינה שביעית: בתר חנטה. לקמן (דף טו:) תנא לה בפירקין אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשנה שעברה: ירק בתר לקיטה. כדאמרן לעיל (ד' יב.) ליקט ירק ערב ר"ה כו': הני. קטניות כמאן שוינהו שהלכו בהן אחר השרשה: מתוך שעשויין פרכין פרכין. מתוך שגורנן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד הנפרכין לפני ר"ה עם הנפרכין לאחר ר"ה אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשהוא מפריש מעשרותיו ה"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזלי בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעין אותן ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד: פרכין פרכין. לשון זה טופל בקטניות כדאמרי' במסכת ביצה (דף יג:) מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט: ויצבור גורנו לתוכו. ומה בכך אם ישן וחדש מעורבין יצבור את כל הגורן לתוכו כלומר באמצעיתו שיהא הכל נבלל יחד יפה ונמצא כשיתרום ויעשר יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן ומן הישן לפי מה שיש ישן: מי לא תניא. דסמכינן אבילה לומר יפה נבלל ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש ישן: פול המצרי. מין קטנית פאזול"י ודרכן לזורען לירק ולזרע והזורע לירק מתעשר אחר לקיטה והזורע לאכול את זרעו תורת קטניות עליו ומתעשר אחר השרשה וזה שזרעו לזרע והשריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה: אין תורמין מזה. שמכירין בו שזרעוהו באחרונה על הנזרע בראשונה ולא מן הראשון על האחרון: כיצד הוא עושה. טורח לתת זה בעצמו וזה בעצמו: צובר גורנו לתוכו. יבלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזוית זו ומן השני בזוית זו יחזור ויצברנו לאמצע הגורן שיהא כולו כאחד ונמצא תורם מן החדש שבו כו': יש בילה. יש לסמוך על הבילה לומר שיש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון: אין בילה. אין סומכין על כך שיש לומר לא נבלל יפה ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן: חוץ מיין ושמן. המעורב יין חדש עם הישן או שמן חדש עם הישן תורם ומעשר ממנו ויש במעשר שניהם כפי החשבון שדבר לח נבלל יפה אבל יבש אין סומכין בו על הבילה: אשתמיטתיה. לר' זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי ותו אמרינן ולאי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל הלכה כר' שמעון שזורי במאי דפליגי דבתבואה וזיתים לא פליגי (א) ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי אבל במיני קטניות פליגי דר' שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזלי למדנו דהשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי ועליה סמיך לפלוגי עליה דר' שמעון שזורי ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו כו' ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא: אשתמיטתיה לר' זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי. ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה וכי אמר שמואל הלכה כר' שמעון שזורי לא מטעמיה דאמר דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום בילה וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא שגדל ונגמר אחר ראש השנה: וצריכא

אל תקרי לשלש אלא לשליש. כלומר עשייתה כשהוא שליש בשולה ותימה דהדרא קושיא לדוכתיה דקאמר לעיל ודלמא לא עייל כלל וקאמר רחמנא תשמיט ותיזיל עד חג הסוכות וי"ל דהאי תנא לית ליה דרשה דלעיל: מתוך שעשויין פרכין. מתוך שגורנן מעט מעט שאין נלקטין ביחד אלא היום נלקטין ונפרכין מעט ולמחר מעט ונמצא חדש וישן מעורבין יחד אם הלכו בהם אחר לקיטה כשאר ירק לכך אזיל בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותם ומעשר פירות האילן וקטנית וירק מדרבנן הם ויכולת ביד חכמים לקבוע זמן לכל אחד לפי דעתם כך פירש הקונטרס ותימה תינח מעשר דרבנן אלא שביעית דאורייתא הואי דינא בתר לקיטה כשאר ירק היכי אזלינן בתר השרשה להתיר בשביעית כשהשרישו בששית ושמא בשביעית בזמן הזה ורבי היא כדאמר גבי פרוזבול בפרק השולח (גיטין דף לו. ושם) א"נ כדתניא בת"כ מנין לאורז ודוחן ופרגין ושומשמין שהשרישו לפני ר"ה שנכנסין אותן בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה בשביעית יכול אע"פ שלא השרישו ת"ל שש שנים תזרע ואספת ששה זורעים וששה אוספים ולא ששה זורעים ושבעה אוספים: ויצבור גורנו לתוכו. כלומר וכיון דיכול לתקן אמאי אזיל בתר השרשה ומסיק דרבנן סברי אין בילה ותימה מאי קא משני אכתי תקשי לר"ש שזורי דסבר יש בילה ואזיל בתר השרשה כדקתני בהדיא מקצתן השרישו ובסיפא דהך משנה נמי תנן בפרק ב' דשביעית (מ"ח) אר"ש שזורי פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה כיוצא בהן כלומר בתר השרש' כאורז ודוחן ועוד מאי קשי' ליה ויצבור גורנו לתוכו כהי דמועיל צבירת גורן לענין חדש וישן לענין שניה הנכנסת לשלישית לא מהני דשניה מעשר שני שלישית מעשר עני וכן חמישית הנכנסת לששית ומיהו זה יכול לתקן שיפריש מעשר אחד ויחלל על מעות ויאכל המעות בירושלים והמעשר יחלק לעניים וקצת משמע בירושלמי דשביעית דשני מעשרות מעשר על ידי צבור גורנו: פול המצרי שזרעו כו'. סיפא דהיא דהאורז והדוחן היא ומוסיף אדרבנן שאף בפול המצרי הולכין בתר השרשה: אמר רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל הלכה כר"ש שזורי. ברוב ספרים גרסינן בהקומץ רבה (מנחות נ: ושם) ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן ולא יתכן כדמוכח כאן דפריך ומי אמר שמואל הכי ועוד דא"כ קשיא דר' יונתן אדר' יונתן לפי הספרים דגרס התם א"ר יונתן הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי למשמע בהני דוקא כדמוכח בבהמה המקשה (חולין עה:) ואע"פ שיש ספרים דגרסי בההיא אמר ר' יוחנן ולא יתכן במסכת כתובות בריש פרק אע"פ (דף נז.): חוץ מיין ושמן. לענין מעשר איירי והוא הדין מים לענין הזאה בפ' התערובות (זבחים פ.): אחר גמר פרי. אין זה אחר לקיטה דזמנין דנגמר לפני ר"ה ונלקט אחר ר"ה וכל ירק נמי הולכין בו אחר גמר פרי אלא דנקיט בכל דוכתי בתר לקיטה משום דלקיטה תכף לגמר פרי אבל הני אין לקיטתן בגמר פרי שממתין להן עד שיתייבשו ואין לקיטתן כאחד דמתייבשין פרכין פרכין אבל גמר פרי כאחת ולכך מותר לעשר לשמואל אף על גב דסבר אין בילה ותימה שמואל דאמר כמאן הא בין ר' שמעון שזורי בין רבנן מודו דאזלינן בתר השרשה דלפני ראש השנה כדפי' והוה ליה ישן ושמואל דאזיל בתר גמר פרי דלאחר ראש השנה הוה ליה חדש: הוה

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ד מהל' שמיטה הלכה יא ופ"א מהל' מ"ש הל' ח סמג עשין קלו ולאוין רסה:

עא ב מיי' פ"ב מהלכות בכורים הלכה ז סמג עשין קלו וקלז טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף ד:

עב ג מיי' פ"ב מהל' תרומות הל' י ופ"ב מהל' מעשר הלכה ה סמג עשין קלג קלה:

עג ד מיי' פ"ה מהל' תרומות הל' יא ופ"א מה' מ"ש הל' ב והל' ד ופ"ד מה' שמיטה הל' יב סמג עשין קלה:

עד ה ו מיי' פ"א מה' מ"ש הל' ח:

רבינו חננאל

מאי אסיף קציר. דחאה ר' חנינא ושדא בה נרגא כלומר חתכו בחתיכת אילן בגרזן ופשטנה מהא דתניא ר' נתן בן יוסף אומר מה ת"ל ועשת את התבואה לשלש השנים. א"ת לשלש אלא לשליש. פי' אני מצוה הברכה בשנה הששית שאפילו התבואה שהיא שליש מליאתה בשאר השנים עכשיו היא נחשבת מן השנה הששית ואינה מתבערת בשביעית וקראה הכתוב תבואה. תנן התם בשביעית פ"ב האורז והדוחן והפרגים והשומשמין שהשרישו קודם ר"ה מתעשרין לשעבר כו'. פי' בירושלמי אמר רב הונא שאי אפשר לעמוד על אלו מתי יביאו שליש. לפיכך אמרו כי השרשתו כמין פירי. אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה. דתנו רבנן אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה. תבואה וזיתים בתר שליש כדאמרינן. ירק בתר לקיטה נמי כדאמרינן הני דתנינן בהו בתר השרשה כמאן. לא כאילן ולא כתבואה ולא כירק. הדר אמר רבה מתוך שעשויין *) פרגין פרגין פירוש משארי משארי ומשארא זו מתמלאה ומביאה שליש ועדיין זו לא (לי) נתמלאה. הכל לפי שומן המקום כיון שהשרשתם של כל הערוגות כאחת אמור רבנן חיובם במעשר בשעת השרשת' אם שנה שניה שניה אם שלישית שלישי' לפי שזמן השרשה [בקטנית] ידוע הוא כגון הקליטה באילן. ואקשי עליה אביי ויצבור גורנו בתוכו. כלומר יעקרם הפרגין כלם כאחד ויערב אותם ויעשה הכל גורן אחד. ואע"פ שזו הערוגה הביאה שליש קודם זו הערוגה ויוציא מעשרותיו מתוכו שנמצא מעשר מן החדש על החדש שבו ומן הישן על הישן שבו. כר' יוסי בן כיפר שאמר משום ר' שמעון שזורי בענין פול המצרי שזרעו לזרע. ופי' ר"ש שזורי**) פול המצרי זרעו לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר להבא. זרעו לזרע הוא חי ממי שנה שעברה זרעו לאכלו כירק הוא חי ממי שנה הבאה. ופריק רבה ר"ש שזורי קא אמרת. ר"ש שזורי סבר יש בילה ונעשה כולו אחד. ומתני' דקתני האורז והדוחן כו' לרבנן דפליגי עליה וסברי אין בילה. ואמר משמא דשמואל הלכתא כר"ש שזורי ואתקיפו עלה איני והאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן מכלל שהפירות אין להם בילה ואמרינן אשתמיטתיה כלומר נעלמה ממנו הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פירי ולא [ס"ל] שמואל הלכה כר"ש שזורי משום דקסבר יש בילה דהא לית ליה לשמואל בילה בפירות אלא משום שהולך אחר גמר פירי

*) עי' היטב בערוך ערך פרכין. **) ר"ל דר"ש שזורי פירש בתוספתא פ"ב דשביעית דאם זרעו לזרע וכו' וע"ש היטב.

מסורת הש"ס: שביעית פ"ב מ"ו | מנחות נ: [תוס' שביעית פ"ב] | [זבחים פ.] | [מנחות נ: ע"ש]

הגהות הב"ח: (א) רש"י ד"ה אשתמיטתיה כו' דבתבואה וזיתים לא פליגי וכולי מודים דלא אזלינן:

מסורת השי"ס

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ד מהל' שמיטין הלכה ט ופ"א מהל' מ"ש הל"ט:

תורה אור

וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר"ש שזורי ה"א משום דקסבר יש בילה קמ"ל לכל אין בילה ואי אשמעינן לכל אין בילה ה"א כרבנן ס"ל קמ"ל הלכה כר"ש שזורי ואי אשמעינן הני תרתי ה"א קשיא דשמואל אדשמואל קמ"ל הכל הולך אחר גמר פרי ואי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל הלכה כר' שמעון שזורי במאי דפליג ולשמעינן הני תרתי לכל אין בילה למה לי הא קמ"ל דלוין ושמן יש בילה תניא רבי יוסי הגלילי אומר °באספך מגרנך ומיקבך מה (דברים טז) גורן ויקב מיוחדין שגדילין על מי שנה שעברה ומתעשרין לשנה שעברה אף כל שגדילין על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה ומתעשרין לשנה הבאה ר"ע אומר באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים ומתעשרין לשנה הבאה מאי בינייהו א"ר אבהו בצלים הסריסין ופול המצרי איכא בינייהו דתנן* *בצלים הסריסין ופול המצרי שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה: באחד בשבט ר"ה לאילן: מ"ט אמר רבי אלעזר א"ר אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועדיין רוב תקופה מבחוץ מאי קאמר ה"ק אע"פ שרוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ת"ר *מעשה בר"ע שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עישורין אחד

רש"י

וצריכא. הני תלת דשמואל הלכה כר"ש שזורי ולכל אין בילה והכל הולך אחר גמר פרי: כרבנן סבירא ליה. ואין תורמין ממנו ואין לו תקנה לחדש וישן שנתערבו אלא א"כ תורמין עליו ממקום אחר לפי חשבון מחדש על החדש ומישן על הישן: קשיא דשמואל אדשמואל. הכא אמר שמואל הלכה כר"ש דיש בילה והכא אמר אין בילה: קמ"ל הכל הולך כו'. למימרא דכוליה חדש הוא והלכה כר"ש ולאו מטעמיה: במאי דפליג. במיני קטנית אמר שמואל דמעשרין השרשין לפני ר"ה בשרשין לאחר ר"ה ויהיב טעמא נאלתיה משום דהולכין בהן אחר גמר פרי אבל תבואה וזיתים אחר שליש: ולשמעינן הני תרתי. ומדאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי אשמעינן דהאי דקאמר הלכה כר"ש לאו משום בילה אלא משום דכוליה חדש אבל בילה לית ליה דאי אית ליה בילה אמאי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי: באספך מגרנך ומיקבך. מכאן סמכו חכמים לקבוע זמן מעשר ירק דדבריהם אחר לקיטה לאסמכתא בעלמא כל אסיף שלך יהא כתרומת גורן ויקב שהלכה בהן תורה אחר שנה שהביאה שליש הרי שהלכה בהן אחר שנה שגדלו במימיה שהבאת שליש שלהן היא גדילתן שמאותה שעה ראויה ליקצר בדוחק: אף כל כו'. לכך הלכו באילן אחר חנטה שכל גדילת פירותיו ע"י שהעלאת שרף האילן לפני חנטה הוא: יצאו ירקות שגדלין על מי שנה הבאה. והיינו שנת לקיטתן שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה: רוב מים. הם מי גשמים שרוב זרעים גדילים על ידם: על כל מים. אף על שאובין שדולין ומשקין אותן תמיד כענין שנאמר (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק סתם גן הירק דרכו בהשקאה: בצלים הסריסים. ליפול"ש בלע"ז שאין נעשין גדולין כשאר בצלים: ופול המצרי שזרעו לירק. דאי זרעו לזרע קטנית הוא ולא הלכו בו אלא אחר השרשה: איכא בינייהו. כגון שמנע מהם מים ולא השקו שלשים יום לפני ר"ה ולקטן אחר ר"ה. וכי הא מתני' דתנן במס' שביעית (פ"ב מ"ט) בצלים הסריסים כו' ר"י הגלילי אית ליה הא מתני' דכיון דמנע (א) מים שלשים יום לפני ר"ה כמלאו גדילין על מי שנה שעברה ולר"ע הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא בפי' רומיי"ש מפרש איפכא ר"ע אית ליה הא מתני' שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה מתעשר לשעבר ומפרש טעמיה בתלמוד ירושלמי א"ר מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל כלומר זמן חיובן למעשר בר"ה [דהם] לא נסתפקו מכל מים שכן מים שאובין זה שלשים יום כי אם ממי גשמים יצאו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונכנסו בתורת שדה הבעל דמסתפק במי גשמים ומתעשרין לשעבר דרכן של בצלים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשותן לפיכך חילקום חכמים משאר ירקות אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך אפילו מנע מהן לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו בצלים הסריסים מסתפקין לשנה בהשקאה אחת לשלשים יום ויותר לפיכך אם השקן בתוך שלשים יום לפני ר"ה נמצאת השקאה זאת מועלת להם בשביעית לפיכך אסורין בשביעית ולענין מעשר נמי הוו להו כגדילין על מי שנה הבאה שעדיין לחלוחית השקאתן קיימת אבל ירק שדרכו ליגזז צריך להשקותו תמיד ואפילו מנע ממנו שלשים יום לפני ר"ה בטלה דעתו אצל כל אדם ולא נתנו בהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן בכך ומלתא דלא שכיחא היא: *באחד בשבט ר"ה לאילן. ואין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכאן: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה: ועדיין רוב תקופת טבת מבחוץ. עדיין רוב התקופה לבא: מאי קאמר. ועדיין רוב תקופה מבחוץ כל שכן דכיון דרוב תקופה מבחוץ עדיין לא הגיע זמן החנטה ולא היה להם לקבוע ר"ה עד אדר: שליקט אתרוג. פירות אילן אתרוג: שני עישורים. מעשר שני *בשנה שניה ומעשר עני בשנה שלישית שהיתה שניה נכנסת לשלישית:

אחד

תוספות

הוה אמינא כרבנן סבירא ליה. תימה והא ודאי כרבנן סבירא ליה טפי מר' שמעון שזורי דרבנן דפליגי עליה בפ"ב דשביעית (משנה ט) סבירא להו דפול המצרי בתר לקיטה וטפי (ב) [הוה] ליה לשמואל לפסוק כרבנן דר"ש שזורי ואפילו אם תמצא לומר דאיכא רבנן בברייתא דס"ל פול המצרי בתר השרשה וליתלהו לזובר גרעו מ"מ לימא הלכה כרבנן דמתני' דשביעית והוי ניחא טפי מדר"ש שזורי וי"ל דשמואל בא לפסוק כר"ש שזורי בכל דבר אפילו באורז ודוחן ופרגין ושומשמין ולא מטעמיה דטעמיה דר"ש (ג) משום דזובר גרעו דיש בילה ושמואל סבר אין בילה אלא משום דהכל הולך אחר גמר פרי ואף ע"ג דבהקומץ רבה (מנחות דף נ:) מייתי ההוא דפול המצרי ולא מייתי ההיא דאורז ודוחן ופרגין כלל מ"מ נפקא מינה לגבי ההיא: מה גורן ויקב. אסמכתא בעלמא דמעשר ירק דרבנן ועיקר קרא לפסולת גורן ויקב כדלעיל (דף יג.) לענין סוכה א"נ משום שביעית דאורייתא איצטריך קרא*: בצלים הסריסים. מפרש בירוש' בפרק שני דשביעית בוצלי קופראי דלא עבדין זרע: ופול המצרי שזרעו לירק. דאי זרעו לזרע הא תנן בפ' שני דשביעית (מ"ח) כיוצא בהן דבתר השרשה ואפי' לא מנע מהם מים וקך משנה פירש בקונטרס דאתיא כרבי יוסי הגלילי אבל איפכא נראה דאתיא כר"ע ולא כרבי יוסי הגלילי דאמר עלה בירושלמי א"ר מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל כלומר יצאו מתורת ירקות הגדילים על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמסתפקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר: באחד בשבט מ"ט. מפרש נמי לב"ה כמו לב"ש אלא קמא נקט דלמר זמן חניטתה של גשמי שנה זו באחד בשבט ולמר בט"ו בשבט וכל החנוטים קודם זמן הזה היינו על גשמי שנה שלפני תשרי והא דלא אזיל באילנות בתר תשרי כמו בשליש בתבואה משום דדרשינן לעיל (דף י') פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה: ונהג בו שני עישורים. אם שני עישורים ממש הפריש לא היה מתוקן אלא מפרש בירושלמי שהפרישו מעשר א' למעשר שני ופדאו וחלקו לעניים:

לרבעי

הגה"ה

ונהג בו שני עישורים. אם שני מעשרות ממש הפריש לא היה מתוקן דהמרבה במעשרות הן מקולקלין ובירושל' מפרש שניה הנכנסת לשלישית היתה והפריש מעשר שני ופדאו וחלקו לעניים והמעות אכל בירושלים. ע"כ:

[וע"ע תוס' קידושין ג. ד"ה מה ירק]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה איכא בינייהו כו' דכיון דמנע מהן מים ל' יום כו' הא מתני' דכיון שמנע: (ב) תוס' ד"ה הוה אמינא כו' וטפי ניחא ליה לשמואל: (ג) בא"ד דטעמיה דר"ש דזובר גורעו משום דיש בילה:

שביעית פ"ב מ"ט

ערכין ז. יבמות טו. [תוס' שביעית סוף פ"ג]

[עייך לעיל במשנה ד' ב.]

נ"ל כשנה שניה ומעשר עני כשנה כו'

רבינו חננאל

ומצאנו לשמואל שלש שמועות. א' הלכתא כר"ש שזורי. ב' הכל הולך אחר גמר פרי. ג' לכל אין בילה חוץ מיין ושמן. וצריכי דאי אמר הכל הולך אחר גמר פרי הייט אומרים אפילו תבואה וזיתים בתר גמר פרי ולית ליה שליש לפיכך אמר הלכתא כר"ש שזורי בהנך דפליגי והוא פול המצרי שזרעו לזרע שהשרשתו היא במדתו מכוון וכיוצא בו. וא' עוד כי אין בילה להודיע כי ליין ושמן יש בילה. תניא ר' יוסי הגלילי אומר באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויין מיוחדין שגדילין על מי שנה[שעברה] והן מתעשרין לשנה שעברה כו' ופשוטה היא. לדברי הכל ירק עישורו בשעת לקיטתו. כל הנלקט קודם ר"ה עישורו כשנה היוצאה. וכל הנלקט אחר ר"ה עישורו כשנה הנכנסת. ריה"ג דייק כל פירות הגדילין על מי שנה שעברה ולא צריכין למי שנה הבאה מתעשרין לשעבר כגון התבואה וכיוצא בה אבל הירקות שצריכין מים בכל יום מתעשרין להבא. ור"ע סבר לאחר רוב מים אזלינן וכל הפירות הגדילין על רוב מים אע"פ שעדיין אם יורדין עליהן גשמים מועלין להןכגון התבואה וכיוצא בה מתעשרין לשעבר. ואמרינן מכדי לר"ה התבואה וכיוצא בה מתעשרין לשעבר והירקות מתעשרין להבא מאי בינייהו. וא"ר אבהו בצל הסריסין ופול המצרי. פי' בצלין סריסין כגון שמינק זרעה קודם שהוקשו כדי להתגדל ראשיהן. לר"ע דאמר כל הפירות הגדילין על רוב מים מתעשרין לשעבר *) לריה"ג דאמר הגדילין על מי שנה שעברה הללו כירקות דמי דתנן בצלים הסריסין ופול המצרי שמנע מהן מים ל' יום לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית כו' הדא מתני' כר"ע: בא' בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש. בה"א בט"ו כו' ואוקימנא מ"ט דאע"ג שרוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה מתעשרין לשעבר. פי' מצאנו זמן הגשמים המועילין ומתענין בהם שירדו מי"ז במרחשון עד סוף ניסן. כמפורש בפרק מאימתי מזכירין גבורות גשמים הנה אליבא דב"ה דאמרי בט"ו בשבט יצאו מימות הגשמים (י"ג) [י"ז] במרחשון וכסלו וטבת וט"ו משבט הרי ג' חדשים פחות ג' ימים ונשארו מימות הגשמים (ט"ו בשבט) [חצי שבט] ואדר וניסן הרי ב' חדשים וחצי הנה יצאו רוב גשמי שנה זו. ואע"פ שרוב תקופת טבת עדיין מבחוץ שנשאר חצי שבט ואדר ומקצת מניסן לא משגחינן בתקופה למימרא שעדיין רוב התקופה של שנה הבאה היא אלא מתעשר לשעבר: ת"ר מעשה בר' עקיבא שליקט אתרוג בא' בשבט ונהג בו

שני

*) לכאורה נראה דצ"ל הכי נמי מתעשרין לשעבר לריה"ג וכו'.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

אחד כדברי ב"ש ואחד כדברי ב"ה ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה דתנן* אאתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו דברי ר"ג ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר ומי עבדינן כתרי חומרי והתניא *לעולם הלכה כדברי ב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר °והכסיל בחשך הולך [קהלת ב] אלא אי כב"ש בקוליהון ובחומריהון אי כב"ה בקוליהון ובחומריהון *ר"ע גמריה אסתפק ליה ולא ידע אי ב"ה באחד בשבט (*אומר) אי בט"ו בשבט (*אומר) ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג ר"ג ורבי אליעזר נהג בה באחד בשבט כבית שמאי נהג בה א"ר חנינא ואיתימא ר' חנניא הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט עסקינן ובדין הוא אפילו קודם לכן *ומעשה שהיה כך היה רבינא אמר כרוך ותני לא אחד בשבט היה אלא ט"ו בשבט היה ולא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה אמר רבה בר רב הונא השתא דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטתו עישורו כירק ראש השנה שלו תשרי מיתיבי ר' שמעון בן אלעזר אומר *בליקט אתרוג ערב ט"ו בשבט עד שלא תבוא השמש וחזר וליקט משתבוא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש גהיתה שלישית נכנסת לרביעית שלישית מעשר ראשון ומעשר עני רביעית מעשר ראשון ומעשר שני מאן

לרבעי. הך משנה אתיא כמאן דתני נטע רבעי בריש כ"מ (ברכות דף לה.*): **ולשביעית** · ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי דביכורים פרק ב' כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לבעלים כאילן בתר חנטה ופטור ממעשר כירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים דלא הוי כלאים בכרם משא"כ בירק ולענין ר"ה שלו שבט כאילן כדאמר בשמעתין לא תניא הכא אלא מידי דבהאי אזלי בתר חנטה ובהאי בתר לקיטה וא"ת אמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון שגדל על כל מים כירק למאי דפרישית לעיל (א) דההיא דרשה צריכא בשביעית דאורייתא וי"ל משום דדרשינן לעיל (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"א) תנן כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירש הר"ש שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסת לשביעית ומתרץ בהכי ההיא דפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דתניא איפכא כולם אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאמר בירק בתר לקיטה הייטו כשלא נגמר גדולם בששית אבל נגמר גדולם בששית שרו בין לר"ע בין לר' יוסי הגלילי מידי דהוה אבצלים הסריסים דלעיל שמנע מהם מים שלשים יום לפני ר"ה דאפי' מאן דפליג התם הכא מודה דלר' יוסי הגלילי כיון דנגמר גדולם נמצאו גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מים יוצאין מתורת ירקות הגדילים על כל מים כדאמרי' בירושלמי כדמפרש לעיל גבי בצלים דנעשו כשדה הבעל שמסתפקת במי גשמים ומתעשרים לשעבר וכן לעיל (דף יג:) גבי אורז ודוחן דיהיב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך ללקט בתר גמר פרי והנהו גמרי פרייס ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדאמרי' דעשויין פרכין פרכין ומיהו קשה מאתרוג דבסמוך דאמר הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן בתר חנטה באתרוג כר"א או בתר לקיטה כר"ג נהג בו שני עישורין אלמא דאזלי' בתר לקיטה אף על גב דנגמר הפרי (נמי) דהרי חנט בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר ושמא אתרוג חלוק משאר פירות לפי שדרכו לעמוד באילן שתים ושלש שנים וכל זמן שמתקיים באילן גדל בכל שנה ושנה אי נמי אף על פי שחנט בשבט זמנין דאין נגמר גדולו עד שבט אחר וניחא השתא דנקט רבי יוחנן לקמן (דף טו:) גבי אתרוג אפילו כזית ונעשית ככר כלומר דעל ידי מי שנה הבאה גדילה ומיהו כזית ודאי לאו דוקא דהא ר' יוחנן בתר חנטה אזיל ושמא לא חשיב חנטה באתרוג בפחות מכזית: **הכסיל** בחשך הולך. אפילו ודע כמאן הלכה ומחמיר על עצמו ולא בעי לשנויי דר"ע מספקא ליה הלכתא כמאן ועבד לחומרא דמסתמא יודע היה דהלכה כב"ה :

אחד כדברי ב"ש· שאמרו נתחדשה שנה וכבר נכנסת שלישית משחשיכה: ואחד כדברי ב"ה· שאומרין לא נתחדשה שנה עד חמשה עשר בו: לא מנהג ב"ש כו'· שני עישורין שנהג בה לאו משום ספק כב"ש ספק כב"ה אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקיטה כירק משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית או שמא כר"א דאמר אחרי חנטה הלכו בו כשאר אילנות והרי חנט בשניה ולקמיה פריך א"כ פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כב"ש: שוה לאילן. לילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית: שבשעת לקיטתו עישורו. שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית כירק לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים הכי מפרש לה בשמעתא קמייתא דקדושין: והרוצה לעשות וכו'. בעלמא (עירובין ו:) פרכינן סיפא ארישא ומשנינן כאן קודם בת קול כאן לאחר בת קול: מקולי ב"ש כו'. בעירובין מפרש לה במחלוקת אחת בשים מקום שטוען בה דברי בית שמאי להקל ויש מקום שטוען בה דברי בית הלל להקל כגון כמה חסרון בשדרה שלא תטמא באהל ב"ש אומרים ב' חוליות וב"ה אומרים חוליא אחת וכן לטרפה נמצאו דברי ב"ש מקילין בטריפה ואומר עד שתחסר שתי חוליות וב"ה מחמירין בה ומקילין לענין טומאה לומר שכיון שחסרה חוליא אחת אינה מטמאה והאוחז בזו קולי ב"ש וקולי ב"ה רשע שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל והאוחז בחומרי שניהם כסיל בחשך הולך הוא שאינו יודע להבחין על מי לסמוך אבל בב' מחלוקות שהקילו אלו בזו ואלו בזו אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות דסבירא ליה בהא כב"ש ובהא כבית הלל: אי כבית שמאי בקוליהון ובחומריהון. אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליא אחת לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא: ואי כב"ה. דאמרו חסרון הוא ליחשבה חסרון הכא והכא והך דר"ע נמי סתרן אהדדי דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלישית: גמרא אסתפק ליה וכו'. כב"ה בעא למעבד: כב"ש נהג בה. לר' יוסי בר יהודה דאמר משום דנהג בה מנהג רבן גמליאל עישרה במעשר עני כדין שלישית א"כ כב"ש ס"ל דנתחדשה שנה היום דאי כב"ה לקיטתה וחנטתה בשנה אחת הוה : דאידך שבט. דאשתקד שהאתרוג דר באילנו שתים ושלש שנים ובט"ו בשבט דאשתקד נכנסה שנה שלישית ועדיין לא יצאת שלישית נמצאת שחנטה בשניה ונלקטה בשלישית: ובדין הוא. דאם לקטה קודם לכן או בכסליו או בטבת נמי הוה נוהג בה בב' עישורין משום מנהג ר"ג ור"א: אלא מעשה שהיה. בא' בשבט היה: כרוך ותני. כפול את דברי ר' יוסי ושנה בה שתי מחלוקות: לא אחד בשבט היה. שאין בה חידוש שנה: אלא ט"ו בשבט היה. לדברי הכל נתחדשה שנה: ר"ה שלו תשרי. כדין ירק ולענין מעשר קאמר: שלישית נכנסת לרביעית. לקמן פריך מ"ש דלא תנא ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כדתניא לעיל (דף יב:) גבי ליקט ירק:

מאן

או

[ועי' תוספות קדושין ג: ד"ה אתרוג]

עו א מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ה ופ"ד מהל' שמיטין הלכה יב טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו :

עז ב מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה יא טוש"ע שם סעיף כו :

עח ג מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ג טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו :

רבינו חננאל

שני עישורין כו' : פי' לערלה ולרבעי ולשביעי' שוה האתרוג לאילן דאזיל בתר חנטה . כל הענין פשוט הוא ונתברר בדרך קצרה מתלמוד א"י דגרסי' [התם] מעשה בר"ע שליקט אתרוג ונתן עליו חומרי ב"ש וב"ה . ולמה לי אתרוג אפילו שאר כל אילן תני חומרי ר"ג וחומרי ר' אליעזר. ור"ג ור"א לא על דב"ה אינון היו . א"ר יוסי ב"ר אבין תיפתר שנתנטו פירותיו קודם ט"ז בשבט של שנה שניה ונכנסה שלישית על דעתיה דר"ג מעשר עני על דעתיה דר"א מעשר שני . מה עשה עישר וקרא מע"ש ופדאו ונתנו לעניים :

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לשביעית כו' למאי דפרישית לעיל . נ"ב בדף זה ע"א בד"ה מה גורן :

סוכה לט: קידושין ג: ביכורים פ"ב מ"ו

עירובין ה: חולין מג: [תוס' סוכה פ"ב ותוס' עדיות פ"ב ותוס' יבמות פ"א]

[עירובין ז.]

[נ"ל אמרו]

[נ"ל אמרו]

[עירובין סה: וש"נ]

[תוספ' פ"א ותוספ' תרומות פ"ב]

מאן שמעת ליה דאזיל בתר לקיטה ר"ג וקתני שבט אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטה כירק ראש השנה שלו שבט מאי שנא התם דקתני אם היתה שניה נכנסת לשלישית ומאי שנא הכא דקתני אם היתה שלישית נכנסת לרביעית מילתא אגב אורחיה קמ"ל דאתרוג קשיא ליה ידא ואיידי דממשמשי ביה כולי עלמא בשביעית לא טעין פרי עד תלת שנין בעא מיניה ר' יוחנן מרבי ינאי אתרוג ר"ה שלו אימתי א"ל שבט שבט דחדשים או שבט דתקופה א"ל דחדשים בעא מיניה רבא מרב נחמן ואמרי לה ר' יוחנן מרבי ינאי היתה שנה מעוברת מהו א"ל הלך אחר רוב שנים אמר רבה אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור ובת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה במעשר וחייבת בביעור א"ל אביי בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא פטורה מן הביעור אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה אי הכי תיחייב במעשר א"ל יד הכל ממשמשין בה ואת אמרת תיחייב במעשר ורב המנונא אמר בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית ובת שביעית הנכנסת לשמינית לעולם שביעית מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית רישא קשיא לרב המנונא סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא תנאי היא דתניא *אמר רבי יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר ורבותינו נמנו באושא ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית שביעית מאן דכר שמיה חסורי

רש"י

מאן שמעת ליה ס'. אלמא ר"ש בן אלעזר כרבן גמליאל סבירא ליה: אתרוג קשיא ליה ידא. קשה לענין האתרוג ידים ממשמשות בו: שבט דחדשים. של לבנה: או שבט דתקופה. חמה לסוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט של חמה: היתה שנה מעוברת מהו. אימתי ר"ה שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט: אחר רוב שנים. מי שסמו שבט: אמר רבה אתרוג בת ששית. שחנטה בששית: פטורה מן המעשר. לקמיה מפרש טעמא דכולה מילתא: א"ל אביי בשלמא סיפא. דקא אמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר אלמא נהגה בה קדושת שביעית ומיחייב לאפקורה והפקרא פטורה מהמעשר דמשמע דאזלת בה בתר חנטה לענין הפקר שביעית ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור כל הך סיפא אע"ג דסתרא לה לרישא דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום שביעית אלמא בתר לקיטה אזלת בה לענין שביעית דאי לאו דשביעית נהגא בה לא הוה מפטרא דהפקרא דשביעית פטר לה ממעשר כדתניא במכילתא ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אדם פטור הא לא הוה קשיא לי דאמינא ספוקי מספקא לך אי אזלינן באתרוג בתר חנטה לענין שביעית או בתר לקיטה כמו במעשר ואזלת לחומרא דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא: אלא רישא. דסיימת בה פטורה מן הביעור דקולא הוא: אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה. אשמע' לן בה דלא מספקא לך ומסקנא דרישא וכולה סיפא חד טעמא הוא דפשיטא לך דבתר חנטה אזלינן: אי הכי. דלא מספקא ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית: תתחייב במעשר. דלאו הפקר הוא: יד הכל ממשמשים בה. נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא בה שביעית מיהו כל שדות ופרדסות הפקר הן בשביעית ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו ועל כרחו הכל ממשמשין בו והפקר פטור מן המעשר: רב המנונא אמר לעולם ששית. חייב במעשר דכיון דשביעית לא נהגא בה ולאו הפקרא דמלכא היא משמוש יד הכל שבה אינו אלא גזל ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר: מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר כו'. הכי גרסינן לה בתוספתא שאין לך שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובסיפא גרסי' שאין לך שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית ברישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורא דמעשר לפי שהוליאו מכלל שאר אילנות שהלכו בם אחר חנטה לפיכך הוזקק ליתן טעם לדבריו והשמועי' כרבה דאע"ג דלאו הפקר דמלכא הוא כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשין בה פטורה מן המעשר דלפטורא דביעור לא אצטריך למכתב טעמא דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאזלינן בה בתר חנטה וסיפא יהיב טעמא לפטורא דביעור דלפטורא דמעשר הא אשמעינן טעמא דלא חייבוהו חכמים במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב וזה לא גדל בחיוב: אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית. דכי כתיב לבהמתך ולחיה אשר בארצך (ויקרא כה) דילפינן מינה ביעור בשביעית כתיב ולא בשמינית: סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא. דהא תרוייהו בתר חנטה אזלי בשביעית ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור דהא לא פליג רב המנונא אדרבה אלא בבת ששית שנכנסת לשביעית: תנאי היא. האי תנא פליג עלייהו ותנא אחרינא קאי כוותייהו: דתניא כו'. הכי גרסי' בתוספתא דמסכת שביעית (פ"ג) א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: שביעית מאן דכר שמיה. דקאמר דאימנו עלה רבותינו אלמא איכא מאן דפליג:

חסורי

תוספות

אי שבט דתקופה. אמתני' נמי דקתני באחד בשבט קא בעי אע"ג דשאלו באתרוג*(וקשיא אמאי לא בעי באחד באלול ר"ה למעשר בהמה או בקמייתא כו' בסיון ר"ה לשתי הלחם וכאיך): דחדשים. אע"ג שבישול הפירות הולך אחר החמה שנאמר (דברים לג) ממגד תבואות שמש ה"נ כתיב (שם) ממגד גרש ירחים וגם ישראלים מונין ללבנה: בשלמא סיפא לחומרא. תימה מאי חומרא הרי קולא היא לענין מעשר וחומרא לענין שביעית ואי הוה אזיל לחומרא בתרוייהו הוה שייך חומרא אבל השתא הוה ליה למימר בשלמא סיפא בתר חנטה וי"ל דהכי קאמר בשלמא סיפא אפילו מטעם ספק דבתר חנטה או בתר לקיטה אזלא לחומרא לענין ביעור וניחא הא דפטורה מן המעשר מאחר דחייבו חכמים להפקיר: יד הכל ממשמשים בו ואת אמרת תתחייב במעשר. לא נקט האי טעמא אלא למאן דאמר לעיל (דף יד:) שוה לאילן לכל דבר כשאר אילנות דכולהו מודו דבתר חנטה אפי' הכי פטורין מן המעשר מטעם יד הכל ממשמשין דלמאי' דסבר אבטולמוס משום חמשה זקנים דאתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית (א) לא הוה צריך לטעם זה דבין לענין חדש וישן בין לענין מעשר שני ועני אזיל בתר לקיטה ובהכי אייתי לקמן דאבטולמוס דהיינו מתני' דבכורים (פ"ב מ"ו) דאתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד: שאין דבר שחייב במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב. לענין חדש וישן מעשר שני ועני לא בעי גדל ונלקט בשנה אחת ואזלינן בתר חנטה והכא פטור משום יד הכל ממשמשין: שאין לך דבר שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית. וא"ת ומאי קשיא ליה סיפא בין לרבה בין לרב המנונא הא כולהו תנאי פליגי אדר"ש בהא דהא מילתא דפשיטא דבכל דוכתי בין למעשר בין לשביעית אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ועוד קשיא דבפ' מקום שנהגו (פסחים נא:) קאמר רבי שמעון גופיה כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב שמעמידה רב נסים גאון בשל שביעית היוצאים בשמינית ונראה הני מילי לענין שאר דיני שביעית חוץ מלענין ביעור ועוד נראה דלא איירי הכא אלא באתרוג דוקא ושמא שום טעם יש ומיתוקמא שפיר השתא כרבי שמעון ההיא דבנות שוח שביעית שלהן שניה (שביעית פ"ה מ"א):

ורבותינו

עין משפט נר מצוה

נס"י אימו רשי"ם

עט א מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ו ופ"ד מהל' שמיטה הלכה יב:

פ ב מיי' שם הל"ט:

מסורת הש"ס

[סוכה מ. תוספתא שביעית סוף פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה יד הכל כו' לא הוה צריך לטעם זה. נ"ב פי' דבששית שנכנס לשביעית דפטורה מן המעשר[דאזלי' בתר לקיטה] ופטורה מן הביעור דאזלי' בתר חנטה ובשביעית הנכנס לשמיני' חייבת בביעור דאזלינן בתר חנטה ואע"ג דנלקט בשמיני' כיון דהפקרא דמלכא הוא דאזלינן בתר חנטה לביעור פטור מן המעשר:

רבינו חננאל

מ"ש התם*) בהווית דתנן ולירקות דקתני ואם היתה שניה נכנסת לשלישית ומ"ש הכא גבי אתרוג דקתני אם היתה שלישית נכנסה לרביעית כו' ופשוטה היא. פי' שבט דחדשים הוא מנין ימות הלבנה שנ"ד ימים לי"ב חדש שבט דתקופה לחשבון חמה והם שס"ה ימים לי"ב חדש. ושבט של חמה נקרא צוארום בלשון יון פעמים שבאים ט"ו של שבט**)שנת הלבנה ביתר מחציו ומרובו של שבט שנת החמה. ופשטנה. שבט של חדשי הלבנה ואפילו אם היא שנה מעוברת ר"ה שלו שבט דבתר רוב שנים אולינן. אמר רבה אתרוג בת ששית שנכנסת בשביעית פטור מן המעשר בתר לקיטה אולינן לענין מעשר מפני יד הכל ממשמשין בה. והפקר פטור מן המעשר ופטורה מן הביעור דאולינן בתר חנטה. והא בת ששית היא מיקל במאשר ובביעור. ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור ופטורה מן המעשר ואוקימנא לחומרא. ורב המנונא אמר בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית. פי' שחייבת במעשר. ובת שביעית שנכנסת לשמינית לעולם שביעית ואותבינן הא דתני ר"ש בן יהודה משום ר"ש אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעי' פטורה מן המעשר ומן הביעור. שאין דבר חייב במעשר אלא הגדל והנלקט בחיוב ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ומן הביעור שאין לך דבר שחייב בביעור אלא הגדל והנלקט בפטור. [סיפא] קשיא לרבה. ולרב המנונ' דאמר לעולם בתר חנטה אולינן קשיא ליה רישא וסיפא. רישא קתני אתרוג בת ששית שנכנסת בשביעית פטור מן המעשר הנה בתר לקיטה [אולינן] שאין לך נלקט בשביעית וחייב במעשר. וסיפא נמי דקתני בת שביעית שנכנסת לשמינית פטור מן הביעור גם זו בתר לקיטה אזלינן שאין לך נלקט בשמינית וחייבת בביעור. ולא מצא פירוק, סיפא קשיא לרבה דאמר בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור [דאזלינן] אחר חנטה ומתניתא תני פטורה מן הביעור קשיא ליה. ופריק רבה תנאי היא. דתניא א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום ה' זקנים [אתרוג] אחר לקיטתו למעשר ואחר חנטה לשביעית כרבה. ורבותינו שנמנו באושא חלקו בזה ופשוטה היא:

*) נראה דצ"ל מ"ש התם בברייתא דתני לעיל גבי ירקות דקתני וכו'. **) לכאורה צ"ל להיפך פעמים שבאים ט"ו של שבט שנת החמה ביתר וכו' של שבט של שנת הלבנה וצ"ע.

עין משפט
נר מצוה

פא א מיי' פ"א מהל' מ"ש הל' ו ופ"ד מהל' שמיט ן הלכה יב טוש"ע י"ד סי' של"א סעיף קכו:

נ"ל באילן

פב ב מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ב טוש"ע שם סעיף קכה:
פג ג מיי' שם הלכה ג:

פד ד מיי' פ"ד מהל' שמיטין הלכה טז:

חסורי מיחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטתו למעשר ואחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא (א) אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית איתמר רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרווייהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית כי אתא רבין אמר רבי יוחנן *אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל ת"ר ^ב^אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה אמר רבי נחמיה בד"א באילן שעושה שתי בריכות בשנה שתי בריכות ס"ד אלא אימא כעין שתי בריכות אבל אילן העושה בריכה אחת כגון דקלים וזיתים וחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה אמר רבי יוחנן ^ג^נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן *בנות ^ד^שוח שביעית שלהן שניה מפני שעושות לשלש השנים אישתיק א"ל ר' אבא הכהן לרבי יוסי הכהן אמאי אישתיק לימא ליה אמינא לך אנא רבי נחמיה ואת אמרת לי רבנן משום דא"ל שבקת רבנן ועבדת כרבי נחמיה ולימא ליה קאמינא לך נהגו ואת אמרת לי איסורא דא"ל במקום איסורא כי נהגו שבקינן (*ליה) ולימא ליה כי אמינא לך אנא מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאורייתא אלא אמר רבי אבא הכהן תמיהני אם השיבה ריש לקיש לתשובה זו אם השיבה הא אותבה אלא אימא אם קיבלה רבי יוחנן אם לא קיבלה:

מתני'

חסורי מיחסרא והכי קתני א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר אחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית · והכי פירושה אתרוג אחר לקיטה למעשר לענין חדש וישן ולענין שניה נכנסת לשלישית או שלישית לרביעית ואחר חנטה לשביעית בין להפקר בין לביעור כשאר אילנות ובת שביעית הנכנסת לשמינית הפקרה הוא פוטרה מן המעשר דאילו לענין מעשר בשאר שני שבוע אזול ביה רבנן בתר לקיטה לגבי חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק והכי מפרש במעתא קמייתא דקדושין (דף ג.) אבל לשאר דבריו שוה לאילן בתר חנטה ורבה ורב המנונא סבירא להו כאבטולמוס דאמר בתר חנטה לשביעית הלכך בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור ובת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור דאזיל בתר חנטה ומיפלג פליגי רבה ורב המנונא במילתיה דאבטולמוס בהא רב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייבת במעשר דלאו הפקרא דמלכא היא ורבה סבר סוף סוף יד הכל ממשמשין ומודה אבטולמוס דפטורה מן המעשר: לעולם ששית · חייבת במעשר ופטורה מן הביעור: אפילו כזית · אפילו לא גדלה בששית אלא מעט ורובה גדלה בשביעית עד שנעשית ככר חייבת משום טבל דבתר חנטה אזלינן: שתי בריכות ס"ד · אין לשון זה נופל אלא בעופות כדתנן (ב"ב דף פ.) הלוקח פירות שובך מפריח הבריכה ראשונה: כעין שתי בריכות · שאין פירותיו נגמרין כאחת כגון תאנים כדאמרן (לעיל דף יג:) גבי קטניות מתוך שעשוין פרכין: אבל אילן · שפירותיו נלקטין כאחד בתר לקיטה אזלינן בהו: בנות שוח · מפרש במסכת ע"ז (דף יד.) תאיני חיורתא: שביעית שלהן שניה · שביעית שלהן נוהגת בשנה שניה של שמטה כדמפרש טעמא: מפני שעושות לשלש שנים · פירות החונטים בה בשביעית אין נגמרין עד שנה שניה של שמטה ואנן בתר חנטה אזלינן ונהגא בהו שביעית: ואת אמרת לי איסורא · דאסור למיזל בהו בתר לקיטה אנא נמי מודינא דאסור אלא נהגו כך: שבקינן להו · בתמיה: אם קיבלה · והאי דאישתיק משום דלא ידע להשיב אם לא קיבלה והאי דאישתיק משום דלא איכפת ליה דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ביה כשביעית דאורייתא:

מתני'

ורבותינו נמנו באושא · אית. דגרסי' אתרוג אחר חנטה בין למעשר בין לשביעית דסברי לה שמא כר"א דלעיל (דף יד:) ולא נראה דבהדיא מוכח בפ' לולב הגזול (סוכה דף מ.) דגרסינן אחר לקיטה וג' מחלוקת בדבר: **שתי** בריכות ס"ד · דלא שייך לשון בריכה *באלו אלא ביונים כדפי' בקונטרס כדתנן בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פ.) הלוקח פירות שובך מפריח בריכה ראשונה ואין לפרש דפריך משום דאין אילן טוען שתי פעמים בשנה דהא אשכחן דיופירא בר"ש עושין פשין (עירובין דף יח.) ומיהו י"ל משום דקשיא ליה דכיון דלא שכיח אין לנו לחלק מדרבנן: **כגון** הדקלים והזיתים · בחנס נקט זיתים דמודה בהו ת"ק דתבואה וזיתים אחר שליש ולא אחר חנטה: **נהגו** העם בחרובין כרבי נחמיה · לאו דוקא נקט חרובים דהוא הדין דקלים וזיתים וכל אילנות *העשויות בריכה אחת בשנה מדפריך ליה ר"ש לקיש מבנות שוח וא"ת והא בנות שוח מפרש בפרק כילד מברכין (ברכות דף מ:) תאיני חיורתא ובר"ש כלל גדול (שבת דף סח. ושם) אמרינן לקיטתו כאחד למעוטי תאנה ואע"פ שיש לחלק בין סתם תאנים לתאיני חיורתא הא בפ"ק דפאה (מ"ה) חשיב אילנות שלקיטתן כאחד ולא חשיב בנות שוח ושמא תנא ושייר: **בנות** שוח · בפרק כילד מברכין (ברכות דף מ:) אמר רבה בר בר חנה תאיני חיורתא ופרי גרוע הוא כדמשמע בר"ש מסכת דמאי דלא נחשדו עליהם עמי הארץ דתנן הקלין שבדמאי השיתין הרימין והעוזרדין ובנות שוח וכן משמע בפ"ק דע"ז (דף יד. ושם) דאמרינן גבי שביעית הוסיפו עליהן נובלסין ובנות שוח אבל מעיקרא לא נהגו בהם שביעית שלא היה חשוב בעיניהם וקשיא דבפ"ק דשבועות (דף יב: ושם) משמע שהוא פרי חשוב גבי מותרות קיץ למזבח כבנות (*שבע) לאדם כל שאוכלין אותו בקינוח סעודה והיינו בנות שוח דאמרינן בבראשית רבה גבי עץ שאכל אדם הראשון דקרו ליה בנות שוח לפי שגרמו שוחה לאדם ואיכא דקרו ליה בנות שבע לפי שגרמו שבעת ימי אבילות ובפרק ארבעה נדרים (נדרים כז:) גבי נודר מן הכלכלה והיו בהן בנות (*שבע) ואמר אלו הייתי יודע שבנות (ג) (*שבע) בתוכה משמע נמי דפרי טוב הוא ולרבי יוחנן דפטר בירושלמי בר"ש דמאי אפילו בודאי ומאי דמתניתין לאו דוקא לפי שרוב מינין (ג) אינם באין אלא מן ההפקר הוה מצינו למימר דפרי הוא הגדל ביערים שהוא מקום הפקר ופטור מן המעשר אע"פ שהוא טוב כעין אגוזים קטנים שלנו וכגון ערמונים והא דלא נהגו ביה שביעית מעיקרא לאו משום גריעותא הוא אלא משום דעושות לשלש שנים כדאמרינן הכא והוו סברי דלא אזלינן בהו בתר חנטה *אלא בתר לקיטה כיון דעיקרן אינם נגמרין בשנה שחונטים בה אבל לר"ש לקיש דירושלמי דמחייב בודאי ופטרי בדמאי לפי שלא נחשדו משמע משום גריעותא הוא ושיטתיה דהש"ס כוותיה בפ' כ"מ (ברכות מ:) דאמרינן דמאי הוא דלא בעי עשורי הא ודאי בעי עשורי ועוד קשיא דהתם ובפ"ק דע"ז (דף יד.) תאיני חיורתא קרי ליה ובפ' ארבעה נדרים (דף כז:) אמרי' דאין זה לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות וצריך לומר דשלשה מיני תאנים הן שחורות ולבנות הן סתם תאנים ובנות שוח הם תאנים רעות כגון הנך דדמאי ובפ"ק דע"ז וקראום בנות שוח לפי שתולין הקלקלה במקולקל אבל בנות שבע דשבועות ונדרים הן (ד) חשובות שגרמו שבעת ימי אבילות ומסתמא מן הטובות אכל שנאמר (בראשית ג) ונחמד העץ להשכיל ולית דגרסי בפ"ק דע"ז מוכססין בנות שוח בלא וי"ו שהוא פרי אחד שכך שמו כדמוכח בפ"ק דבכורות (דף ח: ושם) דאמרי' הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס לשלש שנים וכנגדו באילנות בנות שוח נחש לשבע שנים ולאותו רשע לא מצינו חבר ויש אומרים כנגדו *מוכססין בנות שוח ופי' שם בקונטרס מוכססין של בנות שוח ולא בנות שוח ממש ועוד י"ל דמשעת נטיעת האילן של בנות שוח אין טוען פירות עד שבע שנים והכי מייתי לה גבי נחש וכי האי גוונא קאמר התם אפעה לשבעים שנה וכנגדו באילן חרוב וחרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה אבל גבי זאב וארי דלשלש שנים הייט משעת חניטתו עד גמר פרי כדאמרינן הכא: **שבקת** רבנן ועבדת כרבי נחמיה · עדיפא מיניה הוה ליה לאקשויי דרבי יוחנן אית ליה *הלכה כסתם משנה: **משום** דאמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי נחמיה · נראה לי כך פי' לכן לא א"ל, הכי כדקאמרת דאי הוה א"ל הכי הוה משיב לו ריש לקיש וכי שבקינן רבנן ועביד כרבי נחמיה דלא אמרת כרבי נחמיה קאמינא לך: **וכי** נהגו שבקינן להו · בתמיה דלשון נהגו משמע בפרק בתרא דתענית (דף כו:) דאי עביד לא מהדרינא והכא כיון דהיכא אסורא דהלכה כרבנן אית לן לאהדורי ובר"ש ערבי פסחים (דף קג.) גבי הא דאמר רבי יוחנן נהגו העם כב"ה ואליבא דרבי יהודה משמע קצת דלכתחילה עבדי הכי מדבריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור ובכל ענין מתיישב כאן ומכאן סותרים מה שפירש רש"י בפ"ק דפסחים (דף נ:) אסורים בעשיית מלאכה במקום שנהגו דכיון דתני אסורין לא תלינן במנהגא [וע"ע תוספות ברכות נב: ד"ה נהגו ותוס' פסחים קג. ד"ה ואמר]:

בפסח

מסורת הש"ס

הגהות הב"ח

(א) גמ' ורבותינו נמנו באושא וגמרו אחר לקיטתו:

רבינו חננאל

ת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה שעברה. ושחנטו אחר ט"ו בשבט מתעשרין בשנה(שעברה)[הבאה]. א"ר נחמיה בד"א באילן העושה ב' בריכות בשנה פי' ב' בריכות דיופרין אילן שטוענין ב' פירות בשנה כגון תאנה שעושה פירות בקיץ ובחורף. אבל אילן העושה בריכה אחת כגון הדקלין והזיתים והחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה. וקיי"ל כרב המנונא. דר"י ור"ש בן לקיש קיימינן*) א"ר יוחנן כוותיה נהגו העם בחרובין כר' נחמיה אע"ג דחנטו קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה. איתיביה רשב"ל לר' יוחנן הא דתנן בשביעית בתחלת פ"ה בנות שוח שביעית שלהן שניה שעושות לג' שנים ע"ש שעשו בשביעית יהיו שביעית. כלומר הנה בנות שוח שחנטו קודם ט"ו בשבט והונטין עוד אחר ט"ו בשבט בכל השנה ומה שחנטו בשנת השמטה אחר ט"ו בשבט נוהגין בהן דין שביעית בשנה השניה של שבוע שמתאחרין בנות שוח הללו באילן ג' שנים. אבל מה שחנטו קודם ט"ו בשבט בשביעית מן הששית הן חשובין ומותרין כשנה הראשונה של שבוע. הנה בנות שוח אינם כגון ב' בריכות בשנה לפי שאין עושין א"א בריכה אחת בכל שנה ושנה. והנה מה שחנטו קודם ט"ו בשבט חשובין משנה ששית. ושחנטו אחר ט"ו בשבט רשובין משנה השביעית ומתבערין בשנה השניה של שבוע שהיא שנה שלישית לחנטתו. והיאך א"ר יוחנן כו' כי החרובין מפני שעושין בריכה אחת בשנה. בין מה שחנטו קודם ט"ו בין אח"כ מתעשרין לשנה הבאה אשתיק כו': ירושלמי (נרפ"ה דשביעית) א"ר אבא בר כהנא ותמיהני איך מותיב רשב"ל ומקבל ר' יוחנן מיניה ושתיק ליה ויתיבניה אנא אמינא חרובין ואת אמרת בנות שוח. אנא אמינא מנהג ואת אמרת הלכה. אנא אמינא ר' נחמיה ואת אמרת רבנן. פי' בנות שוח הללו תאנים לבנות הן כדאמרינן (בע"ז יד) בענין דברים האסורים למכור לנכרים בנות שוח בפטומותיהן. ואמרי' (בגמ') אמר רבה בר בר חנה תאיני חורתא והן בנות שוח' בנות שבע וכלונסין כולן מיני תאנים וכבר פירשנום במס' ע"ז. וכן דרך בנות שוח הללו שחונטין בשנה הראשונה הן פגין ובשניה בוחל ובשלישית נגמרין והן צמל ובכל שנה הן חונטין. וכך סידורן. מה שחונטין בשנה הראשונה של שבוע נגמרין בשלישית. ומה שחנטו בשניה נגמרין ברביעית. ומה שחנטו בשלישית נגמרין בחמישית. ונוהגין בהן מעשר עני. דקיי"ל אילן בתר חנטה. ואילו שנגמרו בחמישית בשלישית הנטו לפיכך הן פירות שלישית ושחנטו ברביעית נגמרין בששית ושחנטו בחמישית שנגמרין בשנה של שמטה מותרין הן כי פירות חמישית הן. ושחנטו בששית נגמרו בשמינית ונוהגין בהן מעשר עני. ושחנטו בשנת השמטה בשביעית נגמרין בשנה התשיעית שהיא שניה של שבוע הנכנסת. ונוהגין בהן דין שביעית ומתבערין. כי בשביעית היתה חניטתן. וכך דרך סידורן לעולם. כל הפירות של בנות שוח שחונטין בשביעית נוהגין בהן דין שביעית בשנה השניה של שבוע והיא שנת גמירת הפרי הנחנם בשביעית עצמה. נמצאו בכל שנה ג' מיני פירות בזה האילן מקצתן צמל והן שחנטו מקודם לכן בשנתים. ומקצתן בוחל והן שחנטו מדאשתקד ומקצתן פגין והן בזו השנה. וכענין שפירשנו הן מפורשין בתלמוד א"י בגמרא דהא מתניתא מהו בנות שוח פימיריאה. פי' פימיריאה בלשון יון. ואמרו מין תאנים כאשר אמרנו. מה בכל שנה הן עושות או אחת לשלש שנים. ופירשו בכל שנה עושות אלא אין פירותיהן נגמרין אלא עד ג' שנים. כיצד יודע. איך יודעות פירות של כל שנה ושנה. ר' יונה אומר קישרין בחוט. פי' אלו בחוט לבן ואלו בחוט אדום ואלו בחוט שחור. תני(נמצא)[שמואל] תורה בהן קסמין גם זה כענין הראשון כולי. תני רשב"א מהוצאת העלין עד הנצת הפגין נ' יום. ומן הפגין עד השיתין הנובלות נ' יום. ומן השיתין עד התאנים נ' יום. ליקט תאנה ואינו יודע מתי הנצה. א"ר יונה מונה ק' יום למפרע. אם הל בתוכן ט"ו בשבט הוא יודע מתי הנצה. א"ל והוא עמי בסבריא ועושות לשנה אחת א' להן והרי עמכם בציפורי ועושות לג' **) שנים כו'. פי' מעשר חרובין דרבנן.

*) נראה ד"ל קיימינן כוותיה דא"ר יוחנן נהגו העם כו'. **) בירושלמי שם בפ"ה דשביעית סוף הלכה א' וכן בתוספתא שם רפ"ד איתא וכן עושות לשתי שנים וע"ש היטב בתוספתא

תורה אור

מתני' בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה *בעצרת על פירות האילן *בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר °היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם *ובחג נידונין על המים: **גמ'** הי תבואה אילימא הא תבואה דקיימא כל הני הרפתקי דעדו עלה אימת איתדון אלא תבואה דמזדרעא למימרא דחד דינא מתדנא והתניא תבואה שאירע בה *קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר לאחר הפסח נידונית להבא אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר לאחר יוה"כ נידון להבא אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא(א) אמר אביי הלכך כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא ליקדים וליזרע חרפא דעד דמטי למדייניה קדים סליק מני מתני' לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר' יוסי ולא ר' נתן דתניא *הכל נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר °ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנא' °לרגעים תבחננו וכי תימא לעולם ר' יהודה היא וכי קתני מתניתין אגזר דין אי הכי קשיא אדם אמר רבא האי תנא דבי ר' ישמעאל היא דתנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ וכי קתני מתני' אתחלת דין אמר רב חסדא מ"ט דר' יוסי כדקאמר טעמיה ותפקדנו לבקרים אנן הכי קאמרינן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינה עיוני בעלמא היא פקידה נמי עיוני בעלמא היא אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא °לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וא"ר חסדא *מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו (ב) ומשפט עמו ישראל מ"ט איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף *כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק דא"ר יצחק *יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין תניא א"ר יהודה משום ר"ע *מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג א)אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה *ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר אמר רבי אבהו ב)למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (*ואמר) רבי יצחק ג)למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין

א) [גי' רי"ף ורא"ש מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר וכו']. ב) עי' רי"ף ורא"ש שהיו לפניהם גרסאות אחרות.

רש"י

מתני' בארבעה פרקים · בשנה העולם נידון כו': כבני מרון · מפרש בגמ': שנאמר היוצר יחד לבם וגו' · בגמ' מפרש ליה: **גמ'** אילימא הא תבואה דקיימא · השתא במחובר ומוכנת לקצור: הרפתקי · מקרות: דעדו עלה · שעברו עליה: דמזדרעא · שעתיד לזרוע במרחשון הבא: דחד דינא · פעם אחת: קרי · כגון ברד או שדפון (ג): נידונית לשעבר · קודם שנזרעה דהיינו פסח של אשתקד: נידונת להבא · בפסח שאחר זריעתה: נידון לשעבר · וביוה"כ של אשתקד נגזר עליו: להבא · ביוה"כ שעבר עכשיו בקרוב וכן לשון משנה במסכת נדרים (דף ס·) קונם יין שאיני טועם חדש זה אסור בכל החדש כולו ור"ח להבא הוא ר"ח שעבר עתה בקרוב ומשום דקרי להווא אשתקד שעבר קרי להאי דלקמיה להבא: (ד) תרי דיני מיתדנא · קודם זריעתה וסמוך לקציר: כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא · חטה וכוסמת שנזרעין במרחשון שאין ממהרין להתבשל: ליקדים וליזרע חרפא · השעורה ממהרת להתבשל וזורעים אותה בשבט ואדר דכיון דאפלא מצלח שמע מינה לטובה נידון בפסח שעבר לפיכך ימהר לזרוע (ה) בזריעה שניה: דעד דמטי למידייניה · בפסח הבא: קדים סליק · וגדל קמא ואינו ממהר שוב להתקלקל: וכי קתני מתניתין · ארבעה פרקים אגזר דין (ו): קשיא אדם · דתני מתני' איוב בר"ה ורבי יהודה ביוה"כ אמר: וכי קתני מתניתין · ארבעה פרקים · אתחילת דין · אבל אגזר דין דאדם ביוה"כ: אנן הכי קאמרינן · הכי קשיא לן: כרבי נתן מ"ט לא אמר · משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו הלכך בדידיה נמי תיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא: אקצירי ואמריעי · מפרש במסכת נדרים (דף מט:) קצירי חולים מריעי ת"ח שהן תשושי כח: כר' יוסי · דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה עליו: שהפסח זמן תבואה הוא · זמן שהתבואה נידונת בו: שתי הלחם · ירצו על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב (שמות לד) בכורי קציר חטים ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין (דף ע:) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה:

תוספות

בפסח על התבואה · בפ' מי שמתו (ברכות דף יח:) גבי חסיד שהקניטתו אשתו ערב ר"ה משמע דבר"ה שמע שתי רוחות שמספרין זו את זו ששמעו מאחורי הפרגוד שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו ושמא בשמים בר"ה היו מזכירים דין הנגזר בפסח אי נמי כר' יהודה דאמר הכל נידונים בר"ה וגזר דין בפסח על התבואה: **שאירע** בה קרי · מקרה לשון אולי יקרה (במדבר כג) אי נמי לשון קושי כמו אם תלכו עמי בקרי (ויקרא כו):

כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כרבי יוסי · וא"ת לרבנן נמי מי לא מצלינן רפאנו וברכת השנים ועוד (ז) רבי יהודה דאמר הכא אדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ הא אמר בפ"ק דשבת (דף יב:) הנכנס לבקר החולה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל ואומר ר"ת דשלא יחלה ודאי לא מצלינן אלא לר' יוסי אבל שיתרפא מצלינן אליבא דכולי עלמא דמתי יחלו נגזר מתי יתרפאו לא נגזר ואמר ברים הנודר מן המבושל (נדרים דף מט·) אהך דרב יוסף קצירי קצירי ממש מריעי רבנן והשתא מצלינן אקצירי שיתרפאו (ח) ואמריעי היינו רבנן שלא יחלו (ט) ומה שמתפללין ברכת השנים היינו כדלקמן בפרקין (דף יז:) שאם פסקו גשמים מועטין שיורידם המקום בזמנן ועוד י"ל דתפלה דרבים שאני דגזר דינם נקרע כדלקמן (שם) והיא דשבת דר' יהודה נמי יש ליישב כהאי גוונא דדמיא לרבים דהוה מצלי בהדיה על כל חולים:

בשופר של איל · בפרק ראוהו ב"ד (לקמן דף כו·) תנן דרבי יוסי מכשיר אף בשל פרה אבל קיימא לן כרבי יהודה דתוקעין בשל אילים כפופים כדפסקינן התם בגמרא (דף כו:):

רבינו חננאל

מתני' בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה · פי' הרפתקי כגון רוחות ברקים וגשמין וכיוצא בהן שעברו עליהן מתי אתדון. למימר' דתבואה חד דינא מתדנא · והתניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר כו' · אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא · מני מתניתין · ואוקימנא כתנא דבי שמואל דתני בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים · ואדם בר"ה וגזר דינו נחתם ביוה"כ · וכי קתני מתני' אתחלת דין · אמר רב יוסף כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי כל יומא כר' יוסי דאמר אדם נידון בכל יום איבעית אימא לעולם כרבנן וכר' יצחק דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין: ירושלמי מלתא דרב אמר הכל נידונין בר"ה וגזר דין הכל נחתם בר"ה · דתני בתקיעתא דבי רב זה היום תחלת מעשיך וכו' ודלא כר' יוסי דאמר אדם נידון בכל שעה שנאמר [ותפקדנו לבקרים] לרגעים תבחננו · ותפקדנו לבקרים זו פרנסתו · לרגעים תבחננו זו אכילתו (גזר דין בין לאחר גזר דין) · תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא אמר הקב"ה הפסח הוא זמן תבואה הביאו לפני העומר כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות וכן שתי הלחם בעצרת שהוא זמן פירות האילן וכן ניסוך המים בחג כדי שיתברכו גשמי השנה · וכן בר"ה אמרו מלכיות שתקבלו מלכותי עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני בטובה · ובמה בשופר וא"ר אבהו בשופר שאזכור לכם עקידת יצחק מעלה עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג:
פו ב סמג עשין מג טוש"ע סי' תקפ:
פז ג סמג שם טוש"ע סי' תקפו:

מסורת הש"ס

תענית ב: מגילה לא:
תענית ב:
[קרי כידי שמים כמו מקרה לילה אונס כידי אדם ערוך ערך קר']
[תוס' פ"א]
לעיל ח: ע"ז ב:
נדרים מט: [וגם איתא רבא]
[תוס' פ"א ותוספ' סוכה פ"ג]
לקמן לד:
[ת"נ אמר]
[ר' יהודה בן [illegible] לסיות]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מתדנא כהא אמר: (ב) שם עבדו והדר ומשפט: (ג) רש"י ד"ה קרי וכו' שדפון או אונס פי' אדם כגון חיילות הס"ד: (ד) ד"ה להבא כו' להבא הס"ד ואח"כ מה"ד ומתרץ רבא ש"מ תרי דיני מיתדנא בהא אמתני' קאי קודם זריעתה: (ה) ד"ה ליקדים וכו' ימהר לזרוע ברביעה שניה הס"ד: (ו) ד"ה קדים וכו' להתקלקל הס"ד ואח"כ מה"ד וכי קתני וכו' אגזר דין קתני דלדידן משמע תחלת דין וגזר דין הוא סוף דין הס"ד: (ז) תוס' ד"ה כמאן וכו' וברכת השנים ועוד הא ר' יהודה: (ח) בא"ד מצלינן אקצירי שיתרפאו · נ"ב פי' לדברי הכל: (ט) בא"ד שלא יחלו · נ"ב פי' לר' יוסי:

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט דלא איערבב שטן וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה שנא' °מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית *סופה שיש לה אחרית וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר °כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם וא"ר יצחק *ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו דא"ר (*אבין) *כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמר °ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתיב °ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה °וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה צדקה דכתיב °וצדקה תציל ממות צעקה דכתיב °ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם שינוי השם דכתיב °שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה *וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן שינוי מעשה דכתיב °וירא האלהים את מעשיהם וכתיב °וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה וי"א אף שינוי מקום דכתיב °ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול ואידך ההוא זכותא דא"י הוא דאהניא ליה *וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר °מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר °ובנבלתם לא תגעו תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה תלמוד לומר °אמור אל הכהנים בני אהרן בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין והלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין טומאה קלה לא כל שכן אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו ברגל א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה א"ר אבין מאי קרא °ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורין חיים זה ספרן של צדיקים ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינוניים ר"נ בר יצחק אמר מהכא °ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מחני נא זה ספרן של רשעים מספרך זה ספרן של צדיקים אשר כתבת זה ספרן של בינוניים *) תניא ב"ש אומרים ג' כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורין ואחת של רשעים גמורין ואחת של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר °ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם בינוניים יורדין לגיהנם ומצפצפין

*) [תוספתא דסנהדרין פי"ג]

רש"י

כדי לערבב · שלא ישטין כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו: שרשה בתחלתה · שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש (משלי יח): של אותה שעה · ואפי' הוא עתיד להרשיע לאחר זמן: שנאמר כאשר הוא שם · ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנא' (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאין לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו': כדאיתא התם אמר להם השעה צדיק הוא או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את העולם אלא בשעתו: קיר נטוי · ועובר תחתיו מזכיר עונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק: ועיון תפלה · סומך על תפלתו (א) שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: מוסר דין · כגון כמו ישפוט ה' ביני וביניך (בראשית טז) אומרים כלום ראוי הוא שיענש חבירו על ידו: ויבא אברהם וגו' · הוא קבר אותה: שינוי מעשה · שב מרעתו: ובנבלתם לא תגעו · וברגל משתעי קרא כדמפרש ואזיל לקמיה בברייתא: של שה ספרים · ספרי זכרון של מעשה הבריות: ליום הדין · כשיחיו המתים: רשעים גמורים · רובם עונות: בינוניים · מחצה על מחצה: ומלפלפים

תוספות

נתוקעים ומריעין כשהן עומדין · תימה הא קעבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר הא אמרינן בסוף ראוהו ב"ד (לקמן דף כח: ושם) גבי ברכת כהנים דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר עליה זימניה כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו ה"נ אי מתרמי ליה צבורא הדר תקע להו וי"ל דלאו שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וגבי מתנות בכור נמי אם נותן בקרן אחד ב' פעמים אין זה בל תוסיף: כדי לערבב את השטן · פירש בערוך* [כדאיתא] בירושל' בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא: שאין תוקעין בתחלתה · מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתייליד אונסא: שרשה בתחלתה · שמתוך שישראלים רשים לבם נשבר ומרחמים עליהם מן השמים:

ועיון תפלה · אומר ר"ת עיון תפלה דהכא כי ההוא דגט פשוט (ב"ב דף קסד: ושם) דג' דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום וקא חשיב עיון תפלה כלומר שאין מכוין לבו בתפלתו כדאמר בירושלמי דברכות פרק היה קורא* א"ר חייא רבא מן יומא לא כוונית אלא חד זמן בעית מכוונת והרהרית בלבי ואמרי מאן עלל קומוי מלכא קדמוי אלקפטא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית פרחייא ר' בון בר חייא אמר אנא מנית דומסיא א"ר מנא מחזיק אנא טיבו לרישיה דכי מטי למודים הוה כרע מגרמיה ומתוך שאדם מתפלל ואין מתכוין לבו עבירותיו נזכרין ומיהו לא יתכן לפרש כן כלל אלא *אדרבה מיירי במתאמץ לכוין לבו ובוטח שתהא תפלתו נשמעת כי ההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף לב:) כל המאריך בתפלתו ומעיין כדמוכח בריש הרואה (שם דף נה:) דאמר רב יהודה אמר רב ג' דברים מאריכים ימיו של אדם וחשיב המאריך בתפלתו ופריך למימרא דמעליותא היא והא א"ר חייא בר אבא המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב כלומר מעיין בה אומר בלבו שיעשו בקשתו לפי שהתפלל בכוונה ובא לידי כאב לב שאין בקשתו נעשית תוחלת לשון תפלה ומלשון ויחל משה (שמות לב) וא"ר יצחק (שם דף נה·) שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם עיון תפלה שעל ידי כך מפשפשין במעשיו לומר בוטח הוא בזכיותיו ונראה מה הם ומשני הא דלא מעיין בה הא דמעיין והשתא הוו כל הני שלשה דברים מענין אחד קיר נטוי שבוטח בזכותו ועובר מוסר דין על חבירו שבוטח בזכותו שיענש חבירו על ידו*:

ונחתמין לאלתר לחיים · מדקא חשיב בינוניים משמע דלצדיקים (ב) קרי למי שזכיותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז) דאמרינן בסוף פ"ק דקדושין (דף לט: ושם) מי שזכיותיו מרובין מעונותיו דומה כמי ששרף את כל התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת ואי עונותיו מרובין מזכיותיו דומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת · וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא: ליום הדין · כשיחיו המתים כדמוכח קרא ואע"פ שכבר נדונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם מפני הנפש עדיין יהיה דין אחר אם יזכהו °לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם ויש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו:

ועליהם

[וכן פי' בערוך ע' קר ה]

רבינו חננאל

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן פי' כיון שמצאנו כי אם יש מלאך מליץ אחד אשר פודה מרדת שחת כן יש מלאך משטין ומכוונין ישראל את לבם ואומר שמא יעמוד משטין עלינו · נדקדק במצות · וכיון שרואה המשטין שמחבבין המצות מיושב ומעומד כאלו מתעכב מלהשטין · א"ר יצחק אין דנין לאדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם · ואע"פ שגלוי וידוע כי כשיגדל יצא לתרבות רעה: ירושלמי ריב"ל אמר מהאי קרא (איוב ח) אם זך וישר היית אין כתיב [כאן] אלא אם [זך] וישר אתה עכשיו · ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ליפול כלומר רעוע והולך זה ויושב תחתיו סומך בזכיותיו להנצל וכן המעיין בתפלה שתתקבל ותבוא שאלתו וסומך בצדקתו · וכן המוסר דין על חבירו כלומר אני צדיק ומוסר דינו להפרע מחברו · אלו כולן מזכירי עונותיו של אדם · שאומרים לפניו מה זכיותיו של זה שעושה כך והלא יש בידו עון כך וכך · ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה שנאמר וצדקה תציל ממות · צעקה שנאמר ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' · שנוי השם דכתיב לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה · וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה · שנוי מעשה דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה · וי"א אף שנוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך וגו' והדר ואעשך לגוי גדול ואידך כו'· חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר ויאמר אליה מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת וגו' מכלל דבחדש ושבת חייב · *) ואקשינן והא ברגל אמרנו · ופרקינן אם רבו שרוי במקום קרוב לו חייב להקביל פניו בכל חדש ושבת ואם הוא במקום רחוק חייב להקבילו ברגל · כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם וגו' מלמד שהכהנים הוזהרו שלא להטמאות ולא ישראל · ואפי' הכהנים לא הוזהרו אלא בטומאת מת שהיא חמורה אבל בטומאה קלה לא הוזהרו שאילו הוזהרו בטומאה קלה לא היה למקרא למפרש להם אזהרה בטומאה קלה וכ"ש בטומאה חמורה אלא ודאי מדכתיב אזהרתם בטומאת מת שהיא חמורה בטומאה קלה לא הוזהרו · ואם הכהנים לא הוזהרו בטומאה קלה ק"ו ישראל · ומת"ל ובנבלתם לא תגעו אלא ש"מ שכל ישראל הוזהרו להטהר אפי' מטומאה קלה ברגל · מיכן אמרו חכמים שחייבין ישראל לטהר עצמם ברגל בבואם ליראות לפני ה' · א"ר יוחנן ג' ספרים נפתחין בר"ה אחד של צדיקים גמורין ומיד נכתבין לאלתר לחיים · ואחד של רשעים גמורין נכתבין לאלתר למיתה · ואחד של בינונים תלוי מר"ה עד יוה"כ · זכו ועשו תשובה נכתבין לחיים לא זכו לעשות תשובה נכתבים למיתה · א"ר אבין מהאי קרא ימחו מספר חיים כלומר אפי' אם היו צדיקים ונכתבו לחיים וחזרו לרשעתם ימחו מאותו הספר של חיים שנכתבו בכלל הספר של צדיקים · ועם צדיקים מהם אל יכתבו זה ספר בינונים אלא יכתבו בספר המחויים והן הרשעים · תניא בש"א ג' כתות ליום הדין כו'· עד ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה · ממית הרשעים ומחיה הצדיקים · מוריד שאול ויעל הבינונים אינם צדיקים · פירוש לגבי הרשעים

*) מדברי רבינו ז"ל אין נראה בהדיא דהיה לו גי' אחרת בגמ' ועי"ש גירסתו נסתלק מה שהעתיקו המדפיסים כאן וק"ל:

עין משפט נר מצוה

פח א סמג עשין מב וטוש"ע א"ח סי' תקפה:
פט ב מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ד' סמג עשין טו טור ש"ע י"ד סי' רמו סעיף ד:
צ ג מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' שלה סעיף ג בהגה"ה:
צא ד מיי' פ"ח מהל' מ"ת הל' ז:
צב ה ו מיי' פט"ו מהלכות אוכלין הל' ט' סמג עשין רמו:
צג ז מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג סמג עשין טו:
צד ח מיי' שם הל' ה:

תורה אור

דברים יא · בראשית כא · בראשית טז · שם כג · משלי י · תהלים קז · בראשית יז · יונה ג · שם · בראשית יב · מלכים ב ד · ויקרא יא · שם כא · תהלים סט · שמות לב · דניאל יב

מסורת הש"ס

גי' ר"ח מכלל · [פרק ערב א] · ג"ל חנן וה"ג ב"ב פ"ה וב"ק נג: · גי' ש"י ולבסוף · [סל' ד] סוטה כו: · [ברכות נה·] · [ב"ק נג· ע"ש] · [וע"ע תוס' ברכות לב: ד"ה כל ותוס' שבת קיח: וב"ב קסד:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועיון תפלה וכו' תפלתו ובטוח שתהא: (ב) תוס' ד"ה ונחתמין וכו' משמע דלצדיקים גמורים קרי למי וכו' ורשעי' לחיים כצ"ל ותיבת גמורים נמחק:

גליון הש"ס

גמ' וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין וכו'. בתשו' הרא"ש סוף כלל יז הביא הנוסחא ג' דברים מבטלין הגזירה וכו' אף שינוי השם: תוס' ד"ה ליום הדין כו' לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם. עי' תורת חיים ריש פ' י"א דסנהדרין:

ומצפצפין ועולין שנאמר והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחי' מוריד שאול ויעל ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע פושעי ישראל בגופן ופושעי אומות העולם בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן *(א) תחת כפות רגלי צדיקים שנא' ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם אבל המינין והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חיתיתם בארץ חיים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' גיהנם כלה והן אינן כלין שנאמר וצורם לבלות שאול (מזבול לו) וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול שנאמר מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר בנה בניתי בית זבול לך ועליהם אמרה חנה ה' יחתו מריביו א"ר יצחק בר אבין ופניהם דומין לשולי קדירה ואמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא ומקריין בני גיהנם אמר מר ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד והכתיב והבאתי את השלישית באש התם בפושעי ישראל בגופן פושעי ישראל בגופן והא אמרת לית להו תקנתא כי לית להו תקנה ברוב עונות הכא מחצה עונות ומחצה זכיות ואית בהו נמי עון דפושעי ישראל בגופן לא סגיא ליה דלאו והבאתי את השלישית באש ואם לאו ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהן אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' *דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אע"פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע פושעי ישראל בגופן מאי ניהו אמר רב קרקפתא דלא מנח תפלין פושעי אומות העולם בגופן אמר רב בעבירה ושנתנו חיתיתם בארץ חיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים א"ר יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן תלמיד חכם שנאמר לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב *בית הלל אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי *)אליעזר אומר כובשו שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדייהו **)(רבא אמר) *כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי [א] נושא עון למי שעובר על פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשולי ביה חזייה דחליש ליה עלמא אמר להו צביתו ליה זוודתא לסוף איתפח הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה א"ל מאי חזית אמר (*ליה) אין הכי הוה ואמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון לעובר פשע לשארית נחלתו אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו

למי

*) [ערכין ח: ושם איתא ר' אלעזר] **) [נ"ל אמר רבא וכ"א בע"י]

רש"י

ומלפלפים · צועקים ובוכים מתוך יסורין שעה אחת ועולין : מטה כלפי חסד · הואיל ומחצה על מחצה הם מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם : בגופן · לקמיה מפרש : המינין · האנשים אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כגון לדוקים ובייתוסים : והמסורות · מלשינים שמוסרים ממון ישראל ביד העובדי כוכבים : אפיקורוס · מבזה תלמידי חכמים* : שכפרו בתורה · האומרים אין תורה מן השמים : שפירשו מדרכי ציבור לא גרסינן דהיינו כל הני דלעיל והך מתני' בסדר עולם והכי גרסינן ליה התם שפירשו מדרכי הצבור כגון המינין והמסורות כו' מדרכי צבור מדרכי ישראל : ושנתנו חיתיתם · לקמן מפרש : וצורם · כמו וצורתם : שפשטו ידיהם בזבול · שהחריבו בהמ"ק בעונם: בני מחוזא · מעונגים ושמינים היו : ומקריין בני גיהנם · כך יקראו להם : והאמרת לית לה תקנתא · דנעשין אפר והכא וצרפתים כצרוף את הכסף שימרקו יסוריהן את עונם: דלא אני במצות · כגון בינוניים שאין זכיותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם : ולי יהושיע · להטות כלפי חסד : אמר רב יהודה · גרסינן ולא גרסינן דאמר : כובש · את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות : יכבוש עונותינו · יכריעו בו : נושא · מגביה כף מאזנים של עון : מעביר ראשון ראשון · עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכיות וכך היא המדה : ועון עצמו אינו נמחק · אלא מונח לצד אחד דאי איכא רובא עוונות (ב) בהדיה ההוא עון מתחשב בהדייהו למנות עם רשעים גמורים : המעביר על מדותיו · שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות (יומא דף לג·) אין מעבירין על האוכלין (עירובין דף סד:) מניחן והולך לו : מעבירין לו על כל פשעיו · אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מניחתן והולכת : צביתו ליה זוודתא · הכינו לו צדה לדרך מה היא לידת המתים תכריכין : איתפח · נתרפא: הכי הוה · מיתה נקנסה עלי : לא מוקים במיליה · אינו מעמיד על מדותיו : לא תקומו בהדיה · לא תדקדקו אחריו : אליה · שמינה יש כאן וקוץ בה · כלומר דבר הנאה יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל* :

נמי

תוספות

ועליהם אמר דוד אהבתי · דכתיב ביה אפפוני חבלי מות וכתיב דלותי ולי יהושיע כשהוא דל במצות רב חסד מטה ומושיע כדדרשינן לקמן אי נמי מלשון דלה דלה לנו (שמות ב) שמעלהו מבור עמוק וכתיב בתריה (תהלים קטז) שובי נפשי למנוחיכי וגו' והדר אתהלך בארצות החיים :

המינים · פליגי בה רב אחא ורבינא בפרק אין מעמידין (ע"ז כו:) (מהו מין) [ס"א]:

כי לית להו תקנה ברוב עוונות · ואית בהו עון דפושעי ישראל בגופן והא דאמר לעיל רשעים דהיינו רובן עוונות נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם אע"ג דכתיב בקרא לדראון עולם לא שלא יהא להם תקנה אלא נדונים שנים עשר חדש ועולים והא דאמר בפרק הזהב (ב"מ דף נח: ושם) שלשה יורדים ואינם עולים היינו לאלתר והא דאמר ריש לקיש בסוף חגיגה (דף כז· ושם) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהן הא אמר עלה בריש עושין פסין (עירובין דף יט· ושם) דנחית אברהם ומסיק להו :

קרקפתא דלא מנח תפלין · אם עוסק בתורה כמניח תפלין דמי דאמר במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפלין ורבינו תם מפרש דהכא כשהמצוה בזויה עליו שמגונות עליו רצועות של תפלין שבראשו אבל אם ירא להניח משום דבעינן גוף נקי כאלישע בעל כנפים כדאיתא בריש במה טומנין (שבת דף מט· ושם) והוא דואג כל שעה שמא לא יוכל להזהר לשמרה בטהרה ובקדושה הא ודאי אין עליו דין פושעי ישראל בגופן וכל הני דמתניתין בשלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אמרינן ביומא (דף פו·) דתשובה תולה ומיתה ממרקת :

אמר רב בעבירה · בערוות שכן בן נח מוזהר עליו כדאיתא בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נו·) :

בתחלה

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ו :
צו ב מיי' שם הל' ה :
צז ג מיי' פכ"ה מהל' סנהד' הל' א סמג לאוין רח טוש"ע ח"מ סי' ח סעיף ד :

רבינו חננאל

הבינונים צדיקים מהן הן · ובה"א בינונים אין יורדין לגיהנם אלא רב חסד מטה כלפי חסד · מכריע החסדים על העונות · כלומר מרבה החסדים והוא מטה כלפי חסד כלומר אם עונותיו כנגד זכיותיו מחצה ומחצה · ובמחצה של עונות אין בכלל עון פושעי ישראל בגופן והן שלא לבשו תפלין לעולם בהן הקב"ה מטה כלפי חסד · אבל אם יש בכללם זה העון לא סגיא להו מגיהנם ועליהם נאמר והבאתי את השלישית באש וגו' ואם רב עונות ובכללם עון פושעי ישראל בגופן והן קרקפתא דלא מנח תפלין מעולם ואפילו פעם א' נידונים בגיהנם י"ב חודש · ואח"כ גופן כלה וגם נשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם · אבל המינין והמומרין והאפיקורסין ושכפרו בתורה ובתה"מ ושפרשו מדרכי צבור ושנתנו חתיתם בארץ החיים והן הפרנסין שמטילין אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם וחביריו וכו' · אמר רב פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לש"ש אינו רואה בן חכם · שנאמר לכן יראוהו אנשים · כלומר אם הוא נותן יראתו על אנשים ועל הנשים והן מתייראין ממנו לא יראה כל חכמי לב · מטה כלפי חסד היכי עביד . ר' אליעזר אומר כובש כלומר משקעו כדכתיב יכבוש עונותינו ותשליך · ריב"ח אומר נושא · כלומר נושא העונות ומכריעין הזכות שנאמר נושא עון ר' יוחנן אומר מעבירן שנא' ועובר על פשע . תניא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה · פי' אדם ישר תמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא על ידו *) מעידו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו מעבירו · וכן מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מבתחלה כדכתיב פעמים שלש עם גבר · אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק כלומר אלא תלוי ועומד עד שעת מיתתו ואם נמצאו זכיותיו מרובין על עונותיו עברו כל עונותיו ראשון ראשון והלך במחיצתן של צדיקים · ואם רוב עונות נמצאו

...שב גם הראשון התלוי ועומד בכלל העונות שעשה אח"כ וקיי"ל דהני כולהו בזמן שמת בלא תשובה אבל אם מת בתשובה לא **) פי' וכן היא המדה · היא המדה הששית שבפרשת ויעבור שנקראו י"ג מדות היא שכתוב ורב חסד בה"א רב חסד מטה כלפי חסד · ופי' דבי רבי ישמעאל מעביר עון ראשון ראשון ומתרבת החסד · אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק אלא עומד ואם עשה תשובה גמורה אין מזכירין לו מעונותיו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בו ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחיצתן · אמר רבא המעביר על מדותיו מעבירין לו על פשעיו שנאמר נושא עון למי נושא

עון

*) נ"ל מעידו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו כצ"ל וכ"ה להדיא ברי"ף כאן. **) בדב אלפס כאן מבואר דפי' אחר הוא ואולי דצ"ל כאן פי' אחר בגאון וכמו דאיתא ברי"ף ועיין בר"ן.

מסורת הש"ס

[פסחים קיח:] — [נ"ל להו]

הגהות הב"ח

(א) גמרא מפזרתן ונעשין עפר תחת : (ב) רש"י ד"ה ועון עצמו וכו' רובא עוונות שאם לא יכריעו הזכיות עכשיו ויהיו' מחצה על מחצה נמצא דרוב עוונות הוא בהדיה ההוא :

הגהות הגר"א

[א] גמ' נושא (רשום עליו אות ב')עון למי שעובר (רשום עליו אות א') · כלומר דצ"ל להיפך למי שעבר על פשע למי שנושא עון) :

גליון הש"ס

גמ' ונידונין בה לדורי דורות · עיין מדיס ח ע"ב:

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ב מהל' תשובה הל' ו סמג עשין יז:

ז"ל אמר לסם הממונה

בתחלה כי אתה תשלם · והכי קאמר קרא ולך ה' החסד ליכנס לפנים משורת הדין כשאתה רואה שאין העולם מתקיים כשתשלם לאיש כמעשהו:

שלש עשרה מדות · אומר רבינו תם דשני שמות הראשונים הם שני מדות* כדאמרינן הכא אני ה' קודם שיחטא לרחם עליו ואני מרחם לאחר שיחטא אם ישוב ה' מדת רחמים הוא ולא כאלהים שהוא מדת הדין עון ופשע וחטאה ונקה הם נמנים בד' כדאית' ביומא בפ'* שני שעירים (דף לו: ושם) דעונות אלו זדונות פשעים אלו המרדים וחטאות אלו השגגות ובמגלת סתרים דרבינו נסים אין מונה שם הראשון שיש פסיק בין השמות משום דהכי קאמר קרא הקב"ה ששמו ה' קרא ה' רחום וחנון ונוצר חסד לאלפים מונה בשתי מדות דנוצר חסד היינו מדה אחת לאלפים מדה אחרת שמדה טובה מרובה חמש מאות על מדת פורענות דהתם כתיב על רבעים והכא כתיב לאלפים:

ושב ורפא לו· סליחת העון קרא רפואה כדאיתא פרק שני דמגילה (דף יז:):

אשר לא ישא פנים· פשטיה דקרא אפני אדם קאי שאין נושא פנים בשביל גדולתו ועושרו או באדם זקן ונשוא פנים כדכתיב (דברים כח) אשר לא ישא פנים לזקן אבל ישא ה' פניו אליך אפני שכינה קאי שיראה לך פנים שוחקות ולא פנים של כעס והא דלא פריך הכא מדכתי' (איוב מב) וישא ה' את פני איוב וכתיב (שם) כי אם פניו אשא משום דהתם [חם] בשביל לדקו: [עי' תוס' נדה ע: ד"ה כתוב וכו' הניחו בקושיא]

הגה"ה

והכי איתא בפסיקתא ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני אותן שתי מדות עזבוני ומכל מקום קשיא כיון דשניהם של רחמים אין כאן שתי מדות לכך נראה שהן מדה אחת ואחת מהן הם המאמר שכך מזכירין אותו על אדנותו לפי שהוא אדון על כל כמו מלך על שם מלכותו ואותו כנוי מדת רחמים הוא שלפי שהוא אדון על כל צריך להתנהג עם כל במדת רחמים אל הוא מדת חוזק כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות כדכתי' (תהלים קד) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם רחום גם הוא מדת רחמים ולא כמדת ה' כי הרחמי' אלוקים כדאמרינן הכא קודם תשובה ואחר תשובה וחנון גם הוא מענין אחר כי מדת רחמים היא שלא בעת צרה כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא אבל חנון הוא שחונן בעת הדחק לגאול הצועק כדכתי' (ישעיה ל) חנון יחנך לקול זעקך ומדה זו כביכול שבעל כח יש לו לחון על הצועק אף שלא כדין כדכתיב (שמות כב) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני כלומר אע"פ שבדין בא העבוט לידך כי הכסות עליו מעותיך אף על פי כן תשיבנו לו כי אם יצעק אלי המדה היא כך שאשמע צעקתו לפי שחנון אני ואיני יכול לראות בעניו וגם יש בלשון חנון מתנת חנם כדאמרינן בברכות (דף ז·) וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ארך אפים *לצדיקים ולרשעים והם שתי מדות לפי שהן משני עניני בני אדם והיא מדה טובה שהקב"ה מאריך אפו ובתוך כך חוזרין בתשובה ובירושלמי מתרגמין מרחיק רגז שהוא מרחק ממנו לגיונות כדכתיב (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו (ישעיה יג) באים מארץ מרחק ורב חסד ואמת הן שתים כדדרשינן כתיב רב חסד וכתיב ואמת הא כיצד בתחלה באמת וכשרואה שאין העולם מתקיים בחסד נוצר חסד אחת נושא עון ופשע וחטאה הם שלש ונקה לשב[...]ך פי' הרב ז"ל · ע"כ לשון הגה"ה:

תורה אור

*למי שמשים עצמו כשירים רב הונא רמי כתיב °צדיק ה' בכל דרכיו וכתיב וחסיד בכל מעשיו בתחלה צדיק ולבסוף חסיד רבי אלעזר רמי כתיב °ולך ה' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחלה כי אתה תשלם כמעשהו ולבסוף ולך ה' חסד אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב °ורב חסד וכתיב ואמת בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן *אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד *שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה אל רחום וחנון אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר °הנה אנכי כורת ברית אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנא' °השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין א"ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא יהא ביחיד הא בצבור מיתיבי °עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה עתים לרעה עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן הכל לפי הארץ עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בר"ה ופסקו עליהן גשמים מרובין לסוף חזרו בהן לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דינייהו ולוסיף להו שאני התם דאפשר בהכי ת"ש °יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחוגו וינועו כשכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו' עשה להן סימניות כאכין ורקין שבתורה לומר לך צעקו קודם גזר דין נענין צעקו לאחר גזר דין אינן נענין הני נמי כיחידין דמו ת"ש שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל כתיב *בתורתכם *)°אשר לא ישא פנים וכתיב °ישא ה' פניו אליך נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו בא לפייס את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך לך ופייס את חבירך הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו עד שבא ר"ע ולימד כאן

*) [ברכות כ: נדה ע: ע"ש]

למי שמשים עצמו כשירים: צדיק · במשפט אמת: חסיד · נכנס לפנים מן השורה: ולבסוף · כשרואה שאין העולם מתקיים בדין: ה' ה' · מדת רחמים אני מרחם קודם שיחטא ואני מרחם אחר שיחטא אם ישוב: ברית כרותה לשלש עשרה מדות · הללו שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אין חוזרות ריקם: הנה אנכי כורת ברית · על האמור למעלה: בינתים · בין ראש השנה ליום הכפורים: עתים לטובה כו' · פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בר"ה: ופעמים שהוא לרעה · לפחות מן הטובה שפסקו לה: על הארץ שצריכה להם · על השדות ועל הכרמים ועל הגנות: שלא בזמנן · לפני הזריעה: ועל הארץ שאינה צריכה להם · ביערות ובמדברות: סימניות · בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין כזה]: אכין ורקין · באין לדרשה למעט את הדיבור כאכין ורקין שהן מיעוטין לומר לא בכל שעה שיצעקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם אלא אם כן צעקו קודם גזר דין:

מסורת הש"ס

[מגילה טו: סנהדרין קיא.]

סדרש הוא ע"ד לנוטים כתבג מיור

ישעיה ו

דברים יא

תהלים קז

דברים י במדבר ו

[כדאיתא עירובין כב.]

גליון הש"ס

גמ' אלמלא מקרא כתוב. מגילה כא ע"א סוטה יג ע"ב:

[בהלכות פרשת ויקהל סי' סו ליתא תיבת בתורתכם]

רבינו חננאל

עון למי שעובר על פשע לרעהו (עובר על פשע) לשארית נחלתו. למי שמשים עצמו כשיריים כמו אדם נופל ולא כעיקר · רב הונא חלשי' ואמר רב פפא צביתו ליה זוודתא כלומר הכינו לו תכריכין · לסוף נתרפא והוה רב פפא מיכסיף לראותו מפני שהזכיר עליו צורכי המתים · א"ל אין הכי הוו · כלומר חשוב למיתה הייתי מיהו בקשתי רחמים ונאמר מלפני הקב"ה למלאך המות בשביל זו הוספנו לו שנים לחיות כיון שהוא מעביר במדותיו וזו ממדות הבורא שגוזר גזרה על האדם ואם ישוב מרעתו ויעשה תשובה שלימה הקב"ה מקבלו ומבטל הגזרה ואינו עומד על מדותיו אף א"ה תעשה כך · ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון וגו' א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו · מלמד שנתעטף הקב"ה · פי' צוה למלאך להתעטף כש"ץ היורד לפני התיבה והראהו למשה וא"ל כ"ז שישראל חוטאים לפני עשה לפני כסדר הזה · ואני מוחל להם · ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם שכתוב בו בספר חיים · ואני ה' לאחר שיחטא האדם וישוב בתשובה שמקבלו כאלו לא חטא · ברית כרותה לי"ג מדות שאינה חוזרת ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית וגו' · א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר ושב ורפא לו · איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין · מיתיבי השב בינתים מוחלין לו כו' · פי' מי שאינו לא זכאי ולא רשע אלא בינוני אם שב בין ר"ה ליוה"כ קודם שיחתם גזר דינו מוחלין לו אבל אם שב לאחר גזר דין אין מוחלין לו · ופריק ר' יוחנן הא ביחיד וכי קאמינא אנא שהתשובה מקרעת הגזר דין של צבור · מיתיבי תמיד עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה עתים לרעה · כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים כו' · הנה צבור ולא מקרע גז"ד· ופריק שני התם לגבי גשמים דאפשר בהכי · ת"ש יורדי הים באניות וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' · עשה להם הקב"ה סימניות כאכין ורקין שבתורה · פי' אכין ורקין מיעוטין נינהו כגון אך פדה תפדה כלומר מיעט בכור בהמה טהורה מפדיון · וכן נמי רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך מיעט בעלי מומין הכי נמי עשה בספר תהלים נונין הפוכין כדין אך ורק צעקו קודם גז"ד יענו מיעוטי הסימניות הללו כי אפילו זעקו כמה לאחר גזר דין אין נענין ודומה כמו שאמר ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם לפני גזר דין · אך אם צעקו לאחר גז"ד אינו מושיען · נמצא סימניות הללו מלמדין מיעוט כאכין ורקין שבתורה שממעטין · לאחר גזר דין אין נענין · ופריק הני נמי כיחידים דמי

צב א מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ו סמג עשין טז :
ק ב מיי' פ"ג מהל' קדוש החדש הל' ח :

רש"י

לגרדום · בית וועד שדנים בו נפשות להריגה : ודינס שוה · שניהם נתפשו על דבר אחד : זה ירד · מן המטה : זה ניצל · מן הוועד : תפלה שלימה · נתכוון : אביי ורבא מדבית עלי אתו · כך שמעתי ובשחיטת חולין פרק הזרוע (דף קלג.) אשכחן דרבא לאו כהן הוא ושמא אמו מבית עלי היתה ויש גורסין רבה ואביי ומפרשי לה ברבה בר נחמני : ויחיד אימת · מצוי לו דכתיב בהמצאו : כנגד עשרה לגימות · עשרה עבדים שלח לו דוד כדמפרש בקרא (ש"א כה) ונתן להם סעודה אחת לפיכך נתלו לו עשרה ימים : רבנחמן אמר אלו עשרה ימים כו' · שהמתין לו הקב"ה שישוב ולא שב : בר"ה כל באי עולם כו' כבני אמרנא · ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד : כמעלות בית מרון · הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך : ה"ג ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד והכי גרסינן אמר רבה בר בר חנה כו' : כחיילות של בית דוד · וכבני מרון כבני חיילות של מלך מרון לשון מרות ואדנות וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה : וכולן נסקרין וכו' · ואע"פ שעוברין זה אחר זה : אף אנן נמי תנינא · דכולן נסקרים בסקירה אחת מדנסיב תנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבם : ולבייהו מייחד כי הדדי · כלבו של זה כך לבו של זה : הכי"ה ג קאמר היוצר רואה יחד לבם . והקרא דלעיל מיניה קא מהדר השגיח אל כל יושבי הארץ היוצר אותם השגיח יחד את לבם : **מתני'** על ששה חדשים שלוחים יוצאים · שקדשו ב"ד החדש ע"פ עדים כשראו את החדש ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו אם ביום שלשים וחדש שעבר חסר או ביום ל"א וחדש שעבר מלא : מפני הפסח · והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות: ועל אב מפני התענית · והולכין כל שמונת הימים חוץ מן השבת : על אלול מפני ר"ה · מודיעים מתי התחיל אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק הוא בידם שמא יעברוהו ב"ד אי אפשר להן לדעת ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום שלשים שלו : ועל תשרי מפני תקנת המועדות · לאחר שקדשוהו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עיברו ב"ד את אלול ואם לאו כדי שלא יהא לבם נוקפן ביוה"כ וסוכות : פסח קטן · פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון : **גמ'**

תוספות

כאן קודם גזר דין · בפרק בתרא דנדה (דף ע: ושם) משני נמי הכי והוה מצי לשנויי כדאמר להו קב"ה למלאכי השרת בפ' מי שמתו (ברכות דף כ:) ולא אשא פנים לישראל אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו עד כזית עד כביצה ומיהו גם זה אמת שאף לישראל איני נושא פנים אלא קודם גזר דין : **רבה** ואביי מדבית עלי קאתו · רבא חבירו של אביי לא הוה כהן כדמוכח בפ' הזרוע (חולין דף קלג·) והכא רבה חבירו של רב חסדא וכן משמע נמי בפרק בתרא דמו"ק (דף כח· ושם) דאמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא דהא רבה ורב חסדא תרוייהו צדיקים גמורים הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא רבה חיה ארבעין שנין ורב חסדא חיה תשעין *שנין [ותרתין] וא"ת מנא ליה דמשום מזלא הוה דלמא משום דרבה אתא מדבית עלי וי"ל דאפ"ה אי לאו מזלא הוה מגין עליו זכות תורה וא"ת דהכא משמע דרבה לא היה לו זכות של גמילות חסדים והא אמרינן בפ' חלק (סנהדרין דף נח:) אמר ליה אביי לרבה מר הא תורה הא גמילות חסדים וי"ל דמ"מ אביי עסק טפי מיניה* : [וע"ע תוס' יבמות קה. ד"ה רבא ותוס' בכורות כז. ד"ה רבה] **על** ניסן מפני הפסח · אבל על סיון מפני עצרת לא צריך דבעומר הדבר תלוי כדאמרי' לעיל (דף ו:) דתני רב שמעיה עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה : **ועל** אלול מפני ר"ה · מודיעים מתי מתחיל אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול בגולה וגם למחרתו כדמשמע בפ"ק דביצה (דף ה·) ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לט· ושם) שהיו עושין שני ימים טובים של ר"ה מספק דלמא עברוה לאלול מ"מ אם לא ידעו מתי מתחיל אלול לא ידעו יום שלשים :

הואיל

גמרא

כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין הכא נמי ביחיד וגזר דין דיחיד תנאי היא דתניא היה רבי מאיר אומר שנים שעלו למטה וחליין שוה וכן שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה זה ירד וזה לא ירד זה ניצל וזה לא ניצל מפני מה זה ירד וזה לא ירד זה ניצל וזה לא ניצל זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה מפני מה זה נענה וזה לא נענה זה התפלל תפלה שלימה נענה וזה לא התפלל תפלה שלימה לא נענה ר' אלעזר אמר כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין רבי יצחק אמר *יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין וגזר דין דצבור מי מיקרע והא כתוב אחד אומר °כבסי מרעה לבך וכתיב °כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין לא אידי ואידי לאחר גזר דין ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה כדרב שמואל בר אמי דאמר רב שמואל בר אמי ואמרי לה אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן *מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר °[ו]לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה אמר *רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה אביי אמר בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים *רבה ואביי מדבית עלי קאתו רבה דעסק בתורה *חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני י"ח שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם דכתיב ביה °וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו והיו קורין אותה משפחת *רבן יוחנן על שמו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב מניין לגזר דין של צבור שאינו נחתם אינו נחתם והכתיב °נכתם עונך לפני אלא אע"ג שנחתם נקרע שנאמר °כה' אלהינו בכל קראנו אליו והכתיב °דרשו ה' בהמצאו *התם ביחיד הכא בצבור *) ביחיד אימת אמר רבה בר אבוה *אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ °ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל [י' ימים] מאי עבידתיהו אמר רב יהודה אמר רב כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד (*אמר) רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ : בר"ה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון : מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אמרנא ריש לקיש אמר כמעלות בית *מרון (*אמר) רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וכולן נסקרין בסקירה אחת אמר ר"נ בר יצחק אף אנן נמי תנינא °היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם מאי קאמר אילימא ה"ק דברנהו לכולי עלמא ומייחד לבייהו כהדדי והא קא חזינן דלאו הכי הוא אלא לאו הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם :

מתני' *על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ר"ה על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בהמ"ק קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן : **גמ'** וליפקו נמי אתמוז וטבת

דאמר

רבינו חננאל

ואסיקנא גז"ד דיחיד נמי שאינו נקרע אע"פ שעשה תשובה תנאי היא כלומר יש מי שאומר והוא ר' מאיר שהתשובה מבטלה אפילו גז"ד דיחיד . ור' אלעזר חולק עליו . פי' גרדום *) מושב השופט כשיושב לשפוט. ר' יצחק אמר לעולם יפה צעקה לאדם בין לפני גז"ד בין לאחר גז"ד . ואקשינן וגזר דין דצבור מי מיקרע והכתיב כבסי מרעה לבך ירושלים למאן תושעי וכתוב אחד אומר כי אם תכבסי בנתר וגו' מאי לאו האי דכתיב נכתם עונך לפני**) בגז"ד שיש עמו שבועה דאמר מניין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי וגו' אמר רבה בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה . אביי אמר מתכפר נמי בגמילות חסדים רבה בר נחמני ואביי תרווייהו מדבית עלי קאתו וכתיב בבית עלי וכל מרבית ביתך ימותו אנשים כלום אינם מאריכין שנים יותר מעשרים . רבה דעסק בתורה חיה מ' שנים אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין . ומשפחה אחרת היתה מבית עלי שהיו מתים בן י"ח שנה והלכו ועסקו בתורה וחיו כו' אמרו משמיה דרב מנין לגז"ד של צבור דאע"פ שנחתם מתקרע שנאמר אשר לו אלהים קרובים אליו . איני והכתיב קראוהו בהיותו קרוב ביחיד ואימתי הוא קרוב ליחיד בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ . ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל . אמר רב כנגד י' לגימות שנתן נבל לעבדי דוד. ובר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם . הכא תרגימו כבני אימרנא (כבני אימרונא) פי' כבני כבשים העוברים ע"י מונה אר"י וכולן נסקרין בסקירה אחת פי' מבים כל באי עולם ומבים להם בהבטה אחת ומבין כל מעשיהן . אמר רנב"י תנינא להא דר"י כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד לבם ופירוש היוצר רואה יחד לבם של כל באי עולם ומבין אל כל מעשיהם . ודן אותם כל אחד לפי מעשיו : **מתני'** על ששה חדשים שלוחין יוצאין

*) פי' בערוך ערך גרדום שכתב ס"א גרדין פי' מעלות שעושין לדיינין שיושבין עליהן כו'. ובלעז מעלה גראדין עכ"ל ונראה דלזה כוון רבינו ג"כ. **) חסר וצ"ל לאחר גז"ד ופרקינן דהתם בגז"ד כו'.

תורה אור

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב °כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה (זכריה ח) *קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר *רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר **בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא *אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש °ואני אין דורש כמותו יצום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר °(ברביעי) בתשעה לחדש (ירמיה נב) ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר °ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית (יחזקאל כד) בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר °ויהי בשתי עשרה שנה (שם לג) בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון יאלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות איתמר *רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתלינהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה א"ל אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אחא בר הונא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים ותיפוק

תוספות

הואיל והוכפלו בו הצרות · ביום שבעה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדתנן בפרק בתרא דתענית (דף כו·) אבל חורבן בית המקדש חשיבא טובא ועוד לא דמי לט' באב דצרה אחת הוכפלה בו : זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר · *היינו בראשונה אבל בשניה הובקעה בי"ז ומשום הכי עבדינן בי"ז תענית והך ברייתא מתניא בירושלמי וגרסי' בה י"ז בתמוז ואע"ג דכתיב בקרא בתשעה לחדש קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים : זה תשעה באב שבו נשרף · בפרק בתרא דתענית (דף כט·) רמי קראי אהדדי דבסוף מלכים כתיב דנשרף בשבעה ובספר ירמיה כתיב בעשור לחדש וישרוף וגו' ומשני דבז' לחדש נכנסו אויבים להיכל ואכלו ושתו בו [שביעי] שמיני ותשיעי עד שפנה היום לעתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור : וירד רבי אליעזר ורחץ · ממתני' דעל כסליו מפני חנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות זכר לנס : ותיפוק

רש"י

דאמר רב חנא בר ביזנא כו' . דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניתין בזמן הזה קא מיירי מדקתני וכשהמקדש קיים כו': שיש שלום. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה. לאסור בהספד ובתענית: יש גזרת המלכות צום · חובה להתענות בהן : רצו אין מתענין · וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עלייהו : ארבעה דברים הללו כו' · וזו אחת מהן והג' שנויין בתוספתא *דסוטה ובסיפרי בן אדם יושבי החרבות וגו' הלאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו' : סמך מלך בבל · התחיל לצור עליה : שמועה לגולה · לגלות יכניה שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן : שאני אומר על ראשון · שבסדר מקרא : ראשון · לפורענות בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה : והוא אומר על ראשון · שבפסוק אחרון לפורענות : ועל אחרון · שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה כמלא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר במקרא : אלא שהוא מונה לסדר חדשים · ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות : בטלה מגילת תענית · ימים טובים שקבעו חכמים ע"י נסים שאירעו בהם ולאסרם בתענית ויש מהן אף בהספד וכתובים במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה בהו כו' עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית: אין שלום צום · ואע"ג דבזמן הבית קרינהו מועדים טובים : והנך נמי · דמגילת תענית כי הני משוין להו כי היכי דהני בטלי הני נמי בטלי : דתלינהו בבנין · דע"י החורבן הוקבעו לצום ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקב"ה כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים : וירד ר' אליעזר כו' · ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית : התענו · כלומר עשו תשובה : דמפרסם ניסא · כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו : בתלתא בתשרי כו' · כך כתוב במגילה לשון ארמי בטילת אדכרתא ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם וכששמעו חכמי' ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט : ותיפוק

עין משפט נר מצוה

קא א ב ג מיי' פ"ה מהל' תענית הל' ב ג סמג עשין דרבנן ג טור א"ח סימן תקמט :

[ורבה מתרץ שם בתענית כח:]

רבינו חננאל

יוצאין על ניסן מפני הפסח וכו'. ואקשינן וליפקו שלוחין נמי בתמוז ובטבת מפני הצומות שיש בהן ופריק רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום כלומר כל זמן שבית המקדש קיים יהיה לששון ולשמחה. יש גזרה צום אין גזרה ואין שלום כגון עתה בזמן הזה רצו מתענין רצו אין מתענין וכיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן לפיכך אין שלוחין יוצאין בהן אי הכי ומפני מה יוצאין באב ופרקינן משום שהוכפלו בו צרות מפני שחרב בו הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשת העיר קבלו עליהם ט' באב צום לעולם בגלות ואע"פ שאין שם סכנה בזמן הזה לפיכך יוצאין באב תניא ארשב"י ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואלו הן. א' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'. ב' הצאן ובקר ישחט להם וגו'. ג' בן אדם יושבי החרבות על אדמת ישראל וגו'. ד' כה אמר ה' צום הרביעי וגו'. ואלו ד' דברים מפורשין בספרי דבי רב (בפרשת ולתחנן) ובתוספתא במסכת סוטה (פ"ו) וארשב"י זה אחד מן ד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואף אני דורש כמותו ולא חלפתי על דבריו אלא בצום העשירי בלבד שהוא אומר עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים ואני אומר צום העשירי זה ה' בטבת שבאתה שמועה לגולה כי נחרבה העיר ונשרף הבית ונראין דברי מדבריו שהוא אומר בתמוז הובקעה העיר ובאב נלכדה העיר. ובתשרי נהרג גדליהו בן אחיקם ובטבת סמך מלך בבל נמצאו הדברים הללו שלא על הסדר כי אחרי שנלכדה העיר ונשרף הבית מזכיר סמיכת החיילות על ירושלים ואע"פ שהוא על הסדר לסדר החדשים שמחשב רביעי תמוז. ואב חמישי ותשרי שביעי וטבת עשירי הפורעניות אינן על הסדר שמאחר הסמיכה מן השרפה ואני מונה לסדר חדשים ולסדר פורעניות על הסדר. בחדש הרביעי הובקעה העיר ובחמישי נלכדה ובשביעי נהרג גדליה בן אחיקם ובעשירי באת שמועת הפורענות הללו בגולה בבבל ועשו יום שמועה כיום שרפה : איתמר רב ור' חנינא אמרו בטלה מגלת תענית פי' כל הכתוב במגילת תענית די לא להתענאה בהון כי הם כמו ימים טובים שאסור להתענות בהן בטלה וכל הרוצה להתענות בהן מתענה וראיה אלו ג' תעניות י"ז בתמוז ג' בתשרי וי' בטבת בזמן שיש שלום הם כימים טובים ואסור להתענות בהן כדכתיב יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו'. אין שלום צום ושאר הימים הכתובים במגילת תענית בזמן הבית היו ימים טובים ואסורים בתענית עכשיו בטלה. ור' יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה הני ג' צומות הוא דתלינהו רחמ' בבנין הבית אבל הני כדקיימא באיסור הכי קיימי עד עכשיו שאסור ומתיב רב כהנא על מאן דאמר בטלה מגילת תענית מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד ואמר להן ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם*) כלומר עברתם ופרקי' שני חנוכה דאיכא מצות הדלקת נר ונדחה אלא משום דמפרסים ניסא דחנוכה. ואותבון תוב מיהא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטרייא כו' פי' היו כותבין בשטרות בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג שהוא כהן לה' עליון ואמרו חכמים למחר פורע זה את חובו ונמצא שטר קרוע מושלך באשפה ושם עליון כתוב בו וגזרו שלא להזכיר שם שמים בשטר כלל ובטלוהו ואותו היום שגזרו כך ג' בתשרי היה ועשוהו וקבעוהו כמו י"ט שאסור בתענית ואי ס"ד בטלה מגילת תענית וכל הרוצה להתענות מתענה הראשונות בטלו האחרונות מחדשין ופרקי' זה שקבעוהו לג' בתשרי י"ט בזמן שהיה הבית קיים וכי אמרינן אנן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית· אקשינן

*) נראה דצ"ל עברתם על דברי חכמים.

מסורת הש"ס

[פ"ו]

[פי' ע"ז תמצא בב"י א"ח ריש סי' תקן]

[ג"י הטור א"ח סי' תקמט רבא]

תענית כט:

[תוספ' דסוטה פ"ו]

[נ"י בחדש הרביעי]

גליון הש"ס

גמ' ואני אין דורש כמותו. עיין בספר ברכי יוסף יו"ד סי' רמב סעיף ג :

גירסת רב הונא ורב חיננא

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אמר רב לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו שלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלאחר ר"ח ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק דתניא *הימים האלה הכתובין במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהן ולאחריהן מותרין מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה *ואין דברי תורה צריכין חיזוק הללו דברי סופרים *ודברי סופרים צריכין חיזוק ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו מתיב רב טובי בר מתנה *בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא שגזרה המלכות גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם בואו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות וביטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב ואי ס"ד בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש קיים והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר ור"מ בתר הכי הוה *דתנן *כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר אמר *רשב"ג יהודה בן שמוע מטמא משום ר"מ וחכמים

רש"י

ותיפוק ליה ט'. אי בית המקדש הוה קיים בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית: לא נצרכה. הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור אתמול גם הוא בתענית כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין: ראש חדש. מועד דאורייתא: ודאורייתא לא בעי חיזוק. לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתי להתענות בי"ט עצמו: יום שלפני ט'. וההוא לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק: בעשרין ותמניא ביה. באדר קאי במגילת תענית: דלא יעידון מן אורייתא. שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה: הפגינו. צעקו בשוקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם: אי שמים. כלומר למען הקב"ה: ורבי מאיר בתר חורבן הוה. כמה דורות דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ור' אליעזר תלמידו היה ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע כדאמרי' בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר: *דתנן כו'. ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה: כלי זכוכית שנקבו. שנטמאו ונקבן לטהרן מטומאתן: אבר. עופרת לסתום את הנקב: יהודה בן שמוע מטמא. לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שוב בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה כדאמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד: וחכמים

תוספות

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם. שהוא לששון ויום טוב בזמן שבית המקדש קיים ולמאן דאמר [לא] בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן:

אסורין בין לפניהם בין לאחריהם. היינו להתענות אבל בהספד נותר כדמוכח בפ"ק סדר תעניות כיצד (תענית דף יז:) דתניא מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד באון ופריך נימא מתרי בניסן ור"ח גופיה אסור ומשני לאסור יום שלפניו דמשום ר"ח דאורייתא לא מתסר דלא בעי חיזוק ותו פריך ותיפוק ליה דהוה יום דבתר עשרים ותמניא באדר ומשני לה רב *אשי כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני י"ט עשאוהו כי"ט עצמו משמע דאי לאו הכי לא הוה נאסר בהספד אע"ג דהוא יום שלפני ר"ח ירחא דניסן דאיתוקם תמידא דלא למספד ולאו דווקא נקט רב אשי כל שלאחריו דהוא הדין כל שלפניו בהספד מותר אלא משום דקאי אבל אחריו נקטיה ויש לדקדק מתוך כך דהא דקתני שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין בתענית איירי ואתאי כך ברייתא כר' יוסי דאמר בסוף בכל מערבין (עירובין דף מא. ושם) דע"ש מתענה ומשלים א"כ כרבנן ובלא השלמה וא"ת אי בלא השלמה אפי' בי"ט עצמו שרי כדמוכח התם דאמר ר' אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וחל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה וי"ל דשאני ט' באב דחמיר תדע דהא קאמר התם שאני יום טוב דדבריהם הואיל ומתענין בו שעות משלימין בו ערבית והכא אסרינן בין לפניהם בין לאחריהם אלא התם בט' באב דחמיר והא דמייתי התם ראיה מתשעה באב שחל להיות בע"ש דאמר ר' יוסי מתענה ומשלים אבני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא דשרי לאשלומי אף על פי שחלקו בין שאר תעניות לתשעה באב מכל מקום מייתי שפיר דלא חשיב תענית מה שנכנס לשבת כשהוא מעונה דהא שבת דוחה תשעה באב ואם היה חשוב תענית היה אסור אלא ודאי לא חשיב כמתענה בשבת ואם כן אף בתענית יחיד מותר נמי להשלים:

הא ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר. תימה בפ' סדר תעניות כיצד (תענית דף יח.) פריך עשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוה ליה יומא מקמי דאיתוקם תמידא תיפוק ליה דהוה ליה יומא דבתר עשרין ותמניא מאי קושיא ההיא דאיתוקם תמידא זה היה בזמן שבית המקדש קיים ועובדא דעשרים ותמניא היה בימי ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר וי"ל [א] דמ"מ רבי שסדר המשנה לא הוה ליה למתני מריש ירחא דניסן כיון דבימיו היה שלא לצורך:

יהודה בן שמוע מטמא וכו' וחכמים מטהרין. תימה אמאי מטהרין לכל הפחות ליטמא משום כלי זכוכית שגזרו עליו טומאה כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טו: ושם) ופי' בקונטרס דלענין טומאה ישנה פליגי יהודה בן שמוע מטמא לומר שחזרו לטומאתן ישנה אע"פ שלא נגעו בשום טומאה ואע"פ שכלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן ישנה כדאמרינן בפ"ק דשבת (שם טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלינן בתר מעמיד כן פי' הקונטרס וקשיא כיון דטומאה קדמה לאבר מה מועיל הטפת אבר לבסוף עוד פי' בקונט' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא כדין כלי מתכות דאורייתא אם נגעה בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורבינו שמואל פירש דפליגי בהא אי הטפת אבר חשיב סתימה מעלייתא או לא ובפ"ק דשבת (שם) כתוב ור' מאיר היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד גריס רבינו שמואל ר' מאיר היא ותו לא ולא גרסינן הכל הולך אחר המעמיד ולא יתכן כדמוכח בסוף תוספתא דכלים דתניא כוס של אבן שנקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית רבי שמעון בן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע בהדיא כלשון אחרון שבקונטרס ורבנן הייתו ר' יוחנן בן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא בכלי מתכות והא דלא מטמאין בכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו בכלי אבן משום דכלי אבן לית ליה טומאה אוקמוה אטומאת כלי מתכות אבל כלי זכוכית שיש להם טומאה בעולם לא רצו לשנותן מטומאתן וריב"א פי' דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית בכלי חרס דמו כדאמרינן פ"ק דשבת (דף טו:) ותניא בתוספתא דכלים (בב"ק) בפרק שני דכלי חרס שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם ולא יתכן נמי פירוש זה כדמוכח בסוף תוספתא דלאו לגמרי מטהרין כדפרישית ועוד א"כ מנא ליה דטעמא דר"מ משום דהכל הולך אחר המעמיד דלמא משום דלית ליה ההיא סברא ואפי' נסתם בזפת היה מטמא דבהדיא פליגי עליה בתוספתא דכלים פרק מחט וטבעת ועוד רבנן לא אמרי הך סברא אלא בחתיכת חרס שפרשה מן החבית ויש בה כשיעור ונקבה וסתמה בזפת ולא בכלי שלם שנקב וסתמו כמו *שפירש [בתוספתא] דפרק ב' דכלים ועוד דהא לא קיימא מסקנא הכי בפ"ק דשבת (טז.) דמסקינן הואיל וגשברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו:

*) שפירשתי בפ"ב דכלים כצ"ל וכוונת התוס' למ"ש הר"ש בפ"ב דכלים.

רבינו חננאל

ואקשינן אם בזמן שהיה הבית קיים ג' בתשרי הוא יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם והוא אחד מן הד' צומות שכתובין בהן יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים והנה הוא עצמו י"ט היה באותה העת מה הוסיפו בו ופריק רב לאסור היום שמוקדם לג' בתשרי והנה יום ב' בתשרי גם הוא אסור בתענית שצום גדליה אינו אסור בתענית יום שלפניו שהוא מדברי קבלה והם מדברי הנביאים ודברי קבלה כדברי תורה דמו ואין צריכין חיזוק כדבעינן למימר לקמן שכל דבר שהוא אסור בתענית בו מדאורייתא כגון שבתות וי"ט וכן ר"ח מותר להתענות לפניהן ולאחריהן ואינו אסור אלא אותו היום בלבד. ומה שקראו חכמים יו"ט אסור להתענות לפניהן ולאחריהן לפיכך הוצרכו לקבוע ג' בתשרי י"ט דרבנן לאסור היום שלפניו בתענית כדתניא הימים האלו הכתובים במגלת תענית אסורין בין לפניהן בין לאחריהן שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין. ומה הפרש כו' ואסיקנא ודברי קבלה כדברי תורה דמו. תוב אותבינן מהא בכ"ח באדר אתת בשורתא טבא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא כו' ואותו היום עשאוהו יו"ט וכי תימא הכא נמי בזמן שבהמ"ק הוה. והא ע"י יהודה בן שמוע בטלה הגזרה ויהודה בן שמוע תלמיד דר"מ הואי. דתנן כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכו אבר. פי' סתם הנקבים באבר ואין המשקין שבתוכן שותתין מן הנקבים ההם שכבר נסתמו באבר שהטיף לתוכן יהודה בן שמוע משום ר' מאיר מטמא דסבר כלים שלימין הן וחכמים מטהרין כלומר בחזקת שבורין הן ור' מאיר הוא תלמיד דר"ע ור"ע תלמיד דר' אליעזר ור' יהושע הללו תלמידי ריב"ז שחרב הבית בימיו הנה דבר ברור כי יהודה בן שמוע לאחר חרבן הבית היה

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה הא רבי יהודה וכו' דמ"מ רבי וכו'. כ"ב עיין תענית דף כא ע"א רש"י ד"ה דבי ר"מ ור' הושעיא וסי' ותו"ק:

[תענית יז:] [יבמות סב:] [שם] [סנהדרין יח.] [נדה ס:] [שבת טו: ע"ש ועיין רשב"א]

*וחכמים מטהרין תנאי היא דתניא הימים האלו הכתובין במגילת תענית בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן שאין בהמ"ק קיים אסורין דברי ר"מ רבי יוסי אומר בזמן שבהמ"ק קיים אסורין מפני ששמחה היא להם אין בית המקדש קיים מותרין מפני שאבל הוא להם והלכתא בטלו והלכתא לא בטלו קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: על אלול מפני ר"ה ועל תשרי מפני תקנת המועדות: כיון דנפקי להו אאלול אתשרי למה להו וכי תימא דלמא עברוה לאלול *והאמר רבי חיננא בר כהנא א"ר מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר לא מצינו דלא איצטריך הא איצטריך מעברינן ליה הא מיקלקל ר"ה מוטב תיקלקל ראש השנה ולא יתקלקלו כולהו מועדות דיקא נמי דקתני על תשרי מפני תקנת המועדות ש"מ: ועל כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים: ואילו נתעברה השנה יוצאין אף על אדר שני מפני הפורים לא קתני מתניתין דלא כר' דתניא *רבי אומר אם נתעברה השנה יוצאין אף על אדר השני מפני הפורים לימא בהא קמיפלגי דמר סבר *כל מצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון ומר סבר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון לא דכולי עלמא מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון והכא בעיבור שנה קמיפלגי דתניא *כמה עיבור שנה ל' יום רשב"ג אומר חדש מאי שנא ל' דידעי חדש נמי ידעי א"ר פפא *מ"ד חדש רצה חדש רצה שלשים העיד ר' יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהן למימרא דחסרין עבדינן מלאין לא עבדינן לאפוקי מדדריש רב נחמן בר חסדא *העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על שני אדרים שאם רצו לעשותן שניהן מלאין עושין שניהן חסרין עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכך היו נוהגין בגולה ומשום רבינו אמרו לעולם אחד מלא ואחד חסר. עד שיוודע לך שהוקבע ר"ח בזמנו שלחו ליה למר עוקבא *אדר הסמוך לניסן לעולם חסר מתיב רב נחמן *על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי אי אמרת בשלמא זמנין מלא זמנין חסר משום הכי מחללינן אלא

וחכמים מטהרין · דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלי בתר המעמיד ע"א כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אב' יהודה בן שמוע מטמאין טומאת כלי מתכות דאורייתא אם נגע בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא המנויין בפרשה (במדבר לא) הזהב והכסף והנחשת והברזל וגו': תנאי היא · אי בטלה מגילת תענית: הא איצטריך · אי משום ירקא אי משום מתיא כדלקמן (דף כ·): והא קמקלקלא ר"ה · דנמצא שלא עשאוה בני הגולה כהלכה אם מעברין אלול: דיקא נמי · דלהכי חשו רבנן דלא ליקלקלו שאר מועדות והתירו שיהא ר"ה מקולקל לגולה: ואלו אם נתעברה השנה · לאחר שנכנס אדר הראשון והלכו השלוחים ישבו ב"ד ועיינו ועיברוה לעשות אדר השני אחר זה: נוהגות בראשון · ויצאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון: כמה עיבור השנה · ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה: חדש · קא סלקא דעתך כ"ט ימים: מאי שנא · למאן דאמר שלשים דאין צריך לחזור ולשלוח שלוחים על יום קידוש אדר השני: דידעי · בני הגולה שלעולם אדר הראשון מעובר וביום ל"א נתקדש: למאן דאמר חדש נמי · אין צריך להודיע דהא ידעי דלעולם חסר וביום שלשים נתקדש: רצו חדש רצו שלשים · לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר: שמקדשין אותן ביום עיבוריהן · יום שלשים קרי יום עיבור שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו שמקדשין יום שלשים של שניהם לר"ח הנכנס יום ל' לאדר הראשון הוא ר"ח לאדר השני ויום ל' של אדר השני הוא ר"ח ניסן: למימרא דחסירין עבדינן כו' · בניחותא: אחד מלא ואחד חסר · דוקא קאמר ראשון מלא ושני חסר: משום רבינו · רב: שהוקבע ר"ח בזמנו · עד שאמרו לך הבאים מארץ ישראל קדשו ב"ד ר"ח אדר השני ביום ל' לאדר הראשון ועשו את הראשון חסר: מחללין את השבת · עדים שראו את הלבנה בחידושה מחללין את השבת לצאת חוץ לתחום לבא לב"ד להעיד לפניהן לפי שהמועדין כולן תלויין בשני חדשים הללו וקס"ד חילולא דשרא רחמנא משום דקביעת ירחא לפי ראיית הלבנה הוא אם מלא אם חסר: משום הכי מחללין · אם ראוהו ביום ל' שאם לא יבאו ויעידו שראוהו היום לא יקדשוהו ב"ד עד מחר ויעשו את החסר מלא:
אלא

מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר · משמע דבימי עזרא היה מעובר וסמך קצת לדבר דכתיב (נחמיה ז) ויגע החדש השביעי וגו' וכתיב (שם ח) ויביא עזרא הכהן את התורה וכתיב (שם) ביום אחד לחדש השביעי וכתיב (שם) ויקרא בו וכתיב ביה (שם) היום קדש וכתיב (שם) ביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלוים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל דברי התורה משמע שעשו שני ימים טובים של ר"ה וקרי ליה שני למילתיה וכתיב נמי (שם ט) ביום עשרים וארבעה לחדש נאספו כל ישראל בצום ובשקים וגו' משמע לפי שאז היה מוצאי סוכות נאספו ואי לאו דעברוהו ועשו סוכות בט"ו בו א"כ י"ד דירחא וח' דסוכות הרי כ"ב ויום כ"ג מוצאי סוכות ואין לומר דשבקוה לתעניתייהו משום מחרת י"ט ומשום כך המתינו עד כ"ד בו דמאז לא היו נוהגין בו ועוד שהרי דבר שבצבור היה אלא ש"מ דעברוה לאלול: ואל יתקלקלו כולהו מועדות · למאן דאמר לקמן (דף כ·) שמעברין משום ירקא ניחא דשייך אכולהו אבל למאן דאמר משום מתיא קשיא דליכא קלקול אלא מיוה"כ לחודיה ועוד כיון דידעי קביעות אלול אמאי תתקלקל ר"ה הא ידעי דתדחה מפני אד"ו ונראה דלאו משום אד"ו קאמר הא איצטריך מעברינן ליה אלא משום דזמנין דלא ראו עדים הלבנה ביום שלשים ואין מקדשין עד יום ל"א משום דמצוה לקדש ע"פ הראייה ופריך הא מקלקלא ר"ה שיעשו שני ימים מספק ומשני מוטב תתקלקל ר"ה ואל יתקלקלו כל המועדות יוה"כ וסוכות ושמיני עצרת אם יעשו ע"פ היום העדים לא על פי הראייה: מתני' דלא כר' · וא"ת ולתנא דידן כיון דלא נפקי על אדר השני היאך ידעו שנתעברה השנה בשלמא אם עיברוה קודם אדר יכולין להודיעם ע"י שלוחי אדר אבל אם עברוה אחר כך היכי ידעי דהא מעברינן השנה כל אדר ולכל הפחות עד פורים וי"ל כיון דשלוחים יוצאין על ניסן ממילא ידעי כשיגיע ר"ח ואין שלוחין יוצאין א"כ השנה מעוברת: דמר סבר כל המצות הנוהגות בראשון נוהגות בשני ומר סבר אין נוהגות · וטעמייהו מפרש מקרא בפ"ק דמגילה (דף ו: ושם) וברוב ספרים הגירסא איפכא דמר סבר כל המצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון ומר סבר אין נוהגות כו' ובפ"ק דמגילה (שם) כתיב כן בכל הספרים גבי פלוגתא דרבנן ורבי אלעזר ברבי יוסי ורשב"ג ויש ליישב שתי הגירסות: אדר הסמוך לניסן לעולם חסר · תימה א"כ אמאי יוצאין על ניסן מפני הפסח ומיהו לבסוף מסקינן תיובתא ואף על פי כן אנו נוהגין כן דשמא בימיהן שהיו מקדשים על פי הראייה מסקינן דזמנין מלא זמנין חסר אבל לדידן טוב למלאות הראשון דהוא חדש העיבור שניתוסף על השנה אף על גב דאמרינן דשנה מתעברת בסופה ובירושלמי דמגילה* איכא פלוגתא דקאמרינן התם עוקבא אשכח תרין איגרין בחדא כתיב וספר באגפוי ובאגפי חברוי מוסיפין על שתא תלתין יומין ובחדא כתיב וספר באגפי ובאגפי חברוי מוסיפין על שתא ירח יומין מאן דאמר תלתין יומין אדר הראשון תוספת מ"ד ירח יומין אדר השני תוספת ולבסוף דחו לה דקסבר רצו שלשים רצו ירח:
מאי

רבינו חננאל

ופרקינן תנאי היא דתניא הימים הכתובים במגלת תענית בין בזמן הבית בין אחר חרבן הבית אסורין בתענית דברי ר"ם דסבר לא בטלה מגלת תענית ר' יוסי אומר בזמן הבית אסורין בתענית שימי שמחה היא להן אחר חרבן מותרין בתענית מפני שימי אבל הן. כלומר אחר חרבן הבית בטלה מגלת תענית והא ר' יהודה בן שמוע כר"מ רביה הוא דעבד, ואסיקנא והלכת' בטלו: ומותר להתענות בכל הימים הכתובים במגלת תענית זולתי חנוכה ופורים דלא בטלו ואסור להתענות בהן: על אלול מפני ר"ה כו'. ואקשינן וכיון דנפקו באלול ונקבעה ר"ה בתשרי עוד למה צריכין השלוחין לצאת דבר ידוע הוא ד' בתשרי יוה"כ בט"ו בו סוכות. וכי תימא חיישינן דלמא עברוה לאלול והא קי"ל דמימות עזרא לא נתעבר אלול מראין הדברים דבימות עזרא עברוה לאלול במסורת שהיתה בידם. וכי עברן אלול עזרא חגי זכריה ומלאכי כי כולן בזמן אחד היו וכבר פירשנוהו במס' יו"ם. אם כן כי נתעבר אלול והמדינות הרחוקות מב"ד לא ידעו נתקלקלה ר"ה שעשו ר"ה ביום ל' של אלול כ"ט ימים וכיון שאלול נתעבר נמצא יום ל' לחדש אלול [הוא] והם קבעוהו תשרי ואמרינן מוטב תקלקל ר"ה ולא יתקלקלו המועדים כולן. ודייקינן הכי דר"ה וודאי נתקלקלה ולא חיישינן אלא לתקנת המועדות מדוקיא דמתניתין דקתני ועל תשרי מפני תקנת המועדות להודיע לכל ישראל שהרשות ביד ב"ד לעבר ואע"פ שלא היה לעולם. ועל כסליו לידע מתי נקבע לעשות בכ"ה חנוכה. ועל אדר לעשות ביום י"ד בו פורים ואוקימנא דלא כר' דאמר אם נתעברה שנה יוצאין אף על אדר השני מפני הפורים וכ"ע כל מצות הנוהגות בשני [אין] נוהגות בראשון ובעיבור שנה פליגי תנא דידן סבר לה כת"ק דברייתא דתניא עיבור שנה ל' יום ור' סבר לה כרשב"ג דאמר חדש ואוקימנא רצו חדש רצו ל' יום. העיד ריב"ל על ב' אדרין שמקדשין אותן ביום עבוריהן פי' מקדשין ר"ח אדר שני ביום ל' של אדר הראשון שהוא יום עבור ויום ל' של אדר שני מקדשין אותו ר"ח ניסן למימרא דשני אדרין לעולם חסרין הן. ולאפוקי מדרב נחמן בר רב חסדא. דדרש העיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על ב' אדרין שאם רצו ב"ד לעשותן שניהן חסרין או שניהן מלאין או אחד מלא ואחד חסר עושין וכך היו נוהגין בגולה והיא פומבדיתא ואמרו משום רבינו לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיודע שהוקבע ר"ח בזמנו העדות שהעיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי סתיין דשמעתין סלקא. וגרסינן בבכורות פרק מעשר בהמה דקאי ר' עקיבא בשיטתיה ואמר אדר הסמוך לניסן זמנין מלא וזמנין חסר ובן עזאי היא דסבר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר וקי"ל כר"ע וכן הא דגרסינן הכא בהאי עניינא דשלחו ליה למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר עלתה בתיובתא מדתנן וכשהמקדש קיים יוצאין אף על כולן מפני תקנת קרבן מדכל החדשים כולן לאו משום מצוה לקדש על הראיה ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראיה אלא משום תקנת המועדות אי אמרת בשלמא זמנין מלא וזמנין חסר משום הכי מחללינן אלא אי אמרת לעולם חסר [אמאי מחללינן] תיובתא:
יגם

עין משפט
נר מצוה

קב א מיי' פי"ב מהל' כלים הלכה יג:

קג ב [מיי' פ"ב מהל' מגילה וחנוכה הל' יג ופ"ג ה"ג] טוש"ע א"ח סי' תקעג סעיף א [וע' בהגה"ה כאן ובתענית פ"ב ובמגילה סוף פ"א]:

קד ג מיי' פ"ד מהלכות קידוש החדש הל' ח:

קה ד מיי' שם פ"ח הלכה ה:

מסורת הש"ס

ביצה ו. ע"ש
כב: ע"ש
נג. ע"ב
[תוספ' פ"א]
[מגילה ז:]
סנהדרין יא.
ערכין ט:
[סנהדרין יא:]
[דדריש ר"נ בר חסדא כצ"ל]
[בכורות נח:]
לקמן כא:
[פ"א הל' ב]

תורה אור

אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן משום °דמצוה לקדש על הראיה איכא דאמרי א"ר נחמן אף אנן נמי תנינא על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי אי אמרת בשלמא לעולם חסר משום הכי מחללינן דמצוה לקדש על הראיה אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר אמאי מחללינן נעבריה האידנא ונקדשיה למחר אי דאקלע יום שלשים בשבת ה"נ הכא במאי עסקינן דאקלע יום שלשים ואחד בשבת דמצוה לקדש על הראייה מתיב רב כהנא *כשהמקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה אי אמרת בשלמא זמנין מלא וזמנין חסר משום הכי מחללינן אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן תיובתא כי אתא עולא אמר עברוה לאלול אמר עולא ידעי חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא רבי אחא בר חנינא אמר משום מתיא מאי בינייהו איכא בינייהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת מאן דאמר משום מתיא מעברינן ומאן דאמר משום ירקיא לאימת קא בעי להו לאורתא לאורתא טרח ומייתי ולמ"ד משום ירקיא לעבריה משום מתיא אלא איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום ירקיא מעברינן ומאן דאמר משום מתיא אפשר בעממי ולמ"ד משום מתיא לעבריה משום ירקיא אפשר בחמימי אי הכי מאי שנא לדידן אפילו לדידהו נמי לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא איני והתני רבה בר שמואל °יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל °החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש אמר *רבא לא קשיא כאן לעברו כאן לקדשו והכי קאמר יכול כשם שמעברין את השנה ואת החדש לצורך כך מקדשין את החדש לצורך תלמוד לומר החדש הזה לכם כזה ראה וקדש וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי °מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו איני והא שלח ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אמי הוו יודעין שכל ימיו של רבי יוחנן היה מלמדנו מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו אע"פ שלא ראוהו יאמרו ראינו אמר אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא דתניא *אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה רב דימי מנהרדעא מתני איפכא מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואין מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו מ"ט

האי

רש"י

אלא אי אמרת לעולם חסר · ואי נמי לא אתו עדים מקדשין ליה האידנא למה להן לחלל : על הראיה · על פי עדים דכתיב (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש : איכא דאמרי כו' · קא סלקא דעתיה חילול (א) משום מצוה לקדש על הראייה הוא : משום הכי מחללינן · שאם לא יחללו נמצא שיתקדש החדש בלא עדים : אלא אי אמרת זמנין מלא וזמנין חסר · מכדי בב"ד תליא כדאמרינן לקמן (דף כה·) אתם אפילו מזידים : אמאי מחללינן · ליתקנו ב"ד שימתינו עד יום שלשים ואחד שלא לחלל עליו את השבת וילכו ויעידו למחר ויקדשו על פיהם : נעבריה האידנא · (ב) מיום ל' זה יעברו את אדר : אי דאקלע יום שלשים בשבת · וראו בו את הלבנה : ה"נ · דמעברינן ולא מחללינן : הכא · דקתני מחללין כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת ולא נראה החדש אתמול אלא היום דאי נמי לא אזלי מקדשי ליה בית דין האידנא דאין לך חדש יותר על שלשים ומקדשי ליה שלא על פי עדים הלכך מחללין לקדש על הראייה : מפני תקנת קרבן · מוספי ר"ח שיקרבו בזמנן : ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה · הוי חילול שבת דידהו אלא שיהו המועדות בזמנן לפי תולדות הלבנה : אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן · בלאו דידהו נמי האידנא מקדשינן ליה : ידעי חברין בבלאי · כלומר טתנין לב להכיר טובה שעושין עמהם בני ארץ ישראל שעיברו את אלול : משום ירקיא · להפריד שבת ויום טוב זה מזה כדי שלא יכמושו ירקות הנאכלות כשהן חיין בשבת שאחר יו"ט או ביו"ט שאחר שבת : משום מתיא · להפריד שבת ויום הכפורים זה מזה שלא יסריח מת שימות באחד מהן שיהא ראשון ולא יקבר לא היום ולא למחר : מאי בינייהו · תרוייהו איתנהו : יום הכפורים שחל להיות אחר שבת · אם לא יעברוהו : מ"ד משום מתיא מעברין · ודחינן ליום הכפורים ליום שני בשבת : אימת בעי לה · לירקות : לאורתא · למוצאי יום הכפורים : לאורתא טרח ומייתי · ואין צריך ללקט ע"ש הלכך לא מעברינן : אפשר בעממי · דאמר מר (ביצה דף ו·) מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין : בחמימי · שורים בחמין והוזרות לקדמותן : לדידן חביל לן עלמא · אנו בני בבל חם לנו העולם ויש לנו הכל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כא"י ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכין לעבר משום מתיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו : איני · וכי מעברין חודש לצורך : כשם שמעברין את השנה לצורך · מפני האביב והתקופה ופירות האילן כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין (דף יא:) : כזה ראה וקדש · כיון שתראה קדש בו ביום : לעברו · לעשות את החסר מלא לצורך מותר : לקדשו · ביום שלשים והלבנה לא נראית ואם ימתינו עד יום מחר יהא שבת ויוה"כ סמוכין אין מקדשין לצורך : וה"ק יכול כשם שמעברין לצורך כך מקדשין לצורך ת"ל כזה ראה וקדש · ראה תחלה ואח"כ קדש אבל כשאתה מעברו ראה וקדש הוא : מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו · ביום שלשים שיתכחשו בשביל לעברו : ואין מאיימין · ביום שלשים על העדים שלא ראוהו ואנן צריכין לקדשו היום כדי להפריד שבת מיום הכפורים שיאמרו ראינו ויעידו שקר : היה מלמדנו מאיימין כו' · אם אנו צריכין לעשותו חסר : בניסן ותשרי · שהמועדות תלויין בהן מקדשין לצורך : בשאר ירחי לא · ואם תאמר מה צורך לנו בשאר חדשים לחסר ולעבר כגון אותה ששנינו במסכת ערכין (דף ח:) אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמונה והתם מפרשינן הטעם ואם עיברו שמונה ובזה לא נראית ביום שלשים נמצא שאנו צריכין לאיים עליהן לומר ראינו בשביל לקדש : הא דתני רבה · שאין מעברין ולא מקדשין לצורך : אחרים היא · דאמרי לעולם כל החדשים אחד מלא ואחד חסר כסדר מולד הלבנה שמתחדשת לעולם בסוף כ"ט ימים ומחצה שהן חמשים ותשעה לשני חדשים : ארבעה ימים · אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת שזה חשבון שנים עשר חדש אחד מלא ואחד חסר עולה לשנ"ד ימים והשלש מאות וחמשים כולם שבועים נמצא נדחה להלן ארבעה ימים : ואם היתה שנה מעוברת ה' · שמוסיפין עליה חדש חסר שדוחה להן מן שבועים שלימים יום אחד :

האי

תוספות

מאי טיבותא (עבדינן) · שמעברים אלול דמוטב שלא יעברו כדי שלא יהא תרי יומין מספק :

בין מלפניה בין מלאחריה · רבינו תם לא גרס מלפניה דאם חל ראש השנה וסוכות מלפניה תיפוק ליה משום מתיא דמקלע יום הכפורים באחד בשבת :

שלח ליה ר' יהודה נשיאה לרבי אמי · אין זה רבי יהודה נשיאה שהתיר השמן בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו· ושם) שהיה בימי רב ושמואל דההוא בנו של ר"ג בן רבי יהודה הנשיא והאי דהכא תלמידו של ר' יוחנן דהוה כייף לרב ושמואל* :

הא בניסן ובתשרי · פי' בקונטרס שהמועדות תלויין בהן מקדשין לצורך בשאר ירחי לא וי"מ איפכא :

ואם היתה שנה מעוברת חמשה · בערכין (דף ט:) פריך והא איכא יומא *דתלתין שנין משום דכל שנה עודפת ארבעה ימים שמונה שעות תתע"ו חלקים ואותן חלקים מצטרפין ליום שלם לסוף שלשים שנה ומשני משום דליתיה בכל שנה לא קחשיב :

צריך

רבינו חננאל

ונם לעדות רבי יהושע בן לוי דאמר לעולם ב' אדרין חסרין הא מתני' תיובתא עליה ולא עמדה אלא עדות ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי · כי אתא עולא אמר עברוה לאלול · כלומר אצטריך כפי המסורת שהיתה ביד ב"ד ועברוה לאלול · מפני שקראו סוד העבור מפני שב"ד לא היו מגלין אותו אלא למזומנים לעיין בדבר זה והיה אותה שנה יום ל' לאלול יום הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה · וכיון שראה עולא כי עברו ב"ד לאלול נדמה לו שב"ד מעברין על צורך השעה שלא יבא ר"ה בע"ש ולא באחד בשבת · שלא להבר ב' קדושות כאחד מפני כבוד מתים · או כגון שמחת י"ט בתענוג ירקות וכיוצא בהן · וחלילה לעבר אלא על המסורת שמסורה בידם ממשה רבינו · אבל משלא נתגלו העקרים · מדומים כי על כל צורך מעברין · ועל זה אמר עולא אין שם צורך לדבר אלא משום מיתיא · ורבי אחא אמר משום מיתיא · פי' מ"ד משום מיתיא דהיכא דאקלע כ"ט באלול בשבת חל ר"ה להיות באחד בשבת ואם חל כ"ט באלול יום חמישי מקלע ר"ה בע"ש · ולא יתכן ב' קדושות כאחת · עולא אמר מעברין לאלול השב בדעתו משום מיתיא דלא אסרחון · כלומר אם ישאר המת ב' ימים יסריח · *) וכן יוה"כ שחל להיות באחד בשבת או בע"ש כיוצא בו · אבל משום ירקיא לא מעברינן אפשר בחמימי · פי' אע"ג דחיימין ירקיא אפשר למיכל מיניהון · וי"א למישלקינהו ולבשולינהו ולמשבקינהו בחמימי דאכיל להן במוצאי יוה"כ ומ"ד משום ירקיא אמר מיתיא אפשר לקברן עממי והן נכרים . ודברים הללו שאמר עולא ור' אחא איכא למימר שעשו אותן ב"ד כעד למסורת שבידם שבהן מעברין כענין שעיקר עיבור השנה באביב. ותנינן (בסנהדרין יא) אין מעברין השנה לא מפני גדיין ולא מפני טלאין ולא מפני גוזלות שלא יפריחו. אבל עושין אותו סעד לשנה · והסמך של עיבור [הוא] עיבור האביב· כדגרסינן [התם] דזמן אביבא לא ממא. ואקשינן עליהן אם נראה החודש בזמנו.והוא ליל ל' מעברין ליה לאלול משום צורך שנתראה לב"ד לעבר. והתני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה לצורך מפני האביב כך מעברין את החודש ת"ל החודש היה לכם · כזה ראה וקדש ופריק רבה אין מקדשין לצורך אבל מעברין החדש לצורך ותריץ להא דרבה בר שמואל הכי יכול כשם שמעברין את השנה על האביב ואת החדש לצורך השעה כך מחסרין ומקדשין את החדש לצורך ת"ל החודש הזה לכם כזה ראה וקדש · וכי הא דאריב"ל מאיימין עלייהו כדי לחזור בהן ולא יתקיימו דבריהן ויעברוהו אי אצטריך לב"ד · ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו והוא ליל ל' כלומר אין מאיימין אותן לומר להן הזהרו והעידו כי ההוא שנראה לכם כעין כוביתא הלבנה היתה ומקדשין אותו יום שלשים אם הוצרכו ב"ד להסורי אלא לא מרהינן עלייהו כדי לקדשו בעת שלא נראה בזמנו כלומר מעברין ולא מחסרין · ואקשינן לרבה איני והא שלח ליה ר' יהודה נשיאה לר' אמי הוו יודעין שכל שנותיו של ר' יוחנן היה מלמדינו מאיימין על העדים על חדש שלא נראה בזמנו לקדשו שאע"פ שלא ראו בעליל אלא כעין כוביתא יעידו כי ראינו · ופריק אביי ואמר הכי הא דריב"ל קיימא בכל החדשים זולתי ניסן ותשרי · ור' יוחנן קיימא בניסן ותשרי זולתי שאר ירחי ונתברר לנו דברי אביי כי כך הם כאשר פירשנו מתלמוד א"י דשקלי וטרי בהאי מלתא · בתחלת פרק ראוהו ב"ד וכל ישראל ואסקוה הכי ולא פליג מה דמר ר' זעירא בשם ריב"ל אין מעמעמין על שלא נראה לקדשו בשאר ירחי · ומה דמר רבא מעמעמין על שלא נראה לקדשו ואין מעמעמין על שנראה לעברו על ניסן ועל תשרי. רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא דלית ליה עבור בחדשין כלל · דתניא אין בין ר"ה לר"ה ואין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד · ואם היתה שנה מעוברת חמשה · פי' אין בשנה לעולם אלא אחד מלא ואחד חסר והן שנ"ד ימים · יוצאין [נ' שביעיות] ישארו ד' ימים · ואם היא מעוברת חדש העבור כ"ט ימים הוא כ"ח ימים יוצאין [ד' שביעיות] נשאר יום הרי ה' ימים · רב דימי מתני אפכא מאיימין על העדים על חדש שלא נראה בזמנו לקדשו דאמרינן ההיא כוביתא שראיתם לבנה היתה דלא מתהוי כשיקרא ואין מאיימין על העדים על חדש שנראה בזמנו לעברו כי מאחר שאמר ראיתי יחזור ויאמר לא ראיתי

*) מהדרי רבינו ז"ל אלו נראה דגי' אחרת היה לו בגמ' דלמ"ד משום ירקיא לא חייש משום מיתיא כלל משום דאפשר בעממי אבל צ"ע דהא ביוה"כ ה"א בעממי .

מסורת הש"ס

שמות יב

לקמן כה:

[תוס' ערכין פ"א] לעיל ו: שבת פז: סוכה נד: ערכין ט:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה איכא דאמרי כו' קס"ד חילול שבת משום מצוה: (ב) ד"ה נעבריה האידנא ביום שלשים זה:

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"א מהל' קידוש החדש הל' ה:

קז ב ג מיי' פ"ג (ופ"ה) מהל' קידוש החדש הלכה טו יז יח יט:

[עיין של"ס דף פט· ד"ה קסלא]

נ"ל דבעי ויומא דתלתין

[הלח"מ פ"ג דין ט"ו לקה"ת העתיק אמר רב כו']

הורה אור

האי מיחזי כשקרא האי לא מיחזי כשקרא אמר שמואל יכילנא לתקוני לכולה גולה אמר ליה אבא אבוה דרבי שמלאי לשמואל ידע מר האי מילתא דתניא בסוד העיבור נולד קודם חצות או נולד אחר חצות א"ל לא אמר ליה מדהא לא ידע מר איכא מילי אחרנייתא דלא ידע מר כי סליק רבי זירא שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה לא נולד קודם חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה למאי נפקא מינה אמר רב אשי *לאכחושי סהדי אמר רבי זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא למאי נפקא מינה אמר רב אשי °לאכחושי סהדי אמר מר צריך שיהא לילה ויום מן החדש מנלן ר' יוחנן אמר °מערב עד ערב ריש לקיש אמר °עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מאי בינייהו אביי אמר משמעות דורשין איכא בינייהו רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו אמר רבי זירא אמר רב נחמן כל ספיקא לקמיה שדינן *למימרא דחמיסר ושיתסר עבדינן ארביסר לא עבדינן וליעבד נמי ארביסר דלמא חסרוה לאב וחסרוה *לאלול

תרי

[ויקרא כג] [שמות כג] [רש"א וס"א]

רש"י

האי מיחזי כשקרא · כשנראית בזמנה ואין מעידין הרבה אחרים יש שראוהו ונראה שעל שקר עברוהו אבל כשלא ראוהו ואמרו ראינו אין שקר טוע: יכילנא לתקוני · בלא ראיית עדים כי בקי אני בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות: סוד העיבור · ברייתא שנויה ברמזים: נולד קודם חצות או לאחר חצות · כך שנוי בה ורמז בעלמא הוא לומר קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות: ידע מר · מה חילוק יש: כי סליק רבי זירא שלח להו · לחביריו שבבבל שני דברים שלמד כאן: צריך שיהא לילה ויום מן החדש · היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה בו ליל שלפניו למדנו שאם נראית הלבנה הישנה משחשיכה יום עשרים ותשעה שהוא ליל שלשים אין מקדשין אותו ביום שלשים וא"ת פשיטא דאין מקדשין שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים דקיימא לן עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כדאמרינן לקמן איצטריך למ"ד מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואשמעינן דאם נראית הישנה בלילה אין מאיימין שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר: וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי · לפני שמואל ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות אני מפרשה לכם: מחשבין · את מולד הלבנה: נולד קודם חצות · היום בידוע שנראה היום קודם שתשקע החמה שאין הלבנה מתכסה מבני א"י שהם במערב (א) אלא שש שעות אחר חדושה מתוך קוטנה שהלבנה לעולם בשש שעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית ונראית להם: [לא] נולד [עד] אחר חצות · בידוע שלא יראה היום שהיא קטנה כל שש שעות ונעלמת מעין כל: למאי נפקא מינה · למיחשב הרי על פי עדים אנו מקדשין: לאכחושי סהדי · אם נולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום עדי שקר הם: כ"ד שעי מכסי סיהרא · סמוך לחידושה מלפניו ומאחריו היא מתכסה מן העין מתוך קוטנה שש שעות לפני חדושה ושש שעות לאחר חדושה נעלמת מכל אדם קודם לכן ולאחר מכאן שתים עשרה שעות שהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב מתוך קוטנה וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח והיא לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית כך ראיתי ביסודו של רבי סעדיה ז"ל הילכך כשהישנה מתכסה במזרח אין החדשה נראית לבני מזרח עד כ"ד שעות וכשמתכסה מבני מערב אין החדשה נראית להן עד כ"ד שעות: לדידן · לבבל דקיימין במזרח: מכסיא שית מעתיקא · ולא יותר מה טעם מפני שהלבנה הישנה שלפני חדושה בקרן דרומית מזרחית ורואין אותה בני בבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה ולסוף שש שעות של חדושה היא עומדת בקרן דרומית מערבית ורואין אותה בני א"י הסמוכין למערב ולא בני בבל וכן כל י"ב שעות שאחר שש שעות הראשונות הרי שמתכסה החדשה מבני בבל י"ח שעות ולאחר י"ח שעות כבר גדולה היא ונראית בכל מקום: לדידהו שית מחדתא · כמו שפירשתי שלבסוף שש נראית לבני מערב: ותמניסר מעתיקא · כמו שפירשתי שהישנה בסוף תכליתה לעולם במזרח וכל שמונה עשרה שעות של ישנה מתוך קוטנה לא נראית במערב אבל קודם לכן גדולה היתה ונראית למרחוק: לאכחושי סהדי · אם יאמרו ראינו הישנה והחדשה בתוך עשרים וארבע שעות שקר העידו: עד ערב תשבתו · למדנו שהיום הולך אחר הלילה לענין המועדות: עד יום האחד ועשרים בערב · למדנו יציאת המועד בערב הרי שהלך היום אחר הלילה: חצות לילה איכא בינייהו · מאן דיליף מיום הכפורים הולך אחר תחילת הלילה דכתיב מערב עד ערב ולדידיה אם נראית הישנה אפילו בתחילת ליל שלשים שוב אין החדש מתקדש ביום שלשים ולמאן דיליף ממצות אין היום הולך אחר תחילת הלילה שהרי מצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות ובלבד שלא יאכל חמץ כדאמרינן בשילהי ערבי פסחים (דף קכ:) ומצות לילה ראשון חלוק מהם ונמשך עם הפסח הנשחט בארבעה עשר שהמצה נאכלת עמו חובה ולדידיה אפילו נראית הישנה בתחלת הלילה מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם צריכין אנו לקדשו ביום שלשים להרחיק יום הכפורים משבת: כל ספיקא לקמיה שדינן · אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות בי"ד ליום שלשים של אדר ושל אלול מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ביום עשרים ותשעה אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ביום ט"ו מספק שמא עיברו ב"ד את האדר וקבעו ניסן ביום שלשים ואחד וכן באלול: למימרא דחמיסר ושיתסר כו' · בניחותא כלומר אשמעינן רב נחמן הכי: דלמא חסרו לאב · ונמלא יום עשרים ותשעה באלול שלנו שעיברנו את אב היה יום שלשים שלהן וקבעו בו ראש השנה וכן לענין ניסן דלמא חסרו לשבט:

תרי

תוספות

צריך שיהא לילה ויום מן החדש כו' · הא דמאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לומר ראינו אע"פ שלא ראו הני מילי כשיום שלשים לילה ויום מן החדש:

חצות לילה איכא בינייהו · פי' בקונטרס שראה ביסודו של רבי סעדיה שהלבנה לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית וכשהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח ולכך הלבנה הישנה לבני בבל שבמזרח אינה מתכסה אלא שש שעות ולבני ארץ ישראל הרחוקים מתכסה י"ח שעות והחדשה אינה מתכסה לבני ארץ ישראל שבמערב כי אם שש שעות ולבני בבל הרחוקים מתכסה י"ח שעות ולמאן דיליף מיום הכפורים היום הולך אחר תחלת הלילה ואם נראתה הישנה בתחלת הלילה שוב אין מקדשין החדש ביום ולמאן דיליף מפסח לא חיישינן אלא שלא תראה מחצות הלילה ואילך ולפי שיטת הקונטרס משמע דלא חיישינן כלל בבני בבל אלא בבני ארץ ישראל דאע"ג דחזו בני בבל הישנה בלילה מקדשין בני א"י את החדש למחרתו ביום ולא חיישינן ובני בבל מונין יום הכפורים וכל המועדות מאותו היום שראו בני א"י החדשה אע"פ שהם ראו הישנה בלילה וזהו תימה ממאי דקרא קפיד אבני א"י ולא קפיד אבני בבל ועוד משהלבנה מתחלת להתחסר לעולם לא תראה עוד בתחלת הלילה עד שתתחדש שכך סדרה בתחלת לידתה יוצאה מביום ונראית בתחלת הלילה מעט ושוקעת ובלילה שלאחריו שוהה מעט יותר לשקוע ומוספת בכל לילה עד שתתמלא ואז יוצאה בתחילת הלילה וזורחת כל הלילה עד היום ושוקעת לאור הבקר ואח"כ מתחלת להתחסר ומאז שוהה לצאת תחלת כל הלילה ומוספת בכל לילה לשהות מלצאת יותר ויותר עד סוף החדש וכל מה שהיא מחסרת מן הלילה היא משלמת מן היום בין בתחלת החדש בין בסופו ויותר היה נראה לפרש דמיירי הכא לענין המולד דצריך שיהא לילה ויום מן החדש שיהיה המולד מבערב של עשרים ותשעה באדר שיהא יום שלשים ולילו הכל מן המולד החדש אבל אין המנהג כן דלא פסלינן מולד זקן אלא כשנולד אחר שמונה עשר וי"א דצריך לילה ויום מן החדש כלומר צריך שיהא סדר הקידוש לילה ויום ולא יום ולילה דאם היה המולד ביום קודם חצות וקדשוהו ב"ד נתקדשה לילה שלפניו ואם נולד אחר חצות ולא נראית ביום אין החדש מתקדש אלא למחר ואין יום זה שלפניו מתקדש עמו והייט דאבוה דר' שמלאי ולפירוש זה לא ניחא הא דקאמר איכא בינייהו חצות לילה דליכא מאן דאמר שמשתכה לא חייל יום טוב וראש חדש:

לוי

רבינו חננאל

ראיתי מחוי כשיקרא · אמר שמואל יכילנא לתקונת לכולה גולה כלומר יש בי כח לחשוב חשבון השנים ולתקן איזו שנה צריכה עיבור וכן בחדשים איזה חדש צריך להתעבר עד ביאת הגואל ויתישב הסנהדרין · א"ל אבא אבוה דר' שמלאי ידע מר הא דתני בסוד העיבור נולד קודם חצות או אחר חצות · פי' המסורות שהיא עכשיו בידינו שהנולד עד חצות וענין ד"ר וה"ח והצ"א ותרצ"ה ותקפ"ט שאלו הן עקרי החשבון לקבוע השנים ידע להו מר · ואם הדחויות שהן גטר"ד ובה"ו *) תקפ"ט · א"ל לא ידענא · א"ל ומדהא מר לא ידע איכא מילי אחרנייתא דתליין במסירתו ולא בחשבון בלבד ולא ידעינהו מר שמואל · פירוש שאם נולד קודם חצות מפני שלא יתכן להראות הלבנה לבני אדם בו ביום שלשים · ויש מי שאומר אלו כולסוגם ג"ם ר"ד שאם נדחות [בשני] הפשוטות ובה"י תקפ"ט לאחר העיבור כולו היה שמואל בקי בהן ודברים אחרים התלוין בחשבון שאמר לא ידענא והוא כגון זה שאמר מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כו' וכיוצא בו דברים אחרים כמו זה · אמר לו אבא אבוה דר' שמלאי דאי לא תימא הכי מה בין חצות לאחר חצות · כי סליק ר' זירא בא"י שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש · כלומר אין קובעין ר"ח בו ביום של מולד אלא אם היה המולד שעה ראשונה מן הלילה שנמצא היום והלילה כולו מן הלבנה החדשה · אבל אם היה המולד אח"כ אין קובעין ר"ח אלא למחר · וזה שאמר מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה נולד אחר חצות אינו נראה בו ביום כלל · ובא רב אשי ודחה וא' מסורת זה לאכחושי סהדי · פי' שאם נתברר מן החשבון שנולד אחר חצות ובאו עדים ואמרו שראיניהו בו ביום עדי שקר הן שאי אפשר כלל להראות בו ביום ולאו לקובעו ר"ח בו ביום הוא דשלח להו נולד קודם חצות כי הא דאמר ר' זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית(שית) מעתיקא וי"ח מחדתא · לדידהו שית מחדתא וי"ח מעתיקא · למאי נפקא מיניה · אמר רב אשי לאכחושי סהדי בו' · גם זה שאמר אבוה דר' שמלאי נולד קודם חצות וזה שאמר ר' זירא כ"ד שעי מיכסי סיהרא דבר זה לא נתברר אצלנו יפה לפיכך לא כתבנו בו פירוש **) · אמר מר צריך שיהא יום ולילה מן החדש כמו שאמרנו · כלומר היום שקובעין אותו ר"ח צריך להיות כ"ד שעה מן הלבנה החדשה · קרא מנא לן

ר' יוחנן אמר מערב עד ערב · ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא עד יום האחד ועשרים לחדש בערב · מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו כלומר זה דורש מזה הפסוק וזה דורש מזה הפסוק רשניהן דבר אחד אמרו · זה אין צריך פירוש · רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו · ר' יוחנן שאמר מערב עד ערב סבר אם נולדה הלבנה בתחלת שעה ראשונה של לילה קובעין בו ביום ר"ח דהא איכא מערב עד ערב · ור' שמעון בן לקיש כתיב שבעת ימים מצות תאכלו וכתיב בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב · וכתיב בפסח ואכלו את הבשר בלילה הזה · וכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה · וקיי"ל דהוא חצות לילה שנאמר ויהי בחצי הלילה · וגמר הלילה הזה של אכילת פסח מן הלילה הזה של עברת מצרים מה זה חצות לילה אף זה חצות לילה וכתיב בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו ש"מ שאכילת מצה אפי' עד חצות יצא י"ח · והנה לא אכל המצה ביום הראשון אלא מקודם חצות כמעט ונחשב לו יום שלם שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו · ש"מ שאם נולד הלבנה עד חצי הלילה יום שלם הוא ונמצא היום והלילה מן החדש וראוי אותו היום לקבעו ר"ח · וזהו פירושו חצות לילה איכא בינייהו ר' יוחנן בעי כ"ד שעות מן החדש · וריש לקיש אמר לך אפילו מחצי הלילה כשר: ירושלמי בסוף פרק אם אינן מכירין אותו משקיעת החמה אתה מונה ללבנה · א"ר סימון והיו לאותות ולמועדים ע"י זה וע"י זה כלומר זה יוצא וזה נכנס · א"ר יוחנן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ·

ר"ל

מסורת הש"ס

[בכורות כח:]

[בשאלתות איתא ליתא]

[בשאלתות איתא לשבט וכן גרסה מסכ"י ד"ה דלמא וכ"כ רש"י לקמן כ: ד"ה ספר]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נולד קודם כו' שהם במערב מתוך קוטנה אלא שש שעות אחר חדושה שהלבנה לעולם:

גליון הש"ס

גמ' לאכחושי סהדי · עיין לקמן כד ע"ב תד"ה ראינוהו:

*) נראה דצ"ל ובט"ו תקפ"ט וכ"ה בטור או"ח סי' תכ"ח ע"ש או דצ"ל ובה"י וכמו שכתב לקמן וסיימו הך **) עיין בבעל המאור מ"ש על זה.

קח א מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' יב: קט ב מיי' שם פ"ד הלכה ב:

תורה אור

תרי ירחי חסירי קלא אית להו לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר *בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא אמרי ליה אסהיד אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש [א]מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבי אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא איקלעו להההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ועבדי חד יומא ולא אמרו להו ולא מידי שמע רבי יוחנן ואיקפד אמר להו לאו אמרי לכו היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה ר"נ יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי לאורתא אתא ההוא גברא א"ל למחר יומא רבה במערבא א"ל מהיכא את א"ל מדמהריא א"ל דם תהא אחריתו קרי עליה °קלים היו רודפינו [ב]שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להההיא שתא ולא תחוש לה דכתיב *°שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן אמר להו רב נחמן להנהו נחותי ימא אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא בעירו חמירא אימת משלים בחמיסר והא אנן מארביסר מבערינן לדידהו דמגלו להו עלמא מארביסר משלים:

מתני'

(איכה ד) (דברים טז)

רש"י

תרי ירחי חסירי קלא אית להו · דשבט חיסרו ממה שפסק כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם איתא דחסרוהו לשבט כבר יצא הקול לפני הפסח ובא אצלנו אף למקום שאין שלוחי ב"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואב שהרי תמוז תמיד חסר: בסים תבשילא דבבלאי · אכלו לחם למעדנים ביוה"כ שבא"י שהרי ב"ד עיברו את החדש [א] והיו מתענים: אסהיד · וקבל עליו ולא נאכל: לא שמעתי מפי ב"ד מקודש · לא אעיד לכם דאמרי' לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מבערב כגון אם לא קדשוהו ביום ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אבל על ניסן ותשרי אע"פ שיודעין שיקדשוהו למחר ביום ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי ב"ד שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם: דמטו שלוחי ניסן · שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין כדתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים בינתים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין בו: ליעבדו תרי יומי יטבי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעתו: גזירה ניסן אטו תשרי · שאם תנהיגם לעשות בניסן יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו: רבי אייבו ור' חייא בר אבא · תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם: עבדו יומא חדא · בני המקום: יתיב בתעניתא תרי יומי · עם לילותיהם שמא עיברו ב"ד את אלול והוא עשירי שלהן: דם תהא אחריתו · הריני מת על ידך שהזקקתני להתענות ב' ימים וב' לילות דם תהא אחריתו נוטריקון של דמהריא: כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן · שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ט"ז וקיימא לן דיום התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' יג·) כמלאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל: עברה להההיא שתא · כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (שם:): ולא תחוש לה · למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותייהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב (א) את חדש האביב שיהא בחידוש ואביב הוא יום תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס בו שניסן קרוי אביב על שם בישול התבואה ובישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקיץ והחורף אחר חשבון החמה הם והזהירך הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יום למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיום י"ד ואילך ישנה היא ואילו היה תקופת ניסן ביום ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר וצריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני כמלא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם) אליבא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה: שמור אביב של תקופה · דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה: סיהרא דמשלים ליומא · שהירח משלים מאורו עם הנץ החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

מתני'

תוספות

לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי · אחד עשר היה לבני בבל ועשירי לבני ארץ ישראל דעברוה לאלול ומתוך התמוה בא דהא יוה"כ הוה א"נ ביוה"כ של בני בבל בא סמוך לחשכה והוא היה ערב יוה"כ לבני א"י ואמרו לו אסהיד לן כלומר ונאסור לאכול גם עתה דיוה"כ הוא אמר להם לא שמעתי מפי ב"ד מקודש שילא ביום ל' של אלול סמוך לחשכה שלא היה שהות ביום לבא ולקבל עדותן וידע שלא יקדשוהו עד למחר ביום ל"א אבל לא המתין עד למחר שישמע שיקדשוהו ואין מעידין עד שישמע מב"ד מקודש כדלקמן(ע"ב) אע"פ שידוע שלמחר יקדשוהו וא"ת והיאך יניחם לאכול ויש כאן ודאי איסור כרת דאורייתא וי"ל התנן לקמן בפרק שני (דף כה· ושם) אשר תקראו אתם מקראי קדש בין בזמנן בין שלא בזמנן ואמרינן בגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים ואפי' מוטעין והא דאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין דף קא: ושם) גבי שגג ביוה"כ פטור דגזירה הוה ויוה"כ דההיא שתא שבתא הוה ולא אמרינן אתם אפילו מזידין התם הוקבע להם החדש בזמנו ומפני הגזרה לא עשו יוה"כ בעשירי ועשאוהו ביום השבת שלא ישתכח ואין יוה"כ אלא בעשרה בתשרי אבל הכא להם היה עשירי ולא דמי נמי לההוא דפ"ק דסנהדרין (דף יב: ושם) שבקש חזקיה רחמים על עצמו דכתיב כי אכלו הפסח בלא ככתוב וגו' ומפרש שעיברו השנה ביום ל' של אדר ואסור הואיל וראוי לקובעו ניסן ולא אמרינן אתם אפי' שוגגים כו' משום דלא שייך אלא כגון יום ל' או יום ל"א כשקובעין באחד מהן ר"ח לחסרו או לעברו שלא כדין או על פי עדות שקר:

כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן · שתקופת ניסן נופלת ביום ט"ז וקיימא לן (סנהדרין דף יג·) יום תקופה מתחיל כמלאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר ולא שיתסר בכלל עברה להההיא שתא משום דכתיב שמור את חדש האביב אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן ומיום י"ד ואילך ישנה היא ואילו היתה תקופת ניסן נופלת ביום ט"ו לא הייתו צריכין לעבר השנה אלא נעבר אדר ונדחה ניסן יום אחד ותפול התקופה בי"ד כך פי' בקונטרס (והתם בסנהדרין (דף יג·) בתקופת תשרי איירי דפליגי התם אי בעינן כולה אסיף בתקופה חדשה או מקצתו) ושמעתין דהכא אתיא כאחרים דאמרינן התם אחרים בתקופת ניסן (הוו) קיימי ומייתי דרשה דהכא וקשיא לפירוש הקונט' דבפ' היו בודקין (שם דף מא:) משמע דיום ט"ו של חדש הוי מן החדש דקאמר עד מתי מברכין על החדש נהרדעי אמרי עד י"ו לכך צריך לפרש דהכא קאמר עד דמשכה שיתסר אפילו ע"י עיבור אדר א"כ דמשכה עד שיתסר ושיתסר בכלל הייתו כגון דנפלה תקופת ניסן בשבסר דכי מעברת נמי לאדר הרי היא נופלת בשיתסר ואין כאן אביב כלל בחדש ניסן ואין להקשות דלעבריה לאדר ולשבט*) דהתנן בפרק אין נערכין (ערכין ד' ח: ושם) אין פוחתין מד' חדשים מעוברין בשנה ולא יותר מח' ומפרש בגמ' (שם דף ט·) דלא נראה לעבר יתר על שמונה ומוקי לה בשנה מעוברת אבל בפשוטה יותר על שבעה:

עברה להההיא שתא ולא תחוש לה · תימה דתניא בפ"ק דסנהדרין (דף יא: ושם) על ג' סימנין מעברין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין על אחד אין מעברין ורשב"ג דאמר התם על התקופה איבעי לן על התקופה שמחין או דילמא מעברין וקיימא בתיקו וי"ל דהתם בתקופת תשרי איירי אבל הכא בתקופת ניסן דעליה לבדה מעברין וצריך טעם כיון דמקרא קא דרשי הכא והכא מאי שנא:

*) אולי צ"ל ולשבט על

רבינו חננאל

ר"ל אמר החדש הזה שיהא כולו מן החדש וגמר הזה הזה א) היכי תקשי לןדר"ל אדר"ל·כל ספיקא לקמיה (כי) שרינן פשוטה היא· לוי אקלע לבבל בי"א בתשרי. פי' בא ברוגית או בביצית בי"א בתשרי בבבל וא' בסים תבשילא דבבלאי כלומר תבשילם נודף · והוא היום יום כפור · כלומר כי עברו אלול שנמצא י"א בבבל עשירי לירושלים · ועל זה הענין נעשה סוכות· אמרו לו תעיד ונשלים הצום היום · אמר להם לא שמעתי מב"ד מקודש· כלומר שמעתי להם כי רצונם לעבר אלול ולוי דאקלע בבבל בי' במרחשון ואמר להו היידנא יומא רבא במערבא · פי' שנה מעוברת היתה שנמצאת עשרה במרחשון כי הן עשרה בתשרי · והיום יום כפור · ואמרי ליה ב) העידו שעיברו השנה הזאת ואמר לא שמענו מב"ד מקודש . ואמרינן שמא לא עיברו שלוחי ניסן מהלכין לא פחות מי"ב יום · ושלוחי תשרי פעמים שאין מהלכין אלא עשרה ימים מפני כי שובתין בר"ה וביוה"כ ובשבת נמצאו אלו שלוחי ניסן מגיעין למקומות רחוקים מה שאין שלוחי תשרי מגיעין בהן · רבה הוה רגיל יתיב בתעניתא תרי יומי וזימנא חדא אשתכח כוותי' כי עיברו ליה לאלול והיה יום כפור בי"א בתשרי דהוה מחמר אנפשיה ונקים תרי יומי ומלתא יתירתא עבד ולא חובה הוא עליו שלא היה לו לחוש · ואם חשש מדה יתירתא עשה ולא שיבח בה · רב נחמן יתיב תעניתא ביומא דכפורי לאורתא אתא ההוא גברא א"ל למחר צומא רבא במערבא כו' · פשוטה היא · שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כי מצית דמשכה תקופת טבת עד ט"ז בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה · דכתיב שמור את חדש האביב וגו' שמור חדשו של אביב · שתהא נופלת בו · כלומר לא יהא אביב קרב אלא בתקופה הרשה' זה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים · וזה אחד מן הדברים המסורים בידי ב"ד בזמן שהיה האביב קרב' אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח רב הונא · ואע"ג דלית לן ספק בזמן הזה

א) נ"ל דצ"ל כי היכי דלא תקשה לן מדר"ל אדר"ל . וכוונת רבינו בזה דדרשה שאמר בירושלמי אליבא דר"ל ודרשה דילן אליבא הכל אחד והיינו דגמר הזה הזה מפסח והו"ק · ב) בפירוש על ר"ה המיוחס לר' ב"ש ז"ל איתא דאמרו ליה דאסהיד דהיום י' בתשרי ע"ש .

מסורת הש"ס

[פי' תוס' שבת יב: ד"ה רבי יונתן]

סנהדרין יג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולא תחוש כו' דמסייע להו קרא דכתיב שמור את חדש:

הגהות מהר"י לנדא

[א] רש"י ד"ה בסים כו' שהרי ב"ד עיברו את אלול והיו מתענים: כצ"ל

כת"י אינו

עין משפט נר מצוה

קי א ב מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ג :
קיא ג מיי' שם הלכ' י :
קיב ד מיי' שם הלכה ט :
קיג ה מיי' שם הל' ד :

מסורת הש"ס

תורה אור

מתני' *על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי שבהן שלוחין יוצאין לסוריא ובהן מתקנין את המועדות *וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן: גמ' על ב' חדשים ותו לא *ורמינהו על ו' חדשים השלוחין יוצאין אמר אביי ה"ק על כולן שלוחין יוצאין מבערב על ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש תניא נמי הכי על כולן יוצאין מבערב על ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ת"ר מנין שמחללין עליהן את השבת ת"ל °אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם (ויקרא כג) יכול כשם שמחללין עד שיתקדשו כך מחללין עד שיתקיימו ת"ל אשר תקראו אותם על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן: וכשהיה בהמ"ק קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן: ת"ר בראשונה היו מחללין אף על כולן משחרב בית המקדש אמר להן רבן יוחנן בן זכאי וכי יש קרבן התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד: מתני' *בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם ר"ע בלוד שלח לו ר"ג אם מעכב אתה את הרבים *נמצאת מכשילן לעתיד לבא: גמ' מאי משמע דהאי עליל לישנא דמיגלי הוא א"ר אבהו אמר קרא °אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב) *רב ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה *חסר אחד שנאמר °ותחסרהו מעט מאלהים (שם ח) °בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (קהלת יב) °ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד) וחד אמר בנביאים לא קם במלכים קם אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה ב"ק ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת °על פי שנים עדים וגו': (שם יז)

מעשה

רש"י

מתני' על שני חדשים מחללין את השבת · עדים שראו את החדש: שבהם שלוחים · ב"ד שולחין לסוריא להודיע לגולה יום קביעותם הלכך חשיבי ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהם ולא איכפת למלאן ולחסרן ע"פ עדים אך שני חדשים אלו העמידום על דין תורה שכל המועדות תלויין בהן: תקנת קרבן · של ר"ח שיקריב בזמנו: גמ' ותו לא · נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקתני שבהן שלוחים יוצאים לסוריא: שלוחין יוצאין מבערב · כגון נראה בעליל ביום כ"ט או בליל שלשים דודאי יקדשוהו ב"ד מחר א"נ בחדש מעובר דפשיטא לן שביום ל"א יתקדש (א) משלא נתקדש בזמנו שלוחין יוצאין מב"ד ואין ממתינין עד למחר שישמעו מקודש מפי ב"ד כדאמרינן לקמן (דף כד·) ראש ב"ד אומר מקודש ויעידו לגולה: על ניסן ועל תשרי · אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש הלכך בשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת השלוחין שאין השלוחין מחללין שבת לצאת היום וכשלא יבאו העדים היום יתעבר החדש והכל יודעין שהם קדשוהו למחר והשלוחים יצאו משתחשך לומר שעיברו את *אלול אבל בניסן ותשרי אם לא יבאו העדים היום ויתעבר החדש לא יצאו השלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה נמצאו ממעטין את הלוכן מהלך לילה ויותר כיצד אם יבאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת ויהא פסח בשבת יש זמן לשלוחים מהלך י"ב יום שלימים שהרי למ"ש יצאו וילכו כל ימי החול של ב' שבועות הללו שלימים ואם לא באו העדים היום לא יצאו השלוחים עד מחר ועל כרחם שבת של ערב הפסח ישבותו נמצא שלא הלכו י"ב ימים שלימים וא"ת היאך הוא תולה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל טעם החילול כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא כדקתני ובהן מתקנין את המועדות דרחמנא אמר אשר תקראו אותם במועדם (ויקרא כג) אפי' בשבת ויציאת השלוחים דקתני אינו אלא לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת דיש דברים שאין הטעם תלוי בהם והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפותו כאותה ששנינו בסנהדרין (דף יא·) אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד מהודעין אנחנא לכון דגוזלייא רכיכין ואמריא דערקין כו': אשר תקראו אותם במועדם · הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן מקרא קודש היינו קדוש ב"ד: יכול כשם שמחללין · העדים כדי שיתקדשו בזמנן: כך מחללין · השלוחים עד שיתקיימו המועדות בזמנן: מתני' *נראה בעליל אין מחללין · לפי שאין צורך: ארבעים זוג · שני עדים זוג אחר זוג: גמ' בעליל לארץ · גלוי לכל: חמשים שערי בינה כו' · סיפיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל מזוקק שבעתים שבע שביעיות והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה למדנו שחמשים נבראו שהרי מעט נחסר מאלהים: דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים וגו' · במזמור מה אנוש כי תזכרנו:

תוספות

על שני חדשים מחללין את השבת · פי' בקונטרס ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהן לא איכפת לן אי למלאן אי לחסרן ע"פ עדים וקשיא דבגמרא תניא מנין שמחללין את השבת ת"ל אלה מועדי ה' והאי קרא בניסן ותשרי כתיב וי"ל דמ"מ כל ר"ח איתרבי מדאיקרי מועד כדאיתא בפ' כיצד צולין (פסחים דף עז·) גבי דחיית שבת וטומאה שעירי ראש חדש איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד קמ"ל דר"ח נמי מועד איקרי וכדאביי:

על ניסן ותשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש · והשתא מתניתין דקתני שבהן שלוחין יוצאין היינו לאחר שישמעו מפי ב"ד מקודש ונתינת טעם הוא דלכך מחללין עליה השבת עדים שראו את החדש ופירש בקונטרס דבשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת שלוחין שאין מחללין השלוחין לצאת בשבת היום וכשלא יבואו עדים היום יתעבר החדש והכל יודעים (*שיום) קדשו למחר והשלוחים יוצאים משתחשך לומר שעברו את החדש אבל בניסן ותשרי אם לא יבאו עדים ויתעבר החדש לא יצאו השלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה נמצאו ממעטים הלוכן מהלך לילה ויותר והדבר תימה פירושו שתלה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הא כי מקלע יום שלשים דאלול בשבת וראו עדים את החדש על כרחן צריכין לחלל ולבא בשבת דאי מאחרים עד אחד בשבת היה מקלע יום ערבה בשבת ודחינן ליה משום ערבה כדאמרי' בפ' (החליל נד) [לולב וערבה](סוכה מג·) ומיהו אניסן ודאי צריך טעם ובמתניתין פי' הקונטרס שבהן שלוחין יוצאים הלכך חשיבי כלומר לפי שהשלוחים יוצאים בהן משום תקנת מועדות ראוי לעדים לחלל עליהם שבת כדי שיקבעו מועדות בזמנן וכאן נמי פי' הקונטרס עדיין טעם החילול שיתקדש החדש בזמנו כדקתני ובהן מתקנין את המועדות דרחמנא אמר אשר תקראו אותם אפי' בשבת ויציאת שלוחין דקתני אינו אלא לייפות וליישב טעם החילול בשביל זאת שיש דברים שאין הטעם תלוי בהן והן נעשין סעד לדבר ליישבו ולייפותו כאותה ששנינו בפ"ק דסנהדרין (ד' יא·) אין מעברין השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד מהודעין אנחנא לכון דגוזלייא רכיכין ואם תאמר ומה טעם דמתניתין לניסן ותשרי עד שישמעו מפי בית דין מקודש בשלמא היכא דנראה בעליל ביום כ"ט או בליל ל' אע"ג דודאי יקדשוהו ב"ד למחר אין יוצאין עליו לאלתר חיישינן דלמא מימלכי ב"ד ומעברי ליה ואתי לקלקולי מועדות אלא היכא דלא קדשוהו ביום ל' ליפקו ביום ל"א שא"א לדחותו יותר מיום ל"א ויש לומר דגזרו האי [אטו האי] משום דבשאר חדשים יוצאים אזה וזה מבערב :

ופסלו

[צ"ל שביום]

[ידיעת ה' על אמיתתו כדכתיב ותחסרהו מעט מאלהים · כ"כ הר"ן]

לעיל יט: · לעיל כ· · לעיל יח· · ס"א החדש מנחות סד: שבת קלג: · [לקמן לב:] · [נדרים לח· ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שלוחין יוצאין כו' שביום ל"א יתקדש כשלא נתקדש בזמנו כו' ויעידו לגולה כו' הוא דבר אחר :

רבינו חננאל

הוה עברינן כי הא דמיפרשא בתחלת י"ט דלא נקטינן האידנא תרי יומי אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם : מתני' על ב' חדשים מחללין את השבת על ניסן כו' · סוד העיבור שהיה מסור לב"ד להקריב מוסף ר"ח על הראייה וכיון שמוסף ר"ח קרב אפי' בשבת לפיכך הותרה שבת גבי עדי החדש לבוא מחוץ לתחום ולהעיד כדי להקריב מוסף החדש בזמנו בכל חדשי שנה · וזה בזמן שהיה בהמ"ק קיים אבל עתה אין מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד שצריכין לקרוא המועדים שכתוב בהן במועדם · וכ"מ שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת הוא · וכתיב אשר תקראו אותם במועדם · פי' ולמה באלו ב' החדשים מחללין עליהן עדי החדש את השבת מפני שאע"פ שאין בהן בזמן הזה קרבן יש בהן קריאת המועדים · שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם · וכל מקום שכתוב בתורה במועדו כגון הפסח והתמיד שכתב בהן במועדו ומחללין עליהן השבת · קריאת המועדים כיון שכתוב בהן במועדם מחללין עליהן השבת וראת בקריאתם שכתוב במועדם מחללין אבל בקיומן שאין כתוב בהן במועדם אין מחללין · וכך פירשו חכמים בקריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן · וכן אין שלוחין יוצאין אלא באלו ב' חדשים על ניסן ועל תשרי מפני שמחללין השבת עליהן · העדים שראו הלבנה לילי שבת שבאין בשבת להעיד והתנן על ו' חדשים שלוחין יוצאין ופריק אביי על אלו ו' חדשים השלוחין יוצאין מבערב ועל ניסן ועל תשרי (מפני שמחללין) עד שישמעו מפי ב"ד מקודש · תניא נמי הכי כו' · ת"ר מניין שמחללין עליהן השבת ת"ל אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר וגו' פי' כיון שפירש הכתוב בקריאת המועדים הללו מחללין עליהן את השבת · כשם שמחללין את השבת על התמיד ועל שחיטת הפסח דכתיב בהן במועדו כן דרשינן על המועדים · דכל היכא דכתיב במועדו דרשינן ביה במועדו ואפי' בשבת· וקריאת המועדים א) בכל עת הוא בשני החדשים הללו בהקרבת הקרבן בכל ולא משום שראיית החדש עיקר אלא אפי' בזמן שידוע לב"ד כגון בזמן הזה התקינו להן הלא תראה ב) שהיו אחר חורבן הבית מחללין על כל החדשים אמר להן ריב"ז וכי יש עכשיו קרבן התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ותשרי בלבד · פי' בעליל בפרהסיא כדכתיב בעליל כלומר מפורסם לעם הארץ כתיב אמרות ה' אמרות וגו' · פי' כמו כסף צרוף מזוקק שבעתים · כל מה שתצרפנו מוסיף זיקוק פי' שבעתים שבע פעמים שבעה הרי מ"ט וניתנו לו למשה ה' מזוקקין מ"ט שערי בינה וכיון דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים אין מעט פחות משער אחד לפיכך אמרו נ' שערי בינה נבראו בעולם למלאכי האלהים וכולן ניתנו לו למשה חוץ מאחד מהן ופשוטה היא · בקש קהלת למצוא דברי חפץ · בקש להיות כמשה · שנאמר ה' חפץ למען צדקו וגו' נמצאת גדולת התורה אינו אלא במשה · בקש זה להיות כמותו יצתה ב"ק וא"ל כתוב יושר דברי אמת · כלומר כתיב בספר הישר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה לא בנביא ולא במלכים · ומ"ד במלכים קם · בקש קהלת למצא [דברי חפץ] בקש לדון דינין שבלב · בלא עדים ובלא התראה · יצתה ב"ק כו' :

א) אולי צ"ל וקריאת המועדים בשני החדשים הללו הוא הקרבת הקרבן בכל עת ולא משום וכו'. ב) אפילו אחר החורבן וכו' או דצ"ל שלא קראה דגם בזמן הבית היו אחר חורבן וכו'.

תורה אור

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר"ע כו': תניא אמר רבי יהודה ח"ו שר"ע עיכבן אלא שזפר ראשה של גדר עיכבן ושלח רבן גמליאל והורידוהו מגדולתו: **מתני'** א אב ובנו שראו את החדש ילכו לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסל אחד מהן יצטרף השני עם אחר ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש א"ר יוסי מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו: **גמ'** א"ר לוי מאי טעמא דר"ש דכתיב (שמות יב) °ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכם ורבנן עדות זו תהא מסורה לכם: א"ר יוסי מעשה בטוביה הרופא כו': אמר רב חנן בר רבא הלכתא כר"ש א"ל רב הונא לרב חנן בר רבא רבי יוסי ומעשה ואת אמרת הלכתא כר"ש אמר לו *והא זמנין סגיאין אמרית קמיה דרב הלכתא כר"ש ולא אמר לי ולא מידי א"ל היכי תנית א"ל אפכא א"ל משום הכי לא אמר לך ולא מידי אמר טבי בריה דמרי טבי אמר מר עוקבא אמר שמואל *הלכתא כר"ש: **מתני'** * ב אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית ג ועבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשירין לה: **גמ'** הא אשה כשירה לה אף הן כשירין לה אמר רב *אשי זאת אומרת * ד גזלן דדבריהם כשירין לעדות אשה: **מתני'** ה מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכים אותו על החמור אפי' במטה ואם צודה להם לוקחין בידן מקלות ואם היתה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החדש שנאמר (ויקרא כג) °אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

אם א אינן מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו ב בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו הבייתוסים התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין: **גמ'** מאי אחר חד וחד

רש"י

מעשה ועברו יותר מארבעים זוג וכו': שזפר · קן שמו: **מתני'** אב ובנו שראו את החדש כו': שאם יפסל · יכשל בפיו כשיבדקוהו כדלקמן (דף *כה:): **גמ'** תהא כשרה בכם · ואע"פ שהם אחים: תהא מסורה לכם · נתשובי הדור אני מוסר שיקבלו העדות ויקדשו החדש ולא להכשיר קרובים בה: היכי תנית · מתניתין קמיה דרב מי המכשיר ומי הפוסל: איפכא · תנינא ר' יוסי אומר אב ובנו וכל הקרובים כשירין א"ר ש מעשה בטוביה כו': א"ל משום הכי · דאפכת דר"ש לרבי יוסי לא אמר לך מידי כי אמרת הלכה כרבי (*יוסי) דהיינו דר' (*שמעון): **מתני'** אלו הן הפסולין כו': בקוביא · חתיכות של עצם שמשחקין בערבון ואמור רבנן אסמכתא לא קניא והרי הן גזלנין מדרבנן דמדאורייתא *אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב (שמואל ב כג) ויגזל את החנית מיד המצרי: ומלוי ברבית · לאו גזלן דאורייתא הוא ומפסליה משום אל תשת עד חמס (שמות כג) דהא מנפשיה יהיב ליה: מפריחי יונים · הייט נמי כעין קוביא אי תקדמיה יונך ליוני: וסוחרי שביעית · שעושין סחורה בפירות שביעית דרחמנא אמר (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה (ע"ז ס"ב.) ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשדום להיות מעידים שקר ע"י ממון ושוחד: והעבדים · פסולי דאורייתא הוא ק"ו מאשה כדאמרן בב"ק (דף פח.): **גמ'** הא אשה כשרה לה · כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה: לעדות אשה · להתירה להנשא ודוקא גזלן דדבריהם אבל גזלן דאורייתא דחליף לעבור בפרהסיא לא הכשירו חכמים לעדות אשה ואע"פ שהכשירו את העבד ואת האשה דפסולי דאורייתא: **מתני'** מי שראה את החדש כו': מרכיבין אותו · אף בשבת: ואם צודה להם · אם יש אורבים בדרך כמו ואתה צודה את נפשי (שמואל א כד) והבייתוסים והכותים הם היו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את חכמים:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

אם אין מכירין אותו · אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: משלחין · ב"ד שבעירו: אחר עמו · להעיד עליו לפני ב"ד הגדול (שמקדש) את החדש: משקלקלו הבייתוסים · מפרש בגמרא: **גמ'** וחד

תוספות

ופסלו את עבדו · סברי לה כר"ש דמכשיר בקרוב והחדש הזה לכם היינו בכם ודרשינן נמי כשרין ומיוחסין למעוטי גר וממזר כדדרשינן מאתך בדומין לך בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לו:): **אלו** הן הפסולין · בגמרא משמע שכל הפסולים דמתניתין דרבנן דאמרי' עלה זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה והשתא משחק בקוביא למ"ד בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד:) לפי שאין עוסקין בישובו של עולם ניחא ולמ"ד נמי משום דהויא אסמכתא אין נחשב גזלן בעיניו כיון דמדעתו נותן ומלוה ברבית שאינה קצוצה דרבנן ואפי' ברבית קצוצה נמי לא משמע ליה לאינש איסורא כשנותן לו מדעתו אלא א"כ ממשכנו על כרחו ומפריחי יונים למ"ד אי תקדמיה יונך ליוני היינו משחק בקוביא ולמ"ד ארא אין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום בעלמא וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה ור' היא כדאשכחן בפרק השולח (גיטין דף לו.) א"נ בסחורה דרבנן כי ההיא דזה בורר (סנהדרין דף כו.) גבי ממליאי מעות לעניים ואזלי עניים ואספו ומייתי שאין זו סחורה גמורה דאזלי בשליחותייהו והא דמשמע בפרק לולב הגזול (סוכה דף לט. ושם) דמותר למכור פירות שביעית לע"ה גבי מבליע לו דמי אתרוג בלולב משום דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה אבל משום סחורה לא אסור ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) נמי פריך ונזבנינהו לכהן בדמי תרומה גבי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה של שביעית וי"ל בדבר המלקט ע"מ לאכול והותיר מותר למכור וכן פורע חובו בפרק בתרא דע"ז (דף סב. ושם) דאסור משום לאכלה ולא לסחורה משמע כדפרשינן ואפשר דלוקח ע"מ לאכול לא חשיב סחורה אא"כ לוקח בזול ע"מ למכור ביוקר שקונה להרויח ובמסכת שביעית (פ"ח משנה ד) פירש *דין סחורה ע"פ הירושלמי ועבדים בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו:) לא תני להו דפסולין דאורייתא אבל הכא איצטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עבירה מיפסלי תכשרי לעדות החדש מידי דהוה אקרובים לר"ש: **מחללין** את השבת · עדים שראו את החדש ואפילו עדים המעידים עליהם בשאין ב"ד מכירין עדי החדש מחללין את השבת להעיד עליהם כדמוכח בריש פרק שני שהלך ר' נהוראי אצל העד באושא בשבת להעיד עליו:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

משלחין עמו אחר להעידו · ואותו אחר נמי מחלל עליו את השבת כדפירשנו לעיל בסוף פרק ראשון:

מסורת הש"ס

[ת"י כד.]

[צ"ל שמעון]

[ב"ק עט:]

[ב"ב סה. ע"ש בפירוש הרשב"ם]

סנהדרין כד: [כז: עירובין פב.]

[גי' הרי"ף והרא"ש בסוף יבמות רב מנשה וכ"א ביבמות כה. עי' תוספות חולין ד ד"ה מכניס]

עין משפט נר מצוה

קיד א מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש ה"ח:
קטו ב מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טור וש"ע ח"מ סי' לד סעי' י וסעי' טז:
קטז ג מיי' שם פ"ט הלכה א טוש"ע שם סעיף יט:
קיז ד מיי' פי"ב מהל' גירושין הלכה טז סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן יז סעיף ג:
קיח ה מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש ה"ד:
א ו מיי' שם הלכה ג:
ב ז מיי' שם פ"ב ה"ב:

רבינו חננאל

מתני' מעשה שעברו יותר מם' זוג כו': ירושלמי וכל המעכב את הרבים מעשות מצוה [צריך] נדוי: [מתני'] אב ובנו שראו את החדש כו' עד ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש ומ"ט דר' שמעון דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם וגו' כלומר עדות החדש תהא כשרה בכם ואע"פ שאתם קרובין ורבנן עדות זו מסורה לכם וקי"ל דכל הקריבין *) וכל הפסולין לעדות החדש: [מתני'] ואלו הן הפסולין השוחק בקוביא כו' זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף אלו כולן אינן כשרין לה וכיון שהאשה פסולה לעדות החדש · אף אלו הזכורין במשנתנו וכיוצא בהן פסולין לעדות החדש ודייקינן מינה הא עדות שהאשה כשרה לה כגון מיתת הבעל שאפילו הנשים כשרות כדתנן באחרית יבמות הוחזק להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה כו' גם הפסלין הללו כשרין להעיד כי מת בעלה של זו ותנשא על פיהן וא"ר מנשה זאת אומרת כלום' נתברר לנו מדיוקא של משנה כי גזלן דרבנן כגון משחק בקוביא וכיוצא בהן שהן פסולין מדרבנן כשרין להעיד כי מת בעלה של זו דהא הנשים נאמנות בעדות זו ואוקימנא בפרק דיני ממונות בשלשה לר"מ דאמר עד זומם פסול לכל התורה והלכתא כוותיה: [מתני'] מי שראה את החדש כו' לא מיתוקמא בזמן הזה אלא בניסן ותשרי בלבד:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

אם אין מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו כו'. אוקימנה מאי אחר דתני במתניתי'

*) נראה בעור דצ"ל וקיי"ל דכל שקרובין פסולין לעדות החודש

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ג :
ד ב מיי' שם הל' יד :
ה ג מיי' שם פ"ג ה"ב :
ו ד מיי' שם פ"ג ה"ח :

וחד מי מהימן והתניא מעשה שבא הוא ועדיו עמו להעיד עליו אמר רב פפא מאי אחר זוג אחר ה"נ מסתברא דאי לא תימא הכי אם אינן מכירין אותו מאי אותו אילימא אותו חד וחד מי מהימן °משפט כתיב ביה [תהלים פא] אלא מאי אותו אותו הזוג ה"נ מאי אחר זוג אחר וחד לא מהימן והתניא *מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא אמרי רבי נהוראי °*סהדא אחרינא הוה בהדיה והא דלא חשיב ליה משום כבודו של רבי נהוראי רב אשי אמר רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה באושא ואזל רבי נהוראי לאצטרופי בהדיה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא מספיקא לא מחללינן שבתא [א]קמ"ל כי אתא עולא אמר קדשוה לירחא במערבא אמר רב כהנא לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן [ב]אלא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן מ"ט *כל מילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי תניא נמי הכי בא אחד (א) בסוף העולם ואמר קדשו ב"ד את החדש נאמן : בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם וכו' : תנו רבנן מה קלקול קלקלו הבייתוסין *[ג]פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים שכרו שני בני אדם בד' מאות זוז אחד משלנו ואחד משלהם שלהם העיד עדותו ויצא שלנו אמרו לו אמור כיצד ראית את הלבנה אמר להם עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו שהוא רבוץ בין ב' סלעים ראשו דומה לעגל אזניו דומין לגדי קרניו דומות לצבי וזנבו מונחת לו בין ירכותיו והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחורי ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז צרורין לי בסדיני אמרו לו מי הזקיקך לכך אמר להם שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את חכמים אמרתי אלך אני ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנין ויטעו את חכמים אמרו לו מאתים זוז נתונין לך במתנה והשוכרך ימתח על העמוד באותה שעה התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין : **מתני'** * [ד]בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר השלישי ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה לסרטבא ומסרטבא לגרופינא ומגרופינא לחורן ומחורן לבית בלתין ומבית בלתין לא זזו משם אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש : **גמ'** מאי משמע דמשיאין לישנא דיקוד הוא דכתיב °*וישאם דוד ואנשיו [שמואל ב ה] ומתרגמינן ואוקדינן דוד ת"ר *אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין לאור עיבורו למימרא דאחסר עבדינן אמלא לא עבדינן מ"ט א"ר זירא גזירה משום ר"ח חסר שחל להיות בערב שבת אימת עבדי באפוקי שבתא (ב) דאי אמרת נעביד נמי אמלא אתו למיטעי

תוספות

וחד מי מהימן · תימה כי לא מהימן נמי מחלל את השבת נילך שמא יצטרף עם אחר כדתנן בפ"ק (לעיל ע"א) גבי אב ובנו דילכו לא מפני שיצטרפו זה עם זה אלא שאם יפסל האחד שיצטרף השני עם אחר ונראה דלא מקשה היאך אחר מחלל שבת כיון דלא מהימן לחודיה אלא מקשה על לישנא דמתני' דנקט אחר דמשמע דחד מהימן :

אלא מאי אותו אותו זוג · תימה מאי קאמר אני יכול לומר אחד מאותו הזוג : **סהדא** אחרינא הוה · י"ל דמיירי בעד אחד שראה החדש שהלך רבי נהוראי להצטרף עמו ולהעיד נמי על החדש והא דקתני בברייתא להעיד עליו אחדש קאי אבל בירו' ובתוספתא (פ"א) מוכח בהדיא דבהכרת העד מיירי שהלך ר' נהוראי להעיד עליו דכשר וכן פרש"י וקאי פירכא דאי הכי אתרי שינויי :

להטעות את חכמים · שאירע יום ל' של אדר בשבת ולא נראה החדש בזמנו וביתוסין מתאוין שיהא יום א' של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהיו דורשין ממחרת השבת שבת בראשית כמשמעו כך פי' בקונטרס וא"ת ומה מרויחים והלא מתקלקלין לענין פסח וי"ל דלא חשיבי ליה קלקול משום דדרשי *אתם [קדושין כט.] ואפי' מזידים : **מוליך** ומביא מעלה ומוריד · בירושלמי משמע כדי שלא יטעו לומר שהוא כוכב דא"ר אסי חזינא כוכבא דנחית וסליק חזינא כוכבא דאזיל ואתי : **גזירה** משום ר"ח חסר שחל להיות בע"ש · ה"נ הוה מצי למימר משום ר"ח מלא שחל להיות בשבת מהני טעמי דמפרש : והא

רש"י

וחד מי מהימן · להכשירו לזה בחזקת נאמן : מעשה שבא · העד לפני ב"ד בשבת להעיד על החדש : ועדיו עמו · להחזיקו נאמן : חד מי מהימן · לעדות החדש : משפט כתיב ביה · כי חק לישראל הוא משפט וגו' : באושא · כשישבה סנהדרין שם ושם היו מקדשין את החדש : משום כבודו דרבי נהוראי · שהרי לא הוזכר ר' נהוראי אלא ללמוד ממנו שאדם גדול כמותו נהג היתר בדבר ואין כבודו שנביא את ראיותינו אף מחבירו הקטן ממנו : סהדא אחרינא הוה באושא · המכיר את העד הזה : מספיקא · שמא אין אותו העד בביתו : להטעות את החכמים · שאירע יום ל' של אדר בשבת ולא נראה חדש בזמנו והבייתוסין מתאוין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהן דורשין ממחרת השבת יניפנו ממחרת שבת בראשית כמשמעו ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום : אחד משלנו · ולא הכירוהו : מאתים זוז נתונים לך במתנה · ותהא רשאי לעכבן ואע"פ שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר כדאמרינן ביבמות (דף פט:) מניין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגו' יחרם כל רכושו וגו' (עזרא י) : ימתח על העמוד · למלקות כדאמרינן במסכת מכות (דף כב:) כופת שתי ידיו על העמוד : **מתני'** בראשונה היו משיאין משואות · לאחר שקדשו החדש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע כי המשואות מודיעים אותן : משקלקלו הכותים · והשיאו גם הם משואות שלא בזמן החדש להטעות ישראל וב"ד לא היו משיאין משואות אלא בחדש שנתקדש ביום ל' כדאמרינן בפירקין וכשלא היו משיאין לערב של יום ל' הכל יודעין שהחדש מעובר ופעם אחת עיברו ב"ד את החדש ולא השיאו משואות לערב ל' והכותים השיאום בהרים שלהם והטעו את בני הגולה לעשותו חסר : כלונסות · פירטק"ש בלע"ז : ארוכים · כדי שיראו למרחוק : וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן · כל אלו מרבים שלהבת : וכורכן במשיחה · לנג"ל בלע"ז קושרם בחוט של משיחה בראשי הכלונסיות : ומאין היו משיאין משואות · מה שם ההרים : מהר המשחה · מתחילין הוא הר הזיתים שלפני ירושלים עד שרואין שעושין כן בהר סרטבא : לחורן וכו' : את הגולה · בני בבל אנשי פומבדיתא והמה מודיעין לכל בני מדינת בבל : כמדורת אש · מפרש בגמרא מדורת אש לשון היסק גדול : **גמ'** לקדשו · להודיען שנתקדש : לאור עיבורו · לערב יום שלשים נגהי ל"א יום שלשים קרוי יום עיבורו כדאמרינן לעיל (דף יט:) על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהם ועל שם שממנו מעברין את חדש היוצא נמצא עכשיו חסר : ר"ח חסר · ר"ח הנקבע ביום שלשים שהחדש היוצא נמלא עכשיו חסר : שחל להיות בע"ש · ולא נוכל לחלל שבת (ג) לאורו להשיא משואות ונשיא אותם למ"ש : ואי אמרת · שנהא רגילין בין אחסר בין אמלא : אתו

רבינו חננאל

זוג אחר להעיד על העד שראה את החדש כי כשר הוא לקבל ממנו זו העדות ולעולם צריכין ב' עדים להעיד על כל אחד ואחד · כי אתא עולא אמר קדשו לירחא ואמר רב כהנא אפילו איניש מעלמא כי אתא ואמר קדשו לירחא מהימן מ"ט דכל מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי · תניא נמי הכי בא אחד מסוף העולם ואמר קידשו ב"ד את החדש מהימן · בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו המינין ושכרו עדים להטעות את החכמים התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המיודעין שהן כשרים להעיד · תנו רבנן מה קלקול קלקלו המינין כו': [מתני'] בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הכותים והשיאו משואות שלא בזמנן והטעו לבני המדינות הרחוקות התקינו שיהו שלוחין יוצאין (כיון *) [כמו] ששנינו במשנתנו כי המשואות מציתין את האור בכלונסות של ארז' אמרינן מאי משמע דמשואות לשון יקידה **) להבה היא שנא' וישאם דוד ומתרגמינן ואוקדינן דוד · ת"ר אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו והוא לילי ל' כלומר מולד בכ"ט ונראה לילי ל' ונתקדש ביום ל' משיאין משואות לילי ל"א כלו' היום שיצא ר"ח היה והוא אור עיבורו · ש"מ דאחסר משיאין משואות ואמלא אין משיאין [משואות] דאין משיאין אלא על החדש שנראה בזמנו · תניא מ"ט א"ר זירא חיישינן דילמא מיקלע יום ל' של חדש חסר בע"ש והוא ר"ח ולילי ל"א הוא שבת ולא יתכן להרים משואות בלילי שבת ומתי משיאין במ"ש ויודעין כי אע"פ שמ"ש אור ל"ב הוא ר"ח בע"ש היה ומפני מה לא עשו משואות לילי שבת שהוא אור ל"א מפני איסור שבת וא"ת נעשה גם לחדש מלא ימעו יאמרו כי חסר היה' ומפני איסור שבת לא עשו או מלא היה ור"ח בשבת היה · והמשואות בזמנן עשו איתן אור ל"ב שהוא לילי ל"א שהוא אור עיבורו · א) ואקשינן ונעביד בין אמלא ובין אחסר · וכי מקלע כי האי גונא לא ליעביד כלל כו' · ופרקינן אפילו הכי אתו למיטעא יאמרו יתכן שהיה חסר ולא עשו משואות משום איסור שבת או מלא היה ולא נמנעו מלעשות משואות אלא משום אונס שאירע להם · ואקשינן מאי חזית דעבדינן אחסר וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר · ופריק אביי משום ביטול מלאכה · כלומר צריך בכל חדש להיבטל יום ל' ויום ל"א · ואם יעשו להן משואות נתברר כי החדש מלא היה · ואם לא יעשו נתברר כי חסר היה ולעולם אין הדבר מתברר אלא באור היום ל"ב מה שאין כן בחסר (אלא) אם יראו המשואות א"ר ל"א יודעין שחסר היה ואם לאו יודעין שהוא מלא : ירושלמי תמן בתמיד ובמסכת יוה"כ תנינן הרואה אומר בורקי מהו בורקי תמן אמרי ברק ברקא אנהר מנהרא ואקשינן עלה ועד אחד נאמן ופרקינן שנייה היא הכא שאתה יכול לעמוד עליו ואין אתה משקר בכי האי גוונא וחש לומר עד דו עליל ונפיק (מנהורא) [היא מנהרא] חכימא לה מילתא כלומר דבר זה מתברר ג) אמר עד אחד נולד לאיש פלוני בשבת מלין [אותו] על פיו חשכה במו"ש מטלטלין אותו על פיו ר' חייא מטלטל אפומא דמליתא ר' (מאמל) [אימי] [מל] על פי נשים דאמרי שמשא הות בסיסיתא מכירי מכיריו של עד שראה את הלבנה מהו לחלל עליו את השבת · שמעינן לה מהכא · רבי נהוראי אמר מעשה (שירתי) [שירדתי] להעיד על עד אחד באושא לא שהיו צריכין לי אלא עילה בקשתי להקביל פני חבירי · ומה קלקול הוה תמן שהיו אומרים עצרת לאחר השבת היו וצאין עליו מבערב בחזקת שנתקדש מעתה על ניסן לא יקבלו אלא מן המיודעין על שאר ירחיא מקבלין אמר רבי יוסי בר בון (קילקול יהן) ***) [עיקר קלקלתהון מן] אדר הות מעתה [כד היא] דכותתהון לא קבלון דכך דלית דכותיהן יקבלון זו מפני זו : **מתני'** כיצד משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז כו' עשרה

א) מכאן שייך לדף כג ע"א ב) עיין ברבינו חננאל בסוף מס' שבת

*) לכאורה נראה דצ"ל כמו ששנינו במשנתינו לעיל [בפ"ק ד' י"ח] כיצד הי' משיאין משואות מציתין את האור וכו'. **) אולי צ"ל ושלהבת היא שנאמר וכו'. ***) בירושלמי לפנינו איתא בשינוי לשון קצת ממה שכתב רבינו וע"ש בק"ע ופ"מ.

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"א]
[גיטין ס:]
[יבמות פט: קטו. בכורות נג.]
[תוספתא פ"א]
ביצה ה:
[ע"ז מד. ע"ש נגעין] *פסחים כ: [תוספתא פ"ב] ותוס' מגילה פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' תניא בא אחד מסוף העולם ואמר : (ב) בשם גלאפוקי שבתא ולוי למימר : (ג) רש"י ד"ה שחל להיות כו' לחלל שבת לאור עיבורו לנסות משואות :

גליון הש"ס

גמרא סהדא אחרינא הוה בהדיה · גיטין דף ס ע"א סנהדרין דף יד ע"א :

תורה אור

למיטעי אמרי האי חסר הוא והאי דלא עביד מאתמול משום דלא אפשר או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו וליעביד בין אמלא בין אחסר וכי מקלע ר"ח בע"ש לא ליעביד כלל וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת ועבדינן אמלא מידע ידעי דחסר הוא אפילו הכי אתו למיטעי אמרי האי מלא הוא והאי דלא עבדי איתנוסי הוא דאיתנוסי וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם שני ימים: כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסות כו': אמר רב יהודה ד' מיני ארזים הן ארז קתרום עץ שמן וברוש קתרום אמר רב אדרא *דבי רבי שילא אמרי מבליגא ואמרי לה זו גולמיש ופליגא דרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב *עשרה מיני ארזים הם שנאמר °אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו ארז ארזא שטה תורניתא הדס אסא עץ שמן אפרסמא ברוש ברתא תדהר שאגא תאשור שוריבנא הני שבעה הוו כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגין אלונים בוטמי אלמונים בלוטי אלמוגין כסיתא א"ד ארונים ערמונים אלמוגין ארונים ערי ערמונים דולבי אלמוגין כסיתא °וצי אדיר לא יעברנו אמר רב *זו בורני גדולה היכי עבדו מייתו שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברי בשיתא ירחי שתא וטעני לה חלא עד דשכנא ונחית בר *אמוראי וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בספינתא ונטלי חלא ושדו לבראי וכמה דמדליא עקרא ומתיא ומחליף על חד תרין בכספא תלת פרוותא הויין תרתי בי ארמאי וחדא דבי פרסאי דבי ארמאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגנייתא ומקרייא פרוותא דמשמהיג א"ר יוחנן כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה שנאמר °אתן במדבר ארז שטה ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר °ציון מדבר היתה (א) וגו' ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר *איכא דאמרי כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדס במדבר דחביב *וא"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאין להם תקנה שנא' °תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצי' נחשת ותחת האבנים ברזל תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין ועליהם הוא אומר °ונקיתי דמם לא נקיתי: ומאין היו משיאין משואות כו' ומבית בלתין: מאי בית בלתין אמר רב זו

אתו למיטעי · השתא בני הגולה אמרי כו' אבל השתא דלא עבדינן אלא אחסר כי עבדינן למוצאי שבת ידעי דחסר הוא: ועבדינן אמלא · ואנן רגילין לעשות כל שאר המלאין (ב): מידע ידעי דחסר הוא · ומחמת איסור שבת שאירע בליל משואותיו נמנעו מלהשיא דאיתנוסי · בשכרות של משתה השבת: וליעביד אמלא ולא אחסר · וכי מקלע ר"ח חסר בערב שבת ולא עבדינן מידע ידעי דחסר הוא ולא תלו בשכרות אלא במידי דשכיח דכל חדשים חסרין לא עבדינן והאי כמי לא עבוד: אמר אביי משום ביטול מלאכה כו' · ולא גרסינן גזירה אי אמרת נעביד אמלא ולא אחסר אין לך ר"ה שאין מתבטלין בני הגולה ממלאכה שני ימים יום ל' שמא היום ר"ה ויום שלשים ואחד שמא עיברו את החדש והיום ר"ה אבל כי עבדינן משואות אחסר לאור יום ל' ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ואין בטלין שני ימים אלא במעובר: כיצד היו משיאין כו': אמר רב אדרא · כך שם האילן כדאמרינן במסכת ביצה (דף טו:) יטע בהן אדר: תורניתא · פיניי"א בלע"ז: ברתא · בוס"ו בלע"ז: שאגא · ש"פ בלע"ז: בוטמי · אולמ"י בלע"ז: בלוטי · לירקוו"ה בלע"ז שגדילין בו פירי שקורין גליאנד"ה: כסיתא · מין עץ הטולה בקרקע הים ושמו קוראל"ו: ערי · לויר"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ש: דולבי · קשטאניי"א: וצי אדיר לא יעברנו · לנחל שעתיד לצאת מבית המקדש: זו בורני גדולה · ספינה שקורין דרומונ"ט: היכי עבדי · אותה בורני גדולה למאי עבידא: חלא · חול: עד דשכנא · שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך: בר אמוראי · מלומד לשוט בנהרות: וקטר אטוני דכיתנא · חבילי פשתן שהן קשין לינתק וקושר ראשו אחד בשורש האילן וראשו אחד בבורני: ושקלי · הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי והיא עולה מתוך המים ועוקרת שרשי האילן: פרוותא · פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה נמל: מסקן מרגנייתא · מקרקעית הים על ידי בר אמוראי: ומקרייא פרוותא דמשמהיג · אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה: ונקיתי דמם לא נקיתי · אם באתי לנקות את העכו"ם מאשר עונות לא (ג) אנקם מדמם של ישראל:

אף

והא דלא עביד במוצאי שבת איתנסו · ולא"ת והשתא נמי דלא עבדו אמלא כלל כי מיחל ר"ח מלא בשבת יאמרו האי חסר הוא והאי דלא עביד למוצאי שבת איתנסו דאיתנסו וי"ל דהיכא דודאי עבדי לעולם משואות בין אמלא בין אחסר כי לא עבדי כלל ודאי תלו באונס אבל השתא דזימנין עבדי וזימנין לא עבדי כי לא עבדי השתא במוצאי שבת לא תלו באונס אלא במילתא דשכיחא:

משום בטול מלאכה לעם שני ימים · פירש בקונטרס אין לך ר"ה שאין מתבטלין בני גולה ממלאכה ב' ימים בין אמלא בין אחסר אבל כי עבדי אחסר ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ונאגס דחק לפרש ר"ה דאכל ר"ח קאי כי לא היו רגילין לעשות מלאכה בר"ח כדאמרינן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כב:) ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד קורין ארבעה ורגילין לומר שהוסיף המקום י"ט לנשים בר"ח בשכר שלא נתרצו על מעשה העגל כשאמר להם אהרן (שמות לב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם וגו' ויתפרקו כל העם וגו' אשר באזניהם אבל דנשיהם לא הביאו שלא רצו הנשים ליתן*:

ארבעה מיני ארזים · תימה דבפרק לולב הגזול (סוכה דף לז. ושם) א"ר יהודה סוכה איכה טהגת אלא בארבעה מינים שבלולב ופריך עלה מהא דמכשר ר"י לסכך בנסרים של ארז שאין בהם [ארבעה על ארבעה] ומשני מאי ארז הדס כדאמר רבה בר רב הונא י' מיני ארזים הן והשתא לרב יהודה אמר רב דאמר ארבעה תו לא מאי איכא למימר ושמא הכא לענין מקח וממכר פליגי אבל כולהו מודו דעשרה מיני ארזין הן °ובירושלמי חשיב עשרים וארבעה:

שטה תורניתא · בפ"ק דע"ז (דף יד. ושם) דאמר מאי אצטרובלין תורניתא לאו הייט תורניתא דהכא דההוא אין לו *עיקר כדמשמע התם והאי דהכא שהוא מין ארז ודאי יש לו שורש ועוד תורניתא הוא דלא מזבן הא שאר אילנות מזבני והתנן (ע"ז דף יט:) אין מוכרים להן במחובר לקרקע דכי האי גונא דייק התם *גבי דקל טב לכך נראה דההיא דהתם מין אדמה כעין כובריתא דפרק א"ר עקיבא (שבת דף נ.) ובפ' האשה שהיא עושה (נדה דף סב.) דאכולהו מייתי לה ההיא דכל שאין לה עיקר:

עץ שמן אפרסמון · והא דכתיב (מלכים א ו) ויעש כרובים עצי שמן ומתרגמינן אעי דזיתא תרי גווני עץ שמן דאפרסמון לאו עץ זית הוא דכתיב בעזרא (נחמיה ח) לאו הכי והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ובמסכת תמיד (פ"ב משנה ג) עץ זית פסול למערכה עץ שמן כשר:

ערמונים דולבי · פי' בקונטרס קסטיניי"ר וקשיא דבפרק לולב הגזול* גבי ענפיו חופין את *רובו פריך ואימא דולבא ואנן קא חזינן דלאו הכי הוא ומיהו התם נמי פי' בקונט' קסטיניי"ר: [וצ"ל פנט]

ע

רבינו חננאל

עשרה מיני ארזים הן שנאמר אתן במדבר ארז ושטה וגו' א"ר יוחנן כל המלמד תורה ומלמדה במקום שאין בו תורה דומה להדס במדבר כל דאתי שקיל מיניה: אוי להן לעובדי כוכבים שאין להן תקנה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב וגו' תחת ר' עקיבא וחביריו מי מביאין והיינו דכתיב ונקיתי דמם לא נקיתי

הגהות הב"ח

(א) גמ' ציון מדבר היתה ירושלים שממה ואמר רבי יוחנן: (ב) רש"י ד"ה ועבדינן וד"ה מידע ידעי הד"א: (ג) ד"ה ונקיתי דמם כו' מאשר עונות לא אנקה מדמם:

[וכ"כ רש"י במגלה כב: ד"ה כאשי חדשים ע"ש וקצ"ע אפרש"י דהכא וע"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה חוה"מ ותוס' שבת כד: ד"ה דלמא]

[גי' הערוך בערך מד ב' אמודאי פי' בלשון יון איש בקי לגלול במים אדירים עד הגיעו אל חול אשר בקרקע הים]

עי' רש"י שבת נ. ד"ה שיש לו עיקר ומה שרשמנו שם על הגליון

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ארבעה מיני ארזים וכו' ובירושלמי חשיב כ"ד · וכן הוא במ"ר שמות פרשה לה:

[סנהדרין קח:]

תענית כה: סוכה לז. ב"ב פ:

[יומא עז: ע"ש]

ס"א דליכא דליתהני מיניה

ס"א לכל זמאן דשקיל מיניה שקיל יוהל ד

סוכה לב: וש"נ

זו בירם מאי גולה אמר רב יוסף זו פומבדיתא מאי כמדורת האש תנא כל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו [א] תניא ר"ש בן אלעזר אומר אף הרים וכייר וגדר וחברותי' איכא דאמרי ביני וביני הוו קיימי א"ד להך גיסא דארץ ישראל הוו קיימי מר חשיב דהאי גיסא ומר חשיב דהאי גיסא א"ר יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות כמה הוו להו תלתין ותרתין והא האידנא טובא הוו אמר אביי °אסתתומי אסתתום להו דרכי דכתיב °לכן הנני שך את דרכך בסירים (א) א] רב נחמן בר יצחק אמר מהכא דכתיב °נתיבותי עוה : מתני' חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת ולשם כל העדים מתכנסין ובית דין בודקין אותם שם וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבא בראשונה *לא היו זזין משם כל היום התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגיים ומן הנהר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים לכל רוח : גמ' איבעיא להו בית יעזק תנן או בית יזק תנן בית יעזק תנן לישנא מעליא הוא דכתיב °ויעזקהו ויסקלהו או דלמא בית יזק תנן לישנא דצערא הוא כדכתיב °והוא אסור באזיקים אמר אביי ת"ש סעודות גדולות היו עושין להם שם כדי שיהו רגילים לבוא דלמא תרתי הוו עבדי בהו : מתני' כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון ומכניסין את הגדול שבהן ואומרין לו אמור כיצד ראית את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כמה היה גבוה ולאין היה נוטה וכמה היה רחב אם אמר לפני החמה לא אמר כלום ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותן קיימת ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שהיו צריכים להם אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש בשביל שיהו רגילים לבוא : גמ' היינו לפני החמה היינו לצפונה היינו לאחר החמה היינו לדרומה אמר אביי פגימתה לפני החמה או לאחר החמה אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דא"ר יוחנן מאי דכתיב °המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה ולא פגימתה של קשת פגימתה של לבנה דחלשה דעתה פגימתה של קשת דלא לימרו עובדי החמה

גירי

(הושע ב; איכה ג; ישעיה ה; ירמיה מ; איוב כה)

תורה אור

רש"י

אף חרים וכייר וגדר · היו משיאין המשואות בראשי הרים שלהן : ביני ביני · דהנך דמתני' הוו קיימין הנך : באידך גיסא · [של] א"י לצד בבל שני צדדים של א"י נמשכין לצד בבל : בין כל אחת ואחת · דהנך דמתניתין : איסתתום דרכי · ואותו ההולכין דרך עקלתון : בסירים · קוצים : מתני' חצר גדולה היתה בירושלים כו' כל העדים מתכנסין · ביום השבת שהללוהו לבוא ולהעיד : לא היו זזין משם · לפי שיצאו חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות : מן הנהר · שהוא גדל פתאום ושוטף את בני העיר ואת הילדים : גמ' ויעזקהו · היינו בגדר אבנים סביב סביב בעיגול כמו טבעת: ליסנא דצערא · על שם שאסורין כאלו בזיקין שאין זזין משם כל היום : סעודות גדולות · אלמא לא הוה להו צערא : מתני' כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה · החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר (קהלת א) הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה מדלא קתני למזרחה או למערבה שמע מינה אין נראית להם בדרום וקא ס"ד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה לצפונה של חמה ראיתם אותה או לדרומה של חמה ובגמרא פריך לפני החמה היינו לצפונה שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה (ב) אלא בזמן שעניהן החמה והלבנה במערב שאם הם בדרום אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה אלא או למזרחה או למערבה וכשהן במערב אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום : כמה היה גבוה · מן הארץ לפי ראיית עיניכם : לאין היה נוטה · ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין לצד צפון כזה () או לצד דרום כזה () : אם אמר לפני החמה לא אמר כלום · מפרש בגמרא: גמ' היינו לפני החמה היינו לצפונה · הא חדא מילתא היא כדפרישית לעיל : פגימתה לפני החמה · פונה לצד החמה או לצד אחר ועלה קתני סיפא אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה : דלא לימרו עובדיה · העובדין את החמה :

גירי

תוספות

זו בירם · משמע כאן שהוא מארץ ישראל וכן מפרש ר"ת בקדושין (דף עב.) גבי מיחסי דפומבדיתא מבירם נסבי :

כמה הוו להו תלתין ותרתין · תימה בזמן שבית המקדש קיים כמה מרחקי טובא כדמוכח בפ"ק דתענית (דף י.) שהיה מהלך ט"ו יום מירושלים עד סופה של כל א"י גבי כדי שיהא מגיע האחרון שבא"י לנהר פרת וזה היה לצד בבל דפרת לצד בבל הוא ואין לחלק בין מקדש ראשון למקדש שני כדמשמע בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כח. ושם) וצריך לומר דרצועה נפקא לא"י מצד אחד עד פרת חוץ מבבל וקשה היאך אפשר שירושלים הויא טבור של א"י שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות לכל צד הרי מהלך שני מאות לכל צד הרי מהלך עשרים ימים לאחרון שבירושלים ממהלך עשר פרסאות (ג) ועוד הרי ירדן מן המזרח מהלך יום אחד מן המזרח לירושלים והוא קצה א"י* :

לא היו זזים משם · לפי שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות וכל החצר חשובה כד' אמות כדתנן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מא:) נתנוהו בדיר וסהר וכו' והא דמשמע בההוא פירקא (דף מז: ושם) גבי דיכריא דאתו למברכתא שכל העיר חשובה להם כד' אמות היינו בעיר המוקפת מחיצות והכא בירושלים לאחר שפרצו בה יונים פרצות דחשיב' כרשות הרבים כדאיתא פרק המוצא תפילין (עירובין דף קא.) ומיהו אשכחן עיר דחשובה כד"א אף בלא מחיצות כדתנן בפרק כיצד מעברין (שם דף נז.) נותנין קרפף לעיר עוד תנן (שם דף ס.) הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום ואם לענין יוצא חוץ לתחום נמי נותנין לו כל העיר כולה עם עיבורה כד' אמות אם כן בלא מחיצות נמי תחשיב כולה כד' אמות :

שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח · הא דלא חשיב לה בפ"ק דביצה (דף יא:) גבי דברים שהתירו סופן משום תחלתן משום דהך לא קשה לן מידי דמתניתין היא *דאכל הני דהתם פריך תנינא ומשני להו:

אף דילמא ליסנא דצערא · פירש בקונטרס משום שעל שם שאסורין כאילו בזיקין שאינן זזים משם כל היום כולו והיינו קודם דאתקין רבן גמליאל שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח וקשיא מאי מייתי מסעודות גדולות הא ע"כ קודם ר"ג הכי הוה לכך נראה דמיבעי ליה אי אותו מקום צר להם או מרווח ומייתי ראיה דמרווח ואם תאמר כיון דאיסור שבת עלייהו היאך יוצאין מחצר לחצר י"ל כיון דקודם דפרצו בה היו יכולים ללכת בכל העיר גם עתה משנפרצה אלא כמה מבואות ופרצות פתוחים לאותו חצר שהיו [רשאין] להלך בהן כארבע אמות :

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ב מהלכות קדוש החדש הלכה ז :

ח ב ג מיי' פכ"ז מהל' שבת הלכה עז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן תז סעיף א וסעיף ג :

ט ד מיי' פ"ב מהלכות קדוש החדש הלכה ז :

י ה מיי' שם הלכה ד :

יא ו מיי' שם הלכה ז :

[ועי' תוס' ב"מ כח. ד"ה ממהם עשר]

רבינו חננאל

וגו' : בלתין זו בירם גולה זו פומבדיתא ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שיתברר לרואה שהן משואות ולא היו זזין עד שהיו רואין בני פומבדיתא שעושין בגגותיהן כך · תניא בראשונה היו משיאין משואות בראש ההרים הגבוהין בהר המשחה ובסרטבא ובגרופינא ובתבור ובחורן ובלתין ר' שמעון בן אלעזר אומר אף הרים וכייר וגדר וחברותיה איכא דאמרי ביני ביני הוו קיימי . ר' שמעון בן אלעזר חשיב להו על הסדר · ת"ק לא חשיב הני דביני ביני · איכא דאמרי הר המשחה סרטב' ותני כולהי דת"ק קיימי בחד גיסא דא"י והני דתני ר' שמעון קיימי באידך גיסא ות"ק חשיב באידך גיסא ורבי שמעון בן אלעזר דתני אף הרים כו' חשיב דהאי גיסא ודהאי גיסא א"ר יוחנן ובין כל אחד ואחד ח' פרסי · ל"ב מילי והאידנא טובא איכא בינייהו אמר אביי איסתומי איסתתום כלו' הדרך הנכוחה נסתתמה שנאמר הנני שך את דרכך בסירים וכתיב נתיבותי עוה : מתני' כיצד ראית את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כו' ואקשינן לפני החמה היינו לצפונה וכיון שפני החמה לצפונה אחר החמה לדרומה · ופריק אביי תנא אפגימת הלבנה קאי · והכי קאמר פגימת הלבנה לפני החמה היתה ורואה החמה פגימתה או לא ואם אמר לפני החמה היתה והפגימה כנגד החמה היא עד שקר הוא כר' יוחנן דאמר מ"ד עושה שלום במרומיו מעולם [לא] ראתה חמה פגימתה של לבנה משום חלישות דעתה ואם אמר פגימתה אחר החמה דבריו קיימין וכן הלכתא הקשת אין פגימתה אחר החמה והיא היתה מכוונת כנגד החמה שלא יאמרו המזלות·

מסורת הש"ס

[עירובין מב.]

הגהות הב"ח

(א) גמרא שך את דרכך בסירים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא ר"נ ב"י אמר מהכא דכתיב גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה : (ב) רש"י ד"ה כיצד בודקין כו' ולשאול אם לדרומה או לצפונה אלא בזמן שעניהן : (ג) תוס' ד"ה כמה כו' ממהלך עשר פרסאות ליום ועוד הרי :

הגהות הגר"א

[א] תנא רשב"א הרי מכייר כצ"ל וכן בין ערי יהודה ביהושע יד [לא] מצאתי שם וכ"ל דכצ"ל תניא רשב"א אומר אף הרי מכוור וגדור וכו' וכ"א בירושלמי דפרקין ובירושלמי פ"ט דשביעית ע"ש [בהגהות כת"י א"ש ר לפמ"ר פגנסה זו ליתא]

הגהות מהר"י לנדא

א] גמ' דכתיב לכן הנני שך את דרכך בסירים וגו' כצ"ל :

גליון הש"ס

גמ' אסתתומי אסתתום · ע' פסחים נג ע"ב תוס' ד"ה רב יהודה אמר : תוספות ד"ה שיהו מהלכין וכו' · דאכל הני דהתם פריך · עיין יומא מז ע"ב · מו"ק ז ע"א :

גירי קא משדייא: כמה היה גבוה ולאין היה נוטה כו': תנא חדא לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום והתניא *איפכא לדרומה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ת"ר *אאחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר ג' עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטילה אבל מצטרפין לעדות אחרת ת"ר בראינוהו במים ראינוהו בעששית ראינוהו בעבים אין מעידין עליו חציו במים חציו בעבים חציו בעששית אין מעידין עליו השתא כולו אמרת לא חציו מבעיא אלא ה"ק חציו במים חציו ברקיע חציו בעבים חציו ברקיע חציו בעששית חציו ברקיע אין מעידין ת"ר גראינוהו ושוב לא ראינוהו אין מעידין עליו כל הכי חזו לה ואזלי אמר אביי ה"ק ראינוהו מאלינו ושבנו לראותו מדעתנו ולא ראינוהו אין מעידין עליו מאי טעמא אימור *כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזו: **מתני'** דראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו *הר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים: **גמ'** ראש ב"ד וכו': מנהני מילי א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בן שאול אמר רבי אמר קרא °וידבר משה את מועדי ה' מכאן שראש ב"ד אומר מקודש: וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש: מנלן אמר רב פפא אמר קרא °אשר תקראו אותם קרי ביה אתם ר"נ בר יצחק אמר °אלה הם מועדי הם יאמרו מועדי מקודש מקודש תרי זימני למה לי דכתיב מקראי קודש: ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו: תניא *פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו ר"א [בר"ש] אומר בין כך ובין כך אין מקדשין אותו שנאמר °וקדשתם את שנת החמשים א] *שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' אלעזר בר' צדוק אמר אביי אף אנן נמי תנינא *וראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר מעובר אין מקודש לא מעובר איצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא ולא ליעברוה קמ"ל: **מתני'** *דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר כהזה ראית או כזה: **גמ'** *ומי שרי והכתיב °לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא *חלא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר כנגד עזרה שלחן כנגד שלחן מנורה כנגד מנורה אבל עושה של

רש"י

גירי קא משדייא. החמה הוצאת חצים היא יורה להלחם כשופרין בה שהיורה בקשת טוען פגימת הקשת נגד פניו: כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. בימות החמה כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה שוקעת לסוף מערב נגד צפון כדתניא בעירובין (דף נו.) חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ניסן ותשרי חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב תקופת ניסן היום והלילה שוין חמה יוצאת בחצי מזרח ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת ובלילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת ולמחרת התחיל היום להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח נגד צפון ושוקע להלן מחצי מערב נגד צפון וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית ומהלכת ג' רוחות ושוקעת בקרן צפונית מערבית ומשם ואילך הימים מתמעטין והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה נגד דרום וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב והיום והלילה שוין ועוד מושכת והולכת נגד דרום עד תקופת טבת ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומשם ואילך נמשכת לאחוריה נגד צפון לזריחתה מרבה הילוכה נגד צפון מעט ושוקעת וכן תמיד עד תקופת ניסן שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית הלכך בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלבנה קודמת לתוך המערב נמצאת לבנה בצפון ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה ברוב החדשים נגד צפון נמצאת לבנה בדרום: אבל מצטרפין לעדות אחרת. אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו: ראינוהו במים. תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה: בעבים. יום המעונן היה וראינוה מאירה דרך עוביו של עב: עששית. קנדיל"ה בלע"ז: כל הכי חזו ואזלי. בתמיה מאחר שראוהו למה לא יעידו וכי לעולם הם צריכים לראותו: מדעתנו. כדי להעיד עליו: כוביתא דעיבא. עיגול של עב לבן: מתני' ראש ב"ד אומר מקודש כו': גמ' מקראי קדש. תרי זימני משמע: ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו': בזמנו אין מקדשין אותו. שאינו צריך חיזוק: מעובר אין. דמשמע משחשיכה נתעבר: אבל מקודש לא. קתני הרי זה מתקדש למחר: מעובר איצטריכא ליה. כלומר לעולם למחר בעי קידוש והאי דלא תנייה משום דאיצטריכא לאשמועינן מעובר: דהואיל ובזמנו ראוהו. סד"א לא ליעברוה ואי תנא הרי זה מתקדש למחר הוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנין מועדותיה: מתני' דמות צורות לבנה: גמ' לא תעשון אתי. צורות העומדים אתי:

תוספות

גירי קא משדייא. בלבנה אין לחוש אם רואה פגימת הקשת דאין קשת אלא ביום ולאו הלבנה כשרגא בטיהרא ולא אמרי עובדיה גירי קא משדייא: תני חדא לצפונה דבריו קיימין. קשה לי דדריש ר' יוחנן לעיל (דף כג:) עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה וכשהלבנה לפני החמה ופגימת הלבנה בחידושה לעולם כלפי מזרח ובו רואה החמה פגימותיה ור' אליהו בר שלמה מגורגו"ש הראני דבשני גלגלים [הם] חמה ולבנה ויכולה להיות ראיית הלבנה לפני החמה וחמה אינה רואה פגימותיה שגלגל הלבנה למטה מגלגל החמה שהוא למעלה ממנו ולחכמי המזלות זה פשוט: אבל מצטרפין לעדות. למ"ד (שבועות דף מז:) בב' כתי עדים המכחישות זו את זו זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ניחא דמצטרפין לעדות ממון אבל למ"ד בהדי סהדי שקרי למה לי היאך מצטרפין לשום עדות אפילו לעדות החדש לכן דחק בקונט' לפרש אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו ובעדות של חדש זה איירי והא דקתני לעדות אחרת היינו כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת והכי מפרש לה בהדיא בסוף פרק כל הנשבעין (שם דף מח.) משום דהוה ליה חד ואין דבריו של חד במקום שנים: בדמות שמשיי. בהיכל ואולם מוקי לה ול"ג המשמשין לפני במרום: אכסדרה תבנית אולם. סתם אכסדרה אין בו כי אם ג' מחיצות ורביעית פרוצה במלואה כדמשמע בפ' לא יחפור (ב"ב דף כה. ושם) דקאמר עולם דומה לאכסדרה ורוח צפונית אינה מסובבת והא דקתני אכסדרה תבנית אולם לפי שהיתה פתחו גדולה קרי ליה אכסדרה אע"פ שלא היה במלואה דה"ל גיפופי ט"ו אמה מכאן וט"ו אמה מכאן וכדתנן במדות (פ"ד מ"ז) ושמא לפי שהיה שם בית החליפות וכותל מפסיק במלואו בפנים:

ספודים

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פ"ב מהל' קידוש החודש הלכה ה:

יג ג מיי' שם הלכה ו:

יד ד ה ו מיי' שם הלכה ח:

טו ז מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה יא סמג לאוין כב טור י"ד סי' קמא:

טז ח מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה י טור וש"ע י"ד סי' קמא סעיף ח:

רבינו חננאל

מורין בחצים. תני חדא לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום. ותניא איפכא. ופרקינן ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. פי' דרך השמש ביום מהלך בדרו' וסובב בצפון בלילה שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון. וגרסינן בעירובין פרק כיצד מעברין את הערים כיצד חמה יוצאה ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון. חמה יוצאה ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום בתקופת ניסן ובתקופת תשרי חמה יוצאה בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב. ש"מ כי מתקופת טבת עד תקופת תמוז חמה מהלכת ביום *) מקרן מזרחית צפונית וכלפי מזרחית דרומית ולעולם אין הלבנה חדשה נראת אלא אחר שקיעת החמה וכשעולה כלפי דרום אחר החמה צפונה. וזו היא דתני לצפונה דבריו קיימין מתקופת תמוז עד תקופת טבת חוזרת החמה ועולה והולכת **) מרוח דרומי' כלפי רוח צפונית וזו היא דתני לדרומה דבריו קיימין. ומצאנו דברים הללו מפורשים בתלמוד א"י כלשון הזה מאן דתני לצפונה דבריו קיימין מטבת ועד תמוז. ומאן דתני לדרומה דבריו קיימין מתמוז ועד טבת ועל זה הדרך מקשה שבתחלת השמועה לפני החמה היינו לצפונה לאחר החמה היינו לדרומה. תני רשב"י הרקיע של מים וכוכבים של אש ודרין זה עם זה ואין מזיקין זה לזה. א"ר בון המלאך חציו אש וחציו מים ואית ביה ה' גפין וגוייתו כתרשיש היינו עושה שלום במרומיו. תני רב ראינוהו במים פי' היו מים לפניו וראה בהן צורת לבנה והרים ראשו לראות הלבנה בשמים ולא ראה כלום. או ראה חציה במים וחציה ברקיע וכן בעבים וכן בעששית אין מעידין עליו עד שיראו אותה ברקיע כרותנה. אבל אם נראה להם פתאום כעין צורת הלבנה וכוונן לראות ראיית עיקר ולא ראה כלום אין מעידין עליו. מ"מ אמרינן כוביתא בעלמא הוא דחזא. כתיב וידבר משה את מועדי ה'. מיכן שראש ב"ד אומר מקודש. אשר תקראו אותם מיכן שעונין אחריו (הן) מקודש. דבעינן תרי זמני מקודש מקודש מניין. מדכתיב מקראי קדש ולא כתיב מקרא קדש. בין שנראה בזמנו לילי ל' בין שלא נראה בזמנו אלא לילי ל"א מקדשין אותו. ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא כר' אלעזר ב"ר צדוק: [מתני'] דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל כו'. ואקשינן ומי שרי למעבד צורת לבנה והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי. ופריק אביי לא אסרה תורה [אלא] שמשין שאפשר לעשות כמותן כמו בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם

מסורת הש"ס / תורה אור / הגהות

[תוספתא פ"א]

[שם] שבועות מח.

הגהות מהר"ב רנשבורג: א] גמ' שנה אתה מקדש כצ"ל:

[גי' הערוך כוביתא פירוש חתיכה של ענן אשר דומה ללבנה]

סנהדרין י:

ויקרא כג

שם

שם

שם ע"ב

שם כה

[לעיל ח:]

לקמן כה:

ע"ז מג.

שם

שמות כ

[מיותר] [מנחות כח:]

[מיותר]

*) אולי צ"ל מקרן מזרחית דרומית וכלפי מזרחית צפונית וכו'. **) אולי צ"ל מרוח מזרחית צפונית כלפי מזרחית דרומית.

*של חמשה ושל ששה ושל שמונה ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי אמרו לו *משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ העשירו עשאום של כסף חזרו העשירו עשאום של זהב ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי והתניא* °לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום אמר אביי *לא אסרה תורה אלא [ד]דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה תניא [ב]כל הפרצופות מותרין [ג]חוץ מפרצוף אדם א"ר *הונא בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיעא לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי ושאר שמשין מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום [ד]כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא °אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעבדם אי לעבדם אפילו שלשול קטן נמי אין ה"נ דתניא °אשר בארץ לרבות הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים וגאיות מתחת לרבות שלשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא [ה]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה *שיננא סמי עיניה דדין התם חותמו בולט הוה ומשום חשדא כדתניא [ו]טבעת חותמו בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא ההיא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דהוה ביה אנדרטא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלו התם ולא חיישי לחשדא [ז]רבים שאני והא ר"ג יחיד הוא כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה איבעית אימא [ח]דפרקים הוה ואיבעית אימא להתלמד עבד וכתיב °לא תלמד לעשות *אבל אתה למד להבין ולהורות: **מתני'** מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית

רש"י

של חמשה. נרות: ושל ששה. נרות: ואפילו של שאר מיני מתכות. לפי שכיולא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח:) ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: אף של עץ לא יעשה. שכיוצא בה כשירה לפנים דר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס והכי מפרש לה במנחות (שם): כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. כשגברה ידם על היונים והוציאום מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: בבעץ. שטיי"ן בלע"ז: דמות ארבעה פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא כבוד רכוב עליהן: פרצוף אדם לחודיה תשתרי. שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: שבמדור העליון. ברקיע שביעי דדייקינן אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:): שלשול. תולעת: אפיקים. מוצאי מים ביבריי"ש בלע"ז: אחרים. נכרים: והא רב יהודה. שהיתה לו צורה בטבעתו ואחרים עשאוה וא"ל שמואל דניסקליה מיניה: סמי עיניה. כלומר השחת צורתו: ומשום חשדא. שלא יאמרו ע"ז היא לו: אסור להניחה. באצבעו: ומותר לחתום בה. שהחתימה שוקעת: וכשחותמה שקוע. חתימה בולטת חותמה בולט המתכת חרות סביב סביב והצורה עומדת כמות שהיא חותמה שוקעת שהצורה חקוקה וחרותה במתכת: דשף ויתיב בנהרדעא. מקום הוא ויש פותרין שחרב וחזר ונבנה ותמיד היתה שכינה מצויה שם ויכניה וגלותו בנאוהו שנשאו עמהם מאבני ירושלים ועליהם נאמר (תהלים קב) כי רצו עבדיך את אבניה: אנדרטא. צלם דמות המלך: והא ר"ג יחיד הוא. וניחוש נמי לחשדא: **מתני'** מעשה שבאו שנים כו': ראינוהו שחרית במזרח. את הישנה:

תוספות

שפודים של ברזל. הא דקרי ליה שפודים משום שלא היו גביעים כפתורים ופרחים אלא א"כ באה זהב כדאי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח. ושם): **חוץ** מפרצוף אדם. תימה מאי קושיא דלמא הכא במולא וכדרבא דמוקי לה כר' יהודה בפ' כל הצלמים (ע"ז דף מג. ושם) אבל עשייה שריא וי"ל דסוגיא דהכא כאביי ולית ליה דרבא ומוקי לה בעושה ולפ"ז מותר לעשות צורת אדם דקיימא לן כרבא לגבי דאביי ומיהו אין ראיה דבלא שום קושיא יכול רבא לדרוש לא תעשון אותי וכן תניא לקמן טבעת שחותמה שקוע אסור לחתום בה: **לא** תעשון אתי. וא"ת ומאי קאמר אלא דמות ארבעה פנים תיפוק ליה משום צורת אדם לחודיה וי"ל כי איכא שאר פרצופין עם אדם שרי טפי א"נ אם מלא צורת אדם אסור להשלים לד' פנים ומיהו קשיא דפרצוף אדם לחודיה תיפוק ליה מכרובים שעל הכפורת וי"ל דלא מקרו שמשיי וכרובים שבשמים לא נתברר צורתם*: **לא** אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. הני תלת מילי דאביי לא הדר ביה בכל זמנא דכולה אמת וה"ק לא אסרה בשמשין של מטה אלא בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם ובשמשין התחתונים אסרה חמה ולבנה וכוכבים ובמדור העליון דמות ד' פנים: **ממעל** לרבות מלאכי השרת. למאי דסליק אדעתיה דאיירי בעשייה הוה מצי לאקשויי דמות שמשיי מלא תעשון נפקא: **שאני** ר"ג דאחרים עשו. ואע"ג דבכל מילי אמירה לנכרי שבות כדמוכח בפ"ב דמו"ק (דף יב.) ואפילו בדרבנן איכא שבות ובפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) יש בעיא אי איכא שבות בלאו או לא גבי חוסם פרה ודש בה הכא לא גזור משום מצוה וצריך ליזהר כשמלוין לנכרים ומתחמין החוב בחותם של שעוה שתלוי באגרת דלא שמכינן אדרבא כדפרישית דלא פליג רבא ואם הנכרי מביא לו חותם מעצמו מותר: **סמי** עיניה דדין. אלמא אסור להשהותו שמא יחשדוהו שעשה ועבר על לא תעשון ור"ג נמי ליתסר ומשני כיון דחותמו בולט חיישינן לחשדא שמא יאמרו ע"ז הוא לו אבל אחשדא דלא תעשון לא חיישינן ומפרש בה"ג דההיא דרב יהודה בצורת דרקון משום דתנן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מב:) מצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה דרקון יוליכם לים המלח ומפרש התם משום דהני חשיבי להו וה"נ חשיב טפי חשדא משאר: **והא** רבן גמליאל יחיד. תימה והא צורה דר"ג לא היתה בולטת וי"ל דמ"מ שייך בה חשדא דגבי לבנה אין חילוק כיון דאינה בולטת ברקיע: **ראינוהו** במזרח. ישנה וערבית במערב את החדשה עדי שקר הם דקיימא לן (לעיל כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא כך פירש בקונטרס בשם רבותיו והקשה מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה ואין לשון ארוכה וקצרה טפל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חדושה ופירש בקונטרס דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בן נורי לפי שבי"ב שעות שביום אין ממהרת לבא מתוך המזרח לתוך המערב וע"ז קאמר פעמים שבא בארוכה ושוהה לבא ודבר תימה הוא מאי ס"ד דר' יוחנן בן נורי למה לא תוכל לילך בי"ב שעות כל רוח דרומית ועדיין מקלה רוח מזרחית ומערבית עמו ובירושלמי משמע כלישנא קמא דקאמר רבי שמלאי טעמא דרבי יוחנן בן נורי כל חדש שנראית קודם ו' שעות אין כח בעין לראות את הישן נראה ישן שחרית לא נראה חדש בין הערבים לא נראה ישן שחרית א"ר חייא בר אבא ולמה קבלם ר"ג שכן מסורת הוא מאבותיו פעמים שבא בארוכה ופעמים מהלך בקצרה ותימה מי פליג המסורת מאבותיו דר"ג אהא דאמר לעיל בסוף פ"ק (דף כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא למאי נפקא מינה לאכחושי סהדי ושמא יש לחלק בשעות דיש שעות קטנות ביום כגון בתקופת טבת ויש שעות בינוניות כגון בימי ניסן ותשרי ויש גדולות כגון בתקופת תמוז ואי בקטנות או בבינוניות מיכסי סיהרא לבני א"י תמני סרי מעתיקא ושית מחדתא מן הגדולות פעמים מכסיא פורחת כגון דבא בארוכה ופעמים דלא מכסיא כגון דבא בקצרה:

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ד:

יח ב מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה י סמג לאוין כב טור ש"ע י"ד סי' קמא סעיף ו:

יט ג ד ה מיי' שם והלכה יא סמג שם טור ש"ע שם סעיף ד:

כ ו מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה יא טוש"ע י"ד שם סעיף ה:

כא ז טוש"ע שם סעיף ד בהג"ה

כב ח טור ש"ע שם סעיף ז:

כג ט טור ש"ע שם סעיף ד:

[וע"ע אריכות תוספות יומא נד. ד"ה כרובים]

רבינו חננאל

אולם וחצר תבנית עזרה ושלחן תבנית שלחן שבהיכל. ומנורה תבנית מנורה בשבעה קנים. אבל עושה של ששה של שמונה. של שבעה לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות. אבל דמות לבנה שאי אפשר לו לאדם לעשות לבנה לא אסרה תורה. ואקשינן תוב והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום וכי אפשר לאדם לעשות דמות חיות הקודש. ופריק אביי לא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים כאחד. אי הכי פרצוף אדם לחודיה לשתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם. ואסיקנא לא תעשון אתי. פי' לא תעשון אותי כגון דמות אדם שאני מראה לנביאים בחזיונם. כדכתיב ביחזקאל דמות כמראה אדם עליו מלמעל' (אתי). והתניא בהדיא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כו' ודחינן [כי] תניא היא לעבדם היא דתניא ואשר במים מתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא תעבדם לרבות שלשול קטן. ועשייה בלא לעבדם שרי והתניא לא תעשון אתי פי' כל שמשין שאתי כגון חמה ולבנה כו'. ופרקינן הוא עצמו אסור לעשות אבל אחרים לא ור"ג אחרים עשו לו. ואסיקנא אם הוא כגון טבעת וחותמו בולט אסור משום חשדא. ומי חיישינן לחשדא והא ההוא אנדרטא. פירוש צורת איש דהוה קאי בכנישתא דשף יתב בנהרדעא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלי התם. ופרקינן רבים שאני. כלומר במקום שיש רבים לא חיישינן לחשדא. ור"ג נמי כיון דנשיא הוא רבים שכיחי גביה ולאו יחיד הוא. איכא דאמרי דמות צורת לבנה של חוליות היתה איכא דאמרי להתלמד עשאה מותר לו

מסורת הש"ס

ע"ז מג. מנחות כח:

[שבת כא: וש"נ]

ע"ז מג.

[שם כל הסוגיא]

[בע"ז מג: איתא רב יהודה בריה דרב יהושע מפירקי' דרבי יהושע שמיע לי וע"ש מג: וכרש"י]

[ברכות ל. וש"נ]

[שבת עה. סנהדרין סח. ע"ז יח. מג:]

תורה אור: שמות כ; שם; שם; דברים יח

מתני' ...וערבית במערב א"ר יוחנן בן נורי עדי שקר הם *כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה *וקיבלן ר"ג אמר רבי דוסא בן הורכינס עדי שקר הן היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה אמר לו רבי יהושע רואה אני את דבריך שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו ר"ע מיצר אמר לו *יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנאמר °אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם (ויקרא כג) בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו בא לו אצל ר' דוסא בן הורכינס אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו שנאמר °ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (שמות כד) ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו עמד ר"ג ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי:

גמ' תניא אמר להם ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא *פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה א"ר יוחנן מ"ט דרבי דכתיב °עשה ירח למועדים (תהלים קד) שמש ידע מבואו שמש הוא דידע מבואו ירח לא ידע מבואו רבי חייא חזייא לסיהרא דהוה קאי בצפרא *דעשרים ותשעה *שקל קלא פתק ביה אמר לאורתא בעינן לקדושי בך ואת קיימת הכא זיל איכסי *א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש כסבורים העם לומר ר"ח ובקשו ב"ד לקדשו אמר להם ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא *אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים ואותו היום מתה אמו של בן זזא והספידה ר"ג הספד גדול לא מפני שראויה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו ב"ד את החדש: הלך *ר"ע (ומצאו) מיצר כו': איבעיא להו מי מיצר ר"ע מיצר או רבי יהושע מיצר ת"ש דתניא הלך ר"ע ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר אמר לו [רבי] מפני מה אתה מיצר אמר לו (*רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו א"ל רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור אמר לו הרי הוא אומר °אתם °אתם °אתם ג' פעמים (ויקרא כג) אתם *אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני: בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס כו': ת"ר *למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן פלוני כנדב ואביהוא פלוני כאלדד ומידד ואומר °ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר °וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל בדן זה שמשון ולמה נקרא שמו בדן דאתי מדן יפתח כמשמעו ואומר

רש"י

וערבית במערב. את החדשה: עדי שקר הם. דקיימא לן (לעיל דף כ:) עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ולבי נוקפי מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה ונראה לי דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בן נורי לפי שאינה ממהרת לרוץ בי"ב שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב (א) וע"ז קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא: ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ביום שלשים: וליל שלשים. שהיו מצפין ב"ד והעם שתהא מגולה ויראוה מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם: רואה אני את דבריך. לעבר את החדש: הלך ומצאו. הלך ומצאו ר"ע לר' יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים: אשר תקראו. בקריאת בית דין תלאו הכתוב: בא לו. ר' יהושע אצל רבי דוסא: למה לא נתפרשו שמותן כו'. שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו ולומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם: **גמ'** דחזי' לסיהרא. ישנה: שקל קלא. פיסת רגבים מוט"א בלע"ז: לאורתא בעינן לקדושיך. צריכין אנו לעבות הלילה יום טוב של ראש השנה לחסר אלול ולאיים על העדים לומר ראיתוהו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא ראוהו לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת: ואת קיימת הכא. ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו את החדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:) צריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור כ"ט אין מקדשין מחר את החדש: זיל לעין טב וקדשיה. דואג היה שלא ירגשו עליו בני עירו כשיקדשנו למחר לפי שראו הישנה כל יום כ"ט וסלק תלונותם מעלי ומורי פירש שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש: דוד מלך ישראל. נמשל כלבנה שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם: (ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה): שידעו שלא קדשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב: אתם אתם אתם. שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב וקרי ביה תקראו אתם: שוגגין. מאליהן כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין: מוטעין. על ידי עדי שקר: שלא יאמר אדם. על בית דין שבימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן הרי הוא כאחד מאלו זקנים שאינך יודע מי הם: ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. שמואל הנביא אמר לישראל הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל: ואומר

תוספות

לאורתא מקדשין לך ואת קיימת הכא. תימה הא שפיר אפשר שיהא המולד ביום ל' קודם י"ח שעות שיכולה לראות ביום ותראה הישנה ביום כ"ט שחרית אפילו לבני מערב שמא לא היה כל כך שחרית שכבר יצא שמש בגבורתו שלא היתה ראויה לבני מערב ובקונטרס פי' ואת קיימת הכא ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו החדש למחר כדאמר בפ' קמא (דף כ: ושם) וצריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור עשרים ותשעה אין מקדשין מחר את החדש וזה אי אפשר להיות כדפרישית בפ"ק (שם ד"ה חגות): **זיל** לעין טב וקדשיה. שם היו קבועים לקדש את החדש כדאי' בפסיקתא בפסוק תקעו בחדש שופר למה בית דין מקדשין החדש בעין טב לפי שהוא בית הועד אמר הקב"ה בית מועד של כל העולם שנאמר (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה ואמרי' בירושלמי כשם שתוקעים ביבנה כך תוקעים בעין טב משמע שהיה שם בית דין קבוע דומיא דיבנה:

שהימים

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פ"ב מהלכות קידוש החדש הלכה ו:

כה ג מיי' שם הלכה י:

כו ד מיי' שם פי"ז הלכה כד:

כז ה מיי' שם פ"ח הלכה א:

כח ו מיי' שם פ"ב הלכה י:

[פסחים סב: שבועות יח:]

ס"א ואולה ואכסי

[ומצאו ר"ע]

ס"א

ס"א אינו

[תוספתא פ"א]

מסורת הש"ס

ס"א דכ"ט בירחא

ס"א אינו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עדי שקר כו' לתוך המערב ושפיר נופל כאן פעמים שבא כו' ושוהה לבא ופעמים שבא בדרך קצרה והס"ד:

רבינו חננאל

לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: **מתני'** מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח כו'. תניא אר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ועכשיו בא בקצרה אמר ר' יוחנן מהאי קרא עשה ירח למועדים כלומר לפי מה שיזדמן לו. אבל שמש לא אלא ידע מבואו. ר' חייא [חזייא] לסיהרא בצפרא דכ"ט בירחא דקאי במזרח שקל אבנא רמא ביה לאורתא מקדשינן לך על חשבון המולד ולא תראם הלילה במערב זיל בדרך קצרה. מצינו שנמשלה מלכות בית דוד כירח שנאמר כירח יכון עולם ועד בשחק וגו'. לפיכך א"ר לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים כלומר נתקיימה ראיית הלבנה בעולם. ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים. ודימו בני אדם שהחשיך וראו דמות לבנה ביום כ"ט לחדש אמר להו ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחותה מכ"ט ימים ומחצה וב' שלישי שעה וע"ג חלקים ואותו היום מתה אמו של בן זזא והספידה ר"ג להודיע לכל שלא נתקדש החדש. ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו כו'. פי' באו שנים שאמרו ראינוהו ליל ל' ולילי ל"א לא נראתה וקיבלן ר"ג וקבע ראש השנה יום שלשים. ואמר ר' דוסא עדי שקר וראוי להיות ר"ה למחר והודה ר' יהושע לדבריו כו'. עד א"ל רבי עקיבא לר' יהושע ר' תרשני לומר לפניך ממה שלמדתני. א"ל אמור. א"ל היה לו לכתוב אלה מועדי ה' מקראי קדש ודיי. למה כתיב אשר תקראו אתם ג' פעמים. אלא ללמד שאין מועדים עד שתקראו יום פלוני מועד. ולמה ג' פעמים כתיב תקראו ללמד אפילו שוגגים מוטעין ואפי' מזידין אין מועד אלא מה שתקראו. א"ל עקיבא נחמתני. בא לו ר' יהושע אצל ר' דוסא: ת"ר למה לא נתפרשו שמותן של זקנים צדיקים שלא יאמר פלוני כמשה ואהרן. פלוני כאלדד ומידד. ואומר ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו'

שקל

ואומר °משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים *ואומר °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו ואומר °אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה: נטל מקלו ומעותיו בידו: תנו רבנן כיון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן:

תהלים צט | דברים יז | קהלת ז

הדרן עלך אם אינן מכירין

*ראוהו *בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר ראוהו ב"ד בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש *ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו השנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן על ידי עצמו: **גמ'** למה לי למיתנא ראוהו בית דין וכל ישראל איצטריך סד"א הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה קמ"ל וכיון דתנא ליה ראוהו ב"ד וכל ישראל נחקרו העדים למה לי ה"ק א"נ נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בליליא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן *דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא °כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אימת הוי חק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט *מה משפט ביום אף הכא נמי ביום: ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם: ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה א"ר זירא כגון שראוהו בלילה: ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד: אמאי הכא נמי נימא לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכי תימא ה"נ כגון שראוהו בלילה היינו הך סיפא איצטריכא ליה דאין היחיד נאמן על ידי עצמו דסלקא דעתך אמינא הואיל (*ותנן) דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה *)לרבים דן אפילו ביחיד הכא נמי ניקדשיה ביחידי קמ"ל ואימא הכא נמי אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב °ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם למימרא דעד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר"ע דתניא *סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן

תהלים פא | שמות יב

רש"י

שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מן האחרונים אל תאמר כך דאין לך אלא שופט שהיה בימיו: הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו ב"ד בלבד. פי' ב"ד של כ"ג ולכך פירש בקונטרס דהיה להם שהות דאי לא היה להם שהות מאי פריך בגמ' ולא תהא שמיעה גדולה מראייה ולקדשוה מיד שראוהו הא לא היה להם שהות לקדש: **אימת** הוי חק בגמר דין. דהאי קרא דכי חק לענין ראש השנה דרשינן ליה בפ' קמא (דף ח:) והוא הדין בכל חדשים: **לא** תהא שמיעה גדולה מראייה. פירש בקונטרס דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש ובתנס דחק דאפילו בדיני נפשות אמרינן הכי בפרק החובל (ב"ק דף צ: ושם) אם ראוהו ביום: **כגון** שראוהו בלילה. דאין יכולין לקדש על פי ראייה בלילה דא"כ היתה ראייה בלילה מקום קבלת עדות ואין קבלת עדות אלא ביום אפילו בדיני ממונות כדאמרינן לעיל דקרי חקירת עדות כתחילת דין: **עד** דאיכא אהרן בהדך. ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד וסוגיא דהכא כמאן דאמר במשנה קמייתא דסנהדרין (דף ג.) דבר תורה חד נמי כשר דכתיב בצדק תשפוט מדאיצטריך ליה הכא עד דאיכא אהרן בהדך דלמאן דבעי מדאורייתא שלשה מומחין וכדי שלא תנעול דלת הכשירו בשלשה הדיוטות גבי עדות החדש אין להכשיר ואם כן לא צריך קרא: דרחמנא

תוספות

ואומר. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן ובכתובים הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים עם שלשה חמורים: הא אין לך לילך כו'. הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך: אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. כי לא מחכמה שאלת על זה. לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו בית דין וכל ישראל ונחקרו העדים. מפרש בגמרא אי נמי נחקרו העדים: ראוהו בית דין בלבד. שאין מי שיעיד אלא הם ולאו ארישא קאי בסמוך לחשיכה אלא שהיה שהות לקדש: יעמדו שנים ויעידו בפניהם. ואע"פ שכולן ראוהו ובגמרא פריך לא תהא שמיעה גדולה מראייה: ויעידו בפניהם. השנים: שאין היחיד נאמן. לומר מקודש בפני עצמו לכך צריך להושיב מחביריהן אצלו: **גמ'** למה לי למיתני כל ישראל. הרי ראוהו בית דין: איפרסמא ליה מילתא. דביום שלשים נראה לקדשו: נחקרו העדים למה לי. חקירתן אחרי שהכל ראו: למה לי למתנייה לחקירה כלל. כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים: סלקא דעתך אמינא. היכא דאיכא חקירת עדים ביום תו לא ניעברוה אלא יגמרו הדבר בלילה ויקדשוהו ביום שלשים לענין תיקון המועדות: משפט. היינו תחילת דין: כי חק הוא. בקידוש החדש דרשינן ליה בפ' קמא (דף ח:): משפט ביום. נפקא לן בסנהדרין (דף לד:) מוהיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות כו': ואמאי. יעמדו שנים ויעידו הלא ראוהו כולן יקדשוהו בראייתם דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש: שראוהו בלילה. הלכך למחר אי לאו שמיעה על מה יקדשו: למימרא דעד נעשה דיין. מי שראוי להיות עד בדבר נעשה דיין ואלו כולן ראויים להיות עדים שהרי כולם ראוהו:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

ב ב מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ד ופי"א הלכה א טוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ג:

ג ג מיי' פ"ב מהלכות קידוש החודש הלכה ח:

ד ד ה מיי' שם הלכה ט:

ה ו מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לז טור ש"ע ח"מ סי' ג סעיף א ב:

ו ז מיי' פ"ב מהלכות קידוש החדש הלכה ט:

רבינו חננאל

שקל הכתוב ג' קלי עולם כג' חמורי עולם לומר לך ירובעל שהוא גדעון בדורו כמשה בדורו. בדן בדורו כאהרן בדורו. יפתח בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס הרי הואכגדול שבחבירי' וכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו' וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו. הא אין לך לילך [אלא] אצל שופט שבימיך נטל מקלו ומעותיו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו: ירושלמי ראש בית דין אומר מקודש ומוקים לה רשב"י מאי מקודש מקוים. תני לעיבור שנה מתחילין מן הצד וכבר נכנס ר' יוחנן והוא היה הקטן שבהן. אמרו לו אמור הרי השנה המקודשת בעיבור. א"ר יוחנן ראה לשון שלימדנו בן הנפח אלו אמר בעיבור הייתי אומר אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה אלא בעיבור שהוסיפו לה חכמים והן ל' יום ועיברוה. ריש לקיש חשש על הדא דמר ר' אלעזר והיתה ידי אל הנביאים החוזים וגו' בסוד עמי לא יהיו. זה סוד העיבור. ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה המינוי ואל אדמת ישראל לא יבא כמשמעו. ר' אלעזר כד סלק להכא אמר אית גבי חדא. כד מנוני אמר אית גבי תרתי. כד על לעיבורא אמר אית גבי תלת. א"ר שמלאי טעמא דר"י בן נורי דאמר עדי שקר הן כלומר סבר כיון שנראתה שחרית במזרח וערבית במערב המולד בחצי היום. וכל חדש שנולד (לו) [קודם שש] שעות אין כח בעין לראות הישן. ותני כן נראה בשחרית לא נראה החדש בין הערבים נראה החדש בין הערבים לא נראה הישן שחרית. ור"ג אומר מסורת בידי מאבותי פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה מי שילח למי. ואסיקנא ר"ג שלח לר' יהושע ע"י ר' עקיבא. א"ר יוסי יודעין היו שאלו קדשו בלא עדים שהוא מקודש. ומה בא להעיד אלא אם קדשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין שהוא מקודש: הדרן עלך אם אינן מכירין

פ"ג ראוהו ב"ד וכל ישראל עמו וכו'. ואע"פ שנתפרסמה הלבנה לכל או נחקרו העדים ולא הספיקו ב"ד לקדשו עד חשכה הרי זה מעובר. ואוקימנא איצטריך סד"א תהוי חקירת עדים כתחלת דין וקידוש החדש גמר דין וליקדשוה בלילה. כדתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה קמ"ל דלא שנאמר תקעו בחדש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. חק תקיעת שופר וכי היום מקרא קדש. אימת הוי בגמר דין וקא קרי ליה משפט כלומר עיקר המשפט בקידושו. ומשפט לא הוי אלא ביום. ראוהו ב"ד *) ואמאי צריכין להעיד בפניהם. א"ר זירא שראוהו בלילה שלא יתכן להן לקדשו בלילה לפיכך צריכין להעיד בפניהם. פי' שאין היחיד נאמן ע"י עצמו אין נאמן **) דמלתא דשייך ביה סד"א הואיל ותנן דיני ממונות בג' ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחידי הכא נמי אי איכא יחיד מומחה ליקדשוה ביחידי קמ"ל ויושיבוהו מחבריהן אצל היחיד שאין מומחה לרבים כמרע"ה. וכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החדש הזה לכם ראש חדשים כלומר לא תקדש החדש עד דאיכא אהרן בהדך. שמעינן מתניתין דקתני ראוהו ב"ד בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם כו'. עד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר' עקיבא. דתניא סנהדרין שראו

מסורת הש"ס

קדושין סו: ע"ש סנהדרין כח:

לעיל כד.

כתובות כא:

סנהדרין לב.

[מגילה כא. סנהדרין יח:]

[נ"ל ותניא] *)סנהדרין ס.

שמות יב

ב"ק צ:

*) ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראיה ואמאי צריכין וכו'. **) דלכאורה מלתא דפשיטא הוא דאין נאמן סד"א כו'.

ז א מיי' פ"ס מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ס:

ח ב סמג עשין מכ טוש"ע א"ח סי' תקפו ס"א:

מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון רבי עקיבא אומר כולן נעשין עדים *ואין עד "נעשה דיין אפילו תימא רבי עקיבא עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם אלא בדיני נפשות דרחמנא אמר °ושפטו העדה והצילו העדה וכיון דחזיוהו דקטל נפשא לא מצו חזו ליה זכותא אבל הכא אפילו ר' עקיבא מודה: **מתני'** "כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר °*במשוך בקרן היובל: **גמ'** °שפיר קאמר רבי יוסי ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי דכתיב °בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו ור' יוסי אמר לך דפרה נמי אקרי שופר דכתיב °ותיטב לה' משור פר אם שור למה פר ואם פר למה שור אלא מאי שור פר משופר ורבנן כדרב מתנה דאמר רב מתנה מאי שור פר שהוא גדול כפר עולא אמר היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי *שאין קטיגור נעשה סניגור ולא והא איכא דם פר הואיל ואשתני אשתני והא איכא ארון וכפורת וכרוב חוטא בל יקריב קאמרינן והא איכא כף ומחתה חוטא בל יתנאה קא אמרינן והא איכא בגדי זהב מבחוץ מבפנים קא אמרינן שופר נמי מבחוץ הוא כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד מפני שהוא קרן ור' יוסי אמר לך דקא אמרת אין קטיגור נעשה סניגור הני מילי מבפנים והאי שופר מבחוץ הוא ודקא אמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דשופר אחד אמר רחמנא °ולא שנים ושלשה שופרות ועוד מפני שהוא קרן ורבי יוסי אמר לך דקאמרת שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות כיון דמחברי אהדדי חד הוא ודקאמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדכרא הוא דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא ואמר ר"ע כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה *מאי גלמודה גמולה דא מבעלה ואמר ר"ע כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקא מינה לפרושי °מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי אמר רבי כשהלכתי לכרכי הים *היו קורין למכירה כירה למאי נפקא מינה לפרושי *°אשר כריתי לי אמר ר"ש בן לקיש כשהלכתי לתחום קן נשרייא היו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוי לכלה נינפי מאי קרא °יפה נוף משוש כל הארץ ולתרנגול שכוי אמר רב יהודה אמר רב ואיבעית אימא ריב"ל מאי קרא °מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה אלו כליות או מי נתן לשכוי בינה זה תרנגול לוי איקלע להתוא אתרא אתא גברא לקמיה אמר ליה קבען

במדבר לה · יהושע ו · דברים לג · תהלים סט

מקצתן נעשין עדים. ויעידו בפני חבריהם דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו': ומקצתן נעשין דיינים. אבל המעידים לא ישבו וידוע עמהם דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא במתני' להיות העדים נעשים דיינים דאם כן למה לי יושיבו מחבריהם יעידו בפני יחיד ואחר כך ישבו הם עמו ויקדשו והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (דף כא:): כולן עדים הם. ראוים להעיד: והצילו העדה. יהפכו בזכותו: **מתני'** כל השופרות. בין של איל בין של יעל: שהוא קרן. אינו קרוי שופר וגבי יוה"כ שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא (דף לד.) גמרינן ר"ה מיובל: בקרן היובל. ויובל דיכרא הוא כדמפרש בגמ': **גמ'** אקרו קרן ואקרו שופר. אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במתן תורה (שמות יט) במשוך היובל וגו' וכתיב ויהי קול השופר (א): וקרני ראם קרניו. של בכור שורו קרן אשכחן דאקרי: ותיטב לה'. תפלתי משופר ובשור קא משתעי קרא: שור שהוא (ב) פר. ביום שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית שביום שנברא נברא *בקומתו ושור בן יומו *קרוי שור שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש: אין קטיגור. זהב העגל ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא: הואיל ואישתני. להיות דם ואין מראית הפר ניכר: חוטא בל יקריב. האדם לא יקריבנו הטוס שהוא חטא בו: חוטא בל יתנאה. להתקשט בו בקרבו הטוס: כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי. שופר נמי אע"ג דלית ביה משום חוטא בל יקריב ולית ביה משום חוטא בל יתנאה כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפנים דמי: גילדי גילדי. בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון בתכליתו של ראשון תחילת השני: גמולה. מובדלת: טוחות. לשון תלוקות: שכוי. לשון ראיה כמו וישקף (בראשית יט) ומתרגמינן ואיסתכי: קבען

דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה. תימה דבפרק אלו הן הגולין (מכות דף יב.) נפקא ליה מקרא אחרינא דאמר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש שאין הורגין אותו עד שיעמוד בב"ד תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה למשפט ויש לומר דעיקר דרשה מהתם וקרא דהכא איצטריך דלא יליף מהתם לשאר דינין להצריך ב"ד אחר דשאני התם דאמר רחמנא והצילו העדה ומיהו הוא הדין לענין מכה חבירו כדמוכח בפ' החובל (ב"ק דף צ: ושם) ובעד נעשה דיין יש דינים חלוקים כמו שפירשנו בפ' ב' דכתובות (כא: ושם ד"ה הנח) דבעדות החדש דאורייתא עד הרואה הוא דנעשה דיין ובקיום שטרות דרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין ובדיני נפשות אפילו עד הרואה אין נעשה דיין*:

חוץ משל פרה. הא דלא קתני נמי חוץ משל ראם דשל ראם נמי איקרי קרן דכתי' (דברים לג) וקרני ראם קרניו וכתיב (תהלים כב) ומקרני רמים עניתני ושמא אינם חלולים ואינם ראוים לשופר: והיה במשוך בקרן היובל. תימה דלא מייתי קרא דיצחק דכתיב (בראשית כב) בסבך בקרניו ואע"ג דההוא קרא מחייס דה"נ מייתי לה בגמרא בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו וי"ל דנראה ליה לאתויי האי משום דכתיב ביה שופר: אקרו קרן ואקרו שופר. פירש רש"י אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במשוך היובל וכתיב ויהי קול השופר יש מקשין אמאי לא הביא האי קרא דמתניתין במשוך בקרן היובל בשמעכם קול השופר להוכיח דכל שופרות אקרו שופר שטות להקשות וקל להבין לאדרבה מהאי קרא מוכח דשופר אקרי קרן ועוד צריך להוכיח דבעלמא *שופרות אקרו שופר:

חוטא בל יתנאה קאמרינן. וגבי שופר מתנאה נמי בקול תקיעתו: כיון דלזכרון קאתי. תימה אפוד וחשן נמי לזכרון קאתו כדכתיב בקרא וי"ל דהשבטים זכרון הם: ולא שנים ושלשה שופרות. ולא דמי למניח שופר *בתוך שופר כדפירש בקונטרס דעל גלד ראשון אתוסף גלד שני שפת השני בתכליתו של ראשון והקול יוצא דרך כולם:

לנדה גלמודה. ונפקא מינה כדדרשינן בסוטה (דף מב.) כי עדת חנף גלמוד (איוב טו): חלוגלוגות

רבינו חננאל

שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים דברי ר"ט יע"א כולן עדים הן ואין עד נעשה דיין ודחינן כי אמר ר' עקיבא בדיני נפשות אבל בענין ר"ה אפי' ר"ע מודה: יר עלמי ר' הונא הוה חכים שהדי להד בר נש א ז'ל בעי מידון קומיה וכפר ביה כו'. ואסיקנא ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא ואז"ל ואסהיד עלוי קומי ב"ד

כתובות כא: · גיטין ס: · ב"ק צ: · ב"ב קיד. · סנהדרין לד:

[בשמעכם את קול השופר כך איתא ברי"ף וברא"ש]

לעיל יא. · [ב"ק סה:]

[ועי' תוס' ב"ב קיד. ד"ה אבל וד"ה ואין]

[ברכות נט. קדושין ס.]

[עי' מהרש"א ופ"ע בתוי"ט הפתיק נוסח' ועוד צריך להוכיח דבעלמא אקרי שופרות בלא קרן]

[לקמן כז:]

סוטה מב. · בראשית לג · [סוטה יג.] · בראשית נ · [חולין נב.] · תהלים מח · איוב לח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אקרו קרן כו' קול השופר הס"ד ואח"כ מה"ד קרן אשכחן דאקרי דכתיב וקרני ראם קרניו של בכור שורו הס"ד: (ב) ר"ה שור שהוא כפר ביום כו' או עז כי יולד ופר אינו נקרא:

גליון הש"ס

גמ' שפיר קאמר ר"י. כעין זה פסחים דף כח ע"ב: שם ולא שנים ושלשה שופרו'. עי' סוטה דף יז ע"ב תד"ה בתכה על שני:

חודש: קידשוהו קודם לזמנו או לאחר עיבורו יום אחד יכול יהא מקודש ת"ל תקראו אותם אלה הם מועדי. כלומר אם תקראו אותם בזמנן הן מועדי ואם לאו אין מועדי. קודם לזמנו יום כ"ט לחודש. לאחר עיבורו יום ל"ב. כיומי דר' ברכיה אישתתקן. אמר לון שמעתין דאתקדש ירחא וארכנון בראשיהון וקבלון: מתני' כל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. ואמרינן שפיר קאמר ר' יוסי לרבנן כל השופרות נקראו שופרות היובלין ואקרו קרן של פרה קרן אקרי שופר לא אקרי כו'. מאי שור פר שהוא מפר. כלומר שור הנולד מפר שהוא חזק ואמיץ בכחו לפיכך הוא חזק ושמן מובחר שבשוורים ולא משור זקן שכבר כחש כחו. קטיגור מלשון רכיל. פירוש סניגור מליץ יושר. פי' חוטא בל יתנאה. אדם שחטא לא יתנאה בכלי שחטא בו לפני ולפנים. קרן של פרה כיון דהוא גילדי גילדי כשנים ושלשה שופרות זה בתוך זה נזדמן והתורה אמרה שופר אחד לא שנים ושלשה שופרות. כתיב והיה במשוך בקרן היובל. ופי' ר' יוסי האיל לפיכך אמר מאי משמע דהאי יובל דכתיב בהאי קרא איל הוא שכן בערבייא קורין לאיל יובלא. מאה קשיטה. מאה מעה. שכן באפריקא *) קורין לכלה נינפי והוא לשון יוני. מי שת בטוחות חכמה

*) אולי דחסר בדברי רבינו וצ"ל קורין למעה קשיטה ובתחום קן נשרייא קורין לכלה כו'.

עין משפט
נר מצוה

ט א מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ג סמג עשין מג:

י ב מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה ד:

יא ג מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה א ופ"י מהלכות שמיטין הלכה יא ופ"ב מהלכות תפלה הלכה ח:

יב ד מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף א:

מגילה יח.

קבען פלניא לא הוה ידע מאי קאמר ליה אתא שאיל בי מדרשא (*אמר) ליה גזלן אמר לך דכתיב °היקבע אדם אלהים *וגו' א"ל רבא מברניש לרב אשי אי הואי התם הוה אמינא ליה היכי קבעך במאי קבעך ואמאי קבעך וממילא הוה ידעינא ואיהו סבר מילתא דאיסורא קאמר ליה לא הוו ידעי רבנן מאי *סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דחזתנהו רבנן דהוו עיילי פסקי פסקי אמרה להו עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות יומא חד שמעוה *לאמתא דבי רבי דחזית להההוא גברא דקא מבדר פרפחיניה אמרה ליה עד מתי אתה מפזר חלוגלוגך לא הוו ידעי רבנן מאי °סלסלה ותרוממך יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לההוא גברא דהוה קא מהפך בשעריה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך לא הוו ידעי רבנן מאי °וטאטאתיה במטאטא השמד יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחבירתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא לא הוו ידעי רבנן מאי °השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא הוה דרינא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי:

מתני' שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדדין שופר מאריך והצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר והצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות *שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים:

גמ' א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ושל כל השנה בפשוטין והתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר בר"ה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים ולימא הלכתא כרבי יהודה אי אמרת הלכתא כר' יהודה הוה אמינא אפילו של יובל נמי כר' יהודה סבירא ליה קא משמע לן במאי קמיפלגי מר סבר בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי ומר סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי (א) *ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי:

ופיו

רש"י

קבטן פלניא. גזלני פלוני: במה קבענוך. המעשר והתרומה אתם קובעים אותי: מאי סירוגין. ששנינו במגילה (דף יז.) קראה סירוגין (סירוגין): פסקי. לפרקים שאינן נכנסין יחד: מאי חלוגלוגות. ששנינו בפ"ק דיומא (דף יח.) כל שבעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגלוגות: פרפחיני. ירק שקורין פורקל"י: סלסלה. חפוש והפך במטמונים של תורה: והוא דרינא טונא. טעון משוי: **מתני'** שופר של ראש השנה של יעל פשוט. מפרש טעמא בגמרא דמידי דתפלה בעי פשיטות: יעל. סטיי"ן בו"ק: ופיו מצופה זהב. בשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן נשמע קול השופר: ובתעניות. דאמרינן במס' תענית (דף טו:) תקעו הכהנים תקעו: בשל זכרים. אילים שסתמן כפופין: ושתי חצוצרות באמצע. שני שופרות להן אחד מכאן ואחד מכאן והן באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דלכנופיא בעלמא נינהו וכל כנופיא בחצוצרות דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה: שוה היובל לראש השנה לתקיעה. בפשוטין ואף על גב דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת מכירת שדות אפילו הכי כדר"ה בעי למעבדי' דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפ' בתרא (דף לג.): ולברכות. דבעי למימר תשע ברכות ביום הכפורים של יובל: ר' יהודה אומר כו'. טעמא מפרש בגמ': וביובלות בשל יעלים. וגזירה שוה לא גמיר: **גמ'** ושל כל השנה. של תעניות: קמ"ל. בר"ה אית ליה כרבי יהודה אבל ביובל לית ליה משום גזירה שוה: במאי קמיפלגי. תנא קמא ורבי יהודה: כמה דכייף איניש. בתפלתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א ט) הלכך בראש השנה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין ויובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטין וגזירה שוה לית ליה: כמה דפשיט טפי עדיף. משום נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) הלכך בראש השנה בפשוטין דלתפלה הוא וביוה"כ נמי (ג) משום דשוייה בגזירה שוה ובתענית דלכנופיא לא איכפת לן ועבדינן כפופין להכירא ולר' לוי אית ליה כר' יהודה דלתפלה בעינן כפופים וביום הכפורים סבירא ליה דשוה היובל לראש השנה כרבנן הלכך תרווייהו בעינן כפופים:

ופיו

תוספות

חלוגלוגות. ונפקא מינה לזב בפ"ק דיומא (דף יח.) דאמרינן אין מאכילין אותו דברים המביאים לידי טומאה כגון חלוגלוגות: **של** יעל פשוט. פירש בקונטרס חיה שכן שמה וקורין אותה אשטנבו"ק ובערוך פי' היא כשבה נקבה וקרן הכשבה רגיל להיות פשוט וכפירש הקונטרס נראה דיעל חיה דכתיב (תהלים קד) הרים הגבוהים ליעלים ואקו ודישן (דברים יד) מתרגמינן ויעלא ורמא ומצוה בשל יעל פשוט כדמשמע בגמ' דכמה דפשיט טפי עדיף משום נשא לבבנו אל כפים ומיהו אין הלכה כן אלא כר' יהודה דאמר בר"ה בשל זכרים כפופים דהיינו של איל ור' לוי קאי כוותיה בגמ' דאמר מצוה של ר"ה ויוה"כ בכפופים דקסבר כמה דכייף איניש טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם וכדאמר ר' אבהו בפ"ק (דף טז.) למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק ומיהו נראה דלא פליגי אלא לכתחילה אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל כדקתני רישא כל השופרות כשרים חוץ משל פרה והיכא דלא מצא של איל יוצא בשל רחל או בשעיר עזים תדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר ועוד אטו פשוט וכפוף כתיב בקרא תעבירו שופר כתיב ביובל (ויקרא כה) וילפינן ר"ה מיניה וכיון דכולהו אקרו שופר חוץ משל פרה למה לא יצא ועוד משמע דפלוגתא דרבנן ור' יוסי בפני עצמן ופלוגתא דרבנן ור' יהודה בפני עצמן ולאו חדא פלוגתא היא ואם תמצא לומר דדוקא איירי אם כן הויא חדא פלוגתא דלתנא קמא כולהו כשרין בין בראש השנה בין ביוה"כ בין בתעניות חוץ משל פרה ור' יוסי אומר אף של פרה ולאידך רבנן ר"ה ויוה"כ בשל יעל ותעניות של זכרים ולר' יהודה ר"ה של זכרים ויובל בשל יעלים ומיהו קשה קצת דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה ויוה"כ היינו משום דילפינן גזרה שוה זה מזה בשביעי שביעי כדאמרינן בפ' בתרא (דף לד.) וכדתנן שוה יובל לר"ה לתקיעה ואי הוה טעמא משום מצוה בעלמא כדאמרינן דכמה דכייף איניש טפי עדיף הייני דוקא בראש השנה שהתקיעה לתפלה ולזכרון אבל יובל אין התקיעה אלא סימן שלוח עבדים והשמטות שדות החוזרות לבעלים לכך היה נראה לי מתוך זה דאינו יוצא אלא בכפוף פירוש דצריך להיות כפוף אי לא לא וגמרינן יובל מיניה: **ושתי** חצוצרות באמצע. שתי שופרות היו להן אחד מכאן ואחד מכאן כדי שיהיו החצוצרות באמצע משום דמצות היום בחצוצרות: **רבי** יהודה אומר בר"ה בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. לית ליה לרבי יהודה שוה יובל לר"ה והא דבעינן שופר בראש השנה לאו משום דילפינן מיובל אלא כאידך תנא דיליף בפ' בתרא (ג"ז שם דף לד.) מדכתיב תקעו בחדש שופר ומיהו ההוא תנא נמי יליף ר"ה מיובל בגזרה שוה כדקאמרינן שלש תרועות נאמרו בר"ה ומייתי קרא דוהעברת שופר תרועה דכתיב ביובל וביום ולא בלילה נמי יליף מיובל כדקאמר התם והא דאיצטריך ליה קרא דתקעו בחדש שופר משום דיליף נמי ראש השנה ממדבר והוה אמינא דבחצוצרות כמדבר לכך נראה דמודה רבי יהודה דשוה יובל לר"ה אלא לענין הך מילתא אין שייך להשוותם להיות בשל זכרים כשל ר"ה דטעמא דר"ה מסברא בעלמא דכמה דכייף איניש טפי עדיף שהוא יום הדין ולהזכיר עקידה אבל יובל דלשלוח עבדים ושדות החוזרות לבעלים אין לחוש אלא שיהא שם שופר עליו אע"ג דר' לוי נמי משוה להו לענין זה משום גזרה שוה יש לומר דבהא פליגי:

בתורה

רבינו חננאל

חכמה. אלו הכליות. או מי נתן לשכוי בינה זה תרנגול. פי' קבען פל' גזלני פל'. כדכתיב היקבע אדם אלהים וגו' פי' סירוגין פסקי פסקי. חלוגלוגות פירוש פרפחינן. פי' מהפך במזייה. מסלסל בשערו. פי' טאטיתהא. מכבד שמכבדין בו את הבית. פי' יהבך משואך: [מתני'] שופר של ר"ה של יעל כו'. א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ והיא היובל בכפופין ושל ימות השנה כגון תענית בפשוטין. ור' לוי בר"ה בלבד הוא דאמר כר' יהודה דתנן ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. וקיימא לן כר' לוי בר"ה ויוה"כ במאי פליגי ת"ק ור' יהודה. ר' יהודה סבר בר"ה במאי דכייף איניש טפי עדיף וביוה"כ במאי דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי.

מסורת הש"ס

נ"ל אמרו

[מפרש"י ד"ה במה קבענוך המעשר וכו' נראה דהיה גרסתו בגמ' דמייתי גם סיפא דהך קרא ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה]

[מגילה יח. נזיר ג.]

לקמן כט. ג [ערכין ג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים נמי דגמר גזירה שוה ובתעניות כמה דכייף:

(ג) רש"י ד"ה כמה דפשיט כו' וביוה"כ נמי דשוהו הוא משום גזירה שוה ובתעניות סי' כצ"ל:

ופיו מצופה זהב : והתניא *ציפהו זהב במקום הנחת פיו פסול שלא במקום הנחת פיו כשר אמר אביי כי תנן נמי מתניתין שלא במקום הנחת פה תנן : ושתי חצוצרות מן הצדדים : ותרי קלי מי משתמעי והתניא *זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע לכך מאריך בשופר למימרא דכי שמע *סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא ת"ש תקע *בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת אמאי תיסלק ליה בתרתי פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן ת"ש *התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא אמאי ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא °אלא תרתי קלי מחד גברא לא משתמעי מתרי גברי משתמעי ומתרי גברי מי משתמעי והא תניא* ב"בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ג"ובלבד שלא (*יהו שנים קורין) ושנים מתרגמין הא לא דמיא אלא לסיפא ד"בהלל ה"ובמגילה אפילו עשרה קורין אלמא כיון דחביב יהיב דעתיה הכא נמי כיון דחביב יהיב דעתיה ושמע אלא למה מאריך בשופר לידע שמצות היום בשופר : ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיו מצופה כסף : מאי שנא התם דזהב ומ"ש הכא דכסף איבעית אימא כל כינופיא דכסף הוא דכתיב °עשה לך שתי חצוצרות כסף ואיבעית אימא *) התורה חסה על ממונן של ישראל התם נמי נעביד דכסף אפילו הכי כבוד יו"ט עדיף רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא כמתניתין אמר ליה רבא ו"לא אמרו אלא במקדש תניא נמי הכי במה דברים אמורים במקדש אבל בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר מקום שיש שופר אין חצוצרות. וכן הנהיג רבי חלפתא בציפורי ורבי חנניא בן תרדיון בסיכני וכשבא (א) דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי מאי קראה דכתיב °בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא : שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כו' : א"ר שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר דאמר *בתשרי נברא העולם מתיב רב עינא שוה יובל לר"ה לתקיעה ולברכות והא איכא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון דבר"ה איתא וביובל ליתא כי קתני אשארא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי א"ר שמואל בר יצחק הא דתנן שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כמאן דלא כרבי אליעזר דאי רבי אליעזר כיון דאמר בתשרי נברא העולם הא איכא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון דבר"ה איתא וביובל ליתא כי קתני אשארא : מתני' ו"שופר שנסדק ודבקו פסול ז"דיבק שברי שופרות פסול ניקב

רש"י

ופיו מצופה זהב כו' במקום הנחת פה פסול. שהתקיעה בזהב ולא בשופר : לכך מאריך בשופר. תירוצא הוא : וממילא כו'. דמה לי סוף בלא תחילה ומה לי תחילה בלא סוף ומשום דבעי לאותובי אתרוייהו דייק הך דיוקא : תקע בראשונה. בפשוטה שלפני התרועה : ומשך בשניה כשתים. לפי שהיה צריך לתקוע כאן ב' תקיעות רצופות אחת לפשוטה לאחריה דמלכיות ואחת לפשוטה לפניה דזכרונות : בור ודות. חדא נינהו *אלא שהבור בחפירה והדות בבניין על הקרקע ליסטרנ"א בלע"ז : פיטס. חבית גדולה פונטי"ן בלע"ז : מחד גברא. דומיא דזכור ושמור : הא לא דמיא. הא מילתא דשופר לא דמיא אלא לסיפא : י' קורין. וי' קולות יש כאן שאי אפשר להם לנמנם דיבורם בתיבה אחת שלא יהא אחד לאחור ואחד לפנים : דחביבה עליה. חדשה היא לו : התורה חסה. דכתיב (ויקרא יד) וצוה הכהן ופנו את הבית שלא יטמאו כלי חרס שבתוכו שאין להם טהרה במקוה : למיעבד עובדא. בחצוצרות ושופר : מקום שיש שופר. כגון ר"ה ויובל : מקום שיש חצוצרות. כגון תעניות : וכך הנהיג. כמשנתינו שופר וחצוצרות : בשערי מזרח ובהר הבית. חדא מילתא היא בשערי מזרח בהר הבית וי"א בשערי מזרח בעזרת נשים : מתני' שופר שנסדק ודבקו. בדבק שקורין גלו"ד : פסול. דהוה ליה כשני שופרות : העמידו

תורה אור

תוספות

בתורה אחד קורא. פירוש לבדו ואחרי כן המתרגם מתרגם לבדו ולא שנים קורין יחד ומתרגמין יחד :

אבל שנים לא. והא דאמרינן בפ"ק דב"ב (דף טו· ושם) שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם לא שלא יקרא אחר עמו דא"כ כל התורה נמי אלא שלא יחלקום לשנים זה ארבעה וזה ארבעה ומה שנוהגין לקרות שנים בתורה סמכו אמתני' דפרק בתרא דבכורים* (משנה ז) דתנן בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא בכורים התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע :

במאן מצלינן זה היום תחלת מעשיך. תימה הא קי"ל כרבי יהושע כדאמרינן בפ"ק (דף יב·) לתקופה כר' יהושע ואומר ר"ת דקי"ל כרב עינא דפריך משוה יובל ורב עינא ה"ק והא איכא זה היום תחלת מעשיך דאיתיה בראש השנה וליתיה ביובל אלא ודאי הא דאמרינן ליה לאו משום ברייתו של עולם אלא משום תחלת מעשה דין שהעולם נדון בו להתקיים או לאו וזה שייך נמי ביוה"כ דיובל דהוקש לר"ה כדלקמן בפרק בתרא (דף לג.) (אבל בשאר יומי לא) ואע"ג דמשני ליה שפיר רב עינא לא הדר ביה ומיהו לאידך לישנא קשיא דקאמר מתני' דלא כר"א הוה ליה לשנויי דזה היום תחלת מעשיך לאו אבריאת עולם קאי ומה שיסד ר"א הקליר בגשם דשמיני עצרת כר"א דאמר בתשרי נברא העולם ובטל פסח יסד כר' יהושע אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלהים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן ודכוותה אשכחן בפרק עושין פסין (עירובין דף יח· ושם) גבי אדם שעלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד :

במאן דלא כר' אליעזר. תימה הא ע"כ לא שוו לכל מילי דהתניא לקמן בפרק בתרא (דף ל·) שוה יובל לר"ה לתקיעה ולברכות אלא שביובל תוקעין בין בב"ד שקדשו את החדש בין בב"ד שלא קדשו את החדש וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע :

שופר שנסדק ודבקו פסול. פי' בקונטרס דהוה ליה כשני שופרות משמע שר"ל שנסדק לגמרי שנחלק לב' חתיכות שאם היה מחובר מצד אחד אין זה שני שופרות ותימה דאם נחלק לגמרי הייט דבק שברי שופרות ולכך נראה דנסדק מצד אחד לארכו על פני כולו ולפי שאין שם שופר עליו וכ"ש דבק שברי שופרות אלא זו ואין צריך לומר זו קתני א"נ יותר סופו להפרד כשנסדק מצד אחד ודבקו משאם עשה שופר אחד של חתיכות והוי שם שופר עליו טפי קא משמע לן ודבק שברי שופרות נמי לא מיפסיל מטעם שנים ושלשה שופרות אלא דאין זה קרוי שופר אי נמי משום דכתיב (ויקרא כה) והעברתם דרך העברתו כי היכי דפסלינן הפכו ותקע בו משום דבעינן דרך העברתו ואפילו נפסל מטעם משום שנים ושלשה שופרות אין קשיא כלום :

ניקב

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ו טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף טז :

יד ב ג מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יא טור ש"ע א"ח סי' קמא סעיף ג :

טו ד טוש"ע א"ח סי' תפח סעיף ג וסי' תרמד סעיף ג :

מכאן ראיה שפרק אנדרוגינוס אינו מן המשנה ודלא כסמ"ג עי' בהגהת מהגרי"ב סוף בכורים

טז ה מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה ז טור ש"ע א"ח סי' תרנ ס"ב :

יז ו מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה ד :

יח ז מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ה סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ח :

לקמן כח.

יט ח מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף י :

רבינו חננאל

ות"ק סבר אדרבה איפכא מסתברא ופיו: של שופר מצופה זהב. ואוקימנא שלא במקום הנחת פה אבל במקום הנחת פה פסול הוא אותו השופר : ושתי חצוצרות מן הצדדין כו'. ואקשינן ותרי קלי מי משתמעי כלומר אפשר לאדם לשמוע שני קולות בבת אחת והתניא שמור וזכור בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ולא אוזן יכול לשמוע. ופרקינן לכך מאריך בשופר כדי לצאת החובה בקול השופר ואקשי' הנה *) כיון שהאריך בשופר סוף תקיעה בלא תחלת תקיעה למימרא דשמע סוף תקיעה בלא תחלת תקיעה יצא. והתנן תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. פי' תקע תר"ת תקיעה תרועה תקיעה ועוד רוצה להתחיל תר"ת אחר. נמצא תקיעה של סוף תר"ת הראשון ותקיעה שהיא התחלת תר"ת השני סמוכות להדדי. עכשיו אם משך בסוף התקיעה האחרונה שבתר"ת הראשון כשיעור ב' תקיעות אין בידו אלא אחת כי אין מפסיקין הסוף מן התחלה ולא עלה בידו אלא תר"ת אחת. ופרקי' פסוקי תקיעתא חדא לתרתי לא פסקי ולעולם שמע תחלת תקיעה בלא סוף תקיעה או סוף תקיעה בלא תחלת תקיעה יצא. וי"א היה צריך תר"ת ותקע תקיעה ומשך בתרועה כדי תרועה ותקיעה אין בידו אלא תקיעה אחת. ותלמוד א"י מסייע לזה הפירוש. ת"ש התוקע לתוך הבור או לתוך הדות כו'. ושנינן תרי קלי מחד כגון שמור וזכור שנאמרו מפי הגבורה תרי כחדא לא משתמעי אלא הני כאות ומופת אבל תרי קלי מתרי משתמעי כדתניא בהלל ובמגילה אפי' י' קורין וי' מתרגמין אלמא כיון דחביב עליה יהיב דעתיה ושמע הכא נמי גבי שופר וחצוצרות יהיב דעתיה ושמע. א"כ למה מאריך בשופר להודיע שמצות היום בשופר ש"מ דשופר ביד אחד והחצוצרות ביד אחרים ותוקעין בהן. והני מילי במקדש כדתניא בר"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין בו חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר כו' מהאי קרא בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. בעינן בחצוצרות וקול שופר אבל בגבולין לא. שוה יובל לר"ה לתקיעה ולברכות פי' בעינן ט' תקיעות וברכות מלכיות וזכרונות ושופרות **) כך מתפללין ביובל ביוה"כ. כמאן מצלינן בר"ה זה היום תחלת מעשיך כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם ומותבינן והא תנן שוה יובל לר"ה לתקיעות ולברכות. והאיכא זה היום תחלת מעשיך. ר' יהודה אומר

בראש

מסורת הש"ס

[ב"ב סד.]

[שבועות כ:]

[לקמן כח.]

[לקמן כח.-לג:]

מגילה כא:

[נ"ל יהא אחד קורא כך איתא במגילה]

במדבר י

[יומא לט. מנחות פו: פח: פט. חולין ע: עז.]

תהלים צח

[נעיל ח. י: ע"ז ח.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכ"ה בן תרדיון בסיכני וכשבא לדבר אצל חכמים :

גליון הש"ס

גמ' אלא תרתי קלי כו' מתרי גברי. עי' סוטה דף לט ע"ב תד"ה עד שיכלה :

*) לכאורה צ"ל כיון דמה שמאריך בשופר אינו אלא סוף תקיעה וכו'. **) אולי צ"ל וזכרונות ושופרות שמתפללין בר"ה כך מתפללין.

כ א מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף יג :
כא ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד :
כב ג ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף טז :
[סמ"ג לא גרס מלת וכן]
כג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ :
כד ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף יב :
כה ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא :
כו ח ט מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז :
כז י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :
כח כ ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט :
כט מ מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו :
ל נ מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף טו :
לא ס מיי' שם הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תקפז סעיף א :

תורה אור

ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר *התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך *הפיטם אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא *וכן *מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא אע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו : גמ' תנו רבנן אארוך וקצרו כשר בגרדו והעמידו על גלדו כשר גציפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר דציפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר הנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא ת"ר גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר גרדו והעמידו על גלדו כשר הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא והפכו ותקע בו לא יצא אמר רב פפא לא תימא דהפכיה כבתונא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב מ"ט כדרב מתנה דאמר *רב מתנה °והעברת דרך העברתו בעינן : דיבק שברי שופרות פסול : ת"ר זהוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר' נתן אומר חבמינו כשר שלא במינו פסול אמר רבי יוחנן טוהוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שנפחת רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר ציפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר ינסדק לאורכו פסול כלרוחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול *לוכמה שיעור תקיעה פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה *לכאן ולכאן מהיה קולו דק או עבה או *צרור כשר שכל הקולות כשירין [בשופר] שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו ותקע בו יצא פשיטא כולהו נמי מיקדח קדחו להו אמר רב אשי נשקדחו בזכרותו מהו דתימא מין במינו חוצץ קמ"ל : התוקע לתוך הבור או לתוך הדות כו' : אמר רב *הונא סלא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדין בבור יצאו תניא נמי הכי התוקע לתוך הבור או לתוך הדות יצא והתנן לא יצא אלא לאו שמע מינה כדרב הונא ש"מ °איכא דרמי להו מירמא תנן התוקע לתוך הבור או לתוך הדות לא יצא והתניא יצא אמר רב הונא לא קשיא כאן לאותן העומדין על שפת הבור כאן לאותן העומדין בבור אמר *רבה שמע

ויקרא כה

[לקמן כח:]

רש"י

גמ' העמידו על גלדו. גלד דק: מבפנים פסול. שהתקיעה בזהב: אם קול חיצון שמע לא יצא. דאיכא מחיצות הפנימי מפסקת התקיעה: כבתונא. כהפיכת חלוק לעשות פנימי חיצון: שקיצר את הרחב. ברותחין: והעברת. דרך העברתו כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים: דיבק שברי שופרות כו': במינו כשר. אם אינו מעכב את התקיעה: נסדק. טולו וכן נסדק לרחבו כל רחבו להקיפו: אם נשתייר בו. מן מקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר חשיב ליה כמאן דאשתקיל כוליה והוה ליה ארוך וקצרו: צרור. לשון יבש רויי"ש בלע"ז: קדחו. נקבו וקס"ד נקב הנחת פה קאמר: שקדחו בזכרותו. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את הזכרות: אותן העומדין בבור יצאו. שהן קול השופר לעולם שמעו: איכא דרמי להו מירמא. יש תלמידים שאין שונין לה דרב הונא בענין לא שנו לפרושי מתניתין אלא רמו מירמא מתניתין וברייתא אהדדי ועלה קאי רב הונא ומשני: שמע

תוספות

ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. אם נפרשה דאיירי לאחר הסתימה לפי שלא הוחלקה סתימת הנקב אין הרוח יוצא בפשיטות ומעכב את הקול קשיא כיון דכל הקולות כשרין בשופר כדאמרינן בגמרא מה לי מעכב מה לי אינו מעכב ונראה דאיירי קודם סתימה דקודם שנסתם היה הנקב מעכב את הקול שהיה הקול משתנה מחמת הנקב וכשסתמו חזר לכמות שהיה ובירושלמי גרס בהדיא אם היה מעכב קודם שסתמו פסול כשסתמו וטעמא דפסול כיון דסתימה זו מסייעה לקול משום דשופר אחד אמר רחמנא שלא יסייע דבר אחר לקול כמו לפהו זהב דאם נשתנה קולו פסול אבל אם לא היה מעכב את התקיעה שלא נשתנה קולו מתחילה מחמת הנקב הרי הוא כאילו לא ניקב ואין לחוש במה שסתמו והיכא דלא סתמו קאמר בהדיא בירושלמי דכשר משום דכל הקולות כשרין בשופר והשתא רבי נתן דקאמר בגמרא במינו כשר שלא במינו פסול ע"כ אהיה מעכב את התקיעה קאי דאפ"ה כשר במינו דהא ר' יוחנן קאמר עלה בגמרא והוא שנשתייר רובו והוא שנפחת רובו ואי אפשר לנקב גדול כל כך שלא יעכב את התקיעה ומתני' כרבנן א"כ כר' נתן ובשלא במינו ללישנא קמא דרבי יוחנן ומיהו לאידך לישנא דרבי יוחנן דקאמר שלא במינו פסול והוא שנפחת רובו משמע אבל במינו אף על פי שנפחת רובו כשר קשיא מתני' כמאן דע"כ הא דאמרי רבנן בין במינו בין שלא במינו פסול יעמיד כמו כן רבי יוחנן כשנפחת רובו דמאי שנא לרבי נתן מלרבנן כמו שדומה לו לרבי נתן סברת דלא נפחת רובו כשר אפילו שלא במינו למה לא יאמר כמו כן לרבנן דכולה ברייתא בנפחת רובו מיתוקמא ואע"פ שלא נפחת אלא מיעוטו אי אפשר שלא יעכב הנקב את התקיעה אם לא נסתם ואפילו הכי כשר ולכך נראה ודאי לפרש מ"מ דאם מעכב את התקיעה לאחר שסתמו קאמר ובירושלמי קתני במילתיה דרבנן בין במינו בין שלא במינו אם מעכב התקיעה פסול ואם לאו כשר וכן בתוספתא (פ"ב) ואפילו הכי קאמרי בירושלמי דמתני' ר' נתן ומסקנא דשמעתא °והלכה למעשה נראה דשופר שניקב וסתמו במינו וחזר לקולו לכמות שהיה מתחילתו קודם שנקב לית דין ולית דיין דכשר אפילו היה מעכב התקיעה קודם שנסתם דפי' זה עיקר דאם מעכב את התקיעה לאחר שנסתם קאמר ולא סתמו כלל כשר אפילו מעכב הנקב את התקיעה כדקאמרינן בירושלמי דכל הקולות כשרין בשופר : ארוך וקצרו כשר. איצטריך לאשמועינן דלא תימא דפסול משום דכתיב והעברת : צפהו זהב במקום הנחת הפה. היה נראה לפרש דעובי השופר במקום שמניח פיו קרי מקום הנחת הפה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ אבל א"כ היינו צפהו זהב מבחוץ ואם נפרש דשלא במקום הנחת הפה היינו ראשו האחד נגד הרחב הא אמרינן בסמוך הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול והיינו יכולין לפרש דהתם בשאין בין הכל אלא שיעור שופר ודוחק : צפהו מבפנים פסול. לפי שאין קול שופר אלא קול זהב וכן מבחוץ כיון דנשתנה קולו : אם קול חיצון שמע לא יצא. שהקול יוצא באויר שבין חיצון לפנימי והיינו ב' או ג' שופרות : נסדק לארכו פסול. לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו משום דלארכו לא מיפסל אא"כ נסדק על פני ארכו מראשו ועד סופו : ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא. הא דאמרינן בפ' כל גגות (עירובין דף צב: ושם) צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן שאני התם דליכא עשרה עם שליח צבור והא דאמרינן בשילהי כיצד צולין (פסחים פה: ושם) מן האגף ולחוץ כלחוץ ואמר רב וכן לתפלה ורבי יהושע בן לוי אמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים קשה במאי קא מיירי אי לענין לצרף כגון צבור ושליח צבור או ט' ויחיד אם כן הויא סוגיא דכל גגות דלא כרבי יהושע בן לוי וכוותיה קיימא לן דהא הני נשי קיימי לחודייהו *כדמוכח בסוטה בפ' ואלו נאמרין (דף לח: ושם) דמייתי מינה ראייה לברכת כהנים דאין מחיצה מפסקת ואי לענין לצאת איירי אם כן קשיא מתניתין לרב ויש לומר דאיירי לענין לענות עם הצבור קדושה ויהא שמיה רבה משום דאמרינן (ברכות דף כא:) כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מי' אבל בתקיעה ומגילה מודו : בשופר

[לקמן כח.]
[... פסחים טו:]
[לקמן לד.]
[נדה כו. ע"ש]
[ג"י צרוד כרש"י חולין נו. ד"ה צריד ע' ע"ש]
[ג"י ברא"ש רב יהודה]
[ג"י ברא"ש רבא]
[ת"י ודמוכח ולא קאי אדלעיל שמוכח שם כ"כ בסוף פנייהו]

[נדה כו. ע"ש דסיים לכאן ולכאן טפח וכצ"ל ע"פ סוגיא דהתם]

רבינו חננאל

בראש השנה תוקעין בשל זכרים וקיי"ל כוותיה : [מתני'] שופר שנסדק ודבקו פסול כו' . ת"ר ארוך וקצרו כשר . גרדו והעמידו על גלדו כשר. ציפהו זהב מבפנים פסול . מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר נתן שופר בתוך שופר ותקע בו אם קול פנימי שמע יצא . ואם קול חיצון שמע לא יצא . ת"ר גרדו בין מבפנים בין מבחוץ וכן אם גרדו והעמידו על גלדו כשר הפכו כגון שהרחיב את הקצר והוא ראש הקרן או קצר הרחב והוא מקום הדבוק לראש של בהמה ותקע בו לא יצא כדרב מתנה דא' והעברת שופר תרועה בעינן דרך העברתו בשעה שתוקע ימריע . דיבק שברי שופרות פסול . הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול . מדחזינן ר' יוחנן דמתרץ אליבא דר' נתן ש"מ הלכתא כותיה והוא שנשתייר רובו של שופר שלם והני מילי שסתמו בקרן שהוא מינו אבל שלא במינו אפילו נשתייר רובו שלם פסול . אע"ג דלישנא בתרא לאו הכי הוא *) אתברירא לן הי מינייהו לישנא בתרא הלכך עבדינן לחומרא . נסדק לאורכו פסול . לרחבו אם נשתייר בו שלם למעלה או למטה מהסדק שיעור תקיעה והוא טפח שוחק כשר . דאמרינן כאילו מקום הסדק חתוך הוא והנותר הוא השופר . ואם נשתייר פחות מזה השיעור פסול וכמה שיעור תקיעה פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן . שיערו חכמים טפח שוחק . כדגרסינן בנדה פרק ג' תני אושעיא זעירא דמן חבריא ה' שיעורן טפח ואלו הן שיליא ושופר ושדרו של לולב ואזוב ודופן סוכה . היה קולו עבה או דק או צרור כשר שכל הקולות כשרין בשופר . שלחו ליה [לאבוה] דשמואל קדח בזכרותו כלומר נקבו במקדח בזכרותו שבתוך הקרן כשר . מהו דתימא מין במינו חוצץ קמ"ל **) דאין במינו חוצץ . התוקע לתוך הבור או לתוך הפיטום אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא . ואוקמה רב הונא באותן בני אדם העומדין על שפת הבור . אבל העומדים בבור יצאו . תני נמי הכי אמר

גליון הש"ס גמ' איכא דרמי להו . כעין זה סוכה דף טז ע"א . ודף לב ע"ב . ב"ב דף יט ע"א . ודף כו ע"א : תום' ד"ה ניקב כו' . והלכה למעשה . תמוה לי למה דוקא במינו הא בירושלמי מוקי למתני' כר"נ וא"כ מיירי מתני' בלאו מינו ואפ"ה אם אינו מעכב כשר וכזה לא פליגי רבנן אלא דס"ל דבמעכב אף במינו פסול אבל מה דכשר לר"נ בלאו מינו ה"נ לרבנן :

*) נראה דצ"ל מ"מ כיון דלא אתבריראה וכו' ועי' בר"ן . **) קמ"ל דמינו אינו חוצץ .

שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא [ב]מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר לא יצא אמר ליה אביי מאי שנא התם דבעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכא נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכי השתא התם לילה לאו זמן חיובא הוא כלל הכא בור מקום חיובא הוא לאותן העומדין בבור למימרא דסבר רבה *שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא ומממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא ת"ש *[ג]תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ואמאי תסלק לה בתרתי פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן ת"ש *התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ואמאי ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא [ד]כי קאמר רבה בתוקע ועולה לנפשיה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא קמ"ל אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא *[ה]בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט עולה בת מעילה היא כיון *דמעל בה נפקא לה לחולין שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו [ולא נפקי לחולין] מתקיף לה רבא אימת מעל לבתר דתקע כי קא תקע באיסורא תקע אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר [ו]אחד זה ואחד זה יצא *מצות לאו ליהנות ניתנו אמר רב יהודה *[ז]בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא [ח]בשופר של עיר הנדחת לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט עיר הנדחת כתותי מיכתת שיעוריה אמר רבא [ט]המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה [י]המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה ואמר רבא המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה [כ]המודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה שלחו ליה לאבוה דשמואל [ל]כפאו ואכל מצה יצא כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא *[מ]עתים *חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו אמר רב אשי שכפאוהו פרסיים אמר *רבא זאת אומרת *התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל

אבל

[קידושין נט. ע"ש] [יבמות קיג.] [לקמן לג:]

רש"י

שמע מקצת התקיעה בבור כו' · קא סלקא דעתך דהכי קאמר היה עומד הוא בשפת הבור וחבירו תוקע בבור ויצא לחוץ (א) בתוך התקיעה ואשמעינן הכא דבקצת נמי יוצא: קודם עמוד השחר · לאו זמניה הוא כדאמרינן במסכת מגילה (דף כ:) כל היום כשר לתקיעת שופר ויליף טעמא מיום תרועה יהיה לכם יום ולא לילה: הכי גרסינן למימרא דסבר רבה דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו': תקע בראשונה · פשוטה שלפני תרועת המלכיות: ומשך בשניה · בפשוטה של אחריה כשתים ונתכוין לצאת בה אף ידי פשוטה שלפני תרועת הזכרונות שעתיד עליו לתקוע תיכף לזו: אם קול שופר שמע · בלא קול הברה יצא: אם קול הברה שמע · עם קול השופר לא יצא: בתוקע ועולה לנפשיה · ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה הוא דלדידיה תחילתה וסופה בהכשר דבתחילה הוא והשופר בבור ואמרן לעיל (דף כז:) אותן העומדים בבור יצאו: של עולה. ותלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בצורה ולא בקרניה שהכל לכהנים כדאמרינן במנחות (דף פג·) ובזבחים (דף פו·) נאמר לו יהיה בעולה ונאמר לו יהיה באשם מה אשם עצמותיו מותרין אף עולה עצמותיה מותרין: שלמים לאו בני מעילה נינהו · דאין מעילה בקדשים קלים אלא באימורים ולאחר זריקה כשהוברו לחלק גבוה: לא ליהנות ניתנו · לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו: בשופר של ע"ז · שמשמשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתניא במסכת ע"ז (דף נא:) אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר: ואם תקע יצא · דמצות לאו הנאה נינהו: כתותי מיכתת שיעוריה · דהא לשריפה קאי וכשרוף דמי ושופר בעי שיעור כדאמרינן לעיל (דף כז:) כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן: מותר לתקוע לו · טעמא דכולהו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו: חבירו מזה עליו בימות הגשמים · שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות: אבל לא בימות החמה · דאיכא הנאת הגוף: שכפאוהו פרסיים · ואע"ג שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בליל ראשון של פסח יצא: התוקע לשיר · לשורר ולזמר כך שמעתי מפי מורי הזקן ויסודו של מורי רבי יצחק בן יהודה ראיתי התוקע לשד להבריח רוח רעה מעליו: פשיטא · דזאת אומרת כן: מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל · ונהנה באכילתו הלכך לאו מתעסק הוא שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן (כריתות דף יט:) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה:

קא

תוספות

בשופר של עולה לא יתקע · כלומר במזיד ואם תקע כלומר בשוגג יצא דבשוגג מעל ונפיק לחולין אבל במזיד אין מעילה ולא נפיק לחולין וכשמחלק בין עולה לשלמים היה יכול לחלק בעולה גופה בין מזיד לשוגג אבל השתא מחלק בשוגג גופיה:

אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא · תימה מאי שנא משלמים דלא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו ורבינו חננאל גריס הכא רבא *ותימה דבסוף כסוי הדם (חולין דף פט· ושם) תניא תקע לא יצא וכן קשיא אההיא מהא דאמר רבא בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג: ושם) חלצה בסנדל שאינו שלו ובסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן מכתת שיעוריה ופריסית כולה בשלהי כסוי הדם ופ' לולב הגזול (סוכה דף לא: בד"ה באשרה):

המודר הנאה משופר מותר לתקוע בשופר של מצוה · בפרק ב' דנדרים (דף טז:) מחלק אביי בין הנאת סוכה עלי לאומר שלא אהנה מן הסוכה דיכול לאסור הסוכה עליו שאינה משועבדת לו אבל אין יכול לאסור עצמו על הסוכה שהוא משועבד לה ופריך עלה רבא וכי מצות ליהנות ניתנו אלא אמר רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה ולדברי רבא היה משמע דכאן נמי אי אמר הנאת שופר עלי מותר לתקוע בשופר של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל אם אמר תקיעת שופר עלי אסור לתקוע בשופר של מצוה אפי' לרבא כמו דאמר גבי סוכה אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלאו מצוה יש הנאה בישיבה אבל שופר אי לאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מכוון לשיר ועל סוגיא דהתם קשיא דמשמע דוקא כשאמר שבועה שלא אשב בסוכה הוא דאינו יכול לאסור עצמו על סוכה לפי שהוא משועבד לה אבל אם אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה אסור כמו בקונם וא"כ מאי חומר בנדרים מבשבועות דקתני התם הא שניהם חלין בענין אחד ויש לומר דנדרים חלין בכל ענין דשייכי דהייתו האסרת חפץ כדאמרינן בריש מסכת נדרים (דף ג:) דנדרים וחרמים מידי דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה מן חפצא ולכן חלים הנדרים בכל ענין שיאמר חוץ מהיכא דהזכיר הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ומה שמחלק שם בין אמר ישיבת סוכה עלי לשבועה שלא אשב לא בא אלא לומר שיש חילוק בין נדר לשבועה לפי שהנדר בכל ענין שיאמר מיתסר חפציו עליה ובשבועה בכל ענין שיאמר קאסר נפשיה מן חפציו:

המודר הנאה ממעיין · הא דאיצטריך לאשמועינן מודר הנאה מחבירו ומשופר וממעיין דס"ד אמינא דוקא במודר מחבירו הוא דשרינן לתקוע לו ולהזות משום דהתם מודר מחבירו אין דעתו על דבר מצוה כשאין מפרש בהדיא אבל אם פירש בהדיא ממעיין ומשופר אסור קמ"ל:

אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא · דמצות אינן צריכות כוונה בפ' ערבי פסחים (פסחים דף קיד:) משמע דהוי פלוגתא גבי הביאו לפניו מטבל בחזרת דקתני בגמ' אכלו דמאי יצא אכלו בשלא מתכוין יצא ובאידך ברייתא תניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו (מצה) חזרת וחרוסת ודייק התם ע"כ לאו משום היכרא הוא מדקתני מצוה אלא משום דמצות צריכות כוונה והשתא מה שהולרך רבא לדקדק מכאן ולא הביא מברייתא דהתם דקתני בהדיא דהוה אמינא הייתו בירקות דרבנן אבל מצות דאורייתא בעי כוונה ומה שמקשה עליו מברייתות דלקמן ולא פריך מרבי יוסי דהתם דהוה מצי לדחויי דלעולם מצוה משום היכרא:

אבל

מסורת הש"ס

[לעיל כז.]

לעיל כז. [לקמן לג:]

לעיל כז:

[ערובין לא.] חולין פט.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמע מקצת כו' תוקע בבור ויצא לחוץ יצא בתוך התקיעה:

[עי' תוס' זבחים פו. ד"ה אתיא ותוספות בכורות כו. ד"ה התולש]

גליון הש"ס

גמ' בשופר של שלמים. עיין זבחים דף פו ע"א תד"ה אתיא. ובכורות דף כו ע"א תד"ה התולש ובנדרים דף י ע"א תד"ה אדם מביא כבשות ומעילה דף יב ע"ב תד"ה חלב:

*[פי' כריא כדכתיב ותחלימני והחייני. ערוך ערך חלם ג]

[גי' ברא"ש רבה]

עין משפט נר מצוה

לב א טוש"ע א"ח סי' תקפז סעיף ב:

לג ב שם סעיף ג וסי' תקפח סעיף א:

לד ג מיי' פ"ג מהלכות שופר הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקל סעיף ו:

לה ד טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ב:

[ועי' תוספות חולין פט. ד"ה והתניא]

לו ה ו מיי' פ"א מהל' שופר הלכה ג:

לז ז מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ג:

לח ח מיי' שם:

לט ט טוש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ז וטוש"ע י"ד סי' רכא סעיף יב:

מ י מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' רכא סעיף יג:

מא כ טוש"ע י"ד שם:

מב ל מיי' פ"ו מהל' חמץ ומצה הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ד:

מג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

רבינו חננאל

אמר רבה שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא הואיל ובור מקום תקיעה הוא לאותן העומדים בבור. אבל מקצת תקיעה קודם שעלה עמוד השחר ומקצת אחר שיעלה עמוד השחר כיון שהלילה לאו זמן חיובא הוא לחד לא יצא למימרא דסבר רבה שמע סוף תקיעה בלא תחלת תקיעה או תחלת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא. והתנן תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת כו'. ודחינן כי קאמר רבה בתוקע ועולה שנמצאת התקיעה ששמע אחרי עלותו מן הבור תקיעה שלימה. אי הכי מאי למימרא כו' אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא. בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא. ותריץ לה רבא הכי אחד שופר של עולה ואחד שופר של שלמים יצא מ"ט מצות לאו ליהנות ניתנו. בשופר של ע"ז לכתחלה לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של עיר הנדחת אפי' דיעבד לא יצא. מ"ט כתותי מכתת שיעוריה. אמר רבא המודר הנאה מחבירו חבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. וכן המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילת מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה · שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה בפסח יצא ופירשה רב אשי כשכפאוהו פרסיים ש"מ מצות אינן צריכות כוונה. אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא כגון הא דכתיב הללוהו בתקע שופר שתוקעין להלל וכיוצא בו אם תקע כסדרן אע"פ שהוא לשיר השומע יצא כי מצות אין צריכות כוונה. פשיטא מהו דתימא

התם

ויקרא כג אבל הכא °זכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל אלמא קסבר רבא *מצות אין צריכות כוונה איתיביה *היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא מאי לאו כוון לבו לצאת לא לקרות לקרות הא קא קרי *בקורא להגיה ת"ש *היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא מאי לאו אם כוון לבו לצאת לא לשמוע לשמוע והא שמע סבור חמור בעלמא הוא איתיביה ג נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע בשלמא נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע כסבור חמור בעלמא הוא אלא נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה לאו בתוקע לשיר דלמא דקא מנבח נבוחי א"ל אביי אלא מעתה *הישן בשמיני בסוכה ילקה [עירובין צו.] אמר לו שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן מתיב רב שמן בר אבא ג מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון °ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ת"ל °לא תוסיפו על הדבר דברים ד והא הכא כיון דבריך ליה עברה ליה זמניה וקתני דעבר הכא במאי עסקינן בדלא סיים והתניא סיים סיים ברכה אחת והתניא סיים כל ברכותיו שאני הכא כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זמניה הוא ומנא תימרא דתנן *ה הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין מתנה אחת ינתנו מתנה אחת מתן ד' במתן ד' ינתנו במתן ד' מתן ד' במתן אחת ר"א אומר ינתנו במתן ד' רבי יהושע אומר ה ינתנו במתן אחת אמר לו ר"א הרי הוא עובר על בל תגרע אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר על בל תוסיף א"ל ר"א לא נאמר בל תוסיף אלא *כשהוא בעצמו אמר לו ר' יהושע לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו ועוד אמר רבי יהושע כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך והא הכא כיון דיהיב ליה מתנה מבכור עברה ליה לזמניה וקתני דעבר משום בל תוסיף לאו משום דאמרינן כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה כוליה יומא זמניה [ממאי] דלמא קסבר ר' יהושע מצות עובר עליהן אפי' שלא בזמנן אנן הכי קאמרינן רב שמן בר אבא מ"ט שביק מתני' ומותיב מברייתא לותיב ממתניתין מתניתין מ"ט לא מותיב כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה כוליה יומא זמניה הוא ברייתא נמי כיון דאי מתרמי צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זמניה ורב שמן בר אבא התם לא סגי דלא יהיב הכא אי בעי מברך אי בעי לא מברך רבא אמר לצאת לא בעי כוונה לעבור בעי כוונה והא מתן דמים לרבי יהושע דלעבור ולא בעי כוונה אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה °שלא בזמנו בעי כוונה *אמר ליה ר' זירא לשמעיה איכוון

אבל הכא · תוקע לשיר מתעסק בעלמא הוא ולקמן בפרק בתרא (דף לג:) תנן המתעסק לא יצא : **אבל** נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה · *לא הוה מצי למימר כגון שלא נתכוון משמיע להוציא השומע דמשמע ליה כדדייק בסוף סוגיא משמיע לעצמו *דומיא דשומע לעצמו אלמא [לא] בעי כוונה :

דקא מנבח נבוחי · פי' בקונט' דאינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש במשנתנו וקשיא דאם כן אפילו נתכוון נמי לא נפיק ונראה לי מנבח נבוחי שאין מתכוין לתקוע שיעור תקיעה ותקע שיעור תקיעה ושמא כך רוצה לומר בקונט' אי נמי כעין שפירש בקונט' לקמן בפרק בתרא (דף לג:) מתעסק שהיה נופח בשופר ועלתה לו בידו תקיעה :

ומנא תימרא דתנן · גבי זריקת דם תימה מאי אולמיה דהך מהאיך דכהן שעולה לדוכן ויש לומר דגבי כהן שמתכוין לברך ולהוסיף יכול להיות שעובר אע"ג דלאו זמניה הוא אבל כאן שאין מתכוין להוסיף ואינו עושה אלא מחמת ספק אין לו לעבור אי לאו משום דחשיב זמניה אלא ודאי אמרינן דחשיב זמניה משום זמנין דאי מתרמי ליה בוכרא הדר מזה מיניה והוא הדין גבי כהן מהאי טעמא וא"ת הא דאמר בפ"ק (דף טז: ושם) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והא עבר משום בל תוסיף ועוד אמר בפרק בתרא (דף לד·) שלש תרועות נאמרו בר"ה שנים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים ואיכא למאן דאמר ב' מדברי סופרים והשתא עבר משום בל תוסיף אע"ג דכבר עבר וילאו מכל מקום אי אתרמי ליה צבורא אחריגא הדר ותקע וחשיב זמניה ועוד דאפי' לאו זמניה כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום בל תוסיף דמסיק רבא בסמוך לעבור שלא בזמנו בעי כוונה וי"ל כדפרישית בפ"ק (דף טז: ושם) דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן מוסיף ברכה אחת כגון יוסף (ה') עליכם ככם (דברים א) או כיוצא בה וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום או אוכל בפסח כמה זיתים של מצה אין זה בל תוסיף וכל הניתנים במתנה אחת אם נתן כמה פעמים במקום אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן נותן במקום אחר וכן בהדס וערבה שבלולב אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אלא אם כן מוסיף מין אחר ומיהו תימה דלפי' זה אם היה נותן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בתפלין בבית אחד לא היה עובר משום בל תוסיף ומסוכה אין להביא ראיה כאן מה שאין עובר בעשה ד' מחיצות אע"ג דאמרינן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח דכל שכן כשעושה ד' מחיצות טפי עדיף דהוי תשבו כעין תדורו : **מתן** ארבע במתן אחת · כגון דם בכור שהוא מתן אחת בדם עולה ושלמים שהם שתי מתנות שהן ארבע ולא בדם חטאת שהן ארבע מתנות בד' קרנות דהוא למעלה מחוט הסקרא והני למטה : **לא** נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו · והלכך טוב שלא יגרע המצוה : **לא** נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו · והלכך כיון דיוצא באחד למה נזקקו ליתן ארבע ועוד טפי עדיף באחד מארבע כמו שמפרש : **דלמא** קסבר רבי יהושע מצות עובר עליהן שלא בזמנן · והישן בשמיני בסוכה ילקה לרבי יהושע ובשמיני ספק שביעי לא יתיב ומיהו לא קיימא מסקנא הכי : **הכא** אי בעי מברך · משמע מכאן דכיון דעלה לדוכן פעם אחת ביום טוב אינו עובר בעשה דאמור להם (במדבר ו) כל היום דהא קאמר אי בעי לא מברך :

קא משמע לן · דאע"ג דמתעסק הוא יצא דמצות אין צריכות כוונה: זמן המקרא · של קריאת שמע והוא היה קורא בתורה פרשת שמע: קורא להגיה · אף קרייה אין כאן אלא מגמגם : דקא מנבח נבוחי · ואינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש במשנתנו בפ' אחרון (דף לג:): תורה אור אלא מעתה · דשאין מתכוין למצוה כמתכוין דמי : הישן בשמיני בסוכה · שלא לשום מצוה : ילקה · שהרי מוסיף על מצוה ועובר משום בל תוסיף : מצות אין עובר עליהן · בבל תוסיף אלא בזמנן כגון חמשת המינין בלולב וה' טוטפות בתפלין חמש ציציות בטלית אבל תוספת יום על ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף : בשלא סיים · אלא הוסיפה באמצע : והא סיים קתני · בברייתא : הניתנין במתנה אחת · כגון דם בכור שנתערב בדם בכור חבירו או בדם מעשר : ינתנו מתנה אחת · והרי יש בה משניהן ועולה לשניהן : מתן ארבע · שלמים ואשם ועולה ותודה: דלמא קסבר רבי יהושע כו' · ומתרתי הנך ממתני' ומברייתא איכא לאותובי לרבא : אנן הכי אמרינן · אנן דמייתינן סייעתא מהא דטעמא משום דאי הדר מתרמי ליה כו' הכי קאמרינן ליה לרב שמן : מאי טעמא שבק מתניתין כו' · שבק מתניתין הניתנין במתנה אחת משנה היא בשחיטת קדשים:לותיב ממתניתין· דאלימא לאקשויי : לא סגי דלא יהיב · אי הדר מתרמי ליה דקדשים לא מפסיד : לצאת לא בעי כוונה . דבלאו מתכוין יוצא ידי חובתו : לעבור בעי כוונה · שיתכוין לשום מצוה ואי לא לא עבר : והא מתן דמים כו' · שאין מתכוין בשאר מתנותיו לשם בכור וקאמר רבי יהושע הרי הוא עובר על בל תוסיף : איכוון

עין משפט
נר מצוה

מד א מיי' פ"ב מהל' ק"ש הלכה א סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' ס סעיף ה :

דומיא דשומע לעצמו יקרי ליה נתכוון שומע ומשמיע דיצא אלמא וכו' כצ"ל

מה ב מיי' פ"ב מהל' שופר הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ח :

מו ג מיי' פי"ד מהלכות נשיאות כפים הלכה יב טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף כו [רב אלפס פ' הקורא את המגילה דף רעג] :

מז ד ה מיי' פ"ב מהל' פסולי המוקדשין הלכה יא :

רבינו חננאל

התם תאכלו מצות אמר רחמנא והא אכלית אבל הכא בענין תקיעות כוונת הלב בעינן וליכא קמ"ל מצות אין צריכות כוונה . איתיבית היה קורא בתורה בענין ק"ש והגיע זמן ק"ש אם כוון לבו למצות ק"ש יצא ואם לא כוון לא יצא . ודחינן מתניתין בקורא להגיה . שאינו קורא התיבות בקריאתן אלא ככתיבתם החסרות והיתירות כמות שהן כתובות . לפיכך אם כוון לבו וקרא כמסורת יצא ואם לאו לא יצא ת"ש מהא דתנן הכא במתני' היה עובר אחורי ביהכ"נ או שהיה ביתו סמוך לכנסת ושמע קול שופר או קול מקרא מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא אע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו מאי כוון לבו לצאת וש"מ מצות צריכות כוונה . ודחינן כוון לבו לשמוע ולהבחין אם הוא תקיעת בן אדם או צהלת סוס . איתיבית נתכוון *) משמיע לא יצא הא היכי משכחת לה לאו בתוקע לשיר קשיא לרבה ופריק לא דקא מנבח נבוחי כלומר אינה תקיעה שלימה אלא כמין נבוח הוא ולפיכך לא יצא אבל אם היתה תקיעה אע"פ שלא נתכוון יצא . אי הכי כי המצות [אין] צריכות כוונה התורה אמרה בסכות תשבו שבעת ימים ואין לך להוסיף על שבעת הימים אי הכי הישן בשמיני בסוכה ילקה על שעבר בבל תוסיף אף על פי שלא נתכוון לישן בסוכה משום מצוה . ודחינן שאני אומר מצות אין עובר עליהן משום בל תוסיף אלא בזמנן . מותיב רב שימי בר אביי מנין לכהן שיעלה לדוכן שלא יאמר הואיל וניתנה לי רשות לברך את ישראל אוסיף אני ברכה אחת משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וגו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם . (ודחינן כיון דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינא) [וכיון] דסיים כל הברכות עברה לה זמן המצוה וקתני דעובר אם יוסיף ודחינן כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו כולה יומא זמניה הוא . ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא דכוליה יומא זמניה הוא דתנן בשחיטת קדשים פ"ח הניתנין מתנה אחת שנתערבו בניתנין מתן אחת ינתנו במתן אחת כו' והא הכא כיון דיהיב ליה כבכור מתנה אחת והיא מצותו כדתנן בפרק איזהו מקומן של זבחים הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכ"מ בעזרה ודמן טעון מתנה אחת כו' הנה כיון שחזה מרם הבכור מתנה אחת גמר מצותו ועברה ליה זמניה וקתני ר' יהושע כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך לאו משום דאמר כיון דאלו מיתרמי בכור אחר הוי מדי מיניה כולהי יומא זמנו הוא ודחינן ודלמא ר' יהושע סבר מצות עובר עליהן אפי' שלא בזמנן אנן הכי קאמרי' רב שימי גופיה היכי שביק מתניתין אמאי לא מותיב מהא מתני' דסבר מתני' כיון דאילו מתרמי ליה בכור אחר הוה (כל) [מזה מיניה כוליה] יומא זמניה הוא ברייתא נמי נימא כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך כולי יומא זמניה הוא כלומר טעמא חדא נינהו אמאי מותיב מתאי . ופרקינן רב שימי סבר התם גבי בכור לא סגי דלא מרי הלכך זמניה הוא הכא אי בעי מצלי אי בעי לא מצלי ואסיקנא אלא אמר רבא לצאת ידי חובה מצות

מסורת הש"ס

[פסחים קיד:]
ברכות יג
[לעיל כו: לקמן כט. תוספ' פ"ב]
עירובין ק. זבחים פ.
[פי' כשמדבר עומד בעצמו ולא כשיש בו דבר אחר. תוי"ט פ"ח דזבחים מ"י]
פ"א
[לקמן לג:]

גליון הש"ס

גמ' שלא בזמנו בעי כוונה. עיין תוס' ישנים יומא דף כו ע"א ד"ה טעון: תוס' ד"ה אבל נתכוון כו' לא הוי מצי למימר. עיין תשובת מהריב"ל ספר שני סי' מט:

*) נ"ל נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע לא יצא .

גמרא

תורה אור

איכוון ותקע לי אלמא קסבר משמיע בעי כוונה מיתיבי *היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכי כוון לבו מאי הוי היאך לא קא מיכוין אדעתא דידיה [ה]הכא בשליח ציבור עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא ת"ש נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע קתני משמיע דומיא דשומע מה שומע שומע לעצמו אף משמיע משמיע לעצמו [א] וקתני לא יצא תנאי היא דתניא שומע שומע לעצמו ומשמיע משמיע לפי דרכו אמר רבי יוסי [ב] בד"א בשליח צבור אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע: **מתני'** °והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים כיוצא בדבר אתה אומר °עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו וחי וכי נחש ממית או נחש מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין ואם לאו היו נימוקים [ו] חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן [ז] זה הכלל *כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ'** ת"ר *[ה] הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ולוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים וטומטום ואנדרוגינוס מי שחציו עבד וחציו בן חורין [ט] טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו [י] אנדרוגינוס מוציא את מינו אבל לא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו אמר מר *הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים פשיטא אי הני לא מיחייבי מאן מיחייבי כהנים אצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וכתיב °יום תרועה יהיה לכם מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא הוא דמיחייב והני כהנים הואיל ואיתנהו [י] בתקיעות דכל השנה דכתיב °ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אימא לא ליחייבו קמ"ל מי דמי התם חצוצרות [ה] הכא שופר אלא אצטריך סד"א הואיל ותנן *שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות מאן דאיתיה במצות היובל איתיה במצוה דראש השנה והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיובל דתנן* [י] כהנים ולוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם אימא במצוה דראש השנה לא ליחייבו קמ"ל: מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו: אמר רב הונא ולעצמו מוציא א"ל רב נחמן לרב הונא מאי שנא לאחרים דלא דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות לעצמו נמי לא אתי צד עבדות דידיה ומפיק צד חירות דידיה אלא אר"נ אף לעצמו אינו מוציא תניא נמי הכי [ס] מי שחציו עבד וחציו בן חורין אף לעצמו אינו מוציא תני אהבה בריה דר' זירא [י] כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא [י] חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא בעי *רבא ברכת

רש"י

איכון ותקע לי · תתכוין לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי: משמיע בעי כוונה · להוציא השומע: **מתני'** והיה כאשר ירים משה ידו וגו': **גמ'** ועבדים משוחררין · אבל עבדים לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה: וטומטום ואנדרוגינוס · שמא זכר הוא: מי שחציו עבד · משום צד חירות שבו: טומטום אינו מוציא את מינו · טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה וחבירו זכר: אנדרוגינוס מוציא מינו · אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלת שניהם חייבין ואי בתר נקבות אזלת שניהן פטורין: מי שחציו עבד כו' · דלא אתי צד עבדות דמשמיע ומפיק צד חירות דשומע: ה"ג כהנים ולוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם זו היא גירסת רבינו יצחק הלוי ושאר רבותי גורסין מוכרין לעולם וגואלין לעולם ושתיהן משניות הן במסכת ערכין (דף כו: ודף לג:) ובין מקדישין ובין מוכרין תרווייהו משנה יתירה נינהו אלא איידי דתנא התם גבי ישראל (שם דף כד·) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין אחר היובל פחות משנה תנא גבי כהנים מקדישין וגואלין ואיידי דתנא גואלין ומקדישין גבי הדדי תנא נמי גבי גואלין דמכירה מוכרין לעולם והכי מוקים במסכת ערכין (דף כז·) ומהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל במוכר בית בערי חומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נחלט אבל בלוים גאולת עולם תהיה ללוים ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים אבל לוים גואלין מיד לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה (שם כז) ואם לא יגאל את השדה בעלים ומכר גזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא יוצאה לכהנים ביובל הלוים גואלין לעולם והאי דאמרי הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין יובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא כדרך שמפקיע מיד ישראל: קמ"ל גרסי' ולא גרסינן נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו' דהא ודאי איתנהו בין שלקחו הם מישראל מחזירין ביובל דלא נפקי לוים מכלל כל מצות והדינן בין שלקחו ישראל מהן מן האלפים אמה שניתנו לחוץ לעריהם יוצא ביובל ואפי' בתי ערי חומה שאין חוזרין לישראל ביובל חוזרין להם דכתיב (שם כה) ואשר יגאל מן הלוים וגו': אע"פ שיצא מוציא · שהרי כל ישראל ערבין זה בזה למצות: חוץ מברכת הלחם והיין. ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם לא ליהני ולא ליבריך: ברכת

תוספות

דתנן כהנים ולוים מקדישים לעולם וגואלים לעולם · פירש בקונטרס שזו היא גי' ר"י הלוי ושאר רבותיו גורסין מוכרין לעולם וגואלין לעולם ושתיהן משניות הן במסכת ערכין (דף כו: ודף לג:) ובין מקדישין ובין מוכרין תרווייהו משנה יתירה נינהו אלא איידי דתנן התם גבי ישראל (שם דף כד.) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ואין גואלין אחר היובל פחות משנה תנא סיפא נמי מקדישין וגואלין ואיידי דתני מקדישין וגואלין גבי הדדי תנא נמי גבי גואלים דמכירה מוכרין לעולם הכי מוקים לה במס' ערכין (דף כז.) וגואלין לעולם הייני לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים אבל לוים גואלין מיד וגואלים לעולם ומקדיש הייני לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה לא יגאל עוד אלא יוצאה לכהנים ביובל והלוים גואלין לעולם ועתה גי' רבינו יצחק הלוי ניחא שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם הוא לוי כמו בישראל אבל מכירה וגאולה שגואל מיד א"כ בבתי ערי חומה שאינן נחלטות לסוף שנה מה ענין זה למצוה דיובל אע"ג דאין זה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג מ"מ לא משמע הכי לישנא דליתנהו במצות דיובל ועוד שמשנה ראשונה הוה ליה לאיתויי דההיא דמקדישין לעולם שהיא בפרק אין מקדישין (שם דף כו:) ולא ההיא דמוכרין לעולם דמתניתין היא בפרק בתרא דערכין (דף לג:):

קא משמע לן נהי דליתנהו בהשמטת קרקע בהשמטת כספים ושלוח עבדים מיהא איתנהו · כך כתוב ברוב ספרים ובקונטרס גרס קא משמע לן ותו לא ולא גרס נהי דליתנהו בהשמטה דודאי איתנהו בין שלקחו הם מישראל מחזירין דלא נפקי מכלל המצות בין שלקח ישראל מהן מן האלפים אמה שנתנו להם חוץ לעריהם יוצא ביובל ואפילו בתי ערי חומה שאין חוזרין לישראל ביובל חוזרין להם שנאמר ואשר יגאל מן הלוים כן הקשה בקונטרס ואין זו קושיא גמורה שהרי יש לפרש דהשמטת קרקע קרי מקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין יובל מפקיעה מיד מקדיש אם הוא לוי כדרך שמפקיעה אם הוא ישראל שיוצאה לכהנים ביובל ונהי דליתנהו בהשמטת קרקע דקאמר הייני בכל דין השמטת קרקע אבל זה ודאי קשיא דהוה ליה למימר בהשמטת קרקע דמכירה מיהא איתנהו כגון מכרו להם שדה או מכרו הם לאחרים כי היכי דחשיב בהשמטת כספים ושלוח עבדים ועוד מה ענין השמטת כספים אצל יובל הא בהדיא תנא בספרי בפרשת ראה דשביעית משמטת כספים ואין יובל משמט כספים דממעט ליה מוזה דבר השמיטה שמוט שמיטה משמט כספים ולא יובל וזה דוחק לומר דנקטיה לרבי דלרבי תלויה השמטת כספים ביובל כדאמר בהשולח (גיטין דף לו· ושם) דבזמן שהיובל נוהג השמטת כספים נוהגת: ברכת

ברכת

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ב מהל' שופר הלכה ב טור ש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ט:
מט ב מיי' שם וטור ש"ע שם סעיף ח:
נ ג ד מיי' שם הל' ב וטוש"ע שם סעיף א ב:
נא ה מיי' שם הל' א:
נב ו ז מיי' שם הל' ב וטור ש"ע שם סעיף ד:
נג ח מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כא:
נד ט מיי' פ"ב מהלכות שופר הלכה ג טור וש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ה:
נה י מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה י טור א"ח סי' תרלב:
נו כ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' קסז סעיף יט וסי' ריג סעיף ב וסימן רעג סעיף ד [רב אלפס כאן ובפ' ע"פ דף קס]:

רבינו חננאל

מצות לא בעו כונה לעבור במתכוין להוסיף על מה שכתוב בזמנן לא בעי כונה אמר רבי זירא לשמעיה איכוין ותקע לי אלמא קסבר משמיע בעי כונה והתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה כו' ודחי' הכא בש"צ עסקינן דדעתיה להשמיע לכ"ע. ת"ש נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע כו' ופשוטה היא ואסיקנא כתנאי דתניא התוקע תוקע לפי דרכו ושומע שומע לעצמו ויצא א"ר יוסי בד"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע לו: מתניתין זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח. ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים טומטום ואנדרוגינוס ומי שחציו עבד וחציו בן חורין טומטום אינו מוציא טומטום כמותו שמא נקיבה היא ואותו הטומטום זכר אנדרוגינוס מוציא מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא מינו ולא שאינו מינו. אמר מר כהנים לוים וישראלים חייבים פשיטא ואסיקנא כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל ותנן שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות מאן דאיתיה במצוה דיובל איתיה במצוה דראש השנה. והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיובל דתנן כהנים ולוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם אימא במצוה דר"ה לא מיחייבי קמ"ל נהי דליתנהו בהשמטת קרקע בהשמטת כספים ושילוח עבדים מיהא איתנהו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין. אמר רב נחמן אף לעצמו אינו מוציא. תניא נמי הכי כו'. תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם המוציא לחם מן הארץ וברכת היין בורא פרי הגפן שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא:

מסורת הש"ס

לעיל כז: כח: תוספתא פ"ב]
[ברכות כ:]
[ערכין ג: תוספ' פ"ב]
ערכין לג: פ"ט
לעיל כו:
ערכין לג:
[גי' הרי"ף והרא"ש רבא]

שמות יז · במדבר כא · שם כט · שם י

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' וקתני לא יצא וכו' כ"ב ר"ל לא יצא אם לא כוון להשמיע לעצמו לצאת אבל אם כוון לעצמו יצא אף שלא נתכוון להוציא השומע וקשה לר"ן. והגאון מהר"א מווילנא זצ"ל פי' מדקתני לא יצא בלשון יחיד ולא קתני בלשון רבים לא יצאו ש"מ דרק המשמיע לא יצא אבל השומע יצא אף דלא נתכוון לו המשמיע והיא היא אלא שדברי הגאון פשוטים קצת יותר והבן ודו"ק:

ירושלמי בברכות פרק מי שמתו מוטל לפניו תני כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים י"ח חוץ מברכת המזון והתנינן כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתו הא מחוייב אע"פ שיצא מוציא

ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה היא ת"ש "דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוה אתי אריסיה מדברא הוה מקדש להו ת"ר ג'לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם ג'אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות ובהלל י'ובמגילה אף על פי שיצא מוציא :

הדרן עלך ראוהו בית דין

יום טוב י'של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי ישיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה ישכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא תוקעין וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד : **גמ'** מנה"מ אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא כ,תוב אחד אומר °שבתון זכרון תרועה (ויקרא כג) וכתוב אחד אומר °יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט) לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות בחול אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעינן ועוד (א) הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי דתנא דבי שמואל °כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט) יצתה *תקיעת שופר י'ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דאמר רבה °הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיעין בתקיעת שופר גזירה *שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה : משחרב בהמ"ק התקין רבי יוחנן בן זכאי כו' : תנורבנן פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת [והיו כל הערים מתכנסין] אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירה נתקע אמרו לו נדון אמר להם נתקע ואחר כך נדון לאחר שתקעו אמרו לו נדון אמר להם כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה : אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד : אמרו לו היינו ת"ק איכא בינייהו בי דינא דאקראי : אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד : אמר רב הונא ועם

ברכת הלחם · של אכילת מלה שמברכין (*לפני) המוליא : וברכת היין · שמברכין לפני קידוש : מהו · על אכילת מלה ומקדש ישראל לא תיבעי לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוליא וברכת היין מיבעיא לן שאין באות אלא לפי שהמברך לריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי : כיון דחובה היא · אכילת מלה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמלאת המלוה תלויה בברכת הנאה ומפיק : או דלמא · ברכת ההנאה לאו חובה למלוה אתיא שאף בכל ההניות היא נוהגת : לא יפרוס. ברכת המוליא כדאמרינן לעיל שאינה חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו :

הדרן עלך ראוהו בית דין

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין · בגמרא מפרש לה : אבל לא במדינה· לא בירושלים ולא בגבולין : אלא ביבנה · שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה סנהדרין אבל לא בבית דין של עשרים ושלשה: ועוד זאת היתה ירושלים · בעודה בבנינה יתירה בתקיעת שבת על יבנה: שכל עיר שרואה· את ירושלים: ושומעת ויכולה לבא כו'·מפרש בגמרא מאי תנא דקאמר ועוד : **גמ'** זכרון תרועה · ולא תרועה ממש אלא מקראות של תרועה יאמרו : מלאכה היא · בתמיה : גזירה שמא יטלנו וכו' · ובמקדש לא גזור דאין איסור שבות דרבנן במקדש : (ב) והיו כל הערים · שסביבות יבנה : מתכנסים· לשם לשמוע תקיעה משלוחי בית דין לפי שהיו רגילין בן בירושלים : בני בתירה · גדולי הדור היו : נדון · אם יש לגזור אף במקום בית דין שמא יטלנו : ואין משיבין לאחר מעשה · גנאי הוא שנוליא לעז טועים על עצמינו : בית דין דאקראי · לתנא קמא תקעינן ותנא דאמרו לו סבר אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע דומיא דיבנה : ועם

ברכת הלחם · דמלה וברכת היין דקידוש מבעיא ליה דוקא מהו כיון *דלא הנאותן הן :

הדרן עלך ראוהו בית דין

אבל לא במדינה · לא בירושלים ולא בגבולים כדפירש בקונטרס ו:הא דקתני כל עיר שרואה ושומעת ת: [עיין בה היינו לאחר חורבן שתיקן רבן יוחנן בן זכאי וא"ת ומ"ש מלולב שהיה ניטל אפילו בגבולין בזמן שבהמ"ק קיים כדמשמע בלולב(הגזול) [וערבה](סוכה ד' מג·וש)שהיו מוליכין לולביהן לבהכ"נ וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא הואיל ואשתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל תקיעת שופר מעשה חכמה ומיהו קשיא דלאחר חורבן הבית הקילו טפי בשופר מבלולב שתיקן רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש ב"ד אבל לולב לא אשתרי כדמשמע התם דמוקי לה ההיא דמוליכין לולביהן בזמן בית המקדש ובגבולין משמע דבזמן שאין בית המקדש קיים לא הותר בשום מקום וי"ל דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהן שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דתקון בחד ב"ד תקון בכל מקום שיש ב"ד אע"פ שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד י"ל דבדין הוא דלולב יהיה דוחה בגבולין יותר משופר שבראש השנה לא היה ידוע קביעות החדש אלא בירושלים אבל יום ראשון דלולב היה ידוע בגבולין :

הא לאו מלאכה היא דאיצטריך כו' · קשיא אדרבה אי מלאכה לא איצטריך קרא דהא א)מכל מלאכה לא תעשו נפקא ומשום דלאו מלאכה היא איצטריך קרא ונראה לי דאי לאו מלאכה היא הא פשיטא דליכא למיסרה אבל אי מלאכה היא איצטריך קרא סלקא דעתך אמינא תשתרי משום דכתיב יום תרועה יהיה לכם ואפילו בשבת ולהכי איצטריך קרא למיסרה ויום תרועה מוקי לה בחול :

כל מלאכת עבודה לא תעשו · בי"ט כתיב והוה מצי לאתויי א) כל מלאכה לא תעשו דאף ביום שבת לא איתסר אע"ג דלא כתיב ביה עבודה ב) : **רדיית** הפת · פירש רבינו חננאל רדייה דהכא לאחר אפייה ושרי לכתחלה ורדייה דריש מסכת שבת (דף ג:) דהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי אפייה דאיסור סקילה או לא התירו דמשמע דאסור מדרבנן ברודה הפת בעוד שהיא עיסה דהוא כעין לש שמרככו כשרודהו בידו ובחנם דחק דהך דהכא נמי לא שריא אלא מדאורייתא כדמוכח בפרק כל כתבי (שבת דף קיז:) גבי מציל פת מן התנור שמציל מזון שלשה סעודות דקאמר כשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין וכן תקיעת שופר אסור מדרבנן כדמוכח בפ' כסוי הדם (חולין דף פד:) דקאמרינן תקיעת שופר בגבולין תוכיח שספיקה דוחה יו"ט ואין ודאה דוחה שבת ואפילו הכי לא היו אוסרין אי לאו משום דרבה שמא יעבירנו* : **שמא** יטלנו ויעבירנו ארבע אמות · הא דלא נקט שמא יוליאנו מרשות היחיד לרשות הרבים פי' בקונט' בסוכה (דף מג·) משום דלא פסיקא דאם הגביהו על מנת להלניעו ונמלך והוליאו פטור וקשיא דגבי העברת ד' אמות נמי לא מיחייב אלא א"כ הגביהו על מנת להעבירו ד' אמות ונראה דמרשות היחיד לר"ה אית ליה הכירא וליכא למיגזר אבל ברשות הרבים זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות : [ועיין תוספות מגילה ד: ותוס' סוכה מג· ותוספות ביצה יח·]

א) [אולי צ"ל לא תעשה כל מלאכה שמות כ] ב) [ועי' תוס' שבת קיז: ד"ה וסתמא]

רבינו חננאל

מוציא. א"ר אילא שאני בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך . בעי רחבא ברכת הלחם של מצה שצריך לברך המוציא ועל אכילת מצה. וברכת היין של קדוש היום שצריך לברך ברכת היין וברכת קדוש היום מהו מי אמרינן כיון דחובה היא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה היא . ופשטי לה מהא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוו אתו אריסיה מדברא הוה מקדש להו שמעינן מינה שאע"פ שיצא מוציא וה"ה לברכת הלחם של מצה: ת"ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא"כ אוכל עמהן אבל פורס לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות בהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא פשוטה היא :

הדרן עלך ראוהו בית דין

יו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז כו' אוקמה רבא דמדאורייתא אפילו בגבולין שרי למתקע ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת דהא תנן דבי ר' ישמעאל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה ומפני מה אסורה גזירה שמא יטלנה מי שאינו בקי וילך אצל בקי ללמוד ויעביר השופר ד' אמות לרה"ר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה. ת"ר פעם אחת שחל ר"ה להיות בשבת . אריב"ז לבני בתירה נתקע אמרו ליה נדון אמר להו נתקע ואח"כ נדון . לאחר שתקעו אמרו לו נדון אמר להו כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין אחר מעשה : מתני' אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין גם הת"ק כך אמר התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ופרקינן איכא בינייהו בי דינא דאיקראי כלומר מקום שאין שם חכמים קבועין לב"ד ועכשיו נזדמן לחכמים ב"ד ובאו שם עוברי דרך · ת"ק סבר אין תוקעין ותנא דאמרו לו סבר תוקעין דגרסינן בגמרא דהמוכר פירות לחבירו ולא צימחו (דף צג ע"א) כל תנא בתרא לספויי מלתא אתי לפיכך אמרנו כי התנא דאמרו לו דהוא תנא בתרא אית ליה בי דינא דאקראי. כל מקום שיש בו ב"ד . אמר רב הונא ועם

כ"א דלסנאתן

נז א ב מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה י סמג עשין כח טור ש"ע א"ח סי' קסז סעיף כ וסי' רעג סעיף ד וסימן תפד סעיף א :

נח ג טוש"ע שם סי' קסז סעיף יט :

נט ד טוש"ע שם סי' תרלב סעיף ג :

א ה מיי' פ"ב מהלכות שופר הלכה ו סמג עשין מה טור ש"ע א"ח סימן תקפח סעיף ה :

ב ו ז מיי' שם הלכה ח והלכה ט :

ג ח מיי' פכ"ב מהלכות שבת הלכה א :

ד ט מיי' פ"ב מהלכות שופר הלכה ו :

[נ"א לפניו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' במקדש היכי תקעינן ועוד (הא לאו) תא"מ וכ"ב בפי' רש"י משמע דלא גרסינן להו אלא ה"ג ועוד מלאכה היא פי' בתמיה :

(ב) רש"י ד"ה גזירה שמא כו' במקדש הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה בני בתירה כו' וד"ה נדון וכו' שמא יטלנו הס"ד ואח"כ מה"ד כבר נשמעה קרן ביבנה שהיו כל הערים שסביבות יבנה מתכנסים לשם כו' בירושלים הס"ד ואח"כ מה"ד ואין משיבין :

שבת קיז: קלג:

[פסחים סט: ביצה יז:] סוכה מג: מגילה ד:

פ"א

[ועי' תוס' שבת ג: ד"ה התירו וכו' ועי' בערוך ערך רד ד]

ועם בית דין מאי ועם ב"ד (א)בפני בית דין לאפוקי שלא בפני בית דין דלא מתיב רבא ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה וכו' מאי ועוד זאת אילימא כדקתני זאת מיבעי ליה אלא דבירושלים תוקעין יחידין וביבנה אין תוקעין יחידין וביבנה אין תוקעין יחידין והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי מסיים שליחא דציבורא תקיעה ביבנה לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא [דיחידאי] אלא לאו דבירושלים תוקעין בין בזמן ב"ד ובין שלא בזמן ב"ד וביבנה בזמן ב"ד אין שלא בזמן ב"ד לא הא בזמן ב"ד מיהא תוקעין ואפילו שלא בפני ב"ד לא דאילו בירושלים תוקעין בין בפני ב"ד בין שלא בפני בית דין וביבנה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא איכא דמתני להא דרב הונא אהא דכתיב °(ויקרא כה) ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד (ב)שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע אמר רב הונא ועם בית דין מאי ועם ב"ד (ג)בזמן ב"ד לאפוקי שלא בזמן בית דין דלא מתיב רבא תקיעת [א] ראש השנה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש וביתו מאי איש וביתו אילימא איש ואשתו (ד)איתתא מי מיחייבא והא מצות עשה שהזמן גרמא היא *(ה)וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אלא לאו איש בביתו ואפילו שלא בזמן ב"ד לא לעולם בזמן ב"ד מתיב רב ששת *(ו)שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות אלא שביובל תוקעין בין בב"ד שקידשו בו את החדש ובין בב"ד שלא קידשו בו את החדש וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע (ז)ובר"ה לא היו תוקעין אלא בב"ד שקידשו בו את החדש (ח)ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע מאי אין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע אילימא דביובל תוקעין יחידין ובראש השנה אין תוקעין יחידין והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי הוה מסיים שליחא דציבורא תקיעתא ביבנה לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא [דיחידאי] אלא לאו [דאילו] ביובל תוקעין בין בזמן ב"ד בין שלא בזמן ב"ד ובר"ה בזמן ב"ד אין שלא בזמן ב"ד לא קתני מידת ביובל בין בזמן ב"ד בין שלא בזמן ב"ד לא לעולם בזמן בית דין והכי קתני ביובל בזמן ב"ד תוקעין בין בפני בית דין בין שלא בפני ב"ד בר"ה תוקעין בזמן ב"ד ובפני ב"ד איתמר נמי א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בן שאול אמר רבי אין תוקעין אלא כל זמן שבית דין יושבין בעי ר' זירא ננערו לעמוד ולא עמדו מהו ב"ד יושבין בעינן (ט)והא איכא או דלמא זמן ב"ד בעינן וליכא תיקו: ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה וכו': רואה פרט ליושבת בנחל שומעת פרט ליושבת בראש ההר קרובה פרט ליושבת חוץ לתחום ויכולה לבוא פרט למפסיק לה נהרא:

מתני' *(י)בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש *(כ)ושיהא יום הנף כולו אסור:

גמ' *ומנלן דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא °(ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: ושיהא יום הנף כולו אסור: מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח עכשיו נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר האיר מזרח התיר השתא דאיכא עומר מתיר דמיבני' אימת אילימא דאיבני בשיתסר הרי האיר מזרח התיר אלא דאיבני בחמיסר מחצות היום ולהלן לשתרי דהא תנן* (ל)הרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלים בו לא נצרכא דאיבני *)בחמיסר סמוך לשקיעת החמה אי נמי דאיבני בליליא (אמר) רב נחמן בר יצחק *רבן יוחנן בן זכאי בשיטת

*) [כפרש"י דסכא ובתוס' סוכה דף מא: ד"ה אי נמי מוכח דלא היה גרסתם בחמיסר]

רש"י

ועם בית דין · הוא דתקעינן: אלא דאילו בירושלים · תוקעין בשבת יחידים שאינן שלוחי ב"ד והא מילתא חסרה ממתניתין ומיבעי לן לתרוצה הכי: בין בזמן בית דין · עד שם שעות שהיו בית דין יושבין: בין שלא בזמן בית דין · שהלכו לבתיהן: איכא דמתני לה וכו' · מאי ועם בית דין (בפני ב"ד) דקאמר רב הונא בזמן ב"ד דהא ליכא לפרושי האי ועם ב"ד בפני ב"ד דהא בכל ארצכם כתיב (ויקרא כה): ובר"ה לא היו תוקעין · כשחל להיות בשבת אלא בב"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את החדשים ורבי אליעזר היא: כי מסיים שליחא דציבורא כו' · ואף בי"ט שחל להיות בשבת דלהכי נקט יבנה: אלא לאו דאילו ביובל תוקעין · היחידים בין בזמן בית דין כו': לא לעולם בזמן ב"ד · והכי קאמר ביובל כל יחיד ויחיד תוקע בזמן ב"ד אפי' שלא בפני ב"ד ובר"ה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא: איתמר נמי · כרב הונא: אין תוקעין · יחידים ביוה"כ ביובל אלא בזמן שב"ד יושבין במקומן והתוקעין תוקעין בכל העיר: ננערו לעמוד · נעקרו ממושבם כדי לעמוד ולילך:

מתני' בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה · דכתיב (שם כג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ובמדינה יום אחד דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון: ושיהא יום הנף כולו אסור · יום הנפת עומר כולו אסור לאכול מן החדש ומדאורייתא משהאיר מזרח מותר כדאמרינן במנחות (דף סח.) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד הביאכם וגו' הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר עצם היום מתיר:

גמ' כי אעלה ארוכה לך וגו' · סיפיה דקרא ציון היא דורש אין לה: מאי טעמא · גזר עליה: דאיבני אימת · שיהא לנו לחוש עכשיו לכך: הרי האיר מזרח התיר · דהא לא היה מזבח: אלא דאיבני בחמיסר · שהיה שהות לקצור במוצאי י"ט ולהביאו למחר כמצותו: מחצות היום ולהלן לישתרי · השתא ולא לגזור עליה רבן יוחנן אלא עד חצות היום ואי נמי מהרה יבנה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מחצות היום ולהלן השתא נמי ניכול שפיר אכלי ואפי' הרחוקים מירושלים שלא ראו הקרבתו יש להם לסמוך דודאי קרב כבר דאמר מר הרחוקין היו מותרין בזמן הבית מחצות היום ולהלן כו': לא נריכא דאיבני סמוך לשקיעת החמה דחמיסר אי נמי דאיבני בלילה · רבן יוחנן חושש לשמא יבנה (א) לשקיעת החמה או בליל ששה עשר בחצי הלילה או סמוך לבקרו שלא יהא שהות לקצירתו והבהובו באבוב של קלאין וטחינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות ואי הוו רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה אתי למיכל נמי ההוא יומא הכי ועבדי איסורא ואם תאמר היכי מסכתת לה דאיבני בחמיסר בי"ט ודאיבני בלילא והא קיימא לן במסכת שבועות (דף טו:) דאין בנין בהמ"ק לא בי"ט ולא בלילה הני מילי בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא:

תוספות

וביבנה בפני בית דין אין שלא בפני ב"ד לא · והא דלא שמע איניש קל אוניה מקל תקיעה דיחידאי הייט שהיו באין לתקוע בפני בית דין שלא שמעו תקיעת בית דין דאותן שיצאו אסור להם לחזור ולתקוע דיש איסור שבות בדבר לתקוע בהגס בשבת:

לא לעולם בזמן בית דין · תימה דמכל מקום קשיא ללישנא דרב הונא לא אמר אלא בפני בית דין והכא קתני איש בביתו וי"ל שיפרש דהא דקתני בגבולין איש בביתו איובל קאי ולא אראש השנה ומיהו אי גרים בגבולין בלא וי"ו ולא גרסינן ובגבולין לא יתכן לומר כן ושמא יפרש דהאי בגבולין איירי בירושלים דוקא ומיהו מבכל ארצכם (ויקרא כה) בכל מקום שבארץ ישראל איירי:

אין תוקעין אלא בזמן שב"ד יושבין · פי' בקונטרס ביובל ונראה שאף בר"ה אתא לאשמועינן דאפי' בפני ב"ד אין תוקעין אלא כל זמן שיושבין: ונתקלקלו

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ב מהל' שופר הל' ט ופ"י מהל' שמטה ויובל הל' יב:
ו ב מיי' פ"י מהל' שמטה הלכה י:
ז ג מיי' שם הל' יא:
ח ד מיי' פ"ב מהל' שופר הל' א טוש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ג:
ט ה מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' ג טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ג וסי' תקפט סעיף ג:
י ו מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יא:
יא ז מיי' שם הל' יב ופ"ב מהל' שופר הלכה ט:
יב ח מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יג:
יג ט מיי' פ"ב מהל' שופר הל' ט:
יד י מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג וטו סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרנח סעיף א:
טו כ מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הל' ב סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' רצג סעיף א:
טז ל מיי' שם:

רבינו חננאל

ועם ב"ד כלומר זו התקיעה שחל להיות בשבת אינה אלא בפני [ב"ד] בלבד זולתי בירושלים מותיב רבא ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שהיא רואה או שומעת כו' · פירושא לא תני ועוד אלא שיש שם דבר אחר שירושלים יתירה על יבנה זולתי זה לפיכך תני ועוד ואמרי' איזהו אם תאמר שהיו בירושל' תוקעין יחידאין וביבנה לא · והאמר ר' יצחק כי הוה מסיים ש"ץ תקיעתא ביבנה לא הוה שמע איניש קל אוניה מקל תקיעתא דיחידאי פי' שהיו תוקעין יחידאין ביבנה כל מי שלא שמע התקיעות מפי ש"ץ שבא מאחר שסיים היה כל יחיד ויחיד תוקעין יחיד י כדי לצאת ידי חובה שלא שמעו התקיעות מפי ש"ץ ואסיקנא כי היו תוקעין בזמן ב"ד ואפי' שלא בפני ב"ד · קשיא לרב הונא ופריק הכי קאמר בירושלים היו תוקעין בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין וביבנה לא היו תוקעין אלא בפני בית דין · ועוד זאת היתה ירושל' יתירה על יבנה כו' · איכא דמתני הכי ביוה"כ תעבירו שופר מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע · אמר רב הונא ועם ב"ד בזמן בית דין בלבד · מותיב רבא תקיעות יובל ור"ה דוחין את השבת בגבולין איש וביתו ותריצנא בגבולין איש בביתו · ואמרינן איש בביתו דוקא ואפי' שלא בזמן ב"ד ודחינן לא לעולם איש וביתו ובזמן ב"ד · אבל שלא בזמן ב"ד לא. מותיב רב ששת שוה היובל לר"ה לתקיע' ולברכות אלא שביובל היו תוקעין בין בב"ד שקידשו את החדש כו' עד אלא לאו הכי קאמר הא קס"ל דאילו ביובל תוקעין היו בין בזמן ב"ד ובין שלא בזמן ב"ד קשיא לרב הונא. ודחינן לא ה"ק ביובל היו תוקעין בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד · ובר"ה לא היו תוקעין אלא בפני ב"ד · ולעולם זה וזה בזמן ב"ד · איתמר משמיה דר' לעולם אין תוקעין אלא בזמן שב"ד יושבין · בעי ר' זירא ננערו ב"ד לעמוד ונזדמן דבר לעיין בו וחזרו ונתישבו והאריכו בישיבה מאי תוקעין אי לא · ב"ד יושבין בעינן והא איכא · או דילמא זמן ב"ד בעינן וכבר עבר ועלתה בתיקו · ועוד זאת היתה ירושלים כו': ת"ר רואה פרט ליושבת בנחל · כלומר הנחל מקום נמוך ואינה נראית מן הכרך · שומעת פרט ליושבת בראש ההר שאע"פ שנראית אינה שומעת · קרובה פרט ליושבת חוץ לתחום · ויכולה לבא פרט דפסיק ליה נהרא שאע"פ שהיא קרובה אינה יכולה לבוא · ירושלמי והוא שיהו כל הדרכים האלו בה · רואה ואינה שומעת כגון ירושלים מלמעלן והעיר מלמטן שומעת ואינה רואה ההר מפסיק · רואה ושומעת וקרובה ואינה יכולה לבוא ונחל מפסיק: [מתני'] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב הבית התקין ריב"ז שיהא ניטל הלולב במדינה ז' ימי חג זכר למקדש שנא' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה

מסורת הש"ס

[קדושין כט: וש"נ]
לעיל כו: [וש"נ]
סוכה מא.
שם
מנחות סח.
[סוכה מא. ע"ש]
עירובין נב:
[נ"ל אמר רבן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נריכא כו' חושש לשמא יבנה סמוך לשקיעת החמה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' תקיעת יובל דוחה כו' · כנ"ל:

תורה אור

בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר °עד עצם היום (ויקרא כג) הזה עד עצמו של יום וקסבר *עד ועד בכלל ומי סבר לה כוותיה והא מפליג פליג עליה דתנן *משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור א"ר יהודה והלא מן התורה הוא אסור [דכתיב עד עצם היום הזה] התם ר' יהודה הוא דקא טעי איהו סבר רבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר ולא היא ימדאורייתא קאמר והא התקין קתני מאי התקין דרש והתקין : **מתני'** בבראשונה *היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו *היום קודש ולמחר קודש *משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום : **גמ'** מה קלקול קלקלו הלוים בשיר הכא תרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר רבי זירא אמר שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערבים אמר לו רבי זירא לאהבה בריה פוק תני להו יהתקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אלא כדי שיהא שהות ביום להקריב תמידין ומוספין ונסכיהם ולומר שירה שלא בשיבוש אי אמרת בשלמא אמור שירה דחול היינו דאיכא שיבוש אלא אי אמרת לא אמור כלל מאי שיבוש איכא כיון דלא אמור כלל אין לך שיבוש גדול מזה מתיב רב אחא בר הונא תמיד של ראש השנה שחרית קרב כהלכתו יבמוסף מהו אומר °הרנינו לאלהים עוזנו הריעו (תהלים פא) לאלהי יעקב, במנחה מהו אומר °קול ה' יחיל (שם כט) מדבר ובזמן שחל ראש השנה להיות בחמישי בשבת שהשירה שלו הרנינו לאלהים עוזנו לא היה אומר בשחרית הרנינו מפני שחוזר וכופל את הפרק, אלא מהו אומר °הסירותי מסבל שכמו ואם באו (שם פא) עדים אחר תמיד של שחר אומר הרנינו אע"פ שחוזר וכופל את הפרק אי אמרת בשלמא כל היכא דמסתפקא אמרינן שירה דחול היינו דקאמר אומרו וכופלו אלא אי אמרת לא אמור כלל מאי אומרו וכופלו

שאני

רש"י

בשיטת ר' יהודה אמרה · דאמר מן התורה אסור כל היום בזמן הזה דקסבר עד ועד בכלל : א"ר יהודה גרסי' ולא גרסי' אמר לו ר' יהודה שהרי לא ראהו מימיו אבל תמה בדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי ואמר מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן התורה אסור : מדרבנן קאמר · כלומר הוא בא לגזור עליו משום שהוא טעם דלעיל דשמא יבנה : דרש והתקין · דרש להם המקרא והתקין שינהגו איסור לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר משקרב העומר שהעומר מתיר: **מתני'** בראשונה היו מקבלין עדות החדש כו' : הלוים בשיר · בגמרא מפרש : שנהגים אותו היום קודש · בר"ה קאי דמשחשכה לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו ב"ד ונמצא שהלילה הזה ליל י"ט הוא וכן למחר כל היום עד המנחה ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשים את החדש ונודע שיפה נהגו בו קודש ואם מן המנחה ולמעלה באו אע"פ שאין ב"ד מקבלין אותן לקדשו היום ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר אעפ"כ גומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום ויאמרו אשתקד נהגנו בו קודש חנם ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול : **גמ'** ה"ג מאי קלקול קלקלו הלוים כו' · ולא גרסינן ת"ר : הכא תרגימו · בבבל : שלא אמרו שירה כל עיקר · בתמיד של בין הערבים לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו שמא עוד סוף העדים לבוא היום ושיר של י"ט יש לומר או לא יבואו ונמצא שהוא חול אבל בתמיד של שחר אין ספק שמתוך שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש לא תקנו שיר של י"ט שחרית בר"ה כדתני לקמן תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו אבל לתמיד של בין הערבים תקנו שיר של י"ט שכבר באו העדים לפיכך אותה שנה שנשתהו לבא לא ידעו מה יאמרו : פוק תני להו · לבני בבל האומרים לא אמרו שירה כל עיקר משנה להם ברייתא זו שממנה ילמדו שאמרו שיר של חול : קרב כהלכתו · אומרים הלוים על נסכיו שיר של חול כמשפט היום כמו ששנו שונים במסכת תמיד (פ"ז משנה ד) השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש ביום הראשון כו' : (א) הריעו לאלהי יעקב · וכל המזמור והוא שיר של חמישי בשבת בשחרית בחול ואומרין אותו על מוספי ר"ה לפי שהוא יום תרועה : קול ה' יחיל מדבר · כדי להזכיר בר"ה זכות קול שופרות של מתן תורה : ואם חל ר"ה בחמישי בשבת · ובאו עדים קודם תמיד של שחר : לא היו אומרים שחרית · שיר של חול דהייתו הרנינו מפני שחוזר וכופלו שניה במוסף : הפרק · המזמור : הסירותי מסבל שכמו · משום דבר"ה יצא יוסף מבית האסורים : ואם באו עדים · בחמישי בשבת אחר תמיד של שחר דבשעת שיר של תמיד לא היו יודעין אם יתקדש היום וי"ל הסירותי או שמא חול הוא ושירו הרנינו יאמרו [הרנינו] מספק ויחזרו ויאמרו אותו במוסף ונמצא שכפלוהו : אע"פ שהפרק שלו אומרו וכופלו · אע"פ שהפרשה של מזמור זה תהא אמורה וכפולה היום :

שאני

תוספות

ונתקלקלו הלוים בשיר · בתמיד של בין הערבים כדמפרש בגמרא אבל בתמיד של שחר לא תקנו שיר של י"ט כדפירש בקונטרס לפי שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש וא"ת ואמאי לא חשיב קלקול של מוסף שלא הקריבו מוסף של ר"ח שאחר התמיד אין יכולין להקריבו כדדרשינן עליה השלם בפ' תמיד נשחט (פסחים ד' נח: ושם) וכי תימא דמעלה ומלין בראשו של מזבח דעליה השלם לא שייך אלא בהקטרה ואין מקטיר עד למחר הניחא למאן דאמר בפ' המזבח מקדש (זבחים דף פז·) אין לינה מועלת בראשו של מזבח אבל למאן דאמר מועלת מאי איכא למימר וכי תימא דהקריבו כבש אחד על תנאי דאם יבואו עדים יהא מוסף ואם לא יבואו עדים יהא תמיד דא"כ במאי קלקלו בתמיד דאי משום דהיו סבורים שלא יבאו עדים ואמרו שיר של חול זהו הקלקול לא היה בתמיד אלא במוסף של ר"ח שאמרו עליו שיר של תמיד של חול ועוד למ"ד שלא אמרו שירה כל עיקר הייתו לפי שהיו ממתינין כל שעה ושעה שמא עדיין יבאו עדים ולא היו יודעין מה שיר יאמרו והשתא אם באו עדים ולא היה להם שהות ביום לומר שיר א"כ עדיין נתקלקלו יותר בשאר קרבנות שלא קרבו מיהו אפשר לומר כשלא באו לפיכך לא היה להם קלקול אלא בשיר וי"ל דאחר התמיד יכול להקריב מוסף של ר"ח משום דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה כדאמרינן פרק השולח (גיטין דף לח:) גבי שחרר עבדו והשלימו לעשרה מצוה דרבים שאני וגבי עשה דהשלמה אמרי' נמי בפרק תמיד נשחט (פסחים דף נט· ושם) שנדחה מקמי עשה דפסח שיש בו כרת ובפ' שלוח הקן (חולין ד' קמא·) נמי אמרי' דעשה דמצורע דוחה עשה דשלוח משום שלום בין איש לאשתו ומיהו יש לתמוה אמאי נתקלקלו בשיר והלא בשעת נסכים היה השיר כדאמרינן בכל דוכתא (ברכות דף לה·) אין אומר שירה אלא על היין ואיתא בפרק שני דערכין (דף יא· ושם) ויכול להמתין מלהביא נסכים עד הלילה או עד למחר כדאיתא בהקומץ זוטא (מנחות דף מד:) דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן ועד עשרה ימים ובפ"ב דתמורה (דף יד·) מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה מנחתם ונסכיהם עד למחר ונראה לי דלכתחלה יש להביא נסכים עם הזבח דאי מביא בלילה אך יכול לומר שירה כדאמרינן בפ' שני דערכין (דף יא·) מה כפרה ביום אף שירה ביום ולמחר נמי אם מביאה מבעיא לן התם (דף יב·) אם טעונין שירה דאיבעיא להו נסכין הבאים בפני עצמן כלומר שהביא קרבן צבור היום ונסכין למחר טעונין שירה או אינן טעונין שירה ולא איפשוט והא דאמר ר"מ התם (דף יא.) דשיר מעכב הקרבן הייתו בנסכים הבאין עם הזבח שקרבו בשעת שחיטת הזבח דאין קרבין אלא ביום כדאמרינן בפ' שני דתמורה (דף יד·) ואותן טעונין שירה ואפי' אם תמצי לומר דבאין בפני עצמן טעונין שירה מ"מ טוב שיביאם עם הזבח כדי שיאמרו אאכילה ושתיה כדאמר התם בערכין (דף יב·) או דלמא אאכילה ושתיה אמרה אשתיה לחודיה לא אמרה והאיך דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן עד י' ימים משמע דלכתחלה יכול לעשות כן הני מילי בקרבן יחיד דאין טעון שירה דאין אומרים שירה אלא על קרבן צבור הקבוע להם זמן כדמוכח התם בערכין (דף יא:) :

הזי"ו

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הל' ב :
יח ב מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ה :
יט ג ד מיי' שם הל' ו :
כ ה מיי' שם הל' ה :
כא ו ז ח מיי' פ"ו מהל' תמידין הל' ט :

[ביצה ה:]

רבינו חננאל

לה מכלל דבעיא דרישה · ושיהא יום הנף כולו אסור פי' שיהא יום הנפת העומר והוא יום ט"ז בניסן אסור לאכול מן החדש כדכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' ותנן העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש · ובזמן שהיה בהמ"ק קיים היו יוצאין לילי יום ט"ז בניסן והיו קוצרין ומביאין ומקריבין העומר והיו הקרובים מירושלי' מותרין לאכול החדש אחרי הקרבת העומר מיד והרחוקין היו מותרין מחצות היום ולהלן · שדבר ברור הוא שאין ב"ד מתעצלין ולא בא חצי היום אלא בודאי נקרב העומר ועכשיו שאין עומר אם יתירו להן החדש כשיאור מזרח חיישינן אם ישארו העם במנהגם ויבנה בית המקדש לילי י"ו בניסן או סמוך לשקיעת החמה יום ט"ו בניסן נתחייבו להקריב ולא יהי' סיפוק לצאת ולקצור בלילה . מפני שלא נבנה אלא בשעה דחוקה · וצריכין לצאת ולקצור ולהביא ביום ט"ז ולהכין ולהניף ולהקריב ושמא לא יספיקו להקריב העומר אלא סמוך לשקיעת החמה · ומאחר שנבנה הבית אסורין כל ישראל לאכול חדש ואינן מותרין בו אלא אחרי הקרבת העומר · לפיכך התקין להן שיהא יום י"ו בניסן כולו אסור שלא יכשלו כשיבנה הבית פי' דנפיש *) הוה בהמ"ק כל מקום שצריך לומר לא היה בית המקדש מחלף ותאני נפיש הוה כענין דקרי לסומא סגי נהורא · ושאר השמועה פשוט' היא · מיהו הוצרכנו להודיע כי זו המשנה ששנינו משחרב בית המקדש התקין ריב"ז כו' · עד אמר ר' יהודה והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד עצם היום הזה וגו' זו המשנה היא במסכת מנחות פרק ר' ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת מג' סאין כו' : בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום כו' · ת"ר מה קלקול קלקלו הלוים בשיר ששנינו במשנתנו ונתקלקלו הלוים בשיר הכא תרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר · ר' זירא א' שאמרו שירה של חול על תמיד של בין הערבים ולא אמרו קול ה' יחיל מדבר שהיא שירת ר"ה במנחה וא' ר' זירא לאהבה בריה צא אמור להן להללו דתרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר · והתניא התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אלא אם יש שהות ביום כדי להקריב קרבן תמידין ומוספין ונסכיהן וכדי שיאמרו שירה שלא בשיבוש בשלמא לדידי כו' ודחו כיון דלא אמרו כלל אין שיבוש גדול מזה · ועוד מותבינן עליהן תמיד של ר"ה בשחרית קרב כהלכתו · כלומר אם חל להיות בשני אומרים בתמיד של שחר גדול ה' ומהולל מאד שהיא שירה של יום שני · וכן בשאר הימים בתמיד של שחר אומרים שירה של אותו היום אבל במוסף אומרים הרנינו לאלהים עוזנו וגו' במנחה אומרים על התמיד של בין הערבים שירה קול ה' יחיל מדבר וגו'. ובזמן שחל ר"ה להיות בחמישי שהשירה שלו הרנינו לאלהים עוזנו אינו אומר כשאר הימים הרנינו מפני שנמצא אומרו וכופלו. אלא אמר על תמיד של שחר הסירותי מסבל שכמו וגו'. ואם באו עדים אחר תמיד של שחר אע"פ שאמרו על תמיד של שחר הרנינו לאלהים עוזנו חוזר ואומר על המוסף הרנינו' עכשיו לדברים שאתם אומרים כל היכא דאיכא חשש שמא יבואו עדים היום אין אומרים שירה של חול כלל · אמאי תני אע"פ שחוזר וכופלו לאו מכלל שאו' שירה של חול **) לפיכך אומר אותה ואפי' בשחרית אבל זולתי יום חמישי היכא דאיכא חשש

מסורת הש"ס

[ברכות מט: וש"נ]
סוכה מא: [מנחות סח:]
ביצה ה:
[ע' תוס' מנחות סח: ד"ה שני]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קרב כהלכתו כו' ביום הראשון כו' סס"ד ואח"כ מה"ד הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב :

*) נראה מזה דאיזה גי' אחרת היה לו לרבינו בסוגיא זו וצ"ע. **) נראה דחסר כאן וצ"ל ומשני דשאני התם דשירה דיומיה הוא לפיכך וכו' :

מסורת הש"ס

תורה אור

שאני התם דשירה דיומיה היא *תניא *רבי יהודה אומר משום ר"ע *בראשון מה היו אומרים °לה' הארץ ומלואה על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו בשני מה היו אומרים °גדול ה' ומהולל מאד על שם שחילק מעשיו °ומלך עליהן (א) בשלישי היו אומרים °אלהים נצב בעדת אל על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו ברביעי היו אומרים °אל נקמות ה' על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן בחמישי היו אומרים °הרנינו לאלהים עוזנו על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו בששי היו אומרים °ה' מלך גאות לבש על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן בשביעי היו אומרים °מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת א"ר נחמיה (ב) מה *ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו אלא בראשון שקנה והקנה ושליט בעולמו בשני שחילק מעשיו ומלך עליהם (ג) בשלישי שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו ברביעי שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן בחמישי שברא עופות ודגים לשבח לשמו בששי שגמר מלאכתו ומלך עליהם בשביעי על שם ששבת וקמיפלגי בדרב קטינא *דאמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב שנאמר °ונשגב ה' לבדו ביום ההוא (אמר אביי) תרי חרוב שנאמ' °יחיינו מיומים במוספי דשבתא מה היו אומרים אמר רב *ענן בר רבא אמר רב הזי"ו ל"ך ואמר רב חנן בר רבא אמר רב כדרך שחלוקים כאן כך חלוקין בבית הכנסת במנחת' דשבתא מה היו אומרי' אמר רבי יוחנן אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר איבעי' להו הני כולהו בחד שבתא אמרי להו או דלמא כל שבתא ושבתא אמרי חד תא שמע דתניא א"ר יוסי עד שהראשונה אומרת אחת שניה חוזרת שתים שמע מינה כל שבתא ושבתא אמרי חד שמע מינה אמר רב יהודה בר אידי א"ר יוחנן *עשר מסעות נסעה שכינה מקראי וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא *עשר מסעות נסעה שכינה מקראי מכפרת לכרוב א)(ד) ומכרוב לכרוב ומכרוב למפתן וממפתן [א] לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומהר למדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר °אלך אשובה אל מקומי מכפורת לכרוב ומכרוב לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב °ונועדתי [לך שם ודברתי] אתך מעל הכפורת (ה) וכתיב א) וירכב על כרוב ויעף וכתיב °וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית וממפתן לחצר דכתיב °וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד ה' מחצר למזבח דכתיב ב) ראיתי את ה' נצב על המזבח וממזבח לגג דכתיב °טוב לשבת על פנת גג מגג לחומה דכתיב ג) והנה ה' נצב על חומת אנך מחומה לעיר דכתיב °קול ה' לעיר יקרא ומעיר להר דכתיב ד) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמד על ההר אשר מקדם לעיר ומהר למדבר דכתיב °טוב שבת בארץ מדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה דכתיב ה) אלך אשובה אל מקומי (ו) וגו' א"ר יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה כיון שלא חזרו אמר תיפח (ז) עצמן שנאמר °ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים ומירושלים ליבנה ומיבנה

א) ומכרוב לכרוב אינו מן המנין עשרה וכאמת בע"י לא גריס לה כלל : א) שמואל ב כב ב) עמוס ט ג) עמוס ז ד) יחזקאל יא ה) הושע ה

[Margin references: תהלים כד · שם מח · שם פב · שם צד · שם פא · שם צג · שם צב · ישעיה ב · הושע ו · שמות כה · יחזקאל ט · שם י · משלי כה · מיכה ו · משלי כא · איוב יא]

[Margin notes: תמיד פ"ז[מ"ד אבות דר"נ פ"א] · ס"א ראה ר"ע · ע"ז ס' [סנהדרין נז·] · [צ"ל אביי אמר] · ס"א חנן · [אבות דר"נ פל"ד ע"ש]]

רש"י

שאני התם דשירה דיומיה היא · דלעולם כל הילכא דמספקא מילתא כגון במנחה דאי היום קודש לא שייך למימר דחול ואי הוא חול לא שייך למימר דקודש לא אמרינן כלל והכא היינו טעמא דאמר שירה דחול בחמישי בשבת דשירה דיומיה היא שיר הראוי ליאמר היום הוא ואפי' בראש השנה נאמרת שירת החול בכל תמידי השחר אלא בחמישי בשבת היו מחלפין אותו משום כפילה הלכך כי מספקא לן משום ספק כפילה לא מבטלינן שיר של תמיד : לה' הארץ · כל המזמור : שקנה · שמים וארץ : והקנה · תבל ליושבי בה כלומר קונה כדי להקנות : ושליט בעולמו · יחידי שלא נבראו המלאכים עד יום שני : שחילק מעשיו · הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה וישב במרום דוגמת שכנו בעירו והר קדשו : שגילה ארץ · מקום מושב עדתו שנאמר (בראשית א) ותראה היבשה בשלישי נאמר : שברא חמה · ברביעי : שברא עופות ודגים לשבח לשמו · כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם : ליום שכולו שבת · שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות על אותו יום אומרים שיר של שבת : מה ראה ר' עקיבא לחלק בין הפרשיות הללו · שכל ששת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שעבר ושל (ח) שבת על שם להבא : וקא מיפלגי בדרב קטינא · ר' נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת דהא תרי ניהו : במוספי דשבתא · מאי שיר אמרי : הזי"ו ל"ך · פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים הראשון האזינו השני זכור ימות עולם השלישי ירכבהו על במותי ארץ הרביעי וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי לולי כעס אויב אגור הששי כי ידין ה' עמו : כדרך שחלוקין · פירקי השירה הזאת כאן : כך חלוקין בבית הכנסת · כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה והשביעי קורא מן השירה ולהלן : אז ישיר · שירת הים עד מי כמוכה : ומי כמוכה · עד סוף השירה : ואז ישיר · ישראל דעלי באר (במדבר כא) : כולהו בחד שבתא אמרי להו · הלוים והיו חולקים הפרקי' בנעימת הקול להפסיק ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות :

או דלמא · כל פרק ופרק לשבת אחת פרק אחד : עד שהראשונה · שירת המוספין (ס) חוזרת חלילה פעם אחת : שנייה · שירת המנחה של תמיד (י) הערבים : חוזרת שתים · דהתם שית פירקי והכא תלתא האזינו בשבת אחת זכור בשבת שניה וכן כולם : עשר מסעות כו' · מפני דלאיירי מתני' בתקנות של יבנה נקט לה הכא למימר ששם גלתה סנהדרין בימי רבן יוחנן שהיה גלות ראשונה שגלו מירושלים : נסעה שכינה · להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו : מכפרת · שהיתה רגילה לשכון שם נסתלקה על אחד מן הכרובים שעשה שלמה העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום : ומכרוב למפתן · הבית : וממפתן הבית לחצר · לעזרה בין האולם ולמזבח : ומחצר למזבח · החיצון : וממזבח לגג (כ) ומגג לחומת העזרה ומחומה לעיר · לירושלים : ומעיר להר · הזיתים וכל סלוקים הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומצפה שישובו : וירכב על כרוב לא גרסינן דההוא ביציאת מצרים קאמר והכי גרסינן מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב ונועדתי לך שם וגו' (ל) וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית למדנו שתחילת עיקר שכינה היתה על הכפרת ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב ושהתה שם כמה ימים כדכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו (ומשם) למפתן : וימלא הבית וגו' · ביחזקאל כתיב אחר סילוק מן הכרוב אל המפתן : נצב על המזבח · ואע"ג דהאי קרא עמוס קאמר ליה ועמוס מקמי יחזקאל דורות הרבה (מ) היה מתנבא על העתיד ועל כרחך סילוקו כסדרן היו דכך יציאת חון : טוב לשבת על פנת גג · מאשת מדנים ובית חבר על השכינה אמרו שלמה המלך טוב לה להסתלק אל גג משבת עם אשת מדני' כנסת ישראל שהעמידה צלם בהיכל ובית חבר בית שחברו בו את הסמל עם השכינה : טוב לשבת בארץ מדבר · סיפיה דקרא מאשת מדנים [וכעס] : עד אשר יאשמו · שיחזיקו את עצמם אשמים : ומנוס אבד מנהם · מעוזם נסתלק מהם : מלשכת הגזית לחנויות · חנויות עשו להם בהר הבית וישבו שם לומר שלא דנו דיני נפשות דחזו דנפישי רוצחים כדאמרי' בסנהדרין (דף מא·) וכל הנך גליות דסנהדרין דבית שני קאמר ומסעות דשכינה בבית ראשון קאמר : ומיבנה

הגהות הב"ח

הזי"ו לך · האזינו זכור ירכבהו וירא לולי כי ידין כ"כ בספרים וכ"פ בקונט' וכן המנהג ובמסכת סופרים *כתיב ויסמן לו ור"ח פי' וירא לו רובע [פ"יב ה"ח]

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פ"ו מהל' תמידין הל' ט :

כג ג מיי' שם [ופי"ג מהל' תפלה דין ה' טוש"ע א"ח סי' תכח סעיף ה רב אלפס פ' הקורא את המגילה עומד ד' ער]

כד ד ה מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה ט :

כה ו מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה יב :

רבינו חננאל

שמא יבואו עדים שמא אין אומרים שירה כלל תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא בראשון מהו אומר לה' הארץ ומלואה וגו' · דביום ראשון נבראו שמים וארץ על שם שקנה דכתיב קונה שמים וארץ · והקנה שנאמר והארץ נתן לבני אדם · והוא שלים בעולמו שנאמר לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה' בשני אומר בעיר אלהינו הר קדשו על שם שחילק מעשיו שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים · כך חילק הקב"ה ובחר בירושלים' ונקראת עיר אלהינו ושכינתו בה · בשלישי אומרי' אלהים נצב בעדת אל וגו' על שם שגילה ארץ בחכמתו כדכתיב ותראה היבשה והכינה לעדתו שקיבלו משפטיו כדכת' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי · פי' אילולי ישראל שקיבלו בריתי להגות בה יומם ולילה לא שמתי שמים וארץ · רביעי וחמישי וששי פשוטין הן הללו כולן השירות על שם מעשיו של הקב"ה · בשביעי מזמור שיר ליום השבת ליום שעתיד להיות כולו שבת' כלומר אלף שנה שהוא יומו של הקב"ה · ואח"כ תחיית המתים · אמר ר' נחמיה מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו · כלומר ששה ימים על שם מעשיו של הקב"ה · ויום השביעי ליום שכולו שבת · אלא גם יום שביעי על שם מעשיו הוכנה השירה הזאת · וכן פירושה מזמור שיר ליום השבת על שם ששבת כדכתיב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת וגו' וקמיפלגי ר' נחמיה ורבנן בהאי סברא · חכמים סברי שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד אלפא חרבן' *) שנא' יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו : במוספי דשבתא מאי אמר · הזי"ו ל"ך · פי' מהאזינו עד זכור ימות עולם · וקורין אותה שירה במוסף של שבת · ובשבת אחרת קורין מזכור עד ירכבהו וכן בכל שבת ושבת קורין אחת · נמצאו שקורין שש שבתות בשירת האזינו · וכשישלימו שש שבתות חוזרין כך לעולם · ובמנחה בשבתות אומרי' שבת ראשונה במנחה אומר אז ישיר משה · שנייה מי כמוכה באלים שלישית אז ישיר ישראל וכשישלימו חוזרין · נמצאת שירת האזינו נקראת בשש שבתות ואח"כ חוזרין · ואלו שלש שבתות חוזרין · נמצאת שירת אז ישיר ישראל חוזרין בה פעמים עד שתשלים שירת האזינו · וזהו פי' עד שהראשונה והיא שירת האזינו חוזרת אחת · שנייה שירת המנחה בשבת חוזרת שתים ש"מ דהני שלש כל שבת אומר אחת מהן במנחה · אמר רבא כדרך שחולקין בפסוקים של שירת האזינו כאן כמו שאומר הזי"ו ל"ך כך חולקים בקריאם בבה"כ בכנסת · הראשון קורא מהאזינו עד זכור והשני מזכור עד ירכבהו · השלישי ירכבהו · הרביעי וירא ה' וינאץ · החמישי לו חכמו הששי כי ידין ה' עמו · עד סוף השירה כן כל אחד ואחד · א"ר יהודה בר אידית עשר מסעות נסעה שכינה מקראי · אחד מכפורת לכרוב שנאמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת ואח"כ מבין שני הכרובים · מכרוב לכרוב · וירכב על כרוב ויעוף וגו' כו' עד וממדבר עלתה למקומה שנאמר אלך ואשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם ישחרונני · אמר ר' יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה · ולא חזרו כיון שלא חזרו אמר תיפח עצמן · שנאמר ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש · וכנגדן גלתה סנהדרין עשר גליות מגמרא · מלשכת הגזית לחנות · ומן החנות לירושלים כו' · ועוד

הגהות הב"ח

(א) גמ' שחילק מעשיו ומלך עליהן ונתעלה וישב במרום בשלישי היו אומרים : (ב) שם אמר רבי נחמיה וכי מה ראה ר"ע לחלק : (ג) שם ומלך עליהם ונתעלה וישב במרום בשלישי שגילה : (ד) שם מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן כו' כצ"ל ותיבות ומכרוב לכרוב נמחק : (ה) שם אתך מעל הכפורת (וכתיב וירכב על כרוב ויעף) תא"מ ונ"ב רש"י לא גרס להו : (ו) שם אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו א"ר יוחנן : (ז) שם אמר תיפח נפשן שנאמר : (ח) רש"י ד"ה מה ראה כו' שעבר ושל יום שבת : (ט) ד"ה עד שהראשונה שירת המוספין אומרת פעם אחת : (י) ד"ה שניה כו' של תמיד בין הערבים חוזרת חלילה שתים דהתם כו' כצ"ל והד"א : (כ) ד"ה וממזבח לגג ההיכל ומגג : (ל) ד"ה וירכב כו' ונועדתי לך שם וגומר וכתיב וכבוד : (מ) ד"ה נצב על כו' דורות הרבה מתנבא היה על העתיד :

הגהות הגר"א

[א] גמרא וממפתן לגג ומגג לחצר ומחצר למזבח וממזבח לחומה כו' · כצ"ל :

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ז סמ"ג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' יד סעיף א:

כז ב מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכ' ו סמ"ג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף ה [רב אלפס פ' הקורא את המגילה עומד ד' רפד:]:

כח ג ד מיי' פי"ג מה' איסורי ביאה הלכה ה סמ"ג לאוין קטו:

כט ה ו מיי' פ"ט מה' מעשר שני הלכה ה סמ"ג עשין קלו:

ל ז מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' ז:

גמרא

ומיבנה לאושא ומאושא ליבנה ומיבנה לאושא ומאושא לשפרעם ומשפרעם לבית שערים ומבית שערים לצפורי ומצפורי לטבריא וטבריא עמוקה מבולן שנאמר °ושפלת מארץ תדברי (א) רבי אלעזר אומר שש גלות שנאמר °כי השח יושבי מרום קריה נשגבה ישפילנה ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר א"ר יוחנן ומשם עתידין ליגאל שנאמר °התנערי מעפר קומי שבי:

מתני' אמר ר' יהושע בן קרחה ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי שאפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד:

גמ' ^א ההיא איתתא דאזמנוה לדינא קמיה דאמימר בנהרדעי אזל אמימר למחוזא ולא אזלה בתריה כתב פתיחא עילווה אמר ליה רב אשי לאמימר והא אנן תנן אפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד א"ל הנ"מ לענין עדות החדש דא"כ *נמצאת מכשילן לעתיד לבא אבל הכא °עבד לוה לאיש מלוה ת"ר *^ב אין כהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן וזו אחד מתשע תקנות שהתקין ריב"ז שית דהאי פירקא וחדא דפירקא קמא ואידך *דתני' ^ג גר שנתגייר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו אמר רשב"א ^ד כבר נמנה עליה רבן יוחנן וביטלה מפני התקלה ואידך פלוגתא דרב פפא ורב נחמן בר יצחק רב פפא אמר כרם רבעי רב נחמן בר יצחק אמר לשון של זהורית רב פפא אמר כרם רבעי (*דתניא) *^ה כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד וזו היא תחומה אילת מן *(הצפון) ועקרבת מן *(הדרום) לוד מן המערב וירדן מן המזרח ואמר עולא ואיתימא רבה *בר עולא א"ר יוחנן מה טעם כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות ותניא ^ו כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד בצד כפר טבי וביקש ר' אליעזר להפקירו לעניים אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו חבריך עליו והתירוהו מאן חבריך רבן יוחנן בן זכאי רב נחמן בר יצחק אמר לשון של זהורית דתניא *בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין התקינו שיהו קושרין אותו על פתח אולם מבפנים ועדיין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין ^ז התקינו שיהו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר המשתלח רב נחמן בר יצחק מאי טעמא לא אמר כרב פפא אמר לך אי סלקא דעתך רבן יוחנן בן זכאי חבריו דרבי אליעזר מי הוה רבו הוה ואידך כיון דתלמידים הוו לאו אורח ארעא למימרא ליה לרביה רבך ורב פפא מאי טעמא לא אמר כרב נחמן בר יצחק אמר לך אי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי בימי רבן יוחנן בן זכאי מי הוה לשון של זהורית* והתניא *כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה מ' שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד מ' שנה לימד ותניא *מ' שנה קודם שנחרב הבית לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים ותנן משחרב הבית התקין רבן יוחנן בן זכאי ואידך אותם ארבעים שנה דלמד תלמיד יושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ואסתבר טעמיה וקבעיה

תורה אור: ישעיה כט | שם כו | שם נב | משלי כב

[נ"ל הדרום וכ"א במשנה] [נ"ל הצפון] [נ"ל דתנן] [פ' קדושים סי' ק] [ועי' תוס' מגילה יח: ד"ה דכ"ע] [מלבין כ"א כת"י]

רש"י

ומיבנה לאושא · כשהיה הנשיא דר (ג) בו·כיון שהיתה סנהדרין עמו וכשמסתלק הוא או בנו למקום אחר גולה הישיבה אחריו יבנה בימי רבן יוחנן אושא בימי רבן גמליאל וחזרו מאושא ליבנה ובימי רבן שמעון בנו חזרו (נ) כדתניא לקמן בפרקין (דף לב·) וכשקידשו בית דין ס': בית שערים וציפורי וטבריא טולן בימי רבי הוו כדאמרי' (סנהדרין דף לב:) אחרי רבי לבית שערים ושוב כשחלה הוליכוהו לציפורי כדאמרינן בכתובות (דף קג:) ובטבריא היה בימי אנטונינוס: וטברי' עמוקה מכולן · שפלים היו או מכל המסעות שגלו: שש גלות · השח חדא ישפילנה תרי ישפילה תלת עד ארץ ארבע יגיענה חמשה עד עפר שש דמלי למימר ישפילנה עד ארץ ולעפר: מתני' אמר רבי יהושע בן קרחה כו' שאפי' ראש בית דין בכל מקום · שנצרך לפרוש ממקום הוועד למקום אחר שהרי עיקר החדש תלויה בו כדתנן בפרקין דלעיל (דף כד·) ראש ב"ד אומר מקודש וילפינן מקראי: לא יהו · צריכין עדי החדש להלך אחריו: אלא למקום הועד · של ישיבה ילכו וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש ב"ד: גמ' פתיחא · שטר שמתא: דא"כ · אם אתה מטריחן: אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן · שטמאין כפיהן ובמסכת סוטה מפרש טעמא בפרק ואלו נאמרין (דף מ·): שית דהאי פירקא · חדא (ד) האי וחמש דמתני' התקין שיהו תוקעין ושיהא לולב ניטל שבעה ושיהא יום הנף כולו אסור ושיהו מקבלין כל היום ושלא יהו עדים הולכין אלא למקום הוועד: וחדא דפירקא קמא · (דף כא:) שלא יהו מחללין (ה) אלא על ניסן ותשרי בלבד: צריך שיפריש רובע לקינו · רובע שקל דהיינו חצי דינר והן הן דמי קן כדתנן (כריתות דף ח·) עמדו קינין בו ביום ברבעתים שהגר חייב בקרבן כדתניא (שם דף ט·) ככם כגר יהיה כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים °והזאת דמים דכתיב ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה והרצאת דמים דכתיב ותלי הדם זרק על המזבח אף הם לא יכנסו אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו' במסכת כריתות בראש פרק ארבעה מחוסרי כפרה (שם) מסיק מילתא דסגי ליה בעולת העוף הלכך יפריש רובע לקינו שמא יבנה בית המקדש במהרה ויקריבנו: מפני התקלה · דלמא אתי לאתהנויי מיניה: היה עולה לירושלים · הפירות עצמן אע"ג דמן התורה בין מעשר שני בין כרם רבעי נפדים ומתחללים בפשיטה אחת חוץ לחומה רבנן גזור בכל מהלך של יום אחד שיעלום ויאכלום שם כדי לעטר שוקי ירושלים: במזרח לוד · הייטו בין לוד לירושלים שהרי ירושלים למזרחה של לוד היא: להפקירו לעניים · שישאו שם פירות ויאכלום שם שהיה עליו טורח להעלותן: והתירוהו · לפדותן ולהעלות הדמים דכיון דחרבה ירושלים לא חשו לה חכמים לעטרה מעתה: מי הוה לשון של זהורית מלבין · בימים שהיה רבן יוחנן מורה הוראות ומתקן תקנות: ותנן משחרב בהמ"ק התקין · תקנות אלמא לאחר החורבן היה שנה או שתים וכיון דארבעים שנה קודם חורבן לא הלבין הלשון ביום הכפורים נמצא שלא הלבין בתוך שנותיו האחרונים שלימד בהם לאחרים ותיקן תקנות:

תוספות

רובע לקינו · פי' בקונטרס רובע שקל דהייטו חצי דינר וכן משמע לכאורה ביומא בפ' הוציאו לו (דף נה: ושם) דאורחא דמילתא הכי הוי דקאמר ושקול ארבע זוזי ונשדי בנהרא והייטו ארבע זוזי פשיטי חצי דינר צורי דדינר מדינה אחד משמונה בדינר צורי ומיהו בפ' שני דכריתות (דף י: ושם) מוכח בהדיא דהוי רובע דינר על ההיא דעמדו קינים ברבעתים דהם רחמנא עליה דדלות ולא מייתי אלא חד מיתסר בעשירות דהייטו כבש בסלע וסלע ארבע דינר הרי דאחד מעשרה הוא רובע דינר והא דנקט ביומא ארבע זוזי נקט לפי היוקר שרגילין להתייקר פעמים עד כך: [וע"ע בתוס' מנחות קז: ד"ה כנס]:

וביקש ר"א להפקירו לעניים · בפ"ב דשבועות (דף טז· ושם) מספקא לן בר"א אי סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה כו' או לא קדשה ומהכא לא מציט למיפשט מידי דהוצרך להעלותו משום דהוי דבר שבמנין כדאמרינן בפ' קמא דביצה (דף ה: ושם) וא"ת ואם לא קדשה מה היו מרויחים עניים הרי לא יוכלו לאכול בירושלים אם בטלה קדושתה ויש לומר דיכולין לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כדאמרינן (ב"מ דף נז·) הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ואע"ג דבפרק הזהב (שם) פליגי בשחללו אי דיעבד או לכתחילה הא מסקינן בסוף המקדיש שדהו (ערכין דף כט·) דבזמן הזה אפילו לכתחילה ומיהו אין ראיה מהקדש למעשר שני וכרם רבעי דפ' התקבל (גיטין דף סה·) גבי מערימין על מעשר שני דמשני הכא במאי עסקינן במעשר שני בזמן הזה דרבנן ופריך ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא הוה לי' לאקשויי ממעשר שני בזמן הזה מה הערמה צריך והלא על שוה פרוטה יכול לחלל הכל קרן וחומש ומיהו בהלכות גדולות ובשאלתות דרב אחאי* פסקו דבמעשר שני ובכרם רבעי יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה והיא דהתקבל שפיר הוה מצי פריך עלה*:

מסורת הש"ס

[לעיל כא:] | סוטה מ: | כריתות ט: | ביצה ה: מעשר שני פ"ה מ"ב | יומא סח: | סנהדרין מא: | [יומא לט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושפלת מארץ תדברי אמרתן ר' אלעזר אומר שש גליות גלו:

(ב) רש"י ד"ה ומיבנה כו' דר בו היתה סנהדרין כו' כנ"ל ותיבת כיון נמחק: (ג) בא"ד חזרו לאושא כדתניא: (ד) ד"ה שית דהאי פירקא חדא האי דבריייתא וחמש: (ה) ד"ה וחדא כו' שלא יהו מחללין שבת אלא על ניסן:

רבינו חננאל

ועוד זאת התקין ריב"ז שאפילו ראש ב"ד בכל מקום לא יהו עדי החדש הולכין אלא למקום הועד · אבל זולתי עדי החדש אלא מזומנין לדין הולכין בכל מקום שהוא ב"ד שם · כגון דההיא איתתא דאזמנוה לדין קמיה דאמימר ואזל אמימר למחוזא ולא אזלא איהי בתריה' וכתבו עלה פתיחא וכדין עשו דעבד לוה לאיש מלוה' ולא אמרו במקום הועד אלא בעדות החדש בלבד' ת"ר אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן' וזו ממ' תקנות שהתקין ריב"ז' הרא הא וחמש בהאי פירקא' ראשונה שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד' שנייה שיהא לולב ניטל במדינה ז'' ג' שיהא יום הנף כולו אסור' ד' שיהו מקבלין עדות החדש כל היום' ה' שלא יהו עדים הולכין אלא למקום הועד' והדא בפירקא קמאה הא דת"ר בראשונה היו מחללין על כולן' משחרב הבית אמר להן ריב"ז וכי יש קרבן התקין שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד' ואידך הא דאמירא בכריתות פרק ארבעה מחוסרי כפרה' דתניא גר שנתגייר בזמן הזה צריך להפריש רובע לקינו' ארשב"ג. יש מי ששונה אמר ר' שמעון בן אלעזר. כבר נמנה עליה ריב"ז ובטלה מפני התקלה שמא יוציאנה להולין' הנה ח' תקנות אידך מאי רב פפא א' כרם רבעי דתנן בפרק האחרון במעשר שני כרם רבעי היה עולה לירושלים' מהלך יום אחד לכל צד כו' עד כבר נמנו עליך חביריך והתירוהו' מאן חביריך ריב"ז רב נחמן בר יצחק אמר לשון של זהורית' דתניא התקינו שיהו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בקרני שעיר המשתלח וכן התקין ריב"ז' ואקשינן ומי הוה בימיו לשון של זהורית' והתניא כל שנותיו של ריב"ז ק"כ שנה מ' שנה עסק בפרקמטיא' ומ' שנה למד ומ' שנה לימד ותניא מ' שנה קודם חורבן הבית לא היה הלשון מלבין אלא מאדים' וריב"ז אחר חורבן הבית הוה' דתניא משחרב הבית התקין ריב"ז' ופרקינן אותו מ' שנה שלמד תלמיד יושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ואיסתבר טעמו וקבעה רביה בשמיה' *) סדר ברכות אומר אבות וגבורות כו' ואקשינן עלה לר' יוחנן בן נורי אם אינו תוקע למלכות למה מזכיר עשר מלכיות לכתחלה ובדיעבד שלש' דתניא אין פוחתין מעשרה מלכות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות' ר' יוחנן בן נורי אמר אם אמר שלש שלש יצא נימא הואיל ואישתני שאין תוקעין בהן כשם שתוקעין בזכרונות ובשופרות כך אישתני מעשר ולא איפריקא ונדחו דברי ר' יוחנן מאחר שלא מצא תשובה'

*) שייך לדף לב ע"א

עין משפט
נר מצוה

ל א מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ז סמג עשין מב טור ש"ע א"ח סי' תקצב סעיף א :
לא ב טור א"ח סי' קיג.
לב ג מיי' פ"ג מהל' שופר הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תקצא סעיף ד :
לג ד מיי' שם טור שם :
לד ה מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ה :

וקבעיה רביה בשמיה: **מתני'** °סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי ר' יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר ״אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים: **גמ'** אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר למה הוא מזכיר רחמנא אמר אידכר אלא למה עשר לימא תשע דהואיל ואשתני אשתני תנו רבנן *ב מנין שאומרים אבות שנאמר °הבו לה' בני אלים ומנין שאומרים גבורות שנאמר הבו לה' כבוד ועוז ומנין שאומרים קדושות שנאמר הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש ומנין שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות ר"א אומר דכתיב °שבתון זכרון תרועה מקרא קדש שבתון זה קדושת היום זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש קדשהו בעשיית מלאכה אמר לו רבי עקיבא מפני מה לא נאמר שבתון שבות שבו פתח הכתוב תחילה אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש זו קדושת היום מנין שאומרים מלכיות תניא רבי אומר °אני ה' אלהיכם (א) ובחדש השביעי זו מלכות רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר °והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם ומה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות יהיו מלכיות עמהן והיכן אומרה לקדושת היום תניא *רבי אומר עם המלכיות אומרה מה מצינו בכל מקום ברביעית אף כאן ברביעית רשב"ג אומר עם הזכרונות אומרה מה מצינו בכל מקום באמצע אף כאן באמצע וכשקידשו ב"ד את השנה באושא ירד ר' יוחנן בן ברוקא לפני רשב"ג ועשה כר' יוחנן בן נורי אמר לו רבן שמעון לא היו נוהגין כן ביבנה ליום השני ירד רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי ועשה כר"ע אמר רשב"ג כך היו נוהגין ביבנה למימרא דרבי שמעון בן גמליאל כר' עקיבא ס"ל והא אמר ר"ע מלכיות עם קדושת היום אמר להו ורשב"ג אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר להו א"ר זירא לומר שתוקעין למלכיות ליום השני ירד רבי חנינא מאי שני אילימא יו"ט שני למימרא דעברוה לאלול *והאמר רבי חנינא בר כהנא (ב) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר אמר רב חסדא מאי שני ליום שני לשנה הבאה: **מתני'** ג אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות ר' יוחנן בן נורי אומר ד אם אמר ג' ג' מכולן יצא: **גמ'** הני עשרה מלכיות כנגד מי אמר (*רבי) כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים הלולים טובא הוו הנך דכתיב בהו °הללוהו בתקע שופר רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני *ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם הי נינהו ויאמר (*ויאמר) דבראשית ט' הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב °בדבר ה' שמים נעשו: ר' יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא: איבעיא להו היכי קתני שלש מן התורה שלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים דהוו תשע ואיכא בינייהו חדא או דלמא אחד מן התורה ואחד מן הנביאים ואחד מן הכתובים דהויין להו שלש ואיכא בינייהו טובא ת"ש דתניא אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות ואם אמר שבע מכולן יצא כנגד שבעה רקיעים רבי יוחנן בן נורי אמר הפוחת לא יפחות משבע ואם אמר שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים אמר *)רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי: **מתני'** ה אין מזכירין **)(זכרון מלכות ושופר) של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא:

*) [גי' הרי"ף רב המנונא אמר שמואל וגי' הרא"ש ר"נ אמר שמואל] **) [מלכות זכרונות ושופרות כצ"ל וכ"א בהרי"ף והרא"ש ובמשנה שבירושלמי]

גמ'

(תהלים כט; ויקרא כג; שם; במדבר י; תהלים קנ; שם לג)

רש"י

וקבעיה בשמיה · למנותה עם שאר תקנותיו ולהכי תנא תשע תקנות : **מתני'** סדר ברכות אומר אבות וגבורות כו' וקדושת היום ותוקע כו' · דמצוה בשלש תקיעות של שלש שלש כדתניא לקמן בפירקין (דף לג:) : **גמ'** רחמנא אמר אידכר · כדתניא בברייתא לקמן : לימא תשע דהואיל ואשתני · מלכיות מזכרונות לענין תקיעה שאין תוקעין בהן אשתנו נמי לפחות מהן : בני אלים · לישנא דתקיפי כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז) : הבו לה' · הזכירו לפניו האיתנים : מפני מה לא נאמר שבתון שבות שהרי פתח בו הכתוב תחילה · והוא בא להזהיר על המלאכה שהיא עיקר וכך יפה לדרוש הואיל והוא ראשון במקרא והשביתה ראשונה לכולם : אני ה' אלהיכם · דלעני ולגר תעזוב וסמיך ליה בחדש השביעי זכרון תרועה : אני ה' אלהיכם · הוא לשון אני אדון לכם : אף כאן באמצע · והיום תשע ברכות הן ואומרה בחמישית : ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני התיבה · לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך קתני ירד : כר' יוחנן בן נורי · דמתניתין : לא כך היו נוהגין ביבנה · בימי אבא כשהיתה סנהדרין שם : **מתני'** אין פוחתין מעשרה מלכיות כו' : **גמ'** הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר · הנך דהללו אל בקדשו : כנגד עשרת הדברות · דכתיב בהו נמי שופר ולא שמעתיה אלא ראיתיה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה : עשרה מאמרות שהעולם נברא בהן · בראש השנה : בראשית נמי מאמר הוא · ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים כמאן דכתיב דמי דבאמירה נמי איברי ולא בידים דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו : היכי קתני · האי דר' יוחנן בן נורי האי מכולם דקאמר אמאן קאי אתורה נביאים וכתובים קאי דהא מכולהו אמר כדתנן מתחיל בתורה ומשלים בנביא והכי קאמר אם אמר שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים מכל אחת ואחת יצא ולא פליג אדרבנן אלא אחדא דאינהו אמרי עשרה ואיהו אמר תשעה : או דלמא · האי ג' ג' אמלכיות וזכרונות ושופרות קאי שלש למלכיות ושלש לזכרונות ושלש לשופרות דהוו להו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים : לא יפחות משבע וכו' · ואי סלקא דעתך שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים לכל (ג) אם כן שבע נמי שבע מן התורה ושבע מן הנביאים ושבע מן הכתובים הוה ליה רבי יוחנן בן נורי מוסיף : **מתני'** אין מזכירין זכרון כו' : גמ'

תוספות

מתחיל בתורה ומסיים בנביא · וא"ת דבכל דוכתא משמע דנביאי עדיף מכתובים כדאמר (מגילה דף לא.) כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים וה"ק קראי דכתיבי בכתובי ברישא והדר בנביאי וי"ל משום דקראי דתהלים משלי ואיוב קדמו לנביאים ומה שאנו נוהגים להשלים בתורה דעבדינן כרבי יוסי כדאמרינן בגמרא המשלים בתורה זריז ומשובח וכן היו ותיקין עושין :

בשעת

מסורת הש"ס

מגילה יז:
[תוספתא פ"ב]
לעיל יט: [וע"ש ע"ש]
ביצה ו. כב:
[צ"ל רבי לוי כ"א במגילה כא: ובע"י דהכא]
מגילה כא: [ליתא במגילה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' תניא רבי אומר אני ה' אלהיכם וכתיב ובחדש : (ב) שם והאמר רבי חנינא בר כהנא אמר רב מימות עזרא : (ג) רש"י ד"ה לא יפחות כו' מן הכתובים לכל אחד ואחד א"כ שבע נמי :

גליון הש"ס

מתני' סדר ברכות. עיין סנהדרין דף מט ע"ב תוס' ד"ה אף :

רבינו חננאל

ת"ר מניין שאומרי' אבות שנאמר הבו לה' בני אלים כלומר בני הגדולים כדכתיב ואת אילי הארץ לקח. גבורות שנאמר הבו לה' כבוד ועוז קדושות שנאמר הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש. ומניין שאומרים קדושת היום והוא אתה בחרתנו מכל העמים ומלכיות וזכרונות ושופרות דתניא ר' אליעזר אומר שבתון זכרון תרועה גו' שבתון זו קדושת היום כו'. א"ל ר' עקיבא מפני מה לא נאמר שבתון שבות שהרי בו פתח הכתוב תחלה אלא שבתון שבות קדשהו בעשיית מלאכה זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש זו קדושת היום. ומנין שאומרים מלכיות עמהן שנאמר והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.(א') שאין ת"ל אני ה' אלהיכם ולמה עוד כתוב אני ה' אלהיכם זה בנה אב כל מקום שנאמרו זכרונות יהיו מלכיות עמהן. הנה מצאנו מן התורה שצריך להזכיר זכרונות שופרות ומלכיות ולקדושת היום עוד באו לפרש היאך סידורו תניא ר' אומר קדושת היום שהיא אתה בחרתנו אומרה עם המלכיות בברכה רביעית מה מצאנו כל מקום בשבתות ובימים טובים ברביעית פי' אבות. גבורות. קדושת השם ואחריהן קדושת היום וכיון שעמד רבי כר' עקיבא דמתניתין הלכת' כוותייהו ואפי' רשב"ג דפליג על רבי אמר כר' עקיבא דמתניתין שהיו נוהגין ביבנה שתוקעין למלכיות והא דתניא לשני ירד ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי ועשה כר' עקיבא אוקמה רב חסדא מאי לשני לשנה הבאה והלכה כר' עקיבא דאמר אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים ושים שלום : ירושלמי ר' בא בשם ר' אבא ב"ר ירמיה בתפלה הוא אומר אלהי דוד ובונה ירושלים ובנביא הוא אומר אלהי דוד ומצמיח קרן ישועה. יום ר"ה שחל להיות בשבת ר' אומר פותח בשבת *) וחותם בשבת וי"ט בינתים ר"י בן פזי בשם ריב"ל הלכה כרבי : [מתני'] אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות הני עשר כנגד מי כנגד עשרה הללו אל בקדשו כו' רב יוסף אמר כנגד עשר דברות ר' יוחנן אמר כנגד עשר מאמרות והן ויאמר ויאמר דבראשית שבראשית נמי מן המניין כי מאמר הוא שנא' בדבר ה' שמים נעשו : ירושלמי תני עשר מלכיות כנגד עשר קילוסין שאמר דוד בהללויה הללו אל בקדשו וגו' עד כל הנשמה תהלל יה עשרה זכרונות כנגד עשרת וידוין שאמר ישעיה רחצו הזכו מה כתיב בתריה למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ לכו נא ונוכחה : י' שופרות כנגד י' שופרות ופר ואיל ושעיר ר' יוחנן בן נורי אמר **) אם אמר ג' מן התורה ג' מן הכתובים וג' מן הנביאים יצא דהוו להו ט' ואיכא ביניהן חדא או דילמא אחת מן התורה אחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים ואיכא בינייהו שבע בכל אחת מהן ת"ש דתניא ר' יוחנן בן נורי אומר לא יפחות משבע ואם אמר שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים

*) פי' ביצה יז וצ"ע. **) נראה דחסר כאן וצ"ל אם אמר ג' ג' מכולן יצא ואיבעיא לן היכי קתני שלש וכו'.

גמ' מלכיות כגון חי אני נאם ה' [אלהים] אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם ואע"ג *דא"ר נחמן כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן וליפרוקינן כיון דבריתחא אמור אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן זכרון כגון ויזכור כי בשר המה וגו' שופר כגון תקעו שופר בגבעה וגו' אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של עובדי כוכבים אומר מלכות כגון ה' מלך ירגזו עמים וכגון ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו זכרון כגון זכור ה' לבני אדום וגו' שופר כגון וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן וכתיב ה' צבאות יגן עליהם אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה כגון זכרני ה' ברצון עמך וכגון זכרה לי אלהי לטובה *פקדונות הרי הן כזכרונות כגון וה' פקד את שרה וכגון פקוד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן כזכרונות ולר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות וה' פקד את שרה פקדון דיחיד הוא כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד מי (הוא) זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ראשונה שתים שניה שלש דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלהים שתים דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אחת ושוין במלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהיא אחת זכרון שיש בו תרועה כגון שבתון זכרון תרועה מקרא קדש אומרה עם הזכרונות ואומרה עם השופרות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם הזכרונות [בלבד] מלכות שיש עמו תרועה כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות דברי ר' יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות בלבד תרועה שאין עמה לא כלום כגון יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר: מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא: אם השלים דיעבד אין לכתחילה לא והתניא ר' יוסי אומר המשלים בתורה ה"ז משובח אימא משלים והא אם השלים קתני דיעבד אין לכתחילה לא הכי קאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא תניא נמי הכי אמר רבי אלעזר ברבי יוסי ותיקין היו משלימין אותה בתורה בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא אלא מלכיות תלת הוא דהוויין ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו ויהי בישורון מלך ה' ימלוך לעולם ועד ואנן בעינן עשר וליכא אמר רב הונא א)ת"ש ב)שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים אין עוד מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות:

מתני' העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל: גמ' מאי שנא שני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך אלא מאי שנא הלל דבראשון משום *דזריזין מקדימין למצות תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות אמר רבי יוחנן בשעת גזרת המלכות שנו: מדקאמר בשעת הלל מכלל דבראש השנה ליכא הלל מ"ט *אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה:

מתני' שופר של ר"ה אין א) מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן *אין מעכבין את התנוקות מלתקוע [א] אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: גמ' מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה: לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה כו': השתא דרבנן אמרת לא דאורייתא מיבעיא ג) זו ואין צריך לומר זו קתני: ואין

א) ס"א תנא וכן הגי' בהרא"ש ב) [תוספתא פ"ב] ג) [לקמן לג. עירובין עו. יבמות יג. ל: כתובות נח. נדרים יד: הוריות ג: כריתות יז:]

גמ' דרבים אתו מינה · בההיא פקידה: רבי יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים · מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממניינא: זמרו למלכנו · לא קא חשיב רבי יהודה דלא אמליכתיה אלא על אומה אחת: ושוין במלך אלהים כו' · דלא מיכן ישב על כסא קדשו בלשון מלכות: אינו אומרה אלא עם הזכרונות · תרועה לאו לשון שופרות הוא עד דמזכיר שופר בהדיא: ומתחיל בתורה ומשלים בנביאים · והכתובים בינתיים: היו משלימין בתורה · דהוו להו ארבע מן התורה שלש בתחלה ואחת בסוף: ואנן בעינן עשר · וארבע מהן תורה דקאמר רבי יוסי משלים בתורה: מתני' העובר לפני התיבה כו' השני מתקיע · המתפלל תפלת מוספין מתקיע: גמ' בשעת גזרת המלכות שנו · אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להם כל שש שעות שלקן תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין: מתני' שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו וכו' ואין מעבירין עליו את התחום · לילך חוץ לתחום לשמוע תקיעה: ואין חותכין אותו · מפרש בגמרא: אם רצה ליתן לתוכו מים כו' · ולא אמרינן קא מתקן מנא: גמ' השתא דרבנן אמרת לא · איסור תחומין ופיקוח הגל דליכא למגזר אטו דאורייתא אמרת לא: דאורייתא · רוכבין דאיכא למימר שמא יחתוך זמורה ועולה באילן דאיכא למימר שמא יתלוש דאורייתא מיבעיא ויש גמגום בדבר ונראה בעיני דלא גרסינן לה: ואין

תורה אור

בשעת גזרת המלכות שנו · ואע"פ שבטלה גזרת המלכות לא עבדינן כדמעיקרא אע"ג דזריזין מקדימין למצות דחיישינן שמא יחזור דבר לקלקולו ולפירוש הירושלמי ניחא טפי דמפ' שם שדמו האויבים שנתאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום ולכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו בקריאת שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין אמרי בנימוסייהו איטון עסקין כלו' בחוקיהם ובתורתם:

הא

עין משפט נר מצוה

לה א ב מיי' פ"ג מהל' שופר הלכה ט טור ש"ע א"ח סי' תקצא סעיף ה:
לו ג מיי' שם טור א"ח סי' תקצא:
לז ד ה ו טור א"ח שם:
לח ז ח ט י מיי' שם הל' ח טור א"ח שם:
לט כ [מיי' שם הל' י] טוא"ח סי' תקפה:
מ ל מיי' פ"ג מהל' חנוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תקפד סעיף א:
מא מ מיי' פ"א מהל' שופר הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף כא:
מב נ מיי' שם טוש"ע שם סעי' כג:
מג ס מיי' פ"ב שם הל' ז טוא"ח סי' תקפט:
מד ע פ מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סי' תקפט סעיף ח:

רבינו חננאל

כהנים לוים וישראלים: אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי ש"מ אחת מן [התורה ואחת מן] הנביאים ואחת מן הכתובים ומצאנו מפורש בתלמוד א"י הוינן סברין מימר שלש מכל אחת ואחת אשכח תני אפי' שלש מכולן יצא. אין מזכירין של פורענות. מלכות כגון אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם זכרון כגון ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב שופר כגון תקעו שופר בגבעה חצוצרות ברמה וגו' אבל פורענות של עובדי כוכבים אם בא להזכיר מזכיר כגון ה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. אין מזכירין של יחיד אפי' לטובה כגון *) זכר לי אלהים לטוב זכרני ה' ברצון [עמך] פקדונות הרי הן כזכרונות [כגון] וה' פקד את שרה כיון דאתו מינה רבים אם בא להזכירו עם הזכרונות מזכיר דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו מזכיר שאו שערים ראשיכם וגו' ראשונה שתים שניה שלש דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אחת. מלכיות שיש עמה תרועה כגון ותרועת מלך בו. בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. אומר עם המלכיות ואומר עם השופרות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו אומר אלא עם המלכיות בלבד. משלים בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא ואקשי' עלה וכי ר' יוסי דאי עבד קתני והתניא ר' יוסי אומר המשלים בתורה הרי זה זריז ומשובח ותריצה למתני' הכי ר' יוסי אומר מתחיל בתורה ומשלים בתורה ואם השלים בנביא יצא תניא נמי הכי ר' אלעזר בר' יוסי אומר וותיקין היו משלימין בתורה אמר רב הונא תנא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות. וכן וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' מלכות וכן אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים וגו' אלו כולן מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות וקי"ל כר' יוסי: העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע כלומר במוסף שהוא יורד שליח צבור שנית. אמר ר' יוחנן בשעת גזרה שנו: ירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן מעשה פעם אחת תקעו בתפלת שחרית והיו השונאים סבורים שמא עליהן הן הולכין ועמדו עליהן והרגום. עמדו לתקוע ותיקנו בתפלת המוסף ומינו דאינון חמיין לון דקרו ק"ש ומצלו וקרו באורייתא ומצלו והדר תקעין אמרין בנימוסיהון אינון עסיקין. ריב"ל שמע להא מהכא שמעה ה' צדק זו ק"ש הקשיבה רנתי זו רנון תורה האזינה תפלתי זו תפלה. בלא שפתי מרמה זו מוסף. מה כתיב בתריה מלפניך משפטי יצא אמר ר' תנחומא קרייה אמרה כן יום תרועה ועשיתם עולה. כלומר התרועה במוסף בעשיית העולה ר' אלעזר בר' יוסי אומר בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם אמר להן הקב"ה כיון שהכנסתם בר"ה לפני בדין ויצאתם בשלום מעלה אני עליכם כאילו נעשיתם בריה חדשה בכל הקרבנות בשעיר הקרב בכל המועדים [כתיב] חטאת ובעצרת כתיב שעיר עזים אחד לכפר עליכם ולא כתיב חטאת אמר להן הקב"ה כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. מדקתני במתני' ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל מכלל דבר"ה לא אמרי הלל. מ"ט א"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין אומרים ישראל לפניך בר"ה וביוה"כ הלל אמר להן אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים נפתחין לפניו וישראל אומרין הלל. שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל כו' מ"ט דתקיעת שופר דהוא יום תרועה יהיה לכם עשה ואין עשה דוחה עשה ולא תעשה של ר"ה שנאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון שבות כלומר שב ולא תעשה וכתיב נמי כל מלאכת עבודה לא תעשו: ולא עולין לאילן ולא רוכבין כו' ואקשינן השתא לא עולין לאילן שהוא משום שבות דרבנן דתנן אלו הן משום שבות לא עולין לאילן באלו אמרי'

*) אולי ס"ה. וצ"ל כמו בגמ' זכרה לי אלהי לטובה.

א) גי' הרי"ף והרא"ש אין מפקחין קודם אין מעבירין כגי' רש"י.

מסורת הש"ס

סנהדרין קה.

הגהות הגר"א

[א] במשנה מלתקוע ומתעסקין עמהן כו'. כצ"ל (וכ"ה ברי"ף ורא"ש):

[תוספ' פ"ב]

שם כט.

שם כג דברים לג שמות טו דברים ו שם ד

שם

משלי יד

[פסחים ד. יומא כח:]

ערכין י:

עירובין ט: ערכין ב:

ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה: *משום שבות מגלא לא תעשה סכינא השתא משום שבות אמרת לא לא תעשה מיבעיא *זו ואין צריך לומר זו קתני: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן: מים או יין אין מי רגלים לא מתני' מני אבא שאול היא דתניא אבא שאול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו °מי רגלים אסור מפני הכבוד: אין מעכבין את התינוקות מלתקוע: הא נשים מעכבין והתניא *באין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב אמר אביי ל"ק הא רבי יהודה הא רבי יוסי ורבי שמעון *דתניא °דבר אל בני ישראל *)בני ישראל סומכין גואין בנות ישראל סומכות דברי *רבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נשים סומכות רשות: אבל מתעסקין בהם עד שילמדו: אמר רבי אלעזר דאפילו בשבת תנ"ה *מתעסקין בהן עד שילמדו אפילו בשבת ואין מעכבין התינוקות מלתקוע [א] בשבת ואין צריך לומר ביום טוב הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בהן עד שילמדו ואפילו בשבת [ב] אלמא לכתחלה אמרינן תקעו והדר תנא אין מעכבין עכובא הוא דלא מעכבין הא לכתחלה לא אמרינן תקעו לא קשיא כאן בקטן

ויקרא א

*) [קדושין לו.] ושם איתא בני ישראל וסמך ב"י סומכין וכו'

רש"י

תורה אור

ואין חותכים אותו · אם בא לתקנו לא בדבר שהוא משום שבות כלי שאין דרכו לחתוך בו סופרות כגון מגלא שרפ"א בלע"ז דתיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות: סכינא · דדרכו בכך והוי מלאכה גמורה: תינוקות הוא דלא מעכבין · דבעי לחנוכינהו: הא נשים מעכבין · דפטורות לגמרי, דמצות עשה שהזמן גרמא הוא וכי תקעי איכא בל תוסיף*: בני ישראל סומכין · דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם וגו' וכתיב בההוא ענין וסמך ידו וגו': סומכות רשות · אלמא אף על גב דפטרינהו קרא ליכא איסורא וה"ה למצות עשה שהזמן גרמא: קטן

תוספות

הא רבי יהודה הא רבי יוסי · אומר ר"ת אע"ג דסתם מתניתין כרבי יהודה הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו ומעשה רב דהמוגלא תפלין (עירובין דף צו. ושם) מיכל בת שאול היתה מנחת תפלין ואשתו של יונה שהיתה עולה לרגל וההוא עובדא דפרק אין דורשין (חגיגה דף טז: ושם) דהבאתוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים כדי לעשות נחת רוח לנשים °ומותרות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות מן דבר המצוה ההיא ומתעסקות בהן כמו מיכל בת כושי שהיתה גם מברכת ותדע דאמרינן פרק החובל (ב"ק דף פז.) אמר רב יוסף מעיקרא אמרי מאן דאמר הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן דלא מיפקדנא ועבידנא ואם במקום דפטור מן הדבר ועושהו אסור מלברך אם כן אמאי עבידנא יומא טבא והלא היה מפסיד ברכות ציצית ולולב ותפילין ומגילה ונר חנוכה וסוכה והבדלה וקדוש היום וברכות של ק"ש שחרית וערבית וכל הברכות כולן ואמרינן בפ' המניח (שם דף ל.) האי מאן דבעי למיהוי חסידא ליקיים מילי דברכות ועוד אמרינן פרק ערבי פסחים (פסחים דף קטז:) סומא פטור מלומר ההגדה ופריך מרב יוסף ורב ששת דהוי אמרי אגדתא כל חד וחד בביתיה ומדמוציא אחרים ידי חובתן שמע מינה דמחייבין ומשני משום דקסברי מצה בזמן הזה דרבנן אבל ממה שהיו מברכין לא מדקדק מידי שמע מינה היכי דפטירי שרי לברוכי ומשום דמברך ברכה שאינה צריכה וקעבר משום בל תשא ליכא דההיא דרשה דרבנן דהא אמר בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) ספק קרא אמת ויציב ספק לא קרא חוזר וקורא ולא אסרינן מספק משום לא תשא ומוציא שם שמים לבטלה דאסרינן בפ"ק דתמורה (דף ג: ד.) מדכתיב את ה' אלהיך תירא הני מילי בלא ברכה ומיהו אין כל כך ראיה מסומא לאשה °דאע"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהו חייב כדמוכח ההיא דערבי פסחים דמשני קסברי רב ששת ורב יוסף מצה בזמן הזה דרבנן ולכך היו יכולין להוציא אחרים ש"מ דאיכא נמי מדרבנן וכיון דמחייבי מדרבנן יכולין לברך כמו בנר חנוכה וכל מצות דרבנן ומיהו יש לדחות דרשות יכול להוציא בר חיובא דרבנן כמו קטן דמברך לאביו בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) ועולה למנין שבעה ומוציא אחרים ידי חובתן במגילה לר' יהודה כדתנן במגילה (דף יט:) אבל יש לדקדק מדתנן בפרק הקורא את המגילה עומד (שם דף כד: ושם) ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע משמע הא ראה אף על גב דנסתמו עיניו פורס ואמאי והא פוטר רבי יהודה סומא מכל המצות שבתורה בפרק החובל (ב"ק דף פז:) אבל אי מדרבנן חייב ניחא ומש"ה היה שמח רב יוסף במאי דמדאורייתא לא מיפקד ועביד משום הכי היה יכול לברך בכל מצות ויכול לומר ונונו כיון דמחייב מדרבנן כדקאמר בפ' במה מדליקין (שבת דף כג.) היכן צונו מלא תסור אבל אשה אפילו מדרבנן לא מיחייב' אמצות עשה שהזמן גרמא כדמוכח בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) גבי נשים חייבות בקדוש היום דבעי למימרא מדרבנן ופריך עלה [דא"כ] כל מצות עשה שהזמן גרמא ניחייבו מדרבנן ולענין סוכה מוכח בהדיא בריש סוכה (דף ב:) דאפילו מדרבנן לא מחייבא היכי אמרה ונונו ומיהו בירושלמי משני שינויא אחרינא אקושיא דרבי יהודה הדר' יהודה דכל שלא ראה מאורות דפריך לה בירושלמי ומשני לה ביושב בבית אופל כך אני אומר היושב בבית אופל לא יפרוס על שמע משמע שר"ל שלא ראה מאורות מימיו שנולד במערה ואינו סומא ובמגילה נמי פריך לה בירושל' עלה דההיא ואין גרסות הירושל' מכוונות לא במכות ולא במגילה ומיהו בגמ' דידן במגילה (דף כד:) לא משמע הכי אלא משמע דמיירי בסומא ממש דמפרש טעמא דר' יהודה משום דאינו נהנה מן המאורות ומפרש ורבנן אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו ואמר לו בני אבוקה זו למה אמר לו כל זמן שאבוקה זו בידי רואין אותי בני אדם ומצילים אותי מן הפחתים ומן הברקנים ובאדם שרואה יפה אלא שנולד במערה ולא ראה מאורות מעולם לא שייך האי טעמא ולפי מה שפי' דסומא חייב מדרבנן ואשה פטורה יש ליתן טעם בדבר דהחמירו רבנן בסומא משום דהוי מינא דבר חיובא ועוד שלא יראה כנכרי דאם פטרת ליה בכל מצות נמצא דאינו נוהג בתורת ישראל כלל אבל אשה אי פטרת לה בכל מצות עשה שהזמן גרמא יש עדיין מצות דמחייבת בהו ור"י ב"ר יהודה מביא ראיה דנשים מברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא מדאמרינן (מגילה דף כג.) הכל עולה למנין שבעה ואפי' אשה ואפי' קטן ואע"ג דאשה אינה מצווה לעסוק בתורה כדאמר בפרק קמא דקדושין (דף לד.) ובריש בכל מערבין (עירובין כז.) ואור"ת דאין זו ראיה דברכת התורה לפניה ולאחריה לאו משום תלמוד תורה שאפילו בירך ברכת הערב לא או נפטר באהבה רבה חוזר ומברך תדע במקום שאין לוי כהן קורא במקום לוי ומברך אע"פ שכבר בירך בקריאה ראשונה ועוד דאיכא למימר דהא דאשה עולה היינו באמצע שלא היו רגילים לברך כדאיתא בפרק הקורא את המגילה עומד (דף כא.) תנא פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה והאידנא כולהו מברכין גזירה משום הנכנסים ומשום היוצאים ומיהו עולין למנין שבעה משמע בסוף שבעה ומקטן דמברך ברכת המזון אף על פי שהוא פטור אין ראיה לאשה דקטן בא לכלל חיוב וחייב לחנכו ואינו מוזהר על לא תשא*:

תניא נמי הכי מתעסקים בהם · שני גרסות כתובים ומתוך פ"ה משמע שכך היה הגירסא מתעסקין בהן עד שילמדו אפילו בשבת ואין מעכבין התינוקות מלתקוע בשבת ואין צריך לומר בי"ט הא גופא קשיא אמרת מתעסקין עד שילמדו אפילו בשבת אלמא לכתחילה אמרי' [תקעו] והדר תני אין מעכבים עיכובי הוא דלא מעכבין הא לכתחילה לא אמרינן זילו תקעו ל"ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך ופי' בקונטרס שהגיע לחינוך מתעסקים בהן עד שילמדו וכ"ש שאין מעכבים ודבר תימה הוא האיך יכול לומר דבקטן שהגיע לחינוך מתעסקים ואפילו בשבת והלא אין מצות היום בשופר ועוד דגבי קטן שלא הגיע לחינוך קתני אין מעכבים מלתקוע בשבת אבל לכתחילה לא ואמאי הא אפילו בהגיע לחינוך שרי להתעסק בו כדי שילמדו ומיהו י"ל לפי' דהאי לכתחילה לא אמרי' להו תקעו היינו דאין צריך לומר להם תקעו דלא מחייב ללמדו כיון דלא הגיעו לחינוך אבל איסורא ליכא ונראה לי איפכא דקטן שהגיע לחינוך אין מעכבים בשבת אבל לכתחילה לא אמרינן להו תקעו כיון דאיכא איסורא דרבנן ומכל מקום לא מחייב להפרישו דהאי לאו שבת היה מצות היום בשופר וקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקים כלומר שרי להתעסק אפילו בשבת ולאו משום דמחייב להתעסק וגירסא אחרת הכתוב בספרים מוכחא כפירוש זה שכתוב בהן עד שילמדו אפילו בשבת ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע בי"ט הא בשבת מעכבים הא אמרת רישא אפי' בשבת אין מעכבים ל"ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך ואע"ג דתניא ביבמות בפ' חרש (דף קיד.) לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם אלא מניחו תולש ומניחו זורק ומוקי לה אביי תולש בעציץ שאינו נקוב וזורק בכרמלית דרבנן כי היכי דלא תפשוט מינה דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו משמע דאיסורא דרבנן נמי לא ספינן ליה בידים מכל מקום שרי להתעסק בו לתקוע אפי' בשבת כיון דזמנין איכא מצוה בתקיעת שופר ולא דמי לשאר איסורים וכמו שפי' מוכח בריש ערכין (דף ב: ושם) דההיא דמעכבים מתוקמא בהגיע לחינוך דאמרינן התם הכל חייבים בתקיעת שופר לאתויי קטן שהגיע לחינוך דתנן אין מעכבין התינוקות לתקוע:

שיעור

מסורת הש"ס

[עי' מהרש"א וע"ין בתוס' עירובין צו. ד"ה מיכל בת שאול]

[לעיל לב: וש"נ]

עירובין צו:

ג"ז שם חגיגה טז: חולין פה.

[תוספ' פ"ב]

[ועיין תוס' עירובין לו. ד"ה דלמא]

רש"א

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"א מהל' שופר הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף כג:

מז ב מיי' פ"ב שם הל' ז טוש"ע א"ח סי' תקפט סעיף ו:

מח ג מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' ח סמג עשין קפג:

[גירסת הרי"ף והרא"ש שבות סכינא לא תעשה מגלא]

מט ד מיי' פ"ב מהל' שופר הלכה ז טור א"ח סי' תקפח:

[בתוספות דעירובין צו: ד"ה וסתם ספרא לא גרסו דברי ר"י ע"ש]

רבינו חננאל

אמרי' דלא פיקות הגל והעברת התחום שהן איסור מן התורה הוצרך לומר דלא ופרקי הכי נמי קתני אין מפקחין עליו את הגל כלומר לא פיקוח הגל וכיוצא בו שהוא איסור מן התורה אלא אפי' דבר שמשום שבות לא דחי. ואין חותכין אותו כו' אוקימנה הכי אין חותכין השופר בדבר שהוא משום שבות כגון מסר או סכינא וכיוצא בה וכ"ש בדבר שהוא משום ל"ת כגון מגל שהוא עשוי לקצור בו והקצירה היא מאבות מלאכות שודאי אסור אבל אם רצה לתת לתוך שופר מים או יין יתן כאבא שאול דאמר מים או יין מותר כדי לצחצחו מי רגלים אסור מפני הכבוד הא דתניא אין מעכבין לא את התינוקות ולא את הנשים מלתקוע בי"ט ר' יוסי ור' שמעון היא דאמר נשים סומכות רשות והא דתנן [אין] מעכבין את התינוקות מלתקוע *) כרבי יהודה דאמר דבר אל בני ישראל בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. אבל מתעסקין בהן עד שילמדו. א"ר אלעזר ואפי' בשבת. ואסיקנא מלמדין אותן לתקוע אפי' בשבת ודוקא להתלמד אבל שלא להתלמד לא בקטן שהגיע לחינוך.

*) נראה דצ"ל אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין כרבי יהודה וכו'.

גליון הש"ס

גמ' ואין בנות ישראל סומכות. עיין מנחות דף צג ע"ב תד"ה ידו: תוס' ד"ה הא ר"י וכו' ומותרות לברך על מ"ע שהז"ג. עיין בהגהת אשר"י ספ"ג דסוכה: בא"ד דאע"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהא חייב. עיין מגילה דף כד ע"א תד"ה מי שלא ראה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (בשבת ואין צריך לומר) תא"מ (לגירסת הרי"ף והגאונים): [ב] שם (אלמא כו' עד לא אמרינן תקעו) תא"מ ונ"ב והדר תני ביום טוב בי"ט אין בשבת לא כ"ה גירסת הרי"ף והגאונים:

בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך: והמתעסק לא יצא: (א) *הא תוקע לשיר יצא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא *התוקע לשיר יצא ג דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה: והשומע מן המתעסק לא יצא: אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא לימא תיהוי תיובתיה דרבי זירא *דאמר ליה רבי זירא לשמעיה איכוון ותקע לי דלמא איידי דתנא רישא מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק: **מתני'** ג סדר תקיעות שלש של שלש שלש ד שיעור תקיעה כשלש תרועות ה שיעור תרועה כשלש יבבות *ו תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר ז שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ'** והתניא *שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא: שיעור תרועה כג' יבבות: והתניא *שיעור תרועה כשלשה שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב °יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וכתיב באימיה דסיסרא °בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל תנו רבנן מנין שבשופר ת"ל °והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בראש השנה מנין תלמוד לומר בחדש השביעי שאין תלמוד לומר בחדש השביעי ומה תלמוד לומר בחדש השביעי שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה ח ומנין שפשוטה לפניה ת"ל והעברת שופר תרועה ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל תעבירו שופר ואין לי אלא ביובל בראש השנה מנין ת"ל בחדש השביעי

שאין

במדבר כט · שופטים ה · ויקרא כה

תורה אור

קטן שהגיע לחינוך · מתעסקין בהן שילמדו וכל שכן שאין מעכבין: מתעסק הוא דלא · שאינו מתכוין לתקיעה ואפילו דלאו מצוה אלא מגבה נבוחי או שהיה טפח בשופר ועלתה בידו תקיעה אבל תוקע לשיר שמתכוין לתקיעה בעלמא יצא: תנא סיפא נמי מתעסק · ולעולם השומע מן המשמיע לעצמו שלא נתכוון להוציא את השומעין לא יצא: **מתני'** סדר תקיעות שלש כו' · אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: שלש של שלש שלש · תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: שלש יבבות · שלש קולות בעלמא כל שהוא: תקע בראשונה · פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה: ומשך בשניה · תקיעה של אחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו (ב) פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות: אין בידו אלא אחת · דפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן: מי שבירך · התפלל תפלת מוספין ובירך תשעה ברכות: תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים · תוקע ומריע ותוקע בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות וכן בשביל שופרות: **גמ'** תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי · והכי קאמר שיעור (ג) שלש תקיעות כשלש התרועות: ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא · שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי: שברים · ארוכים מיבבות: אמר אביי בהא ודאי פליגי · אע"ג דאוקימנא דברישא לא פליגי על כרחך בהא סיפא פליגי דלית לשנויי בה מידי והיינו פלוגתא: דמתרגמינן · תרועה יבבא ובאימיה דסיסרא כתיב נמי האי לישנא ותיבב: מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח · כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן: ילולי יליל · כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה:

שאין

שיעור תרועה כשלש יבבות · פירש בקונטרס שלשה קולות בעלמא כל שהוא ולקמן (דף לד·) אמרינן דהתקין רבי אבהו בקסרי תשר"ק תש"ק תר"ק משום דמסופק בתרועה דקרא אי תרועה ממש מה שאנו קורין תרועה דהוא ילולי יליל או שברים דגנחי גנח או שברים ותרועה שניהם צריך לתרועה דדלמא גנוחי גנח וילולי יליל וצריך ליזהר בשברים שלא יהא מאריך על כל אחד בפני עצמו כג' יבבות של שלשה קולות כל שהוא דאם כן נעשה תקיעה ולא שברים דהא שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כג' יבבות ונראה שחייב אדם להאריך בתקיעה של תשר"ק יותר משל תש"ק ובשל תש"ק יותר משל תר"ק דהא שיעור תקיעה כתרועה ותשר"ק אנו עושים משום ספיקא דגנוח ויליל נמצא שצריך להאריך בתקיעות של תשר"ק כשיעור שלשה שברים וג' יבבות ובתקיעות של תש"ק כשיעור ג' שברים דהא עבדינן תש"ק משום ספיקא דגנוחי גנח ובתקיעות של תר"ק כשיעור תרועה שהוא ילולי יליל ומיהו אם מאריך בכל התקיעות כתקיעות תשר"ק אין לחוש דיכול להאריך כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ומטעם זה נמי אין לחוש אם עשה ארבעה וחמשה שברים שהשברים במקום תרועה והוי לה תרועה אריכתא כמו שאנו מאריכין ביבבות וריב"א והר"י בן הר"ר מאיר מפרשים דיבבא היא שלש כחות של כל שהוא נמצאת תרועה תשע כחות ושיעור תקיעה כך היא ולפירוש אין לחוש אם מאריך קצת בשברים וצריך למשוך לתקיעה של תשר"ק לפירושם כשיעור ג' שברים ותשע כחות ומי שלא משך התקיעות כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר ורבינו חננאל פי' כפירוש הקונטרס ועכשיו נוהגין לתקוע בישיבה לאחר קריאת התורה שלשים קולות ג' תשר"ק וג' תש"ק וג' תר"ק ובתפלה תוקעין אמלכיות תשר"ק ואזכרונות תש"ק ואשופרות תר"ק ולפום סוגיא דכולה פירקין היה ראוי לתקוע בשעת תפלה אמלכיות תשר"ק תש"ק תר"ק וכן אזכרונות וכן אשופרות או לאחר תפלה כולהו אבל קודם תפלה לא אשכחן כדתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר אלא אשכחן בפרק קמא לעיל (דף טז·) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והיינו כדעבדינן ומיהו לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן אמלכיות זכרונות ושופרות תשר"ק תש"ק תר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו ובערוך פי' שהיו עושין כן שפי' בערך ערב דהלין (ד) דמחמרי [ועבדי] שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא והלין [עשרה] איגון כשגומרין כל התפלה קול תקיעה דיחידאי מיתבעי למיהוי [עשרה] תשר"ת תש"ת תר"ת והם מאה ועל מנהג שלנו היה תמיה ר"ת דתשר"ק של מלכיות ותש"ק דזכרונות ותר"ק דשופרות סותרין זה את זה דאי גנח ויליל כולהו בעי למיעבד תשר"ק ואי גנח לחוד כולהו בעי למיעבד תש"ק ואי יליל כולהו תר"ק והנהיג רבינו תם במקומו לתקוע גם אזכרונות ואשופרות תשר"ק כמו במלכיות דהשתא נפיק מכל ספיקי וליכא אלא הפסק ובהכי סגי שלא לשנות המנהג ביותר דהא אמרינן שמע תשע תקיעות בט' שעות ביום יצא ונראה שיש קצת ליתן טעם על המנהג שלנו דסבר לה כמאן דאמר בסמוך אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא ובקדושת דאגן הסהר שעשה ר' שמשון ב"ר יונה כתיב מי ארבעים קולות בהריעם והיינו כמנהגינו וכן בסדר רב עמרם אלא שכתב דבסוף מריע תרועה אחת בלא תקיעה וא"ת אהנך דישיבה היכי נפיק הא תניא בס"פ (דף לד:) תקיעות וברכות של ראש השנה ויום הכפורים מעכבות זו את זו אלמא בעידן צלותא בעי למיעבד להו פירכא היא דאע"ג דמשמע מתוך פי' הקונטרס *דאם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך פירוש בירך מלכיות זכרונות ושופרות אי אפשר לומר כן דהתניא לקמן (שם) שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין כשהוא הולך הולך למקום שמברכין ותנן מי שבירך ואח"כ נזדמנה לו שופר משמע שבלא שופר יכול לברך אלא תקיעות וברכות מעכבות זו את זו הייט שהתקיעות מעכבות זו את זו והברכות מעכבות זו את זו כשמברך מלכיות זכרונות ושופרות יברך שלשתן או לא יברך כלל וכן תקיעות שברים תרועות אם בקי בשלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע וצריך לדקדק באותן שלשים קולות שאנו תוקעין בישיבה שכשמסיים השלשה תשרקי"ס ומתחיל התשקי"ס או כשמסיים התשקי"ס ומתחיל התרקי"ס למה לי שתי תקיעות זו אחר זו ממה נפשך יפטר בתקיעה אחת דאי גנח ויליל הרי יצא בשלשה תשר"ק ואי גנח לחוד אותה תקיעה אחרונה של תשר"ק אחרון תעלה לו למנין תש"ק וכן אם יליל אותה תקיעה אחרונה של תש"ק אחרון תעלה לו למנין תר"ק ושמא כיון שעשו התקיעה לשם פשוטה שאחר התרועה לא רצו שתעלה לשם פשוטה שלפניה ומיהו אשכחן *ומשך בשניה כשתים שהיתה עולה לשתים אי לאו משום דפסוקי תקיעה בתרתי לא מפסקינן:

ניעבריס

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ג מהלכות שופר הל' ז טור א"ח סי' תקפט:
נא ב טוש"ע א"ח סי' תקפט סעיף א:
נב ג מיי' פ"ג מהלכות שופר הלכה א טוש"ע א"ח סי' תקצ סעיף א:
נג ד ה מיי' שם הל' ד טוש"ע א"ח שם סעיף ג:
נד ו מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעיף ו:
נה ז מיי' פ"ח מהלכות תפלה הל' ט טוש"ע א"ח סי' קכד סעיף א וטור א"ח סי' תקצא:
נו ח מיי' פ"ג מהלכות שופר הל' א טוש"ע א"ח סי' תקצ סעיף א:

רבינו חננאל

כר' יוחנן דאמר והוא בן עשר ובן י"א ואין מעכבין אותן מלתקוע ודייקי' הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא בקטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותן מלתקוע בי"ט ואפילו שלא להתלמד: [מתני'] סדר תקיעות שלש של שלש שלש. פי' ג' תקיעות ובכל אחת ג' נמצאו כולן ט'. וקי"ל דאית לן לאורוכי בתרועות כל מה דבעי וכך מנהג בכל ישראל. פי' ג' יבבות. ג' תרועות זו אחר זו דבוקות וג' שברים הן בניהותא ומעט הפסק בינתים נמצא שיעור ג' שברים יותר מג' יבבות. לפיכך אמר אביי בהא ודאי פליגי והן תר"ת תר"ת תר"ת שיעור תקיעה כג' תרועות ואקשי' עלה והתניא שיעור תקיעה כתרועה ופרקי' תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי והכי קתני שיעור ג' תקיעות כג' תרועות נמצאת דכל תקיעה אחת כתרועה וליכא פלוגתא בינייהו ותוב תנינן שיעור תרועה ג' יבבות והתניא שיעור תרועה ג' שברים פי' יבבות זו אחר זו שברים בניהותא והפסק ביניהן אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה ומתרגמי' יום יבבא. וכתיב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא והלק' בבירור לשון הקדש מאי משמע ותיבב ושואה רבנן להאי ותיבב כגון סימן תנא דידן סבר ילולי ילילה אם סיסרא ותנא ברא סבר גנוחי גנחא ולא נתברר הדבר

מסורת השים

כפי הגרא"מ מפרש"י חסרים פה תיבות הללו מתעסק הוא דלא יצא

[לעיל כח:]

לעיל כו. [כח.]

[לקמן לד.]

[שם]

[לקמן לד:] ד"ה תקיעות

[לעיל כח. כח.]

גליון הש"ס

מתני' שיעור תרועה כשלש יבבות. עי' דתרגום תרועה יבבא נ"ל דאין יבבא דמתני' כיבבא דתרגום ועיין מה דאמרינן לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד [חולין דף קלז ע"ב] הרא"ש ברא"ש יא ד"ה לא דשא לשון עשבי

הגהות הב"ח

(א) גמ' והמתעסק לא יצא מתעסק הוא דלא יצא הא תוקע: (ב) רש"י ד"ה ומשך בשנייה כו' שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה שלאחריה: (ג) ד"ה תנא דידן כו' וה"ק שיעור השלש תקיעות כשיעור שלש התרועות: (ד) תוס' ד"ה שיעור וכו' שפי' בערך ערב דהלין דמחמירין ותוקעין שלשים כדיתבין:

שאין ת"ל בחדש השביעי ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות החדש השביעי זה כזה ומנין לשליש של שלש שלש ת"ל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לגזירה שוה הא כיצד שלש שהן תשע שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים האי תנא מעיקרא מייתי לה בהיקישא והשתא מייתי לה בגזירה שוה הכי קאמר *אי לאו גזירה שוה הוה מייתינא לה בהיקישא השתא דאתיא גזירה שוה היקישא לא צריך והאי תנא מייתי לה בג"ש ממדבר דתניא °ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה אתה אומר *תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה או אינו אלא תקיעה ותרועה אחת היא כשהוא אומר °ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו הוי אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה ומנין שפשוטה לפניה ת"ל °ותקעתם תרועה ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל °תרועה יתקעו ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אינו צריך הרי הוא אומר ותקעתם תרועה שנית שאין ת"ל שנית ומה ת"ל שנית זה בנה אב שבכל מקום שנאמר תרועה תהא תקיעה שניה לה אין לי אלא במדבר בר"ה מנין ת"ל תרועה תרועה לגזירה שוה ושלש תרועות נאמרו בר"ה °שבתון זכרון תרועה °יום תרועה °והעברת שופר תרועה ושתי תקיעות לכל אחת ואחת מצינו למדין שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מדברי תורה יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אחת מד"ת ושתים מדברי סופרים והעברת שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא מיבעי [א]ביום ולא בלילה ואידך ביום ולא בלילה מנא ליה נפקא ליה מביום הכפורים אי (*ביום) הכפורים יליף נגמור נמי מיניה לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה והעברת תעבירו לא משמע להו אלא מאי דרשי בהו והעברת כדרב מתנא דאמר *רב מתנא והעברתו תעבירו דרך העברתו תעבירו דקאמר רחמנא נעבריה ביד ואידך דרב מתנא מדשני (א) בדיבוריה תעבירו ביד לא מצית אמרת דגמר עברה עברה ממשה כתיב הכא והעברת שופר תרועה וכתיב התם °ויצו משה ויעבירו קול במחנה מה להלן בקול אף כאן בקול ולהאי תנא דמייתי לה ממדבר אי מה להלן חצוצרות אף כאן חצוצרות ת"ל °תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו *אי זהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וקאמר רחמנא שופר [ב]אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה מה נפשך אי ילולי יליל לעביד תקיעה תרועה ותקיעה ואי גנוחי גנח לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה רב עוירא ודלמא ילולי הוה וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה דהדר עביד תקיעה תרועה ותקיעה מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוה וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה דהדר עביד תש"ת אלא רבי אבהו מאי אתקין אי גנוחי גנח הא עבדיה אי ילולי יליל הא עבדיה מספקא ליה דלמא גנח ויליל אי הכי ליעבד נמי איפכא תקיעה תרועה שלשה שברים ותקיעה דלמא יליל וגנח סתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא ברישא גנח והדר יליל: תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים: אמר רבי יוחנן שמע

רש"י

שאין תלמוד לומר בחדש השביעי · דהא כתב לן בכמה מקומות דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא יוה"כ כתיב: והעברת · פשוטה משמע העברת קול אחד: ביוה"כ תעבירו · הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבא בינתים: ומנין שלש של שלש שלש · מנין דהנך פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע עבדינן תלתא זימני למלכיות חדא ולזכרונות חדא ולשופרות חדא: ת"ל. תרועה תלתא זימני לכל אחת פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה: ומנין ליתן את האמור של זה בזה כו' · לפי ששלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד ששתים נאמרו בראש השנה והאחת ביובל מנין ליתן האמורות בראש השנה ביובל וליתן האמורה ביובל בר"ה שיהו כאן וכאן שלש: שביעי שביעי לג"ש · נאמר בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי: ותנא מעיקרא אייתי בהיקישא · ללמוד זה מזה מניין שבשופר ופשוטה לפניה ולאחריה גמר ר"ה מיובל בהיקישא דאין ת"ל בחדש השביעי אלא להקיש כל תרועות של חדש השביעי שיהו שוות: ולסוף גמר בג"ש · ליתן האמור של זה בזה הא נמי תיתי בהיקישא דאי כדכתיבן שיהו שתים בר"ה ואחת ביובל אין תרועות של חדש השביעי שוות: ה"ק אי לאו ג"ש · אי לא נאמרה ג"ש זו למשה מסיני לדוגה הייתי מביא הכל בהיקישא °כלומר מעצמו: והאי תנא מייתי לה ממדבר · שתהא פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה: תקיעה בפני עצמה כו' · דלא תימא חדא היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה אלא ה"ק ותקעתם תקיעה ואחריה הריעו תרועה: או אינו · אלא אחת היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה: כשהוא אומר תתקעו ולא תריעו · מכלל דבמשמעות תתקעו ותריעו קאמר ותרועה לא קרי לה תקיעה הרי על כרחך תקיעה בפני עצמה כו':

תוספות

תלמוד לומר ותקעתם · והדר תרועה: שאין ת"ל שנית · שכבר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני כי הדר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני פשיטא דשנית היא: תהא תקיעה שניה לה · והכי קאמר ותקעתם תקיעה שנית לתרועה: ה"ג ושלש תרועות נאמרו בר"ה שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם ושתי תקיעות לכל אחת ואחת מלינו למדין לר"ה שלש תרועות ושש תקיעות שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אומר אחת מד"ת ושתים מד"ס והעברת שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא וכו': שתים מד"ת. תרי קראי דרוש למניינא כדקתני ואזיל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת כלומר מכאן נלמוד שתים יום תרועה יהיה לכם לא תדרשיה למניינא שהרי לתלמודו הוא בא מופנה לג"ש שדרש תרועה תרועה לג"ש אלא סופרים אמרוה כדי להשוות מלכיות וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן: רבי שמואל בר נחמני אומר כו' מאי לתלמודו הוא בא · בשלמא חד לג"ש אידך למאי: לא משמע ליה · למדרש מיניה פשוטה לפניה: דרך העברתו · למעוטי הפכו ותקע בו כדאמרן (לעיל דף כז:): ניעבריה ביד · ואי לאו דהדר כתביה לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה: מספקא ליה · ועבד תרווייהו: ודלמא גנוחי הוא · ואין לך לעשות תרועות יבבות וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה: ודלמא ילולי הוא · ואין לנו שברים וקא מפסקי שברים דקשר"ק דר' אבהו בין תקיעה ראשונה לתרועה ואין כאן פשוטה לפניה: ברישא גנחי גנח· גניחות ארוכות קומפלייני"א בלע"ז: והדר מיליל · רלידי"ר בלע"ז:

תשע

עין משפט נר מצוה

נז א טוש"ע א"ח סי' תקפה סעיף א:

נח ב מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ב טוש"ע א"ח סי' תקל סעיף ב:

רבינו חננאל

כדברי אחד מהן. והיו כל ישראל כולן עושין זה וזה דברירא להו דתרווייהו תרועה היא ונהגו העם לעשות תשר"ת תר"ת תש"ת ג' פעמים ובא ר' אבהו ומצא עיירות תוקעין תש"ת ואחרים [תוקעין תר"ת] ואע"פ שגם שלשה שברים תרועה היא. ואחרים היו תוקעין תשר"ת ודומה שמשום ספק עשו כך. שהיו אומרים אם התשר"ת הוא האמת הרי הפסיק בין התשר"ת השני התר"ת והתש"ת. ותיקן שיהו עושין תשר"ת תשר"ת תשר"ת וכן תר"ת תר"ת תר"ת וכן תש"ת תש"ת תש"ת ואמר איזה מהן ודאי עשינוהו בלי הפסקה ביניהן ואע"פ שכולן תרועה הן השלים ביניהן שיהו הכל נוהגין מנהג אחד ולא תראה חלוקה ואמר להן מכל מקום נמצאו תקיעות זו אחר זו בלי הפסק בינתים ולפיכך נהגו הכל כמנהג הזה לתקוע מיושב כמו שתיקן ר' אבהו ועליהן מברך התוקע ברכת התקיעה ואע"פ שאינו על סדר הברכות וצבור צריכין לתקוע על סדר הברכות מיהו ברכות אינן מעכבות אותן התקיעות ומפני שכבר יצאו הצבור ידי חובה לפיכך נהגו לתקוע במלכיות תשר"ת בזכרונות תר"ת בשופרות תש"ת להודיע שהכל אחד הן והכל יצאו ידי חובה ולא נשאר בדבר ספק. והא דאמר ר' יוחנן

מסורת הש"ס

[ב"מ סא. סנהדרין מג.]

[סוכה נג:]

[נ"ל מביום]

[לעיל כז:]

שמות לו

תהלים פא

במדבר י · ויקרא כג · במדבר כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואידך דרב מתנא מדשני קרא בדיבוריה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ה"ק אי לאו גזירה שוה כו' כלומר מעצמו. עיין סוכה דף לא ע"א רש"י ד"ה לא מקשינן וצ"ע:

נעבריה ביד · פירוש שיאחזנו בידו ויתקע ולא שיניחנו על גבי סוס דבר ויתקע ופירוש הקונטרס עיקר: [לעיל ח. וש"נ]

מתכסה

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תקפח סעיף ב [רב אלפס כאן ובמגילה פ"ב דף רסא] :

ס ג מיי' פ"ב מהל' ק"ש הלכה יב סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' סה סעיף א וסי' עח וסי' פה סעיף א :

סא ד מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ו והלכה ח טוש"ע א"ח סי' תקצג סעיף א ב :

סב ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תקצב סעיף א :

סג ו מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב :

ברכות כד:

סד ז טוש"ע א"ח סי' תקצד :

סה ח מיי' שם הל' יג טור ש"ע א"ח סי' תקצה :

*תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא *תניא נמי הכי שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא מט' בני אדם כאחד [לא יצא] תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפי' בסירוגין ואפי' כל היום כולו ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש לא קשיא הא דידיה הא דרביה ודידיה לא *והא ר' אבהו הוה שקיל ואזיל בתריה דר' יוחנן והוה קרי קריאת שמע כי מטא למבואות מטונפות אישתיק בתר דחליף אמר ליה ימהו לגמור א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש הכי קאמר ליה לדידי לא סבירא לי לדידך דסבירא לך אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש ת"ר תקיעות אין מעכבות זו את זו ברכות אין מעכבות זו את זו *תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות מ"ט *אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה ובמה בשופר : מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע : טעמא דלא הוה ליה שופר מעיקרא הא הוה ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו רב פפא בר שמואל קם לצלויי אמר ליה לשמעיה כי *נהירנא לך תקע לי אמר ליה רבא לא אמרו אלא בחבר עיר תניא נמי הכי כשהוא שומען *שומען על הסדר ועל סדר ברכות במה דברים אמורים בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות ויחיד שלא תקע חבירו תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן לא צריכא דאף על גב דהא ודאי והא ספק : כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד וכו' : תניא *אמרו לו לרבן גמליאל לדבריך למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר שליח צבור תפלתו אמר להם רבן גמליאל לדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל ורב אמר עדיין היא מחלוקת שמעה [רבין] הייא בריה דרבה בר נחמני אזל אמרה לשמעתא קמיה דרב דימי בר חיננא אמר ליה הכי אמר רב עדיין היא מחלוקת אמר ליה רבה בר בר חנה נמי הכי קאמר כי אמר רבי יוחנן להא שמעתא אפליג עליה ריש לקיש ואמר עדיין היא מחלוקת ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי חנה ציפוראה אמר רבי יוחנן הלכתא *כרבן גמליאל הלכתא מכלל דפליגי

כי

מתשעה בני אדם כאחד לא יצא · כך כתוב בספרים והקשה בקונטרס אמאי לא יצא הא אסיקנא לעיל דתרי קלי מתרי גברי משתמעי ופי' דגרסינן בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד יצא ואפי' בסרוגין ונראה לקיים גרסת הספרים מתשעה בני אדם כאחד לא יצא משום דאין כאן בתרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כיון שהכל ביחד והשתא גרס שפיר תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו זה אחר זה וסרוגין פי' סרוגין הפסקות הרבה שתוקע ומפסיק ושוהה לעשות התרועה עד לאחר שעה : לדידי לא סבירא לי · כלומר שהוא צריך לחזור לראש כששהה כדי לגמור כולה ולא שיהא צריך להפסיק כשמגיע למבואות המטונפות אלא מניח ידו על פיו וקורא ק"ש כדאמר ר' יוחנן בפרק מי שמתו (ברכות דף כד:) והיה נראה דקי"ל כוותיה כששהה כדי לגמור כולה דאין חוזר לראש אע"ג דפליגי עליה רב ושמואל בפרק הקורא את המגילה למפרע (מגילה דף יח:) דקי"ל כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל כדמוכח בפ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מז:) ומיהו כיון דרבי אבהו פליג היה קצת נראה לפסוק כמותו דהוא בתרא ואע"ג דאשכחנא רב יוסף בההיא דמגילה (שם:) דקאמר נקוט דרב ביבי בידך דרב אמר אין הלכה כרבי מונא ושמואל אמר הלכה כר' מונא לאו משום דלהוי הלכה כרב באיסורי קאמר הכי אלא האמת אומר דשמעינן ליה לשמואל דחיים ליחידאה וגם בפרק מי שמתו (ברכות דף כב:) גבי היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו דפליגי רב חסדא ורב המנונא ומסיק רב אשי דכ"ע אם שהה חוזר לראש והכא בדלא שהה *) וקשה הדבר מאד שהצבור בבהכ"נ בי"ע אומרים אמת ויציב וממתינין לש"ץ ושותקים עד שיגמור זולתות ומי כמוך שאומר בגאולה ומיהו היכא דאין שוהין כדי לגמור כולה מתחלתה עד סוף אין לחוש **) (כדאביי) בפ' הקורא את המגילה למפרע (דף יח:) ולא (כרב יוסף) דאמר מהיכא דקאי לסיפא דאם כן נתת דבריך לשעורין וצריך לדקדק בתקיעות משום דאמר רב כהנא בפ' החליל (סוכה נג: ושם) אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום כרבי יהודה דאמר שלשתן מצוה אחת וכי קאמר התם דוקא באמצע תקיעה תרועה תקיעה אבל בין קר"ק לקר"ק יכול לשהות פחות מכדי לגמור קר"ק ולרבנן דחשבי תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה אין לשהות בין זה לזה כדי תקיעה אחת או תרועה אחת : כך מוציא את הבקי · מכאן פסק בה"ג דיחיד שטעה ולא הזכיר של ר"ח חדש יכוין לבו לתפלתו של שליח צבור מתחלה עד סוף ויוצא אע"פ שהוא בקי ואין ראיה מכאן דהא מסקינן רשב"ג אומר אינו מוציא אלא עם שבשדות דאניסי במלאכה ואינן יכולין להסדיר תפלתם אבל דעיר לא ומיהו בקונטרס משמע לקמן שרוצה לפרש בשלא כוון לבו לבהכ"נ ולא שמע תפלה וכן משמע דומיא דההיא דברכת כהנים ולפירוש זה מצינו למימר דבצבור היכא דשמעו יוצאין וכן משמע בפרק תפלת השחר (ברכות דף כט·) דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו וכו' מיתיבי טעה ולא הזכיר כו' שאלה בברכת השנים מחזירין אותו כו' ומשני הא ביחיד הא בצבור אי הכי מפני ששומעה משליח צבור מיבעי ליה ומסיק אידי ואידי ביחיד הא דאדכר קודם שומע תפלה הא דלא אדכר קודם שומע תפלה משמע דבצבור יוצא על ידי ש"צ ואפי' לפי מה שפירש עם שבשדות ששומעין משליח צבור יוצאין אבל דעיר לא יש לחלק בין היכא דהתפלל וטעה להיכא דלא התפלל כלל [וע"ע תוס' ברכות כט: ד"ה טעה] :

*) [ועי' תוס' ברכות כב: ד"ה אלא] . **) [נ"ל כרב יוסף] .

אילימא

תשע תקיעות · תרועות נמי קאמר : מתשעה בני אדם כאחד לא יצא · תרי קלי לא משתמעי כך פירושה לפי מה שכתוב בספרים ולאו מלתא היא דהא אוקימנא (לעיל דף כז·) תרי קלי מתרי גברי משתמעי (א) וה"ג לה בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד יצא ואפי' בסירוגין ואפילו כל היום כולו ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו רישא ואי גרסינן לה הכי הוא דגרסי' מט' בני אדם כאחד תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפי' בסירוגין כו' : אם שהה · בסירוגו כדי לגמור את כולו חוזר : לדידי לא סבירא לי . מה שהספקת דאית ליה לר' יוחנן במסכת ברכות (דף כד:) היה קורא קריאת שמע והגיע למבואות מטונפות מניח ידו על פיו וקורא ולא סבירא לי נמי דמשום ששהה יהא צריך לחזור : לדידך דסבירא לך · ואתה חולק עלי בשתיקן דכיון דקא בעית מהו לגומרה מכלל דסבירא לך סירוגין מעכבי קרייה ומבעיא לך בכמה הוי סירוגין : תקיעות · וברכות דעלמא כגון תעניות אין מעכבין זו את זו אם בירך ולא תקע : מי שבירך כו' : כי נהירנא לך · לסימן שסיימתי הברכה : אלא בחבר עיר · חבורת צבור אבל יחיד מברך את כולו ואח"כ תוקע תשע תקיעות : דהא ודאי והא ספק · ודאי הוא לו שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל ש"צ ויוציאנו ידי חובתו ואם ילך אצל התוקעין שמא כבר עמדו והלכו לביתם : כשם שש"צ וכו' : למה צבור מתפללים · בלחש : מודים חכמים · אחר שנחלקו חזרו והודו : אמר ליה · ר' חייא לרב דימי : רבה בר בר חנה נמי · דמריה דשמעתא הוא : הכי קאמר · שנחלקו על רבן יוחנן כשאמר כן :

כי

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"ב סוכה נד. ערכין י.]

[עמ"ש תוס' לעיל לג: סד"ה שיעור]

ס"א נהירנא

[ועי' בפרש"י אצל אלפסי]

[תוספ' פ"ב]

[שבת קי: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מתשעה בני אדם כאחד כו' מתרי גברי משתמעי . נ"ב היינו בשופר שהוא חביב כדמסיק לעיל דדוקא תרתי בעינן מתרי גברי וגם חביב וק"ל ועי' לעיל דף כז:

רבינו חננאל

שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא מט' בני אדם כאחד לא יצא בזה אחר זה יצא . תקיעה מזה ותרועה מזה זה אחר זה יצא ואפילו בסירוגין ואפי' כל היום כולו . והא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש . דתנן לה הכי ההיא דרביה היא . כלומר ולא סבירא ליה : ת"ר תקיעות אין מעכבות זו את זו כגון תקיעות שבת*) ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו'. ברכות כגון ברכות של ק"ש וכיוצא בהן ובהני אמרי' ברכות אינן מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ של שנת היובל שצ"ל מלכיות זכרונות ושופרות ביובל כדרך שאומרים בר"ה מעכבות זו את זו מ"ט אמר רבא אמר הקב"ה לישראל אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות . מלכיות שתמליכוני עליכם . זכרונות כדי שיבא זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר . נמצאת למד שעל ברכות שיש עמהן תקיעות קתני שמעכבות זו את זו . **) מהא דתניא מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי שאין ת"ל בחדש השביעי שכבר נאמר ביום הכפורים תעבירו שופר מה ת"ל עוד בחדש השביעי ללמדך שכל תרועות של חדש השביעי בשופר וכתיב ביה בר"ה בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון וגו'. ומנין שפשוטה לפניה שנאמר והעברת שופר תרועה לשון העברה היא פשוטה והיא התקיעה וכתיב והעברת שופר ואח"כ תרועה ומנין ששפשוטה [לאחריה] כלומר ומנין כי צריך תקיעה לאחר התרועה שנאמר ביום הכפורים תעבירו שופר תרועה שופר אחר שכתב והעברת שופר תרועה חזר וכתב תעבירו שופר נמצאת כתובה ביובל תרועה ותקיעה לפניה ותקיעה לאחריה ומדכתיב בחדש השביעי ילפינן שכל תרועות בחדש השביעי [שוות] והן תרועה של ר"ה כתרועת היובל ובשופר ומנין לשלש של שלש שלש שנאמר והעברת שופר תרועה ובר"ה כתיב שבתון זכרון תרועה ועוד כתיב בענינא דמוספים בר"ה יום תרועה יהיה לכם וגמרי יובל מר"ה ור"ה מיובל שביעי שביעי לגז"ש וכאילו ג' תרועות כתיבי בכל חד וחד וכל תרועה יש תקיעה לפניה ויש תקיעה לאחריה נמצאו בר"ה שלש תרועות וכל תרועה תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה . הרי שלש של שלש שלש וכן ביובל חייבין לומר מלכיות זכרונות ושופרות וג' תקיעות בכל אחת ואחת . ואקשינן האי תנא מעיקרא גמר תרועות של ר"ה מן היובל בהיקשא . מה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות של חדש השביעי כזה כדאמרינן והשתא הדר מייתי לה בגז"ש ופרקינן אי לאו גז"ש הוה מייתינא לה בהקישא השתא דאתאי ג"ש שהיא גמרא כדקיימא לן אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו אלא אם קיבל אותה מרבו ג"ש עדיפא מהקישא. והאי תנא מייתי לה כי כל תרועה תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה ממדבר ומדכתיב ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו . למדנו שהתקיעות זולתי התרועה . ואין לי שצריך בענין הזה כל תרועה צריכה תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה אלא במדבר . בר"ה מנין ת"ל תרועה תרועה לגז"ש נאמר תרועה במדבר ונאמר תרועה בר"ה מה תרועה האמור במדבר תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה אף תקיעה האמורה בר"ה כן הא כיצד שלש תרועות בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מדברי תורה ואחת מדברי סופרים יום תרועה יהיה לכם לתלמודו בא ולא סלקא סוגיא דשמעתא בהכי ויש נוסחאות אחרות כך הא כיצד ג' תרועות שהן ט' בר"ה ב' מדברי תורה שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם מדברי תורה והעברת שופר תרועה מדברי סופרים כלומר בגז"ש גמר לה מיובל ולא בר"ה עצמה כתוב . ר' שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי תורה שבתון זכרון תרועה מדברי תורה ושתים מדברי סופרים והעברת שופר תרועה נמי מדברי סופרים היא כדאמרן אבל יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא ללמד כי תקיעת שופר ביום ולא בלילה ואידך הת"ק דר' שמואל בר נחמני נפקא ליה כי תקיעת שופר בר"ה ביום ולא בלילה מדכתיב ביוה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם ואקשי' אי מיום הכפורים יליף ליליף מיניה לפשוטה לפניה ולאחריה אמאי יליף לה ממדבר ופריק והעברת תעבירו לא משמע כלומר זה הלשון לא משמע כי פשוטה היא אלא דרב מתנא בא דאמר בעניין הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב פסול שנאמר והעברת דרך העברתו בעינן בלא שינוי וכבר פירשנוהו שם תעבירו שופר מאי קאמר רחמנא עבריה ביד ותנא דגמר לה בג"ש אמר לך רב מתנא מדשני קרא בדיבוריה הוה ליה למכתב ותתקע שופר תרועה שינה וכתב והעברת תלמוד ממנה זה וזה אבל תעבירו ביד לא יתכן למימר דגמרינן מהעברה דכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר מה להלן העברה בקול היא אף כאן העברת שופר בקול היא ואקשינן תוב האי תנא דמייתי לה ממדבר אי מה במדבר חצוצרות אף בר"ה חצוצרות ת"ל תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו דנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וקאמר רחמנא שופר . מי שאינו יודע הברכות תוקע ויוצא ידי חובתו ומי שאין לו שופר מברך הברכות ויוצא ידי חובה דהא בר"ה שחל להיות בשבת מברכין ואין תוקעין . אבל ברכות זו את זו מעכבות , דתניא ברכות של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות זו את זו : ירושלמי אי זו היא תרועה ר' חנינא ור' טנא חד אמר כהדין טרימוטא וחד אמר תרין דקיקין ר' חנגיא חשש על הדא דר' מנא וכו

*) אולי צ"ל כגון תקיעות שבתמיד דכתיב ותקעתם כו' ואולי צ"ל ג"כ כגון תקיעות שבתעניות . **) נראה דרבינו היה גורס בגמרא ותקיעות מעכבות זו את זו מנ"ל דתניא וכו' והיא הברייתא לעיל ל"ג ע"ב .

[שבת קי"ו ע"ז]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה והלכה כו' כרבן גמליאל בהך שמעתין דמשמע : (ב) בהג"ה ה"ג כו' פעמים בין היום ובין הלילה כאייר : (ג) בא"ד בשלמא לר' אליעזר היינו דשינה וכו' אלא לר' יהושע מאי שינה :

הגהות הגר"א
[א] גמרא דאושי (ברכות)תז"מ:

סוטה לח:

[פי' אין ש"ץ מוציאן עד דאתו לבי כניסתא ושמעו מש"ץ מתחלה ועד סוף כ"כ הרי"ף וע"ש כר"ן]

כי סליק רבי אבא מימי · שהפליג בספינה לים וחזר : בברכות של ר"ה · לקמן מפרש מ"ש הני : מאן מודים · לו בברכות של ר"ה ויוה"כ ר"מ : והלכה מכלל דפליגי · דקאמר ר' יוחנן הלכה כרבן [גמליאל] בהך (א) דמשמע מכלל דעמדו במחלוקתן : רבנן · שאר החכמים חוץ מר"מ : אילימא משום דנפישי קראי · דאיכא דמוספי ר"ה ור"ח ומלכיות וזכרונות ושופרות : כיון שאמר ובתורתך כתוב · כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך : אין צריך · לומר מקראות המוספין : אלא משום דאוושי · שהרי כאן תשע וארוכות ומטעות דאין הכל בקיאין בהן ורבותי מפרשין להא דרב חננאל במלכיות וזכרונות ושופרות וקשיא לי הא דלא כרבנן ולא כר' יוחנן בן נורי דתנן (לעיל דף לב·) אין פוחתין מעשרה מלכיות וכו' : ושל פרקים · מועדות : מתלתין לתלתין · שהיה מחזר תלמודו כל שלשים יום : פוטר היה כו' · ש"ץ מוליהם : אינן בכלל ברכה · ואע"פ שעם שבשדות בכלל ברכה הני דמלו למיתי קמי כהנים ויפנו כהנים אליהם ויברכום והם לא באו אינן בכלל ברכה : אבל דעיר לא · משום דלא אניסי ויכולין להסדיר תפלתן :

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

כי סליק רבי אבא מימי *פירשה מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ *והלכה מכלל דפליגי בברכות דכל השנה איני והאמר ר' חנה ציפוראה א"ר יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאן מודים רבי מאיר והלכה מכלל דפליגי רבנן דתניא ברכות של ר"ה ושל יוה"כ שליח צבור מוציא הרבים ידי חובתן דברי ר"מ וחכ"א כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב מאי שנא הני אילימא משום דנפישי קראי והאמר רב חננאל אמר רב ב]כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך אלא משום דאוושי [א] ברכות גופא אמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך סבור מינה הני מילי ביחיד אבל בצבור לא אתמר אמר ר' יהושע בן לוי אחד יחיד אחד צבור כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך אמר ר"א לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל אמר רבי אבא ג]מסתברא מילתיה דר' אלעזר בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל פרקים אבל דכל השנה לא איני והא רב יהודה מסדר צלותיה ומצלי שאני רב יהודה כיון דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי כפרקים דמי אמר רב אחא בר עוירא אמר רבי שמעון חסידא פוטר היה רבן גמליאל אפילו עם שבשדות ולא מיבעיא הני דקיימי הכא אדרבה הני אניסי הני לא אניסי *דתני אבא בריה דרב בנימין בר חייא ד]עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה אלא כי אתא רבין אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי שמעון חסידא ה]לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות מ"ט משום דאניסי במלאכה אבל בעיר *לא :

אילימא משום דנפישי · פירש בקונטרס דאיכא דמוספי ר"ח ור"ה השנה ומלכיות וזכרונות ושופרות כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך אין צריך לומר מקראות המוספין ובשם רבותיו פירש להא דרב חננאל במלכיות זכרונות ושופרות וקשה הא דלא כרבנן ודלא כר' יוחנן בן נורי דתנן (לעיל לב·) אין פוחתין מעשרה מלכיות כו' ור"ת פירש דאפסוקי דמלכיות זכרונות ושופרות קאי והיכא דהתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל יכול לפטור עצמו לגמרי ע"י בתורתך כתוב לאמר אבל מקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם שהם במקום הקרבנות אבל מוסף דר"ח אין צריך להזכיר בר"ה אלא שדי לו במה שאמר מלבד עולת החדש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח העולות וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חטאת יאמר ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן* :

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

סו א מיי' פ"ח מהל' תפלה הל' י טוש"ע א"ח סי' קכד סעיף א וטור א"ח סי' תקצא :
סז ב מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ח טוש"ע א"ח סי' תקצא סעיף ד בהג"ה :
סח ג מיי' פ"ד מהלכות תפלה הל' יט טוש"ע א"ח סי' ק :
סט ד מיי' פט"ו מהל' נשיאות כפים ה"ח טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף כד :
ע ה טור א"ח סי' תקצא :

[עי' תוס' לעיל ח: ד"ה שהחדש ותוס' ביצה טז. ד"ה איזהו ותוס' עירובין מ. ד"ה זכרון]

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

הגהה זו שייכא לעיל דף יא ע"ב

הכי גרסינן הלכה זו בפרק ראשון (דף יא:) בראשונה עד שלא הגיה רבינו וכן בספרי רומים וכן הברייתא בסדר עולם וכן עיקר בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנה והביא מבול לעולם · ר' יהושע אומר אותו יום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברין ומתוך ששינו את מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם · בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לר"א מאי שני שני לדין בשלמא לר"א היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה שינה כדרב חסדא . והכין פירושה שנים עשר מזלות קבועין בגלגל ששה מהן למעלה מן *הקרקע וששה למטה כשזה עולה מן הקרקע מגד אחד חבירו שכנגדו שוקע בקרקע בניסן מע"ק גד"ד למעלה בלילה טס"ת סא"ב למטה לאור הבוקר מתחיל טלה לעלות מן הקרקע ומאזנים לשקוע לסוף שעה ראשונה טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע בארץ שניה שור עולה ועקרב שוקע שלישית תאומים עולה קשת שוקע וכן עושין כל ימי ניסן י"ב מזלות מגלגלין את העולם פעמים בין (ב) ביום ובין בלילה באייר שור עולה בשעה ראשונה של יום ועקרב שוקע שניה תאומים עולה קשת שוקע שלישית סרטן עולה גדי שוקע וכן מגלגלין עד תשלום כל המזלות וחוזרין בלילה פעמים בין היום והלילה וכן עושין השנים עשר מזלות לשנים עשר חדשים לסיון תאומים עולה מן הקרקע בתחילת היום לתמוז סרטן לאב אריה לאלול בתולה לתשרי מאזנים למרחשון עקרב וכן כולם כימה הוא שור ר"א אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ביום כשכימה שהוא שור עולה כבר התחילה חמה לנטות למערב וזהו שקיעתו של כימה שלשעה שביעית של יום עולה שור מן הקרקע שהרי שעה ראשונה של מרחשון עקרב עולה מן הקרקע שניה קשת שלישית גדי רביעית דלי חמישית דגים ששית טלה שביעית שור ובשביעית חמה מתחלת לשקוע לצד מערב ומעינות מתמעטין מחמת הצינה . והרוחות ר' יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה מן הקרקע בשעה ראשונה של יום ומעינות מתגברין שבאותו זמן לא חמה ולא צינה להמעיטן בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני האי בחדש השני היינו אייר שהרי מניינו ניסן נקרא ראשון ראשון הוא לחדשי השנה אלא לר"א דאמר מרחשון היכן מנינו תשרי שנקרא ראשון שני לדין מנינו תשרי שנקרא ראשון לדין מראשית השנה היינו תשרי במתניתין לעיל והוה ליה מרחשון שני בשלמא לר' (ג) יהושע היינו דשינה שלא היה זמנו של כימה לעלות מן הקרקע עד שעה שביעית ועלה מזל כימה בתחלת היום כדי לעשות בו ארובות ולשפוך עליהן המבול דרך הארובות למהר עליהן פורענות ועוד שינוי אחר שבשאר שנות העולם מעיינות מתמעטין בזה הזמן ועכשיו נתרבו אלא לר"א מאי שינה אין כאן שנוי לא במזל כימה ולא בתגבורת המעיינות שינה כדרב חסדא :

רבינו חננאל

וכן הדא דידן (וידה) [והיידא] אמרה דאתקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת . (רבא) [ר' אבא] ב"ר זימנא בשם רבי זעירא אפילו אחת אין בידו למה רישא גביה סיפא מצטרף וסיפא גביה . רישא מצטרף לא רישא אית לה סיפא ולא סיפא אית לה רישא . והא דוקיא כתרוע' הוא דמשכת לה בג' שברים אבל בתרועה לא משכחת לה . מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע כו' . רב פפא בר שמואל קמצלויי אמר לשמעיה (בי) [כי] נחירנא לך תקע לי ולית הלכתא כוותיה . אלא כי הא דתניא כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות בר"א בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר ולא על סדר ברכות . ויחיד שלא תקע חבירו תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו ומצוה בתוקעין שהיא מן התורה יותר מן המברכין . כיצד היו לפניו ב' עיירות באחת ודאי מברכין כלומר יש להן שם חזן ומתפללין בודאי ובאחרת יתכן שיתקעו והוא דבר ספק הולך למקום שתוקעין ואע"פ שהוא ספק שהיא מצוה מן התורה. כשם שהש"ץ חייב כך כל יחיד ויחיד חייב . ר"ג אומר ש"ץ מוציא את הרבים י"ח . תניא אמרו לו (לר') [לר"ג] לדבריך כו' . אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מודים חכמים לר"ג . ורב הונא ציפוראה אמר ר' יוחנן הלכתא כר"ג ואקשינן אי מודו ליה לר"ג למה ליה לר' יוחנן למימר הלכתא כוותיה . לא אמרינן הלכתא אלא היכא דאיכא פלוגתא . ופריק רב נחמן בר יצחק מאן מודי ליה לר"ג ר' מאיר וחכמים חולקין על זה ועל זה דת"ר ברכות של ר"ה ויוה"כ בלבד . אבל בכל השנה אין הלכה כר"ג ומאי שינה ר"ה ויוה"כ מן השנה כולה . אי לימא משום דנפישי בהו קראי והן עשר מלכיות י' זכרונות ועשר שופרות והאמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך להזכיר הפסוקין אלא משום דאוושי ברכות כלומר בכל שבת ומועד מתפללין שבע ובאלו מתפללין תשע כו' . אמר ר' אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל . וא"ר אבא מסתברא בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל פרקים אבל של כל השנה כולה לא וכן סוגיא דשמעתא אמר רב אחא בר רב עוירא אמר ר' שמעון חסידא פוטר היה רבן גמליאל אפי' עם שבשדות כו' ואסיקנא אלא כי אתא רבין אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' שמעון חסידא לא פטר ר"ג אלא עם שבכנסת ושומעין מש"ץ והעם שבשדות והן אנוסין שאינן יכולין לבא אבל הני דשכיחי בעיר ולא אתו לא פטר להו ר"ג : ירושלמי רג"א ש"ץ מוציא את הרבים י"ח ר' חונא רבה דצפורין בשם ר' יוחנן הלכתא כר"ג באלין תקיעתא והוא שישנו שם מראש התפלה : הדרן עלך י"ט של ר"ה

סליקו פירושי רבינו חננאל ממסכת ראש השנה . תהלה לשוכן מעונה :

פי' למה תוקעין כשהן יושבין ותוקעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן יומאי עירבוביא דשטן קל מערבביה אלא כתב בירושלמי בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול . כי שמע שטן קל שופרא זמנא חדא בהיל ולא בהיל וכי תניין ליה אמר וודיי ההוא שופרא דתקיע בשופר גדול ממא זמניה למתבלע ומרתיע ומתערבב ולית ליה פניי למעבד קטיגוריא ומכאן אנו למדין דבעינן תלתין בעמידה כמו תלתין בישיבה והלין דמחמרין ועבדין תלתין כד יתבי ותלתין בלחש ותלתין על הסדר. בירושלמי כתב מאה פעיות פעתה אמיה דסיסרא ואלין עשר (או) אינון כשגומרין בל התפלה קל תקועייא דיחידאה מתבעי למהוי עשרה תשר"ת תש"ת תר"ת והן מאה :

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לשכחה בעזה"י

*) **הדרן** עלך מסכת ראש השנה והדרך עלן דעתן עלך מסכת ראש השנה ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת ראש השנה ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי :

יאמר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר זה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא **) תנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת ראש השנה כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן : יהא שמיה רבא וכו׳ יתברך וכו׳ על ישראל וכו׳ יהא שלמא וכו׳ עושה שלום וכו׳ :

*) [סי׳ הגון על זה תמצא בס׳ החיים שחיבר אחי הגאון מהר״ל מפראג בס׳ זכיות ח״א פ״ג] **) [בסיומא וסוף תשובת הרמ״א ז״ל וכן בסוף יש״ש בב״ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו] :

פסקי תוספות ממסכת ראש השנה

ארבעה ראשי שנים

א אין לפסול שטר מספק . ד״ה לשטרות : דף ב ע״א

ב הנותן צדקה כדי שיחיו בניו הויא צדקה . אל תהיו כעבדים כו׳ היינו כתוכחה על הראשונות . ד״ה בשביל : דף ד ע״א

ג צדקה אינו עובר עד שיעברו שלש רגלים אם לא שהעניים לפניו . ד״ה צדקות : שם

ד ביעור מעשרות ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית כשיגיע עונת מעשרות חייב להפריש ומשהפרישם עובר בבל תאחר אף קודם זמן ביעור בכורים מעצרת עד חג יש קריאה ומשם עד חנוכה בלא קריאה . ד״ה ומעשרות : שם

ה לקט שכחה ופאה יניחם בשדה ואם נטלן עובר וחייב להחזירן . ד״ה לקט : שם ע״ב

ו פו״ר קש״ב רגל לענין אבילות אם עבר שבעה קודם לרגל בטלה ממנו שלשים ואי ליכא שבעה נוהג שבעה אחר החג . ד״ה פו״ר : שם

ז לינה דאסור לאחר כל שבעת ימי החג וכן מביאי קרבן טעונין לינה לילה אחת אפילו עופות ומנחות יין לבונה עצים וביכורים . ד״ה מה : דף ה ע״א

ח בעון נדרים שנודר ואינו משלם אשתו מתה ולא כמאחר נדרו . ד״ה אלא : דף ו ע״א

ט חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן עולות ושלמים ממשכנין אותן כשמתעצל . ד״ה יקריב : שם

י תקופות מונין מתשרי ומולד מניסן ומונין שנת תוהו . ד״ה לתקופות : דף ח ע״א

יא (א) להזכיר דר״ח בראש השנה מה שאומרים ושני שעירים לכפר היינו של ראש השנה ודראש חדש . ד״ה שהחדש : ע״ב

יב שנת החמשים עולה לכאן ולכאן . יובל משמט מתחילתו וזמנו של שטר מוכיח עליו . כתובה דאורייתא . ד״ה ולאפוקי : דף ט ע״א

יג תאינת שביעית קוצה בסכין ולא בברזל המיוחד לכך . מן המשומר אי אתה בוצר . שומרי ספיחין מודיעין לעולם שהן לעומר וממילא פורשים וגם שומרים מבהמה חיה ועוף . ד״ה וקציר : שם

יד תוספת יום הכפורים ושבת משהו . ד״ה ורבי עקיבא : שם

טו אין מתענין בעצרת ובפורים ובערב יום הכפורים . ד״ה כאילו : ע״ב

טז סיפוק בגפנים שהבריך והוציא זמורה וכן בשנה שניה אינו ערלה כשלא הפסיקן ואם הפסיק חייב . ד״ה מרכיב : שם

יז מותר ליטע ערב שביעית . ד״ה ומותר : שם

יח הנוטע שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה פירות רבעי אסורים עד שיפדם . ד״ה ופירות : דף י ע״א

יט עליית מזלות . ד״ה יום : דף יא ע״ב

כ לא נגזר על החולה מתי יתרפא ויש להתפלל עליו . גזר דין דרבים נקרע . ד״ה כמאן : דף טז ע״א

כא תוקעין בשופר של איל . ד״ה בשופר : שם

כב כשעושה מצוה פעמים אינו עובר בבל תוסיף להכי נוטלין הרבה פעמים ערבה (ב) . ד״ה ותוקעים : ע״ב

כג כשאין תוקעין בראש השנה מפני האונס מריעין בסופה . ד״ה שאין : שם

כד אין אדם יכול לכוין תפלתו . ד״ה ועיון : שם

כה רשעים גמורים נכתבין למיתה וצדיקים לחיים ולפעמים להפך . ד״ה ונחתמין : שם

כו הרשעים שנידונו בגיהנם עדיין יש דין אחר לזכותם לחיי העולם הבא . ד״ה ליום הדין : שם

כז משפט רשעים בגיהנם י״ב חדש ג׳ אין עולין לאלתר . ד״ה כי : דף יז ע״א

כח העוסק בתורה כמניח תפילין דמי . קרקפתא דלא מנח תפילין אלא מבזה אותן . יש ירא להניחן משום דבעינן גוף נקי(ג) . ד״ה קרקפתא : שם

כט (ד) שלש עשרה מדות . ד״ה שלש : ע״ב

ל י״ז בתמוז הובקעה העיר בשניה שבעה באב נכנסו גוים להיכל וקלקלו ז׳ ח׳ וט׳ לערב הציתו בו האור ודלק עד סוף י׳ . ד״ה זה : דף יח ע״ב

לא ימים הכתובים במגילת תענית בהספד מותר לפניהן ואחריהן ולהתענות אסורין ולפניהן ואחריהן בשבתות שרו בתענית . ד״ה אסורין : דף יט ע״א

לב אדר הראשון מלא והשני חסר . ד״ה אדר : ע״ב

לג הלבנה בחידושה מתחלת ביום וזורחת מעט בתחלת הלילה ולילה שניה מוספת מעט וכן לעולם עד שמתמלאת לזרוח עד סוף הלילה ומתחסרת והולכת בסופה . מולד זקן היינו שנולד אחר שמונה עשרה שעות . ד״ה חצות : דף כ ע״ב

לד במקום שלא יגיעו שלוחי בית דין עושין יום הכפורים שני ימים . ד״ז בגמרא : דף כא ע״א

לה אתם אפילו שוגגין או מזידין היינו כשקבעו בשלשים או בשלשים ואחד . ד״ה לוי איקלע : דף כה ע״א

לו מברכין על החדש עד שש עשרה . ד״ה כי הוי : שם

לז סוחרי שביעית שמלקט על מנת לאכול והותיר מותר למכור וכן לוקח על מנת לאכול אבל מלקט על מנת למכור או לוקח בזול למכור ביוקר אסור . ד״ה אלו הן : דף כב ע״א

לח עדים שראו החדש מחללין השבת וכן עדים המעידים על העדים . ד״ה מחללין : שם

אם אינן מכירין

לט בר״ח חדש אין רגילין במלאכה והוא יום טוב של נשים שלא נתנו לעגל נזמיהן . ד״ה משום : דף כג ע״א

מ ערמונים אינן קסטני״ן . ד״ה ערמונים : שם

מא היוצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות מה שהעיר כארבע אמות היינו במוקפת מחיצות . ד״ה לא היו : ע״ב

מב מנורה כשאינה באה זהב אינה באה גביעים . ד״ה ספודים : דף כד ע״ב

מג אין להתיר לעשות צורת אדם . ד״ה חוץ : שם

מד אמירה לנכרי לא גזור לגבי מצוה צריך ליזהר כשמלוים לנכרים ומתחימים בשעוה ואם הנכרי מביאו מעצמו מותר . ד״ה שאני : שם

מה צורת חמה ודרקון על האזורין מותרין אפילו בולטין ושאר שמא מותרין אפי׳ בצורת אדם . (אינו בתוספות) :

מו בתקופת טבת שעות קטנות ובתמוז להפך . ד״ה ראינוהו : שם

ראוהו בית דין

מז בעדות החדש עד הרואה נעשה דיין ולא עד המעיד ובקיום שטרות אפילו עד המעיד ובדיני נפשות כלל לא . ד״ה דרחמנא : דף כו ע״א

מח יעל שטיינבוק ובערוך פירש היא כבשה נקבה . שופר דוקא כפוף . ד״ה של יעל : ע״ב

מט נוהגין שנים קורין בתורה שהחזן מקרא אותו . ד״ה אבל : דף כז ע״א

נ זה היום תחלת מעשיך היינו שנידון בו . הקליר יסד כרבי אליעזר וכרבי יהושע בבריאת העולם . ד״ה כמאן מצלינן : שם

נא שופר שנסדק לארכו על פני כולו פסול דגרע מדיבק שני שברים דשם שופר עליהם . ד״ה שופר : שם

נב ניקב וסתמו במינו וחזר לכמות שהיה תחלה כשר ואפילו עיכב התקיעה קודם שנסתם ואם לא סתמו כלל אפילו עתה מעכב התקיעה כשר . ד״ה ניקב : ע״ב

נג צפהו זהב במקום הנחת פיו מבפנים כשר . מבחוץ אם נשתנה קולו פסול ובמקום הרחב כשר כיון שיש בלאו הכי שיעור שופר אבל דיבק ב׳ חתיכות שאין בו שיעור שופר אפילו במינו פסול . ד״ה צפהו זהב : שם

נד נתן שופר בתוך שופר אם קול חיצון שמע לא יצא שהקול יוצא באויר והיינו שנים ושלשה שופרות . ד״ה אם : שם

נה אין מחיצת ברזל מפסקת לענות עם הצבור קדושה ויהא שמיה רבא וכל דבר שבקדושה . ד״ה ושמע : שם

נו בשופר של ע״ז לא יצא ובשל ישראל דאין לה ביטול . ד״ה אמר : דף כח ע״א [ועי׳ בסוכה (דף לא:) בתוס׳ ד״ה באשרה דמשה]:

נז המודר הנאה מן השופר תוקע בו אפילו אמר הנאת תקיעת שופר עלי . ד״ה המודר : שם

נח בשמיני ספק שביעי יתבינן בסוכה . ד״ה דלמא : ע״ב

נט עלה לדוכן פעם אחת ביום (טוב) [שוב] אינו עובר עוד בעשה . ד״ה הכא : שם

ס אין יובל מפקיע מיד מקדיש לוי כמו מישראל . שביעית משמטת כספים ולא יובל . ד״ה קמ״ל : דף כט ע״א

יום טוב

סא השומע תקיעה אסור לתקוע עוד בחנם [בשבת] . ד״ה וביבנה : דף ל ע״א

סב כשיש צורך מקריבין מוסף אחר תמיד הערבים . ד״ה ונתקלקלו : ע״ב

סג [הזי״ו ל״ך האזינו זכר ירכיבהו וירא לולא כי ידין . ד״ה הזי״ו] : דף לא ע״א

סד חטאת רובע דינר דחטאת עני אחד מששה עשרה דעשיר דהכבש בסלע ארבעה דינרים ורובע אחד מי״ו . ד״ה רובע : ע״ב

סה בזמן הזה יכול לחלל לכתחילה שוה מנה על פרוטה וכן כרם רבעי בזמן הזה ד״ה ובקש : שם

סו אנו מסיימין קראי בתורה . פסוקי דכתובים מקדימין לנביאים משום דקדמי לנביאי . ד״ה מתחיל : דף לב ע״א

סז (ה) הנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא וכן סומא . אפילו בירך הערב לא חוזר ומברך על התורה . במקום שאין לוי קורא כהן במקומו . ד״ה הא : דף לג ע״א

סח צריך ליזהר בשברים שלא יאריך . צריך להאריך בתקיעת תשר״ק כשיעור שלשה יבבות ושלשה שברים ובתקיעת תקיעה שברים תקיעה כשיעור שלשה שברים ובתר״ת כשלשה יבבות ויכול להאריך כמו שירצה ואין לחוש אם הוסיף בשברים וריב״א (ו) לא פירש כן נוהגין לתקוע בישיבה ל׳ קולות שלשה תשר״ק שלשה תש״ק שלשה תר״ק וחוזרין ותוקעין בתפלה וצ״ע כשמסיימין סדר תשר״ק ומתחילין תש״ק מה צורך באותה תקיעה וכן בתקיעה ראשונה של תר״ק . ד״ה שיעור : ע״ב

סט שהה לגמור קריאת שמע חוזר לראש וכשאומר זולתות ופיוטין אף שהה מסיכא דקאי עד סופו אין בכך כלום . ד״ה לדידי : דף לד ע״ב

ע יחיד שלא הזכיר דראש חדש יכוין לבו לתפלת שליח צבור מראש ועד סוף ויוצא ודוקא טעה דטריחא ליה אבל לא התפלל כלל עיקר לא . ד״ה כך : שם

עא אם אמר נעשה ונקריב לפניך אין צריך לומר מקראות דמוסף ור״ת פירש דמלכיות אם לא התחיל אין צריך לומר יותר ודמוסף צריך לומר לעולם ורבינו שמואל פירש דאכולהו קאי כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א״צ בירושלמי אף על פי שנתנו לכם סדר מועדות אל תשנו ממנהג אבותיכם . ד״ה אילימא : דף לה ע״א

עב ברכות דראש השנה מתוך שאין רגילין בהן משמיעין קולם וגם יש בהן ברכות ארוכות ומטעה אחד את חבירו לפיכך שליח צבור מוציא הרבים ידי חובתן . [אינו בתוספות] : שם

סליקו להו פסקי תוספות ממסכת ראש השנה

הגהות ב״י (א) תג (שהשמש) [שהלבנה] מתכסה . פי׳ שאין הלבנה נראית בו וי״מ שאין מזכירין יעו״י בהלה : (ב) ועוד דערבי הרבה משמע : (ג) תשובה תולה ויוה״כ מכפר : (ד) לר״ת יג מדות ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה . ולר״ב ב׳ שמות אחד מהן נוצר חסד לאלפים הם ב׳ מדות : (ה) כתב סמג וכן מצאתי בתשובת גאון אשר ברוקא וכן הורה מהר״א שארוצה לתקוע לנשים צריך לתקוע קודם שיתקע ע״ע בעוד שלא יצא י״ח ואם המתין עד שיצא בפ״ע י״ח אסור לתקוע ולא כראבי״ה שהתיר : (ו) וריב״מ לא פירשו :

א [דף ב] **ארבעה** ראשי שנים הן . בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים . בא' באלול ר"ה למעשר בהמה . ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי :

גמ' [דף ד] רגלים באחד בניסן הוא בט"ו בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו תחלה לרגלים . למאי הלכתא . לנודר למיקם עלי' בבל תאחר . דתניא אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר עליו בבל תאחר . ר"ש אומר ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחלה וכן היה ר"ש אומר רגלים פעמים ג' פעמים ארבעה פעמים חמשה . הא כיצד נדר לפני הפסח הרי כאן שלשה . לפני עצרת הרי כאן חמשה לפני החג הרי כאן ארבעה : [דף ו] ת"ר מוצא שפתיך תשמור . מוצא שפתיך זו מצות עשה . תשמור זו מצות לא תעשה . ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך . כאשר נדרת זה נדר . לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים . נדבה כמשמעה . אשר דברת אלו קדשי בדק הבית . בפיך זו צדקה . אמר רבא וצדקה מיחייב עליה לאלתר מ"ט [א] דהא קיימי עניים . ירא' דמיירי בדמפריש מעות לצדקה בסתם דומיא דנדר ונדבה וקרבנות. אבל יכול אדם להפריש מעות לצדקה שיהו מונחין אצלו ליתנם לעניים מעט מעט ע"י מקום שירצה לו ואין בשהייתו משום בל תאחר : ב **מתני'** באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות . באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש וב"ה אומרים בחמשה עשר בו : **גמ'** [דף ח] ר"ה לשנים למאי הלכתא א"ר פפא לשטרות דתנן (שביעית פ"י מ"ה) שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין . [דף ט ע"ב] ולנטיעה מנא לן דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' ובשנה החמישית תאכלו את פריו וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה : ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימו בשביעית . פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית [דף י] ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי . מנהני מילי כתיב ג' שנים יהיה לכם ערלים וכתיב ובשנה הרביעית וכתיב ובשנה החמישית הא כיצד פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי מכאן שהן אסורין עד ט"ו בשבט ואוקימנא לה [ע"ב] כר"מ דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה . וכי בעי שלשים יום לקליטה ודין הוא דליבעי שלשים ואחד יום אלא קסבר ר"מ יום ל' עולה לכאן ולכאן.ותניא אידך אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור [א] (דברי ר"א) . ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת בשלשה ימים שוב אינה קולטת . ר"ש ור' יוסי אומרים שתי שבתות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר ל' יום צריך ל' ושלשים לדברי האומר ג' צריך ג' ושלשה . לדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ול' גרסינן בפרק הערל (דף פג.) אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה ואמרי' בהרכבה מה לי אמר שמואל הא שמע דא"ל (רב) שמואל לרב ענן בהרכבה תני כמ"ד ג' ושלשים והא מילתא איסורא וקי"ל כרב באיסורין : ג **תניא** ר"א אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים [דף יא] בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל . ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל :

ד **תנא** בא' בתשרי ר"ה לירקות למעשרות ולנדרים [דף יב ע"ב] לנדרים למאי הלכתא לכדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפי' לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה . אפי' מאן דלית ליה יום א' בשנה חשוב שנה הכא לצעורי נפשיה קביל עליה והא איצטער . והיינו ניסן בנדרים הלך אחר לשון בני אדם : ה **מתני'** [דף טז] בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן . ובראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם . ובחג נידונים על המים : **גמ'** תניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר ולאחר הפסח נידונית להבא . אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר ולאחר יוה"כ נידון להבא . אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדיינא שתא . תנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין של אדם נחתם ביוה"כ . תניא ר' יהודה אומר משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שבפסח זמן תבואה אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות . ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שבעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן . ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שבחג זמן גשמי שנה אמר הקב"ה נסכו מים בחג לפני כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות . מלכיות כדי שתמליכוני עליכם . זכרונות כדי שיבא זכרוניכם לפני לטובה . ובמה בשופר : [ב] אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני *א"ר יצחק למה תוקעין . למה תוקעין רחמנא אמר ליתקע . אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין [ע"ב] ותוקעין ומריעין כשהן עומדים. כדי לערבב השטן. וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה מ"ט משום

הגה"ה

*בראש השנה מנין בין קריאת התורה לתקיעת שופר · ר' אמנון יסד ונתנה תוקף על המקרה אשר אירע לו · אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא קרא ורוביא וכרתי סלקא ותמרי ואנו רגילין לאכול ראש של איל ודבש תי ומטבילין את הראש בדבש · ואומרין זמן בשתי לילות ר"ה כדפי' בפרק בכל מערבין · הלכה שלימה שכן מנהג כשר בר"ה לאכול ולשתות ולשמוח · מא"ז :

דלא עירבב שטן . וא"ר יצחק כל שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה דכתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה מרשית כתיב ועד אחרית· מכלל דאיכא אחרית·וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה שנאמר (בראשית כא) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם · ואמר ר' יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו · דאמר ר' יוחנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה דכתיב (שם טז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וגו' וכתיב (שם כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה · ואמר ר' יצחק ארבעה דברים מקרעין לאדם גזר דינו ואלו הן צעקה צדקה שינוי השם ושינוי מעשה ויש אומרים אף שינוי מקום · ואמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר (מלכים ב ד) מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל · אמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים · צדיקים גמורים [ג] נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה · בינונים תלוים ועומדים מר"ה ועד יום הכפורים · זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה · תנן התם בקידושין (דף לט:) כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ · וקפריס רב יהודה דהכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו וכו' : תנו רבנן לעולם יראה אדם את עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב [ד] עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות · עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו לכף חובה שנאמר (קהלת י) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא אחד שחטא זה איבד ממנו טובה הרבה · ר"א בר ר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו ויחיד אחר רובו לפיכך צריך שיראה עצמו כאלו כל העולם כולו תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא אחד שחטא זה איבד ממנו ומכל העולם כולו טובה הרבה · ורשב"י אומר אף צדיק כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנא' (יחזקאל לג) צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו · ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שם רשע שנאמר (שם) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו · וניהוי כמחצה זכאי ומחצה חייב · ארשב"ל בתוהא על הראשונות · תניא ב"ש אומרים שלש כתות [ה] ליום הדין · אחת של רשעים גמורים ואחת של צדיקים גמורים ואחת של בינונים · של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי העולם הבא · של רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר (דניאל יב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם · בינונים שעונותיהן וזכיותיהן שקולים יורדין לגיהנם [דף יז] ומצפצפין ועולין · שנאמר (זכריה יג) והבאתי את השלישית באש · ועליהם אמרה חנה (שמואל א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל · וב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד (תהלים קטז) אהבתי כי ישמע ה' ועליהם נאמרה כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע · בינונים דאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד דוקא שאין בכלל עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן · מאי ניהו קרקפתא דלא מנח תפילין · אבל אם בכלל מהלך עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן · מצפצפין ועולין כדכתיב והבאתי את השלישית באש ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה וגו' · אבל אם עונותיהם מרובין מזכיותיהן [ו] ובכללן עון פושעי ישראל (בגופן) · וכן פושעים אחרים בגופן והעוברי עבירה כגון עריות יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש ואחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן [ז] תחת כפות רגלי הצדיקים · שנאמר (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם · אבל הצדוקים והבייתוסים והמסורות והאפיקורסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושנתנו חתיתם בארץ חיים והם הפרנסים המטילין אימה על הציבור שלא לשם שמים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות שנא' (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו'. הא דאמרי' לעיל רשעים גמורים דהיינו רוב עונות נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם אע"ג דכתיב בקרא (דניאל יב) דראון עולם לא בעי למימר שאין להם תקנה לעולם אלא נידונין י"ב חדש ושוב באין לעולם הבא אחר שקבלו דינם בגיהנם י"ב חדש · [ח] ודראון כמו די שראו אותו העולם נמצא ששה חלוקים בדיני העולם הבא . א צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי העוה"ב : ב בינונים וליכא בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן ורב חסד מטה כלפי חסד : ג אבל יש בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ומצפצפין ועולין : ד רובן עונות ואין בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש ולאחר שסבלו את דינם י"ב חדש באין לחיי העוה"ב : ה רובן עונות ויש בכלל עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן [ט] תחת כפות רגלי הצדיקים : ו אבל הצדוקים והבייתוסים והמסורות יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות · רב אלפסי ז"ל גורס קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם · אבל בספרים לא נמצאת גירסא זאת אלא קרקפתא דלא מנח תפילין · ופר"ת שנמנע מתפילין בשביל [י] שהמצוה בזויה עליו מה תועלת יש ברצועות הללו · אבל אם ירא להניח תפילין משום דבעי גוף נקי כדאמרי' בפרק במה טומנין (דף מט·) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים והוא ירא שמא לא יזהר בקדושה ובטהרה אע"ג דעבירה היא דבקל יכול ליזהר בשעת קריאת שמע ותפלה מ"מ לא מיקרי בהכי פושעי ישראל בגופן · א"ר יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים אין רואה בן ת"ח שנאמר (איוב לז) לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב : ובה"א ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד · [כ] ר"א אומר כובש שנאמר (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו [ל] ר' יוסי בר חנינא אומר נושא שנא' (מיכה ז) מי אל כמוך נושא . תנא דבי ר' ישמעאל [מ] מעביר ראשון ראשון [נ] וכך היא המדה · אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דכי איכא

הגהות הגרי"פ [א] במשנה דשביעית וכן ביבמות דף פג. ליתא דברי ר"א :

קרבן נתנאל

[א] **דהא** קיימי עניים . אבל בדליכא עניים אז לא מחויב לאהדורי בתרייהו אלא עד ג' רגלים: [ב] **א"ר** אבהו למה תוקעין בשופר של איל . עי' פ' כאוהו ב"ד סי' (א')[א'] : [ג] **נכתבים ונחתמים** לאלתר לחיים . ופירשו בתוס' לחיים היינו לחיי העוה"ב שהוקשה להם הא דאמר רבא מי שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו. ובדרשות רהב"ח פ' חיי שרה ראיתי האי דמריעין לו אין בכללי' אורך ימים אלא שאר טובות כדי שיהיה תיקון י"ש לו לעוה"ב אבל אריכת ימים אינו בכלל זה שאין זה תיקון י"ש לו שמת בלא עתו וא"כ נאלתר לחיים קאי אעוה"ז ונכון . ולפי' התוס' יש להבין מה ענין זה למשפט כל שנה ושנה שזה אינו מתיחס אלא לאחר המות ונראה דלפי שיטתם הא דאמר רבא מריעין לו נכלל בזה האריכות ימים א"כ ענין זכות עוה"ב הוא תלוי בעוה"ז : [ד] **עשה** מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות . איברא אפי' ישב ולא עשה את המצוה רב חסד מטה כלפי חסד ולכן דייק אם עשה מצוה אחת הכריע את עצמו בפועל ולא מחסד : [ה] **ליום הדין** . כשיחיו המתים והוא הדין האחרון ואע"פ שכבר נדונו אחר מיתתן מפני הנפש אם יהיה בג"ע או בגיהנם . עדיין יהיה דין אחרון אם יזכה לעולם התחיה שהוא קיים לעולם כי יש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו : [ו] **ה"ג** ובכללן עון פושעי ישראל וכן פושעים אחרים בגופן והן עוברי עבירה . וגי' הרי"ף פושעי ישראל בגופן והן עוברי עבירה ותקרון שיכור דעל פושעי עובדי כוכבים פי' תלמודא כן אבל פושעי ישראל בגופן פי' אפי' קרקפתא דלא מנח תפילין: [ז] **תחת** כפות רגלי הצדיקים פי' י"מ מה"ד ה"ה פ"ז: [ח] **ודראון** כמו די שראו אותו העולם. כלומר הצדיקים שנקראו עולם ע"ש שהמה יקיצו לחיי עולם יאמרו די בזיון ראינו בו . וכ"ה בתרגום שתנאים די לאה עד דיימרון צדיקייא ניסת חזינא : [ט] **תחת** כפות רגלי הצדיקים . ע"כ חלוקה ה' אבל הצדוקים הוא חלוקה ששית:[י] **שהמצוה** בזויה עליו.ולדוגמא נקט תפילין וה"ה מי שמבזה אחת משאר מצות. כ"כ בעשרה מאמרות מא"ד חלק ה' : [כ] **ר"א** אומר כובש. פרש"י כובש את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות . ובערכין דף ח' פרש"י הקב"ה כובש ומסתיר עונות.תחת מחילת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות. וגי' עשרה מאמרות מא"ד חלק א' פ"ג מסתיר את העונות. ופי' בו וז"ל ואולם ההטמנה למקצת עונות פירושו בהכרח מכל עון (ר"ל דהא כתיב יכבוש עונותינו אע"כ הפירוש שמסתיר קצת מכל עון ועון והיינו ע"י התשובה שבשבילה הזדונות נעשו כשגגות) וזהו מדת כל אדם שרובם בינונים . ועליהם בקש מרע"ה כמו שדרשו ביומא דף לו על פסוק נושא עון ופשע וחטאה לפי שאפשר לציבור לעמוד בה ע"כ. ותמיהני פה קדוש יאמר דבר זה . דא"כ ורב חסד . היינו מדות נושא עון ופשע וחטאה . אשר על כן מוכרחין אנו לומר דרב חסד מטה כלפי חסד אפי' בלתי תשובה וזדונות נעשו כשגגות ע"י תשובה . וכן צ"ל למ"ד ורב חסד נושא . א"כ היינו נושא עון . אלא דנושא עון היינו נשיאת עון שמוחל הפשע עון ופשע ע"י התשובה. והא דפירש"י מסתיר מן עונות היינו עון אחד מן העונות. והא דכתיב יכבוש עונותינו. פי' שכובש אחד מהנה יכריע הכף הזכיות כל העונות : [ל] **רבי** יוסי בר חנינא אומר נושא . ויש לראות אם היא המדה ורב חסד מה היא המדה נושא עון וז"ל דהיא לשון סליחה אם עושה תשובה אבל מדת רב חסד הוא עושה חסד אפי' לשאינן שבים ועי' ע"ת מאמר ח"ד פ"ג ובדרשות רהב"ח דף ע"ד : [מ] **מעביר** ראשון ראשון . פרש"י שמהעונות הראשונים הבאים לכף מאזנים מעביר הראשון בלבד . פי' לפירושו דקדק לומר מן הבאים לכף מאזנים למעוטי ראשון ושני שאינם באים לידי חשבון לעולם כדתניא בפרק בתרא דיומא דף פו · מ"ע : [נ] **וכך** היא המדה . ר"ל דלר"א

וגו'

רוב עונות מיחשב בהדייהו · הנא דבי רבי ישמעאל גם הוא בא לפרש מילתא דב"ה ואומר דאינו כובש ולא נושא [ס] אלא עון ראשון שאדם עושה הקב"ה מעבירו ואינו נותנו לשאר עבירות · נמצא אם הוא שקול הזכיות מכריעין כיון שאותו עון אינו עמהם. ואם הכף שקולה בלא אותו עון הקב"ה מחזיר אותן העונות והעונות מכריעין · והיינו דקאמר דוד הנה עון על עונם · [ע] ורב אלפס ז"ל כתב מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה · פי' אדם כשר ותמים בדרכיו [פ] אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה. שנא' (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. [צ] ואמר רבא עון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו. פי' אחר לגאון ושאלתם הא דתניא מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אדתנא דבי ר' ישמעאל באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית המצות ושומר המורות [ק] ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלן ובתורת צדיקים הוא. ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות באותה שעה מחשבין אם זכיותיו מרובין מעונותיו [ר] הרי עברו עונותיו ראשון ואינן חשובין עליו ודומה כאלו לא עשאן. אבל אם גברו אותן עונות ונמלאו מעשיו כולן [ש] כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל אחד ואחד נחשב וזו היא המדה המנויה בדרכי השם·וזו היא (פירושה דכך היא המדה)·[ת] פי' מדה (שביעית) [ששית]* משלש עשרה מדות שבפרשת ויעבור ורב חסד ב"ה אומרים מטה כלפי חסד · ופי' תנא דבי ר' ישמעאל לכל הני דאמרינן יורדין לגיהנם ה"מ היכא דמיית בלא תשובה אבל מת בתשובה מכפרין לו מעונותיו שנאמר (יחזקאל לג) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחילתן של צדיקים : אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין כל פשעיו שנאמר (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע [ע"ב] ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד *שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם · ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא אחר שיחטא האדם. וא"ת מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא. וי"ל אע"פ שגלוי וידוע לפניו שסופו לחטוא מתנהג עמו במדת רחמים באשר הוא שם. אי נמי קודם שיחטא בע"ז. ואע"פ שכבר חשב לעובדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין לט : מ׳) כדכתיב (יחזקאל יד) למען תפוש את בית ישראל בלבם אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא [א] וכשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה. ואומר ר"ת דשני שמות הראשונים שתי מדות · כדדרשינן לה הכא אחת קודם שיחטא [ב] ואחת לאחר שיחטא אם שב · אל ג'. רחום ד' · וחנון ה'. ארך אפים ו'. ורב חסד ז'. ואמת ח'. נוצר חסד לאלפים ט'. נושא עון י'. ופשע י"א. וחטאה י"ב. ונקה י"ג. דעון ופשע וחטאה שלשה ענינים הן. כדאמרי' בפרק אמר להן הממונה (דף לו:) דעונות הם זדונות פשעים אלו המרדים חטאות אלו השגגות · ובמגילת סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון. שיש פיסוק בין שני השמות · וה"ק קרא ויקרא הקב"ה בשמו ה'. קריאת ה' אל רחום וחנון. וקא חשיב נוצר חסד לאלפים בשתי מדות. דנוצר חסד היינו מדה אחת ולאלפים מדה אחרת. דמדה טובה מרובה על מדת פורענות חמש מאות. דבמדת פורענות כתיב על רבעים ובמדה טובה כתיב לאלפים · ולא נהירא לי כלל דלמה ליה למיכתב ויקרא ה' הא כתיב ויעבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא. [ג] ועוד נוצר חסד בלא לאלפים אינו מדה דאפי' הרעה הוא נוצר עד רבעים וכל המדות מדות ויתור הם · וכן נהוג לאומרן בכל גלות ישראל שהחזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וחנון וגו' · ולדברי הגאון היה לו לחזן לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ולקהל להתחיל ה' אל רחום וגו' · אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקן שנא' (שמות לד) הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך. א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנא' (ישעיה ו) ושב ורפא לו איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דינו · מיתיבי השב בינתיים מוחלין לו לא שב בינתיים אפי' הביא כל אילי נביות אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד והא בציבור · גזר דין דיחיד לא מיקרע אבל גזר דין דציבור מיקרע · [דף יח] וגזר דין דציבור מי מיקרע והכתיב (ירמיה ד) כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכתוב אחד אומר (שם) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני מאי לאו כאן קודם גזר דין וכאן לאחר גזר דין. לא אידי ואידי לאחר גז"ד ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה. כדאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע. שנאמר (שמואל א ג) לכן נשבעתי לבית עלי אם יכופר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם · אמר אביי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת · ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין · כתוב אחד אומר (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו וכתוב אחד אומר (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו. לא קשיא הא ביחיד והא בציבור · יחיד אימת אר"נ אמר רבה בר אבוה אלו עשרת ימים שבין ר"ה

ליה"כ : ובר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון · מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אימרנא · רשב"ל אומר כמעלות בית חורון : ו מתני' על ששה חדשים שלוחים יוצאים · על ניסן מפני הפסח. על אב מפני התענית · ועל אלול מפני ר"ה. ועל תשרי מפני תקנת המועדות. ועל כסליו מפני חנוכה. ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן : גמ' והא דלא נפקי אתמוז ואטבת מפני התענית משום דאמרי' [ע"ב] יש צרה ושמד יש צרה ואין שמד אין צרה ואין שמד · מאי קאמר יש צרה ושמד אין מתענין רלו אין מתענין פי' לא רלו הציבור. אבל היחיד אין לפרוש מן הציבור כל זמן שלא נמנעו הציבור שלא להתענות :

הגה"ה

*ראוהו ב"ד כגון שראוהו בלילה אין יכולין לקדש בלילה ולמחר נמי אין יכולין לקדש על פי אותה ראיה וגם בדיני ממונות אין יכולין לדון על פי ראיית לילה אלא צריכין להעיד לפני ב"ד אחר · ובעד נעשה דיין יש ג' חלוקים דבעדות החדש או בדיני ממונות עד הרואה נעשה דיין אבל אם העיד אינו נעשה דיין ובדרבנן כגון קיום שטרות אפי' עד מעיד נעשה דיין ובדיני נפשות אפי' עד הרואה אין נעשה דיין וה"ה לענין מכה את חבירו כדמוכח פ' החובל פר"י אך בפרש"י פי' דוקא בדיני נפשות ולא בתבלה · מהרי"ח :

ז איתמר רב הונא ורב חיננא אמרו בטלה מגילת תענית. ריב"ל וריו"ח אמרו לא בטלה. [דף יט ע"ב] והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא [ד] כאן בחנוכה ופורים וכאן בשאר יומי : ועל תשרי מפני המועדות. [דף כא] מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי* : הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

פרק שלישי

א [דף כו] כל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן *א"ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר (יהושע ו) והיה במשוך בקרן היובל כשמעכם את קול השופר · [ע"ב] שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מצדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר [ובתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף וב' חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכין שמצות היום בחצוצרות] : גמ' [דף כז] תניא בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות אין שופר · אריב"ל מאי קרא בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח) לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא :

הגה"ה

*דלא מיקרי שופר אי נמי משום דאין קטיגור נעשה סניגור אי נמי משום דקאי גלדין והוה ליה כשנים ושלשה שופרות ולא דמי להכית שופר בתוך שופר דכיון דזה בסוף זה דעי"י גליד הראשון ניתוסף גליד השני תחילת השני בתכליתו והקול יוצא דרך כולם · מהרי"ח :

*מתני' [דף כו ע"ב] שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות · רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופין וביובל בשל יעלים פשוט. ובתוספתא (פ"ב וכ"ה בירושל' הלכה ה) תני [א] תקון מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי : גמ' א"ר לוי שופר של ר"ה ויה"כ מצוה בכפופים · ולימא הלכה כרבי יהודה אי ‏[ד]אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא אפילו ביובל קמ"ל. וכר' לוי קי"ל כדאמר ר' אבהו לעיל (דף טז.) למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם · ולכאורה נראה דלא פליגי אלא למצוה · אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל · כדקתני רישא כל השופרות כשרין חוץ משל פרה ואם לא מצא של איל יוצא בשל יעל או בשל עזים · ותדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר · ועוד אטו פשוט וכפוף בקרא כתיבי העבירו שופר כתיב ביובל וילפינן ר"ה מיניה · וכיון דכולהו אקרו שופר חוץ משל פרה אמאי לא יצא ועוד דמשמע ‏[ה]מילתייהו דרבנן ור' יהודה מחלוקת בפני עצמה ולא קיימא אפלוגתא דת"ק ור' יוסי · ואת"ל דוקא קאמרי א"כ הויא חדא פלוגתא דלת"ק כל השופרות כשרין בין בר"ה בין ביה"כ [בין בתעניות] חוץ משל פרה ולר' יוסי אף בשל פרה [ב] ולת"ק דר' יהודה ר"ה ויה"כ בשל יעל ותעניות בשל זכרים · ולר' יהודה בר"ה בשל זכרים וביובלות בשל יעלים אלא ודאי [ג] ר' יהודה ורבנן בר פלוגתייהו דוקא למצוה פליגי · וכן כתב הרמב"ן ז"ל ג' מדות בשופרות כל השופרות כשרין בדיעבד בין פשוטין בין כפופין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן · ולכתחילה מצוה בכפופים ובכל הכפופין תוקעין והא דקתני בזכרים זכרים לאו דוקא אלא אכפופין לחוד קפיד · ונקט זכרים לפי שהן כפופין וה"ה לכל הכפופין · וכן ת"ק דנקט של יעל פשוט לאו דוקא דיעל לא מיכתב כתיב ולא מירמז רמיז אלא משום דבעי פשוט נקט של יעל שהוא פשוט וה"ה לכל הפשוטים · והא דאמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל לאו דוקא נקט איל דשאר כפופים נמי שרי לכתחילה · אלא טעמא דמנהגא קא מפרש וה"ק למה תוקעין בשופר של איל ומחזירין עליו למצוה מן המובחר כדי שיזכור לנו עקידת יצחק · הלכך מצוה מן המובחר בשל איל · והתוספות חזרו והקשו דהא ר' לוי דאמר מצוה

הגהת הב"ח א וכן היא המידה הא דתנא דבי ר"י קיימא באדם י"ש : ב עברו עונותיו ראשון ראשון : ג תנא דבי ר"י מעביר לכל סני : ד אי הוה אמר כנ"ל : ה דמשמע דמילתייהו דרבנן וכו' אפלוגתא דת"ק ור' יוסי ואת"ל דוקא · כ"ב כלומר שאם אתה אומר דוקא קא אמרי א"כ כל הני תנאי פליגי בשופר איזה כשר ואיזה פסול דלת"ק כל השופרות כשרים חוץ כו' וד' סברות איכא בחדא פלוגתא מד' תנאי ולא משמע הכי דא"כ הו"ל למיתני כולה פלוגתייהו בחדא בבא אלא ודאי וכו' :

קרבן נתנאל

ור"י איכא למימר דהוי כמו נשיאות פנים אבל לתנא דבי ר"י אינו אלא מעביר ראשון ראשון לפי שמה דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו זהו מדה נכונה שאין בה משוא פנים : [ס] אלא עון ראשון שאדם עושה הקב"ה מעבירו כו'. וזהו כפרש"י. אלא שרש"י דייק הבאים לכף מאזנים וע"ד שפירשנו. אבל רבינו ס"ל שקאי על עונות ראשונים. וכך דר"י ומימרא דר"י בר יהודה אינם ענין א' דהאי דר"י היא ליום הדין הגדול ולהציל הבינונים מגיהנם כדברי בית הלל ואין שם זכר למחילת העון. אבל הא דר"י ב"י בעוה"ז ובתחילת מעשיו של אדם מימי עונשו ואילך שחטא הראשון והשני (או השלישי שאין חילוק בין יחיד לציבור לדעת הראב"ד) שיזדמנו לידו אם עשה מהם תשובה אע"פ שהם מן החמורים שצריכין יסורים וי"ה למרק הראשונים אינם לריכין שהם מחולין לגמרי וכן דעת הראב"ד פ"ג מה' תשובה ולפי' רבינו הא דקאמר ראשון ראשון ה"פ עון ראשון שבעונות ראשונים וכפרש"י : [ע] ורב אלפס כתב מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פי' כו'. סובר דר"י לא קאי אב"ה לפ' מדת רב חסד. אלא הך דר"י שייכא להא דר' בר' יהודה. וכך היא המדה. רלונו הך מדה דקרא הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר. ולפירושו מדוקדק הא דקאמר מעביר ראשון ראשון. על תרי עונות ראשונים. דהרי"ף אזיל לשיטתו · דגרים ביומא ל"ק הא ביחיד הא בציבור. דביחיד פעם ראשון ושני מוחלין לו פעם שלישית אין מוחלין לו : [פ] אם נכשל בחטא כו' ואותו חטא כו'. לאו למימר חטא א' דווקא דהא גם בפעם שנית מוחלין לו אלא ללמדנו שאין הקב"ה מחייבו בתחילה וה"ה לפעם שני' דקרא להכי אתא : [צ] ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו. פי' בר מקמאי. ועי"כ נ"ל כן לפי' הרי"ף דאל"כ מאי איכא בין הנך קמאי להנך בתראי. דאי איכא רובא זכיות הא קי"ל רב חסד מטה כלפי חסד ואי איכא רובא עונות הא אמרת אפי' תלתא קמאי מיחשב בהדייהו. אע"כ נ"ל דאי איכא רובא עונות בר מקמאי. ר"ן : ה"ג וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק הא דתנא דבי רבי ישמעאל קיימא באדם : [ק] ובעתים חוטא בקלות. לא למעוטי חמורות דסוף יומא ודבפרק קמא דשבועות היינו כריתות ומיתות ב"ד אלא למעוטי חמורות דמשמתין כגון פורשין מדרכי לבור ופושעין בגופן. דאי לאו הכי חמורות דליתנהו מפושעים בגופן ועדיין הוא בינוני מאי נידון בהו. מנחם עזריה במאמר חיקור דין חלק א' פ"ח : [ר] ה"ג עברו עונותיו ראשון ראשון. שפירושו בלי הפסק על דרך שאמרו חז"ל קמא קמא בטל : [ש] כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן עונות. לפי' הר"ן שני עונות ראשונים ג"כ נשקלין ומצטרפין. אבל עשרה מאמרות בפרק הנזכר אומר שנשקלין דווקא תמון שלישי ואילך ותנא דבי ר"י לא פליג אדרבה ר"י ברבי יהודה : [ת] מדה ששית. נראה מדבריו שאינו מונה ה' ה' שתי מדות וכ"פ רבינו נסים גאון דהשם הראשון הוא סיפור דברים והכי

קאמר קרא הקב"ה בשמו ה' קרא ה' רחום וחנון. נמלא ורב חסד מדה ששית או כשיטת האר"י ז"ל כמו שיבא בסמוך : ה"ג ופי' תנא דבי רבי ישמעאל מעביר וקי"ל דהא דאמרינן ה"מ כולהו היכא דמיית בלא תשובה : ה"ג אבל מת בתשובה אין מזכירין לו שום מעונותיו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה : [א] וכשיחטא מצרף המחשבה למעשה. ראיתי מי שהקשה מהא דאמרינן בסוף חולין ר' יעקב מעשה חזי. ופריך דלמא מהרהר בע"ז הוה. הא לפי' רבי' אפי' חטא במחשבת ע"ז אין מחשבה מצרף כי אם לאחר שעשה מעשה. ונראה לי דהאי מדת רחמים אף כשחטא בהרהור ע"ז. היינו כשיש יכולת בידו לעבוד ע"ז ומניחה בשביל כבוד השם שאין מצרף המחשבה. והך דר' יעקב איירי כשהרהר מחשבת ע"ז ונאנס מידו שלא יוכל לעבוד דבכה"ג בשאר עבירות אין מחשבה מצרפת כמ"ש מהרש"א בקידושין דף לט ע"ם ובע"ז מצטרפת דהא אי לא נאנס היה עושה מעשה ונכון ועיין בס' ברכת שמואל פ' עקב דף מג ע"ב מ"ש יפה על זה הקושיא ע"ש : [ב] ואחת לאחר שיחטא אם שב. וקשה א"כ היינו מדת ונקה. כדדרשינן ביומא דף פו הא כיצד מנקה הוא לשבים וי"ל דתרי גווני תשובה הם חד מפני יראה וחד מאהבה דלא כאלגאזי שנתקשה בזה שם ביומא : [ג] ועוד נוצר חסד בלא לאלפים אינה מדה כו'. קושיא זו נמי לשיטת האר"י נוריא. שמונה י"ג מכילין דרחמי בשיגגון זה. אל א רחום ב וחנון ג ארך אפים ד ה דתרי מידות הם ארך אף לצדיקים וארך אף לרשעים. ורב חסד ו ואמת ז נוצר חסד לאלפים ח ט נושא עון י ופשע יא וחטאה יב ונקה יג ומצאתי בספר חסידים סי' ר"נ מספר כל הענין בדרך אחר. וזהו רחום א וחנון ב ארך אפים ג ורב חסד ד ואמת ה נוצר חסד לאלפים ו נושא עון ז ופשע ח וחטאה ט ונקה י וסלחת לעונינו יא ולחטאתנו יב ונחלתנו יג ע"כ. וזה מסכים עם הפיוט של אזכרה אלהים ואהמיה. ומדי דברי בו זכור אזכרנו מה שאומרים באותו פזמון לפני קונך תחנתנו הפילי שרוזה זו לא ישרה אצלי שנראה כמתפלל למלאכי. וזהו היסוד חמישי משלש עשרה עיקרים שאין ראוי לעבדם להיותם אמלצים לקרבה אליו אלא אליו בלבד יכונו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו : [ד] כאן בחנוכה ופורים זאי אמרינן דלא בטלה אפי' למנין לפניהם ולאחריהם עיין פ"ב דתענית סי' כד :

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

פרק ג [א] תקון מצוי למצוי. כלומר ר"ה מצוי ואיל נמי מצוי. אבל יובל אינו מצוי ויעל שהיא חיה אינה מצויה. ומייתי הך תוספתא להורות דיעל חיה כמו בפירש רש"י ולאפוקי פי' הערוך דיעל בשבה נקבה דאמו זכר מצוי ונקיבה אינה מצויה וכמו לזה יש קרן לזו יש קרן : [ב] ולת"ק דר"י ר"ה ויו"כ בשל יעל. וה"ל למתני בלישנא דפלוגתא ולמימר ואחרים אומרים שופר של ר"ה של יעל פשוט. הר"ן · [ג] ה"ג ר' יהודה ורבנן בר פלוגתיה. לאפוקי דרבנן דר' יוסי ; ולא

של ר"ה ויה"כ בכפופים היינו משום דיליף ר"ה ויה"כ מהדדי בגזירה שוה דשביעי שביעי כדאמר לקמן (דף לד') בברייתא ובדתנן שוה היובל לר"ה וכו'׳ ואי הוה משום מלוה בעלמא כדקאמר כמה דכייף איניש טפי עדיף האי טעמא שייך דוקא בר"ה שהתקיעה לתפלה ולזכרון [ד] ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח עבדים ולהשמטת קרקעות [ה] ומתוך זה היה נראה דאין יוצא בר"ה אלא בכפוף · וכ"ל דקושיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי ויש לדחות קושיא זו דר' לוי סבר כיון דבגזרה שוה ילפי מהדדי ויש טעמא לומר בר"ה כפופים למצוה מעתה כדי להשוותם יחד [ו] ראוי גם ביה"כ להצריך כפופים למצוה · [ז] ואע"ג דלא שייך ביה האי טעמא דר' יהודה לית ליה הך סברא אלא יליף ג"ש לדברי חובה · אבל בדבר מצוה לא מדמי להו להדדי · והרמב"ם ז"ל (פ"א הל' א') כתב כל השופרות פסולים חוץ מקרן של כבש · והראב"ד כתב על זה שהפריז מדותיו :

ב [דף כ"ז ע"א] מתני' שופר שנסדק ודבקו פסול · דיבק שברי שופרות פסול · [ע"ב] ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר · פרש"י שופר שנסדק ודבקו פסול משום דהו"ל כשני שופרות משמע שר"ל שנסדק ונחלק לשתי חתיכות דאם נשאר מחובר מצד אחד אין זה כ' שופרות · וקשה דא"כ היינו דיבק שברי שופרות · ונראה לפרש דנסדק לצד אחד לאורכו על פני כולו ונתבטל מתורת שופר לפי שאין שם שופר עליו וכל שכן דיבק שברי שופרות [ח] וזו ואין צ"ל זו קתני · אי נמי לא זו אף זו קתני דיותר סופו להפרד כשנסדק מצד אחד אודבקו מצד אחר ממה שעשאו שופר של חתיכות · [ט] וכ"ל דמעיקרא לא קשיא דהאי התם שדבק שבר לשבר לאורך השופר והקול יוצא משבר לשבר ושייך לפוסלו משום שנים ושלשה שופרות · אבל הכא שכל אורך השופר חתיכה א' אין פסולו דומה לדיבק שברי שופרות וסלקא דעתך אמינא [ב] לא מיפסיל · ומה שפרש"י ודבקו בדבק הקשה עליו הרמב"ן ז"ל דה"ל שלא במינו [י] ומאי איריא נסדק אפי' ניקב פסול · ופי' דבקו היינו מעלמו שחממו באור ונפשר ודבק · ולא מיסתבר לי כי א"א שידבק יחד ע"י חימום ולא מיקרי חיבור על ידי דבק שלא במינו אלא דוקא כשניקב וסתם הנקב [כ] בחתיכה אחרת · אבל אם חיבר הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים : ג גמ' ת"ר היה ארוך וקצרו כשר · ליפהו זהב במקום הנחת הפה פסול שלא במקום הנחת הפה כשר · לכאורה נראה לפרש דעובי השופר [ל] מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת הפה ושלא במקום הנחת הפה היינו מבחוץ סמוך להנחת הפה · אבל קשה [מ] דהיינו ליפהו זהב מבחוץ · [נ] ואין לפרש שלא במקום הנחת הפה בעובי הראש האח' לצד הרחב [ס] דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו · ולא מיסתבר למימר דהתם איירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר · וה"ר יונה ז"ל פי' הא דקאמר ליפהו זהב [ג] אם נשתנה הקול פסול היינו מחלי השופר ולמטה [ע] דהיינו משתי אצבעות ולמטה · לפי כשהקול נכנס ברחב השופר אז הוא משמיע קול ודרכו להשתנות מחמת הליפוי · אבל מחליו ולמעלה לצד פיו אין דרכו להשתנות מחמת הליפוי ואפי' אם נשתנה מעט אינו חשוב שינוי לפי שאין לשם עיקר השמעת קול · וקולא גדולה היה זו לומר דאפי' אם נשתנה קולו מחליו ולמעלה כשר · מתוך קושיא זו שהיה קשה לו דהיינו ליפהו זהב מבחוץ דאיכא למימר [פ] דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ליפוי כל דהו שעושה אלא פיו ואיצטריך לאשמועי' דלא תימא [צ] דהוי כמו נתן שופר בתוך שופר · ליפהו זהב מבפנים פסול לפי שאין זה קול שופר · מבחוץ אם נשתנה מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר :

ד גרדו והעמידו על גלדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר · נתן שופר בתוך שופר ותקע

אם קול פנימי שמע יצא · [ק] כגון שהיה פה של פנימי מבוך קצת למעלה חוץ לפה החיצון ולא נכנס קולו בין שני השופרות · אם קול החיצון שמע לא יצא · פי' אף קול החיצון דא"א לשמוע קול חיצון בלא קול פנימי אלא אף קול החיצון קאמר · וטעמא דפסול משום דשופר א' אמר רחמנא ולא ב' שופרות · ויראה דהא דאמרינן אם קול פנימי שמע כשר היינו כשלא נשתנה קולו מחמת ליפוי החיצון · דאי נשתנה קולו נמלא הקול בא מכח ב' שופרות והיינו בכלל אם קול חיצון שמע : הפכו ותקע בו לא יצא · א"ר פפא לא תימא דהפכיה כביתונא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב · מאי טעם כדרב מתנה דא"ר מתנה אמר קרא (ויקרא כה) והעברת שופר דרך העברתו בעינן · י"מ לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא אלא אפי' הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב פסול וי"מ דה"ק לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא דכשר דאנ"פ שהפכו מ"מ הקצר עומד במקומו והרחב עומד במקומו ודרך העברתו הוא אבל אם הרחיב את הקצר וקצר את הרחב אסור דדרך העברתו בעינן וליכא · ירושלמי (הלכה ז) הפכו מהו ונשמעיניה מן הדא גרדו בין מבחוץ בין מבפנים כשר ולא אמרו אלא גרדו אבל הפכו פסול מה ביניהם זה ביטל חללו וזה לא ביטל חללו וזה כלישנא קמא דהפכיה כי כיתונא פסול · ירושלמי ותוקע מן הקצר שנא' (תהלים קיח) מן המצר קראתי יה : דבק שברי שופרות · ת"ר הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ואפי' היה בו שיעור שופר מתחילה דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות :

ה ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול ואם לאו כשר וכו' · ת"ר ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול · ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול · במינו כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו · מכלל דבשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול · איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שלא נשתייר רובו מכלל דבמינו אע"פ שלא נשתייר רובו כשר · הא דתנן במתני' ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול י"מ אם מעכב התקיעה קודם שסתמו וכשסתמו חזר הקול לכמות שהיה [ד]משום דגרס' בירושלמי (הל' ו) דאם היה מעכב את התקיעה וסתמו פסול · וטעמו דפסול משום כיון דסתימה זו מסייעת לקול · משום שופר אחד אמר רחמנא ולא שיסייע שום דבר אחר לקול השופר · כמו ליפהו זהב דאם נשתנה קולו פסול ואם לא היה מעכב התקיעה שלא נשתנה הקול מחמת הנקב הרי קולו כמו שהיה ואין דבר אחר מסייעו כשר ועוד גרסינן בירושלמי (שם) רבי יוסי בר זימנא בשם רבי זירא והוא שסתמו אבל לא סתמו כשר שכל הקולות כשרין בשופר · ולאחר סתימה גריעה טפי משום דסתימה מסייע לקול כדפרישית [ר] ולפי זה אם לאחר הסתימה מעכב התקיעה כשר [ש] דלא נשתנה קולו מחמת ד"א (אתמהה) והשתא הא דא"ר נתן במינו כשר שלא במינו פסול ע"כ אהיה מעכב התקיעה קאי · דהא קאמר עלה ר' יוחנן והוא שנשתייר רובו והוא שנפחת רובו [ת] וא"א לנקב גדול כזה שלא יעכב התקיעה ואפ"ה מכשר ר' נתן במינו ומתני' דפסלה בסתמא דמשמע אפי' במינו אתיא כרבנן [א] אי נמי כר' נתן והוא שנפחת רובו *ומיהו לאידך לישנא דקאמר שלא במינו פסול כשנפחת רובו דמשמע אבל במינו אע"פ שנפחת רובו כשר · ורבנן פסלי אפילו במינו היכא דנפחת רובו אבל נשתייר רובו מודו דכשר · דהא מוקי פלוגתייהו בנפחת רובו · קשה דמתני' כמאן דהא נפחת מיעוטו כשר בין לרבנן בין לרבי נתן ואע"פ שלא נפחת אלא מיעוטו א"א שלא יעכב הנקב התקיעה בעוד שלא נסתם ואפ"ה מכשרי הלכך צריך לפרש דמעכב התקיעה לאחר שסתמו קאמר · דכיון דהסתימה מעכבת את התקיעה הוי כמו שופר ודבר אחר [ב] כי נשתנה הקול מחמת הסתימה ודמי לליפהו זהב · אבל [ה]עיכוב הקול

הגהות הב"ח א ודבקו ממה שעשאו כצ"ל ותי' מצד אחר נמחק : ב נ"ל דלא מיפסיל : ג ליפהו זהב מבחוץ אם נשתנה : ד לכמות שהיה פסול משום · ה אבל על עיכוב :

קרבן נתנאל

[ד] ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח . וליכא למימר אעפ"כ אתיא ג"ש דשביעי שביעי ומשוו אהדדי. משום דג"ש לא גמיר אלא מלתא דכתיבא בקרא אבל מלתא דלא כתיבא בקרא ואינה אלא למצוה לא : [ה] ומתוך זה היה נראה דאין יוצא בר"ה אלא בכפוף · דלעיכובא פליגי . ור' לוי דאמר מצוה . מצוה מן התורה קאמר . וזה שהקשו אמו פשוט וכפוף כתיב בקרא יש לדחות דהיה להם בקבלה וכמ"ש בעל המזכתי ע"ש . וקושיא ג' יש לתרץ . דלאו חדא פלוגתא היא דפלוגתא דת"ק ור"י פליגי במין השופר ואמר ת"ק כל מין שופר כשר חוץ מפרה לר"י כדאית ליה בכפוף ולרבנן כדאית להו בפשוט . ור"י ורבנן פליגי בצורת השופר אי כפוף אי פשוט ולא שייכי אהדדי הני תרתי פלוגתא : [ו] ראוי גם ביה"כ להצריך כפופים למצוה . דתקנו רבנן כעין דאורייתא : [ז] ואע"ג דלא שייך ביה האי טעמא . אלא משום דס"ל ללוי כרבנן דרבי יהודה דלא ס"ל הך סברא דלסימן חירות בעינן ביובל פשוטין אלא אי בעי בפשוט אי בכפופין דדוקא רבי יהודה בעי פשוטין בי"כ דאזיל לטעמיה בפ"ק דף ט' יובל היא אם לא שילח עבדים לאו יובל היא מ"ה בעינן פשוטין להורות על דרור שמעכב אבל רבנן ס"ל כר' יוסי דהתם אפי' לא שילח עבדים ואינו מעכב אלא תקיעת שופר מ"ה שמכו נמי שתהא התקיעה כמו בר"ה להורות דהתקיעה עיקר כמו בר"ה אלא דבהא פליגי רבנן דר"י ס"ל דבר"ה כמה דפשיט טפי עדיף מ"ה בי"כ נמי בעינן פשוטין . ור' לוי סבר בהא כר"י דכמה דכייף עדיף א"כ בי"כ נמי בעינן כפופין . ולפי הנחה זו ע"כ צריכין לומר דרבינו לא היה בגרסתו ובי"כ כמה דפשיט אינש טפי מעלי דהא לרבנן ע"כ צ"ל דלא ס"ל הך טעמא א"כ לא היה מלהכיח הש"ס לפרש טעמא דרבנן בי"כ . ומדלא מפרש משמע בי"כ שויס ר"י ורבנן בהך סברא דבי"כ כמה דפשיט טפי עדיף . אלא ע"כ דהתלמודא אינו מפרש כ"א פלוגתא בר"ה לחוד וכן הוכחתי מן הש"ס ורש"י ותוספות שלא היה בגירסתם · מן הש"ס דהא לא בעי לפרש כי אם במאי קמיפלגי ת"ק ור"י ואינהו לא פליגי אלא בר"ה אבל בי"כ ותעניות לא פליגי לא צריך לפרש טעם די"כ בדר"י יותר מת"ק . ומן הרש"י שפי' הלכך בר"ה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין ויובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטים מלשון זה משמע כאילו הוא נותן טעם זה לי"כ מעלמו ולא שהיה לפניו בגמ' · ועוד בד"ה כמה דפשיט וכו' די"כ נמי משום דשוויה בג"ש . ולגירסא זו י"כ כמה דפשיט אינש טפי מעלי דברי רש"י הם למותר . ואם תקשי לך עדיין ה"ל לרש"י לפרש לרבנן משום דיובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטים כמו שפרש"י לעיל אליבא דר"י י"ל דע"כ רבנן לא ס"ל הך סברא דאל"כ למה ליה להתלמודא לומר דרבנן ס"ל דבר"ה כמה דפשיט טפי מעלי היפך סברת ר' יהודה . ה"ל למימר דהיינו טעמא דרבנן דבי"כ משום דרור בעינן פשוטין ור"ה יליף בג"ש להצריך פשוטין דגבי ר"ה לא אמרי' כמה דכייף טפי מעלי אך אי בעי כפוף אי בעי פשוט ומכח ג"ש נילף דבעי פשוטין אע"כ רבנן לא ס"ל סברא זו דמשום דרור להצריך פשוטין. וכ"ת באמת למה לא מפרש הש"ס הכי לרבנן משום דילפי ר"ה מי"כ וס"ל לרבנן הך סברא דמשום דרור בעינן פשוטין בי"כ י"ל מדאמרי רבנן במתני' שוה יובל לר"ה לתקיעה ואי ס"ל לרבנן דר"ה ילפי מתקיעת י"כ איפכא הל"ל שוה ר"ה ליובל לתקיעה וק"ל . וכיון שכן מוכח דלת"ק לית ליה הך סברא דביובל כמה דפשיט טפי עדיף א"כ אי גרסינן בדר"י י"כ כמה דפשיט טפי מעלי . א"כ ה"ל לתלמודא נמי לפרש טעמא דת"ק בי"כ אלא ש"מ דהתלמודא לא נחית לפ' טעמא כי אם בר"ה לחוד . ומן התוס' ד"ה ר' יהודה כו' עד אבל יובל דלשילוח עבדים ושדות החוזרות לבעלים אין לחוש אלא שיהא שם שופר עליו ע"כ . והקשה מהרש"א דהא קאמר טעמא בגמרא לר"י ובי"כ כמה דפשיט טפי מעלי . א"כ נראה דלא היה גירסא שלהם בטעמא דר"י בי"כ וא"כ ר"י ורבנן פליגי בהך סברא אי אמרי' בי"כ כמה דפשיט דרבנן ס"ל לא איכפת אי בפשוט אי בכפוף וכדפירשתי לעיל בפרש"י : [ח] וזו ואצ"ל זו . וביבמות דף ל' · תד"ה דתביבה [כו'] דחק לומר כן ולא אמר זו ואצ"ל זו קתני לפי סברא שלימה דלא צריכה היא ע"ש והיה לרבינו לתרץ כמו דמתרץ הש"ס שם וי"ל בדוחק : [ט] וכ"ל דמעיקרא לא קשיא . אינו בא אלא ליישב פרש"י אבל לא להלכה דלפ"ז אפי' נסדק כולו מצד אחד כשר . ורבינו בסמוך בסי' י"ג פוסל בנסדק כולו אם לא שנשתייר כל שהוא ע"ש : [י] ומאי איריא נסדק אפילו ניקב פסול . לפי מה דמסיק רבינו בסמוך סי' י"ב דאין פסול בניקב וסתמו אלא היכא דלאחר סתימה מעכב התקיעה לא קשה מידי דלהכי תני נסדק אפילו אין מעכב התקיעה מ"מ פסול . אלא שרבינו כתב לתרץ קושית הרמב"ן לשיטת רש"י שהוא עצמו פי' ניקב וסתמו פוסל בשאינו מינו אפילו בשאינו מעכב התקיעה : [כ] בחתיכה אחרת . אורחא דמלתא קאמר וה"ה אם סתם הנקב בדבק ועיקר הטעם כיון דהסבר הוא מינכר : [ל] מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת הפה . ביאור דבריו שסיבב כמו טבעת זהב מבחוץ בראש הקצר של שופר כמו חשוק שבשופר

והזהב שויס כשמניח עליו הפה ושלא במקום הנחת הפה היינו מבחוץ מאז והלאה סמוך להנחת הפה ומדוקדק בזה הלשון סמוך להנחת הפה . והוזלני דא"כ במקום הנחת הפה מאיזה הטעם אתה פוסל אי משום דהוי שופר בתוך שופר פשיטא דמשום ליפוי כל דהו לא מקרי שופר בתוך שופר וע"כ צ"ע לפי שהתוקע מכניס קלתו בפיו ושפתו מכסה עליו ונמלא הזהב חולץ בין שפתו לשופר והוא דברי הים מפרשים שהביא הטור בסי' תקפ"ו. א"כ ה"ל לרבינו ללמוד מכאן שאם הרחיק שופר מפיו ונפח בו ותקע בו פסול כיון שאין השופר נוגע בפיו כמו שהביא הטור שם . והב"י פי' דעת רבינו שהוסיף זהב על מקום הקצר וזהו מקרי במקום הנחת הפה וזהו ג"כ דעת הטור ע"ש באריכות . והשיגו עליו דא"כ ה"ל להטור לכתוב לפהו זהב על עובי השופר בצד הקצר כמו באידך בבא נתן זהב על עובי שופר בצד הרחב והפי' המחוור שליפה זהב בעוביו לצד הפנימי במקום שמניח עליו הצד הפה והטעם כיון דלשם עיקר התקיעה ה"ל כאילו תקע בשופר של זהב וכ"כ בשם מהרש"ל אותו מקום שראוי לתקוע בו יהיה שם שופר עליו ולא הגולרות וכשמסובב מקום הנחת הפה בזהב שם הגולרות עליו . ושלא במקום הנחת הפה היינו שליפה זהב מבחוץ וקרי ליה סמוך להנחת הפה היינו סמוך למקום הנחת הלל הפה : [מ] דהיינו לפהו זהב מבחוץ . ולא ה"ל למפסק בסתמא שלא במקום הנחת פה כשר אלא ה"ל לחלק אם נשתנה הקול פסול : [נ] ואין לפרש שלא במקום הנחת הפה בעובי הראש הא' לצד הרחב. ובמקום הנחת הפה היינו שהוסיף בעובי הראש הקצר ומ"ה פסול אפי' לא נשתנה קולו : [ס] דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול . וא"כ פשיטא במקום הנחת ספה פסול ושלא במקום הנחת הפה אמאי כשר . ולזה כיון מהרש"ל הביא הב"ח וז"ל וב"י האריך בכדי דאמר שלפי הטעם הראשון משום מוסיף וטעות הוא עיין באסר"י עכ"ל . דאי בהנחת הפה איירי בהוסיף שלא בהנחת הפה נמי איירי בהוסיף לצד הרחב וזה א"א לפרש : [ע] דהיינו משתי אצבעות . דשיעור השופר הוא ארבע אצבעות היינו טפח כמוך סי' ו' : [פ] דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ליפוי כל דהו . פי' דאין משתנה קולו בשום פעם . ודלא כב"י שכתב דמשתמא אין דרכו להשתנות אבל אה"נ שאם נשתנה קולו אע"פ שהליפוי אינו אלא כל דהו ואינו אלא אצל פיו ע"כ . דא"כ ה"ל לרבינו למימר דאצטריך לאשמועינן שסמכינן על הרוב שאינו משתנה קולו ולא חיישינן לומר שלפעמים משתנה קולו וידעתי מה שהכריח להרב ב"י מדכייל הטור שלא במקום הנחת הפה בליפוי זהב מבחוץ וז"ל שלא במקום הנחת ספה בכל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב אם נשתנה קולו מחמת הליפוי פסול ואם לאו כשר ע"כ משמע דבליפוי מועט נמי יוכל להיות שנשתנה קולו . וליתא אלא שזהו באמת התלוקה השנית ואם לאו כשר כלומר אם הליפוי מועטת וכיון דכל דהו אינו משתנה קולו וכשר : [צ] דהוי כמו נתן שופר בתוך שופר . כיון דהליפוי והשופר בתחלת מקום הקצר שויס הם : [ק] כגון שהיה פה של פנימי . היינו מקום הקצר : ירושלמי ותוקע מן הקצר . לא ידעתי מקומה : [ר] ולפי זה אם לאחר הסתימה מעכב התקיעה כשר דלא נשתנה קולו מחמת דבר אחר . אע"ג דא"א שיעכב לאחר הסתימה כמו שהיה מעכב קודם הסתימה כמו שיבא סברא זו בסמוך וא"כ היה מן הדין שיהיה פסול משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שיסייע שום ד"א לקול השופר . י"ל כיון דהסתימה עיקר כדי להחזיר השופר לקולו הראשון ואינו מועיל הוי הסתימה כמו שאינו דהא בלא סתימה זו נמי כשר דהא כל הקולות כשרים בשופר . אלא שהוא סותם ליפות הקול כמו בתחילה וכיון שאינו עולה בידו לאו סתימה מקרי : [ש] דלא נשתנה קולו מחמת דבר אחר . דהא לא חזר לקולו שהיה לו קודם שניקב : [ת] וא"א לנקב גדול כזה שלא יעכב התקיעה . אפי' בנשתייר רובו מ"מ נפחת מיעוטו וא"א שלא יעכב התקיעה בעוד שלא נסתם כדבסמוך : [א] א"נ כר' נתן והוא שנפחת רובו . ובמינו איירי מתני' . ויש כאן מקום תמיה דא"כ אמאי קתני במתני' אם מעכב את התקיעה דמשמע אפי' נפחת מיעוטו כמ"ש דא"א לנקב גדול כזה שלא יהיה מעכב את התקיעה אלא הכי ה"ל למיתני אם נפחת רובו פסול ואם לאו כשר . וע"ק היכי קתני ואם לאו כשר אף שאינו מעכב את התקיעה כמלאו תוקעין בשופר שרובה נחושת או זפת ועיין מ"ש בזה ס"ק זה . לכן מגיה המהרש"א וכן צריך להיות א"נ כר' נתן ובשלא במינו וכן הוא בתום' . וכ"ל עוד שצ"ל כר' נתן ושלא במינו והוא שלא נפחת רובו . דאי נפחת רובו אפי' במינו פסול ללישנא קמא : [ב] כי נשתנה הקול מחמת הסתימה ודמי לליפהו זהב . הקשה הרא"ש לא שמעתי טעם נכון שלא אין קול הסתימה כלל כיון דחזר למה שהיה קודם הסתימה והיה כשר ועיין שם שדחק הרבה בזה . וי"ל אע"פ שנסתם ועדיין מעכב את התקיעה א"א לנמלם שיהיה מעכב כ"כ כמו שהיה קודם הסתימה וגמלא דהוי שופר וד"א שהכי

אין

דקודם הסתימה לא חיישינן [ג] דכיון שעתה חוזר לכמות שהיה אין זה נקרא שופר וד"א · ומתני' כרבנן דפסלי אפי' במינו דהתם סתמא קתני · והכי קתני בתוספתא (פ"ב) במילתייהו דרבנן בין במינו בין שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר · ומייתי לה נמי בירושלמי (הל' ו) ואפ"ה דחיק לאוקמי מתני' אף כר' נתן ומוקי לה כשסתמו בשאינו מינו מ"מ טפי אתיא כרבנן והכי מוכח לשון הירושלמי שופר שנסדק ודבק פסול · למי נצרכה לר' נתן כלומר לרבנן פשיטא דבק שברי שופרות עד הא רבי נתן כלומר אף היא נצרכה לר' נתן ניקב וסתמו רבי חייא בשם רבי יוחנן כר' נתן אתיא · [א]ומפ' נמוס דאפשר לאוקמי בשאינו מינו וכ"ש כרבנן אתיא טפי · כיון דקתני ניקב בסתם משמע אף במינו שכן דרך לסתום השופרות במינן והא דקאמר בירושלמי אם היה מעכב התקיעה וסתמו · צריך לפרש אם היה מעכב לאחר שסתמו · [ד] ואפי' אי פליגא גמרא דידן אירושלמי [ה] גמרא דידן עיקר · הלכך שופר שניקב וסתמו במינו וחזר קולו לכמות שהיה תחלה דברי הכל כשר ואם לא חזר קולו כבתחלה פלוגתא דר' נתן ורבנן . ולכאורה היה נראה דהלכה כרבנן דמתני' לפי פשטא אתיא כרבנן אבל ר"ח פסק כר' נתן מדמפרש ר' יוחנן מילתיה אלמא כוותיה ס"ל · ולאו ראיה גמורה היא דמתוך דברי ר' יוחנן אנו למידין דרבנן נמי פסלי במינו אפי' נשתייר רובו מדקאמר ר' יוחנן דר' נתן לא מכשיר אלא נשתייר רובו מכלל דרבנן פסלי אפי' נשתייר רובו · אבל אם היה ר' יוחנן אומר דבריו על מילתייהו דרבנן דאמרי במינו פסול דאיירי אפי' בנשתייר רובו לא הוה ידעינן מיניה מילתיה דרבי נתן דהוה מלינן למימר דרבנן פסלי בכל ענין ור' נתן מכשיר בכל ענין אפי' לא נשתייר רובו משום הכי ניחא ליה לר' יוחנן למימר למילתיה על דברי ר' נתן דמשמע מינה גם דברי חכמים אע"ג דלא ס"ל כר' נתן · מיהו דבריו דברי קבלה · ובהני תרי לישני דר' יוחנן ה"ג ורב אלפס ז"ל פסקו כלישנא קמא דר' יוחנן · [ו] וכן פסק ר"י בכל מקום דבכל תרי לישני של תורה הלך אחר המחמיר · וריב"א כתב דבכל דוכתא הלכה כלישנא קמא שהוא דברי המרובין · אבל היכא דאמרי היינו י"א והן מועטין · ור"י גיאות ז"ל כתב דכל היכא דאיכא תרי לישני הלכתא כלישנא בתרא דבעל הגמרא ראה דברי מי שישרו בעיניו וסידרן באחרונה לקבוע הלכה כההיא לישנא · [ז] ומיהו נראה דהכא לא דמיא לתרי לישני דעלמא משום דאורחא למימר ארישא תחילה ובתר הכי איכא דמתני לה אסיפא . הלכך ליכא למיקם עלה הי מנייהו דאחריתי [ח] וצריכין למיעבד לחומרא · הלכך במינו כשר אפי' לא חזר לקולו כבתחילה והוא שנשתייר רובו · שלא במינו אם לא חזר קולו כבתחילה פסול אפילו אם נשתייר רובו · ובלא סתימה נמי אפילו נשתנה קולו כשר כדאיתא בירושלמי (שם) · [ב]וטעמא דר' נתן סתמו שלא במינו ונשתנה קולו הוי שופר ודבר אחר כי שינוי הקול בא מחמת דבר אחר שאינו ממין השופר · אבל מינו אפי' נשתנה קולו אין ד"א גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרין בשופר · ומהאי טעמא נמי בלא סתימה אף מעכב כשר דאין כאן שינוי מחמת ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתומו פסול דשופר וד"א קרינן ביה [ט] כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה · זו היא שיטת התוס' על פי הירושלמי דר' נתן אמעכב התקיעה קאי ולקולא · [י] וראיתי גדולים שפירשו דר' נתן אואם לאו כשר קאי ולחומרא ופוסל שלא במינו אפי' אינו מעכב את התקיעה [כ] ואינו עיקר :

ו ת"ר נסדק לאורכו פסול · לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו · משום דלאורכו לא מיפסל אלא א"כ נסדק על פני כולו מראשו ועד סופו [ל] והיינו נסדק ודבקו דמתניתין דאיירי נמי לכל אורכו · ואשמעי' ברייתא [מ] דאע"ג דנקב המעכב את התקיעה כשר כל זמן שלא סתמו [נ] ונסדק כולו לאורכו פסול · ויש מפרשים דלהכי לא תני גבי ארכו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר משום דבכל דהו מיפסיל לפי שמחמת הרוח וחוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו וכל זמן שלא נסדק כולו אם דבקו כשר · ופי' זה עיקר : לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר דחשבינן מן הסדק ולמטה כאילו ניטל ואפי' מעכב התקיעה כשר ואם לאו פסול · ויראה דמיירי בנסדק רוב רחבו [ס] אבל מיעוט הוה ליה כנקב בעלמא וכשר · וכמה שיעור תקיעה פי' רבן שמעון בן גמליאל כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן והיינו טפח .

כדאמרי' בפרק המפלת (דף כו·) דשיעור שופר טפח ונקט האי לישנא הכא כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן לפרש הטעם למה נתנו בו שיעור טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע :

ז היה קולו דק או עבה או צרוד כשר שכל הקולות כשרין בשופר · שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ :

ח מתני' התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא · ואם קול הברה שמע לא יצא : גמ' אמר רב [א]יהודה לא שנו אלא אותם שעמדו על שפת הבור אבל אותם העומדים בבור יצאו · פרש"י שכן שומעין קול השופר לעולם . משמע מתוך פירושו אותן העומדים על שפת הבור פעמים שומעין קול שופר ופעמים שומעין קול הברה · וכן משמע לישנא דרב יהודה לא שנו דמתניתין מיפלגא בין שמע קול שופר ובין שמע קול הברה אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעין קול שופר · ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה שמע אם תלוי בהבחנת אדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו · ולא מיסתבר שיהא תלוי בהבחנת האדם [ע] דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה · ואם תלוי בעומק הבור או בקירובו על שפת הבור ובריחוקו [פ] כל זה צריך שיעור · על כן נראה לי אע"ג דרב יהודה אמר לא שנו אין בא כ"א לפרש המשנה והכי פירושו לא שנו אם קול הברה שמע אלא לאותם העומדים על שפת הבור שהקול מתבלבל בבור קודם שיצא לחוץ ולעולם אינן שומעין אלא קול הברה · אבל לאותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעים ויצאו · אמר [ב]רבה [דף כח] שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא ומסיק בתוקע ועולה לנפשיה · [צ] ואשמעינן דלא חיישינן זימנין דמפיק לרישיה ואכתי שופר בבור וקמערבב קול קמ"ל · אבל אחר ששמע מקצת תקיעה בבור ועלה ושמע סופה על שפת הבור או תחלתה בחוץ וסופה בפנים לא יצא שהשומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה לא יצא · וכן אם שמע מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת אחר שעלה עמוד השחר לא יצא :

ט אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע בו ואם תקע בו יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו · והא דאמרינן בפרק כיסוי הדם (דף פט·) לא יצא ומפרש טעמא התם משום כתותי מיכתת שיעוריה · התם מיירי בע"ז של ישראל דאין לה בטול עולמית וכיון שאין לה בטול כתותי מיכתת שיעוריה וכ ה"ג איכא בפרק לולב הגזול (דף לא:) ההא דאמר רבא לולב של ע"ז אם נטל יצא · ופריך ממתני' לולב של אשירה פסול ומשני מתניתין באשירה דמשה והכא מיירי בע"ז של נכרי כיון דראויה להתבטל לא מיכתת · ואם תאמר ע"ז של נכרי נמי [ק] מכי אגבהה נעשית ע"ז של ישראל כדאמרי' בפ' כל הצלמים (דף מב·) גזירה דלמא מגבה להו והדר מבטל · ויש לומר במגביה על מנת שלא לקנותה והיא דלולב בי"ט שני שיוצא בשאול וגזול וכן בשופר אם תקע בשופר גזול יצא · והכי איתא בירושלמי (סוכה פרק ג' הלכה א') מה בין לולב לשופר אמר רב אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם [ר] משלכם [ש] ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ :

י [ת] אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה · והמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה [א]המודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה** :

הגה"ה

*בפרק ב' דנדרים (דף טז:) משיק רבא דאם אמר הנאת סוכה עלי שרי בין בלשון שבועה בין בלשון נדר דמצות לאו ליהנות ניתנו · אבל אמר ישיבת סוכה עלי קונם או אפי' אמר קונם שלא אשב בסוכה אסור לישב בסוכה של מצוה דהאיזה לשון שיאמר קונם מידי דמיתסר תפלא עלי' לכך אסור דאין הסוכה משועבדת לו אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה או אפי' אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה הכל חייב אוסר עצמו מן תפלא וכיון שהוא משועבד לה לא מצי אסר עליה · ונראה דה"ה גבי שופר דאי אמר תקיעת שופר עלי קונם אסור לתקוע אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלא סוכה יש הנאה בישיבה אבל שופר אי לאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מתכוין לשיר · פר"י מהרי"ת :

**אבל לא בימות החמה דאיכא הנאת הגוף פרש"י · מהרי"ת :

יא [ע"ב] [ג]היה עובר אחורי בהכנ"ס או שהיה ביתו סמוך לבהכנ"ס ושמע קול שופר או קול

הגהות הב"ח א כר' נתן אתיא פירוש משום דאפשר : ב כדאיתא בירושלמי לטעמא דר"נ דאם סתמו כו' : ג תנן היה עובר כו' ·

קרבן נתנאל

אין קול זה כמו שהיה שלם ולא כשהיה נקוב . ומן הדין היה כשר דהא הסתימה כמאן דליתא דמי דבלא הסתימה היה כשר לתקוע בו ועדיין שם שופר עליו דהא בנשתייר רובו עסקינן . אלא משום דעכ"פ נשתנה הקול גזרינן דלמא אתיא לאכשורי בצפוי זהב ונשתנה הקול וזהו שדייק רבינו ודמי לצפהו זהב . כך תי' ב"י בביאור דבריו : [ג] דכיון דעתה חוזר לכמות שהיה . פירוש קודם הנקיבה וזה אין מכחיש הטבע שאדם יוכל לנמצא להחזיר הקול כבתחילה כמו שהיה קודם הנקיבה כיון שסילק המניעה ממילא חוזר לקולו כבתחילה . ודלא כמ"ז בסי' תקפ"ו ס"ק י' ותימה מ"מ אמאי כשר כיון דקודם הסתימה היה מעכב ועכשיו חזר לקולו והוי שופר וד"א כמו שציפהו זהב מבחוץ דפסול . וי"ל דכיון דבלא הסתימה כשר לתקוע בו והאי סתימה כמאן דליתא אלא בנשתנה קולו גזרינן משום ציפוי זהב אבל בלא נשתנה קולו בציפוי זהב נמי כשר . ועוד מזה ומזה נראה לי מלתא בטעמיה בכל זה . אם עדיין קולו פגום לאחר הסתימה מסתמא אינה מהודקת יפה מ"ה עדיין קולו פגום שמקצת הקול יוצא דרך שם ואותו סתימה מצטרפת לפסול ולא להכשיר דלעמוד ולינצל משם קאי מאחר שאינה מהודקת יפה וזהו הטעם כמו כן בצפוי זהב אם נשתנה קולו מסתמא יפול הציפוי משם ואינו בטל לגבי שופר . משא"כ אם חזר קולו כמו שהיה קודם נקיבה לא מקרי שופר וד"א דבטל הסתימה לגבי שופר. כמו בציפוי זהב אם לא נשתנה קולו בטל הציפוי לגבי שופר ולקחתי קצת סברא מס' בעל המלחמות . ונכון : [ד] ואפילו אי פליגי אגמרא דידן . בהא דרבנן פסלי אם מעכב התקיעה קודם הסתימה מ"מ בפי' מתני' דקתני אם מעכב את התקיעה פסול . פי' אם מעכב התקיעה לאחר הסתימה ומ"ה מוקי לה בירושלמי כר' נתן ולא כרבנן דאי רבנן מאי איריא דקתני אם מעכב התקיעה לאחר הסתימה אפי' אם מעכב התקיעה קודם הסתימה לרבנן נמי פסול אלא ש"מ ר' נתן היא דס"ל במינו כשר אם היה מעכב קודם התקיעה ובתוספתא דקתני אם מעכב התקיעה . היינו נמי במעכב קודם הסתימה איירי · וזה נראה לי התבך כוונת תוס' ד"ה ניקב כו' ולכך נראה לי וודאי לפרש כו' ובירושלמי תני כו' ואפ"ה קאמרינן בירושלמי דמתני' ר' נתן היא . כלומר מדקא מוקי לה דווקא כר' נתן ש"מ דהמתני' איירי במעכב התקיעה לאחר הסתימה דאי רבנן אפי' קודם הסתימה נמי ודלא כפי' מהרש"א שרוצה לפרש ע"פ תי' רבינו דאף ר"נ קאמר כי אין זה מהמשך התוס' גם לפי דבריו ה"ל לפרש כן דמעכב התקיעה וסתמו בירושלמי דלאחר הסתימה מיירי וק"ל : [ה] גמרא דידן עיקר דאהמעכב קודם הסתימה לא חיישינן · [ו] וכן פסק ר"י בכ"מ דבכל תרי לישני . נ"ל דל"ל וכן פסק ר"ת וכ"כ רבינו בפ"ק דע"ז סי' ב' וכ"ה בתוס' שם : [ז] ומיהו נראה דהכא לא דמיא לתרי לישני דעלמא . ועי' בפ' שבועת הדיינין דף מא ד"ה מאן : [ח] וצריכין למעבד לחומרא . בהנהו תרי לישני . אבל בפלוגתא דרבנן ורבי נתן קי"ל כר"נ לקולא דר"א פסק כוותיה וכל דבריו דברי קבלה : [ט] כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה . והמ"ז בסי' תקפ"ו ס"ק י' כתב שם ז"ל אינו מעכב ולענ"ד כיון שהוא מינו אינו נקרא כלל ד"א ולא דמי לציפוי זהב וכ"כ הרא"ש בהדיא וז"ל אבל מינו אפילו נשתנה קולו אין ד"א גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרים עכ"ל . ופלא בעיני היך נעלם ממנו דברי רבינו פה דאפילו בשאינו מינו אם הקול כמו שהיה קודם נקיבה אע"ג דקודם הסתימה היה מעכב התקיעה כשר . ויותר תמהה הלא פסק שם בס"ע וכן יש להכשיר בסתמו שלא במינו אם נשתייר רובו וחזר קולו לכמות שהיה בתחלה קודם שניקב והוא דעת הרא"ש שסומך עליו בשעת הדחק : [י] וראיתי גדולים שפירשו דר' נתן אואם לאו כשר קאי . הגדולים המה רש"י ורמב"ן במלחמות : [כ] ואינו עיקר . דהא בתוספתא קתני בהדיא בין במינו בין שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול . אמנם הרמב"ן הרבה להשיב על דברי המאור שס"ל כשיטת רבינו . אי ר' נתן ליתני במינו כשר לאשמועינן כח דהתירא . ולק"מ דהתנא קתני מלתיה אליבא דכ"ע ולרבנן פסול במינו . ותו הקשה דסתמא דמתני' במינו משמע כרישא דדבק שברי שופרות . גם זה אינו דזהו לשיטתו שדבקו מעצמו ע"י אור אבל רבינו כבר כתב לעיל סי' ס' כדעת רש"י דבדבק ממש קאמר ואיירי רישא נמי בשדיבק בשאינו מינו ותו הקשה וז"ל ותמה על עצמך לדברי בעל המאור שלא במינו פסול דר"נ והוא שמעכב את התקיעה ונלמנה כהרא דר"י והוא שנפחת רובו הא. נפ"ת רובו ואינו מעכב את התקיעה כשר כמלאו תוקעין בשופר ברובו של נחשת או של זפת . ולק"מ דהם נפחת רובו א"א להיות שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה כיון דרוב השופר נפחת ורובו לאו מכח קול שופר הוא : [ל] והיינו נסדק ודבקו דמתני' . עיין לעיל סי' ב' : [מ] דאע"ג דנקב המעכב את התקיעה כשר כל זמן שלא סתמו . ואפי' לא נשתייר שיעור התקיעה כ"כ האחרונים וכן משמע בדברי רבינו פה : [נ] ה"נ בנסדק כולו לאורכו פסול . והיינו טעמא דבנקב יש מקום להרוח לצאת משא"כ בנסדק מבדיק הסדק יותר : [ס] אבל מיעוט ה"ל כנקב בעלמא וכשר . מהכא נמי משמע דבנקב אפילו לא שייר שיעור תקיעה כשר לתקוע בו : [ע] דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים כו' . מאחר דאין תלוי בעומק או בהרחקות מהבור וגי' ב"י דמה נשתנה וה"פ מה נשתנה תקיעת הבור ה"ל לחלק אם שמע תקיעות חוץ לבית הכנסת ואם קול הברה שמע לא יצא : [פ] כל זה צריך שיעור . והרב ב"י סי' תקפ"ז כתב על דעת רש"י שכן פסק הרמב"ם וכן עיקר וכן פסק בש"ע וזה שהקשה רבינו לא ידעתי כו' לק"מ שכל אדם יכול להבחין אם קול שמועע הוא קול שופר או אם הוא קול ההברה ושיבת שומעו קול שופר או קול ההברה נמשך מעומק הבור ומהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו . ושיעור דבר זה שוא תלוי בהבחנת האדם אם קול שופר שמע או קול ההברה ע"כ . איברא יש להקשות לפירושם הא דקאמר (דף כח) אמר רבה שמע מקצת תקיעה בבור כו' ופריך מאי למימרא ומשני מהו דתימא זימנין דמפיק רישא ואכתי שופר בבור וקא מערבב קלא קמ"ל . ש"מ דהמשכת קול ההברה אינו נמשך בריחוק על שפת הבור דהא אין קירוב לבור יותר מזה שהשופר בתוך הבור ורא.שו חוץ לבור ומ"מ קא מערבב קלא . אא"כ מצאתי קושיא זו בס"ז וע"ש. ולי נראה ליישב דהם לא פירשו כפי הבנה הפשוטה מהו דתימא זימנין כו' וה"א דנגזר הא אטו הא קמ"ל דלא גזרינן אבל בענין זה אם השופר בתוך הבור וראשו חוץ לבור לא יצא . דא"כ הכי ה"ל למימר מהו דתימא ניגזור דזימנין כו' . אלא ה"פ זימנין דמפיק רישא ואכתי שופר בבור קא מערבב קלא והוי לא אשמועינן ה"א אפי' הוא קרוב לבור מ"מ לא יצא דהעומד חוץ לבור תמיד אינו שומע אלא קול ההברה כסברת רבינו דהקול מתבלבל בבור קמ"ל דאפי' בכה"ג יצא מטעם דזה תלוי בקירוב או ריחוק מבור והכתיבו אם אמר שקול שופר שמע יצא : [צ] ואשמועינן דלא חיישינן זימנין . זהו לדעת רבינו אבל לפי' הרמב"ם ורש"י כבר ביארתי שאין לפרש כן כי אם בסגנון אחר שזכרתי : [ק] מכי אגבהה נעשית ע"ז של ישראל . וקשה כמאי קנאו הישראל דהא הבעלים לא נתייאשו ממנו ממילא אפילו נתכוון לזכות בו לא קנאו . תירץ בתגן אברהם סי' תקפ"ו ס"ק ה' דכל"פ כשנטלו ע"מ לגוזלו אע"פ שאינו קונה מ"מ חייב באחריותו ומקרי שלו וכ"מ בב"מ (דף מה) דמוקי ליה כשנטלו ע"מ לגוזלו . אבל מה שכתב מ"א ראיה להשיג על הב"ח מדקאמר הש"ס מגבה לה והדר מבטל וה"ל ע"ז של ישראל דמוכח בהדיא דאע"פ שיש לה בעלים מקרי ע"ז של ישראל אי משום הא לא איריא דרש"י פירש להתם ופני לה בהגבהה דכל דבר הפקר כגון מציאה נקנית בהגבהה . ואגב שיטפי' לא עיין בפרש"י גם מה שהשיג על הב"ח דא"כ לא מקשין תוס' כלום בסוכה דף לא . כבר נשמר הב"ח מזה דקושית תוס' מדלאמר רבא סתם ע"ז של נכרי משמע אפי' אין לה בעלים רק שמצאה . אבל האמת יורה דרכו שסברתו היא סברא אמתית כיון דישראל חייב באחריותו שלו מקרי : [ר] משלכם . כיון דכתיב לכם גבי לקיחה משמע דדרים מינה דהלקיחה צריך משלכם : [ש] ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ ויש לדקדק מ"מ יהיה אסור לתקוע בו משום מצוה הבאה בעבירה שכן פסק רבינו בפ' לולב הגזול סי' ד' גבי לולב . ונראה ליישב דהירושלמי מקיים בתר הך דר' יוסי אמר ר"א תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ויש קול אסור בהנייה (בתמיה) וס"ל לרבינו דר"א לא פליג אדר' יוסי אלא שנותן טעם לדבר כדי שלא תאסרוהו משום מצוה הבאה בעבירה כמו בלולב וכ"כ הרמב"ם פ"א מהל' שופר · שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביה השומע יצא ואין בקול דין גזל ופי' בס"ה באריכות שמעתים דבריו ובהשגות א"א אפי' יהיה בקול דין גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ הכי איתא בירושלמי ע"כ . ולפי מה שכתבתי צריך לומר דאין בקול גזל כי היכי דלא להוי מצוה הבאה בעבירה : [ת] אמר רבא המודר הנאה . עי' בתוס' ד"ה

אם כיון לבו יצא [א] ואם לא כיון לא יצא. שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא. אמר *רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא דמצות אין צריכות כוונה. אמר ליה ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי אלמא קסבר משמיע נמי בעי כוונה. רב אלפס ז"ל לא הביא אדברי רבה אלא רק דברי ר' זירא משום דס"ל דהכי הלכתא [ב] אע"ג [ב]דרבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות אין צריכות כוונה הלכתא כר' זירא דפליגי ביה תנאי בפ' ערבי פסחים (דף קיד:) גבי ירקות אכלן דמאי בלא מתכוין יצא. [ג] ובאידך ברייתא תניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו (מצה) חזרת וחרוסת ודייק התם דלאו משום היכירא דתינוקות קאמר מדקאמר מצוה. אלא דמצות צריכות כוונה והכי נמי קאמר רבי יוסי במתניתין דיחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ור' יוסי נימוקו עמו וכן פסק בה"ג. [ד] וגרסי' נמי בירושלמי היה עובר אחורי בהכנ"ס וכו' הדא אמר מצות צריכות כוונה. *ותניא נמי נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע כו' עד שיתכוין שומע ומשמיע. [ה] ואע"ג דשנינהו רב אשי שינויא דחיקא נינהו ופשטא דמתני' וברייתא לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע. ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוין לו. והני מילי יחיד אבל ש"צ כיון דדעתיה אכ"ע לא בעינן עד דמתכוין ליה גופיה. כדתנן היה עובר אחורי בהכנ"ס ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא*:

הגה"ה
*אבל בה"ז פסק כרבה דמצות לא בעי כוונה לא שומע ולא משמיע ואביי נמי סבר הכי וכן סתמא דגמרא כדמוכח פרק לולב הגזול והוה ליה רבי זירא יחיד לגבייהו רק שהתוקע יתכוין לתקיעה בעלמא וגם השומע יתכוין לשמיעה בעלמא. וכן נדה שנאנסה ומבלה קאמר רב (בחולין לא.) שהורה לביתה והלכתא כרב. מא"ז:

הגה"ה
*וכא דאמרי' בפרק כל גגות (ד' נב:) ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה לא יצאו ידי חובתן התם איירי שאין י' עם שליח ציבור דאין אותן שבחוץ מצטרפין עמו והביא (כילד צולין דף פה:) דמן האגף ולפנים כלפנים ולחוץ כלחוץ התם איירי לענין לענות עם הציבור קדיש וברכו ויהא שמיה רבה דאמרינן כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה וכהא קיימא לן כרבי יהושע דאפי' מחיצה של ברזל אין מפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים ויכול לענות עם הציבור אפי' אותן שבחוץ. פר"י מהרי"ח:

יב [דף כט] מתני' חש"ו אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן. וכשאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: גמ' ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים טומטום ואנדרוגינוס. מי שחציו עבד וחציו בן חורין. [ו] אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. אמר רב נחמן אף לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות שבו ומפיק צד חירות שבו:

יג תני אהבה בריה דרבי זירא כל הברכות אע"פ שיצא מוציא [ז] חוץ מברכת הלחם וברכת היין. וה"ה לכל ברכות הנהנין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא*. בעי *רחבה [ע"ב] ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש מהו כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה. ופשטינן אע"פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינא בי רב פפא הוה מקדש לן כי הוה אתי אריסא מדברא הוה מקדש ליה: תנו רבנן לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא א"כ אוכל עמהם. פירוש שאם אינו אוכל עמהם נמצא שמוציא שם שמים לבטלה. אבל פורס הוא לבניו ובני ביתו [ח] אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכן במצות. בהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא*:

הגה"ה
*פירוש שאינו חובה על האדם ואינם באות אלא בשביל הנאה כגון ברכת הלחם והפירות והריחני שאם ירצה לא יהנה ולא יברך לא יצא מוציא וכו'. מא"ז:

הגה"ה
*כגון הלל ומגילה וי"ח ושעטני ישראל וברוך שאמר. וברכת המצות כגון להניח תפילין ולהתעטף בציצית אע"פ שזה מקיים המצוה חבירו מוציאו אפי' אם אינו עוסק עתה באותה מצוה חוץ מק"ש וברכת המזון ותפלה. ואם בעצמו אינו יודע גם באלו ג' חבירו מוציאו. ובר"ה וביום הכפורים שליח ציבור מוציא את הבקי והוא שיהיה שם מראש התפלה ועד סופה ובשאר ימות השנה שאין שליח ציבור מוציא את הבקי אם התפלל כל התפלה אלא שדילג יעלה ויבא או שאלה שאינה אלא בקשה יוצא בתפלת שליח ציבור אם ישמע ממנו התפלה מראשה ועד סופה בכוונה. מהרי"ח:

הדרן עלך ראוהו ב"ד

פרק רביעי

א יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד: (גמ') [א] אמר ר"א כשהתקין ריב"ז לא התקין אלא ביבנה אמרו לו אחד יבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין. [ב] רש"י פי' בית דין של כ"ג. אמרו עליו על רב אלפס ז"ל שהיה תוקע בר"ה שחל להיות בשבת. וכן משמע בהלכותיו שהביא מימרא דרב הונא ועם ב"ד ואין דרכו להביא אלא דבר הנוהג בזמן הזה. והוא היה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לאו דוקא סנהדרין [ג] אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידיו אחריו לעשות כן. אבל לא במדינה מאי טעמא. אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב. והיינו טעמא דמגילה*:

הגה"ה
*רדיית הפת דלאחר אסיה שרי לכתחלה ואינה אסורה אלא בעוד שהיא עיסה כך פר"ת ולא נהירא לפר"י:

מתני' [דף ל] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור*:

הגה"ה
*הזי"ו ל"ך כפימן האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין כך כתוב בספרים וכן פירש בקונטרס וכן המנהג ובמס' סופרים (פי"ב ה"ח) כתוב ויסמן לו ור"ת כתב וירא לו כדרך שחלוקין כאן ט' חלוקין בבית

סכנסת ושביעי קורא מסוף שירה עד סוף פרשה. הסיא איתא דאזמינא לבית דין קמיה דאמימר לנהרדעא אזל אמימר למחוזא ולא אזלא בתריה כתב אמימר פתיחא עלה משום דעבד לוה לאיש מלוה. גר שנתגייר בזמן הזה אין לו להפריש רובע לקינו מפני התקלה. הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל ואפי' בתחילה בזמן הזה ויש להסתפק א"כ פ"ש כנטע רבעי ומיהו בה"ג ובשאלתות דרב אחאי פסקו דבמעשר שני ובכרם רבעי יכול לחללו נמי שוה מנה על שוה פרוטה. מהרי"ח:

ב מתני' [דף לב] סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהם ואינו תוקע ואומר קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו: ג מתני' אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות. [ד] רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמרו שלש שלש יצא. אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא: גמ' איבעיא להו האי שלש דקאמר ר' יוחנן בן נורי שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים דהוו ליה תשע או דלמא אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים דהוו שלשה מכולן. ופשטיה דאם אמר שלש שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים. אמר *רב נחמן אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי. [ע"ב] אין מזכירין מלכיות וזכרונות ושופרות של פורענות זכרונות כגון ויזכור כי בשר המה. מלכיות כגון חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. ואע"ג דאמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרקינן. [ג]כיון דבריתחא אמרה אדכורי ריתחא בריש שתא לאו אורח ארעא. שופרות כגון תקעו שופר בגבעה. אבל אם בא להזכיר זכרונות מלכיות ושופרות של פורענות של עובדי כוכבים מזכיר. זכרונות כגון זכור ה' לבני אדום. מלכיות כגון ה' מלך ירגזו עמים. אי נמי ה' מלך עולם ועד וגו'. [ה] שופרות כגון וה' אלהים בשופר יתקע וגו'. וסמיך ליה ה' צבאות יגן עליהם. ואין מזכירין זכרון של יחיד אפי' לטובה. כגון זכרה לי אלהי לטובה. וכגון זכרני ה' ברצון עמך. פקדונות הרי הן כזכרונות כגון וה' פקד את שרה וכגון פקד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי רבי יהודה אומר פקדונות אינן כזכרונות. ואע"ג דקיימא לן ר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי [ו] הכא נהוג עלמא כר' יהודה. שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם וגו' שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ראשונה שתים ושנייה שלש דברי ר' יוסי ור' יהודה אומר ראשונה אחת. ושנייה שתים. [ד]וכ"מ במחלוקת מי שרוצה לומר בעשרה מלכיות אבל לענין התוספת שידע לכמה מלכיות יעלו הפסוקים כדי שלא יוסיף על עשרה מלכיות לענין זה לא נחלקו דאין פוחתין מעשרה אבל אם בא להוסיף הרשות בידו ואין לומר כיון שיצא ידי חובתו בעשרה התוספת הוי כמו הפסק באמצע הברכות דהכי איתקין דאם רצה יוסיף והוי הכל בכלל הברכה. ויש שמקשין כיון שמפרש בגמרא כנגד מי הני עשרה פסוקים אלמא דוקא נינהו וכשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. וכתב ר' אבי"ה ז"ל דאין לחוש לזה דהא שבעה שקורין בשבת וששה ביום הכפורים דמפרש במגילה (כג:) כנגד מה תקנום ואפ"ה תני (שם כא:) אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן הכא נמי לא שנא. ואע"ג דהכא לא תנא אבל מוסיפין עליהן כי התם מ"מ חזינן דאין קפידא בתוספת. אע"פ שמפרש בגמרא כנגד מה נתקן וה"ה נמי הכא. [ז] זכרון שיש עמו תרועה אומרה עם הזכרונות ועם השופרות. דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם הזכרונות בלבד. מלכות שיש עמו תרועה [ח] כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות. דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות. תרועה שאין עמה כלום [ט] כגון יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות. דברי ר' יוסי. ור' יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר: ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא דיעבד אין לכתחילה לא. והתניא רבי יוסי אומר המשלים בתורה הרי זה זריז ומשובח חסורי מחסרא והכי קתני מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא [ ] וקיימא לן כר' יוסי וכן תניא בתוספתא (פ"ב) מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה *ואומר של נביאים וכתובים באמצע אע"ג דמזכיר של נביאים תחילה [כ] אנו נוהגין לומר של כתובים תחילה משום שאנו אומרים פסוקים הכתובים בספר תהלים ודוד קדים להני פסוקים דנביאים דאמרי' ותנא דתוספתא לא דקדק על הסדר אלא לאשמועינן דנביאים וכתובים באמצע אגב דבכל דוכתא מזכיר של נביאים תחילה. כדאמר (שם לא:) דבר זה כתוב בתורה ושני בנביאים ומשולש בכתובים הזכירם נמי הכא תחילה. אי נמי משום דאמר מסיים בתורה התחיל בנביאים שאלו ומונה אחורנית וכן כתבו הגאונים שמסורת בידם שכתובים קודמין. [ל] ובמס' סופרים (פי"ח הל' ג*) תניא בכל מקום דברי נביאים קודמין לדברי קדושה חוץ מכאן שדברי קדושה קודמין לדברי נביאים. ויש מרגנים על מה שאנו משלימין בשופרות בהאי קרא וביום שמחתכם ובמועדיכם שכתוב בו ותקעתם בחצוצרות ואין כתוב בו שופר. וכתב ראבי"ה משום דאנו רגילין להוסיף [מ] והרי הזכיר עשרה פסוקים ואם השלים בנביא יצא. ואותו פסוק קבעוהו בתפלה שהוא דברי רצוי ורחמים. והרמב"ן ז"ל היה אומר לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות הא אמר ר' יוסי אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות. ה"ר יונה ז"ל היה אומר יום תרועה יהיה לכם. ואני אומר שאין לשנות מטבע ברכות שנהגו בימות הראשונים. וכי

הגה"ה
*ומלכיות אנו מסיימין שמע ישראל קודם תפלת מלוך וזכרונות אנו מסיימין בתפלת זכרנו בזכרון טוב ונזכרתי ברית ראשונים וגו' ובשופרות אנו מסיימין בתפלת תקע וביום שמחתכם וגו'. מא"ז.

הגהות הב"ח א דברי רבא כצ"ל : ב אע"ג דרבא והנך דשלחו כצ"ל ותיבת דרבה נמחק : ג וליפרקינן אפ"ה כיון כו' : ד וכ"מ במחלוקת זו מי כו' :

קרבן נתנאל

המודל ובהגה"ה : [א] ה"ג ואם לאו לא יצא : [ב] אע"ג דרבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות אין צריכות כוונה הלכתא כר"ז. אבל רמב"ם בפ"ב מה' שופר פסק כר' זירא ובפ"ו מה' חמץ ומצה כתב דכפאו ואכל מצה יצא. ותי' הכ"מ דלא פליגי דידיה אדידיה כו' : [ג] ובאידך ברייתא תניא ר' יוסי אומר כו' וה"נ קאמר ר' יוסי במתניתין ור"י נימוקו עמו. נראה דמייתי הך דר"י דחזרת למימרא דאפי' בירקות דרבנן ס"ל דצריכה כוונה. ועוד לאפוקי מסברת בעל עשרה מאמרות מאמר אם כל חי חלק א' סי' ל"ב וכן לב א"כ סי' פ"א דהמשמיע צריך כוונה אבל להוציא את עצמו א"צ כוונה לכן מדר"י דהכא לא שמעינן אלא המשמיע לאחרים צריך כוונה ומפני כך גאיד הרי"ף ורבינו מפסק הרמב"ם : [ד] וגרסי' נמי בירושלמי. ובשלפנינו ליתא : [ה] ואע"ג דשנינהו רב אשי. ומוקי מתני' כיון לשמוע והברייתא דקתני נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע דקא מנבח נבוחי : [ו] אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו. עיין מה שכתבתי בזה באריכות פ' הערל סי' א' ותמצא נחת : [ז] חוץ מברכת הלחם וברכת היין. ואפי' בדיעבד לא יצא בשמיעתו דהא ס"ל ברכתו לבטלה. ב"י ודלא כה"ג. והא דקתני אם יצא אינו מוציא לכתחלה איידי דתנא רישא אע"פ שיצא מוציא אפי' לכתחלה: [ח] אע"פ שאינו אוכל עמהן כדי לחנכן במצות. היינו קטנים וה"ה קטנים דעלמא והא דנקט בניו ובני ביתו אורחא דמילתא אבל גדולים אפי' בני ביתו אינו מוציא דאלמ"ה אין ראיה מהא דרב פפא דמקדש לאריסיה דהוי כבני ביתו. ב"י ס"ס קסז : הדרן עלך ראוהו ב"ד

פרק ד [א] ה"ג אמר ר"א לא התקין ריב"ז אלא ביבנה בלבד אמרו לו כו' : [ב] רש"י פי' ב"ד של כ"ג. ובזמן הזה דליכא סנהדרי גדולה או קטנה תש"ה אין תוקעין בשבת : [ג] אלא ב"ד מופלג וגדול בדורו. ודקאמר ב"ד של אקראי א"ב. ה"ק ת"ק סבר דווקא ב"ד קבוע ומופלג ואמרו לו ס"ל אפי' ב"ד של שלשה אפי' אינם קבועים ומופלגים בדורם. או בהיפך דתנא דאמרו לו ס"ל דומיא דיבנה ב"ד שהוא קבוע. ולשני הפירושים תקע הרי"ף בשבת בבית דינו היה קבוע והוא היה מופלג גדול בתורה: [ד] ה"ג ר"י בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא : [ה] שופרות כגון וה' אלהים בשופר יתקע. ולכך אנו אומרים בשופרות להשלים ג' פסוקים של נביאים : [ו] הבא נהוג עלמא כר' יהודה. ומעמם דכיון דאיכא קראי טובא למעבד אליבא דכ"ע עדיף טפי. ב"י : [ז] זכרון שיש עמו תרועה כו'. אנו א"א פסוק זה לא בתרועה ולא בזכרונות. כיון דאיכא קראי טובא למיעבד אליבא דכ"ע : [ח] כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו כו' ר"י אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות. הכא נמי נהוג עלמא כרבי יהודה והיינו טעמא דבמלכות ליכא בתורה ג' פסוקים דמלכיות זולתו. אבל עם השופרות אין אנו אומרים דהא לנו בפלוגתא דהא יש קראי טובא של שופרות בתורה זולתו : [ט] כגון יום תרועה יהיה לכם כו' ור"י אומר אינו אומרה כל עיקר. והכא נמי נהוג עלמא כר' יהודה כדי להזכיר ג' פסוקים שופרות של מתן תורה עדיף לזכור לנו מעמד הר סיני וקבלת התורה : [י] וקי"ל כר' יוסי. אע"ג דסתם מתניתין דלא כר' יוסי נקטינן כוותיה דמעשה רב שהוותיקין משלימין אותו כר"ן. והסמ"ג אמר שאפשר שתכתים אף בנביא קא אמרי וכ"ש בתורה : [כ] אנו נוהגין לומר של כתובים תחלה כו'. ולי נראה דהיינו טעמא דפסוקים של כתובים בעלם לאמונה שאינם אלא שבחים והמה מוקדמים בזמן שהוא ויסיה. משא"כ פסוקי דנביאים שעדיין לא נתקיימו עד אחרית הימים ע"כ לאחרונה יקבעו : [ל] ובמסכת סופרים תניא בכל מקום דברי נביאים קודמין. ראיה לסתור אבל הגי' נכונה שלפנינו בכל מקום מקדימין דברי קדושה (פי' כתובים) לדברי קבלה (פי' נביאים) חוץ מכאן שדברי קבלה מקדימין לדברי קדושה. ר"ל עם קאי לענין ע"ב שהיו אומרים בתחלה ד' פסוקים בירמיה. המאום מאסת וגו' אח"כ שני מזמורים הללו. אלהים באו גוים. ועל נהרות בבל ועיין מגילה סי' מ"ה : [מ] והרי הזכיר עשרה פסוקים דמכתובים

היכי דתרועה בלא שופר מיקרי שופר הה"נ תקיעה · ומשום דכתיב חצוצרות בקרא לא גריעי וכן משמע בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות דגרסי' [נ] בפרק בתרא דמכילתין בעון קומי רבנן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה · א"ר יעקב בר אחא בשם ר' יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה אין צריך להזכיר של ר"ח ואתיא כרב חסדא דאמר (עירובין מ·) זכרון אחד עולה לכאן ולכאן · מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא · תניא א"ר אלעזר והיקין היו משלימין [א]אותן בשל תורה · בשלמא זכרונות ושופרות טובא איכא בתורה אלא מלכיות תלתא הויין ה' אלהיו עמו וגו' ויהי בישורון מלך וגו' ה' ימלוך לעולם ועד ואנן עשר בעינן וליכא · אמר רב הונא תנא שמע ישראל ה' אלהינו [ב]ה' אחד מלכות דברי ר' יוסי · ר' יהודה אומר אינה מלכות וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' [מלכות דברי רבי יוסי ר' יהודה אומר אינו מלכות] אתה הראת לדעת מלכות דברי רבי יוסי · ר' יהודה אומר אינה מלכות וקי"ל כר' יוסי : ד מתני' העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל : גמ' [ס] ומוקי לה בגמ' [ע] בשעת הגזרה · אע"פ שהגזרה בטלה גזירה במקומה עומדת עד שיבוא ב"ד ויבטל ואמרי' בירושלמי (פרק זה הל' ח) ר' יעקב בר אבא בשם ר' יוחנן משום מעשה שאירע · פעם אחת תקעו בראשונה והיו השונאים סבורים שמא עליהם באים עמדו עליהם והרגום ותיקנום בתפלת המוספין · ומיגו דאיטון חמון להון קריין שמע ומצלו וקרו באורייתא ומצלו ותקעו אמרי בנימוסיהו אינון עסוקים · ריב"ל בשם אלכסנדרי שמע לה מן הדא שמעה ה' צדק זו ק"ש · הקשיבה רנתי זה רנון תורה · האזינה תפלתי זו תפלה · בלא שפתי מרמה זו מוסף · וסמיך ליה מלפניך משפטי יצא · דקדק רב האי ז"ל תוקע לא אמר אלא מתקיע אלמא אחר תוקע ולא ש"צ · וכ"ל הטעם כי הא דתנן בפרק אין עומדין (דף לד.) העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף · ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו [ג]רשאי ודאי דתקיעה לא הוי הפסק הלכך אם הוא מובטח שהוא חוזר לתפלתו רשאי לתקוע :

ה ובשעת ההלל וכו' מדקאמר ובשעת ההלל וכו' מכלל דבר"ה לא אמרינן הלל מ"ט כר' אבהו דא"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה :

ו מתני' שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל · ואין מעבירין עליו את התחום · *ולא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה · ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום לא תעשה אבל אם רוצה ליתן לתוכו מים או יין יתן : גמ' מ"ט משום דהוי י"ט עשה ולא תעשה ושופר עשה [פ] ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה [דף לג] לא בדבר שהוא משום שבות *סכינא · לא תעשה מגלא · תניא אבל שהול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו · מי רגלים אסור מפני הכבוד · אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין [ד]בהן כדי שילמדו · והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא :

הגה"ה
*ואם הנכרי הביא שופר או לולב ואתרוג מחוץ לתחום בי"ט מותר לצאת בו דלאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר דהכא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטולי אפי' לאותו ישראל שרי לצאת בו דלא מצינו דאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לאו ליהנות נתנו וגם אין שייך לגזור שמא יאמר לנכרי להביא כדי לצאת בו דלא שייך שיעשה מצוה הבאה בעבירה ולכן שרי לכ"ע · מא"ז :

ז אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין והתניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע · אמר אביי לא קשיא הא ר' יהודה והא ר' יוסי ור"ש · דתניא [ה]בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות דברי ר' יהודה ר' יוסי ור"ש אומרים נשים סומכות רשות והיה אומר ר"ת [צ] אע"פ שסתם תנא דמתני' כרבי יהודה הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו *ואמרי' כמי בפרק המוצא תפילין (דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין · ואשתו של יונה היתה עולה לרגל · ומעשה רב · וכן ההוא עובדא דפרק אין דורשין (דף טז:) הביאוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים כדי לעשות נחת רוח לנשים . וגם היה אומר ר"ת דנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא ·

הגה"ה
*ובאור זרוע פסק כרבי יהודה :

אע"פ שהן פטורות ואין כאן משום ברכה לבטלה *וכתבתי ראייתו בפרק קמא דקידושין (סי' מט) אמתני' דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות · וכן כתב הרי"ץ גיאות ז"ל דהלכה כרבי יוסי דאמר רשות · וברשות יכולין לברך על כל המצות · ובעל העיטור כתב מסתברא [ק] דאין אחר תוקע להן [ר] אלא הן בעצמן · ונהגו באשכנז לתקוע לנשים יולדות קודם שתקעו בבהכ"נ כדי שיוציא התוקע א"ע · ורא"בי"ה כתב כיון דנשים סומכות רשות ועבדי סמיכה בהקפת ידייהו אע"ג דדמי קצת לעבודה בקדשים ה"ה בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה מותר לתקוע להם [ש] ואפי' מי שיצא כבר [ת] ומותר נמי להוציא את השופר בר"ה לבהכ"נ כדי לתקוע להן · וכן כ"ל דלא גריעה אשה מקטן שלא הגיע לחינוך דמתעסקין בהן כדי שילמדו כ"ש לנשים דמכוונות למצוה מתעסקין [ו]בהן כדי שילמדו · אר"א אפי' בשבת וה"מ [ע"ב] בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא · ואיכא דאמרי איפכא כלומר ה"מ בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך לא · ורש"י פי' כלישנא קמא · והקשה עליו ר"י כיון דהגיע לחינוך ואין מצות היום בשופר היכי אמרי ליה למיעבד איסורא . [א] ועוד תימה קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע בשבת אבל לכתחלה לא אמרינן ליה תקע · ואמאי והא אפי' בהגיע לחינוך שרי להתעסק בו [ב] כדי שילמדו [ז]ומ"מ לא מיחייב להפרישו *כיון דאם לא היה שבת מצות היום בשופר · קטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין כנו' מותר להניח להתעסק· וכן מוכח ברים ערכין (דף ב:) דקאמר התם הכל חייבין בתקיעת שופר לאתויי קטן שהגיע לחינוך · דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע :

הגה"ה
*דכא דדרשי' את כי אלסיך פירא שלא לכוציא שם שמים לבטלה היינו בלא ברכה אבל מברך ברכה שאינה צריכה לא הוי אלא מדרבנן וראיה מסומא דמברך על כל המצות אפי' לרבי יהודה דאמר פטור מכל המצות שבתורה ויש לחלק דסומא מדרבנן מיהו חייב ויכול לומר אשר קדשנו וצונו .מלא תסור אבל נשים בזמן גרמא אפי' מדרבנן לא מיחייבו כדמוכח פרק מי שמתו ומקטן ·מברך בהמ"ע נמי אין ראיה לנשים. דקטן יבא לכלל חיוב לחנכו ואינו מוזהר על לא *תעשה · פר"י · מהרי"ח :

הגה"ה
*ולא משום דחייב להתקיע ואע"ג דבפ' חרש (דף קיד·) מוכח דאף באיסורי דרבנן לא ספינן ליה בידים מ"מ הכא שרי להתעסק בו לתקוע אפי' בשבת כיון דזימנין איכא מצוה בתקיעת שופר ולא דמי לשאר איסורין · פר"י מהרי"ח :

ח מתני' סדר תקיעות שלש של שלש שלש שיעור תקיעה כג' תרועות ושיעור תרועה כשלש יבבות תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת · פי' בשניה היינו בתקיעה אחרונה של מלכיות האריך בה כשיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו גם לתקיעה ראשונה של הזכרונות אין בידו אלא אחת · דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן · בירושלמי (הל' יא) גרסי' עלה דהך משנה ר' אבא בר זבדא בשם ר' זירא אומר אפי' אחת אין בידו למה ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף לא רישא אית ליה סיפא ולא סיפא אית ליה רישא אלמא דשניה לא עלתה לו כלום · [ג] ומפרש דאין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה · ומביאין סעד לדבריהם דאי אאחרונה קאי למה ליה למימר תקע בראשונה לימא האריך ותקע בשניה כשתים אין בידו אלא אחת · וכ"ל דהאי סעד אין בו ממש דאכתי הוה מצי למיתני האריך ותקע בשניה כשתים אין בידו כלום ולא הוה צריך למיתני תקע בראשונה כדי לסיים אין בידו אלא אחת אלא ודאי האי דנקט תקע בראשונה משום דמינה ידעינן דהאריך בשניה כשתים כיון דהאריך בה יותר מבראשונה · דאי לאו הכי היכי ידעינן דמשך בה כשתים הא אין שיעור בתקיעה למעלה דכל מאי דבעי מאריך בה אבל השתא מוכחת הראשונה על השניה שהיא כשתים · וקשה לי על הך פירושא מדפריך לעיל פרק ראוהו ב"ד (דף כז. וכח.) ואמאי ליסליק בתרתי [ד] אלמא דפשיטא ליה לגמרא דידן דלחדא מיהא סלקא · וגם מדמשני פסוקי תקיעה מהדדי לא מפסקינן משמע דלתרתי לא פסקי אבל לחדא מיהא סלקא · וכ"ל דגמרא דידן פליג אהא דירושלמי · וכ"ל לפרש גמרא דידן כמו הירושלמי והכי פירושה וליסליק ליה בתרתי תחלתה לסוף מלכיות וסופה לתחילת זכרונות · ומשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן · וכיון דאי אפשר לחלק לשנים גם בחדא נמי לא סלקא כדמפרש טעמא בירושלמי כיון שהיה בדעתו שהן שתי תקיעות וזה אי אפשר דפסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן גם לחדא נמי לא סלקא [ה] שמצטרפין יחד הראש וסוף דהראש לפי כוונתו היא לשם מלכיות וסיפא שהיא לשם זכרונות אינה מצטרפת עמה הלכך אין לראשונה סוף ואין לשניה ראש · והרמב"ן ז"ל כתב [ו] דהירושלמי לאו על הדא מילתא איתמר אלא אההיא דשופר מאריך וחצוצרות

הגהות הב"ח א מצלימין בשל תורה ותיבת אותן נמחק : ב ס' אחד זו היא מלכות : ג רשאי וכן הטעם בכאן דתקיעה ודאי לא הוי הפסק כנ"ל : ד ומתעסקין עמהן כדי : ה דבר אל בני ישראל וגו' בני ישראל סומכין :
ו דמתעסקין עמהם כדי : ז כדי שילמדו ונראה לר"י איפכא דקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין בשבת אבל לכתחלה לא אמרינן להו תקעו כיון דאיסורא דרבנן הוא ומ"מ לא מיחייב להפרישו וכו' שבת
היה מצות היום בשופר וקטן וכו' מתעסקין עמהן כלומר :

קרבן נתנאל

דמכתובים הזכיר ד' פסוקי דשופרות : [נ] בפרק בתרא דמכילתין . לא מצאתי ולאיתי שם ועיין בתוס' פ"ק ד' ח' ד"ה שהחדש מתכסה : [ס] ומוקי לה בגמ' בשעת הגזרה . וא"ת נ"ל טעמא דגזרה תיפוק ליה דתקיעות על סדר ברכות ובתפלת המוספין הוא דאיכא תשע לפי שמזכירין בהם מלכיות זכרונות ושופרות אבל בשחרית ליכא אלא שבע . איכא למימר דהכי פריך אמאי לא תיקון רבנן תשע בשחרית כי היכי דנתקע בשחרית משום זריזין מקדימין למצות · הר"ן : [ע] ה"ג בשעת הגזרה ואע"פ שהגזרה בטלה גזרה במקומו עומדת (פי' התוס' שמא יחזור לקלקולו) עד שבא ב"ד ויבטל ואמרינן בירושלמי ר' יעקב : [פ] ואין עשה דוחה ל"ת ועשה . קושטא דמילתא קאמר . ומיהו לא צריך להכי דאפי' הוי י"ט ל"ת גרידא לא אתי מכשירי שופר ודחי לה דהא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה . ר"ן . ור"ת תי' דעשה דרבים דחי ל"ת אף ע"ג דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה . פי' א"ח סי' תמ"ו במ"א ס"ק א' : [צ] אע"פ שסתם תנא כר' יהודה. יש לדחות דמתני' לא נחית לפלוגתא מש"ס לא תני נשים . אלא דבפרק המוצא תפילין יליף הש"ס דר"ת דהוא סתם מתני' דאין מעכבין לא סבר לה כר"י : [ק] דאין אחר תוקע להם. פי' מי שיצא כבר : [ר] אלא הן בעצמן . מפני נחת רוח כמו בסמיכה . אבל לאחר לא אמרי' תשא בשביל נחת רוח לנשים דהא יש בו איסור שבות : [ש] ואפי' מי שיצא כבר . ר"ל דמשום נחת רוח לנשים שרינן להו סמיכה שהיא דמי לאיסור תורה . אם כן מן הראוי להתיר לתקוע להם אפי' יצא דהוא חכמה ואינו מלאכה ואין איסורו אלא מדרבנן : [ת] ומותר נמי להוציא את השופר לר"ה . מטעם דהואיל והותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך והיינו דוקא היכא דהוי צורך קצת ומשום נחת רוח לנשים הוי צורך קצת . וזהו שלא כתי' ראשון בתוספות בפרק כיסוי הדם דף פ"ד ע"ב ד"ה תקיעת שופר אבל בעל העיטור ס"ל כתי' ראשון וכתו שאסור להוציא לנשים לר"ה . ה"ה שאין תוקעין להן מי שיצא דתרווייהו מדרבנן : ודע שמדברי תוס' הנזכר ובעירובין דף נ"ו ד"ה מיכל ובר"ה דף כ"ט ד"ה לדיית . ומהרש"א שם . וטור וב"י סי' תק"ץ בשם רא"ש והגאונים והסמ"ג והגמיי' וה"ה בפ"ב מה' שופר ומהר"ת בשם רש"י וכ"כ רבינו לקמן סי' נ"א מכל הנין נשמע דאין לתקוע בחנם בי"ט דהא תקיעה איכא מלאכה דרבנן . ודלא כהמ"ז בסי' תקפ"ו שהשיג על הרמ"א שם והתיר לתקוע בחנם ונעלמו ממנו כל אלה הדברים . ויסודו שבנה עליו דאם יש איסור התקיעה אחר החיוב יהיה אסור אפי' מלטול ואין מקום לזה דמש"ה מותר לטלטלו דלמא איתרמי מי שלא שמע התקיעות ויכול הוא להוציא אותו מידי דהוי אלולב בסי' תרנ"ח דלא הוזכר איסור טלטול אלא בשבת : [א] ועוד תימה קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע בשבת אבל לכתחילה לא אמרינן להו תקעו ואמאי וכו' . ויש ליישב קושיא זו ע"פ מ"ש תוס' ריש ערכין ד"ה אין מעכבין דהגיע לחינוך לענין שבת ולא הגיע לחינוך שופר. א"כ איכא למימר הא דמפליג הכא בין הגיע לחינוך ובין לא הגיע לחינוך היינו חינוך שופר אבל תרווייהו הגיעו לחינוך שבת.ומש"ה קטן שלא הגיע לחינוך שופר לכתחלה לא אמרינן להו תקעו דהא הגיע לחינוך שבת . אבל קטן שהגיע לחינוך שופר מתעסקין עמו אע"פ שבשבת היום : [ב] ה"ג כדי שילמדו . ונראה לר"י איפכא דקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין בשבת . אבל לכתחלה לא אמרינן להו תקעו כיון דאיכא איסור דרבנן ומ"מ וכו' . כ"כ הב"ח בסי' תקפ"ח ס"ק ד' שחסר פסק זה מדברי רבינו ע"ש : [ג] ומפרש דאין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה . וא"ת אפי' אותה תקיעה ראשונה לא תעלה לו שהרי הפסיק אותה תקיעה פסולה בין תרועה לתקיעה שיחזור ויתקע שלשתן וכדפרכינן בדר' אבהו דקא אתי שברים ומפסקו בין תקיעה לתרועה ותי' הר"ן דהתם לכתחילה קאמר כלומר היכי מתקן ר' אבהו מילתא דאתי לאפסוקי בין שברים לתקיעה ע"כ . אבל לפי מה שהסכים רבינו בסמוך סי' נ"א עם הך מעשה דמגנצ"א אם הפסיק בקול פסול דצריך לחזור ולתקוע קשר"ק א"כ צ"ת דס"ל דאפי' בדיעבד פסול .

ע"כ נראה דלשיטת רבינו צ"ק כלל קושיית הר"ן דבשלמא התם אי ינוקי הוא קא פסקי בשברים דאין השברים מעין תרועה כלל והוי לגמרי קול אחר ואנן בעינן פשוטה לפניה בלי הפסק קול אחר . אבל הכא התקיעה לא הוי קול אחר אף שהאריך בה מ"מ מעין תקיעה הוי ולכך אין ההפסק של תקיעה פסולה מפסקת כמ"ש רבינו בסמוך בסי' הנ"ל במה שחולק על הרמב"ן במעשה דמגנצ"א . א"כ א"צ לחזור כ"א תקיעה אחרונה לחוד . והא דאמר רבינו דאין בידו אלא אחת אתקיעה ראשונה לאו לאפוקי שברים ותרועה אלא לענין תקיעות אין בידו אלא אחת . וכן מוכח מהא דדחי רבינו דסעד אין בו ממש דאכתי הת"ל האריך ותקע בשניה כשתים אין בידו כלום וכו' דלמא אי הוי תני הכי ס"ד דקאי דוקא אתקיעה אחרונה אין בידו אבל ש"ת א"צ לחזור מש"ה תני תקע בראשונה וכו' אין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה ואפי' ש"ת אין עולה לו אלא ש"ת דאפי' לדידהו א"צ לחזור ש"ת . ובסי' תק"ץ ס"ק ה' כתב מ"א בשם הלבוש וז"ל דלפי מה שפסק בש"ת דתקיעה כמתעסק הוי. הפסק אם האריך בתקיעה צריך לחזור לראש לתקוע תשר"ת ע"כ · ולא אוכל להבין דבריהם דא"כ תקשי להו משנה שלימה דקתני אין בידו אלא אחת דהיינו עכ"פ תקיעה ראשונה. אלא ש"מ דדוקא במתעסק שלא לשם תקיעה דבהא איירי סעיף ח' . משא"כ אם האריך בתקיעה שניה כיון דנתכוין ותקע לשם מצוה א"צ לתקוע שוב שנית כ"א תקיעה שניה וכדפרישית : [ד] אלמא דפשיטא ליה לגמ' דידן דלחדא מיהא סלקא וגם מדמשני פסוקי תקיעה . שיעור דבריו כך הוא דעל המקשן יש לדחות כדפי' רש"י שם משום דבעי לאותובי אתרווייהו דייק הך דיוקא אבל באמת דקשי' ליה אפי' לחדא לא תהוי סלקא. לזה קאמר וגם מדמשני פסוקי תקיעה כו' משמע דלא קשיא ליה אלא אתרווייהו אבל לחדא מיהא סלקא דאל"כ לא הוי משני מידי ומש"ה לא צריך ליישב רק התרנן : ויותר מזה נראה לפרש והוא עיקר דהא לכך מי שאמר דשניה לא עלתה לו כלום קשה דאטו מי גרע מתוקע לשיר דיצא . ואפי' למ"ד דלא יצא והיינו טעמא משום דמצות צריכות כוונה אבל הכא דאיכא כוונת מצוה אמאי לא עלתה לו . וצ"ל כמו שתי' הר"ן דאדרבה כיון דמתכוין של כוונת מצוה אחרת לזכרונות גרע מתוקע לשיר עי' שם באריכות . אם כן לפ"ז מאי פריך הש"ס לעיל ולסלקי בתרתי הא לשיטת הירושלמי גרע האריך כשתים מחצוצרות ושופר · דהתם לא כיון לשם מצוה אחרת אבל ש"מ דתלמודא לא ס"ל כתי' הר"ן לשיטת הירושלמי ולחדא מיהא סלקא כקושית הר"ן דלא גרע מתוקע לשיר וגם מדמשני וכו' . ולא משני כמו שכתבתי . ע"ז תי' רבינו וכ"ל לפרש תלמודא דידן כמו הירושלמי וכו' דמהך סברא דמשני דפסוקי תקיעה לא מפסיקינן ומה"ט אפי' לחדא לא סלקא וכסברת הר"ן דהכוונות סתרי אהדדי וא"כ היינו הך דמשני התלמודא באמת דלא דמי לחצוצרות ושופר : ועפ"ז ניחא מה שהקשה אחד מתלמידי דמאי קושית רבינו מהאי דראוהו ב"ד דהא לרבי אבא בר (זבינא) [זבדא] דאמר לא סיפא איתא ליה רישא וכו' ש"מ דס"ל כי שמע סוף תקיעה בלא תחלת תקיעה או לסיפך לא יצא א"כ תקשי ליה מהך דמתני' חצוצרות ושופר דש"מ כי שמע סוף תקיעה יצא וע"כ צ"ל כמסקנא דהתם גבי חצוצרות תחילת תקיעה נמי שמע דתרי קלא משתמעי אגב דחביבא . אבל לפי ס"ד דתרי קלא לא משתמעי א"כ ע"כ צ"ל אם האריך כשתים השניה עלתה לו לאחת . ומש"ה פריך שפיר ואמאי ליסלק בתרתי ומשני לא פסקי בתרתי אבל לאחת עלתה לו וכמו כן קשה על הרמב"ן אמאי צריך לדחוק בדברי ר' אבא אגב דאמר ט' נימא דל"א סבר כמסקנא דתרי קלא משתמעי . אבל ר' יוסי ע"כ סבר כדס"ד מעיקרא. דאל"כ היאך אמר הדא אמרה פשוטה כו' דשאני חצוצרות דאיידי דחביבא מצא"כ מתפסק . אבל לפי מה שכתבתי ניחא דלשיטה זו דאפי' לאחת לא עלתה לו כיון דנתכוין למצוה אחרת · א"כ אפי' לפי מה דס"ד לא פריך מידי וכדפירשתי : [ה] שמצטרפין יחד הראש והסוף . כלומר הסוגה של מלכיות וזכרונות : [ו] דהירושלמי לאו על הדא אתמר . ר"ל על הך מתני' תקע בשניה כשתים ולא

מקלקות דגרסינן התם (הל' ג) א"ר יוסי הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא · הדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת · רבי בא בר זבינא אומר אפי' אחת אין בידו וכו' · וה"פ הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק שלא כיון לשם מצוה ובא חבירו ואמר לו איכוין ותקע לי להשלים את התקיעה ולשם מצוה והאריך בהשלמה כשיעור תקיעה יצא. ומייתי ראיה מהא דתנן דמשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת וכיון דאין בידו אלא אחת כמצא דכמה שהאריך יותר מכדי תקיעה אינו אלא כמתעסק אפ"ה עולה מקצתה לאחת · ואתא ר' בא לפלוגי דזה ששמע פשוטה מן המתעסק אפי' אחת אין בידו כיון דבתחילת התקיעה היה מתעסק נמצא דרישא לית ליה סיפא וכו' · ולא דמי למשך בשניה כשתים דהתם מיהא מתחלתו ועד סופו היתה כוונתו לשם מצוה והוה ליה למימר לרבי בא בר זבינא לא יצא אלא אגב דאמר משך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת נקט נמי גבי מתעסק אין בידו אפי' אחת אע"ג דלא שייך גבי מתעסק האי לישנא · וניחא השתא אין בידו אלא אחת היינו שניה :

ט **שיעור** התקיעה כשלש תרועות · והתניא שיעור התקיעה כתרועה · אמר אביי תנא דידן קחשיב תקיעות דכולהו בבי [א] תרועות דכולהו בבי [ז] פירוש שיעור תקיעות שלפני התרועה כשיעור שלש תרועות של אחריהם וכן שיעור תקיעות שאחר תרועה כשיעור שלש תרועות שלפניהם . הנא ברא קחשיב דחד בבא ולא פליגי · [ח] שיעור תרועה כשלש יבבות · והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים · אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יומא יבבא יהא לכון . וגמרינן מאימיה דסיסרא דכתיב בה (שופטים ה) בעד החלון נשקפה ותייבב · מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל · פירוש מאן דתני שברים סבר גנוחי גנח כאדם שגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן · ומאן דתנא יבבא ילולי יליל כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה :

י **ת"ר** מנין שבשופר ת"ל (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בעשור לחודש השביעי [דף לד] שאין ת"ל בחדש השביעי מה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות של חדש השביעי זה כזה · ומנין שפשוטה לפניה ת"ל והעברת ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל תעבירו · אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בחדש השביעי שיהו כל התרועות של חדש השביעי שוות · ומנין לשלש של שלש שלש דכתיב והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם · ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לג"ש הא כיצד שלש שהן תשע · שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים · התקין ר' אבהו בקיסרי תקיעה ושלשה שברים ותרועה ותקיעה · ממה נפשך אי ילולי יליל ליעבד תקיעה ותרועה ותקיעה · ואי גנוחי גנח ליעבד תקיעה ושלש שברים ותקיעה · מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל · מתקיף לה רב עוירא ודלמא יללא הוא וקפסקו שברים בין תקיעה לתרועה · דהדר עביד תקיעה ותרועה ותקיעה · מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוא וקפסיק תרועה בין שברים לתקיעה · דהדר עביד תקיעה ושלש שברים והקיעה · אלא ר' אבהו מאי אתקין אי ילולי יליל הא עבדינן ואי גנוחי הוא הא עבדינן · [ט] מספקא ליה דלמא גנוחי ויליל · אי הכי איפכא נמי ניעביד · שהם אינים כי מיתרע ביה מילתא מגנח והדר יליל · [י] כתב רב האיי בתשובה · אל תחשבו כי נפלה בימי ר' אבהו ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת שלש יבבות ואחת אומרת שלש שברים וקאמר אביי בהא פליגי · וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג לכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות · ומהם עושים יבבות כבדים שהן שברים · אלו ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן · והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה · וכן התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה כשלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה כשלשה שברים · אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם · וקאמר אביי בהא פליגי [כ] ולאו פלוגתא היא שיהו מטעים אלו את אלו · אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה · וחכמים של הללו מודים הם כי שברים תרועה הם וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן · וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יהא ביניהם דבר של הדיוטות נראה כחלוקה : שיעור תרועה כשיעור שלשה יבבות פירש רש"י שלשה קולות בעלמא כל דהו · [ל] לפי זה צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו [מ] כשלש יבבות של שלש כחות כל שהוא *דאם כן יצאו מכלל שברים ונעשו תקיעה · דהא שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלש יבבות · וצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק יותר מבשל קש"ק ובשל קש"ק יותר מבשל קר"ק דהא שיעור תקיעה כתרועה וקשר"ק אנו עושין משום דגנח ויליל כמצא שצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים ושלשה יבבות ובתקיעה של קש"ק כשיעור שלשה שברים דקש"ק משום ספק גנח עבדינן וקר"ק משום ילולי יליל · מיהו [נ] אם הוא מאריך בכל התקיעות אין לחוש דאין עליהם שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים · וכן תרועה אע"ג דשיעורא כשלשה יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה [ס] ומטעם זה נמי אין לחוש אם נעשה ארבעה או חמשה שברים שהשברים תרועה הן יכול להאריך בהן כמו שירצה . וה"ר מאיר וריב"א ז"ל היו אומרים דיבבא היא שלשה כחות של כל דהו ונמצאת שיעור תרועה כתשעה כחות וכן תקיעה ולדבריהם אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך למשוך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים [ג] ותשע כחות ומי שלא משך בתקיעה כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר · ור"ח פי' כפרש"י וכן הוא אומר בירושלמי (פרק זה הלכה י) [ע] איזוהו הרעה בתלת דקיקין [פ] ושברים ותרועה יש לעשות בנשימה אחת משום דלמא גנוחי גנח וילולי יליל והכל תרועה אחת הן · ואע"פ שאין דרך האדם לגנוח ויליל בנשימה אחת מ"מ תרועה היא גנוחי ויליל בעינן שתהא התרועה כאחת בלא הפסק · [צ] ואם עשה תקיעה תרועה [ד] ותקיעה בנשימה אחת לא יצא [ק] מפני שאין כאן לא סוף ולא ראש · ומיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסי' התם (הל' י) תני עשאו בנפיחה אחת יצא · והתניא ג' של ג' · התם שלא יפחות פי' והתנן ג' של ג' ואם עשאן בנפיחה אחת אין כאן ג' של ג' ומשני הא דאמר ג' של ג' היינו שלא יפחות מן השיעור [ר] אבל לענין שיפסיק ביניהם לא נאמר · ונהגו העם לתקוע מיושב אחר קריאת התורה קשר"ק ג' פעמים וקש"ק ג"פ וקר"ק ג"פ ומברכין עליהן ברכת התקיעה · ומפני שהצבור צריכין לשמוע תקיעות של סדר ברכות לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר ברכות קשר"ק פעם אחת וקש"ק פעם אחת וקר"ק פעם אחת · ובדין הוא שיהו תוקעין [ש] על סדר ברכות כסדר שתקנו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות אינן מעכבות את התקיעות הרי כבר יצאו ידי חובתן באותן שתקעו יושבין ודי להם לתקוע קשר"ק קש"ק קר"ק על סדר הברכות פעם אחת שלא להטריח על הצבור וכן מנהג בכל העולם ובשתי ישיבות · ורבינו תם ז"ל היה תמה על מנהג זה דקשר"ק של מלכיות וקש"ק של זכרונות וקר"ק של שופרות סותרין זה את זה דאי גנח ויליל איבעי למיעבד כולהו קשר"ק · ואי גנח לחוד איבעיא ליה למיעבד כולהו קש"ק · ואי יליל לחוד בעי למיעבד כולהו קר"ק · והנהיג רבינו תם לתקוע בזכרונות ובשופרות קשר"ק כמו במלכיות דהשתא נפיק מכל ספיקי וליכא אלא הפסק וכדי שלא לשנות את המנהג ביותר לא חיישינן להפסק [ת] דהא קי"ל שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא · ורבינו אבי"ה כתב בשם ריב"א דהא דתיקן רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה · אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה בלא הפסק קול אחר ואם שינה בסדר התקיעות אפי' לא שהה כדי לגמור כולה חוזר · והביא ראבי"ה ראיה מירושלמי דפרק שני דברכות דמייתי התם הך דר' יוחנן דתשע שעות ומסיים אמר רבי והוא ששמע על הסדר פי' ששהה ושתק ולא שינה הסדר ולדבריהם ההפסק פוסל · וקצת ליתן טעם למנהג שלנו דשמא סבירא לן כמ"ד אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שנעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור לעשות בשעת תפלה [א] אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח ציבור · וצריך לדקדק בתקיעה שאנו עושין מיושב לאחר שסיים כל הקשרקי"ם ומתחיל בקש"ק וכן לאחר שסיים כל הקשקי"ם ומתחיל בקר"ק למה תוקעין שתי תקיעות זו אחר זו ממה נפשך פטור מתקיעה אחת דאי גנח ויליל הרי יצא בקשר"ק ואי גנח לחוד לא הוצרך לקשר"ק שתקע ותקיעה אחרונה של קשר"ק תעלה לקש"ק וכן תקיעה אחרונה של קש"ק תעלה לקר"ק · [ב] ואפשר כיון שעשה התקיעה לשם פשוטה אחרי תרועה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפני תרועה · [ג] ור"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה · [ד] וראבי"ה הביא הירושלמי תוקע שופר צריך לברך אקב"ו לשמוע בקול

הגה"ה

*ול"נ שאין צריך ליזהר שלא יאריך בשברים כשיעור שלשה קולות כל שהוא דהא דעבדינן שברים היינו

מסום גנוחי גנח א"כ תקיעה לא הוי אלא כשיעור שלשה גניחות והם גדולות יותר ובשביל קשר"ק לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות ושלשה יללות א"כ לא צריך רק שלא ימשוך כשיעור שלשה גניחות ושלשה יללות גניחות פי' בקונטרס כדרך החולים שמאריכין ואם יקצר בשברים הרבה נ"ל דלא יצא ומתני' דקתני ג' יבבות קסבר דילולי יליל כדאיתא בגמרא ולפי זה פי' בקונטרס דהוו ג' קולות בעלמא אבל גניחות פירש דהוי טפי מתרועה ושמעתי שאומר שצריך לעשות בנשימה אחת שברים ותרועה דהוו חדא תרועה ובפרק החליל (דף נג:) אומר דאין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולאו כלום ומסיק דלגמרי לאו כלום א"כ היה לו לעשות בנשימה אחת א"כ לרבנן נמי דמודו מיהא בשברים ותרועה דחדא מילתא היא וצריך בנשימה אחת ולא נהירא ורש"י פי' ב התם בסוכה ולאו כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה רוצה לומר דכדי נשימה מיהא מפסקינן אפי' לר' יהודה · מהרי"ח :

הגהות הב"ח א דכולהו בבי כתרועות : ב בהג"ה המתחיל ול"נ נראה וכו' ורש"י פירש נמי התם : ג ותשע כחות : ד ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא :

קרבן נתנאל

ולא גרס הך ירושלמי הלכה י"א : [ז] פי' שיעור תקיעות שלפני תרועה . לאפוקי פי' הרמב"ם שמפרש שיעור של תקיעות כשלש תרועות ושיעור שני תקיעות כתרועה . דלפי פי' זה התקיעה אינו אלא כיבבא ומתלה וכתיב והעברת משמע שהוא קול משוך : [ח] שיעור תרועה כשלש יבבות . ור"ת גורס שלש יבבות והר"ן מייתב גי' שלנו : [ט] מספקא ליה דלמא גנוחי ויליל . פי' דהוי מספקא ליה שמא יש מנהג בעולם שעושים תרועה גנח ויליל והוא מכניף לכל המנהגים ורצה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד כמ"ש רבינו בשם תשובת רב האי בסמוך . ורצאיתי בס' מגדל עוז פ"ג מהל' שופר שהעתיק תשובת רב האי וז"ל ושם את הראשונה כהללו והללו שניהן כי עשה את התרועה שברים ויבבות ולעולם כולה תרועה אחת היא שהרי היא אחת היא ואע"פ שאמר תשר"ת שמא בעלמא אחד כגון זה המנהג וא' כגון זה המנהג וכדי שלא יהא קפיד לא מאלו ולא מאלו חוזר ותוקע תש"ת כאלו ותר"ת כאלו כו' ע"כ . וקשה לדבריו דא"כ אמאי משני מספקא ליה דלמא גנוח ויליל . הא לא עשה תשר"ת כי אם לעשות כהללו והללו . ועי' פ"ג סי' תק"ץ סק"א : [י] כתב רב האי בתשובה . על שנשאל לו וכי עד שבא ר' אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר : [כ] ולאו פלוגתא היא שיהיו מטעים אלו את אלו . כתב הב"ח בסי' תק"צ ס"ק ז' דלרב האי צריך שיהא התרועה כט' כחות כדעת ריב"א בסמוך (סי' ל') דאל"כ הכי ודאי אלו מטעין את אלו דאלו קבלתן כשיעור תרועה ט' כחות ואלו בקבלתן ג' כחות וליתא דהא רבינו שהביא תשובת רב האי מסיק בסמוך כפרש"י . אבל באמת אינן מטעין זה לזה דלכ"ע בילולי עושין קולות קצרים כל שהוא . ובשברים מאריך בגניחה כט' כוחות : [ל] לפי זה כו' דא"כ כו' . אע"ג דתקיעה של קש"ק צריך להאריך כשיעור ג' שברים שהמה יותר משלש כחות כל דהו . מ"מ ס"ל לרבינו כיון דבסדר קר"ק התקיעה כשלש כחות א"כ מחזי כתקיעה ויותר ניחא לרבינו האי דבין גנח ובין יליל הוי תקיעה דאורייתא כדכתב רבינו לעיל וא"כ תנאתי בב"י כדברי ושמתי ובזה נסתלק קושית הגה"ה המתחלת ול"נ ועי' מהרש"א ד"ה שיעור תרועה : [מ] כשלשה יבבות של שלש כחות כל שהוא . פי' שלש יבבות שהן שלש כחות כל שהוא : [נ] ה"ג אם הוא מאריך בכל התקיעות כתקיעות קשר"ק אין לחוש . פי' בין שלפני התרועה ובין שלאחר התרועה . והקשה הב"ח מנ"ל לרבינו הא בשלמא בשל אחריה דאע"פ דכמה שהאריך חשבינן כמתעסק מ"מ אין כאן הפסקה דפשוטה לפניה ולאחריה מיהא איכא ולכך עלתה לו באחת . אבל בראשונה דמאי שהאריך הוי הפסקה בין תקיעה לתרועה מנ"ל דאין לחוש ע"כ ולי לק"מ דמה שהאריך לא מחשיב כמתעסק דמתעסק לא הוי אלא בתוקע לשיר או שמתכוין למצוה אחרת לפי' הר"ן . אבל הכא הא איכוין לאותו תקיעה וא"כ אפי' את"ל דכמה שהאריך הוי כתקיעה פסולה הא תקיעה פסולה אינה מפסקת כמו שכתב רבינו לקמן סי' ל"א בהשיגו על מעשה דמגנצ"א ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת . ועוד כתב הב"ח וז"ל וכ"ל דראייתם היא מדתנן תקע בראשונה דלא אצטריך ה"ל למתני האריך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת . א"ו דלפי שאין שיעור לתקיעה למעלה ואם רצה להאריך מאריך ואין הדבר ניכר שהוא מאריך שיכוין לב' תקיעות אלא מחמת שהוא כפלים כשיעור תקיעה ראשונה ע"ש . אמת שרבינו כ"כ לעיל בסי' כ"ח אמנם ראיה זו איני מכיר דלדבריו עדיין הקושיא במקומו עומדת אימא דוקא בתקיעה אחרונה : [ס] ומטעם זה נמי אין לחוש . דהא שיעור תקיעה כתרועה וכמו שיכול להאריך בתקיעה ה"ה בתרועה : [ע] איזהו הרעה בתלת דקיקין . כ"ה בי' רש"י והיינו קולות דקין כלומר ג' כחות של כל שהוא . אבל ריב"א גורס תלת רקיקין ר"ל קולות רחבים כרקיקין והיינו שכל יבבא יהא כג' כחות ועי' במגדל עוז פ"ג מה' שופר : [פ] ושברים ותרועה יש לעשות בנשימה אחת . ואפי' בדיעבד לא יצא כ"כ הריב"ש ודלא כהב"ח ס"ק ח' ועי' בסמוך (סי' ל"א) ראיה לזה שאכתוב אי"ה . ומכאן נמי תשובה למה שהבאתי לעיל בשם מגדול עוז דלדבריו א"צ לעשות ש"ת בנשימה אחת : [צ] ואם עשה תר"ת בנשימה אחת לא יצא . מלשון זה משמע שרבינו פסק לפי האמת דלא יצא וכ"כ רבינו יורוחם בשמו אמנם בטור היה גורס לכאורה לא יצא דלפי האמת פסק כהירושלמי וגי' נכונה דהא בפ' הבא על יבמתו בי' י"א מסיק רבינו היכא דפליגי ירושלמי ותוס' קים ליה כהירושלמי וע"ש בחידושי : [ק] מפני שאין כאן לא ראש ולא סוף . וכרבנן דפ' החליל דף נ"ג : [ר] אבל לענין שיפסיק ביניהם לא קאמר . ודתני התם בהחליל לא יפחתו מכ"א תקיעות היינו לכתחלה . וכתב הלבוש דאם תקע והריע בנשימה אחת והפסיק ואח"כ תקע תקיעה לא יצא בת"כ דכיון שהפסיק באחרונה גלי' דעתיה דלא שייך להדדי הלכך גם הראשונה לא עלתה לו וצ"ע : [ש] ה"ג קש"ק קר"ק על הסדר : [ת] דהא קיל"ן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא . וצא דפריך אדר' אבהו ודלמא גנוחי גנח וקא מפסיק בין תרועה לתקיעה הא לכתחלה . ועי' חידושי רשב"א . [א] אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח הצבור . ולא חיישינן להפסק דלרבינו האי בין גנוחי ובין יליל ובין גנוחי ויליל כולן תקיעות דאורייתא אלא דתיקון דלהאי מנהגא גנוחי לכתחלה ולהאי מנהגא ילולי לכתחלה וכדי להקל על הצבור די בתשר"ת : [ב] ואפשר כיון שעשה התקיעה לשם פשוטה אחרי התקיעה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפניה . פירוש דמחזי כתרי מילי דסתרי אהדדי שאם תעלה לאותו סדר קשר"ק אם הוא אינו סדר אמיתי הוי כתקיעה פסולה ואיך נקחנה שוב לסדר האמתי לקש"ק . ובזה נסתלק קושיות תוספ' וז"ל ומיהו אשכחן ומשך בשניה כשתים שסיפה עולה כשתים אי לא משום דפסקי תקיעה בתרתי לא מפסיקינן ע"כ דאיכא למימר דהתם קאי בחד סדר כגון בפעם הראשון של תשר"ת האריך בתקיעה שיעלה לתקיעה אחרונה וראשונה ובזה נמי מיושב מה שהקשה בלבוש הלא בסי' תקפ"ח סעיף ד' והוא מדברי הירושלמי גבי שנים זה מחשב לו לתקיעה ראשונה וזה מחשב לתקיעה אחרונה דהתם איירי בחד סדר ודלא כהלבוש שנדחק בזה ומיהו קשה מהתוספתא לפי גי' הרמב"ן תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת . כלומר תקיעה אחרונה בלבד . וכן מה שכתב מ"א בסי' תק"ץ ס"ק י"ב דאם טעה בסדר ותקע כבר גם כן תקיעה אחרונה עולה לו במקום תקיעה ראשונה . הא בא נמי מסדר שאין אמתי והוי כתקיעה פסולה ומזה נסתר נמי דברי הרא"ש מה שהביא הב"י בריש סי' תק"ל ליישב קושי' רבינו דכיון דצריך לכוין א"א לאחשובי לתרווייהו לראשונה ואחרונה עכ"ל והא בתוספתא מוכח דמהני אפי' לגי' הרמב"ן שהביא הב"י עדיין לא הוצל מהתוספתא . ע"כ נ"ל דהא שכתבו התוס' ורבינו לא רצו כו' היינו שלא רצו לתקן לכתחלה כן מכמה גזירות וחששות תמא"כ בדיעבד וברמ"א סי' תק"ץ סעיף ו' פסק דיכול להתנות בין שני סדרים שיעלה התקיעה לשנים . עפ"ז אמר בני הב"ח כל"ש הירש שי' בפולין מתוקנין ע"ב קולות · כשרוצים להשלים מאה קולות יכוונו לב' תקיעות שבין ב' סדרים ואז יעלה מכוון ולא צריכין לשנות איזה סדר ונכון : [ג] ה"ג כתב ר"ת שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה . תימה דהא רבינו בפ"ק דפסחים סי' י' הביא בשם ר"ת דמברך לשמוע בקול שופר והיינו לשוטו וכן לשמוע בקול שופר יש שיהוי להפסקה בין התקיעות דעיקר מצות שופר על סדר הברכות וצ"ע וע"ש בחידושי : [ד] וראבי"ה הביא הירושלמי תוקע שופר · בירושלמי לא מצאתיו . ושמות

דמוכח

שופר ושהחיינו ואח"כ תוקעין · וכן כתב בה"ג הא דמברכים לשמוע בקול שופר ולא מברכים לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר · כדתנן (לעיל דף כז:) [ה] התוקע לתוך הבור וכו' ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא [ו] כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותקע :

יא מעשה אירע במגנצא בשנת התק"ה שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחד וסיים והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע שלשה פעמים קשר"ק ובסדר קש"ק תקע שני פעמים קש"ק ובשלישי תקע ארבעה שברים ותקיעה והחזירוהו לראש אותן שהחזירוהו כבתחלה ותקע עוד שלשה פעמים קש"ק וכעס עליהם רבי אליקים בר יוסף ז"ל ואמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן ושלא כדין החזירוהו · ור"א בר נתן חתנו הסכים לדבריו ואמר שלא כדין החזירוהו [ז] וגם התוקע עבר על שבות דרבנן ואותו שחיסר מן השברים והתחיל בתרועה לא הפסיד סדרו בכך כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא דקא עבדינן דמספקא לן דלמא גנוח ויליל והכל תרועה אחת היא והוה ליה כמו נתקל בשברים שחוזר עליו והכא נמי יחזור [ח] ויתקע שבר אחד ויתקע תקיעה דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק וכאילו נעשו בזה אחר זה דמי אבל ודאי אם נגמרה תרועה הוי הפסק כיון דשלשה שברים יש לו להיות זה אחר זה והופסק בתרועה הוי הפסק והוי כתרועה שנחלקה לשתים שאינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק · אבל שני הקשרקי"ם הראשונים לא הפסיד שהרי לא שהה בין ראשון לאחרון כדי שיעור שהייה דהיינו כדי לתקוע קשר"ק כולה · ואפי' לרבי אבהו דאית ליה שהיות מפסיקין ה"מ בששהה כדי לגמור את כולה וכ"ש לרבי יוחנן דלית ליה שהיות מפסיקין במצות כלל דלא הוי הפסק ע"כ · ומה שכתב שיחזור שבר אחד ויריע משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת אבל לפי מה שכתבתי לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת [ט] היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע · ומה שכתב אבל ודאי אם נגמרה התרועה הוי הפסק וכו' עד והוי כתרועה שנחלקה לשתים ואינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק אינו נ"ל דכיון שלא גמר הקשר"ק אם אין התרועה כלום בשביל שנחלקה לשתים יחזור [י] ויתקע שלשה שברים ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת · ולא דמי להא דמתקיף רב עוירא ודלמא ילולי הוא וקמפסקי שברים בין תקיעה לתרועה דהתם אי ילולי הוא קא פסקי דאין השברים מעין התרועה כלל [כ] והוי לגמרי קול אחר ובעינן פשוטה לפניה בלי הפסק קול אחר כדפירשתי לעיל · אבל קשר"ק עושין משום ספק דלמא גנח ויליל והוי הכל תרועה אחת וקול אחד [ל] אלא שקילר בתרועה שלא עשה שלשה שברים כה"ג לא הוי הפסק דאין כאן הפסק קול אחר ופעמים רבות שהתוקע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק ומתחיל לתקוע או להריע ולא מיפסיל בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר דלא מקרי הפסק כיון שאין זה קול אחר כיון שהוא מעין התקיעה או התרועה אלא שלא היה כשיעור · ואותו שתקע ארבעה שברים לא קלקל כלום כמו שכתבתי למעלה (סי' י) דתקיעה ושברים אין להם שיעור למעלה וכמו שעושין בתרועה כמה כחות כך יכול לעשות כמה שברים · ואם התחיל לתקוע ועף והולך אחר לגמור מתחיל ממקום שפסק ואינו צריך לברך כיון ששמע ברכת הראשון · ואע"פ שלא היה בדעתו לתקוע מ"מ גם על השמיעה היה צריך לברך לשמוע קול שופר אלא שנפטר בברכת התוקע וה"ה אם תקע נפטר בשמיעת הברכה · ואף אם לא יכול המברך לתקוע כלום נפטר התוקע בברכת המברך :

יב שאלו מקמי ריש מתיבתא [מ] המברך על תקיעת שופר בתר ש"ת והסיח ודיבר צריך לברך על התקיעה של סדר ברכות או לא · ואהדר להו הכי [נ] חזו רבנן שגוערין בזה ששח עד שלא יתקע על סדר ברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר · ולא דמיא הא לתכילין דאמר רב חסדא (מנחות לו·) ששח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך · דהנך שתי מצות נינהו ·דתניא (שם לח·) תפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד [ס] ולא עוד אלא דלא חוזר ומברך אותה ברכה אלא ברכה אחריתי הוא דמברך דמקשינן (שם לו·) שח אין לא שח לא והא שלח רב חייא בר רב הונא [ע] משמיה דרב על תפילין של יד להניח תפילין ועל תפילין של ראש על מצות תפילין · ופרקינן [פ] אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת שח מברך שתים ואעפ"כ קשה להסיח [צ] דתנן (שם) שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה [ק] וכל שכן האי ששח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד אלא שאינו חוזר ומברך [ר] דמצוה אחת היא וראיה שהרי ההלל שמברכין קודם קריאתו ואעפ"כ שח בין פרק לפרק לא הוצרך לברך ע"כ · ור"י גיאות ז"ל כתב ולא עוד אלא אפי' הקהל צריכין ליזהר שלא להסיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע בקול שופר וראבי"ה כתב אע"פ שהגאון לא הזכיר אלא בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד נ"ל דהוא הדין שח בין התקיעות שמיושב שאינו חוזר ומברך : תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת :

יג אמר רבי יוחנן [ע"ב] שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא · הניא נמי הכי שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא · מתשע בני אדם כאחת לא יצא · אע"ג דאמרינן לעיל (דף כז·) דתרי קלי מתרי גברי משתמעי · שאני הכא דליכא בתרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כיון שמשמען בבת אחת · תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא אפילו בסירוגין ואפי' כל היום כולו · ומי א"ר יוחנן הכי והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה לגמור את כולה חוזר לראש · לא קשיא הא דידיה והא דרביה וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אפי' בט' שעות יצא · ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק ובברכות פרק מי שמתו (סי' כג) האركתי בפסק זה* :

הגה"ה

*ר' יוחנן סבירא ליה מי שהיה קורא ק"ש והגיע למבואות המטונפות דאין צריך להפסיק אלא מניח ידו על פיו וקורא ואם הפסיק אפי' שהה כדי לגמור את כולה מראשה לסופה א"צ לחזור לראש ויש להסתפק אם הלכה כר' יוחנן אע"ג דקיימא לן כוותיה לגבי רב ושמואל הכא דפליג עליה רבי אבהו היה נראה קצת לפסוק כמותו וגם רב אשי מסיק בפרק מי שמתו (דף כג:) גבי היו מים שותתין על ברכיו דכולי עלמא אם שהה חוזר לראש והכא במאי עסקינן כדלא שהה דבתראי נינהו וקשה כדבר אגד כשהציבור מתפללין בי"ע ואומרים אמת ויציב וממתינין לש"צ ושותקין עד שיגמור צלותיה ומיהו היכא דאין שוהין כדי לגמור את כולה מתחילה ועד סוף אין לחוש (כדאביי) [כרב יוסף] בפרק הקורא את המגילה למפרע (דף יח:) ולא (כרב יוסף) [כדאביי] דקא אמר מהיכא דקאי לסיפא א"כ נתת דבריך לשיעורין · פר"י מכרי"ת :

יד ת"ר תקיעות אין מעכבות זו את זו ברכות אין מעכבות זו את זו · תקיעות וברכות של ר"ה ויה"כ מעכבות זו את זו · פי' רש"י תקיעות וברכות דעלמא כגון דתעניות אין מעכבות זו את זו אם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך · ומשמע מתוך פירושו אבל דר"ה ויום הכפורים מעכבות זו את זו · אם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך וא"א לומר כן דהא תנן שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולך למקום שתוקעין ואינו הולך למקום שמברכין · [ש] ותנן נמי מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופר משמע דבלא שופר יכול לברך · [ת] אלא ה"פ תקיעות או ברכות מעכבות זו את זו דומיא דרישא דקתני ברכות אין מעכבות זו את זו · פירוש שם ברכות שמוסיפין בתענית לבור אם אינו יודע כולן יאמר מקלתן דאין מעכבות זו את זו וכן התקיעות שמפורש התם דאחר כל ברכה וברכה תוקעין ומריעין ותוקעין ואם יודע לתקוע ולא להריע או יודע להריע ולא לתקוע יעשה מה שיודע · אבל דר"ה ויום הכפורים מעכבות זו את זו וצריך לברך מלכיות וזכרונות ושופרות או לא יברך כלל וכן תקיעה שברים ותרועה אם הוא יודע שלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע · ומאי שנא של ר"ה ויום הכפורים · כדרבא דאמר רבא אמר הקב"ה לישראל אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות · מלכיות כדי שתמליכוני עליכם · זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר : **מתני'** מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים : **גמ'** טעמא דבירך ואח"כ נזדמן לו שופר אבל אי אית ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע · אמר רבא לא אמרן אלא בחבר עיר · תניא נמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות בד"א בצבור אבל יחיד שומען על הסדר ולא על סדר ברכות · יחיד שלא תקע חבירו תוקע לו · יחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו · מצוה בתוקעין יותר ממברכין · כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ולא הולכין למקום שמברכין אע"ג דהאי ודאי והאי ספק : כשם ששליח ציבור חייב כל כך יחיד ויחיד חייב · ר"ג אומר שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן · תניא אמרו לו לר"ג למה צבור מתפללין · אמר להן כדי שיסדיר שליח צבור את תפלתו · אמר להן ולדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה אמרו לו להוציא את מי שאינו בקי אמר להן כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי [א] מכאן פסקו בהלכות גדולות דיחיד שלא הזכיר של ראש חודש [ב] או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל יכוין דעתו [ג] וישמע מפי שליח ציבור כל שמונה עשרה הברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו · [ד] ואע"ג דאמר לקמן (דף לה) דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאניסי שטרודין במלאכתן שאינן יכולין לבוא · אבל הנך דבעיר לא היינו היכא שלא התפלל כלל [ה] אבל אם כבר התפלל ושכח ולא הזכיר מוציא אף את הבקי · וכן כתב בשאלתות דרב אחאי פרשת ויצא · וכן משמע בפרק תפלת השחר (דף כט·) דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים [מחזירין אותו] ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה · ופריך עלה מדתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו · ומשני הא ביחיד והא בציבור · אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויה"כ · ורב אמר עדיין היא מחלוקת · ומי א"ר יוחנן הכי והא א"ר יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויום הכפורים הלכה מכלל דפליגי אמר רבה מאן מודים רבי מאיר · והלכה מכלל דפליגי רבנן · דתניא ברכות של ר"ה ויום הכפורים שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן דברי רבי מאיר · וחכמים אומרים כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב · [ו] ושמעינן מינה דהלכתא כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויום הכפורים בלבד אבל בשאר ימות השנה לא אלא כשם ששליח ציבור חייב כך כל בקי ובקי חייב וכן הלכתא · ועם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה ויום הכפורים שליח ציבור מוציאן ידי חובתן אבל דעיר אין ש"צ מוציאן ידי חובתן אלא עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"צ מתחלה ועד סוף · ירושל' (הל' יא) רבן גמליאל וכו' רב הונא לפורתה בשם ר' יוחנן [ז] הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישנו שם מראש התפלה · ומ"ש ר"ה ויוה"כ ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן מה שאין כן בשאר ימות השנה [דף לה] אילימא משום דנפישי בהו

קרבן נתנאל

דמוכח הוא דהא הרמב"ן ובעל המאור מחולקים אם ברכת שופר הוא מתקנת הגאונים ע"ש : [ה] התוקע לתוך הבור . ואותן שעומדין על שפת הבור לא יצאו מש"ה לא יצאו בו השומעים אם בירך לתקוע : [ו] כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור לא יצא . כדאיתא בהדיא לעיל דף כ"ח זימנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא וע"ש בחידושי פרק ראוהו כ"ד (סי' י"ד וט"ו) . ועי' בב"ח סי' תקפ"ה ס"ק א' : [ז] וגם התוקע עבר על שבות דרבנן . גזירה שמא יתקן כלי שיר : [ח] ה"ג ויתקע שבר א' ויריע : [ט] היה צריך לחזור ולתקוע . משמע אפי' בדיעבד לא יצא אם לא עשה בנשימה אחת וכ"מ להרימב"א דפסול בדיעבד בחדושיו לסוכה דף כ"ג . ודלא כהב"ח ס"ק א' : [י] ה"ג ויתקע שלשה שברים ויריע : [כ] והוי לגמרי קול אחר . אע"ג דלרב הני כולן תרועות דאורייתא נינהו . מ"מ דר' אבהו מכניף מנהגי ולצאת לכתחלה וא"כ אי ילולי היא הוי תרועה כקול אחר לענין לכתחילה : [ל] אלא שקילר בתרועה . ר"ל בסדר שזה שגנח ויליל שלא הוא תקע כך אלא שנתקלקל בשבר אחד הרי זה דומה לתוקע שאין הקול עולה לו יפה . אבל במפסיק בתרועה קודם שברים כיון דאין סדר התרועה ילולי והדר גנח . או שני תרועות זו אחר זו דעשה שתיקן כאוגן הוי שני כהפסק דמתעסק וכ"פ בש"ע סי' תק"צ סעיף ז' ח' : [מ] ה"ג המברך יום ר"ה על תקיעת שופר : [נ] חזו רבנן שגוערין בו . ותמה הר"ן שהרי אין בשיחה זו הפסק מידי דהוי אמדבר באמצע סעודה דא"צ לחזור ולברך המוציא . וע"ז סי' תקצ"ב ס"ק ב' מיישב קושיא זו שיפה : [ס] ה"ג ולא עוד אלא דלא חוזר ומברך הך ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתי הוא דמברך : [ע] ה"ג משמיה דר' יוחנן : [פ] אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא שח מברך אחת שח מברך שתים . פי' שאם לא שח מברך להניח על של יד ושל ראש . ואם שח אף שבירך על של יד להניח תו מברך על של ראש על מצות תפילין והאי דר' יוחנן איירי בשח וכפרש"י . אבל בעל המאור השיג על הגאון ומפ' כפי' ר"ת שם דר"י איירי בדלא שח . ואם שח מברך על של ראש שתים להניח ועל מצות תפילין וע"ש : [צ] ה"ג דתניא השח בין תפלה לתפלה . שם דף ל"ו : [ק] ה"ג וכ"ש כי האי שחה . דהא התם גבי תפילין שתי מצות נינהו עבירה בידו לכ"ש בתקיעת שופר דהוי חדא מצוה : [ר] ה"ג דמצוה אחת היא לא וראה שהרי : [ש] ותנן דף לג : [ת] ה"ג אלא ה"פ תקיעות וברכות מעכבות : [א] מכאן פסקו בה"ג וכו' יכוין דעתו וישמע מש"ץ כל שמונה עשרה ברכות . ס"ל דהלכתא כר"ג אפי' בשאר ימות השנה כר' אבא אמר ר"י שהש"ץ מוציא את הבקי. ורבינו פסק כבה"ג ולא מטעמי' . דהא בסמוך פסק כהרי"ף דלא קי"ל כרשב"ג אלא בר"ה וי"כ ולא בכולי שתא אלא שעיקר סמיכתי' אהא דפ' תפלת השחר : [ב] או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל לאפוקי דעת הר"ת שהביא תוס' בברכות דף כ"ע ד"ה טעה . שמחלק דוקא שכח להזכיר ר"ח . אבל בכח ברכה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיעתו מש"צ כנ"ל . וכ"כ הל"ח ושלא כט"ז סי' קכ"ד ס"ק ה' שרוצה להכריע ולפרש בדברי רבינו לא התפלל כלל היינו אפי' בטעות שכחה מ"מ בזה לא יסמוך על הש"ץ פכ"ל דהא תוס' הביא האי חילוק ואח"כ כתבו דברי הר"מ וכו' ועוד דלשון וכן כל דבר משמע לאפוקי הר"ת כדכתוב בתוס' שם : [ג] וישמע מש"ץ כל שמונה עשרה ברכות . ואם חסר מלה אחת שלא כיון לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד . ש"ג . ולפ"ז אפי' בטעה אין לסמוך על ש"ץ : [ד] ואע"ג דאמר לקמן דלא פטר ר"ג כו' אבל הנך דעיר לא . והא דמסיק רבינו בסמוך אבל דעיר אין ש"ץ מוציאן ידי חובתן אלא עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"ץ מתחלה ועד סוף . משמע הא שמעו מתחלה ועד סוף אפי' הנך דעיר מוציאן . היינו דוקא בר"ה וי"כ אבל דכולה שתא לא והרמב"ם בפ"ח מהל' תפלה ס"ל אם שמעו מתחלה ועד סוף אפילו דעיר ש"ץ מוציאן בר"ה וי"כ . והא דמחלק בין הנך דבשדות לבני העיר היינו בשאר ימות השנה פי' כ"מ . ולפי' הקונטרס שהביא התוס' אם יכוונו אפי' דבני העיר ש"ץ מוציאן אפי' בשאר ימות השנה : [ה] אבל אם כבר התפלל ושכח ולא הזכיר מוציא אף את הבקי . לפי' ה"ג ניחא דטעות הוי כמו אונס והוי כעם שבשדות דאניסי ובהא הלכתא כר"ג . אבל לשיטת רבינו בסמוך דבכולי שתא קי"ל כחכמים ואפי' עם שבשדות דאניסי אין הש"ץ מוציאן וא"כ אף אם תימא דטעות הוי כמו אונס מ"מ אין הש"ץ מוציא . וי"ל דבשכח לא הוי טעם משום אונס אלא דלא פליגי רבנן אדר"ג אלא כשלא התפלל כלל דאז אין הש"ץ מוציאו . אבל כשהתפלל אלא שטעה בברכה אחת יכול לסמוך על הש"ץ . וכ"כ הפ"ז א"ח סי' קכ"ד ס"ק ה' : [ו] ושמעינן כו' . והב"ח סי' תקצ"א סק"א כתב ז"ל ומ"ש הרי"ף ורבינו ועם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי בר"ה וי"כ כו' נאו למידק דבשאר ימות השנה אין הש"ץ מוציאן אלא ה"ה בשאר ימות השנה ולא נקט ר"ה וי"כ אלא משום דכל הפסק שכתב לשם איירי בר"ה וי"כ פ"ש שהאריך . ולא נתן לב בדברים אלו שכתב רבינו הכא דוקא בר"ה וי"כ בלבד אבל בשאר ימות השנה לא . ואין צריכין לדחוקי כדפרשתי לעיל : [ז] הלכה כר"ג באלין תקיעתא . וסילך לשון הירושל' רב זעירא ורב חסדא הוי יתיבי תמן בתקיעתא כיון דצלו את צלותא קם רב חסדא נצלוייי א"ל ר' זעירא לאו כבר צלינן א"ל מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערבי' להכא אמרי בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באלין תקיעתא ואנא דלא טוניס דאילו טוניס נפקי ידי חובתי ופי' הל"ן דר"ז הקשה כיון דכבר צלו יוצר למה ליה נצלוי מוסף שהרי ש"ץ מוציא . ואהדר ליה רב חסדא דהלכה כר"ג באלין תקיעתא . פי' לברכה של מלכיות זכרונות ושופרות קרי תקיעתא . ובהני קי"ל כר"ג אבל ז' ברכות של מוסף עצמו צריך כל יחיד להתפלל . ומש"ה אע"ג דכבר צלינן יוצר הדר מצלינן מוסף . והא דמסיים ואנא דלא כוונית כו' צ"ל לפירושו דה"ק דודאי אם אני מכוין לתפלת הש"ץ נצאת בזכרונות ושופרות ומלכיות יצאתי בזה ולא צריכנא להתפלל כל תשע כי אם שבע אמנם עכ"פ צריך כל יחיד להתפלל ז' ברכות ולהכי שתים פ"מ צריך לכוין על כל מלה מתחלה ועד סוף . ע"כ טוב לי להתפלל כל תשע כדי שלא אצטרך לכוין

קרא' והא אמר רב *הונא אמר רב (נחמן) כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ · פי' רש"י [ח] שוב א"צ לומר קרבנות המוספין ובהם רבותינו פי' מלכיות זכרונות ושופרות · [ט] וקשה הא דלא כרבנן ודלא כרבי יוחנן בן נורי דתנן אין פוחתין מי' מלכיות רבי יוחנן בן נורי אומר שלש · ור"ת מפרש דאמלכיות זכרונות ושופרות קאי · והיכא דהתחיל פליגי דלא יפחות לומר כדאית ליה ולומר כדאית ליה אבל אם אינו רוצה לומר כלל יפטור עצמו · [י] על ידי כתוב בתורתך [כ] שאז הוא כולל כולם יחד דנביאים וכתובים כולהו איקרו תורה · [ל] אבל כשאמר פסוק אחד גילה בדעתו שאינו רוצה לכלול [מ] כולם בכלל ובתורתך כתוב לאמר וא"כ לא יפחות מן המנין לומר כדאית ליה ולומר כדאית ליה · אבל מקראות של מוסף שכן במקום קרבנות כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו (ובזמן) שהראה הקב"ה לאברהם אבינו ברית בין הבתרים כשיתבטלו הקרבנות שיהיו ישראל יוצאין בהזכרתן (תענית דף כז:) אין לבטלן וצריך להזכירם לעולם · אבל מוסף של ר"ח בר"ה אין צריך להזכיר אלא די בזה שהוא אומר מלבד עולת החודש ומנחתה שבזה בכלל כל מוספי ר"ח ויאמר נמי ושני שעירים לכפר · [נ] והרבה נחלקו על ר"ת בזה כי עשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל כי פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נשנו במשניות ופסוקי קרבנות לא הוזכרו לא במשנה ולא בגמרא אלא שנהגו לאומרם במקום הקרבנות ואם על מלכיות זכרונות ושופרות אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הזכיר כ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הזכירם וקיים ונשלמה פרים שפתינו · והגיגו בספרד שאין מזכירין פסוקי מוספין אלא בשבת ור"ח דרגילי ולא אתי לאמיטעי בהן אבל בכל המועדות אין מזכירין דאתי לאמיטעי בהו · אלא משום דאוושי ברכות של שבתות וי"ט מתפללין שבע ברכות ובהכי סגי · אמר רבי אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל · אמר רבא מסתברא מילתיה דרבי אלעזר בברכות של ר"ה ויה"כ ובפרקים [ס] אבל של שאר ימות השנה לא צריך וכמה הוא של פרקים משלשים יום ולהלן · גרסינן בעירובין (דף מ׳) אמר *רבא כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה כיון דחלוקין הן במוספין אמרינן או דלמא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן · ומסיק דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן כשאומר את יום הזכרון הזה עולה גם לר"ח דכתיב ובראשי חדשיכם ונזכרתם לפני ה' אלהיכם וקרבנות מוסף ר"ח אין צריך להזכיר כדאיתא בירושלמי שהבאתי למעלה (סי' ג'). ור"ת היה אומר מלבד עולת החודש ומנחתה ובזה נכלל כל המוספין שהן כולן עולות והיה אומר ושני שעירים לכפר · והכי איתא בירושלמי רב מפקד לתלמידיו לאדכורי מוספין ועולת החודש ומנחתה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן ואמר *רבא (שם:) כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר זמן בר"ה ויום הכפורים כיון דמזמן לזמן אתו אמרינן או דלמא כיון דלא אקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה אנא אקרא חדתא נמי [א]אמר זמן א"ל רשות נמי לא איבעיא לן כי קמיבעיא לן חובה · ומסיק והלכתא אמר זמן בר"ה ויה"כ . ולענין זמן בליל שני כתב רש"י בתשובה רבותינו אמרו שאין אומרים אלא ביום ראשון לפי שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא דמי מה שאין כן בשני ימים טובים של גליות שהן משום ספק ושתי קדושות הם ואומר זמן בשניהם · אבל אני אומר שצ"ל בו זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר ימים טובים של גליות אלא לענין ביצה ומחובר [ב]אסור את של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים שהיו עושין שניהם יום טוב אע"פ שלא היה שם ספק דיום שני היה עיקר יום טוב והיו גומרים יום ראשון בקדושה כדי שלא יזלזלו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממה נפשך אי ספיקא הוא אומר ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיום נוהגים קודם ולמחר קודם אומר זמן [ע] דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה ע"כ · וכן כתב רשב"ם בשם רש"י זקנו וכן מסתבר טעמא הלכך י"ל זמן גם ביום שני · והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקדוש ולא בשופר · וכן כתב רבינו יצחק בר יהודה · ובעל העיטור כתב כרש"י · וכן השיב רבינו משולם בר קלונימוס ז"ל · וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחיינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה אומר רבינו מאיר ז"ל · רבינו יצחק בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ה ויה"כ בשם רבינו אלעזר הגדול וכן רבינו משולם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומרים והשיאנו בר"ה ויה"כ · והביאו ראיה מירושלמי דפרק הרואה · אבל גאון רבינו יצחק הלוי ז"ל הנהיג בגרמיי"ש שלא לומר לפי שברכת מועדים לא שייך אלא בשלש רגלים דכתיב ג"פ בשנה יראה וסמיך ליה איש כמתנת ידו כברכת ה' וגו' · וכן כתב רבינו שלתיאל דברכת מועדיך זהו קרבן חגיגה דכתיב ביה כברכת ה' אלהיך וזה אינו כ"א שלש פעמים בשנה ומטעם זה אין לומר ואין אנו יכולין לעלות ולהראות לפניך אלא יש לומר אין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך . כתב ראבי"ה שאלתי את רבותי ר"ה שחל להיות בשבת אם אומרים למולאי שבת ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל ור"ה לא חג ולא רגל · והשיבוני דאע"פ כן מתפללין ותודיענו כי היכי דאמרינן (חולין דף כו:) במולאי יו"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה הכא נמי סידור תיקון הוא מונה · אבל בתשובת מר שר שלום כתוב בר"ה היו אומרים בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקידושא מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה שהרי [פ] כתוב אלה מועדי ה' בריש ענינא ובסוף ענינא וידבר משה את מועדי ה' וקאי [ג]אכל ענינא פסח ועלרת וראש השנה ויום הכפורים וסוכות ושמיני עלרת וכולהו איתקוש להדדי לקרותם מועדי ה' מקראי קדש וכתיב זכרון תרועה מקרא קדש · ושנינו במשנה (לעיל יח·) על ששה חדשים שלוחים יוצאים כו' באלול [צ] מפני תקנת המועדות [ק] מקיש ר"ה לסוכות [ר] ומנין שנקרא חג שנאמר בכסה ליום חגינו · ומנין שנקרא שמחה [ש] שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ואמר מר (סוכה נה·) חדשיכם כילד זה ר"ה · [ת] וגם בספר עזרא מלינו שהיו בוכים בשובם מן הגולה ואמר להם עזרא כי קדוש היום לאדונינו ואמר אכלו מעדנים ושתו ממתקים כדי שתהא השנה שמינה ומתוקה עליכם ושלחו מנות לאין נכון לו ודרשו רבותינו ז"ל (ביצה טו:) למי שלא הניח עירובי תבשילין · ופשטו של מקרא למי שהיה בדעתו להתענות מאתמול ולא הכין לו מאכל · מכאן שאין מתענין בראש השנה והכי איתא בריש פרק שלישי דתעניות בירושלמי (הלכה ג) ר"ע אומר מתריעין ולא מתענין שכן מתריעין בראש השנה ולא מתענין · ובפרק שני דמס' ערכין (דף י:) אמרינן דראש השנה ויום הכפורים איקרו מועד ובסוטה (דף מא·) גבי פרשת המלך קאמר אי כתב רחמנא במועד הוה אמינא ר"ה דאקרי מועד · וגם רבינו שמואל בר רבי חפני כתב שמנהג בשתי ישיבות שאם חל ראש השנה בשבת אומרים מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה זכרון תרועה מקרא קודש · ואם חל להיות בחול אומרים יום תרועה מקרא קודש · וכן כתב רב פלטוי גאון ותתן לנו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון · [א] ורב האי כתב אין מנהג לומר חגים וזמנים לששון וכן המנהג פשוט בזמן הזה בכל המקומות · ובאשכנז ובלרפת נוהגין שלא לומר והשיאנו בר"ה ויה"כ [ב] ובשאר מקומות אומרים אותו · [ג] וכן כתב רי"ץ גיאות ז"ל שנהגו בשתי ישיבות ובכולהו בבל שמתפללין הלבור רק שבע ברכות וש"ל יורד ואומר תשע · והביא תשובות הרבה לראשונים לרב עמרם ולרב נטרונאי שאמרו מעולם לא התפללו לבור בר"ה אלא שבע · [ד]ורב שרירא גאון בנו כך אמרו והזכיר עוד גאונים אחרים וכולם כך אמרו וכן העידו · אבל הוא כתב ואנו קבלנו מחכמים גדולים ובעלי הוראה והנהו מעשה שקבלו הם מחכמים שלפניהם כגון רב שמואל הלוי שקבלו מן רב חנוך וזקנים שבדור הלכה למעשה שאין מתפללין ז' [ה]אלא ט' וכן מורין ועושין [ד] ומתניתין מסייע להו [ה]דמקשי רבנן לר"ג לדבריך למה לבור מתפללין [ו] והוא אומר להם למה ש"ל יורד אלמא מה שהלבור מתפללים ש"ל יורד ואומר · לרבנן לבור עיקר ולר"ג ש"ל עיקר · וכתב הרמב"ן ז"ל באמת שטענותיו של הרב גדולות הם אבל כיון שהגאונים מעידים ואומרים שמעולם לא נעשה כן בישיבה [ה]שהיחידים אומרים שבע ושליח לבור יורד ואומר תשע וכך מנהגם מעולם ע"כ יש לנו לקבל עדותם שהגאונים קבלו מרבנן סבוראי ורבנן סבוראי מרבנן אמוראי ובישיבתן על כסא של רב אשי הן יושבים ובבהכ"נ שלו היו מתפללין · ועוד שהיה מנהגם פשוט ברוב ישראל עד שבאו דברי הרי"ץ גאות ז"ל וחזר מקלת המערב למנהג שלנו ולמנהג זה נתתי לבי בדבר ונתקיים בי [ז] מה שאמרו רבותינו כל דבר שבית דין נוהגין לבם עליו לסוף עולה בידם כמו שנאמר למשה מסיני וכן היא הלעה של הלכה זו [ח] דודאי ר"ג ורבנן בכל השנה כולה פליגי מדאמר רבי יוחנן הלכה כרבן גמליאל בר"ה ויום הכפורים בלבד מכלל דפליגי אפילו בשאר ימות השנה ונפסקה הלכה כרבן גמליאל בר"ה וביה"כ בלבד ונמלאו פטורין בתשע בלבד משום דאוושי וחייבין בשבע כשאר ימים טובים שהרי חובת היום הן וחייבין בה כשאר ימים טובים וכמו שהן חייבין בשבע ביולר ובמנחה אבל התקיעות דאיתן מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהן הן שש"ל לבור פוטר וכן נכון · ולא הבנתי הדברים הללו שנאמרו למשה מסיני דכיון שתקנו התשע ברכות לאומרן במוסף של ר"ה היאך יהו הקהל חייבין לומר שבע מהם וידלגו השתים [ו]שהתשע של מוסף ראש השנה הן כמו שבע של שבתות וימים טובים וכמו שאי אפשר לדלג מאותן שבע כך אי אפשר לדלג מן התשע דברכות מעכבות זו את זו ושליח לבור פוטר את הלבור מכולן משום דאוושי אלא שהלבור מתפללין כדי שיסדיר שליח לבור את תפלתו ולריכים להתפלל כולן דאם התפללו שבע יהו כולן לבטלה כיון שמחסר מן הברכה ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות : תנא בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עמד משה בהר קורא מקרא ביום ושונה משנה בלילה לאחר ארבעים יום ירד ושבר את הלוחות בשבעה עשר בתמוז ועשה ארבעים יום במחנה [ט] והרגו הלוים את ישראל ושרף את העגל והכרית ע"ז מישראל והתקין כל שבט ושבט במקומו [י] בראש חדש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד בע"ז והקב"ה [כ] נתעלה בלוהו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו' · ולכך התקינו חכמים שיהו תוקעין שופר

הגהות הב"ח א אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן וכו' והלכתא אומר זמן : ב דאסור את : ג וקאי אכולה פנינא אפסח ועלרת כו' דכולהו איתקש : ד ורב שרירא גאון ורב האי גאון בנו כך אמרו וכו' שכן אמרו : ה אלא שהיחידים אומרים שבע . ו של השע :

קרבן נתנאל

לכוין על תפלת ש"ץ מתחלה ועד סוף . אבל הרי"ף ורבינו ס"ל דיחיד א"צ להתפלל ז' ברכות כמו שמבואר בסמוך נ"ל דהא דקאמר הלכה כר"ג באלין תקיעתא אכל תפלת מוסף קאי וקרי תקיעתא ע"ש שבתפלה זו תוקעין וכ"פ ב"י : [ח] ה"ג שוב א"צ מקראות המוספין : [ט] ה"ג וקשה הוא הא דלא כרבנן : ותמה הרשב"א א"כ אמאי לריך לשנוי' משום דאוושי ברכות לימא משום דנפישי מקראות דמלכיות זכרונות ושופרות והניח בקושיא ואין איש שם על לב לייסבו ולי נראה דלק"מ דרש"י סבר כהני גאונים שהביא רבינו לקמן דהלבור לא מתפללים כלל אלא דהש"ל מוליאן בכל התפלה לפ"ז ה"פ הש"ס מ"ש הני דא"ל משום מלכיות זכרונות ושופרות דנפישי קראי זה אינו דא"כ ה"ל לש"ץ להתפלל תשע והלבור יתפללו מ"מ שבע שהרי חובת היום הוא וחייבין בה כשאר י"ט ומשני משום דאוושי ברכות ר"ל שהן תשע ברכות וברכות מעכבין זו את זו ומש"ה אין לליבור לדלג שתים מהן וכמו שהשיג רבינו לקמן על הגאונים דס"ל דיתפללו הלבור שבע וגם הן ארוכות ומטעות ובאמת דנוכל לקיים דטעמא דר"ה וי"כ משום דנפישי קראי דמלכיות זכרונות ושופרות ואפ"ה אין לדלג משום דאוושי ברכות והיינו דקא דייק רש"י בלישניה שהרי הן תשע דלכאורה הוא אך למותר ולמ"ש ניחא . ולפי מ"ש רבינו בסמוך ומפרש האי דאוושי משום שהן ט' ולא הזכיר מהאי דמטעות וארוכות מדוקדק יותר . ומ"ש הב"ח סי' תקצ"א ס"ק א' דלרש"י וטור וסמ"ג גם תפלת יולר לא לריך הלבור להתפלל צ"ע דבהדיא קאמר בירושלמי דלריך להתפלל יולר כמ"ש : [י] ה"ג על ידי ובתורתך כתוב : [כ] שאז הוא כולל כולם יחד דנביאים וכתובים כולהו מיקרי תורה· ודלא כמ"א סימן תקצ"א ס"ק ה' דצ"ל נמי וכן כתוב בדברי קדשך . ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר : [ל] אבל כשאמר פסוק א' גילה בדעתו שאינו רולה לכלול . ולדעת מ"א הדין זה אינו אלא כשאמר פסוק א' מהנ"ך אבל כשהתחיל פסוק א' מתורה עדיין יכול לכלול נ"ל : [מ] ה"ג כולם בכלל באמירת ובתורתך כתוב לאמר ואם כן לא יפחות : [נ] והרבה נחלקו על ר"ת . והוא לשב"ס ור"י בעירובין דף מ' ד"ה זכרון עי' ב"ח : [ס] אבל של שאר ימות השנה אינו לריך . אבל ר"ג סובר דכל השנה הש"ץ לריך להסדיר כמו שהשיב לחכמים כדי שיסדיר הש"ץ תפלתו : [ע] דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות . פי' בשו"ת הריב"ש סי' תק"ה שהאריך בזה ובב"ח סי' ת"ר : [פ] ה"ג כתוב אלה הם מועדי : [צ] ה"ג בתשרי מפני תקנות המועדות : [ק] מקיש ר"ה לסוכות . נ"ל מקיש ר"ה לי"כ . דהא על י"כ יולאין ליום המחרת של ר"ה להודיע לגולה אימתי קבעו ב"ד את החודש שלא יהיה לבם נוקפן ביום הכפורים וסוכות כפי' רש"י לעיל וכ"ה הלשון כולהו מועדות כולל י"כ וסוכות ע"ש : [ר] מנין שנקרא חג כו' מנין שנקרא שמחה . ובמרדכי פ"ק מייתי עוד ראיה בשם רב נחשון גאון דכתיב ושמחת בחגיך וא"ר יוחנן הוקשו כל המועדות זה לזה . הא למדת שמוה לשאר י"ט : [ש] שנאמר וביום שמחתכם כו' ואמר מר חדשיכם כילד זה ר"ה . וקבל הגאון שמחה ומועד ובראשי חדשיכם כל הכתוב קאי אר"ה ודוחק . וה"ג התם איזה חדש שיש לו שני ראשים הוי אומר

זה ראש השנה : [ת] וגם בספר עזרא מלינו · במרדכי מבואר יותר בשם רב נחשון גאון וז"ל ענין זה בר"ה כתיב . דכתיב בחדש השביעי באחד לחדש ותני טעמי בקדושת היום ושונה ומשלש ולא בשמחת בס"ת . ועוד שחנוכת הבית עשו כבר באדר בשנת שית למלכות דריוש . ומשמע נמי דהכי קאמר לכו ואכלו משמנים ושתו ממתקים חובה קאמר ולא רשות . דומיא דאל תעלבו ואל תבכו דתלי טעמיה נמי בקדושת היום דכתיב כי חדות ה' היא מעוזכם אלמא מיחה בידם ה"ה אכילה ושתיה חובה קאמר להם ואסור להו להתענות ע"כ : [א] ה"ג ורב האי כתב שאין מנהג לומר מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון : [ב] ובשאר מקומות אומרים . אפי' במקומות שאין אומרים חגים וזמנים לששון . והיינו טעמיה משום ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה . הלשון הזה משמעו שנתינת ר"ה וי"כ היא לשמחה ולששון כשאר חגים ומועדים וזמנים וזה ודאי אינו אלא לדון לבוראי עולם ניתנו משא"כ והשיאנו אע"פ דעיקרא נתקנו אברכת המועדים כדכתיב ברכת ה' אלהיך וזה נאמר על ג' רגלים . מ"מ מאחר שגם ר"ה וי"כ אקרו מועדי ה' ראוי להתפלל אף עכשיו אברכת המועדים ב"ח : [ג] ה"ג כתב רי"ץ גיאות שנהגו : [ד] ה"ג ומתניתא מסייע להו דמקשי רבנן : [ה] דמקשי רבנן לר"ג לדבריך למה לבור מתפללין . רלונו להקשות על מנהג שתי ישיבות מאי פריך לדבריך למה לבור מתפללין . הא אין הש"ץ מוליא הלבור בשבע ברכות רק באילין תקיעות : [ו] והוא אומר להם למה שליח לבור יורד . כוונתו להוסיף עוד טענה על מנהגם מה תמה למה שליח לבור יורד. הא אין הלבור מתפללין אך שבע. והש"ץ לריך לירד להוליאם בתשע ברכות .אלמא מה שהלבור מתפללין הש"ל יורד שמניהם מתפללין ט'. וכן הלשון הרמב"ן מורה שהם ב' קושיות שכ' באמת שטענותיו של הרב גדולות : [ז] מה שאמרו רבותינו.ירושל' דפאה פ"א הל' א' ופ"ק דשבת הל' ו : [ח] דודאי ר"ג ורבנן בכל השנה כולה פליגי.בין בר"ה וי"כ בין בשאר ימות השנה.ועפ"ז נסתרו שתי טענותיו דהא דמקשי רבנן לר"ג לדבריך למה ליבור מתפללין.הכי מקשי כיון דלר"ג כל השנה כולה הש"ץ מוליאן.א"כ לדבריו ה"ה והוא הטעם דגם שבע ברכות לא לריכין להתפלל דהא כל ויכוח הישיבות הוא להתחייב הלבור בשבע כמו בשאר י"ט ולר"ג באמת בשבתות וי"ט כולם אין לריכין להתפלל. וא"כ למה לבור מתפללין בין בר"ה בין כל השנה כולה.והוא אומר להם לדבריכם למה הש"ל יורד בכל השנה.ואף גם בר"ה דהא החכמים דר"ג ודר"ת פליגי אפי' בר"ה נמלא הלבור לריכין להתפלל כל התשע ולמה הש"ץ יורד אלא לדידן דנפסקה הלכה כר"ג בר"ה וי"כ בלבד נמלאו פטורין בתשע בלבד·וחייבים בשבע כשאר י"ט וכו' . ויותר מבואר לשון הרמב"ן במלחמות כמו שפרשתי·וז"ל שהרי ר"ג וחכמים אפי' בשאר ימות השנה נחלקו.מדפריש ר' אמי הלכה מכלל דפליגי . ומדא' ר"י הלכה כר"ג וכו'.ועוד מדקאמר ר"ג למה ש"ץ יורד והלא לדבריו למה ש"ץ יורד בשאר ימות השנה.אלא ש"מ בכל ימות השנה הם חולקין.ולפיכך הקשו לו למה לבור מתפללין וכו' וכיון שנפסקה הלכה כר"ג בר"ה בלבד.נמלאו פטורין בתשע וחייבין בשבע ע"כ : [ט] ה"ג והרגו הלוים את ישראל ועשה מ' יום במחנה עד שערף את העגל : [י] ה"ג ובראש חודש אלול : [כ] ה"ג נתעלה אותו היום באותו

שופר

ברחש חדש אלול בכל שנה ושנה כדי להזהיר את ישראל שישובו בתשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו' [ל] וכדי לערבב את השטן שלא להשטין על ישראל ע"כ* וכן נהגו באשכנז לתקוע כל חדש אלול בקר וערב אחר התפלה · ונראה לי דטעות סופר בפרקי דרבי אליעזר מה שכתב ועשה ארבעים יום במחנה שהרי בהר היה שלשה פעמים ארבעים יום

הגה"ה
*שופר של תיים מותר לתקוע בו לכתחלה אם אין לו שופר של איל · שופר הגזול פ"ול ומפרש בירושלמי כגון שגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו וכשר · שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן כמשהו וכמה תהא אחיזת יד טפח · מ.ז"ו :

ובשבעה עשר בתמוז שבר את הלוחות ודן את ישראל ובשמונה עשר עלה וירד בתשעה [ועשרים] באב אובר"ח אלול עלה · אמר לי רב כהן צדק מנהג בשתי ישיבות לומר תחנונים בהני עשרה יומי שבין ר"ה ליום הכפורים וכן אומר רב עמרם ורב האי [ב]מנהג לומר תחנונים בהני עשרה ימים בלחוד [מ] ושמעינן דמקלא אתרוותא קיימי מראש חודש אלול ואמרי דביה סליק משה להר פעם שלישית ונחת בלוחות שניות ביום הכפורים וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו . להרי"ץ גיאות ז"ל ואנן מנהגינו [ג]מהכך [נ] דקיימי מר"ח אלול · ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה ובשבת שבין ר"ה ליום הכפורים הכי אמר מר רב נטרונאי גאון ביו"ט ראשון של ראש השנה אי אפשר ליֵשב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביו"ט שני ובשבת לית בהו קושיא משום דעשרה יומי איתון משונין מכל ימות השנה · לפיכך נוהגין רבותינו לישב בהן בתעניות בין בחול בין בשבת · ע"כ · ודבריו תמוהין שאסר להתענות ביו"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת · ונראה דברי רב האי שכתב ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתעסק שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל בר"ה אכלו מעדנים ושתו ממתקים כי קדוש היום · וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה אדם שהרי תשעה באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע אותו בשבת אלא דחו אותו ואפי' להשלים בתענית שהתחיל בערב שבת נסתפקו בכמה דורות עד שנתחכה הלכה (עירובין מא.) מתענה ומשלים ואם להשלים בשבת כך היאך נאמר שבתענית נדבה שפיר דמי הילכך לא תעשו כן ע"כ · וכן דעת (הרי"ז*) גיאות ז"ל וכתב דעשרת ימי תשובה מיקרי יום טוס לא מיקרי · וכן כתבתי למעלה בשם מר שר שלום גאון · ועוד הביא ראבי"ה ראיה מהירושלמי בפ"ק דר"ה (הלכה ג) אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול רבי חנינא ורבי יהושע חד אמר איזו אומה כאומה זאת שיודעת אופיה של אלהיה בטבע שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם וחותכים צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה לפי שיודעין שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים ומטה את דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם · והכי איתא כמי בויקרא רבה · ובתשובת רב נחשון גאון אוסר נמי להתענות בר"ה · ירושלמי בפ"ק דשבת (הלכה א) ר' חייא רבה מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולה שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה ימים בשתא וכתב ראב"י העזרי ז"ל [ס] קבלתי שאלו שבעה ימים הן שבין ראש השנה ליום הכפורים על כן נהגו באשכנז אף אותן שאין נזהרין מפת של נכרים כל השנה בעשרת ימי התשובה נזהרין :

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

הגהות הב"ח א ובר"ח אלול אמר ליה עלה לרב כהן צדק כו' : ב נ"ל אומר מנהג כו' : ג נ"ל כהכך :

קרבן נתנאל

שופר : [ל] וכדי לערבב השטן . בגי' שלפנינו אינו בפרקי ר"א : [מ] ושמעינן דמקלא אתרוותא . דברי רבינו הם : [נ] דקיימי מראש חדש אלול . ע"כ דברי הרי"ץ גיאות : [ס] קבלתי שאלו שבעה ימים הן שבין ר"ה ליום הכיפורים . וקורא אותן ז' ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהירו לאכול בטהרה שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול שצריך להזהירו עליהם לשון הטור . ובסי' כמ"ב כתב מ"א ס"ק ד' וז"ל ומביא בד"מ סמך לזה מדכתב הטור סי' תר"ב שיאכל חולין בטהרה כו' . ול"ע דאדרבה משם מוכח דבשבת א"צ ליזהר דאל"כ יאכלו רק ו' כשמקיל שבת וב' י"ט של ר"ה ע"ש . ודברים אלו תמוהים דהא בשבת אדם אינו מחויב לטהר עצמו כי אם ב' ימים של ר"ה מפני שהוא רגל וא"כ נשארו ז' ימים . ונראה שיש ט"ס בדבריו וכצ"ע בד"מ מביא סמך לזה בסי' תר"ב בשם המרדכי ע"ש . משבר חולין בטהרה ר"ל פת ישראל דהא א"א לאכול חולין בטהרה בימי ר"ת דהא כולם טמאי מתים ניהו אמנם הטור ס"ל שהיה להם אפר פרה כמ"ש האר"י בש"ע שבימי האמוראים היו מטהרים בטמאת מתים שהיה להם אפר פרה לטהר ועי' ת"ע בפרק במרא דיומא סי' כ"ד :

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת ראש השנה

פרק א א **אחד** המעריך ואחד המקדיש ונודר כיון שעברו עליו שלש רגלים כסדרן עובר עליו בבל תאחר ותג המצות תחלה . אבל הנודר לצדקה צריך ליתנה מיד וה"מ כדפרים אבל יכול לספרים סתם מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ויתנם מעט מעט במקום שירצה לו · [המתברך בבהכ"נ ונדר אין עובר עד שיתבענו הגבאי אבל אם תבעו הגבאי ומנע הימנו משכון או מעות עובר לאלתר] : ב באחד בתשרי ר"ה לשנים לענין שטרות ונטיעות שאם נטע אילן ט"ו ימים קודם ר"ה כשיגיע ר"ה עלתה לו שנה כר' יוסי ומונין מר"ה ואילך ב' שנים ואם עברו שני ערלה מ"מ דין ערלה נוהג בהן עד ט"ו בשבט ברביעית לא שנא נוטע ע"ו ימים קודם ר"ה לא שנא נוטע פחות מט"ו יום קודם ר"ה שצריך ג' [שנים] אפ"ה נוהג בהן דין ערלה עד ט"ו בשבט בשנה החמישית : ג קי"ל כרבי יהושע דבניסן נברא העולם לכך מונין לתקופה מניסן [והאידנא מצלינן זה היום תחלת מעשיך אע"ג דקי"ל כר"י לפי שהוא תחלת מעשה דין . הרי"ח · (דף טז:) א"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כו' כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מאריכין ימיו ונוחל את הארץ ואם לאו אין מטיבין כו' לעולם יראה אדם את עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו כו' ועוד שאפי' כל העולם תלוי בו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו וכל העולם לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו וכל העולם לכף חובה אף אם היה צדיק כל הימים ומרד באחרונה איבד הראשונות שנאמר כו' וכן להיפך אם היה רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה כו' ובתוהא על הראשונות עכ"ה · בר"ה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר (הוריות יב· כריתות ו·) אמר אביי השתא דאמרינן סימנא מילתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא קרא ורוביא וכרתי וסילקא ותמרי ואנו רגילין לאכול ראש של איל וכבש ומטבילין את הראש בדבש והטעם מפורש במרדכי בהלכות יוה"כ · מה שאין מגלחין בר"ה טעות הוא בידם דאמר רבי סימון כתיב מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים וגו' · רבי חמא בר חנינא ורבי יהושע חד אמר איזו אומה כאומה זו בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל שערות שאינו יודע האיך דינו יוצא אבל ישראל אינם כך אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין ואוכלין ושמחים בר"ה לפי שיודעים שהקב"ה עושה לכן נס וחד אמר אי זו אומה כאומה זו בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום וליסטים אומרים למחר למי שומעין לא לשלטון אבל הקב"ה אינו כן אלא אמרו ב"ד ר"ה היום הקב"ה אומר למלאכי השרת יעמדו קטיגורים יעמדו סניגורים כלומר לעשות אלול מעובר מה טעם כי חוק לישראל הוא משפט גו' אם אין חוק לישראל כביכול אין משפט לאלהי יעקב] : ד המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדשים מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפי' לא נדר אלא בכ"ט באלול כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה : ה בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ואדם בר"ה וגמר דין עד יוה"כ· ארבעה דברים קורעין גזר דין של אדם צדקה צעקה שינוי השם ושינוי [מעשה וי"א אף שינוי] המקום · חייב אדם להקביל פני רבו ברגל . ג' ספרים נפתחים בר"ה : ו כשיש גזרה צריכין להתענות י"ז בתמוז וי' בטבת אין גזרה ואין שלום רצו הצבור מתענין לא רצו אין מתענין אבל אם הצבור מתענין אין היחיד רשאי לפרוש : ז הלכתא בחנוכה [ופורים] לא בטלה מגילת תענית ובשאר יומי בטלה [ר"ת התיר ליולדת לאכול בצום גדליה ביום הח' ללידתה] ונראה דאפי' עוברות ומניקות בעלמא שמצטערות הרבה שיש להן לאכול בכל אלו התעניתים לבד מט' באב :

פרק ג א **מצות** שופר לכתחלה בכפופים וכל הכפופים שוים אלא שטוב שיהיה לכתחלה של איל ובדיעבד אפי' בפשוטים חוץ משל פרה שפסול אף בדיעבד :
ב נסדק לאורכו על פני כולו בין מצד אחד בין משני צדדין ודבקו פסול . דבק שברי שופרות פסול : ג היה ארוך וקצרו כשר · ציפהו זהב בעובי השופר בצד קצר שהוא מקום הנחת פה פסול ושלא במקום הנחת פה אלא אצלו מיד בחוץ בצד הקצר כשר . ציפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר וקמ"ל דלא תימא דהוי כנתן שופר תוך שופר : ד גרדו והעמידו על גלדו בין מבפנים ובין מבחוץ כשר · נתן שופר בתוך שופר אם פיו של פנימי בולט לחוץ ואינו שומע אלא קול הפנימי כשר וכגון שלא נשתנה קולו מחמת החיצון המכסה עליו ואם אין הפנימי בולט לחוץ ונמצא כשתוקע שומע שני קולות פסול . הפכו ותקע בו בין הפכו כפיתוגא או שקצר הרחב והרחיב הקצר לא יצא הוסיף עליו כל שהוא בין במינו ובין שלא במינו פסול אפילו היה בו שיעור שופר תחלה : ה שופר שניקב וסתמו במינו אפילו מעכב התקיעה שאין קולו אחר *התקיעה כבתחלה כשר אם נשתייר רובו אבל אם סתמו שלא במינו אם לא חזר קולו כבתחלה פסול אע"ג דנשתייר רובו ואם לא סתמו אע"ג דנשתנה קולו כשר ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתימה פסול כיון שאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה : ו נסדק לאורכו כל שהוא פסול ואם דבקו כשר אא"כ ישדק כולו דלאו לא מהני דיבוק . לרוחבו אם נשתייר שיעור תקיעה דהיינו כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן כשר ואפי' אם מעכב התקיעה ואם לא נשאר בו כשיעור הזה פסול וכגון שנסדק רובו אבל מיעוטו הוה ליה נקב בעלמא וכשר : ז היה קולו דק או עב כשר שכל הקולות כשרים . קדחו בזכרותו ותקע בו יצא : ח התוקע לתוך הבור או לתוך הדות ולתוך הפיטום אותן שבבור יצאו שהן שומעין קול שופר ואותן שעל שפת הבור לעולם לא יצאו שהן שומעין קול הברה . מי שעומד בבור והתחיל התקיעה ועלה וגמרה בחוץ יצא אבל אחר ששמע ממנו מקצת התקיעה כשהוא בבור ושמע ממנו סופה על שפת הבור לא יצא שהשומע תחלת התקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלה או מקצת קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת אח"כ לא יצא : ט שופר של ע"ז של ישראל אם תקע בו לא יצא דאין לה ביטול אלא שריפה וכתותי מכתת שיעורא אבל בע"ז של נכרי יצא וכגון שלא נתכוין לקנותו כשהגביהו אע"פ שהוא גזול יצא · [ור"ת מפרש דאפי' בשל נכרי לא יצא אלא דוקא אחר שביטלו ואפי' לאחר ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא וכגון שנתבטל מעי"ט אבל בי"ט בעיא בפרק כל הצלמים אם יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא] : י המודר הנאה מחבירו מותר לו לתקוע תקיעה של מצוה . המודר הנאה ממעיין ומשופר מותר לו לתקוע תקיעה של מצוה ולטבול בימות הגשמים טבילה של מצוה : יא היה עובר אחורי בית הכנסת לשמוע קול שופר או מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וה"מ שומע מש"צ אבל שמע מיחיד דעלמא לא יצא עד שיתכוין התוקע להוציא דמצות צריכות כוונה והתוקע נשיר לא יצא : יב חש"ו אין מוציאין אחרים ידי חובתן שכל שאינו מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן · אנדרוגינוס מוציא דוקא מינו טומטום אף מינו אינו מוציא ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אף עצמו אינו מוציא : יג כל הברכות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא מ"מ לבניו ולבני ביתו יכול לברך אע"פ שיצא כדי לחנכן במצות וברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש מברך אע"פ שכבר יצא :

פרק ד א **משחרב** בית המקדש אין לתקוע בי"ט שחל בשבת ולולב [אין] ניטל בו אע"פ שרב אלפס היה תוקע בבית דינו לא נהגו כן . משחרב בית המקדש לולב ניטל במדינה כל שבעה ויום ט"ז מניסן כולו אסור בחדש : ב סדר ברכות אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע . עבודה והודאה וברכת כהנים : ג אין פוחתין מי' מלכיות י' זכרונות י' שופרות ואם אמר ג' פסוקים ממלכיות א' של תורה וא' של נביאים וא' של כתובים וכן לזכרונות וכן לשופרות יצא ויכול להוסיף כמה שירצה ואין מזכיר פסוקים של פורעניות אבל פסוקים של פורעניות עובדי כוכבים מזכיר ואינו מזכיר פסוקים האמורים בלשון יחיד אפילו לטובה ופקדונות הרי הן כזכרונות מ"מ נהגו דוקא בזכרונות . פסוקי דתרועה חשיבי כשופרות שמע ישראל וגו' אתה הראת וגו' וידעת היום חשיבי מלכות . והלכתא מתחיל בתורה ואח"כ כתובים ואח"כ נביאים ומסיים בתורה ואם סיים בנביאים יצא ובשופרות מסיים וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' : ד העובר לפני התיבה בראש השנה השני מתפלל מוסף ומתקיע וכתב רב האי הש"ץ בעצמו אינו תוקע אלא אחר ומיהו אם יודע לחזור לתפלתו שלא יתבלבל יתקע אם ירצה : ה אין אומרים הלל בראש השנה וביום הכפורים : ו שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל ואין מעבירין עליו את התחום ואין עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא חותכין אותו אפילו בדבר שהוא משום שבות ומותר ליתן לתוכו מים לצחצחו אבל מי רגלים אסור מפני הכבוד . [אם הביא הנכרי שופר מחוץ לתחום מותר לצאת בו אפילו אותו ישראל שהובא לו א"ז] : ז אין מעכבין את התינוקות ואת הנשים מלתקוע ואפילו מי שיצא כבר יכול לתקוע לנשים ולהוציא את השופר דרך ר"ה ואשה יכולה לברך על מצות עשה שהזמן גרמא : תינוקות מתעסקין עמהן עד שילמדו אף בשבת [ולא משום דחייב לתקוע ואע"פ דבפי' חרש משמע דאף באיסור דרבנן לא ספינן ליה בידים הכא שאני ושרי להתעסק בו ולתקוע אפי' בשבת משום דזימנין איכא מצוה בתקיעת שופר ולא דמי לשאר איסורין] פר"י מהרי"ח . והני מילי בקטן שלא הגיע לחינוך לאותו יכולין לומר לכתחלה לתקוע אבל הגיע לחינוך אין אומרים לו לתקוע ואם תקע מעצמו אין מעכבין עליו והמתעסק והשומע מן המתעסק לא יצא : ח תקע תקיעה ראשונה של מלכיות ובשניה של מלכיות האריך כשיעור שני תקיעות שתעלה לו לסוף מלכיות ולתחלת זכרונות לפי' אחד אינו עולה אפי' לסוף מלכיות ולפי' השני עולה מיהא לסוף מלכיות ולא לתחלת זכרונות : ט שיעור תקיעה כתרועה שיהא ג' קולות של כל דהו אם ירצה יאריך בה כמה שירצה וכן בתרועה יכול להוסיף כמה קולות וכן בשברים יכול לצרפות בשברים ובלבד שלא יאריך בשבר אחד כדי ג' קולות שנמצא שהיא תקיעה ויש לעשות ג' שברים ותרועה בנשימה אחת ובדיעבד יצא : י מיושב אחר קריאת התורה מברך התוקע ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם

העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע קול שופר ושהחיינו [אף ביום שני והש"ץ צריך לעמוד דכתיב לכם וגמרינן בג"ש מספירת עומר. סמ"ק] ותוקע תשר"ת ג"פ תש"ת ג"פ תר"ת ג"פ ועל סדר ברכות כשש"צ מחזיר התפלה תוקע למלכיות תשר"ת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כדי ג' שברים ושלש יבבות ושל תש"ת כדי ג' שברים ובשל תר"ת כדי ג' יבבות לחודא [ובר"ב עמרם גאון כתב דבסוף מריע תרועה אחת בלא תקיעה. א"ז מ"ר]. [ריב"א וריב"ם מפרשים דיבבא אחת היא ג' כחות של כל שהוא נמצא לתרועה ט' כחות ושיעור תקיעה כך הוא ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך למשוך לתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וט' כחות מי שלא משך בתקיעה כשיעור זה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר. תוס' ומהרי"ח]: יא דין אם נתקלקלה התקיעה או טעה בה והוסיף או גרע או התחיל לתקוע ועף וצריך אחר לגומרה יתחיל ממקום שפסק הראשון וא"צ לברך אם שמע ברכה ראשונה אע"פ שלא היה בדעתו לתקוע: יב שח בין תקיעות מיושב או שח אחריהם קודם שגמר לתקוע על סדר ברכות אין צריך לחזור ולברך ועבירה היא בידו וצריכין ליזהר שלא ידבר התוקע והקהל: יג שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום כגון תקיעה מאחד ותרועה אח"כ מאחר אפילו הפסיק בינתים הרבה יצא וכן בהלל ובמגלה אפי' הפסיק ושהה בהן כדי לגמור את כולה אינו חוזר אלא למקום שפסק. אבל שמע ט' תקיעות מט' בני אדם כאחד לא יצא: יד ברכות של תעניות אינן מעכבות זו את זו שאם אינו יודע כולן יאמר מה שיודע מהן וכן תקיעות של תעניות אין מעכבין זו את זו וברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות זו את זו שאם אינו יודע כולן לא יאמר מהן כלל וכן התקיעות אם אינו יודע כולן לא יעשה מהן כלל אבל הברכות אינן מעכבות התקיעות ולא התקיעות את הברכות: מקום שיש מנין מצוה לשומען על סדר הברכות מ"מ אם אין לו שופר והתפלל הברכות תוקע אח"כ אבל יחיד שומעין לכתחילה על הסדר [ולא על] הברכות. מצוה בתוקעין יותר מן שמברכין אפילו אם ודאי מברכין וספק תוקעין: מי שלא הזכיר ר"ח או כל דבר שצריך לחזור בשבילו יכוין דעתו לש"ץ כל י"ח ברכות מראש עד סוף ויצא ידי חובתו. הלכתא כר"ג בר"ה וביוה"כ שש"ץ מוציא יחידים שהן אנוסים ואינם יכולים לבא לבית הכנסת אבל שאינם אנוסים לא עד שיבאו לבית הכנסת ושמעו כל התפלה מראשה עד סופה ובשאר ימות השנה אינו מוציא לא זו ולא זו. כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אין צ"ל פסוקי הקרבנות לרש"י. אבל מלכיות זכרונות ושופרות לעולם צ"ל ולר"ת אין צ"ל מלכיות זכרונות ושופרות אבל פסוקי דקרבנות לעולם צ"ל [ומוסף דר"ח אין צ"ל] בר"ה רק שיאמר מלבד עולת החודש ומנחתה ונסכיהם ושני שעירי עזים לכפר: צריך אדם לסדר תפלה הבאה לפרקים כמו [מל' יום לל' יום] מקדם: אין צריך להזכיר של ר"ח בר"ה דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן וגם קרבנות של ר"ח אין צריך להזכיר אלא כלפרישית: אומרים זמן בר"ה ויוה"כ. וליל שני של ר"ה כתבו הגאונים שאין לומר זמן ורש"י פסק לאומרו וכדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא טוב ליקח פרי חדש ולהניח לפניו ולברך שהחיינו ויהא דעתו על הפרי ויוצא ידי הספק יש מקומות שנהגו לומר והשיאנו בר"ה ויוה"כ ויש מקומות שלא נהגו: ראש השנה שחל בשבת במוצאי שבת אומר ותודיענו: בענין ט' ברכות של ר"ה כתבו הגאונים שאינם אלא לש"ץ לאומרן אבל הצבור אינם אומרים אלא שבע כמו ביוצר והר"י כתב שבכל תפלות אומר ט' והעיקר שביוצר אומר שבע ובמוסף אומר ט' בין ש"ץ ובין צבור: יש מקומות שנהגו לתקוע שופר מר"ח אלול לאחר התפלה בבוקר ובערב: נוהגים להרבות בתחנונים בעשרת ימי תשובה ויש מקדימין לומר מר"ח אלול: אין להתענות בשני ימים של ר"ה ולא בשבת בינתים. [יש מקומות שנוהגים שלא להתענות ער"ה משום חוקות העכו"ם אמנם בפסיקתא בפסוק ולקחתם לכם וגו' ובילמדנו יש שמצוה להתענות ער"ה וכן בירושלמי בפ"ב דנדרים רב יונתן צייס כל ערבי ריש שתא: בתשובה של רב נטרונאי גאון נמצא שטוב להתענות בשני (ימים) של ר"ה וכן בשבת של י' ימי תשובה אמנם בתשובה של רב האי גאון אוסר להתענות בר"ה וכן פסק רבינו [שר] שלום וכן יש בתשובת רב יהודאי גאון מפני שנקרא חג שנאמר בכסה ליום חגנו וגו'. וכן פסק רבינו שב"ט וראבי"ה וע"ש אמנם קבלה מקדמונינו שהמתענה פעם אחת בר"ה תענית חלום יש להתענות כל ימיו ב' ימים של ר"ה וכן נהג מהר"מ ע"י שהתענה פעם א' על תענית חלום אבל בלאו הכי אסור כדפי'. כתב ריצב"א שאין להתענות בט"ו בשבט וצבור שגזרו תענית בה"ב ופגע בתענית ראשון ט"ו בשבט נדחה לשבת הבאה דלא אשכחן תענית בר"ה ותו כיון דתני ארבעה ראשי שנים בהדדי אידמו נמי להא מילתא דכולן שוין שלא להתענות. הגהות מיימוני וכן כתב המרדכי ועוד כתב המרדכי שאנו מחללין את השבת שבין ר"ה ליוה"כ שאנו מתענין בר"ה ובשבת שבין ר"ה ליוה"כ ולוואי שכל ישראל יכולין לעשות כן ואנו נוהגים קודם ר"ה להתענות ד' ימים (ואפילו בשבת) שכך אמרו חכמים שלפנינו ער"ה מתחילין גדולי הדור להתענות והקב"ה מכפר להן שליש עונותיהן הגיע יוה"כ כל ישראל מתענין האנשים והנשים והטף ולובשים לבנים כמלאכי השרת ועומדים יחפים כמלאכי השרת והקב"ה מתמלא עליהן רחמים ומכפר להם כל עונותיהן שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ואמרו חכמים מאי דכתיב דרשו ה' בהמצאו ואימתי מצוי לישראל בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ קראוהו בהיותו קרוב ביוה"כ יכול אע"פ שלא עשו תשובה ת"ל יעזוב רשע דרכו וגו' ואמרינן נמי אימתי יחזור בי' ימים אלו שבין ר"ה ליוה"כ וצריכין להתענות בי' ימים אלו שבין ר"ה ליוה"כ כדי שיקרע גזר דיננו וירחמו עלינו מן השמים]. אף מי שאינו נזהר כל השנה מלאכול פת של נכרים טוב ליזהר ממנו בין ר"ה ליוה"כ:

סליק קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת ר"ה עם ההגהות נוספות הנמצאות בספרים ישנים כתיבת יד

ספר שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס ממסכת ר"ה המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל לה"ה

פרק א

דף ה ע"ב אחרים אומרים יכול יסא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין ויפסל. הרא"ש בבכורות פ"ד סי' כ':

דף ו ע"א כפיך זו צדקה. הרא"ש בב"ב פ"א סי' כ"ט: **ע"ב** איבעיא לסו בכור מאימת מונין לו שנה. הרא"ש בבכורות פ"ד סי' כ':

דף ט ע"א לאפוקי מדר"י דאמר שנת ג' עולה לכאן ולכאן קמ"ל. הרא"ש בע"ז פ"א סי' ז': שם ור"י מוסיפין מחול על הקודש מנ"ל. הרא"ש בברכות פ"ד סי' ו"ו: **ע"ב** ולנטיעה מנ"ל כתיב שלש שנים ערלים. הרא"ש בהלכות ערלה סי' ט': שם ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ר"ה וכו'. הרא"ש בקידושין פ"א סי' ס"ב ובהל' ערלה סי' ה':

דף יא ע"א שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי. הרא"ש בפסחים פ"י סי' י"ג:

דף יב ע"ב המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדשים מיום ליום. הרא"ש בנדרים פ"ח סי' ב':

דף טז ע"א למה תוקעין בשופר של איל. הרא"ש בר"ה פ"ג סי' א': שם אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין כו' כדי לערבב השטן. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' כ"ו: **ע"ב** חייב אדם לטהר את עצמו ברגל. הרא"ש ביומא פ"ח סי' כ"ד:

דף יח ע"א על ששה חדשים שלוחין יוצאין. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ד: **ע"ב** רב ור"ח אמרו בטלו מגילת תענית. הרא"ש במגילה פ"א סי' ח':

דף יט ע"ב והלכתא בטלו והלכתא לא בטלו. הרא"ש בתענית פ"ב סי' כ"ד:

דף כב ע"א א"ר אסי זאת אומרת גזלן דדבריהם כשירין לעדות אשה. הרא"ש ביבמות פט"ז סי' י':

פרק ב

ע"ב מ"ט כל מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ל"ב:

דף כג ע"ב חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת. הרא"ש בעירובין פ"ד סי' יו"ד:

דף כה ע"ב אצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחלת דין. הרא"ש בב"ב פ"א סי' ג':

פרק ג

דף כו ע"א אבל הכא אפילו ר"ע מודה. הרא"ש בב"ב פ"א סי' ד': שם כל השופרות כשירין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. הרא"ש בר"ה פ"ג ס"א:

דף כז ע"א אלא תרתי קלי מחד גברא לא משתמעי מתרי גברי משתמעי. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ג: **ע"ב** התוקע לתוך הבור או לתוך הדות וכו' קול שופר שמע יצא. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' יו"ד:

דף כח ע"א ואמאי תסלק לה בתרתי פסוקי תקיעתא לא פסקינן. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ח': **ע"ב** אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כוונה. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ל"ג: שם מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר וכו' אוסיף ברכה אחת משלי. הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ז: שם א"ל ר"א לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י"ד:

דף כט ע"א זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. הרא"ש בברכות פ"ז סי' כ': שם כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין. הרא"ש בברכות פ"ז סי' ט"ו. ובפסחים פ"י סי' ה' וסי' ל"ו:

פרק ד

ע"ב לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא"כ אוכל עמהן. הרא"ש בברכות פ"ז סי' ט"ו. ובפסחים פ"י סי' ט"ז:

דף ל ע"ב מ"ט מהרה יבנה בהמ"ק ויאמרו אישתקד מי לא אכלנא בהאיר המזרח. הרא"ש בפסחים פ"י סי' כ"ה:

דף לב ע"א אין פוחתין מעשרה מלכיות. מי' זכרונות. מי' שופרות. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ד: **ע"ב** שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות. הרא"ש בברכות פ"ו סי' כ"ג: שם שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ג':

דף לג ע"ב א"ל אלא ביובל בר"ה מנין. ת"ל בחודש השביעי וכו'. הרא"ש בר"ה פ"ג סי' א':

דף לד ע"ב שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא. הרא"ש בברכות פ"ג סי' כ"ג. ובר"ה פ"ד סי' יו"ד: שם מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ד: שם כשם שמוציא את שאינו בקי וכו'. הרא"ש בברכות פ"ד סי' י"ד:

דף לה ע"א לעולם יסדר אדם תפלתו. הרא"ש בברכות פ"ה סי' ז':

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת ראש השנה

ארבעה ראשי שנים הם באחד בניסן ראש השנה כו': (דף ב)
למלכים רוצה בו למלכי ישראל וזאת התועלת היא לענין השטרות לפי שכיון שיכנס יום אחד מניסן נחשב לו שנה יתירה על מנינם. ולרגלים רוצה בו כי הרגל שבזה החדש הוא ראשון לרגלים. והתועלת בזה כי העיקר אצלנו מה שאמר השם לא תאחר לשלמו אינו עובר עד שיעברו עליו ג' רגלים ור' שמעון אומר וחג המצות (חל) תחילה כדי שיהיו על הסדר והוא ענין אמרו בכאן לרגלים ואינה הלכה. וכיון שעבר עליו רגל אחד ולא הביא קרבנותיו למקדש עובר בעשה והוא אמרו [דברים יב] ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם. ותועלת ידיעת תחילה למעשר בהמה כדי שלא יוציא המעשר מן הנולדים בשנה זו עם הנולדים בשנה שלאחריה ועוד נבאר זה במסכת בכורות [פ"ט הל' א]. ואמרו ראש השנה לשנים רוצה בו למנין היצירה והתועלת בו לידיעת מנין השטרות ג"כ לשמיטין וליובלות אע"פ שדיני היובל אינן מתחילין אלא מיום העשירי לתשרי לפי שאמר השם יתברך [ויקרא כה] ביום הכפורים תעבירו שופר וגו' אבל מראשית השנה יתחיל חשיבותה ותסתלק העבודה מן העבדים כדבר השם יתברך [שם] וקדשתם את שנת החמשים שנה. ולנטיעה הוא דבר השם [שם יט] שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית יהיה כל פריו וגו'. והוא שאם נטע אדם נטיעה קודם יום א' מתשרי למ"ד יום עלתה לו שנה כמו שנתננו העיקר בפרק ב' [הלכה ו] ממסכת שביעית ותהיה השנה הנכנסת שניה. ואני אמשול לך זה בענין האילן הזה שנטעהו בחמשה עשר באב משנת חמשה ועשרים תחשוב שארית שנת חמשה ועשרים שנה ראשונה ושנת ששה ועשרים שנה שניה ושנת שבעה ועשרים שנה שלישית והם שני ערלה אבל לא יסתלק דין הערלה עד חמשה עשר בשבט משנת שמנה ועשרים. וכמו כן דיני נטע רבעי לא יסתלק מזה האילן עד חמשה עשר בשבט משנת תשעה ועשרים וזהו אמרם ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי. וכבר קדמנו דיני הערלה ונטע רבעי במקומן. ולירקות ולאילן זה התועלת למה שקדם מן העקרים בסדר זרעים אין מעשרין מן החדש על הישן. וענייני המעשרות גם כן ישתנו בשנים במעשר שני ובמעשר עני כמו שבארנו לשם:

בארבעה פרקים העולם נדון בפסח על התבואה כו': (דף טז)
על התבואה במה שיתחדש עליה מלקות ואם תהיה מרובה או מעוטה. ובני מרון הצאן תרגום כבשים אמרנא ועניינו שמחשבין על בני אדם ודנין עליהם בבריאות ובחלאים והמות והחיים וזולתם מעניני האדם והנגלה מזה המאמר מבואר כאשר תראה אבל הנסתר ענינו קשה מאד בלי ספק:

על ששה חדשים השלוחין יוצאין כו': (דף יח)
העדת העדות בראיית הלבנה אינו אלא בירושלים. ומירושלים היו בית דין שולחין השלוחין לכל הארצות כמו שיתבאר. ובבית שני לא היו מתענין לא עשרה בטבת ולא שבעה עשר בתמוז אלא מי שהיה רוצה מתענה ומי שלא היה רוצה לא היה מתענה ומפני זה לא היו יוצאין על טבת ועל תמוז אמר השם יתברך [זכריה ח] כה אמר ה' [צבאות] צום הרביעי וצום החמישי וגו' נראה כמי שנתן בידם הבחירה רצו אין מתענין וצום הרביעי הוא י"ז בתמוז כי תמוז החדש הרביעי. וצום החמישי תשעה באב שיחול בחדש החמישי. וצום השביעי צום גדליה. וצום העשירי עשרה בטבת לפי שהוא בחדש העשירי ואע"פ שהיה הרשות בידם שלא להתענות בתשעה באב כמו שזכרנו היו מתענין בו מפני תכיפת מיני האבל שאירעו בו כמו שיתבאר בתענית. ואמרו על אלול מפני ראש השנה כי אלול על הרוב עשרים ותשעה יום וכשידעו ראש חדש אלול ידעו ראש השנה ברוב השנים והיו יוצאין על תשרי לידע ראש השנה באמת לפי שאפשר שיהיה אלול שלשים יום:

על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן כו': (דף כא ע"ב)
העדים שרואין את הלבנה הם שמחללין את השבת אם היו רחוקים מירושלים כמו שיתבאר לקמן. ואמר מפני תקנת הקרבן והוא לשון התורה בקרבן מוסף של כל חדש וחדש:

בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל כו': (שם)
בעליל פירוש נגלה ומפורסם והוא אם נראה הירח גדול בזכות האויר גבוה מן האופק כדי שיראוהו כל העם כי לפעמים יראה נסתר קרוב מהאדמימות הנראה בעת שקיעת השמש עד שלא ישיגנו אלא אדם שראות עיניו חד. אמר ר' יוסי כי כשהוא נגלה לכל העם ראוהו בכל מקום כי באמת נראה בירושלים ואין צריכין לעדים ולפיכך אין מחללין את השבת ואין הלכה כרבי יוסי:

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן כו': (שם)
מפני זה עשה כן לפי שראה כי עדותם לא היתה בו תועלת ואמר לו רבן גמליאל אע"פ שאלו העדיות

שעדיות הם בלי תועלת שמא יהיה אלא אחד מהם בזמן שעתיד עדות מועיל בירח אחד וימנע מלבא להעיד מפני שלא נשמעו דבריו בזמן שעבר והלכה כרבן גמליאל :

אב ובנו שראו את החדש ילכו לא שמצטרפין כו' : (דף כב)
מי שמכשיר עדות החדש בקרובים יביא ראיה מן הפסוק ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכם . וחכמים אומרים עדות זו תהא מסורה לכם פירוש כי ראיית הירח ענינה יהיה מסור לבית דין לא לכל אדם שיראה אותו שיוכל לקבוע חג כפי ראייתו ואין הלכה כר' שמעון :

אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית כו' : (שם)
עוד יתבארו דיני פסולי עדות ותנאיהן בסנהדרין :

מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכין אותו כו' : (שם)
כבר בארנו לך בפרק שני [הלכה א] מפסחים כי בכל מקום שיבא מלת מועד רוצה בו אפילו בשבת :

פרק שני

אם אינן מכירין אותו משלחין אחר עמו כו' : (שם)
השיעור אם אין בית דין מכירין זוג זה שהעיד על החדש משלחין אנשי המקום עמו זוג אחר להעיד שזוג זה כשר הוא . ואח"כ זכר הטעם שמחמתו אין מקבלין עדות אלא מן הידועים והמכירים . ואמר בראשונה וכו' היו שוכרין הצדוקים עדי שקר להעיד על הראייה :

בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו כו' : (שם ע"ב)
היו הכותים משיאין משואות ענינו שהיו מבערים אורים גדולים שלא בעת הראייה והרואה אותן האורים היה סבור שמירושלים היו יוצאין :

חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת כו' : (דף כג ע"ב)
כל זה מבואר וכבר קדמו עקרי זאת ההלכה האחרונה בפרק הרביעי מעירובין :

כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון כו' : (שם)
לפני החמה או לאחר החמה רוצה בו המאיר ממנה מנגד השמש. ואמר לצפונה או לדרומה כי הלבנה והכוכבים ירחקו מדרך השמש פעם בדרום ופעם בצפון ושמא היה רחב הלבנה צפוני כשיתחדש ושמא יהיה דרומי . ואמר כמה היה גבוה רוצה בו כמה היה גבהו מן האופק לפי ראות העין . ולאין היה נוטה ענינו קרניה כי קרני הלבנה ישתנה היותם אל נוכח הרוחות כפי רחב המדינה ורוחב הלבנה ומקומה מגלגל המזלות . וכמה היה רחב ענינו כי הלבנה ישתנה שיעורה כשתתחדש כפי קירובה או ריחוקה מן השמש . וסיבות אלו השינוים כולם וידיעתם לא יתאמתו אלא במינים רבים מן החכמות במופתים והכמת התכונה ובאותו זמן היו מחשבין הלבנה בכל חדש ויודעים אם תראה אם לא תראה כפי היות החשבון האמתי ואם היו יודעים שלא תראה לא היו משגיחין לדברי האומר אני ראיתיה לפי שהוא עד שקר ואם היו יודעים בדרך החשבון כי ראייתה היתה דבר הכרחי היו מבקשין עדים על ראייתה לפי *(שאי שאפשר) לראותה בדרך התכונה אלא שהעבים מכסין אותה או יהיה האויר בלי זך ועכור או יהיה המקום שמביטין אותה ממנו נמוך ולא תראה והיו בודקין אותן אם היתה ראייתם ראייה אמיתית או שקר באלו הפנים שזכרנו . וזה כי היו מחשבין ויודעין באיזה רוח הלבנה אם בצפון אם בדרום ולאין היו נוטים קרניה מרוחות האופק ושיעור האור הנראה בה וכמה היתה גבוהה לפי ראות העין . ואם העידו עדות מכוונת למה שתתחייב התכונה פסקו כעדותם וכמו שחשבו הבית דין מקודם כמו שבארנו ואם אמרו בדרך משל שראו אותה נוטה מדרך השמש נגד הצפון והיה רוחב הלבנה בדרום ידעו בלי ספק כי הם עדי שקר . ולא תתבטל עדותם באומרם כמה היה גבוה אלא כשחולקין העדים בשיעור גובה הלבנה מחלוקת גדולה אבל אם אמרו כולם כשיעור עשרה אמות היתה גבוהה או אמרו כולם שיעור מאה אמה היתה גבוהה אין מתבטל בזה הדבר שום עדות העדים לפי שנאמר זה השעור היתה גבוהה כפי ראות עיניהם ואלו העיקרים שזכרתי לך היא דרך החקירה בראיית הלבנה ואני תמיה מאדם יכחיש הראות ויאמר כי דת היהודים אינה בנויה על ראיית הלבנה אלא על החשבון בלבד והוא מאמין אלו הכתובים כולם ואני רואה שהרואה זה אינו מאמינו אבל היתה דעתו בזה המאמר להשיב אחור בעל דינו באי זה צד יזדמן לו בשקר או באמת כיון שלא מצא מציל לנפשו מהכלאת הויכוח ומה שתאמין אתה המעיין כי העיקר דתנו בנוי על הראייה אם לא תראה הלבנה נשלים שלשים יום לחדש שילא ולשון המשנה והגמרא ומעשיות רבות מה שאירעו בזה הענין באורך השנים כולם יעידו באמיתת זה הענין והשם יתברך אמר החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' ובאה הקבלה האמיתית שהראה לו הקב"ה למשה דמות הלבנה ואמר זה ראה וקדש . ומה שהיו סומכין על החשבון אם תראה אם לא תראה היא כמו שבארתי לך לא שיסמכו על החשבון בלבד ויעשו ראש חדש על פי החשבון אע"פ שמנגד החשבון תראה . סוד העיבור שמסר לו הקב"ה למשה בסיני הוא ענין חשבון שיודעין בו קצת הראייה באמת ובעלי החשבון מכל האומות והפילוסופים חולקין בו ועד הנה נמשך הדבר ועדיין לא נתברר אצלם שיעורו באמת . וזה החשבון שיש בידינו היום הוא חלק מאותו החשבון ותחלתו לפי שהוא מנין הקבוץ האמצעי בלבד . ועוד אבאר לך בחיבור מיוחד ענין זה העיבור שהוא בידינו ומה היתה הכוונה בראיות ברורות לא יכחישם אלא מי שהתגלגלותו אוולת ממש כפי רוב בני אדם אבל כולם אין אצלם מלאכת הקבוץ בלבד רוצה לומר קבוץ מנין למנין אחד וידמה שהוא התגבר על חכמה גדולה ולא ידע לא ענין ולא כוונה אם היא מלאכה תכוין הראייה אם לא וכאשר התבאר לקצת המחודדים שהחשבון מכוין הראייה בשום פנים חזר להכחיש הראות ואמר שאין אנחנו עושין על פי הראייה והעיקר החשבון התוריי ולא נפל המחלוקת בין בני אדם והוכחשו הדברים האמיתיים אלא בהעדר החכמה ואין שום אדם שיבין שיעור מה שאמרנו ושהועלנו בזה המאמר המועט שקדם לא במה שאני עתיד לומר באותו חבור שאחבר אלא אדם בעל אמונה ודעת וחריצות וזריזות בידיעות האמיתיות ומי שאינו מטעה עצמו ובתנאי שהוגע עצמו ועמל שנים רבות בחכמת הפרדסיות עד שלקח מהם מנה יפה לעצמו ואם לאו יהיו דברי בידו מחיר ביד כסיל :

ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין כו' : (דף כד)
זמנו הוא ליל שלשים מן החדש שעבר ושלא בזמנו ליל אחד ושלשים שהוא ראש חדש בהכרח. בין שנראה הירח בין לא נראה . ותנא קמא אומר כי בליל ראש חדש תראה או לא תראה צריך קידוש החדש על כל פנים . ורבי אלעזר אומר כי אין חייבין בקידוש החדש על כל פנים שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים ענינו שאין קידוש החדש חובה והלכה כר' אלעזר בר צדוק :

דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל כו' : (שם)

מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית כו' : (שם ע"ב)
היה מצייר בלוח שיעור הלבנה שיהיה בו נטיית קרניה מנגד האופק וחכמי הכוכבים מציירים זה הרבה ושמא תחשוב באמרם ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב מה שחושבין הטפשים שהאמינם בשני הדברים והיה אצל רבן גמליאל אפשר שיראה הירח במזרח קודם הנץ החמה ובו ביום שיראה בעצמו במערב אחר שקיעת החמה וזהו מן הנמנע בתכלית המניעות לא יתחייב בשום פנים ואין מאמין זה אלא אדם עם הארץ שפש בתכלית השפשות לא ירגיש מן הגלגל אלא כמו שירגיש השור והחמור וכל מה שנפל בדמיונם מזה הוא אמרם בגמ' אמר להם רבן גמליאל לחכמים כך מקובל אני מבית אבי אבא פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה וענין זה המאמר כי הזמן שיש בין קיבוץ השמש והירח ובין ראייתו ישתנה שינוי גדול כפי מהירות הירח והתמהמהתו וכפי רוחבו בצפון ובדרום וכפי ערך מערכי המזל שהוא בו וקוצר מערכיו וכפי שינוי תנועת השמש ומפני אלו השינוים כולם שהם מחייבים קוצר הזמן שיש בין הקבוץ וראייתו וארכו אמר פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה ומי שלמד בחכמת התכונה ידע כל מה שאמרתי ורבן גמליאל לפי שדקדק זה הענין ידע שאפשר שיראה באותו הלילה וקיבל דבריהם באמרם ראינוהו ערבית במערב ולא השגיח לאמרם שחרית במזרח כי התורה לא הטריחה אותנו לשאול העדיות על ראייתו שחרית ולא היתה אמונתו שכזבו אבל האמין שנראה להם דבר כדמות ירח ולא היה כן כי מן הנמנע ראייתו בבקרו של אותו היום ולפעמים יצטייר באויר צורת ירח כמו שאמרנו והם זכרו זה בגמ' ואמרו פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית הלבנה בעשרים ושבעה לחדש וכאשר קבל רבן גמליאל עדותן שנראה ערבית הרחיקו חכמים זה הדבר לפי שלא היה בין הראייה ובין הקבוץ זמן הראייה לפי חשבונם הגדול והוא הודיעם העיקר ואמר פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה וכן יפרש מי שיבין וישכיל אלו הכרה אנושית ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה לפי שהן ראוהו ליל שלשים ולא ראוהו ליל שלשים ואחד והיה החשבון מחייב ראייתו ליל שלשים כאשר נתכנו העיקר ומן הדין היה להאמינם לפי שהעידו בראייה בעת הראייה ואמר שלא ראוהו בליל השני אין אנו חוששין לזה ולא יתחייב אותנו בשום דבר כי שמא חלשה ראייתם או כסהו ערפל ואינם מרגישים בו ומכאן יתחזק מי שהוא קשה לשמוע הפי' שפירשתי כי רבן גמליאל לא האמינם בזה המעשה לפי שהוא היה מאמין כי הירח נראה ליל שלשים ונרתע אחור ושב אל השמש ונסתר בליל שלשים ואחד אבל האמינם בעדות שהעידו בראייתו בעת הראייה ויחשבו מוטעים לראיית עיניהם במאמרם במעשה הראשון שראו אותו קודם לכן בשחרית ובאמרם במעשה השני שלא ראו אותו אחר כן בליל שני מן החדש :

שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא כו' : (דף כה)
זה מבואר ואמת :

פרק שלישי

ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים כו' : (שם ע"ב)
שיעור זו המשנה ראוהו בית דין וכל ישראל או שנחקרו העדים ולא הספיקו *העדים לומר מקודש עד שחשיכה כי כשראוהו בית דין וכל ישראל אולי יעלה על דעתנו שאין צריך קידוש מפני שהדבר גלוי ומפורסם ולפיכך הודיענו כי על כל פנים צריכין לומר מקודש מקודש ואז יהיה אותו יום ראש חודש . ושמא יעלה על דעתנו כי כמו שיספיק יחיד מומחה לדין אע"פ שהעיקר הדין בשלשה כמו שיתבאר במקומו כמו כן יספיק בקידוש החדש ביחיד לפיכך הודיעך כי אין מספיקין בכאן בפחות משלשה או יותר לפי שאמר השם ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים כמו שבאר במה שקדם . וכן אם יעלה על לבך כי לפי שנחקרו העדים יום שלשים ונתקיימה עדותם ביום שלשים כי הם ראוהו אמש נתברר היות אותו יום ראש חדש ואע"פ שלא הספיקו בית דין לומר מקודש מקודש אלא בלילה ליל אחד ושלשים ויהיה אמרם מקודש מקודש כאילו הוא גמר דין כי העיקר אצלנו גמר דין מותר בלילה ולפיכך הודיענו כי קידוש החדש לא יהיה בלילה בשום פנים כי התורה קראו משפט שנאמר [תהלים פא] כי חק לישראל הוא משפט וגו' משפט לא יהיה אלא ביום לפי שאמר הכתוב [דברים כא] ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע מה ראיית נגעים ביום ולא בלילה אף דינים ביום ולא בלילה והיות ראיית נגעים ביום ולא בלילה מה שנאמר [ויקרא יג] וביום הראות בו בשר חי יטמא ביום ולא בלילה ולפיכך יהיה ראש חדש יום אחד ושלשים ויהיה החדש שלא מעובר משלשים יום אע"פ שנראה הירח ליל שלשים כיון שלא נתקדש יום שלשים . וממה שאתה צריך לדעת כי הירח כשנראה בזמנו והוא יום עשרים ותשעה ערבית ונשאר מן היום כדי שיאמרו מקודש מקודש קודם שיראו הכוכבים כי זה מותר אע"פ שהעריב השמש כי הלילה אצלינו אינה אלא משעת צאת הכוכבים כמו שבארנו בשני משבת (הלכה ו) וזכרתי לך זה שלא תחשוב כי קידוש החדש לא יהיה לעולם אלא יום ל' כי אפשר שיהיה קודם ליל ל' כמו שבארנו :

כל השופרות כשרין חוץ משל פרה כו' : (דף כו)
קריאת קרן של פרה קרן הוא למה שאמר הכתוב [דברים לג] בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו . וחכמים טוענים על ר' יוסי ואומרים והלא כל השופרות נקראו קרן ונקראו שופר ושל פרה נקרא קרן ולעולם לא נקרא שופר ואין הלכה כר' יוסי :

שופר של ראש השנה של יעל פשוט כו' : (שם ע"ב)
זה הסדר לא היה אלא במקדש לאמרו הש"י [תהלים צח] בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' אבל חוץ למקדש אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד . ואין תוקעין בתעניות אלא בחצוצרות בלבד ומפני זה הי' מצות יום תענית בחצוצרות לפי שהתענית אינו אלא על צרות הציבור והשם אמר [במדבר יח] על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם :

שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות כו' : (שם)
ר"ל בתקיעה מנין התקיעות . ובברכות מנין הברכות שבתפלה . ועוד יתבאר ענינם . ואמר במה שקדם כי שופר של ראש השנה צריך שיהיה מקרן היעלים אינה הלכה ואין הלכה כרבי יהודה אבל פסק הלכה ששופר של יובל ושל ר"ה של זכרים כפופים :

שופר שנסדק ודבקו פסול דבק שברי שופרות כו' : (דף כז)
נסדק פסול זהו כשנסדק לארכו אבל אם נסדק לרחבו אם נשתייר מארכו לאחר מקום הסדק שיעור של שופר והוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן הוא כשר . ואם ניקב יש בו דינים והם כי הוא צריך לסתום הנקב אם סתמו במינו ונשאר ממנו רובו שלם בלי נקב ולא עכבו הנקבים את התקיעה כמו שנזכר כשר ואם סתמו שלא במינו פסול . ובור הוא חפירה בגוף הקרקע . ודות מקום גבוה על הארץ מוקף כתלים . ופיטם כלי גדול מחרס . ועל אותן שהם חוץ לבור אמרו אם קול הברה שמע לא יצא אבל אותן שהיו תוך לבור יצאו ידי חובתן . וצריך התוקע שיכוין להוציא את השומע ידי חובתו ואז יתכוין השומע לשמוע ויצא ידי חובתו ומה שלא התנה בכאן בכוונת משמיע כאילו הוא חזן הכנסת ושליח צבור לפי שעיקר הקדמתו על התקיעה אינה אלא להוציא את הרבים ידי חובתן וכשהוא תוקע להוציא כל השומעין מחובתן מתכוין ולפיכך לא נצטרך אלא כוונת שומע :

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל כו' : (דף כט)
דיבר בכאן כפי מה שאנחנו צריכין בו במה שאנחנו בדרכו וכפי כוונת המסכתא :

פרק רביעי

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת כו' : (שם ע"ב)
כבר בארנו פעמים*) כי מקדש תקרא ירושלים כולה ומדינה שאר העיירות שבכל ארץ ישראל : והטעם שבעבורו נאסרה תקיעת שופר בשבת גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים כמו שבארנו בלולב לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה . ואמרו אחד ביבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין ר"ל כי אפילו כשיהיו בית דין עוברים ממקום למקום ונתארחו במקום מן המקומות לא על דעת להתיישב שם יש להם לתקוע שם השופר ואין הלכה אלא כמו שזכרנו קודם שאין תוקעין אותו אלא במקום שיש שם בית דין קבוע ואין הלכה כר' אליעזר :

ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה כו' : (שם)
אמרו ועוד יורה כי היה שם מעשה שני מלבד זה שזכר והוא כי בירושלים היו תוקעין כל העם כל זמן שב"ד יושבין במקדש וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד כמו שזכרנו ולא נאסור תקיעת שופר על ב"ד בשבת לפי שב"ד זריזין הם ולא יקרה עון בדבר הזה :

בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה כו' : (דף ל)
כבר קדם לך הדבר בזה ההלכה בשלישי מסוכה :

בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום כו' : (שם ע"ב)

אמר ר"י בן קרחה ועוד זאת התקין כו' : (דף לא ע"ב)
נתקלקלו הלוים בשיר ענינו שלא אמרו שירה כלל שלא ידעו אם היה חול ואין שם עדים שיעידו על הראייה או אם הוא קדש ועוד יבאו העדים בסוף היום כי על כל פנים צריך שירה על כל קרבן כמו שיתבאר במקומות ועת המנחה הוא עת הקרבת תמיד שבין הערבים ואחר שמקריבין אותו

אותו לא היו מקריבין אחריו שום דבר כמו שמבואר בחמישי מפסחים · ומקום הועד הוא מקום הידוע לקיבוץ ב"ד כדי שיהיה מקום אחד ידוע בלבד ילכו לשם העדים ולא יצטרכו לחזר על מקומות רבים בלי ידועים ומבואר הוא כי כל ב"ד הנזכר בזה הענין ר"ל שיהיו סמוכין בארץ ישראל כמו שנבאר בסנהדרין :

סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם כו' : (דף לב)

אמר השם בראש השנה [ויקרא כג] זכרון תרועה ובאה הקבלה זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות ועוד אמר [במדבר י] והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם ובאה הקבלה כי מה שהזכיר אלהיכם בנין אב כל מקום שנאמר זכרונות ושופרות יהיו מלכיות עמהן ומן הראוי להקדים המלכיות ולאחריהן זכרונות ולאחריהן שופרות כמו שאמר אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר והלכה כר' יהודה :

אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות כו' : (שם)

אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות כו' : (שם)

אלו העשרה ועשרה ר"ל בהם ג' פסוקים מן התורה ג' מן הכתובים שלשה מן הנביאים וא' מן התורה משלים בו ור' יוחנן בן נורי אומר אם אמר אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים יצא ושיעור מאמר ר' יוסי האמור בכאן כפי מה שנראה מדעתו כך הוא כשם שלא ידי חובתו אם השלים בתורה כך אם השלים בנביא יצא · וזכרון ושופר ומלכות של פורענות כמו שאמר ויזכור כי בשר המה וגו' [תהלים עח] תקעו שופר בגבעה [הושע ה] אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה וגו' [יחזקאל כ] וכמו כן זכרון יחיד כמו זכרה לי אלהי לטובה [נחמיה יג] אין מוציאין מידי חובה והלכה כר' יוחנן בן נורי וכר' יוסי :

העובר לפני התיבה בי"ט של ראש השנה כו' : (שם ע"ב)

לא התקינו זה אלא בעת צרה לפי שהיו שומרין לאותו שהיה מתפלל שחרית שלא יתקע בשופר וכשהיו משלימין התפלה היו השומרים הולכים לדרכם ולפיכך אותו שהיה עובר לפני התיבה להתפלל תפלת מוסף היה תוקע . ואמרו ובשעת ההלל לפי שלא היו קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה ובכל אלו הענינים אינו הגון השחוק והשמחה :

שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום כו' : (שם)

כבר באַרנו לך כי י"ט הוא עשה ולא תעשה כי אמרו שבתון מצות עשה ואמר כל מלאכה לא תעשו ושופר מצות עשה בלבד והעיקר אצלנו לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה ודבר שהוא משום שבות הוא כמו שיחתוך אותו בסכין ומשום לא תעשה כמו שיחתוך אותו במגירה שהיא מלאכת חרושת עץ גמורה . ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע ואפילו בשבת ובתנאי שיהיו קרובים להיות גדולים כדי שיהיו יודעים לצאת ידי חובתן כשיבא ראש השנה :

סדר תקיעות שלש של שלש כו' : (דף לג ע"ב)

העיקר אצלנו כי תקיעות של ר"ה ותקיעת יובל שוין וכל הכתוב בר"ה נתחייבנו כמותו ביובל וכל מה שכתוב בתקיעת יובל נתחייבנו כמותו בראש השנה וכאלו הכתובים בו כולם נכתבו בכל אחד משני הזמנים וזה למה שאמר השם [ויקרא כה] והעברת שופר תרועה בחדש השביעי וגו' ובאה הקבלה שיהיו כל תקיעות של חדש השביעי זה כזה והעיקר אצלנו כי כל תרועה יש תקיעה לפניה ולאחריה וכן באה הקבלה מניין שפשוטה לפניה תלמוד לומר והעברת שופר ומניין שפשוטה לאחריה תלמוד לומר [שם] תעבירו שופר ונשנית מלת תרועה בר"ה וביום הכפורים ג' פעמים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ולפיכך תוקעין ג' תרועות ושתי תקיעות לכל תרועה כמו שנתננו העיקר ואלו הם הט' תקיעות שנתחייבנו בהם בר"ה וביום הכפורים . ואמר שיעור תקיעה כג' תרועות ר"ל כי שיעור כל התקיעות הוא כשיעור כל התרועות והם ג' ומפני זה אנו תוקעין היום תקיעות הרבה כמו שהוא נראה לעין לפי שנתחדש לנו ספק אם התרועה הנזכרת בתורה היא אותה שאנו קורין היום תרועה והיא כמו יללה או אם ג' שברים היא התרועה או אם שם תרועה נופל על שני מינים ולפיכך אנו תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת ג' פעמים ומפני מה אין אנו תוקעין תרש"ת לפי שמצינו אומר בתרגום תרועה יבבא וכתיב [שופטים ה] בעד החלון נשקפה ותיבב . ומן הידוע כי האדם כשתמצאנו תלאה הוא מתאנח תחלה כמו ג' שברים ואח"כ ירים קולו בדמות תרועה : ואמרו תקע בראשונה ענינו כי כשתקע תקיעה הראשונה שהיא קודם התרועה והאריך בה זמן ואח"כ הריע ואח"כ תקע תקיעה שניה והאריך בה זמן כמו שהאריך בראשונה כדי שתעלה לו לפי דעתו אותה תקיעה לשתי תקיעות אחת לתשלום בבא הראשונה ואחת לתחלת בבא שניה ואמר בכאן שלא תעלה לו אלא בתקיעה אחת בלבד · ורצה באמרו מי שבירך כמו מי שהתפלל כי התפלה הם תשע ברכות שקדם זכרם והם ג' ראשונות ומלכיות וזכרונות ושופרות ושלשה אחרונות . ואמרם כשם ששליח צבור חייב ר"ל חייב בברכות ומחלוקת רבן גמליאל וחכמים אינו בתפלת ר"ה בלבד אבל המחלוקת בכל התפלות כולם כי חכמים אומרים כשם ששליח צבור אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו כך כל יחיד ויחיד אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו ורבן גמליאל אומר כי בתפלת שליח צבור יוצא ידי חובתו שיודע להתפלל ומי שאינו יודע והלכה כרבן גמליאל בתפלת של ר"ה ושל יוה"כ בלבד לפי שהתפלות ארוכות בשני ימים אלו :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת ראש השנה

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י ממס' ר"ה מאת הג"מ ר"ה יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק ג [ד"ה אבל בא"י פסק כו' וכן נדה כו'. אבל הרמב"ן כתב דהסיא פלוגתא דהתם כנדה שנאנסה והכלה לא הליא כלל בפלוגתא דהכא במצות צריכות כוונה · דהסיא דהתם הוי הכשר מצוה] : בד"ה וכא דאמרינן בפ' כל גגות פו' עיין מזה במרדכי [ובתוס' כ"ז ב' ד"ה ושמע] : בד"ה ול"נ שא"צ ליזכר כו' הוא מהתוס' והמרדכי יעוי"ש : בד"ה ר"י פ"ל כו' הוא מהמרדכי [ובתוס' בסוגיין] : בד"ה שופר כו' שופר הגזול עי' בב"י סי' תקפ"ו שמפלפל בהא דהפוסקים כתבו בשם הירושלמי לסיפך יעוי"ש ואין כאן מקומו : [שם שיעור שופר כו' · זה מבואר במכלתין כ"ז ב' וע"ש בר"ן ובנדה כ"ו א']:

פרק ד בד"ה דדיית הפת כו' עיין בתוס' בסוגיא : בד"ה הוי"ו לך כו' מבואר בסוגיא ובתוס' :

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת ראש השנה

דף ד ע"א גמ' פעמים ארבעה פעמים חמשה · ברי"ף הגירסא פעמים חמשה פעמים ארבעה וכן היתה גירסת רש"י וז"ש בד"ה פעמים חמשה דבעינן כסדרן · דלגירסא שלנו ה"ל לפרושי הכי על פעמים ארבעה שמכר מקודש בגמ' : תוס' ד"ה בשביל כו' · עי' בהגר"א יו"ד סי' ר"כ ס"ק כ' שכתב דבהנס דחקו את עצמם ע"ש :

דף ט ע"א תוס' סד"ה ולאפוקי · בפ"ק דכתובות דף י' · צ"ל בפ' בתרא דכתובות (דף ק"י :) ובהגהות מרדכי סוף כתובות הביא עוד ממ"ש בברכות דף כ' [וכנ"ל בבאור רבינו הגר"א באה"ע סי' ס"ו ס"ק כ"ב דלא כמו שנדפס שם י"ד ב' דבאמת בכן לאפוקי דהתם לא קי"ל כוותיה] לאפוקי ממ"ד תפלת ערבית רשות · ובכתובות פ"ט ב' (וכ"ה בב"מ י"ז ב') לאפוקי מדרבש"ע כו' · ודע מ"ש בהגמ"ר שם ובפ' כל הנלמים כו' · ט"ם הוא וצ"ל ובפ' המגרש וכמ"ש בתוס' כאן :

דף י ע"א רש"י סד"ה ופירות כו' ועד ר"ה. עי' ברא"ש סוף הלכות ערלה ובהגר"א יו"ד סי' רנ"ד ס"ק י"ג :

דף יא ע"א גמ' לכתגאות בהם ב"א · ברמב"ם ובוש"ע איתא ליכנות :

דף טז ע"ב תוס' סד"ה ונתתמין לחיי עוה"ב · עי' בהגר"א א"ח ס"ס תקפ"ב שהביא ראיי' לזה [ומש"ש ומתניתין בכי"ק איתא ומתני' ופירושו ומתניתא · ור"ל ב' הברייתות שבעמוד א'] :

דף לא ע"א תוס' ד"ה הזי"ו וכמ"ש כתיב ויזמן · לפנינו ליתא אלא ב' פסוקים מן ירכיבהו עד ויזמן אלא דהך לא בקיאינן בפסוקי וכמ"ש בקדושין ל' א' ובמערבא פסקי להאי קרא לתלתא פסוקי כו' · והפשר גם כאן לדידהו הוי ג' פסוקים ואנו אין יכולין לעשות כזה כמ"ש אבל בסי' לו כי ידין יש לעשות כמ"ס והין דנין אפשר מאלי אפשר וזהו כפי' ר"ח בתוס' : ע"ב תוס' ד"ה ובקש כו' ה"ל לאקשויי ממע"ש בזה"ז כו' · עי' בהגר"א יו"ד סי' רנ"ד ס"ק כ' בליקוט שהירך זאת וע"ש :

קיצור פסקי הרא"ש פ"ד סי' ט ובדיעבד יצא. הנה בפנים לא חילק כלל בין לכתחלה לדיעבד וגם בטור סי' תק"ץ לא חלק בזה לדעת אביו הרא"ש והריב"ש כתב בפירוש דלהרא"ש וסייעתו אם עשה בב' נשימות מהזירק אותו והובא בב"י שם · ועוד יש לתמוה מדוע לא נזכר כאן הדין שבפנים אם תקע תר"ת בנשימה א' שמסקנת הרא"ש דיצא וכמ"ש הטור כשמו [ועי' בריטב"א ובהגר"א א"ח סי' תק"ץ ס"ק ט"ז] אלא ברור שט"ס כאן וכצ"ל בנשימה אחת ואם תקע תר"ת בנשימה אחת יצא · ובשמט בהעתקה מן בנשימה אחת עד בנשימה אחת והוצרכו להוסיף מלת ובדיעבד :

תקונים בפסקי תוס'

סוף סי' ו אחר כתב ט"ס כאן ועי' בתוס' : **סי' לג** בית דין טשין. צ"ל אין עושין וכ"ה בפסקי תוס' פסחים סי' קמ"ו וע"ש בהוס' וכ"מ כאן בגמ' כ"ה א' בעובדי דלוי ור"נ ורבא לנפשיה הוא דעבד ועי' בהגר"א א"ח סי' תרכ"ד ס"ק י"ב : **סי' סז** וכן סומא · אין נ"מ בסומא לדידן דקי"ל כרבנן דחייב בכל המצות מה"ת : **עים** קורא כהן במקומו וחוזר ומברך אע"פ שכבר בירך כנ"ל וכ"ה בפסקי תוס' עירובין סי' קפ"ח ומקור דין זה מהירושלמי פ"ז דברכות ועי' בהגר"א א"ח סי' קל"ט :

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת ראש השנה.

דף ט ע"ב רש"י ד"ה מבריך כופף את הזמורות בארץ שקורין פרופינ"א (דער אבזענקער, דיא פֿאָן איינעם וויינ־שטאָקע צור פֿאָרטפפֿלאַנצונג אין דיא ערדע געזענקטע רעבע) ענף הגפן המוטה והתוב בארץ להיות למטע גפן חדש, ועי' בב"ב דף יט ע"ב ד"ה מבריך : **שם** מרכיב אילן בחבירו שקורין אינטסי"ר (אימפּפֿען, פּראָפּפֿען) לתחוב ענף עץ אחר בעץ עושה פרי ויצמחו יחד ויעשה גם הוא פרי :

דף יב ע"ב התלתין מין תבלין פיניגר"ו (באָקסהאָרן) חרוב, ועי' ביצה דף נ' ב' ד"ה תלתן :

דף יג ע"ב האורז והדוחן מיני קטניות הן דוחן מילי"ו (הירזע) ועי' המתרגם ברכות דף לז ע"א ד"ה אורז : **שם** פרגון מק"ו בלעז (מאָהן) שומשמין וכ"ה בשביעית פ"ב משנה ז' :

דף יד ע"א בצלים הסריסים ציפול"י בלעז (איינע קליינע צוויבעל) בצל קטן :

פ"ב דף כב ע"ב בלונסות פירטק"י בלעז (שטאַנגע) מוט, קנה, נס, ועי' ברש"י (ישעיה סב) על פסוק הרימו נס, וביחזקאל כז ז ובתענית כה א ד"ה תליה נפשיה באסקריא : **שם** וכורכן במשיחה צונגל"י בלעז (שנור) קו, שרוך, חוט וכדומה ועי' גיטין ע"ח ע"ב ד"ה ומשיחה :

דף כג ע"א הורניתא פוניי"א בלעז (פּיכטע) עץ לבנה, ועי' שבת דף ל' ע"א ד"ה שיש לו עיקר : **שם** ברתא בוס"ו בלעז (בוקסבוים) תאשור ועי' ברד"ק ישעיה מ"א י"ט ובערוך ערך אשכרע : **שם** שאגא ש"פ בלעז (טאננע) תדהר · **שם** בוטמי אולמי בלעז (אולמבוים) : **שם** בלוטי צוירקו"ה בלעז (אייכבוים) אלה או אלון ופרי עץ הזה (אייכעל הוא שתרגם רש"י ז"ל שקורין גליאנדה) ועי' ברשב"ם ב"ב דף ה' ע"ב : **שם** כסיתא מין עץ כו' ושמו קורא"ו (דיא קאָראַללע) עץ אלמוג, או אלגום : **שם** ערי צויר"א (לאָר־בעער בוים) וכן תרגם בפסחים נו ע"א : **שם** דולבי קאשטאניי"א (קאַסטאַניען) ערמון ועי' בתוס' ד"ה ערמונים : **שם** בורני גדולה ספינה שקורין דרומונים (איין קריגס־שיעף) צי קל למלחמה: **שם** פרוותא פורט"ו בלעז (זעעהאַפֿען) נמל ועי' עירובין מא ע"ב ד"ה לנמל:

דף כד ע"ב נבעץ שמייכו בלעז (צין) בדיל: **שם** אפיקים מוצאי מים ביברי"ש בלעז (טייך) יאור, ועי' ביצה כג א ד"ה ביברי :

דף כה ע"א שקל קלא פיכת רגבים מוט"א בלעז (איינע ערדשאָללע) צרור או גוש עפר :

פ"ג דף כו ע"ב ירק שקורין שרקלג"י (פּאָרטולאַק) מין עשב. **שם** יעל שמייגבוק שם חיה ידועה :

דף כז ע"א בור ודות כו' ציסטרנ"א בלעז, בור בנוי לאסוף מי גשמים, ועי' עירובין קב ב ד"ה של בור ושל דות : **שם** פטום חבית גדולה פונטי"ן בלעז (האַנדפֿאַס) כיור: **שם** שופר שנסדק ודבקו בדבק שקורין גלו"ד (ליים) מין טיט לדבק, ועי' שבת עח ב: **שם ע"ב** צרור לשת יכם רויי"ש בלעז (דיא רויהייט) ועי' שבת קנ"ד ע"ב ד"ה לכתיתא :

פ"ד דף לג ע"א ד"ה ואין חותכין כו' שקורין מגלא שרפ"א בלעז (איין גאַרטען מעססער) חרמש, מגל, מזמרה:

הגהות הלבוש ותקונים למסכת ראש השנה

עם הגהות ותקונים מאת הגאנים בעהמ"ח ספר מפרשי הים.

דף ב ע"א במשנה ארבעה ראשי שנים. (יומא ב' א') תוס' ד"ה שבעת: ולירקות. (ר"ה ח' א') תוס' ד"ה מה: גמ' לשטרות. (ב"מ י"ג א') תוס' ד"ה אביי. (סנהדרין ל"ב א') תוס' ד"ה מיישינן: ע"ב גמ' בחדש זיו. (ר"ה י"א א') תוס' ד"ה שנולדו:

דף ג ע"א גמ' אלא למלכי ישראל. (ר"ה ב' א') תוס' ד"ה למלכים:

דף ד ע"א גמ' סלע זו לצדקה. (פסחים ח' ב') תוס' ד"ה שיזכה (ע"ז מ"ט נ"ל י"ט א') תוס' ד"ה ע"מ. (סוטה כ"ב ב') תוס' ד"ה לעולם: ע"ב גמ' מכדי מנייהו סליק. (בילה י"ט ב') רש"י ד"ה כי פליגי. [א"ה ע' בשו"ת זקינו הגאון הח"צ ז"ל סי' י"ב הקשה דהא אף לר"ש ברגל א' עובר בעשה ע"ש ואפשר לפי מה שנראה מדברי התוס' כאן ד"ה לדקות דעשה דרגל א' לא עבר רק אם עלה לרגל ועי' בפ"י א"כ ממילא אין כאן קושיא דאם לא יעלה לא יעבור ולפי מ"ש הפ"י כאן דלר"ש דבעי כסדרן אין כאן עשה ברגל א' בלא"ה לא קשה ודו"ק ועי' בחידושי רשב"א כאן]: תפסת מרובה. (יומא ע"ב א') תוס' ד"ה נעביד. (סוכה ה' ב') תוס' ד"ה תפסת:

דף ה ע"א גמ' מה חג המצות. (יומא ג' א') תוס' ד"ה פו"ל. (סוכה מ"ז ב') תוס' ד"ה לינה: ופנית בבקר. (חגיגה י"ז א') תוס' ד"ה אף: שלמי פסח. (זבחים ט' א') תוס' ד"ה שלמים. (מנחות פ"ג ב') תוס' ד"ה ושלמים:

דף ו ע"א גמ' זה נדר. (זבחים ב' א') תוס' ד"ה קרי (מנחות ב' א') תוס' ד"ה קרי: בפיך זו צדקה. (ב"ק ל"ו ב') תוס' ד"ה יד. [א"ה ע' בשו"ת מהרא"ש חלק ג' סי' מ"א דף ס"ו ובשו"ת מהרשד"ם חלק י"ד סי' קס"ו ובשו"ת מוהר"א ששון סי' קנ"ב]: מיחייב עלה לאלתר. (ר"ה ד' א') תוס' ד"ה לדקות: ע"ב גמ' רגלים בלא שנה. (בכורות כ"ז ב') תוס' ד"ה שנה. [א"ה ע' בשו"ת זקינו הגאון הח"צ ז"ל סימן י"ב ומה שהערנו בזבחים בהגהותינו ועי' בתוס' כאן ד"ה בשלמא ודבריהם תמוהים ועי' בשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל סי' כ"ט בהג"ה שם]: דהא איתא בשמחה. (חגיגה ו' א') תוס' ד"ה דמחייבה: שנראה להרצאה. (ב"ק י"א ב') תוס' ד"ה בכור. מנחות (ל"ז א') תוס' ד"ה שומע. (ערכין י"ח ב') תוס' ד"ה שנתו:

דף ז ע"א גמ' שואלין בהלכות הפסח. (סנהדרין ס"ז א') תוס' ד"ה דאי. (בכורות נ"ז ב') תוס' ד"ה בפרוס: בהפסקה לא קא מיירי. (ר"ה י"ב א') תוס' ד"ה לירקות: אמרה תורה חדש. (ר"ה ה' א') תוס' ד"ה אמרה. (קידושין כ"ד א') תוס' ד"ה מועלין:

דף ח ע"א גמ' מקיש מעשר בהמה. (בכורות נ"ח א') תוס' ד"ה מפי: ור' אלעזר ור"ש סוברין. (כתובות ס"ז ב') תוס' ד"ה וחכמים. (ב"מ ל"א ב') תוס' ד"ה דברה. (ע"ז כ"ז א') תוס' ד"ה דברה. (מנחות י"ז ב') תוס' ד"ה מאי. [א"ה ע' במשנה למלך פ"ו מדעות הלכה ז' ולא זכר שם דברי התוס' במנחות הנ"ל וביותר ביאור בסוטה דף כ"ד ע"א בתוס' ד"ה ור"י שהאריכו בכל הבקיאות והקושיות שעורר המשנה למלך שם ויישבו במקלת]: ע"ב גמ' כי חק לישראל הוא. (ר"ה כ"ה ב') תוספות ד"ה אימת:

דף ט ע"א גמ' וקציר של שביעית. (ר"ה י"ב ב') תוס' ד"ה מנהג: ע"ב גמ' מקרא נדרש לפניו (סוטה ל"ג ב') תוס' ד"ה ור"י זבחים כ"ד ב') תוס' ד"ה במקרא: אחד הנוטע. (קידושין ל"ו ב') תוס' ד"ה כל:

דף י ע"א גמ' פעמים שברביעית. (ר"ה י"ד א') תוס' ד"ה באחד. (סוכה ל"ט ב') תוס' ד"ה ולשביעית: שאין תחילת היום. (ר"ה ב' ב') תוס' ד"ה אבל: סוף היום עולה לה. (פסחים פ"א א') תוס' ד"ה אי: ע"ב גמ' יום שלשים עולה לכאן. (יבמות פ"ג ב') תוס' ד"ה לדברי. [א"ה ע' בשו"ת שארנו בעל נו"ב מהד"ק ביו"ד סימן פ"ו ס"ח]: וחודש למנויו ושנה למנויה. (ר"ה ה' א') תוס' ד"ה מה. (חגיגה י"ז ב') תוס' ד"ה אמרה:

דף יא ע"א גמ' לבשו כרים הצאן. (ר"ה ח' א') תוס' ד"ה לבשו: ע"ב גמ' שמזל כימה שוקע (פסחים ל"ד ב') תוס' ד"ה מעולם. (בכורות כ"ה ב') תוס' ד"ה אין:

דף יב ע"א גמ' ולתקופה כר"י. (ר"ה כ"ז א') תוס' ד"ה כמאן: ולירקות. (ר"ה ז' א') תוס' ד"ה בהפסקה: מאי נינהו מעשר. (ר"ה ח' א') תוס' ד"ה ומה:

דף יג ע"א גמ' וקים להו לרבנן. (סוטה ט"ז ב') תוס' ד"ה קטנה: בפסולת גורן. (ר"ה י"ד א') תוס' ד"ה מה: הא מילתא הוה בידן. (סוכה י"ב א') תוס' ד"ה אמר: ע"ב גמ' יש בילה. (סוטה י"ח א') תוס' ד"ה תזל: אחר גמר פרי. (סוכה ל"ט ב') תוס' ד"ה ולשביעית:

דף יד ע"א גמ' מה גורן ויקב. (קידושין ג' א') תוס' ד"ה מה: רוב גשמי שנה. (ר"ה י' א') תוס' ד"ה ופירות: ע"ב גמ' כתרי תומרי. (יבמות ט"ו א') תוס' ד"ה גמריה: באתרוג שחנטו פירותיה. (סוכה ל"ט ב') תוס' ד"ה לשביעית:

דף טו ע"א גמ' אתרוג בת ששית. (פסחים נ"א ב') תוס' ד"ה כל: ע"ב גמ' כזית ונעשית ככר. (ר"ה י"ד ב') תוס' ד"ה ולשביעית. (סוכה מ' א') תוס' ד"ה ולשביעית: בנות שוח. (ע"ז י"ד א') תוס' ד"ה בנות: מעשר חרובין דרבנן. (קידושין ג' א') תוס' ד"ה מה:

דף טז ע"א גמ' וגזר דין שלהם. (סוכה ל"ז ב') תוס' ד"ה כדי. (מנחות ס"ב א') תוס' ד"ה כדי: נסכו לפני מים. (ר"ה ה' א') תוס' ד"ה אמרה. (מנחות ק"ח נ"ל ס"ה ב') תוס' ד"ה מה: בשופר של איל. (ר"ה כ"ו ב') תוס' ד"ה של: ע"ב גמ' לערבב השטן. (ר"ה כ"ח ב') תוס' ד"ה ומנא. (שם ל"ג ב') תוס' ד"ה שיעור: לא תגעו ברגל. (יבמות כ"ט ב') תוס' ד"ה לא. [א"ה ע' במשנה למלך פט"ז מטומאת אוכלין הלכה יו"ד ודו"ק]:

דף יז ע"א גמ' פושעי ישראל בגופן. (חגיגה כ"ז א') תוס' ד"ה פושעי: המינים והמסורות. (ב"מ כ"ח ב') תוס' ד"ה חוץ: ע"ב גמ' הא בצבור. (נדה ע' ב') תוס' ד"ה כאן: מורידין בזמנן. (ר"ה ט"ז א') תוס' ד"ה כמאן:

דף יח ע"א גמ' רבה ואביי כו'. (חולין קל"ג א') תוס' ד"ה אמר: ע"ב גמ' בטלה מגילת תענית. (עירובין ס"ב ב') תוס' ד"ה כגון. (תענית י"ב א') תוס' ד"ה התם: אדכרתא מן שטריא. (ב"ב קס"ב א') תוס' ד"ה לפי. [א"ה מכאן תשובה למ"ש הרדב"ז בתשובה ח"א סי' ק"ב דאזכרה לא מיקרי רק שם הויה ולא שאר שמות ע"ש והרי כאן קרי ליה אדכרתא ולא כתוב בו רק אל עליון ועי' בש"ס סנהדרין דף ס' ע"א השומע אזכרה וכו' אלא לאו בכינוי הרי מבואר בהדיא דלא כדבריו ועי' בירושלמי סוף חגיגה ועי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סימן כ' ובב"י ביו"ד סי' רע"ו מ"ש בזה בשם הר"ר אלכסנדרי ודו"ק ובחבורינו מגן גבורים סי' נ"ב האריכנו בזה הרבה ע"ש]:

דף יט ע"ב גמ' רשב"ג אומר חדש. (יבמות מ"ח ב') תוס' ד"ה ירח. (כתובות ע"א א') תוס' ד"ה ר"י: [א"ה ע' בשו"ת זקינו הגאון הח"צ ז"ל סי' קי"ד ודו"ק]:

דף כ ע"א גמ' משום מתיא. (ב"ק פ' ב') תוס' ד"ה אומר: אחרים היא. (סנהדרין י"ג ב') תוס' ד"ה ולעברי: ע"ב גמ' מיכסי סיהרא. (ר"ה כ"ד ב') תוס' ד"ה דאיגנו. [א"ה ע' בשו"ת תשב"ץ חלק א' סי' ק"ה ק"ו ק"ז ק"ח ק"ט]: שית מעתיקא. (ערכין ט' א') תוס' ד"ה מ"ש:

דף כא ע"א גמ' בסים תבשילא דבבלאי. (שבת י"ב ב') תוס' ד"ה ר"נ. (חגיגה ט"ז ב') תוס' ד"ה אם. (גיטין ז' א') תוס' ד"ה השתא. (חולין ה' ב') תוס' ד"ה צדיקים: דם תהא אחריתו. (עירובין ל"ט ב') תוס' ד"ה אי. (פסחים נ"ד ב') תוס' ד"ה וקבוע: שמור את חדש. (סנהדרין י"ג ב') תוס' ד"ה שמור: ע"ב גמ' אלא על ניסן. (ר"ה ל"א ב') רש"י ד"ה ותדא. (כ"ב). [א"ה למעלה מזה כתוב סנהדרין י"ג ושם בדף כ"ב אין רמז לזה ואולי צ"ל שהוא ההתחלת רשימת דף כ"ב והבאים אחריו ישובו בלכתן על זה וחסר הקס"ו]:

דף כב ע"א במשנה סוחרי שביעית. (סוכה ל"ט א') תוס' ד"ה וליתיב: גמ' גזלן דדבריהם. (יבמות כ"ה ב') רש"י ד"ה גזלן. (ע"ז כ"ו א') תוספות ד"ה ורועים: ע"ב במשנה כל הגולה לפניו. (סנהדרין ל"ג נ"ל ל"ב ב') רש"י ד"ה הגולה:

דף כג ע"א גמ' ארז קתרום. (סוכה ל"ז א') תוס' ד"ה מאי: שישא תורניתא. (ע"ז י"ד א') תוס' ד"ה תורניתא: אלמוגים כסיתא. (שבת מ"ו ב') תוס' ד"ה ואמר: ע"ב גמ' אסתתומי איסתתום. (פסחים נ"ג ב') תוס' ד"ה ר"י: במשנה ובית יעזק. (סוכה ל"ט ב') תוס' ד"ה כד"א. (מנחות פ"ח א') תוס' ד"ה שומרי:

דף כד ע"א גמ' ראש ב"ד אומר. (ר"ה כ"א ב') רש"י ד"ה שלוחין. (ב"ב קכ"א א') רשב"ם ד"ה מועדי: גמ' בין כך וכו'. (ר"ה ח' ב') רש"י ד"ה ואי: ע"ב גמ' להתלמד עביד. (ע"ז י"ח א') רש"י ד"ה להתלמד:

דף כה ע"א גמ' כך מקובלני. (ב"מ כ"ט א') תוס' ד"ה חון: ע"ב גמ' בתחילת דין. (כתובות כ"א ב') תוס' ד"ה ש"מ. (ב"ק נ' ב') תוס' ד"ה כגון. (ב"ב קי"ד ב') (תוס' ד"ה אבל:

דף כו ע"א גמ' לא מצו חזו ליה. (ב"ק נ' ב') תוס' ד"ה כגון (ב"ב קי"ד א') תוס' ד"ה ואין: במשנה והלא כל השופרות. (ר"ה ט"ז א') תוס' ד"ה בשופר: גמ' כשנים ושלשה שופרות. (סוטה י"ח א') תוס' ד"ה כתבה. [א"ה ע' בשו"ת מוהר"א ששון סי' למ"ד בסופו מ"ש בזה ובחבורנו סימן ל"ב]:

דף כז ע"א גמ' ותרי קלי וכו'. (סוטה ל"ט ב') תוס' ד"ה עד: ע"ב גמ' ותקע ביה. (ר"ה ל"ד א') רש"י ד"ה דרך: כדי שיאחוזו. (ר"ה כ"ח א') רש"י ד"ה כתותי:

דף כח ע"א גמ' של שלמים. (נדרים י"ט ב') בתוי"ט (השייך לדף יו"ד ע"ב) ד"ה אדם: של עכו"ם. (סוכה ל"א ב') תוס' ד"ה באשרה: כתותי מיכתת. (יבמות קי"ד נ"ל ק"ד א') תוס' ד"ה סנדל. (סוכה כ"ה ב') תוס' ד"ה לאו. [א"ה ע' בשו"ת זקינו בעל שער אפרים סימן א' וסימן ל"ח]: מן המעיין. (נדרים ט"ו ב') בר"ן ד"ה והא: שכפאוהו פרסיים. (פסחים קט"ו א') תוס' ד"ה מתקיף: ע"ב גמ' א"צ כוונה. (סוכה ל"ט א') תוס' ד"ה עובר: אחורי בהכ"נ. (פסחים פ"ה ב') תוס' ד"ה וכן: לעבור בזמנו. (עירובין נ"ה ב') תוס' ד"ה אי: שלא בזמנו. (עירובין נ"ו א') תוס' ד"ה מיכל. (כ"ה ס"ז): [א"ה התוס ואולי צ"ל ר"ה ס"ז והוא בתוס' שם ע"ב ד"ה ותוקעין ושייך כאן על הא דאמרו ואילו מתרמי ליה ליבורא]:

דף כט ע"א במשנה זה הכלל. (ברכות ס"ו א') תוס' ד"ה ור"י. (מגילה י"ט ב') תוס' ד"ה ור"י: גמ' מוכרין לשלם. (ערכין ג' ב') תוס' ד"ה מוכרין: קמ"ל. (ערכין ד' א') תוס' ד"ה וגואלין: חוץ מברכת הלחם. (ברכות מ"ח ב') תוס' ד"ה עד: ע"ב גמ' פרוסה לאורחין. (פסחים ק"ו א') תוס' ד"ה דהוה: במשנה במקדש היו תוקעין. (סוכה מ"ג א') תוס' ד"ה איגהו: התקין ריב"ז. (ע"ז י"ג א') תוס' ד"ה אין: אחד יבנה. (פסחים פ"ה א') תוס' ד"ה אחד. (סוכה כ' א') תוס' ד"ה אחת. (כתובות כ' ב') תוס' ד"ה אחד. (זבחים נ"ב ב') תוס' ד"ה אי. (מנחות ס"ג ב') תוס' ד"ה ר"י: גמ' ורדיית הפת. (שבת ג' ב') תוס' ד"ה שאינו:

דף ל ע"א גמ' אלא שביובל. (ר"ה כ"ז א') תוס' ד"ה כמאן: במשנה יום הנף. (סוכה מ"א א') תוס' ד"ה ושיהא: גמ' דאיבני בליליא. (שבועות ט"ו ב') תוס' ד"ה אין: ע"ב במשנה ונתקלקלו. (ביצה ה' א') תוס' ד"ה ונתקלקלו. [א"ה ע' ברמב"ן סי' ס"ז מ"ש בזה ובשו"ת שב יעקב סי' ט' ובשו"ת אא"ז ש"א סי' ל' ובמג"א סי' קל"א ובחבורנו שם]: אותו היום קודש. (מנחות ק' ב') תוס' ד"ה שני:

דף לא ע"א גמ' גלתה סנהדרין. (סנהדרין י"ד ב') תוס' ד"ה מלמד: רובע לקנו. (מנחות ק"ז ב') תוס' ד"ה ככה: ע"ב גמ' להפקירו לעניים. (מגילה יו"ד א') תוס' ד"ה לכ"ע:

דף לב ע"א במשנה סדר ברכות. (סנהדרין מ"ט ב') תוס' ד"ה אף: מעשרה מלכיות. (ר"ה ל"ה א') תוס' ד"ה אילימא: ע"ב במשנה והמתעסק לא יצא. (ר"ה כ"ח א') תוס' ד"ה אבל:

דף לג ע"א גמ' הא נשים מעכבין. (שבת ג' ב') תוס' דבור המתחיל הקירו: האר"י. (חגיגה י"ז ב') תוס' ד"ה לעשות: דברי ר"י. (עירובין נ"ו ב') תוס' ד"ה וסתם: הא לכתחלה. (ערכין ב' ב') תוס' ד"ה אין: ע"ב גמ' המתעסק. (ר"ה כ"ח ב') תוס' ד"ה דקא:

דף לד ע"א גמ' שביעי לג"ש. (ר"ה כ"ו ב') תוס' ד"ה של: ושלש תרועות נאמרו. (ר"ה כ"ו נ"ל כ"ח ב') תוס' ד"ה ומנא: ע"ב גמ' תשע תקיעות וכו'. (ברכות כ"ד ב') תוס' ד"ה א"ל. (שם כ"א ב') תוס' ד"ה אין: הא דרביה. (מגילה י"ח ב') תוס' ד"ה נקט: תקיעות וברכות. (ר"ה ל"ג ב') תוס' ד"ה שיעור. (סוכה כ"ח): [א"ה לא נמצא במסכת זאת דף כ"ח ואולי צ"ל כ"ד והוא בתוס' שם ע"א ד"ה מ"ד ושייך להא דאמרו שהם כדי לגמור את כולם]: כך מוציא את הבקי. (ברכות כ"ט ב') תוס' ד"ה טעם:

דף לה ע"א גמ' כיון שאמר ובתורתך. (עירובין מ' א') תוס' ד"ה זכרון: דאוושי ברכות. (נדרים ג' א') בר"ן ד"ה מפוס: עם שבשדות. (סוטה ל"ח ב') תוס' ד"ה כא. (שם ל"ט א') תוס' ד"ה מחילה:

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל נקראות בשם גליון מהרש"א

(גליון מהרש"א למסכת זו לא נדפס עוד מעולם והדפסנו מתוך כי"ק שנמצא ת"י בנו הרה"ג מוהר"ר ישראל איגר שליט"א)

דף ב ע"א תוס' ד"ה ארבעה אבל ברים בבא קמא. ועי"ש בתוס' עוד מקומות דלא תני הן: שם ד"ה למלכים. וצריך לפרש. עי' בגיטין דף פ' א' תד"ה מפני מה:

דף ד ע"ב גמ' ר"ש אומר שלשה רגלים כסדרן. עי' בכ"מ פרק י"ד ממעשה קרבנות הל' י"ג ובס' שער אפרים סימן ל"ב כתב דגם הרמב"ם פסק כר"ש וזה שחזר וכתב „ואינו עובר כו'":

דף ו ע"א גמרא ולדקה מיחייב עלה לאלתר. עיין ח"ר ר"ש נדרים דף ג' ב' ד"ה ה"ג אמר רבא כגון דא"ל: שם תוס' ד"ה תשמור. ויש לומר דתפילין. עי' תוס' עירובין נ"ו ע"א ד"ה השמר ובשעה"מ פ"ד מהל' תפילין הל' י"א: ע"ב גמרא מי אמרי' הא לא מחייבא בראיה. מכאן ראיה דגם בראית פנים אינה חייבת וכמ"ש התוס' ר"ש חגיגה. טורי אבן שם: רש"י ד"ה מאן תנא כו' תנא קמא. דברייתא דלעיל דף ד' ר"ש ע"ב עי' תשו' ח"צ סי' י"ב:

דף ז ע"א תוס' ד"ה הא כל מאמר בנתינה לכהן. עי' תשו' ח"צ סימן י"ב ד"ה והנראה דבכור ביד כהן רשאי לקיימו כל י"ב חודש וליכא עשה ולא בל תאחר:

דף י ע"א תוס' ד"ה בן. דיש דברים דאפילו מפלי"ע בעינן. עי' מל"מ פ"ב מאישות הל' כ"א: שם בא"ד בן שלש עשרה שנה ויום אחד. עי' ש"ך חו"מ רסי' ל"ה:

דף יא ע"א גמרא אכפי בביתא ירתי מי קא ילדה. עי' בב"ש סימן ד' ס"ק י"ט:

דף יב ע"ב גמ' המודר הנאה מחבירו לשנה. עי' תשו' בן לב ספר שני סימן כ"א:

דף יג ע"א גמ' בין שלים לפחות משלים. לא קים להו. עי' תוס' יו"ט פ"א דתרומות מ"ה ד"ה ולא מן החיוב: ע"ב גמ' אשתמיטתיה. יומא כ"ז ב'. חולין ק"ז ב':

דף טו ע"ב גמ' חייבין עליה משום טבל. עי' ט"ז יו"ד סימן רצ"ז סק"ו:

דף טז ע"א גמ' ומפני מה אמרה תורה נסכו. וכן לסלן למה הוא מזכיר רחמנא אמר. אף שהוא מדרבנן. ועי' רמב"ן בהשגות למנין המצות שורש ראשון עלה ז' א':

דף יז ע"א גמ' רבי אליעזר אומר כובשו. עי' עירובין ח' ב' על מתני' אין בנגעים.

דף יח ע"ב גמ' קרי להו צום. עי' בב"י א"ח רסי' תק"ן ועי' ישוב נכון בתשובת מהר"ש הלוי סימן כ"ז:

דף יט ע"א תוס' ד"ה מימות דמאז לא היו נוהגין בו. משמע דעתה נוהגים בו. ועי' תענית ר"ש דף י"ח „ס"ג לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו„ ועי' מג"א הל' פסח סימן תכ"ט סק"ח:

דף כב ע"א גמ' גזלן דדבריהם. עי' סנהדרין כ"ד סוף ע"א ר"ש אמר ט' אלא לפי שאין עסוקים בישובו של עולם. ועי' בכ"מ פ"י מהל' עדות ה"ד ד"ה וכן משחק בקוביא: ע"ב רש"י ד"ה מאתים. ואפ"ה שלא השלמת תנאי שלך. עי' ס' נתיבות המשפט ס"ט סק"א. ועי' פ' פ"ו ס' כ"ה סוף הגהת ש"ע. ועי' בב"י חו"מ סי"ב אות י"ג וכתב בתשו' אחרת כו' ולענין המעות כו':

דף כד ע"א תוס' ד"ה אבל. זו באה בפני עצמה. עי' בש"ך חו"מ סימן ל"א סק"א: ע"ב תוס' ד"ה שמי אחשדה דלא חשבון לא חיישי. עי' תשו' כ"ב מ"ת חא"ח סי' ק"ג:

דף כז ע"א גמ' ובלבד שלא יטו. עי' לח"מ פ"ג משופר ה"ו:

דף כח ע"א גמ' עולה בת מעילה היא. עי' בכורות כ"ו א' תוס' ד"ה התולש למר: שם מצות לאו ליהנות ניתנו. עי' בס' אבני מלואים סי' כ"ח ס"ק ס'. עי' ר"ן ר"פ לולב הגזול ד"ה של אשירה של עיר הנדחת בסוף הדבור: שם בשופר של עובד כוכבים לא יתקע ואם תקע יצא. עי' תוס' ע"ז מ"ו ע"א ד"ה מי ובהר"ן שם בשם רמב"ן: שם אבל לא בימות החמה. עי' בהר"ן נדרים סוף דף ט"ו ובגליון שם: שם כאלו ואכל מנה. עי' בהגהת ש"ע או"ח סימן ר"ד ס"ח ובמג"א שם סק"כ ועי' תוס' ר"פ הבא על יבמתו ד"ה שאנסוהו: תוס' ד"ה המודר הנאה משופר. אבל אם אמר תקיעת שופר עלי. ולהר"ן שופר לתקיעתו ועי' שו"ע יו"ד סימן רי"ג ס"א. ובהגה"ה שם. ובר"ן נדרים סוף דף ט"ו ד"ה והא מן התורה: בא"ד דגבי סוכה בלאו מצוה יש הנאה. נ"ע מנדרים דף י"ז דאותיב רבא לאביי וכי מצות ליהנות ניתנו. ממ"ש הר"ן שם דט"ו גבי קונם הנאת תשמישך עלי: בא"ד בישיבה. עי' ת' כ"ב מ"ת הא"ח סי' קל"ג: שם ד"ה המודר מן המעיין דסתם מודר מחבירו. עי' שעה"מ פ"א משופר: ע"ב גמ' א"ל אביי אלא מעתה. עי' בתוס' סוכה ר"ש דף מ"ב: שם לעבור בזמנו לא בעי כוונה. עי' אשרי פ' לולב הגזול סימן כ"ד: תוס' ד"ה ומנא. אי אתרמי ליה צבורא אקדימא הדר ותקע. עי' בהר"ן פ' יוה"כ רכ"ד ב' (קרוב לסוף ד"ה חוץ מעובד כוכבים) אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול כו': בא"ד אם היה נותן כמה תוספין. עי' פ' התכלת ד"מ גבי הטיל למוטלת:

דף כט ע"א גמ' ואם יצא אינו מוציא. עי' ברכות מ"ח א' תוס' ד"ה עד שיאכל וברא"ש ברכות סוף סימן י"ג בפ' מי שמתו ועי' בט"ז יו"ד סימן א' ס"ק י"ז: ע"ב גמ' ברכת הלחם של מצה. אבל מוציא דאכילת פת בשבת שהוא חייב לאכול לא יברך לו אם אינו אוכל: רש"י ד"ה מהו. ומקדש ישראל לא קבעי. עי' בהראב"ד פכ"ט מהלכות שבת הלכה י' ובהה"מ שם פי"ח: שם ד"ה כיון וכן קידש היום חובה עליו. עי' תשובת שאגת אריה הל' הזכרת י"מ סימן י"ג: מתני' אמרו לו אחד יבנה: כאן נקט ראשון הפסוק יותר יותר ולפעמים נקט ראשון שאינו פסוק. עי' בסוכה בתוס' ר"ש דף כ': גמ' והיינו טעמא דמגילה. עי' פסחים פ' אלו דברים דף ס"ט ע"א אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעביר ד"א ברה"ר. ועי' צל"ח שם על רש"י במתני' ר"ש ספרק ד"ה באלה תוכיח:

דף ל ע"א גמ' מאי אין כל יחיד. עי' בלח"מ ס"א ה"א מהל' שופר: ע"ב מתני' ונתקלקלו הלוים בשיר. עי' רמב"ם פ"ג מהל' קדוש החודש הל' ה' ובתוי"ט כאן ובת' שער אפרים סי' ל' [ועי' תשו' שב יעקב חלק או"ח סימן י"ג]:

דף לב ע"ב מתני' אבל אם רצה ליתן לתוכו מים. עי' רש"י במגילה דף ו' ע"א במתני' ד"ה וחייבין: שם ואין עשה דוחה. עי' מג"א סימן תמ"ו ס"ק ב':

דף לג ע"א תוס' ד"ה הא. דאפ"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהא חייב. עי' תוס' עירובין נ"ו ר"ש פ"ב ובגליון שם.

סליק גליון מהרש"א ממסכת ר"ה

ראש השנה

דף ב תוספות בד"ה למלכים כו' ובפ"ק דע"ז אמרינן דבגולה אין מונין אלא למלכי יון כו' וצריך לפרש דא"ל שלום מלכות אלא בגט כו' עכ"ל ר"ל דקשיא להו דבגולה אין מונין לשטרות אלא למלכי יון ולא חיישינן לשלום אותו מלכות שהוא שם ואהא תירצו דצריך לפרש דאין צריך שלום מלכות אלא בגט כו' ועיין בתוס' בפ' הזורק וק"ל : בד"ה לשטרות כו' משמע לפ"ה מספק הייתו חושבים אותו מוקדם אי לאו דקבעו ניסן כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז דא"כ היתה ההלואה ביום הכתיבה בכסליו בשנה שלישית ולא היה מוקדם היה מפסיד מספק לגבות מן הלקוחות שלקחו בשנה שלישית בתמוז כיון דאין הדיינין יודעין באיזה יום עמד המלך שאם עמד בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו וההלואה קדמה ללקוחות וטורף מהן ואם עמד בין כסליו לתמוז נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו והמכירה קדמה ומספק אינו טורף [א] ויש לייסב ודו"ק : באד"ד ונראה דל"מ כו' ישכח הסופר ויסבור דאשתקד עמד המלך בב' בניסן דעביד אינש דטעי חד יומא כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז יש לקיים כשיטת רש"י שהדיינין יטעו ביום א' דהייתו שהמלך עמד בא' בתמוז ובו ביום בא' בתמוז היה ההלואה והכתיבה היה אח"כ בא' בכסליו ושטר מאוחר הוא והדיינין יטעו לומר שהמלך עמד בב' בתמוז נמצא ר"ח כסליו קודם לר"ח תמוז בכל שנותיו ושטר מוקדם הוא זה וי"ל שהתוס' ס"ל דאם ניחוש שיטעו הדיינין תקשה ליה כמ"ש התוס' גם לפירושם וא"ת הכתי אתי לידי תקלה דהייתו לפרש"י בכה"ג שאם תהיה הכתיבה בכ"ע באדר בשנה השלישית למלך ועדים יעידו כי בשבט זה העבר הלוה לו והמלך עמד בר"ח ניסן והרי שבט העבר קודם לכ"ע של אדר וה"ל שטר מאוחר אבל הדיינין יטעו ביום אחד לומר שהמלך עמד בכ"ע באדר הרי ע"כ ששטר זה מוקדם הוא שנכתב קודם שנעשה ההלואה אחר כך בשבט זה העבר אלא ע"כ דלא ניחוש כלל שיטעו הדיינין אפי' ביום אחד אלא לטעות הסופר חיישינן וכמ"ש התוס' ודו"ק : בד"ה ש"ח המוקדמין כו' פי' בקונטרס פסולין לגבי משעבדי כו' עכ"ל אבל מפרש"י דהכא אינו מוכרח דגובה בשטר זה אפי' מבני חרי אלא דהוי כמלוה על פה וגובה מבני חרי בלא שטר אם מודה הלוה ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה ומלך בן מלך כו' קמ"ל וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה כו' עכ"ל [ב] נראה דר"ל כיון דירושה היא לא איכפת לן הא דאימנו עליה מאדר וק"ל : תוס' בד"ה אבל בתחלת כו' כ"ש הכא דהכי ניחא טפי כו' עכ"ל כל"ל ובת"י כל זה אינו וק"ל : בד"ה דאימנו עליה כו' והך גבי הדדי מתניין ואפי' לא מתניין גבי הדדי כדאשכחן כו' עכ"ל כל"ל ר"ל דהנך גבי הדדי מתניין בתוספתא ואפי' לא מתניין גבי הדדי בשמעתין דקתני לה בב' ברייתות דה"נ אשכחן כו' וק"ל : באד"ד אין פחות מב' דינרין זהב כסף כו' מבשני דינרין כסף זהב ופריך אבתרא כו' כל"ל : בד"ה מקים מלכות כו' ואפי' אי הוה קרי ליה לאייר כו' דקרי ליה חדש שני משום כו' עכ"ל כל"ל ק"ק אמאי לא נימא להכי קרי ליה חדש שני שהוא חדש שני לחדשים כמ"ש לקמן דלכך פסיקא ליה דאב הוא חמישי מדקרי ניסן ראשון לחדשים ויש לייסב ודו"ק :

דף ג גמ' בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחודש נעלה וגו' כו' וכתיב ויעל אהרן וגו' וכתיב בארבעים שנה בי"א גו' וכתיב אחרי הכותו גו' כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה כדר"ל כו' כי תראה והתעלמת כו' עכ"ל אין זה פסוק בשום מקום לא תראה והתעלמת כתיב בפ' תצא וע"ש : תוס' בד"ה וישמע כו' כסות ולשון סינה כו' עכ"ל לא ששינה שניהם אלא הלשון שינה מן הכסות שהיה מלבוש עמלק והלשון כנעני שלא ידעו ישראל להתפלל מאיזה עם הוא וכפרש"י בחומש ע"ש : באד"ד ורש"י לא דק בפי' החומש עכ"ל בת"י אינו ומהר"ן בביאוריו כתב לייסב זה ע"ש : בד"ה אלא ויראו כו' לשון ראיה אין מתיישב כו' כלומר ויראו כאשר גוע אהרן כמו כו' עכ"ל כל"ל מת"י ויש לייסב קושייתם דהתלמוד דקדק כן דאם לא כן הוה ליה למימר וישמעו כל העדה וגו' שהרי לא ידעו שמת אלא מפי השמועה ששמעו ממשה ואלעזר וכה"ג כתב המזרחי שדקדק במדרש לומר שראוהו מת מוטל במטה וק"ל : באד"ד ואם יהיה היובל הרי זה כאשר יהיה כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה או דלמא כו' כי יקרא כי תראה כו' וכן כי תאמרו מה נרדף לו כו' כי תראה חמור כו' כל"ל האי כי תראה קמא שהביאו בלשון אם לא ידענא מאי קרא שהרי כי תראה חמור וגו' הביאו לבסוף בלשון דלמא וכפרש"י בשמעתין ואולי שהוא קרא דישעיה כי תראה ערום וכסיתו דההוא יש לפרשו מלשון אם אבל בפ' המגרש הביא רש"י כי תראה חמור מלשון אם וצ"ע שם : בד"ה וקאי באייר כו' באחד לחדש השני בשנה השנית גו' כל"ל : בד"ה ת"כ דר' יוחנן כו' דלשלמה ודאי הוי שני לירח שמונין לו למלכותו לפי כו' עכ"ל ק"ק דלעיל בלא יתורא דבשני מפשטיה דקרא בחדש השני נמי הוה משמע הכי וי"ל שלא כתבו כן לעיל אלא למ"ד חדש זיו הוא אייר שהוא זיו לאילני ודו"ק : ע"ב גמ' הכשאריס אשר מן השבי כו' רע לפניו ויאמר לי גו' המלך לעולם יחיה גו' כל"ל : תוס' בד"ה למניינא כו' והכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש וגו' ותני עלה כו' כל"ל ונראה דר"ל כלפי מ"ש בב"ר ונח בן ת"ר שנה והמבול גו' ר"י אומר שנת המבול אינו עולה מן המנין פי' בלאו שנת המבול היו ת"ר שנה וא"כ לר' יהושע דשנת המבול מתחיל מניסן שבו נברא עולם אם מונין גם השנים מניסן א"כ הרי עם שנת המבול יהיה תר"א שנה והוה ליה למימר בניסן שאחר המבול ויהי בב' ושש מאות גו' אבל אם תאמר דמתשרי מנינן השנים אפילו לר' יהושע ניחא שניסן שאחר המבול לא היה אלא בשנת תר"א ומשני תיפתר הך דתני שנת המבול אינו עולה מן המנין כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא עולם ובו מתחיל שנת המבול והשנים מנין מניסן דהשתא תשרי שאחר המבול לא היה רק שנת תר"א אבל לר"י המבול והשנים מניסן מנינן ושנת המבול עולה מן המנין והוי שפיר ניסן שאחר המבול שנת תר"א כפשטיה ודו"ק : בד"ה שנת עשרים כו' בשנת עשרים הוה דכבר היו ישראל בהשקט ובבטחה ועוד כו' כל"ל מת"י : באד"ד ומיהו יש לפרש קרא כפשטיה כו' עכ"ל הך קושיא שהקשו אמאי לא פריך רב יוסף מהאי קרא גופיה דשנת עשרים לא יתיישב לפ"ז וכן הוא בת"י ע"ש : בד"ה באותו זמן כו' וא"כ עבדו פסח ואי מניסן מנינן כשעשו פסח היה שנה שביעית וכתיב בתריה כו' ארתחשסתא גו' וכתיב הוא כו' לשנה הבאה וסמוך לאדר כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה החמין כו' כשעלה עזרא כבר החמין עכ"ל הוצרך לזה דאל"ה מאי פריך מדכתיב ומה חשחן ובני תורין גו' דהוה קודם שעלה עזרא וק"ל :

ח"א דף ג ע"א מה שמועה שמע שמע במת אהרן וכו' · לפי סדר המקראות ודאי מוכח נסדיא דכי נח נפשיה דאהרן אכתי הוה סיחון קיים אלא דאיכא למימר אין מוקדם ומאוחר בתורה מיהו לפי המסעות שבפ' מסעי מוכח שפיר דכתב המסעות היו מהר ההר שמת אהרן עד מלחמת סיחון וצ"ע : מה שמועה כו' · כתבו התוס' ונראה דמההוא קרא דמסעי קדייק דאי מההוא דחקת הא מפורש כי בא ישראל דרך האתרים ורש"י לא דק בפי' החומש עכ"ל וכה"ג כתב הרמב"ן בפי' החומש ורבותינו אמרו מה שמועה שמע כו' כי הוקשה להם הכתוב בפרשת מסעי וישמע הכנעני וגו' שלא הוזכר שם כו' ע"ש ומ"מ קשה גם לדבריהם כיון דהך דפ' מסעי איהו גופי' מעשה דפרשת חקת כדמוכחי קראי ובפרשת חקת מפורש שמע כי בא דרך האתרים אם כן דרש חכמים משמע במיתת אהרן סותר זה ונראה לקיים פרש"י דמתוך סמיכות וישמע הכנעני וגו' בין בפרשת חקת ובין בפרשת מסעי למיתת אהרן דרשו דוי"ו דוישמע מוסיף על ענין ראשון משמע במיתת אהרן דלעיל וכי בא ישראל דרך האתרים לא בא להורות אלא ממקום שבא להלחם על ישראל דהיינו דרך האתרים וק"ל : אלא ויראו כו' · דלפי פשטיה דקרא שראו שגוע אהרן הוא קשה דכתיב לעיל מיניה וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר דמשמע שלא ראו כל ישראל במיתתו שם בהר ההר ובמדרש שהביא רש"י בחומש שראוהו לשם מלאכי השרת במטה והדרש דהכא יתאן זה אלא ויראו על ידי סילוק הענן : הכא סיחון כו' · נראה לפרש דהכא פריך ע"פ מ"ש פ' האשה סיחון ועוג בני אחי כו' שמחוזאי הוו וא"כ לא הוה מכנען ואם סיחון הוה לא הוו קרי ליה כנען והאי תשני בב' תירוצים דלא קרי ליה כנען אלא ע"ש מלכותו שארץ כנען הוה ע"ש שיושביה מבני כנען מז' אומות והוא נקרא מלך האמורי בכל המקרא שהיה מבני כנען גם כן ע"ש יושביה מבני האמורי ומה שהכריחם לומר כן דכנעני מלך ערד דהכא הוא סיחון לפי שמלך ערד ממש לא נכבש עד מלחמות וכיבוש יהושע דחשיב ליה מלך ערד אחד מל"א מלכים שכבשם יהושע והקרא דהכא משמע דבימי משה נעשה מלחמה זו דמלך ערד ונעשה חרמה בעריו וע"כ אמרו דהיינו סיחון היינו מלך ערד דהכא דתחלת כיבוש של משה היה בסיחון : ע"ב אשר נשאו מן השבי כו' · משום דבשבי כולהו איתנהו ביה כדאמרי' פ"ק דב"ב אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי וכל המאוחר בפסוק קשה מחבירו כו' ע"ש והיינו שגלוהו מן השבי דאית ביה כולהו : ושעריה נלתו באש כו' · והוא שינה בלשונו לומר לפני המלך ושעריה אכלו באש דהלשה לא משמע כליון של אש כמו אכל האש דמשמע כליון גמור ולהפליג הדבר אמר כן לפני המלך : יין לפניו ואשא וגו' · לפי פשוטו כמו הביאו יין לפניו והוא מקרא חסר ונראה לפרש ע"פ מ"ש בירושלמי הביאו רש"י פ"י יוחסין דלכך נקרא נחמיה התרשתא ע"ש שהיה משקה למלך והיה צריך לשתות מקודם שלא יחשדוהו שהטיל סם במשקה ולכך התירו לו יין של נכרי' כו' ע"ש והשתא אחרי שמשמע נחמיה דברים הרעים מירושלים היה מצטער והזיר את עצמו מן היין וז"ש יין לפניו דהייתו לפני המלך וכבר נתנסך במגע עובד כוכבים עד היום לא נזהר מלשתות ממנו מקודם לפי שהתירו לו כמ"ש בירושלמי וביום הזה אחר השמועה רעה היה יין לפני המלך ולא שתיתי מקודם ממנו ואשא אותו מתחלה ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו שהייתי רגיל לשתות יין לפני המלך כי שותה יין נקרא לב טוב כמ"ש כטוב לב המלך ביין והשפך לב רע וז"ש לו המלך מדוע פניך רעים וגו' דהייתו שאינך שותה יין ואינך חולה אין זה כ"א לב רע עלי ואירא הרבה מאד פן יחשדני שנתתי סם המות במשקה ולכך לא שתיתי מקודם ואומר למלך וגו' מדוע לא ירעו פני וגו' להזיר את עצמי מן היין אשר העיר וגו' ויאמר לי מה וגו' ואתפלל אל ה' וגו' מקודם אשר דבר למלך הפסיק בתפלה לאל השמים שתתמלא בקשתו מן המלך כפרש"י ועי"ל ואומר למלך מוסב לתעלה דר"ל ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך וגו' שלא היה כוונתי למלך ארתחשסתא אלא לאלהי השמים התפללתי ואומר לו אם על המלך מלכי המלכים טוב וגו' וכהאי גוונא אמרו במסכת שבועות גבי דניאל אנת מלכא מלך וגו' שהוא קודש ודו"ק : כורש מלך פרס היה כו' · ממלות הפוכות כתב כבש מלה שלמה וארתחשסתא על שם מלכותו דהייתו שם המדינה ובסיפ' דהאי קרא מלך פרס על שם האומה כדאמרינן בפ"ק דיומא תירס זו פרס : ומי שחמיץ והא כתיב ומה חשחן וגו' ומהא דכתיב לעיל מיניה ותני שים טעם וגו' לתבנא בית אלהא דך וגו' לא פריך כיון דכבר מימי כורש הראשון ניתן רשות למבני בה"מ כדכתיב לעיל מיניה ובקרו בבית ספריא וגו' משנת חדא לכורש מלכא שם טעם ביתא אלהא דבירושלים ביתא יתבנא וגו' אבל אלו הקרבנות להקריב לא הוזכרו שם בכורש מלך הראשון :

דף ד גמרא ככרין מאה ועד חנטין כורין מאה עד כו' משח מאה ומלח כו' כל"ל : תוס' בד"ה בשביל כו' הייתו כעין אומות העולם כו' עכ"ל כל"ל מת"י וכן נראה דאין סברא דמתניתין איירי דוקא באומות העולם דהא לדוק ובייתוס ישראלים היו וטעו בדבריו וק"ל : בד"ה לדקות כו' להדורי בתרייהו כל זמן כו' כל"ל : בד"ה ומעשרות כו' ומה שקבע עליהם הכתוב זמן ביעור כו' ותנן כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דאצטריך לקבוע זמן ביעור לכל מה שגדל בשנה הג' ובשנה הששית שלא עברו עליו ג' רגלים דמקלה שלש שנים תוליא גו' משמע גם מה שכבר היה גדל בשאר שנים וק"ל : באד"ד כשנתמרח בכרי בין רגל לביעור דהא כו' עכ"ל נראה דרלה לומר שנתמרח בין סוכות לביעור דהייתו ערב פסח של ד' וז' דהשתא כשיבא פסח ליכא רק רגל אחד ולא יעבור בבל תאחר מיהו קשה דאכתי האי תירוצא לא יתכן למאן דאמר לקמן דברגל אחד נמי עובר בבל תאחר ובת"י האי תירוצא אינו ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה מכדי מינייהו סליק כו' מהם היה עולה כו' עכ"ל זה הוא פירושא דמכדי מינייהו סליק וק"ל : בד"ה מנין לעצרת כו' אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל כו' כל"ל : תוס' בד"ה לקט ושכחה כו' לקמיה דרב ששת אמר כו' דאם אין שם כהן סוכר כו' עכ"ל : בד"ה ואלה תעשו כו' הוא דכתיב הא כתיב כו' ובד"ה פז"ר קס"ב כו' דאמרי' במ"ק בפ' בתרא כו' בתרא דמ"ק יום כו' כל"ל :

ח"א דף ד ע"א ונדבך די אע גו' · פרש"י כתב שמלא ביד עזרא כתוב בו כו' עכ"ל ולא נמצא כן בכתוב אלא מקודם שעלה כתיב ובכתב שנמצא ממלך כורש הראשון אלא דמסתמא גם כורש האחרון כן אמר לוה לבנותו כן לפי שהחמיץ דאלו לא שהחמיץ היה משנה לבנותו גם בכותל רבימית באבן גלל · מאי שגל כו' כלבתא כו' · פרש"י למשכב שבני נח הוזהרו על כך כו' ע"ש והוא בכלל ז' מלות בני נח שנלטוו על העריות : במקום שגל כו' · ר"ל דמקום שגל הוזכר בקרא להעמידה בימין כמ"ש נלבה שגל לימינך והוא הושיב את הכלבתא לימין כדכתיב והשגל יושבת וגו' :

דף ה בד"ה מה חג כו' הייתו שאם לא יבא ברגל בירושלים ביום ראשון רק ביום שני או כו' עכ"ל כל"ל ועיין בתוס' פרק לולב וערבה : באד"ד שכל הרגל חשיב בקר אחד כחג המלות כו' כל"ל : בד"ה אמרה תורה כו' למחרת שנת חמשים אף עלרת כו' כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה נדבה הרי זו הס"ד ובד"ה ולא בקרבנך כו' נפסל בכך הס"ד : בד"ה חילופי חטאת כו' בבל תאחר הס"ד ואח"כ מ"ה חילופי תודה וכגון כו' ובד"ה כפסולי המוקדשין כבעל מום הס"ד כל"ל : תוס' בד"ה ערכין כו' תשמור וי"ל דלקמן דאית ליה קרא אחרינא לקדשי בדק הבית מאשר דברת מוקי ליה קרא דלה' אלהיך לחטאות ואשמות דמסתבר אבל הכא אי לאו כו' האי קרא דמסתבר טפי ולא הוה שמעינן ערכין חרמין והקדשות וליכא למלפינהו נמי מדרש ידרשנו דלא משמע אלא שבא על חטא עכ"ל תוס' ישנים וק"ל : בד"ה נלו כו' וי"ל דמכל מקום היכא דהופרשו כו' כיון שלא נפסלו בכך כו' עכ"ל ולאפוקי פסח דלעיל דנפסל בכך כדקאמר ואי לא אקרביה אדחי ודו"ק : בד"ה ומעשרות ובכור כו' מכי דרש ידרשנו לא נפקא כו' עכ"ל כן הגרסא בכל הספרים שלנו דבכור יליף נמי מה' אלהיך ומעשרות נמי משמע בין מעשר דגן ובין מעשר בהמה אבל מפרש"י בד"ה ועולות כו' שפירש וה"ה נמי לבכור ולמעשר כו' שכן חובה עכ"ל ובד"ה נמי ה' אלהיך אלו לדקות ומעשרות כו' ולא הזכיר בכור נראה מדבריו דל"ג הכא בכור אלא דדרשי' ליה מדרש ידרשנו וכן מעשר בהמה ומעשרות דהכא אינו אלא מעשר דגן וק"ל :

דף ו בד"ה מדבן עזאי כו' פרק שני דזבחים פליג כו' שהרי התם דוחק לייסב מלתא דאחרים כו' ובתמורה בסוף אלו קדשים גבי כו' עכ"ל כל"ל רלה לומר דהתם דחק לייסב מלתא דאחרים כבן עזאי הייתו דפריך אמלתא דבן עזאי והא מהכא נפקא מדאחרים נפקא כו' ומשני כדלעיל סד"א ה"מ בכור דלאו כו' אבל הכא דפריך ואכתי מדבן עזאי נפקא לא בעי לייסב בן עזאי כאחרים אלא דפריך אהך דרשה דוהיה בך חטא ולא בקרבנך כו' וק"ל : בד"ה התמור זו כו' דמוקי ושמרת כו' דמוקי ר"ע בפסח דאפילו הכי פסח זו מלות עשה כו' וי"ל דתפילין לאחר שקיעת החמה כו' עכ"ל פתחו לר"ע דמוקי לה בפסח וסיימו למאן דמוקי לה בתפילין ויש לייסב קלת שפתחו לר"ע דמוקי לה בפסח דהתם פסיקא להו

קרני ראם [א] וי"ל. נ"ב כוונתו נראה דדוקא דהיכא דמה"ד יש לו לגבות חששו לתקנתו וכמו אם יתשבועו מוקדם שלא כדין אבל מהא דלא יוכל לגבות מספק ועליו לברר בזה לא חששו לתקן זמן וכ"מ מסוגיא :
[ב] נראה. נ"ב ולא משמע כן דא"כ באינו מלך בן מלך יועיל דאימנו עליו :

לאו דאיתו רק עשה כמתני' דרפ"ק דכריתות מיהו דקשיא לשו ממילא למאן דמוקי ליה בתפילין בפ' הקומץ ואית ליה התם דאינו אלא עשה ואליביה תירצו וי"ל דתפילין לאחר שקיעת כו' וה"ה דהכי מתורץ לר"ע דמוקי לה בפסח ודו"ק: בד"ה יקריב כו' שהוא מתעצל להביא ומוציא הוצאות הנס שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות עכ"ל ת"י: בא"ד ואם תאמר ואעולות מ"ט בעי למשכוני כו' כצ"ל: בד"ה חד אמר כו' כתיבא ביה והגן כו' פירושו כך כו' והעשוי אנדבה דקראי דאמר כו' כמו לנדר שהרי באותו קרא כו' שהרי אמר ולא אפרים כו' כצ"ל וכל זה הדיבור ליתו בת"י: ע"ב בפרש"י בד"ה בשלמא כו' הלבנה משכחת לה כו' הד"א בשנה מעוברת הס"ד ובד"ה מאן תנא כו' בלא רגלים הס"ד ואח"כ מה"ד אלא כו' שבועיים שלמים כו' ובד"ה ואם כו' ד' שבועות הס"ד ואח"כ מה"ד יורש כו' נדר אביו הס"ד כצ"ל: תוס' בד"ה אחד בכור כו' בבכור כתיב דכתיב ביה תאכלנו כו' מדכתיב כל הבכור עכ"ל כ"ה בת"י וכל השאר ליתו שם וק"ל: בד"ה בשלמא כו' כך הפי' הס"ד ואח"כ מה"ד הניחא כו' עכ"ל כן הגיהו בדפוס חדש ולשון כך הפירוש הוא מגומגם ונראה לקיים כל נוסחות התוס' שלפנינו דרצה לומר דסתם הלמודא הכא לומר בשלמא רגלים כו' אפילו למאן דאמר כסדרן והיינו דוקא באקדשה ע"פ רצה לומר קודם הפסח בקרוב דלא הוה שנה והוי רגלים וכך הפירוש במאי דקאמר סתמא הניחא למאן דאית ליה כסדרן היינו דוקא דאקדשה בתר חג המצות דהוי שנה בלא רגלים וק"ל: בד"ה שנה כו' מצטרף עם תחלת הרגל כו' עכ"ל: בד"ה יורש כו' להביא כדתנן במס' כו' ובד"ה אשה בעלה כו' בבגדים לבעונים ובא"י כו' ובפסחים פ' אלו כו' כצ"ל:

דף ז גמרא ואימא מרחשון ומאי שביעי לאייר כו' ק"ק היכא ס"ד למימר הכי דאייר הוה ר"ה לחדשים הא קדחי ליה לעיל דבעינא אביב וליכא וק"ל: שם מאי טעמא לא אמרי מהאי דלמא מאי ראשון למנותיה כו' ק"ק דא"כ מקרא דבחדש שלישי הוא סיון וכן מהפיל פור גו' לחדש י"ב הוא חדש אדר נמי ליכא ראיה דג' וי"ב למנותיה דהמן קאמר דהא על עובדא דהמן קאי הני קראי וצ"ע: בפרש"י בד"ה הפסקת כו' שנה אחרת לענין עיבור הס"ד כצ"ל: תוס' בד"ה הא בבעל מום כו' כדאיתא פ' עד כמה כו' ובד"ה הם העידו כו' בעדיות כו' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה וכהן כמה כו' קחשיב ליה הס"ד ואח"כ מה"ד ר"ה לעומר כו' ואילך הס"ד ואח"כ מה"ד ר"ה לשתי כו' במוקדם הס"ד ובד"ה לרב נחמן כו' במתניתין הס"ד: תוס' בד"ה ולרגלים כו' דל מעשר בהמה הס"ד ואח"כ מה"ד באחד בשבט כב"ש פי' בתמיה עכ"ל כצ"ל ודבור זה שייך לדף ח' וק"ל: בד"ה והרי רגלים כו' עד שיעבור כל הרגל וה"ה כו' ובד"ה מידי דתלי כו' עד יום הביאכם למלוה כו' כצ"ל:

דף ח בפרש"י בד"ה ה"ק כו' דהא דסתם ברישא כו' לאו ד"ה הס"ד ואח"כ מה"ד שלשה לד"ה לאו דוקא דהא אחד באלול נמי פלוגתא היא דר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי אלא אבית הלל קאי הס"ד ואח"כ מה"ד לבשו כו' כצ"ל מצאתי מוגה מכתיבת ידי אמ"ו ז"ל ודו"ק: בד"ה ר"א היא כו' לקמן בפרקין הס"ד: תוס' בד"ה שלשה לד"ה כו' אלא כר' מאיר אתיא ואכתי צ"ל דנסב לה כו' כצ"ל מת"י: בד"ה לבשו כרים הצאן בב"ר אמרו לבשו כו' ובקונט' מפרש כו' באותו הפרק זמן בהמה כו' כצ"ל מת"י גם מ"ש מפ"ה דלקמן בת"י איתו כי הלמוד ערוך הוא לקמן ודו"ק: בד"ה מה מעשר כו' כדתנן בפירקין ולירקות כו' ושמא נפקא לן כו' שנה שנה וגמר שנה כו' כצ"ל ובת"י תירץ בע"א וז"ל דטעמא דבתשרי כדפרש"י פ"ב דכתובות דלא נתחייבו ישראל במעשר עד שהתחילו למנות שמיטין א"כ מעשר בשמיטין תלא רחמנא ושמיטין הוי תשרי ר"ה עכ"ל: בד"ה לתקופות כו' במה שקודם מנין כו' דשמואל סבר כו' כצ"ל: ע"ב בא"ד ולתקופה מונין מניסן ולמולדות מתשרי כו' כצ"ל: בד"ה בעשרה כו' ארבעה ראשי שנים בד' ראשי חדשים ולרב חסדא לעיל כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ר"ל לרב אשי דלא חשיב אלא ד' ר"ה שבארבעה ראשי חדשים ורגלים דקתני איתו מן המנין אלא כרב חסדא רגל שבו ה"נ מליתו לשנויי הכא דלא חשיב יובלות ר"ה ואינו מן המנין אלא רגל שבו ולא פריך הכא אלא לרבא דחשיב רגלים נמי ר"ה ליחשיב נמי יובלות ומיהו לר"נ ב"י דאמר ד' ר"ח ובהם כמה ר"ה נמי לא פריך מידי ודו"ק: בד"ה ורבן כו' טעמא דתוספת ממילא כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ח ע"ב ואי בעית אימא מקמי דליפוק תרון אף כו' מפורש פ"ק (דב"ק) [דפ"ז]:

דף ט בד"ה ולאפוקי כו' וכל הסוגיא כדבריו ועוד דסתם מתני' דהכא אוקמא כר' ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי עליה כו' דאמר מר"ה חיילא אבל ל"נ דהא אמר התלמוד הכא ובפ' אין נערכין לאפוקי מדר' יהודה ומיהו אין ראיה כו' דאורייתא וקיי"ל כל מקום כו' עכ"ל כצ"ל מת"י: בד"ה שהרי כו' דאמר בריש מועד קטן דחורש כו' ובד"ה וקציר של כו' בחריש ובקציר ואי מהכא כו' ובד"ה וקציר כו' אותה במקלע אבל כו' כיון דמשומר אמאי כו': בד"ה ור' ישמעאל כו' פ"ק דמועד קטן הלכתא כו' וי"ט דאין דנין כו' הכי במ"ק לר' עקיבא כו' משום דמהלכה לא כו' ובד"ה כ"מ כו' שביעית הס"ד ואח"כ מה"ד ור"ע כו' דפ"ק דמ"ק לית ליה כו' בריש מ"ק יליף כו' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה ת"ל היא כו' בקריאת דרור הס"ד ואח"כ מה"ד שהפשר כו' שילוח עבדים פעמים כו' הד"א: בד"ה וא"א שלא כו' יש לנו לומר כשתלה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה כאילו כו' הך דרשה ובהכי כו' ובד"ה מבריך כו' לגד אחד כפוף מעט כו' ובד"ה מרכיב כו' כלשון הרכבה באילן כו' ע"ש בפ' קמא דערלה בפי' הר"ש: בא"ד וי"ל דהתם כשלא נפסקה מאביה ובאילן זקן והכא כשנפסקה מאביה כדמוכח לקמן דמונין לו משעת נטיעתו צריך כו' כצ"ל מת"י: בד"ה ומותר כו' מדקדקין דאפי' לכתחלה שרי כו' עכ"ל ר"ל משום דברישא אחד הנוטע ואחד המבריך כו' דמשמע לשון דיעבד קתני בסיפא שוב בשביעית דמשמע דלא קאי ארישא דאיירי בדיעבד אלא דאפילו לכתחלה נמי שרי וק"ל: בא"ד שמעינן לרבי מאיר דאמר כו' התם א"כ אם היה כו' משלשים יום הא ל' יום נוטעין לכתחלה והיא כו' בפרק קמא דמ"ק שחורשין כו' כצ"ל:

דף י בד"ה ופירות נטיעה כו' ובשנה החמישית והא כו' מ"מ כ"מ במאי כו' ובד"ה בן כ"ד כו' שלש עשרה חדש כו' ובד"ה עגל שהם כו' אף בני שלשה ר' מאיר כו' ורבנן דהתם לאו רבנן דפרה עכ"ל כצ"ל ור"ל דרבנן דהורת כהנים דאמרי יכול קטן ת"ל פר הא כילד בן שלשה כו' ע"כ היינו דוקא בן ג' ולא בן שתים ורבנן דפרה דאמרי אף בן ג' אמלתא דר"י ע"כ אית להו נמי בן שתים וק"ל: בד"ה ולאו ק"ו הוא כו' כדפרישית התם הס"ד ואח"כ מה"ד שנים שיום אחד עולה להם בתחלתה כו' עכ"ל כצ"ל היא הגירסא שמחק רש"י אבל הפי' עולה לענין א' וק"ל: בא"ד דלכי חזיא בשביעי כו' ע"כ עולה לה התלה היום כו' דספירת אחד לאחד כו' כצ"ל: בא"ד וי"ל דדחיק אזבה בימתי כו' עכ"ל. קצת קשה דהשתא נמי דקאמר ברואה בב' בין השמשות ע"כ דחשבינן הוא ראיה ראיית דתחלת הלילות דהויא תחלת ימי הספירה בטומאה כפרש"י שם [אבל] [א] אי הוה חשבינן ראיה דכל בין השמשות ראיה דסוף הימים למה לא יעלה לה כל היום שהוא בטהרה לספירה ודו"ק: בא"ד ע"כ נמנגא ונראה לפרש כו' שבעה הוי סוף כו' כצ"ל: ע"ב גמ' דהכן אין נוטעין כו' והרכיב יעקור (כו') ר' יהודה אומר כו' כצ"ל: תוס' בד"ה שלשים כו' ולר' יהודה דקולטת כו' לע"פ שנטעה באיסור כו' כצ"ל: בפרש"י שם בד"ה דתנן אין נטיעה כו' ובד"ה לעולם כו' וקסבר ר' מאיר דלא כו' כצ"ל:

ח"א דף י ע"ב בתשרי נברא העולם כו'. יצא לנו מאלו דברים כי לכך נקבע ראש השנה באחד בתשרי לפי שהעולם נברא בו דהיינו האדם ובו בא האדם לדין על שחטא ושב אדם הראשון והקב"ה ברחמים שברא העולם מחל לו ועל"כ בו ביום נבראו אבות אברהם ויעקב ע"ש מדת חסד ורחמים והוא סימן לבניהם לבא עמהם ברחמים בדין ביום הזה אבל יצחק שהוא מדת הדין נברא בפסח שבו היה פולט מה"ד על המצריים במכת בכורות וישראל נגאלו בו ע"י מ"ה שקשה על המצריים: ואמר בתשרי עתידין ליגאל כי בעתיד יבואו הרחמים הגמורים לישראל כמה שכתוב ברחמים גדולים אקבצך גו' ומייתי ליה מדכתיב יתקע בשופר דהתקיעה מורה על הרחמים ע"ש יתיך שופרה וגו':

דף יא גמרא בפסח נולד יצחק בר"ה כו' כצ"ל: בפרש"י בד"ה נולדו אבות אברהם ויעקב עכ"ל כצ"ל ובד"ה נפקדה כו' ובד"ה בטלה כו' השיעבוד הס"ד ובד"ה ועץ עושה כו' גמור הס"ד ואח"כ מה"ד ואותו כו' נברא העולם הס"ד ובד"ה ואסכן כו' ההרים הס"ד ובד"ה להתנאות לשנות הס"ד ואחר כך מה"ד דתקיף כו' ובד"ה למועד כו' למועד הבא הס"ד: תוס' בד"ה לקומתם כו' יופי כמו לעטרת כו' כשגדלים גדלים בנוי בכח בדעת כו' היה במעשה בראשית כו' כצ"ל ועיין בתוס' פרק א"ט בשם הערוך: בד"ה אלא דקאי כו' דקיימי ביה כאילו קיימי כו' כצ"ל: בא"ד מרעמשם כו' דבט"ו בניסן כו' נולד יצחק ומיהו פליגי אדהכא דקאמר נמי בט"ו בניסן דיבר הקב"ה עם אברהם בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו ור"ת שליח כו' כצ"ל מת"י: בא"ד דכתיב בפרשת מילה כו' בשנה זו תימה כו' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה ואזדו כו' ש"מ אין מונין הדורות מניסן שאם כו' שהרי אותו חדש שביעי סיון היה כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דתלא התניא בדלא תניא דמי הגיד לו בפשיטות דאותו חדש סיון הוא דהא לפום סברא דהשתא דמניסן מונין הדורות נימא דאותו חדש נמי כסליו כדסבר ר"י וכן משמע גם מתחלת דבריו שכתב דמתשרי מתחילין שני הדורות לפיכך המבול ע"כ כו' משמע דלא פסיקא ליה למנות המבול מתשרי אלא מדמונין שנות העולם מתשרי ודו"ק: בא"ד לפיכך נחה בשבעה עשר בסיון ולרבי יהושע דאמר כו' הד"א שנחה בו התיבה הוא כסליו ולא כו' ויש פותרין ואזדו כו' והוי מרחשון שני לחדש שהתחילה בו כו' דאל"ה למאי קרי ליה שני אם לסדר חדשים כו' עכ"ל ק"ק לפירוש זה דאכתי מאי קאמר דר"י אזיל לטעמיה אימא דקרי ליה שני לסדר חדשים ודו"ק: בא"ד בשתי שעות אחרונות בלילה וכל יום הוא שוקע כו' עכ"ל כצ"ל ומ"ש התוס' על פרש"י וגרסתו ואין הסדר כן כו' נראה ליישב דודאי רש"י נמי כתב הסדר כן אלא דר"ל כמו שהוא עולה בב' שעות אחרונות בלילה כן הוא שוקע בב' שעות אחרונות מן היום ולזה קאמר לר"י דבאייר הוא שוקע ביום היינו בב' שעות אחרונות מן היום ובמרחשון הוא עולה ביום לר"א היינו נמי בב' שעות אחרונות מן היום ודו"ק: תוס' בד"ה יום שמזל כו' חלק אחד משלשים בשעה כו' עכ"ל ר"ל דלאו בכל יומי ניסן מתחיל טלה תחלת עלייתו ביום דהיינו ראש טלה אלא בר"ח ניסן מתחיל תחלת עלייתו ביום ואח"כ בכל יום מימי החדש הוא פוחת מעליית ראשו ותחלתו ביום חלק א' משלשים שהוא עולה בשעה אחרונה מן הלילה כידוע לחכמי תכונה שהגלגל היומי יש בו ש"ס חלקים שלשים חלקים לשלשים ימי החדש ועד"ז כתבו ג"כ לקמן וכל חדש ניסן טלה עולה לאור הבוקר או מראשו כו' ודו"ק: בא"ד ומפלי ביומי דתשרי כו' וגרסינן בסמוך בשלמא לר' אליעזר היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה כו' כצ"ל מת"י וכן הוא בקונטרס בסוף המסכת וק"ל:

ח"א דף יא ע"א ואותה הספרק זמן רביעה כו'. פרש"י כלומר ולאייה לדבר שבתשרי נברא העולם שהרי לגשמים היו צריכין ותשרי זמן רביעה עכ"ל לכאורה הוא מגומגם דאדרבה בניסן אית לן למימר דאז הוצרכו לגשמים דהוא זמן רביעה שניה אבל רביעה ראשונה לאו בתשרי היא אלא בחשון כדאיתא פ"ק דתענית וי"ל דבריו דה"ק כיון דבניסן זמן רביעה היא לעולם לא הוצרך למימר ואד יעלה מן הארץ אבל אם בתשרי נברא עולם ועדיין זמן רביעה לא בא הוצרך למימר ואד יעלה וגו' שהקדים זמן הרביעה אז שהשקה בתשרי משום הדשאים שנבראו אז שיצמחו וק"ל: שנאמר ותוצא הארץ דשא וגו'. פרש"י ותוצא הארץ ולא כתיב ותדשא עכ"ל מפירושו נראה דכתיב ותוצא הארץ ולא כתיב ותדשא הוא ראיה שהוא ניסן ולא ידעתי מאמתו גם קשה אם בעשיה כתיב ותוצא הרי בצווי לא כתיב הכי אלא ותדשא גם קשה דלעיל בדברי ר"א גרסינן תוצא הארץ דשאים והכא בדברי ר"י גרסי' מלאה דשאים ולפי דקדוק לשון ותוצא דכתיב הכא כפרש"י הכא הל"ל מוציאה דשאים מיהו בילקוט גרסי' בשתיהם מלאה דשאים ותלמודא נמי לא בא ליישב אי למר עץ עושה פרי ולמר עץ פרי אבל ותדשא למר ותוצא למר כפרש"י לא הרגיש זו התלמוד ליישב וי"ל דבריו דמשמע ליה למ"ד ותוצא הארץ קאי נמי אעץ עושה פרי דהיינו שאז הוציאה פירות כדאמרינן ולמ"ד ותדשא קאי נמי אעץ פרי דהיינו שכבר נגדל הפרי כדקאמר והארץ מלאה פירות ודו"ק: ואותו הפ' שמזדווגין כו' שנאמר לבשו כרים וגו'. מפורש לעיל בפרקין ע"ש: לקומתן נצביונן נבראו כו' מפורש בפ' א"ט: בירח האיתנים וגו' והאיתנים מוסדי ארץ וגו'. שנולדו בו איתני עולם כו' ר"ל תקיפי עולם שהעולם עומד עליהם בזכותם כדמייתי והאיתנים מוסדי ארץ ולכך נולדו בירח הזה שבו נברא עולם לר"א: שמעו הרים וגו' מוסדי כו'. ר"ל שיסמכו האבות ויכות וריב שיש לו להקב"ה עם ישראל כדמסיים ועם ישראל יתוכח: שנולדו בו זיותני עולם כו'. האי לישנא זיו נאמר על האבות כמ"ש לדזיו ליה ככר בתיה כי קרן עור פניו וגו' תרגום כי סגי זיו יקרא כו': שהקב"ה יושב וממלא שנותיו של אדם מיום ליום כו'. מפורש ספ"ק דקידושין: יולדת לז' למקוטעין שנאמר ויהי וגו' כו'. כתבו התוס' דהשתא דמסיק כו' ע"ש והוא דחוק דהל"ל אלא יולדות לז' כו' ועוד דהא בברייתא תנא דשנה מעוברת היתה ואינו נראה דבטעות נשנית ונראה לומר דיולדת לז' למקוטעין היינו דוקא כשיעור הזה ב' תקופות וב' ימים והתקופות בכ"מ לפי חדשי חמה והוו להו ב' תקופות וב' ימים קפ"ד ומחצי יום ונמצא אף אם עבלה בה' ימים בחג כלו ימי עיבורה שהן קפ"ד ימים ומחצי יום ה' ימים אחר הפסח שהמועדים הולכים בקביעות חדשי הלבנה ואין בו' חדשי הלבנה וב' ימים כ"א קע"ט ימים ומש"ה הוצרך תלמודא למימר שנה מעוברת היתה והא דאמרי' (פ"ק) [פ"ד] דנדה (דף ל"ח) לר"י דשיפורא גרים והיינו חדשי הלבנה היינו דוקא ביולדת לט' למקוטעין אבל הכא ביולדת לז' למקוטעין תקופות כתיב דהיינו חדשי החמה והא דאמרי' התם אין אשה יולדת אלא לרע"א ימים והיינו ט' חדשי החמה היינו למ"ד דאינה יולדת למקוטעין אבל למ"ד יולדת למקוטעין שיפורא גרים לפי חדשי הלבנה ועי"ש בפ' ד' דנדה בתוס'. וכתבו התוס' עוד וכן ת"א כעת חיה כעידן דאתון קיימין כו' ול"נ דמ"ד דבתשרי היה ע"כ יפרש כעת חיה כעת הזאת שאתה חי תהיה חי ג"כ לזמן שיהיה לשרה בן וא"כ אין מדברי התרגום ראיה שבפסח היה שיש לפרש דברי התרגום כענין זה דכעידן עתה שאתון קיימין כן תהיו קיימין בעידן שיהיה לשרה בן: ע"ש בתוס' לדעת מי שאומר פסח היה הא דכתיב בפרשת מילה אשר תלד לך שרה למועד וגו' ואמרי' נמי שסרט כו' ע"כ בט"ו בניסן נאמר ובו ביום נימול ובו ביום באו המלאכים כו' ע"ש אבל רש"י בפי' החומש פירש גם כן כל הכתובים כמ"ד דפסח היה ואף ע"פ כן הביא בריש הפ' דביום ג' למילתו באו המלאכים והרא"ם פירש דבריו דודאי דמילתו ודאי בט"ו בניסן היה דביום כו' ובט"ו בניסן נולד יצחק וכו' אבל ביאת המלאכים ומאמר למועד אשוב וגו' היה ביום ג' למילתו בי"ז בניסן ופסח כו' ע"ש לדברי הב"ל שיטה אחרת וסקנו התוס' הכא ותימה דלכל הני דאמרי בתשרי היכי מקיימי קרא דלמועד הזה בשנה אחרת וגו' ואור"ת דס"ל כר"י כו' ע"ש והוא דחוק גם דחוק לפרש"י שבחומש שהניח שיטת התלמוד דהכא דבי"ה היה פירש כל הכתובים ע"פ המכלתא וסדר עולם דבפסח היה והנראה לפי שיטי לשון הכתוב דבפ' מילה נאמר למועד הזה בשנה האחרת וגו' וכאן נאמר למועד אשוב וגו' ולא כתיב הזה בשנה האחרת והנכון נראה לקיים פירוש רש"י שבחומש ע"פ שיטת התלמוד ותלמוד דהכא נמי ס"ל דלמועד הזה בשנה האחרת וגו' דבניסן היה דהכי נמי משמע בשנה האחרת למועד הזה ואז שרט לו שריטה וכיון דבט"ו בניסן נולד יצחק ע"כ מאמר דלמועד הזה בשנה וגו' נמי בט"ו בניסן הוה ובו ביום נימול אברהם וביאת המלאכים ביום ג' למילתו היה בי"ז בניסן כדברי רבי חמא אלא דמאמר למועד אשוב אליך וגו' לא משמע לשנה אחרת במועד זה אלא למועד הראשון שיבא בשנה זו הבא אליך וא"כ ע"כ בתשרי הוה וקאי בחג ולמועד אשוב וגו' היינו פסח כדמסיק הגמרא והשתא אין אנו צריכין לפרש שהיה זה קודם החג ב' ימים כמ"ש התוס' אלא דקאי בחג ממש והא דפריך בי מגלית ימי טומאה בגלי להו לפי שהגראה שלא פירסה שרה נדה וחזרה לנערותה עד אחר שהתחילו ימי החג שאז אמר הקב"ה לאברהם למה זה צחקה שרה גו' היפלא מה' גו' דמשמע שקודם זה לא פירסה נדה דאי חזרה לנערותה מקודם זה אין סברא שהיתה צוחקת והיא דאפרים מקמאה דלאו לא הביאה לפי שפירס' שרה נדה ביום שבאו המלאכים בפסח סוגיא דהכא לא סוברת כן אלא שלא פירסה נדה עד שאמר הקב"ה בחג למה זה צחקה וגו' למועד אשוב וגו' וסוברת כרבנן דפליגי אאפרים מקמאה ואמרי אפילו

קרני ראם [א] אי הוה. כ"כ לא אדע מה קשה ליה דהכי מבואר שם בנזיר דלא הוי שעות דסליק לי' למנינא כמ"ש בתוס' לפי שהם מסובכים בטומאה בתחלת היום ובסופו וכ"כ התוס' בפסחים דף פ"א וע"ש:

פה הביא אלא דלא איצטריך למכתביה ותו דברים שלא אמר הביא דברים שאמר מאכ"ו וכזה יתיישב פירוש רש"י בחומש דגבי כעת חיה ולשרה וגו' פירש כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה וגו' וגבי למועד הזה אשר אליך וגו' פי' לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול למועד הזה וגו' דמשמע דמאמר למועד הזה בשנה וגו' היה ביום א' ומאמר למועד הזה אשר וגו' היה ביום אחר והרא"ש האריך בזה ולשיטתו יתיישב שפיר דגבי כעת חיה שהיה בפסח ביום ג' למילתו קאמר פירוש כעת הזאת לשנה הבאה גם כן בפסח אבל מאמר למועד אשר וגו' שהיה בחג הוצרך רש"י לפרש דלא קאמר אחג שאנו קיימין בו דהא יצחק לאו בחג נולד אלא למועד אשר הוא המועד הראשון שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה וגו' דהיינו פסח ואע"ג דהיה זה אלי שנה לפני החג קאמר אתמול דלאו דוקא אתמול יום אחד אלא קודם זה כמו תמול שלשום ולא נדע כמ"ש גם הרא"ש ודברים הללו ברורים הם לפי שיטתו ליישב פרש"י שבחומש אלא שהוא מפרש במשמעין הא דפריך כי תלינה מר ימי עיבורה כו' דקושייתו מהסיא דאפרים מקשה ולשיטתו אי אפשר לפרש כן כמ"ש לעיל וכשיטה זו שכתבנו תמצא קצת בהגה"ה בתוס' במשמעין גם בתוספות דפרק הפועלים גם בחזקוני וק"ק לפי שיטה זו כיון דביאת המלאכים היה בניסן גם הפיכת סדום ע"י המלאכים לא ה"ל להקדים מאמר לוט זה לסקה שרה וגו' ולמועד אשר שהיה אח"כ בחג וי"ל דה"ל כתלי עניני ואמרי' ביה דאין מוקדם ומאוחר בתורה : יולדת לט' יולדת למקוטעין כו' שנאמר ויהי לתקופת הימים וגו'. מפורש פרק בנות כותים : נפקדה שרה כו'. לפי סוגיא דמשמעין דבחג נתעברה וקודם זה בר"ה נגזר עליה כן שתתעבר בחג בשנה זו ואע"ג דהמלאכים בשרו אותה כבר בפסח כשיטתנו דלעיל מ"מ לא נגזר עליה הריון מפי הש"י עד ר"ה אבל התוס' כתבו בפ' החובל דלאו בהריון משתעי כו' אלא שתלד בריות כו' ע"ש גם בחדושינו : אתיא זכירה זכירה וגו'. בזאת הג"ש מלשון זכירה דלכך נקרא ר"ה יום הזכרון דבו ביום זכרון כל המעשים בא לטוב ולרע ואלו הנשים שהיו עקרות מצד טבעם ומזלם ועלה זכרונם לטובה בר"ה לשנות טבעם ומערכה שלהם : בר"ה יצא יוסף כו' שנאמר עדות ביהוסף וגו'. אמרה ה' שנעלה משרה שנפקדה בר"ה נתוספה בו בר"ה ואח"כ לזרעו יהושע כמפורש במדרשות וע"ד הסוד כי הה' אחרונה שבשם היא מורה על מדת המלכות שביום ר"ה והיא נתוספה ליוסף ונעשה מלך בגלותו על וגו' וכן ליהושע : ע"ב בר"ה בטלה עבודה כו' וכתיב התם הסירותי גו'. פרש"י ביוסף כתיב בתר עדות ביהוסף עכ"ל משמע לי' דגם לפי זה הדרש על עדות ביהוסף קאי דלעיל מיניה ומג"ש דסבלות יליף ליה עבודת אבותינו מעבודת יוסף שבטלה בר"ה ולולי פירושו נראה דההוא קרא דהסירותי מסבל שכמו יליף ליה מסך ג"ש דלא מיירי ביוסף כפשטיה אלא בישראל דלא מצינו ביוסף שעבד עבודת סבלות וכל המקראות שאחריו בישראל משתעי בצרה קראת ואחלצך בסתר רעם וגו' שמע עמי וגו' וכתבו התוס' בר"ה בטלה עבודה כו' ר"י מודה בזה ברוב ספרים ואע"פ שהתחילו המכות בניסן דמשפט המצרים י"ב חדש כדתנן בעדיות מ"מ לא פסקה עבודה עד תשרי עכ"ל ועיין בפירוש הרא"ש לעדיות ודברים אלו אינן סותרין להא דאמרינן בב"ר דכל מכה ומכה היתה משמשת פ"ס שהתראתה חדש וא"כ לכל י' מכות רק י' חדשים דאיכא למימר שהיו ימים מופסקים ביניהן בלי מכה והתראה כלל ומשפט מצרים י"ב חדש דקאמר היינו מתחלת מכותן והתראתן וק"ל : וכתיב התם יתקע בשופר גדול כו'. דהשופר מורה על החירות והגאולה כענין היובל ולכך בר"ה שהוא יום החירות מהשטן כדאיתא במדרשות בלע המות וגו' והיה ביום ההוא יתקע וגו' כי שמע קול שופר חדא זימנא בהיל כו' והוא טעם גם כן שבטלה עבודה מאבותינו בר"ה דהשופר מורה על החירות : לילה המשומר כו'. ונראה דאסיפא דקרא קסמיך דכתיב לדורות דהיינו משמת ימי בראשית לכל דור ודור עד עולם ומ"ד לילה המשומר מן המזיקין מפורש בפ' ע"פ ע"ש : ואזדו לטעמייהו כו' י"ז באייר היה יום שמזל כימה כו'. מה שיש לדקדק בכל זה בפרש"י ובדברי התוס' עיין בחדושי הלכות והרא"ש ז"ל לא הביא פרש"י דסוגיין וכתב אהך פלוגתא דר"א כו' ור"י א"ל דטעמייהו דר"א כו' וי"מ דטעמי' דס"ל דבתשרי נברא עולם וע"כ שיהיה ג"כ רמז למנין שנות עולם ושנות הדורות ולפיכך כו' ושיבוש הוא בידם כו' והנכון בעיני שר"א סובר שמנין שנות דורות מתשרי ולפיכך פי' חדש השני הוא מרחשון ותאי שני שני לדין שא"ת שהוא אייר ושני לחדשים ה"ל למכתב ותנא התיבה באחד ושש מאות שנה בחדש הזה שכבר נכנסה שנה האחרת כו' עכ"ל ע"ש באורך ולפירושו משכחא קאמר דמונין שנות עולם מתשרי בלאו טעמא דלעיל דבתשרי נברא עולם אבל ליכא דאזדו לטעמייהו לא משמע כדבריו דמשמע דמה"ט דס"ל נמי דמתשרי מונין שנות עולם וכן לר"י מניסן ונראה לקיים פי' הי"מ וכן נראה מפרש"י שכתב דלר"א דבתשרי נברא עולם דמתשרי מתחילין מנין שנות דורות לפיכך מבול פ"כ כו' ומה שהקשה הרא"ש לפי זה מדלקמן שהרי חכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופות כר"י ופרש"י שנות נח ובריאות עולם כו' ע"ש לאו קושיא היא אלא דתלמודא דהכא דקאמר ואזדו לטעמייהו לית ליה האי סברא אלא דאלו לא היתה הבריאה בתשרי אין סברא שיהיו שנות דורות מתשרי אלא משנות דורות בין לר"א בין לר"י נמשכין אחר הבריאה וסברא זו נזכרת בפרש"י בכולה סוגיין ודו"ק :

דף יב תוס' בד"ה למבול כר' אליעזר כו' שנות נח ובריאת עולם כו' ובד"ה תנא כו' לוף העליון זרע כו' אינון הרובים כו' אבל לירקות אפי' לתרומה לא כו' מקיש מעשר כו' דתרומת דגן כו' קליעות הוא דאמר כל דבר כו' ובד"ה איידי דחביבא כו' אלא לפרושי הנו שלקיטתן כו' ובד"ה א' מעשר כו' מעשר סתם והוה כו' כצ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה אלא נימר כו' אסור בשביעית כו' שלים ולקמן פריך כו' עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה התבואה פי' כו' דתנן והבאים משיבאישו כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בנוסחת סדר משנה שלפנינו דל"ג הענבים והבאים כו' והיא גירסת ירושלמי שלפנינו בסדר המשנה ועיין בר"ש שם ודו"ק : באו"ד המפרש בהם אבל תבואה וזיתים כו' דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ועיין בר"ש שם : בד"ה מנהג שביעית כו' וי"ל דהאי דהכא אצטריך כו' כדפרישית לעיל כו' עכ"ל האי תירוצא קמא בתוס' ישנים אינו והיה נראה לפרש דבריהם לפי נוסחא שלפנינו דר"ל דלעיל לא יליף אלא קציר של מוצאי שביעית אבל חריש לא שמעינן מיניה ואצטריך דהכא ללמד אף לחריש במוצאי שביעית אבל אם כן הוא לא הבנתי מה שכתבו כדפי' לעיל דלא כתבו לעיל אלא מדקציר לתוספת מוצאי שביעית חריש נמי לתוספת ערב שביעית ועוד קשה אכתי להאי תירוצא דלא לכתוב רק קרא דהכא דשפיר שמעינן מיניה בין קציר בין חריש למוצאי שביעית ודו"ק :

ח"א דף יב ע"א אלא נר"א מאי שינה כדר"ס בכותחין קלקלו כו'. מפורש פרק חלק :

דף יג בד"ה אלא מאי כו' בזמן אסיפה הס"ד ואח"כ מה"ד וקרי ליה בצאת השנה מ"מ דהאי כו' לאו במועד שנת כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה דאקריבו כו' משאכלו חדש פסק וע"כ י"ל כו' ומלאו קמה לחם כו' עד כדון לחם כו' ואפי' קטורה מעתה כו' דלא אמרית ליה כו' אע"פ שאינו כתוב כו' ובד"ה ה"ל ארץ לבי ובחמשה יומי כו' עכ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה מתוך שעשוין כו' וירק מדרבנן כו' ובד"ה וילבור כו' אם ישן וחדש כו' ובד"ה אשתמיטתיה כו' לא פליגי דלא אזלינן כו' אלא אחר גמר פירי כו' ועליה דהא מתניתין כו' האורז והדוחן כו' ההוא תנא הס"ד כצ"ל משמע ליה דשמואל דקאמר הכל הולך אחר גמר פירי באורז ודוחן כו' נמי קאמר לה וכ"כ התוס' לקמן ודו"ק ואח"כ מ"ה אשתמיטתיה כו' וכי אמר שמואל הלכה כר"ס שזורי לא כו' עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה אל תקרי כו' כלומר עשייתה כשהוא כו' ובד"ה מתוך שעשוין כו' כדאמר גבי פרוזבול כו' כדתניא בת"כ מנין כו' ובד"ה וילבור כו' כיוצא בהן כלומר כו' ובד"ה אחר גמר פירי אין זה אחר (קליטה) [לקיטה] כו' כצ"ל :

דף יד בפרש"י בד"ה קא משמע לן כו' ולאו מטעמיה הס"ד ואח"כ מה"ד במאי דפליגי כו' ובד"ה איכא בינייהו כו' הא מתניתא שמעת כו' כצ"ל : תוס' בד"ה הוה אמינא כרבנן כו' והוה ניחא טפי מדר"ס שזורי כו' כצ"ל וכל זה הדיבור מלשון פירוש הר"ש בפ' ב' דשביעית ע"ש : בד"ה בא' בשבט כו' אלא קמא נקט דלמר כו' וכל החנוטים קודם זמן כו' כצ"ל : בד"ה ונהג בו כו' אם שני עשורין ממש הפרים כו' כצ"ל ובהג"ה המתחלת ונהג בו כו' הפרישה כו' דהמרבה במעשרות כו' והפרישה מעשר שני ופדאו וחלקו לעניים והמעות אכל בירושלים עכ"ל כצ"ל וכל דברי הגה"ה זו אינו אלא פי' לדברי התוס' שיש להבין לכאורה מה שכתבו ופדאו וחלקו לעניים דהיינו שחלק מעות הפדיון לעניים והם יאכלוהו בירושלים וע"כ פירשו בו וחלק המעשר לעניים ומעות הפדיון אכל הוא גופיה בירושלים וק"ל : ע"ב בד"ה ולשביעית ירק נמי כו' ופי' הר"ש שם על פי כו' ונר"ע נמי כו' אע"ג דנגמר הפירי הרי כו' כצ"ל וכל דבריהם אלו הם בפ' לולב הגזול ע"ש ומה שיש לדקדק על דבריהם תמצא בחידושי הלכות פרק לולב הגזול ע"ש :

*) לקמן כ"ט ב' וע"ש בר"ן בסתר זה :

דף טו בפרש"י בד"ה מיתיבי כו' לא גדל בחיוב הס"ד ואח"כ מ"ה אא"כ גדל כו' כצ"ל : תוס' בד"ה או שבע כו' וקשיא אמאי לא בעי כו' מכאן עד סוף הדיבור בת"י אינו וק"ל : בד"ה יד הכל כו' לכל דבר כשאר אילנות דכולהו מודו דבתר חנטה אפי' הכי פטורין כו' : בד"ה שאין לך כו' מלעגין ביעור ועוד נראה דלא כו' כצ"ל : ע"ב בד"ה שתי בריכות כו' אשכחן דיופרא בריש עושין כו' ובד"ה נהגו העם בחרובין כר' נחמיה לאו דוקא כו' ר"ל מבנות שוח כו' כצ"ל : בד"ה בנות שוח כו' דלא אזלינן בהו בתר חנטה אלא בתר לקיטה כו' וי"א כנגדו מוכססין בנות שוח כו' כצ"ל וכל הדיבור הזה מדברי הר"ש בריש מסכת דמאי ע"ש :

דף טז בד"ה כמאן כו' נחתם ביוה"כ הא קאמר בפ"ק דשבת כו' מגלי בהדיא על כל כו' : ע"ב בד"ה ליום הדין כו' נדונו אחר מיתתן בג"ע כו' כצ"ל :

ח"א דף טז ע"א בפסח כו'. לקמן בברייתא מפקי ליה מדאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח וכן בעצרת על פירות אילן מדאמרה תורה הביאו לפני ב' הלחם וכן בחג על המים מדאמרה תורה נסכו לפני מים בחג וכ"כ הר"ן והא דתנן בר"ה השנה כל באי עולם כו' כתב הר"ן דמפיק ליה מהא דאמרינן בכסה ליום חגנו וגו' איזה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתיב כי משפט לאלהים הוא וגו' אבל מתוך סוגיין משמע דסמך נמי בהא אהא דאמר לקמן במתניתין אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם זכרונות שיעלה זכרוניכם לטובה כו' מלתא דבעי ביום הדין שע"כ נקרא זכרון תרועה דזכרון כל באי עולם בא לפניו ית' והא דהכל נידון בר"ה השנה היינו כל אדם יחיד ויחיד בכל דבר כמ"ש בר"ה השנה מי ברעב ומי בשבע אלא דבכל אחד מג' זמנים הללו נידון כלל העולם באחד מג' דברים שזכר וכן תוכן דברי הר"ן בזה ע"ש : עוברים כו'. בשאר ג' זמנים דקתני במתני' נקט בהו לשון נידון וכאן שינה ונקט לשון עוברין ולמסקנא דלקמן דמתניתין כר"י דגזר דין שלו נחתם ביוה"כ וכי קתני מתני' אתחלת דין ניחא כיון דלא נחתם בר"ה לא נקט ביה רק לשון עוברין :

תנא דבי רבי ישמעאל היא כו' בארבעה פרקים כו' כתב הר"ן דיש לשאול למה אדם נידון בר"ה השנה דבשלמא שאר דברים תבואה ופירות כ"א בזמנו נידון כו' אבל אדם למה נידון בר"ה השנה כו' דבר זה למדנו כו' דתניא בכ"ה באלול נברא העולם כו' ואדם הראשון נברא ביום ו' דהיינו באחד בתשרי כו' בי"א נידון כו' א"ל הקב"ה זה סימן לבניך כשם כו' כך בניך עתידין עומדין לפני בדין ביום זה כו' ואכתי תמיהא לי דתינח לר"א דבתשרי נברא העולם אבל לר"י דאמר בניסן נברא העולם כו' למה אדם נידון בר"ה וכ"ל שגלה המקום כו' ע"ש באורך ואין זה מספיק דלא ידענא אכתי למה נקבע ר"ה באחד לחדש לר' יהושע והנראה דר"י ודאי מודה דכמה דברים נעשו בר"ה שבו נפקדה שרה רחל וחנה ויצא יוסף מבית האסורין ובטלה עבודה מאבותינו במצרים כדאמר בהדיא לעיל בפירקין ולכך נקבע אח"כ ר"ה ליום הדין דזכרון כל מעשה איש בא לפניו דכה"ג נקבע יוה"כ לגמר הדין והחתימה לפי שבו נתרצה הקב"ה לישראל לכפר להם על עון העגל וע"פ מדרש הזה דאדם נברא ביום ו' כו' ובי"א נידון יש לכוון הפסוקים שאמר למשפטיך עמדו היום גו' שאמר לעיל מיניה כוננת ארץ ותעמוד וכו ביום שכוננת ארץ ונגמרה הבריאה דהיינו ביום ו' למשפטיך עמדו היום אדם וחוה לדון לפניך כי הכל עבדיך שהוא סימן לבניו שביום הזה לדורות יהיו הכל ביום זה עבדיך ואתה מלך לדונם או כמ"ש אנו עבדיך ואתה מלכנו וע"כ אומרים מלך במקום אל בר"ה :

מהכא לעשות משפט וגו'. ק"ק דהא בברייתא לא מייתי ליה מהאי קרא אלא מקרא דותפקדנו לבקרים ואינו נראה שמתקן מהברייתא ונראה לפרש דודאי הא דנידון בכל יום סמך ר"י עצמו אההוא קרא דלעשות משפט וגו' דבר יום ביומו אלא דמייתי האי קרא לומר לך באיזה זמן בכל יום נידון ומייתי ליה מהאי קרא ותפקדנו לבקרים דהיינו בבקר של כל יום וכדאמרי' פ"ק דע"ז דלא ליצלי איניש צלותא דמוסף בר"ה בג' שעי קמייתא משום כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה והיינו בבקר שהוא זמן תפלת שחרית כנגד תמיד של שחר דכתיב בו בקר : ואמר רב חסדא מלך וצבור כו'. הוצרך לאתויי מלתא דרב חסדא בהאי קרא משום דהוה אפשר לפרושי לשון משפט דבהאי קרא לאו דין ממש קאמר אלא כמו כמשפטו אשר הראית וגו' ויעשה כמשפט וגו' להכי מייתי מלתא דרב חסדא דמפרש ליה דין ממש : הביאו עומר כו'. שהפסח זמן תבואה כו' אמיב בכאן ג"ד שהם חיי ג' נפשות שבעולם שהם נפש הצומח ונפש הבהמה ונפש האדם כי המים בחג הם חיי נפש הצומח והעומר של שעורים הוא חיי נפש הבהמה כדאמרי' פ"ק דפסחים (דף ג':) שעורים נעשו יפות א"ל לא ובשר לחמורים ובתם' סוטה (ט"ו) אמרי' תביא מנחת שעורים שהוא מאכל בהמה ושתי הלחם של חטין הן והוא חיי נפש האדם כפרש"י במתניתין. דר"י לטעמיה דס"ל בפרק בן סורר ומורה דעץ הדעת שאכל אדם הראשון חטה היה שאין התינוק יודע כו' וע"ש בחדושנו והוא מבואר שאמר הכתוב מהחל חרמש גו' שהוא קציר שעורים תחל לספור שבעה שבועות שהוא יום קציר חטים שהם ב' הלחם והכונה בו כי בצאתם ממצרים שנקראו חמורים והיו ישראל גם כן בלא מצות לא היו ראויים רק למאכל בהמה שהן שעורים כמ"ש לא ובשר לחמורים עד ספירת ז' שבועות ע"ש וכמטמונים תחפשנה שהוכנו אז לדעה שמביא מאכל חטים שאז קבלו התורה וע"כ מביא ב' הלחם מחטים שמביא הדעת כדאמרי' בפ' בן סורר וע"כ אמרו בפ' מי שמת (ב"ב קמ"ז:) י"ט של עצרת ברור זרעו חטין כמפורש שם וע"כ אמר מהחל חרמש בקמה שהוא קציר שעורים מאכל בהמה תספור נ' יום עד הבאת ב' הלחם שבאה מן החטין לקבל דעה וחכמת התורה : אמרו לפני מלכיות כו'. בספרי מפיק ליה מקרא ותקעתם וגו' הרי שופרות והיו לכם לזכרון אלו זכרונות אני ה' אלהיכם זו מלכיות וא"כ למה מלכיות תחלה כו' ועי' לקמן פ"ב וכוונת מלכיות זכרונות ושופרות מפורש פרק כילד סדר תעניות :

למה תוקעין בשופר של איל כו' מפי' הר"ן אמנהגא בעלמא דתוקעין בשופר של איל קאמר הכי למה וצ"ע אהא דתנן*) פרק ראוהו ב"ד ר"י אומר בר"ה תוקעים בשל זכרים כו' וק"ל כוותיה קאמר הכי וע"פ המדרש שפרש"י בחומש במקום היובל שופר של איל שכן בערבי קורין לדכרא יובלא כו' ואגן ילפינן לקמן בפ"ב שופר של ר"ה משופר של יובל ומה שיש לדקדק בזה ע"ל בר"פ ראוהו ב"ד ומיהו ק"ק לפי מדרש זה דהא ביובל גופיה ס"ל לר"י לקמן דתוקעין בשל יעל ולא בשל איל ודו"ק :

רחמנא אמר תקעו כו'. תקיעה בר"ה אינו מפורש אלא דילפינן לקמן בגז"ש מיובל : כדי לערבב את השטן כו'. פי' פרש"י ותוס' בשם הערוך ופי' הר"ן : ע"ב שנאמר מרשית גו'. ויהיה מלת מרשית מוסבת עלמה ואחרית עמה דהיינו כמשמעה מראשית ומתחלת השנה ומדכתיב מרשית חסר דרשוהו מלשון רש כפרש"י עמ"ש התוס' ידבר רש והוא מבואר ע"פ מ"ש לקמן עיני ה' אלהיך וגו' עתים לטובה הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בר"ה פו' לסוף חזרו בהן כו' הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן כו' ע"ש : אלא לפי מעשיו שבאותה שעה כו' שנאמר באשר גו'. מפורש בב"ר כפרש"י דלפי פשוטו הוא יתורא דקרא וע"כ דרשו דכמו דמלת שם מורה על המקום שבא הסיפור ממנו כבר כן הוא מורה כאן על הזמן ההוא שאנו קיימין בו יהא נידון ולא על העתיד והא דבן סורר נידון ע"ש סופו עיין תירוצו ברא"ש ועי"ל דבן סורר נידון ע"ש סופו של עצמו מה שאין כן בישמעאל על שם סופו של בניו לא נידון : ג' דברים מזכירין עונותיו כו'. ודאי דבר"ה זכרון כל בני אדם בא לפניו יתברך ב"ה בגזר דינו אבל אלו ג' דברים גם בכל השנה מזכירין לו עונותיו לפקוד עליו דין אחר קיר נטוי לפי שהוא מקום סכנה וכדאמרינן פ"ק דפסחים דאפי' בצווי הש"י אמר שמואל ושמע שאול והרגני וכן המעיין בתפלתו וסומך שבזכותו ודאי תהא נשמעת כמ"ש התוס' מביא לו שיזכירו עונותיו אם זכיותיו שבוטח בהן אין מכריעין וכן במוסר דין שבוטח גם כן בזכותו שיענש חבירו מן השמים על ידו מביא לו להזכיר לו עונותיו להכריע זכותו נגד חבירו ומייתי ליה משרה וגם אם היה זכות שרה גדול אפשר דזכות אברהם היה מכריע. וכמפורש בפ' החובל בדאית ליה דיינא בארעא ומה שיש לדקדק בזה שם מפורש : ד' דברים מקרעין גזר דין כו' צדקה צעקה כו' ונראה דר"י לטעמיה דאמר לעיל יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין ומייתי גבי צדקה מדכתיב וצדקה תציל ממות דהיינו גם אם נגזר לאדם מיתה צדקה תצילנו ממנו וכן בצעקה מדכתיב ממצוקותיהם יוציאם מצוקה משמע גזר דין וכן שינוי מעשה היינו תשובה מדכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו וגו' ואלו הג' יסדן הפייט תשובה תפלה צדקה מעבירין את רוע הגזרה אבל שינוי השם ושינוי מקום לדברי י"א לא זכרן הפייטן שהם גם כן מעבירין הגזרה כדקאמר הכא ולפום ריהטא איכא למימר בזה דלא זכר הפייטן אלא אלו ג' רוע הגזרה שבאו לכפרה על הגזרה שבאה בשביל חטא משא"כ שינוי השם ושינוי מקום דלא באו לשנות הגזרה שבאה על חטא דהא שינוי השם משרה יליף ושינוי המקום מאברהם דודאי לאו משום חטא נוה לשנות שם שרה ומקום דאברהם וכ"כ בעל י"ת ות"ע מיהו שינוי השם ושינוי המקום לא מצי' לאוקמיה אלא במי שגזרתו בלי חטא כי בהשתנות כו' דאלו משום חטא מה יועילנו שינוי הזה כו' עכ"ל ע"ש באורך אבל הסמ"ג עשין י"ז כתב שטעם בשינוי השם כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותו מעשה עכ"ל וכה"ג כתב הר"ן והוסיף בשינוי המקום היינו טעם לפי כשאדם גולה ממקומו לבו נכנע עכ"ל ולפי זה שפיר נמי באו על חטא וכן נראה דאין סברא דשינוי השם בעלמא בלא צווי הש"י יבטל הגזרה ויותר מזה קשה בשינוי המקום שיבטל הגזרה בזולת צווי הש"י דא"כ שרה למה לא נשתנה גזרתה בשינוי מקומה עד ששינה שמה בצווי הש"י וע"כ נראה לקיים דברי הסמ"ג והר"ן וה"ק כשמשנין לאדם שם אחר כמו בשרה יחשוב אף שבשרה נשתנה מזלה ע"י שינוי שמה לפי שלא היה שם שום מעכב כי לא היה בה שום חטא אבל אני שחטאתי מה יועיל בי שינוי שמי בהוראת שמי למזל אחר שהרי החטא מעכב בי וע"י כן ישים אל לבו לשוב בתשובה שלמה ושהוא רוצה לעשות איש אחר וצריך אני לתקן מעשי וכן מפרש

בענין

הענין בשינוי מקום מאברהם : וי"א אף שינוי מקום דכתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו' תפרש"י בפ' לך לך נראה שדרשו כן מדכתיב לך לך לדרוש מיניה להנאתך ולטובתך דכאן אי אתה זוכה לבנים עכ"ל ועיין בזה שטנות הרמב"ן ודברי הרא"ם ואין להאריך בכן דמתוך שמעתין משמע שדרשו כן מדכתיב לך לך מארצך והדר כתיב ואעשך לגוי גדול וגו' דמשמע שההליכה מארצך היא כדי שאעשך לגוי גדול : שינוי מקום מאברהם כו' . ר"ל דהיינו בבואו למקום אחר גרם לו להיות ראוי לבנים ונולד לו אח"כ ישמעאל אבל בן הראוי ליורשו לא היה ראוי עד שנינה לשרה שמה כדאמר הכא וגם שינוי השם דאברהם אז גרם לו וכמפורש כל זה פ"ד דנדרים ופ' הבע"י ע"ש : חייב אדם להקביל כו' . תפורש פ' היטן : ג' ספרים נפתחין ליום הדין כו' יש לדקדק בדברי המאמר הזה חדא דלא קאמר גבי בינונים כדקאמר גבי צדיקים ורשעים ועוד דלא מייתי מקראי דרשעים אלא דנמחקים ולא מייתי נכתבין ונחתמין גם מה שהרגישו הפוסקים בכך שנינא שהרי ראינו דכמה צדיקים שמתו וכמה רשעים שחיו בשנה הבאה ומפרשי ליה בדוחק דרשעים וצדיקים בדין זה קאמר ולא הוי דומיא דדין לעתיד דבסמוך דאיירי ברשעים וצדיקים גמורים והתוס' כתבו ג"כ בזה אבל אין דבריהם מבוארים וע"כ הנראה בזה דודאי בצדיקים ורשעים גמורים קאיירי והיינו לצדיקים שאין בהן רק שוגג שנקראת חטא כמפורש ביומא וכנאמר כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ר"ל דאפי' הצדיק יש בו חטא שוגג ורשעים היינו שיש בהן חטא פשע ומרד ובינונים היינו שיש בהן חטא מזיד אבל לא מרד והוא מבואר כמ"ש בפ' מי שמתו דהצדיקים במיתתן נקראו חיים והפך הרשעים בחייהן קרויין מתים שהצדיק שמת הוא חיותו לעוה"ב ומיתתו בעולם הזה כמ"ש אדם כי ימות באהל וגו' אינו רק במקרה והיפך הרשעים חייהן בעולם הזה אינה אלא במקרה והיא מיתתן מוחלטת לעולם הבא והשתא ניחא דהצדיק ממש בין אם נגזר עליו שיחיה בשנה זו בין שנגזר עליו שימות בשנה זו על מיעוט העון שבעולם הזה והוא חיותו בעוה"ב והפך ברשע בין שנגזר עליו שימות בשנה זו ובין שנגזר עליו שיחיה בשנה זו כדי לקבל שכרו בעולם הזה זו היא מיתתו לעוה"ב ולזה כוונו התוס' שכתבו וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי עולם הבא עכ"ל והשתא יתיישב מה שיש לדקדק ברשעים דקאמר נמי נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה ולא סגי להו במחיקה כדכתיב ימחו מספר חיים משום דבעי למכתב בהו במפורש מיתה אם למיתה מקרית בעולם הזה ואם לחיים בעולם הזה דהיינו מיתתם לעולם הבא וכן בצדיקים קאמר נכתבים ונחתמים לחיים דבעי לפרושי אם לחיים מקריים שבעולם הזה ואם למיתה בעולם הזה על מיעוט חטאם והיא חיותם לעוה"ב ואמר בינונים שהם שיש להם עון מזיד תלוים ועומדין בימים שבין ר"ה ליום הכפורים זכו נכתבין לחיים באותן ימים אבל לא נחתמים עד יום הכפורים שהוא יום החתימה של בינונים ומייתי כולהו מקרא ימחו מספר חיים זו ספרן של רשעים כמ"ש לעיל ומיבור הכתובים כענין שאמר כי אתה אשר הכית רדפו וגו' כי האדם שתם נחשב לבינוני כמ"ש פ"ק דקידושין וז"ש דוד על עצמו כי אתה אשר הכית אותי ביסורין על המזיד והם הוסיפו לרודפי ואל מכאוב ביסורין שלי הם חלליך יספרו תנה עון וגו' ר"ל אותו עון שהם רודפים אותו על מחצה עונות שיש להם כבר עד שיהיו רוב עונות ועי"ז ימחו מספר חיים כשאר רשעים גמורים . ואמר החיים זה ספרן של צדיקים כמ"ש דבין אם נגזר עליהן שיחיו בשנה זו או ימותו היא חיותן לעוה"ב ואמר ועם צדיקים אל יכתבו היינו הבינונים שלא נכתבו בר"ה עד ימי תשובה וכה"ג יש לפרש למאן דדריש ליה מקרא דמחני נא וגו' . ואמר ג' כתות ליום הדין כו' צדיקים ורשעים ממש קאמר דומיא דלעיל מיהו לחיים דקאמר הכא לאו דומיא דלעיל דהכא בחיים בתחיית המתים קאמר דהיינו לחיי עולם כדכתיב ורבים מישני וגו' ודלעיל לחיים אם בעוה"ז בשנה זאת אם לחיים בעולם הנשמות והכא קאמר בכת בינונים שיורדין לקבל עונשן בגיהנם דהכא אי אפשר שיזכו עוד כמ"ש מי שטרח בערב שבת כו' והיום לעשותן כו' וכמ"ש גם התוס' שיש ב' דינין האחד בגן עדן או בגיהנם והב' דין אחר בתחיית המתים ע"ש ודין גיהנם גם ברשעים גמורים יש בו חילוק דיש מהן עומדין לתה"מ לחרפות ולדראון עולם ויש מהן שיורדין לגיהנם כו' וגופן כלה ונשמתן נשרפת כו' ויש מהן הנידונין כו' דיורדין לגיהנם ונדונין לדורי דורות כו' ולא יבאו כלל לתחיית המתים כמפורש בסוגין ולפי גודל החטא יהיה דינן בגיהנם וזהו שדקדק בקרא ורבים מישני אדמת וגו' אבל לא כולם כי יש מהם שלא יזכו לתח"ה אלא שיהיו נדונין לעולם בגיהנם כדלקמן ואמר בבינונים יורדין לגיהנם ומצפצפים כו' פרש"י מצפצפים צועקים ובוכין מתוך יסורין כו' ע"ש ולשון צפצוף לא משמע כן ולא אמרו בפרק עושין פסין שבוכין אלא ביורדין לגיהנם והכא בעולין מגיהנם קאמר שמצפצפין דהיינו שמשבחים לשמו בתפלתן וכן נראה מפי' הערוך ע"ש וכדמייתי מקרא הוא יקרא בשמי וגו' דהיינו בתפלה :

דף יז ע"ב תוס' בד"ה י"ג מדות כו' משום דה"ק קרא הקב"ה כו' דהתם כתיב על רבעים והכא כתיב לאלפים עכ"ל : בד"ה אשר לא ישא פנים פשטיה דקרא אפני אדם כו' משום דהתם חם בשביל צדקו עכ"ל כצ"ל : בהגה"ה המתחלת והכי כו' שבעל כח יש לו כו' אע"פ שאינו הגון אלך כו' ובירושלמי מתרגמין מרחיק רגז שהוא כו' כצ"ל :

ח"א דף יז ע"א את השלישית גו' לפי הדרש יהיה השלישית כת שלישית שהם הבינונים שיבאו באש של גיהנם לצרפן של מחצה עונותם עד שיזכה שיקרא בשמי שיהיו כצדיקים שנקראו ע"ש של הקב"ה כדאמרינן פ' הספינה : ובה"א ורב חסד מטה כלפי חסד כו' . מפרש"י דלענין דלעתיד בגיהנם אמרו כן אבל נראה מתוך שמעתין דה"ה דין דהעה"ז בר"ה אמרו כן דמטה כלפי חסד בבינונים מיד בר"ה וס"ל דכולן לא נחתמין עד יוה"כ כר"י דאדם נידון בר"ה וגזר דינו נחתם ביוה"כ · ואמר ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע וגו' עיין פי' התוס' בזה אבל לישנא דכל הפרשה כולה לא יתיישב לפירושם · ונראה דה"ק ועליהם דהיינו על כל שלשה הכתות שזכר נאמרה כל הפרשה כולה והתחיל בכת בינוני שהם סתם בני אדם ואמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי וגו' לשון אהבתי לפי פשוטו הוא כמו אוהב אני שישמע גו' וטפי יפול בזה רצוני או תאותי כי ישמע ה' גו' וע"כ דרשו מיניה אהובה אני כי ישמע ה' קול תחנוני כלומר כשאני מתפלל דרך תחנונים כמ"ש אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים וכמ"ש תחנונים ידבר רש וגו' ולפי שאמר קול תחנוני ואנן אמרי' לא ישמיע אדם קולו בתפלתו אמר לא נתכוונתי לקול ממש אלא כביכול שתטה אזנך לי אל תפלתי שבלחש ואמר בימי אקרא כלומר בימי יחיד שהן עשרת ימי תשובה אז אקרא גם ביחידי כמ"ש דרשו ה' בהמצאו ביחיד בין ר"ה ליוה"כ ואמר אפפוני חבלי וגו' שהם יסורין הבאים על המזיד בבינוני ועי"ז צרה ויגון אמצא שמשמח אני בהם כמוצא שלל רב כמ"ש השמחים ביסורין עליו נאמר ואוהביו כצאת השמש וגו' וכמ"ש ברהב"ש וכו' ואמר ובשם ה' אקרא כלומר בזמן שגם תפלת היחיד מקובלת לה' ועי"ל ע"פ מ"ש פ' הספינה ג' נקראים ע"ש הקב"ה כו' וחשיב צדיקים שנאמר כל הנקרא בשמי גו' ומפורש בספרי כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכי אפשר לו לאדם ליקרא בשם ה' אלא נקרא המקום רחום וחנון אף אתה עשה מתנת חנם ונקרא המקום חסיד כו' לכך כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וז"ש כאן אנא ה' מלטה נפשי מאחר שאני נקראתי בשמך ומפרש לה שאל תמנה ליקרא בשמו של הקב"ה אבל חנון ה' וצדיק גו' אף אני אעשה כן ובזה אהיה נקרא בשם ה' ומסיים אנא ה' מלטה נפשי וגו' בהאי ענינא הזכיר ג"פ נפשי יש לכוון בהם על ג' נפשות שיש באדם כמ"ש הרמב"ם בח"פ ולפי דרכינו יש לפרש על ג' כתות הללו שהן צדיקים רשעים ובינונים והתחיל בכת הבינוני ואמר אנא ה' מלטה נפשי להצילני מיסורין הבאין על המזיד בבינוני כי חנון ורחום וצדיק וגו' שלא לענוש הבינוני במיתה כי שומר פתאים ה' דלותי וגו' ע"פ מ"ש בסמוך ורב חסד היכי עביד נושא עון שמגביה כף מאזנים של עון שיכריעו הזכיות וה"ג ה"ק דלותי מלשון דלה דלה שגבה ודלה עוני כדי שיכריעו זכיותי ובזה לי יהושיע ורבא נמי דקאמר דלותי במצות יש לפרש כן דלותי בכף העון על ידי המצות ואמר על כת הצדיקים שובי נפשי למנוחיכי גם אם ימות תשוב הנפש לעוה"ב שכולו מנוחה ואמר כי חלצת נפשי ממות וגו' כנגד כת הרשעים דהיינו שחלצת נפשי מכת הרשעים דמיתה ממרקת בהם ומסיים ואמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים ע"פ מ"ש בפרק ע"פ דאומרים הלל מפני שיש בה תחיית המתים שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים ודרשו כן משום דכתיב בארצות לשון רבים שהרמז בו על עוה"ב כדאמרינן במס' ב"ב לעתיד יהיה לכ"א מישראל בעמק ובהר ובשפלה דהיינו כל מיני ארצות ומסיים האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד וגו' לפי שהמינים כופרים בתח"ה אומר אני האמנתי כי אדבר הא שזכר לעיל בענין ארצות החיים דהיינו תח"ה שהרי עניתי מאד בעולם הזה כדי לקבל שכרי משלם לעולם הבא כדרך הצדיקים ואמרתי בחפזי כל אדם יש להם חלק לעוה"ב כמו בעוה"ז והוא כוזב דלא אמרו כן אלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב : פושעי ישראל בגופן כו' . מוקי לה בקרקפתא דלא מנח תפילין דהיינו בגופן דאמרינן בהו שצריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים והכוונה בו שהתפילין מורים שהרוח מתדבק בנשמה בזוכה לכך כי תפילין של ראש הם נגד המוח אשר שם הנשמה ושל יד נגד הלב אשר שם רוח החיוני וזה שלא מניחן מבטל זאת הכוונה בהפך שידבקו מלמעלה למטה הנשמה ברוח והרוח בנפש וז"ש כי לפי שבולתן הגוף כלה והנשמה שדבקה בה נידונית בשרפה והרוח שמתברך תפזרן תחת כפות רגלי צדיקים ופושעי אה"ע בגופן ר"ל בעבירה דהיינו עבירות זנות שמטמאין גופן בזנות כמ"ש התוס' וגבי עריות כתיב כי בכל אלה נטמאו הגוים : נדונין בה י"ב חודש כו' . מפורש במס' עדיות וע"ש בחדושנו : נשמתן נשרפת כו' . גם כי הנשמה היא דבר רוחני מליצו בה לשון שרפה אבל מה שאמר שוב ורוח תפזרתן כו' ומייתי ליה כי יהיה אפר וגו' אינו נראה שיהיה כונה על שריפת הנשמה אלא אדלעיל אאפר של הגוף וכלה שאמר בו אינו ממש אלא שיהיה אפר : שכפרו בתורה וכו' · כפרש"י האומרים שאינה מן השמים ובפ' חלק מפורש דאפי' אומר שכולה מן השמים חוץ מפסוק אחד ואפיקורוס כפי' רש"י מבזה ת"ח והכי מפורש פרק חלק ושאמר ושחטאו ושהחטיאו כגון ירבעם כו' גם שירבעם הוא בכלל מומרים לע"ז מ"מ קחשיב ליה בתרתי דחטא והחטיא את הרבים גם בשאר עבירות דינו כן כמו שמניע באבות משום דחטא הרבים תלוי בו : גיהנם כלה והם אינן כלים כו' . בפ"ק דסוטה אמרינן לגבי פורענות ישראל דאני כלים כו' והיינו לתפליותא הוא כפרש"י בתומש וקללה או לפי הפורענות ברכה היא ואני כלים והם אינן כלים אבל הכא בדין רשעים גמורים אגו בגיהנם אינו נראה דה"כ לתפליותא קאמר דגיהנם כלה והם כו' ויש לומר דה"ק דגם הם אינן כלים כגון כת פושעי ישראל כו' דכלין בגופן הוא לגריעותא הכא גבי המינין כו' דאינן כלים לחרפות עולם וכדכתיב ונראה במתחתם והם יבושו מיהו הא דאמר בהו נדונין לדורי דורות צריך באור כיון דגיהנם כלה היאך קאמר נידונין לדורי דורות ודו"ק : וכ"ב למה מפני ששלחו ידיהם כו' . פרש"י שהחריבו בהמ"ק בעונם עכ"ל דקדק לפרש כן דודאי העובדי כוכבים החריבו בהמ"ק אבל אלו הכתות שזכר הכתוב בעונם נחרב מקדש ראשון ושני כגון מומרים ושכפרו בתורה וכו' היו בחורבן בית ראשון שהיו בהן עע"ז ושאר עבירות וכת מסורות כו' היו בחורבן בית שני כההיא עובדא דבר קמצא פרק הנזקין והאפיקורסין שהם הצדוקים שעל ידם חרב מקדש שני : ועליהם אמרה חנה ה' יחתו מריביו גו' . הם ודאי מריביו של הקב"ה שגרמו להחריב מקדשו ובהם תמתפי קרא דלעיל מיניה ורשעים בחשך ידמו דהיינו בגיהנם : ופניהם דומין לשולי קדרה כו' לפי שכתות נמרות שלפנינו קאי אהנך כתות המינין כו' אבל בע"י גרס ועליהם אמרה חנה ה' תמים גו' אר"י בר אבין ופניהן דומין לשולי קדירה ור"ל בעת שעולין מגיהנם כצרף הכסף פניהם הושחרו כשולי קדרה ע"י שאש של גיהנם היה שולטת בהם ואמר דאיתהו שפירי שפירי כו' כפל לשונו בהם שהם שמעגגים עצמם ביותר מתאוות עוה"ז ואחת יופי פניהם שהיה להם בעוה"ז הושחרו לעוה"ב בגיהנם : לית להו תקנתא כו' . הא דאמר לעיל רשעים דרובן עונות ומשמע אפי' אין בהן עון פושעי ישראל בגופן יהיו לדראון עולם לאו דוקא לעולם אלא י"ב חדש ועולים כ"כ התוספות והר"ן פ"ם · ותלא עולם לא משמע כן וי"ל לפי דבריהם דר"ל שיהיו לדראון ולמיאוס בעיני העולם וכמ"ש רש"י בספר ישעיה וי"ת כמין שתי תיבות די ראיה עד דיימרון צדיקיא מיסת חזינא דהיינו שיהיו מאוסים בעיניהם : אימתי אני אהובה כו' אע"פ שדלה אני כו' עיין לעיל : ושנתנו חיתיתם בארץ כו' זה המטיל אימה כו' . והייט בארץ החיים שמטיל אימה על כל החיים שבארץ גם במקום שאין צריך להטיל דהייט שלא לשם שמים : אימה יתירה כו' שלא לשם שמים דודאי יש לפרנס להטיל אימה כמ"ש זרוק מרה בתלמידים אבל אימה יתירה קאמר הוא ודאי שלא לשם שמים ומייתי ליה מקרא לכן יראוהו אנשים וגו' שאמר ליה כן אליהוא לאיוב דלכך לא זכית לבנים חכמי לב כפירוש רש"י שם : ר"א אומר טובה כו' . עיין פרש"י הכא אבל במס' עירובין פי' בע"א ועיין בחדושינו שם ובירושלמי מפרש אר"א ולך ה' חסד כי אתה תשלם וגו' ואי לית ליה את יהיב מדידך ונראה ה"פ כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ברוב זכיות שהם מכריעות ואי לית ליה לבן אדם זכיות כ"כ להכריע החובות הקב"ה יהיב מזכיות מדידיה כביכול בכף זכיות שיהו מכריעות ועי"ז זה כובש אף הזכיות : ריב"ח אומר נושא כו' . עיין פרש"י ובירושלמי מפרש נושא עונות אין כתיב כאן אלא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מכריעות ע"כ וכענין זה פי' הערוך ומהאי קרא דכתיב בתורה נושא עון ופשע וגו' ה"מ לאתויי הך דרשה אלא דר"א דאמר כובש הביא דרשה דמיכה הביא הוא נמי קרא דמיכה · ועי"ל דבקרא דכתיב בתורה נושא עון ופשע מתפרש ליה כפשטיה נשיאות עון ופשע דהיינו סליחה אבל הכא דמיכה בעון לשון נושא ובפשע לשון עובר דריש ליה נושא עון מלשון מגביה ועובר כדתנא דבי ר"י מעביר ראשון וכו' שע"י שמעביר ראשון כו' מגביה כף העון ואמר כך היא המדה ר"ל שזו אחד מי"ג מדותיו דהיינו מדת ורב חסד ועיין בזה ב' פירושים ברי"ף ובר"ן באורך : ועון עצמו אינו נמחק כו' . כפי הפירוש שברי"ף הא דעון עצמו אינו נמחק היינו בשרוב עונות גם שם אותו עון עצמו שכבר העביר שכביו שנעשו עם זה העון רוב העונות מצטרף בהדייהו להעשות רוב ונענש גם עליו ואתיא כפשטיה הא דאמרינן שאין הקב"ה ותרן וכל האומר הקב"ה ותרן וכו' אבל לפירוש ראשון שברי"ף צ"ע הא ותרן הוא על אותו עון ראשון ולא מצטרף כלל להיות רוב ע"י אותו עון שהעביר כבר ועד"ז אמר הכתוב אל תזכר לנו עונות ראשונים דהיינו שתעבירנו הראשונים ולא יהיו נזכרים עוד כי יהיו נמחקים ומהר יקדמונו רחמיך גו' מפורש במס' י"ע : כל המעביר על מדותיו כו' . דריש ליה נמי משינוי לשון עובר במקום נושא דכתיב בתורה בפשע מיהו התלמוד שינה לשון הכתוב לפום הך דרשה שאמר מעבירין לו כל פשעיו במקום נושא עון ואפשר דנקט האי לישנא שירכיה דדרשה דלעיל דמעביר ראשון ראשון מפשעיו וק"ל : אליה וקוץ בה כו' . משל היא כי כן דרך הקוצין שנדבקין בזנב כמ"ש פרק המוציא יין גמלא זוטרא גנובתיה משום דאכל כיסי דהיינו קוצים כפרש"י שם : ע"ב ששים פעמו כשיריים · בפרק חלק פרש"י שירים שאין נחשבין כך אינו חשוב ואינו מתגאה עיין שם בחידושינו : בתחלה כי אתה תשלם גו' לבסוף ולך ה' וגו' . לפי דברי הירושלמי שכתבנו לעיל נראה לפרש דה"ק קרא לך ה' חסד כיש לאדם מחצה עונות ומחצה זכיות לך ה' חסד מדידך ליתן בכף הזכיות שיכריעו ואימתי כי אתה באת בתחלה לשלם לאיש כמעשהו ולית ליה לאדם מדידיה שיכריעו הזכיות וכן י"ל גבי בתחלה ואמת וכו' דהיינו כשבא אדם לדין אמת ולית ליה מדידיה להכריע ולבסוף ורב חסד שהקב"ה מרבה חסד משלו בכף זכיות שיכריעו הזכיות את העונות ולהכי מייתי כל הני דרשות הכא דמשמעי דומי' מימרא דר"א דע"י זכיות דידיה של הקב"ה מכריע לזכות : אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו כו' . ולא נאמר מקרא אלא כדי לשבר את האוזן שכן היה נראה למשה בנבואה כאלו הקב"ה מתעטף כש"ץ והיינו ויעבור וגו' כש"ץ המעביר טליתו על פניו וקורא כסדר הזה עשה הקב"ה לאורות שכן ישמשו כל זמן כו' ובספר ישן מחכמת המקובלים מצאתי וז"ל נתעטף הקב"ה באותו טלית לבנה שנתעטף בבריאתו של עולם שעליו נאמר עוטה אור כשלמה שמבהיק מסוף עולם ועד סופו כו' והאריך בסוד הענין : ה' ה' אני הוא קודם שיחטא וכו' . דגם קודם שיחטא צריך רחמים שלא נברא העולם אלא ע"י ששיתף הקב"ה הרחמים כמ"ש ביום ברוא ה' אלהים ואני הוא שיועיל התשובה לאדם גם אחר שיחטא לרחם עליו : ברית כרותה לי"ג כו'. מספר י"ג מדות יש בו דעות חלוקות עיין ברי"ף ובתוס' ובהגה"ה שם דרך אחר ואין לי עסק בנסתרות להאריך : שנאמר הנה אנכי כורת ברית וגו' . לפי פשוטו קאי כורת ברית על שבקש משה ונפלינו אני ועמך וגו' והדרש דהכא משמע ליה טפי דקאי אשלש עשרה מדות דסמוך ליה לעיל מיניה : גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו כו' כדר' יצחק חשיב לעיל ד' דברים מקרעין גזר דינו כו' ושינוי מעשה והיינו תשובה ואינו נראה דר' יוחנן הכא פליג אדלעיל אלא דנפקא ליה התשובה מהאי קרא דושב ורפא לו ורפואה דהכא היינו סליחת עון כמ"ש התוס' דהכי איתא במסכת מגילה וכינה הסליחה ע"ש רפואה כמפורש בדברי הרמב"ם בח' פרקים פ"ג דיש לנפש בריאות וחולי כמו שיש לגוף בריאות וחולי כו' ע"ש באורך : אפילו הביא כל אילי כו'. ר"ל עם התשובה דמשום קרבן אינו מכפר אלא עם התשובה כדאמרי' פ' יוה"כ וא"ה הטב דוקא בנתים בין ר"ה ויוה"כ קודם חתימת הגזרה שביוה"כ : עתים לטובה כו' . מסיפיה דהאי קרא דכתיב מראשית השנה ועד אחרית השנה נילף דמתמרי בר"ה נידון מה יהא בסופה כדאמרינן לעיל והיינו תחלת גזר דין שבר"ה מיהו משמע נמי דבכל השנה יש עתים נתונים לטובה להקל מן הפורענות הנגזר כבר בר"ה וביוה"כ כפרש"י : להוסיף לכן א"א כו' . בירושלמי מפרש באורך ומסיק ומפיק ליה מקרא דכתיב תלמיה רוה נחת גדודיה וגו' למחר שברך וגבי לפחות מהן א"א כו' אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה כו' מייתי ליה מקרא דכתיב להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו : עשה להם סימניות כאכין ורקין כו' . בפרק כל כתבי אמרינן כה"ג בפסוק ויהי בנסוע שעשה לה סימניות למעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה כו' ושם פירשו הסימנין כמין נוני"ן הפוכין כמפורש שם אבל סימניות דהכא אינו מפורש מה הם וראיתי בספר ערוך בערך אך וז"ל ה"נ עשה בתהלים נוני"ן הפוכין כדין אך ורק עכ"ל נראה שנתכוון בסימניות דהכא שבספר תהלים אבל לא ידענא מאי משמע דנוני"ן ההפוכין כאכין ורקין שהן מיעוטין וי"ל דהפסק נוני"ן מורה על מיעוט ענין ומשמעו דויצעקו וגו' וממצוקותיהם יוציאם אינו רק קודם גזר דין אבל לאחר גזר דין לא יועיל צעקה וה"כ התם כעין זה נוני"ן הפוכין מורה למעט מקומה של פ' ויהי בנסוע דאינה שייך שם רק במקום אחר ויש לדקדק דבהאי פרשתא לעיל מיניה גבי הולכי מדבריות וביוצאי מבית האסורים ובחולה שנתרפא כתיב נמי ויצעקו אל ה' וגו' אמאי לא נעשה בהם סימניות ואם נעשה גם בהם סימניות אמאי נקט הכא בהך ברייתא ביורדי הים ולא נקט הנך דלעיל מיניה בהך פרשתא ולפי המסקנא דיורדי הים כיחידים דמו ניחא קצת דאפשר דהנך דלעיל לאו כיחידין דמו אלא כרבים ולהכי לא בא בהו סימניות למעט משום דלאחר גזר דין נמי נענין בצעקה ודו"ק : כתיב אשר לא ישא פנים כו' . עיין בזה בתוס' הכא שהם הולכים קצת בדרך שכתבנו בפ' התינוקות בחידושינו על דברי התוס' שם עי' שם : כאן בעבירות שבין אדם למקום כו' . והשתא יש לפרש אשר לא ישא פנים אפני אדם שהוא פשטיה דקרא כמ"ש התוס' דבעבירות שבין אדם למקום כתיב ישא ה' פניו דהייט פניו של שכינה אבל בעבירות שבין אדם לחבירו לא ישא פנים של אדם חבירו עד שחבירו נושא לו פניו ומוחל לו :

דף יח ע"ב תוס' בד"ה זה השער באב כו' דנשרף בתשעה ובספר כו' ומשני דבשבעה לחודש כו' עכ"ל כצ"ל :

ח"א דף יח ע"א כאן קודם גזר דין כו'. גם להאי שנויא דרומיא דקראי י"ל שינוי הלשון דבקודם גזר דין דעדיין ליכא הסתרת פני השכינה כתיב ישא ה' פניו אבל לאחר גזר דין דכבר איכא הסתרת פני שכינה לא קאמר אלא דלא ישא פנים של אדם : שנים שעלו למטה כו' וכן שנים שעלו לגרדום כו' וכה"ג מדמה להו בפרק במה מדליקין שאמרו שם עלה למטה ונפל יהא דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום כו' ומסיק התם אלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים כו' וה"ה תפלה כדאמרינן הכא דזה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה וכו' וה"ה דכמ"ל וזה לא התפלל כלל אלא דקאמר גם אם התפלל אם לא היתה שלמה לא נענה : וגז"ד דליבור מי מקרע כו' . נקט בתלתא דלבור למאן דפריש ליה דיחיד אינו מקרע לאחר גזר דין אבל לר"י דסבירא ליה דיפה צעקה לאדם בין כו' אגזר דין דיחיד נמי מקרעה מכל שכן : מנין לגזר דין שיש עמו שבועה כו' עד וביחיד אימת כו' כל הסוגיא מפורש פ' האוזן וס' מ"מ : כנגד שאר ליגיונות שבחן נגד לשבדי

ט' מדכתיב כשעשת בכף הדמיון לדשו כנגד עשרה נערים דמפורש בקרא דכתיב וישלח דוד עשרה נערים אבל מה שאמר שנתן להם נבל לגימה לא מצינו בקרא אלא אחר שא"ל נבל מי דוד וגו' כתיב ויהפכו נערי דוד לדרכם וגו' ולא כתיב שאכלו שם כלל ואפשר מדכתיב לעיל מיניה ויבואו נערי דוד וידברו וגו' וינוחו שהוא יתורא דקרא לומר לך שנחו שם דהיינו שנתן להם לאכול כמ"ש למען ינוח שורך וגו' תן לו ניח שיהא תולש ואוכל כו' : אלו י' ימים כו' ודייק דכתיב הימים בה' הידוע ר"ל ימים הידועים ומיודעים אף ליחיד לעשות תשובה : במעלות בית מרון כו' . כך היא הגירסא לפנינו בכל הנוסחאות של הגמרות וי"ל דלא פליגי אלא דכל הנך פירושי דבני מרון כולהו איתנהו ביה וכוונו בזה על ג' כתות בני אדם שהם לדיקים ורשעים ובינונים שנדונין בר"ה ומאן דמפרש כבני אימרנא נתכוון על כת הרשעים כמו שהלאן נמנה לשחוט כן נמנו הרשעים למיתה ומאן דמפרש כמעלות בית מרון נתכוין על כת הבינונים כמו שהם במעלות בית מרון נתנין במקום מיצוע מב' הצדדין כן נמנו הבינונים בו ביום אם להשמאיל אם להימין ומאן דמפרש ליה כחיילות של בית דוד שהם נמנים בצאתם למלחמה נתכוון לצדיקים כמפורש בפ"ב יוחסין בחיילות של בית דוד ט' מאי קרא והתיחשם בצאת המלחמה וטעמא מאי א"ר"י אמר רב כדי שתהא זכותן וזכות אבותן מסייעתן ע"ש : וכולן נסקרין בסקירה אחת כו' . פרש"י אע"פ שעוברין זה אחר זה ואף אנן נמי תנינא דכולן נסקרים כו' מדנסב תנא תלמודיה מהאי קרא היוצר וגו' ע"ש והוא דחוק דהאי קרא דנקט לא נסיב ליה אמלתא דקאמר התנא עוברין לפניו כבני מרון אלא אמלתא דמבחוץ שלא הוזכר כל יושבי במלתא דתנא וכולן נסקרין כו' ולולי פירושו נראה לפרש דרבה בב"ח א"ר יוחנן בא לפרש דלאו ממש קאמר דעוברין לפניו זה אחר זה כמו בני מרון אלא דלהכי מדמה ליה לבני מרון דהסולכים הרבה ביחד א"א לאדם להיות רואה כולם בפעם אחד אבל בעוברין לפניו כבני מרון זה אחר זה אפשר גם לאדם להיות רואה אותם בפעם אחד בעומד ורואה אותם מן הלד כך הקב"ה רואה את כולם בפ"א ובסקירה אחת להשגיח בפרטם בפ"א והשתא שפיר קאמר אף אנן נמי תנינא דכוונת עוברין לפניו כבני מרון לא אתא לאשמועינן אלא דהקב"ה רואה אותם בפעם אחת ובסקירה אחת מדנסיב ליה מהאי קרא וכדמסיק היוצר יחד לבם וגו' דכתיב לעיל מיניה השגיח אל כל יושבי הארץ שלא תאמר שבכלל רואה ומשגיח את הארץ אלא היוצר רואה יחד לבם דהיינו בפ"א כאלו בני מרון שהולכים זה אחר זה שיוכל הרואה לראותן בפ"א ומבין אל כל מעשיהם בפרטי של כל אחד ואחד : ע"ב קרי ליה צום וקרי ליה שמחה כו' . יש לדקדק ומאי קשיא ליה הא יהיה לששון ולשמחה כתיב והנביאה זכריה בגלות בבל ניבא שאלו הצומות שהיו מתענין בבבל על חורבן מקדש לאמון יהיו לששון ולשמחה כשיבנה בית שני והכי מוכחי קראי וי"ל דה"ק קרי ליה מעיקרא צום שהיה בבבל וקרי ליה לבתר הכי שמחה דמשמע דכן יהיה לעולם דלא יהיה עוד צום א"כ והרי חזרו לצום בחורבן בית שני וקאמר בזמן שיש שלום כו' נקט במלתיה שלום ואין שלום ר"ל דוק בסיפא דהאי קרא והאמת והשלום אהבו ר"ל דלא יהיה לששון ולשמחה רק עד זמן שאמת ושלום אהבו אבל באין עמכם אמת ושלום תחזרו לצום דהיינו בבית שני בזמן החורבן כמ"ש בפ"ק דיומא בית שני שהיה בו תורה וגמ"ח מפני מה חרב מפני שהיה בו שנאת חנם וז"ש מסיפא דקרא בזמן שיש ביניכם שלום יהיה לששון ולשמחה אין שלום דהיינו בחורבן בית שני שהיה בו שנאת חנם תחזרו לצום : ה"ק בזמן כו' יש גזרה צום כו' . ובבל בימי זכריה היה צום לפי שהיה אז ג"כ גזרה בימי המן גם במעשה דחנניה מישאל ועזריה שגזר נבוכדנצר להשתחות לצלם ובמעשה דניאל שגזר המלך שלא להתפלל לשמים : בט"ב נחרב הבית בראשונה כו' . מפורש בספ"ב דמסכת תענית : זה ט' בתמוז כו' שנאמר ברביעי בט' לחדש כו' וכתבו התוס' אבל בשנייה הובקעה בי"ז ומש"ה עבדינן בי"ז תענית ובירושלמי גרסינן בי"ז בתמוז כו' . וקלקול חשבונות היו שם כו' ע"ש · ואיתא עוד בירושלמי דלכ"ע יש בין צום הרביעי ובין צום החמישי כ"א יום מדכתיב מקל שקד אני רואה אלא דלמ"ד שנבקעה העיר בט' בחדש תמוז חרב הבית בא' באב ומייתי ליה מקרא דכתיב ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש וגו' ע"כ ועיין בזה עוד בחידושינו פרק ג' פרקים : צום השביעי זה ג' בתשרי כו' . שהיה בחדש השביעי מפורש בקרא בסוף ספר מלכים גם בספר ירמיה אבל שהיה בג' בו אינו מפורש שם בקרא ואפשר שהיה קבלה בידם כן : ומי הרגו ישמעאל בן כו' ר"ל שלא יקשה לך כיון דמיתת צדיקים שקולה כו' כדמסיק מדחשיב ליה בהנך צומות ולכך קבעו בו צום א"כ גם בשאר צדיקים שמתו יקבעו בו צום וא"כ אין לך יום בשנה שלא יהיה בו צום שמת בו צדיק וקאמר דע"כ יצא יום הריגת גדליה מן הכלל לפי שהרגו ישמעאל בן נתניה שעל ידי כן יצאו כל העם מא"י למצרים ועברו על נבואת ירמיה כמפורש בקרא ותכל תקום כיון דחשיב האי צום דהריגת גדליה בהדי הנך צומות דחורבן הבית למדנו ששקולה מיתת צדיקים כו' אלא דא"א לקבוע צום על כל מיתת צדיקים כמ"ש לעיל ועוד יש לכוון בזה לפי שזה נעשה בי' ימי תשובה והיה לו לישמעאל שהרגו להתעורר בתשובה והוא לא היה חושש בכך והוסיף צרה לישראל בהריגתו לגדליה שהיה (הגלה) [הצרה] לכלל ישראל כמפורש בירמיה ועי"ז אמר הכתוב יחיינו מיומים גו' לפי שבימים אלו אנו מתפללים על החיים ע"כ אמר יחיינו מיומים דהיינו בב' ימים ראשונים מימי התשובה שמתפללים על החיים אבל ביום הג' מימי התשובה שבו נהרג גדליה שהיה לנו נפילה בו ביום יש לנו לדאוג ביותר ולבקש רחמי שמיא בתרתי דהיינו שיקיימנו מאותה נפילה וגם שנחיה שיגזור עלינו חיים : ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים כו'. וה"ה דהמ"ל הכא עשירי עשירי בחדש אלא דקרא ודאי דומיא דאינך דבהאי קרא רביעי וחמישי ושביעי דע"כ לחדשים הוא : כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון כו' בריש מכילתין אמרי' באחד בניסן ר"ה למלכים למאי הלכתא לשטרות כו' אלא דבבית שני לא היה להם מלך אלא מבית חשמונאי שהיו כהנים וזה יוחנן כהן גדול הוא ינאי המלך כמפורש בפרק האומר דינאי המלך היה ג"כ כהן גדול ובהכי ניחא דנחשב להם הדבר שבטלו מלכתוב כן לנס שעשאוהו י"ט לפי שזה ינאי הרג ת"ח על שא"ל הנח כתר כהונה כו' כמפורש שם והיו יראים גם עתה שיחשוב המלך שלכך בטלו החכמים דבר זה כהן גדול לאל עליון מן השטרות לפי שהוא פסול לכהונה לפי דעתן ונעשה להם נס שלא כעס עליהם בדבר זה וע"כ עשאוהו י"ט :

דף יח תוס' בד"ה ותיפוק ליה כו' ולמאן דאמר בטלה מגילת תענית היינו כו' עכ"ל כל דבריהם אלו בתוס' ישנים אינן והם מגומגמים בעצמם דהא ודאי למאן דאמר בטלה מגילת תענית קיימינן הכא ומה שייך בצום גדליה בטלה מגילת תענית דלכולי עלמא אין שלום רצו צום ונראה לי להגיה בדבריהם ולמאן דאמר לא בטלה מגילת כו' ור"ל דהא ודאי דמסיק דההוא דבתלתא בתשרי בטילת כו' בזמן שבהמ"ק קיים הוה לית לן למימר דלמ"ד לא בטלה דלא הוה בזמן שבהמ"ק קיים דאין סברא דהנהו אמוראי שהיו בדורות הראשונים דפליגי בהכי אם היה המעשים בזמן שבהמ"ק קיים או לא וא"כ הוא תקשי נמי למ"ד לא בטלה תיפוק ליה דה"ל יום שנהרג גדליה והא קאמרי דלמ"ד לא בטלה לא ק"מ דאע"ג דודאי היה המעשה בזמן שבהמ"ק קיים דבהא לא פליגי מ"מ אצטריך ליה לתנא דברייתא למתני אותו י"ט דתלתא בתשרי כו' משום לאחר החורבן ודו"ק : בד"ה הא ר"י בן שמוע כו' מריש ירחא דניסן כיון כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה יהודה כו' הכי נמי הואיל והאבר מעמידו כו' עכ"ל כל"ל : בא"ד משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית כו' משום דכלי אבן לית ליה טומאה אוקמא אטומאת כלי מתכות כו' עכ"ל לכאורה נראה מדבריהם הכא דלר' מאיר נמי לית ביה רק טומאה דרבנן דאוקמא אטומאת כלי מתכות ואין נראה כן מדבריהם דלעיל אלא כיון דאית ליה הכל הולך אחר המעמיד דהוא מתכות הוה טמא מדאורייתא לכולי עלמא גם קשה מאי קאמר טמא משום כלי זכוכית דאיהו גופיה מדרבנן ובתוספתא שלפנינו גרסינן במלתיה דר"י בן נורי אומר טמא משום כלי מתכות כו' ע"ש ור"ל משום גזירת כלי מתכות והוי טמא מדרבנן ויהודה בן שמוע מטמא טומאה דאורייתא דהכל הולך אחר המעמיד והשתא יש ליישב דבריהם א"נ רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא ככלי מתכות ולאו ממש כר"מ קאמר דלרבנן היינו משום גזירת כלי מתכות דאוקמא אדאורייתא אבל לרבי מאיר מטמא ככלי מתכות משום דהכל הולך אחר המעמיד אבל בכלי זכוכית מטהרין לגמרי וכפי' [א] רבינו שמואל דלא חשיב סתימה כיון דלאו מינו הוא מיהו ר' מאיר כיון דמטמא מדאורייתא בכלי אבן ע"כ משום דהכל הולך אחר המעמיד ול"ע ודו"ק : בא"ד דבהדיא פליגי עליה בתוספתא דכלים כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דפליגי ר"מ ורבנן עליה דהך מילתא דנסתם בזפת וק"ל : בא"ד כמו שפי' בתוספתא בפרק ב' דכלים ועוד כו' עכ"ל כל"ל : **ע"ב** בד"ה מימות כו' וכתיב נמי ביום כ"ד לחדש כו' ומשום כך המתינו עד כ"ד בו כו' עכ"ל ודקרי ליה נמי כ"ד היינו כ"ד למילתיה כמו שני וק"ל : בד"ה מתני' דלא כרבי כו' ואין שלוחים יוצאים א"כ כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה אדר הסמוך כו' תימה א"כ אמאי יוצאין על ניסן כו' עכ"ל עיין בדברי בעל המאור יישוב לזה : בא"ד רצו שלשים רצו ירצא הס"ד וא"כ מה"ד אמאי טיבותא כו' כל"ל :

ח"א דף יט ע"א שלא יעסקו בתורה כו' . ובאו לבטל אלו ג' מצות שישראל מובדלים הבדל גדול מן העמים בתורה כתיב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ובשבת ובמילה כתיב אות היא ביני וביניכם וכה"ג איתא במס' מעילה שגזרו כך ונתבטלה ע"י ר' ראובן ע"ש : הפגינו בלילה כו' . דצעקה ובכייה בלילה יותר נשמעת לרחם כדאמרינן גבי בכה תבכה בלילה : לא אחיכם כו' ולא בני אב כו' ולא בני אם כו'.נקטו ג' לשונות נגד ג' הגזרות וע"פ מה שכתבנו דמלכות ארם נקרא ע"ש עשו בכמה דוכתין וז"ש לא אחיכם כו' עש"ה כי אחיך הוא הכתוב בתורה שבאת לבטלה ולא בני אב אחד כו' מיצחק שנימול לשמונה ולא בני אם אחת כו' מרבקה ששמרה השבת כמ"ש ויביאה יצחק האהלה וגו' נר דלוק מליל שבת לליל שבת כו' וק"ל :

דף כ בד"ה הא בניסן ותשרי פי' בקונטרס כו' וי"מ איפכא עכ"ל עיין ב' הפירושים בדברי בעל המאור גם שאר דברים בפי' סוגיא דשמעתין בסוד העיבור ע"ש באריכות : בד"ה ואם היתה כו' בערכין פריך והאיכא יומא דתלתין שנין כו' עכ"ל לא ידענא אמאי לא נקטו בהא בפשיטות טפי דפריך נמי התם יומא דתלתא שנין דבכל שנה עודפות ח' שעות ואותן שעות מצטרפין ליום שלם בג' שנים ומשני לה נמי התם דליתיה בכל שתא לא קחשיב וק"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה לא נולד עד אחר חצות בידוע כו' עכ"ל כל"ל: **תום'** בד"ה חצות לילה איכא בינייהו פי' בקונטרס שראה ביסודו של רבינו סעדיה כו' ולפי שיטת הקונטרס משמע דלא חיישינן כו' עכ"ל לכאורה פי' רבינו סעדיה דודאי גם התום' מודו ביה לפרש ההיא דכ"ד שעי מכסי סיהרא כו' לדידן שית מעתיקא וי"ח מחדתא כו' ואין מקום לפי' רבינו סעדיה כאן לפי קושייתם וכ"ה בת"י וז"ל צריך שיהא לילה ויום מן החדש פי' הקונטרס לענין שאם נראת לבנה הישנה כו' ולפי שיטתו לא חיישינן כלל בבני בבל אלא בבני א"י כו' עכ"ל ת"י ואפשר שהוצרכו להביא הכא פי' רבינו סעדיה דביה מתפרש דבני בבל חזו י"ב שעי הישנה ובני א"י לא חזו לה וק"ל : בא"ד משמע דלא חיישינן כלל בבני בבל אלא בבני א"י כו' וזהו תימה ממאי דקרא קפיד אבני א"י ולא קפיד אבני בבל ועוד כו' עכ"ל ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו בכה"ג בפשיטות אהא דקאמר תלמודא נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה דהיינו לבני א"י אבל לבני בבל מיכסי חדתא שנים עשר שעי ואע"ג דלא חזו אותה בני בבל באותו יום מקדשין אותה באותו יום שבני א"י חזו אותה קודם חצות וי"ל דודאי לענין ראיית החדשה כיון דנולדה קודם חצות ולא הוי מולד זקן גם בני בבל ראוים לסמוך על אותו מולד אלא דמצוה לקדש ע"פ הראיה בב"ד ודאי דאין להקפיד על המצוה אלא בב"ד הגדול שבא"י ואין להקפיד במצוה על בני בבל שלא ראו אותה מה שאין כן הכא דקפיד קרא אראיית ישנה באותו יום דאינו דומה לחלק בין בני א"י ובין בני בבל וכיון דבבני בבל חזו אותה הוה לן לחוש להם ודו"ק : בא"ד וי"א דצריך לילה ויום כו' דאם היה המולד ביום קודם חצות כו' והיינו דאבוה כו' עכ"ל ר"ל דלפי פירוש זה מלתא חדא שלח ר' זירא וזו שאמר אבוה כו' הוא בעצמו מלתא קמייתא דצריך לילה ויום כו' ודלא כפרש"י דשלח להם ב' דברים וק"ל :

דף כא בד"ה לוי אקלע כו' מקודש שיצא ביום ל' כו' לעברו שלא כדין או ע"פ עדות שקר עכ"ל כל"ל מת"י : בד"ה כי חזית כו' נופלת ביום ט"ו כו' עכ"ל כל"ל : בא"ד והתם בסנהדרין בתקופת תשרי כו' או מקצתו כו' עכ"ל כל זה בת"י אינו ולא באו לומר כאן אלא דההוא פלוגתא דתנאי דהתם לא שייכא הכא דבתשרי איירי אלא דהך דהכא שייכא באחרים דהתם דאיכא למ"ד דמוקים ליה הכי וק"ל : בא"ד לכך צריך לפרש דה"ק עד דמסכה שיתסר אפי' ע"י עיבור אדר א"נ כו' עכ"ל וכל זה למ"ד יום תקופה מתחיל אבל למ"ד יום תקופה גומר לא הוו צריכי לכל זה וכ"כ התום' בפ"ק דסנהדרין והתום' דהכא לא ניחא להו למימר הכי דלא הוה עביד הכא עובדא הכי כיון דהלכה כר"י דיום תקופה מתחיל וק"ל : בד"ה עברה כו' וצריך טעם דמכדי קרא קא דריש כו' עכ"ל כל"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה עד שישמעו כו' לומר שעיברו את החדש אבל בניסן ותשרי כו' עכ"ל כל"ל וכ"ה לשון הקונטרס שהביאו התוספות וק"ל : בד"ה מתני' שנראה בעליל אין כו' עכ"ל כל"ל : **תום'** בד"ה על שני כו' דמ"מ כל ר"ח איתרבאי כו' קמ"ל דר"ח נמי מועד איקרי כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה על ניסן כו' וי"ל דגזרו האי אטו האי משום כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף כא ע"ב נ' שערי בינה כו' נתנו למשה חסר א' כו' . מפורש בפ' אין בין המודר : בקש קהלת למצוא דברי חפץ כו' . והם שערי שכל ובינה שחפץ בהם הקב"ה שמשכיל בהן האדם כמ"ש השכל וידוע אותי כי באלה חפצתי וגו' וא"ל ב"ק וכתוב יושר ע"פ מ"ש פרק א"מ הלא היא כתובה על ספר הישר היא משנה תורה שנאמר בה ועשית הישר והטוב ה"נ כתוב יושר דהיינו מה שכתוב במשנה תורה ולא קם נביא וגו' דברי אמת הוא : בקש קהלת לדון דינין שבלב כו' ור"ל דברי חפץ כפי חפצו ודעת לבו שלא בעדים כו' יצתה בת קול וא"ל וכתוב יושר וגו' ע"ד דלעיל דמה שכתוב במשנה תורה על פי שנים עדים וגו' דברי אמת הוא ומיהו הא דאמר נמי שלא בהתראה הוא קשה לכאורה מה שייך בדין שבלב אם לא התרו בו ובת קול נמי לא היה מזהיר לו אלא מלתא דבעי עדים ולא אהא דבעי התראה גם בדברי התרגום של ספר קהלת לא הוזכר אלא דבעי למידן דינין כו' בלא סהדין ולא הזכיר בלא התראה ויש ליישב סוגין דהתלמוד דעיקר טעמו של התראה שלא יאמר שוגג הייתי ושפיר הוה בעי למידן דינין שבלב לפי עדות העדים גם בלא התראה דמזיד הוה והבת קול שלא הביא רק קרא דעל פי שנים עדים וגו' סמך עצמו דהתראה תלויה בעדים ודו"ק :

דף כב בד"ה אלו הן כו' כדפריך בפ' בתרא כו' ע"פ הירושלמי והעבדים כו' עכ"ל כל"ל :

סליק פרק ארבעה ראשי שנים

אם אינן מכירין פרק שני

ע"ב תוס' בד"ה סהדא כו' י"ל דמיירי בעד אחד שראה החדש כו' עכ"ל ר"ל לאוקימתא דרב אשי דאיכא לפרש הכי אבל לדברי המקשה דבעי לאוכוחי מיניה דחד מהימן וכן להך אוקימתא דסהדא אחרינא הוא בהדיה ודאי דליכא לפרש אלא דבהכרת עד שהיה שם איירי כדקתני שהלך אצל העד ולפי זה איכא לפרושי דפירכא אי הכי איטו אלא לתירוץ דרב אשי דמוקי לה ברואה את החדש ומאי למימרא אבל לשינויא קמא ל"ק ליה דטובא אשמעינן דמחללין דאפילו אינו רואה את החדש אלא דבא להעיד על ההכרה מחלל שבת אבל לפי הירושלמי והתוס' דע"כ שינויא דרב אשי נמי בהכרת עד איירי א"כ ע"כ אית לן למימר דבהכרת עד דמחללין נמי קשיא ליה מאי למימרא וא"כ קאי פירכא דאי הכי נמי אשינויא קמא אך קשה מאי משני מ"ד מספיקא לא מחללינן שבתא כו' דלשנויא קמא דסהדא אחרינא הוא בהדיה מאי ספיקא איכא [ב] ויש ליישב ודו"ק : בד"ה להטעות כו' כך פי' בקונטרס וא"ת וכו' כל"ל :

ח"א דף כב ע"ב א"ל עולם הייתי במעלה אדומים כו' . אינו נראה שיהיו כל דבריו של עד זה דרך היתול בלי כוונת מה וכבר כתב בעל העקידה בזה שער מ"ז ואענה חלקי גם אני והוא מהידוע בכמה דוכתין דמלכות ב"ד בעוה"ז נדמה ללבנה בכמה ענינים והצדיקים בעוה"ז נקראים ע"ש מאור הקטן יעקב הקטן ואמרו כן על כלל ישראל שהם מונין ללבנה ואוה"ע מונין לחמה ע"פ כוונה זו ולפי הנראה שהיה זה המעשה בבית שני בזמן שהתחיל מלכות ארם למשול שהוא מלכות אדום כמ"ש בכמה דוכתין וע"י גזירתן בביטול המצות והתורה הוספלו הצדיקים וביחוד בסוד קידוש הלבנה וסוד העיבור כמפורש באורך בפ"ק דסנהדרין בעובדא דזוג בא מרקת כו' ולא הניחו הארמי הלז כו' ע"ש בחדושינו וה"נ הכא אלו הבייתוסים רצו לבטל סוד העיבור בגזרות ממשלת

קרני ראם [א] נ"ב ולענ"ד נראה מלשון התוס' שכ' משום דכלי אבן לית ליה טומאה אוקמוה אטומאת כלי מתכות ובכלי זכוכית לא רצו לשנותן מטומאתן . דכוונתם דבכלי אבן אחר הסתימה העמידוהו בטומאת כלי מתכת ותו חזרו לטומאתן הישנה כיון דאחר האבר נטמאו לא מהני שבירה אח"ז אבל בכלי זכוכית אחר הטפת אבר נשארו בטומאתן מדין כלי זכוכית ותו בשנשברו לא חזרו לטומאתן הישנה כנ"ל בכוונתם : [ב] נ"ב ר"ל דכיון דאיכא תרי ותרי בענין פסלות אדם מוקמינן לאדם אחזקת כשרות כמ"ש הרי"ף בפ"ב דכתובות א"כ אם באין מכירין אותו צריכים להעיד עליו מס' בתרי ותרי ודאי מוקמינן לי' אחזקתו ומקבלים עדותו וזהו רבותא דהלך להעיד להכשיר עדותו שיהי' שנים ושנים ויעמד בחזקת כשרות והבן :

אנס שתי׳ אדומים וא״ת סימני פולס כמעלה אדומים ומתמלאם לקיים גזרתם ע״פ הביתוסים שסברו אותי ורבאיתי את חכמי ישראל שהם בדמיון הלבנה להקפיים ולהשפילם בדור הזה שלא להיות סמוכים. ת״ס. וראיתיו שהוא בבון בין ב׳ שלמים כו׳ פ״פ מ״ש פ״ק דסנהדרין בשנאה מלכות הרשעה לבעינן סמוכין בקדוש החדש בזכו שהסומך יהרג והנסמך יהרג כו׳ מה עשה ר״י ב״ב הלך לו וישב בין ב׳ הרים גדולים כו׳ וסמך ה׳ זקנים ר״מ ור״י ור״ש ור״י ורא״ש כיון שהכירו אויבים כו׳ והיינו שרכן בין ב׳ שלמים דקאמר הכא. ואמר עוד בזה. וראשו דומה כו׳ פ״פ מ״ש בפרק ערבי פסחים שאמר ליה ר׳ שמעון לר׳ עקיבא למדני תורה כו׳ וא״ל יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה כו׳ א״ל ומי בסכנה כו׳ הרי שגרם מלכות הרשעה שלא למד ר׳ שמעון תורה ודימוהו לעגל כמ״ש עגל לא למד וגו׳ וז״ש וראשו שהוא ר״ש שנסמך ע״ג ר״י ב״ב דומה לעגל גבי רע״ק שהיה ירא ללמדו ולסומכו דלא נסמך ע״י ר׳ עקיבא מתלמידיו אלא ר״מ כדאמרי׳ פ״ק דסנהדרין. ואמר. ואזנו דומה לגדי הם התלמידים שאמת תלמידים המקבלים בהאזנה ע״י גזירתם דומים לעולם לגדי דהיינו תלמידים כדאמרי׳ וכפי גדיותיך וגו׳ ואמרי׳ נמי בפרק הרואה לגבי פיבור שניה גדיים נעשו תיישים. ואמר. וקרניו דומות לגבי כו׳ ר״ל גם הנשיאים שים להם קרן וממשלה קלת בגלות דומה לקרן לפי הנופל ואין בו כח אלא ליופי ואמר. וזנבו מונחת לו בין וכו׳. ר״ל שאר המון עם הנקראים זנב כמו גברת וגו׳ כתם וזנב דומין כמונח בין יריכותיו דהיינו שאינו נראה כלל ונדמה כאלו איננו כלל. ואמר. והצצתי בו׳ ר״ל כן הסתכלתי בשכלי והייתי נכסף ותאב עד שנפלתי לאחורי מלהחזיר ולהעיד כבגון הביתוסים:

דף כג בד״ה ד׳ מיני ארזים. כו׳ שאין בהן ב׳ על ב׳ ומשני מאי ארז כו׳ כצ״ל:
בד״ה עץ שמן כו׳ זית הוא דכתיב בעזרא נאו כו׳ כצ״ל: **ע״ב** בד״ה כמה הוו כו׳ דרלוטה נפקא לא״י כו׳ חוץ מבבל כו׳ עכ״ל לשון מגומגם הוא וע״כ ר״ל דרלוטה יולאה מא״י עד ט״ו יום עד פרת בתוך בבל וכ״ל מתוך חוץ לגבול וק״ל: **באה״ד** ועוד הרי ירדן מן המזרח מהלך יום כו׳ עכ״ל הכי איתא לקמן בפרק יו״ט כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד כו׳ וירדן מן המזרח וק״ל: **בד״ה** לא היו זזים כו׳ שהיולא חוץ לתחום כו׳ בפרק מי שהוליאוהו נכרים כו׳ דחשיבא כבה״כ כו׳ כצ״ל: **באה״ד** עוד תנן כו׳ הנותן עירובו בתוך עיבורה של כו׳ עם עיבורה כו׳ אמות כו׳ עכ״ל בתוס׳ ישנים גרס הכאיה אינה ודו״ק: **בד״ה** שיהו מהלכין כו׳ משום דבהך לא קשה לן מידי כו׳ עכ״ל ר״ל דמשום הכי לא חשיב הך דהכא התם משום דלא קשה לן מידי כיון דמתני׳ היא הכא וליכא טעמא אחרינא דאכל הכי דהתם פריך לה הכי תנינא ומשני לה שפיר דאיצטריך למיתנינהו משום דאיכא טעמא אחרינא ויש מגיהין משום דבהך לא קשה כו׳ וק״ל: **בד״ה** או דלמא כו׳ וא״ת כיון דאיסור שבת עלייהו האיך יולאין מחלר לחלר כו׳ עכ״ל הך קושית בת״י אינו גם קשה מי הברייתא נומר שהיו יולאין מחלר לחלר דהא לא קתני אלא חלר גדולה היתה כו׳ ולא היו זזין משם כו׳ ויש ליישב דבריהם בדוחק לפירושם דהכי קמבעיא אי אותו מקום לר להם דהיינו שלא היה החלר זה פתוח לחלרות אחרים או שהיה מרווח שהיו חלרות אחרים פתוחים לה והשתא קשיא להו ואם תאמר כיון דאיסור תחום שבת עלייהו האיך יולאין מחלר כו׳ ודו״ק:

ח״א דף כג ע״א עשרה מיני ארזים הם שנאמר אתן במדבר וגו׳. מפורש בפ׳ הספינה:
וצי אדיר לא וגו׳. דלשון אדיר יפול על הגבור, ולזה קאמר היכי עבדי מתסיה הבורני עושה גבורה וקאמר מייתי כו׳ וכמה דמדליא פקלא והיינו גבורתם דא״א לעקור אלא על ידי הספינה: **שנאמר אתן במדבר וגו׳**. דלפי פשוטו ה״ל למכתב אטע ארז שיטה וגו׳ כמו ישים מדבר לאגם וגו׳ ויפשו כאמים וגו׳ אבל אתן משמע נתונים ממקום אחר למדבר שהיא ליון לבנות חורבנותיה ולא ה״ל למכתב כן או לאו לאשמועינן שאותן שנטלו אומות כו׳ יחזיר ונקט שיטה שהוא עץ השייך לבנין בכל מקום: **ואינו מלמדה כו׳**. לפי שהאדם בריאתו הוא דמו על בעלי תורה כדאיתא במדרשות גם בפיוט דחג הסוכות וזה הלמד ואין ריח תורתו יולאת לאחרים ה״ז הוא כהדס שהוא במדבר שאין שם מי שנהנה מריחו וא״ד כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת״ח אחר שיכולין ליהנות מריח תורתו ה״ז דומה להדס אחד במדבר שאין ההדסים מלוים שם והבאים לשם חביב להם זה ההדס יותר מביתוב שההדסים שכיחין ומלוים שם והנך מילי לאו אקרא דמייתי קאי דלא אמתני בהכי: **תחות העלים נתשת כו׳** מיהו העלים גופייהו כמו יבול דב״י גופיה קאמר לעיל כך שיטה כו׳ עתיד להחזירן לה וקרא כתיב כבוד הלבנון אליך יבוא ברוש תדהר ותאשור וגו׳: **ועליהם אומר** ונקיתי וגו׳ כלומר גם כי אנקה אתכם על כל מה שנטלתם מירושלים שאפשר לכם לפרוע מדבר היותר חשוב כגון תחת הנחשת זהב וגו׳ אבל דמם שהוא דם ר״ע וחבריו לא נקיתי דא״א שאנקה אתכם ע״י שתפרעו דבר החשוב גם השוה תחת נפשם ואין נפש הלה שוה בנזק הריגת ר״ע וחבריו:
ע״ב אסתתומי׳ לסו דרכי׳ דכתיב סגני פך את דרכך וגו׳. י״ל על פי מ״ש בסוד העיבור פ״ק דסנהדרין בכן עובדא דזוג בא מרקת כו׳ ולא הניחו הארמי הלז כו׳ במלכות הרשעה מקפדת שלא יעשו ישראל אסיפות בקדוש החדש ובעיבור שנה כמפורש שם והוא הסירים שסך את דרכך: **מ״ד** המשל ופחד עמו עושה שלום וגו׳ מעולם לא ראתה חמה כו׳ ויהיה המשל ופחד עמו קאי על לא ראתה חמה פגימתה של קשת דאל״כ יאמרו עובדי חמה דיש ממשלה ופחד לחמה לעבדה עבודה זרה ועושה שלום במרומיו קאי על לא ראתה חמה פגימתה של לבנה שלא תחלש דעתה בפני החמה על שנתמעטה בסבילה כדאמרי׳ פ׳ אלו טרפות:

דף כד בפיסקא כמה היה גבוה ולאן היה נוטה כו׳ יש לדקדק בהך פיסקא דמייתי עלה תנא חדא לצפונה דברייתו כו׳ דהיינו פירושא דרישא דמתני׳ לצפונה או לדרומה ודוחק יהא לומר הא דקתני ולאן היה נוטה הוא פירושא דלצפונה או לדרומה דא״כ לא הוה מפסיק הנא דמתניתין במלתיה דלצפונה או לדרומה ובפירושים דהיינו ולאן היה נוטה בכמה היה גבוה גם בברייתא דת״ר אחד אומר גבוה ב׳ מרדעות כו׳ ה״ל לאתויי מעיקרא הכא גם נראה מפרש״י ומפי׳ הרמב״ם ומפי׳ הרע״ב דלאן היה נוטה לא קאי אלצפונה או לדרומה אלא שהוא מלתא באנפיה נפשיה דהיינו מראשי הפגימות מהלבנה להיכן נוטה דבחידושה לעולם הפגימות כלפי מזרח כמ״ש התוספות דהיינו פגימותיה מאחוריה לפי דרך הלוכה וזה שפי׳ רש״י ראשי הפגימות לאיזה לד נוטין לד לפון (כזה) או לד דרום (כזה) והיינו כשהיא נראית בתחלת חידושה לד מערב דאם אומר העד שראה פגימותיה לד דרום יפה כיון בתחלת חידושה ואם אומר שראה פגימותיה לד לפון לא ראה אותה בתחלת חידושה רק הישנה ראה ולפי זה הך פיסקא אין כאן מקומה אלא לקמן גבי הא דת״ר אחד אומר גבוה כו׳ ודו״ק: **שם** רבי אלעזר בר״ש אומר בין כך ובין כך אין כו׳ כצ״ל:
תוס׳ בד״ה תני חדא כו׳ קיימין ק״ל דדרום ר״י לעיל כו׳ דבשני גלגלים הם חמה ולבנה כו׳ כצ״ל: **בד״ה** בדמות שמשיי בהיכל כו׳ ובד״ה אבסדרה כו׳ והא דקתני אכסדרה תבנית כו׳ שלא היה במילואה כו׳ כצ״ל: **ע״ב** בד״ה חוץ מפרלוף כו׳ ומוקי לה בעושה ולפי זה מותר כו׳ לדרוש לא תעשון אותי וכן תניא לקמן כו׳ כצ״ל: **בד״ה** לא תעשון כו׳ אסור להשלים לארבע פנים כו׳ כצ״ל: **בד״ה** ראינוהו כו׳ קודם שש שעות אין כח בעין לראות את הישן נראה ישן כו׳ מן הגדולות פעמים מכסה פורתא כגון כו׳ כצ״ל:

דף כה בפרש״י בד״ה למה לא כו׳ חשוב הוא משלשה מן הפאר כו׳ עכ״ל כצ״ל:
תוס׳ בד״ה לאורתא כו׳ קיימא הכא תימה הא שפיר אפשר כו׳ עכ״ל כצ״ל:

סליק פרק אם אינן מכירין

ח״א דף כה ע״א שתבוא אגלי במקנך ובמטומיך ביוה״כ כו׳. ובפרק תפלת השחר אמרו׳ אכן עובדא דבר״ה לעבריה כו׳ לאו דוקא אלא אעדות קידוש החדש שהיה בר״ה לעבריה ביה״ל והיה חושש ביותר על ר״י ולא על ר׳ דוסא משום שהיה ר׳ יהושע אב״ד ובא לבטל קביעות המועדים שקבע ר״ג: **למה לא נתפרשו כו׳**. שהיה ראוי לפרש שמותן לכבודן כיון שהיו נביאים לעולם כדתרגמו ויתנבאו ולא יספו ולא פסקו וקאמר אלא ללמד כו׳ דאמרי׳ לו שמא חשוב כב״ד זה כב׳ מן השאר שלא נתפרשו כו׳ כפרש״י ואע״ג דכולם נביאים הוו אשמועינן בזה שלא נתפרשו שמותן שיהיה חשוב בעיניך ב״ד של כל דור ודור כב״ד של הזקנים דבימי משה: **ר׳ חייא** חזיא לעקיבא כו׳ ז״ל אילכסי כו׳ מפורש פרק אד״מ: **א״ל (ר׳) עקיבא** ראוי לו כו׳ ואל יגזור עלי כו׳ כצ״ל ור׳ יהושע אמר בן גר״ע ובספרים שלפנינו גרסינן ראוי לו כו׳ ואל יגזור עליו כו׳ ודאי נמי דר״י קאמר לה וכאלו תולה קללתו בחבירו וגבאה לומר דנקט קללה זו שיהיה נופל למטה י״ב אודם כו׳ כדי שלא יוכל לילך לפני ר״ג במקלו ובמעותיו ולא יחלל המועדים: **בחמרגליי נאמתני כו׳**. כפל דבריו ואפשר שנתכוין לומר נאמתני עלי דאתם אפי׳ מזידים ונאמתני על ר״ג גופיה דאתם אפי׳ מוטעים: **שלא יאמר** אדם שפרש״י על ב״ד שבימיו וכי פלוני כו׳ אמור לו כו׳ עלי הוא כאחד משאר זקנים שאינך יודע מי הם עכ״ל אין ר״ל שיהיה האמת בן ב״ד שבימיו מי תשוב כב״ד הזקנים שהרי הם היו נביאים דכתיב וישכבו ולא יספו ובמה גריעי מאלדד ומידד שנתפרשו שמותן דלא כאמר במעלתן אלא שהיו גם כן נביאים אלא במה שלא נתפרש שמותן ללמד בא שיהיה חשוב בעיניך ב״ד כל דור ודור כמ״ש לעיל: **ולמה נקרא שמו ירובעל כו׳**. בקרא מפורש כן ויקרא לו ביום ההוא ירובעל לאמר ירב בו הבעל וגו׳ ויסכם ירובעל הוא גדעון וגו׳ וי״ל דהם קראו לו ירובעל לגריעותא שהבעל יקום בו ויריב ריבו בו על שנתץ מזבחו וא״כ הכא דשמואל קרא לו כן אינו נראה דלגנאי ולגריעותא לא קראו בשמו גדעון רק ירובעל אלא אדרבה למעלתו קראו כן ע״ש שהוא עשה מריבה עם הבעל: **בדן זה שמשון כו׳**. יש לעיין בזה שהקדים הכא בקרא שמשון קודם יפתח ולפי סדר הכתובים בספר שופטים היה יפתח קודם שמשון ויש ליישב דלכך שינה הכתוב ג״כ לקרוא שמשון בדן ע״ש מעלתו דקאמי׳ תדן שטבא עליו יעקב בברכתו דן ידין עמו כאחד וגו׳ ויהי דן נחש וגו׳ שהולך כדרש בפ״ק דסוטה על שמשון משא״כ יפתח שלא הוזכר תמציו בנבואה בתורה ולכך הקדים הכא שמשון ליפתח משום דהכדל חשיבותייהו חשיב להו וכמ״ש בפ׳ בן סורר לגבי שם וחם ויפת: **ע״ב** כאביר שבאבירים כו׳. נראה מהאי לישנא לפרש דקאי איפתח בדורו כשמואל כו׳ דיפתח הוא הקל שבקלים דלא נמצא בו שום נבואה כמו בגדעון ובשמשון שכתמנו מן השמים בנבואה גם שהיה בן אשה זונה ואפ״ה הוא נחשב בדורו כאביר שבאבירים שהוא שמואל שהיה שקול כמשה ואהרן שנאמר משה ואהרן בכהניו ושמואל וגו׳ כמפורש פרק אין עומדין ולכך יתיישב נמי דכתיב יפתח לבתר שמשון בקרא להיות יפתח שהוא קל שבקלים נגד שמואל שהוא אביר שבאבירים ולכך פורטן בברייתא ירובעל כמשה ושמשון כאהרן ויפתח כשמואל ולא כללן דכמו משה ואהרן ושמואל בדורן כך ירובעל ושמשון ויפתח בדורן ודו״ק: **שהימים הראשונים היו טובים וגו׳**. ויהיה לפי דרשה דהכא טובים קאי על השופטים דאל תאמר שבימים הראשונים היו השופטים טובים מאלה שבזמן הזה אלא דיש לך לשמוע לאחרונים כמו לראשונים דאין לך אלא שופט שבימיך. ופרש״י הכא אינו מתיישב לפי הדרש דהכא אלא לפי פשוטו: **נשיאים קטנים ק״ו בשלמן כו׳**. לפי דבריו שהוא קטן לגבי ר׳ יהושע היה לו לר״ג לשמוע לר״י וי״ל דלא קאמר הכי אלא תדרך ענוה ועי״ל דלפי הענין יש דברים שניתן ביד הקטנים לשמוע להם וגם זה הדבר קידוש החדש ביד ר״ג היה שהוא הנשיא גם שהיה קטן לגבי ר׳ יהושע: סליק פרק אם אינן מכירין

ראוהו בית דין פרק שלישי

ע״ב תוס׳ בד״ה ראוהו בית דין. בלבד פי׳ ב״ד של כ״ג כו׳ עכ״ל ר״ל הך מליעתא מיירי בב״ד של כ״ג ולכך סגי דיעמדו שנים ויעידו בפני האחרים משא״כ בסיפא דאין שם אלא ב״ד של ג׳ וכדמסיק בגמרא דאין מקדשין ביחיד מומחה וק״ל: **באה״ד** ולכך פירש בקונטרס דהיה להם שהות דאי לא כו׳ עכ״ל כל זה בתוס׳ ישנים אינו גם לבאורה גלא הולרכו לכך דהא ודאי דאיירי ביש להם שהות כדקתני ויאמרו מקודש מקודש ומוקי לה כמני כשראוהו בלילה דודאי איכא שהות כל היום לקדשו וק״ל: **בד״ה** אימת הוי חק כו׳ דכי חק לענין ר״ה דהשינן כו׳ עכ״ל קושטא הוא כפרש״י דלענין קידוש החדש דהשינן לה בפ״ק דאין ב״ד של מעלה נכנסין לדין אלא א״כ קדשו ב״ד של מטה אלא דר״ל כיון דהכא נמי דרשינן להכי קרא׳ לענין ר״ה איזה חג שהחדש מתכסה כו׳ אין לנו לומר דאיירי נמי דוקא בקידוש החדש של ר״ה אלא דס״ה בשאר חדשים הוי הכי לענין קידוש החדש וק״ל: **בד״ה** לא תהא שמיעה גדולה מראיה כו׳ דאפי׳ בדיני נפשות אמרי׳ הכי בפ׳ החובל כו׳ עכ״ל היינו לר׳ טרפון והך דמתניתין דמקלתן נעשו עדים כו׳ מוקי לה בראוהו בלילה ומיהו מיניה נשמע הכא אפילו לר׳ עקיבא דלא פליג התם אלא משום דלא מלי חזו ליה זכותא אבל בקידוש החדש ל״פ ר״ע וס״ל נמי דלא תהא גדולה שמיעה מראיה כדמסיק בשמעתין לענין ראיה לילה דמודה ר״ע בקידוש החדש וק״ל:

דף כו בפרש״י בד״ה מקלתן כו׳ דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב ע״פ כו׳ עכ״ל גם זה לשיטתו דלעיל וכבר דחו התוס׳ פירושו לעיל דבקידוש החדש נמי דלא כתיב עדות בעי נמי דיעידו בפני אחריהם בראוהו בלילה והך דרבי טרפון מוקמינן לה נמי פרק החובל בראוהו בלילה אבל ראוהו ביום אמרינן בדיני נפשות נמי לא תהא שמיעה גדולה מראיה וק״ל: **בד״ה** שהוא קרן כו׳ וגבי יוה״כ שופר כתיב והעברת שופר גו׳ גמרינן ר״ה מיובל עכ״ל הס״ד וכצ״ל: **בד״ה** ותיטב לה׳ תפלתי משופר ובשור קמשתעי קרא עכ״ל כצ״ל ור״ל לר״י דדריש משור פר משופר משמע ליה מיניה נמי דפרה אקרי שופר דפשטיה דקרא בשור קמשתעי וק״ל: **תוס׳** בד״ה דרחמנא כו׳ שפירשנו בפרק שני דכתובות כו׳ אפי׳ עד המעיד נעשה כו׳ עכ״ל כצ״ל: **בד״ה** והיה במשוך בקרן היובל תימה כו׳ עכ״ל כצ״ל: **בד״ה** אקרי קרן ואקרי שופר פ״ה אקרי כו׳ יש מקשי׳ אמאי כו׳ ועוד לריך להוכיח דבעלמא שופרות אקרי שופר עכ״ל כצ״ל ור״ל העוד לריך להוכיח דכל השופרות איקרו שופר וזה אינו מוכח מהאי קרא דבמשוך בקרן היובל גו׳ דאינו מוכח מיניה אלא דאקרי קרן ולכך הולרך לאתויי קרא דבמשוך היובל ויהי קול השופר גו׳ דהתם לא כתיב קרן וקרי ליובל שופר ודו״ק: **בד״ה** נדה נלמודה וכ״מ לכדדרשינן בסוטה כי ערת אנף גלמוד הס״ד ואח״כ מה״ד אלגלוגות וכ״מ לזב בפ״ק דיומא דאמרי׳ כו׳ עכ״ל כצ״ל מת״י: **ע״ב** גמרא וביום הכפורים כמה דכייף אינים טפי מעלי כ״ה בכל נוסחאות הישנות וא״ת נומר כך דהא אליבא דת״ק דמתני׳ קיימינן ואיהו לא פליג ביוה״כ אר״י דס״ל בשל יעלים והיה נראה להגיה וביוה״כ כמה דפשיט אינים כו׳ אבל ממה שפרש״י ודיוה״כ נמי משום דשוייה בג״ש כו׳ נראה דל״ג ליה הכא כלל ומיהו לעיל בדברי ר״י לא תקשי דקאמר תלמודא טעמא וביוה״כ כמה דפשיט כו׳ דהתם ודאי אילטריך להאי טעמא אע״ג דלית ליה ג״ש מ״מ למה לא נימא ביוה״כ בין בפשוט בין בכפוף ובדפוס חדש בבזיליאה הגיהו ובתעניות כמה דכייף אינים כו׳ גם זה אינו מיושב לפי מה שפרש״י ובתעניות דלנטופיא לא איכפת לן ועבדינן כפופים להיכרא כו׳ וצ״ע: **תוס׳** בד״ה של יעל כו׳ שסבה נקבה וקרן הכבשה כו׳ עכ״ל כצ״ל: **באה״ד** ומיהו ק״ק דהא ר׳ לוי כו׳ היינו משום דילפינן ג״ש כו׳ עכ״ל ועיין ברא״ש ייסוב לזה: **בד״ה** ר״י אומר כו׳ בשל זכרים כשל ר״ה כו׳ יום הדין ולהזכיר עקידה כו׳ אין לחוש אלא שיהא שם שופר עליו כו׳ עכ״ל כצ״ל ק״ק לדבריהם דהא קאמר טעמא בגמרא לר״י וביוה״כ כמה דפשיט כו׳ ודו״ק: **באה״ד** אע״ג דר׳ לוי נמי משוה להו לענין זה כו׳ עכ״ל כצ״ל:

ח״א דף כו ע״א דכתיב ותיטב לה׳ משור פר אם כו׳ פרש״י ותיטב לה׳ תפלתי משופר ובשור משתעי קרא עכ״ל עיין פ״ג בחידושי הלכות: **אין כ״ג נכנס בבגדי זהב לפני כו׳** לפי שאין קטיגור נעשה סניגור כו׳. והא דאמרינן קח לך עגל בן בקר יבא עגל ויכפר על מעשה עגל לאו דמסיק הכא מבפנים קאמרינן ליתא דקרבן העגל מבחוץ היה מיהו יש לתת טעם בזה שנאמר דדבר שהוא קטיגור מבפנים יהיה סניגור וכפרה מבחוץ ועיין בהא״ס בפרק שמיני: **קורין לדכרא יובלא כו׳**. מפורש בפ״ק: **קורין לנדה גלמודה** מאי גלמודה גמולה דא כו׳ בכוב המקרא כתיב גלמוד בלשון זכר בלא ה׳ אתבונה וי״ל ג״כ בלשון זכר גמול דא ע״ש יחיד המופרש ומובדל כנדה מכל כמ״ש בכפן ובחסר גלמוד מיהו בכ״ר דרים ליה נמי בלשון נקבה בחסר ובכפן הוי לואה את אמתך כאלו היא גלמודה דהיינו כנדה: **אין קורין למעה קשיטה כו׳**. והיינו דכתיב ויקן את פני העיר ואמרינן פרק ב״מ מטבע תיקן להם דהיינו מטבע קטנה כגון מעה שהיא שמיה הדיגר תיקן להם שלא היה להם תקודם והוא ודאי תיקן ליקח וליתן כפי הצורך במטבע קטנה: **כו׳ את במוחות וגו׳ אולו כליות כו׳**. שהם שני יועלי הלב כמפורש פרק הרואה: **ע״ב** בשאי קבטך כו׳ וממילא הוה ידענא כו׳ ר״ל דמתוך תשובתו של הכוה גברא אהנך מלות הייתי מבין מה כוונתו בלשון קבטך וקאמר דאיהו לוי הוה סבר דמילתא דאיסורא קא״ל ולא שייך למשקל באיסורא בתאי קבטך כו׳: **לא הוו רבנן ידעין כו׳** שמעוה לאמתא כו׳. דאמכחן דרבנן לא היו משתמשין לפעמים לא בלישנא דקרא ולא בלישנא דעמא איגשי ולפעמים אפי׳ בלישנא דרבנן לא הוו משתמשים בדאיתא בפ׳ עשרה יוחסין דא״ל ר״ג לרב יהודה פולאה דגודא קשרידנא וא״ל מי שני מעקם דכתיב בארייתא או מחילה דאמרי רבנן כו׳ ומי שני ספסל כו׳ או אילטבא דאמרי אינשי כו׳ ע״ש בככ״ג ואפשר דהכיא מבית ר׳ הוית דידעי התם בכל הני לישני דנקט בשמעתין ולא הוו ידעי ביה רבנן:

דף כז בפרש״י בד״ה ומשך בשניה כו׳ לאחריה דמלכות ואחד לפשוטה לפניה דזכרונות עכ״ל ולא ניחא ליה לפרש בפשוטות עפי בתקיעה אחרונה דתשר״ת שמשך בה שתהיה

שתקיעה גם לפסוקה לפניה דתשר"ת שניה בהבריותא וז שניה מקמיה דתקיעה דר' אבהו לתקוע כן מספיקה ולא היו תוקעין מקמיה דר' אבהו רק תר"ת למלכיות ותר"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות וק"ל : בד"ה התורה אסרה כו' שלא במקום עכ"ל הס"ד כצ"ל : תוס' בד"ה בתורה אחד כו' ומשרגנין יחד כו' עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה בד"ה כלם כו' כצ"ל : בד"ה מאמן מלליכן כו' אבל בשאר יומי ל"א כו' עכ"ל הס"ד ובל"ז לן מגומגם הוא ובס"י איתא ויש ליישבו בדוחק ד"ל אבל בשאר יומי (ד"ה) [יום הכפורים] מאיש ביובל וק"ל : בד"ה מאמן דלא כו' תימה הא ע"כ לא כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה שופר שנסדק כו' ואפילו נפסל מטעם מצום שנים וכו' שופרות וכו' עכ"ל ר"ל דישנה שופר שנסדק ודבקו דפסול מטעמא אחריתא אית ביה הדיוט דלאין בו שופר עליו וק"ל : ע"ב בד"ה ניקב וסתמו כו' אע"ג כו' נמן ובשלא במינו כו' עכ"ל ובראש אע"ג כו' נמן ואולא בשנפחת רובו כו' עכ"ל והוא דוחק דהא בלא נפחת רובו נמי מעכב התקיעה כמ"ש התוס' גם הרא"ש גופיה וצריך להגיה בהרא"ש כמו הכא בתוס' וד"ק : באד"ה ואפ"ה קאמרינן בירושלמי דתמצימתין רבי נתן כו' עכ"ל ר"ל אף כרבי נתן ובשלא במינו כו' דלא כרבנן במינו וכ"כ הרא"ש ע"ש : בד"ה השומע קול שופר כו' וסותים ק"ל דהא הכא קמי קיימי לחודייהו בדחמתו כו' עכ"ל נ"ל דגם סברתם דהשתא לענין לירוק פליגי אבל לגלגל אפי' רב מודה א"כ אין ראיה דקי"ל כר"ב דכר"ב מכשיר בגלגל אבל לירוק כרבי נתן כמאן ניחא ליה ע"ש ודו"ק : נ"ל ליעבוד כרבי נתן בהני מלי ראיה לכולי עלמא אלא לגלגל מאן לגלגל אבל לירוק ובא"כ מ"ש נמי הכי דלית לן כרבי נתן [illegible] ודו"ק :

ח"א דף כט ע"א כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך כו' כר"א דאמר בתשרי נברא העולם כו' עכ"ל [illegible]

דף כט בד"ה אמר רב יהודה כו' תניא תקע ולא עלתה לו כו' עכ"ל : בד"ה המודר הנאה כו' מחלק אביי בין הנאת גופו לתקוע כו' והיינו דמודר הנאה מותר לתקוע לו כו' : בד"ה המודר הנאה כו' ובשופר הוי מצוה כו' עכ"ל וכו' : ע"ב בפרש"י בד"ה לא לתקוע כו' [illegible] : בד"ה אמר רבא כו' : תוס' בד"ה המתעסק כו' עכ"ל : בד"ה ומנא תימרא כו' תימה מאי אולמיה דהך מהדך ראיה כו' עכ"ל ודו"ק : באד"ה דלא כרבי נתן כו' כיון דלא דמי לגמרי כו' עכ"ל : בד"ה לא נאמר כו' בוהכה הכר מה כו' ומשום כו' : בד"ה לא נאמר כו' כיון דשלא לאחר למה מקקון כו' כצ"ל :

דף כט בפרש"י בד"ה קריא ביבנה כו' ולא נודע כו' עכ"ל : בד"ה מהמקדש בד"ה הבית כו' עכ"ל : תוס' בד"ה הדקן כו' לאחרי הדקוה כו' כצ"ל : סליק פרק ראוהו ב"ד

ח"א דף כט ע"א והיה לכם יום תרועה כו' ואיתקש ליה לשאר דיום וגו' כו' [illegible] סליק פרק ראוהו ב"ד

יום טוב פרק רביעי

ע"ב בפרש"י בד"ה אלא ביבנה כו' ביומי וכו' בכ"מ כו' עכ"ל הס"ד : תוס' בד"ה אבל לא במדינה כו' בירושלים כו' והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת כו' והיינו לאחר חורבן כו' עכ"ל מיהו ק"ל דהאי חורבן בכמ"ש דלא היתה ירושלים יותר גם נראה דלאחר החורבן מיד היה ב"ד של ריב"ז ביבנה וע"ק דפ"י גופיה פי' ועוד זאת היתה ירושלים בשעה שנתקנו יתירה כו' ע"ש ויש לפרש דלאו דוקא לאחר חורבן אלא לאחר שגלתה סנהדרין מלשכת הגזית ומתחת לירושלים כדאמרינן לקמן בפרקין ודו"ק : באד ועו"ל דבדין הוא לתקוע כו' עכ"ל וכ"ה בתוס' בפרק לולב וערבה אבל הא מיבעלא אין כאן מקומו אבל הוא שייך לקושיא דלעיל וכ"ה בה"י וק"ל : בד"ה דרבה הפה כו' וכן תקיעת שופר איסור מדרבנן כו' דספיקה דוחה כו' עכ"ל דקיעת שופר יש בו משום שבות משום דמתעביר ארבע אמות ברה"ר גזירה דשמא יעבירנו כדמוכח כו' דמספיקא דוחה י"ט כו' מזה מוכח דיש בו איסור מלאכה מדרבנן דהא איסור הולאה ליכא בי"ט אבל מהא דקאמר דאין ודאה דוחה שבת ליכא ראיה דהא היינו טעמא משום גזירה שמא יעבירנו והא כתבו דלא תימה דע"כ לית ביה איסור מלאכה דרבנן דאם כן ל"ל טעמא דשמא יעבירנו כו' תיפוק ליה משום האי איסור מלאכה דרבנן די"ל דמשום האי איסורא דרבנן לא הוה דחינן מלות עשה אי לאו משום דרבה דשמא יעבירנו ודו"ק :

דף ל בפרש"י בד"ה ובר"ה לא היו כו' להיות בשבת אלא בב"ד הגדול כו' הד"א ובד"ה מחלות כו' ואפילו הרחוקים כו' ולהלן כו' עכ"ל הס"ד ובד"ה א"נ דאיבני כו' בזמן הזה אתי למיכל כו' עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה לא לעולם ט' ושמא יפרש דהאי בגבולין איירי בירושלים כו' עכ"ל ולמאי דפריך ואפי' שלא בזמן ב"ד לא הוי מלי לשנויי דאיירי דוקא בירושלים דהכי בעי למימר לעיל דבירושלים תוקעין בין בזמן ב"ד בין שלא בזמן ב"ד וביבנה ט' דלא אמרי' הכי אלא גבי תקיעת ר"ה אבל ביובל ודאי דאין חילוק בין ירושלים ובין יבנה דהא בכל ארלכם כתיב ולענין ר"ה נמי לא ניחא להו למימר הכי כמ"ש ומיהו מבכל ארלכם בכ"מ כו' ור"ל כיון דלגבי יובל ע"כ ליתא דבגבולין בכ"מ בא"י איירי אית לן למימר דלגבי ר"ה נמי בכה"ג איירי ודו"ק : ע"ב בד"ה ונתקלקלו ט' דאם יבואו עדים יהא מוסף כו' עכ"ל ועוד שאר כבשים וקרבנות מוסף יקריבו וגם התמיד אחר הבאת העדים וק"ל : באד"ה דאי משום שהיו סבורין שלא יבואו עדים ואמרו שיר של חול זה הקלקול לא היה בתמיד כו' עכ"ל דבלא באו עדים לא היה כאן קלקול שהרי שפיר אמרו שיר של חול אלא בבאו עדים ונעשה זה הכבש מוסף כפי התנאי והיה הקלקול שאמרו שיר של חול בקרבן מוסף ולא הל"ל שאמרו שיר של חול עם תמיד של בין הערבים אלא שאמרו שיר של חול עם קרבן מוסף ולמאן דאמר שלא אמרו שירה כל עיקר ניחא דבלא באו עדים היה הקלקול בשיר של תמיד בין הערבים שלא אמרו עליו שירה כלל ובבאו עדים היה הקלקול במוסף שלא אמרו עליו שירה כלל וק"ל : באד ועוד למ"ד שלא אמרו שירה כו' והשתא אם באו עדים ולא היה להם שהות כו' עכ"ל דלמ"ד שאמרו שיר של חול איכא למימר דלא חיים בבאו עדים ולא יהיה שהות להקריב שאר קרבנות אבל למ"ד שלא אמרו שירה כלל ע"כ בבאו עדים מבע"י לא יהיה קלקול שיוכלו לומר עדיין שיר של מוסף אלא שיהיה הקלקול שלא יהיה להם שהות לומר שיר של מוסף א"כ יותר נתקלקלו בשלא יהיה להם שהות להקריב שאר הקרבנות הן של מוסף הן של תמיד של בין הערבים שהרי לא הקריבו רק כבש אחד של מוסף כפי התנאי והא תירלו דלכך תלה הקלקול בשיר דאפשר לומר כשלא באו עדים כו' לא יהיה קלקול כלל בקרבנות אלא בשיר של חול שלא אמרו כלל ודו"ק : באד אין אומרים שירה אלא על היין ואיתא בפ"ב דערכין ויכול כו' עכ"ל וקאי אדלעיל דהא דאין אומרים שירה אלא על היין איתא נמי בפ"ב דערכין ע"ש וק"ל : בפרש"י בד"ה ואם באו עדים כו' ושיר ההניטו ואמרו הרגיטו מספק ויחזרו כו' כצ"ל :

דף לא בד"ה וירכב על גו' אשר היה עליו לתפתן הס"ד ואחר כך מה"ד וימלא הבית וגו' כצ"ל : בד"ה עד אשר יאשמו כו' עכ"ל סיפא דקרא דאלכה ואשובה וגו' הוא וק"ל : ע"ב גמ' ומיבנה לאושא ומאושא ליבנה ומיבנה לאושא ומאושא לשפרעם כו' כצ"ל כנראה מפרש"י דאל"כ לא הוי י' גליות וק"ל : שם דתנן כרם רבעי כו' לוד מן המערב וירדן מן המזרח כו' כצ"ל וכ"ה בסדר המשנה מסכת מעשר שני פ"ה : בפרש"י בד"ה ומיבנה כו' אושא בימי ר"ג וחזרו מאושא ליבנה ובימי ר"ש בנו חזרו כו' עכ"ל ר"ל דבימי ר"ג חזרו מאושא ליבנה כדאמרינן פ' זה בורר אחר ר"ג ליבנה ושוב בימי ר"ש בנו חזרו שוב מיבנה לאושא כדתניא לקמן בפרקין וכשקידשו כו' ודו"ק : בד"ה א"ר יהושע כו' שאפי' ראש ב"ד בכל כו' כצ"ל : בד"ה דאם כן אם אתה מטריחן הס"ד ובד"ה שית כו' חדא הא וחמש דמתני' התקין שיהו תוקעין ושיהא לולב ניטל ז' ושיהא יום הנף כולו אסור ושיהו מקבלין כל היום ושלא יהו כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה לריך שיפרים כו' ברבעתיים שהגר חייב בקרבן כו' אלא במילה וטבילה והרלאת דמים והזאת דמים דכתיב ויקח משה את הדם ויזרק גו' כו' כצ"ל מיהו התם בפרק ד' מחוסרי כפרה לא הזכיר רק דבעי בגר מילה וטבילה והרלאת דמים ולא הזכיר הזאת דמים אלא כיון דטבילה יליף שם דבעי משום דאין הזאה בלא טבילה ע"כ דבעי נמי הזאת דמים גם מ"ש הרלאת דמים מדכתיב ואלי הדם זרק וגו' התם מייתי ליה מדכתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' ומילה מייתי ליה התם מדכתיב וארלך מתבוססת בדמיך וגו' ע"ש וק"ל : תוס' בד"ה וביקש ר"א כו' וא"ת ואם לא קדשה מה היו מרויחים כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' פ"ק דביצה ובחדושנו שם : באד אין ראיה מהקדש למעשר שני וכרם רבעי כו' דרב אחאי פסקו דבמעשר שני ובכרם רבעי יכול לחלל כו' והיא דהתקבל שפיר ה"מ פריך עלה עכ"ל כצ"ל מת"י והגהת אשר"י ע"ש בתוס' וק"ל :

ח"א דף לא ע"א בראשון היו אומרים לה' הארץ וגו' ע"ש שקנה וכתיב מי יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים וגו' היינו שהקנה וכתיב ביה ויבא מלך הכבוד מי וגו' היינו השליט בעולמו ביחידי : בב' היו אומרים גדול ה' ומהולל וגו' שחילק מעשיו בין עליונים לתחתונים וכן חילק מעשיו בתחתונים גופיה יפה נוף משוש כל הארץ וגו' ומלך עליהם כמ"ש ביה קרית מלך רב : בג' היו אומרים אלהים נלב בעדת אל וגו' ע"ש שגילה כו' בפרש"י מקום מלב עדתו שנאמר ותגלה היבשה וגו' ע"ש שהתפשט הוא קיומו של עולם שהגביה מבול לכסות הארץ וח"ש עד מתי תשפטו עול וגו' להביא שוב מבול לעולם שנחתם על כך כדכתיב כי מלאה הארץ חמס וגו' : ואמר בד' היו אומרים אל נקמות כו' ועתיד ליפרע מעובדיהן וזה המזמור אמרוהו ביום ד' אלא בשעת החורבן אלית נפל בפומייהו ביום ד' כדאמרינן בערכין (י"א : י"ב) ולפי שמזמור זה מפורש על פורענות שעובדין לחמה ולבנה וכן היו ישראל באותו זמן בשעת החורבן . ואמר בה' אמרו הרנינו לאלהים עוזינו וגו' ע"ש שברא עופות ודגים לשבח לשמו כו' דבאותו יום ה' נבראו בתחלה בעלי חיים לכבודו ולספר שבחו . ואמר בו' היו אומרים ה' מלך גאות לבש ע"ש שגמר מלאכתו כו' כמ"ש בו אף תכון תבל בל תמוט . ואמר ביום השבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת שכולו שבת כו' דבו מתחלי בעוה"ב כמ"ש בו עלי עשור וגו' כדאמרינן בערכין ומסיק כדרב קטינא וכו' : ואחד חרוב שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא וגו' : דהיינו יום אחד מיומו של הקב"ה שהוא אלף שנים וכן לאביי שני חרוב מיומו של הקב"ה והוא מפורש בפרק חלק : במוספי דשבת כו' הזי"ו ל"ך כו' כמנהה כו' אז ישיר כו' . והם כלל שירות שבתורה וקבעו אותן שירות ביום השבת לפי הקדושה ובימי חול קבעו שירות של דוד שאין בהן קדושה כ"כ וגסימן טוב חלקו פ' האזינו לו' חלקים בר"ת הזי"ו ל"ך שהשיר של שבת יש לו זיו דהיינו מפי משה שקלן עור פניו ותרגומו זיו : י' מסעות נסעה שכינה וכו' . בכמה מקומות מלינו שהקדושה היא י' מעלות זו על גבי זו וה"נ לפי פגם הקדושה על ידי עונות שלהם היתה סילוק שכינה והקדושה מהם מי' מקומות אלו שלמטה לפי דיבוק השכינה והקדושה עד שנסתלק לגמרי מלמטה לשוב אל מקומה למעלה : מגג לחומה דכתיב הנה ה' נלב על חומת וגו' היינו חומת העזרה כפרש"י אבל על חומת העיר ע"כ לא היתה השכינה דהא כתיב מעל תוך העיר ויעמוד על ההר וגו' משמע דעל חומה שביניהם שהיא חומת עיר לא באה שכינה שם : דכתיב טוב לשבת בארץ מדבר וגו' פרש"י סיפיה דקרא מאשת מדנים ואשת חבר עכ"ל ואינו כן אלא סיפיה דהאי קרא מאשת מדנים וכעס ר"ל אשת מדנים כנסת ישראל וכעס עכ"ס כי הכעסוני בהבליהם : אלך ואשובה אל מקומי וגו' . האי קרא הושע אמרו גם תקמי עמוס כמ"ש פ"ק דב"ב תחלת דבר ה' בהושע וגו' ומכל שכן דתקמי יחזקאל הוה כמה דורות אלא שהיה מתנבא על העתיד כו' כפרש"י לעיל גבי גלב על המזבח וגו' : ששה חדשים נתעכבה כו' . הני ו' חדשים אינו מפורש בשום מקום מאי ניהו ונראה לפרש דמיום שסמך מלך בבל על ירושלים דהיינו מי' בטבת עד ט' בתמוז שנבקעה העיר כמפורש בפ"ק הם ו' חדשים ובאותן ו' חדשים הראיקה השכינה עלמה מעיר עד למדבר ונתעכבה שם שמא יחזרו בתשובה וכשלא חזרו באותן ו' חדשים עד ט' בתמוז עלתה השכינה וישבה במקומה דבו ביום בטל גם התמיד וזהו פי' הכתוב שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם וגו' ע"פ מ"ש חמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים שהם מונין לחמה כמפורש פ' הישן דמתמשלתן של עובדי כוכבים בעוה"ז כממשלת החמה והם אותות שלהם שנאמר ומאותות השמים אל תחתו וגו' וע"ז אמר שאגו צורריך שלרו על ירושלים בעשרה בטבת עד ט' בתמוז שהן הו' חדשים שבקרב מועדיך שהלומות קרוין מועדים כמפורש פ"ק בזמן שיש שלום שמחה וי"ט הם ושמו אותן ג' חדשים אותות להצלית בהן כי באותן ו' חדשים מתקופת טבת עד תקופת תמוז שנבקעה העיר הם ימים שגברה החמה מיום ליום שהוא אות על הצלחת העובדי כוכבים שהם מונין לה והיפך אמר באותו מזמור אותותינו לא ראינו שהרי בטבת בעשרה לחדש שלר וסמך האויב על העיר וגם בט' לחדש תמוז שנבקעה העיר וכן בט' באב שחרב הבית הלבנה מוספת ממשלתה ואורה עד ט"ו בחדש ואפ"כ אנו לא ראינו שום הצלחה באותן ימים : ותקותם וגו' כלומר שהקב"ה היה מקוה ומלפה במדבר שיחזרו בתשובה אבל עיני רשעים וגו' תולה הקללה בהם שאין להם תקוה רק מפח נפש : וכנגדן גלתה סנהדרין כו' פרש"י כל הנך גליות דסנהדרין דבית שני קאמר ומסעות דשכינה בבית ראשון קאמר עכ"ל ומיהו בגליות דסנהדרין בבית ראשון נמי הכי הוה דהא כנגדן קאמר ועוד דא"כ מאי פליג ר"א וקאמר דשם גליות גלו בבית ראשון וכן הא דקאמר נמי שגלו מלשכת הגזית לחנות משום דנפישי רולחים ודאי בבית ראשון נמי גלו מטעם זה דהוו שכיחי רולחים עפי מבבית שני כדמוכח בפ"ק דיומא דבית ראשון חרב בעון ע"ז ג"ע ש"ד ובית שני לא חרב אלא מפני שנאת חנם : ע"ב ו' גליות גלו שנאמר כי השח יושבי מרום וגו' כו' . האי קרא לפי פשטיה קאי על גלות לור וחברותיה וכן מוכח קרא דבתריה תרמסנה רגל רגלי עני וגו' שהוא מלך המשיח שנאמר בו עני ורוכב על חמור וגו' עש"ה ועלו מושיעים בהר ליון לשפוט את הר עשו ולפי הדרש דהכא השפלות דהאי קרא על גליות דסנהדרין שבירושלים קאי וקרא דבתריה תרמסנה רגל רגלי עני וגו' אורח ללדיק וגו' נמי על גליות דסנהדרין שתחזור העטרה ליושנה כשתרמסנה רגלי עני שהוא משיח אז אורח ללדיק וגו' אף אורח משפטיך ה' וגו' שהיה בלשכת הגזית קוינוך לשמך וגו' וכתיב כאשר משפטיך לארץ לדק למדו וגו' : ומשם עתידין ליגאל שנאמר התנערי מעפר וגו' . נראה דר"י ודאי לא קאי אקרא

אקרא דמייתי ר"א לעיל תיניה דהא ר"י קאמר לעיל די' גליות גלו ומייתי ליה ושכינה עמהם מכולן שנאמר ושפלת מארץ תדברי וגו' אלא דההוא קרא נמי קאי דכתיב ביה בסיפיה דהאי קרא ומעפר תשח אמרתך וגו': היו קושרין לשון של זהורית על כו' · מפורש פ' שני שעירים:

דף לב בפרש"י בד"ה לא יפחות כו' ואם"ד ג' מן התורה כו' א"כ שבע נמי ז' מן התורה כו' ה"ל ר"י בן נורי מוסיף עכ"ל פי' דה"ל ר"י בן נורי מוסיף בלכתחילה דת"ק לא בעי אלא י' מכולהו ואיהו בעי כ"א מכולהו אבל ק"ל אמאי לא מוכח נמי מסיפא נופה דה"ל ר"י בן נורי מוסיף בדיעבד דת"ק לא בעי אלא ז' מכולהו דילא ואיהו בעי תשעה מכולהו דילא ועוד קשה ומאי קושיא דר"י בן נורי מוסיף אמאי לא נימא קושטא הוא דמוסיף ולולי פרש"י היה נראה לומר דודאי מרישא מוכח דאם כן ז' נמי ז' מן התורה כו' וא"א למצוא ז' מלכיות בתורה דבדוחק משכח תלמודא לקמן ד' מלכיות בתורה ודו"ק:

ח"א דף לב ע"א שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים וגו' · האבות קרוים אלים פ"ש תקיפי כפרש"י ומלת בני נמשך אדלעיל כלומר הבו והזכירו בני לה' את אלים האבות ונראה שקראום במקום הזה אלים ע"ש אל וכח אלהים שנתקיים באבות כמ"ש בפרק ע"פ ואעשך לגוי גדול ז"ש אלהי אברהם ואברכך ז"ש אלהי יצחק ואגדלה שמך ז"ש אלהי יעקב כו' כמפורש שם: ומנין שאומרים גבורות כו' שנאמר הבו גו' ומנין כו' · ואלו שלש ברכות ראשונות שהן שבחו של מקום כמפורש במסכת ברכות וע"כ שינה הלשון בהן בכולם הבו ולא לשון תפלה והוא גימטריא אחד ולכך הג' ראשונות כאחד נחשבו שהם מורים על אחדותו: ירד ר"א כו' ועשה כר"ע כו'. שניהם לדבר אחד נתכוונו לפי שהמלכיות מורים על אחדותו ולכך שמע וגו' ה' אחד אומרים במקום מלכות כדלקמן וע"כ מאן דאמר שאומר מלכיות בקדושת השם שהוא מורה על שמו אחד ולכך אמרינן בו המלך הקדוש ומ"ד שאומר מלכיות בקדושת היום שהוא מורה על אחדות כי הוא יום אחד שבשנה שבו נברא העולם כמפורש פ"ק: הני י' מלכיות כנגד מי כו' · ובפרק הקורא עומד קאמר עוד כנגד י' בטלנין כו' דהתם שייכא משום דקריאת התורה בי' משא"כ הכא בתפלת ר"ה דכל יחיד ויחיד חייב כדלקמן במתני': הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע וגו' כו' · ריש פירקא הללויה וגו' וסוף פירקא תהלל יה הללויה לא קחשיב: נמי מאמר הוא כו' · לכאורה שזהו כדברי המפרש (בפרש"י) בחומש דבראשית ברא וגו' סדר הבריאה קחשיב דבתחלה ברא שמים וארץ כו' ע"ש אבל לפי מה שפרש"י בחומש דלא הוזכר כאן כלל בריאת שמים וארץ אלא שהכל נמשך אל ויאמר אלהים יהי אור וגו' ולא הוזכר בבראשית בריאה אחרת אלא שהכל נמשך אל ויאמר אלהים יהי אור וא"כ אין בראשית כלל מאמר זולת ט' ויאמר דכתיב בתריה וי"ל אע"ג דבראשית ברא וגו' נמשך אל האור מ"מ בכח המאמר דבראשית נשמע נמי בריאת שמים וארץ זולת ט' ויאמר דכתיבי בתריה · ונראה בזה מה שלא הוזכר נמי לשון אמירה בראשונה כמו בט' האחרים ע"פ מ"ש את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהן וכמו שפרש"י בחומש שהכל נברא ביום ראשון ובמאמר ראשון וכ"א נקבע ביומו והענין כי חומר הראשון אשר ממנו נתהוו כל הצורות נברא ביום ראשון ובמאמר ראשון יש מאין במאמר הש"י כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו אבל בימים אחרים לא היה הבריאה יש מאין אלא מן החומר הראשון נקבע לכל אחד צורתו המיוחדת לו ביומו במאמר השם יתברך והוא יש מיש והשתא ביום הראשון שהיה אמירה ראשונה בראשית וגו' לבריאת יש מאין לא הוצרך להזכיר בו שהיה באמירה דודאי באמירה בעלמא לחוד נברא חומר הראשון ביש מאין ולא תפול עשיה בדבר שאין בו ממש אבל אחרי אמירה ראשונה שהיה ביום הראשון שכבר נברא חומר הראשון היה ח"ו לבעל דין לחלוק ולומר כאן שהיה יש מיש דבעשיה נעשה הכל בימים אחרים ע"י הרכבות החומרים הפשוטים עד שנעשו צורות אחרות כמעשה ידי אדם ולהוציא זאת הדעת מלב הטועה הזכיר בכל הבריאות שבימים אחרים נמי אמירה לומר שעל ידי אמירה בעלמא לחוד נתהוה הכל בלי שום מעשה כלל והענין מבואר אלו נברא העולם בעשיה לא היה אפשר באדם לשנות בבחירתו עשייתו ית' ב"ה כמ"ש ומי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו אבל ניתן ביד אדם לשנות מעשיו כפי בחירתו וע"כ לא נברא רק במאמר שאפשר לשנות מאמר כמ"ש צדיק מושל ביראת אלהים גו' הקב"ה גוזר והצדיק מבטלה ע"י מעשיו וע"ז כיונו באבות בי' מאמרות נברא כו' והלא במאמר אחד כו' אלא להפרע מן הרשעים וליתן כו' ר"ל דודאי מה שנברא העולם במאמר ולא בעשיה הוא משום בחירת אדם שיהיה לו שכר או עונש כפי מעשיו אבל שלא במאמר אחד יכול דהוי כל הבריאה יש מאין להבראות וכ"ש דהוי ניתן הבחירה לאדם לשנות רק מאמר אחד ואמר אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין דבר גדול שנברא בי' מאמרות והפך בצדיקים שמקיימין דבר גדול שנברא בעשרה מאמרות וק"ל: ואם אמר ז' כו' כנגד ז' רקיעין כו'. בפ"ק דסנהדרין גבי עיבור שנה דאמר ז' כנגד ז' רואי פני המלך וכן בפרק הקורא עומד דאמרינן בשבת קורין ז' כנגד ז' רואי פני המלך התם שייך ז' אנשים הקורין וז' יושבין בעיבור נגד ז' אנשים הרואים פני המלך המשובים בישראל כמ"ש התוספות שם אבל הכא לגבי ז' פסוקים לא שייכא הך דהתם אלא כנגד ז' רקיעים לרמוז שהקב"ה מלך ורוכב בערבות ברקיע ז' לשפוט עולמו בר"ה וכמ"ש עלה אלהים בתרועה ועוד נראה דלא שייך טעמא כנגד שומרי הסף אלא כי התם בג' ובה' ובז' ולא הכא בג' לחוד ובז' לחוד: כנגד כהנים כו'. ה"נ קאמרי' הכי בפרק הקורא עומד לגבי קריאת ס"ת בג' במנחה ובב' וה' ואמרי' נמי התם ג' נגד שומרי הסף ולא שייך הכא כמ"ש לעיל ומה"ט נמי לא קאמר נמי הכא ג' נגד ברכת כהנים כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין ובפ' הקורא עומד דלא שייך אלא בג' ובה' ובז' כי התם:

ע"ב ר"י אומר אינן כזכרונות כו' יש לדקדק מ"ט דר"י אי משום דבעינן כדכתיב לשון זכרון הא גבי מלכיות דבעינן ליה מאני ה' אלהיכם לא הוה ממש כדכתיב וי"ל אף שלשון זכירה ופקידה נאמרו בחד ליגנא וענין משמעות אחד מ"מ הם משתנים קצת שמלת פקידה הונח בפקידות ענין מה בזמן מה כמו וביום פקדי וגו' ומה תעשו ליום פקודה וגו' והרבה כמוהו שפירוש כולם על ענין השמור ופקוד לזמן מה אבל מלת זכירה בדבר שיזכור תמיד בלי שיקבע לו זמן כמו וזה זכרי לדור דור וגו' לזכרון לפני ה' תמיד וגו' זכור ואל תשכח וגו' ולזה א"ר יהודה אין לנו לומר בתפלת ר"ה כ"א זכרונות כלשון המקרא זכירה כדי שיעלה זכרונותינו לטובה ולרצון לפני ה' תמיד כדאמרינן (לעיל טז') זכרונות שיעלה (זכרונותינו) [זכרוניכם] לטובה וק"ל: ראשונה ב' שניה ג' כו' · בספר תהלים שלפנינו ראשונה הם ב' פסוקים ושניה ג"כ ב' פסוקים וקראה ראשונה ושנייה בלשון יחיד וצ"ל דשאו שערים וגו' קמא עם הנמשך לו פסוק מי (הוא) זה מלך וגו' קחשיב כחדא וכן שאו שערים וגו' שנית עם פסוק מי הוא זה מלך וגו' הנמשך לו חשיב נמי כחדא ומיהו ק"ק לר' יהודה דמי הוא זה מלך וגו' לא קחשיב מתניתא בין בראשונה בין בשנייה לא ה"ל למפלגי אלא במי הוא זה מלך הכבוד וגו' דלאו מתניתא די' מלכיות הן ומה לנו להזכיר דהיו שתים ושלש או אחד ושלש עם המלכיות דכתיבי בהנהו קראי וי"ל דמי הוא זה מלך הכבוד וגו' לחוד ודאי (דהכי) נמי ממנין מלכיות הוא אפילו לרבי יהודה אם אמרו עם שאר פסוקי מלכיות דכתיבי בכתובים אלא באמרו ויבא מלך הכבוד ואומר בתריה מי הוא זה מלך וגו' הוה ליה פירושא דיבא מלך הכבוד שהוזכר לעיל ומש"ה לאו מתניתא הוא דר"ל דמלך הכבוד שהזכיר לא תימא דהיינו שלמה שבא לפתוח השערים כמפורש במסכת מכות אבל מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגו' וכן בשנייה מי הוא זה וגו' ה' צבאות וגו' ומש"ה לא פליגי אלא בהכי בשתים ושלש או אחת ושתים ודו"ק: ושוין במלך אלהים וגו' ישב על כסא וגו' שהוא אחד כו' · נראה משום דהאי מזמור משתעי כולה במעשים דר"ה כמ"ש עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר אמר גבי תרועה לשון אלהים שהוא מדת הדין וגבי קול שופר שהיא תקיעה הפשוטה אמר מדת הרחמים ה' ואמר רמז בר"ה עלה אלהים גם בזה דבכל השנה זמרו לאלהינו ובר"ה זמרו למלכנו דבמקום האל הקדוש אומר המלך הקדוש ובמקום האל המשפט אומר המלך המשפט ומפרש לה דלאו מלכנו בלחוד הוה בר"ה אלא מלך הוא על כל הארץ לדון כל העולם ולהכי אמר ר"י דזמרו למלכנו לא חשיב מהמלכיות כפרש"י דבר"ה הוא מלך (אלהים) על כל העולם והוסיף בזה מלך על כל גוים ישב על כסא וגו' לדון האומות ולהכי ה"א דישב על כסא גו' הוא במקום מלך: שבתון זכרון תרועה כו' ר"י אומר אינו אומרה אלא עם הזכרונות כו' ותרועת מלך בו · בכל הני ג' פלוגתות פרש"י דטעמא דר"י דתרועה לאו לשון שופר הוא כו' ע"ש וק"ק דא"כ לא ה"ל למפלג אלא בהך חדא דעיקר מלתא ביום תרועה יהיה לכם אי הוה תרועה כמו שופר ולולי פרש"י נראה דגבי זכרון תרועה בהא פליג ר"י מטעמא כיון דבכלל אמר פסוק זה בזכרונות אינו עולה לשופרות וכן גבי ותרועת מלך בו פליג נמי מהאי טעמא כיון דבכלל אומרו במלכיות אינו עולה לו לשופרות מיהו ק"ק בהך בתרייתא דיום תרועה יהיה וגו' אמאי סבר ר' יהודה דלא הוי כשופרות דהא בקרא גבי ר"ה לאו שופר כתיב אלא תרועה וי"ל כיון דמג"ש מיובל ילפינן לקמן דבעי ר"ה שופר יש להזכיר שופר ולא תרועה כדכתיב דתלת תרועה מורה על מדת הדין מלשון שבר ואדכורי רחמא בר"ה לא מדכרינן כדאמרינן לעיל: ותרועת מלך בו ויהי בישורון מלך ה' ימלוך לעולם וגו' · כ"ה בכל הספרים וכתב הר"ן התלמודא לא קפיד למנקט כסדר שכתובין בתורה אבל בתפלה צריך להזכיר כסדר שכתובין בתורה ה' ימלוך לעולם ועד וגו' מקודם מיהו יש לתת טעם על התלמוד שנקט ה' ימלוך לעולם וגו' בסוף ונראה על פי הכוונה שמלך מורה על האחדות כב"מ ולכך לדעת ר' יהודה לעיל מלכנו לא קחשיב דלא אמליכתיה רק על אומה אחת ובר"ה יש לנו לומר כי הוא מלך אחד מלך מלכי המלכים ומלך על כל הארץ וזאת הכוונה מפורשת טפי בה' ימלוך לעולם ועד ולכך מקיים ביה ואנן דמסיימינן במלכיות בשמע ישראל וגו' ה' אחד שהוא במקום מלכות לר' יוסי ע"פ כוונה שאמרנו דמפורש ביה אחדות מלכותו ואין צריך לקיים בה' ימלוך לעולם ועד ולכך הקדימו בסדר תפלות שלנו ועוד נראה בזה ע"פ מ"ש ביבמות פ' החולץ אקרא ויגבה ה' צבאות במשפט והאל וגו' ע"ש: כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו כו' · ע"פ שאמרנו שזה מורה על אחדות מלכותו וכן אין עוד מלבדו וגו' ור' יהודה פליג גם בה' אחד שאינו במקום מלכות דבעי לשון מלכות ממש והוא מבואר שהמלכיות זכרונות ושופרות הם נגד ג' העיקרים שהם מציאות השם ותורה מן השמים ושכר ועונש מלכיות שתמליכוני עליכם וכל פסוקי מלכיות מורים על מציאותו ואחדותו זכרונות שיעלה זכרוניכם לטובה בשכר טוב שההפך בעונש וכל פסוקי זכרונות מורים ע"ז שופרות על עיקר תורה מן השמים בקול שופר כמו שמורים ע"ז הפסוקים ותחלת פרשת האזינו מורה ע"ז שהתחיל בתורה מן השמים האזינו השמים שהיתה התורה מתחלתו ותשמע הארץ אחרי שנתנה לשם ואמר שאל תתמה בדבר שניתן בשמים שיהיה משם ניתן על הארץ הרי ראה יערוף כמטר לקחי שהוא המטר בא ממים עליונים שעל השמים וניתן על הארץ לחיות הגופות כן התורה ניתנת מן השמים על הארץ לחיות הגופות ועד"ז תפרש שאמר ישעיה כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים גו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי גו' ועל עיקר מציאות השם אמר כי שם ה' אקרא גו' לפי שיש לאדם להאמין במציאות השם בקבלה על פי התורה ועוד טוב להשיג בשכלו מציאות השם והידוע עולם כמפורש בפסוק הלא ידעת אם לא שמעת גו' כמ"ש פ"ק דתעניות ע"כ אני אקרא לכם בתורה מציאות השם והידוע עולם בראשית ברא אלהים וגו' דהיינו בקבלה אבל אתם תוסיפו בזה והבו גודל לאלהינו לידע זה במופת וידיעת השכל והיינו הצור תמים פעלו כי מגדל פעולתו שבעולם יש להשיג מציאותו ואחדותו ועל עיקר שכר ועונש אמר כי כל דרכיו משפט אל אמונה גו' כמפורש פ"ק דתענית ע"ש: מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה כו' מפורש פ' אין נערכין דהיה ראוי לומר שירה בר"ה וביה"כ דאקרי מועד וקדוש בעשיית מלאכה אי לאו האי טעמא אפשר מלך יושב כו' וע"ש בתוס' ובחדושינו שם: סליק פרק יו"ט וסליקא לה מסכת ראש השנה

דף לג בפרש"י בד"ה הא נשים כו' וכי תקעי איכא בל תוסיף עכ"ל לא ידענא [א] מאי בל תוסיף שייך הכא דלא שייך למימר בל תוסיף אלא בעושה המצוה ומוסיף עליה אבל הל"ל וכי תקעי הוה איסורא דרבנן דבשלא במקום מצוה איכא איסורא דרבנן בתקיעה כדמוכח בר"פ ודומיא דהכא דמוקמינן לה כר' יהודה דאמר אין בנות ישראל סומכות היינו משום איסור עבודה בקדשים כדמוכח בפרק אין דורשין ולא משום בל תוסיף: **תוס'** בד"ה הא רבי יהודה כו' מעיקרא אמרי מ"ד הלכה כר' יהודה כו' עכ"ל ר"ל הלכה כר' יהודה דסומא פטור מן המצות אבל בהא דנשים סומכות רשות ודאי הלכה כר' יוסי והפטור מן המצוה מותר לעשותה ודו"ק: **בא"ד** דאמרינן בפ"ק דת"כ מדכתיב את ה' אלהיך תירא כו' עכ"ל לאו מהאי קרא מייתינן ליה התם אלא מדכתיב ליראה את השם הנכבד והאי קרא את ה' אלהיך תירא דרשינן ליה בדוכתא אחריתא לרבות ת"ח ודו"ק: **בא"ד** ומיהו בירושלמי כו' שר"ל שלא ראה מאורות כו' ואינו סומא עכ"ל דהשתא ליכא לדיוקי אבל ראה וגסתמא דפורש דלרבותא נקט שלא ראה מאורות מימיו אף על גב שאינו סומא וק"ל: **בד"ה** תניא נמי כו' לכתחלה אמרינן תקעו והדר תני כו' וגירסא אחרת שכתוב בספרים מוכחא כפירוש זה כו' כצ"ל ר"ל שלפרש"י קשה לפי גירסא זו דודאי באיסור דרבנן אין בית דין מצווין להפריש קטן שלא הגיע לחינוך ואמאי קאמר מעכבין וק"ל: **בא"ד** ולא דמי לשאר איסורים וכמו שפי' מוכח בריש ערכין דההיא דמעכבין כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל ההיא דמעכבין האי ליסנא דאין מעכבין דקתני בסיפא ועוד י"ל כמשמעו לפי גירסא אחרת דההיא דמדיוקא דאין מעכבין ביו"ט הא בשבת מעכבין וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה שלש של שלש שלש תקיעה כו' ובד"ה אין בידו אלא א' דפסוקי כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה שיעור תרועה כו' בקשרי קשר"ק קש"ק קר"ק כו' כצ"ל: **בא"ד** וצריך ליזהר בשברים שלא יהא מאריך כו' דא"כ נעשית תקיעה ולא שברים דהא שיעור תקיעה כתרועה כו' עכ"ל וקשה לדבריהם למה לא יהא מאריך בשבר א' כג' כוחות של כל שהוא דהא שברים משום גנוחי הוה וא"כ תקיעה דשברים לא הוי אלא כג' גניחות שהם גדולים יותר מג' כוחות של כל שהוא כמ"ש התוס' גופיה לקמן דצריך להאריך בתקיעות קש"ק כג' שברים כו' ואפשר שעל זה כוונו התוס' לומר ונראה שחייב אדם להאריך כו' ובתקיעות של קש"ק כשיעור ג' שברים כו' דהשתא אין לחוש אם עושה שבר א' כג' כוחות של כל שהוא ושוב מצאתי בהגהת אשר"י שדקדק כן על דברי הרא"ש ע"ש: **בא"ד** שפי' בערך ערב דהלין דמחמרי ועבדי שלשים כו' ואלין י' אינון כשגומרין כל כו' אזכרונות ואשופרות קשר"ק כמו במלכיות דהשתא כו' אלמא בעידן צלותא כו' ומתחיל הקשקי"ש או כשמסיים הקשקי"ש כו' כצ"ל:

דף לד גמ' והאי תנא מייתי לה בג"ש ממדבר דתניא כו' ואידך דרב מתנה מדשני קרא בדיבוריה תעבירו ביד לא מצית אמרת כו' כצ"ל וכ"ה בילקוט: **בפרש"י** בד"ה ה"ג ושלש כו' לתלמודו הוא בא רשב"ן אומר כו' לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא כו' הס"ד והד"א: **בד"ה** נעבריה ביד ואי כו' לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה עכ"ל ר"ל העבירו דכתיב גבי שופר איכא לפרושי הכי שיעבירנו השופר בידו אחר התרועה למקום אחר ולא יתקע בו עוד אבל והעברת דכתיב גבי תרועה ליכא לפרושי הכי אלא כדרב מתנה וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה מט' בני אדם כו' והשתא גרסי' שפיר תקיעה מזה ותרועה כו' דהיינו זה אחר זה כו' עכ"ל ומרישא דשמע ט' תקיעות בט' כו' לא שמעינן ליה משום דאיכא לפרושי דוקא מאדם א' ומיהו ק"ק לפי גירסת הקונטרס נמי מצינן לפרושי הך סיפא תקיעה מזה כו' דהיינו בזה אחר זה דמרישא לא שמעינן אלא מאדם אחד בזה אחר זה ודו"ק: **בד"ה** לדידי לא ס"ל כו' מתחלתה עד סוף אין לחוש כדאביי כו' ולא כרב יוסף דאמר מהיכא דקאי לסיפא כו' עכ"ל בגמרות שלפנינו הסוגיא דהתם איתא בהיפך דרב יוסף ס"ל מרישא לסיפא ע"ש וק"ל: **בד"ה** כך מוציא את הבקי כו' דאמר ר' יוסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בש"ת ופריך עלה מדתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים שאלה בברכת השנים מחזירין אותו ומשני הא ביחיד כו' כצ"ל וכ"ה ברא"ש ע"ש וק"ל: **בא"ד** דבציבור יוצא ע"י שליח צבור ואפילו כצ"ל:

דף לה בפרש"י בד"ה ה"ג הלכה זו כו' מתמעטין ומתוך שהיו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנה כו' ובד"ה רבי יהושע כו' ונטל שני כוכבים מכימה והביא כו' עכ"ל כצ"ל:

סליק פרק יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

קרני ראם [א] נ"ב ובעירובין ר"ס המוציא כתב רש"י ג"כ דהוי כמוסיף והיינו דכיון דאינה מחויבת היא מוספת על עצמה מצוה שלא צותה התורה ועיי"ש בתוס' דבעינן שיתכוון דבלא"ה שלא בזמנו לעבור בעי כוונה וצ"ע

סליקא לה מסכת ראש השנה בס"ד

חדושים מס' מים חיים על מסכת ר"ה לרבינו חזקיה די סילוא זצ"ל בעהמ"ס פרי חדש ה

דף ו ע"ב רש"י ד"ה ואית דאמרי' וכו' ושלשי אדר וכו' פירוש בשלמא למ"ד בתוך הרגל הפסח ימים כלים בשלשי אדר אבל למ"ד אחר הרגל אינם כלים אלא בתחלת ניסן ומש"ה כתב לאו דוקא :

דף יט ע"ב תוס' ד"ה אדר וכו' תימה א"כ וכו'. משמע שתמיהתם היא לסברת רבי דיואחין אף על אדר שני דאי לתנא דידן יואחין לאודעי אי נתעברה שנה או לא וכמ"ש לעיל בד"ה מתני' יע"ש ודו"ק :

דיבור תוספות שנשאל מאת הרב המופלא מוהר"ם גאלנטי ז"ל

נקטינא בידאי סנהו מילי מעלייתא דשקיל וטרי רבינו נר"ו במה שכתבו התוספות בפרק קמא דראש השנה בדבור המתחיל ות"ל ובמה שכתב הרב בעל ת"ס והשורמנותיה דמרן המסכי על רבותינו איך נתעלמו בדברי התוספות ז"ל ואין ספק שכפי מה שכתוב בספרים צריך נגר וכר נגר דלפרקינהו אמנם לפי עניות דעתי הדבר ברור שהמדפיסים טעו בנקודות ושני דבורים של תוספות עשאום דיבור אחד ודמר הכ' מתחיל שבזמן שבית המקדש קיים ותופסים בשטיא דשני תלמודא הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים והוקשה להם דהלכתי בזמן שבית המקדש קיים קמייתא בטל אחרנייתא מוסיפין ואי בעי למימר דהך עובדא הוה מקמי דבטלה לא הוה ליה למתנייה בזמן שבית המקדש קיים אלא ה"ל לשנויי תלמודא הכי במאי עסקי' מקמי שבטלה ולזה תירצו דכולה חדא מילתא היא דלמ"ד בטלה מגלת תענית היינו לאחר חורבן וכי מקמי בזמן שבית המקדש קיים הוי כאילו קאמר מקמי דבטלה ואע"פ שלפי זה דיבור ותיפוק ליה ה"ל להיות מאוחר מכל מקום נמצאים כאלו אין מספר וזה כא' מהם הנראה לפי עניות דעתי כתבתי אם יראה בעיני מרנא הרב המובהק נר"ו המקום יהיה בעזרו . תלמידו הצעיר **חזקיה די סילוא** :

תשובת הרב המג"ן על דבריו

רוח נכון חדש בקרבי בתוכי דליכא יתיב עמך הסליחה כי מעולם לא יש סברא שקודם החורבן בטלה מ"מ כי על מה ועל מה ובפרט כי התלמוד אמר כי הכי מה הני וכו' אבל שיבוטלו מקודם על לא דבר למה יבוטלו אם כן דברי התוספות אינם נצרכים . בשלמא אליבא דידי שאדרבה הייתי אומר שלעולם מאה שנה אחר החורבן או נתבטל וכיון שכן ליכא לאקשויי ותיפוק לי משום יום גדליה דתקנוה לזמן דרגו . ומה שכתב בזמן שבית המקדש קיים הוי אמינא דקושטא דמילתא קאמר אבל לעולם דמדס"ל דבטלה הוא מאה שנים אחר החורבן וכיון שכן מאי קא מקשי תלמודא ותיפוק לי להכי קאמרי התוספות דע לך דמדסבירא ליה דבטלה היינו אחר החורבן ממש וכיון שכן להכי מקשי ות"ל ולמאי אהני הך תקנתא דעשאוהו יום טוב ודו"ק. שם אהכי על אמרתך פיך חכמות יהגה. נאם המג"ן יג"ן :

פרק ד דף לב ע"א גמ' למימרא דעברוה לאלול והאמר וכו' קשה דהא אמריק ס"ק דאי איצטריך מעברינן ליה יע"ש דף י"ט ע"א :

חדושי מהר"ם שי"ף על מסכת ראש השנה

דף טז ע"ב גמ' שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינונים וכו' אמר רבי אבין מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו הוא תפלה שהתפלל דוד על הרשעים (ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורים חיים זה ספרן של צדיקים גמורים ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינונים רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מחני נא זה ספרן של רשעים מספרך זה ספרן של צדיקים אשר כתבת זה ספרן של בינונים ע"כ בגמ') דקשה קושיא גדולה לכל אלו כמ"ד סיאך התפלל דוד על הרשעים שימחו מג' ספרים א"כ מה יהיו מספר צדיקים ניחא מספר בינונים ניחא מספר רשעים ואלא מה יהיו ובמשה להיפך מספר רשעים ניחא מספר בינונים ניחא מספר צדיקים ואלא מאי . גם קשה בלשון ואם אין מה זה היה תמיה מאד בכח (שכר) גם תשובת הקב"ה מי אשר כו' אלא הענין הוא משל לאיש אשר לעולם הוא מלוה ואינו לוה מאומה שום פרוטה א"צ לו ספר כי הלא יש לו שטרות וכו' וכן מי שלוה לעולם ג"כ א"צ לפנקס שאין לו מה לכתוב כמו כן הענין וכמו שפירש הרי"ף בר"ה שלדיקים מיקרי שזכיותיהם מרובה מעונותיהם ורשעים שעונותיהם מרובין מזכיותיהם ובינונים מחצה על מחצה לכן לאלו צריך ג' ספרים שלוין ופורעין לוין ומלוין כי גם הצדיק הרשיע אכן צדיק גמור א"צ לו פנקס שכולו זכיות ולא לוה מעולם רק הוא מלוה וכן רשעים גמורים ז"ש דוד מחה אותם מכולן לא מיבעיא מספר צדיקים אלא אפילו מבינונים ורשעים וא"כ הוי כולו רשעות תנה עון על עונם נ"ל כי ממדת הצדקה של הקב"ה שחוטף עון או נותן זכיות כשקולין כן ודוד התפלל הרתי תעשה להם תנה אפילו עון על עונם שהעונות [יהיה] מכריעות היפך דהשא עון וקח טוב ואל יבאו בצדקתך ומשה רבינו ע"ה התפלל להיפך אם תמחול לישראל ואל תעשם כליה הרי טוב ואם לאו מחני נא וכו' כי הנה הרבה פעמים חטאו ישראל ולקחתי העבירות עלי כי אני לא עשיתי שום עבירה וכולו זכיות רק ישראל וכו' ע"ד לא אוכל לבדי שאת וכו' ובפרשת בהעלותך האנכי הריתי וכו' ע"ש אספה לי שבעים וק"ל . וכל מה שעשיתי היה לכוון זה שישראל ישארו לעולם אכן אם תמיתם עתה אילו הייתי יודע זאת מקודם לא עשיתי זאת א"כ מחני וכו' ולא זכה כלל בספר וכו' והשיב הקב"ה מי אשר חטא וכו' וא"כ סמה ימחו מספר ויהיו מסמנוים רשעים גמורים ועכ"פ עשו זכיות אותן הזכיות אתן לך וא"כ די לך :

הגהות וחדושים מהגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל באסקוויץ הלוי זצ"ל (בעהמ"ס סדר משנה על הרמב"ם)

דף ט ע"א תוס' ד"ה ור' ישמעאל. דאין דנין ק"ו מהלכה עיין בפי' הר"ש במס' שביעית פרק א' משנה ד' :

דף כו ע"א תוס' ד"ה ולא שניס.דעל גלד ראשון אתוסף.עתוס' סוטה י"ב ע"ב סד"ה כתבו על ב' דפין וכו':

דף כח ע"א גמ' מצוה לא ליהנות נתנו . בעירובין ל"א ע"א ועיין תוס' מעילה י"ג ע"ב ד"ה ערבי היו וכו' :

ברא"ש פרק ד סימן י כשיעור שלשה שברים ושלשה כחות. נ"ל ותשע כחות :

הגהות וחדושים מאת הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף ד ע"א בתוס' ד"ה והחרמין. אינם בבל תאחר . כמו כשארלה דנזיר בנדרים ג' ע"ב וק"ל. או למי שירלה הסגון לו וכ"מ בר"ן ב"ק פ' ע"א ורמב"ם פ"ח דנדרים הל' י"ג וק"ל . ועיין ערכין כ"ח ע"א בסופה ודו"ק היטב דסברייתא מיירי מחרם מטלטלים . דבקרקע לא שייך אפרש ולא אקרב דודאי בי גזא דרחמנא איתא והכא מאפרש מיירי כדלקמן תוס' ד"ה ומעשרות : בתוס' ד"ה ומעשרות ועוד דאפי'. נ"ע עכ"פ איך יתודה לא עברתי ממלותיך.והרי עבר בבל תאחר.עי' פ"ה דמעשר שני משנה י"א. ודוחק לומר שאינו מתודה אלא על פירות של אותה השנה שלא עבר בבל תאחר: בא"ד לעבור עליו. אע"ג דהיכא דאיכא למדרש לא מוקמי' בלאו יתירה וה"נ ה"ל לומר דאלדקות לבד קאי ולא אמעשר. מ"מ ה"נ אשכחן בנדרים דמייתי תוס' וכמ"ש הר"ן שם ד"ה אמר מר וכו' כנ"ל כוונת תוס' דלא כפי' ע"י וק"ל :

דף ו ע"א גמ' כי גזא דרחמנא. עי' חולין קל"ט ע"א : בתוס' ד"ה יקריב וכו' דאיצטריך קרא הכא. עיין חולין קל"ב ע"ב ברש"י לחלק בין הפסד מרובה למועט ע"ש ולק"מ :

דף ח ע"ב תוס' ד"ה שהחדש. ומד דר"ה. נלע"ד בזה יען כל שעירי רגלים מכפרים על אין בה ויש בה . רק שעיר ר"ח שמכפר על קטרוג הלבנה כשתנה גם כפרתו שמכפר אאין בה ואין בה והנה רש"י כפי' ברלאשית פי' שהקב"ה פיים הלבנה שימנה בה מועדים ע"ש . ולפ"ז בר"ה שנקבע מועד ביום חידושה ממש אין כאן קטרוג כלל שהיא מפויסת ועומדת וממילא אין השעיר מכפר אלא אאין בה ויש בה כשעירי שאר רגלים וכשעיר ר"ה . ונפקא מיניה לטומאה שאירעה בין זה לזה . ולכן אין להזכיר שעיר ר"ח בפירוש שלא לעורר קטרוג שחדש אחר שכבר נתפייסה אבל אומרים שני שעירים לכפר כיון שבשניהם שוין שיום בכפרתם וק"ל :

דף ט ע"א גמ' שנת חמשים . עי' פי' מתודש בזה בירושלמי ריש קדושין ועי' תוספ' ס מן ס"ח :

דף כ ע"א גמ' אמר רבה. נ"ל רבה עי' טורי אבן :

דף כו ע"א תוס' ד"ה תוקע וכו' מתגלה. עי' מ"ש תוס' לקמן כ"ח ע"א ד"ה הסודר וכו' :

דף ל ע"א גמ' והא איכא. נ"ע דכמו"ק כ"כ ע"ב מספקא ליה ומיהו הסיא דחולין נא ע"ב אין לו ענין לכאן וק"ל :

דף לב ע"א גמ' לימא תהוי תנא.י"ל דברלאשית ס"ל לאו מאמר הוא.ומה דאיתא בירושלמי ויאמר לא טוב היות האדם לבדו ה"ה מאמר עשירי דבריאה אכן ס"ל דו פרצופים נבראו מיד ואין כאן בריאה חדשה וא"כ ליכא אלא ט' . אך אי תוקעים י"ל נגד עשרה הלולים שבתהלים שיש בהם הללו בתקע שופר . אבל אי אין תוקעים בתשע סגי וריב"ב ס"ל ברלאשית נמי מאמר הוה או לית לי' דו פרצופים ויאמר לא טוב הוה מאמר כ"כ לע"ד : ע"ב גמ' מקדימין למצות. נ"ע דילמא משום דעל הרוב לא באו עדים עדיין כדעת רש"י ותוס' לעיל ל"א ע"ב . ומכ"ש כשחל בשבת לא יתכן לתקוע מספק בשחרית במקום ב"ד ע"כ נ"ל דר"ל דסוי' לתקוע בין שחרית למוסף מיד בשעת קבלת העדים כמו קריאת הלל ולא להמתין עד תוך תפלת מוספין ותי' הש"ס דהאויבים יסברו שמתאספים למלחמה . כיון שתוקעים שלא על סדר התפלה וע"כ הולרכו על הסדר ובאמצע תפלת שחרית . ולא משום דעל הרוב לא ימהרו העדים כל כך ע"כ תוקע במוספים כנ"ל דאילו לירושלמי שכ' תוס' נ"ע מ"ש דוקא בתרי תפלות יאמרו בנימוסייהו אכן עסקין ולא בחדא ולפמ"ש א"ש הכל בעזה"י :

דף לד ע"א תוס' ד"ה נעבריס ביד וכו' ופי' שיאחזונו. נ"ע להך פי' ע"כ איצטריך יום תרועה להתיר תקיעת שופר גדול וכמ"ש ה"ה בהם בירושלמי ע"ש וא"כ לתלמודא הוא אתי להתיר שופר :

הגהות והחדושים מהגאון כו' מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק בראדי

דף ב ע"ב רש"י ד"ה מקים מלכות שלמה כו' . נ"ב מפשטא דקרא לא מצי למילף דדילמא מאדר מנינן ולניסן קרי ליה חדש זיו משום דנולדו בו זיותני עולם ואפילו לא הוי קרי ליה רק לאייר חדש זיו כו' :

דף ג ע"ב תוס' ד"ה שנת עשרים כו' לר' אבהו דאמר כו' למלכי ישראל . נ"ב נ"ל כמלכי ישראל :

דף ד ע"א תוס' ד"ה בשביל שיחיו בני כו' . נ"ב מתניתין דאבות מיירי בשאר מצות אמנם במעשר סתיר הכתוב בפירוש אף לנסות ה' דכתיב ובחנוני נא בזאת ולאו דוקא מעשר אלא ה"ה שאר הקדישות ולדקות כמבואר בטוי"ד וכל הסקלא וטריא דכאן לא איירי אלא בלדקה וגם המקשה ע"כ אסיק אדעתיה לאפלוגי בין ישראל לעובד כוכבים מדלא פריך מקרא דובחנוני רק דמקשה מדתנינן דבישראל ה"ז לדיק גמור א"כ אף בעובד כוכבים עכ"פ הוי מעליותא ולכן פריך וכה"ג לאו מעליותא היא ובפ"ק דפסחים דף ח' ע"א אע"ג דלא מיירי בלדקה אפ"ה פריך מהך ברייתא ג"כ ר"ל מדתנינן דבלדקה ה"ז לדיק גמור א"כ בשאר מצות על כל פנים מצוה היא :

דף ה ע"א גמ' סלקא דעתך אמינא הואיל ומחמת פסח קאתו כפסח דמי . נ"ב פי' וס"א דלאו דבל תאחר דרגלים לא יהא נוהג כלל בפסח גופא דקאמר ר"ח פסח כדי נסבה דלפרש"י קשה מאי כפסח דמי דקאמר הלא בפסח כשלא הקריב בין הערבים אידחי ליה קודם רגל ראשון ועוד אמאי לא פריך בגמ' לר"מ דאית ליה בכל הקרבנות דעובר ברגל אחד מאי איכא למימר וכמו דפריך לקמן :

דף ו ע"ב גמ' אמר רבא כיון שעברו עליו שלשה רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר . נ"ב ובתמורה דף י"ח אהך מימרא דרבא הגירסא כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בכל יום בבל תאחר וגירסא דהכא עיקר וכן פסק הרמב"ם פי"ד ממעה"ק הלכה ע"ו גם הסמ"ג לאוין של"א אף דפסק כרלב"י דבכ' רגלים עובר בבל תאחר ומשום דמשמע קב ונקי מ"מ לענין בכל יום ויום פוסק כרבא דהוא בתרא וכגי' דהכא :

דף ט ע"א תוס' ד"ה וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית כו' ואמאי לא אמרינן מן המותר לישראל כו' . נ"ב דברי התוס' אלו סתומים דלעיל לא מיירי רק מאיסור בצירה בדבר המשומר ואכתי איסור אכילה מנ"ל וגם כי נאמר דהתוספות סמכו בזה דאכילה ובצירה במשומר דמי להדדי א"כ קשה הלא הבצירה מותר לאחר שהפקיר הפירות ואם כן באכילה נמי יותרו לאחר שהפקירם ואכתי מן המותר בפיך קרינן ביה ולכן מוכרחים אנו לומר דסמכו על הת"כ פ' בהר פ"א פסוק ה' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מן השבות בארץ אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור מכאן אמרו שדה שנטייבה כו' ומצינו למדין מהך דת"כ דכי היכי דשדה שנטייבה פירותיה אסורים לעולם ה"נ בשמור נ"כ אסורים לעולם אף לאחר שהפקירם דשדה שנטייבה גופא לא ידעינן רק מן המשומר ומסתימה על המזרחי פ' בהר דעלה בדעתו דמשומר אינו נאסר באכילה רק בשדה שנעבדה בשביעית ואגלם נעלם מעיניו דברי התוס' אלו :

דף יז ע"א גמ' אבל המינין והמסורות כו' . נ"ב נ"ל דהני דהכא גריעו מכל הני דמני בפרק חלק דאין להם חלק לעולם הבא דאילו הנך דהתם אין נדונין לעולם והני דהכא נדונים לעולם ולהכי לא מייתי כאן הנך דר"ע אם הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה והוגה את השם באותיותיו וכן הרמב"ם בפ"א מהל' תשובה לא הביא הנך תלתא דר"ע אע"ג דהלכתא כוותיה דפריך מיניה בשבועות דף י"ד ע"ב דהיכי עביד הכי ג"כ מה"ט כי לא מני התם רק הנך דנדונים לעולם על גודל רשעם ומעשהם כמבואר בדבריו : תוס' ד"ה כי כו' נדונים י"ב חדש ועולים . נ"ב כוונת התוספות דאפר הנעשה משריפת נשמתן עולה לאחר י"ב חדש : בא"ד היינו לאחר כו' . נ"ב עדיפא ה"מ לשנויי דנשמתן בעצמן כמו שירדו שוב אינם עולים לעולם רק דלאחר י"ב חדש האפר עולה ונתפזר תחת רגלי הצדיקים :

דף כא ע"ב רש"י ד"ה שלוחין יוצאין מבערב כגון נראה בליל ל'. נ"ב כוונתו בעשרים ותשעה מקביעת החדש וכגון דבחדש העבר היו מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו כדלעיל דף כ' ע"א דלא נקבע חדש העבר ביום שאחר המולד ושפיר יכול להיות שתראה הלבנה בל' כו והסיא דלקמן דף כ"ה ע"א דנראה דמות לבנה בכ"ט ובקשו ב"ד לקדשו אמר להם ר"ג כו' היינו בכ"ט מזמן המולד דזה אי אפשר להיות :

דף כב ע"ב רש"י ד"ה משום כבודו דרבי נהוראי. נ"ב בפ"ק דגיטין דף ה' ע"ב איתא כה"ג משום כבודו דר' שמעון בר אבא והתם ליכא לפרש כפרש"י בכאן :

הגהות וחדושים מהרב הגאון כו' מוהר"ר משה בר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס תפארת למשה)

דף ג ע"א גמ' ואימא רא"ש השנה אייר כו'. נ"ב והא דלא מצי תיכף מדכתיב בחדש הג' לצאת בני ישראל ולא כתיב בשנה השנית כדבסמוך דלמא יום בשנה חשוב שנה ודו"ק :

דף ז ע"א תוס' ד"ה בהפסקה וכו' משום דבמתניתין בהפסקה לא מיירי וכו'. נ"ב ר"ל דלכך לא מצי דמתני' כמ"ד עד הפורים משום דבלא"ה מוכח דבהפסקה לא קא מיירי :

דף ט ע"א תוס' כד"ה ולאפוקי מדר' יהודה וכו' וכל הסוגיא כדבריו ועוד דהתם מתני' דהכא אוקמי כר' ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי וכו' סבר כר' ישמעאל דאמר מראש השנה חייל יובל אבל לא נראה דהא אומר התלמוד הכא וכפי' אין נערכים לאפוקי מר' יהודה ומיהו אין ראיה וכו' כנ"ל והשורות נתהפכו :

דף כ ע"א תוס' ד"ה כין מלפני' וכו' תיפוק ליה משום מתיא דמיקלע יום כפורים בא' בשבת וכו'. נ"ב והא דקאמר לעיל אבל יום כפורים שחל אחר השבת דלמ"ד משום ירקיא לא מעברי' דלאימת קא בעי לאורתא טרח ומייתא והתם א"א לגרום בע"א אף דאי יוה"כ אחר שבת ר"ה בע"ש ואיכא משום ירקא נ"ל דעכשיו ס"ד דביו"ט הסמוך לשבת לכ"ע לא מעברי' אף למ"ד ירקא כיון דאפשר בחמימי עי' רש"י והא דקאמר משום ירקא היינו בחל יוה"כ קודם שבת דא"א בחמימי דיוה"כ אסור במלאכה אף באוכל נפש כמו בשבת אבל ביו"ט דמותר לערותו בחמין אף אי הוי כבישול דלורך אוכל נפש שרי ס"ד לכ"ע אין מעברין והיינו דפריך מני' וצ"ל יוה"כ אחר שבת דאז ליכא משום ירק דלאימת קא בעי לה לאורתא כו' . משום מתיא איכא וס"ד דלמ"ד משום ירקא לא מעברי' אלא בחל יוה"כ קודם השבת ולבסוף מסיק אלא איכא

ביניהו יו"ט הסמוך לשבת דלמ"ד משום ירקא לא ס"ל דאפשר בחמימי ודו"ק . והא דפרש"י למ"ד משום ירקא להפריד שבת ויו"ט האמת נקט וק"ל :

ברא"ש פרק א סימן ה בהג"ה אפי' עד המעיד נעשה דיין וכו'. נ"ב וכד"כ אפי' עד הרואה אינו נעשה דיין :

פרק ב סימן א או בהתקרב אדם על שפת הבור כו'.נ"ב והא דאמרינן מהו דתימא ניחא דמפיק לרישי' ועדיין שמע קול שופר כבור כו'. עי' בסמוך לא משמע כן דאין לך קרוב מזה ודו"ק :

פרק ג סימן ז ואמאי והא אפי' הגיע לחינוך שרי להתעסק בו כדי שילמדו לכך פי' איפכא הגיע לחינוך אין מעכבין בשבת אבל לכתחלה לא א' תקעו דאיכא איסור דרבנן ומ"מ לא מחייב כו' כנ"ל ועי' תוס':

בקיצור פסקי הרא"ש סימן ב' אפי' הכי נוהג בו דין ערלה עד ט"ו בשבט וכו'. נ"ב נ"ע מנין לו זה דלא נזכר בהרא"ש ז"ל פעמים שברביעית ועדיין אסורה וכו' לא משמע כן מדאמר פעמים כו' ועי' טוי"ד : סימן ג קי"ל כר' יהושע דבניסן כו'. נ"ב נ"ע דהרא"ש לא הביא רק דברי ר"א ועי' תוס' דע"ז ע"א ד"ה כמאן מללי' וכו' ע"ש : סימן יג כל הברכות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הנהנין שאם יצא וכו' כנ"ל :

פרק ד סימן ג פסוקי דתרועה תשיבי השופרות וכו' . נ"ב ע"ס יש בכאן : סימן יד אבל מלכיות זכרונות ושופרות לעולם צריך להזכיר ולר"ת פסוקי מלכיות א"צ להזכיר אם לא התחיל בהם רק אמר ובתורתך כו' אבל פסוקי קרבנות צריך להזכיר חוץ משל מוסף שא"צ כו' כנ"ל :

הגהות וחדושים על מסכת ראש השנה

מאת הרב הגאון הגדול כו׳ מוהר״ר שמואל שטראשון זצ״ל מווילנא.

דף ב ע״א במשנה בא׳ באלול ר״ה למע״ב. הפ״א בא״ת הקשה על הרמב״ם שפסק בפ״ז מהל׳ בכורות דאם עשר מבהמה של שנה ה״ז מעשר. מדמשביה מתניתין בר״ה ואמרינן לקמן (ז ב) ותנא דידן דכיון דאם הביא יצא לא פסיקא ליה. ולפמש״כ שם בק״א (דף ב ספ״ב) ביטוב קושייתו על הא דפריך הש״ס (ז ב) לרבא ולרשב״י ליתני ר״ה דשתי הלאם ע״ש (המחבר השמיט שם שתי ומאתי יצאו הדברים ותיקן בלוח הטעות) יתיישב ג״כ קושייתו זאת. ועוד נ״ל די״ל מתניתין לענין צירוף כדתנן בפ״ט דבכורות ה׳ לפני ר״ה וה׳ לאחר ר״ה אינן מצטרפין. ואפי׳ בדיעבד אם צירף ועשר משמע לי דאינו מעשר. מדאמרי׳ שם (נח ב) מ״ד ליגזור דלמא אתי למיסקל מהאך ע״ש ויש לדחות. ועמש״כ בשלהי חלה בס״ד: **שם** ולנטיעה. פי׳ הרע״ב אם נטע אילן מ״ה יום קודם אחד בשבט כו׳. וכ״ע התוי״ט שיום הנטיעה אינו מכלל ימי הקליטה כו׳. אמת שכ״ת להדיא מהרמב״ם בחבורו פ״ט מהל׳ מע״ש וכן בפירושו כאן וכ״ה בש״ע יו״ד סי׳ רצ״ד אמנם לכאורה תמוה מגמרא דפסחים (נה) דמוכח שם דלר״י מקצת יום כולו ע״ש וא״כ ה״ה לר״י ור״ש דמס״ת לחלק. שוב מצאתי להגו״ב מ״ת חלק או״ח סי׳ פ״ד שעמד בזה וע״ש ישובו ועי׳ לקמן (י ב) ובמש״כ שם: **שם** בא׳ בשבט ר״ה לאילן כו׳ בה״א במ״ו בו. רש״י פי׳ לענין חדש וישן. וצ״ת עוד לענין שניה הנכנסת לשלישית כדמוכח ממעשה דר״ע לקמן (יד) ובסוגיא שם. עוד נ״ת לענין ערלה כדאיתא לקמן (ר״ד יו״ד) וכולהו מינה ילפינן כמ״ש התוס׳ לקמן (יד) ד״ה באחד. אולם לענין שביעית לא מצאתי מפורש ע״ו בשבט. והפ״א כתב בפשיטות (שם) בד״ה הואיל וס״ל לענין שביעית כו׳ (ותמיהני על התוי״ע אות ה׳ שכתב דנראה דלשביעית גם באילן ר״ה שלו תשרי ולא זכר את הפ״א. אמנם מלשון הרמב״ם בפ״ד מהל׳ שמיטה הל״ט והי״ב משמע כהגרע״א. אך מה דמשמע מהרמב״ם שם דאף באילן הולכין אחר עונתו למעשר לע״ג דמפורש להדיא במשנה וגמרא בכ״מ דאזלינן ביה בתר חנטה (ועבתוי״ע רים מעשרות). גם מש״כ עוד בתוי״ע ובאתרוג לענין ערלה ושביעית דינו כשאר אילן. הוא תימה דהרי מתניתין דסוכה (למ) אוקימנא שם כרבותינו שבאושא דאזלי ביה אחר לקיטה אף לשביעית והרמב״ם שם הי״ב הם להו לתומרא ע״ש בכ״מ) והנה באתרוג אף למאן דאזיל ביה בתר לקיטה מ״מ ר״ה שלו שבט כדמסקינן לקמן (ר״ד טו) ולפ״ז קשה סוגיא דסוכה על משנת הלוקח לולב מחבירו בשביעית כו׳ דמסיק שם משום דבאתרוג אזלינן בתר לקיטה. הא מ״מ כיון דנלקט קודם שבט ה״ל בן ששית. וא״א לומר דמתניתין איירי בשמינית דא״כ לולב נמי ועי׳ ע״א (טו ב) ד״ה ר״י ור״ל. ונלע״ד דלמ״ד דאזלינן ביה אחר לקיטה לכל דבר ה״ה דר״ה שלו תשרי כירק וע״כ ל״א דר״ה שלו שבט אלא למ״ד דלשביעית עכ״פ אזלינן בתר חנטה וכ״מ לשון הגמרא (ר״ד טו) מאן שמעת כו׳ ר״ג. והוא ס״ל מיהא דלשביעית בתר חנטה. אבל ליתא דגמרא בסוכה לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא ע״ש פרש״י קשה דהא בר ששית גמור הוא כיון דנתלש קודם ט״ו בשבט. אח״ז מצאתי למהרש״ם שם בתד״ה ולשביעית שנגע במקצת דברי אלה: **רש״י** ד״ה לשמיטין. אסור לחרוש כו׳. וה״ה לענין ירקות הנלקטין או תבואה שהביאה שליש משנכנס תשרי קדושת שביעית נוהגת בהם לאיסור סחורה וחיוב ביעור וכיוצא: **תוי״ט** ד״ה למעשר בהמה. מש״כ ע״ד התוס׳ דלקמן (ח) בד״ה סמוך עפ״א שם כדברים האלה ביתר ביאור. אך מש״כ עוד ומפני כן הוצרכו כו׳ ע״ש. תמוה דגם לפרש״י צריך לימוד דמנ״ל דמעשר דגן סמוך לגמרו דהוא א׳ בתשרי זמן עישורו: **תד״ה** ארבעה. ג׳ אילנות הן. ע״ש ונ״ל ג׳ אשירות הן: ד״ה לשמרות כצ״ל. משמע לפי׳ הקונ׳ מספק כו׳. מה שהקשה המהרש״א ע״ש נראה שכבר קדמוהו התוס׳ בב״מ י״ג ד״ה אביי במש״כ ועוד דהל״ל דב״מ טובא כו׳ שלא ידעו מאימתי לגבות כו׳ ע״ש: **בא״ד** וא״ת אכתי כו׳ דאם עמד בב״ע באדר כשיגיע כו׳ כצ״ל ושבינתיים מיותר: ד״ה שפ״א. וכמו שפירשנו שם כצ״ל: **ע״ב גמרא** מת באדר כו׳ מונין שנה לזה ולזה פשיטא. ע״כ לא מקשה רק על מאי דתני דמונה לשני (דלראשון פשיטא) אשמעינן דאע״ג דכבר עמד מלך חדש מ״מ יכולין למנות לאותו שמת) וא״כ מוכרח רש״י לפרש מה שפי׳ בד״ה שמת לבי תרי ודלא כפ״א: **שם** ויל״ת גופה מנלן דמניסן מנינן כו׳. עי׳ ע״א כה״ד. ובמתכ״ת ל״ד בכאן. דאם מונין מאדר יהיה מכוון מ׳ שנה מיום ליום ואם מאחד מאחר חדשים לא יהיה רק ל״ט שנה מכוון. וממילא א״ת שלא מת משה אלא באדר שלאחריו יהיה מ״א או מ׳ שנה מכוונות. וכבר נדפס זה בשמי בק״א שם אלא שהשינה המחבר במחכ״ת את לשוני ודבר בלשון נלעג: **שם** דלמא להקמת משכן. עפ״א דס״ד דלהקמת משכן מונין מר״ח ניסן. א״כ יהיה מעשה דשבט אחר מעשה דאב שנה ומחצה ומשה מת בז׳ באדר שאחריו נמצא היה אז בן קכ״א שנה. עמש״כ המחבר לעיל בד״ה ויל״מ: **רש״י** ד״ה מת בניסן כו׳ וה״ה כו׳. תימה דהא בגא זו היא לאשמעינן דמונין גם לראשון ולו הוה רבותא עפי אם עמד שאחריו בניסן דעדיין לא מנו לו אלא זמן מועט אעפ״כ מונין אליו כל השנה אף לאחר שעמד השני: ד״ה ויהי בארבעים. הואיל משה כו׳. אי לאיזו טובה הביא לנו מקרא זה: **תד״ה** דאימנו. כסף בדיכרין אין פחות משב׳ דיכרין כו׳ ופריך אבתר׳ כו׳ בתרי דיכרי דהכא קא״ל כצ״ל:

דף ג ע״א גמרא ואם איתא בחדש הג׳ בשנה הב׳ כו׳. עפ״א ומש״כ עליו בק״א. ויש שם השמטה וכצ״ל הביאו התוס׳ לקמן ע״ב בד״ה למנינא ובדף י׳ ע״ב כו׳: **שם** ויהי בחדש כסלו שנת עשרים וגו׳ וכתיב כו׳ כצ״ל ותיבת לארתחששתא למחוק. והנה התוס׳ כתבו לקמן דהוא כורש הראשון וזה היה שנת ג׳ לדריוש שמלך אז. ולכאורה קשה דהא מוכח לעיל דבשטרות אין מונין למלך שמת משעמד אחר תחתיו. וי״ל דהכא ר״ל דאף שכבר עברו כ׳ שנה מעת אשר עלו ברשיון כורש לירושלים עכ״ז היו עדיין חומותיה מפורצות וכו׳: **רש״י** ד״ה כדר״ל. וכן אם כסף תלוה. לכאורה שפיר מתפרש בלשון אם ממש דאפשר שלא ילוה לעולם כגון שהוא בעצמו עני או שלא יזדמן לו עני שהוא הלוה. וי״ל דהתורה מדברת עם כלל ישראל יחד וא״א שיחדל אביון מקרבם וכן עשיר: ד״ה שני בחדש. וכתיב בשנה השלישית בעשור לחדש. חפשתי אחר מקרא זה ולא מצאתיו: **תד״ה** מכלל. אע״פ שיש כו׳ בין ניסן לתשרי כו׳. אולי צ״ל לכסלו: **ע״ב גמרא** למנינא אחרינא הוא. פי׳ התוס׳ לשום מעשה שהיה. ותימה דהכתוב בא לפרש לנו באיזה זמן היה וקתם המספר עד אשר לא נדע. וצ״ל משום דהעת דקטיל בלשצר ודריוש מדאם קבל מלכותא ודאי היה מנוין אצל ישראל כי עת נקמה היא אשר נקם ה׳ נקמת עמו ומקדשו ונכרתה המלוכה מזרע מרעים. ולכן מנו לפעמים אליו זמני מאורעותיהם. זכר לדבר בגיטין (עט ב) במשנה „כתב לשם מלכות מדי" ובפרט בענין הזה כאומר הרי זה כ׳ שנה מלמיתת הישועה ועדיין ירושלים חרבה וע״ד שכתבתי לעיל. ודריוש לא מלך רק שנה אחת כדפרש״י במגילה (ס״ד יא) ואחריו מלך כורש דהוא ארתחששתא זה לפי׳ התוס׳ וא״כ שנת כ׳ לדריוש היא י״ט לכורש ובניסן שאחריו שפיר קרי ליה שנת כ׳: **שם** לא ס״ד דתניא דברים כו׳. הפ״א הקשה דלפ״ז לא מוכח מקראי אלא מהברייתא וא״כ מ״ק לקמן (ח) ר״ה קראי אתי לאשמעינן. ול״כ דהש״ס אינו מביא הברייתא אלא לרווחא דמילתא אבל גם מפשטייהו דקראי הכי משמע והברייתא גופה הוליאה מהן. וכה״ג לקמן שהביא הש״ס הברייתא דבאותו הזמן כו׳ ובאמת מוכח הכי מקראי כמ״ש התוס׳ שם: **שם** ויאמר לי המלך על מה זה כו׳ כצ״ל: **שם** ושיציא ביתה דנה כו׳ תלתא כו׳ כצ״ל: **שם** דהיא שנת שת כצ״ל בג״י: **שם** מתקיף לה ר״כ ומי התמין והכתיב ומה השמן כו׳. תמוה דלפי המשך הכתובים משמע דזה היה בשנת שתים לדריוש כשהתחילו לבנות וצרי יהודה רצו להפריעם. וא״כ מאי פריך דאדרבה בשנת שתים קיימינן השתא דלא התמין מקראי דתני (וזהו כוונת התוס׳ לקמן ד״ה וכדבך שב׳ ומיהו קשיא כו׳ ור״ל דהא עד שנת שתים היה בטל לגמרי בנין הבית ואח״כ כשהרשה לבנותו הרשיע במכתב זה ומתי היה לדיק) ורש״י שכ׳ שהוא באגרת ששלח ביד עזרא צע״ג: **תד״ה** למנינא. בחדש השני בעשרים בחדש נעלה כו׳ כצ״ל: ד״ה שנת. ועוד דבסמוך פריך כו׳ דאמר מניסן מנינן לו כמלכי ישראל כצ״ל: **בא״ד** מהאי קרא גופיה דשנת עשרים דמחדש תשרי קא חשיב כצ״ל: ד״ה באותו זמן. כשעשו פסח היה שנה שביעית כצ״ל:

דף ד ע״א גמרא רגל שבו ר״ה לרגלים. צ״ל לפרש דבשנה יש ג׳ רגלים וקאמר תנא דהשנה מתחלת לענין זה מא׳ בניסן וצ״ל דמא׳ מניסן עד א׳ בניסן יש ג׳ רגלים וא״כ הוה חס״ת לאשון. ועמש״כ לקמן (ח ב) בתד״ה בעשרה. אמנם לפ״ז לא יתיישב שפיר הא דפריך לקמן (ז ב) א״ה ארבעה תמשה הוו וכן קושיית והלא רגלים דלא תיילי מאורתא ותירולא וי״ל: **שם** כ״מ לנודר למיקם עליה בב״ת דתניא כו׳. כ״ה גירסת הרי״ף והרא״ש ותיבות ור״ם היא ליתא וכ״כ שהיה גי׳ התוס׳. ועמש״כ ביומא (לו ב) במה שפסק הרמב״ם דלא כסתמא דמתניתין: **שם** ואחד המקדים ואחד המעריך. בתוספתא הגי׳ המעריך קודם המקדים והיא יותר נכונה: **שם** ת״ר כו׳ חטאות כו׳. ק״ל מדוע שייר למנחת חוטא. ואולי בכלל חטאות היא הואיל ובאה תחת חטאת וכתיב בה כי חטאת היא: **תד״ה** ומעשרות. אהא קרא דביעור לעבור עליו בשני לאוין. הפ״א כתב דל״ד דהא קרא דביעור עשה הוא. ואולי יכוונו ע״ד שאמר הש״ס לקמן וצ״ת כיון דאל״כ אייתי ולא אייתי תמילא קם ליה בב״ת ורבנן ל״פ אלא משום יתורא דבתה״מ כו׳: **בא״ד** כמו בכ״ד דקתני חייב כו׳. עפ״א. וצ״ל דכוונו למש״כ התוי״ט פ״ד דדמאי מ״א (ועמש״כ בב״ב פ״א אות ו׳ במ״ת) וצריך להגיה קצת בדבריהם: **ע״ב גמרא** צ״ל למיהדר ומכתב בתה״מ ט׳ ש״מ לב״ת. לכאורה לר׳ יונתן בסנהדרין (סו) דס״ל בכה״ג משמע שניהם כאחד ומשמע א׳ בפ״ע ה״נ נפרש דבא׳ מהם עובר. וי״ל דאדרבה נאמר דס״ק דבאיזה רגל מהם שירצה יביא ויש לדבר בכלל זה הרבה אלא שאכ״מ. ועי״ל דא״כ תיפוק ליה מוכחא שמה כדדריש ר״ת עמש״כ לעיל: **שם** ורבנן ההוא לעשה. עפ״א ועמש״כ במגילה (ה). ועמש״כ דלעשה בעינן נמי כולי׳ רגל עמש״כ לקמן (ו ב) ע״ד: **תד״ה** לקט. לוי זרע בכישר כצ״ל: **בא״ד** ופריך נמי ממתנות כו׳ כצ״ל: ד״ה ואצ״ל. והשתא ר״א ור״ש דורשין בענין אחד כו׳. לאו דוקא דלר״ש חס״ת וחס״ם נמי לדרשת ב״ת ולר״א אתיין להיקשא דתשלומין כדפרש״י לקמן. וק״ק ליטנא דר״א ל״י חס״ם שבו דבר הכתוב הלא גם חה״מ וחה״ם מיותרין לדידי׳ להיקשא דתשלומין. ואולי יל״פ דר״ל שבו דבר הכתוב לתשלומין דעיקר תשלומין בו כתיב עפ״א: ד״ה פז״ר. ודומה להכוא תפרש ר״ת כו׳ כצ״ל: **בא״ד** מש״כ בכל שאר ימה״ח שלא היו אומרים מזמור שלם כו׳. עמש״כ בסוכה (מח):

דף ה ע״א גמרא ות״ק ור״ש תשלומין לעצרת מנ״ל. קשה מדוע ל״פ גם על לינה מנ״ל. ואולי משום דאיכא למימר דבאמת ל״ל לינה כל עיקר וכן לא ראיתי להרמב״ם שהביא דין זה דלינה. אך התוס׳ בחגיגה (יז סע״א) כתבו דנ״ל לינה מופנית בבקר כל פינות כו׳: **שם** מה חדש למנויו אף עצרת למנויו. ק״ל הא קדושת החדש היינו בקרבנות המוספין א״כ אף עצרת יהא תשלומין לקרבני מוספיו כל ז׳. וצ״ל דלמאי דאסיק רבא אמו עצרת כו׳ ובחדושי הרשב״א הקשה דניתא תפסת מועט תפסת וכן הרגישו התוס׳ בסד״ה אמרה ובחגיגה (שם ע״ב) ולפ״ז א״ש דתרווייהו איתנייהו דמוספין למנויי דיומי ועולות ראיה ושלמי חגיגה למנויי דשבועי וילפינן זה בבמה מלינו מחס״ת ומחס״ם: **תד״ה** מה. ועוד בפ״ק דחגיגה אמר ושמחת לרבות כו׳ כצ״ל ומלת ואכלת למחוק: ד״ה אמרה. כלומר לביאת תשבונו ניכר מאימתי מתחיל למנות כו׳ כצ״ל: **בא״ד** וחדש למנויו ושנה למנוייה כצ״ל: **בא״ד** עוד י״ל מה כו׳ ניכר כל שעה כו׳ כצ״ל: **ע״ב גמרא** אלא מאי חילופיו חילופי תודה דתני ר״ח כו׳. לכאורה קשה דהא חלופי תודה לפני כפרה טעונה לחם כדאיתא במנחות (עט ב) וכיון דמתה אחת מהן הנשארת טעונה לחם מת״כ. וצ״ל דהשתא מפרש חלופי׳ דברייתא היינו תמורתו וכליטנא דקרא לא יחליפנו וכן במ״ס דפ״ה דתמורה וכמו לשנויא דרב ששת ועמש״כ במנחות (פ ב). ודע דק״ל חלופי קרבן בנמנא הראשון א״כ מדוע לא יהיה חליפיו הקדש מעות וילא לחולין. או עכ״פ יהא נשאל לחכם ויתירנו. ואולי זה נקרא נולד. או דילפינן ליה מתמורה דחלה אפי׳ בטעות כדאיתא בנזיר (לא): **שם** א״ר ששת כו׳ כגון כו׳ והומס כו׳. עפ״א ותמכ״ע בק״א. ועי׳ היטב בתמורה (ט ב) ותמצא עוד ראיה לדברי: **שם** כגון שהומס בתוך הרגל וחללו כו׳ קד״א כו׳. לכאורה כיון שהומס אזדא ליה הפרשה הואיל דלא חזי וחייב להפריש אחר ולחללו עליו. וא״כ מעת שנפל בו מום עד חילולו (דה״א לגמרם) הוה כדאמר ולא אפריש ויהיה מוכח מכאן דמצטרף זמן שקודם הפרשה לזמן דאחריה לזמני דב״ת ועפ״א. ויש לדחות דאולי ר״ל דחללו ברגל שאחריו קודם קלת לאותו הזמן שהומס ברגל שקודמו דמצטרפי אהדדי כמ״ש התוס׳ לקמן (ו ב) ד״ה שנה. ואת״ל דדוקא אותו רגל עצמו מצטרף תשכחת לה כגון שחללו על אחר והלה אח״כ עד לשנה הבאה בתוך הרגל באותו הזמן שהומס הראשון. אבל העיקר נ״ל דאף דהומס מיקרי עדיין אפרים ולא אקריב דהכי הוא עומד אצלו ומשהה ליה גביה מלחללו. ותדע דאל״כ מאי דחיק לקמן היכי מ״ל אמר ולא אפרים בנדבה הא מ״ל בכה״ג דהפ״א כתב כאן דבהומס אפי׳ בנדבה חייב לחללו. אולם יש לדון בזה כיון שאינו חייב באחריותו מה לי אבד מ״ל הומס: **רש״י** ד״ה ומתה בסופו. ולהכי מתפש קרא תב״ת כ״כ דל״ל: **תד״ה** מה. ואפי׳ למאי דפריך כצ״ל:

דף ו ע״א גמרא א״ר מ״ל כגון דאמר הרי עלי עולה ע״מ שא״ח באחריותה. לכאורה מזה סתירה למש״כ הר״ן בנדרים (ט) בטעם דהרי זו נקרא נדבה ע״ש. ואולי י״ל דבזה נקרא נדבה ע״ד השאלה: **שם** אלא ולדה בעצרת היכי משכי לה. עפ״א ומש״כ בק״א בס״ד וע״ע מש״כ בסמוך: **תד״ה** מדבן. משמע דב״ע כו׳ צ״ל דאחרים דקאמר ורבנן כו׳ כצ״ל: ד״ה חד. אדרבה הוא באומר הרי עלי נדר כו׳ כצ״ל: **ע״ב גמרא** מאי ואכלנו כו׳ בחס״ם. עפ״א שפירש דנולד בעס״פ ואפ״ה א״ע בעשה במה שלא הקריבו בז׳ בו משום דכולו רגל בעינן. ותימה שהעלים עין מפרש״י בתמורה שפי׳ דנולד בפסח ועבר הרגל קודם שימלאו לו ז״י. וגם לפירושו ל״ק הא דלא הקריבוהו בז׳ די״ל דס״ל דנו״כ אין קרבין ביו״ט: **שם** שפיר קא מותיב מכדי תנא אלאוי קמהדר כו׳. נראה דקס״ד דהתנא יכוון ג״כ דאם עברו עליו שתיהן עובר בב׳ לאוי דב״ת: **שם** שנה תמימה ר׳ אומר מונה שס״ה יום כמנין ימה״ח. נ״ל דל״ד אלא גם עוד ששה שעות עי׳ עירובין (נו) ובערכין (לא) ובזה נדחית קושיית הפ״א על פרש״י בד״ה בתר חס״ת. וגם לדבריו יהיה ע׳ חדשים מעוברין בהשנה המעוברת הלזו מניסן עד ניסן ובגמרא דערכין שהביא לא משמע הכי ע״ש היטב: **שם** ומאן תנא דפליג עליה דר״ש. פרש״י ת״ק דלא איירי בשנה בלא רגלים. ק״ל דלמא משום דל״ל שנה בלא רגלים לעבור על ב״ת וכמו ר״ש דפליג בזה כדפרש״י לעיל (ולתירוץ הב׳ דהפ״א שם ניחא) ועוד קשה על תירוצא דאחרים היא הא גם לדידהו מ״ל בחולה ברגלים (וכן הקשה הפ״א) לפמש״כ הפ״א בשלמא לרבי (ולפמש״כ בק״א לעיל בד״ה אלא ולדה בעצרת בס״ד גם זה ניחא. ושם נשמע דזה גם שלא כהתוס׳ הנזכר). ולע״ד נל״פ [וכעין זה פי׳ התוס׳ בחולין (קכו)] כוונת ומאן תנא כו׳ להקשות על המקשה שנה בלא רגלים המ״ל הלא פשוט הוא דמ״ל כדתני ר״ש ועפ״ז מתרץ אחרים היא ור״ל דהוא לא ידע מרב שמעיה רק מאחרים. ויתורץ גם קושיית הפ״א דלאחרים נמי מ״ל ע״ש. די״ל דהמקשה לא נחית לזה והמתרץ דעדיפא משני. ועל פי׳ הפ״א ק״ל דהא גם שניהם מלאים מ״ל לדידהו מפני יומא דשני ויומא דתלתין שנין כדאיתא בערכין (ט ב). וי״ל דלדידהו מסתמא מעברין לאחד מירחי קיטוא בתחלת השנה כמו שאנו עושין. ותדע דאל״כ תקשה הא דמוקמינן שם לכא דאין ר״ה חל אלא ביום הנף או לאור עיבורו כאחרים הא לדידהו ג״כ מ״ל לאור אור עיבורו. ויש להאריך בזה כי לכאורה יש סתירה למש״כ מסוגיא דשם אולם אכ״מ: **שם** בעי ר״ז יורש מהו בב״ת כי מדור כו׳ א״ד ובאת שמה כו׳. לכאורה מאי קמבע״ל נימא דבעשה איתא ובב״ת ליתא. ואולי משום דבאידך קרא כתיב גבי העשה ג״כ מוצא שפתיך דוקא: **שם** אשה מה היא בב״ת כו׳ א״ד הא איתא בשמחה. לכאורה לדעת התוס׳ לעיל (ד) ד״ה לדקות דגם לדקות ב״ת דידהו תליא ברגלים א״כ בזה״ז דליכא ראיה ושמחה א״ע עלייהו בב״ת להדורי בתרייהו בג׳ רגלים. ואפשר דגם לענין זה נאמר דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אף דבטל הטעם עי׳ סוגיא דביצה (ה) [ועי׳ תוס׳ ר״פ מקום שנהגו וברי״ן שם]:

דף ז ע״א ואימא אייר בעינן אביב וליכא. לפרש״י לקמן (יא) דלהכי קרי ליה זיו משום דזמנין דניסן דתקופה נמשך בתוכו א״כ קשה דנימא דמה״ם ק״ל נמי אביב. ואולי דהאביב הוא בתחלת ניסן דתקופה. וגם י״ל דה״ה דכתיב גביה הוא החדש השני ולא אתי למיעטי: **שם** בעינן רוב אביב וליכא כו׳. כה״ג בפסחים (כב) וש״נ: **שם** דלמא מאי ראשון למילתיה. נ״ל דר״ל דהכתוב מודיענו גודל השעתו שמיד בחדש הראשון לגדולתו או לקנאתו במרדכי בקש לאבד את כל היהודים ובזה סר הל״ע דהמהרש״א: **שם** חדש והבא קרבן מת״ח. הייטו אפי׳ תמידי ר״ח וכדאמרי׳ לקמן קרבנות לבור הבאין בא׳ בניסן כו׳. ועי׳ שבועות (י ב) ואע״ג דלא כתיב האי קרא אלא במוספין נ״ל משום דכתיב בקרא דבתריה על עולת התמיד דרשינן דכל הכתוב למעלה יהיה נהוג ג״כ בעולת התמיד וכה״ג דרשינן ליה ביומא (טו) לר״ם אים המנפה: **רש״י** ד״ה לעיבורין. קס״ד ליתב ב״ד ולעיין כו׳ וכ״כ לקמן. ובסנהדרין (יב) מסקינן תבורי מיתחבי גלויי לא מיגלי ועפ״א: ד״ה אין מעברין. בצורכי עבור כו׳ כצ״ל: ד״ה ואעפ״כ. דכתיב שמור כו׳. וע״ש בתד״ה אין. טעם אחר נכון: **ע״ב גמרא** לרבא ליתני שנה. נראה דעל קושיא מן ו׳ היון ס״ת למרולי למתניתין אתיא כדתני ר״ם עצרת פעמים ה׳ כו׳ וכיון דלא קביע זימניה לא קחשיב ליה לפי פירושו לעיל (ד) ד״ה רגל שבו. אלא דפריך מילתא דשויא לתרווייהו. ועוד דמתניתין חלבי שבת קריבין ביוה״כ אוקימנא בסוכה (כד ב) כאחרים ועי׳ בשבת (קיד) תד״ה חלבי. ועמ״ש בס״ד בספ״א דמנחות: **שם** והלא רגלים דלא תיילי מאורתא. ועי׳ בתוס׳ דאינו חל עד יום ב׳ למ״ד נו״כ אין קרבין ביו״ט לפי מאי דס״ד השתא. ולכאורה לפ״ז לא תקשה לרבא מדוע לא חשיב עומר דהכי אינו ר״ה מחודש. ולפי פירושי לעיל (ד) בד״ה רגל שבו א״ש הקושיא: **שם** והרי יובלות דלר״א מאורתא וקחשיב׳ קשה דלמא באמת היינו טעמא דלא מני ליה אליבא דרבא לראש השנה וכמו דלר״א לקמן אין רגלים מן המנין ואפ״ה קא חשיב להו אגב גררא ועי׳ לקמן (ח ב) בתד״ה בעשרה ובמהרש״א שם ואכמ״ל: **רש״י** ד״ה ולרגלים מני ר״ש כצ״ל: **תד״ה** לא. אי הוה מני לשנויי כו׳. תימה דהתם ר״ל דהשנה אינה מתחדשת מאליה אלא דוקא בצירוף מעשה והמעשה אינה אלא הכשר להתחדשות השנה. אבל הכא השנה מתחדש מאליה לענין שצריך לעשות המעשה וזהו תכלית התחדשותה:

דף ח ע״א גמרא איזהו חג שהחודש מתכסה כו׳. לכאורה מייתא דקרא ה״ל לאתויי דמשתמי בר״ה איזהו ר״ח שמתוקעין בו ה״א זה ר״ה דחדש פירושו ר״ח כמ״ש הרד״ק שם (ועמש״כ בע״ז (מז) בס״ד). וי״ל דבל״ז ה״א דתרתי קאמר דיתקעו בחדש דהיינו ר״ה וגם בכסה כו׳. כי חוק לישראל הוא. הוא טעם על ר״ה שחוק הוא בתורה. משפט לאלהי יעקב הוא טעם על תקיעת הכסה: **תד״ה** והרי. יש תימה כו׳. עפ״א. ודבריו הוא לפי הגי׳ המשובשת שלפנינו בתוס׳ שם. וכן תמ״כ שם על דבריהם. אולם לפי גי׳ המהרש״א שם דקושיית הגמרא דהתם אינה אלא לרבא דבריהם דהכא ודשם מכוונים: ד״ה לבשו. עמש״כ בב״ר פי״ג אות א׳ במ״ת: ד״ה לתקופות. לאחר שלרפו כל השמות והחלקים של כל מחזורים כ״כ דל״ל: **בא״ד** אלא זהו הטעם כו׳ כצ״ל: **בא״ד** (ע״ב) והרי עכשיו נוהגין כו׳ דיום א׳ בשנה חשוב שנה ולתקופה מניסן מנינן כדתניא לקמן

מונין

מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי ומולד תשרי (ר"ל של תהו) בהל"ד וחקוקים כו' ודבר תימה כו' כ"ה ור"י והלא היו יכולים כו' כ"ה דל"ל. אבל בעניי לא הבינותי איך מחזיקים אנחנו החבל בשני ראשיו. לתקופה מניסן כר' יהושע ולמולד הלבנה כר"א: ע"ב ד"ה מתחדש. והשיב לר"ת שלא שאין בו תפלת אלא כו' כצ"ל: ד"ה בשבת. מש"כ המהרש"א דלרבנ"י נמי לא פריך מידי. כן לעיל פריך גם לדידיה והרי יובלות כו' וי"ל דלזה יכוון גם כאן בי' בתשרי הוא כו' וא"כ לא קיילי מאורתא ותלי בתשעה. אבל לפד"ל דלא שייך הכא לתרץ יוה"כ שנו. לא מיבעיא למאי שפרשתי שם בס"ד. אלא אפי' לפרש"י שם י"ל דהתם כיון דאמר לרגלים מובן ממילא דהתכוון על רגל שנו. אבל הכא אינו מובן על איזה יום כוון אם על ר"ה או יו"כ או סוכות או אפי' על אחד מימות החול:

דף ט ע"א גמרא ודמוסיפין מחול על קדש מנלן. עמ"א ומש"ע בק"א והמחבר השמיט שם שמי ותיקן בלה"ש. ובהתחלת הדבור נפל טעות הדפוס וצ"ל ודמוסיפין:

שם חריש של ע"ש הנכנס לשביעית. הט"א נמאר בקושיא דלר"ע מנ"ל לסקל בנטיעות כיון דל"ל הלכה. ואנכי ישבתי קושייתו בספ"א דשביעית בס"ד ע"ש: שם מה חריש רשות אף קציר רשות יצא כו' · עמ"א מה שהקשה מחולין (פד). ואנכי מצאתי כה"ג עוד שם (קכו ב) מה מולדה כל שאמה מולדה כו' ע"ש והיינו נמי מטעם דלא חלקתה. ובעיקר קושייתו עמש"כ שם בק"א בס"ד: שם יכול בתשעה ת"ל בערב כו'. ק"ל הא ערב נקרא גם מחצות היום כדדרשינן בברכות (ט) שם תזבח את"פ בערב בערב אתה זובח: שם כ"מ שיש בו שבות כו'. בגה"ש הטלה בכ"ש דלר"ע לא מלינו למילף משביעית לא תוספת עינוי ולא תוספת דשאר מלאכות ע"ש. ובחדושי הרשב"א כתב ור"ע דמוקי להאי קרא לאוכל במ' כאילו מתענה כו' אוקימתא רווחא היא דהא מיבעיא ליה נמי לתוספת יוה"כ ושבתות וי"ט. ולשון בעל המאור שנוי רווחא נקט לפום סוגיא דהכא דאכתי לא קי"ל מסקנא דהתם (ר"ל דמו"ק). ולכאורה אינו מובן לאיזו מסקנא כוון ע"ש בסוגיא. ואולי יכוון למאי דמסיק התם דלרי"ש תוספת שביעית הלכה ואעפ"כ נצרך ליה קרא בפ"ע לתוספת יוה"כ וכו' אלמא דלא יליף להו משביעית וא"כ לר"ע נמי. ולא ק"ל פלוגי התוספת. ולפד"ל דלר"ע ילפינן תוספת עינוי ומלאכה דיוה"כ מטעם עלם דאיתא ביומא (פא) ע"ש. והא דמקשה הכא לרי"ש מנ"ל הוא כתירוץ ר"ת. והא דפריך ביוונא שם ותנא דבי עלם האי בתשעה לאדם מאי עביד ליה. לא מקשה אלא אי סבר כר"ע בדרשה דבחריש כו'. ומש"כ הב"א לייסב דיליף מהא דדרשינן האזרח לחיובא דנשים בתוספת עינוי אבל לרי"ש דל"ל כלל קרא לתוספת ל"ל הכי ע"ש. הוא מופרך מדברי עצמו בסוכה (כ) ד"ה לכפורת דהכא ג"כ אית ליה לרי"ש תוספת בשביעית מהלכה. ואולי יאמר דכאן אזלא הסוגיא אליבא דמ"ד בתמוס דלהלכותיו לא איתקש: רש"י ד"ה אנ"ל. אע"ג דכישא דקרא כו'. אף דיל"פ ימים שנים כמו ימים תהיה גאולתו. מ"מ וביום השביעי א"א לפרש על שנה (עמש"כ במ"כ ס"פ מלורע) וזהו שכ' לקמן בד"ה רי"ש כדכתיב ביה וביום השביעי כו': ד"ה חריש של ע"ש. שלא יחרוש שדה אילן כו'. ל"י מדוע לא פי' שדה הלבן דאסור ג"כ ונראה נמי הטעם דישביא בזה ספיחי שביעית ועי' לקמן ע"ב בתד"ה ומותר [ולשון רמו"ק (ג ב) ד"ה שתכלה הלחה. דמתזי כחורש לצורך שביעית. משמע דאינו אלא מדרבנן מפני מראית העין וצ"ע]: תד"ה שהכי. שורש ה' ושורש ו' בד"ו נסתרסו. ובעיקר קושייתם לפי מה שמ"א במחריש ובקציר בזרועה ובחלדה (וכן תרגם אשר אין חריש וקציר דלית זרועה וחלדה) הוה א"ש. אבל כוונתו כפלמה (ועתוי"ט פ"ה דדמאי מ"י) ובריש מ"ק קאמרינן ותרישה בז' מי שרי ופרש"י הא נפקא מבחריש כו'. גם לפי דרשת ר"ע לענין תוספת שביעית משמע ג"כ דפירושו חרישה ממש עי' לקמן ע"ב בתד"ה ומותר. ועמש"כ בפסחים (מז ב) ביסוב התרגום בס"ד. וכעין תירוץ התוס' מלאתי בב"מ (פו ב) מדטוב לדרשה כך נמי לדרשה ועמש"כ בסוכה (לד ב) בס"ד: ד"ה וקציר כו' היוצא כו' י"ל כו' ולא היו שומרין אותן אלא מבהמה כו'. תימה דהא לריך להפקיר אף לבהמה כדכתיב ולבהמתך כו' וכ"מ להדיא בירושלמי רפ"ו דפאה הביאו הר"ש ע"ש. וביסוב קושייתם עמש"כ בב"מ (נח) בס"ד. ועתה נ"ל עוד דזה פשוט דלאחר שזכה אדם ולקט פירות שביעית מהמופקר יוכל לשומרן בביתו עד זמן הביעור וא"כ ה"ה אם זכה בהן במחובר. ואיך תהיה הזכיה במחובר נ"ל כמו שאר"ם בב"ב (פ"ז) הב"ע דא"ל לך ויפה קרקע ב"ש וקני כל מה שעליה וע"ש בפי' רשב"ס. ובשביעית דרחמנא אפקרה גם את השדה עצמה ללקיטת פירות כדאיתא בנדרים (מב ב) ואפי' לר"פ דאמר בב"מ (י ב) למיהוי חלירו לא זכי ליה רחמנא לענין שיקנה ספחה שבתוכה. דהא סך דב"ב נמי לא אקני ליה הקרקע לפי' רשב"ס ואפ"ה זכי במה שעליה בחזקת הקרקע · וה"נ הגזברים או שלוחיהם יכולים לזכות לצורך גבוה ע"י חזקת הקרקע וכדאמרי' בגיטין (נב) לא תהא כח הדיוט חמור מן ההקדש. והתוס' אולי אזלי לשיטתייהו בב"ב שם דפי' התם קני מטעם חלר וא"כ דמיא להא דר"פ בב"מ שהבאתי. ועוד דהם (עט) בד"ה ואין מועלין כתבו דאין חלר להקדש. ולכאורה יש סתירה למש"כ מהסוגיא דב"מ קי"א בפלוגתת ר' יוסי ורבנן אבל יש לייסבה ואכמ"ל: ע"ב ד"ה מרכיב. והכא כשנפסקה מאביה כדמוכח בפ"ק דערלה כ"ה גי' הישנה וצ"ל שם במ"ז נפסקה מונה משעה שנפסקה:

דף י ע"א גמרא ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט. הט"א הקשה דפחח בתלת נוטע ומבריך ומרכיב וקיים בנוטע לחוד והאריך בזה הרבה. ולפמש"כ בפ"ב דפאה מ"ז בס"ד מיושב שפיר ע"ש: שם פר האמור בתורה סתם. פי' דלא פורש בו שנים ולא דמי לעגל סתם דלקמן דהתם אתי לאפוקי גם אם כתוב גביה בן בקר: שם כי קאמר ר"מ כו' בסוף שנים אבל בתחלת שנים לא כו' שנים שיום א' עולה להם בסופן א"ד שיום א' עולה בתחלתן כ"ל דל"ל וכ"מ מפרש"י. ולכאורה אם נאמר דבפחות מל"י דל"ע לו שנה מונין מיום אל יום וא"כ תכלה שנה שניה בפחות מל"י לפני ר"ה ביום הנטיעה יקשה דנאמר אז יום א' בשנה (תסיתים שעד תשרי הבא) חשוב שנה דהא הוי בסוף שניה אלא ע"כ יהיה מוכח דבל היכא דל"ע לו שנה לא יצא מידי שנתו עד תשרי השני והט"א האריך הרבה בדין זה והביא ממרחק לחמו ולא הביא מאת אשר לפנינו. וי"ל משום דשתא לתרי לא תנינן וע"ד דאמרי' לקמן (כז) פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן ע"ש. ותדע דאל"כ מדוע ל"א דיום א' בתחלת הג' חשב לשנה ומאז יהיה לו דין רבעי. וזה יש לדחות דהא דאמרינן יום א' (או ל"י) חשוב שנה אינו ר"ל דמאז יחשב לשנה אחרת אלא דנחשב לו שנה ונמשכת עד כלותה כמו בשנות הדורות. ולר' יוסי שהביאו התד"ה שנים יש לדון בזה ואכמ"ל: תד"ה ופירות. ושבוש הוא דבהכי לא איירי כו' כצ"ל: ד"ה הא אמר כו' כצ"ל: ד"ה בן. וכל אותן ל' יום אין דינו כו' כצ"ל: בא"ד ובבת ג"ש ויום א' פליגי תנאי כו' כצ"ל: ד"ה שנים. לר' יוסי בפ' כ"ל דאמר כו' כצ"ל: ע"ב גמרא כל הרבבה שאינה קולטת כו'. עמ"א דפסיקא ליה דה"ה דפליגי בזה בהפרשה דתבואה. ועמש"כ בפ"ד בפ"ב דכלאים מ"ג. והנה בקושייתו היה מתיישב דעת הרמב"ם אשר התמהתי עליו ברים מכלתין די"ל דדחה סוגיא דפסחים מפני סוגיא דמנחות דמוכח מהם דל"א מקלת היום ככולו. (אלא דעיקר קושייתו אינה דליסנא דר"י משמע דיותר מג"י א"א שתמתהי הקליטה אבל בפחות אפשר והוא כדמסיק מהירושלמי). אמנם עדיין קשיא בשלשים יום דחשיבת שנה הל"ל דמקלת היום ככולו כדאמרי' הכא לר"מ ביום אחד · ול"מ ג"כ ממעמא דר"א דלקמן דיליף מדיום א' בחדש חשוב חדש והתם אפי' מקלת יום כדכתיב באחד לחדש וכן ר"ת הלא יליף מיניה על מקלת יום וזה יקשה גם ליסוב הנו"ב שלייננתיו שמה: שם ור"א מ"ט כו' באחד לחדש כו' וקא קרי ליה חדש כו'. נ"ל דר"ל דהל"ה לא ה"ל למיכתב אלא באחד בלא מלת לחדש וכדכתיב ויחל לבנות בחדש השני בשני דלפשטי' פי' בשני לחדש ודרשה דלעיל (ג) הוא מדלא כתיב בהדיא: שם בתשרי נברא העולם. ק"ל דהא הכוונה על בריאת האדם ושנבראו בר"ה כמש"כ התוס' לעיל (ח) ד"ה לתקופות והר"ן לקמן במשנה דבד' פרקים א"כ מדוע לא קאמר בר"ה נברא העולם כמו שאמר בר"ה נפקדה כו' בר"ה יצא כו' בר"ה בטלה כו' וכמו כן קשה בדר' יהושע · ואולי משום דהראיה מהמקראות אינה אלא על החדש ור"ה הוא מסברא: [שם בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה. תמה אנכי על הפייטן בשחרית יום א' דר"ה בפיוט תאלת זו שיסד בזה פרק תגן עתירה כו' (ר"ל יצחק ע"ש) עד התרה. אנקת אסיר או כהוכתרה · שהרי הגמ' כאן לא חשיב לה: תד"ה שלשים. דלא איירי בתוספת שביעית כו' כצ"ל: ד"ה תדאמרי. בסופו. בחדש השני בעשרים בחדש כצ"ל:

דף יא ע"א גמרא ר"א מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא כו'. עי' רש"י בח"א שנדחק. ונ"ל כמו דלשון ביאה אינה במקלת לב"ע כמ"ש התוס' בשבועות (יז ב) ה"נ יציאה וכן לענין הוצאת שבת תנן בפ' המלניע עד שיוציא את כל הקופה ולכן שפיר מוכיח מלשון ותוצא דמשמעו שהוציאה את הדשא בכל כמות גידולו דהוה בניסן: שם ואותו הפרק זמן בהמה כו' שמזדווגין זא"ז שנאמר לבשו כו'. עפרש"י. ואע"ג דמסקינן לעיל (ח) דלכ"ע לבשו כו' בזמן דעמקים כו' דהיינו באדר מ"מ כיון דאותן שלא לבשו באדר מתלבשות בניסן כדאמר שם ואיכא נמי כו' שפיר הוי זמן זיוג להכבראים פחה. אך קשה למש"כ התוי"ט על הא דלעיל דבהמה גסה זמן עיבורה קדים ד' חדשים א"כ לא א"ש הראיה ועמ"א שם: שם ואידך נמי הכתיב בירח כו' ואידך כו' בחדש זיו. נ"ל להפך הפירכות וכדלעיל בקראי דעץ פרי ועץ עושה פרי וכ"מ מסדור דבורי רש"י ושוב לא נצטרך להגהת הגרי"פ: שם להתנאות בהן בני אדם כצ"ל: שם [אלא דקאי בעלרת וקא"ל בתשרי אכתי בה' ירחי מי קא ילדה. ק"ל דהא ר"ה איקרי ג"כ מועד ערכין (י ב) ועי' ברא"ש בסוף מכילתין. וא"כ לא הוי אלא ד' ירחי]: שם אלא דקאי בחג וקאמר ליה בניסן כצ"ל: תד"ה לקומתן. לביונם לשון יופי כו'. וצ"ל ע"ד פירושם דהוא מלשון לביתו ליה זוודתא דלקמן (יז) דעכינו הכונה וי"ל שנבראו בכל הכנותיהם לא כמו עתה למשל כשנולד עגל אין לו ההכנות שיוכל ע"י לאכול עשב וקרנים לעמוד בהם נגד קמיו וכדומה · או הוא מלשון ולבו ביתי' דיומא (פו ב) דפרש"י לבכי ביתו והכוונה אחת : ע"ב רש"י ד"ה עדות. בתריה דההוא קרא דכי חוק לישראל כתיב כצ"ל: ד"ה ואחזו. ויש עומדין כו'. נראה משום דהוה ק"ל דבשלמא לר"י תוכח יפה מהא דקאמר דמבול באייר ירד דע"כ ס"ל דבניסן נה"ע דאי בתשרי א"כ כבר נתחדשה השנה מקודם. אבל לר"א א"ל דלעולם בניסן נברא ומ"מ לשנים מונים מתשרי כדס"ל לחכמי ישראל לקמן לכן פתרו מה שפתרו ובזה נדחית קושיית המהרש"א ע"ש: תד"ה יום. ושוהה שתי שעות עם חלק א' משלשים בשוה. כ"ה גירסת הרש"א אבל פירושו דחוק · ונ"ל לפרש דזה ידוע בחכמת התכונה דמזריחה עד זריחה שהוא כ"ד שעות סובב גלגל המזלות כולו ועוד חלק א' משלשים במזל מה שהחמה הולכת ביום א' במהלכה העצמית ממערב למזרח. וא"כ בשתי שעות עולה מזל אחד שלם וחלק י"ב מחלק למ"ד ממזל השני וזהו שאמרו שלם עולה כו' ושוהה ב' שעות (ר"ל מזל שלם) עם עוד חלק (ר"ל חלק י"ב) מאחד משלשים בשוה. וכ"ל ד"ל בשור תחת בשוה כי הה"א והרי"ש קרובים מאד להתחלף בטעות: בא"ד ואמר בפ' הרואה דכימה זנב טלה. עמש"כ במ"כ במדבר פ"י אות ל' במ"ק בס"ד:

דף יב ע"א גמרא אלא לר"א מאי שני. קושיית גה"ש נ"ל דלק"מ דמ"מ משה שכתב לנו את התורה אחר יל"מ שאז כבר נצטוינו לתקות מניסן לא ה"ל לקרותו שני. אלא דק"ל דכמו דקרי לתשרי ראשון מפני שהוא ראשון לבה"ע וכו' כדפרש"י לעיל (ס"ד י) כמו כן ראוי לקרות מרחשון שני: שם ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א. עי' פרש"י ותוס'. וק"ל דלפ"ז מדוע לא מפרשינן לעיל (ח) ר"ה לשנים לענין זה וי"ל: תד"ה תנא. ובפ' הסוכר והרומב מה מתקן דקדשים בתרומה תירוש כו' כצ"ל. אבל ל"ע דאדרבה מסוגיא דהתם משמע לכאורה דתרומת פירות גופייהו מדאורייתא (ונדחקו שם רש"י ותוס' בזה) רק דמתקן היוצא מהן דומיא דתירוש ויצהר אינן חייבין מה"ת ובמתקן היוצאין מתרומת פירות הוא פלוגתת ר"א ור"י שם: בא"ד א"נ תכה מרדות. וק"ל דהא כתבו התוס' במכות שם דריו"ח מודה דאיכא איסור עשה ועל עשה שעבר במעשה לוקין ג"כ מת"ר (עי' בנחל איתן פ"ו מהל' חמץ ומצה בסופו) וא"כ מאי פריך שם עליו מהך ברייתא הא בגבולין לוקה שלא אה"נ כיון דמיירי בתמ"ר. ואולי כיון דבמע"ש דאורייתא ליכא לריו"ח אלא ממ"ר אינו בדין שיחמירו גם בדרבנן כזה: ד"ה אחד. ותימה כו' ולפרושי כו' כגון תע"ר כו'. ונ"ל משום דעיקר קרא דשנה שנה לא כתיב אלא במע"ש קמ"ל שאין לחלק ותרומה ג"כ נכללת בשם מעשרות ועיין במה שציינתי לעיל (ד) בתד"ה וס"ה כו' ומה שיכול כו'. כה"ג כתבו בפסחים (קב ב) בד"ה מיתיבי ועמש"כ שם: ע"ב גמרא או אינו אלא אף מע"ר נמי יבשל ועי' פרש"י. וה"ה דהוה מצי לאקשויי או אינו אלא איפכא ויהיה פי' שנת המעשר א' מתעשרות שנהגו לפניה הוא מע"ש וכפירושו לפי האמת. והוה א"ש עפי הא דכתיב גביה שנה שנה כפשטיה: שם מה חלה אין לה הפסק כו'. עמ"א שכ' אע"ג כו' דנחלה אין לה הפסק לעולם ואלו מע"ר יש לו הפסק בשביעית כו'. ואני אומר אף נחלת שדה וכרם נפסקת בשביעית כדאיתא בנדרים (מה ב) הבאתי לעיל (ט) ועי' לשון התנחומא שהבאתי ברים ויק"ר: שם אפי' למ"ד כו' א"א שנה כו' והא איתעבר ליה. לכאורה מה יושיענו זה מ"מ הא אמר לשנה זו דמשמעו זמן הראוי להקרא שנה וי"ל: תד"ה התבואה. דתרוייהו בכלל תבואת יקב. נראה דר"ל כיון דיצהר חייב ג"כ בתרומה א"כ ע"כ גם הוא נכלל בכאן דלמה יפרטנו. ועוד מקרא מפורש והשיקו היקבים תירוש ויצהר (יואל ב): בסה"ד נ"ת במעשר עד דמטו כו' כצ"ל:

דף יג ע"א גמרא עומר כו' מהיכן הקריבוהו כו'. עמש"כ בזה בס"ד במ"כ נשא פ"ו אות י"ח. ויש לי בזה עוד תוספת דברים ויתבאר במ"ש א"ה: שם קצירכם א"ר ולא קציר נכרים. עמ"א שכ' דס"ה דנמעט מזה קציר הפקר וא"כ יקשה היך עומר בא בשביעית ולפמש"כ (לעיל ט) לק"מ דאפשר שהגזברים יזכו קודם הבאת שליש. ומה שהקשה עוד דהא מבעי ליה האי קצירכם למעוטי קציר מצוה. כתב הב"א לייסב בהא דכ' התוס' בפסחים דמחד קרא ממעטינן גבוה ונכרי. וה"ה קציר מצוה ונכרי. ול"ד דבשלמא אי הוה ממעטינן לצורך נכרי דומיא דלצורך מצוה הוה א"ש. אבל הכא ממעטינן תבואה של נכרי וזה ענין אחר לגמרי והוין ב' דרשות חלוקות: ע"ב רש"י ד"ה ומתעשרין לשנה הבאה. אם משאר כו' כצ"ל בלא ו': ד"ה אשתמיטתי'. דתבואה וזיתים לא פליגי כצ"ל: בסה"ד לא מטעמיה דאמר כצ"ל בלא ו': תד"ה ויצבור בסופו. וקצת משמע כו' דשני מעשרות כו' כצ"ל:

דף יד ע"א גמרא לכל אין בילה נ"ל כו'. עמ"א ובק"א ונשמט שם שמי וניתקן בלה"ש: רש"י ד"ה באספך. שהבאת עלים היא גדילתן שמאותה שעה ראויה לקצר בדוחק. לפ"ז לא א"ש אף כל כו' דהא בעידן כניסה אינן ראויין כלל. וכך הל"ל שמאותה שעה ראויה היא להגדל ולהגמר פריו. ר"ל בבת התמים שעלו בהן בעת הבאת עלים ועי' לעיל (יב ב) תד"ה התבואה: ד"ה איכא בינייהו. וכי הא מתני' כו' כיה"ג א"ל הא מתניתין כצ"ל: בא"ד כלומר זמן חיובן למעשר דהם לא כו' כצ"ל: [שם (בגה"ע) ד"ה שני עישורים כו' מע"ש כשנה שניה ומ"ע כשנה כו' כ"ב דל"ל בכפי"ן]: ע"ב גמרא אי ב"ה בא' בשבט אומר כו'. הגרי"פ הגיה אמרו. ול"ל דשפיר שייך ל"י על הבית וכה"ג כתבתי לקמן ברפ"ב: שם אמר רבה בר"ה השתא כו'. נ"ל דגם הוא בא לייסב קושיא דלעיל כב"ש נהג בה (ואולי צ"ל רבב"ה אמר) ור"ל דמספקא ליה אי אזלינן ביה בתר חנטה והוא עדיין בתוך שנה שניה או בתר לקיטה וכבר נתחדשה השנה מתשרי ומעשה שהיה כך היה. וכן לת"ק ס"ל לר"ע דאזלינן ביה בתר חנטה והוא חנט אתרוג בין ר"ח שבט לט"ו בו בשנה ג' ומעשה שהיה כך היה:

דף טו ע"א גמרא א"ר אתרוג בת שנית כו' ופטורה מן הביעור. לפמש"כ התוס' בד"ה שאין לך. לחלק בין ביעור לשאר דיני שביעית הל"ל רבותא טפי דפטור אף משביעית אלא אגב סיפא דאשמעינן דאף בביעור חייב נקיט ברישא גם כן ביעור: רש"י ד"ה א"ל אביי. דתניא במכילתא ואכלו כו' אף אדם פטור. עמ"א שהקשה דתיפוק ליה דהוה הפקר וזה כבר כ"ל מובא הלוי כו'. וכ' עוד ותיהו בירושלמי פ"ו (כצ"ל) דפאה קאמר הפקיר לישראל ולא לנכרי דרי"א הפקר ור"ל אומר אינו הפקר והשתא הניחא לר"ע כו'· (כן מסרתי תאז להמחבר ק"ח בכתב מה שקשיתי בדבריו. אולם יען אשר הוא ז"ל החליף והחסיר בדברי וגם העלים את שמי לכן אכתוב עתה הענין בשלימות כסדר והוא) ואני תמה ולר"ל מי ניחא דהלא תן ובא הלוי ר"ל ג"כ דלקט שכחה ופאה פטורין בספרי פ' ראה אף דהם אינן אלא לעניים וכה"ג לב"ה לכ"ע אינו הפקר. וז"ל הר"ש שם בפ"א מ"ו אבל הפקר לעניים לא מצינו למיפטר מע"ז דאינו הפקר לב"ה כלל ואפילו זכה בו רעני חייב להחזיר ע"ש אבל לקט כו' ע"כ רחמנא אפקריה לעניים וא"כ כ"ש שביעית דרחמנא אפקרה אף לעשירים דליפטרו מע"ז:

ודע דק"ל טובא בדברי הירושלמי דאמר דלר"ל דמטמא דב"ה דילפי מתמיטה לכן הפקיר לישראל כו' אינו הפקר. הלא גם שביעית אינה אלא לישראל כדכתיב והיתה כו' לכם לאכלה ודרשינן בתו"כ ולא לאחרים וכדכתב גם המ"א. וראיתי להמג"א שם שהעתיק לשון הירושלמי והשמיט ברישא לנכרי ולא לישראל וכן בסיפא לא העתיק לישראל ולא לנכרי וצ"ל שבכוונה השמיטם וכת"ש. (ותיבת וכו' שבדבריו אולי הוא הוספת תלמיד טועה). ונראה דלזה כוון גם הגאון ר"ח ז"ל שם בסוף מתניתין בהגהתו ונדפסה שלא במקומה ע"ש:

ולענין קושייתו י"ל דאי לאו הקישא דשביעית לא הוה ממעטינן מן ובא הלוי אלא הפקר גמור אבל לא לקט כו' כיון דאין יד כל הלוים שוין בם רק יד עניים לבד. אבל השתא דאית לן הקישא להפקר גמור ע"כ ובא הלוי אתא למעוטי לקט וכו' וכדהטעים הר"ש שם. אך ל"ת כן בירושלמי בפ"א דתרומות דז"ל שם ובא הלוי כו' יצא הפקר כו' היא לקט כו' ע"ש. ועמש"כ בפ"א דפאה מ"ו עוד ישוב אחר נכון בס"ד: תד"ה יד. לא נקט ה"ש כו' דלמאי דסבר אבטולמוס כו'. ולפ"ז פ"כ רב המנונא ס"ל כר"א דבוה לאזלן לכל דבר וא"כ קשה דה"ל להש"ס לאתויי דר"א בהא דמתרץ תנאי היא. אלא ודאי דלא תלי זה בזה דאף דאזלינן בתר לקיטה למעשר ונלקט בשביעית מ"מ היה חייב במעשר כיון דנחנט בששית ואינו חייב בביעור דהפקירא דשביעית הוא דפוטר וכפרש"י ז"ל. ועי' לעיל (כ"ד ע) בתו"א ד"ה וא"א מונה ובד"ה וכמש' ידים ומ"מ גם דעת הרמב"ם בפ"א מהל' שמיטה הל' י"ב וכפי שבאר הכ"מ את דבריו כדעת התוס'. אבל דעת הראב"ד בפ"א מהל' מעשר ה"ה נראה כדברי. ודברי הכ"מ שם מגומגמין כמש"כ שם בחדושי: ד"ה שאין לך. עפ"א ובק"א והשמיט שם שמי ומאחר יצאו הדברים ויש שם טעות הדפוס וצ"ל ובמאור דחק בזה: ע"ב גמרא שתי בריכות ס"ד. פי' במאור פי' נכון בזה: שם מעשר חרובין דרבנן. הט"א מביא בשם הרמב"ן דאפי' זיתים וענבים א"ת במעשר מה"ת. וק"ל ממשנה ערוכה פ"א דתרומות מ"ע ותורמין שמן על זיתים הנכבשים כו' ואם איתא ה"ל מן החיוב על הפטור: רש"י סד"ה חבורי. רב המנונא סבר כיון כו' דלאו הפקירא דמלכא היא. לכאורה לדידיה מ"מ קשיא הואיל דר"ם אית ליה האי סברא בהדיא ובאבטולמוס לא מצינו מפורש דפליג עליו בזה:

דף טז ע"א גמרא אלא אר"ח טעמא דר"י מהכא כו'. לכאורה יפלא הא ר"י גופיה קאמר טעמא אחרינא וכה"ג פריך לקמן (כו) והכא לא שייך תירוצא דשם דהא טעמא פריכא קאמר. וי"ל שכן היה דרכם לומר טעם שאינו עיקר רק להקשות בו על דברי חבריהם כמו בזבחים (פז ב) וע"ש בתד"ה אודו לי וכה"ג מצינו בברייתות (פו) במשנה וברייתא שאמרו טעם שאינו וכן מצינו לאליהו ז"ל בב"מ (קיד) ע"ש בתוס' ועי' סנהדרין (נד ב) ברש"י ד"ה דכי כתיב ג"כ כזה ועמש"כ בפסחים (לח) ובזה מיושב הגמרא דקדושין (מג) שמאי הזקן כו' שנאמר כו' מ"ט דשמאי כו' ע"ש בהגרי"פ: שם ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר כו'. כ"ה בכי"ף וכא"ש ונכון: שם אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין כו'. עי' במאור בסוף מכלתין פי' נכון בזה: רש"י ד"ה נידון למעבר. ביוה"כ כו' כצ"ל בלא ו': ד"ה להבא וכן לשון משנה במס' נדרים כו'. ע"ש במפרשים ונראה שאין תמס לאיה. ואנכי מצאתי כזה

בכתובות פ"ק מ"ו סוררין משביעין אותה על הפתיל לבוא פ"ם : בא"ד ומשום דקרי לההוא דאשתקד כו' כצ"ל : ד"ה קדים סליק. וגדל קנה כו'. תימה דהרי אף שנזרעים כדרכן נגמרין בפסח דהוא זמן קציר שעורים. (והשב"ם בב"ב (לו ב) בד"ה פירא רבה פי' דגידול שעורים הוא בג' חדשים וצע"ק) והעומר יוכיח. אך מעומר יש לדחות דהיו משתדלין בו הרבה בזריעתו בשדות המודלמות ומנוכרות כדאיתא במנחות (פה) ועי"ש בתד"ה וזורעה. ולמה לא פי' דסליק כמשמעו מלשון הסתלקות דמסלקין אותן מן השדה : ד"ה אתחילת דין. אבל גזר דין כו' כצ"ל : ד"ה שתי הלחם. כת"ד כו'. נראה דהוא ר"ת מן כמאי דאמר דר"י עצמו קאמר לה שם : ע"ב גמרא כ"ש שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה. אולי יכוין שיהיה לה ח"ו צרות ורעות שיצטרכו לגזור תענית בגללם ויתרעו בשופרות כדאיתא בתענית פ"ב : שם ומה טומאה אמורה כהנים מוזהרים ישראל א"ת כו'. עפמ"א דמסיק דמבני אהרן דמיותר הוא דממעט בנ"י. והצ"א הקשה עליו מגמרא דיבמות דמוכח שם דגם אי לא הוי כתיב בני אהרן הוה ממעטינן בנ"י ע"ש. ול"נ דשם הכוונה דאפי' לא היה כתוב בני אהרן אלא אהרונים בשם היתה כמו דכתיב לוים : שם ג"ס נפתחים בר"ה א' של רשעים כו'. ברי"ף ורא"ש הגי' לדיקים קודמים לרשעים והוא הנכון : תד"ה ותוקעין. הא אמרי' בסוף לאוהו ב"ד כו'. בחדושי הגרע"א תמה דלא דמי דהתם אילו מתרמי לבורא כו' הוא עושה המצוה כו' אבל הכא כו' הוא אינו עושה המצוה שכבר יצא כו' ע"ש. ול"נ דאדרבה התם כיון דכבר עלה לדוכן פ"א שוב אין עליו מצוה כמ"ש התוס' שם. אבל הכא כיון שכ"י ערבין זב"ז דמה"ט אע"פ שיצא מוציא ודאי עושה מצוה בתוקע להוציאם :

דף יז ע"א גמרא אמר רב יהודה א"ר כל פרנס כו' כצ"ל : **שם** תנא דבר"י מעביר ראשון ראשון. לע"ד נל"פ כפל לשון ראשון דר"ל מכל מין חטא מעביר הראשון כגון אם יש בידו גזל ועריות וחילול שבת מכ"א מעביר הראשון ואינו נכנס בחשבון. וזה אינו בתור ע"ד ב"ה כדמשמע מפרש"י אלא דגם א"כ אם הם מע"מ ורב חסד מטה כלפי חסד. ומה שאמר וכן היא המדה כ"ל דר"ל דכן הוא גם מדת מלך למחול פעם ראשון. או דר"ל דכן הוא ראוי ונאות שלא לחשוב פעם הראשון דכן רגיל על לשונו דתנא דבי ר"י ביומא (מג ב וש"נ) כך היא מדת הדין נותנת כו' ע"ש בפרש"י : [**תד"ה** ועליהם. דכתיב כו'. ואני שמעתי מפי ש"ב הגאון המפורסם מו"ה מנשה מאילייא זצ"ל דעיקר דיוקא הוא מן כי הטה אזנו לי ודריש ליה מלשון מאזנים · ור"ל דמטה לי המאזנים לצד זכות] : **ע"ב גמרא** ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם. עי' ברא"ש ות"א. ועי' בתו"כ נשא ר"פ יב ביאור נכון : **שם** עתים לטובה כו'. נ"ל דר"ל מה שהשגחת השי"ת עליהם כל השנה אף שכבר נידונה בר"ה יש עת שהוא לטובה ויש עת שהוא לרעה וכדמסיק ומפרש"י לא נראה כן :

דף יח ע"א ברה"ע כאן קודם גז"ד כו' ה"ג ביחיד. ק"ק דא"כ ה"ת לשנויי דאידי ואידי לאחר גז"ד והא ביחיד והא בצבור : **שם** ביחיד אימת כו'. ק"ק מה זו שאלה הלא תניא לעיל השב בינתיים מוחלין לו כו' : **רש"י** במשנה ד"ה ועל אב. והולכין כל ח' הימים. לכאורה ה"נ דהולכין גם בע"ב עצמו. בשלמא הא דפירש עד הפסח דמשמע דבחוה"מ אינם הולכין אף דהיה נ"מ ליו"ט האחרון. די"ל משום הא דריו"ח לקמן (כא) אבל הכא קשה. וגם שם יש לדון דאם נתקדש החדש ביום ל"א דאדר ילכו בחוה"מ בכדי שלא לקלקל בדברים שהתיפו ביו"ט שני של גליות כגון לענין מת וכדומה : ד"ה ועל אלול. ועושין ר"ה ביום ל' לאלול בגולה. גם בא"י צריכין לזה דבר"ה א"י לידע אימתי נתקדש תשרי : **תד"ה** ועל אלול. וגם למחרתו כו'. אבל מלשון רש"י מבואר שלא עשו אלא יום אחד שהרי כתב ואע"פ שספק כו' הולכין אחר רוב שנים וכ"מ מדבריו לקמן (יט ב) בד"ה והא קמקלקלא ר"ה וכן הבינו הס"א. ולכן כ"ד התוי"ט בהעתקתו דברי התוס' בדרך ביאור ע"ד הרע"ב שכתב לשון רש"י. ואולי י"ל דכוונת רש"י על עיקר ר"ה דאינו אלא יום הראשון דבשני מקילינן לענין מת ולמיכחל עינא לנהרדעי בביצה (כב) : **ע"ב גמרא** ק"ל צום וק"ל ששון כו'. נ"ל פי' משום דאיתא שם שאלו בני הגולה האבכה בחדש החמישי וגו' דמשמע לכאורה דמעולם לא התענו רק ט"ב לזה מייתי הקרא שלפנינו דקרי להו (ר"ל לכל הד') צום וקרי להו ג"כ ששון מוכח דכולהו שוין דבזמן שיש שלום כו'. והאחרונים נדחקו בזה : **שם** ומי הרגו ישמעאל כו'. עפ"א ובמהרש"א בח"א בס"ד. ונשמט שם. וכה"ג במ"ר ויקרא פי"ט וימים רבים כו' ומי מתנבא כו' ע"ש : **שם** ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת ב"ה. נ"ל דסמיך בזה על הקרא דלעיל מיניה (ז ה) כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי דלא פרט רק שנים אלו : **רש"י** ד"ה בתלתא בתשרי. וכששמעו חכמים שבטלום כו'. איני יודע מדוע שינה לשון הגמרא דשמעו דחכמים עצמם הם שבטלום. ואולי ר"ל דשמעו חכמים שקבלו דבריהם ובטלום :

דף יט ע"א תד"ה אסורין. ומשני לה ר"א כל שלאחריו כו' וזה הואיל כו'. ק"ל דלפ"ז מאי פריך הכא ות"ל דהוה יום שלאחר ר"ח הא נ"מ לענין הספד וע"כ אזלא סוגיא דהכא דלא כר"א וסייעתא למ"ש הר"ן דדברי ר"א נדחו שם למסקנא : **ע"ב רש"י** ד"ה ע"א כלי זכוכית כו'. שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא כו'. משמע מלשונו דגם זכוכית נכללת בשם מתכת דמתכת הוא מלשון התכה וגם היא נתכת עי' לשונו במס' ע"ז (עה ב) בד"ה זכוכית ודסמיך ליה וכ"מ לענין מנורה לקמן (כד ב) וכן לש"ד. [ובזה מיושב קושית הפ"ח ביו"ד סי' ק"כ ס"ג על המרדכי. אחר כתבי זאת הדרנא בי דבמנחות (כח ב) בברייתא דתני ר"פ איתא דשל זכוכית פסולה לד"ה אף למאן דמכשיר בשל מתכת וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מבית הבחירה הל' י"ח] : **תד"ה** מתניתין. וא"ת כו'. ועי' גם בס"א לקמן ד"ה מ"ם. ולע"ד ה"נ דבאמת היו שלוחין יוצאין על עבור השנה ומתניתין לא חשיב רק השלוחין על קביעת החדשים ולרבי יוצאין אף על קביעת ר"ח אדר השני :

דף כ ע"א גמרא תיובתא. פי' ע"א שכ' דלאחרים ע"כ בשנה מעוברת הב' אדרים חסרים מדקאמרי דאם היה שנה מעוברת תמהם. ואשתמיטתיה במחכ"ת גמרא דערכין (ט ב) דלאחרים עבור שנה ל' יום ודל ירחא לנהדי ירחא ע"ש והרב ז"ל בעצמו הביאם לעיל (ו ב): **תד"ה** ואם. והאיכא יומא דתלתין שנין כו'. פי' מהרש"א. ובסוכה (כד ב) באו דבריהם על נכון ע"ש : **ע"ב גמרא** רבא אמר מצות לילה א"ב. ועי' פרש"י. מזה נראה לאיה ברורה דהלכה כראב"ע דאכילת פסחים עד חצות שהרי הך דרבא לא אזלא אלא אליביה והפוסקים נחלקו בדבר : **רש"י** ד"ה צריך שיהא לילה. שאם נראית הלבנה היינה מחשיכה כו'. והתוס' הקשו דלא יתכן זה דלעולם בסוף החדש הלבנה שוקעת תחלה קודם השמש. וכמדומה לי שבתחלת תקופת טבת שהחמה שוקעת בקרן מערבית דרומית והלבנה אז לצפונה (ועי' לקמן כ"ד ברש"י סד"ה כאן בימה"ח) יתכן שתהא עדיין למעלה מן האופק אחר שקיעת החמה. [אבל לקמן (כה) בד"ה ואת קיימת הכא הביא רש"י ג"כ להא ושם איירי בליל ר"ה וכבר העירו התוס' שם ג"כ עליו] : ד"ה כל ספיקא. אבל כו' לעשות יו"ט שני ביום ע"ז כו' כצ"ל :

דף כא ע"א ד"ה בסים. והיום מתענים כצ"ל : **ע"ב ד"ה** שבהם. במשנה. ולא איכפת כו' ע"פ עדים. משמע דהטעם משום דמצוה לקדש ע"פ הראיה ולעיל (כ) לא מסקינן הכי. ולקמן בגמרא פי' כדי שיתקדש החדש בזמנו והוא נכון כפי המסקנא. והתוי"ט בד"ה ובהן ע"ש נ"ד במחכ"ת שהרי מתקנין את המועדות היינו קביעותן לא קיומן וכדלקמן בגמרא. אמנם ק"ל דהא גם באדר ובאלול תלוי תיקון המועדות שאם לא יחללו את השבת עליהם ויתקדשו ביום ל"א. א"כ כשיראו ירחי ניסן ותשרי ביום כ"ט לקביעותן לא יוכלו לקדמן אז דאין חדש פחות מכ"ט יום כדמוכח בכ"ד ולעיל (ס"ד כ) וכן מהא דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום ל' של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן מוכח דבכ"ט אין ראוי לקובעו וכן איתא להדיא בתוספתא דמכלתין רפ"ב. והא דאיתא לקמן (כה) פעם א' כו' ונראית כו' בכ"ט לחדש כשבורים העם לומר ר"ח כו' ע"כ הכוונה על יום המחרת : **גמרא** ת"ל אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר כו' כצ"ל וכ"כ מפרש"י וכצ"ל לקמן במשנה בס"פ וכ"ת הגי' שם בתשביות קטנים ד"א : **במשנה** אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשילן לע"ל. נ"ל דלרווחא דמילתא אמר כן ולדבריו דר"ע (פי' מש"כ לעיל טז) דגם בלא זה איכא טעם המבואר במשנה הסמוכה שאם יפסל אחד מהן. ואולי דל"ת לזה אלא בא"ש אחד אבל לא במרובים כהכא. או דסבירא ליה כר' יוסי וכיון דחזו ליה כולי האי ודאי נראה בעליל : [**גמרא** בהס"ע ילתה ב"ק כו' ע"פ שנים עדים. ור' יוסי במכות (ד' ו ע"ב) במשנה יליף מזה גם התראה ע"ש. והרש"א בח"א נדחק בזה] :

דף כב ע"א גמרא שאם יפסל אחד מהן. עפרש"י. ול"נ דר"ל שיפסל ע"י עדים שהוא מן הפסולים דחשיב במשנה הסמוכה. וא"ש לישנא דאלו הן הפסולין שבא לפרש הא דתני הכא שאם יפסל. וכה"ג בסנהדרין פ"ג מ"א ומ"ג · שוב ראיתי שכוונתי בזה לפי' הרמב"ם : **גמרא** ר' יוסי ומעשה כו'. לכאורה יותר ה"ל להקשות מת"ק. ואולי משום דבלא"ה היה צריך להזכירו על המעשה. או דמאן ת"ק ר"י כמו בכריתות (כג) ובכ"ד : **במשנה** ואם נודה להם. עפרש"י ולקמן ע"ב בד"ה להטעות אה"ח. וקשה דאדרבה הכא דמיירי בשבת (עמש"כ לקמן בסמוך) אם יבואו עדים ויקדשו ב"ד אה"ח ביום השבת יהיה ג"כ יו"ט הראשון של פסח בו ביום וזהו דוקא רצונם : **שם** שעל מהלך לילה ויום מחללין אה"ש כו'. ור' התוי"ט בשם הרמב"ם בחבורו שאם היה ביניהם יותר לא ילכו שאין עדותן מועלת כלום אחר למ"ד כו'. וק"ל דאם יראו ביום השבת שהוא כ"ט לחדש למה לא ילכו ביום השבת בכדי שיבואו ליום א' בעוד יום ויקדשו אותו שהוא יום ל'. ולע"ד נל"פ ע"פ הירושלמי דבעי שם דבר שהוא דוחה אה"ש ביום מכשירין מהו שידחה אה"ש בלילה כו' ומביא ממתניתין דמוכח שמחללין את השבת בלילה כדי לקדשו ביום ודחי ר"י בר בון ולא למפרע הוא קדוש (כ"ל אי מקדשין ביום האם לא תקדש גם הלילה למפרע) מכיון שהוא קדוש למפרע הוא יום הוא לילה ע"כ (והק"ע ל"ד כלל בפירושו עי' בו) משמעינן מהא די"ל אף בלילה לא יחללו בשביל קידוש היום. א"כ זה ודאי דאין לחלל אה"ש בשביל קידוש יום חול וכדאמרי' במנחות (מח) חטא בשבת כדי שתזכה בחול ל"א. (ובזה נדחו דברי לוית חן בפ' תזריע שכ' דהא דדחי מילה אה"ש לא משום שבת גופיה דהיא עצמה אות אלא משום מוצאי שבת) והשתא דברי המשנה מאירין דר"ל כשהשכה ליל שבת ויש מהלך לילה ויום (ול"ד אלא שישאר עוד שהות כדי לקדשו) מחללין אה"ש ויוצאין אף בלילה כדי שיתקדש ביום השבת. אבל ביותר מזה דאז לא יקדשוהו אלא ביום חול לא. ואתי לאפוקי כמי אם לאה ד"ת בחלי היום דשבת אם לא יגיע בעוד יום משום דאז יהיה מהלכו יום ואח"כ לילה ולכן דקדקה המשנה לומר לילה ואח"כ יום ודוק כי הוא נכון בעז"ה : **רש"י** ד"ה בקוביא. ואמור רבנן כו' גזלנין מדרבנן דמדאורייתא כו' אלא החוטף כו'. ק"ל. א) לשון ואמור רבנן דלכאורה אסמכתא דלא קנה הוא מה"ת עי' סמ"ע סי' ל"ד סק"מ (ובתומים שם) ובש' ש"ע סק"ג. ב) שדבריו סותרין זא"ז דכיון דאינו קרוי גזלן אלא החוטף אפי' אי אסמכתא ל"ק מה"ת לא יפסל מה"ת. ג) דהא דאמרי' דאינו קרוי גזלן כו' היינו שאינו נופל עליו תואר גזלן אבל מ"מ לעדות פסול דלא גרע מהכופר בפקדון דפסול לעדות ומשמע דהוא מה"ת. וב' קושיות הראשונות י"ל דלישנא דאמור רבנן היינו דחכמים אמרו שכ"ה דין תורה כמו בסוכה (מא ב) במשנה שאמרו חכמים אין אדם יוצא כו' · ובריש פ"ג דנדרים ד' נדרים התירו חכמים. ולשונם ז"ל בגיטין (פ) במשנה ט"ו עריות שאמרו חכמים כו' :

פרק ב ד"ה אמר. ב"ד הגדול שמקדש אה"ח. הגרי"פ הגיה שמקדשין. ובמחכ"ת תלינו בכ"ד שב"ד נקרא בל"י ומהן לקמן (כה) במשנה כל ב"ד וב"ד שעמד כו' ועו"ש ב"ד על ישראל הרי הוא כו'. וכן בכ"מ נקראו ב"ד הגדול (וכלשון רש"י הכא) ולא הגדולים : **ע"ב גמרא** וחד מי מהימן. פי' בתוס' ותירוצם דחוק דדלמא מתניתין היא גופא קמ"ל דאפי' ליכא אלא א' מחלל את השבת מספיקא שמא יצטרף עם אחר. וכמו כן קשה מאי מייתי מר' נהוראי דלמא לעולם חד לא מהימן ומ"מ שפיר חלל ר"נ אה"ש שמא יצטרף · ועוד מאי מקשה ממעשה שבא הוא ועדיו כו' ניתא ג"כ דאשמעינן דאע"ג דחד מהימן ילכו שנים דשמא יפסל א' מהן. לכן הנלע"ד דאף דהרואה אפי' חד מחלל אה"ש דשמא יצטרף וכן אפי' טובא שמא יפסלו מ"מ המעידים על כשרותם אינם מחללין מספיקא. דהט"א נדחק כיון דמה"ת הכל בחזקת נאמנים איך התירו חכמים חילול שבת בקום ועשה ע"ש. וא"כ הכו דלא לוסיף לחלל גם על הספק אך אם הספק הוא בהרואים כגון דליכא לפנינו אלא חד רואה יכולים המעידים עליו לחלל אה"ש אף דספק אם ימצא עוד אחד רואה כיון דעדותן על הכשרות הוא ודאי וזהו דאמרי' במסקנא מ"ד מספיקא ל"ת שבתא ר"ל דכ"ה האמת וה"א דאפי' על ספיקא דרואים נמי ל"ת והכא לא הוה ידוע אלא אותו הרואה שבא ר"ל להעידו קמ"ל ויתורץ גם קושיית המהרש"א : **שם** עולה הייתי במעלה אדומים. הוא שם מקום ביהושע (יח יז) : **במשנה** משקלקלו הכותים. כאן א"א לפרש כפרש"י לעיל ד"ה להטעות את החכמים דהא בירושלים אשר שם קדשו אה"ח יניפו את העומר ביום ב' וכן קרבני עצרת. אלא שלא היתה כוונתם רק להטעות את ישראל שלא יעשו המועדות במועדם. ולכן לעיל אמר בייתוסים וכאן כותים. והתוי"ט כנראה שלא הרגיש בזה : **גמרא** למימרא כו' אתלא ל"ט מ"ט. נראה דהקושיא היא דנעביד אתרוייהו בכדי שלא יוכלו הכותים לקלקל דהא יתגלה שקרם כשיראו ב' פעמים משואות והט"א נדחק בזה : **רש"י** ד"ה משקלקלו. והכותים השיאום בהרים שלהם כצ"ל : **ד"ה** לקדשו. להודיען שנתקדש. ולפד"כ לפרשו ע"פ מש"כ בס"ד בסנהדרין (יב ב) ד"ה עברוה דקידוש נקרא כשמתקדש ביום שלשים ע"ש : **תד"ה** מוליך. חזינא כוכבא דנחית וסליק. עתוי"ט. ומש"כ ואם הם זולתם הרי הם קיימים. ל"ד שגם הם מהלכים ממזרח למערב על ידי כח גלגל היומי רק שאין להם מהלך עצמי כמבואר בספרי התוכנים :

דף כג ע"א גמרא כל שיטה ושיטה כו'. שנאמר אתן במדבר ארז שיטה. נראה דהוא מפרש דארז דכתיב אינו בפ"ע אלא דסמיך לכל הנזכרים אחריו ושיעורו ארז שיטה וארז הדס וכו' ותדע דלא כתיב ושיטה בו' ונקיט הראשון. והרש"א בח"א נדחק בזה : **תד"ה** והא. וא"ת כו' כי מיחל ר"ח מלא בשבת כו'. והא דלא מקשי מן כי מיקלע ר"ח מלא באחד בשבת. משום די"ל דכמו דאם חל ר"ח חסר בע"ש עבדינן בליל שלאחריו במו"ש ה"ה אם יארע אונס שהרות בליל עיבורו יעבדו בליל שלאחריו אבל אחר אחר לא תנינו. אולם מה שנדחק רש"י בד"ה וליעביד לכאורה הוא שלא לצורך דהי איתא דמלא הוא ונקבע בשבת ובמוצ"ש איתניסי ה"ל למיעבד בליל שלאחריו כמו אם אירע ר"ח מלא בע"ש דהיה צריך לעשות במוצ"ש. והא דקאמר הש"ס אמרי האי מלא הוא והאי דל"ע איתנוסי כו' הוא משום דקיימינן שם דאי איקלע ר"ח בע"ש לא יעבדו כלל והיינו משום דל"ע אלא בזמנם ועט"א שכ' כעין זה : **ד"ה** ארבעה בקופו. ובירושלמי חשיב כ"ד. הוא בספ"ז דכתובות. ומה שהוסיף בגה"ש ממ"ל שמות. אנכי אוסיף מהמוקדם מבראשית פע"ו : **ע"ב במשנה** לצפונה. מש"כ התוי"ט בסה"ד דהירח הולך בכ"ט י"ב מזל"ג בגלגלה מנקודה עד שחוזרת לאותה נקודה ממש · במחכ"ת ל"ד כי בזמן הנזכר כבר היא שבה נגד השמש אשר הלכה במשך הזה יותר מכ"ט מעלות. ולאותה נקודה חוזרת בכ"ז ימים ואיזו שעות : **שם** ולאין היה טעם. מש"כ התוי"ט שהחמה בעת ראיית הלבנה כו' כבר שקעה במערב. הן מוכח בכ"ד (עי' כ"א ב' ברש"י ד"ה שלוחין) דאפשר שתראה ביום. וכן בר"פ דלקמן ואתאי ל"ת שמיעה גדולה מראיה אר"ז כגון שראוהו בלילה. ואפשר דאין כוונתו שקיעה ממש תחת האופק אלא דר"ל שהיא במערב הלבנה. ומש"כ עוד ואם הלבנה בנטיה הצפונית כו' הקרנים כו' נליזה אל הדרום כו' ואם כו' הדרומית כו' נליזה לצד צפון כו' שהרי הנליזה היא כלפי החמה כו'. לכאורה כ"ז הוא להיפך ובדוחק יש ליישב לשונו : **רש"י** ד"ה כילד. שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם בצפונה או לדרומה כו' כ"כ דל"ל : **תד"ה** שיהו מהלכין כו'. משום דהכך לא קשה לן מידי. פי' מהרש"א שנדחק. ול"נ להגיה לא קמשמע לן מידי :

דף כד ע"א במשנה ראב"צ כו' שכבר קדשוהו שמים. י"ל הירושלמי טעמא דראב"צ כיון שב"ד שלמעלן רואה שאין ב"ד מקדשין אותו הן מקדשין אותו. ופי' הק"ע מקדשין את יום ל"א מיד בתחלת הלילה. ול"ד דהא א"מ אה"ח בלילה כבר"פ דלקמן. ולשון התוס' בסנהדרין (י ב) מן הבוקר ביום ל"א ומה שפי' הרע"ב (והוא מפי' הרמב"ם) בטעמיה שקה"ח אינו חובה כו'. תמוה דכן ס"ל לראב"צ בגמרא דבין כך ובין כך א"מ אותו. אבל ראב"צ ע"כ ס"ל דמצוה לקדש חדשים רק דבשל"כ כבר קדשוהו שמים וכ"כ מפרש"י לעיל (ח ב) : **גמרא** אבל כנגד עזרה שולחן כנגד כו' מנורה כנגד כו'. בתמ' ע"ז הגי' בכולם תבנית וכ"ה ברי"ף ורא"ש שם ובטור וש"ע : **תד"ה** אכסדרה. אע"פ כו' דה"ל גיפופי ע"ו אמה כו'. תימה דהרי האולם היה רחבו מצפון לדרום מאה אמה ופתחו לא היה אלא רוחב כ' נמצא דה"ל גיפופי מ' אמה לכאן ומ' לכאן. והא דתנן התם ע"ו אמה היינו מחוץ להיכל ותאיו ע"ש היטב ובמש"כ שם בסה"פ בס"ד : **ע"ב גמרא** של חמשה ושל ששה. אע"ג דתני של ו' איצטריך למתני של ה' משום דדמיא טפי לשל מקדש בהשמות הקנים דמשני הנלדים. וברמב"ם נשמט של שש : [**רש"י** ד"ה דשף ויתיב. ותמיד היתה שכינה מצויה שם. פי' מגילה (כט)] : **תד"ה** שאני ר"ג. ואע"ג כו' הכא ל"ג משום מצוה. ועי' בגיטין (מ ב) תד"ה אע"ג. ואפשר דבאיסור לאו מותר לכולי עלמא ע"י נכרי משום מצוה : **בא"ד** דלא שמכינן אדרבא כצ"ל :

דף כה ע"א במשנה ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו ל"כ (והוא ליל ל"א כפרש"י לעיל ס"ד כב וכ"כ מפרש"י כאן) וקבלן ר"ג. משמע דקיבלן אחר ליל עיבורו היינו ביום ל"א לקדש למפרע את יום הל'. ומזה אולי יצא לו להרמב"ם מש"כ בפ"ג מהל' קה"ח הל' י"ו דמקדשין למפרע אפי' אחר ד' או ה' ימים. אך יש לדחוק דוקבלן ר"ג היינו קודם ליל עיבורו. אולם יש ראיה מלעיל (כ"ד) מעובר איצטריכא ליה כו' ופרש"י ואי תנא ה"ז מתקדש למחר ה"א לעולם מיומא קמא מתקנין מועדותיה והיינו דמתקדש למפרע. ולהט"א לקמן ברפ"ג אישתמיט במחכ"ת דברי הרמב"ם הללו וחדושי הרשב"א שם : **גמרא** פעמים שבא בארוכה כו'. עתוי"ט. ומש"כ אי אפשר כו' בכמו ב' ימים כו' שכמו כו' בכמו יום כן כו' בכמו יום. תימה שהרי לעיל (כ ב) אר"נ כ"ד שעי מיכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא וי"ח מחדתי ולדידהו כו' ע"ש. ודע שבליוריו יש ע"ס ול"ל ליון ו' מימין בלד מזרח וז' למטה בלד דרום. ומש"כ בסה"ד ול"א שטעו בראיה של ליל שלשים תירץ הרמב"ם כו'. לכאורה כיון שלפי החשבון ר"ג היה ראוי שתראה אז באותה הלילה כמש"כ הרמב"ם בעצמו א"כ ודאי באחרית היה ראיה מוטעת ועלא"ת שם. ובמאור כתב ב' הטעמים : [**שם** שמש הוא דידע מבואו כו'. נראה דדריש ידע דכאן מלשון קביעות כמש"כ במגילה (ג) בס"ד שם ודרשוהו לפועל יוצא ור"ל שהי"ת קבע מבואו והלוכו דהשמש] : **שם** ת"ר פ"א נתקשרו שמים כו' בכ"ט לחדש כו'. בפי' הרמב"ם ובהרע"ב אחריו הגי' בכ"ז. ונראה דלזה כיון רש"י בד"ה ונראית לאפוקי מגירסתם. ואולי חסר בתחלתו ה"ג. ודלא כמ"א שמחקוהו לגמרי : **שם** עקיבא ניחמתני ניחמתני. כה"ג בשלהי מכות : **רש"י** ד"ה שידעו שלא קידשו. שאין מספידין ביו"ט. משמע דמפרש שהיה בתשרי. ולי"ל מה דחקו לזה דהלא גם ר"ח דעלמא אסור בהספד. וכן משמע מלשון כשבורין העם לומר ראש חדש ולא אמר ר"ה : **ע"ב גמרא** שאפי' קל שבקלים כו' כצ"ל : **שם** הא אין לך ליילך אלא אצל שופט שבימיו. פי' דאפי' יש חכמים גדולים יותר מהשופט אין לך ליילך אצלם אלא דוקא אל השופט. ותדע דעיקר מארת הכתוב אל תיבת השופט לא אל אשר יהיה בימים ההם דוקא :

פרק ג במשנה בהרע"ב ומיהו אם ליל שלשים כו'. מבואר מדבריו שאם ראוהו ביום כ"ט יכולין לקדש מיד את יום המחרת ויותר מבואר כן בהרמב"ם בפירושו ובחבורו. ועיין בהרלב"ח

בהרלב"ח ובתוי"ט שנראה מדבריהם שד"ז מבואר בגמרא כאן. ואנכי איני רואה הכרע לזה בגמרא ע"ש: שם לאוהו שלשה והן ב"ד יעמדו השנים כו'. נראה דמאי שאמר כאן השנים בה"א (ולא בבבא הקודמת) הוא כלפי שאמר ויושיבו מחבריהם דהיינו אחרים שלא היו במעמד הראיה לכן אמר הכא השנים ר"ל מאותן הנזכרים אבר כאן. והתוי"ט נדחק בזה. אכן בפיסקא שבגמרא הגי' שנים בלא ה': גמרא שד"א כו' ומקודש מקודש כג"ד כו'. לפי מה שדקדק הפ"א במשנה דאינו מעכב רק קריאת מקודש פ"א שאומר הראש ב"ד אבל עניית העם מקודש מקודש א"מ לא הו"ל הכא רק פ"א מקודש: [תד"ה לאוהו. ב"ד של כ"ג. ל"נ מאי עבידתייהו הכא הלא קה"ח אינו אלא בב"ד הגדול עי' פרש"י לקמן (ל) ד"ה וכל"ה לא היו תוקעין וכדאיתא לעיל (כב) עדות זו תהא מסורה לכם]: שם לא תהא. אמרינן הכי בפרק החובל כצ"ל וכן הוא ברש"א:

דף כו ע"א

גמרא מאי שור פר משופר. דרי"ש מלאכוהו הרבה שבא שלא לצורך כמו שרביש תחת שבט. שרעפי ת' שעיפי. דרמשק ת' דמשק. ובערוך ערך בדד הביא תרגום מעלוגות מטעה אוגיות. גומד תרגומו גרמידא [וכן הביא רש"י בפ' תמוס (כח כב) בשם פסוק דהרי"ש דשרשרות יתירה]: שם כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא. הרע"ב העתיק גם בכאן גליא: [שם ולתרנגול שכוי אר"י א"ר ואב"א ריב"ל וכו'. נראה דל"ל ואיתימא ריב"ל: שם לוי איקלע להוזא אתרא כו' קבען כו' לא הוה ידע כו' דכתיב היקבע כו'. לכאורה תימה על לוי שלא ידע המקרא. ונ"ל שזה המעשה היה באותו מקום ובאותו זמן עצמו ששאלו ממנו ג' שאלות אשר לא ידע להשיבם עלייהו עד דאתי שאיל בי מדרשא כהכא. המובא ביבמות (קה) (וכה"ג כתב התוס' בע"ז (סג ב) בד"ה ויתיב [וכזה כתב גם הרשב"ם בע"פ קי"א ב' ד"ה חלה] ובבכורות (לד ב) ד"ה בעא. וכן כתבתי בקדושין (כ) בד"ה אמר אביי) ובירושלמי (וכן בב"ר פ' פ"א) איתא דאח"כ שאלו רבי והשיב מעצמו תשובת הג' שאלות כהוגן. ואמר מה לא השיב להם אז הוא מחמת שעשאו לו כבוד גדול וגבה רוחו עליו על כן נעלמו ממנו]: רש"י ד"ה חלות. חלקות כצ"ל וכ"ה ברש"י שבע"י: תד"ה אקרו. דאדרבה מהאי קרא מוכח דשופר אקרי קרן כו'. ק"ל לפ"ז מאי מייתא לר' יוסי מותיבא כו' הא גם שם גופה כתיב מקרין: מה שהביא הגרי"פ בשם הרי"ף והרא"ש גי' כשמעכם את קול השופר במשנה כ"ה ג"כ גירסת המשנה שבירושלמי והתוי"ט ... : ד"ה מותא. מע"א שכתב פ"ד א"י למה דחקו בזה דהא מסיק כיון דלזכרון כו' וכפרש"י. נ"פ דכוונו לתרץ הא דמקשה שופר נמי מבחוץ הוא ומדוע לא הקשה ג"כ דמאי בל יתנאה איכא וגם המתרץ לא הזכיר רק כיון כו' כפנים דמי וגם על בל יתנאה לא שייך כ"כ תירוץ כיון דלזכרון הוא: ע"ב גמרא חלוגלוגות. עי' רש"י ותוס' שהביאו מגמרא דיומא. ולשון משנה היא בפ"ע דשביעית והובא ג"כ בגמרא דסוכה (לט ב). ולשון רש"י במגילה שנוי בכ"מ במשנה ובבריתא: במשנה ופיו מצופה זהב. ופרש"י בשל מקדש. הן בגמרא לקמן (כז) לא מצינו זה אלא לענין חצוצרות ושופר. ואולי כאן ס"ל ז"ל מדקאמר הש"ס סתמא ר"פ ב"ש סבר למיעבד כמתני' ולא ליין בפרש על דינא דחצוצרות ושופר וגם רבא א"ל סתם לא אמרו כו' משמע ליה דקאי גם אזה (וכ"מ דעת הפוסקים מדלא הזכירוהו. אך על הרמב"ם קשיא דלא הביאהו אף לענין מקדש. שוב מצאתי להלח"מ שעמד עליו בזה ברים הל' תענית) והא דמייתי תנ"ה ושם ליתא אלא דינא דחצוצרות ושופר י"ל דהכי מייתי כיון דתנינן דבחד דינא דמתני' אף דקתני סתמא מ"מ איירי דוקא במקדש א"כ נוכל לומר דגם דין השני במקדש דוקא. והשתא דאתינא להכי י"ל דגם הא דנקט של יעל ופלוגתת ר"י ומימרא דר' לוי ג"כ במקדש איירי. וכ"מ ליטנא דר"י בברייתא היו תוקעין. אבל בגבולין כל השופרות כשרין חוץ משל פרה כבמתני' דלעיל וא"ש מה שגמגמו התוס' בסתירת ב' משניות הללו: שם שוה היובל לר"ה לתקיעה. פי' הרמב"ם לענין התקיעות ותימה דמאי שייכא הכא ופרש"י נכון: גמרא מ"ש בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי. מפרש"י ותוס' נראה דל"ג תיבת דעתיה (שוב ראיתי שהתוי"ט הגיה ג"כ בזה מפרש"י) ויהיה מכאן סמך גדול להמתפללין בר"ה ויו"כ בכריעה והובא ג"כ בתוס' ברכות (יב ב. ל"ה): שם ובתעניות כמה דכייף כו' מעלי. עי' מהרש"א. ול"נ דזה ל"ל לעיל בטעמא דר"י דמשמע דלא פליג את"ק בתעניות דכפופין: רש"י ד"ה שוה. דגמרי' לה לגזירה שוה כו'. והרע"ב הייס שיהיו כל תקיעות שבחדש השביעי שוות זו כזו. ולא דק בלשניה דזהו ליטנא דהיקשא שבתחלת הברייתא בסוף מכילתין מבחדש השביעי ע"ש:

דף כז ע"א

גמרא ותרי קלי מי משתמעי כו'. עפ"א שכ' דבכאן לריך לשמוע ב' הקולות כו' דאל"כ לא הוה מקשה מידי. ולכאורה קשה א"כ מאי מייתא ראיה במסקנא מהא דהלל ומגילה כו' הא התם א"צ לשמוע רק קול אחד. וי"ל דהאי הא לא דמי כו' אינו אלא לדחות הקושיא מהא דבתורה אחד כו'. ומעתה לא נצטרך ג"כ למש"כ רש"י בד"ה י' קורין. ויו"ד קולות כו'. אבל נראה דאישתמיט להפ"א דברי הר"ן במגילה ר"פ הקורא עומד דז"ל שם ובמגילה אפי' יו"ד קורין כו' כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו כלומר משתמעי תרוייהו דאי תרווייהו לא משתמעי חד מינייהו לא משתמע כו' ע"ש. ונראה דמיליה דהר"ן מסוגיא דהכא כי לדבריו א"ש בפשיטות. ועי' לקמן (לד ב) ברש"י ד"ה משמעה דמוכח דדעתו ז"ל ג"כ דב' הקולות משתמעי וכ"מ בתוס' סוטה (לט ב) ד"ה עד: שם בפיסקא ובתענית בש"ז כפופין ופיהן כו' כצ"ל: רש"י ד"ה בשערי מזרח. וי"א בשע"ת בע"כ. נראה דר"ל משום דע"כ היתה למזרח עזרת ישראל אשר בה היו ג' שערים פתוחים לעזרת נשים שער ניקנור ושני פשפשים כדאיתא ספ"ב דמדות ונקראו ג"כ שערים שם. ואף דבכן ל"פ ע"ז כמש"כ התוס' בכתובות (קו) ולהכי קאמר הכא בשערי ל"ר. ולפי' הראשון נראה דהר הבית כולל כל המקדש שבתוכו האולם ועי"ו וע"כ אשר לכ"א היה שער למזרחו: ד"ה פסול. דה"ל כשני שופרות. וה"כ הרע"ב אחריו. ולפ"ז מיירי שנסדק מב' לדדיו לגמרי כמש"כ התוס'. וא"כ ל"ד הרע"ב במש"כ ע"ז והנ"מ נסדק לארכו אבל אם נסדק לרחבו כו' כשר. דבכה"ג ה"ל כהוסיף עליו כ"ש דאף במינו פסול לקמן (ע"ב). ודוחק לומר דס"ל כהיינו יכולין לפרש שם בתד"ה נפסו זהב והי"א שבכלבו שהביא הב"י סי' תקפ"ו. ואולי ס"ל כדעת הש"מ דלרבו ככולו. או דס"ל דהא דהוסיף עליו כ"ש פסול אף במינו היינו דוקא משופר אחר אבל זה דבר חדש לא שערוהו הפוסקים:

ע"ב במשנה וכן מי שהיה עובר כו'. עתוי"ט. ול"נ משום דבשניהם שנים שומעים קול א' זה יצא וזה ל"י. ונ"ל עוד דהאי אע"פ כו' זה כיון לבו כו' שב על שניהם ר"ל גם על התוקע לתוך הבור כו'. דזה כיון לשמוע קול שופר וזה לא כיון לזה ושמע קול הברה ודלא כמסקנת הרא"ש [אבל לקמן דאמר הכי זה מקום חיובא הוא לאותן העומדים בבור משמע קצת כי הרא"ש דלאותם העומדים על שפתו לא מ"ל שילאו ועי' ע"ז סי' תקפ"ז סק"א]. אלא כדמשמע מפרש"י וכפשטא דליטנא דרב הונא דהחילוק אם קול שופר כו' ואם קול הברה כו' לאותן העומדים על שפת הבור. ויש להמתיק עוד דכמו בתוקע לתוך הבור אותן שבבור לעולם יצאו ודעל שפתו יש חילוק כן מי שהוא בבהכ"נ מסתמא יצאו כמ"ש המג"א בסוף סי' תקפ"ט והחילוק אינו אלא למי שהיה עובר אחוריו כו': גמרא איכא דרמי להו מרמא כו'. פי' גה"ש ועי' מש"כ עליו בסוכה (טז): תד"ה ניקב. עי' מש"כ בדבריהם בחדושי שו"ע סי' תקפ"ו בס"ד:

דף כח ע"א

[גמרא המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו כו'. ק"ל מדוע דלג מהנאה למגילה הלא יכול היה לאשמעי' בהנאה גופה דאתחיל בה ולומר המודר הנאה ממי חטאת מזין עליו בימה"ג כו' כמו בבבא דרישא. ואין לומר כיון דאפר פרה מקדשי ב"ה היא ואסור בהנאה בלא"ה מו לא אתי איסור נדר וחייל עלה וכדעת הרז"ה שהביא הר"ן בפ"ג דשבועות גבי הא דכיום שנהרג בו גדליה ב"א דבקיום מצות ל"ת לא חייל נדר ע"ש. דז"א מתרי טעמי חדא דבאפר אין בו מעילה כדאיתא במנחות (ריש דף נב) ע"ש. שנית דמשכחת לה דנדר ממים חיים שמקדשין בהם את האפר דחולין בעלמא נינהו. ואולי י"ל דלרבותא דטובל בו בימה"ג נקיט מעין דאע"ג דפעמים מלוכלך בטיט ואוהא וכוונן אפי' בימה"ג כדאיתא בבילה (יח ב) אשמעי' דזה לא חשיבה הנאה]: שם כפאו ואכל מצה יצא. הר"ן כ' בשם הרא"ה דדוקא בכה"ג אבל כשכור לאכול בשר ואכל מצה ודאי ל"י יד"ח. והפ"א מדמה לזה הא דברכות בדנקט כסא דשיכרא וקסבר דחמרא הוא. ומתוך כך תמה על הר"ן בשו"ת א"ע ע"ש. ואנכי תמה על גודל חכמתו דבשלמא אם היה שם נוכר לצאת י"ח שתיית שכר כגון בנשבע לשתותו שפיר הוה דמי להא דהרא"ה. אבל שם איירי לענין לצאת יד"ח הברכה והרי יודע שאומר ברוך אתה כו' אלא דנתכוין לצאת בו ידי בפה"ג ודומה ממש לתוקע לשיר וזה ברור לע"ד: שם אמר רבא ז"א התוקע לשיר יצא. ברא"ש הגי' רבה וכ"מ להדיא במלחמות ור"ן וכ"מ לקמן (ע"ב) א"ל שאני אומר כו' ובסה"ע רבה אמר לצאת כו'. ודלא כב"ח בהגהת הרא"ש: רש"י ד"ה ה"ג למימרא דסבר רבא כו'. לכאורה ה"ל להגיה רבה. אמנם ראיתי ברא"ש ור"ן דגרסי לעיל רבא: ד"ה אם קול הברה שמע עם קול השופר ל"י. לכאורה קשה דהא לעיל מסקינן דבשופר כיון דחביב יהיב דעתי' ושומע ב' קולות יחד כמש"כ שם בס"ד. וי"ל דכה"ג דהכא הוי כמו תרי קלי מחד גברא דאמרי' שם דאין האוזן יכולה לשמוע: ד"ה של עולה. ותלשו מחיים כו'. לאו דוקא ולא אתי לאפוקי אלא לאחר זריקה וכדמסיק: תד"ה בשופר. אבל במזיד אין מעילה ולא נפיק לחולין כצ"ל: ע"ב גמ' אבל הכא זכרון תרועה כו'. נ"ל דדייק מלשון זכרון דכיון דקאמי לזכרון דהיינו שיעלה זכרוננו לטובה כדלעיל (טז) נאמרך לה כוונה. או דזכרון משמעו שמעשה בזכרון ועיון נאות דהיינו כוונה למצוה: שם שבור אמור בעלמא הוא. ק"ל במגילה מא"ל דהא ל"י א"כ שומע כל תיבה ותיבה כתיקונה וא"כ יודע שמגילה הוא שומע. וי"ל דמ"ל בלועז שמשמע אשורית: שם א"ל ר' יהושע ה"ה עובר על בל תוסיף. עי' במלחמות שכ' דשוחט קדשים לשם חולין כשרים ושולין לשם חובה ואפילו חטאת כדאי' בפ"ק דזבחים ע"ש. ותימה דבס"פ ב"מ (מו ב) איתא מתיב רבה כו' א"ל אביי כו' הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרלה וכ"פ הרמב"ם בפט"ו מהל' פה"מ ה"ד ועי' בתור"ע שם פ"א אות ט: שם והא הכא כיון דיהיב ליה מתנה מבכור עברה ליה לזמניה. הקשה לי חכם אחד דהא בזבחים (פ ב) בהג"ה שבתד"ה בל תוסיף בסה"ד כתבו דהבל תוסיף היינו מה שנכרת המתנה מפני נדדין

ע"ש. וזהו בנת אחת. והשבתי לו דהכא דייק מפני שא"א לצמצם ואע"ג דר"א ס"ל דאפשר לצמצם (בכורות כ"ד יח) מ"מ לר' יהושע לא מצינו שיסבור כן וביבמות (כח) אמרינן לא סתים לן תנא כריה"ג. וגם סתם בר פלוגתיה דר"א הוא ר"י ודפליגי עליה בנמלא מכוון בין ב' עיירות ס"ל דא"א לצמצם כדמסקינן בבכורות שם. אבל ז"א דא"כ יפאר קושיית התוס' דהם דשניה מעלה לשיריים ואכמ"ל: תד"ה דלמא. ומיהו לא קיימא מסקנא הכי. בחדושי הגרע"א הקשה דגם למסקנא יקשה כיון דמכוון למלוה כו'. ותימה דהכי רבא בהא דחדש דלעבור של"ב בעי כוונה בא לתרץ קושיית אלא מעתה הישן בשמיני כו' וכ"כ הר"ן להדיא ועי' רש"י בעירובין (לו) דהקושיא היא מהא דשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן וכ"ל דאי שמיני הוא לא מכוין למלוה וכפרש"י שם וכ"מ ליטנא דאלא מעתה דכ"ל אי לא בעינן כוונה כדמוכח שם וכפרש"י כאן ועי' לעיל בתד"ה ומנא תימרא:

דף כט ע"א

במשנה חש"ו א"מ אה"ר יד"ח וכ"ה הלשון בזה הכלל. ול"י כוונת ליטנא דאה"כ הכי את היחיד מוליאין: גמרא טומטום א"מ לא א"מ כו'. עפ"א שהקשה דהא הוי ס"ס כו' ותירץ על פי שברת התוס' דנדה (כח) ד"ה אומר משום דלפעמים מתהפך הס"ס כו' ע"ש. (ומה שתמה הגרע"א בתשו' ו' על ראיה זו ע"ש לכאורה הרגיש בזה הפ"א עצמו במש"כ ול"ל כו' דהתם כו' באשה זו גופה כו' ולכן הביא עוד מפ"ע דנדה ע"ש). אבל אנכי תמה משני שבילין דבזא"ז ד"ה עסורין ושם ג"כ הס' מתהפך ע' פעמים (י). וגם באדם אחד יוכל להתהפך כשיזה וישנה ויטבול וילך בשביל השני עי' בפ"ס דטהרות מ"ג (וזה יקשה גם על התוס' והגרע"א ועמש"כ בתענית יב ב) ובכתובות ספ"ב כתבתי ישוב לזה בס"ד. ועי' רמב"ם בפי"ט מהל' אה"ט ובמל"מ שם. ועי' עוד בגמ' ס"פ הדר. ומה שאמר ולא את שא"מ דלכאורה הוה זו ואל"ל או עמש"כ בזה בחדושי ש"ע סי' תקפ"ט: שם מי שחליו עבד כו'. עפ"א ועמש"כ ביבמות (לט ב) בס"ד: שם תני אהבה כו' חוץ מברכת הלחם כו'. עמש"כ בברכות (מג):

פרק ד ע"ב

תד"ה אבל. וי"ל דשופר שהוא להעלות זכרוניהם כו'. ובתוי"ט לקמן (מג) הביא עוד תירוץ מהר"ן דאם לא יתקעו כשחל בשבת הייטינן שתשתכח תורת שופר משא"כ לולב איתא בשאר יומי. וכתב הוא ז"ל ולתירוצו יש לאיה מדלא תנן כו' ע"ש לדברים הללו אין שכנה. ומש"כ עוד ואע"ג דר"ה איתא נמי ב' ימים מ"מ ד"ת אינו אלא יום אחד. ותימה דגם לולב בגבולין אינו מה"ת אלא יום ראשון. ואולי יכוין דר"ה עיקרו אינו אלא יום א' משא"כ סוכות דנהי דמלות לולב שבו אינה אלא ביום הראשון. מ"מ שאר מצותיו הם כל ז'. או דר"ל דמ"מ במקדש הוא ד"ת כל שבעה: בשה"ד שהר"ה לא היה ידוע כו' אלא בירושלים. ואין להקשות דמ"מ בירושלים והקרובים לה מיהא ידחה. די"ל ע"ד דמסקינן בסוכה (מד) לדידהו נמי לא דחי ע"ש ובפרש"י:

דף ל ע"א

גמרא נכנסו לעמוד. פי' רש"י נעקרו כו'. והוא לשון מקרא נגערתי כארבה תהלים (קט כג) ות"י איטלטלית: ע"ב גמרא א"ל ר"ז לאהבה בריה כו'. עירובין (לו ב): שם תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו. בפ"א פשיטא ליה דבכל יו"ט ג"כ לא היו משנין שחרית (ואף במנחה) שיר של חול. אבל מהמג"א סי' קל"ב סוף סק"ד ל"מ כן ע"ש. ומש"כ שם שמהש"ך כשחל ר"ה בשבת היו אומרים שיר של ר"ה ושל שבת. נעלם ממנו הרמב"ם פ"ו מהלכות תומ"ש ה"י שפסק דאין אומרים של שבת כל עיקר וע"ש בכ"מ. אך שם מיירי בשיר דמוסף אבל של תמיד משמע דלא שינו משאר שבתות וכן בחל ר"ח בחול ג"כ לא שינו בתמיד שירה דיומו ועמש"כ בסוכה (נה) עוד קצת מענין זה: שם ואם באו עדים אחר תמיד של שחר אומר הרינו. נראה דר"ל במוסף וכ"מ ממה שמדייק בסמוך אא"ב כו'. אך מפרש"י ל"מ כן ויש לכוונו בדוחק קצת למה דפירשית: רש"י ד"ה הרינו. והוא שיר של ה' בשבת שחרית. ל"ד שחרית דנראה דבכ"י היו אומרים שירים המבוארים לקמן בשחרית ובמנחה וכ"ה בע"א בד"ה לא היה אומר וכ"מ ברמב"ם: תד"ה ונתקלקלו. עפ"א. ומש"כ וה"כ ל"ל דל"ש טעם דהשלמה אלא לאחר הקטרת התמיד כו'. כן אסיקו התוס' במנחות (מט ב) קרוב לסופו. ותימה על הרב ז"ל שלא הביאם. ומש"כ על הא דפשיטא להו להתוס' דעליה השלם ל"ש אלא בהקטרה א"כ לר"פ דאמר מעלה ומליגה מ"ש דת"ק כו'. התוס' שם כתבו דאסור מדרבנן גזירה משום הקטרה ונראה שנעלמו דבריהם מהרב ז"ל במחכ"ת. ועל יתר דבריו עמש"כ בק"א בס"ד. ונשמע שם אחר מש"כ דפרים הנשרפים כו' נשרפים אפי' בלילה כו'. דכן מצאתי בירושלמי יומא ס"פ שני שעירי וז"ל שם מהו שיהיו כשרים בלילה כו' אינו דין שיהו כשרים בלילה ע"ש: באה"ד ומיהו אפשר לומר כשלא באו. ק"ל דא"כ היה אז אלול מעובר ואמרי' לעיל (יט ב) דמימות עזרא ואילך ל"מ אלול מעובר וכן פרש"י בביצה ו' דאז קבעו אה"ע מהמנחה ולמעלה:

דף לא ע"א

גמרא איבעיא להו כולהו בחד שבתא א"ל כו'. ופי' רש"י והיו חולקין הפרקים כו' ובתקיעת חצוצרות ועי' בפ"ז דתמיד מ"ג דגם בשיר דחול היו חולקין לפרקים (ועי' סוכה (נג ב) במשנה ובפרש"י). וק"ל דא"כ נפישי להו תקיעות במוסף דשבת ושם בסוכה מבואר במשנה דאין במוספין אלא תשע וע"ש בגמרא ול"ע: שם ומכרוב לכרוב. כ"ל שהוא ע"ס וצריך למחקו וכן ליתא באבות דר"נ וכ"מ מרש"י ד"ה ויכרבו וכן מחקו הב"ח. ואל"ה יהיה אחד עשר ואף שזה יש ליישב מ"מ מדלא הביא הש"ס קרא לזה מוכח דל"ג ליה. ועי' בפתיחתא דאיכה רבתי פתיחא דתנו לה' אלהיכם כבוד ג"א: רש"י ד"ה שאני התם. אלא בחמישי בשבת היו מחלפין אותו. לכאורה הל"ל היו מחסרין אותו [ונראה דס"ל דבכל יום לא היו אומרים ג"כ כל המזמור אלא עד הסירותי וכ"מ ממש"כ לעיל ד"ה הסירותי. משום דבר"ה יצא יוסף מבית האסורים ואלת"ה תיפוק ליה דשירה דיומא היא]: ד"ה שמילקי מעשיו. ויושב במרום דוגמת שכנו בעירו כו'. ולענ"ד דבעיר אלהינו הכוונה על ירושלים דלמעלה עי' תענית (ה): ד"ה הזי"ו ל"ך. ע"כ ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך ח' פסוקים כו'. ול"ע דבספרים שלפנינו מן לולי עד כי ידין ט' פסוקים וכעת לא מלאתי מי שהעיר בזה. גם מש"כ התוס' ממס' סופרים ויטמן ל"ע דמירכיבהו עד ויטמן ליכא רק שני פסוקים ובזה מלאתי להפ"א שהרגיש. ודע שאנכי תמה מאד על לשון הטוש"ע סי' תכ"ח ס"ה שכתבו כדרך כו' שהיו קורין השירה פעם א' לששת ימי השבוע. משמע שהיו קורין אותה בחול בכ"י פרק אחד הלא כאן מבואר שלא היו קורין אלא בכל שבת פרק א' עד שהיו גומרין אותה בששה שבתות וכ"ה ברמב"ם ולע"ג. את"ז נאמר לי שהגאון יעב"ץ העיר בזה בסידור שלו: ע"ב גמרא בימי ריב"ז מי הוה לשון של זהורית מלבין. פי' וא"כ ל"ש למיתני הלבין היו שמחין: רש"י ד"ה לריך שיפרים רובא. דסגי ליה בעולת העוף. ר"ל ב' פרידות לעולה ע"ש. והתוס' שהביאו ראיה לזה הפירוש מיומא ע"ש ובדבריהם שם ויהיה לכאורה הראיה מפסח תמוה ועי' בבבא בתרא (קסו ב) בתד"ה רבעתים:

דף לב ע"א

גמרא אילימא י"ע שני למימרא דעברוה לאלול כו'. מכאן ק"ל על פי' רש"י בביצה (ס"ד ה) שפי' דאף לאחר תקנת ריב"ז לקבל עה"ח כה"י להיות מוגים למועדות מן הראשון כו' אבל מלעשות יו"ט שני לא נעקרה התקנה ראשונה ע"ש וא"כ לא פריך כאן מידי: שם ת"ש דתניא אין פותחין כו'. עמש"כ בס"ד בק"א להפ"א. ונשמע בסופו ועי' בירושלמי ותמלא כדברי ודלא כש"ק שם: רש"י ד"ה בני אלים. ליטנא דתקיפי כו'. אי' לעיל (יא) שנולדו בו איתני עולם מאי משמע דהאי איתן ליטנא דתקיפי הוא כו': ד"ה הנך. הנך דהללו אל בקדשו כצ"ל: ד"ה כנגד עשרת הדברות. דכתיב בהו נמי שופר. ל"י מדוע לא פירש כדי להזכיר זכות קבלתנו אותם כדפי' לעיל (ל ב) בד"ה קול ה': במשנה אין מזכירין זכרון כו'. פי' הגרי"פ ותוי"ט. וכן בגמרא מפרש להו כסדרן: ע"ב גמרא וכתיב ה' לבאות יגן עליהם. עפ"א. ומדבריו נראה דסובר שזהו סיפא דקרא דלעיל ובאמת הוא תחלת פסוק שאחריו. וק"ק מה שאנו אומרים אותו בסדר שופרות ופסקינן באמלע פסוק. ולענין קושיית הפ"א י"ל משום דאין מפורש בקרא דהתקיעה היא לרעה לכן מביא הקרא שאחריו דה' לבאות יגן עליהם מדנלרכו להגנה מכלל דהוא לרעה: שם אלא מלכיות תלת הוא דהוויין כו' ויהי בישורון מלך. עמש"כ בהשמטה בסוף שמות רבה במ"ת דבר נכון בזה בס"ד: רש"י ד"ה בשעת גזה"מ שנו. שש שעות לקץ תפלת שחרית. לכאורה כתב שלא כהלכה דהא פסקינן בברכות (כז) כר"י דעד ד' שעות ועי' בשו"ע ר"ס פ"ט:

דף לג ע"א

גמרא משום שבות מגלא כו'. גי' הרי"ף והרא"ש איפכא. ונ"ל ראיה לגירסתם מבילה (לא) במשנה ולא בתגל ע"ש בפרש"י. ולפמש"כ בב"ב לחלק בין מגל למגלא אין ראיה: תד"ה הא. אבל יש לדקדק כו' אבל אי מדרבנן חייב ניחא. עמש"כ בס"ד ע"ד בעירובין (לו): ע"ב רש"י במשנה ד"ה אין בידו. דפסוקי תקיעה כו'. לפי המסקנא לעיל (כז כח) דמתלה בלא סוף או איפכא לא כלום הוא לא היה לריך לזה ע"ש: גמרא תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי כו'. לכאורה יקשה א"כ מדוע קאמר תקיעה בל"י. ואולי בכדי שלא נטעה דר"ל כולהו שם תקיעות (וכפי' הרמב"ם באמת) לכן אמר תקיעה בל"י להורות דלא דבר רק מתקיעה אחת דכל בבא וכפרש"י: תום' בסה"ד שיעור. ולריך לדקדק באותן שלשים קולות כו' שכשמסיים השלשה קשרקים כצ"ל: בתוי"ט ד"ה ומשך בשניה בסופו. דקאי אסיפא ליחיד שבכך וא"כ כו'. שגגה פלטה הקולמוס דיחיד אף אם היה לו שופר אינו תוקע על סדר הברכות כדמסקינן לקמן:

דף לד ע"א

גמרא מנין לשלש כו' ת"ל והעברת כו'. הא דלא חשבן כסדרן בתורה י"ל משום דכבר עסיק בהאי קרא דוהעברת לכן אקדמיה. אבל לקמן באידך בברייתא דחשיב שבתון כו' יום תרועה והעברת כו' קשה. ואולי משום דרוצה לזווג תרועות דכתיבי בר"ה אהדדי. וברש"י ד"ה ה"ג חשבן כסדרן בתורה. רק אח"כ גרים והעברת כו' שבתון כו' מד"ת. ובגמרא שם לפנינו הגי' כסדרן: שם ה"ק אי לאו גז"ש כו' השתא דאתיא גז"ש כו'. פי' במאור פי' נכון בזה

בזה והמ"א כיון לדבריו והתמיהתיה שכבר קדמהו : שם רשב"ג אריו"ג אחת מד"ת כו'. עפ"א שכ' דל"ל גז"ש דשביעי שביעי וכ"מ בסוגיא לקמן . וקשה דלפ"ז מ"ק והעברת כו' מד"ת והלא הוא כתוב ביובל . ואולי י"ל דרשב"ג מפרש ליה לקרא הכי והעברת שופר תרועה בחדש השביעי היינו בר"ה דבחדש פירושו באחד לחדש כמו שכתבתי בחדושי לשו"ע או"ח סי' תקפ"ט ע"ש . ואף דכבר נצטוינו על תקיעת ר"ה אשמעינן הכא בכדי שלא תטעה לומר דביובל הוה ר"ה בעשור לחדש וכדאמרינן בערכין (יב) איזו היא שנה שר"ה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל . ותנן לעיל דשוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות . ולכן ה"א דמצות התקיעה באחד לחדש בשלה בו קמ"ל . ואמר עוד בעשור לחדש ביוה"כ תעבירו שופר ור"ל דגם ביוה"כ יתקעו . והא דמקשה לקמן ולהאי תנא דמייתי לה מתדבר אי מה לסלן מגוררות כו' הוא לת"ק דרשב"ג וכוונת הקושיא הוא דמאי חזית . ותיכו מדברי התוס' לעיל (כו ב) ד"ה רי"א משמע דכ"ע אית להו גז"ש דשביעי שביעי פ"ש . ודע דק"ל רשב"ג דהוא אמורא איך יחלוק על הברייתא . ואולי מן ושלם תרועות וכו' אינו מהברייתא אלא מהגמרא . ואולם מצאתי כ"ז בספרי פ' בהעלותך וגם דברי רשב"ג (ולא בשם ריו"ג) וע"ש שנויים בדרשות המקראות .

ואפשר דר' יוחנן דהכא הוא חבירו דר' יאשיה דאשכחנא להו עובא בברייתות : שם והעברת תעבירו לא משמע ליה כל"ל וכ"ה ברש"י ולכן בסמוך צ"ל אלא מאי דרים בהו : רש"י ד"ה ה"ק אי לאו גז"ש . בהיקשא כלומר מעלמו. ובסוכה (לא) בד"ה לא מקשינן פי' דאף היקש אין אדם דן מעלמו והתוס' שם השיגו עליו בזה . ואולי כאן עדיף מהיקש . דהיקש היינו שתי תיבות או מקראות סמוכים זל"ז וכאן דהשינן מתיבה אחת . ולשון הקושיא דהכא אשיגרת לישן הוא : ע"ב גמרא פעמא כו' הא ה"ל שופר כו' אסדר ברכות שמע להו . לכאורה זה מפורש לעיל (לג) במשנה : שם כי גמירנא לך תקע לי . מכאן נראה לי כאיה דלא היו מתפללין בקול רם אף בר"ה עיין שו"ע סי' תקפ"ב ס"ש דאל"כ תפלתו היה שומע סיום הברכה : רש"י ד"ה תקיעות . אין מעכבין זה את זה אם בירך ולא תקע . עי' ברא"ש ובתוס' לעיל (לג ב) : תד"ה כך . דהא מסקינן ר"ג אומר כו' כל"ל : בא"ד ותיהו בקונטרס משמע כו' . בפרש"י שלפנינו מב[illegible] אדרבה כפירושם . רק הרי"ף הוא דמפרש כן ע"ש :

דף לה ע"א רש"י ד"ה אלא משום דאוושי . והרוכות ותמעות כל"ל :

סליק בעזר הנותן ליעף כח

הגהות והחדושים על מסכת ראש השנה

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל חונה בק"ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע"א תוס' ד"ה שטרי חוב. בב"מ ע"ב ע"א פרש"י פסולים לגבות ממשעבדי . נ"ב הנה גם כאן פירש"י כן ועיין מהרש"א דכתב דמדברי רש"י כאן אין ראיה דיוכל להיות דגובה מב"ח בלא השטר ע"ש ואולם ד"ז גם מרש"י בבא מציעא שם אין ראיה ואין שם שום רמז ע"ז ואולם מלשון הקונטרס שהעתיקו שם התוס' מוכח שפיר : ע"ב רש"י ד"ה ומלך בן מלך לפי שהמלכות ירושה . נ"ב עי' מהרש"א ופ"י ולדידי נראה דרש"י נותן טעם לפי הס"ד דאימנו לי' לאוד ידענו מרישא דאינו מועיל עי' רש"י ותוס' כאן ורק הרבותא דכאן נצטרף עוד דהוא מלך בן מלך ומעלת בן מלך משום דהמלכות ירושה ואינו חסר שום דבר וה"א בזה האופן מונה תרתין שנין :

דף ג ע"א רש"י ד"ה שני בשבת לא אשכחן דהדר בי' קרא . נ"ב כוונת רש"י לתרץ קושית התוס' דהרי מצינו ויהי בוקר יום שני ומפ"ז [פי'] רש"י דלא מצינו דהדר קרא לסמן בזה האופן אחר שסימן כבר בשני בחודש ועי' פי' ד"ה המיוחס לרש"י על קרא זה שהביא בשם בירושלמי דשני היינו שני לשבוע ובאמת בירושלמי מבואר כמו בגמרא שלנו . ודע דשיטת רמב"ן פ' בא הוא דמ"ע דזכור את יום השבת מורה שמ"ע מה"ת למנות סדר ימי השבוע ראשון ושני ע"ש א"כ מדוע באמת לא נזכר מנין ימי השבוע בתורה אחרי שמ"ע למנות כן : ע"ב רש"י ד"ה בששי בשנת שתים לדריוש נבדק במקרא ולא נמצא אך י"ל שלפסוק שלמעלה קאי . נ"ב ברוב מקומות מצינו כן שהעתיקו חז"ל מקראות שלא ככתוב רק נלמדים ממשמעות ועי' עירובין כ' ע"א תוס' ד"ה אל פתח אוהל הבית ומגילה ג' ע"א ד"ה וילן יהושע :

דף ד ע"א גמ' מאי קא מבשר נביא לישראל כו' בשכר שחיבבה כשגל . נ"ב לע"ג איך נופל לשון מבשר נביא לישראל על מקרא זה אשר הוא בתהלים והוא כתובים ולא נאמר רק ברוה"ק ולא בנבואה ובפרט שמקרא זה נתיחס לבני קרח והם לא היו נביאים ועי' רש"י מגילה י"ד ע"א ובשום מקום לא מצינו שחכז"ל יכנו מקרא בכתובים בלשון אמר נביא ולע"ג : תוס' ד"ה בשביל שיחיה בני . היינו באומות העולם . נ"ב עי' תנחומא פ' תרומה בתפלת שלמה נאמר בישראל ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו ואם מבקש בנים וגלוי לפניך שהבנים יהיו מכעיסים אל תתן לו אבל בנכרי נאמר ככל אשר יקרא אליך הנכרי מפני שיבא להרהר אחר מדת הדין ע"ש ומרומז ג"כ ברש"י מלכים א' ח' : גמרא נ"מ לנודר לעבור בבל תאחר . נ"ב עי' פ"י שהתעורר דלמה קבעו ר"ה לנדרים הרי לענין איסור עשה הרי עבר ברגל א' ואי משום מלקות הרי ליכא מלקות על בל תאחר מפני דהוא לאו שאין בו מעשה ואולם נ"ל דמצינו נדרים דף ע"ה נזיר שטימא עצמו בבה"ק לוקה משום בל תאחר ועי' משנה למלך פ"ג מהל' ביאת מקדש דהיכא דתחלת עשיה במעשה אזי לוקה ג"כ על לאב"מ עי' רש"י ברכות כ' ע"א ד"ה שוא"ת שאני וא"כ מי שטימא עצמו לפני הרגל במזיד שוב עבר בל תאחר במעשה שוב לוקה שפיר :

דף ה ע"א תוס' ד"ה אמרה תורה · לא שייך רק בדבר שהצדוקים מודים . נ"ב עיין בהשגות לס' המצות שורש א' דלשון אמרה תורה נופל גם על איסור דרבנן ועי' מגילת אסתר דהשיג עליו אולם ראיות הרמב"ן מש"ס ר"ה ל"ד ע"ב אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות שופרות אע"ג דאמירת הפסוקים אינו רק מדבריהם ועי' ש"ך חו"מ סי' ק"ח וס' יד מלאכי סי' ס"ד :

דף ו ע"א גמרא כיון שעבר רגל א' עובר בעשה . נ"ב בתמורה י"ח ע"ב הגירסא כל יום עובר בבל תאחר על רגל אחד והרב מהר"י ברלין התעורר שם על החילוף דכאן לא נאמר עובר בכל יום על איסור עשה דרגל א' רק על ב"ת דג' רגלים והרב פ"י שינה ושלש בסוגיא זאת הס' דכל יום אינו רק לבל תאחר דג' רגלים אבל עשה דרגל א' אינו רק ברגל ולא את"כ ונעלם מהכ"ת דבתמורה מבואר דברגל א' עובר בכל יום ואולם ע"כ מוכרחים אנו לומר דגי' הש"ס בתמורה גי' מוטעת א' דלשון כ"ת אינו נופל על רגל א' וע"כ דד"ז שייך לאידך מימרא דרבא דאמר ג"ר כל יום ע"ע בב"ת נתחלף כאן דברגל א' ע"ע כל יום בכ"ת ועוד דהס"ד דבכל יום ע"ע בעשה א"כ אכתי אינו מועיל פי' הש"ס דהיה חולה בעזרת דהרי מ"מ קשה מדוע עברו בעשה ולא הקריבו אחר שהבריא ולומר דהיה חולה כל משך הזמן מפסח עד עזרת זה דוחק ואפשר דע"כ שייך ע"ע בכל יום דוקא היכא דהיה ראוי ברגל אבל היכא דהדחי באונס א"ע בכל יום אולם לפי"ז לא אדע החלטת הפ"י דכתב דהאחר ג"ר צריך לשלוח הקרבנות ע"י שליח משום דעובר בכל יום וג"כ נימא היכי דחלה והדחי שאני : רש"י ד"ה על ולד שלמים שהפרים בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדישה . נ"ב דוקא בעיקר דינא דמשנה דיקרב שלמים יכולין לפרש ג"כ שאח"כ נתעברה אבל עובדא דר' ספיים א"א לפרש כן דא"כ אדמקשה ש"ס על הולד מדוע לא הקריבו בעצרת ולמה לא הקשו על הפרה עצמה מדוע הקריבו אותה בפסח ולא בחג הקודם דהרי היתה קדושה קודם שנתעברה ופשוט : ע"ב גמרא אשה מהו בבל תאחר . נ"ב עי' תשובות שאגת אריה סי' ס"ו מ"ש לתמוה על מרן הכ"מ פי"ד מעה"ק בזה : רש"י ד"ה מאן תנא ת"ק דאיירי בשנה בלא רגלים. נ"ב עי' תוס' לבי סי' י"ב ולצ"ת בילה שם בסוגיא דף י"ע ע"ב :

דף ז ע"א תוס' ד"ה מדברי קבלה. במות החדשים עלו בידם מבבל . נ"ב עי' רמב"ן פ' בא ע"ק ראשון לחדשי השנה דסמכו חכז"ל לקרא דירמיה ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה מארץ צפון ועשו זכר ליציאת בבל עיי"ז : ע"ב רש"י ד"ה המשכיר ול"ג מנלן דלאו מקראי יליף דמדרבנן היא . נ"ב עי' רש"י לקמן י"ב ע"ב ד"ה מנה"מ אולם עי' פסחים ז' ע"ב אמרו שם כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן מנלן ואייתי מימרא דשמואל ולא זכר מקרא ועי' כתובות ט"ו ע"א כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מנלן דתנן וכו' ומדאורייתא מנלן הרי דסתם מנ"ל נופל ג"כ על ראיה מן המשנה או אפילו מן הלכה פסוקה :

דף ט ע"א תוס' ד"ה ור"ע האי ועניתם. דכלהו מודו דתוס' יוה"כ דאורייתא . נ"ב עי' ר"ן ר"פ ד' דבילה שכ' דע"כ יש שיעור לתוספת למ"ד דספק דאורייתא דבר תורה לחומרא דאל"כ דתוספת הוא בהש"מ ממש א"כ הרי בלא"ה אסור משום ספיקא וקרא ל"ל ע"ש אולם עי' מג"א הל' שבת סי' שמ"ב שנסתפק דאפשר דיש חילוק בין עיולי יומא לאפוקי ע"ש והטעם דעיולי יומא אתחזק סיתירא ואפוקי יומא אתחזיק איסורא ולפי"ז אע"ג דבכל מקום ספק דאורייתא לחומרא מ"מ בכה"ג לכ"ע מותר דחזקה דאורייתא ואם כן קרא לאיסור הוספה קאי על בהש"מ ממש דאין אסור משום ספק דאתחזק היתר ובתוספת בסוף היום שוב א"צ לבוא לשיטות דספק דאורייתא מה"ת לחומרא דגם לשיטת הרמב"ם דספק תורה אינו רק מדרבנן לחומרא מ"מ מודה באתחזק איסורא עי' רמב"ם פ"ט מהל' ט"מ : ע"ב רש"י ד"ה שופר מסורה לב"ד לצוות לשלוחם לתקוע. נ"ב ואין להקשות דהרי קי"ל לקמן למ"ד ע"א דשופר של יובל כל יחיד חייב לתקוע אף שלא בב"ד וא"כ איך קאמר שמסורה לב"ד די"ל דעכ"פ בזמן ב"ד בעינן ואז תוקעין יחידים ג"כ ומפ"ז דקדק רש"י שכתב דב"ד יצוו לשלוחם דעכ"פ זמן ב"ד בעינן ואז תוקעין אף יחידים :

דף יא ע"ב גמרא ומתוך שפינו וכו' בינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום. נ"ב מכאן הוציא הרמב"ם דבריו פ"ג מהל' ישה"ת הל' י' דבשעת מבול נשתנה הילוך המזלות ע"ש :

דף יב ע"א תוס' ד"ה תנא בא"ד א"נ מכת מרדות . נ"ב עי' כתובות מ"ה ע"ב ובשאר דוכתי דאמרינן מאי לוקה מכת מרדות ומ"ש ומיתה היינו לקוברו בין רשעים גמורים עי' יבמות ל"ב ע"ב ובעיקר הדבר אם מעשר אילן מה"ת או מדרבנן עי' רמב"ן בהשגות לס' המצות סוף שורש שני מ"ש ע"ז הגמרא נדרים נ"ה ע"ב ועי' רש"י מכות כ"ג ע"ב לענין הסכמת ב"ד של מעלה על המעשרות :

דף יג ע"א גמרא לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא כל מדות חכמים כן הוא . נ"ב מפני שדרכו של ר' ירמיה היה לדקדק בשיעורי חז"ל בשאלות זרות עי' ב"ב כ"ג ע"ב רגלו אחת בתוך חמשים אמה ואפקוהו מבית המדרש כן כאן הזהירו ר"ז שלא ידקדק בשאלות כאלו על הלכות קבועות וקצובות : תוס' ד"ה חסר קורטוב אחד מששים בששינית. נ"ב נ"ל ענין נחמד מה שבררו חז"ל לשער בכל עת מדה הקטנה שבקטנות בששים שבששינית כמו כאן וכן פ"ק דסוטה אמרו דת"ח צריך להיות בו גאוה שמיני שבשמינית ונ"ל דהנה כל האיסורין חוץ מועטים כערלה וטבל בטלים בששים דקים להו לחז"ל דבנתערב בשיעור רב כזה שוב נאבד טעמו וזכרו ועי' טוי"ד סי' צ"ח דעת הרבה פוסקים דאפילו נרגש טעמו ג"כ מותר דיותר מששים כמאן דליתא דמי ובת"ח אמר דצריך שיהיה בו מדת הגאוה שמיני שבשמינית הייט חלק ס"ד והוא יותר מששים דהוי כמו דליתא ואין לו מקום והעמדה כלל נגד הששים העומדים נגד זה וכאן נקט לרבותא אף חלק יותר מן ששים פוסל המקוה : תוס' ד"ה דאקריבו עומר ממהרת הפסח ממחרת שחיטת הפסח . נ"ב עי' תיו"ט פסחים ר"פ אלו דברים דגם בלשון הגמרא מצינו פסחים ס"ו ע"א שחל שביעי שלו בערב פסח וע"כ היינו ערב שחיטת הפסח דהוא י"ג דבי"ד א"א לשיטת הרמב"ם דאין שוחטין וזורקין על טמא מת [illegible]

סרמב"ם במורה נבוכים פמ"ג לשלישי דכל הדרשות הנמצאות בש"ס בדרך אל תקרא הוא רק דרך מליצות השיר ע"ד שאמרו עירובין כ"א ע"ב אגמרי' בסמנין ועי' רש"י שם ועי' עירובין נ"ד ע"ב הליבי לך ליונים מה שדרשו שם אבל תלילה לא הוציאו המקראות מפשטם וא"כ לא יתכן כאן קושית הש"ס והא מבעי' ליה לגופיה דהרי מ"מ כדרך רמז יכולין לסמוך ע"ז ועי' ברכות ר"פ אין עומדין מקשה הש"ס ג"כ בהדרת כתיב ולשיטת הרמב"ם הרי כדרשא תדרוש :

דף טו ע"ב תוס' ד"ה וכי נהגו. כיון דאיכא איסורא כו' מסדרינן עובדא . נ"ב מה שקשה מכאן על שיטת המהרי"ק שורש ט' הובא במג"א הל' מגילה סי' תר"צ ס"ק כ"ב דאף במנהג שיש בו נדנוד איסור אמרינן מנהג מבטל הלכה עי' באריכות בפרי חדש או"ח הל' יו"ט סי' תצ"ו :

דף טז ע"א תוס' ד"ה שאירע בה קרי א"נ לשון קושי כמו אם תלכו עמי קרי. נ"ב גם פסוק זה פי' הרמב"ם פ"א מהל' תענית ה"א שהוא לשון מקרה ע"ש : גמרא למה תוקעין רחמנא אמר תוקעין. נ"ב אע"ג דבכל מקום מצינו דתקרו חז"ל אחר טעמי המקראות עי' ב"מ ג' ע"א מפני מה אמרה תורה מודה מקצת ישבע ועי' ב"ק ע"ש ע"ב מפני מה החמירו בגנב יותר מבגזלן ועי' רמב"ם סוף הל' תמורה אולם היה לו לומר מפני מה תוקעין אבל לשון למה אינו נופל היכא דחוקר אחר הטעם : ע"ב גמרא חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ושבת אבעי' למיזל . נ"ב עי' מהרש"א וטורי אבן ושו"ת נו"ב מה"ת תאו"ח סי' נ"ד דהקשו דפתח ברגל וסיים בחודש ושבת אולם לשיטת רש"י ר"ה ל"ג ע"ש דאם עושין נשים מצוה אשר מן הדין פטורין אזי עוברים על בל תוסיף והקבלת פנים ברגל אם הוא מצוה אזי נשים פטורות דמ"ע שהז"ג היא ושפיר אמר אלישע לאשה השונמית לא חודש ולא שבת דבחודש ושבת רשאית למיזל כיון דליכא מצוה בהנשים משא"כ רגל דאיכא מצוה בהנשים אסורה לילך אללו דעוברת בבל תוסיף ונכון :

דף יז ע"ב גמרא כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו . נ"ב הכוונה דבעבירות שבין אדם למקום אזי הוא יתברך הוא הבעל דין ויוכל לוותר ולעבור על המדה וזה מלא רחמים ונושא פנים לישראל אבל בעבירות שבין אדם לחבירו אזי הקב"ה בבחינת שופט וא"כ אינו נושא פנים רק במשפט דן ושופט צדק :

דף יח ע"ב גמרא מאי דכתיב צום הרביעי וצום החמישי . נ"ב עי' רדב"ז ח"ב סי' תרע"ב בביאור כל הסוגיא זאת : גמרא נהו והתענו על מה שהתעניתם . נ"ב מפני שהדין שהמתענה בימים שאין מתענים צריך למיתב תענית לתעניתו ועי' ב"י טוא"ח סי' תקס"ח :

דף יט ע"א גמרא ותיפוק לי' דהוה יום שנהרג בו גדליה . נ"ב עי' שאגת אריה סי' ק"א : גמרא דברי קבלה כדברי תורה דמי. נ"ב עי' או"ח סי' תרצ"ו ס"ז דפורים ג"כ נקרא דברי קבלה וכדאורייתא ואינו נוהג בו אבילות ועי' רמב"ם פ"ב מהל' נדרים ה"ט לחלק בין חנוכה ופורים ובין ר"ח ע"ש :

דף כא ע"ב גמרא בקש קהלת לדון שלא בעדים והתראה יצאה בת קול וכתוב יושר דברי אמת . נ"ב הכוונה דראינו חריצת משפט שלמה במעשה דשתי זונות לא היה הולך על פי הדין של תורה רק ע"פ אומדנא לבד עי' מכות כ"ג ע"ב ודלמא אערומי קא מערמת ע"ש ועי' תשובות הרא"ש כלל ק"ז ומרן טוח"מ סי"ו ומזה סוכית הש"ס דבקש לדון שלא בעדים והתראה יצאה ב"ק להזהירו שלא יזוז מהיום והלאה מדיני התורה ואשר מבואר שמה דרק ע"פ שנים עדים יקום דבר ועי' ג"כ ערוך ערך גוזמא :

דף כב ע"א תוס' ד"ה אלו הן הפסולין. וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזה"ז . נ"ב תידוש גדול מצאתי בערוך ערך אבק שכתב וסחורה בשביעית אינה רק מדרשא כמו אבק רבית שאינו רבית גמור . הנה מדמדמי לי' לאבק רבית משמע שכל עיקר סחורה בפירות שביעית אינו רק מדרבנן וכל הפוסקים סוברים דהוא בעשה :

דף כג ע"ב גמרא מאי גולה א"ר יוסף פומבדיתא. נ"ב עי' רש"י סנהדרין ל"ב ע"ב ד"ה לגולה דגרים הכא אמר אביי זו פומבדיתא :

דף כד ע"ב גמרא לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים . נ"ב עי' רמב"ן ס' המצות ל"ת שנ"ג שבאמרם לא אסרה תורה כוונתם דגם איסור דרבנן אין כאן כמו כאן ובשבת י"ג ע"ב ובב"מ ס"ע ע"ב ואולם בחולין נ"ו ע"א נאמר ג"כ לא אסרה תורה אלא שעל הכף ומ"מ מדרבנן אסור כל הגיד עי' רמב"ם פ"ח מהל' מא"ם ה"א ע"ש עכ"פ ראינו דלשון זה הוא שם משתתף : גמרא רבים שאני. נ"ב עי' מג"א הל' שבת סי' רמ"ד ס"ק א' : רש"י ד"ה דשף ויתיב שחזר ונבנה . נ"ב עי' רש"י מגילה כ"ט ע"א שם לא זכר רש"י דנחרב מקודם :

דף כה ע"א במשנה גוזרני עליך שתבא אלי במקלך ובמעותיך . נ"ב עי' רמב"ן ס' המצות שורש א' מה שאמרו בספרי אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל נאמר לו בכך אתה מצוה כמו שנהג ר' יהושע עם ר"ג ביוה"כ שחל להיות כחשבונו ע"ש וראיה זאת אינני מכיר דקידוש החודש שאני שתלוי רק בב"ד ואתם אפילו מזידין אבל בשאר דיני תורה משמע מריש"ק דהוריות דהיכי דטעה וסבר מצוה לשמוע דברי חכמים חייב קרבן עכ"פ : גמרא שלח לי' סימנא דוד מלך ישראל חי וקים . נ"ב עי' רש"י ונ"ל דמזה בא לנו בנוסח קידוש הירח שנוהגין אנו לומר דוד מלך ישראל חי וקים סימן טוב ומז"ע היינו הסימן הוא על זריחת הירח כי מלכות בית דוד נדמה לירח . ומה מאד תשמח נפשי שמצאתי כוונה אמיתית עי"ז בירושלמי פ"ק דסנהדרין וז"ל מעשה בכ"ד קרנות של בית רבי שנכנסו לעבר השנה בלוד ונכנסה בהם עין הרע עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל בעין מעקור אף הדין סימנא אמר לון וכי אין מניחין ביהודה אפילו זכר ע"ש . והנה המפרשים נלאו להבין מה הוא הסימן אשר רמזו כאן אבל לפי הנ"ל דבמקרא זה היו רגילין לסמן אלה בריתת הירח כי בהרבה היו סכנות מפני גזירת המלכות וגם זכר למלכות בית דוד שבא מיהודה והעיבור צריך להיות דוקא ביהודה ואולם בעת שעקרו העיבור מיהודה רצו לעקור אף הסימן הזה שלא לקבוע יותר במטבע הברכה אחר שאין לה עתה יחס ליהודה ולמלכות בית דוד והשיבו וכי אין מניחין ביהודה בתמים ואמת : גמרא אפילו מזידין ואפילו מוטעין . נ"ב עי' רמב"ם פ"ב מהל' קידוש החודש ה"י בגי' אפילו מוטעים שנוגין אנוסים והשמיט תיבת מזידים ועי' במפרש שם שכתב שע"כ נוסחא אחרת נזדמנה לרבינו ואנכי מצאתי בס' המצות מ"ע קנ"ג שבאמת העתיק רבינו בשם הגמרא גירסא זאת דאנוסים ובהשמטת אין מזידים ועי' בירושלמי כאן תילוף גירסאות בטענת ר"ע עם ר"י דבבבלי נאמר א"ל ר"ע ראוי שיפול למטה י"ב חודש ובירושלמי אמר ר"י נוח היה לו מוטל על המטה הרי דהמאמר נתיחס לר"י וגם נשמט תיבת יב"ח :

דף כו ע"א גמרא התורה חסה על ממונם של ישראל . נ"ב עי' חולין מ"ט ע"ב ודף ע"ז ע"א דלענין איסור תורה לא שייך התורה חסה על ממונם של ישראל וגם כאן דיש לנו ספק על איכות שמנות אם נעשה זהב או של כסף וכן שם ביומא ל"ט ע"א ובשאר דוכתי א"כ נימא ג"כ מצוה דאורייתא ולא אמרת התורה חסה ונ"ל ענין אמת דקי"ל או"ח סי' תרנ"ו דאנסו לעבור על מצות לא תעשה צריך ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור ואולם לצורך קיום מ"ע א"צ ליתן רק שליש ממונו ראינו דגם לענין דינא ג"כ יש חילוק וא"כ שם בחולין מ"ע ועי"ז דהוא איסור טריפה בל"ת בודאי אין להקל משום התורה חסה דהרי אין משגיחין על הפסד ממון בנוגע לעבירת ל"ת משא"כ כאן וביומא ל"ע ומ"ד דמיירי לענין קיום עשה שייך שפיר התורה חסה דהרי באמת א"צ ליתן כל ממונו לצורך קיום מ"ע :

דף כח ע"א גמרא מצות לאו ליהנות ניתנו . נ"ב עי' תוס' שבועות מ"ד ע"ב ותוס' סוכה כ"ה ע"א ד"ה שלוחי : גמרא כיון דמעל נפק לחולין . נ"ב עי' תוס' קדושין נ"ו ע"א ד"ה אין מועל אחר מועל דסיכא דאין מתכוין לגזלו לא אמרינן כיון דמעל נפיק לחולין ע"ש : גמרא אילימא כפאו שד כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבר . נ"ב עי' טורי אבן שהסביר הדבר כיון שהיה אז פטור מן המצות אין עשייתו אז מועיל לפוטרו אח"כ בטעם שהוא בר מצות הנה הט"א כתב מסברא דנפשי' ותמיהני שהרי הרמב"ם בפ"י מהל' חמץ ה"ג כתב בפירוש טעם זה ע"ש : ע"ב גמרא לעבור בזמנו ל"צ כוונה . נ"ב עי' מנחות מ' ע"ב תוס' ד"ה לאוסופי קא מכוין :

דף לב ע"ב גמרא מ"ע יו"ט עשה ול"ת . נ"ב עי' מג"א סי' תמ"ו מ"ש בשם השבולי לקט :

דף לג ע"א גמרא נשים סומכות רשות . נ"ב עי' מג"א הל' נשיאות כפים סי' קכ"ח ס"ק א' ועי' ט"ב מהד"ק חלק או"ח סי' ו' : תוס' ד"ה הא רבי יהודה. בא"ד ומוציא שם שמים לבטלה דאסרינן בפ"ק דתמורה ג' ד' מדכתיב את ה' אלהיך תירא וקשה מהרש"א דלאו מהאי קרא מייתינן רק מדכתיב [illegible]

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר **מנוח** המכונה הענדיל ז"ל (בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת בפראג שנת שע"ב].

דף ב ע"א רש"י בד"ה למלכים כו' עמד בשבט כו'. נ"ב נקט זה משום דאיכא למ"ד יום אחד בשנה חשוב שנה ואיכא למ"ד שלשים יום בשנה חשובים שנה כדלקמן דף י' ע"א וע"ב: תוס' בד"ה ארבעה ראשי שנים הן בכל דוכתא תני הן כו'. נ"ב י"ל דמקשה מינלא למה לי ומשני בכל דוכתא תני הן כדאשכחן כו' אבל ברים בבא כו' לא תנא הן משום דנמשך למה שאמר בסיפא והכא נמי אי לא תנא הן ה"א דנמשך למטה לומר דאיכא פלוגתא בד' ראשי השנים דת"ק סבר ד' הם ור"א ור"ש סברי דאין כאן אלא ג'. לכך נקט הן לומר שהוא דבר בפני עצמו ואינו נמשך לפלוגתא דלכ"ע ד' הם כדלקמן בגמ' ד"ז ע"ב ולא פליגי אלא איזו הם הד' וא"כ לפי זה מתורץ ג"כ מינלא למה לי. וכה"ג מתורץ בכל מקום דתני הן. ובזה אתי שפיר דבשאר דוכתי לא מקשי התוס' למה נקט הן וזה משום דלא קשיא להן אלא מינלא ל"ל. ואתי שפיר נמי אמרו כדאשכחן הכא כו' ודו"ק: בד"ה למלכים כו' למלכי ישראל כו'. נ"ב י"ל דרש"י פי' לפי מאי דסלקא דעתין טרם שמשנה לקמן ד"ח ע"א לא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות משמע דקודם לכן ס"ד דלמלכי אומות מיירי דמסתמא בזמן הזה אחר החורבן נשנית משנה זו: בא"ד ודוקא גבי גיטין כו'. נ"ב י"ל דרש"י סבר דבשטרות דמונין למלכי יון הוי נמי משום שלום מלכות דמלכי יון הקפידו על כך והא דקאמר דוקא בגיטין ר"ל דוקא בגיטין הוי פסול אבל בשטרות לכתחלה בעינן מלכי יון משלום מלכות אבל בדיעבד כשר: בא"ד אלא למלכי יון כו'. נ"ב התוס' דייקי מהכא דדוקא גבי גיטין אמרינן משום שלום מלכות דהרי בגיטין אמרו שתקנו לכתוב כל מלכות אפילו אינו מלכות יון שהרי מוכח שם שאפילו מלכות אדום שאינו מלכות הגון כמו מדי ויון צריך לכתוב בגט ואי לא כתב פסול שמפרש שם מאי מלכות שאינה הוגנת מלכות הרשעה כו' ע"ש. ובע"ז אמר דאין מונין אלא למלכי יון בלבד ולא לשאר מלכיות אלא ע"כ דוקא בגיטין הקפידו לפסול אבל בשאר שטרות לא הקפידו והכי דייק בהדיא בתוס' בגיטין דף פ ע"א בד"ה מפני מה כו' ע"ש. והא דע"ז אשאר שטרות קאי בהדיא שם ובשאר שטרות נהגו לכתוב למלכי יון אבל לא תקנו חכמים לפסול אם לא כתב ודו"ק: בד"ה לשטרות כו' וצריך לפרש שהודו כו'. נ"ב ואין לומר אף על פי שלא הודו מ"מ מספק פוסלים השטר כמ"ש בסמוך דשאני הכא דהוי ספק ספקא ספק אם הלוה אחת היא וספק אם מוקדם הוא ועוד דע"כ לא פסל מספק אלא היכא דאיכא ריעותא דאי לאו הכי כל שטרות נפסול מספק שמא הקדימוהו ואי לאו דהודו אין כאן ריעותא כלל ודו"ק: בא"ד מספק היינו חושבים כו'. נ"ב י"ל דאין כוונת רש"י לפסול מספק אלא תקנו כן מפני שהמתלוקת שיסבור כלוקת שהלוה עשה לו רמאות והקדים השטר וכן יטעה הלוקת ויהיה סבור שבכה"ג הוי מוקדם והלוקח לבד ישכח מתי עמד המלך ולכך לא רצה רש"י לפרש איפכא שכתוב בשטר בתמוז כו' שא"כ היה זה באמת רמאות מהלוה ומ"מ לאו מוקדם הוי לאביי אלא דאתי לאנצויי (ולא כו') ולא היו מתקנים תקנה זו לרמאי. וכל קושיות התוס' מתורצים בזה ודו"ק: בא"ד ותשעה באדר כשיגיע כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' וממאי דמעשה דאב קדים דלמא מעשה דשבט קדים כו'. נ"ב תימה הא בהדיא מוכח בתורה דזה נעשה כשחנו בהור ההר ומעשה דשבט נעשה כשחנו בערבות מואב כמ"ש בהדיא שם בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר וגו' ומבואר בפ' אלה מסעי ובשאר מקומות בתורה שמשנסעו מהר ההר עד שבאו לגבול מואב חמש מסעות ועד שבאו לערבות מואב סמוך לירדן תשעה מסעות: תוס' בד"ה דאמנו כו' ואפילו לא מתניין גבי כו'. נ"ב כלומר ואף על גב שהגמ' מחלקו לשתי ברייתות שאמר בכל אתא תנו רבנן מ"מ אשכחן נמי הכי פרק גט פשוט כו' אלא ע"כ קרי ליה רישא משום דקים ליה דמעיקרא גבי הדדי מיתנו ואח"כ חילקו מסדר הגמ' לב' תנו רבנן ודוק. ועי' בפרק גט פשוט שם בתוס' ד"ה אי הכי כו': בד"ה בחודש זיו כו' דמניסן מנינן למלכים כו'. נ"ב לא דייק מדכתיב הוא החדש השני והחדשים נמנין מניסן כמו שפי' רש"י וכן פי' התוס' בסמוך בד"ה בחדש כו' דסביר לתוס' דשאי החדש השני אינו לניסן אלא למנין שלמה כמ"ש אלו ולא סבירי כרש"י דכתב ומקרא מסורס הוא. וכן מוכח נמי בסמוך בד"ה מקיש כו' דלא סבירי כרש"י ודו"ק.

דף ג ע"א גמ' בהדיא הוי כתיב ביה. נ"ב אבל שני לירח ודאי בהדיא דמלת בשני קאי על מלת בחדש דלעיל דמלת בחדש עומד במקום שנים ודו"ק. ועוד דלעולם אינו כותב בקרא בהדיא התחלת מנין החדשים: שם ויחל לבנות וגו'. נ"ב כולהו קראי צריכי להנא דמויחל לבנות וגו' אין מוכח אלא דלשלמה מנו הכי לפי שעמד בניסן אבל לשאר מלכים לא להכי צריך היקשא דמקיש ליציאת מצרים כמ"ש התוס' וכיון דאיצטריך היקישא צריך למילף יציאת מצרים גופא מנלן דמניסן מנינן לכך איצטריך ויעל אהרן וגו' דליכא למילף כיון דלשלמה מניסן מנינן כדמוכח מויחל לבנות וגו' גם ליציאת מצרים דכתיב אלו בפסוק ויהי בשמונים וגו' גם כן מניסן מנינן דדילמא דוקא השנים היו שוה ת"פ ליציאת מצרים היו ד' לשלמה אבל אין מוכח דשנים שהתחילו בניסן לב' שמכוונים לכך מוכח דלאו מתשרי ושבט מנינן וכיון דאפיקתיה מתשרי ושבט שהוא סברא למעט ממנו כמו לשנים ולשמיטין כו' אוקמיה אניסן דמונין ממנו לחדשים כמו שנאמר ראשון הוא לכם לאפוקי שאר החדשים שלא מינינו מנין מהן וכדי שלא תאמר דילמא ליציאת מצרים מט"ו בניסן מנינן לכך איצטריך בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש כמ"ש התוס' לעיל דאי מט"ו בניסן מנינן לא יתכן פסוק ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו'. גם לא יתכן פסוק בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' ומביא התנא ב' ראיות על ענין אחד ואין זה תימה. א"כ י"ל דבא להוכיח גם כן שלא תאמר בשנה השנית באחד לחדש שלישי הוה והא דקראו שנית לפי שלא נכנסו לה שלשים יום לכך מוכח מפסוק ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' והא איתא בשתא חמשין יומין כמ"ש התוס' [לקמן ע"ב] ואם לא הביא אלא פסוק אחד לא שמעינן דהתנא בא לדקדק דלאו שנה שלישית הוה אלא לאשמעינן דלאו מט"ו בניסן מנינן לכך הביא בחדש השלישי וגו' דמוכח דלאו מט"ו מנינן ואם כן אייתר ראיה דויהי בשנה השנית וגו' לדקדק דלאו בשנה השלישית הוה. ונפקא מינה לרמוז רמה שאמר אין מונין למלכים אלא מניסן דוקא למלכי ישראל אבל למלכי אומות מתשרי מנינן כדמוכח בסמוך ויהי בחדש כסליו וגו' ויהי בחדש ניסן בצירוף הא דמוכח בירושלמי מויהי בחדש הראשון וגו' ויהי בשנה השנית וגו' ודו"ק: רש"י בד"ה וכדריש לקיש כו' מהם כי כו'. נ"ב כלומר לשון תימה והיינו שמא תאמר בתמיה כמ"ש רש"י בסוף המגרש דף נ' ע"א ע"ש: בא"ד אלא לא תקפוץ את ידך וגו' כי פתוח תפתח אלא פתוח תפתח כי גוע אהרן כשאתה קורא יראו הרי זה לשון דהא הודו לה' כי טוב שהרי טוב כנ"ל והס"ד: תוס' בד"ה וישמע כו' כדמותו ונראה כו'. נ"ב פי' זה כאן דלא תקשי שמא דייק שפיר מדכתיב ב' פעמים וישמע הכנעני מלך ערד בחקת ובמסעי ע"כ חד קאי אסיחון וחדא עמלק לכך פי' דליכא למידרש מה שמועה שמע אלא בההוא דמסעי לחוד: בד"ה אלא כו'. נ"ב י"ל משום דלשון ויראו קשה דהיה לו לכתוב וישמעו כל העדה דהרי לא כולם ראו אלא רובם שמעו אבל בהני ויראו אחי יוסף וגו' ויראו פלשתים וגו' ניחא די"ל דראו קצתם: בד"ה אי כו' וכן כי תאמרו מה נרדף כו'. נ"ב י"ל דהתוס' מחדשים בכאן לפרש דלא כפרש"י דפירש כי תאמרו לשון דילמא אלא פי' לשון דהא כמו אשר תאמרו כלומר ראוי שתאמרו מה נרדף וראוי שתאמרו מה נאכל וראוי שתראה חמור שונאך וחדלת אבל תעבור על מדתך ועזב תעזוב. ומ"ש וכן כי תאמרו כו' האי וכן קאי לעיל כלומר וכן רובם לשון אם אבל מעטים בלשון דילמא. וכן מצינו מעטים בלשון דהא דהיינו אשר ודוק. והתוס' לא רצו לפרש אלו בלשון שמא דלשון שמא צריך לפרש בלשון תימה ואינו מיושב באלו דאיננו תימה לשונא את שונא או לומר מה נאכל כשאין לו. וגבי מה נרדף לשון תימה בדוחק: **ע"ב** גמ' ומי החמיץ כו'. נ"ב קשה שמא אחר שגלה כתב זה קודם שבא עזרא לירושלים החמיץ. י"ל כיון שגלה ליכוי מתיהב להום יום ביום אי החמיץ היה לו לכתוב כתב אחר לבטל זה: רש"י בד"ה והכתיב כו' ביד עזרא. נ"ב תימה הא לאו בכתב שגלה ביד עזרא הוא כדמוכח בסי' ה' ובסי' ו' ששם כתוב ואחר הדברים האלה כו' אלא קודם עזרא היה זה הכתב אל תתני פחת עבר נהרא וגו': תוס' בד"ה למנינא כו' שנה וגו' ותני כו'. נ"ב עיינתי בירושלמי וי"ל דהתם חשיב מבריאת עולם מדרשא דקראי ומוצא שנה יתירה עד המבול והיה לו להיות בשנים ושש מאות שנה וגו' ולזה תני עלה שנת המבול אינה עולה כו' ש"מ דשאר כל הזמנים שעברו הם במנין וס"ד דבניסן נברא העולם ולכך דייק ע"כ מניסן מנינן לנח. דאי מתשרי ע"כ מתשרי באחר בריאת עולם דאין סברא שימנה מתשרי דתהו וא"כ תלי שנה מניסן ועד תשרי לא יעלה במנין אלא ע"כ מניסן מנינן ומשני תפתר כרבי אליעזר דאמר בתשרי ולעולם מתשרי מנינן והכתיב ויהי בחדש ניסן כו' בניחותא דדייק דמתשרי מנינן כמו שמפרש הכא בגמרא. ופריך תפתר כר' אלעזר דאמר כל שנה כו' כלומר דלמא מניסן מנינן והא דכתיב ניסן שנת עשרים הוא שנת עשרים ואחת והאי דקרי ליה שנת עשרים משום דלא נכנסו לה שלשים יום. ופריך לתרץ קושיא זו ע"כ הא דר' אלעזר ליתא דהא כתיב ויהי בחדש הראשון כו'. וא"ת שנה שלישית כו' והכתיב אחר שהוקם המשכן ויהי בשנה השנית וגו' נעלה הענן מעל המשכן וא"כ ע"כ כבר הוקם המשכן וא"כ הא דר' אלעזר לאו מילתא היא ושפיר דייקי' דמתשרי מנינן כדמסיק הכא בגמ'. ומ"ש התוס' ופריך והא כתיב כו' אע"ג דתירוצו הוא מ"מ קושיא הוא אהא דר' אלעזר ונשאר בקושיא והאי והא כתיב לאו בניחותא כמו והכתיב אשר לפניו ודוק וע"ע: בד"ה ביום כו' דבר ה' תרי כו'. נ"ב קשה לתוס' דלמא מעשה דבשביעי בשנת שתים וגו' קדים: בד"ה הוא כורש כו' לדריוש מלכא. נ"ב דייק דאי שלשה מלכים הוו והא דקאמר מלך פרס ולא מלכי פרס משום דקאי אאחרון שהוא ארתחשסתא שהיה בחיים והיה מלך אבל שנים הראשונים כבר מתו ולאו מלכים נקראו בעת ההיא א"כ אמאי קאמר שנת שית לדריוש מלכא היאך מונה למלך שכבר מת ועוד שקראו מלכא. אלא ע"כ דריוש וארתחשסתא חד הוי וא"כ ע"כ כורש נמי עמהם חד הוי דאם לא כן הוה ליה לקרא לפרש: בד"ה וארתחשסתא כו'. נ"ב קשה לתוס' ממאי דילמא ארתחשסתא שמו ודריוש נקרא על שם מלכותו. ומשני הא כורש ראשון נמי נקרא ארתחשסתא והיו לו ב' שמות וע"כ חד ע"ש מלכותו וכיון דעל מלכות אחת מלכו ומסתמא שם המלכות לא נשתנה וא"כ ע"כ ארתחשסתא שם המלכות:

דף ד ע"א רש"י בד"ה נדבכין כו' ביד עזרא. נ"ב גם זה תימה הא לאו בכתב עזרא הוא כדמוכח בסימן ה' ובסימן ו' ששם כתיב ואחר הדברים האלה כו'. ואפשר דלכך כתבו התוס' במגילת תורת הראשון כתיב כו' לסתור דברי רש"י: תוס' בד"ה ונדבך כו' מינה דבתחילת כו'. נ"ב י"ל שכתב זה להורות מקום המקרא באיזה פרשה הוא. א"כ שלא תאמר דריוש אחר היה לא דריוש בן אחשורוש: בא"ד עד אחרי כן כו'. נ"ב ר"ל שבתחלה בשנת שתים התחילו לבנות בנבואת חגי וזכריה שצוום לבנות והבטיחום שהמלך לא ימחה בידם וסברו שהמלך טוב הוא ואחר כך בסוף שנת שתים אחר שצוה דריוש לבקר כתב המלך אגרת זה שכתוב בו נדבכין די אבן כו' וראו בו שהחמיץ ומאז לא מנו לו אלא מתשרי: בד"ה והחרמים כו' פסק דצדקה כו'. נ"ב דייק מדאמר חרמי כהנים דהרי סתם חרמים נקט דממשמע אפילו חרמי כהנים ש"מ דבל תאחר אנודר לחוד קאי ולא אגבאי או הכהן המקריב שהרי בחרמי כהנים לא שייך בל תאחר אלא אנודר ולא על הכהן המקבל שאין שייך ביה עובר דהרי ממון שלו הוא וחק: בד"ה ומעשרות כו' בשני לאוין כו'. נ"ב לאו דלא תאחר ולאו דמקצה שלש שנים תוציא וגו' שהוא כלאו דהשמר לך פן תעזוב את הלוי וגו' ודוק: **ע"ב** בד"ה אין צריך כו' שזה גורם כו'. נ"ב משום דסבר דאין לדרוש לבל תאחר אלא סוכות לחודיה דחג המצות וחג השבועות להיקישא לתשלומין אתא כמו שפי' רש"י לקמן ד"ה ע"א:

דף ה ע"א תוס' בד"ה מה כו' דשלא שלמיו כו'. נ"ב י"ל דנקט הכי דאי היה בעצמו שם היה צריך לאוכלו מיד דזריזים מקדימין למצוה וכדי שלא יבא לידי נותר: בא"ד כלינה אחת גבי כו'. נ"ב בדף לז ע"א ע"ש בתוס' בד"ה ופנית כו': בא"ד לילה אחת כו'. נ"ב דמלת ופנית דמיותר ליכא לאוקומי אלא אלילה אחת אע"ג דעיקר קרא אז' ימי פסח קאי שכולם חשובים כלינה אחת: בסד"ה אמרה כו' [ניכר] כל שעה כו' כנ"ל. וכ"ב וכן הוא במנחות דס"ה ע"ב בתוס' בד"ה מה חדש כו': בד"ה ואי כו' והרי מיד עובר כו'. נ"ב התוס' באו לפרש דלא תימא אדחו ליה ואינו עובר כלל דא"כ לא יתכן אמרו בתר הכי פסח כדי נסבה איך יתכן שהתנא יאמר שקר ח"ו שאמר דעובר על פסח בבל תאחר ואינו אמת אבל אי פירושו אדחו ליה ועובר מיד הרי אמת נקט שעובר בבל תאחר ואע"ג דנקטיה גבי ג' רגלים מ"מ אמת הוא דבג' רגלים עובר דהרי אין ג' רגלים בלא פסח ואמת הוא דברגל א' נמי עובר כגון בפסח לחוד א"כ י"ל דלא אמר אלא שלפעמים אינו עובר אלא בג' רגלים כגון שהפרישו בפני שבועות דאינו עובר עד הפסח כמו דר' שמעון בן יוחי אמר פעמים ד' פעמים חמשה ודו"ק: בד"ה שלמי פסח כו' יליף לה כו'. נ"ב ר"ל שלמי פסח דלעיל יליף מדכתיב תודת שלמיו מנת שלמיו יתרה לרבות שלמי כו' וא"כ ע"כ אין זה חגיגת י"ד לבן תימא דהא איהו לא יליף מתודת שלמיו: **ע"ב** רש"י בד"ה ה' אלהיך כו' מעשר דגנך כו'. נ"ב סוף פסוק תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וגו' והוא בסמוך לקמן: תוס' בד"ה שלמי כו' אסמכתא בעלמא כו'. נ"ב כלומר ש"מ דדרכו למנקט דרך אסמכתא אע"ג דעיקר לימודו ממקום אחר: בד"ה ערכין כו' ליה בבכורות כו'. נ"ב דדריש התם כל חרם קדש קדשים הוא לה' בחרמי כהנים: בד"ה מה כו' וקצת תימה כו'. נ"ב לא הקשה זה לעיל בברייתא דתני ולא בקרבנך חטא משום דאפשר לפרש כשעבר בבל תאחר ואח"כ הומם דחייב באחריות וצריך לחללו על אחר שהוא תם ולהקריבו כיון שאם לא איחר ג' רגלים היה נקרב שאז היה תם א"כ איחורו גרם שלא יוכל להקריבו לכך חייב לשלם אחר תם תחתיו וע"ז אמר ולא בקרבנך חטא כלומר אין להסר הקרבן בשביל שהומם כיון שהומם אחר ג' רגלים אבל השתא דמקשה והא מהכא נפקא כו' ומייתי מה מעשר אינו נפסל כו' ש"מ דאין פירוש הברייתא כך דא"כ מאי מקשה:

דף ו ע"א גמ' בפיך זו צדקה פיסקא [פעם השני שבגמ'] : תוס' בד"ה תשמור כו' הא דמוקי כו'. נ"ב כלומר דמוקי לתפילין ושמרת וגו' ולרבי עקיבא מוקי ושמרת לפסח ואפילו הכי זו מצות עשה וכ"ע מודי דאינו אלא עשה וא"כ קשה לתרווייהו ולכך משני ויש לומר דתפילין כו' אע"ג דדרשינן מימים ולא לילות מ"מ הוי עשה כיון דעיקר קרא להניח תפילין בימים מיירי וכ"ש לרבי עקיבא דעיקר קרא דעשה פסח מיירי: בא"ד השמר דעשה. נ"ב דדוקא גבי תפילין הוי לאו דדיוקא דימים ולא לילות הוי לאו מה שאין כן לרבי עקיבא דדריש אפסח דאין כאן אלא גופא דעשה ולא דיוקא דלאו: **ע"ב** רש"י בד"ה אחד מלא כו' בשבעה בסיון כו'. נ"ב ה"ה דהוה מצי למינקט ולשנה הבאה היו א' מלא וא' חסר דהא השנה שעברה כלתה בה' בסיון ומו' בסיון ואילך נחשב לשנה הבאה. ואפילו אם תאמר דמנינן עת לעת כגון אם הקדיש בו' בסיון בחצי היום כלתה השנה בו' בסיון בחצי היום מ"מ לא הוי כולי רגל דשלימים בעינן. א"כ שמא כיון דמקצת היום כתחלתו נחשב לשנה שעברה גם כל היום כולו נחשב לשנה שעברה וצ"ע: בד"ה מאן תנא כו' ת"ק כו'. נ"ב ר"ל תנא דברייתא קמייתא דלעיל דתנא כיון שעברו שלשה רגלים לחוד ולא נקט שנה:

דף ז ע"א גמ' מאי טעמא דמאן דאמר כו' כנ"ל: תוס' בד"ה בהפסקה כו' ולא קתני לנדרים כו'. נ"ב לקמן דף י"ב ע"א בד"ה ולירקות מפרשים התוס' זה ג"כ. וצ"ל דהכא קשיא להו למה לי לתרץ בהפסקה לא קמיירי. הא לקמן תנא לנדרים ולא חשיב ליה תנא דמתני' אלא ע"כ צ"ל משום דהוה מילתא דלא שכיחא דעביד איסורא דכל הנודר כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות אם כן הכא נמי הוי מילתא דלא שכיחא דרוב השנים אין צריכים עבור ועוד דלא שייך אלא לב"ד. ומשני דטעמא דלא חשיב נדרים במתניתין הוי נמי משום דבהפסקה לא קמיירי דלנדרים מפרק לקמן די"ב ע"ב בברייתא המודר הנאה מחבירו ואמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בכ"ט באלול כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה. א"כ מיירי בהפסקת נדרים בסוף השנה דתחלת שנתו פשיטא דמתחיל מיום שנדר. ואע"ג דגבי שכירות בתים קאמר נמי כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה בדף זה ע"ב מ"מ אשכחן נמי התחלת שנה מניסן כגון אם עמד בחצי אדר ושכר לשנה זו דמנין שנתו מתחלת ניסן הבא. ואע"ג דגבי נדרים נמי אפשר התחלת שנה כגון שאומר כל שנה הבאה אני מודר הנאה מחבירו דהוה תחלת שנה הבאה מא' בתשרי זה מילתא דלא שכיחא מאד ובהא לא קמיירי: בד"ה שמא כו' כמו בשומר. פי' דטרח בעיניו ויגיע כפו וזכי לנפשיה ולכך חיישי שמא לא מסר יפה אבל הכא לא מיירי בעני וטורח כל כך: **ע"ב** רש"י בד"ה והרי כו' מאורתא כשקדש כו' כנ"ל: בד"ה ר' ישמעאל כו' לקמן בפרקין. נ"ב קשה לרש"י דלא הביא ברייתא דר' יוחנן בן ברוקא לראיה כסוגית התלמוד ומשני לקמן בפרקין מייתי לה ושם עיקר גוף הסברא דע"כ מתניתי' כר' יוחנן בן ברוקא דהא קתני במתני' בא' בתשרי וא"כ מלבד קושיא דהכא ע"כ צריך לאוקומי כרבי יוחנן בן ברוקא: תוס' בד"ה לא כו' תלי במעשה. נ"ב י"ל דשאני הכא דפשיטא דהציבור יתנדבו לתרומה חדשה שהרי המעשה הוא בידם ומי מעכבם. אבל עומר ושתי הלחם אינם בידם שמא לא תתבשל התבואה החדשה: בד"ה [לפנינו נדפס התוס' לקמן דף ח' ובאמת נ"ל כאן] והרי יובלות כו' לקמן. נ"ב בדף ח ע"ב:

דף ח ע"א רש"י בד"ה הכי קאמר כו' נמי פלוגתא כו'. נ"ב והא דקאמר שלשה לדברי הכל כלומר בין לב"ש בין לב"ה אליבא דר' מאיר ודוק: **ע"ב** בתוס' מונין מולד כו'. נ"ב נראה לגרוס ומולד תשרי בהר"ד כו' כלומר ולתקופת ניסן מונין כל התקופות ומולד תשרי הוא בהר"ד ולכך זקוקים להסיר כו': בא"ד דתניא לקמן כו'. נ"ב בדף יב ע"א ע"ש בתוס' בד"ה למבול כו': בד"ה שהחודש כו' ובאופן כו'. נ"ב קראו אופן משום דמיירי באופנים וחיות הקדש כמו שנאמר שם ואופן לאופן וכרוב לכרוב וחיה לחיה כו':

דף ט ע"א תוס' בד"ה ור' ישמעאל כו' דעשר נטיעות כו'. נ"ב עי' בסוכה דף לד ע"א בפרש"י בד"ה עשר נטיעות כו':

דף יט ע"ב גמ' הא מקלקל כו'. נ"ב משמע דלא קשיא ליה אלא השתא דשני דמעברין ולא הוה קשה ליה בימי עזרא דמשמע דעברו כמ"ש התוס' די"ל דאז לא קלקלו המינים עדיין והיו משיאין משואות וידעי כל בני הגולה ולא מקלקל ר"ה כדלקמן במתניתין. פ"ב דכ"ב ע"ב:

דף כ ע"ב גמ' דתני סוד כו'. נ"ב ס"א בסוד: שם סוד העיבור כו'. נ"ב בספר יסוד עולם מאמר ד' ביאר הלכה זו באר היטב לפי טבעו של עולם ע"פ חכמת התכונה ע"ש:

דף כב ע"א תוס' בד"ה ופסלו את עבדו כו'. נ"ב אין לומר דקשה לתוס' למה הכשירו את בנו מדלא סיימוהו. אלא ע"כ קשה לתוס' למה פסלו את עבדו וא"כ למה להו למימר סברי לה כר"ש כו' אין צריכין לומר אלא דרשינן כשרים כו'. וי"ל דפשיטא לתוס' דהכשירו בנו משום דסבירי כר"ש ולא קשה להו אלא מפני מה פסלו עבדו וס"ד דליכא למימר משום דדרשי' לכם כשרים ומיוחסין כמותכם שהרי כבר דרשינן פסוק זה להכשיר עדות אחי וס"ד דליכא למידרש תרווייהו מחד קרא אלא חדא לחוד או עדות זו תהא כשרה בכם לחוד או כשרים ומיוחסין לחוד ומשני התוס' דדרשינן תרווייהו מחד קרא דהי מינייהו מפקת סברי לה כר"ש כו' ודרשינן נמי כו':

דף כג ע"א גמ' [מדבר היתה] ירושלים שממה ואמר כו' כנ"ל: תוס' בד"ה עץ שמן כו' ויעש כרובים עצי שמן כו' כנ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה כמה כו' יום לאחרון שבירושלים כו'. נ"ב י"ל שלא היה כל א"י מיושב ולא היה מיושב אלא עד ט"ו יום: בא"ד מהלך יום אחד כו'. נ"ב י"ל דירדן נמשך ובא במקום אחד סמוך לירושלים ורוב הירדן היה מהלך עשרים יום מירושלים בד"ה לא כו' כלום ואם כו'. נ"ב כלומר אם הלכה כר' מאיר דאמר נותנין קרפף לעיר אבל חכמים פליגי עליה ע"ש ודו"ק: בד"ה או דילמא כו'. פי' בקונטרס על שם כו' כנ"ל: בא"ד וא"ת כיון דאסור שבת כו'. נ"ב מקשה לפי פירושו שפירש דמיבעי ליה אי צר אי מרווח הרי במתניתין קראו חצר וחצר יש לו שיעור שהרי אפילו קרפף אינו יותר מבית סאתים וא"כ מאי (מקשה) [מבעיא] הרי פשיטא אי באו עדים הרבה ע"כ היה צר להם ואי לאו לאו. הלא ע"כ (מקשה) [מבעיא] אי היו צריכים כולם לשבת בחצר זה ופשיטא דלפעמים צר להם. או שמא היו יכולים לצאת לחצירות אחרים שהיו פתוחים לה אם זה החצר צר להם וא"כ היו תמיד יושבים ברווח ודוק:

דף כד ע"א גמ' שתי מרדעות. נ"ב בשבועות דף מח ע"א פרש"י מרדעת מלמד הבקר ובערוך [פי'] שהוא כמו אוכף מונח על החמור: שם ר' אליעזר [בן צדוק] אומר בין כך כו'. נ"ב ה"ג ר' אליעזר אומר וכן הוא בהדיא בסנהדרין דף י ע"ב: תוס' בד"ה תני כו' וכשהלבנה לפני החמה כו'. נ"ב התוס' הבינו לצפונה דבכאן היינו לפני החמה כדלעיל ר"ל שהלבנה יותר נוטה למערב מן החמה ולכך מקשי' ומתרצי' כמו שכתבו. ולא יתכן מטבעו של עולם שהלבנה תראה והחמה על האופק בתחלת החדש ולעולם בתחלת החדש השמש נוטה למערב ושוקע לפני הלבנה ואחר שקיעת החמה נראית הלבנה וגם מטבעו של אור הלבנה שבא מן החמה אי אפשר להיות בשום אופן שיעמדו פגימת הלבנה כלפי החמה. והתירוץ הנכון לפי טבעו של עולם הוא שלצפונה דבכאן אינו לפני החמה ולא דמיא לצפונה דלעיל. וזה כי ידוע בחכמת התכונה שבשני גלגלים הם חמה ולבנה וגלגל הלבנה נוטה מגלגל החמה חציו לצפון וחציו לדרום והליכת' ושנויי' ממזרח לדרום ולמערב ולצפון נקרא תנועה ושנוי באורך ושנוים מצפון לדרום נקרא תנועה ושנוי ברוחב וכשהירח באורך לפני החמה היינו לצפונה דלעיל. וכשהירח ברוחב יותר סמוך לצפון היינו לצפונה דהכא ואינה לפני החמה אלא בתחלת החדש היא לעולם לאחר החמה והא דלא משני הכי לעיל שמקשה היינו לפני החמה היינו לצפונה ליתני לפני החמה היינו לצפונה באורך ולצפונה דמתני' היינו ברוחב. י"ל משום דבסיפא תנא ולאין היתה נוטה וזה ע"כ מיירי ברוחב מצפון לדרום ולזה ע"כ פי' רישא לא מיירי אלא באורך ומה שתירץ כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים זה מפני שבימות הגשמים סמוך לתקופת טבת שוקעת החמה בעומק הדרום וכשהירח נוטה ממנה ברוחב בעוגל הרקיע והיא נראית למעלה מן השמש באופק ע"כ הירח יותר צפוני מן השמש כי אם היתה הלבנה יותר דרומית היתה הלבנה שקועה תחת האופק הרבה או סמוך לאופק הרבה עד שאי אפשר לה להראות בליל שלשים ובימות החמה סמוך לתקופת תמוז שוקעת החמה בעומק הצפון וכשהירח נוטה ממנה ברוחב בעוגל הרקיע והיא נראית למעלה מהשמש באופק ע"כ הירח יתר דרומי כי אם היתה הלבנה יותר צפונית היתה הלבנה שקועה תחת האופק

כאופק או סמוך לאופק הרבה עד שאי אפשר לה להראות בליל שלשים ודו"ק . וזה לא יובן היטב אלא לבקי בחכמת התכונה : ע"ב בד"ה שאני כו' משום מצוה . נ"ב והא דמקשה מדרב יהודה ולא שני שאני ר"ג דלא גזור משום מצוה דמסברא אי איכא משום תקלה יש לגזור אפי' במקום מצוה דשב ואל תעשה וכ"ש דליכא צורך גדול למצוה דאפשר לה להתקיים בלאו הכי :

דף כה ע"א גמ' לעין טב . נ"ב הם מקום : שם דאתי מדן . נ"ב ומלת בדן נוטריקון בן דן : רש"י בד"ה ועוד באו כו' שלשים ואחד שהיו כו' כנ"ל :

דף כו ע"א גמ' משור פר מופר . נ"ב הרי שהראשונה באה להורות דאשור קאי ומלת פר אמר לגרפו לשון דשור ויהא שופר ובלשון נוטריקו"ן נדרש א"נ דרך הפסוק לכפול אות או אותיות כמו יקרקר אדמדם המרמר וגם כאן הרי"ם כפולה: רש"י בד"ה טוחות לשון חלוקות . נ"ב ענין חלקות והלוקות כלומר שטוחות כמו שטחין בטיט שמחליקין הדבר וסותמין אותו כלומר דברים נסתרים כאלו הם טחין ונסתמים בטיט עד שאין שום נקב ופתח לראות שם . או רומז ללב דשיע נחלק : תוס' בד"ה דרחמנא כו' בב"ד אחר ת"ל עד כו' כנ"ל : סד"ה והיה כו' ביה שופר. נ"ב להוכיח עוד דאותם שנקראו שופר איקרו נמי קרן אע"ג דהכבר מוכח במשוך בקרן היובל בא עוד לחזק הראיה יותר . א"נ יליף דרך גזרה שוה כתיב בפרה קרן וכתיב באיל קרן מה להלן נקרא שופר אף הכא נקרא שופר והא דיליף בגמ' מותיב לה' משור פר הדא ועוד קאמר . א"נ הכא לאו גזירה שוה גמורה היא דלא ילפי' גזרה שוה מנביאים ולא הוה אלא אסמכתא בעלמא אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר : ע"ב גמ' בשל זכרים . נ"ב פי' איל תרגומו דיכרא : שם מעלי ובתעניות . נ"ב ס"א מעלי וביום הכפורים כמה כו' ואינו נכון שהרי ת"ק דמתניתין סבר שוה היובל לר"ה ושניהם בפשוטים ור' לוי סבר שניהם בכפופים : רש"י בד"ה כמה קבענוך על המעשר והתרומה אתם קובעים אותי כנ"ל. ונ"ב ה"ג בס"א ובא לפרש סוף הפסוק שמביא בגמ' היקבע אדם אלהים כי אתם קובעים אותי ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה . ובספרו של רש"י היה כתוב בגמ' פסוק זה כולו ולכך מפרש אותו ודו"ק :

דף כז ע"א תוס' בד"ה כמאן [דלא] כו' תימה הא כו' . נ"ב לא מקשה זה לליסנא קמא דר"ל דרך עינא אע"ג דידע לתרץ כי קתני אשארא לא הדר ביה כמ"ש לעיל בד"ה כמאן וכו' ודו"ק :

ע"ב תוס' בד"ה ניקב כו' דבר אחר לקול כו' . נ"ב פי' אבל אם נפרש לפי שלא הוחלקה בסתימת הנקב אין הרוח יוצא בפשיטות א"ל שמסייע דבר אחר שאין הקול יוצא מן הדבר הסותם אלא מפני צרות החלל אין הרוח יוצא בפשיטות ודו"ק : בד"ה נפהו כו' ודוחק . נ"ב פי' ולכך נראה לפרש דעובי השופר כנגד פנים קרי מקום הנחת פה . ובאותו עובי כנגד תוך קרי שלא במקום הנחת פה ודו"ק . וכן פירש הר"ן וכתבו ב"י בטור א"ח סי' תקפ"ו :

דף כח ע"ב תוס' בד"ה אבל הכא כו' לא יצא . נ"ב ר"ל דלקמן במתעסק גמור מיירי שאינו מכוין מתקיעה כלל כגון מנבח כבותי ע"ד שפי' התוס' בסמוך או שהיה נופח בשופר כו' . כעין שפי' בקונטרס לקמן בפרק בתרא דף לג ע"ב והם מפרש בגמ' תרי גווני מתעסק ע"ש :

דף לא ע"ב תוס' בד"ה ונקט כו' [דיכולין לחלל] שוה מנה כו'. נ"ב וסבר שצריכים העניים לחללו בשוה פרוטה והפרוטה אסורה כיון שלא היה חומה לירושלים . והפירות צריכים לשאת לירושלים ולהאכילם שם משום תקנת לעטר שוקי ירושלים בפירות כיון שנעשית במנין ואין מנין אחר להתירה ואמרו לו תלמידיו כבר נמנו כו' והתירו תקנת לעטר כו' וא"כ אין לך הטורח להעלות לירושלים ויכול אתה בעצמך לפדות אפי' בשוה פרוטה לכתחילה בזמן הזה שאין חומה והפרוטה תאסר והפירות תאכל בכאן : סליק

חדושים והגהות מהרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים

דף ו ע"א גמ' היכי משהי וכו' . נ"ב וי"ל דס"ל כחנניא דחוששין לזרע האב והי' אב של הולד ג"כ שלמים והוצרכו להקריב בעצרת משום דלא לעבור בעשה ושוב לא יוכלו להקריב הולד משום אותו ואת בנו דנוהג במוקדשין אך ק' דהי' להם להקריב האב ערב עצרת עי' לקמן ז' ב' לאתויי מעיקרא מחויב וקאי ובפרש"י שם וי"ל דאחר הקריב האב לצורך קרבנו בעצרת ושוב לא יכלו לקרוב הולד ביו"ט והא דלא הקריבו בעיו"ט שלא היו יודעין שאחר ישחוט האב ביו"ט וסברי אינהו לשחוט הולד ביו"ט מיהו למ"ד נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט א"כ מאי מקשה דילמא הפרה אכלו בפסח בחוה"מ דקרבין בו נו"נ והולד לא אכלו בעצרת דאין נו"נ קרבין בו והמתינו על חג להקריבו בחוה"מ אך ז"א דהו"ל להקריבו בערב עצרת וקשה דילמא לא באו לירושלים עד אחר הקרבת תמיד דבין הערבים דערב עצרת ושוב אין נקרב בו ועל מה שאחרו לבא עד אחר הקרבת תמיד פשיטא דלא מחייבו כיון דבאו על הרגל וצ"ל דהו"ל להקריב אחר עצרת תיכף א"כ גם לענין או"ב י"ל דהו"ל להקריב אחר עצרת ודו"ק :

דף ז ע"א גמ' כיון דאמר מר שואלין כו' ואף לפמ"ש הר"ן בפ"ק דפסחים ובפ"ק דמגילה דאינו מחויב לדרוש בל' יום קודם רק דחשוב שואל כענין יעו"ש מ"מ כיון דחשוב שואל כענין רגילי אינשי למדרש בה"פ ל' יום קודם :

דף יא ע"א רש"י ד"ה לבשו כרים בזמן שיתרועעו שיבלים בניסן . עי' לעיל דף ח' :

דף יג ע"ב רש"י ד"ה האורז והדוחן . דוחן מילי"ו בברכות ל"ז פרש"י דוחן פנ"ץ ואורז מיל ובב"מ ד"מ פרש"י דוחן פמי"ץ :

דף טז ע"א תוס' ד"ה בפסח כו' א"נ כר"י . נ"ב ויש סעד לזה דכל היכי דאיתמר מעשה בחסיד א' הוא או ר' יהודא בן בבא או ר"י בן אילעאי דהוא סתם ר"י ואפשר בשביל שראה מעשה נזכר הלכה ואמר לשיטתי' הכין :

דף יח ע"א תד"ה כאן כו' עד כביצה . נ"ב והו"ל לשנויי כאן לישראל כאן לעובדי כוכבים :

דף יט ע"א תד"ה יהודה כו' לא קיימא מסקנא הכי כו' . נ"ב קשה דהא ר"א אסיק התם לעולם לכלי חרס דמי ור"א בתראה הוא :

דף כ ע"א גמ' א"א בשלמא לעולם כו' . נ"ב וצ"ל דגם אלול חסר כמש"ל מימות עזרא לא מצינו אלול מעובר ואי ס"ל כמ"ש לעיל דאי אצטריך מעברין לי' :

דף כא ע"ב עד שיתקיימו ת"ל כו' . נ"ב וקשה דבשלמא אם נאמר ספק מה"ת שריא א"כ אי לא אזלי עדים לא עבדי כ"א חד יומא והוי בטול מועדות לכך צריך קרא דלא דחי שבת קיום מועדות אלא להרשב"א דס"ל ספק מה"ת לחומרא א"כ בלא שלוחין מס' מוכרחין לעשות ב' ימים וא"כ אין כאן ביטול מועדות ול"ל קרא דלא דחי וי"ל דקרא אתי לאלול וכיוצא דרוב אין אלול מעובר והוה אזלי בתר רובא ובכה"ג ה"א דמדחה ביטול מועדות שבת וליפקו שלוחין בשבת קמ"ל :

דף כב ע"א אמר שמואל כו' . נ"ב וי"ל דשמואל לשיטתי' דהנה טעמא דר"י מדדרש לכם עדות זו מסורה לכם דווקא למומחין וק' קרא למה לי הא משפט כתי' בי' כמ"ש לקמן כ"ה ב' וצ"ל דס"ל לר"י כר' אחא דבדין חד כשר ועי' לקמן תוס' כ"ה ב' . והנה שמואל ס"ל בריש סנהדרין שנים שדנו אין דיניהם דין דס"ל דבעי' ג' מומחין וא"כ ל"צ כאן לכך דבעי' מומחין דבכל דין בעי ג' מומחין וע"כ לכם כר"ש עדות זו כשירה בכם . ועי' בספרי מ"ה ע' עירוב פרשיות אות ט"ו מ"ש די"ל דר"י ס"ל עירוב פרשיות ועפמ"ש שם יסתר דברינו אלה יעו"ש ודו"ק :

דף כג ע"ב היינו לפני החמה כו' . נ"ב והוה מצי לשנויי לפני החמה היינו כשהחמה בדרום . והוא בימות הגשמים ששוקעת בסוף מיצר דרומי ולאחר החמה הוא בימות החמה ששוקעת במערב . אך תקשה ע"ז דגם ברישא הו"ל למיתני מזרח ומערב . ועוד תקשה מ"ש אח"כ אם אמר לפני החמה ל"א כלום :

דף כד ע"ב רש"י ד"ה בבעץ שמיינו בלע"ז . נ"ב ובע"ז מ"ג פרש"י בדיל : ד"ה דשף וכו' ויש פותרין שהרב כו' . נ"ב ועי' רש"י ע"ז מ"ג ע"ב :

דף כז ע"א גמ' או לתוך הפיטס . נ"ב וכן ברפ"ב דביצה דמ"ו ב' הללו בעלי פטסין ובב"ב צ"ג ב' מקבל עליו עשר פטסאות למאה אבל בב"מ ס"פ הזהב במשנה ד"ס ע"א ונותן לתוך פיטום בט"ם : ע"ב צרור . נ"ב עי' רש"י פסחים כ' ע"א חולין ל"ו א' מנחות ק"ב ב' דנראה משם דגרס צריד בדל"ת :

דף כח ע"א תוס' סד"ה אמר כו' בשלהי כסוי הדם ובפ' לולב הגזול . עי' בדבריהם שם ושם ומבעל פני יהושע כאן נעלם ממנו דבריהם שם ושם וכתב כאן בשביל עצמו :

דף לא ע"ב רש"י ד"ה ותנן משחרב כו' היה שנה כו' . נ"ב עי' בספר כריתות לר"ש מקינון ח"ד שער א' אות ט"ו שכתב דארבעים שנה הנהיג ריב"ז נשיאות אחר החורבן ומשמעתין לא משמע כן ויש ליישב :

דף לג ע"א תד"ה תניא כו' ומ"מ לא מחייב להפרישו כו' . נ"ב תימה דבל"ז אין מחויב להפריש דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ואפשר לומר כמ"ש הר"ן כיון שהקול נשמע לרבים ואתו לידי תקלה אזי ראוי להפרישו ועוי"ל דכוונת התוס' דר"י ספוקא מספקא לי' ביבמות קי"ד אי מצווין להפרישו ליכא למיפשט מהכא די"ל דאי לא שבת היה מצוה ויותר נ"ל דהתוס' לשיטתייהו אזלי דס"ל בשבת קכ"א א' דבהגיע לחינוך מצווין להפרישו לכ"ע ואיכא למידק כיון דהתוס' כתבו לחלק בהא דאע"ג דאין מצות חיוב בשופר מ"מ כיון דלא שבת היה איכא מצוה שרינן ובסמוך באו"ד שרי מה"מ לקטן שלא הגיע לחינוך להתעסק עמו לתקוע אע"ג דבעלמא לא ספינן ליה בידים וא"כ לפ"ז הו"ל ליישב פי' רש"י ד"ה קטן שהגיע לחינוך מתעסקין עמו הואיל דזימנין איכא מצוה וא"ל דקשה קושי' הב' דאמאי בלא הגיע זמן אין מתעסקין די"ל כמ"ש התוס' בעצמם די"ל דאין צ"ל להם תקעו אבל איסורא ליכא וי"ל דלפי זה צ"ל בהגיע לחינוך מחויב לומר להם תקעו וזהו לא נהירא דנהי דזימנין איכא מצוה ואין לאסור לומר להם תקעו כמ"ש התוס' בעצמם מ"מ אין סברא לחייב לומר להם תקעו כיון דאין מצות היום בשופר . ויותר נ"ל דהתוס' ס"ל דהך דזימנין איכא מצוה מעלינן לי' חד דרגא ולכך בלא הגיע לחינוך דבשאר איסורין אין מפרישין אותו ואין מאכילין אותו הכא מעלינן לי' חד דרגא דמאכילינן לי' בידים ואומרים לי' תקעו אבל בהגיע לחינוך התוס' לשיטתייהו אזלי דס"ל בשבת קכ"א דמחוייבים להפרישו מסתיין דמעלינן לי' חד דרגא הכא דאין מחוייבים להפרישו כמ"ש התוס' כאן בעצמם אבל לא מעלינן להם תרי דרגא ולהתירן לומר להם תקעו . ולפי זה יש ליישב שיטת רש"י כאן דרש"י ס"ל כשיטת הרשב"א והביאו הנ"י ביבמות ס"פ חרש דאפי' הגיע לחינוך אין מפרישין וא"כ כאן מעלינן חד דרגא ומאכילין אותו בידים . עי"ל דרש"י ס"ל כהרשב"א הביאו הנ"י שם דבכל איסור דרבנן מאכילין אותו בידים . וכאן מחוייבים לומר תקעו ובלא הגיע לחינוך חיובא ליכא ואיסורא נמי איכא ודו"ק היטב :

דף לד ע"ב גמ' והא ספק . נ"ב ואע"ג דלדעת הר"מ ס"ד מדרבנן לחומרא נמצא תרוייהו דרבנן מ"מ זה יש לו עיקר בתורה ועדיף ודו"ק . ואל תשיבני דזה לא דמי לספיקא דאורייתא דהתם הספק על עצם הלאו או העשה אם הוא חייב או פטור אבל הכא החיוב הוא ודאי רק דספק אם ימצא שם מי שיתקע ז"א דהכא ג"כ החיוב הוא ספקו כיון דספק אם ימצא שם תוקע גם חיובו אם ילך לשבילו או לא הוא ספק דאם יש שם תוקע חייב לילך מדאורייתא ואם [ספק] אין שם תוקע החיוב של הליכה ספק : תוס' ד"ה כך מכאן פסק כו' . נ"ב תימה דזה לר"ג ואנן קיי"ל כרבנן בשאר ימות השנה. ולפי מה דמשמע מדבריהם דגורסין רשב"ג אפשר דס"ל דהלכה כרשב"ג דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו והא דאר"י לקמן הלכה כרשב"ג בר"ה ויוה"כ דמשמע בשאר ימות השנה לא והא ר"י ס"ל כ"מ ששנה רשב"ג הלכה כמותו י"ל דאמוראי נינהו ואליבא דר"י כמ"ש בב"מ דל"ח ב' אך כ"ז דוחק שנאמר דהתוס' חולקין על כל הפוסקים וס"ל דהלכה כרשב"ג בשאר ימות השנה . ועי' בב"י סי' קכ"ד שכ' דבהתפלל וטעה ס"ל להתוס' דמודים חכמים לר"ג זה דוחק דהמעיין בדבריהם הכא מבואר דלא מחלקין בין התפלל וטעה ללא התפלל כלל רק בסוף הדבור למאן דמפרש דעיר אפילו שומעין יעו"ש משמע דלפי דבריהם ע"כ א"צ לחלק כלל גם מה שציינו דבריהם על כך מוצא את הבקי מכאן פסק בה"ג משמע דממילתא דר"ג דפוטר הבקי שמעינן לה וע"ק דאי ס"ד דבטעה מודים חכמים לר"ג הכא דבש"ס דפריך ומי אר"י מודים והאר"י הלכה כר"ג בר"ה ויו"כ לימא מודים בטעה וא"ל דזה דוחק לאוקמי מודים בטועה דאדרבה דוחק לאוקמי מודים חכמים היינו ר"מ ודווקא בר"ה ויוה"כ דכ"ז אין מבואר בלשונו ועדיף לאוקמי מודים בטועה ובאמת המעיין בבה"ג סוף ר"ה השמיט לגמרי החילוק בין ר"ה ויוה"כ ושאר ימות השנה ולא כ' רק האי מימרא דרבב"ח אר"י מודים חכמים לר"ג יעו"ש מבואר דפסק כר"ג אפי' בכל השנה וא"ש הכא אך קשה שהוא סותר לסוגי' הש"ס דהכא [ועי' בהגהות מרדכי] :

דף לה ע"א גמ' אפי' עם שבשדות ול"מ הני דקיימי כו' . נ"ב לכאורה מכאן ראיה לפי' התוס' לעיל בד"ה כך מוציא שפירשו עם שבשדות שעוסקים בשדות ועכשיו הם בעיר ושומעין מש"ץ דאי כפי' הרי"ף והרא"ש שהן בשדות עכשיו מאי מקשה אדרבה דבאמת שפיר קאמר דאפי' אותן שבשדות שאין שומעין פוטר ולא מבעי' הני דבעיר ששומעין דודאי פוטרן ולפי' הרי"ף והרא"ש צ"ל דמדקאמר אפי' עם שבשדות משמע דלא מבעיא דעיר דומי' דשדות שאין שומעין דפוטר וע"ז מקשה שפיר תני אניסי כו' ומסיק דעיר היינו דומיא דשדה שאין שומעין : סליק

הגהות וחדושים למסכת ר"ה מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו' ה"ה

הר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל
(בעהמ"ס ברוך טעם) .

דף ו ע"א גמ' כפיך זו צדקה . נ"ב יעוין תוס' ב"ק דף לו ע"ב ד"ה יד : שם תוד"ה יקריב . פרק האומר משקלי . נ"ב יעו"ש בתוספות וביבמות פז ע"ב ד"ה ר"מ : ע"ב גמרא מיתיבי אחד בכור. נ"ב יעוין תוס' בכורות כז ע"ב ד"ה שנה בשנה:

הר"ר ליפא מייזליש זצ"ל
(בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו')

דף ו ע"ב רש"י ד"ה מאן תנא . נ"ב עיין בשו"ת חכם צבי סימן י"ב מ"ש בביאור דברי רש"י הללו : סליק

דף ט ע"א תוד"ה ור' ישמעאל. כמ"ק לר' עקיבא . נ"ב יעוין מס' ידים פ"ג . ובפי' מהרא"ו ז"ל :

דף יא ע"א גמ' שאין ת"ל היום . נ"ב יעוין תוס' מנחות ל ע"א ד"ה מכאן :

דף יג ע"ב גמ' סבר יש בילה . נ"ב יעוין זבחים פ ע"א . ויעוין תוס' סוטה יח ד"ה חזר וחלקן :

דף טז ע"ב גמ' חייב אדם לטהר. נ"ב יעוין יבמות כט ע"ב ברש"י ד"ה ולא מיטמאה . ותוס' ד"ה ולא מיטמאה : שם ת"ל ובנבלתם לא . נ"ב יעוין תוס' חולין לד ד"ה והשלישי :

דף יז ע"א גמ' רבא אמר כל המעביר . נ"ב באלפסי הגי' אמר רבא : ע"ב תוס' ד"ה שלש עשרה. אומר ר"ת . נ"ב יעוין בילקוט ישעיה רמז של"ב על פסוק ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני :

דף יט ע"ב תוס' ד"ה מימות עזרא . משום מהרת יו"ט . נ"ב יעוין בירושלמי פ"ק דע"ז סוף הלכה א' :

דף כ ע"א גמ' בזמנו לעברו . נ"ב יעוין תוס' פסחים נח ע"ב ד"ה כאלו : שם רבא אמר הא דתני . נ"ב יעוין תוס' סנהדרין י"ג ע"ב ד"ה וליעבריה לאדר :

הר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל
(בעה"מ שו"ת בנין עולם וכו')

דף ח ע"ב בתוס' ד"ה המולד ז' פ' תרמ"ב כו' נ"ב עי' בפירוש הלכות קידוש החדש להרמב"ם פ"ט הלכה ג' בדברי המפרש שם ותבין דברי התוס' כאן . ותוכן הענין שתקופת תשרי קודם למולד תשרי א' כ"ג ותצרף עמו ה' ימים י' שעות תרמ"ב הלקים שהוא חצי של י"א יום ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה והיינו מתקופת ניסן שקדמו עד תקופת תשרי תמצא שקדם תקופת ניסן למולד ניסן ז"ט תרמ"ב . ודו"ק :

דף כג ע"ב במשנה לפני החמה או לאחר החמה . נ"ב עי' ברמב"ם פ"ב מהלכות קידוש החודש הלכה ד' ובפירוש בן חביב שם ותבין דברי המשנה והש"ס :

דף לד ע"ב תוס' ד"ה לדידי כו' דפליגי עלי' רב ושמואל כו' . נ"ב ר"ל או רב או שמואל דהכי איתא ב' לשונות וע"ש בתוס' : סליק

הר"ר שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל
אבד"ק יאסי בעהמ"ס חיי עולם על או"ח

דף לד ע"ב תוס' ד"ה לדידי . ומיהו כיון דרבי אבהו פליג . נ"ב אין דבריהם מובנים דהא עד אביי ורבא אין הלכה כתלמיד במקום הרב וכיון דר"א תלמיד דר"י אין הלכה כמותו ומכש"כ לפמ"ש התוס' שם בברכות ודאי אין כאע עיין שם : סליק

דף כא ע"א גמ' לוי איקלע. נ"ב יעוין בשאלתות דר"א פ' בא שהיה לפניו גירסא אחרת : שם לא שמעתי מפי ב"ד . נ"ב יעוין תוס' פסחים נד ע"ב ד"ה לקביע דירחא : שם גזירה ניסן אטו תשרי . נ"ב יעוין מס' סוכה מג ע"א תוד"ה לא ידעינן : תוד"ה לוי. וי"ל התם לקמן . נ"ב יעוין תוס' חולין ה' ע"ב ד"ה לדיקים :

דף כד ע"א רש"י ד"ה דמות צורת לבנות . נ"ב כוונת רש"י ז"ל במתני' לבנות לשון רבים . וכן הגירסא במס' ע"ז . וכמבואר מדברי המשנה כאן שבכן כו' הכזה ראית או כזה :

דף כה ע"א גמ' איסורא הוא דרכיב בהו . נ"ב יעוין תוס' נדרים דף י' ד"ה אדם מביא . ובתוס' נזיר כד ע"ב ד"ה שלאחר מיתה . ובתוס' תמורה ג' ע"א ד"ה לא נהגין . ופסחים כז ע"ב תוס' ד"ה בעלי שלמים : שם התוקע לשיר יצא . נ"ב יעוין ברכות י"ג ע"א :

דף כט ע"א גמ' אמרו לו אחד יבנה . נ"ב יעוין תוס' פסחים פה ע"א ד"ה אחד עלם כו' . ותוס' מס' זבחים לב ע"ב ד"ה אי הכי . ותוס' מנחות סג ע"ב ד"ה אחד שבת : רש"י ד"ה גזירה דאין איסור שבות . נ"ב פסחים סה . ויעוין עירובין קב ע"א וקג ע"א ומנחות לז ע"א תוס' ד"ה לא סידור הקנים : תוס' ד"ה הא לאו . דכתיב יום תרועה . נ"ב יעוין שבת קלא ע"ב : שם תוד"ה לדיית . פירש ר"ת . נ"ב יעוין בערוך ערך רד : שם תוס' הנ"ל תקיעת שופר אסור מדרבנן . נ"ב יעוין תוס' סוכה ג ע"ב ד"ה ורבנן . ובמס' עירובין ל"ו ע"ב ד"ה מיכל :

דף ל ע"א גמ' מ"ט מהרה יבנה . נ"ב יעוין תוס' גיטין יח ע"א ד"ה הנהו קלא : שם דאיבני בהמיסר . נ"ב יעוין מס' שבועות טו ע"ב ד"ה אין בנין בהמ"ק בלילה : ע"ב גמ' נשתהו העדים . נ"ב יעוין תו"י למסכת יומא לג : תוס' ד"ה ונתקלקלו . וא"ת ואמאי . נ"ב יעוין בר"ן נט ע"א : שם וי"ל דאחר התמיד יכול . נ"ב יעוין תוס' מנחות מו ע"ב ד"ה צורת הקרבתו :

דף לג ע"א תוס' ד"ה הא ר"י . וקעבר משום בל תשא . נ"ב במס' ברכות לג ע"א : ברא"ש פ"ג דין ה' . ובהני תרי ליסנא דר"י . ה"ג ורב אלפסי ז"ל פסקו כליסנא קמא דר"י . נ"ב ובשארי מקומות פוסק האלפסי כליסנא בתרא . יעוין ברא"ש פ"ק דב"ק דין ו' . ובגיטין פרק מי שאחזו דין י"ב : פ"ד דין י' . ור"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר . נ"ב כן איתא בספר הישר לר"ת סימן רנ"ט . וכן הובא בשמו בס' המכריע סימן ס"א . ובספר תמים דעים סימן קעט . ובדברי הרא"ש מסכת פסחים דין י' נראה לכאורה דלר"ת הברכה בתק"ש לשמוע בקול שופר ול"נ שהרא"ש הוסיף שם דברים הללו מדעתיה דאף לפי טעמו של הר"ת ה"ט מה שאין מברכין לשמוע בקש"ש . אבל ר"ת סובר דבת"ש מברכין בעל : שם בסוף המסכת . ואמר מר חדשיכם כילד זה ר"ה . נ"ב יעוין סוכה נ"ה ע"ב :

פירוש המשניות להרמב"ם פ"ד משנה יו"ט של ר"ה כבר בארנו טעמים . נ"ב יעוין מה שכתב במס' מעשר שני פ"ג משנה ד' . ובמס' סוכה פ"ג במשנה כהלכה היה לולב גזול פ' : סליק מסכת ר"ה

חדושים והגהות מהגאון הגדול כו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מבי"ק על הדפס בש"ס זיטאמיר ·

דף ב ע"א רש"י ד"ה לשמיטין וליובלות. משנכנס שהרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה. עיין בטורי אבן שכתב שאיי למאי נ"מ מסיים מה"ת דאי ר"ל דמדרבנן אסור לחרוש קודם לכן מן הפסח כו' סה ל' יום קודם לפני ר"ה אסור מה"ת מהל"מ כדאמרינן ברפ"ק דמ"ק. וגם הפ"י הקשה כן. והנה כבר הקשו התוס' כה"ג אמ"ש רש"י בע"ז (ג ע"ב) דתוספת שביעית הוי דרבנן וכמאן דאי כר"ע האמר תוספת שביעית דאורייתא מבחריש ובקציר תשבות ואי כר"י הל"מ היא. וי"ל דרש"י כהרמב"ם ס"ל דכל מה שאינו מפורש בקרא אלא שנלמד בהס א"ע או שהוא הל"מ מקרי ד"ס ול"ד להא דסוכה (מד) דהל"מ ל"מ דרבנן גבי ערבה דש"ה דליכא שום דרשא מקרא למ"ד שהיא הל"מ במקדש אבל תוספת דרשי' נמי מרבויא דקרא אף לר"י כמ"ש מד"ת לקמן (דף ט) והא דנקט רש"י כאן חריש דאסור אח"כ מה"ת איירי דלוקה על חרישה למ"ד דא"ל ה"ה דין מה"ת :

דף ד ע"א גמ' בכור ומעשר. כתב הט"א דהני לא דמו לשאר מילי דנדרים שעובר עליהן בב"ת בין באמר ולא אפרים ובין באפרים ולא אקריב אבל בבכור ומע"ב לא מחייב אלא באפרים ולא אקריב דגבי בכור אמר ולא אפרים לא משכחת ליה כיון דקדוש מרחם ומעשר נמי לא מחייב אלא באפרים אבל כ"ז שלא הפרים אינו עובר בב"ת אע"ג דחייב לעשר בהמותיו אפ"ה א"ע אלא כשהפרים וטעמא דיש בידו להפקיע חוב זה שלא יצטרך להקריב דאי בעי שדי מומא בכולא עדרי' עכ"ד. ויש לתמוה שהעלים עין מהירושלמי דאי' שם בהדיא ברפ"ז דשקלים גבי מע"ב דכל המשהה טבלו עובר. ומה שהביא הט"א ראיה לדבריו מהא דאמר בבכורות דתקנו רבנן ג' גרנות למע"ב וא' מהן בפרום הפסח כו' והרי הנולדים מפרוס החג ואילך אין מתעשרות עד פרום הפסח והרי ברגל א' עובר בעשה לכ"ע ואיך תקנו להשהותם ולעבור על ד"ת אי הוי בזה איסור. ואינו מוכרח דהא הוי שוא"ת וקי"ל דכל כה"ג יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת. וכן יש להר"ר מדאי' בת"כ פ' ויקרא בפסוק קרבנו ולא המעשר והלא דין הוא ומה שלמים שאינן בעמוד והביא טעונין סמיכה מעשר שהוא בעמוד והביא א"ד שיטעון סמיכה ת"ל קרבנו ולא המעשר. והרי הך עמוד והביא דקאמר גבי שלמים ע"כ היינו התחלת של האמירה וההפרשה שזה לא היה מחויב מקודם דאילו הבאה למקדש לאחר שהפרים ודאי מחויב אלא שמתחלה לא היה מחויב בהפרשתה ובכה"ג קאמר דמעשר בעמוד והביא והיינו להפרישו :

דף ה ע"א רש"י ד"ה טעון לינה. ליל חולו של מועד ופנית בבקר ביו"ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייבו לראות בעזרה. ודע דבפסחים (נה ע"ב) פירש טעון לינה לילה הראשון ילין בירושלים מכאן ואילך רשאי לדור חוץ לחומה בתוך התחום והיינו לאוהליך לאוהל שחוץ לחומה ולא לביתו ממש דהא יו"ט הוא ועוד דקא בעי לאתויי עולת ראיה עכ"ל. ועפ"ז נ"ל דמ"ש כאן דטעון לינה ליל חש"מ לאו בירושלים קאמר אלא דצריך להיות בתוך התחום של ירושלים ואינו רשאי לילך לביתו עד בקר של חש"מ: ע"ב תוס' ד"ה מה מעשר כו' מהיכא תיתי לן דנפסל דאיצטריך קרא דאינו נפסל וכן אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה נ"ל. וי"ל ע"פ מ"ש בחולין (ריש דף פא) דהיכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בעשה ע"ש. וא"כ ה"נ אי לא הוה כתב קרא דאין הקרבן נפסל לא הוה מוקמי' קראי דוכאת שמה ומוצא שפתיך לעשה אלא הוי דרשינן להו לעכב ולפסול הקרבן ומש"ה איצטריך להכשיר רק בלאו מוקמינן טפי מלעכב כדמוכח במנחות (דף נג) אבל בעשה לא מוקמינן כמ"ש :

דף ו ע"א גמ' אימא דבורה לא כלום הוא. וק"ל הא קי"ל דאמירה לגבוה כמסירה. ומיהו מפי' הרא"ש בנדרים (כט) משמע דמכאן הוא דילפי': שם ומי מנית אמרת דאמר ולא אפרים והא נדבה כתיבא. ק"ל דהא משכחת לה באומר הרי עלי להפרים עולה מה שתלד בהמה זו דמחויב לקיים נדרו לכשתלד לכ"ע כדאיתא בח"מ סי' רי"ב ולדעת הרמב"ם מחויב לקיים אף כשאמר בלשון שיהא הקדש: שם כגון דאמר הרי עלי עולה כו'. עיין סוף מנחות: שם כיון שעבר רגל א' עובר בעשה. עי' מ"ש הט"א בח"מ מסוגיא דבילה וכבר הרגיש בזה החכם לבי הו בא בס' פ"י בבילה שם וכן בגל"ח. וי"ל לפמ"ש כאן בס' פ"י דאם א"ר לבוא בעצמו א"ת לשלוח ואינו עובר אף בעשה ברגל א' וכן לר"ש דבעי ג' רגלים כסדרן אינו עובר בעשה ברגל א' :

דף ז ע"א גמ' בא' בניסן ר"ה לחדשים. בת"ר דקדק דלענין מאי הוא נ"מ לידע מי הוא הראשון. ותי' דנ"מ לנדרים. ול"ל דנ"מ לענין חדשים גופייהו לחסרן או לעברן דקי"ל דכסדרן א' מלא וא' חסר וא"כ צריך לידע סדרן. ועוד נ"מ למסבר קראי היכא דכתיב מנין חדשים וכהא דריש מכילתין: שם לחדשים מנ"ל. ק"ל דאמאי לא אייתי במעתין הא דאיתא במכילתא החדש הזה זה ניסן או אינו אלא אחד מחדשי השנה כשהוא אומר וחג האסיף בצאת השנה וחג האסיף תקופת השנה איזה חודש שיש בו אסיף ותקופה ושנה יוצאה בו וקרוי שביעית אי אתה מוצא אלא תשרי. א"כ מאי מקשה כאן ואימא אסיף אלול דא"כ תקופה ושנה לא משכחת וכן קשה מסנהדרין דבעי' עכ"פ מקצת חג בתקופה חדשה ובאלול לא משכחת : שם מידי רוב אסיף כתיב. ק"ל מדאי' בת"כ פ' אמור באספכם את תבואת הארץ עבודת בשנה שתעשה את החג באסיפת פירות יכול באסיפת כל פירות ת"ל באספך מגרנך ולא כל גרנך:

דף ח ע"א גמ' באחד בתשרי ר"ה לשנים כו' איזהו חג שהחודש מתכסה בו ה"א זה ר"ה. בס' פ"י תמה דעפי הל"ל איזהו חג שתוקעין בשופר ה"א זה ר"ה. ולפי הסוגיא דלקמן (לד ע"א) לק"מ דמבואר שם דלאחר חנא לא ידעינן כלל דבעינן שופר דוקא בר"ה ולא חצוצרות אי לאו מדרשא זו דאיזהו חג שהחודש מתכסה בו. וי"ל דרנב"י כוותיה ס"ל: רש"י ד"ה מעשר כו' דכל ימות השנה כו'. עיין בתוי"ט ובטורי אבן :

דף ט ע"א גמ' ר"ע אומר א"צ חריש וקציר של שביעית שהרי נאמר שדך לא תזרע. עי' בט"א שהוקשה לו דנימא דאתא קרא לעבור עליו גם בעשה ותי' דחוק דא"כ העיקר חסר דלא מייתי כלל העשה דכתיב בהאי קרא דהדך. אך הקושיא מעיקרא לק"מ לפמ"ש תוס' בחולין (פא) דל"מ בעשה אי איכא למדרש. וכן יש להוכיח מהא דאי' בע"ז (ריש דף מו) דדרים לכנות לה שם מואבדתם ול"ש יכול לא לשבח ולא לגנאי דא"כ מלא תזכירו נפקא ובעשה לא מוקים כיון דאיכא למדרש: שם ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על הקדש מנ"ל. קשה לימא דנפקא מדאי' במכילתא זכור מלפניו ושמור לאחריו מכאן שמוסיפין מחול על הקדש. וצ"ל דאסמכתא הוא דעיקר אתא לקידוש היום: תוס' ד"ה שהרי כו' וי"ל דעיקר דיוקא מקציר ומדקציר לתוספת חרישה נמי לתוספת. ואכתי קשה דהא למ"ד התם דחרישה לא לקי אמר התם דאינו אלא מדרבנן ותקשי לדידיה מדר"ע. וי"ל ע"פ מ"ש הרדב"ז דחרישה לאילנות לכ"ע מה"ת :

דף י ע"ב גמ' בר"ה יצא יוסף מבית האסורין. עי' במדרש רבה פ' בא ס"פ י"ח דסבר בפסח :

דף יג ע"א תוס' ד"ה אלא כו' שמטיה דקרא חג הכתה בזמן אסיפה. עיין תוספות חגיגה ריש (דף יח): שם ד"ה ולא כו' ומ"מ דהי התם שפיר משום אשירות שמדורות הראשונים. וכתב הט"א שאי מ"ק דאדרבה דאשירות שמדורות הראשונים קודם שניתן לאברהם היו יכולין לאסור ומאי מקשה שם דאין אדם אוסר שאינו שלו. וכ"ה בס' פ"ד וש"י. ובקו"א פי' דכוונת תוס' היא מאותן אשירות שניתן לאברהם והנכרים עבדום אחר שניתן לאברהם ושפיר מקשה הא אין אדם אוסר כו'. וגם ז"א דהא הוי אילן שנטעו ולבסוף עבדו דקי"ל דמותר. ול"נ דגם קודם שניתן לאברהם לא היה הארץ של הכנענים כדאיתא בת"כ פ' אחרי מות דבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ. וכן פרש"י בחומש פ' לך. וא"כ כשנטלוה הכנענים מכן לא היו יכולים לאסור בעבודתן אותן אשרות שהיו נטועין מבני שם. וכן י"ל כוונת הגמ' דקאמר ירושה היא להם מאבותיהם לא מאברהם כפרש"י אלא על נח שחלק א"י לשם שאנו מבני בניו. וקאי אליבא דרב שם והוא חבר הת"כ ואזיל לשיטתו. ועוד מצאתי דאיתא בפרקי דר"א פכ"ד שהנחיל לשם כל ארץ עשבת ולחם תוף הים. וליפת מדבר ושדות. ועי' ברבה קהלת בפ' את הכל עשה יפה בעתו שהיו אילנות זקנים מימי נח ובאותן מ' שנה קצצו הכנענים הישנות ונטעו חדשות וכ"ה ברבה בשלח עי"ש. ומזה קשה ע"ד תוס' דא"כ לא היו אשירות מדורות ראשונים. ועי' במכילתא בשלח הובא בילקוט דמבואר שלא היה רשות לכנענים לקלקל הנטיעות כיון שניתן לא"א. ולפ"ז י"ל קושיית תוס' דשם בע"ז שריך שפיר דאין אדם אוסר שא"ש דמה"ד אין לכנענים חלק במה שנטעו עתה כיון שקלקלו וקצצו הישנות שהיו מחויבין לנטוע אחרים וא"כ במה שנטעו אין להן חלק רק במה שזרעו יש להם חלק דלא שייך טעם דגבי נטיעה. וא"ש דלא תקשי סוגיא דידן אסוגיא דע"ז וא"צ לאוקמא בפלוגתא כמ"ש הט"א דתליא בברירה. אלא דק"ל דגם במה שזרעו אמאי יש להם חלק הא הן עבדים לישראל ומה שקנה עבד קנה רבו וכדאי' ר"פ חלק. וי"ל דמ"מ שייך נמי לשאר בני שם:

דף יד ע"ב תוס' ד"ה הכסיל כו' אפי' יודע כמאן הלכה ומחמיר על עצמו. עי' בספר בית לוי שפי' דאפי' קאי על ומחמיר ע"ע דודאי אם אינו יודע הלכה ומחמיר מחמת ספק לא מיקרי כסיל רק אם יודע הלכה ומחמיר אפי' על עצמו ולא לאחרים מיקרי כסיל אבל אם א"י לא מיקרי כסיל אם מחמיר לעצמו אבל לאחרים לא יחמיר אפי' אם א"י הלכה כשתומרי סתרן אהדדי מפני הרואין שילמדו להקל כשיראו שמחמיר בחד צד ויסברו שהוא בודאי ויבואו להקל באידך צד ע"כ. ועתוס' נדה (דף לו) דמשמע דאף לאחרים יכול לומר הלכה כתרי חומרי דסתרן כשמסופק היאך הלכתא: בא"ד ולא בעי לשנויי דר"ע מספקא ליה הלכתא כמאן כו' מבואר מדבריהם דאי מספקא ליה כמאן הלכתא לית לן משום כסיל וגו' תרי חומרי דסתרי אהדדי וכה"ג נ"ל ג"כ בסוגיא דפא"ט גבי הא דמקשה לרבא דעביד כחומרא דרב וחומרא דשמואל דלא בעי לשנויי דמספקא ליה כמאן הלכתא ועבד לחומרא דמסתמא היה יודע דהלכתא כרב באיסורא :

דף טו ע"א תוס' ד"ה בשלמא כו' תימא מאי חומרא היא הרי קולא היא לענין מעשר כו'. לכאורה לאו תמיה היא כלל דהא כתבו בעצמם לעיל (יב) דמעשר פירות הוו רק מדרבנן ומש"ה לא איכפת לן במאי דהוי קולא לענין מעשר כיון דהוי דרבנן משא"כ שביעית דהוי דאורייתא נמי באתרוג אזלי' לחומרא. ונראה די"ל טעמן דבגיטין (לו) מוכח דס"ל לאביי כרבי דאמר שביעית בזה"ז דרבנן וא"כ כאן לשיטתו דאביי אין לחלק עתה בין מעשר לשביעית, ועוד י"ל דס"ל להתוס' כאן כדעת הרמב"ם והרמב"ן דחיוב דביעור פירות שביעית אינו אלא מדרבנן:

דף יז ע"א גמ' הואיל ולא מוקים במילי' כו'. עיין חגיגה (דף ה) :

דף יח ע"א גמ' אבל מתכפר בתורה ובגמ"ח. ובירושלמי איתא בתפלה: שם רבה ואביי מדבית עלי קאתו כו'. י"ג אביי ורבא וא"א לומר כן דגרסי' רבא דא"כ רבא מת קודם אביי דהא הוו שניהם שוין בשנותיהם בהתחלה כדאיתא בברכות ובכ"ד מוכח דאביי מת קודם רבא וע"כ רבא חי יותר מס' ואיך אמר כאן דחי רק מ'. וש"מ דהכא גרסי' רבה: שם חיה שיתין שנין. עי' רבה פ' ח"ש פרשה נ"ט: שם אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ. עיין תנא דבי"א ח"א פרק ח"י: רש"י ד"ה אביי כו' ושמא אמו מבית עלי היתה. עיין בתו"ת פ' המפקיד: תוס' ד"ה על כו' דנעומר הדבר תלוי. וכ"ה בירושל': ע"ב גמ' ומי הרגו ישמעאל בן נתניה כו'. עיין נדה (דף סא): תוס' ד"ה זה תשעה בתמוז כו' קלקול השבועות היה שם. עי' בס' ברכת שמואל פ' משפטי :

דף יט ע"ב תוס' ד"ה מימות כו' ויום כ"ג מוצאי סוכות. עיין בס' נצח ישראל וזרע יצחק :

דף כ ע"א גמ' מ"ד משום ירקיא מעברין ומ"ד משום מתיא אפשר בעממין. ומשמע דאילו ביו"כ הסמוך לשבת מעברין לכ"ע משום מתיא וע"כ הוא משום דלא אי אפשר בעממין. והטעם מבואר מדברי התוס' בב"ק (דף פא) דאע"ג דגדול כה"כ שדוחה ל"ת דרבנן אבל מבוער ומגונה שדבר ומתביים שנקבר באיסור שבת אפי' ע"י נכרים. וכיוצא בזה כתב המ"א באו"ח סימן שי"א בשם הרמב"ן דגנאי למת שנקבר ע"י שבות דאי' סקילה וכרת. ובזה נסתלק קושיית הט"א דאמאי גבי מת אמור שבות שבת משבות יו"ט לענין לקוברו ע"י עממין ובבילה (דף לו) איתא דשבות שבת ויו"ט שוין כן. ולק"מ דשאני שבות זה משאר שבותין דמשום כבוד המת נגעו בו דאיכא טפי בזיון שנקבר בשבות דשבת מביו"ט משום דאית בי' כרת וסקילה אבל ביו"ט דליכא ביה חיוב כרת רק לאו בעלמא אוקמוה אדינא דקי"ל דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דרבנן : תוס' ד"ה בין כו' וסוכות מלפניה כו'. עי' בספר בית לוי ונצח ישראל וזרע יצחק: ע"ב גמ' בסוד העיבור כו'. עי' בס' בית לוי :

דף כא ע"א גמ' כל היכא דמטו שלוחי ניסן[כו']. בט"א הקשה דאמאי צריכין כלל לשליחות שלוחים היכא דמטו בניסן ולא בתשרי כיון דמ"מ צריכין לעשות ב' ימים מחמת גזרה טורח זה למה. וי"ל דנ"מ לענין מ"ש התוס' בסוכה (דף מג) דבמדבר א"צ לנהוג ב"י מי שהלך ממקום שמגיעין שלוחי ניסן ותשרי למקום שמגיעין רק שלוחי ניסן. כיון דבמקומו אין לגזור. והיינו דוקא אם בכאן הגיעו השלוחים ויודע מתי ר"ת אבל אם לא יצאו השלוחים ויהיה בספק יצטרך לעשות ב' ימים גם במדבר :

דף כב ע"א במשנה אם אינן מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו. וכתבו התוספות דאותו אחר נמי מחלל עליו שבת. והקשה הטורי אבן הא מה"ת כל אדם בחזקת כשרות הוא וא"צ להעיד עליו ואף מקלקלו המינין דכי מפני שוטה א' שקלקל נוציא הכל מחזקתן (וסברא זו איתא בתוס' יבמות קיט א) וא"כ אמאי ניתן לחלל שבת לאותו המעיד עליו וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. ותי' דלבתר דתקינו רבנן שלא יקבלו עידי ראיית החודש בלתי המעידין עליהם השתא הקידוש תלוי בזה המעיד וה"ל איהו כעידי ראייה והרי התורה התירה לחלל שבת בשביל קידוש החודש. וסיים דדמי להא דאמר רפ"ח דיומא גבי משחק בקוביא דאע"ג שאינו פסול לעדות מה"ת אינו חייב בקרבן שבועת העדות דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו והאי כיון דאין מקבלין עדותו מדרבנן לאו בר הגדה הוא עכ"ד. ואכתי לא א"ש למ"ד התם דמשחק בקוביא חייב בקרבן שבועת עדות משום דמדאורייתא חזי ולא פטר ליה מחמת שפסול מדרבנן. ולדידיה דאזל בתר דאורייתא תקשי כאן אמאי מחלל שבת גם עד המעיד. ועוד דאין דמיונו עולה יפה דהתם ביומא לענין לפטור מקרבן הוי שוא"ת וכל כה"ג יש כח ביד חכמים והכא מחלל שבת בקום ועשה. ונראה דהא דכאן עדיפא דהשתא דתקינו רבנן והצריכו עד המעיד בלאו דידיה תתבטל מצות הקידוש וא"כ מצות הקידוש גופה היא דדחיא שבת כיון דמצות הקידוש בתקנת עד המעיד תליא. אע"פ שבא מחמת גרם של תקנת חכמים מ"מ המצוה דקידוש היא שדוחה. שוב מצאתי סברא זו בס' פני יהושע :

דף כג ע"ב תוס' ד"ה כמה כו' ועוד הרי ירדן מן המזרח כו' והוא קצה א"י. כתב בס' פני יהושע שלא ידע מהיכן פסיקא להו להתוס' דעבר הירדן והלאה לא היה בכלל אותן ת' פרסאות. ובזית רענן ס"פ פנחס כתב שנ"ל דת' פרסה דא"י הייטו עם עבר הירדן. וי"ל דפסיקא להו כן מהירושל' דפ"ב דב"מ דאי' התם אהא דתניא וכן ירדן שנטל מזה ונתן לזה מה שנטל נטל מה שנתן נתן דהיינו דוקא ירדן ממש ולענין קדושת הארץ כי הוא תחום בין א"י לארץ סיחון ועוג ופעמים שהוא מתפשט והולך והגבול תלוי בו שנאמר הירדן וגבול וכ"כ המפרשים. ובספרי משכיל לאיתן כתבתי שכ"ה דעת הר"ן שכתב בפ"ג דנדרים דעבר הירדן לא נתקדש כמו קדושת שאר א"י ע"ש. ועיין מכות (סוף דף ט) דמשמע נמי דעה"י אין בכלל א"י וכ"מ בספרי והובא בכס"מ רפ"ח מהל' רוצח. וכן בילקוט שמואל ב'. ודלא כמ"ש בזית רענן. וא"כ מש"ה פסיקא להתוס' כאן דעבר הירדן אין בכלל ת' פרסה דא"י כיון שהוא גבול הארץ לענין כמה דברים ובמדרש רבה ס"פ מטות איתא בהדיא דעבר הירדן הוא חוץ לארץ ישראל ולכך גלו יושביה תחלה. ועיין מ"ש בס' משכיל לאיתן בחדושי למנחות דיש שני עבר הירדן. אך בזה יפה כתב הפ"י דהפשט ולא מצא מבואר בש"ס מ"ש התוס' דירושלים הוי טבור של א"י. רק שהוא באמצע טבור העולם כדאיתא בסנהדרין (וזה אינו מוכרח כל כך דבסוטה (דף מה) פרש"י דהיא בטבור א"י) אלא דעדיפא מינה אני תמה דמצאתי אדרבא מבואר להדיא שלא כדברי התוס' בפ"ק דמגילה (דף ו) דאמר התם דטבריא יושבת בטבור של א"י וא"כ א"א שתהא ירושלים בטבור א"י שהיא רחוקה מטבריא. אמנם ראה זה מצאתי בתנחומא קדושים דירושלים באמצעיתא של א"י והוא כמ"ש תוס' ורש"י בסוטה. אלא דלשון באמצע ל"מ דוקא באמצע אלא לאפוקי הקצוות. וכ"כ מהרי"ט ח"ב אה"ע. ובט"א במגילה (דף כב) גבי ואמצעי דולג כתב דהיינו ששני ואפרשה דר"ת קאי דאיכא ד' קרואים וכן פי' הגאונים וכתב דהאי דקרי לב' אמצעי יותר מג' שכן דרך חכמים לקרות לב' אמצעי אפי' היכא דאיכא טובא. וק"ל מרים ברכות (ג ע"ב) ועיין בספר לוית חן פ' שלח :

דף כד ע"ב תוס' ד"ה שאני כו' ואע"ג דבכל מילי אמירה לנכרי שבות כו' הכא לא גזור משום מצוה. ולכאורה אכתי תקשי לדעת ר"ת בתוס' גיטין (ח ע"ב) וב"ק (פ ע"ב) דאף בשביל מילה לא הותר אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא רק מלאכה דרבנן. ומשמע דאף מלאכה דאורייתא שאין בה כרת אלא לאו לא הותר וא"כ תקשי הא דמשני הכא אדר"ג דאחרים עשו לו ואין עולה תי' התוס'. אלא י"ל דלא מבע"ל אמירה לנכרי במקום מצוה באיסור לאו רק בלאוין שלוקין עליהן דומיא דתחומין משא"כ בהך לאו דלא תעשון אתי ס"ל שאין לוקין עליו וכמ"ש בס' החינוך פ' יתרו. וכה"ג כתב בעל המגיד בס' מ"ל בפ"א דיו"ט אהא דאמרי' מה לי איסור לאו או כרת דלא אמרי' הכי אלא בלאוין שלוקין עליהן אבל בלאוין שאין לוקין קילי מכרת. וה"נ י"ל דקילי לענין גזירה דאיסור אמירה לנכרי. ואף דבעל מ"ל כתב על ס' החינוך שא"י דאמאי לא נילקי על עשייה דדרשינן מלא תעשון אתי וגו' י"ל דה"ע דפשטא דקרא לא משמע הך דרשא אלא שלא יעשו אלהי כסף לשם ע"ז רק מיתורא דאתי דרשי' משמשין אף שלא לשם ע"ז וכל כה"ג לא לקי עלי' וכמ"ש המ"ל עצמו סוף הל' סה"מ ע"ש. וכה"ג כתב ג"כ הרדב"ז בת"ג סימן תק"כ דלא עדיף מלאו שבכללות שאין לוקין עליו. ובזה א"ש ג"כ מה שהקשה ע"ד התוס' בגליון הש"ס ביומא (דף נד ע"ב) עי"ש :

דף כו ע"א רש"י ד"ה הואיל ואיפתני להיות דם ואין מראית הפר ניכר. ולפ"ז א"ש אף למ"ד ביומא (דף ג) דדם אקרי פר : ע"ב גמ' א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יו"כ בכפופין וכו'. עיין בסוגיא וכמ"ש התוס' ואכתי לא מיתרצא דר' לוי גבי יובל דלא כמאן דלת"ק דמתני' ר"ה בפשוטין ושוה לו יובל ולר"י ר"ה בכפופים ויובל בפשוטים. ומ"ש תוס' דטעמא דר' לוי דס"ל דמהני הגז"ש דיובל מר"ה לענין כפופים אע"ג דל"ש ביובל טעמא דבר"ה ופליג אדר"י והשתא מנ"ל לר' לוי דדרשי' היקשא בכה"ג דהא ל"ד להא דדרשי רבנן היקשא לענין פשוטין דהתם שייך טפי לאוקמינהו מלענין כפופים כמבואר מפרש"י ותוס'. אך יש לי לומר דטעמא דר' לוי דס"ל כתנא דברייתא דמכילתא משפטים דאיתא שם דיליף ר"ע דאשה נקנית בכסף מהא דכתיב גבי אמה אם אחרת יקח לו מקיש התחתונה לעליונה מה עליונה בכסף אף תחתונה בכסף. וממ"ש תוס' בקידושין (ד ב) בשם ר"כ מבואר דל"ש טעם דשפחה גבי אשה והפ"ה יליף ר"ע :

דף כז ע"א רש"י ד"ה שתורה חסה דכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית כו'. ותמה הט"א דבמנחות יליף מוהשקית את העדה ואת בעירם ולא מופנו דאין ראיה לר"י בפי"ב דנגעים דמפנה אפי' חבילי עצים וקנים שא"מ טומאה וע"כ פנוי זה אינו משום חסה אלא גזה"כ הוא. ומסיק דרש"י אליבא דרבנן נקט דלדידהו דאינו מפנה אלא דבר המקבל טומאה משום דחסה הוא. ול"נ דשפיר אתא פרש"י לכ"ע לשיטתו גופיה במ"ק (דף ז) דלר"י מטמא אפי' פשוטי כלי עץ ולפ"ז לר"י נמי משום חסה הוא. וא"ת דא"כ אמאי איצטריך במנחות למילף מוהשקית. וי"ל דאשמועינן דאף במקום איסורא חסה והתם איכא איסורא ליהנות ממעשה נסים כדאיתא בתענית. ומדהתם לתוד נמי לא שני למ"ד נער בע"ת דאורייתא. א"נ ש"ה דההולך בדרך או לית ליה בהמה מסתגף כדאיתא במכילתא בשלח :

דף כח ע"א גמ' א"ר יהודה שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא כו' כיון דמעל בה נפקא לחולין. משמע דר"י ס"ל מצות ליהנות ניתנו וכדס"ד דרבא והכי ס"ל לאביי בנדרים כמ"ש התוס' בסמוך. והקשה בט"א דתקשה להני אמוראי מדתנן בפ"ב דמעילה גבי ערבה דהקדש שהיו הזקנים נהנין ממנו בלולביהן וש"מ דמצות לאו ליהנות ניתנו. ועוד תקשה מדתנן פ"ד דנדרים גבי מודר הנאה מחבירו ומלמדו מדרש הלכות ואגדות ופי' הר"ן דאע"ג דמהני ליה במה שמלמדו מצות לא ל"נ והשתא תקשה למ"ד ל"נ אמאי מלמדו. והנה גם בשעה"מ הק' כן ותירץ דהסיא דמודר הנאה מחבירו שאני שאין דעתו להדירו מדבר מצוה והא דבסמוך גבי מודר הנאה מחבירו אין מזה עליו מי חטאת בימות החמה משום דנהנה ולא אמר שאין דעתו ע"ד מצוה דהתם איכא הנאה לגוף ג"כ אחר ההזאה שנשלמה המצוה והסיא דערבה של הקדש תירץ דהתם אין מעילה בגידולין ור"ל דמשא"כ גבי שופר דיש מעילה ג"כ בקול למ"ד מצות ליהנות ניתנו וכמ"ש הפר"ח באו"ח כיון דעבד מעשה שתקע וגם נהנה. ועוד י"ל הסיא דערבה ע"פ מ"ש התוס' ישנים ביומא (דף נט) אהא דאמר רבא דקלפי של חול היתה ופריך דאמאי של חול נקדשה ופירשו דכבוד המצוה בשל קודש והקשו לרב יהודה דאמר מצות ליהנות נתנו איך יעשה משל קודש מצוה שיכול לעשות משל חול דהגרלה לאו עבודה ויהנה מקודש ותירצו דכיון דכבוד המצוה הוא יכול לעשות משל קודש ע"כ. וה"נ י"ל גבי ערבה של הקדש שהיו הזקנים נהנין ממנה בלולביהן שהיו מקיפין את המזבח כמ"ש התוס' שם וא"כ כבוד המצוה של הקפת המזבח הוא שיהיה בערבה של הקדש ומש"ה לא אמר בה מצות ל"נ כהסיא דגבי קלפי דיוה"כ כנ"ל. אלא דבס' שיח יצחק שם כתב דדוקא גבי הגרלה שהוא צורך עבודה אע"פ שהיא אינה עבודה רשאי להשתמש בכלי שרת וכה"ג גבי קריאת פ' בר"ס בא לו בבגדי כהונה אבל משום צורך חוץ לא. ועיין בס' ש"ב שהקשה דאיך יוצא לחולין כשתקע הא בעי' העמדה והערכה. וכה"ג הקשו תוס' בכורות (כו). ומ"ש התוס' שם דאם הקדישו לדמי עולה א"צ העמדה והערכה הקשה ע"ז מתמורה (דף יח) והגיה דצ"ל שם בתוס' שהקדים רק בנמר וכה"ג איירי כאן שהקדים רק השופר וזה דחוק. אבל י"ל דאיירי שהעמידו והעריכו מחיים קודם שתלשו וכה"ג כתבו תוס' בפ"ד דמעילה: רש"י ד"ה מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל ונהנה כו' ואף לענין חטאות אמרי' המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה. וכ' בספ"י דז"א אלא להס"ד אבל לפי המסקנא דדייק רבא מינה לענין תקיעות וש"מ דא"צ כוונה נראה דלא משמע ליה כלל ה"ט דנהנה כיון דסוף סוף א"ר ליהנות שהרי כפאוהו ואכל ואפי' בח"ו ל"ש כה"ג חיוב חטאת היכא דכפאוהו אע"ג דנהנה. ובחיבורי להרמב"ם הבאתי ראיה לדברי ס' פ"י. אבל קשה דהר"ן כתב כפרש"י לפי המסקנא וצ"ל דכוונת הר"ן הוא דדוקא לגבי מצות אכילת מצה מחשיב הנאה בע"כ

נע"כ כהונה משום דמצות לא ליהנות נתנו והכפייה חשובה כהונה ורצון גבי מצוה כדאי' בב"ב (מח). ונראה דגם רש"י נתכוין כן דהנאה קצת מהני גבי מצוה דלהוי הכפייה כרצון וכוונה והארכתי בחבורי להרמב"ם: ע"ב גמ' הכור תמור בעלמא הוא. עי' פר"ח סימן תר"ל: שם לעבור בזמנו לא בעי כוונה כו'. עיין תוס' מנחות (דף מ' ע"ב) ורא"מ פ' ואתחנן:

דף כט ע"א גמ' משמיע משמיע לעצמו. עיין רדב"ז סי' ש"א רמ"ו: ע"ב גמ' א"ר לוי בר לחמא א"ר חמא בר חנינא כו' כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות בחול. והקשה הט"א דמשמע דלר' לוי תקיעת שופר מלאכה גמורה היא יבפ"ו דהולין תניא גבי תקיעות דר"ה דאין ודאן דוחה שבת וספיקה דוחה יו"ט. כגון טומטום שתוקע לעצמו ביו"ט ואי תקיעה שלא במקום מצוה מה"ת אסור ביו"ט איך ספקו דוחה יו"ט אלא ע"כ דאין אסור אלא מדרבנן. ועוד הק' מדתניא לקמן ג' תקיעות נאמרו בר"ה ב' מד"ת וא' מד"ס ואי תקיעה שלא במקום מצוה ביו"ט אסור מד"ת וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. ושוב הקשה מדתנן בספ"ק דחולין יו"ט שחל בע"ש תוקעין פי' להבדיל העם ממלאכה המותרת ביו"ט והא חיוב תקיעות הללו אינן אלא מד"ס ואי תקיעה ביו"ט אסור מה"ת א"א שידחו ליו"ט והניח בקושיא. ונראה די"ל ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דפסחים (דף ה ע"ב) בשם ריב"א גבי הבערה למ"ד ללאו יצאת שאינה אסורה ביו"ט מה"ת כלל דאין שם מלאכה עליה. ולפ"ד ה"ה בשביתת עבד ובהמה שא"ת עליהן ביו"ט כיון דבשבת נמי אינן בכרת אלא בעשה וכ"כ ג"כ הט"א בחגיגה. וא"כ י"ל דרי' לוי ג"כ ס"ל לחלק במלאכה דתקיעה בין שבת ליו"ט דודאי מודה דלאו מלאכה גמורה היא להתחייב עליה כרת אלא דלא ס"ל שהיא חכמה ולא מלאכה וכתנא דבי שמואל אלא ס"ל דמלאכה קצת הויא והיכא איסור עשה עלה כמו בשביתת בהמה. וסברא זו לא נפלאת היא לומר כן אליבא דר' לוי דהרי כ"ה לדעת רש"י בפי' התורה פ' בהר לפי סברייתא דת"כ שם וכמ"ש בס' פני יהושע לקמן בפרקין (דף ל) עיי"ש. ולפ"ז דס"ל דבשבת מלאכה דתקיעה אינה אלא בעשה אין לאסור ביו"ט כלל. וא"כ נסתלקו כל הקושיות של הט"א על ר' לוי מדלקמן ומדחולין דביו"ט איירו והתם מודה ר"ל דשריא מה"ת. ועיין ברמב"ם שמפרש דירושלים הוא בכלל מקדש ולא בכלל מדינה. ולכאורה יש להקשות עליו מסוגיא דשלהי עירובין (דף קג) גבי משלשלין הפסח בתנור עם חשיכה דקרי ליה התם שבות דמקדש במדינה והרי גליית פסח אינו אלא בירושלים דחולה לה נפסל ביוצא וקרי לה מדינה. ונראה די"ל ע"פ מ"ש רש"י בפסחים (סג) דבית פגי היינו היקף התיצון שהוסיפו על ירושלים וכ"כ בסוטה (מה) ובב"מ (דף נ) וכ"מ מדברי התוס' בסנהדרין (יד ע"ב) עי"ש. ומשמע דלא מפסלי אף ביוצא וא"כ י"ל דמשום בית פגי קרי לגליית פסח מדינה דהתם נמי צולין ואוכלין פסח וכ"מ בפסחים (נא) והיינו בלעגה התחתונה כמ"ש מהרי"ט ח"ב א"ע סימן י"ב. וכ"מ מדברי הרמב"ם דלא הוי בכלל מקדש אע"ג דהוי בכלל ירושלים מ"מ לא הוי בכלל מקדש. וכ"ש בגבעה עליונה:

דף ל ע"א גמ' תקיעת ר"ה ויובל דוחה את השבת. כתב בט"א ואע"ג דיובל אפי' בחול דוחה יו"כ למאי דקי"ל יש ערוב והוצאה ביוה"כ ולא גזרי' שמא יעביר. אפ"ה סד"א דשבת חמיר טפי דבסקילה גזרי'. א"כ אגב ר"ה נקט. ובחנם דחק דע"כ צ"ל שבת נמי גבי יובל דאילו משום יו"כ ה"א דשאני יו"כ של יובל דמצותו בכך וכה"ג אי' בכריתות: שם אלא דאיבני בחמיסר כו'. עיין בס' מחנה אהרן שהוקשה לו לפ"ז דאכתי תקשי מדריב"ז אדר"א תלמידו דאמר לעיל בפ"ק דבתשרי עתידין ליגאל. וא"כ אמאי חיים לשמא יבנה בהמ"ק בניסן. וי"ל דגאולה דר"א היינו ביאת ב"ד אבל בנין בהמ"ק שפיר אפשר גם לדידיה שיהיה בניסן קודם לביאת ב"ד דהא אי' בירושלמי פ"ה דמעש"ש דבנין בהמ"ק יוקדם למלכות בן דוד. ועי' בחי' מגילה בזה:

דף לא ע"ב גמ' ובקש ר"א להפקירו לעניים. כ' הט"א נ"ל דר"א כב"ש ס"ל דתנן בפ"ד דפאה ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר כו' והיינו דאמר בפי"ט דשבת ר"א שמותי הוא ופי' התוס' ע"פ הירושלמי שעומד תמיד בשיטת ב"ש. ואד"מ דלא נאמר כלל זה רק היכא דב"ש מחמירין וכמה שהוכחתי במ"א וגבי הפקר הוי ב"ש לקולא כדתנן בעדיות:

דף לב ע"ב גמ' שופר עשה כו'. עיין בט"א שהביא מ"ש בש"ל בשם ר"ת דעשה דרבים א"נ בעידנא והאריך דאין להר"ר לזה מהא דר"א שחרר עבדו כו' בגיטין (לח) והתם לא הוי בעידנא. דה"ט דדחי לה משום שהתורה לא אסרה לשחרר אלא בחנם כמ"ש הר"ן בשם הריטב"א. ותמיה דלא הרגיש בקושיי' המ"א על זה בסימן ל'. עוד שהאריך לדחות ראיה זו ואני אומר דבחנם האריך בכל זה דבלא"ה אין ראיה מדר"א לשיטתו דס"ל מכשירי מצוה דוחין ל"ת וא"כ ודאי דלא בעי בעידנא:

רש"י ד"ה השתא כו' איסור תחומין ופקוח הגל דליכא למגזר אטו דאורייתא אימא לא. הקשה הט"א דגבי פקוח הגל איכא מלאכה דאורייתא כדאיתא בעירובין (דף לה) וי"ל דרש"י ס"ל כמ"ש בתי"ר שם (דף עז) בשם י"א דאפי' בהא ליכא אלא איסורא דרבנן דהא מפקח לצורך הדבר שתחת הגל משאצ"ל הוא. ולפ"ז סוגיא דעירובין אזלא למ"ד משאצ"ל חייב:

דף לג ע"א רש"י ד"ה הא נשים מעכבין דפטורות לגמרי דמ"ע שהזמ"ג הוא וכי תקעי איכא בל תוסיף. והתוס' בעירובין (דף צו) הקשו ע"ז שפרש"י דאי פטורי ה"ל כמוסיפות דהא ר' יהודה לית ליה נשים סומכות רשות ושמעינן ליה בפ"ק דסוכה דהילני המלכה היתה יושבת בסוכה ואיך עברה על בל תוסיף. ומביאם הט"א כאן ותיזק דבריהם ע"ש. ויש לי ליישב פרש"י די"ל דשאני סוכה משאר מ"ע שהז"ג דבאה על נס כדכתיב בקרא כי בסוכות הושבתי את ב"י ואף נשים היו באותו הנס ומטעם זה ה"ל לחייבן אי לאו דאיכא הלכתא לפוטרן וכמבואר מדברי ה"ר יוסף שכתבו תוס' במגילה (דף ד) וא"כ עכ"פ מהני טעם זה דלא עברי על בל תוסיף דאפשר דכ"ע מודים בזה. ועי' מ"ש בחי' שם וצ"ע. ולפמ"ש א"ש קושי' מהרש"א שהקשה דא"י מאי בל תוסיף איכא הכא דאינו שייך בל תוסיף אלא היכא שעושה מצוה ומוסיף עליה אלא הכי הל"ל דכי תקעי איכא איסורא דרבנן ולפמ"ש א"ש: ומה שהקשה עוד הט"א על פרש"י דבחולין פ"ז משמע דלמ"ד דנשים מעכבין איכא דחיית יו"ט כשתוקעין ולפרש"י דהטעם משום בל תוסיף מאי ענין דחיית יו"ט לכאן. וי"ל דרש"י לשיטתו שפירש בעירובין (דף צה) גבי הנחות תפילין דאיסור בל תוסיף משוי מצוה וה"נ י"ל דבית משוי התקיעה לשבות. ועי"ל לפמ"ש הפ"י דתליא בפלוגתא דאביי ורבא אי עובר ב"ת שלא בזמנו דנשים שלב"ז דמי. והכא לאביי קאי. וא"כ לק"מ הא דחולין דקאי אליבא דרבא:

דף לד ע"א גמ' והאי תנא מייתי לה בגז"ש ממדבר לענין פשוטה דלפניה ולאחריה. והע"ג דהוי דורש מטעה יליף בגז"ש כיון דליכא למילף מדורות לפשוטה לפניה ולאחריה ביוה"כ מלשון העברה דלא משמע ליה כדמסיק והיכא דל"ל מדורות ילפינן מטעה לכ"ע כמ"ש תוס' בחגיגה (דף ו) היכא דאיכא למילף מדורות ילפי' עפי מדורות. והא דלא יליף ג"כ ממדבר שיהיה ג' מד"ת כמ"ד כל הג' כחד דוכתא כמ"ש הט"א. י"ל דס"ל דאין דורשין תחלות: רש"י ד"ה ה"ק אי לאו גז"ש אי לא נאמרה גז"ש זו למשה מסיני לדונה הייתי מביא הכל בהיקשא כלומר מעצמו. לכאורה תליא בפלוגתא בסוכה (לא) אם היקש ניתן לדרוש מעצמו ע"ש. וא"כ לא אתי כר"י דלא דרים אע"ג דהוא סתם ספרא פ' אמור. וי"ל דהתם בהיקש שאינו מופנה אבל היקשא דהכא מופנה ובכה"ג לכ"ע ניתן לדרוש מעצמו. והדע דלא גרע היקש מסמוכין דדרים היכא דמוכח או מופנה כדמוכח בפ"ק דיבמות. ובהכי א"ש הא דאיתא בזבחים (מח) דכ"ע היקש עדיף מגז"ש דהיינו בהיקש מופנה. אך ק"ל מ"ש תוס' בסנהדרין (עג) דאף מופנה לא דרשי' מעצמו. ועי' בחי' לסוכה:

בראש פ"א סימן ה' ואע"פ שככר חשב עלי' לעובדה כו' אפ"ה כו'. עיין ברא"ש ספ"ק דקידושין:

סליק הגהות מצפה איתן ממסכת ר"ה

הגהות והדרושים על מסכת ראש השנה

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

דף ו ע"ב תוס' סד"ה בשלמא. „הכא". נ"ל הכי [וכ"ה כדפו"י]:

דף ח ע"א תוס' ד"ה לתקופות כו' ויש נפקותא מרובה בדבר כו'. נ"ב ל"י מכ"מ [וכ"כ רבינו הגר"א בא"ח סימן תקפ"א סוף ס"ק ה' דבאמת אין נ"מ בין המנויינים]:

דף ט ע"א תוס' ד"ה ואי. בלא וא"ו כו'. נ"ב אין הכרח כל כך למחוק גרסתנו בוא"ו דס"פ ואי אתה מונה אותה תמשים וגם אחת: ע"ב ד"ה מרכיב. כשלא נפסקה מאביה ובאילן זקן. נ"ב כלומר שאביה זקן:

דף י ע"א רש"י ד"ה ופירות כו' שלישית. נ"ב שלישית לשלמות. ומאן דגרס רביעית לא משתבש דהיינו כי מחשב שלשים יום דער"ה לשנה. והיא היא: תוס' ד"ה ופירות. ולא אזלינן בתר כו'. נ"ב נראה שכוונתם שאם היו קובעים ט"ו בשבט ר"ה לנוטע או היינו חושבין ל' יום לפני ט"ו לשנה. נמצא יספיקו לנטיעה ב' שנים ול' יום בלבד. ואין הדבר כן אלא צריכה ב' שנים שלמות ושלשים ונוסף ד' חדשים ואני להתירה שכך היא הל"מ שבאחד בתשרי השנה מתחדשת לנטיעה [ועי' ר"ן] ע"ב רש"י סד"ה ויהי באחת נכנסו. נ"ב נח ובניו:

דף יב ע"ב תוס' סד"ה משתנא. נ"ב ואיכא נמי בישראל קטן או בגדול ובשוגג. ואפילו במזיד מה בכך. מ"מ אי עביד תיובי מחייב במעשר:

דף טז ע"א תוס' ד"ה כמאן. מתי יתרפאו לא נגזר. נ"ב אע"ג דאמרינן פר"י [פ"ז כ"ה א'] ונאמנים (בשליחותם) [בשבועתן] כו'. ר"ל שלא נגזר מתי יתרפאו שלא נגזר שלא יתרפאו קודם זה ע"י בקשת רחמים דתפלה ודאי מהניא לאקדומי רפואה. ובלא תפלה ודאי נגזר עד מתי יהיו ימי משך החולי והיסורין בשעה שמשלחין אותן: ע"ב תוס' ד"ה ועיון. פרתייא. נ"ל אפרוחייא [וכ"ה בירושלמי]: שם לריסה. נ"ל לריפי:

דף יח ע"א גמ' וכן שנים שעלו לגרדום כו'. נ"ב כה"ג אשכחן בפ"ק דע"ז [י"ז ב'] גבי ר"ח ב"ת ור"א ב"פ שנתפסו למינות והתם לאו בתפלה תליא אלא כדמסיק תלמודא הכא לענין שבועה דבית עלי בסמוך. ומ"ש שם גבי עובדא הנ"ל בסיד: רש"י סד"ה אביי כו' ברבה נ"ב. נ"ב כ"ה ודאי כי רבה דודו של אביי הוה אתי אביו כיילל וא"א להיות רבא כי הוא היה כמו בן גילו של אביי כדמוכח בש"ם [ברכות מ"ח א' וע"ש בגליון הש"ס] והאריך ימים יותר מאביי (שלהי) [בפ'] הרואה [ברכות נ"ו א'] וכדמוכח פאע"פ [כתובות ס"ה א'] ובכמה דוכתי: תוס' סד"ה רבה. אביי עסק טפי מניה. נ"ב בודאי משום דעשיר הוה כדאיתא בהרואה ובפרק אע"פ. ורבה עני הוה כדאיתא בההיא דמ"ק וכתירוץ זה דתוס' משני נמי תלמודא בעובדא דר"פ ור"ח הנ"ל בע"ז: ע"ב גמ' וירד ר"א ורתן ור"י כו'. נ"ב זהו דבר תמוה שגזרו ה'? בלי ידיעת שני גדולי עולם ר"א ור"י: שם ובשלום. נ"ל ובשלוה:

דף יט ע"א גמ' ת"ל דס"ל יום שלאחר ר"ח ר"ח דאורייתא כו'. נ"ב נקט ר"ח לרבותא לאשמעינן אגב אורחא דר"ח הוי יו"ט דאורייתא. ואפי' לא הוה אלא ר"ח גרידא דינו כיו"ט דאורייתא. כ"ש דהוי נמי יום הזכרון וראש השנה. וע"ל (דכ"ג א') ובתוס' שם ד"ה משום כו': ע"ב הא אצטריך מעברינן ליה הא כו'. נ"ב תימה אטו לא שמיע ליה הא דתנן בבתרא דמכלתין (ד"ל ע"ב) בראשונה היו מקבלין עדות כל היום כו' [ועי' בחכמת מנות וא"ש]: תוס' ד"ה מימות כו' ואי לאו דעברוה ועשו כו'. נ"ב איברא גמרא דר"פ י"ט [ביצה ט"ו ב' וע"ש בפ"י] דאר"ח מאי לאין נכון לו למי שלא הכין ע"ת. נמצא שעשו אז ר"ה ביום שבי (כי לא השגיחו בלא אד"ו ראש בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה וכמ"ש כ"פ במשנה ובגמרא) [ועי' פסחים נ"ח ב' בתוס' ד"ה כאילו] א"כ אל מחרת שמיני עצרת בשבת לכן ודאי לא יכלו לקבעו תענית. לא משום מוצאי יו"ט ולא משום דעברוהו לאלול הוא:

דף כ ע"ב גמ' לילה ויום מן החדש. נ"ב נ"ל שקריאת השלה בשני קמאי"ן. ור"ל מן סירת החדש שהוא התודש הבא: תוס' ד"ה חנות. תימה ממאי דקרא קפיד אבני א"י. נ"ב לדברי הכוזרי ורמב"ן עה"ת לק"מ דבודאי קביעות המועדים ע"פ ראית סירת בא"י נתייסד וכך הוא האמת:

דף כב ע"א גמ' גזלן דדבריהם „כשירין". נ"ל כשר [וכ"ה ביבמות]: ע"ב במשנה לתוכן. נ"ב בכתוב בסוף ספר יחזקאל [מז]:

דף כג ע"א גמ' ארזים. נ"ב דכתיב נטע אורן (ישעיה מד): שם דבי רומאי מסקן כסיתא דבי כו'. נ"ב כן הדבר עד היום האלמוגים נמצאים בים אבל איי זיצילא שהיא לרומיים והמרגליות בים פרסי שבדרום הנקרא סינוס פירסקי: תוס' ד"ה ארבעה. לענין מו"מ פליגי. נ"ב אית בהו תו נ"מ לענין עצי מערכה דשרפת הפרה [עי' פ"ג דפרה מ"ח וצ"ע. ועי' בר"ם פי"ד דנגעים מ"א ובר"מ פ"ג דפרה מ"י וצ"ע]: ע"ב גמ' אסתום לסו דרכי כו'. נ"ב והא דכתיב בישעיה [לט] מארץ רחוקה באו מבבל היינו עיר בבל מקום אצר המלכות היא בגדר רחוקה היא ודאי מירושלים והשלוחים שרי מלך בבל מעירו שלחם ובאו דרך רחוקה. אבל התחלת מדינת בבל אינה רחוקה כל כך כי ארץ גדולה ורחבה היא: רש"י סד"ה ויעזקהו. שנעת. נ"ב תרגומו עזקא: תוס' ד"ה זו בירם משמע כו'. נ"ב ל"י היכי משמע אי מדתני בהריה גולה. איברא לדידי אפכא משמע אלא בירם שתחלת ארץ בבל וגולה היא. ואחריה נמשכו עד שראו כל הגולה כו': סד"ה כמה. והוא קלה א"י. נ"ב זה אינו רק קצה ארץ יהודה. ומשם והלאה עבר הירדן מזרחה גם היא א"י נחלת ג' השבטים ושם ארץ גדולה ורחבה. אבל עפי [ה"ל] לאקשויי מרוח מערב שהים הוא גבולה ואינו הלא דרך יום הס. וכמ"ש ג"כ [בפ"ה דמעש"ש ופ"מ] לוד מן המערב שהיא בקצה ארץ פלשתים על יד הים. וכן שד ל"ע כמ"ש [שם] אילת מן הדרום כמ"ש שם בלח"ם. וצ"ל שנגדרין במקצועות מערב ודרום הארץ מתרחבת:

דף כד ע"א גמ' ושבנו לראותו מדעתנו ולא ראינוהו. נ"ב ולא היו ענבים אז: ע"ב בכען. נ"ב בדיל. תרגום אצלא: שם כי כניסתא דשף ויתיב. נ"ב פירש בערוך כלומר נסע מק"ש ויושב שם ששכינה נסעה עמהם לשם: תוד"ה והא כו' דאינה בולטת. נ"ב אינה נראית לנו בולטת:

דף כה ע"א גמ' אתם אפי' מזידין. נ"ב וא"ת ס"א ר"ל קש"ל אינו מן המנין פז"ב [סנהדרין כ"ו א'] עמ"ש בס"ד בען אבות מי"ג פ"ג: ע"ב רבי שלמדתני תורה ברבים. נ"ב ל"ע היכא:

דף כו ע"א גמ' אלא מאי „משור" פר. כנ"ל [וכ"ה בדפוס ישן]:

דף כז ע"א גמ' מה שאין הפה „יכול". כנ"ל [וכ"ה בשבועות כ:] וכ"ב פה לשון זכר פה אחד פי ה' דבר:

דף כח ע"א גמ' בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא. נ"ב דאיתה בביטול וה"מ דאגבהיה ע"מ דלא למיקני ליה. א"כ היינו דדייק רש"י וכתב שנשמשו בו לע"ז. ור"ל דלא איירי בע"ז גופה אלא בתשמישי ע"ז וקי"ל בתשמישים יש ביטול אפי' משנכה כהן ישראל כדאיתא בי"ד סימן קמ"ו. ומפרש בה"ג דהו"ל מילתא פסיקא. וה"ה דאיכא לאוקמי בע"ז עצמה ובגווני דאמרן. ותו איכא לפרושי דמיירי בשעה השופר מקרני בהמה הנעבדת דב"ת אינן נאסרין ואפ"ה לכתחלה לא דמאיס למצוה עיין ע"ז דמ"ז. ולהתוס' בשם ר"ת יש שטה אחרת דמפרש בלאחר ביטול הוא דיצא ע"פ לולב הגזול:

דף כט ע"א גמ' וקתני לא יצא. נ"ב עד שיתכוין כו' הא כי מכוין רק לעצמו יצא [ומ"ש בהגהות ר"ב רנשבורג בשם הגאון מווילנא דדייק מדקתני לא יצא בלשון יחיד ולא קתני בלשון רבים לא יצאו ש"מ דרק המשמיע לא יצא אבל השומע יצא אף דלא נתכוין לו המשמיע. ובלי ספק לא מפי הגר"א יצאו דבאמת הברייתא מיירי הכל בדין השומע ובנתכוין שומע ולא משמיע לא יצא אף השומע. ובדפוס ווארשא שינו ד"ז בתוך הגהות רה"ג החסיד מווילנא. ונלכדו גם הם בשגגה]:

דף ל ע"א גמ' מהרה יבנה בהמ"ק ויאמרו כו'. נ"ב ש"מ מצות אינן בטלות לעתיד עיין נדה (ס"א ב') וי"ל תחיית המתים היא אחר ימות המשיח כמ"ש שלהי סוטה. אבל בימות המשיח שיבנה בהמ"ק אין בינם לעוה"ז אלא שעבוד מלכיות וכן לענין קיום המצות אין חלוק:

דף לא ע"א רש"י ד"ה מכפרת כו' שעשה שלמה העומדין כו'. נ"ב דליכא למימר מכרוב דעל הארון נסתלקה למפתן דכיון דאסתלקא לה מן הכפורת הרי כבר נסתלקה אז גם מכרובים כי אותם הכרובים היו סוככים על הכפורת. אבל לא ידענא מאי קראה דסילוקה מן הכפורת לכרוב דדביר. וי"ל מדכתיב נעלה מעל הכרוב ואי אכרוב דארון מסתעי הול"ל מן הכרובים דהשראת שכינה על שני הכרובים בשוה היתה כדכתיב ודברתי אתך מבין שני הכרובים וכן נקרא ה' בכ"מ יושב הכרובים לא יושב כרוב אחד. אלא ע"כ בכרוב שעומד בבית משתעי קרא דסלוק שכינה כי שם לא היתה שכינה שרויה בקבע רק נמשכה דרך נסיעה וסלוק. והשתא דאתית להכי שפיר איכא לאוקמי נמי גרסא דמייתי קרא דוירכב על כרוב דמסיים ביה ויעוף דהיינו דרך עפיפה שלא במקום שכינת כבודו הטעמי הוא דכתיב. ואתי שפיר דמייתי ליה תלמודא לראיה שכך הוא דרך נסיעתו: ע"ב גמ' וטבריא עמוקה. נ"ב ממש כי יושבת בעמק [ערש"י בשבת קי"ח ב' ד"ה ממכניסי וש"מ] ולפורי כצפור בראש ההר כדאיתא בפ"ק דמגלה [ו' א'] וכן כולן בראשי ההרים היו כדאיתא פ"ק דסנהדרין (י"ד א') בין ב' הרים גדולים בין אושא לשפרעם: שם ובקש ר"א להפקירו לעניים. נ"ב במסקנא משמע שלא הפקירו אע"פ שכבר היה בדעתו להפקירו לא זכו בו עניים אע"ג דאשכחן לאב"א בפרקא דחסידי [תענית כ"ב א'] דאמר מההיא שעתא אסחתינהו לצדקה. חסידות יתרה נהג לעצמו ואינה חובה. ותיובתא למ"ד סכי בהג"ה דש"ע י"ד ס"ס רנ"ח ומסייעא למאן דפליג. מיהו איכא למדחי דהכא אע"פ שחשב עדיין לא גמר בלבו דכתיב כל נדיב לב אבל היכא דגמר והסכים בדעתו כההיא דאבא אומנא דלמא תיובי נמי מחייב:

דף לג ע"א תוס' ד"ה הא כו' אבל ממה שהיו מברכין כו'. נ"ב דבודאי היו מברכין כשהיו מוציאין אחרים י"ח: בא"ד וריב"א מביא ראיה כו' ואע"ג דאשה כו'. נ"ב יש לדחות דשניא היא בה"ת דאשה נמי מיהת שייכא בת"ת במצות שהנשים חייבות בהן. שהרי צריכה לידע אותן ודאי כדי שתוכל לקיימן לכן אפי' כשלומדת לעצמה חייבת בבה"ת כמ"ש במקומו בס"ד [ועמ"ש עוד בעירובין צ"ו ב' א"כ היא דאשה כו'. ועיין בתוס' כאן במה שכתבו ועוד דאיכא כו' ומיהו כו']: ד"ה תניא כו' והלא אין מצות היום בשופר. נ"ב לק"מ מי לא משכחת לה בזמן ב"ד דלא שמע אכתי אודניה ביבנה מקל תקועיא כדלעיל ריש פרקין [ועי' בר"ן]: ע"ב רש"י ד"ה ותנא ברא כו' חדא מילתא אמרי. נ"ב דשיעור תקיעה כתרועה אלא דשיעורו של זה אינו שיעורו של זה כדמסיק דבהא ודאי פליגי [ועי' ר"ן]:

דף לד ע"ב גמ' כי נהירנא. ס"א נהירנא. נ"ב גרסא זו עיקר כמו נהר בן גברת [שבת קנ"ב ב'] וזולת לשון השמעת קול [וערש"י ברכות ס"ב ב' גיטין ס"ח א' ד"ה נהר קדושין פ"א ב' ד"ה נהרו]. ומד"ג בה"א הוא לשון הזכרה כמו נהירנא כדקיימן ד"ס בשלש [תענית י"ס ב' ב"ב נ"א ב' ושם בכמה מימרות ועוד הרבה בש"ס]: תוס' סד"ה מתשעה. פי' סרוגין כו'. נ"ב כדפרשא לה אמתא דבי"ר לעיל רפ"ג:

דף לה ע"א גמ' דמתלתין יומין נפלתין כו'. נ"ב היה נ"ל דהיינו בר"ה והיינו נמי של פרקים דכייל של רגלים ור"ה [וסי' בי' א"ח סימן ק']:

הגהות על הרא"ש

סוף מכלתין וכ"ל דה"ס בפרקי דר"א מ"ש כו'. נ"ב תם ליה למר למימר הכי שרי ליה מריה עין עולם בכור פירושי לסדר עולם שהוא דבר מכוון מאד [ועיין בהדרת אליהו פ' תצא]:

סליק הגהות יעב"ץ ז"ל מסכת ר"ה

דף ב ע"ב תד"ה בחדש · דהיינו אייר כיון כו' · נ"ב ולמה שפירש"י דהוא החודש השני למנין החדשים א"כ מקרא עצמו מוכח דהוא אייר : ד"ה מקיש כו' דדלמא מאדר מנינן כו' · נ"ב צ"ע א"כ מאי פריך דלמא מתשרי מנינן וכן קשה על תירוץ שני :

דף ג ע"א רש"י ד"ה שני בחודש כו' בשנה התשיעית בחודש העשירי בעשור לחודש כצ"ל דכן הוא ביחזקאל סי' כ"ד : ע"ב ד"ה בששי · אך יש לומר כו' · נ"ב וראיה לזה דהא בתר הכי כתב בעשרים וארבעה לתשיעי שנת שתים לדריוש : תוד"ה שנת כו' ומיהו יש לפרש קרא כפשטי' כו' · נ"ב עי' מהרש"א וכתירוץ זה פירש"י בנחמי' סי' א' וקושיא השני' הנ"ל י"ל דאסיק אדעתי' דרב יוסף דבשנת עשרים החמיץ כמו דאמר רב יוסף דף ד' ע"א ועי' לתירוץ זה דגבי בנין הבית כתיב בחגי סי' א' וסי' ב' יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול וכן כתיב בעזרא סי' ג' וגבי בנין החומה כתיב נחמי' סי' ג' אלישב הכהן הגדול :

דף ד ע"א תד"ה ונדבך כו' ומיהו קשיא כו' · נ"ב גם על הא דקאמר מטונך יש להקשות כן דהא נמי בשנת שתים כתיב בי' : ד"ה והחרמין · בין חרמי כהנים · נ"ב עיין דף ה' ע"ב דרש"י לטעמי' ותוס' לטעמייהו : ע"ב תוס' סד"ה לקט כו' ר"א וכה לו · נ"ב פי' רשב"א דלפ"ז אתיא כר"א וכגון שאין אותו עני כאן :

דף ה ע"א גמ' ואי לא אקרבי' אדחי לי' · נ"ב עיין פסחים דף צ"ו ע"ב : תד"ה מה כו' דמרבינן לינה כגון כו' · נ"ב בסוכה מ"ז : שם בא"ד ותימה דתיפוק כו' · נ"ב פי' ולמה לי קרא בחג הסוכות : ד"ה אמרת אבל אין לשחוק כו' · נ"ב לפי די"ל דר"י טעמא דידן אמר : ד"ה שלמי כו' כדתניא בפסחים פ' א"ד כו' · נ"ב ונ"ל דהא דכתבו כדתניא כו' נתכוונו על הא דדף ע"א ע"ב שהוא ברייתא ולא על הא דדף ס"ט ע"ב שהוא משנה דא"כ הוי להו למימר כדתנן והא דלא מקשו התוס' מן המשנה לפי דבגמ' הוכיח שם דמשנה זו סברה דחגיגת י"ד לאו דאורייתא אבל ברייתא זו דריש מקרא ורו"ק : ע"ב רש"י ד"ה והללו על אחר אמר זה תחת זה · נ"ב עיין תמורה כ"ז ע"א דמיירי שהניח ידו על בעל מום דהקדש ולכך לא לקי אבל אם הניח ידו על חולין לקי ואינו מחולל ושניהן הם קדש אבל אם אמר זה מחולל על זה בכל ענין שרי : תוס' סד"ה ערכין · הוי מוקמינן בהו האי קרא ולא הוי שמעינן ערכין כו' · נ"ב ומפרש"י משמע איפכא דהוי מוקמינן האי קרא לה' ברמין וערכין וחרמין והקדשות :

דף ו ע"א גמ' חד דאמר ולא אפריש · נ"ב קרא דמוצא שפתיך : תד"ה יקריב כו' י"ל כיון כו' · נ"ב ורש"י מתרץ בערכין דף כ"א בענין אחר : ד"ה על מנת · ל"ד למתנה עמש"כ · נ"ב עיין ב"מ דף צ"ד ע"א : ע"ב תד"ה שנה כו' דאקדשי' כשהי' מחוסר זמן כו' · נ"ב עיין זבחים דף י"ב ע"א ודף קי"ד ע"ב בתוס' ד"ה היתר ע"ש וגם בבכורות דף כ"א ע"ב :

דף ז ע"א תד"ה שמא כו' פלוגתא דתנאי היא כו' · נ"ב היינו לחד אוקימתא שם אבל לשאר אוקימתות לא פליגי בזה ומרש"י שם נראה דלשאר אוקימתות מיירי דלא מסרן לצבור : ע"ב תד"ה לא פסיקא ליה צ"ל אי הוי מ"ל כו' · נ"ב אבל הא דמשני לקמן כי קא חשיב מידי דחייל מאורתא ודאי מצי לשנוי :

דף ח ע"א רש"י ד"ה רב אשי אמר כו' ולהכי לא תני נמי כו' · נ"ב ולא צריכין לשנויי כי קא חשיב כו' : תוד"ה לבשו כרים הצאן מתרגמינן כו' · נ"ב כ"ה בב"ר פי"ג וז"ל אמר ריב"ל בשעה שהמטר יורד בהמה מבקשת תפקידה מ"מ לבשו כרים הצאן לבשו דכרניא ענא וזה לשון נקיה : ד"ה לתקופות · ויש נפקותא מרובה כו' · נ"ב עוד יש נ"מ להא דת"ר ברכות דף נ"ט ריש ע"ב : בא"ד דלר"א בכ"ה באלול נברא העולם · נ"ב כדאיתא בויקרא רבה פ' כ"ט : בא"ד והקפה של כל מחזורים שמסירים כו' · נ"ב מיתרון של תקופת חמה על מולד הלבנה : בא"ד תרמ"ב חלקים · נ"ב וכל חלק הוא א' מתתר"פ בשעה וכל מחזור הוא י"ט שנה ולפיכך נקראו מחזור שחוזרים הלבנה והשמש ומתקבצין באותו הרגע שנתקבצו בתחלת מחזור וכל י"ט שנים י"ב מהן פשוטות וז' מעוברות שהן גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט · וזה נקרא מחזור הלבנה כ"כ פר"ח ולבוש בהלכות ר"ח ועיין בשבועות דף י' ע"ב תד"ה מותר ע"ש : ע"ב בא"ד שאתה צריך להשליך כו' · נ"ב דבין מולד שנה זו לשנה אחרת ד' ימים ח' שעות תתע"ו חלקים : בא"ד ולתקופה מניסן של תוהו מונין כו' · נ"ב מוכח דס"ל אע"ג דנברא אדם בתשרי מ"מ מונין לתקופה מניסן · ועי' דף כ"ז ע"א בתוס' ד"ה כמאן ורש"י ותוס' דף י"ב ע"א דלא ס"ל כן : שם בא"ד מונין לתקופה מניסן למבול מתשרי כצ"ל : בא"ד והם מרחיקין המולד זה מזה כו' · נ"ב והפר"ח ולבוש כתבו דגם ר' יהושע מודה דמולד ניסן ראשון הי' בד' בט' שעות תרמ"ב חלקים והתקופה היתה לפני' ד' ימים ט' שעות תרמ"ב חלקים · ועיין דף י"ב ע"א ברש"י ד"ה מונין דס"ל דלר' יהושע דוקא הי' מולד ניסן ראשון ביום ד' ט' שעות תרמ"ב חלקים ולא לר"א : ד"ה שהחדש · דבריש תוספתא דשבועות כו' · נ"ב גם בירושלמי הביאה : בא"ד משום דאמרינן רשב"ג כו' · נ"ב כעין זה יש ברי"ף ספ"ק דשבועות ע"ש : ד"ה בעשרה כו' · נ"ב עיין במהרש"א וע"ש דכתב דגם לרנב"י מצי לשנויי הכי · וי"ל דלכך לא נקטו התוס' ר' נחמן לפי דלדידי' ע"כ מוקמינן מתני' כר' ישמעאל כמו דאיתא שם דלהוי חייל מאורתא ולא להוי תלוי במעשה משום דאל"כ אמאי לא חשיב שתי הלחם במתני' אבל לרב אשי ל"ק משתי הלחם כמ"ש רש"י שם :

דף ט ע"א תד"ה לאפוקי · אבל ל"נ דהא אמר התלמוד הכא ובפ' כו' · נ"ב לע"ד אין ראי' דהא לא קאמר זה רק אליבא דרבנן : ד"ה וקציר כו' דאסור ספיחים אפי' קודם ביעור כו' · נ"ב מן התורה לר"ע : בא"ד ולפרש"י דהתם ניחא · נ"ב דלא אסור התם רק אחר הביעור והכא מיירי לפני הביעור לכך שרי ע"י שינוי כמ"ש תוס' בדבור שאח"ז וכי אורחי' אסור אפי' למוצאי שביעית : בא"ד קמ"ל בחריש ובקציר · נ"ב לענין דאסור לקצור כדרכן · ומ"ש תוס' ואי מהכא לא הייתי אוסר לאכילה ר"ל אפי' נלקטין בשביעית כדין פירות האילן קמ"ל הן לא נזרע ולא נאסוף דאסורין הספיחין באכילה ודוקא אם נלקטו בז' אבל אם נלקטו אחר ז' מותרין באכילה והיינו הא דכתבו דבספיחין לא אזלינן כו' ר"ל לענין איסור אכילה בספיחין : סד"ה הורע"ק · וקראי לבוצן שאין בהם"ק · נ"ב קשיא לי דאי הכי למה נאמרה הלכתא זו עם נסוך המים : ע"ב רש"י ד"ה פחות משלשים · משום תוספת שביעית · נ"ב ומ"מ לא הוי דין דאסור לקיימו בדעבד רק קנס מדרבנן כמ"ש תוס' ד"ה ומותר בשם גמ' דגיטין ועי' חולין דף קמ"ו ע"א : תד"ה מרכיב · כלשון הרכבה באילן כו' · נ"ב וכן הוא בר"ש פ"א דערלה ומסיים שנטל גרופיות של גפן והרכיבו בגפן הנטועה וספק ע"ג ספוק היינו שבאותו גרופית חזר והרכיב גרופית אחרת עכ"ל ומ"ש תוס' וי"ל דהתם כשלא נפסקה מאבי' קאי על מבריך ובאילן זקן קאי על מרכיב דקי"ל בסופה ילדה שסבכה בזקנה בטילה והכא מיירי בילדה והגמ' דסוטה דף מ"ג ע"ב כן פי' הר"ש ז"ל והוכחה לגירסת מהרש"א ממה שפתחו התוס' דבפ"ק דערלה משמע דהרכבה פטור והתם לא נזכר מדין מרכיב רק דין ספוק הגפנים וספוק ע"ג ספוק אע"פ שהבריכן בארץ מותר מכלל ס"ל לתוס' דספוק אינו מרכיב ועוד אי ספוק היינו הרכבה שייך שפיר למתני אע"פ שהבריכו בארץ מותר אבל אי סיפוק היינו הברכה לא שייך למתני אע"פ שהבריכן בארץ דהא כל ספוק הוי הברכה בארץ אלא ש"מ כמהרש"א · אח"ז מצאתי בהרא"ש ספ"ק דקדושין סי' ס"ב שכתב כלשון נוסחא ישנה דספוק בגפנים כמו בריכה באילנות ולפ"ז אין להגי' בתוס' כלל דשמא ס"ל נמי כהרא"ש :

דף י ע"א תד"ה הא כו' השתא לא כו' · נ"ב ולפ"ז הא דתניא פחות מל' יום אסור לקיימן בשביעית הוי משום תוספת שביעית : ע"ב רש"י ד"ה מכלל דתרווייהו כו' ולמנין השנים · נ"ב של הדורות כמ"ש רש"י די"א ע"ב : תד"ה שלשים כו' אלא בקלופה · נ"ב מדאמר ר"י כל הרכבה שאינה קולטת כו' : בא"ד בשלשים של קליטה כו' · נ"ב עיין ביבמות דף פ"ג ע"א בתוס' ד"ה לדברי ומהרש"א שם : סד"ה מכלל כו' שנה וחצי · נ"ב ונ"ל דרש"י לא רצה לפרש כן לפי דמן הפסוקים מוכח דלא עמד המבול רק שנה א' וכן תנן בהדיא ספ"ב דעדיות ופי' הראב"ד ז"ל קראי נינהו וז"ל הרא"ש הביאו עין יעקב ז"ל שם דכתיב בחדש השני נבקעו כל מעינות וכתיב בחודש השני יבשה הארץ וכ"כ מהרש"א שם ועוד דהא רש"י מביא ראי' מסדר עולם לדבריו :

דף יא ע"א תד"ה אלא כו' דשני ימים לפני החג הוה · נ"ב צ"ע הא ג' ימים יש לפני החג דיום י"ב הוא יום שלישי למילה דהוה ביוה"כ מיהו י"ל דס"ל דבעינן לענין ג' ימים לאחר המילה מעת לעת : ע"ב בתוס' הנ"ל ואמרינן נמי · נ"ב בתנחומא פ' וירא על וה' פקד את שרה ורש"י שם בפסוק ותהר ותלד שרה וגו' למועד אשר דבר וגו' : הג"ה שמעתי · נ"ב על הג"ה זו קשה מפרקי דר"א דאמר ביה"כ נמול אברהם ועוד הא דאמר בב"מ דביום ג' באו מלאכים לא אתי שפיר לפ"ז דהא כבר הוכיחו תוס' דאם בניסן מל באו מלאכים בו ביום מיהו י"ל דהג"ה ס"ל דהקב"ה לא סרם סריפה אלא המלאכים · ולא ס"ל להג"ה זו פרקי דר"א אלא כמכילתא ובראשית רבה :

דף יב ע"א תד"ה תנא · משאר כל פירות · נ"ב כוונת התוס' על קטניות דאילו שאר פירות ר"ה שלהם שבט ועיין דף י"ג ע"ב : בא"ד מכל הני משמע דשאר כו' · נ"ב צ"ע א"כ למה אמר ר' אבא לא חשו אלא לדגן ותירוש ויצהר : בא"ד והא דאמרינן בפ' הנודר כו' · נ"ב אליבא דר"ם ועיי"ש בתוס' פירוש הגמ' דשם לפי' דברי התוס' כאן : ע"ב רש"י ד"ה משתצמח אחר שנת כו' · נ"ב צ"ע הא לענין עונתו למעשר תני לה שם בפ"א דמעשרות משנה ג' ולזה נתכוונו התוס' ד"ה התבואה מיהו גם לענין שנת מעשר הדין כן כמו דאי' דף י"ג ע"ב אמר רבה כו' לענין תבואות וזיתים כו' : תד"ה התבואה · וא"א לומר כן כו' · נ"ב פי' אלא לא קורא תבואה רק לדגן כמו דתנן בנדרים דף נ"ה ע"א : בא"ד וא"ת כו' חיוב מעשר · נ"ב היינו עונתו למעשר : בא"ד בתר חנטה · נ"ב ולשנות מעשר : ד"ה מנהג · וי"ל דהאי דהכא · נ"ב צ"ל דהתם כמ"ש תוס' שם ד"ה שהרי כו' וכן אמר אבי מורי הגאון ז"ל ועיין מהרש"א :

דף יג ע"א תוס' סד"ה ולא כו' שמדורות הראשונים · נ"ב דאילנות היו מן דורות הראשונים ודורות האחרונים השתחוו לחם : ד"ה דאקריבו · ומיהו קשיא · נ"ב גם לשון הגמ' דכאן משמע דממחרת הפסח היינו יום ט"ז : בא"ד דנפקית תהית · נ"ב פי' אחר שיצאתי הייתי מתחרט : בא"ד וכר' ישמעאל · נ"ב פי' או כר' ישמעאל [אינו כן ועי' בהגר"א יו"ד סי' רצ"ג ס"ק ב'] : בא"ד התיב ר' בון · נ"ב על מ"ד דאכלו מצה מן החדש של הארץ : ע"ב גמ' ואם לאו אסורין בשביעית · נ"ב רמב"ם והרע"ב פי' דיש בהן קדושת שביעית שלא לעשות בהם סחורה ושלא להפסיד אותם ובזמן ביעור צריך לבער אותם : תד"ה אחר כו' ותימה כו' · נ"ב וכבר תירץ רש"י ע"ז דאשכח שמואל תנא דס"ל כוותיה אמנם יש להקשות ע"ז דה"ל לשמואל למימר הלכה כהך תנא : בא"ד כדפי' · נ"ב לעיל בר"ה ויצבור :

דף יד ע"א רש"י ד"ה במאי דפליג כו' אמר שמואל דמערבין · נ"ב כר"ש שורי ולא כרבנן דאמרי אין מערבין : ד"ה ולשמעינן אמאי אשמעינן · נ"ב נ"ל דהכי קאמר רש"י הא זה סותר ת ראי הולך אחר גמר פרי לא בעי בילה : ד"ה איכא בינייהו · בפירוש רומיי"ם כו' · נ"ב עד לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו הוא פירוש רומיי"ם : ע"ב תד"ה ולשביעית כו' ופטור ממעשר · נ"ב עיין דף ט"ו ע"א : ד"ה הכסיל כו' ולא בעי לשנויי כו' · נ"ב ומרש"י משמע דלכך לא קאמר הכי דא"כ ה"ל לרע"ק לבחון מדעתי' סברת מי עדיף לכך משני דאף דיודע להבחין הי' מתירא לעבור על דברי ב"ה דהא לעולם הלכה כב"ה אלא דלפ"ז קשה על ר' יוסי בר"י מי עבדינן כתרי חומרי ולדברי תוס' ניחא [ועי' כמ"א] :

דף טו ע"א תד"ה או וקשיא כו' · נ"ב מהרש"א כ' דבת"י אינו · ונ"ל דמטעם די"ל דשאני הכא לפי שבישול פירות הולך אחר חמה וכמ"ש תוס' בד"ה דחדשים ורש"י דף כ"א ע"א בד"ה ולא תיחוש לה כו' גם מה דהקשו מן שתי לחם הוא תמוה דהא ללבנה מונין : ע"ב תד"ה כגון · דתבואה וזיתים · נ"ב כדאי' דף י"ב ע"ב ודף י"ג ע"ב : ד"ה בנות כו' שלא הי' חשוב בעיניהם · נ"ב ונתנו להם דין עצים : ד"ה שבקת כו' אית ליה הלכה כסתם משנה · נ"ב עיין בחולין דף מ"ג ע"א דלק"מ :

דף טז ע"א רש"י ד"ה כי חזי חטה וכוסמין כו' · עיין בב"מ דף ק"ו ע"ב : ד"ה שתי הלחם · שאין מביאין בכורים · נ"ב מנחות דף ס"ה ע"ב ודף פ"ד ע"ב : ע"ב רש"י ד"ה שנאמר · ומצינו בב"ד · נ"ב דבר זה איתא בתנחומא פ' יתרו וברבה שם :

דף יז ע"א תד"ה כי · י"ב חודש · נ"ב כמו דתנן בעדיות ספ"ב עיי"ש : ע"ב גמ' למי שמשים עצמו כשירים · נ"ב בסנהדרין דף קי"א ע"ב פרש"י שירים דאין נחשבין כך אין חשוב בעיניו ואינו מתגאה :

דף יח ע"א תד"ה ועל כו' לא ידעו יום שלשים · נ"ב והוצרכו לעשות ב' ימים ר"ה : ע"ב רש"י ד"ה ארבעה · בן אדם יושבי החרבות · נ"ב יחזקאל ל"ג :

דף יט ע"א תד"ה אסורין · וא"ת אי בלא השלמה אפי' ביו"ט · נ"ב של מגילת תענית : ע"ב רש"י ד"ה וחכמים וכו' משום טומאת כלי זכוכית · נ"ב ונ"מ דאין שורפין עליהן תרומה וקדשים כדאי' בשבת דט"ז סוף ע"א [לפי פשטות לשון רש"י שם אבל ז"א לפ"ד התוס' שם] : תד"ה סימות · וסמך קצת כו' · נ"ב וכן פרש"י בביצה דף ו' ע"א : בא"ד וקרי ליה שני : נ"ב אף דיום א' בחודש הוא : ד"ה ואל כו' אמאי תתקלקל ר"ה כו' · נ"ב ולפ"ז נמי קשה שלוחים למה לי אתשרי כיון דידעי : ד"ה מתני' כו' אם עברוה אח"כ · נ"ב כדאיתא דף ו' ע"א : ד"ה אדר · טוב למלאות הראשון . נ"ב כדמוכח בשמעתין מהא דקאמר והכא בעיבור שנה קמיפלגי דתניא כמה עיבור שנה :

דף כ ע"א תד"ה מאי · שמעברים אלול · נ"ב צ"ל דהם סברי דמוטב שלא יעברו : בא"ד שלא יהא תרי יומין מספק · נ"ב יש לתמוה הא ע"כ צריכין לעשות ב' ימים משום דזמנין דלא נראת הלבנה ביום ל' כמ"ש תוס' לעיל בד"ה ואל : ע"ב רש"י ד"ה צריך · למ"ד מאיימין כו' · נ"ב ואף למ"ד אין מאיימין הא אמרינן לעיל דבניסן ותשרי מודה דמאיימין : תד"ה חצות כו' לעולם לא תראה כו' · נ"ב לע"ד י"ל הא הוי כן בימי יהושע סי' י' פסוק י"ב וי"ג וקושיא ראשונה יש ליישב על פי גמ' דסנהדרין דף י"א סוף ע"ב וגמ' דברכות ס"ג ריש ע"ב : בא"ד אלא כשנולד אחר שמונה עשר · נ"ב דהיינו נולד לאחר חצות לפי שלא נראה סמוך לשקיעת החמה :

דף כא ע"א רש"י ד"ה לא שמעתי כו' ואני לא שמעתי · נ"ב מזה משמע דלוי לא ס"ל הא דקאמר ר"י אמר שמואל דף כ"ד ע"א הלכה כר"א בר צדוק : ד"ה כי חזית כו' כר' יוסי דאמר כו' · נ"ב ור' יהודה אמר יום תקופה גומר וקי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדאיתא בעירובין דף מ"ו ע"ב : תד"ה כי · נהרדעי אמרי עד ט"ז · נ"ב ולא עד בכלל :

דף כב ע"א תד"ה אלו · בריבית שאינה קצוצה דרבנן · נ"ב עיין בב"מ דף ס"א ע"ב : בא"ד ומפריחי יונים למ"ד · נ"ב שם בסנהדרין דף כה ע"א : בא"ד המלקט ע"מ כו' · נ"ב כדתנן בשביעית פ"ז מ"ג : ע"ב רש"י ד"ה להטעות את החכמים שאירע יום ל' של אדר כו' · נ"ב מכאן קשה על הני דשלחו למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר בדף י"ט סוף ע"ב :

דף כג ע"א תד"ה ערמונים · התם נמי כו' · נ"ב וכן בפי' החומש פ' ויצא על ולוז וערמון :

דף כד ע"א תד"ה תני · וכשהלבנה לפני החמה · נ"ב דהיינו לצפונה : בא"ד ובו רואה החמה · נ"ב כשבאה מדרום למערב גם מערב היא עגול : ע"ב תד"ה חוץ · שחותמו שקוע · נ"ב ס"ל לתוס' דמיירי בצורת אדם ולכך אסור לחתום משום דעבר על לא תעשון : ד"ה לא אסרה · לא הדר ביה · נ"ב מדלא קאמר אלא אמר אביי כ"ה בתוס' ע"ז דף מ"ג ע"ב [וביומא נ"ד ב'] : ד"ה שאני · של שעוה · נ"ב ועל החותם צורת אדם : בא"ד כדפרישית · בד"ה חוץ :

דף כה ע"א גמ' וע"ג חלקים · נ"ב משל תתר"פ בשעה והשבון זה עם חשבון תשצ"ג מכוונים כי תש"כ הם שני שלישים מן תתר"פ הוסיף על זה ע"ג חלקים הרי תשצ"ג : ע"ב רש"י ד"ה ראוהו ב"ד בלבד · ולאו ארישא קאי · עיין דף כ"ד ע"א :

דף כו ע"א תד"ה דרחמנא · ומיהו ה"ה לענין כו' · נ"ב לפרש"י שם דר' יהודה נשיאה כר' טרפון אבל תוס' שם כתבו דאפי' סבר כר"ע ניחא : ע"ב רש"י ד"ה כמה דכייף כו' משום והיו עיני · נ"ב כדאי' ביבמות דף ק"ח ע"ב : ד"ה כמה דפשים כו' משום נשא · נ"ב גם זה שם : בא"ד להוכרא · נ"ב דלא חובה היא כמו ר"ה ויובל : תד"ה של כו' נראה דיעל חיה · נ"ב גם תנן פ"א דכלאים היעלים והרחלים כלאים זה בזה [וע"ש בר"ש] ועיין רא"ש לשון תוספתא דמוכח כפרש"י :

דף כז ע"א תד"ה כמאן · תימה כו' · עיין דף ח' בתוס' ד"ה לתקופות : ד"ה כמאן · תימה כו' חייב לתקוע · נ"ב וברה"ה כו' · ורש"י פי' שם וברה"ה כשחל להיות בשבת וגם פי' דהך ברייתא אתיא כר"א ולא קי"ל כוותי' : ד"ה שופר כו' לא מפסיל מטעם כו' · נ"ב צ"ע הא תניא הוסיף עליו כ"ש פסול מהאי טעמא כאן ע"ב : ע"ב רש"י ד"ה במינו כשר אם אינו מעכב · נ"ב עיין בר"ן הוכחה לזה :

דף כח ע"א תד"ה בשופר כו' · אבל במזיד אין מעילה · עיין פסחים דף כ"ז ע"ב : ד"ה אמר ר"י כו' תניא תקע לא יצא · נ"ב וקאמר משום דכתותי מכתת שיעוריה : ד"ה המודר הנאה משופר · לאומר שבועה שלא אהנה' כ"ה שם : ע"ב גמ' אלא אמר רבא' שלא בזמנו בעי כוונה · נ"ב וא"כ כהן המברך י"ל דהוי מתכוין כמ"ש תוס' בד"ה ומנא : תוס' סד"ה אבל נתכוון · אלמא להוציא לא כצ"ל : ד"ה דלמא כו' ובשמיני ספק שביעי כו' · נ"ב דהא מתן ד' במתן אחת נמי הוי כספק ועוד דמוקי ליה שם שנתערב כוס בכוס והוי ספק ממש :

דף כט ע"א רש"י ד"ה ה"ג כהנים וכו' אין מקדישין לפני היובל · נ"ב ומפרש הגמ' שם דלא הוי אלא עצה טובה : תד"ה דתנן וכו' דאין זה נוהג אלא כו' · נ"ב ערכין דף כ"ט ע"א :

דף ל ע"ב תד"ה ונתקלקלו · דא"כ במאי קלקלו בתמיד · נ"ב כדאמר ר' זירא : בא"ד ובפ' שלות הקן נמי אמרינן דס"ד דעשה כו' כצ"ל : בא"ד הבאין עם הזבח "שקרשו" בשעת כו' כצ"ל · וכ"ה בפרש"י בתמורה דף י"ד סוף ע"א :

דף לא ע"ב תד"ה ובקש כו' אי סבר ק"ר קדשה כו' · נ"ב לענין קדושת מחיצה : בא"ד ה"ל לאקשויי ממע"ש בזה"ז מה הערמה צריך · נ"ב לכאורה י"ל דהרי תנא סבר קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא וא"כ אין מחללין לכתחלה בפרוטה מיהו הך משנה היא במס' מעשר שני פ"ד משנה ד' ושם משנה ה' תנן ואם אין מקדש ירקבו גבי לקוח בכסף מעשר שני ועיין מכות דף י"ט ע"א וזבחים דף קי"ט ע"א ודף ס' ע"ב ודף ס"א ע"א בתוס' :

דף לב ע"א גמ' אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי · נ"ב פי' רשב"א כריב"נ דמתני' לענין דיעבד ולא כריב"נ דברייתא לענין לכתחלה :

דף לג ע"א תד"ה הא כו' כר"י דניטוקו עמו · נ"ב גיטין דף ס"ו ע"א וב"ק דכ"ד ע"א [עירובין נ"א א'] : שם ומעשה רב · נ"ב תיבות מעשה רב איתא שבת דף כ"א ע"א ודף קכ"ז ע"ב ונדה דף ס"ח ע"ב : ע"ב תד"ה שיעור וכו' כדתנן ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת · נ"ב וס"ל לתוס' דקאי על תקיעה שניה :

דף לד ע"א רש"י ד"ה נעברי' ביד ואי לאו דהדר כתבי' · נ"ב קראי דמדבר : ע"ב בגמ' שמעה ר' חייא כו' אזל אמרה לשמעתא · נ"ב דר' יוחנן : תד"ה לדידי דקי"ל כר"י לגבי רב · נ"ב ביצה דף ד' ע"א וע"ב : בא"ד לפסוק כמותו דהוא בתראה · נ"ב והגאונים כתבו דאין הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך וכ"כ תוס' דברכות דל"ט ע"ב בד"ה מברך ורש"ל שם וכ"כ תוס' בקידושין דף מה ע"ב בד"ה הוה והרא"ש ספ"ק דב"מ : בא"ד הלכה כרב באיסורי · נ"ב בכורות דף מ"ט ע"ב ונדה דף כ"ד ע"ב : בסה"ד אין לשהות בין זה לזה כדי תקיעה אחת · נ"ב ובסוכה דף נ"ד ע"א כ' תוס' בד"ה מהו כו' דלרבנן מותר להפסיק פחות מכדי לגמור שלשתן בין תקיעה לתרועה לר' אבהו וכן משמע שם בגמ' ורש"י :

דף לה ע"א רש"י ד"ה אבל דעיר לא · ויכולין כו' · נ"ב מתוס' לעיל ד"ה כך מוציא משמע דגרסי ויכולים לבוא וכן פי' הרי"ף [ועיין בר"ן] : סליק מסכת ר"ה

הגהות על הרא"ש

פרק א סוף סימן ב וקי"ל כרב באיסורי · נ"ב בכורות דף מ"ט ע"ב ונדה דף כ"ד ע"ב סימן ה ת"ר לעולם יראה וכו' · נ"ב שם דף מ' סוף ע"א וריש ע"ב :

פרק ג סוף סימן א שהפריז על מדותיו כצ"ל וכ"ה שם : סי' ה והכי מוכח לשון הירושלמי כו' כלומר לרבנן פשיטא · נ"ב אע"ג דרבנן לא פסלי אלא אם מעכב את התקיעה ס"ל לירושלמי דנסדק נמי מעכב את התקיעה [וכ"כ הריטב"א] : שם הלך אחר המחמיר · נ"ב וכ"כ רש"י בחולין דף נ' ע"א : שם (בסופו) ואינו עיקר · נ"ב דהא בברייתא דבגמ' לא קתני ואם לאו :

פרק ד סימן ז אפי' בשבת וה"מ בקטן כו' · נ"ב זה הוא לשון הרי"ף וכמו דהגרסא אחרת שהביאו תוס' : שם ורש"י פי' כלישנא קמא · נ"ב אבל גרס כמו ספרים שלנו : סי' יד ואע"ג דאמר לקמן וכו' שאינן יכולין לבוא · נ"ב תיבת לבוא נמחק וצ"ל במקומו תיבות להסדיר תפילתן וכ"ה בתוס' ז"ל וכצ"ל כאן דאל"כ לק"מ על הלכות גדולות דמיירי שהוא בבית הכנסת : שם ומשני הא ביחיד והא בצבור · נ"ב ופריך אי הכי מפני ששומע משליח ציבור מבעי לי' למימר אלא אידי ואידי ביחיד הא דאידכר מקמי שומע תפלה וכו' כ"ה בתוס' : שם עם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי לבי כנישתא · נ"ב זה לשונו ז"ל ולעיל כתב לשון תוס' ז"ל ולדידהו אפי' באו לבית הכנסת אין אנשי העיר יוצאין בתפלת הש"ץ : סליק בס"ד

מראה כהן

מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ דווילנא.

דף טז ע"א גמ' וכמה בשופר . ונ"ב פירוש וכמה באיזה טובה יעלה זכרוניכם לפניו ומפרש שהזכרון יהיה לטובה שיהיה שופר של וכו' כך מפורש בספרי בפ' בהעלותך אקרא דביום שמחתכם וגו' ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות וכו' ומה ראו חכמים לומר מלכות תחלה אלא המליכהו עליך ואח"כ בקש רחמים מלפניו כדי שתזכר לו לטובה ובמה בשופר וכו' שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' וזהו שתקנו חכמים לומר ברכת שופרות דעיקר הברכה הוא תקע בשופר גדול לחירותנו רק שתקנו להזכיר ג"כ פסוקי שופר דמתן תורה דזכות קבלת תורתינו הקדושה תגן עלינו לגאלינו ב"ב ועי' לקמן ל"ב ואמנם נראה להוסיף עוד דמהך קרא והיה לכם לזכרון כו' דרשינן בהדיא בספרי זוטא הובא בילקוט בהעלותך רמז תשכ"ב דנאמר כאן זכרון ונאמר למעלה וזכרתם וגו' ונושעתם מאויביכם מה זכרון האמור למעלה הושעה וטובה אף כאן הושעה וטובה. ע"ש [א"ה הנה כבוד מר אחי הגאון זצ"ל לא סיים כאן מה שהתחיל לומר ואמנם נראה וכו' ונראה דכוונתו היה לומר דמשו"ה תקנו להזכיר פסוק זה בסוף ברכת שופרות משום דמהך קרא ילפי' דביום ר"ה הוא יום זכרון לגאולה וישועה וכמו דדרשינן בספרי זוטא הנ"ל]:

דף כה ע"ב גמ' עד דאיכא אהרן בהדך . ונ"ב ובמדרש שמות רבה פ' בא פ' ט"ו גרסי' ד"א החדש הזה לכם למה אמר וכו' לפי שקידוש החדש בשלשה אמר הקב"ה למשה ואהרן אני ואתם נקדש את החדש עכ"ל ואין צורך למש"כ התוס' בזה משום דאין ב"ד שקול וכו' . אלא דבאמת גם למש"כ התוס' ע"כ אנו צריכין לדברי המדרש הנ"ל דאכתי תקשה באמת איך קדשו אז משה ואהרן לבדם את החודש וע"כ דכביכול הקב"ה בעצמו עם משה ואהרן קדשו החודש וכפיוט לפרשת החודש המתחיל אבי כל חוזה כו' איתא בפניו נצו אילי קודש להעיד עדות חודש ואל נתעטף בקודש כמקדישי חודש ועי' לעיל כ"ב לכם עדות זו תהא כשרה בכם ורבנן כו' ע"ש וקצ"ע : סליק

פורת יוסף

מהג"מ יוסף שליט"א חופק"ק ווילנא .

דף ב ע"א רש"י ד"ה לשמיטין וליובלות . משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע ע"כ . לכאורה תיבת וליובלות מיותר דהא מוקי לה בגמרא (דף ח:) לענין שלוח עבדים וכרי' ישמעאל והא דלא מוקי לה לחרישה וכו"ע אפשר משום דקודם יובל הוא שביעית ונמשך איסור חרישה עד אחר היובל א"כ לא שייך לקרא ראש השנה : תוס' ד"ה ארבעה כו' אבל בב"ק לא תני הן ע"כ . אפשר דבכל דוכתי דאיכא פלוגתא תני הן הכא איכא פלוגתא כדמסיק הגמרא שלשה לד"ה בחולין שם (דף יז:) פליג ר"ל ור"ח בע"ז (דף מח.) פליג ר"ש ומסיק שם הא ר"א הא רבנן משא"כ בב"ק : שם ד"ה לשטרות כו' וא"א לומר כן דאין לנו לפסול שום שטר מספק ע"כ . וי"ל דשא"ה דמילתא דעבידא לגלויי וכדאיתא בב"מ (דף קי.) כיון דמילתא דעבידא לגלויי הוא היכא דקיימא פירא לוקמי ועוד אפ"ל דס"ל לרש"י ז"ל דהכא ליכא לאכשורי מספק דהא אם יבא לב"ד עוד שטר להיפך ג"כ נכשיר אותו מספק וא"כ יהיו סותרין זה את זה דבשטר הראשון הכשירו מטעם שעמד בין כסלו לתמוז ובשטר השני נאמר להיפך שעמד בין תמוז לכסלו וגם דמי לספק חסרון ידיעה :

דף ה ע"ב גמרא ולר"מ דאמר כיון שעבר רגל אחד כו' אמר רבא הב"ע כגון שהומם ברגל ע"כ הא דלא הוי ניחא ליה למקשן תירוצו של רבא אע"ג דהוא תירוץ פשוט משום דהוה ס"ל למקשן דבשלמא כשהומם בין רגל לרגל ואיללו הרי עברו עליו שלשה רגלים שלמים מכ"מ והתורה לא הקפידה כלל כל הימים שבין רגל לרגל משא"כ כשהומם באמצע הרגל ואיללו על אחר היאך נצרף תחלת הרגל לסופו דהא בשעה שנעשה בעל מום אז לא היה ראוי כלל להקרבה וא"כ אותו הזמן לא שייך לעבור עליו וכדאמר לקמן שהיה חולה ברגל וא"כ ליכא כולה רגל גם אם נצרף תחלת הרגל עם סופו דהא לא עבר בשעה שהומם קודם שתללו ומ"מ רבא לא אכפת ליה ומשני דמ"מ ה"א דנצרף : רש"י ד"ה שתללו על אחר ואמר זה תחת זה ובעל מום יוצא לחולין ע"כ . וצ"ע דהא איתא בתמורה (דף כו:) הרי זו תחת זו הרי זו תמורה וצ"ל דאליבא דרבא פירש כן דס"ל בתמורה (דף כז.) דאם היה בעל מום יצא לחולין ע"ש ומ"מ צ"ע דלא ניחא ליה לפרושי דאמר מחוללת על זו דלכו"ע יצא לחולין :

דף ו ע"א גמרא בשלמא בפסח לא אקריבוה ע"כ . לפי מה דמפרש בתמורה (דף יח.) טעמא דר"א שמא יגדל עדרים ק' דהא לא שייך אלא בהקדישה ואח"כ נתעברה דאילו נתעברה ואח"כ הקדישה הוי ליה כמקדיש שתי בהמות ולא שייך כלל הגזירה . והא אמרינן בבכורות (דף ח.) בהמה טהורה לט' חדשים וכיון שילדה בפסח וע"כ נתעברה קודם סוכות ואז היתה קדושה א"כ אמאי לא הקריבוה בחג :

דף ז ע"א גמרא הא בבעל מום דקים ליה ביה שכלו חדשיו ע"כ . נראה דמעיקרא הוה ס"ל להגמרא דאפילו קים לן שכלו חדשיו צריך להמתין ח' ימים כמו גבי פדיון הבן דאפילו קים לן שכלו חדשיו אם מת בתוך שלשים יום אין מחויב לפדותו כמו שכ' התוס' במס' ב"ק (דף יא:) ד"ה בכור שנטרף בתוך שלשים ע"ש כמו כן בבהמה צריך להמתין שמונה ימים ובזה יצא מתורת נפל אבל המתרץ השיב לו דלא כן אלא אם ידוע דכלו לי' חדשיו לי"ל להמתין כלל וא"כ ממילא גם אם לא נודע דכלו חדשיו אפשר דמונין ליה מטעה שנולד כיון דמן התורה ל"ת למעוטא ומזה נקהה דברי הטורי אבן מה שתמה על הפוסקים דס"ל דגם בעל מום צריך לאוכלו בתוך שנתו מן התורה ותשמא דנפל אינו אלא מדרבנן עוד אפ"ל דמן התורה נאכל בעל מום בתוך שנתו שנולד בו מום ומדרבנן כשנולד לו מום בתוך שנתו מחויב לאוכלו בתוך שנתו שלו . ועיין בטור ושו"ע ורמב"ם בזה היטב : **ע"ב** תוס' ד"ה עלתה כו' והרי מעות מתנה או פקדון ע"כ . לכאורה לא דמי כלל למקדש אחותו שהם יכול להיות כולהו מתנה או פקדון וכן במוכר בשנת היובל אבל הכא כיון דעבור חודש אחד מוכרח לשלם לו וא"כ אפילו אם יחזור לו מעותיו לא יחזיר לו כל המעות דהא לכה"פ עבור חודש אחד יככה לו א"כ אי אפשר לומר דמקצתן יעכב ומקצתן יחזיר כולהו מודו דמעות מתנה ולכאורה זה שייך לבטול מקח למ"ד יש בטול מקח בקרקעות וכה"ג כתבו התוס' ב"ב (דף עח.) ד"ה אבל בכדי שהדעת טועה כו' אבל הכא אין סברא שמעות הנמד לא יחזיר והמותר יחזיר: שם שנה בכיון ר"ה לשתי הלחם ע"כ . נראה דאתיא כאחרים דאמרי לעיל (דף ו:) אין בין עצרת לעצרת כו' דלרבנן כו' פעמים ה' פעמים ז' ועיין בעירובין (דף ט.) ולכאורה הומ"ל משו"ה לא חשיב ליה דמתניתין כרבנן ומתניתין לא חשיב אלא ימי החודש משא"כ בעצרת וגם רגל של פסח ידוע ט' ניסן :

דף ח ע"א גמרא ורב אשי אמר ארבעה ראשי השנים שהם ב' ר"ח ע"כ . וצ"ע דמ"מ אמאי לא חשיב כמו שחשיב רגלים אע"פ שאינם בחשבון ראשי שנים : **ע"ב** תוס' ד"ה בעשרה בתשרי עיין במהרש"א פירושו וצ"ע דבשלמא לרגלים שפיר קאמר דקאי על ט"ו שבניסן אבל היכי מצי למימר דיובלות קאי על עשרה בתשרי דהא חשיב אח"כ לנטיעה ולירקות דקאי על אחד בתשרי :

דף י ע"א תוס' ד"ה בן כ"ד חדש כו' וכל אותו יום ל' ע"כ . נדצ"ל „וכל אותם ל' יום" פירש לר"א כל אותם השלשים יום שלאחר כ"ד חודש אינו כשר לא לבן בקר ולא לפר משא"כ לר"מ דמשמע דתיכף שיצא מכלל כ"ד חודש נקרא פר ולר"מ צ"ע :

דף יא ע"א גמ' למ"ד בתשרי נולדו בתשרי מתו למ"ד בניסן נולדו . עיין בט"א שתמה למה לא אמר על יצחק ולא הבנתי קושיתו דהא בגמרא רוצה להשמיענו דכמו דפליגי אימתי נולדו כמו כן פליגי אימתי מתו אע"פ דלא חשיב בברייתא אבל ביצחק ליכא פלוגתא וצ"ע דהא איתא במדרש דאברהם אבינו נפטר ה' שנים קודם לזמנו שהיה צריך להיות ק"פ כמו יצחק:

דף יב ע"א גמרא תרי גווני ירק . בטור אבן הקשה למה לא אמר ג"כ ולמעשרות תרי גווני דתנן בתבואה משימרת ואם אינו ממרח משיעמיד ערימה ולא ידענו דהא אם היה שונה ולתבואות שפיר ה"א תרי גווני תבואה אבל לקרא זה תרי גווני מעשר לא שייך אלא מעשר בהמה ומעשר דגן : **ע"ב** גמ' תניא אידך ונרשם בצדו תניא נמי הכא ונראה אע"ג דבברייתא ר"י לא ס"ל כריב"ל מ"מ מייתר שפיר מדראב"י משום דרב גוברים לגבי ר"י וכדאיתא במנחות (דף סא.) וגם משנת ראב"י קב ונקי אפילו בברייתא ועי' במס' ברכות (דף כב.) ובמהרש"א שם ואפשר דשתי הגירסות מחולקות בשתי התירוצים שם (דף סא:) דרבא ורנב"י עש"ה : שם ראב"י אומר הקישו הכתוב לנחלה ע"כ . אפשר דכ"מ בין ר"י לראב"י בהא דפליגי ראב"ע ורע"ק ביבמות (דף פו:) אם קנסא דוקא לכהנים או אף לכהנים וגם ללוים דלראב"י דס"ל כנחלה מה נחלה אין לה הפסק ע"כ צ"ל אף לכהנים ועיין בבכורות (דף יב:) שאני הכא דכתיב לדורותיכם : תוס' ד"ה התבואה בסוף אפ"ה לא מחייבי במעשר „עד" דמטי לשיעור המפורש בהם כצ"ל :

דף יג ע"א גמרא בארבעים סאה הוא טובל . פירש משום דכתיב כל בשרו דרשינן שכל גופו עולה בהן ושיערו חכמים ארבעים סאה וצ"ע על רש"י ז"ל שפירש על כבילה ולא פי' על המוקדם ולכאורה נ"ע דהא קי"ל שיעורין הלכה למשה מסיני ואפשר דדוקא שיעורין של עונשין כדאמרינן ביומא (דף פ.) משא"כ בשיעור של טומאה ועיין ביומא (דף עט.) בתוס' ד"ה לומר לך ואפשר משום דעיקר הקושיא הוא מטומאת אוכלין ומטומאת מדרס דהוי לקולא משא"כ במקוה דהוא לחומרא : תוס' ד"ה ומהיכן הקריבו ודלא כמ"ד בזמן שבה"מ האיר המזרח מתיר ע"כ פירש ואע"ג דמסקינן דבעינן עד הבאה למנוה היינו היכא שיכולין להביא אבל הכא לפי סברת המקשן לא היה להם מהיכן להביא האיר המזרח התיר : שם תוס' ד"ה ה"ג כו' ועוד אחר גמר בישולה משנין אותה כדמשמע בפ' איזהו נשך ע"כ . מה שנרשם בצדו רב הוא טעות כי קאי על (דף עג:) אמרו ליה רבנן לרבא קא אכיל מר רבית (ובדף עד.) שם הוא רב ושם מיירי לאחר שנקצר :

דף טו ע"ב תוס' ד"ה שתי בריכות כו' כדתנן פ' המוכר את הספינה ע"כ . הו"מ לאתויי מסדר מועד מס' בילה (דף י.) אמר רחב"א מחלוקת בבריכה ראשונה אבל בריכה שניה כו' : שם תוס' ד"ה שבקת כו' עדיפא מיניה הו"מ לאקשויי דהא ר' יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה ע"כ . לא ידעתי מאי עדיפא דהא אמרי' בחולין (דף מג.) אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן ואילו יחיד ורבים אמרינן בכמה דוכתי פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים וכן פריך בב"ק (דף לו:) על רב ורב שביק רבנן ועביד כר"מ וע"ש בחידושי :

דף טז ע"א גמרא ואבע"א מקמי' דליפוש חר"א ע"כ . נראה הא דלא חייש לצבור משום דזכותא דרבים עדיף או משום דאם ח"ו הציבור חייבים מפיס חרון אף אבל משום מלך לחודיה לא שייך למימר מפיס חרון אף ח"ו : **ע"ב** גמרא הוא נענש תחלה שנאמר כו' ע"כ . משמע שגם אברהם אבינו ע"ה נענש אלא שהיא נענשה תחלה ואפשר משום דאמרינן במדרש דא"א היה צריך לחיות ק"פ שנים כיצחק ואפשר דר"י ס"ל דגם המסירת דין עליה ג"כ גרמה ליה : תוס' ד"ה תוקעים כו' ה"נ כו' הדר תקע להו ע"כ . לא דמי לכאורה דהתם ג"כ גבי אי מתרמי ליה ציבורא והדר מברך הכהן מקיים מצות עשה דהא המצוה על הכהנים נאמר משא"כ הכא דגם אם חזר ותקע להוציא רבים ידי חובתן הוא לא עשה כלל מצוה אלא שהוציא את היחיד או רבים ידי חובתן :

דף יז ע"א גמרא ר"א כובשו שנאמר יכבוש. עיין סוכה (דף מג:) רש"י ד"ה וכבשום וי"מ כמו יכבוש עונותיו יכבוש יכסה :

דף יח ע"א גמרא אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה אביי אמר כו' בתורה וגמ"ח ע"כ . אפ"ל דהם מחולקים בהא דאיכא בברכות (פ"א) על ג' דברים כו' על התורה ועבודה וגמ"ח מסתמא הם כסדר ראשון ראשון תשוב רבא ס"ל מדלא חשיב הפסוק כראשון דהיינו תורה מסתמא בתורה נתכפר אבל בגמ"ח מכש"כ דלא ואביי ס"ל כפשטות דמאי דחשיב חשיב אבל תורה וגמ"ח דלא חשיב נתכפר ואפשר ג"כ משום דהעולם היה בבזיון כדכתיב למה תבעטו בזבחי ובמנחתי :

דף כ ע"ב גמרא משמעות דורשין איכא בינייהו . מו"ק (דף ח) ובשבועות (דף טו:) :

דף כא ע"ב במשנה מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם רע"ק בלוד ע"כ . אפ"ל דר' עקיבא לטעמיה דס"ל בסוטה (דף ל:) תחומין דאורייתא : שם עיין בתויו"ט שהקשה למה לא הביא דברי הג' דלא ר"ע הוי כמו שמביא בפ' במה אשה גבי פרתו של ראב"ע ולדידי לא דמי כלל דבשבת בא הרב להשמיענו דראב"ע לא חטא בשביתת בהמתו וגם לאשמעינן דמי שאינו מוחה נקראת על שמו משא"כ בכאן דמה עשה רע"ק בזה וגם מאי נ"מ :

דף כב ע"א גמ' רש"א אב ובנו וכל הקרובין כשרין ע"כ . לכאורה אם אב ובנו מכש"כ שאר קרובין מצטרפין ואפ"ל משום דיליף לה מעדות זו כשרה להם דהיינו שני אחים ע"כ אמר וכל הקרובים משום דמהם ילפינן אב ובנו :

דף כה ע"א במשנה שלח לו ר"ג גוזרני עליך ע"כ . עיין מהרש"א שכתב דמשו"ה שלח דוקא לר"י ולא לר' דוסא משום דר"י היה אב ב"ד וצ"ע דבירושלמי ברכות פ' תפלת השחר מבואר דלאחר שהחזירו את ר"ג נעשה ראב"ע אב"ד והיאך אפשר שהורידו את ר"י וגם מה שלא שלח לר' דוסא משום שהיה זקן גדול כדאיתא ביבמות (דף טז.) שהעיד משום חגי הנביא וגם הרמב"ם בהקדמתו כתב כן ועיין ב"ב (דף קלט:) תוס' ד"ה רואה אני את דברי אדמון ולכאורה מכאן ראיה דלא כפירוש ר"ת :

דף כו ע"ב גמרא ולימא הלכה כר"י ע"כ . לכאורה קשה וכי לא ידע המקשן דלוי לא ס"ל כר"י ונראה משום דבכמה מקומות מקשה בגמרא הלכתא למשיחא סנהדרין (דף נא:) זבחים (דף מה.) וע"כ מקשה הגמרא ולימא הלכה כר"י וממילא ידעינן דהיינו לגבי ראש השנה ע"ז מתרץ אי הוה אמר הלכה כר"י ה"א דקאי ג"כ על יובל ובאמת לא ס"ל ללוי כר"י גבי יובל ואם פי' אומר מצוה של ר"ה בכפופין הוה קשה לנו ג"כ ולימא הלכה כר"י ע"כ אמר מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ונראה ג"כ מה שיש לדקדק דר"י אמר וביובלות של יעלים ור' לוי אמר של יוה"כ משום דטעמא דר"י כוא משום דיובל הוא סימן שלוח עבדים וחרות ע"כ מצוה בפשוטים ור' לוי ס"ל כיון דמ"מ ביוה"כ תוקעים דהוא יום תפלה ווידוי ע"כ גם ביוה"כ תוקעים בכפופין גם נראה לומר דר"י אזיל לשיטתו לעיל (דף ט:) יובל היא אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא וכיון דס"ל דעיקר מצות יובל היא שלוח עבדים ע"כ ס"ל דמצוה בפשוטים : תוס' ד"ה של יעל ובערוך פי' שהיא כשבה נקבה ע"כ . וצ"ע דהא במסכת כלאים (פ"א מ"ו) חשיב והיעלים כלאים ומשמע ג"כ דהם דומים להדדי :

דף כח ע"א גמרא שופר של עובד כוכבים . בר"ן כתב דאיירי קודם בטול ולא נתכוין לזכות . לכאורה לפי מה שכתב ביו"ד (סי' קמו) דגם אם זכה מהני בטול מן התורה אלא מדרבנן לא מהני בטול אפשר דהכא אפילו אם כיון לזכות יצא בדיעבד והכא בדיעבד מיירי ועיין מה שכתבתי בחדושי סוכה (דף לא:) : **ע"ב** גמרא א"ל ר' זירא לשמעי' ע"כ . בר"ן הביא כאן ד' שיטות הגאונים סוברים דר"ז ורבא פליגי ופסקו כרבא והרי"ף פסק כר"ז ואחרים מחלקים דלצאת א"צ כוונה אבל להשמיע צריך וכרמב"ם מחלק דכפאו ואכל מצה לא

חשק שלמה

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף א ע"א רש"י ד"ה ואפי' עמד בשבט או באדר וכו' . ונ"ב נ"ל דמש"כ בשבט או באדר ר"ל בכ"ט בשבט וכ"ט באדר והיינו לר"א דס"ל דל' יום בשנה חשוב שנה נ"ל דמיירי דעמד בכ"ט בשבט דווקא ואף דבברייתא איתא בהדיא ואפי' לא עמד אלא בכ"ט באדר היינו משום דבברייתא ר"מ הוא אבל במתני' רוצה לפרש אליבא דכו"ע וכמו דאמר לקמן דף ז' דסתנא רוצה לחשוב הד' ראשי שנים אליבא דכולהו תנאי ע"ש ודו"ק . ע"ש ברש"י ד"ה לנטיעה ואפי' נטעה באב כלתה שנתה וכו' . נ"ב ר"ל בכ"ט באב וכדאמרינן לקמן דף י' דאף לר"מ בעינן הכא ל' יום משום קליטה ע"ש :

דף ב ע"א גמ' למאי הלכתא ופרש"י כלומר למה הוקבע וכו' . נ"ב והר"ן הקשה על פירושו ופי' כפשוטו דשואל הגמ' דאיזה נפקותא להלכה יש בזה וכמו דאמר גבי רגלים נפקא מינה וכו' . ולכאורה נ"ל ראיה לפירושו ז"ל מהא דאמר לקמן ח' לשנים למאי הלכתא דהתם בודאי א"א לפרש כמו דפרש"י דשואל דלמה הוקבע יום מיוחד כיון דאכתי לא ידע פירושו דלשנים כלל וכלל ודו"ק . ומיהו נ"ל דרש"י ז"ל לשיטתו הוצרך לפרש כן דלפי מה דנראה מדבריו ז"ל שם במשנה דגם בגיטין היו כותבין מלכי ישראל [ועי' בתוס' ד"ה למלכים] וא"כ קשה דה"ל לר"ת לומר דנ"מ לגיטין ולשטרות ולכן הוצרך לפרש דשואל למה הוקבע וכו' וע"ז משני שפיר דמשום השטרות הוצרך לקבוע יום מיוחד כדי שלא יטעו אימתי היתה הלוואה וזה לא שייך בגיטין למ"ד דזמן משום פרי ודו"ק היטב:

דף ג ע"א גמ' נ"מ לנודר למיקם עליה בבל תאחר . נ"ב הרי"ף והרא"ש ז"ל העתיקו לסוגיא זו ונ"ל ברור דמזה מוכח דס"ל ז"ל דגם במלתא דלא תלי במקדש כגון לצדקה בעינן ג' רגלים והיינו כדעת התוס' שהביא הר"ן ז"ל דבדלא קיימי עניים מ"מ כיון שהגיע קרוב לרגל השלישי מחוייב להדורי אבתרייהו כדי שלא יעבור אבל תאחר ע"ש דאם איתא דס"ל כהרשב"א ז"ל שהביא הר"ן שם או כדעת הר"ן ז"ל עצמו שם לא הו"ל להביא סוגיא זו כלל וכ"מ ג"כ ברמב"ם ז"ל פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הלכה י"ג . והרבה יש לתמוה על הר"ן דלא הזכיר מדברי הרי"ף אלו כלום ועי' במ"ל שם ובטו"א כאן והרבה יש לפלפל בדבריהם ז"ל ואכמ"ל ובחדושי הארכתי הרבה בזה בעז"ה:

דף ה ע"ב רש"י ד"ה ויפסל שהרי אין שנה בלא רגלים . ונ"ב ככר כתב הטו"א דאין מבין כוונת רש"י בזה דלאיזה ענין הוצרך לכתוב כן ולענ"ד נראה דרש"י ז"ל סובר דהאיסור לאו דב"ת דשנה בלא רגלים אינו אלא על האכילה וכדכתיב בקרא לפני ה' תאכלנו שנה בשנה אבל על ההקרבה אינו מונח שום איסור כלל אלא ממילא אסור לאחר ההקרבה דא"כ יצטרך לאוכלו לאחר שנתו וא"כ היכי ס"ד שיופסל אם איחר ההקרבה וכי מאחר שהוכשר יחזור ויפסל אתמהה ולכן הוצרך רש"י לומר דאין שנה בלא רגלים ובזה עבר אבל תאחר בעת ההקרבה גופא ושפיר הוי אמינא דהזבח פסול וקמ"ל דלא. כן נ"ל ודו"ק :

דף ו ע"א גמ' מוצא שפתיך זו עשה והכאתם שמה נפקא וכו' . נ"ב ומה דלא פריך הגמ' מכל היוצא מפיו יעשה נפקא דעובר בעשה מוכח כדעת הרמב"ן בספר המצות מצוה [צ"ד] והביאו ג"כ החינוך במצוה תקכ"ב דעשה דכל היוצא מפיו יעשה הכתוב בפ' מטות לא נאמר רק בנדרי הרשות ושבועות ביטוי ע"ש אכן לדעת הרמב"ם שם דאין חילוק [ואפשר שטעמו משום דכתיב התם איש כי ידור נדר לה' ומשמע דבנדרי הקדש נמי מיירי מדכתיב לה'] קשה ובחדושי יבואר עוד מזה אי"ה :

דף ז ע"א תוס' ד"ה בהפסקה משום דבהפסקה לא קמיירי . נ"ב נ"ע דא"כ מאי מקשה לקמן ע"ב על דין שכירות בתים דאמאי לא חשיב ליה תנא דמתני' ולפי מש"כ התוס' דזה נמי מקרי הפסקה אין כאן קושיא כלל דהרי תנא דידן הא לא מיירי בהפסקה [ושוב ראיתי להרשב"א והריטב"א ז"ל בחידושיהם להלן עמוד ב' שהעירו בזה ע"ש היטב] :

דף ח ע"א גמרא ואידך נמי הא כתיב וכו' באפלתא דהוה בניסן · ונ"ב כ"ה גירסת רש"י ז"ל אמנם הבעל המאור ז"ל [וכ"ה בחידושי הריטב"א ז"ל] גרס איפכא הסוא בתרפייתא דאתיין מאדר וקאי אשבלים דאיכא נמי שבלים דיתרועעו אף ישירו באדר וכן לקמן גריס נמי איפכא ההוא באפלתה וכו' וכ"ל ראיה לגירסתם ז"ל מלישנא דגמ' לקמן דאמר רבא דכו"ע לבשו וכו' בזמן שעמקים יעטפו בר באדר . ולפרש"י לא הוצרך לומר באדר דפשיטא דהוא באדר דהא בשיבלים לא הוזכר תרפייתא והפלתא כלל לפרש"י ודו"ק :

דף יג ע"א תוס' ד"ה ולא. מ"מ יש לעובד כוכבים במאי שזרע. נ"ב כ"ה בהדיא בירושלמי בגיטין בסו"פ השולח דאף לר"מ דס"ל אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר מודה הוא שיש לו קנין נכסים מהו קנין נכסים א"ר אבא אכילת פירות עכ"ל הירושלמי :

דף טז ע"א גמ' זכרונות כדי שיעלה וכו' ובמה בשופר . נ"ב בשלטי הגבורים כאן בשם ריא"ז וז"ל שופרות שתתנו לב ותצפו ליום הדין ולימות המשיח ובמה בשופר ובתוספתא פ"א דמכילתין איתא בזה"ל שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפני עכ"ל התוספתא ונראה דכן צ"ל גם כאן וקצת צ"ע בדברי הש"ס דלקמן ל"ד ע"ב דמייתי זה בשם מימרא דרבה והלא ברייתא היא ודוחק לומר דרבה לא שמיע ליה ברייתא זו וצ"ע :

דף יז ע"א רש"י ד"ה כובש כובש כף מאזנים של זכות ומכריעין את העוונות . נ"ב בערוכין דף ח' ע"ב פרש"י דכובש ומסתיר העוונות תחת מחילת כסא הכבוד . ע"ש וכן מוכח בסוגיא שם וכן פירש הריטב"א ז"ל והביא ראיה דכובש לשון סתירה הוא דויסתר משה פניו מתרגמינן וכביש משה ע"ש [אבל פרש"י] דהכא אינו עולה עם הסוגיא דעירוכין וצ"ע :

דף יח ע"ב גמ' ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו . ונ"ב עי' בטו"א ז"ל שכתב ואיני יודע מה מלמדנו הא מקרא מלא בירמיה (מ"א) שהוא הרגו עכ"ל ולענ"ד נראה ליישב די"ל דהנה בכתוב שם מפורש כי ישמעאל בן נתניה היה שליח מבעליס מלך בני עמון להכות את גדליה דכתיב שם (ירמיה מ י"ד) ויאמרו אליו הידוע תדע כי בעליס מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכותך נפש וגו' וא"כ אפשר דהיה אנוס בדבר והיה ירא אם לא יקיים ציווי המלך יהרגנו והי' ס"ד לומר דאינו נקרא ההריגה על שמו קמ"ל דמ"מ הרגו ישמעאל בן נתניה ואפשר דכיון דקיי"ל דבש"ד יהרג ואל יעבור שפיר נקרא על שמו . עו"ש בגמרא ועשו יום שמועה כיום שרפה . ונ"ב לכאורה קשה דא"כ היה צריך לנהוג בו תומר ט"ב בה' ענויים ולהפסיק מבעוד יום ונראה דמזה ראיה לדעת הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם בשער אבילות ישנה דמעיקר הדין קבעו הנביאים כל הד' צומות כחומר תענית צבור וש"ב רק שכיון שתלו ברצו והלכך אף שהאידנא רצו וקבלו עליהם חובה מ"מ על זה לא נתרצו שיהיה להם חומר תענית צבור ע"ש והלכך נוס הי' בשבת נמי הא תליא ברצו דנסי דיום שמועה כמו יום שרפה מ"מ לא הוכפלה בו הגזרה פעמים כמו בט"ב ודו"ק : שם אלא שהוא מונה וכו' . נ"ב והרמב"ן שם כתב והלכתא ומנהג כר"ע וביאר דבריו הגר"א ז"ל בביאוריו באו"ח בסימן תקמ"ט משום דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ע"ש ואף דהיה מקום לומר דר"ע לשיטתו אזיל דס"ל דשמועה רחוקה אינו נוהג רק יום אחד בלבד ורבים פליגי עלוהי [במו"ק ד' כ'] מ"מ נ"ל דס"ל להרמב"ן ז"ל דלא תלי זה בזה דאין לדמות אבילות דרבים דחורבן בהמ"ק לאבלות דיחיד ר"ל.וכמו שאמרינן ביבמות דף מ"ג ע"ב (ובלא"ה י"ל דאינו ענין להתם כלל) וקצת צ"ע במאי דהשמיטו הרי"ף והרא"ש ז"ל לסוגיא זו דלפי דברי הרמב"ן ז"ל הנ"ל הא פליגי ר"ע ור"ש לדינא ובחדושי על הרי"ף כתבתי ליישב זה ויבואר במק"א אי"ה:

דף יט ע"א גמ' ותיפוק ליה דהו"ל יום שלאחר ר"ח . ונ"ב הא דלא קאמר דהו"ל יום שלאחר ר"ה דהוא יו"ט עי' בשאג"א

בסי'

הגהות וחדושים על מסכת ראש השנה

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

בעי כוונה דנהנה מש"כ בשופר דבעי כוונה ואפשר לחלק דהא כשעושה מעשה לא בעי כוונה דהא עשה שנהנה משא"כ בשומע אם לא כוון לצאת הרי לא עשה כלום לא כוונה ולא מעשה וכן המשמיע בעי כוונה דאל"כ לא נעשה שלוחו וכה"ג כתב רבינו יונה ברכות סוף פרק א' דבמצוה דלית בה מעשה לכו"ע בעי כוונה ע"ש מה שהקשו עליו מק"ש אבל מ"מ מה שכתבתי נראה נכון וצ"ע בפוסקים :

דף כט ע"א גמ' טומטום אינו מוציא את מינו ע"כ. בטו"א הקשה דהא הו"ל ס"ס ואפ"ל דהא"ה משום דאפשר לברר דהא אם יקרע ידעי אם זכר אם נקבה וכל היכא דאפשר שני הספיקות לברורי בוודאי צריך לברורי ולא הוי ס"ס ולא דמי למה שכתבו התוס' בנדה (דף כז.) דהתם במפלת ליכא לברורי : שם כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא ע"כ. בטורי אבן מקשה דהא גבי בהמ"ז אמרי' דוקא שאכל כדי שביעה ע"ש ולא ידעתי מאי קשה לי' חדא דהא הביא הר"נ מירושלמי חוץ מבהמ"ז ק"ש ותפלה ועוד דהא לא קאמר אלא בכל הברכות שיכול להוציא את חברו אע"פ שיצא מוציא משא"כ בברכת המזון דאפילו לא יצא ג"כ אינו יכול להוציא דהא קי"ל ברכות (דף מה:) שנים שאכלו מצוה לחלק אלא דוקא בזימון וגם שם כיון דאומר ברוך שאכלנו כמי שמברך בעצמו דמי ועיין בירושלמי : ע"ב ועוד הא לאו מלאכה היא. נראה דר' לוי אפשר דהוה ס"ל דתקיעת שופר אינו מלאכת עבודה אבל מ"מ שם מלאכה עליה וא"כ ביו"ט לית כאן שום דמי' דהא ביו"ט מלאכת עבודה כתיב והא לאו עבודה היא אבל בשבת אסור משום דמלאכה נקראת ומוכח לה מדכתיב זכרון תרועה ורבא הקשה ליה מדתני יצא תקיעת שופר שהיא חכמה משמע דלית עלה שם מלאכה כלל ובזה מיושבים כל מה דהקשה עליו הטו"א ורבה כ"ש ממעט לה מעבודה וממילא ממעט לה גם ממלאכה דהא קי"ל (מגילה דף ז:) אין בין יו"ט לשבת כו' וכה"ג כתבו התוס' סנהדרין (דף לו.) גבי רציחה אין דוחה שבת ע"ש : שם גזירה שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א ברה"ר. עיין בטו"א שהקשה דלב"ש דס"ל דאין מוציאין את הלולב לרה"ר א"כ גם ביו"ט הו"ל למגזר ולכאורה מסתמא ס"ל לב"ש כר"א דס"ל דמכשירי שופר דוחין את השבת וכדאיתא ביצה (דף לד:) בתוס' מהירושלמי דרמי דר"א על ב"ש ע"ש ולר"א לא שייכי כלל גזירה שמא יעבירנו וכדאיתא בפסחים (דף סט.) ולר"א נעבריה דהא אמר מכשירי מצוה דוחה השבת ע"ש ועיין זבחים (דף לג.) גזירה שמא ירבה בפסיעות :

דף לא ע"א גמ' רה"ש שם גליות. נראה הא דלא חשיב הא דמאושא ליבנה ומיבנה לאושא והני ג' דרכי לא חשיב ג"כ אלא חדא ומלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים לא חשיב ג"כ אלא חדא משום דמקום חדא : **ע"ב** כרם רבעי היה לר"א וביקש להפקירו לעניים. למאי דס"ל דמעשר ממון גבוה הוא כמו שאין יכול לתנו במתנה כמו כן אין יכול להפקירו וכדאיתא קדושין (דף נד:) הפודה נטע רבעי כו' בין שניתן לו במתנה ואי ממון גבוה מי מצי יהיב ליה ועיין מה שכתבתי בחדושי ב"ב (דף פא:) ברשב"ם ד"ה מעשר שני ומה שתמה הגהות הב"ח ודוחק לומר דרצה להפקירו כשהיה עדיין סמדר אבל אפשר כיון דר"א הוי מתלמידי דב"ש כמו שכ' התוס' שבת (דף קל:) וגם בביצה (דף לד:) הביאו התוס' מירושלמי דרמי מר"א על ב"ש וב"ש הא ס"ל דנטע רבעי לאו ממון גבוה כדאיתא בקדושין (דף נד:) ועיין בב"ק (דף סט:) ובמסכת בבא מציעא (דף נ:) :

דף לב ע"א גמ' ר"י ב"נ אומר הפותח לא יפחות משבע ואם אמר שלוש מכולן יצא ע"כ. וצ"ל דהא דאמר הפותח לא יפחות היינו לכתחלה וצ"ע מהא דאיתא בפסחים (דף קג:) הפותח לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע מיתיבי כו' ושאינו רגיל אומר אחת ופרש"י קשיא לר"א דאמר לא יפחות מג' ומאי קושיא דלמא גם ר"א ס"ל דכשאינו רגיל דהיינו שאינו בקי כפרש"י אומר אחת וגם צ"ע מאי משני הגמ' שם תנאי היא כו' אומר אחת דמשמע לכתחלה ובריתא קתני שאינו רגיל וצריך לדחוק דשאינו רגיל לאו שאינו בקי קאמר ולא חשיב זה דיעבד וצ"ע בזה :

דף לג ע"א גמ' השתא משום שבות אמרת לא ל"ת מיבעיא זו אצ"ל זו קתני ע"כ. נ"מ בדיעבד אם עבר ותתכו דבדבר שהוא משום שבות מותר לתקוע בו כדאיתא שבת (דף מג.) טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן ע"ש בתוס' ובמס' ביצה (דף לב:) תוס' ד"ה ונפחת משא"כ אם חתכו בדבר שהוא משום ל"ת גם בדיעבד אסור לתקוע בו ועיין כה"ג בר"ן פ' נערה מאורסה ובשבת (דף י.) ברש"י ובשו"ע או"ח (סימן תקפו) :

דף לד ע"ב גמ' שמע תשע תקיעות בתשע שעות. אפשר דלהכי נקט ט' שעות משום דבתשרי היום והלילה שוין והיום י"ב שעות מעלות השחר עד צאת הכוכבים להמחשבים מעלות השחר ומצות שופר מהנץ החמה ולא נשאר עד השקיעה אלא ערך תשע שעות ומעט יותר : שם בענין שיעור התקיעות הרמב"ם ז"ל ס"ל דשיעור תקיעה כתלי תרועה. הראב"ד ז"ל ס"ל דשיעור תקיעה תשע כחות. התוס' ס"ל שיעור תקיעה כתרועה של אותו הסדר. רש"י ז"ל ס"ל שיעור תרועה ג' יבבות ג' כחות כ"ש וג' שברים ארוכים קצת. הראב"ד ז"ל ס"ל דג' יבבות ג' כחות כ"ש וג' שברים כל שבר ג' כחות של כ"ש. הריטב"א ז"ל ס"ל דג' יבבות תשע כחות וג' שברים תשע כחות ארוכות : **סליק בס"ד**

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

בסי' ק"א שכתב דאין להוכיח מזה דביו"ט של ר"ה אין נוהג איסור תענית מצד יו"ט רק מחמת ר"ח די"ל דמצד יו"ט פשיטא ליה דהוא דאורייתא וא"צ חיזוק אבל מצד ר"ח היה סבור דהוא דרבנן וצריך חיזוק ע"ש וכן מצאתי להדיא להר"ן ולהריטב"א ז"ל בחדושיהם כאן שפירשו כן ומשמע דפשיטא להו ז"ל דבר"ה אסור להתענות כמו בשאר יו"ט ומיהו מה שהקשה הריטב"א ז"ל שם דהו"ל להקשות ותיפוק לי דהוי יו"ט שני של ר"ה בגבולין לכאורה תמיהה עצומה היא ומה שתי' דמ"מ כ"מ ביו"ט ההוא לבני ירושלים ובמקומות הקרובים לבית הוועד תוך מהלך יום אחד צ"ע קצת דהא בירושלים גופא עשו שני ימים ר"ה אם באו עדים מן המנחה ולמעלה לאחר תקנת ר"י בן זכאי ולכן עפי נ"ל דמזה ראיה באמת. לדעת רש"י ז"ל לעיל דף י"ח במשנה דאדרבה דהרחוקין מירושלים לעולם לא עשו רק יום אחד ר"ה משום דסמכו ארוב שנים ובקונטרס שנדפס בשמי בסוף ספר דברי נחמיה על או"ח הבאתי ראיות לדברי רש"י ז"ל : עוד שם בגמ' ודברי קבלה כד"ת דמו. ונ"ב עי' בשאג"א שם שכתב דאף דבלא"ה אסור ביום ג' בתשרי מה"ת מ"מ בעי חיזוק מצד אסור דרבנן שבו וכה"ג מצינו בתענית י"ח ועי' בעלי אלמוגים בהלכות שניות לעריות דף רמ"ג שכתב ג"כ סברא זו לענין קנס דכתובה בעבר ונשא אשה שהיא מחייבי לאוין וגם היתה שניה והביא ג"כ ראיה מהש"ס דתענית י"ח אך דבריו תמוהים שם במש"כ דממה שמתרץ ר"ת דאורייתא וכו' ליכא הוכחה ע"ש וצ"ע דמ"מ מהך תירוצא דמשני גדליה בן אחיקם ד"ק הוא ראיה מוכרחת לסברא הנ"ל וע"ש עוד במה שהעיר על הרא"ש דתענית פ"ב דנראה דלא ס"ל סברא זו ע"ש וע"ע בריטב"א כאן דביו"ט של דבריהם אסור להתענות אפי' בלא השלמה ואפי' בלפניהם דאלו לבשלים אפי' ביו"ט דאורייתא אסור לפניהם כדי שלא יכנס ליו"ט כשהוא מעונה והדברים מתמיהין דבעירובין מ"א אמרינן בהדיא דביו"ט של דבריהם מותר להתענות בלא השלמה ואפי' ביו"ט גופא ודברי הריטב"א צלע"ג : **ע"ב** גמ' דתניא יו"ט. במג"א פ"ס :

דף כא ע"א גמ' אמרי ליה אסהיד אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש. ונ"ב עי' בחידושי הרשב"א שהעיר דמה בכך דלא שמע מפי ב"ד מ"מ הא ידע שנתעבר אלול ועי' בחדושי ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל שגרס כאן שאיקלע לבבל בי' במרחשון ופי' שהשנה שלפניה היתה מעוברת והם לא ידעו מהעיבור השנה משום דהיתה שנת הגזירה ולא יצאו השלוחים כלל באותו שנה והודיע להם דהיום יום י' תשרי הוא ולא מרחשון ע"ש וא"כ י"ל דיצא ממקום ב"ד קודם יום ל' של אלול ולכן לא הי' יכול להעיד ולאסור עליהם מחמת שלא שמע מפי ב"ד שנתקדש ביום ל' ודו"ק: תוס' ד"ה הא וי"ל דמ"מ רבי שסידר במשנה לא הו"ל למתני' וכו'. נ"ב צ"ע דהא בשבת דף י"ג אמרינן דחנניה בן חזקיה וסייעתו כתבו מג"ת שהיו מחבבין את הצרות ע"ש והרי שנכתבה זמן רב מקודם רבי דהרי רשב"ג אביו של רבי אמר שם אף אנו מחבבין וכו' אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין ומשמע שנכתב מיד בעת שנעשה היו"ט וכ"מ עוד בעירובין סב ע"ב והדרא קושיית התוס' לדוכתיה וצ"ע:

דף כד ע"א במשנה ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו וכו'. נ"ב עי' בדברי הרע"ב ז"ל דפי' דטעמו דס"ל דמה"ת אין צריך קידוש כלל דכתיב וקדשתם וגו' ודרשינן שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים רק כשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חיזוק ונמשך אחר דברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שכתב כן. והנה לכאורה דבריהם תמוהים דהרכיבו ב' דעות ביחד דזו היא דעת ראב"ש בברייתא ולדידיה לעולם אין מקדשין אבל ראב"צ דמתני' משמע דס"ל דבזמנו בעי קידוש מה"ת ולא דריש כלל דשנים אתה מקדש אכן נ"ל ליישב דבריהם די"ל דהם היה גורסים בברייתא כהגי' שמצאתי בעז"ה בשו"ת גאונים קדמונים בסימן נ"ד דגרסי גם בברייתא ראב"צ אומר דבין כך וכך אין מקדשין אותו ותמה השואל שם באמת דקשיא דראב"צ דברייתא אדר"א בר' צדוק דמתני' ע"ש. וע"ז באו הרמב"ם והרע"ב ליישב דברייתא מה"ת קאמר ובמתני' ר"ל דבזמנו מ"מ בעי קידוש מדרבנן משום חיזוק וא"ש דלא תקשה דבריו אהדדי וזה נ"ל כפתור ופרח בדברי הרמב"ם והרע"ב ז"ל ועפ"ז יסתלק קושיית התוס' בסנהדרין דף י' ע"ב ד"ה חיסור חודש ודו"ק :

דף כז ע"א ברש"י ד"ה פסול דהוה ליה כשני שופרות עי' בפר"ח בסימן תקפ"ו שכתב דיש לפרש דרש"י קאי אדיבק שברי שופרות ויסתלק בזה מה שתמהו עליו התוס' והרא"ש והר"ן ע"ש :

דף כט ע"ב במשנה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת וכו'. לכאורה יש לדקדק במה שהוצרך לומר יו"ט של ר"ה ולא אמר ר"ה סתם וכמו דאמר לעיל בר"ה כל באי העולם וכו' שופר של ר"ה וכו'. ושמעתי מפי מר אבא מוה"ר ישראל משה הכהן זצ"ל משום דבאמת יש ד' ראשי שנים ולכן הוצרך לפרש דמיירי ביו"ט של ר"ה דכולהו ראשי שנים לאו יו"ט נינהו ומיהו עדיין קשה דמ"ש דתני לה הכא בלשון זה ולא תני כן בש"מ ואמנם לענ"ד נראה די"ל דקמ"ל דדוקא ביו"ט ראשון תוקעין אם חל בשבת אבל בבאו עדים מן המנחה ולמעלה לאחר החורבן דהתקין ר"י בן זכאי שיהו מקבלין כל היום ועיקר יו"ט יום הראשון הוא וממנו חושבין המועדות רק דמ"מ נוהגין קודש גם ביום השני וכמו דאמרינן בביצה דף ה' ע"ב דמי לא מודה ר"י בן זכאי וכו' אפשר דלא היה תוקעין ביום השני אף במקום ב"ד משום דאינו יו"ט באמת רק משום מהרה יבנה בית המקדש מצו"ה צריך לנהוג בו קדושת ר"ה וקצת יש לומר דאפשר דלא היו תוקעין כלל ביום השני אף בחל בחול וכן משמע קצת לקמן ל"ב בבא דמקשה שם למימרא דעברוה לאלול ודו"ק :

דף ל ע"ב במשנה בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום. נ"ב פירוש דהדין היה כך דאם היו יבואו גם לאחר המנחה היו מקבלין אותן אבל מעולם לא אירע כן דישתהו מלבוא והא דאמר דפעם אחת דנשתהו העדים מלבוא היה פעם הראשון ותיכף תקנו דלא יהו מקבלין אלא עד המנחה וק"ל : עוד שם ונתקלקלו הלוים בשיר. ונ"ב מה שהקשו התוס' דאמאי לא חשיב קלקול דמוסף ובחדושי מר אחי הגאון זצ"ל ראיתי שתמה עוד דאפי' נימא דהקריבו המוסף על תנאי מ"מ היה קלקול בשיר של מוסף ולמה לא הזכיר הגמ' רק קלקול השיר של תמיד של בין הערבים ונשאר בקושיא. אכן לענ"ד נראה ליישב דאפשר דע"פ הרוב מעולם לא היה העדים ממהרים כ"כ לבוא קודם שהקריבו קרבן מוסף וע"כ הוצרכו לסמוך אחזקה דודאי יבואו העדים היום והקריבו המוספין כדין וגם אמרו השיר של מוסף אבל בתמיד של בין הערבים דברוב השנים היה באין קודם התמיד ועכשיו אחרו מלבוא ונחשבו שלא יבואו כלל היום ולכן אירע בו קלקול אבל במוסף לעולם סמכו דודאי יבואו העדים דמימות עזרא ואילך אין אלול מעובר ודו"ק : שם התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה וכו'. נ"ב ומיהו לא נזדמן לעולם עוד דיבואו עדים אחר המנחה דהא אמרינן דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר ואפשר דמן השמים נסתייעו להם דלעולם ראו הלבנה ביום ל' לאלול כדי שיוקבע החודש בזמנו וגם זה לא אירע דיאחרו בעדים אחר המנחה ומן הטעם הנ"ל ואפשר עוד דמאחר שידעו העדים שלא יקבלו אותן לאחר המנחה חשו למהר ביאתם קודם המנחה כדי שיוקבע החודש בזמנו :

דף לא ע"א גמ' תניא רי"ה משום ר"ע וכו'. ונ"ב עי' בשו"ת כנסת יחזקאל שכתב ביאור נכון ונפלא על סוגיא זו בכלל וביחוד על מה דבדברי ר"ע איתא בכל ששת ימי השבוע בלשון ע"ש שקנה וכו' על שם שחילק וכו' ובשבת לא אמר בלשון על שם ובדברי רבי נחמיה הוא להיפך דבכל ששת ימי השבוע לא הזכיר על שם ובשבת אמר על שם ששבת ע"ש היטב :

השמטה מדף ז ע"ב בגמ' לרנב"י ליתני חמשה. וכ"ב לכאורה קשה דגם לרנב"י קשה דמ"מ הו"ל למתני תרוויהו דנהי דלא חשיב במנין השנים רק ר"ה שהן בחדשים מיוחדים מ"מ הו"ל למחשב גם עומר במתני' כמו דתני רגלים ואף שהוא ג"כ בחודש ניסן ונראה דבכל מה דלא תני להו במתני' זה לא קשיא כלל דאיכא למימר דתני ושייר הנך תרתי ולא מקשין רק על מה דתני תנא מניינא ד' ראשי שנים והא איכא עוד ר"ה ובמניינא לא אמרינן דתני ושייר וכמו דאיתא בקדושין י"ד ובמנחות י"ח ע"ב [וע"ש בתוס'] ולכן לא מקשה רק דלתני חמשה ר"ה וכן צ"ל לקמן דף ח' בתי' דרב אשי שם ועוד י"ל דרב אשי לא בא רק לתרוצי קושיא קמייתא דקשה מרישא על הסיפא ודו"ק :

דף ח ע"ב בתוס' ד"ה שהחודש. בסוף הדיבור ור"ת הגיה להזכיר ולומר מלבד עולת החודש ולסיים ושני שעירים לכפר וכו'. וכ"ב מלשון התוס' אלו משמע בהדיא דצריך שיזכיר השעירי חטאת אחר שאומר מלבד עולת החודש וכן בדין דאף דקי"ל דכל החטאות שבתורה קודמת לעולות מ"מ בקרא הקדים הכתוב בכל מוספי המועדים וכן במוסף ר"ת העולות קודם החטאת [ועי' בזבחים דף נ' ע"א] וכן אנו אומרים במוספי המועדים ור"ת ויוה"כ העולות קודם [ומפי מר אחי הגאון זצ"ל שמעתי שזהו שתקנו לנו רבותינו ז"ל מסדרי התפלה לומר בתפלת המוספין ושם נעשה לפניך תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם והיינו דהתמידים היה העשייה כסדרם הכתוב בתורה אבל המוספים לא הקריבו כסדרם הכתוב בתורה דהא כתיב העולות קודם אלא הקריבו אותם כהלכתם הנמסר למשה רבינו בע"פ דכל החטאות שבתורה קודמת לעולות כן שמעתי מפי אחי ז"ל ודפח"ח] אבל מנהגינו לומר בר"ה בתחלה ושני שעירים לכפר ואח"כ אומרים מלבד עולת החודש וגו' וצ"ע ואולי דכיון דהחטאת של ר"ת לא הוזכר כלל בתורה אבל ר"ה אין קפידא אם מזכיר החטאת מקודם ודו"ק. ולענין עיקר אמירת פסוק דמלבד עולת החודש דכבר פקפק בו הגאון בעל נו"ב ז"ל [מהד"ת סימן קכ"ז] באמירתו דכיון דכבר אמר ושני תמידים כהלכתם היאך חוזר ואומר ועולת התמיד ומנחתה דאטו שלשה תמידים יש ולכן כתב דלא יאמר רק אלו ג' תיבות מלבד עולת החודש ומנחתה ותו לא וכן ביוה"כ לא יאמר רק תיבות מלבד חטאת הכפורים [אכן מר אחי הגאון זצ"ל תמה ע"ז דהא קי"ל דכל פסוקא דלא פסקה משה רבינו אנן לא פסקינן ולכן הנהיג דאדרבה דראוי לדלג ושני תמידים כהלכתם שאינו אלא מנוסח מסדרי התפלה שסדרו נוסח בקוצר לכל המועדים ולר"ת אבל בר"ה ויוה"כ שאומר כל הפסוק שבתורה אין מן הצורך לאומרו כלל ומיהו ביום הכפורים דמסיים הכתוב ומנחתה ונסכיהם דהך ונסכיהם סובב גם על העולות של מוסף יוה"כ וכן פרש"י שם להדיא א"א לומר כלל בתחלה ויין כנסכו רק אחר ועשרון לכבש יאמר שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם דכ"ה לשון הפסוק שם וירויח בזה דיאמר כל הפסוק בשלימות וכן הדבר נכון ודו"ק] או דיאמר ושני שעירים לכפר ולא יאמר מלבד חטאת הכפורים ע"ש בנו"ב ואכן לענ"ד נראה דאדרבה דטוב יותר לומר לשון הכתוב מלבד חטאת הכיפורים בשביל הכהנים דלא היה להם כפרה בשעיר חטאת הפנימי, כלל רק בפרו של כה"ג וכדתנן כריש שבועות ולכן עדיף טפי לומר מלבד חטאת הכפורים דיש לכלול בו גם פרו של כה"ג דאיקרי נמי חטאת הכפורים כפ' אמור דכתיב שם וכפר את הכהן וגו' מדם חטאת הכפורים ופי' רש"י פר ושעיר של יוה"כ ואף דהכא קרא בפ' פנחס לא קאי רק אשעיר לבד מ"מ הכהנים בעת אמירתו יכולים לכוון בו גם הפר כיון דאיקרי חטאת הכפורים במקום אחר ודו"ק : **סליק בע"ה על מסכת ר"ה**

הגהות בן אריה על מסכת ר"ה

מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ח ע"א תוס' סד"ה לתקופות ודבר תימה במה נחלקו ר"א ור' יהושע כו'. נ"ב עי' ביאור הגר"א ז"ל על או"ח סימן תקפ"א סק"ח. [א"ה וע"ע תוספות אהרן כאן בשם ספר יסוד עולם. ומ"ש בהגהותיו על הר"ן פרק א'. ובברייתא דסדר עולם פ"ד איתא בזה"ל אמר ר' אלעזר והלא מתחלת ברייתו של ימות עולם ימי החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום שנבראו מלאין ט"ו. צא מהן ד' לפנים מכאן הרי י"א כו' ע"ש. וכתב ע"ז הגר"א ז"ל שם בביאורו וז"ל. פי' תיכף בשעת בריאת עולם היו ימי התקופה של חמה אחר מולד הלבנה י"א יום. שהרי בשעה שהיו שלימין דהיינו בחמשה עשר והוא היה במוצאי שבת צא מהן ארבעה לפנים מכאן דהיינו ביום ד' שבהן נתלו המאורות נמצא שהיה תקופה בי"א לחודש והמולד בר"ח הרי י"א נמצא היתה התקופה של חמה אחר מולד הלבנה י"א יום עכ"ל הגר"א ז"ל. ודבר זה מכוון על ניסן שקודם תשרי שמתחילין ממנו למנות שנות עולם שהיה מולדו בהר"ד כמ"ש התוס' כאן ועולה זמן מולד ניסן שלפניו בהתחלת ליל שבת ובכמו ט"ו יום אח"ז היה שבת בראשית וביום ד' שלפניו נתלו המאורות והוא מכוון כנ"ל. וגם תקופת החמה יש לכוון על יום ד' הנ"ל על פי מהלך השמש שלשיטת הרמב"ם פי"ב מהלכות קידוש החודש. וזה כר' יהושע שנברא בניסן אבל אליבא דר' אליעזר אמרו במ"ר פ' אמור פ' כ"ט שהיה בריאת אדם הראשון בראש השנה והוא לכאורה מכוון על דרך שכתבו התוס' כאן שנברא שנה אחר בהר"ד והיה מולד תשרי בר"ה. ועל הזמן של עכשיו עולה זמני המולדות לר"א ולר"י לשניהם בשוה ואין נ"מ ביניהם ומתורץ קושית התוס' כאן. ומ"ש התוס' כאן דתניא לקמן כו' ולמולדות מתשרי כו' לפנינו לקמן דף י"ב איתא ולמבול מתשרי וכן מוכח מפרש"י שם וע"ש בתוס'. ומ"ש התוס' כאן דמוסיפין שנה של תוהו עי' מ"ש בזה הגר"א ז"ל בביאורו על חושן משפט בהשמטות שעל סימן ס"ז הנדפס סוף חלק שני ע"ש] :

דף יח ע"ב תד"ה זה כו' בירושלמי כו' קלקול השבונות כו' [עי' במהרש"א בחידושי אגדות על מסכת תענית דף כ"ח ב' מ"ש בזה וע"ש בירושלמי תענית פ"ד ה"ה] :

דף כ ע"ב גמ' כ"ד שעי מיכסי סיהרא כו'. נ"ב עי' תשב"ץ חלק א' סימן ק"ה וחלק ג' סימן רס"ו רס"ז [ובבעל המאור כאן ובס' יסוד עולם מאמר ד' פ"ח ביאור סוגיא זו על פי כללי התכונה ובתוספות אהרן כאן. א"ה לתרץ קושיות הספרים הנ"ל יש לומר ולפרש דמימרא זו כ"ד שעי כו' קאי על מימרא הקודמת נולד קודם הצות בידוע שנראה כו' וע"ז אמר ר"נ שבאופן זה כ"ד שעי מיכסי סיהרא לדידן כו'. כי זמני חשבון המולדות על אופק א"י. ובבבל שנוטה למזרח זמני שעות היום מוקדם שם ממה שהוא בא"י בערך שעה (כנודע וכמ"ש נ"כ בבעל המאור ע"ש) א"כ כשזמן המולד בא"י מעט קודם חצות היום הוא בבבל בזמן המולד אחר חצות היום. וששה שעות קודם המולד ואחריו בלתי אפשר לראותה בשום אופן וכפרש"י וכן מוכח בירושלמי בהלכה ו' וביום המולד שהלבנה קרובה לשמש גם היא עולה בבוקר ושוקעת בערב ובלילה היא תחת הקרקע ועפ"ז הכל מכוון שבא"י כשזמן המולד הוא קודם חצות נראת החדשה בערב קודם שקיעתה שהוא יותר משש שעות אבל הישנה לא תוכל להתראות בבוקר שהוא פחות משש שעות ולא תתראה רק תמול קודם שקיעתה שהוא י"ח שעות קודם המולד וז"ש לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא. ובבבל שזמן המולד להם אחר חצות כנ"ל נראית הישנה בבוקר בעלותה שהוא יותר משש שעות קודם המולד אבל החדשה לא תתראה בערב קודם שקיעתה שהוא פחות משש שעות ולא תתראה עד למחר בעלותה שהיא י"ח שעות אחר המולד וז"ש לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא. ולשיטת הרמב"ם פי"ז מהל' קידוש החודש שבלתי אפשר לראות קודם י"ח שעות אחר המולד צריך לפרש הסוגיא באופן אחר אבל בס' אמונת חכמים פ"ה כתב שדעתו וכן הסכימו כל התוכנים שבזמנו שאפשר לראות קודם ע"ש מה שכתב על המתני' נראית הישנה שחרית והחדשה ערבית ע"ש] :

דף כד ע"ב תד"ה שפודים של ברזל. הא דקרי ליה שפודים כו'. נ"ב עי' פסיקתא פרק שני דשם איתא בזה הלשון למה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו כו' נכנסו לבית המקדש ומצאו שם שבעה שפודים של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות ע"כ וכן היא במגלת תענית פ"ט ע"ש [א"ה ומשמע משם דשפודין ממש היו דכשאינה באה זהב א"צ להיות מקשה כמ"ש במנחות דף כ"ח ע"א ועי' ברמב"ם פ"ג מהל' בית הבחירה ה"ח ובמשנה למלך שם דמ"מ לכתחלה אין לעשותה מנרופאות. ולפ"ז אפשר דקבעום רק לפי שעה ואח"כ עשו מנורה של ברזל כראוי לכתחלה. ועי' פי' התורה והמצוה על התורה פ' תרומה פסוק ל"א].

דף כה ע"א גמ' כך מקובלני כו' פעמים בא בארוכה כו' ירח לא ידע מבואו כו'. נ"ב עי' תשב"ץ חלק א' סימן ק"ד [ועי' ברמב"ם פ' י"ז מהל' קידוש החודש הלכה כ"ג כ"ד. ועי' בס' אמונת חכמים פרק חמישי מ"ש בזה בארוך] : **סליק מסכת ר"ה בס"ד**

הגהות וחדושים מאת הג"מ אריה ליב יעלין אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו')

דף ב ר"ה למלכים. עי' מכלתא בא פ"א ובירושלמי כאן דמפיק ליה מקרא ויתן לבנות כו' כבסוגין לקמן
רק דבזה משונה דבירושלמי איכא מיעוט לכם למעט לשנים ולשמיטין וליובלות דאין מנין כ"א מתשרי
כ"ה במכלתא שם ומשמע דכולהו מדאורייתא קאמר ועי' ספרי בהעלותך סד: בא' באלול ר"ה למעשר בהמה
בגמ' ז ע"ב מוקי לה כר"מ דהכי ס"ל בבכורות נז ע"ב ובירושלמי שקלים פ"ג מייתי לה ג"כ ע"ש ר"מ:
ר"א ור"ש אומרים בא' בתשרי. בבכורות שם איתא בכ"ט באלול ובירושלמי שם כבכאן: תוס' ד"ה לשטרו' בירושלמי
כאן ה"א. והר"ן מפרש גם בבבלי דאין השאלה מס"מ קבעו אלא מהו הנ"מ בזה והוא כבירושלמי אך התם
מיירי על שטר הלואה ומכירה לידע איזו קודם. ובבבלי הוא לענין שטר מוקדם. ובדבר קו' התוס' על
רש"י דפסל שטר מספק וה"א אוקי שטר בחזקתו י"ל דהכא שאני דאין לומר חזקה שתמוז קודם לכסלו
דמה נעשה בבוא לפנינו שטר אחר שהלואתו בכסלו וזמן השטר בתמוז נאמר בהפך להחזיק השטר בכשרותו
והם תרתי דסתרי ע"כ אין להעמיד בספק כזה אחזקה ובלא"ה ארי' להרי"ף שהארכתי בס"ד: ע"ב מת באדר
כו'. ה"נ בירושלמי ואיתא שם ע"ז א"ר יונה והוא שנכנס לניסן די לא כן וימלך ירח ימים בשמרון ופי'
הפ"מ הכוונה מהא דאמר בשנת ל"ט לעזריה מלך יהודה מלך שלום בן יבש ומקרא' דמקודם מוכח דבשנת
ל"ח מלך וע"כ לומר דהירח ימים היה אליו בניסן ע"ש ואין מובן לדבריו דהלא אפשר שנמשך זמן בינתים
אחר הריגת זכרי' בשנת ל"ח לעזריה ולא נמלך שלום עד השנת ל"ט או שזה היה סוף שנת הל"ח וזה
בתחלת שנת ל"ט ועוד הלא התם הקרא מודיע לנו התחלת מלכותו ומה זה ראיה לדברי ר' יונה דבעינן
שיכנס ניסן דאז מונין לו שנה שניה דאדרבה הלא התם נכנס ניסן ולא נמנה לו שנה שניה [גם דברי הק"ע תמוהין
דהתם הלא נכנס ניסן לשנות מלך מנחם ולמה לא נחשב לו שנה הראשונה וע"כ לומר שמנחם מת בסוף
מ"ח לעזריה והיה שנה בלא מלך] ובענ"ד הירושלמי כפשטיה דמביא ראיה דבלא ניסן אין מונין חדש לשנה
מדכ' וימלך ירח ימים ולא כ' שנה אחת אלמא משום דלא היה ניסן אין נחשב לשנה וכן היה יכול לפסוק

[illegible]

דשנת המבול אינו עולה מן המנין. וכן היה הוכחת המקשן לסו"ת והס"ד דר' יהושע הית מדהוכרח לומר
דשנת המבול אינו מן המנין דע"כ מתשרי נחשב שנות האדם כיון דבראשון היינו ניסן לר' יהושע דיום א'
בשנה א"ת שנה ואי מניסן תדוש שנות האדם מאין לו דשנת המבול לא נחשב ודחי לי' דר"א היא ולכ"ע
שנות האדם מניסן ור' יהושע באמת לא ס"ל דשנת המבול אינו עולה לו: שם בתוס' בשם הירושלמי ופריך
והכתיב ויהי בחדש הראשון. לפי' המפרשים קאי הקושיא למ"ד דל"ח שנה עד ל' יום וכדמסיק הדא מן
תתובתא דר' יצחק דאיתן קשין פי' דהדר' קושי' לדוכתה מקראי דנחמיה. ואם כן הכא
בבבלי איכא שנויה ע"ז דהורש מלך כשר היה. ובענ"ד נ' דזה אין קושי' כלל מה דהכא קרי יום א' בשנה
שנה דהכא התחלת קרא בחדש הראשון בשנה השנית דחדש בשנה קרוי שנה ואח"כ אמר בא' לחדש בזה אפשר
דשאני גם אין לתת כלל שלא לחשוב לעולם ימי תחלת השנה לשנה חדשה רק דאפשר לפעמים כן ובענ"ד נ' כונת
הקושי' עפמ"ש בבמד"ר פ"א דמוכית דמונין שנות האדם מתשרי דאלו מניסן איך ניתוסף בשנה שניה הפקודים
ג' אלפים תק"ג וכן בנתינתם לאדנים היה כן מותר על פי רבוא שהיו בצאתם ממצרים אלמא דקודם
נתינתן למשכן נעשו הרבה בני י"ט שנה לך' ובא' לחדש הוקם המשכן ומוכרח דמתשרי נחשב שנות האדם
וע"ז אמר אין תימר שנה שליטית והיה ניסן אחר בינתים קודם בנין המשכן והא דקרי לי' שנה השנית משום
דלא נכנס כו' דהלא כ' ויהיה בשנה השנית בחדש השני כו' אלמא שהיה המשכן בשנה השנית ומוכרח דמתשרי
נחשב שנות האדם וזהו דהוי' שאין עלי' תשובה. והדא מן תתובת' כו':

דף ד די אבן גלל. עי' שהש"ר פ"ה ע"פ נשאו את רדידי א"ר אבא ב"כ לשעבר היתה נבנה החומה אבן א'
אמות י' אמות כרם הכא והוא מתבני אבן גלל אבנין דגלגול פי' שיכול לגלגלם: רגלים פעמים ג'.
ת"כ אמור פט"ו וכ"ה ג"כ בירושלמי ע"ש: ע"ב ראבריש"א חג הסוכות. בירושלמי ראברש"א ובלבד חג המצות
אחרון אשכחת אמר פעמים ג' פעמים ב' פעמים א' והגי' הק"ע חה"ס במקום חג המצות והפ"מ פי' לפי
הגי' הכתובה: לכדר' יונה. בירושלמי משמע דרבנן דרשי במועדיכם על כל המועדים דאינו עובר בב"ת עד
שיעברו רגלי כל השנה וכ"ה בת"כ אמור פט"ו ומספס זה אמרו בירושלמי שם דובלא שמה והבאתם שמה מיותר
העשה דבכור שמעט מאלה תעשו לה' במועדיכם ובאא"ע לעשה תנהו ענין לל"ת ועמ"ש לקמן ו ע"א: מנין לעזרת כל
ז'. בירושלמי חגיגה פ"ב משמע דלאו מדרשא דתהמ"ל הוא אלא מחג הקציר אג שאתה קוצר בו והיינו
לתשלומין וכבבלי חגיגה יז ע"ב ועתוס' שם ומה"ס: שמיני רגל בפ"ע. ב"ר פ' ק: תוס' ד"ה פז"ר ורצה
לומר מאי ברכה זמן. וכן מפרש בירושלמי סוכה פ"ה ה"ז חגיגה פ"א ה"ז ובפדר"כ לי ביום השמע"צ:
תפסת מרובה. עמ"ש ביומא פ ע"א:

דף ה תוס' ד"ה מה חג המצות. מ"ש בשם הספרי ראה הוא פיס' קלד. והכא ובתוס' סוכה דף מז ע"א
מסקי דלינה דפסח כל ז' ובפסחים דף נה ע"ב יומא דף ג ע"א חגיגה דף יז ע"א. לא כתב כן
אלא כדמוכח בספרי וגם ברש"י יש שינוי ועמ"ש בפסחים נה ע"ב ומ"ש לקמן בסמוך: ות"ק ור"ש. עפ"א
שהקשה מאי קשה על ת"ק ע"ש ובשעה"מ ובענ"ד י"ל דהקושי' קאי הכא למאי דאמר תחלה דבעי חה"ס
להקשה ללינה ולזאת הרמב"ם א"ל דס"ל דללינה ידע מופנית לכל הקרבנות כבספרי והגמ' ס"ל דבעי לינה
כל הרגל כמ"ש התוס' והרמב"ם לא ס"ל זאת ע"כ לא קשה עליו ובלב ארי' להרי"ף הארכתי בישובים
שונים ואכמ"ל: מה חדש למנויו. בירושלמי חגיגה פ"ב אדרבה מקשה מזה אהא דתשלומין כל ז' הא מה
חדש כו' אף עזרת למנויו יום א' ולא משני מידי והפ"מ כ' דלא חש לשנויי דמובן התירוץ כהכא ע"ש:
פסח זמנא קביעא לי'. בירושלמי בעי למפשט מדתני פסח. דעובר עליו בזמנו בבל תאחר ודחי דהיינו
מותר הפסח כדמשני הכא רב ששת. עמ"ש פסחים דף עא ע"ב להקשות על קושיתם
לרש"י דהא גם לתוס' נ"ל דלא קפיד התנא בזה דרגילות כו' כמסקנתם הכא ובזבחים דף ט ע"א א"כ
ה"נ י"ל לפרש"י: ע"ב אלו לצדקות. בירושלמי ה"א דריש מה' אלהיך זה הקדש בדק הבית: אמר רב ששת.
ה"נ משני בירושלמי מה דדרים ולא חלופיו: ולא בקרבך חטא. כ"ה בירושלמי ג"כ ושם אמר שלא תאמר
שמא ימצא הזבח פסול וצריך למחוק תיבות שמא ימצא: פסח שעברה שמתו. עמ"ש לקמן דף ו ע"ב:

דף ו מוצא שפתיך זו מ"ע. בירושלמי וספרי תצא רפ"ה ועשית זו עשה תשמור זו ל"ת ומ"מ דרים ועשית
אזהרה לב"ד שיעשוך. והוא משום דאיכא בירושלמי ככר עשה מאלה תעשו לה' במעדיכם ושם מקשה
הא ככר כ' ובאת שמה כו' ומשני אא"ע בעשה תנהו ענין בלא תעשה וקשה הא לל"ת ג"כ א"ל דככר כתב
לא תאחר ותאמר היא ל"ת וכ' דה"פ עפמ"ש כאן חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב וכ"ה ג"כ
הכונה בירושלמי אא"ע בעשה פי' בעשה מעשה ההפרשה תנהו ענין בלא עשה ואמר ולא אפריש ומיושב קו'
הפ"ק שם היכן מצינו כן "שבאא"ע לעשה נדרש לל"ת ותרוצו דחוק מאד." "וכ"כ ממ"ש אא"ע בעשה ולפירושם
היה נ"ל לעשה רק שצריך למחוק מלת תעשה היו"ו וצ"ל בלא עשה: שיעשוך בירושלמי רבנן דקסרין בשם ר'
אבונא מיכן למשכון. ועי' בעה"מ ורמב"ן ב"ק ס"ד ור"ן פ' נערה שנתפתתה מ"ש בשם רב האי גאון ומה
שהקשו עליו ובלב ארי' דברתי מזה: דתניא יקריב אתו ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ג: איזהו נדר בירושלמי כאן
ובמגילה פ"א ה"ז ר' תמא חברהון דרבנן בעי אמר הרי עלי ותזר ואמר הרי זו ר' חיננא בעי מסתברא די
לא אמר הרי זו ותזר ואמר הרי עלי איסור חמור חל על איסור קל. ועפ"מ ומ"ש בפנ"א: רגל א' עובר
בעשה. עמ"ש לקמן ע"ב: ע"ב בכל יום ויום עובר בבל תאחר. בירושלמי איתא אחר שעברו עליו
ג"ר עובר בכל רגל ורגל ושם לפי' המפרשים בירושלמי הרבה מאמרים נפרדים פסקי פסקי ובענ"ד הם ענין א'
ומיראת האריכות לא הבאתיו אך קוטב הענין לפרושי בענ"ד הוא דסתם נדרים ונדבות שדרכן להביאם ברגל
הו"ל כנדר להביאם ברגל וכמו שנדר להביא בשני בשבת דא"ע רק בכל שני בשבת אבל פסח שנשתנה מכפי
נדרו דזמנו הוא בתחלה בפסח אבל בהשנותו לשלמים כל יומו זמנו ועובר עליו בכל יום כיון דלא מחמת
נדרו הוא קרב שלמים כ"א מאליו נעשה שלמים אין מיוחד הקרבתו לרגל דוקא: שנה תמימה ר' אומר.
ת"כ בהר פ"ה ועי' ירושלמי תענית פ"א סוף ה"ג: תוס' ד"ה שנה ובירושלמי. כאן ה"א והירושלמי לשיטתו
דבכור מונין לו מלידתו ומתוס"א נכנס בחשבון השנה וע"ע שקלים פ"ג: עצרת פעמים ה'. ה"נ משני ר'
אבא מרי בירושלמי הא דמשכחת שנה בלא רגלים ועע"א מ"ש בזה דלאחרים חסרים עבדינן מלאים לא
עבדינן וק' ע"ז מגמ' ערכין ט ע"ב דאיתא דלאחרים עבדינן מלאים תר לתלת שני ובקונטרס באו חשבון
הארכתי בזה: הא בתם. בירושלמי כאן ה"א ובשקלים פ"ג סוף ה"א אינו מחלק בין תם לבע"מ ומונין מלידתו
רק דבירושלמי משמע דבע"מ אין הזמן שנה מה"ת כלל ועמ"ש ביפ"ע שקלים פ"ג שם:

דף ז ת"ר כו' לחדשים ולעבורין. תוספ' כאן פ"א: וי"א אף לשכירות בתים. ה"נ בתוספתא שם ובמכלתא
בא פ"א ע"ש ר' נתן ור' יצחק ובירושלמי הוסיפו עליהם לתרומה שקלים ולשכירות בתים: תוס' ד"ה מדברי
בירושלמי. ה"נ ע"ש ר' חנינא וכ"ה בב"ר פמ"ח שהש"ר פ"א פסוק צרור המור: ואבע"א מהכא בחדש הראשון.
במכלתא כ' פ"א ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר בחדש הראשון כו': מעברין אחר ר"ה מיד. עפ"א
שהקשה הא אחר ר"ה א"א לידע מאביב ופירות האילן ולא נשאר כ"א מפני התקופה דסו"ל א' מהג' ואין
מעברין ע"ז ואף אם עברוה אינה מעוברת ע"ש מה שתי' אך בירושלמי פאה פ"ה שקלים פ"א ה"ב נדרים פ"ו
ה"ד סנהדרין פ"א ה"ב איתא גם על א' מהם בדיעבד מעוברת ומסיק שם דהיינו על התקופה וכ"ה הרמב"ם
דעל התקופה או אביב מעברין גם לכתחלה ועמ"ש בשקלים שם א"כ לקשה קו' הפ"א הנ"ל: שואלין בה'
בפסח. עמ"ש פסחים ו ע"ב ובכ"מ איתא שואלין ודורשין וכנ"ל הכא: א"ר יאשי'. בירושלמי ר"ה שקלים
וכאן הלכה א' ר' טבי ר' יאשיה בשם כהנא. וביומא סה ע"ב מגילה כט ע"א איתא ר' טבי ולא בשם כהנא
ועי' ש"ק ר"ה שקלים ובמ"ש פסחים ו ובחבורי סד"ק הארכתי בזה: שנה שנה מניסן. בירושלמי כאן ובריש
שקלים ג"ש לחדשי לחדשי: ובלבד שימסרם לגזבר. עמ"ש יומא לה ע"ב ובשקלים פ"א ה"ג. ובתקת"ד רפ"ד
שם ומש"ש: ע"ב ת"ר המשכיר בית. תוספתא פ"א ובירושלמי ע"ש ר' יונה: רמ"א באחד באלול ה"נ בירושלמי
שקלים פ"ג ה"א ובבכורות נו ע"ב איתא ר"א ור"ש בכ"ט באלול ובתוספתא פ"א כבכאן: ר' ישמעאל
בנו של ריב"ב. עי' מס"פ ר"ש מס':

דף ח תוס' ד"ה ושני יובלות. לפמ"ש בתוס' לקמן ע"ב ד"ה בעשרה יש ליישב תמיהת התוס' ועי' מה"פ
ריש מסכת: ואימתי עמקים יעטפו בר באדר. בירושלמי כאן ובפ"ג דשקלים ה"א לא דריש קרא
לר"מ כ"א לר"א ור"ש ומפרש עמקים יעטפו בר באפלות ויתרועעו אף ישירו אלו ואלו נכנסין לדיר להתעשר
וכ' דהאי באפלות היינו ניסן ובירושלמי שקלים איתא באפלות באדר והכא ליתא תיבת באדר ולפי הירושלמי
ל"ק קושית הגמ' לר"א ור"ש ועי' מס"פ בשקלים שם: שמ"ח המוקדמין. ירושלמי שביעית פ"י ה"ג: כאן
למלכי או"ה. עמש"ל ג ע"א וע"ב בשם הירושלמי: ור"א היא. עמש"ל ג ע"ב ד"ה בתוס' ובירושלמי ע"ז
פ"ק ה"ב אמר דהך מימרא דאדה"ר בראותו שנתקטנו הימים חשב שהעולם נתבטל הוא כר"א ע"ש [והוא
דלא כהבבלי בע"ז פ"ק] ורב כר"א ס"ל דאמר זה היום תחלת מעשיך ועי' ויק"ר פכ"ט פדר"א פ"ח
ובירושלמי כאן ה"ג ולקמן בבלי כז ע"א: ע"ב אא"כ קדשו ב"ד. כ"ה ג"כ בתוספתא פ"א ושם דכן בעומר
לא ירד המן אם עברו ב"ד את החדש ר"ה בשני ימים ואם היה סמוך לשבת היה נעצר המן ג' ימים
ובירושלמי ה"ג אמרו ב"ד היום ר"ה אומר הקב"ה למה"ש העמידו בימה כו' נמלכו ב"ד לעברה למחר
הקב"ה אומר להם העבירו בימה כו' שנמלכו בני לעברה למחר ועי' שמ"ר פט"ו דב"ר פ"ב פס"ר פט"ו שוח"ט
סי' ד': לאו"ה מנין. בירושלמי ה"ג מוכיח לה מקרא ידין לאמים במישרים: שישראל נכנסין תחלה. בירושלמי
שם א"ר לוי והוא ישפט תבל כו' הקב"ה דן את ישראל ביום כו' ואת האומות בלילה כו' שמואל אמר משהוא
דן את ישראל דן את האומות כו' פי' אחר משפט ישראל שופטים והכל ביום וכ"ה ביפ"מ ועי' גליון:
דכתיב ובשנה השביעית. בירושלמי ה"ג דריש מקרא מקץ שבע שנים תעשה שמטה מה שנים מתשרי כו'
והוא כענין הקש ולא ג"ש כבכאן: יובלות בא' בתשרי. ה"נ מקשה בירושלמי ומשני אין חדש חלוק לב'
שנים ומקשה מר"ה לאילן דבה"א ט"ו בשבט ולא משני מידי וע"כ לומר כבכאן ועמס"פ שם וברש"י: ורבנן
שנים אתה מקדש. לקמן כד ע"א ע"ש דאבר"ש ובירושלמי פ"ב סנהדרין פ"א ע"ש רשב"י: יובל היא.
ת"כ בהר פ"ג ע"ש: תוס' ד"ה שהחדש מויק"ר. פכ"ט וכ"ה בפדר"כ כג בחדש השביעי:

דף ט שנת החמשים אתה מונה. כ"פ הרמב"ם פ"י משמטה ה"ז ודלא כהתוס' דפסקו כר' יהודה ואף דפסק
הרמב"ם כר' ישמעאל בשריב"ב אין זה תרתי דסתרי כמ"ש המס"פ ר"פ משום דס"ל תוספת מלאכה
מקרא ועניתם ואין לדמות לה שביעית ע"כ א"ל קרא למעוטי התוספת בסופה ע"ש ואני מוסיף עוד דס"ל
להרמב"ם גם תוספת מלאכה בע"ש אינו מה"ת וכמ"ש ביומא פא ע"א יע"ש ביפ"ע ובת"כ בהר פ"א
סתים כרבנן דאין שנת היובל עולה מן המנין וסיעתא להרמב"ם. ולהירושלמי שיטה אחרת דס"ל גם לר'
יהודה הא דיובל עולה במנין היינו למנין שמיטה אבל לא למנין יובל דליובל היה נמנה חמשים מחדש
אחר שנת יובל ע"כ אמר בקדושין פ"א ה"ב דלדידי' אפשר ליובל לחול באמצע השמטה ודעת הבבלי
אינו כן: תוס' ד"ה וקציר היוצא בת"כ. בהר פ"ב: שם והא דתניא בת"כ מן המשומר. שם וכן פי' הר"ש
אבל מל' הת"כ משמע דהאי מיכן אמרו כו' אמשומר קאי ע"ש ובר"ש: תוס' ד"ה ור' ישמעאל. דא"כ לא
הו"ל למכתב קראי גבי שביעית. תימה הא פשטי' דקרא גבי שבת קאי ששת ימים כו' ובחבורי ק"א בארתי
באורך: חריש של ערב שביעית. עי' מכלתא משפטים פ"כ דמייתי לה מקראי אחריני ופלוגתא דר' יאשיה
ור' יונתן בזה ע"ש ועי' מכלתא ויקהל פ"א דשם משמע דממעט שבת מתוספת שבת ביום השבת אי אתה מבעיר
כו' אך י"ל דהתם קמ"ל דלא נימא דאין להבעיר בע"ש שתהא דולקת בשבת: ר' ישמעאל אומר. בירו' שביעית פ"א
ה"ג שקלים פ"ד ה"א איתא ר' ישמעאל כדעתי' דאין העומר בא מסורי': מדתניא ועניתם. ת"כ אמור פי"ד:
וכי בתשעה מתענין. עמ"ש יומא כא ע"ב: תוס' ד"ה ור"ע בירושלמי כו'. שם איתא ג"כ בשעה שאסרו למקרא
סמכו בחרים ובקציר כו' כר"ע לעיל ומשמע שם דאסמכתא הוא להירושלמי: ע"ב יובל היא. ת"כ בהר
פ"ב ירושלמי פ"ג: אלא לר' יהודה מ"ט. בירושלמי שם ה"ה אמר טעמא דר' יהודה ואתי' כהא דא"ר
שמואל בר רב יצחק וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל ב"י על מה צום על פרשה שלוח עבדים ואתי כהא
דא"ר הילא לא נענשו כו' הדא ה"ד [ירמי' לג] מקץ שבע שנים כו': דתניא אין דרור. ת"כ בהר פ"ג:
אבל חכ"א. בירושלמי שם א"ר יוחנן זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכ"א קדוש ב"ד ותקעת שופר והשמט
כספים וכ' בענ"ד להגי' במקום קדוש ב"ד שלות עבד: אחד הנוטע. עמ"ש לקמן י ע"א: שלשים יום
לפני ר"ה. ת"כ בהר פ"א: תוס' ד"ה מרכיב בת"כ. קדשים פ"ה: שם וי"ל כו'. ער"ן שכתב דהכא
במרכיב באילן שהוא לסייג ולקורות דפטור מערלה ורק הענף שהרכיב חייב אבל בזקנה פטור ובזה מיירי ב
הך דת"כ ועתוס' מנחות סט ע"ב דמייתי מירושלמי פ"ק דערלה פלוגתא אם נקלטו שרשי הילדה קודם שנאחזה
בזקנה אם פטורים והכא בתוס' אפשר בענ"ד לקיים גי' הישנה פ"ק דערלה והוא בירושלמי שם ה"ב וה"ג:

דף י ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט. ערש"י. והר"ן כ' דפלוגתא היא בירושלמי והסכים
להרז"ה דבכל גווני אסורים עד ט"ו בשבט. הירושלמי הוא בשביעית פ"ב ה"ד כאן ה"ב ועכ"מ
פ"ט ממע"ש וכ"כ הי"א שתמה על הר"ן שכתב דפלוגתא היא בירושלמי ובאמת לאו פלוגתא היא ורק בשהיה
ל' יום לפני ר"ה שהקילו בה מחמרינן עד ט"ו בשבט כבהרמב"ם שם ע"ש והרואה יראה דגי' הר"ן משונה מכאשר
לפנינו דלפנינו איתא אחר דברי ר' בא בר ממל קמי ר' זעירא שחילק כנ"ל. א"ל אין כיני אפי' נטעו
ל' יום לפני ר"ה יהא אסור עד ל' יום לפני ר"ה והיא קושי' שיוסיפו לה עוד ומשני ר' מנא דשני להשלים שנתו
של אילן ואין זה שייך לפלוגתא. והר"ן גורס א"ל אין כיני אפי' נטעה פחות מל' יום לפני ר"ה יהא אסור.
פי' עד ט"ו בשבט והיא פלוגתא על ר' בא. מאי כדין. פי' מ"ט. א"ר מני מתוך כו' משלים שנתו.
היינו בכל גווני והוי מסקנא כדעת הרז"ה ובהגהגר"א מגי' כגי' הר"ן רק שמוחק תיבת אפי'. ואחר יהא
אסור מסיק עד פחות מל' יום לפני ר"ה ומשני מתוך שעומד כו' משלים שנתו עד תשרי והוא כהרמב"ם ועי'
ט"א ט ע"ב שחקר באמת למה ל"א עד פחות מל"י. ולהגר"א מבואר הוא בירושלמי: אר"ח בר אבא א"ר
יוחנן. בירושלמי ר' יסא בשם ר' יוחנן: ע"ב ואם נטע והבריך והרכיב יעקר. עי' ירושלמי תרומות פ"ב
ה"א: אי כתיב בשש מאות ואחת. עמש"ל ג ע"ב דס"ל להירושלמי דבאמת שנה שלפניה היה תר"א לחיי נח ומשום
דיום א' בשנה א"ת שנה נמנה ע"ת שנה שלפני': בתשרי נברא. עמש"ל ח ע"א. ועי' פדר"כ כ"ב בחדש
השביעי דר"א אומר בכ"ה באלול נברא העולם והכא בריאת האדם קאמר וער"ן לקמן על מתני': בתשרי
נולדו אבות. בירושלמי בירח האתנים שבו נולדו אבות. [כלקמן יא ע"א] מתו אבות נפקדו אמהות:

דף יא בניסן נגאלו. מכלתא בא פי"ד ותנחומ' ס' פלוגתא דר"א ור' יהושע אי בניסן עתידין להגאל או
בתשרי: בירח האתנים בחג. ירושלמי ה"ב: היום מלאו שנותיו. ספרי דברים ב': אותה שנה
מעוברת. ב"ר פמ"ז ע"ש ר"ה בשם ר' אידי: יולדת לשבעה יולדת למקוטעין. בירושלמי יבמות פ"ד ה"א
ונדה פ"א פלוגתא בזה וביבמות פ"ד ה"ב משמע דיולדת לתשעה יולדת למקוטעין לכ"ע: ממעט תקופות
שנים. וכ"ה באג"ש פ"ג אך שם משמע דאחר שעבר שתי תקופות ותשר חנה ומשך עבורה לא נזכר בכתוב:
תוס' ד"ה אלא. בב"ר. פמ"ח ושם הגירס' שפרוס הפסח היה: ע"ב א"ק ניל שמורים. עי' מכלתא בא
פי"ד: ואזדו לטעמייהו. עי' ירושלמי ה"א ומש"ל ג ע"ב: י"ז במרחשון. בב"ר פל"ג ארבעים יום וארבעים
לילה זו מרחשון וכסלו: תוס' ד"ה יום. כגירס' התוס' מוכח בירושלמי תענית פ"א ה"ג דאיתא שם דבי"ז
מרחשון מזל כימה משקע:

דף יב וברותחין נדונו. עמ"ש סנהדרין קח ע"ב: תוס' ד"ה תנא דרבין. איסי בן עקיבא אומר.
בירושלמי שם איסי בן יהודה ובעיקר פלפול התוס' אי דאורייתא אי דרבנן עי' מל"מ פ"ג
מהל' תרומות ה"ג ובכ"מ פ"א מהלכות מעשר ופ"א מהל' מע"ש ועי' תוספתא תרומות פ"ה ומ"ש בשבת
סח ע"א: וחזר ולקט. בירושלמי ועכו"ם משתכה ומוכח בתוס' לקמן טו ד"ה משתבוא: ע"ב תניא
אידך. לגי' הגרי"ב תכ"ה והיא ברייתא בספרי ראה: ולנדרים. עי' ירושלמי נדרים פ"ח ה"א וה"ו:
אחר ל' ב"א. בירושלמי עירובין פ"ג ה"א נדרים פ"ז ה"א וס"ג נזיר פ"ו ה"ט פלוגת' דר' יוחנן ור'
יאשיה דר' יוחנן ס"ל אחר ל' ב"א ור' יאשיה ס"ל אחר ל' תורה רק דלא אמר רק לגומרין וא"כ אפשר
דמודה הכא וכ"מ בפ"ת ב' שם ה"א וה"ו דפשיטא לי' דתשרי ר"ה לנדרים ולא מוקי שם כר' יאשיה ש"מ
דבזה ל"פ: מנה"מ. בת"כ בהר פ"א ר' יונתן בן יוסף אומר מנין לתבואה שהביאה שליש לפני ר"ה כונסה
אתה בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה ואף אותה שהביאה שליש: תוס' ד"ה משתבא. בירושלמי. כאן
ה"ב: תוס' ד"ה משתלמה. בירושלמי דמעשרות פ"ק. ה"ב ועי' מל"מ פ"ב מהל' מעשר ה"ה: תוס' ד"ה
התבואה. וכ"מ בירושלמי. שם בפ"א דמעשרות ה"ב וכ"ה בשביעית פ"ב ה"ה חלה פ"א ה"ג תוספתא
תרומות ספ"ב ועי' תוי"ט תרומות פ"א ד"ה ולא מן החיוב ובמל"מ פ"ב מהלכות מעשר ה"ה:

דף יג תוס' ד"ה קרי לי' עי' ירושלמי שביעית פ"ב ה"ד ובמס"פ שם ד"ה א"ר יוחנן: לבר מהלכתא. נ'
בענ"ד דמשום דאפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא בשאלה כה"ג רגלו אחת בתוך נ' בב"ב כג ע"ב
ועיילוהו אח"כ בב"ב קסה ע"ב ע"כ אמר לו דלא ישאל עוד שאלה כזו דעי"ז יפיק נפשיה מבי הלכתא
היינו מבהמ"ד: תוס' ד"ה דאקריבו וכפ"ב דחלה בירושלמי. ה"א ועב"ח יו"ד סי' רצג שהוכיח מסוגיא זו
דחדש אינו נוהג בשל עכו"ם והט"ז והש"ך חלקו עליו ויש מתרצים דברי הב"ח והארכתי בזה בתשו' ועי' ש"א
סי' נו ועי' ירושלמי ערלה פ"ג ה"ה קדושין פ"א ה"ח דשם מוכח דחדש נוהג בש"ע ולזה רמזו בתוס' קדושין לז ע"א
סד"ה כל ע"ש: שם בתוס' שאינו כתוב בגלדו. עמ"ש שבת קלב ע"ב: ואמר מר. הוא ר' יוחנן כדאיתא
בסוכה יב ע"א. ובירושלמי שם פ"א ה"ה: אר"ז הא מלתא. עתוס' סוכה יב ע"א ד"ה אר"ז ומ"ש בישוב
קו' התוס' ובירושלמי שביעית פ"ב ה"ה דריש לשליש מקרא מגרנך ולא כל גרנך: ע"ב תוס' ד"ה אל תקרי
בירושלמי שביעית פ"ב ה"ה מצריך לכולהו דדריש מגרנך ולא כל גרנך לשליש מעתה אפי' פחות משליש אר"ז
עשר תעשר כו' שזורע ומצמיח יצא פחות משליש שנזרע ואינו מצמיח מעתה שליש הראשון לשעבר שליש השני
לבא א"ר יוחנן חה"ס מה חה"ס לבא ואת מהלך בו לשעבר כו' ול"ק ודלמא לא עייל כלל כיון דכבר ידעי'
דאזלי ובתר שליש תו אין לומר כנגד הסברא דשמטה תמשך עד חה"ס ועי' פנ"א: אמר רבה מתוך שעשויין
פרכין. בירושלמי שביעית פ"ב ה"ה ר' חונא בר חייא אמר מתוך שא"א לעמוד עליו. ויתכן דהיינו הך
דהכא

דסכה ועמ"ש לקמן ועי' רש"י שפי' דלצאת ל"א בי' בתר לקיטה ופ"י. ובירושלמי משמע דהקושי' הוא
שיכי' בהורז ודוחן שיעור שליש: ויצבור גרנו לתוכו. בירושלמי שמתיבין לר' הונא בר חייא והתני נוכר
כו' והגי' הגר"א וינכור ומוחק תיבת והתני והוא דמפרש כקושי' הכא [ולפ"ז לא משני מידי שם דשמיא
דהכא ר"ש שזורי קאמרת כו' ליתא שם] ובעניד נ' דבירושלמי קשי' לי' א"ש שזורי גופיה אמאי אזיל בתר השרשה
והתני נוכר כו' וכדמקשו התוס' הכא ד"ה וינכור ומשני התם בירושלמי דמשום שני מעשרות אין לתקן שיהיה
כן לעולם ולא קאמר רש"ש נוכר כו' רק לפעמים דרך מקרה ועמ"ש לקמן: תוס' ד"ה מתוך כדתניא בת"כ.
בהר פ"א ומובא בירושלמי שביעית שם ע"ש ר' זעירא: תוס' ד"ה וינכור בירושלמי דשביעית. פ"ב ה"ט
ושם מתרץ דלצאת ל"א ינכור ומקשה משום המגרי דאמר בי' רש"ש ינכור ולא חש לשני מעשרות: רש"ש סבר
יש בילה. נ' דלדעת הירושלמי ליכא פלוגתא בין רש"ש ורבנן בזה דבפ"ק מדמאי ה"ה איתא חילוק לומר
דבדרבנן יש בילה ובדאורייתא לא ואיתא ג"כ בירושלמי פ"ק דמעשרות ה"א דמעשר אילן וקטניות הם
מה"ת וא"כ י"ל דרבנן דמיירי בהורז ודוחן ופרגין דהם מיני קטניות הוי מה"ת ל"א ינכור ודרש"ש
בפול המצרי דהוי ירק שפיר אמר בי' נוכר כו' דהוי דרבנן ולא חש הירושלמי לתרץ כדמצינו כן בכמה דוכתי
וכמו קשי' בבבלי דאיכא תי' והבבלי ס"ל דגם דאילן וקטניות הוי דרבנן ע"כ מכרח לעשות פלוגתא בין רש"ש
ורבנן: והאמר שמואל. בירושלמי דמאי פ"ה ה"ט מע"ש פ"ב ה"ג תרומות פ"ד ע"ש ר' יוסי בשם ר' פדייה
ר' יונה בשם חזקיה ור' יוחנן פליג וס"ל עד כזיתים נבללין: הכל הולך אחר גמר פרי. עי' מה"פ בירושלמי
שביעית שם מ"ש לתרץ תמיהת הראב"ד על הרמב"ם פ"א ממע"ש ה"ח ומ"ש בפנ"א שם בס"ד:

דף יד יצאו ירקות. בירושלמי שביעית אמר כן סתמא דירושלמי ומקשה שם י"ז מפול המצרי שזרעו
לזרע אמאי מתעשר לשעבר והכא דאמר פול המצרי א"ב היינו בזרעו לירק כמ"ש התוס':
רש"י ד"ה א"ב. בש"ם ירושלמי שביעית פ"ב ה"ו וכן מייתי בתוס' כאן ע"א וע"ב ובסוכה לט ע"ב ד"ה
ולשביעית: ועדיין רוב תקופה מבחוץ. בירושלמי ה"ב וכבר רוב התקופה מבחוץ ועי' ק"ע ופ"מ ושם
פלוגתא דאמוראי ר' זעירא אמר כו' ואין מבואר שם במאי פליגי דפלוגתייהו משמע נעין פלוגתא דריש"ג
ור"ע בירקות והתם ל"ל בצלים כו' א"ב דהלא באילן קאי וכ' דהנה אילן עושה פירות ל"ב חודש כבירושלמי
שקלים פ"ו ה"ב תענית פ"א ה"ג וכניסן תחלת לבלובו כמ"ש דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי. ובין גמר
ספרי בשנה זו עד התחלת לבלובו מתחדש לכה"פ יש בינתיים הפסק חודש א' שאין האילן מגדל הפרי. ע"כ אמר
שפיר דבט"ו בשבט כבר עבר רוב תקופה בחוץ [כפי' הפ"מ] היינו עד סוף גדול ספרי באילן עברו רוב ימים
מהתקופה שלא נשאר כ"א ט"ו יום בתקופה זו שמייך בהם גדול הפרי. וזהו לב"ה אבל בא' בשבט
כדברי ב"ש ולפעמים מתחלת התקופה כמה ימים בחדש טבת וליכא אף חדש שלם בהתקופה אין שייך
טעם זה וצ"ל כאידך דעד כאן הם חיים ממי שנה העברה והוא טעם אליבא דב"ש. ולזאת הכא דקאי ג"כ לב"ש
ע"כ לא מצי לשנויי וכבר יצא כו' והוצרך לפרש אע"פ כו': מעשה בר"ע. בגליון הגר"ב ט"ס שכתב תוספתא
שביעית ספ"ג וצ"ל ספ"ד: תוס' ד"ה וכג. בירושלמי. כאן סוף ה"ב ובכורים פ"ב סוף ה"ד: **ע"ב** ר' יוסי
בר' יהודה. בירושלמי ע"ש תני דמקשה שם ולמה לי אתרוג אפי' שאר כל האילנות ומשני קני משמע דל"ס דרך
פלוגתא כ"א כמפרש ע"ש כאן ה"ב ובכורים שם: לעולם הלכה. ירושלמי ברכות פ"א יבמות פ"א ה"ו סוטה
פ"ג ה"ד קדושין פ"א ה"א: בא' בשבט כב"ש. ה"נ מקשה בירושלמי כאן ה"ב ובכורים פ"ב ה"ד ומשני ר'
יוסי בר' בון כר"א הכא: ר"ה שלו תשרי. בירושלמי בכורים פ"ב ה"ד ר' ירמיה ר' אימי בשם ר' יוחנן
ר' סימון בשם ריב"ל הכל מודים שר"ה שלו ט"ו בשבט והיינו אפי' לר"ג דאזיל בתר לקיטה וזהו כהמסקנא
לקמן טו ע"א:

דף טו בעא מני' ר' יוחנן מר' ינאי. בירושלמי בכורים פ"ב ה"ד ר' יוחנן בעי מר' יונתן ופשיט לי' כר' ינאי
הכא: שנה מעוברת מהו. בירושלמי שם פשיט ר' יונתן לר' יוחנן ואפי' שנה מעוברת הולכין בתר
חדשי השנה: אתרוג בת שנית. בירושלמי בכורים פ"ב ה"ד [ומובא קצתו בתוס' לעיל יד ע"ב ד"ה ולשביעית]
תמן אמרין נכנס משנית לשביעית ה"ה לבעלים כאילן [פי' א"ת בביעור] ופטור מן המעשרות בירק [והיינו
דלמעשרות כירק ולשביעית כאילן כבמתני' שם] אמר לון רב המנונא אמרין דבתרא נכנס משביעית
לשמינית ה"ה הפקר כאילן וחייב במעשרות כירק והפקר חייב במעשרות. ופי' דקאי אמתני' שם וקשי' לי'
בשלמא בשנית נכנס לשביעית ניחא ע"פ הסברא יד הכל ממשמשין כו' כמ"ש כאן אלא בשביעית נכנס
לשמינית קשי' איך תתחייב במעשרות ומשני ר' יוחנן דמתני' לא מיירי בהזדמנם כא' אלא חמשית
לששית נדון כששית למעשר עני כירק וששית לשביעית ה"ז ששית לענין שביעית [כ"ה לפי' המפרשים]
ולפמ"ש כאן דרב המנונא ס"ל בת ששית לשביעית לעולם ששית וחייבת במעשרות נ"ל דהתם בירושלמי פליג רב
המנונא אמ"ש ששית לשביעית פטורה ממעשרות אלא חייבת במעשרות משום דהו"ל תרי קולי דסתרי אהדדי
ומוכיח זאת מהא דשביעית לשמינית ודין דמתני' ע"כ הוא בזמנים מתחלפים פעם למעשר כירק ופעם
לשביעית כאילן אבל לא בהזדמנם יחד דסתרי אהדדי. ולפ"ז א"ל לפרש כמ"ש התוס' ד"ה יד הכל דהכא
קאי למ"ד שוה לאילן לכ"ד אלא אף לר"ג קאי ומשום דל"א תרי קולי דסתרי אהדדי בזמן א': רשב"י
משום ר"ש. בתוספתא ספ"ד דשביעית רש"א: א"ר יוסי אבטולמוס בהגהגר"א אבטולמוס בר' יוסי וכ"ה
בהגהותיו לתוספתא שם: ורבותינו נמנו. בכורים פ"ב ה"ד: **ע"ב** תוס' ד"ה ורבותינו. ואית דגרסי בירושלמי
שם הגירס' כפנים בגמ': ר' יוחנן ור"ל דא"ת. עי' פנ"א שביעית פ"ה ה"א מש"ש ביש ב דעת הרמב"ם פ"א
ממע"ש ה"ה מקושית הראב"ד שם: שעושה שתי בריכות. בירושלמי שביעית פ"ה ה"א שתי גרנות: אע"פ
שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט. אין מבואר כאן איזה ר"ה שלהן ובירושלמי שם תמן אמרין אילן שחנט
קודם ר"ה של עולם [והיינו תשרי] וס"ל להירושלמי דל"ד חרובין כן גם שאר אילנות וכמ"ש התוס' ור' יסא אמר
שם הביא שליש קודם ר"ה של עולם והרמב"ם כתב בתר שליש ור"ה ט"ו בשבט ופי' מ"ש הכא אע"פ שחנטו כו'
כיון שלא הביאו שליש ועפנ"א: לימא ליה אמינא לך. ה"נ איתא בירושלמי שם רק דמסיק אלא היא חרובין
היא שאר אילנות היא נהגו היא איסורא היא ר' נחמיה היא רבנן דהיינו ר"נ מפרש דעת רבנן ומטעם זה
פסקו הרמב"ם וש"ע לאזיל באילנות בתר שליש ולא בתר חנטה ובפנ"א האריכתי: תוס' ד"ה בנות שוח. בב"ר.
פפ"ז שות"ע סי' סז:

דף טז בפסח על התבואה. פסדר"כ כט ע"ש ובירושלמי סוכה פ"ד ה"ה שלזאת לא נאמר שמחה בפסח עוד
טעם משום בנפל אויבך אל תשמח ולזאת אין גומרין הלל כ"א בב' ימים הראשונים: בר"ה כל באי עולם.
ער"ן מ"ש בשם הפסק' והוא בפדר"כ פכ"ב בחדש השביעי: קודם הפסח נדונת לשעבר. בירושלמי ה"ג ר"ח
בר בא בעי תבואה שלקה בערב הפסח כו' ועפנ"א: לא כר"מ ולא כר' יהודה. בירו' הפלוגתא באופן אחר
אית תנא תני כולהון נדונין בר"ה וגז"ד של כאו"א מתחתם בר"ה. [והוא דלא כחד מהנהו שבכאן] אית
תנא תני כולם בר"ה וגז"ד כו' ביוה"כ. [והוא כר"מ] אית כו' כולהם נדונין בר"ה וגז"ד כו' בזמנו [והוא
כר' יהודה] אית ת"ת כאו"א נדון בזמנו וגז"ד כו' בזמנו [והוא ג"כ דלא כחד דהכא]: א"ה קשי' אדם.
בירושלמי מוקי לה כדעת ר' יהודה ול"ק לי' הך קושיא דאף דאינו גמ"ד מ"מ תני ליה בהדיא ומביא שם ראיה
מדתני ובחג נדונין על המים דאין עוד בשנה זו יום הדין אחר לגמ"ד וזו הראי' קשיא בגמרא כאן איך
מוקי לה בתחלת דין ואם נאמר דזה לא אכפת לן מה שאחד יוצא מהכלל א"כ מאי קשיא ליה אדם לר' יהודה
וצ"ע. ונראה דגם בירושלמי אין הראיה מובחג כו' דכולהו בתר גוונא ובגמ"ד דהלא אדם אינו לגמ"ד אלא
דהראיה דלא תקשי מאדם דע"כ אינו בתר גוונא גם אי נוקי בתחלת דין מובחג כו': ר' יוסי אומר אדם נידון
בכל יום. בירושלמי איתא ר' יוסי אומר אדם נדון בכל שעה והוא כדעת ר' נתן הכא ודעת ר' יוסי בכל
יום הוא ע"ש ר' יצחק רבה בשם ר' ומקרא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו גו' כר"ת הכא: יפה צעקה.
עב"ר פ"ע ע"ש ר"ה: מפ"מ אמרה תורה. ירושלמי ה"ג ספרי פנחס קנ: **ע"ב** א"ר יצחק כל שנה. בירו'
תענית פ"ב סתם בלא שם אומרו: כל שנה שרשה. בירושלמי ה"ג ע"ש כהנא אמר: אין דנין. בירושלמי
ע"ש ר' סימון בשם ריב"ל: וא"ר יצחק ד' דברים. בב"ר פמ"ד קה"ר ס"ה ס' ביום טובה פ"ז פ' כי ברוב
חלומות פדר"כ ל' ביום השמע"צ תנחומא נח ע"ש ר' יודן בשם ר"א ובירושלמי תענית פ"ב א"ר אלעזר ג"ד
תפלה צדקה תשובה ושם מוכח דהכל ביחד עם התשובה ובשאר דוכתי והכא משמע דאחד מהם מועיל וער"ן:
שינוי השם. בב"ר פמ"ד ר"ה בר יוסף אמר אף שינוי השם למעשה טוב וי"א אף שינוי מקום ובקה"ר פ"ז
ע"ש ר' חייא ור' יוסי ובס"ה ליתא זאת כלל ובפדר"כ שם ע"ש ר"ה בשם ר' יצחק ובירושלמי שבת ספ"ו
פעמים שינוי השם גורם פעמים שינוי מקום גורם: דבחדש ובשבת. עי' ויק"ר פי"ח ר"ש בן חלפתא הוה
סליק שאיל בשלמי' דר' בכל ירח וירח: והלא דברים ק"ו. ת"כ שמיני פ"ד: א"ר כרוספדאי. בירושלמי
ר' קרוספאי: ימחו מספר חיים. ה"נ בירושלמי ובב"ר פכ"ד מספר חיים זה ספר תולדות של מטה ועם
צדיקים אל יכתבו בספר תולדות של מעלה: תוס' ד"ה ועיון בירושלמי. ט"ס מ"ש ה"י וצ"ל ה"ג:

דף יז ורב חסד מטה כלפי חסד. ירושלמי פאה פ"א ה"א קדושין פ"א ה"ט סנהדרין פ"י ה"א ובפדר"כ כ"ו
סליחות ע"ש ר"א האמורא דהוא בר פלוגתא דריב"ח: שפשטו ידיהם בזבול. ע' קה"ר פ"ט רות רבה
פ"ג וירושלמי ברכות פ"ט: כובשו. עי' פרש"י וע"פ האמור בירושלמי פאה הנ"ל וקדושין וסנהדרין שם
ר' אבהו אמר הוטף שער א' יתכן הפי' כובשו עומטו וקאי על העון כפשטות הכתוב ור' הונא אמר בשם
ר' אבהו נושא לשון שכחה כמו בפי"ן ימנית: **ע"ב** אני הוא קודם שיחטא. עי' רא"ש ובק"נ מה שהקשה
מגמ' סוף חולין ובחבורי ק"א האריכתי בזה בס"ד: חרי שהיו ישראל. בירושלמי ע"ש רשב"י ולא סמכיק
אקרא עיני כו': על האחן הצריכה לכן. בירושלמי ומשיב עמכן טליס ורוחות כמ"ש תלמיה רוח כו':

דף יח כאן קודם גז"ד. ספרי נשא מ"ב ובתנחומא נשא פ' כה תברכו עשה תשובה עד שלא נחתם גז"ד כו'
ובפדר"כ כ"ד דרשו עשה תשובה נושא לו פנים ועי' במד"ר פי"א דדרש על הכתוב ישא כו' באופנים
שונים: רא"א כאן קודם גז"ד. עי' ירושלמי יבמות פי"ב ה"ו ובבבלי יבמות ק"ה מחלק באותו קרא שבירוש'
שם בין יש עמו שבועה ובירושלמי אמר רשום קודם גז"ד אמת לאחר גמ"ד. וכן בב"ר פפ"א כבירושלמי:
כתוב א' אומר כבסי. ספרי נשא מב ועי' פדר"כ כד דרשו ובאג"ש פ"ז וכ"ה בכמד"ר פי"א: אבל
מתכפר בתורה. בירושלמי לק' פ"ב ובסנהדרין פא אבל מתכפר בתפלה וכ"ה באג"ש פ"י: רבה ואביי. עי'
תוס' דגירסתם רבה ולא רבא וכן מוכרח עוד מהא דברכות מח דאביי ורבא שוים בערך שנותם ובדל"ו שם
וכתובות ס"ה. מוכח דרבא חי לאחר אביי: ר"נ אמר רב"א אלו י' ימים. בירושלמי בכורים פ"ב ר' חגי
בשם ר"ש בר נחמן ושם איתא עוד שהיו שבעת ימי אבלות של שמואל שלא יתערב אבלו עם של שמואל ושלשה
ימים שחלה ומת במגפה ודחה ר' חגיי א"כ לעשרת מבעי ליה בעשרת אלו כו': כבני אימרנא. בירושלמי
ר' אחא אמר כהדין דירין [היינו רפת] ורבנן אמרי כהדין כמגניתון היינו מקום צר: רואה יחד לבם.
ה"נ בירושלמי ושם ר' ברכיה אומר יוצרן רואה שיחא לבם יחיד אליו: **ע"ב** צום הרביעי זה תשעה בתמוז.
ספרי ואתחנן לב ושם איתא זה י"ז בתמוז ושם ממנו כל הד' דברים דאמר ר"ש כו' ע"ש: תוס' ד"ה זה
תשעה. בירושלמי תענית פ"ד ה"ה ושם מביא ראיה לזה דהחשבון מקולקל מדכתב ביחזקאל כ"ו ויהי בעשתי
עשר שנה באחד לחדש כו' יען אשר אמרה צר כו' אין תימר באחד באב עדיין לא נשרף ואין תימר באחד
באלול ביום ולילה נפיק בלדרה מן ירושלים ואתי לצר אלא קלקול חשבונות יש כאן ועי' ק"ע ופ"מ ופירושם
דחוק דהק"ע פי' דסגי ביום א' וקשיא ליה איחור הנבואה מט"ב עד א' באלול ובאמת ל"ק זאת כלל והפ"מ
פי' דרך בתמיה דמשמע הוא הפת והוא דחוק גם מה זה תועלת אם נימא בי"ז בתמוז הובקעה העיר דאכתי
קשיא כנ"ל וצ"ל לפירושם דהיינו דכמו דקרא זה אינו מדוקדק כן התם משובש החשבון וזה דחוק מאד
ונראה דאה קים לנו דכין זמן הבקעת העיר עד שריפת בהמ"ק היה כ"א יום כבירושלמי שם ע"פ מקל שקד
דזמן שקדים כ"א יום. ואי נימא דבתשעה לחדש הובקעה העיר ע"כ חורבן ביהמ"ק היה באב בא' לחדש
כמ"ש בירושלמי להדיא שם כן. ואם בי"ז בתמוז הבקעת העיר היה החורבן בט' באב ונראה לפרש דה"ק
דהאי באחד לחדש לא נתפרש בקרא באיזה חדש וע"כ דבחדש הסמוך לחורבן קאמר ואם נאמר דבט"ב
היה החורבן א"ש דסתים באחד לחדש משום דבאחד באב ליכא למימר דהא עדיין לא נשרף אבל אם נאמר
דבאחד באב היה החורבן הלא איכא למטעי ולומר דבאחד באב בא הידיעה ואיך סתים קרא וז"ש אין
תימר באחד באב פי' אם נאמר דבט"ב היה החורבן יש הכרח דבאחד באלול קאמר אבל אין תימר בא'
באלול פי' אבל אם היה החורבן בא' באב אין הכרח לומר דהיינו אלול די"ל ג"כ דהיינו א' באב וביום
א' בא הידיעה ויותר נכון להגי' שנ"ל גם כאן ואין תימר באחד באב היינו ההורבן וא"ש וע"כ קלקול
חשבון יש כאן ובי"ז הובקעה העיר. דבלא"ה מקולקל החשבון דאם נאמר בתשעה בתמוז הובקעה העיר
היה החורבן בא' באב ובקרא כ' בשבעה או בעשור ור"י ור"ל מתרצים דיום שאחר החרבן נקרא א' לחדש.
אך בגמ' דילן אין הדבר פסוק דרק כ"א יום בין בקיעת העיר להחרבן: ועשו יום שמועה. בירושלמי
תענית שם אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגליל על השמועה: ר' יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מ"ת.
בירושלמי תענית פ"ב מגילה פ"א נדרים פ"ח ס"ל לריב"ל בטלה מ"ת רק ר' יוחנן ס"ל לא בטלה מהאי
ברייתא דמתיב רב כהנא הכא ודמי ר' בא כדדחי הכא רב יוסף ומסקנא שם מוכח דבטלה: מעשה
וגזרו תענית. ירושלמי שם ועמש"ל:

דף יט ותיפוק ליה דהו"ל. בירושלמי תענית פ"ב הי"ב מקשה כה"ג על ר"מ ור' יוסי ומסיק א"כ ר' יוסי
האמורה כל אילן מליא לא מסייען ולא תברן לא על ר"מ ולא על דר' יוסי לא בא אלא למנות ימים
שנעשו בהם ניסים לישראל תדע לך שהוא כן דתנינן בריש ירחא דניסן אתקן תמידא בלא כך אינו אסור
משום ר"ח ובבבלי תענית יז: מתרץ ע"ז דלא נצרכה אלא לאסור שלפניו ויתכן דגם בירושלמי הא דאיתא
א"כ אבל בשבתות ויו"ט מותרין לפניהם ולאחריהם הכונה לדחות הך דר' יוסה דמשום לאסור לפניו הוצרך
לומר דריש ירחא: שבתות ויו"ט. עמש"ל: **ע"ב** תנאי היא דתניא הימים האלו. תוספתא היא בפ"ג
דתענית ומובאה בירושלמי שקלים פ"ד תענית פ"ד מגילה פ"א ושם קאי על יו"ט דזמן עצי כהנים והעם
ויש לחלק בין לת"ק [דהתם לא נזכר דברי ר"מ] בין לר' יוסי דהתם היו"ט תלוי בקרבן משא"כ יו"ט
דמג"ת דהם בעבור נסים י"ל דנשארו קבועים וכ"מ מדמסיים ר' יוסי בטעמו שאבל הוא להן כיון דעיקר
היו"ט הוא בעבור הקרבן ובאין קרבן אבל הוא ולא יו"ט. וכן יש לחלק איפכא דהתם היחידים יש להם
הזכות תוקה לכשיבנה ביהמ"ק יזכו כל מי שהיה להם אז אבל עניני נסים לעתיד לא תזכרנה הראשונות
אבל הבבלי גורס בהברייתא הימים האלו הכתובים במג"ת א"כ לא קאי דוקא איו"ט דמביאי' קרבן ושפיר
תנאי היא: והלכתא בטלו. עמש"ל יח. דגם מסקנת הירושלמי הוא דבטלה: אמר רב' מימות עזרא.
בירושלמי שביעית פ"י לק' פ"ג סנהדרין פ"א נדרים פ"ו ע"ש רב וליתא מימות עזרא רק מימיו וע"ש רבי
ניסן לא נתעבר מימיו [ומקשה והא תנינן אם בא בחדש בזמנו אם בא לא בא ועי' ע"א ז: ד"ה ואם הביא
ונכון היה לגרוס אם לא בא בא והוא דהלא אם בא זהו אינו מעובר והיינו דקשיא ליה למה קתני אם בא
והלא לעולם בא בזמנו ומשני דנקט בהם משום דאפשר לא בא אבל לא היה כן רק תמיד בא]: אין
נוהגות כראשון. הוא כרשב"ג מגילה ו: וירושלמי שם פ"א ה"ה ועמ"ש ביפ"ע שקלים פ"א ה"א: כמה
עבור שנה. בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב אין מעברין לא פחות מחדש ולא יותר מחדש ויתכן שאינו נוגע
לפלוגתא זו למעט שלשים יום כ"א למעט הרבה יותר מחדש: תוס' ד"ה מימות ביום כ"ד לחדש. נ"ל
להתוס' דקרא חשיב מנין ימי החדש מיום הראשון דר"ה ויוה"כ היו עושין בי' לחדש מיום השני וכן סוכות
בט"ו מיום ב' דר"ה ע"כ קרי ליום שאחר סוכות כ"ד [אך צ"ע על התוס' מירושלמי ע"ז פ"א סה"א דשם
איתא קושית התוס' בקרא וביום ארבעה ועשרים לחדש למה לא עשו בכ"ג ותי' שם משום דהוא ברי' דמועדא
דהיינו אסרו חג ע"ש והתוס' מאנו בתירץ זה משום דלא היה אז תקנת א"ח ונעלם מהם הירושלמי הנ"ל ולפלא
בדבר הזה]: תוס' ד"ה אדר הסמוך לניסן ובירושלמי כו'. בסנהדרין פ"א ה"ב מעש"ש פ"ה ה"א איתא
תלתין יומין והיינו חדש הראשון אדר שהוא שלשים יום וה"נ הכונה במגילה שם דמ"ם ירח יומין קאי
על אדר השני ומ"ש תלתין יומין קאי על הראשון ומוכח דפליגי איזה מהם תוספת:

דף כ יכול כשם שמעברין. ת"כ אמר פ"י ועי' ירושלמי פ"ג: וה"ק יכול כו' כך מקדשין. כ"ה ג"כ בירו':
דאריב"ל מאיימין. בירושלמי פ"ג ה"א פליגי ר' זעירא ור' בא אליבא דריב"ל ר"ז קאמר כהכא ור'
בא אמר איפכא: הא בניסן ותשרי. עי' תוס' ובירושלמי שם מוכח כפי' הי"מ ועפ"ק שם ד"ה בשאר:
רבא אמר כו' אחרים היא. פרש"י ומוכרח לפ"ז דגרסי' מתחלה רב כגי' הלח"מ מובא בהגרי"ב או רבה
כגי' הט"א אבל לפי מאי דמוכח בערכין ט: דגם לאחרים מעברין בשביל יום א' התסר לתלת שנין א"צ
לשבש הגירס' דאפשר דרבא דאמר אין מקדשין לצורך אבל מעברין לצורך א"ש כאחרים ולפ"ז נפרש הא
דאיתא לעיל ו: מאן תנא דפליג עלי' דרב שמעי' אחרים היא דקאי אהא דאמר רב שמעי' פעמים שניהם
חסרים אבל שניהם מלאים ס"ל גם לאחרים ומ"מ לא משכחת לה לאחרים שנה בלא רגלים דבעינן לזה ב'
ימים ושנה כא' יהיו שניהם חסרים דזה א"א לאחרים. והט"א כ' שם בסיפך והארכתי בזה במאמר באו
חשבון הנדפס כבר בשמי: **ע"ב** צריך שיהא לילה ויום מן החדש. עי' ירושלמי פ"ב סוף ה"ז ובמה"פ
ד"ה ע"ד: נולד קודם חצות. עי' ירושלמי פ"ב ה"ו ועי' תוס' לק' כ"ד: ד"ה ראיתוהו:

דף כא בתענית' תרי יומי. בירוש' תמן תנין לנומא רבה תרי יומי והק"ע ממשיך לזה מש"ם מקודם לזה
ריב"ל הוה עריב כו' דהיינו שהיה ערב בדבר שלא יזיק התענית ובחלה פ"א ה"א מוכח דהמן הוא
התחלת ענין וכ' כפי' הפ"מ שם ע"ש: קלים היו. בירושלמי שם ושם אבוי דר' שמואל בר רב יצחק צם
תרי יומי אפסק כרוכה ודמיך שנפסקו מעיו ומת: שמור אביב. פי' ירושלמי פאה פ"ה ושקלים פ"א ה"ב
ומ"ש ביפ"ע שם: **ע"ב** על קריאתם אתה מחלל. וכ"ה בירושלמי: יותר מארבעים זוג. עפ"מ כאן ובפ"ב
ה"ז מגילה פ"ב ה"ז דמפרש דמשום שבאו זה אחר זה אבל אם באו בב"א לא היה מעכבן ומהק"ע נ"מ כן:
אם מעכב אתם. בירושלמי כאן איתא שאלה לו וכל המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נדוי ובמ"ק
פ"ג ה"א מנה ליה בין הני דבעי נדוי וכן בתענית פ"ג ועמ"ש בברכות יט. ד"ה אריב"ל בכ"ז: א"ר אבהו
א"ק. כ"ה בירושלמי כאן ע"ש סתמא דירושלמי: חסר אחד. בירושלמי סנהדרין פ"ד מ"ע פנים לטמא
ומ"ע לטהר מדרשא דקרא שבעתים:

דף כב ראשה של גדר. כ"ה ג"כ בירוש': טעמא דר"ש. ה"נ בירושלמי ע"ש סתמא דירושלמי: אלו הן
הפסולין. ירושלמי כאן ובסנהדרין פ"ג תוספתא שבועות פ"ג ס"ס: מהלך לילה ויום. בירו'
כאן ובמגילה פ"ב מקשה ע"ז הא בלילה אין מקדשין ואיך דוחה שבת ומשני כיון דלילה צריך ליום הו"ל
יום א' וביומא פ"ד מוכיח דגם דבר שאינו מעכב דו"ש דעדות החדש ל"ה עכובא ומ"מ דוחה שבת:

פרק ב משלחין עמו אחר להעידו. בתוספתא פ"א מסיים ואפילו בשבת וגם שם הלשון מצלחין עדיו עמו:
ע"ב וחד מי מהימן. בירושלמי איתא דבאמת חד ג"כ מהימן משום דמה"ת א"צ הכרה ורק מדרבנן.
הכשירו בע"א דהם אמרו והם אמרו ועי' עוד בירוש' שם והכמ"ל: מלתא דעבידא לאגלויי. כה"ג בירו' יומא
פ"ג ה"א וכאן פ"ב ה"א מקשה אהא דתנן אמר להם הממונה ועד א' נאמן ומשני שניי' הכא שאתה יכול לעמוד
עליו דהיינו מלתא דעבידא לאגלויי: להטעות את החכמים. עי' רש"י ותוספות ובירושלמי מקשה מעתה על
ניסן לא יקבלינון על שאר ירחים יקבלינון א"ר יוסי בר' בון עיקר קלקלתהון מן אדר הוות מעתה כד היא
דכוותהון לא יקבלינון אין לית הוא דכוותהון יקבלינון ומשני זו מפני זו היינו שגזרו הא אטו הא:
משקלקלו הכותים. ערש"י ובירושלמי פי' ומה קלקול הוה תמן דהוו אילין מסבין יומא דין ואילן מסבון
למחר והיו סבורין שנמלכו ב"ד לעברו: אין משיאין כו' בזמנו לקדשו. ה"נ בירושלמי: גזרה משום ר"ת
חסר. בירושלמי טעם דלא עבדינן אמלא מפני יו"ט [ר"ה] שחל להיות בע"ש לילי זמנו אין משיאין מפני יו"ט
לילי עבורו אין משיאין מפני כבוד שבת. ונראה דהבבלי לא קאמר הכי משום דס"ל דגם אם לא עשו אד"ו
ראש והירושלמי ס"ל דלא הקפידו אז ע"ז ובמאמר באו חשבון הארכתי בזה: תוספות ד"ה סהדא
בירושלמי. כאן ה"א:

דף כג תוס' ד"ה ארבעה. ובירושלמי כתובות ספ"ז: אלונים. בירושלמי שם אלונים ערמונים אלמוגים
והוא קצת כלישנא קמא הכא וקצת כאיכא דאמרי: בוטמי. שם בלוטים: בסיתא. שם אלוים:
וצי אדיר. עיין ירושלמי שקלים פ"ו ה"ב: **ע"ב** זו בירס בירושלמי ה"א א"ר אבהו אע"ג דאמר את בטלו
את המשואות לא ביטלו מים טבריא ופי' הפ"מ מקום האחרון שהוא בית בלתין הוא סמוך ליס טבריא
משום שהוא יותר קרוב לגולה והק"ע פי' משום שלא היו כותים דרים שם: וכייר וגדר. הוא מ"ש בירושל'
בהרי מכוור וגדור והוא בתוספתא פ"א ע"פ הגהגר"א: דכ' ויעזקהו. בירושלמי שם היו עוזקין את
הסלכה כדי"א ויעזקהו: כיצד ראית. פדר"כ פ"כ החדש ע"ש: חיינו לפני החמה. בירושלמי א"ר יוחנן
אפילו טועה שבטועין אינו טועה בדבר הזה כו' נ"ל דלא פגמתה לפני החמה כו' תני בר קפרא תרתי
לפני החמה לאחה"ח פגמתה כו' היינו דפליג וס"ל שהם שני דברים ולא כר' יוחנן דהיינו חדא: א"ר יוחנן
מאי דכתיב. ה"נ בירושלמי ועי' ספרי נשא מב: מעולם לא ראתה. פדר"כ פ"א אדר"נ פ"ב דב"ר פ"ס
במד"ר פי"ב:

דף כד כאן בימות החמה. עי' רש"י ובירוש' מפרש לדרומה דבריו קיימין מן תמוז עד טבת מ"ד לצפונה
דבריו קיימין מן טבת עד תמוז ועי' בבעה"מ שהביא הירושלמי וכתב דזה דלא כרש"י: חציו במים.
תוספתא פ"א ועי' הגהגר"א שם: א' אומר גבוה ב' מרדעות. בירושלמי ז"א מלא מרדע א' וז"א מלא
ב' מרדעות כו' מ"ד דבריהם קיימים בשיכון דהוו קיימין חד מלעיל וחד מלרע מ"ד אין דבריהם קיימים
בשיכון דהוו קיימין בשווי ועי' מה"פ שם ובענ"ד צ"ד טעות מא' לב' לטעות מב' לג': ראינוהו במים ה"נ
בירושלמי: אומר מקודש. בירושלמי כאן ובסנהדרין פ"א מפרש מאי מקודש מקויים משום דאי אתה מקדש
חדשים וקשה הא תנאי פליגי בזה ועי' פנ"א: ר"א ברש"א בין כך כו'. בירושלמי שם ע"ש רשב"י:
הלכה כר"א בר' צדוק. בירושלמי סוף ה"ה ר' בא בר זבדא בשם רב טעמא דראב"צ כיון שב"ד של מעלה
רואין שאין ב"ד שלמטן מקדשין אותו הן מקדשין אותו. ויש להבין מה חידש על מ"ש במתני' ואולי משמיע
לן דב"ד שלמעלה ממתינין קצת: **ע"ב** תוס' ד"ה ראינוהו ובירושלמי. פ"ב ה"ו:

דף כה פעמים שבא בארוכה. ה"נ בירושלמי: שמש ידע מבאו. עיין ירושלמי ה"ו וק"ע שם: ר"ח חזא
לסיהרא. בירושלמי ר' אבון מסדי עלוי נרנין ואמר לכולא תבהית בני מריך ברמשא אנן בעינן
תתחמי מכא ואת מתחמי מכא מיד אתכסית: מי מילר. בירושלמי בעי למי שלח ופשיט לר' יהושע שלח
ור"ע היה השליח: אתם אפילו שוגגין. ת"כ אמר פ"ט ופ"י ושם במקום מזידין איתא אנוסים ובירושלמי
אפילו נמצאו העדים זוממין ה"ז מקודש ועי' פדר"כ פ"ה החדש וירושלמי פ"א שמ"ר פט"ו דב"ר פ"ב פס"ר
פט"ו שוח"ט סימן ד': אשר עשה את משה. וכ"ה בירושלמי ע"ש: **ע"ב** שקל הכתוב. אג"ב פס"ו
קה"ר פ"א ע"ש ר' יוחנן ובירושלמי מסיים ולא עוד אלא שסמך הגדולים מכאן ומכאן והקטנים באמצע:
ובאת אל הכהנים. עמ"ש סנהדרין כ"ח: ובי תעלה. ספרי שפטים קנג ע"ש ריה"ג: רבי ותלמידי.
בירושלמי רבי בחכמה ותלמידי בירלת תטא רבי בחכמה ותלמידי שאני גוזר כו' וע"ש מה שדרשו ר"י ור"ל
ע"ז קרא אלופינו מסובלים ע"ש:

פרק ג ולא הספיקו. ת"כ אמר פ"י: שראוהו בלילה. הבבלי ס"ל דבראוהו ביום אינם צריכים
לשוה והירושלמי כאן ה"א סוטה פרק ט ה"א סנהדרין פ"א ה"ב ס"ל דאינם דנין על
ראייתם

אלייהם ואית תני תני יעמדו שנים ויעידו לפניהם ואית תני יעמדו כולן ויעידו במקום אחר כן כדיני נפשות והן כעדות החדש דס"ל דעדות החדש דמי לד"נ ואית תני כו' היא פלוגתא דר"ע ור"ש והבבלי ס"ל דל"ד עדות החדש לד"נ ועי' מה"פ רפ"ט דסוטה וכאן ד"ה כ"ד :

דף כו דברי ר"ש רע"א · עמש"ל כ"כ: ד"ה שראוהו : שנא' במשך בקרן היובל · במתני' שבירושלמי איתא במשך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר וכ"מ מתו' ד"ה איקרי שהיה כן בגירסתם במשנה ע"ש : דפרה קרן איקרי · ה"ג בירושלמי ה"ב : שור פר מופר · בירושלמי מייתי קרא זה לטעמא דרבנן וכפשטי' דקרא מקרין דהייט קרן ועפ"מ ופנ"א : עולא אמר · בירושלמי הוא ע"ש ר' לוי דאין קטגור כו' : כדר"ח דאר"ח · בירושלמי יומא פ"ז ה"ת א"ר סימון טעם אחר שאינו נכנס בבגדי זהב מפני הגאוה דאל תתהדר לפני מלך ור' לוי אמר שם משום דאין קטגור כו' ובויק"ר פכ"א הוא בהפך ר' סימון משום דאין קטגור כו' ור' לוי אמר מפני הגאוה כו' : חדא ועוד קאמר · בירושלמי לא נאמר רק טעם דאין קטגור כו' דמקשי על טעם דלא אקרי שופר דהא של יעל לא אקרי קרן ולא שופר ועכ"ז הוא כשר : אר"ע כשהלכתי לערביא · בירושלמי ברכות פ"ט א"ר לוי : כשהלכתי לגליא · שם באפריקי : לנדה גלמודה · עי' שמ"ר פל"ו : לכלה נינפי · שמ"ר שם : ולתרנגול שכוי · בירושלמי ברכות שם ברומי צווחין לתרנגולא שכוי : ע"ב מאי סרוגין · הוא לענין דאיתא במגילה פ"ב קראה סרוגין יצא ותלוגלוגות לענין ערובין ובירושלמי רפ"ט דשביעית מגילה פ"ב ה"ב משמע דכולהו הוי כחד עובדא דאיתא שם א"ר תני סרוגין ותלוגלוגות ומי גדול בחכמה או בשנים איגרכת לחברייא אמרין ניסוק ונשאול לבית ר' סלקין מישאל כו' פי' שהם נסתפקו בג' דברים הנ"ל אחר כ"מ לדינא ובבואם נכנסו סרוגין כי לא יכלו לבא ביחד בשביל הטעמם מי יכנס ראשונה ע"כ אמרה שפחת ר' הכנסו לשנים פי' מי שהוא גדול בשנים יכנס תחלה [ועי' ק"ע ולא כהפ"מ] ונפשט להם שני דברים ביחד [והלוף השורות בירושלמי מאמרין עד אמרין וכנ"ל סלקין מישאל ואמרין יעול פלן כו' עד קטעין יצאה שפחה של בית רבי אמרה להם למה אתם נכנסים סרוגין הכנסו לשנים] חד דבי ר' הוה טעון פרתיגון ונפלין מני' [היינו מהנכנסים שם או] אמרה ליה נתפזרו תלוגלוגיך אמרה לה אתי' מטאטא ואתי' אלבינה לנקות הבית ונודע להם פי' תלוגלוגות ודרך אגב פי' הקרא מטאטא ועפ"ז יש לפרש גם מ"ש כאן לא הוי ידעי רבנן מאי סלסלה ותרוממך פי' עד שהכן היא ברוממות של תורה אם גם נגד הזקן בשנים יש לכבד הת"ח א"ל ונפשט להו מדברי השפחה עד מתי אתה מסלסל בשערך · כי המסלסל בשערו עושה זאת למען יתראה כבחור בשנים לזאת אמרה לו למה אתה עושה פעולה להתראות ככך בשנים אחרי שהגדול בשנים נכבד יותר וא"ש בזה דלא חסר כאן השאלה מי גדול בחכמה או בשנים שבירושלמי : שקולי טאטיתא · בב"ר פע"ט שמע אמתא כו' ולא מאמת' דבי ר' וע"ש עוד מה שלמדו פי' המלות משיחת הערבים ונשים : מאי יהבך · עי' הגר"א בבאורי למשלי ג' ע"ש בטח אל ה' : כמה דפשיט איניש טפי מעלי · וכן א"ר יונה בירושלמי ה"ג כדי שיפשטו לבם לתשובה :

דף כז במקום הנחת פיו · ירושלמי כאן ה"ג : ותרי קלי · ה"ג בירושלמי ברכות פ"ה מגילה פ"ד לענין קס"ת דאין שנים קורין ועתו' ד"ה אבל שנים : זכור ושמור · ירושלמי נדרים פ"ג שבועות פ"ג ק"ח מכלתא יתרו בחדש פ"ז ושם חשיב עוד כמה דברים שהם בדבור אחד : אין בידו אלא אחת · בירושלמי ר' אבא בר זמינא בשם ר"ז אפילו אחת אין בידו כו' לא ראשה אית לה סוף ולא סופה אית לה ראש ובירושלמי מוכית ר' יוסי מזה דשמע מקצת תקיעה מן המתעסק לא יצא · ועי' ק"ע שכתב דלפ"ז אין בידו אלא אחת דמתני' פי' הראשונה ועי' ברא"ש פ"ד סי' ח' שפי' בשם הרמב"ן דקאי על הא דקאמר שם ר' יוסי שמע מקצת תקיעה מן המתעסק יצא [ולפנינו כתוב שם לא יצא] ע"ז פליג ר' אבא בר זמינא דלא יצא ע"ש ובמס"פ ד"ה ר' אבא ועמ"ש לקמן לג: בזה : ובלבד שלא יהיו שנים קורין · הגרי"ב הגי' ובלבד שלא יהא אחד קורא כו' כבמגילה ובאמת שניהם איתא בברייתא כדאיתא בירושלמי ברכות פ"ה ה"ג מגילה פ"ד תני ובלבד שלא יהו שנים קורין ואחד מתרגם וכן תני שלא יהו שנים מתרגמין וא' קורא והכא הוא קיצור לשון הברייתא ולו או קאמר : אבל בגבולין · בירושלמי ה"ד חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין וער"ן ורמב"ן במלחמות : כמאן מצלינן · פדר"כ כ"ג בחדש השביעי וירושלמי פ"א ה"ג ועי"ז פ"א ה"ב ע"ש תקיעתא דרב וכ"ה בויק"ר פכ"ט ועמש"ל ג: ח. : ע"ב תוס' ד"ה ניקב · ובירושלמי ה"ו וכן במתני' נקט שם הלשון אם עיכב דמשמעו לשון עבר ולא אמר אם מעכב ל' הוה ובברייתא נקט אם היה מעכב ובבבלי ליתא בברייתא כלל הכתוב אם מעכב : שם בהדיא בירושלמי · שם : שם א"כ כר' נתן · בירושלמי מוקי כר' נתן ופי' הבעה"מ אפי' כר' נתן משום דמתני' מיירי שלא במינו והרמב"ן ס"ל דר' נתן קאי אאינו מעכב ולזאת דוקא ר"נ היא דבמעכב אפילו במינו פסול וסתם ודבקו היינו במינו אבל לרבנן בין מעכב בין שאינו מעכב פסול אפי' במינו והוא כהבבלי דלא חילק לת"ק בין מעכב א"ל וע"כ לפרש דאף ר"נ היא וכהבעה"מ הנ"ל · ובלב ארי' הארכתי בזה : במקום הנחת פה · עי' לעיל ע"א : מבפנים פסול · ירושלמי שם : אם כשתנה קולו · בירושלמי ליתא רק סתם בתוך כשר ועפנ"א : אם קול פנימי · ה"ג בירושלמי : גרדו · שם ה"ז תוספתא פ"ב : הפכו · שם ומשמע דהיינו הפכו' ככתונה דקאמר טעמא שם שביטל חללו ומזה הוכיחו הפוסקים דלא כהי"מ דל"ת דהפכו' ככתונה דזה כשר אלא דזה פשיטא דפסול : בין במינו · ה"ג בירו' רק שם בדברי ת"ק מחלק בין מעכב או לא מעכב ועי' מה שכתבתי לעיל בתוספות : קדחו · פ"ב בירושלמי הלכה ו' עיין שם :

דף כח שמע סוף תקיעה · עמש"ל כ"ז. ולקמן לג: : אין בידו · עמש"ל שם : בשופר של ע"ז · בירושלמי סוכה פ"ג וביבמות פ' מצות חליצה פלוגתא דר' חייא ור' הושעיא דר"ח מכשיר בין שע"ז בין של עיר הנדחת ור' הושעי' פוסל בתרווייהו : כפאו ואכל מצה יצא · ער"ן שכ' דכונה שלא לצאת פוסל אף למ"ד א"צ כונה ובלב אריה כתבתי לחלק דהיכי דמעשיו מוכיחין אין פוסל כונה זו וסמוכין מצאתי ליה בירושלמי פסחים פ"י ה"ג דאיתא שם במצה דיוצא בלא כונה ומשום דהסב ומעשיו מוכיחין וצ"ל דהר"ן מיירי בגוונא שכפאוהו להסב ג"כ ובכה"ג אין מעשיו מוכיחין והכא נמי דיצא מיירי שהסב בעצמו ומעשיו מוכיחין : עתים חלים · בתוס' הארכתי בזה בבאור הירושלמי תרומות פ"א גיטין פ"ז במש"ש דרובא דשמואל מר"ל כשהוא חלים יתן גט ואכמ"ל : ע"ב נתכוין שומע · עי' ירושלמי ברכות פ"ז ה"ה כמה דאנא יהיב דעתי מפקא ידי חובתך בברכה כן את הב דעתך מפקא ידי חובתי באמן וגי' החרדים שם כן את הב דעתך מפקא ידי חובתך באמן ועי' בא"ז ה' ברכות סימן ק"ם וקע"ח דמפרש להירושלמי דאם לא ענה היוצא אמן גם המברך לא יצא ע"ש ומ"ש בפנ"א שם : מנין לכהן · ספרי ראה פ"ב : אמר לו ר"א · עמ"ש ערובין ק. :

דף כט היה עובר אחורי בהכ"נ · בירושלמי ה"ז מדייק דוקא עובר אבל עמד חזקה כיון : נתכוין שומע · עמש"ל כח: וכי ידיו של משה · מכלתא בשלח ויבא עמלק פ"א : אלא לומר לך · בירושלמי עמלק כשפן היה שהעמיד למלחמה אנשים שהיה יום גנוסיין שלהם שמזלן מצליח ביום הלידה ועשה משה לערבב המזלות : והיה כל הנשוך · מכלתא שם ובירושלמי נשוך סתם אפי' מכלב רק דמכלב סגי בוראה ובמנחש בעי והביט ע"ש : אינו מוציא את הרבים · כה"ג בירושלמי מגילה פ"ב ה"א דמי שיודע אשורית ולעז אינו יוצא בקריאת המגילה בלעז פי' סוטה פ"ז ה"א ומי שאינו יודע אשורית רק לעז יוצא בלעז אין יכול זה שיודע אשורית ולעז להוציא את מי שאינו יודע אשורית בלעז משום דהו"ל אינו מחוייב בדבר ובה"ג שם בן עיר אינו מוציא בן כפר ביומי' ועי' מה"פ שם ובתוס' ורא"ש פ"ק דיבמות : חוץ מברכת הלחם · בירושלמי ברכות פ"ג ה"ג חוץ מבהמ"ז ומתיב שם ממתני' כל שאינו חייב כו' הא חייב מוציא ומשני שני' בהמ"ז דכתיב ואכלת כו' ובפנ"א שם כתבתי דגם להירו' ה"ה ברכת הנהנין ובתוס' ברכות מח: כתב דבהמ"ז דמי יותר לשאר מצות ויצא מוציא ול"ד לברכת הנהנין וסברת הירוש' אינו כן ושם הארכתי ואכמ"ל: **פ"ד שם ע"ב** יו"ט של ר"ה שחל · עי' מס"פ שדקדק דלא תשו או לדחות אד"ו מראה וכפי' רש"י פסחים נח: ועמש"ש דאין ראיה מרש"י דל"א כן רק לענין בד"ו פסח דאז שיש חדשי הקיץ כדמוכח לעיל ו: פעמים ששניהם מלאים כו' וכ"מ ברש"י סנהדרין פ"ק ובמאמר כאו משכון הארכתי : רש"י ד"ה אבל לא במדינה · עי' רש"א ולח"מ פ"ב מהל' שופר ובמס"פ ד"ה במקדש · ונראה ע"פ הירו' והמדרש דירושלים הוי מה"ת ובמדינה דרבנן מדרשא שיובא לק' י"ל דבזמן הקרבנות היו יוצאין בתקיעות שבמקדש ובזמן ריב"ז שחרב המקדש היו תוקעין בירושלים [מקום שהיו מקריבין מאז] והרמב"ם כפי' המשנה פי' במקדש היינו ירושלים : א"ר לוי בר לחמא · בירושלמי איתא דר' לוי סתם דריש כן וכן איתא שם בשם כהנא דשאלו מני' ר' יוחנן ור"ל ואמר להם כן וכ"ה בויק"ר פכ"ט ופדר"כ כ"ג בחדש השביעי : אי מדאורייתא במקדש היכי תקעינן · ה"ג מקשה בירושלמי ומשני תני רשב"י והקרבתם [צ"ל ועשיתם פ"מ] ממקום שהקרבנות קרבין פי' דבפ' פנחס כ' יום תרועה וסמיך ליה ועשיתם ועי' בה"ב שם מבואר דבירושלים הוי מה"ת ולא בשארי מקומות ועוד דרים שם מיוה"כ תעבירו שופר למעט בר"ה דאין תוקעין בכל הארץ ועי' לקמן ל. :

דף ל בפני ב"ד · ה"ג בירושלמי יצאו ב"ד ממקומם לא היו תוקעין וכדאיתא לקמן כ"ז שב"ד יושבין : תעבירו שופר · בירושלמי ה"א דרים כאן ריבה בכל ארצכם במקום אחר מיעט דהיינו דבר"ה אין תוקעין בכל הארץ מה"ת : וכל מ"ע שהז"ג · עמ"ש ברכות כ: ד"ה ק"ש : כ"ז שב"ד יושבין ה"ג בירושלמי ה"ב כמש"ל : פרט ליושבת בנחל · בירושלמי הוא איפכא רואה ואינה שומעת כגון ירושלים מלמעלה והעיר למטה ושומעת ואינו רואה ההר מפסיק : חוץ לתחום · ה"ג בירושלמי ובעי התם אם יכול לבוא ע"י ערוב מקרי קרובה א"ל : למפסיק לה נהרא ה"ג בירו' : התקין ריב"ז · ת"כ אמר פס"ז ועי' רו' כאן ובסוכה פ"ג ה"א דפליגי אי ושמחתם כו' באלת לולב או בשמחת שלמים ומקשה למ"ד בשמחת שלמים אבל לולב גם במקדש אינו כ"א יום א' מה"ת וכ' מדרבנן כל ז' והיך עביד ריב"ז תקנה לתקנה ע"ש ומ"ש בסו"ד סוכה מא. : דאשתקד לא הוה עומר · בירושלמי חלה פ"א ה"א פליגי חזקי' ור' יוחנן חזקי' אמר דבשעת הקרבן הקרבן מתיר ושלא בשעת הקרבן היום מתיר ור' יוחנן אמר בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר ומודה ר' יוחנן דהאסור עד אחר ההבאה ופליגי שם אמוראי אליבי' אי ד"ת ולא פליג ר"י רק אלא או מדבריהן ומוכיח מריב"ז דד"ת דאי מדרבנן אמאי התקין ריב"ז זכר למקדש ע"ש ועי' מנחות סח : הרחוקים ע"ש בירושלמי הארץ שם דהא דריב"ז הוא משום הרחוקים ע"ש : ע"ב בשיטת ר' יהודה · ה"ג מתני' שם בירושלמי לר' יוחנן ור"ח דס"ל דגם בשעת המקדש היום מתיר וקאי פלוגתייהו לרבנן ועתו' מנחות ד"ה בשיטת שתמהו מאן לר' יוחנן ור"ל דאיכא תנא דפליג על ר' יהודה והנה לרש"י א"ש דגרים במנחות שם ע. ואסורין בחדש מלפני הפסח ועי' ע"ב שם והתוס' גרסי מלפני העומר ולקצור לפני הפסח · ובירו' הלה שם מוכח כגי' רש"י ואסורין בחדש מלפני הפסח וזהו מקור דין ר"י ור"ל : ונתקלקלו הלוים · עי' תוס' והרמב"ם פי' באמת הקלקול גם במוסף ועי' מה"פ : במוסף מה היו אומרים · כ"ה ג"כ בירושלמי ע"פ גי' הס"ע שהגי' כבכאן : תוס' ד"ה ונתקלקלו דעשה דמצורע · עי' ת' ש"א סי' ל"ג ועי' ת"כ מצורע פ"ב דשם הגיר' דברי רבי במקום ר' יהודה דבמ"ק ז. ע"ו: דמתיר בימי חלוטו בתה"מ והוא נוגע להענין :

דף לא במוספי דשבתי · מ"ס פי"ב מובא בתוס' וירו' מגילה פ"ג ה"ו ע"ש : עשר מסעות נסעה שכינה · פתיחת' דאיכ"ר ה"ם ושם בשינוי מכרוב לכרוב ומכרוב למפתן הבית ממפתן הבית לכרובים [שחזרה שנית לכרובים כדמסק שהיה קשה יציאתה משם] מכרובים לשער הקדמוני משער הקדמוני לחצר מחצר לגג ומגג למזבח ממזבח לחומה מן החומה לעיר מן העיר להר הזיתים ע"ש : ע"ב א"כ נמצאת · עמש"ל כ"ה: ד"ה אם מעבר ע"ש : ארשב"א · בירושלמי סוף שקלים אר"ש סתם : כבר נמנו חבריך · במשנה במעש"ש מוזכר דהתקינו את"כ לפדותו : בראשונה היו קושרין · ירוש' שבת פ"ט ה"ג יומא פ"ו ה"ה ושם בשינוי קצת : ארבעים שנה עסק בפרקמטיא · ספרי סוף ברכה ב"ר פ"ק : ארבעים שנה קודם שנחרב · עמ"ש יומא לט :

דף לב סדר ברכות · ת"כ אמר פרק י"ג ובירוש' ברכות פ"ד ובסוף פרקין כאן מוכיח מזה דבעינן על הסדר ובפנ"א נתתי דדיוקו הוא מדנקט אבות וגבורות דאינו שייך לעיקר הפלוגתא היכן אומרה למלכיות ועי"כ משום דבעינן על הסדר : תרועה אלו שופרות · בירושלמי פ"ג ה"ה שופר תרועה אלו שופרות וכו' למחוק תיבת שופר · דלא כ' בר"ה כ"א ביוה"כ דיובל כ' שופר תרועה וצ"ל כבכאן : ר' יוסי ב"ר יהודה אומר א"נ · ספרי בהעלתך ע"ז ע"ש ר' נתן ובשינוי : רבי אומר עם המלכיות · ת"כ אמר פר' י"ג ובתוספתא פ"ב ע"פ הגהת הגר"א וכן בירושלמי כהכא : ירד ר"י בן ברוקה · בירושלמי כאן ה"ו ולעיל פ"ג ה"א בשביעית פ"י נדרים פ"ו ה"ח סנהדרין פ"א ה"ב ר' ישמעאל בנו של ריב"ב ובת"כ אמר פי"ג ר' שמעון בנו של ריב"ב וכ' לסגי' גם שם ר' ישמעאל וטוב להגי' גם כאן כן : והאר"ח בר כהנא מימות עזרא · ה"ג מקשה ומתרץ בירושלמי שם ושם : הני עשרה מלכיות · הכא לא מפרש רק המלכיות וזכרונות ושופרות ממילא ג"כ הוו י' וקאי הך טעמא אכולהו ובירושלמי ה"ז מפרש למלכיות כנגד י' הללוהו זכרונות נגד י' וידוים שאמר ישעיה רחצו הזכו כו' שופרות כנגד קרבנות ז' כבשים פר ואיל ושעיר : עשרה מאמרות · פדר"א פ"ג ב"ר פי"ז אבות פ"ה : ואם אמר שלש מכולן יצא · ה"ג בירושלמי ה"ז : ע"ב זכרון ויזכר · בירוש' זכרון כגון אותם זכר ומוכח מזה דס"ל להירוש' דגם זכרון דפורעניות דעכו"ם לא מדכרינן והוא נגד הבבלי הכא : שאו שערים · ה"ג בירושלמי : זמרו אלהים זמרו · בירו' איתא ג"כ הפלוגתא ואיפכא אתמר שם ור"ז בעי בי' ובדבתרי' פליגי · [היינו עם פסוק כי מלך כל הארץ] · או בי' לגרמי' פליגין ופשיט מן מה דתני ושוין במלך אלהים הד"א בי' ובדבתרי' פליגין וכ' דט"ס שם וצ"ל הפלוגת' כבכאן דהלא לעיל אית' שם פלוגת' אי נחשב אלהו' למלכות וס"ל לר' יהודה דלא נחשב למלכות ור' יוסי ס"ל דנחשב ואיך אפשר דבי' לגרמי' פליגי דא"כ לר' יהודה נחשב אלהו' למלכות ולר' יוסי לא נחשב והחליפו שטתן וע"כ הגירס' צ"ל כבכאן וא"ש : אימא משלים · וכ"ה בירו' צריך להשלים בתורה : ר' יהודה אומר אינה מלכות · ה"ג בירו' פלוגת' דר' יהודה ור' יוסי ועמש"ל : משום דבעינן עם הדרת מלך · לגי' הק"ע בירו' ה"ת אית' כן שם ומקשה ע"ז א"ס בהלל נמי כו' ועי' פנ"א שם ועוד איכא שם טעמי אחריני ריב"ל בשם אלכסנדרי מקרא מלפניך משפטי יצא כו' ור' אחא בר פפא קומו ר' זעירא משום דמצות היום במוסף ור' תחליפא קסרייא משום יום תרועה ועשיתם והוא כעין דאית' בפ"א דרש זה לענין מקום התקיעה והכא לענין זמן התקיעה שהוא בעת הקרבת הקרבנות :

דף לג ל"ת מבעי' בירו' כיני מתני' בשבות ובל"ת ופי' הק"ע דשבות היינו ל"ת משמע דשבות דרבנן מותר ופליגי התלמודים ודוחק גם פי' הפ"מ אין מובן ע"ש וכ' דט"ס וצ"ל בל"ת ובשבות ומתקן המתני' דצריך לכתוב תחלה בל"ת ואח"כ בשבות דהוי לא זו אף זו : תוס' ד"ה הא ר"י הלכה כר' יוסי · וכפי' הראב"ד לת"כ ויקרא פ"ב פסק כר' יהודה ועי' ברא"ש סוכה פ"ק דע"ז : שם בתוס' ומיהו בירושלמי · מגילה פ"ד ה"ז ומכות פ"ב ה"ה ושם במכות ט"ס שכתוב מחלפ' שטתי' דר"מ וצ"ל דר' יהודה וכבמגילה ועי' מה"פ שם : דברי ר' יהודה · בת"כ ויקרא פ"ב ליתא דברי ר' יהודה : ואין מעכבין התינוקות מלתקוע בשבת · בירושלמי איתא ביו"ט וכגיר' שהביאו התוס' כאן ד"ה תנ"ה ובלב ארי' הארכתי ואכמ"ל : ע"ב אבל השומע · בירו' ברכות פ"ז ה"ג אדרבה מוכיח ממתני' זו דבעי כונת שומע ומשמיע : בהא ודאי פליגי · כה"ג בירו' איזו היא הרעה ר' חנניא ור' מנא ח"א אכן טרימוטה וח"א תלת דקיקין ר' חנני' חשש לעדה דר' מנא ולעדה דידן [משמע דהדא דידן הוא אופן שלישי וכ' דהפ"מ דר"ח היה סובר לעשות תש"ת ור"מ סובר תר"ת ואנחנו שמסופקים עושין תשר"ת ור"ח היה יוצא ידי כלם ג' תשר"ת ג' תש"ת ג' תר"ת] וקיידא אמרה דא ממה דתני משך בשני' כשתים כו' א"ר אבא בר זמינא בשם ר"ז אפילו אחת אין בידו לא ראשה אית לה סוף ולא סופה אית לה ראש וכ' המפרשים שאין זה מקומו כ"א מס"ג ה"ג לקות ובענ"ד הוא טעם דהוצרך לשלשה אופנים ולא סגי בתשר"ת ואפשר דס"ל להירושלמי דקול אחר ל"ה הפסק אך משום דס"ל להירו' דשברים תרועה נעשים בנפיחה א' [ויותר מזה ס"ל להירושלמי דכל הסדר תש"ת נעשה בנשימה אחת כמובא בהרא"ש] ע"כ מקלקל הסוף שמסיים בתרועה את הראש והראש דהיינו השברים את הסוף ולפמ"ש בלב אריה להרי"ף דהא דקאמר אפי' אחת אין בידו קאי אתקון ר' אבהו תשר"ת תש"ת תר"ת ומשך בשני' היינו בין תקיעות תשר"ת לתש"ת דהכה"ג לסברא דתשר"ת תש"ת לאו כלום היא והו"ל כמתעסק ולסברא דתש"ת תשר"ת לאו כלום היא ופוסל כל התקיעה משא"כ מתשר"ת דמלכיות לתשר"ת דזכרונות דהוו שניהם דמצוה עלתה לו בא' כמבואר במתני' ולפ"ז י"ל דזהו מ"ש וקיידא אמר דא דמזה מוכח דעושין תשר"ת תש"ת תר"ת מדאמר אפילו אחת אין בידו דע"כ קאי על כה"ג דתוקע תשר"ת תש"ת תר"ת כנ"ל וא"ש בפשיטות : ומנין שפשוטה לפני' · ת"כ אמר פי"ג ובהר פרשה ב' ומובא בירושלמי פ"ג :

דף לד והאי תנא מייתי · בירו' פ"ג ה"ה איתא הכי ע"ש ר' ישמעאל והברייתא דלעיל מוקי לה כר"ע ואמר שם בלשון קושי' עד כדון כר"ע כר' ישמעאל תני ר' ישמעאל ואף דמצינו כ"פ בירו' בל' זה מ"מ איכא כונה בזה דקשי' לר' ישמעאל דרשת ר"ע וגר' דקאי אהא דיליף התם ליוה"כ ביובל דבעי גם כן מלכיות זכרונות שופרות מר"ה ור' ישמעאל בכ"מ ס"ל אין למדין למד מן הלמד אף בחולין כבירושלמי קדושין פ"א ה"ב וא"כ אי נימא דג' סדרים ילפינן משופר תרועה דגבי יובל איך ילפי' אח"כ ליוה"כ מר"ה ע"כ אמר דילפי' מבמדבר דכ' בי' גופה ג"פ תרועה וכן בר"ה ילפי' מהתם בג"ש תרועה תרועה : ותקעתם תרועה · ספרי בהעלתך ע"ג : ר' ישמעאל בנו של ריב"ב · בספרי שם ר"י בן ברוקה והגר"א מגי' שם כבכאן : ושלש תרועות נאמרו בר"ה · בירושלמי להאי תנא דיליף מתקיעה דמדבר ס"ל דהתם גופה איתא ג"פ תרועה וכמש"ל ולא ס"ל לגרף שופר תרועה דיוה"כ : רשב"ג א"ר יונתן · ספרי שם וליתא שם א"ר יונתן : מספקא ליה · עמש"ל ל"ג : ע"ב בתשע שעות ביום · בירושלמי ברכות פ"ב מגילה ע"ש ר"ה בשם רב ומסיק שם והוא שמתען על הסדר ופי' הרמב"ן שלא היה הפסק קול אחר ביניהם ועמש"ל ל"ג : הא דידי' הא דרבי' · בירושלמי ברכות פ"ב ה"א מחלק בין תקיעות שהם פסקי פסקי בין הלל ומגילה שהם ענין א' · והצ"ל הא דידי' הא דרבי' ועמ"ש ביפ"ע ברכות כ"ד: ד"ה ר' אבהו : אין חבירו מברך עליו · ה"ג בירו' : הולך למקום שתוקעין · בירו' איכא פלוגתא בזה ורצה לומר מעיקרא דיש חילוק בין יש שהות ביום כדי לתקוע ג"כ ויקיים שניהם ומייתי דגם ביו"ט ר"ה שחל בשבת דאין תוקעין כ"א בב"ד ובזמן ב"ד וא"כ אין שהות לקיים שניהם ועכ"ז ס"ל דברכות עדיפי משום דברכות אין יחיד מוצא חברו והכא מקשה עוד פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן ואפשר עפמש"ל דהירושלמי ס"ל דמה"ת אינו מחויב כ"א בירושלים ומקום הקרבנות כמש"ל ר"פ : ר' חנה דצפורא' · וכן אמר בירושלמי ברכות פס"ד וכאן ושם מפרש באילן תקיעתא דהיינו רק בברכות ר"ה וכמ"ש לקמן לה :

דף לה מוציא הרבים י"ח · ומוכח בירוש' ברכות שם וכאן דבעי שישמע מלה במלה מהש"ץ ומובא בהרי"ף ובעינן שישמע מראש התפלה ועמש"ל לג. ועם שבשדות אף שאינם שומעים הוא משום דאנסי : שאחורי כהנים · בירושלמי ברכות וגיטין פ"ה מבעי' לאו כמן הגדדים ופשיט דמן הגדדים ישנן בכלל ברכה : א"ר יעקב בר אידי · ירושלמי ברכות פ"ד ה"ו ועפנ"א שם :

בעז"ה סליק פרק יו"ט פ"ד דראש השנה . וסליקא לה בעז"ה מסכת ראש השנה .

*) מפתחות להמפרשים וההגהות שנלוו לסוף המסכת

*) המפרשים וההגהות לא נדפסו על סדר הלזה לפי ערך כבוד המחברים רק לפי מקרי הדפוס .

מסכת

יומא

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת שבת שבתון הוא לכם לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Трактатъ Іома, и Талмудъ Іерусалимскій трактатъ Шеколимъ.
Съ Виленскаго изданія 1881 г.
Отдѣлъ I трактатъ Іома.
1886.

Дозволено цензурою. — 10 Марта 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.

שבעת

א ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו *שמא יארע בו פסול *ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר °וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו אמרו לו אם כן אין לדבר סוף : (ויקרא טז)

גמ' תנן התם *ב שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה ולשכת בית האבן היתה נקראת ולמה נקרא שמה לשכת בית האבן שכל מעשיה בכלי גללים בכלי אבנים ובכלי אדמה מאי טעמא כיון דטבול יום כשר בפרה *דתנן ג מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית תקינו לה רבנן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה דלא ליקבלו טומאה כי היכי דלא ליזלזלו בה מאי שנא צפונה מזרחה כיון דחטאת היא וחטאת טעונה צפונה וכתיב בה °אל נכח פני אהל מועד תקינו לה רבנן לשכה צפונה מזרחה כי היכי דלהוי לה היכירא (במדבר יט) *מאי בירה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מקום היה בהר הבית ובירה שמו ור"ל אמר כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר °הבירה אשר הכינותי (דה"א כט) מנא הני מילי *א"ר מניומי בר חלקיה א"ר מחסיא בר אידי א"ר יוחנן אמר קרא °כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם (ויקרא ח) לעשות אלו מעשי פרה לכפר אלו מעשי יום הכפורים בשלמא כוליה קרא בפרה לא מתוקם לכפר כתיב ופרה לאו בת כפרה היא אלא אימא כוליה קרא ביום הכפורים כתיב הכא צוה ה' לעשות ילף צוה צוה כתיב התם °זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (במדבר יט) מה להלן פרה אף כאן פרה ומה כאן פרישה אף להלן פרישה ואימא

רש"י

שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כ"ג. שכל עבודת יוה"כ אינה כשירה אלא בו כדיליף בהוריות בפרק בתרא (דף יב:) דכתיב גבי יום הכפורים וכפר הכהן אשר ימשח אותו ובגמרא (דף ו:) מפרש למה מפרישין: ללשכת פרהדרין. כך שמה ובגמרא *מפרש למה נקראת כן [דף ח:]: ומתקינין לו. ומזמינין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין אותו למקדש: ובעד ביתו. גבי יוה"כ כתיב באחרי מות: א"כ. דחיישת למיתה: אין לדבר סוף. שמא גם זו תמות: גמ' שריפת הפרה. פרה אדומה: שעל פני הבירה. לקמיה מפרש מאי בירה: צפונה מזרחה. במקצוע מזרחית צפונית של עזרה היתה: שכל מעשיה. של פרה: כלי גללים °לפיעי בקר: מפרש להו במנחות בפ' ר' ישמעאל (דף סט:): כלי אדמה. שאין עשויין ככלי חרס בכבשן אלא מן האדמה היא שהוא כאבן רכה וחוקקין ממנה כלים: מאי טעמא. תקינו לה כלים הללו: דטבול יום. לקמן יליף בפרק טרף בקלפי (דף מג:) והזה הטהור כו': כי היכי דלא ליזלזלו בה. לומר הואיל וטבול יום כשר בפרה אין צריך להיות זריזין בה בשמירת טהרה לכך עשו בה מעלות הרבה לטהרה וזו אחת מהן: כיון דחטאת היא. חטאת נקראת שנאמר (במדבר יט) למי נדה חטאת היא: וחטאת טעונה צפון. חטאות הקריבות במזבח נשחטות בצפון ולא שזו טעונה צפון שהרי היא נשחטת בהר המשחה: וכתיב. בפרה (שם) אל נוכח פני אהל מועד בהזאת דמה שהוא עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל שהוא בכותל מזרחי: כי היכי דליהוי היכירא. לדעת שהופרש שם כדי להטיל עליו עבודת פרה הקרויה חטאת וטעונה מזרח וישים לב להיות זריז במעשיה וסדר עבודותיה: הבירה אשר הכינותי. אשר זימנתי לה מקום גורן ארונה לבנותה בו ודוד קאמר ליה להאי קרא בדברי הימים: מנא הני מילי. דבעי פרישה ליוה"כ ולפרה: כאשר עשה. במלואים שצוה אותם לפרוש מביתם ז' ימים שנאמר (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו' ובשמיני עבדו שנאמר (שם ט) ויהי ביום השמיני קרא וגו' וכתיב קרב אל המזבח וגו' (א) כאשר וגו' צוה לעשות לדורות לפרוש ז' לפני עבודת יום אחד: *דלפני עשייה. קיום המצוה: ואימא

תוספות

שבעת ימים קודם יוה"כ. יש מקומות ששונה המניין ברישא כמו בכאן ובבבא קמא (דף ב.) ארבעה אבות נזיקין ובפרק קמא דר"ה (דף ב.) ד' ראשי שנים ואיכא דוכתי דתני מניינא לבסוף לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים ברפ"ק דמסכת ע"ג (דף ב.) ובפ"ק דקידושין (דף ב.) האשה נקנית בג' דרכים ושואלין ודורשין בהלכות (החג*) לפני (החג*) שלשים יום (פסחים דף ו.) :

וחכ"א א"כ אין לדבר סוף. דאי איכא למיחש למיתה דחדא ניחוש אפילו למיתה דתרתי ותלת ואע"ג דבפ' ד' אחין (יבמות דף כו:) משמע לסתם מתני' דהתם דלמיתה דחד חיישינן לתרי לא חיישינן וסתם מתני' דהכא ס"ל דאי חיישינן לחדא ניחוש נמי לטובא י"ל דה"ק הכא נהי דחיישינן למיתה דחד לזמן מרובה כמו בההיא דפרק ד' אחין (ג"ז שם) דילמא אדמייבם חד מיית אידך מכל מקום למיתה לזמן מועט כי הכא לא הוה לן למיחש אלא משום מעלה דכפרה חיישת לזמן מועט אם כן ניחוש אפילו לתרתי ותלת אי נמי התם חששא בעלמא הוא משום ביטול מצות יבמין וליכא איסורא כולי האי אבל הכא משום דכפרת כל ישראל תלוי בזה ניחוש אפילו לתרתי ותלת ואפילו לזמן מועט וה"כ אין לדבר סוף הלכך ליכא למעבד תקנתא להאי חששא וכי פריך בגמ' (לקמן דף יג.) מאי שנא דגבי טומאה דשכיח טפי ממיתה כדאמר בגמרא סגי לתקן לכהן אחר תחתיו והכא חיישינן לתרתי ותלת הוה מצי לשנויי כי האי גוונא ההיא חששא בעלמא היא ולא היה צריך להפריש אחר כי מסתמא ימצאו הרבה שיהו ראויין לעבודה אלא מעלה בעלמא הלכך סגי בחד אלא בלאו הכי משני שפיר* :

להוציא מלבן של צדוקין. לאו בטומאה דאורייתא מטמו ליה דלא הוי מזלזלי בה כולי האי אדרבה אמרינן בפרק אין דורשין (חגיגה דף יח:) בגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת אלא כדתנן בפ"ג דמסכת פרה (מ"ח) סמכו ידיהם על ראשו ואומרים לו אישי כ"ג רד טבול אחת דמחמת שנוגעין בו חשבינן ליה כטמא טומאה דרבנן דאחיו הכהנים חשיבי כטמאים לגבי דידיה °דבגדיהם מדרס לחטאת *כדפרישית :

שכל מעשיה בכלי אבנים וכו'. דווקא באלו ז' ימים של שריפת הפרה אבל בשעת קידוש התנן בפ"ה דמס' פרה (מ"ה) בכל הכלים מקדשים ואפילו בכלי גללים כו' ואדרבה התם משמע דטפי פשיטא לן דבשאר כלים מקדשין מבכלי גללים וכלי אבנים איצטריך ליה לאשמועינן דאע"ג דלאו כלים מיקרו לענין טומאה מ"מ הם כלים לענין קידוש וקרינן בהן מים חיים אל כלי*) :

ומאי שנא צפונה מזרחה. וא"ת אמאי לא היו מפרישין נמי כ"ג לפני יוה"כ ללשכה זו שעל פני הבירה וי"ל דלשכת פרה היו קורים לה לשכת בית אבן כי היכי דנהוי לה היכירא שכל מעשיה בכלי אבנים ואי הוו מפרשי נמי להאי לשכה כ"ג לפני יוה"כ אז לא הוה ליה היכירא לפרה אי נמי י"ל משום דכ"ג ביוה"כ פרישתו לקדושה שכל עבודתו לפנים ולפני ולפנים היו מפרישים אותו ללשכת פרהדרין שבטיה בקדש אבל פרה שנעשית מחוץ בהר המשחה פרישתו ללשכה שעל פני הבירה שחוץ לעזרה : אלא אימא כוליה קרא ביוה"כ כתיב. תימה לי מאי קא פריך דאי כוליה קרא ביוה"כ כתיב אם כן לעשות למה לי וי"ל דסלקא דעתך דמקשה דתרווייהו איצטריך ליוה"כ דאי לא כתב אלא לכפר הוה אמינא כפרה דקרבנות ואי לא כתב אלא לעשות ה"א זה פרה להכי כתב תרווייהו לאשמועינן דווקא יום הכפורים דכתיב ביה תרווייהו : ואימא

*) [וע"ע תוס' סוכה לז. ד"ה כפל ותוס' חגיגה כג. ד"ה שפופרת ותוס' חולין ע: ד"ה טמאה ותוס' נדה מט. ד"ה כשר]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהלכות יוה"כ הלכה ג סמג עשין רט :
ב ב מיי' פ"ב מהלכות פרה הלכה ג ד סמג עשין רלב :
ג ג מיי' פ"א שם הלכה יד :

[לקמן יד. סוכה כד.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בו' כאשר עשה וגו' צוה לעשות לדורות :

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כלי גללים. לפיעי בקר. וכ"כ רש"י שבת נח ע"א ד"ה כלי. אבל בשבת דף טז ע"ב כתב רש"י גללים שיש : תוס' ד"ה להוציא וכו' דבגדיהם מדרס לחטאת כדפרישית. עי' זבחים דף יז ע"ב תוס' ד"ה שריפה :

תוספות ישנים

אשר נמצאו בכתב ישן מפי סופרים ומפי ספרים אשר סדרו אבותינו גאוני עולם נ"ע :

[*]שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין. כאן שונה מנין קודם המעשה וכן אומר (פסחים דף ב.) אור לי"ד בודקין ופעמים שונה המעשה קודם המנין (כתובות דף ב.) בתולה נשאת ליום ד' (קידושין דף ב.) האשה נקנית בשלש דרכים (ע"ז דף ב.) לפני אידיהן של נכרים ג' ימים והרבה כיוצא בהן השנה לא חש בה אלא שונה כרהוט בפיו: ומתקינין לו כהן אחר תחתיו. לתקן לו בגדי זהב כמדתו כדאמרינן לקמן פ"ב (דף כג:) ובתמיד נשחט (דף סה:) כמדתו שלא יחסר ולא יותיר ולהזהירו לשמור עצמו בטהרה ודוקא מתקינין אבל לא היו מפרישין כדאמרינן בגמ' (דף ג:) דהפרשה לא מעכבא: שמא תמות אשתו. ולשני לא היו מתקינין אשה אחרת דלא מעכבא ומ"מ הכא בראשון מצוה מן המובחר בעינן ואפילו מעכבא לכולי האי לא חיישינן שתמות אשת השני כי היכי דלא חיישינן בגמ' למיתת השני: וחכ"א אם כן אין לדבר סוף. בגמרא (דף יג.) דייק לימרו איכנו לנפשייהו : מפרישין כהן השורף את הפרה. אומר רבינו הזקן דאין לדקדק מדקתני כהן השורף דמיירי בכהן הדיוט דהא הכי נמי אי הוה תני כהן שעובד עבודה ביוה"כ לא היה מזכיר כהן גדול דמשמע שפיר כהן הידוע שורף או העובד ואפילו אם בכהן הדיוט מיירי לא קשיא לשמואל דלקמן פרק טרף בקלפי (דף מג.) מפיק מולקת הכהן מדמה באצבעו להדורי לאלעזר דאיכא למימר דסבר כי האי תנא דתניא בספרי ונתתם אותה אל אלעזר הכהן זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בכ"ג דברי ר"מ רבי יוסי ב"ר יהודה ורבי שמעון וראב"י אומרים זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט והא דאמרינן לקמן (דף מב:) חד לישנא דהיכא דבעי פרת משה אלעזר בעינן לדורות כ"ג היינו כר"מ מיהו בין למר ובין למר היו עושין אותה כהנים גדולים כדתנן שמעון הצדיק עשה שתים וכן כל אותם שעשו פרה היו כהנים גדולים ותשיב להן במס' פרה (פ"ג מ"ה) וזה היה כבודם ותניא נמי בתוספתא (פ"ג) בא לו ריב"ז ואמר לו אישי כ"ג כמה אתה נאה להיות כהן גדול והא דתניא בספרי ושרף את הפרה לעיניו שיהא אחר שורף והוא רואה משמע דזר כשר לשרוף היינו דלא כהני אמוראי דטרף בקלפי עי"ל שיהא כהן אחר שורף וכהן המפריש רואה. מ"ר : מפרישין כהן השורף את הפרה. אבל שאר כהנים שהיו עסוקין באסיפת אפרה ובשאר עסקיה כדמשמע לקמן שהסגן היה מסייע לפרה לא היו מפרישין אותן ואפי' למאן דמפיק פרישה בפרה מקרא מוקמינן לקרא בעיקר מעשה הפרה היינו שריפה ולשמואל הוה ליה למינקט הכהן המקבל שהוא עיקר שהיה לדורות באלעזר אלא לפי שעיקרה לאפר שריפה נקט שורף אבל תימה לרב דאמר בפ' טרף בקלפי (שם) שחיטת פרה בזר פסולה והיכא למאן דבעיא לדורות כ"ג אמאי לא נקט הכהן השוחט שהרי עיקר היא משריפה שהיא בכהן הדיוט לרב ואין להקשות דלנקטיה עם השורף הואיל וכהן חד הוא דעבד להן : שכל מעשיה בכלי אבנים. יש פירוש מרבינו שלמה שכתוב בהן כגון קיבול דמה ואסיפת אפרה ולא דק דבפרה תנן צלוחית של מי חטאת וסתם של חרס ותנן נמי (פרה פ"ה מ"ה) בכל מקדשין ועוד תנן (שם מ"ד) ומייתי לה בחגיגה (דף כג.) שפופרת שחתכה לחטאת ר"א אומר יטביל מיד רבי יהושע אומר יטמא ויטביל אלמא לא בעינן כלי גללים מדצריכה אלמא בת קבולי טומאה היא. עוד אמרינן בפ"ק דמנחות (דף ז:) גבי כהן המזה דם הפרה דמקנח אצבעו בשפת המזרק משמע דהוי כלי שרת דבשביל אותו הפעם לא הוי קרי ליה מזרק וכיון דהוי כלי שרת א"כ מתכת דקי"ל (לקמן דף לט.) דכלי שרת של עץ לא עבדינן. מיהו על ההיא דמנחות תימה דבספרי משמע שמצות קבלת דמה היה ביד ומפיק ליה מלוג של מצורע שהיה בידו וי"ל דפליגי אי נמי נראה לרב האר"י דספרי מיירי לענין הזאה באצבעו דלא ילפינן מהזאת אזוב שהוא בכלי ומפרש רבינו הזקן דקאי אהזאות שהיו מזין על הכהן באותה לשכה קודם שריפת הפרה וכן משמע לישנא דכל מעשיה דהלשכה קאי והכי תנן במסכת פרה (פ"ג) א) אחד זה ואחד זה מזין עליו מכל הטאות שהיו שם כו' חצירות היו בנויות בירושלים ע"ג סלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום והתינוקות יושבין ע"ג וכוסות של אבן בידיהם כו' לא מצאו מסבע עושין משם כו' משם היו מזין עליו : בכלי גללים. לפיעי בקר כדפירש בקונטרס דאי כלי אבן כלי גללים בכלל כלי אבן הוי : מטמאין היו הכהן השורף את הפרה. שהיו אחיו הכהנים נוגעין בו וע"י כך היה טמא כדתנן במסכת פרה (פ"ג מ"ח) סמכו ידיהם עליו ואמרו לו רד וטבול והך סמיכה נמי לטמאו וכן שנינו בתוספתא פ"ב מעשה בצדוקי אחד שהעריב שמשו לעשות את הפרה וידע בו ריב"ז וסמך שתי ידיו עליו ואמר לו אישי כ"ג מה אתה נאה לה רד וטבול אחת ירד וטבל ועלה ואמרינן נמי בירושלמי ולקמן (דף ח.) מה בין כהן גדול דיוה"כ לכהן השורף את הפרה זה פרישתו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעים בו וזה פרישתו לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעים בו דמטמאין אותן בנגיעתן משום דבגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת ואפילו שמרו עצמן על טהרת חטאת ואומר רבינו הזקן יכולים היו חכמים לעשותן כטמאים ויהיה הכירא בטבילתו לצדוקים כיון שהצריכוהו טבילה שעשאוהו כטמא מת ביום השביעי שלו שצריך הערב שמש וא"ת מ"ש בחגיגה (דף כג:) גבי שפופרת אמרינן שעשאוהו כטמא מת אלא ע"י שלא היו מטמאין אותו וכאן לא רצו לעשותו כטמא מת אלא ע"י אחיו

[*] אות לדעת כי רוב ההגהות שהוגהו הנה בהת"י לקוחות מספר שיח יצחק [גם לפעמים שתחלות הדבורים המה לא כפי נוסחתינו בגמ'. ושמה כפי נוסחאות ד"י או כ"י].

א) [לפנינו הגי' ומזין עליו כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם וכו'].

ואימא צוה [צוה] דיום הכפורים דכתיב °ויעש כאשר צוה ה' את משה (ויקרא טז) דנין צוה דלפני עשיה מצוה דלפני עשיה ואין דנין צוה דלאחר עשיה מצוה דלפני עשיה ואימא צוה דקרבנות דכתיב °ביום צותו את בני ישראל (שם ז) דנין צוה מצוה ואין דנין צותו מצוה ומאי נפקא מינה *והתנא דבי רבי ישמעאל °ושב הכהן ובא הכהן (שם יד) זו היא שיבה זו היא ביאה הני מילי היכא דליכא דדמי ליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן לכפר אלו מעשה יום הכפורים ואימא כפרה דקרבנות מי ידעינן הי כהן מתרמי דבעי ליה פרישה אמרי אלמה לא ניבעי ליה פרישה לכוליה משמרת בית אב דנין דבר שקבוע לו זמן מדבר שקבוע לו זמן לאפוקי קרבנות דכל יומא איתנהו ואימא רגלים דנין דבר שנוהג פעם אחת בשנה מדבר הנוהג פעם אחת בשנה לאפוקי רגלים דלאו פעם אחת בשנה נינהו ואימא רגל אחד וכי תימא לא ידעינן הי מינייהו אי חג המצות הואיל ופתח בו הכתוב תחלה אי חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו אלא דנין פרישת שבעה ליום אחד מפרישת שבעה ליום אחד ואין דנין פרישת שבעה לשבעה מפרישת שבעה ליום אחד ואימא שמיני דפרישת שבעה ליום אחד הוא דנין דבר שאין קדושה לפניו מדבר שאין קדושה לפניו ואין דנין דבר שיש קדושה לפניו מדבר שאין קדושה לפניו ולאו קל וחומר הוא השתא דבר שאין קדושה לפניו בעי פרישה דבר שיש קדושה לפניו לא כל שכן אמר רב משרשיא לא הזה כתיב בזה רב אשי אמר מי איכא מידי דעיקר רגל לא בעי פרישה טפל דידיה בעי פרישה ואפילו למאן דאמר שמיני *רגל בפני עצמו הוא הני מילי לענין

פז"ר

ואימא צוואה דקרבנות. להצריך כל כהן העובד במקדש פרישה לקרבנות צבור: זו היא שיבה וזו היא ביאה. לדון גזירה שוה זה מזה מה שיבה חולץ וקוצה וטח אף ביאה חולץ וקוצה וטח: ואימא כפרה דקרבנות. כגון קרבנות יחיד דכתיב בהן בכמה מקומות תורה אור וכפר עליו הכהן: א] מי ידעינן הי מתרמי. והלא ע"י פייס היו עובדין כדאמרינן לקמן (דף כב.): הכי גרסינן אמרי אלמה לא ניבעי פרישה לכולה משמרת בית אב. אלמה לא בתמיה איך יכול לומר בכהן פרישה הרי יש לומר על כל בית אב של משמרת החלוקין לימי שבת לשמש איש יומו שיפרשו כל בית אב: שבעת ימים קודם היום הקבוע לו: דבר הקבוע לו זמן. יוה"כ מדבר הקבוע לו זמן המלואים שנאמר (שמות מ) ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו' והוא היה שמיני למילואים: הנוהג פעם אחת בשנה. מלואים פעם אחת הוא דהוו בשנה: אי חג המצות. כלומר יש לך לומר שעל חג המצות נאמר הואיל ופתח בו תחילה בכל מקום או על חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו בסוכה ולולב וערבה וניסוך המים: ליום א'. בשביל יום שמיני לבדו: ואימא שמיני. עצרת: הזה כתיב. כאשר עשה ביום הזה: כזה. לא הצריך פרישה אלא לדוגמתו:

לענין

ואימא צוה דיוה"כ. וא"ת ליסני א"כ כל הני קראי למה לי צוה לעשות לכפר ואין נראה לתרץ דהשתא הדר ביה מדרשא דלעשות ולהכי צריכי תרוייהו דאי מלכפר לחודיה ה"א כפרה דקרבנות ואי מצוה לחודיה ה"א פרה נמי להכי כתב תרוייהו דהא מ"מ אכתי תיקשי לך ליסני הכי דלא הדר ביה מלעשות ועוד אי הדר ביה ה"ל למימר אלא ולקמן (דף ג:) נמי מוכח דלא הדר ביה מלעשות דכי קאמר ריב"ל מתניתין תרתי קאמר לעשות זה מעשה פרה אלמא דלעולם לא הדר ביה מדרשא דלעשות וי"ל דה"פ מ"מ לא נפקא לן מקרא אלא פרה ויוה"כ אימא צוה זה יוה"כ ואייתר לן לעשות לכפר ונדרוש לעשות זה מעשה פרה לכפר אלו קרבנות דכתיב בהו כמה זימנין לכפר גבי חטאות ואשמות וליכא למימר א"כ ליסתוק מצוה ונידרוש פרה מלעשות ויוה"כ וקרבנות מלכפר דהכי הוי סברת המקשה בסמוך דהא ליתא דאי לא כתב צוה הוה דרשינן לכפר לעשות תרוייהו זה יוה"כ כדפריך לעיל אימא כוליה קרא ליוה"כ והשתא פריך שפיר אימא צוה זה יוה"כ לעשות זה פרה לכפר אלו קרבנות ואם תאמר אם כן לא ליכתוב אלא צוה לכפר ועל כרחך נידרוש צוה זה פרה לכפר זה יוה"כ וקרבנות כסברת המקשה בסמוך דפריך ואימא לכפר אלו קרבנות אלמא דמלכפר דריש יוה"כ וקרבנות דאי דרשת צוה זה יוה"כ לכפר אלו קרבנות אבל פרה לא אם כן צוה למה לי מלכפר הוה נפקא לן שפיר יוה"כ וקרבנות וי"ל אי לא הוה כתב אלא צוה לכפר ה"א יוה"כ לחודיה דכתיב ביה צוה לכפר ודמי ליה טפי מקרבנות אבל השתא דכתב לעשות וצריכין אנו לרבויי פרה מלעשות אע"ג דלא דמיא כולי האי למלואים א"כ נימא נמי דנרבי מלכפר קרבנות דלאו למעוטי קרבנות אלא לרבויי דלא תימא לעשות לכפר זה יוה"כ ותו לא כדפריך מעיקרא ולהכי כתב צוה לרבות יום הכפורים ואייתרו לעשות לכפר לפרה וקרבנות אי נמי נ"ל לפרש אימא צוה לעשות זה יוה"כ דכתב ביה ויעש וכתיב ביה צוה אבל פרה לא דלא כתב בה לשון עשייה ולכפר זה קרבנות ואיצטריך לעשות כדי למעט פרה דאי לא כתב אלא צוה לכפר ה"א צוה זה פרה ויוה"כ דהי מינייהו מפקת להכי כתב לעשות לאשמועינן דווקא צוה שכתב אצלו עשייה כמו יוה"כ לאפוקי פרה דלא כתב בה עשייה ומשני דנין צוואה שלפני עשייה כו' כלומר אע"ג דלא כתב בפרה לשון עשייה טפי עדיפא למילף מהתם דצוה שלה כתב מקמי עשייה דידה דבתר צוה כתב ויקחו אליך פרה וכל דיני עשייה לאפוקי יוה"כ דדיני עשייתו כתיבא ברישא והדר כתב צוה ותירוץ זה נ"ל יותר מן הראשון וא"ת ולדברי המתרץ דמשני דמדדמי ליה ילפינן למאי איצטריך צוה לעשות לכפר לא הוה צריך למיכתב אלא צוה לכפר ונידרוש צוה זה פרה לכפר זה יוה"כ ואי פרכת אימא צוה זה קרבנות ליסני דנין צוה מצוה ואין דנין צותו מצוה יש לומר אי לא כתב אלא צוה לכפר ה"א ע"כ צוה זה יוה"כ כיון דאידי ואידי פרישה לקדושה ולא הוה אמרינן זה פרה דפרישותה לטהרה ולא הוה מצי לשנויי כדשנינן דנין צוואה דלפני עשייה מצוואה דלפני עשייה דאדרבה כיון דבמלואים לא הוי כתב לעשות לא הוה ליה צוואה דלפני עשייה אלא לאחר עשייה כאשר עשה צוה כמו ביוה"כ ויעש כאשר צוה להכי איצטריך לעשות ואי לא כתב אלא צוה לעשות ה"א זה פרה דגמרינן צוה דלפני עשייה מצוה דלפני עשייה לאפוקי יוה"כ דלאחר עשייה ואי לא כתב אלא לעשות לכפר ה"א לכפר זה יוה"כ לעשות זה קרבנות דפרישתו לקדושה אבל פרה לא דבין בפרה ובין בקרבנות לא כתב לעשות אלא מייתורא דרשינן מלעשות לרבות וטפי הוה מסתבר לרבויי קרבנות להכי כתב צוה זה פרה אי נמי ה"א לעשות לכפר כוליה קרא ביוה"כ כדפריך הגמרא לעיל ומיהו יותר נראה לי לומר דהדר ביה מדרשא דלעשות ולא דריש אלא צוה לכפר ומתרצי קושיא טובא שכתבתי ומה שהקשיתי דלא הדר ביה מלעשות לא קשיא דע"כ הדר ביה. דמלעשות היכי משמע זה מעשה פרה והא לא כתב בפרה לעשות והא דלא קאמר אלא משום דלא הדר ביה לגמרי אלא ה"ק רבי יוחנן צוה לעשות לדורות בפרה ומלעשות לא דריש מידי אלא משום דאי לא [הוה] כתב לעשות אלא צוה [לא] הוה נפקא לן פרה כמו בתר דכתב לעשות דנפקא לן פרה מדכתב בה צוואה לפני עשייה כמלואים: הנ"מ היכא (*דאיכא) דדמי ליה. בכמה דוכתי משני הכי ובפ"ק דמנחות (דף ד. ושם) פריך ניגמר טועו דאשם מטון דחטאת ליפסול שלא לשמן וכו' עד והא תנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ולא משני כי הכא וי"ל דסמיך אועוד ניגמר עוגו מעוגו דשמיעת קול וכן בפ' המפלת (נדה דף כב: ושם) גבי יצירה דלא משני הכי דסמיך אועוד ניגמר בריאה מבריאה וקשה דביבמות פ' כילד (דף יז:) גבי דנין אחים מאחים משני כי הכא הנ"מ היכא *דליכא דדמי ליה אע"ג דהדר פריך ונילף אחוה אחוה מלוט וי"ל דהתם לא שייך למיפרך ועוד ניליף אחוה מלוט משום דלא דמיא ההיא פירכא לקמייתא דמעיקרא פריך ונילף מעריות ונימא אפילו אשת אחיו מאמו מיהו אשת בן אחיו לא והדר פריך ניליף מלוט דאפילו אשת בן אחיו ולהכי אי לא הוה משני הנ"מ היכא דליכא דדמי ליה הוה צריך למיפרך בלשון ועוד כדפריך בפ"ק דמנחות ובפרק המפלת וכיון דלא הוית הקושיא השניה מעין הראשונה לא שייך למיפרך ועוד: אימא כפרה דקרבנות. פירוש דשאר קרבנות נמי ניבעי פרישה אבל אין לפרש דקרבנות דווקא דהא יוה"כ נמי פרישה דקרבנות הוא: דנין דבר שאין קדושה לפניו. אע"ג דשבת לפניו הוא לא קחשיב אלא קחשיב י"ט דתלי בב"ד אבל קדושת שבת קביעא וקיימא ואידי ואידי יש קדושת שבת לפניו:

פז"ר

[נ"ל דליכא]

[נ"ל דליכא]

אחיו הכהנים י"ל דהאי התם כדמפרש דאיכא חשש משום ליגרא דעם הארץ אבל כאן היה מוחזק טהור יותר משאר אחיו הכהנים שלא היו רשאין ליגע בו וא"ת למה לא היו נוגעים בו כל ששה ימים והא בלא"ה היו מטמאין אותו מפני הזאה שהיו מזין עליו דהא דמזה ומזין עליו טהור היינו כשצריך הזאה מן התורה אבל הכא משטהור הוא מן התורה הזאה מטמאתו וי"ל שעד הערב לא היה מקבל הזאה לפי שכל היום היה עובד עבודה כדלקמן בפירקין (דף יד:) ואם היו נוגעין בו שוב לא היה יכול לעבוד כיון דשוינהו רבנן כטומאה לגביה ואחר הזאה וטבילה נמי לא היו יכולין ליגע בו שא"כ היה צריך לחזור ולטבול קודם חשכה שטמאוהו ואפילו בין הזאה לטבילה נמי לא היו יכולין ליגע בו שלא יבואו ליגע בו קודם הזאה ואחר טבילה שאז היה טמא כדתקן שמכו ידיו עליו ואמרו לו רד טבול כו' קשה לי מירושלמי דריש מכילתין על אותה דמה בין כהן שהבאתי לעיל ששואל למה כאן נוגעין וכאן אין נוגעין ומשני שלא יטמאו אותו אחיו הכהנים ופריך בלא זה אינו טמא מחמת הזאותיו ומשני שלא יטמאו ממנו אחיו הכהנים והשתא תימה לי מאי פריך בלא כך אינו טמא מחמת הזאותיו לפי דמפרש שלא היה מקבל הזאה עד הערב ותו אין רשאין ליגע בו שלא יטמאוהו ונ"ל לפי מה שתירץ לעיל אתי שפיר וה"פ שלא יטמאו אותו אחיו הכהנים ולא יוכל לעבוד כל אותו היום ופריך בלא זה אינו טמא מחמת הזאתו וא"כ לכל הפחות לאחר הזאה יגעו בו ומשני שלא יטמאו אחיו הכהנים ולפי זה לא הוצרכנו למה שפירש לעיל שלא היו נוגעין בו אחר הזאה פן יבאו ליגע בו קודם הזאה אלא הטעם הוא כמו שתירץ בירושלמי שלא יטמאו אחיו הכהנים: כי היכי דתיהוי ליה הכירא. שיזכר לעשות הזאותיה לטמא: אימא כוליה קרא ביוה"כ הוא דכתיב. ולעשות הוא אורחיה דקרא כלומר לעשות פרישה בשביל יום כפרה (ע"כ שייך לע"א): ואימא צוואה דיוה"כ. אם נפרש דה"ק ואימא צוואה דיוה"כ ואתא כוליה קרא לענין לפרוש קודם יוה"כ בג"ש דצוה צוה קשה דא"כ לכפר למאי אתא וא"ת שבא לגלות על הג"ש שלא נדונה על פרישת פרה א"כ לשתוק קרא מכולהו צוה ולא לכתוב כ"א לכפר לכך נראה כדברי המפרש ואימא נמי צוואה דיוה"כ שצריך לעשות פרישה אחרי יוה"כ שכתב צוה אחר עשייה ולכפר בא לדרוש פרישה לפני יום הכפורים והפסוק דמיירי בלשון כפרה מוכיח שאין לדרוש שום דבר מאותו פסוק אלא לענין יוה"כ נ"ל מ"ש ור"י פירש דאייתר ליה ולמימר צוואה דקרבנו' ולכפר יבא לדרוש על פרישת יוה"כ לכפר על כפרה דקרבנות והפסוק דמפיק בלשון לכפר מוכיח שאין לדורשו אלא כפרה כדפרישית ולעולם בפרישה דלפני יום הכפורים מיירי ואם לא היה אומר אלא לכפר לחוד לא הייתי רואה אלא כפרה דיום הכפורים כדאפרש בסמוך: אבל היכא דליכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן. וכן מתרץ בעירובין פרק מי שהוציאוהו (דף נא.) אבל בפ"ק דמנחות (דף ד:) ובפרק המפלת בנדה (דף כב:) ובפרק בתרא דמכות (דף יג:) ובפ"ב *) דיבמות (דף יז:) לא מתרץ הכי משני שבכלל אלו וכיוצא בהן סומך אקושיא דועוד שיגנה אח"כ: ואימא כפרה דקרבנות. פי' עם יוה"כ דמסיכת תימי לגואלה זה יותר מזה וכן יש לפרש כל הקושיות שלמעלה: דנין דבר הקבוע לו זמן. ויה"כ ה"מ לשנויי לעיל אלא שלא הוצרך:

*) נ"ל הוריות דף ח:

עירובין נא. יבמות יז: נזיר ה. מכות יג: הוריות ח: מנחות ד. מה: חולין פה. בכורות לב. נדה כב:

סוכה מח. וש"נ

הגהות מהר"ב לנדא

א] רש"י ד"ה מי ידעינן וכו'. נ"ב עי' לקמן דף כו ע"ב ברש"י ד"ה אם רצה להקריב. ועי' מה שפרשתי שם על הגליון:

פז"ר

*פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין דראשון הוא דהא תנן **מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג ואימא עצרת דפרישת שבעה ליום אחד הוא א"ר אבא דנין פר אחד ואיל אחד מפר אחד ואיל אחד לאפוקי עצרת דשני אילים נינהו הניחא למאן דאמר יום הכפורים איל אחד הוא אלא למ"ד שני אילים נינהו מאי איכא למימר דתניא *רבי אומר איל אחד הוא האמור כאן הוא האמור בחומש הפקודים ר' אליעזר בר' שמעון אומר שני אילים הם אחד האמור כאן ואחד האמור בחומש הפקודים אפילו תימא ר"א בר' שמעון התם חד לחובת היום וחד למוספין לאפוקי עצרת דתרוייהו חובת היום נינהו ואימא ראש השנה דפרישת שבעה ליום אחד הוא א"ר אבהו דנין פר ואיל שלו מפר ואיל שלו לאפוקי עצרת וראש השנה דציבור נינהו הניחא למ"ד קח לך משלך ועשה

רש"י

(א) לענין פז"ר קש"ב · פייס לעצמו שאין פייס בפרי החג אלא המשמרות שכל המשמרות שוות ומשלשות בהן לפי חשבון סדרן כמו ששנינו במסכת סוכה (דף נה:) אבל פר של שמיני בתחילה מפיסין עליו : זמן לעצמו · לברך שהחיינו : רגל לעצמו · שאין שם חג הסוכות עליו : קרבן לעצמו · שאין קרבנו שוה לכל שאר ימות החג שכולם פרים מרובים ואילים שנים וי"ד כבשים וכאן פר אחד איל אחד ושבעה כבשים : שיר לעצמו שאין שירו שוה לכל שאר שירות ימי החג כל שיר ימי החג מדבר מענין גזל מתנות עניים ואותן של חול המועד מפורש (שם.) במס' סוכה הומ"בהי ושל שמיני עצרת אינו מענין אסיף ולא פירשו לנו איזהו שירו* : ברכה לעצמו ברכה שהיו מברכין לתפלת חיי המלך כדמפורש בתוספ' [פ"ד] דסוכה על שם ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (מ"א ח) : תשלומין דראשון הוא · אלמא טפל דידיה הוא : דנין פר אחד ואיל אחד · עבודת מוסף יום הכפורים פר אחד ואיל אחד ועבודת שמיני למלואים פר אחד ואיל אחד דכתיב (ויקרא ט) קח לך עגל בן בקר לחטאת וגו' : איל אחד הוא · שהיה קרבן ציבור ביוה"כ הוא האמור כאן באחרי מות ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה הוא האמור בפינחס למוספין : התם חד לחובת היום · ההוא דאחרי מות חובת היום ואינו קרוי מוסף ולא כתיב התם מלבד עולת הבקר כדכתיב בכל המוספין מלבד עולת הבקר דמשמע זה מוסיף על דבר יום ביומו : לאפוקי עצרת דתרווייהו חובת היום נינהו · לחובת שתי הלחם (ב) כתיב (שם כג) והקרבתם על הלחם וגו' ואילים שנים ובחובת היום דמלואים איל אחד הוא דהוה : דנין פר (ג) שלו · דמלואים משלו הוא דכתיב קח לך עגל וביוה"כ נמי איכא פר ואיל משלו בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו' לאפוקי עצרת וראש השנה דציבור נינהו :

תוספות

פז"ר קש"ב · פירש"י רגל לעצמו שאין יושבין בסוכה קרבן לעצמו שאינו בסדר פרי החג ברכה בפני עצמו דאמרינן ביום שמיני דחג העצרת הזה ובתוספתא *משמע שמברכין את המלך שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך והשתא לא הוי האי ברכה כי ההיא דתניא בפרק לולב וערבה (סוכה דף מז.) כשם שז' ימי החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה כך שמיני טעון קשב"ל ומסקינן מאי ברכה ברכת המזון ותפלה ואין לחוש בכך דממה נפשך למאי דבעי למפרש התם ברכה היינו זמן ע"כ לא הוי כי האי דהכא דהא ברכה דהכא לא הוי זמן דזמן חשיב ליה הכא באנפי נפשיה ור"ת מפרש ברכה בפני עצמו ברכת המזון ותפלה כי ההוא דהתם ורגל בפני עצמו מפרש לענין לינה שטעון לינה ליל מוצאי יו"ט האחרון וכל ז' ימי החג טעונין לינה דגמרינן מפסח דכתיב ביה [דברים טז] ופנית בבקר והלכת לאהליך אי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחוה"מ דביו"ט חייב בראיית פנים בעזרה ולא תיקשי לינה כל ז' מי איכא דיש לומר דמי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מאחר הימים צריך ללון בלילה שלאחריו וא"ת תיפוק ליה דטעון לינה משום שלמי שמחה דהוו כל ח' דתנן (שם דף מב:) ההלל והשמחה ח' ואפי' בשאר ימות השנה אם מביא קרבן טעון לינה כדתניא בספרי ופנית בבקר וגו' מלמד שכל הזבחים טעונות לינה פי' זבחים דומיא דפסח מנין לרבות עופות מנחות ועצים ת"ל ופנית כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא מבקר ואילך וי"ל דמשכחת לה דלא מייתי קרבן בו ביום כגון שאכל שלמיו אתמול דנאכלין לשני ימים ולילה אחד ועוד דבפ"ק דחגיגה (דף ח.) תניא ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה ואמרינן בפסחים פרק אלו דברים (דף עא.) דאפילו בכסות נקיה ויין ישן ובע"א לא משכחת שמחה שמונה כשחל יום ראשון להיות בשבת דבשלמים דאתמול לא משכחת לה דבעינן זביחה בשעת שמחה וליכא אלא כדפירש בכסות נקיה ויין ישן והכי אמר בירושלמי פרק קמא דברכות וטעונה לינה במה דברים אמורים כשאין עמה קרבן אבל יש עמה קרבן בלא כך טעון לינה מחמת הקרבן ובפרק דם חטאת (זבחים צז.) משמע קצת דטעונה לינה כל שבעת ימי הפסח שכולן חשובין כלילה אחד גבי הא דתנן ר' טרפון אומר אם בשל בו מתחלת הרגל יבשל בו בכל הרגל ואמר בגמ' (שם) מ"ט א"ר ינחק ופנית בבקר וגו' הכתוב עשאן כולן בקר אחד ואע"ג דלא קיימא מסקנא הכי דפריך וכי אין נותר ברגל מ"מ לענין לינה מסתבר דעשאן בקר אחד כפשטיה דקרא שאחר הרגל ישוב לביתו וניחא השתא דשמיני עצרת וביכורים דטעונין לינה מתרבו מדכתב ופנית כל פינות שאתה פונה כדדריש בסיפרי וז' ימי החג דמצריך להו היקשא בפ"ק דר"ה (דף ד:) מקיש חג הסוכות לחג המצות מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה דאי משום דכתיב ופנית ה"א לילה אחד להכי אצטריך היקשא לכל ז' כחג המצות שכל הרגל חשיב בקר אחד וניחא נמי הא דקאמר בפ' לולב וערבה (דף מז.) שכשם שז' ימי החג טעון קרבן לינה מיהו קשה דא"כ מאי קאמר שמיני רגל בפני עצמו לענין לינה אמאי קרי ליה רגל בפני עצמו כיון דכל ז' ימים שלפניו טעונין לינה בלי הפסקה ועוד מדקא מרבה בסיפרי אפי' עופות ומנחות כמו לינה דרגלים א"כ משמע דרגלים נמי יום א' ותו לא והאיך דפ' דם חטאת* לא קשה דמעיקרא ודאי ס"ד דלר' טרפון הכי הוא דטעון לינה כל ז' דהכתוב עשאו בקר אחד ובמסקנא לא קיימא הכי אלא כדפרישית ור"ת יסד במעריב שלו שמיני קודש ללינה ושלשים ידחם כאשר אבלים ינחם ומיהו אינו דוחה שלשים דאבילות לגמרי אלא עולה לחשבון ז' ימים כדאמר בפרק בתרא דמועד קטן (דף כד:) יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א : **שיר** בפני עצמו · במס' סופרים (פ' יט הל' ב') יש שהיו אומרים למנצח על השמינית בבית הכנסת ושמא גם הלוים היו אומרים אותו בבית המקדש : **אלא** למ"ד שני אילים · לא בעי לשנויי דנין שני שעירים קריבין לציבור כגון יוה"כ דאיכא שעיר הפנימי ושעיר החיצון ממלואים שקרבו בו שני שעירים לציבור שעיר מלואים ושעיר ראש חדש לאפוקי עצרת דשעיר אחד דהא עצרת נמי קריבין בו ב' שעירים דשעיר האמור בת"כ אין זה שעיר האמור בחומש הפקודים כדאמר בפ"ק דזבחים (דף ו:) שעירי עצרת למה הן באין וכו' וכן משמע בפ' התכלת (מנחות דף מה:) :

אלא למ"ד שני אילים · תימה לי אפילו לדידיה נמי לישני דנין פר אחד מפר אחד לאפוקי עצרת דג' פרים ניהו חד לחובת היום בפרשת אמור ושנים למוספים בפרשת פינחס וי"ל כיון דחובת היום דעצרת אינו אלא פר אחד שפיר היינו דנין עצרת דפר אחד לחובת היום ממלואים דפר א' לחובת היום ולאי משום דבעצרת קרבו שני פרים למוסף הא במלואים נמי קרבו שני פרים למוסף שהרי בו ביום קרב מוסף דר"ח דשמיני למלואים אחד בניסן הוה : **הוא** האמור בחומש הפקודים · הא דלא פליגי בדעצרת כדפליגי ביום הכפורים בפרק התכלת (שם) מפרש טעמא דבעצרת על כרחך האמור בתורת כהנים אינו האמור בחומש הפקודים וטעמא דרבי דהכא מפרש לקמן בפרק בא לו (דף ע:) : **אלא** למ"ד משל ציבור · תימה לי נהי דמשל ציבור מ"מ הוא קרבן שלו ומתכפר בו מעון העגל כדאיתא בת"כ כדכתיב ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ועשה את קרבן העם וכפר בעדם ואם כן לימא דנין פר חטאת שלו שהוא מתכפר בו מפר חטאת שלו שהוא מתכפר בו ודנין איל שלו שהוא סומך עליו מאיל שלו שהוא סומך עליו כדאמר בפרק שני דמסכת ביצה (דף כ.) ויקרב את העולה ויעשה כמשפט לימד על עולת חובה שטעונה סמיכה כמשפט עולת נדבה וי"ל דאין הכי נמי דהוה מצי לשנויי הכי אלא האמת מתרץ לו דכולי עלמא מודו הכא דמשלו הוא מביא כדקא מפרש ואזיל :

תוספות ישנים

פז"ר קש"ב

רגל · פירש בקונטרס שאומר חג שמיני עצרת הזה ורבינו תם פירש שטעון לינה ור"ת פי' שדוחה גזירת שלשים כדאמרינן במועד קטן (דף יט.) ור"ת יסדם שניהם במעריב שפייט קודש ללינה ושלשים ידחם כאשר אבלים ינחם יום הח' וקשה לי לכולהו דליתשיב כל חד דחבריה עם פז"ר קש"ב · וברכה פ"ה ברכת המלך כדאמרי' בתוספתא (דסוכה פ"ד) ואין לדחות דויברכו את המלך היינו מלכו של עולם דבמו"ק (דף ט.) דריש ליה בהדיא גבי שלמה ור"ת מפרש דהיינו ברכת המזון ותפלה שאומר בהן יום ש"ע והביא ראיה מדאמרינן פ' לולב וערבה (סוכה מז.) כשם ששבעת ימי החג טעונה שיר קרבן ברכה לינה כך ש"ע וכו' ופריך מאי לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה מיהו אומר רבינו הזקן דאין בו ראיה די"ל כשהיה רוצה לומר מתחלה דברכה היינו זמן ע"כ לא הויא כי ההיא [דהכא] שהרי (בכך) הזכיר כאן הזמן ומה בכך נמי אי ברכה דהכא הוי ברכת המלך: שיר · פירש בקונטרס דלא נתפרש שירו ומוגה בפירושו וכן פי' תלמידי רש"י בר"ה (דף ד:) דבמסכת סופרים (פי"ט הל' ב) יש דהיינו למנצח על השמינית אבל נראה לרבי' הזקן דלענין מזמורים של בית הכנסת אמר התם : דנין פר אחד ואיל אחד דמוסף יוה"כ מפר אחד ואיל אחד דמלואים · ופירש בקונטרס דהיינו ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה דרים שמיני וקשה לפירושו דהא מדפריך בסמוך אמ"ד אילים שנים בשל מוסף דמשל צבור הוי איירי והיאך נדוננו משל מלואים שהיה של יחיד ועוד דשל יוה"כ שניהם עולה למוסף ושל מלואים פר לחטאת ואיל לעולה ומפרש רבינו שמואל דהשתא יליף משור ואיל דצבור דמלואים דביום השמיניס שוים לשלמים כמו של יוה"כ שניהן שוין עולות וקשה לר"ת דלא משתמיט בשום מקום שיקרא הש"ס לעגל ושור פר אחד ופי' ר"ת דיליף מפר ואיל שכתוב בזאתה תצוה וזה הדבר אשר תעשה להם לקחת פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים והפר והאיל אחד שוין כן לחטאות כמו של יוה"כ שניהן שוין עולות ואיל האחד לא קחשיב מפני שהיה עולה כדלא חשיב נמי בסמוך בשני אילים דצבור דחד למוספין וחד לחובת בכהונה עניינא כתיב מאשר לאהרן וגו' ומאשר לבניו היה משלהם ולכך סובר בסמוך משלו הם ופריך הניחא למ"ד קח לך משלך א"כ גם מאשר לאהרן ומאשר לצבור משלהם אלא למ"ד משל צבור א"כ צריך אהרן היה וכו' אבל השתא סובר דאותו פר ושני האילים היו משל צבור : חד לחובת היום · דלא כתיב מלבד כדפירש בקונטרס ועוד אומר רבי' הזקן דנפקא מינה דעולת מוסף באה היא אחר שפרקלים לדורון כדאמרינן בזבחים (דף פט.) שהוא דורון אחר ריצוי שעיר של מוסף שהוא חטאת ואיל דחובה בא לדורון וריצוי ואילו של אהרן לכפרה אחרת בא ·

עין משפט נר מצוה

[סוכה פ"ד]

ד א מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה ז סמג עשין רכט :

חגיגה ט. [ביצה כ: מגילה ה.]

לקמן ע:

מסורת הש"ס

סוכה מח. חגיגה יז. ר"ה ד:

[עמ"ש רש"י ר"ה דף ד: ד"ה פז"ר קש"ב בשם מסכת סופרים]

[זבחים צז.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לענין וד"ה זמן וד"ה קרבן וד"ה שיר וד"ה ברכה הכל דבור אחד : (ב) שם ד"ה לאפוקי עצרת כו' לחובת שתי הלחם דכתיב כו' : (ג) שם ד"ה דנין פר ואיל שלו · דמלואים דמשלו הוא :

מסורת הש"ס

עשה לך *משלך אלא למ"ד משל צבור מאי איכא למימר דתניא קח לך משלך ועשה לך משלך *ויקחו אליך משל צבור דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר בין קח לך בין ויקחו אליך משל צבור ומה תלמוד לומר קח לך כביכול *משלך אני רוצה *יותר משלהם אבא חנן אמר משום ר' אלעזר *כתוב אחד אומר °ועשית לך ארון עץ וכתוב אחד אומר °ועשו ארון עצי שטים הא כיצד כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות דעלמא קיחות דעלמא °קח לך סמים עשיות דעלמא °עשה לך שתי חצוצרות כסף אבל הנך פרושי קא מפרש דמשלך הוא במלואים מכדי כתיב °ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת למה לי שמע מינה קח לך משלך הוא ביום הכפורים מכדי כתיב °בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת וגו' °ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת והקריב את פר החטאת אשר לו למה לי שמע מינה האי *לו משלו הוא רב אשי אמר דנין פר לחטאת ואיל לעולה מפר לחטאת ואיל לעולה לאפוקי ראש השנה ועצרת דתרוייהו עולות נינהו רבינא אמר דנין עבודה בכהן גדול מעבודה בכהן גדול לאפוקי כולהו קושייתין דלאו עבודה בכהן גדול נינהו ואיכא דאמרי אמר רבינא דנין עבודה תחלה מעבודה תחלה לאפוקי הני דלאו תחלה נינהו מאי תחלה אילימא תחלה בכהן גדול היינו קמייתא אלא עבודה תחלה במקום מעבודה תחלה במקום כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מתני חדא *[רבי יהושע בן לוי] מתני תרתי ר' יוחנן מתני חדא לעשות לכפר אלו מעשה יום הכפורים *[וריב"ל] מתני תרתי לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים ר' יוחנן מתני חדא והא אנן תנן שבעת ימים קודם יום הכפורים ושבעת ימים קודם שריפת הפרה מעלה בעלמא והא *א"ר מניומי בר חלקיה א"ר מחסיא בר אידי א"ר יוחנן כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים ההוא דרביה דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים א"ל *ריש לקיש לרבי יוחנן מהיכא קא ילפת לה ממלואים אי מה מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן אף הכא נמי כל הכתוב בהן מעכב בהן וכי תימא הכי נמי והתנן ומתקינין לו כהן אחר *ולא קתני מפרישין וכי תימא מאי מתקינין מפרישין ליתני או אידי ואידי מתקינין או אידי ואידי מפרישין °א"ל אלא מר מהיכא יליף לה אמר *מסיני דכתיב °וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מכדי כתיב ויקרא אל משה ביום השביעי מאי ששת ימים זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישה ששה והא אנן שבעה תנן *מתניתין רבי יהודה בן בתירא היא דחייש לטומאת

תורה אור: דברים י; שמות כה; שם ל; במדבר י; ויקרא ט; שם טז; שם; [חולין כג:]; שמות כד

ועשה לך · כמו עשה לך שתי חצוצרות כסף : כביכול · אני שמעתי אם היה ציבור יכול להתכפר בשל יחיד (א) הייתי רוצה ואני אומר לפי שדבר קשה הוא לומר שהקב"ה קץ בישראל אומר כביכול כלומר על כרחינו יאמר כן כאילו (*אי) אפשר לומר כן וכן כל כביכול שבהש"ס : בזמן שהן עושין רצונו של מקום · נקראת העבודה על שמם : עד כאן לא פליגי · תירוצא הוא : קח לך למה לי · דשני קרא בדיבוריה ממה שהתחיל לדבר : דנין פר לחטאת ואיל לעולה · ביוה"כ יש פר לחטאת ואיל לעולה בקרבן יחיד דכהן גדול בזאת יבא אהרן וגו' דשמיני למלואים נמי עגל לחטאת ואיל לעולה : עבודה בכהן גדול · ביום הכפורים מעבודה בכ"ג במלואים דכתיב (ויקרא ט) ויקרב אהרן אל המזבח : אילימא תחלה בכהן גדול · דנין יום הכפורים שהיא עבודה ראשונה שהוטלה בכהן גדול בקרבנות לבור ביוה"כ הראשון מעבודת שמיני למלואים שהיא עבודה ראשונה שנעשית על ידי כהן גדול מעולם : תחלה במקום · יום הכיפורים יש (ב) לו עבודה לפני לפנים שביום הכיפורים הראשון היתה תחלה במקום שקודם לכן לא נכנס אדם שם לעבודה ויום שמיני למלואים היתה עבודה תחלה במזבח החיצון שהוא בשביל ששימש משה כל שבעת ימי המלואים אין קרויה עבודה אלא עבודת כהנים שהוא בלבוש בגדי כהונה ושל משה בחלוק *לבן שלא הוכשר אלא לשעה : ר' יוחנן מתני חדא · לא דריש מהאי קרא דכאשר עשה ביום הזה אלא חדא פרישה : מעלה בעלמא · מפני הקל שהקילו בה לטמא מדעת הכהן השורפה עשו בה מעלות רבות : מהיכא ילפת לה · להך פרישה : אי מה מלואים כל הכתוב (ג) מעכב בהן · כדילפינן לקמן בשמעתין (דף ה.) : ולא קתני מפרישין · ואם יארע פסול בכהן גדול ישמש זה בלא פרישה : אלא מר מהיכא יליף אמר ליה מסיני · שמלינו שפירש משה קודם כניסתו למחנה השכינה : ויכסהו הענן · למשה : ר' יהודה בן בתירא · לקמן בפרקין (דף ו.) : לטומאת

לאפוקי עצרת ור"ה דתרווייהו עולות נינהו · לא ידענא אמאי לא קאמר הכי לעיל בשיטיא דר' אבהו לאפוקי עצרת ורחש השנה דצבור נינהו או לימא לאפוקי כולהו קושייתא כדקאמר רבינא בסמוך ושמא לר' אבהו לא הקשו לו אלא מראש השנה דעצרת הוה ניחא להו כדשנינן לעיל ולרב אשי הקשו לו בבת אחת מעצרת ומראש השנה ותירץ תירוץ אחד על שניהם ולרבינא הקשו לו בבת אחת כולהו קושייתא דלעיל ותירץ בתירוץ אחד : דרביה הוא דכי אתא רבין כו' · הוה מצי למימר אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן וטובא איכא בהש"ס דכי אתא רב דימי אתא לאיפלוגי אאמורא שלפניו אלא משום דאשכח בהדיא דר' יוחנן משמיה דר' ישמעאל אמר הכי להכי משני הכי וא"ת ור' יוחנן היכי פליג על ר' ישמעאל שהוא תנא וי"ל משום דאשכח ברייתא לקמן (דף ד.) דתניא כוותיה ול"ג בברייתא דתניא כוותיה דר' יוחנן לעשות זה מעשה פרה אלא ה"ג לעשות לכפר זה מעשה יום הכפורים וכן משמע מתוך פרש"י שפי' (שם) וכשם שמפרישין לאו מקרא יליף לה אלא מעלה בעלמא אי נמי י"ל מדקאמר ר' יוחנן משמיה דר' ישמעאל הכי מכלל דרבנן פליגי עליה ואיהו דאמר כרבנן : זה בנה אב כל הנכנס למחנה שכינה כו' · תימה לי בשלמא ממלואים גמר שפיר אף לדורות מדכתב בהדיא כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר אלא מסיני היכי גמר ומדנקט זה בנה אב משמע מיתורא דקרא נפיק כמו זה בנה אב שכל חטאות קודמות לעולות דמיתורא נפיק כדאיתא בפרק כל התדיר (זבחים דף צ.) והכא מאי יתורא איכא ונראה דהכא נמי לא הוה צריך למיכתב אלא ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר ויקרא ה' למשה ביום השביעי מתוך הענן מאי איצטריך למיכתב ויכסהו הענן ששת ימים אלא אצטריך לדורות :

רבי יהודה בן בתירא היא דחייש לטומאת ביתו · תימה לי לריב"ב נמי תיסגי בששה ימים גבי פרה כיון דטבול יום כשר בפרה ליטבליה בצפרא ביום השביעי וישרוף בו ביום הפרה דהא מסקינן לקמן (דף ו.) דבועל נדה טבילתו ביום ולמאן דס"ד לקמן דטבילה בלילה הא קאמר דמפרישין ליה שעה אחת סמוך לשקיעת החמה ואם כן מצי טביל בליל ז' וישרוף הפרה למחר וי"ל למאי דפרי' לעיל (דף ב. ד"ה נהוגיא) דהא דטבול יום כשר בפרה הנ"מ טבול יום דטומאה דרבנן אבל טבול יום דבועל נדה שהוא דאורייתא אסרי רבנן אע"ג דמדאורייתא שרי אפילו טבול יום בטומאה דאורייתא מכל מקום רבנן גזרו בכהן לפי זה ניחא ועוד איכא הנא

[ע"ז מד.]

ציר' ע"י ויקחו אליך שמן זית זך

[לקמן עב: ע"ש]

תוספות ישנים

קח לך עגל בן בקר לחטאת ל"ל · שלא נכתב לקחון בשל ישראל שהרי כתוב אחר כך *) ומאת עדת בני ישראל תקח וגם לא בא לומר קח לך לכפרתך שהרבה מוכיח באותה פרשה שלצורך כפרתן היה : אי מה מילואים כל הכתוב בהן מעכב וכו' · בירושל' מותיב לה מהדא דהא ילפינן (זבחים דף סה.) ומלק והקטיר מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה בראשו של מזבח וקי"ל (מנחות ד' מט.) א) הקטרה לא מעכבא ולא אמרי' אי מה מליקה מעכבת וכו' עוד מביא שם הרבה דברים שאין מעכבין הלמדין מהמעכבין ואין מתרץ כלום : זה בנה אב שכל הנכנס · דילפינן מהכא במה מצינו אי נמי ששת ימים מיותר מדכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי : דחייש לטומאת ביתו · לכך אנו מוסיפין שביעי על ששה דאורייתא :

*) נ"ל ואל בני ישראל וכו' קחו שעיר עזים :

א) עיין היטב בירושלמי ומפרשיו ונ"ל דברים המעכבים הלמדים מאינם מעכבים (שיח יצחק) :

[ליה]

[ס"א עיין של"ה קורס שב ע"פ וכ"פ בכרש"י בע"ש אפשר]

מנחות כח:

ג"ר' ע"י משלך אני רוצה ואיני רוצה משלהם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כביכול · בשל יחיד משלך הייתי רוצה : (ב) שם ד"ה תחלה · יש בו עבודה : (ג) שם ד"ה אי · הכתוב בכן מעכב בכן :

[תענית יא: ע"ז לד.]

גליון הש"ס

גמ' א"ל אלא מר מהיכא יליף · עיין ערכין דף ס' ע"א תוס' ד"ה והא מר :

ס"א ריש לקיש

ס"א וריש לקיש

[לעיל ג.]

[לקמן ד:]

[לקמן ס.]

[לקמן ו.]

מסורת השי"ס

לקמן ח.

תורה אור

ויקרא טז

שמות כד

לטומאת ביתו אמר ליה ר' יוחנן לריש לקיש בשלמא לדידי דילפינא ממלואים היינו *דתניא זה וזה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דהואי נמי הזאה במלואים אלא לדידך דילפת מסיני הזאה בסיני מי הואי אמר ליה ולטעמיך מי ניחא במלואים דם הכא מים הא לא קשיא דתני רבי חייא נכנסו מים תחת דם אלא לדידך הזאה בסיני מי הואי אמר ליה מעלה בעלמא תניא כוותי' דרבי יוחנן תניא כוותיה דריש לקיש תניא כוותיה דר' יוחנן °בזאת יבא אהרן אל הקדש במה שאמור בענין מאי היא בענין דמלואים ומה אמור בענין דמלואים אהרן פירש שבעה ושמש יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה לאפוקי צדוקין מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה מכאן אמרו שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין וכשם שמפרישין כ"ג כך מפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה ואחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם ואם תאמר במלואים דם הכא מים אמרת נכנסו מים תחת דם ואומר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יוה"כ והאי בזאת מיבעי ליה לגופיה בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה אמרי אי לקרבן לחודיה לימא קרא בזה או באלה מאי בזאת שמעת מינה תרתי מאי ואומר וכי תימא יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כדאשכחן במלואים אבל ביוה"כ דעלמא לא אי נמי כ"ג קמא הוא דבעי פרישה אבל כ"ג בעלמא לא ת"ש כאשר עשה וכו' תניא כוותיה דריש לקיש משה עלה בענן ונתכסה בענן ונתקדש בענן כדי לקבל תורה לישראל בקדושה שנאמר °וישכון כבוד ה' על הר סיני זה היה מעשה אחר עשרת הדברות שהיו תחלה לארבעים יום דברי רבי יוסי הגלילי ר"ע אומר וישכון כבוד ה' מראש חודש

ויכסהו

לטומאת ביתו · שמא אם יזקק לאשתו ותראה דם בשעת ביאה ונמצא טמא שבעת ימים כמשפט בועל נדה ולא יכול לעבוד ביום הכפורים: זה וזה · כהן דיום הכפורים וכהן דפרה : כל שבעה · ימי דהפרשה : מכל חטאות שהיו שם · מכל פרה ופרה היו נותנין קצת למשמרת מן האפר בחיל כך שנינו במסכת פרה (פ"ג משנה יא) ואני שמעתי אפר פרה של משה לא כלה : דהואי נמי הזאה · בפרישה דמלואים כל ז' דכתיב (ויקרא ח) ויז על אהרן וגו' וכתיב שבעת ימים ימלא את ידכם כל ז' עשה להם כחוק יום הראשון : ובמלואים דם · הזאת מלואים של דם כדכתיב : דתני ר' חייא כו' · לקמיה בשמעתין מייתי לה : מעלה בעלמא · בפרה כדאמרן וביוה"כ לכבוד כניסת מחנה שכינה : תניא כוותיה דרבי יוחנן · דיליף ממלואים : כריש לקיש · דיליף מסיני : בזאת · קרא יתירא הוא כדלקמן למדרש ביה ודרוש ביה הכי בזאת התורה האמורה בענין במקום אחר יבא אהרן אל הקדש : מאי היא · באיזה ענין : ושימש יום אחד · עבודת שמיני הוטלה עליו שנאמר (ויקרא ט) קרב אל המזבח : לאפוקי צדוקים · שהיו משנין עבודת קטורת יוה"כ כדלקמן בהוציאו לו (דף נג.) שהיו נותנין הקטורת על האש בחוץ ואחר כך מכניסים : וכשם שמפרישים · לא מקרא יליף לה אלא מעלה בעלמא : לחנכו · ללמדו : אמרת · אמור מעתה : מאי בזאת · לשון נקבה פר ואיל דכתיבי בתריה לאו נקיבות הן : שמע מינה · בענין מלואים ופרישה לשון נקבה : כהן גדול קמא · אהרן לבדו כל ימיו אבל (א) דורות הבאים לא תנהוג שלא נאמר אלא אהרן : זה (ב) מעשה כו'. כלומר אי אתה יכול לומר ויכסהו להר ולא למשה ואלו ששה ימים הן שהיו מראש חדש שבאו לסיני עד יום מתן תורה ואין כאן פרישה כלל למשה שהרי אותן ששה ימים עלה וירד בהשכמה להזהירן על פרישתן מן האשה ומצות הגבלה זאת לא תאמר לפי שזה מעשה היה אחר עשרת הדברות בתחילת ארבעים יום שנכנס למחנה שכינה להיות שם עם ה' לקבל הלוחות ולקמן מפרש מהיכא פשיטא ליה דאחר עשרת הדברות היה ששה ימים הללו : ר"ע אומר · קודם עשרת הדברות היה וששה ימים הללו הם ששה ימים שמראש חדש עד יום מתן תורה ובשביעי קבלום ומשה וכל ישראל עומדים לקבל עשרת הדברות כדאמרינן (מכות דף כד.) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ואחר כך עלה כדי לקבל את הלוחות ולא היה שם פרישה כלל :

ויכסהו

תנא בפרק (*הערל) (יבמות דף עד:) דסבירא ליה דאפילו מדאורייי' לא הותר בטבול יום אלא דטמא מת דכתב בההיא פרשה וטבול יום דסרך דאתי בק"ו מטמא מת א"כ לדידיה בועל נדה לא אתי בקל וחומר דאיכא למיפרך מה לטמא מת שאינו מטמא משכב התחתון כעליון כבועל נדה ושמא ריב"ב כוותיה סבירא ליה :

נכנסו מים תחת דם · דלאו לגמרי דרשה גמורה היא הא דגמרי ממלואים אלא אסמכתא בעלמא דעיקר קרא דכאשר עשה ביום הזה יש לפרש דביום ראשון של ז' ימי המלואים אמר להם כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות כל ז' ימי המלואים וכן פרש"י פשוטו בפירוש חומש וכיון דאסמכתא בעלמא הוא אין לחוש אי אמרינן נכנסו מים תחת דם : **הזאה** בסיני מי הוה · וא"ת והא הוה בסיני הזאת דם דכתי' (שמות כד) ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויש לומר אותה זריקה לא היתה בשביל טהרה שהרי לא על משה לבדו נזרק אלא על כל העם אלא דם הברית הוה דכתיב (שם) הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם אי נמי ה"ק הזאה כל ז' בסיני מי הוה ותימה לי דלקמן בפירקין (דף ח.) אמרינן אחד זה ואחד זה מזין עליו כל ז' ומסיק דלבד משבת ויש לומר במלואים הויא הזאה כל ז' אבל ביום הכפורים בדורות האחרונים גזרו על ההזאה משום שבות ואסרוה בשבת ותימה לי דלקמן מפרש ראשון שמא שלישי שני שמא שלישי וכו' ומנא ליה לגמרא דטעמא דרבי מאיר משום חששא לימא משום דגמר ממלואים דהויא הזאה כל ז' ושמא רבי יוסי כרבי חנינא דקאמר הכי לקמן סבירא ליה כריש לקיש דלא גמר ממלואים אלא מעלה בעלמא משום הכי איכא חששא ראשון דילמא שלישי וכו' אי נמי יש לומר אפילו מאן דגמר ממלואים סבירא ליה דקרא אסמכתא בעלמא וא"כ אי לאו דאיכא טעמא קצת לא הוו מצרכי רבנן הזאה להכי איצטריך לפרושי טעמא : **תניא** כוותיה דריש לקיש · דרבי יוסי הגלילי ס"ל כוותיה תימה לי וכרבי יוחנן נמי מי לא תניא הא ר"ע ס"ל כר' יוחנן דלא יליף מסיני וי"ל כבר אייתי לעיל תניא כוותיה דרבי יוחנן דעדיפא מינה דמתניתין סתמא כרבי יוחנן והדר קאמר תניא נמי כוותיה דריש לקיש דאיכא תנא דסבר כוותיה אבל תימה לי מאי קא מייתי מהא דתניא כוותיה דריש לקיש דילמא רבי יוחנן אמר לך הנא דאמר אפילו כרבי יוסי הגלילי דעד כאן לא קאמר ר' יוסי הגלילי אלא בסיני הכי הוה אבל לדורות לא גמרינן מינה לומר דתסגי בפרישת ששה ימים כמו בסיני כדאמר רשב"ל אלא צריך פרישה שבעה ימים כמו במלואים וי"ל כיון דאשכחן ר' אלעזר דקאמר בסמוך ויקרא אל משה [משה] וכל ישראל עומדים וכו' והיינו כר"ע אלמא כרבי עקיבא דריש ליה לקראי מסתמא משמיה דר' יוחנן רביה אמרה ואף על גב דלא אמרה משמיה דרבי יוחנן אשכחן נמי בס"פ האשה רבה (יבמות דף צו:) כי האי גוונא אזל רבי אלעזר אמר לשמעתיה ולא אמרה משמיה דרבי יוחנן. איקפד ר' יוחנן וכו' עד אף ר"א תלמידך יושב ודורש והכל יודעים שתורתך היא אם כן רבי יוחנן דריש להו לקראי כר"ע :

במקום

[נ"ל כל הזבחים (יז:)]

תוספות ישנים

הזאה בסיני מי הואי · וא"ת לדידיה נמי דלא יליף פרישת פרה מקרא הזאה דפרה מנא ליה וי"ל דגבי פרה ניחא ליה משום דכמה מעלות היו בפרה אבל כאן לא כיו מתקנין הזאה מלבם : **בזאת** יבא אהרן · בירושלמי מפרש דאותה פרשה מדברת במלואים שמזכיר במיתת בני אהרן שהיתה במלואים : ושני תלמידי חכמים · בחד סגי אלא טובים השנים מן האחד : ת"ש כאשר עשה ביום הזה · מכה לכפר מוקמינן ליה איום הכפורים לדורות :

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כה"ג כו' אבל בדורות : (ב) שם ד"ה זה היה מעשה כצ"ל :

עין משפט
נר מצוה

ה א סמג לאוין ט מג"א סימן קנו :

מסורת
השיס

תורה אור

ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה [משה] וכל ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת ר' מתיא בן חרש אומר לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא תורה ניתנת באימה ברתת ובזיע שנאמר °עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה *מאי וגילו ברעדה אמר רב אדא בר מתנה אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה במאי קא מיפלגי רבי יוסי הגלילי ור"ע בפלוגתא דהני תנאי *דתניא בששה בחודש ניתנה תורה לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו (א) מאן דאמר בששה ניתנה ובשבעה עלה (דכתיב °ויקרא אל משה ביום השביעי) מאן דאמר בשבעה ניתנה ובשבעה עלה [דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי] רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא דאמר בששה בחודש ניתנה תורה הלכך זה היה מעשה אחר עשרת הדברות °וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים למשה ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה דאי סלקא דעתך וישכון כבוד ה' מר"ח ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי עשרת הדברות הא קבילו להו משה והא אסתלק ענן משה ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי דאמר בשבעה בחדש ניתנה תורה לישראל בשלמא לר' עקיבא היינו דמשכחת לה *בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות עשרין וארבעה דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין יומין דהוה בהר ובשבסר בתמוז נחית ואתא ותברינהו ללוחות אלא לר' יוסי הגלילי דאמר ששה דפרישה וארבעין דהר עד עשרין ותלת בתמוז לא אתבור לוחות אמר לך ר' יוסי הגלילי ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה אמר מר ויקרא אל משה משה וכל ישראל עומדין מסייע ליה לר"א דאמר רבי אלעזר ויקרא אל משה משה וכל ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלק לו כבוד למשה מיתיבי קול לו קול אליו משה שמע וכל ישראל לא שמעו לא קשיא הא בסיני הא באהל מועד ואי בעית אימא(ב) לא קשיא הא בקריאה הא בדבור ר' זריקא רמי קראי קמיה דר' אלעזר ואמרי לה אמר ר' זריקא ר' אלעזר רמי כתיב °ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכתיב °ויבא משה בתוך הענן מלמד שתפסו הקדוש ברוך הוא למשה והביאו בענן דבי ר' ישמעאל תנא נאמר כאן בתוך ונאמר להלן בתוך °ויבואו בני ישראל בתוך הים מה להלן שביל דכתיב °והמים להם חומה אף כאן שביל: °ויקרא אל משה וידבר למה הקדים קריאה לדיבור לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא א"כ קורהו מסייע ליה לרבי חנינא דאמר רבי חנינא לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו לאמר אמר ר' (*מוסיא בר בריה דרבי מסיא משמיה דר' מוסיא) רבה *מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור שנאמר °וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר מכלל דתרווייהו סבירא להו מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן דאיתמר מלואים ר' יוחנן ורבי חנינא חד אמר כל הכתוב בהן מעכב בהן וחד אמר דבר המעכב לדורות מעכב בהן שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכב בהן מדקאמר ליה *ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן אי מה מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן ולא קא מהדר ליה ולא מידי תסתיים מאי בינייהו
אמר

שמות כד · תהלים ב · שמות כד · שם · שמות מ · שם כד · שם יד · שם · ויקרא א · שם

ויכסהו הענן להר · ולא למשה שהרי כל אותן ששת ימים עלה וירד בהשכמה לומר להם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (שמות יט) וישב משה את דברי העם אל ה' ולמחר נאמר לו לך אל העם וקדשתם ולמחר (ג) לך רד העד בעם : ולא בא הכתוב · לומר ויקרא אל משה לבדו אלא לחלק לו כבוד : למרק אכילה ושתיה · ר' נתן סבר לה כר' יוסי הגלילי דפרישה למשה הואי אך לא ללמוד מכאן (ד) לשאר הנכנסין למחנה שכינה פרישה שלא היתה פרישה זו אלא שבששה ימים הללו נתמרקה אכילה שבמעיים להיות כמלאכי השרת אבל בעלמא לא בעינן מירוק : לאיים עליו · הוא נמי סבר לה כר' יוסי הגלילי דפרישה למשה (ה) ולהבדילו מבני אדם שתחול עליו אימה בהיותו לבדו יבין וישים לבבו ליכנס למחנה שכינה באימה : במקום גילה · מתן תורה של לוחות דכתיב (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב : במאי קא מיפלגי · מה ראייה מביאין לדבריהן : ניתנה תורה · עשרת הדברות ומקראי ילפי טעמייהו תנא קמא ורבי יוסי במסכת שבת פרק רבי עקיבא : מ"ד בששה כו' · כדי נסבא הכא ופירוש היה בספרים כי היכי דלא תיקשי לך לקמן היאך שלמו ארבעים בי"ז בתמוז שנשתברו הלוחות: בשבעה עלה · לקבל הלוחות ושהה מ' יום : ר' יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא · הלכך על כרחך ששה ימים ויום השביעי (ו) על כרחך אחר עשרת הדברות היו ופירש משה ששה ימים ובשביעי נכנס לקבל הלוחות : ור"ע סבר לה כרבי יוסי · הלכך שביעי זה ז' לחודש היה : בשלמא לר"ע · דאמר לא הוי פרישה התם מ' יום (ז) הוא ולא יותר ושלמו בי"ז בתמוז כ"ד בסיון שהרי ו' ימים עברו ממנו ובשביעי עלה וכמה שנכנס בתוך השביעי כשעלה נתעכב לירד בתוך י"ז בתמוז (ח) שהוא מ' שלימין : קול לו קול אליו · וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז) לו היה יכול לומר וכתב מדבר אליו ללמדך שאליו לבדו היה נמשך הקול באהל מועד משהוקם המשכן ונדבר עמו מעל הכפורת לא היה הקול נשמע לישראל דהאי קרא דוישמע את הקול באהל מועד כתיב רישיה דקרא ובבא משה אל אהל מועד וגו': שהוא בבל יאמר כו' · תלמוד לומר לאמר לא אמור הדברים אלא אם כן נותן לו רשות : מכלל דתרווייהו וכו' · מהדר לעיל מדאמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן אי מה מלואים כל הכתוב בהן וכו' ואודי ליה מכלל דתרווייהו כו' : ותסתיים · פלוגתא דרבי יוחנן ורבי תנינא דפליגי בהא מילתא בעלמא תססיים מהכא דרבי יוחנן הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכבא בהן :
דבר

במקום גילה · כדכתיב עוז וחדוה במקומו (דה"א טז) :

ורבי עקיבא סבר לה כר' יוסי · בלאו הכי צריך לסבור כר' יוסי כיון דס"ל בשבת פרק אמר רבי עקיבא (דף פו.) חמץ עוטת ומוכח התם דעל כרחך סבר כר' יוסי :

מסייע ליה לרבי אלעזר · לא ידענא מה שייך למימר מסייע ליה במילתא דפליגי תנאי ואדרבה כולהו תנאי דלא כוותיה ר' יוסי הגלילי ר' נתן ורבי מתיא בן חרש לבד מרבי עקיבא לחודיה ושמא משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו קאמר מסייע ליה :

משה שמע ישראל לא שמעו · לא מצי לשנויי דההיא אתיא דלא כר"ע אלא כתנאי דפליגי עליה לעיל דאדרשה דקרא דקול לו קול אליו מסתמא ליכא מאן דפליג :
סמיכה

תוספות ישנים

הא איסתלק ליה ענן משמשה · כיון דלא בא אלא לכפות את ההר בשביל מתן תורה ואע"פ שעד שלא הוקם המשכן היתה שכינה מצויה לא היה כל כך ענן כבד כמו אותן ששת ימים דלפני מתן תורה אבל אי אמרי' דויכסהו הענן למשה אם כן מסתמא לא הלך לו הענן כל ארבעים יום :

רמ"א מ"ז
רמ"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאן דאמר בששה בששה ניתנה ובשבעה עלה דכתיב ויקרא · נ"ב פי' ובשבעה עלה בימים שאחר עשרת הדברות עלה ביום השביעי דהוא י"ג לחדש דכתיב ויקרא כו' ולמ"ד בז' בשבעה ניתנה ובשבעה עלה דהיינו ו' לחדש וזה שעלה לקבל הלוחות ושהה מ' יום שפי' רש"י לקמן מ"ד סיא : (ב) שם ואי בעית אימא קא והא באהל מועד ולא קשיא כו' רמי קראי אהדדי קמיה : (ג) רש"י ד"ה ויכסהו כו' וקדשתם ולמחר רד העד בעם ותיבת לך נמחק: (ד) שם ד"ה למרק כו'. מכאן פרישה לשאר הנכנסין למחנה שכינה שלא היתה פרישה זו אלא למשה לבדו שבששה ימים הללו כצ"ל : (ה) שם ד"ה לאיים כו' דפרישה למשה הואי ולהבדילו : (ו) שם ד"ה ריה"ג כו' ויום השביעי הכתובים כאן אחר עשרת הדברות היו כצ"ל : (ז) שם ד"ה בשלומא וכו' מ' יום היו ולא יותר ושלמו בי"ז : (ח) שם בא"ד בתמוז שהוא מ' שלימים :

ברכות ל:

שבת פו: ע"ש הגיר' במקום תורה עשרת הדברות
תענית כח: ע"ש ותמצא הגיר' כמו שהגיה כאן רש"א

[תענית כו.]

גליון
הש"ס

רש"י ד"ה קול לו כו' ללמדך שאליו · עיין תשובת הר"ם אלשקאר סימן ל"ג :

[בהעלותך איתא מנחיא]

[לעיל ג:]

אמר רב יוסף סמיכה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן (א) מעכב בהן סמיכה מעכבא למ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן סמיכה לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא מעכבא *דתניא °וסמך ונרצה וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם שנאמר °כי הדם הוא בנפש יכפר ומה ת"ל וסמך ונרצה שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר רב נחמן בר יצחק אמר תנופה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא ולמ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא *°לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר ומה ת"ל לתנופה לכפר שאם עשאה לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר רב פפא אמר פרישת שבעה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא למ"ד דבר שאינו מעכב לדורות אינו מעכב בהן לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא מעכבא מדקא תני מתקינין *ולא קתני מפרישין רבינא אמר ריבוי שבעה ומשיחה שבעה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא למ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא °וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו מה תלמוד לומר לפי שנאמר °שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אין לי אלא נתרבה שבעה ונמשח שבעה נתרבה שבעה ונמשח יום אחד נתרבה יום אחד ונמשח שבעה מניין תלמוד לומר אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו מ"מ אשכחן ריבוי שבעה לכתחלה משיחה שבעה לכתחלה מנא לן איבעית אימא מדאיצטריך קרא למעוטה ואיבעית אימא דאמר קרא °ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם איתקש משיחה לריבוי מה ריבוי שבעה אף משיחה שבעה מאי טעמא דמ"ד כל הכתוב בהן מעכב אמר רבי יצחק בר ביסנא אמר קרא °ועשית לאהרן ולבניו *ככה ככה עיכובא הוא תינח כל מילתא [קידושין ד.]

דבר שאין מעכב בהן לדורות. לקמיה מפרש לה: שירי מצוה. כלומר שלא חש לחשוב אותה מצוה ולא סמך: כאילו לא כיפר. מן המובחר: וכיפר. (דאין כפרה אלא בדם) כדאמרינן בזבחים (דף ו׳) כיפר לגברא דעיקר כפרה בדם אבל לא כיפר נמי (שלא קיים) מצות קוט מן המובחר: ולא קתני מפרישין. ואע"פ שלא הופרש אם יארע פסול בראשון יעבוד זה השני שמע מינה פרישה לא מעכבא (בה) עבודה: ריבוי שבעה. שישמש כ"ג שבעה ימים רצופים כשממנין אותו בכהונה גדולה וילבש שמונה בגדים בשעת עבודה וריבוי לשון מרבה מרובה בגדים שהוא משמש בשמונה וההדיוט באךבעה: משיחת שבעה. [שיתנו שמן המשחה על ראשו ובין ריסי עיניו ז׳ ימים] רצופין: כל הכתוב בהן. ז׳ ימים ימלא וגו׳ (ויקרא ח) וכל מילוי ידים האמור שם לבישת בגדים הוא שנאמר (שמות כט) ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהן וגו׳ ומשיחה נמי כל שבעה מדאיתקש משיחה לריבוי: וכפר הכהן אשר ימשח אותו. גבי יוה"כ באחרי מות כתיב: מה תלמוד לומר. אם ללמד שתהיה עבודה בכ"ג והלא כל הפרשה באהרן נאמרה בזאת יבא אהרן ונתן אהרן והקריב אהרן ובא אהרן (ויקרא טז): לפי שנאמר. בפרשת ואתה תצוה שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו העומד תחת אהרן בכהונה גדולה אשר יבא ביום הכפורים אל אהל מועד לשרת בקדש: אין לי אלא. שיהא כשר לבא אל אהל מועד ביום הכפורים אלא מי שנתרבה שבעה ונמשח שבעה כשנתמנה ולקמיה בעי משיחה שבעה היכא כתיבא: אפילו שעה אחת לא גרסינן מילתא

סמיכה איכא בינייהו. תימה לי אמאי לא קאמר נמי שירים מעכבא איכא בינייהו דלמאן דאמר כל הכתוב בהן מעכב מעכבי דכתיב (ויקרא ח) ואת הדם יצק אל יסוד המזבח ובחטאת כתיב (שמות כט) ואת כל הדם תשפוך אל יסוד המזבח ולמאן דאמר דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב לא מעכבי וי"ל דלכולי עלמא שירים לא מעכבי בהו דאפילו ד׳ מתנות שבחטאת לא מעכבי בה אלא אחת מהן דכתיב (שם) ונתתה על קרנות המזבח קרנת כתיב וקרן אחת מעכבא בה ותו לא ואפילו למ"ד יש אם למקרא שירים לא מעכבי בה מדכתיב בחטאת ואת כל הדם תשפוך ולא כתיב ושפכת כל הדם אל יסוד המזבח כדכתיב בתחילת המתנות ונתתה על קרנת א"כ ניתקן הכתוב ועשאן שירי מצוה לומר שאין מעכבא והכי אמרינן פרק איזהו מקומן (זבחים נב.) גבי פר כהן משיח ואת כל הדם ישפוך אל יסוד המזבח נתקו הכתוב ועשאו שירי מצוה ופירש"י מדשינה בחילוק לשונו דבתחילת מתנות כתיב והזה ונתן והכא כתב ישפך ולא כתב ושפך ואפילו למאן דפליג התם *ואית ליה דשירים הפנימיים מעכבי היינו מדכתיב ביוה"כ (ויקרא טז) וכלה מכפר ודרשינן מיניה אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר וגמרי פנימיים מהדדי התם בפרק ב"ש (זבחים מ.) אבל בשירים החיצונים ליכא מאן דפליג מיהו בירושלמי קאמר סמיכה ושירי הדם שאין מעכב לדורות אין מעכבת כאן ומשמע דפליגי נמי בשירים אבל תימה לי לימא הקטרת אימורים דכתיב בההוא ענינא ואינן מעכבין לדורות איכא בינייהו וי"ל דלכולי עלמא לא מעכבי דהא דאינן מעכבין לדורות היינו משום דכתיב (ויקרא ז) והיה החזה לאהרן ולבניו ודרשינן בר"פ תמיד נשחט (פסחים נט:) יכול נטמאו אימורים או שאבדו לא יהיו כהנים זכאין בחזה ושוק תלמוד לומר והיה החזה לאהרן ולבניו מ"מ וגבי מלואים נמי כתיב גבי חזה והיה לאהרן ולבניו ונדרוש מהתם והיה לאהרן ולבניו מכל מקום:

איתקש משיחה לריבוי. תימה לי לשינויא קמא דמשני דאיצטריך קרא למעוטה ולית ליה האי סברא דאיתקש משיחה לריבוי היכי מיפרשא ברייתא דקתני אין לי אלא שנמשח ז׳ והא כל כמה דלא מייתי קרא דאשר ימשח אותו לא ידעינן משיחה ז׳ אפילו לכתחילה ויש לומר מסברא הוה ק"ל משיחה ז׳ מדאשכחן התם משיחה וריבוי וגלי ביה חד מינייהו שבעה הוא הדין באידך וילמד סתום מן המפורש אבל בתר דמיעט קרא מיבעיא ליה להש"ס משיחת שבעה לכתחילה מנא לן אימא ריבוי דכתיב בהדיא הוי שבעה לכתחילה אבל משיחה נימא כיון דאימעיט אימעוט לגמרי משבעה ולא ניבעי משיחה אלא פעם אחת ומשני מדאיצטריך קרא למעוטי אלמא סברא הוא להשוות משיחה לריבוי ואם כן אע"ג דאמעיטו תרוייהו מעיכובא מ"מ למצוה בעי כל ז׳ להביא:

עין משפט נר מצוה

ה א ב מיי׳ פ"ג מהל׳ מעשה הקרבנות הלכה יב:

ו ג מיי׳ פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ח ופ"ד הלכה יב:

ז ד מיי׳ שם פ"ד הלכה יג:

[לקמן ס:]

תוספות ישנים

סמיכה איכא בינייהו. ולא רצה לומר הקטרה שאינה מעכבת איכא בינייהו דהא לא שייך אהרן שלא שימש כל שבעת ימי מלואים: ולדורות מנא לן דלא מעכבא. שהרי שנה עליה הכתוב בכמה מקומות: באילו לא כיפר וכיפר. בפרק קמא דזבחים (דף ו.) מפרש דלא תימא שלא עבר כל כך אם לא קיים מצות עשה זו אלא הרבה עבר כאילו לא כיפר ומ"מ כיפר שפטור מקרבן ועוד מפרש התם לשון אחר שעולה מכפרת אחייבי עשה שקודם השחיטה אבל מצות עשה דסמיכה שעד אחר שחיטה לא עבר [בלעולם] הוא בקום וסמוך עד לאחר שחיטה אינה מכפרת: רב נחמן בר יצחק אמר כו׳. מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

נתרבה שבעה ונמשח יום אחד. בנתרבה לחוד לא סגי ובפרק בתרא דהוריות (דף יב:) יליף מרובה בגדים מקרא ולא הזכיר כאן אלא מה שצריך דהא אמרינן בפ"ק דמגילה (דף ט:) אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות:

מסורת הש"ס

[ת"כ שמקיים]

זבחים ו׳ מנחות נג:

[מנחות שם]

[לעיל ג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא כצ"ל וכן בסמוך:

ויקרא א; שם יז; שם י; שם טו; שמות כט; שם; [שם]

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הלכה טז:

[מי' מיי' פ"י מהלכות כלי המקדש הלכה א]

מסורת
הש"ס

[זבחים קא.]

תורה אור

מילתא דכתיבא בהאי ענינא מילתא דלא כתיבא בהאי ענינא מנא לן אמר רב נחמן בר יצחק יליף פתח פתח רב משרשיא אמר °ושמרתם את משמרת ה' עכובא רב אשי אמר °כי כן צויתי עכובא *ת"ר כי כן צויתי °כאשר צויתי °כאשר צוה ה' כי כן צויתי באנינות יאכלום כאשר צויתי בשעת מעשה אמר להם כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר א"ר יוסי בר חנינא מכנסים אין כתובין בפרשה כשהוא אומר °וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן להביא המכנסים *ועשירית האיפה בשלמא מכנסים כתיבי בענינא דבגדים אלא עשירית האיפה מנא לן אתיא זה זה °מוזה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' עשירית האיפה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מניין שאף מקרא פרשה מעכב ת"ל °ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' אפילו דיבור מעכב כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבוא לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה (א) עמהם אלא כיצד הלבישן למיסבר קראי פליגי בה בני ר' חייא ורבי יוחנן חד אמר אהרן *ואח"כ בניו וחד אמר אהרן ובניו בבת אחת אמר אביי בכתונת ומצנפת כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואח"כ בניו דבין בצוואה ובין בעשיה אהרן קדים כי פליגי באבנט מאן דאמר אהרן ואחר כך בניו דכתיב °ויחגור אותו באבנט והדר כתיב ויחגור אותם אבנט ומאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת דכתיב °וחגרת אותם (ב) ולמאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת הכתיב ויחגור אותו באבנט והדר כתיב ויחגור אותם אבנט
אמר

רש"י

מילתא דכתיבא בהאי עניינא. בפרשת צואה דמלואים שנאמר בואתה תצוה: דלא כתיב. בפרשת המלואים בזה הדבר אשר תעשה וגו' לא כתיב שיתן אל החושן אורים ותומים כשהלבישן אבל בפרשת צו את אהרן שנאמרה שם עשיית המלואים כתיב (ג) ויתן עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התומים וא"ת אף בואתה תצוה נאמר ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים אין זו מפרשת המלואים אלא עשיית הבגדים ובההוא עניינא לא כתיב ככה לעיכובא: פתח פתח. בצוואה כתיב (שמות כט) אל פתח אהל מועד [יתירא] וכן בעשייה [בצוואה כתיב] תקריב (ד) פתח אהל מועד ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל פתח אהל מועד וכן בעשייה ואת כל העדה הקהילו אל פתח אהל מועד בשלו את הבשר פתח אהל מועד: ורב משרשיא אמר. בפרשת עשייתן נמי עיכובא כתיבא ושמרתם משמרת משמע תשמור ככל הכתוב ולא צריך גזירה שוה: ת"ר כי כן צויתי וכו'. איידי דנקט הכא למידרש כי כן צויתי לעניינא דמלואים דלעיכובא אתא קבעה לה ברייתא הכא למדרש כי כן צויתי דשמיני למאי אתא ולאו ניהו ההוא קרא דעניינא דמלואים דצו את אהרן אלא דיום השמיני דכתיב במנחה (ויקרא י) קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי כן צויתי: (ה) כאשר צויתי. גבי שעיר חטאת אשר דרש משה והנה שורף כתיב אכל תאכלו אותה *במקום קודש כאשר צויתי (שם): כאשר צוה ה'. גבי שוק התרומה וחזה התנופה כתיב תאכלו במקום טהור וגו' כאשר צוה ה' (שם) ולמה לי חד מכל הני כו' וכי כל הדברים שנאמרו למשה לומר לישראל חזר ואמר (ו) כי כן צויתי: אוננין. על נדב ואביהוא וקדשים אסורין לאונן מקל וחומר ממעשר הקל דכתיב גבי מעשר (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו והוא אמר להן לאכול המנחה הוזקק לומר כי כן צויתי באנינות תאכלוה: כאשר צויתי בשעת מעשה אמר להם. כשמלא מה שעשו ששרפו שעיר החטאת והוא שעיר של ר"ח אמר להם הן לא הובא את דמה וגו' הלא לא אירע בו פסול היה לכם לאוכלו בקודש כאשר צויתי אתכם במנחה שאמרתי לכם בה שמפי הקב"ה נצטויתי: כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר. היו סומכין ע"פ הדיבור ואכלו אותו אוננין ולא תטעו כאשר עשיתם בחטאת ומשה טעה בדבר שלא נאמר לו אלא במנחה ובחזה ושוק ושעיר שמיני ובשעיר נחשון שהיו קדשי שעה אבל שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות לא הותר לאונן ושלשה שעירים קרבו בו ביום ולא נשרף אלא של ר"ח בלבד שנאמר (ויקרא י) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה זהו של ר"ח הבא על טומאת מקדש וקדשיו כמו ששנינו במסכת שבועות (דף ט:): אין כתובין בפרשה. בלבישת הבגדים לא בצוואה ולא בעשייה: כשהוא אומר וזה הדבר אשר תעשה להם. וי"ו מוסיף על ענין ראשון המדבר בצוואת עשיית הבגדים ושם כתיב ועשה להם מכנסי בד: ועשירית האיפה. שהכהנים צריכים להביא ביום חינוכם ואפילו ההדיוט כדאמרינן במנחות (דף נא:): בשלמא מכנסים כתיבי בעניינא דבגדים. דלעיל מיניה דהאי פרשתא איכא לרבוייכהו וי"ו מוסיף על ענין ראשון: זה קרבן אהרן ובניו. בעשירית האיפה כתיב שההדיוט מביא ביום חינוכו וכהן גדול בכל יום: מקרא (ז). פרשת מלואים שנצטוה בואתה תצוה אמר להם לציבור בעשרים ושלשה באדר כשהתחילו המלואים והקהיל את העדה אל פתח אהל מועד שנאמר ותקהל העדה וגו' ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות ומקראות הללו בעשיית המלואים בצו את אהרן: כיצד הלבישן. סדר בגדים לאב ולבנים זה אחר זה: מאי דהוה הוה. ומה צריך לנו לשאול: (ח) למסבר קראי. דלא לירמו אהדדי דבצוואה כתיב (שמות כט) וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו משמע חגירתם של אב ובנים בסדר אחד ולא הפסיק לבישת בגד אחר בינתיים ובעשייה כתיב באהרן (ויקרא ח) ויחגור אותו באבנט בסדר לבישת בגדים וגו' והלבישו כל המלבושין ואח"כ הקריב בניו והלבישם [ולא] חגר אהרן ובניו בבת אחת: אביי מפרש לה למילתייהו בכתונת ומצנפת (ט) להכי נקט כתונת ומצנפת ששוין בגדול ובהדיוט ומכנסים לא הוצרך לומר שהרי הן קודמין לכל כדאמרינן לקמן *מניין שלא יהא דבר קודם למכנסים כו': כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואח"כ בניו. לאהרן הלביש תחילה כל שאר בגדיו חוץ מאבנט ואחר כך התחיל להלביש את בניו: דבין בצוואה בין בעשייה. כך כתיב: כי פליגי באבנט. שבצוואה נאמר חגירתם כאחת ותגרת אותם אבנט אהרן ובניו ולא נאמרה חגירה באהרן כסדר לבישת בגדים ובעשייה נאמרה חגירתו כסדר שאר בגדיו ותגירת בניו לעצמן בסדר בגדיהם: מאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת. אזל בתר צוואה ולקמיה מפרש בבת אחת מי משכחת לה:
אמר

תוספות

להביא את המכנסים. מכאן קשה להא דבפ' אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג:) מפיק מיתה מחוסר בגדים מדדרשינן אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן והוו להו זרים והקשה רבינו יעקב מאורלינ"ש הא בהדיא כתיב מיתה בואתה תצוה נהי דהאי קרא איצטריך לשוויינהו זרים אף לענין לחלל עבודה כמו זרים מ"מ ההוא קרא דכתיב במחוסרי בגדים מיתה בהדיא למה לי תיפוק ליה מאין בגדיהם עליהם אין כהונתן עליהן ותירץ דמכנסים לא כתיב הכא ואיצטריך ההוא קרא למחוסר מכנסים דהוה במיתה וקשה לרבי יוסי בר חנינא כיון דנפקא ליה מכנסים מוזה הדבר הוה ליה כאלו מכנסים נמי כתיבי הכא ותירץ ריצב"א דמיתה דגבי [מכנסים] איצטריך לחייב אפילו בביאה ריקנית אהל מועד מי שנכנס מחוסר בגדים כדכתיב (שמות כח) והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד וכן בשלא רחוץ ידים דכתיב (שם ל) בבואם אל אהל מועד ירחצו או בגשתם אל המזבח לשרת מיחייב אאהל מועד אפילו אביאה ריקנית והא דקאמר פ"ב דזבחים (דף יט:) אי כתב רחמנא בבואם ולא כתב בגשתם ה"א אפילו אביאה ריקנית כו' משמע דלפי האמת לא מיחייב אביאה ריקנית יש לומר היינו אמזבח וה"פ אי כתיב בבואם אל אהל מועד או אל המזבח ולא כתיב לשרת ה"א דאפילו אמזבח מיחייב אביאה ריקנית קמ"ל דאמזבח לא מיחייב ובתוספתא דמסכת כלים [פ"א] תניא אמר שמעון הצנוע לפני ר"א אני נכנסתי בין האולם ולמזבח בלא רחוץ ידים ורגלים אמר לו מי חביב אתה או כהן גדול שתק אמר לו בוש אתה לומר (העבודה) שכלבו של כהן גדול יותר חביב ממך וכו' עד ואפילו כהן גדול מפלגים את מוחו בגיזרין אלא שלא מגלך בעל הפול ומסתמא שמעון הצנוע לא היה משמש בלא רחוץ ידים כי לא היה טועה בזה אבל רש"י פירש בפירוש חומש בבואם אל אהל מועד להקטיר ולא נהירא אלא כדפרישית*: מאי דהוה הוה. בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) מיבעיא לן שור סיני בכמה מי גמר שעה מדורות או לא ולא פריך התם כי הכא מאי דהוה הוה*: בכתונת ומצנפת כולי עלמא לא פליגי. הא דלא נקט נמי מכנסים נראה לי משום דמפרש דבין בצוואה בין בעשייה אהרן קדים ומכנסים לא כתיבי לא בצוואה ולא בעשייה ורש"י פי' טעמא אחרינא:
אמר

[עי' תוס' סנהדרין פג. ד"ה ולא משום]

[עיין תוס' סנהדרין טו: ד"ה שור ותוס' חגיגה ו: ד"ה מאי כ"מ]

[דף נג:]

תוספות ישנים

ולא מאלי אני אומר. שתהיו סבורים שטעיתי כמו בשעיר דר"ח אע"פ שהוא כתוב אח"כ אין מוקדם ומאוחר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ובניו ומשה רבינו יבא עמהם ויאמר אלא כיצד: (ב) שם ותגרת אותם אבנט אהרן ובניו ולמ"ד: (ג) רש"י ד"ה דלא כו'. כתיב וישם עליו: (ד) שם ד"ה פתח כו'. תקריב אל פתח: (ה) שם ד"ה כאשר צויתי הד"א עם ד"ה כאשר צוה ה': (ו) שם כי כן צויתי הס"ד ואח"כ מ"ה באנינות יאכלוה שהן אוננין על נדב: (ז) שם מקרא פרשה. פרשת מילואים וכו' אמר להם. נ"ב פי' כסדר העשייה אמר לכולן: (ח) שם ד"ה למיסבר הד"א עם ד"ה אביי: (ט) שם ד"ה אביי. ומצנפת וכו' להכי נקט:

אמר לך ההוא אבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט ולמאן דאמר אהרן ואח"כ בניו והכתיב וחגרת אותם אבנט (א) אמר לך ההוא קמ"ל אבנטו של כהן גדול זהו *אבנטו של כהן הדיוט ויחגור אותו (ב) אבנט ויחגור אותם למה לי שמע מינה אהרן ואח"כ בניו ובבת אחת מי משכחת לה לא צריכא דאקדים: מפרישין כהן גדול וכו': למה מפרישין כדקאמרי' אי לר' יוחנן כדאית ליה אי לריש לקיש כדאית ליה הכי קאמר מביתו למה פירש תניא *ר' יהודה בן בתירה אומר שמא תמצא אשתו ספק נדה ויבא עליה *אטו ברשיעי עסקינן אלא שמא יבא על אשתו ותמצא *ספק נדה אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא כמאן כרבי עקיבא דאמר *נדה מטמאה את בועלה דאי רבנן הא אמרי אין נדה מטמאה את בועלה אמר להו רב חסדא אפילו תימרו רבנן ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"ע אלא באחר אחר אבל בחד אחר מודו ליה אמר ר' זירא שמע מינה בועל נדה אינו כנדה וטובל ביום דאי אמרת בועל נדה כנדה אימת טביל בליליא למחר היכי עביד עבודה והא בעי הערב השמש אלא לאו שמע מינה בועל נדה אינו כנדה רב שימי מנהרדעא אמר אפי' תימא בועל נדה כנדה דמפרישנן ליה שעה אחת סמוך לשקיעת החמה מיתיבי *כל חייבי טבילות [ג] טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה נדה אין בועל נדה לא נדה וכל דאתי מרבוייא מיתיבי *בעל קרי כמגע שרץ בועל נדה כטמא מת מאי לאו לטבילה לא לטומאתן טומאתן בהדיא כתיב בהו האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת שבעה כתיב ביה אלא

רש"י

אמר לך ההוא אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו וכו' · כלומר לעולם קרא דלואה דווקא בבת אחת ובעשייה דפלגינהו ללמדנו בא שאין האבנטים שוין שנאמר במעשה האבנט של כהן גדול (שמות לט) ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן למדנו שהוא של כלאים דשש כיתנא ותכלת עמרא ואבנט הבנים לא פירש הכתוב ממה היו ואשמועינן הכא דאבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט שזה של כלאים וזה של בוץ : זהו אבנטו · כלומר שניהם של כלאים : ובבת אחת מי משכחת לה · שיהא משה לבדו חוגר חמשה בני אדם כאחת : לא צריכא דאקדים · לא בבת אחת ממש קאמר אלא זה אחר זה אבל בסדר אחד היו ולא הפסיק בגד אחר בנתיים הלבים לאהרן כל בגדיו ולא חגר אותו אבנט ואח"כ הלבים את בניו מכנסים כתונת ומגבעת ואח"כ נטל את האבנטים וחגר את אהרן ואח"כ בניו ולמאן דאמר אהרן ואח"כ בניו ככתבו האמור בעשייה ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ואח"כ ויקרב (ג) את בני אהרן וילבישם כתנות ויחגור אותם באבנט ודברי הכל לאהרן תחילה קודם שהתחיל לבניו : אי לר' יוחנן כדאית ליה · דיליף ממלואים אי לרשב"ל כדאית ליה דיליף מסיני : מביתו למה פירש · מאשתו למה פירש תבא אשתו עמו שם שהרי על כרחך לשכת פרהדרין לא היתה קדושה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד כ"ש שכיבה : הכי גרסינן תניא רבי יהודה בן בתירה אומר שמא תמצא אשתו וכו' : ברשיעי עסקינן · שיבא על ספק נדה : אלא שמא יבוא על אשתו ואח"כ תמצא ספק נדה · שתמצא דם על הסדין שקנחה בו ואין ידוע אם בשעת ביאה היה בה דם זה או לאחר ביאה ובועל נדה טמא שבעת ימים ויהא אסור לבא במקדש ביום הכפורים : כמאן כרבי עקיבא דאמר הרואה דם מטמאה את בועלה · למפרע כל מעת לעת כשם שגזרו שמטמאה טהרות מעת לעת למפרע ופלוגתייהו במסכת נדה בפרק כל היד (דף יד·) והכי תנן דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה נמצא על שלו טמאין שניהן כל שבעה דודאי היה דם בשעת ביאה שאין דרך האיש לצאת ממנו דם נמצא על שלה אותיום והוא לשון מיד בלשון יוני שקנחה בפרישת יציאת השמש מיד טמאים ודאי נמצא (ה) לאחר זמן כלומר שהרחיקה בדיקה טמאים מספק ואיזהו אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה של מטה ואח"כ מטמאה מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה והכי פירושה ואם יותר מכאן שהתה לבדוק ואח"כ בדקה ומצאה הרי היא כשאר נשים לטמא למפרע טהרות של מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה שלא גזרו טומאת מעת לעת לענין טומאת בועלה ר"ע אומר אף מטמאה בועלה : אלא באחר אחר · ששהתה יותר מאחר זמן שהזמן אותיום ואחר זמן לאחר אותיום בתוך כדי שתרד ותדיח כדקתני איזהו אחר זמן והתם קתני טמאים מספק ולא פליגי עם ר"ע ובאחר אחר זמן פליגי כדקתני ואח"כ מטמאה את בועלה [א] מעת לעת אבל בחד אחר בתוך אחר זמן דהיינו בתוך כדי שתרד מודו : ש"מ · מדקתני מפרישין שבעת ימים ואוקימנא טעמא משום חשש טומאת נדה : בועל נדה אינו כנדה · שאסורה לטבול בשביעי עד הלילה אלא טובל בשביעי ביום הלכך לא בעי פרישה אלא שבעת ימים ואם בא על ספק נדה ביום הפרישה מונה מקצת היום ככולו כנדה וטובל ערב יוה"כ שהוא שביעי ביום ומעריב שמשו ונכנס במקדש ביוה"כ : דאי ס"ד בועל נדה כנדה אימת טבל · זה אם בא על נדה ביום פרישתו בלילה דיוה"כ למחר היכי עביד עבודה : סמוך לשקיעת החמה · שמונה ימים לפני יוה"כ והאי דקרי ליה שבעה משום ההוא פורתא לא חשיב ליה וטביל אור של ערב יוה"כ ועביד למחר של ערב יוה"כ הערב שמשו : כל חייבי טבילות טבילתן ביום · כדיליף במסכת מגילה (דף כ·) מוחטאו ביום השביעי ורחץ במים וגו' (במדבר יט) : נדה ויולדת טבילתן בלילה · נדה דכתיב (ויקרא טו) שבעת ימים תהא בנדתה כל שבעה ויולדת כימי נדת דותה תטמא (שם יב): בעל קרי כמגע שרץ · לטבול ביום טומאתו כדאמרינן בפרק אלו דברים בפסחים [דף סז:] ובועל נדה כטמא מת לטבול ביום שביעי אלמא טובל ביום : לא לטומאתן · בעל קרי כמגע שרץ לטומאת ערב וראשון לטומאה בועל נדה טומאת שבעה ואב הטומאה כטמא מת : האי טומאת שבעה כתיב ביה · ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים (שם טו) :

שמטמאה

תוספות

אמר לך אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו כו' · וא"ת היכי דייק מדכתיב אותו הכתיב נמי אותם ומאותם נימא שהאבנטי' שוין וא"כ קרא לא כמר דייקי ולא כמר דייקי וי"ל סברא הוא לאוקמא קרא דואת האבנט תעשה שש משזר וגו' בכהן גדול דווקא כיון דשאר בגדיו היו נמי דכלאים אפוד (*ומעיל) אבל הדיוט דכל שאר בגדיו דבוץ נימא נמי אבנטו דבוץ ואשכחן נמי כי האי גוונא כהן גדול ביום הכפורים לפי שהיו שאר בגדיו דבוץ היה נמי אבנטו דבוץ וה"ר מנחם מיואני זצ"ל פירש דנפקא ליה מג"ש דרוקם רוקם דכתיב בואתה תצוה *ואת האבנט תעשה מעשה רוקם ובכהן גדול מיירי מדכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות ועשית להם אבנטים ומגבעות אם כן קמא דכהן גדול ובפרשת פקודי כתיב בשעת עשייה ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רוקם וילפינן בגזירה שוה דכמו דאותו רוקם כלאים הוה כך ואבנט תעשה מעשה רוקם שכתב בכ"ג כלאים הוה אבל באבנט של כהן הדיוט לא כתב רוקם ולמאן דאמר דתרוייהו של כלאים משוה להו מדכתיב אותם :

מביתו למה פירש · פי' רש"י תבא אשתו עמו שם שהרי על כרחך לשכת פרהדרין לא היתה קדושה *שאין ישיבה בעזרה כ"ש שכיבה וקשיא לן דנהי דלא קדישא כקדושת עזרה מ"מ כהר הבית היתה דאמרי' בפרק פרת חטאת (זבחים דף קטז:) דכל הר הבית מחנה לויה הוא ובעל קרי אינו רשאי ליכנס במחנה לויה דאמר בפסחים פרק אלו דברים (דף סז:) זב וכל זב לרבות בעל קרי אלא יש לפרש מביתו למה פירש הוה לן למימר שיפרישוהו למחילה אחת בהר הבית דאמרי' פרק כיצד צולין (שם דף פו·) דמחילות לא נתקדשו :

סיפא

תוספות ישנים

מביתו למה פירש . פי' הר"י בשם רבינו שלמה מביתו למה פירש ילך לביתו אחר תמיד של בין הערבים וישמש מטתו ויטבול שעה אחת קודם שקיעת החמה ויעריב שמשו ויבוא בלשכה דהא נמי אהרן לן במחנה לויה שעה אחת שהיה המשכן מפורק כמו כן משמע בירושל' דקאמר דאיצטריך דבן בתירה ודר' יוחנן דאי מדרבי יוחנן ה"א שיכול לצאת שעה אחת ולשמש ביתו אבל בקונט' פי' מביתו למה פירש שהרי ע"כ לשכת פרהדרין לא היתה קדושה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וכ"ש שכיבה וקשה דהא קי"ל בפסחים פרק אלו דברים (דף סז.) ובתמיד (דף כז:) שבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות אלא מפרש רבי' הזקן מביתו למה פירש [תהיה] פרישתו למקום שבעל קרי מותר ליכנס ואע"ג דבמילואים כתיב ופתח אהל מועד תשבו ומדקאמר תשבו ע"כ מחנה לויה היה וא"כ פירש מאשתו וי"ל דשאני אהרן שהיה צריך לקבל הזאת דמים כל שבעת ימי המילואים ואע"ג דבמתני' נמי תנן שהיה עובד כל שבעת הימים מ"מ אין זה כ"א מדרבנן וא"ת ומאי קאמר מביתו למה פירש והלא יש לו להיות תדיר במחנה לויה כמו אהרן ובניו שהיו יושבין תמיד פתח אהל מועד מהא דתניא בברייתא דמלאכת המשכן שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו פירוש היה מפרקו ומעמידו מיד אבל אם נפרש מעמידו בערב ומפרקו בבקר ויומם ונולה דכתיבי בקרא לאו דווקא מחנה לויה אלא מקום מחנה לויה ואם כן ה"נ היו יכולין להפרישן במחנה ישראל כמו שבטלה קדושת המשכן כשהיה מפורק כדאמרי' (בתענית) הוגללה הפרוכת היו זבים ומצורעים נכנסים לשם ופירוש ראשון נכון : אבל בחד אחר מודו ליה . לרבותא נקטיה דאפילו בחד אחר מודו ליה דהא אף אי לא הוו מודו ליה הוי מצי למינקט נמצא על שלו או על שלה אותיום אי נמי חיישינן לספק נדה אבל ודאי נדה כגון על שלו או על שלה אותיום לא חיישינן ולא היינו מפרישין אותו בשביל כך . מ"ר : אימת טביל ליה בלילה למחר היאך עביד עבודה . והא דתנן (לקמן דף יד.) כל שבעת הימים זורק את הדם היינו אם הוא טהור ביום הראשון אבל אם שימש מטתו בלילה שלפניו צריך להעריב שמשו :

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:

יא ב מיי' פ"ג מהלכות משכב ומושב הל' ח:

[ג] [רב אלפס שבועות פ"ב דף רלב.]

[צ"ל והושן]

[צ"ל והאבנט]

[ע' תוס' נדה טו. בד"ה אמר רב כו']

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבנט אהרן ובניו אמר לך: (ב) שם ויחגור אותו באבנט כצ"ל: (ג) רש"י ד"ה לא צריכא וכו' ויקרב משה את בני אהרן וכו' אותם אבנט כצ"ל: (ה) שם ד"ה כמאן כו' ודאי נמצא על שלה לאחר זמן כלו' שהרחיקה בדיקתה וכו' ומצאת דם הרי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מביתו וכו' שאין ישיבה בעזרה. עיין לקמן דף ח ע"ב תוס' ד"ה דאי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] ברש"י ד"ה אלא באחר אחר וכו' ואח"כ מטמאה את בועלה. נ"ב ר"ל משום מגע וכדאיתא בנדה דף ס"ו ע"א:

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה יד טו טז :

אלא לאו לטבילתן לא לעולם לטומאתן סיפא אצטריכא ליה אלא שחמור ממנו בועל נדה שמטמא משכב ומושב בטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין ת"ש *דתני רבי חייא הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה תיובתא ועד שאתה מפרישו מטומאת ביתו הפרישהו מטומאת המת אמר רב תחליפא אבוה דרב הונא (בר תחליפא) משמיה דרבא זאת אומרת טומאת המת הותרה היא בציבור רבינא אמר אפילו תימא טומאת המת דחויה היא בצבור טומאת המת לא שכיחא טומאת ביתו שכיחא איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה היא בציבור ורב ששת אמר ^א^דחויה היא *בציבור היכא דאיכא טמאין וטהורין בההוא בית אב כולי עלמא לא פליגי דטהורין עבדי טמאין לא עבדי כי פליגי לאהדורי ולאתויי טהורין מבית אב אחרינא רב נחמן אמר היתר היא בציבור ולא מהדרינן ורב ששת אמר דחויה היא בציבור ומהדרינן איכא דאמרי אפי' היכא דאיכא טהורין וטמאין בההוא בית אב פליג רב נחמן ואמר עבדי נמי טמאין דכל

רש"י

שמטמא משכב ומושב. אפילו עשר מלשות זו על גב זו וטמא מת אינו מטמא אלא מגעו: לטמא אוכלין ומשקין. ולא לטמא אדם וכלים כשאר כל עושה משכב ומושב כגון זב וזבה ונדה ומצורע שטומאתן אב הטומאה לטמא אדם וכלים אבל בועל נדה כתיב ביה (ויקרא טו) כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא נתקו הכתוב מטומאה חמורה דמשכב נדה עצמה שמטמא אדם כדכתיב (שם) וכל *אשר יגע במשכבה וגו' והביאו לטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין דאי לטומאה חמורה לישתוק קרא מיניה ואנא ידענא דמשכבה טמא כמשכב נדה דהא כתיב ותהי נדתה עליו (שם): ועד שאתה מפרישו מטומאת ביתו. ושאר כל אדם נכנסין ויוצאין אלו הפרישו מטומאת מת ולא יהיו כל אדם נכנסין ויוצאין אלו שמא ימות מת עליו: הותרה היא בציבור. כדכתיב איש נדחה ואין ציבור נדחין וביום הכפורים כוליה קרבן ציבור ואף קרבן שלו דוחה את הטומאה שהרי זמנו קבוע וקרבנו תלוי בו: דחויה היא בציבור. אף על פי שהקרבן ציבור דוחה אותה בקושי הותרה ולא היתר גמור (א) וכל מה דמצינו להדורי מהדרינן שיעשה בטהרה: בההוא בית אב. שעובד באותו יום דכולי עלמא טהורין עבדי תמידים דההוא יומא אע"פ שקרבן ציבור הן:

תוספות

סיפא איצטריך ליה אלא שחמור ממנו כו'. בפרק אלו דברים בפסחים (דף סח·) פריך מהכא אילימא לטומאתם האי טומאת ז' כתיב ביה והאי טומאת ז' כתיב ביה אלא לאו למחטתס ומדסיפא למחטתס רישא נמי למחטתס מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא וגמגמו שם התוס' אמאי משני בדוחק ומוקי רישא וסיפא בתרי טעמי ליסני כי הכא לעולם לטומאתן וסיפא איצטריך ליה ונראה לי לתרץ דההיא שינויא דהתם ניחא ליה לתרץ טפי דהיא גופא איצטריך מלומר דסיפא איצטריך ליה ותנא רישא משנה שאינה צריכה משום סיפא והכא לא מצי לשנויי כי התם דמסיפא גופה פריך ואיצטריך לשנויי שינויא דחיקא אי נמי נ"ל דהתם נמי לא מצי לשנויי כי הכא דהא מסקינן הכא דבועל נדה כטמא מת לטבילתו וטובל ביום ורב שימי מנהרדעא סבירא ליה דבועל נדה כנדה לטבול בלילה ומעיקרא פריך ליה מברייתא בועל נדה כטמא מת מאי לאו לטבילתו לא לטומאתו וסיפא איצטריך ליה והדר איותב מברייתא דתניא בהדיא בועל נדה וטמא מת טבילתם ביום ולהכי לא הוה מצי לשנויי התם לטומאתו דהא על כרחך בועל נדה כטמא מת נמי לטבילתו כדמסקינן הכא והשתא מאי טעמא הוי כטמא מת לטבילתו אלא ש"מ דכנדה הוי לכל מאי דכתיב בהדיא אבל למאי דלא רבינהו קרא יש לנו לדמותו לטמא מת מסברא משום דהוי טומאת מגע כמותו וא"כ ה"ה למחטתס ואע"ג דמעיקרא כי אמר למאי אי לטומאה לא הוה קשה ליה אלא האי טומאת ז' כתיב ביה כו' י"ל דקושיא הפשוטה נקט ומ"מ אי הוה משני ליה לטומאתו וסיפא איצטריך ליה אכתי הוה פריך ליה והא על כרחך בועל נדה כטמא מת לטבילתו כדמסקינן הכא וכיון דדמי לטבילה דמי נמי למחטתס כדפי': **אלא** שחמור ממנו בועל נדה כו'· תימה לי דטמא מת נמי חמור מבועל נדה שטעון הזאה ג' וז' ומטמא כלי מתכות לעשותם אב הטומאה כיוצא בו כדתנן בריש מסכת אהלות ג' טמאין במת כלים במת ואדם בכלים טמאים טומאת ז' וכו' ושמא בסיפא דברייתא חשיב נמי להני חומרי דטמא מת מבועל נדה: **שמטמא** משכב ומושב בטומאה קלה· כאן חזר בו רש"י ממה שפירש בפרק אלו דברים בפסחים (דף סז:) אהא דקאמר התם אדרבה זב חמור ממצורע שכן עושה משכב ומושב וכו' משמע דמצורע אינו עושה משכב ומושב והקשה מדאמר בתורת כהנים וגילח את כל שערו פרט לבית הסתרים ודין הוא נאמר תגלחת בימי ספרו ונאמר תגלחת בימי גמרו מה תגלחת האמורה בימי ספרו פרט לבית הסתרים אף תגלחת האמורה בימי גמרו פרט לבית הסתרים ומקשה אם הקל בימי ספרו שאין מטמא משכב ומושב ואין מטמא בביאה נקל בימי גמרו שמטמא משכב ומושב כו' ותירץ רש"י וגם ר"ת דההיא דאלו דברים דמשמע דזב עושה משכב ומושב ולא מצורע הייתו לטמא אדם ובגדים וההיא דת"כ איירי לטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין דאתי בק"ו כדאיתא בריש פרק דם הנדה (נדה דף נד:) ומה זב שאין מטמא בביאה עושה משכב ומושב אבן המנוגעת ומצורע שמטמאים בביאה אינו דין שיעשו משכב ומושב וממיעוטא דהזב ולא אבן המנוגעת ממעט התם מטומאה חמורה והכי נמי נמעט מצורע גופיה מההוא קרא מטומאה חמורה וכאן פרש"י שעושה משכב ומושב לטמא אוכלין ומשקין ולא כשאר משכב ומושב שעושה לטמא אדם וכלים כגון הזב והמצורע וכו' °וה"ר משה מפונטייז"א פי' כמו שפרש"י בכאן וההיא דאלו דברים מוקי לה במצורע בימי ספרו וכדמשמע בת"כ שאין עושה משכב ומושב ועוד האריכו בו התוס' באלו דברים (דף סז:) וכאן לא שייך ולי הוקשה על מה שפי' התוס' דמצורע ואבן המנוגעת אתו בק"ו מזב לטומאה קלה והיכי אתו האיכא למיפרך מה לזב שעושה משכב ומושב לטומאה חמורה תאמר בהני ומיהו הא לא קשה דאיכא למימר בועל נדה יוכיח מיהו אכתי איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שמטמא כלי חרס בהיסט דאף בועל נדה מטמא כלי חרס בהיסט כמו שהוכיח שם ר"י מדאמר פרק בנות כותים (נדה דף לג·) מה היא מטמאה כלי חרס אף הוא מטמא כלי חרס ומדנקט כלי חרס שאין מטמא מגבו ש"מ בהיסט קאמר אלא נ"ל דטומאה חמורה נמעטיה מהזב וטומאה קלה מטמא בהיקשא דוהזב את זובו לזכר ולנקבה ודרשינן בפרק בנות כותים (שם דף לד:) לזכר לרבות מצורע למעיינותיו וכו' ואיתקש מצורע לזב גמור ומן הדין הוה לן למימר דאיתקש לזב אפילו לטומאה חמורה אלא דאתא מיעוטא דוהזב ומעטיה ותקי מיעוטא לטומאה חמורה והיקשא לטומאה קלה: **אמר** רב תחליפא משמיה דרבא זאת אומרת טומאה הותרה היא בציבור· תימה דבזבחים ר"פ כל הפסולים (דף לג·) קאמר מכלל דתרווייהו סבירא להו פי' אביי ורבא טומאה דחויה היא בציבור ותירץ ר"י דהא דקאמר רבא הכא טומאה היתר היא זאת אומרת וליה לא ס"ל דס"ל (*כרב) דאמר בסמוך טומאה דחויה היא ול"נ דאין אנו צריכין לומר דלא ס"ל כהתם מתניתין אלא ההיא דהתם לענין פסח איירי דקאי אמאי דקאמר עולא ביאה במקצת שמה ביאה ופריך ליה ממצורע שחל שמיני שלו להיות בערב הפסח וראה קרי אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא א"ל מטוכך הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו אמר רב יוסף ש"מ דקסבר עולא רובן זבין ונעשו טמאי מתים הואיל והותרו לטומאתן הותרו לזיבתן א"ל אביי מי דמי טומאה אישתראי זיבה לא אישתראי וכו' דילמא הכי קאמר מר רובן טמאי מתים וכו' ולכתי' לא דמי מצורע היתירא הוא טומאה דחויה היא להא לא אידחאי א"ל רבא אדרבה איפכא מסתברא וכו' וכיון דהתם לענין פסח איירי איכא למימר נהי דפסח כיון דאתי בכינופיא חשיב כקרבן ציבור *ודוחה את השבת ואת הטומאה מ"מ כיון דלאו כל ישראל מייתו חד פסח בשותפות מהדרינן אטהורין אפילו למ"ד טומאה היתר היא בקרבן ציבור גמור הבא בשותפות וכן משמע לקמן בסמוך (דף ז·) דאילו של אהרן אע"ג דזימנא קביעא ליה ודחי את השבת ואת הטומאה כקרבן ציבור מכל מקום כיון דקרבן יחיד הוא מהדרינן אטהורין לכולי עלמא וכ"ש דניחא ספי הא דאצטריך למידק התם מכלל דתרווייהו סבירא להו טומאה דחויה דמאי נפקא מינה בההוא דיוקא אלא משום דרבא סבירא ליה הכא טומאה היתר היא איצטריך למידק התם דאפילו הכי מודה הוא בפסח וש"מ דשיטיא דשנינן הכא ביומא בסמוך אילים באילו של אהרן דאפילו למ"ד היתר הוא בקרבן יחיד כמו אילו של אהרן ופסח אע"ג דזימנא קביע להו ודחו שבת וטומאה מודה הוא דמהדרינן אטהרה :

פרים

תוספות ישנים

זב וזבה טבילתן ביום. וביום השביעי קאמר דמקצת היום ככולו וה"ה נמי שיכול לטבול ליל שביעי אך שאינו יכול אז להביא קרבנותיו בשמיני שצריך להעריב שמשו אבל יש שהיו מפרשין דהא א) (דתנן) בפ' בתרא דנדה (דף עב·) שוין בטבילת לילה בזבה שאינה טבילה דבליל שמיני קאמר ומביאין ראיה מדתניא בספרי מניין שטובלת מבעו"י ת"ל והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד כילד היא באה אל פתח אהל מועד אם לא שעריבה שמשה ואין זה כלום דהתם לא קאמר שטובלת מבעוד יום אלא לומר שאינה צריכה להמתין עד הלילה אבל כל דכן הוא שתטבול אח"כ בליל שמיני אלא שאז לא תוכל להביא קרבנותיה עד התשיעי וההיא דנדה איירי בזבה קטנה משום דספירת לילה לאו ספירה היא כדאמרינן בפרק ב' דמגילה (דף כ:) וכדאמרי' נמי התם בפרק בתרא דנדה (דף עב·) ושוין ברואה תוך אחד עשר וטבלה ושמשה שמטמאה משכב ומושב וחייבת בקרבן והיינו טעמא משום דלא הגיע זמנה עד יום ב' ועוד דהא כשי דידן ספק זבות שווינהו רבנן ואפ"ה לא טובלות עד הלילה. ריב"א:
ב) **בעל** קרי כמגע שרץ. בפסחים פרק אלו דברים (דף סז:) מפרש :
הפרישהו מטומאת מת. פי' בקונטרס שלא ימות מת עליו כו' ואין לפרש שלא יגעו בו בני אדם שמא טמאי מתים הן דהא אמרינן לקמן גבי שזה פרישתו לקודשה ואחיו הכהנים נוגעין בו אי כרבי מאיר אי כרבי יוסי ואינהו סבירא להו טומאה דחויה היא בציבור וא"כ אמאי נוגעין בו דלפי זה יש לנו לספק הכהנים בטמאי מתים דאין נראה לומר דסוגיא דלקמן פליגא ארב תחליפא דהכא אבל לפירוש הקונט' ניחא טפי דלא אסרינן נגיעה אלא שלא יתעכב עמו בתוך הבית למ"ד טומאה דחויה היא בציבור ומיהו קצת תקנה עשו לטומאת מת בהתקנת כהן אחר ועיקר פרישתו היא משום טומאת (מת) קרי וזיבה וגם משום נכרית דנכרי כדאמרינן לקמן (דף מז·) במכילתין ואע"ג דלנוכרת דנכרי מדרבנן :

א) נ"ל דתניא ב) שייך לעמוד שלפני זה

מסורת
השי"ס

[נ"ל שנוגע]

לקמן סח.
שבת קכא.
[פסחים לג:]

[לקמן ז: מו:
פסחים עז·עט.
ס. זבחים לג.]

[נ"ל כרב ששת]

[לקמן דף נא.]

הגהות
הב"ח

(א) רש"י ד"ה דחוי' כו' ולאו היתר גמור הוא וכל מה:

גליון
הש"ס

תוס' ד"ה שמטמא וכו' והר"ר משה מפונטייזא פי'. עיין בר"ש פ"א מ"ג דכלים :

תורה אור

דכל טומאת מת בציבור רחמנא שרייה אמר רב ששת מנא אמינא לה *דתניא היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו *אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא היא אומרין לו הוי פקח ושתוק קתני מיהת אומר ומביאין אחרת תחתיה אמר רב נחמן °מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה מיתיבי *היה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא היא אומרין לו הוי פקח ושתוק מאי לאו פרים אילים וכבשים דחג אמר לך רב נחמן לא פרים פר ע"ז אף על גב דציבור הוא כיון דלא קביע ליה זמן מהדרינן אילים באילו של אהרן דאע"ג דקביע ליה זמן כיון דיחיד הוא מהדרינן כבשים בכבש הבא עם העומר דאיכא שיריים לאכילה מיתיבי *דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה כי תניא ההיא דיחיד ת"ש *אעל מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור ואי ס"ד טומא' היתר היא בציבור למה לי לרצויי אמ' לך רב נחמן כי קתני הציץ מרצה איחיד ואיבעית אימא אפי' תימא בציבור בהנך דלא קביע לה זמן מיתיבי °ונשא אהרן את עון הקדשים *וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב הא

[פסחים פ: מנחות כה.] [שמות כח]

רש"י

כל טומאת מת בצבור שרייה רחמנא· דכתיב [במדבר ט] איש כי יהיה טמא לנפש יעשה פסח שני איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין אבל זבין ומצורעין נדות ויולדות שטומאתו יוצא עליו מגופו לא הותרה ובועל נדה כנדה: מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה· דאע"ג דקרבן צבור קרב בטומאה אינו נאכל בטומאה כדאמרי' בכיצד צולין (פסחים דף עז:) ובמנחה הנקמצת מודינא דמהדרינן לעשות בטהרה שיהיו שיריים נאכלין: ואם אין (א) אלא היא· שלא מצא מזומן לכך: מאי לאו פרים ואילים (ב) דחג· שהן קרבן צבור וזמנו קבוע ומנחת נסכים דוחה טומאה וקתני אומר ומביאין אחרת תחתיה אלמא דחוייה היא בצבור: פר דע"ז· דצבור (ג) עולה היא וטעונה נסכים בשלא נך: אילו של אהרן· דיום הכפורים: בכבש הבא עם העומר· כדכתיב (ויקרא כג) ועשיתם ביום הניפכם את העומר (ד) והאי מנחת כבשים דקתני לאו במנחת נסכים קאמר דכליל היא אלא במנחת העומר עצמו הבאה עמו והיא נקמצת ושיריה נאכלין: במזיד לא הורצה· ואע"פ שהציץ מרצה קנסוהו רבנן שלא יהא בשר נאכל אבל בעלים מיהו נתכפרו דלא ניתו חולין לעזרה דהא מדאורייתא חזי ומיהו שמעינן מיניה דלאו היתר היא: על מה הציץ מרצה· דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים שירצו לבעלים: רצון· הרי הוא בכלל מזיד אלא גבי אונס שייך למיתני רצון: בין בצבור· ומדבעי ציץ לרצויי שמע מינה לאו היתר הוא ומה בין יחיד לצבור שהיחיד אין טומאת הגוף נדחה אצלו שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף ושל צבור נדחית טומאת הגוף אצלם ולא על ידי ציץ מיהו שמעינן מינה מדבעי טומאת בשר ועולין (ה) בצבור ציץ (מרצה) לרצויי שמע מינה טומאת הגוף שנדחית אצלם בקושי נדחית וכל כמה דמצינן לאהדורי אטהרה מהדרינן: כי קתני הציץ מרצה איחיד קתני· ולצבור אהכשירה קתני שאף של צבור כשר ולא על ידי ציץ אלא היתר הוא אצלו: ואי בעית אימא אצבור· נמי קאי ובהנך קרבנות דלא קבע להו זמן שלא נדחית טומאה אצלו קאמר דציץ מרצה עליהן: ה"ג אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב והכי פירושו איזה עון יארע בקרבן שיהא הציץ מרצה עליו שיהא כשר אם עון מחשבת חוץ למקומו הקרויה פיגול כדאמרינן בזבחים (דף כח:) שלישי זה חוץ למקומו הרי כבר נאמר בקדושים תהיו פיגול הוא לא ירצה ואוקימנא בחוץ למקומו במסכת זבחים ואם עון מחשבת נותר שחישב בשחיטה על מנת לאוכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר המקריב אותו לא יחשב ואוקמינן במחשבת חוץ לזמנו: הא

תוספות

פרים פר דע"ז· פי' דעולה הוא וטעון מנחת נסכים דאע"ג דצבור הוא מהדרינן והא דאמר אומר לו הוי פקח ושתוק ומביא אותה בטומאה לאו משום דטומאה דחויה בצבור דהא לא דחי שבת כיון דלא קביעא ליה זמן וטומאה נמי לא דחי כדאמר לקמן פרק הוציאו לו (דף נ·) כל שאין זמנו קבוע אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה אע"פ שהוא קרבן צבור והא דמביאה בטומאה הייינו משו' דרצויי ציץ ודווקא טומאת קרבן דמרצה ציץ אבל טומאת הגוף דכהנים לא אידחו לגבייהו כלל דלגמרי חשיב קרבן יחיד:

כיון דיחיד הוא מהדרינן· הכא ודאי חשוב קרבן צבור לדחות שבת ולדחות הטומאה אפילו טומאה דגברי מיהו לא הותרה בו טומאה אלא דחויה היא כיון דיחיד קא מייתי ליה ותימה לי והא כולהו מקראי נפקי פרק כיצד צולין (פסחים דף עז·) וידבר משה את מועדי ה' הכתוב קבע מועד אחד לכולן מאי שנא דיש מהן שהותרה בהן טומאה ויש מהם דחויה וי"ל למאן דאמר טומאה היתר היא בכולהו הותר טומאה מדאוריית' אלא מדרבנן גזרו אההוא דהוי קרבן יחיד דליהדרי אטהורין ולמ"ד טומאה דחויה היא סבירא ליה דבכולהו דחויה היא מדאורייתא:

דם שנטמא וזרקו במזיד לא הורצה· תימה לי מאי פריך הא לא הורצה דקאמר הייינו להתיר בשר באכילה ובהא מודו כולי עלמא דלאכילה לא אמרינן היתר היא בצבור ועוד לכאורה משמע דלא פריך אלא למ"ד היתר היא בצבור ואמאי אפי' למאן דאמר דחויה ליפרוך כמו למאן דאמר היתר היא דע"כ לא פליגי אלא אהדורי אטהורין קודם הקרבת הקרבן אבל אם כבר קרב הקרבן בהא לא פליגי וי"ל דפריך שפיר למאן דאמר היתר היא דנהי לאכילה לית ליה היתר היא ה"מ היכא דאיטמו שיריים גופייהו אבל הכא דבשר לא איטמי הוה ליה למישרי אפי' באכילה כיון דמיקל כולי האי דאית ליה טומאה דגברי ודעולין היתר היא אבל למאן דאמר טומאה דחויה ניחא דכיון דמחמיר כולי האי בטומאת עולין ודגברא קודם הקרבה סברא הוא שיש להחמיר בבשר אע"פ שהוא טהור ואפי' לאחר הקרבה:

שנטמא בין בשוגג בין במזיד כו'· הא דלעיל קאמר במזיד לא הורצה והכא קאמר דמרצה אף על המזיד בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כה:) מקשה לה הש"ס ואיכא למאן דמשני טומאתו בשוגג אין במזיד לא זריקתו בין בשוגג בין במזיד ואיכא למאן דאמר איפכא ותימה דבפ' האשה רבה (יבמות דף צ·) מקשה מההיא דדם שנטמא וזרקו במזיד לא הורצה למ"ד אין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה והא הכא דמדאורייתא ארצויי מרצה כדתניא על מה הציץ מרצה על הדם וכו' שניטמא בין בשוגג בין במזיד ואמור רבנן דלא מרצה ומאי פריך הא שנינן פרק הקומץ רבה (מנחות דף כה:) הנך תרי ברייתות חדא בטומאה וחדא בזריקה וא"כ איכא למימר דההיא דדם שנטמא במזיד לא הורצה מדאורייתא כמי קאמר וי"ל דאיתו סברא לחלק בדאורייתא בין שוגג למזיד לא בזריקה ולא בטומאה דודאי מדאורייתא מרצה בכל ענין וחילוקא דמפלגינן בין שוגג למזיד הייינו מדרבנן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה למר בטומאה לפי שנראה לו יותר להחמיר בנטמא במזיד משום דאתחלתא דפסולא היא ועוד דלא נתכוין לעשות מצוה אבל בזריקה בטומאה לא קנסוהו כיון דלאו תחילת פסולא הוא ועוד במצוה קא עסיק ולמר מסתבר ליה להחמיר יותר בזריקה משום דדבר מגונה ביותר הוא להקריב לגבוה דבר שאינו טהור וא"ת א"כ בפרק הקומץ רבה ליטני דההיא דעל מה הציץ מרצה איירי מדאורייתא וההיא דדם שנטמא איירי מדרבנן וי"ל אם איתא דמדרבנן אין חילוק בין טומאתו לזריקתו דאידי ואידי הוה אמרינן דלא הורצה במזיד וא"כ ההוא דעל מה הציץ מרצה בין בשוגג בין במזיד מדאורייתא דווקא איירי לא הוה ליה למיתני סתמא הכי כיון דבזמן שנשנית הברייתא לא הוה מרצה במזיד כן פר"י בפרק האשה רבה (יבמות דף צ· ד"ה והא): על הדם ועל הבשר· בפסחים פ"ק (דף טז:) פי' רש"י דאתיא כרבי יהושע דאמר אם אין בשר אין דם מיהו אור"י דאתיא אפי' כר"א דאמר יש דם אע"פ שאין בשר והא דבעי ריצוי ציץ יש לומר הייינו כדאמר בפרק כיצד צולין (שם דף עח·) לאקבעינהו בפיגול ולאפקינהו מידי מעילה: אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב· כך היא הגירסא בכל הספרים אלא שרש"י הגיה איפכא על פי הא"כ ובחנם הגיה דהא מסקינן בפרק שני דזבחים (דף כח:) דתרוייהו מקראי אריכא נפקי ורישיה דקרא דאם האכל יאכל ביום השלישי לא

מסורת השי"ס: מנחות עב. · ס"א אם יש שם אחרת אומ' לו הביא [אמנם בתוס' דמנחות פ"ג איתא כמו שהיא בפנים] [תוספת' מנחות פג:] · פסחים טז: יבמות צ: גיטין נג. זבחים מה. מנחות כה. · זבחים כג. [פסחים טז: מנחות כה.]

עין משפט נר מצוה: יג א מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשים הלכה לד:

תוספות ישנים

פר דע"ז. ואע"ג דאמרינן בפרק הוציאו לו (דף נ.) דדחיית טומאה תלוי' בקביעות זמן ולא בציבור ויחיד מ"מ כשאין אחרת אלא היא אומרים לו הוי פיקח ושתוק מפני שהציץ מרצה ובאילו של אהרן דבסמוך אע"ג שקבוע לו זמן מ"מ אהדורי מהדרינן אטהרה דשל יחיד היא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואם כו' אין שם אלא: (ב) שם ד"ה מאי וכו' ואילים וכבשים דחג: (ג) שם ד"ה פר וכו' דעולה היא: (ד) שם ד"ה בכבש כו' את העומר כבש וגו' והאי מנחת: (ה) שם ד"ה בין בצבור וכו' טומאת בשר ועולין. נ"ב פי' בין אכילתם כגון בשר בין אימורים העולין ונקטרין על האישים הציץ מרצה על טומאתן עיין פ' כיצד צולין דף ע"ז ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' מודינא היכא דאיכא שיריים עיין מנחות טו ע"א תוס' ד"ה ר"י:

יד א מיי' פ"ד מהל' ביאת המקדש הל' ז ופ"א מהלכות פסולי מוקדשין הל' לד ופי"א הלכה יט:

טו ב מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ח:

טז ג מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יד סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כח סעיף א:

תורה אור

א הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור וקשיא לרב ששת תנאי היא *דתניא ציץ בין שישנו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר ב עודהו על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו מרצה אמר לו ר"ש כהן גדול ביוה"כ יוכיח שאין עודהו על מצחו ומרצה אמר לו ר' יהודה הנח לכהן גדול ביוה"כ שטומאה הותרה לו בציבור מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בציבור אמר אביי בנשבר הציץ דכ"ע לא פליגי דלא מרצה כי פליגי דתלי בסיכתא רבי יהודה סבר °על מצח ונשא ורבי שמעון סבר °תמיד לרצון לפני ה' מאי תמיד אילימא תמיד על מצחו מי משכחת לה מי לא בעי מיעל לבית הכסא ומי לא בעי מינם אלא תמיד מרצה הוא ולרבי יהודה נמי הא כתיב תמיד ההוא תמיד שלא יסיח דעתו ממנו כדרבה בר רב הונא *דאמר רבה בר רב הונא ג חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה ק"ו מציץ

הא אינו נשא וכו' · הא לשון מטעה הוא מטעה אי אתה מוצא שיהא נשא אלא עון קרבן טומאה ומאי שנא דשדינן ליה לקולא הואיל ומצינו בה קל אחר שהותרה לצבור מכלל איסור שביחיד הלכך שדי ביה נמי לקולא שיהא הציץ מרצה אותה בקרבן יחיד קתני מיהא שהותרה בצבור אלמא היתר היא בצבור: בין שישנו הציץ על מצחו · של כהן גדול כשאירעה טומאה על הקרבן: יוה"כ · אינו על מצחו בשעת עבודת היום הפנימית שאינו נכנס לפנים בבגדי זהב: שטומאה הותרה לו · שכולו קרבן צבור ואינו צריך לרצוי ציץ: מכלל דר"ש סבר דחויה היא· וציץ הוא דמרצה עלה והיינו תנאי: אמר אביי כו' · מילתא באפי נפשיה היא לפרושי פלוגתייהו: בסיכתא · יתד: על מצח ונשא·והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כח): אחד

לא ירצה בחוץ לזמנו וסיפיה דפיגול יהיה זה חוץ למקומו א"כ גירסת הספר נכונה ומ"מ אין ראייה דכמה ברייתות נשנו שם לפי מה דס"ד מעיקרא ואיכא למימר דההיא נשנית לפי הטעות דהוה ס"ד מעיקרא בפ"ב דזבחים דמתרי קראי נפקי חוץ למקומו מקרא זוטא דפרשת קדושים וחוץ לזמנו מקרא אריכא דפרשת צו ועוד קשה על פרש"י אמאי קרי לחוץ למקומו פיגול ולחוץ לזמנו נותר דבכל הש"ס חוץ לזמנו קרי פיגול בשלמא לפי' ר"ת משום דחוץ למקומו נפקא לן מדכתיב פיגול יהיה בקרא אריכא להכי קרי ליה פיגול ולכל הפי' קשה אמאי מדכר בברייתא פיגול ברישא והא חוץ לזמנו כתב ברישא וצ"ל לפי שהוא קל יותר מחוץ לזמנו דחוץ למקומו אין בו כרת ועוד דהותר מכללו בבמה הוה מהדר ברישא לאוקמא ביה רצוי ציץ טפי מבחוץ לזמנו דתמיר ובתר דלא מיתוקמא ליה ביה מהדר לאוקמא בחוץ לזמנו ופרש"י בפ"ק דפסחים (דף טז:) אית דמפרשי פיגול חוץ לזמנו כמו פיגול שבכל הש"ס שהוא חוץ לזמנו אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר נותר ממש ולא נהירא דהיכי קאמר הרי כבר נאמר לא ירצה אי לא ירצה הזבח קאמר וכי לאחר שהוכשר יחזור ויפסול ואי האוכלו קאמר וכי אין כפרה לחייבי כריתות ועוד תיפוק ליה מעון הקדשים ולא עון *האוכלין ומורי ה"ר יהודה ממיץ זצ"ל אמר לי מפי ה"ר וויש מהפר"ק זצ"ל אם עון נותר נותר ממש ומה שהקשה רש"י אחר שהוכשר יחזור ויפסל דילמא אתיא כר"ע דאמר בפ"ב דזבחים (דף כט·) לר' אליעזר הא מצינו לזב וזבה ושומרת יום שהן בחזקת טהרה וכיון שראו סתרו אף אתה אל תתמה ע"ז אחר שהוכשר יחזור ויפסול ואע"ג דר"א אהדר ליה התם הרי הוא אומר המקריב בהקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי ולכאורה משמע דר"ע קיבלה דאין הזבח נפסל והכא דריש ליה מלא ירצה שהזבח נפסל אם נותר ממנו י"ל דה"ק אם עון נותר ונימא דאית ביה עון בזבח ונידרוש לקרא כר"ע באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וסברא הוא לאוקמא לקרא בהכי לפי שהוא איסור קל שאירע לאחר שהוכשר ולהכי נימא דהציץ מרצה עליו טפי מעל שאר איסורים הא כבר נאמר לא ירצה הא אין נושא אלא עון טומאה ומהשתא לית לן לאוקמא קרא דואם האכל יאכל ביום השלישי באוכל מזבחו ביום השלישי דהא דהוה ס"ד לאוקמא הכי היינו כי היכי דתיתוקם ביה קרא דרצוי ציץ משום דמיסתבר טפי משום דאירע לאחר שהוכשר והיינו נריכין לומר דקרא דהמקריב הוה דריש ליה לדרשה אחריתא כדדריש ליה בפ"ב דזבחים (דף יג·) לומר לך זריקה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה זריקה מיוחדת שהיא עבודה המעכבת כפרה ומחשבה פוסלת בה אף כל [כו'] לאפוקי שפיכת שירים והקטרת אימורין אבל כיון דאפי' אי הוה מוקמי' לקרא באוכל מזבחו ביום השלישי אפ"ה לא היה מרצה הציץ עליו שהרי כתוב בו לא ירצה והשתא לא דחקינן בתנם לאוקמא ביה קרא אלא דרשינן מהמקריב בהקרבה הוא נפסל ואין נפסל בשלישי: הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה וכו' · תימה לר"ת מאי אילטריך למיתלי טעמא שהותרה מכללה תיפוק ליה משום דאי אפשר לאוקמא קרא בפיגול ונותר וממילא לא מיתוקם אלא בטומאה ותירץ דע"כ לא מוקמינן לקרא אלא במידי דהותר מכללו מדכתיב לרצון להם משמע עון שהוא לרצון בעלמא וכן משמע בהקומץ רבה (מנחות דף כה·) דפריך ואימא עון שמאל שהותר מכללו ביוה"כ ומשני אמר קרא עון שהיה בו ודחיתיו והייתו על כרחך מלרצון להם דאי לאו הכי מנא ליה דבדיחוי מיירי קרא והכי הוה ליה לשנויי אמר קרא עון שהוא עון בכל מקום לאפוקי שמאל שאינו עון ביוה"כ [והא דלא נקט מלרצון] י"ל משום דלא משמע למעוטי שמאל שהרי מרוצה הוא אלא מעון נמי קדריש וה"ק עון שהוא לרצון שהוא מרוצה וטובא פריך התם ולא פריך אלא מהנך דהותרו מכללן וא"ת א"כ פיגול ונותר היכי ס"ד לאוקומי קרא בגווייהו אי לאו דכתיב לא יחשב ולא ירצה תיפוק ליה דלא הותרו מכללו ואור"ת פיגול הותר מכללן בבמה שאין פסול מקום בבמה ונותר כדי נסבה אי נמי הותר בראשו של מזבח אבל קשה למ"ד לינה מועלת בראשו של מזבח בפרק המזבח מקדש (זבחים דף פז·) מאי איכא למימר ועוד מחשבת נותר לא הותרה ואומר ריצב"א דהותרה במנחת כהנים ובמנחת כהן משוח ובכל דבר שאין לו מתירין דאין חייבין עליו משום פיגול כדתנן בפ' ב"ש (שם דף מג·) ואפי' פסול נמי ליכא מדקאמר התם בפ"ק דזבחים (דף יד·) לר"ש דאמר כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול ואמרי' התם מודה ר"ש לפסול מק"ו מעלה לשמן הכשר בשלמים ופסול בחטאת חוץ לזמנו הפסול בשלמים אינו דין שיפסול בחטאת ובדבר שאין לו מתירין ליכא ק"ו דהא שלא לשמן כשר במנחת כהנים ובכל דבר שאין לו מתירין וא"ת חוץ למקומן שהותר בבמה הא לא מיקרי הותר מכללו דבעינן עון דלפני ה' כדמשני התם כי פריך ואימא עון יוצא שהותר בבמה ומשני עון דלפני ה' יש לומר יוצא לאו עון דלפני ה' הוא דפסולו אירע בחוץ אבל מחשבת חוץ למקומו פסולו אירע בפנים שעומד בפנים ומחשב לחוץ ואין לומר דבמה לא מיקרי הותר מכללו כיון דהכשירו בכך כדמשני התם גבי שמאל דלא דמי דשמאל כיון דהכשירו בפנים בשמאל קרי ליה הכשירו בכך אבל חוץ למקומו כיון דבפנים לא אשכחן ליה הכשירו לא חשיב הכשירו בכך מה שהותר בבמה וי"מ דפיגול ונותר אע"ג דלא הותרו מכללן הוה מוקמינן קרא דריצוי ציץ בגווייהו אי לא גלי קרא בהדיא לא יחשב ולא ירצה משום דכתיב בהו עון ובציץ כתב עון וגמרינן עון עון מציץ ואי משום דכתיב לרצון להם דמשמע דלא מתוקם אלא במידי דהותר מכללו כדפי' איכא למימר דהוו מוקמי לרצון לדרשה אחריתי כדדריש בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף ס:) לרצון להם ולא לפורענות ובפ' הקומץ רבה (מנחות דף כה· ד"ה ואימא) כתבתי אמאי לא מוקמינן לקרא לעון נבילה וטריפה שהותר מכללו במליקה או בעון לילה שהותר מכללו באיברים ופדרים או בעון אותו ואת בנו שהותר מכללו בעופות או עון מחוסר זמן שהותר בעופות וע"ש:

מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בצבור · לא ידענא מאי ראייה מייתי ר"ש מיוה"כ דאפי' כשאינו על מצחו דמרצה דלמא לעולם אינו על מצחו אין מרצה ויוה"כ היינו טעמא דכיון דאי אפשר להיות על מצחו ולרצוי דהיא טומאה כיון דקרבן צבור הוא דאתא בטומאה מידי דהוה אטומאת גברא דלא מרצי ציץ עלה ודחיא טומאה וי"ל דה"ק ר"ש כהן גדול ביוה"כ יוכיח דאי נטמא הקרבן בידו אפי' אם יש אחרת טהורה אין אומר לו הבא אחרת תחתיה וע"כ היינו משום דאפי' אין עודהו על מצחו מרצה וכיון דאיכא תרתי רצוי ציץ וקרבן צבור לא מייתי אחריתי דאי אין עודהו על מצחו אינו מרצה לימא ליה הבא אחרת תחתיה כיון דטומאה דחויה היא וא"ת והאמר לעיל גבי היה מקריב מנחת פרים מאי לאו דתנא אלמא למ"ד טומאה דחויה היא אומר לו הבא אחרת תחתיה אפי' בקרבן צבור גמור י"ל דההוא תנא דלעיל סבר כר"י בהא דאין עודהו על מצחו אינו מרצה וכגון שאינו על מצחו אי נמי בנשבר הציץ ואליבא דכולי עלמא:

תוספות ישנים

אלא תמיד מרצה הוא. וקשה לר"ת מהא דקידושין פרק האומר (דף סו.) גבי ינאי המלך הקם להם בציץ שבין עיניך אלמא [אפילו] בשעת סעודה היה לובשו ותירץ דשאני ציץ דכתיב ביה תמיד וע"כ היה בכל שעה על מצחו ואע"ג דמספקא ליה לקמן בפרק בא לו (דף סח:) ובתמיד (דף כז:) בבגדי כהונה אי ניתנו ליהנות בהן ובציץ יש הנאה שהוא עליו מ"מ מדכתיב תמיד הותר בכל שעה. מ"ר. אבל קשה א"כ מה שואל הכא תמיד למאי אתא הא להא איצטריך כדפרישית וי"ל דלרבי יהודה לא היה יכול להעמידו להתירו בכל שעה דהא אפילו בשאר בגדי כהונה נמי מספקא ליה דשמא ניתנו ליהנות בהן ומכל מקום שמעינן שפיר מתמיד היתרן כל שעה אפי' אם השאר אסורין ולר"ש נמי דתמיד משמע כל שעה מ"מ מוקמינן ליה אריצוי. מ"ר:

סנהדרין יב: פסחים עז.

שמות כח שם

שבת יב. מנחות לו:

ב"י המקדשין

זמה

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה ולר"ש דאמר תמיד מרצה והא כתיב על (א) מצחו ונשא ההוא לקבוע לו מקום הוא דאתא ורבי יהודה לקבוע לו מקום מנא ליה נפקא ליה מעל מצחו ור"ש נמי תיפוק ליה מעל מצחו אין ה"נ אלא על מצחו ונשא מאי עביד ליה אמר לך ראוי למצה מרצה שאינו ראוי למצח אינו מרצה לאפוקי נשבר הציץ דלא מרצה ולר' יהודה נשבר הציץ מנא ליה נפקא ליה ממצח מצחו ור"ש מצח מצחו לא משמע ליה נימא הני תנאי כהני תנאי דתניא* אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד ר' חנינא סגן הכהנים אומר [א]כהן השורף את הפרה מזין עליו כל שבעה כה"ג ביוה"כ [ב]אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי מאי לאו בהא קא מיפלגי ר"מ סבר טומאה דחויה היא בציבור ור' יוסי סבר טומאה *היתר היא בציבור ותסברא אי סבר רבי יוסי היתר היא בציבור הזאה כלל למה לי אלא דכולי עלמא הני תנאי סברי טומאה דחויה היא בציבור והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר אמרינן טבילה בזמנה מצוה ורבי יוסי סבר [ג]לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה וסבר רבי יוסי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה והתניא* [ד]הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת [ה]נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל רבי יוסי אומר יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף וקיימא לן דבטבילה בזמנה מצוה קא מיפלגי דתנא קמא סבר לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה ורבי יוסי סבר אמרינן טבילה בזמנה מצוה אלא דכולי עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה והכא בהא קמיפלגי רבי מאיר סבר מקשינן הזאה לטבילה ור' יוסי סבר לא מקשינן הזאה לטבילה ורבי חנינא סגן הכהנים אי מקיש הזאה לטבילה אפילו כהן ביוה"כ נמי אי לא מקיש הזאה לטבילה אפי' כהן השורף את הפרה נמי לא לעולם לא מקיש וכהן השורף את הפרה מעלה בעלמא כמאן אזלא הא דתנו רבנן אין בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכפורים אלא שזה

רש"י

אחד זה ואחד זה · דיוה"כ ופרה: שלישי ושביעי · לפרישתו: כהן השורף כו' · לקמיה מפרש טעמיה: דרבי מאיר סבר דחויה היא בציבור · ובעינן טהרה מעלייתא והזאה בזמנה וכל יומא איכא לספוקי שמא היום יום שלישי הוא לטומאתו בשלשה ראשונים ובשלשה האחרונים כל יומא ויומא איכא לספוקי מספיקא שהוא שביעי: ור' יוסי סבר היתר היא בציבור · דלא מחמרי בה אלא למעלה בעלמא דילפינן ממלואים (ב): הזאה כלל למה לי · בתורת שלישי ושביעי: טבילה בזמנה מצוה · דכתי' [במדבר יט] וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ לא בא זה אלא ללמד על הטבילה שתהא ביום השביעי והזאה נמי מקשינן לטבילה להיות מצוה בזמנה הלכך כל יומא מזינן עליה שמא היום זמנה: לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה · והאי וחטאו דרשינן ליה במסכת קדושין בפ"ג (דף סב:): לא ירחץ · שלא ימחקנו ואזהרה למוחק את השם ואבדתם את שמם (דברים יב) וסמיך ליה לא תעשון כן וגו': טבילה של מצוה · טבילת טהרה שהטבילה הכתוב עליו: כורך עליו גמי · להגין עליו (ג) חוזק שטף המים: וקיימא לן · במסכת שבת (דף קכ:) דבטבילה בזמנה מצוה פליגי ר' יוסי סבר מצוה הלכך דלמא לא משכח גמי וישהה טבילתו ליום אחר: לא מקשינן · הזאה בזמנה לאו מצוה היא וכי כתיב שלישי ושביעי שלא יקדים וישהה בין הזאה להזאה ארבעה ימים אבל אם השהה הזאתו לזמן מרובה לית לן בה:

תוספות

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת · תימה לי ליפרך מה לציץ שכן השם הוא בגלוי תאמר בתפילין שהן מחופין עור ואין לתרץ דה"נ כתיב שדי בתפילין בקמטין חדא דאין זה כתב גמור דדוקא שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני אבל ד' י' לא ועוד בציץ איכא שם המיוחד בן ד' אותיות דחמיר טפי וי"ל דאיתו ק"ו גמור דאורייתא אלא מדרבנן וה"ק נהי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ כדמפרש מ"מ כיון דאיכא בתפילין כד חשיבות זה טפי שיש בהן אזכרות הרבה סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה: **ורבי** יוסי סבר טומאה היתר היא בציבור · תימה לי א"כ גבי פרה אמאי סגי בג' ובשביעי הא לאו קרבן ציבור היא לדחות שבת וטומאה וי"ל דכיון דטבול יום כשר בפרה דכתיב (במדבר יט) והזה הטהור דאמרת טהור כל דהו אם כן מהתם נמי נכשיר כהן השורף הפרה בלא הזאה כלל כיון דלא ברור לן דנטמא והוא הדין דאפילו שלישי ושביעי לא בעי אלא מעלה בעלמא: **אי** סבר רבי יוסי טומאה היתר היא בציבור הזאה כלל למה לי · גבי יוה"כ תימה לי לימא דאיצטריך הזאה משום אילו של אהרן הקרב ביוה"כ דכיון דיחיד הוא מהדרינן אטהרה וי"ל דהנ"מ היכא דנטמא בידו טומאה ודאית כדלעיל *אבל בחששא בעלמא כי הכא ודאי [דף ז:] למאן דמיקל ואמר היתר היא בציבור לא הוה מצרכי' מידי אפילו בדיחיד כגון אילו של אהרן כיון דחשיב כקרבן ציבור לדחות שבת וטומאה: **וסבר** רבי יוסי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה כו' · לא הוה מצי לשנויי ההיא דלעיל רבי יוסי בר' יהודה היא דסבירא ליה בפרק המפלת (נדה דף כט.) לאו מצוה היא וכה"ג משני לקמן שילהי מכילתין (דף פח. ושם) וי"ל דכיון דפליג בהדיה ר"מ שמע מינה דרבי יוסי בר חלפתא הוא שהיה חבירו בר פלוגתיה: **דכולי** עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה · ר"ת פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה היא אע"ג דאמר בפרק המפלת (נדה דף ל. ושם) שמע מינה תלת שמע מינה טבילה בזמנה מצוה אין הלכה כן אלא כרבי יוסי בר' יהודה דאמר התם דיה טבילה באחרונה שהרי מעשים בכל יום שאין לך טובלת בזמנה טבילה של נדה ושל זבה ושל שומרת יום ובפרק בתרא דנדה (דף סז: ושם) אמרינן מכדי האידנא כולהו ספק זבות שויניהו רבנן ליטבלינהו ביממא דשבעה משמע שלא היו טובלות ביום בשום פעם ור"ת פסק כב"ש וב"ה דפרק המפלת (שם דף ל: ושם) דסברי טבילה בזמנה מצוה ולאו ראייה היא מדסברי ב"ש וב"ה הכי שיהא הלכה כן דודאי ר' יוסי בר' יהודה לא פליג עלייהו אלא ס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה א"כ מאי למימר דהלכתא כר' יוסי ברבי יהודה ומה שעשה רבינו אליהו הזקן זכרונו לברכה באזהרות שלו טבילה בזמנה ועל ארבע גדילים יחד על אזיך תכסה הגדולים מנהגן היה שלא היה מקפיד לכתוב כהלכתן כמו שיסד על סתם נסקלים דנתם ונתחייב תסקלוהו ויאמר המלך תלוהו והיינו כר"א דפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) כל הנסקלין נתלין ולא כרבנן דאמרי אין נתלה אלא מגדף ועובד עבודת כוכבים ומהא דאמר בשמעתא דכולי עלמא אמרינן טבילה בזמנה מצוה אין להביא ראיה דלא הוה מצי למימר איפכא דכולי עלמא לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה דא"כ מאי טעמא דר"מ ועוד ר' יוסי נמי על כרחך סבר טבילה בזמנה מצוה כדשמעינן ליה גבי מי שהיה שם כתוב על בשרו:

מקשינן הזאה לטבילה · תימה אמאי פשיט להו טפי דטבילה בזמנה מצוה מהזאה יש לומר משום דכתיב (במדבר יט) והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב ועל כרחך הא דהדר כתיב וחטאו ביום השביעי לאו משום הזאה כתיב דהא כתיב כבר ואי משום לאשמועינן הזאה בזמנה מצוה ליהדר נמי הזאה דג' כדהדר הזאה דשביעי אלא על כרחך משום ורחץ איצטריך לאשמועינן דתכף להזאה טבילה ושמע מינה דטבילה בזמנה מצוה ולמאן דלית ליה טבילה בזמנה מצוה איכא למימר דדריש להאי קרא כדקא דריש ליה בפרק האומר בקידושין (דף סב. ושם) דקאמר וחטאו ביום השביעי למה לי איצטריך סלקא דעתך אמינא הני מילי לקדשים אבל בתרומה בחד נמי סגי קא משמע לן והא

תוספות ישנים

תפילין שיש בהן אזכרות הרבה · וא"ת למה לי טעמא דלא ישן בהן שמא יפיח כהן בשבת פ' במה טומנין (דף מט. ע"ש) א)תיפוק ליה משום היסח הדעת דהכא וי"ל דהיינו נמי טעמא דהיסח הדעת דהכא אי נמי אומר הר"ר אלחנן דטעמא דהיסח הדעת לא שייך אלא כשהוא ניעור: **נשבר** הציץ מנ"ל · וא"ת מהאי ליגנא גופיה דעל מצחו ונשא וי"ל דס"ק נשבר הציץ מנ"ל דמעיקרא ס"ל לאוקמא קרא אנשבר ולא לאיתו על מצחו דאיתו מרצה: **ותסברא** אי ר"י סבר הותרה היא בציבור הזאה כלל למה לי וא"ת דילמא משום אילו של אהרן כדאמרן לעיל וי"ל דמעלה של הזאה אין לנו לעשות בשביל קרבן יחיד · רב אלרי"הי ועי"ז קשה לי כמו שעשו מעלת פרישה בשביל אילו של אהרן א"כ גם מעלת הזאה היה להם לעשות כמו שאמרנו למעלה דנין פר ואיל שלו וכו' ואם איל שלו לא היה טעון פרישה היה לו לומר דנין פר שלו מפר שלו גרידא ועוד היכמאינו במילואים שלא היה הפרישה בשביל אילו של אהרן כמו בשביל אחרים ועוד מדקאמר ר"י שלישי ושביעי משמע קצת דמדאורייתא קאמר ולא למעלה וא"כ איצטריך הזאה בשביל אילו של אהרן וכ"ל כדמשמע לקמן פרק הוציאו (דף נ.) דדחיית טומאה תלוי בקביעות זמן ולא בציבור ויחיד וכיון דמדאורייתא טומאה הותרה כמו קבע זמן כגון אילו אין לחכמים לעשות מעלת הזאה ופרישה דטומאת מת לרב תחליפא דלעיל בשבילו ועוד דר"י משמע דקאמר אפילו מדאוריי' מדקאמר שלישי ושביעי משמע בתורת שלישי ושביעי ולשון הקונטרס מסייעני גם כאן וגם למעלה ודוק ותשכח כ"ל מס"ה: **לא** ירחץ · בפרק כל כתבי (דף קכ:) מסקינן טעמא משום שאסור לעמוד בפני השם ערום אבל משום לא תעשון לא אסרינן גרמא ולא כפירוש הקונטרס: **ורבי** יוסי סבר לא מקשינן הזאה לטבילה · ומאחר שלא הוזה גם טבילה לא יעשה אלא ביום ההזאה דתניא בספרי וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים שאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום והא דתנן במסכת פרה (פי"ב מי"א) טבל הזוב ביום והזה בלילה בלילה והזה ביום פסול אבל האדם עצמו טובל בלילה ומזה ביום כו' אור"ת דהיינו טבילה שהיו עושין לפני הזאה כדי לקבל אותה בטהרה כדאמרינן בפרק

הכריות (דף ע.) מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים אף אתם וכו' וע"כ כסדר מונה אותם שהרי אמרינן בחולין (יבמות דף מז:) מל ונתרפא מטבילין אותו מיד שהוי מצוה לא מהסינן ואם היתה מועלת טבילה לפני מילה היו עושין אותה מיד דשהוי מצוה לא מהסינן וטבילה מדכריהם הוא וטבילה אחרת היה עושה אחר הזאה והיא עיקר ובה מיירי קרא דספרי [ובתוספתא דפרה (פי"א) נמי תניא טבל ועלה אם יש עליו] שטף גשמים טמא פי' שבטלה ההזאה [ואם יש עליו] משקה טופח טהור והא דאמרינן בפ"ב דמגילה (דף כ.) לא טובלין ולא מזין אלא ביום ומפרש בגמרא דמקשינן טבילה להזאה מוקי לה ריב"א בטבילת זב והזאה ע"פ ירושלמי וקתני נמי טובלין מקמי מזין משמע דבטבילת הזוב מיירי ובמגילה האריך הרבה וכאן נגיה בשם ריב"א דאפילו הרחיק הרבה השביעי מן שלישי יכול להיות אפילו בתשיעי כדקתני וחטאו ביום השלישי השלישי סמוך למיתה הרי כבר אמור אלא למד על שלישי רחוק מן המיתה שטהר ביום השביעי יכול הזאת שלישי [רחוק] מן המיתה אבל שביעי סמוך לשלישי אמרת שום שביעי

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ב מהלכות פרה אדומה הלכה ד:
יח ב מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ ה"ד:
יט ג טוש"ע י"ד סימן קנז סעיף ג:
כ ד ה מיי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הלכה ו סמג עשין ג:

מסורת הש"ס

לעיל ד. פסחים עח. פרה פ"ג מ"א ע"ש
כב"י מותרת וכן לקמן
לקמן פח. שבת קכ: [מס' סופרים פ"ה הלכה יב]

הגהות הב"ח

(א) גמרא על מצחו ונשא: (ב) רש"י ד"ה ורבי יוסי כו' דילפינן ממלואים. נ"ב לעיל דף ד: (ג) שם ד"ה כורך עליו מפני חוזק:

א) בדברי רבא איננו מפורש שם דלא ישן שמא יפיח וע"ש בתו' ועי' בש"י ואולי צ"ל כאן או שמא יפיח ומקשי בין לרבא ובין לאביי ועי' · ולשני התירוצים א"ש גם שמא יפיח כי אין לך היסח הדעת גדול מאם אין גופו נקי

עין משפט
נר מצוה

כא א מיי' פ"ג מהלכות פרה אדומה הל' ה:
כב ב שם הלכה ו:
כג ג שם הלכה ד:
כד ד שם הלכה ה:
כה ה מיי' פ"ט מהל' מעשר הלכה יב:

שזה פרישתו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעין בו וזה פרישתו לטהרה ^א ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כמאן או ר"מ או רבי יוסי דאי ר' חנינא סגן הכהנים הא איכא נמי הא מתקיף לה רבי יוסי ברבי חנינא בשלמא ראשון שמא שלישי שני שמא שלישי שלישי שמא שלישי חמישי שמא שביעי ששי שמא שביעי שביעי שמא שביעי אלא רביעי למה לי הזאה כלל לא בשלישי איכא לספוקי ולא בשביעי איכא לספוקי ולטעמיך הזאה כל שבעה מי איכא והא קיימא לן *דהזאה שבות ^ב ואינה דוחה את השבת אלא מאי אית לך למימר שבעה לבר משבת הכא נמי שבעה ^ג לבר מרביעי אמר רבא הלכך כהן גדול ביום הכפורים דלא בדידן תליא מילתא אלא בקביעא דירחא תליא מילתא בתלתא בתשרי בעי לאפרושי וכל אימת דמתרמי תלתא בתשרי מפרשינן ליה אבל כהן השורף את הפרה דבדידן תליא מילתא מפרשינן ליה ^ד ברביעי בשבת כי היכי דניתרמי רביעי שלו בשבת: ללשכת פרהדרין וכו': תניא *רבי יהודה וכי לשכת פרהדרין היתה והלא לשכת בלווטי היתה אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלווטי ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה כל שנים עשר חודש כפרהדרין הללו שמחליפין אותם כל שנים עשר חודש לפיכך היו קוראין אותה לשכת פרהדרין *תנן התם ^ה הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא תרומת מעשר וחלה בשלמא תרומה גדולה לא דתניא
לפי

רש"י

שזה פרישתו לקדושה · ליכנס למחנה שכינה ולא יהא לבו זחה עליו ויהא נבדל מכל קלות ראש שחלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות: וזה פרישתו לטהרה · להחמיר בטהרתו מפני קל שעושין בו לטמאו בו ביום להטבילו להוציא מלבן של צדוקים לכך החמירו בטהרתו שלא יהא אדם נוגע בו: הא איכא נמי האי · שזה מזין עליו כל שבעה וזה אין מזין עליו כל שבעה: בשלמא · יום ראשון מזין עליו שמא היום יום שלישי לטומאתו וכן שני וכן שלישי שמא שעה אחת קודם פרישתו נטמא: חמישי שמא שביעי · שאם היה הראשון לפרישה שלישי לטומאה נמצא החמישי שביעי וכן ששי וכן שביעי: אלא רביעי · אמאי מזינן עליה לא בשלישי איכא לספוקי דהא מספירש לא נטמא במת ולא בשביעי איכא לספוקי שאם היה שביעי לטומאתו הרי יום אחד לפני פרישתו שלישי לטומאה נמצא שלא הזה בשלישי והזאת שביעי בלא שלישי אינו כלום: וכל אימת דמתרמי מפרשינן ליה · ואע"ג דלא הוי רביעי שלו בשבת ונמצאת הזאתו בטלה שני ימים: דבדידן תליא מילתא · שאין זמנה קבוע: דניתרמי רביעי שלו בשבת · ולא יפסקו הזאותיו אלא יום אחד: פרהדרין · פקידי המלך: לשכת בלווטי · לשון שרים כך היתה נקראת לשכת שרים: בתחלה · כל ימי שמעון הצדיק שהאריך ימים היו קוראין אותה לשכת בלווטי: מתוך שנותנין ממון לכהונה · מתוך שכהני בית שני היו עומדין ע"י ממון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי: מחליפין אותה כל י"ב חדש · כלומר שרשעים היו ולא היו מוציאין שנתן ומעמידים אחר תחתיו וכל כהן המתחדש בה סותר אותה ובונה בנין נאה מן הראשון שתהא קרויה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה: כפרהדרין הללו · שהמלך מחלפן בכל שנה ושנה חזרו לקרות לשכת פרהדרין: הנחתומין · הלוקחין תבואה מעם הארץ למכור פת לשוק לא חייבו עליהן להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים אלא תרומת מעשר שהוא אחד ממאה וחלה יתן לכהן אבל שאר כל אדם הטילו עליו להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים ומעשר ראשון ומעשר עני מפרישין אותן ואין נותנים ובנחתום חבר עסקינן ומתוך שהוא רגיל למכור כל שעה הקילו עליו שאינו צריך להפריש עליו מעשר שני של דמאי לעלות לירושלים [או] *לפדות:
לפי

תוספות

והא דקאמר התם והזה הטהור על הטמא למה לי אצטריך סד"א שלישי למעוטי שני שביעי למעוטי ששי דקא ממעט ימי טהרה אבל היכא דעבד ברביעי ובשמיני אימא שפיר דמי קמ"ל יש לפרש אפילו למ"ד אין הזאה בזמנה מצוה ולאו או קאמר ברביעי או בשמיני כלומר סד"א אי עבד הזאה קמייתא ברביעי והשניה בשביעי או קמייתא בשלישי כמשפטה ובתרייתא בשמיני קמ"ל דבעינן שיהא ד' ימים בין הזאה להזאה לא פחות ולא יותר וכן פירש רש"י התם:

דאי ר' חנינא סגן הכהנים הא איכא נמי הא · תימה לי אכתי איכא נמי שזה פורש ללשכת פרהדרין וזה פורש ללשכה שעל פני הבירה י"ל דלא קא חשיב אלא מילתא דחשיבותא שיש מעלה בזה מבזה אבל מה שזה פורש ללשכה זו וזה פורש ללשכה זו לאו מילתא דחשיבותא הוא בהאי טפי מבהאי אי נמי כ"ל לפרש דתרי מילי קחשיב שזה פרישתו לקדושה דהיינו °ללשכת פרהדרין שהיתה בנויה בקודש ואפילו את"ל שהיתה פתוחה לחול וא"כ הוה תוכה *)חול דאי לאו הכי הא אין ישיבה בעזרה °וכ"ש שאין ישנים בה וא"כ לא הוי פרישתו לקדושה יש לומר אפ"ה כיון דהיתה בנויה בקדש בסמוך לעזרה קרי ליה שפיר פרישה לקדושה וזה פרישתו לטהרה ללשכה שעל פני הבירה העומדת בהר הבית שאין בו קדושה יותר מירושלים אלא טהור יותר שהזב ובעל קרי וכל מי שטומאה יוצאה מגופו אין נכנסין לו ויש מפרשין דלשכת פרהדרין היתה פתוחה לקודש ואע"ג דא"כ קדש הואי ואין ישינין בה יש לומר כיון שבנויה בחול ופתוחה לקדש וגהי דתוכה קדש לענין אכילת קדשי קדשים כדמשמע באיזהו מקומן (זבחים דף נו.) מיהו מותר לישב בה ולישן בה דלא קדשה לגמרי כקדושת עזרה דהא אמר בפרק איזהו מקומן (שם) דאין חייבין עליהן כרת טמאים הנכנסין שם והכי נמי מותר לישב ולישן בהם ועוד איכא בינייהו מילתא אחריתי שזה אחיו הכהנים נוגעין בו וזה אין אחיו הכהנים נוגעין בו ולא נהירא כדמשמע לקמן בשילהי פ"ב [דף כה. ושם] גבי זקן יושב במערבה דאין ישיבה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש:

תנן התם הנחתומין לא חייבו אותם להפריש אלא תרומת מעשר וחלה · בפ"ב דמסכת דמאי פריך בירושלמי תמן [פ"ה] תנינן הלוקח מנחתום כיצד מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה וכו' הכא את אמר הלוקח מפריש וכה את אמר נחתום מפריש ר' יונה אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"א חד אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה גראה לפרש מתני' דהכא בנחתום עם הארץ העושה בטהרה שסוכר גבל חבר לעשות לו חלתו בטהרה הלכך כיון דטרח כולי האי סמכינן עליה נמי דודאי תקנה ואין צריך הלוקח ממנו להפריש וההיא מתני' דמחייבא ללוקח להפריש מיירי בנחתום עם הארץ דלא מפריש וחד אמר כאן במדה דקה כאן במדה גסה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא וכו' ומפרש התם אמתניתין אחריתי טעמא דחילוקא דבין גסה לדקה משום תינוקות שלא יאכלו טבל בשם רבי יוחנן מדה דקה הואיל והמוכר משתכר הוא מפריש מדה גסה לוקח משתכר לוקח מפריש ופריך התם וקשיא על דרבי יוחנן אם בעושה בטהרה יפריש על הכל פי' אפילו מעשר שני ונסקוה לירושלים ומשני בדין הוא שלא יפריש כלום שאין מוסרין ודאי לעם הארץ כלומר דאפילו ודאי דאיכא למימר דעם הארץ יעשרנו אפי' הכי לא סמכינן עליה דחיישינן דילמא לא מתקן ליה והיינו דקאמר אין מוסרין אפי' ודאי לעם הארץ דוקא אבל לחבר שרי ומתניתין בנחתום חבר שמוכר לחבר עסקינן וא"כ בדין הוא דהנחתום לא יפריש לכל הפחות מעשר שני משום דטריחא מילתא טובא לאסוקיה לירושלים פטורים הנחתומין מלהפריש מעשר שני משום דטריחא מילתא ומתוך שהפרהדרין הללו חובטין אותן וכו' מיהו חבר הלוקח מהם מפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלם ואין לפרש שאין מוסרין ודאי לעם הארץ אבל דמאי מוסרין דהא ליתא דבעירובין בפ' בכל מערבין (דף לז:) מוכח דאין מוסרין דמאי לעם הארץ גבי עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק ובפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פח.) גבי הלוקח ירק מן השוק וכו' ובפ"ק דחולין (דף ו.) הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה ומקשה *נמי על דרבי אלעזר אם במדה דקה יפריש על הכל ולא משני מידי לפי שכבר תירץ לר' יוחנן והוא הדין לר' אלעזר ובירושלמי

*)[כדאיתא במעשר שני פ"ג מ"ח והביאו הש"ס פסחים פו.]

רבינו חננאל

משנה שהפרישו ודאי נזהר ולא נטמא · ואם ניחוש [לרביעי] שמא שביעי הוא התורה אמרה ביום השלישי ואח"כ ביום השביעי *) ולכשיבא הרביעי פרישת שביעי לטמאה השלישי לטומאה קודם הפרישה הוא ביום אחד וכיון שלא הוזה בו ביום השביעי אינה מצוה שאינה מצוה אלא בשקדמה הזאה בשלישי ואוקימנא לבר מרביעי וכו' ופשוט' היא · פירוש לשון (סנהדרין) [פרהדרין] כגון אנרדמים הממונה לשוקים. בולאוטי חכמי העצה ושניהן בלשון יון: ת"ר הנחתומין לא חייבום החכמי' להפריש אלא תרומת מעשר שהוא חלק אחד ממאה· פי' (חייב) מי שיש לו ק' איפות חייב לתת מהן י' איפות ללוי מעשר וחייב הלוי לתת מאלו י' איפות איפה אחת לכהן והיא תרומת מעשר נמצאת התרומת מעשר שחייב הלוי לתת לכהן איפה אחת שהיא אחת ממאה איפות (שלישית)והלוקח מע"ה דבר ברור הוא שהתרומ' שהיא ב' ממאה והיא אחת מנ' ודאי מפרישין ונותנין אותה לכהן · והמעשר יש מי שנותן אותו ללוי ויש מי שאינו נותן · ומחזיקין אותו (בספק) **) ושמא לא נתן · ותרומת מעשר זו האוכלו חייב מיתה · כמו התרומ' שהיא אחת מחמשים · לפיכך חייבו חכמים להפריש כל הקונ'(ונביאה)(תבואה) מע"ה חלק אחד ממאה שהוא שיעור תרומת מעשר ונותנו לכהן ·

*) [דברי רבינו אלו כמו שהם לפנינו הם מבולבלים ואולי צ"ל [illegible]] **) [אולי צ"ל ומחזיקין אותן [illegible] דשמא כבר נתן הע"ה]:

תוספות ישנים

שביעי אם למד שביעי לשלישי הרי ככר אמור אלא לימד על שביעי רחוק לשלישי שטהור: שנותנין עליה ממון לכהונה · שנותנין ממון למלכות בית חשמונאי וכו' כך פי' בקונטרס ואין נראה שהרי הן עצמן היו כהנים גדולים אלא למלכי בית*) דוד היה והא דאמרינן לקמן (דף יח.) תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא אין זה אותו של בית חשמונאי דקדושין פ' האומר (דף סו.) אלא אחר היה ולשון דכהונה דקאמר לצורך כהונה קאמר:

*) צ"ל הורדוס

מסורת הש"ס

פסחים סה.
[אפר]
דמאי פ"ב מ"ד
(נ"ל ולפדות)
בירושלמי

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאי וכו' ללשכת פרהדרין שהיתה בנויה. עיין לקמן דף י"ט ע"א תוס' ד"ה הוץ: בא"ד וכ"ש שאין ישנים בה. עי' תוס' סוכה דף מג ע"ב תוס' ד"ה תסכו:

*לפי ששלח בכל גבולי ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחבירו עליו הראיה אלא מעשר שני נפרשו ונסקו וני בלוהו בירושלם אמר עולא מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל י"ב חדש ואומרים להן מכרו בזול לא אטרחונהו רבנן מאי פרהדרין פורסי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב °יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא [א] י"ח כהנים גדולים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים צא מהם מ' שנה ששמש שמעון הצדיק *ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול עשר ששמש ישמעאל בן פאבי ואמרי לה י"א ששמש ר' אלעזר בן חרסום מכאן ואילך צא וחשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו (א) *א"ר יוחנן בן תורתא *מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה שני דברים גלוי עריות ובזיון קדשים גלוי עריות דכתיב °ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח אהל מועד ואע"ג *דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה מתוך ששהו

רש"י

לפי ששלח · יוחנן כהן גדול שגזר על הדמאי בסוטה בפרק עגלה ערופה (דף מח.): המוציא מחבירו עליו הראייה · מכי אפרשיה ואפקעיה משום טבל אין בו אלא ספק גזל לויים ועניים חוץ מתרומת מעשר שבתוך מעשר ראשון אותה יתן לכהן שיש איסור ועון מיתה באכילתה וללוי ועני יאמר הביאו ראיה שלא עישר עם הארץ שלקחתי ממנו: נפרשו ונסקו · שהרי יש בו איסור לא תוכל לאכול בשעריך יפרישו כדי לתקן טבלו הואיל ולא פסדי ביה מידי דהא אינהו נפשייהו הדר קא אכלי ליה בירושלים: חובטין אותן · (מן) הגאתומין כל י"ב חודש משנה לשנה הממונים מתחדשין ומכבידין למצוא עלילות לגבות ממון כשהן מתחדשין: לא אטרחונהו · וסמכו לומר שרוב עמי הארץ מעשרין הן: פורסי · פקידי המלך שהו

תוספות

וירוש' דמאי פ"ה פריך ותלה חייבת בדמאי בתמיה והתנן (פ"א) חלת עם הארץ והמד מע פטור מן הדמאי והוה מצי לשנויי התם בחלה שהפרישה עם הארץ גופיה שתיקן לו גבל חבר בטהרה וכדמפרש עלה התם משום דאימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן והא דהכא מיירי בהפרישה חבר אלא ר' הושעיא הוא דמפליג התם הכי אבל סוגיא דירושלמי דפ"ה כר' יוחנן דלא מפליג דפליג על רבי הושעיא ואמר היא הדא היא הדא ומשני בשם ר' יוסי בר' חנינא ב"ש היא ותני כן ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש חלה ב"ש מחייבין ב"ה פוטרים ופריך כלום אמר ב"ש אלא דבר שהוא לזריעה אילו הלוקח לזרע לבהמה קמח לעורות שמן לנר שמא אינו פטור פי' כל הני דתנן להו התם לפטורא בדמאי בפ"ק [משנה ג] ולהכי קשה ליה כלום אמרו ב"ש לחייב להפריש דמאי בחלה אא"כ יחמירו נמי בכל הני להפריש דמאי ומדנקט מתניתין רק חלה ולא נקט כל הני לחיובא ש"מ לאו ב"ש היא ומשני אלא במגבל עיסתו במי פירות פירוש הא דפטרה מתניתין בפ"ק בטורח לגבל במי פירות דלא הוכשרה כדי שלא תקבל טומאה וכיון דטרח כולי האי מסתמא תקוני נמי תקנה ופריך ולא כן א"ר יוסי בר חנינא דר' אלעזר איש ברתותא היא הא כרבנן לא פירש רבי אלעזר איש ברתותא הוא דפטר בדמאי היכא דגבלה במי פירות אבל רבנן פליגי עליה ואם כן לית לן לאוקמא מתניתין כיחידאה ומשני אלא כר' יוחנן כאן בעושה בטומאה כאן בעושה בטהרה מתניתין דפ"ק שטרח להביא גבל שעושה בטהרה דמסתמא ודאי תקין והדר קאמר אלא כר' אלעזר פירוש אי נמי היכא לשנויי כר' אלעזר כאן וכאן בעושה בטהרה אלא במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים וכה ברבים אנן קיימין כלומר מתניתין דפ"ק דמתארח אצלו דאקילו רבנן גביה וכדתניא פרק קמא דחלה בתוספתא הלוקח מן הנחתום ומן האשה שעושה למכור בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית ומתארח אצלו אין צריך להפריש חלת דמאי אבל חלה של ודאי טבל צריך תיקון כדתניא בירושלמי העושה עיסה מטבל בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי וחלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומה לא תאכל עד שיפריש חלה:

מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחבירו עליו הראיה · ולאו דווקא נחתום אלא אפילו כל אדם נמי מפרישן והן שלו כדאמרינן בשילהי מסכת סוטה (דף מח.) עמד והתקין להם הלוקח פירות מעם הארץ מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים ומעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה והא דלא אמרינן נמי בתרומת מעשר מפרישה והיא שלו וימכרנה לכהנים ויטול דמיה י"ל כיון דדבר מועט הוא שאינו אלא חלק אחד מק' ועוד דמיה מועטין שהוא צריך למוכרה בזול שאין לה אוכלין מרובין תקינו רבנן שיתננה לכהנים:

ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים · ריב"א גרים שמנה כהנים כדכתיב בהדיא בדברי הימים (א ה) עזריה אשר כהן בבית אשר בנה שלמה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה ויהוצדק והוא הלך בהגלות ה' את יהודה אמנם בכל הספרים ובספרי (פרשת *פנחס) ובירושלמי גרסינן י"ח כהנים וצ"ל לקיים גירסת הספרים וט' כהנים גדולים היו עד יהוצדק וכו' וסגני כהונה שמתקינין לכל אחד סגן תחתיו הרי י"ח כדאשכחן בסוף מלכים דקא חשיב לכהן גדול וסגן שלו בהדי הדדי דכתיב ויקח רב טבחים את שריה כהן הראש *ומשנהו לפניהו וא"ת א"כ בבית שני ניחשוב נמי סגני כהונה א"כ הוה ליה למימר קרוב לשש מאות כהנים גדולים ששימשו בו י"ל הא לא קשיא דבבית ראשון נקט שפיר י"ח הן וסגניהון לרווחא דמילתא דאפילו את"ל אי אפשר שלא יארע אונס לכ"ג ביוה"כ אחד מכל השנים הללו שהוא משמש בכהונה גדולה ונמצא סגן משמש תחתיו אעפ"כ לא הוו הללו אלא י"ח וכ"ש דאי אמרינן דלא אירע פסול לכ"ג דבצרי להן אבל בבית שני כיון דכל אחד לא הוציא שנתו נקט ג' מאות לרווחא דמילתא דאפילו את"ל דמסתמא לא שימש הסגן תחתיו כיון שלא היה כ"ג אלא יוה"כ אחד מילתא דלא שכיחא הוא שבו ביום אירעו אונס ושימש סגן תחתיו אפילו הכי לכל הפחות קרוב לג' מאות היו אי נמי כ"ל די"ח כהנים דקאמר היינו מפנחס ואילך שניתנה לו ולזרעו אחריו וכן משמע בספרי לכך אמור הנני נותן לו וגו' מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון י"ח כהנים נביאים ובבנין שני פ' כהנים וכו' ובנין ראשון קרי ממשכן ואילך עד גלות הארץ וכן יש בירושלמי בראשונה שהיו משמשין הוא ובנו ובן בנו שימשו י"ח כהנים והא דקאמר הכא בשמעתא זה מקדש ראשון שעמד ד' מאות ועשר ולא שימשו בו אלא י"ח משום דבעי למימר מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים ושימשו בו קרוב לג' מאות נקט נמי מנין בית ראשון ומיהו אותם י"ח כהנים לא שימשו כולם בבית ראשון וה"פ ושימשו בו י"ח כלומר שימשו בו כהנים כל כך עד שהשלימו לחשבון י"ח עם אותם ששימשו מעיקרא וכן מצאתי בדברי הימים אלעזר פנחס אבישוע בקי עזי זרחיה מריות אמריה אחיטוב צדוק אחימעץ עזריה יוחנן עזריה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה יהוצדק הרי מאבישוע בן פנחס עד שריה יש י"ח כהנים ולא שריה בכלל לפי ששריה גלה בגלות יכניה ולא קחשיב באותם י"ח כהנים אלא אותם ששימשו כל ימיהם אבל שריה שגלה בגלות יכניה כדאיתא בסוף מלכים ויהוצדק שגלה בגלות צדקיה לא קא חשיב והר"ר יעקב בש"ה אמר לנו בש"ר יקותיאל הלוי מורמיש"א דעזריה לא היה בימי שלמה אלא היינו עזריה שהיה בימי עוזיהו ולפי שמסר נפשו על עבודת בית המקדש כשבא עוזיהו לשרת וחירף אותו כדכתיב בדברי הימים (ב ט) לכך נקרא על שמו ויישר לפניו ושוב מצאתי כן בפי' דברי הימים שפירשו תלמידי רב סעדיה ז"ל והא דבספרי איכא שבבית שני היו שמונים כהנים ובירושלמי איכא נמי הכי ואמרי לה פ"א ואמרי לה פ"ב ובשמעתא אמרי ג' מאות יש לומר התם לא קחשיב אלא כהנים שיצאו מפנחס*: ר'

*בית מסתמא שימש בכהונה גדולה ואחימעץ בנו תחתיו והשוב ותמצא שנים עשרה עד יהוצדק ומה שכתוב גבי עזריה הוא אשר כיהן בבית וגו' לא בעי למימר שהיה ראש לכהנים אלא ה"פ הוא אשר עשה אותה גערה שגער בעתיה שהלך על המזבח להקטיר כדכתיב (דה"ב כו) (וילך אליו) [נ"ל ויבא אחריו] עזריהו הכהן ויאמר לו לא לך עוזיהו להקטיר וגו'. תימה קצת אמאי לא חשיב יהוידע הכהן בבית ראשון ושמא אחד מהם היה ויהושע בן יהוצדק הכהן לא חשיב בכהני בבית שני ותנן בן גרגאי בפ' מקום שנהגו (פסחים דף נז.) ושמא לא האריכו ימים: רבי יוחנן בן תורתא · בפסיקתא [רבתי פי"ד] מפרש שנתגייר על ידי פרה אך שם כתוב ר' יוחנן בן תורתא: נא

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ט מהלכות מעשר הלכה א:

רבינו חננאל

אבל המעשר שהוא בלאו לא חייבום מספק · וזה מפורש במס' סוטה פרק [עגלה ערופה דף מח]: א"ר יוחנן יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ת"י שנה ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים · ושנות רשעים תקצורנה זה מקדש שני שעמד ת"כ שנה ושמשו בו יותר מש' כהנים כו' · [משכן שלה] חרבה מפני שהיו בה ב' דברים בזיון קדשים וגלוי עריות כו' · ומפורש במסכת שבת פרק [במה בהמה דף נה]

תוספות ישנים

ולא אטרחינהו רבנן · וא"ת הא דאמרינן בהזהב (דף נז.) הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל והוא הדין למעשר שני ומשני דלא אטרחינהו לחללו מיהא בשוה פרוטה וי"ל דאפילו מחולל לא ניחא להו לרבנן לתקוניה [שלא] לעשות כן בדברים אחרים מיהו בגיטין בפ' התקבל (דף סה.) הוי משמע קצת דמעשר שני לא מהני לחללו בשוה פרוטה דקאמר מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו וכתו כו' הא לכם מעות הללו ופדו בהן מעשר שני ודמי במעשר שני בזמן הזה דרבנן ובזמן הזה מה הערמה צריך כיון דשוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל (אפילו) בזמן הזה כדאי' בערכין (כט.) גבי ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה אך יש לדחות [נ"ל דס"ג מטעמא] (וי"מ דלשינויא) אחרינא דתי ליה התם אבל קשה לרבינו דהיכי אמרינן בבכורות פרק עד כמה (דף ל.) דבאתרא דר"י תמירא להו שביעית ותשוד על שביעית חשוד על מעשר והלא יכול לחללו על שוה פרוטה דכי האי גוונא אמרינן בפ"ק דבכורות דגבי תרומה גדולה לא חשידי דאפשר להו למיעבד כדשמואל דתטה אחת פוטרת כל הכרי אלא ש"מ דמעשר שני אינו מתחלל על שוה פרוטה אך יש לדחות כי פעמים אין לו שוה פרוטה ולכך יש לחושדו על כך: ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים · ר"ת גרים שמונה כהנים ולא גרס עשר כי לא ותשוב מדברי הימים שכתב עזרא שכתוב שמה (דה"א ה) הוא אשר כיהן בבית אשר בנה שלמה בירושלים עד יהוצדק לא תמצא רק שמונה ויהוצדק התשיעי לא קחשיב שהלך בגולה ואמרינן בספרי הנני נותן לו את בריתי שלום שעמדו שמונה נביאים בכל ראש והוי"ר שיש שם כתב שמונה עשר כמו בספרים שלנו מיהו יש גורסים שנים עשר וקחשיב מצדוק שהי' בבנין

מסורת הש"ס

סוטה מח. ב"מ ל. [תוספ' סוטה פי"ג]

[כריתות כח.]

[עיין בעין יעקב]

ש"א ב

שבת נה:

[ועי' תוספות זבחים קא: ד"ה ואידך]

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

רבינו חננאל

מקדש ראשון חרב על ג' דברים ע"ז ג"ע וש"ד אבל שנאת חנם לא היתה אלא בנשיאיהם ולא בשאר העם· רשעים הם ותלו בטחונם בהקב"ה שנאמר ועל ה' ישענו לאמר· מקדש שני אע"פ שהיתה בהם [תורה ומצות וגמ"ח חרב משום שנאת חנם] ללמד ששקולה שנאת חנם כנגד ע"ז וג"ע וש"ד · פי' אם עלו כולם היו כחומה ולא היו נמאסים כדכתיב הן אל כביר ולא ימאס (איוב לו) והיו נבנים בטירת כסף והיה רוה"ק בהם וכיון שעלו כדלתות נסתלקה מהן רוה"ק ודברי הנבואה באין להן כמלות ארז שהן ברו' פי' בת קול דאמר מר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול כו' אמאי לא שריא במקדש שני שכינה דכתיב וישכן באהלי שם

ששהו את קיניהן מידא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב °גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': *מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב °כי קצר המצע מהשתרע (א) מאי קצר המצע מהשתרע *א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד °והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה °כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב °ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון *שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהוו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במנעליהן (ב) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתיזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ג) בכעוס שפיכות דמים דכתיב °וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלם פה לפה (ד) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב *מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ה) רשעים היו *אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב °ראשיה בשוחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה *לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר °לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב °מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירך וא"ר (אליעזר) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב °זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסו של אחרונים א"ל ר"ל לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכיות קא עסקי בתורה אמר ליה *בירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה ריש לקיש הוי סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא סנינא לכו דכתיב °אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו מאי ארז אמר עולא ססמגור מאי ססמגור אמר רבי אבא בת קול כדתניא *משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול וריש לקיש מי משתעי בהדי רבה בר בר חנה ומה רבי (*אליעזר) *דמרא דארעא דישראל הוה ולא הוה משתעי ר"ל בהדיה דמאן דמשתעי ר"ל בהדיה בשוק יהבו ליה עיסקא בלא סהדי בהדי רבב"ח משתעי אמר רב פפא שדי גברא בינייהו או ריש לקיש הוה וזעירי או רבה בר בר חנה הוה ור"א כי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל לאו היינו טעמא (ו) א"נ סליקו כולהו בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש שני דכתיב °*יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם אף

[*נ"ל אלעזר]

רש"י

ששהו את קיניהן · שהיו מביאות במלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והם היו בעלי (ז) גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הנשים מפריה ורביה: מהשתרע · דריש בנוטריקון מהשתרר ריע אחד: שני ריעים · (ח) צלם שהעמיד מנשה בהיכל צרה לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד וכעסתה צרתה (שמואל א א) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא יח): ראשיה בשוחד ישפוטו · סיפיה דקרא ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם · אמקדש ראשון קאי: ושלש גזירות · שדה (ט) עיין ובמות יער ועיין חורבא במטאטא השמד (ישעיה יד) כמו ויעה ברד מחסה כזב (שם כח): שנתגלה עונם · לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם · לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם · בני מקדש שני רשעים היו בסתר: בירה תוכיח · בית המקדש: עידיכם בירה · בנין הבית עד לכם בדבר שלא חזר להם וחזר לראשונים: סנינא לכו · לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני: נמשלתם ככסף · שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה: כדלתות · שער שיש בו שני דלתות פותח אחד וחבירו סוגר כך עליתם לחצאין: שהרקב שולט בו · מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז · מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא ססמגור · (י) מכתתו ומגררו מבפנים ססמגור שם תולעת: מאי ססמגור · כלומר למה נמשלו בבית שני לססמגור לענין שריית שכינה: א"ר אבא בת קול · נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז מקצת מועט: שדי גברא בינייהו · או (כ) הרוחץ תחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרוחץ זעירי פשט לו היד או רבה בר בר חנה פשט לו היד ור"א היה הרוחץ: כי אתא · ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כך אמרתי לו לפלוני:

אף

תוספות ישנים

לא הוה מישתעי ריש לקיש בהדיה · כלומר לא היה פותח לדבר עמו בשום מילתא דבדיחותא אבל מצינו *) בכתובות פרק שני (דף כה:) (ובזבחים פ"ק) (דף ה.) שדיבר עמו שמעת מיליה דבר נפחא כו':

*) נ"ל בכתובות פ"ב שדיבר כו' שמע' מילי דבר נפחא כו' ובמכות פ"ק

רבי אלעזר דמרא דארעא דישראל הוה לא הוה משתעי רשב"ל בהדיה · פי' לא היה מתחיל לדבר עמו אבל כשר"א היה מתחיל לדבר עם ריש לקיש היה משיב לו כדאשכחן בפ"ק דזבחים (דף ה.) גבי רמי ר"ל על מעוהי ומקשי אם כשרים הן לירצו כו' שהשיב לו ר"א וגם הוא חזר והשיב לו:

איני

הגהות הב"ח

(א) גמרא מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי קצר: (ב) שם במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים וכשמגיעות כו' בועטות בקרקע ומתיזות: (ג) שם כארס דעכנא שפיכות דמים כו': (ד) שם פה לפה רשעים היו אלא שתלו בטחונם וכו' והר הבית לבמות יער אבל מקדש שני שאנו בקיאים בו שהיו עוסקין בתורה כו': (ה) שם ושפיכות דמים ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב כצ"ל והשאר נמחק: (ו) שם דא"נ סליקו: (ז) רש"י ד"ה ששהו כו' בעלי גאוה והיו: (ח) שם ד"ה שני רעים · שהעמיד מנשה צלם בהיכל כצ"ל: (ט) שם ד"ה ושלש גזירות כו' שדה ועיין ובמות יער עיין חורבה: (י) שם ד"ה אמר עולא כו' ססמגור. שהשם מכתתו ומגררו מבפנים שם שם התולעת: (כ) שם ד"ה שדי גברי כו' או את הרוחץ תחליף או את הפושט:

מסורת הש"ס

שמואל א ב יד

ישעיה כח

שם

תהלים לג

ישעיה ג

מ"ב כא

[תוספתא מנחות פי"ג]

[סנהדרין קד. ע"ש]

שבת סב: ע"ש

[עיין תוספות ב"מ לג: ד"ה לא]

[שבת קנט.]

מיכה ג

שם

[שם]

יחזקאל כא

[נ"ל אלעזר]

שם

[עיין ע"י]

שיר ח

סוטה מח: סנהדרין יא.

[נדה כ: גיטין יט:]

בראשית ט

[מגילה ט: ע"ש]

אף על גב דיפת אלהים ליפת אין השכינה שורה אלא באהלי שם ופרסאי מנא לן (בראשי' י) דמיפת קאתו דכתיב °בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס גומר זה[א] גרממיא *מגוג זו קנדיא (א) מדי זו מקדוניא יון כמשמעו תובל זה בית אונייקי משך זו מוסיא תירס פליגי בה ר' סימאי ורבנן ואמרי לה רבי סימון ורבנן חד אמר זו בית תרייקי וחד אמר זו פרס תני רב יוסף תירס זו פרס סבתה ורעמה וסבתכא תני רב יוסף סקיסתן גווייתא וסקיסתן ברייתא בין חדא לחדא מאה (שם) פרסי והיקפה אלפא פרסי °ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה בבל כמשמעה ארך זה אוריכות ואכד זה בשכר (שם) כלנה זה נופר נינפי °מן הארץ ההיא יצא (שם) אשור *תני רב יוסף אשור זה סילק °ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח נינוה כמשמעו רחובות עיר זו פרת דמישן כלח זו פרת דבורסיף ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה רסן זה אקטיספון היא העיר הגדולה איני יודע אם נינוה העיר הגדולה אם רסן העיר הגדולה כשהוא (יונה ג) אומר °ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים הוי אומר נינוה היא (במדבר יג) העיר הגדולה °ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק *תנא אחימן מיומן שבאחים ששי שמשים את הארץ כשחיתות תלמי שמשים את הארץ תלמים (ב) (ג) דבר אחר אחימן בנה ענת ששי בנה אלוש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקין החמה בקומתן אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי עתידה רומי שתפול ביד פרס שנאמר °לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ (*על) אדום ומחשבותיו אשר חשב (*על) יושבי תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם מתקיף לה רבה בר עולא מאי משמע דהאי צעירי הצאן פרס הוא דכתיב (ו) °האיל אשר ראית בעל הקרנים (הוא) מלכי מדי ופרס ואימא יון דכתיב °והצפיר השעיר מלך יון *כי סליק רב חביבא בר סורמקי אמרה קמיה דההוא מרבנן אמר ליה מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב תיובתא לרבי מאי צעירי הצאן זוטרא דאחוהי דתני רב יוסף תירס זה פרס אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה ברבי אלעאי עתידה רומי שתפול ביד פרס קל וחומר ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים נפלו כשדיים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים והחריבוהו רומיים אינו דין שיפלו רומיים ביד פרסיים אמר רב עתידה פרס שתפול ביד רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב בנויי ביד סתורי אמר להו אין גזירת מלך היא איכא דאמרי אמר (*ליה) אינהו נמי הא קא סתרי בי כנישתא תניא נמי הכי עתידה פרס שתפול ביד רומי חדא דסתרי בי כנישתא ועוד גזירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סותרין דאמר רב יהודה אמר רב *אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים שנאמר °לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל: ת"ר *כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין שהיה בה בית דירה לכהן גדול אמר ר' יהודה והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה ולא היה להן מזוזה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה מ"ט דר' יהודה אמר (*רבא) קסבר רבי יהודה כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית איתיביה אביי והכתיב °והכיתי (את) בית החורף על בית הקיץ א"ל בית חורף ובית קיץ איקרי °בית סתמא לא איקרי איתיביה אביי *סוכת החג בחג ר' יהודה מחייב וחכמים [ב]פוטרין ותני עלה ר' יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר וכי תימא מדרבנן בשלמא עירוב ומזוזה איכא למימר מדרבנן אלא מעשר מי איכא למימר מדרבנן

דילמא

רש"י

אע"פ שיפת אלהים ליפת · שזכו פרסיים לבנות בית שני אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שבנה שלמה שבא מזרעו של שם : סקיסתן גווייתא וסקיסתן ברייתא · אסבתה וסבתכא קאי שסמן שוה והם מחוז מוקף הרים והחיצונה מקפת את הפנימית ורחוקה פנימית חוץ מן היקף חיצונה לכל צד מאה פרסי והיקף החיצונה אלפא פרסי : מן הארץ ההיא יצא · שלא להיות בעצת דור הפלגה : ושם אחימן וגו' · אוידי דדרים שמהתא נקט נמי להאי : שמשים את הארץ כשחיתות · בפסיעותיו : ושש · לשון השאת והשבר (איכה ג) והשי"ן אחד לבדו שורש בתיבה : תלמים · כשורות המחרישה : דבר אחר לא גרסינן : מעניקין את החמה · דומה שאוחרו נוקב ועולה בחלון הרקיע : אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי גרסינן : אמרה קמיה ההוא מרבנן · להא אתקפתא דרבה בר עולא : נפלו כשדיים ביד פרסיים · בלשאצר (ג) ביד דריוש המדי וכורש הפרסי חתנו : והלא כמה לשכות היו שם · לשומרי הבית : גזירה היתה · לקמיה מפרש גזירה שמא יאמרו כהן גדול בבית האסורים הוא חבוש : אינו בית · וגבי מזוזה בעינן בית חשוב : רבי יהודה מחייב · לענין מעשר דקיימא לן *אין הטבל מתחייב במעשר מלאכול ממנו אכילת עראי עד שיראה פני הבית שנאמר *בערתי הקודש מן הבית : בעירוב · אם פתוחה לחצר שיש בה שאריות דירות אוסרת על (בני) כולם אם לא עירבה עמהן: ובמזוזה · ואע"ג דאינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים:

אלא

תוספות

איני יודע אם נינוה העיר הגדולה וכו' · ותימה לי אמאי לא קאמר נמי איני יודע אם כלח העיר הגדולה כיון דמספקא ליה ברסן ונינוה שלפני פניו אם העיר הגדולה עלייהו קאי כ"ש דאיכא לספוקי בכלח דמינה קא סליק °וי"ל אדרבה משום דמינה קא סליק אם איתא דעלה קאי לא הוה ליה למימר היא העיר הגדולה אלא העיר הגדולה : חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה· ואם תאמר ליחשוב נמי לשכת בית אבן שבה היתה דירה לכהן השורף את הפרה וי"ל לא חשיב אלא לשכות שבמקדש °שבנויות בקודש אבל לשכת בית אבן בהר הבית הוה א"נ כיון דלא הוה בכל שתא אלא אחת לכמה שנים לא חשיב דירה : וכי תימא מדרבנן · וא"ת מ"מ אכתי תיקשי לעיל נמי גבי לשכת פרהדרין ליגזרו מהאי טעמא ומאי איצטריך לפרושי טעמא משום שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורים וי"ל דלמאי דס"ד השתא לשכת פרהדרין נמי מחייב ר' יהודה מהאי טעמא ולא מטעמא דשלא יאמרו כ"ג חבוש אבל תימה לי מאי קאמר וכי תימא מדרבנן מכל מקום תיקשי אכתי דרבנן אדרבנן מכ"ש דהכא פטרי אפילו מדרבנן ולעיל מחייבי אפי' מדאורייתא וי"ל דרבנן אדרבנן לא קשה דשאני סוכה דדירת עראי היא דבקל יכול להיות שהוא יוצא ממנה כגון אם הוא מצטער או ירדו גשמים וכהנה רבות אבל לשכת פרהדרין שהיה בתוכה בקביעו' מחייבי:

דילמא

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ו מהלכות ס"ת ומזוזה הלכה א והלכה ו :

כח ב מיי' שם הל' ט טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף יא :

רבינו חננאל

אין השכינה שורה אלא באהלי שם. ומקדש שני בניוה פרסאי דאתו מיפת דתני רב יוסף תירס זו פרס וכתיב בני יפת גומר ומגוג כו'. א"ר עתידה רומי שתפול ביד פרס שנא' (ירמיה מט) לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו וגו' אם [לוא] יסחבום צעירי הצאן. ופריש לה צעירי הצאן זוטרא דאחוה. ופרסאי מנא לן דמיפת קאתו דכתיב בני יפת גומר ומגוג כו' גומר זו גרמומיא. מגוג זו גינתא. מדי כמשמעו. יון זו מקדוניא. תובל בית איניקי. ואית דגרסי' בע"ז [דף כט] גבינות בית איניקי ותירס זו פרס. ותני רב יוסף תירס זו פרס. מקדש ראשון בנאוהו ישראל שהם בני שם והחריבוהו כשדים נפלו כשדים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים כו': אמר רב עתידה פרס שתפול ביד רומי תניא נמי כו' דאמר רב יהודה אמר רב אין בית דוד בא עד שתפשוט מלכות הרשעה ט' חדשים בכל העולם שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדת ויתר אחיו ישובון. ת"ר כל הלשכות שהיו במקדש לא היה בה מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין מפני שהיא בית דירה לכ"ג שבעת ימים בשנה א"ר יהודה וכי אין שם בית דירה אלא זו בלבד כו' ואוקמה רבה אליבא דר' יהודה *) לימות החמה ולימות הגשמים. אלא אמרו כל שהיא בית דירה חייבת ושאינה בית דירה פטורה שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ביתך סתם כתיב. ואע"ג דכתיב בית החורף ובית הקיץ [בית החורף בית הקיץ] איקרי בית סתמא לא איקרי אלא העשוי לדירת ימות החמה וימות הגשמים. ומותיב אביי סוכת החג בחג ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין ותני עלה ר' יהודה מחייב בעירוב במזוזה ובמעשר כלומר בית הוא דהא קיי"ל אין חייב [בעירוב] אלא בית.

*) נראה דחסר איזה תיבות ונ"ל דכל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית אלא אמר כל שהיא בית דירה לכל ימות השנה חייבת וכו'.

מסורת הש"ס

[גי' ע"י מגוג זו גומתא ומדי כמשמעו יון זו מקדוניא]

כתובות י:

[ברכות לה:]

(דברים כו)

סוטה לד:

[ע"ש ל"ג תנא וכ"ה בע"י]

ירמיה מט

[נ"ל אל]

[נ"ל אל]

דניאל ח

שם

[גי' ע"י כי סליק רבי אבא אמרה וכו']

[נ"ל להו]

[סנהדרין צח:]

מיכה ה

[נ"ל רבה]

עמוס ג

[מעשרות פ"ג מ"ז]

תוספות ישנים

זו אקטיספון כך גי' הקונטרס א) ואפילו אי גרס קטיספון בלא אל"ף אין זו קטיספון דגיטין (דף ו' ושם) ועירובין (דף נז:) דהאי מארץ אשור והיא דהתם בארץ כשדים הוה ועוד אומר רבינו הזקן דשמא י"ל שאשור בנה בניינים כדמשמע קרא אשור יסדה לציים (ישעיה כג) פירוש לצורך בעלי ספינות ואפשר שיסד זה הבנין : איני יודע אם רסן גדולה או נינוה . אבל בכלח לא נסתפק אם היא גדולה לפי שסבר שניהם גדולה היא בשביל הפסוק או רסן· שבבניינה מדבר הפסוק אבל כלח אינו מדבר אלא מזכירה : חוץ מלשכת פרהדרין . וא"ת הא איכא נמי לשכת כהן השורף את הפרה שהיתה בצפונה מזרחה והיא היתה בקודש כדאמרינן (פרה פ"ג מ"ו) שהיו עושין כבש מהר הבית להר המשחה ותנן נמי (מדות פ"א מ"ג) שער המזרחי שפרה וכל מסעדיה יוצאין להר המשחה וגמרינן ממלואים ואומר רבינו הזקן דהואיל וליתה בכולה שתא לא קחשיב ולשכת בית אבטינס נמי דאמרינן שהיה בית דירה לכהן גדול לא קחשיב שלא היה שם עיקר דירה : וכי תימא מדרבנן . תימה דאכתי לא תירץ כלום דלעיל בלשכת פרהדרין לא מחייב רבי יהודה אלא גזירה שמא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין והכא מחייב מדרבנן סוכה אטו בית וליכא למימר דגזירה נמי דקאמר לעיל גזרה לשכת פרהדרין אטו בית דהא כמה לשכות היו שם לבית דירה ולא גזרינן בהו אטו בית ואומר רבינו הזקן דבסוכה המסורה לכל גזרינן אטו בית אבל לשכת פרהדרין מסורה לזריזין ובשביל כך לא יניחו מלהניח מזוזה בבתיהם ואינשי דעלמא לא מסקו אדעתייהו שאין שם : וכי תימא מדרבנן . תימא ואכתי קשיא דרבנן אדרבנן דלעיל מחייבי והכא פטרי מיהו לא מסיק אדעתא הך קושיא ונמי לא מבני ליה :

א) לפנינו ברש"י ליתא ובגיטין דף ו' מביא זה התוס' ד"ה ומבי כשם רש"י גם בגמ' הגי' שם ובעירובין אקטיספון בא' אבל בכ"י הוא בלי א'.

ודילמא

הגהות הב"ח (א) גמ' (מדי כו' כמשמעו) תא"מ וכ"ב ס"א מדי כמשמעו יון זו מקדוניא וכן עיקר: (ב) שם ד"א· תא"מ.וכ"ב רש"י ל"ג ליה:(ג) רש"י ד"ה נפלו כו' בלשאצר שהיה מכשדים נפל ביד:

הגהות הגר"א [א] גמ' גרממיא. נ"ל גרמניא (ועמ"ש בא"ר רפ"ב דנגעים) : [ב] שם (דבר אחר) תא"מ (וכן מחקו רש"י) :

גליון הש"ס גמ' בית סתמא לא איקרי. כעין זה חולין קלט ע"ב וש"נ: תוס' ד"ה איני יודע וכו' וי"ל אדרבה משום דמינה סליק. עיין תשובת הרא"ת ח"א סימן מ : ד"ה חוץ כו' שבנויות בקדש. עיין לעיל ח ע"ב תוס' ד"ה דאי :

דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב אלא אמר אביי בשבעה דכולי עלמא לא פליגי דמיחייבא כי פליגי בשאר ימות השנה רבנן סברי גזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה ור' יהודה סבר לא גזרינן א"ל רבא והא סוכת החג בחג קתני אלא אמר רבא בשאר ימות השנה כ"ע לא פליגי דפטורה כי פליגי בשבעה וסוכה טעמא לחוד ולשכה טעמא לחוד סוכה טעמא לחוד רבי יהודה לטעמיה דאמר *סוכה דירת קבע בעינן ומיחייבא במזוזה ורבנן לטעמייהו דאמרי סוכה דירת עראי בעינן ולא מיחייבא במזוזה ולשכה טעמא לחוד רבנן סברי דירה בעל כרחה שמה דירה ורבי יהודה סבר דירה בעל כרחה לא שמה דירה ומדרבנן הוא דתקינו לה שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין מאן תנא להא דתנו רבנן

כל

אלא אמר אביי · בשבעת ימים של פרישה לא פליג ר' יהודה דודאי מיחייב דומיא דסוכה : כי פליגי בשאר ימות השנה · רבנן סברי גזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה ור' יהודה סבר לא גזרינן אלא לשכת פרהדרין בשאר ימות השנה היה לה מזוזה כדי שתהא מוחזקת לכל יודעיה כבית דירה גמורה שלא יאמרו על הכהן בשבעת ימי הפרישה בבית האסורין חבוש : והא סוכת החג בחג קתני · ופטרי רבנן אלמא בשבעה נמי איכא למאן דפטר : כי פליגי בשבעה · בין בלשכה בין בסוכה והפוטר כאן מחייב כאן והחליפו דבריהם : וסוכה טעמא לחוד כו' · ר' יהודה לטעמיה דאמר במסכת סוכה (דף ז:) דירת קבע היא והכשיר סוכה גבוה מעשרים אמה שאינה ראויה ליעשות אלא במחילת קבע הלכך בית חשיבא נמי לענין מזוזה:

כל

[סוכה ז: כח:]

דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב · תימה לי הא איכא טובא דמדאורייתא לא מיחייב ורבנן גזרו בהן ולא חיישינן דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כגון הלוקח מעם הארץ וי"ל כיון דלא תקינו לאפרושי תרומה גדולה ואפילו מעשרות נמי דתקינו לאפרושי מפרישין והן שלו איכא היכירא טובא דהוי מדרבנן ולא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב וכן הא דאמר פ"ק דביצה (דף יג:) הכניס שבולים לעשות מהם עיסה אוכל מהן עראי ופטור אבל אם לאכול קבע חייב מדרבנן כיון דשרו למיכל מינייהו עראי בלא מעשר איכא היכירא דמידי דמיחייב מדאורייתא אסור לאכול אפי' עראי אחר מירוח כדתנן בפ"ק דמסכת פיאה (מ"ו) מאכילין לחיות ולעופות עד שימרח אבל בתר מירוח לא וכל אכילת בהמה חשיב אכילת עראי וא"ת והא תקינו להפריש על תבואה שלקח מן הנכרי למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר ולא חיישי' דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב וי"ל בתבואת נכרי ליכא דטעי וכן יש לתרץ על תבואת חוצה לארץ שהיו מפרישין ממנה תרומה ומעשר עד שלא באו הרובים וביטלוה כדאיתא בירושלמי דליכא דטעי ועליך שאינו נקוב נמי דחייב מדרבנן הא אמרינן בפ' האשה רבה (יבמות דף פט·) גבי משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום בתרי מני לייט בחד מנא לא לייט אבל הכא אי מחייבינן ליה לאפרושי טעי וסבר דמדאורייתא חייב דמי מפיס לידע איזו דירה קבועה דאורייתא דכיון דבההוא שעתא דיירי בה בקבע וחזו דמחייבינן לה במעשר סבר דדירה גמורה חשבינן לה ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב:

רבנן סברי גזרינן שאר ימות השנה · וה"פ שבה היתה דירה שבעה להכי גזרינן שאר ימות השנה אטו הנך ז' אמר רבי יהודה והלא כמה לשכות שהיה בהן בית דירה לפעמים לסוס נורך ואפי' הכי לא גזרינן בהן שאר ימות השנה אטו הנך יומי אלא לשכת פרהדרין גזירה אע"ג דלרבנן נמי גזירה היתה כדפי' הכי קאמר ר' יהודה גזירה אחריתי שלא יאמרו כ"ג חבוש בבית האסורין הוא :

רבנן סברי גזרינן ור' יהודה סבר לא גזרינן · כן היא גי' רש"י ופירוש דאדלעיל קאי אלשכת פרהדרין והשתא לא תיקשי דר' יהודה אדר' יהודה דהא דמחייב ר' יהודה בסוכה ואפי' מדאורייתא מדמחייב במעשר היינו בז' ימי החג והא דפטר לעיל מדאורייתא היינו בשאר ימות השנה וקשיא לן מאי איצטריך רבא למפרך מלישנא דברייתא דקתני סוכת החג בחג בלא ברייתא תיקשי ליה לאביי מדברי עצמו דכי היכי דלא תקשה דר' יהודה אדר"י מוקי לברייתא דסוכה בז' ימי החג דאי לאו הכי לא הוה משני מידי ממאי דפרכינן מעיקרא וא"כ בלא לישנא דברייתא דסוכת החג בחג תיקשי לאביי דעל כרחך בחג איירי ועוד דוחק הוא לומר דכי קאמר לעיל וכי תימא מדרבנן צריכא למימר גזירה אטו דירה גמורה קשה א"כ לעיל נמי בלשכת פרהדרין נצטרך לפרש גזירה דר' יהודה אטו דירה גמורה כי הכא ואם כן לא הוי כי מסקנא דמפרשינן משום שלא יאמרו כ"ג חבוש הוא ועוד אי גזרינן בלשכת פרהדרין אטו דירה גמורה א"כ בשאר כל הלשכות נמי שהיה בהן בית דירה אמאי לא הוה להן מזוזה ניגזור אטו דירה גמורה מיהו זה יכול ליישב דהכי פריך והלא כמה לשכות שהיה בהן דירת עראי כגון לשכות שהיו שומרים בלילה ולא ביום שלא היה להם מזוזה ואם איתא דבדירת עראי כזו חייב דאורייתא בשעת דירה א"כ הנך נמי ניחייבו בלילה אלא ע"כ גזירה דרבנן היתה אטו דירה גמורה והך דהיה בה דירת ז' ביממא ולילה מיחלפא בדירה גמורה אבל הנך לא מיחלפין הלכך לא גזרו בהן ועוד קשה מאי האי דפריך והא סוכת החג בחג קתני דמשמע דלא פריך אלא מדקתני בחג אבל אי הוה תני סוכת החג סתמא לא הוה קשה ליה ואמאי דאעפ"כ תיקשי ליה ההיא דלעיל מחייבי רבנן אף בשאר ימות השנה ולא מצי לחלק בין סוכה ללשכת פרהדרין כמו שחילקתי לעיל דא"כ מאי פריך והא סוכת החג כו' לימא דרבנן אע"ג דגבי לשכת פרהדרין גזרי אפי' בשאר ימות השנה בסוכת החג פטרי אפילו בחג משום דסוכה לא חשיבא דירה כולי האי כלשכת פרהדרין אלא על כרחך אביי ורבא לית להו האי סברא לחלק בין סוכה ללשכת פרהדרין ואדרבה הכי הוה ליה למימר דר' יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא דמתוך תירוצו של אביי שהוא בא לתרץ לרבי יהודה קשה טפי לרבנן מדמעיקרא דאפילו בלא שינויא דאביי קשיא דרבנן אדרבנן אפילו כי מוקמינן לשני הברייתות בשבעה כ"ש לאביי דאמר דרבנן מחייבי לעיל אפילו בשאר ימות השנה והכא פטרי אפילו בחג ועוד כיון דרבנן דלעיל לא מחייבי אלא משום גזירה ורבי יהודה לא אתא לאיפלוגי עלייהו אלא בהא דאין הטעם משום גזירה דשאר ימות השנה אטו ז' אלא משום שמא יאמרו כהן גדול חבוש הוא אם כן לא הוה ליה למימר בהאי לישנא דלשכת פרהדרין גזירה היתה כיון דלרבנן נמי גזירה היתה אלא איבעי ליה לפרושי הגזירה שלא יאמרו כהן גדול חבוש הוא ועוד בכל הספרים ישנים שראיתי גרסי' בהו איפכא דרבנן סברי לא גזרינן ור' יהודה סבר גזרינן ונראה לי כל הסוגיא בע"א דהאי דקאמר וכי תימא מדרבנן היינו משום שמא יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש הוא בבית האסורין וכו' עד בשבעה כולי עלמא לא פליגי בין בלשכה בין בסוכה כי פליגי בשאר ימות השנה בין בלשכה בין בסוכה רבנן סברי לא גזרינן והכי פי' גבי לשכה חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה פי' בשעה שבה היתה דירה דהיינו כל ז' ודאי לא מיחייבא מדאורייתא אבל גזירה לרבנן לית לאו אמר ר' יהודה לדידכו דאמריתו דכל ז' מדאורייתא והלא כמה לשכות שהיה בהן דירת עראי כזו ולא היה להם מזוזה ואפי' בשעה שהיה בהן דירה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה שלא יאמרו כ"ג חבוש וכיון דמההוא טעמא הוא היה לה מזוזה כל השנה כי היכי דתיפרסם מילתא לכל דדירה מעלייתא היא ולא יאמרו כהן גדול בבית האסורים הוא חבוש וגבי סוכה נמי שבעה דחג כולי עלמא לא פליגי דחייב לרבנן מדאורייתא ולרבי יהודה מדרבנן כמו לגבי לשכת פרהדרין כי פליגי בשאר ימות השנה רבנן לא גזרו שאר ימות השנה אטו חג ור' יהודה גזר שלא יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש בבית האסורין הוא ויש בדבר גנאי ובזוי מצוה ונראה כאילו הקב"ה מטריח על ישראל וחובשן בבית האסורים להכי חייבת במזוזה

כל

רבינו חננאל

וכן במזוזה · והפירות נמי אינן חייבין במעשר עד שיראו פני הבית וא"ת מדרבנן חייב וניחוש דילמא מפריש מזה מעשר על אחר שמחויב מדאורייתא ונמצא מפריש מעשר מן הפטור על החיוב אלמא במעשר ליכא למימר חייב מדרבנן . ומפורש בתחלת סוכה . ופירק רבה בשבעת ימים שכהן דר בה כ"ע לא פליגי דחייב במזוזה כי פליגי בשאר ימות השנה רבנן סברי גזרינן לקבוע בה מזוזה כל השנה אטו שבעת ימים שכ"ג דר בה ור"י סבר לא גזרינן א"ל אביי והא סוכת החג בחג קתני מכלל שחלוקתם כל ימי החג ופירק רבה פירוק אחר ואמר ודאי לא פליגי אלא בהני ז' יומי דדר בה כ"ג ושני לה סוכה מלשכה טעמא דרבי יהודה בסוכה דבעי דירת קבע ודירה לדעתיה דירת קבע כדתניא סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה פסולה ור' יהודה מכשיר עד מ' ונ' אמה וכל דירת קבע וכל דירה נמי שהיא לדעתיה חייבת במזוזה. אבל דירת כ"ג בלשכה זו בעל כרחיה הוא לפיכך אינה חייבת במזוזה מדאורייתא . ורבנן הוא דתקינו לה מזוזה שלא יאמרו כ"ג בבית האסורים הוא חבוש . דברי רבא פשוטין הן .

תוספות ישנים

ודילמא אתי לפרושי מן הפטור על החיוב . וא"ת והא בכמה מקומות תקנו מעשר מדרבנן ולא גזרו וי"ל מהכא איכא למיטעי טפי דלא מסקי אטעמא דגזרה היא אלא סברי דבית גמור חשיבא וכי האי גוונא אמרינן בפסחים (דף נא.) גבי הלאה דאורזא ניכלה זר באפייהו דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כו': דילמא אתי לאפרושי כו'. תימה דמאי איכא למיחש אם יפרים מזה על אותו שנתחייב וראה פני הבית או מאותו על זה נהי דאיכו מתחייב כלל במעשר עד שיראה פני הבית מ"מ אם הפרים ממנו מעשר בשיבולין שפיר דמי כדקאמר בעלמא (ביצה דף יג:) מעשר שהקדימו בשיבולין פטור מתרומה גדולה וכ"ש אותה שמירחה [קודם] שראה פני הבית ועוד הביא ריב"א ראיה מדתנן במסכת תרומות (פ"א מ"ט) אין תורמין דבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ואם תרם תרומתו תרומה וכל שכן האי שנגמרה מלאכתו אלא שלא ראה פני הבית וי"ל דמ"מ יש לחוש כגון כשהביא התבואה דרך גגות וקרפיפות לסוכה א) אז הביאה דס"ד שמן התורה חייב במעשר אפילו הוא באכילת עראי ויבא להפרישו על אותו שנכנסים כמון לבית שמן התורה (פטור) [חייב] במעשר לענין אכילת קבע דלא שרינן אלא לבהמתו בלבד : ה"ג בקונטרס ובפירוש ר"ח דרבי יהודה סבר לא גזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה ורבנן סברי גזרינן א"ל רבא והא סוכת החג בחג קתני פירוש ופטרי רבנן אפילו בחג והוא הדין לשכת פרהדרין ביוה"כ וא"ת וכי לא היה יודע אביי דבחג קתני י"ל דודאי ידע והוא לא מיירי אלא בלשכה אבל בסוכה מחייב כל שבעה מדרבנן והיה יכול ודאי להקשות דרבנן אדרבנן דפטרי ולעיל מחייבי אלא שהיה יכול לומר דתרי רבנן נינהו ומיהו קשה קצת דהאמאי לא קפריך ליה רבא בהדיא דר"י אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא ועוד קשה קצת דמשמע דאי לא הוה תני בחג הוה אתי שפיר וכ"ש דקשה טפי דר' יהודה אדרבי יהודה דרבי יהודה מחייב הכא מן התורה ולעיל לא מחייב אפילו מדרבנן ורבנן פטרי הכא ולעיל מחייבי אך בזה י"ל דר' יהודה לא מחייב הכא אלא מדרבנן דגזור אטו בית אבל בלשכה לא גזר מטעם דסוכה לכך מסורה כדפרישית לעיל ויש ספרים דגרסי איפכא דרבי יהודה סבר דגזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה ורבנן סברי לא גזרינן והשתא אתי שפיר דפריך והא סוכת החג בחג קתני דפריך על הא דמוקי לה שלא בחג אבל מ"מ קשיא מה ס"ד דאביי והא בחג קתני אם לא נאמר דסבר אביי תני סוכת החג אבל עוד קשה דרבי יהודה אדרבי יהודה ורבנן אדרבנן כדפירש' : ורבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן . גבי כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן (סוכה דף ז:) ואפילו הכי פטר סוכה ממזוזה התם בפ"ק (דף ח:) גבי זו לפנים מזו י"ל דהתם בשאר ימות השנה ולא בחג אבל אין לומר דאף דרבי מאיר מצריך דירת קבע מ"מ פטר לה ממזוזה דלא בעי דירת קבע כמו ר' יהודה דעל כרחיה כולהו הני תנאי דהתם לא שוו בדירת קבע דלרבי צריך ד' אמות ולבית שמאי ראשו ורובו ושולחנו דהא מ"מ אשכחן לר"מ דמצריך דירת קבע יותר מהך דהא רבי אית ליה דירת קבע יותר מב"ש דמצריך בסוכה ד' אמות על ד' אמות ואינהו לא מצרכי אלא ראשו ורובו ושולחנו ורבי יוחנן סבר ליה כרבי דאמר ד' אמות על ד' אמות ומכשיר סוכה עגולה ככבשן ור"מ פוסל סוכה עגולה אלמא מצריך ביותר דירת קבע ועוד כי אין נראה לחלק לענין דירת סוכה של קבע לענין מזוזה כדאמר בריש פרק הישן והב"א רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והוי מטה אהל עראי ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ור"ש סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע והמאי קאמר הכי לימא דר"ש סבר דסוכה לא הוי כל כך אהל קבע ואיהו אהל קבע כמו רבי יהודה אלמא שכולן הן שוין לענין דירת קבע לענין שאר דברים כמו לענין עראי וה"ה לענין מזוזה כי למה נחלק בדחוקים בדבר שאין צריכין . ה"ר אלחנן : רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן . ורבא לטעמיה דמפרש בריש סוכה (דף ב.) דטעמיה דרבי יהודה משום דירת קבע בעינן וכל שאר אמוראי דהתם לית להו דרבא דהכא אי נמי דאית להו דרבא וסברי דמהכא יש להוכיח מדר' יהודה סוכה דירת קבע בעינן אבל מהך דסוכה ליכא למשמע מיניה : ורבי יהודה סבר דירה בעל כרחיה לא שמה דירה . וסוכה לאו דירה בעל כרחיה הוא שאינו זז מביתו ואשתו ובניו בבית והולך הנה והנה וא"ת אמאי דחיק למיתלי טעמא דרבי יהודה בהכי לימא דטעמיה דרבי יהודה דפטר לשכת פרהדרין משום דלא נתחלקה ירושלים לשבטים ומשני ליה לקמן (דף יב.) אף בית הכנסת של כרכים וי"ל דאי הוה פטר ליה רבי יהודה מטעם דלא נתחלקה לא הוה שייך לאיתויי ביה משום גזירה שמא יאמרו כו' דכולי עלמא ידעי דהר הבית פטור ממזוזה דלאו ביתו הוא . ובירושלמי יש ברייתא דתני כה ובערכין פרט לשערי הר הבית ועזרה והניא אידך לרבותן ומוקי לה חדא כר' יהודה וחדא כרבנן :

א) צ"ל לסוכה שאינה ביאה וס"ד שמן כו' כצ"ל ועיין ש"י :

ואחד

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ו מהל' ס"ת ומזוזה הל' ו:

ל ב שם הל' ח סמג עשין כג טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף א:

לא ג מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ג:

לב ד שם פ"ה הל' ט טוש"ע י"ד סי' רלא סעיף א:

לג ה ו שם פ"ו הל' ז טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף ב:

רבינו חננאל

ת"ר בשעריך בין שערי בתים בין שערי חצירות בין שערי מדינות בין שערי עיירות יש בהן מצוה למקום שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך על כל שער ושער: הני אבולי כו'. פי' תיקרא של מבואות לחיזוק מפני כובד הכובי עשויה שעושין אותם הכובים עליה דירה לשומר המבוי ולא משום צורת פתח ואקשינן גם זה (חיים) חייב . דתניא ביה"כ שיש בה בית דירה לחזן או לשומר ביהכ"נ חייב במזוזה . ופרקינן לעולם כי האי גוונא חייב והני אבולי אמאי לא עבדי בהו מזוזה (א"ל) פעמים שבא לבודקה ורואין אותו הגוים העוברין והשבין ואומרים לו יהודי אתה ומכשפות אתה עושה ואתי לידי סכנה. והיכא דשכיח היזקא ראוי להתרחק ממנה ואע"ג דהיא מצות כדכתיב ויאמר שמואל איך אלך וגו'. תני רב כהנא בית התבן ובית הבקר ובית העצים והאוצרות פטורין מן המזוזה מפני שהנשים ניאותות בהן. ופריש רב כהנא מאי ניאותות רוחצות ממש . הא סתמא חייבין . ואקשינן והתניא רפת בקר פטורין מן המזוזה . ופירק רב יהודה מאי ניאותות מתקשטות והכי קתני ואע"פ שמתקשטות בהן הנשים פטורין ואקשינן עליה והתניא אם נשים מתקשטות בה חייבין א"ל רב כהנא לרב יהודה מאי איכא לך למימר מתקשטות תנאי היא יש תנא שמחייב ויש תנא שפוטר לדידי נמי דפרישנא ניאותות רוחצות ממש אבל סתם חייבין. תנאי היא דתניא ביתך ביתך המיוחד לך כו'. רב (הונא) [כהנא] מתרץ לטעמיה זו הברייתא ומפרש בה פטור מן המזוזה בסתם ויש שמחייבין בסתם . הנה תנאי נינהו דבסתמא אחד מחייב ואחרים פוטרין ורב [יהודא] מתרץ לטעמיה *)מןהמזוזה במתקשטות ויש שמחייבין במתקשטות הנה תנאי במתקשטות [פליגי] וסבירא ליה **)שמעתא לרב כהנא רפת וכיוצא בה אם עשויות בפירוש למרחץ פטורין הא סתמא יש תנא דמחייב במזוזה ולרב יהודה יש תנא שמחייב מפני שמתקשט בהן שהן כמו בית דירה אבל בסתם פטורין ויש תנא שאמר אע"פ שמתקשטות בהן פטורין . וכ"ש סתם לדברי הכל (סתם) פטורין והתניא אחד שערי בתים ושערי חצירות ושערי מדינות ושערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן חייבין במזוזה ועלתה תיובתא דרב (כהנא) [יהודא] תיובתא וקי"ל

*) חסר כאן וצ"ל ומפרש בה פטור מן המזוזה במתקשטות . **) אולי צ"ל וסלקא שמעתתא וכו' .

רש"י

כל השערים · שערי מזרח עזרה : אחד שערי מדינות · יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר : אבולי דמחוזא · שערי עיר ששמה מחוזא והיו רובן ישראל : לאקרא דכובי · בנין בנוי עליהן ונקרא כובי והשערים תחתיו עשויין ככיפה ובניין הבנוי על גבי כיפין חזק יותר: ואקרא דכובי גופה · משום אותו בנין עצמו תבעי השער מזוזה שדרך אותו השער נכנסין לו : משום סכנה · שלא יאמר המלך כשפים עשיתם בשערי עירי : נבדקת · שמא נרקבה או נגנבה : ושל רבים · שערי חצירות ומדינות ועיירות : פעמים ביובל · כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטריח יהא כל אחד ואחד אומר יעשו חבירי : בארטבין · שם האיש ואמרי לה על שם האומנות : קסדור · שם פקידות הוא כגון סרדיוט והוא שוטר : דקביע היזקא · עלילות המושל מזומנות תמיד : איך אלך . למשוח את דוד ע"פ הדיבור : בית אוצרות · של יין ושמן ותבואה ואין אדם דר בו : מאי נאותות רוחצות· נאותות לשון הנאה ומשום דמקום גנאי הוא שעומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה : אע"פ שהנשים מתקשטות · שם בבשמים וס"ד אמינא דירה היא אשמעינן דלאו דירה היא : אלא מאי אית לך למימר· כי פרשת נאותות מתקשטות שם ותיקשי מתני' אמתני' ונימא תנאי היא : ויש מחייבין · והיינו תנאי וכל חד מן אמוראי מתרץ לטעמיה רב כהנא מתרץ דבסתמא פליגי אבל מתקשטות דכ"ע חייבין ורב יהודה מתרץ דבמתקשטות פליגי אבל סתמא דכולי עלמא פטור : ושהנשים נאותות בהן · כלומר בית התבן ובית הבקר ובית העצים ושהנשים רוחצות בהן ובית הטבילה אע"ג דאשמעי' מרחץ איצטריך לאשמועינן בית הטבילה אע"ג דליכא זוהמא: ולולין· מקום גידול התרנגולין:

[גילה ג. וש"נ] | דברים ו | ש"א טז | פסחים ח: קידושין לט: חולין קמב·

הגהות הגר"א

[א] גמ' ניקנור נמחק ונ"ב המים :

גמרא

כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה חוץ משער [א] ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין לימא רבנן היא ולא ר' יהודה דאי ר' יהודה *היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה אפילו תימא ר' יהודה כולה חדא גזירה היא ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות יש בהן חובת מצוה למקום משום שנא' וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך א"ל אביי לרב ספרא הני אבולי דמחוזא מ"ט לא עבדו להו רבנן מזוזה אמר ליה הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי א"ל ואקרא דכובי גופה תבעי מזוזה דהא אית בה דירה לשומר בית האסורין דהא תניא בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת חייבת במזוזה אלא אמר אביי משום סכנה דתניא מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל וא"ר יהודה מעשה בארטבין אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז *והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין היכא דקביע היזקא שאני דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי תני רב כהנא קמיה דרב יהודה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות פטורים מן המזוזה מפני שהנשים נאותות בהן ומאי נאותות רוחצות א"ל רב יהודה טעמא דרוחצות הא סתמא חייבין והתניא רפת בקר פטורה מן המזוזה אלא מאי נאותות מתקשטות והכי קתני אע"פ שהנשים מתקשטות בהן פטורין א"ל רב כהנא ושהנשים מתקשטות בהן פטורין והתניא רפת בקר פטורה מן המזוזה ושהנשים מתקשטות בה חייבת במזוזה אלא מאי אית לך למימר מתקשטות תנאי היא לדידי נמי סתמא תנאי היא דתניא ביתך ביתך המיוחד לך פרט לבית התבן ולבית הבקר ולבית העצים ולבית האוצרות שפטורין מן המזוזה ויש מחייבין באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ושהנשים נאותות בהן פטורים מן המזוזה רב כהנא מתרץ לטעמיה ורב יהודה מתרץ לטעמיה רב כהנא מתרץ לטעמיה ביתך ביתך המיוחד לך פרט לבית התבן ולבית הבקר ולבית העצים ולבית האוצרות שפטורים מן המזוזה בסתם ויש שמחייבים בסתם באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ושהנשים נאותות בהן ומאי נאותות רוחצות פטורין מן המזוזה אי הכי היינו מרחץ אשמעינן מרחץ דרבים ואשמעינן מרחץ דיחיד דס"ד אמינא מרחץ דרבים דנפיש זוהמיה אבל מרחץ דיחיד דלא נפיש זוהמיה אימא ליחייב במזוזה קמ"ל ורב יהודה מתרץ לטעמיה הכי קתני ביתך ביתך המיוחד לך פרט לבית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות שפטורין מן המזוזה אפי' מתקשטות ויש מחייבין במתקשטות אבל סתם דברי הכל פטור באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה אע"פ שהנשים מתקשטות בהן פטורין מן המזוזה משום דנפיש זוהמיה ולרב יהודה סתמא דברי הכל פטור והתניא בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן חייבין במזוזה יכול שאני מרבה אף בית

תוספות

כל השנה לפרסם הדבר שיהיה נראה לכל כמו דירה חשובה וכן לענין מעשר מיחייבא מדרבנן בין בחג בין בשאר ימות השנה ולא תיקשי דילמא אתי לאפרושי מן הפטור כו' דה"מ אי אמרינן דלא מיחייבא אלא בחג בעידנא דאית בה דירה ניחוש דילמא אתי למיטעי כיון דחזי דלא מיחייבא אלא בההיא שעתא אתו למימר דדירה גמורה היא דאורייתא אבל השתא דמחייבא לה אפי' בשאר ימות השנה דליכא דירה בה כלל הכל יודעין דמדרבנן הוא דמחייב לה ולא אתי למיטעי :

והתניא רפת בקר פטורה מן המזוזה· תימה לי לימא ההיא איירי כשהנשים רוחצות בו וי"ל ברפת בקר אין הנשים רוחצות דדוקא בית הבקר דלעיל דהיינו שעשוי לבקר אבל אין מעמידין בה בהמות בקביעות נשים רוחצות בו אבל רפת בקר משמע שעומד בו בקר בקביעות והוא מלוכלך בזבל הבקר אין הנשים רוחצות בו :

אף על פי שהנשים מתקשטות בהן· אינו מגיה הברייתא דה"ק מפני שהנשים נאותות ומתקשטות רק בהן ואינם דרים בה דירה גמורה והא דקאמר אע"פ שהנשים מתקשטות פי' לא מיבעיא אם לא היו אפילו מתקשטות דפטורין אלא אף על פי שמתקשטות :

יכול שאני מרבה אף בית שער וכו'· משמע דבית שער פטור מן המזוזה ותימה דבפרק הקומץ רבה (מנחות דף לג:) תניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזוזה וכן משמע בפ"ק דסוכה (דף ח:) דבית שער חייב במזוזה גבי שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו דפריך ותיהוי חיצונה בית שער ותתחייב במזוזה וי"ל דהכא מדאורייתא קאמר והתם מדרבנן א"נ י"ל דהכא מיירי בבית שער של אכסדרה ובית שער של מרפסת והא דקתני בית שער אכסדרה פירוש של אכסדרה והאלפסי תירץ התם בפתוחין לבית* :

והתניא אחד שערי בתים ורפת כו'· לא הוה מצי לשנויי במתקשטות חדא דברפת אינן מתקשטות כיון דמלוכלך הוא ובהמה עומדת בו בקביעות כדפי' לעיל אי נמי כיון דקתני לה בהדי הנך דלפי' סתמא חייבת א"כ רפת בקר נמי בסתמא איירי:

מנחות לג: ע"ש, סוכה ח: ע"ש [ע"ש]

תוספות ישנים

ואחד שערי מדינות . וא"ת ואמאי מחייבי בה משום דנכנסין דרכו לבתים והא פטרינן לקמיה בית שער אע"פ שנכנסין דרכו לבית וי"ל דעדיפי מבית שער לפי שהוא דבר קטן אבל אלו הוה להו כפתח אנירות שהם גדולים ונכנסים דרכם לבתים אך תימה דמשמע דמחייב להו במזוזה בכל ענין ואמאי אם נבנה השער קודם הבתים דהוה ליה הוקף ולבסוף ישב הא לגבי עירוב דמדרבנן לא חשיב כדתניא פרק עושין פסין (דף כו.) עיר חדשה מודדין לה מישיבתה וישנה מתומתה איזו היא חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה שישבה ולבסוף הוקפה ואמרינן נמי בפ"ק דמגילה (דף ג:) כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר כו' ולענין מקרא מגילה איירי התם אמאי שנא דלא מפלגינן לענין מזוזה ושמא י"ל דכיון דנכנסין דרכם לבתים אין לחלק דמ"מ ביתך מיקרי שפיר לענין מזוזה וא"ת אמאי לא אמרינן נמי דומיא דבית כדאמרינן לקמן מה בית העשוי לכבוד כו' ה"נ נימא מה בית שהכלים משתמרין בתוכו כדאמרינן א) במסכת נדה פרק בא סימן (דף נח.) גבי מעשר דראיית פני הבית וי"ל שאני הכא דכתיב תרי ובשעריך אבל אין לומר דלשון ובשעריך משמע שערי עיירות ולא תיקשי מידי מההיא דעירובין בהוקף ולבסוף ישב ומההיא דבא סימן דהא בירושלמי אמר טעמא שדרך שם נכנסין לבתים : ואאקרא דכובי גופה תיבעי מזוזה. אבל מאקרא גופיה לא פריך כי שמא הוא עצמו אינו בית ויש ספרים דגרסי ואקרא דכובי גופיה תיבעי מזוזה משמע שהוא עצמו חשיב בית : ושל רבים נבדקת פעמים ביובל . פירש בקונטרס שאין להטריח שאם מטריח יאמרו יעשו חבירי ואין נראה דא"כ מה שייך התם מילתיה דר' יהודה דארטבון אלא נראה לרבי דטעמא משום סכנה דאם יבדקום תדיר יבא סרסר לידי הסכנה כי ההוא מעשה דארטבון דסיכן וגבה ממנו אלף זוז ואע"פ שסכנה זו אינה אלא על הבדיקה מ"מ יש לחוש כמו כן בעשיה פן יאמרו כשפים כו' : לדידי נמי סתמא תנאי היא . וא"ת אמאי דחיק לשנויי הכי נימא הא דקתני רפת בקר פטור מן המזוזה ברוחצות כי היכי דמוקי רב יהודה בסמוך ויש מחייבין במתקשטות וי"ל כיון דמשכח תנאי לא חייש לתרוצה הכי אליביה ועוד דלא סבירא ליה האי דיחויא דכי דחי במתקשטות לא ס"ל : יבול שאני מרבה אף בית שער . הקשה רבינו שלמה במנחות (דף לג:) דבפ"ק דסוכה (דף ח:) פריך ותיהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה ותיכן דמדרבנן חייבת ורב יצחק אלפס תירץ דהכא מיירי בפתוחין לגינה וההיא דסוכה וכן ההיא דמנחות פרק הקומץ רבה אכסדרה בית שער ומרפסת חייבין במזוזה ב) דמדתלי להו כבית שער ולא כבית משמע דלא הוי טעמיה משום דפתוחין לבית ועוד קשה לי מאי פריך מההיא ברייתא לרב חסדא דפטר אכסדרה ממזוזה לימא דרב חסדא בפתוחין לגינה וברייתא בפתוחין לבית אך נראה לדחות דלאביי פריך דאמר תזינא להו לאספלידי דבי מר פירוש אכסדראות שיש להן פצימין ולית להו מזוזה והתלמוד היה יודע שלא היו פתוחין אותן אספלידי לגינה דא"כ מאי האי שנויא דקא משני התם באכסדרה רומיתא פירוש אכסדרה שיש לה ארבע דפנות מארבע רוחותיה ורובם פתחים וחלונות כעין אותן עליות לווי"ש אמאי פטורים ממזוזה כיון שפתוחים לבית אבל לפירוש הקונטרס לא הוה מצי לשנויי דרב חסדא מדאורייתא וברייתא מדרבנן דהא דומיא דמילתא דאכסדראות רובם דלא היה להם מזוזה דמייתי עלה דהיינו מדרבנן ועוד כי יותר יש לרב חסדא להשמיענו חידוש אפילו מדרבנן : יצאו

א) משם לא מוכח אבל מוכח הוא מס' הפועלים דף פח מדברי ר"י ועיין ש"י . ב) אולי צ"ל בפתוחין לבית ולא נראה דמתלי להו כו' לבית ואין נראה לדחות כו' .

בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה [א]יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית העשוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד [ב]יצאו אלו שאין עשויין לכבוד יכול שאני מרבה אף הר הבית והלשכות והעזרות ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול [ג]יצאו אלו שהן קודש תיובתא תני רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא ששה שערים פטורין מן המזוזה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ושער המדי [ד]ושער שאינו מקורה ושער שאינו גבוה י' א"ל פתחת בששה וסלקת בשבעה א"ל שער המדי תנאי היא דתניא *כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרים ושוין [ה]שאם יש ברגלה עשרה שחייבת במזוזה אמר אביי דכ"ע גבוהה י' ואין ברגלה ג' ולאו כלום היא א"נ יש ברגלה ג' ואינה גבוהה י' ולאו כלום היא לא נחלקו אלא בגבוהה י' ויש ברגלה ג' ואין ברחבה ד' ויש בה לחוק להשלימה לארבעה *ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ת"ר בית הכנסת [ו]ובית האשה ובית השותפין חייבת °במזוזה פשיטא °מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמשמע לן ואימא הכי נמי אמר קרא °למען ירבו ימיכם וימי בניכם °הני בעו חיי והני לא בעו חיי °אלא ביתך למה לי כדרבא *דאמר רבא [ז]דרך ביאתך וכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא תניא אידך *) [ח]בית הכנסת ובית השותפין ובית האשה מטמאין בנגעים פשיטא מהו דתימא °ובא אשר לו הבית לו ולא לה לו ולא להן קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא °בבית ארץ אחוזתכם אלא לו למה לי *מי שמייחד ביתו לו שאינו רוצה להשאיל כליו ואומר שאין לו הקב"ה מפרסמו כשמפנה את ביתו פרט למשאיל כליו לאחרים ובית הכנסת מי מטמא בנגעים והתניא יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים ת"ל ובא אשר לו הבית מי שמיוחד לו יצאו אלו שאין מיוחדין לו לא קשיא הא ר"מ הא רבנן דתניא בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת חייב במזוזה ושאין בה בית דירה [ט]ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ואיבעית אימא הא והא רבנן ולא קשיא הא [ס]דאית בה בית דירה הא דלית בה בית דירה ואי בעית אימא הא והא דלית בה בית דירה

והא

*) [תוספתא דנגעים פ"ו]

תורה אור: דברים יא (למען ירבו ימיכם וימי בניכם) · ויקרא יד (ובא אשר לו הבית) · שם (בבית ארץ אחוזתכם)

רש"י

בית שער · בית קטן שעושין לפני שער החלר והכל עושין אותו קפנדריא : מרפסת · אלרו"ד והוא ארוך לפני פתחי עליות הרבה וכולן עולין דרך שם : אכסדרה · פרוזדור שלפני בתים : תיובתא · ועל כרחך כתמא תנאי היא : ושער המדי · שעושין בכיפה שכן עושין במדי : שאינו מקורה · שהוא פרוץ מלמעלה לגמרי מאין כיסוי : וחכמים פוטרין · שאין שער בלא רוחב ד' וכל כיפה מתקצרת בראשה לפחות מד': ושוין שאם יש ברגליה י' · קודם שיתחיל העיגול ותתמעט רחבה שחייבת שאפי' שהכל סתום מי' ולמעלה יש שיעור פתח בגובהה י' ברוחב ד' : גבוהה י' · בין הכל : ואין ברגלה ג' · גובה שנתמעט רוחבה קודם שיגביה גבהה ג' : ולאו כלום היא · דכל פחות מג' גובה ארעא סמיכתא היא ואין כאן לד שם פתח של ד' ואפי' ר"מ מודה שאין כאן התחלה לומר חקוק והשלם : א"נ יש ברגלה ג' · קודם שנתמעט רחבה מד' ואינה גבוהה יו"ד בין הכל ולאו כלום היא : ויש ברגלה ג' · ברוחב ד' ואינה רחבה ד' בגובהה י' שקודם שהגביהה י' נתמעט רחבה מד' ויש בה לחוק ולהרחיב החלל למעלה כמדה של מטה שאין החומה הולכת וכלה מבחוץ לפי החלל הפנימי כזה*

אלא החומה ארוכה למעלה מבחוץ לחלל כמשפע כזה*

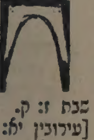

: ר"מ סבר · הואיל והתחיל בה ג' ברוחב ד' שם פתח עליו ורואין כאילו הוא חקוק למעלה להרחיב כמדתו שלמטה : למען ירבו ימיכם · כל החפץ בחיים חייב משמע : דרך ביאתך · לימין בבואו לבית ולא מימין לצאתו : למי שמייחד ביתו לו · שכלי תשמישו מיוחדין לו ואינו משאילן לשכניו כלומר שהנגעים באים על צרות העין:

דכרכים

תוספות

הכל מודים בגבוהה כו' · תימה דאמר בפ"ק דשבת (דף ז:) זרק למעלה מעשרה והלכה ונחה בחור כל שהוא באנו למחלוקת ר"מ ורבנן אומר ר"י דהתם מיירי בחור שהוא ד' על ד' מכפנים לגד רה"י ולגד רה"ר כלה עד כל שהוא דאי הוי כל שהוא מכל לד בהא לא הוה אמר ר"מ חוקקים להשלים כדאמר הכא הכל מודים באין ברגליה ג' או אינה גבוהה י' ולא כלום והקשה רבינו שמשון אהא דקאמר התם הזורק ד' אמות בכותל למטה מי' כזורק בארץ למעלה מי' כזורק באויר ופריך למטה מי' כזורק בארץ והא לא נח וא"ר יוחנן בדבלה שמינה והדר פריך ואי ס"ד חורי רה"ר כרה"ר דמו לוקמא בחור ומשני בכותל דלית בה חור ממאי מדקתני למעלה מי' כזורק באויר וכ"ת דאית ביה חור אמאי כזורק באויר וכי תימא דלית ביה ד' על ד' והאמר רב יהודה כו' עד באנו למחלוקת ר"מ ורבנן דר"מ סבר חוקקין להשלים והשתא מאי פריך לוקמא בדאית ביה חור וכגון שאין בו ד' על ד' אפילו מכפנים ותירץ שתם חורים שבכתלים הם רחבים ד' מכפנים כדי להשתמש בהם ומתקצרים לגד רה"ר כדי שלא יקחו משם חפצים שבתוכו ולא נהירא לי האי שינויא דמי לא משכחת לה טובא חורין שצרים מבית ומחוץ ובלא"ה קשיא לן התם לוקמא בכותל דקה שאינה רחבה ואין בו לחוק ד' על ד' ועוד הקשה שם רש"י מאי פריך לוקמא כרבנן דלית להו חוקקין להשלים ותירץ דסתם מתני' היא בפרק הזורק (שם דף ק·) וסתם מתני' ר"מ היא ולי נראה לתרץ כולהו קושיא דשפיר פריך הש"ס דעל כרחך אי איירי דנח בחור איירי בחור שיש בה ד' מכפנים ובכותל עב שיש לו לחוק ולהשלים ואתיא כר"מ דאמר חוקקין להשלים דדומיא דהכי דהזורק למטה מי' כזורק בארץ מיירי נמי שנח בחור ד' וחייב משום דאית ביה ד' מכפנים וכר' מאיר דחוקקין להשלים הרי נח ד' על ד' דאי לא תימא הכי כיון דלית ביה ארבעה על ארבעה אמאי חייב הא לא נח ברשות הרבים אלא במקום פטור : **רבי** מאיר סבר חוקקין להשלים · הא דאמר בפ"ק דשבת (דף ז·) בית שאין תוכו י' אין מטלטלין בתוכו כו' אתיא ככולי עלמא וכיון דאין גבוה י' בשום דוכתא לא אמרינן חוקקין להשלים :

שאין בו בית דירה ר"מ מחייב וחכמים פוטרין · משמע מכאן דבית הכנסת ובית המדרש שאין בו בית דירה דלא בעי מזוזה דמסתמא הילכתא כרבנן והא דאמר פרק הקומץ רבה (מנחות דף לג·) והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא והוה ליה מזוזה וליכא למימר דהתם מיירי בדאית ביה בית דירה דא"כ מאי פריך מינה התם לפתחא דהוה עייל ביה רבי לבי מדרשא לא הוה ליה מזוזה ליסני דההיא דרבי לא הוה ביה בית דירה ודרב הונא באית ביה בית דירה י"ל דהתם מיירי בפתח הבית שהיה נכנס ויוצא בו לבית המדרש וכפ' (*הרואה) במסכת ברכות (דף מז·) משמע נמי דהלכתא כמאן דפטר גבי אביי *ורבא דהוו אזלי באורחא וכי מטו לבי כנישתא א"ל (*רבא) לאביי ליעול מר א"ל עד האידנא לאו מר הנא א"ל הכי א"ר יוחנן אין מכבדין בדרכים וכו' עד אין מכבדין אלא בפתח שיש בו מזוזה יש בו מזוזה ס"ד אלא בפתח הראוי למזוזה משמע דפתח בית הכנסת פטור מיהו בירושלמי פ"ג דמגילה משמע דבי מדרשא דר' חנינא ממש הוה ליה מזוזה גבי מזוזה שניתנה בשליש העליון הגע עצמך שהיה השער גבוה א"ל נותנה כנגד כתיפותיו בי מדרשא דר' חנינא עביד כן וי"ל דבי מדרשא דר' ודרב הונא ודר' חנינא שלהם היו ולא של רבים אלא של עצמם* :

ירושלים

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהלכות ס"ת ומזוזה הל' ז טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף ז:
לה ב שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ד:
לו ג שם הלכה ו:
לז ד שם הל' ה טוש"ע שם סעיף יד:
לח ה [שם הלכה ד] טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף ב:
לט ו טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף א:
מ ז מיי' שם הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף ב:
מא ח ט מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יד:

רבינו חננאל

וקי"ל כרב כהנא וכי הא מתניתא אבל בית שער אכסדרה ומרפסת פטורין מפני שאין מיוחדין לדירה ובית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה פטורין מפני שאין עשויין לכבוד והר הבית והלשכות והעזרות פטורין שאינן חול כמו ביתך אלא הם קדש . תני ו' שערים פטורין מן המזוזה בית התבן בית הבקר בית העצים ובית האוצרות . ורב כהנא מוקים לה כשהנשים רוחצות בהן ושער המדי ושער שאינה מקורה ושער שאינו גבוה י' טפחים הני ז' הוו . ופרקינן ו' לדברי הכל פטורים שער המדי יש מי שמחייב דתניא כיפה בלשון יון קמרא והוא שער המדי . ר' מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין שאם יש (בכולה) [ברגליה] י"ט שחייבת . אמר אביי כ"ע אם זו הכיפה גבוה י' באמצעה ואין ברגליה ג' אי נמי יש ברגליה ג' ואין באמצעה י' פטורה לא נחלקו אלא בשיש בה גבוה י' ויש ברגליה ג' ואין בתוכה רוחב ד' ויש בה לחקוק ולהשלימה לארבעה . ר' מאיר סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ופשוטה היא לא כתבנוה אלא מפני שיש חילוף בנוסחאות . פי' הא דאמר רבא ביתך דרך ביאתך . וכי עקר איניש דימיניה עקר ברישא כלומר חייב לקבוע המזוזה בצד הימין של פתח שכשיכנס לביתו תהיה לו בימינו : ת"ר בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין חייב במזוזה פשיטא כו'. וכן כל אלו מטמאין בנגעים פשיטא כו'. ובא אשר לו הבית למי שמיוחד ביתו לו . פי' מי שאינו מכנים אורחים בתוך ביתו אבל ביתו מיוחד לו ולא לזולתו כדכתיב נתיב לא ידעו עיט וגו' ואקשינן וביה"כ מטמא בנגעים ת"ל ובא אשר לו הבית כו'

מסורת הש"ס

עירובין יא.
שבת ז: ק. [עירובין יא: נג: קא:]
מנחות לד. [ע"ש תולין קנה: ע"ש]
[ערכין טז:]
[בלשת שאלתו כצ"ל] [צ"ל רבין] [צ"ל רבין]
[ועי' תוס' מנחות ל"ג ע"ב ד"ה ואל]

תוספות ישנים

יצאו אלו שהן קדש . [ומהאי] טעמא פטורה לשכת פרהדרין וכר' יהודה מיתוקמא דאילו לרבנן אמאי צריך קרא והא דירה בעל כרחיה לא שמה דירה ולקמן פריך דלא כרבי יהודה מיתוקמא : תיובתא דאיכא תנא דמחייב בכסס . וא"ת אמאי לא מוקי. הכוא תיובתא במתקשטות כדמשני לעיל ויש לומר דא"כ ליפלוג וליתני בדידה יכול שאני מרבה רפת סתם וכו' ועוד דומיא דשערי עיירות ומדינות דלא שייך למימר בהו במתקשטות . מ"ר יוסף : ששה שערים הם . תנא וש"יר דאכתי הוי מני למיתני בית הכסא בית המרחץ בית שער אכסדרה ומרפסת דפטירי ממזוזה : הכל מודים בגבוה עשרה ואין ברגליה שלשה . פירוש שיש ברגליה ג' וקשה לרבי מדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ז:) זימנין דמשני ליה בכותל דלית ביה חור ממאי דמקתני למעלה מי' טפחים כזורק באויר ואי אית ביה חור אמאי כזורק באויר הא נח בחור וכי תימא דלית ביה ד' על ד' טפחים והאמר רב יהודה זרק למעלה מעשרה טפחים והלכה ונחה בחור כל שהו [illegible]

ובאותו עוכי [שהוא] מפולש לגד רשות היחיד יש רוחב ד' ואם מתוק לאורך החומה תמצא אותו ד' על ד' והא דקאמר התם וכי תימא בדלית ביה ד' על ד' הכי קאמר דלא בעינן הנחה על גבי מקום ד' על ד' כדרב חסדא דלא בעי התם הא אמר רב יהודה כו' וא"ת מאי פריך התם מר"מ דחוקקין להשלים דילמא יש בו חור וכדרבנן דלית להו חוקקין דאע"ג דסתם מתניתין רבי מאיר מ"מ משנה זו דמייתי התם הזורק למעלה מי' טפחים כו' כרבנן דלית להו חוקקין י"ל דעל כרחין ר"מ היא מדקתני סיפא דהזורק למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ ואמאי כזורק בארץ כיון דליכא ד' על ד' ואין חוקקין להשלים ש"מ דכר"מ מיתוקמא וא"ת ולוקי הך משנה בחור שאין מפולש לרשות היחיד דאית ליה אין חוקקין כולי האי כדפי' הכא יש לומר שבתם חורי כותל מפולשין מרוח לרוח כמו שעושין אלו הבנאים [illegible]

והא דכרכים והא דכפרים ודכרכים אין מטמא בנגעים והתניא *אחוזתכם מטמאה בנגעים *ואין ירושלים מטמאה בנגעים אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים ואע"ג דכרכים נינהו אימא אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קא מיפלגי תנא קמא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים ורבי יהודה סבר ירושלים נתחלקה לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי *דתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים *ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום שנאמר °חופף עליו כל היום *לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן והאי תנא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים דתניא *אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינה שלהן ר' אלעזר בר (*צדוק) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזכנין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי שמע מינה אורח ארעא למישבק איניש גולפא ומשכא לאושפיזיה ודכפרים מי מטמא בנגעים והתניא לאחוזה עד שיכבשו אותה כבשו אותה ולא חלקוה לשבטים חלקו לשבטים ולא חלקו לבית אבות חלקו לבית אבות ואין כל אחד מכיר את שלו מניין ת"ל °ובא אשר לו הבית מי שמיוחד לו יצא אלו שאין מיוחדין לו אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא: ומתקינין לו כהן אחר: פשיטא אירע בו פסול קודם תמיד של שחר מחנכין אותו בתמיד של שחר אלא אירע בו פסול אחר תמיד של שחר °במה מחנכין אותו אמר רב אדא בר אהבה באבנט (א) הניחא *למאן דאמר אבנטו של כהן גדול זה הוא אבנטו של כהן הדיוט אלא למאן דאמר *אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט מאי איכא למימר אמר אביי לובש שמונה ומהפך °בצינורא וכדרב הונא *דאמר רב הונא *זר שהפך בצינורא חייב מיתה ורב פפא אמר עבודתו

תורה אור: דברים לג (חופף עליו כל היום); ויקרא יד (ובא אשר לו הבית)

דכרכים. שהוא מקום שווקים ומתקבצים שם ממקומות הרבה והיא עשויה לכל הבא להתפלל ואין לה בעלים מיוחדים: דכפרים. כל בעליו ניכרים והרי הוא כבית השותפין: ואין ירושלים מטמאה בנגעים. שאין אחוזה להם קסבר לא נתחלקה לשבט יהודה ובנימין אלא כל השבטים שוין בה: אני לא שמעתי. קסבר נתחלקה לשבטים: אלא מקום מקדש בלבד. שכשקנה דוד את גורן ארונה היבוסי גבה הכסף מכל שבט ושבט כדאמרינן בספרי ובשחיטת קדשים [זבחים קטז:]: במאי קא מיפלגי. ר' יהודה ורבנן: הר הבית והלשכות והעזרות. לד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה ועזרת ישראל כולה (ב) וי"א אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם המזבח מתחיל משם ולמערב בחלקו של בנימין אלא שבמקום מושב המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית: חופף. כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאותו לשון נזיר (*לא יחוף ראשו) (נזיר דף מב.): אושפיזכן. שהיה הארון נתון בחלקו: והאי תנא. דלקמן סבר לא נתחלקה והיינו תנאי: עורות קדשים. של שלמי חגיגה ושמחה שעולי רגלים שוחטין ואוכלין שם: גולפא. קנקן של חרס: ומשכא. עור בהמה שהוא שוחט ואוכל בבית בעל הבית: לאחוזה. גבי נגעים כתיב (ויקרא יד) אשר אני נותן לכם לאחוזה לבית אחוזה: לבית אבות. למשפחות: ואין כל אחד ואחד. שלא חלקו אחוזת המשפחה לגברים: כדשנין מעיקרא. דאית ביה דירה: פשיטא אירע. בכהן גדול פסול ביוה"כ קודם תמיד של שחר מחנכין אותו לזה המשמש תחתיו בתמיד של שחר שיעשה הוא תמיד של שחר בשמונה בגדים ויהא מחונך לכהונה גדולה קודם שיגיע עבודת יום הכפורים: במה מחנכין אותו. הרי עבודת יום הכפורים שאחר התמיד בארבעה בגדים היא ובמה הוא ניכר שהוא כהן גדול מעולם והיכן יצא מהדיוטות שתהא עבודת היום נעשית בכהן גדול: באבנט. באותן ד' בגדים עצמן יש היכר לכהונה גדולה שאבנטו של כהן גדול בעבודת יוה"כ של בוץ הוא כדכתי' (ויקרא טז) ובאבנט בד יחגור וזה עד עכשיו היה רגיל לעבוד בשל כלאים: הניחא למ"ד אבנטו של כהן גדול. של כל ימות השנה היה של כלאים כדכתיב* ואת האבנט שש משזר ותכלת: זהו אבנטו של כהן הדיוט. שאין חילוק באבנטיהם איכא היכירא ביום הכפורים באבנט לפי שאבנטו של כהן גדול משתנה ביום הכפורים להיות של בוץ: אלא למאן דאמר. לקמן אבנטו של כהן גדול בכל השנה לא זהו של הדיוט שההדיוט של בוץ נמצאו אבנטיהם שוין ביום הכפורים ומאי היכירא כהונה גדולה איכא להאי: אמר אביי. קודם שיתחיל עבודת היום שהוא בבגדים השוין בהדיוט לובש שמונה בגדים ויהפוך במזבח פחילון אחד מאיברי התמיד במזלג של ברזל דקירוב עבודה היא שממהר להתעכל מחמת הפיכה זו, ועבודה היא כדרב הונא ונמצא שנתחנך לכהונה גדולה קודם לכן: בצינורא. במזלג: חייב מיתה. משום והזר הקרב יומת (במדבר יח) אלמא קרובי עבודה הוי עבודה: עבודתו

ירושלים לא נתחלקה לשבטים. תימה דבפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג:) אמרינן דקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד לפי שלא היה בחלקו של טורף וא"כ למ"ד לא נתחלקה מאי שנא דשאר מקומות של המזבח היה להם יסוד ומזרחית דרומית לא היה לה יסוד ואין לתרץ דלדידיה היה להם יסוד מכל צדדיו דאם כן אל יסוד מזבח העולה מאי עביד ליה דמשמע שיש ליתן אותו במקום שיש לו מכלל דאיכא דוכתא דלא היה לו יסוד וי"ל הכי גמירי שלא לעשות יסוד למזרחית דרומית כדכתיב [דה"א כח] הכל בכתב: **הא** דכרכים הא דכפרים. לכאורה תרוייהו כרבנן מוקי להו דאי אידי ואידי כרבי מאיר אם כן כיון דאיבעית אימא קמא אידי ואידי כרבנן מוקי להו והשתא מוקי תרוייהו כר' מאיר הוה ליה למימר ואי בעית אימא אידי ואידי כר"מ ועוד כי פריך לקמן ודכפרים מי מטמא בנגעים והתניא לאחוזה וכו' לימא ההיא רבנן היא ותימה לי א"כ פלוגתייהו דרבי מאיר ורבנן בדכרכים ומאי פריך תו מרבי יהודה דאמר אני לא שמעתי אלא מקום מקדש דילמא כר"מ סבירא ליה ועוד קשה לי דעל כרחך מתרוייהו פריך דממילתא דת"ק נמי דייק ירושלים דוקא אינה מטמא' הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאים ואם כן כי משני אימא מקום מקודש בלבד אכתי מת"ק תיקשי אלא על כרחך משום הכי לא פריך מת"ק דמצי לשנויי דכרבי מאיר סבירא ליה א"כ דרבי יהודה נמי ליפני הכי מיהו הא לא קשיא דמת"ק ליכא למידק מידי הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאים דדילמא נקט ירושלים אע"ג דלא קדישא כולי האי כמו בתי כנסיות ובתי מדרשות לכמה ענינים וכ"ש בתי כנסיות ומדרשות מיהו הא קשיא ומאי פריך מרבי יהודה וי"ל כיון דלא הוזכרו שום תנאים דפליגי בהא מילתא כי אם רבי מאיר ורבי יהודה מסתמא בר פלוגתא דרבי מאיר הוא ר' יהודה והיינו רבנן דברייתא דלעיל ובר פלוגתיה דרבי יהודה הוא ר"מ: **במאי** קא מיפלגי. בשלמא מעיקרא כי הוה ס"ד דר' יהודה מקום מקדש דוקא קאמר איכא למימר דפליגי בהא ת"ק סבר כל ירושלים אין מטמא בנגעים משום דקדישא לאכילת קדשים קלים ומעשר שני וכיון דמיוחדת לקדשי גבוה לא חשיבא ליה אחוזתכם ורבי יהודה סבר דווקא מקום מקדש שהוא מחנה שכינה לאכילת קדשי קדשים אבל ירושלים מטמאה וכל שכן בתי כנסיות ומדרשות אבל השתא דאמרינן דרבי יהודה אמר אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד ובכלל זה יש כמו כן בתי כנסיות ומדרשות אם איתא דטעמא דת"ק הוי משום דירושלים קדושה לאכילת קדשים קלים ומעשר שני לא הוי ליה לר' יהודה למימר האי לישנא אלא מקום מקודש כיון דטעמא דת"ק נמי הוי משום דירושלים מקום מקודש היא להכי איצטריך למימר דפליגי במילתא אחריתי: אלא

עין משפט נר מצוה

מב א ב מיי' פי"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה יא ופ"ז מהל' בית הבחירה הלכה יד:

מג ג מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכה ד:

רבינו חננאל

ודחינן הא דתניא מטמאין דכפרים והא דתניא אין מטמאין דכרכים. והא ירושלים דכרכים היא ואמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא בית המקדש בלבד ודייקינן מינה הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים. ופרקינן אימר א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש ואפילו בתי כנסיות ובתי מדרשות בכלל. במאי פליגי ת"ק סבר אינה מטמאה אלא אחוזתכם וירושל' כולה אינה אחוזה שלא נתחלקה ולפיכך אינה מטמאה בנגעים ור' יהודה סבר נתחלקה כדתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית והלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל כו'. ות"ק כי האי תנא. דתניא אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהםכלומר לא נתחלקה ירושלים. ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים קלים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע ומפני שנוטלין מהן העורות וקנקנים שמריקים מהן היין לפיכך אין משכירין מטות לישן בהם אלא ישינים במטות בעלי הבית. ואקשינן ודכפרים מטמא בנגעים כו'. ופרקינן לא קשיא אי אית בה בית דירה מטמאה ואי לית בה בית דירה לא מטמאה: ומתקינין לו כהן אחר תחתיו כו'. פשיטא אירע בכהן פיסול קודם תמיד של שחר הנה נתרבה בבגדים ועבד עבודה נקבע בכהונה גדולה ועובד עבודות היום כדקיימא לן כל עבודות יוה"כ אינה כשר אלא בכהן גדול אלא אם אירע בו פסול אחר תמיד השחר במה נקבע בכהונה גדולה עבודת היום בד' כלים הוא ככהן הדיוט נמצאת עבודת יוה"כ נעשית בכהן הדיוט. אמר רב אדא בר אהבה נקבע בכהונה גדולה ע"י שחגר אבנט של כלאים שהוא מותר בכ"ג והוא אסור בכהן הדיוט.

תוספות ישנים

הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין. וא"ת כל זמן דקיימינן דבית המקדש קאמר מ"ש בהמ"ק מירושלים אי משום דירושלים נתלקת לשבטים בית המקדש נמי נחלק [כדתניא] מה היה בחלקו של יהודה כו' י"ל דנהי מתחילה נחלק הוא לשבטים מ"מ לבסוף [חזרה להן] כדאמרינן במדרש (ילקוט וזאת הברכה ואבות דר"נ פרק ל"ה) שלא חלקו דוסנה של ירושלים ליתנה למי שיהא בהמ"ק בנוי בחלקו אי נמי י"ל דטעמא דרבי יהודה כדאמרינן יאמרו אלו שהם קדש ולכן ממעט ירושלים אבל אין נראה לומר כן א) (דהא) משום קדושה פטר ר' יהודה הר הבית ממזוזה דבעינן ביתך חול וכן ובא אשר לו הבית ניבעי נמי חול א"כ לא היה לגזור שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין הוא דליכא למיגזר הכי אלא כשיהא פטור ממזוזה דלשכת פרהדרין משום דדירה בעל כרחיה לא שמה דירה ואם היינו מפרשים כסובר המקשה טעם דרבי יהודה משום דיאמרו אלו שהן קדש הכא לא הוה ידע האי גזרה: מה היה בחלקו של יהודה כו'. וא"ת תיקשי מהכא למאן דאמר בסנהדרין פרק חלק (דף קיא:) דאין חולקין עיר לשני שבטים דאילו ירושלים נחלקה לשבט יהודה ובנימין י"ל דע"פ הדיבור היה כן דגמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלקו של בנימין והיה להם להיות סמוכין זה לזה: אף לא מטות. פירש ה"ר יוסף לפי שמקום המטות אינו שלהם ולפי זה משמע דה"ה שאר תשמישין כעין תיבות: יצאו אלו שאין מיוחדין לו. ופליג אברייתא דלעיל דמחייבא בית השותפין במזוזה אי נמי שאני הכא דלא נתברר חלקם מעולם: במה מחנכין אותו כו'. דלא בעי למימר בשמן המשחה מחנכין אותו שהרי בבית שני לא היה שמן המשחה שהרי יאשיהו גנזו:

א) נ"ל דהאי

מסורת הש"ס: מגילה כו. ב"ק פב: | מגילה כו. [אבות דר"נ פרק ל"ה] | מגילה כו. זבחים נג: קיח: נ"ל חופף [ומפספס] | [עי' סוטה לז.] | [תוספתא מ"ש פ"א] | [בתוספתא אי' בר שמעון] | [לקמן סט.] חולין קלח. [תמיד כז:] | [שם ולקמן כג:] | שבועות יז: | (שמות לט)

הגהות הב"ח

(א) גמ' הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג זה הוא אבנטו של כהן הדיוט. נ"ב ע' לעיל תחילת דף ו: (ב) רש"י ד"ה הר הבית כו' ועזרת ישראל כולה וי"א אמה כו' להלן מדריסת רגלי ישראל:

גליון הש"ס

גמ' במה מחנכין. עי' מנחות דף עח ע"א תוס' ד"ה אתא: שם בצינורא. עיין סנהדרין דף יד ע"ב תוס' ד"ה צינורא:

[עי' תוס' לקמן כה. ד"ה נוטל]

מד א מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:

מה ב מיי' פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יב:

מו ג מיי' פ"ח שם הלכה א ב:

מז ד מיי' (פ"ב מהלכות תמידין הלכה י) [*נ"ל פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ד]:

*עיין בכ"מ ול"מ ותרא שאיזה טועה כתב הגהה זאת על הרב בעל עין משפט ולא מפי הגאון מהרי"ף יגלה שגגה כנ"ל

מח ה מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ה:

תורה אור

°עבודתו מחנכתו מי לא תניא *כל הכלים שעשה משה °משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן הכא נמי עבודתו מחנכתו כי אתא רב דימי אמר אבנטו של כהן הדיוט רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון חד אמר של כלאים וחד אמר של בוץ תסתיים דרבי הוא דאמר של כלאים דתניא אין בין כהן גדול לכהן הדיוט אלא אבנט דברי רבי ר' אלעזר בר' שמעון אומר אף לא אבנט אימת אי נימא בשאר ימות השנה טובא איכא כהן גדול משמש בשמונה והדיוט בארבעה אלא לאו ביום הכפורים אמרי לא לעולם בשאר ימות השנה ובהנך דשוין כי אתא רבין אמר אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים דברי הכל של בוץ בשאר ימות השנה דברי הכל של כלאים לא נחלקו אלא באבנטו של כהן הדיוט בין בשאר ימות השנה בין ביום הכפורים שרבי אומר °של כלאים ורבי אלעזר בר' שמעון אומר של בוץ אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא *°על בשרו מה תלמוד לומר ילבש להביא מצנפת ואבנט להרמת הדשן דברי ר' יהודה רבי דוסא אומר להביא בגדי כהן גדול ביום הכפורים שהן כשרין לכהן הדיוט רבי אומר שתי תשובות בדבר חדא דאבנטו של כ"ג ביום הכיפורים לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמשה בהן קדושה חמורה תשמש בהן קדושה קלה אלא מה תלמוד לומר ילבש לרבות °את השחקין ואזדא ר' דוסא לטעמיה *דתניא °והניחם שם מלמד °שטעונין גניזה רבי דוסא אומר שלא ישתמש בהן יוה"כ אחר *ת"ר אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכ"ג ולא לכהן הדיוט אמר ר' יוסי מעשה ביוסף בן אלם (א) בציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ואמרו חכמים ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט °כ"ג משום איבה כהן הדיוט *משום מעלין בקודש ולא מורידין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה

עבודתו מחנכתו. עבודת יוה"כ עצמה שאינה כשירה אלא בכהן גדול וזה עובדה מחנכתו לכהונה גדולה: משיחתן מקדשתן. כדכתיב (במדבר ז) וימשחם ויקדש אותם מכאן ואילך לא נמשחו כלים חדשים שנעשים שם כדאמרינן במסכת שבועות (דף טו:) אותם במשיחה: הכי גרסינן כי אתא רב דימי אמר אבנטו של כהן הדיוט רבי ור' אליעזר ברבי שמעון כו' ולא גרסינן ביום הכפורים דהא בכהן הדיוט אין חילוק (ב) ביוה"כ לשאר ימים: אימת אילימא בשאר ימות השנה. שכהן גדול משמש בשל כלאים וקאמר דחלוקין באבנטיהן דשל הדיוט דבוץ טובא איכא: אלא לאו ביום הכפורים. דשל כהן גדול דבוץ (ג) ואשמועינן דשל הדיוט דכלאים והוא הדין להדיוט דכל ימות השנה: לעולם בשאר ימות השנה. דכהן גדול בשל כלאים ואשמעינן דשל הדיוט דבוץ ודקאמרת טובא איכא: בהנך דשוין. באותן בגדים שניהם שוין בהם דהיינו כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט אין ביניהם אלא אבנט: כי אתא רבין כו'. בין רבין לרב דימי ליכא מידי אלא דרב דימי לא פירש הי מינייהו דאמר של כלאים והי מינייהו דאמר של בוץ ורבין פירש בהדיא רבי אומר של כלאים: אף אנן נמי תנינא. דרבי הוא דאמר של כלאים: על בשרו. גבי תרומת הדשן כתיב (ויקרא ו) ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו וגו' והוה ליה למיכתב ומכנסי בד על בשרו דהא כתיב ברישיה דקרא ולבש: ומה ת"ל ילבש להביא מצנפת ואבנט. משום דלא כתיב אלא מדו בד ובמכנסים כתב ילבש ללמדך שהיא עבודה גמורה וצריכה ארבעה כלים: ר' דוסא אומר להביא. ארבעה בגדי כהן גדול ששימש בהן לפנים ביום הכפורים שכשרים להדיוט כל ימות השנה שלא תאמר והניחם שם שיהו טעונין גניזה אלא שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר: אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים לא זהו אבנטו הכשר להדיוט. שהרי הוא של בוץ ודכהן הדיוט כל הימים דכלאים: את השחקין. שאף השחקין כשרים לעבודה ואני שמעתי להביא שחקים דוקא משום בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו ואין נראה בעיני דבשלמא גבי הוצאת הדשן אמרינן לקמן (דף כג:) הכי מפני שהבגדים מתבזים ומתלכלכין בהן אבל תרומת הדשן שאינו אלא מלא מחתה ליום כדאמרינן במסכת תמיד (ד' ז.) ואין שם לכלוך בגדים: הכי גרסינן ואזדא רבי דוסא לטעמיה דתניא והניחם שם וכו'. גבי בגדי יום הכפורים כתיב ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקודש והניחם שם: כל מצות כהונה גדולה עליו. לא פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומוזהר על האלמנה ומשמש בשמונה בגדים: אינו ראוי וכו'. כלומר אינו משמש במקדש לא בשמונה ככהן גדול ולא בארבעה ככהן הדיוט: *שאם עבר ועבד. בשמונה בגדים ככהן גדול עבודתו כשירה דהא כה"ג הוא אלא דאמרו רבנן לא לישתמש משום איבה אבל בארבעה ודאי פסולה דהוה ליה חסר בגדים: שחוזר שני לעבודתו. לכהונה גדולה: פשיטא. דהא משום איבה הוא דאיפסיל: מהו דתימא. משום איבה נפסיל אף לאחר מיתת ראשון דאי אמרת ישמש אחריו הויא ליה צרה מחיים כאשה שהיא צרה לחבירתה דאמר זה מצפה מתי ימות וישמש הוא קא משמע לן דלא חיישינן: הא קא חייש לשמא. יארע בו פסול: טומאה שכיחא. על ידי קרי או על ידי התזת צנורא מפי עם הארץ: נימרו איהו לנפשייהו.
כיון

אלא לאו ביום הכפורים. °לפירוש ריב"א דפירש הא דגבי כהן גדול כתב מצנפת ובכהן הדיוט כתב מגבעות לפי שהל כהן גדול היתה קצרה *שהיה צריך להניח תפילין וציץ אבל של כהן הדיוט היתה רחבה שלא היה מניח ציץ אין להקשות א"כ לימא דהא איכא ביניהו די"ל כיון דאידי ואידי ממין אחד אע"ג דזו רחבה וזו קצרה לא קא חשיב ולעיל נמי דפריך במה מחנכין אותו לא בעי לשנויי במצנפת דהא לא חשיב חינוך כיון דשוין הן אלא שזו קצרה וזו רחבה:

ילבש לרבות השחקין. ואיצטריך קרא דלא תימא כי היכי דמטושטשין או מקורעין פסולין בפ' שני דזבחים (דף יח:) דכתב בהו (שמות כח) לכבוד ולתפארת ה"נ שחקים ליפסלו דאין נאות במקום עשירות וסלקא דעתך אמינא דבכל שנה יעשו בגדים חדשים קא משמע לן ובפרק ב' דזבחים (שם:) תניא משוחקין כשירים וזה משמע כגירסת רש"י דאיצטריך לאשמועינן דאפילו שחקים כשירים:

כהן גדול משום איבה. הקשה ר"י מדקאמר טעמא משום איבה מכלל דמן הדין ראוי להיות כהן גדול מדאורייתא אלא גזרו ביה רבנן משום איבה ותימה אם כן מאי איצטריך לפרושי טעמא דכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו' תיפוק ליה מדילפינן מקרא בפרק שני דזבחים (דף יח:) דכהן גדול שלבש בגדי כהן הדיוט ועבד עבודתו פסולה משום מחוסר בגדים וליכא למימר דהא דקאמר דלא חזי להיות כהן גדול משום איבה היינו לאחר מיתת הראשון דהא מודה רבי יוסי דאם מת ראשון שני חוזר לעבודתו וי"ל דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ובירושלמי דריש ליה מקרא ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים כדאמר בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סא.) דינאי מלכא אוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי ואמר בתוספתא [פ"א] ובירושלמי ביוסף בן אלם מציפורי שאירע פסול בכהן גדול ושימש תחתיו ולאחר שיצא אמר אדוני המלך פר ושעיר שקרבין היום משל מי משלי או משל כהן גדול אמר לו המלך לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם וכו' עד וידע שהוסע מן הכהונה*):

*) [נ"ל גדולה]

הלכה

רבינו חננאל

ואמ' הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג כו', ונדחה ואמר אביי לובש שמנה ומהפך בצינורא. פי' *) עצי נורא שנמצא כי נתרבה בבגדים ועבד עבודה ונקבע בכהונה גדולה. והיפך צינורא היא עבודה. וכדרב הונא דאמר זר שהיפך בצינורא חייב מיתה רב פפא אמר עבודתו לפני ולפנים היא קובעת לכהונה גדולה. כי אתא רבין אמר אבנטו של כ"ג ביוה"כ דברי הכל של בוץ. בשאר ימות השנה דברי הכל של כלאים לא נחלקו אלא באבנט כהן הדיוט לעולם רבי אמר כלאים ור' אלעזר ב"ר [שמעון] אומר של בוץ. אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא על בשרו מה ת"ל ילבש כו'. ר' דוסא אמר לרבות בגדי כהן גדול של יוה"כ שעבד בהן לפני ולפנים שכשירין לכהן הדיוט בכל השנה רבי אומר ב' תשובות בדבר חדא אבנטו של כהן גדול ביוה"כ לא זהו אבנטו של כהן הדיוט ועוד בגדים ששימש בהן קדושה חמורה ישמש בהן קדושה קלה. ומה ת"ל ילבש לרבות שחקים אלו כולן פשוטין הם: ת"ר אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו. ר' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו. שני אינו

*)וכן הביאו התוס' פי' זה בשם רבינו בסנהדרין די"ד ע"ב בד"ה ליצורא וז"ל שם ור"ח פי' ליצורא עצי נורא.

תוספות ישנים

אבנטו של כהן הדיוט בין ביום הכפורים בין בשאר ימות השנה. וא"ת כהן הדיוט למה לו אבנט ביום הכפורים יש לומר שצריך לו לשני גיזרי עלים אי נמי להפך בציגורא וריב"א פירש שכהן הדיוט יכול לעבוד תרומת הדשן מדחשיב לקמן (דף לב.) ה' טבילות וי' קידושין ולא חשיב קידוש ידים ורגלים של תרומת הדשן אע"פ שהיה צריך כמו שמנינו בפ"ק (מ"ד) דתמיד ואמרינן נמי לקמן בפרק שני (דף כב.) ובדוכתי טובא ובפרק שני דזבחים (דף כ.) קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן כו' ותנן נמי לקמן בפרק שני (שם) דיני פייסות ואי לא שייך ביום הכפורים למה לי לפשוט שם דיני פייס אלא שמע מינה שהיה שם פייס לתרומת הדשן מיהו קשיא לרבינו רבי אלחנן (א"כ) דתנן לקמן בפירקין (דף כ.) בכל יום היו תורמין כו' ויום הכפורים מחצות ומפרש שם טעם משום חולשא דכהן גדול מ... מחצות *פי' שזו היתה עבודת לילה: לרבות את השחקים. וכגון שלא נקרעו דתניא בפרק שני דזבחים היו בגדיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ודריש נמי התם בד שיהיו של בוץ בד ש... והיינו לכתחילה אבל לא ידעינן מתי הם מיקרו שחקים: שני כל מצות כהונה גדולה עליו. ואומר ריב"א דמ"מ הוי הפר משל כהן שעבר שהיה קבוע בכל יום ומביא ראיה מן הירושלמי דבעי התם גבי כ... תחת אותו שאירע בו פסול עבודתו משל מי נשמעינה מן הדא מעשה בבן אולם שאירע (בו) פסול בכהן גדול ונתמנה תחתיו ושימש בו ביום בכהונה גדולה אמר לו אדני המלך פר ושעיר של יוה"כ משל מי מ... כ"ג משלי יהו קריבין שאם יהו משלי אהא כהן גדול ואם משל כהן שעבר לא אהא כהן גדול ידע המלך מה אמר לו משמע שיש לו לפר ושעיר להיות קריבין משל כהן שעבר מיהו אומר רבינו שהירושלמי ... כן משלי או משל כהן גדול כלומר קריבין משלי וא"כ דין הוא שאהא כהן גדול קבוע ולפי' ריב"א קשה קצת מדתנן במגילה (דף ט:) אין בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ואמאי נקט שעבר ... שיעבור אך אין זה קשה כלום דניחא ליה למינקט שעבר דהאי מילתא איתא בכל אפי' משם ואילך אין ביניהן אלא פר יוה"כ ואי הוה נקיט לכהן שיעבור הוה משמע הא אותו שעבר יש חילוק הרבה ביניהן וכפירוש רבינו משמע קצת בפרק בתרא דהוריות (דף יא:) דקתני התם אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר של יום הכפורים ועשירית האיפה וזה וזה שוין בעבודת יום הכפורים משמע בהדיא שאע"פ ... משל כהן המשמש ואפילו הכי שוה לו כהן הסגן שעבד בעבודת יום הכפורים וה"ר אלחנן פירש שאין משם ראיה דה"פ התם וזה וזה שוין בעבודת יום הכפורים של כל שנה ושנה דאע"ג דכל עבודות יום הכפורים ... אלא בכהן גדול כשרות הן בזה כמו בזה ומיירי כהן שעבד מקצת עבודות כשרות הן בו כגון בכהן המשמש אז ודאי הוי פר יום הכפורים משל כהן המשמש שהוא טהור גמור ולא מיירי מידי באותו יום ששימש בו כהן שעבר תחת כהן הרגיל לשמש שאז אפילו פר של יום הכפורים הוי משלו והוא הדין דהוה מצי למיתני זה וזה שוין לשמש בשמונה כלים וכן היא ברייתא בגמרא דהוריות (דף יב.) ולקמן ב... (דף עג.) והא דאמרינן בפרק הקומץ רבה (דף יט.) מדגלי רחמנא גבי פרו של כהן דתהא שחיטה בבעלים וכו' וכן בפ"ק דסנהדרין משלו ולא משל אחיו הכהנים אפילו הוה הפר משל ראשון ולא משל ... קרינא ביה דזכי ליה רחמנא:

*נ"ל אעפ"י

סנהדרין טז: שבועות טו.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ביוסף בן אלם מציפורי שאירע: (ב) רש"י ד"ה כי אתא כו' אין חילוק בין יוה"כ לשאר ימים: (ג) ד"ה אלא לאו ביוה"כ דשל כ"ג דבוץ ואת אשמועינן דשל הדיוט:

לקמן סט.

[לקמן כד. פ. וש"נ]

הוריות יב: ע"ש מגילה ט: תוספתא פ"א

[לקמן כ: עג. הוריות יב: ברכות כח. שבת כח: מגילה ט: כה: מנחות לט. לט:]

עיין לדף יג.

גליון הש"ס גמ' כה"ג משום איבה. כעין זה לקמן דף עג ע"ב: תוס' ד"ה אלא לאו. לפירוש ריב"א ע"ל דף כה ע"א תד"ה נוטל מצנפת ותוי"ט דף עא ע"ב ד"ה ארז. עירובין נה ע"ב תד"ה מקום. סוכה דף ה ע"א תד"ה ואל יוכיח:

תורה אור

א*הלכה כר' יוסי ומודה ר' יוסי שאם עבר ועבד עבודתו בכשרה אמר רב יהודה אמר רב °הלכה כר' יוסי ומודה ר' יוסי גשאם מת ראשון שחוזר לעבודתו פשיטא מהו דתימא הויא ליה צרה מחיים קמ"ל: ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו: ורבנן נמי הא חיישי לשמא אמרי לך רבנן טומאה שכיחא *מיתה *לא שכיחא: אמרו לו א"כ אין לדבר סוף: שפיר קא אמרי ליה לרבי יהודה ורבי יהודה אמר לך למיתה דהדא חיישינן למיתה דתרתי לא חיישינן ורבנן אי איכא למיחש אפילו למיתה דתרין חיישינן ורבנן נימרו אינהו לנפשייהו אמרי לך רבנן כ"ג זריז הוא אי זריז הוא למה מתקינין כהן אחר כיון דעבדינן ליה צרה כל שכן דמזדרז טפי ומי סגי ליה בתקנתא ביתו אמר רחמנא והך לאו ביתו היא דמקדש לה והא כמה דלא כניס לה לאו ביתו היא דכניס לה א"כ °הוה ליה שני בתים ורחמנא אמר °וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד שני בתים דהדר מגרש לה אי מגרש לה הדרא קושיין לדוכתא לא צריכא דמגרש לה על תנאי דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת [שתמותי ודילמא לא מייתא והוה ליה שני בתים אלא דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת] שלא תמותי אי לא מיתה מיגרשא לה ואי מיתה הא קיימא הך ודילמא היא לא מיתה והוה ליה גיטא דהאי גיטא ומייתא חברתה וקם ליה בלא בית אלא דאמר לה על מנת שתמות [אחת מכם] מיתה הא קיימא הך מיתה הך הא קיימא הא ודילמא לא מייתא ולא חדא מינייהו והוה ליה שני בתים ועוד כי האי גוונא מי הוי גיטא *והאמר רבא הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי וחייכי אין זה כריתות כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות אלא דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תמות חברתיך אי לא מיתה חברתה מיגרשא ואי מיתה הא הא קיימא הא ודילמא מייתא חברתה בפלגא דעבודה ואיגלי מלתא למפרע

ויקרא טז

רש"י

כיון דאמרי אי איכא למיחש חיישינן נמי למיתה דתרתי נימרו נמי בטומאה אי איכא למיחש חיישינן נמי לטומאה דתרי ואין לדבר סוף: זריז הוא. ונשמר מן הטומאה אבל מיתה אין מסורה בידינו: בתקנתא. בהזמנה: הדרא קושיין. דשמא תמות: על מנת שתמותי. ביוה"כ ואם מתה בו ביום נמצא גט למפרע ואין כאן אלא בית אחד ואם לא מתה היא ומתה חבירתה נשארה לו זאת שאין הגט גט וכל סוגיא זאת אין תירוצין שבה יכולין לעמוד כי יש להן תשובות רבות ואינו אלא כי מלמדין אותנו (א) ואם תאמר כן יש להשיב כן ואינו משיב כל תשובות שיש להשיב כי באחת הוא מסלקו לתרץ בענין אחר עד שהעמידה על מכונה: ודילמא לא מייתה. ואין הגט גט: (ב) ע"מ שלא תמות. ואי לא מתה כדקאמר הוה ליה גיטא למיפרע: כהאי גוונא. שהתנאי תלוי בחייה מי הוה גט: אין זה כריתות. שהרי כל ימי חייה קשורה בו ואנן כריתות בעינן: כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות. ותינשא לאחר מיתת פלוני וגם מהיום הוא גט שאם קלקלה אין כאן חיוב אשת איש שאינו אלא כחשש שמא תשתה יין בחיי פלוני: שלא תמות חברתיך. ואי לא מתה חבירתה הוה לה גט למפרע ואין כאן אלא בית אחד: אם

תוספות

הלכה כר' יוסי. תימה הילכתא למשיחא דכי ה"ג פריך בזבחים פרק ב"ש (דף מה.) ובפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נא:) ויש לומר דאיכא נפקא מינה אפילו בזמן הזה לפרנס הממונה על הציבור ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר לסררתו וגם נוהגין כבוד בשני כי ההוא מעשה דר"ג ורא"ב"ע* וההיא דפ' קמא דתענית (דף ד:) דפסיק כר"ג דאמר בז' במרחשון שואלין הגשמים ומוקי לה בזמן שבית המקדש קיים י"ל דנפקא מינה אפילו בזמן הזה לבני [בבל דאית] להו פירי בדברא כדאיתא התם והא דאמר בפסחים פ' אלו דברים (ד' סו.) גבי פסח כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאי אפשר לעשות מע"ש דוחה את השבת ופסיק בגמרא (דף סט:) הלכה כר"ע יש לומר דנפקא מינה לענין מילה ואע"ג דגבי מילה נמי פסיק רב יהודה הכי בפרק ר"א דמילה (שבת דף קלג.) מ"מ פסיק הכי בתרי דוכתי לאלומי פיסקא דמילה וקשה (*דבס"פ התכלת (מנחות ד' נב.)) פסיק *כר"ש וכאבא יוסי בן דוסתאי גבי חביתי כ"ג* וי"ל דאין הש"ס תופס זה בקושיא הילכתא למשיחא אלא רב יוסף מקשה אותו בפרק ד' מיתות (סנהדרין שם) ובפרק בית שמאי *אבל הש"ס אינו חושש כי היכי דמהדר ליה לרב יוסף בפרק בית שמאי אלא מעתה(*כו') שחיטת קדשים לא ניתני ורבי' חיים כהן זצ"ל תירץ דלא פריך הכי אלא היכא דאיכא תרתי הילכתא למשיחא ועבירה כגון ההיא דפרק ב"ש דאיירי בפיגול ובפרק ד' מיתות גבי בת כהן שזינתה וכיון דאיכא תרתי מילתא דלא שכיחא היא ולא הוי ליה למיפסק הילכתא במילתא דלא שכיחא כלל*: דמגרש לה על תנאי. המתרץ היה דעתו לתרץ כדמסקינן דלחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תמות חברתיך ולחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שאכנס לבית הכנסת אלא שבעל הס"ס לא מסיק למילתיה של המתרץ והולך ומדקדק בפירוש דמילתיה דאמר לה על מנת שתמותי כו' כלומר היכי בעית למימר על תנאי אי דאמר לה על מנת שתמותי ודילמא לא מתה והוו להו שני בתים אלא דאמר לה על מנת שלא תמות וכו' אהא נמי איכא למיפרך וכו' עד מסקנא דמילתא כולה מדברי בעל הש"ס שדקדק מעצמו פירושא דמילתא דשינויא דעל תנאי ולא מיתוקמא ליה אלא כדמסיק דלחדא אמר ע"מ שלא תמות חברתיך וכו' ותדע שהוא כן דלכל הנך אלא דאמר לה הם מדברי המקשה שהולך ומדקדק מכח קושיות עד שהוא יורד על האמת דבכולם יש דל"ת אלא דאמר ובשינויא בתרא גרס אלא לחדא אמר לה הרי זה גיטיך ע"מ שאכנס לבית הכנסת ולפי שהמקשה בעצמו מסיק כך ואין דעתו להקשות על אותו תירוץ גרסינן לחדא ול"ג דלחדא בדל"ת:

על מנת שתמותי. הוה מצי למיפרך א"כ אמאי מגרש לה י"ל איכא למימר על מנת שתמותי בפלגא דעבודה הלכך מגרשה דלא ליהוו עד ההיא שעתא שני בתים: על מנת שתמות אחת מכם. הוה מצי למיפרך ודילמא מתה לה חדא מינייהו והוה ליה גיטא וקם ליה בלא בית אלא ניחא ליה טפי למיפרך ודילמא לא מתה ולא חדא דהא שכיח טפי: כל ימי חיי וחייכי כו'. תימה לר"י דבפרק המגרש (גיטין דף פג:) אמרינן אמר רבא ה"ז גיטיך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי אין זה כריתות כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות ופריך מאי שנא חיי פלוני דדילמא מיית ומקיימה ליה לתנאיה חיי דידיה נמי דילמא מיית וכו' עד אלא כל ימי חייכי אין זה כריתות כל ימי חיי וחיי פלוני הרי זה כריתות והשתא קשה דסוגיא דהכא איננה לא כדאמר ס"ד מעיקרא התם ולא כמסקנא ועוד הקשה ר"י מאי האי דאי לא תלה אלא בחיי חבירתה לחודא הוי גט ובשביל שתלה או בחייה או בחיי חבירתה מיגרע גרע וי"ל דנקט הכא לישנא דמעיקרא ודמסקנא דהתם וה"פ והאמר רבא כל ימי חיי הייט לישנא דמעיקרא וכ"ש כל ימי חייכי אין זה כריתות פירוש בין שאמר כל ימי חיי כדמעיקרא בין שאמר חייכי כדמסקנא דהתם אין זה כריתות והכא כל ימי חייכי הוא וא"כ פריך שפיר לכל לישני דהתם דאע"ג דאילו לא אמר אלא ע"מ שתמות חברתיך הוי גיטא השתא דתלה התנאי נמי במיתתה איכא למימר דמיגרע גרע דכל היכא דאיכא תנאי דאפשר דמקיים במיתתה ויחולו קיום התנאי והגט בשעת מיתתה אין זה כריתות והכא נמי אי מייתא איסי ברישא הרי אל קיום התנאי והגט ביחד במיתתה ולא דמי להיכא דאמר על מנת שתמות חברתיך דכי מייתא חבירתה ברישא חייל גיטה בחייה של זאת ואי היא מייתא ברישא לא חל גיטא: [ועי' תוס' גיטין פג: ד"ה כל כו' שהניחו סוגיא זו בקושיא]:

אלא דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת שתמות חברתיך. נראה לפרש דאמר לה נמי הא וקאי אמאי דסליק מיניה דשני דאמר ע"מ שלא תמות חברתיך ופריך ודילמא מייתא בפלגא דעבודה כו' ומשני דאמר לה תרווייהו לישני הרי זה גיטיך על מנת שלא תמות חברתיך ואמר לה נמי על מנת שתמות חברתיך בפלגא דעבודה דאי לא אמר לה אלא על מנת שתמות חברתיך הוה ליה למיפרך ודילמא לא מייתא חבירתה והוו ליה שני בתים והא שכיחא טפי דלא מתה כדפי' לעיל [ד"ה ע"מ שתמות] אלא על כרחך מיירי דאמר לה תרווייהו לישני: אלא

רבינו חננאל

ראוי לכ"ג משום איבה וגם אינו חוזר לכהן הדיוט שמעלין בקדש ולא מורידין. א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי. ומודה ר' יוסי שאם עבר ועבד עבודתו כשרה. אמר רב הלכתא כר' יוסי ומודה ר' יוסי שאם מת ראשון שני חוזר לעבודתו: ר' יהודה אמר אף אשה אחרת מתקינין לו כו'. והא רבנן נמי חיישי לשמא ומתקינין לו כהן אחר תחתיו. ודחי טומאה שכיחא מיתת אשתו לא שכיחא פתאום בלא חולי מילתא דלא שכיחא היא ומי סגי לה בתקנתא גרידא [כיון] דלא קנאה מה הועיל ושקלו וטרו בהא ואוקמה דמקדש לה וכניס לה ומגרש להו לתרווייהו על תנאי ללאה אמר

תוספות ישנים

הלכה כר' יוסי. אין להקשות כאן הלכתא למשיחא כי היכי דפריך בזבחים פרק ב"ש (דף מה.) גבי פיגול ובסנהדרין (דף נא:) גבי שריפת בת כהן דהא הכא איצטריך בזמן הזה כגון אם העבירו זקן [illegible]יאותו שנוהגין בו כבוד כי ההוא מעשה דר"ג ור"א בן עזריה בברכות (דף כח.) וכן בקידושין (דף עב:) [illegible] ממזרים ונתינים כשרים לעתיד לבוא דפסק שמואל כר' יוסי ונפקא מינה למשפחה שנטמעה נטמעה כי [illegible] לחוש כל כך פן יחזרו ויתגלו וכן בס"פ אלו דברים (פסחים דף סו.) דקאמר ר' עקיבא גבי הזאה שבות כל [illegible]כה שאפשר לעשותה מערב שבת כו' דמשמע נמי דאפילו מכשירין דאיכא כרת לא דחו שבות אבל יש [illegible]גם על ההיא דמנחות בפרק התכלת (דף נב:) דקאמר התם א"ר יוחנן הלכה כאבא יוסי בן דוסאי דאמר [illegible]יש לה שני קמצים והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה דתנן חמשה קמצים הן כו' דמאי שייכא בזה [illegible]ן הזה ושמא לא בא [אלא] לומר נראין דברי אבא יוסי בן דוסאי והתלמוד הקשה שר' יוחנן רגיל לומר [illegible]יין אליבא דסתם משנה אי נמי רב יוסף הוא דמקשי הכי ולא שאר אמוראים ורבינו ארי"ה שמע בשם רבינו [illegible]ס אבי אמי נ"ע דלא שייך למיפרך הלכתא למשיחא אלא היכא שיש עבירה בדבר כגון פסול דזבחים ושריפת [illegible] כהן דסנהדרין שהרי זה הדבר אין רגיל להיות שאינו צריך עד ימות המשיח וגם אז לא יהיה הדבר שיהיו [illegible]ם צדיקים אבל קשה לי קצת שמצינו בכמה מקומות שמתמה כך כדאמרינן לעיל כיצד מלבישן לעתיד לבא [illegible]יהיו אהרן ובניו ומשה רבינו עמהם והיינו כמו הלכתא למשיחא שאינו צריך עכשיו כלל לכך וכן פרק בתרא [illegible]ה וכי מתים לעתיד לבא צריכין הזאת שלישי ושביעי כו' מיהו התם אינו יודע לתרץ כלום: מיתה לא [illegible]יחא. וא"ת דהכא לא חיישי רבנן למיתה ואילו ביבמות בס' ד' אחין (דף כו.) קאמר ודילמא אדמייבם חד מיית אידך וקמבטל מצות יבמין וי"ל דמילתא דזמן מרובה חיישינן למיתה דיומא לא חיישינן וא"ת הא דאמרינן בפרק כל הגט (גיטין כח.) דפריך מהך הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד על ההיא דהלך למדינת הים הרי זה אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ומשני אביי הא ר"מ דלא חייש למיתה והא ר' יהודה דחייש למיתה רבא אמר לשמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן היא אבל אביי דלא מפליג בין שמא מת לשמא ימות משמע דלא חייש לשמא ימות אפילו לזמן מרובה יש לומר דמכל מקום לא חייש אביי לשמא מת לזמן מרובה אבל לשמא ימות לזמן מרובה מיהא חייש אי נמי אביי לית ליה טעם דאין זיקה אלא אית ליה יש זיקה כדהוה ס"ד מעיקרא בד' אחין ולית ליה כלל דבטול מצות יבמין: למיתה דתרתי נמי חיישינן. וא"ת הא אמרינן בפרק ד' אחין אי הכי המשה נמי ומשני למיתה דחד חיישינן למיתה דתרתי לא חיישינן י"ל דביום אחד כמו כן שיש לחוש למיתה דחדא יש לחוש למיתה דתרתי דהא והא לא שכיחא אבל לזמן מרובה שכיחא טפי מיתה דחדא ממיתה דתרתי אי נמי טעמא כדאמרינן בסוכה בפרק הישן (דף כד.) דמעלה עשו בכפרה ויש לחוש יותר ובסוכה בפרק הישן (דף כג:) פריך על ההיא דאביי אדאביי ומשני איפוך הא ר"מ הא רבי יהודה דלא חייש וטעם דר' יהודה דהכא משום מעלה אבל למסקנא דהתם לא צריכנא תו לטעם דאיפוך ולטעם דמעלה עשו בכפרה א) (מודו) למאי דבעי למימר בפרק הישן דטעם דרבי יהודה משום דמעלה אע"ג דבעלמא לא חייש איכא שלש מתנוקות בדבר דרבי יהודה חייש דווקא בכפרה ור"מ אפילו בעלמא חייש ורבנן דהכא אפי' בעלמא לא חיישי: דעבדינן ליה צרה כ"ש דמזדרז טפי. וא"ת מאי האי דקאמר לעיל ניחוש לשמא ומשני דחיישינן לטומאה משום דשכיחא מאי קושיא הא הכא קאמר דמתקינין לו כהן משום דלזדרז טפי ועל ידי כך הוא מתוקן
א) נ"ל מיהו

מט א ב ג מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:
נ ד ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הלכה י:
נא ו מיי' פ"ח מהלכות גירושין הלכה י':

[ברכות כח.]
[סוכה כג.]
[נ"ל דבפ' התכלת (מה:)]
כר"ש בן ננס
[דבס"פ התכלת [סט דף נב:]]
[לפנינו הגיר' בפרק ב"ש רבא במקום רב יוסף]
[נ"ל כל]
[וע"ע תוס' סנהדרין נא: ד"ה הלכתא ותוס' זבחים מה. פז. ד"ה הלכתא ותוס' מנחות מה: נב: ד"ה הלכה ותוס' שבת קלג. ד"ה ותקן]:

[עי' תוס' יבמות כו: ד"ה למיתה וכו' ותוס' לעיל ב. ד"ה וחכמים אומרים]
(עירובין טו: סוכה כד: גיטין (כה) פג: ע"ש)

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על מנת שתמותי וכו' מלמדין אותנו שאם תאמר כן: (ב) ד"ה ע"מ שלא תמות דבור זה נ"ל קודם ד"ה ע"מ שתמותי:

גליון הש"ס

גמ' הלכה כר"י. עיין תשובת פנים מאירות ח"ב סי' נא: שם הו"ל ב' בתים. עי' משנה למלך פ"ג הי"א מהל' עבדים:

למפרע דגיטא דהא לאו גיטא הוא ועביד ליה עבודה בשני בתים אלא דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת שתמות חברתיך ודילמא מייתא חברתה והוה ליה גיטא דהא גיטא וקם ליה בלא בית אלא דמגרש להו לתרווייהו לחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תמות חברתיך ולחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תכנסי לבית הכנסת ודילמא לא מייתא חברתה ולא עיילא היא לבית הכנסת והוה ליה גיטא דתרווייהו גיטא וקם ליה בלא בית אלא לחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תמות חברתיך ולחדא אמר לה ה"ז גיטיך על מנת שאכנס אני לבית הכנסת דאי מייתא הא קיימא הא ואי מייתא הא קיימא הא מאי איכא למימר דילמא מייתא חברתה בפלגא דעבודה ועבד ליה עבודה למפרע בשני בתים אי חזי לה דקא בעיא למימת קדים איהו ועייל לבית הכנסת ומשוי לגיטא דהא גיטא למפרע מתקיף לה רב אסי ואיתימא רב עוירא אלא מעתה שתי יבמות הבאות מבית אחד לא יתייבמו °יבמתו יבמתו אריבה מתקיף לה רבינא ואיתימא רב שרביה אלא מעתה ארוסה לא תתייבם *החוצה ג'לרבות את הארוסה *)תנו רבנן ג'כהן גדול מקריב אונן ד'ואינו אוכל **)רבי יהודה אומר כל היום מאי כל היום אמר רבא לא נצרכה אלא להביאו מתוך ביתו אמר ליה אביי השתא לרבי יהודה אפוקי מפקינן ליה דתניא היה עומד ומקריב על גבי המזבח ושמע שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר ה'יגמור ואת אמרת מייתינן ליה מתוך ביתו אלא אמר רבא מאי כל היום לומר

*) הוריות יב: זבחים לט. תוספתא זבחים פי"א [מו"ק יד: ב"ק קי.] **)פלוגתא דר"י לא נזכר במשנה]

רש"י

אם מתה חבירתה. קיימא הך דאין גיטה גט: שלא תכנסי כו'. ביום הכפורים: אלא מעתה. כיון דאמרן לעיל ביתו אין כאן שתים במשמע: שתי יבמות הבאות מאדם אחד. שהיה לו שתי נשים לא תתייבם אפילו אחת מהן דהא בית אחד כתיב: ארוסה לא תתייבם. דהא בית כתיב ואת אמרת לעיל כל כמה דלא כניס לה לאו ביתו היא: מקריב אונן. דרחמנא שרייה דכתיב (ויקרא כא) לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וגו' ודרשינן לה בשחיטת קדשים (זבחים טז:) במת אביו ואמו (א) ואינו צריך לצאת מקדושתו כלל להיות עומד ומקריב כי לא חילל עבודתו בכך ומינה ילפינן הא כהן הדיוט שלא יצא חילל: ואינו אוכל. שלא הותרה כאן אלא עבודה וקדשים אסורין לאונן *קל וחומר ממעשר הקל שאמרה תורה (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו: להביאו מתוך ביתו. מלוה הוא שיביאוהו למקדש לעבוד כל היום כדי לפכח לצערו וה"ק ר' יהודה כל היום יהא עסוק בהקרבה: השתא לרבי יהודה אפוקי מפקינן ליה. להדיוט אונן אפילו התחיל בעבודה אלמא ר' יהודה בהקרבת אנינות לחומרא ורבנן לקולא וגבי כהן גדול החליפו שיטתן: היה עומד ומקריב. בכהן הדיוט קאי: לומר

תוספות

אלא לחדא אמר לה על מנת שאכנס לבית הכנסת. °דלא"ג דכבר הקשה לו דילמא לא עיילא לבי כנישתא ה"מ גבי דידה שהנשים עצלניות הן אבל כהנים זריזין הן וכ"ש כהן גדול דזריז טפי ולא ישכח ועוד גבי דידה חיישינן טפי לפי שאינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חבירתה שתיכנס היא לבית הכנסת דאטו בכפה תלו לה:

ולחדא אמר לה על מנת שאכנס כו'. פי' ולשניה אמר על מנת שלא תמות חברתיך דתו ליכא למיחש למידי דאי מתה השניה בפלגא דעבודה עייל לבית הכנסת והוה ליה גיטא למפרע וליכא שני בתים ואי לא מייתא לא הא ולא הא הויא ליה דקמייתא גט ולא ליעול לבית הכנסת ואי מייתא קמייתא בפלגא דעבודה כיון דשניה לא מייתא דלמיתה דתרתי לא חיים הויא לה מגורשת למפרע ולא ליעול לבית הכנסת אבל אי לא מגרש אלא לאה ואמר לה על מנת שאכנס לבית הכנסת ולא אמר לרחל מידי דילמא מייתא רחל בפלגא דעבודה והיכי ליעביד אי עייל לבית הכנסת קם ליה מכאן ולהבא בלא בית ואי לא עייל לבית הכנסת הרי עבד מקצת עבודה בשני בתים הלכך לא אפשר בע"א וגם הלשון משמע כן מדקאמר לחדא אמר לה מכלל דאף לשניה אמר והתנה עמה בירושלמי משמע אשה אחרת מתקינין לו מזמנין אותה שאם תמות אשתו ביום הכפורים שיקדש זאת ביוה"כ ופליג אגמרא דידן דפריך התם ויקדש מאתמול דמשמע ליה מתקינין בהזמנה בעלמא ומשני וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז) ולא בעד שני בתים ופריך ולא נמלא כקונה קנין בשבת ומשני משום שבות התירו במקדש א"ר חנינא הדא אמרת הלין דכנסין ארמלן צריך לכונסן מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת נ"ל לפרש בתולה שיש לה חופה מבעוד יום משעה שנכנסה לחופה קנאה לכל דבר להכי מותר לבא עליה בשבת אבל אלמנה שאין לה חופה ואינה נקנית לבעלה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה אלא ע"י ביאה צריך לבא עליה מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת ואפילו את"ל שיש לאלמנה חופה קודם ביאה נ"ל דיחוד שמתייחדת עמו היינו חופתה וזה יש לעשות קודם השבת אבל בתולה מסילתה בהינומא הויא חופה שלה וזה היו רגילין לעשות ביום אבל לא היו מייחדין אלא בלילה סמוך לביאה והשתא קאמר בירושלמי הלין דכנסין ארמלן צריך לייחדן מבעוד יום דיחוד שלה היינו חופה וכן נראה לי יותר לומר דלאלמנה נמי אית לה חופה קודם ביאה ויש ליזהר במאי דפרישי' שהכונס אלמנה צריך לייחדן מערב שבת אחר ברכת הנשואין: **ולחדא** אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תכנסי לביהכ"נ. והשתא אי מייתא בפלגא דעבודה כיון דלא עיילא לביהכ"נ הוה מגורשת למפרע וליכא שני בתים: **ודילמא** לא מייתא חברתה ולא עיילא לבית הכנסת. נ"ל דל"ג דלא עיילא היא דהא מדלא קאמר על מנת שלא תיכנס חברתיך לבית הכנסת אלמא דמיירי דאמר ללאה ע"מ שלא תמות רחל ולרחל אמר על מנת שלא תיכנס היא עצמה לבית הכנסת וא"כ הכי פריך ודילמא לא מתה רחל ולא עיילא רחל לבית הכנסת ואי הוה גרס היא משמע ודילמא לא מתה רחל שהיא חבירתה של לאה ולא עיילא היא לאה הא דנקט גבי דידה על מנת שלא תכנסי לבית הכנסת ובסמוך גבי דידיה על מנת שאכנס י"ל דלא הוה מצי למימר גבי דידה על מנת שתכנס בשעה שהיא בריאה דאינה רשאה ליכנס לבית הכנסת דילמא מייתא חברתה וקם ליה בלא בית וכשתהיה חולה ונטויה למות אינה יכולה ליכנס אע"פ שהיה יכול להתנות תנאי אחר שיוליכוה לבית הכנסת מ"מ לא השתא מיהת לפי תנאו לא הוה מצי למימר איפכא וגבי דידיה ניחא דמצי למימר על מנת שאכנס ניחא ליה טפי למימר מלומר שלא אכנס משום דפריך וקם ליה בלא בית והאי ניחא ליה טפי לשנויי על מנת שאכנס דליכא למיחש כולי האי דילמא עביד מעשה ועייל וקם ליה בלא בית וקל להבין: **היה** עומד ומקריב ושמע שמת לו מת וכו'. רש"י פירש בכהן הדיוט איירי ודחק עצמו לפרש לפי זה ול"נ דבכהן גדול איירי אף על גב דכ"ג מקריב אונן ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן ס"ל לרבי יהודה מניח עבודה ויוצא ואל תתמה דהא מסקינן גזירה שמא יאכל אלמא אע"ג דכ"ג מקריב מדאורייתא כל היום (*מודו) ביה רבנן א"כ ברייתא נמי איכא למימר מעיקרא דבכ"ג איירי ומדרבנן ועוד לכאורה משמע היה עומד ומקריב אע"ג דאכתי לא התחיל בעבודה אלא עבודה בידו והיכי קאמר ר' יוסי יגמור והלא כהן הדיוט אונן מחלל עבודה וכן משמע בתוספתא דזבחים (פי"א) דתנא אבל כהן הדיוט שהיה מקריב ומת לו מת מניח עבודה ויוצא וליכא מאן דפליג והא דפליגי במעתא רבי יהודה ורבי יוסי איכא למימר בכ"ג פליגי: **)**שאינו** עובד עבודה כל היום. וה"פ כל היום שוין אכילה להקרבה כמו שאינו אוכל כך אינו מקריב הא בלילה מקריב ואינו אוכל ולא גזרינן דילמא אתא למיכל דאנינות לילה דאבילות דרבנן והיא גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה ולא הוה מצי לשנויי דכל היום אינו אוכל קאי הא בלילה אוכל דהא ס"ל לר' יהודה בפ' טבול יום (זבחים דף לט:) דאנינות לילה דיום מיתה דאורייתא ודיום קבורה דרבנן והא דמסיק כל היום אבל לילה לא היינו דיום קבורה דאי דיום מיתה הא שמעינן ליה לרבי יהודה בפ' טבול יום דאנינות לילה דיום מיתה דאורייתא וא"כ ניגזור דילמא אתי למיכל מיניה:

*) נ"ל גזרו **) שייך לדף יד.

רבינו חננאל

לה הרי זה גיטיך ע"מ שלא תמות רחל חברתיך ואם מתה רחל לא ליהוי גט ואת אשתי. ולרחל אמר לה הרי זה גיטיך ע"מ שאכנס בכנסת. אם אכנס לכנסת הרי את גרושה ממני ואם לא אכנס לא יהא הגט גט אם מתה רחל בטל הגט ונשארה לאה אשתו. ואם מתה לאה נשארה רחל באישות אצלו שהרי לא נכנס בכנסת. מאי איכא למימר דילמא מתה רחל בפלגא דעבודה ונמצא שהיתה בחצי העבודה רחל אשתו וכיון שמתה עכשיו בטל הגט ונמצאת לאה אשתו ונמצאת העבודה בשני בתים בהתחלה בעבודה כשרואה אם היא רחל גוססת מקדים ועייל לכנסת ונתקיים הגט ונמצאת לאה לבדה אשתו. ירושלמי ולא נמצא קונה אשה ביוה"כ משום שבות התירו במקדש. מתקיף לה רבינא אם משום דכתיב ביתו [אינו] רשאי להיות לו ב' נשים יבמה דכתיב בה אשר לא יבנה את בית אחיו אם יש לו ב' נשים לא תתייבם אפילו אחת מהן. ודחי יבמתו יבמתו ריבה כלומ' היה לו לכתוב *) ועלתה יבמתו ועלתה יבמה השערה. יבמתו דכתב למה לי. אלא אפי' יש שם שתים ועלתה אחת מהן היא יבמתו והדין יבמה. ואקשינן תוב כיון דאמר כנים לה והדר מגריש לה על תנאי כלומר אינה נקראת בית עד דכנים לה ארוסה לא תתיבם דהא אינה בית. ודחי לא תהיה אשת המת החוצה כתיב החוצה לרבות הארוסה: ת"ר כ"ג מקריב אונן ואינו אוכל. ר' יהודה אומר כל היום ובא רבה לומר כל היום כולו אפילו אם הוא בביתו מביאין אותו ומקריב כל היום איני והא תניא היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ושמע שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר יגמור השתא לר' יהודה אפוקי מפקינן ליה ואת אמרת מייתינן ליה מתוך ביתו כדי להקריב אלא מאי כל היום פי' ר' יהודה בתמיה אומר כל היום מקריב

תוספות ישנים

מתוקן אבל גבי מיתה אי אפשר לתקן אותה תשמא דאין לדבר סוף י"ל דאף דגבי מיתה אי אפשר לתקן אותו נמי יש קצת לדבר סוף בשלש או ארבע מיתה ולהכי פריך כיון דחיישינן לטומאה שטבל לתקן מיתה נמי תוכל לתקן ע"י שלש נשים או ארבע יהיה לדבר סוף ומשני טומאה שכיחא וכו': ולא בעד שני בתים. ומה שכתוב (דה"ב כד) וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים וכנות שמא ביוה"כ היה מגרש אחת מהן ול"ע: אלא דאמר לה הא גיטיך על מנת שתמותי. ה"ה דהוי מצי למפרך וכי האי גוונא מי הוי גיטא והאמר רבא הרי זה גיטיך ע"מ שלא תשתי יין כו' כדלקמן ועוד דאי מתה אין צריך כלל

תורה אור

לומר שאינו עובד כל היום גזירה שמא יאכל א"ל רב אדא בר אהבה לרבא ומי גזר רבי יהודה שמא יאכל והתנן *ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו ואי מייתא אשתו עביד עבודה ולא גזר רבי יהודה שמא יאכל אמר ליה הכי השתא התם כיון דיום הכפורים הוא דכולי עלמא לא קא אכלי הוא נמי לא אתי למיכל הכא דכולי עלמא אכלי הוא נמי אתי למיכל וכי האי גוונא מי חיילא עליה אנינות והא מיגרשא נהי דאנינות לא חייל עליה אטרודי מי לא מיטריד: **מתני'** כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומיטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש: **גמ'** מאן תנא אמר רב חסדא דלא כרבי עקיבא דאי ר"ע הא אמר טהור שנפלה עליו הזאה טמאתו היכי עביד עבודה דתניא °והזה הטהור על הטמא טהור ועל הטהור טמא דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין הדברים הללו אמורין אלא בדברים המקבלים טומאה מאי היא כדתנן *נתכוון להזות על הבהמה והזה על האדם אם יש באזוב ישנה נתכוון להזות על האדם והזה על הבהמה אם יש באזוב לא ישנה מ"ט דר' עקיבא נכתוב רחמנא והזה הטהור עליו מאי על הטמא שמע מינה על הטמא טהור ועל הטהור טמא ורבנן האי לדברים המקבלין טומאה הוא דאתא אבל הכא קל וחומר הוא אם על הטמא טהור על הטהור לא כל שכן ור' עקיבא היינו דקאמר שלמה °אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ורבנן ההוא *למזה ולמזין עליו טהור ונוגע בהן טמא ומזה טהור והכתיב °ומזה מי הנדה יכבס בגדיו מאי מזה נוגע והכתיב מזה והא כתיב נוגע ועוד מזה בעי כיבוס בגדים נוגע לא בעי כבוס בגדים אלא מאי מזה נושא ונכתוב רחמנא נושא מ"ט כתיב מזה הא קמ"ל דבעינן שיעור הזאה הניחא למ"ד *הזאה צריכה שיעור אלא למ"ד הזאה אין צריכה שיעור מאי איכא למימר אפילו למ"ד הזאה אין צריכא שיעור הני מילי אגבא דגברא אבל במנא צריכה שיעור דתנן *כמה יהא בהן ויהא כדי הזאה כדי שיטבול

במדבר יט | קהלת ז | במדבר יט | [פרה פי"ב מ"ב]

ראשי

לומר שאינו עובד כל היום · עד הלילה אבל בלילה אם בא להקטיר חלבים ואימורים יקטיר : גזירה שמא יאכל · כל היום אסור באכילת קדשים מן התורה אבל באנינות הלילה משנקבר המת ביום אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים והכי שמעינן ליה לר' יהודה במסכת זבחים (דף צט:) והכי קאמר רבי יהודה כל היום הוא באנינות ולא יקריב : והא מיגרשא · דהכי אוקימנא דאי חזי לה דמתה קדים ועייל לבית הכנסת ומשוי ליה לגיטא דהויא למפרע גיטא למפרע : מי לא מיטרד · ובקדשים בעינן שמחה וגדולה דכתיב (במדבר יח) לך נתתים למשחה כדרך שהמלכים אוכלים (חולין קלב:) : **מתני'** הוא זורק את הדם · של תמידין כדי שיהא רגיל ומזומן בעבודת יוה"כ : ומטיב את הנרות · (א) מדשן מן אפר הפתילות שכבו וכן כל יום ויום מטיבן בבקר שנאמר בבקר בבקר בהטיבו את הנרות וכל יום מקטירין קטורת בהיכל פרס בשחרית ופרס בין הערבים : ושאר כל הימים אם רצה · להטיב ולהקריב את כל קרבן שירצה מקריב ואין (ב) המשמר יכול לעכב על ידו : מקריב חלק בראש · ראש הוא (ג) להקטיר ולהקריב כל חלק שיבחר : ונוטל חלק (ד) · בחלוקת אכילת קדשים : בראש · מנה יפה שיבחר לו : **גמ'** דרבי עקיבא · לקמן בשמעתין : היכי עביד עבודה · כל שבעה הרי מזין עליו : על הטמא טהור ועל הטהור טמא · אם הזה על הטמא נעשה טהור ואם הזה על הטהור נעשה טמא וליף טומאה מעל הטמא יתירא כדמפרש לקמן : וחכמים אומרים · על הטמא לדרשא אתא לומר שאין דברי הזאה אמורים אלא בדברים המקבלים טומאה אבל בדברים שאין מקבלים טומאה אין הזאה הניתזת עליהן קרויה הזיה ונפקא מינה שהשיריים שיש באזוב שירי פסולי הן ואין להכשירן להזות: כדתנן נתכוון וכו' אם יש באזוב ישנה · כלומר (ה) ראויין השיריים להזות על אדם שצריך הזאה (ו) דלא נתכוון (לו) וחוזר ושונה ואין צריך לחזור ולהטביל : לא ישנה · דנפסלו במלאכה דהזאה של בהמה (ז) אין [שם] הזאה עליה והוו להו כמים שנעשית בהן מלאכה : למזה טהור · דדריש הכי והזה הטהור אף לאחר שהזה קראו טהור : הניחא למאן דאמר כו' · פלוגתא היא בזבחים בפרק התערובת (דף פ.) : אגבא דגברא · (ח) כל שהוא שנותן עליו מטהרו : אבל במנא · שהוא מטבל ראשי גבעולי אזוב בו צריכה שיעור שיטביל

[תוספות]

למזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא · תימה מזין עליו אינו טהור עד שיטבול ויעריב שמשו יטהר וא"כ למאי הוה נוגע טמא טפי ממזין עליו וי"ל דה"ק מזין עליו ההזאה גורמת לו טהרה ונוגע מי חטאת גורמין לו טומאה אי נמי י"ל מזין עליו טהור היינו טהור שנפלו עליו הזאה דהוי טהור לגמרי :

מאי מזה נושא · וא"ת ומנא ליה לגמרא למעקר קרא ממשמעותיה לומר דמזה טהור ומזה דקרא היינו נושא אימר מזה ממש י"ל מדכתיב והזה הטהור אלמא דהמזה טהור ואף על גב דדרשינן* מיניה טהור מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום שהוא כשר בפרה י"ל תרתי שמע מינה :

אלא מאי מזה נושא · והא קמ"ל דעד דלרי כשיעור הזאה תימה לי א"כ מאי טעמא הדר ביה ממאי דאמר מאי מזה נוגע אי משום דקשיא ליה והכתיב נוגע והכתיב מזה ועוד מזה בעי כיבוס נוגע לא בעי כיבוס לימא הא דכתב נוגע ולא כתב ביה כיבוס היינו כי לא נוגע כשיעור הזאה ומזה דבעי כיבוס היינו כי נגע כשיעור הזאה ואין לתרץ דמש"ה לא מוקמינן ליה בנוגע וכדפרים משום דנוגע לא בעי כיבוס אפילו כי נגע בכשיעור מדכתיב והנוגע במי הנדה יטמא ולא כתב ביה כיבוס ומי הנדה משמע מים הראוין להזות שיש בהן כשיעור דהא ודאי ליתא דמי הנדה לא משמע הכי דאי לא תימא הכי א"כ כי פריך ונכתוב נושא מאי קא משני הא קמשמע לן עד דדרי כשיעור הזאה אכתי תיקשי לך ליכתוב והנושא מי נדה יכבס בגדיו דמי הנדה משמע שיש בהן כדי הזייה ועוד אי מי הנדה משמע דדוקא שיש בהן כדי הזייה אם כן אין בהן כדי הזייה לא יטמא במגע כלל והא ליתא דבריש מסכת כלים משמע דמטמו במגע דתנן התם אבות הטומאות השרץ וכו' עד ומי חטאת שאין בהן כדי הזייה הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע ואין מטמאין במשא ואין לתרץ דה"ק מאי מזה נושא אף נושא והוא הדין במגע דשקולין הן וחי מינייהו מפקת לאס כן מאי פריך ולכתוב נושא ליסני אי הוה כתב נושא הוה אמינא דוקא במשא ולא במגע להכי כתב מזה דהשתא אתי תרווייהו ועוד הלשון אינו משמע כן דקאמר עד דדרי כשיעור הזאה ולא קאמר עד דנגע כשיעור הזאה לענין כיבוס בגדים וכ"ל דלהכי לא אוקמא במגע ולענין כיבוס דא"כ הוה משמע במגע לענין כיבוס ובמשא טהור גמור והא לא אשכחן טומאה דלא מטמיא אלא במגע לענין כיבוס ובמשא טהורה אע"ג דשרץ מטמא במגע ולא במשא מ"מ לא בעי כיבוס להכי אוקמי במשא דבמשא בעי כיבוס ובמגע לא בעי כיבוס דאשכחן טומאה כיוצא בה דנבילה מטמא אדם ולא בעי כיבוס ובמשא בעי כיבוס אי נמי כ"ל דמי הנדה משמע הכי ומשמע הכי בין יש בהן כשיעור בין אין בהן כשיעור ולהכי לא מצי לאוקמא במגע דהא כתיב והנוגע במי הנדה יטמא ומשמע אפילו בכשיעור יטמא גרידא טומאה קלה בלא כיבוס בגדים והשתא נמי ניחא הא דקאמר עד דדרי כשיעור הזאה דאי הוה כתב והנושא מי הנדה יכבס בגדיו הוה אמינא בין יש בהן כשיעור בין אין בהן : ורמינהו

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הל' ה:

נח ב ג מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' יב :

נט ד מיי' פ"י מהלכות פרה אדומה הל' ח :

ס ה ו ז מיי' שם פט"ו הלכה א :

סא ח מיי' פ"י מהלכות פרה הלכה ח :

סב ט מיי' שם פט"ו הלכה א :

[לקמן מג:]

רבינו חננאל

לומר שאינו עובד כל היום גזירה שמא יאכל: מתני' כל שבעת [הימים] הוא זורק כו' · אמר רב חסדא מתני' דלא כרבי עקיבא דאי ר' עקיבא הא אמר טהור שנפלה עליו הזאה נטמא · השתא כיון שהוזה על כ"ג נטמא היכי עביד עבודה כו' · ר' עקיבא מאי היא דתניא והזה הטהור על הטמא · הזה על הטמא טהור ועל הטהור טמא דברי ר' עקיבא וחכ"א אין דברין הללו אמורין אלא בדברים שמקבלין טומאה מאי היא כדתנן בפרה פרק י"ב נתכוין להזות על האדם והזה על הבהמה אם יש באזב ישנה להזות על הבהמה והזה על האדם אם יש באזוב לא ישנה זה הכלל דבר המקבל טומאה הזאתו חוזרת עליו ודבר שאינו מקבל טומאה אין הזאתו חוזרת עליו פי' אם נתכוין להזות על אדם או על כלים המקבלין טומאה והזה על (או) הבהמה או כלי אבנים שאין מקבלין טומאה (הזאתו חוזרת עליו טומאת) אין הזאתו חוזרת עליו לטמאו ועדיין טהור הוא · ואם יש באזוב ישנה שאני קורא בו והזה הטהור · אבל נתכוין להזות על דבר שאינו מקבל והזה על דבר המקבל טומאה הזאתו חוזרת עליו (טמאו) [וטמאו] ואינו יכול לחזור ולהזות ולא עוד אלא שטבילת אזוב פסולה זה טעם רבנן · אבל המזה על הטהור בטהרתו עומד ולא נטמא · מצאנו בשחיטת קדשים פרק שני בתחלתו פי' דברים הללו תניא שרפה אונן מחוסר כפורים כשרה · יוסף הבבלי אומר אונן כשרה מחוסר כפורים פסולה' ואוקימנא בהאי קרא פליגי והזה הטהור על הטמא · טהור מכלל שהוא טמא מר סבר מכלל שהוא טמא טמאה כולה · מ"ס טומאה דהך פרשה · מ"ט דר' עקיבא מדהו"ל למיכתב והזה הטהור עליו וכתב על הטמא ש"מ על הטמא טהור ועל הטהור טמא

מסורת הש"ס

[לעיל ג. סוכה כד.]

נדה ס.

[זבחים פ. נג. נדה ע.]

פרה פי"ב מ"ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומטיב וכו' מדשן מן האפר של הפתילות : (ב) שם ד"ה ושאר וכו' ואין אנשי המשמר : (ג) שם ד"ה מקריב וכו' ראש הוא להקריב נ"ל ותיבת להקטיר נמחק : (ד) שם ד"ה ונוטל חלק בראש בחלוקת אכילת קדשים נוטל מנה יפה כצ"ל וכד"א : (ה) שם ד"ה כדתנן נתכוין וכו' אם יש וכו' כלומר ראויין וכו' כלומר ראוין · נ"ב ובמ"ג פי"ב דפרה פי' איפכא ע"ש : (ו) בא"ד דהיכא דלא נתכוון לו וחוזר ושונה אין צריך כצ"ל : (ז) שם ד"ה לא ישנה וכו' בהמה שהזה עליה אינה הזאה והוו להו כצ"ל : (ח) שם ד"ה אגבא שנותן עליו כל שהוא וטהרו כצ"ל :

תוספות ישנים

ואי מתה אשתו עביד עבודה ולא גזר ר' יהודה שמא יאכל · וא"ת מה ענין זה לשאר ימות השנה דליכא קפידא בכהן גדול אבל הכא דגמרינן ממילואים אין לנו להתקין כהן אחר א) (בשביל כך שלא פירש שבעה) וליכא למימר דעדיפא מינה קמשני · ה"ר אלחנן : **אטרודי** מי לא מיטריד · פירש בקונטרס אבן למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים בעינן ב) (לדבריו דהכא) פי' וכי האי גוונא מי חיילא עליה אנינות ואפילו הוו כולי עלמא אכלי לא הוה שייך למיגזר שמא יאכל דודאי מותר לאכול ותימה דלא אשכחן האי דרשא על כי האי גוונא אלא על אין נאכלין אלא צלי וכחרדל (חולין דף קלב:) ועוד אלא מעתה דטבעה ספינתו בים הכי נמי והכי פריך בברכות (דף יח.) על קריאת שמע ועוד דתלמודא הוה ליה לפרושי האי טעמא כיון דהכתי לא איירי בהך שמעתא ג) והכי פירושא וכי האי גוונא מי חיילא עליה אנינות ואפילו הוה שייך למיגזר ביום הכפורים שמא יאכל ואע"ג דכולי עלמא לא אכלי הכא לא שייך למיגזר דלאו אונן הוא ומשני איטרודי מי לא מיטריד כיון שלא גרשה אלא על תנאי ולצורך שעה ומצטער הוא על כך הלכך אי הוה שייך למיגזר הוה פריך שפיר דאית הכא למיגזר פן יאכל כשעוסק בעבודה והוא אסור משום יוה"כ וכן פירש הר"ב פור"ת : **דאי** ר"ע כיון דאמר טהור שנפלה עליו הזאה כו' עביד עבודה · הקשה ה"ר אלחנן דילמא דתנא דידן [לית] ליה הזאה כל שבעה (ואפילו) [ומשום] הכי עובד א"כ היכי [אתיא] דלא כר' עקיבא : **רש"י** גרים נתכוון להזות על הבהמה והזה על האדם אם יש באזוב ישנה · דכיון דהזה על דבר המקבל טומאה לא נפסלו בהן דלא חיישינן לכוונתו אבל בנתכוון להזות על האדם והזה על הבהמה נפסלו במלאכה ולכך אם יש באזוב לא ישנה אבל קשה להר"י דפסול מלאכה לא שייכא אחר שהטיל האפר במים דתנן במסכת פרה (פ"ד מ"ד) פרה נפסלת במלאכה עד שתעשה אפר מים נפסלין במלאכה עד שיתן בהן אפר ובספרי מפיק ליה מקרא יכול [אפילו] קדשו ת"ל מי נדה כבר הם מי נדה ובמאי יש פסול מלאכה כאן מדרבנן אבל לא תיקשי למה אינו טמא משום נושא כשהזה על הבהמה דכיון שנטלה לצורך הזאה על דבר המקבל טומאה לא הוי כמו שאר נושא אבל רבינו חננאל גורס בע"א להפך וגרים בנתכוון להזות על הבהמה לא ישנה פירוש לפי שהאדם טמא משום נושא והמים טמאים וא"ת כיון שהאדם טמא משום נושא מנא ליה שהמים הן פסולין דילמא לא ישנה משום דטמא הוא וי"ל דממילא הן נפסלין כשעוסק בהן טמא אע"פ שאינו נוגע בם ועוד דליכא לא ישנה משמע ליה שפיר אמי חטאת דאפי' אחר לא ישנה נתכוון להזות על האדם כו' ישנה דאזלינן בתר כוונתו ולא נפסלו בכך : **ומאי** מזה נושא · וא"ת אימא מזה ממש וי"ל דוהזה הטהור על הטמא משמע שהמזה טהור בכל ענין : **ועוד** מזה בעי כיבוס בגדים ונוגע לא בעי כיבוס בגדים · פי' ולכך אין להעמיד מזה כנוגע ובמשנה דריש מסכת כלים תני בהדיא דנוגע במי חטאת לא בעי שיעור הזאה רק נושא מי חטאת לבדו ומקשים כיון דהכא לא מוקמי מזה כנוגע משום דליכא כיבוס בגדים בנוגע כמו במזה א"כ בנדה בפ' יוצא דופן (דף מב: ושם) גבי והאוכל מנבלתו יכבס בגדיו דכתיב בנבלת בהמה טהורה ומוקמי ליה ליתן שיעור לנוגע ולנושא כאוכל ד) כזית והיכי מוקמינן שיעור אכילה בנוגע כיון דלא כתיב ביה כיבוס בגדים כמו באוכל ובנושא גרידא הוה לן לאוקמי דכתיב ביה כיבוס בגדים ואומר רבי דהכא לא פריך כלל מדבנוגע לא כתיב בגדים ובמזה כתיב אלא ה"פ מזה בעי כיבוס בגדים

א) נ"ל שלא פירש שבעה בשביל כך : ב) נ"ל ולדבריו הכי : ג) נ"ל ונראה דהכי פירושו : ד) נ"ל דכזית :

ראשי גבעולין ויזה אביי אמר אפילו תימא ר"ע *דעביד עבודה כוליה יומא ולפניא מדו עליה וטביל ועביד הערב השמש: ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות: אלמא קטורת ברישא והדר נרות ורמינהו *מי שזכה בדישון מזבח הפנימי ומי שזכה במנורה ומי שזכה בקטורת אמר רב הונא מאן תנא תמיד רבי שמעון איש המצפה הוא והא איפכא שמעינן ליה דתנן *בא לו לקרן מזרחית צפונית (א) *נותן מזרחה צפונה מערבית דרומית נותן מערבה דרומה ותני עלה רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה מערבית דרומית נותן מערבה ואחר כך נותן דרומה אלא אמר ר' יוחנן מאן תנא סדר יומא רבי שמעון איש המצפה הוא ורמי סדר יומא אסדר יומא *דתנן [ב]פייס השני מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה ומי מעלה אברים לכבש פייס השלישי חדשים לקטורת בואו והפיסו אמר אביי לא קשיא כאן בהטבת שתי נרות כאן בהטבת חמש נרות למימרא דבקטורת מפסיק להו והא *אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא ובדם התמיד מפסיק להו אמרי לא קשיא ההיא לאבא שאול הא לרבנן דתניא לא ייטיב את הנרות ואח"כ יקטיר אלא [ג]יקטיר ואחר כך ייטיב (ג) אבא שאול אומר מטיב ואחר כך מקטיר מאי טעמא דאבא שאול דכתיב °בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות והדר יקטירנה ורבנן מאי קאמר רחמנא בעידן

[ועי' תוס' מנחות] [שמות ל]

רש"י: שיטביל ראשי גבעולין ויזה · כלומר כדי שיטבילם בהן טבילה שיהא בה להתיז ממנה: (ג) כל מי שזכה כו' · שלש משניות הן בסדר התמיד סדורות זו אחר זו כסדר (ד) עבודתו מי שזכה לפיים בדישון מזבח הפנימי נוטל את וכו' וכשסיים סדר מעשה הדישון נקט בתריה מי שזכה במנורה נוטל את הטני כו' ומפרש מעשה הטבת נרות וחוזר ושונה מי שזכה בקטורת ומפרש הלכותיו אלמא כך סידרן: מאן תנא תמיד רבי שמעון איש המצפה הוא · דשמעינן ליה בברייתא דאיירי בהלכות סדר התמיד: והא איפכא שמעינן ליה · (ה) דבר פלוגתייהו הוא דשמעינן ליה דפליג אסתמיה דמסכת תמיד ולא מיתוקמי סתמיה דתמיד כוותיה: דתנן · במסכת תמיד בא לו כהן הזורק את הדם לקרן מזרחית צפונית של מזבח נותן מתנה ראשונה מזרחה לצפונה מתנה אחת כמין גאם יונית ניכרת למזרח ולצפון ומשם מקיף והולך ובא לו לקרן מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה שהעולה טעונה שתי מתנות שהן ארבע בשתי קרנות זו כנגד אלכסונה של זו כדי שיהא מן הדם בארבע רוחות המזבח כארבע מתנות ולקמיה (טו:) מפרש מאי שנא הני תרתי קרנות: ותני עלה ר' שמעון איש המצפה משנה בתמיד · במתן דם התמיד ממתן דמי כל שאר עולות לתת ממנו מתנה ראשונה אחת שהיא שתים כמו שאמרנו כמין גאם יונית ובשניה שתים שהן שתים להפסיקה ולתת מערבה תחילה ואח"כ דרומה כדרך ביאתו שהוא מקיף ובא מן המערב לדרום וכשמגיע לקרן נותן שתי מתנות בפיסוק וטעמא מפרש לקמיה (שם ע"א): מאן תנא סדר יומא · מאן תנא לסדר תמיד דהך מס' דמיירי בסדר יום הכפורים דפליג אמשניות דסדר התמיד רבי שמעון איש המצפה הוא דשמעינן ליה דפליג אסתמיה דתמיד: הפייס השני · בפירקין דלקמן (כה.) איירי בסדר ארבע פייסות שהיו שם בכל יום וקתני באסיפת קיבוץ פיים שני היו מפייסין שלש עשרה עבודות: מי שוחט ומי זורק · את דמו ומי מדשן מזבח הפנימי ומי מעלה אברי תמיד לכבש וסודרן אותן עליו ואחר כך מעלן משם למזבח משום ברוב עם הדרת מלך ומונה והולך שלש עשרה ומתפרדין וחוזרין ונאספין לאחר שעה ומכריזין לפיים שלישי כלומר באסיפה שלישית ולקמן (דף כד:) מפרש למה מתפרדין וחוזרין ונאספין כדי שתהא הרגש קול בעזרה שנאמר (תהלים נה) בבית אלהים נהלך ברגש: חדשים · כהנים שלא הקטירו קטרת מימיהם יתקבצו כולן לכאן לגורל הקטרת אבל לא ישנים דאמר לקמן (דף כו.) מעולם לא שנה בה אדם לפי שהיתה מעשרת שנאמר ישימו קטורה באפך (דברים לג) וכתיב בתריה ברך ה' חילו מ"מ שמעינן מינה הטבת הנרות קודמת לקטורת: כאן בהטבת שתי נרות וכו' · לקמן בפ' שלישי (דף לג.) אמרינן שמפסיק בהטבת הנרות משהטיב חמש פוסק וממתין עד שנעשה עבודה אחרת בנתים וחוזר ומטיב שתים ופליגא אבא שאול ורבנן איכא למאן דאמר בקטורת מפסיק להו ואיכא למ"ד בשחיטת התמיד וזריקת דמו מפסיק להו ולקמן (שם:) מפרש טעמא דהפסקה ותנא דידן סבירא ליה בקטרת מפסיק להו הלכך הא דקתני קטרת ברישא בהטבת שתי נרות קאמר והא דתנן הטבה ברישא בהטבת חמש ראשונות קאמר: והא אביי · לקמן בפ' שלישי (שם.) מסדר בגירסי דסדר מערכה עבודת כל יום ויום: משמיה דגמרא · דבר מקובל מכל בני הישיבה שקיבלו מרבותיהם: לא ייטיב · שבעתן ואחר כך יקטיר אלא יקטיר באמצע ואח"כ יגמור הטבת שתים והא ליכא למימר יקטיר תחלה ואח"כ יתחיל להיטיב קאמרי רבנן דהא קיי"ל דבעי הפסקה וכל עבודות סדורות זו אחר זו על פי הכתובים לקמן במילתא דאביי ואי אפשר להקטיר עד לאחר זריקת דם התמיד ואי אמרת קטרת קודמת להטבת הנרות אין לך עוד עבודה להפסיקן בה: אבא שאול אומר מטיב · את כולם קודם להקטרת והפסקה בדם התמיד: מערב

תוספות: ורמינהו מי שזכה בדישון מזבח הפנימי ומי שזכה במנורה וכו' · לא הוה צריך לאתויי מי שזכה בדישון הפנימי אלא מי שזכה במנורה וקטורת כי היכי דלא מייתי הכא מי שזכה לתרום מזבח החיצון ומי שזכה באברים דקתני התם אלא נקט חדא דלעיל מיניה דהיינו דישון מזבח הפנימי שנשנית בסמוך להם לאשמועינן דמי שזכה במנורה ובקטורת דבבקר איירי דדישון מזבח הפנימי אינו אלא בבקר ומתני' דהכא נמי בבקר איירי והכי נמי הוה מצי לאקשויי דבמתני' קתני זריקת דם תמיד ברישא ובמס' תמיד (דף ל:) קתני ברישא מי שזכה בדישון מזבח הפנימי והדר מי שזכה במנורה והדר קתני שחיטת התמיד וקבלת דמו וזריקתו והדר העלאת אברים לכבש והדר קטורת והדר הקטרת אברים והעלאתן מכבש למזבח וכי משני רבי שמעון איש המצפה היא אז הכל מתורץ ומנרות דקתני התם ברישא פריך: מאן תנא תמיד רבי שמעון איש המצפה היא · רב הונא קיבל דר"ש איש המצפה ורבנן פליגי בסדר העבודה אבל לא ידע היכי סבירא ליה*:

אמר אביי לא קשיא כאן בהטבת שתי נרות כו' · מדלא קאמר אלא אמר אביי מכלל דלא הדר ביה משינויא דשנינן ארומיא דמתניתין אההיא דתמיד וקשיא לן אמאי לא משני נמי הכי דמתניתין דהכא בשתי נרות ומתניתין דתמיד בחמש נרות ונראה לי דאפילו אי הוי משני הכי אכתי פליגא אמתניתין דהתם זריקת דם התמיד בתר דישון מזבח הפנימי והמנורה והכא קתני זריקה ברישא להכי צריך לאוקמי כתנאי והא דלא קתני במתניתין נמי הטבה דמקמי הקטורת י"ל דלא קא חשיב אלא הטבת שתי נרות שהן גמר העבודה והטבת חמש נרות לא היה עושה כה"ג כדאמר בסמוך אורויי בעלמא קא מורי:

ההיא לאבא שאול וכו' · לעיל כי קאמר מאן תנא יומא רבי שמעון איש המצפה היא הוה מצי למימר מאן תנא תמיד אבא שאול היא דפליג אמתניתין דיומא ומתניתין דיומא כרבנן דפליגי עליה וי"ל דניחא ליה לומר להזכיר שם התנא דמתניתין דהיינו רבי שמעון איש המצפה ועוד משום דאשכחן ליה בהדיא דאתא לאיפלוגי אמתניתין דתמיד דקאמר רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד:

בעידן הטבה תהא מקטר קטורת דאי לא תימא הכי בין הערבים דכתיב °ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה הכי נמי דברישא מדליק נרות והדר מקטיר קטורת של בין הערבים וכי תימא הכי נמי *והתניא °מערב עד בקר ^(א)תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת כל הלילה מערב ועד בקר דבר אחר מערב עד בקר אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד אלא מאי קאמר רחמנא בעידן הדלקה תהא מקטר קטורת הכא נמי בעידן הטבה תהא מקטר קטורת ואבא שאול אמר לך שאני התם דכתיב אותו רב פפא אמר לא קשיא הא רבנן הא אבא שאול במאי אוקימתא למתניתין דהכא כרבנן פיס כאבא שאול אימא סיפא *^(ב)הביאו לו את התמיד קרצו ומרק אחר שחיטה על ידו נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות אתאן לרבנן רישא וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול אמר לך רב פפא אין רישא וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול בשלמא אביי לא אמר כרב פפא רישא וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול לא מוקים לה אלא רב פפא מאי טעמא לא אמר כאביי אמר לך תנא ברישא הטבת שתי נרות והדר הטבת חמש נרות ואביי אמר לך אורויי בעלמא הוא דקא מורי וסדרא הא הדר תני ליה גופא בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחית צפונית מערבית דרומית נותן מערבית דרומית ותני עלה ר"ש איש המצפה משנה בתמיד בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחית צפונית מערבית דרומית נותן מערבה ואח"כ נותן דרומה מ"ט דר"ש איש המצפה אמר ר' יוחנן משום חד דבי ר' ינאי אמר קרא °ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה ונסכו עולה היא ואמר רחמנא עביד בה מעשה חטאת הא כיצד נותן אחת שהיא שתים כמעשה עולה שתים שהן שתים כמעשה חטאת וליתן שתים שהן ארבע כמעשה עולה וארבע שהן ארבע כמעשה חטאת לא מצינו דמים שמכפרין וחוזרין ומכפרין וכי מצינו דמים שחציין חטאת וחציין עולה אלא ע"כ הקישן הכתוב הכא נמי בעל כרחן הקישן הכתוב התם פיסוק מתנות בעלמא היא וניתיב אחת שהיא שתים למטה כמעשה עולה שתים שהן שתים למעלה כמעשה חטאת לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה ולא והתנן *^(ג)הזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ^(ד)כמצליף מאי כמצליף מחוי רב יהודה כמנגדנא ולא *והתנן הזה ממנו על טהרו של מזבח שבע פעמים מאי לאו אפלגיה דמזבח כדאמרי *אינשי טהר טיהרא ^(א)הוא פלגא דיומא אמר רבה בר שילא לא

אגופיה

רש"י

מערב עד בקר · בנרות כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר : תן לה · למנורה מדת שמן כדי שתהא דולקת כל הלילה ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר ויש בו כדי להדליק כל הלילה של תקופת טבת ואם יותיר בקצרה יותיר : אין לך עבודה שכשירה · כלומר אין לך עבודת יום כשירה אחר הדלקתן דדריש הכי אותו מערב ועד בקר ולא אחר מערב עד בקר : דכתיב אותו · כדפרישית ועל כרחך בעידן הדלקה תהא מיקטרא קטורת קאמר אבל שחרית בסדר משמעו של מקרא סדר העבודה בהיטיבו והדר יקטירנה : רב פפא אמר לא קשיא · סדר יומא אסדר יומא וכו'[א] בהטבת שתי נרות הא דתנן קטרת ברישא רבנן והא דתנן נרות ברישא אבא שאול : למתניתין דהכא·דפירקא קמא (יד.) : פייס· דמתניתין דפייסות השנויה בפ' שני (דף כה.) דקתני קטרת לבסוף כאבא שאול : אימא סיפא · דסדר יומא קתני בפ' שלישי (דף לא:) הביאו לו את התמיד לכהן גדול ביום הכפורים : קרצו · חתכו חתך בו הכשר שחיטה ברוב שנים ולא כולן לפי שצריך הוא עצמו למהר וליטול מזרק לקבל הדם שכל עבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בו : להיטיב את הנרות · ועל כרחך בשתים האחרונות קאמר דליכא למ"ד קטורת קודמת לחמש הנרות : רישא וסיפא · דסדר יומא רבנן וכו' בתמיה [דכל מסכת זו כמשנה אחת שעסוקה כולה בסדר כמות שהן הפסוקים סדורין והולכין] : תנא ברישא וכו' · [בתמיה] דאוקי אביי מתניתין דפ"ק בהטבת שתי נרות ודפרק שני בהטבת ה' נרות : ואביי אמר לך · האי דפ"ק דקתני כל שבעת הימים הוא זורק כו' לאו ביום הכפורים קאי ולא קפיד אסידרא אלא אורויי בעלמא *מיירי ומלמדו שצריך כהן גדול להיות עסוק בעבודה כל שבעה כדי שיהא רגיל ומזומן בה ביום הכפורים וסדרא דיומא הדר תני לה לכך שנה בפרק שני הטבת חמש ובפ"ג שנה הטבת שתים : לחטאת לה' על עולת התמיד · מעשה חטאת על עולת התמיד והחטאת טעונה פיסוק מתנות שהרי דמה ניתן על ארבע קרנות אף עולת התמיד יש בה פיסוק מתנות לא שביטלו ממנו מעשה עולה שהרי עולה היא אלא שניהן נוהגין בה : ארבע שהן ארבע· על ארבע קרנות : לא מצינו דמים שמכפרים · כפרה אחת שלהן וחוזרין ומכפרין כפרה אחרת : פיסוק מתנות בעלמא הוא · הואיל ושתיהן בקרן אחת אין כאן הוכחת מעשה חטאת : וניתיב אחת וכו' · דם עולה ניתן למטה מחוט הסיקרא ודם החטאת למעלה וכיון דהך מתנה בתרייתא המפסקת משום מעשה חטאת עבידא תהוי למעלה כחטאת : הזה ממנו כו' · לקמן בפרק חמישי [דף נג:] כשהוא מזה מדם הפר כנגד עובי של כפורת וקא ס"ד אחת מאמצע עוביה למעלה ושבע מאמצעיתה ולמטה : ומשני כמצליף · האי למטה ולמעלה דתני לא האמצעית קאי אלא ראשונה נתן תחילה כלפי מעלה והשבע תחתיה זו למטה מזו כמצליף : כמנגדנא · כשליח ב"ד המכה ברצועה זו למטה מזו שאינו מכה במקום אחד ולשון מצליף לא נודע לי : הזה על טהרו של מזבח הפנימי שבע פעמים · כמו שנאמר והזה עליו מן הדם וגו' : אפלגיה · (ב) נגד אמצע גובה קירו : טיהרא · צהרים פלגא דיומא וכיון דשבע הזאות הזה המזה אי אפשר לצמצם שלא יהא מהן לא למעלה ולא למטה :

אגופיה

תוספות

בעידן הטבה תהא מקטר קטורת · תימה לי אמאי לא קאמר בהיטיבו את הנרות היינו חמש נרות ואחר כך יקטיר דבקטורת מפסיק להו ויש לומר משום דדרשינן לקמן בפ"ג (דף לג:) בבקר בבקר בהיטיבו חלקיהו לשני בקרים פירוש חמש נרות לחודייהו ומפסיק והדר ב' נרות וא"כ בהיטיבו הנרות מיירי נמי בשתי נרות ועוד י"ל דשינויא דמשני עדיפא ליה דמייתי ראיה לדבריו כדקאמר דאי לא תימא הכי : אימא סיפא הביאו לו את התמיד קרצו כו' · תימה לי אמאי פריך מההיא דפ"ג (לקמן דף לא:) ליפריך מההיא דפ"ב גופא דקתני (דף כה.) מי שוחט מי זורק והדר מי מדשן מזבח הפנימי והמנורה ואבא שאול סבירא ליה לקמן פרק אמר להם הממונה (דף לג.) גבי אביי מסדר מערכה ואליבא דאבא שאול דדישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד °ויש לומר דילמא רב פפא פליג עליה דאביי וסבירא ליה אפילו לאבא שאול דם התמיד ברישא והדר דישון מזבח הפנימי : אורויי בעלמא דקא מורי וסידרא הדר מתני לה· אין להקשות כיון דלא תנא סידרא במתניתין אם כן לדידיה לא צריכא לשינויא דלעיל (יד:) דמשני ארומיא דמתניתין אמתניתין דתמיד דיש לומר דלעולם מאי דקתני במתניתין על הסדר שנה אותו וה"פ הא דלא תנא נמי הטבת ה' נרות משום דלא הויא בכהן גדול : כמצליף. תימה במאי טעה והא בהדיא תנן בה הכי כמצליף לקמן בפרק הוציאו לו (דף נג:) לא היה מכוין לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף ויש לומר שבא לתרץ דהאי כמצליף היינו כמנגדנא והכל במקום אחד וכמו שפירש בערוך כמנגדנא שמרים ידו ואינו מכה עד שיורד* : מאי לאו אפלגיה דמזבח · ואם כן מצינו דמים שחציין למטה וחציין למעלה דמתחילה נתן על הקרנות ואחר כך על חצי המזבח ורש"י לא פירש כן :

ואחת

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ג מהלכות תמידין הלכה יא :

סז ב מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הל' א:

סח ג ד מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ס:

רבינו חננאל

פשוטין הן : רב פפא אמר ל"ק · ולא תימא בקטרת מפסיק להו אלא כ"ע בדם התמיד מפסיק להו ומתני' דהכא רבנן דתני מקטיר ואח"כ מטיב ופיים לאבא שאול דתני מטיב ואחר כך מקטיר איני והתנן בפ' שאחר הפיים הביאו לו את התמיד [דף לא ע"ב] קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו ונכנס להקטיר את הקטרת ולהיטיב את הנרות אתאן לרבנן אמר רב פפא אין רישא וסיפא [רבנן] ופיים לאבא שאול *) וקשיא ליה לאפסוקינהו בקטרת דאי ס"ד בקטרת מפסיק להו קתני בפ' הראשון מקטיר ומשלים הטבת ב' נרות ועדיין לא שנא הטבת ה' נרות שהן קודם לקטרת (אבל) [אלא] בפר' שאחריו אלא רישא וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול · ואביי אמר לך לעולם מתני' כולה רבנן ובקטרת מפסיק להו והכא הוראה בלבד קתני שכ"ג הוא מקריב [ומקטיר] והוא מטיב . וסדורן אח"כ שונה אותו בפר' השני שנה מטיב ה' נרות ומקטיר ובפר' השלישי שנה מקטיר ומשלים הטבת ב' נרות : גופא בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה כו' · ותני ר' שמעון איש המצפה משנה בתמיד מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה מערבית דרומית נותן מערבה ואח"כ נותן דרומה · מ"ט דכתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה עשה מעשה חטאת בעולת התמיד קאמ' רחמנא לפיכך צריך בה לעשות מעשה עולה ומעשה חטאת · הא כיצד נותן בחודו של קרן מזרחית צפונית אחת ונחשבת לו כשתים שכך מעשה ההזאה [כל הזאה הנתנת בחודו של קרן כשתי ההזאות] היא חשובה ודין העולה שתים בחודם של קרנות ונחשבות ארבע והחטאת דינה ארבע מתנות על ד' קרנות לפיכך אח"כ נותן בו (שהן) שתים אחת מערבה ואחת דרומה כמעשה חטאת ואע"ג שדם החטאת נזרק למעלה מחציו של מזבח ודם העולה היה נזרק למטה מחציו של מזבח . כדתנן במדות פ' ג' וחוט של סיקרא

*) נראה דצ"ל דקשיא ליה לר"פ לומר דכולה רבנן דאפסוקינהו בקטורת וכו' .

מסורת הש"ס

פסחים נט. זבחים יח: מנחות פט.

לקמן לא: [חולין כט.]

לקמן נג: זבחים לח.

לקמן נח:

[לקמן נט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דהוא פלגא : (ב) רש"י ד"ה אפלגיה דמזבח נגד :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אימא סיפא וי"ל דילמא ר"פ פליג· ק"ל לפ"ז למאי צ"ל דאביי ל"א כר"פ רישא וסיפא רבנן ומציעתא כא"ש הא בפשוטו לאביי לשיטתו דמסדר מערכה דא"ש ממילא ליכא לשנויי דפיים כאבא שאול דהא באותה משנה עצמה דזריקת דם קודם דישון מזבח הפנימי והמנורה ולא"ש אינו כן :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה רב פפא אמר ל"ק· סדר יומא אסדר יומא וכו' · נמחק תיבת וכו' וכ"ב נ"ל וכולהו :

תוספות ישנים

אין לך עבודה מערב ועד בקר אלא זו בלבד · פי' שיוכלו לאחר אותה כל כך ובמנחות פריך הרי אברים ופדרים שכשרין כל הלילה ומשני ליה ובתמיד נשחט (דף נט.) איכא מאן דאמר דלא איירי אלא בעבודת פנים כגון קטרת אבל פסח מאוחר אחר נרות ולדידיה איכא למימר הכי נמי כאברים ופדרים : תן לה מידתה · פי' בקונטרס שלעולם יתן חצי לוג שמן שכך שיערו חכמים ואם יותיר יותיר ובתוס' ריב"א כתב שבלילי תמוז היו נותנין פתילות עבות ובלילי טבת בינוניות ומיהו לשון תן לה מידתה משמע שלכולם היו פתילות בינוניות וריב"א פסק כרתיה דאמרינן בירושלמי ר' שמואל בר רב יצחק בעי מעתה בתקופת טבת חצי לוג לכל נר ותקופת תמוז חצי לוג לכל נר א"ר יוסה אין מן הדה לית שמע כלום בן ביבאי היה ממונה על הפקיע וממזג את הפתילות לית ליה להאי אמורא דעל הפקיע להו היינו נגדא כדאמר לקמן בפרק שני (דף כג.) : נותן מזרחה צפונה · וא"ת עולה טעונה שתי מתנות שהן ארבע כדתניא באיזהו מקומן (דף נג:) יכול זורק זריקה אחת ת"ל סביב אי סביב יכול מקיפו בחוט ת"ל וזרקו הא כיצד שתי מתנות שהן ארבע ואיכא סביב בקרנות : הזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה · ותימה להר"ר אלחנן מאי ס"ד הא בהדיא קתני לקמן בפרק הוציאו לו (דף נג:) והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף י"ל דס"ד דהכי קאמר לא למעלה ממש כמשכו של מעלה ולא למטה ממש : כמנגדנא · פי' בקונטרס כמלקה זה שאינו רוצה להכות הארבעים במקום אחד וקשה שאין זה מפורש בשום מקום בתלמוד אבל לא תיקשי מאי אחת למעלה ושבע למטה כיון דזו למטה מזו וי"ל שיש לחלק בין אחת א) לשתים שכאן מגדד גב ידו למעלה וכאן מגדד גב ידו למטה כדאמרינן פרק הוציאו לו (דף נה.) ורבינו הזקן פי' כמנגדנא כשמכה אותו שלוקה מוטה על העמוד ומכין אותו שליש מלפניו ושני שלישים מאחוריו נמצא שאצבעותיו למעלה כשמכה מלפניו ואצבעותיו למטה כשמכה מאחוריו והכי נמי כשהזה מלמעלה אצבעותיו למעלה וגב ידו למטה וכשהזה למטה אצבעותיו למטה וכולן היו נוגעות בקרקע ולא בכפורת כדאמרינן בפרק הוציאו לו (שם) וכן פי' בערוך : במצליף · פי' בערוך יודע כמביא למעלה כמאן דמצליף בקונסא : הזה על טהרו כו' · פירש בקונטרס על חציו וא"כ א"א שלא תהא אחת למעלה מחציו והאחרות למטה ורבינו חננאל גרים איני והא תנן בפרק הוציאו (דף נח:) אחר שהזה למעלה [בקרנות] מזבח הזהב חוזר ומזה על טהרו של מזבח ז' פעמים כו' אלמא מדם א' נותן למעלה בקרנות המזבח ולמטה בחציו ועוד גרס בפר"ח והאיכא שיריים שהן למטה אחר שהזה על הקרנות [ומשני] שיריים לא מעכבי ואנן מיירינן במלתא דמעכבא בדם דהיינו עיקר כפרה והאיכא שיריים של דם הפר ושל דם השעיר שניתן בפנים [דהיכא מ"ד] דמעכבי

א) נ"ל לשבע

עין משפט
נר מצוה

סט א מיי' פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הלכה ו:

ע ב מיי' פ"ה מהלכות בית הבחירה הל' י:

אגופיה דמזבח דכתיב °וכעצם השמים לטהר מאי שנא דיהיב עולה ברישא והדר יהיב דחטאת ניתיב ברישא דחטאת והדר ניתיב דעולה כיון דעולה היא היא קדמה ברישא ומאי שנא דיהיב מזרחית צפונית ומערבית דרומית ניתיב דרומית מזרחית [א]והדר צפונית מערבית אמרי *עולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הוה ליה יסוד מאי שנא דיהיב ברישא מזרחית צפונית והדר מערבית דרומית ניתיב ברישא מערבית דרומית והדר מזרחית צפונית כיון *דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ברישא בההוא פגע וממאי דבעולה הוא דקאמר רחמנא עביד בה מעשה חטאת ודילמא בחטאת הוא דקאמר רחמנא עביד בה מעשה עולה לא ס"ד דכתיב °על עולת התמיד יעשה ונסכו מאי קאמר רחמנא מידי דחטאת שדי אעולה תנן התם *אמר להם הממונה צאו והביאו טלה מלשכת בית הטלאים והלא לשכת הטלאים הית' במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם אחת לשכת הטלאים ואחת לשכת החותמות ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכה שעושין בה לחם הפנים ורמינהו *[ג]ארבע לשכות היו לבית המוקד כקטוניות הפתוחות לטרקלין שתים בקודש ושתים בחול וראשי פספסין מבדילין בין קודש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת (א) טלי קרבן דרומית

שמות כד · במדבר כח

רש"י

אגופיה דמזבח · על גגו ומאי לשון טהרו על שם שמטהר ומפנה הקטורת שנשרף עליו בבקר וחותיהו אילך ואילך ומזה על מקום הגילוי כדכתיב וכעצם השמים לטוהר כמו לטהר: עולה טעונה יסוד · שיהא דמה ניתן במקום שיהא יסוד למטה הימנו דהכי אמרינן בזבחים (דף נא.) אל יסוד מזבח העולה לזבחה של עולה יהא יסוד למטה הימנו: קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד · כדאמרינן במסכת מדות (פ"ג משנה א) היסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב אוכל במזרח אמה אחת כשהצפון כלה למזרח ובדרום אמה אחת כשהמערב כלה לדרום אלמא לא היה יסוד למזרחית דרומית ואמרינן בזבחים (דף נג:) לפי שלא היתה אמה היסוד של כל המזרח ושל כל דרום בחלקו של בנימין כדמתרגמינן באחסנתיה יתבני *מדבחא (בראשית מט) לפיכך לא היה יסוד לה: כיון דאמר מר כו' · ממתניתין דרמי בר יחזקאל היא לקמן (דף נח:): לא יהו אלא דרך ימין למזרח · הכא לא שייך למזרח אבל בזבחים שייך למיתנייה דאיירי התם בנתינת כבש המזבח לדרום ויליף לה מן ומעלותיו פונות קדים מן מעלותיו לדרום כדי שתהא תחלת פינותיו לקדים כשתפנה לדרך ימין דכל פינות דרך ימין הן דתני רמי בר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר וגו' ואגב ההיא גירסא נקט בכל דוכתי למזרח ולא שייך למימר אלא דרך ימין ותו לא: ברישא בההוא פגע · כשעלה בכבש ופונה לימין פוגע בקרן מזרחית דרומית תחילה ושם אי אפשר ליתן משום דאין לה יסוד ומקיף ובא עד מזרחית צפונית ונותן ואע"ג דמתן דם אינו עולה בכבש דהא על הרצפה עומד והכלי בידו וזורק למרחוק דכתיב וזרקו דהא למטה מן החוט הוא נותן אפילו הכי כיון שבחטאת שניתנה בעליונה של קרן צריך לעלות בכבש דרך הדרום ופונה למזרח ה"ג בכל הדמים אע"פ שנותן למטה מתחיל להקיף מדרך הדרום שהוא פניו של מזבח בפתח כניסת הבית ומשם פונה לימין: דילמא בחטאת · דראש חודש אמר רחמנא עביד ביה מעשה עולה: לא ס"ד דכתיב · לחטאת על עולת: תנן התם · במסכת תמיד ולא שייך למיקבעיה בגמרא דיומא אלא משום דמיירי לעיל (ב) בשינוי כהאי גוונא מאן תנא סדר יומא ר"ש איש המצפה היא לא שמעינן ליה דאמר הכי אלא משום דשמעינן ליה דפליג אסדר תמיד מוקמי לסתמיה דפליגי אתמיד אליביה ואין שיטה כזאת מצויה בגמרא קבעה נמי להך גביה דמתוקמא נמי בהך שיטתא: הממונה · הוא הסגן: והביאו כו' · לתמיד: מלשכת הטלאים · שהיו הטלאים שם מבוקרין כדתנן (ערכין דף יג.) אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים: והלא · כמו והרי היא במקום פלוני: במקצוע צפונית מערבית · של בית המוקד שהיה טרקלין גדול והיו מסיקין בו מדורות גדולות להתחמם שם הכהנים שהולכים יחפים על רצפת עזרה שהיא של שיש והיו במקצועותיה לשכות פתוחות כקטוניות פתוחות לטרקלין כדקתני לקמן וארבע לשכות היו שם בד' המקצועות אחת לשכת הטלאים וכו': לשכת החותמות · שמניחין שם חותמות של לוקח סלתות ונסכים מן ההקדש בדמים כדתנן במסכת שקלים (דף ז:) ד' חותמות היו במקדש והיה כתוב עליהן עגל גדי זכר חוטא והן סימני כבש ואיל ופר ושלש בהמות של מצורע כל מי שמבקש נסכים בא לו אצל הממונה על החותמות ונותן לו מעות כפי נסכים שהוא צריך ומקבל ממנו חותם של אותם נסכים ובא לו אצל הממונה על הנסכים ומראה לו החותם ומקבל ממנו נסכים וכו' כדמפרש התם: לשכת בית המוקד · לשכה קטנה שקרויה בית המוקד ופתוחה לבית המוקד הגדול: שעושים בה לחם הפנים · של בית גרמו עושין שם מעשה לחם הפנים שהיו שם: לבית המוקד · פתוחות לה: שתים בקודש ושתים בחול · של בית המוקד מקצתה בנויה בתוך עזרה מקודשת ומקצתה בחול: וראשי פספסין · חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול:

תוספות

ואחת לשכת בית המוקד · פר"ח דשני בית המוקד היו ליטול מהם אש לצורך המזבח שמצוה להביא מן ההדיוט ששנים היו שאם יכבה האחד יביאו מן השני ואף על גב דאכתי הואי מעשבה לקיום האש לקמן בס"פ טרף בקלפי (דף מה.) שמא שלשתן היו צריכות לקיום האש שאם יכבה האש משני בתי המוקד יקחו מן המערכה העשויה לכך וכפירושו משמע בפ"ק דשבת (דף כ.) ומאחיזין האור במדורת בית המוקד מאי טעמא בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד משמע דלפי שהוא צורך המזבח יכול להבעיר בשבת ורש"י פירש לפי שהכהנים הולכים יחפים דבעינן שלא יהא דבר חוצץ בינו לרצפה כדאיתא בפ"ב דזבחים (דף כד.) היו שני בתי המוקד ואש של מערכה לקיום האש וצריך לומר לפירושו דהתירו להבעיר האש במדורת בית המוקד אע"ג דלא הוה צורך מזבח כיון דבעזרה הוא לא קרינן ביה בכל מושבותיכם:

א) אמר להם הממונה · הכא ולקמן בריש פ"ג (דף כח.) אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה פירש רש"י הסגן וליתא דבירושלמי חשיב ה' דברים שהסגן משמש איש כ"ג הגבה ימינך לקמן בפרק טרף בקלפי (דף לט.) הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו בפ' כ"ג (סנהדרין דף יט.) והניף הסגן בסודרין דסוף מסכת תמיד (דף לג:) והסגן בימינו והעלהו בההיא פירקא נמי לא היה כה"ג מתמנה עד שנעשה סגן ולא קא חשיב להא בהדייהו אלמא ממונה לאו סגן הוא ב):

ניתיב דרומית מזרחית · דומיא דחטאת דכשעלה בכבש בא לו לקרן דרומית מזרחית תחלה ולא הוה מצי לשנויי כיון דעולה נשחטת בצפון וקיבול דמה בצפון יהיב מזרחית צפונית דפגע ביה ברישא שהוא סמוך לו יותר מלקרן מזרחית דרומית חדא דאדרבה כיון דכל פונות דרך ימין נמצא כי קאי בצפון ופניו למזבח ומקיף דרך ימין פגע בקרן דרומית מזרחית ברישא ועוד האמת משיב לו לקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד:

ניתיב ברישא מערבית דרומית · דכיון דבעיא מעשה חטאת נהי דלא מצי למיתב דרומית מזרחית כחטאת משום דעולה טעונה יסוד מ"מ ניתיב ברישא מערבית דרומית שהיא קרן הסמוכה לכבש שהיה בדרום שהיה עולה בו לתת מתנות דחטאת וקרובה לו טפי ממזרחית צפונית ומשני כיון דאמר מר כל פונות כו' ואף על גב דאי שחיט על ירך המזבח לפונה פגע ברישא דרך ימין לקרן מערבית דרומית מקמי קרן מזרחית צפונית ס"ל לרבי שמעון איש המצפה כמאן דאמר דכל חצי העזרה עד הפתח הויא צפון והיה שוחט להלן מן המזבח כנגד הפתח וכי מקיף תו דרך ימין פגע מיד בקרן מזרחית צפונית שהיא קרובה לקרן מזרחית דרומית שהיא קרן שנותנין בה תחלה מתנות חטאת טפי מלקרן מערבית דרומית וניחא נמי דנקט דרך ימין למזרח:

רבינו חננאל

חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים · עולת התמיד כל דמיה למטה היו נזרקים · כי לא מצאנו דמי בהמה אחת חציים למטה וחציים למעלה (ומקצתם למטה לא מצאנו) · ואקשינן *) והתנן הזה ממנו מדם הפר וכן מדם השעיר אחת למעלה ושבע למטה כמצליף הנה למעלה ולמטה · ושנינן הא"ר יהודה בפ' הוציאו [לו] את הכף מאי כמצליף כמנגדנא פי' כמכה שמעלה ידו ומורידה וכל הכאה במקום אחד היא · ופירשנוה באתריה . איני והתנן בפ' הוציאו לו את הכף אחר שהזה למעלה בקרנות מזבח הזהב וחזר והזה על טהרו של מזבח ז' פעמים מאי לאו בחציו של מזבח כמו שקורין בני אדם חציו של יום טיהרא כך קורין חציו של מזבח טיהרו הנה מדם אחד נותן למעלה בקרנות למטה בחציו · ושני לא טהרו גילויו הוא כלומר מקום נקי שנראה ונתגלה זהבו והוא מקום שאין שם טיבול קטרת כמו השמים הנקיים שאין בהן עבים נקראין טהורים כדכתי' וכעצם השמים לטוהר · **) והאיכא שירים שהן למטה כלומר נשפכין על היסוד · ושנינן שירים לא מעכבי כלומר אפילו אינן נשפכין על היסוד נשלמה העבודה וכיון דלא מעכבי שפיכתן על היסוד ולא כלום היא · והאיכא שירים של דם הפר ושל דם השעיר הניתן בפנים דמעכבי ומפורש בפ' הוציאו לו את הכף [דף ס ע"ב] ובזבחים שהיא שחיטת קדשים בסוף השוחט [והמעלה דף ק"א] ומשנה בחד מקום אמרינן לא מצאנו דמים חציים למעלה וחציים למטה אבל כנפיים ובחוץ לא. ולמה מקדים ומזה אחת שהיא שתים כדין העולה ואח"כ מזה שתים שהן שתים כמעשה חטאת מפני שהזבח עולה לפיכך מקדים מצותו · והרי אנו מפרשים שתי הקושיות כאחת למה מזין בקרן מזרחית צפונית היה לו להזות בתחלה בקרן דרומית מזרחית משום דכד סליק בכבש ופונה דרך ימין למזרח בההיא קרן פגע ברישא ומשני אמאי לא מדי בקרן דרומית מזרחית משום דעולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הויא יסוד ואם יתחיל בקרן דרומית מזרחית צריך להשלים צפונה מערבה ולא היו הדמים נשפכין על יסוד אלא בקרן מערבית דרומית · דתנן במדות פ' ג' והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת ובקרן מערבית דרומית היו ב' נקבין כמין ב' חוטמין דקין שהדמים ניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי כו' · וכבש המזבח היה לדרום המזבח דתנן היה לדרומו של מזבח [ל"ב] אמה על רו... וכשעולה מן הכבש למזבח ופונה דרך ימינו למזרח ברישא פגע בקרן דרומית מזרחית [ושם] לא יכול להזות בו דהא לית ליה יסוד כדאמרינן וכיון דעבר ליה כי פגע ברישא בקרן מזרחית צפונית... מעבירין על המצות הילכך מזה עליו כו' · תנן התם בתמיד פ"ג אמר להן צאו והביאו טלה מלשכת הטלאים · והרי לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית וד' לשכות היו שם · ... הטלאים ואחת לשכת החותמות · כדתנן ד' חותמות היו במקדש · ואחת לשכת המוקד ובית המוקד זה היה כיפה ולמה נקרא בית המוקד שלא היתה אש כבה בו לעולם · ומשם היו נוטלין האש ...

*) אולי צ"ל ואקשינן ומקצתם למעלה ומקצתם למטה לא מצאנו והתנן . **) עי' בתוס' ישנים כאן דכ' דרבינו גרים לה הכא אבל בספרים שלנו אינו רק בזבחים דף לח ע"ב נמצא לכך גירסא .

מסורת הש"ס

לפנינו מקדשא עיין תוי"ט בזבחים פ"ה מ"ד ד"ה שתי מתנות

תמיד ג. [פ"ג משנה ג]

מדות פ"א מ"ו

הגהות הב"ח

(א) גמרא טלאי קרבן: (ב) רש"י ד"ה תנן התם וכו' דמיירי לעיל בשיטה כהאי גוונא כו' מוקמי' לסתמין דסדר יומא דפליגי אתמיד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והדר · רשום קו עליו למחקו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ניתיב דרומית כו' ולא ה"מ לשנויי · עיין תשובה מהרח"ש ח"ג סימן ט:

א) ד"ה אמר שייך קודם ד"ה ואחת ובניסס שייכים אחר ד"ה ניתיב ברישא ב) [וע"ע תוס' מנחות ק. ד"ה אמר ותוס' סוטה מב. ד"ה סגן]

תוספות ישנים

דמעכבי ומפורש בס"פ הוציאו לו (דף ס:) ובזבחים בהשוחט והמעלה (דף קיא.) אלמא יש ממנו בקרנות המזבח ולמטה ומשני בחד מקום אמרינן וכל זה היה במזבח הפנימי למעלה ובחיצון למטה משמע שכל זה היה בספר ר"ח אבל אינו בספרים שלנו ובזבחים פרק בית שמאי בריש (דף לח:) איתא להך גירסא: הממונה · פי' בקונטרס סגן וקשה ר' אלתנן דהא בירושלמי מפרש דחמשה דברים סגן משמש ולא חשיב הך דהכא וכן אמר להן הממונה דפרק ג' והכי נמי דתמיד ונראה לרבי שממונה על זה היה כי מסתמא היו שם הרבה ממונים: צאו והביאו טלה גר' · ול"ג לי: בית המוקד · פי' בקונטרס שהיה בו אש להתחמם לכהנים שהיו הולכים יחפים על הרצפה והא דאמרינן בפ"ק דשבת אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד מ"מ צורך עבודה קרינא ביה שפיר ואע"פ שלא היה אלא לחמם לכהנים וגם היה בית המוקד קטן בקיטון הפתוח לטרקלין כדאמר בסמוך שהיה עשוי נמי לצורך כך ור"ח פי' שהיה אש בבית המוקד לקיום האש ואע"ג דאמרינן לקמן בפרק טרף בקלפי (דף מה.) שהיו עושין מערכה לקיום האש מ"מ צריכין היו ב' בתי מוקד אלו וקשה קצת שלא מצינו בשום מקום שהיו לקיום האש: ורמינהי כו' · מלשכת טלה קרבן ומלשכ... פריך דהכהו משני לבסוף שמעתין אבל מאיכך אתי להו שפיר אם היו משמשות שני דברים: מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים · שהיא היתה מקודשת יותר דתנן במסכת כלים (פ"א מ"ח) עזרת כהנים ממנה שאין זר נכנס לשם אלא לשחיטה ותנופה כו' ולקמן פרק אמר להם הממונה (דף לו.) פלוגתא אם יכול לשחוט קרבנות שחיטתן בצפון בעזרת [כהנים] ומיהו ההוא דמסכת כלים אתיא אפילו למאן דאמר שערי פעמים שהיתה עזרת ישראל מלאה שוחטין נכנסין לשם:

ששיקלוס

מסורת הש"ס

[ע"ז נג.]

דרומית מזרחית היא לשכה שהיו עושין בה לחם הפנים *מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי עובדי כוכבים צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה אמר רב הונא מאן תנא מדות ר"א בן יעקב היא *דתנן [א]עזרת נשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רוחב מאה ושלשים וחמש [ב]וארבע לשכות היו בד' מקצועותיה ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם נזירים מבשלים את שלמיהן ומגלחין שערן ומשלחין תחת הדוד מזרחית צפונית היא היתה לשכת (א) דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין עומדין ומתליעין בעצים שכל עץ שיש בו תולעת פסול לגבי מזבח צפונית מערבית היא היתה לשכת המצורעין מערבית דרומית אמר ר"א בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא ה"נ מסתברא דר"א בן יעקב היא דתנן *כל הכתלים שהיו שם היו גבוהין [ג]חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה (ג) ומכוון ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם *ותנן [ד]כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורוחבן עשר אמות *)ותנן [ה]לפנים ממנו סורג *ותנן [ו]לפנים ממנו החיל עשר אמות [ז]ושתים עשרה מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושילחה חצי אמה *[ח]ט"ו מעלות עולות מתוכה היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים רום מעלה חצי אמה ושילחה חצי אמה *ותנן [ט]בין האולם ולמזבח כ"ב אמה [י]ושתים עשרה מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושילחה *)חצי אמה *ותנן ר"א בן יעקב אומר [כ]מעלה היתה שם וגבוה אמה ודוכן נתון עליה ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה אי אמרת בשלמא ר"א בן יעקב היא היינו דאיכסי ליה פיתחא אלא אי אמרת רבנן הא איכא פלגא דאמתא דמתחזי ליה פיתחא בגוויה אלא לאו שמע מינה רבי אליעזר בן יעקב היא רב אדא בר אהבה אמר °הא מני רבי יהודה היא *דתניא רבי יהודה אומר המזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה ושלשים ושתים אמות היו לו

*)[גיר' סדר המשנה ושילחה אמה ועיין כס"מ פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ו]

עשר

רש"י

ששיקצום מלכי עובדי כוכבים · שהקטירו עליה לעבודת כוכבים במקדם קתני (ג) בלשכת הטלאים שהוא במערבית דרומית : מאן תנא מדות · הא מתניתין דמסכת מדות (ד) היא : ר"א בן יעקב היא · דסתמיה דמתניתין דמדות קיימי טותיה : היתה אורך · מן המזרח למערב על רוחב מן הצפון לדרום : ומשלחין תחת הדוד · דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים : לשכת המצורעין · מפרש בפירקין דלקמן ששם המצורעין טובלין בשמיני לטהרתן כשבאין להכניס ידיהן לבהונות אע"פ שטבל מבערב : אמר ר"א בן יעקב שכחתי כו' · מכלל דרישא ר"א בן יעקב קאמר לה : ה"נ מסתברא · דסתמא דמדות ר"א קאמר לה : דתנן כל הכתלים וכו' · ולא מצית מוקמת לה אלא כר"א בן יעקב : כל הכתלים שהיו שם · בכל בניני הר הבית היו גבוהין הרבה מאד עד שהיו כל פתחים שבהן גבוהין כ' אמה לבד ממה שעל הפתחים הרבה מאד : חוץ מכותל מזרחית · הוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסין לחיל שלפני עזרת נשים ומן החיל נכנסין לעזרת נשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה : שכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה · הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ופני הכהן למערב : ומתכוין ורואה · מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים הימנו פתחו של היכל כשהוא מזה בדם כדכתיב (במדבר יט) והזה אל נוכח פני אהל מועד וגו' ואם היתה הכותל גבוה אע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת נשים ושאר עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה כ' אמות יותר מקרקעי רגלי הר הבית ונמצאת אסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח היכל דרך אותו פתח : ותנן כל הפתחים וכו ותנן לפנים הימנו וכו' · כל הני תנן ותנן דקא מייתי הכא לפרושי אתי דלא משכחת דאיכסי פיתחא תתאה במעלות הר הבית אלא לר' אליעזר בן יעקב : גבוהין עשרים אמה · כיון דגבוהין עשרים אמה לא משכחת שנכסתה במעלות ההר לרבנן : לפנים ממנו סורג (ה) · היה שם לפנים מכותל מזרחי והיא מחיצה העשויה נקבים נקבים כסירוגי מטה של חבלים ועושין אותה בדפי עץ ארוכים וקצרים שקורין לט"ש ומרכיבין אותן זו על גב זו באלכסון וקורין אותן בלע"ז פרודל"י : לפנים · מאותו סורג היה מקום פנוי י' אמות והוא נקרא חיל : ושתים עשרה מעלות היו · באותן י' אמות שההר מגביה מן הסורג עד שער עזרת נשים רום כל מעלה ומעלה חצי אמה הרי שעלה קרקע עזרת נשים ו' אמות : ושלחה · משך רוחב המעלה חצי אמה ואורכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום : ט"ו מעלות · גובה קרקע עזרת ישראל מעזרת נשים הרי שעלה ההר י"ג אמה וחצי : ותנן בין האולם למזבח י"ב מעלות · הרי שגבה קרקע היכל מקרקע הר הבית התחתון תשע עשרה אמה וחצי עדיין נשאר מן הפתח התחתון חצי אמה עליונה לראות דרך שם חצי אמה התחתונה של חלל פתח ההיכל : ותנן ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה · עוד בעזרת ישראל וגבוהה אמה ואורכה ברוחב כל העזרה : ודוכן · של לוים בנוי עליה וגבוה אמה וחצי : ובו ג' מעלות של חצי (ו) אמה · שעולין בהן לדוכן : אי אמרת בשלמא · סתמא דקתני דכותל מזרחי נמוך כדי לראות ממעל לו דרך שערי עזרת נשים ועזרת ישראל את חלל פתח ההיכל : ר"א היא · דאית ליה מעלה יתירה וגבה קרקע ההיכל מקרקע התחתון כ' אמה וחצי * : היינו דאיכסי ליה · פתח התחתון בגובה קרקע ההיכל : אלא אי אמרת רבנן · הרי לא עלו המעלות אלא י"ט אמה וחצי ופש ליה פלגא אמתא דמיתחזי ליה פתח ההיכל בגוויה לכהן שבהר הזיתים : רב אדא בר אהבה אמר הא מני · דקתני דכותל מזרחי הוצרך להיות נמוך ר' יהודה היא דאמר המזבח עומד באמצע העזרה כנגד הפתחים ומילא גובהו סותם את הפתח התחתון שהרי עלה קרקע עזרת ישראל מקרקע התחתון י"ג אמה וחצי אמה קודם שהגיע למזבח והמזבח גובהו תשע הרי עשרים ושתים וחצי :

תוספות

דרומית מזרחית היא היתה לשכת לחם הפנים · לקמן (דף יז.) פריך דלעיל במתניתין דתמיד מוכח דהיא היתה בקרן מזרחית צפונית דקא חשיב מלשכת טלאים שהיתה בקרן מערבית צפונית עד לשכת לחם הפנים ד' לשכות וכי מקפת דרך ימין נמצאת לשכת לחם הפנים בצפונית מזרחית ומשני לה וקשיא לן ליפרוך נמי דלעיל קאמר דשאר שתי לשכותיה הוי לשכת החותמות ולשכת בית המוקד והכא קאמר שבאחת גנזו בית חשמונאי כו' ובאחת יורדין לבית הטבילה וי"ל טובא איכא לשכות ומיני כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים : הא איכא פלגא דאמתא · הא דלא משני שההיכל היה לו אסקופה למטה בפתחו שהיתה גבוה חצי אמה דקים ליה שלא היה כך וא"ת שהיה לו היה לשאר השערים כמו כן וא"כ אכתי איכא פלגא דאמתא דמתחזי פתחא בגוויה : הא מני ר' יהודה דאמר מזבח ממוצע וכו' · ואיכסי ליה פיתחא בגובהו של המזבח העומד בפניו ומפסיקו והכא נמי הוה מצי למימר ר"ש היא דאמר בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג.) כוליה מזבח בצפון קאי דמזבח והכבש מכסין בפני הפתח דאף על פי שהכבש יורד ומשפע לצד הדרום

המדקדק

עין משפט נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ז:

עב ג מיי' שם פ"ו הלכה ה ·

עג ד מיי' שם פ"ה הל' ב והלכה ה :

עד ה ו שם הלכה ג :

עה ז שם פ"ו הל' א :

עו ח שם הלכה ב :

עז ט שם פ"ה הל' יב :

עח י שם פ"ו הלכה ד :

עט כ שם הלכה ג ·

רבינו חננאל

[עושין בה] לחם הפנים · ורמינן עלה הא דתנן במדות פרק ראשון · ד' לשכות היו בבית המוקד כו' · ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת טלה קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשכה [שהיו] עושין בה לחם הפנים הנה לשכת טלה קרבן במקצוע מערבית דרומית היא עומדת ואיך שנה התנא של תמיד כי היא במקצוע צפונית מערבית · ומשנינן מאן תנא מדות ר' אליעזר בן יעקב כלומר חולק עליו על התנא ששנה התמיד · דתנן עזרת הנשים היתה אורך קל"ה על רוחב קל"ה וד' לשכות היו בד' מקצועותיה כו' עד מערבית דרומית א"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת הכי נמי מסתברא דתנא דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא דתנן כל הכתלים שהיו במקדש היו גבוהין חוץ לכותל מזרחי שהוא נמוך שהכהן השורף הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם · ותנן כל הפתחים שהיו שם גובהן כ' אמה · ורחבן י' אמה · ותנן לפנים הימנו החיל כו' ומצאנו י"ב מעלות כל מעלה רומה חצי אמה ומעזרת הנשים לעזרת ישראל ט"ו מעלות ובין האולם להיכל י"ב מעלות · נמצאו ל"ט מעלות כל מעלה גובהה חצי אמה הנה י"ט אמה וחצי ולדברי זה התנא אינו צריך להנמיך הכותל המזרחי אע"פ שיגביהנו ק' אמה (הפתח שעל הכותל) [הכותל שעל הפתח] המזרחי כיון שגבהו[של פתח]כ' אמה נשאר מן הפתח חצי אמה שלאכסוהו המעלות הללו ויכול לראות מתוכו פתח ההיכל אלא כיון ששנה כי כותל המזרחי היה נמוך כדי לראות מעליו פתח ההיכל למדנו שדברי ר' אליעזר בן יעקב הן שמוסיף על המעלות הללו ב' אמות וחצי גובה · דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה שם וגובהה אמה ודוכן נתון עליה ובו ג' מעלות של (חצי) חצי חצי אמה שנמצא גובה המעלות והדוכן כ"ב אמה ונתכסה הפתח כולו לפיכך הוצרכו לעשות כותל נמוך · בא רב אדא לאוקמה למדות לרבי יהודה דתני מזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה מכוון כנגד היכל וכותליו ודחינן לה

דלא

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשכת הטלים כצ"ל ותי' דיר נמחק בהר המשחה : (ב)שמומתכוון גרואה : (ג) רש"י ד"ה ששיקצום קתני מיהת בלשכת : (ד) ד"ה מאן וכו' דמסכת מדות ראב"י היא דסתמיה כצ"ל ותי' היא נמחק והד"א : (ה) ד"ה לפנים ממנו סורג · סורג היה : (ו) ד"ה ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה :

ג"ז שם מ"ג לקמן לא. [זבחים נח:] *)[מדות פ"ב מ"ג] שם מה שם פ"ג מ"ו [שם פ"ב משנה ג] זבחים נח:

גליון הש"ס

גמ' הא מני ר"י היא · עי' לקמן ל ע"ב תוס' ד"ה רי"א :

פי' תו"י ד"ה אי

תוספות ישנים

חוץ מכותל מזרחי · לא בעי למימר שאותו לא היה גבוה יותר מארבעים אמה אבל ארבעים אמה היה גבוה שערי לעזרת נשים גבה אותה קרקע שם אמות ואותו כותל היה גבוה ארבעים אמה שכולם היו כך וגובה הפתח כ' אמה מן האיסקופה נמצא שהמשקוף של עזרת נשים לא היה גבוה אלא שם אמות יותר ממשקוף כותל שער מזרחי שגובהו היה כ' אמה כמו כן נמצא צריך היה שלא יהא הכותל מזרחי גבוה מעל שעל של עזרת נשים י' אמות שא"כ איך יוכל לראות פתחו של היכל מעל כותל מזרחי דרך שער עזרת נשים נמצא שלא היה כותל מזרחי זה של תחילת הר הבית גבוה כ"ו אמה : ותנן בין אולם כו' · ושלחה אמה גר' כדאולם בספרים ישנים ובמס' מדות וכן מוכח נמי התם דתנן כל מעלות שהיו שם שלחן חצי אמה חוץ משל אולם : אי אמרת בשלמא ר' אליעזר בן יעקב היא היינו דאיכסי ליה פיתחא · מה שפי' בקונטרס דלר' אליעזר גובה קרקע עזרת כהנים עשרים אמה ומחצה לא דק דבמס' מדות מוכיח בהדיא שבלש המעלות של דוכן היו בכל אורך עזרת כהנים דקתני נמצא עזרת כהנים גבוה משל ישראל שתי אמות ומחצה: (מאן תנא מדות) [הא מני] ר' יהודה היא · לפי [מה] שפי' רבינו שלמה מפי א) (עצמו) קשה היכי מוכח דמדות ר' יהודה היא מדלא אתיא כר' אליעזר בן יעקב ומה הוכחה היא זו דילמא תנא אחרינא הוא דאית ליה לקמן פרק הוציאו לו (דף נט.) ובזבחים (דף נח:) דכוליה מזבח

א) נ"ל רבותינו :

עין משפט
נר מצוה

פ א מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' יב:

פא ב שם הל' יג יד טו :

עשר אמות כנגד פתחו של היכל י"א אמה לצפון וי"א אמה לדרום נמצא מזבח מכוון כנגד היכל וכותליו ואי סלקא דעתך מדות ר' יהודה היא מזבח באמצע עזרה מי משכחת ליה והתנן *כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלשים וחמש *מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע מקום דריסת רגלי ישראל י"א אמה מקום דריסת רגלי הכהנים י"א אמה מזבח שלשים ושתים בין האולם ולמזבח עשרים ושתים וההיכל ק' אמה וי"א אמה אחורי בית הכפורת [ג]מן הדרום לצפון מאה ושלשים וחמש *הכבש והמזבח ששים ושתים מן המזבח ולטבעות ח' אמות מקום הטבעות עשרים וארבע מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות לננסין ארבע מן הננסין לכותל עזרה ח' אמות והמותר בין הכבש ולכותל ומקום הננסין ואי סלקא דעתיך מדות ר' יהודה היא מזבח באמצע עזרה מי משכחת ליה הא רובא דמזבח בדרום קאי אלא

רש"י

עשר אמות כנגד פתחו של היכל · י' אמצעית של רחבו : אחת עשרה לצפון · כנגד ה' אמות הטותרים לחלל ההיכל מן המזוזה ולצפון שהרי חלל ההיכל כ' אמה רחב וכנגד ו' של עובי כותל צפונית של היכל וכן לדרום נמצא רוחבו של מזבח מלומלם כנגד היכל וכותליו : ואי סלקא דעתך מדות רבי יהודה היא וכו' · פרכא היא דקא פריך הש"ס לרב אדא דאוקמי כרבי יהודה ואי סתמי מדות רבי יהודה נינהו מזבח דאתא באמצע עזרה אליבא דסתמא דמדות מי משכחת לה : כל היקף העזרה · הגדולה אורך קפ"ז ובתוך אותו היקף נבנה הבית לצד מערבי והאולם והמזבח במזרחו היכל מאה אורך עם כותל אולם וחללו וכותל היכל וחללו ואמה טרקסין וחלל בית קדשי הקדשים ועובי כותל מערבי וחלל התא אחריו ועובי כותל חיצון הכי מיפרשא במסכת מדות ולקמן מייתי לה בפרק הוציאו לו (דף נב:) : י"א אמה · היה מקום פנוי אחורי בית הכפורת בין כותל התא לכותל עזרה : הכבש והמזבח כו' · ולא פירש עכשיו מקום פנוי שבין כבש לכותל דרומי של עזרה ובסיפא קתני לה ועכשיו מונה והולך מן הדרום לצפון : מן המזבח ולטבעות · (א) קבועים בקרקע בבית המטבחים שבצפון המזבח שטותנים בהן צוארי בהמות כששוחטין קדשי קדשים ששחיטתן בצפון : שלחנות · שעליהן מדיחים קרבי קדשים : ננסין · עמודים נמוכין התקועין בקרקע ואונקלאות של ברזל קבועין בהן שבהן תולין את הבהמה להפשיט : והמותר · ממאה ושלשים וחמש שלא נמנה כאן (ב) ומקום השלחנות שלא הוצרך לפרש שרחבו מפורש בספר יחזקאל (מ) אותו העודף חלקהו חציו לדרום בין כבש לכותל וחציו למקום הננסין : רובא דמזבח בדרום קאי · לפי מנין זה שהרי חצי רוחב העזרה ששים ושבעה וחצי וכשתתן מהם מכותל צפונית לננסין שמונה ומן הננסין לשולחנות ד' הרי י"ב (ג) ומקום ד' שולחנות זו אצל זו אינו פחות מד' והן היו ח' שלחנות כדתנן בשקלים (דף ט:) כתובות ד' בראש ארבע נמצאו ד' זו אצל זו ברוחב הרי ט"ז ומשם לטבעות ארבע הרי כ' ומקום הטבעות כ"ד הרי מ"ד ומן הטבעות ולמזבח ח' הרי נ"ב ומקום הננסין י' אמות ומחצה שהוא חצי העודף הנשאר מהמותר שלא מנה במשנה שהרי מאה ועשר אמות מנה מן הכבש לצפון נשארו ממאה ושלשים וחמשה של רוחב העזרה כ"ה ונתנו לשלחנות ד' ונשאר כ"א אותן תחלוק למקום הננסין חציין וחציין [השניה] בין כבש לכותל הרי מן המזבח לצפון ס"ב ומחצה כשתתן חמש אמות הצפונית של מזבח עליהם הרי חצי רוחב העזרה שהוא ס"ז ומחצה נמצא כ"ז אמות מן דרומית של מזבח כלין בחצי דרומי של העזרה ונמצא צפונו של מזבח כלה לסוף צפוני של חלל הפתח אצל המזוזה לא ממקום המזבח ב' אמות של כניסת היסוד והסובב נמצא צפון חלל הפתח מגולה למעלה מכניסת הסובב ב' אמות ויכול לראות כהן שבראש הר המשחה דרך אותן ב' אמות את פתח ההיכל דרך פתח התחתון ואם תאמר גובה שש אמות שגבה המזבח עד כניסת הסובב סותם את פתח התחתון אינו כן שהרי קרקע העזרה לא עלה מקרקע הר הבית אלא י"ג ומחצה ושש של גובה הסובב הרי תשע עשרה ומחצה אכתי פש ליה פלגא דאמתא בגובה פתח התחתון אלא לאו ר"א היא ואיכסי ליה במעלה יתירה שמע מינה ולבי מגמגם ביה דיש לומר הואיל ולא פירשה המשנה מקום השלחנות שמא עם מקום הננסין הוא כלול באותו חלק שאתה חולק כ"ה אמות העודפים ברוחב העזרה על מאה ועשר המפורשין נמצא מן הכבש לכותל דרומי י"ב ומחצה והכבש והמזבח ס"ב הרי ע"ד ומחצה לא מהן ב' אמות של כניסת היסוד והסובב לצפון נשארו ע"ב ומחצה ולא נתגלה מחלל הפתח אלא החוט שהרי אמצעו של פתח באמצע רוחב עזרה שהיא לסוף ששים ושבע ומחצה הוסיף עליהן חמש אמות שיהיו שבעים ושתים ומחצה כלתה כאן חמש אמות של חצי הפתח הצפוני ואני כך שמעתי שמקום השלחנות כלול עם מקום הננסין אבל מה ששנינו כאן והמותר בין כבש לכותל ומקום הננסין פירש לי מורי צדק רבינו יצחק בר יהודה ז"ל שנים עשר מן העשרים וחמש (ד) בין כבש לכותל ושלש עשרה למקום הננסין והשלחנות ונתן טעם לדבריו לפי שבין כבש לכותל מקום פנוי וכאן יש צורך תשמיש של שלחנות וננסין ונמצא מחלל הפתח מגולה חצי אמה ולבי מגמגם לפי שהיה לתנא לפרש וכיון שלא פירש צריך אתה לחלקו לחצאין ואם באת להרבות כאן ולמעט כאן יכול אתה לגלות הפתח כמה שתחפוץ או לכסות כמה שתחפוץ לפיכך טוב לי כמו שפירשתי (מלומר כן שבשפת חצי רוחב היכל דרומי כלה המזבח והוא כנגד חלל הפתח) :

אלא

תוספות

המדקדק יבין שקודם שירד גובהו שני אמות ומחצה נפקא ליה שיפועו מכנגד הפתח וא"כ הוי מצי לאוקמי כר"ש או כרבי יוסי דאית ליה נמי מזבח ממוצע בפרק קדשי קדשים אלא משום דר' יהודה שמעינן ליה בהדיא וכי האי גוונא איכא בפרק קדשי קדשים (זבחים דף נח:) דאמר רב אדא בר אהבה הא מני רבי יהודה היא דאמר מזבח ממוצע וכו' ופריך ותוקמא כרבי יוסי ובממוצע ומשני משום דרבי יהודה שמעינן ליה בהדיא ומהתם קשיא לן על פירוש רבותיו של רש"י שפי' הא מני רבי יהודה היא ההיא דמדות דא"כ תיקשי ליה דרב אדא בר אהבה גופיה אוקי התם סתמא דתמיד דתנן בירכו משם עלי תאנה וכו' כר' יהודה ואיהו מוקי הכא סתמי דמדות כוותיה והאמר לעיל דסתמי דתמיד פליגי אדמדות וא"כ ליכא למימר דסתמי תמיד ומדות כרבי יהודה וי"ל דבלאו הכי מקשה ליה שפיר מסתמי דמדות גופייהו וממזבח גופיה דפריך ומי מצית מוקמי לה כרבי יהודה וכו' :

מן השלחנות לננסין ד' · תימה דתנן במסכת תמיד פרק אמר להם הממונה (דף ל:) בית המטבחים היה לצפונו של מזבח ועליו שמנה עמודים ננסין וכו' עד שבהן תולין ומפשיטין על השולחנות של שיש שבין העמודים והכא משמע שיש ריוח ד' אמות ביניהן וי"ל הני אחריני נינהו הני דהתם עומדים בין העמודים שבהן תולין ומפשיטים והבהמה מונחת על השלחנות כדי שלא תהא נגררת על גבי קרקע והני דהכא היינו ח' שלחנות של שיש דאמר פ' לא היו כופתין (תמיד לא:) שהיו מדיחין עליהן הקרביים מיהו קשיא דבפ' לא היו כופתין (שם עמוד א) תנן הקרביים מדיחין אותם במטוטן על שלחנות של שיש שבין העמודים אלמא דהני נמי ביני עמודים הוו קיימי מיהו ר"י בר ברוך גרס התם במטוטה של שלחנות שבבית המטבחים א"כ י"ל אע"פ שהיו רחוקים ד' אמות קרי ליה בין העמודים ואע"פ שרחוקים ד' אמות לא היה בהמה נגררת בארץ שגוף הבהמה גדול ומגיע לשולחנות כדאיתא בבראשית רבה (פ' ס"ה) דכשמרכיבים כבשי התמיד על הגמלים היו נגררים בארץ מצאתי בתוספת תמיד יסוד רבינו רבי ברוך זצ"ל :

רובא דמזבח בדרום קאי · מה שפירש"י שלמעלה מכניסת הסובב מגולה מפתח ב' אמות לרוחב הפתח חצי אמה בגובהו אין לתמוה למה לא פירש למעלה מכניסת היסוד מיד מגולה הפתח אמה

דהדין

רבינו חננאל

דלא אשכחן במס' מדות דמזבח באמצע עזרה עומד דתנן כל העזרה היתה אורך קפ"ז על רחב קל"ה מן המזרח למערב כו' · לדברי האומר רובא דמזבח בדרום קאי מן הצפון לדרום קל"ה · הכבש והמזבח ס"ב מן המזבח לטבעות ח' אמה מקום הטבעות כ"ד אמה מן הטבעות לשלחן ד' אמות · מן השולחנות לננסין ד' · ומן הננסין לכותל העזרה ח' נשארו מן הכבש לכותל העזרה י"ז אמה נמצא מן הדרום י"ז אמה והכבש ל' אמה וכ' אמה וחצי מן המזבח הרי ס"ז אמה וחצי אמה הוא חצי קל"ה · נמצא רובא דמזבח בדרום קאי כי הכבש בדרומו של מזבח הוא · ולדברי מאן דאמר רובה דמזבח בצפון קאי זה חשבונו מכותל עזרה דרומי כ"ה אמה מהו שאמרו בתלמוד והמותר מן הכבש לכותל העזרה ומקום הננסין והכבש ל' אמה והרי נ"ה אמה וי"ב אמה וחצי מן המזבח הרי ס"ז אמה וחצי והוא חצי העזרה שבדרום נמצא כלפי הצפון י"ט אמה וחצי מן המזבח ומ"ח אמה מקום הטבעות והשולחנות והננסין הרי ס"ז אמה וחצי בצפון נמצא רובה דמזבח בצפון קאי ונדחה רב אדא בר אהבה ועמדה בחלוקה · וכי מאן תנא

תוספות ישנים

מזבח בצפון קאי וכוותיה מיתוקמא שפיר :

מסורת הש"ס

מדות פ"ה מ"א מנחות נו:

[מדות פ"ה מ"ב ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מן המזבח ולטבעות · טבעות קבועים : (ב) ד"ה והמותר וכו' שלא נמנה כאן אותו העודף חלקהו וכו' למקום הננסין ומקום השלחנות כו' בס' יחזקאל הס"ד : (ג) ד"ה רובא וכו' ומקום ח' שולחנות וכו' בשקלים שהיו נתונות כו' ארבע כזה ⁘ נמצאו כו' ברוחב ארבע הרי ט"ז וכו' בר יהודה ז"ל שנים עשר מן העשרים וחמש מן בין כבש לכותל ושלש עשרה מן למקום וכו' לפי שהיה לו לתנא כו' מלומר כן בס"ד והשאר נמחק :

רש"ל מ"ז

אלא לאו שמע מינה רבי אליעזר בן יעקב היא שמע מינה רב אדא בריה דרב יצחק אמר האי לשכה *אקצויי מקציא ודאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ודאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון ומסתברא דבמערבית דרומית הואי ממאי מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים ומשנינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע מר קא חשיב דרך ימין ומר קא חשיב דרך שמאל

אי

אלא לאו שמע מינה ראב"י היא · ואיכסי ליה במעלה יתירה ולא במזבח דשמעינן ליה לראב"י בפ' שלישי (לקמן דף לז.) דאמר כוליה מזבח בדרום קאי וכל חצי חלל הפתח מגולה (א) ואי קשיא היכי מתוקמא סתמא מדות אליביה הא שמעינן מהא סתמא שאוכל המזבח שבע אמות בצפון על כרחיך הכי מפרש' הני עשרים וחמשה אמות שאתה נותן שאין בין כבש לכותל אלא חמשה אמות ומחצה והכבש והמזבח ששים ושתים הרי המזבח כולו בדרום קאי וכולו כנגד אמצע עזרה והמותר כולו למקום הנכנסין וא"ת אם כן שלא דקדק התנא לחלקו לחלאין ויש לך להרבות ולמעט להיכן שתרצה כר"י נמי מצית מוקמת לה ויהא מזבח ממוצע באמצע עזרה כיצד תן עשרים ואחד ומחצה מהם בין כבש לכותל והכבש שלשים וחצי המזבח ששה עשר כמנא אמצעו של מזבח לסוף ס"ז ומחצה שהוא אמצע עזרה הא לא מצית אמרת שלא יהו מקום השולחנות והנכנסין אלא שלש ומחצה ובעיני נראה לפרש הא דרב אדא בר אהבה וכל הסוגיא בלשון אחר רב אדא בר אהבה אמר הא מני אמתניתין דתמיד אמר להם הממונה קאי דרמיא מדות עילויה מתניתין דתמיד דפליגי אסתמא דמדות ר"י היא דשמעינן ליה דפליג אסתמא דמדות דתניא ר"י אומר מזבח ממוצע וכו' ואי ס"ד מדות ר"י היא מי מפכחת לה והא תנן כו' אלמא רוביה דמזבח בדרום קאי שמע מינה ולא גרסינן אלא לאו שמע מינה ר"א היא והכי פירושו שמע מינה מדות לאו ר' יהודה היא: **רב אדא בר יצחק אמר האי לשכת הטלאים אקצויי מקציא** · בשתי המקצועות נראית שארוכה היא ועומדת במערב ומארכת לצד הצפון ודרום עד קרוב למקצועות שמכאן ומכאן: **ודאתי מצפון מיתחזיא ליה** · שמשוכה לצד דרום יותר: **ודאתי מדרום מיתחזיא ליה** · משוכה לצד צפון: **מסתברא דבמערבית דרומית הוה** · טפי ומודי בה תנא דתמיד אלא דנקיט סידרא (ב) מדרום לצפון מיתחזי ליה דרך הילוכו כאילו הוא בצפון: **מדרמינן לחם הפנים** · דהוה סלקא דעתיה שהוא מונה והולך דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח לשכת הטלאים בצפונית מערבית לשכת החותמות במערבית דרומית לשכת בית המוקד בדרומית מזרחית לשכת לחם הפנים במזרחית צפונית והוה רמינן עלה מתני' דמדות דקתני דרומית מזרחית היא היתה לשכת לחם הפנים: **ומשנינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע** · תנא דמדות קא חשיב דרך ימין כדמפרש בהדיא דקאזיל ומני מדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב וממערב לדרום והבא להקיף סביב כל הבית ומקיף דרך ימין מבחוץ זהו סדר הקפתו ומתניתין דתמיד דלא פירש מידי איכא למימר דדרך שמאל מנה ותו לא תיקשי מידי מהסתמא:

אי

דהדין עמו דהתם לא מתחזיא פתחא מחמת י"ב מעלות שבין האולם ולמזבח להכי נקט למעלה מן הסובב לפי שאותם מעלות הם שש אמות והם כלים כנגד כניסת הסובב שהוא כמו כן שש אמות מן הקרקע ומה שהקשה רש"י אמאי לא משני דשולחנות בכלל נכנסין וכי פלגינן בכ"ה אמות י"ב ומחצה בין הכבש לכותל והשאר לשולחנות א"כ הוו ע"ד ומחצה ולא מתחזי פיתחא בכניסת היסוד והסובב לא ידענא מי דחקו לפרש כן שהספר מקשה מהנהו ב' אמות דכניסת היסוד והסובב ומתוך כך הקשה מה שהקשה שהרי יכול לפרש דבפשיטות הוא מקשה והא ר"י אית ליה מזבח ממוצע וסתמא דמדות לית ליה ממוצע ולכל הפחות רוביה בדרום וא"כ סתמא דמדות דלא כוותיה והא דמסיק אלא שמע מינה ר' אליעזר בן יעקב היא דאמר כוליה בדרום ולא קאמרינן דמתניתין דמדות ס"ל דרוביה בדרום ולהכי היה כותל מזרחי נמוך משום דמיכסי פיתחא כשנאמר שי"ב אמות ומחצה היה בין כבש לכותל וא"כ לא יהיה לנו ראייה מההיא דתיתי כראב"י יש לומר משום דלא אשכחן אלא שלש מחלוקת בהא מילתא איכא למאן דאמר כוליה בצפון ואיכא למ"ד כוליה בדרום ואיכא למ"ד ממוצע וכיון דההיא דמדות לא מצינן לאוקמא כמאן דאמר כוליה בצפון ולא כמאן דאמר ממוצע אין לנו לבדות מלבנו מחלוקת רביעית ולומר דקסבר מתניתין דמדות רוביה בדרום כיון דלא אשכחן תנא דאמר הכי אלא על כרחיך ראב"י היא דאמר כוליה בדרום ומה שפירש רש"י הא מני ר"י היא דקאי אההוא דתמיד אין הלשון משמע כן דהכי הוה ליה למימר מאן תנא תמיד ר"י היא ועוד לשון הא מני רבי יהודה היא משמע דקאי אהך דסליק מינה ועוד כיון דלא אתא לשנויי אלא דלא תקשי סתמא דתמיד אדמדות וקאמר ר"י היא אההיא דתמיד ואין לו כח לאוקמה כוותיה אלא משום דאשכחן דפליג אמדות טפי הוה ניחא למימר מדאשכחן בריש פרק קדשי קדשים (זבחים דף נח:) דסתמא דתמיד קא סברא מזבח ממוצע כרבי יהודה ולא כראב"י דקסבר כוליה בדרום קאי ועוד קשה לימא אבא שאול היא אההיא דתמיד כמו שהוכחתי לעיל דסתמא דתמיד דפליג אסתמא דיומא אבא שאול היא ועוד שהוא מוחק הספרים דבכל הספרים גרס במסקנא אלא לאו שמע מינה ראב"י היא שמע מינה:

ומר קא חשיב דרך שמאל · תימה לי לימא אידי ואידי דרך ימין ותנא דתמיד קא חשיב מגואי דקאי בבית המוקד גדול ופניו כנגד הלשכות ותנא דמדות קאי מאבראי בעזרות ופניו ללשכות וקל להבין וי"ל דבמסכת תמיד פרק אמר להן הממונה (דף ג.) קתני בתר שהיו מפיסין אמר להן הממונה הביאו לי טלה מלשכת וכו' ולקמן בפ"ב (דף כה.) אמר שהיו מפיסין בלשכת הגזית אלמא דקאי מאבראי ולא קאי בבית המוקד ולהכי לא אוקמא דקאי מגואי:

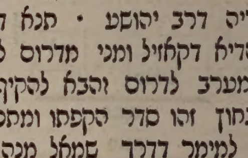

ומר קחשיב דרך שמאל · תימה לי אמאי לא משני דאידי ואידי דרך ימין קא חשבי אלא דלשכת לחם הפנים נמי אקצויי מקציא דקיימא במזרח ומאן דאתי מצפון מתחזיא בדרום ומאן דאתי מדרום מתחזיא בצפון דלשכת טלאים צפונית מערבית ולשכת החותמות דרומית מערבית ולשכת בית המוקד דרומית מזרחית ולשכת לחם הפנים מזרחית צפונית וההיא דמדות נמי מתוקמא דרך ימין וקל להבין וי"ל דעל כרחך לשכת החותמות ולשכת בית המוקד הם היו אותם שתי לשכות דקא חשיב במסכת מדות (פ"א משנה ו') אחת שבה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ואחת שבה יורדין לבית הטבילה דליכא למימר הני אחריני נינהו שהרי לא היה בבית המוקד אלא ארבע לשכות ואי אחריני נינהו א"כ הוו שש לשכות ואי אמרת אידי ואידי דרך ימין קא חשיב אם כן בההיא דתמיד משמע דלשכת החותמות ולשכת בית המוקד אחת בקרן מערבית דרומית ואחת בקרן מזרחית דרומית ובההיא דמדות כי חשבת דרך ימין משמע דאותם שתי לשכות היו אחת בקרן מזרחית צפונית ואחת בקרן מערבית צפונית מיהו הא קשיא לן מנא ליה הא דקאמרינן מסתברא דבקרן מערבית דרומית הואי דילמא צפונית מערבית הואי ואפ"ה מיתרצא שפיר ההיא דלחם הפנים כזה ואין

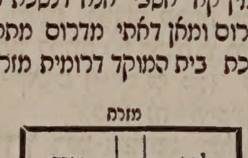

מדות ר' אליעזר בן יעקב ובא רב אדא בר רב יצחק לאוקומה בלא חלוקה וא' הא לשכה איקצויי מיקצייא מאן דאתי מצפון כו' · פי' איקצויי מיקצייא כלו' עומדות במקצוע [משוכה] מן הזויות כמעט ומאן דקאי לדרומה חזי לה בצפון ומאן דקאי בצפון חזי לה בדרום והאי דקריא צפונית *) צפונית לעזרה · והאי דקרי לה דרומית דרומית לחיל · ולא פליגי ולעולם בקרן דרומית דהני ד' הוו בתרתי מתניתין · ד' לשכות היו שם במקום אחד באמצע מקצועותיו מרובעות שתים כנגד שתים וקיימן לצפון עזרה שתים סמוכות לעזרה ושתים סמוכות לחיל הסמוכות לעזרה בקדש והסמוכות לחיל בחול · ושתים דברי הכל שמותיהן שוין לשכת הטלאין ולשכת שעושין בה לחם הפנים. וב' האחרות האי תנא קרי להו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד**) והאי תנא לא פריש לה אלא בסימנין וכולן על שם בית המוקד ומסתברא לשכת הטלאים היא מערבית דרומית לומר שסמוכה היא לעזרה · והשונה צפונית מערבית לומר שסמוכה היא לחיל · ומנ"ל שהיא דרומית מערבית מדרמינן לשכת לחם הפנים אלשכת לחם הפנים · ומשנינן אמר רב הונא משמי' דרב יהושע מר חשיב דרך ימין ומר חשיב דרך

*) עי' תו"י כאן ד"ה האי לשכה ודו"ק. **) וכדברי רבינו אילו יתיישב קושית התוס' לעיל ע"ז ד"ה דרומית מזרחית ע"ש.

תוספות ישנים

האי לשכה אקצויי מיקציא וכו' · הקשה ריב"א למה הוצרך לתרץ כן ליפשי ליה דבית המוקד היה לצפונו של עזרה וא"כ היה אז דרום בית המוקד צפון עזרה וא"כ הא דקאמר בתמיד דלשכת טלאים היתה במקצוע צפונית מערבית היינו צפונית מערבית דעזרה שהוא מערבית דרומית של בית המוקד והיינו דקאמר במס' מדות דלשכת טלאים מערבית דרומית דאבית המוקד קאי א (נמי והכי אתי נמי) שפיר מלחם הפנים דקחשיב לי' במדות בקרן מזרחית דרומית ובתמיד חשיב ליה רביעית בקרן [מזרחית] צפונית דהא דחשיב ליה במדות בקרן מזרחית דרומית היינו מזרחית דרומית דבית המוקד שהיא צפונית [מזרחית] של עזרה

[עי' בערוך ערך קן פי' בשם ר' משה הדרשן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא לאו וכו' הפתח מגולה שבשפת חצי רוחב היכל דרומי כלה המזבח והוא כנגד חצי חלל הפתח ואי קשיא וכו' מהא סתמא וכו' הני עשרים וחמשה אמות שאין אתה נותן בין כבש לכותל וכולה כנגד אמצע עזרה והמותר כולו למקום השולחנות והנכנסין וכו' דאמר להן ממונה וכו' ואלמא רוביה דמזבח: (ב) שם ד"ה מסתברא סידרא דאתי מדרום לצפון דמיתחזי ליה:

[illegible]

עין משפט
נר מצוה

פב א מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' י"ב:

פג ב מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה יד:

אי אמרת בשלמא במערבית דרומית הואי היינו דמתרץ לחם הפנים אלחם הפנים אלא אי אמרת צפונית מערבית הואי סוף סוף מאי תירוצא דלחם הפנים אלא לאו שמע מינה במערבית דרומית הואי שמע מינה *והאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח הני מילי בעבודה אבל הכא חושבנא בעלמא הוא: שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש: תנו רבנן כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה *זו אני מקריב מנחה זו אני מקריב *כיצד *נוטל חלק בראש אומר חטאת זו אני אוכל אשם זה אני אוכל ונוטל חלה משתי חלות ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים רבי אומר [א] לעולם חמש שנאמר °והיתה לאהרן ולבניו *מחצה לאהרן ומחצה לבניו הא גופה קשיא אמרת נוטל חלה אחת משתי חלות מני רבי היא דאמר פלגא שקיל אימא מציעתא ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים אתאן לרבנן דאמרי לא שקיל פלגא אימא סיפא רבי אומר לעולם חמש רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר אביי רישא ומציעתא רבנן ומודו רבנן בפרוסה דלאו אורח ארעא למיתבה לכ"ג ומאי

תורה אור

ויקרא כד

אי אמרת בשלמא · תנא דתמיד גופיה דתני לשכת הטלאים בצפונית מערבית מודי הוא דלגד מערבית דרומית הואי טפי אלא לפי מראית עינו שנה משנתו ודאתי מדרום מיתחזיא ליה מצפון ולעולם מקרן [דרומית] מערבית בא להתחיל למנות היינו דמתרץ לחם הפנים אלחם הפנים להיות בדרומית מזרחית כדקתני במדות דלא ליקשי אהדדי כיצד לשכת הטלאים בדרומית מערבית לשכת החותמות כי אזלת דרך שמאל במערבית צפונית לשכת בית המוקד לצפונית מזרחית לשכת לחם הפנים במזרחית דרומית: אלא אי אמרת · דוקא תנא לשכת הטלאים במקצוע לצפונית מערבית סוף סוף מאי תרצתא לחם הפנים כי מני דרך שמאל הוה לשכת לחם הפנים בדרומית מערבית לפי מנייתו: והאמר מר · לקמן (דף נח:): משתי חלות · של עצרת: ארבע או חמש · בכל שבת ושבת ולקמיה מפרש מתי ארבע ומתי חמש: והיתה לאהרן ולבניו · בלחם הפנים כתיב: מחצה לאהרן כו' · אף על פי שהן שנים עשר יש בהן שתי חלות שאינן מתחלקות כדמפרש ואזיל: אתאן לרבנן · דאמרי לא שקיל פלגא דאי שקיל פלגא בציר מחמש לא שקיל: רישא ומציעתא רבנן · דאמרי לא שקיל פלגא אלא בציר מפלגא ודקשיא לך חלה דשתי לחם דשקיל לה כולה מודו רבנן דלאו אורח ארעא למיפרסיה ולמיתב פרוסה לכ"ג: ומאי

ואין לתרץ משום דא"כ לא הואי שום לשכה בקרן מערבית דרומית דמה בכך והא לא קתני עלה ארבע לשכות היו בד' מקצועותיו אלא סתמא קתני וד' לשכות היו לו וי"ל כיון דבלשכת הטלאים קתני שהיתה במקצוע מסתמא כל הנך הוו נמי כל חדא במקצוע בפני עצמה ולא מסתברא שיהיו שתים במקצוע לצפונית מערבית ובמקצוע דרומית מערבית לא יהא כלום אבל תימה לימא דלשכת טלאים במקצוע לצפונית מערבית ונימא דכולהו אקצויי מקצו כזה

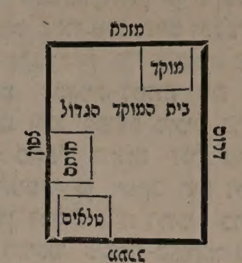

ויש לומר דהיינו דקאמר מסתברא דרומית מערבית הואי ולא קאמר על כרחיך דרומית הואי דאי לאו הכי לא מיתרצא לחם הפנים אלא משום דהוה מצי למימר לצפונית מערבית הואי וכדפרישית אלא שנראה לו דוחק קצת לומר דכולהו אקצויי מקצי: והא אמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין · פי' משום דגמרינן מים שעשה שלמה הקשה רבינו אפרים זצ"ל אדגמרינן מהתם נגמור ממגרש דכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב וכו' דהיינו דרך שמאל כשהופך פניו לעיר ומקיף מבחוץ ונראה לי לתרץ דמים גמרינן משום דכתיב פונים פונים והכי איתא בהדיא בזבחים פרק קדשי קדשים (דף סב:) דפריך ההוא מיבעי ליה לגופיה פירוש בעלמא מנא לן ומשני א"כ פונים פונים למה לי ומצאתי כתוב שהק' ריב"א אמאי לא משני אקושיא דלשכת טלאים דהא דקאמר דהוה במקצוע לצפונית מערבית היינו בקרן לצפונית מערבית של עזרה דהיינו מערבית דרומית של בית המוקד שהרי משמע במסכת מדות (פ"א משנה ה) דבית המוקד גדול היה לצפון העזרה כזה וקאי התם אעזרה והכא אבית המוקד ועוד דאלחם הפנים נמי הוה מצי לשנויי דחשיב נמי התם דרך ימין ונימא דלשכת החותמות ולשכת המוקד דקא חשיב בתמיד ולא חשיב במסכת מדות (שם) לשכות אחרות היו ובתוך העזרה היו אחת במקצוע לצפונית מזרחית של עזרה ואחת במקצוע מערבית לצפונית של עזרה שהוא דרומי של בית המוקד גדול דכשתמנה מלשכת טלאים דרך ימין ארבע לשכות הויא לחם הפנים רביעית לה דרומית מזרחית של בית המוקד גדול כזה וי"ל דלא מסתבר לומר שהיה אומר על זה ד' לשכות היו שם כיון דלא היו שם בעזרה אלא שתים מהם ועוד היאך יתכן קרנות העזרה וקרנות בית המוקד גדול שוות ומסתמא העזרה גדולה יותר מבית המוקד אבל תימה לי מאי דוחקיה דרב הונא בריה דרב יהושע לאוקמה סתמא דתמיד דלא פליגי אהדדי ולאוקמה בחד תנא והא על כרחיך פליגי אהדדי דסתמא דמדות קא סברא או כוליה מזבח בדרום או רוביה כדאשכחן הכא וסתמא דתמיד מוכח בריש פרק קדשי קדשים (זבחים דף נח:) דהויא סברה מזבח ממוצע וי"ל אי פליגי במילתא דאשכחן פלוגתא דתנאי בהא לא חיישינן אבל במקום הלשכות לא אשכחן תנאי דפליגי בהדיא:

ומודו רבנן בפרוסה דלאו אורח ארעא · תימה מעיקרא דלא אסיק אדעתא להאי שינויא ארבע או חמש היכי הוה ניחא לרבנן כיון דלרבנן דר"י יהיב לכהן חמש ובציר ליה שתות מפלגא אם כן לרבי יהודה אמאי לא יהיב ליה אלא ארבע דהיינו חומש בציר מפלגא ליתיב ליה ארבע שלימות ופרוסה קטנה דלא ניבציר ליה אלא שתות מפלגא או כיון דלר"י בציר ליה חומשא לרבנן נמי ניבציר ליה חומשא ויש לומר דלעולם אסיק אדעתיה דלאו אורח ארעא למיתב ליה פרוסה ובלבד דנימטייה בציר מפלגא והכי גבי לחם הפנים כיון דכי בצרת ליה חדא מפלגא לא מטא ליה כמו לכל אחיו הכהנים דיהבינן ליה שלימות ולא מלמלמינן כולי האי להשוות הדבר לר"י ורבנן דלמטייה אליבא דתרוייהו בציר שתות מפלגא או בציר חומשא דלאו אורח ארעא למיתב ליה פרוסה אבל גבי שתי הלחם הוה ס"ד דטפי הוי אורח ארעא למיתב ליה פרוסה מלמיתב ליה פלגא ממש דלאו אורח ארעא כלל ליתב ליה כמו לכל אחיו הכהנים שיהא הוא לבדו שקול כנגד כולם ומשני אפי' הכי הא עדיפא להשוותו כנגד כולם מלמיתב ליה פרוסה:
עיילא

רבינו חננאל

שמאל · ואסיק' ש"מ בדרומית מערבית הוות קיימא ש"מ פי' האי תנא דקתני דרומית מערבית לשכת טלי קרבן כו' נקיט דרך ימין וחשיב שניה לה דרומית מזרחית לשכת עושי לחם התמיד · שלישית מזרחית צפונית רביעית מערבית צפונית נמצאת לשכת עושי לחם הפנים שנייה ללשכת הטלאין כי היא מצידה כשפונה דרך ימין למזרחי · ואידך תנא חשיב ללשכת עושי לחם הפנים רביעית ללשכת הטלאין · דנקיט דרך שמאל כשפונין למזרח ונמצאת לבסוף וזהו מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים דהאי תנא חשיב לה שניה והאי חשיב לה רביעית ומשני רב הונא [מר] קחשיב דרך ימין דהויא [שנייה לה] ומר קא חשיב דרך שמאל דהויא [רביעית לה] *) אלא אי אמרת לשכת הטלאים בצפונית מערבית הות קיימא היכי מיתרצי לשכת עושי לחם הפנים · שלישית הות בעי לאחשובה · הנה נתברר שמצד לשכת הטלאין היא · אלא ש"מ לשכת הטלאין בדרומית מערבי' הוות קיימא ש"מ · והאי תנא דתני והלא לשכת בית הטלאין היתה במקצוע צפונית מערבית צפונית מערבית עזרה · וד' לשכות היו שם נמצאת לשכת הטלאין היא בסוף המקצוע המערבי לעזרה צפונית · ולד' לשכות שהיו שם [היתה] דרומית · ואקשינן והא אמרינן כל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח. ושנינן הני מילי [בעבודה] הכא חושבנא הוא הא רמויא דפריש הכא מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים כו' לא מצאנו לה מקום מפורש בתלמוד אלא ודאי כך היתה הגירסא דרמו ופרקו ולא הוצרכו לכתוב ולפרש יותר מזה · ועלתה השמועה דלשכת טלה קרבן היתה במקצוע דרומית מערבית סמוכה לעזרה ומיהו אית' צפוני' מערבית לחיל שכ"ג מקריב חלק בראש כו': ת"ר כיצד מקריב חלק בראש או' עולה זו אני מקריב כו' · כיצד נוטל חלק בראש אומר חטאת זו אני אוכל כו' · ונוטל חלה מב' חלות של עצרת' **) ר' אומר ה' מלחם הפנים ר' אומר לעולם ה' שנאמר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו · והא דר' בפ' מי שמת . הא גופה קשיא כו' · ופריק אביי רישא ומציעתא רבנן היא דאמרי לא שקיל פלגא אלא פחות דהא לא תנן במתניתין נוטל מחצה וגם לא תנן חולק חלק בראש תנן · ואמאי נוטל חלה מב' חלות של עצרת לפי שאינן אלא ב' בלבד פדכתיב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים וגו' · וגנאי

מסורת הש"ס

[לעיל טו:] לקמן מה. נח: זבחים סב: [סוטה טו:]

[נ"ל זה]

[תוספתא פ"א]

ב"ב קמג. סנהדרין כא. ע"ז י:

הגהות הגר"א

[א] גמרא לעולם ראש קו עליו למחקו (ואולי משום דבדאיכא מאמר המתעכב נוטל רק ד')

*) נראה שחסר כאן וצ"ל ש"מ דבמערבית דרומית הואי דאי אמרת לשכת הטלאים בצפונית מערבית וכו'. **) נראה דט"ס כאן וצ"ל ארבע או חמש מלחם הפנים.

תוספות ישנים

דאמרי לא שקיל פלגא · ומחצה לאהרן ומחצה לבניו לאו דוקא שיטול כנגד כולם אלא קרוב למחצה:

ומאי ארבע או חמש לרבנן דאמרי *נכנס נוטל שש ויוצא נוטל שש ושכר הגפת דלתות לא (א) משתים עשרה בעי מיפלג בציר חדא מפלגא חמש שקיל לר' יהודה דאמר נכנס נוטל שבע שתים בשכר הגפת דלתות ויוצא נוטל חמש מעשר בעי מיפלג בציר חדא מפלגא ושקיל ארבע רבא אמר כולה רבי היא וסבר לה כר' יהודה ואלא מאי ארבע הא חמש בעי למשקל לא קשיא הא דאיכא משמר המתעכב הא דליכא משמר המתעכב אי איכא משמר המתעכב משמנה בעי למפלג ושקיל ארבע אי ליכא משמר המתעכב מעשר בעי למפלג ושקיל חמש אי הכי מאי רבי אומר לעולם חמש קשיא: **מתני'** *מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום ואומרים לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת ג'ערב יום כפורים שחרית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה ד'כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יוה"כ עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה: **גמ'** בשלמא שמא שכח לחיי אלא שמא לא למד מי מוקמינן כי האי גוונא *והתניא °והכהן הגדול מאחיו ה'שיהא גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר אחרים אומרים מנין שאם אין לו שאחיו הכהנים מגדלין אותו ת"ל והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני *דאמר *ר' אסי תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא *על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי: ערב יום הכפורים שחרית וכו': תנא אף השעירים ותנא דידן מאי טעמא לא תנא שעירים כיון דעל חטא קא אתו חלשא דעתיה אי הכי פר נמי על חטא הוא דאתי פר כיון דעליו ועל אחיו הכהנים הוא דאתי באחיו הכהנים אי איכא איניש דאית ביה מילתא מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה בכולהו ישראל לא ידע אמר רבינא היינו דאמרי אינשי אי בר אחתיך דיילא הוי חזי בשוקא קמיה לא תחליף: כל שבעת הימים לא היו מונעין וכו': תניא רבי יהודה בן נקוסא אומר מאכילין אותו סלתות וביצים כדי למסמסו אמרו לו כל שכן שאתה מביאו לידי חימום תניא סומכוס אמר משום ר' מאיר ו'אין מאכילין אותו לא אב"י ואמרי לה לא אבב"י ויש אומרים אף לא יין לבן לא אב"י לא אתרוג ולא ביצים ולא יין ישן ואמרי לה לא אבב"י לא אתרוג ולא ביצים ולא בשר שמן ולא יין ישן ויש אומרים אף לא יין לבן מפני שהיין לבן מביא את האדם לידי טומאה [א] תנו רבנן ז'זב תולין לו במאכל וכל מיני מאכל אלעזר בן פנחס אומר משום רבי יהודה בן בתירא אין מאכילין אותו לא חגב"י ולא גב"ם ולא כל דברים המביאין לידי טומאה [ב] לא חגב"י לא חלב ולא גבינה ולא ביצה ולא יין ולא גב"ם מי גריסין של פול ובשר שמן ומריים ולא כל דברים המביאין לידי טומאה מאי לאתויי הא דת"ר חמשה דברים מביאים את האדם לידי טומאה ואלו הן השום והשחלים

ויקרא כא

ומאי ארבע או חמש. מאי ארבע ומאי חמש: לרבנן. דפליגי עליה דר' יהודה בפרק החליל (סוכה דף נו:) ואמרי משמר היוצא נוטל שש ומשמר הנכנס נוטל שש חלות ושכר הגפת דלתות לא שקיל משמר הנכנס נמצאו כולן באות (ב) ומחלקות וכהן גדול חולק עם שתיהן ומשנים עשר בעי מיפלג ומחצה שלהם אינו נוטל בציר חדא מפלגא חמש שקיל: לר' יהודה דאמר נכנס נוטל שתים. בלא מחלוקת בשכר שהוא מגיף למוצאי שבת דלתות העזרה וחיל והיכל ולשכות שפתחו שחרית משמר שיצא לו מעשר בעי מיפלג שאין השתים באות במחלוקת כי שכרם הם: בציר חדא מפלגא. דעשר ושקיל ארבע: כולה רבי היא. דאמר פלגא שקיל: וסבר לה כרבי יהודה. דאין השתים מתחלקות לעולם: אלא מאי ארבע הא חמש בעי למישקל לא קשיא הא דאיכא משמר המתעכב וכו'. פעמים שיום טוב חל בשני בשבת ויש משמר מקדים ובא מערב שבת ומתעכב עד הרגל שכל המשמרות באות ברגל או פעמים שמוצאי יום טוב ערב שבת והמשמרות הולכות למקומם בערב שבת ויש משמר שמתעכב שם עד מוצאי שבת ותנן במסכת סוכה (דף נה:) שבת שבתוך הרגל היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים וכן י"ט הסמוך לשבת בין מלפניה שאין יכולים לשוב בשבת למקומן בין מלאחריה שעל כרחן הן מקדימין לבא מע"ש היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים שהרי על כרחן שוהין שם והרי היא כשבת שבתוך הרגל חל יום אחד להפסיק בינתים או מלפניה כגון שכלה המועד בחמישי בשבת או מאחריה שהתחיל המועד בשני בשבת לא היה להם להקדים לבא מלפני השבת אינן שוות אלא משמר המתעכב בשבת בין שהוא משמר אחד בין שהוא משמרות הרבה נוטל שתי חלות והשאר מתחלקות למשמר היוצא ונכנס שזמנו קבוע לאותה שבת: אי הכי. דמציעתא רבי היא מאי לעולם חמש: **מתני'** אישי. אדוני: (ג) קורין לפניו בסדר היום. פרשת אחרי מות וכן כל שבעת הימים: שיהא מכיר. מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו בהלכות סדר היום: **גמ'** במקדש ראשון. לא העמידו אלא על פי התורה כהנים מהוגנין: מרתא בת בייתוס. אלמנה עשירה היתה וקידשה יהושע בן גמלא ונתנה ממון לינאי המלך ומינהו להיות כהן גדול: תרקבא. חצי סאה תרי *קב: דינרי. זהובים: דיילא. שוטר המלך: בשוקא קמיה לא תחליף. מתוך שהיה מכירך מתחילה בקי הוא בעושרך ובמעשיך למצוא עלילה לגבות ממך ממון: מאכילין אותו. ערב יום הכפורים שחרית סלתות וביצים כדי למסמס אכילה שבמעיו לשלשלו שלא יצטרך לנקביו למחרת: לידי חימום. של קרי שהסלתות וביצים מרבים את הזרע: אב"י ואבב"י. סימנים הן ומפרש להו ואזיל: זב תולין לו במאכל. אם אכל מאכל הרבה מכל מין שהוא תולין לומר שמחמת רוב מאכל ראה ואינו זב לטומאת שבעה ולקרבן דכתיב (ויקרא טו) בשרו ולא מחמת אונסו אבל בעל קרי טמא באונס דאין קרי וזוב באים ממקום אחד ואין מראיהם שוה שהזוב *דומה למי בצק של שעורין ואינו קשור אלא כלובן ביצה המוזרת ושכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת: אין מאכילין אותו. בימי בדיקתו: השחלים

עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא. אין זה ינאי המלך (*שבריש פ') האומר (קדושין דף סו.) שהרג חכמי ישראל דההוא דהתם כהן גדול הוה דקאמר הקם להם בציץ שבין עיניך ולא היה ממנה אחר במקומו: והאמר

עין משפט נר מצוה

פד א ב מיי' פ"א מהל' עבודת יוה"כ הלכה ה:

פה ג שם הלכה ו:

פו ד מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הלכה א:

פז ה מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ו:

פח ו מיי' פ"ב מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג:

מסורת הש"ס

חולין קלד: הוריות ט. [תוספתא פ"א]

יבמות סא.

[גיר' ע"י עד]

[צ"ל וקב וכ"ה בערוך]

[נדה לה:]

[גיר' ע"י רב יוסף]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושכר הגפת דלתות לא שקיל משתים עשרה: (ב) רש"י ד"ה לרבנן כו' נמצאו כולן באות במחלוקת וכהן גדול: (ג) ד"ה וקורין לפניו כל שבעת הימים בסדר היום בפ' אחרי מות ספ"ד:

הגהות הגר"א

א] גמ' (ת"ר זב תולין לו במאכל וכל מיני מאכל) תא"מ: ב] שם המביאין לידי טומאה. נ"ב וה"ז תולה כהן רע"א תולה בכל מיני מאכל. (ועי' בח"ר פ"ב דזבים מתני' ב' ובפי' הר"ש):

רבינו חננאל

וגנאי הוא הדבר לתת לכ"ג פרוסה. לפיכך נותן לו בעצרת אחת שלימה. וד' או ה' דקתני הכי קאמר אי לרבנן ה'. אי לר' יהודה ד' אי לרבנן דאמרי שכר הגפת דלתות ליכא י"ב חלות כלן בעי למיפלג פוחתין מן החצי אחת נשארו י"א חלות. גנאי הוא לו ליטול חצי חלה מעשר בעי למיפלג הלכך נוטל ה' מן העשר. אי לר' יהודה דתני בסוף מס' סוכה הנכנס נוטל ז' והיוצא נוטל ה' ואוקימנא הני תרתי יתירי שכר הגפת דלתות פי' כיון שמשמרה הראשונה פתחה בשחרית בשבת ויצאה אחר חצי היום ומשמרה הנכנסת [מגיפה] השערים שפתחה אותם היוצאות נוטלת בשכרה ב' חלות נשארו י' חלות פחות אחת מן החצי נשארו ט'. *) אין דרך ארץ ליטול פרס חלק בח' זה נוטל ד' ואלו כולן נוטלין(ד') [ו]. רבא אמר כולה ר' היא. ור' סבר לה כר' יהודה דאמר הנכנס נוטל ז' כו' אי הכי אמאי ד' הא ר' הוא דאמר פלגא שקיל ה' בעי למשקל. ושנינן בדאיכא משמר [המתעכב] דשקיל משמר הנכנס ב' בשכר הגפת דלתות והמתעכב שד נוטל ב' אחרות כדתנן בסוף סוכה והמתעכב נוטל ב'. נשארו ח' שקיל החצי ד' משמונה. ואם אין שם משמר המתעכב נוטל משמר הנכנס ב' שכר הגפת דלתות נשארו י' חלות נוטל חציו ממש. אי הכי כי רבי סבר פעמים נוטל ה' ופעמים נוטל ד' אמאי תני לעולם ה' ועלתה בקושיא: מוסרין לו זקנים מזקני ב"ד כו' במקדש ראשון לא היו מעמידין כ"ג אלא מי שהוא גדול מכולן בכח בנוי בעושר בחכמה וכו'. ובמקדש שני היה משחיד ונכנס אפי' אם אין בו המדות הללו. לפיכך היו צריכין לבוחנו. אם יודע אם לאו: פירש דיילא כגון ממונה במכס ועל הנכנסין והיוצאין והנושאין ונותנין ואם בא אדם להסתיר קרובו יודע בו ואינו יכול לגנוב דעתו. וכן א' בענין הממונים באכילת הפסח בסוף פ' כיצד צולין והוא דרגש בהו דיילא: כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל כו' תניא יהודה בן נקוסא אומר

*) נראה דצ"ל אין דרך ארץ ליטול פרוסה והולך מח' זה נוטל ד' וכו'.

תוספות ישנים

רבא אמר כולה רבי וכו'. וא"ת אביי דמוקי רישא כרבנן וסיפא רבי ומוקי מציעתא א) (דרבי) בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן ולוקמה במשמר המתעכב כרבא וכולה ב) (כרבי) וי"ל דמילתא דלא שכיחא היא ורבא לא חש ליה לאפלוגי רבנן ורבי בהא אלא סבירא ליה דמחלה ממש לכולי עלמא כדאשכחן במי שמת (דף קמג.) גבי כולי ואסטרוגי ובמסכת ע"ז (דף י:) במעשה דקטיעא בר שלום שנתן כל נכסיו לר"ע: מרתא בת בייתוס. אלמנה עשירה היתה וקידשה יהושע קודם שנתמנה ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול כדאמרינן ביבמות (דף סא.) ד דאוקמיה ליהושע בן גמלא ואע"פ שחשוב היה כדאשכחן לקמן (דף לז.) שעשה שני גורלות של אשכרוע של זהב ומזכירין אותו לשבח ואמרינן בפרק לא יחפור (דף כא.) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך מ"מ היו בעלי תורה ותשובין ממנו ורואין למנות יותר: פר נמי על חטא אתי. וא"ת איכא פר מוסף דעל חטא לא אתי י"ל דבמתניתין קתני פרים ופר חטאת הוי בכלל: לא מאכל ולא משתה. ואע"ג שכהן של בית אב אסור לשתות יין [הכא איירי] אחר עבודה כשהולך לישן ולא כפי' ריב"א שפירש דמשתה בשאר משקין דלאו יין קאמר דהא שאר משכרין נמי אסירי כגון דבש וחלב ודבילה קעילית: אין מאכילין אותו חגב"י. תימה אמאי לא חשיב בכהן גדול יש לומר דלא החמירו בו כל כך ואם תאמר אמאי לא האכילוהו לזב ושלא אינו מטמא באונס יש לומר דמכל מקום מיהא סתרא אפילו באונס כדתנן במס' זבים (פ"ב מ"ב) ובנדה בפרק בנות כותים (דף לז.):

א) צ"ל כרבנן. ב) צ"ל כרבנן

ומי

עין משפט
נר מצוה

פט א טוש"ע א"ח סי' רמ סעיף יג :
צ ב ג מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה הלכה כט סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כ סעיף יא :
צא ד מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה הלכה ט טוש"ע י"ד סי' קצב סעיף א :
צב ה מיי' שם הלכה י :
צג ו מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ז :
צד ז שם הלכה ח :

והשחלים °וחלגלוגות והביצים והגרגיר °ויצא אחד אל השדה ללקט אורות תנא משמיה דר' מאיר זה גרגיר אמר ר' יוחנן למה נקרא שמן אורות שמאירות את העינים אמר רב הונא (*המוציא) גרגיר אם יכול לאכלו אוכלו ואם לאו מעבירו על גבי עיניו אמר רב פפא בגרגירא מצרנאה אמר רב גידל אמר רב אכסנאי לא יאכל ביצים *ולא יישן בטליתו של בעל הבית *רב כי מקלע לדרשיש מכריז מאן הויא ליומא רב נחמן כד מקלע לשכנציב מכריז מאן הויא ליומא *והתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר [ב]לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדווגו זה אצל זה ונמצא אח נושא אחותו (*ואב נושא בתו) וממלא כל העולם כולו ממזרות ועל זה נאמר °ומלאה הארץ זמה אמרי [ג]רבנן קלא אית להו *והאמר רבא [ד]תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים רבנן אודועי הוו מודעו להו מקדם הוו מקדמי ומשדרי שלוחא ואי בעית אימא [ה]יחודי הוו מיחדי להו לפי *שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו :

מתני' מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו (א) בית אבטינס והשביעוהו ונפטרו והלכו להם ואמרו לו [ו]אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין [ז]אם (הוא) היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשים לפניו ואם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל :

גמ'

תורה אור: ויצא – במ"כ; ומלאה הארץ זמה – ויקרא יט

השחלין. קרסו"ן: חלגלוגות. פולפו"ר: הגרגיר. ארוג"א: מצרנאה. הגדל על המיצר שאין סביבותיו זרע אחר שיכחיש כחו: לא יאכל ביצים. שמביאין לידי קרי ומתגנה על בני הבית: לא יישן בטליתו של בעל הבית. שהוא מתכסה בה ביום שלא ימצא עליה קרי: כי מיקלע לדרשיש. שם היה רגיל לילך: מאן הויא ליומא. יש אשה שתנשא לי ליומא שאתעכב כאן ותצא לאחר מכאן: זה אצל זה. בן שיוליד במדינה זו עם בת שיוליד במדינה אחרת: רבנן קלא אית להו. ושמם קרוי על בניהם: צריכה לישב שבעה נקיים. מיום שנתרצית שמא מחמת חימוד ראתה דם: יחודי בעלמא. ואין נזקקין להן אלא שהגשוי אשה אין מתאוה כמי שאין לו אשה:
מתני' מסרוהו זקני בית דין. שקראו לפניו בסדר היום: לזקני כהונה. ללמדו חפינת הקטורת המוטלת עליו ביום הכפורים שנאמר (ויקרא טז) ומלא חפניו קטורת סמים וגו' ועבודה קשה היא כדלקמן (דף מז:): בית אבטינס. היו עושין את הקטרה כותשין אותו ומערבין סממני': והשביעוהו. שלא יהא צדוקי לתקן מבחוץ ולהכנים בפנים כדאמרינן בגמרא (לקמן דף יט:): אישי: אדוני: הוא פורש ובוכה. מפרש בגמ' (שם): אם היה חכם דורש. בדבר הלכה כל ליל יוה"כ שלא יישן ויראה קרי: ואם לאו. חכם הוא ויודע להבין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדרוש דורשין לפניו: באיוב ובעזרא וכו'. שהן דברים ממשיכין את הלב לשומען ואין שינה חוטפתו :

והאמר רבא תבעוה להנשא כו'. לא הוה מצי לשנויי קטנות שלא הגיע זמנן לראות הוו דהא מסקינן בפ' תינוקת (נדה דף סו.) דמילתא דרבא אפילו בקטנה דילמא מחמדא ונראה דהיכא דתבעוה לינשא וישבה שבעה נקיים וכל אותם שבעה בדקה שחרית וערבית וטבלה ולא נבעלה אז צריכה לבדוק בכל יום ויום דלעולם משתבעוה לינשא איכא לספוקי דילמא חזיא מחמת חימוד עד שתיבעל הלכך בעינן שבעה נקיים סמוך לבעילת מצוה וכן פירש רשב"ם בפרק תינוקת (שם): **יחודי** בעלמא הוו מייחדי להו. פרש"י לא היו באין עליהן אלא מתיחדים עמהן ותו לא והקשה ר"י א"כ כיון דאסורין לבא עליה מאי פת בסלו איכא מיהו הא י"ל כיון (ג) דשרי לאחר ז' פת בסלו קרינא ביה ועוד הקשו היכי שרו ליחודי בהדייהו והאמר בפרק קמא דכתובות (דף ד.) מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים להכי פר"י דכי אמרי מאן הויא ליומא לא אמרי מאן הויא ליומא ליבעל אלא ליחודי בהדה בעלמא וכיון שהיו אומרים להם כך רק לייחד עמהם לא היו רואות דם מחמת חימוד ונראה לי כי מה שהקשה מכתובות דלא קשה דהא דאמר התם היינו דוקא לבחור דלא נשא מעולם דיצרו תוקפו טפי כדמשמע בפ' כל היד (נדה דף יג.) כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם ומפליג התם כאן בבחור כאן בנשוי בנשוי שרי אע"פ שאין אשתו עמו וע"כ ההיא דכתובות איירי בבחור מדקתני מי שהיה טבחו טבוח ומת אביו של חתן או אמה של כלה וכו' עד ודווקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא אינים דטרחי ומאי מוכיח ר"י התם דאיירי במי שאין לו בנים ולא נשא מעולם שהוא בוש לטרוח בעצמו לצרכי חופתו אבל אלמן איהו גופיה מצי טרח וההיא קתני וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל הוא ישן בין האנשים וכו' ויכולני לפרש ולא בעל דקאמר היינו לא בעל מעולם אבל אלמן אע"פ שעכשיו אין לו אשה כיון דכבר היה לו אשה אשתו ישינה עמו בחדר וכל שכן רבנן דהכא שאפילו עכשיו היה להם נשים אלא שלא היו בכאן בעיר ואפילו אם תמצא לומר דאלמן כמו כן אסור מכל מקום הכא שרי כיון שהיה להם נשים בביתם ולא תקיף יצרייהו כולי האי ואדרבה טפי הוה ניחא לפירוש רש"י כי לפירוש ר"י קשה הלשון דקאמר יחודי הוו מיחדי דהוה ליה למימר לייחודי בעלמא כלומר היו מודיעים להם שלא היו רוצים אלא לייחוד בעלמא מיהו מצינן למימר דלהכי נקט האי לישנא יחודי בעלמא הוו מייחדי להו משום דאתא לשנויי מה שהקשה לא ישא אדם אשה במדינה זו כו' ולהכי קאמר יחודי בעלמא כו' ולא היו באים עליהן כלל מדלא היו מביאים הנשים עמהם לעירם אלמא לא היו באים עליהם אלא יחודי הוו מייחדי ליתובי יצרייהו שאם היו רוצים היו באים עליהן ואם היו באים עליהם היו מביאים אותן לעירם והשתא אע"פ שחילקתי בין בחור לנשוי גבי פירסה נדה אין לי ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל דאשתו ישינה עמו בחדר ולא אמרינן הוא ישן בין האנשים כו' וכימא דהא דאסרינן התם באבילות שבתוך ימי החופה לישן עמו בחדר היינו בבחור ודאי אין לחלק כך דהא אסרינן התם אפילו בשכבר בעל וכיון דכבר בעל פעם אחת מה לי בחור מה לי נשוי אבל בפירסה נדה מוקי לה דווקא בשלא בעל כי שמעתי בשם מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש זצ"ל כיון דדברים של צינעא נוהג ברגל ואסור בתשמיש המטה כל ימי הרגל הוא ישן בין האנשים וכו' ואייתו מההיא דכתובות דמסיק טעמא משום דאבילות אקילו ביה רבנן והכי קילא ליה ואתי לזלזולי ביה אמטו להכי ישן בין האנשים וא"כ ברגל נמי כיון דאקילו ביה כי התם הוא ישן בין האנשים °אבל ביסודו של רבי' אברהם ב"ר דוד זצ"ל מצאתי בספר בעלי הנפש [שער הפרישה] שכתב להיתר וזה לשונו ולי נראה אי מתרמי לאיניש אבילות ברגל שאין צריך ליסן בין האנשים אע"ג דקילא ליה דלא חל עליה אבילות °משום דשבעת ימי המשתה אית בהו משום אפוסי שמחה לשושביניו ולכל בני החופה אבל שמחת הרגל לית בהו כי האי גוונא לא דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוא ישן בין האנשים אע"ג דלא נהגא ביה אבילות עד כאן לשונו וקצת קשה לי א"כ כי פריך התם מאבילות דחתן לאבילות דעלמא ומשני רב אשי מי קא מדמית אבילות דהכא לאבילות דעלמא אבילות דהכא אקילו ביה רבנן פירוש ולהכי הוא ישן בין האנשים אף על גב דכבר בעל הוה מצי למיפלג בין אבילות דהכא לדעלמא משום דחופה אית בה אפוסי שמחה מיהו יש לומר דעדיפא מינה קא משני :

שסס

רבינו חננאל

אומר מאכילין אותו פלתות וביצים כדי לממסמו כו'. ת"ר זב תולין לו במאכל וכל מיני מאכל. ואין מאכילין אותו כל דבר שמביא לידי חימום ומרגילו לזיבות: אורות זה גרגיר ומאיר העינים. גרגירא מצראנא. אכסנאי לא יאכל ביצים ויישן בטלית בעה"ב שמא יראה קרי ויטנף הטלית ויחשדהו בעה"ב על אשתו. רבנן כגון רב ורב נחמן הוו אמרי מאן הויא ליומא. כלומר איזו אשה אשאנה היום וכשאצא מן המקום ההוא אגרשנה ואקשינן והתניא ר' אליעזר אומר לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אחרת במדינה אחרת כו' ופרקינן רבנן קלא אית להו. כלומר זה בנו של פלוני חכם. וזה בתו של פלוני. וכשיבא וישאנה ויגידו לו כי היא בת פלוני לא ישאנה שיודע שהיא אחותו. ואקשינן ואיך מותר לומר מאן הויא ליומא. כלומר מקדש ומכנים אפי' אינו שוהה במקום אלא יום אחד. והא[אמר] רבא תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים. ופרקינן הני

תוספות ישנים

ואי בעית אימא יחודי הוי מיחדי כו'. ואומר רבי דאכולה מילתא קאי שלא היו אומרים להם לינשא מיד אלא מיחדי ואז לא היו מלפות שישאום ולא היו אז רואות מחמת חימוד ולכך היו יכולים לבא עליהם בלא ז' נקיים ויש פת בסלם ואם היו באין עליהן היו מוליכין אותם לעירם וליכא משום ומלאה הארץ זמה והשתא לא צריך תו לטעמיה דמשדרין שלוחא מעיקרא ולכך קבעו כאן התלמוד והשתא לא שייכא כאן הך דכתובות (דף ד:) דהתן כל זמן שלא בעל הוא ישן בין האנשים כו' דהכא לא שייך כלל דם חמוד כדפי' וכן פי' ה"ר יוסף בן רבינו מאיר ביבמות אבל ה"ר יצחק פי' דהך דכתובות פירסה נדה דאיכא איסורא דאורייתא אבל הכא ליכא אלא חומרא דרבנן ולפי דבריו משמע דקאי האי ואב"א אפירכא בתרייתא דוקא כלומר שלא היה שם אלא יחוד ולא היו באין עליהן דליכא ז' נקיים ולא נסירא דהא ליכא פת בסלו אלא כדפי' כך נראה יותר :

מסורת הש"ס

[נ"ל המוצא]
[יבמות לז:]
יבמות לז: (ע"ש בתוס' מז:)
[ביבמות לז: וילקוט והרמב"ם פכ"א מהלכות אסורי ביאה דין כט ובטור וש"ע אה"ע ס"ס ב ליתא להנהו ג' תיבות]
[לקמן סו. עד: יבמות לז:] כתובות סב:סג.
יבמות לז: נדה סו.

הגהות הב"ח

(א) מתני' מסרוהו כו' והעלוהו לעליית בית אבטינס:
(ב) תוס' ד"ה יחודי כו' י"ל כיון דשרי כו'. נ"ב לפע"ד דאיכא להביא ראיה ברורה מפרק אע"פ לגבי מורדת דפריך נדה בת תשמיש היא ופריק אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' :

גליון הש"ס

גמ' וחלגלוגו' ע' ר"ה כו ע"ב:
(ב) תוס' ד"ה יחודי בעלמא. אבל ביסודו של כו'. סוגא עוד בשמו בתוס' גם בשבעת ימי תענית כה ע"א מס' ע"ג לא ע"א : **בא"ד** משום דשבעת יה"מ אית בהו כו'. ק"ל הא גם בשבעת ימי אבילות דליכא אפוסי שמחה אסור ביחוד כדקתני כל אותן הימים וכו' :

גמ' תנא ללמדו חפינה אמר רב פפא שתי לשכות היו לו לכ"ג אחת לשכת פרהדרין ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום אחת בצפון דתנן *א' לשכות היו בעזרה ג' בצפון וג' בדרום שבדרום לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת המדיחין לשכת המלח ששם היו נותנין מלח לקרבן לשכת הפרוה *ששם היו מולחין עורות קדשים ועל גגה היתה בית טבילה לכ"ג ביוה"כ לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי קדשים ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה ג' שבצפון לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית לשכת העץ אמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול ב אומר לשכת כ"ג היתה אחורי שתיהן וגג שלשתן שוה לשכת הגולה שם היה בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העזרה לשכת הגזית ג שם היה סנהדרין של ישראל יושבת ודנה את הכהנים ומי שנמצא בו פסול היה לובש שחורים ומתעטף שחורים ויצא והלך לו ושלא נמצא בו פסול היה לובש לבנים ומתעטף לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים אחת בדרום דתנן *ד שבעה שערים היו בעזרה ג' בצפון וג' בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלקה שני לו שער (א) (הקרבן) שלישי לו שער המים שבמזרח שער נקנור ה ושתי לשכות היו שם אחת בימינו ואחת בשמאלו אחת לשכת פנחס המלבש ואחת לשכת עושי חביתין *שבצפון ו שער ניצוץ (ב) בנין אכסדרה היה ועלייה בנויה לו על גביו שם כהנים שומרים מלמעלה ולוים מלמטה (ג) (ושלפנים הימנו החיל) שני לו שער הקרבן שלישי לו שער בית המוקד ותניא *ז חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום ח וכולן בקודש [על גג] בית הפרוה חוץ מזו שהיתה בחול על גבי שער המים ובצד לשכתו היתה ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום ומסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הואי מאי טעמא מקדים קאי ומיסך את רגליו וטביל ואזיל לצפון וגמר חפינה ואתי לבית המקדש *ועביד עבודה כולי יומא לבהדי פניא מדו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ונייח דאי אמרת לשכת פרהדרין בצפון מקדים קאי ומיסך רגליו ואזיל לדרום וטביל וגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כוליה יומא להדי פניא מדו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ובעי מהדר ומיזל לצפון ומינח ומי טרח מטרחינן ליה כולי האי אלמה לא מטרחינן ליה טפי דאי צדוקי הוא ליפרוש אי נמי שלא תזוח דעתו עליו דאי לא תימא הכי נעבדינהו לתרוייהו בהדי הדדי אי נמי תסגי ליה בחדא: ואמרו לו אישי כהן גדול וכו': לימא תהוי תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע *דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי אמרת שלוחי דידן נינהו

מי

רש"י

גמ' תנא ללמדו חפינה. מוליכין אותו לבית אבטינס ששם הקטרת מצוי: לשכת פרהדרין. ליישן שם: לשכת אבטינס. ללמוד חפינה: על גגה. היה בית הטבילה מי מעיין היו באין לשם ברומה: מסיבה. בנין אבנים מעלות מגלגלות וסובבות במקיף עמוד כמין עץ גלגל של גת: (ד) לגג בית הפרוה. לעלות לה דרך המסיבה: לשכת הגולה. על שם בור שכרו שם עולי גולה: אחורי שתיהן. ללשכת הגולה וללשכת הגזית: וגג שלשתן שוה. קירוי אחד לשלשתן: שער הדלקה שער הקרבן. לא ידעתי למה נקרא שמם כך: שער המים. שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג כך מפרש בשקלים (דף ט:): ועשרה קדושין. ידיו ורגליו מן הכיור: בו ביום. ביוה"כ ולקמן (דף לב.) יליף להו מקראי וכולן בקדש כדמפרש: על גג בית פרוה. שהיתה בנויה בתוך עזרה מקודשת: חוץ מזו. טבילה ראשונה שאינה באה בשביל יוה"כ שאף כל ימות השנה שנינו בפ"ג (דף ל.) אין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור עד שיטבול אבל טבילות הבאות מחמת יוה"כ בעינן מקום קדוש דהכי כתיב בהו ורחץ את בשרו במים במקום קדוש (ויקרא טז): ובצד לשכתו היתה. אלמא לשכה יש לו בדרום: ומסתברא לשכת פרהדרין. שהוא ישן שם בדרום הויא אצל בית הטבילת חול: מאי טעמא מקדים קאי כו'. כשהוא משכים לבקר כל שבעה עומד ממטתו: ומיסך רגליו וטובל. התם על גב שער המים שהיא על גבה בעובי החומה מתוקן בית טבילת חול ומעיין משוך שם באמה מעין עיטם כדלקמן (דף כח.) וכל המיסך רגליו טעון טבילה ליכנס בעזרה ואזיל לצפון ללשכתו השניה ללמוד חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כוליה יומא כדתנן (לעיל דף יד.) כל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו': לבהדי פניא מדו עליה. כדאמרינן ברים פירקין: ואזיל לדרום וטבל. על שער המים כר"ע דאמר (שם) טהור שנפל עליו הזאה טמאתו: ונייח. הולך ושוכב בלשכת פרהדרין אשר אצל בית הטבילה: דאי אמרת לשכת פרהדרין. שהוא ישן בה הויא בצפון ורחוקה מבית הטבילה הטרחתו כל העמל הזה: מקדים קאי ומיסך רגליו. כדרך כל המשכימין: ואזיל לדרום. לשער המים: וטבל וגמר חפינה. התם בבית אבטינס אשר שם ואזיל לבית המקדש וכו': אלמה לא. קושיא היא כלומר וכי לא טוב לך להטריחו מטרחינן ליה מדעת דאי צדוקי הוא ואינו ירא שמים לקבל עליו טורח המקדש ליפרוש מן הכהונה גדולה ולא יקבלנה מתחילה וטוב לנו שהרי הן משנין את עבודה כדלקמן במתניתין: א"נ. אפילו אדם כשר הוא טוב לנו להטריחו כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה: דאי לא תימא הכי. (ה) דלא בעינן לאטרוחיה ליעבד שתי לשכותיו בהדי הדדי: לימא תיהוי. מתני' דקתני אתה שלוחנו תיובתא דרב הונא כו': הני כהני. בהקרבת קרבנותיו שלוחי דרחמנא נינהו ולא שלוחינו ונפקא מינה דאם הוא מודר הנאה ממנו מותר לו שיקריב עליו קרבנותיו כדתנן בנדרים (דף לה:).

הכי

תוספות

ששם מדיחין (*קדשי) קדשים. הא דאמרינן לעיל (דף טז.) דשולחנות היו בעזרה להדיח עליהן הקדשים וכדכתיב בהדיא ביחזקאל (מ) י"ל דבשר קדשים מדיחין על השולחנות אבל קרבי קדשים שיש בהן פרש ומאוסי מדיחין אותם בלשכת המדיחין*:

לשכת בית הפרוה. וא"ת מאי שנא דכי תנא להו ברישא נקט לשכת המלח ולשכת בית הפרוה ולשכת המדיחין וכי מפרש להו מפרש לשכת המדיחין והדר לשכת הפרוה וי"ל אי הוי מפרש לשכת בית הפרוה ברישא היכי ליתני ועל גגה היה כהן טובל כו' ואכתי לא קתני היכי סליק להתם להכי תנא לשכת המדיחין ברישא ומשם היתה מסיבה לגג בית הפרוה אמנם ראיתי במסכת מדות (פ"ה מ"ג) ושם מפרש לשכת הפרוה ברישא כי סידרא דרישא וגם במקצת ספרים שלנו יש כמו כן בכאן:

מי

מסורת הש"ס

מדות פ"ה מ"ג ע"ש

[מנחות כא. ועי' בתוס']

תמיד כז. מדות פ"א מ"ד

[תמיד כה: מדו' פ"א מ"ה]

[לקמן ל. לא. עי' זבחים יט:]

[לעיל יד:]

קדושין כג: נדרים לה:

עין משפט נר מצוה

[ת"ל קרבי]

עי' תוי"ט ד"ה לשכת המדיחין

צה א ב מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הלכה יז:

צו ג מיי' פ"ו מהלכות ביאת מקדש הלכה יא:

צז ד מיי' פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ד:

צח ה שם הלכה יז:

צט ו שם פ"ה הלכה ח:

ק ז מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ב:

קא ח שם הלכה ג:

רבינו חננאל

רבנן הוו מקדמי ומשדרי שליה. איבעית אימא ה"ו שיהיו עושין מעשה אלא ייחוד בלבד שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו. כלומר מי שיש לו [אין] תאב למאכל כל כך ומי שאין לו לעולם רעב: והוליכוהו זקני כהונה לעליית בית אבטינס. תנא ללמדו חפינה. אמר רב פפא ב' לשכות היו לו לכ"ג אחת לשכת פרהדרין ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום אחת בצפון דתנן בסוף מדות ו' לשכות היו בעזרה ג' בדרום לשכת המלח כו' ג' בצפון לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית. לשכת העץ אמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר לשכת כ"ג היתה אחורי שתיהן וגג שלשתן שוה הנה אחת בצפון. ואחת בדרום דתנן במדות פ' ראשון ז' שערים היו בעזרה ג' בצפון ות' בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלק. שני לו שער הקרבן. שלישי לו שער המים. ותניא ה' טבילות וי' קדושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקדש אבית הפרוה חוץ מזו שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה. נתברר כי ב' לשכות היו לכ"ג לשכת פרהדרין שהיה דרכה לשבעת הימים שהיו מפרישין אותו מביתו. ולשכת בית אבטינס שהיו מלמדין אותו שם חפינה ולא נתברר לנו בהדיא איזוהי בצפון ואיזוהי בדרום. א"ל אישי כ"ג אנו (ואתה) שלוחי ב"ד ואתה שלוחנו. כו' ואוקימנא משביעין אנו אותך על דעתנו ועל דעת ב"ד. אבל שלוחנו לא דכהני שלוחי דרחמנא אינון ולא שלוחי דידן

הגהות הב"ח

(א) גמ' שני לו שער (הקרבן) תא"מ ונ"ב ס"א שער הבכורות: (ב) שם שבצפון [שער ניצוץ] וכמין אכסדרה היה: (ג) שם ולוים מלמטה (ושלפנים ממנה החיל) תא"מ ונ"ב ס"א ופתח היה: (ד) רש"י ד"ה עולה לגג בית הפרוה: (ה) ד"ה דאי לא תימא הכי אלא לא בעינן לאטרוחיה:

תוספות ישנים

לשכת הפרוה ששם מולחין עורות קדשים. היינו לשכת המלח השנויה [בהקומץ] רבה (דף כא:) בשלשה מקומות המלח נתונה בלשכת המלח ועל גבי הכבש כו' ואין זו לשכת המלח דהכא שנותנין בו מלח לקרבן ... סעודה. ר' אר"י: בצפון דתנן שם לשכות. בדרום גר' בקמייתא גבי לשכת המלח ופרוה ומדיחין ובבתרייתא לשכת הגולה כו'. וכן מוכחא סוגיא דבסמוך דקאמר אזיל לדרום וטביל [ונייח] אלמא ... היה בצד לשכתו וכו' ובמדות גרס איפכא וזו הגירסא נראה לרבי עיקר: שער הדלק. יש לפרש שדרך שם היו מביאין אש למערכה: שער הקרבן. שמא דרך שם היו מביאין קרבנות: לבהדי פניא מדו עילויה. שסובר דהזאתו טימאתו וכרבי עקיבא: דאי ס"ד הני כהני שלוחי דידן נינהו. וא"ת והא בנדרים פרק אין בין המודר (דף לה:) איבעיא לן אי שלוחי דידן אי שלוחי דרחמנא נינהו ולא איפשיטא ולאמאי לא פשטיה ליה מהך וי"ל דלא ניחא ליה לפשוט מדברי אמורא וכי האי גוונא פריך בבבא מציעא (דף יז.) ובכתובות (דף פט:) גבי אלמנה מן האירוסין יש לה כתובה שהיה יכול להוכיח כן מדברי אמוראים:

והיו

מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד ושלוחי דידן מצו עבדי הכי קאמרי ליה משביעין אנו עליך על דעתינו ועל דעת בית דין: הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין וכו': הוא פורש ובוכה *שחשדוהו צדוקי והם פורשין ובוכין *דא"ר יהושע בן לוי כל החושד בכשרים לוקה בגופו וכל כך למה *שלא יתקן מבחוץ ויכניס כדרך שהצדוקין עושין ת"ר *מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס ביציאתו היה שמח שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו בני אף על פי שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים אמר לו כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה °כי בענן אראה על הכפורת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו עכשיו שבא לידי לא אקיימנו אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים ביציאתו ניגף דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו על פניו ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו שנאמר °ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל: א"ר זכריה בן קבוטל וכו': מתני ליה רב חנן בר רבא לחייא בר רב קמיה דרב א"ר זכריה בן קפוטל ומחוי ליה רב בידיה קבוטל ונימא ליה מימר ק"ש הוה קרי וכי האי גוונא מי שרי והא"ר יצחק בר שמואל בר מרתא [ב]הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתותיו ולא יורה באצבעותיו ותניא רבי אלעזר חסמא אומר הקורא את שמע ומרמז בעיניו ומקרץ בשפתותיו ומראה באצבעו עליו הכתוב אומר °ולא אותי קראת יעקב לא קשיא *הא בפרק ראשון הא בפרק שני ת"ר °ודברת בם *בם ולא בתפלה ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים רבי אחא אומר ודברת בם עשה אותן קבע ואל תעשם עראי אמר רבא *[ג]השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם ולא בדברים אחרים רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנאמר °כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר: **מתני'** [ד]בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע *צרדא ואומרים לו אישי כ"ג עמוד והפג אחת על הרצפה ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה: **גמ'** מאי צרדא אמר רב יהודה צרתה דדא מאי היא גודל מחוי רב הונא ואזל קלא בכולי בי רב: ואומרים לו אישי כ"ג הפג אחת על הרצפה וכו': אמר רב יצחק על חדת מאי היא אמרי ליה אחוי קידה: ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן שחיטה (וכו'): תנא לא היו מעסיקין אותו לא בנבל ולא בכנור אלא בפה ומה היו אומרין °אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו מיקירי ירושלים לא היו ישנין כל הלילה כדי שישמע כ"ג קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו תניא אבא שאול אמר אף בגבולין היו עושין כן זכר למקדש אלא שהיו חוטאין אמר אביי ואיתימא ר"נ בר יצחק תרגומא נהרדעא דא"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אמריתו אמאי לא אתי משיח והא האידנא יומא דכיפורי הוא ואבעול כמה בתולתא בנהרדעא אמר ליה הקב"ה מאי אמר אמר ליה

לפתח

רש"י

הכי קאמרי ליה. האי דקאמרי ליה אתה שלוחנו לאו בעבודה קאמרי ליה אלא לענין קבלת שבועה כלומר לא לפי מחשבה שבלבך אם באת להערים בקבלת השבועה אנו משביעין אותך לפי דעתינו ודעת ב"ד: שחשדוהו (א) לדוקי. לתקן הקטורת ולתת אותה על מחתת האש בהיכל ולהכניסה אחרי כן לבית קדשי הקדשים שכן אומרים הלדוקים כדלקמן: החושד בכשרים לוקה בגופו. דכתיב (שמות ד) הן לא יאמינו לי וגו' וכתיב והנה ידו מצורעת כשלג: וכל כך למה. השבועה הזאת למה: שלא יתקן. הקטורת מלא חפניו הניתנת ביה"כ על המחתה כדכתיב (ויקרא טז) ומלא חפניו וגו' ונתן את הקטורת על האש וגו': מבחוץ. בהיכל היו נותנין אותה לדוקין על האש והח"כ מכניסין שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן כי בענן אראה (שם) וכתיב ברישא דקרא ואל יבא בכל עת אל הקדש ומשמע כי בענן עשן הקטרת יבא ואז אראה על הכפורת: מחוטמו. שהוא ראשון לאברים ליכנס לבית לפי שהוא בולט לפניו כדאמר נמי במס' שבועות (דף יז:) הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור אלמא הבא דרך אחוריו נכנס חוטמו אחרון: מתני ליה לחייא בר רב א"ר זכריה בן קפוטל. בפ"א ומחוי ליה רב בבי"ת עשה לו סימן שהוא קבוטל בבי"ת: ירמוז יקרוץ יורה. כולן לשון אחד הן אלא שזה נופל על העינים וזה נופל על האצבעות שנאמר (משלי ו) קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו: בפרק ראשון. צריך בו כוונה שנאמר בו (דברים ו) והיו הדברים האלה על לבבך: בם. שיש לך (ב) להשמיע מה שאתה מוציא מפיך: ולא בתפלה. שהתפלה בלחש שנאמר (ש"א א) וקולה לא ישמע כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי גאון*: בם. בדברי תורה: ולא בדברים אחרים. שיחת הילדים וקלות ראש: לא יוכל איש לדבר. אין לו רשות: **מתני'** אצבע צרדא. מפרש בגמ': והפג. טייל להפיג שינה מעיניך עמוד והפג אחת שחוק לט פעם אחת על הרצפה להפיג שינתך ובגמרא מפרש מאי היא: ומעסיקין אותו. בהפיגותם ובטיוליהם שלא יישן עד שמגיע זמן שחיטת תמיד של שחרית שהוא בהאיר המזרח: **גמ'** צרתה דדא. צרתה של זו אצבע (ג) תהי צרה לזו ומאי היא זו גודל באצבע הסמוכה לגודל היה מחברו לאגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול: בכוליה בי רב. בית המדרש: על חדת. דרך חידוש הראה לנו: אחוי קידה. טען גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ועומד כך מפורש במס' סוכה (דף נג.): אלא בפה. היו מזמרין לפניו: אם ה' לא יבנה בית וגו'. כלומר הזהר בעבודתך שתהא לשם שמים שתהא נרצית שאם אינה רצויה אין טורחך עולה לכלום: שוא עמלו בוניו בו: בחנם יגעים בבנין שלא יתקיים: מיקירי ירושלים. מחשובי ירושלים עושין כך שלא היו ישנים: אלא שהיו חוטאין. משחקין אנשים ונשים יחד ובאין לעבירה: תרגומא. להאי בגבולים היכא היו חוטאין בנהרדעא:

לפתח

תוספות

מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד כו'. תימה דבפרק אין בין המודר (נדרים דף לה:) מיבעיא לן הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן נינהו וקאמר ת"ש ת"ש טובא התם ולבסוף לא איפשיטא ואמאי לא פשיט לה מדרב הונא בריה דרב יהושע דהכא י"ל דלא בעי למיפשט מדברי אמוראים אלא ממתני' וברייתא וכי האי גוונא נ"ל אהא דמיבעיא לן בפ"ק דב"מ (יז: ושם) ובפ' הכותב (כתובות פט:) אי אלמנה מן האירוסין אית לה כתובה ולא איפשיטא אע"ג דבכמה דוכתי בש"ס משמע בפרק נערה (שם מד. ושם) ובפרק האומר (קדושין דף סה. ושם) דאית לה כתובה כמו שהוכיח שם ר"י אלא לא בעי למיפשט אלא ממתני' וברייתא* ולי נראה דלעולם פשיטא ליה מדרב הונא בריה דרב יהושע דשלוחי דרחמנא נינהו דאי ס"ד שלוחי דידן דווקא נינהו ולא שלוחי דרחמנא כלל מי איכא מידי כו' והתם מיבעיא ליה אי שלוחי דידן קאת דהוו להו שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן או שלוחי דרחמנא דווקא והא לא מצי למיפשט מדרב הונא דאפילו אי שלוחי דידן נמי הוו מקרבי אע"ג דאנן לא מצינן למיעבד כיון דאף שלוחי דרחמנא נינהו ומילתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר [לאו] שלוחי דידן נינהו לא נפקא מיניה מידי לענין מודר הנאה דבין אי שלוחי דידן דווקא נינהו בין אי שלוחי דרחמנא נמי נינהו אסור במודר הנאה דקא מהני ליה אלא נראה דנפקא מינה אי אמר בעל הקרבן לא בעינא דלקרביה [כהן] שבאותו משמר אלא כהן אחר אי אמרינן שלוחי דידן דווקא הא אמר לא בעינא ולא נקריב ליה כהן שבאותו משמר בעל כרחו ואי אמרינן שלוחי דרחמנא נינהו כהי כמי דמפרשינן אף שלוחי דרחמנא נינהו עיקרם שלוחי דרחמנא נינהו ולאו כל כמיניה לעכב על ידם שלא יקריבוהו כהני משמר*:

בם ולא בתפלה. נראה לי *בם שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ולא בתפלה דאמרינן (ברכות דף ל:) אפילו מלך שואל בשלומו לא ישיבנו אפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק:

אהיכא

רבינו חננאל

דידן. הוא פורש ובוכה שחשדוהו בצדוקי. והן בוכין שכל החושד בכשרים לוקה בגופו. וכל כך למה שלא יתן את הקטורת על המחתה בהיכל ויכנים לפני ולפני' שדורשין כי בענן אראה על הכפורת. כלומר צריך לתת הקטורת [מבחוץ] ומכנים בבית קדשי הקדשים. והענן כבר עלה. מעשה בצדוקי אחד כ"ג שעשה כדובא מלאך וחבטו על פניו ונכנסו הכהנים [ומצאו] מכה כמין כף רגל עגל בין כתפיו. כדכתיב ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל: אם היה חכם דורש. ואם לאו ת"ח קורין לפניו כו'. ירושלמי אעפ"כ היו קורין לפניו המקרא הזה אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אם ה' לא ישמר עיר שוא וגו'. תני במשלי ובתהלים מפני שטעמן מפיג את השינה. הוה מתני רב חנן לחייא כו' כלומר היה מלמדו המשנה ושונה א' זכריה בן קפוטר. והיה רב מתפלל וקורא ק"ש ולא היה יכול לומר לו (כמו) כי מעיתה והיה מראה לו באצבעו בית כלומר קבוטר הוא. ואקשינן וכי שרי לקורא ק"ש למעבד הכי. והתניא ר' אלעזר חסמא אומר הקורא ק"ש ורמז בעיניו [ומקרץ] בשפתיו ומורה באצבעו עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב וגו' ופרקינן כי תניא ההיא בפרק ראשון שהוא משמע עד והיה אם שמוע. ורב כי עבד בפרק ב' עבד: ת"ר ודברת בם בם ולא בתפלה. *) בקול ולא בלחש. בם יש לך רשות לדבר ולפסוק מן התלמוד ולא בדברים אחרים. בם עשאם קבע. אמר רב המפסיק בעת שקורא בתלמוד ושח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם׳ בם יש לך להפסיק ולקרות ק"ש ולא בדברים אחרים. רב אחא אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר: פי' צרדה צרת גודל. עמוד והפג על הרצפה. א"ר יצחק על חדת. ומעסקין אותו עד זמן שחיטה. תנא אין מעסקין אותו לא בנבל ולא בכינור אלא בפה ומה היו אומרים אם ה' לא יבנה בית שוא וגו'. מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה תניא אבא שאול אומר אף בגבולין והיא נהרדעא היו עושין כן אלא שהיו חוטאין. כדאמר להו אליהו כמה בתולות איבעול בנהרדעא ביומא דכיפורי. והקב"ה מאי אמר.

*) נראה דצ"ל ולא בתפלה בקול אלא בלחש ועי' רש"י.

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"א מהל' עבודת יוה"כ הלכה ז:

קג ב מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ח טור ש"ע א"ח סי' סג סעיף ז:

קד ג מיי' פ"ג מהלכות דעות הלכה ד ומ"א סי' קנו רמ"א בי"ד סי' רמו סעיף כה:

קה ד מיי' פ"א מהל' עבודת יוה"כ הלכה ח:

[וע"ע תוס' ב"ק פו: ד"ה בייש ותוס' ב"מ יז: ד"ה מן]

[וע"ע תוס' קידושין כג: ד"ה דאמר]

[עי' תוס' ברכות יג. ד"ה ובאמצע]

מסורת הש"ס

שבת לז. ע"ש

[לקמן נג.]

[תוספתא פ"א]

[פרשת ואתחנן סי' קמג]

ברכות יג.

[עי' בערוך ערך גס פי' אך סוגיא זו]

סוכה כח.

[עי' תוס' מנחות לה: ד"ה וכמה ט']

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שחשדוהו בלדוקי. לתקן הקטורת מבחוץ ולתת אותה:

(ב) ד"ה בם שיש לך רשות להשמיע:

(ג) ד"ה לרתה דדא כו' אלבע שהיא לרה לזו:

תוספות ישנים

והיו תולעים יוצאין מחוטמו. מדה כנגד מדה שהריח שלא לצורך ובקונטרס פירש שחוטמו נכנס קודם לפני ולפנים מיהו ידיו שנטלו סכף והמחתה נכנסו קודם: כמין רגל עגל. בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ואפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם ומתרץ שזה הקטורת לא נעשה כמדתו ולקמן גבי מעשה דשמעון הצדיק פרק טרף בקלפי (דף לט:) שהיה נכנס עמו זקן לפני ולפנים פריך בירושלמי כה"ג ומתרץ כבוד הקב"ה היה: ודברת בם ולא בתפלה. פי' בקונטרס שהתפלה בלחש ועוד יכול לפרש ודברת בם שאילת שלום ומשיב מפני הכבוד וכן מפרש בירושלמי [פרק היה קורא] ועוד יש לפרש כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף יא.) חבירים שהיו עסוקים בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה: צרדא פירש בקונטרס שהוא אצבע שני לגודל ורבינו תם פירש כי זו היא אמה ולרדא צרתה דדא שהיא אגודל וכן שנינו בתוספתא (פ"א) איזהו אצבע צרדה אצבע גדולה של ימין וכן נמצא יוהר סיגל וכן יסד הפייט [בפרשת שקלים] גיה וכל עפרה בצרדה הכילו וזהו לפי שזורש וכל בכליש עפר הארץ ובאצבע שלישי ברא וכסים מדרש מלא:

פלת

לפתח חטאת רובץ ושטן מאי אמר א"ל שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ממאי *אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני:

מתני' *בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו וביוה"כ מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל:

גמ' תנן התם *אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר ומועלין בהן לאחר חצות לא יחזיר ואין מועלין בהן מנה"מ אמר רב כתוב אחד אומר °כל הלילה והקטיר וכתוב אחד אומר °כל הלילה והרים הא כיצד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה מתיב רב כהנא *בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו וביום הכפורים מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה ואי

(נראה ס"ד · ויקרא ו · שם)

לפתח חטאת רובץ · יצה"ר מחטיאו בעל כרחו: **מתני'** תורמין את המזבח · הדשן שהוא חותה מן הדשן במחתה פעם אחת בין רב למעט ובלבד שלא יפחות ממלא קומץ ונותנו במזרחו של כבש ונבלע במקומו שנאמר (ויקרא ו) והרים את הדשן וגו' ושמו אצל המזבח וילפינן לקמן *מוהרים ממנו בקומצו והיא היתה תחלת עבודה שחרית בהשכמה: סמוך לו · סמוך לקריאת הגבר לפני קריאתו או לאחריה: ביוה"כ · תורם מחצות: וברגלים מאשמורה הראשונה · שהיא בשלישית הלילה כדאמר במסכת ברכות (דף ג·) ג' משמרות הוי הלילה ובגמרא מפרש טעמא דכולהו: ולא היתה קריאת הגבר מגעת · ברגלים עד שהיתה העזרה מלאה מישראל המביאין קרבנותיהן להיות מזומנים להקריבן אחר התמיד מיד: **גמ'** אהיכא קיימי' · איני יודע לפרשה ונ"ל דה"ג תנן התם אברים שפקעו כו' והיא משנה במס' זבחים (דף פו.) ומתוך פקיעותן קופצין ונופלין מן המערכה: קודם חצות · לילה: (א) ומועלין בהן · וקודם חצות אינו חשוב עיכול באבר שיש בו עדיין ממש לפיכך צריך להחזירו למערכה וכיון שלא נעשית כל מצותן קדשי ה' קרינן ביה ואית ביה מעילה לנהנין ממנו: אחר חצות · אין צריך להחזיר (בו) שהחצות עושה עיכול באברים שמשלה בו האור ואע"פ שיש בו ממש כדיליף לה לקמיה: ואין מועלין בהן · כדקיי"ל (פסחים דף כו·) (ב) שנעשית מצותו אין מועלין בו כיון דלית ביה צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה' ובמעילה כתיב (ויקרא ה) וחטאה בשגגה מקדשי ה': מנה"מ · דחצות עושה עיכול: כל הלילה והקטיר · היא העולה על מוקדה כל הלילה אלמא כל הלילה מצוה להיות על מוקדה אלמא כל ליליא הויא הקטרת אברים ואפי' (ג) מה שעל המוקד אם פקע: וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים · דסמיך ליה להאי קרא ולבש הכהן מדו בד והרים (ד) הדשן אלמא כל הלילה הוא חשיב כעיכול וקרי בשר העולה דשן משמשלה בו האור וכשר להרימו: חציו להקטרה · שאינו עיכול ואם פקעו צריך להחזיר להקטיר וחציו להרמה מחצות ולהכן קרוי דשן אלמא חצות משוי ליה עיכול: ואי

אהיכא קיימינן אהא דתנן וכו' · רש"י לא גרס ליה אלא הכי גרס תנן התם ול"נ לפרש אהיכא קיימי' כלומר על איזו תרומה קאי ע"כ לא קאי על תרומת הדשן דההיא פשיטא דהיתה כל שעה סמוך לבקר דפשטיה דקרא משמע הכי על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר וגו' והדר כתיב והרים את הדשן אלא בתרומה אחריתי איירי מתני' והיינו דקאמר אהא דתנן אברים שפקעו מנא הני מילי וכו' עד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה וכדפרישית לקמן בשם רי"ץ הבחור דחצות עושה אותן האברים עיכול שלכתחילה יכול להרימם ולהסירם לתפוח וקרי ליה הרמ' ובההיא תרומה איירי מתני' [*ולא שיעשה מהן הרמה דהא דשן כתיב אלא כדפרישי' שאם ירצה יאספנו לתפוח כדי להוציאם חוץ למחנה אבל אם רוצה להניחן במקום המערכה כדי למרק מאותן שיהא עצמן ראוין להרמת הדשן עדיין מאותן עליהן ולכך תנן יחזיר דמסתבר דחסר מהן מירוק מאותן עדיין כיון דאין ראוין לתרומת הדשן] והא דקאמר חציו להקטרה וחציו להרמה לאו דוקא אלא לישנא דמתני' נקט דקתני קודם חצות יחזיר ועיקר מילתיה דרב עלה איתמר ומדאורייתא אין קצבה לדבר אלא כל אימת דהוו שרירי מותר להרימן ולחולצן לתפוח כפי הצורך דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים כמו שנראה להם להקריב לפנות המערכה כדי לחזור ולסדרה כפי מאי דנפישי קרבנות היום שתהא המערכה מזומנת להקטיר עליה בעולות הבקר ורב כהנא פריך עלה ואי ס"ד דאורייתא היכי מקדמינן וכו' דמשמע ליה דמדאורייתא חלקהו ממש חציו להקטרה וכו' ולא כדקא ס"ד מעיקרא דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים אלא א"ר יוחנן מתני' כפשטיה אתרומת הדשן ודקשיא לך והא בפשטיה דקרא משמע דהיתה בבקר מהאי קרא נפקא לן דניתן רשות להקדימה ולאחרה כמו שירצו מדכתיב עד בקר והרים תן בקר לבקרו של לילה ומדלא פירש כמה לא מסרן הכתוב אלא לחכמים ובפ' המזבח מקדש (זבחים דף פו·) דקאמר רב כי הכא חציו להרמה משמע ליה לפי המסקנא דהכא דמוקמינן מתני' בתרומת הדשן דבא ליתן טעם נמי לתרומת הדשן מ"ט זימנין הכי וזימנין הכי הלכך פריך רב כהנא התם כי הכא אלא א"ר יוחנן תרומת הדשן מקרא דעד בקר נפקא א"כ י"ל אלא א"ר יוחנן קרא קמא כולו להקטרה וכולו להרמה כולו להקטרה באברים דאית בהו ממש וכולו להרמה בדשן מעוכל ושרירי דאמרי' בהו חצות עושה עיכול מעד הבקר נפקא תן בקר לבקרו של לילה והיינו חצות: **אברים** שפקעו מעל גבי מזבח כו' · בפרק המזבח (שם דף פו·) פריך ה"ד אי דאית בהו ממש אפי' לאחר חצות נמי ואי דלית בהו ממש אפי' קודם חצות נמי לא ומוקי לה בשרירי מנה"מ וכו' כי הכא ומפ' רש"י התם חציו להרמה ושרירי נמי ראוין להרמה ור"י פי' דלא הוי ראוין להרמה דלאו דשן נינהו אלא חציו להרמה דקאמר כעין הרמה שאין ראוין להקטרה וכן משמע בפ' שני דמעילה (דף ט:) דדייק התם וכן גחלת שפקעה מע"ג המזבח לא יחזיר הא ע"ג מזבח יחזיר ומקשי מינה לרב ומשני שאני גחלת דאית בה ממשא הלכך יחזיר דלא נעשית מצותה משמע דאין ראוי לתרום ממנה דאי ראוי לתרום ממנה א"כ לאחר תרומת הדשן אמאי יחזיר הרי נעשית מצותה מיהו היא גופא קשיא מנא ליה דמיירי לאחר תרומת הדשן דילמא קודם תרומת הדשן איירי דבהא מודה רב דמועלין קודם שנעשה מצותו וי"ל דדומיא דפסולין דקתני בהדה וכולן שפקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר בכל ענין ואפילו קודם חצות ה"נ גחלת איירי בכל ענין ועוד דבסיפא גבי אברים הוא דמפליג אבל בגחלת לא הפליג דעיכול חשיבא ולא שייך בה לשון הקטרה ולא לשון מוקדה דהא כבר מתוקדא וקיימא ומ"מ יחזיר דלאו ראוייה להרמה היא דלא חשיבא דשן ואכתי לא נעשית מצותה הלכך ע"ג מזבח יחזיר דהכתי לא נגמרה מצותה וכי פקעה לא יחזיר דעל מוקדה על המזבח משמע דדבר שצריך יקידה יהא על המזבח לעולם ואפי' פקע אבל דבר שא"צ יקידה לא וא"ת כשמאספין האפר להעלותו לתפוח אין יכולין ליזהר שלא יהו גחלים באפר ואסור להוריד גחלת מן המערכה וכדקאמר במעילה דיחזיר וכ"ש דאסור להוציא וי"ל דמן המעוכלות היה נוטל כדמשמע במס' תמיד שהיה חותה מן המעוכלות הפנימיות והיכא למימר דהנהו לית בהו משא אבל גחלת חיה דאית בה ממשא בההיא אמרינן דיחזיר והא דקאמר במעילה הוא הדין דאפי' אפר לא בעי למימר דהוי כגחלת ממש אפי' לענין חזרה דגחלת מחזיר לעולם אפי' לאחר תרומת הדשן דאין מעלין אותה לתפוח אלא לענין מעילה קאמר דהויא כגחלת ור"י הבחור מיישב פי' רש"י דחציו להרמה דקאמר אפי' בשרירי לענין זה שתרמה הדשן מתירכן לאוספן לתפוח ולא לענין שיעשה מהן תרומת הדשן דהא דשן כתיב והיינו דקאמר רחמנא והרים את הדשן מחצות כדי להתיר אפי' שרירי דמחצות ואילך חשיבי עיכול ואין ראוים להקטרה ואם ירצה יאספם לתפוח כדי להוציאם חוץ למחנה אבל אם רוצה להניחם במקום המערכה כדי למרק מאותם שיהו ראוין הם עצמם לתרומת הדשן עדיין מאותן עליהן הלכך יחזיר דמסתבר למימר דעדיין חסר מהן מירוק מאוה כיון שעדיין אין ראוין לתרומת הדשן והשתא ניחא דבשעה שהיו מאספים את האפר לא היו צריכין ליזהר מגחלים [אפי'] לוחשות וכן משמע במס' תמיד (דף כח:) דקתני האברים *שנתעכלו מבערב סולקין ואותן לצד המזבח וכו' עד שלא נתעכלו מעלין באפר על גבי תפוח וכו' אלמא דלא היו מסלקין [אלא] האברים שלא נתעכלו אבל גחלים חשיבי עיכול ואפי' לוחשות:

היכי

מסורת הש"ס

[דף כד·]

נדרים לב. ע"ש

זבחים פו:]

זבחים פו.

ג"ז שם

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה יא:

קז ב מיי' פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הל' ג ופ"ב מהל' מעילה הלכה יב:

רבינו חננאל

לפתח חטאת רובץ · השטן בגימטריא שס"ד עולה והשנה יש בה שס"ה ימים כדי שעור שמי יש לו רשות להסטין יום אחד והוא יוה"כ אין לו רשות להסטין: בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו כו'. תנן התם בשחיטת קדשים פרק ס' אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר ומועלין בהן אחר חצות לא יחזיר ואין מועלין בהן. כלומר כבר עבר זמנם ובטלה קדושתן מנהני מילי אמר רב כתוב אחד אומר כל הלילה והרים וכתוב אחר אומר כל הלילה והקטיר · ובענין הזה כתובה זו השמועה בשחיטת קדשים בפרק המזבח מקדש באחריתו

תוספות ישנים

תלת מאה ושיתין וארבעה. לפי שנות החמה קאמר: בפי' ר"ח גרס תנן התם אברים כו' כמו שפי' בקונטרס: קודם חצות יחזיר כו'. בזבחים מוקי לה בשרירי ולכך קודם חצות יחזיר שעדיין אינו אפר אבל אחר חצות הוי אפר:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קודם חצות לילה יחזיר ומועלין בהן וקודם חצות אינו כו' כצ"ל והד"א: (ב) ד"ה ואין מועלין בהן כדקי"ל כל שנעשית מצותו: (ג) ד"ה כל הלילה כו' ואפי' אם פקע מה שעל המוקד וכו': (ד) ד"ה וכתוב אחד כו' והרים את הדשן אלמא

[נ"ל שלא נתעכלו]

תורה אור

ואי סלקא דעתך מחצות דאורייתא היא היכי מקדמינן (והיכי מאחרינן) אלא אמר ר' יוחנן ממשמע שנא' כל הלילה איני יודע שהוא עד הבקר ומה ת"ל עד הבקר תן בקר לבקרו של לילה הלכך בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו סגיא ביוה"כ דאיכא חולשא דכ"ג עבדינן מחצות וברגלים דנפישי ישראל ונפישי קרבנות עבדינן מאשמורת הראשונה כדקתני טעמא לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהית' עזרה מלאה מישראל מאי קריאת הגבר רב אמר קרא גברא רבי שילא אמר קרא תרנגולא רב איקלע לאתריה דרבי שילא לא הוה אמורא למיקם עליה דרבי שילא קם רב עליה וקא מפרש מאי קריאת הגבר קרא גברא אמר ליה רבי שילא ולימא מר קרא תרנגולא א"ל אבוב לחרי זמר לגרדאי לא מקבלוה מיניה כי הוה קאימנא עליה דר' חייא ומפרישנא מאי קריאת הגבר קרא גברא ולא אמר לי ולא מידי ואת אמרת לי אימא קרא תרנגולא א"ל מר ניהו רב נינח מר א"ל אמרי אינשי אי תגרת ליה פוץ עמריה איכא דאמרי הכי א"ל *מעלין בקדש ולא מורידין תניא כותיה דרב תניא כותיה דרבי שילא תניא כותיה דרב גביני כרוז מהו אומר "עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם והיה קולו נשמע בשלש פרסאות מעשה באגריפס המלך שהיה *בא בדרך ושמע קולו בג' פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות ואעפ"כ כ"ג משובח ממנו דאמר *מר וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מירושלים ליריחו י' פרסי ואע"ג דהכא איכא חולשא והכא ליכא חולשא והכא יממא והתם ליליא דא"ר לוי מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברקיע כחרש המנסר בארזים והאי חירגא דיומא לא שמיה והיינו דקאמר נבוכדנצר °וכל דיירי ארעא (*כלא) [דניאל ד] חשיבין ת"ר אלמלא גלגל חמה נשמע קול המונה של רומי ואלמלא קול המונה של רומי נשמע קול גלגל חמה ת"ר שלש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו ואלו הן קול גלגל חמה וקול המונה של רומי וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף וי"א אף לידה

ויש

היכי מקדמינן והיכי מאחרינן· רש"י לא גרס היכי מאחרינן ונראה לי דשפיר גרס ליה דכיון דזמנו קבוע מחצות ואילך היכי מקדימין ברגלים ובכל יום היכי מאחרין דמשמע שלעולם היו רגילים לתרום בקרות הגבר סמוך לו מלפניו או מלאחריו ואמאי והא זריזין מקדימין למצות וכי היכי דתמיד של שחר זמנו עד ד' שעות ואפ"ה היו מקדימין בהאיר המזרח דהיינו מתחילת זמן שקבעה לו תורה ה"נ אמאי מאחרינן ליה לכתחילה עד קרות הגבר: **אלא** א"ר יוחנן ממשמע שנאמר כו' · בפ' המזבח מקדש (זבחים דף פז:) לא גרס רש"י אלא ופירש דרבי יוחנן מתרץ לקראי כרב חציו להקטרה וחציו להרמה מיהו היינו דוקא בשירי וגבי הרמה מקרא אחרינא נפקא לן דכתיב עד בקר תן בקר לבקרו של לילה ומוקמינן ליה בהרמה ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים להיות משכימין כל מה שירצו לפי הצורך וקשה דקרא דעד בקר דכתיב בהקטרה היכי מוקמינן ליה בהרמה ועוד דבכל הספרים גרסי' אלא ויש פירושים אחרים של רש"י שפירש בהם דגרסינן אלא ופירש דרבי יוחנן פליג אדרב וס"ל דכל הלילה קאי אהקטרה וקאי אהרמה דכל הלילה כשר להקטרה כשאין דשן וכשר להרמה אם יש דשן מעוכל וגבי הקטרה כתיב בקר מיותר לומר תן בקר לבקרו של לילה והיינו בשירי דחצות עושה עיכול והכי מידרים קרא תן השכמה אחת לבקרו של לילה ובקרו של לילה הוא עמוד השחר ונתן לך הכתוב בקר אחר לומר שאין צריך להקטיר מן השכמה ואילך וכיון שלא קבע זמן לאותו בקר על כרחך הוא חצות לילה שמע מינה דבשירי תלוי בחצות ובדשן מעוכל דלית ביה ממשא כל הלילה והרים אבל אית ביה ממשא כל הלילה והקטיר וכן פירש רש"י בכאן ובפ' שני דמגילה (דף כ:) דקאמר כל הלילה כשר להקטרה קשה אמאי לא קאמר נמי להרמה וי"ל משום דבשום פעם לא היו רגילין לתרום קודם אשמורה הראשונה לא קתני ליה: **משום** חולשא דכ"ג עבדינן מחצות · משמע דלפי' תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשירה אלא בו ולהכי מקדמינן ליה כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום וריב"א פירש דלא גרסי' כ"ג אלא הכי גרסי' משום חולשא דכהן קודש שהכהן התורם

ואי דאורייתא הוא היכי מקדמינן · גרסינן ולא גרסינן היכי מאחרינן הלא כל חציו ראוי להרמה ומה לנו אם יאחר: היכי מקדמינן · אפילו דשן המעוכל יפה והא אמרת חציו להרמה אלמא אין חצי הראשון כשר לכך: אלא א"ר יוחנן · לא תימא חציו לכך וחציו לכך אלא הכי דריש הכתוב הכשר כל הלילה בין להקטרה שאין מעוכלין בין להרמה אם יש דשן מעוכל ואלות דעושה עיכול באברים שמשלה בהן האור מהכא נפקא ממשמע שנאמר בהקטרה כל הלילה על מוקדה איני יודע שעד הבקר קרוי לילה:ומה ת"ל עד (א) בקר תן השכמה אחרת לבקרו של לילה · בוקרו של לילה הוא עלות השחר ונתן לך הכתוב בו בקר אחר לומר שאין צריך להקטיר מן השכמה ואילך וכיון שלא נתן זמן באותו בקר על כרחך הוא חצות לילה הלכך הואיל וכל הלילה כשר להרמה קבעו חכמים זמנה הכל לפי שעה בכל יום דלא נפישי קרבנות ורב להם היום בקרות הגבר סגי: ביוה"כ דאיכא חולשא דכ"ג · שהרי עליו לבדו הוא מוטל צריך להשכים יותר: דנפישי קרבנות · ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות את הדשן לתפוח לאחר ההרמה כדתנן במסכת תמיד (דף כח:) מעלין האפר לתפוח ותפוח הוא גל של אפר כמין תפוח של ענבים הנדרך בגת שפעמים כנסו אפר של כל ימות החג והוא באמצע המזבח ופעמים שהוא עליו כג' מאות כור לפיכך צריך להקדים לתרום מאשמורה הראשונה: קרא גברא · מכריז הממונה על הכרוז ואומר עמדו כהנים לעבודתכם כדקתני בברייתא בשמעתין: רב איקלע לאתריה דר' שילא · ולא היו מכירין אותו: לא היה אמורא · מתורגמן העומד לפני חכם הדרשן והחכם לוחש לו לשון עברית והוא מתרגם לרבים לשון שהן שומעין: וקא מפרש קרות הגבר קרא גברא · נפל לו בתוך הדרש שלחש לו ר' שילא קרות הגבר לשון עברי והוא תרגם לרבים קרא גברא: אבוב לחרי זמר · חליל שהוא חשוב לפני בני חורים זמר נאה וערב: לגרדאי לא קבלוה מיניה · בא אצל גרדיים לשורר ולחולל להם לא הוכשר בעיניהם ומשל הוא כלומר פירוש זה שפירשתי לפני שרים רבים פעמים רבות ולא מיחו בידי עכשיו פירשתי לפניך שאינך גדול כמותם ולא קבלתו: מר הוא רב · שאתה רגיל לקום ולתרגם לפני ר' חייא שהוא דודך: נינח מר · לך ושב בכבודך שאיני כדאי שתהא מתורגמני: אי תגרת ליה פוץ עמריה · אם נשכרת אצל אדם למלאכת יום כל מלאכה שיטיל עליך ואפילו היא בזויה כגון ניפוץ צמר שהיא מלאכת נשים עשה לו אף אני מאחר שהתחלתי בפעולתיך אגמור: ולא מורידין · גנאי הדרשה הוא שארד אני ויקום פחות ממני לגומרה: גביני כרוז · גביני המכריז: דאמר מר · לקמן בפ"ד (דף לט:): כבר אמר אנא השם · כבר פעם אחת היה מעשה שהיה כ"ג מתודה על פרו ביום הכפורים ואמר אנא השם חטאתי וכו' ונשמע קולו ביריחו: ואיכא חולשא · דתעניתא: והכא יממא · שאין הקול נשמע בו כבלילה: והאי חירגא לא שמיה · והאי פסולת הנסורות והוא נראה בעמוד של חמה דיומא ממש: לא שמיה · כן שמו לשון אין:

ויש

קח א מיי' פ"ז מהל' כלי המקדש הל' ב:

רבינו חננאל

פי' קרא דכתב הכי לא אשכחנן כי כתב קרא הכי כתב על מוקדה על המזבח כל הלילה ותני בתורת כהנים . מה אני מקיים לא ילין חלב חגי עד בקר זהו האמור ללמד שיהו מעלין מן הארץ האברים שפקעו מע"ג המזבח כל הלילה *) שיהא נותנן מבוא השמש והן מתאכלין ע"ג המזבח כל הלילה. א"כ מה ת"ל עד בקר . אלא אם אינו ענין לאיכול אברים תנהו ענין לתרומת הדשן מלמד שתורמין את המזבח כל הלילה וכיון שהוא מפורש כאן בתורת כהנים . אמר רב קרא הוא שכל הלילה כשר להקטרה וכשר להרמה הא כיצד חלקהו חציו של לילה להקטרה וחציו להרמה. ואקשינן וכיון דמדאורייתא מחצי הלילה חובת ההרמה היכי מקדמינן לה והיכי מאחרינן לה ופריק ר' יוחנן ממשמע שנאמר כל הלילה איני יודע שעד בקר לילה הוא . למה הוצרך עוד לומר עד בקר אלא הכי קאמר תן בקר לבקרו של לילה . כלומר אינו ממש כל הלילה אלא בין מקודם בין מאחרי כן כשר הלכך בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו סגיא . לפי שרשן המזבח מעט הוא ודיי לו השיעור הזה. ביוה"כ דאיכא חולשא (וכ"ג) [דכ"ג] מקדימין מחצות ברגלים שהיו קרבנותיה רבה והדשן מרובה מקדימין מאשמורת הראשונ'.קרות הגבר רב אמר קרא גברא ר' שילא אמר קרא תרנגולא . תניא כמר ותניא כמר אבוב לחרי זמר גורדאי לא קיבלוה . כמו משל הוא · אבוב שהיה **) אב לשרים גדולים זמר אנשים פעוטים אינו ערב להם אלא מחזירין עליו: וכן אי תגרת ליה פוץ עמריה' אמר פעם אחת נשכר עני בן טובים אצל בעה"ב שלא היה מכירו ונותן לו צמר לנפצו . ונעצב הנשכר שהגיע לזו הפחיתה. והרגיש בעה"ב וא"ל הניחהו . והשיב לו מאחר שנשכר (הנה) ינפץ הצמר:גביני כרוז נשמע קולו בג' פרסאות וכ"ג משובח ממנו דא' וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו . שהוא [י'] פרסאות וכ"ג איכא חלשא דתענית והוא ביום שאין הקול נשמע ביום כמו בלילה פי' אחרי שהזכיר השם בחשאי בקול נמוך והבליעו בנעימת אחיו הכהנים אמר בקול רם חטאתי כו' . בראשונה היה אומר השם בקול רם משרבו הפריצים לא היה אומרו אלא בקול נמוך·ת"ר ג' קולן הולך מסוף העולם ועד סופו

[ברכות כח: וש"נ]

גיר' ע"י שהית מהלך בלילה

[לקמן לט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומה ת"ל עד הבקר כו' מן השכמה ואילך כ"ב פי' מן השכמה האחרת:

[נ"ל כלה]

---

*) [בתו"כ הגי' שם שיהו מעלין וכו' כל הלילה הא מאי אני מקיים כל הלילה שיהא נותנם מבות השמש וכו' וכצ"ל כאן] . ** [בערוך ערך אבוב איתא אבוב שהי' לשרים גדולים וזמרו ביה אנשים פחותים ואינו ערב להן וכו' וכן צ"ל כאן כי ידוע כי דברי הערוך הם דברי קבלה מרבו הר"ח ז"ל וכתב לשונו ממש] .

תוספות ישנים

תן בקר לבקרו . אבל לא משמע לפרש ליתן בקר שני לשריפתן שהרי אין מתעכבין כל כך להתעכל : **משום** חולשא דכהן גדול עבדינן מחצות . מכאן משמע שהיה כהן גדול עושה תרומת הדשן והא דחשיב עלה לקמן פיים במשנה היינו בכל יום דהתם נמי קתני מי שוחט מי זורק ומי מדשן ואע"פ דצריך לקדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן ואין זו מתשבון חמש טבילות ועשרה קידושין זהו לפי שהיתה בעוד לילה קודם שיתחיל עבודת היום היה יכול לצאת חוץ לעזרה והפייט שפייט בסדר יוה"כ שהיה שם פיים לתרומת הדשן ללשון המשנה וסדרה תפס שיטת תפלתו והא דקתני מעסיקין אותו עד זמן שחיטה משום דמיכן ואילך מתחיל עבודת היום בלא הפסק ולא כפי' ריב"א שרוצה לפרש מכח אלו הראיות שהיה אז תרומת הדשן בשאר כהנים : **ברגלים** דנפישי ישראל ונפישי קרבנות כדקתני לא היתה קריאת הגבר מגעת כו' . וכיון שיש שם רוב קרבנות ורוב העם והיו דוחקין בעזרה היה ממהר להוציא הדשן ולהכי מסיק טעם דמסיק כדקתני כו' אבל לפי' הקונט' שלא תלה הטעם אלא בנפישי קרבנות לא אתי שפיר טעם דמסיק כדקתני כו' . ריב"א : **והיה** קולו נשמע עד ג' פרסאות . וא"ת והתנן (תמיד פ"ח מ"ח) מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז ותירץ ה"ר יוסף בר' משה דודאי היה נשמע עד יריחו אבל אגריפס שמע עד ג' פרסאות ולא נהירא דמשמע שלא היה נשמע יותר ור"ת אומר דקול הכרה שלו נשמע עד יריחו אבל לא היו שומעין ומבינים הכרוז אלא עד ג' פרסאות ואין נראה לרבי דהא משמע דלא משבת השיבותא דכהן גדול אלא דהואי חולשא ויממא ולא קאמר שקול דבריו של כהן גדול היו מבינים ולא של גביני כרוז ונראה לרבי שמואל שתולקות והכי נמי פליגי הסיא דתניא לקמן בפרק טרף בקלפי והסיא דתמיד (שם) דקתני מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח ובפרק טרף בקלפי (דף לט:) קאמר עד ח' תחומי שבת ואין לומר דהסוא דלקמן בשער א) עזרה והסיא דתמיד בשער ב) הסיכל דהא קתני הגדול דהיינו שער היכל שהיו פותחין קודם התמיד ואין לחלק בין ציר שער הגדול לקול שער הגדול ועל כן נראה נמי דהנך פליגי :

א) נ"ל סיכל : ב) נ"ל עזרה :

נמלא

מסורת הש"ס

עס' ד"א פי"א

אבות פ"ה מ"ה

ג"א התליע

[זבחים נו: גירסת ע"י מקלגבו]

חגיגה דף כו: [מנחו' כט· נז:]

ב"ב דף עט· מגילה דף י:

חגיגה דף כו: מנחות דף נו:

תורה אור

ויש אומרים אף רידייא ובעו רבנן רחמי אנשמה בשעה שיוצאה מן הגוף ובטלוה תניא כוותיה דר' שילא היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו רבי יאשיה אומר עד שישנה ויש אומרים עד שישלש ובאיזה תרנגול אמרו בתרנגול בינוני אמר רב יהודה אמר רב בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צפופין ומשתחוים רווחים ונמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת מאי קאמר הכי קאמר אף על פי שנמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת ועומדים צפופין כשהן משתחוין משתחוין רווחים וזה אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש דתנן* עשרה נסים נעשו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא *הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים פתח במקדש וסיים בירושלים איכא תרתי אחרנייתא במקדש דתניא מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה ועשן המערכה אפי' כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו אין מזיזות אותו ממקומו ותו ליכא והתניא *רב שמעיה *בקלנבו שברי כלי חרס נבלעין במקומן ואמר אביי מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן פסולי תלתא הוו חשבינהו בחד אפיק תרי ועייל תרי אי הכי בלועין נמי תרי הוו חשבינהו בחד הסרו להו איכא נמי אחריתי *דאמר רבי יהושע בן לוי נס גדול היה נעשה בלחם הפנים סלוקו כסדורו שנאמר °לשום לחם חום ביום הלקחו ותו ליכא *והאמר ר' לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה ואמר רבנאי אמר שמואל כרובים בנס היו עומדין ניסי דבראי קא חשיב ניסי דגואי לא קא חשיב אי הכי לחם הפנים נמי ניסי דגואי הוא לחם הפנים ניסי דבראי הוא דאמר *ריש לקיש מאי דכתיב °על השלחן הטהור מכלל שהוא טמא

כלי

ש"א כא

ויקרא כד

וי"א אף רידייא · מלאך הממונה על השקות הארץ ממטר השמים ממעל ומן התהום מתחת וקורא להן שנאמר תהום אל תהום קורא כדאמרי' במס' [תענית דף כה. ודף כה:] ואמרינן התם דדמי לעגלא ולכך נקרא רידייא לשון שור החורש מתרגימנן לא תחרוש לא תירדי (דברים כב) : כוותיה דר' שילא · דאמר קרות הגבר קרא תרנגולא : היוצא *יחידי לדרך דמו בראשו · מפני המזיקין : דמו בראשו · עון מותו על ראשו מוטל שהוא המית עצמו : בתרנגול בינוני · שאינו ממהר קריאתו ולא מאחר : צפופים · לשון צף מרוב העם היו נדחקים איש באחיו ואין לו מקום לנטות על צדו לכאן ולכאן וזקוף כקורה אף רגליו ניטלים מעל הארץ: משתחוים רווחים · וכשמשתחוים ונופלים נעשה להם נס והמקום מרחיב עד שיש ביניהן ארבע אמות שלא ישמע איש וידוי של חבירו שלא יכלם : נמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת · נמשכין מתוך דוחקן ומתפזרין על פני אורך כל י"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל לצפון ולדרום ויוצאין ממקום דריסת רגליהם ונכנסין דרך בית החליפות בין צידי ההיכל לכותלי העזרה לצפון ולדרום ומשם נכנסין למערב באחת עשרה אמה שיש אויר אחורי בית הכפורת עד כותל מערבי של עזרה כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה א) ואמרינן לה לעיל בפרקין (דף טז:) : מאי קאמר · מאחר שמשתחוים רווחים ונתרווח המקום על ידי הנס אתה מזקיקו לימשך ולהתפשט אחורי בית הכפורת : הכי קאמר כו' · האי ונמשכים אחורי כו' ארישא קאי קודם השתחואה והכי קאמר אע"פ שנמשכין אחורי הכפורת והיו צריכין לעמוד צפופים מרוב דוחקן אפילו הכי כשהיו כולם משתחוים באים למזרח המזבח מתוך העזרה ומשתחוים לפני ההיכל ובריות: לא הפילה אשה · עוברה שנתאותה לאכול מבשר הקלי כשמעלה ריח : בבית המטבחים · של עזרה : ולא נמצא פסול בעומר · שאם יארע בו פסול אין אחר להביא תחתיו שהוא נקצר בליל מוצאי י"ט ואין מרבין לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בי"ג נפה וכן שתי הלחם נאפין מערב י"ט ואין אפייתן דוחה יום טוב ואם יפסל לא יאפו אחרת בי"ט וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין חילוף והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה: צר לי המקום · מזומתי דחוקים דירתי דחוקה: בקלגבו · שם מקום: שברי כלי חרס · שמבשלים בהן קדשי קדשים ובליעתן נאסרת משום נותר וטעונין שבירה כדכתיב (ויקרא ו) וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר ושבירתו במקום קדוש כדאמרי' התם בזבחים בפרק דם חטאת (דף צג:) ואם אין נבלעין נמצאו אשפתות של שברים בעזרה: מוראה ונוצה · של עולת העוף: ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה · בכל בקר נותן עם תרומת הדשן במזרח של כבש כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פ"א משנה ד) הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והולך במזרחו של כבש כעשר אמות מקום שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקרא נמי דמוראה ונוצה הכי כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן (ויקרא א): פסולי תלתא הוו · פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי חשבתינהו: בלועין תרי הוו · דשברי כלי חרס הוה חד ומוראה ונוצה וכל הנך שם חד הוה : סילוקו כסידורו · כשמסלקין אותו עדיין הוא חם: חום ביום הלקחו · שהוא חם ביום שנלקח משם והאי קרא בלחם הפנים כתיב בספר שמואל: מקום ארון אינו מן המדה · אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ' שנאמר (מלכים א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום : כרובין בנס היו עומדין · גופי הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ אצל ארון אחד בצפון ואחד בדרום (שם) ובכנפיהם עשרים אמה פרושות מקיר אל קיר כדכתיב כנף הכרוב חמש אמות נמצאו הכנפים מחזיקים את כל החלל נמצא עובי הגוף אינו מן המדה: דבראי · מבחוץ בעזרה נסים הידועים לכל : מכלל שהוא טמא · שמקבל טומאה :

עשוי

התורס יהא חלש דאי כ"ג תורס א"כ ליחשביה להא טבילה דטביל בהדי חמש טבילות ועשרה קידושין שכ"ג טובל בו ביום וכן עשה הפייט הוקמו מאלות דשן לגערה כפייס דשן הבערה אלמא שהיו מפייסין ביוה"כ מי תורס ור"י אומר דשפיר גרס כ"ג דלהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעכלו כדי שימצא כהן גדול מזומן כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר קודם שיהיה רעב וחלש*: *והיה קולו נשמע בשלש פרסאות · תימה דבפרק שלישי דתמיד (דף ל:) תנן מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז דהיינו עשר פרסאות וי"ל דבי' פרסאות לא היו מבינין אלא קול הברה בעלמא וכן יש לפרש ההא דאמרי' ריש פרק טרף בקלפי (לקמן לט:) דצירי דלתות היכל נשמעין בשמונה תחומי שבת והתם תנן מיריחו : נבלעין במקומן · פירש הרב פורת דהוא הדין דישון מזבח החיצון ואין נראה לרבינו תם דמנא ליה האי סברא כיון דלא חשיב ליה בהדי הנך ועוד הא אמרי' בפרק כל שעה (פסחים דף כו.) ובשלהי תמורה (דף לד·) ואפר הקדש לעולם אסור באותן שטעונין גניזה כדתניא ושמו בנחת ושמו שלא יפזר אלמא דלא הוי נבלע במקומן מדטעון גניזה מיהו יש לומר קרא לאו אניסא סמך וה"ק אי לאו הוה ניסא שיהא נבלע במקומן טעון גניזה אי נמי נראה לי אם חפר שם והוציא אותו קאמר דאפר הקדש לעולם אסור וכן פירש רש"י בסוף תמורה* :

כלי

[וע"ע תוס' זבחים דף פו: ד"ה משום]

[וע"ע תוס' זבחים דף סד. ד"ה דישון]

רבינו חננאל

קול גלגל חמה · וקול המונה של רומי · וקול הנשמה כשיוצאה מן הגוף · וי"א קול רידיא' פי' רידיא הא דגרסי' באחרית פרק סדר תעניות האלו האחרון · אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא רידיא ודמי לעיגלא תילתא ופריקה שפותיה וקאי בין תהומא עילאה לתתאה' לתהומא תתאה אמר (בעמימך) [אבע] ולעילאה אמר חשור מימך שנאמר הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו פי' התור ענל שהוא שור . היוצא קודם קרות הגבר דמו בראשו' אמר רב כשהיו ישראל עולים לרגל היו עומדין צפופין ומשתחוים רווחין. ואף ע"פ שנמשכין י"א אמה אחורי בית הכפרת · וזה אחד מי' נסים שבמקדש דתנן במס' אבות פרק אחרון עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש כו' ואקשינן פתח וא' עשרה נסים שבמקדש · ואו' בכללן שנים בירושלים הזיק נחש ועקרב · וצר לי מקום · ושני איכא תרתי אחריניתא במקדש והן שלא כיבו גשמים אש המערכה ולא הזיזה הרוח עשן המערכה ותו ליכא והא תני רב שמע בקל · פי' כך שמו ומפורשים בזבחים פרק דם חטאת שניתז · וכי עושין אשפתות בעזרה אשמיטתיה הא רב שמע בקל שברי כלי חרס נבלעין במקומן · וכן אמר אביי מוראה ונוצה כו' · ודחי' פסולי תלתא הוו והם עומר ושתי הלחם ולחם הפנים חשבינהו כחד וכן הבלועין נמי תרתי חשבינהו כחד חסר חד עייל נס דלחם הפנים שהיה נשאר בחמימו ח' ימים שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו פי' לחם חום היה מסתלק כיום סדורו ואסיק דלחם הפנים היה מיטלטל עם השלחן מדקתני על השלחן הטהור מכלל שמטמא

הא

תוספות ישנים

לא נמצא פסול בעומר · לפי שלא היו יכולין להביא אחר כדפי' בקונטרס ואע"ג דאמרינן לעיל (דף ז·) גבי עומר אומר ומביאין אחרת תחתיה מ"מ לא שכיח למצוא אחרת: ולא אירע קרי לכהן גדול · אבל מיהא [טומאות אחרות] אירעו כדאשכחן לקמן (דף מז·) ובכמה דוכתי ונתזה ציורה כו' אבל פסול קרי דגנאי הוא לא אירע ובירושלמי גר' מעשה ואירע קרי לכהן גדול ונכנס יוסף בן אולם כו' ויש לומר כדפי' בירושלמי דבמקדש ראשון דוקא קאמר א) דתניא מעולם לא כיבו גשמים אש כו' מוכח הכי דלא תנן להו במשנה דאבות : שברי כלי חרס וכו' · פי' דם חטאת (זבחים לד:) מוכח ששבירתן במקום קודש אבל לא ידעינן מקרא מנלן שאחר שבירתן אינו יכול להוציאן משם : מוראה ונוצה · פי' ה"ר יוסף דהוא הדין תרומת הדשן וקשה אמאי לא חשיב לה ור"ת אומר דודאי לא היתה נבלעת ולהכי דרשי ושמו כולו ושמו שלא יפזר דאיכא איסור הנאה ואי נבלעת למה טעונה גניזה ושמא אם לא אירע הנס קאמר דהכי נמי מסיק במעילה פרק וולד חטאת (דף יב·) איסור הנאה בדישון מזבח הפנימי והמנורה מיהו לקמן בפ' הוציאו לו (דף נט : ד"ה והרי) פירשתי דהיינו קודם דישון ומ"מ אחר דישון קתני לא נהנין ולא מועלין : מקום ארון כו' · תימה כיון דפריך השתא מנסים שהיו בבית ראשון כגון ארון ומגדים דשלמה אם כן ניחשוב נמי נסי דלקמן (דף לט·) דתנן מ' שנה ששימש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין כו' וכל שכן בבית ראשון ב) שנהגו שהיו אז חשובים יותר יש לומר כי גם במקדש ראשון פעמים שלא היה עולה ג) (וה"ה) דודאי בארון ומגדים שייך להקשות יותר לפי שכל שעה שהיו בבית המקדש נתקיים נס שלהם אבל הני דלקמן פרק טרף בקלפי פסקו בזמן שראויין להיות ומהאי טעם נמי ניחא טפי הא דקשיא לי אמאי לא חשיב נמי הא דאמרינן בתמיד נשחט (דף סד:) גבי שלש כתות דאיכא

למ"ד

א) כאן סוף סה"ד ואח"כ מה"ד דתניא וי"ג והא דתניא כו' והד"א : ב) נ"ל שכהנים : ג) וכר"א תירץ ;

קט א מיי' פ"ג מהל' כלים הלכה א:
קי ב מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה א:

עשוי לנחת · שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן ואף על גב דשלחן מצופה בזהב בטל ליפוי לגביה כדאמרינן בשילהי חגיגה שאני שלחן דקרייה רחמנא עץ: שמגביהין אותו · ומראין אותו לחוץ: ירעש כלבנון פריו · ירעש פריו של ישראל כפירי הלבנון אלמא יש פירי בלבנון ולבנון הוא בית המקדש ומהו הרעש כשהרוח נושבת והן מקישין זה לזה רועשים ונשמע קולם: דקביעי · קבועים ועומדים תמיד במקומן: רבוצה כארי · גחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה היתה דומה לארי רובץ: ויש בה ממש · בשלהבת שלה: כי קאמרי' · דמעלה עשן בהדיוט קאמרי' באש הדיוט שהיו מביאין אנלה: וארצה בו ואכבד. חסר ה"א בנבואת חגי א) כתיבא וכבית שני משתעי קרא: ארון כפורת וכרובים · כולהו חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקודש לא היתה בנביאים משנת *שתים לדריוש ואילך: דחולין · מן הקדחת שהוא כאש וצמא למים ואינו חפץ לאכול: דוחה אש · ממקומה להלן: דגבריאל · שירד להציל חנניה מישאל ועזריה שליכן את הכבשן מבפנים והקדיח מבחוץ לשרוף את זורקיהן לתוכו כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיח·): הושיט אצבעו · בסנהדרין הוא בפרק אחד דיני ממונות (דף לח:) גבי כיתות של מלאכים שאמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו: מוצאי י"ט האחרון של חג · שמאתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה כדתנן בחג נידונין על המים: נוטה כלפי צפון · שרוח דרומית נושבת ופירותיהן מרקיבין ואינן יכולין לאוצרן ופותחין ומוכרין אותן בזול: הכל שמחים · שרוח מערבית שקולה היא ומביאה גשמים לפי הראוי לא הפירות מרקיבין ותבואת הזרע מצלחת ואין רעב בעולם: הכל עצבים · שהוא רוח המייבשת את הזרעים כדאמרינן במסכת גיטין (דף לב:) אפי' שופתא בקופינא דמרא רפיא: האי מרבה דידיה · צפונית מגדלת הראויין לשלחן: הא לן והא להו · מזרחית יפה לארץ בבל שהיא ארץ לחה מחמת מימיה לעולם ולארץ ישראל קשה שהיא ארץ הרים ובקעות וממהרת ליבש:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת · בשילהי מסכת חגיגה (דף כו:) פריך והא מצופה זהב היה ומוכיח ממתני' דמסכת כלים (*פי"א משנה ג) דבתר ליפוי אזלינן ומשני שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ דכתיב (יחזקאל מא) המזבח עץ שלש אמות וכו' עד וכתיב וידבר אלי זה השלחן:

ואורים ותומים · אורים ותומים הוו שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי [עץ] העשוי לנחת *אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני טומאה אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסדורו שנאמר °לשום לחם חום ביום הלקחו ותו ליכא *והאמר רב אושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין שנא' °ירעש כלבנון פריו וכשנכנסו נכרים להיכל יבש שנאמר °ופרח לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירן שנאמר °פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה ניסי דקביעי לא קא חשיב השתא דאתית להכי ארון וכרובים נמי ניסי דקביעי נינהו אמר מר ועשן המערכה ומי הוה עשן במערכה והתניא חמשה דברים נאמרו באש של מערכה רבוצה כארי וברה כחמה ויש בה ממש ואוכלת לחין כיבשין ואינה מעלה עשן כי קא אמרינן בדהדיוט דתניא* °ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט רבוצה כארי והתניא א"ר חנינא סגן הכהנים אני ראיתיה ורבוצה ככלב לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני ובמקדש שני מי הואי והאמר רב שמואל בר איניא מאי דכתיב °וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת °וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים אמרי אין מיהוה הוה סיועי לא מסייעא ת"ר שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה ויש אוכלת לחין כיבשין ויש אש דוחה אש ויש אש אוכלת אש יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן שותה ואינה אוכלת דחולין אוכלת ושותה דאליהו דכתיב °ואת המים אשר בתעלה לחכה אוכלת לחין כיבשין דמערכה יש אש דוחה אש דגבריאל ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר *הושיט אצבעו ביניהם ושרפן ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם אין מזיזות אותו ממקומו *והאמר ר' יצחק בר אבדימי במוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נוטה כלפי צפון עניים שמחין ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין נטה כלפי דרום עניים עצבין ובעלי בתים שמחין מפני שגשמי שנה מועטין ופירותיהן משתמרין נטה כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין דאזיל ואתי כדיקלי ואבדורי לא הוה מיבדר אמר מר כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין ורמינהו מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה רוח צפונית יפה לחטין בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בזמן שהן חונטין רוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בזמן שהן חונטין ואמר רב יוסף ואיתימא מר זוטרא *וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום האי מרבה דידיה והאי מרבה דידיה לא קשיא הא לן והא להו*):

*) [ברכות ה: וש"נ]

הדרן עלך שבעת ימים

[חגיגה כו. מגילה כו: מנחות נז:]
נ"ל פכ"ב מ"א
לקמן דף לט:
[נ"ל ארבע (דכריה סי' ז כתיב ויהי בשנת ארבע לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריה)]
לקמן דף נג: עירובין ד' סג:
[סנהדרין לח:]
ב"ב דף קמז·
[ב"ב דף כה: מנחות ד' פו:]

גליון הש"ס
גמ' וכרובים אש ושכינה · במדרש הנעלם בפ' נקט מנורה ולא נקט שכינה:

רבינו חננאל
והא קיימא [לן] דטומאת הכלים מן השק ילפינן דכתיב או בגד או עור או שק ואמרינן מה שק מיטלטל מלא וריקם. אף כל כלי המיטלטל מלא וריקן הוא שמקבל טומאה אבל כל כלי עץ העשוי לנחת כלומר שתשים עליו דבר ולהניחו עליו העשוי לנחת הוא · ופרקינן שלחן מגביהו אותו בלחם הפנים ומראין אותו לעולי רגלים · ואסיקנ' ניסי דקביעי לא חשיב לאפוקי ארון וכרובים ומגדים ולחם הפנים והבלועין ונשארו שלשה הפסולין במקומן מנוין שלשה ומשנתנו אחר שביררו בגמ' זו עשרה נסים שנעשו במקדש נשנית דהא תנינן (בה) ולא כבו גשמים אש של מערכה וכן לא נצחה הרוח את עמוד העשן דחשבינן להו במקום נסים שבירושלים · ולא יתכן שהיתה זו המשנה שנויה כך כלל ואקשינ' ומי הוה עשן המערכה · והתניא ה' דברים נאמרו באש המערכה רבוצה כארי וברה כחמה · ויש בשלהבת שלה ממש · ואוכלת לחים כיבשים ואינה מעלה עשן · ודחינ' האש של הדיוט הוא מעלה עשן · דתניא ונתנו בני אהרן הכהן אש · ואע"פ שהאש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט · במקדש ראשון היתה רבוצה כארי · ובמקדש שני ככלב ולא מסייעת · לפיכך היו עורכין עליה עצים למערכה שבראשון לא היו עורכין אלא ב' גזירין לקיים המצוה · ואקשינן תוב וכי לא היתה הרוח מזיזה עשן המערכה · והאמר רב יצחק בר אבדימי מוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין בעשן המערכה נוטה כלפי צפון וכו' · ופרקינן האי נוטה דקתני משום דכייף ופשיט כדיקלא אבל אבדורי לא הוה מיבדר · ה' דברים היה חסר המקדש האחרון ואלו הן ארון כפרת וכרוב אש ושכינה · ורוה"ק שהיא הנבואה ואורים ותומים · ואש אע"פ שהיתה רבוצה ככלב לא היתה מסייעת · ת"ר שש אשות הן · יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן · כלומר אם תשפוך עליה מים תכבה · אש שותה ואינה אוכלת שעל החולין · אש אוכלת ושותה דאליהו שאכלה הבשר ושתת המים שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה · אש אוכלת לחים כיבשים היינו אש דמערכה · אש דוחה אש דגבריאל · אש אוכלת אש דשכינה · דא' הושיט אצבעו ביניהן ושרפם · פי' המלאכים שהם אש שאמרו לפניו יתברך בעת שבא לבראות האדם מה אנוש כי תזכרנו ושרפן · עשן המערכה נוטה כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין · והתניא רוח מזרחית לעולם יפה · ורוח מערבית לעולם קשה · רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש כי השלחן בצפון ומרבה החטים לעשות סולת · וקשה לזיתים כשחונטין *) כי המנורה בדרום ומרבה השמן לנרות וקשה לחטים כשהביאו שליש · מ"מ רוח מזרחית יפה ורוח מערבית קשה קשיא לרב יצחק בר אבדימי ופרקינן ל"ק הא לן והא להו · לבני א"י שהיו צופין לעשן המערכה וכשנוטה כלפי מזרח היו הכל שמחים כי רוב רוחות של אותה שנה מערבית היא · וכי **) מערבית יפה ורוח מזרחית קשה · אבל לבני בבל רוח מזרחית יפה להן שרן שרויין במזרח · ורוח מערבית קשה להן: הדרן עלך שבעת ימים

*) נראה דחסר וצ"ל רוח דרומית יפה לזיתים בזמן שהן חונטין כי המנורה וכו'. **) ואולי צ"ל ולהם שהן שרוין במערב מערבית יפה וכו'.

תוספות ישנים

למ"ד פורס נגעלת מאליה תנן על ידי נס דהא מיהא ניסא דלא קביע שהיה פוסק: חמשה דברים שיש בין מקדש ראשון למקדש שני כו' · בפיוט לגור יעקב אתן מהלל ושירים כתוב ועודף אחרון כבוד לראשון באש וכרוב ועוד שלשה דברים ותימה דאדרבה עזב ולא עדף ועוד כי יש לו להיות שם תדרים רמ"ח כנגד רמ"ח אברים שבאדם כמו שפייט שם אתן את הודו בקרב עם מיחדו למספר כל נתחים כי עזור ואין כי אם רמ"ן וסגיה רבינו תם ועודף אחרון כבוד לראשון ועמד ארבע מאות ועשרים ונראה בו להכבד אבל לא כל ועוד שלשה דברים וזהו כמו שמשמע כאן בפירוש וזמן המשחה שלא היה בבית שני לא קחשיב דלא תלי דברים שהיו כאן לצורך המקדש דוקא: בסיימי פרק ראשון. תצרני כאישון. והבהק אורי באישון. ותן לי מאתך מענה לשון. ובתורתך האירה עיני. והוד והדר תעטרני. בפרק שני: הדרן עלך שבעת ימים

בראשונה *כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה ואם היו שניהן שוין [א]הממונה אומר להן הצביעו ומה הן מוציאין אחת או שתים ואין מוציאין אגודל במקדש מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש ודחף אחד מהן את חבירו ונפל ונשברה רגלו וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים *[ב]ארבע פייסות היו שם וזה הפיים הראשון : גמ' והא מעיקרא מאי טעמא לא תקינו לה רבנן פייסא מעיקרא סבור כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו ולא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה תקינו לה פייסא והרי איברים ופדרים דעבודת לילה היא ותקינו לה רבנן פייסא *סוף עבודה דיממא היא האי נמי תחלת עבודה דיממא היא *דאמר ר' יוחנן [ג]קידש ידיו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש שכבר קידש מתחילת עבודה אימא שכבר קידש מתחילה לעבודה איכא דאמרי מעיקרא סבור כיון דאיכא אונס שינה לא אתו כיון דחזו דאתו וקאתו נמי לידי סכנה תקינו לה רבנן פייסא והרי איברים ופדרים דאיכא אונס שינה ותקינו לה רבנן פייסא שאני מיגנא ממיקם ותקנתא להך גיסא הואי תקנתא להאי גיסא הואי דתניא *[ד]מי שזוכה בתרומת הדשן (*יזכה) בסידור מערכה ובשני גזירי עצים אמר רב אשי שתי תקנות הוו מעיקרא סבור לא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו נמי לידי סכנה תקינו לה פייסא כיון דתקינו לה פייסא לא אתו אמרי מי יימר דמתרמי לן הדר תקינו להו מי שזוכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים כי היכי דניתו וניפייסו : ובזמן שהן מרובין וכו' : אמר רב פפא פשיטא לי ארבע אמות דארעא לא רצין ועולין בכבש תנן קמייתא נמי לא רצין ועולין בכבש תנן והדר כל הקודם את חבירו דביני ביני נמי לא דלא מסיימא מילתא פשיטא לי דגבי מזבח תנן בעי רב פפא ארבע אמות שאמרו בהדיה אמה יסוד ואמה סובב

או

רש"י

בראשונה כל מי שרוצה לתרום · כל כהן שהיה מאותו בית אב רוצה לתרום הדשן שחרית תורם ולא היה פיים לדבר : ובזמן שהן מרובין · הבאים לתרום זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם זה היה משפטו : רצין ועולין בכבש · שהיא שלשים ושתים אורך : וכל הקודם בהן · ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרום וזהו גורלם : ואם היו שניהם שוים · בכניסתן אין אחד מהן זוכה לתרום אבל מעתה כולם באין להטיל גורל ומהו הגורל הממונה על הפייסות אומר לכולם : הצביעו · הוציאו אצבעותיכם כל אחד ירצה אצבעו כדמפרש לקמן בפרקין מקיפין ועומדין בעגולה בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן וממנו פיים מתחיל למנות ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין והממונה אומר כל שהמנין כלה בו הוא זוכה ומוציא מפיו מנין או מאה או שיש הרבה יותר משהיו שם הכהנים ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת וסובב והולך ומונה (א) וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה וכן לכל הפייסות : אחת או שתים · בגמרא פריך לה עלה : ואין מוציאין אגודל במקדש · בגמרא מפרש מפני הרמאין כשיקרב המנין לכלות ויבינו למי יכלה יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה ונראין כאצבעות ב' בני אדם : אלא בפיים · זה שפירשנו : ארבע פייסות היו שם · ד' פעמים ביום נאספים לפיים : גמ' והא · עבודה זו של תרומת הדשן : מעיקרא · קודם שאירע תקלה במרוצתם : מ"ט לא תקינו לה פייסא · ככל שאר עבודות דמתני' דתנינן שכל תחילתן בפיים היתה : מעיקרא סבור · בית דין : כיון דעבודת לילה היא · הואיל והוכשר בלילה לא חשיבא ליה לכהנים ולא אתו לאיגלויי עלה : והא הקטרת איברים · שהוא כשר כל הלילה ותנן גבי פייסות דמתני' (לקמן דף כה·) מי מעלה איברים לכבש ומן הכבש למזבח : סוף עבודה דיממא היא · שהוא גמרו של קרבן שנשחט ביום ונזרק דמו ביום לכך חשובה בעיני הכהנים לבא לריב עליה : למחר אין צריך לקדש · אם לא יצא מן המקדש ואפי' לרבי דאמר בשחיטת קדשים (זבחים דף יט:) לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים מודה הוא דמקרות גבר עד לפרא לא פסלה לינה : מתחילת עבודה · אלמא תחילת עבודה קרי לה : אימא שכבר קידש מתחילה · לשם עבודה : שאני מיגנא ממיקם · נוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו מלילך לישן עד סוף הלילה מלהיות עומד ממטתו בהשכמה שהיא תרומת הדשן : ותקנתא להאי גיסא הואי · קושיא היא וכי מפני תקלה שאירעה נתקן לה פיים : והא להאי גיסא הואי · בשביל סידור המערכה ושני גזירי עצים שהתורם הוא המסדר וכיון דכולן בכהן אחד יש כאן עבודות חשובות ומעיקרא בעו פיים : שני גזירי עצים · שני בקעיות עצים ארוכים כמדת רוחב המערכה ונותן אותן ממעל עצי המערכה ומקרא יליף לה לקמן (דף כו:) ובער עליה הכהן עצים ובער על המערכת העצים שני גזירי עצים דהא קרא במערכה משתעי רישיה דקרא והאש על המזבח תוקד בו וגו' וכל מוקדה שבענין לשון מערכת מדורה היא : אמרי מי יימר דמתרמי · לא חשיבא עלייהו למיטרח עלה מספיקא : דארעא · ארבע אמות קרקע הסמוכות קודם עלות לכבש : קמייתא נמי לא · ארבע ראשונות שברגל הכבש : דביני ביני · לברור ארבע אמות בתוך שלשים ושתים (ב) (לכך) : לא מסיימין · לא יהא בהן סימן : פשיטא לי · דארבע דכבש גבי מזבח תנן מיהו הא מיבעי לי דקי"ל בזבחים (דף סב:) שהכבש פורח אמה על כניסת היסוד ואמה הסובב נמצאו ארבע (ג) הסמוכות לכבש לתחילת יסוד מזבח מלמטה הן שם לסמיכת גג המזבח שהוא משוך מנגד היסוד (מזבח) הראשון שתי אמות ומבעיא ליה ד' אמות דמתני' לגג המזבח נקט להו דהיינו בהדי אמה יסוד ואמה סובב :

או

תוספות

בראשונה כל מי שרוצה לתרום כו' · שאני מיגנא ממיקם . תימה לי אמאי לא משני דעבודת איברים ופדרים כשירה ביום ולהכי תקינו רבנן פייסא דלא ליתו לאיגלויי כיון דכשירה ביום וחביבא להו דאכתי ליכא אונס שינה וי"ל דשפיר פריך דהא כל מי שמעלה איברי תמיד של בין הערבים מכבש למזבח היה צריך להיות ניעור בלילה עד שיתעכלו שאם יפקעו מעל מזבח שיחזירם למערכה ולהכי פריך דא"כ לא חביבי להו ולא שכיחי דאתו בשבילה שיהו צריכין להיות ניעורין זימנין עד חלות כדי לאהדורי פוקעין דידהו :

שתי תקנות הוו · תימה לי מנא ליה דשתי תקנות הוו לימא מעיקרא סבור דלא אתו כיון דחזו דאתו וקאתו נמי לידי סכנה והוצרכו לתקן פייסא אמרו אם נתקן פייסא א"כ יהו נמנעין מלבא דלימרו מי יימר דמתרמי לן ותקנו בההיא שעתא דתקינו פייסא כל מי שזוכה בתרומת הדשן דליזכי נמי בסידור מערכה ובסידור שני גזירי עצים וי"ל דלאו דוקא קאמר שתי תקנות בתרי זימני אלא דילמא בחד זימנא וקרי להו שפיר שתי תקנות כיון דתקנת הפיים משום דנפישי דאתו הוה ומשום חששא דילמא לא ליתו תקינו כל מי שזוכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה וכו' קרי ליה שפיר שתי תקנות אפילו אי בחד זימני דתקינו להו ואע"ג דלישנא דכיון דתקינו פייסא לא אתו משמע דבתר הכי תקינו להו אין לחוש דלא דק כולי האי בלישניה כי רב אשי מפרש הענין כאילו הוה בתרי זימני וממילא טוקמא נמי בחד זימנא אי נמי י"ל מדקתני מי שזוכה בתרומת הדשן יזכה וכו' ולא קאמר מי שיזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה וכו' שמע מינה דלאו בחד זימנא ניתקן אלא הכי הוה מעשה כיון דחזו דלא אתו ופעם אחת היה שלא באו אלא מועטין ולא היו לשם כהנים שהיו מסדרין המערכה לאחר *[שזכה מי שזכה בתרומת] הדשן אז אמרו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור המערכה :

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה ג :
ב ב שם הלכה ה :
ג ג מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הלכה ט :
ד ד מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה ה :

רבינו חננאל

פ"ב בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם כו' לידי סכנה שהיו דוחפין ומשברין זה את זה · ומפני מה לא תקנו פיים לתרומת הדשן משום דעבודת לילה הוא ולא אתו · והרי איברים ופדרים שפקעו מעל המזבח בלילה שמחזירין ע"ג המזבח דעבודת לילה היא ותקינו [לה] פיים . ודחינן האי סוף עבודה דיממא הוא · הא נמי תחלת עבודת היום היא. דא"ר יוחנן קדש ידיו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש· שכבר קדש מתחלת עבודה · ודחי' אימא שכבר קדש מתחילה לעבודה · ולעולם עבודת לילה היא ואיכא דאמרי כו'. ופשוטה היא · שני מיגנא ממיקם המחזיר אברים ופדרים יושב ושומר ועדיין לא ישן · והמבקש להרים תרומת הדשן כבר ישן ורוצה עכשיו לעמוד משנתו וקשה הוא המבקש לעמוד משנתו ממי שיושב ומשמר ובדעתו אחר שעה לישן · ואמרי' וכי מפני שהיו באין הרבה ומשברין זה לזה על זה היתה תקנת הפיים לא היתה התקנה אלא מפני שלא היו באין · הלא תראה שהוסיפו לה עבודות אחרות דתניא מי שזוכה בתרומת הדשן זוכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים · (אמר רב) אמר רב אשי ב' תקנות היו מעיקרא סבור לא אתו כו' · פשוטה היא · כל הקודם לחבירו בתוך ארבע אמות זכה · *) י' דברים נאמרו בירושלים כו' בבא קמא בסוף פ' מרובה מידת תשלומין כו' ואוקימנא ד' אמות של כבש הסמוכות למזבח ואיבעיא אמה יסוד ואמה סובב מכלל ארבע אמות הללו הן

*) מתיבות י' דברים וכו' עד תי' תשלומין כו' שייך לדף כ"ג סוף ע"א.

מסורת הש"ס

תמיד כח·
[לקמן כה·]
[לקמן כו:]
[שם כח·] זבחים כ· כא: ע"ש
[לקמן כז: כח·]
[נ"ל זכה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הצביעו כו' ומונה האצבעות וחוזר חלילה : (ב) שם ד"ה דביני . תיבת לכך נמחק : (ג) שם ד"ה פשיטא. ארבע של כבש הסמוכות לתחילת יסוד מזבח :

תוספות ישנים

בזמן שהן מרובין רצין בכבש כו'· ותימה כיון דעבודה היא כדאמרי' בגמרא א"כ איך רצין והאמרינן בירושלמי דברכות גבי תפלה מי שעומד ומתפלל צריך להשוות רגליו תרין אמורין ר' סימון ורבי לוי חד אמר כמלאכים וחד אמר ככהנים מאן דאמר ככהנים שהיו מהלכין עקב בצד גודל דכתיב (שמות כ) לא תעלה במעלות על מזבחי פי' כיון שבשעת הילוך מיישרין רגליהן כל שכן בשעת תפלה מעומד ואין נראה לומר דרצין עקב בצד גודל קאמר ושמא כיון שלא [היו] עדיין עסוקין בעבודה כמו בהולכת אברים לכבש יכולין לרוץ א) אי נמי רצין עקב בצד גודל שלא להראות כמו עושה כן אלא כי כן צריך לו לילך בשעת עבודה כדפי' : הממונה אומר להם הצביעו · פי' שהיו מכוונים ביניהם מנין אחד י' או כ' או מ' וימנו בזה א' בזה ב' בזה ג' כל המנין ואותו שיסיימו בו המנין שכוונו יתרום ואם תאמר אם כן יש רמאי שהממונה ידע בטוב היכן יסיים המנין וכל מי שרוצה בו יתרום יש לומר שהממונה היה מונה ולא היו אומרים לו המנין שכוונו ביניהם וכן פי' בערוך : הרי איברים ופדרים דליליא ותקינו להו רבנן פייסא פי' ולא חיישינן דילמא לא אתי אלא תיקנו פיים ותימה וכי אותן של אברים ופדרים מספק הן באין והא אמרינן לקמן בפירקין (דף כו·) הזוכה בתמיד של שחר הוא הזוכה בתמיד של בין הערבים ואפי' למאי דבעי למימר שחוזרין ומפייסין לתמיד של בין הערבים קאמר לקמן דמגלפת אתו א"כ היו הן יודעין מבעוד יום מי המעלה אברים למזבח ומה ענייכם לתרומת הדשן שלא היו יודעין מבעוד יום ואומר רבי דסבירא ליה לתלמודא דאפילו היו עושין הפיים של תרומת הדשן מבעוד יום יש לחוש כי גם אותו שזכה בפיים יפשע ולא יעמוד כיון שהאחרים לא יקיצוהו משנתו כי לא יעמודו ואם (לא) היו עושין בפיים של תרומת הדשן אם כן לא יעשוהו בלילה [ויתאספו] מבעוד יום וליכא למיחש למידי אלא ש"מ שאף כשיעשוהו לפיים מבעוד יום יש לחוש שמא יפשע כיון שלא יעמידוהו אחרים משנתו ולכן לא תיקנו בו פיים מתחילה והכי פריך הרי אברים ופדרים כו' שזכה בהן האחר מבעוד יום ותיקנו ועוד דלמאן דאמר מוספין קודמין לבזיכין משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומשמר הנכנס מקטיר בזיכין כדמוכח בסוף החליל (דף נו:) [וא"כ] אין ענייכם לתמיד של שחר כלום ואין יכולין להיות בפיים השני כלל אבל למ"ד בזיכין קודמין למוספין אתי שפיר דאע"ג דתמיד קרב שחרית ובזיכין בחמש כדמוכח בריש תמיד נשחט (דף נח:) משום דהוו בזיכין בפיים חשיב להו כתמיד של שחר ועוד כי נראה שמותר לעשותן לאלתר שחרית אחר שתמיד דהא לקמן בפרק הממונה (דף לד·) משמע שהיה להם להיות בין חביתין לנסכים משום דגמירי חוקה חוקה מחביתין אי לאו דכתב ביום ביום לאחר והכי להקדים נסכים לבזיכין אלמא סמוך לנסכים לאלתר מותר לעשותן קודם חמש והא דאמרי' בזיכין בחמש היינו שלא יתעכבו יותר אבל לכתחילה יכול להקריבן שחרית אחר נסכי תמיד וכן מוספין בשש דאמרינן בתמיד נשחט נראה לפרש שלכתחילה אין לעכבן יותר אבל קודם לכן מותר להקריבם לכתחילה מדמגלינן גלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא לכתחילה · לשון רבי · וא"ת למה אין עושין בפיים שני כמו שהיו עושין אחר הקטרת אברי תמיד שהיה בבקר והבזיכין אחרי כן אפילו למ"ד בזיכין קודמין למוספין כדמשמע לקמן בפרק הממונה יש לומר שכל ענייני הקטרת והעלאות היו בפיים אחד וגם יכולין להקטיר בזיכין בשחרית כדפי' רבי : ותקנו בו פיים · ולא חיישינן שמא יפשע ולא יקיץ משנתו ומשני שאני מיגנא כו' · וא"ת מכל מקום עיקר הקטרת אברים ופדרים ביום היא כדתנן בתמיד של בין הערבים שקרב בשמונה ומחצה י"ל שפעמים מאחרין הרבה ואיכא למיחש שמא ישן ויפשע בהקטרתן ומשני שאני מיגנא וכו' : ותקנתא לאידך גיסא הואי · פי' בקונטרס שמקשה שלצורך שני גזירין וסידור מערכה תקנו הפיים ואין נראה כי מה קושיא זו מ"מ היתה [תקנה] לגם תרומת הדשן [גם כן] ור"ת פי' תקנתא להך גיסא וכי תקנו פיים בשביל שהיו מרבין לבא יחד ודוחפין זה את זה תקנתא להך גיסא הואי שלא היו באין עד שתיקנו שיזכה בסידור מערכה ושני גזירין כו' : יזכה בסידור מערכה שהיה בלילה · כדמשמע בתמיד ושני גזירין היה ביום כדמשמע בפירקין (דף כז:) : קמייתא נמי לא רצין ועולין בכבש תנן · ואי לא עלו אלא ד' אמות לא הוה תני רצין ועולין וה"ר יוסף פי' רצין ועולין לכבש משמע שהיו עולין יחד ואם כן אם יעזו הראשון פסיעה אחת ממקומו יזכה בשביל זה :

א) כצ"ל יכולין לרוץ ומכאן נראה לר' דהא דאמרי' בסוכה (נ"ב ב') אמרו עליו על בנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל כו' והיה הולך עקב בצד גודל שלא להראות כמו עושה כן אלא כו'. ועי' ש"י

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הלכה ד:

מסורת הש"ס

התם איפרועי איפרעו מיניה · תימה מנא לן דלא הוה אותו פירעון נמי בשביל אוריה יש לומר מדלא כתיב אלא ואת הכבשה ישלם ועוד דכתיב ארבעתים דהיינו עבירה אחת דהיינו גילוי עריות דלאו אתרוייהו אגילוי עריות דבת שבע ואשפיכות דמים דאוריה נענש בילד אמנון ותמר ואבשלום אם כן לא שילם ארבעתים :

ששה חדשים נצטרע דוד וכו' · תימה לי א"כ שילם יותר מארבעתים ועוד דילמא מאי דנצטרע היינו בשביל מעשה דאוריה אי נמי אם נצטרע בשביל בת שבע נימא דחד מאיך דילד אמנון ותמר ואבשלום בשביל אוריה ומנלן דלא נענש בשביל אוריה וי"ל מדכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון ודרשינן בפרק ב' דקידושין (דף מג·) מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו ומה שהקשיתי א"כ הוה ליה טפי מארבעתים דילמא דאמנון ותמר בחד חשיב להו אי נמי דתמר ומה שנצטרע בחד חשיב להו דלא דמו לאחריני דילד ודאמנון ודאבשלום שמתו אבל דתמר לא הוה מיתה ועוד דבת יפת תואר היתה ומה שנצטרע ששה חדשים כיון שנתרפא לא הוה שקול כי הנך להכי איכא למימר דהנך תרתי חד חשיב להו : **והאמר** רב קיבל דוד לשון הרע · הא דלא פריך נמי מהא דחטא שאמר שירה על מפלתו של שאול כדאיתא פרק אלו מגלחין (מו"ק דף טז:) שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני וי"ל ההיא כשגגה חשיב ליה דכתיב שגיון לדוד לפי שאין אדם נתפס על צערו שהיה שאול רודפו :

או דילמא בר מאמה יסוד ואמה סובב תיקו : ואם היו שניהן שוין הממונה אומר להם הצביעו וכו' : תנא הוציאו אצבעותיכם למנין ונימנינהו לדידהו מסייע ליה לרבי יצחק דאמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה דכתיב °ויפקדם בבזק מתקיף לה רב אשי ממאי דהאי בזק לישנא דמיבזק הוא ודילמא שמא דמתא הוא כדכתיב °וימצאו *אדוני בזק אלא מהכא °וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים אמר רבי אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר °והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד *רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר אמר רבי שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים וכתיב אשר לא ימד ולא יספר לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום *רבי אמר משום אבא יוסי בן דוסתאי לא קשיא כאן בידי אדם כאן בידי שמים אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מתעשר מעיקרא כתיב ויפקדם בבזק ולבסוף כתיב ויפקדם בטלאים ודילמא מדידהו א"כ מאי רבותא דמילתא °וירב בנחל *אמר ר' מני על עסקי נחל בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול °לך והכית את עמלק אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ואם אדם חטא בהמה מה חטאה ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו יצאה בת קול ואמרה לו °אל תהי צדיק הרבה ובשעה שאמר לו שאול לדואג °סוב אתה ופגע בכהנים יצאה בת קול ואמרה לו °אל תרשע הרבה אמר רב הונא *כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו שאול באחת מאי היא מעשה דאגג והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים אמעשה דאגג כתיב °נחמתי כי המלכתי את שאול למלך דוד בשתים מאי נינהו דאוריה ודהסתה והא איכא נמי מעשה דבת שבע התם אפרעו מיניה דכתיב °ואת הכבשה ישלם ארבעתים ילד אמנון תמר ואבשלום התם נמי אפרעו מיניה דכתיב °ויתן ה' דבר (*בעם מן הבוקר) ועד עת מועד *) התם לא אפרעו מגופיה התם נמי לא אפרעו מגופיה לאיי אפרעו מגופיה *דאמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ופרשו הימנו סנהדרין ונסתלקה הימנו שכינה דכתיב °ישובו לי יראיך ויודעי עדותיך וכתיב °השיבה לי ששון ישעך והא אמר רב קבל דוד לה"ר כשמואל דאמר לא קבל דוד לה"ר ולרב נמי דאמר קבל דוד לה"ר הא איפרעו מיניה *דאמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר לו דוד למפיבושת °אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות °בן שנה שאול במלכו °אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה *אחויאו ליה לרב נחמן סיוטא בחלמיה אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש הדר חזא סיוטא בחלמיה אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול מפני שלא היה בו שום דופי דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו שאם תזוח דעתו עליו אומרין לו חזור לאחוריך אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנאמר °ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתיב °ויעל נחש העמוני ויחן על יבש גלעד וגו' *ואמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק כל תלמיד חכם שאינו

*) גי' ע"י הכא איפרעו מגופיה דאמר ר"י אמר רב וכו'.

או דילמא · לסמיכת רלפת תחתונה דמזבח נקיט להו לבד מיסוד וסובב שהוא שם קודם לסמיכת גגו : ונימנינהו לדידהו · לגלגלותם : בבזק · לשון שברי חרסים נטל כל אחד ואחד חרס והשליך לפניו ומנו החרסים : ויפקדם בטלאים · צוה לקחת כל אחד טלה מצאן המלך ובאו למרחב ומנו הטלאים :

כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים · אלמא אית להו מנין : כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעיה · כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו שהרי מצינו שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה לבטל מלכותו ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה : דאוריה ודהסתה · שהוסת למנות את ישראל בסוף ימיו וגרם לבא עליהם דבר : דבת שבע · שבא עליה : ילד · בנה הראשון : לשון הרע · על מפיבושת מפי ציבא : האי אפרעו מיניה · מדה במדה הוא הפסידו לחלק נחלתו והוא נפסד נחלת מלכות: סיוטא· מלאכי פחד מבהילים אותו : לא נמשכה · לאורך ימים : שלא היה בו שום דופי · משפחה ויתגאו המלכים היוצאים מזרעו על ישראל אבל דוד מרות המואביה אתא: קופה של שרצים · דופי משפחה : נענש שאול · לבא לידי דבר שעליו ניטל ממנו מלכות : מפני · שמתחילת מלכותו מחל על כבודו וגילה על עצמו שאינו כדאי למלוך : וכתיב ויעל נחש העמוני · ומסקנא דמילתא שאמרו ישראל מי האומר שאול ימלוך עלינו ובתמיהה תנו (א) (את) האנשים ונמיתם והוא אמר לא יומת איש היום הזה: שאינו

[את אדוני בזק]

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה ובתמיהה כו' תנו את האנשים כו' ...

גליון הש"ס

גי' ע"י רב נחמן סתמא

גירסת ע"י רב אסי אמר ל"ק

גי' ע"י ר' חנינא בר אידי א"ש

נע"י חזא רבי נחמן

נע"י אמר רבי משום ר"ש בן יוחאי

רבינו חננאל

אי לא ועלתה בתיקו : ירושלמי א"ר יוסי בר בון בפירוש תני לה ר' חייא כל הקודם את חבירו בתוך ארבע אמות למזבח זכה · הממונה אמר להם הצביעו · תנא הוציאו אצבעותיכם למנין· פי' ר' אחר שמוציאין כל אחד ואחד מקצת מאצבעותיו פתוחות והשאר קמוצות פי' קפוצות וכוללן הממונה לחשבון · ומקיפין כמין בכוליאר ונוטל מצנפתו של א' מהן ויודעין שממנו הפיים מתחיל היה אומר להן הוציאו כל אחד ואחד אצבעו כדי לעבור המנין על אצבעות מכלל שגופם אסור למנות כר' יצחק דאמר אסור למנות את ישראל אפי' לדבר מצוה שנאמר ויפקדם בבזק · אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים וגו' כלומר כל אחד נותן לו טלה ומנה הטלאים וידע מספר בני ישראל· והללו הטלאים משל שאול · כל המונה ישראל עובר בב' לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר · והני מילי בזמן שישראל עושין רצונו של מקום · ואם לאו נספרים שנאמר והיה מספר בני ישראל · מכלל שיש מספר בהם · רבי אומר ל"ק בידי שמים והיה מספר בני ישראל · בידי אדם לא ימד ולא יספר · וירב בנחל על עסקי נחל כלומר כבדה עליו גזירת שמים והיה אומר אם נמצא חלל במחנה מביאין עגלה ערופה כל הנפשות הללו שהרגנו עאכ"ו שצריכין להקריב כדי להתכפר לכן השאיר ממיטב בחמה יצתה ב"ק ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה · ובשעה שאמר שאול לדואג סוב ופגע בכהנים והמתה וגו' יצתה ב"ק וא"ל אל תרשע הרבה. אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה · שאול באחת כו' · כלומר שאול כיון שעבר מעשה דאגג נענש ואמר הקב"ה נחמתי כי המלכתי את שאול · ואע"פ שהרג נוב עיר הכהנים אח"כ מקודם זה כבר כתיב נחמתי · דוד עבר בשתים במעשה דאוריה · דכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון · ומעשה *) דתמר · ולא נענש עליהן בגופו · מפני שמצא חן בעיני אלהים · אבל מעשה דבת שבע נענש בגופו שנצטרע ו' חדשים · וכשמואל דאמר לא קבל דוד לשון הרע · ובשביל כך נצטרע · **) ואותו גם מבניו אמנון תמר ואבשלום · ולרב דאמר קיבל דוד לשה"ר איפרע מיני' דאמר רב יהודה אמר [רב] בשעה שאמר דוד למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה ב"ק וא"ל רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות · חלוקת רב ושמואל בשבת [דף נה] · מפני מה לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה בו שום דופי שאין מעמידין פרנס על הצבור אא"כ קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו · שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו חזור לאחוריך · אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו · שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתיב ויעל נחש העמוני וגו' א"ר יוחנן משום רשב"י כל תלמיד חכם

*) נ"ע מאי חטא דוד במעשה דתמר ואולי דט"ס ונ"ל ודהסתה וכמו דאיתא בגמ'. **) אולי נ"ל ונענש גם מבניו ילד אמנון כו'.

תוספות ישנים

ויפקדם בטלאים · שם מקום הוא לפי פשטו : **שאול** באחת ועלתה בידו מאי היא מעשה דאגג · קשה לרבי בשאול נמי איכא שתים שמתחילה קודם מעשה של אגג כבר ניחם הקב"ה כשהקריב העולה קודם שבא שמואל ואז אמר לו בקש ה' איש כלבבו וגו' (שמואל א יג) וההוא הוה ליה לאיתויי ואומר רבי דאז לא הפסיד המלוכה לגמרי שאז לא היה בדעת הקב"ה להעבירה אלא ממנו ולא מבניו אבל במעשה דאגג ניחם אפילו מבניו: **ששה** חדשים נצטרע דוד · משום מעשה דבת שבע קאמר דהשיבה לי ששון ישעך כתב במזמור כ"א כאשר בא אל בת שבע ובירושלים הוה . וקשה לר' דילפינן בחלק (דף קז·) ששה חדשים נצטרע דוד דכתיב (מ"א ב) ארבעים שנה מלך בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים וקרא אחרינא בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים בתחילת ד"ה [דה"א ג] כשמונה בניו של דוד ואותם ששה חדשים יתרים שחיסר הפסוק במקום אחר נצטרע משמע שהיו בחברון וי"ל דודאי אותה נצטרע היתה בירושלים ומה שנדלג באחד מן [illegible]

קבל הא איפרעו מיניה כו' · תימה הא לא איפרעו מגופיה כמו במעשה דבת שבע דלעיל וא"כ הוה ליה למיחשב דוד בשלש ואומר ה"ר יוסף דלא מסדר לאוקמי רב הונא כרב אלא דמסיים למילתיה דלרב נמי נפרע ממנו ולשון הסוגיא משמע כן דהא סבר שניה כשמואל דאמר לא קבל וכתר הכי קאמר ולרב כו' ועוד י"ל דהפסד המלכות מזרעו שייך נמי לגופיה אבל ילד ואמנון לא קרי מגופיה וטעמא דהפסד מלכות שייך לגופו יותר : ולדברי האומר קבל כו' · הקשה ה"ר אלחנן דמכל מקום לא מיתוקמא כרב דאמר בשבת בפרק במה בהמה (דף נו·) כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה רק באוריה החתי והכי קאמר דוד בשתים ועוד קשה לרבי והא בלישנא דקרא כתיב (מלכים א טו) ולא סר מכל אשר צוהו ה' רק באוריה החתי ואיכא מעשה דהסתה ובשלמא ממאי דקאמר קבל דוד לשון הרע לא קשיא מידי מקרא שאינו חושבה כל כך עבירה כיון דדברים הניכרים הוא ביה ואע"פ ששקר היה שוגג היה ואע"ג דחשיב ליה הכא עון היינו משום דחשיב נמי מעשה דשאול דאגג לעון ואע"פ שבוגג היה שהיה דורש קל וחומר דלעיל : כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה · [illegible]

גמרא

שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם והכתיב °לא תקום ולא תטור ההוא בממון הוא דכתיב *דתניא איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה נקימה אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואיזו היא נטירה א"ל השאילני קרדומך אמר ליה לא למחר א"ל השאילני חלוקך אמר לו הילך איני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה וצערא דגופא לא והא תניא *הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר °ואוהביו כצאת השמש בגבורתו לעולם דנקיט ליה בליביה *והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו דמפייסו ליה ומפייס: ומה הן מוציאין אחת או שתים וכו': השתא שתים מוציאין אחת מבעיא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבריא כאן בחולה *והתניא *אחת מוציאין שתים אין מוציאין במה דברים אמורים בבריא אבל בחולה אפילו שתים מוציאין *והיחידין מוציאין שתים ואין מונין להן אלא אחת ואין מונין לו אלא אחת והתניא אין מוציאין לא שליש ולא גודל מפני הרמאים ואם הוציא שליש מונין לו גודל אין מונין לו ולא עוד [אלא] שלוקה מן הממונה בפקיע מאי מונין לו נמי אחת מאי פקיע אמר רב מדרא מאי מדרא אמר רב פפא מטרקא דטייעי דפסיק רישיה אמר אביי מריש הוה אמינא הא *דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע אמינא פתילתא כדתנן *מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין כיון דשמענא להא דתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע אמינא מאי פקיע נגדא: מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש: ת"ר *מעשה בשני כהנים שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חבירו נטל סכין ותקע לו בלבו עמד רבי צדוק על מעלות האולם ואמר אחינו בית ישראל שמעו הרי הוא אומר °כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך אנו על מי להביא עגלה ערופה על העיר או על העזרות געו כל העם בבכיה בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר אמר הרי הוא כפרתכם ועדיין בני מפרפר ולא נטמאה סכין ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים [א] וכן הוא אומר °וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא [את] ירושלים פה לפה הי מעשה קדים אילימא דשפיכות דמים השתא אשפיכות דמים לא תקינו פייסא אנשברה רגלו תקינו אלא דנשברה רגלו קדים וכיון דתקינו פייסא ארבע אמות מאי עבידתייהו אלא לעולם דשפיכות דמים קדים ומעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא כיון דחזי אפילו ממילא אתו לידי סכנה תקינו רבנן פייסא עמד רבי צדוק על מעלות האולם ואמר אחינו בית ישראל שמעו הרי הוא אומר כי ימצא חלל באדמה אנן על מי להביא על העיר או על העזרות *וירושלים בת אתויי עגלה ערופה היא *)והתניא עשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן אינה

*) ב"ק פב: [ערכין לב: אבות דר"נ פל"ה תוספתא נגעים פ"ו]

רש"י

שאינו נוקם · נקמתו: ונוטר · איבה כנחש בלבו: איני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה · שהדבר שמור בלבו ולא הסיחו מדעתו: דנקיט בליביה · ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק: דמפייסו ליה · לבקש מחילה: חולה · אינו יכול לכבש אצבעותיו וכשמוציא אחת יוצאה חבירתה עמה: ויחידים · בחולין שאינן יושבין עם שאר בני אדם אלא שוכבין או יושבין (א) לבדם: אלא אחד · אין נמנה אלא איש אחד: אין מוציאין · עם האצבע לא שליש ולא גודל דאין מוציאין שתים: ואם הוציא שליש מונין לו · שאינו רמאי לפי שהוא ניכר שאינו משני בני אדם שאין יכול להרחיק זה מזה: גודל · אם הוציא גודל אין מונין לו כלל אלא מוציאין אותו מביניהן: הממונה בפקיע · הממונה על רצועות המלקות: שליש · אצבע שלישי אם הוציא שלישי מונין לו קא סלקא דעתיה מונין לו שנים: מטרקא דטייעי · רצועות ישמעאלים העשויה שוט לסוסים: דפסיק רישיה · לכך קרויה פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה הסוס יותר ופקיע לשון פיסוק וסדקים כמו מבלאי מכנסי הכהנים מפקיעין לשון קריעה: דתנן · במסכת שקלים (פ"ה משנה א): ביבאי · שם האיש: היו מפקיעין · לעשות פתילות לשמחת בית השואבה בחג: נגדא · רצועות מלקות: על מעלות האולם · בהר הבית אולמות הרבה בנה שם הורדוס כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון על מעלות האולם בהר הבית אולמות גרסינן בתוספתא: על מי להביא · משל מי תלקח מן היושבים בעיר או מן הכהנים שומרי עזרה: געו · לעקו: הרי הוא כפרתכם · מיתתו תכפר עליכם: ארבע אמות מאי עבידתייהו · גבי מרוצת שפיכות דמים: עשרה דברים · בבבא קמא חשיב להו בפרק מרובה (דף פב:): אינה

תוספות

שתים מוציאין אחת מבעיא · אע"ג דבכמה דוכתי קתני לא זו אף זו מ"מ היכא דהיכא שיטיא אחרינא קאמר ליה ועוד דהיכא דהוי זה בכלל זה לגמרי לא הוה ליה למיתניי' והא דלא פריך הכי בריש פ"ק דעירובין (דף ג:) ובריש פרק קמא דסוכה (דף ב:) דקאמר ר' יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה השתא חמשים מכשיר ארבעים מיבעיא יש לומר דכל היכא דלא הוי דווקא אלא הוא הדין יותר לא פריך הכי כדמשני בריש מפנין (שבת דף קכו:) ארבע וחמש קופות ארבעה וחמשה כדאמרי אינשי אבל המקשה שהקשה התם חמש מפנין ארבע מיבעיא הוה סלקא דעתיה דדוקא הוה ומשני ליה דלאו דווקא הוי ובפרק בנות כותים (נדה דף לג:) דקושי מטהר ארבעים וחמשים יום פריך ליה משום דדוקא הוא דאין קושי מטהר לעולם ובפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף נו.) דקאמר אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה ופריך ליה אע"ג דהתם לאו דווקא דכ"ש אם ששהתה יותר דאיבדה יש לומר משום דהתם הוי שתים ושלש זו ואין צריך לומר זו והלכך פריך ליה וכן בסוף בבא קמא (דף קיח:) גבי לוקח מן הרועים ארבע וחמש לאן אבל לא שתים ושלש ופריך השתא ארבע זבנינן חמש מיבעיא התם נמי הוי זו ואין צריך לומר זו ובפרק במה אשה (שבת ד' ס:) גבי סנדל המסומר פריך ליה משום דפשיטא ליה דהוו דוקא ד' או חמש אבל לא טובא ובריש פרק אע"פ (כתובות ד' נז.) משהה אדם אשתו שתים ושלש שנים וגבי תינוק יונק והולך ארבע וחמש שנים (שם ד' ס:) איכא למימר דפשיטא ליה דהוא הדין טובא הלכך לא פריך ליה אי נמי בההיא דתינוק יונק ארבע וה' שנים י"ל דדוקא קאמר ד' לבריא וה' לכחוש*:

וירושלים אינה מביאה עגלה ערופה כו' והתניא כו' · תימה לי מאי פריך לימא דכרבי יהודה ס"ל דאמר לעיל בפ"ק (דף יב.) דירושלים נתחלקה לשבטים ואפי' עזרות איכא למ"ד התם דנתחלקו לשבטים ויש לומר דבלאו הכי צריך לשנויי כדי להרבות בבכיה דהא לא שייך עגלה ערופה אלא היכא דלא נודע מי הכהו והכא הרי נודע ועוד דקאמר על העיר או על העזרה פשיטא דעל העזרה לא מייתינן דהא העיר הקרובה כתיב ועזרה לאו עיר הוא אלא לאפושי צערא בעלמא הוא דקאמר הכי: יש

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ז סמג לאוין יא:
ז ב שם הלכה ח סמג לאוין יב:
ח ג מיי' שם הלכה ז:
ט ד מיי' פ"ד מהלכות תמידין הלכה ג:
י ה מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

רבינו חננאל

שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח · איני והא כתיב לא תקום ולא תטור · ודחינן ההוא בממון כדתניא איזו היא נקימה השאילני מגלך א"ל לאו למחר אמר לו זה השאילני קרדומך כו' · כגון אלו דברים שהן של ממון אסור אבל צערא דגופא כגון בזיון וכיוצא בו מותר · איני והתניא הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחים ביסורין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ודחינן אפילו הכי נקים בליביה [קשיא לי לא תשנא את אחיך שבקי] והאמר רבא המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ופרקינן דמפייסו ליה ומפייס: ומה הן מוציאין אחת או שתים ומתמהגן השתא שתים מוציאין אחת מבעיא ופריק רב חסדא האי דקתני אחת בבריא שתים בחולי שאינו מתאמץ להוציא אחת ושתים שמוציא החולה אין מונין אותם לו אלא אחת · והתניא כרב חסדא אחת מוציאין שתים אין מוציאין ויחידים מוציאין ב' ואין מונין לו אלא א' לומר שאין באין לידי ערמה יחידים הללו הן רבנן שנקראו יחידים ונקראו חולים (יחידים)כדתנן בתעניות (דף י') התחילו היחידים להתענות. ואמרינן התם מאן יחידים אמר רב הונא רבנן · *) רבא לטעמיה דאמר כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי כהאי תנא קצירי קצירי ממש מריעי רבנן · ואקשינן וכי המוציא שתים אחת מונין לו והתניא אין מוציאין לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין ואם הוציא שלש מונין לו גודל אין מונין לו ולא עוד אלא שהמוציא גודל או שלש לוקה מן הממונה בפקיע ופרקינן מאי מונין לו דקתני אחת · וזה כולו לענין המצביעין למנין כאשר אמרנו למעלה · אבל המצביעין לפיים המוציא אחת מונין לו אחת והמוציא ב' מונין לו ב' ומצאנו זה הדבר מפורש בתלמוד א"י מהו אצביעו · הוציאו אצבעותיכם הוציא אחת מונין לו שתים **)ובעו לה התם מהו אין מונין לו כל עיקר או אין מונין לו את היתירה ופשטה אין מונין לו את היתירה ועוד אמרו כיצד היה מפיים מהלך לימין או לשמאל · א"ר בון בר חייא ממה דתני מי שזכה בקטורת אומר לזה שעל ימינו אף אתה עמי למחתה · הדא אמר לימין הפיים מהלך . תלמידו דר' יונה בשם ר' בון בר חייא לשמאל הפיים מהלך וזה שזכה לימין מוטב שיזכה מי שעבר עליו הפיים פעמים מזה שלא עבר עליו הפיים אלא פעם אחת ש"מ כשמוציאין אצבעותיהן לפיים מי שמוציא אחת או שתים מונין לו מה שהוציא ומי שהוציא יותר אין מונין לו אלא שתים ומונה וכולל הכל ומעמידין כמין כוליאר ונוטל מצנפת אחת מהן ומוציאין כל אחד אצבעו ועובר המנין על האצבעות והוא מונה והולך ובמקום שמשלים החשבון הוא הזוכה · פקיע מדולרתא והיא מטרקא והיא כמין חבל מפתיל תלוי במקל כגון הרצועה שב"ד מכין בה' פי' הממונה

*) נראה דחסר כאן כד' רבינו וז"ל ואמרינן [בנדרים מט] רבא אמר מאן חולים רבנן רבא לטעמי' וכו'. **) בירושלמי הגי' שתים מונין לו שלש אין מונין לו.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ויחידים וכו' שוכבים או יושבים נ"ב ולי נראה ברור דיחידים היינו רבנן כדאיתא בתענית דף י' מאן יחידים רבנן ורבנן נקראו חולים כדאית' בנדרי' דף מט מאן חולים רבנן כו' דאלו לפירושו וסרי כבר אמר אבל בחולים כו':

מסורת הש"ס

ויקרא יט | שבת פח: גיטין לו: | [לקמן כו:] ר"ה יז. מגילה כח. | [שקלים פ"ה מ"א] | [תוספתא פ"א] | שבת כא. סוכה נא. | [תוספתא פ"א ותוספתא שבועות פ"א] | דברים כא | מלכים ב כא | סוטה מה.

תוספות ישנים

השתא שתים מוציאין אחת מיבעיא · וליכא למימר אחת או שתים ואפילו טובא דהא פשיטא שאין יכול להוציא כל אצבעותיו ובשבת פרק במה אשה (דף ס:) הארכתי בכך מילתא דאיכא דוכתא דפריך ליה ואיכא דוכתא

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' וכן הוא אומר וגם דם נקי וכו' · כ"ב עיין מהרש"א בח"א:

אינה מביאה עגלה ערופה ועוד °לא נודע מי הכהו כתיב והא נודע מי הכהו אלא כדי להרבות בבכיה בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר אמר הרי הוא כפרתכם ועדיין בני קיים [כו'] ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים איבעיא להו שפיכות דמים הוא דזל אבל טהרת כלים כדקיימא קיימא או דילמא שפיכות דמים כדקיימא קיימא אבל טהרת כלים היא דחמירא ת"ש מדקא נסיב לה תלמודא וגם דם נקי שפך מנשה שמע מינה שפיכות דמים הוא דזל וטהרת כלים כדקיימא קיימא ת"ר °ופשט ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן שומעני כדרך יום הכפורים שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול תלמוד לומר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט מה להלן בגדי קודש אף כאן בגדי קודש א"כ מה תלמוד לומר אחרים פחותין מהן רבי אליעזר אומר אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין שכשרין להוציא הדשן אמר מר אחרים פחותין מהן כדתנא דבי רבי ישמעאל *דתנא דבי רבי ישמעאל בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו אמר ריש לקיש כמחלוקת בהוצאה כך מחלוקת בהרמה ורבי יוחנן אמר מחלוקת בהוצאה אבל בהרמה דברי הכל עבודה היא מאי טעמא דריש לקיש אמר לך אי ס"ד עבודה היא יש לך עבודה שכשירה בשני כלים ור' יוחנן גלי רחמנא בכתונת ומכנסים והוא הדין למצנפת ואבנט ומאי שנא הני מדו בד *מדו כמדתו מכנסי בד לכדתניא *מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר °ומכנסי בד ילבש על בשרו וריש לקיש מדו כמדתו מראפקיה רחמנא בלשון מדו שלא יהא דבר קודם למכנסים מעל בשרו נפקא נימא כתנאי על בשרו *מה תלמוד לומר ילבש להביא מצנפת ואבנט להרמה דברי רבי יהודה *רבי דוסא אומר לרבות בגדי כהן גדול ביום הכפורים שכשירין לכהן הדיוט אמר רבי שתי תשובות בדבר חדא דאבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמשת בהן קדושה חמורה תשתמש בהן קדושה קלה אלא מה תלמוד לומר ילבש לרבות

דברים כא · ויקרא ו

אינה מביאה עגלה ערופה · דכתיב (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה וגו' לרשתה ואין ירושלים ירושה דקסבר לא נתחלקה לשבטים : תלמודא · ראייה : הכי גרסינן בתורת כהנים ופשט ולבש יכול במצות יום הכפורים ת"ל בגדיו בגדים וגירסא שבהש"ס הארוכה

תורה אור

בלשונה שומעני כדרך יום הכפורים שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול תלמוד לומר כו' וזהו פירושה ופשט ולבש האמור בהוצאת הדשן שבתפוח אל מחוץ למחנה הכתוב אחר תרומת הדשן ופשט את בגדיו ולבש בגדים וגו' יכול שמטיל עליו חובה לשנות בגדיו בין תרומה להוצאה אם בא להוציא דשן שעל התפוח אחר ההרמה מיד כדרך שהיא חובה על כהן גדול בחמש עבודות שביום הכפורים שמשנה בגדיו בכל העבודות בין זו לזו ראשונה בבגדי זהב שניה בבגדי לבן שלישית בשל זהב רביעית בבגדי לבן אף זה ישנה וזה שאין לו לשנות מבגדי לבן לבגדי זהב שהרי הדיוט הוא ואינו משמש בבגדי זהב ישנה בבגדי קודש שהרים בהן כמו שנא' ולבש הכהן מדו בד ויפשוט אותם וילבש בגדי חול שלו ויוציא הדשן : תלמוד לומר בגדיו בגדים ומה תלמוד לומר אחרים פחותין מהן · כגון שחקים או מפשתן שאינו מוגהב ואין דמיהם יקרים שהאפר מלכלכם כשנושאו חוץ למחנה גנאי למלך שיהא משמש בהן על המזבח בעבודת אכילה : אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין · האי אחרים אכהן קאי כלומר כהנים שהן אחרים מרוחקים משאר עבודות כשירין לעבודה זו : אל ימזוג בהן לרבו · לפי שנתעפשו ונתלכלכו בבישול קדירה אף כאן לענין הוצאת הדשן אין כבוד המלך לשרת בהן שירות אחר : כמחלוקת בהוצאה · כשם שרבי אליעזר מכשיר בעלי מומין להוצאה כך מכשירן להרמה : שכשירה בשני כלים · והכא מדו בד ומכנסי בד הוא דכתיב : גלי רחמנא בכתונת ובמכנסים · ולימדך שאינה כשירה בבגדי חול שלו ומאליך אתה למד שהיא עבודה וצריכה אף מצנפת ואבנט : מאי שנא הני · דנקט מאחר שצריכין כלן לשתוק מנייהו ואנא ידענא מדכתיב בהו כהן עבודה היא : מדו כמדתו · כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו לא נגררות ולא מסולקות והכי אמרינן בזבחים (דף יח.) : ילבש על בשרו · משמע שלובש בעודו ערום שאין עליו אלא בשרו דאי לא תימא הכי על בשרו למאי כתביה : ולרשב"ל · דאמר דווקא כתביהו ולמימרא דאינה צריכה ארבעה נפקא ליה הכך תרתי דרשות מלשון המקרא ששינה בלשונו שלא כתיב כתונת למימרא מדו כמדתו ושלא יקדים דבר למכנסים מעל בשרו יתירא נפקא ליה : על בשרו מה ת"ל (א) · גבי הרמת הדשן כתיב ולבש הכהן וגו' והוה ליה למכתב ומכנסי בד על בשרו ומהדר נמי אולבש דרישיה דקרא מה ת"ל שוב ילבש במכנסים לרבות עוד לבישה כיוצא בה ומרבה שני בגדים החסרים כאן מכהונת הדיוט : רבי דוסא אומר · להביא ארבעה בגדי לבן ששמש בהן כהן גדול ביום הכפורים שכשרין להדיוט כל השנה ואתיא ילבש מהתם דלא תימא והניחם שם כתיב בהו לומר שטעונין גניזה דס"ל לר' דוסא והניחם שם שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר כדאמרינן בפ"ק (דף יב:) : אבנט של כהן גדול · ביום הכפורים שהוא של בוץ לא זהו אבנטו של כהן הדיוט לעולם לפי שאינו משמש אלא בשל כלאים :

לרבות

יש עבודה שכשרה בשני כלים · אבל איפכא לא תקשי לך יש לך דבר שאינו עבודה וטעונה בגדי כהונה כלל דהא לא קשה דגזירת הכתוב הוא להחמיר שהרי אין בזה איסור אם לובש בגדי כהונה שלא בעידן עבודה דמסקינן לקמן בריש פרק בא לו (דף סט.) דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן וגדולה מזו אמרינן לר' יוחנן דבין הוצאה בין הרמה בארבעה כלים בין לתנא קמא בין לר"א דתרוייהו מודו דמקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט ואפי' הכי לר' אליעזר בעלי מומין כשרים להוצאה דלאו עבודה היא אע"ג דטעונה ארבעה כלים וקשה לי לריש לקיש דמוכח דלאו עבודה היא מדלא אצרכה קרא ארבעה כלים א"כ למה לי קרא לרבי אליעזר להכשיר בעלי מומין ומאי טעמא דתנא קמא דפסל בעלי מומין להוצאה ויש לומר משום דבעל מום חשיב כמו זר דס"ד אמינא וכי תעלה על דעתך שזר ובעל מום קריבים לגבי המזבח ולהכי צריך קרא לר"א והיינו טעמא דתנא קמא דפסל : מניין שלא יהא דבר קודם כו' · אף על גב דגבי כהן גדול נמי כתיב בפרשת אחרי מות ומכנסי בד *ילבש על בשרו איצטריך למיהדר ולמיכתביה בכהן הדיוט דלא הוה ילפינן להו מהדדי כיון דחלוקים הם לכמה ענינים : ילבש לרבות מצנפת ואבנט להרמה · פירוש דהכי קאמר קרא לרבות לבישה אחרת כיוצא בה דההיא לבישה דקרא דכתיב ולבש הכהן מדו בד וכו' דהיינו שני בגדים אחרים וקשה לי גבי הוצאה מנלן דבעי ארבעה בגדים כיון דגבי הרמה לא נפקא לן אלא מהיקשא א"כ הדרינן ומקשינן לבישה דהוצאה לפשיטה דהרמה כדלעיל ואמרינן בפרק איזהו מקומן (זבחים דף מט:) דבקדשים דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש °ויש לומר דשמא לא מיקרי קדשים אלא גופי הקרבנות אבל בגדי כהונה חוזרין ומלמדין בהיקש אי נמי ילבש ריבויא הוא ולא הוי היקש אלא אתא לרבות לבישה אחרת וכיון דלא פירש כמה בגדים הוא מרבה אם אחד או שנים אין זה אלא גלוי מילתא בעלמא דשני בגדים קאמר כדכתיב בקרא אי נמי כמאן דאמר בפרק איזהו מקומן (ג"ז שם*) הימנו ודבר אחר לא הוי היקש דכיון דגמרינן הוצאה מהרמה למאי דכתיב ביה גמרינן נמי מיניה מאי דאתיא ליה מהיקשא :

מתרומת

תוספות ישנים

דוכתא דלא פריך ליה : יכול כמצות יום הכפורים שפושט כ"ג בגדי קדש ולובש בגדי כהונה · נראה לרבי דל"ג ליה דמאי שייך זה לכה"ג ביום הכפורים ואי משום שמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב אלו ואלו קדש הם ואי גרס שפושט בגדי קדש ולובש בגדי חול ול"ג כמצות כ"ג ביום הכפורים אתי שפיר וקאי על האי כהן דהרמה שהוא משנה מבגדי קדש לבגדי חול : א"כ מה ת"ל אחרים · כלומר דמשמע בגדי חול משמע דאי לא מקשינן פשיטה ללבישה הוה משמע נמי בגדי חול ותימה דא"כ אמאי איצטריך כדרך שכ"ג עושה שפושט בגדי קודש ולובש של חול והא מאהרים משמע נמי הכי יש לומר שאינו מביאו אלא לדמיון בעלמא כלומר כדרך שכהן גדול עושה דכתיב נמי ופשט ולבש ולמאי דל"ג ליה אתי שפיר כדפירשתי : אחרים והוציא לימד על כהנים בעלי מומין כו' · ולא פליג אדרבה הנא קמא אלא דריש מדסמכיה אחרים לוהוציא דקאי נמי אכהנים כי אע"פ שפחותין מאחר כהנים שכשרים : כך מחלוקת בהרמה · דכהנים בעלי מומין נמי כשירין לה דלאו עבודה היא כיון דסגי לה בשני כלים ודלא כרבי יהודה מיהא דבעי לה ד' כלים ומרבי מצנפת ואבנט להרמה ואחרים והוציא דקאמר לא בעי למימר אחרים שלא עשו תרומת הדשן דהא שתיהן שוות אלא אחרים לשאר עבודות קאי ומ"מ בהוצאת הדשן דוקא בעינן פחותין : חדא דאבנטו של כהן כו' · וא"ת דנוקי לילבש לריבויי כל הני דמצי לריבויי לבד מאבנט דכי מוקמי ליה נמי לרבות מצנפת ואבנט לא מוקמי ליה בכולהו יש לומר דאמילתיה פריך דקאמר לרבות בגדי כהן גדול כו' משמע דאכולהו קאי וא"ת ומאי דפריך ליה רבי מאבנט הא איהו לא מיירי באבנט כיון דמכשיר הרמה בשני כלים לאו קושיא היא שהוא בא לרבות שבגדי כ"ג כשירין לכהן הדיוט בכל עבודות שיש שם ד' בגדי כהונה :

מתרומת

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד ופ"ט מהלכות רוצח הלכה ד :

יב ב מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה י :

יג ג מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה ד :

יד ד מיי' פ"י מהלכות כלי המקדש הל' א :

רבינו חננאל

הממונה בפקיע' הממונה להכות בזה הפקיע : ש"מ שפיכות דמים הוא דזל שרבו הרצחנים [וטהרת כלים] כדקיימא קיימא : ת"ר ופשט ולבש שומע אני כדרך שפושט ביוה"כ בשע' שרוצה לצאת בגדי קודש ולובש בגדי חול ת"ל ופשט ולבש מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט מה בגדים שפושט בגדי קודש אף בגדים שלובש בגדי קדש א"כ מה ת"ל אחרין · אחרים פחותין מהם ר' אליעזר אומר אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין שהן כשרים להוציא את הדשן · אמר מר אחרים פחותין מהן(מאי משמע) דתנא דבי ר' ישמעאל בגדים שבישל בהן קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו ופשוטה היא . אמר ריש לקיש כמחלוקת בהוצאת הדשן שת"ק סבר עבודה היא ובעלי מומין פסולין בהן ר' אליעזר סבר אינה עבודה וכהנים בעלי מומין כשרים בה כך מחלוקת בהרמת הדשן ור' יוחנן אמר מחלוקת בהוצאה אבל בהרמה הכל עבודה היא והאי דאמרת אין לך עבודה שכשרה בשני כלים גלי רחמנא בכתונת ומכנסים וה"ה במצנפת ואבנט ומאי שני דפריש הני אצטריך מדו בד מדו כמדתו לא ארוך ולא קצר ומכנסי בד ילבש על בשרו ללמד שלא יהא דבר מקדים על בשרו למכנסיים כו' · לימא כתנאי ומכנסי בד ילבש על בשרו מה ת"ל ילבש לרבות מצנפת ואבנט להרמה דברי ר' יהודה קסבר עבודה היא לפי' צריך שאר בגדים · ר' דוסא אומר לרבות בגדי כ"ג של יוה"כ שהן בד שכשרין לכהן הדיוט · מאי לאו בהא קמפלגי ת"ק סבר עבודה היא · ור' דוסא סבר לאו עבודה היא · ודחינן לא כ"ע עבודה היא · ות"ק סבר צריך קרא לרבויי · לפיכך כתיב ילבש לרבות מצנפת ואבנט ·

מסורת הש"ס

[שבת קיד. קיט.]

[פסחים סה: זבחים לה.] [לקמן כה. סנהדרין מט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על כו' ת"ל ילבש · גבי :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ילבש וכו' וי"ל דשמא לא מיקרי קדשים · עיין לקמן דף לב ע"א תוס' ד"ה מה לגישה :

תורה אור

לרבות [א]את השחקים *°והניחם שם מלמד [ב]שטעונין גניזה ר' דוסא אומר ראוין הן לכהן הדיוט ומה תלמוד לומר והניחם שם שלא ישתמש בהן יום הכפורים אחר מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר עבודה היא ומר סבר לאו עבודה היא לא דכולי עלמא עבודה היא והכא בהא קא מיפלגי מר סבר צריכא קרא לרבויי ומר סבר לא צריכא קרא לרבויי בעי ר' אבין תרומת הדשן בכמה מתרומת מעשר ילפינן לה או מתרומת מדין ילפינן לה תא שמע דתני ר' חייא נאמר כאן °והרים ונאמר להלן °והרים מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו אמר רב [ג]ארבע *עבודות זר חייב עליהן מיתה זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין ולוי אמר אף תרומת הדשן וכן תני לוי במתניתיה אף תרומת הדשן מאי טעמא דרב דכתיב °ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת [ד]עבודת מתנה ולא עבודת סילוק ועבדתם [ה]עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה ולוי רבי רחמנא לכל דבר המזבח ורב ההוא לאתויי [ו]שבע הזאות שבפנים ושבמצורע ולוי נפקא ליה מדבר וכל דבר ורב דבר וכל דבר לא דריש ואימא לכל דבר המזבח כלל עבודת מתנה פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עבודת מתנה אין עבודת סילוק לא אמר קרא ולמבית

רש"י

לרבות שחקים. שכשירין לכל עבודה ובלבד שלא יהו מקורעין והכי קאמר בזבחים (דף יח:) ואזדא רבי דוסא לטעמיה לא שייך הכא למימר דהא כולה מלתא אגב גררא נסבה: מאי לאו. רבי יהודה ורבי דוסא בהא פליגי דר"י דדריש ילבש להביא מלנפת ואבנט סבר עבודה היא ובעי מלנפת ואבנט ור' דוסא סבר לאו עבודה היא ולא בעי מלנפת ואבנט: צריכא קרא לרבויי. דלא תימא הני דווקא ולמימרא דלאו עבודה: ומר סבר לא צריכא לרבויי לה מקראי. דכיון דגלי בה כתונת בד קדש ומכנסי קדש אשמעינן דעבודה היא ובעיא כולהו וכי אתא קרא לרבויי לבגדי יוה"כ אתא: מתרומת מעשר ילפינן לה. דהא והרים כתיב לשון והרמותם ממנו (במדבר יח) והויא באומד אחד *מעשרה בדשן המערכה: או מתרומת מדין. דכתיב (שם לא) והרמות מכס לה' וגו' אחד נפש מחמש המאות: תא שמע. דמהרמת קומץ ילפינן לה לא יפחות מאומד מלא הקומץ ואם רצה להוסיף יוסיף דהא ליכא למימר דווקא קאמר דהא לא אפשר לפשוט ברמץ גחלים רותחות (ידיו) לקמוץ: ארבע עבודות כו'. אע"פ שכולן מוזהר עליהן זר אין חיוב מיתה אלא בארבע הללו כדמפרש ואזיל: ואתה ובניך אתך וגו'. סיפיה דקרא והזר הקרב יומת: עבודת מתנה. שאתה נותן על המזבח ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח כגון תרומת הדשן: עבודה תמה. עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר ולא שיש אחריה עבודה כגון שחיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה אבל זריקה עבודה אחרונה שבדם וכן הקטרה בקומץ מנחה ובאברים ופדרים וכן ניסוך היין בכל השנה וכן המים בחג: לכל דבר המזבח. לרבות עבודת סילוק אם עבודה תמה היא כגון תרומת הדשן: שבע הזאות שבפנים. שמזה על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יוה"כ ושבמצורע שמזה מלוג שמן בהיכל כדכתיב (ויקרא יד) והזה מן השמן באצבעו וגו' דסלקא דעתך אמינא לאו דבר המזבח הוא להכי רבי לכל: ולוי נפקא להו. כולהו מיניה מדבר לכל דבר דהא דבר המזבח גופיה יתירה הוא ונגמר מיניה תרומת הדשן ומריבויא דלכל דריש ביה הזאה הפנימית: ולמבית

תוספות

מתרומת מעשר ילפינן לה כו'. תימה לי אמאי לא מספקא ליה נמי אי מתרומה גדולה ילפינן לה ויש לומר משום דבתרומת הדשן כתיב והרים ובתרומת מעשר נמי כתיב והרמותם ובתרומת מדין נמי כתיב והרמות מכם אבל בתרומה גדולה לא כתיב במלות לוויה לשון הרמה אלא כתיב *ראשית דגנך וגו' עד תתן לו והא דכתיב (במדבר טו) כתרומת גורן כן תרימו אותה תרימו דכתיב בחלה כתיב וא"ת ואמאי לא מבעיא ליה אי ילפינן מחלה יש לומר דוהרים מהרמותם או מוהרמות ילפינן אבל והרים מתרימו לא ילפינן דלא דמו כולי האי להדדי אי נמי יש לומר דילפינן תרומה קמייתא מתרומה קמייתא דנהי דתרומת מעשר יש תרומה גדולה קודם לה מ"מ בלוים דמשתעי קרא זו היא תרומה קמייתא דחייביניהו קרא לאפוקי חלה שיש תרומה גדולה קודמת אי נמי יש לומר כיון דתרומה גדולה וחלה אין להם שיעור מפורש ילמד סתום מן המפורש דהיינו מתרומת מעשר או מתרומת מדין ואין להקשות תרומה גדולה וחלה גופייהו אמאי לא גמרינן בהאי גזירה שוה דיהא להם שיעור דיש לומר כיון דכתיב בהו ראשית דגנך ואפילו דגן אחד וכן בחלה נמי כתיב ראשית עריסותיכם ומה שפירש רש"י מתרומת מדין אחד מחמש מאות אע"ג דהוה נמי התם אחד מחמשים נראה לו מחמש מאות ילפינן משום דכתיב אצל *והרימו ולי היה נראה יותר ללמד ממדין אחד מנ' כדדרשינן *בירושלמי בינונית אחד מחמשים דכתיב אחד אחוז מן החמשים כל שאתה אוחז ממקום אחר יהא כזה ותימה לי מאי מספקא ליה אי גמרינן מתרומת מעשר או ממדין פשיטא °דיותר סברא הוא ללמוד מתרומת מעשר דורות מדורות מללמוד ממדין דורות משעה ולפי מה שפירש דמאחד אחוז מן החמשים גמרינן ניחא דמשמע כל שאתה אוחז ממקום אחר יהא כזה ואפילו לפרש"י ז"ל דוהרים שהוא מלשון יחיד מוהרמות שגם הוא לשון יחיד גמרינן אבל מוהרמותם שמא לא ניחא ליה למילף אי נמי תרומת הדשן שהיא מלות עבודת ציבור מתרומת מדין דהייתה בכל ישראל גמרינן אבל תרומת מעשר בלוים נאמרה אבל תימה לי מאי סנא דלא נסתפק אי מוהרים ממנו בקומצו גמרינן דדמיא ליה טפי מכולהו דבאידי ואידי כתיב והרים וי"ל משום דלא מלינו למיגמר לגמרי כי התם שיהרום תרומת הדשן בקומצו פן יכוה כמו שפרש"י להכי לא הוה ס"ד למילף מיניה ואפילו הכי פשיט דגמרינן מיניה כיון דדמי ליה דבאידי ואידי והרים כתיב: **ולוי** רבי רחמנא לכל דבר המזבח. הכא לא הוה מצי למיפרך ומה ראית לרבות עבודת סילוק ולמעוטי עבודה שאינה תמה דיש לומר דעבודת סילוק דבר המזבח היא אבל עבודה שאין תמה אינה במזבח אבל קשה לי אם כן ליחייב אסידור מערכה נמי דהא עבודת מזבח נמי היא ומה ראית למעט אותה ולרבות עבודת סילוק אלא יש לומר תרומת הדשן עדיפא שקודמת לכל: **לאתויי** שבע הזאות שבפנים ושבמצורע. תימה הוא דקא חשיב ארבע עבודות שזר חייב עליהם וקא חשיב ניסוך היין וניסוך המים בתרתי ולא חשיב הזאת דם והזאות דשמן לפנים נמי בתרתי וי"ל דניסוך המים והיין חשיבי ומשכחת להו שהן באין בגלל עצמן להכי חשיבינהו באפי נפשייהו אבל הזאות דשמן באות בגלל זבח שיש עמהן מיני דמים ולהכי הוה בכלל זריקה: **אין** בכלל אלא מה שבפרט. תימה לי א"כ לכל דבר המזבח למה לי כדקאמר דבר לכל דבר רש"א [ואפילו אם תמצא לומר דלכל מרבה הזאות שבפנים ושבמצורע מ"מ קשיא כיון דלכל משמע כללא] אדרבה לפרוך לאידך גיסא דהוה לן למימר דלכל דבר המזבח הוה להו שני כללות הסמוכין זה לזה והטל פרט ביניהם ועבדתם עבודת מתנה ודונם בכלל ופרט וכלל ולכל חשיב כלל כמו בכל כדדרשינן בכל אשר תשאלך נפשך כלל והכי אמרינן בפ' שור שנגח את הפרה (ב"ק דף נד:) ובר"פ מרובה (שם דף סד:) בכל כללא וא"כ נרבי מכעין הפרט אפילו דבר שאין עבודה תמה ואפילו עבודת סילוק ואע"ג דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא הא דייקינן באלו טריפות (חולין דף סז:) כי האי גוונא ונראה דשמא בכל ולכל לחודיה לא חשיב כללא אלא כשיש שום תיבה מפורשת אחותו ענין אללו כמו התם דכתיב בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר וכן בדברות דכתיב וכל בהמתך והיא דפרק שלשה מינין (נזיר דף לה:) *חמור או שור או שה פרט וכל כלל בהמה חזר ופרט י"ל ההיא ר"א היא אי נמי שאני התם דכתיב ברישא חמור או שור והדר וכל אבל הכא דכתיב ברישא דעניגא לכל הוה ליה כלל שאינו מלא ואין דנין אותו בכלל ופרט וכי האי גוונא אמרינן בריש פ"ק דזבחים (דף ד:) אימא יעשה כלל זבח פרט ומשני אי הוה כתיב יעשה שלמים זבח כדקאמרת השתא דכתיב יעשה זבח שלמים הוה ליה כלל שאין מלא וכו': אלא

רבינו חננאל

ור' דוסא סבר לא צריך קרא לרבויי. בעי ר' אבין תרומת הדשן בכמה מתרומת מעשר ילפינן לה והוא חלק אחד מעשרה כדכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. או מתרומת מדין כדכתיב אחד אחוז מן החמשים. ופשטנא לא מזה ולא מזה ילפינן אלא מתרומת המנחה וזו תרומת קומץ. אמר רב ד' עבודות זר חייב עליהן מיתה. ואלו הן זריקה הקטר נסוך המים ונסוך היין. שנאמר ואתה ובניך אתך תשמרו וגו' ועבדתם עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה. עבודת מתנה ולא עבודת סילוק על זה כתיב והזר הקרב יומת. הילכך בעינן עבודת (סילוק) [מתנה]. ועבודה תמה שאין אחריה עבודה. ולוי אמר אף זה שהרים תרומת הדשן חייב מיתה שנא' דבר המזבח. ואפי' זה. ורב כתב רחמנא דבר המזבח ואפילו לרבויי ז' הזאות שבפנים ושבמצורע כו'. ופשוטה היא בעיא דרבא לטעמיה דלוי היא דרב לא שנא בפנים ול"ש בחוץ עבודת מתנה היא דחייב מיתה אבל עבודת סילוק לא. ולוי הוא דשני ליה ומשום הכי בעי

תוספות ישנים

מתרומת מעשר ילפינן לה כו'. תימה אמאי לא קמיבעיא ליה אי מתרומה גדולה אי מחלה דכתיב בה כן תרימו גם אתם ילפינן לה דאין להם שיעור מן התורה י"ל דאין הכי נמי אלא דלא חשיב אלא אלו אבל לרבי אלהן דמכל מקום אמאי לא תיפשוט להו מסתמא דלא בעי שיעור כיון דלא כתיב בה שמא הוה ס"ד דרשה או משום פסוק שצריך שיעור: **מה** להלן בקומצו כו'. ואינו פושט מכדי בעייתו כלום ומכאן ראיה מקומות בתלמוד שאינו פושט לא זה ולא זה ממה ששואל: **אף** כאן בקומצו. ומ"מ לא דמי למנחה ממש כשר יותר מקומצו שאי אפשר לו להפין הרמץ ולקמוץ כדפי' בקונטרס: **וניסוך** היין והמים. תימה מאי דחשיב ניסוך יין ומים תרי' והקטרה חד אדרבה הוה ליה למיחשב הקטרה תרי שהוא על המזבח החיצון ת הקטורת אבל שני [ניסוכין] הן במזבח החיצון וי"ל דכיון שאין ניסוך המים אלא פעם אחת בשנה וניסוך היין יום מחשיב להו תרתי. ה"ר יוסף. אבל אין נראה לומר דלא חשיב אלא הני דעל המזבח החיצון ואם היה דברים של מזבח הפנימי הוה חשיב נמי ה' דברים דהא לקמן פריך ולחייב נמי זר שסידר את השלחן אלמא לו למונתן אי מחייב אע"ג דבהיכל הוה: **רבי** רחמנא לכל דבר לרבות עבודת סילוק. וא"ת לרבות עבודה אחריה עבודה י"ל א"כ א) (עבודת מתנה) למאי אתא אבל איכא לאוקמי ב) (ועבדתם) בשאר עבודת סילוק הוצאת הדשן וא"ת אמאי לא מוקי ליה לקרא לרבות הוצאת כף ומחתה ודישון מזבח הפנימי והמנורה י"ל עבודות [המורות] ואינן חשובות סילוק כתרומת הדשן שהיא על המזבח: **לרבות** עבודת סילוק. מכאן לגירסת הספר בסוף פירקין גבי הא דבעי עבודה תמה ליחייב עליה זר והרי תרומת הדשן דלאו עבודה תמה וחייב עליה זר ואילו הכא משמע שעבודה תמה היא מדלא מרבינן הכא קבלה והולכה דליחייב בהן זר ואע"פ אחריהם עבודה אלא ש"מ דבעינן דוקא עבודת סילוק שהיא עבודה תמה מיהו יש לדחות דלא בעי לרבויי אלא ות תמורות וחשובות שיהו על המזבח כדפי' לעיל וכי האי גוונא מפרש בסוף פירקין דפשיטא ליה לתלמוד זר חייב אלא על עבודות שאין נעשות בלילה ואע"ג דלא אשכחן מיעוטא אבל מ"מ קשיא אמאי לא מרבי זר ידר את השלחן ובזיכין ומערכה כדפריך לקמן אלא ש"מ דלא מרבי אלא שאין אחריהן עבודה אלא תרומת הדשן עבודה תמה היא וה"כ מוכח לקמן ג) בסמוך: **ואימא** לכל דבר כלל כו' עבודת מתנה אין עבודת סילוק לא. משמע דעבודה תמה בעינן מדלא קאמר ולא עבודה שיש אחריה עבודה דלא ממעטינן לה לתרומת הדשן מעבודה שיש אחריה עבודה ופריך נמי בסמוך אי הכי ועבדתם נמי כו' הא כתון אפילו עבודה שיש אחריה עבודה ואי תרומת הדשן לאו עבודה תמה היא מאי קא פריך אין ודאי ה"נ דמאי דמרבינן בעבודת סילוק תרומת הדשן ה"נ מרבינן בעבודה שיש אחריה עבודה תרומת הדשן אלא ש"מ דעבודה תמה היא וכן פי' בקונטרס לקמן בסוף דעבודה תמה היא אך זו קושיא דועבדתם יש לדחות דהכי פריך דבשלמא מעבודת סילוק ליכא לרבויי אלא תרומת הדשן דעדיפא מכולהו שהיא על המזבח והוצאת הדשן פחותה משאר עבודות אע"פ שהיא על המזבח שהיא בבגדים פחותים אבל עבודה שיש אחריה עבודה הוה לן לרבויי כל עבודות חשובות כעין תרומת הדשן כגון סידור מערכה ושני גיזרי עצים ואמאי לא מרבינן ביה אלא תרומת הדשן אבל מכל מקום נראה כדפרי' ואם תאמר לגירסת הספרים על כרחך תמה היא שאין אחריה עבודה והא דהוצאת הדשן היתה אחריה והרי דשן שהיה מרים לא היה עושה בו עבודות אחרות דהכי נמי זריקה חשובה עבודה תמה ואף על גב דאיכא שפיכת שיריים וכן שבע הזאות שבפנים ואף על פי שאחר כך היה עושה מתן דמים על מזבח הזהב וכן מזה בחטאת דלקמן ואע"פ שהיה אחריו מילוי ואיכא מאן דאמר בפרק שני דמעילה (דף ח.) דמעכבי יש לומר שהסנתה היתה ההרמה דכתיב ושמו וא"ת לפי' הקונטרס נמי אינה עבודה תמה שהסנתה היתה אח"כ י"ל שזהו הכל עבודה אחת א"נ הנחה היתה כשרה בזר וא"ת ואם צריך על המזבח בכהן למה חושבה עבודת סילוק כיון שיש הנחה אחריה י"ל כי העיקר הוא הסילוק: **לאתויי** שבע הזאות שבפנים. וא"ת פשיטא דזר חייב עליהן מיתה משום ביאה ריקנית י"ל כגון שסגג בביאה: **לאתויי** שבע הזאות שבפנים ושבמצורע. דס"ד דלאו עבודות תמות הן שאחר שהזה ז"פ מן הדם כתיב ונתן מן הדם על קרנות המזבח קטרת הסמים לפני ה' וא"כ אין זו עבודה תמה שבאותה שעה עושה עבודה מן הדם קמ"ל דעבודה תמה היא שמאותו דם שהזה אין אחריה עבודה דלא דמי להולכה ולקבלה שמאותו דם שקיבל וזורק והוליך יש אחריו עבודת זריקה ולא

א) נ"ל ועבדתם. ב) נ"ל עבודת מתנה. ג) בסמוך דפריך ואימא לכל כו' כנ"ל והד"א.

עין משפט
נר מצוה

כא א מיי' פ"ט מהלכו' ביאת מקדש הלכה ה:
כב ב מיי' פ"ד מהלכות תמידין הלכה א:
כג ג שם הלכה ג:

תורה אור

ולמבית לפרוכת ועבדתם אל מבית לפרוכת הוא דעבודת מתנה ולא עבודת סילוק הא בחוץ אפילו עבודת סילוק אי הכי ועבדתם נמי אל מבית לפרוכת הוא דעבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה הא בחוץ אפילו עבודה שיש אחריה עבודה ועבדתם הדר ערביה קרא בעי רבא עבודת סילוק בהיכל מהו לפנים מדמינן ליה או לחוץ מדמינן ליה הדר פשטא מבית ולמבית אלא מעתה זר שסידר את השלחן ליחייב איכא סידור בזיכין סידר בזיכין ליחייב איכא סילוק והקטרה זר שסידר את המנורה ליחייב איכא נתינת פתילה נתן פתילה ליחייב איכא נתינת שמן נתן שמן ליחייב איכא הדלקה הדליק ליחייב הדלקה לאו עבודה היא ולא והתניא °ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש (ויקרא א) *לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת הצתת אליתא עבודה היא הדלקה לאו עבודה היא אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב איכא סידור שני גזירי עצים סידר שני גזירין ליחייב איכא סידור אברים והא אמר רב אסי *אמר רבי יוחנן [א]זר שסידר שני גזירי עצים חייב בהא פליגי מר סבר עבודה תמה היא ומר סבר לאו עבודה תמה היא תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דלוי תניא כוותיה דרב עבודות שזר חייב עליהם מיתה זריקת דם בין לפנים בין לפני ולפנים והמזה בחטאת העוף והממצה והמקטיר בעולת העוף והמנסך שלשה לוגין מים ושלשה לוגין יין תניא כוותיה דלוי עבודות שזר חייב עליהן מיתה המרים את הדשן ושבע הזאות שבפנים ושבמצורע והמעלה על גבי המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול: (א) למה מפיסין: למה מפיסין כדאמרן אלא למה מפיסין וחוזרין ומפיסין אמר רבי יוחנן כדי *להרגיש כל העזרה שנאמר °אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים (תהלים נה) נהלך ברגש במה מפיסין רב נחמן אמר בבגדי חול ורב ששת אמר [ב]בבגדי קדש רב נחמן אמר בבגדי חול דאי אמרת בבגדי קדש איכא בעלי זרועות דחמסי ועבדי רב ששת אמר בבגדי קדש דאי אמרת בבגדי חול אגב חביבותיה מיקרו ועבדי אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתנן *[ג]מסרון לחזנין והיו מפשיטין אותן את בגדיהן ולא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד

מאי

אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב. לא ידענא למאן פריך ומאי אי אמרת בשלמא יש כאן ונראה לי דפריך אהא דקאמר לעיל דאזריקה מיחייב אע"ג דאיכא בתרה הקטרה ומכל מקום מחייבת עלה כיון דבדם מיהא עבודה תמה היא א"כ אסידור מערכה ליחייב דליכא בתרה בסידור עלי מערכה מידי ומשני איכא סידור שני גזירין וכן יש לפרש כל הסוגיא והא דפריך לעיל גבי זר שסידר את השלחן ליחייב יש לפרש כן וקל להבין ומשני איכא בזיכין והני חשיבי כולהו כחד ולא דמו לזריקה והקטרה דהקטרה לא מעכבא:

והמזה בחטאת העוף. משום דלא דמיא לאחרים שאין לו קבלה בכלי אלא אוחז בראש ובגוף ומזה ועוד שאין למזבח אלא דמה להכי נקטה באפי נפשה:

והמקטיר בעולת העוף. תימה לי אמאי לא קאמר נמי והממצה בעולת העוף ועוד קשיא לי ליתני המקטיר בכל הקדשים ובתוספתא דזבחים עיינתי וקתני סתמא והמקטיר וקתני בה נמי והממצה בעוף ותוספתא שלי מוטעת היא ול"ע בתוספתא אחרת ולפי הספרים שלי נראה לי דהכי פירושו והמקטיר בעולת העוף ואף המקטיר אף בעולת העוף ומשום דבחטאת העוף לא מיחייב אלא בהזאה דמה דלית בה הקטרה מה שאין כן בכל הקדשים קאמר דבעולת העוף חייב אף המקטיר דלא מיבעיא במיצוי דמה דאיתא נמי בחטאת העוף אלא אפילו בהקטרתה דליכא דכוותה בחטאת העוף ולא מיבעיא בהקטרה דשאר זבחים דשייך בכל הזבחים אלא אפילו בעוף דאיכא חטאת העוף דלית בה הקטרה אפילו הכי בעולת העוף חייב:

זריקת דם בין לפנים בין לפני ולפנים והמזה בחטאת העוף. כחד חשיב להו ומקטיר בעולת העוף הרי תרי וניסוך היין והמים הרי ארבע:

והמעלה על גבי המזבח בין דבר כשר כו'. בכלל זה יש זריקה והזאות והקטרות וניסוך היין והמים שהרי כולן עולין על גבי המזבח:

מאי

ולמבית לפרוכת. אפסיק בין כללא לפרטא מבית לפרוכת הוא דעבודת מתנה כגון הזאות שבין הבדים דיום הכפורים ונתינת קטורת על האש: ולא עבודת סילוק. כגון הוצאת כף ומחתה שהכהן גדול מכניס שם לקטורת יוה"כ ומניח בין הבדים ואח"כ חוזר ומוציאן: אי הכי ועבדתם נמי מבית לפרוכת (ב) דעבודה תמה. כגון נתינת קטורת על האש: ולא שיש אחריה עבודה. הולכת כף ומחתה שיש אחריה חפינה והקטרה: ועבדתם הדר ערביה. לענין עבודה תמה שהוי"ו מוסיף לענין ראשון אבל עבודת מתנה לא מיהדר אלא אמבית לפרוכת דלקמיה דלא כתיב ביה וי"ו: עבודת סילוק בהיכל. והיא עבודה תמה כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה ללוי מהו: מבית לפרוכת הוה ליה למיכתב. וכתיב ולמבית לפרוכת לעשות היכל כבית קדשי הקדשים ופטור על עבודת סילוק: אלא מעתה. דעבודת *מתנה מיחייב בהיכל זר דמרביה ולמבית: זר שסידר. לחם ליחייב מיתה ואמאי אמרינן לעיל ד' עבודות ותו לא: איכא סידור בזיכין. בתריה כדכתיב (ויקרא כד) ונתת על המערכת לבונה זכה ולאו עבודה תמה היא: איכא סילוק והקטרה. עדיין לא נגמרה עבודתה עד שבת הבאה שיסלקנה ויקטיר הבזיכין: שסידר את המנורה. בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה וחוזרין וקובעין אותם בה והרי עבודה תמה: הצתת אליתא. הנחת קיסמים דקים אם הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות כגון שקרבה מערכה לכלות שנשרפה כל המדורה: ובכלי שרת. שיהא לובש בגדי כהונה ארבעה אם כהן הדיוט הוא ואם כהן גדול הוא שמונה שהרי נאמר כאן הכהנים וכל מקום שנאמר בני אהרן הכהנים בכהונם משמע בבגדי כהונתם: שסידר המערכה. עצים: איכא בתרה סידור שני גזירין. דילפינן להו לקמן (דף כו:) מקראי: איכא סידור אברים. דתמיד בתריה וכל זה מעבודת הסידור הוא: בהא פליגי. רב ורבי יוחנן רבי יוחנן סבר סידור שני גזירין עבודה תמה היא שסידור מערכת עצים תמה וגומרת היא בה וסידור האברים תחילת סידור אחר הוא ורב סבר לאו עבודה תמה דשם סידור אחד הוא: זריקת דם. המזבח בחוץ: בין לפנים. הזאה שעל הפרוכת: בין לפני ולפנים. שעל בין הבדים דיום הכפורים: בחטאת העוף. כתיב הזאה והזה מדם החטאת על קיר המזבח (ויקרא ה): בעולת העוף. כתיב מיצוי ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח (ויקרא א): והמקטיר. שהעולה כליל היא: והמנסך שלשת לוגין. שהיא פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש ואילו תרומת הדשן לא קתני והיינו כרב: בין דבר פסול. בהנך פסולין שפסולן בקודש דאם עלו לא ירדו משום הכי חשיבא הקטרה: כדאמרן. שהיו באים לידי מחלוקת: למה מפיסין וחוזרין ומפיסין. למה נאספין לפיים ארבעה פעמים ביום כדתנן במתניתין יפיסו על כולן באסיפה ראשונה מי יזכה לזה ומי לזו: להרגיש. להשמיע קול המון עם רב כמה פעמים שהוא כבוד למלך שנאמר בבית אלהים וגו': במה מפיסין. מה היו לובשין אותם הנאספין לפיים בגדי חול או בגדי קדש: בבגדי חול. והזוכה לעבודה פושט ולובש בגדי קדש: דחמסי ועבדי. אף על פי שלא זכו בגורל: מקרו ועבדי. עבודה בבגדי חול אותן שזכו לפיים: לחזנים. שמשין: באותם שלא

רבינו חננאל

עבודת סילוק בהיכל לפנים מדמינן ליה ואינו חייב מיתה או לעבודת דלחוץ מדמינן ליה וחייב ופשטה דכלפנים מדהוה ליה למכתב מבית לפרכת וכת' ולמבית לרבויי אפי' בהיכל. אלא מעתה כיון שאפי' בהיכל בעבודת מתנה הוא חייב. זר שסידר לחם הפנים בשלחן ליחייב. ודחינן בעינן מלאכה תמה. וזו אינה מלאכה תמה. דהא נשאר סידור בזיכים של לבונה. סידר בזיכין כו' בענין הזה. תניא כוותיה דרב עבודות שזר חייב עליהן מיתה זריקה בין לפנים בין לפני ולפנים והמזה בחטאת העוף. והמזה והמקטיר בעולת העוף. והמנסך ג' לוגין יין וג' לוגין מים. תנא כוותיה דלוי עבודות שהזר חייב עליהן מיתה המרים את הדשן. וז' הזאות שבפנים ושבמצורע. והמעלה על המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול: למה מפיסין כלומר למה מפיסין וחוזרין ומפיסין עד ד' פייסות. א"ר יוחנן כדי להרגיש העזרה. במה מפיסין. רב נחמן אמר בבגדי חול ואמר מנא אמינא לה ודחי לה רב ששת ואמר הוא בבגדי קודש מפיסין ואמר מנא אמינא לה. ואע"ג דדחי לה רב נחמן כיון דאיסורא היא כרב ששת מוקמינן לה כדקיי"ל הלכתא כרב ששת

תוספות ישנים

ולא דמי נמי לזר שסידר לחם הפנים דלא נגמרה המלאכה עד סידור הבזיכין דכתיב ונתן על המערכת לבונה זכה ולא דמי נמי לסידור בזיכין שעדיין חסרין הקטרה יהזאות של מצורע נמי כתיב והזה מן השמן באצבעו ז' פעמים וגו' ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך אוזן וגו' הלכך איצטריך לאשמועינן דעבודות תמות נינהו ולהכי לא ממעט להו מועבדתם עבודת מתנה פרט עבודת מתנה אין עבודה שיש אחריה עבודה לא אלא ש"מ דעבודות תמות נינהו. ה"ר יוסף. ועוד י"ל שלזה לא הוצרך הפסוק דפשיטא דעבודות תמות הן אלא בא להשמיענו דאע"ג דלא שייכי כולי האי למזבח אפ"ה חשובות הן עבודות כיון שצורך מזבח הן: **לאתויי** ז' הזאות. ורב לא חשיב להו דכלל זריקה הן: **עבודת** מתנה אין עבודת סילוק לא. ותימה א"כ לכל למה לי דהא תרי ריבויי אינון מדבר לכל דבר לרבות עבודת סילוק וז' הזאות מדהוה ליה למכתב לישנא אחרינא דלא הוה מרבי מידי אבל השתא דדרשת כלל ופרט חד אתא לז' הזאות אבל אידך למאי אתא ושמא השתא אינו דורש מדבר לכל דבר שני ריבויין **עבודת** סילוק לא. בלא כלל ופרט לא מצי לאקשויי מידי עבודת מתנה למאי אתא דאיכא למימר דאתא למעוטי הוצאת הדשן ועבודת סילוק בהיכל דממעט לקמן: **אמר** קרא ולמבית לפרוכת כו'. תימה לר' אלח[נן] לרב אמאי איצטריך למבית לפרוכת י"ל דס"ד כיון שעבד לפני ולפנים יהא חייב דאפי' בביאה ריקנית יש לו לזר להתחייב אם היה מזיד וכן פי' ה"ר יוסף: (ע"כ שייך לע"א)

הא בחוץ אפילו עבודת סילוק. תימה לרב רבי אלחנן כיון דבחוץ לא כתיב כלל מיעוטא לעבודת סילוק אפילו בהוצאת הדשן ליחייב בה זר י"ל כיון דלאו עבודה חשובה היא אין לנו לחייב בה זר בלא מיעוט כמו שמפרש רבי לקמן בסוף פירקין גבי עבודת לילה: **עבודת** סילוק בהיכל מהו. תימה לרבי אמאי לא פשיט דפטור מדלא חשיב להו לוי לעיל וליכא למימר משום דלא איירי אלא במזבח החיצון דהא פריך בסמוך זר שסידר השלחן ליחייב אלא פשיטא דלא מיחייב מדלא מני ליה: **איבא** סידור בזיכין. ואף על פי שבלחם הפנים עצמו אין עבודה אח"כ מ"מ סידור לחם הפנים עבודת סידור השלחן היא ועבודת סידור השלחן לא נגמרה עד שיסדר הבזיכין ולא דמי למקטיר כזית שחייב מיתה שכל זית הקטר חשוב בפני עצמו הוא: **הצתת** אליתא עבודה היא. ומ"מ לא מיחייב דאיכא בתרה סידור שני גזירין: **הדלקה** לאו עבודה היא. שהשלהבת עולה מאליה אבל הלא כהלכתה איכא אם גדול אבל תימה לה"ר יוסף כיון דהדלקה לאו עבודה היא אמאי כתיב בה כהן דכתיב (במדבר ח) דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותך את הנרות וגו': **והמזה** בחטאת העוף. הכי נמי הוי מצי למימר וכמוזה בחטאת העוף אלא דפליגי בה אמוראי בפרק שני דמעילה (דף ח:) אם מעכב בה מיצוי: **תניא** כוותיה דלוי ז' הזאות. וכ"ש זריקה:

מסורת הש"ס

ס"א תמה
[לקמן מה.]
[לקמן כח.]
[לקמן לג:]
תמיד פ"ה מ"ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' בין דבר פסול למה פייסות היו שם וכו': למה מפייסין:
(ב) רש"י ד"ה אי הכי כו' מבית לפרוכת הוא לעבודה תמה:

מאי

גמרא

מאי לאו באותן שזכו לפיים אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא באותן שלא זכו לפיים הכי נמי מסתברא דאי ס"ד באותן שזכו לפיים לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד והתניא *מניין שלא יהא דבר קודם למכנסים תלמוד לומר °ומכנסי בד יהיו על בשרו (ויקרא טז) ואידך הא ל"ק הכי קתני עד שעודן עליהן בגדי חול מלבישין אותן מכנסי קדש והיו מפשיטין אותן בגדי חול ולא היו מניחין אלא מכנסים בלבד אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא *לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה פיים במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין *בכוליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פיים מתחיל ואי סלקא דעתך בבגדי חול מצנפת בבגדי חול מי איכא אין *כדתני רב יהודה ואיתימא רב שמואל בר יהודה כהן שעשתה לו אמו כתונת עובד בה עבודת יחיד אמר אביי שמע מינה [א]לשכת הגזית חציה בקדש וחציה בחול ושמע מינה [ב]שני פתחים היו לה אחד פתוח בקדש ואחד פתוח בחול דאי סלקא דעתך כולה בקדש זקן יושב במערבה *והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואי סלקא דעתך כולה בחול פיים במזרחה והא בעינן °בבית אלהים נהלך ברגש (תהלים נה) וליכא אלא שמע מינה חציה בקדש וחציה בחול ואי סלקא דעתך פתח אחד יש לה ופתוח לקודש זקן יושב במערבה והתנן *[ג]הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קודש ואי סלקא דעתך פתוח לחול פיים במזרחה והתנן *[ד]בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול אלא לאו ש"מ שני פתחים היו לה אחד פתוח בקדש ואחד פתוח לחול:

מתני' *[ה]הפיים השני מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה ומי מעלה אברים לכבש הראש והרגל ושתי הידים העוקץ והרגל והחזה והגרה ושתי הדפנות והקרבים והסלת והחביתין והיין שלשה עשר כהנים זכו בו אמר בן עזאי לפני ר' עקיבא משום ר' יהושע דרך הלוכו היה קרב: [לעיל יד:]

גמ' איבעיא להו כשהן מפייסין לעבודה אחת מפייסין או דילמא לכל עבודה ועבודה הן מפייסין תא שמע *ארבע פייסות היו שם [לעיל כב.] ואי סלקא דעתך לכל עבודה הן מפייסין טובא הוו אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר ארבע פעמים נכנסין להפיס ולכל חדא וחדא היו בה טובא פייסות

תא

רש"י

שלא זכו לפיים. היו מפשיטין בגדי קדש שהפיסו בהן: דאי סלקא דעתך באותן שזכו. והפשטה זו בגדי חול ולהלבישן בגדי קדש וקתני לא היו מניחין עליהן אלא מכנסי חול אלמא מלבישין אותן בגדי קדש על מכנסי חול ואח"כ פושטין מכנסי חול ולובשין למכנסי קדש והתניא כו': מלבישין אותן מכנסי קדש. כדי שלא יעמדו ערומים כשהפשיטום: לשכת הגזית. ששם היו מפיסין: בסילקי. בית גבוה שעל עלייה: פיים במזרחה. קבולת היקף המפייסין במזרחה היתה: וזקן. של ב"ד המורה להן סדר הפייסין יושב במערבה: בכוליאר. עגול שקורין טוסק"א: שממנו מתחיל. מנין חשבון הפיים כמו שפירשתי בראש הפרק: כדקתני רב שמואל בר יהודה. לקמן בפרק ג' (דף לה:) שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה להראות תפארת עושרן ונוי מלאכתן וכמה הן מהדרות מצות דקתני כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד: אין ישיבה בעזרה. שנאמר (דברים יח) לעמוד לשרת העומדים שם לפני ה': אלא למלכי בית דוד. שמצינו בהן ישיבה שנאמר (שמואל ב ז) ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי ומי ביתי וגו': והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש. אלמא פיים צריך להיות בבית אלהים: **מתני'** מי שוחט. את התמיד: הראש והרגל. של ימין בכהן אחד ושני הידים בכהן שני: העוקץ. הוא הזנב והרגל של שמאל בכהן שלישי: החזה. הוא (א) השומן הרואה את הקרקע וחותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות: והגרה. הוא הצואר ובו (ב) מחובר הקנה והכבד והלב והחזה והגרה בכהן רביעי: (ג) ושני הדפנות. בחמישי: והקרבים. בששי: והסולת. עשרון למנחת נסכו של תמיד (ד): והחביתים. תני (ה) עשרונו של כ"ג שקרב עם התמידין בכל יום שנאמר (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב וסמיך ליה על מחבת בשמן תעשה לכך קרוי חביתין: והיין. שלש לוגין של ניסוך לכבש התמיד (ו): י"ג כהנים זוכין בו. בפיים זה [האחד] שלש עשרה עבודות כהנים מנויות כאן: כדרך הילוכו. בחייו היה קרב התמיד ובגמרא מפרש לה: **גמ'** לעבודה אחת מפייסין. כגון מי שוחט ולכשיזכה מי שזכה לשחיטה שוב אין פיים לשאר י"ב עבודות אלא כהנים שמוקפין לימינו נמשכין אחריו כפי סדר משנתנו שני לזריקה שלישי לדישון מזבח הפנימי רביעי למנורה וכן כולן: או דילמא לכל עבודה ועבודה. היו חוזרין ומוציאין אצבעותיהן למנין והזוכה זוכה:

לא

תוספות

מאי לאו באותן שזכו לפיים. תימה הוא מאי מייתי רב נחמן מהכא כיון דרב ששת מצי דחי לה ואדרבה טפי יש ראיה לרב ששת מכאן כדקאמר הכי נמי מסתברא ורב נחמן איצטריך לשנויי בדוחק וי"ל משום דלעיל מינה איירי בזוכין בעבודה דקתני ראב"י אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה על גב המזבח והדר קתני מסרון לחזנים והיינו נמי דקאמר רב ששת בסמוך מנא אמינא לה ולא מייתי מהא דהכא דקאמר איהו גופיה ה"נ מסתברא אלא מהא ליכא למשמע מינה דדייקא כמר וכמר:

נוטל מצנפת של אחד מהם. מכאן קשה לפירוש ריב"א* דפירוש דשל כהן הדיוט קרויה מגבעת לפי שהיא רחבה ושל כ"ג מצנפת שהיא קצרה לפי שהיה צורך להניח תפילין ואין °וי"ל לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד דבלשון תורה קרי לשל כ"ג מצנפת בכל דוכתא וכי ההיא דאמרינן בפ' קמא דגיטין (דף ז.) הסר המצנפת והרם העטרה בזמן שמצנפת בראש כ"ג ישנה לעטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ"ג נסתלקה עטרה מראש כל אדם: [לעיל דף יב: ועי' תוס' סוכה ה. ד"ה ואלו ותוס' גיטין ז. ד"ה בזמן]

אין ישיבה בעזרה. תימה דאמר בפ"ב דזבחים (דף טז.) ומה יושב שאוכל אם עבד חילל וכו' והיכי אכיל והא אין ישיבה בעזרה וי"ל שאוכל בקדשים קלים הנאכלין בכל העיר אי נמי אור"י בר אברהם דאף על גב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד הנ"מ לדברים דלאו צורך עבודה *אבל אכילה צורך עבודה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מישרא שרי ואתי שפיר נמי הא דפריך בפרק שני דזבחים (דף יט:) גבי קידוש ידים ורגלים מן הכיור דפריך וליתיב מיתב אע"ג דבעזרה הוה צורך עבודה שרי אבל פיים דהכא לא חשיב צורך עבודה דאפשר בלא פיים אי נמי י"ל היינו טעמא דמותר לישב ולאכול קדשים דבאכילת קדשים כתיב בהו למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין והיינו מיושב אבל אין לתרץ דמותר לאכול מיושב בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש שהן כעזרה לאכילת קדשי קדשים דהתורה ריבתה אגרות הרבה ולישב שם מותר כמו שאין חשובין כעזרה להתחייב עליהם משום טומאה כדאיתא באיזהו מקומן (זבחים דף נו.) דהא במשנתין משמע דלישב נמי הוי כעזרה עצמה ואסור לישב בה*):

והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש. תימה כיון דבעינן פיים בקודש אמאי לא היו מפייסין בעזרה עצמה דקדיש טפי ואור"ת כיון דנוטל מצנפתו של אחד מהן גנאי היה לעמוד בלא מצנפת בעזרה והר"ר יצחק בר ברוך פי' משום דהוי קיימי כבכולייאר ואם היו מפייסים בעזרה היה אחוריהם אל היכל ה':

תא

*) [וע"ע תוס' לעיל ח: ד"ה דאי וכו' ותוס' זבחים טז. ד"ה מיושב]

מסורת הש"ס

[לעיל כג: סנהדרין מט:]
[תוספתא פ"א ותוספתא סוכה פ"ד]
[נ"ל כוליאר כ"א בערוך ובתוספתא ועי' תוס' ב"ב קמ: ד"ה כבינתון]
לקמן לה: פ"ש
לקמן סט: סוטה מ: מת. קידושין עת: סנהדרין קא: תמיד כו:
[לקמן סח: איתא בה דאכילה צורך עבודה היא]
פסחים פו. זבחים נו. [מ"ש פ"ג מ"ח]
שם

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הלכה יז:
כה ג שם פ"ו הלכה ח:
כו ד שם הלכה ז:
כז ה מיי' פ"ד מהלכות תמידין הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה החזה הוא שומן הרואה את כו' בלא ראשי צלעות: (ב) ד"ה והגרה כו' ובו מחובר הקנה כו': (ג) ד"ה ושתי הדפנות: (ד) ד"ה והחביתין תני כו' לכך קרוי חביתין: (ו) ד"ה והיין כו' לנסך התמידים:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נוטל מצנפת וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד. חולין קלז ע"ב:

רבינו חננאל

באסורי ואמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה פיים במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מקיפין ועומדין כמין כוליאר הממונה בא ונטל מצנפתו של אחד מהן ויודעין שממנו הי' הפיים מתחיל. ואי ס"ד בבגדי חול כו'. אמר אביי ש"מ לשכת הגזית חציה שבמזרח בקודש היתה מפני שמפיסין בה. וחציה שבמערב בחול מפני שהזקן יושב בה. ואמר מר אין ישיבה בעזרה אלא [למלכי] בית דוד בלבד. וב' פתחין היו בה אחד במזרח לקדש ואחד במערב לחול. דתנן במעשר שני פרק ג' הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול. תוכן חול כו'. הבנויות בקדש ובחול ופתוחות לקדש ולחול מכנגד הקדש ולקדש קדש. ומכנגד החול ולחול חול. איבעיא להו לכל עבודה ועבודה מפיסין כלומר מי שוחט מי זורק מי מקריב האברים. מי קומץ ומקטיר וכיוצא בהן או דילמא לעבודה אחת מפיסין ופשטנה ת"ש דתני ר' חייא לא לכל עבודה ועבודה מפיסין אלא כהן שזוכה בתמיד י"ב אחיו הכהנים נמשכין עמו. ד' פייסות היו שם. הפיים הראשון הרמת הדשן. הפיים השני מי שוחט כו'. י"ג כהנים זוכין בו השוחט הוא ראשון. שני זורק. שלישי המדשן מזבח הפנימי. רביעי המדשן המנורה. חמישי המעלה הראש והרגל. ו' המעלה ב' ידים. ז' המעלה העוקץ והרגל. ח' (המקריב)[המעלה]

תוספות ישנים

מאי לאו באותם שזכו לפיים. שהיו מניחין עליהם מכנסי חול עד שילבשו בגדי קדש דאי באותם שלא זכו קאמר שהלבישום בגדי קדש לעשות פיים ואח"כ הפשיטו אותם אפילו מכנסי קדש לא היו מניחין עליהן אלא היו מפשיטין הכל ומשני באותם שלא זכו כו': **חציה** בקדש וחציה בחול ושני פתחים היו לה אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול. ואומר רבי דחציה בנויה בקדש וחציה בנויה בחול לפיכך פתח של חול היה מושך לחול הבנוי בחול וכן פתח של קדש מושך לקדש הבנוי בקדש אבל אם היה שליש בקדש וב' שלישים בחול אין פתח של קדש מושך לקדש אלא הבנוי בו והכי משמע הכא דקאמר חציה בחול וחציה בקדש וכן משמע נמי במסכת מעשר שני (פ"ג מ"ח) דקתני הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול כו' בנויות בקדש ובחול פתוחות לקדש ולחול תוכן וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול חול משמע דוקא מה שבנוי בקדש מושך פתח של קדש ולא של חול מדלא קתני בין שבנויות לקדש בין שבנויות לחול ופתוחות לקדש ולחול מכנגד הקדש ולקדש כו' ובתוספתא דמ"ש (פ"ב) קתני לשכה בנויה בקדש ופתוחה לחול כו' בנויה בקדש ופתוחה לקדש ולחול כולה קדש משמע כדפי' שאין פתח של קודש מושך אלא הבנוי בו אבל בסמוך קתני בנויה בחול ופתוחה לקדש ולחול כגון לשכת בית המוקד מכנגד הקדש לקדש כו' ונראה לרבי שחסר שם ויש לנו לגרוס בנויה בקדש ופתוחה לקדש ולחול כולה קדש וגרס בתר הכי בנויה בקדש ובחול ופתוחה לקדש ולחול כגון לשכת בית המוקד מכנגד הקדש וכן מוכח ליפנא דמכנגד הקדש שחציה בנויה בקדש כדפי': **מי** שוחט מי זורק ומי מדשן מזבח הפנימי כו'. תימה אמאי נקט שחיטה וזריקה מקמי דישון מזבח הפנימי והמנורה שהיה קודם לשחיטת התמיד כמו ששנה הסדר במסכת תמיד שאחר סדר הדישון בא לשנות סדר שחיטת התמיד וכן לקמן בפ"ג (דף לג.) דמסדר אביי מערכה משמיה דגמרא מקדים דישון מזבח הפנימי והמנורה לסדר התמיד ואומר רבי כיון שהן עיקר עבודת היום היו מפיסין קודם להם ורבי שמואל פירש שמתחלה נמי קודם דישון מזבח הפנימי והמנורה היו מבינין ורואין אם יש בו מום כדמפרש בתמיד שהיו רואין אותו לאור אבוקות ולכך [הן] מפיסין לו קודם: **מי** שוחט מי זורק. מי מקבל לא קתני דשוחט או זורק הוא מקבל שלא תיקנו לקבלה ולהולכה כהן בפני עצמו: **הראש** והרגל. הראש בימין והרגל בשמאל וכן כל סדר אברים אלו היאך מוליכין אותן מפורש בסדר תמיד:

תורה אור

תא שמע *רבי יהודה אומר לא היה פיים למחתה אלא כהן שזכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה שאני מחתה וקטרת דחדא עבודה היא איכא דאמרי דוקא מחתה וקטרת דחדא עבודה היא אבל שאר עבודות בעי פיים מחתה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הואיל ולא שכיחא ומעתרא נתקין לה פיים בפני עצמה קמ"ל ת"ש דתניא ר' חייא לא לכל עבודה ועבודה מפייסין אלא כהן שזוכה בתמיד אשנים עשר אחיו הכהנים נמשכין עמו שמע מינה: פיים השני וכו': איבעיא להו מי מקבל שוחט מקבל דאי אמרת זורק מקבל אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכוליה דם או דילמא זורק מקבל דאי אמרת שוחט מקבל זימנין דשהיט זר ת"ש *בן קטין עשה י"ב דד לכיור כדי שיהיו י"ב אחיו הכהנים העסוקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת ואי סלקא דעתך שוחט מקבל תליסר הוי אלא לאו ש"מ בזורק מקבל שמע מינה אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אף אנן נמי תנינא *שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק שמע מינה: אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא וכו': ת"ר כיצד דרך הלוכו הראש והרגל החזה והגרה ושתי ידים ושתי דפנות העוקץ והרגל ר' יוסי אומר דרך הפשטו היה קרב כיצד דרך הפשטו הראש והרגל העוקץ והרגל ושתי דפנות ושתי הידים החזה והגרה ר"ע אומר דרך ניתוחו היה קרב כיצד דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידים החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל רבי יוסי הגלילי אומר דרך עילויו היה קרב כיצד דרך עילויו הראש והרגל החזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ והרגל ושתי הידים (א) והכתיב יחזקאל כד °כל נתח טוב ירך וכתף ההיא בכחושה אמר רבא בין תנא דידן ובין ר' יוסי בתר עילויא דבשרא אזלינן מר אזיל בתר איברא דבישרא ומר אזיל בתר שמנא דבישרא מ"ט סלקא רגל בהדי רישא משום דרישא נפישי ביה עצמות קרבא רגל בהדיה דכולי עלמא מיהת ראש קרב ברישא מנא לן *דתניא מניין לראש ופדר שקודמין לכל האברים ת"ל ויקרא א °את ראשו ואת פדרו וערך ואידך פדר (ג) אחרינא למאי

לא היה פיים למחתה. כשהיו מפיסין לקטורת כדתנן מתניתין חדשים לקטורת באו והפיסו והקטורת צריכה שני כהנים א' שמוליך הקטורת להיכל ומקטירו ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיצון ומכניס להיכל ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן כדילפינן לקמן (דף מה:) מקראי שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיצון בכל יום וקאמר ר' יהודה לא היו מפיסין מי שזוכה במחתה אלא מי יזכה בקטורת ומי שזכה בה אומר לזה שבימינו זכה עמי במחתה אלמא לאו לכל עבודה ועבודה מפיסין: הואיל ולא שכיחא. הקטורת אלא פעמיים ליום שאין הקטרת באה נדבה: ומעתרא. ומעשרת את העוסקין בה כדאמרינן לקמן בפרקין (דף כו.): מי מקבל. דם התמיד כיון דלא מנה לה במתני' כהן שמע מינה חד מהני עביד לה: אגב חביבותיה. דזריקה שהיא עבודת מזבח לא מקבל ליה לכוליה דם ואמרינן לקמן (דף מח.) צריך שיקבל את כל הדם שנאמר (ויקרא ד) ואת כל (*הדם) ישפך: זימנין דשחיט זר. שהשחיטה כשרה בזר והקבלה פסולה בו שנאמר (ויקרא א) ושחט את בן הבקר והקריבו הכהנים את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשירה בזר: בן קטין. כ"ג היה: י"ב דדים. שהוא יוצא בהן מים: תליסר הוי. שהרי שלש עשרה עבודות נמנו במשנתנו בעבודות פיים התמיד אלא שהשחיטה אינה טעונה קידוש ידים ורגלים אפילו כשהיא בכהן לפי שהיא עבודה שהיא כשירה בזר ואי אמרת שוחט מקבל נמצא שהוא צריך לקדש ידיו ורגליו בשביל הקבלה: אף אנן נמי תנינא. במסכת תמיד ובא לו לזרוק גרסינן: דרך הלוכו. של לד הראש קודמין הקודם קודם: הראש והרגל. של ימין לדברי הכל קודמת ומקרא יליף לה לקמן: דרך הפשטו. מלד הרגלים ללד הראש: דרך ניתוחו. כסדר שמנתחין אותו לאחר הפשטו אבר אחר אבר וסדר ניתוחו מפורש במס' תמיד (ד' לא.) כמו שהוא סדור כאן כילד דרך ניתוחו כו' וכשהוא מנתח נותן כל אבר ואבר למי שזכה בו וכולן עומדים שם עד שיקבלו שם כולן והולכין ומוליכין אותן לכבש זה אחר זה ובסדר הולכתן פליגי הכי תנאי מר אמר הכי ומר אמר הכי: הכי גרסינן כילד דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידיו והחזה והגרה ושתי הדפנות עוקץ והרגל: דרך עילויו. דרך מיטב שלו ומבחר נתחיו המובחר קודם: ה"ג כילד דרך עילויו הראש והרגל החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל ושתי ידים: והכתיב כל נתח טוב ירך וכתף. אלמא ירך מעלי מכתף: בכחושה. ירך מעלי דאלים: תנא דידן. תנא דמתניתין לא אמר כחד מנייהו: מר אזיל בתר איברא. תנא דידן הולך אחר עילוי גודל האיברים ור' יוסי הולך אחר עילוי השמן: ואידך פדר. קרא אחרינא כתיב את הנתחים את הראש ואת הפדר:

למאי

תא שמע רבי יהודה אומר לא היה פיים למחתה כו'. תימה מאי מייתי מר' יהודה לייתי מתנא קמא איפכא וי"ל דהכי מייתי דאפילו ת"ק לא פליג עליה אלא בקטרת משום דלא שכיחא ומעתרא אבל בעלמא מודה אי נמי נ"ל דלר' יהודה הזוכה במחתה לא היה זוכה כלל מכח פיים מחמת שזכה זה בקטרת וזכה זה שאצלו לימינו במחתה אלא בדעתו דכהן שזכה בקטרת תליא מילתא אי בעיא איהו עביד הכל שקיל קטורת ושקיל מחתה כדאשכחן ביוה"כ דכ"ג לחודיה עביד לכולה מילתא אע"ג דהתם טריחא מילתא טובא דבעי לאתויי בחפניו כדאיתא לקמן בפ' הוציאו לו (דף מז:) כ"ש הכא דלא טריחא מילתא דמצי עביד לה לכולי מילתא לחודיה מיהו משום דטריחא מילתא קצת אורחא דמילתא הוה שהיה אומר לאחר זכה עמי במחתה ורגיל היה לומר לאותו שעומד אצלו לימינו משום איבה שלא יקפידו האחרים עליו ומיהו אם ירצה לשנות הרשות בידו לעשות הוא בעצמו הכל או לומר למי שעומד בשמאלו או לאחר שאינו עומד אצלו כלל זכה עמי וכן משמע הלשון כהן שזכה במחתה אומר כו' ולא קאמר העומד אצלו נמשך עמו כדקאמר בסמוך י"ב אחיו הכהנים נמשכין עמו וכן משמע בתוספתא [פ"א] דקתני בתר מילתא דר' יהודה דהכא דברי ראב"י דמייתי בסמוך לא היה פיים לאברים אלא המעלה אותן לכבש מעלה אותן למזבח אלמא דומיא דראב"י איירי ר' יהודה דלא הוה שום לד זכיית פיים במחתה והשתא מייתי שפיר מר' יהודה דע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא דלא ס"ל דבדעת הכהן הזוכה בקטורת תליא מילתא ומיהו מודו דאין חוזרין ומפיסין אלא דהעומד לימינו זוכה מכח פיים וע"כ לא פליג ראב"י עליה לקמן דס"ל שחוזר ומפיס לצורך מחתה אלא כדי להשלים ד' פייסות כי שום טעם יש שאין לפחות מד' פייסות ומדקא פריך לקמן (דף כו:) כמה זימנין א"כ בצרי להו פיים וא"כ בפיים השני כולי עלמא מודו כיון דבפעם אחת מפייסו דלא לכל עבודה מפייסו: מניין לראש ופדר שקודמים כו'. תימה לי א"כ אמאי לא חשיב במתני' פדר בהדי ראש וי"ל כיון דאי אפשר להקטיר הראש בלא פדר וזהו דרך כבוד בכלל הראש הוא:

*נותן פדר על בית השחיטה ומעלהו. וא"ת מהאי קרא תיפוק לן שהפדר קודם לכל הנתחים דכיון דהראש קודם פדר שעליו נמי קודם יש לומר דסלקא דעתך אמינא חופה הפדר על בית השחיטה עד שמעלהו לראשו של מזבח ואז מסיר הפדר ומניחו ומקטיר הראש בפני עצמו והפדר מקטיר עם הקרבים אי נמי י"ל אי לא כתב הך קרא לא הוה דרשינן ליה אלא לומר שראש ופדר קודמין לכל הנתחים ובפרק השוחט (חולין דף כז:) כתבתי יותר וכאן אין שייך:

יהודה

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה ו:

מסורת הש"ס

[לקמן כו. תוספתא פ"א]

[דם ספר]

לקמן לו. זבחים כ.

תמיד ל:

רבינו חננאל

החזה והגרה. ט' בשתי דפנות. י' בקרביים. י"א בסולת המנחה. י"ב בחביתי כהן [גדול]. י"ג ביין נסך: איבעיא להו שוחט מקבל או זורק ופשטנה זורק מקבל. דרך הילוכו היה קרב: ירושלמי הראש והרגל. א"ר מנא פשם ראשיה עקר רגליה. ת"ר כיצד דרך הילוכו. הראש והרגל כולי עלמא הראש והרגל ברישא לא נחלקו אלא בשאר האברים החזה והגרה. כלומר אחרי הראש החזה. ואחרי החזה הידים. ואחרי הידים הדפנות. ואחרי הדפנות העוקץ והרגל ר' יוסי אומר דרך הפשטו היה קרב. העוקץ והרגל כו' ודבריו פשוטין הן. ר' עקיבא אומר דרך ניתוחו היה קרב הראש והרגל שתי ידים וכו'. פי' ניתוחו. מפורש בתמיד פרק ו' והוא כדברי ר' עקיבא. ר' יוסי אומר דרך עילוי היה קרב כיצד אחר הראש הדפנות כו' והא דכתיב כל נתח טוב ירך וכתף. ההוא בכחושה. כלומר אין בה שומן הכל עצמות היא אין בשר אלא בירך וכתף. אמר רבא בין תנא דידן ובין ר' יוסי תרווייהו בתר עילויא אזלי. מיהו תנא דידן דקתני שתי ידים והן הכתפים אזיל איברא דבשרא כי הבשר בירך ובכתף הוא לפיכך אחר הידים מזכיר העוקץ והרגל שהן הירכות. אבל ר' יוסי דקתני ב' דפנות אזיל בתר שומנה. כי השומן כולו בדפנות הוא ע"ג הצלעות. וקשיא תרי לישני דר' יוסי אדר' יוסי. ויש מי שאומר ב' תנאי שנו לה אליבא דר' יוסי

תוספות ישנים

או דילמא זורק מקבל. וא"ת ואמאי לא פשיט ליה מדתנן לקמן בפ"ג (דף לא:) קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו משמע דוקא כ"ג אבל בשאר ימים אין אחר ממרק אלא השוחט ממרק לפי שאחר היה מקבל וי"ל דה"ה נמי באחר שצריך למרק שחיטה אף על גב דלא תני ליה ועוד בכהן גדול איצטריך למיתנייה ליה לפי שיש פסול אם אין עבודות נעשות בו אי נמי י"ל משום הולכא דכ"ג מירק אחר ולא משום שלא היה יכול לקבל אם היה ממרק:

הגהות הב"ח

(א) גמ' והעוקץ והרגל ושתי הידים אמר רבא בין תנא דידן ובין ר' יוסי וכו' ומר אזיל בתר שמנא דבישרא והכתיב כל נתח טוב ירך וכתף ההיא בכחושה מאי טעמא סלקא רגל בהדי רישא כצ"ל. וכ"ב פי' הא דקאמר והכתיב כל וכו' לתנא דמתני' קא פריך דמקדים שתי ידים לעוקץ והרגל אלמא דכתף מעולה: (ג) שם ואידך פדר אחרינא. תיבת אחרינא נמחק: חולין כז.

דרך הלוכו הראש והרגל. לכולהו קדים ראש ורגל כדמפרש טעם לקמן ולא משום דרך הלוכו כך ודרך הפשטו כך כדמוכח בפרק כל כתבי (דף קיז:) א) ושתי ידים העוקץ והרגל. ופריך והכתיב כל מבחר ירך וכתף אלמא רגל קדים ליד ולספרים דגרסי רגל מקמי ידים איכא למימר דפריך אכולהו דמדמדכר ידים ורגל אחרונים א"כ גרועים הם והכתוב משבח ירך וכתף ומשני ההוא בכחושה דמיירי ברשעי ישראל שהן אוכלין ותומסין עניים והם טובים לפי שיש רוב בשר אבל בתמיד שהיה שמן מיוחד שבעדרו אזלינן בתר שומנה:

א) מכס מוכח רק דדרך הפשטו הוא מן הרגלים וע"ש ברש"י וכתו' מנחות ס"ג ע"ב אבל מדרך הלוכו לא מוכח התם מידי. ועיין ש"י:

עולה

גמרא

למאי אתא לכדתניא *כיצד היה עושה נותן את הפדר אבית השחיטה ומעלהו וזה הוא דרך כבוד של מעלה: **מתני'** הפייס השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו והרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה אברים מן הכבש למזבח: **גמ'** תנא מעולם לא שנה אדם בה מ"ט א"ר חנינא מפני שמעשרת א"ל רב פפא לאביי מ"ט אילימא משום דכתיב °ישימו קטורה באפך וכתיב בתריה °ברך ה' חילו אי הכי עולה נמי הכתיב °וכליל על מזבחך א"ל הא שכיחא והא לא שכיחא אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר לוי דכתיב °יורו משפטיך ליעקב יששכר דכתב *°(ובני) יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ואימא יהודה נמי דכתיב °יהודה מחוקקי אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא קאמינא א"ר יוחנן אין מפייסין על תמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו בשחרית זוכה בו ערבית מיתיבי כשם שמפייסין שחרית כך מפייסין בין הערבים כי תניא ההיא בקטורת והתניא כשם שמפייסין לו שחרית כך מפייסין לו ערבית אימא לה והתניא כשם שמפייסין לו שחרית כך מפייסין לו ערבית וכשם שמפייסין לה שחרית כך מפייסין לה ערבית אמר רב שמואל בר רב יצחק הכא בשבת עסקינן הואיל ומשמרות מתחדשות ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא נפישי להו פייסות מייתי כולהו מצפרא אתו דזכי ביה שחרית זכי דזכי בערבית זכי: הרביעי חדשים עם ישנים וכו': מתניתין דלא כרבי אליעזר בן יעקב דתנן *רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים לכבש הוא מעלה אותן למזבח במאי קמיפלגי מר סבר °ברב עם הדרת מלך ומר סבר מקום שכינה לאו אורח ארעא אמר רבא לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה *ולא רבי יהודה אית ליה דרבי אליעזר בן יעקב דא"כ בצרו להו פייסות ואי משכחת תנא דתני חמש ההוא

רש"י

למאי אתא. הא קף הם בכלל הנתחים דבשלמא הראש דרשינן ליה בשחיטת חולין (דף כז:) דאיצטריך לפי שנאמר והפשיט ונתחו אין לי בכלל עריכה אלא נתחים שהן בכלל הפשט מניין לרבות הראש שכבר הותז בשחיטה ולא היה בשעת הפשט ת"ל את הראש אלא פדר בכלל המופשטים הוא ולמאי כתבי': דרך כבוד. לפי שבית השחיטה מלוכלך בדם הראש: **מתני'** חדשים לקטורת. (א) מי שלא זכה לקטורת מימיו ובגמ' מפרש מאי שנא חדשים וכך היו מכריזין קול בעזרה: **גמ'** מפני שמעשרת. לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות: והא כתיב וכליל על מזבחך. בההוא קרא גופיה: הא לא שכיחא. ומסתברא דכי כתיב עושר אדלא שכיחא דהא לא כן נמלאו הכל עשירים: דמורי. שמורה הוראות בישראל: אליבא דהילכתא. להורות כדת וכהלכה: שזכה בו שחרית. איש איש שזכה בעבודה: כי תניא ההיא בקטרת. לפי שלא שנה אדם בה: הואיל ומשמרות מתחדשות. ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים: ולמאי דסליק אדעתין. שהיו מפייסין בין הערבים נפישי להו פייסות: כולהו מצפרא (ב). ושם מפייסין מי יזכה לשל שחרית ומי לשל בין הערבים: הוא מעלה (ג) לגבי המזבח. אותו איש שזכה בו להוליכו לכבש חוזר ומעלהו לאחר זמן למזבח וכשהיו מוליכין אותו מניחין אותו מחציו של כבש למטה כדי שלא יצטרך להוליכו כל הכבש והולך ועולה בכבש וכשמגיע למקום שהאיברים שם נוטלן והכי תנן במסכת שקלים (דף יג:) איברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח: לאו אורח ארעא. למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא: לא ר"א בן יעקב אית ליה דר' יהודה. דאמר לא היה פייס למחתה ונותן ראב"י פייס למחתה תחת פייס מן הכבש ולמזבח: דלא

תוספות

יהודה מחוקקי. יש מקשה אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה דכתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (בראשית מט) וי"ל דההיא בברכה הוא דכתיב אבל מהאי קרא מייתי שכך היה שביהודה יש מחוקקים: **אלא** כהן שזכה בו שחרית זוכה בו ערבית. תימה לי והא ע"כ היה צריך להפיס ערבית בשביל סידור שני גזירין שאותם של בוקר היו בכהן הזוכה בתרומת הדשן ושני כהנים זוכין בהן בערב ואין לתרץ דמודה הוא דבשבילם מפייסין לערב ולא אתא לאשמועינן אלא דבהנך עבודות שיש דוגמתן בבקר לא היו מפייסין דאם כן כי פריך בסמוך ולמאי דס"ד מעיקרא נפישי להו פייסות לר' יוחנן לרשב"י נמי תיקשי כיון דמפייסי בערב בשביל שני גזירי עלים א"כ נפישי להו פייסות ודוחק הוא לומר דהנך תרי מדשן מזבח הפנימי ומנורה שהיו בפייס של תמיד השחר ולא היו בערב הם היו זוכין בגזירין בערב נמצא שלא היו צריכין להפיס בשביל הגזירין לערב כי דוחק הוא לבדות דבר זה מדעתינו אלא נראה דלרבי יוחנן פשיטא ליה דמצפרא מפיסין נמי על שני גזירין של בין הערבים כיון דאותו פייס שמפיסין לתמיד השחר מהני נמי לבין הערבים סברא הוא שיפיסו אז כמו כן לצורך גזירין של בין הערבים והא דלא חשיב להו במתני' בפייס השני י"ל דלא חשיב אלא י"ג כהנים הזוכין בו בפייס השני לצורך תמיד של שחר אבל למאי דס"ד מעיקרא דלכל עבודה של בין הערבים חוזרין ומפיסין הוה ס"ד שבערב מפיס לו דלאמאי מפיסין לו שחרית כיון דלא מהני פייס דשחרית לשל בין הערבים מידי ועוד לישנא דברייתא דקתני כך מפייסין לו ערבית משמע שבערב מפייסין וא"כ נפישי להו פייסות:

והתניא כדרך שמפייסין לו שחרית. פי' והכא לא מצי לשנויי בקטורת מדקתני לו לשון זכר אלמא לתמיד קאמר דאי בקטורת הוה ליה למיתני לה לשון נקבה:

דתנן ראב"י אומר המעלה איברים כו'. דהכי גרסינן משנה היא בתמיד פ"ה [מ"ב] (דף לג:) ולעיל בפ"ק (דף יד:) דפריך סתמא דתמיד אדיומא ומשני מאן תנא יומא ר"ש איש המצפה היא משום דאשכחן דפליג אחדא סתמא דתמיד דתניא ר"ש איש המצפה משנה בתמיד לא הוה מצי למימר ראב"י הוא דפליג הכא אסתמא דתמיד דקא תני ברישא הרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה איברים מכבש למזבח והדר קתני ראב"י אומר המעלה איברים וכו' דהא אסתמא דיומא נמי פליג דבמתניתין נמי קתני הרביעי מי מעלה איברים ואוקמה דלא כראב"י ואע"ג דאיכא נמי סתמא דמתני' כראב"י דקתני תמיד קרב בתשעה ופרש"י דסתמא כראב"י אין נראה לפרש כן דא"כ ה"ל להש"ס לאקשויי רישא רבנן וסיפא ראב"י וליסני אין רישא רבנן וסיפא ראב"י וגבי דמרישא דרישא דקתני י"ג כהנים זוכין בו לא קשיא לן דלרבנן הוו להו י"ד עם המעלה איברים מכבש למזבח וא"כ תקשי רישא וסיפא ראב"י ומליעתא רבנן דההיא איכא לשנויי דאתיא אפילו כרבנן ולא קא חשיב אלא י"ג כהנים הזוכין בפייס השני אבל מעלה איברים מכבש למזבח ההוא פייס רביעי באפי נפשיה הוא מיהו הא קשיא רישא רבנן וסיפא ראב"י כדפרישית ונראה דתמיד קרב בט' לא הויא סתמא כראב"י אלא משום דבעי למימר לא פחות ולא יותר קאמר ליכא למ"ד שיהא תמיד קרב בפחות מט' אבל י' לא הוי כל שעתא דזימנין דבהעלאת איברים מכבש למזבח זכה אחד מהנך שזכו להוליך לכבש אבל בציר מט' לא הוו ובחג בציר מי' לא הוו וכן כולם אבל אין לפרש דלא קא חשיב אלא הולכת איברים לכבש דהא קא חשיב נמי צלוחית מים ובזיכין וגזירין מיהו מצי למימר דלא קא חשיב אלא תחילת הולכות בין דאיברים בין דצלוחית מים בין דבזיכין אבל גמר הולכת איברים מכבש למזבח לא קא חשיב וראשון נראה יותר:

מקום שכינה לאו אורח ארעא. אפילו ראב"י דקסבר הכא דלאו אורח ארעא נראה דמודה הוא בההיא דתמיד [גשחט] (דף סד.) בערב הפסח שחט ישראל וקיבל הכהן טתנו לחבירו וחבירו לחבירו וכו' עד והכהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד ומפרש בגמרא טעמא משום ברוב עם הדרת מלך דהתם לא שייך למימר לאו אורח ארעא שהרי כשהיה נותנה לחבירו לא היה הולך לו אלא חוזר ומקבל ומושיט וחוזר ומקבל ומושיט שהרי רוב פסחים היה להם אבל היכא שמוליך עד לכבש והולך לו ההוא ודאי לאו אורח ארעא: **ואי** משכחת תנא דתני חמש כו'. תימה לי לימא דההוא תנא סבירא ליה דחוזרין ומפיסין לתמיד של בין הערבים דהשתא איכא ה' פייסות וי"ל דה"ק אי משכחת תנא דתני חמש בשחרית אי נמי י"ל אי קסבר דחוזרין ומפייסין לתמיד של בין הערבים אף על גב דהפיסו לתמיד של שחר א"כ היו חוזרין ומפיסין נמי להקטרת של בין הערבים ונפישי להו פייסות טפי מחמש: ההוא

רבינו חננאל

נותן הפדר שהוא החלב על בית השחיטה כדי לכסות בו טינוף הדם שעל בית השחיטה. וזהו דרך כבוד של מעלה: הפיים השלישי חדשים לקטרת. ירושלמי מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניח לקיים מה שנאמר ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה. מיכן אמרו ב' כהנים מתברכין בכל פעם החותה ומכנים במחתה והמקטיר. תנא מעולם לא שנה אדם בה משום שמעשרת מי שכבר הקטיר. לפיכך היו אומרים חדשים לקטרת. עולה אע"ג דכתיב בה כליל בנביאים שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל לה' ויזעק שמואל אל ה' כו'. שכיחא. הקטרת לא שכיחא אמר רבא לא משכחת חכם שמורה אלא א' מלוי דכתיב יורו משפטיך ליעקב. א' מישכר דכתיב ובני יששכר יודעי בינה לעתים. אבל שבט יהודה אע"פ דכתיב יהודה [מחוקקי] שמועה אליבא דהלכתא לא סלקא להו. א"ר יוחנן אין מפיסין על תמיד של בין הערבים אלא מי שזכה בו שחרית הוא יזכה בו ערבית. ומותבינן עליה והתניא כשם שמפיסין לו. כלומר לתמיד שחרית כך מפיסין לו ערבית ושנינן בשבת הואיל ומשמרות מתחדשות כדתנא *) דבי שמואל משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוספין והנכנס עושה תמיד של בין הערבים והבזיכין כו'. וכיון שמתחלפין צריכין להפיס. הקטרת מפיסין לה בשחרית ובין הערבים. ולמאי דסליק אדעתין כי מפיסין בזה ובזה ודלא כר' יוחנן נפישו להו פייסות. ואנן לא תנן אלא ד' פייסות בלבד. ופרקינן בקיבוץ אחד. היינו אומרים שמפיסין זה ולזה. הפיים הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. דלא כר' אליעזר בן יעקב דתני בתמיד פרק ח' המעלה אברים לכבש הוא מעלן ע"ג המזבח ולא היה להן פיים בפ"ע. א"כ לר' אליעזר בן יעקב חסרו הפייסות ואינם אלא שלשה. ואמרינן אית ליה פיים אחת למחתה. והא"ר יהודה תני לא היה פיים למחתה אלא כהן שזוכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה. אמר רבא ר' אליעזר לית ליה הא דר' יהודה אומר לא היה פיים למחתה אלא פליג עליה ואמר אית ליה פיים למחתה בפ"ע. ולא ר' יהודה אית ליה הא דר' אליעזר דאמר לא היה פיים לאברים להעלותם מן הכבש למזבח אלא אומר היה להן פיים בפ"ע. ולמחתה לא היה לה פיים. שאם יש אחד מהן שאומר לא היה פיים למחתה ולא לאברים שעל הכבש לא תמצא אלא ג' פייסות. ואם תמצא תנא ששנה ה' פייסות ואומר

*) לפנינו בגמ' ליתא כאן רק הוא בסוכה דף נו ע"ב.

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה והלכה יא:
ל ב מיי' פ"ד מהלכות תמידין הלכה ז:
לא ג ד שם הלכה ח:
לב ה שם הלכה ט
לג ו שם הלכה ח:

מסורת הש"ס

[חולין כז:]
דברים לג
שם
שם
דה"א יב
תהלים ס
תמיד לג:
משלי יד
[נעיל כה:]
[נ"ל ובני]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חדשים לקטורת כך היו מכריזין קול בעזרה כלומר מי שלא זכה לקטורת כו' מ"ש חדשים הס"ד: (ב) ד"ה כולהו מצפרא אתו. ושם מפייסין: (ג) ד"ה הוא מעלה אותן לגבי המזבח:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הא לא שכיחא ומסתברא כו'. עי' מנחות נ. ד"ה דלא שכיחא מבואר דלא כדברי תוספות ישנים כאן:

תוספות ישנים

עולה נמי הכתיב בה כליל. פר"ח דכתיב בשמואל ויקח טלה חלב אחד ויעלהו עולה כליל כו': **עולה** נמי הכתיב בה כליל. פי' א"כ יפיסו עליה בחדשים ומשני דהא שכיחא א) דיוכלו כל אחד ואחד להתנדב עולה ולהביא אבל קטורת אין יכולין להתנדב אלא אותה של ציבור וקונטרס פירש עולה שכיחא ואין הכל ראוין להתעשר ולדבריו קא פריך עולה אמאי לא מעברא ואין זה טעם מפורש כל כך כי למה לא יתעשרו כיון שיש בה כליל כמו בקטורת: **דכתיב** יהודה מחוקקי. הכי נמי הוה מצי לאתויי מחוקק מבין רגליו אי נמי הוי מצי למימר נכיא ורחש הגולה שבאו מדוד כדדרשינן בסנהדרין (קד:) ודוד נמי ב) מלוי קאתי: **אלא** כהן כו'. אע"ג שהיה ערבית בשני כהנים כדתנן בפירקין ושחרית לא היה אלא בכהן אחד כדאמרינן מי שזוכה בתרומת הדשן היה זוכה בשני כו' יש לומר שכהן שהיה זוכה שחרית זוכה בו ערבית והיה אומר לכהן שעמו זכה עמי בשני: **הכא** בשבת עסקינן כו'. וכולהו שינויי לא צריכי כיון דבשבת מיירי והוי כמו אלא: **מיהא** אתו מגפרא. וא"ת ולמאי דאסיקנא לא ניחא אם לא תפרש דאתו כולהו מגפרא כי בקטורת לא היה פיים אלא כהן (אבל) הזוכה בה שחרית היה זוכה בה ערבית. הר"ר יוסף: **הרביעי** מי מעלה כו'. דקטורת קודם לאברים כדמפסקינן לקמן בפרק ג' (דף לג.) מקרא: **ומר** סבר מקום שכינה לאו אורח ארעא. שיניח זה העבודה וילך לו ויעשה אחרת אבל ודאי כולי עלמא מודו שהיו מניחין האברים על הכבש כשמלחום כמו שמפורש במס' תמיד ובכמה דוכתי:

א) נ"ל דיכולים: ב) נ"ל מיהודה:

תמיד

עין משפט
נר מצוה

לד א מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:
לה ב שם הלכה ח:
לו ג שם פ"ב הלכה ג:
לז ד ה מיי' פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז יח:
לח ו שם הלכה יט:
לט ז מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכה ו:

רבינו חננאל

היה פיים למחתה ופיים לאיברין שע"ג הכבש אותו התנא חולק על ר' יהודה ועל ר' אליעזר בן יעקב שזה אומר לא היה פיים למחתה וזה אומר לא היה פיים לאברים שעל הכבש: תמיד קרב בט' בי' בי"א בי"ב לא פחות ולא יותר: מדתנינן ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים שמעת מינה שאין מנסכין מים אלא בתמיד של שחר. דאי ס"ד מנסכין בתמיד של בין הערבים בחול נמי משכחת י"ב בתמיד של בין הערבים. כיצד עצמו בט' וב' בשני גזירי עצים. ואחד בצלוחית של מים הרי י"ב בתמיד של בין הערבים. אלא ש"מ אין מנסכין ש"מ. מנא לן שתמיד של בין הערבים טעון ב' גזירין שנאמר וערכו עצים על האש. ודרשינן ליה בתמיד של בין הערבים ומשמע וערכו שנים. ושאר השמועה פשוטה היא: תני ר' חייא פעמים י"ג פעמים י"ד כו'. פי' פעמים שאתה מוצא בפיים בתמיד של שחר י"ג כדתנן י"ג זכין בו. וכבר פירשנום למעלה. ובחג מוסיפין בתמיד של שחר אחד בצלוחית של מים הרי י"ד. ובכל שבת י"ג הידועין בתמיד של שחר ושנים בידם ב' בזיכי לבונה של לחם הפנים הרי ט"ו ואם הוא שבת שבתוך החג י"ג הידועין וב' בשני בזיכי לבונה וא' בצלוחית של מים הרי י"ו. ומקשינן והתניא פעמים י"ז. ודחי' האי מתניתא תני ומוסיף ואחד במחתה הרי י"ז. והאי תנא לא כר' יהודה ולא כר'

ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כר' יהודה: **מתני'** תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשר בשנים עשר לא פחות ולא יותר כיצד *עצמו בט' בחג ביד אחד צלוחית של מים הרי כאן עשרה בין הערבים באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני גזירי עצים בשבת באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים: **גמ'** אמר ר' אבא ואיתימא רמי בר חמא ואיתימא ר' יוחנן °אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר ממאי מדקתני ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים ואי סלקא דעתך בתמיד של בין הערבים מנסכין בחול נמי משכחת לה אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא *ולמנסך אומר לו הגבה ידיך שפעם אחד נסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן שמע מינה תניא רשב"י אומר מניין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזירי עצים בשני כהנים שנאמר °וערכו עצים אם אינו ענין לתמיד של שחר דכתיב °ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה תנידהו ענין לתמיד של בין הערבים ואימא אידי ואידי בתמיד של שחר ואמר רחמנא עביד והדר עביד א"כ נימא קרא ובער ובער (א) אי כתב רחמנא ובער הוה אמינא חד אין תרי לא קמ"ל דנעביד חד ונעביד תרי א"כ נימא קרא ובער ובערו א"נ וערך וערכו מאי ובער וערכו שמע מינה כדקא אמרינן תני ר' חייא פיים פעמים י"ג פעמים י"ד פעמים ט"ו פעמים ט"ז והתניא י"ז ההיא דלא כר"א בן יעקב אלא כרבי יהודה: **מתני'** איל קרב באחד עשר הבשר בחמשה הקרביים והסולת והיין בשנים שנים פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל הראש באחד והרגל בשנים העוקץ והרגל העוקץ בשנים והרגל בשנים החזה והגרה החזה באחד והגרה בשלשה שתי ידים בשנים ושתי דפנות בשנים הקרביים והסולת והיין בשלשה שלשה בד"א בקרבנות ציבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו שוין: **גמ'** תנא הפשיטן וניתוחן שוין בזר אמר חזקיה מניין להפשט וניתוח ששוה בזר שנאמר °ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח נתינת אש בעיא כהונה הפשט וניתוח לא בעיא כהונה האי

תורה אור: ויקרא א. שם ו. ויקרא א.

ההוא דלא כר' אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה. כך היה הגי' בכל הספרים אבל רש"י מוחקה וגרים אלא כר"י וגירסת הספרים ודלא כר' יהודה נ"ל לפרש והתניא י"ז פי' בכל בוקר היה י"ז לכל הפחות ולא משכחת לה אא"כ חשבת כל הכהנים הזוכין בכל הפייסות דהיינו י"ג הזוכין בתמיד וחד בתרומת הדשן וחד המעלה איברים מכבש למזבח ותרי דקטורת ודמחתה הרי י"ז והיינו דלא כראב"י ודלא כר' יהודה דלראב"י בציר להו חד דמעלה איברים מכבש למזבח ולר' יהודה בציר להו חד דמחתה ומה שהקשה רש"י אמאי קאמר דלא כר' יהודה נהי דלא הוה פיים למחתה כהן מיהא הוה וא"כ איכא י"ז כ"ל דפשיטא ליה להש"ס די"ז דקאמר היינו אותם שזוכין ע"י פיים קאמר דהא אכתי טובא הוו המפשיטו והמנתח והולכת עלים למערכה ואי משום דכשירין בזר לא חשיב להו והא קא חשיב שוחט אלא ע"כ לא קא חשיב אלא הנך שזוכין ע"י פיים ובמחתה לרבי יהודה לא הוה פיים כלל כדפרישית לעיל וגירסא שבספרים היא כפר"ח ואין להקשות מהא דאמר לעיל אי משכחת תנא דאית ליה חמש משמע דהש"ס לא הוה משכח תנא דאית ליה ה' פייסין והא תנא דהכא דאית ליה י"ז אית ליה ה' פייסין די"ל לעיל אכתי לא ידע להא ברייתא דהכא: **פר** קרב בכ"ד הראש והרגל כו'. קשה לי דהכא לא חשיב לא כדרך הילוכו ולא כדרך ניתוחו ולא כדרך עילויו ולא כדרך הפשטו ואיני יודע איזה סדר תפס לו וכ"ל משום דמיבעיא ליה למיתני הראש והרגל ברישא וקתני בהו הרגל בשנים נקט נמי הרגל של שמאל בשנים וקתני העוקץ בהדיה ואקדמיה משום דברישא נמי גבי טלה תנינהו בהדי הדדי לעוקץ ורגל שמאל וכיון דתנא להנך דלא סגי לה בחד כהן תנא נמי הגרה שהוא בג' וכיון דבעי למיתני הגרה תנא בהדיה החזה ואקדמיה כי היכי דקתני גבי טלה והדר תנא הנך דלית לכל חד וחד אלא חד כהן וקתני להו בסידרא דרישא ב' ידות וב' דפנות:

דלא כר"א בן יעקב ודלא כרבי יהודה. דחשיב פיים למחתה (ג) דלא כרבי יהודה ופיים דמן הכבש למזבח דלא כר"א בן יעקב: **מתני'** תמיד קרב. משעת הולכת איברים ואילך קא חשיב: עצמו. בכל יום בתשעה חמשה לאיברים ואחד לקרבים ואחד לסולת ואחד לחביתין ואחד ליין והא כר"א בן יעקב היא דלית ליה חד להעלות מכבש למזבח: בחג. שצריך שני נסכין אחד של יין ואחד של מים: ביד. כהן אחד צלוחית אחת של מים: בין הערבים. שבכל יום שנים בידם שני גזירי עצים להוסיף על עצי המערכה להרבות' ובגמרא יליף לה מקרא שבין הערבים צריך התמיד שני גזירין בשני כהנים אבל בשחרית לא בעי סידור שני גזירין אלא בכהן אחד דכתיב ובער עליה הכהן: ובשבת שבתוך החג וכו'. הרי שנים עשר: **גמ'** ממאי מדקתני ובשבת וכו'. מכלל דשאר ימות החג לא מצא שיטעון שנים עשר ואי אמרת אף בין הערבים מנסכין מים בחול של כל ימות החג משכחת לה י"ב בין הערבים עצמו בתשעה ושנים בידן שני גזירין ואחד בידו צלוחית של מים: ולמנסך את המים אומר לו הגבה ידך. ונראה שתערה הצלוחית לתוך ספל של כסף שעל המזבח שהוא נקוב כמין חוטם דק שהיין מקלח ויורד בו והוא הניסוך: שפעם אחת ונסך על רגליו. לא עירה הצלוחית לתוך הספל ושפך המים על רגליו לפי שהיה צדוקי ואינו מודה בניסוך המים: באתרוגיהן. למה לי למיתני באתרוגיהן אם לא בא ללמדנו שניסוך המים אינו אלא בשעת נטילת לולב: (ג) [ואימא] דנעביד [חד]. כהן אחד יסדר שני גזירין בבקר דכתיב ובער עליה הכהן ונעביד תרי שוב יביאו שני כהנים לעשות שני גזיריהן עוד בבקר כדכתיב וערכו שנים: ובער ובערו. יכתוב שניהן בלשון אחד: פעמים י"ג. כהנים עסוקין בעבודת התמיד כדתנן במתני' בפיים שני י"ג כהנים זוכין בו: פעמים י"ד. בחג ביד אחד צלוחית של מים: פעמים ט"ו. בשבת: פעמים ששה עשר. בשבת שבתוך החג: ה"ג והא תניא שבעה עשר ההוא דלא כר"א בן יעקב אלא כר' יהודה. ההוא תנא אית ליה עוד כהן אחד המעלה איברים מן הכבש למזבח והרי כאן י"ז דלא כר"א בן יעקב אלא כרבי יהודה דאמר לא היה פיים למחתה ועל כרחך לית ליה דר"א בן יעקב דאם כן בצרי להו פייסות כדאמרינן לעיל והולך לו כהן מן הכבש למזבח ואי שמעתיה בלשונות אחרות ואי אפשר להעמידה [א] ואי (ד) שמעינן ליה דרבי יהודה לא היה פיים למחתה לא שמעינן ליה דאמר לא היה כהן למחתה אלא הרי הוא אומר כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעומד אצלו זכה עמי במחתה אבל ר"א בן יעקב שמעינן ליה דאמר לא היה כהן להעלות איברים מכבש למזבח אבל הן עצמם שהעלום לכבש היו מעלין למזבח: **מתני'** הבשר בחמשה. ככבש התמיד: הסולת. שני עשרונים היה (ה) ושני כהנים: במה דברים אמורים. דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פיים: א] אם רצה להקריב כהן. יחיד את הכל ובלא פיים: הפשיטן וניתוחן. של ציבור ושל יחיד שוין להיות כשירין בזר והכי מפרש בגמרא: האי

מסורת הש"ס

[עי' תוס' מנחות סט: ד"ה תמיד של שחר]

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"כ נימא קרא ובער ובער [illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

הגהות מהרש"ל

[illegible]

תוספות ישנים

תמיד קרב בט' כו'. [illegible] ושנים בידם ב' בזיכי לבונה כו'. האי תנא סבר בזיכין קודמין למוספין דאי הוה מוספין קודמין לבזיכין לא הוו שייכי מידי בזיכין למילי דפיים השני ובגמרא חשיב ליה בהדי מילי דפיים השני דקתני פעמים ששה עשר ועוד דלמאן דאמר מוספין קודמין לבזיכין מאמר סיולא מקריב תמיד של שחר ומוספין מאמר הכנכם מקטיר בזיכין כדמוכח בסוף התליל וא"כ אין ענינם לתמיד של שחר כלום ואין יכולין להיות בפיים השני כלל אבל למאן דאמר בזיכין קודמין למוספין אתי שפיר דאע"ג דתמיד קרב [illegible]

[illegible]

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] רש"י ד"ה ה"ג והא תניא וכו' ואי אפשר להעמידה דאי אשמעינן וכו' כצ"ל וכ"כ הש"י יעו"ש:

גמ' האי מבעיא ליה לגופיה. דטבעי כהן מיעוטא מנא לן להפשט וניתוח: דהוה מסבר ליה לבריה. הא דחזקיה והכי מסבר ליה ניהליה דתניא בתורת כהנים ושחט שחיטה בזר כשירה: וכי מאין באת. לישנא דמתני' הוא וכי מאין באת לומר פסולה שנזקקת להביא מקרא להכשירה: מכלל שנאמר כו'. ומתוך אותו כלל הייתי בא לפסול: תלמוד לומר ושחט והקריבו הכהנים. ומדכתיב כהן בקבלה ובשחיטה לא כתיב מכלל דושחט אבעלים קאי וסמך ידו ושחט לימד על השחיטה שכשירה בזר עכ"ל משנה ומינה הוה מסבר אביי לבריה הא דחזקיה הכי: מכדי. למדנו כאן דמקבלה ואילך מצות כהונה והך נתינת אש בתר קבלה כתיבה למה לי למכתב בה כהונה: למעוטי הפשט וניתוח. דלא כתיב בה כהן ותילף מהכא דדוקא כתיב קרא ואי לא ונתנו הוה אמינא האי דלא כתיב כהן בהפשט וניתוח משום דלא אצטריך הוא דגלי ליה דבעי כהונה מקבלה ואילך: דלא מעכבא כפרה. דאין כפרה אלא בדם: אלא מהכא וערכו בני אהרן הכהנים(ד). הרי למדנו מקבלה[א] שאין צריך כהונה אלא למעוטי הפשט וניתוח: אימא למעוטי סידור שני גזירי עצים. דבין הערבים דלא כתיב בהו הכהנים אבל בצפרא בהדיא כתיב ובער עליה הכהן: לא סלקא דעתך. דלא ניבעי סידור גזירין כהונה מדאיצטריך למעוטי הולכת עצים מכלל דסידורן בעי כהן: הולכת עצים לא בעי כהונה. דהאי כהן דכתיב בהולכת אברים על כרחך למעוטי הולכה אחרת בעי דאי לגופיה לא איצטריך דהא אשמעינן מקבלה ואילך מצות כהונה: וערכו למה לי. דכתיב בהן כהונה: למעוטי הפשט וניתוח. וכהונה דונתנו לגופיה כדאמרינן דלא תימא כיון דלא מיעכבא כפרה לא תיבעי כהונה ומדגלי בה דבעיא כהונה (ה) לא איצטריך למיהדר למיכתב כהונה בהערכת נתחין ואע"ג דלא מיעכבא ועל כרחך למעוטי כתבי': שטעון ששה. הבשר בחמשה והקרבים באחד: וניחא ליה. הדר מסני ליה הכי על העצים אשר על האש קרא יתירא הוא דהכתיב ונתנו אש וערכו עצים וערכו נתחים למה לי תו על העצים אשר על האש וגו' למידרש ביה דהני ו' כהנים הוערכו לדבר שנאמר בו אש ועצים ומזבח ואיזהו דבר שהוזקקתי לכם למערכה לסדר עצים ואש למזבח בשבילו:

תורה אור

האי מיבעי ליה לגופיה אמר רב שימי בר אשי אשכחתיה לאביי דהוה מסבר ליה לבריה °ושחט שחיטה בזר כשירה וכי מאין באת מכלל שנאמר °ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם (א) שומע אני אפילו שחיטה ת"ל °ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם *מקבלה ואילך מצות כהונה °וסמך ידו ושחט לימד על השחיטה שכשירה בזר מכדי מקבלה ואילך מצות כהונה ונתנו בני אהרן (ב) למה לי למעוטי הפשט וניתוח ואכתי איצטריך סלקא דעתך אמינא כיון דלאו עבודה דמעכבא כפרה היא לא תיבעי כהונה קמ"ל דבעי כהונה אלא מהכא °וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר מכדי מקבלה ואילך מצות כהונה (ג) וערכו למה לי למעוטי הפשט וניתוח ואימא למעוטי סידור שני גזירי עצים מסתברא דיבחא דכותיה ממעט אדרבה סדור דכותיה ממעט לא ס"ד *)דאמר מר °והקריב הכהן את הכל *המזבחה זו הולכת אברים לכבש הולכת אברים לכבש הוא דבעיא כהונה הולכת עצים לא בעיא כהונה הא סידור שני גזירי עצים בעיא כהונה וערכו למה לי למעוטי הפשט וניתוח [א] ואימא הכי נמי לגופיה אלא והקטיר הכהן את הכל למאי אתא [ב] למעוטי הפשט וניתוח והקריב הכהן את הכל המזבחה זו הולכת אברים לכבש הולכת אברים לכבש הוא דבעיא כהונה הולכת עצים לא בעיא כהונה הא סדור שני גזירי עצים בעיא כהונה ונתנו לגופיה וערכו שנים בני אהרן שנים הכהנים שנים למדנו לטלה שטעון ששה אמר רב המנונא קשיא ליה לר"א האי בבן הבקר כתיב ובן הבקר עשרים וארבעה בעי וניחא ליה °על העצים אשר על האש אשר על המזבח איזהו דבר שנאמר בו עצים אש ומזבח

*)פסחים סה: חגיגה יא. [עירובין קד:] זבחים ד. יד: כד: מנחות י.

והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך וכו'. בפ"ק דזבחים (ד' ד.) פרש"י הא דאמרינן והקריבו זו קבלת הדם ולא עבודה אחרת מאחר עבודות דם כגון הולכה או זריקה משום דכתיב ושחט והקריבו ואיזו היא עבודה שהיא אחר שחיטה לאלתר הוי אומר זו קבלה והקשה ר"י דבספ"ק דזבחים* איכא טעמא אחרינא כדתניא התם והקריבו זו קבלת הדם או אינו אלא זריקה כשהוא אומר וזרקו הרי זריקה אמור הא מה אני מקיים והקריבו זו קבלת הדם אלמא דלאו היינו טעמא והא דלא אמרינן זו הולכה משום דלא מסתברא לאוקמיה בהולכה ולומר מהולכה ואילך מצות כהונה משום דאפשר לבטלה דאפשר עומד בצד מזבח ושוחט דלא בעי להוליך: אלא מהכא וערכו בני אהרן הכהנים. בפ' ב' דזבחים (ד' יח.) דריש הכהנים בכיהונם כהן הדיוט שלבש בגדי כ"ג ועבד עבודה עבודתו פסולה והכא דריש מדכתיב בני אהרן ואין להקשות מאי איצטריך קרא לעריכת נתחים למילפה מדקאמר מקבלה ואילך מצות כהונה תיפוק ליה מוכי תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח די"ל דאפשר דקאי בארעא וזריק להו למזבח כדאי' לקמן בס"פ טרף בקלפי *גבי הלתת אליתא אפשר דקאי אארעא ועביד במפוחא: הולכת עצים לא בעי כהונה הא סידור שני גזירין בעי כהונה. וא"ת מנא לן דאיכא למידק הכי דילמא מההוא קרא ממעטין הולכת עצים ומהאי קרא דהכא נמעט סידור שני גזירין וי"ל מדאיצטריך למעוטי הולכת עצים שמע מינה דסידור שני גזירין בעי כהונה דאי לא בעי כהונה למה לי קרא למעוטי הולכת עצים השתא אפילו סידור שני גזירין שהם ע"ג המזבח לא בעי כהונה כ"ש הולכת עצים וליכא לאקשויי אי לא כתב אלא קרא דלעיל לא הוה ממעטינן מיניה סידור שני גזירין אלא הולכת עצים דמסתבר טפי די"ל אפילו אי לא הוה כתב אלא קרא דוערכו הוה ממעטינן מיניה סידור שני גזירין דמסתברא קאי בסידור ממעט סידור הקשה הר' אליהו מאיבריוק ז"ל לר"ש דאית ליה לעיל שני גזירין בעי שני כהנים מנא ליה דבעי כהונה אי מהכא הא איצטריך קרא לגופיה סד"א כיון דאפשר לבטלה היא כשרה בזר כדאמר בספ"ק דזבחים (ד' יד.*) הולכה בזר מחלוקת ר"ש ורבנן לר"ש דאמר עבודה שאפשר לבטלה לאו עבודה היא כשירה בזר הוי וכו' עד והרי הולכת אברים לכבש דאפשר לבטלה ופסולה בזר דאמר מר והקריב הכהן כו' המזבחה זו הולכת אברים לכבש ומשני היכא דגלי גלי וא"כ כיון דאיצטריך לגופיה א"כ סידור שני גזירין מנלן דבעי כהונה ותירץ לו רבי דר"ש לטעמיה דקאמר לקמן בספ"ד (ד' מה.) גבי הלתת אליתא דלא צריך קרא שלא תהא אלא בכהן משום דכי תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח דלית ליה סברא דר"י דאמר אפשר דקאי אארעא ועביד במפוחא וה"ה בסידור שני גזירין דלא מצי קאי אארעא ועביד בזריקה ולר"י דאית ליה אפשר במפוחא איכא למימר דה"נ אית ליה אפשר דזריק הגזירין לראש המזבח ואפ"ה נפקא ליה שפיר דבעי כהונה מדכתיב כהן בהולכת אברים דלגופיה לא איצטריך דסבירא ליה אע"ג דאפשר לבטלה עבודה היא אלא לגלויי אגזירין דבעינן כהונה כדאמרן במתניתן:

*) תחלת עבודה דיממא היא דא"ר יוחנן וכו'. אע"ג דברים פירקא אמר שכבר קידש תחלה לעבודה ומסקינן דלעולם עבודת לילה היא י"ל דהמקשה דהכא הקשה לאידך לישנא דלעיל דמפרש טעמא משום אונס שינה דלההוא לישנא לא משבשינן מילתא דרבי יוחנן ואמרי' שכבר קידש מתחלה לעבודה ובסמוך דפריך והרי תרומת הדשן דעבודת לילה היא ובעי פיים ופי' שם דפריך ללישנא קמא דלעיל אין לתמוה שבכאן פי' דסתמא דהש"ס פריך לאיכא דאמרי דלעיל דודאי כך הוא ובין הכא ובין בסמוך רוצה לייסב לכל הלשונות דלעיל למימרא

*) שייך לע"ב

תוספות ישנים

והאי מיבעי ליה לגופיה. תימה דמ"מ נילף דלא בעיא כהונה ונאמר דמנתינה ואילך מצות כהונה לאפוקי להפשט וניתוח דאע"ג דלא מעכבי כפרה בעי כהונה כיון דכתיבי מקבלה ואילך וא"ת א"כ ליכתבה לכהונה גבי הפשט וניתוח דמקמה י"ל דלעיל מהפשט וניתוח גבי עבודת הדם כתיב כהן ויכול להיות הפשט וניתוח קאי עלה ואע"ג דכתיב גבי נתינת אש כהן ולא אמרינן דקאי כהן דעבודת הדם עלה היינו משום דאינה בגוף הקרבן אבל הפשט וניתוח הוא בגוף הקרבן: תשמרו את כהונתכם שומע אני אפילו שחיטה. והא דדרשינן מהאי קרא עבודת מתנה היינו מועבדתם עבודת מתנה אבל רישא דקרא דתשמרו את כהונתכם קאי אכל עבודות וקרא דלעיל מיירי לחייב זר מיתה: מכדי מקבלה ואילך מצות כהונה כו'. והכי נמי הוה מצי למימר מכדי כתיב תשמרו את כהונתכם דמשמע כל עבודות ונתנו למה לי כו' אלא מקבלה ואילך מצות כהונה עדיף ליה לאיתויי דמפרש בהדיא אבל תשמרו את כהונתכם אינו מפורש ומפקינן מינה שחיטה: מכדי מקבלה ואילך מצות כהונה. וא"ת אמאי לא אמרינן מקבלה ואילך מצות כהונה דוקא בעבודת דם שבה תלויה הכפרה ולא נלמוד משם הפשט וניתוח דתיבעי כהונה כמו שלא נלמוד משם נתינת אש כי היכי דאמרינן בפ"ק דמנחות (דף י.) דכל היכא דכתיב כהונה בעיא ימין דילפינן מוטבל באצבעו הימנית דמצורע ולא ילפינן מהתם הולכת אברים לכבש דלבעי ימין אע"ג דכתיב ביה כהונה כיון דלא מעכבא ביה כפרה י"ל דסברא היא להצריך כהונה על כל מה שכתוב אחר עבודת הדם והיא מגוף הקרבן כגון הפשט וניתוח אבל נתינת עצים אינה מגוף הקרבן: כיון דלאו עבודה דמעכבא כפרה היא לא תיבעי כהונה כו'. משמע הא הפשט וניתוח הוי מעכב כפרה וא"ת אמאי הפשט וניתוח מעכב כפרה והלא אפילו אם אבדו העור והאימורין אחר זריקת דם לא מעכבא כפרה כדאמרינן בתמיד נשחט (דף נט:) א) י"ל דלאו דוקא נקט מעכבא כפרה אלא הפשט וניתוח גוף הזבח אי נמי אומר רבי די"ל דלא קרי מעכב כפרה אלא דם וה"פ ואע"ג דמקבלה ואילך מצות כהונה שפיר כתיב כהונה בנתינת אש ואע"ג דלא אתי לאשמועינן דלא תילף מינה להפשט וניתוח דלא בעי כהונה דלגופיה לא איצטריך משום דלא הוה שמעינן נתינת אש מקבלה משום דקבלה מעכבא כפרה ואינהו לא מעכבי וקמ"ל קרא דאפילו הכי בעי כהונה מינה שמעינן דמקבלה ואילך מצות כהונה אפילו בדבר שאינו מעכב כפרה דומיא דנתינת אש ויליף מינה ג"כ להפשט וניתוח דאע"ג דלא מעכבי כפרה בעי כהונה כיון דכתיבי מקבלה ואילך וא"ת א"כ ליכתבה לכהונה גבי הפשט וניתוח דכתיבי מקמי נתינת אש כי היכי דלא לישתמע דבהפשט וניתוח לא בעי כהונה מדלא כתבה בדבר שאינו מעכב כפרה עד נתינת אש וי"ל דמהפשט וניתוח שבגוף הקרבן לא ילפינן נתינת אש אבל מנתינת אש ילפינן דכל שכן הפשט וניתוח שכבר מקבלה ואילך הוזקק לכהונה: אימא למעוטי שני גיזרי עצים דלא בעי כהונה. ואע"ג דאמרינן לעיל מנין לתמיד של בין הערבים שטעון ב' גיזרי עצים בשני כהנים כו' לאו דוקא אלא בשני בני אדם קאמר והאי דנקט בשני כהנים האמת נקט ואע"ג דבהדיא קרא דלעיל כתיב כהנים מ"מ גבי וערכו עצים דהיינו סידור לא כתיב כהנים: זביחה דכוותה קא ממעט. פירוש הפשט וניתוח שבגוף הזבח: והקריב הכהן את הכל וגו' זו הולכת אברים לכבש. דכתיב בתריה והקטיר (הכהן הכל) המזבחה אלמא לאו בהקרבת אברים מיירי: הולכת אברים לכבש בעי כהונה הולכת עצים לא בעי כהונה הא סידור גיזרי עצים בעי כהונה וערכו למה לי למעוטי הפשט וניתוח. והא ליכא לאקשויי אימא דוהקריב למעט הפשט וניתוח וערכו למעט סידור גיזרין דוהקריב ליכא למימר דלמעוטי הפשט וניתוח אתא דלא כתיב בהדיא לעיל מיניה ולא דמי ליה נמי ב) (האי הולכה להאי הפשט) וניתוח אבל מוערכו איכא למעט שפיר הפשט וניתוח דכתיבי בהדיא (וכתיבי) לעיל מיניה אע"ג דלא דמו דלאו סידורא נינהו ומוהקריב נמעט הולכת עצים דהויא הולכה כוותיה. לשון רבי: הא סידור שני גיזרי עצים בעי כהונה. וליכא למימר דאתא למעט נמי שני גיזרין דמסתברא הולכה דכוותה קא ממעט כדפירש רבי: בספרים שלנו כתיב הולכת עצים לא בעי כהונה הא סידור שני גיזרין בעי כהונה וערכו למה לי למעט הפשט וניתוח וערכו שנים בני אהרן שנים הכהנים שנים למדנו לטלה שטעון ששה וכן גרס בקונטרס ותימה מה שייכא הכא דרשה דוערכו שנים כו' כיון דאוקימנא ליה למעט הפשט וניתוח ובפר"ח בכמה ספרים גרס וערכו למה לי למעט הפשט וניתוח אדרבה סידור דכוותה קא ממעט אלא והקטיר הכהן הכל המזבחה למה אתא אלא והקטיר הכהן למעוטי הפשט וניתוח והקריב הכהן זו הולכת אברים לכבש הולכת עצים לא בעיא כהונה הא סידור עצים בעי כהונה ונתנו לגופיה וערכו שנים כו' והשתא אתי שפיר דאיצטריך

א) שם לא מיירי אלא באימורין אבל ה"ה בבשר כמ"ש התוס' שם וכ"ש העור דלאו אכילת מזבח הוא ועי' ש"י: ב) נ"ל דהאי הולכה והאי הפשט:

מ א מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכה ו:

מא ב מיי' פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י:

[דף יג. ושם ד"ה אתם]

רבינו חננאל

אליעזר. כר' יהודה לא דהא בהדיא תני לא היה (פורס) [פיים] למחתה אלא כהן שזכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה. ודלא כר' אליעזר בן יעקב דהא בהדיא אוקימנא ליה בפיים למחתה בפ"ע. כי הפיים שסילק מן האברים שעל הכבש [למזבח] והוא הפיים הרביעי במחתה חשיב ליה. וזה חשיב למחתה בכלל הפיים השני ומפורש בתוספתא כך כמו שפירשנו כי אלו י"ג וט"ו וי"ו [שמנה] המנין בפיים השני הן. איל קרב בי"א הבשר בחמשה כו'. הפשיטן וניתוחן של אלו ושל אלו שוה. אוקימנא בין קרבנות יחיד בין קרבנות צבור הפשיטן וניתוחן שוה שכשרין בזר. מנ"ל שנאמר ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה. לימד על השחיטה שכשרה בכל אפי' בזרים ובנשים ובעבדים ואפי' בקדשי קדשים. הרי בן בקר זה עולה הוא שהיא קדשי קדשים ושחיטתן כשרה בכל כדאמרינן מכדי מקבלה ואילך מצות כהונה. ונתנו בני אהרן אש על המזבח למה לי. למעוטי הפשט וניתוח מכהן. ואכתי איצטריך כו'. מסתברא זביחה דכוותה ממעט. פי' זבח שכמותו ממעט הפשטו וניתוחו. ולא סדור ב' גזירין. ודחינן וערכו לשון סידור הוא ואדרבה סידור דכוותה ממעט כו'. ואסיקנא והקטיר הכהן למעוטי הפשט וניתוח דלא בעו כהונה. והקריב הכהן את הכל למעוטי הולכת עצים דלא בעו כהונה. הא סידור גזירין בעיא כהונה. והללו לגופייהו וערכו שנים בני אהרן שנים הכהנים שנים. לימד על(העולה)[הטלה] והוא הבשר והקרביים שטעון ששה להוליכו לכבש. ומן הכבש למזבח. דאע"ג דההוא קרא דדרשינן בבן הבקר כתיב. לא אשכחן בן הבקר שעולה ונערך על העצים על האש אשר על המזבח אלא על הבשר של תמיד כי התמיד מקדים לכל. אלא הכבש של תמיד הוא עולה בראשונה. ונערך בעצים שעל האש שאותה האש על המזבח ועליו כל הקרבנות. וכיון שלא מצינו זה

ברכות לא: פסחים סד: זבחים לב. [מנחות יט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח שומע אני: (ב) שם ונתנו בני אהרן הכהן אש למה לי: (ג) שם וערכו למה לי למעוטי הפשט וניתוח ואימא לגופייהו והקריב הכהן את הכל המזבחה זו הולכת אברים לכבש וכו' [illegible] המנונא: (ד) רש"י ד"ה אלא מהכא וערכו בני אהרן הכהנים [illegible] שאין צריך [illegible] מקבלה [illegible] למעוטי הפשט וניתוח כו' [illegible] לכתוב בכן וכו': (ה) ד"ה למעוטי כו' [illegible] כהונה לא איצטריך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ואימא לגופיה) תא"מ: [ב] שם אתא. נ"ב אלא והקטיר:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה אלא מהכא וכו' הרי למדנו מקבלה אלא למעוטי הפשט וניתוח שאין צריך כהונה כצ"ל ודברי הש"י כוס אינם מובנים:

הוי אומר זה טלה א"ר אסי אמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב כיצד הוא עושה פורקה וחוזר וסודרה מאי אהני ליה אלא *פורקה זר וסודרה כהן מתקיף לה ר' זירא וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזר ולא והרי אברים ופדרים סוף *עבודה דיממא היא והרי תרומת הדשן תחלת עבודה דיממא היא *דא"ר אסי א"ר יוחנן קידש ידיו לתרומת הדשן למחר אינו צריך לקדש שכבר קידש מתחלת עבודה ואלא קשיא אלא כי איתמר הכי איתמר א"ר אסי א"ר יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודת יום היא מתקיף לה רבא אלא מעתה תיבעי פיים אשתמיטתיה הא דתניא *מי שזכה בתרומת הדשן זכה בסדור מערכה ובסדור שני גזירי עצים למימרא דעבודת יום בעיא פיים עבודת לילה לא בעיא פיים והרי אברים ופדרים סוף עבודה דיממא היא והרי תרומת הדשן משום מעשה שהיה למימרא דעבודת יום ושזר חייב עליה מיתה בעיא פיים אין זר חייב עליה מיתה לא בעיא פיים והרי שחיטה שאני שחיטה דתחלת עבודה היא אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי והא אנן לא תנן הכי *אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן שני גזירי עצים לא קתני הך דלית לה תקנתא קתני הך דאית לה תקנתא לא קתני וא"ד מתקיף לה רבי זירא וכי יש לך עבודה שיש אחריה עבודה ופסולה בזר

רש"י

הוי אומר זה טלה. תמיד של שחר הזקיק הכתוב בו למערכת עצים חדשה בכל בקר (א) ואש על המזבח תוקד בו והך מוקדה סידור המערכה היא כדתניא לקמן בפ"ג* ובער עליה הכהן עצים בבקר וערך עליה העולה ואמר מר העולה עולה ראשונה אבל שאר קרבנות לא הוזקקו לחידוש מערכה והנך עצים ואם דכתיבי בבן בקר לאו לאצרוכי סידורי עלמו אלא משום דעדיין לא נאמרה פרשת סידור המערכה הכתובה בצו את אהרן וכאן התחיל לדבר בצרכי עולה והוצרך לומר האיך תינתן כתב לן כאן ונתנו אש וערכו עצים דאסידור מערכה דשחרית קאי: חייב. מיתה: פורקה. הזר אין צריך כהן לסתור סידורה אלא הזר בעצמו: והרי אברים ופדרים. הקטר חלבים שהוא כל הלילה ושוייהו לעיל [כד.] מארבע עבודות שהזר חייב עליהן מיתה: והרי תרומת הדשן. דכתיב כהונה: אלא קשיא. וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה שפסולה בזר: ועבודת יום היא. דכתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר: אלא מעתה. דחשיבא כולי האי שהיא עבודת יום וזר חייב עליה: למימרא דעבודת יום בעי פיים. מדאתקיף רבא אלא מעתה תבעי פיים מכלל (ב) דכך עבודה היא בעיא: והא אנן לא תנן. שיהא סידור שני גזירין עבודת יום: אם הגיע זמן השחיטה. אם האיר המזרח ועת לשחוט את התמידין שהשחיטה פסולה בלילה דכתיב (ויקרא יט) ביום זבחכם: דלית ליה תקנתא. אם נשחט בלילה: דאית ליה תקנתא. אם סידרן בלילה פורקן וחוזר וסודרן ביום לכך לא הטריחו לעלות לגג ולראות אם הגיע (ג) שאותו הטורח לא הטריחו אלא שבפעם אחת טעה מאור הלבנה ודימו שהאיר המזרח ושחטו את התמיד כדקתני לה בפ"ג [דף כח.] אבל סידור גזירין סידורו בקרקע עזרה משהאיר המזרח ואם טעה במאור הלבנה לא איכפת להו שהרי יש תקנה בדבר: שיש אחריה. סידור עבודה סידור שני גזירין ופסולה בזר להתחייב מיתה: והרי

תוספות

למימרא דעבודת יום בעי פיים וכו' עד והרי תרומת הדשן. תימה לי מאי קפריך אמאי לא משני תחילת עבודת יום היא כדשנינן לעיל וי"ל דהכא אתי למימר דבעינן תרווייהו עבודת יום ומיתה בזר דלכאורה משמע ליה דרבא דפריך אלא מעתה ה"ק אלא מעתה דקמחייבת בזר תיבעי פיים ומשמע נמי אלא מעתה דקרית לה עבודת יום אלמא דבעינן תרווייהו לענין פיים הרי אברים ופדרים דנהי דזר חייב עליהם מ"מ עבודת לילה היא והדר פריך מתרומת הדשן אי ס"ל כרב דלא מיחייב זר אעבודת סילוק אלמא אע"ג דלא מיחייב זר עלה בעי פיים וכן פרש"י למימרא דעבודת יום וחיוב מיתה בזר בעיא פיים ולא נהירא מה שפי' דבדרך את"ל דסבר כרב °דהא בירושלמי יש זר שתרם רבי יוחנן אמר חייב אלא י"ל דפריך ללישנא קמא דלעיל דקאמר עבודת לילה היא:

אין זר חייב מיתה לא בעיא פיים. וא"ת הרי דישון מזבח הפנימי והמנורה י"ל כדמשני דשחיטה תחילת עבודה היא ה"נ נימא דישון מזבח הפנימי תחילת עבודה דהקטרה היא ודישון מנורה תחילת הדלקה היא וא"ת לרבנן דר"א בן יעקב דאמרי המעלה אברים לכבש אין מעלה אותם למזבח א"כ אין זר חייב עליהן מיתה כיון דיש אחריה עבודה וא"כ למה מפיסין וי"מ דהא דאמר דהיכא דאין זר חייב עליה דאין מפיסין היינו פיים בפני עלמו אבל הני עיקר פיים היינו בשביל השחיטה וי"ב אחיו הכהנים נמשכים עמו ולא נהירא וי"ל כיון דאין אחריהן עבודה אלא מעין גמר הולכת אברים לא גריעא בכך לענין פיים: איבא דאמרי מתקיף לה רבי זירא וכו'. נ"ל לפרש דאדלעיל קאי דא"ר יוחנן זר שסידר את המערכה חייב וכו' ואקשי ליה רבי זירא וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזר והשתא קאמר איכא דאמרי דהכי אקשי ליה רבי זירא וכי יש לך עבודה שיש אחריה עבודה כי הא שיש אחריה סידור שני גזירין ופסולה בזר ומתמה הגמ' אאתקפתא דר' זירא ולא והרי אברים כו' פי' אטו כל כהאי גוונא לאו עבודה תמה היא הרי אברים ופדרים דאע"ג דיש אחריהם תרומת הדשן שהיא זקוקה לעיכול איברים ופדרים כדכתיב (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה דהיינו איברים ופדרים וכתיב בתריה והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה אלמא אף על גב דתרומת הדשן זקוקה לה וגמר עבודת עיכול איברים היא אפ"ה חשיבא עבודה תמה וזר חייב עליה כיון דלאברים ופדרים זמנם מתחיל מבעוד יום ואי בעי מקטר להו אתמול אי בעי מקטר להו בלילה ותרומת הדשן זמנה אינה אלא בלילה כדאמר לעיל [כ.] כל הלילה והרים כ"ש סידור מערכה כיון דזמנה רק בלילה כדכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה ומינה נפקא לן לקמן בפ"ג (דף לג.) סידור מערכה וסידור שני גזירי עצים לא הויא אלא ביממא כדכתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר ומינה נפקא לן לקמן בפ"ג (שם) סידור שני גזירין דדוקא עבודת יום שיש אחריה עבודת יום לא חשיב תמה כגון קבלה והולכה שיש אחריה זריקה ואידי ואידי עבודת יום נינהו אבל חדא בלילה וחדא ביום נימא שפיר דעבודה תמה היא. ומשני סוף עבודה דיממא לעולם סידור מערכה לאו עבודה תמה כיון שיש אחריה סידור שני גזירין דהוו גמר הסידור ואע"ג דהא הויא בליליא והא הויא ביממא ודקשיא לן מאברים ופדרים שאני התם דתרומת הדשן לא שייכא לה ואינה גמר עבודתה וטפילה לה דאדרבה העלאת אברים עלמה טפילה לגמר עבודת יום שלפניה היא והרי תרומת הדשן שיש אחריה עבודה הולאת הדשן דחשיבא עבודה לר' יוחנן גופיה אליבא דת"ק דר"א דפסיל בה בעלי מומין ואפ"ה זר חייב עליה ללוי ואפילו רב לא פטר אלא משום דעבודת סילוק היא אבל עבודה תמה מיקרי ואמאי הא יש אחריה הולאה אלא על כרחך כיון דתרומת הדשן דוקא בלילה והולאה אי בעי ביממא אי בעי בליליא איקרי שפיר עבודה תמה °כ"ש סידור מערכה דהוא בליליא דווקא דעבודה תמה היא אע"ג דיש אחריה סידור ב' גזירין כיון דהא דוקא בליליא והא דוקא ביממא ומשני תחילת עבודה דיממא היא כלומר הולאה לא שייכא לה ולא גמר עבודתה היא דתרומת הדשן היא תחילת עבודת יום דלאי בעי לא עביד שום עבודה אחריה אלא עבודת יום דהולאת דשן אינה עבודה בכל יום אלא כשהיו לריכים דאמר בפ"ב דתמיד וברגלים לא היו מדשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח מתקיף לה רבא ותיבעי פיים כל זה מאיכא דאמרי דלעיל איכא דאמרי לישנא אחרינא באתקפתא דרבא והא דללישנא קמא לא פריך כי הכא יפיסו לה בפני עלמה היינו משום דהכא משמע לן דקאמר מפני שהיא עבודה תמה שאין אחריה עבודה לעולם וקס"ד דוקא עבודה הדומה לה שאין אחריה עבודה בשום פעם בו ביום ולהכי פריך כיון דחשובה כל כך יפיסו לה בפני עלמה והיינו דקא פריך למימרא דעבודה תמה שמעולם אין עבודה אחריה בעי פיים הא לאו הכי לא והרי אברים ופדרים דזמנין כשנעשין בלילה יש אחריהן תרומת הדשן

דפיים תלי בחיוב זר א"כ לרב דבהרמה אין זר חייב עליה אמאי יהיה פיים ומה בכך דר"י לא ס"ל לרב למה היה פיים. גם תמוה לי על תירוצם לל"ק מ"מ יקשה איך אמר ר"י דזר שתרם חייב הא הוי עבודת לילה וצ"ע: ד"ה איכא דאמרי כו'. כ"ש סידור מערכה דהוא בליליא דוקא דעבודה תמה היא. ע"ל דף לג. תד"ה אביי

ס"ד דלא בעי כהונה הואיל ואפשר לבטלה והיכי [מרבינן] מיניה סידור שני גיזרין ומיהו אי לא הויא הא דרשה דהכא לר"ש אלא לרבנן דידיה ואע"ג [דאית] ליה לעיל דסידור שני גיזרין מלינו למימר לר"ש נפקא כהונה דסידור שני גיזרין ממילא דאין זר קרב לגבי המזבח כמ"ש א"ל ר"ש וכי תעלה על דעתך זר קרב לגבי המזבח כו' ור"י דהתם אית ליה אי לאו קרא הוה

ואה אבל לר"ש לית ליה האי סברא אבל קשה לה"ר אלחנן דהא לפירוש הקונטרס דלקמן שפי' דלר"ש איצטריך למכתב כהונה גבי הצתת אליתא הא לאו קרא הוה אמינא שיוציאם מרחוק או יזרקם ע"ג המזבח הא ה' שני גיזרין מיהא רבי פירש לקמן דדרשינן בפ' שני דזבחים (דף יח.) הכהן בכיסונו: למדנו לטלה שטעון ששה. בהולכת אברים לכבש מיירי ולא בהקטרה מדכתיב בתריה והקטיר מכלל דעד השתא לא איירי בתמיד כשהיה כ"ג רוצה להקריב התמיד היה מקטירו כולו אך קשה קצת דלישנא דוערכו עצים על האש משמע דמיירי בנתינה על האש ודומיא דסידור שני גיזרין שהיו על האש ממש אלא נראה לרבי דודאי בהקטרה של כהן גדול שאני שיכול להקריב כל שעה שירצה כדאמרינן לעיל פ"ק (דף יד.) ומיהא על כרחך צריך קרא שיכול להקריב דאי ליכא קרא הא מנא לן כיון שטעון ששה: (ע"כ שייך לעמוד א')

שכשרה בלילה ופסולה בזר. מיהא זר ודאי מוזהר עליה דכתיב לו את אהרן וגו' היא העולה על מוקדה וגו' ולעיל נמי אמרינן דסידור גיזרין בעי כהונה אבל הכא איירינן בפסול מיתה ואם תאמר מ פסול מיתה לפי שהיא [כשרה] בלילה הא גבי זר הקרב יומת לא כתיב יום ולא ממעטינן לילה י"ל דפשיטא ליה שאין עבודה חשובה אלא של יום וביום נוותו כתיב לחייב עליה מיתה: שכבר קידש מתח אי לא משני כדמשני בריש פירקין שכבר קידש מתחלה לעבודה י"ל לית ליה א) לרבי יהודה דהכא הסיא שינויא דס"ל כאידך טעמא לעיל מיהו הוה מצי למיפרך על מילתיה דר' יוחנן דהא לאו עבו לאיכא דאמרי פריך לה מיהו הך פירכא דתרומת הדשן איתא לכ"ע דאפילו לרב דפטר לעיל ממיתה לא פטר אלא מקרא דעבודת מתנה ולא מטעם שכשרה בלילה אך קשה מאי טעם דחשיב תרו דה דיממא כלל י"ל כיון שהלילה מיום שאחריו ותרומת הדשן הוי תחילת עבודת אותו היום ועל כרחך כשקדש או קדש לכל היום כולו שהרי גם בלילה צריך לסדרה כמה פעמים ואין בה גם חשיב ו בתרומת הדשן דחשיב לה עבודה דיממא. ס"ר יוסף: אישתמיטתיה הא דתניא מי שזכה כו'. ולקמן קאמר דה"ק אלא מעתה יפייסו לה בפני עלמה אבל האי לישנא לית ליה הכי ב) [אלא] למימ א פיים ועבודת לילה לא בעיא פיים אבל אין נראה לפרש דדייק מפשטא דמילתא דפריך אלא מעתה דקאמרת הואיל אעבודת יום תיבעי פיים אלמא תלי טעמא בעבודת יום דא"כ הוה משמע שיש לחלו בודת יום והא כתיב בהדיא ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר ואוקימנא לעיל לשני גיזרין ואין נראה לפרש דלא שמיע ליה ועוד מנא ליה לתלמודא דקאי אהסיא ועבודת יום הוא דילמא אעיקר מילתא דחייב בה ז ום מעשה שהיה. והוה מצי למימר משום שתחילת עבודה דיממא היא אלא דעדיפא מינה קא מיבעיא ועוד דהכא לא אתי שפיר כמו לעיל משום דלעיל קאמר לאחשובה ממערכה שהיא בלילה אבל כאן אינו חשיב שני גיזרין שהן ביום: למימרא שעבודת יום וזר חייב מיתה בעיא פיים. דהא פשיטא ג) (מדלא פריך) ליה לעיל על לישנא קמא כדפי' לעיל: שאני שחיטה דתחילת עבודה דיממא הוא. ואט ו שחיטת פרו איכא דמכשר לקמן בפרק טרף בקלפי (דף מב.) מכל מקום תחילת עבודה דתמיד היא והכתי הוה מצי לאקשויי והרי דישון מזבח הפנימי והמנורה והולכת אברים לכבש דאין זר חייב עליהן מי ה היא ובעי פיים ואיכא למימר דדישון מזבח הפנימי תחילת עריכת נרות עבודת פנים והולכת אברים לכבש תחילת הקטרה: ואיבא דאמרי מתקיף לה רבי זירא. והיה כתוב בספרים והרי אברים ופדרים ו כו' ומחקו הקונטרס דודאי עבודה תמה היא וכדפרישית לעיל: זר שסידר שני גיזרי עצים חייב הואיל ועבודה תמה היא. ולית ליה הא דאמרן לעיל זר שסידר שני גיזרין לחייב איכא סידור אברים דלא תשי אחריה עבודה דלא שייך מידי לסידור שני גיזרין ורב ולוי לעיל דפטרי מדלא חשיבי ליה פליגי אדרבי יוחנן דהכא: **הדרן עלך בראשונה**

א) נ"ל לר' זירא : ב) הוא סוף דבור ואח"כ מס"ד למימרא דעבודת וכו' כן הגיה בש"י : ג) מדפריך :

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה ט :

רבינו חננאל

הדבר אלא בטלה לברו ידעינן דהאי קרא בטלה נאמר. א"ר יוחנן זר שסידר המערכה חייב, כיצד עושה פורקה זר, וסודרה כהן. ואקשינן והלא סדור בלילה הוא. וכי יש עבודה כשרה בלילה ופסולה בזר. ופרקינן הנה אברין ופדרין שפקעו מע"ג המזבח שמחזירין עד חצי הלילה ופסולה בזר. ודחינן סוף עבודה דיממא הוא כלומר כבר העלום ע"ג המזבח ביום וזה סוף אותה העבודה הוא. והנה תרומת הדשן שהיא בלילה ופסולה בזר תחלת עבודה דיממא היא. דא"ר יוחנן קידש ידיו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש שכבר קדש מתחלת עבודה. ואמאי לא דחי אימ' שכבר קדש מתחלה לעבודה כמו שדחה בתחלת הפרק. נאמר לפי שלא עמד אלא א' איבעית אימא לעולם עבודת יום היא מעיקרא סבור זו השנויא דשני ועלתה בקושי'. ותריצנא להא דר"י הכי זר שסידר שני גזירין חייב הואיל ועבודת יום היא. אלא מעתה כיון שעבודת יום תיבעי פיים. אשתמיטתיה הא דתניא כו'. למימרא דעבודת יום בעיא פיים עבודת לילה לא. והרי אברים ופדרים דעבודת לילה הוא. ותניא כשם שמפיסין לו לתמיד שחרית כך מפיסין לו ערבית. ואע"ג דאוקימנא בשבת הואיל ומשמרות מתחלפות בשבת מיהא מפיסין. ואפי' למ"ד אין מפיסין לא אמר אלא אין מפיסין בפ"ע. אלא הם שזכו בכלל הפיים של תמיד של שחר הן הן הזוכין בתמיד של בין הערבים ואפילו באברים ופדרים שעבודה אחת היא מ"מ בפיים [היה] הן הזוכים בתמיד של בין הערבים הן הזוכין בחזרת אברים ופדרים כי עבודה אחת היא ודחינן דהוא סוף עבודה דיממא היא.

תוספות ישנים

לאיצטריך ליה לאוקמי ועדכו על לדרשה אחריתי וקשה לרבי דבסוף פ"ק דזבחים משמע דאחריו עבודה [illegible] ר"ש לאו [illegible] והרי [illegible] דאפשר [illegible] והקריב [illegible] אברים [illegible] דגלי [illegible] כהן [illegible]

מסורת הש"ס

[דף לד:]
[לעיל כב:]
זבחים כ. [כה: ע"ש לעיל כב. לקמן כח ע"ש]
[לעיל כב. לקמן כח.]
לקמן כח. מנחות ק. [תמיד ג.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הוי אומר כו' חדשה בכל בקר דכתיב ואש על כו' עצים בבקר בבקר וערך עליו כו' דכתיבי בבן בקר בויקרא לאו לאצרוכי : (ב) ד"ה למימרא כו' מכלל דהך עבודה היא דבעיא פיים : (ג) ד"ה דאית ליה כו' ולראות אם הגיע הזמן שאותו הטורח לא הטריחו אלא לפי שבפעם אחת :

גליון הש"ס

תום' ד"ה למימרא. דהא בירושלמי יש. תמוה לי דלמאי נ"ל דפריכין אי ס"ל לר"י כרב. הא כפשוטו ניחא דפריכין לרבא דס"ל

מסורת הש"ס

[לעיל כז: ע"ש וש"נ]
[לעיל כד:]
[לעיל כג.כו:]
אלא רפ"א
לעיל כז: מנחות ק.
[במנחות ק. איתא מתתיא]
זבחים כ:
[סייך לעמוד ב]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה ב סמג עשין קל:

ב ב מיי' פ"ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ה:

[עי' תוס' מנחות ק. ד"ה אמר להם ותוס' לעיל טו: ד"ה אמר ותוס' סוטה מג. ד"ה סגן]

והרי [א]אברים ופדרים סוף עבודה דיממא היא והרי תרומת הדשן תחילת עבודה דיממא היא דא"ר יוחנן *קדש ידיו לתרומת הדשן למחר אינו צריך לקדש שכבר קדש מתחלת עבודה אלא קשיא אלא אי אתמר הכי אתמר *א"ר אסי א"ר יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודה תמה היא מתקיף לה רבא אלא מעתה תבעי פיים ולא בעיא פיים והתניא *מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור שני גזירי עצים ה"ק יפייסו לה בפני עצמה *כדאמרינן למימרא דעבודה תמה וזר חייב עליה מיתה בעיא פיים אין זר חייב עליה מיתה לא בעיא פיים והרי שחיטה שאני שחיטה דתחילת עבודה דיממא היא[ב]למימרא דעבודה תמה בעי פיים עבודה שיש אחריה עבודה לא בעי פיים והרי אברים ופדרים סוף עבודה דיממא היא הרי תרומת הדשן משום מעשה שהיה אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי אף אנן נמי תנינא אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן סידור גזירי עצים לא קתני הך דלית לה תקנתא קתני הך דאית לה תקנתא לא קתני:

[נ"ל פיס]

הדרן עלך בראשונה

אמר *להם הממונה *צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע *הרואה אומר ברקאי *מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן ולמה הוצרכו לכך שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה הורידו כ"ג לבית הטבילה זה הכלל היה במקדש *כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים:

גמ'

רש"י

והרי איברים ופדרים. לא גרסינן לכוליה הך גירסא דאיברים ודתרומת הדשן הכא דהא (א) מנינן להו לגבי פלוגתייהו דרב ולוי בעבודה שאין אחריה עבודה ואגב שיטפא דריהטא דגירסא דלעיל דלישנא קמא דרבי זירא הדר וגרסינהו בלישנא בתרא וה"ג יש לך עבודה שיש אחריה עבודה ופסולה בזר אלא אי איתמר כו': הואיל ועבודה תמה. דשלים ליה סידור: למימרא דעבודה תמה בעי פיים כו' עד משום מעשה שהיה לא גרסינן: אף אנן נמי תנינא. דסידור גזירין עבודה תמה היא כרבי יוחנן ודלא כרב ולוי דלא מנו לה בעבודה שזר חייב עליה משום דיש אחריה סידור איברים: ואילו זמן שני גזירין לא קתני. אלמא עבודת לילה היא והוא גמר סידור מערכה וסידור האיברים שהוא עבודת יום תחילת עבודה אחרת היא ולא גמר סידור המערכה היא:

הדרן עלך בראשונה

אמר להם הממונה. הוא הסגן: צאו וראו. על החומה או על הגג: זמן השחיטה. שחיטת התמיד כלומר אם האיר המזרח שהשחיטה פסולה בלילה כדכתיב (ויקרא יט) ביום זבחכם: הרואה. זה שעלה לגג: ברקאי. לשון זוהר כמו למען (*היות לה ברק (יחזקאל כא) האירו ברקים (תהלים עז): עד שהוא בחברון. עד שנראה הזוהר עד חברון: והוא אמר להן הן. מפרש בגמרא: למה הוצרכו לכך. לעלות לגג ולראות: עלה מאור הלבנה. למה תואר הלבנה סמוך לשחרית: ודימו. וחשבו: והוציאוהו לבית השריפה. כשהבינו שנשחט בלילה: הורידו כ"ג כו'. מפרש לה בגמ': מיסך רגליו. נקבים הגדולים ולשון מיסך כמו אלא המיסך על הארץ (נזיר דף נז:) לפי שהצריך לנקבים גדולים כורע על ברכיו (ב) ומכסה גופו את רגליו וכן בשאול כתיב (שמואל א כד) ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו: קידוש ידים ורגלים. מן הכיור:

גמ'

תוספות

הדשן ולא ליבעי פיים ומשני סוף עבודה דיממא נינהו אפילו כשנעשין בלילה לא שייכא להו תרומת הדשן כדפרי' לעיל והרי תרומת הדשן דנהי דזימנין לא הויא הוצאה בתרה מ"מ כיון דכשהיו צריכין היו מוציאין אחר תרומת הדשן כדכתיב בתר הרמה (ויקרא ו) ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן וגו' א"כ לאו עבודה תמה היא דלא מקרי עבודה תמה אלא עבודה שאין אחריה עבודה לעולם כדפרישית ומשני משום מעשה שהיה כך נ"ל לפרש גירסת הספרים מיהו רש"י ל"ג ליה ולפי מה שפירשתי לא יקשה מה שהקשה רש"י:

אף אנן נמי תנינא וכו'. ואילו שני גזירין לא קתני אלמא עבודת לילה נינהו ואע"ג דכתיב בבקר בבקר י"ל כיון דכתיב בבקר בבקר תרי זימני נימא תן בקר לבקרו של לילה: **יפיסו** לה בפני עצמה. כיון דעבודה תמה היא דעבודת לילה היא ועבודת התמיד שהן עבודת יום לא שייכא ליה הא דלא פריך מזריקה דעבודה תמה היא ואין מפיסין לה בפני עצמה י"ל נהי דאין אחריה עבודה לפי שהקטרת אימורין שאחריה לא מעכבי וזימנין דליתא כגון שנטמאו אימורין או שאבדו מ"מ כיון דכי איתנהו מעכבי לא חשיבא זריקה [עבודה] תמה כ"כ להפיס לה בפני עצמה ולהכי פריך והרי תרומת הדשן דאע"ג דהוצאת הדשן שהיא אחריה זימנין דליתא מ"מ כיון דזימנין דאיתא לא מיחשב להפיס לה בפני עצמה כדפרישית בזריקה א"כ י"ל שאני זריקה שיש אחריה עבודה בו ביום מה שאין כן בסידור שני גזירין שאין עוד עבודה כל הלילה וא"ת קטורת כיון דיש אחריה עבודה בו ביום אמאי מפייסים עליה בפני עצמה י"ל שאני קטורת משום דבעי כל שעתא חדשים ומאיכא דאמרי עד יפיסו לה בפני עצמה הוי הכל מאיכא דאמרי ועתה נחזור לסיומא דלעיל מאי קושיא דרבא דפריך ויפיסו לה בפני עצמה אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר אסי א"ר יוחנן זר שסידר שני גזירין חייב מפני שהיא עבודת יום כו' כדלעיל אלא שהש"ס מאריך לדקדק יותר במילתיה דרבא למימרא דעבודה תמה בעיא פיים ואף אנן נמי תנינא דקא מסייע למילתיה דרבי יוחנן וכיון דדחי ליה לסייעתא תו לא מתוקמא מילתיה דרבי יוחנן מאי קשיא דרבא להכי נ"ל אלא אי איתמר הכי איתמר כדלעיל לפי שהיא עבודת יום והשתא לא מצי למיפרך יפיסו לה בפני עצמה דטובא איכא עבודת יום שאין מפיסין לה בפני עצמה וא"ת ה"נ איכא ניסוך היין והמים שהן עבודות תמות ואין מפיסין להן בפני עצמן י"ל כיון דיש אחריהן כמה עבודות בו ביום אין מפיסין להו בפני עצמם אבל סידור שני גזירין אין אחריהן עבודה עוד כל אותה הלילה ולהכי הוה לן למימר דחשיבא כולי האי להפיס עליה בפני עצמה ופריך והרי איברים ופדרים כו' ומשני סוף עבודה דיממא היא ואין עוד עבודה אחריה בו ביום ולהכי מפיסין לה בפני עצמה לפי דבפיים דשחרית היו מפיסין נמי לאיברי תמיד של בין הערבים והנך איברים אין אחריהם עבודה כל אותו היום ופריך והרי שחיטה דמפיס לה בפני עצמה דעיקר הפיים הוא [מי] שוחט ושאר אחיו הכהנים נמשכין עמו אגב גררא דידיה:

הדרן עלך בראשונה

אמר להם הממונה צאו וראו כו'. *שנאמר וישכם אברהם בבקר. בפ"ק דפסחים (דף ד' ושם) פריך וניבדוק מצפרא מי לא תניא כל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין שנאמר וישכם אברהם וגו' ותימה היכי גמר מהכא דאין זריזין מקדימין מאורתא דלמא מה שאברהם לא עמד בלילה משום דת"ח לא יצא יחידי בלילה כדאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף צא.) וי"ל דמש"ה לא היה אברהם נמנע מלהשכים בלילה כיון דשלוחי מצוה אינן ניזוקין מיהו קשה דהיא גופה דלא יצא יחידי בלילה מוישכם אברהם בבקר יליף התם ועוד קשיא כיון דשלוחי מצוה אינן ניזוקין למה נמנע מלהשכים בלילה מתוך דת"ח אל יצא יחידי וי"ל דתרי וישכם כתיבי חד בעקידה וחד כשהתפלל על סדום והכא מייתי קרא דעקידה הלכך פריך שפיר מינה בפסחים דאי זריזין מקדימין למצות מאורתא א"כ אברהם נמי לקדום באורתא שהרי לא היה ירא כלום חדא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין ועוד דשני נעריו עמו הוו ובפרק גיד הנשה (שם) מייתי קרא דסדום דהתם יחידי הוה שלא יראו במפלתה של סדום כדאשכחן באשתו של לוט ולא הוה נמי שליח מצוה כי לא היה חפץ הקב"ה שישא בעדם רנה ותפלה: אלא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והרי איברים כו' הדשן הכא דהא אוקמינן להו לגבי פלוגתיה דרב: (ב) רש"י ד"ה מיסך רגליו כו' כורע על ברכיו מכסה את גופו ואת רגליו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (והרי אברים כו' עד אלא קשיא) תא"מ (וכן מחקו רש"י): [ב] שם (למימרא דעבודה תמה בעיא כו' עד מעשה שהיה) תא"מ (וכן מחקו רש"י):

רבינו חננאל

והרי תרומת הדשן כו' אמר רב אשי והא אנן לא תנינן לה דשני גזירין עבודת יום הוא דתנן אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואלו זמן ב' גזירין לא קתני. ופרקינן השחיטה דלית ליה תקנה שאחר שישחו' לא יתכן לו להחיותו קתני. אבל סידור גזירין שיכול לפורקו לא קתני: איכא דאמרי הכי אקשו ליה. וכי יש עבודה שיש אחריה עבודה בלילה ופסולה בזר ולא והרי אברים ופדרים שיש אחריה עבודה דלרבנן צריך להחזירן למערכה גדולה ולר' מאיר עביד לה מערכה בפ"ע. ודחי סוף עבודה דיממא היא. והרי תרומת הדשן שיש אחריה הוצאה חוץ למחנה וסידור המערכה ופרקינן תחלת עבודה דיממא היא כר' יוחנן דאמר קדש ידיו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש שכבר קדש מתחלת עבודה וקשיא לן ואמאי לא דחי הכי אימא שכבר קדש מתחלה לעבודה

*) הגה ועבודת לילה ופסולה בזר אלא העלה בקושיא. ופרקינן משום דבתחלת הפרק נדחת זו השינויא וא' איבעית אימא לעולם תחלת עבודת יום הוא ואמאי לא תקינו לה פיים מעיקרא סבור כיון דאיכא אונס שינה לא אתו כיון דחזו דאתו ואתו נמי לסכנה תקינו לה פייסא. ותריצנא לר' יוחנן הכי זר שסידר ב' גזירין חייב הואיל ועבודה תמה היא אי הכי תיבעי פיים בפ"ע ופרקינן האי כבר שנינן לה כדאמרינן בתחלת הפרק כיון דתקינו פיים לתרומת הדשן לא הוו אתו שהיה כבד עליהן להניח השינה ולעמוד דהוו אמרי מי יימר דמיתרמי לי הדר תקינו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור המערכה ובשני גזירין כלומר הוסיפו אלו העבודות כדי שיבואו למימרא דעבודה תמה בעיא פיים כו' כענין הראשון: הדרן עלך בראשונה כל מי שרוצה

*) אולי צ"ל ועבודת לילה היא ופסולה בזר.

תוספות ישנים

פ"ג אמר להם הממונה. פירש בקונטרס גם כאן ממונה הוא הסגן ואינו נראה כדפירשתי לעיל אלא אדם אחר היה שהיה ממונה על כך: **מתיא** בן שמואל אומר האיר. פירש"י במנחות פרק שתי הלחם (דף ק.) שהוא היה ממונה על הפייסות והיה אומר כן בבית המקדש ואמנם כן הוא שממונה עליהם היה כדמשמע במסכת שקלים (דף ז.) דקרי ליה ממונה על הפייסות והיה אומר כן בבית המקדש וכן בגמרא דקאמר מתיא בן שמואל על הפייסות וה"ר יב"ן ראיתי שפי' מתיא בן שמואל אומר הכי אומר הרואה ואין נראה לרבי דהא מסתמא אותו שהיה ממונה על הפייסות הוא שעומד בארעא ואומר להם צאו וראו כו' וא"כ תפשוט הא דמיבעיא לן בגמרא מי אומר האיר פני מזרח אי דקאי אארעא אי דקאי אאיגרא ותפשוט דהיינו דקאי אארעא ובגמרא בברייתא ה"ג מתיא בן שמואל (אומר) הממונה על הפייסות אומר כו' דהוא בעצמו היה ממונה על הפייסות כדפרי' ועוד למה הוזכר ממונה על הפייסות במילתיה דמתיא בן שמואל יותר מבשאר דברי התנאים אלא ש"מ כדפי' וגם רבינו מאיר כוותיה גרס:

צלו תיה

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה ח:

ד ב מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה ס:

ה ג מיי' פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה יב:

[ובערוך פירש היאך נלמד מאברהם שקיים התורה עד שלא ניתנה ואין לנו ללמוד אלא ממנהג נביאים מפני שנהגו בהלמ"מ] (ועי' תוס' מו"ק כ. ד"ה מה חג בשם ירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה)

*][עי' בערוךערך שחר א' פי' תפלת האבות כולם ולא הוזכיר אברהם אלא מפני שהוא עיקר וכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב משעה שנכנס השמש במערב ובאותו העת מתחילין הכותלין שבמזרח להשחיר וזו השיחה תפלת הצהרים כדת המסורה לו מאביו וכו' ע"ש ובזה תבין פרש"י ד"ה צלותיה דאברהם תפלת הערב שלו וע"ע תוס' ברכות כו: ד"ה יצחק]

גמ' תניא ר' ישמעאל אומר ברק ברקאי ר"ע אומר עלה ברקאי נחומא בן אפקשיון אומר אף ברקאי בחברון *מתיא בן שמואל (אומר) הממונה על הפייסות אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון רבי יהודה בן בתירא אומר האיר פני כל המזרח עד בחברון ויצאו כל העם איש איש למלאכתו אי הכי נגה ליה טובא לשכור פועלים קאמרינן אמר רב ספרא צלותיה *]דאברהם מכי משחרי כותלי אמר רב יוסף אנן מאברהם ניקום וניגמר אמר רבא תנא גמר מאברהם ואנן לא גמרינן מיניה *דתניא °וביום השמיני ימול בשר ערלתו *מלמד שכל היום כשר למילה אלא *שהזריזין מקדימין למצות שנאמר °וישכם אברהם בבקר ויחבוש (א) וגו' אלא אמר רבא רב יוסף הא קא קשיא ליה *דתנן חל ערבי פסחים להיות בע"ש נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה ונשחטיה מכי משחרי כותלי (ב) מאי קושיא ודילמא כותלי דבית המקדש בשש ומחצה משחרי משום דלא מכווני טובא א"נ שאני אברהם *דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו א"נ משום דזקן ויושב בישיבה הוה דא"ר חמא בר' חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר °לך ואספת את זקני ישראל היו במדבר ישיבה עמהם שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ואברהם זקן בא בימים יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ויהי כי זקן יצחק יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ועיני ישראל כבדו מזוקן אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו אר"א שמושל בתורת רבו °הוא דמשק אליעזר א"ר אלעזר שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים אמר רב *קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר °עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' א"ל רב שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות הא איכא נמי מילה ואימא שבע מצות ומילה א"ל א"כ מצותי ותורותי למה לי אמר (*רב) ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה: מתיא בן שמואל אומר וכו' והוא אומר הן: מאן אמר הן אילימא הך דקאי אאיגרא הוא חלים והוא מפשר אלא הך דקאי אארעא מנא ידע איבעית אימא הך דקאי אארעא ואיבעית אימא הך דקאי אאיגרא איבעית אימא הך דקאי אאיגרא אמר איהו האיר פני כל המזרח וא"ל הך דקאי אארעא עד שבחברון וא"ל איהו הן ואיבעית אימא הך דקאי אארעא אמר איהו האיר פני כל המזרח וא"ל עד שבחברון וא"ל הן: ולמה הוצרכו לכך וכו': ומי מיחליף והתניא רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן תנא דבי רבי ישמעאל יום המעונן היה ומפציע לכאן ולכאן אמר רב פפא שמע מינה יומא דעיבא כוליה שמשא למאי נפקא מינה לשטוחי עורות אי נמי *לכדדרש רבא גאשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמי חמה אמר *)רב נחמן *) זוהמא דשימשא קשי משימשא וסימניך דנא דחלא שברירי דשימשא קשו משימשא וסימניך דילפא הרהורי

*) [בע"י א' זיהרא וכן בערוך ערך זה וז"ל שם זיהרא דשמשא כו' פי' תמות השמש אחר שכר ועבר השמש מאותו המקום וסימן דנא דחלא כלומר אחר שמריק החומץ ממנו ריחו חזק יותר מן החומץ עצמו]

רש"י

גמ' עלה ברקאי. האיר יותר מברק: לשכור פועלים. האי יצאו איש למלאכתו לאו על הפועלים קאי אלא בעה"ב שהוא משכים ביותר למצוא פועלים לשכור: צלותיה דאברהם. תפלת הערב שלו: מכי משחרי כותלי. חומות הפונות למזרח שהלבינו מהכן החמה הבאה מן המזרח ונוטה עליהן ובתחילת שבע שעות שהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם אינה עושה עמוד אלא תחתיהן משחירין אותן הכתלים לפי שאין חמה נוטה אלא בראש הכותל בעוביו ומיצל חודו של שפת עוביו על זקיפת הכותל ומשחרת מהיא שעתא נוטים צללי ערב (ג) וקרוי ערב: אנן מאברהם ניקום ונגמר. *באת ללמדנו להיות זריזין כאברהם: חל להיות בערב שבת. הוצרך למהר תמיד של בין הערבים בכל יכולת לפי שפסחים נשחטו אחריו וצריך לצלותן מבעוד יום ואמרינן התם מוקמינן ליה אדיניה מכי ינטו צללי ערב וקתני נשחט התמיד בשש ומחצה ואי מכי משחרי כותלי מיקרי בין הערבים נשחטיה מכי משחרי דהיינו מתחלת שבע: דלא מכווני. לא הוו זקופים בצמצום ולפי שהחומה היתה רחבה מלמטה והולכת ומתקצרת ועולה ולפיכך אין חודו של שפת עוביו למעלה מיצל על זקיפתו להשחירו עד שתימשך חמה למערב: איצטגנינות. להיות בקי בהליכות המזלות ותחילות השעות דהכי תניא בבבא בתרא (דף טז:) וה' ברך את אברהם בכל איצטגנינות גדולה היתה בלבו וכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו לשאול במזלות: דולה ומשקה. נוטריקון של דמשק: שבע מצות. שנצטוו לשאר כל בני נח אבל תורה לא נתנה לו: אפילו עירובי תבשילין. הא דקאי אארעא הן כך אני שואל ומצינו בתלמוד ירושלמי (פ"ג ה"א) כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון: ומי מיחלף. לימות תימור חמה בלימות תימור לבנה: תימור של חמה. עלות השחר שנבקע ונראה כתמר זקוף לשון ותמרות עשן (יואל ג) על שם שזוקף ועולה: יום המעונן. הרקיע קשור בעבים ואין התימור נראה בעד ערפל אלא במקום פיזור העבים במקומות הרבה בין עב לעב: שמע מינה. מדקאמר ביום המעונן נבקע במקומות הרבה: יומא דעיבא כוליה שימשא. אפילו במקום לל שהחמה בוקעת בכל מקום ואינה יוצאת דרך חלון כנגד חלונות שהעבים עומדים בפניה והיא מתפשט' עליהם ובוקעת בכל פיסוק שבהן: לשטוח עורות. לייבש: לא תלוש. בפסח: זוהמא דשמשא. אותו חום של יום המעונן: דנא דחלא. שפיה סתום יפה שלא יצא ריחו ויחלוש וכשאתה נוקב נקב קטן יוצא שם ריח חזק מאד כך יום המעונן מתוך שהחמה מכוסה וחום שלה כבוש נוקבת בכח דרך נקב העבים: שברירי דשמשא. סנורים (בראשית יט) מתרגמינן שברירי שמש הנוקבת בכח דרך נקב העבים קטנים הנותן עיניו כנגד הנקב קשים לו הסנורים יותר מן המסתכל בחמה שבאויר: וסימניך דילפא. קשה דלף היורד על האדם משאם נכנס כל גופו למים: זה שהוא הלכה למשה מסיני אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן: ואיהו מפשר. פותר החלום כלומר הוא שואל הוא משיב: אמר איהו. זה שעל הגג: עד שבחברון. שאלה היא: ואיבעית אימא האי דקאי אארעא. אמר הן כיצד אמר הא דקאי אארעא האיר פני כל המזרח בלשון שאלה וזה אומר לו עד שבחברון האיר וא"ל

רבינו חננאל

פ"ג אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה כו' תניא ר' ישמעאל אומר ברק ברקאי. כלומר האיר ר' עקיבא אומר עלה האור כו' וכיון שהורה בענין הבוקר הזכיר עוד תפלת הצהרים: אמר רב ספרא צלותיה דאברהם כו' פי' תפלת האבות כולן לא הזכיר אברהם אלא מפני שהוא העיקר ואמר מכי משחרי כתלי. ויש מי שאומר תחלת שעה שביעית משחרי כתלי כלומר כיון שינטו צללי ערב והוא משעה שביעית משיכנס השמש במערב ולמעלן מתחילין הכתלים להשחיר מפני שהלך השמש מן המזרח ובא הצל והיא תפלת הצהרים כדכתיב ערב ובוקר וצהרים אשיחה וגו' וזו השיחה היא תפלה כדכתיב באבות ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב. וזו השיחה היא תפלת הצהרים כדת המסורה לו מאביו. ואמר לפנות ערב משעה שיכנס השמש במערב. ובאותה העת מתחילין הכתלים שבמזרח להשחיר. אמר רב יוסף אנן מאברהם נגמור אברהם קיים המצות ועדיין לא נתנה התורה ואין לנו ללמוד ממנהג הנביאים אלא כגון דניאל וכיוצא בו מפני שנהגו כהלכה למשה מסיני אחרי שנתנה התורה א"ל רבה והא תנא גמר מאברהם דתניא וביום השמיני וגו' כלומר שאברהם היה מקיים המצות כהלכתן. ואקשינן אי הכי כי תפלת המנחה והיא תפלת הצהרים מכי משחרי כותלי הא התפלות נתקנו כנגד התמידין. תפלת השחר כנגד תמיד של שחר ותפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים. ולמה היה תמיד של בין הערבים נשחט בזמן שחל ערב פסח להיות בע"ש בשש שעות ומחצה לא יתחשיה אלא בתר שעה שביעית מכי משחרי כותלי ופרקינן ודלמא כותלי ביהמ"ק בשש ומחצה הוה משחרי משום דהוו מכווני טובא כדגרסינן בתלמוד דא"י בעירובין פרק כיצד מערבין. א"ר יוסי מי שאינו יודע לכוון הרוחות יראה ממקום שהחמה זורחת באחד בתקופת תמוז. באחד בתקופת טבת אלו פני מזרח עד כמה ינעו הנביאים הראשונים לעשות שער המזרח שתהא החמה מצומצמת בו בתקופת טבת ובתקופת תמוז. ד' שמות נקראו לו שער סוד ששם היו הטמאים פורשין הדא הוא דכתיב סורו טמא קראו למו. שער היסוד ששם היו מייסדים ההלכה. שער חרסית שהוא מכוון כנגד זריחת השמש כדכתיב (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח. שער האיתון שמשמש כניסה ויציאה שער התוך שהוא ממוצע בין שני שערים. שער חדש ששם חידשו הסופרים ההלכה. שער העליון שהוא למעלה מעורה. אי נמי משום דאבות איצטגנינות גדולה היתה בלבם ויודעין לכוון השעות. אי נמי זקנים יושבין בישיבה היו כלומר שכינה עמהם כו'. אמר רב קיים אברהם כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' תורותי שתים דברי תורה ודברי סופרים: מתיא בן שמואל אמר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הין מאן אמר הין איבעית אימא הך דקאי אאיגרא א' איהו האיר פני כל המזרח ואמרו ליה הנך דקיימי בארעא עד שבחברון כלומר אתה רואה עד חברון ואמר להן הין. ואיבעית אימא הך דקאי באיגרא האיר פני כל המזרח עד שבחברון. וא' ליה הך דקאי בארעא. א' הך דקאי אארעא...

מסורת הש"ס

[עי' גירס' התוס' מנחות ק. ד"ה מתחיל]

פסחים ד. מגילה כ.

[ר"ה לב:]

פסחים נח.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש. נ"ב פ"א וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה': (ב) (בראשית יט): (ג) שם מכי משחרי כותלי ומאי קושיא ודילמא: (ג) רש"י ד"ה מכי משחרי כו' נוטים צללי ערב נ"ב ירמיה ו':

בראשית כד

בראשית מו

קידושין פב.

בראשית כו

[נ"ל רבא]

פסחים מב.

*) [בע"י איתא אמר רפרם זיהרא דשימשא כשמשא]

תוספות ישנים

צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי כו'. וא"ת הא אמרינן בפרק תפלת השחר (דף כז:) יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה וי"ל דאחר שתיקנה יצחק היה אומרה גם אברהם כך פירש רבינו תם א"נ מאי אומר רבי דמ"מ היה אומרה אברהם מתחילה אלא שלא עשאה כלל לכל בני ביתו עד שתיקנה יצחק דאפילו עירובי תבשילין קיים כדאמרינן לקמן: ואנן מאברהם ניקו וניגמר כו'. פירש בקונטרס דלומדים לאברהם כו' ויש לנו ללמוד ממנו ופריך ואנן מאברהם ניקו וניגמור פי' מי יוכל למהר כמותו אמר רבא תנא גמר וכו' ור"ת פי' ואנן מאברהם ניקו וניגמור והלא תני שם ותני שבע חמה עומדת בראש כל אדם ואין זמן תפלה עדיין ואמר רבא תנא מאברהם גמר שבקי בהלכה היה ואע"פ שקודם מתן תורה היה וקאמר רב יוסף הכי קא קשיא ליה דודאי משנה פליגא אדאברהם כי גם כשהיו ממהרין התמיד לא היו ממהרין בתחלת שבע ומשני דילמא שאני כותלי בהמ"ק דלא מכווני פי' שלא רצו בכוונה למהר שחיטת התמיד מתחלת שבע לפי שירא שוחטי פסחים אי חמה עומדת בראש כל אדם ויאמרו כי בעבורם מהרו שחיטת התמיד שלא כתוב לו שמא יטעו ויקדימוהו ומביאו לבית הפסול אי נמי שאני אברהם דהיה לו איצטגנינות כו' וכל החכמים כמותו יוכלו למהר כמותו ולא כל אדם אי נמי זקן היושב בישיבה היה ולא גלמד ממנו. ר"ת. אך יש לתמוה מאי פריך וכי בשביל שיש לנו ללמוד מאברהם שזריזין מקדימין למ… ממנה למהר תפלת המנחה שלא כדין: דילמא כותלי בית המקדש כו'. וא"ת מנין לנו שאברהם ה… מכי משחרי שלא כדין דילמא לא היה מתפלל אלא כדרך שאמרה המשנה דפסחים י"ל דלפנות ע… משמע ליה מכי משחרי כותלי. ה"ג בפר"ח דילמא שאני כותלי בית המקדש משום דמכווני טובא… שמואל שלפי שהיו חלקים ביותר ולא היה לשמש מקום להתעכב לא היו ממהרין להשחיר אבל בש… יש בליטות הרבה ואין נכון כל כך א) (כבליטות כתלים בשאר כתלים שימהרו להשחיר וגם) מת… יש להם להשחיר דאז ערבא שימשא: לא פירשה ישיבה מהן כו'. וכל שכן לאחר מתן תורה שלא… מייתי קראי דאפילו קודם מתן תורה לא פירשה מיהא קרא דאספה לי היה אחר מתן תורה והוה ליה… קרא דלך ואספת או וקח אתך מזקני ישראל אלא חדא נקט מינייהו: אפילו עירובי תבשילין. … רבי אמאי נקט הך מצוה אמאי קילא ליה טפי מכולהו:

א) דהגם דבשאר כתלים בליטות כתלים ימהרו להשחיר מ"מ גם וכו' כצ"ל:

הרהורי עבירה. תאות נשים. קשים להכחיש את בשרו יותר מגופו של מעשה: ריחא דבישרא. המריח בשר צלי קשה לו ריח מאד שמתאוה לו: שילהי דקייטא. אלול שהוא סוף הקיץ קשה מקייטא קשה חומו מחום הקיץ של תמוז לפי שכבר נתחמם כל האויר וגוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו תמיד מתחמם הוא עתה בחום קל ומזיקו: וסימניך תנורא שגירא. תנורא שהוסק ביום פעמים ושלש חם הוא ונוח להסיקו בעצים מועטים: אישתא דסיתווא. קדחת של ימות החורף (א) מחממות את החולה בידוע שהוא קשה מאד יותר מקדחת המבערתו בימות הקיץ: וסימניך תנורא קרירא. צריך עצים מרובים להסיקו אף זה שהאויר צונן והגוף צונן והחולי מבעירו בידוע שהוא חולי קשה: מיגמר בעתיקתא קשה מחדתא. מי שלמד והסיח דעתו ושכח קשה לחזור וללמוד מה ששכח יותר ממה שלא למד: וסימניך טינא בר טינא. טיט שגובלים אותו מטיט חומר כותל ישן קשה נגבלו יותר מטיט של עפר חדש: מאי טעמא דרבי. דאמר תימור של חמה מפלע: אילה זו. לאו דווקא נקט שהרי אין קרנים לנקיבה*: למה נמשלה אסתר כאילת. במס' מגילה (ד' טו:) אמרינן דאסתר אמרה מזמור זה כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה אלי אלי למה עזבתני: הניחא למ"ד. פלוגתא במסכת מגילה (דף ז.) איכא למאן דאמר מטמאה את הידים ואיכא למ"ד דאיכה מטמאה את הידים דלאו ספר היא: מוקים לה כרבי בנימין בר יפת. כלומר דריש להאי שחר כר' בנימין בר יפת: למה נמשלה תפלתן של צדיקים כו'. דהאי שחר לשון תפלה הוא דריש ליה כמו רוחי בקרבי אשחרך (ישעיה כו) למנצח על התפלה שהיא כאילת שכ"ז שמגדלת קרניה מפצילות בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד: אימת אילימא כו'. קא סלקא דעתיה הורידו כהן גדול לבית הטבילה סיפא דמתניתין הוא וביום שטעו לשחוט את התמיד בלילה קאמר הורידו כ"ג לבית הטבילה לשחוט תמיד אחרי הטבילה אימת הוה האי טעות: אי נימא בשאר ימות השנה. דלאו יוה"כ ובסוף אחד מן החדשים כשהלבנה נוטחת סמוך לעלות השחר: לא סגי דלאו כהן גדול. לא דיי עבודת שאר ימים דלאו בכהן גדול: מאור הלבנה מי איכא. לנמוח סמוך לשחר: ה"ק וביום הכפורים כי אמר ברק ברקאי כו'. והוציאוהו לבית השריפה מסקנא דמילתא הוא והורידו כ"ג מילתא באפיה נפשיה היא ומהדר לאורויי בסדר עבודה דיוה"כ והכי קאמר כשהרואה אומר ברקאי היו מורידין כ"ג ביוה"כ לבית הטבילה שחרית: לא זו בלבד. לא זבח לבדו שנשחט בלילה אמרו ישרף: אלא אף מליקת העוף וקמיצת המנחה בלילה תשרף. דגמרי להו משחיטה דמליקת העוף וקמיצת מנחה במקום שחיטת הזבחים הם: מאי דהוה הוה. אי אפשר להחזירה: הוא

תורה אור

הרהורי עבירה קשו מעבירה וסימניך ריחא דבישרא שילהי דקיטא קשיא מקייטא וסימניך תנורא שגירא אישתא דסיתוא קשיא מדקייטא וסימניך תנורא קרירא מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא וסימניך טינא בר טינא א"ר אבהו מ"ט דרבי דכתיב °למנצח על אילת השחר מה אילה זו קרניה מפצילות לכאן ולכאן אף שחר זה מפציע לכאן ולכאן א"ר זירא למה נמשלה אסתר לאילה לומר לך *מה אילה רחמה צר וחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה אף אסתר היתה חביבה על אחשורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה א"ר אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים והא איכא חנוכה *ניתנה לכתוב קא אמרינן הניחא למאן דאמר אסתר ניתנה לכתוב אלא למאן דאמר *אסתר לא ניתנה לכתוב מאי איכא למימר מוקים לה כר' בנימין בר יפת אמר ר' אלעזר דאמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר למה נמשלו תפלתן של צדיקים כאילת לומר לך מה אילה זו כל זמן שמגדלת קרניה מפצילות אף צדיקים כל זמן שמרבין בתפלה תפלתן נשמעת: שחטו את התמיד: אימת אילימא בשאר ימות השנה לא סגיא דלאו כהן גדול אלא ביום הכפורים מאור הלבנה מי איכא הכי קאמר וביום הכפורים כי אמר ברק ברקאי הורידו כ"ג לבית הטבילה *תני אבוה דרבי אבין לא זו בלבד אמרו אלא אף מליקת העוף וקמיצת מנחה בלילה תשרף בשלמא עולת העוף מאי דהוה הוה אלא קומץ נהדרה

תהלים כב

אלא אפילו עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה תלא לבית השריפה. משמע דמשום דנעשו בלילה ותימה תיפוק ליה משום דקרבו קודם לתמיד של שחר ואמרינן (לקמן דף לד.) מניין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר דכתיב העולה עולה ראשונה וכן בפ"ק דעירובין (דף ב.) דאמר שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד ולמה לי קרא תיפוק ליה דקודם תמיד שחטן דכיון דלא נפתחו דלתות היכל א"כ לא נשחט התמיד דאע"ג דלא כתיב ביה ושחטו פתח אהל מועד משלמים גמרי' דלא נשחוט ליה אלא בזמן שהוא פתוח כדתנן בתמיד (דף ל:) לא היה השוחט שוחט עד שהיה שומע קול שער הגדול שנפתח מיהו יש לדחות ההיא כשנפתחו הדלתות ונשחט התמיד ושוב סוגרו דלתיים וי"ל דאיצטריך קרא למיפסל משום שחיטה דלאי משום קודם התמיד ההוא בהקטרה דווקא איירי כדמוכח בר"פ תמיד נשחט (פסחים דף נט.) ועוד דכוליה קרא דוערך עליה העולה איירי בהקטרה ועוד אור"י דהא דאמר שלא יהא דבר קודם לתמיד היינו למצוה והכי איתא בהדיא בפ" התכלת (מנחות דף מט:) והא דלא פסלינן בשמעתא משום דהוי קודם פתיחת דלתות ההיכל י"ל דלא מיפסל אלא בשחיטה כדכתיב ושחטו אבל במליקה וקמיצה לא והשתא למאי דאמרינן דהעולה עולה ראשונה אינו אלא למצוה א"כ עליה השלם כל הקרבנות נמי לא הוה אלא למצוה ותימה דאמר בס"פ אלו דברים (פסחים דף עג:) שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם יצא לבית השריפה ואי אמרת לא בעי עקירה פסולו מחמת מאי קא הוי משום דשחטו אחר תמיד של בין הערבים וכו' הא אמרינן דלמצוה בעלמא וי"ל אם הקריבו כשר אבל אסור להקריב האימורים אחר התמיד ולהכי יצא הבשר לבית השריפה וא"ת ויעלה וילין אותו בראשו של מזבח ויש לומר דסבר כמ"ד לינה מועלת בראשו של מזבח דפלוגתא דאמוראי היא בפרק המזבח מקדש (זבחים דף פז.) ודילמא ההוא אמורא דאמר התם לא בעי עקירה סבר כוותיה ואם תאמר אכתי אמאי יצא לבית השריפה נשתרי בשר בזריקת דם בלא הקטרת אימורים דכיון דלא אפשר להקטירם נימא עשאום כמי שנטמאו או שאבדו וכי האי גוונא קאמר בר"פ תמיד נשחט (פסחים דף נט.) לר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא דאמר מחוסר כפורים כל ימות השנה טובל ומייתי כפרתו אחר התמיד ואוכל בקדשים לערב וקאמר התם דמלינה בראשו של מזבח ופריך מכדי כל כמה דלא אתקטרי איברים לא מתאכיל בשר וכו' עד שעשאום כמי שנטמאו אימורים או שאבדו וי"ל שאני הכא דכיון דמשכו הבעלים את ידם לא חזו מעיקרא אימורים להקרבה הלכך לא משתרי בשר בזריקת דם לחודיה אבל התם כיון דהוה חזי להקריבו קודם התמיד אע"פ שהמתין עד אחר התמיד והשתא לא מצי לקרוביה אמרינן שפיר עשאום כמי שנטמאו או שאבדו אי נמי התם דשחטו ונודע שמשכו הבעלים ידם אסור לזרוק הדם מדרבנן גזירה דילמא אתו להקטיר אחר התמיד ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא לית ליה ההיא גזירה ולפי תירוץ זה דכל הקרבן פסול מחמת שאסור לזרוק הדם לכתחילה משום גזירה ניחא מה שמקשה ריב"א דבפרק התכלת (מנחות דף מט:) משמע דאינו אלא למצוה ובתוספתא [פ"ד] דפסחים תניא כל הקדשים שהקריבן קודם תמיד של שחר או שעכבן אחר תמיד של בין הערבים פסולין והשתא אי אמרינן דההוא פסול דרבנן ניחא ועוד תנן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) דקאמר ר"ש ושאר כל הזבחים ששחטן על החמץ בזמן פסח

רבינו חננאל

כלומר בתימה כלומר הבט וראה בטוב שלא תטעה: ירושלמי ועד אחד נאמן שנייא היא הכא שאת יכול לעמוד עליו. כלומר כיון שאתה יכול לעבו' עליו הדבר עכשיו אינו משקר. אמר עד אחד נולד בן לפלוני בשבת מלין אותו על פיו. חשכה מוצאי שבת מטלטלין על פיו. ולמה עד שבחברון כדי להזכיר זכות אבות שהן ישנים בחברון. ולמה הוצרכו לכך. פעם אחת עלה מאור הלבנה כו': ירושלמי ומי מחלף מאור הלבנה מתמר ועולה כמקל. ותימור של חמה פוסה על פני כל המזרח. *)ואוקימנא למתניתין יום המעונן הוה והיה אור הלבנה מפצע לכאן ולכאן כלומר היה פוסה על פני כל המזרח. ש"מ מדקתני כי היה אור הלבנה מפצע בכל מקום כך השמש ביום המעונן אורו וכוחו בכל מקום ואפילו במקום שאילו היתה החמה בעולם בזה המקום זו העת צל הוא ואין בו חמה עכשיו ביום המעונן אפילו במקום הצל כח חמה וחמות גם באותו המקום היא. ואסור ללוש ביום המעונן בכל מקום ואפילו במקום הצל. זוהמא דשימשא. פי' חמות השמש אחרי שכבר עבר השמש מאותו מקום. וסימ' דנא דחלא כלומר אחרי שתריק החומץ ממנו ריחו חזק יותר מריח חומץ עצמו. שברירי דשימשא. פי' שמש הנכנס מן החור וכיוצא בו כו'. שילהי דקייטא. פי' אחרית הקיץ כלומר העולם כולו חם ואפילו תוסיף עכשו חמות שורף. אישתא דסיתוא פי' חמות של סתיו אילולי שהיא חזקה [לא היתה] מתגברת על הקרות שיש בעולם. כמין התנור הצונן אילולי שתבעירהו בעצים הרבה ואש חזקה אינו מתחמם: מנא ליה שתימור החמה מפצע לכאן ולכאן שנאמר למנצח על אילת השחר נמשל השחר כאילה מה אילה קרניה מפצילין לכאן ולכאן כך השחר מפצע לכאן ולכאן: ירושלמי א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין. ומשיאיר המזרח עד הנץ החמה אדם מהלך ד' מילין שנאמר השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וא' לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי ד' מילין וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים. היה לו לומר כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה כשם שמשיאיר המזרח מהלך ד' מיל **) שחטו את התמיד והוציאו לבית השרפה פי' טעו ראו תימור של לבנה ודימו שהאיר המזרח ושחטו את התמיד והיה לילה וכתיב את הכבש אחד תעשה בבקר לפיכך נפסל. והוציאוה לבית השרפה. ואוקימנא למתני' זולתי יוה"כ כי לא תמצא הלבנה עולה למזרח קרוב ליום אלא [בסוף] החדש אלא

[עירובין נד: כ"ב עז:]

[ע' תוס' מגילה ו. ד"ה נאמרה] [מגילה ז.] [אלא מן אילה קאמר כ"ה ברש"י שבע"י]

הב"ח
הגהות
(א) רש"י ד"ה אישתא כו' של ימות החורף המחממות את החולה:

מנחות ק.

*) כך אוקימתא אינו בירושלמי רק בסוגיא זו. **) נראה דצ"ל כך מאילת השחר עד שיאיר המזרח ד' מילין.

תוספות ישנים

ריחא דבישרא. בשר שמן שקשה להמריח בו ואינו אוכלו יותר מדאכלו: אלא למ"ד לא ניתנה ליכתב כו'. מיהא כולי עלמא מודו דניתנה ליכתב מדרבנן וצריכה ליכתב כולה ותנן נמי קראה על פה לא יצא אלמא מדרבנן צריכה ליכתב ובעינן נמי תפירת חוטין בגידין מסולשין כדאיתא במגילה (דף יט.): תצא לבית השריפה. והקשה ריב"א למה לי טעמא משום פסול לילה תיפוק ליה שנעשית לפני שחיטת תמיד דדרשינן העולה עולה ראשונה שלא יקדים דבר לתמיד של שחר ואומר רבי דדילמא לא מיירי אלא בהקטרה שצריך להקדים הקטרת התמיד אי נמי למצוה כדאמרינן בפרק התכלת (דף מט.) גבי אין התמידין מעכבין המוספין ואם תאמר תיפוק לי שנמלקה קודם פתיחת ההיכל ואמרינן בפרק קמא דעירובין (דף ב.) שלמים ששחטן קודם פתיחת ההיכל פסולין כו' ויש לומר שנפתחו ככר קודם שחיטת התמיד אי נמי לא פסלינן אלא שלמים דוקא דכתיב בהו פתח אהל מועד ולא עולת העוף ואף על גב דתנן אין השוחט את התמיד שוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח י"ל מדרבנן: ומנחה שנקמצה תצא לבית השריפה. וא"ת מאי איריא נקמצה אפילו לא נקמצה נמי כיון שקידשה בכלי נמי הצא לבית השריפה דתנן פרק שני דמעילה (דף ט.) קדשו בכלי הוכשר ליפסול בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה י"ל דלינה דהתם מיירי בעמוד השחר אבל לינה דהכא מיירי בשקיעת החמה דכיון ששקעה החמה על הקומץ נפסלה בלינה תדע דתנן בפ"ב דמעילה בתר הכי הקומץ והלבונה והקטורת הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה אמאי תנא קומץ כיון דתנא לעיל גבי מנחה אלא ש"מ דאשמועינן גבי קומץ דבשקיעת החמה נפסל הקומץ אי לא תימא דתניי' משום סיפא דקתני ותייבין עליו משום נותר כו' וסברא היא דהוי נפסל בשקיעת החמה דהא קומץ המנחה דומיא דדם דנפסל בשקיעת החמה כדאמרינן בזבחים (דף נו.) ובכמה דוכתי וכהסיא בהא דקומץ נמי תנא דם: ומנחה שנקמצה. וא"ת הא אמרינן במנחות (דף מד:) ובריש תענית ומנחתם ונסכיהם בלילה כי האי גוונא פרכינן בפרק שני דתמורה (דף יד.) ומפליג בין מנחת נסכים הבאה עם הזבח לבאה בפני עצמה:

[פסחים סד.]

ו א מיי' פ"ה מהלכות תמידין הלכה יג:

רבינו חננאל

ביוה"כ הלבנה שוקעת שתי שעות קודם השחר. תני אבוה דר' אבון לא זו בלבד אלא אפילו מנחה שנקמצה בלילה תשרף כלומר כיון שנתקדשה שלא בזמנה נפסלה דכלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנן. ומותבינן עליה הא דתניא זה הכלל כל הקרב ביום קדוש ביום כל הקרב בלילה קדוש בין ביום ובין בלילה הנה הקרב ביום. ביום הוא שמתקדש ואינו קדוש בלילה ודחינן דלמ' אינו קדוש בלילה ליקרב (ביום) אבל קדוש בלילה ונפסל. וגרסינן בתמורה בתחלת יש בקרבנות היחיד וכו' ומנחתם ונסכיהם בלילה כלומר כשרין אפילו בלילה. ואקשינן ונסכין מי מקריבין בלילה והתניא אין לי אלא דברים שדרכן להקרב בלילה כגון אברים ופדרים שמעלן ומקטירן מבוא השמש ומתעכלין והולכין כל הלילה דברים שדרכן להקריב ביום כגון הקומץ והלבונה כו'. אמר רב פפא נזדמנו לו נסכין הבאין בפני עצמן מקדישן ומקריבן בלילה. תניא נמי הכי כל הקרב ביום קדוש ביום כו' אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברים מתיב רב זירא סידר את הלחם ואת הבזיכין אחר שבת והקטי' את הבזיכין בשבת [פסולה]. כיצד יעשה יניחנו הלחם על השלחן לשבת הבאה. שאפילו הוא על השלחן אין בכך כלום. וא"ת כלי שרת מקדשין שלא בזמנן יקדש הלחם ויפסל. ולמה הוא כשר לשבת הבאה ועמדה התיובתא ופרקינן לילה אין מחוסר זמן לפיכך נקדש ונפסל יום מחוסר זמן. פי' כתיב ביום השבת ביום השבת יערכנו וכיון שעבר השבת ולא ערכו אלא למחר ביום ראשון נעשה מחוסר זמן ולא קדש כלל אלא מניחו בשלחן וכשיגיע השבת נמצא כאלו עכשיו ערכו ובשבת אחרת מפרקן

תוספות ישנים

ניהדריה והדר נקמצה. וא"ת נהי דכלי שרת אין מקדשין אלא בזמנם מכל מקום א) [...]

נהדרה ונהדר ונקמצה ביממא הוא תני לה והוא אמר לה כלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו מיתיבי *זה הכלל כל הקרב ביום קדוש ביום וכל הקרב בלילה קדוש (א) בלילה [א] וכל הקרב בין ביום ובין בלילה קדוש בין ביום ובין בלילה קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום ביום אין בלילה לא דילמא אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסל מתיב רבי זירא *אסידר את הלחם ואת הבזיכין אחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת פסולה כיצד יעשה יניחנו לשבת הבאה *שאפילו עמדה על השלחן ימים רבים אין בכך כלום ואמאי תקדוש ותיפסל אמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב ואבוה דר' אבין נמי מתניתא קאמר וקסבר *לילה אין מחוסר זמן יום מחוסר זמן כי מטי בי שמשי תקדוש ותפסול אמר *רבינא שקדם וסלקו מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר אפילו תימא בשלא קדם וסלקו כיון שסדרו שלא כמצותו נעשה כמו שסדרו הקוף: זה הכלל היה במקדש: בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא אמר רבי אבא זאת אומרת

מצוה

רש"י

הוא תני לה. להא *מתניתין והוא אמר לה האי תירוצא מדעתו: כלי שרת מקדשין שלא בזמנו. והקומץ טעון מתן כלי וכיון שקידש הקומץ בכלי נעשה קומץ אינו חוזר להיות טבל כמנחה שלא נקמצה ועל כרחיה מאחר שזה קרוי קומץ איך הוו שירים: כל הקרב ביום. כגון המנחות (ב) והלבונה והדם והקטורת: קדוש. בכלי שרת ביום ויקדש קדושת הגוף: כל הקרב בלילה. כגון מנחת נסכים דאמר מר (מנחות מד:) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה: קדוש. בכלי שרת קדושת הגוף אם נתנו בהן בלילה: קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום אבל בלילה לא. אינו קדוש: ליקרב. להיות כשר ליקרב אבל קדוש להיות מוכשר באותה קדושה ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים אם נגע בו וביוצא אם יצא ובלינה אם לן וזו גם היא נפסלת בלינה דקי"ל בזבחים (דף פז.) עמוד השחר עושה לינה ונפסלת קמילת לילה שאין חוזרת עוד לטבלה: פסולה. שלא נסדרה בשבת לעמוד שם שבעת ימים כמשפטם והרי היא מחוסרת זמן [*ול"נ דל"ג פסולה דהא מסקנא דשמעתין לא חשיב סידור יום ראשון סידור אלא כסידרו הקוף וכמונח בקופסא דמי ולמה יפסול הלחם בהקטרת הבזיכין והלא לא קידש השלחן ללחם כלל אא"כ פירקו בשבת הבאה ויחזור ויסדרנו והכי מוכח נמי מדקתני כילד יעשה אלמא יש תקנה לדבר וה"נ גרים בפירוש ר"ח איש רומי מתיב רבי זירא כו' והקטיר הבזיכין בשבת כילד יעשה וכו' ורבותא הוא דנקיט אע"ג דהקטיר הבזיכין בשבת כמו שרגילין לעשות יביא בזיכין אחרים ויסדר עם הלחם]: כילד יעשה יניחנו. על השלחן עד שבת הבאה: תיקדש ותיפסל. כיון דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו ליפסל ויקדש השלחן את הלחם מאחד בשבת ליפסול בסידור שלא בזמנו: אמר רבא האי דקא מותיב שפיר קא מותיב ואבוה דרבי אבין. דמותבי ליה מיניה להו שמעתא דאמוראי אמר דנימא דאיתותב אלא מתניתא תנא וצריכין אנו ליישב דלא ליקשו מתניתא אהדדי ותרוייהו הכי קסבר תנא דאבוה דר' אבין לילה לא הוי חסרון זמן הואיל והיתה ראויה ליקדש בכלי שרת שחרית הלכך כלי שרת מקדשין הקומץ בלילה: אבל יום מחוסר זמן. דבר שאין זמנו היום עד מחר והרי הוא מחוסר זמן יום שלם הוי חסרון זמן וכ"ש זה שאינו זמנו לקדש עד יום השבת: כי מטי בי שמשי. דלילי שבת שהיא ראויה לקדש מחר תקדש על השלחן דקאמרת לילה אין מחוסר זמן ותיפסל משום סידור לילה ולשחרית נפסל בלינה: שקדם וסילקו. סמוך לחשיכה ערב שבת: שלא כמצותו. בחסרון זמן: נעשה כמו שסידרו הקוף. שלא מדעתו שהרי נסדר קודם ליל שבת על השלחן בשעה שהוא מחוסר זמן (ג) דלא דמי לקומץ שנקמץ בלילה ולחם שנסדר בליל שבת דלאו מחוסר זמן הוא וקדוש ליפסל (*ועתה בשבת כשמגיע זמן עריכת לחם הפנים הכהן יכנס שחרית ויסלק ויסדר שנית) וכשמגיע זמנו אין השלחן מקדשו עד שיסלקנו ממנו ויחזור ויסדרנו:

מגוה

תוספות

פסח בין לשמו בין שלא לשמו פטור ומפרש טעמא בגמ' (שם סד.) דבזמן דמיחייב אזבח לא מיחייב אזבחים ומאי איצטריך להאי טעמא תיפוק ליה דפטור משום דזבחים פסולין הן כיון דשחטן בזמן פסח דהוי בתר תמיד של בין הערבים כי היכי דפטר התם פסח ששחטו במועד לשמו על החמץ משום דזבח פסול הוא אבל למאי דפרישית דכשנשחט הזבח קודם התמיד של שחר או אחר תמיד של בין הערבים שאסרו חכמים לזרוק הדם משום גזירה וממילא מיפסל זיבחא הוה ניחא אבל לשון התוספתא משמע דאפילו אם זרק הדם בדיעבד ועשה כל מצותו אפילו הכי פסולין דקתני שהקריבן ולא קתני ששחטן ואי מדרבנן אמאי פסולין ונראה דפסולין דקאמר היינו הבשר מלאכול אבל בעלים נתכפרו כדאשכחן כי האי גוונא בפ"ב דזבחים (דף כו:) נתנו על גבי הכבש שלא כנגד היסוד וכו' עד פסול ואמר שמואל פסול הבשר אבל בעלים נתכפרו והיה נראה לדקדק דלא מיפסל אחר התמיד כדתנן בס"פ מי שהיה טמא (פסחים דף צח.) פסח שנתערב בבכור אם חבורת כהנים יאכלו ונתערב מחיים קאמר מדפריך עלה בגמ' והא אין מביאין קדשים לבית הפסול אלמא לא מיפסיל אחר תמיד מיהו מצינו לדחות דפסח דהתם היינו מותר פסח דהוי שלמים ושחט להו קודם לתמיד של בין הערבים °והא דפריך והא אין מביאין קדשים לבית הפסול היינו שממעט באכילת מותר פסח שנאכל לזרים ואוכלו כבכורים שאין נאכלים אלא לכהנים והוה לן למימר ירעה ולשון חבורה קשה דמשמע פסח ממש שנימנין עליו חבורות חבורות ועוד אמר בפרק האשה בפסחים (דף פח:) גבי ה' שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת באחד מהן כו' דפטורין מלעשות פסח שני משום דלא אפשר ופריך לייתי פסח וליתני בשלמים ומאי קושיא ליתני משום דאפילו פסח שני זמניה בתר תמיד דכתיב ביה בין הערבים כמו פסח ראשון ועוד דלא חשיב להא התם בפרק מי שהיה טמא (שם דף צה.) בדברים שבין ראשון לשני וא"כ לא אפשר לאתנויי בשלמים דפסולין אחר תמיד של בין הערבים וליכא למימר משום דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה דלית ביה כרת כדאמר בר"פ תמיד נשחט (שם נט.) דהא ליכא הכא כרת דבכל חדא וחדא מינייהו איכא למימר שמא הוא מן הרוב שכבר יצאו ומיהו אפילו לא יהא נפסל אחר התמיד קשה דמ"מ לכתחילה אסור מדאורייתא ואי אמרינן דפסח שני מצי לאקדומיה לתמיד כיון דלא כתיב בערב אלא בין הערבים דהיינו טעמא דפסח ראשון קרב אחר התמיד דדרשינן יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים אבל פסח שני הוי מינייהו דבעי קדים ועביד ברישא והא דלא חשיב בהדי דברים שבין ראשון לשני יש לומר תנא ושייר דהא נמי שייר כרת דאיכא למ"ד (שם דף צג.) חייב כרת על הראשון ולא על השני ואיכא למ"ד*) נשים בראשון חובה בשני רשות אז ניחא הא דפריך לייתי וליתני:

נהדריה וקמליה ביממא וכו' כלי שרת מקדשין שלא בזמנו. קשה מנליה דמקדשי שלא בזמנו והא לא קתני אלא נקמצה וכיון דאנו מוסיפין על הברייתא שיקדש הקומץ א"כ נוסיף נמי ונימא דמיירי שהקטיר הקומץ בלילה ולהכי תנא לבית השריפה אבל משום קידוש קומץ לחודיה לא הוי אמרינן תנא לבית השריפה וי"ל אי מיירי כשנקמצה וקידש קומציה ותו לא אז קאמר שפיר ולא זו בלבד דכתיב ביה בהדיא ביום זבחכם יאכל אלא אפילו מליקה ולא מיבעיא מליקה דדמיא קצת לזבח שכן מיני דמים אלא אפילו נקמצה וקדש הקומץ בלילה דאע"ג דלא כתיב בה ביום בהדיא תנא לבית השריפה אבל אי הוה אמרינן דהקטיר קומצה איפכא מיבעיא ליה דטפי פשיטא לן דהקטרת קומץ ביום ממליקה דכתיב זאת התורה לעולה למנחה וגו' וכתיב בתריה ביום צותו להקריב ועיקר לשון הקרבה היינו הקטרה ומיהו בחנם דחק רש"י לפרש כן דבקידוש קומץ איירי דאיכא למימר דלא נתקדש הקומץ אלא המנחה נתקדשה בכלי ונקמצה בלילה ופריך ונהדר הקומץ לדוכתה ונהדר ונקמצה ביממא ומשני כיון דהמנחה נתקדשה בכלי נפסלת בעמוד השחר כדין כל קידוש כלי וק"ל בלא נקמצה נמי תנא לבית השריפה כיון דנתקדשה בכלי וי"ל אי לא נקמצה לא תנא לבית השריפה בלילה עד שתיפסל בעמוד השחר אבל השתא דנקמצה בלילה תנא לאלתר לבית השריפה ולא בעי עיבור צורה: **כמו** שסידרו הקוף. הא דלא אמרינן נמי הכי לעיל כיון שקידשו שלא כמצותו נעשה כמו שנתנו שם הקוף יש לומר דהתם נתכוון לקדש שכסבור היה שהוא יום דומיא דמתניתין שעלה מאור הלבנה וכו' אבל הכא כיון דבכוונה עשה וידע שסידרו שלא כמצותו נעשה כמו שסידרו הקוף:

*) שם נא.

מגוה

הואיל ואינה ראויה להתקדש בלילה: **והקטיר** את הבזיכין בשבת פסולה. פירוש הקטרתו פסולה ולא הותר כלל הלחם ע"י הקטרת הבזיכין אבל בפירוש ר"ח ל"ג פסולה אבל אתי שפיר כדפרישית: **נעשה** כמי שסידרו הקוף ולא מיפסל בהכי. וא"ת מדאמרינן בסוף לולב וערבה (דף מח:) גבי כמעשהו בחול כו' שהיו מביאים מים לניסוך בחבית שאינה מקודשת ופריך בגמרא (דף מט:) וניתי במקודשת אמר זעירי זאת אומרת כלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי אייתי ליה מאתמול יפסל להו בלינה והיאך יפסלו בלינה הלא אין כלי שרת מקדשין שלא בזמנם וכי מטי בי שמשי ליהוי כמו שסידרו הקוף כיון שלא נתנם בזמנם כדאמרינן [...] דסבירא ליה לרב אשי דהכא כשאר אמוראי דהתם אי נמי הואיל ואם ב) מצאן לצורך אותו יום כגון אם היה החג גם באותו יום היו מתקדשות כי מטא בי שימשי לא ליהוי כמי שסידרן הקוף כמו בלחם הפנים שכבר לא היה זמנם כלל אי נמי שאני גבי לחם הפנים שצריך כהן ובגדי כהונה לסדרו וכיון שנעשה שלא כדין כהן הוי כאילו סידרו הקוף אבל גבי מים יכול להניחם זר בכלי שרת וכן גבי מנחה יכול זר לקדשה [...] דמקמילה [ואילך] מצות כהונה ולכך לא הוי כמו שסידרו הקוף ואין להקשות על הא דאמרינן הכא כלי שרת אין מקדשין שלא בזמנם מדאמרינן במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עב:) דאפיית שתי הלחם דוחה שבת [...] תנור מקדש ואי ג) אפינהו מאתמול בתנור ד) יפסלו בלינה וכן במנחות פרק התכלת (דף נה.) קאמר על מחבת בשמן מלמד שטעונה כלי ואי אפי ליה מאתמול יפסל בלינה ולמה ידחו שבת בשביל זה והלא נעשה כמי שסידרו [...] כי מטי בי שימשי דהא לאו קושיא היא דכיון דשריכן מן התורה ליתנם בכלי שרת באפייה א"כ מקדש להו תנור כדין כמו בזמנם ויפסלו בלינה אבל קשה מדאמרינן בפרק שתי הלחם רבי יהודה סבר בחול אשכחינהו דקאפו [...] דרך חול קאפיתו ליה אף כי היום יקדש בכלי איפסיל ליה בלינה והיה לכם לדחות שבת דאפייתו ואיך נפסל בלינה הלא כיון שאין זמנו אלא בשבת אין נפסל בלינה וי"ל דלדבריכם קאמר להו לדבריכם שאתם סוברים [...] לאפות מערב שבת לדידי שאני סובר שדינו ליתנו בכלי שרת מיד שנאפה איפסיל ליה בלינה. הר"ר אלחנן וכן רבי: **כל** המיסך רגליו טעון טבילה. בכהן המשמש בבית המקדש מיירי והולך להסך רגליו [...] דאי בתחילת בכניסתו לעזרה תנן בסמוך דבלאו הכי צריך טבילה אבל קידוש ידים היינו טעמא דמיסך רגליו דבר מיאוס הוא מאד וצריך לקדש ידיו ורגליו אבל מטיל מים אין זה דבר מיאוס [...] (דף כב.) דאפילו בשעה שמטיל מים יכול לאחוז ספר תורה בידו:

א) צ"ל כיון שנתקדשו : ב) צ"ל מצאן : ג) צ"ל אפינהו : ד) צ"ל איפסלו להו :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' וכל הקרב בלילה קדוש בלילה. נ"ב לפרש"י דמנחת נסכים הוא נמי קדוש בין ביום ובין בלילה [...]

מסורת הש"ס

נ"ל מתניתא

תמורה יד. [מנחות ק.]

מנחות נ. ק.

[זבחים פז.]

[חגיגה ע: וש"נ] רש"י ישן

[במנחות ק: איתא רבא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכל הקרב בלילה קדוש בין ביום ובין בלילה כו' [...] (ב) רש"י ד"ה כל הקרב ביום כגון המנחות. נ"ב עיין ר"פ שני דתמורה [...] (ג) ד"ה נעשה כמו כו' בשעה שהוא מחוסר זמן [...]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא אפי' עולת העוף שנמלקה וכו'. והא אין מביאין קדשים לבית הפסול. עיין משנה למלך פ"ג מהל' תמידין ומוספין:

מצוה לשפשף מסייע ליה לרבי אמי דאמר רבי אמי אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו מפני שנראה ככרות שפכה ומוציא לעז על בניו שהן ממזרים אמר רב פפא *צואה במקומה [א] אסור לקרות ק"ש היכי דמי אי דנראית פשיטא אי דלא נראית *לא ניתנה תורה למלאכי השרת לא צריכא דיושב ונראית עומד ואינה נראית ומאי שנא מצואה על בשרו *דאיתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש ורב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש במקומה נפיש זוהמא שלא במקומה לא נפיש זוהמא ת"ר *הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס דיבר עם חבירו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ ויכנס מפני חשד אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר הטפיח על האורחין א"ר חסדא לא אמרן אלא לשתות אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס דמידע ידיע דאנינא דעתיה אמר רב נחמן בר יצחק ואנא אפילו לשתות נמי מידע ידעי דאנינא דעתאי: **מתני'** אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול *חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקדש על בית הפרוה חוץ מזו בלבד פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם (קידש ידיו ורגליו): **גמ'** *שאלו את בן זומא טבילה זו למה אמר להם ומה המשנה מקודש לקודש וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת טעון טבילה המשנה מחול לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת אינו דין שטעון טבילה רבי יהודה אומר סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש במאי קא מיפלגי באחולי

רש"י

מצוה לשפשף בידו. ניצוצות של מי רגלים הניתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ ונראה ככרות שפכה שאין מי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינם שלו: במקומה. בנקב פי הטבעת אסור זה לקרות ק"ש: ידיו בבית הכסא. מחילה מפסקת ובית הכסא לפנים מהמחילה וזה הכניס ידיו דרך חור שבמחילה: ורב חסדא אמר אסור. משום כל עצמותי תאמרנה וגו' (תהלים לה) טעמא משום כל עצמותי אבל משום זוהמא הריח לא וקשיא לרב פפא מתרוייהו: במקומה נפיש זוהמא. שסתומה היא שלא יצאה לאויר ולא נתפזר ריחה: הלכה בסעודה. כלומר הלכה זו אמרו בהלכות סעודה: אדם. שיצא מתוך הסעודה להשתין מים נוטל ידו אחת אותה שישפשף בה ניצוצות: והפליג. שהה: נוטל שתי ידיו. דכיון שהפליג שעה אחת או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות: לא יטול מבחוץ. שלא יאמרו עליו לא נטל: ומחזיר הטפיח על האורחין. ה"ג לה בתוספתא [פ"ד] דברכות טפיח פך שיוצקין ממנו מים על הידים מחזירו על האורחים המסובין והשמש מחזירו עליהן ואומר יש בכם הצריך ליטול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה *שהכניס את ידיו: לא אמרן. דלא יטול בחוץ אלא שאינו צריך עוד לאכול אלא לשתות הוא נכנס שהיו רגילין להאריך לשתות בשתיה אחר המזון ומיהו צריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו: מידע ידיע דאניגא דעתיה. ולא חשדי ליה: **מתני'** לעבודה. לאו דוקא דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול וטעמא מפרש בגמרא: חמש טבילות וכו'. יליף לה בגמרא: על בית הפרוה. על גג לשכת בית הפרוה: חוץ מזו. הראשונה שאינה באה חובה ליום הכפורים דהא כל יומא נמי איתא אבל טבילות הבאות חובה ליוה"כ כתיב בהן במקום קדוש בענינא דאחרי מות: **גמ'** טבילה זו. של כל שחרית למה לטהור: ומה המשנה מקודש וכו'. כהן גדול בחמש עבודות ביוה"כ המשתנות מחוץ לפנים ומפנים לחוץ שבני המקומות קדש ועל שניהן ענוש כרת הנכנס בטומאה: טעון טבילה. בין עבודה לעבודה כדיליף בפרקין (דף לב.) וזה הבא מביתו לעזרה שהוא מחול אל הקדש וכו': סרך טבילה היא זו. אין כאן חובה מן התורה אלא לסרך ולתפוש בשם טבילה כדי לעלות על לב שאין טבילה אלא לטמאין ולתת ללבו אם יש טומאה עליו ויזכור טומאה ישנה שיש עליו ושכחה ויפרוש מלבא לעזרה היום עד שיעריב שמשו אחר הטבילה ולא יעבוד היום: באחולי

תוספות

מצוה לשפשף. תימה אמאי צריך לשפשף והא מסתמא קיימא לן *כרבנן דר"א דאסור לאחוז באמה ואמרו ליה רבנן והלא ניצוצות ניתזין על רגליו וכו' אלמא דכשאוחז באמה אין ניצוצות ניתזין על רגליו וי"ל אעפ"כ אי אפשר שלא יהו מעט ניתזין על רגליו דזימנין מישתלי ולאו אדעתיה לאחוז באמה עד לבסוף אי נמי דרבנן מודו לבסוף לדברי ר"א תדע דבפ' כל היד (נדה דף יג.) פריך אשמואל דאמר ליה לרב יהודה שיננא אחוז באמה והתניא ר"א אומר כל האוחז וכו' וכן בפרק כירה (שבת דף מא.) ואי רבנן פליגי מאי פריך מיהו יש לדחות זה דאפילו רבנן לא שרו אלא שלא יוציא לעז על בניו הא לאו הכי לא והיא דכירה לאו משום הכי הוה והא דרב יהודה אאיגרא הוה קאי ומשתין למטה וליכא למימר משום ניצוצות אלא משום לכלוך הכותל ומשום האי מילתא לא הוו שרו רבנן מיהו יש להביא ראיה מדאמרינן פרק כילד מברכין (ברכות דף מ.) אין מי רגלים כלים אלא בישיבה ובעפר תיחוח אפילו בעמידה וכו' אבל אוחז באמה לא קאמר דאע"ג דמסתמא כמו כן כלים ואמרינן נמי בפרק כל היד (נדה דף טז:) ג' שנאתי וכו' וחשיב אוחז באמה ומשתין ולא הוזכר שם ר"א אלא ש"מ דחזרו רבנן והודו לר"א ואע"ג דלא אשכחן בהדיא לא במשנה ולא בברייתא שחזרו יש לומר כן וה"נ אשכחן בפרק כל היד (שם דף יג:) אמילתא אחריתי דקאמר ר' טרפון תקצץ ידו על טיבורו פי' על שנגע באמתו אמרו לו ישב לו קוץ לא יטלנו משמע דרבנן שרו אפילו בלא קוץ אלא דהוו מקשי ליה אודי לן מיהת בישב לו קוץ ובמתני' דהתם באנשים תיקצץ ומסתמא אתיא נמי כרבנן דאין סברא לאוקומיה כר"ט אלמא דחזרו בהן אע"ג דלא אשכחן לה בהדיא וא"ת וכיון דמצוה לשפשף ויש תקנה לשפשף מאי קא פרכי ליה רבנן לר"א אין לו מקום גבוה ואין לו עפר תיחוח מאי אמר להם מוטב יוציא לעז על בניו שהן ממזרים ואל יראה רשע שעה אחת לפני המקום ואמאי לא אמר להו מצוה לשפשף וי"ל אם לא יאחוז באמה כלל אז יהיה רוב ניצוצות ניתזים על רגליו ואפילו אם משפשף יהא ניכר ויוציא לעז על בניו וגם יש לו טורח לשפשפן הכל ומניח*): **אין** אדם נכנס לעבודה אפילו טהור עד שהוא טובל. לאו דוקא לעבודה אלא אפילו לשחיטה דלאו עבודה היא מוכח לקמן דבעי טבילה ואפילו בלאו עבודה רק שנכנס לעזרה וכן מוכיח בירושלמי דקאמר לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה וכן מוכח לקמן כמו שאפרש בסמוך: **ומה** המשנה בין קדש לקדש כו'. תימה לי היכא למפרך מה להתם שכן רוצה לעבוד עבודה אבל טהור הנכנס שלא לעבודה מניין וי"ל דודאי הק"ו אינו אלא בטהור הנכנס כדי לעבוד אלא דמדרבנן גזרו אפילו בנכנס שלא לעבוד גזירה שמא יעבוד וא"ת אכתי ליפרך מה ליום הכפורים כשהוא משנה מקודש לקודש שכן טובל במקום קדוש די"ל דבשאר ימות השנה נמי יטבול במקום קדוש מהאי דינא אבל קשה אם כן כי קאמר בסמוך במאי קא מיפלגי לימא דבהא פליגי דלבן זומא טביל במקום קדוש ולר' יהודה לא ועוד דאכתי איכא למפרך מה ליום הכפורים שהוא חמור שלא הוכשרה עבודת יום בכהן הדיוט אלא בכהן גדול או ליפרך שכן מרובה כפרתו של היום כדפריך בפ"ק דשבועות (דף ט.) אלא נ"ל דבן זומא לא מחשיב להו פירכות דאדרבה אלימי אלים לק"ו ע"י כך ונכניס אותן חומרי בק"ו ונימא הכי ומה המשנה מקודש לקודש אע"פ שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש ואע"פ שהוא כהן גדול דקדוש טפי ואע"פ שהוטלה עליו כל עבודת היום וזריז וזהיר טפי מתוך כך ומחמת שכפרת היום מרובה אפ"ה צריך טבילה המשנה מחול לקודש לא כ"ש והאי דלא טביל במקום קדוש סברא הוא כיון דאכתי לא נתקדש בבגדי קודש שיטבול בחול:

*) [וע"ע תוס' נדה יג. ד"ה אוחז וד"ה והלא].

רב

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יא [טור ש"ע א"ח סי' עו סעיף ה רב אלפס ברכות פ"ג דף יח:]

ח ג ד מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ח [טוש"ע א"ח סי' קע סעיף א רב אלפס סוף פ"ח דברכות דף מו:]:

ט ה מיי' פ"ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ד:

י ו מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הלכה ב:

יא ז ח שם הלכה ג:

רבינו חננאל

ואקשינן כיון שאמרת הלילה אינו מחוסר זמן וכל דבר שמצותו ביום והקדים ונתנו בכלי שרת בלילה נקדש ונפסל. כי מטו לילי שבת יקדש השלחן הלחם ויפסל ודחי רבינא כגון שקדם וסילקו קודם ביאת השמש ע"ש וחזר וסידרו בשבת. רב אשי אמר כיון שסידרו כו'. זה הכלל היה במקדש כו' ואוקימנא המטיל מים צריך קידוש ידים משום דמצוה לשפשף הניצוצות הניתזין על רגליו כשמשתין ורגליו משום הניצוצות עצמן ואיסורא נמי איכא מפני שנראה כאילו מי רגלים אינן יוצאין בקילוח אלא בשתיתה ככרות שפכה. לפיכך ניתזות הניצוצות על רגליו ומי שהוא כרות אינו מוליד ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים. אמר רב פפא צואה במקומה. כלומר [במקום] הטנופת בחורי של אדם שיוצאה ממנו אפילו אם אינה נראית אלא כשיושב לעשות צרכיו אסור לקרות ק"ש כנגדה משום דנפיש זוהמא ולא דמיא לצואה על בשרו: ת"ר הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין נוטל ידו אחת ונכנס. דיבר עם חבירו והפליג נוטל ב' ידיו ונכנס. וה"מ לסעודת אכילה*) אבל לשתיה נכנס ויושב במקומו ואח' נוטל ידיו: [מתני'] אין אדם נכנס לעבודה אפילו הוא טהור עד שטובל כו'. שאלו לבן זומא כיון שהוא טהור טבילה זו למה. אמר להם ומה כ"ג ביוה"כ שטבל ועשה תמיד של שחר כשיבא לעשות עבודת היום הוא טובל עוד טבילה אחרת **) מפני שצריך טבילה. ור' יהודה אומר סרך טבילה זו. כלומר מנהג החמירו עליו כדי שישים בלבו ואולי יזכור שיש בידו טומאה ויפרוש ב.

*) נ"ל דה"מ דיכול ליטול מבחוץ לסעודת אכילה. **) אינו מובן ואולי צ"ל נכנסים לעזרה לעבודה שלא טבל מתחלה אינו דין שצריך טבילה.

מסורת הש"ס

[ברכות כה: קידושין נד. מעילה יד:]

ברכות כה.

[תוספ' ברכות פ"ד]

נ"ל שנכנס

[נ"ל ע' לקמן לא. עח. זבחים יט:]

[תוספ' פ"א]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' אמר ר"פ צואה במקומה. נ"ב משום דקתני מתני' כל המיסך רגליו טעון טבילה דטעמא משום [illegible]

תוספות ישנים

[illegible]

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי׳ פ״ב מהלכות עבודת יוה״כ הלכה ג ופ״ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ז :

יג ב מיי׳ פ״ה מהלכות ביאת מקדש הלכה א :

יד ג מיי׳ פ״ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א :

טו ד שם הלכה ב :

טז ה שם הלכה א :

[בנגעים פי״ד מ״ח איתא כזה והגהת הר״ש שם הניח בתימה דלא מייתי הש״ס דהכא המשנה ולפמ״ש התוס׳ בפסחים ק״ב: ד״ה מיתיבי כו׳ ניחא דמייתי הברייתא ולא המשנה משום דלא נשנית שם שכבר טבל מבערב]

באחולי עבודה קא מיפלגי לבן זומא מחיל עבודה לר״י לא מחיל עבודה ולבן זומא מי מחיל *והתניא ״כהן גדול שלא טבל ולא קידש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט ״שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודה עבודתו פסולה אלא למיקם בעשה קא מיפלגי לבן זומא קאי בעשה לר׳ יהודה לא קאי בעשה ומי אית ליה לר׳ יהודה האי סברא *והתניא *״מצורע טובל ועומד ״בשער ניקנור רבי יהודה אומר אינו צריך טבילה שכבר טבל מבערב ההוא כדתני טעמא שכבר טבל מבערב ודקארי לה מאי קארי לה משום דקא בעי למרמא אחריתי עליה לשכת המצורעין ששם מצורעין טובלין ר״י אומר לא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם לא קשיא הא דטביל הא דלא טביל אי דלא טביל הערב שמש בעי אלא אידי ואידי דטביל הא דאסח דעתיה הא דלא אסח דעתיה אי אסח דעתיה הזאת שלישי ושביעי בעי דאמר *ר׳ דוסתאי בר מתון אמר רבי יוחנן הסח הדעת צריך הזאה שלישי ושביעי אלא אידי ואידי דלא אסח דעתיה ולא קשיא הא דטביל על דעת ביאת מקדש הא דלא טביל על דעת ביאת מקדש ואב״א תני לא מצורעין אמרו אלא כל אדם רבינא אמר רבי יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי מצורע אין צריך טבילה לדידכו אודו לי איזי מיהת דלא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם ורבנן מצורע דייש בטומאה כל אדם לא דיישי בטומאה א״ל אביי לרב יוסף נימא רבנן דפליגי עליה דר״י כבן זומא סבירא להו והאי דקתני מצורע להודיעך כחו דר״י או דילמא שאני מצורע דדייש בטומאה א״ל ״שאני מצורע דדייש בטומאה א״ל אביי לרב יוסף (*לר״י דאמר סרך) טבילה (היא) זו

חוצץ

ר**בי** יהודה אומר לא מצורע בלבד אמרו אלא כל אדם. לפרש״י דפירש לעיל בפ״ק (דף טז:) רב אדא בר אהבה אמר הא מני ר׳ יהודה היא דתמיד משום דאשכחן דפליג אסתמי דמדות ומייתי ברייתא דשמעינן ליה לרבי יהודה דאמר מזבח ממולע וסתמא דמדות לית ליה מזבח ממולע מהא דהכא הוה מצי לאיתויי דפליג אסתמא דרישא י״ל מהא דהכא לא מצי לאיתויי ראיה דאיכא למימר שאני הכא דפליג בהדיא במשנה אבל היכא דלא הוזכרה במשנה דפליג דילמא לא פליג להכי מייתי מההיא דמזבח ממולע ועי״ל דמהכא לא הוה שמעינן דפליג דאיכא למימר כולה ר״י היא ומשום דקתני ברישא שהלשכה קרויה לשכת מצורעין ופירש למה נקראת כך לפי ששם מצורעים טובלים ומעיקרא ניתקנה בשביל זה קאמר ר״י דלאחר שנתקנה הרגילו לטבול בה כל אדם טהור הרוצה ליכנס לעזרה :

אי דלא טביל הערב שמש בעי. תימה לי מאי קפריך הא בימי ספרו אינו אסור ליכנס אלא במחנה שכינה ולשכת מצורעים לא היתה בקודש מדנכנסו לה מחוסרי כפורים י״ל דהכי פריך כיון דלא מצי להכניס ידיו לבהונות היום עד שיעריב שמשו ל״ל דטייל בהר הבית לטבול שם בשלמא אי בשמיני איירי וכבר טבל מבע״י טביל התם כדי שלא יסיח דעת שיזכור לו להכניס ידיו מיד אי נמי י״ל נהי דמדאורייתא מותר ליכנס בהר הבית כל ימי ספרו מ״מ מדרבנן גזרו שלא יכנס דבפרק בתרא דנגעים [מ״ג] קאמר דלאחר תגלחת ימי [גמרו] הרי הוא כשרץ ובפ״ק דכלים [מ״ח] תנן עזרת נשים מקודשת הימנו שאין שום טבול יום נכנס לשם ולשכת מצורעים היתה עומדת בעזרת נשים והיא אחת מארבע לשכות שבארבע מקצועותיה : **היסח** הדעת שלישי ושביעי בעי טמא שרץ ונבילה וכל הנך דלא מצרכינן להו הזאת שלישי ושביעי נ״ל כגון דלא אסחו דעתייהו : **נימא** רבנן דפליגי עליה דר״י כבן זומא ס״ל. פרש״י ונימא דהני רבנן לאו היינו רבנן דפליגי עליה במדות ותימה לי א״כ מאי מספקא ליה לאביי דפשיטא דלית לן למימר דפליגי ארבנן דמדות או דילמא חדא תנא היא ועוד למסכת מדות דאם כן קשה דרבנן אדרבנן דבכמה דוכתי פריך הכי דר״י אדר״י קשיא דרבנן אדרבנן ל״ק ומשני וכו׳ ולא משתמיט לשנויי בשום דוכתא תרי רבנן נינהו אלא נ״ל דאפילו אי ס״ל כבן זומא לא פליגי ארבנן דר״י דמסכת מדות דאיכא למימר נמי התם הוא הדין שאר כל אדם והא דנקט מצורעין משום דעיקר הלשכה נתקנה בשביל כך שיש בהן צורך לטבול ולהכניס ידיהם לאלתר לבהונות א״נ נקט מצורע להודיעך כחו דר״י דפליג ואמר לא מצורע אמרו אלא שאר כל אדם דוקא א״נ דוקא נימא דבהא פליגי דת״ק סבר דלשאר כל אדם הנכנס לעזרה היה במקום אחר ור״י סבר דלא מצורעים בלבד טובלין שם בלשכה אלא אף כל אדם הנכנס לעזרה א״נ איכא למימר כולה ר״י היא ומשום דקאמר מעיקרא שהלשכה נקראת לשכת מצורעים לפי שניתקנה תחילה לטבילת מצורעים הוצרך לחזור ולפרש לא מצורע בלבד טעון טבילה אלא אף שאר כל אדם :

כבן זומא סבירא להו. הוא הדין דכר״י נמי סבירא להו דעד כאן לא פליגי בן זומא ור״י אלא אי דאורייתא אי דרבנן אבל תרוייהו מודו דטהור הנכנס לעזרה בעי טבילה אלא נקט בן זומא משום דעיקר השאלה נשאלה ממנו ומשיב דבעי טבילה :

באחולי עבודה. אם לא טבל שחרית ועבד : לבן זומא. דאמר דאורייתא היא שהרי ניתן ק״ו לידרש הויא עבודתו מחוללת : לרבי יהודה. דאמר דרבנן היא לא מחיל : ולבן זומא מי מחיל. והא מכהן גדול ביום הכפורים יליף לה והוא עצמו שלא טבל ולא קדש ביוה״כ בין בגדי זהב לבגדי לבן שהוא משנה בה עבודתו כשירה : אחד כ״ג כו׳ עבודתו פסולה. בפרק שני דזבחים (דף יט:) ילפינן דכשלא רחוץ ידים ורגלים מחלל עבודה : לבן זומא קאי עליה בעשה. מק״ו דכ״ג שעובר בעשה כדכתיב (ויקרא טז) ורחץ (א) את בשרו במים ולבשם : ומי אית ליה לר׳ יהודה הך סברא. דמתני׳ שיהיו כל הנכנסין לעזרה צריכין טבילה : מצורע. בשמיני שלו אע״פ שטבל בשביעי כדכתיב (שם יד) והיה ביום השביעי יגלח וגו׳ חוזר וטובל בשמיני כשמביא קרבנותיו : ועומד בשער ניקנור. להכניס ידיו ורגליו בפנים למתן בהונות מדם האשם ושמן הלוג : כדתני טעמא שכבר טבל בערב. רבי יהודה לטעמיה דאמר אין טבילת שחרית הבאים לעזרה אלא לזכור טומאה ישנה וזה אין צריך לכך שהרי טבל אמש לכל טומאה שעליו : ודקארי לה מאי קארי לה. מי שעוסק במשנה זו להשיב ממנה בבית המדרש למה נתעסק הלא טעם מפורש בה : לשכת מצורעין. למה נקראת לשכת מצורעים : ששם מצורעים טובלין. בשביל שמכניסין בהונותיהן לעזרה : אלא כל אדם. הנכנס לעזרה מדקאמר בלבד מכלל דאית ליה טבילה במצורע : דלא טביל. מבערב לצרעתו : אסח דעתיה. משמירת גופו צריך הזאה שמא נכנס לאהל המת ולא שם אל לבו : לדידי מצורע אין צריך טבילה. שכבר טבל : דייש בטומאה. אותה טומאה והורגל עד עכשיו ליגע בטומאה לפיכך הוא בחשש טומאות שמא אחר טבילה נגע : נימא רבנן דפליגי עליה דר״י. במתני׳ קמייתא דקתני מצורע טובל ועומד וכו׳ כבן זומא סבירא להו דאמר דאורייתא היא לכל אדם הילכך לא שנא טבל [א] מבערב ול״ש לא טבל ולאו היינו רבנן דמתני׳ דפליגי עליה במשנה לא היא ושאני מצורע דדייש בטומאה :

חוצץ

רבינו חננאל

ואם לא טבל ועבד ואומ׳ רמאי אנפשאי ולא אידכר עבודתו כשרה. ולבן זומא מי שלא טבל מחיל עבודתו. ואקשינן עליה והתניא כ״ג שלא טבל כו׳ עבודתו כשרה אבל קידוש *) שנאמר ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו. אם עבד בלא קידוש עבודתו פסולה. ופרקינן אלא למיקם בעשה שנאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו וגו׳. לבן זומא קאי בעשה. כדאמרן כל המשנה צריך טבילה לר׳ יהודה לא קאי בעשה. ואקשינן וכי ר׳ יהודה מצריך ליכנס בעזרה בטבילה משום סרך והתניא מצורע טובל ועומד בשער נקנור כדי להזות עליו. ר׳ יהודה אומר אינו טובל שכבר טבל מבערב ופרק ההוא כדקתני טע׳ שכבר טבל מבערב כלומר אילו לא טבל בערב היה מצריכו טבילה כטעמיה. ואקשינן וכי ר׳ יהודה לא אצטריך טבילה למצורע. והתניא לשכת המצורעין ששם מצורעין טובלין ור׳ יהודה אומ׳ לא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם מכלל שגם המצורעין טובלין ופרקינן הא דתני כי ר׳ יהודה מצריך למצורע טבילה בדלא טביל עדיין כלל. ודחי להאי ולפירוק׳ נמי דפריק צריך טבילה בדאסח דעתיה דחייש שמא נגע בטומאה ולא ידע גם זו נדחת דהיסח הדעת הזאה שלישי ושביעי בעי. ואמרינן אלא לעולם דלא אסח דעתיה והאי דקתני אינו טובל בשטבל בערב על דעת ביאת מקדש. והאי דקתני צריך טבילה בשלא טבל על דעת ביאת מקדש והאי **) דקתני דקיי״ל כי הטובל לדבר אע״פ שנטהר אינו טהור לחמור ממנו כדתנן במס׳ חגיגה פ״ב הטובל לתרומה והוחזק לתרומה אסור לקדש. הטובל לקדש והוחזק לקדש אסור לרמאת. איבעית אימא לא תימא בהא מתני׳ בלבד אלא הכי קתני ר׳ יהודה אומר לא מצורעים אמרו אלא כל אדם זולתי המצורעין. שהמצורעים נרידא אינו צריך טבילה שכבר טבל. איבעית אימא ר׳ יהודה בהא מתנית׳ לדברי׳ דרבנן קאמר להו לדידי מצורע לא בעי טבילה דהא טבל אלא לדידכו אודו לי דלא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרש ורבנן לא מצורע שני דדייש בטומאה. ואסיקנא דרבנן דפליגי על ר׳ יהודה לאו משום דסבירא להו כבן זומא דמצרכי טבילה לכל מאן דעייל מחול לקודש אלא מצורע בלבד משום דדייש בטומאה והאי דאצרכוה טבילה אע״ג רמדרבנן

*) נראה דצ״ל אבל קידוש ידים ורגלים של שחרית שנאמר ורחצו כו׳. **) נראה דצ״ל והאי דלא מהני דקי״ל כו׳.

מסורת
הש״ס

זבחים יט: תוספתא דמנחות פ״א [תוספתא פ״א]

[תוספ׳ נגעים פ״ח]

[זבחים לה. ע״ש]

הגהות
הב״ח

(א) רש״י ד״ה ורחץ במים את בשרו ולבשם :

הגהות מהר״ב
רנשבורג

[א] רש״י ד״ה נימא רבנן וכו׳ הלכך ל״ש טבל מבערב וכו׳. מלת מבערב נמחק וכ״ב על דעת ביאת מקדש ודוק :

תוספות ישנים

אשכחינן שני קידושין אפילו כ״ג שלובש בגדי קדש אם לא נאמר שנלמד שאר אדם מכהן גדול וכהן שלובש בגדי קדש נילף מהקישא דשאר אדם לענין שלא יצטרך שני קידושין א) בין בגד לבגד פירוש בגדי חול ובגדי קדש ובין עבודה לעבודה מבגדי לבן לבגדי זהב ותרי מילי נינהו ודלא כפירוש הקונטרס: **רבי** יהודה אומר כו׳. דלית ליה האי קל וחומר דבן זומא ושמא אית ליה שום פירכא עליה (ע״כ שייך לע״א) :

ומי מחיל והתניא כהן גדול כו׳. מספקא ליה לרב אר״י״ה מנא ליה דמיתוקמא כבן זומא דילמא ר״י היא וי״ל דהויא פשיטא ליה דמתוקמא ככולי עלמא : **אי** אסח דעתיה הזאת שלישי ושביעי בעי. היינו בטומאת המת מועיל היסח הדעת לענין הזאה אבל בטומאת שרץ ושאר טומאות לא אשכחינן שיהא צריך הזאה בשביל כך : **הא** דטביל על דעת ביאת המקדש כו׳. נראה דלבן זומא דיליף לה מקל וחומר לרבנן אפי׳ דעייל מאתמול על דעת ביאת מקדש צריך עכשיו לחזור ולטבול כמו שצריך כהן גדול ועוד דאמר לקמן

א) הוא התחלת דיבור בס״ע :

לימא רבנן דאמרי מצורע עומד וטובל ואפילו טבל מבערב והוא הדין שאר כל אדם כבן זומא ס״ל אלמא דצריך לחזור ולטבול וא״ת אמאי לא קאמר איכא בינייהו דטבל מבערב דלבן זומא צריך טבילה ולר״י לא צריך י״ל דלא אשכחן בהדיא דלבן זומא צריך טבילה שנית ואע״ג דמקל וחומר דכהן גדול נפקא אלא מסברא אמריכן הכי. ריב״א: **כבן** זומא סבירא להו. הכי נמי הוה מצי למימר כרבי יהודה סבירא להו בשאר כל אדם דמצריך טבילה משום טומאה ישנה אלא רבותא נקט דאפילו כבן זומא דמחייב מן התורה סבירא להו או דילמא אפילו מדרבנן לא מצרכי טבילה אפילו בשאר כל אדם : **נימא** רבנן דפליגי עליה דר״י כבן זומא סבירא להו. ואם תאמר הא לא אשכחן דמחייב בן זומא אלא בכהן גדול שלובש בגדי קדש אבל שאר כל אדם לא כדפירש׳ לעיל יש לומר בן זומא מחייב מדרבנן ומסברא ידע לה תלמודא

חוצץ או אינו חוצץ אמר ליה *כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה אביי לרב יוסף *ביאה במקצת שמה ביאה או לא א"ל *בהונות יוכיחו שהן ביאה במקצת ותניא מצורע טובל ועומד בשער ניקנור איבעיא להו מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט תיבעי לבן זומא תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה תבעי לבן זומא עד כאן לא מחייב בן זומא אלא לגואי אבל לבראי לא או דילמא אתי לאימשוכי תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ע"כ לא קאמרי רבנן התם דלא קא עביד עבודה אבל הכא דקא עביד עבודה לא או דילמא לא שנא תיקו: חמש טבילות ועשרה קידושין טובל: ת"ר *חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקודש בבית הפרוה חוץ מראשונה שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה אמר אביי שמע מיניה עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות דתנן *כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם *ותניא °ורחץ בשרו במים [ויקרא טו] במי מקוה כל בשרו ^מים שכל גופו עולה בהן ^וכמה הן אמה על אמה ברום ג' אמות ^ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה

והא

רש"י

חוצץ או אינו חוצץ. לר' יהודה דאמר מפני סרך טבילה בעלמא היא פסלה בה חציצה כשאר טבילות או דילמא כיון דאינה באה אלא להזכירו על הטומאה ישנה ולא לטהר בה היא באה לא פסלה בה חציצה: שמה ביאה. לענין טבילה זו וצריך לטבול אם בא להכניס אחד מאיבריו לעזרה: מהו שיעשה סכין ארוכה. לפטור עצמו מן הטבילה ויעמוד חוץ לעזרה ויושיט ידו לפנים וישחוט מי מיפטר בהכי מן הטבילה או דילמא בעי טבילה ולענין הכשירה דקרבן לא קא מיבעיא ליה דאף על גב דעמד מבחוץ ושחט כשירה דתניא בזבחים (דף לב:) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה': תיבעי לבן זומא. דמחמיר בה: תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר"י. ואמרו כל אדם לא בעו טבילה: לגואי. הנכנס לה: עין עיטם. ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה ולפי ענין המקראות נראה לי שהוא מעיין מי נפתוח האמור בספר יהושע (טו) שמשם הגבול משפע ויורד למזרח ולמערב והוא *הגבוה בכל ארץ ישראל והך מילתא דאביי משום דאמרינן בזבחים (דף נד:) סבור למיבנייה לבית המקדש בעין עיטם אמרי ניחתי ביה פורתא דכתיב (דברים לג) ובין כתפיו שכן דשמעינן מיניה שהוא גבוה מן הכל ולא פריש מנא ליה ופריש ליה אביי הכא: גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות. כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין שם: חוץ משל אולם. שגבהו ארבעים ורחבו עשרים:

והאיכא

תוספות

חוצץ או אינו חוצץ. פרש"י דלר"י קא מיבעיא ליה וקשה לי דאם כן הוה ליה למימר בהדיא לר"י אלא נראה דבין לבן זומא בין לר"י ובטבילה שהוא טובל כשאינו בא לעבוד אלא ליכנס ביאה ריקנית דבהא מודה בן זומא דלא הויא אלא דרבנן שמא יעבוד כדפי' לעיל והא דקא מיבעיא ליה הכא חוצץ או אינו חוצץ טפי מבכל טבילות דרבנן כגון י"ח דבר וכיוצא בהן יש לומר משום דהא טבילה מעלה יתירה היא שהרי טהור גמור הוא ואין כאן לד חשש טומאה אלא מעלה בעלמא וחומרא יתירה היא ולהכי מיבעיא ליה דילמא אינו חוצץ:

ותניא מצורע טובל ועומד בשער ניקנור. לפרש"י שפירש דלרבי יהודה מיבעיא ליה מאי קא פשיט מהכא הא ההיא לאו ר"י דר' יהודה פליג עלה לעיל י"ל אעפ"כ פשיט שפיר דמדרבנן דאמרי דעביד מעלה אפילו בשביל ביאת מקצת ה"כ לר"י בטבילת כל אדם דהויא דרבנן צריך לטבול אפילו לביאת מקצת:

או דילמא אתי לאימשוכי. הא דאמר ר"פ הכל שוחטין (חולין דף ב: ושם) ור"פ כל הפסולים (זבחים דף לב:) דטמאין במוקדשין לכתחילה לא ישחטו בסכין ארוכה שמא יגעו בבשר ולא קאמר טעמא דילמא אתי לאימשוכי ואע"ג דהכא מספקי' ליה אי גזרינן דילמא אתי לאימשוכי או לא הני מילי בטהור אבל בטמא דאיכא כרת איכא למיחש טפי וי"ל אדרבה איפכא הנותנת התם כיון דטמא הוא זהיר טפי ולא עייל אבל טהור איכא למיחש טפי דילמא אתי לאימשוכי:

וכולן בקודש בגג בית הפרוה. תימה לי והא גגין ועליות לא נתקדשו וי"ל גג בית הפרוה היה שוה לקרקע עזרה דכי האי גוונא משני בסוף פ' כילד צולין (פסחים דף פו) אהא דפריך מהלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה אבל תימה לי אי גג בית הפרוה שוה לקרקע עזרה מסיבה למה לי דאמר בפ"ק (דף יט.) לשכת המדיחין כו' עד משם מסיבה עולה לגג בית הפרוה וי"ל דגג בית הפרוה אע"ג דשוה לקרקע עזרה לא היה לו פתח לעזרה משום נגיעות לפי שכהן גדול טובל שם אלא היו נכנסין לו דרך לשכת המדיחין שהיתה תחת הקרקע ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה וצ"ל דלשכת המדיחין תוכה קודש דאי לא תימא הכי הוה ליה גג בית הפרוה כמו לשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול דאמר לעיל דתוכן חול אלא על כרחך לשכת המדיחין שגג בית הפרוה פתוח לה תוכה קודש ואע"ג דפרישנא דלשכת המדיחין מחילה היא וא"ר יוחנן בפרק כילד צולין (פסחים דף פו) מחילות לא נתקדשו הא אוקימנא התם להא דרבי יוחנן בפתוחות להר הבית אבל פתוחות לעזרה נתקדשו ואין להקשות כי פריך התם מהלשכות וכו' ואוקמינן בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה והדר פריך מסיפא א"כ הוה ליה מחילות וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו אמאי לא פריך ממתני' דפרקין וממתני' דמדות כדפי' די"ל מאי נפקא מינה ההיא דהלשכות נמי מתני' היא בפ"ג דמסכת מעשר שני (מ"ח) ואדרבה ניחא ליה למיפרך מינה טפי ממתני' דהכא ודמדות לפי שהיא שנויה בסדר זרעים שהוא קודם לסדר מועד וסדר קדשים ועוד משום דפריך שתי קושיות מינה מרישא ומסיפא.

עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות. תימה לי ומנלן דבית הטבילה היתה גבוהה שלש אמות דילמא לא היתה גבוהה אלא אמה ואורכה שלש אמות והכהן היה משכיב עצמו בתוכו אי נמי לא היתה גבוהה אלא שתי אמות והכהן גדול יושב וטובל ויש לומר מסתמא כל מה שהיו יכולין להקל עליו משום חולשא דכהן גדול היו עושין ודרך עמידה היה טובל כי זה נקל לו יותר לעשות:

אמה על אמה ברום שלש אמות. אין לומר דגובהו של אדם מראשו עד רגליו אינו אלא שלש אמות דא"כ גבי היזק ראייה דבעי ארבע אמות בפ"ק דבבא בתרא (דף ב:) למה לי כולי האי אלא י"ל דעד כתיפיו הוא שלש אמות ואף על פי שאין לאחרו וראשו מחזיק אמה כיון דאפיקתיה משלש אמות הוקמא אארבע אמות ועוד דאי אפשר לקרקע שתלקט במלקט ורהיטני ופעמים שיש גבשושית פחות מג' טפחים סמוך לכותל וזימנין נמי שעומד על אצבעות רגליו ורואה מעבר לכותל וגבי טוכין בפרק המוכר פירות (שם דף ק: ושם) דארכו ארבע אמות היינו בין ראשו ובין דפי הארון שלמעלה ולמטה ועוד צריך שיהא בריוח והא דסגי הכא גבי מקוה בשלש אמות היינו משום דכשעומק המים שלש אמות כשנכנס בהן צפו מים על ראשו ועולין למעלה גם יכול לכוף ראשו קצת עד שיתכסה כל גופו במים ומה שיש בתרגום של מגילת אסתר פרשנדתא אילטלב על צליבא דתלת אמין דלפון אילטלב על צליבא דתלת אמין וכו' יש לומר כולם קטועי ראש היו שנהרגו וא"כ נתלו וכן משמע בפרק המצניע (שבת דף צב. ושם) דהא דאמר גופו של אדם ג' אמות דלאו היינו עם הראש דקאמר התם המוציא משוי למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת דאמר מר ארון ט' וכפורת טפח וגמירי דכל טוענא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת והשתא אי אמרת בשלמא דעד הכתף הוא שלש אמות דהיינו י"ח טפחים אז מוכח שפיר כי בכתף ישאו נמצא שהיה מן הארון למטה מן הכתף ו' טפחים וב' שלישים נמצא דהכתי היה גבוה מן הקרקע י"ד טפחים ושליש אבל אי הוי עם הראש

הראש

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יח:

יח ב ג ד מיי' פ"ד מהלכות מקוואות הלכה א סמג עשין רמח טור ש"ע יו"ד סי' רא סעיף א:

מסורת הש"ס

[פסחים לד: וש"נ] [זבחים לב:] [לעיל יט. ל. לקמן עה. ע"ש] נ"ל הגבוה [זבחים נה: לעיל טז. מדות פ"ב מ"ג] עירובין ד: פסחים קט. ע"ש חגיגה יא: [כלים ו. ב"ק סב. ע"ש]

רבינו חננאל

דמדרבנן היא חוצץ כעין דאורייתא. וביאה בעזרה במקצת שמה ביאה. מהו שיעשה זה שלא טבל סכין ארוכה וישחוט בעיא זו עלתה בתיקו: ה' טבילות וי' קדושין. ת"ר חמשה טבילות וי' קדושין כו' וכולן בקדש אבית הפרוה. שנאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו. חוץ מן הראשונה שהיתה ע"ג שער המים כלומר מקוה היה שם עשוי ע"ג שער המים והיו מימיו נמשכין בו מעין עיטם. כדגרסינן בתלמוד א"י בגמרא דבן קטין עשה י"ב דד לכיור. אריב"ל אמת המים היתה מושכת בו מעין עיטם כו' (בו) וגם בזת המקוה היו מימיו נמשכין בו מזה המעין שהיה נקרא עין עיטם. והיה גובה השער כ' אמה ובנין המקוה עליו אמה על אמה ברום ג' נמצא עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות ויותר כדי שיהא עשוי במורד שיהו המים נשפכין מעין עיטם ויורדין על המקוה שע"ג

תוספות ישנים

מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט כו'. תיבעי ליה לבן זומא דמצריך טבילה מן התורה לטהור הנכנס לעזרה לפי שמשנה מבגדי חול לבגדי קדש לצורך עבודה וגם ממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת ולכך מחמיר מדרבנן ואפילו למצורע לטבול בשמיני שלו להכניס ידיו לבהונות ואע"פ שאינו משנה בגדיו לבגדי קדש אין מכנים ידיו לבהונות ותנוך אוזן ורגל ותיבעי נמי לר"י דפליג אבן זומא ואינו מצריך טבילה לטהור הנכנס לעזרה לעבודה אלא מדרבנן ולכך מיקל גם במצורע בשמיני שלו כדי להכנים ידיו לבהונות כיון שטבל לטהרתו מבערב גם אינו מכנים עכשיו כל גופו: תיבעי לבן זומא עד כאן לא מחייב בן זומא אלא לגוואי כגון מצורע שמכנים ידיו לבהונות אבל לבראי כגון זה ששוחט בסכין ארוכה ואינו מכנים כלל

לא שלא יתחייב בן זומא אע"פ שעושה שחיטה הקרבן או דילמא אתי לאימשוכי לפנים ע"י שעוסק בשחיטת [הדבר] העומד בפנים ולכך צריך טבילה כאילו נכנס לפנים לשחוט שאז ודאי היה מחמיר מדרבנן כמו מן התורה אע"פ שגם אז לא היה טובל מן התורה לפי שאינו צריך (לשנות א) מבגדי קדש וגם לא למקום שענוש כרת בשביל שחיטת זבח ואין שייך כאן קל וחומר דבן זומא דמכל מקום מדרבנן היה צריך טבילה שלא היה נכנס כולו אלא מכניס ידו לשחוט היה צריך טבילה כמצורע שאינו אלא מכניס ידיו וצריך טבילה מדרבנן ואע"ג דברים שחיטת חולין לא איכפת לן בטמא השוחט במקדש אלא משום שמא יגע בבשר אבל כי ליכנס בפנים לא חיישינן התם היינו טעמא שלפי שהוא טמא נזהר הוא היטב שלא להיכנס משום עון ענוש כרת ולהכי לא אתי לאימשוכי כי הכא. תיבעי לר"י דלא מצריך טבילה למצורע להכנסת ידיו לבהונות דעד כאן לא קאמר ר"י התם אלא דלא עביד עבודה ולכך אין לחוש כלל לאימשוכי שאינו צריך כלל להימשך לפנים אבל הכא דקעביד עבודה שחיטת זבחה העומד בפנים לא יתיר בלא טבילה דחיישינן בהכי דילמא אתי לאימשוכי בפנים כל גופו ואורכו ואע"ג דהתם בשחיטת חולין לא חיישינן בהכי דילמא אתי לאימשוכי דהתם הוי טעם כדפירש' ועוד היינו יכולין לומר לפי שבכאן ביומא מספקא לן אי חיישינן לאימשוכי לבן זומא ולר"י נמי מספקא לן אי חמיר טפי בשוחט בזבח מבמצורע דמשום דהאי עביד עבודה והאי לא עביד עבודה להכי לא נקט התם בשחיטת חולין טעמא שבכאן שהוא ספק אלא טעם שמא יגע בבשר שהוא ודאי הוא שיש לחוש לכך אי נמי משום דבעי לאסוקי אם שחט ואמר ברי לי כו' כדי לייסב ושחיטתן כשרה דיעבד נקט התם טעם דנגיעת בשר ולא נקט טעמא דהכא אבל אין אנו צריכין כאן לטעמים אלו כי הטעם הראשון נכון ועיקר ולשמא יגע בבשר ליכא למיחש הכא ביומא כי התם בשחיטת חולין דהתם טמא והכא טהור. לשון רבי. תמיה רבי דבכל דוכתי דאמרינן מכנים ידיו לבהונות למה לו ביד שמאל כלל וזהו שמא כמ"ד נותן על שמאל ויוצא כשאין לו ימין וידיו דקאמר או זו או זו: תיבעי לר' יהודה כו'. ויש ספרים דגרסי תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר"י עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דלא עביד עבודה ומכאן קשה למאן דפירש לעיל דכל אדם הנכנס לעזרה כו' דלצורך עבודה מיירי וי"ל כדפי' לעיל וה"ר יוסף פירש כאן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דלא עביד עבודה. כלומר עושה עבודה מיד בשעה שנכנס ולכך לא יתחייבו קודם כניסה לטבול אבל הכא שעובד לאלתר שמא צריך לטבול אבל לא נראה דהא פשיטא אי אין מצריכין טבילה בנכנס לעזרה לעבודה שלא יצריכו עוד כלל אפי' כשירצה לעבוד: הכא דעביד עבודה כו'. האי דקרי הכא לשחיטה עבודה לא תיקשי אמאי דאמר בכמה דוכתי שחיטה לאו עבודה היא די"ל דלא חשיב עבודה להצטרך כהן כשאר עבודת הדם ב): חמש טבילות כו'. בגמרא מפיק ד' מקרא וטבילה זו הראשונה מאי נפקא לן מקל וחומר דבן זומא דלעיל אפי' ר' יהודה נמי דלית ליה לעיל בשאר ימות השנה בכהן גדול ביום הכפורים עצמו יכול להיות סובר כן דמדאורייתא הכא כל שכן הכא נמי לקמן לרבי יהודה נמי קל וחומר כי האי גוונא מה בגדי זהב שאין נכנסים בהן לפני ולפנים טעון טבילה כו' ואין להקשות למה לא יעשנה בקדש כמו אחרות כי מסתמא יש לנו לעשות הראשונה קודם למקום שענוש כרת: חמש טבילות ועשרה קידושין. משחיטת התמיד מתחיל כאן אבל קידוש של תרומת הדשן לא חשיב אע"פ שהוא היה בכ"ג כדפירש בפ"ק לעיל לפי שהיה בעוד לילה ועוד שמכאן ואילך עושה עבודות על הסדר אבל לאחר תרומת הדשן היה יכול לצאת מן העזרה וכשנכנס צריך טבילה: ש"מ עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות. וא"ת מנא ליה שהמקוה היה גבוה ג' אמות ברוחב אמה על אמה לא היה אלא אמה ברוחב ג' אמות וי"ל דא"כ היה כה"ג מיגנדר בטבילותיו וקודם היה להם לתקנו למטה משיטבול כ"ג. כ"כ בדוחק ועוד מסתמא היה כשו שאר מקוואות ואע"פ שמעין היה צריך מ' סאה לטבילת אדם עבבה קמא בפרק מרובה וכן פירש רבינו שמואל ואין לומר שעין עיטם היה בא שם דרך נקב שהיה באמצע הדופן ולא היו המים באין מלמעלה שהרי כשהיו המים מגיעין וממלאין עד אותו הנקב היו חוזרין לאחוריהם שלא ילכו לעולם למעלה ממקום נביעתן: שכל גופו עולה בהן. מדכתיב כל בשרו:

א) נ"ל לנגדי: ב) ומ"מ עבודה היא דהא בעיא פיים כנ"ל:

כדאמר

תורה אור

והא איכא אמה תקרה ואמה מעזיבה שערים דבית המקדש כיון דשישא נינהו במשהו עבדי להו והא איכא האיך משהו כיון דלא הואי אמתא לא חשיב לה: פרסו סדין של בוץ וכו': מאי שנא של בוץ *כדאמר רב כהנא [א]כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ הכא נמי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ: **מתני'** [ב]פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו *הביאו לו את התמיד קרצו [ג]ומירק אחר שחיטה על ידו קבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת של שחר ולהיטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים (א) והחביתין ואת היין קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים של בין הערבים בין איברים לנסכים [ד]אם היה כ"ג זקן או איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתן: **גמ'** אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא דלא כר"מ דאי ר"מ כיון דאמר תרי קידושי אלבישה עביד להו הכא נמי ליעביד תרי קידושי אלבישה אמר להו רב פפא בין לרבנן בין לר"מ חד אפשיטה דבגדי קודש וחד אלבישה והכא בהא קא מיפלגי °ופשט ורחץ (ורחץ) ולבש ר"מ סבר מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש אף פשיטה פושט ואח"כ מקדש ורבנן סברי מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה כשהוא לבוש מקדש אף פשיטה כשהוא לבוש מקדש אמרו ליה רבנן לרב פפא ומי מצית אמרת הכי והתניא פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם פשט וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו רבי מאיר אומר פשט וקידש ידיו ורגליו וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו אמר להו *אי תניא תניא בשלמא לרבי מאיר היינו דמשכחת לה עשרה

ויקרא טז

רש"י

והאיכא אמה. עובי תקרה על חלל השער: ואמה מעזיבה. של טיט וחול מגובל יחד להיות המים נוחין שם לבד עומק החלל שלש אמות שחשבת: במשהו עבדי ליה. תקרה שלהן: שעבודת היום בבגדי בוץ. שיש היום עליו עבודה שהיא בבגדי בוץ לפי שאינו רגיל לשרת בלא שמנה בגדים ויש מהן של זהב כגון ציץ וחשן ואפוד ופעמוני המעיל: **מתני'** ונסתפג. מתעטף באלונטית של בגד לספוג מים שעל בשרו ונסתפג ונתקנח: וקידש ידיו ורגליו. מן הכיור כדיליף לקמן (דף לב.) שצריך לכל חליפות בגדי היום קידוש לפשיטה (ב) קידוש ללבישה וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא לא הוצרך לקדש על הפשיטה: קרצו. מפרש בגמרא: ומירק אחר. וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשירה אלא בכהן גדול וצריך למהר ולקבל: על ידו. בשבילו כמו קוצץ אדם ע"י עצמו (ב"מ דף נג.) אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו והרבה יש בספר עזרא על ידו החזיק פלוני את החומה (נחמיה ג): קטורת של שחר (ג) היא היתה קריבה וכו'. בגמ' מפרש: מחמין לו חמין. מבערב יום הכפורים ומטילין ביום הכפורים לתוך חקק בנין בית טבילתו: שתפיג. להמיר מיד ליכתו במקלת כמו ויפג לבו (בראשית מה) מפיגין טעמן (ביצה דף יד.) וריחו לא נמר (ירמיה מח) מתרגמינן וריחו לא פג: **גמ'** רבנן. תלמידי דרב פפא אמרו כך לפניו: הא. מתני' דלא תנן בה שני קידושים בטבילה ראשונה: דלא כר"מ. דפליג במתני' בטבילה שניה אדרבנן שהיו מקדימין קידוש לפשיטה והוא הקדים פשיטה לקידוש דתנן* ר' מאיר אומר פשט וקידש ושמעינן מיניה דס"ל דשני קידושין שהוצרך הכתוב בין בגד לבגד כדיליף לקמן תרוייהו משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים הוא וקאמרי מתני' לאו דכוותיה תנן דאי ר"מ בטבילה ראשונה נמי ניבעי תרי קידושי דהא בגדי קדש הוא בא ללבוש: חד אפשיטה. והלכך הכא דפשיטה דבגדי חול היא לא בעיא קידוש והכא גבי טבילה שניה שנחלק ר' מאיר להקדים פשיטה לקידוש לאו משום דס"ל קידוש ראשון [א] שכל טבילה מחמת לבישה בא אלא בגזירת הכתוב פליגי: ופשט ורחץ ולבש. ופשט את בגדי הבד אשר לבש וגו' וסמיך ליה ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו והטיל הכתוב רחילה בין פשיטה ללבישה והאי ורחץ דרשינן ליה לקמן לענין קידוש ויליפנן מיניה תרי קידושי דשדינן ורחץ אופשט ואולבש כאילו כתיב ורחץ תרי זימני: ר"מ סבר מקיש. קידוש פשיטה לקידוש של לבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש קידוש השני כדאמרינן לקמן הכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש

תוספות

הראש י"ח טפחים והלא הגולגולת הוא יותר מטפח ושליש אשתכח דארון למטה מי' ובפרק מי שהוציאוהו (עירובין ד' מח:) כמי אמרינן דמקומו של אדם ד' אמות ומפרש דגופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ תחת מראשותיו כו' היינו נמי גופו ג' אמות שלימות ואמה העודפת בשביל ראשו וכדי שיפשוט ידיו למעלה מראשו וא"ת א"כ היה עין עיטם גבוה יותר מכ"ג שאם לא היה אלא כ"ג א"כ היו המים יוצאין לחוץ הא לא קשיא דודאי עין עיטם לא הוה אלא כ"ג אבל החקק של בית הטבילה היה גבוה יותר מג' אמות אף על פי שהמים עולים למעלה כשנכנס לתוכו לא היו יוצאין לחוץ אי נמי אפילו אם היו יוצאים היו מיד באים אחרים תחתיהן מעין עיטם ואין להקשות דכיון דאמר בכל דוכתא דמקום האדם הוי רוחב אמה היכי טביל בכלי שאינו אלא אמה על אמה דאמתא באמתא היכי יתיב וי"ל הא דאמר מקום האדם הוא דהוי רחב אמה היינו כשהוא לבוש תדע דגבי כוכין אמרינן רחבו ו' טפחים ובהם מכניסין הארון והמת בארון*: **כיון** דשישא הוא במשהו עבדי ליה. למעזיבה וכיון דמעזיבה דשישא דקה היא מאד לא בעי נמי אמה תקרה אלא משהו:

כדאמר רב כהנא כדי שיכיר כ"ג שעבודת היום של בוץ. לקמן גבי הביאו לו בגדי לבן תימה מאי שנא דאמרה למילתיה אסיפא ולא ארישא וכ"ל דארישא לא חשש לאומרו דפשיטא דצריך היכירא שלא יטעה וילבש כל ח' בגדים כדרך שהוא עושה כל ימות השנה כשהוא פושט בגדי חול שהוא לובש כל ח' בגדים ולכך פרסו בגדי בוץ כדי שיכיר שהיום אין לו ללבוש בגדי בוץ עם בגדי זהב אלא בפני עצמם אבל בסיפא שהוא פושט בגדי זהב ויש לו ללבוש בגדים אחרים סד"א דלא הוה צריך היכירא דודאי לא אתי למיטעי ועוד סד"א כיון דכבר פירסו פעם אחת סדין של בוץ כדי שיכיר וכו' סגי בהכי להכי אילטריך רב כהנא לפרש דתרי היכירא הוו עבדי: **ופשט** ורחץ ולבש. וה"נ אמרי' בפ' איזהו נשך (ב"מ ד' סא.) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ותימה דבפ"ק דקידושין (ד' לב:) אמרינן ות"ק אי ס"ד כדאמר ר"י הגלילי לכתוב רחמנא מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכו' ואמאי לא נימא אע"ג דלא כתיב תקום והדרת אלא חד זימנא נימא דקאי לפניו ולאחריו כי הכא וי"ל התם לא שייך תקום על פני אלא על מפני כמו לא אוכל לקום מפניך (בראשית לא) והדרת לא שייך אמפני אלא על פני כדכתיב (איכה ה) פני זקנים לא נהדרו והאי דחמשה פסוקים שאין להם הכרע לקמן אפרש בפרק הוציאו לו (דף נב.): גמירי

[וע"ע תוס' פסחים קט: ד"ה אמה]

רבינו חננאל

שער המים: פרסו סדין של בוץ כו'. כדי שיהא זכור שעבודת היום בבגדי בוץ. סוגיא דשמועה זו ה' טבילות וי' קדושין הן לרבנן כשהוא לבוש בגדי קדש בין בגדי זהב בין בגדי לבן עודם בגדי הקדש עליו מקדש ידיו ורגליו ופושט וטובל ועולה ולובש ומקדש ידיו ורגליו ועובד עבודתו. ולר' מאיר תרי קידושי אלבישה עביד להו. כיצד פושט ומקדש וטובל ולובש ומקדש על כל טבילה ב' קדושין מיהו לרבנן בטבילה הראשונה כשפושט בגדי חול ולובש בגדי קודש אינו מקדש אלא קדוש אחד בלבישה בלבד. נשאר להן קדוש אחד תשלום העשרה כשמשלים העבודה כולה וצריך לפשוט בגדי קדש מקדש ידיו ורגליו ואח"כ פושט בגדי קדש ולובש בגדי

תוספות ישנים

כדאמר רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ. לקמן בפירקין קאמר לה רב כהנא נמי (גבי) א) הך מילתא [גבי סיפא] והא דלא אמרה הכא ב) משום דדרך עבודת תמיד לעשות בבגדי זהב והך דלקמן איירי בבגדי בוץ ואתי שפיר טפי למימר לקמן מ"מ כולן היו מעניו אחד: פושט ואח"כ מקדש. דלא מסתברא ליה לרבי מאיר שיעשה הקידוש קודם המעשה שיהא טפל קודם לעיקר ולרבנן לא מסתברא שיעשה קידוש ערום בעזרה אבל לרבי מאיר צריך הוא לעשותו בעזרה אלא שיכסה עצמו בשום דבר ג) ואין קידוש אלא בפנים כדאמר קדש בכלי שרת בתוך או בכלי חול בפנים ועבד עבודתו פסולה: מה לבישה לובש ואח"כ מקדש. כדאמר רב אחא בר יעקב לקמן הכל מודים בקידוש שני שלובש ואח"כ מקדש כו': אי תניא תניא. תימה כיון דרבי מאיר פליג ארישא מ"ט לא פליג בהדיא ברישא וי"ל דמההיא ברייתא לא הוה ש"מ יעשה שני קידושין בפשיטה הראשונה שהיה לבוש בגדי קודש תחילה דהשתא לעיל מיירי שלבוש היה בגדי חול ד):

א) נ"ל כהן: ב) נ"ל משום דבכך עבודה דינה לעשות כו': ג) נ"ל דאין: ד) עיין בריטב"א שהדברים מבוארים שם · ועי' ש"י:

הגהות הב"ח

(א) גמ' את הראש ואת האיברים ואת החביתין: (ב) רש"י ד"ה וקידש כו' קידוש לפשיטה וקידוש ללבישה: (ג) ד"ה קטורת של שחר היתה כו' כצ"ל ותיבת היא נמחק: (ד) ד"ה והתניא כו' וגבי טבילה ראשונה: (ה) ד"ה אמר להו כו' דטבילה שניה דמתני' דאיכא לפרושי

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה חד אפשיטה וכו' לאו משום דס"ל קידוש ראשון שכל טבילה וכו' נ"ל שלפני כל טבילה: [ב] ד"ה והתניא וכו' וגבי טבילה ראשונה וכו' אלא חד קידוש אלמא טעמא דר"מ וכו' כנ"ל:

(רש"י, המשך) ואח"כ מקדש וליליף לה מקראי אף קידוש של פשיטה פושט ואח"כ מקדש ורבנן סברי מה לבישה כשהוא לבוש מקדש ולדברי הכל קידוש בתרא אחר לבישה אף פשיטה כשהוא לבוש בגדים שהוא בא לפשוט מקדש ואח"כ פושט: ומי מצית אמרת. דלא מצריך ר"מ אטבילה ראשונה תרי קידושי: והתניא כו'. (ד)[ב] וגם טבילה ראשונה תניא מדלא מצרכו ליה רבנן אלא חד קידוש אלא טעמא דר"מ משום דקסבר תרוייהו משום בגדים שהוא לובש הוה: אמר להו אי תניא. בהדיא דמצריך ליה תרי קידושי תניא ומההיא איכא למשמע דטעמא דר"מ משום תרוייהו אלבישה אבל אי לא אשכחייתו מתני' בהדיא לא הוה שמעינן ליה מפלוגתא דטבילה שניה דמתני' (ה) איכא לפרושי כדאמרינן להו:

עשרה

עשרה קידושין אלא לרבנן תשעה הוו אמרי לך רבנן קידושא בתרא °כי פשיט בגדי קדש ולביש בגדי חול עביד ליה התם *ת"ר °ובא אהרן אל אהל מועד למה הוא בא אינו בא אלא להוציא את הכף ואת המחתה (*שכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה מאי טעמא אמר רב חסדא גמירי *חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום ואי כסדרן לא משכחת להו אלא שלש טבילות וששה קידושין תניא אמר ר' יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום ת"ל ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד ורחץ בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה אמר רבי מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום שנאמר °כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה ואומר בגדי קדש הם הוקשו כל הבגדים כולן זה לזה וחמש עבודות הן תמיד של שחר בבגדי זהב עבודת היום בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב כף ומחתה בבגדי לבן תמיד של בין הערבים בבגדי זהב ומנין שכל טבילה וטבילה צריכה שני קידושין ת"ל ופשט ורחץ ורחץ ולבש ר"א ברבי שמעון אומר ק"ו ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש אי מה להלן קידוש אחד אף כאן קידוש אחד ת"ל °ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש *מה ת"ל אשר לבש כלום אדם פושט אלא מה שלבש אלא להקיש פשיטה ללבישה מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש א"ר יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום תלמוד לומר ובא אהרן אל אהל מועד ורחץ את בשרו במים במקום קדוש הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה אשכחן מבגדי לבן לבגדי זהב מבגדי זהב לבגדי לבן מנין

תנא

ויקרא טז | שם | שם

רש"י

עשרה קידושין. לחמש טבילות: תשעה הוו. דהשתא ליה טבילה ראשונה חד קידוש: אמרי לך רבנן. קידוש עשירי החסר כאן: קידושא בתרא. כשגמר עבודת כל היום ופושט בגדי קודש ולובש בגדי חול: עביד ליה התם. כשבא לפשוט בגדי קודש דלדידן סבירא לן קידוש חד אפשיטה וחד אלבישה ולר' מאיר לא מקדש מידי שהרי אינו בא ללבוש בגדי קודש: ובא אהרן אל אהל מועד. נאמר אחר שגמר הקטרה ומתן דמים פר ושעיר: למה הוא בא. אל ההיכל הרי גמר עבודותיו אף במקרא זה לא פירש מה יעשה לשם: אינו בא אלא להוציא כף ומחתה. שהניח בין הבדים כדכתיב ונתן את הקטרת על האש וגו': שכל הפרשה. נאמרו המקראות על סדר העבודות (א) המתחלפות כסידרן בפרשה כך סדר עבודתם חוץ ממקרא זה שכתב הוצאת כף ומחתה עם עבודות הפנימיות ולא הפסיק עבודת אילו ואיל העם בנתיים והיה לו לכתוב בתחילה ויצא ועשה את עולתו וגו' ואח"כ ובא אהרן להוציא כף ומחתה ואח"כ ופשט את בגדי הבד והניחם שם ורחץ את בשרו במים ולבש את בגדיו שמונה של כל השנה ועשה המוספין ותמיד של בין הערבים: מאי טעמא. צריך להפסיק באילו ואיל העם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה: אמר רב חסדא גמירי. הלכה למשה מסיני: חמש טבילות. בו ביום: ואי כסידרן. של עבודות כתיב מקרא זה: לא משכחת בהן אלא שלש טבילות. אחת לתמיד של שחר ואחת בינו ובין עבודת היום כולה עם הוצאת כף ומחתה ואחת בין הוצאת כף ומחתה לאילו ואיל העם ועמהם המוספין ותמיד של בין הערבים לפיכך צריך להפסיק אילו ואיל העם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה והוצאתן תפסיק בין אילו ואיל העם לתמיד של בין הערבים הרי חמש תמיד של שחר בבגדי זהב עבודת היום בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב על המזבח החיצון הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ומוספין ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב: ולבש את בגדיו. שמונה בגדים המיוחדים לו כל ימות השנה: מעבודה לעבודה. מעבודת פנים לעבודת חוץ וה"ה מחוץ לפנים ולקמן מסיים מילתיה וקתני חמש עבודות הוו הרי חמש טבילות: כתונת בד קודש ילבש ורחץ במים וגו'. הרי כשהוא משנה מעבודת התמיד להתחיל בעבודת היום שהיא פנימית כדכתיב בתריה ולקח את שני השעירים וגו' וכוליה ענינא: ואומר בגדי קדש הם. בתוך מקרא זה עצמו (ב) לדרוש יש לך שלש תיבות הללו שהן יתירות כולן ולקמיה מפרש מאי דרשה: וחמש עבודות הן. אתיא בין לרבי בין לר"י: ת"ל ופשט ורחץ וגו'. הך מילתא רבי קאמר לה דגמר טבילות מורחץ במים דכתיב בבגדי לבן ואייתר ליה האי קרא דר"י ודריש לה לקידושין ופשט ורחץ ורחץ ולבש הטיל הכתוב ורחץ בין ופשט ולבש ליתן רחיצה לפשיטה ורחיצה ללבישה: מה מקום שאין טעון טבילה. כל ימות השנה הבא לעבוד אין טעון טבילה מן התורה אלא מדברי סופרים לזכור טומאה ישנה: טעון קידוש. דכתיב (שמות מ) בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו: מקום שטעון טבילה. ביוה"כ לכל חליפות בגדים: מה לבישה טעון קידוש. דנפקא לן מק"ו מטבילה כדאמרן ומופשט ורחץ לא דריש ר"א בר"ש שטעון קידושין דמיבעי ליה לטבילה (ג) להחליף בבגדי זהב כר' יהודה:

כפרתן

תוספות

גמירי חמש טבילות וכו'. תימה לי אי הלכתא קרא למה לי לקמן וי"ל אי לאו קרא הוה אמינא חמש טבילות יטבול אפילו בזה אחר זה כולם ביחד להכי אצטריך קרא דכשהוא משנה מעבודה לעבודה עביד להו ואי לאו הלכתא הוה אמינא אינו משנה מעבודה לעבודה אלא ג' פעמים דהוו להו ג' טבילות ותו לא: ואי כסדרן לא משכחת להו ה' טבילות. וא"ת ומנלן דהאי קרא שלא על הסדר נאמר טפי משאר קראי דילמא קטורת דיום הכפורים שלא על הסדר נאמר ומשכחת לה ה' עבודות תמיד של שחר בבגדי זהב קטורת דיוה"כ בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב עבודת היום בבגדי לבן מוספין ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב וי"ל אם איתא דלא הוה הפסק בין הוצאת כף ומחתה לעבודת היום שלפניה למה נאמר בה ובא אהרן והא התם קאי אלא ש"מ משום דהפסקה בעבודה חיצונה להכי כתב ובא וא"ת א"כ נימא משום דכתיב ובא אהרן ש"מ שלא על הסדר נאמר ומאי איצטריך רב חסדא למימר טעמא משום דגמירי ה' טבילות וי"ל דה"א גזירת הכתוב הוא שיוציא כף ומחתה לאחר גמר עבודת פנים ושוב חוזר לפנים ופושט את בגדי הבד והניחם שם ושוב יוצא ועושה אילו ואיל העם ומוספין ותמיד של בין הערבים וא"ת ואימא דהאי ובא אהרן לאו להוציא כף ומחתה אלא להפסיק בעבודת פנים ונימא ובא אהרן להקטיר קטורת או להזאת פר ושעיר ואי משום ה' טבילות נימא דמפסיק באילו ואיל העם בין קטורת להזאות אבל הוצאת כף ומחתה מנלן דעבודה היא להצריך לה טבילה בפני עצמה י"ל משום דכבר כתב בכולהו עבודות היום ובא והביא אבל הוצאת כף ומחתה לא כתיב להכי איכא למימר דבהוצאת כף ומחתה איירי: ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש וכו'. ליכא למימר טמא ליכנס לעזרה יוכיח שטעון טבילה ואין טעון קידוש די"ל מה להתם שאינו עובד תאמר ביוה"כ שהוא רוצה לעבוד: מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה. ואם תאמר והא לבישה גופה בק"ו אתיא ובעיא היא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ:) למ"ד בתר מלמד אזלינן אי דבר הבא בק"ו חוזר ולמד בהיקש בקדשים וי"ל דהני מילי בקדשים °כגון קרבנות גופייהו:

תנא

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ ה"ב:

רבינו חננאל

חול: אמר רב חסדא גמירי ה' טבילות וי' קדושין כ"ג טובל ומקדש בו ביום ואם תעשה העבודות כמה דכתיבי קראי בשחר כשיוצא לעשות תמיד של שחר בגדי זהב צריך טבילה כמו בכל יום ויום כדכתיב בבואם אל אהל מועד *) ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה'. הנה טובל בתמיד של שחר. בא לעשות עבודת היום בבגדי לבן צריך טבילה אחרת כדכתיב כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו וגו' עד בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם הנה ב' טבילות. ולובש בגדי לבן ועובד כל עבודת היום. וכתיב ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקודש והניחם שם ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. הנה ג' טבילות. ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם וגו' שלמה עבודת יוה"כ בין עבודת פנים בין עבודת חוץ אלא ובא אהרן אל אהל מועד שלא על הסדר הוא כתוב. וכך סידור הענין תמיד של שחר בבגדי זהב. עבודת היום בבגדי לבן. אילו ואיל העם בבגדי זהב על מזבח החיצון. ואח"כ ובא אהרן אל אהל מועד להוציא את הכף ואת המחתה בבגדי לבן. תמיד של בין הערבים והקטרת והנרות בבגדי זהב. הנה ה' עבודות. וכל המשנה מעבודה לעבודה צריך טבילה הנה ה' טבילות: ומנ"ל שעל כל טבילה ב' קדושין שנאמר ופשט ורחץ ורחץ ולבש דרוש הרחיצה עם הפשיטה ועם הלבישה כלומר תן רחיצה לפשיטה ותן רחיצה ללבישה. פי' מקום שאין טעון טבילה כגון בשעת העלאת אברין לכבש וכן מן הכבש למזבח וכיוצא

*) הדבר צ"ע דהלא קרא בקידוש מיירי אבל בטבילה דשחרית אינו מפורש בכתוב כלל ועי' לעיל ל' דלר"י אינו אלא סרך טבילה ומדרבנן ומלוה לייבש.

תוספות ישנים

למה הוא בא. כי אין לומר שבא שם כדי לפשוט בגדיו ולהניחם לפנים דהא ודאי מסתמא אין מלוה להניח בגדיו ולפושטם לפנים דוהניחם שם אינו משמע שיניחם שם אלא שלא ישתמשו בהם עוד דהא איכא נמי דאמר שטעונין גניזה: ה"ג וכל הפרשה. ול"ג שכל הפרשה: גמירי חמש טבילות כו'. לאו הכי גמירי להו דחמש הן דמקרא נפקא אלא שינוי עבודות גמירי להו וממילא יש בין ואחת טבילה אבל בהלכה למשה מסיני לא הוזכר טבילות: מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש. וליכא למימר דאדרבה טבילה במקום קידוש דכיון שיש טבילה לא יצטרך קידוש דהא טבילה איכא במים כמו קידוש שהיה במי הכיור: מה לבישה טעון קידוש כו'. פי' בקונטרס כדאמר בק"ו דלבישה טעון קידוש ואין נראה לר' שמואל דדבר הלמד בק"ו אי חוזר ומלמד בהיקש איבעיא לן בפרק איזהו מקומן (דף נ:) דאית ליה לרב פפא דהתם ולא איפשיטא אלא ה"פ מה לבישה של שחרית טעון קידוש כדאמרינן לעיל ונפיק לן מקרא דלקמן במתניתין בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו וגו' ור"ת אומר דלאו קושיא היא דכל הותם שאומר שם בתלמוד ברים איזהו מקומן אינו אלא בקדשים דוקא ולא בבגדי קודש:

מסורת הש"ס

[לקמן ע:]

[נ"ל וכל]

[לקמן עא. וש"נ] (זבחים יט:)

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אינו בא כו' על סדר העבודות המתחלפות כסידרן: (ב) ד"ה ואומר בגדי קדש הם. בתוך מקרא זה עצמו יש לך שלש תיבות הללו שהן יתירות לדרוש כו' ולקמיה מפרש: (ג) ד"ה מה לבישה כו' דמיבעי ליה לטבילה כשבא להחליף מבגדי לבן לבגדי זהב כר' יהודה:

[לקמן פא.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מה לבישה וכו' כגון קרבנות גופייהו. עי' לעיל דף כג ע"ב תוס' ד"ה ולבש:

א) נ"ל דלית.

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ז מהלכות עבודת יוה"כ הלכה א:

כה ב מיי' פ"א מהלכות שחיטה הלכה ט סמג עשין כב טור ש"ע י"ד סי' כא סעיף א:

כו ג מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:

תנא דבי רבי ישמעאל קל וחומר מה בגדי זהב שאין כהן נכנס בהן לפני ולפנים טעון טבילה בגדי לבן שנכנס בהן לפני ולפנים אינו דין שטעון טבילה איכא למפרך מה לבגדי זהב שכן כפרתן מרובה אלא נפקא ליה מדרבי אמר רבי מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום ת"ל כתנת בד קודש ילבש הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה שטעון טבילה אשכחן מבגדי זהב לבגדי לבן מבגדי לבן לבגדי זהב מנין תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו מה בגדי לבן שאין כפרתן מרובה טעונין טבילה בגדי זהב שכפרתן מרובה אינו דין שטעונין טבילה איכא למפרך מה לבגדי לבן שכן נכנס בהן לפני ולפנים היינו דקתני ואומר בגדי קודש הם ורחץ את בשרו במים ולבשם וחמש עבודות הן תמיד של שחר בבגדי זהב עבודת היום בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב כף ומחתה בבגדי לבן תמיד של בין הערבים בבגדי זהב ומנין שכל טבילה וטבילה צריכה ב' קידושין תלמוד לומר ופשט ורחץ ורחץ ולבש האי בטבילה כתיב אם אינו ענין לטבילה דנפקא ליה מבגדי קדש הם תנהו ענין לקידוש וליכתביה רחמנא בלשון קידוש הא קמ"ל דטבילה בקידוש מה קידוש במקום קדוש אף טבילה במקום קדוש ורבי יהודה קידוש מנא ליה נפקא ליה מדרבי אלעזר בר' שמעון אמר רב חסדא הא דרבי מפקא מדר' מאיר ומפקא מדרבנן מפקא מדרבנן דאילו רבנן אמרי כשהוא לבוש מקדש ואיהו אמר כשהוא פושט מקדש ומפקא מדר' מאיר דאילו ר"מ אמר הך קידוש בתרא כשהוא לבוש מקדש ואיהו אמר כשהוא פושט מקדש *אמר רב אחא בר יעקב הכל מודין בקידוש שני שלובש ואחר כך מקדש מ"ט דאמר קרא °או בגשתם (שמות ל) אל המזבח °מי שאינו מחוסר אלא גישה יצא זה שמחוסר לבישה וגישה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי לא רב חסדא אית ליה דרב אחא ולא רב אחא אית ליה דרב חסדא דאם כן לרבי הוו ליה חמיסר קידושין: הביאו לו את התמיד קרצו וכו': מאי קרצו אמר עולא לישנא דקטלא הוא אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא °עגלה (ירמיה מו) יפהפיה מצרים קרץ מצפון בא בא מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מלכא יאי הוה מצרים עממין קטולין מציפונא ייתון עלה קרצו בכמה אמר עולא ברוב שנים וכן אמר ר' יוחנן ברוב שנים ואף ר"ש לקיש סבר ברוב שנים *דאמר ריש לקיש וכי מאחר ששנינו רובו של אחד כמוהו למה שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה לפי ששנינו הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו וקיבל את הדם וזרקו יכול לא מירק יהא פסול אם כן הויא ליה עבודה באחר (*ותנן) *כל עבודות יום הכפורים אינן כשרות אלא בו הכי קאמר יכול יהא פסול מדרבנן לכך.

*[נ"ל ותניא]

רש"י

כפרתן מרובה. שמשמש בהן כל ימות השנה אבל עבודת פנים דיום הכפורים אינה מכפרת אלא על טומאת מקדש וקדשיו כדאמרינן בשבועות (דף ז:): נפקא ליה מדרבי. כתונת בד קדש ילבש ורחץ במים ולבשם: ת"ר וכו'. לפרושי מתניתא דלעיל קא מהדר: היינו דקתני. במילתא דרבי ואומר בגדי קדש הם והכי דריש ליה תלה הכתוב טעם הטבילה בשביל שהם בגדי קדש ללמדך שכל חליפות בגדי קדש בו ביום טעונין טבילה ובגדי זהב גם הם קדש: האי בטבילה כתיב. דהא כתיב בשרו: הכי גרסינן אם אינו ענין לטבילה דנפקא ליה מבגדי קדש הם תנהו לענין קידוש: הא קמ"ל. מדאפק' בלשון טבילה דילפינן טבילה מיניה: מה קידוש במקום קדוש. כדכתיב בה במקום קדוש אף טבילות הבאות מחמת מחלפות היום במקום קדוש אבל טבילה ראשונה לא ילפת מיניה דהא לאו דאורייתא היא:ור' יהודה. דמפקא ליה להאי קרא לטבילת בגדי זהב לא דריש בגדי קדש הם קידוש מנא ליה: אמר רב חסדא כו'. קסבר רב חסדא דוקא א"ר ופשט ורחץ ורחץ ולבש שני קידושין בין פשיטה ללבישה אחד לפני טבילה ואחד לאחריה קודם לבישה: מפקא מדר' מאיר. מוצאת היא מכלל דבריו של ר"מ לא סבירא ליה כר"מ דאע"ג דאמרינן במתניתין פשט וקידש ידיו ורגליו דס"ל קידוש שלפני הטבילה אחר פשיטה הוא פליג עליה מיהא בקידוש שני דקאמר אחר לבישה הוא כדקתני ברייתא דר"מ לעיל לבש קידש ידיו ורגליו: הכל מודים. ואפילו רבי שהקידוש הסמוך לפני העבודה כשהוא לבוש מקדשו: לא רב חסדא. דאמר מילתיה דרבי דוקא בעי שני קידושין בין פשיטה ללבישה: אית ליה דרב אחא. דאמר קידוש אחר לבישה בעינן: לא רב אחא. דבעי קידוש סמוך לעבודה: אית ליה דרב חסדא. דבעי לרבי שני קידושין כשהוא ערום דאם כן דאית להו בהדדי הוו ליה לרבי ג' קידושין בכל טבילה ב' כשהוא ערום ואחד כשהוא [לבוש]: ברוב שנים. הכשר שחיטה בגמרו: וכי מאחר ששנינו. בשחיטת חולין ורובו של אחד כמוהו ממילא שמעינן רוב שנים כשנים: למה שנינו. בגלה רוב אחד בעוף וכו': יכול יהא פסול מדרבנן. הואיל וכל עצמו לדם הוא צריך פסול וכי תנן רובו של אחד כמוהו בחולין תנן: לכך

תוספות

תנא דבי ר' ישמעאל ק"ו מה בגדי זהב כו'. תימה ותנא דבי רבי ישמעאל גופיה הכא גמר בגדי לבן מבגדי זהב ולקמן תנא דבי רבי ישמעאל [איפכא וי"ל דתנא דבי רבי ישמעאל] גמר טבילה מבגדי לבן לבגדי זהב כר"י ומבגדי זהב לבגדי לבן כרבי וקאמר למה לי תרי קראי ניכתוב חד וניתי אידך מיניה והיינו דקא דייק הי ניכתוב אי כתב בבגדי זהב לא אתו בגדי לבן בקל וחומר ומה בגדי זהב וכו' דאיכא למיפרך וכן איפכא: נפקא ליה מדרבי אלעזר ברבי שמעון. ואם תאמר אם כן מאי איצטריך לעיל למימר דר"י נפקא ליה מדרבי טבילה בבגדי לבן ניתי נמי מדר' אלעזר ברבי שמעון להיקישא דמקיש פשיטה ללבישה ונימא הכי מה לבישה דבגדי זהב שהוא לובש טעון טבילה כדנפקא ליה לר"י מורחץ אף בגדים שהוא פושט (בהם) שהם של לבן כשהוא לובשן יהא טעון טבילה וי"ל אי אמרינן היקישא כי האי גוונא אז לא מצינו למיגמר מיניה קידוש לפשיטה דנימא הכי מה שהוא לובש שהם של זהב כשהוא לובשן טעון קידוש אף של לבן שהוא פושט כשהוא לובשן טעון קידוש ולא צריכא להאי דרשא דהאי קידוש ללבישת בגדי לבן מק"ו אתיא כמו קידוש לבגדי זהב וא"כ לא הוה דרשינן היקישא אלא לטבילת בגדי לבן אבל קידוש לפשיטה לא הוה נפקא לן הילכך איצטריך קרא לטבילה וממילא דרשינן היקישא לקידוש כדאמרן לעיל: אם כן הויא לה עבודה באחר. ה"נ הוה מצי למיפרך אם כן הוי לה שחיטה בשנים כיון דאם לא מירק פסול ואם שנים שוחטין זבח אחד אפילו בזה אחר זה פסול כדמוכח בפרק השוחט (חולין דף כט.) וא"ת ומאי קשיא ליה מעבודה באחר הא בפ' טרף בקלפי (לקמן דף מב.) איכא מאן דמכשיר אפילו שחיטת פרו בזר ואפילו מאן דפסל היינו דוקא פרו דאתי לחובת היום דקאי עליה אהרן וחוקה אבל תמיד דלא שייך לחובת יום הכפורים לא קאי עליה אהרן וחוקה בשחיטה כיון דלאו עבודה היא ויש לומר דמכל מקום פסול מדרבנן וי"מ משום דמריקה צורך קבלה ולא נהירא דמי עדיף מיעוט סימן בתרא מרוב קמא ועוד י"מ כיון דהא דאמר שחיטה לאו עבודה היא היינו כמו שפירש רבינו יעקב מאורלינ"ש* לפי שנוהגת אף בחולין והאי מירוק אינו מעכב' בחולין א"כ הוי עבודה ולא יהא כשר אלא בו: [לקמן מב. ד"ה שחיטה]

למה

רבינו חננאל

בהן מן העבודות טעון קדוש ידים ורגלים וכו' בגדי זהב כפרתן מרובה כל השנה כולה בגדי לבן פעם [אחת] בשנה. דבי ר' ישמעאל מפיק לכל טבילה ב' קדושין. ובא אהרן אל אהל מועד ופשט וגו' ורחץ את בשרו ולבש תן רחיצה לפשיטה ורחיצה ללבישה ואקשינן האי ורחץ טבילת כל בשרו כדכתיב ורחץ את בשרו במים. ופרקינן אם אינו ענין לטבילה דנפקא ליה לטבילה מורחץ דכתיב בענין כתונת בד קודש. תנהו ענין זה הפסוק לקידוש ונכתביה רחמנא בלשון קידוש כלומר הוה ליה לקרא למכתב ורחץ ידיו ורגליו שהן לשון קדוש. וגמר קדוש בפשיטה מן הלבישה. מ"ם כתב ורחץ את בשרו שהוא לשון טבילה ללמד כי *) הקידוש כטבילה מה טבילה במקום קדוש אף קידוש במקום קדוש. ור' יהודה גמר ב' קדושין לכל טבילה בק"ו כר' אלעזר ב"ר שמעון. אמר רב חסדא הא דרבי דדריש ופשט ורחץ ורחץ ולבש כלומר אחר שיפשוט בגדיו והוא עומד ערום מקדש ידיו ורגליו וטובל ועודנו ערום עוד מקדש ידיו ורגליו ואח"כ לובש נמצא לרבי ב' קדושין שעל הפשיטה ושעל הלבישה כשהוא ערום מקדש לפיכך אמרינן הא דרבי לא כרבנן דהא רבנן תרי קדושי כשהוא לבוש מקדש ולא כר' מאיר דאילו ר' מאיר מצריך ב' קדושין חד אפשיטה כשהוא ערום. מיהו השני שהוא על הלבישה אחר הלבישה מקדש. כדתנן ר' מאיר אומר פשט קידש ידיו ורגליו הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו ומצאו לר' מאיר ה' קדושין פשוט וה' לבוש ור' אומר שניהם כשהוא פשוט מקדש לפיכך הא דרבי מפקא מדרבנן ומפקא מדר' מאיר. אמר רב אחא בר יעקב הכל מודים בקדוש שלאחר הטבילה כשהוא לבוש מקדש דאמר קרא בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת. מי שאינו מחוסר שירות אחר קידוש ידים ורגלים אלא גישה אל המזבח. וא"ת פשוט מקדש יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. ואסיקנא רב חסדא לית ליה הא דרב אחא בר יעקב דאמר הכל מודים דקידוש בתרא כשהוא לבוש מקדש. ולא רב אחא בר יעקב אית ליה הא דרב חסדא דא"כ הוו לרבי בה' טבילות בכל טבילה ב' קדושין כשהוא פשוט וקידוש אחר כשהוא לבוש הרי על כל טבילה ג' קדושין נמצא בה' טבילות ט"ו קידושין: הביאו את התמיד קרצו. פי' קרצו שחטו כדכתיב קרץ מצפון. קרצו ברוב שנים כלומר שחטו ברוב שני סימנים הוושט והקנה הוכשר ואפילו בקדשים ולית ביה שמץ פסול אפילו מדרבנן ומפני מה שנינו ומירק אחר שחיטה על ידו מכלל שאע"פ ששחט כ"ג רוב שנים צריך אחר למרק. כלומר להשלים לחתוך מיעוט הסימנים הנשארים משום דמצוה למרק. כלומר מצוה לחתוך תשלום הנותר בסימנים ולא נחתך.

*) בגמ' הגי' לסיפך דטבילה בקידוש ודברי רבינו צ"ע דבקידוש לא צריכנן להקישא דבהדיא כתיב במקום קדוש וצ"ע.

תוספות ישנים

תנא דבי ר' ישמעאל ק"ו. ולקמן קאמר ליה איפכא ותנא דבי רבי ישמעאל ידע שיש להקשות לאידך גיסא ולאידך גיסא ויש לו פסוקים ללמוד: שכן כפרתן מרובה כו'. פי' שכן מכפרים הרבה כל השנה כולה וכקונטרס פי' שמכפרים על כל עבירות של (אבנט זב והטאת) כל השנה לא אתי שפיר דהא איכא שעיר המשתלח שמגלגלתו ווידויו היו בבגדי לבן מכחון שמכפר על כל עבירות. ריב"א. האי דקאמר הכא ק"ו אליבא דרבי יהודה אע"ג דלית ליה לעיל ק"ו דר"א דילמא היינו דמשום דיוה"כ גופיה אית לן למיעבד ק"ו והדא מילתא היא כדפי' לעיל: הביאו לו תמיד. אע"פ שיש שאר עבודות שהם לפני שחיטה ואינן כשרות אלא בכה"ג כדאמר לקמן (ל"מ א) נקט בסדר התמיד מילתיה: להיטיב את הנרות. שתי נרות ואליבא דרבנן דאמרי בפ"ק (דף יד:) דבקטרת מפסיק להו: את הראש והאברים. ראש לא הוי בכלל אברים כדתניא ונתח אותו לנתחיו ולא את הראש שכבר הותז בשחיטה: ואת החביתים. ומנחה וסולת בכלל חביתים: לישנא דקטלא. ולפי שלא גמר כל שחיטתה נקט האי לישנא: דכל עבודות יום הכפורים אינן כשרות אלא בו. ומדרבנן אפילו שחיטה ב) מיירי ולא בתרומת הדשן דמקמה כל כך לא שייכא לעבודת התמיד:

א) נ"ל נקט תמיד מילתא דחשיבא טפי: ב) אפי' שחיטה הס"ד ואח"כ מה"ד מסדר מערכה וכו' ולא מיירי בתה"ד דמקמה דלא שייכא כ"כ לעבודת התמיד כנ"ל ועי' ש"י.

קודמת

מסורת הש"ס

זבחים יט:

חולין כט:

[לקמן עג. חולין כט: הוריות יב:]

גליון הש"ס

גמ' מי שאינו מחוסר אלא גישה. כעין זה חולין דף קלב ע"א וב"נ:

מסורת הש"ס

[דף יד:]

לעיל דף יד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכתיב ובער עליה הכהן כו' מכלל דאיתא לחברתה · נ"ב בטעה שמסדר שני גזירין וק"ל: (ב) רש"י ד"ה מערכה גדולה כו' כל הקטרות: (ג) ד"ה למנחה · מנחת נסכו של תמיד דכתיב כו' כצ"ל ותיבת ונסכיהן נמחק: (ד) ד"ה ואיפוך כו' של קטורת וקרא דלאו כסידורה: (ה) ד"ה ובער עליה כו' וערך עליה העולה הס"ד ואח"כ מה"ד עלים כו':

גליון הש"ס

תד"ה אביי אי' אי בעי למעבדינהו ביממא · עיין לעיל דף כז ע"ב תוס' ד"ה איכא דאמרי: שם ד"ה מכלל וכו' וי"ל דאי מהכא · עיין לקמן דף מ"ה ע"ב וצ"ע שם ד"ה אין מעבירין וכו' וי"ל דלא שייכא דריש לקיש · עיין מג"א סי' קמז ס"ק י"א:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ואיפוך · להקדים מערכה של קטורת · נ"ב עי' ש"י בל' הגמ' כד"ה שם מנלן דקתיא וכו' ושם ביאר כוונת רש"י בזה:

רש"י

לכך שנינו כו' · ממשנה יתירה חדא בחולין וחדא בקדשים מדקאמר ר"ש בן לקיש דלפרושה הך דסדר יומא תנן לה דשחיטת חולין שמע מינה קרא דהכא ברוב שנים: מצוה למרק · כדי להוציא את הדם יפה: אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא · מנה סדר עבודות של כל יום ויום: משמיה דגמרא · דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא: ואליבא דאבא שאול · דאמר בפ"ק *הטבת כל הנרות קודמות (לכל) לקטורת: מערכה גדולה · שעליה יקטירו כל (ב) הקטרות: קודמת · לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ד' אמות לצד צפון כדתנן במסכת תמיד (דף כט·): של קטורת · שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס בין הערבים: לסידור שני גזירין · שמסדרין על מערכה גדולה וכולהו טעמי מפרש לקמיה: לדם התמיד · לשחיטה ולזריקה: קטורת · של מזבח הפנימי קודמת לאברים להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון: למנחה · מנחת נסכו של תמיד (ג) ונסכיהן דכתיב (במדבר כח) ועשירית האיפה סולת למנחה וגו': לנסכין · לנסך יינו של תמיד: ונסכין למוספין · אם שבת הוא: שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים · ודרש ליה לשון השלמה עליה על העולה תמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות ולא על שבין הערבים למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות: מוקדה · לשון מדורת עצים וכן תוקד: זו מערכה שניה · ולימדך שהא על מזבח החיצון ומשם יכניסו גחלים על הפנימי: ואיפוך · להקדים מערכה של קטורת [א] (ד) [וקרא] כסידורה דהא בהקטר כל הלילה קאי: כפרתה מרובה · שעליה מקטירים כל הקטרות חוץ מן הקטורת לפנים להיכל: מי לא מעייל כו' · כמנחת אף הגדולה ראויה לפנים: ובער עליה · אמערכה גדולה קאי דסמיך ליה וערך עליה (ה) עלים ב' עצים: ולא על חברתה · של קטורת: והכא כתיב · בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה (שמות ל) קאי למידרשיה אדישון פנימי ואהטבה והקטורת כדכתיב יקטירנה ואין קטורת אלא לאחר דישון: מכשיר עדיף · המכשיר ומתקן את הדבר הזה קודמו ועצים מכשירי קטורת הם שהרי עצים הן המכשירין את הקטורת: מכשיר מאי ניהו · מכשיר דהכא במאי עסקת בשני גזירי עצים: והא למערכה גדולה אזלי · ואינם מכשירי קטורת: שום עצים · אף על גב דהני לאו לקטורת אזלי שם עצים מכשירי קטורת הן: גמרא גמירנא · שכן סידרן: סברא לא ידענא · לתת טעם לדבר מדעתי: אין מעבירין · הפוגע במצוה לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא ושמרתם את המצות קרי ביה את המצות לא תמתין לה שתחמיץ ותישן: וכי

גמרא

לכך שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה וכי מאחר דאפילו פסולא מדרבנן ליכא למה לי למרק מצוה למרק אביי *מסדר מערכה משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול *מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות *קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות *קודם לקטורת וקטורת *קודם לאברים ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכין ונסכין למוספין *ומוספין לבזיכין ובזיכין לתמיד של בין הערבים שנאמר °והקטיר עליה חלבי השלמים *עליה השלם כל הקרבנות כולן אמר מר מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת מנא לן דתניא *°היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה זו מערכה גדול' ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת ואיפוך אנא מסתברא מערכה גדולה עדיפא שכן כפרתה מרובה אדרבה מערכה שניה עדיפא שכן מכניסין ממנה לפנים אפי' הכי כפרתה מרובה עדיפא ואיבעית אימא אי לא משכח עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים מנא לן דכתיב °ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר עליה ולא על חברתה (א) מכלל דאיתא לחברתה והאי עליה מיבעי ליה לגופיה תרי עליה כתיבי סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי אע"ג דהכא כתיב בבקר בבקר והכא כתיב בבקר בבקר אפי' הכי מכשיר עדיף מכשיר מאי ניהו שני גזירי עצים והא אמרת שני גזירי עצים למערכה גדולה אזלי אמר רבי ירמיה שום עצים רבינא אמר הואיל והתחיל במערכה גומר רב אשי אמר אי לא משכח עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות מאי טעמא אמר אביי גמרא גמירנא סברא לא ידענא ורבא אמר כריש לקיש דאמר *) ריש לקיש אין מעבירין על המצות וכי

*) [לקמן נח: ע. פסחים סד: מגילה ו: מנחות סד: ע"ש]

תוספות

למה לי למרק · תימה והלא אפי' בחולין מוכח בפרק השוחט (חולין דף כז·) שיש לשחוט לכתחלה כל הסימנין ולא סגי ברובא דילמא לא אתי למיעבד רובא וי"ל ה"מ בחד גברא אבל בתרי גברי דכבר שחט כ"ג ונסתלק אי אתי אחרינא וממרק נראה כשהייה ונראה כאילו נשחט אזבח בשנים הוה לן למיסר למרק ומשני מצוה למרק כדי לקבל כל הדם:

אביי מסדר מערכה כו' · תימה לי אמאי לא קא חשיב נמי תרומת הדשן דהויא נמי תחילת עבודה דימנא וצ"ל משום דזימנין מקדימין אותה מאשמורת הראשונה ומחצות הלכך לא קא חשיב לה שהיה הפסק גדול בינה ובין הני דקא חשיב אבל הנך דקא חשיב היו רגילין לעשותן בזה אחר זה אי נמי יש לומר תרומת הדשן עיקר מצותה רק בלילה אבל הני °אי בעי למעבדינהו ביממא הרשות בידם:

מכלל דאיכא חבירתה · תימה לי אם כן למה לי קרא דלעיל ואש המזבח תוקד בו למערכה שניה תיפוק ליה מהאי קרא °וי"ל דאי מהכא הוה אמינא יעשו מערכה שניה על מזבח הפנימי כדרך שעושין מערכה גדולה על מזבח החיצון כיון דאתיא לצורך קטורת דמזבח הפנימי להכי איצטריך ואש המזבח תוקד בו על מזבח החיצון במקום מערכה גדולה:

אפילו הכי מכשיר עדיף · תימה לי לימא טעמא משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וסידור גזירין הוא תדיר טפי שהוא פעמים בכל יום ודישון מזבח הפנימי אינו אלא פעם אחת ויש לומר דלא גמרינן ממלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד דתדיר קודם אלא היכא דתרוייהו שוו דזו וזו מתנה דומיא דתמידין ומוספין אבל כל כי האי גוונא דחד הוי עבודת מתנה וחד עבודת סילוק לא:

אין מעבירין על המצות · בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נא·) גבי שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי קאמר בגמרא מ"ט דכתיב (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד ההוא דפגע ביה ברישא ומשמע משום דאין מעבירין על המצות אבל רש"י ל"ג ההוא דפגע ביה ברישא אלא מפתח אהל מועד קא גמר לה דיסוד מערבי של מזבח הוי כנגד הפתח וכן משמע התם בגמרא גבי שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי ומפרש משום דילמד ירידתו מן הכבש מיציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו דהיינו יסוד מערבי אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו דהיינו יסוד דרומי ואי משום אין מעבירין על המצות קא יליף לפנימיים דנשפכין על יסוד מערבי אמאי פשיטא ליה [טפי] בפנימיים שהן ביסוד מערבי מבחיצון ביסוד דרומי הא אידי ואידי שייך בהו טעמא דאין מעבירין על המצות וכן משמע ר"פ קדשי קדשים (שם דף נח:) דפריך שירי הדם בהדיא כתיב בהו אשר פתח אהל מועד ואם תאמר ולמה לי קרא אמאי לא נפקא מדריש לקיש דאין מעבירין על המצות °ויש לומר דלא שייכא דריש לקיש אלא היכא דבעינן למעבד תרוייהו שיש להקדים ההוא דפגע ביה ברישא אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר: [ועי' תוס' מגילה ו: ד"ה מסתבר] :

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה א:

כח ב מיי' שם הלכ' ה:

כט ג מיי' פ"א שם הלכה ג:

ל ד מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה ח:

רבינו חננאל

אביי מסדר מערכה משום דגמרא אליבא דאבא שאול דתניא מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת ומערכה שניה כו' עד עליה השלם כל הקרבנות: מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת ואוקימנא מערכה גדולה קודמת שכן כפרתה מרובה · פי' הקרבנות חטאות ואשמות וכיוצא בהן כולן למערכה גדולה עולין לפיכך קודמת · מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור ב' גזירי עצים מדהוה לקרא למכתב ובער עצים וכתיב ובער עליה שמעינן מינה מכלל שיש שם מערכה אחרת והזהירה התורה עליה ולא על האחרת שיש שם סידור ב' גזירין קודמין לדישון מזבח הפנימי ואע"ג דכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה הנה [כתיב] ב' בבקר וכתיב נמי ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר ב' בקרים השקולין הן · אפי' הכי המכשיר עדיף והם הגחלים שאילו אין הגחלים הקטורת לא היתה מתקטרת · לפיכך העצים אע"פ שהגזירין אינן עולין למערכה של קטורת. אסיק שום עצים קודמין לדישון מזבח הקטורת ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת ה' נרות · דקי"ל אין מעבירין על המצות וכהן הבא להיכל והולך ממזרח למערב בהיכל כי פגע ברישא במזבח הזהב פגע ברישא · כדתניא בהדיא כי השלחן בצפון והמנורה בדרום והמזבח נתון ביניהם · משוך קימעא כלפי חוץ · ולמה הוא משוך כלפי חוץ דבעינן שלחן נוכח המנורה · דחזו להדדי · וכיון שמושך המזבח מעט כלפי חוץ נמצא צד השלחן והמנורה הנוטה למערב רואין זו את זו · אמר רבא ש"מ מדריש לקיש אין מעבירין על המצות ·

תוספות ישנים

קודמת לשני גזרי עלים · נ"ע דאמאי לא קתני סידרי עלים בסדר התמיד במסכת תמיד: עליה השלם כל הקרבנות כולם · לכאורה משמע דלמאוס הוא דהוי הכי כדדרשינן נמי לקמן העולה עולה ראשונה ואמרינן במנחות בפרק [illegible]

לא א מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ז:

לב ב מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה ח:

וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא דתניא [א]שלחן בצפון *משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעא ונוקמיה להדייהו כיון דכתיב (שמות כו) ואת המנורה נכח השלחן בעינן דחזו אהדדי אמר רבא ש"מ מדריש לקיש [ב]עבורי דרעא אטוטפתא אסור היכי עביד מדרעא לטוטפתא והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות מאי טעמא אמר אביי ההוא בבקר בבקר דשני גזירי עצים דלא צריכי שדינהו להכא חד שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות חד שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות אע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף אמר ליה רב פפא לאביי ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדמיה לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי וחד שדייה לדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דאף על גב דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף אם כן אפסוקי במאי מפסקת להו הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין וחוזרים ומטיבין *כדי להרגיש כל העזרה כולה שפיר אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים מאי איכא למימר אמר ליה רבינא לרב אשי האי בבקר בבקר דעצים מי מייתר הא מיבעי ליה לגופיה דקאמר רחמנא נקדמו למערכה שניה של קטורת אמר ליה ולאו מי אוקימנא עליה ולא על חברתה מכלל דאיתה לחברתה מאי שנא דעביד הטבת חמש נרות ברישא נעביד הטבת שתי נרות ברישא כיון דאתחיל בהו עביד רוב' ונעביד שית אמר קרא (שם ל) בהיטיבו את הנרות יקטירנה ואין נרות פחותות משתים והטבת שתי נרות קודמת לקטורת דאמר קרא בהיטיבו את הנרות והדר יקטירנה וקטורת לאברים דתניא יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד בלבד ואברים למנחה דתניא מניין *שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל

וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא · קודם שיגיע למנורה שהמזבח מסוך כלפי מזרח קימעא : משוך מן הכותל · מרוחק מן הכותל לפוני שתי אמות ומחצה שיעור דרך שני כהנים זה אצל זה המסדרין שתי מערכות של לחם הפנים בשבת ומצותו לסדרן ולסלקן יחד וארבעה נכנסין שנים מצד זה של שלחן לסלק את המערכה הישנה של לחם הפנים ושנים מצד זה לסדר החדשה: [מנחות צו.] משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה · כמדת השולחן דהא כתיב (שמות מ) נכח השלחן זה כנגד זה: כלפי חוץ · כלפי מזרח נגד פתח ההיכל: נוקמא בהדייהו · מכוון בינייהו ולמה נמשך לחוץ : מדריש לקיש · דאמר אין מעבירין על המצות: עבורי דרעא אטוטפתא · לאחר תפילין שבזרוע בשביל תפילין של ראש אסור דהא בזרוע פגע תחילה : היכי עביד מדרעא לטוטפתא · מן הזרוע יצא על ראש יניח שבזרוע תחילה ואח"כ יניח של ראש : בבקר בבקר דשני גזירין · דלא צריך דהא אמרן מכשיר עדיף : שדינהו להכא · שזו מדה בתורה דבר שאינו ענין לו תנהו ענין לחבירו : דהכא תלתא והכא תרי · הכא תלתא בהטבת נרות כתיב בבקר בבקר והאי דשדינן עליה חד הא תלתא ובתמיד כתיב (שמות כט) את הכבש האחד תעשה בבקר והאי דשדינן עליה כדאמר חד שדי לדם התמיד : אע"ג דהכא תרי והכא תרי · הני מכפרי שהעולה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה לקמן בפירקין (דף לו.) : א"כ · דמקדמת ליה לדם התמיד אפסוקיה במאי פסקת להטבת הנרות לחצאין [לעיל כד:] שאול כיון דאית ליה מיטיב ואח"כ יקטיר דם התמיד תקדים והקטורת תאחר ובאיזו עבודה תפסיקו וא"ת מאי איכפת לך הניחא לר"ש בן לקיש דאמר אין הפסקתן אלא להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תחילת עבודות בעזרה : שפיר · יש לך לומר יפסיק ביניהם להמתין בין אלו לאלו לצאת וליכנס ולא תהא עבודה בינתיים : אלא לרבי יוחנן · דדריש בבקר בבקר בהיטיבו חלקהו לב' נרות לשני בקרים אלו יקדמו לעבודה אחת אלמא יש עבודה ביניהם והא ליכא למימר אפסקיה בדישון מזבח הפנימי דא"כ דמקדים הטבת ה' נרות לדישון הוה ליה מעביר על המצות ועבודה תו ליכא להקדים מקומה לתתה ביניהם שכולם סדורות כאן ע"פ המקראות : לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד · התמיד נאמר בו תעשה בבקר וא"ת הא שדינן עליה חד מהנך דשני גזירין אדם התמיד הוא דשדינן עליה ולא על האברים ואם תאמר מכפר עדיף אין כפרה אלא בדם : מניין שלא יהא דבר · ניתן על מערכה גדולה קודם לאברי התמיד :

פסחים נח: ב"ק קיא. תמיד כח: מנחות מט.

עבורי דרעא אטוטפתא · פרש"י להניח תפילין בראש קודם שיניח תפילין של יד אסור דקא מעביר על מצות תפילין של יד דפגע ברישא בזרוע קודם שיגיע לראש וקשה לפי' דמאי איריא מדריש לקיש תיפוק ליה מדאמר בפרק הקומץ רבה (מנחות דף לו.) כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך ומפרש רבינו תם בשם רב האי גאון זצ"ל דאיירי בשעה שחולץ תפילין ומניחן בתיק שלא יעביר אותן של יד ויתנם בתיק תחילה ואח"כ של ראש למעלה דא"כ כשיבא להניח יפגע בשל ראש תחילה ויצטרך להעביר על המצות משום דשל יד יש להניח תחילה כדפי' לפיכך צריך להניח בתיק של ראש תחילה ואח"כ של יד למעלה ורבי אליהו זצ"ל מפרש דלענין משמוש איירי דחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה *ק"ו מציץ [לעיל ז:] והשתא קאמר דבשל יד ממשמש תחילה משום דפגע בהן ברישא ואח"כ ממשמש בשל ראש : ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדמיה לדם התמיד · וא"ת ניסדי תרוייהו בבקר אדם התמיד דניקדום לדישון מזבח הפנימי דהכא תלתא והכא תרי וי"ל דהא לאו סברא היא דניסדי תרוייהו אהיכא דלא כתב אלא חד ואדישון פנימי דכתיב ביה תרי לא ניסדי מידי יליבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אי נמי י"ל דא"כ לא לכתוב גבי גזירין אלא חד בבקר ונשדייה אדם התמיד דנקדים לדישון מזבח הפנימי ואע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף ומדכתיב תרי בבקר ש"מ דאיצטריך למימר דניסדי חד אדישון מזבח הפנימי : הכא תלתא והכא תרי · אין להקשות הא טובא בבקר בבקר כתיבי בתמיד בפרשת ואתה תצוה ובפרשת פינחס די"ל הני כולהו כחד חשיב להו כיון דלא כתיבי בהדי הדדי כמו בגזירין ונרות דכתיב בבקר בבקר והוי כמו פרשה שנאמרה ונשנית: יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבקר · דאע"ג דאמר לעיל דתמיד כתיב ביה תרי בבקר היינו דם התמיד דווקא וקשה לי נימא תרי בבקר דגזירי עצים חד שדייה אדם התמיד דנקדמיה לדישון הפנימי דאע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף וחד שדייה אאברי תמיד דניקדמו להטבת שתי נרות דאע"ג דהכא תרי והכא תרי נקדמו כי היכי דליהוי הפסק בנרות דרחמנא אמר ליפסקינהו ואי לא מפסיק להו באברים במאי מפסיק להו וי"ל דאיכא סברא לשווי תרוייהו בבקר בתמיד כדפרישית לעיל ואע"ג דחד בדם וחד באברים מ"מ כיון דבחד זיבחא הוא לא מסתבר לומר כן :

ת"ל

העולה

רבינו חננאל

אלא המצוה שאדם פוגע בה תחלה צריך לעשות ואח"כ יעשה המצוה שאחריה להקדים התפלין שעל הראש ולהעביר שעל בידו והיא שעל הזרוע אסור לפי כשפוגע תחלה בתפלה של זרוע פגע ברישא. פי' גאון עבורי דדרעא אטוטפתא אסור *) דהכין אמור רבנן כשהוא חולץ חולץ של יד ואחר כך חולץ של ראש מניחה בכים למעלה ממנה. ותחתיה מונחת תפלה של יד· וקאמר ש"מ מדריש לקיש שאסור להעביר את של זרוע שהיא למטה על טוטפת של ראש שהוא למעלה להניחה תחלה פי' גאון הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש העזרה היינו דמשכחת ג' בקרים בהטבת חמש נרות (מגופיה) [ב' בגופיה] וא' בסידור ב' גזירין אלא לר' יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקהו לב' בקרים ומש"ה מטיבין ה' נרות והדר מטיבין ב' נרות ליכא בה' נרות אלא ב' בקרים חד דגופיה וחד מסידור ב' גזירי עצים ולא אפריק הרין קושיא· אלו דברי הגאון זלה"ה:

הטבת ה' נרות קודם לדם התמיד מ"ט אמר אביי ובער עלית הכהן עצים בבקר [בבקר] דכתיב בסידור ב' גזירין לא צריך דהא גמרינן דמקדים סידור ב' גזרי עצים **)למערכה גדולה קודם מערכה שניה של קטרת מעליה ולא על חברתה כו' הלכך מופנה היא ולא צריך בהאי עניינא שדינהו חד להטבת ה' נרות דנקדמיה לדם התמיד וחד לדם התמיד דנקדים להטבת ב' נרות. בהטבת הנרות כתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות הוספת לו אחד בה' נרות נמצאו בן שלשה ובתמיד כתיב את הכבש אחד תעשה בבקר אע"פ שמוסיף לו בקר אחד נמצא בזה שנים ובזה ג' ומי שיש בו ג' בקר קודם למי שיש לו ב' ודם התמיד קודם להטבת ב' נרות מכפר עדיף פי' התמיד. ואתא רב פפא לדחוייה הא דאביי ואמר הכי אימא הני בבקר בבקר דב' גזירי עצים דלא צריכי חד שדייה לדישון מזבח הפנימי כו' ודחיא א"כ שאתה מקדים דם התמיד להטבת הנרות כולם במאי מפסקת להו לנרות הניחא לר"ל דאמר אין הפסקת הנרות חובה אלא כדי להרגיש את העזרה בלבד היינו דלא חיישינן לאפסוקינהו אלא לר' יוחנן דאמר בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות חלקם לב' בקרים. הנה מן התורה צריך להפסיקם מאי איכא למימר ונדחו דברי רב פפא ועמדו דברי אביי שבודאי אי אפשר שלא להפסיקם וראינו לרבותינו הגאונים בזה פירוש אחר ויש עליו תשובה לפיכך לא כתבנוהו מיהו נשאר לדקדק למה מטיב חמש וזורק הדם ומטיב אח"כ השנים ופשוטה היא קטרת קודמת

*) לכאורה נראה דצ"ל חולץ של ראש ואח"כ של יד ומניחה בכים וכו' וכ"ה במנחות. **) דברי רבינו הוא מסולל הבנה בכאן ואולי דצ"ל דמקדים סידור וכו' על המערכה גדולה תיכף אחר מערכה שניה וכו' ועדיין דברי רבינו צריך ישוב.

תוספות ישנים

ונסכיהם בלילה ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר י"ל דחביבה מצוה בשעתה ולא רצו לאחרה כל כך א) : ואיפוך אנא. לאו אקרא אתי דהיא העולה על מוקדה על כרחין במערכה גדולה מיירי אלא אאחר מערכות מיירי שמסדרין קודם השניה וקראי אין מוקדם ומאוחר אי נמי תוקד בו משמע ליה דמעיקרא קאמר והיא העולה קאי: מערכה שניה של קטורת קודמת לשני גזירין. דאע"ג דשני גזירין הן ביום כיון שכשרים גם בלילה הוה ס"ד לאקדומינהו: תרי עליה כתיבי. דאפילו תאמר דערך עליה העולה לשלא יהא דבר [קודם] לתמיד של שחר מ"מ אכתי איכא קרא אחרינא דערך עליה ועלי' דחלבי השלמים ועליה השלם דרשינן מהשלמים אי נמי איפכא: אפילו הכי מכשיר עדיף. דסברא היא שהאיך יעשה (כל) המצוה אם לא יתקן מכשירים תחילה ועוד שבלא גחלים לא יוכלו להקטיר אבל בלא דישון יוכלו להקטיר וא"ת אמאי לא קאמר טעם דאין מעבירין על המצות וסידור שני גזירין דעל המזבח החיצון קודם דפגע ביה ברישא כדאמרינן לקמן האי טעמא ומצינו למימר דלאביי קיימינן הכא דלא ידע בסמוך האי טעמא אי נמי כיון שהיה צריך להביאן מלשכת העצים ואינם שם על מזבח לא מיקרי מעבירין אבל אין נראה לומר כן אלא אומר רבי הואיל ודישון מזבח הפנימי מצות פנים היא עדיפא טפי ב) : ונוקמיה להדייהו. משמע שיש לו למזבח להיות עומד ביניהם מדפריך ונוקמיה בהדייהו ולא פריך ולא נוקמיה התם כלל וצריך עיון מנ"ל דאית ליה לאוקמיה בהדייהו: עיבורי דרעא אטוטפתא אסירא. פי' בקונטרס לאחר תפילין של זרוע בשביל תפילין של ראש אסור ואין נראה לרבי דהא מקרא נפקא לן בפ' הקומץ רבה (מנחות לו.) ולטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתים ואם כן על כרחו יקדים של יד על כן נראה לרבי כפי' ר"ת בשם הגאון עבורי דרעא אטוטפתא כלומר כשחולץ תפילין להניחם בכיס אסור להעביר של זרוע תחילה להניחם בכיס תחת אותו של ראש שהרי למחר כשיבא ליטלם כדי להניחם ימצא של ראש למעלה והוא יש לו להניח בכיס אותו של זרוע למעלה משום דבהו פגע ברישא כשמניחם תחילה ולהאי פירושא ל"ג היכי עביד מאדרעא אטוטפתא ורבינו יהודה שמע בשם ה"ר אליהו דקאי אהא דאמרינן בפ' קמא (דף ז:) חייב למשמש בתפילין ק"ו מציץ כו' וקאמר כשממשמש חייב למשמש של זרוע תחילה דכדרעא פגע תחילה וגרס שפיר היכי עביד מדרעא לטוטפתא פי' ממשמש של זרוע ואחר כך של ראש: בבקר בבקר דשני גזירי עצים דלא צריכי. וא"ת ואמאי לא צריכי אימא דהוו בליליא י"ל דהוה מצי למיכתב ביום־ס"ר יוסף : שדינהו חד להטבת חמש נרות דנקדמיה לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי. בלאו הכי נקדמו לדם התמיד דבדם התמיד ליכא אלא חד והכא תרי אלא משום דקבעי למישדי חד אתמיד צריך למישדי חד אנרות וא"ת נוקי תרוייהו אדם תמיד וליהוו תלתא וליקדום י"ל דתרי אחד לא שדינן אבל חד שדינן שפיר וא"ת אפילו לא כתיב אלא חד בבקר גבי תמיד ידעינן שפיר שקודם להטבת שתי נרות דאם לא כן במאי מפסקא להו דהכי פריך לה בסמוך י"ל דמ"מ יקדמו כיון שכתיב שני בבקר בכן דאע"ג דהוה קשיא לן במאי מפסיק להו הכי נמי הוה קשיא לן למה תקדים התמיד כיון דליכא אלא חד בבקר וא"ת מ"מ לא ליכתוב כלל בבקר בתמיד דהשתא אין לנו להקדים הטבה משום דכתיב בבקר בבקר לדם התמיד כיון דאין משמע מדם שיאוחר על כרחך יקדים להטבת שתי נרות דא"כ במאי מפסקא להו י"ל דס"ד דבקטורת מפסיק להו והא דכתב בהיטיבו הנרות הכי קאמר בעידן הטבה תהא מקטיר קטורת אבל לקמן כי קאמר במאי מפסיק לא מצי למימר דבקטורת מפסיק להו דלית לן לאפוקי קרא דיקטירנה ממשמעו דמשמע דאחר הטבה תהא קטורת כיון דאיכא למדרש הכי והכי: אימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדים לדם התמיד. אבל לא הוי מצי למימר שדייה לדם התמיד דתקדום לדישון דאע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף הא ליכא למימר דא"כ אידך למאי אתא אי להקדים דישון להטבת חמש נרות לזה אין צריך דפשיטא דאין מעבירין על המצות כדאמר לעיל: מכפר עדיף. וא"ת אמאי לא אמרינן בטעמא דמכפר עדיף אפילו אין כתוב כלל בבקר כדאמרן לעיל גבי שני גזירין דכיון דמכשיר עדיף לא צריך אפילו חד בבקר לאקדומינהו י"ל דאין הכי נמי אבל כיון דכתיב חד בבקר בתמיד אי לא הוה שדינן ביה אכתי חד היינו אומרים שיוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבקר דעדיף האי טעמא מטעמא דמכפר עדיף: הניחא לריש לקיש כו'. פי' בקונטרס דמסקנא דמילתא דאביי היא הניחא לריש לקיש דפרכת לי שפיר אלא לרבי יוחנן במאי מפסקא להו כיון דהפסקה מן התורה ורבינו חננאל פירש בשם הגאון דמילתא באפי נפשה היא הניחא לריש לקיש דמצינן לאוקמי בבקר בבקר דנרות לאקדומי לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי כדאמרן אלא לר' יוחנן דאמר חלקהו כו'

א) כתו' שם מבואר הענין יותר ע"ש ועיין ש"י: ב) עד כאן שייך לעמוד הקודם:

ת"ל °וערך עליה העולה ואמר רבא *[א]העולה היא עולה ראשונה ומנחה לחביתין עולה ומנחה וחביתין לנסכים שום מנחה ונסכים למוספין זבח ונסכים ומוספין לבזיכין והתניא בזיכין קודמין למוספין תנאי היא אמר אביי מסתברא כמאן דאמר *[ב]מוספין קודמין לבזיכין לאו מי אמרת בבקר בבקר להקדים הכא נמי ביום ביום לאחר מ"ט דמאן דאמר בזיכין קודמין למוספין גמר חוקה חוקה מחביתין אי מהתם גמר ליגמרה כולה מילתא מהתם להכי אהני ביום ביום לאחר: קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים וכו': מני אי רבנן בין דם לנרות מיבעי ליה אי אבא שאול בין נרות לאיברים מיבעי ליה לעולם רבנן היא ובסידרא לא קא מיירי: ושל בין הערבים היתה קריבה בין איברים לנסכים וכו': מנא הני מילי אמר ר' יוחנן דאמר קרא °כמנחת הבקר וכנסכו תעשה מה מנחת הבקר קטורת קודמת לנסכים אף כאן קטורת קודמת לנסכים אי מה להלן קטורת קודמת לאיברים אף כאן קטורת קודמת לאיברים מי כתיב כאיברי הבקר כמנחת הבקר כתיב כמנחת הבקר ולא כאיברי הבקר [א] תנו רבנן °ונסכו רביעית ההין ילמד של שחרית משל ערבית

רבי

רש"י

ת"ל וערך עליה העולה וגו' · העולה משמע תהא ראשונה דאי לאורויי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולה ושלמים נכתוב וערך עליה: עולה ומנחה · להקריב אשה לה' עולה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו (ויקרא כג) עולה ומנחה לימדך שתהא מנחת העולה אחר העולה מיד ולא יפסיקו חביתין בין עולה למנחת התמיד: שום מנחה · הואיל וחביתין אף הן מנחה והזקיקם הכתוב עם התמיד דכתיב בה (במדבר כח) ועשירית האיפה סולת למנחה תמיד אף היא תהא סמוכה לתמיד אחר מנחת נסכים כדכתיב עולה ומנחה: זבח ונסכים · למדנו שלא יפסיק קרבן אחר בין זבח לנסכים: תנאי היא · רבי ישמעאל ורבי עקיבא פליגי בה בפסחים בפרק תמיד נשחט (דף נח.): ביום · ביום השבת יערכנו (ויקרא כד) ולשון ביום משמע באור עצום היום ולא בבקרו: חוקה חוקה · בחביתין כתיב (שם ו) חק עולם לה' כליל תקטר ובבזיכין כתיב (שם כד) קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם והכולה מילתא קאי וגמרינן מיניה שתקדים למוספין כחביתין: וליגמרה לכולה מילתא · להקדימן אף לנסכים: אי רבנן · דאמרי בפ' קמא (דף טו·) בקטרת מפסיק להטבת נרות: בין דם לנרות מיבעי ליה · בין עבודת הדם לעבודת הנרות קודם שיגמרם: לעולם רבנן היא: ניחא ליה לאוקמה כרבנן: ובסידרא לא קא מיירי · לא דק: בין איברים לנסכים · למנחת נסכים: כמנחת הבקר · תהא מנחת ערב: מה מנחת הבקר · תהא מאוחרת לקטורת שהרי אף איברים מאוחרים לה: אף מנחת הערב · קטורת קודמת לה: מי כתיב כאיברי הבקר · כן יהיה איברי הערב ותידוק מינה מה איברי הבקר מאוחרים לקטרת אף איברי הערב מאוחרים לה: כמנחת הבקר · תהא מנחת הערב: ולא כאיברי הבקר · איברי הערב: ונסכו רביעית ההין לכבש האחד · גבי תמידין כתיב ולימד על האחד שטעון נסכים ומיהו האחד הוא של ערבית דהא מיניה סליק דכתיב לעיל מיניה ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ועשירית האיפה סולת וגו' עולת תמיד העשויה וגו' ונסכו רביעית ההין: ילמד שחרית משל ערבית · מה זה טעון נסכים אף זה טעון נסכים:

רבי

תוספות

העולה עולה ראשונה · תימה למה לי קרא תיפוק ליה ממלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד דנפקא לן מיניה בפרק כל התדיר (זבחים דף פט) כל התדיר מחבירו קודם את חבירו וכי תימא דההוא למוספין והאי לנדרים ונדבות וצריכי דמוספין [קבוע] להם זמן ונדרים ונדבות שכיחי בכל יום והא בפרק התכלת (מנחות דף מט.) מייתי לקרא דהעולה לתמידין קודמין למוספין דקאמר היכי דמי הא דתנן התמידין אינן מעכבין המוספין אילימא דאית ליה ולקדם והתניא העולה כו' ועוד קשה טפי דבס"פ הגוזל קמא (ב"ק דף קיא·) דרש מדכתיב (במדבר ה) מלבד איל הכפורים מכלל דכסף ברישא ופריך אלא מעתה מלבד עולת הבקר מכלל דמוספין ברישא והתניא העולה וכו' הוה ליה למיפרך ממתני' דכל התדיר (זבחים דף פט.) דאדרבה ממלבד גופיה דרשינן איפכא וליכא למימר נמי דאיצטריך מלבד לצבור שאין להם תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם דהא מתני' דכל התדיר לא איירי כולה אלא בלקדם דומיא דדם חטאת קודם לדם עולה דקתני התם בהדה וליכא למימר נמי חד למצוה וחד לעכב דעיכובא ליכא כדאמר בפרק התכלת (מנחות דף מט·) וי"ל דהעולה עולה ראשונה להקדמה דהקטרה דקרא בהקטרה איירי וקרא דמלבד להקדמת שחיטה שתעשו את אלה בעשיית דם איירי והשתא ניחא דמייתי בפ' התכל' (ג"ז שם) מהעולה לאשמעי' בהקטרה דלא תנן בפ' כל התדיר (זבחים דף פח.) דתמיד קודם אי נמי משום הוה ס"ד דמקשה שהוא מעכב הלכך פריך מברייתא דלשון שלא יהיה דבר קודם משמע טפי עיכובא מלישנא דמתני' דכל התדיר וניחא נמי דלא מייתי בהגוזל קמא מהא דכל התדיר לאוכוחי [על מלבד איל הכפורים דלא הוי] כסף ברישא דאיכא למימר לעולם כסף ברישא והדר איל כסדר שנכתבו בפרשה אבל בכל התדיר איירי בעשיית דם וה"ק קרא מלבד עולת הבקר שעשיתם עבודת הדם כבר תעשו את אלה אבל הקטרה דכתיב מקמי קרא דמלבד תהא קודם התמיד דכולי קראי דקמיה בהקטרה משתעי דכתיב בהו (במדבר כח) אשה ריח ניחוח להכי אצטריך לאיתויי העולה דאפילו בהקטרה תמיד קודם אע"ג דהקטר מוספין כתיב ברישא אפ"ה תמיד קודם הכא נמי נימא דאע"ג דכסף כתיב ברישא איל הכפורים קדים מיהו תימה למה לי קרא דהעולה ודמלבד לאשמועינן דתמידין קודמין למוספין תיפוק ליה דבתמידין כתיב בבקר ובמוספין כתיב ביום ויוקדם דבר שנאמר בו בבקר לדבר שנאמר בו ביום ואמרי' נמי מוספין בשש ואז אינו בקר וי"ל דאי לאו קרא דהעולה הייתי מאחרין הקטרת התמיד עד אחר הקטרת המוסף כדמשמע בהגוזל קמא (ב"ק דף קיא·) מדכתיב מלבד ותעשה בבקר הוה מוקמינן ליה לעבודת דם אבל קשה עדיין כיון דכתיב העולה לאפוקי מהאי סברא למה לי קרא דמלבד לאשמועינן דתמיד קודמת למוספין בעבודת דם תיפוק ליה מדכתיב בבקר בתמיד ובמוספין ביום וצ"ל דאיצטריך מלבד למיגמר בעלמא דבכל מקום תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם דמאי טעמא כתב אשר לעולת התמיד פשיטא דעולת הבקר היא עולת התמיד אלא טעמא קא יהיב קרא למילתיה מאי טעמא אמרי לך מלבד עולת הבקר שהיא תקדום לפי שהיא עולת התמיד וכל דבר שהוא תדיר קודם לדבר שאינו תדיר וכן משמע בפ' כל התדיר דגמר מהכא בכל דוכתא דקתני כל התדיר מחבירו קודם כו' עד שנאמר מלבד:

העולה עולה ראשונה. י"מ שהיא עולת התמיד שכתובה ראשונה לכל הקרבנות בפרשת פינחס אי נמי קסבר עולה שהקריבו אבותינו לפני הר סיני עולת תמיד הואי והיא היתה ראשונה לכל הקרבנות ציבור ופלוגתא היא בפ"ק דחגיגה (דף ו.) דאיכא למ"ד עולת תמיד הוה ואיכא למ"ד עולת ראייה הוה (וע' תוס' ב"מ נה·):

חביתין לנסכים שום מנחה · הא דלא קאמר טעמא משום דבחביתים כתיב מחציתה בבקר כמנחת הבקר וכנסכו (במדבר כח):

נסכים למוספין זבח ונסכים · תימה לי אמאי לא קאמר טעמא יוקדם דבר שנאמר בו בבקר לדבר שנאמר בו ביום ובלאו הכי איצטריך קרא לזבח ונסכים לדרשא אחריתי בפרק התודה (מנחות דף עט·) אין הנסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח שנאמר זבח ונסכים וצ"ל דאיצטריך למילף מהאי קרא כדי לייסב אותו אפי' למאן דאמר בזיכין קודמין למוספין אע"ג דהכא כתיב ביום והכא כתיב תרי ביום אלמא דלא משמע ליה ביום לאחר להכי מייתי קרא דזבח ונסכים אין להקשות מגלן דמנחה קודמת לנסכים אי משום דכתב עולה ומנחה אימא דנסכים קודמין למנחה דכתיב זבח ונסכים דהא לא קשה כלל דבכל דוכתא כתיב מנחה ברישא ואח"כ נסכים ובההוא קרא גופיה כתיב מנחה ברישא דכתיב עולה ומנחה זבח ונסכים:

לעולם רבנן היא · הא דלא קאמר אי בעית אימא אבא שאול ובסידרא לא קא מיירי י"ל משום דרישא דלא כאבא שאול דקתני ונכנס להקטיר קטורת ולהיטיב הנרות כדאמר בפ"ק (דף יד:):

רבי

רבינו חננאל

לאברי התמיד שהקטורת כתיב בה בבקר בבקר והתמיד אין כתיב בו אלא בקר אחד. אברי התמיד קודמין למנחה שאין לך דבר קודם על המערכה לתמיד של שחר שנאמ' וערך עליה העולה ואמר רבא העולה בלשון ידוע כי היא עולה ראשונה. מנחה לחביתין שנאמר עולה ומנחה. כלומר אחר העולה מנחה. חביתין לנסכין. פי' מצאנו שהמנחה קודמת לנסכין שנאמר עולה ומנחה זבח ונסכים והחביתין אע"פ שאינן מנחת זבח הן מנחת כהן שנאמר על מחבת בשמן לפיכך אמר כל ששם מנחה עליה קודמת לנסכין. נסכין למוספין שנאמר זבח ונסכים כלומר התמיד ועמו נסכין ואחריו המוספין מוספין קודמין לבזיכין דאע"ג דאיכא למימר בזיכין גמרי חק חק מן החביתין כתיב בבזיכין קדש קדשים הוא לה' מאשי ה' חק עולם וכתיב בחביתין והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם לה' כליל כשם שקודמין החביתין למוספין כך קודמין הבזיכין. כיון דכתיב בבזיכין ביום השבת ביום השבת ובמוספין אינו כתיב אלא וביום השבת פעם אחת אהני ביום ביום שכתב בבזיכין לאחר: קטרת של שחר היתה קרבה בין דם לאברים כו' אוקימנא כרבנן כדתנן כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות הנה הקטורת בין דם לנרות ומתניתין דהכא לא דקדק לשנותם על הסדר והא דאבא שאול פשוטה היא כדמסדר המערכה אביי משמא דגמרא אליבא דאבא שאול. ותני נרות קודמין לקטורת וקטורת קודמת לאברים הנה הקטורת בין נרות לאברים וקטורת של בין הערבים קריבה בין אברין לנסכין גמר מן הקטורת של שחר מה הקטורת של שחר כתיב בה בבקרבבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה הנה בבקר בבקר מקטיר ואחר הקטורת [מקטיר אברי] התמיד ומנחתו ונסכו. כך תמיד של בין הערבים אחר הקטורת נסכין ואקשינן כיון שאתה למד תמיד של בין הערבים מתמיד של שחר למוד אותו לכל דבר ותהיה הקטורת קודמת אפילו לאברים ודחינן מי כתיב כאברי הבקר וכנסכו כתיב למנחה ולנסך הקישו ולא לאברים: ת"ר ונסכו רביעית ההין יין וגו' ילמד של שחרית משל ערבית נסוך היין דההוא קרא בשל

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה ג:

לד ב מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה יא:

מסורת הש"ס

[פסחים נח: כתובות קו: ב"ק קיא. ב"מ נה. זבחים קג: מנחות מט. תמיד כח:]

[פסחים נח.]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' ת"ר ונסכו וכו' משל ערבית. [illegible]

תוספות ישנים

בו' א"כ לא כתיב בהן בבקר בבקר בהטבת חמש נרות ועלתה בקושיא ואם תאמר לריש לקיש היכי אתיא ליה שפיר קושיא דרב פפא כיון שמן התורה אין חובה להפסיקן י"ל דלהרגיש העזרה הוי מן התורה דאי לא תימא הכי שהוא מה"ת היכן אנו לוקחין זה מדעתנו שיש לנו להפסיק באמצע עבודה וצ"ע מנלן: **חלקהו** לשני בקרים. תימה לה"ר יוסף מנא ליה לר' יוחנן הך דרשה אימא דחד בבקר דשני גזירין שדייה אדם תמיד דלקדום להטבת כל הנרות אע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף וחד שדייה אדישון מזבח הפנימי דליקדמיה לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי ובבקר בבקר דהטבה איכא למימר דקדמי לאברים דלא כתיב בהו אלא חד בבקר ותירץ ה"ר אלחנן דלהא לא צריך קרא דעל כרחיה קטורת קודם לאברים כדתניא יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר כו' ונרות לקטורת קדמי כדכתיב בהיטיבו את הנרות יקטירנה והיטיבו והדר יקטירנה וא"כ נרות קדמי לאברים ולרבנן נמי דדרשי בעידנא דמטיב נרות תהא מקטיר קטורת א) (ובדם התמיד) מפסיק להו מ"מ בעל כרחיה קטורת קודם לאברים מדכתב באברים חד ובקטורת כתיב תרי ואם כן נרות קדמי אבל הקשה ריב"א כי למה לא נאמר דבבקר בבקר דשני גזירין דלא צריכי חלקהו לשני בקרים שמתחילה יבית אחד מהן ויפסיק בדישון מזבח הפנימי ואח"כ יעשה האחר ותירץ דובער עליה וגו' בבקר בבקר משמע ליה בלא הפסקה אבל גבי נרות משמע הפסקה כדכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות ולא כתב בהיטיב את הנרות דבהיטיבו את הנרות משמע ליה בתוך ההטבה יקטירנה ואין זו קושיא כל כך כיון [דמכשיר] עדיף כדאמר לעיל אין להפסיק סידור שני גזירין בדישון מזבח אבל בנרות אין שום תימה אי מפסיקין להו ותי' ראשון תי' ה"ר יוסף על קושיא ראשונה ועוד תירץ ה"ר יוסף על קושיא אחרונה מדכתב בהיטיבו את הנרות ולא כתב המנורה משמע שיש בהן הפסקה: **והדר** יקטירנה. ואע"ג דלעיל מקדים דישון להטבה היינו משום דאין מעבירין על המצות שלכך בדישון מקדמינן דבבקר בבקר נמי קאי עליה כדפי' בקונטרס משום דאין מעבירין והקטרת מאחרינן משום דמשמע והדר יקטירנה: **קטורת** לאברים כו'. והא לא מצינו לאקדומי לכל מילי דתמיד אפילו לדם דהא דם הוא עיקר עבודה ומכפר עדיף ועוד דאם כן כל נרות קדמי מהאי טעמא ובמאי מפסיק להו*: **העולה** עולה ראשונה כו'. פי' הקונטרס היא תהא ראשונה ואין נראה [דמנא] לן דבתמיד איירי ועל כן נראה כמו שפי' הקונטרס בפרק תמיד נשחט האמורה ראשונה בפרשת פינחס שאם סדר כל הקרבנות וי"מ ראשונה שאין מתחילין המזבח אלא בתמיד של שחר וי"מ דעולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי ואין נראה דהא פלוגתא היא (בחגיגה דף ו.) דאיכא למ"ד עולת ראיה הואי: **העולה** עולה ראשונה. ואע"ג דהקטר איברים ופדרים כל הלילה קודם לתמיד סוף עבודה דיממא דאתמול היא ודישון מזבח הפנימי ותרומת הדשן וסידור המערכה אין אלו עבודות בגוף הקרבן: **העולה** עולה ראשונה. וא"ת למה לי' קרא דשלמים ששחטן קודם פתיחת היכל דפסולין מושחטו פתח אהל מועד תיפוק לי ששחטן קודם תמיד והם לא היו שוחטין תמיד עד שהיו שומעין קול השער הגדול שנפתח כדתנן בתמיד י"ל כשסגרו דלתות היכל אחר שנשחט תמיד אי נמי י"ל לא הוה העולה דהכא אלא למצוה כדאמרינן בפרק התכלת (דף מט:) הלכך איצטריך קרא דשלמים דפסולין תימה אמאי לא מפיק מקרא

דמלבד

א) נ"ל ובקטורת:

*ע"כ שייך לדף הקודם

רבי אומר ערבית משל שחרית בשלמא לרבנן האי בתמיד של בין הערבים כתיב (א) אלא ר' מ"ט אמר רבה בר עולא אמר קרא °לכבש האחד איזהו כבש שנאמר בו אחד הוי אומר זה תמיד של שחר ורבנן *מאי אחד מיוחד שבעדרו ורבי °מומבחר *נדריך נפקא ורבנן חד בחובה וחד בנדבה וצריכי: אם היה כ"ג זקן או איסטנים וכו': תניא א"ר יהודה ^א עששיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתן והלא מצרף אמר רב ביבי שלא הגיע לצירוף אביי אמר אפי' תימא שהגיע לצירוף ^ב דבר שאין מתכוין מותר ומי אמר אביי הכי *והתניא °בשר ערלתו ^ג אפי' במקום שיש שם בהרת יקוץ דברי ר' יאשיה והוינן בה קרא ל"ל ואמר אביי לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן הוא: **מתני'** הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם ^ד קידש ידיו ורגליו ופשט ר"מ אומר פשט קדש ידיו ורגליו ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי לבן לבש וקדש ידיו ורגליו בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה בין הערבים הנדויין*) של שמונה מאות זוז דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בשחר היה לובש של שמונה עשר מנה ובין הערבים של שנים עשר מנה ^ה הכל שלשים מנה אלו (ב) משל ציבור ^ו ואם רצה להוסיף מוסיף משלו:

*) [עי' תוס' לה. ד"ה הנדווין]

גמ'

(תורה אור: במדבר כח; דברים יב; ויקרא יב)

רש"י

רבי אומר של ערבית משל שחרית · דלכבש האחד אדשחרית קאי שנאמר בו את הכבש אחד תעשה בבקר: וצריכי · יש לך נוטה שהנדבה צריך לייפותה כדי שתתרצה לדורון והקבלת פנים ויש לך נוטה לומר שהחובה המוטלת צריך לפרוע חובו משלם: עששיות · חתיכות עבות כמו עשת שן (שיר ה) ואף לשון חכמים מנורה באה מן העשת (מנחות דף כח.) משי"ש בלע"ז: והלא מצרף · הטוהן ברזל מן האש למים מצרפו מחזקו ומקשהו: שלא הגיע לצירוף · כבר היה מלובן במקלת אף על פי שהיו *)נותנין בלילה בתוך גחלים לוחשות אינו מלובן כל כך שיהא לו חיזוק ע"י מים: מי אמר אביי הכי · דדבר שאינו מתכוין מותר: קרא ל"ל · בשר לרבות המנוגע דמלי למכתב ימול ערלתו וכתב בשר לרבות בשר האמור בנגעים (ויקרא יג) אדם כי יהיה בעור בשרו ל"ל קרא הא דבר שאינו מתכוין הוא: ואמר אביי וכו' · אלמא ס"ל לאביי דקרא מסייע ליה לר' יהודה מדאצטריך קרא למישרייה. בכל התורה · באיסורא דאורייתא כגון קוצץ בהרת דכתיב (דברים כד) השמר בנגע הצרעת ואמר מר בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר. ואין שבות במקדש לא גרסינן דהא תלה טעמא באין מתכוין: **מתני'** הביאוהו לבית הפרוה · לטבול טבילה שניה שהיא טעונה מקום קדוש כדפרישית לעיל*: ר"מ אומר · פשט תחלה ואחר כך קידש והא פרישית לעיל *פלוגתייהו: בשחר · בגדים שלובש בטבילה זו היו מפשתן של (ג) מדינת פילוסין שהוא חשוב ומעולה: ובין הערבים · בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה: הנדוין · שהיו מפשתן של ארץ הינדוין והיא ארץ כוש כדמתרגם יונתן בן עוזיאל (ירמיה יג) היהפוך כושי עורו הינדואה:

*) נ"ל נותנין

גמ'

תוספות

רבי אומר של ערבית משל שחרית · כ"ל דאיכא בינייהו ליבור שלא היו להם נסכים אלא לאחד מהן למאן דאמר דגמר של ערבית משל שחרית א"כ שחרית עיקר ויקריבום שחרית ולמאן דאמר גמר שחרית מערבית יקריבום ערבית: הני מילי באיסורא דאורייתא אבל הכא צירוף דרבנן · ה"ג רש"י ולא גרסי' אין שבות במקדש ומפרש כיון דאפי' אי הוה מתכוין ליכא איסורא דאורייתא כי לא מיכוין לא גזרו ביה רבנן אפילו במדינה וקשה לר"י דא"כ משמע דבצירוף דרבנן לא אסר ר' יהודה ובפרק כירה (שבת דף מא:) משמע דאסר דקאמר אביי גופיה התם המיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שמצרף ור' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור מיהו הא לא קשיא דמצי לשנויי דצירוף עששיות דווקא דרבנן שאינם כלים ועומדין לעשות מהם כלים לבסוף וצירוף דהשתא לאו היינו גמר מלאכתו אבל מיחם שהוא כלי וצירוף שלו הוא גמר מלאכתו הוי דאורייתא מיהו קשה דבס"פ כירה (שם דף מו:) אמרי' כל היכא דכי קא מיכוין איכא איסורא דאוריי' כי לא מיכוין גזר ר"ש וכל היכא דכי קא מיכוין ליכא איסורא דאוריי' כי לא מיכוין לא גזר פי' כגון גורר מטה וספסל וכסא דהויא חורש כלאחר יד א"כ ר' יהודה דפליג עליה אסר אפי' בכי האי גוונא דכי מיכוין ליכא איסורא דאורייתא ועוד מאי פריך מבהרת דלא מצי למיפרך אלא מברייתא וממילתא דאביי דאיתמר עלה ליפרך ממתני' דפ"ב דמסכת ביצה (דף כג:) ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת אלמא דבר שאין מתכוין אסור נהי דמצי למימר דניחא ליה למיפרך דאביי אדאביי טפי הוה ליה לאתויי ממילתא דר' יהודה דמתני' בהדיא ועוד שהוא מוחק כל הספרים דגרס בהו הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש על כן נראה לר"י אביי אמר אפי' תימא שהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר פירוש מן התורה ואע"ג דמדרבנן אסור אין שבות במקדש ופריך מי אמר אביי דדבר שאין מתכוין לא מיתסר אלא מדרבנן והתניא וכו' ומדאיצטריך קרא ש"מ דדבר שאין מתכוין אסור מדאורייתא ומשני הני מילי בכל התורה כולה אסור שאין מתכוין כמתכוין אבל הכא פירוש בשבת דכתיב ביה מלאכת מחשבת בעינן שיחשב לעשות המלאכה שהוא עושה הלכך צירוף דהכא הוי כלא מתכוין דרבנן ואין שבות במקדש ויש ספרים דגרסינן בהו בהדיא אבל הכא מלאכת מחשבת אסרה תורה וזה כפר"י והשתא אוכחן דלר' יהודה דבר שאין מתכוין מותר מדאורייתא גבי שבת ותימה דבפרק ספק אכל (כריתות דף כ:) אמר רב אסי כגון שנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות מאיליהן ור"א בר צדוק סבר לה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור אלמא לר' יהודה דבר שאין מתכוין חייב מה"ת ויש לומר דהתם פסיק רישיה הוא שא"א בשום ענין כשחותה שלא יובערו התחתונות וכיון דהוי פסיק רישיה כמתכוין דמי ואע"ג דלא צריך להבערתו והויא לה מלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה נמי בהא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה והא דפטר ליה ר"ש לאו משום דלא חשיב ליה מלאכת מחשבת דהא כי היכי דלר' יהודה הויא מלאכת מחשבת הכי נמי לר"ש כיון דהוי פסיק רישיה ועוד דר' שמעון מחייב מקלקל בהבערה אע"ג דבשאר מלאכות פטור משום מלאכת מחשבת כדאיתא בספ"ק דחגיגה (דף י') ומתעסק נמי דפטור בשאר מלאכות מטעם מלאכת מחשבת מחייב ר' שמעון בחבורה והבערה כדאמר פ' ספק אכל (כריתות דף יט:) הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב אלא היינו טעמא דרבי שמעון דפטר משום דבעינן מלאכה הצריכה לגופה דילפינן ממשכן ואפילו בחבורה והבערה ס"ל דבעינן צריכה לגופה כדמוכח בר"פ אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פה.) והאי דנקט בכריתות ליסנא דנתכוין ואין נתכוין ולא נקט הא ר' יהודה דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה הא ר' שמעון משום רבותא דר' יהודה נקט ליה דאע"פ שאין מתכוין להבעיר התחתונות מאחר שהוא פסיק רישיה חייב דסד"א דר' יהודה לא מחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא בדבר שהוא מתכוין בידים כגון מפיס מורסא שהוא מתכוין לפתח וכן חס על הנר שמתכוין לכבות ומוציא המת במטה וכן כולם שמתכוין לעשות המלאכה בידים אלא שאינה צריכה לגופה אבל בדבר שאין מתכוין לעשות בידים כגון נתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות מאיליהן דלא נתכוין למלאכת הבערה כלל אלא לכיבוי אע"ג דהוה פסיק רישיה סד"א דלא ליחייב ר' יהודה קמ"ל אבל בההיא דבתר הכי דחותה את הגחלים להתחמם בהן והובערו מאיליהן לא נקט לישנא דאין מתכוין אלא משני הא ר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הא ר"ש דאמר פטור אע"ג דאין כוונתו להבעיר מדפטר בה ר"ש מ"מ הרי להתחמם הוא עושה אלא אינו מתכוין להבעיר אלא למשוך הגחלים אצלו להתחמם בהן ואינו צריך שיובערו יותר ממה שהם בוערים כבר ודבר שאין מתכוין לא הוי אלא היכא דקשה לו בהבערתה דהיינו כשבא לכבות התם שייך להזכיר אין מתכוין לרבותא דר' יהודה ור' שמעון שרי ליה משום דהוי ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה ואף על גב דבפ' הבונה (שבת דף קג.) אמר התולש עולשין אם לאכילה כגרוגרת אם לייפותה בכל שהוא ופריך אטו כולהו לאו לייפות קרקע נינהו ומשני לא נצרכה אלא לרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר ופריך והא אביי ורבא דאמרי

רבינו חננאל

ערבית כתיב שנאמר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ואחר כך כתיב ונסכו רביעית ההין וגו' כלומר כל מה שכתוב בפרשה אחר זה בתמיד של בין הערבים הוא דכתיב ורבי סבר כיון דכתב ונסכו רביעית ההין לכבש האחד חזר בתמיד של שחר מדכתיב אחד שבכ"מ בתמיד של שחר כתיב אחד בתמיד של בין הערבים כתיב שני. מאי ת"ק לר' משמעות דורשין איכא בינייהו: ואם היה כה"ג זקן וכו' תניא א"ר יהודה עששיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ ומטילין בצונן כדי שתפוג צינתן ואקשינן והלא מצרף כלומר והלא נמצא מכבה ריתוח האש במים וצירוף זה כאותו הצירוף שחלקו בו ר' יוחנן ור"ל בתחלת פ' השוכר את הפועלים בענין הסייף והסכין והפגיון כו'. ואמרינן עלה מאימתי גמר מלאכתן ר' יוחנן אמר משיצרפנו בכבשן ור"ל אמר משיצחצחו במים והוא כעין כיבוי. ומצאנוהו מפורש בתלמוד א"י. תני א"ר יהודה עששיות של ברזל היו מרתיחין כו' ולא נמצא כמכבה ביוה"כ וא׳קשיה התם ר' יהודה סבר שאין תולדת אש כאש כלומר כיבוי ריתוח הברזל תולדת אש היא לפיכך אינו כריבוי האש וזהו שאמר רב ביבי בר אביי שלא הגיע לצירוף כלומר לא היו מרתיחין אותן ריתוח הרבה אביי אמר אפילו הגיע לצירוף דבר שאין מתכוין כי האי גוונא מתיר ר' יהודה ואקשינן על אביי ומי אמר אביי הכי ר' יהודה סבר דבר שאין מתכוין מותר איני והא תניא וביום השמיני ימול בשר ערלתו ואפילו במקום שיש בהרת בערלה יקוץ דברי ר' יאשיה כלומר אע"ג שהזהירה תורה שלא לקוץ הצרעת כדכתיב השמר בנגע הצרעת וקי"ל כל מקום דכתיב השמר פן ואל הרי הן בלא תעשה. בכאן מותר למול אע"פ שהוא קוצץ הבהרת בעת שמוהל והוינן בה למה לי קרא פשיטה דבר שאין מתכוין הוא ופירק אביי כי איצטריך קרא לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור

תוספות ישנים

דמלבד עולת הבקר כדמפקינן מיניה בזבחים בפרק כל התדיר (דף פ"ט.) דתמידין קודמין למוספין וכי תימא דקרא דהכא מיירי בנדרים ונדבות דלא קדמי לתמיד של שחר ולא שמעינן להו ממוספין קשה דהא בפ' התכלת מפיק מהעולה דקדמי תמידין למוספין ועוד ק' על הביא דכל התדיר מדקאמר בסוף הגוזל קמא [קיא.] הביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא מכהני מילי אמר רבא דאמר קרא מלבד איל הכפורים אלא מעתה מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד הכי נמי דמוספין קדמי וכי תימא הכי נמי והא אמר רבא העולה עולה ראשונה ואמאי לא אייתי מלבד עולת הבקר דמתני' דפרק כל התדיר דמינה מוכח דתמידין קדמי ואומר רבי דמההיא קרא דפרק כל התדיר לא שמעינן אלא עבודת הדם דתמידין קדמי למוספין דכתיב מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה היינו עשיית הדם שהוא עיקר כפרה אבל הקטרה שהיא כתובה למעלה ממלבד עולת הבקר הוה אמינא דהקטרת המוספין קודמת לתמיד דכתיב והקרבתם אשה עולה ריח וגו' ומנחתם וגו' מלבד עולת הבקר דהכא שמעינן טפי דהקטרה שהיא כתובה למעלה ממלבד עולת הבקר תקדם להקטרת אברי התמיד וזריקת דם התמיד תקדם לזריקת דם המוספין והשתא איצטריך קרא דהעולה עולה ראשונה להקדים הקטרת אברי תמיד להקטרת אברי המוספין ול"ל כי מייתי ליה בהגוזל קמא ובפרק התכלת דמיירי בהקטרה מיהו א) במנחה היה לו להביא מילתא דרבא אלא לפי שהמשנה היתה ידועה לכל לא הוצרך להביאה וקשה ה"ר יעקב דאורלייניש על תירוץ רבי דהא בלאו קרא דהעולה ידעינן שפיר דהקטרה של תמידין קודם לשל מוספין דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כדנפקא לן בפרק כל התדיר מקרא דמלבד ולאו משום דהקטרה דמוספין כתובה קודם לשל [illegible] בכך הכי נמי כתיבי מוספי ראש השנה [מקמי] מלבד עולת החדש ואמרינן בפרק כל התדיר דמוספי החדש קדמי ואומר רבי שאין זו קושיא דהא מקרא דהעולה שמעינן שאין לאחר דם ד"ד שיוכל לאחר הקטרה מלבד כדמשמע בהגוזל קמא דממלבד דריש לאחר האשם וה"ר יעקב תירץ דאיצטריכו קרא דהעולה ו[illegible] דמהעולה שמעינן דתמידין קודמין ומקרא דמלבד שמעינן [בכל דוכתא] דכל תדירי קדמי לשאינו נראה לה"ר אלחנן דהא לא שמעינן מקרא דמלבד אלא מקרא דכאלה תעשו ליום מפיק ליה רבי אלעזר כל התדיר וא"ת למה הביא במשנה דפרק כל התדיר קרא דמלבד יותר מקרא דהעולה דמיירי בה רבי דהא אותה משנה מיירי בהקדמת אברי תמיד שקודמ' לאברי מוסף מדקמפליג התם אה"כ בין שאינן קודמין לאברי עולה ב) (ובין דם חטאת שיקדם) לדם עולה ולענין תמיד לא מפליג ש"מ בהקטרה בין בעבודת הדם יש לומר דתנא לא נחית (כולי האי) לפרושי כולי האי אלא שדם למוספין והוא הדין הקטרה וא"ת לפי מה שפי' לעיל דתעשו דכתיב גבי מלבד אעבודת הדם הא כל התדיר מועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה שדם החטאת קודם לדם עולה וקא מסיק יכול לכו

א) נ"ל במנחות: ב) כמו שקודם דם העולה:

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ד:

לו ב מיי' פי"ג מהל' שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ח:

לז ג מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה ט ופ"י מהלכות טומאת צרעת הלכה ה סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף ח:

לח ד מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הל' ב:

לט ה ו מיי' פ"ח מהל' כלי מקדש הל' ג:

מסורת הש"ס

[לקמן ע. מגילה כח.] [נ"ל נדרים]

שבת קלג.

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא לרבנן האי בתמיד של בין הערבים כתיב כי אין לפסוקות לרבנן דזה קאי אתמיד של בין הערבים א"כ ל"ל הא ... (ב) מתני' הכל שלשים מנה אלו משל צבור ... (ג) רש"י ד"ה בשחר כו' של מדינת פילוסין ...

דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות ומשני לא נצרכה דעביד בארעא דחבריה שאינו נהנה כלום ומכל מקום אסור לכתחילה כמו שאפרש בסמוך אלא שאין חייב חטאת ומשמע הא בארעא דידיה חייב חטאת ואע"ג דאין מתכוין לייפות קרקע חייב כיון דהוי פסיק רישיה ונהנה הוא ולא דמי לאותה את הגחלים להתחמם בהן ואובערו מאליהן דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור לרבי שמעון שאין נהנה כלל בהבערה זו שבלא תוספת הבערה יש כל כך גחלים שיוכל להתחמם בהן וא"כ בברור לא נתכוון להבעיר אבל בההיא דהבונה (שבת דף קג:) כיון שהוא נהנה אגן סהדי שהוא מתכוין לייפות מיהו קשה דבשמעתין משמע דלדבר שאין מתכוין אפי' פסיק רישיה לא הוי דאורייתא לענין שבת אליבא דר' יהודה דע"כ צירוף עששיות פסיק רישיה הוא מדפריך עלה מההיא דבהרת אפי' הכי אמר דמדרבנן הוא ובההיא [דכריתות] מחייבין לרבי יהודה בההיא דהחותה את הגחלים שנתכוון לכבות העליונות והובערו התחתונות אף ע"ג דלא מכוין להבעיר התחתונות וי"ל דצירוף עששיות לא הוי פסיק רישיה ואפילו הכי פריך שפיר מדמשני אביי לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור מכלל דלא שאני ליה בין מתכוין לשאין מתכוין דאי שני ליה אפילו כרבי שמעון אתיא ונהי דלבסוף הדר ביה כדמשמע בפרק ר' אליעזר דמילה (שם דף קלג:) מ"מ מדמשני הכי מעיקרא מכלל דלרבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור מדאורייתא אע"ג דלא הוי פסיק רישיה ובערוך* פי' בע"א דההיא דהבונה לא נצרכה דעביד בארעא דחבריה כיון שאין נהנה כלל בייפוי קרקע חבירו שרי אפילו לכתחילה אע"ג דהוה פסיק רישיה והא דאמר מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ה"מ בדבר שהוא נהנה כגון בארעא דידיה וקוצץ בהרת בנו שהוא נהנה ומתוך כך התיר ברזא הכרוכה בפשתן למשוך ממנו בשבת אע"ג דקא עביד סחיטה והוי פסיק רישיה הואיל ואינו נהנה באותה סחיטה דקא אזיל לאיבוד ומותר ולאו ראיה היא מההיא דקעביד בארעא דחבריה דלשתרי לכתחילה דהתם לענין חיוב חטאת קאמר דאין חייב חטאת ומיהו איכא למימר דאסור לכתחילה ועוד הביא הערוך ראייה לדבריו מדאמר פ' ר' אליעזר דמילה (גם זה שם) ואביי אליבא דרבי שמעון האי בשר מאי עביד ליה באומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו הוא מתכוין ופריך ואי איכא אחר ליעביד כדריש לקיש ומשני דליכא אחר אבל אי איכא אחר היה מותר לכתחילה אלמא שרי רבי שמעון פסיק רישיה לכתחילה בדבר שאינו נהנה ואין זו ראיה דהא דמוקי ליה אביי באומר אבי הבן כו' היינו מקמי דשמע מרבא דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה כדקא מסיק התם לבתר דשמע מרבא סברה ולהכי פריך ואביי אליבא דר"ש כיון דפליג אף בפסיק רישיה וא"כ לא שנא פסיק רישיה משאר שאינו מתכוין האי בשר מאי עביד ליה אבל למאי דמסיק דלאביי נמי מודה בפסיק רישיה ל"ש אביו ל"ש אחר ועוד מה ראיה היא מהתם דילמא התם מדאורייתא שרי אבל מדרבנן איכא למימר דאסור מיהו איכא למימר דהכי מייתי ראיה כיון דבשאר [איסורי] דלא בעינן מלאכת מחשבת מותר מן התורה אין סברא לאסור גבי שבת אפי' מדרבנן ודאי אי בשאר איסורי אסור מדאורייתא משום דלא בעינן בהו מלאכת מחשבת אז היה ראוי לגזור גבי שבת מדרבנן להשוותו לשאר איסורי אע"ג דמדאורייתא שרי משום מלאכת מחשבת מיהו למאי דפרישית דלבסוף הדר ביה וס"ל דמודה ר"ש בפסיק רישיה ובקניצת בהרת אסור מדאורייתא אע"ג דלא מיכוין וא"כ בשבת אסרינן לכתחילה ל"ש אביו ול"ש אחר ואדרבה משם קשה לפי' הערוך מדלא קאמר אלא לאביי האי בשר מאי עביד ליה אבל לרבא דסבירא ליה מודה ר"ש בפסיק רישיה לא שני ליה בין אביו בין אחר כיון דסבירא ליה בשבת דמדרבנן [אסור] פסיק רישיה אע"ג דמדאורייתא שרי משום מלאכת מחשבת מכלל דבשאר איסורי אסור מדאורייתא ועוד מייתי ראייה מפרק כל כתבי (שם דף קיז:) דשקיל ליה בברזי ואע"ג דמודה ר"ש בפסיק רישיה הואיל ואין נהנה מותר ואינו ראייה כמו שפי' שם רש"י דלאו מלאכה היא דאין דרך הפשט בכך עוד יש לפרש דשקיל ליה בחתיכות קטנות כל כך שאין בהם באחת מהן לעשות קמיע הלכך לא חשיב עור ואין זה הפשט עוד הביא ראיה מדאמר פ' לולב הגזול (סוכה דף לג.) אין ממעטין אותו בי"ט משום ר' אלעזר בר"ש אמר ממעט ופריך הא קא מתקן מנא ומשני הכא במאי עסקינן שליקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה לא נצרכא דאית ליה הושענא אחריתי דמאחר שאינו נהנה בדבר מותר אע"ג דהוי כפסיק רישיה ואין לדחות ולומר מאחר דאית ליה הושענא אחריתי לא הוי מתקן כיון דאינו מתקנה לשם מצוה דאם כן מאי דוחקיה למימר ר' אלעזר בר"ש סבר ליה כאבוה דאמר דבר שאינו מתכוין מותר אפי' כר' יהודה מצי לאוקמי מהאי טעמא מיהו יש לדחות מאחר שאותו תיקון אפילו במתכוין אינו אסור אלא מדרבנן °דמיעוט ענביו אין נראה תיקון כל כך שיחשב תיקון מן התורה לא גזרו ביה רבנן כיון שאין נהנה ולדברי הערוך אתי שפיר הא דאמר בפ' כל התדיר (מנחות דף לא:) המתנדב יין מביא ומזלפו על גבי האישים ופריך והא קא מכבה ומוקי לה כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ואפי' דהוי פסיק רישיה שאי אפשר לזלף על גבי האישים שלא יכבה מתיר ר"ש לכתחילה מאחר שאין נהנה מיהו אין נראה דברי הערוך דהא מפיס מורסא כדי להוציא ממנה לחה פטור אבל אסור *אי לאו משום צערא דאיכפי אע"פ שאינו נהנה כלל ואינו מתכוין כלל לבנין הפתח וכן קשה ממחט של יד ליטול בה את הקוץ ומפרש לה בסנהדרין (דף פה.) אליבא דר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ודוקא משום צערא דגופה הא לאו הכי לא אע"ג דלא מיכוין לעשות חבורה כי אם להוציא הקוץ ולפי זה צריכין אנו ליישב ההיא דכל התדיר דלאו פסיק רישיה הוא שמזלפו בטיפים דקות אי נמי על גבי האיברים דאפשר שלא יכבה את האש*:

[חולין סב:] [לעיל לה:] [ויקרא טז] [ערך סגר ועיין ערך פסק] [שבת קז.] [וע"ע תוס' שבת מח: ד"ה מיחם] שייך לעיל במשנה] [דף סה:]

תורה אור

גמ' מאי פרוה אמר רב יוסף *פרוה אמגושא: פרסו סדין של בוץ: מאי שנא של בוץ *אמר רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ: בשחר היה לובש פלוסין של שמונה עשר וכו': ותנא מניינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל דבציר מהני לא נעביד הא אי בציר מהני וטפי אהני לית לן בה דכולי עלמא מיהת דשחר עדיפי מנא לן אמר רב הונא בריה דרב עילאי אמר קרא °בד בד בד מובחר בבד מיתיבי

גמ' פרווה אמגושא. מכשף אחד בנאה ושמו פרווה: תנא מניינא אתא לאשמועינן. דקתני הכל שלשים מנה וכי אין אנו יודעין ששמונה עשר ושנים עשר הרי שלשים: הא קמ"ל. להכי הדר כיילינהו לאשמועינן דהא דשלשים מנה סך הכל הוא דיהיב שיעורא ליטול מן ההקדש ובציר משלשים מנה לא ליעביד סך הכל: הא אי בציר מהני. דשחרית משמונה עשר וטפי אהני דערבית משנים עשר לית לן בה: בד בד. ארבעה זימני כתיב בלבישת בגדי שחרית למימר דהוי בד בד המובחר בבד:

פרוה אמגושא. פי' בערוך וזה לשונו יש מן החכמים שאומרים כי חפר מחילה תחת הקרקע בקדש עד שיראה עבודת כהן גדול והרגישו הכהנים בחפירה ומצאוהו וקרא אותה הלשכה על שמו: *)**הנדווין** של ח' מאות זוז. לא ידענא אמאי לא קאמר של ח' מנה כדקאמר ברישא של י"ב מנה ועוד ק"ל אמאי לא קא תני במילתיה דר"מ שהן עשרים מנה כדקתני בסיפא במילתייהו דרבנן שהן שלשים מנה מיהו הא לא קשה דמשום דברישא לא תנא כולה מילתא בלשון מנה להכי לא קתני נמי בסיפא בסך הכל לא בלשון מנים ולא בלשון זוזים מיהו (ממנה) היא גופה תימה לי אמאי לא קתני ברישא הכל בלשון מנים וליכא למימר דח' מאות זוז דקאמר זוזי פשיטי נינהו כי ההיא דס"פ אע"פ (כתובות דף סד:) ונותן לה כלים של נ' זוז דמפרשה התם* נ' זוזי פשיטי זוזי מדינה שהן שמינית של דינרי צורי וכן ההיא דפ' מציאת האשה (שם דף סז:) דהמשיא יתומה לא יפחות לה מנ' זוז חדא דמאי נפקא מינה ולימא הנדווין של מנה שהכל י"ג מנה ועוד מסתמא בזוזי צורי איירי דהוו להו של שחרית עדיפי מנייהו רק שליש דומיא דרבנן ושמא י"ל אין הלשון נופל בטוב לומר שמונה מנה:

בד בד בד. נראה לי אחד לגופיה ואחד בד לשון לבד שאין לובש עמהן בגדי זהב כדרך שהוא עושה כל ימות השנה ובד שלישי לומר יותר טוב מבד של שאר ימות השנה והרביעי לומר שטוב משל ערבית אי נמי בד שלישי ורביעי מידרים הכי בד המובחר שבבד:

ניחוש

רבינו חננאל

ופרקינן אליבא דאביי תני מילי דסבר ר' יהודה דבר שאין מתכוין אסור בכל התורה אבל הכא ביוה"כ צירוף כי האי גוונא דרבנן היא מ"מ לאו מלאכה שצריכה לגופ' היא. ובשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה. פי' פרוה שם אדם מגושי ויש מן החכמים שאומרים כי חפר מחילה תחת הקרקע בקודש עד שיראה עבודת כ"ג ביו"כ והרגישו הכהנים בחפירה באותו מקום וחפרו ומצאוהו ונקראת אותה הלשכה על שמו: פרסו סדין של בוץ ולמה של בוץ אמר רב כהנא שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ. פילוסין והנדווין שניהן לשון מלבוש הן בלשון [יון].הכל ל' מנה כלומר אילו נוטל מן ההקדש כו' ולדברי הכל של שחר מעולין משל ערבית

תוספות ישנים

לכל מעשיה וסיכי תיקדום לכל מעשיה מועשה הא לא משמע ועשה אלא אעבודת הדם כדפרי' וי"ל דה"פ יכול יקדמו כל מעשה עולה (א לכל חטאת דדם עולה יקדים חובה מועשה והקטרה תקדים ב) לכל חטאת אם ירצה ת"ל ופר השני ועוד י"ל דכיון דגלי קרא דועשה שדם חטאת קדים לשל עולה ואשכחן בתמידין הקודמין למוספין שאין חילוק בין עבודת אברים לדם והוא הדין הכא נמי כיון דגלי גלי וקנ"ת קשה לי למאי דאמר בזבחים כיון דגלי גלי לא אמרינן ועוד י"ל דמוסקריב את אשר לחטאת ראשונה ג) דרשינן (זבחים דף נ.) שיהו כל חטאות קודמות לעולה הבאה עמהם היכא דאימשמע שיהו כל מעשה חטאות קודמין לשל עולה ואפילו הקטרה ועוד יש לומר ד) דכלל משמעות דעשיה דקרא דמלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה איתא להקטרה בכלל עבודת הדם כל כמה דליתא קרא לאפוקיה ממשמעותיה וכן במשמעות של ועשה האחד חטאת שהזכרנו למעלה אבל לכך הוצרך לכתוב העולה עולה ראשונה להקדים הקטרת התמיד להקטרת המוסף אע"ג דכתיב מלבד כדי שלא נמעט משם הקטרת התמיד שלא תקדים על ידי שמלבד שכתב אחר הקטרה הוה משמע להקדים הקטרת המוספין ומעתה העולה עולה ראשונה גלי לן הכא שלא נלמוד איחור כמה שיהיה כתב בשום מקום מלבד לבסוף כמו מלבד איל הכפורים כי אין משמעות מלבד שיהיה לבסוף כל כך פשוט שיהיה איחור שיש לנו לומר שלא נלמוד לזה דגלי ביה הכנו דלא גלי ביה והשתא לא תיקשי כלל מתעשה בבקר ומועשה האחד חטאת אך קשה לרבי למה לי העולה לאקדומי תמידין למוספין כדדרשינן מיניה בפרק התכלת תיפוק לי דבהקטרת תמיד כתיב בבקר ובמוספין כתיב וביום כדאמרינן הכא קטורת קודם לאברים יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבקר בלבד וא"כ כיון דלא כתב במוספין אלא וביום וגבי אברי תמיד כתב בבקר על כרחין להקדים בא ותירץ ה"ר אלחנן דס"ד דמוספין קדמי לפי שהן באין לחובת היום אי לא דרשא דהעולה ורבי תירץ דכיון דכתיב העולה עולה ראשונה ושמעינן ליה דקפיד רחמנא אעבודת דם ואהקטרה מהשתא אית לן לאוקמי בבקר דהתמיד בהקטרה כמו בשחיטה אבל אי לאו העולה לא הוה מוקמינן בבקר אלא גבי שחיטה ולא הוה ידעינן הקטרה של תמיד קודמה דלא קאי בבקר אלא אאברים אבל קשה לרבי על הא דאמרינן בסמוך זבח ונסכים מלמד שהנסכים קודמין למוספין ולמה לי קרא תיפוק לי דגבי נסכים כתיב בבקר דכתיב אשר לעולת הבקר ומנחתם ונסכיהם וגבי מוספין כתב וביום דמשמע לאחר כדפרישית ונראה לרבי לתרץ הא קושיא והא דלעיל דודאי יש לנו להקדים דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבקר בלבד דבבקר שני בא להקדים אבל היכא שלא נאמר אלא בבקר אחד בלבד מצינו למימר שלא בא להקדים למוספין אלא בא לומר שזמן תמיד בבקר ודין מוספין להיות ביום והיינו בשש שעות כדאמרינן בתמיד נשחט ולקבוע זמן אתי ולהכי איצטריך זבח ונסכים לומר רבי כי מיכן יש ללמוד שמוספין יכולין להיות בבקר מדאיצטריך קרא לנסכים קודמין למוספין הא ליכא קרא מוספין קודמין לנסכים אע"פ שבנסכים כתב בבקר וה"ה תפלת מוסף שיכולה להיות בבקר ואמרינן נמי בע"ז (דף ד:) לא ליצלי איניש צלותא דמוסף ביחיד בריש שתא (אלא) בתלת שעי קמייתא כו' אלמא מותר להקדים ואמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר א"ר יוחנן אני ראיתי ר' ינאי מתפלל בשוקא של ציפורי ומהלך ד' אמות וחוזר ומתפלל של מוספים מיהו עיקר מצותו בשש שעות או בשש ומחצה שהוא עילומו של יום כדפי' בריש תמיד נשחט ואם לא התפלל יכול להתפלל תפלת מוספין כל היום כדדרשינן בתמורה (דף יד.) (ובפ"ק) [ובפ"ב] דמגילה (דף כ:) מלמד שכל היום כשר למוספין וא"כ אמאי קאמר ר' יוחנן בפרק תפלת השחר (דף כח.) המתפלל תפלת המוספין לאחר שבע נקרא פושע ה) אמאי לא קאמר אחר שש כיון שאין מצותו אלא בשש או בשש ומחצה שהוא עילומו של יום כדמשמע בריש תמיד נשחט וי"ל שאין העולם בקיאין בהאי שעה שיוכלו לכוין אותה חצי שעה ולהכי נקט שבע אי נמי חצי שעה היו שוהין להתפלל על הקרבן שיתקבל ברצון אחר שיקריבוהו ומכאן אומר רבי שאין להשהות ביום הכפורים להתפלל תפלת מוספין אחר שבע כיון שמטה תפלת המנחה וזמן מוספין עבר יש לך להקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין דא"ר יוחנן בפרק כל התדיר ובתפלת השחר הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ של מוספין פי' דאית ליה כרבנן דר' יהודה ו) ואית ליה תדיר קודם כיון שהגיע זמן שניהם ובשעה שביעית איירי כדמוכח בפרק תפלת השחר בשמעתא דעד ולא עד בכלל אבל בירושלמי בפרק תפלת השחר גבי ר' חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפלת מוסף תפלת המנחה קודמת [הוון בעון מימר] כשאין ביום כדי להתפלל שתיהן אבל יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המוספין קודמת ר' נתן בר טובי אפילו יש ביום כדי להתפלל תפלת המנחה קודמת ותנא הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא לשעבר הא לכתחילה לא בדא פתר לה בשלא הגיע זמן תפלה כהדא דר' יהושע בן לוי הוה מפקד לתלמידיו אי אתון לכון אריסטון ומטא יומא [לבית] שעין ועד כדון לא סליקתון הוון מצלין דמנחה עד לא תסקון עד כאן הירושלמי אבל אין התלמוד שלנו סובר כן בברכות דאפילו בזמן מנחה גדולה דהיינו בשעה ז' קאמר דזמן תפלת המנחה קודמת: **איברי** תמיד קודמין למנחה שנאמר העולה עולה ראשונה מיהו אין זה אלא אסמכתא בעלמא דתיפוק ליה שכן מיני דמים קדמי למנחות כדאיתא בפרק כל התדיר (דף פט.) וליכא למימר דקרא לא אתא אלא להכי מטעמא דפרישית: **לעולם** רבנן. משום דבפ"ק מוקי אביי לסדר יומא כרבנן מוקי לה הכא כרבנן: **ובסידורא** לא מיירי. וכין דם לאברים דנקט לפי סדר עבודות התמיד נקט מילתיה: **מה** מנחת הבקר קטורת קודמת לנסכים. (זוהכי נמי קודמת לאברים דהא הסדר הקטורתלאברים ומנחה וחביתים ונסכים מ"מ גבי תמיד הערב אין לנו להקדים קטורת לאברים מדלא כתיב כאברי (ח התמיד: **במנחת** הבקר כתיב ולא כאברי הבקר. דהכי משמע ואת הכבש השני תעשה והקטורת אברים בין ערבים והדר אמר כמנחת הבקר תעשה לה למנחת הערב להיות מאוחרת לאחר אברים וקטורת כמנחת הבקר ומדשיירינהו לאברים דהוה ומשני בכבש בריש קרא דכתיב תעשה בין הערבים הכי משמע דוקא המנחה של ערב תהא מאוחרת ט) לשל בקר אבל אברי הערב לא יהו מאוחרין י) לשל בקר דשל בקר אחר קטורת ושל ערב יקדמו לקטורת אלמא קטורת של בין הערבים אחר האברים כך נראה בעיני עיקר. לשון הג"ס רבינו שמואל: **ולא** כאברי הבקר. תימה לה"ר יוסף היכי מצינו למימר שיקדמו אברים לקטורת והלא אמרנו לעיל דאברים ופדרים סוכשרו כל הלילה

א) ב) צ"ל של חטאת: ג) צ"ל דדרשינן: ד) צ"ל דבכלל: ה) לפנינו הגי' אר"י ונקרא פושע על ושל מוספין כל היום. ועיין ש"י: ו) צ"ל דאית להו: ז) צ"ל דהכי: ח) צ"ל הבקר: ט) י) צ"ל כשל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מ"מ באיסורא כו'. דמיעוט ענביו אין נראה תיקון. ע' מרדכי פ"ג דסוכה שכתב דהוא דאורייתא:

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הל' ז :

מא ב מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ח :

מב ג מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הל' ו ופ"ד הלכה א :

מיתיבי גרסינן בריש׳א והדר גרסינן תני רב שמואל : מיתיבי ולבשו בגדים אחרים · ולא גרסינן וקרבו אל אשר לעם דההוא קרא לא גבי שירות כתיב אלא גבי בגדים שאכלו בהן ולא אפשר לאוקומי ביוה"כ אלא מהאי קרא מותיב ובאתם אל חצר החיצונה וגו' דאיכא לאוקומי ביוה"כ דכתיב לעיל מיניה והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית(א) ולא יעלה עליהם צמר הא ודאי ביום הכיפורים כתיב דאי בשאר ימות השנה הא איכא מעיל דכוליה תכלת וחושן ואפוד דאית ביה תכלת וכתיב בתריה ובאתם אל החצר החיצונה יפשטו את בגדיהם וגו' ולבשו בגדים אחרים וקא סלקא דעתיך דהכי קאמר וכשיחזור ויכנס שם בין הערבים ולבש בגדי בד אחרים ולא את הראשונים ומשום דלא רמזה משה באורייתא והילכתא הוו גמירי לה אתא יחזקאל ואסמכיה אקרא ולא יקדשו את העם דכתיב בסיפא מילתא אחריתי היא וכשיתערבו עם העם ילבשו בגדי חול : מאי לאו אחרים חשובין מהן · דאי לאו לעילויינהו למה לי למכתב אחרים דמשמע שלא יהיו דומין לראשונים : לא פחותין מהן · לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום שאין כבוד שיהיו מונחין שם לפיכך שינה הכתוב בבגדים לפחות : עבודת יחיד · הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת(ב) יחיד: ובלבד שימסרנה לציבור · דסוף סוף מעבודת ציבור היא כך נראה בעיני ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן [במתני'] (לקמן דף סח:) קורא באיצטלית לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור: פשיטא · דעובד בה כיון דאמרת מוסרה לציבור (ג) דציבור היא : משתי ריבוא · מנה : והאמר מר חוטן של בגדי כהונה כפול ששה לקמן בפרק בא לו (דף עא:) : כחמרא במזגא · כיין הנראה מחוץ לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוזהב ונראה בשרו מתוכה : לעני אומרים וכו' · כלומר אם באו ב"ד שלמעלה לחייב עניים ע"י הלל ועשירים ע"י ר' אלעזר וטרודי היצר על ידי יוסף יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם : טרפעיק · סלע מדינה שהוא חצי דינר כך מפורש בכתובות (סד.): פירקוהו . פירקו משוי השלג מעליו : אנגריא · עבודת שר העיר ועבודת עצמו היתה והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיירות שלו שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם : משדלתו · מפתה אותו כי יפתה מתרגמינן ארי ישדל (שמות כב) : שלבשה לו · בשבילו : מתני' ראשו לדרום ופניו למערב · מפרש בגמרא שעוקם ראשו נגד ההיכל וקא בעי טעמא אמאי לא מוקי ליה להדיא זנבו למזרח וראשו למערב : והכהן עומד במזרח · אחוריו למזרח :

גמ'

תורה אור

יחזקאל מד

תהלים קמו

שם

שם

ניחוש שמא לא ימסרנה יפה יפה קמ"ל · ואפי' לרבנן דרבי יוסי בפרק הבית והעליה (ב"מ דף קיח·) דסבירא להו שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ורבי יוסי אומר אף הרוצה להתנדב בחנם עושה וקאמר דפליגי במיחש דילמא לא מסר לצבור יפה דרבנן סברי חיישינן הכא מודו דאין סהדי דכ"ג מסר ליה יפה שהוא גדול בתורה ויודע שיש למסור יפה ועוד כיון שכל כבוד כהונה הוא שלו מסר ליה יפה אגב חביבות שעובד בה וכן לבן בוכרי דאמר בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כא:) כל כהן ששוקל אינו חוטא ופריך כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתויי כי קא מייתי מעייל חולין לעזרה ומשני דמסר ליה לצבור איכא למימר אפילו את"ל דסבירא ליה כרבנן דפ' הבית והעליה (ב"מ דף קיח·) בההיא אפי' רבנן מודו כיון שכל ישראל מביאין שקלים אינהו נמי נהי דפטירי מסרי לצבור יפה יפה ועוד כיון שכל ריוח הקרבנות הבאים מן השקלים שלהם הוא גמרי ומסרי יפה: אנא השם · בירושלמי יש דבראשונה אמר אנא השם ובשניה אנא בשם כפר נא וכו' :

נוקמיה

מיתיבי °ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם מאי לאו אחרים חשובין מהן לא אחרים פחותים מהן תני *רב הונא בר יהודה ואמרי לה רב שמואל בר יהודה ״אחר שכלתה עבודת ציבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור *פשיטא מהו דתימא ניחוש שמא לא ימסרנה יפה יפה קמ"ל אמרו *עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לציבור אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללובשה מפני שנראה כערום ומי מתחזי והאמר מר *חוטן כפול ששה אמר אביי כחמרא במזגא ת"ר ״עני ועשיר ורשע באין לדין לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין *אותך ומימיו לא הלך וראה אותן אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי*) (היה)אומרים לו כלום**) נאה היית מיוסף אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית אמרה לו השמע לי אמר לה לאו אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין אמר לה °ה' מתיר אסורים הריני כופפת קומתך °ה' זוקף כפופים הריני מסמא את עיניך °ה' פוקח עורים נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה *לשמוע אליה *לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה לעוה"ב נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים : **מתני'** *גבא לו אצל פרו ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך °כי ביום הזה יכפר וגו' והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

גמ'

*) [נ"ל הייתי] **) בע"י כלום היה טרוד ביצרו יותר מיוסף וכו'

רבינו חננאל

תנא אחר שכלתה עבודת צבור כהן שיש לו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד *) שלא ימסרנה לצבור יפה יפה . ישמעאל בן פאבי עשתה לו אמו כתונת בק' מנה כו' . וכן ר' אלעזר בן חרסום לבש כתונת משתי רבוא . ואע"ג שהיו החוטין כפולין ששה היה נראה מתוכה כערום . ולפיכך לא הניחוהו הכהנים לעבוד בה: ירושלמי מילא אותה ר' אלעזר בן חרסום מים וסיבב את המזבח ז' פעמים : תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין כו' עד ונמצא הלל מחייב את העניים ור' אלעזר בן חרסום את העשירים ויוסף את הרשעים : ירושלמי בתחלת זה הפרק תני ישן טעון טבילה נתנמנם טעון קידוש ידים ורגלים ואוקמוה שם שסמך בכותל וישן . ותני ר' חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד . וריש לקיש . ולא אפילו למלכי בית דוד והאי דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שישב עצמו בתפלה . תני עור שעיבדו לשום קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר תני העושה כלי עד שלא נשתמש בו הדיוט מותר לגבוה . אבל משנשתמש בו הדיוט אסור לגבוה . אבנים שחצבם לשום מת אסורין בהנאה לשום חי ולשום מת מותרין בהנאה . הזורק כלי לפני מטתו של מת לתוך ד' אמות אסור בהנאה חוץ לד' אמות מותר בהנאה :

מתני' בא לו אצל פרו ופר היה עומד בין האולם ולמזבח כו' .

*) נראה דנ"ל ובלבד שימסרנה לציבור ולא חיישינן שמא לא ימסרנה יפה יפה .

תוספות ישנים

ובעינא נמי למימר לעיל שעבודת לילה הוא וכתמיד כשחט אמרינן קטורת קודם לנרות כו' וא"כ צריך שיהא הקטורת מבעוד יום ופי' דאם שהה האברים עד שאין זמן להקריב שניהם יקריב הקטורת קודם ללילה קודם לנרות ויקריב האברים בלילה :

(ע"כ שייך לדף ל"ד ע"א) אמר קרא לכבש האחד . והיינו קרא דאמרינן בפ' בתרא דמגילה (ד' כח.) אם נאמר כבש למה נאמר אחד מגמגם היה רבי למה כתב אחד יתירה בשביל זה מה יש לאוש אם שתק מאחד והוה קאי אכל ערבית וילמד שחרית מערבית וקאת נ"ל דמשום דדין הוא יותר שילמד ערבית משחרית וגם מצינו שמגלה בשחרית ללמד על ערבית במקום אחר לעיל כמנחת הבקר וכנסכו תעשה וגו'. מ"מ : חד בחובה וחד בנדבה וצריכי · והא דאמרינן לקמן בפרק בא לו (דף ע:) שני אילים הן אחד האמור כאן ואחד האמור בחומש הפקודים ומאי אחד מיוחד שבעדרו וחד בחובה וחד בנדבה וצריכי הסוא ר' אלעזר בר"ש לאו היינו רבנן דהכא דלדידהו מקרא אחר נפק אלא סבירא להו כרבי דהתם ור' אלעזר בר"ש כרבי דהכא : אפילו תימא כשהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר . וכגון דלא הוי פסיק רישיה (לא) מיתוקמא וכגון שאין הכלי שלו וכדאמרינן בהבונה (דף קג.) לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה מיהו לר' יהודה מיהא יכול להיות אסור מטעם מלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב עליה לר' יהודה דהכא והבונה לא איירי אלא לר"ש דוקא : ומי אמר אביי הכי והאמר כו' . וא"ת מאי פריך מכברת דהוי פסיק רישיה לצירוף דלא הוי פסיק רישיה דאי הוה פסיק רישיה הוי חייב לר' יהודה בכלי דחבריה משום מלאכה שאינה צריכה לגופה כדפיר' ותירץ ה"ר אלחנן דהכי פריך מדאסור מן התורה דבר שאין מתכוין בפסיק רישיה יש לנו לאסור מסתמא מדרבנן אפילו לא הוי פסיק רישיה ורבי תירץ דאביי לא הוה ידע מעיקרא חילוק בין פסיק רישיה ללא פסיק רישיה כדאמרינן בהם לא הביא (שבת דף קלג.) ואע"ג דרבי יהודה מחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה היינו כגון שמתכוין לעשות גוף המלאכה ואינו צריך לגופה כגון הורג נחשים ועקרבים [ע"י מגעל] בס"פ כל כתבי הקודש (דף קכא:) אבל הכא שאינו מתכוין לצרף היה סבור שאין בה חיוב מלאכה שאינה לגופה ומכל מקום פריך דלחייב משום דבר שאין מתכוין לר' יהודה דאסור מן התורה בפסיק רישיה וה"ה הכא ודוחק הוא זה לומר שיטעה התלמוד בכך ותירוץ ה"ר אלחנן נכון ועיקר : הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש . בקונטרס לא גרים ואין שבות במקדש דתיפוק לי כיון דצירוף דרבנן הוא דבר שאין מתכוין מותר וקשה לרבי שלפי' זה משמע שסובר דר' יהודה לא אסר דבר שאין מתכוין אלא בדאורייתא ואילו בשבת פרק כירה (דף מא:) קאמר המיחם א) שפינהו כו' ומיחם שפינהו לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שהוא מצרף ורבי יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור ואין נראה לדמות דצירוף דהתם מיירי בצירוף גדול דהוי דאורייתא ועוד מדאמרינן בשילהי כירה כל היכא דכי קא מכוין איכא איסורא דרבנן כי לא מכוין שרי ר' שמעון לכתחלה מכלל דר' יהודה פליג עליה ועוד ב) דודאי פריך ליה אדאמר אביי לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין כו' תיקשי דהא שמעינן ליה לר' יהודה במשנה בפרק שני דביצה (דף כג:) דבר שאין מתכוין אסור ועוד דהכי הוה ליה למימר הני מילי באיסורא דאורייתא אבל הכא צירוף דרבנן הוא ועוד שמותק גירסת כל הספרים על כן נראה לרבי לפרש הכי הני מילי בכל התורה כולה דאסר ר' יהודה דבר שאין מתכוין מן התורה כגון גבי כלאים דמוכרי כסות דלא שייך מלאכת מחשבת אבל צירוף דבר שאין מתכוין אין איסור בו אלא מדרבנן וכן כל דבר שאין מתכוין דגבי שבת מלאכת מחשבת בעינן ואין שבות במקדש והשתא פריך שפיר מההיא דבהרת דאסר ר' יהודה התם דבר שאין מתכוין אי לאו קרא אבל המשנה של ביצה לא קשיא מידי דודאי מדרבנן אסר ר' יהודה דבר שאין מתכוין ודוק ליגנא דבכל דוכתא קאמר דבר שאין מתכוין אסור או מותר ולא נקט פטור וחייב כמו גבי מלאכה שאינה צריכה לגופה וגירסת הספרים ניחא בפשיטות אך קשה לרבי על מאי דפי' דדבר שאין מתכוין אסור היינו מדרבנן מדאמרינן בפרק ספק אכל בכריתות (דף כ:) החותה גחלים כו' חייב ר' אלעזר [בר' צדוק] אומר חייב שתים כו' וקאמר רב אשי כגון שנתכוין ג) לכבות והובערו מאליהן דת"ק סבר לה כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין פטור ור' אלעזר כר' יהודה סבר לה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין חייב ומדקאמר חייב ופטור אלמא כי קא פליגי בדאורייתא פליגי ונראה לי דלאו מילתא היא דבסוף המוציא

א) נ"ל שפינה ממנו : ב) נ"ל דאמאי פריך ליה מדאמר : ג) נ"ל לכבות :

משורת הש"ס

[לעיל כה. ע"ש]

[ר"ה ז. ב"מ קיח.]

[תוספ' פ"א]

[לקמן עא:]

ע"ז ס. סוטה ג: [ע' בע"י]

[זבחים כ.]

ג"י ירו' ונתודה

ויקרא טז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מיתבי ולבשו כו' אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם כו' ובאתם אל החצר החיצונה וגו' יפשטו את כו' והלכתא הוו גמירי להו אתא יחזקאל:

(ב) ד"ה עבודת יחיד כו' וד"ה ובלבד כו' הד"א:

(ג) ד"ה פשיטא כו' מוסרה לצבור ושל צבור היא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מיתבי וכו' אתא יחזקאל ואסמכיה אקרא . וכעין מה דאיתא בתענית דף י"ז ע"ב

בע"י שאין מניחין לך הלך נתן להם ממון הרבה כדי שיניחו אותו ומימיו וכו'

מג א מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' טז:

מד ב ג מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה יד:

גמ' מאן שמעת לי' דאמר בין האולם ולמזבח צפון רבי אלעזר ברבי שמעון היא דתניא *איזהו צפון מקיר של מזבח צפוני ועד כותל העזרה וכנגד כל המזבח כולו צפון דברי ר' יוסי בר' יהודה ר' אלעזר בר"ש מוסיף אף בין האולם ולמזבח ^א רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ואף מקום דריסת רגלי ישראל אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול לימא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי אפילו תימא רבי (א) ורבי השתא אדרבי יוסי ברבי יהודה מוסיף אדרבי אלעזר ברבי שמעון לא מוסיף אנן הכי קא אמרינן אי רבי היא נוקמיה בכולה עזרה אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון היא ונוקמיה בין מזבח ולכותל אלא מאי אית לך למימר משום חולשא דכהן גדול לרבי נמי משום חולשא דכהן גדול: ראשו לדרום ופניו למערב: היכי משכחת לה אמר רב בעוקם את ראשו ונוקמיה להדיא אמר אביי גזירה שמא ירביץ גללים תנו רבנן *^ב כיצד סומך הזבח עומד בצפון ופניו למערב והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח* ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה (ב) ומעשר עני דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר ^ג אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה במאי קא מיפלגי אמר ר' ירמיה בלאו

רש"י

מאן שמעת ליה דאמר בין אולם ולמזבח · קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים מאצל פתח ההיכל ולצפון בין האולם למזבח (ג) דתנן במתני' ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ותנן בפרק דלקמן (דף מג:) שבמקום וידוי שחטו דקתני בא לו אצל פרו שניה וסמך שתי ידיו כו' שחטו וקיבל במזרק כו'*: וכנגד כל המזבח כולו · שלשים ושתים אמה שכנגד המזבח בצפון קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים אבל שלא כנגד המזבח לצד מערב ולצד מזרח אע"פ שהוא צפון העזרה אינו צפון לשחיטה דבעינן על ירך המזבח כדכתיב (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה: אף בין האולם למזבח · כל חלק צפוני לצד מערב אע"פ שאינו ירך ממש אבל חלק צפוני שמן המזרח ולמזבח (ד) לא (שמן מזבח): רבי מוסיף · אף כל צפון העזרה שבאחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים עד כותל מזרחי של עזרה: אבל מן החליפות ולפנים · רוחב האולם עודף על רוחב ההיכל ט"ו אמה לצפון וכנגדו לדרום ומשך אותו עודף אינו אלא עשר אמות ממזרח לצד מערב ואותו עודף קרוי בית החליפות שהיו בהן עשרים וארבע חלונות חלון לכל משמר ששם גונזים סכינים של קודש וסכין קרוי חילוף בלשון ערבי ואויר שאחורי אותו עודף למערב ואויר שבין צפון כותל העודף לבין כותל העזרה קרוי לפנים מן החליפות: הכל מודים שפסול · דכיון שאין המזבח נראה שם אינו קרוי ירך המזבח: לימא · דוקא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי: השתא ר' אדרבי יוסי מוסיף וכו' · כלומר מאי תיבעי לך פשיטא דלאו דוקא קא אמרי וכי (ה) רבי דמוסיף את צפון של צד מזרח שהוא מרוחק מקדושת היכל אדרבי יוסי הוא דמוסיף לה אבל דרבי אלעזר לית ליה אפשר לומר כן המרוחק כשר והמקורב פסול: אנן הכי קאמרינן · כלומר הא ודאי פשיטא לן דרבי נמי אית ליה בין האולם ולמזבח צפון והאי דקא אמרי מתני' לימא דלא כרבי הכי קשיא לן דתנא דמתניתין לית ליה דרבי דמכשיר כל צפון העזרה דאי כרבי למה לי לקרוביה לבין האולם ולמזבח נוקמיה בחלק צפוני (ו) דכל העזרה באיזה מקום שירצה: אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון נוקמיה בין כותל מזבח צפוני לכותל עזרה צפונית · דהא לכולי עלמא עיקר צפון דירך המזבח ממש התם הוא: אלא מאי אית לך למימר · אמאי מקרב ליה כולי האי: משום חולשא דכהן · שלא יכבד עליו משוי מזרק הדם מרחוק: לרבי נמי · אע"ג דכל עזרה כשירה בצפון שלה מקרב ליה לגד הפתח משום חולשא דכהן: ונוקמיה להדיא · אחוריו למזבח ופניו להיכל: שמא ירביץ גללים. וגנאי הוא להראות בית הריעי שלו לגד המזבח והכי שפיר טפי להיות זנבו לצפון וראשו לדרום נמצא זנבו שלא כנגד המזבח שאינו מושכו לצד דרום כל אורך הפר אלא שיהא מקצת גופו בין האולם ולמזבח: כיצד סומך · כל סמיכת קדשי קדשים: עומד בצפון · שקדשי קדשים טעונין צפון: ופניו למערב · ואחוריו למזרח: והסומך · הבעלים: עומד במזרח · אחוריו למזרח: עון חטאת · אותו חטא שהוא מביא עליו: ועל עולה עון לקט שכחה ופאה · שאין להן וידוי הכי גרסינן לה בתוספתא דמנחות (פ"י) ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וידוי וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון ליתום ולאלמנה זה מעשר עני (מעשר שני פ"ה משנה י): רבי עקיבא אומר אין עולה באה כו' · טעמא מפרש בתוספתא על מה עולה באה אם על כריתות ומיתות ב"ד הרי עונשן אמור אם על לא תעשה הרי עונשן אמור מלקות הא אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה שאין לוקין עליו: בלאו

תוספות

נוקמיה בין המזבח ולכותל · תימה מאי קס"ד דהמקשה דקאמר לימא דלא כרבי כיון דלר"א בר"ש נמי קשה נוקמיה בין המזבח כולו ויש לומר דס"ד דבשלמא לר"א בר"ש כיון דעל ירך המזבח הוי מקום ננסין וטבעות ושולחנות לא מוקמי ליה התם שאין לשם מקום פנוי כולי האי ועוד שמא ירביץ גללים ואצל המזבח גנאי הוא אבל לר' לוקמיה רחוק משם אצל הפתח ומכל מקום מהדר ליה דטפי הוה עדיפא לאוקמיה אצל המזבח מלקרבו כל כך להיכל אלא משום חולשא דכהן גדול:

ומעשר עני · לא ידענא אמאי לא גרס ליה רש"י דאף על גב דבתוספתא דמנחות ליתא דילמא ברייתא אחריתי היא ואי משום דיש לו וידוי כדכתיב וגם נתתיו ללוי לגר וגו' מ"מ כיון דאין לו וידוי בפני עצמו אלא אגב מעשר שני כמו תרומה דאין מתודה עליה בפני עצמה כדתנן במסכת ביכורים (פ' ב' משנה ב) ומייתי לה בפרק *(הזהב דף נב) ובמסכת מעשר שני (פ"ה משנה י) תנא וגם נתתיו לרבות את התרומה וכו' להכי מתודה נמי עון מעשר עני על העולה ועוד דוידוי דהתם היינו כשעשה כדין והכא מתודה עון מעשר עני:

על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה · לא ידענא אמאי לא קא חשיב כל לאוי דלא לקו עלייהו כגון לאו שבכללות ולאו שאין בו מעשה ונראה לי מדכתיב (ויקרא א) ונרצה לו משמע שיש לו תקנה ורצוי במקום אחר והיינו עשה שבידו לתקן לעשות סוכה ותפילין וכיוצא בהן ואם עבר יום או יומים עולה מכפרת עליו וכן לא תעשה הניתק לעשה וכן על חייבי מיתות ועל חייבי כריתות וחייבי לאוין חמורין היתה מכפרת אלא שיש להן כפרה אחרת שעונשן אמור אבל הני אין להם ריצוי ותקנה במקו' אחר: לאו

רבינו חננאל

מתניתין דלא כריב"י דתניא ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. איזהו צפון המזבח הכשר בשחיטת קדשי קדשים מקיר צפוני עד כותל עזרה צפוני כנגד כל המזבח דברי ר' יוסי ב"ר יהודה ר' אלעזר בר' שמעון מוסיף כלפי המערב אף בין לאולם ולמזבח ר' מוסיף מקצה המזבח ולחוץ כ"ב אמה והם מקום דריסת הכהנים י"א אמה ומקום דריסת רגלי ישראל[י"א] אמה נמצאת לר' יוסי ב"ר יהודה צפון ל"ב אמה בלבד והוא ארך המזבח ולר' אלעזר ב"ר שמעון אורך נ"ד אמה הנה משנתנו אינה לר' יוסי ב"ר יהודה דהא לית ליה מקום כשר לשחיטה אלא כנגד המזבח בלבד ומתני' קתני שחיטת הפר בין האולם ולמזבח לר' נמי ליתה דהא אפילו מכנגד המזבח ולחוץ ונמצא לר' כשר בשחיטה ע"ו אמה והוא מכותל מזרחי עד כותל ההיכל נוקמיה בכל העזרה ואמר אלא מתני' ראב"ש לוקמי' בין מזבח לכותל העזרה ולדברי הכל צפון הוא אלא למה קרבו לשחטו קרוב להיכל. לפי שכ"ג חלישית יש בו אינו יכול לבוא בדם הפר מרחוק כך לרבי אע"פ שכל העזרה כולה כשר הוא משום חולשה דכ"ג קרבו. מקום בית החילפות הן ט"ו אמה שהאולם עודף מפה ומפה על ההיכל וכותליו ותאיו וכתליו והמסיבה וכותליה: ראשו לדרום ופניו למערב אוקימנא בעוקם ראשו של פר ולמה לא היה מעמידו *)(אחריו למערב)שפתח ההיכל במערב גזירה שמא ישליך גללים: ת"ר כיצד סומך הזבח עומד בצפון ופניו למערב בעוקם והסומך עומד במזרח וכו'. ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר אין עולה באה אלא על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה ואמרינן ר' יוסי הגלילי נמי הכי קאמר דכולהו ל"ת שניתק לעשה

*) נראה דנ"ל אחוריו למזבח וראשו למערב שפתח ההיכל וכו'

[לקמן מג.] [זבחים כ.] [תוספתא מנחות פ"י]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אפילו תימא רבי השתא רבי אדר' יוסי בר' יהודה מוסיף: (ב) שם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה (ומעשר עני) תא"מ וכ"ב רש"י לא גרס ליה: (ג) רש"י ד"ה מאן שמעת כו' בין האולם למזבח קשחיט דתנן במתני' ופרו: (ד) ד"ה אף בין האולם כו' שמן המזרח ולמזבח לאו שמו צפון מזבח: (ה) ד"ה השתא רבי כו' קא אמרי וכי אפשר דרבי דמוסיף את: (ו) ד"ה אנן הכי כו' נוקמיה בחלק צפוני של כל העזרה:

תוספות ישנים

יין (דף פא:) גבי תלוש קאמר חייב ועל כרתים מדרבנן קאמר כמו שהוכיח לשם וק"ל א) מש"ה. או אומר דדבר שאין מתכוין דהתם לא הוי כדבר שאין מתכוין בשאר התלמוד דהתם כולי עלמא מחייבי משום דהוי פסיק רישיה דכיון דמחתה לגחלים עליונות כדאיתא התם אי אפשר שלא יבעיר וניחא ליה נמי באותה הבערה ולר' שמעון פטור דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור ורבי יהודה מחייב בדבר שאין מתכוין ב) כיון דאינה צריכה לגופה והא דקרי ליה אין מתכוין לפי שלא נעשית מחשבתו שנתכוין ג) לכבות והבעיר אבל שאר אין מתכוין אינו אסור לר' יהודה אלא מדרבנן וא"ת אי במלאכה שאינה צריכה לגופה פליגי מאי שנא בתר הכי דקאמר ת"ר שותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאליהן חייב ותניא אידך פטור ומוקי לה הא כמ"ד מלאכה שא"צ חייב והא כמ"ד פטור אמאי נקט הכא ליתנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה טפי מדלעיל י"ל דקמייתא דלא מיכוין כלל אלא לכבות דהוי איפכא ממלאכה שעושה קרי ליה דבר שאין מתכוין אבל בבתרייתא מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו בכל התלמוד לפי שכוונה יש בדבר וא"ת כי פריך בפ"ק דפסחים (דף יח:) מאי שנא גבי חמץ דגזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה מאי שנא גבי קירלוף דלא גזר אטו קירוד ומשני בלאס מיחלף כו' ואמאי לא משני ליה משום דבקירוד אפילו (לא) עביד ליה ליכא איסורא אלא מדרבנן שאינו מתכוין ולכך לא גזר אבל חמץ במועד איכא כרת י"ל דעדיפא מיניה קמשני התם הקשה ריב"א דאמרינן בפרק כירה (ד' מב.) מכבין גחלת של מתכת ברשות הרבים דמשמע הא ברשות היחיד אסור מדרבנן ולא שרינן להטיל עששיות המות ותירץ דאין שבות במקדש ואין זו נראה דהתם מיירי בגחלת שיוצא מתחת הנפח אבל הכא אינו חם כל כך והרי הוא כמו מיחם שפינהו דפרק כירה (דף מא.) דלא אסרינן ליה משום כיבוי:

פילוסין והנדוין. פר"ח מלבושין הן בלשון ערבי ובת"כ מפיק מקרא לשנות בגדי לבן לערב דקתני מנין לרבות כלים אחרים לבין הערבים ת"ל ולבש את בגדי הבד וקרא יתירא הוא לדרשה: (ע"כ שייך לדף ל"ד ע"ב): אמר קרא בד בד. בפ' שני דזבחים (דף יח:) נמי דריש בד שיהיו חדשים ושיהיו של בוץ: (ע"כ שייך לדף ה' ע"א): מאי לאו אחרים חשובים. וא"ת הא מיירי ביניהם דלפני ולפנים ואותם ודאי הן חשובים שמשנה לבגדי זהב י"ל דולבשו בגדים אחרים משמע ליה שבכל היום ילבשו בגדים אחרים ואם תאמר ליה דנימא חשובים מהם נהי דלא דמי להוצאות הדשן דנימא פחותים חשובים מיהו מנין לנו דילמא כאותם דוקא י"ל דומיא דבגדי זהב שלובש כשיוצא מבית קדשי הקדשים שהן חשובים ומסתמא כן יהו כל אחרים: לובשה ועובד בה עבודת יחיד. הוצאת כף ומחתה כפי' הקונטרס והא דקתני במשנה אלו משל ציבור היינו אם הוא רוצה אבל הרוצה עושהו משלו לכבוד ולתפארת: ובלבד שימסרנה לציבור. שצריך שיהא משל ציבור כדתניא בת"כ בגדי קדש בנין אב לכל בגדי כהן שיהו מקודש ודוקא בעבודת יחיד אבל בעבודת ציבור אינו יכול לעשות אע"פ שמוסרה לציבור ולא ידע רבינו יהודה מאי שנא מקטורת שיכולין להקטיר אם עשאה יחיד ומסרה לציבור: רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה. כדאמרינן בסנהדרין (דף ז.) שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה: (ע"כ שייך לדף ל"ה ע"ב):

מאן שמעת ליה בין האולם ולמזבח צפון. [דסומכין] במקום ששוחטין בצפון כדתניא בת"כ וסמך ושחט במקום שסומכין שוחטין: אלא מאי אית לך למימר משום חולשא דכהן גדול. וא"ת נוקמיה בין ד) אולם למזבח במקום שראוי לשחיטה י"ל דחיישינן שמא ירביץ גללים: ובלבד שלא יהא דבר חוצץ. בת"כ מפיק ליה מקרא דוסמך ידו על ראשו ולא ידו על גב ידו וכל שכן דבר אחר שחוצץ וגמרינן נמי בת"כ מוסמך אהרן את שתי ידיו מלמד שהסמיכה בשתי ידים ודרים נמי בת"כ פרשת ויקרא וסמך ידו על ראש הפר לרבות פר יוה"כ לסמיכה: ועל עולה עון לקט שכחה ופאה שאין להם וידוי. ה"ג בקונטרס ובתוספתא (דמנחות פ"י) ולא גרס מעשר ה) עני לפי שיש לו וידוי וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני כך פי' בקונטרס ואין נראה לרבי דבכולהו נמי אית להו וידוי כדתנן במעשר שני בערתי הקדש זה מעשר שני ונטע רבעי נתתיו ללוי זה מעשר ראשון וגם נתתיו זו תרומה לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה ו) אין מעכבין את הוידוי פי' שאין עיקר אלא על מעשר שני בלבד והיינו שאין להם וידוי דתוספתא כלומר אינו צריך ואין בהם עיכובא כמו במעשר שני וא"כ גרס שפיר מעשר עני ועוד קשה מאי שייך וידוי דהכא להכי דמעשר שני התם מיירי בודאי שעשה כהלכה כדכתיב לא עברתי ממצותיך וגו' אבל כאן אינו מתוודה אלא על מה שעבר עליהם ולא עשאם כדין ותנן נמי לא אכלתי באוני ממנו אבל באנינות אינו יכול להתוודות ואיך יתכפר לו אם לא יתוודה על ז) חטאתו ע"כ נראה דל"ג שאין להם וידוי בתוספתא דלא שייך מידי הכא וכן פי' ה"ר יוסף:

עון לקט כו'. אכתי איכא עונש שניתוקים לעשה אלא בא להשמיענו שאלו ניתוקים לעשה:

א) במקום הזה יש גירסאות שונות בספרים שונים ועי' בש"י: ב) נ"ל בזה: ג) נ"ל לכבות: ד) נ"ל כותל: ה) נ"ל עני: ו) נ"ל אע"פ שאין: ז) נ"ל עולתו:

בלאו דנבילה קא מיפלגי ר"ע סבר לאו מעליא הוא ורבי יוסי הגלילי סבר לאו לאו מעליא הוא אביי אמר דכ"ע לאו דנבילה לאו מעליא הוי והכא בתעזוב קא מיפלגי דרבי עקיבא סבר תעזוב מעיקרא משמע ורבי יוסי הגלילי סבר השתא משמע ת"ר *כיצד מתודה עויתי פשעתי וחטאתי וכן בשעיר המשתלח הוא אומר °והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם וכן במשה הוא אומר °נושא עון ופשע וחטאה דברי ר' מאיר וחכ"א *עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר °הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה *פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי ואומר °אז תפשע לבנה בעת ההיא לכל חטאתם אלו השגגות וכן הוא אומר °נפש כי תחטא בשגגה ומאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אלא כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי וכו' וכן בדוד הוא אומר °חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו וכן בשלמה הוא אומר °חטאנו (*והרשענו ומרדנו) וכן בדניאל הוא אומר °חטאנו (*והעוינו) והרשענו ומרדנו *אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות אמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים פשיטא *יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמיה דר' מאיר דקמסייע ליה קרא (א) [א] דמשה קמ"ל ההוא דנחית קמיה דרבה ועבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל כר"מ סבירא לי כדכתיב בספר אורייתא דמשה: ת"ר [תוספ' פ"ב] *וכפר בכפרת דברים הכתוב מדבר אתה אומר בכפרת דברים או אינו אלא כפרת דמים הרי אני דן נאמרה כאן כפרה ונאמרה להלן כפרה מה כפרה האמורה בשעיר דברים אף כפרה האמורה בפר דברים ואם נפשך לומר הרי הוא אומר °והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ועדיין לא נשחט הפר מאי ואם נפשך לומר וכי תימא נילף משעיר הנעשה בפנים שכפרתו בדמים הרי הוא אומר וכפר ועדיין לא נשחט הפר ומנין

רש"י

בלאו דנבילה קא מיפלגי. דכתיב עשה אחריו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים יד) ומיהו על כרחך אין זה ניתק לעשה דהא נתינתה לגר אי אפשר לאחר שעבר על לא תעשה של אכילה ועל כרחך עשה מעיקרא משמע לא תאכלו כל נבילה אלא לגר תתננה ולא תאכלוה: רבי עקיבא סבר לאו מעליא הוא· ולוקין עליו ולאו דלקט שכחה ופאה נמי עשה דבתריה מעיקרא משמע והכי קאמר קרא (ויקרא יט) ולקט קצירך לא תלקט אלא לעני תעזבנו ולא תלקטנו ולקי עליה ואין עולה באה עליו: ור' יוסי הגלילי סבר· לאו דנבילה אע"ג דעל כרחך עשה דבתריה מעיקרא משמע הואיל ובתריה דלאו כתיב אין לוקין עליו דלא דמי ללאו דחסימה ובאה עליו עולה ולאו דלקט שכחה ופאה נמי אפילו אמרינן דעשה דבתריה מעיקרא (ג) הוא משמע לא לקי עליה: אביי אמר דכ"ע לאו דנבילה· דע"כ עשה דבתריה מעיקרא משמע ולאו מעליא הוי ומלקינן עליה: והכא בתעזוב· הכתוב אחר לאו של לקט שכחה ופאה קא מיפלגי: רבי יוסי סבר השתא משמע. אחר שלקט ועבר על לא תעשה נתקו הכתוב לעשה והוא לעוזבו שם לעני ולגר ולפיכך אין לוקין עליו: ור"ע סבר· מעיקרא קודם לקיטה קאי עשה ולקי עליה דלא ניתק לעשה ואין עולה באה עליו: וכן בשעיר המשתלח הוא אומר· עונות תחילה ואח"כ פשעים ואחר כך חטאים: המרדים· העושה להכעיס: מלך מואב פשע בי· מרד בי: אז תפשע לבנה· מרדו יושבי לבנה על מלך יהודה: חוזר ומתודה כו'· בתמיה אם על זדונות ימחלו לו אין צריך לבקש שוב על השגגות: עשה להן זדונות כשגגות· והכי קאמר נושא עון ופשע כחטאת שוגג: דקא מסייע ליה קרא· דוידוי יוה"כ גופיה: ההוא דנחית· שליח ציבור שמסדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול על שם ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד): וכפר· מה שאמור בפרו וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז) דברי וידוי: נאמר להלן בשעיר המשתלח יעמד חי לפני ה' לכפר עליו (שם): ואם נפשך לומר· להשיב תשובה על גזירה שוה זו לומר שאין וכפר אלא במתן דמים על כרחך מיניה וביה תיפוק לך דלא אפשר למימר הכי שהרי הוא אומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ואחר כך ושחט את פר החטאת וגו' על כרחך וכפר בעדו ועדיין לא נשחט אלמא: מאי אם נפשך לומר· מה היה ליה טעמא אחרינא: וכי תימא· נילף· האי וכפר מכפרה דכתיבא בשעיר הפנימי דכתיב וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל וההיא במתן (ג) היא דבתר מתן דמים כתובה ועוד שאין בו וידוי:

תוספות

לאו דנבילה איכא בינייהו· ה"נ הוי מצי למימר טריפה דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו וליכא למימר לכולי עלמא לא לקי אההוא לאו דטריפה דהוי ליה לאו שבכללות דאיצטריך לבשר קדשים שיצאו חוץ למחיצה ולהוציא העובר את ידו קודם שחיטה בפרק בהמה המקשה (חולין דף סח.) דהא לטריפה דכתיב בהדיא לא הוי לאו שבכללות כדמשמע בר"פ כל שעה (פסחים דף כד·) גבי נותר וגבי נא ומבושל *וע"ש ולענין קדשים ועובר הוא דהוי לאו שבכללות והא דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יח.*) גבי זר שאכל את העולה חוץ לחומה לפני זריקה ופריך ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו התם לאו מלקות ממש קאמר אלא איסורא בעלמא כדמוכח סוגיא דהתם דאיסורא קאמר וצ"ל לתרץ דלהכי לא קאמר טריפה דאפילו רבי יוסי הגלילי לא חשיב ניתוק כיון דלא ניתק כל מה שבלאו דבלאו [כולל] נמי קדשים שיצאו חוץ למחיצתן והנך לא קאי לכלב תשליכון ואע"פ כן מצאתי בספר אחד לאו דנבילה וטריפה איכא בינייהו אבל תימה לי אמאי לא קאמר לקט שכחה ופאה איכא בינייהו ופליאה גדולה מאד דשבק לקט שכחה ופיאה דאיירי בהו ונקט נבילה וצ"ל דמעיקרא בעי למימר דנבילה איכא בינייהו וכיון דאשכחן מילתא אחריתי דאיכא בינייהו איכא למימר דלתרווייהו מכפרת על לקט שכחה ופיאה לרבי יוסי הגלילי דלא הזכיר ניתוק בדבריו מכפר אע"ג דלאו ניתוק גמור הוא ושמעיה ר' עקיבא דסבירא ליה כל לאו שכתב עשה אחריו אע"ג דלאו ניתוק הוא לתקן אחריו הלאו לאחר שעבר עליו עולה מכפרת עליו ותנא לקט שכחה ופאה והוא הדין לנבילה וקאמר ליה רבי עקיבא בלקט שכחה ופאה מודינא לך דלדידי סבירא לי דהוי ניתוק גמור לתקן הלאו אחר שעבר עליו דסבירא לי כרבי ישמעאל דאמר פרק הגוזל קמא (ב"ק דף צד.) מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה כו' עד רבי ישמעאל אומר אף מפריש מן העיסה ומפרש התם דאפילו את"ל דשינוי קונה הכא חייב משום דכתיב תעזוב יתירא אלמא אפילו אחר שעבר הלאו לגמרי אמר קרא תעזוב ותפטר אם כן הוה ליה ניתוק גמור אבל נבילה לא אבל בתר הכי דקאמר דלכולי עלמא בעי ניתוק גמור אז צריך לומר דלקט שכחה ופאה איכא בינייהו שאע"כ בינייהו א"כ דמעיקרא ס"ד דלכולי עלמא תעזוב להבא משמע וניתוק גמור הוא מיהו רבי עקיבא שמעיה לת"ק דאפילו אי לא הוי ניתוק מכפר מדלא הזכיר בהדיא ניתוק לעשה אם כן הוא הדין נבילה:

כפרה זו בדברים היא:

להשיב לו דאיצטריך ליה טעמא אחרינא: יכול

עין משפט נר מצוה

רבינו חננאל

נינהו כגון דכתיב ופרט כרמך לא תלקט לא תעשה. ניתק לעשה לעני ולגר תעזוב אותם תאידנא. ואמרינן בלאו דנבלה פליגי דכתיב ביה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ר' יוסי הגלילי סבר לא דמו להני אלא ההוא לאו מעליא הוא. ור"ע סבר האי נמי לאו שניתק לעשה הוא דכל תנא בתרא לטפויי קאתי. אביי אמר בתעזוב פליגי ר' עקיבא סבר מעיקרא משמע ואינו לא תעשה שניתק לעשה אלא כגון לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו וגו' אבל הני לא. ור' יוסי הגלילי סבר תעזוב השתא משמע כלומר לא תלקט ואם לקטת תעזבהו השתא: ת"ר כיצד מתודה. אומר עויתי פשעתי חטאתי כו'. וחכ"א חטאתי עויתי פשעתי כו' ואסיקנא אמר רבה בר שמואל אמר רב הלכתא כחכמים. ואע"פ דר' מאיר מסייע ליה קרא וההוא מרבנן דנחת קמיה דרבא ועבד כר' מאיר ואמר כדכתיב בספר אורייתא דמשה הלכתא כחכמים ולא משגחינן להני כלהו דהא איפרקן כולהו ופשוטין הן:

ירושלמי תנא כיצד מתודים אומר עויתי פשעתי חטאתי כו'· א"ר חגי בראשונה אומרים אנא השם ובשניה אומרים אנא בשם ואמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל דברי ר' מאיר וחכ"א עונות אלו הזדונות כו' ומתני' בתרווייהו קתני אנא השם. וקיי"ל כמתני' דלגבי ר' לא משגחינן ברבי חייא דאמר [ביבמות מג וכי] ר' לא שנא ר' חייא מנא ליה. ועוד יש לומר כיון *) שאין בהתוספתא אלא עויתי פשעתי בלא הזכרת אנא השם בתחלה כלל בא ר' חגי לומר בראשונה ובשניה מזכיר בשניהן אנא השם והרואה טעה: ירושלמי חד אסי אמר לר' פנחס תא נמסור לך השם א"ל לית אנא יכול דאנא אכיל מעשר ואמר רב דרגיל בשם לא יכיל מיכול מבר נש כלום.

**) ואסיקנא לא מסרינן ליה לרמאין: ת"ר וכפר בכפרת דברים כלומר הכפרה בוידוי או אינו אלא בדמים כדכתיב כי הדם הוא בנפש יכפר נאמר כפרה בפר ונאמר כפרה בשעיר המשתלח מה כפרה האמורה בשעיר המשתלח בכפרת דברים והוא הוידוי אף כפרה בפר וידוי ואם יש לך לומר למוד כפרה כפרה משעיר הנעשה בפנים שהוא כפרת הדם הרי הוא אומר והקריב וכיפר ועדיין לא נשחט נתברר כי כפרה זו כפרה בדברים

*) לפנינו בתוספתא איתא בהדיא אנא השם עויתי וכו' ואולי דלפני רבינו לא היה הגי' כן בתוספתא ועי' ברא"ש פ"ח דהביא דברי רבינו ז"ל אלו ע"ש. **) עי' במד"ר קהלת על פסוק את הכל עשה יפה בעתו ע"ש היטיב.

גליון הש"ס

גמ' בלאו דנבילה. עיין חולין דף פ ע"ב תוס' ד"ה הנח למחוסר זמן:

תוספות ישנים

בלאו דנבילה קמיפלגי. דאין זה לאו גמור כלאו דחסימה לפי שכתוב בו לגר אשר בשעריך תתננה וגו' וא"ת אמאי לא הוי לאו מעליא וכי משום דאיכא עשה מיגרע גרע דהכי מסיק בפרק בתרא דמכות (דף טו.) דלא דמי ללאו שניתק לעשה דלנתוקי לאוין הוא דאתא י"ל דלתרץ [לר"י] הוא דקאמר התם הכי אבל מ"מ יכול להיות דגרע טפי בהכי אע"ג דלא גרע כמו לאו הניתק לעשה גמור כמו שפירשתי בחולין בפרק אותו ואת בנו ובפ"ק דתמורה:

בלאו דנבלה קמיפלגי· ובתעזוב כולהו מודו דמעיקרא משמע כדפי' בקונטרס וקשה לרבי דאמרינן בהגוזל קמא (דף צד.) ובפרק קמא דתמורה (דף ו.) ובפרק בתרא דמכות (דף טז:) מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים כו' ואמאי כיון דמעיקרא משמע ואינו מנתקי לעשה אם עבר וליקט ואין נראה לומר דמדרבנן חייב דהא בפרק בתרא דמכות (שם) מוכח מינה דלאו דלקט שכחה ופאה ניתק לעשה וגם אין לומר דפליג אהני תנאי דהכא מדפריך (שם) מהך ברייתא דמצות פאה על רבי יוחנן דהתם דאמר אין לנו [אלא] זאת ועוד אחרת משמע דכולי עלמא מודו ליה מיהו יש לומר סוגיא דמכות כמ"ד בסמוך תעזוב להבא משמע וה"נ משמע בפרק קמא דראש השנה (דף ד:) דלהבא משמע דקאמר שעובר על לקט שכחה ופאה בבל תאחר ומייב להחזירן דליכא למימר דלא מיירי אלא בשליקטן לצורך עניים שלא היו בעיר ולא נתכוין לעבור דהא פשיטא שהיה פטור כדאמרינן בהזרוע (דף קלד:) לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים אבל אין נראה לרבי לפרש דכולי עלמא מודו בתעזוב דלהבא משמע א) בסוגיא דמכות ובלאו דנבלה פליגי לחוד דא"כ הוה מוקי פלוגתייהו דלא איירי בה כלל ולא מוכחא מילתא כלל דבהא פליגי אבל לפי' אתי שפיר דפליגי נמי בלקט שכחה ופאה ור' ירמיה דנקט בלאו דנבלה לפרושי מילתייהו נקטה דהא ודאי מעיקרא הוא לכ"ע ה"נ הוה מצי ת"ק למינקט נבלה אלא דלא תשיב כי רוכלא: עשה זדונות כשגגות. וכן יש נמי לפרושי לקרא דוהתודה עליו שיעשה פשעים ועונות ב) עליהם כחטאתם: הלכה כדברי חכמים. מיכן י"ל בוידוי יוה"כ תחילה חטאתינו עונותינו ופשעינו: מס

א) נ"ל כסוגיא: ב) נ"ל שלהם:

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] גמ' מהו דתימא מסתבר טעמיה דר"מ דקמסייע ליה קרא דמשה. מלת דמשה נמחק וכ"כ מרש"י ד"ה דקמסייע וכו' מוכח דלא גרים למשה וכ"כ בעל פאה לעינים ובעל ש"י:

תורה אור

ומנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר להלן בחורב כפרה מה להלן באנא אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמרה בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם אף כאן בשם אמר אביי בשלמא חורב מעגלה ערופה לא יליף מאי דהוה הוה אלא עגלה ערופה תיליף מחורב וכי תימא ה"נ והתנן *הכהנים אומרים °כפר לעמך ישראל ואילו באנא לא קא אמר קשיא: והן עונין אחריו: *תניא רבי אומר °כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל חנניה בן אחי ר' יהושע אומר °זכר צדיק לברכה אמר להם נביא לישראל בשע' שאני מזכיר צדיק עולמים אתם תנו ברכה:

מתני' בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים וקלפי היתה שם ובה שני גורלו' של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב והיו מזכירים אותו לשבח בן קטין עשה *י"ב דד לכיור שלא היה לו אלא שנים ואף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה מונבז המלך היה עושה כל ידות הכלים של יוה"כ של זהב הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתח (א) היכל *ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה נקנור נעשו נסים לדלתותיו והיו מזכירין אותן לשבח:

גמ' מדקאמר לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצפון קאי מני ראב"י היא דתניא *°צפונה לפני ה' שיהא צפון כולו פנוי דברי ראב"י והא רישא ר"א בר"ש היא כולה ראב"י היא ותני בבין האולם ולמזבח: הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו: אמר רב יהודה *המהלך לימין רבו הרי זה בור תנן הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו ועוד *תניא *)שלשה שהיו מהלכין בדרך °הרב באמצע גדול בימינו וקטן משמאלו וכן מצינו בשלשה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע גבריאל בימינו ורפאל בשמאלו תרגומא רב שמואל בר פפא קמיה דרב אדא כדי שיתכסה בו רבו והתניא המהלך כנגד רבו הרי זה בור אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח דמצדד אצדודי: וקלפי היתה שם ובה שני גורלות: ת"ר °ונתן אהרן על שני השעירים גורלות [גורלות] של כל דבר °יכול יתן שנים על זה ושנים על זה ת"ל גורל [א] אחד לה' וגורל [ב] אחד לעזאזל **) אין כאן לשם אלא גורל אחד ואין כאן לעזאזל אלא אחד יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה ושל שם ושל עזאזל על זה ת"ל גורל אחד [לה' אין כאן לה' אלא אחד ואין כאן לעזאזל אלא א'] א"כ מה ת"ל גורלות שיהיו שוין שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף אחד גדול ואחד קטן גורלות של כל דבר פשיטא לא צריכא לכדתניא לפי שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו והוא של זהב יכול אף זה כן ת"ל גורל גורל ריבה ריבה של זית ריבה של אגוז ריבה של אשכרוע: בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור וכו': תנא *כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העסוקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת תנא שחרית במילואו מקדש ידיו ורגליו מן העליון ערבית בירידתו מקדש ידיו ורגליו מן התחתון: ואף הוא עשה מוכני לכיור וכו': מאי מוכני אמר אביי גילגלא דהוה משקעא ליה: מונבז המלך עשה כל ידות הכלים וכו': נעבדינהו לדידהו דזהב

**) אין כתיב לה' אלא על א' ואין כתיב כו' כצ"ל [וכ"א בילקוט]

אמר

רש"י

ומנין שבאנא · יהא וידוי זה: נאמר כפרה בחורב · במעשה עגל (שמות לב) אולי אכפרה בעד חטאתכם: מה להלן באנא · אנא חטא העם הזה וגו': ומנין שבשם · אנא ה': בעגלה ערופה · כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כא): בשלמא חורב מעגלה לא יליף · לומר שיהא שם הזכרת השם: מאי דהוה הוה · כבר עבר ואי אפשר לחזור: אלא עגלה ערופה נילף מחורב · ותיבעי אנא: והתנן · בהדי' מעשה עגלה ערופה במסכת סוטה (דף מו·) הכהנים אומרים כו': הכי גרסינן בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה כו': **מתני'** בא לו למזרח · חוזר אחוריו לצד מזרח סמוך לפתח שלא היו מכניסין השעירים (ב) להגריל אלא שיהיו בתוך חלל העזרה כדכתיב (ויקרא טז) והעמיד אותם לפני ה' אבל לא לקרבן כל כך לצד ההיכל עד שהוא בא לשוחטו היו מקריבין אותו כדתנן לקמן (דף נג:) הביאו לו את השעיר שחטו וכו': לצפון המזבח · כלומר משוך מכנגד המזבח לצד צפון שיהא כנגד אויר שבין מזבח לצפון דאע"ג דלא שחיט ליה הכא מ"מ כל מעשיו טעונין צפון ואשמועינן שאין צפון כנגד מזרחו של מזבח: קלפי · אשקור"ן בלע"ז: של אשכרוע. ברוש: יהושע בן גמלא. כשנתמנה בכהונה גדולה: בן קטין · כ"ג היה: עשה י"ב דד · ליניקת המים: מוכני · מפרש בגמרא גלגל לשקעו (ג) בו בבור שיהו מימיו מחוברים למימי הכיור ואי לא הוו מיפסלי בלינה לפי שקדשו בכלי ולא כבור קדשים הוא ליפסל מים קדושים: נברשת · מנורה ודומה לו בספר (דניאל ה) לקבל נברשתא דדהבא במעשה בלשאצר: שפרשת סוטה כתובה עליה ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה במקדש: נקנור נעשו נסים לדלתותיו · שם האיש נקנור וגם שלו מפורש בגמרא: **גמ'** מדקאמר לצפון המזבח · שהולרך למושכו מכנגד המזבח ולצפון: מכלל דמזבח לאו בצפון הוי קאי · אין כלום מן המזבח בצפון העזרה ואי הוו קיימי כנגד מזרחה של מזבח פורתא לאו בצפון קיימי: צפונה על ירך המזבח · צפונה לשון אויר משמע הך ה' (ד) יתירה אל צפון שהוא האויר הפנוי: והא רישא ר"א בר"ש (ה)· דאמר מזבח מקצתו בצפון שהכשיר שחיטת הפר בין האולם ולמזבח: כולה ראב"י (ו) ותני. ברישא פר היה עומד בבין האולם ולמזבח סמוך לבין האולם ולמזבח אצל מקצוע צפונית של מזבח שהיה מקרבן אצל הפתח בכל יכולת מפום חולשא דכהן ויותר מכאן לא יכול לקרבן א] דאי מטייל ליה כנגד מזרח המזבח לאו בצפון הוא: הרי זה בור · אפי' בדרך ארץ איני בקי: ג' שהיו מהלכין בדרך · לא ילכו זה אחר זה אלא בשורה אחת וכן מצינו במלאכי השרת מדכתיב (בראשית יח) שלשה נלבים עליו מכלל שבשורה אחת הוו קיימי זה אצל זה דאי זה אחר זה קיימי אין זה נלבים עליו אלא ראשון: כדי שיתכסה בו רבו · הא דקתני מימינו לא שילך אצלו אלא מאחוריו ומיהו גדול לימין וקטן לצד שמאל אצל גדול ושניהם אחורי הרב ממש: ה"ג והתניא המהלך כנגד רבו הרי זה בור אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח: דמצדד אצדודי · לא אצל ממש ולא אחורי ממש אלא שיכסה בו רבו מקצת לצד רבו: יכול יתן שנים על זה ושנים על זה · והכי קאמר קרא ונתן על כל אחד משניהם גורלות דמשמע שנים: ת"ל גורל אחד לה' · אין כתיב שם אלא על אחד מהם ואין כתיב עזאזל אלא על אחד מהם: יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה · לקיים ונתן גורלות שנים על כל אחד משניהם ואיזה שירצה יעשה לשם: ת"ל אחד · ממשמע שנאמר גורל לה' יודע אני שהוא אחד וכי כתיב אחד לדרשה כתביה: יכול אף זה כן · גורל שהשם כתוב עליו: לדידהו · לכלים:

בידות

תוספות

יכול יתן שניס על זה · משמע דהכי פי' שניס שכתוב עליהס לשס יתן על של שס ושניס של עזאזל על של עזאזל אבל בירושלמי פריך אהא דקאמר יכול יתן של שס ושל עזאזל על זה ועל זה ולאו דא היא קמייתא משמע דב' על זה וב' על זה היינו של שס ועזאזל על זה ועל זה ומתרץ הכי יכול משהוא נותן של שס על של שס ושל עזאזל על של עזאזל יחליף ויתן של שס על של עזאזל ושל עזאזל על של שס:

ת"ל גורל גורל ריבה · מיהו תימה לי דמעיקרא קאמר דמגורלות נפקא לן והדר מייתי ברייתא דמגורל גורל נפקא ליה ועוד דלעיל דרשינן מדכתיב גורלות שיהו שניהן שוין וי"ל דהא דקתני גורלות של כל דבר לאו ממשמעות דגורלות נפקא ליה אלא ה"ק תנא גורלות שאמרה תורה של כל דבר הן לאו מהכא נפקא אלא מגורל גורל ריבה:

יכול יתן של שס ושל עזאזל על זה כו' · פירש"י ויברור איזה שירצה לשס ואיזה שירצה לעזאזל וא"נ לפרש כן דנמצא שלא היה הגורל קובעת אלא השס וקרא כתיב ועשהו חטאת ודרשינן מיניה בפרק טרף בקלפי (לקמן מ:) דלא השס עושהו חטאת אלא הגורל אלא נ"ל לפרש יכול יתן של שס כו' כמו שיש בירושל' לאחר שנתן של שס על של שס ושל עזאזל על של עזאזל יחליף ויתן של זה על של זה לקיים מה שנאמר גורלות דמשמע גורלות על כל א' וא' כמי לאחר שנקבעו יביא עוד ב' גורלות של שס ושל עזאזל ויניח של שס על של שס ושל עזאזל על של עזאזל:

אמר

רבינו חננאל

(היא שנינו) [הא דשנינו] במשנתנו סידור הוידוי אנא השם כו'. מנ"ל. כתיב הכא כפרה וכפר בעדו ובעד ביתו. וכתיב בחורב כפרה שנאמר אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם וכתיב וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה וגו' מה להלן בחורב וידוי כפרה באנא אף הכא באנא. ומנ"ל כי הוידוי בשם גמר כפרה מעגלה ערופה מה להלן בעגלה ערופה בשם שנאמר כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי וגו' אף כפרה האמורה כאן בשם. ואקשינן דתגמור עגלה ערופה מחורב בכפרה מכפרה שתהא אנא בוידוי ועלתה בקושיא: תניא רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר משה לישראל בשעה שאני מזכיר את שמו של הקב"ה אתם המקשיבים ושומעין הבו גודל לאלהינו כלומר אמרו בשכמל"ו: ירושלמי כשהיה כ"ג מזכיר את השם הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים אומרים בשכמל"ו: בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח וכו' ודייקינן ממתני' מדקא' לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצפון קאי מני ר' אליעזר בן יעקב היא דאוקימנא בפרקין קמא דרובא דמזבח בדרום קאי אליבא דר' אליעזר בן יעקב והוא מפורש בזבחים תחלת פרק איזהו מקומן של זבחים דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר צפונה *)שהוא פנוי מן הכלים ואפי' ממזבח והא רישא דמתני' דקתני בא לו אצל פרו ופר היה עומד בין האולם ולמזבח אוקימנא לר' אליעזר בר' שמעון ופרקינן כולה ר' אליעזר בן יעקב היא ותני בבין האולם ולמזבח ולא בין האולם ולמזבח ממש כלומר לא צריכין צפון ממש: הסגן מימינו אמר רב יהודה המהלך לימין רבו הרי זה בור. ואקשינן עליה ממתני' דקתני הסגן מימינו ומה תניא ג' שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע גדול מימינו וקטן משמאלו וכן מצינו במלאכים מיכאל באמצע גבריאל מימינו רפאל משמאלו ופרקינן לא בצידו שהוא כנגדו ממש שהעושה כן הרי זה בור וגם המהלך אחורי רבו הרי זה גס רוח אלא דמצדד אצדודי פי' מקצתו כנגדו ומקצתו לאחוריו: **ירושלמי** חמשה דברים היה הסגן משמש א' הסגן מימינו ב' הסגן אומר לו אישי כ"ג הגבה ימינך ג' בתמיד אחז הסגן בימינו והעלהו ד' הניף הסגן בסודרין ה' לא היה מתמנה בכהונה גדולה עד שהוא נעשה סגן וקלפי היתה שם ובה ב' גורלות של אשכרוע מהו אשכרוע ספקינן: י' פעמים היה כ"ג מזכיר השם בו ביום ששה בפר ג' בשעיר ואחד בגורלות הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו ואלו ואלו לאהיו זזין משם עד שהיה מתעלם מהם שנאמר זה שמי לעולם לעלם כתיב: **בראשונה** היה אומר בקול רם משרבו הפריצים היה אומרו בקול נמוך: **בן קטין** עשה י"ב דד לכיור כו' תני כדי שיהו י"ב אחיו הכהנים העסוקים בתמיד מקדשי' ידיהן ורגליהן בבת אחת כבר פירשנוהו למעלה כי בפיים השני בתמיד של שחר י"ג זכין בו הוא

*) שם בזבחים נ"ע איתא שיהא פנוי מכלום ואפי' ממזבח:

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ג:

מז ב מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ב:

מח ג שם הלכה א:

מט ד ה מיי' פ"ג מהל' בית הבחירה הלכה יח ופ"ה מהלכות ביאת המקדש הל' יד:

נ ו מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ה טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יז

נא ז מיי' שם פ"ה הל' ו טוש"ע שם סעיף טז:

נב ח ט מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' א:

נג י מיי' פ"ג מהלכות בית הבחירה הל' יח:

מכילתא פ' בא

מסורת הש"ס

דברים כא

שם לב

סוטה מו.

[זבחים נט.]

ויקרא א

[חולין לא.]

*) מס' דרך ארץ פ"ד [עירובין נד:]

ויקרא טז

הגהות הב"ח

(א) גמ' נברשת של זהב על פתח של היכל: (ב) רש"י ד"ה בא לו כו' שלא היו מכניסין השעירים בין האולם למזבח להגריל אלא: (ג) ד"ה מוכני כו' גלגל לשקעו בבור כצ"ל ותיבת בו נמחק: (ד) ד"ה לפונה כו' קרא' יתי' אל צפון: (ה) ד"ה והא רישא ר"א בר"ש היא דאמר: (ו) ד"ה כולה ראב"י היא ותני מין אולם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שנים ושנים על זה ת"ל גורל (אחד) תו"מ: [ב] שם וגורל (אחד) תו"מ:

גליון הש"ס

גמ' הרב באמצע. עיין מנחות דף לח ע"ב תד"ה שמלעי: שם יכול יתן שנים על זה. עיין חגיגה דף ג ע"א תד"ה הרם ובתוס' ח"ח סי' תרלד ובספר בני חייא שם ובעורי אבן מגילה דף ז ע"א:

תוספות ישנים

מה להלן באנא כו'. וא"ת תרתי אנא מנלן וי"ל דבתרא לא צריך קרא שהוא לשון תפלה ה"נ ליבעא דקרא אנא ה' הושיעה נא אנא שא נא לפשע עבדי כו' אבל קמא דאינו לשון תפלה צריך קרא מיהו אפי' לא הוי אלא בתרא הוי צריך קרא מנלן שחובה לאומרו אבל מכל מקום לא נפיק מקרא כיון שאינו אלא לשון תפלה. ה"ר יוסף: **מאי** דהוה הוה. כלומר משה אמר תפלתו כמו שחפץ: **והם** עונין אחריו ברוך שם

הגהות מהר"ץ לנדא א] רש"י ד"ה כולה ראב"י וכו' דאי מטייל ליה כנגד מזרח המזבח. נ"ל כנגד מערב המזבח:

נד א מיי' פ"א מהל' ק"ש הלכה יב :

נה ב מיי' פ"ז מהלכות ס"ת הל' יד טוש"ע י"ד סי' רפג סעיף ג :

אמר אביי בידות סכינין מיתיבי אף הוא עשה כני כלים ואוגני כלים וידות כלים וידות סכינין של יום הכפורים של זהב תרגומא אביי בקתתא דנרגי וחציני: הילני אמו עשתה נברשת של זהב וכו': תנא *בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע מיתיבי [א]הקורא את שמע שחרית עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא מפני שאנשי משמר משכימין ואנשי מעמד מאחרים אמר אביי *לשאר עמא דבירושלים: ואף היא עשתה טבלא: שמעת מינה *כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה אמר ר"ל משום רבי ינאי [ב]באלף בית מיתיבי כשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא אימא רואה וכותב כמה שכתוב בטבלא מיתיבי כשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא ומה כתוב בטבלא °אם (במדבר ה) שכב איש אותך [ואם לא שכב] אם שטית אם לא שטית התם בסירוגין

בידות סכינין · שאי אפשר לעשות סכינין עצמן של זהב: כני כלים · בסיסי עשבן: ואוגני כלים · בית אחיזתן: וידות סכינין וידות כלים · קתני סכינין וקתני כלים: בקתתא דנרגי וחליני · ידות הקרדומות ומגלות: ניצוצות · זהרורים שהחמה זורחת מן המזרח ונטה על פתח אור ההיכל שהוא נגד מערבי: שהגיע זמן ק"ש · כדתניא (ברכות דף טו·) מצותה עם הנץ החמה: שאנשי משמר · שהכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום שמא תמשך עליהן העבודה וימנעו לקרות: ואנשי מעמד · ישראל העומדים בשליחות הצבור על הקרבן שנאמר (במדבר כח) תשמרו להקריב לי מגוה שיהיו משמרים ועומדים על קרבנם הכי דרים ליה בספרי ובמסכת תענית (דף כו·): מאחרין · לקרות עד כלות עבודת התמיד: לשאר עמא · הבאים בעזרה הוא סימן להודיע זמן קריאת שמע: שמע מינה כו'. ופלוגתא היא במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף ס·): באלף בית · אותיות של ראשי התיבות: כשהוא כותב · כהן הכותב את המגילה להשקותה: כמה שכתוב בטבלא · לפי סימני האותיות:

בסירוגין

אמר אביי לשאר עמא דבירושלים · תימה דאביי גופיה אמר בפרק קמא דברכות (דף ט:) לקריאת שמע כוותיקין דא"ר יוחנן וותיקין גומרין אותה עם הנץ החמה והיינו קודם הנץ כדמשמע בפרק מי שמתו (שם דף כב:) דתנן גבי בעל קרי ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויקרא וקאמר בגמרא (דף כה:) לימא תנן סתמא כר"א דאמר עד הנץ החמה אפילו תימא ר' יהושע דילמא כוותיקין דא"ר יוחנן כו' אלמא דגומרין אותה עם הנץ החמה היינו קודם הנץ דמוקי מתניתין דהתם דמוכחא דצריך לקרותה קודם הנץ כוותיקין ועוד קשה על מה אנו סומכין שאנו קורין אותה אחר הנץ הרבה דאע"ג דא"ר יהושע עד ג' שעות ואמר רב יהודה אמר שמואל התם הלכה כר' יהושע נראה דהלכה כאביי דאמר לק"ש כוותיקין דהוא בתרא ואומר ר"י דוותיקין נמי מודו דזמנה עד ג' שעות אע"פ שהיו ממהרין לקרותה עם הנץ החמה וכן משמע בפ' מי שמתו (שם דף כה:) דקאמר אפילו תימא ר' יהושע דילמא כוותיקין כו' משמע בהדיא שהם סוברים כרבי יהושע ואביי נמי לא נקט לק"ש כוותיקין אלא לומר דאע"ג דהלכה כאחרים לק"ש צריך לאחרו מעט עד סמוך להנץ כוותיקין כדי לסמוך גאולה לתפלה ומן הדין זמן ק"ש מתחיל כאחרים ונמשך זמנה עד ג' שעות כרבי יהושע אלא שוותיקין מקדימין למצות ומשכימין לקרותה קודם הנץ כדי שתהא תפלה ביום אחר הנץ כדכתיב (תהלים עב) ייראוך עם שמש שהוא אחר זריחת השמש ומן הדין היה להקדימה כאחרים שאז הוא זמן קימה וכן לתפילין כדקאמר התם *לתפלה כאחרים פירוש לתפילין שאז הוא זמן קימה ותו לא חיישינן שמא יפיח בהן אלא שמאחרין ק"ש מעט עד סמוך להנץ כדי לסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום וכן משמע בירושלמי דקאמר מאן דאמר כדי שיהא רואה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו כו' עד אבל אמרו מצותה עד הנץ החמה כדי שיסמוך וכו' ובפרק תפלת השחר (דף כט:) משמע דקאי ייראוך עם שמש אתפלה גבי מתפלל עם דמדומי חמה דכתיב ייראוך עם שמש וגו' ואל תתמה דעם הנץ החמה מפרשינן קודם ועם שמש מפרשינן אחר זריחה דעם משמע בסמוך לו או מלפניו או מלאחריו והשתא למאי דפרישית ניחא דקאמר הכא לשאר עמא דבירושלים דמצוה היא להקדים עם הנץ כוותיקין ולפי שאין הכל בקיאין לעשות כוותיקין נקבע אותו זמן מיד אחר זריחה לשאר עמא דבירושלים שאין יודעין לכוין כוותיקין וא"ת והא אמרינן בפ"ק דברכות (דף ח:) א"ר שמעון בן יוחי משום ר"ע פעמים שאדם קורא ק"ש ב' פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בה אחת משום לילה ואחת משום יום ופסיק רבי יהושע בן לוי כוותיה אלמא קודם הנץ לילה הוא ותחלת זמנה דיום הוי אחר הנץ החמה כמתניתין דהכא וי"ל אפילו אי פליג רבי יהושע בן לוי אאביי קיימי לן כאביי דהוא בתרא ועוד י"ל דלא פסיק רבי יהושע בן לוי כר' שמעון אלא בהא דסבר קודם הנץ יוצא בשל לילה כדמוכח בתר הכי דקאמר מכללא אתמר דהוא זוגא דרבנן דאשתכור כו' אבל במה שמתחיל זמנו דיום אחר הנץ בהא לא פסיק כלל אי נמי י"ל דאפילו רבי שמעון מודה שזמן ק"ש של יום קודם הנץ והא דלא קאמר פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים קודם הנץ ויוצא בשל יום ובשל לילה דהוה רבותא טפי יש לומר דבעי לאשמועינן שאין יוצא בשל לילה אחר הנץ ואפילו נאמר דרבי שמעון סבר דזמן ק"ש אחר הנץ אין להעמיד מתניתין דהכא כוותיה ודלא ככל הני תנאי דאם כן הוה ליה לגמרא לדקדק ולאוקמי כוותיה בהדיא ורבינו תם פירש דזמן ק"ש הוי אחר הנץ החמה כמתניתין דהכא וכרבי שמעון והוותיקין היו ממהרין שלא כדין קודם הנץ החמה בשביל חובת התפלה כדי לסמוך גאולה לתפלה שתהא עם שמש אע"ג דתפלות כנגד תמידין תקנום והתמיד היה קודם הנץ בעמוד השחר מ"מ זמן תפלה בשעת הנץ והייטו דפריך בפרק תפלת השחר (ברכות דף כו·) ורמינהו מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך כו' פירוש ולא עד חצות אלמא דעיקר חביבות התפלה בשעת הנץ ולהכי קורין ק"ש שלא כדין בשביל חביבות התפלה ולהכי לא פריך ליה גבי ק"ש שהיה יודע שהיו קורין אותו שלא כדין בשביל חביבות וממהרין אותו קודם זמנו שהוא אחר הנץ כמתניתין דהכא וכר"ש שאמר משום ר"ע וקשה דמצותה עם הנץ החמה משמע דזה עיקר מצות ק"ש עוד קשה לומר שלא יהא הלכה כאביי דהוא בתרא מיהו רבינו תם פי' דאביי נמי הכי ס"ל והא דקאמר לק"ש כוותיקין סימנא בעלמא כלומר סמוך להנץ כוותיקין ולא כוותיקין לגמרי דאילו וותיקין מקדימין ואנו מאחרין אחר הנץ ועוד הביא ראיה מפרק שני דמגילה (דף כ·) וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר אלמא דבר שזמנו ביום מצותו אחר הנץ והרב פור"ת פירש כפר"י וה"ר חננאל פירש דוותיקין גומרין אותה עם הנץ החמה מיד ומפרש גומרין קורין ומפרש ייראוך עם שמש היינו קבלת מלכות שמים דהיינו ק"ש וקשה דלישנא דכדי שיסמוך גאולה לתפלה משמע דאיירי בעיקר תפלה ועוד דקרא דייראוך עם שמש מוקמי ליה גבי תפלה בפרק תפלת השחר ועוד דלשון גומרין משמע *שמתחילין לקרות קודם הנץ ומכוונין כך שגומרין אותה בתחלת הנץ כדי שיתפללו בתחלת הנץ: **אם** שכב אם לא שכב · בפרק הניזקין (גיטין דף ס·) מייתי לה וגרסינן התם בכל הספרים אם שכב אם לא שכב ואם שטית ואם לא שטית אע"ג דקראי לאו הכי [כתיבי] דברישא כתיב [אם לא שכב] ואם לא שטית ואם שכב לא כתיב כלל: ***בסירוגין*** · הא דאמר בפרק שני דמגילה (דף יח:) אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב כיון דכתיבי ראשי תיבות וראשי פסוקים ועוד שהיא פרשה קטנה שרי כדשרינן התם תפילין ומזוזות משום דמיגרס גריסן:

דלא

רבינו חננאל

וי"ב *) הרי י"ג מקדש הוא ואחריו מקדשי' הי"ב כל אחד מדד אחר נמצאו י"ב מקדשין בבת אחת: תנא שחרית במילואו כלומר בעליית הכיור מבית שיקועו והוא מלא מקדשין מן הרד העליון ערבית שחסרו מי הכיור מקדשין מן התחתון. מוכני גלגל. והוא כדתנן בסוף עירובין וממלאין מבור הגולה בגלגל בשבת ודייקינן במקדש אין במדינה לא; דאולודי קלא בשבת אסור וזה יש לו קול. כדתנן עד שהיו שומעים קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור והן א' הגיע כו' ומפורש בפ' שני בשחיטת קדשים (דף כא) והוא שהיה מושך ומסלק הכיור מלא מים מתוך הים שעשה שלמה שהיה משוקע בו כל הלילה שלא יפסלו מימיו בלינה וגרסי' בירושלמי הים הזה בית טבילה לכהנים היה שנא' (דה"ב ד) והים לרחצה לכהנים בו ואקשינן ולאו כלי הוא ופרקינן כההיא דאריב"ל אמת המים היתה מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פחותים כרמונים מחלפין תשעה ועשרים א"ר סימון אלו הסכינים כדתניא במס' מדות היא היתה נקראת בית החליפות ששם היו גונזים את סכיניהם; פרק ב' בשחיטת קדשים. ת"ר כיצד מצות קידוש מניח ידו הימנית על רגלו הימנית וידו השמאלית על רגלו השמאלית ומקדש ר' יוסי בר' יהודה אומר מניח ב' ידיו זו ע"ג זו וב' רגליו זו ע"ג זו ומקדש אמרו לו הפלגתה אי אפשר לעשות כן שפיר אמרו ליה אמר רב יוסף וחביריו מסייעו מאי בינייהו אמר אביי (מה) [עמידה מן] הצד איכא בינייהו ומ"ם לא מקדשי מיושב דאמר קרא לעמוד לשרת מעומד: הילני עשתה נברשת של זהב. פי' נברשת נר כדתרגמי' (צפניה א) אחפש את ירושלים בנרות כמה דבלשין בנברשתא כגון מנורת זהב כדכתיב (דניאל ה) לקבל נברשתא: **ירושלמי** תרין אמוראין חד אמר מנרתא וחד אמר קונברתא תרגם עקילס לקבל נברשתא לקבל למפרס: **תנא** בשעה שהחמה זורחת כמין נצוצות יוצאות ממנה ויודעין העם שו[עת] הוותיקין שזו עונת גמירת ק"ש אבל אנשי משמר היו משכימין וקורין קודם זו העת. כדתנן בתמיד אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר ברקאי כו' ואו[מרו] שחטו התמיד וניתחוהו והעלוהו לכבש ובאו ללשכת הגזית לקרות את שמע ואנשי המעמד מאחרין לפיכך תני הקורא את שמע עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא שאנשי משמר משכימין ואנ[שי] מאחרין: **אף** היא עשתה טבלא כו' ודייקינן מינה שכותב מגילה לתינוק כלומר כותבין לו פרשה מן התורה להתלמד בה ולא אמרינן אסור עד שיכתוב כל התורה כולה ואוקימנא באלף בית ובסירוג[ין]

*) דברי רבינו צ"ע דהא השוחט לא הי' צריך קידוש כלל דכשר בזר וכ"כ הרע"ב.

תוספות ישנים

שם כבוד מלכותו לעולם ועד. בתענית בפרק (אלו) סדר תעניות (דף טז:) אמרינן דאין עונין אמן במקדש ומפיק ליה מקראי התם והכא לא מייתי הכא בגמ' משום דקאי אהזכרת השם ככתבו: **בא** לו למזרח עזרה. לגד שער נקנור כדפי' בקונטרס שלא היה רוצה להכניסן ממש בעזרה לפנים בגד המזבח (להחזירן) שזה היה גנאי [להחזיר] והכי משמע ליעגא מדלא קאמר בצפון המזבח והכי תניא בת"כ על השעירים מעמידין אותם בשער נקנור דכתיב והעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד וכתיב בתריה ונתן אהרן על שני השעירים גורלות וגו': **מדקאמר** לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצפון קאי. דהא פשיטא על ירך המזבח צפונה בצפון עזרה קאמר דאפילו ר' יוסי בר' יהודה דלא מכשר לעיל אלא כנגד המזבח היינו משום דצריך ירך המזבח ואם כן אם מזבח בצפון קאי לא הוה צריך צפון המזבח: **והאמרת** ר"א בר"ש היא. דמכשר בין האולם למזבח אלמא מן המזבח היה בצפון וא"ת אמאי לא מוכח דלא כר' אלעזר בר"ש מדקאמר למזרח עזרה דהיינו בשער נקנור כפי' רש"י מן המזבח ולחוץ ור' אלעזר לא מכשר אלא מן המזבח ולמעלה כנגד בין האולם ולמזבח וכי תימא למזרח העזרה לאו היינו בשער נקנור ממש אלא מקום דריסת רגלי הכהנים כלפי צפון המזבח א"כ אתיא שפיר כר"א בר"ש דדילמא לא נקט לצפון המזבח אלא לאפוקי מדרבי [וי"ל] דודאי מלמזרח העזרה דלא כר"א בר"ש היא ומ"מ כרבי מיתוקמא אבל לצפון המזבח אתא לאפוקי מדרבי ור"א בר"ש [illegible]

א) צ"ל ולהחזירו: ב) צ"ל בדרום:

כנגד הפתח ופריך והאמרת ר"א בר"ש היא דאמר בין האולם למזבח לצפון ומדלא מפרש עד כמה ש"מ מזבח כולו בצפון דלא דמי [לדרבי] דמוסיף אף מקום דריסת רגלי כהנים ולא פירש דוקא צפון [illegible] למיעוטי אבל בבין האולם ולמזבח אי לא מכשר ליה כוליה הוה ליה לפרושי וכיון שכל המזבח [illegible] הוי לצפון המזבח לפני ה' לעולם ר' אליעזר בן יעקב ותני בבין האולם ולמזבח אבל לא כשר [illegible] האולם ולמזבח ממש וכגון שסוף המזבח בצפון ולא כולו דוקא למ"ד לעיל בפ"ק שאינו לא כולו ב) [illegible] כולו בצפון אלא דהוי כר"א בר"ש במאי דמכשר לצפון דבין האולם ולמזבח דהא לעיל במסקנא בפ"ק [illegible] כר' אליעזר בן יעקב ולא אשכחן תנא שסובר דסופו בצפון אלא כולו בדרום קאי כדאית ליה הכא [illegible] אם יש תנא שסובר כך ועוד למה היה לו ליגך בין האולם ולמזבח מאחר שאפילו היה בין האולם [illegible] בצפונית מערבית של מזבח היה כנגד פתח ההיכל ולא תיקשי למאי דפריך דר"א בר"ש סבר [illegible] בצפון קאי אמאי לא חשיב ליה בזבחים פרק קדשי קדשים בהדי שאר תנאי ור"י הגלילי [illegible] מזבח בצפון קאי דה"נ איכא תנא אחרינא באותו פרק ולא מייתי ליה התם:

שלשה שהיו מהלכין בדרך כו'. קשה לרבי דהכא משמע שצריכין לכבד זה לזה וה"נ משמע [illegible] בבהמה יוצאה (שבת נא:) גבי חמור שעסקיו רעים כגון זו מהו לצאת בפרומביא [illegible]

גורלות

[תוספ' פ"ב]

שבת קיד:

גיטין ס.

[בברכות ט: אי' לתפילין]

[ע' תוס' סוכה מד: ד"ה כאן במקדש]

ס"ד לקמן לח.

נו א מיי' פ"ז מהלכות ס"ת הל' יד טוש"ע י"ד סי' רפג סעיף ג :
נז ב מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ה :

בסירוגין · אם לא שכב אחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא ואת כי שטית ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא יתן ה' אותך ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא ובאו המים ואחריו ראשי תיבות[א] (אם שכב ואת כי שטית) : להביא דלתות · לשער המזרח של העזרה ושל נחושת היו : נחשול · סערה : והטילוה לים · להקל לספינה : וכרכה · חבקה : לנמלה · פורט"ו מקום שהספינות נמשכות שם ליבשה : רהיטנו · לשון דלת שהוא רץ ונוטל רץ ופותח : אלא ברית ים · כאילו כרתו ברית זו עם זו ויש אומרים בריית ים: נשתנו · כשהעשירו: קלוניתא · מזוקקת וכן שם מין נחושת והוא נחושת קלל: מתני' בן לוי · כלומר מן הלוים : (ב) פרק · הכרעת קול נעימה : על מעשה הכתב · קושר ד' קולמוסין בד' אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות כאחד : גמ' לרדות · מן התנור : שהללו · שבאו מן אלכסנדריא לפי שלא יודעים לרדות מן התנור שלא יהא נשבר לפי שהוא עשוי כמין תיבה (ג) פרוצה כמין ספינה היו יראים לדבקס מבפנים לתנור ואופין אותן מבחוץ : כפלו להם שכרם · מתרומת הלשכה : ועל דבר זה מזכירים אותם לשבח שמעולם כו' : לפטם · לכתוש הסמנין ולערבם יפה כמו שנאמר (שמות ל) ממולח : להעלות עשן · שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן זוקף ומתמר כמקל : מיעט כבודם · בחורבן ביתו : מעלה עשן · עשב שהוא מעלה עשן ראיתי כנגדי : מגילת סמנין · שכתובין בה שמות סמני הקטורת : מכאן אמר בן עזאי · ממעשה בית גרמו ובית אבטינס שבקשו חכמים לדחותם ממקומם ולא יכלו : (ד) בשמך יקראוך · לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי כי על כרחך בשם יקראוך לבא ולשוב במקומך : ומשלך

[תי שפת' פ"ב]

תורה אור

בסירוגין : ניקנור נעשו נסים לדלתותיו : ת"ר *מה נסים נעשו לדלתותיו אמרו כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו נטלו אחת מהן והטילוה לים ועדיין לא נח הים מזעפו בקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה אמר להם הטילוני עמה מיד נח הים מזעפו והיה מצטער על חברתה כיון שהגיע לנמלה של עכו היתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה ויש אומרים בריה שבים בלעתה והקיאתה ליבשה ועליה אמר שלמה °קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים אל תיקרי ברותים אלא *ברית ים

שה"ש א

[בע"י בריתים הדא תיבה וזה הוא כפי' ראשון של רש"י]

[מדות פ"ב מ"ג] [שם]

*לפיכך כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו נסים ויש אומרים *מפני שנחושתן מוצהבת היתה ר' אליעזר בן יעקב אומר נחשת קלוניתא היתה והיתה מאירה כשל זהב : **מתני'** ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב על הראשונים נאמר °זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר °ושם רשעים ירקב : **גמ'** ת"ר *בית גרמו היו בקיאין במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים הללו פיתן מתעפשת והללו אין פיתן מתעפשת כששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר °כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וחזרו בית גרמו למקומן שלחו להם חכמים ולא באו כפלו להם שכרן ובאו בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה *ר' יהודה אומר בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו להם יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודת כוכבים בכך ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים זה ניזונין לקיים מה שנאמר °והייתם נקיים מה' ומישראל: של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת : ת"ר *בית אבטינס היו בקיאין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן של הללו מתמר ועולה כמקל של הללו מפציע לכאן ולכאן וכששמעו חכמים בדבר אמרו (א) כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר *°כל פעל ה' למענהו וחזרו בית אבטינס למקומן שלחו להם חכמים ולא באו כפלו להם שכרן ובאו בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה ר' יהודה אומר בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב אמרו שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודת כוכבים בכך ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח מעולם לא יצאת כלה מבושמת מבתיהן וכשנושאין אשה ממקום אחר מתנין עמה שלא תתבסם שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין לקיים מה שנא' והייתם נקיים מה' ומישראל תניא אמר ר' ישמעאל פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אחד מבני בניהם אמרתי לו אבותיך בקשו להרבות כבודן ורצו למעט כבוד המקום עכשיו כבוד מקום במקומו ומיעט כבודם אמר ר' עקיבא (*פעם אחת) סח לי ר' ישמעאל בן לוגא פעם אחת יצאתי אני ואחד מבני בניהם לשדה ללקט עשבים וראיתי (*ששחק ובכה) אמרתי לו מפני מה בכית אמר לי כבוד אבותי נזכרתי ומפני מה שחקת אמר לי שעתיד הקב"ה להחזירה לנו ומפני מה נזכרת אמר לי מעלה עשן כנגדי הראהו לי אמר לי שבועה היא בידינו שאין מראין אותו לכל אדם אמר ר' יוחנן בן נורי פעם אחת מצאתי זקן א' ומגילת סממנין בידו אמרתי לו מאין אתה אמר לי מבית אבטינס אני ומה בידך אמר לי מגילת סממנין הראהו לי אמר לי כל זמן שבית אבא היו קיימין לא היו מוסרין אותו לכל אדם ועכשיו הרי הוא לך והזהר בה וכשבאתי וסחתי דברי לפני ר"ע אמר לי מעתה אסור לספר בגנותן של אלו מכאן אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך

משלי י שם
שקלים פ"ה [תוספ' פ"ב]
ישעיה מג
[עיין הגדה זו בע"י ותמלא שם כמה שנויים]
במדבר לב
[תוספתא פ"ב]
משלי טז [פי' פעל ה' אתן חכמה לזה יותר מזה למענהו כדי שלא תהא המלאכה אלא כמי שהוא חפץ ערוך בשם ר"ח בערך פעל]
[בע"י ליתא]
[נ"ל שבכה ושחק וכ"א בע"י]

רבינו חננאל

פירשנוה בגמ' : ואלו לגנאי בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים ולא היו יודעים לרדות פי' רדן בשולי המחתה [בתמיד פו] וכמו שאומרים [שבת קיז] יצא רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה וכן בן אבטינס דברים פשוטין הן. כל פעל ה' למענהו. פי' פעל ה' ונתן חכמה לזה יותר מזה למענהו כדי שלא יהיה המלאכה אלא במי שחפץ : מעלה עשן . הסם שנותן בקטורת מעלה עשנה כמקל שאינה מפצעת לכאן ולכאן . וכיון שהגיד ר' יוחנן בן נורי מה שא"ל אותו זקן שהיה מבית אבטינס . א"ר עקיבא כיון שכוונתם לש"ש היתה אסורה לספר בגנותן וכן אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך

תוספות ישנים

גורלות של כל דבר . ואין זה אלא דברי התנא דלאו מגורלות נפיק אלא מקרא דגורל גורל ריבה כדמפרש בברייתא דבסמוך: דהוו משקען ליה בגלגלא . פר"ת ומפרש בפ"ב דשחיטת קדשים (דף כ:) שהיה מוסך ומדלה הכיור מלא מים מן הים שעשה שלמה שהיה בו כל הלילה שלא יפסלו מימיו בלינה וגרסי' בירושלמי הים היה בית הטבילה לכהנים שנאמר הים לרחצה לכהנים כו' ואקשינן לאו כלי הוא ופרקינן כההיא דא"ר יהושע בן לוי אמת המים היתה מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונין ולא ידענא אם היה ים של שלמה בבית שני *) : בקתתא דנרגי ותליני. וא"ת כני כלים ואוגני כלים גופייהו תיקשי לך ליעבדו לכלים גופייהו של זהב י"ל שמתחילה היו של זהב הכלים עצמן והיו רגילין לעשות הכלים ואוגנין פתוחים מן גוף הכלי אבל בידות הכלים אין לומר כן שאין לעשותן של כסף בשתוף הכלי של זהב. ה"ר יוסף **) : עמד נחשול כו'. לא מפני שעשה עבירה כשהלך למצרים כדאמרינן בספרי לגור שם אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולכיבוש הארץ : והללו פתן מתעפשת. ואע"פ שהיה הלחם חם כיום הלקחו מ"מ מה שאפשר בידי אדם לא היה הקב"ה רוצה לתקן: שנאמר כל פעל ה' למענהו. הכא לא מייתי קרא דלכבודי בראתיו שאין כל כך גנאי אם היה מפצע ואין זה אלא יתרת בעלמא דבעינן משום דכתיב כל פעל וגו' : ה"ג בספרים ישנים ובכמה ספרים ומה ראית והזכרת מעלה א) העשן כנגדו. פי' אותו עשב שמעלה עשן כנגדו ואינו מפצע לכאן ולכאן אלא מתמר ועולה כמקל ראיתי שלא היה שום אדם מכיר אלא הם אבל עשב אחר ששמו מעלה עשן היו מכירין אנשי אלכסנדריא שאם חיסר בקטורת חייב מיתה דלספרים שמוגה בהם מעלה עשן כנגדי אין הלשון מכוון דהוה ליה למימר ראיתי או מעלה עשן אלי מיהו יש ספרים שכתוב בהם במסכת שקלים (פרק ה) מעלה עשן עומד לנגדי ובתוספתא (דיומא פ"ב) כתוב ראיתי כנגדי מיהו אותם ספרים דגרסי גירסא ראשונה יש לפרש כדפרישית ויש תוספתא שנאמר בה מעלה עשן לנגדי ולא כתוב בה לא עומד ולא ראיתי ודומה שהגיהו עומד או ראיתי לתקן הלשון וכדפרישית עיקר. ה"ר אלחנן :

*) ע"כ שייך לדף לז ע"א. **) ע"כ שייך לדף ל"ז ע"ב.

א) נ"ל תמרו :

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו

שנאמר כל פעל ה' למענהו כ"ב וקשה למה להם טעם זה ת"ל משום מעלה עשן דהוה ליה בילא ריקנית ואם היסר אחת מכל סממניה חייב כדאיתא פ' ה' דף נ"ג : (ב) רש"י ד"ה פרק בשיר הכרעת קול : (ג) ד"ה שהללו כו' כמין תיבה פרוצה או כמין ספינה רוקדת היו יראים לדבקס : (ד) ד"ה בשמך יקראוך כלומר לא ידאג וכו' על כרחם בשמך יקראוך לבוא ולישב במקומך :

הוגרס

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] רש"י ד"ה בסירוגין וכו' (אם שכב ואת כי שטית) נ"ב הפיה ינחק עשה ממנו דבור בפ"ע וקאי אדלעיל בסוף העמוד דאמר הב"ס אם שכב ומפרש רש"י דהייטו מה דכתיב ואת כי שטית דאם שכב לא כתיב בקרא. יעוש"ה כי האמת עמ :

מסורת הש"ס

תוספות

דלא מסקי בשמייהו · בפרק בתרא דכתובות (דף קה:) גבי שני דייני גזירות (ז) אדמון וחנן בן אבישלום ‪°‬גרים ר"ת אבישלום משום דאמר ר"מ בחלק (סנהדרין דף קג:) אבשלום אין לו חלק לעוה"ב ואשכחן שם אדם אבישלום כדכתיב (*אביה) בת אבישלום וכן בפ"ק דשבת (דף יב:) גרסי' הלל ושבנא דשבנא רשע היה וי"מ דתרי שבנא הוו כדכתיב בישעיה (כב) לך בוא אל הסוכן הזה אל שבנא אשר על הבית וכתיב בתריה מה לך פה וגו' משמע שהיה רשע וכתיב בתריה *ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע וגו' עד ואת שבנא הסופר ואת (ח)הזקנים מתכסים בשקים אלמא אחר הוא וכיון דאחד היה צדיק מסקינן בשמיה מיהו נראה דהכל אחד דעל כרחך ההוא שבנא בתרא שנתכסה בשק כשמירף רבשקה במעשה דסנחריב רשע הוה כדמשמע בפרק זה בורר (סנהדרין כו) אבל אין מוקדם ומאוחר בתורה ואף ע"ג דהכא קרי ליה סופר (ט) והכא על הבית על כרחך הכל אחד כדפרישית :

[גבי אביה (מלכים א ט"ו) ושם אמו מעכה]

רש"י

ומשלך יתנו לך · כלומר לא משלהם (ג) הוא מתנה אלא מזונות קצובים לך מן השמים : ואין מלכות נוגעת בחברתה · משהגיע זמן המלכות ליפול ותעמוד אחרת לא יאחר זמן כמלא נימא אלא מי שזמנה ליפול בלילה נופלת בלילה שנאמר (דניאל ה) ביה (ג) בליליא איתקטל בלשצר ושזמנה ביום נופלת ביום שנאמר (יחזקאל ל) ובתחפנחס חשך היום : לבין הנימין · בין חליקת נימת השפה נגד מחילת החוטם : נזקרים בבת ראש · נרתעין מהכרעת הקול : רקיבות · רדולי"א חלודה (ד) ככלי ברזל שאין משתמשין בו : דלא מסקי בשמייהו · לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע : מודדתו בטפחים · לידע כמה נוסף בו מיום ליום ונותנת המשקל אומד התוספת : כהן ונביא · זכריה בן יהוידע הכהן אלמא מסקינן בשמייהו דהא דואג האדומי רשע היה וזה קראו לתינוק בשמו : חזי מאי דסליק ביה · ראה מה עלתה ביה שנשחט : צדיק מעצמו · ע"י מעשיו נזכר לטובה : רשע אף ע"י חבירו · נזכר לרעה : שם רשעים · ולא כתיב שם רשע : המכסה אני מאברהם · וכיון שהזכיר שמו ברכו וסמיך ליה ואברהם היו יהיה וגו' : עובדיה · היה דר בין אחאב ואיזבל : מברכתן של צדיקים כו' · במקום שהקב"ה מברך את הצדיקים שם מקלל את הרשעים : וירא את האור· ראה בדעתו להתקיים האור של עולם בשביל הצדיק שהוא טוב : וישת עליהם תבל · פיזרן בכל הדורות להיות שתות וקיום ויסוד לקיים תבל : רגלי חסידיו · בשביל חסידיו כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל) : שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור · סופי חסידיו ישמור : פעם ראשונה ושנייה כו' · רגלי חסידיו משהנהיג בחסד שני רגלים כמו זה שלש רגלים (במדבר כב) פעמים ישמור אותו מן החטא: כיון שבא אדם לטמא· (ה) להיות רשע : פותחין לו · פתח הטומאה ליכנס (ו) בו מספיקין בידו ואין מונעין ממנו מן השמים לעכבו : אם ללצים הוא יליץ · אם ללצים הוא בא להתחבר הוא יליץ לא ימנעוהו ולא יעזרוהו : אם לענוים · הוא בא להתחבר יתן לו חן מי שבידו ליתן :

תורה אור

ומשלך יתנו לך אין אדם נוגע במוכן לחבירו *ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא : הוגרס בן לוי וכו' : תניא כשהוא נותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים בבת ראש לאחוריהם ת"ר בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב אמרו עליו שהיה נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו ואם היתה תיבה של ד' אותיות היה כותבה בבת אחת אמרו לו מה ראית שלא ללמד כולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו על הראשונים נאמר ‪°‬זכר צדיק לברכה ועל בן קמצר וחביריו נאמר ‪°‬ושם רשעים ירקב מאי ושם רשעים ירקב אמר ר' אלעזר רקביבות תעלה בשמותן *דלא מסקינן בשמייהו מתיב רבינא מעשה בדואג בן יוסף שהניחו [אביו] בן קטן לאמו בכל יום היתה אמו מודדתו בטפחים ונותנת משקלו (א) של זהב לבית המקדש וכשגבר אויב טבחתו ואכלתו ועליה קונן ירמיה ‪°‬אם תאכלנה נשים פרים עוללי טפוחים משיבה רוח הקדש ואומרת אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא חזי מאי סליק ביה אמר ר' אלעזר צדיק מעצמו ורשע מחבירו צדיק מעצמו דכתיב זכר צדיק לברכה ורשע מחבירו דכתיב ושם רשעים ירקב אמר ליה *רבינא לההוא מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה מנא הא מילתא דאמור רבנן זכר צדיק לברכה א"ל דהא כתיב זכר צדיק לברכה ‪°‬מדאורייתא מנא לן דכתיב ‪°‬וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וכתיב ‪°‬ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב א"ל דהא כתיב ושם רשעים ירקב מדאורייתא מנא לן דכתיב ‪°‬ויאהל עד סדום וכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד אמר ר' אלעזר צדיק *דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם עובדיה רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם זה עשו (*אמר) ר' אלעזר מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים דכתיב ‪°‬כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' וכתיב בתריה ‪°‬ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים דכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים לה' וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו (*אמר) ר' אלעזר אפי' בשביל צדיק אחד עולם נברא שנאמר ‪°‬וירא אלהים את האור כי טוב *ואין טוב אלא צדיק שנאמר ‪°‬אמרו צדיק כי טוב (*אמר) ר' אלעזר כל המשכח *דבר מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר(א) ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני ר' אבהו אמר מורידין אותו מגדולתו שנאמר(ב) כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן *אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר ‪°‬וזרח השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי (*אמר) ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ראה הקדוש ברוך הוא שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור שנא' ‪°‬כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל (*אמר) ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' בשביל(ג) צדיק אחד העולם מתקיים שנאמר ‪°‬וצדיק יסוד עולם ר' חייא דידיה אמר מהכא ‪°‬רגלי חסידיו ישמור חסידיו טובא משמע ‪°‬אמר רב נחמן בר יצחק חסידו כתיב (*אמר) ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור דבי ר' שילא אמרי כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי(ד) חסידיו ישמור אמר(ה) ריש לקיש(ו) מאי דכתיב ‪°‬אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון בא

הדרן עלך אמר להם הממונה

א) הושע ד ב) שם ג) [עי' חגיגה יב:] ד) סקרי חסידיו וכתיב חסידו ה) ע"ז נה. שבת קד. מנחות כט: ו) [בע"י ר' שמעון בן לוי] :

רבינו חננאל

ומשלך יתנו לך . אין מלכות נוגעת בחברתה ולא אדם במוכן לחבירו כמלא נימא : הוגרס בן לוי ה"ה יודע פרק בשיר כלומר אומנות וגם זה הביא טעם לדבריו אבל בן קמצר לא מצא תשובה כו' . פי' שם רשעים ירקב . שאין אדם נקרא בזה השם ומצליח . א"ר אלעזר צדיק מעצמו . כלומר כשנזכר הצדיק מתברך הוא בעצמו כדכתיב זכר צדיק לברכה . רשע אפילו מזכיר רשע אחד מתקללין כל הרשעים שנאמר ושם רשעים ירקב ומנ"ל מן התורה שהצדיק כיון שהוא נזכר מתברך שנאמר וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו' כיון שהזכירו בירכו מיד שנאמר ואברהם היו יהיה לגוי גדול וגו' וכן הרשע כיון שהזכיר ויאהל עד סדום כתיב ואנשי סדום רעים וחטאים וגו' צדיק דר בין שני רשעים עובדיה דר בין אחאב ואיזבל ולא למד ממעשיהם . ועשו הרשע דר בין יצחק ורבקה ולא למד ממעשיהם . וברכת הצדיק גורמת זכרון הרשעים שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו . וכתיב בתריה ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה וגו' וכן קללת הרשעים גורמת זכרון הצדיקים בברכה שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים וגו' וכתיב בתריה ויאמר ה' אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו עד קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה . בשביל צדיק אחד העולם נברא שנאמר וירא אלהים כי טוב וגו' וכל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני . אין צדיק נפטר עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרח השמש וגו' ראה הקב"ה כי הצדיקים מועטין ושתלן בכל דור ודור שנאמר כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים שנאמר וצדיק יסוד עולם . וכן מי שיצאו רוב שנותיו בלא חטא או מי שבא לידו דבר עבירה פעם ופעמים ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור חסידו כתיב אם ללצים הוא יליץ בא ליטמא פותחין לו ולענוים יתן חן בא ליטהר מסייעין לו :

[ברכות מח: שבת ל. מו"ק כח. תענית ה.]
[בע"י מאי היא אמר רבינא דלא וכו']
[בע"י רב המנונא]
[סנהדרין לט:]
[נ"ל ואמר]
[נ"ל ואמר]
[חגיגה יב:] [נ"ל ואמר] [עי' אדר"נ] ספכ"ג
קדושין עב:
קהלת א
[נ"ל ואמר]
שמואל א ב [נ"ל ואמר]
משלי י
שמואל א ב [נ"ל ואמר]
משלי ג

תוספות ישנים

הוגרס בן לוי כו' . בתוספתא (שם) מפרש נמי עליה ששאלו לו מה ראית אמר להם יודעין בית אבא כו' : לא מצא תשובה לדבריו . דגבי ע"ז לא שייך כבוד של כתיבה אלא שהם היו כותבין כך לפי שסבירא להו שאסור לספר בכתיבתו כמו שמצינו במסכת סופרים (פרק ה' הלכה ו') : מעשה בדואג כו' . וא"ת למ"ד [סנהדרין קד.] אין אברהם מציל את ישמעאל ואית ליה למימר שלא עשה ישמעאל תשובה ואיך קראו לשם צדיק י"ל דישמעאל הקב"ה קראו כך ומסקינן בשמיה שפיר . ה"ר אלחנן : מדאורייתא מנלן . דליכא מידי דלא רמוז משה באורייתא כדאמרינן בתענית (דף ט.) : רגלי חסידיו ישמור . וא"ת הרי יוחנן כ"ג (ברכות כט.) ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי י"ל דודאי אם בא ליטמא אין נועלין לפניו לגמרי אלא הרבה מכריעין אותו מכאן ואילך בלא עמל ליטהר ולהתקדש . מ"ר :

הדרן עלך אמר להם הממונה

הגהות הב"ח (א) גמ' מודדתו בטפחים ונותנת משקלו זהב כצ"ל ותיבת של נמחק : (ב) רש"י ד"ה ומשלך כו' כלומר לא משלהם יתנו לך מתנה אלא מזונות הקצובים לך : (ג) ד"ה ואין . בליליא קטיל כצ"ל : (ד) ד"ה רקיבות רדולי"א חלודה דהויא בכלי ברזל : (ה) ד"ה כיון כו' לטמא ולהיות רשע : (ו) ד"ה פותחין כו' ליכנס בה כלומר מספיקין בידו ואין מונעין אותו מן השמים : (ז) תוס' ד"ה דלא כו' שני דייני גזרות היו בירושלים אדמון וחנן כו' כדכתיב אביה בן אבישלום וכן בפ"ק דשבת גרס שבנא איש ירושלים דהוי נמי שם אדם כדאמר בסוטה אלא כשבנא וכהלל ולא גרסי' ושבנא דשבנא רשע הוה וי"מ : (ח) בא"ד ואת זקני הכהנים מתכסים : (ט) בא"ד דהכא קרי ליה סופר והתם על הבית :

גליון הש"ס גמ' מדאורייתא מנא לן . עיין רש"י בחומש ר"פ נח : שם א"ר נחמן בר יצחק חסידו כתיב . כעין זה לקמן דף עה ע"ב ומגילה דף טו ע"ב : תוס' ד"ה דלא מסקי בשמייהו . גרים ר"ת אבישלום . עיין מגילה דף י' ע"ב תוס' ד"ה רבה בר עפרן :

טרף

בא · הלוקח למדוד נפט מפני שריחו רע אומר לו המוכר מדוד לעצמך : מטמטמת · אוטמת וסותמת מכל חכמה : ונטמתם · חסר א' : מטמאין אותו הרבה · מניחין אותו ליטמא הרבה והכי קאמר קרא אל תטמאו בהן ואם תטמאו סוף ונטמתם : והתקדשתם · מעט והייתם קדושים הרבה הבא ליטהר תורה אור מסייעין אותו :

בא למדוד נפט אומר לו מדוד אתה לעצמך בא למדוד אפרסמון אומר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בם (ויקרא יא) אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם תנו רבנן (*אל) תטמאו בהם ונטמתם בם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא תנו רבנן והתקדשתם והייתם קדושים (שם) אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא :

הדרן עלך אמר להם הממונה

*טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך *ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך נתנן על שני השעירים ואומר לה' חטאת רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אלא לה' והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : גמ' למה לי טרף בקלפי כי היכי דלא ניכוין ולישקול אמר רבא קלפי של עץ היתה ושל חול היתה ואינה מחזקת אלא שתי ידים מתקיף לה רבינא בשלמא אינה מחזקת אלא שתי ידים כי היכי דלא ליכוין ולישקול אלא של חול נקדשה אם כן הוה לה כלי שרת של עץ °וכלי שרת דעץ לא עבדינן ונעבדה דכסף ונעבדה דזהב *התורה חסה על ממונן של ישראל מתניתין דלא כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר הסגן וכהן גדול מכניסין ידן בקלפי אם בימינו של כהן גדול עולה הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם בימינו של סגן עולה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך ונימא ליה סגן כיון דלא סליק בידיה חלשא דעתיה במאי קא מיפלגי מר סבר ימינא דסגן עדיף משמאליה דכהן גדול ומר סבר כי הדדי נינהו ומאן האי תנא דפליג עליה דרבי יהודה רבי חנינא סגן הכהנים הוא דתניא *רבי חנינא סגן הכהנים אומר למה סגן (א) מימינו שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס סגן ומשמש תחתיו תנו רבנן ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין מכאן ואילך פעמים עולה בימין פעמים עולה בשמאל והיה לשון של זהורית מלבין מכאן ואילך פעמים מלבין פעמים אינו מלבין *והיה נר מערבי דולק מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה והיה אש של מערכה מתגבר ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים כדי לקיים מצות עצים מכאן ואילך פעמים מתגבר פעמים אין מתגבר ולא היו כהנים נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר מכאן ואילך נשתלחה מאירה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן מגיעו *כפול *הצנועין מושכין את ידיהן והגרגרנין נוטלין ואוכלין ומעשה באחד שנטל חלקו וחלק חבירו והיו קורין אותו בן חמצן

רש"י

הדרן עלך אמר להם הממונה

טרף בקלפי · שניהו בפרק שלמעלה (דף לז.) וקלפי היתה שם : טרף · פתאום בטריפה ובחטיפה : והעלה שני גורלות · אחד בימין ואחד בשמאל והשעירים עומדים אחד לימין ואחד בשמאל ונותן גורל שעולה בימין לשעיר של ימין : וכן עונין אחריו · כשמזכיר את השם : גמ' דלא ניכוין. שלא ימשמש להבין במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין לפי שהוא סימן יפה כשהוא עולה בימין : ושל חול היתה · אינה מקודשת : התורה חסה כו'. שנאמר (ויקרא יד) וצוה הכהן ופנו את הבית וגו' על מה חסה תורה על פכין של כלי חרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה על ממון קל כ"ש על ממון חשוב א"כ חסה על ממונן של (*צירועין) קל וחומר על ממונן של צדיקים : ואם בימינו של סגן עלה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך · דבר דבריך לה' חטאת : כיון דלא סליק בידיה · דכהן גדול ובידיה דסגן סליק חלש דעתיה דכהן גדול אי אומר לו סגן : למה סגן מימינו כו' · שהולך תמיד לימינו כך אמרו בשם ר' יצחק הלוי ואני שמעתי מרבינו יצחק בר יהודה למה סגן ממונה שאם יארע פסול אבל כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם : לשון של זהורית · למר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע אדום וקושרין אותו בראש שעיר המשתלח והיה מלבין מאיליו והוא סימן שמחל הקב"ה לישראל שנאמר (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו : והיה נר מערבי דולק · לאחר שכבו שאר כל הנרות ואע"פ שממנו מתחיל להדליק ערבית בו היה מסיי' הטבת נרות שחרית והוא עדות שהשכינה שורה בישראל כדכתיב מחוץ לפרוכת העדות ואמרינן במסכת שבת (דף כב:) עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל ואמרינן (שם) מאי עדות זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים ואיזהו נר מערבי למאן דאמר (מנחות דף צח:) שבעת הנרות סדורים מזרח ומערב קרי נר מערבי נר שני שסמוך לראשון שבמזרח כדתנן (תמיד פ"ו משנה א) (ב) נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו' למאן דאמר כו' צפון ודרום נתונין היו אמצעיתן פניו מסובין כלפי מערב והוא קרוי מערבי ושאר הנרות מצדדין פניהם כלפי אמצעי כדכתיב (במדבר ח) אל מול פני המנורה היא אמצעית יאירו נרות של ששה קנים : והיה אש המערכה מתגבר · ודולק מאיליו בלא תוספת עצים ולא היו צריכין להביא עצים משסדרוהו שחרית : חוץ משני גזירין · של בין הערבים שהן חובה כדאמרי (ג) בפרקין לעיל : נשתלחה מאירה · שאינו משביעו : וכל כהן מגיעו כפול · שאינו כזית מאחר שראו שאינו משביע הצנועין מושכין את ידיהן *)(ואם יותיר לא היו מושכין ידיהם)ובימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין ידיהם :

*) רש"א מ"ז

תוספות

טרף בקלפי וכו' · וקראו אותו חמצן כל ימיו · אף ע"פ שגם גרגרנין אחרים חוטפים ואוכלים כמותו האי דקראו אותו חמצן טפי מאחריני י"ל לפי שהוא חטף מחמצן אחר אי נמי אחרים לא הקפידו כשהיו חוטפין זה מזה אבל זה כשזה חטף מידו הקפיד :

וליר

תוספות ישנים

טרף בקלפי. בת"כ מפיק מקרא דבעינן קלפי דקתני התם אשר עלה עליו הגורל לה' יכול יתן על גביו ת"ל אשר עלה עליו שעלה לשמו מתוך קלפי ובירושלמי לא סוף דבר קלפי אלא אפילו קלפות ולמה אמרו קלפי כדי לעשות פומבי לדבר ויביא שני חוטין אחד שחור ואחד לבן ויקשור עליהם ויאמר זה לשם וזה לעזאזל ת"ל גורל לה' שיהא ניכר לה' וגורל לעזאזל שיהא ניכר לעזאזל וכן פריך משני צרורות אחד שחור ואחד לבן ומשני הכי דבעינן כתיבה ממש : ואומר לה' חטאת. הקשה ה"ר אלחנן אמאי לא קאמר חטאת לה' שיזכיר השם מאוחר כדאמרינן בפ"ק דנדרים (דף י.) לא לימא איניש לה' קרבן אלא קרבן לה' דילמא פשע ומדכר שם שמים לבטלה ואומר רבי דשאני הכא דכתיב אשר עלה עליו הגורל לה' [והדר] ועשהו חטאת : אינו צ"ל חטאת אלא לה'. דהכי משמע ליה לישנא דקרא אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו שלא יזכיר יותר : כי היכי דלא נכוין וניקשול. וא"ת א"כ לא עשה מצות הגרלה י"ל דודאי לפי שהוא רוצה שיביא של שם בשל ימין מטריד ושוכח להגריל : אלא של חול אמאי ליקדשיה. לפי שכבוד המצוה בשל קדש וא"ת לרב יהודה דאמר מצות ליהנות ניתנו (כר"ה דף כח.) כיון שעושה בשל קדש מצוה שיכול לעשות בשל חול דהגרלה לאו עבודה היא אם כן יהנה משל קדש יש לומר כיון שכבוד המצוה הוא יכול לעשות בשל קדש : א"ב הוה ליה כלי שרת כו'. וא"ת היך הוא כלי שרת והלא כלי שרת גמורין עבודתן מקדשתן וזה אין בו שום עבודה דהגרלה לאו עבודה היא ואיך יהיה כלי שרת י"ל דה"ק הוה ליה כלי שרת שיראו העולם שהוקדש ויסברו שיכולין לקדש בו מנחה או לקבל דם בשעת צורך ויבא לעשות כלי שרת של עץ וכלי שרת של עץ לא עבדינן דפלוגתא היא דרבי ור' יוסי בר' יהודה בסוכה פרק החליל (דף נ:) ובמנחות (דף כח:) ורבי פוסל ואפילו לרבי יוסי בר' יהודה דמכשר מדרבנן מיהא לכתחילה בעינן של מתכות : הסגן אומר לו כו'. וא"ת עלה בימין הסגן למה אין אומר לו הגבה ימינך י"ל שלא היה טרוד כה"ג ולא ישכח ועוד שהיה מבייש כ"ג תימה לרבי איך מכניס הסגן ידו להגריל והא מסקינן לקמן בשמעתין דלר' יהודה הגרלה מעכבת ואם עבודה היא אינה כשרה אלא בכ"ג ואומר רבי שאין כל כך עבודה שהרי ע"י כ"ג מתבררין השעירין ואמרי' נמי הגרלה לאו עבודה היא ואע"ג דאמרינן לקמן מת אחד מהם מביא חבירו שלא בהגרלה כר"ש אבל לרבנן דידיה מגריל מ"מ אין ההגרלה חשובה כל כך עבודה אבל התם הוי טעמא משום דלא הגריל כלל על האחד אבל אין לומר שעבודתו מחנכתו לסגן זה בכ"ג שא"כ לא ישמש עוד אלא בח' כלים : בי הדדי ניהו. וכשרה עבודה זו בשמאל כמו הוצאת כף ומחתה בכ"ג דיה"כ שצריך לו שתי ידים לפי שא"א בעבודה אלא הוא : למה סגן מימינו. הקשה ה"ר אלחנן כי משוח מלחמה היה משמש בח' כלים ומוזהר על [האלמנה] ככ"ג והרבה דברים יש בו ככ"ג לקמן בפרק בא לו (דף עב:) לרב דימי דהתם ואם כן למה היו ממנים סגן הכהן ואשכחן שממנין סגן אף בבית ראשון שהיה שם משוח מלחמה כדאמר' בנזיר פ' כ"ג (דף מז:) דבעי התם סגן ומשוח מלחמה הי מנייהו עדיף ש"מ ואומר רבי דמשוח מלחמה היה קנא איבה הואיל ומעתה משמש בח' בגדים כמותו : שמגיעו כפול הצנועין מושכין ידיהם. אומר רבי דדוקא מגיעו כפול אבל בכזית לא היו מושכין ידיהם כי דימו לקיים מצות אכילה אבל כאן לא היה מצות אכילה לגמרי כיון שאין שם אלא כפול ולא היו שביעין וא"ת היכא דמגיעין [כפול ושביעין] כדאמרינן בריש פסחים (דף ג:) איך מיקיימא מצות אכילה י"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף והשיבא אכילה ולכולם לא היו יכולין לחלק בשוה : והגרגרנין חולקין. חוטפין ואוכלין כדמפרש בפ"ב דקידושין (דף נג.) :

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' א :
ב ב מיי' שם פ"ג הל' ו :
ג ג מיי' שם פ"ג הל' א :
ד ד מיי' פ"א מהלכות בית הבחירה הל' יח :

[פי' ערבב ערוך וכ"כ הרשב"ם ב"ב קכב. ד"ה טרף עירבבם כמו בינים טרופות]

רבינו חננאל

תנו רבנן והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה

הדרן עלך אמר להם הממונה

פ"ד טרף בקלפי והעלה ב' גורלות. פי' טרף ערבבם. כי היכי שלא יתכוין ויעלה שם עם בימינו. אמר רבה קלפי של עץ ושל חול היתה שאין עושין כלי שרת של עץ ואינה מחזקת פיה אלא ב' ידים כדי שלא יתכוין. הא דתני ר' יהודה הסגן וכ"ג מכניסין ימינם בקלפי כו'. ר' חנניה סגן הכהנים חולק עליו ואומר למה סגן *) ממונה שאם אירע פסול בכ"ג משמשתחתיו אבל כל זמן שלא אירע בו פסול אינו משמש כלל : ת"ר [מ'] שנה ששמש שמעון הצדיק היה הגורל עולה בימין ולשון זהורית מלבן. והיה נר מערבי דולק והיתה אש של מערכה מתגברת והיתה [ברכה] בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים כו' מעשה באחד שחטף חלק חבירו והיו קורין אותו חמסן.

*) כ"ה גי' רבינו ז"ל למה סגן ממונה וכן הוא הגי' להדיא בסוטה מ"ב ע"א וכ"מ ג"כ בנזיר מז וע"ש בתוס' ד"ה למה.

מסורת הש"ס

[צ"ל ולא]

גיר' ירו' ואם בשמאלו עלה ראש ב"א וכו' [צ"ל כרי' עין]

[לקמן מד: ר"ה כז. מנחות עו: פו: פח: פט. חולין מט: עו.]

[נזיר מז: ע"ש סוט' מב. ע"ש]

[תוספ' סוטה פי"ג]

עמ"י כפול מצרי קדושין נג. [חולין קלג.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה סגן מימין שאם אירע: (ב) רש"י ד"ה והיה נר כו' כדתנן נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים וכו' למאן דאמר צפון ודרום נתונין היה האמצעי פניו מוסב כלפי מערב וכו' פני המנורה הוא האמצעי יאירו : (ג) ד"ה חוץ משני כו' כדאמרינן בפירקין דלעיל. נ"ב דף כ"ו ולא הבנתי דהרי אף בשחרית הן חובה כדמבואר שם ובדף כ"ז :

גליון הש"ס גמ' וכלי שרת דעץ לא עבדינן. סוכה דף נ' ע"ב :

ה א מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הל' ו:
ו ב שם פ"ג הל' ג:

חמצן עד יום מותו אמר רבה בר (*בר) שילא מאי קרא °אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ רבא אמר מהכא °למדו היטב דרשו משפט *אשרו חמוץ אשרו חמוץ ואל תאשרו חומץ *תנו רבנן אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מניין אתה יודע אמר להם בכל יום הכפורים *היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויצא עמי והיום נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי אחר הרגל חלה שבעה ימים ומת *ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם ת"ר ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין *ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני בך שסופך עתיד ליחרב וכבר נתנבא עליך זכריה בן *עדוא °פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך אמר רבי יצחק בן טבלאי למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהן של ישראל אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו יער דכתיב °בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבלב אף בית המקדש מלבלב *דאמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר °ירעש כלבנון פריו ומהן היתה פרנסה לכהונה וכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יבשו שנאמר *°ופרח לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירה לנו שנאמר °פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה: נתנן על שני השעירים: *תנו רבנן [א]עשר פעמים מזכיר כהן גדול את השם בו ביום ג' בוידוי ראשון ושלשה בוידוי שני ושלשה בשעיר המשתלח ואחד בגורלות *וכבר אמר *השם ונשמע קולו ביריחו אמר רבה בר בר חנה מירושלים ליריחו עשרה פרסאות וציר דלתות ההיכל נשמע בשמונה תחומי שבת עזים שביריחו היו מתעטשות מריח הקטורת נשים שביריחו אינן צריכות להתבשם מריח קטורת *כלה שבירושלים אינה צריכה להתקשט מריח קטורת אמר רבי [א](יוסי בן [ב]דולגאי) עזים היו לאבא [ג]בהרי [ד](מכמר) והיו מתעטשות מריח הקטורת אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה סח לי זקן אחד פעם אחת הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה אמר ר' ינאי [ב]עליית גורל מתוך קלפי מעכבת הנחה אינה מעכבת ורבי יוחנן אמר אף עלייה אינה מעכבת אליבא דרבי יהודה דאמר *דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ לא מעכבא כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא כי פליגי אליבא דר' נחמיה מ"ד מעכבא כר' נחמיה ומאן דאמר לא מעכבא הני מילי עבודה הגרלה לאו עבודה היא איכא דאמרי אליבא דרבי נחמיה דאמר מעכבא כולי עלמא לא פליגי דמעכבא כי פליגי אליבא דר' יהודה מאן דאמר לא מעכבא כרבי יהודה ומאן דאמר מעכבא שאני הכא *דתנא ביה קרא אשר עלה תרי זימני מיתיבי מצוה להגריל ואם לא הגריל כשר בשלמא להך לישנא דאמרת אליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא הא מני רבי יהודה היא

אלא

א) תמיד ל: ב) [שם איתא אליעזר בן דגלאי] ג) במשנה שבמשניות איתא בהרי ובמשנה שבגמרא אי' בערי] ד) [נ"ל מכוור וכ"א במשנה דביונתן וכירושלמי במדבר (לב) ארץ יעזר מתרגמי' ארעא דמכוור] וכן גרס הערוך בערך הר אולם בערך מכבר גרסתו מכבר:

חמצן · גזלן: אשרו חמוץ · החזיקו הנגזל: ואל תאשרו חומץ · לא שייך הכא אלא [בסנהדרין] (דף לה·) שלמדו מכאן שמזקקין לתובע תחילה: מלברך בשם · מלברך ברכת כהנים את העם בשם המפורש *שלא היו כדאי: נפתחות מאליהן · סימן לאויבים לבא וליכנס: וכבר נתנבא עליך · שהפתיחה זו היא סימן לחורבן: שלשה בוידוי ראשון · של פר אנא השם חטאתי אנא השם כפר לפני ה' תטהרו: ואחד בגורלות · לה' חטאת: וכבר אמר · כלומר וכבר היה מעשה שהלך קולו עד יריחו: כלה · דרכה להתקשט בבשמים: בהרי מכמר · שם המחוז: והרחתי ריח קטרת · מקטורת שנעשה בו בעוד המשכן בשילה: עליית גורל מתוך קלפי מעכבת · עבודה שאין השעירים מתפרשין זה לשם וזה לעזאזל אלא ע"פ הגורל לפיכך צריך לראות איזה עלה בימין ויהא שעיר של ימין נקבע בו ואי זה עלה בשמאל ויהא שעיר של שמאל נקבע בו: אבל הנחה · של גורל על השעיר אינה מעכבא אפילו לא הניחו עליו שהרי הוקבע של ימין בגורל שעלה בימין וכן שעיר השמאל לגורל שמאל: אף עלייה אינה מעכבת · ואם יקרא הכהן שם חטאת על האחת ושם עזאזל על חבירו הוקבעו בלא הגרלה שאין הגרלה מעכבת אלא שחיסר מצוה: אליבא דרבי יהודה כו' · בפרק הוציאו לו (לקמן דף ס·) פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אם שינה בסדר עבודות להקדים את המאוחר ואמר ר' נחמיה כל סדר העבודות שנעשות בבגדי לבן בין בפנים כגון לפני לפנים בין מבחוץ כגון בהיכל או בעזרה מעכב דחוקה דכתיבא בענינא דאחרי מות עלייהו כתיבא ור' יהודה אומר לא כתיבא חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הלכך הגרלה שהיא אינה נעשית מבפנים אלא מבחוץ לר' יהודה דאמר אדברים שנעשים מבחוץ לא כתיבא חוקה: דכולי עלמא לא פליגי · דאפילו ר' ינאי מודה דלר' יהודה לא מעכבא דהא לא כתיב בהו עיכובא: כי פליגי אליבא דרבי נחמיה · דאמר חוקה אכל דברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וזו בבגדי לבן היא כדכתיב בענינא: הני מילי · דכתיב חוקה לעיכובא בעבודה הוא דאתא לעיכובא (*עד כאן לא אמר רבי נחמיה דכתיב חוקה בעבודה לעכובא כגון חתיית גחלים מן המזבח ושחיטת פר דעבודות נינהו ופסולות בכהן אחר אבל הגרלה דלאו עבודה היא שכשרה בסגן למאן דאמר לעיל הסגן וכ"ג מכניסין ידיהן של ימין בקלפי אימא הכא מודה ר' נחמיה דלא מעכבא): כולי עלמא לא פליגי דמעכבא · דקאמר חוקה עלייהו כתיב: שאני הכא דתנא בה קרא · אף על גב דחוקה לאו עלה קיימא לעכב מעכבא שהרי שנה עליו הכתוב לעכב ומקרא יתירה נפקא לה עיכובא:

אלא

וציר דלתות ההיכל היה נשמע בשמונה תחומי שבת · תימה דבמסכת תמיד פ"ג (משנה ח) תנן מיריחו היו שומעין קול שער גדול שנפתח ומוכח התם דהוא שער היכל ויש לומר דצירי דלתות לא היו נשמעין אלא ח' תחומי שבת אבל השער עצמו נשמע ביריחו א"נ נמי מתוך ח' תחומי שבת היו מרגישין קול צירי הדלתות שכל אדם יכול להרגיש שהוא קול צירים ומיריחו היו שומעין קול הברה בעלמא אבל מי שלא היה יודע לא היה מרגיש מה קול היה זה וכן פירשתי ספ"ק (דף כ: ד"ה והיה) גבי גביני כרוז: כלה שבירושלים לא היתה צריכה להתבשם מריח הקטרת. תימה דאמר פרק כל שעה (פסחים דף כו·) קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה ודייק מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא איפשר וקא מיכוון ואביי לאותם שבחוץ א"כ לאביי היו עושין איסור בכל יום ויש לומר איטו אסור אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר: דתנא ביה קרא אשר עלה כו'. ומאן דאמר לא מעכבת סבירא ליה כיון דלא כתב צווי אע"ג דתנא ביה קרא לא מעכבא מידי דהוה אבלילה דתנן (מנחות דף יח:) אם לא בלל כשר אע"ג דכמה זימנין כתיב בלילה אלא כיון דלא כתיב בלשון צווי לא מעכבא ולמאן דאמר מעכבא לא דמי לבלילה דשאני הכא דאהני חוקה קלא כיון דמחוקה גמרינן לעיכובא לשאר מילי שבפרשה גמרינן נמי מינה להגרלה כיון דתנא בה קרא כל דהו:

תני

רבינו חננאל

וכל אותן מ' שנה היה מזדמן לו ביוה"כ זקן לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס ויוצא עמו. ואותה שנה שמת נזדמן לו זקן לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמו ולא יצא עמו. וכיון שראה כך אמר בשנה זו מת חלה אחר הרגל (ח') [ז'] ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם. ארבעים שנה [קודם] חורבן הבית היו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן ריב"ז ואמר כבר נתנבא עליה זכריה בן עידו ואמר פתח לבנון דלתיך (אשר בארץ) נקרא לבנון מפני שמלבין עונותיהם של ישראל נקרא יער שהיה מלבלב ומוציא פירות כיער: ת"ר י' פעמים מזכיר כ"ג השם בו ביום. ג' בוידוי ראשון וג' בוידוי שני וג' בשעיר המשתלח וא' בגורלות וכבר אמר אנא השם בקול נמוך ואח"כ הרים קולו ונשמע קולו ביריחו א"ר יוחנן מירושלים עד יריחו י' פרסאות. תנא ציר ההיכל הזה נשמע בח' תחומי שבת כו'. א"ר ינאי עליית גורל מתוך קלפי מעכבת. הנחה על ב' השעירים אינה מעכבת ור' יוחנן אמר אפי' עליה אינה מעכבת. ומה נתינה דכתיב ונתן אהרן אינה מעכבת עליה דלא כתוב בה והעלה הכהן לא כ"ש שאינה מעכבת ואם הקדים מעשה לחבירו כגון שחיטת הפר אם הקדימה להגרלה אינה מעכבת אליבא דר' יהודה דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ לא מעכבי כ"ע לא פליגי אליבא דר' נחמיה כו'. חלוקת ר' יהודה ור' נחמיה מפורשת באחרית פרק הוציאו לו את הכף. וכולי עלמא וידוי הפר והשעיר והגורלות עלייתן ונתינתן על השעירים והפינת הקטורת ונתינת על הכף וחתיית הגחלים בבגדי לבן בחוץ הן. איכא דאמרי אליבא דר' נחמיה דאמר מעכבה כ"ע לא פליגי כלומר ר' ינאי ור' יוחנן מודו דמעכבה כי פליגי אליבא דר' יהודה. ר' יוחנן כ"ר יהודה ור' ינאי אמר לך בהאא אפילו ר' יהודה מודה דעליית גורל אע"פ שהיא בחוץ מעכבה מדכתיב ב' פעמים אשר עלה אשר עלה הכתוב שנה עליו לעכב מיתיבי לר' ינאי מצוה להגריל *) כשר

*) נ"ל ואם לא הגריל כשר

[נ"ל רב וכ"א בקדושין ע"ג.]

[סנהדרין לה.]

מנחות קט: [תוספ' סוטה פי"ג]

[ועי' תוס' מנחות קט: ד"ה נזדמן]

[ר"ה לא:]

לעיל כה:

לקמן ס. [זבחים מ.]

[מנחות יט: וש"נ]

תוספות ישנים

נכנס עמי ויצא עמי. בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ודרשינן אפילו אותם שכתוב בהם ופניהם פני אדם ומתרץ כבוד שקדוש ברוך הוא היה: עשר פעמים מזכיר כ"ג את השם כו'. היינו השם המפורש דאי שם של ד' אותיות היה מזכיר כמה פעמים ביום בתפלתו וכן מפרש נמי בירושלמי: וציר דלתות ההיכל היה נשמע עד ח' תחומי שבת. ופליגא אהך משנה דתמיד דקתני דמיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח כדפרי' לעיל בפ"ק (דף כ: ד"ה והיה): כלה שבירושלים אינה צריכה להתבשם. אבל כלה שביריחו צריכה להתבשם שהכלות מתבשמות יותר משאר נשים. ושל בית אבטינס דאמרו לעיל (דף לח.) שהיו מתנין לנשותיהן שלא יתבשמו יש לומר שלא היו עומדין בירושלים וגם רחוק מיריחו היו והא דאמרינן בכתובות פרק מציאות האשה (דף סו:) החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה של בשמים בירושלים פי' שהיו מתבשמות יותר משאר נשים י"ל שעשירות שבהן היו מתבשמות אע"פ שלא היו צריכות וא"ת ואיך היו מריחין והא אמרינן בפסחים בפרק כל שעה (דף כו.) קול ומראה וריח אין בהן מעילה ומוקי לה התם אחר שתעלה תימרתו הא איסורא מיהא איכא י"ל דהוי כמו לא אפשר ולא קמכוין דהא ממילא היתה כל העיר מתבשמת אבל איסורא איכא כשמתכוין ומהאי טעמא נמי [טפי] איכא למיסר קודם שתעלה תימרתו ובית אבטינס נמי כשהיו מפטמין היה מותר להריח מהאי טעמא דפרישית ה"ר אלחנן. ורבי אומר כי בית אבטינס היו סותמין נחיריהם יפה שלא היו מריחין בשעת פיטום כדתניא בכל שעה (שם) והמריח בה פטור אלא שמע דניחא כדפי': בהרי מכמר. הרי הגלעד בתרגום של כתובים טורי מכמר פי' דרכן של עזים להיות כדכתיב כעדר העזים שגלשו מהר גלעד: הנחה אינה מעכבת. וא"ת להאי לישנא קמא דליה מעכבא מטעמא דתנא ביה קרא אלא מטעמא דסבר ליה כרבי נחמיה מנא ליה דלא מעכבא הנחה כתיב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות ולקמן נמי במתניתין פשיטא לן דצריך הנחה לכל הס ולמה לא תעכב וי"ל הואיל והם כבר מבוררין שניהם אין סברא שתעכב הנחה ותימה היכי חשיב דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ והא בסוף הוציאו לו חשיב חפינה דברים הנעשים בבגדי לבן בפנים וצורך פנים הוא ותירץ ה"ר אלחנן דשאני הגרלה שהיא כמו כן צורך חוץ לשעיר המשתלח ועוד תירץ דהגרלה לאו עבודה היא מהני לענין זה הטעם דצורך פנים כפנים דמי ואפילו נחשוב פנים לר' יהודה כמו חפינה בסוף פרק הוציאו לו כדפירש"י עג' פלוגתא דר' יהודה דלקמן ואע"ג דשחיטה לאו עבודה היא מכל מקום שחיטה עדיפא דשייך בה פגול וחייבין אבל הגרלה אינה רק במקום [ב]) קריאה ולא שייכא מידי לעבודה וכבי תירץ דהגרלה נמי חוץ הנעשה בפנים לשחיטה וקבלה שעושין תחילה:

א) נ"ל שם: ב) נ"ל קריאת שם ·

גליון הש"ס רש"י ד"ה מלברך בשם כו'. שלא היו כדאי. עי' סוטה דף לח ע"א תוס' ד"ה הרי הוא אומר:

אלא להך לישנא דאמרת פליגי בשלמא למאן דאמר לא מעכבא הא מני ר' יהודה היא אלא למ"ד מעכבא הא מני תני מצוה להניח ת"ש מצוה להגריל ולהתודות לא הגריל ולא התודה כשר וכי תימא הכי נמי להניח אימא סיפא רבי שמעון אומר לא הגריל כשר לא התודה פסול מאי לא הגריל אילימא לא הניח מכלל דרבי שמעון סבר הגרלה מעכבא *והתניא מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה דברי רבי שמעון ר' שמעון *לא ידע מאי קאמרי רבנן והכי קאמר להו אי הגרלה הגרלה ממש קא אמריתו פליגנא עלייכו בחדא אי הגרלה דקאמריתו היינו הנחה פליגנא עלייכו בתרתי (א) ת"ש פר מעכב את השעיר ושעיר אין מעכב את הפר במתנות שבפנים בשלמא פר מעכב את השעיר דאי אקדמיה לשעיר מקמי פר לא עבד ולא כלום אלא שעיר אין מעכב את הפר מאי ניהו אילימא דאי אקדים מתנות דפר בהיכל מקמי מתנות דשעיר בפנים חוקה כתיב בהו אלא לאו דאקדים מתנות דפר בפנים מקמי הגרלה ומדסדרא לא מעכבא עיקרא הגרלה נמי לא מעכבא [א] לא דאקדים מתנות דפר במזבח מקמי מתנות דשעיר בהיכל ורבי יהודה היא דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ לא מעכבי והא במתנות שבפנים קתני אלא הא מני רבי שמעון היא דאמר הגרלה לא מעכבא ואיבעית אימא לעולם רבי יהודה היא ונהי דבסדרא לא מעכבא הגרלה מיהא מעכבא ואזדו לטעמייהו דתניא

יעמד

רש"י

אלא להך לישנא דאמרת · אליבא דרבי יהודה פליגי ואמר רבי ינאי מעכבא וכל שכן לרבי נחמיה הא מני לא רבי יהודה ולא רבי נחמיה: תני מצוה להניח · ואם לא הניח כשר (ב) ובהא כולי עלמא מודו דבכתיבה לא תנא בה קרא אלא חדא זימנא הוא דכתיב ונתן אהרן וגו' אבל בעלייה תנא בה קרא דכתיב והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו וגו' וכתיב והשעיר אשר עלה (ג): ולהתודות · על שעיר המשתלח כדכתיב והתודה עליו וגו': אילימא לא הניח · בההוא הוא דקאמר רבי שמעון כשר אבל עלייתו מתוך קלפי אית ליה לרבי שמעון דמעכבא: והתניא מת אחד מהן · לאחר הגרלה דאי אפשר עוד להגריל אלא אם כן יביא שנים אחרים וילך אחד לאיבוד כדאמרי' בפ' שני שעירי (לקמן דף סג.): מביא אחד מן השוק תחת זה שמת ויהא חבירו של זה העומד (ד) ואין צריך להגריל: רבי שמעון לא ידע כו' · לעולם לא הגריל דקאמר תנא קמא כשר לא הניח הוא ודקשיא לך היכי קאמר ר"ש עלה לא הגריל כשר אי הגרלה זו היינו הנחה משמע דאי לא העלה פסול לרבי שמעון לא תקשי דלא הגריל דקאמר ר' שמעון לא הגריל ממש קאמר ולא הוה ידע דלא הגריל דקאמר ת"ק אהנחה הוא דקאי והכי קאמר להו ר' שמעון לרבנן אי לא הגריל כשר דקאמריתו היינו בעלייה דהוא הגרלה ממש פליגנא עלייכו בחדא בלא התודה: ואי הגרלה דקאמריתו היינו הנחה · אבל עלייה לדידכו מעכבא פליגנא בתרתי דלדידי הגרלה לא מעכבא כלל והוידוי מעכב ולקמן מפרש טעמא דתרווייהו בוידוי: פר מעכב את השעיר · אם הקדים אחת מן העבודות של שעיר המאוחרות לשל פר ועשאה קודם לפר הפר שהוא ראוי ליקדם לה מעכבא ופוסלה ואינה עולה לו וצריך לחזור ולעשותה לאחר הפר (ה) וסדר עבודותיהן כך היא בפרשה בתחילה מתודה על הפר וידוי ראשון ואח"כ מגריל על השעיר ואחר כך מתודה על הפר וידוי שני ושחטו ומכניס כף ומחתה ונותן את הקטורת על האש (וגו') ונותן מדם הפר על הכפורת ואחר כך שוחט את השעיר ונותן ממנו על הכפורת ואחר כך נותן מדם הפר על הפרוכת ואחר כך מדם השעיר ואחר כך מערב דמים ונותן על מזבח הפנימי: אבל השעיר אינו מעכב את הפר · אם הקדים עבודת הפר והוא מן המאוחרות לשל שעיר ועשאה לפני שעיר אין השעיר שהיה ראוי ליקדם לה פוסלה: במתנות שבפנים · קאמרי דסדר הפר מעכב את השעיר: אי אקדמיה לשעיר · על בין הבדים מקמי פר לא עשה כלום: אלא שעיר אינו מעכב את הפר מאי ניהו · איזה עבודה מצינו בשעיר הקודמת לשל פר במתנות פנים דנימא עלה שאם שינה להקדים את של פר לפניה אין השעיר הראוי ליקדם לה פוסלה: בהיכל · על הפרוכת: חוקה כתיבא בהו · דהא אפילו רבי יהודה מודה לאדברים הנעשין בפנים כתיב חוקה והרי שינה זה בעבודות פנים שהרי הקדים לה את של חוץ שהיא מאוחרת לה: אלא לאו דאקדים מתנות דפר בפנים מקמי הגרלה · דשעיר דעל כרחך אינך מוצא עבודות שעיר קודם מתנות דפר בפנים אלא זו וקתני דלא מעכבא: ומדסידרא לא מעכבא הגרלה נמי לא מעכבא · אפילו עקר לה לגמרי אלמא איכא למאן דאמר הגרלה לא מעכבא וקשיא למאן דאמר אפילו לרבי יהודה מעכבא וכל שכן לרבי נחמיה הא מני: דאקדים מתנות דפר · על מזבח הפנימי כדכתיב (ויקרא טז) ולקח מדם הפר ומדם השעיר וגו' והיה לו לאחרו עד גמר מתנות הפרוכת: ונהי דבסדרא לא מעכבא · הגרלה דהא לרבי יהודה לא כתיבה חוקה אדברים הנעשים בחוץ הגרלה מיהא כי עקר לה לגמרי מעכבא (ו) דתנא בה קרא כדאמרן: ואזדו לטעמייהו · אפלוגתא דלא התודה קאי ומיקמי תא שמע פר מעכב את השעיר גרסינן ליה:

תוספות

תני מצוה להניח · ה"נ הוה מצי לשנויי הא מני רבי שמעון היא דאמר הגרלה לא מעכבא ואח"כ מצאתי ברייתא זו שנויה בתוספתא [פ"ג] וסמוך לה שנויה פלוגתא דבסמוך דרבי יהודה ורבי שמעון יעמד חי וכו' ומסיק דברי רבי יהודה ורבי שמעון אומר וכו' ומדסיפא ר"ש רישא נמי רבי שמעון: הא דקאמר תני מצוה להניח אינו מגיה הברייתא אלא פרושי קא מפרש מאי לא הגריל לא הניח הגורל: רבי שמעון לא ידע · ואם תאמר לימא דשפיר ידע ולא הגריל דרבי שמעון היינו עלה כי היכי דמפרשי כמי השתא דלא הגריל דידיה עלה אע"ג דלא הגריל דרבנן מספקא ליה אי הוי הניח או עלה וי"ל אי רבי שמעון פשיטא ליה דלא הגריל דרבנן היינו לא הניח א"כ הוה ליה למימר איהו לא עלה הגורל אבל השתא ניחא משום דמספקא ליה דילמא רבנן אמרי לא עלה וקרו ליה לא הגריל נקט נמי לא הגריל: ואזדו לטעמייהו דתניא יעמד חי כו' · פרש"י דאוידוי קאי ואמר שיש לגרוס אותו לעיל קודם ת"ש פר מעכב את השעיר ול"נ כגירסת הספרים וקאי אהגרלה ומשום דקאמר אי בעית אימא ר"ש דאמר הגרלה לא מעכבא ואי בעית אימא רבי יהודה נהי דבסידרא לא מעכבא הגרלה מעכבא היכא דלא עלה הגורל כלל כו' ואזדו לטעמייהו דכי היכי דפליג ר' יהודה ארבי שמעון היכא דלא עלה הגורל מעולם הכא נמי פליג היכא דעלה הגורל ומת המשתלח קודם מתן דמים דשעיר הפנימי דסבירא ליה לרבי יהודה ישפך הדם ויביא שנים אחרים ויגריל עליהם בתחילה דתניא יעמד חי עד מתי יהא זקוק לחיות עד מתן דמים של חבירו ולכפר עליו דקרא הוי פירוש עד שיכפרו בחבירו ור' שמעון סבר אין צריך ולכפר עליו אשעיר המשתלח קאי וה"ק והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי עד שיכפר עליו בוידוי ואם מת קודם וידוי מביא אחר בלא הגרלה ואם מת אחר וידוי אין צריך להביא אחר אף ע"פ שלא שילחו עדיין דשילוח אינו מעכב ואם מת המשתלח קודם וידוי וקודם זריקת דמי חבירו יזרק הדם של חבירו ומביא שעיר אחר בלא הגרלה ומתודה עליו ולא יגריל אפילו למצוה דאין הגרלה אלא בשנים כדכתיב על שני השעירים ואם היה מביא שנים היה צריך לשפוך הדם או לאבד את השני *(עמו) שיעלה עליו הגורל לשם וכמו שפירש' דלרבי יהודה כשמת המשתלח צריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם בתחילה הכי תנן לקמן בפרק שני שעירי (ד' סב:) ומסיים עלה והשני ירעה עד שיסתאב רבי יהודה אומר תמות ועוד א"ר יהודה מת המשתלח ישפך הדם ובת"כ נמי איכא בהדיא מת אחד מהם משהגריל יביא שנים אחרים ויגריל דברי רבי יהודה ומהאי קרא נפקא לן לרבי יהודה דמיד בתר פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון גרסינן התם לשלח אותו שאם נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם והאי מילתא אתאן לרבי יהודה דרבי שמעון סבירא ליה מת אחד מהן מביא חבירו

בלא

רבינו חננאל

והא ר' ינאי דאמר דברי הכל עליית גורל מעכבת הא מתניתא כמאן מוקים לה. ודאי ר' תימא מצוה להגריל דמשמע עליית גורל מתוך קלפי אלא אימא מצוה להניח ואם לא הניח כשר. ת"ש מצוה להגריל ולהתודות ואם לא הגריל ולא התודה כשר. [רש"א לא הגריל כשר] לא התודה פסול האי דקתני ר' שמעון לא הגריל מהו אם תאמר לא הניח הוא כמו שהעמדת הברייתא האחרת מכלל דר' שמעון הנחה לא בעי הגרלה בעי והתניא בהדיא מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה. דברי ר' שמעון ודחי ר' ינאי הכי לעולם הגרלה זו הנחה היא. ור' שמעון לא ידע האי הגרלה דתנו רבנן מה היא והכי קאמר להו אי האי דקאמריתו מצוה להגריל הנחה (זו) היא וזו היא מצוה אבל עליית הגורל מעכבת פליגנא עלייכו בתרתי שהגרלה אינה מעכבת ואם לא התודה פסול ואי הגרלה עליית גורל קאמריתו שהיא מצוה בהא מודינא לכו דהגרלה אע"פ שאינה מעכבת מצוה היא איתא ופליגנא עלייכו בהתודה שאם לא התודה פסול ת"ש פר מעכב את השעיר. ושעיר אינו מעכב את הפר כו' סדר עבודת יוה"כ מתודה בפר ומגריל ונותן הגורלות על השעירים ומתודה שמה בעדו ובעד ביתו בפרו ושוחטו ונותן הדם למי שממרס בו וחותה בגחלים וחופן הקטורת ומכניס ומקטיר וחוזר ולוקח דם הפר ממי שממרס בו ומכניס ומזה על הכפורת ויוצא ושוחט השעיר ומכניס דם השעיר ומזה כאשר הזה מדם הפר וחוזר ונוטל דם הפר ומזה ממנו אחת למעלה וז' (למטה) פעמים בהיכל על פני הפרוכת ויוצא ונותנו למי שממרס בו ונוטל דם השעיר ומזה ממנו כאשר הזה מדם הפר ויוצא ומערה דם הפר לתוך דם השעיר ומזה על המזבח *) פי' במתנות שבפנים בשלמא פר מעכב לשעיר שאם הקדים השעיר לפר לא עשה כלום משום דמתנות שבפנים הן ולדברי הכל מתנות של בפנים מעכבי אלא שעיר אינו מעכב לפר מאי ניהו אם (ניהו) הקדים הזאות של פר בהיכל לפני הזאות השעיר לפני ולפנים חוקה כתיבה ובעינן הדברים ככתבן אלא דאי אקדים מתנות של פר בפנים קודם שיגריל בשעיר מה שעשה עשוי ומדכסידרן[של]ההגרלה אינה מעכבת מכלל שאינה עבודה ואע"פ שלא יגריל כלל כשר. קשיא לר' ינאי ודחי ואמר הא ר' יהודה היא וכגון שהקדים דם הפר במזבח קודם מתנות של שעיר בהיכל וכיון דעבודת חוץ מקדש הקדשים היא אע"ג שהיא בבגדי לבן לר' יהודה לא מעכבה ואקשי' והא מתנות של בפנים קתני ופריק אלא לעולם היא והא מני ר"ש היא קסבר הגרלה אינה מעכבת כלל **) עמדה כי לר"ש הגרלה לא מעכבא כלל אבל לר"י כסידרן לא מעכבא כלומר ההגרלה אינה מעכבת שחיטת הפר אלא אם שחט מה שעשה עשוי ויגריל

מסורת הש"ס

לקמן סג: [כריתות כח. תמורה ו:]

[גיטין לז: תמורה לב:]

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

[א] גמ' (לא דאקדים כו' עד בפנים קתני תא"מ (ועי' בת"י):

*) אולי צ"ל פי' במתנות שבפנים בהזאות שמזה בפנים. **) ר"ל כי להאיבעית אימא עמדהסוגיא כי לר"ש וכו'.

תוספות ישנים

מביא חבירו עמו שלא בהגרלה דברי ר"ש. וא"ת א"כ אמאי קאמר לעיל תני מצוה להניח לוקמה כר"ש י"ל דלכתי לא ידע למילתיה דר"ש ועוד דניחא ליה לאוקמה אליבא דכ"ע שאין זו סברא דנימא דר"ש לא ידע אי רבנן הגרלה קאמרי או הנחה קאמרי. ריב"א: מקמי מתנות דשעיר בפנים חוקה כתיב ביה. וחוקה לא כתיבא אלא בבגדי לבן הנעשים בפנים לר' יהודה מכל מקום בסדר עבודות של פנים כתיב ואין להפסיקן בעבודת חוץ: ומדסדרן לא מעכבא הגרלה נמי לא. ואע"ג דאמרינן לקמן פרק הוציאו לו (דף ס.) דאם הקדים מעשה לחברו לר' יהודה מה שעשה עשוי בדברים הנעשין בבגדי לבן כגון מתנות ... ואע"פ שהן מעכבות ואפילו שיריים אמרינן אם כילה כיפר אם לא כילה לא כיפר הרי איכא קרא ... אין הן עצמן מטעמי' דוכלה מכפר אבל אין סדרן מעכב דלא כתיב ביה חוקה אבל הכא כיון דמתנות דפר בפנים וכתיב בהו חוקה והגרלה היא גם היא צורך פנים אם היא חשיבה לעכב ודאי היה הסדר מעכב אלא מדסידרא לא מעכבא הגרלה נמי לא מעכבא: דאקדים מתנות דפר דמזבח מקמי מתנות שעיר בהיכל. ואמאי לא תני נמי פר אין מעכב את השעיר בכהאי גוונא כגון דהקדים מתנות שעיר בהיכל מקמי ... דפר בהיכל דתרווייהו דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ נינהו ואין הסדר מעכב י"ל דעדיפא מיניה פריך מתנות שבפנים קאמר: דאמר הגרלה לא מעכבא. ואע"ג דמאי משכח שעיר מעכב את הפר כגון משכח דאין שעיר מעכב ספר: נהי דבסידרא לא מעכבא הגרלה מיהא מעכבא. והשתא הדר ביה ממאי דס"ד מעיקרא דאי אקדים מתנות דפר בהיכל מקמי דשל שעיר בפנים חוקה כתיבא ביה דהוה פשיטא ליה לעיל דאע"פ דדברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ [לא] מעכבי לר' יהודה [וכ"ש] סדרן דלא מעכבא מ"מ כיון שמאחר סדר פנים ומפסיק בו מעכב דכתיב ביה חוקה השתא מיהא לית ליה הך סברא דאי אית ליה ה"נ כתיבא חוקה שעושה מתנות שבפנים מקמי הגרלה וא"ת אמאי לא משני [דאקדים] מתנות דפר בהיכל מקמי מתנות דשעיר [בפנים י"ל דהגרלה] דקאי עליה נקט (מהגרלה הוה קאי) והא דאמר עולא לקמן בפרק הוציאו לו (דף סא.) שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום ליכא לפרושי האי טעמא הואיל ומאחר עבודת פנים וחוקה כתיבא ביה אלא הוי טעמא דצורך פנים כפנים דמי ושחיטה גופא צורך פנים היא ונמצא שהיפך סדר עבודת פנים והאי טעמא קאמר נמי התם על מילתא אחריתי אבל בהגרלה אע"פ דצורך פנים מ"מ לא חיישינן כדפרישית לעיל [ואע"ג] דמעכבא ועוד אומר רבי כי י"ל דלא הדר ביה ממאי דאמר לעיל דודאי דהקדמת מתנות דפר [בהיכל] לשל שעיר בפנים שמפסיק במתנות פר ושעיר שבפנים כתיבא חוקה אבל אם מקדים מתנות דפר בפנים מקמי הגרלה שאינו מפסיק מתנות בשום דבר בהא לא כתיבא חוקה [ואם] תאמר היכי מוכח מהאי תירוצא [דהנחה] לא מעכבא יש לומר שאין רגילות להפסיק בין הגרלה [להנחה. הר"ר יוסף]:

לכפר

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הל' א:
ח ב מיי' שם פ"ב הל' ו:

*°יעמד חי לפני ה' לכפר עליו עד מתי יהיה (ויקרא טז) זקוק לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר [א]עד שעת וידוי דברים במאי קא מיפלגי כדתניא לכפר בכפרת דמים הכתוב מדבר וכן הוא אומר °וכלה מכפר את הקדש מה להלן בכפרת דמים אף כאן בכפרת דמים דברי רבי יהודה ר' שמעון אומר לכפר עליו [ב]בכפרת דברים הכתוב מדבר ת"ש *שאלו תלמידיו את רבי עקיבא עלה בשמאל מהו שיחזור לימין אמר להן אל תתנו מקום לצדוקים *לרדות טעמא דאל תתנו מקום לצדוקים לרדות הא לאו הכי מהדרינן ליה והא אמרת הגרלה מעכבא וכיון דקבעתיה שמאל היכי מהדרינן ליה אמר רבא הכי קאמרי עלה הגורל בשמאל מהו שיחזירו לו ולשעירו לימין אמר להם אל תתנו מקום לצדוקים לרדות ת"ש אילו נאמר את השעיר אשר עליו הייתי אומר יניחנו עליו ת"ל עלה כיון שעלה שוב אינו צריך למאי אילימא למצוה מכלל דהנחה מצוה נמי לא אלא לאו לעכב ושמע מינה הגרלה מעכבא הנחה לא מעכבא אמר רבא הכי קאמר אילו נאמר אשר עליו הייתי אומר יניחנו עליו עד שעת שחיטה ת"ל אשר עלה כיון שעלה שוב אינו צריך ת"ש °ועשהו חטאת (שם) *הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטא' שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם ת"ל ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת

סתם

רש"י

יעמד חי · על כרחך ללמדנו שאם מת אתה צריך להביא אחר דאי לא למאי אתא אם תאמר שלא ישלחנו עד לאחר מתן דמים ליכתוב יעמד לפני ה' לכפר עליו חי למה לי אלא שאם מת צריך להביא אחר: ועד מתי הזקיקו להיות חי עד שעת מתן דמים של חבירו · תורה אור דכתיב לכפר עד שיכפר בדמו של חבירו אבל משעת מתן דמים ואילך אע"פ שעדיין לא התודה לפי סדר המקראות וכלה מכפר וגו' (ויקרא טז) וסמך אהרן וגו' אם מת אין צריך אחר אלמא וידוי לא מיעכב: רבי שמעון אומר כו' · כדפרים טעמא לקמן ואכי שמעתי ואזדו לטעמייהו בהגרלה מיעכבא ולא מיעכבא ואי אפשר להעמידה: וכן הוא אומר וכלה מכפר את הקודש · הוא מתן דמים והקריב את השעיר החי עד כאן צריך להיות חי: לכפר עליו: בכפרה המוטלת עליו הכתוב מדבר והוא הוידוי: עלה בשמאל · גורל שם: אל תתנו מקום לצדוקים · תלמידים החולקים על התורה לרדות ולמשול בהן לקפח אתכם בדברים שיאמרו לפי רצונם הם עושים הכל: הא לאו הכי מהדרינן · של עזאזל לשם: כיון שעלה · מתוך קלפי ויודע איזו לשם ואיזו לעזאזל [א] (א)שוב אינו צריך להיות מונח עליו ואפילו למצוה אבל עלייה והנחה מצוה (היא) מיהא איכא: ואין השם · אם קרא לו שם בלא גורל: במקום שלא קידש הגורל · בשאר קרבנות הצריכין פירוש כגון קיני זבין וזבות ויולדות שאחד מהן חטאת ואחד מהן עולה שלא קידש הגורל אם כתב על שני גורלות על אחד חטאת ועל א' עולה ונתנן עליהם לא מצינו שהגורל קובעם ולא יכול לשנותן: קידש השם · מאחר שקרא לזו חטאת ולזו עולה אין הכהן רשאי לשנותן כדאמרינן לקמן (דף מא·) מולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת בשעת לקיחה הן נקבעין זו לעולה וזו לחטאת (ג) כאן שמצינו שהגורל קובען אינו דין שהשם קובען:

סתם

תוספות

בלא הגרלה אלא ודאי רבי יהודה היא ודריש יעמד חי כדי לכפר בו כיון שאם מת המשתלח לא יוכל לכפר עוד בחבירו אלא ישפך הדם ודריש נמי לכפר עליו לשלח אותו שאם רוצה לשלח אותו אינו יכול לשלחו אלא אם כן כפר בחבירו אבל אם נשפך הדם ימות המשתלח וכיון דלר' יהודה מיעכבי אהדדי וצריך להביא שנים אחרים כל היכא דקרינן ביה ולקחו שני השעירים קרי ביה נמי ונתן על שני השעירים גורלות אבל לר' שמעון דדריש עד שעת כפרת דברים דאינן תלויין זה בזה אלא שעיר המשתלח תלוי במעשה שבגופו ואם נשפך הדם לא ימות המשתלח אלא יתודה עליו כיון שהוא חי מביא אחר שלא בהגרלה דלא קרינן ביה ולקח את שני השעירים לא קרינן ביה נמי ונתן על שני השעירים גורלות וא"ת אם כן תיקשי מכאן למ"ד אליבא דר' יהודה דהגרלה לא מעכבא וי"ל דאיכא למימר הא דישפך הדם כשמת המשתלח לאו היינו משום הגרלה אלא משום דבעינן ולקח את שני השעירים שיהו ניקחין כאחת א"כ כיון דהוקבעו כבר כאחת אם מת אחד מהן גם השני ידחה הלכך צריך להביא אחרים וכיון דלא סגי דלא מייתי אחריני מגריל עליהם למצוה ולר' שמעון למצוה נמי לא כיון דסבירא ליה דאינו מביא אלא אחד אין שייך בו הגרלה:

כיון דקבעתיה שמאל כו' · ולא בעי לאוקמא ר"ע כרבי שמעון כיון דר' יהודה ור' נחמיה נמי היו תלמידיו כדאיתא בפרק הבא על יבמתו (דף סב:):

ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת וכו' וא"ת ניהדר ונילף בעלמא מהכא שיקדש הגורל מק"ו ומה במקום שלא קדש השם קדש הגורל במקום שקדש השם א"ד שיקדש הגורל וי"ל דכי היכי דדרשינן מועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת כל שכן דנדרוש ועשהו חטאת לזה ולא לאחר תדע דבפ"ק דקדושין (דף טו:) אמרינן גבי עבד עברי הנמכר לנכרי שיהא נגאל בשש מק"ו ומה מי שאין נגאל בשלה פי' בקרובים כגון עבד עברי הנמכר לישראל נגאל בשש מי שנגאל בשלה אינו דין שיהא נגאל בשש ומשני ת"ל בשלה בשלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש ופריך ואי ס"ד יליף שכיר שכיר אמאי אינו נגאל בשלה נילף שכיר שכיר ומשני שאני התם דאמר קרא יגאלנו לזה ולא לאחר אלמא אף על גב דפשיטא ליה דדרשינן מיעוטא דיגאלנו לזה ולא לאחר ולהכי לא ילפינן נמכר לישראל בק"ו מנמכר לנכרי אפילו הכי הוה יליף נמכר לנכרי ליגאל בשש בק"ו ולא קא ממעט ליה מיגאלנו ולמידרש דודו ובן דודו או משאר בשרו יגאלנו ולא בדבר אחר אבל תימה מאי שנא דהכא ממעטינן תרוייהו מועשהו דהכא לא מקדש הגורל והתם לא ממעט מיגאלנו אלא דבעלמא לא מהני גאולת קרובים אבל דהכא אינו נגאל בשש יליף לה מקרא אחרינא מואם לא יגאל בשלה בשלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש ושמא יש לומר דשאני הכא דכיון דכתיב ועשהו חטאת וכתב נמי חוקה אתא ועשהו דכתיב בגורל לגלויי אחוקה דקאי נמי אהגרלה דאע"ג דלרבי יהודה חוקה לא קיימא אהגרלה ועשהו מגלי לן דחוקה נמי קאי אהגרלה א"כ משום דתנא ביה קרא תרי זימני אשר עלה ובהא נמי ניחא מאי דק"ל דמסיק תיובתא למ"ד הגרלה לא מעכבא אבל למ"ד מעכבא ניחא ולמאי לדידיה נמי תיקשי דהכא יליף עיכובא מועשהו ואיהו יליף ליה לעיל מדתנא ביה קרא ולמאי דפרישית ניחא דאי לאו ועשהו דמשמע מיעוטא אע"ג דתנא ביה קרא הוה דרשינן ק"ו לומר דהגרלה לא מעכבא כיון דלא תנא ביה קרא בלשון צווי להכי איצטריך ועשהו ואי לא תנא ביה קרא לא הוה דרשינן ועשהו אלא למעוטי דלא מהני הגרלה בעלמא כי ההוא דיגאלנו כדפירש' להכי איצטריך דתנא ביה קרא מיהו בלאו הכי מצי למימר דלא פריך למ"ד מעכבא דאיכא למימר טעמיה מהכא והא דקאמר טעמא לעיל משום דתנא ביה קרא אין זה מדבריו אלא בעל הגמרא קא מפרש לטעמא הכי למאי דלא ידע אכתי ברייתא דועשהו וכי האי גוונא יש בפ"ג דשבועות (דף כה·) גבי פלוגתא דרב ושמואל בשבועה שזרק פלוני צרור ליס*:

מה במקום שלא קידש הגורל כו' · הקשה מורי הר"ר שמואל בר מנחם זצ"ל היכי גמר מהכא והא יום הכפורים דבר שהיה בכלל כל הקרבנות שקידש בהם השם ויצא לידון בדבר החדש בגורל אי אתה יכול להחזירו לכללו ולכולי עלמא איהו לא גמר מכלליה באיזהו מקומן (זבחים מט·) ונראה לי דאפילו יצא לידון בדבר החדש גמרי מהדדי בקל וחומר או במה מצינו אם אין להשיב אבל אם יש להשיב לא גמרינן אבל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא כו' כמו הבערה וכיוצא בה גמרינן מיניה אפי' אם יש להשיב אין משיבין כמו על ג"ש והיקש שאין משיבין עליהן תדע דבפרק קמא דיבמות (דף ז·) פריך מאי איצטריך עליה למיסר ערוות לייבם מהיכא תיתי דליסתרו דאיצטריך עליה למיסר קא ס"ד תיתי מאשת אח דהוה ליה דבר שהיה בכלל ויצא ללמד וכו' ופריך הא לא דמי אלא ליצא לידון בדבר החדש וכו' עד אלא סד"א תיתי אחות אשה במה מצינו מאשת אח והשתא כיון דאמר כבר דהוה ליה דבר החדש היכי הדר תו קאמר תיתי מאשת אח אלא על כרחך מעיקרא הוה ס"ד למימר דניגמר מאשת אח כמו מדבר שהיה בכלל ויצא ללמד דאפילו איכא פירכא לא פרכינן ופריך והלא דבר החדש הוא ואם כן אי איכא למיפרך לא גמרינן מיניה והדר קאמר ואע"ג דדבר החדש הוא ניגמר מיניה במה מצינו דהא ליכא למיפרך מיניה מידי ולהכי פריך מי דמי התם חד איסורא הכא תרי איסורי והיינו פירכא וכיון דאיכא למיפרך לא גמרינן מיניה כיון דדבר חדש הוא:

סתם

רבינו חננאל

ולעולם בעי הגרלה על ב' השעירים ואזדו למעמייהו דתניא יעמד חי עד מתי יהא זקוק להיות חי עד שעת מתן דמו של חבירו דברי ר' יהודה דייק מדקתני של חבירו מכלל שהיה לו חבר בהגרלה ונתברר שזה לה' וזה לעזאזל. ר' שמעון אומר עד שעת וידוי דברים כלומר עד שיתודה עליו שאפילו לא הוגרל עליו ולא היה לו חבר בגורל כשר. במאי פליגי כדתניא בכפרת דברים הכתוב מדבר כו' פשוטה היא שאלו את ר' עקיבא עלה הגורל הכתוב בו לה' בשמאל ונתברר העומד בשמאלו כנגדו הוא חטאת לה' ושל ימין לעזאזל כו' ותריצנה הכי מהו שיחזור *) של שמאל לימין והגורל של שמאל לימין שנמצא הגורל שהוא לה' בימין ויניחהו על [השעיר] שהחזירו לימין. ואמר להו אל תתנו מקום למינים לרדות. כלומר כיון שתעשו כן יאמרו כי עזאזל רשות אחרת היא מיהו אחת גדולה לפיכך הוצרך לכבדו בימין שהיא משובחת והן אינן יודעין כי גזרת הקב"ה הן ואין להן להרהר על זה. ת"ש ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת. פי' אין קריאתך על השעיר שם חטאת בלא גורל קובעהו חטאת אלא הגורל קובעו שנאמר והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת כלומר עליית הגורל לה' הוא עשהו חטאת וזו הברייתא היא שנויה סתמא בתורת כהנים שנקרא ספרא מפני שהוא ויקרא לבדו וקי"ל כר' יוחנן דאמר בפרק אלו הנחנקים בתחלתו סתמשנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה

*) נ"ל דצ"ל מהו שיחזור השעיר שעומד בשמאל לימין וכו'.

תוספות ישנים

לכפר בכפרת דמים הכתוב מדבר. והסיא ברייתא דלעיל (דף לו:) דילפא וידוי כפר מסעיר המשתלח מה להלן כפרת דברים אף כאן כפרת דברים הא דלא כר' יהודה ור' יהודה הוה יליף ליה מדמסיק לעיל הרי הוא אומר והקריב וכפר ועדיין לא נשחט הפר: **אף** כאן בכפרת דמים. וא"ת אמאי לא יליף מפר דלעיל שהוא כפרת דברים כדאסיקנא לעיל מוהקריב וכפר יש לומר דעיקר כפרה בדם וא"ת לן למילף טפי כפרת דמים מכפרת דברים: **אלא** לאו לעכב וש"מ הגרלה מעכבא. וקשיא למ"ד דאפילו לר' נחמיה לא מעכבא ולמ"ד לא [מעכבא] לר' יהודה יש להקשות מסתם ספיר כדלקמן: **ואין** השם עושה חטאת. ומ"מ [צריך] לקרות [שם] שאומר לה' חטאת כדאמרינן לעיל כדתניא בתורת כהנים אלא שהגורל הוא עושה החטאת: **ומה** במקום שלא קידש הגורל כו'. וא"ת לא נסקא : מאר מקומות מק"ו ומה במקום שקידש הגורל לא קידש השם כדמפקינן ליה מועשהו חטאת מקום שלא קידש הגורל אינו דין שלא יקדש השם וי"ל דאיכא שום קרא דמרבי שיקדש השם ושמא מולקח ועשה דאין מתפר : **ת"ל** ועשהו חטאת כו'. וא"ת דמפיק מהכא דהגרלה מעכבא והא מפיק ליה לעיל מאשר עלה אשר עלה תרי זימני דתני ביה קרא לעכב וי"ל דאי לאו אשר עלה הוה מפקינן מועשהו חטאת דלא מעכבא קמ"ל אשר עלה דוקא עלייה ואי לא כתיב אלא אשר עלה לא הוה מפלגינן נמי בין עליית גורל להנחה כתב רחמנא ועשהו ואייתר ליה אשר עלה לגלויי [דדוקא] עלייה מעכבת:

א) נ"ל כו':

סתם

מסורת הש"ס

[לקמן סה. עא. תוספתא פ"ג]

[תוספת' פ"ג]

[ע' ערוך ערך רד ו פי' ע"ז]

קדושין יד. חולין כד. [כריתות כח.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיון שעלה כו' ואיזה לעזאזל סיכי מהדר ליה והא שוב אינו צריך: (ב) ד"ה קידש השם כו' וזו לחטאת הס"ד ואח"כ מה"ד מקום שקידש הגורל כיון שמצינו שהגורל קובען כו':

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה כיון שעלה וכו' ואיזו לעזאזל כאן הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור שוב. ועי' ש"י:

מסורת הש"ס · עין משפט נר מצוה

*סתם סיפרא מני רבי יהודה וקא תני הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת. אלמא הגרלה מעכבא תיובתא דמאן דאמר הגרלה לא מעכבא תיובתא *אמר רב חסדא [א]אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן אמר רב שימי בר אשי מ"ט דרב חסדא דכתיב °ולקחה °ועשה או בלקיחה או בעשייה מיתיבי *ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם ת"ל ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת והא הכא דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע אמר רבא הכי קאמר מה במקום שלא קידש הגורל ואפילו בשעת לקיחה ואפילו בשעת עשייה קידש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה מקום שקידש הגורל שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשייה אינו דין שיקדש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה ת"ל ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת ת"ש מטמא מקדש עני והפריש מעות לקינו והעשיר ואח"כ אמר אלו לחטאתו ואלו לעולתו מוסיף ומביא חובתו מדמי חטאתו ואין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו והא הכא דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע אמר רב ששת ותסברא והאמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני [ב]לא יצא וכיון דלא יצא היכי קבע אלא מאי אית לך למימר °שכבר אמר מעניותו ה"נ שכבר אמר משע' הפרשה ולר' חגא א"ר יאשיה דאמר יצא מאי

רש"י

סתם סיפרא · תורת כהנים רבי יהודה היא הכי קאמר בסנהדרין (דף פו.) והא בתורת כהנים היא דהא קרא בספר ויקרא כתיב: אין הקינין מתפרשות · איזו לעולה ואיזו לחטאת אלא או בלקיחת בעלים כו' אם כשקנאן אמר זה אני לוקח לעולה ואת זה לחטאת שוב אין הכהן יכול לשנותן בעשייתן ואם שינה פסול ואם כשקנאן לא פירש אף על פי שקרא להם שם [לאחר מיכן] אין שם חל עליהם ויכול הכהן לשנותן: ולקחה ועשה · ביולדת כתיב ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וכן במצורע וגבי זב(א) ועשה הכהן אחד חטאת ואחד עולה אלמא או בשעת לקיחה נקבעין או בשעת עשייתן אבל בינו בינו לא: והא הכא כו' · מדקתני כאן (ב) שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם וקא סלקא דעתיה דקידוש השם בשעת קידוש גורל קאמר שאינו לא שעת לקיחה ולא שעת עשייה הכי גרסינן והא הכא דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע: מטמא מקדש · הנכנס למקדש טמא והוא בקרבן עולה ויורד עשירות ודלות ודלי דלות האמורה אצל שבועת בטוי ושבועת קול אלה והתם נמי כתיב (ויקרא ה) או (ג) נפש כי תגע וגו' ואוקמינן לה בשבועות (דף ז.) בטומאת מקדש וקדשיו שאחר שנטמא נכנס למקדש או אכל קדשים: והעשיר · וצריך להביא בעשירות: ואחר כך · חולק המעות ופירש ואמר אלו לחטאתו ואלו לעולתו אע"ג שאין קרבן עני עכשיו עליו חובה אלא קרבן עשיר ואין בקרבן עשיר [עולה אלא] חטאת בהמה כשבא לב"ד יאמרו לו ב"ד קרבן עשיר תביא: מוסיף · מביתו על דמי בהמה ומביא חובתו בהמה מדמים שקרא להם שם חטאת: ואין מוסיף ומביא · חטאת בהמה מדמי עולתו שאין יכול לשנותן למעות שהפרישן שקרא להן שם עולה ליקח מהן חטאת: והא הכא · דלאחר שהפרישן פירש ואין זו לא לקיחה ולא עשייה: וקתני דקבע · עליהם השם ואין רשאי לשנותן: ותסברא · הך מתרגלתא היא והאמר ר"א וכו' · וכיון דאין קרבן עני ראוי לו אפילו בדיעבד היכי קבע ליה שם עולה עלייהו משהעשיר הרי אינו מחויב עולה: אלא מאי אית לך למימר · על כרחך מיבעיא לשבושא ולמימר דהאי ואח"כ דקתני שיבוש הוא אלא הכי מיבעיא ליה למיתני ואמר אלו לחטאת ואלו לעולה ואח"כ העשיר דבשעת שקבען הוה קרבן חזי ליה וכיון דעל כרחך משבשתא היא לרב חסדא נמי הכי תרגלה שכבר אמר משעת הפרשה ותני הכא מטמא מקדש עני שהפריש מעות לקינו ואמר בשעת הפרשה אלו לחטאת ואלו לעולה ואח"כ העשיר מוסיף ומביא דהפרשה במעות כשעת לקיחת העופות: ולרבי חגא · דאמר מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני יצא ומשום הא לא משתבש ומתרגלתא היא וכיון דחזי ליה האי קרבן בדיעבד מצי למיתני דקבע: מאי

תוספות

סתם סיפרא מני רבי יהודה · תימה לר"י בפ"ק דקדושין (ד' יד.) דפריך וכל היכא דכתיב חוקה לא דרשינן קל וחומר והא גבי יוה"כ וכו' עד וטעמא דכתיב ועשהו חטאת הא לאו הכי דרשינן קל וחומר והשתא מאי פריך והא סתם סיפרא רבי יהודה ולדידיה חוקה לא קיימא אהגרלה(ד) ותירץ רבינו שמשון מקוצי דפריך מדאיצטריך זאת ואתא לקמן בפרק הוציאו לו (דף ס:) למעוטי דלא קיימא חוקה אדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ ש"מ דדרשינן ק"ו אפי' היכא דכתיב חוקה דלי לא תימא הכי לשתוק מיניה מאי אמרת אי לא כתב זאת ואתא הוה אמינא דחוקה קיימא אכל מילי א"כ כיון דהוה קיימא נמי אהגרלה א"כ לשתוק מועשהו אלא ע"כ אי לא כתב ועשהו ה"א אע"ג דחוקה הוה קיימא אכל מילי הגרלה מיהא לא מעכבא מק"ו אלמא אע"ג דכתיב חוקה דרשינן ק"ו אבל קשה על תירוץ זה דאפילו כי קיימא חוקה אכל מילי ולא הוה דרשינן קל וחומר היכא דכתב חוקה לא סגי דלא כתב ועשהו למעוטי (ה) בעלמא שלא יקדש הגורל כדפי' לעיל ועוד אפילו קיימא חוקה אכל מילי איצטריך ועשהו לגורל דהגרלה לאו עבודה היא (ו) ויכילנא לשנויי דלאו דווקא נקט התם חוקה דעיכובא אחרינא איתא דתנא ביה קרא תרי זימני דהוי כמו חוקה והכי פריך וכל היכא דכתב עיכובא לא דרשינן ק"ו והא גבי יוה"כ דכתיב גורל וכתיב חוקה דמשמע עיכובא לרבי נחמיה ולרבי יהודה איכא עיכובא אחרינא דתנא ביה קרא וטעמא דכתב רחמנא ועשהו הא לאו הכי הוה דרשינן קל וחומר אע"פ שהיה ראוי לדרוש אשר עלה אשר עלה לעיכובא אף על גב דלא כתב בלשון צווי ונראה כמו סיפור דברים בעלמא מכל מקום כיון דכתיב חוקה היה סברא לומר דמעכבא מכח חוקה ומכח תרי אשר עלה אלא דאתא קל וחומר ועקר ליה מהאי סברא ואוקמינן חוקה לשאר מילי ואשר עלה אמרינן סיפור דברים בעלמא הוא הכא נמי גבי יבמה דכתיב ככה לעיכובא נימא קל וחומר דתנא בגט ועיכובא דככה לשאר מילי:

מטמא מקדש וכו' · הא דלא נקט שמיעת קול דכתיב ברישא יש לומר מילתא דשכיחא טפי נקט:

ולרבי חגא אמר רבי יאשיה דאמר יצא מאי איכא למימר · וכולי עלמא אית להו דרב חסדא דאין הקינין מתפרשות וכו': והאי

רבינו חננאל

סתם סיפרא ר' יהודה סתם סיפרי ר' שמעו' וקא מפרש דהגרלה מעכבא דקתני הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת והוא לר' יהודה ועלתה בתיובתא למאן דמוקים לרבי יהודה דסבר הגרלה לא מעכבא והוא רבי יוחנן: ירושלמי הכתיבה שעל הגורלות חקיקים הן: אמר רב חסדא אין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן פי' קינין התורים ובני היונה נקראין קינין · כגון כי יקרא קן צפור לפניך כלומר עופות מהן קרבן שמביאין מן העופות כגון הזב והזבה והיולדת וכיוצא בהן שמביאין תורים ובני יונה · וכתיב בהו אחד לעולה ואחד לחטאת בא רב חסדא לפרש שאינן מתפרשות איזו היא חטאת ואיזו היא עולה אלא או בשעה שלקחום בעליהן אם יפרש זו לחטאת וזו לעולה או אם לקחם סתם הכהן בשעת עשייתן כלומר בשעה שרוצה להקריבם יאמר זה לחטאת וזה לעולה ודייק רב חסדא דכתיב בזב וביום השמיני יקח לו שתי תורים וגו' וכן בזבה דכתיב וביום השמיני תקח לה שתי תורים וגו' הנה לקיחה בבעלים ובכהן כתב ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה כלומר הפרשתם בבעלים בלקיחה אבל בכהן בעשייה כדכתיב קראי ואותיבנן עליה מן השעיר שאינה עת ההגרלה לא שעת לקיחה כי מאתמול הם בלקיחתם ולא שעת עשייה שעדיין נשאר לו אחר ההגרלה שחיטת הפר והקטרה והזאת דם הפר ואחר כך יעשה השעיר ותני בברייתא בכי האי גוונא דמקדש השם כלומר אם יאמר זה חטאת כי קראו שם חטאת נקדש לחטאת אע"פ שאינה לא שעת לקיחה ולא עשייה ותריץ לה רבה הכי ומה שלא קידש הגורל אפילו בשעת לקיחה ובשעת עשייה קידש השם בשעת עשייה וכו': ת"ש מטמא מקדש עני · פי' אדם שנטמא כדכתיב או נפש כי תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה וגו' ונעלם ממנו ונכנס למקדש אם הוא עשיר מביא חטאתו כשבה או שעירה ואם אין ידו משגת מביא ב' תורים או ב' בני יונה ואם היה בשעה שנכנס למקדש והוא טמא עני והקדיש מעות לקינין והוא עני בעניותו והעשיר אח"כ ואמר כשאקנה מהן תורים או בני יונה יהיו אלו המעות (אלו) לחטאת ואלו לעולה ועכשיו רוצה להביא קרבן עשיר כשבה או שעירה מוסיף מעות אחרות משלו על אותן המעות שהפרישן לקנות בהן תור של חטאת וקונה בהן חטאת בהמה אבל דמי עולתו נקדש כבר משעה שהפרישן לקנות בהן תור לעולה קדושת עולה ואין משנין מקדושת עולה לקדושת חטאת וכזו השמועה כולה כמות שהיא בכאן כך היא בסוף מסכת כריתות עולה כולה כליל למזבח והחטאת הדם והחלבים למזבח והבשר לכהנים ואקשינן והא הכא עת שאמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי לאו שעת הפרשה היא דהא אחר שהעשיר קתני ואח"כ אמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ולא שעת עשייה נמי דהא עכשיו עדיין רוצה לקנות בהמה ולהקריבה וקתני דקבע הואיל ואילו הקדים ועשה עודנו עני כבר נפטר בקבעו ומתמה רב ששת ותסברא כלומר [האיך] אפשר להעמיד ברייתא זו כי אחרי שהעשיר אמר (לו) אלו לחטאתי ואלו לעולתי והא [אמר] ר' אלעזר מטמא מקדש עשיר כו' פי' מטמא מקדש שהיה עני והעשיר והביא קרבן עני לא יצא וכיון דלא יצא היכי קבעו וזה כיון שעדיין לא הפריש והעשיר כיון שהעשיר נתחייב בקרבן עשיר והוא חטאת בהמה כיון שנתחייב בחטאת בהמה אם הביא קינין לא יצא וכיון שאילו הביא קינין לא יצא כן גם אם הפריש קינין והוא עשיר לא נתקדשו ולמה תני כי דמי החטאת נקבעו לקדושת חטאת ודמי העולה נקבעו לקדושת עולה ופרקי' אלא מאי אית לך למימר לתרוצה כר' אלעזר הא מתניתא שכבר אמר מעיקרא כלומר בעודנו עני אמר אילו הקינין שלי שכבר נתקדשו אם הקרבן אחרי שהעשיר אעפ"י שכבר קדשן מקודם לכן לא יצא וכו' כן גם זו הברייתא הכין תירוצא מטמא מקדש והוא עני והפריש מעות לקינין ואמר בשעת הפרשה אלו המעות לחטאתי ואילו לעולתי והעשיר

תוספות ישנים

סתם ספרא מני ר' יהודה כו' אלמא הגרלה מעכבא כו' · ותימה לרבי דאמרינן בפ"ק דחולין (דף כד.) וכל היכא דכתב' חוקה לא דרשינן ק"ו והא גבי יוה"כ דכתיב גורל וחוקה ודרשינן ק"ו דתניא כו' הוה אמינא גורל לאו דוקא מי לא כתיב ביה קרא לעכב ומאי קאמר והא אמרן הכא דסתם ספרא ר' יהודה ולר' יהודה לא כתיב חוקה דהא בדברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ קאמר ר' יהודה בפרק הוציאו לו (דף ס.) דלא כתיבא חוקה אלא בדברים של פנים וי"ל דלא מוקי הך ברייתא דוקא כר' יהודה אלא אתיא נמי כוותיה משום סתם ספרא וכר' נחמיה [נמי] מיתוקמא דלא מפליג [בחוקה] אבל קשה הא על כרחיה לא מיתוקמא הך ברייתא כר"ש דאית ליה לעיל הגרלה לא מעכבא כלל ה"נ שמא אתיא דלא כר' נחמיה י"ל דודאי מצי למימר הא מני ר' יהודה היא דלית ליה חוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ אלא ניחא לתלמודא התם לאוקמי אפילו כר' נחמיה ודרך התלמוד לתרץ לדבריו כל מה שיכול: שיכול והלא דין הוא. שיכול גרס רב שמואל ול"ג והלא דין הוא שאינו מביא ק"ו אלא לסתור הדרשא אבל שיכול גרסי' דמשמע שיכול להיות בענין אחר אם אין שם פסוק וכן ישנו בת"כ אבל במקום שיש ק"ו להאי גיסא ולהאי גיסא הייינו יכולין לקיים את שניהם: והא הכא דלאו שעת לקיחה היא ולא שעת עשייה כו' · והיינו בקינין דלא שייך בהו שתי קרבנות ממין אחד ותובה אחת אלא בקינין וא"ת והא גבי נזיר מסכתא לה שחייב חטאת עולה ושלמים והפרים שתי בהמות ובהנהו איכא לאוקמי ברייתא ולא בקינין דכתב ולקח א"נ יש להעמידו בחייב עולה וחטאת ואומר אלו לחובתי ולא פירש ואח"כ בא לפרש ואומר רבי דפשיטא ליה לתלמודא דכולהו ילפי מקינין אלא לא נקט רב חסדא אלא הנהו דכתיב ביה קרא: הכי קאמר ומה במקום כו' · אבל לא הוה מצי למימר דהכי יליף ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה מקום שקידש הגורל שלא בשעת לקיחה ועשייה אינו דין שיקדש השם נמי שלא בשעת לקיחה ועשייה דהא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואינו יכול כאן זה השם לקדש יותר משם דעלמא שזה למד הימנו שאינו מקדש אלא בשעת לקיחה ועשייה: מטמא מקדש עני · ה"נ הוה מצי למימר שבועת ביטוי שגם הוא בקרבן עולה ויורד אבל מצורע חלוק מדינם כדלקמן בסמוך: מוסיף ומביא חובתו מדמי חטאתו ואין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו · בפ' בתרא דכריתות (דף כח.) מפרש טעמא:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ה מהל' פסולי המוקדשין הלכה יא:

י ב מיי' פ"י מהלכות שגגות הלכה יג ופ"ו מהל' מחוסרי כפרה הלכה י:

מסורת הש"ס

[עירובין נו: וש"נ]

כריתות כח. עירובין לג. נזיר כו:

[כריתות כח.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולקחה כו' במצורע וגבי זב וכתיב גבי כהן ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה: (ב) ד"ה והא הכא כו' מדקתני כאן מקום שקידש הגורל: (ג) ד"ה מטמא כו' או נפש כי תגע: (ד) תוס' ד"ה סתם כו' ולדידיה חוקה לא קיימא אהגרלה כ"ב כדאיתא פרק הוציאו לו: (ה) בא"ד לא סגי דלא כתיב ועשהו למעוטי שלא יקדש הגורל בעלמא כדפירשתי לעיל: (ו) בא"ד ויכילנא לשנויי כ"ל על קושיא קמייתא וכן צריך להגיה:

גליון הש"ס

גמרא שכבר אמר מעניותו · עיין חולין דף לג ע"ב ונ"ע:

מאי איכא למימר לא תימא ואח"כ אמר אלא אימא ואחר כך לקח ואמר לקח מוסיף ומביא חובתו מאי ניהו דפריק ליה והא אין פדיון לעוף אמר רב פפא כגון שלקח פרידה אחת אי עולה זבן מוסיף ומביא חובתו מדמי חטאתו והאי עולה אזלא לנדבה אי חטאת זבן אין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו והאי חטאת אזלא למיתה גופא א"ר אלעזר א"ר הושעיא מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני לא יצא ורבי חגא א"ר הושעיא יצא מיתיבי *מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא עשיר שהביא קרבן עני לא יצא שאני התם דכתיב °זאת אי הכי רישא נמי הא רבי רחמנא תורת והתניא תורת לרבות מצורע עני שהביא קרבן עשיר יכול אפילו עשיר שהביא קרבן עני ת"ל זאת ונילף מינה מיעט רחמנא °ואם דל הוא:

מתני' קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו בא לו אצל פרו שניה וסומך שתי ידיו עליו *ומתודה וכך היה אומר אנא השם (*חטאתי עויתי ופשעתי) לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך ככתוב בתורת משה עבדך °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

גמ' איבעיא להו ולנשחט אקשירה קאי או אהעמדה קאי ת"ש דתני רב יוסף קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו שלא יתערב זה בזה ולא יתערב באחרים אי אמרת בשלמא אקשירה קאי שפיר אלא אי אמרת אהעמדה קאי נהי דבחבריה לא מיערב דהאי קטיר ביה והאי לא קטיר ביה באחריני מיהת מיערב אלא לאו שמע מינה אקשירה קאי שמע מינה

א"ר יצחק שתי לשונות שמעתי אחת של פרה ואחת של שעיר המשתלח אחת צריכה שיעור ואחת אינה צריכה שיעור ולא ידענא הי מינייהו אמר רב יוסף ניחזי אנן של שעיר המשתלח דבעי חלוקה בעי שיעור ושל פרה דלא בעי חלוקה לא בעי שיעור מתקיף לה רמי בר חמא דפרה נמי בעי כובד א"ל רבא כובד תנאי היא ודפרה לא בעי חלוקה איתיביה אביי *)כיצד הוא עושה *כורכן בשירי לשון אימא בזנב לשון א"ר חנין אמר רב עץ ארז ושני תולעת שקלטתן שלהבת כשרה מיתיבי נתהבהב הלשון מביא לשון אחר ומקדש אמר אביי ל"ק כאן בקולחת כאן בנכפפת רבא אומר כובד תנאי היא דתניא למה כורכן כדי שיהיו כולן באגודה אחת דברי רבי *רבי אלעזר בר' שמעון אומר כדי שיהא בהן כובד ויפלו לתוך שריפת הפרה כי אתא רב דימי א"ר יוחנן שלש לשונות שמעתי אחת של פרה ואחת של שעיר המשתלח ואחת של מצורע אחת משקל עשרה זוז ואחת משקל שני סלעים ואחת משקל שקל ואין לי לפרש כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יונתן
של

*) [כיצד הוא עושה ליתא במשנה דפרה]

תורה אור: ויקרא יד · שם · שם טז

רש"י

מאי איכא למימר · והא הכא לאו בשעת לקיחה ולאו שעת עשייה הוא וקבע ליה : לא תימא ואחר כך אמר אלא ואח"כ לקח ואמר · זו לחטאת וזו לעולה דעבדי תנאי דמחסרי תיבה אחת על ידי שכחה ומיחלף להו בין ואחר כך לקח לואחר כך אמר : ופרכינן לקח · אם כן מוסיף ומביא חובתו בהמה מדמי חטאתו מאי ניהו הרי אינו מעות שכבר לקח העוף : דפריק ליה · ומוציאו לחולין ומוסיף מביתו וקונה מן המעות בהמה : והא אין פדיון לעוף · דהכי תנן במסכת מנחות (דף ק:) אבל העופות והלבונה והכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא בבהמה : כגון [שלקח] פרידה אחת · גוזל אחד לקח מן הצבורין דמעות והכי קאמר תנא אי עולה זבן הגי מעות דקיימי חטאת ניהו ומוסיף עליהן ומביא חובתו והאי עולה דזבן אזלא לנדבה : אי חטאת זבן · הוקבעו מעות צבור השני לעולה על ידי לקיחה זו ואין מוסיף עליהן ומביא מהן חובתו אלא מביא מן המעות עולת נדבה והחטאת שלקח תמות ומביתו יביא מעות ויקח בהמה : שאני מצורע · דכתיב (ויקרא יד) זאת תהיה תורת המצורע ולא אחרת : רישא נמי · עני שהביא קרבן עשיר: התם הא רבי רחמנא (א)· תורה אחת לכל המצורעין כולן יוצאין בקרבן עשיר : והתניא · בניחותא : ונילף מינה · לטמא מקדש : ואם דל הוא · מיעוט הוא מצורע הוא דעשיר שהביא קרבן עני לא יצא אבל שאר חייבי קרבן עולה ויורד לא : מתני' כנגד בית שילוחו · כנגד שער שהוליאוהו בו : ולנשחט · מפרש בגמרא : גמ' אקשירה קאי · דקושר לו לשון כנגד צוארו : או אהעמדה קאי (ב) · והכי קאמר ואת שעיר החטאת העומד לשחיטה מעמיד כנגד מקום בית שחיטתו : שפיר · דתו לא מערבי אהדדי שזה קשור בראשו וזה בצוארו ולא באחרים שאלו קשור עליהן לשון ושל אחרים אינו קשור : אלא אי אמרת · ולנשחט אהעמדה הוא דקאי ומשום [א] דקשירת שעיר המשתלח לחודיה קאמר שלא יתערבו זה בזה ולא באחרים בשלמא במשתלח לא מיערב (ג) שעיר הפנימי דהאי קשיר ביה והאי לא קשיר ביה אלא באחריני אמאי לא מיערב שעיר הפנימי הא שעיר פנימי ואחרים אין לשון קשור עליהם : שתי לשונות שמעתי · על שתי לשונות של זהורית שמעתי חילוק ביניהם אחת של פרה אדומה שכתוב בה (במדבר יט) ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת : אחת צריכה שיעור · ושיעורה מפרש לקמן : ואחת אין צריכה שיעור · שכשירה בכל שהוא : דבעי חלוקה · כדתנן לקמן (דף סז.) מה היה עושה המשלח את השעיר חולק לשון זהורית חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו : בעי כובד · שתהא כבידה ותפול לתוך עומק האור כדכתיב (שם) אל תוך שרפת הפרה : תנאי היא · לקמן בשמעתין : כיצד הוא עושה · במסכת פרה (פ"ג משנה יא) תנן לה : כורכן · לעץ ארז ואזוב : [בשירי הלשון · מדקתני שירי מכלל דאיכא תו] : בזנב הלשון · סרוקה במסרק ונעשית קלרה לראש האחד כמין זנב : שקלטתן שלהבת · ולא נפלו לתוך שריפת הפרה אלא נתהבהבו באויר : ומקדש · כלומר ונותן שם · כל מעשה פרה קרי לה קידוש : בקולחת · אש שיש עליה עמוד שלהבת זקוף למעלה כקלח של עשב גבוה צריך להביא אחר והא דאמר רבי חנין כשירה בנכפפת אש שלהבת (ד) נמוכה וכפופה וסמוכה לגחלתה וקרינן ביה אל תוך : שיהיו כולן באגודה אחת · אחת · דבעינן שיהו נלקחין בבת אחת דכתיב ולקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת : ואחת של מצורע · דכתיב ביה נמי ושני תולעת ואזוב : ואין לי לפרש · ואיני יודע לפרש איזו גדולה ואיזו קטנה ואיזו בינונית :
של

תוספות

והאי עולה אזלא לנדבה · לאו לנדבת צבור קאמר לקיץ המזבח דהאמר בפ"ק דשבועות (דף יב:) דאין מקיצין בעולת העוף אלא לנדבת יחיד קאמר מיהו הלשון קשה דקאמר אזלא לנדבה דבכל דוכתא אמרינן לנדבה היינו לשופרות לנדבת צבור וי"ל הא דאין מקיצין בעולת העוף היינו דאין לוקח לכתחילה מן המעות של הנדבה עופות להקיץ אבל אי מתרמי ממילא כי הכא מקיצין בו* אבל קשה אמאי לא מייתי ליה עולת יחיד כי ההיא דתנן בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר ושמע (דף כד.) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה והפר לה בעלה וכו' עד החטאת תמות העולה תקרב עולה ושלמים יקרבו שלמים וי"ל שאני התם כיון דכבר הפרישה כל קרבנותיה הוקבעו לה לשמה אבל הכא דלא לקח כל קרבנותיו לא הוקבע לו להכי אזלא לנדבת צבור אי נמי כ"ל דהכא קאמר סתמא אזלא לנדבה ולא קאמר תקרב עולה כדקאמר התם לפי שאין נפקותא בדבר ואין חילוק בין עולת העוף הבאה בשביל צורך לאותה שהיא באה נדבת צבור דאידי ואידי אין טעונין סמיכה ולא נסכים דעוף אין טעון נסכים ולא סמיכה אבל עולת בהמה שהיא באה בשביל יחיד טעונה נסכים משלו ואם היא קרבן אנשים טעון סמיכה וכשהיא באה נדבת צבור נסכיה קריבין משל צבור ואין טעון סמיכה ואם היה כהן עבודתה ועורה שלו כשהיא באה בשביל יחיד אבל כשבאה נדבת צבור עבודתה ועורה לאנשי משמר הכי מפורש בתמורה בפרק ואלו קדשים (דף כ:) ואף על גב דאיכא נפקותא לענין עבודתה שמקריבה אפילו במשמר שאינו שלו כיון דאם אין כהן לא נפקא מיניה מידי קאמר סתמא אזלא לנדבה :

שלש לשונות · הא דלא נקט נמי של שעיר הפנימי כ"ל משום דההיא לא הוה אלא כדי שלא יתערב לא הוה לה שיעור כלל אבל הני כיון דיש בהן צורך הוה להו שיעור וזה של שעיר המשתלח היה בו צורך לידע אם הלבין כדכתיב כשלג ילבינו (ישעיה א) :
כי

[ועי' תוס' תמורה כג: ...]

תוספות (המשך)

נקט מטמא עני שאותו רגיל להפרים לקינין אבל לר' אלעזר א"ר הושעיא דאמר לא יצא לא מצי למינקט הכי דכיון דלא יצא לא קבעי ואפילו העני אח"כ קאמר ר' אלעזר בפרק בתרא דכריתות (שם) הואיל ונדחה ידחה : איבעיא להו ולנשחט אקשירה קאי · ובית שחיטתו היינו לומר או אהעמדה קאי ובית שחיטתו היינו מקום שםשוחטין אותו שם : של שעיר המשתלח דבעי חלוקה · פי' חציו בסלע וחציו בין קרניו כדתנן לקמן וכפי' רש"י וא"ת אמאי לא תני שלש ולחשוב לשון של שעיר של שם כדאמרינן לעיל יש לומר שלא היה שם אלא חוט שני בעלמא משום הכירא ואי הוה מפרש דחלוקה היינו שנותנין חציו בשעיר של שם אתי שפיר דלא חשיב לה אלא חד אלא כפי' רש"י תנן לקמן בהדיא : פרה נמי בעיא כובד · ואע"פ שכורכין לעץ ארז ואזוב מ"מ כל זמן שיש כובד עלי עפי : כובד נמי תנאי היא · ור' יצחק איכא דאמר דלא בעי כובד איירי : שקלטתן שלהבת · וכגון שנחרכו קודם שנפלו בתוך עיקר השרפה והאי ליסנא דקלטתן שייך בשני תולעת יותר מכל האחרים : כאן בקולחת כאן בנכפפת · פירש"י דבקולחת שהאש גבוה לא הוה תוך שרפה ובנכפפת הויא תוך שריפה ואין נראה לרבי דבקולחת נמי יש לחלק בין זרק מתוך גובה האש לזרק סמוך לקרקע דהוי תוך השרפה ובקולחת משמע שאין להלק ונראה לרבי לפרש איפכא דבקולחת הוי תוך השרפה אבל נכפפת הולכת האש וזזה ממקומה ואין זה שרפה : כדי שיהו כולן באגודה

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ה מהל' פסולי המוקדשין הלכה י :
יב ב מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הל' א:
יג ג מיי' פ"ג מהלכות פרה הלכה ב :

רבינו חננאל

והעשיר עכשיו מוסיף ומביא חטאתו מדמי חטאתו כו' ולר' חגא דאמר יצא תריץ הכי לא תימא ואח"כ אמר אלא אימא ואח"כ לקח כלומר קנה אחד אם מדמי העולה קנאו ונשארו דמי החטאת מוסיף על אלו המעות וקונה כשבה או שעירה ואם בדמי החטאת קנה זה העוף הנקנה לחטאת אזלא למיתה ובדמי העולה קונה מהן עולה נדבה : גופא אמר רבי אלעזר א"ר הושעיא מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני לא יצא ור' חגא א"ר יאשיה יצא · מיתיבי מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא ועשיר שהביא קרבן עני לא יצא תיובתא לר' חגא ופריק שני מצורע דכתיב ביה זאת תהיה כלומר זאת כמו שהוא עכשיו אם הוא עשיר לא יביא קרבן עני כמו שהוא כתוב לא תוסיף ולא תגרע · ואקשינן אי הכי רישא נמי והוא עני שהביא קרבן עשיר אמאי יצא קרי ביה זאת תהיה ועכשיו עני הוא ודחינן רבי רחמנא תורת כלומר תורת המצורע בג' בהמות ב' כבשים וכבשה · והנה תניא כך דתניא תורת לרבות מצורע עני שהביא קרבן עשיר יכול אף עשיר שהביא קרבן עני יצא ת"ל זאת כלומר זאת לעשיר שלא יפחות העשיר מג' בהמות ואקשינן ונילף ר' חגא מינה כי כל עשיר שהביא קרבן עני לא יצא ופריק ר' חגא שני מצורע דמיעט רחמנא ואם דל הוא כלומר המצורע אם הוא דל יביא בדלות ואם הוא עשיר *) (לאו זה לבדו). אבל שאר אפילו עשיר שהביא קרבן עני יצא דתניא [בתו"כ בפ' מצורע] ואם דל הוא שומע אני דל ממה שהיה עשיר בן ק' מנה ונעשה עכשיו בן נ' מנה ת"ל ואין ידו משגת או ואין ידו משגת יש לו ואינו מוצ' ליקח ת"ל ואם דל הוא הא עד שיאמרו ב' כתובים ואם לאו לא שמענו לפיכך אמרנו שבא ואם דל [הוא] שהוא כתו' במצורע להוציא שאר חייבין שאפילו אינו דל והביא קרבן עני יצא : קשר של זהורית כו' איבעיא להו האי דקתני במתנית'

*) אינו מובן ואולי צ"ל ואם הוא עשיר לא יצא אם הביא בדלות אבל שאר חייבין אפי' עשיר וכו'.

תוספות ישנים

אימא ואחר כך לקח ואמר · וה"ה נמי לקח ואמר אחר כך ולא נקט ואח"כ לקח ואמר אלא לאשמועינן דילא דמדקבע א"כ יצא אם הביא קרבן עני וה"נ הוה מצי למינקט מטמא מקדש עשיר והפריש מעות לקינין ואח"כ לקח ואמר כו' לר' חגא דסבר דקבע לקח ואמר אף כשהוא מפרישה בעשיר אלא אורחא דמילתא

[נגעים פי"ד מ"ג]

גיר' ירושלמי ונתודה

[נ"ל עויתי פשעתי חטאתי וכ"א במשנה שבמשניות ובמשנה דלעיל לה: ובמשנה דלקמן סו. וכ"א בירושלמי] וכ"ה בס"י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התם הא רבי רחמנא תורה אחת : (ב) ד"ה או אהעמדה קאי · ולנשחט דקאמר ואת שעיר החטאת : (ג) ד"ה אלא אי אמרת כו' לא מיערב בשעיר הפנימי: (ד) ד"ה בקולחת כו' בנכפפת אש שלהבת שלה נמוכה :

פרה פ"ג מי"א

[עיין תוספות לקמן סז. ד"ה כי אתא דגרסי' רבי יונתן]

מי כ"י

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה אלא אי אמרת וכו' דקשירת שעיר המשתלח נ"ל קשירת :

תורה אור

אשל פרה משקל עשרה זוז ושל שעיר המשתלח משקל שני סלעים ושל מצורע משקל שקל אמר ר' יוחנן פליגי בה ר"ש בן חלפתא ורבנן בפרה חד אמר משקל עשרה וחד אמר משקל שקל וסימניך *אחד המרבה ואחד הממעיט אמר ליה ר' ירמיה מדיפתי לרבינא לא בפרה פליגי אלא בשעיר המשתלח פליגי וההוא יומא נח נפשיה דרביא בר קיסי ואנחו בה סימנא רביא [בר] קיסי מכפר כשעיר המשתלח אמר ר' יצחק שתי שחיטות שמעתי אחת של פרה ואחת של פרו אחת כשרה בזר ואחת פסולה בזר ולא ידענא הי מינייהו [א] איתמר שחיטת פרה ופרו רב ושמואל חד אמר פרה פסולה פרו כשרה וחד אמר *פרו פסולה פרה כשרה תסתיים דרב הוא דאמר פרה פסולה *דאמר ר' זירא [א] שחיטת פרה בזר פסולה ואמר רב עלה אלעזר וחוקה שנינו בה ורב מאי שנא פרה דכתיב אלעזר וחוקה פרו נמי הא כתיב אהרן וחוקה *שחיטה לאו עבודה היא אי הכי פרה נמי שאני פרה *דקדשי בדק הבית היא ולאו כל דכן הוא אמר רב ששא בריה דרב אידי מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהונה ולשמואל דאמר פרו פסולה מאי שנא פרו דכתיב אהרן וחוקה פרה נמי הא כתיב אלעזר וחוקה שאני התם דכתיב (במדבר יט) ושחט אותה לפניו *שיהא זר שוחט ואלעזר רואה ורב שלא יסיח דעתו ממנה ושמואל שלא יסיח דעתו מנא ליה נפקא ליה (שם) מושרף את הפרה לעיניו ורב חד בשחיטה וחד בשריפה וצריכא דאי כתב רחמנא בשחיטה משום דתחילת עבודה היא אבל שריפה אימא לא צריכא ואי כתב רחמנא בשריפה משום דהשתא הוא דמתכשרא פרה אבל שחיטה אימא לא צריכא למעוטי מאי אילימא למעוטי [ב] אסיפת אפרה ומילוי מים לקידוש למשמרת

רש"י

של פרה משקל עשר זוז · דבעיא כובד : של שעיר · דבעיא חלוקה משקל שני סלעים ודייה בכך : של מצורע · דלא הא ולא הא סגי ליה בשקל : הכי גרסינן פליגי בה ר"ש בן חלפתא ורבנן בפרה : וסימן · שלא תטעה לומר שאחד היה אומר משקל שני סלעים משנה זו תהא לך סימן ששנינו (מנחות דף קי:) אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים בסימן זה תזכור לומר שהאחד נתן בה שיעור המרבה מכולן והאחד נתן בה שיעור וקא ממעט מכולן אבל שיעור בינוני לא הוזכר כאן : לא בפרה פליגי · בלשון של פרה: וההוא יומא · דאיפליגי בה נח רביא בר קיסי · שם חכם: מכפר · מיתת צדיקים מכפרת כדאמר בעלמא (מועד קטן דף כח.) למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת: של פרו · פר כהן גדול של יוה"כ: אלעזר וחוקה · אלעזר כתיב בה ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וגו' (במדבר יט) וכתיב (שם) זאת חקת התורה וכל היכא דכתי' חוקה עיכובא הוא: אהרן וחוקה · דכתיב (ויקרא טז) והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר וגו' ושחט את פר החטאת אשר לו וגו' וכתיב באחרי מות בענינא (שם) והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל: שחיטה לאו עבודה היא · ולא קיימא חוקה אשחיטה : שאני פרה דקדשי בדק הבית היא · כלומר אין בה קדושת המזבח אלא קדושת דמים בעלמא שהרי שחיטתה בהר המשחה הלכך אין לך עבודות לחלקות בה וכל העבודות שוות בה : ולא כל דכן הוא · בתמיה אשחיטת פרו דקדושת הגוף היא לא כתיבא חוקה והשחיטת פרה כתיבה חוקה ומיפסלא בזר : אמראות נגעים · דכתיב (ויקרא יג) (*כנגע נראה) והובא אל אהרן הכהן : ושחט אותה לפניו · מדכתיב לפניו מכלל דהשחיטה לאו אאלעזר קאי אלא ושחט אותה אחר לפני אלעזר : ורב · לעולם אלעזר שחטה ומאי לפניו שלא יסיח דעתו משמירתה: דהשתא הוא דמתכשרא פרה · שהרי כל עצמה אינה עשויה אלא לאפרה : למעוטי מאי · דלא פסיל בה היסח הדעת במעשה פרה : אסיפת אפרה · ואסף איש טהור וגו' (במדבר יט) : ומילוי מים · לתת *לתוך אפר להזות : לקידוש · היא נתינת מים *על האפר ומערבן יחד : למשמרת

תוספות

כי אתא רבין פירשה משמיה דר' יונתן של פרה משקל י' סלעים · משום כובד אע"ג דר' יונתן לא חייש לכובד כדאמר רבא תנאי היא דלר' יונתן לית ליה כובד שמא רבין ס"ל כשינויא דאביי דאמר כאן בקולחת כאן בנכפפת ואפי' לספרים דגרסי כי אתא רבין פירשה משמיה דר' יוחנן צריך לתרץ כן דמ"מ אליבא דר' יונתן פירשה דאיהו אמר ג' לשונות שמעתי אי נמי י"ל ג' לשונות שמעתי דקאמר אליבא למאן דאית ליה כובד ושמעתי קאמר וליה לא סבירא ליה : שחיטה לאו עבודה היא · בכל דוכתא פרש"י משום דכשירה בזר ותימה הוא דבפ"ק דזבחים (דף יד:) פריך והרי שחיטה דא"א לבטלה וכשירה בזר ומשני שחיטה לאו עבודה היא והשתא מה תשובה היא זו שהרי הקשה שהיה לה ליפסל בזר כיון דא"א לבטלה ופירש רבינו יעקב מאורלייני"ש דלאו עבודה היא דנוהגת אפי' בחולין וקשה א"כ מאי פריך עלה התם והאמר רב שחיטת פרה בזר פסולה בשלמא לפרש"י פריך שפיר אבל לפירוש רבינו יעקב מאי פריך נהי דשחיטת פרה פסולה בזר מ"מ לאו עבודה היא כיון דנוהגת נמי בחולין והיה נראה ליישב פרש"י כן ולפרש שחיטה לאו עבודה היא כיון דהוכשרו בה כל הפסולין ואפי' נשים ועבדים וטמאים מסתמא לא חשיבא עבודה לפני המקום מאיזה טעם שיהא או משום דנוהגת נמי בחולין או משום טעמא אחרינא והדר פריך מנא לך דלאו עבודה היא מדהוכשרו בה כל הפסולין והלא יש שחיטה שהיא פסולה בזר כגון שחיטת פרה ורבינו שמשון מפרש לאו עבודה דגבי קבלה בעינן שהמקבל יעמוד בפנים ובשחיטה אם עמד והושיט ידו לפנים ושחט כשר כדדרשינן בפרק כל הפסולין (שם דף לב:) בן הבקר לפני ה' והוא בעצמו הקשה לשמעון התימני דפליג התם ואמר שיהו ידיו של שוחט לפנים מן הנשחט מאי איכא למימר מיהו מצי למימר דאפי' לשמעון התימני שחיטה לאו עבודה היא שהרי בקדשי קדשים צריך שיעמוד המקבל בצפון כדדרשינן בפרק איזהו מקומן (שם דף מח.) מולקח לו יקח ובשוחט לא בעינן שיעמוד השוחט בצפון וכי פריך בפ"ק דזבחים (דף יד:) ובפ"ק דמנחות (דף ו:) והאמר רב שחיטת פרה בזר פסולה ומשני שאני פרה דקדשי בדק הבית היא תימה ליפרך מפרו של אהרן למאן דאמר פסולה בזר ולא הוה מצי לשנויי הכי ואמר לי מורי הרב ר' שמואל בר שלמה בשם הר' יוסף קלנן ז"ל דמהתם ליכא למיפרך דהתם לאו משום דעבודה היא דהא פסולה אפי' בשאר הכהנים אלא בכ"ג לחודיה אלא גלי רחמנא דבעינן בעלים מידי דהוה אסמיכה דלאו עבודה היא דבעינן בעלים : שאני פרה דקדשי בדק הבית היא · והכי נמי אמרינן בפ"ק דזבחים (דף יד:) ובפ"ק דמנחות (דף ו:) ובפ"ק דשבועות (דף יא:) וקשה מכאן לפרש"י שפירש בריש פ' אין מעמידין (ע"ז דף כג: ושם) גבי ש"מ פרה קדשי מזבח היא דאי קדשי בדק הבית היא מי מיפסלא ברביעה אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן אלמה תניא ופסולה ביוצא דופן ור"ש מכשיר אלא שאני פרה הואיל והמום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסל בה ופרש"י דלרבנן קדשי מזבח היא ולהכי מיפסלא ברביעה וביוצא דופן ולר"ש קדשי בדק הבית היא ולהכי לא מיפסלא ביוצא דופן והאי דמודה ר"ש דמיפסלא ברביעה משום דכיון דהמום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסלין בה וקשה לפי' דא"כ כל סתמי דהש"ס בכמה דוכתי דקאמר פרה קדשי בדק הבית היא כר"ש ולא כרבנן ושם מפורש ובפרק קמא דחולין (דף יא. ד"ה חטאת) בשמעתא דמנא הא מילתא דאזלי בתר רובא הארכתי : למעוטי מאי אילימא למעוטי אסיפת אפרה כו' · תימה לי מאי קאמר למעוטי מאי וכי חובה הוא שיש לי למעט וליכא למימר משום דהוי שחיטה ושריפה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דאדרבה אינן באין כאחד דהא מילרך צריכי ונראה דע"כ היסח הדעת לא פסיל בכולהו דאי פסיל בכולהו מאי איצטריך למיכתב בשחיטה ובשריפה דלא אתו מהדדי ליכתביה גבי אסיפת אפרה או מילוי מימיה או באחת מן השאר שאינן תחילת עבודה ולא עבודה דהשתא הוא דמתכשרה פרה וניתו כולהו וניגמר מינה למאי הילכתא כתביה בתרתי שיש בכל חדא מילתא דחשיבותא אלא שמע מינה למעוטי עבודה שאין לה שום חשיבותא דלא פסל בה היסח הדעת והיינו דקאמר למעוטי מאי :

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ג מהלכות פרה הלכה ג :

טו ב מיי' פ"ג מהלכות עבודת יום הכפורים הלכה ד :

טז ג מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הלכה א סמג עשין רלו רלז :

יז ד מיי' פ"א מהלכות פרה הלכה יא ופ"ד הלכה יז :

רבינו חננאל

ולנשחט (כנשחט) כנגד בית שחיטתו (קשר) [פי' דקשרו] גם בשעיר הנעשה בפנים לשון של זהורית בצוארו כנגד בית שחיטתו כמו של קשר בראש שעיר המשתלח או דילמא העמידו לנשחט כנגד בית שחיטתו' ופשטנה *קשר בצוארו של שעיר הנעשה בפנים · לשון של זהורית כו' פי' שירי לשון כגון שחלקו ונטל ממנו והנותר נקרא שירי לשון ופריק אימא כרכם בזנב הלשון כלומ' הלשון הזה הוא ארוך ותקצר היוצא ממנו נקרא זנב ומחזיר וכורך בו · כי אתא רב דימי א"ר יונתן ג' לשונות של זהורית שמעתי והוא שכתוב בתורה ושני תולעת של פרה אחת ושל שעיר המשתלח אחת ושל מצורע אחת · של פרה שנאמר ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה · של שעיר הא דתנן קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח · של מצורע שנאמר ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב אחת משקלה עשרה זוז ואחת משקלה ב' סלעים · ואחד משקלה שקל ואין לי לפרש מצאנו בתלמ' א"י כי עשרה זוזין הן ב' סלעים ומחצה וכך כתוב [שם] ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן ג' לשונות הן של שעיר בסלע של מצורע בשקל של פרה בב' סלעים · ר' חונייא דבית חוורן ר' אבא בר זבדא בש"ר שמעון בן חלפתא של פרה בב' סלעין ומחצה ואית דמפקין לה לישנא בעשרה זוזין חלוקת ר' שמעון בן חלפתא ודב' בתלמ' א"י **היא ותנן בסוף כריתות המפריש ב' סלעים כו' עד לקח בהן ב' אילים לחולין אחד יפה ב' סלעים ואחד יפה עשרה זוזין היפה ב' סלעים יקרב לאשמו והשני למעילתו כו' ופרשוה בגמ' דהאי עשרה זוזין אינון ב' סלעים וחומשיהן והן ב' סלעים וחצי סלע דהוא חומשא מלבר · איתמר שחיטת פרה אדומה ושחיטת פר כ"ג ביוה"כ בזה פליגי רב ושמואל חד אמר פרה פסולה ופרו כשר · וחד אמר פרו פסול ופרה כשרה ואסיק' רב אמר שחיטת פר יוה"כ כשרה בזר דשחיטה לאו עבודה היא אבל שחיטת פרה בזר פסולה מ"ט אלעזר וחוקה כתיב בה אלעזר דכתיב ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו ואע"ג דשחיטה בכל

מסורת הש"ס

ג ברכות ה: ע. שבת לג. שבועות טו. מנחות קי.]

[יבמות לג:]

מנחות ו: זבחים יד: סח: ע"ש

[זבחים יד: סח: מנחות ה. ו:]

[ע"ז כג: שבועות יא: זבחים יד: סח: מנחות ו: בכורות כה. תמורה כ.]

הגהות הגר"א

[א] גמ' דאמר ר' זירא · כ"ב אמר רב : [ב] שם אילימא למעוטי מילוי מים וקידוש למשמרת למי נדה כתיב אלא למעוטי אסיפת אפרה והשלכת עץ כו' כצ"ל :

[צ"ל לתוכה]

[ועי' תוספות לקמן מג. ד"ה הכל כשרין כו']

הגהות מהרי"ב לנדא

א] גמרא איתמר שחיטת פרה ופרו · מיי' פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ב :

*) אולי צ"ל דקשרו קשר גם בצוארו וכו' · **) אינו מובן ואולי צ"ל ואלוקת ר' שמעון בן חלפתא ודבר פלוגתי' בתלמוד א"י הוא כתוספתא מלבד דתנן בריש כריתות וכו' ·

תוספות ישנים

באגודה אחת · פירש ה"ר יוסף לפי שכן דברים קטנים ויחידי מגוה הוא זה וריב"א פי' שמא ילפינן מאגודת אזוב דמצרים לקיחה לקיחה כי התם דכתב ולקחתם לכם אגודת אזוב כדילפינן נמי בסוכה (דף יא:) גבי לולב לקיחה לקיחה מהתם : ושל שעיר המשתלח משקל שני סלעים · תימה אי טעמא משום דבעי חלוקה בשני [שקלים] סגי דהא במצורע לא בעינן אלא שקל ושמא גמרא גמר לה דבעינן הכי : חד אמר משקל שקל · דס"ל דלא בעינן כובד וא"כ בעינן כובד סגי ליה בהכי : בשעיר המשתלח פליגי · תימה הכא נמי מ"ט דמ"ד (ארבעה) [עשרה] זוזים כי למה צריך כל כך אי משום חלוקה בשני שקלים סגי כדפרישית לעיל ובהא איכא למימר דפשיטא ליה דמשום פרסומי ניסא שמלבין צריך יותר : רביא בר קיסי מכפר כשעיר המשתלח · אין זה סימן גמור דה"נ הוה מצי למימר כפרה אדומה דאמרינן במועד קטן (דף כח.) למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת אלא זה היה יודע שהיו אומרים כשעיר המשתלח ועוד כי שעיר המשתלח כל עיקר לכפרה אבל פרה עיקרה לטהרה נאמרה : אחת כשרה בזר ואחת פסולה בזר · וה"ה נמי בכהן הדיוט דכיון דאלעזר וחוקה כתיב בפרה ואהרן וחוקה ביוה"כ דכהן הדיוט פסול והא דנקט פסולה בזר משום דנקט זר גבי כשרה נקטיה גבי פסולה א"נ בזר אגלה קאמר והכי אמרינן בס"פ ד' אחין בשמעתא דזר ששימש בשבת קאמר יש כאן משום זרות כו' ומוקי לה בשחיטת פרו של אהרן כמ"ד שחיטת פרו בזר פסולה והא זר קאמר ומשני זר אאלו קאמר : שחיטת פרה בזר פסולה · נראה דבעיא נמי בגדי כהונה כשאר עבודות ולמאן דמכשיר שחיטת פרה בזר לא תקשי מדתנן במסכת פרה (פ"ד מ"א) שחטה שלא בכ"ג פסולה ור' יהודה מכשיר משמע דאפילו מאן דמכשיר לא מכשיר אלא בכהן הדיוט דמצינו למימר דר' יהודה מכשיר אפילו בזר דלאו עבודה היא : שאני פרה דקדשי בדק הבית היא · מכאן קשה לרבי על הא דאמר במסכת ע"ז בפרק אין מעמידין (דף כג:) ש"מ פרה קדשי מזבח היא דאי קדשי בדק הבית מי מיפסלא ברביעה ומשני שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן אלמה תניא ור"ש מכשיר משמע שר"ל אלא מעתה דפסלה פרה ברביעה מטעמא דחטאת קרייה רחמנא תיפסל ביוצא דופן אפילו לר"ש דמסתמא לא פליג בהך דרשא על רבנן דבשלמא אי אמרת קדשי מזבח היא מצינו למימר דפליג ר"ש ואית ליה קדשי בדק הבית היא אלא כיון דאמרי חטאת קרייה רחמנא תיפסל ביוצא

דופן

עין משפט נר מצוה

יח א ב מיי' פ"ד מהל' פרה הלכה יז סמג עשין רלג:

יט ג שם פ"ו הל' כ:

כ ד מיי' שם פ"ו הלכה ו:

כא ה מיי' שם פ"א הלכה יא:

כב ו מיי' שם פ"ד הל' ב סמג עשין שם:

גמרא

°למשמרת למי נדה כתיב אלא למעוטי השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת דלאו גופה דפרה נינהו איתמר שחיטת פרה בזר ר' אמי אמר כשרה ור' יצחק נפחא אמר פסולה עולא אמר כשרה ואמרי לה פסולה מתיב ר' יהושע בר אבא לסיועיה לרב [א]אין לי אלא הזאת מימיה שאין כשרין באשה כבאיש ואין כשרין אלא ביום מניין לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת ת"ל תורה יכול שאני מרבה אף אסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש ת"ל זאת ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט אמרת הרי אנו למדין כולן מהזאת מימיה מה הזאת מימיה אינן כשרין באשה כבאיש ואין כשרין אלא ביום אף אני אביא שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת הואיל ואין כשרין באשה כבאיש אין כשרין אלא ביום ומוציא אני [ב]אסיפת אפרה [ג]ומילוי מים וקידוש הואיל וכשרין באשה כבאיש כשרין נמי ביום ובלילה והאי מאי תיובתא אילימא מדפסולין באשה פסולין נמי בזר הזאת מימיה תוכיח [ד]שפסולין באשה וכשרין בזר אמר אביי היינו תיובתיה אשה מאי טעמא אלעזר ולא אשה זר נמי אלעזר ולא זר אמר [ה]עולא כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא °ונתתם אותה אל אלעזר הכהן אותה לאלעזר ולא לדורות לאלעזר איכא דאמרי לדורות בכהן גדול ואיכא דאמרי [ו]לדורות בכהן הדיוט בשלמא למ"ד לדורות בכהן הדיוט שפיר אלא למאן דאמר לדורות בכהן גדול מנא ליה גמר חוקה חוקה מיום הכפורים והוציא אותה שלא יוציא אחרת עמה כדתנן *[ז]לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ואין מוציאין עמה אדומה שלא יאמרו שתים שחטו *ר' אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנאמר °אותה לבדה ות"ק הא כתיב אותה מאן ת"ק ר"ש היא *)דדריש טעמיה דקרא מאי בינייהו איכא בינייהו דאפיק

*)[קדושין סח: וש"נ]

תורה אור: במדבר יט | שם | שם

רש"י

למשמרת למי נדה · משמע דצריכי שימור עד שיזה מהן: לסיועיה לרב · דאמר פרה שחיטתה בזר פסולה: הזאת מימיה אין כשירה באשה · לקמן מפרש לה: ואין כשירה אלא ביום · דכתיב (במדבר יט) הוא יתחטא בו ביום השלישי: מניין לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת · דלא יהיו כשרין אלא ביום דאילו לענין באשה כבאיש (א) איט אצטריך לרבויי דכולהו כתיב בהו או אלעזר או כהן: והזאת דמה · אל נוכח פני אהל מועד שבע פעמים: ת"ל תורה · זאת חקת התורה (שם) תורה אחת לכל עבודתה: ת"ל זאת · את הכתוב כאן קיים ואל תוסיף: אחר שריבה הכתוב ומיעט · ולא פירש מאי ריבה ומאי מיעט מעתה לא מסרן אלא להתבונן בה את האמת ואת הישר: אמרת הרי אנו למידין כולן מהזאת מימיה · שפסול הלילה מפורש בו: שאין כשרים באשה כבאיש · כדלקמן ולקח אזוב וטבל במים איש טהור וגו' (שם): והאי מאי תיובתיה · לשמואל אי נימא מדקתני שחיטה פסולה באשה פסולה נמי בזר: אשה מאי טעמא · מנא ליה דשחיטה פסולה באשה בשלמא קבלת דמה והזאת דמה כתיב ולקח אלעזר הכהן מדמה היינו קבלה והזה אל נוכח פני אהל מועד היינו הזאתה ושריפה נמי לעיל מינה כתיב כהן והדר ושרף את הפרה לעיניו דאלעזר והשלכת עץ ואזוב כהן כתיב אלא שחיטה מהיכא: אלעזר ולא אשה · ועל כרחך ושחט אותה לפניו אאלעזר קא דריש ליה תנא כרב דאי שיהא אחר שוחט ואלעזר רואה כדדריש שמואל מהיכא ממעט אשה אלא מאלעזר דריש ליה תנא וכי היכי דממעט אשה מהכא ממעטינן נמי זר: כל הפרשה כולה · של פרה כמו שעבודותיה סדורות זו אחר זו: משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא · כשתדקדק בה איך יכול להשוות שיטת הפרשה בשוה שיהיו כל מקראותיה שוים זה עם זה אלא יש בהן שמשמע מקרא זה מוציא מכלל משמע מקרא שלפניו מה שפסל זה הכשיר זה או מה שהכשיר זה פוסל זה[א] ויש בה מקראות משמעות שמתקיימין ממילא משמעותו שהמשמע עומד במקומו ואינו מוציא מכלל חבירו ולפי סידורן יש לך להבין מהו המוציא מכלל חבירו ומי משמע ממילא ועכשיו דורש והולך את כולה: לאלעזר · שהוא סגן: בשלמא למאן דאמר לדורות בכהן הדיוט שפיר · דכיון דלא קבע לה קרא בהדיא סגן או כהן גדול כל כהנים כשרין בה: שלא יאמרו שתים שחטו · וקי"ל שכל מלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה כדתנן (פרה פ"ד משנה ד') כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה במלאכה ולקמן (דף מג.) נמי אמרינן ושחט אותה שלא ישחוט אחרת עמה: משום שנאמר אותה · והוציא אותה: דדריש טעמא דקרא · בבבא מציעא (דף קטו.) אלמנה עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה מפני שאתה צריך להחזיר לה ואתה מוציאה שם רע בשכינותיה:

לרב

תוספות

למשמרת למי נדה כתיב · תימה לי א"כ מאי איצטריך קרא בשחיטה ובשריפה ובהכי תיתי חדא מתרתי ותלא וליכא למימר דאין הכי נמי דלא צריכי אלא הוו להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין והא דקאמר למעוטי השלכה משום דג' כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין חדא דמשמע דקאמר אלא למעוטי השלכת עץ ארז [דומיא] דלמעוטי אסיפת אפרה דמעיקרא דהוה מכח יתור קאמר ולא מכח ב' כתובים הבאין כאחד כדפרישית ועוד אי מכח ג' כתובים קא ממעט השלכת עץ ארז א"כ מאי איצטריך למימר טעם לדבר דלאו גופה דפרה נינהו וי"ל דשחיטה לא אתיא מכולהו דמה לכולהו שאינן נוהגין בחולין תאמר בשחיטה דלאו עבודה היא שנוהגת בחולין ולהכי נאמר דלא מיפסל היסח הדעת כמו בחולין ושריפה נמי לא אתיא מכולהו דמה לכולהו דין הוא שיפסול בהן היסח הדעת דחזו מיד להזאה דמיד בשעת שחיטה מקבל הדם כדי להזות וכן באסיפת אפרה ומילוי מימיה [וקידוש] ראוין לאלתר להזאה משא"כ בשריפה ואסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש איצטריך למיכתב בהו למשמרת דמכולהו לא אתו דמה לכולהו שפסולים באשה ובלילה ואין להקשות אמאי איצטריך למיכתב בכל שלשתן באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש [לכתוב] בחד מינייהו וניתו איך מיניה די"ל דאיזה מהם שלא היה נכתב הייתי ממעטו ולא הייתי ממעט השלכת עץ ארז כדממעטינן השתא כיון דהני כשירין באשה כבאיש והשלכת עץ ארז פסול באשה:

אף אני אביא שחיטה וכו' עד והשלכת עץ ארז · תימה לי אמאי לא קאמר מה הזאת מימיה מיוחדת דעבודת גופה דפרה נינהו אף כל דגופה דפרה ונרבי אסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש ונמעט השלכת עץ ארז ואזוב דלאו גופה דפרה נינהו דהא"כ אמרינן לעיל גבי היסח הדעת וי"ל דסברא הוא לרבויי השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת טפי מאסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש כיון דהנהו כשירים אפי' באשה והנך חשיבי כולי האי דקבעי להו כהן ולעיל נמי גבי היסח הדעת אי לאו דפסיל קרא היסח הדעת בהדיא באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש הוה מוקמינן בהן מיעוטא ולא בהשלכת עץ ארז תדע דקאמר לעיל מעיקרא אילימא למעוטי אסיפת אפרה כו':

רבינו חננאל

מקום כשרה בזר ואפילו בפר יוה"כ דשחיטה לאו עבודה היא שני הכא דכתב ושחט אותה מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהן להורות לטמא או לטהר הכא נמי בשחיטת פרה אדומה אע"ג דלאו עבודה היא בעיא כהן [דכתיב] חוקה שנאמר זאת חוקת התורה וגו' ושמואל א' שחיטת פרה פסולה בזר מ"ט אהרן וחוקה כתי' ביה אבל שחיטת פרה אדומה כשר בזר שנא' ושחט אותה לפניו דייק לפניו ומשמע לפניו שיהא זר שוחט ואלעזר רואה ורב לפניו מבעי לי' שלא יסיח דעתו ממנו ללמד כי היסח הדעת פוסל בה ושמואל אמר שלא יסיח דעתו ממנה מלעיניו מפסיק ליה שנא' ושרף את הפרה לעיניו ורב הזהיר בשחיטה והזהיר בשרפה על הסח הדעת וצריכי כו' ושמואל אמר בחדא סגיא לפניו להכשיר שחיטתה בזר הוא דאתא ולרב הוי רבוי אחר רבוי למעוטי מאי אתיין ואסיקנ' למעוטי השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת דלאו גופא דפרה נינהו אבל אסיפת אפר ומילוי המים וקידוש שהוא נתינת אפר במים היסח הדעת פוסל בהן מ"ט למשמרת למי נדה כתיב כלומר צריכין שימור שלא יסיח דעתו' מהן מתיב רב יהושע לסייעו לרב אין לי אלא הזאת מימיה שאין כשרין אלא ביום מנ"ל לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושרפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת שאין כשרין אלא ביום ת"ל חקת התורה יכול שאני מרבה אף אסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש שלא יהיו כשרים אלא ביום ת"ל זאת' ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכת' התורה ומיעט זאת' אמרת הרי אנו למידין כולן מהזאת מימיה מה הזאת מימי' מיוחדין שאין כשרין באשה כבאיש דתנן [פרה פי"ב מי"ב] הכל כשרין להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס ואשה · תינוק שאין בו דעת האשה מסעדתו כו' ואין כשרין אלא ביום שנא' והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי: אף אני אביא

מסורת הש"ס

פרה פ"ג מ"ז

[במשנה איתא רבי יוסי אומר לא משום זה אלא משום שנא' והוציא אותה לבדה ... ספרי]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנין כו' באשה כבאיש לא איצטריך נ"ב ...

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה משמע מוציא מיד משמע וכו' ויש בה מקראות משמעות שמתקיימין ממילא שמשמעותו כו' ...

תוספות ישנים

דופן אפילו לר"ש וב"ת ר"ש לית ליה כו' אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה כו' משמע שסותר טעמא דהטלת קרייה רחמנא וכא לומר דלר"ש דמכשיר ביוצא דופן הויא קדשי בדק הבית ולרבנן הוי קדשי מזבח והשתא קשה דבשמעתין דהכא משמע דקדשי בדק הבית היא אפילו לרבנן דר"ש וכן בספ"ק דשבועות (דף יא:) קאמר גבי פרה נפדית על כל פסול שבה כו' שאני פרה דקדשי בדק הבית היא מקמי דלוקי לה התם כר"ש וגם בכל שיטת התלמוד דאמרינן פרה קדשי בדק הבית בפ"ק דזבחים (דף יד:) ובפרק א) המזבח מקדש ובפ"ק דמנחות (דף ו:) ובפ"ג דבכורות (דף כה.) [גבי] ר' יוסי בן המשולם ובתמורה פרק אלו קדשים וכי נעמיד כל התלמוד דלא כרבנן דר"ש ע"כ נראה לרבי דה"פ התם אלא מעתה תפסל ב) כזבח כלומר כיון דפסל' בה רביעה בין לר' אליעזר דהתם לעיל בין לרבנן דידיה אי מטעם דקדשי מזבח אי מטעם דהטלת קרייה רחמנא תיפסל ביוצא דופן אלמה תניא כו' ור"ש מכשיר ומסתמא אינו חולק על ר"א ורבנן ג) ורבותיו דפסלי לה לעיל ברביעה והוא יכשירנה אלא הואיל ומום פוסל בה כו' כלומר לעולם קדשי בדק הבית היא לכ"ע ולר"ש [הוי] טעמא משום [הואיל] דמום פוסל בה כו' ולרבנן טעמא משום דהטלת קרייה רחמנא והשתא א"ש הא דאמרינן בפ"ק דחולין גבי מנא לן דאזלינן בתר רובא דהטלת קרייה רחמנא דהיינו כרבנן דר"ש ומיהו אף ר"ש גופיה יכול להודות שם באותה דרשא דהא בספרי מפקינן נמי פסול שלא לשמה דהוי פסול בגופה ומיהו י"ס דגרסי גירסא אחרת במס' ע"ז פרק אין מעמידין ומשמע מינה כפירוש ראשון אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן כו' עד מודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש ואלא מאי קדשי מזבח היא תיפסל ביוצא דופן אלמה תניא ור"ש מכשיר האי מאי אי אמרת בשלמא קדשי מזבח היא היינו דפליגי ר"ש ורבנן אלא אי אמרת קדשי בדק הבית היא מי פסל' בה רביעה כו' לעולם אימא לך קדשי בדק הבית היא ולענין רביעה אפילו ר"ש מודה דפסולה דכתיב כי משחתם בהם וגו' וזה משמע כפירוש ראשון שפירש וגם בפ"ק דשבועות בסוגיא שהבאתי לעיל בתר דמסיק התם אלא שאני פרה הואיל ודמיה יקרים [גרים] והאי תנא דס"ל קדשי מזבח היא מני רבנן היא דפליגי עליה דר"ש בפ' אין מעמידין ופירוש משובש הוא בספרים ואין זה לשון תלמוד דלא מוכח התם מידי שצריך לסבור דפרה קדשי מזבח היא כי מה שנ"ל שם טעמא דדמיה יקרים לאו משום דהויא קדשי מזבח כדס"ד מעיקרא דהא לבסוף מוקי לה כר"ש דאית ליה קדשי בדק הבית ובספר רבינו יעקב בע"ז שאני פרה הואיל והמום כו' ואין כתוב בה אלא שאני כו' וכן ניחא לפירוש זה שפירש בלא אלא דהא לא הדר ביה מטעמא דהטלת קרייה רחמנא:

א) נ"ל הגהה הטוף דף סח: ב) נ"ל ביוצא דופן: ג) נ"ל רבותיו:

ואפילו לפי הספרים שכתוב בהם אלא שפיר אתא דאליבא דר"ש מוזר: **ורב** חד בשחיטה וחד בשריפה תימה לרב דאית ליה לקמן דאפילו כהן הדיוט כשר מסוגא ואילך נוקמא לקרא כפשטיה שיהיה ואלעזר רואה וי"ל דהא"נ אלא ניחא ליה למידרשינהו כולהו בחדא גוונא · ה"ר אלחנן · והא דתנן ושרף את הפרה לעיניו שיהא אחר שוחט ואלעזר רואה היינו דלא כרב ושמואל דהכא: **למעוטי** ... למה יש לנו לומר שבא למעט אדרבה אית לן למילף מינייהו י"ל שהמקשה היה יודע דדרשינן ה... מלמשמרת אלא לא הוה ידע דמוקמינן ליה לאסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש א"נ הוה מיבעיא ליה ... דלמשמרת והני תרי קראי שני כתובין הבאים כאחד נינהו ועל כרחין באו למעט · ריב"א (ע"כ ש...) **למשמרת** כתיב בהו · דמילוי מים וקידוש נפקי מלמשמרת למי נדה ואסיפת אפרה נפקא ליה מ... טהור וגו' והיתה לעדת בני ישראל למשמרת וגו': **אלא** למעוטי השלכת עץ ארז כו' מיעוטא הוה ס"ד לרבויינהו מתורה או מק"ו דאסיפת אפרה ומילוי מים דאמרינן לקמן שכשירין ב... ובלילה כביום כ"ש השלכה שאינה כשירה בכל אלו וגם בעיא כהן ולכך צריך קרא למעוטי: **ה"ג** ... הזאת מימיה שאין כשירין אלא ביום כו' · וכן בפירוש ר"ח ול"ג שאין כשירין באשה כבאיש ואין ... ביום: **מנין** לרבות שחיטתה כו' · וא"ת ל"ל קרא שאין שחיטתה כשירה אלא ביום תיפוק ליה דתנ... רחמנא דלעיל פירש גבי פסול גופה דסבירא לכ"ע דהטלת קרייה רחמנא י"ל דלענין כמה דברים ... דהטלת קרייה רחמנא דהא תנא בתוספתא (דפרה פ"ג) שחטה ביום ושרפה למחר כשירה · ה"ר אל... הזאת מימיה מיוחדין כו' · וא"ת אימא מה הזאת מימיה מיוחדין שהיסח הדעת פוסל בה אף כ... הדעת פוסל בה יצאו השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת שאין היסח הדעת פוסל בהן ... מימיה גופה לא אשכחן שיפסול בה היסח הדעת שאם הזה על הטמא ולא נתכוון לטהרו ... הזאה · ה"ר יוסף: **גמר** חוקה חוקה מיוה"כ · ומהאי טעמא ילפינן בספרי שבבגדי לבן היתה נעשית ... דאמרי לדורות בכהן הדיוט כו' · פלוגתא היא בספרי ובמסכת פרה (פ"ד מ"א) אי בכהן הדיוט א... **שלא** יאמרו שתים שחטו · פרש"י וקי"ל כל מלאכה הנעשית עמה פוסלתה כדתנן בפרה (שם ... העסוקין בפרה מתחלה ועד סוף פוסלין במלאכה וטעמא שפוסלין אותה במלאכה אומר ריב"א דהוי משום ... בע"י מלאכה שנתכוין לה הסית דעתו [ממנה] (מזאת) אבל אם אינו מתכוין לאותה מלאכה כשירה כדאמר...

דף

לרב הוי מיעוט אחר מיעוט

דאפיק חמור בהדה °ושחט אותה שלא ישחוט אחרת עמה לפניו לרב *שלא יסיח דעתו ממנה לשמואל שיהא זר שוחט ואלעזר רואה ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו לשמואל לאהדוריה לאלעזר לרב הוי *מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאפילו כהן הדיוט °ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת לשמואל דאפי' בכהן הדיוט לרב אצטריך סלקא דעתך אמינא כיון דלאו גופה דפרה נינהו לא ליבעי כהן קא משמע לן °וכבס בגדיו הכהן [א]בכיהונו וטמא הכהן עד הערב כהן בכיהונו לדורות הניחא למאן דאמר לדורות בכהן הדיוט שפיר אלא למאן דאמר לדורות בכהן גדול השתא כהן גדול בעינן בכיהונו מיבעיא אין *מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא °ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח [ב]איש להכשיר את הזר טהור להכשיר את האשה והניח מי שיש בו דעת להניח יצאו חרש שוטה וקטן שאין בהן דעת להניח תנן התם *[ג]הכל כשרין לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן ר' יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ובאנדרוגינוס מאי טעמא דרבנן דכתיב °ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת הנך דפסלי לך באסיפה פסלי לך בקידוש והנך דאכשרי לך באסיפה אכשרי לך בקידוש ורבי יהודה אם כן לימא קרא ולקח מאי ולקחו דאפי' קטן דפסלי לך התם הכא כשר אשה מנא ליה ונתן ולא ונתנה ורבנן אי כתב רחמנא ולקח ונתן ה"א עד דשקיל חד ויהיב חד [ה]כתב רחמנא ולקחו ואי כתב רחמנא ולקחו ונתנו הוה אמינא עד דשקלי תרי ויהבי תרי כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו שקלי תרי ויהיב חד ולקח אזוב וטבל במים איש טהור לרבנן איש ולא אשה טהור להכשיר את הקטן ולר' יהודה איש ולא קטן טהור להכשיר את האשה מיתיבי *[ד]הכל כשרין להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס ואשה וקטן (שיש) [נ"א שאין] בו דעת אשה מסייעתו ומזה ולא

(פסחים יח: וש"נ)

רש"י

דאפיק חמור בהדה · דאתנא קמא שרי דליכא שמא יאמרו לרבי אסור דהא אותה כתיב : ולקח אלעזר הכהן · בקבלת דמה : לשמואל · דדייק לפניו לומר שהזר כשר לשחיטה איצטריך למיכתב בקבלת דמה אלעזר לאהדורה לאלעזר דאי כתב ולקח מדמה (*והזה באצבעו) הוה משמע דאשוחט קאי : לרב . כמי דאמר שחיטה באלעזר היא לא הוה ליה למיכתב בקבלה אלעזר וכי כתיב הוי מיעוט אחר מיעוט לאלעזר ולא אחר ואין מיעוט אחר מיעוט כו' : ולקח הכהן עץ ארז לשמואל · דאמר קבלה והזאה באלעזר הואי כתיב בה כהן לאכשורי השלכת עץ ארז בכהן הדיוט הוי האי משמע מוליא מיד משמע וכן כל הני דאמרינן ולרב דמכשר קבלה בכהן הדיוט הוי האי משמע ממילא ואיכו מוליא מכלל מקרא שלפניו ואיצטריך למיכתב ביה כהן דאי כתב ולקח עץ ארז ולא כתיב כהן הוה אמינא ולקח כל מי שירלה ולא הוה מוקמינן ליה אכהן דקבלה סלקא דעתך אמינא הואיל ולאו גופה כו' : הכהן בכיהונו · האי כהן קרא יתירא הוא דלא הוה ליה למיכתב אלא וכבס בגדיו וגו' והא ידענא (א) דהאי דאיירי ביה קאי אלא למסמך כהן אבגדיו כלומר שבבגדי כהונה נעשית ולא בבגדי חול : וטמא הכהן עד הערב · ללמד על פרה הנעשית לדורות שלריכה בגדי כהונה : הניחא למאן דאמר · לעיל לדורות בכהן הדיוט ולא גמר חוקה (ב) מיום הכפורים איצטריך למיכתב כהן הכא ללמד על של דורות שתעשה בבגדי כהונה : איש להכשיר הזר · משום דלעיל מיניה איירי בכהן כתיב הכא איש להכשיר את הזר דאי כתב ואסף את אפר הפרה הוה אמינא [א] כהן דלעיל מיניה איירי בכהן כתב הכא איש : להכשיר את האשה · דאי למעוטי טמא פשיטא דחטאת קרייה רחמנא : לקדש · לתת מים על האפר בכלי חרס : ולקחו לטמא · בתר ואסף איש טהור כתיב זו היא עבודה שאחר אסיפה וכתיב ולקחו (ג) אותם הנאמרים באסיפה זר ואשה ולא חרש שוטה וקטן : א"כ · הואיל אדלעיל קאי נימא ולקח דהא גבי אסיפה בלשון יחיד כתביה : אשה מנא ליה · וכן אנדרוגינוס משום ספק אשה : ורבנן · אמרי לך לעולם אדלעיל קאי והא דלא כתיב ולקח לשון יחיד דאי כתיב ולקח ונתן הוי אמינא עד דשקיל חד האפר והוא עצמו יתנהו על המים כתיב ולקחו דאפילו שקלי תרי : ולקח אזוב · דכתיב בהזאת מימיה והיא עבודה שאחר הקידוש : לרבנן · דאמרי הקידוש נעשה באותן של אסיפה ובאסיפה כתיב איש טהור דהיינו זר ואשה על כרחך איש טהור דהכא לאו לאכשורי זר ואשה ולמיפסל קטן ולהוי משמע ממילא דאם כן לשתוק קרא מיניה וכתוב ולקח אזוב וטבל במים והזה והא ידענא דבההוא דלעיל מינה קאי וכי כתיבנא למדרש איש ולא אשה על כרחך משמע זה מוליא מיד משמע : טהור להכשיר קטן · דפסליה בקידוש : ולרבי יהודה · דאמר אשה פסולה בקידוש וקטן כשר אתא האי למימרא איפכא איש ולא קטן טהור להכשיר אשה דע"כ ליכא למימר דמשמע ממילא דאם כן לישתוק מיניה : כיון

תוספות

לרב הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות · על כרחך צ"ל לרבות כהן הדיוט שיהא כשר בקבלה והזאה אבל בהולאה ושחיטה דווקא אלעזר דהא לכולהו ליכני אמרינן לעיל אותה לאלעזר והא דאמר ר' זירא אמר רב לעיל שחיטת פרה בזר פסולה דמשמע הא בכהן כשירה ואפי' בכהן הדיוט יש לומר דלדורות קאמר וסבירא ליה כההוא לישנא דאותה לאלעזר הכהן הא לדורות בכהן הדיוט :

הכל כשרין לקדש · פירש רש"י המים על האפר ובמסכת פרה בכמה דוכתי משמע שהיו נותנין האפר על המים והא דכתיב ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי דמשמע מים על האפר [ב] יש לפרש *ונתן עליו בשבילו יתן מים חיים אל כלי ואדרבה משמע שהמים נוגעים בכלי והאפר נותן עליהם מלמעלה :

מאי ולקחו לטמא דאפילו קטן דפסלי לך התם הכא כשר · והא דמכשיר טפי בקטן מבחרש ושוטה יש לומר משום דאתי לכלל דעת : ונתן ולא נתנה · אע"ג דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה ואפילו הכי לא ממעטינן אשה °אלא היכא דכתיב איש בהדיא יש לומר דשאני הכא מדשני קרא בדיבוריה דכתיב ולקחו לשון רבים והדר כתיב ונתן להכי דרשינן ולא ונתנה [וע"ע תוס' יבמות עב: ד"ה ונתן] :

עד דשקיל חד ויהיב חד · פי' ההוא גופיה דשקיל ליה מערב ליה במים (ד) : הכל כשירין להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס כו' · תימה לי דהני תרי משניות דהכל כשרין לקדש ולהזות תיתנן במסכת פרה (פ"ה מ"ד ובפי"ב מ"י) מ"ש דבקידוש לא קתני טומטום בהדי אשה ואנדרוגינוס כדקתני גבי הזאה וי"ל דת"ק דרבי יהודה נמי פסיל ליה לטומטום לקדש מפני שהוא ספק ערל כדאמר בפ' הערל (יבמות עב:) טומטום שקידש קידושו פסול מפני שהוא ספק ערל וערל שקידש קידושו פסול אנדרוגינוס שקידש קידושו כשר מפני שהוא ספק אשה רבי יהודה פוסל באשה ואנדרוגינוס ות"ק דרבי יהודה דמתניתין היינו ת"ק דרבי יהודה דברייתא דפרק הערל (גם זה שם) דסבירא ליה כר' עקיבא דמרבי לערל כי טמא והא דלא קתני ת"ק חוץ מטומטום יש לומר אין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ ותנא חוץ מחרש שוטה וקטן ושייר ערל וטמא וטומטום והא דלא פריך ממתניתין למאן דאמר ערל שהזה הזאתו כשירה ופריך מברייתא י"ל משום דבברייתא קתני בהדיא דהזאתו פסולה להכי ניחא ליה למיפרך מינה :

אשה מסעדתו · בפרק בתרא דמסכת פרה *)בתוספתא מפרש כיצד מסעדתו אוחזת לו המים אפילו בשעת הזאה ולא מבעיא בשעת טבילת האזוב דהזאה חשיב טפי רבותא מטבילת האזוב משום דקרא דמכשרי' מיניה קטן בטבילה כתב דכתיב וטבל במים איש טהור ודרשינן מיניה טהור להכשיר הקטן וילפינן הזאה מטבילה דאיתקשו להדדי כדאיתא בסוף פרק ב' דמגילה (דף כ.) ובמתניתין דפרק בתרא דפרה (משנה י) מסיים עלה ואם אחזה בידו אפילו בשעת הזייה פסול ור"י מסימפונ"ט גימגס בזה דבתוספתא משמע דהזאה הוי רבותא

*) [ליתא בתוספתא] [ואולי צ"ל בסיפא וכן לקמן גימגס בזה דבתוספתא צ"ל דבסיפא ועיין בר"ש]

*) נראה דצ"ל וכבס בגדיו הכהן כהן בכיהונו פי' בכיהונו .

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"א מהלכות פרה הלכה יב :
כד ב מיי' שם פ"ד הלכה יז :
כה ג מיי' שם פ"ו הלכה ב :
כו ד מיי' שם פ"י הלכה א :
כז ה מיי' שם הלכה ו :

[מגילה כג: ב"ק פו: ב"ב יד. סנהדרין טו. מו. פו. מכות ט: שבועות ז: מנחות ט: סז. חולין קלב.]

[עי' סוטה טז: ובתמורה יב: ונע"ק וכן תמה התי"ט פ"א מ"ה דתמורה והניח בהפלא' וכן תמה מהרש"א בסוטה טז: ד"ה גמרא ורבנן כו']

מסורת הש"ס

רס"א מ"ז

[לעיל מב.]

[עי' תוס' לקמן ס. ד"ה תהי מיעוטי]

שבת קלז. ערכין ג. יבמות עב: פרה פ"ה מ"ד

פרה פי"ב מ"י ערכין ג.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכהן כו' והא ידענא דהא אכהן דאיירי ביה : (ב) ד"ה הניחא כו' ולא גמר חוקה חוקה מיוה"כ : (ג) ד"ה ולקחו כו' וכתי' ולקחו אותם שנכשרו באסיפה זר ואשה : (ד) תוס' ד"ה עד כו' מערב ליה במים · נ"ב ע' ביבמות דף עב דיבור זה להדיא :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ונתן וכו' אלא היכא דכתיב איש בהדיא · עיין סוכה דף כח ע"ב תוס' ד"ה השוה :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה איש להכשיר וכו' ה"א כהן דלעיל וכו' נ"ל ה"א אכהן קאי דלעיל. וכו': [ב] תוס' ד"ה הכל כשרין לקדש וכו' יש לפרש ונתן עליו · נ"ב עתוס' ת"ג פי' קג"ד :

רבינו חננאל

אביא שחיטה וקבלת דמה כו' הא מתנית' כר' ישמעאל דמכשיר אסיפת אפרה באשה דתניא ואסף איש טהור איש להוציא את הקטן טהור להביא את האשה דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר איש להוציא את האשה · הזאת מימיה כשרין בזר דתנן הכל כשרין להזות כו' ודייקינן מינה שחיטתה מ"מ אינה כשרה באשה משום דכתיב ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וגו' וכתיב ושחט אותה לפניו ואמרינן אלעזר ולא אשה נימא אלעזר ולא זר מיהא תיובתא לשמואל וסייוע לרב · אמר עולא כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע כלומר מה שמרבה זה המקרא ממעט האחר מה שממעט האחר מרבהו האחר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן אלעזר היה באותה העת סגן וא' אותה הפרה נעשית בסגן אבל לדורות אינה נעשית בסגן אלא או כ"ג או בכהן הדיוט והוציא אותה שלא יוציא אחרת עמה הנה אותה של נתינה מיעטה הסגן ואותה של הוצאה מיעטה אחרת ושחט אותה לפניו לרב כדאיתיה ולשמואל כדאיתיה ולקח אלעזר הכהן מדמה ללמד שהזאה באלעזר ולרב דאמר כי השחיטה נמי באלעזר הוי מיעוט אחר מיעוט והיא שחיטה באלעזר ולא בזר · הזאה באלעזר ולא בזר מיעוט אחר מיעוט לרבות כהן הדיוט*) פי' כהן בכיהונו בלא מים ולא טמאה בכיהונו במכנסים הכהונה בבגדים שהוא מתוקן לעבודה · ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח להכשיר הזר כלומר כל איש ואפי' זר טהור להכשיר את האשה והניח מי שיש בו דעת להניח לפסל חרש שוטה וקטן · תנן התם במס' פרה פרק ה' הכל כשרים לקדש חוץ מחשו"ק ר' יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ובאנדרוגינוס מ"ט דרב דכתיב ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי איתקש נתינת מים חיים אל כלי לעפר שרפה מה עפר שרפה הכל כשרין באסיפה חוץ מחשו"ק אף קדושין כן ור"י אמר לך א"כ היה לך לכתוב ולקח לטמא דשמעינן הוא שאסף את האפר הוא שיטול ויתן המים החיים אל כלי לקדש מ"מ כתיב ולקחו ללמד דאפילו קטן דפסול באסיפה כשר בקידוש ולקח אזוב וטבל במים איש טהור לרבנן דמכשירי אשה בקידוש פסלי הכא בהזאה את האשה טהור להכשיר הקטן דפסלי בקידוש לר' יהודה איש ולא קטן טהור להכשיר את האשה מה שהכשיר בקידוש הכשיר בהזאה ומה שפסל בקידוש פסלי בהזאה והוא הקטן פסלי בהזאה ואקשינן איני והתנן בפרה בפרק האחרון בסופו הכל כשרין להזות

תוספות ישנים

(דף לב.) תהך דלעת עמה בכוונה דברי הכל פסולה שלא בכוונה דברי הכל כשירה אבל שחיטה היא פוסלת אפי' אין מתכוין לה מגזירת הכתוב למאן דמכשיר התם שחיטה כשאין מתכוין כדאמרינן התם שחט אחרת בכוונה דברי הכל פרה פסולה בהמה כשירה שלא בכוונה לר' נתן דמכשיר שחיטת בהמה שלא בכוונה פרה פסולה בהמה כשירה ולרבנן דפסלי שחיטה שלא בכוונה פרה כשירה בהמה פסולה · בתוספות ריב"א : שלא ישחוט עמה אחרת · והיינו עמה ממש בסכין ארוכה דאי לאחריה א) מאי איכא : כהן גדול בעינן · ק"ו הוא שצריך בכל עבודותיה בגדי כהונה : ונתן ולא ונתנה · ומיותר הוא ומלשון זכר לא דייק שכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה : כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו שקלי תרי ויהיב חד · דאי כתבינהו תרווייהו בלשון יחיד ה"א דהכי עדיף טפי דשקיל חד ויהיב חד מדשקלי תרי ויהיב חד ב) (ואמרינן דאי) הוה כתיבא בתרווייהו לשון רבים הוה ס"ד דרבים עדיפי וא"ל השתא דכתב בלקיחה תרי ובנתינה חד [לאו] לאשמועינן דווקא בעינן תרי בלקיחה אלא משמע ליה לתלמודא שבא לומר דלא קפדינן בין תרי לחד וכין אותו שעשה הלקיחה לאדם אחר ואי הוה כתב ונתנו ולקח ה"א דנתינה עדיפא ובעיא תרי : אשה מסייעתו ומזה · במסכת פרה (פי"ב מ"י) תנן אשה מסייעתו ומזה ואוחזת לו במים וטובל ומזה פירוש שלא אהזה אלא במים דוקא

א) צ"ל היסח דעת מיהא איכא ·
ב) צ"ל ואי ·

ולא פליג רבי יהודה אמר אביי כיון דאמר מר משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא פליג °והזה הטהור על הטמא טהור *מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום [א]שכשר בפרה אמר ר' אסי כי הוו בה ר' יוחנן וריש לקיש בפרה *לא מסקי מינה אלא כמאי דמסיק תעלא מבי כרבא אלא אמרי משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא [א] תני תנא קמיה דר' יוחנן כל השחיטות כשירות בזר חוץ משל פרה אמר ליה ר' יוחנן °פוק תני לברא לא מצינו שחיטה בזר פסולה ור' יוחנן לא מיבעיא לתנא דלא ציית אלא אפי' לרביה לא ציית דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שחיטת פרה בזר פסולה ואני אומר כשירה לא מצינו שחיטה שפסולה בזר: בא לו אצל פרו שניה: מ"ש בוידוי ראשון דלא אמר ובני אהרן עם קדושך ומ"ש בוידוי שני דאמר ובני אהרן עם קדושך *תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נותנת מוטב יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב: **מתני'** [ב]שחטו וקבל במזרק את דמו ונותנו למי שהוא ממרס בו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרוש *נטל מחתה ועלה לראש המזבח ופנה גחלים אילך ואילך וחותה *מן המעוכלות הפנימיות וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה [ג]בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס בכל יום חותה בשל ארבעת קבין ומערה (א) לתוך שלשת קבין והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכנים ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך שלשת קבין והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכנים בכל יום היתה כבדה והיום קלה בכל יום היתה ידה קצרה והיום ארוכה בכל יום היתה זהבה ירוק והיום אדום דברי רבי מנחם בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים [ד]והיום מוסיף מלא חפניו בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה [ה]בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדין במערבו (ב) *והיום כ"ג עולה באמצע ויורד באמצע ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור *)והיום מן הקיתון של זהב ר' יהודה אומר לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [ו]בכל יום שלש והיום ארבע רבי יהודה אומר בכל יום שתים והיום שלש: **גמ'** והכתיב °וכל אדם לא יהיה באהל מועד אמר רב יהודה תני [ז]של היכל תנו רבנן וכל אדם לא יהיה באהל מועד יכול

תורה אור: במדבר יט · ויקרא טז

*) [עי' תוספות לקמן מד: ד"ה והיום]

רש"י

כיון דאמר כו' · דאי על כרחך לא מלית למימר בהאי [ב] דמשמע ממילא הוא ועל כרחך פליגי: והזה הטהור · האי טהור יתירא הוא דהא בטהור קאי: מכלל שהוא טמא · שיוצא מכלל טומאה: כי הוו · כי מדקדקי: לא מסקי מיניה · כלומר לא היו מעלין מתוכה דבר חידוש להיות יכולין לאחוז בשיטתה להשוות שיהא מקראותיה כולם מוציאים זה מיד זה או כולם מתקיימים זה אחר זה: כמה דמסיק תעלא מבי כרבא · כמה שמעלה השועל ברגליו כשדורס על שדה ניר: מדת הדין נותנת · כלומר כך יפה לומר שאחר שהתודה על עצמו ויהא זכאי ראוי לכפר על אחרים: **מתני'** למי שהיה ממרס בו · מיגס בו: שלא יקרוש · כשיקפה עד שתעשה עבודת הקטורת כמו שסדורות בפרשה: על הרובד הרביעי · כל הרצפה עשויה שורות שורות טבלאות אבני שיש וכל שורה ושורה קרויה רובד וקא סלקא דעתיה דעל שורה רביעית שמפתח ההיכל ולפנים קאמר (ג): מחתה · גחלים והניחם עד שיחפון קטורת ויתן לתוך הכף ואח"כ יכניס כף ומחתה לפנים: בכל יום · כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכניס על המזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית: חותה בשל כסף · מפרש טעמא בגמ': והיום חותה וכו' · טעמא דיוה"כ בכולהו משום חולשא דכהן גדול: והיום ארוכה · כדי שיתן ידו למטה מזרועו ותהא זרועו מסייעתו: פרס · חצי מנה: מוסיף מלא חפניו · שמכניס לפני ולפנים לבד מפרס שחרית ושל ערבית הניתן על מזבח הפנימי: והיום דקה מן הדקה · זו שהיה מכניס לפני ולפנים היה מחזיר ערב יוה"כ למכתשת ושוחקה הדק: בכל יום כהנים · העולים למזבח עולים בשפת מזרחו של כבש שהמזרח הוא לימין העולה שהרי פניו לצפון כשעולה בכבש שהוא בדרום וכיון דכל תחילת פינותיו לימין אין נאה שיהא מקיף שלא לצורך ורוחב הכבש שש עשרה אמה עולה במזרח ומקיף את המזבח לעבודתו וירד לצד שמאל בשפת מערב: והיום · כהן גדול מראה כבודו וחיבתן של ישראל שהוא שלוחן ועושה עצמו כבן בית ואם בא לעלות למזבח להקיף כגון למתן דמים תמידין ומוספין ואילו ואיל העם מקיף את כל הכבש לצורך ושלא לצורך: ארבע מערכות כו' · מפרש בגמרא: **גמ'** והא כתיב וכל אדם וגו' · ומוקמינן לה לקמן בשמעתין בשעת הקטורת ואת אמרת ממרס בו על הרובד רביעי שבהיכל: תני של היכל · כשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדין והוי האי רביעי להיכל: יכול

תוספות

רבותא טפי להכשיר ואם כן במתניתין גבי פסול הוה ליה למיתני אפי' בשעת טבילה ונראה לי דלא קשיא דהא דפסלינן היכא דהאשה אחזה בידו היינו משום דהוי כאילו האשה עשתה אותו והא ודאי הוי פשוט טפי לפסול אשה בטבילה מבהזאה דקרא דממעטינן מיניה אשה בטבילה כתיב ולגבי הכשר קטן הויא רבותא טפי בהזאה משום דקרא דמכשרינן מיניה קטן בטבילה כתיב: **ולא** פליג ר' יהודה · תימה הוא דבתוספתא דמסכת פרה *תניא בהדיא ר' יהודה [א] מכשיר בקטן ופוסל באשה ובטומטום ובאנדרוגינוס · ושמא המקשה לא שמיע ליה הברייתא: **לימד** על טבול יום שכשר בפרה · תימה למה לי קרא מהיכא תיתי לפוסלו אי משום דטהרה קרייה רחמנא הא הזאה לאו עבודה היא כיון שזר כשר בה ואי משום דכתב טובא טהור בפרשה ואסף איש טהור וטבל במים איש טהור הא אצטריך לדרשא כולהו בשמעתין וי"ל ס"ד מדכתיב והניח במקום טהור בעינן נמי גברא שיהא טהור גמור קא משמע לן ואם תאמר והיכי גמרינן שאר עבודות דפרה דפסול בזר *מהזאה איכא למיפרך מה להזאה שכשירה בזר וי"ל דאפי' הכי כיון דעיקר טהרה בהזאה קאתי ואכשר בה רחמנא טבול יום כל שכן בשאר עבודות וא"ת ואימא לרבות מחוסר כפורים אבל טבול יום לא וי"ל דמוקמינן קרא בטומאה דאותה פרשה כגון טומאת מת דלא שייכא בה כפרה והכי אמרינן בפ"ב דזבחים (דף יז:) דלמאן דאמר במחוסר כפורים כשירה קסבר טומאה דכל התורה כולה וכיון דמכשרינן טמא מת דאיירי באותה פרשה ה"ה כל טבול יום אפילו אותו שמחוסר כפרה ומאן דאמר מחוסר כפורים פסול קסבר טומאה דאותה פרשה דהיינו טבול יום דמת דלאו מחוסר כפרה אבל דזב ומצורע לא אפילו העריב שמשו כיון דמחוסר כפורים: **אמר** רב יהודה תני של היכל · והא דאמר לקמן דפורשין נמי מבין האולם ולמזבח הא מסקינן לקמן דה"מ בשעת הקטרה דהיכל ובשעת מתן דמים דהיכל אבל בשעת הקטרה לפני ולפנים לא והכא איירי בהקטרת קטרת דלפני ולפנים ומיד אחר הקטרת קטרת דלפני ולפנים נטל הדם מיד הממרס ולקמן כי בעי לאוכוחי דפורשין מבין האולם ולמזבח אף בשעת הקטרה דלפני ולפנים מברייתא דר' יוסי הוה מצי לאוכוחי ממתניתין דאין פורשין והוה ליה למימר אדמקשת לי מברייתא דר' יוסי תביא לי סייעתא ממתניתין וי"ל דממתניתין לא הוה מצי לאיתויי סייעתא דאיכא למאמר כיון דהפרשה דמבין האולם ולמזבח איננה אלא מדרבנן דמדאורייתא אין פורשין אלא מאהל מועד לא גזרו אלא על העומדים שם שלא לצורך וא"ת א"כ אמאי לא קאמר דהא מילתא איכא נמי בין היכל לבין האולם ולמזבח דאילו מהיכל פרשינן אפי' לצורך ומבין האולם ולמזבח לא פרשינן אלא שלא לצורך וי"ל דהמקשן דלקמן סבירא ליה דאפי' מהיכל נמי לא פרשינן לצורך עבודה והוא לא היה מגיה במתניתין מידי אלא הוה תני שבהיכל דכיון דלצורך עבודה הוא שרי אף בהיכל:

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"א מהל' פרה הלכה יג:

כט ב מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א:

ל ג מיי' שם פ"ב הלכה ה:

לא ד מיי' שם פ"ד הלכה א:

לב ה ו מיי' שם פ"ב הלכה ה:

לג ז מיי' שם פ"ד הלכה א:

[פי"א]

[להכשיר טבול יום כ"ה שם ביבמות כמ: ותוי"ט פ"ג דפרה מ"ז ד"ה כמעורבין]

[עי' תוס' זבחים סד. ד"ה מן וכו' דכתבו דלא גרס הכא מן המאוכלות הפנימיות עתי"ט]

רבינו חננאל

להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס ואשה וקטן כו' ולא פליג ר' יהודה ומכשיר באשה וטומטום. ופרקינן כיון דאמר מר כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע דבר ברור הוא מה שפסלו בפסוק אחד הכשירו בפסוק אחר · והזה הטהור על הטמא טהור מכלל שהוא טמא טמא לתרומה בלבד · לימד על טבול יום שכשר בפרה פי' הטהור מכל טומאה והוא שהוזה עליו וטבל ולא נשאר עליו אלא הערבת שמש לאכילת תרומה כדתניא בספרי ולקח אזוב וטבל במים איש טהור רבי עקיבא אומר טהור למה נאמר עד שלא יאמר יש לי בדין ומה אם האוסף האפר בעינן טהור המזה לא כ"ש · הא מה ת"ל טהור שהוא טהור מכל טומאה ואיזה זה זה טבול יום. מכדי כתיב ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל וגו' והזה הטהור על הטמא הוי מיעוט אחר מיעוט טהור ולא טבול יום טהור ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' טבול יום לימד שכל טהור שבפרה טבול יום הוא: ר' יוחנן אומר שחיטת פרה בזר כשרה ואע"ג דתני תנא קמיה פסולה לא צאית ליה ואפי' לרביה דאמר שחיטת פרה בזר פסולה *) אלא אמר אי לא צאית לא מצינו שחיטה פסולה בזר · בא לו אצל פרו שניה כו' תנא דבי ר' ישמעאל כך מדת הדין נותנת יבא זכאי ויכפר על

*) נראה דצ"ל בזר פסולה לא צאית אלא אמר לא מצינו וכו'.

מסורת הש"ס

[יבמות עג. זבחים יז:]

לקמן מז. זבחים סד. [תמיד כח:]

הגהות הב"ח

(א) מתני' בשל ארבעת קבין ומערה בתוך של שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין כצ"ל וכן בסמוך: (ב) שם ויורדין במערבו (והיום כ"ג עולה באמצע ויורד באמצע) תא"מ וכ"ב ס"א והיום עולין באמצע ויורדים באמצע וכן הוא ברמב"ם: (ג) רש"י ד"ה על הרובד כו' ולפנים קאמר הס"ד ואח"כ מה"ד וחותה את הגחלים והניחם:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ולא · מכשיר נמחק ונ"ב פוסל (וז"ש בתוספו' ושמא המקשה כו' ועי' בא"ר פי"ב דפרה מתני' י'):

גליון הש"ס

גמרא פוק תני לברא · שבת דף קו ע"א עירובין דף ע ע"א ביצה דף יב ע"ב:

[גיר' ירושל' ורמב"ם והיום עולים באמצע ויורדים באמצע וכ"ה גיר' גמ' לקמן מה. בפיסקא והיום וכו']

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' תני תנא קמיה דר' יוחנן כל השחיטות כשרות בזר · מיי' פ"א מהל' פסה"מ הלכה ב: [ב] רש"י ד"ה כיון דאמר וכו' דמשמע ממילא הוא · נ"ב דא"כ לשתוק מיני' וכמ"ש רש"י בדבור הקודם סוף ע"א:

תוספות ישנים

יזקא אבל אם אחזה בידו הזאתו פסולה: לימד על טבול יום שכשר בפרה · בפרק שני דזבחים (דף יז:) מפרש אמאי לא אמרינן מחוסר כפורים דוקא: *בא לו אצל פרו שניה כו' עד אני וביתי ובני אהרן כו' · וא"ת נמה נ"ל כאן אני וביתי כיון שאמרו בוידוי קמא וכי"ת כיון שבא בכלל הכהנים יש לכלול עצמו עמהם והא *שייך למשנה מה ע"ב

לקמן (דף סו.) גבי שעיר המשתלח איכא מ"ד שמכפר על הכהנים ואפ"ה אינו מזכיר בוידוי עליו אלא ישראל ושמא כיון שנתודה כבר על פר זה עוונותיו מזכיר עצמו פעם שנית עליו כיון שלא נשחט הפר ולא נגמרה כפרתו עדיין אבל בשעיר המשתלח אין להזכיר כהנים כיון שנשחט כבר הפר שנתודה עליו ואם מכפר זה עוד עליהם

יכול אפי' בעזרה ת"ל באהל מועד אין לי אלא באהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל בקודש אין לי אלא בשעת הקטרה בשעת מתן דמים מנין ת"ל בבואו לכפר אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל כפרתו קודמת [א] לכפרת ביתו כפרת ביתו קודמת לכפרת אחיו הכהנים וכפרת אחיו הכהנים קודמת לכפרת כל קהל ישראל אמר מר אין לי אלא בשעת הקטרה מאי משמע אמר רבא וכן א"ר יצחק בר אבדימי וכן א"ר אלעזר אמר קרא °וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל איזהו כפרה ששוה לו[ב] ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל הוי אומר זה הקטרת הקטורת וקטורת (א) מכפרת אין דהא תני ר' חנניא *למדנו לקטורת שמכפרת שנאמר °ויתן את הקטורת ויכפר על העם ותנא דבי ר' ישמעאל על מה קטורת מכפרת על לשון הרע יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי תנן התם *אפורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה א"ר אלעזר בלא שנו אלא בשעת הקטרה דהיכל אבל בשעת הקטרה דלפני לפנים מהיכל פרשי מבין האולם ולמזבח לא פרשי מתיב רב אדא בר אהבה ואמרי לה כדי ר' יוסי אומר כשם שפורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה גכך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים (ג) הא מה מעלה יש בין ההיכל לבין האולם ולמזבח אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה ובין שלא בשעת הקטרה ומבין האולם ולמזבח אין פורשין אלא בשעת הקטרה בשעת הקטרה מיהא פרשי מאי לאו בשעת הקטרה דלפני לפנים לא בשעת הקטרה דהיכל אי הכי הא מה מעלה ותו לא הא איכא הא מעלה דאילו מהיכל פרשי בין בשעת הקטר' דידיה בין בשעת הקטרה דלפני לפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בשעת הקטרה דהיכל הא קתני אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה ובין שלא בשעת הקטרה ומבין האולם ולמזבח אין פורשין אלא

ויקרא טז | במדבר יז

רש"י

יכול אף בכל העזרה · לא יהא אדם עומד כשהכהן מקטיר קטרת לפני ולפנים: אין לי אלא בשעת הקטרת קטורת · לקמיה מפרש מאי משמע: הוי אומר זו הקטרת קטרת · דאילו מתן דמים אין שוה בכולם שהפר מכפר עליו ועל הכהנים והשעיר על ישראל: על לשון הרע · כי היא דקרח לשון הרע הוא דכתיב (במדבר יז) אתם המיתם את עם ה' ושם לשון הרע בחשאי הוא: מבין האולם ולמזבח · מכל אויר כ"ב אמות שביניהם: ל"ש אלא בשעת הקטרה דהיכל · דמזבח הפנימי שחרית וערבית שהרי סמוך לו: אבל בשעת הקטרה דלפני ולפנים · מהיכל שהוא סמוך לו פרשי אבל מבין האולם ולמזבח שהוא מרוחק לא פרשי: בשעת מתן פר כהן משיח · הבא על אחת מכל המצות שטעה בהוראת עצמו ועשה ומתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב: ושעירי עבודת כוכבים · ציבור שעבדו ע"ז בהוראת בית דין מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך אנשים (שם טו) ואותו שעיר מתן דמו על הפרוכת ואינו נאכל כדילפינן בסיפרא וסיפרי ובמסכת זבחים (דף מז.): הא מה מעלה יש כו' · האי הא כמו הרי כלומר מעתה [מה] מעלה יש בפרישה בין היכל לבין אולם ולמזבח: בין בשעת הקטרה כו' · קא סלקא דעתיה בין בשעת הקטרה דלפני ולפנים בין שלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים אלא בשעת מתן דמים דלפני ולפנים: ומבין אולם ולמזבח אין פורשין · משום לפני ולפנים אלא בשעת הקטרה אבל לא בשעת מתן דמים: מאי לאו כו' · כדפרישית: לא בשעת הקטרה דהיכל · קאמר דפורשים מבין האולם ולמזבח והכי קתני כשם שפורשים מבין האולם בשעת הקטרה דהיכל כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח דהוי נמי בהיכל: אי הכי · דכשם שפורשין בשעת הקטרה אהיכל קאי ולא אדלפני ולפנים הא מה מעלה יש בתמיה וכי אין עוד מעלה אלא הא דשלא בשעת הקטרה דלפני לפנים דקתני שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה בין דהיכל בין לפני לפנים בין שלא בשעת הקטרה אלא בשעת מתן דמים בין דהיכל בין לפני ולפנים ומבין האולם ולמזבח לא פרשינן שלא בשעת הקטרה דהיא שעת מתן דמים דלפני ולפנים אלא בשעת הקטרה דהיכל דהא אפילו בשעת הקטרה יש מעלה דאילו מהיכל פרשי כו':

הא קתני · בניחותא ה"נ קאמר האי (ג) שלא בשעת הקטרה דקאמר שלא בשעת הקטרה דהיכל קאמר אלא בשעת הקטרה היא לפני לפנים: בין בשעת הקטרה · [דהיכל] והא שלא בשעת הקטרה דקתני תנא שלא בשעת הקטרה דידיה אלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים:

תוספות

בשילה ובית עולמים מניין · וכי האי גוונא אמרינן לקמן בפרק הוציאו לו (דף מ.) גבי מעלה עשן ובפרק שני שעירי (לקמן דף סז:) תניא (*מדבר) המדברה לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים ובפרק שני דסוטה (דף טז. ושם) גבי עפר סוטה ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן קאמר שילה ובית עולמים מניין וכו' ובפ"ב דשבועות (דף טז:) דקאמר מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש לימא או אידי ואידי משכן או אידי ואידי מקדש אלמא אע"ג דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש איצטריך תרי קראי חד למקדש וחד למשכן ולא גמירי מהדדי וקשה דבפרק קמא דחולין (דף כד.) גבי שנים שפוסלים בלוים קאמר יכול אף בשילה ובית עולמים כן ת"ל (*זאת) ובפ"ק דעירובין (דף ב.) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין במקדש מנא לן אשכחן מקדש דאיקרי משכן וי"ל בההיא דעירובין שמא איכא שום פסוק להשוות מקדש למשכן להאי מילתא וכן בפ' קמא דחולין ובתר דמעטינן שילה ובית עולמים (*מזאת) או נוקי אותו פסוק לדרשא אחריתי וריב"א גרס בפרק שני דשבועות תרי קראי למה לי ולי נראה אע"ג דמקדש איקרי משכן כו' אפי' הכי בההיא דשבועות דאיירי לענין טומאה סד"א לחלק בינייהו כיון דחלוקין הן לענין טומאה דאי כתב מקדש ה"א דין הוא דטמא שנכנס למקדש חייב שהרי איסורו איסור עולם ואפילו בתר דנפיל מחילה חייבין על המקום משום טומאה אבל במשכן לאחר שנסעו משם ופירקוהו והעמידוהו במקום אחר אין חייבין על מקומו הראשון ואי כתב משכן ה"א דין הוא שחייב עליו לפי שנמשח בשמן המשחה ואסור ליגע בו בטומאה אפילו כשהוא מפורק אבל אבני היכל שנשברו מותר ליגע בהם בטומאה ובהא נמי מיתרצא הא דמצרכינן קרא בפרק היה מביא (סוטה דף טז.) לרבות בית עולמים משום דאפקיה קרא בלשון טומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה וכל הלכות ספק טומאה גמרינן מסוטה להכי סד"א כיון דמקדש ומשכן חלוקים לענין טומאה כדפרי' לענין טומאת סוטה נמי יהא חילוק ביניהם ותדע דהיינו טעמא דאיסי בן יהודה *דמצריך קרא לרבות שילה ובית עולמים מדפליג עליה התם איסי בן מנחם ואמר אינו צריך ק"ו הוא ומה בטומאות קלות לא חילק הכתוב בין שילה ובית עולמים טומאת אשה חמורה לא כ"ש פירוש טומאות קלות הנכנס למשכן ולמקדש בטומאת הגוף חייב כרת אתרוייהו אע"ג דיש חילוק ביניהן כדפרישית אפילו הכי השוה אותם לענין כרת הנכנס להם ומשום האי חילוק אין נראה לו לחלק *ומדבר המדבר סד"א דווקא במשכן כשהיו ישראל במדבר סמוכין למדבר ומעלה עשן משום דכתיב בההוא קרא אהרן והאי קרא דשמעתא סד"א משום דכתיב אהל מועד ולא איקרי אהל מועד אלא במדבר ומקרא יתירא הוא דלא הוה צריך למיכתב אלא וכל אדם לא יהיה בבאו לכפר בקדש וסד"א דאתא למעוטי שילה ובית עולמים ובתר דמרבינן שילה ובית עולמים אהל מועד דכתב רחמנא למעוטי עזרות איצטריך:

בקדושה

כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח · ה"נ הוה מצי למימר בשעת מתן פר ושעיר של יוה"כ בהיכל אלא לא פסיקא ליה משום דיש מהן נמי לפני לפנים: **מה** מעלה יש בין היכל וכו' · טובא איכא דמזבח הזהב ומנורה ושלחן ומתן דמים בהיכל מה שאין כן בין האולם ולמזבח אלא לענין פרישה קאמר: **מאי** לאו בשעת הקטרה דלפני ולפנים · תימה לי מ"ש דגזרו לפרוש מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה דלפני ולפנים ולא בשעת הזאה והא בין הקטרה בין הזאה מחד קרא נפקא לעיל וי"ל בהקטרה דכתב בקרא בהדיא טפי גזרו בה רבנן ולא בהזאה דמייתורא דלכפר נפקא:

דאילו

עין משפט נר מצוה

[נ"ל במדבר]

לד א ב ג מיי' פ"ג מהל' תמידין הל' ג ופ"ד מהלכות עבודת יום הכפורים הלכה ב:

רבינו חננאל

על החייב כו': פי' על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ · ת"ר וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו ודרישניה דפריש אפילו בשעת הקטרה · ומיבעיא לן כפרת בהקטרה מנ"ל ואמרינן מדכתיב הכא כפרה שנאמר לכפר בקודש וכתיב ביו"כ וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל איזהו היא כפרה ששוה לו ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל ישראל הוי אומר זו הקטורת שאם תאמר כפרת דמים חלוקה כפרתם הוא וביתו ואחיו הכהנים מתכפרים בפרו וכל קהל ישראל בשעיר · וקטורת מי מכפרה אין דכתיב ויתן את הקטורת ויכפר על העם · ותני רב חנניה מיכן למדנו לקטורת שמכפרת ותנא דבי רבי ישמעאל על מה הקטורת מכפרת על לשה"ר יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי ועיקר זו השמועה בזבחים סוף פ' המזבח מקדש (פח:) ובערכין פרק יש בערכין להקל ולהחמיר (טז.) ומפרש התם בבירור מבואר כי בגדי כהונה מכפרין דאמר למה נסמכה בגדי כהונה לקרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין · כתונת מכפרת אשפיכות דמים מכנסים מכפרים על ג"ע · מצנפת מכפרת על גסי הרוח · אבנט מכפר [על] הרהורי הלב. מעיל מכפר על לשון הרע · חשן מכפר על הדינין · אפוד מכפר על ע"ז · ציץ מכפר על עזי פנים · קשיא לה"ר אלה"ר ופרקינן לה"ר בצניעות' קטורת מכפרת לשה"ר בפרהסיא מעיל מכפר: **תנן** התם בפרק ראשון במסכת כלים פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה א"ר אלעזר לא שנו שפורשין מבין האולם ולמזבח אלא [בשעת] הקטרה דהיכל אבל כשמקטיר לפני ולפנים מהיכל פרשי מביןהאולם [ולמזבח לא פרשי] ומותבינן עליה מיהא דתני מה מעלה יש [בין ההיכל] לבין האולם ולמזבח אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה בין שלא בשעת הקטרה · ומבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בשעת הקטרה · בשעת הקטרה מיהת פרשי ואפי' בהקטרה דלפני ולפנים ופרקינן

מסורת הש"ס

[ערכין טז. זבחים פח:]

כלים פ"א מ"ט

הגהות הב"ח

(א) גמרא הוי אומר זה הקטרת הקטורת וקטורת מי מכפרה:(ב)שם ופר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז ודמים של יוה"כ הא מה מעלה יש כצ"ל ונ"ב כך הוא הגירסא בתוס' שלנו פ"א דכלי' ע"ש: (ג) רש"י ד"ה הא קתני בניחותא ה"כ קאמר האי בשעת הקטרה דקאמר בשעת הקטרה דהיכל קאמר והאי שלא בשעת הקטרה דקאמר שלא בשעת הקטרה דהיכל קאמר אבל בשעת הקטרה היא לפני ולפנים והא שלא בשעת הקטרה דקתני תנא וכו' כצ"ל וסד"א:

הגהות הגר"א

[א] גמרא (לכפרת ביתו כפרת ביתו קודמת) תא"מ: [ב] שם (ולביתו) תז"מ:

לכולהו וכן בפ"ב דשבועות (דף טז:) גבי נכנס למקדש בטומאה לא ילפינן מקדש ממשכן ומצריך קרא לתרוייהו וכן לקמן בפ' הוציאו לו (דף נג.) גבי אין לי אלא עיקר מעלה עשן עלה מעלה עשן מנין ת"ל וכסה וכן נמי לקמן בפרק ב' שעירים (דף סז:) המדבר המדבר המדברה לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים וכן בפ' שני דסוטה (דף טז.) בקרקע המשכן מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל וכסה וכן נמי לקמן בפרק ב' שעירים (דף סז:) המדבר המדבר המדברה לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים וכן בפ' שני דסוטה (דף טז.) בקרקע המשכן ... נוב וגבעון שילה ובית עולמים ואילו בסוף פ"ק דחולין (דף כד.) בשמעתא דלוים פוסלים בשנים קאמר יכול בשילה ובית עולמים כו' ת"ל לעבוד כו' משמע אי לאו מיעוטא הוה יליף שילה נוב וגבעון ... וכן בפ"ק דעירובין (דף ב.) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וקאמר התם דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש ולא צריך קרא לרבות ... נמי בפ"ק דחולין יש שם הרבה פסוקים שהיו מרבים שילה ובית עולמים דומיא דמשכן אי לאו קרא התם דממעט להו וההיא דריש עירובין נמי יש בפסוק הרבה פתח אהל מועד כתיבי דמרבי שילה ... לשום דרשא איצטריך ואני שמעתי בשם ה"ר חיים דכל היכא שהדבר אינו תלוי בקדושת מקום כגון בפ"ק דחולין שאין שם אלא שיר ופתיחת דלתות ונעילתם וההיא דעירובין דמיירי בפתיחת דלתות ... דומה כ"ל שפיר מחד קרא אבל הני דמכילתין ודשבועות ודסוטה כולהו תלויות בקדושת המקום · ונ"ע ועל ההיא דסוטה שהבאתי שמרבה שם נוב וגבעון שילה ובית עולמים מוחק שם רש"י שילה ... לא שילה משכן גמור היה למה הוצרך הפסוק לרבותו ועוד בנוב וגבעון לא היו משקין סוטות שהרי אין מנחה קריבה בבמה כדאמרינן בזבחים ובמגילה ואין נראה לרבי למחוק הספרים דהא שילה ... בית של אבנים למטה ויריעות למעלה והיכא נמי למאן דאמר בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) מנחה קריבה בבמה ונוב וגבעון במה הואי והדרבה היה לו להקשות יותר מנוב וגבעון שהיה ממש מש... אבנים למטה מיהו הא נמי לאו קושיא היא דרחמנא אמר משכן ממש שיהא עומד בקדושתו כמשפטו שיהא הארון בבית קדשי הקדשים ובנוב וגבעון לא היה ארון אלא בקרית יערים וזה פי' רש"י בסו... ביתו · ותימה והלא נעשית העבודה הכל בבת אחת ומתי כפרת הראשון ומתי כפרת השני ופי' רבינו שמואל דנ"מ הא דאמרינן בפ' בתרא (הוריות יג.) דקרבן כהן קודם לקרבן ישראל ולהאי צרי... לכפרת אחיו הכהנים לא אתי שפיר וכן לכפרת ביתו ואי הוה אמרינן דלענין וידוי של פר מיירי דתניהו ענין לשם אתי שפיר שצריך לומר תחלה אני וביתי ובני אהרן עם קדושך כי אם לא היה ... נייה מיהו שבעו תחילה א): יבא דבר שבחשאי כו' · תימא לריב"א ממה הוא בחשאי יותר ממתן דמים שהיו גם שם פורשין ודוחק לי לפרש שבמתן דמים היה מונה אחת כו' אבל קטרת היה לגמרי...

א) עיין שם בהוריות היטב בגמ' · וע"ע בש"י ·

אלא בשעת הקטרה והא איכא הא מעלה דאילו מהיכל פרשי בין בקדושה דידיה בין בקדושה דלפני ולפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בקדושה דהיכל אמר רבא שם פרישה אחת היא אמר מר כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים מנא לן א"ר פדת אתיא כפרה כפרה מיוה"כ אמר רב *אחא בר אהבה שמע מינה מעלות דאורייתא והכי גמירי להו דאי ס"ד דרבנן מאי שנא בין האולם ולמזבח דילמא מיקרו ועיילי מכולה עזרה נמי נפרשו דילמא מיקרו ועיילי בין האולם ולמזבח כיון דלא מפסיק מידי לא מינכרא מילתא עזרה כיון דאיכא מזבח החיצון דמפסיק מינכרא מילתא אמר רבא ש"מ *קדושת אולם והיכל חדא מילתא היא דאי ס"ד שתי קדושות נינהו אולם *גופיה גזירה וניקום ונגזור גזירה לגזירה לא אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה היא היכל ואולם שתי קדושות: בכל יום היה חותה בשל כסף וכו': מ"ט *התורה חסה על ממונן של ישראל: והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים: מ"ט *משום חולשא דכ"ג: בכל יום בשל ארבעת קבין וכו': תנא *נתפזרו לו קב גחלים מכבדן לאמה תני חדא קב ותניא אידך קביים בשלמא הך דתני קב רבנן אלא הך דתני קביים מני לא רבנן ולא רבי יוסי אמר רב חסדא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בשל קביים היה מכנים רב אשי אמר אפילו תימא רבי יוסי והכי קאמר בכל יום היה חותה בשל סאה מדברית ומערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות: בכל יום היתה כבידה והיום קלה: תנא בכל יום היתה גלדה עבה והיום רך בכל יום היתה קצרה והיום ארוכה מ"ט כדי שתהא זרועו של כ"ג מסייעתו תנא *בכל יום לא היה לה ניאשתיק והיום היה לה ניאשתיק דברי בן הסגן: בכל יום היה זהבה ירוק: א"ר חסדא שבעה זהבים הן זהב וזהב טוב °וזהב אופיר וזהב מופז וזהב שחוט וזהב סגור וזהב פרוים זהב וזהב טוב דכתיב °וזהב הארץ ההוא טוב זהב אופיר דאתי מאופיר זהב מופז שדומה

תורה אור

רש"י

בקדושה · מתן דמים: שם פרישה אחת · (א) כולה חדא מעלה היא דמהיכל פרשי [משום] לפני ולפנים בין בשביל הקטרה ובין בשביל מתן דמים ומבין האולם ולמזבח לא [פרשי] בשביל לפני לפנים כלל וכיון דאשמועינן דמשום הקטרה דלפני ולפנים לא פרשי לא איצטריך לאשמועינן משום מתן דמים: מעלות דאורייתא · מעלות שמנו חכמים במשנה במסכת כלים בפ"ק (משנה ח) דקאמר התם הר הבית מקודש מירושלים והחיל מהר הבית ועזרת נשים מן החיל ועזרת ישראל משל נשים ושל כהנים משל ישראל ובין האולם ולמזבח מן העזרה והיכל מבין האולם ולמזבח דאורייתא נינהו הלכה למשה מסיני והכי גמירי להו הלכך לענין פרישה (ב) נמי דקרא לא איצטריך פרישה אלא מהיכל כדכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ואתו רבנן וגזור בין האולם ולמזבח דילמא מיקרי ועייל להיכל ולא נמשכה שאר עזרה לאותה גזירה שהרי בין האולם ולמזבח קדושה אחת היא ושאר כל העזרה קדושה אחת ובין האולם למזבח גופה גזירה והויא לה שאר עזרה גזירה לגזירה ואי סלקא דעתך מעלות דקתני התם דרבנן נינהו אבל מדאורייתא בין האולם ולמזבח וכל העזרה חדא קדושה היא מ"ש כו': מכולה עזרה נמי [נפרשו] · משום הא גזירה גופה דהא כולה חדא גזירה: ש"מ · מדגזר בין האולם ולמזבח פרישה: קדושת היכל ואולם חדא היא · ואולם נמי אהל מועד מקרי ועביד הרחקה לפרוש מבין האולם ולמזבח (ג) פרישה לכל העזרה דילמא טייל לאולם וקא עבר אלא יהיה באהל מועד: אולם ובין האולם ולמזבח חדא היא · וכי גזור אולם אטו היכל אימשיך האויר דבין האולם בההיא גזירה: חסה על ממונן · ולכן נמי חסינן ותחיית גחלים שוחקת את הכלי ומחסרתו: משום חולשא · שטורח הוא לערות מכלי אל כלי: קב גחלים · כשמערה של ארבעת קבין לתוך של שלשה מתפזר לו קב גחלים הוא מכבדו °לתוך אמה סילון של עזרה היוצאת לנחל קדרון: ולא רבי יוסי · דאי ר' יוסי שלשה מתפזרין: בשל קביין היה מכנים · וחותה בשל ד' קבין כרבנן שאמרו בשל ד' קבין היה חותה: סאה מדברית · ששת קבין מדבריות וכשבאו לירושלים הוסיפו שתות על המדות ונעשות ששת קבין מדבריות חמש ירושלמיות וכשחותה בשל סאה מדברית ומערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות נתפזרו לו (ד) קביין ירושלמיות: היה גלדה עבה · דופנה עבה לכך היתה כבדה: רך · דק: ניאשתיק · טבעת ברֹאשה שמקשקש ומשמיע קול משום ונשמע קולו בבואו וגו' (שמות כח): וזהב הארץ ההוא טוב · מכלל דאיכא זהב שאינו טוב:

תוספות

דאילו מהיכל פרשי בין בקדושה דידיה · הכי פירושא לדידך לא הוה ליה למתני האי לישנא דבין בשעת הקטרה וכו' אלא הכי איבעי ליה למתני שבהיכל פורשין בין בקדושה דידיה בין בקדושה דלפני ולפנים דמשמע בין דקטרת בין דמתן דמים ובין האולם ולמזבח אין פרישה אלא בקדושה דהיכל דקטרת ודמתן דמים ואמאי נקטה הקטרת דמשמע הקטרת ותו לא בשלמא לדידי דאמרי דפורשין בין האולם ולמזבח אף בשעת הקטרה לפני ולפנים ולא במתן דמים דלפני ולפנים ניחא הא דנקט הקטרה ומשני שם פרישה אחת היא ותנא הקטרה משום דעיקר קרא איירי בה וה"ה במתן דמים:

אתיא כפרה כפרה מיוה"כ · תימה לי בשלמא שעירי עבודת כוכבים כתיב בהן כפרה בפרשת שלח אבל פר כהן משיח דלא כתב ביה כפרה אע"ג דאיתקש לפר העלם דבר מנלן למאן דאמר בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) דדבר הלמד בג"ש אין חוזר ומלמד בהיקש והא פר העלם גופיה בגזירה שוה דכפרה כפרה גמר ויש לומר למאן דאמר בזבחים פרק בית שמאי (דף מ:) לפר זה פר העלם ואע"ג דקרא בדידיה איירי איצטריך למיהוי מאי דאתיא ליה מהיקשא כמאן דכתב בגופיה לדידיה ניחא הכא דאיכא למימר כי היכי דאמרינן דאהני לפר זה פר העלם למאי דילפינן ליה בהיקשא מפר כהן משוח למיהוי כמאן דכתב בגופיה הכי נמי אהני להאי מילתא דהכא דגמרינן מיוה"כ למיהוי כמאן דכתב בגופיה ולמאן דאמר לפר זה פר יום הכפורים יש לומר דלדידיה לא קשיא דהא כיון דדריש ועשה לפר זה פר יום הכפורים כאשר עשה לפר זה פר כהן משיח הרי איתקשו פר יוה"כ ופר כהן משיח להדדי וגמר מפר יוה"כ לפרישה דאף על גב דשעירי עבודת כוכבים דילפינן להו התם מדכתב החטאת בפר העלם ודרשינן מיניה שעירי עבודת כוכבים לא חשיב להו התם כאילו הוקשו לפר כהן משיח אלא לפר העלם דכתב ביה קרא שאני התם דהחטאת ייתורא בעלמא הוא ואין במשמעותו שיהא מוקש לפר כהן משיח אבל פר כהן משיח ופר יום הכפורים בהילוך לישנא דקרא משמע שהוקשו זה לזה ועשה לפר זה דהיינו פר כהן כאשר עשה לפר יום הכפורים וכן פירש שם ריצב"א אמילתא אחריתי:

בכל יום לא היה לה ניאשתיק · פרש"י טבעת להשמיע קול כדכתיב ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובירושלמי גרסינן נרתק שלא יכוה ונראה לריב"א כעין נרתק של עור היה עשוי סביב ידה של מחתה לאחוז בה שלא יכוה משום דכל כלי מתכות חם מקצתו חם כולו ולפיכך היה צריך היום נרתק יותר מבשאר ימים לפי שהיו הגחלים שוהים במחתה זמן מרובה עד שהיתה חמה הרבה ושוב מוציא אותה שהיא אחת מהעבודות הוצאת כף ומחתה ופריך בירושלמי והיתו הוצץ ומשני קובעו במסמר כלומר על ידי מסמרין היה נקבע אותו נרתק לבית יד שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה: **זהב** טוב · מפרש בירושלמי כשצורפים אותו אינו נחסר כלום זהב מופז על שם מקומו: *והיום מקיתון של זהב · דאמר בפרק שני דזבחים (דף כב.) דבכל כלי שרת מקדש דכתיב ירחצו לרבות שאר כלי שרת · ריב"א:

מונה אחת שתים כו': פורשין היו מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה כו' · ואע"ג דבשעת מתן דמים נמי פרשי כדלקמן בסמוך משום דקטרת היא בכל יום נקט קטרת וגם יש פעמים שפורש [illegible]

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הל' ה:
לו ב מיי' פ"ג מהלכות תמידין הלכה ה:
לז ג מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הל' ה:

רבינו חננאל

לא הקטרת דהיכל. והא איכא הא מעלה כו' אמר רב אדא בר אהבה ש"מ מעלות דאורייתא והכי גמירי ליה פי' כגון עשר קדושות ששנינו במשנתנו וקדושת כל אחת יש לה מעלה מן האחרת ומעלת ההיכל זולתי מעלה בין (היכל) [אולם] ולמזבח ואסיקנא אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה הואי היכל ואולם ב' קדושות הן · מפני מה לא היתה מחתה של זהב בכל יום שהתורה חסה על ממונם של ישראל: תני חדא נתפזרו לו קב גחלים מכבדן לאמה. ותני' אידך קביים בשלמא הא דתני [קב] רבנן היא דתניא כל היום חותה בשל ד' קבין ומערה לתוך מחתה של ג' קבין ומתפזר קב אלא הא דתניא קביים לר' יוסי ליתא דהא ר' יוסי חותה בשל סאה שהיא ו' קבין ומערה בשל ג' קבין קתני נשארו ג' קבין לרבנן נמי ליתא דהא קב נשאר להן · ושנינן לר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה היא דתני בשל קביים היה מכנים נשארו מן הארבעה קבין [קביים] ובא רב אשי ואוקמה לר' יוסי ואמר הכי קתני ר' יוסי חותה בסאה מדברית. ומערה לתוך ג' קבין ירושלמיות וגרסינן בעירובין פרק כיצד משתתפין בתחומין ת"ר סאה ירושלמית עודפת על של מדברית שתות. בכל יום היתה המחתה כבדה שהיתה גלדה עבה [והיום רך] ולמה היתה היום ידה ארוכה כדי שתהיה ידה תחת זרועו ותמצא מסייעתו · ניאשתיק כיסוי כדאמר *) רבינא בשמש בי הקב מער לו מעישתקו · בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום · אמר רב חסדא ז' זהבים הן · זהב · וזהב טוב · וזהב שחוט · וזהב אופיר · וזהב מופז · וזהב סגור · זהב פרוים ·

*) [הלשון משו גם בכאן ואולי צ"ל כדאמר בב"ר [פרשה ו] בשמש כי לע"ל הקב"ה מערטלו מנושתקו ר"ל בערוך ערך נשתק].

תוספות ישנים

דמתן דמים נמי בחטאי מ"מ קאמר שפיר על קטרת יכא דכר שבחטאי שהרי אין כפרתו מפורשת על מה כמו במתן דמים שכפרתן מפורשת לדבר אחד כך פי' ה"ר אלחנן וריב"א פי' דלהכי קרי ליה חטאי טפי ממתן דמים [illegible]

מסורת הש"ס

[לעיל מד. וש"נ]

[תוספתא פ"ב] [וגם איתא הגי' ישתיק]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שם פרישה אחת היא · כולה חדא מעלה היא דמהיכל פרשי בין בשביל הקטרה ובין בשביל מתן דמים דלפני ולפנים ומבין האולם ולמזבח לא בשביל כצ"ל: (ב) ד"ה מעלות כו' הלכך לענין פרישה דקרא נמי לא איצטריך: (ג) ד"ה קדושת היכל כו' לפרוש מבין האולם ולמזבח דילמא טייל לאולם כו' כצ"ל ותיבות פרישה לכל העזרה נמחק: (ד) ד"ה סאה כו' נתפזרו לו ב' קבין ירושלמיות:

גליון הש"ס

גמרא וזהב אופיר. מלכים א' י' י"א. זהב מופז. מ"א י' י"ח. זהב שחוט. מ"א י' ט"ז. זהב סגור. מ"א י' כ"א. זהב פרוים. דה"י ב' ג' ו': רש"י ד"ה קב גחלים · לתוך אמה סילון · עיין לקמן דף [illegible]

שדומה לפז °זהב שחוט שנטוה כחוט °זהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות °זהב פרוים שדומה לדם הפרים רב אשי אמר חמשה הן וכל חד וחד אית ביה זהב וזהב טוב תניא נמי הכי בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום והיינו זהב פרוים שדומה לדם הפרים: בכל יום מקריב פרס שחרית וכו' בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה: תנו רבנן דקה מה ת"ל והלא כבר נאמר °ושחקת ממנה הדק אלא להביא דקה מן הדקה: בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש: דאמר מר *כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח: והיום° (*עולין) באמצע (*ויורדין) באמצע: מאי טעמא ^א^משום כבודו דכהן גדול: בכל יום כהן [גדול] מקדש ידיו ורגליו מן הכיור וכו': מאי טעמא ^ב^משום כבודו של כהן גדול: בכל יום היו שם ארבע מערכות: תנו רבנן *בכל יום היו שתים מערכות והיום שלש אחת מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת ואחת שמוסיפין בו ביום דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר ^ג^בכל יום שלש והיום ארבע אחת של מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת ואחת של קיום האש ואחת שמוסיפין בו ביום רבי (*מאיר) אומר בכל יום ארבע והיום חמש אחת של מערכה גדולה ואחת של מערכה שניה של קטורת ^ד^ואחת של קיום האש ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב ואחת שמוסיפין בו ביום דכולי עלמא מיהת תרתי אית להו מנלן ^ה^אמר קרא °היא *העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת ורבי יוסי קיום האש מנא ליה נפקא ליה מוהאש על המזבח תוקד בו ור' יהודה ההוא להצתת אליתא הוא דאתא דתניא היה רבי יהודה אומר ^ו^מניין להצתת אליתא שלא תהא אלא בראשו של מזבח תלמוד לומר °והאש על המזבח תוקד בו אמר רבי יוסי מניין שעושה מערכה לקיום האש תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד בו ורבי יוסי הצתת אליתא מנא ליה נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי שמעון דתניא °ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח *לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת דברי ר' יהודה אמר לו רבי שמעון וכי תעלה על דעתך *שזר קרב לגבי מזבח אלא לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בראשו של מזבח ורבי יהודה אי מהתם הוה אמינא קאי אארעא ועביד במפוחא קמ"ל ורבי מאיר איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב מנא ליה נפקא ליה מואש ורבנן *וא"ו לא דרשי ורבנן איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב מאי עביד להו ^ז^מהדר להו למערכה גדולה דתניא מניין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שסודרן

(שמות ל) [נ"ל עולה] [נ"ל ויורד] (ויקרא ו) שם · שם א · [לעיל כא:]

רש"י

שדומה לפז · מאהיב כמרגלית: שנטווה כחוט · מפני שהוא רך: כל החנויות נסגרות · שאין מכר לזהב אחר מפני זה: תניא נמי הכי · דעל שם שדומה לדם הפרים נקרא זהב פרוים בדברי הימים (ב ג): והלא כבר נאמר · בשל כל ימות השנה ושחקת ממנה הדק: אלא דרך ימין · שהוא למזרח שהרי הכבש בדרום לכך עולה במזרחו של כבש שסמוך ליפנות לימין: משום כבודו (א) · להראות חשיבותו שהוא כהן בית ומקיף לצורך ושלא לצורך: שמוסיפין לבו ביום · ליטול ממנה גחלים לקטורת של לפני ולפנים אבל קטורת של מזבח הפנימי הרי הוא כקטורת של כל השנה: של קיום האש · שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין עליו מזה: שלא נתעכלו · שלא ניתנו על מערכה או ניתנו ולא הספיקו להתעכל: להצתת האליתא · להצית בהן אור מערכה גדולה: אליתא · קיסמים דקים: ורבי יוסי הצתת אליתא מנא ליה · שתהא בראשו של מזבח ולא יצית על הרצפה ויעלם כשהן דולקין על המזבח: ובכלי שרת · בלבוש בגדי כהונה: וכי תעלה על דעתך · מאחר שאתה למד מן האש על המזבח תוקד בו שיהא בראשו של מזבח כלום הוצרכנו למקרא זה להטעינה כהן וכי תעלה על לב שזר קרב לגבי מזבח והלא נאמר (במדבר יח) אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו: אלא לימד על הצתת האליתא שלא תהא אלא על ראש המזבח · ואידך קרא לקיום האש אתא כרבי יוסי וכהונה דכתיב בהאי קרא לגופא איצטריך לה שנתינת אש צריכה כהן ולא יעלנה זר ויזרקנה למזבח: ורבי יהודה אמר לך: אי מהתם · מהאש על המזבח כו' אע"ג דשמעינן מינה שהצתה בראש המזבח לא שמעינן דפסולה בזר הוה אמינא קאי זר אארעא ועביד במפוחא: מנא ליה · דבעי מערכה: נפקא ליה מואש · וא"ו דריש:

אסר

תוספות

רבי יוסי אומר בכל יום ג' והיום ד' · תימה בפרק שני דתמיד (דף כט.) תנן בירכו מסם עלי תאנה וכו' ומוקי להאי מתניתין כר' יוסי בפרק קדשי קדשים במסכת זבחים (דף נח.) והיכי מתוקמא כרבי יוסי והא קתני סיפא והליתו שתי מערכות ירדו ובאו ללשכת הגזית ולרבי יוסי הא קאמר בכל יום היו שם שלש ודוחק הוא לומר סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא וי"ל דאכתי הואי חדא לקיום האש ולא קא חשיב אלא הנך תרתי דדמיין להדדי ומליתין אותן ביחד ומחד קרא מפיק להו והקשה רבי אלחנן במזבח הנחשת שלא היה מקום מערכה אלא אמה כדאמר בפרק קדשי קדשים (דף סב:) ואמרינן נמי התם גיזרין שעשה משה ארכן ורחבן אמה א"כ כל הני מערכות היכא הוו קיימי וצריך לומר באמה של הילוך רגלי הכהנים והיו מסבבין המערכה גדולה עד הני מערכות: וכי תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח · הקשה רש"י לדידיה נמי תקשי דמוקי קרא להצתת אליתא הכהן למה לי וכי תעלה על דעתך שזר קרב כו' ותירץ דאיצטריך משום דדרשינן לעיל בסוף פרק קמא (דף כא:) ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט וסד"א שיהא כשר בזר ואפשר דקאי אארעא וזריק אש של הדיוט למעלה וקשיא לן א"כ מנא ליה דאתא קרא להצתת אליתא דילמא כוליה קרא לנתינת אש דהדיוט וי"ל דא"כ לכתוב קרא ונתנו בני אהרן הכהן אש וערכו עצים על האש ואנא ידענא דנתינת האש על המזבח הוה מדכתיב וערכו עצים על האש דמערכה בראש המזבח היא על המזבח למה לי אלא למידרש אש על המזבח להצתת אליתא שמבעירין אותה על המזבח ותימה לי והא ר"ש לית ליה סברא דאפשר דקאי אארעא ועביד במפוחא א"כ לא הוה צריך הכהן לנתינת אש דהדיוט דליכא למימר כמו שפרש"י דאפשר דקאי אארעא וזריק דהא ר"ש לית ליה האי סברא וי"ל דבאש דהדיוט שפיר אית ליה דאפשר דקאי אארעא וזריק לה כיון דשל הדיוט היא אבל הצתת אליתא שהבערתה על המזבח לאו אורח ארעא למיעבד במפוחא ברחוק וקשה לי לר' יהודה והאש על המזבח תוקד בו להצתת אליתא שהבערתה על המזבח למה לי תיפוק ליה מונתנו בני אהרן אש על המזבח דהא רבי יהודה גמר מהתם הצתת אליתא שתהא בכהן כשר וכלי שרת וי"ל אי לא כתב והאש על המזבח תוקד בו לא הוה דרשינן מונתנו אלא נתינת האש דהדיוט על המזבח ושתהא בכהן כשר וכלי שרת אבל הצתת אליתא לא דרשינן אבל השתא דנפקא מוהאש על המזבח הצתת אליתא שתהא בראשו של מזבח גמרינן שפיר מונתנו הצתת אליתא ונתינת אש דהדיוט שלא יהו אלא בכהן כשר וכלי שרת דמסתמא בני אהרן דנפקא לן מיניה כהן כשר וכלי שרת קאי אכל מלות שעל המזבח:

סודרן

עין משפט נר מצוה

לח א ב מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הל' ה:

לט ג מיי' פ"ב מהלכות תמידין הלכה ופ"ב מהל' עבודת יוה"כ הלכה ה:

מ ד מיי' פ"ב מהלכות תמידין הלכה ה:

מא ה מיי' שם:

מב ו שם הלכה ע:

מג ז שם הלכה ה:

°עיין לעיל במתניתין דף מג: מה שנכתב על הגליון

רבינו חננאל

רב אשי אמר חמשה הן ובכל אחד יש בו זהב וזהב טוב: בכל יום היה מקריב פרס כו' פרס הוא חצי מנה כי בכל יום היה מקטיר במזבח הקטרת מנה חציו בשחרית וחציו בין הערבים דגרסינן בכריתות פרק א' ת"ר קטרת היתה נעשית שס"ח מנה שס"ה מנה כנגד ימות החמה מנה בכל יום. ג' מנין שמהן כ"ג מכנים מלא חפנים ביוה"כ והשאר ניתנין לאומנין בשכרן· ת"ר קטרת היו מכניסין אותה למכתשת פעמים בשנה בימות החמה בזורה כדי שלא תתעפש· בימות הגשמים צוברה כדי שלא תפוג ריחה: בכל יום היו שם ד' מערכות והיום ה' דברי ר' מאיר כו'· תנו רבנן בכל יום היו שם ד' מערכות והיום ה' מערכה גדולה ומערכה של קטרת ומערכה של קיום האש ומערכה לאברים ופדרין שלא נתעכלו מבערב ומערכה שמוסיפין בו ביום· כ"ע ר' יהודה ור' יוסי ור' מאיר כלהו שוין בב' מערכות שנא' העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת ור' יוסי ור"מ דאית ליה מערכה שלישית לקיום האש *) מפיק להאי קרא להצתת האליתא והיא הלהבת עצי המערכה שלא תהיה אלא בראשו של מזבח שנאמר והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה· פי' קאי ארעא ועביד במפוחא· כגון שעומד אדם בקרקע העזרה ומנפח במפוח ארוך של נחושת וכיוצא בו ממערכה שע"ג המזבח ומשלהבת· ור' מאיר דאית ליה מערכה רביעית לאברים ופדרין שלא נתעכלו מבערב דריש ו' דואש מדהוה ליה למכתב אש וכתיב ו' ורבנן ו' לא דרשי אלא אברים ופדרין

*) נראה דחסר כאן וצ"ל מפקי ליה מקרא דוהאש על המזבח וגו' ור' יהודה מפיק להאי קרא וכו'.

מסורת הש"ס

לעיל טו: יז: זבחים סב: [לקמן נח: סוטה טו:]

[תוספ' פ"ב]

[בתוס' ליתא]

[לעיל נג.]

[זבחים סב. מנחות כ.]

[יבמות סח: סז. עי' סוטה כח. סנהדרין כח. מנחות נח: סו:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משום כבודו של כהן גדול להראות חשיבותו:

גליון הש"ס

(א) גמ' זהב שחוט · מ"א י טז: (ב) שם זהב סגור · מ"א י כא: (ג) שם זהב פרוים · דה"ב ג ו:

תוספות ישנים

נתפזרו לו קב גחלים מכבדן לאמה · הקשה רבינו נסים גאון היכי מכבדן לאמה ומפסיד קדש והלא קדשו בכלי שרת ותנן (עדיות פ"ח מ"א) העיד ר"ע על קטרת ולבונה וגחלים שנגע טבול יום במקצתן שפסל את כולן וי"ל שאין כלי שרת מקדשין שלא מדעת כן תירץ רבינו יעקב אבל קשה לה"ר אלחנן דהא פלוגתא דאמוראי היא בסוכה בפ' לולב וערבה (דף נ.) אי כלי שרת מקדשין שלא מדעת אי לא ובפ"ק דמנחות (דף ז.) יש שאומר על ברייתות זאת אומרת כלי שרת מקדשין וזאת אומרת אין מקדשין כו' אבל פלוגתא דתנאי מיהא לא אשכחן בהדיא והמשנה צריך לתרץ אליבא דכולהו מיהו כיון שמחלוקת בברייתות הוא בכך אין לחוש ועוד יש לתרץ דמיירי הכא שהמחתה של כסף אינה כלי שרת כי אם השניה שהיה מערה לתוכה אבל קשה לרבי אלחנן דבפרק בתרא דחגיגה מוקי לה כר"ע בגחלים של יוה"כ שבה היה חותה ומכנים א) ומיהו לא מכבדן לאמה והכי איתא בירושלמי דחגיגה גחלים מאי א"ר אבין תפתר בגחלים של יום הכפורים שבמה שהוא חותה הוא מכנים אבל של כל יום לא כדתנן תמן נתפזר כקב גחלים היה מכבדן לאמה ואיתמר נמי מפני שנזקקה לכליין פירוש מחתה זו של זהב שהיא כליין מצרפתן אבל מחתה של [כסף] שאינה כליין לא מצרפתן ורבי אומר לפרש הירושלמי גחלים מאי למה פוסל את כולם כיון שאין צריכין לכלי דהא מתפזר מהם לארץ א"כ ע"כ שאין קדושין ומוקי לה בשל יוה"כ וה"ה למחתה שניה של כל יום אלא מילתא דפסיקא ליה נקט ואע"ג דאמרי' בפ' בתרא דחגיגה דמדרבנן מצרף אע"פ שא"צ לכלי איכא למימר דהתם מיירי למ"ד צירוף דאורייתא אבל למ"ד דרבנן יכול להיות דאין מועיל אלא מה שצריך לכלי וקושיא דרבינו נסים אינה קושיא דאין כאן הפסד קדש כיון שאין שהקדש צריך להם וכדי שתהא השניה מלאה יפה תקנו לחתות בגדולה ולערות בקטנה ב): מכבדן לאמה · וא"ת והא קא עבר משום לא תכבה ואמרינן בסוף פירקין (דף מו:) המוריד גחלת מע"ג המזבח וכיבה חייב וי"ל דלרבא אתי שפיר דפטר לקמן היכא דנתקיה למצותיה ואפי' לאביי דמחייב פטר הכא כיון דנתקיה למצותיה הוצרך לשופכו ולפזרו על הרצפה א"כ השפיכה אינה כיבוי ולאחר שכבו שמא היה מפזרן לאמה מיהו הא ליכא למימר דא"כ הא דקתני בתמיד (דף לג.) ובשבת כופה עליו פסכתר אפילו בחול נמי כיון שלא יכבס יכוו בהם שהולכים יחיפים על הרצפה ועוד אומר ה"ר אלחנן כיון שנעשית כל מצותן אין בהם עוד כלל איסור לא תכבה: בכל יום לא היה נשתק · פירש"י כמין טבעת וריב"א פי' כמו נרתק וכן פר"ח והביא ראיה מבראשית רבה (פ"ו) שחמה יש לה נרתק שנאמר לשמש שם אהל בהם ואמרינן נמי הקב"ה מערטלה חמה מנרתקה וריב"א הביא ראיה מן הירושלמי דגרים בכל יום לא היה נרתק היום היה לה נרתק כדי שלא יכוה נראה פירוש לפי שבית ידה מתחמם מן הגחלים דמתכת אמרינן דתם מקלתו חם כולו ולפיכך עושה נרתק שמובדל מן הכלי ופריך והלא חולץ ומשני קובעו במסמר *): היום עולין באמצע. כהן ראש בית אב וסגן שעולין עם כהן גדול או שאר כהנים לסייעו להפך בצנורא או שום צורך: ואחת של אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב · והא דאמרי' בפ"ק (דף כ.) דאחר חצות לא יחזיר משום דחצות מבויא ליה עיכול היינו בנתעכלו ולא נתעכלו לגמרי דמוקי לה בפ' (שני) [ט] דזבחים (דף פו.) בשרירי אבל היכא שלא נתעכלו כלל לא מבוי חצות עיכול ועוד דלעיל מיירי בפקעו מעל המזבח אבל לא פקעו נשרפין שם לגמרי כמו ששנינו בתמיד דהאברים שהן על האש נשרפין למחר: אלא לימד על הצתת האליתא שלא תהא אלא בראשו של מזבח · וכהן דכתיב בנתינת אש פירש"י דקמ"ל שלא יזרקם זר על המזבח ואין שייך כאן להקשות לפני מלך ב"ו אין עושין כן כו' ורבי אומר בס"ב דזבחים (דף יח.) דרשינן

א) נ"ל ומהם: ב) עיין בתוס' חגיגה כג: ד"ה שאם נגע כו' כי שם הדברים מבוארים · ש"י:

*) ע"כ שייך לדף מד.

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ג מהל' תמידין הלכה ב:

מה ב שם הל' ה ופ"ב הל' ד והלכה ח:

מו ג שם פ"ג הל' יג:

שסודרן על גבי מזבח ואם אין מחזיקן שסודרן על הכבש או ע"ג סובב עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן ת"ל °אשר תאכל האש את העולה על המזבח ור' מאיר עיכולי עולה אתה מחזיר ^א^ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת דתני *ר' חנניא בר מניומי בדבי ר' אליעזר בן יעקב אשר תאכל האש את העולה על המזבח עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת דכולי עלמא מיהת מוסיפין בו ביום אית להו מנא להו נפקא להו °מהאש ואפילו למאן דלא דריש *וא"ו וא"ו ה"א דריש אש תמיד למאי אתא מבעי ליה לכדתניא [א] °אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ^ב^לימד על מערכה שניה של קטורת ^ג^שלא תהא אלא על המזבח החיצון אש מחתה ומנורה מניין ודין הוא נאמרה אש בקטורת ונאמרה אש במחתה ומנורה מה להלן על מזבח החיצון אף כאן על המזבח החיצון או כלך לדרך זו נאמרה אש בקטורת ונאמרה אש במחתה ומנורה מה להלן בסמוך לו אף מחתה ומנורה בסמוך לו ת"ל אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ^ד^אש תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון למדנו אש למנורה אש למחתה מניין ודין הוא נאמרה אש במחתה ונאמרה אש במנורה מה להלן על גבי מזבח החיצון אף כאן על מזבח החיצון או כלך לדרך זו נאמרה אש בקטורת ונאמרה אש במחתה מה להלן בסמוך לו אף כאן בסמוך לו תלמוד לומר °ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון ואיצטריך למיכתב מעל המזבח ואיצטריך למיכתב מלפני ה' דאי כתב רחמנא מעל המזבח הוה אמינא מאי מזבח מזבח פנימי כתב רחמנא מלפני ה' ואי כתב רחמנא מלפני ה' הוה אמינא דוקא מלפני ה' אבל

רש"י

אשר תאכל את העולה · אם אינו ענין לתחילתה דהא כתיב העולה על מוקדה תנהו לענין סופה: עיכולי עולה · פוקעין שפקעו מעל האש וקרי ביה אשר תאכל את העולה על המזבח: אש תמיד תוקד למאי אתא · כיון דדרשת כל מוקדות דעניא: שלא תהא אלא על מזבח החיצון · דהאי קרא במזבח העולה כתיב: אש מחתה ומנורה · אש דיוה"כ דלפני ולפנים ואש דמנורה דהדלקת נרות דכל יומא מניין שתהא ניטלת מעל המזבח החיצון: הכי גרסינן נאמר כאן אש בקטורת · דכתיב יקטירנה ואין הקטרה בלא אש: מה להלן בסמוך לו · במזבח החיצון הסמוך לפנימי שעליו הקטורת נקטר אף מחתה ומנורה נוטל מן הסמוך לו והוא מזבח הפנימי הסמוך למנורה ולפני לפנים: אש תמיד · אש שאמרתי לך בה תמיד והוא של מנורה שנאמר בה להעלות נר תמיד: נאמר אש בקטורת · של כל יום: ולקח מלא המחתה מעל המזבח · (ויקרא טז) ומהיכן מלפני ה' מצד מערב: הכי גרסינן איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון · איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ה' שהוזקק הכתוב לומר מלפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון דאילו פנימי כולו לפני ה': דוקא מלפני ה' · כנגד הפתח ממש:
אבל

תוספות

סודרן על גבי כבש או על גבי סובב · אבל על גבי יסוד לא דא"כ היה נפסל בלינה אם ירד אבל סובב שהוא מחצי המזבח ולמעלה הרי הוא כמזבח ואין לינה מועלת בראשו של מזבח וכן כבש ריב"א ועוד אפשר דאיסור יש להורידו מן המזבח אבל כשסודרן על הסובב והכבש לא מיקרי ירידה:

נאמרה אש בקטורת · כ"ל דכתיב גבי קרח אתה ואהרן איש מחתתו ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת:

תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא על מזבח החיצון · תימה לי א"כ ניבעי לה מערכה בפני עצמה כי היכי דמצרכינן מערכה לקטורת בפני עצמה וא"כ נפישי להו מערכות וי"ל כיון דלא היה צריך ליקח שום גחלים למנורה אלא להדליק הפתילות בעלמא לא מסתבר שיעשו בשביל זה מערכה ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים ועוד י"ל מדכתיב תמיד ש"מ שמדליקין אותה מאש הדולקת תמיד והיינו ממערכה גדולה דאי עבדינן לה מערכה בפני עצמה מאי איצטריך שתהא דולקת תמיד:

הוי אומר זה מזבח החיצון · ואין להקשות א"כ מאי איצטריך קרא לקטורת דהיכל שלוקחין לה גחלים ממזבח החיצון נגמר מקטורת דלפני ולפנים די"ל דאיצטריך לאשמועינן דעושין לה מערכה בפני עצמה דאי הוה גמרינן מהכא ה"א ביוה"כ סגי בחדא מערכה לקטורת דהיכל ודלפני ולפנים אי נמי מהכא לא מצינו למילף דשאני קטורת דכל יומא כיון דמקטירין אותה על מזבח הפנימי יעשו לה מערכה כמו כן על מזבח הפנימי קמ"ל:

הוה אמינא דוקא מלפני ה' · הקשה ר"י מאי שנא דהכא אמרינן לפני ה' כנגד הפתח במערבה וכן בנר מערבי פרק שתי הלחם (מנחות דף נח.) וגבי תנופה פרק כל המנחות באות מצה (שם דף סא.) אמרינן לפני ה' במזרח וגבי שחיטה נמי כתיב לפני ה' ושרינן בכל מקום בעזרה ותירץ ר"י דגבי שחיטת קדשים קלים כתיב לפני ה' למעוטי בחוץ אע"ג דנאכלין בכל העיר שחיטתן לפני ה' בפנים במזרח וכן גבי תנופה אבל בהני מזבח ומנורה אי לא אתי לאשמועינן במערב לפני ה' למה לי והקשה רבינו יצחק הבחור מ"מ מאי שנא דתנופה במזרח ושחיטה בכל מקום בעזרה ותירץ דודאי לפני ה' במזרח כדדרשינן בסיפרי בפרשת נשא גבי תנופת איל נזיר לפני ה' במזרח בכל מקום שנאמר לפני ה' הוי אומר במזרח עד שיפרט לך הכתוב וגבי שחיטת קדשים קלים לא כתיב לפני ה' אלא בסמיכה ושמא סמיכה היא במזרח ואת"ל שאינה במזרח דילמא היינו טעמא דגמרינן מקל וחומר משחיטה או בהיקישא דוסמך ושחט ושחיטה הויא בכל מקום כדגמרינן באיזהו מקומן (זבחים דף נה.) מקראי להכשיר כל הרוחות ואפשר דאפילו סמיכת עולה היא בכל מקום בעזרה כיון דשירי מנוה היא גמרינן קל וחומר משחיטת שלמים וקרא דלפני ה' דסמיכה לאפוקי חוץ לעזרה וכ"מ בת"כ דדרים לפני ה' וסמך דגבי עולה אע"פ שסמך בחוץ יחזור ויסמוך בפנים והא דכתיב ושחט את בן הבקר לפני ה' גבי עולה לא מצי למימר במזרח דהא פרט לך הכתוב לפון ודרשינן מיניה בן בקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה' בפרק כל הפסולין (שם דף לב:) ולפני ה' דכתיב בפר כהן משיח ובפר העלם דריש בת"כ לקבוע להם לפון והיינו עד שיפרט לך הכתוב והאי דדרשינן ליה לצפון ולא למזרח משום דאשכחן שאר קדשי קדשים שטעונין לפון ואע"ג דאמר בפרק איזהו מקומן (שם דף מח:) זה בנה אב שכל חטאות טעונות לפון נראה לי דשמא איצטריך משום דכתיב בפר כהן משיח כאשר יורם משור זבח השלמים ולהקטרת אימורים לא איצטריך למילף משלמים שהרי הכל מפורש בגופיה וסד"א דאיצטריך לאקושיה לשלמים להכשיר כל הרוחות לשחיטתו ופר העלם איתקש לפר כהן משיח ואע"ג דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש אין זה אלא גילוי מילתא להכי איצטריך לאהדריניהו לכלל שאר חטאות להטעינן לפון [אי נמי] סד"א כיון דמצות שריפתן חוץ לשלש מחנות לא ליבעו לפון קמ"ל לפני ה' וגבי נר מערבי לא קשה מידי שכשאתה אומר לפני ה' במזרח לא אתא לאפוקי אלא לפון ודרום שלא כנגד היכל וכתליו או שלא יעמוד במזרח ויהפוך פניו לצד לפון ודרום וגבי גחלים לא שייך למימר הכי שהרי לפונו ודרומו של מזבח היה כל כך כנגד היכל וכתליו כמו מזרחו ואם כן לפני ה' לאפוקי מאי אי לאפוקי שלא יעמוד החותה במזרח ויהפוך פניו ללפון ולדרום א"כ דלגברא קאי הוה ליה למיכתב לפני ה' מדכתיב מלפני ה' שמע מינה דלגחלים קאי ואי גחלים דמזרחו דמזבח קאמר אמאי קרי לה לפני ה' טפי מדלפונו ודרומו אלא שמע מינה במערב קאמר והיינו כמו פרט הכתוב כדאיתא בסיפרי וכן בנרות כולם לפני ה' בין אדם בין נרות אלא שמע מינה נר מערבי קאמר:
אבל

רבינו חננאל

ופדרין שלא נתעכלו מבערב סודרן בצידי המזבח עד שיסדר המערכה גדולה ואח"כ מחזירן עליה שנאמר אשר תאכל האש את העולה על המזבח כלו' מחזירם ע"ג המערכה שבמזבח ור' מאיר האי קרא אשר תאכל האש מפיק לה לדרשא אחרינא כדתני רב חנניא בר מניומי ברבי אליעזר בן יעקב אשר תאכל האש את העולה על המזבח עיכולי עולה אתה מחזיר על המזבח ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת וכר' ינאי דאמר קטורת שפקעה ממזבח הקטרת אפילו קרטין שבהן אין מחזירין אותה ע"ג המזבח · דכ"ע מיהת שוין שמוסיפין ביוה"כ מערכה יתירה על כל הימים · מנא להו ופרשינן מהאש היה לו לכתוב אש ולמה כתב והאש אלא לומר שמוסיפין ביוה"כ מערכת אש אחרת. הנה דרשנו הני קראי ואש המזבח תוקד בו · והאש על המזבח תוקד·האי קרא אחרינא אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה למאי אתא לכדתניא ואש המזבח תוקד בו לימד על מערכה שניה של קטרת שתהיה במזבח החיצון · אש מחתה · שנאמר ולקח מלא המחתה גחלי אש · ומנורה דכתיב בה להעלות נר תמיד והיא הדלקת נרות באש · מנא לן שהיא ממזבח החיצון ולמד בהן מן הדין בזה הדרך נאמר תן אש בקטרת ונאמר תן אש במחתה ומנורה כו' ודחינן כלך לדרך זו כו' כלומר כך למוד מהמזבח הקטרת האש שאתה נותן ומקטיר עליה אינך מכניסה אלא מן הסמוך לה דהוא מזבח החיצון כמו שאמרנו במסכת זבחים בפ' קדשי קדשים (נח) ר' יוסי היא דתניא ר' יוסי אומר כל הניטל מבחוץ ליתן בפנים אינו נותן אלא בסמוך שלפנים· וכן אמרו למעלה בענין סידור המערכה כריש לקיש דאמר אין מעבירין על המצות · וכי עייל בהיכל במזבח הקטורת פגע ברישא · כדכתיב שלחן בצפון משוך מן הכותל כו' · וכבר פירשנוהו שם בפרק אמר להם הממונה כן אש מחתה ומנורה לא תהיה אש אלא ממזבח הזהב הסמוך להם לכך בא זה אש תמיד תוקד על המזבח ללמד כי האש אשר כתבתי לך תמיד והיא אש של מנורה כדכתיב להעלות (אש תמיד ובמנורה כתיב להעלות) *) נר תמיד אש מחתה מניין ולא אשכחנא בה טעם אלא מגופה שנאמר ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ודייקינן מדכתיב לפני ה' שמעינן מינה דבעינן אש ממזבח שאין כולו לפני ה' ואמרינן איזהו מזבח שאין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון אבל מזבח הפנימי כולו לפני ה' הוא שנאמר ויצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב לפי שמזבח החיצון יש בו ל"ב ופתח ההיכל אינו רחב אלא י' אמה ומה שהוא כנגד הפתח הוא לפני ה' והשאר לא וכבר אמרו מזבח ממוצע באמצע עזרה וזה דבר ברור הוא ועניין הזה פשוטה תחלת פרק היה מביא מנחתה (דף יד ע"ב) ואצטריך למיכתב מלפני ה' למעט מזבח הפנימי שהוא כולו לפני ה' ואצטריך למיכתב מעל

*) תי' אלו המוקפין נראין מיותרין וצ"ע.

מסורת הש"ס

תורה אור: ויקרא ו · שם · שם · שם טז

מנחות כו: [זבחים סג:]

[יבמות עב: מנחות נא: פז:]

הגהות הגר"א

[א] גמרא לכדתניא · (אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה) תא"מ ונ"ב ואש המזבח תוקד בו (וכ"ה בתורת כהנים וכמ"ש לעיל עמוד א' וכדף נג א'):

גליון הש"ס

גמרא שלא תהא אלא על המזבח החיצון · עיין לעיל דף נג ע"א תוס' ד"ה מכלל:

תוספות ישנים

דרשינן מניה כהן בכיהונו וא"ת לרבי יהודה אמאי איצטריך תרי קראי מהאי קרא דונתנו תיפוק כולה מילתא דכתיב ביה כהגה וראשו של מזבח וי"ל דעל המזבח דהאי קרא אתא לדרשה אחריתי: *ורבנן וי"ו לא דרשי · *) שייך לע"א

פירש רבי יהודה ורבי יוסי ומה שמקשין דרבי יהודה דריש וי"ו בעלמא והכא לא דריש לה פי' בסנהדרין ובערכין ובתמורה:

אבל מהאי גיסא ומהאי גיסא אימא לא צריכא א"ר אלעזר משום בר קפרא אומר היה רבי מאיר איברי עולה שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמה וסודרן *ואפילו בשבת מאי קמ"ל תנינא בכל יום היו שם ארבע מערכות א"ר אבין לא נצרכה אלא לפסולין ודוקא שמשלה בהן האור אבל לא משלה בהן האור לא איכא דאמרי אחד כשירין ואחד פסולין אי משלה בהן האור אין ואי לא לא ואפילו בשבת תנינא והיום חמש אמר רב אחא בר יעקב איצטריך סלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דחל יום הכפורים להיות אחר השבת *דחלבי שבת קרבין ביוה"כ אבל באמצע שבת לא קמ"ל אמר רבא *מאן האי דלא חייש לקמחיה הא בכל יום תנן קשיא ופליגא דרב הונא דאמר תחילתו דוחה סופו אינו דוחה גופא אמר רב הונא [א]תמיד תחילתו דוחה סופו אינו דוחה מאי אינו דוחה רב חסדא אמר דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה (*ורבא) אמר [ב]דוחה את הטומאה ואינו דוחה את השבת אמר ליה אביי (*לרבא) לדידך קשיא ולרב חסדא קשיא לדידך קשיא מאי שנא טומאה דכתיב במועדו *ואפי' בטומאה שבת נמי במועדו ואפי' בשבת ולרב חסדא קשיא מאי שנא שבת דכתי' במועדו אפי' בשבת טומאה נמי במועדו ואפי' בטומאה אמר ליה לא לדידי קשיא ולא לרב חסדא קשיא לדידי לא קשיא סופו כתחילתו טומאה

רש"י

אבל מהאי גיסא · דפתח לא ואע"ג דלד מערבי הוא: הכי גרסינן אומר היה ר"מ איברי עולה שניתותרו כו' · ולא גרסינן עולת (א) חול דאי גרסי' ליה מאי תנינא דקא פריך ליה הא אתא לאשמועינן שבת ואם תאמר הכי פריך ליה בכל יום תנן ואפילו בשבת דהא הדר פריך ליה תו אפילו בשבת פירכא אחריתי: מאי קמ"ל · דקאמר עושה להן מערכה בחול תנינא בכל יום היו שם ד' מערכות וחדא מינייהו לאיברים שניתותרו: לפסולין · הנך דאם עלו לא ירדו: שמשלה בהן האור · דמההיא שעתא נעשו לחמו של מזבח: תנינא היום חמש · והרי יוה"כ כשבת וקתני דאיברי תמיד של ערב יוה"כ עושה להן מערכה ביוה"כ: בכל יום · היו ארבע מערכות תנן ואפילו שבת במשמע: ופליגא דרב הונא · אדבר קפרא ואדרבא דאמר בכל יום דמתניתין דווקא הוא ואפי' בשבת דרב הונא סבר בכל יום לבר משבת: תחילתו דוחה · תמיד של שבת נשחט בשבת וקרב בשבת: סופו אינו דוחה · תמיד של ערב שבת אין אבריו נקטרין משתחשך אלא מעלן מבעוד יום: הכי גרסינן גופא אמר רב הונא כו': מאי אינו דוחה · אינו דוחה את הטומאה הקטר חלבים ואימורין אלא זריקת דמו בלבד לישנא אחרינא תחילתו הקטר חלבים סופו איברים שניתותרו מבערב וזה שמעתי והראשון נראה בעיני: טומאה

תוספות

אבל דהאי גיסא ודהאי גיסא אימא לא צריכא · נהי דמסיק הכא דאפי' דהאי גיסא ודהאי גיסא כשר הני מילי דיעבד אבל לכתחילה בעינן כנגד הפתח כדמשמע בזבחים ריש פרק קדשי קדשים (דף נח.) וא"ת מאי איצטריך קרא למימר דלא מעכב אי שקיל להו שלא כנגד הפתח מהיכא תיתי עיכובא והלא לא שנה עליו הכתוב לעכב ואי מדכתיב חוקה לרבי יהודה דאמר (לקמן דף ס.) לא קאי חוקה אלא אדברים שנעשים בבגדי לבן בפנים למה לי קרא וי"ל כיון דהוי לורך פנים כפנים דמי מידי דהוה אקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר דלא עשה ולא כלום אפי' לר' יהודה דלורך פנים כפנים דמי:

אבל לא משלה בהן האור לא · לאו דווקא פסולין הוא הדין אפי' כשרין אי לא משלה בהן האור לא דקאמר *עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ומקשים והאמר בפ"ק דשבת (דף כ.) בכל מושבותיכם למישרי איברים ופדרים הוא דאתא ועל כרחך היינו איברים ופדרים דחול דאי של שבת מעולת שבת בשבתו נפקא ותירץ הרב רבי יוסף פור"ת זצ"ל דלמישרי איברים ופדרים הייני של שבת דאי מעולת שבת בשבתו הוה מיירי בשחיטה וזריקה ולא נהירא לר"י דא"כ היכי גמרינן מיניה בפרק אלו קשרים (שם דף קיז.) דחלבי שבת קריבין ביו"ט או ביוה"כ ואי קרא בשחיטה וזריקה איירי אטו קרבן שבת נשחט בי"ט וביוה"כ אלא על כרחך אהקטרת תמיד דשבת דרשינן גופיה מקרא כדדרשינן בפרק אלו דברים (פסחים דף סו.) עולת שבת על עולת התמיד מכלל דתמיד דחי שבת ומסתמא בכל *קרבנותיו קאמר ומיתורא דבשבתו דרשינן חלבי שבת קריבין ביו"ט או ביוה"כ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אלא נראה לריב"א ולר"י דהא דאמר ולא עולת חול בשבת היינו בלא משלה בהן אור והוא דלמישרי איברים ופדרים הוא דאתא במשלה בהן האור וא"כ הא דקאמר הכא ללישנא קמא דווקא משלה בהן האור ודווקא פסולין אבל כשרין לא לא בעי למימר אבל כשרין אפילו לא משלה בהן האור אלא ה"ק אבל כשרין לא איצטריך למימר דשרי היכא דמשלה בהן האור ומיהו אפי' ללישנא קמא לא שרי אפילו בכשרים אלא במשלה בהן האור דווקא ומיהו יכולני ליישב שלא יקשה לפירוש הרב פורת דודאי אי לא הוה כתב קרא דלא תבערו למישרי איברים ופדרים מקרא דעולת שבת בשבתו לא הוה דרשינן אלא שחיטה וזריקה דמעכבי אבל הקטרה לא כיון דיכולין להמתין עד הלילה והא דכתיב עולת שבת בשבתו הוה דרשינן ליה הכי אם נאנסו ולא שחטו תמיד של שבת ושחטו אותו ביוה"כ ולמר ביו"ט היכא דחל יוה"כ או יו"ט אחר השבת אבל בתר דנפקא לן מלא תבערו למישרי איברים ופדרים בתמיד של שבת מהשתא מוקמינא קרא דעולת שבת בשבתו אף לאיברים ופדרים לומר דחלבי שבת קריבין ביוה"כ או ביו"ט למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וצריך לומר לפי' כמו כן דמודה הוא דאפי' דחול שרי בשבת היכא דמשלה בהן האור כדמשמע בשמעתין לכ"ע ולכל הפי' נ"ל דוחק שאנו צריכין לפרש ללישנא קמא דהכא דקאמר לא נצרכה אלא לפסולין דנקט להו דווקא וה"ה כשרין לא איצטריך לאשמועינן ונראה לי דהא דאמר ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט היינו בליל שבת או בליל יו"ט דלא ניתנו שבת ויו"ט לדחות בההיא שעתא אבל שום קרבן והא דאמר למישרי איברים ופדרים הוא דאתא היכא לאוקמי קרא לדמיסתבר דהיינו סמוך לבקר כי מסדר מערכה דיומיה וכיון דבלאו הכי מבעיר את המערכה לצורך תמידין דיומא אמרינן דקרא דלא תבערו אתא למישרי איברים ופדרים דחול שניתותרו ואפי' לא משלה בהן האור כשרין ללישנא קמא דהכא ופסול במשלה בהן האור ולאיכא דאמרי אחד *כשירה ואחד פסולה דווקא משלה בהן האור והא דאמר חלבי שבת קריבין ביוה"כ וביו"ט היינו אפילו בתחילת הלילה מעלן ומקטירן מה שאין כן בעולת חול ביוה"כ וביו"ט:

תחילתו דוחה וסופו אינו דוחה רב חסדא אמר דוחה את השבת כו' · פרש"י תחילתו תמיד שחיטה וזריקה דוחה את הטומאה סופו דהיינו הקטרתו אינו דוחה הטומאה אבל שבת דוחה אפילו סופו ורבה אמר תחילתו דוחה תמיד של שבת שחיטה וזריקה דוחה את השבת וקרב בשבת סופו תמיד של ערב שבת אינו דוחה דאין איברים נקטרים משתחשך אלא מעלן מבעוד יום וזה הפי' תופס עיקר והקשה ר"י דהתנן בפרק כיצד צולין (פסחים דף עו:) חמשה דברים באין בטומאה ועל כרחך אפילו הקטרת אימורים קאמר מדקאמר ואינן נאכלין בטומאה מכלל דכל השאר בא בטומאה שחיטה וזריקה והקטרה ועוד דהקתני בהדייהו עומר דהיינו הקטרה ולעיל נמי בפ"ק (דף ו.) אמרינן היה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו וכו' עד אומרים לו הוי פקח ושתוק אלמא הקטרה היא בטומאה מיהו י"ל דלא קשה דהקטרת קומץ דמנחה במקום זריקת דם דזבח ואי היכי דזריקה דוחה טומאה הכי נמי הקטרת קומץ כדאמר בזבחים בפ"ק (דף יג:) מקטיר נמי היינו זורק ומאין נאכלין בטומאה ניחא דים לומר דנקט לישנא דשייך בכולהו דכולהו אין נאכלין בטומאה אבל לענין הקטרה יש מהן שנקטרת בטומאה כגון מנחת העומר ומיהו קשה דרב חסדא מפרש למילתא הכל בתמיד דכל יומא ויומא תחילתו שחיטה וזריקה דוחה הטומאה סופו אינו דוחה טומאה דהיינו הקטרה ולא מיירי באיברים שניתותרו ורבה מפרש תחילתו דוחה שבת תמיד דשבת סופו אינו דוחה איברים שניתותרו ועוד מאי קאמר תחילתו דוחה שבת שחיטה וזריקה אפי' סופו נמי דחי שבת הקטרה דתמיד דשבת ועוד דלרבה דתחילתו דוחה שבת

ע"ין משפט נר מצוה: מו א ב מיי' פ"א מהל' תמידין הלכה ז ח:

מסורת הש"ס: [פי' תוספות מנחות מ: ד"ה תכלת] · [שבת קיז. סוכה נד:] · [פסחים סד. ע"ש פרש"י סוכה נו. ע"ש פרש"י יבמות מב: ע"ש פרש"י] · [נ"ל רבה וכ"ה בתוס' דכאן ד"ה תחילתו] · [נ"ל לרבה] · [פסחים עז. מנחות עב:] · [פסחים סג: ע"ש תוס' ד"ה ולא · וכאן כתו"] · נ"ל קרבנותיו · נ"ל כשרין ואחד פסולין

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל מהאי גיסא כו' ולא גרסינן עולת שבת דאי גרסינן ליה:

גליון הש"ס

גמרא אמר ליה אביי לרבא לדידך קשיא · כעין זה עירובין דף מט ע"ב פסחים דף נג ע"ב ב"ב דף קכד ע"ב:

רבינו חננאל

מעל המזבח לרבות כל הגחלים שבמזבח ואפי' אותן שבצדדין שאינן מכוונין כנגד פתח ההיכל שהוא לפני ה': א"ר אלעזר משום בר קפרא אומר היה רבי מאיר אברי עולות שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמן ושורפן ואפילו בשבת מאי קמ"ל תנינא כו' אמר רבינא לא נצרכה אלא לפסולין כו' ודברים פשוטין הן ובא רב אחא ואמר אצטריך סד"א הא דתנינן היום ה' מערכות אחת מהן לר' מאיר לאברין ופדרין שלא נתאכלו מבערב היכא דחל יוה"כ להיות אחר השבת דחלבי שבת קרבין ביוה"כ אבל באמצע שבת אם חל יוה"כ אימא לא א"ר מאיר שעושה מערכה לאברים ופדרין קמ"ל ר' אלעזר אפילו בשבת. ובא רבא ואמר זה הטעם אין צורך לתיאמר דהא בכל יום תנן בין בשבת בין בחול הדין אחד · ואמרינן כי האברין של עולות הנותרין מן החול עושה להן מערכה בפני עצמן ושורפו ואפילו בשבת פליגא עליה הא דרב הונא דאמר תמיד תחילתו דוחה סופו אינו דוחה ואלו האברים שנותרו סופו הן מאי סופו אינו דוחה רב חסדא אמר אינו דוחה טומאה אבל שבת דוחה רבה אמר סופו אינו דוחה שבת אבל טומאה דוחה · ואקשינן עלייהו והא במועדו כתיב ביה בתמיד מ"ש טומאה מ"ש שבת אי דחי הא דחי הא · ופריק רבה לדידי האי דכתיב במועדו בתמיד ל"ק אנא אקישנא סופו לתחלתו מה תחלתו אע"פ שהוא תמיד של חול דוחה טומאה דכתיב ביה במועדו ואפילו בטומאה כך סופו דוחה טומאה ואינו דוחה שבת

תוספות ישנים

אבל מהאי גיסא ומהאי גיסא לא צריכא · וא"ת מדאמרינן בזבחים פרק קדשי קדשים (דף נח.) ביכלו מסס עלי תאנה יפין למערכה שניה של קטורת כנגד מערבית דרומית משוך קימעא כלפי צפון כו' ומוכח דבעינן שתהא המערכה מכוונת ממש כנגד פתח של היכל לפני ה' ממש ומצינו למימר דהתם למצוה ומיהו ר"ש יפה פי' דס"ד דבההיא מערכה גופה שהיא לפני ה': אפי' בשבת · הקשה רבינו יעקב מדתניא בפרק במה מדליקין (דף כד:) ובפרק (כל כתבי) [ר"א דמילה דף קלג.] ובפסחים פרק כיצד צולין (דף פג:) עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביום טוב ועוד קשה על הך ברייתא דכיצד צולין מהך דרשא דספ"ק דשבת (דף כ.) דמוקמי ליה לקרא דלא תבערו אש בכל מושבותיכם למישרי אברים ופדרים שנתותרו מבערב דעולת חול בשבת שרי ועל הך קושיא דשבת תירץ ה"ר יוסף דקרא דסוף פ"ק דשבת דבכל מושבותיכם לא אתא אלא למישרי אברים ופדרים של תמיד דשבת עצמו דס"ד כיון שיכול להמתינם עד הלילה של מוצ"ש שלא ידחו שבת עצמו ואין נראה דקשה משמעתין דהכא כדפרי' ועוד דפשט עולת שבת בשבתו משמע שיכולין להקטיר התמיד בשבת ולא צריך קרא אחרינא ורב חסדא דפליגי לקמן בשמעתין היינו דוקא מערכה בפני עצמן אבל בדחיית שבת במערכה גדולה לא אשכחן דפליגי ואומר רבי יעקב וכן פירש ר"י דלא קשה מידי דהכא והיא דספ"ק דשבת מיירי לענין אברים ופדרים שמשלה בהם האור מע"ש דהוו לחמו של מזבח כדאמרינן הכא במשלה בהם האור ואפילו ללישנא דמפליג בין כשרים בין פסולין לענין משלה בהם האור היינו לענין מערכה בפ"ע אבל לא לענין דחיית שבת וא"ת האי דקאמר בסמוך במועדו ואפי' בשבת ולא מייתי קרא דמושבותיכם י"ל דמהתם לא שמעינן עיקר דחיית התמיד אלא מג"ש דבמועדו ילפינן ליה בפ' אלו דברים (דף סו.) וממושבותיכם שמעינן דכיון שמשלה בהם האור נעשו לחמו של

מזבח כתמיד עצמו: ואפי' בשבת תנינא · מדקאמר ואפילו בשבת משמע ליה דתרי מילי ניינהו א) תנינא ואפי' דתנינן בכשרין ולא בפסולין מ"מ כיון דאשכחן דכי משלה בהם ב) (תנינא): ופליגא דרב הונא כו' · אליבא דרבה דמפרש דוחה את הטומאה ולא את השבת קאמר דפליגא אבל לרב חסדא דמפרש דוחה את השבת לא פליגא: תחילתו דוחה · פירש"י בשם רבותיו תחילתו הקטרת אבריו סופו אברים שנתותרו וקשה לרש"י מדקאמר לקמן בסמוך תחילתו דעיקר כפרה דחי והיכי קרי עיקר כפרה להקטר אברים הלא אין כפרה אלא בדם ואין נראה לרבי קושיא דהא קרי ליה שפיר עיקר כפרה כיון שהוא מקטיר גוף הקרבן ועיקרו וה"נ אשכחן לעיל ס"פ שני (דף כו:) גבי מנין להפשט וניתוח שכשרין בזר ואכתי איצטריך סד"א כיון דלאו עבודה דמעכבא כפרה היא לא תיבעי כהונה קמ"ל דבעיא כהונה משמע אבל הפשט וניתוח דמעכבא כפרה ודאי בעו כהונה ואפילו לפי' אחר שפירש לעיל שאין מכס ראיה מ"מ כיון שהקטרה הוא עיקר גוף הקרבן ודחי גם טומאה קרי ליה שפיר מעכב כפרה אבל רש"י פי' מפי עצמו תחלתו כגון שחיטה וזריקה של תמיד השבת סופו כגון אברים שנתותרו מערב שבת דתמיד של שבת [לא] קאמר דהא אין שום אמורא חולק דפשיטא דדחי כדאמרינן באלו דברים (דף סח:) שהרי הקטר חלבים ואברים כשרין כל הלילה ואין ממתינים להם עד שתחשך גבי פסח שחל להיות בשבת ועוד [מאי] קאמר שבת דתחילתו לאו בר מידחי שבת כו' אלא בכל ע"ש מיירי אבל קשה לרבי דקאמר סופו דלאו עיקר כפרה הוא לא דחי טומאה והא תנן בפרק כיצד צולין (דף עו:) ה' דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה אלמא אפילו הקטרה דוחה טומאה ותניא נמי לעיל בפ"ק (דף ו.) היה מקריב מנחת פרים אילים וכבשים ונטמאת בידו כו' אומר לו הוי פיקח ושתוק וע"ק כי לפירש"י לא הוי הפסח סופו דלענין טומאה כנתותרו כמו לענין שבת אבל אין להקשות אם אין הקרבתו דוחה טומאה איך יזרק הדם

א) תניגא הוא התחלת הדבור בפ"ע: ב) דחי שבת ה"ס פסולין כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

מח א ב ג מיי' פ"ג מהל' תמידין הל' ו:

מסורת הש"ס

טומאה דתחילתו בר מידחא טומאה הוא סופו נמי דחי שבת דתחילתו לאו בר מידחא שבת הוא סופו נמי לא דחי לרב חסדא לא קשיא סופו כתחילתו (תהילתו) לית ליה שבת דהותרה היא בציבור סופו נמי דחי טומאה דדחויה *היא בציבור תחלתו דעיקר כפרה דחי סופו דלאו עיקר כפרה לא דחי איתמר המכבה אש מחתה ומנורה אביי אמר חייב רבא אמר פטור דכבייה בראשו של מזבח דכולי עלמא לא פליגי דחייב כי פליגי דאחתיה אארעא וכבייה אביי אמר חייב אש המזבח הוא רבא אמר פטור כיון דנתקה נתקה אלא הא דאמר *רב נחמן אמר רבה בר אבוה המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה חייב כמאן כאביי אפילו תימא כרבא התם לא אינתיק למצותה הכא אינתיקה למצותה איכא דאמרי דאחתיה אארעא וכבייה דכולי עלמא לא פליגי דפטור כי פליגי דכבייה בראשו של מזבח אביי אמר חייב אש המזבח הוא *רבא אמר פטור כיון דנתקה נתקה אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכבה חייב כמאן לא כאביי ולא כרבא התם לא אינתיק למצותה *הכא אינתיק למצותה:

הדרן עלך טרף בקלפי

רש"י

טומאה (א) דתחילתו · מה תחילתו בר מדחי טומאה הוא אם אין כהן טהור לזרוק דמו: שבת דתחילתו · דתמיד דערב שבת לאו בר מידחא שבת שהרי בין הערבים נשחט ודם נפסל בשקיעת החמה: דחויה היא בציבור · בקושי הותרה וכל כמה דאפשר מהדרינן אטהורין: המכבה אש מחתה ומנורה · לאחר שחתה גחלים למחתה או למנורה כיבן: חייב · משום לא תכבה: אינתיק למנותה · לשום (ב) למחתה ותו לא קרינן ביה אש המזבח: דכבייה בראשו של מזבח · לאחר שניתקה ממערכתה:

הדרן עלך טרף בקלפי

[לעיל ו: וש"נ]

[זבחים לג:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טומאה סופו כתחילתו מה תחילתו: (ב) ד"ה אינתיק למנותה לשום אותו למחתה:

תוספות

שבת היינו אפילו סופו הקטרתו ולרב חסדא תחילתו דוחה טומאה היינו דווקא שחיטה וזריקה וליכא למימר דלרבה נמי תמיד דשבת תחילתו דוחה שבת שחיטה וזריקה סופו הקטרתו אינו דוחה דהאמר בפרק אלו דברים (פסחים דף סח:) בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואימורים כשרים כל הלילה ואין ממתין להם עד שתחשך ועוד מאי קאמר רבה שבת תחילתו לאו בר מידחי שבת הוא סופו נמי לא דחי ואי סופו אין דחי דקאמר אפילו בתמיד דשבת מאי קאמר דלאו בר מידחי שבת הוא הא בר מידחי שבת הוא על כן נראה לר"י פירוש שני שפירש"י תחילתו וסופו הכל על הקטר חלביו קאי וקאמר רב חסדא הקטר חלביו שלא ניתותרו דוחין טומאה סופו איברים שניתותרו אינן דוחין הטומאה לעשות להם מערכה בפני עצמן ולהקטיר בטומאה אלא מקטירן בטומאה על המערכה גדולה דכיון דטמאים הן אינן דוחין הטומאה דלא חשיב כתמיד דיומיה ודוחה את השבת כדגמרינן (שבת כ.) מבכל מושבותיכם ועושין להם מערכה בפני עצמן כיון דכשירים הן ורבה ס"ל תהילתו דוחה את השבת איברים דתמיד דיומיה סופו איברים שניתותרו אינן דוחין שבת לעשות מערכה בפני עצמן אפילו אם הן טהורין אבל דוחה את הטומאה אם ניתותרו בחול עושין להם מערכה בפני עצמן ומקטירן בטומאה והיינו פלוגתא דלעיל קאמר אפילו פסולין עושין להם מערכה בפני עצמן ואפילו בשבת והיינו פלוגתא דרב הונא בין לרבה בין לרב חסדא ורבה דאמר סופו אינו דוחה שבת לית ליה פירכא* דרבה דאמר בכל יום תנן אלא סבירא ליה לבר משבת ומה שכתב רש"י הראשון עיקר נראה כי הוקשה לו על פירוש שני דקאמר תחילתו דעיקר כפרה ואי אאיברים קאמר הני לאו עיקר כפרה נינהו ומיהו לא קשה דבהקטרה נמי איכא כפרה ועיקר כפרה קרי לתמיד דיומיה וגדולה מזו אמרינן לעיל בפ"ב (דף כז.) איצטריך ס"ד אמינא כיון דעבודה דלא מעכבא כפרה היא כו' אבל הפשט וניתוח דמעכבא כפרה בעי כהונה אלמא אפילו הפשט וניתוח קרי עיקר כפרה לגבי נתינת אש דהדיוט אף על גב דעיקר כפרה בדם היא כל שכן בהקטרה דיומיה ניחא דקרי ליה עיקר כפרה לגבי איברים דניתותרו:

[ע"ל דף מז.]

כי פליגי דאחתה אארעא וכבייה אביי אמר חייב · הקשה רבינו שמחה דאמר לעיל (דף מד:) נתפזר הימנה קב גחלים מכבדן לאמה ופרש"י לאמת המים שבעזרה וקשה לאביי ופי' דלאמה דלעיל אין זה אמת המים אלא מקום הוא ולי נראה דלא קשיא דלא מיחייב משום דכיון דבמתכוין חותה בשל ד' קבין ומערה לשל ג' קבין ונתפזר מהן קב ומה שנתפזר אינו עומד לאוספן אפי' אביי מודה כיון דאינתיק אינתיק אבל אם דמחתה ודמנורה מיירי דאחתה אארעא ובכלי וחזי למנותה ולהכי חייב לאביי ולרבא פטור דלא מיחייב אלא או בראש המזבח או אפילו למטה היכא דקאי לאהדוריה כמו המוריד גחלת וכיבה דחזיא לאהדורה ושוב מצאתי בתוספ' תמיד של רבי ברוך ברבי יצחק שהקשה הקושיא ותירץ כמו שתירלתי עוד תירץ דמכבדן לאמה לאחר שכבו וכתב שרבינו נסים זצ"ל הקשה אותה במגילת סתרים וזהו לשונו הא גחלים קדושים הן כדתנן (חגיגה דף כג:) הוסיף ר"ע הסלת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן וא"כ איך מכבדן לאמה והלא מפסיד קדשים ותירץ דבירושלמי מקשה זאת הקושיא בפרק בתרא דחגיגה וה"ג התם תינח קטורת ולבונה גחלים מאי פירוש אמאי פסל את כולן והלא אינם קדושים אמר רבי בון בר רב כהנא תיפתר בגחלים של יום הכפורים שבמה שהוא חותה את כולן הוא מכנים אבל גחלים של כל יום לא כההיא דתנינן נתפזר הימנה קב גחלים מכבדן לאמה פי' גחלים של יום הכפורים בכלי שחותה בו הוא מכנים להכי הכלי מצרפן אבל מחתה של כסף שאין כליין לא מצרפן להו ואינן קדושים ולכן מכבדן לאמה ומיהו רבינו ברוך פירש פירוש הירושלמי בע"א דבעי למה פסל את כולן והלא אינו צריך לכלי שהרי נתפזר מהן קב גחלים ואפילו למאן דאמר בחגיגה (דף כד.) דכלי מצרף אפילו שאין צריך לכלי היינו למאן דאמר צירוף דאורייתא דאז הוסיפו חכמים אפילו שאין צריך לכלי אבל למ"ד צירוף דרבנן לא וכדמוכח בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כד.) ומשני בשל יוה"כ שהיו כולם קדושים והוא הדין דהוה מצי לתרולי במחתה שניה של ג' קבין שמאותה לא נתפזר כלל ורבינו תם משיב להרב רבי יעקב ישראל בע"א דלכך מכבדן לאמה דכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ולא מיקדשי הנך גחלים וקשה דאם כן תקשה מכאן למאן דאמר פרק לולב וערבה (סוכה דף מט:) כלי שרת מקדשין שלא מדעת מיהו בפרק קמא דמנחות (דף ז.) דייק רבי יוחנן מברייתא זאת אומרת כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ושמא סבור כההיא ברייתא והכי נמי אין לומר דמחתה ראשונה של ד' קבין לא היתה כלי שרת דהא כתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש משמע שהיתה כלי שרת ולא יתכן לומר דווקא דיום הכפורים קדושה דביום כפור כתיב קרא ועוד כיון דהוו על המזבח מקדש את הראוי לו ודוחק לומר דהיינו דווקא בקרבנות*:

[ועי' תוספות חגיגה כג: ד"ה שאם]

הדרן עלך טרף בקלפי

רבינו חננאל

כתחלתו מה תחלתו תמיד של ע"ש אם נאנסו ולא הקריבוהו אינו קרב בשבת עם תמיד של שבת כך סופו אינו דוחה שבת לרב חסדא נמי האי דכתיב במועדו ל"ק סופו כתחלתו לית ליה שבת דהותרה בצבור שנאמר וביום השבת שני כבשים סופו נמי דוחה שבת טומאה דדחויה היא בצבור כדאסיקנא בפרק ראשון לרב ששת דדחויה היא תחלתו דעיקר כפרה היא דחי סופו דלאו עיקר כפרה לא דחי: מאחר שנתברר כי לא בא זה הפסוק אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה אלא לאש מחתה ומנורה · אתמר המכבה אש הנלקח מעל המזבח למחתה או להדליק המנורה אביי אמר חייב אע"ג דאחתה לארעא וכביא אש המזבח קרינן ביה · וכתיב לא תכבה רבא אמר כיון דאחתה נעתקה מאש המזבח ופטור · ואקשינן אלא הא דאמר רב נחמן המוריד גחלת מעל המזבח וכיבה חייב · כמאן כאביי כלומר הלכתא כרב נחמן וקי"ל אביי ורבא הלכתא כרבא וקשיא הלכתא אהלכתא ופרקינן התם לגבי רב נחמן אפילו רבא מודה שחייב כיון דשלא לשום מצוה הורידה אש המזבח קרינא ביה וחייב · כי קאמינא דפטור היכא דנתקה למצוה למחתה או למנורה (דכיון דנתקה למצוה למחתה או למנורה) דכיון דנתקה למצותה לאו אש מזבח היא · ובמנורה ובמחתה לא אשכחנן לה קרא לא תכבה · איכא דאמרי היכא דאחית גחלת לארעא וכביה דברי הכל פטור כי פליגי במכבה גחלת למזבח אביי אמר חייב אש מזבח היא · רבא אמר פטור כיון דנתקה למחתה או להדלקת המנורה יצאה מתורת אש מזבח ונעשית אש מחתה ומנורה:

הדרן עלך טרף בקלפי

תוספות ישנים

ודם לרבי יהושע דאמר אם אין בשר אין דם דמצינו למימר דנטמא חלב קודם זריקה אז דוחה טומאה אפי' הקרבתו אבל נטמא אחר זריקה שנגמרו עבודות הדם אז לא ידחה טומאה וכפירוש רבותיו של רש"י היא עיקר: במועדו ואפילו בשבת · תימה לרבי דהכא ובפרק אלו דברים (דף סו.) מפיק ליה ממועדו ואילו בפרק כיצד צולין (דף עו:) חמשה דברים באין בטומאה מפיק ליה מבמועדיכם ולא ידענא מאי קשה דתמיד ופסח מפקי התם ודאי מבמועדו אבל שאר קרבנות צבור נפקא לן מבמועדיכם: במועדו ואפילו בשבת · לאו ממשמעותא דריש הכי אלא מעולת שבת בשבתו נפקא לן בפרק אלו דברים (דף סו:) דתמיד דחי שבת ופסח ילפינן מגזירה שוה מועדו מועדו ושאר קרבנות צבור ילפינן מבמועדיכם*: המוריד גחלת מעל המזבח וכיבה חייב · הקשה ה"ר אלחנן מהא דתנן בפ' המזבח מקדש (דף פו.) גחלת שפקעה מעל המזבח לא יחזיר וכיון דלא יחזיר נשלמה מצותה ואיך חייב [משום] מכבה ויש לומר שיש חילוק בין פקעה מעל המזבח להורידה:

הדרן עלך טרף בקלפי

*ע"כ שייך לע"א

הוציאו לו · מלשכת הכלים : וכך היתה מדתה · מפרש בגמ' : **גמ'** מחתה דקטורת · לחפון מתוכה : לעייל · מחתה והדר נעייל קטורת בחפניו : הבאה אחת אמר רחמנא · בגחלים ובקטורת ולא שתי הבאות דכתיב (ויקרא טז) ולקח [א] (ו) הכהן מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח ומלא חפניו וגו' והביא מבית לפרוכת : כדאשכחן בנשיאים · כף אחת מלאה קטרת : מרובה · וכבידה ליקח בריכה ימין : אפי' בזמן ששניהם שוין · כהן שחפניו גדולים וחופן שלשת קבין אפילו הכי כיון דברוב כהנים גדולים גחלים מרובים מחפניו נוטל כף בשמאל : קימחית · שם אמו : עלה לגג · גבר על כולן : איכא דאמרי · האי זרד בערסן קאמר ויפה הוא לחולה וסתם נשים מעוברות חולות ואוכלות (ז) זריד וערסן שהן מיני מאכל חיטין כדאמרינן במסכת (*ברכות (דף לז.)) חילקא חיטי דמיתברי באסיתא לתרי תרי טרגים לתלת תלת זריד לארבע ארבע ערסן לחמש חמש והכי קאמר כל הנשים מעוברות תקנו להם זריד וערסן להברות אותן והעוברים ואותן של אמי גבר על כולן : (ח) איכא דאמרי בשכבת זרע · קאמר שאין ילירת הוולד מכל הטיפה אלא מן הבירור שבה זרד לשון חבילי זרדים טודי"ל כלומר בירור טיפה שקלטה אמי הזרד (ט) גדל ועלה לגג : ותזרני · לשון זורה את גורן השעורים (רות ג) מברר את הטיפה : וזירזתני · הזרתני מן הבירור שבה : פעם אחת · יוה"כ היה : ציצרא · רוק : לא ראו קורות ביתי כו' · ראיתי בהש"ס ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב : הכי גרסינן תנו רבנן בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ · והרים ממנו בקומצו ולא שיעשה כלי למידת קומצו וימדוד בו קומץ מן המנחה : אבל הכא לא כתיב בחפניו · ואם עשה מדה מחזקת חפינתו מלא חפניו והביא קרינן ביה : יליף מלא · דכתיב קרא אחרינא וקמץ משם מלא קומצו (ויקרא ב) מה להלן בקומצו יקמוץ ולא במדה אף כאן בחפניו : מאי לאו · וכך היתה מדתה דקתני הכי קאמר אם בא לעשות מדה לחפינה כן יעשה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו : לא הכי קאמר וכך היה חוזר וחופנה לפנים · מערה אותה לתוך חפניו מן הכף ונותנה על הגחלים שבמחתה : שמעית מינה כו' · ולקמן (דף מט·) בעינן לה : דילמא שאם רצה כו' · כלומר לא הא ולא הא תפשוט מינה דדחינן לך להכא ולהכא : אי נמי · הכי קאמר כך היתה מדתה מלא חפניו מצומצמין : מבורץ · מבצבצין מכל צד ויוצא : אי בקומצו · דדייקין יכול בראשי אצבעותיו יקמוץ מעט וכל כמה דמחוסר טפי מעלי ת"ל מלא :

תורה אור

הוציאו לו את הכף ואת המחתה חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך היתה מדתה נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו :

גמ' מחתה (א) תנא ליה *נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחותה ויורד התם מחתה דגחלים והכא מחתה דקטורת דתניא הוציאו לו (ב) כף ריקן מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס : חפן מלא חפניו ונותן לתוך הכף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך היתה מדתה : כף ביום הכפורים למה לי °מלא חפניו והביא אמר רחמנא משום דלא אפשר דהיכי נעביד נעייל והדר נעייל הבאה אחת אמר רחמנא ולא שתי הבאות נשקליה לקטורת בחופניו ונחתיה [למחתה] (ג) עלה וליעול כי מטי התם היכי לעביד נשקליה בשיניה ונחתיה למחתה *השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה הלכך לא אפשר וכיון דלא אפשר עבדינן כדאשכחן בנשיאים : נטל את המחתה בימין ואת הכף בשמאל : *יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ·זו מרובה וזו מועטת ואפילו בזמן ששניהן שוין וכמעשה דרבי ישמעאל בן קמחית (ד) ·זו חמה וזו צוננת אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית שהיה חופן ארבעת קבין במלוא חפניו ואומר כל הנשים זרדו וזרד אימא עלה לגג איכא דאמרי בערסן וכדרבה בר יונתן דאמר *רבה בר יונתן אמר רבי יחיאל ערסן יפה לחולה ואיכא דאמרי בשכבת זרע וכדרבי אבהו *דרבי אבהו רמי כתיב °ותזרני [חיל] למלחמה וכתיב(א) °המאזרני חיל למלחמה אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע זריתני וזרזתני אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית ·פעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק ונתזה צינורא מפיו על בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו וראתה אמן שני כהנים גדולים ביום אחד ושוב אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית פעם אחת יצא וסיפר עם אדון אחד בשוק ונתזה צינורא מפיו על בגדיו ונכנס יוסף (עם) אחיו ושמש תחתיו וראתה אמן שני כהנים גדולים ביום אחד ת"ר שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו ת"ר °בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ איבעיא להו מהו שיעשה מדה לחפינה התם הוא דכתיב בקומצו אבל הכא דלא כתיב בחפניו אלא °מלא חפניו קטורת סמים דקה לא או דילמא יליף מלא מלא מקומצו ת"ש וכך היתה מדתה מאי לאו שאם רצה לעשות מדה (ה) אחרת עושה לא ה"ק וכך היה חוזר וחופנה לפנים שמעת מינה *חופן וחוזר וחופן דילמא שאם רצה לעשות מדה עושה אי נמי שלא יחסר ושלא יותיר ת"ר *מלא קומצו יכול מבורץ ת"ל בקומצו אי בקומצו יכול אפילו בראשי אצבעותיו תלמוד לומר מלא קומצו כדקמצי אינשי ·הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ ובמחבת

א) [נ"ל ותאזרני] ב) [תוספתא ספ"ג ע"ש]

הוציאו לו · הסתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן · תימה לי והאמר לקמן (דף מט:) נוטל הבזך בראשי אצבעותיו ויש אומרים בשיניו והיכי עביד הכי הסתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן ויש לומר דהתם אינו אלא מושך הבזך אלנו והבזך אינו מונח באויר אלא על ידו הוא מונח ומושכו אלנו בשיניו כדי לחפון פעם אחרת אבל לימשוך למחתה בשיניו ולאחותה אארעא לאו אורח ארעא אבל תימה לי לעביד למחתה בית יד ארוך דבלאו הכי אמרינן לעיל דביום הכפורים ידה ארוכה ויעשה לה בית יד ארוכה שתגיע עד בית השחי ויתפוש אותה בבית השחי וראש המחתה תהא מונחת על ידיו או על זרועו השמאלי וכי מטי לפנים ישלשל ידיו עד הרלפה וישמוט ידיו בנחת מתחת המחתה ויושיב המחתה על הרלפה וי"ל כיון דבעינן מלא המחתה גחלי אש אי אפשר שלא יפזר מהן קלת אי הוה עביד הכי אי נמי י"ל לפני מלך בשר ודם אין עושין כן כו' :

וכך היתה מדתה מאי לאו שאם רלה לעשות מדה עושה כו' · תימה אמאי לא קאמר כך היה מדתה של הכף כשיעור חפניו של כל כהן גדול הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו היו עושין כל שעה כף אחת כפי אותו שיעור יש לומר דלמה היה להם לעשות כן אדרבה טפי ניחא אם הכף היתה גדולה יותר דאי שוה למלא חפניו היתה אם כן כשמערה מחפניו לתוכה אי אפשר שלא יתפזר ויפול לארץ מעט :

*ו**זו** היא עבודה קשה שבמקדש · סבירא ליה כמאן דאמר בפרק אלו מנחות (דף עה:) שהיה קופל אחד לשנים ושנים לארבעה אבל לתנא דבי רבי ישמעאל דאמר פותתן עד שמחזירן לסולתן איכא עבודה קשה יותר מאשר מנחות :

הדר

רבינו חננאל

פ"ה הוציאו לו את הכף ואת המחתה כו' ואוקימנא למחתה דמתניתין מחתה של קטורת כדתניא ומחתה גדושה מלאה קטורת מלשכת בית אבטינס · כף למה לי ומלא חפניו כתיב ואסיקנא משום דלא אפשר כו' ופשוטה [היא] : יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא משל הוא כלומר האזרח למטה והגר למעלה · הגחלים בימין והקטרת בשמאל ושנינן מחתת הגחלים כבידה שיש בה גחלים ג' סאין ועוד היא [חמה] וצריך כח לנושאה והקטורת מלא חפניו וצוננת . פי' זרד זרדו לשון זרד הן עשבים כגון חבילי זרדין כלומר *) דבתי חבילת קמחית עלה לגג · דת"ר התולש עשבים והמזרד זרדין אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי ומפני מה היו בניה בעלי כח · י"א שגדלתן בערסן שהוא שני לסלת ומאמץ הכח וי"א בשכבת זרע כמו שהיתה עושה בת שבע אם שלמה (כדאיתא בסנהדרין) כדכתיב ותזרני חיל למלחמה · כלומר זריתני כדכתיב זורה את גורן השעורים ווירזתני אמצתני · כל העולם נוצרים מן הברור שבטיפה של ש"ז ואני מן הברור שבברור ואמר זכיתי לשבעה בנים הללו כי לא ראו קורות ביתי קלעי שער ראשי שהיתה צנועה ביותר · תנו רבנן (מלא קומצו) [בקומצו] שיהא קומץ ונוטל בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ ויהיה קומץ בה אלא לעולם לא תהיה קמוצה אלא בידו של כהן · איבעיא להו מהו לעשות מדה לחפינה · ת"ש מדתנן וכך היתה מדתה ש"מ שאם רוצה לעשות לה מדה עושה ודחינן לא הכי קתני וכך היתה מדתה בפנים כדרך שמדידתה בחוץ ואקשינן וכי החופן בחוץ חוזר עוד וחופן בפנים להקטיר ודחינן לא דלמא שאם רצה לעשות מדה מקודם כדי שיהא מודד באותה מדה עושה אי נמי שלא יחסר ושלא יותיר אלא יכנים מלא חפניו.ולעולם אם חפן בחוץ אינו חוזר וחופן בפנים **)על המחתה אלא בחפניו : ת"ר וקמץ משם מלא קומצו סלת המנחה ומשמנה יכול מבורץ כלומר יהיה שותת מאחרי אצבעותיו ומחוץ של אצבעותיו תלמוד לומר והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה · כלומר אין לך אלא מה שבתוך הקומץ · הא ·כיצד חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ במנחת

*) נראה דצ"ל זרדי חבילת קמחית . **) לשון רבינו בכאן הוא מסולג הבנה ואולי נפל איזה ט"ס בדבריו וצ"ע .

א א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הל' א :
ב ד מיי' פי"ג מהלכות מעשה קרבנות הל' יג :

[לקמן מח: זבחים סד. תמיד כח:]
[ג"ל מו"ק יג:]
[לקמן מט.]
מנחות יא.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מחתה הא תנא ליה נטל כו' : (ב) שם הוציאו לו את הכף ריקן מלשכת : (ג) שם נשקליה לקטרת בחפניו ונחתיה למחתה דגחלים עלויה וליעול כי מטי להתם היכי לעביד : (ד) שם וכמעשה דרבי ישמעאל בן קמחית (זו חמה וזו צוננת) תא"מ ונ"ב מפי' רש"י משמע דלא גרס ליה : (ה) שם מאי לאו שאם רצה לעשות מדה עושה כצ"ל ותיבת אחרת נמחק : (ו) רש"י ד"ה הבאה כו' דכתיב ולקח מלא המחתה וכו' כצ"ל ותיבת הכהן נמחק : (ז) שם ד"ה איכא דאמרי האי כו' ואוכלות (זריד) תו"מ ונ"ב ס"א ואוכלות מעשה קדרה וערסן : (ח) שם ד"ה ואיכא דאמרי כצ"ל : (ט) שם שקלטה אמי הזרד גבר ועלה לגג :

תוספות ישנים

פרק חמישי הבא מחתה דקטורת · הקשה ה"ר אלחנן דהכא משמע שהיו מקטירין הקטורת בתוך המחתה וכן משמע נמי בקרא דכתיב וקחו איש מחתתו ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת וכן גבי נדב ואביהוא ואילו בסדר תמיד משמע שהיו עושין אותו ע"ג מזבח הפנימי דתנן התם (תמיד דף לג.) מי שזכה במחתה צבר גחלים על המזבח הפנימי ורדדן בשולי מחתה ואמרינן נמי כשהיו חוזרין הכהנים המכניסין את הקטורת בפנים והמחתה ביד אחד אלמא לא היה שם נשרף ועוד תדע שהיה צריך מזבח הפנימי ואומר רבי כי של יוה"כ וודאי היה נשרף בתוך המחתה מלאה גחלי אש כי לא היה מזבח לפני ולפנים כי אם ארון או אבן שתיה בבית שני אבל של כל יום ויום וודאי נשרף על המזבח [וקטורת] דנדב ואביהוא ועדת קרח שהקריבו במחתה כולה שפה היתה וגם היה על מזבח החיצון ולכך היה צריך להיות שם מחתה : ואפי' בזמן ששניהם שוין כגון דר' ישמעאל כו' · התם נמי היה קטורת מרובה שהיה חופן ד' קבין ובמחתה לא היה רק ג' קבין אלא דק : זיריתני וזרזתני · לשון זריזות הוא ולא מלשון זרדו זירוד ואע"ג דמייתי ליה עלה ודלא כפי' מקוצרים א) : וכולם שימשו בכפאה גדולה · כגון שאירע פסול באחד מהן ולא היה אז אותו ששימש ראשון במקום כ"ג שם דהא פשיטא שלא קברתם מדשבח הוה לה : לא ראו קורות ביתי קלעי שערי · בשעה שהיתה יכולה לכסותם : שלא יעשה מדה לקומץ · פירש בקונטרס שלא יעשה כלי למדת קומצו ואין נראה לרבינו שמואל ב) דקומץ משמע שיש לו לקמוץ בידיו ולא שיעשה מדה לקומץ ועוד דפשיטא ליה דחופן וחוזר וחופן גבי קטורת ואי כפי' הקונטרס יש להוכיח משם דילפינן מלא מלא דקטורת מקומץ דאי לא ילפינן מלא מלא מקומץ א"כ לחפון כלל אלא יעשה כלי מחזיק מלא מדת חופניו למה צריך להיות חופן וחוזר וחופן שזו היא עבודה קשה שבמקדש כדאמרינן בסמוך אלא ודאי בין מלא חפניו בין מלא קומצו משמע ממילא שצריך לחפון ולקמוץ על כן נראה לרבינו שמואל לפרש שלא יעשה מדה לקומץ היינו שלא יתן תחלה מדת קומצו בכלי ואח"כ יקמוץ אלא בקמיצתו יש לו למוד וטעמא דחופן וחוזר וחופן משמע ליה משום דכתב מלא חפניו והביא מבית לפרכת שמלא חפניו יש לו להביא לפני ולפנים ולא בכלי ומה שהתרנו להביא בכלי היינו משום דלא אפשר כדאמרינן לקמן הלכך צריך לחפון בפנים ולהניחו בחפניו ושבקים לקרא דהוא דחיק ומוקי

א) עיין בפ' המפלת דף לא וברש"י שם ודברי התו"י כאן תמוה ועי' ש"י · ב) נ"ל דוקמן :

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] רש"י ד"ה הבאה אחת וכו' ולקח הכהן · מלת הכהן נמחק ונ"ב עי' ש"י :

עין משפט נר מצוה

ג א מיי׳ פי״א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה כ :

ד ב מיי׳ פ״ה מהלכות איסורי מזבח הל׳ ה :

ה ג מיי׳ פי״ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יג :

ו ד מיי׳ פ״ה מהלכות עבודת יוה״כ הל׳ כח:

תורה אור

ובמחבת ובמרחשת מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה וזו *היא עבודה קשה שבמקדש זו היא ותו לא והא איכא מליקה והא איכא חפינה אלא זו היא מעבודות קשות שבמקדש א״ר יוחנן בעי רבי יהושע בן עוזאה בין הבינים של מלא קומצו מהו א״ר פפא דגואי לא תיבעי לך דודאי קומץ הוא דבראי לא תיבעי לך דודאי שירים הוא כי תיבעי לך דביני ביני מאי א״ר יוחנן הדר פשטה (א) יהושע [בן] עוזאה בין הבינים ספק נינהו היכי עביד אמר רבי חנינא מקטיר קומץ לחודיה תחלה והדר בין הבינים דאי אמרת בין הבינים ברישא דילמא שירים נינהו והוו להו שירים שחסרו בין קמיצה [להקטרה] ואמר מר *אשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ אי הכי השתא נמי איקרי כאן *בכל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו א״ר יהודה בריה דר״ש בן פזי דמקטיר ליה לשום עצים כרבי אליעזר דתניא *רבי אליעזר אומר °לריח ניחוח אי [ויקרא ב] אתה מעלה אבל אתה מעלה לשום עצים הניחא לרבי אליעזר אלא לרבנן מאי איכא למימר אמר רב מרי דקמצי שמיני השתא דאתית להכי רבי אליעזר נמי לכתחילה דקמצי שמיני: (בין הביניי״ם פש״ט ומח״ץ ופז״ר וחש״ב בחפינ״ת חביר״ו סימן): בעי רב פפא בין הבינים של מלא חפניו מהו מאי קא מבעיא ליה אי גמר מלא מלא מהתם היינו הך רב פפא הכי בעי ליה מלא חפניו והביא בעינן והא איכא °או דילמא ולקח והביא בעינן והא ליכא תיקו אמר *רב פפא [מנחות יא.] פשיטא לי מלא קומצו כדקמצי אינשי בעי רב פפא קמץ גבראשי אצבעותיו מהו מלמטה למעלה מהו מן הצדדין מהו תיקו אמר רב פפא פשיטא לי מלא חפניו כדחפני אינשי בעי רב פפא דחפן בראשי אצבעותיו מהו מלמטה למעלה מהו מן הצד מהו חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו מהו תיקו בעי רב

רש״י

ובמחבת ובמרחשת · שהוא מיני טיגון שהן אפויות תחילה וחוזר ופותתן וקשה קמיצתן מלהיות מבורלת יותר מקמיצת מנחת סולת שבירוליה טפלין מאליהן צריך להיות מוחק בגודלו בירולין של מעלה ובאצבעו קטנה בירולין של מטה: והאיכא מליקה · דתניא בה נמי וזו היא עבודה קשה (*בהכל שוחטין): והא איכא חפינה · שבפנים דתניא בה נמי לקמן בפירקין (דף מט:) וזו היא עבודה קשה: הכי גרסינן אימא זו היא עבודה מעבודות קשה שבמקדש: בין הבינים · הנכנס בין האצבעות מהו קומץ הן או שיריים הן: דאמר מר · במנחות בפ״ק (דף ט.): שחסרו· שנתפזרו מהן: אין מקטירין כו׳ · דתניא (מנחות דף ט.) מן המנחה פרט לשחסרה היא או שחסר קומצה: כל שממנו לאשים · מאחר שנתן לאש כל משפטו הרי השיריים בבל תקטירו דכתיב (ויקרא ב) לא תקטירו ממנו אשה לה׳ לא תקטירו דבר שניתן ממנו לאש: דמקטיר ליה לשום עצים· דמתנה ואומר אי שיריים נינהו הרי הן כשאר עצים: כרבי אליעזר · דפליג במס׳ זבחים (דף עז:) באיברי חטאת שהן שיריים מאחר שהוקטרו אימורים ונתערבו איברי חטאת באיברי עולה שהן כליל ר׳ אליעזר אומר יתן הכל למעלה ורואה אני את בשר חטאת למעלה כאילו הן עצים ויליף טעמא מהאי קרא ואל המזבח לא יעלו וגו׳ בתריה דהאי קרא לא תקטירו ממנו כתיב: דקמצי שמיני · כהנים שמינים שבשר אצבעותיהן בולט ודוחק זה לתוך זה ואין שם בין הביניים: לר׳ אליעזר נמי לכתחילה דקמצי שמיני · שלא התיר רבי אליעזר להעלות שיריים לשם עצים אלא מפני תערובת איברי עולה שלא יצאו לבית השריפה כדקאמרי רבנן: אי גמר מלא מלא · מה קומץ בירוצו אינו נקטר אף חפינה בירוליה פסולין: היינו הך · דבעינן לעיל מהו שיעשה מדה לחפינה דהני תרוייהו חדא טעמא הוא דבירולין ומדה לקומץ מקומצו נפקא לן כדאמרינן לעיל בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ וגבי בירולין נמי תניא לעיל יכול מבורץ ת״ל בקומצו ואי איפשט לן דמייתינן לחפינה דרשה דבקומצו בגזירה שוה כאילו כתיב בחפניו תרוייהו מיפשטי מינה: רב פפא הכי בעי · להא בלא גזירה שוה דמלא מלא איכא למיבעיא להא אי נמי לא מייתי בחפניו לגבי חפינה (ב) אבל ההיא דלעיל לעשות מדה לחפינה ליכא למיבעיא אלא מגזירה שוה דמולקח לא שמעינן שלא יעשה מדה לקומץ דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה במסכת סוכה (דף לז.): והא ליכא · שמאליו נכנס לבין הביניים והוא לא נתכוון: כדקמצי אינשי · לידו של אצבעותיו למטה: בראשי אצבעותיו · פס ידו למטה ותחב אצבעותיו בסלת וקמץ קומץ שלם עד שמילא כל אורך פס ידו: מלמטה למעלה · שהפך גב ידו למטה והעלה הקומץ בראשי אצבעותיו לתוך פס ידו: מן הצד · כלומר שלא כדרך הקומלין (ג) גב ידו למטה ולא תחב אצבעותיו בסלת אלא מוליך [א] על גב ידו בדוחק והסלת נכנס בפס ידו דרך אצבעותיו: כדחפני אינשי · חודה של פס היד למטה: דבקיה

תוספות

הדר פשטה בין הביניים ספק · לא ידענא מאי קאמר הדר פשטה הא מעיקרא נמי כי הוה מיבעי ליה ספק הוא ושמא יש לומר דמעיקרא מספקא והוה סלקא דעתך למיפשט האי בכלל קומץ הוא או בכלל שיריים והדר פשטה דספק הוא ואינו בא לחזור ולפשוט הבעיא אי ודאי קומץ אי ודאי שיריים אלא בודאי ספק הוא ואין אדם יכול לעולם לעמוד עליו אי נמי נראה לי דמעיקרא מיבעיא ליה אי טיבלא הוי כדמעיקרא אי ספק הוי ספק קומץ ספק שיריים אי טיבלא הוי כמו מרבה במעשרות דאמר (קדושין דף נא.) פירותיו מתוקנין ומעשרותיו מקולקלות דכל מאי דשקיל טפי מדיניה ואינו נראה [מנחות כה:] בחוץ בדעתיה *דכהן תליא מילתא ואין דעתו שיהא קומץ אלא דגואי ומה שנשאר בכלי ומאי דבראי להוו שיריים אבל דביני ביני טיבלא הוי כדמעיקרא קודם קמיצה או דילמא פשיטא דטיבלא לא הוי אלא ספק או קומץ או שיריים הדר פשטה דספק הוא ונפקא מינה אי טיבלא הוי אם נתערב בחולין שבעזרה הנאכל עם המנחה כדאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כא:) יאכלו שיאכלו עמה חולין כדי שתהא נאכלת על השובע לא בטיל וטבל במשהו ואי ספיקא הוי בטיל: ואמר מר שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ · ואפי׳ רבי יוחנן דאמר פ״ק דמנחות (דף ט.) מקטיר קומץ עליהן מודה הוא דאותם שיריים אסורים באכילה כדיליף התם מקרא והכי קאמר אין מקטירין עליהן כלומר אין מקטירין בשבילן את הקומץ כדי להתירן באכילה ולהכי שני בלישניה דהתם קאמר אין מקטירין קומץ עליהן דסמיך לשון הקטרה אצל הקומץ דעיקר הקטרה דהתם בשביל קומץ היא והכא יש ברוב ספרים אין מקטירין עליהן *כו׳ ולהכי קאמר [ולפי׳ קאמר פי׳ בע״ל] דלא נקטיר בין הביניים ברישא דא״כ מפסיד להו לשיריים מאכילה: אלא רב פפא הכי קא מבעיא ליה מלא חפניו אמר רחמנא· פי׳ את״ל דגבי קומץ פסול משום דכתיב וקמץ הכהן ולא בין הביניים דלאו כהן קומץ אלא ממילא עייל להתם אבל בחפינה לא כתיב ולקח מלא חפניו אלא מלא חפניו דמשמע אפי׳ בא ממילא לתוך חפניו דקרא ולקח גבי נחלים כתיב ולא אקטרת או דילמא ולקח והביא כלומר ולקח דרישיה דקרא קאי נמי אקטרת כמו אגחלים:

קמץ בראשי אצבעותיו מהו · לאו היינו כמו ההוא דלעיל יכול אפי׳ בראשי אצבעותיו דההוא דלעיל היינו שאין לו סלת אלא בראשי אצבעותיו והכא בעי למימר שהתחיל לקמוץ בראשי אצבעותיו ונוטל סלת כל כך עד שחופה אצבעותיו על פס ידו: מלמטה למעלה מהו · פרש״י שהכניס ראשי אצבעותיו בסלת וגב ידו כנגד הקמח וקמץ ואין זה בראשי אצבעותיו דקא מיבעיא ליה מעיקרא דההוא הוי פירוש שקמץ בראשי אצבעותיו ופס ידו כנגד הקמח:

חפן בראשי אצבעותיו מהו · אין להקשות כיון דכבר איבעיא לן גבי קמיצה מאי הדר תו מבעיא ליה בחפינה היינו הך כדפריך לעיל וי״ל דפשיטא גוף החפינה והקמיצה אינם שוו להדדי דהאי כדקמצי אינשי והאי כדחפני אינשי ולהכי הדר תו מיבעיא ליה אפי׳ את״ל דרך קמיצה בכך או אין דרך קמיצה בכך דרך חפינה בכך או לא : בעי

מסורת הש״ס

[נ״ל בפ׳ קדשי קדשים (דף סד:)] זבחים סד: [לקמן מט: מנחות יא.]

מנחות ט. קו.

סוטה כג. מנחות נח. יבמות ק. זבחים עז:

[שם]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ א״ר יוחנן הדר פשטה ר׳ יהושע עוזאה: (ב) רש״י ד״ה רב פפא כו׳ בחפניו לגבי חפינה כמו בקומצו גבי קמיצה א״ס יש סברא לאסור בין הביניים אבל ההיא דלעיל: (ג) ד״ה מן הצד כו׳ הקומצין שגב ידו למטה:

גליון הש״ס

גמרא או דילמא ולקח והביא בעינן · עיין לקמן דף מט ע״א תוס׳ ד״ה בעי רב פפא:

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] רש״י ד״ה מן הצד וכו׳ אלא מוליך על גב ידו · מלת על נמחק:

רבינו חננאל

במנחת מחבת ומרחשת שהן קשין; כדתניא מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים ומחבת צפה ומעשיה קשים מוחק בגודלו מלמעלה וחותך היוצא למעלה מאצבעותיו ובאצבעו הקטנה חותך היורד היוצא חוץ מן הקמיצה׳ וזו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש · פי׳ מבורץ · שהוא הנמשך ושופע יוצא ויורד אחרי אצבעותיו וכמו שפירשנו הוא מפורש במנחות פרק שתי מדות של יבש [דף ל] (כלומר הלכתא) מדית הלח בירוציהן קודש מדות היבש בירוציהן חול כו׳ · עד ר׳ יוסי לא מן השם הוא זה אלא שהלח נעקר אחרי שנכנס בכלי ונקדש נעקר ונשתת לאחוריו לפיכך הוא קדש שכבר קדש · והיבש אינו נעקר׳ וכיון שנתברר כי אינו קדוש בירוץ הקומץ מיבעיא לן המתקבץ מן המנחה בין האצבעות ביני[סדק] הנראה כמו נקב מפולש מהו מן הקומץ חשוב או לא ופשטנא לכתחלה לא קמצי אלא כהנים בעלי בשר שמנים שאצבעותם עבות מלממה וכשסותם אצבעותיו וקומץ ואין שם סדק כלל ואם קמצו כחושים לר׳ אליעזר התוא דביני ביני מעלה לשום עצים *) ומקטיר הקומץ ואוכל המנחה אבל לרבנן ספק הוא יש לומר שיריים הוא וכל שממנו לאשים השירין שלו אסורין להקטיר מהן כי קומץ אמרה תורה הקטר ולא שיריים ויש לומר קומץ הוא ואין המנחה ניתרת אלא אחרי הקטרת הקומץ לפיכך אין לה תקנה היכי דמי כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקריבו כגון חטאת ואשם שיש אימורין לגבוה שהוא לאשים אם אמר אעלה את כולה עובר בבל תקטירו אבל עולה שכתב בה והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכן כל המנחות כולן מקטירין מהן קומץ אם חזר והקטירן עובר בבל תקטירו · אבל חביתי כ״ג שכתוב בהן כליל תקטר · וכן קומץ לבונה כדאמרי׳ **)בהוציאו לו ואיבעיא לן ביני וביני של מלא חפניו מהו ועלתה בתיקו · ועוד בעי מי שקמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין של אצבעותיו מהו וכן מי שחפן בראשי אצבעותיו או מקצת אצבעותיו עד שמעלה לתוך חפניו · או חפן בידו אחת [ובידו אחת וקירבן זו אצל זו מהו ועלו כולן בתיקו דבקיה

*) נגמ׳ איתא דמקטיר הקומץ וא״כ מעלה הסיא דביני וביני לשום עצים ואפשר דרבינו לא איירי בסדר הקרבה כלל מן ר״ל דלר״א מקטיר שניהם . **) נראה דנ״ל כדתנן (בזבחים דף קט ע״ב) מקטיר את כולן .

תוספות ישנים

אנפשיה · ה״ר יוסף : דגואי לא תבעי לך · מה שנראה בפנים דבראי מה שנראה בחוץ : הדר פשטה בין הביניים ספק הוא · מספקא ליה לרבינו אריה מאי פשיטותא היא זו דמ״מ ספק הוא לחומרא ולא פשט בעייתו ומספק יש לו לעשות כן דמדאורייתא ודאי לא איירי דקמי שמיא גליא אם היא מן הקומץ או לא : חפן בראשי אצבעותיו מהו · וא״ת מאי קמיבעיא אי ילפינן מלא מלא מקטורת היינו הך י״ל דמיבעיא ליה אפילו לא ילפינן מלא מלא מקטורת אי נימא מתמעט א) דחפינה משמע ליה חפינה כבי האי גוונא ועוד דמוסיף על בעיותיו חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו כו׳ :

א) נ״ל דחפניו :

דבמיה

רב פפא * דבקיה לקומץ בדופניה דמנא מאי תוך כלי בעינן והא איכא או דילמא הנחה בתוכו כתקנו בעינן והא ליכא תיקו בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקיה לקומץ בארעיתיה דמנא מהו הנחה בתוכו בעינן והא איכא או דילמא הנחה כתקנו בעינן וליכא תיקו בעי רב פפא מלא חפניו שאמרו מחוקות או גדושות א"ל רבי אבא לרב אשי ת"ש מלא חפניו שאמת לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות תנן התם *נשפך הדם על הרצפה ואספו פסול *מן הכלי על הרצפה ואספו כשר מה"מ דת"ר *ולקח מדם הפר מדם הנפש ולא מדם העור ולא מדם התמצית מדם הפר דם מהפר יקבלנו דאי סלקא דעתך מדם הפר מדם ואפילו מקצת דם והאמר *רב יהודה המקבל צריך שיקבל את כל דמו של פר שנאמר ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח אלא ש"מ מאי מדם הפר דם מהפר יקבלנו וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין בעי רב פפא נתפזר הקטורת ממלוא חפניו מהו ידו כצואר בהמה דמי ופסולה או דילמא ככלי שרת דמי ולא פסולה תיקו בעי רב פפא חישב בחפינת קטורת מהו מי אמרינן יליף מלא ממנחה מה התם מהניא בה מחשבה הכא נמי מהניא בה מחשבה או לא א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא ת"ש *הוסיף רבי עקיבא (*הקומץ) והקטורת [נ"א הסולת] והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן קא סלקא דעתך מדפסל טבול יום פסלה נמי לינה ומדלינה פסלה נמי מחשבה בעי רב פפא חישב

רש"י

דבקיה לקומץ בדופניה דמנא · קיי"ל במסכת מנחות (דף ס.) שהקומץ טעון מתן כלי וקומץ מתוך כלי זה ומקדשו לתוך כלי אחר ואם לא נתנו בשוליו ונתנו בדופניו ודבקו מהו : טפופות · לשון דבר לף בגובה מעט כמו על דאטפת אטפוך (אבות פ"ב משנה ו) : נשפך הדם על הרצפה · ולא נתקבל בכלי : תורה אור מן הכלי כו' · משנה היא לעצמה בפרק אחר (דף נג.) ואינן זו בצד זו ושתיהן במסכת זבחים : מנא הני מילי · דבעינן שירד מצואר בהמה לכלי : מדם הנפש · דם קילוח שהנפש יוצאה בו : גורעין · אות מתיבה זו ומוסיפין על תיבה זו ודורשין : חישב בחפינת קטורת · על מנת להקטירה למחר : מי יליף מלא מלא ממנחה · מה התם מהגיא מחשבה בקמיצתה דנפקא לן במנחות (דף פג.) מזאת התורה לעולה ולמנחה וגו' הוקשו לשלמים מה שלמים מפגלין ומתפגלין אף מנחה וכו' : והכא נמי מהגיא מחשבה · בחפינתה או לא והכא ליכא לאקשויי הייט הך כדאקשי לעיל דהנהו תרוייהו בעיי הוו להו בחד טעמא[א] לאיתויי הכא בחפניו כדהתם בקומצו אבל הך מילתא אחריתי היא ואי נמי לא דרשי גזירה שוה לענין בקומצו דילמא דרשי לה לענין מחשבה : פוסל את כולם · שזו היא אחת מעשרה מעלות שנאמרו בחומר בקדש (חגיגה דף כ:) שהכלי מצרף כל מה שבתוכו להיות כאלו נגע בכולו : קס"ד מדפסיל טבול יום · אלמא קידשה הכלי קדושת הגוף פסלה נמי לינה וכיון דפסלה לינה פסלה נמי מחשבת לינה כשחישב להקטירה למחר וקשיא לי דשבקיה למתניתין דמעילה (דף י.) דתנן בה בהדיא הקומץ והקטורת ומנחת כהנים מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה והכא דחיק לאיתויי בקא ס"ד מטבול יום : חישב

תוספות

בעי רב פפא דבקיה לקומץ בדופניה דמנא וכו' · בתר הכי גרס בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקיה לקומץ בארעיתיה דמנא מאי הנחה בתוכו בעינן והא איכא או דילמא כתיקונו בעינן והא ליכא תיקו וברוב ספרים ליתא לבעיא דמר בר רב אשי אבל בפרק קמא דמנחות (דף יא.) איתא בכל הספרים וכיון דמייתי לכולה מילתא דהתם הכא אגב גררא נראה דגרסינן נמי לבעיא דמר בר רב אשי ותימה לי דבפרק המזבח מקדש (זבחים דף פח.) אמר שמואל כלי שרת אין מקדש אלא בפנים ופר"ח למעוטי חקק מעשבו מבחוץ ושמא יש לומר דהוא היה מפרש כאן שהיפך הכלי כי כיתוגא ונעשה תוכו ברו וברו תוכו שפיר מקדש ורש"י פי' שם אלא בפנים בעזרה וקשה דהוה ליה למימר בקודש כדתנן התם :

גורעין ומוסיפין ודורשין · לא שייך למיפרך סכינא חריפא דמפסקא לקראי כדפריך בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קיא:) דהתם [נמי] כתיב וי"ו דונחלתו ולמ"ד דלשארו ועושה תיבה בפני עצמה · בפ"ב דזבחים (דף כה.) גרס אמר רב יהודה אמר שמואל השוחט צריך שיגביה סכין למעלה שנאמר ולקח מדם הפר ולא מדם הפר ודבר אחר ותימה מדמעטינן דם הסכין כל שכן שעל הרצפה וי"ל דילמא דם הסכין גרע טפי שנתקבל בפסול כדאמרינן במנחה לא בלל כשר ואם בללה חוץ לחומת העזרה איכא למאן דאמר פסולה בפ"ק דמנחות (דף ט.) אי נמי אי לאו טעמא דגורעין ומוסיפין ודורשין ה"א למדם הפר ודבר אחר אתא למעוטי שעל הרצפה אבל דסכין שפיר דמי הא דלא מיבעיא לן הכא אין לי אלא קדשי קדשים קדשים קלים מניין כדקא מיבעיא בפרק שני דזבחים (דף כה:) גבי הטרס אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו פסול שנאמר הפר שהיה כבר דכיון דגלי בחד מינייהו דה"ה קדשים קלים הכי נמי באידך :

אך דילמא ככלי שרת דמי ולא פסולה · תימה לי תיפשוט מדקא מייתי ליה לפני ולפנים בכף ולא מייתי ליה בחפניו ואמר לעיל משום דלא אפשר ואי ידיו ככלי שרת דמו נעייל בחפניו ונכה למחתה עילויה וכי מטי התם ירפה קצת ידיו זו מזו ויניח לקטורת ליפול על הרצפה והמחתה תשאר עדיין בידיו ולישקלה למחתה ולותבה אארעא והדר יגביה הקטורת מן הקרקע ויתננה על הגחלים כיון דידיו ככלי שרת דמו וי"ל אפילו את"ל דידיו ככלי שרת דמו ולא מיפסיל אי נפלה אארעא ואספה מכל מקום לאו אורח ארעא לעשות כן לכתחילה בכל שנה ושנה השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עאכ"ו :

מי יליף מלא מלא מהתם · פירש"י ומנחה מתפגלת בקמיצה דילפא בהיקשא מזאת התורה לעולה ולמנחה וגו' דהוקשה לשלמים שמפגלין ומתפגלין ותימה לי והאמרינן בפרק איזהו מקומן (זבחים דף מט:) דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש בקדשים וג"ל לפרש דפשיטא ליה דשייך בה פיגול בהליכתה ובהקטרתה למ"ד במנחה הקטרה מפגלת הקטרה בפרק הקומץ זוטא (מנחות דף יז.) כיון דכל הני עבודות דמו לגמרי לעבודת המנחה ואע"ג דלא איתקש לשלמים הא כתב בתר קרא דזאת התורה ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם (ויקרא ז) ודרשינן מיניה זה בכור מעשר ופסח וכל מידי דשייך ביה הקרבה והקטרה עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע דמוכח בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כח.) דבעינן לשמו ושאל הרב רבי יום טוב הקדוש את ריצב"א מנלן והשיב לו מביום צוותו להקריב את קרבניהם נפקא דאיהו נמי איקרי קרבן כדכתיב (ויקרא יד) והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן ודרשינן בפרק בית שמאי (זבחים דף מד:) לרבות לוג שמן של מצורע כ"ש קטורת דאיהי גופה קריבה לאשים וכתב בה לשון הקטרה ולא מיבעיא ליה הכא אלא אי חשיבא חפינה עבודה כמו קמיצה דבקמיצה פשיטא לן דהיא עבודה ומפגלין בה כמו שחיטה בזבח שהשחיטה היא מפרשת חלק גבוה הדם מחלק הדיוט כך קמיצה מפרשת הקומץ מן המותר אבל בחפינה לא שייך למימר הכי דאפילו מה שנשאר במחתה הוא חלק גבוה ובפעם אחרת מקריב אותה אבל מספקא ליה אי גמר מלא מלא וחשיבא כמו קמיצה או לא ופשיט רב שימי בר אשי מדפסלה בה לינה פסלה בה מחשבה ככל עבודה שהזקיק לה הכתוב ואם כן בחפינה נמי פסלה בה מחשבה :

מדפסיל בה טבול יום פסלה בה לינה · תימה דאמר בפ"ק דשבועות (דף יא:) נתנה למכתשת נפסלת בטבול יום ואפילו הכי לא פסלה בה לינה שהרי היו משהין אותה כל השנה כולה וי"ל ההוא פסולה דפסיל בה טבול יום אינו אלא מדרבנן ולהכי לא פסלה בה לינה אבל האי דהכא מדאורייתא כמו שאפרש הקשה רש"י אמאי מייתי מדיוקא מדפסיל בה טבול יום פסל בה לינה לייתי ממתניתין דפ"ב דמעילה (דף י.) דקתני בהדיא הקומץ והלבונה והקטרת מנחת כהנים ומנחת נסכים מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה ולא תירץ וריב"א תירץ דההיא דהתם איכא למימר דאיירי

רבינו חננאל

דבקיה לקומץ בדפנית דמנא או בארעיתו מהו ועלו בתיקו · תניא מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות ולא ספופות. תנן התם נשפך הדם מבית הצואר של פר על הרצפה ואספו פסול כו' מנ"ל דת"ר ולקח מדם הפר (ומדם) [מדם] הנפש ולא מדם העור כו' ואסיקנא מדם הפר קרי ביה דם מהפר כלומר סדם שכתוב בפסוק קח המ"ם ממנו ונשאר דם והוסף אותו על הפר שנמצא הפסוק דם מהפר קסבר גורעין המ"ם ומוסיפין אותו על הפר ודורשין אותו דם מהפר · והו שאמר רב יהודה השוחט צריך לקבל כל דם הפר מהפר. ואם קבל דם הפר בכלי ונשפך מן הכלי ואספו כשר כי הכלי קדשו כבר . וזו שמועה מפורשת בשחיטת קדשים פ"ב [ד' כה] נתפזרה הקטורת ממלא חפניו מהו תיקו ומיבעיא לן חישב בחפינת קטרת להקטירם למחר מהו יליף מלא מקומץ מה קומץ פסל בה מחשבה דתנן בתחלת [פ"ב] מנחות הקומץ את המנחה להקטיר קומצה למחר פיגול וחייבין עליו הכא בקטורת נמי פסלה בה

תוספות ישנים

דבקיה לקומץ בדופניה דמנא · בפ"ק דמנחות (דף יא.) בעי אכתי בעיא אחרת בכי האי גוונא : ולקח מדם הפר ומדם השעיר · ריב"א פי' דגרס ולקח הכהן המשיח מדם הפר וה"ג לא נת"כ ול"ג ולקח הכהן מדם [הפר ומדם] השעיר דההיא בפר ושעיר של יוה"כ במתן דמים שהיה נותן על טהרו של מזבח הפנימי לפני ולפנים והיכל אבל קרא דולקח הכהן המשיח מדם הפר מיירי בקבלה כדאיירי הכא : ואת כל הדם ישפוך · בפ"ב דזבחים (דף כה.) קאמר אם אינו ענין לשיריים דכתיב ואת כל הדם דבשיריים ליכא כולו דם תנהו לענין קבלה : נתפזרה קטרת ממלא חפניו מהו · תימה לרב ר' אלחנן מדשבקיה לקומץ ונקט קטורת משמע דבקומץ פשיטא ליה ואי ילפינן מלא מלא מקומץ היינו כך ואומר רבי דפשיטא דגבי קומץ הוי כצואר בהמה לפי שיש ד' עבודות במנחה כנגד ד' עבודות של דם כדאמרינן במנחות (דף יג:) אבל בקטרת מיבעיא ליה לפי שאין כלי לחפינה אלא משום דלא אפשר כדלקמן בסמוך והלכך לא דמיא ליה קמיצה שהיא במקום שחיטה וקידוש בכלי הוא במקום קבלת דם : מדפסיל טבול יום פסלה נמי לינה ומדפסלה לינה פסלה נמי מחשבה · מה שהקשה הקונטרס אמאי לא מייתי מתניתין דפ"ב דמעילה (דף י.) קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ומחוסר כפורים ובלינה אומר רבי דההיא דמעילה איכא לאוקמה מדרבנן וריב"א פי' דלהכי לא בעי לאיתויי משם דמיירי מדקתני התם קדשו בכלי לכך פסלה בה לינה לפי שמתקדשת בכלי שרת אבל הך דהכא מיירי בקטרת של יוה"כ דעיקרה אינה בכלי אלא משום דלא אפשר כדאמרינן לעיל ואין כאן כלי שרת לקדשה לא הוה אמרינן דמפסלי בלינה ועוד דומיא דגחלים דמיירי בגחלים של יוה"כ כדמשמע בירושלמי וכדפי' לעיל אך קשה קצת דמשמע דחפניו קדשו כמו כלי שרת ועוד דסוף סוף נותנה בכף שהוא כלי שרת : מדפסיל טבול יום פסלה נמי לינה · קשה לרבי הרי קטרת שנפסלת בט"י משנתנה במכתשת כדאמרינן בפ"ק דשבועות (דף יא.) ואפ"ה לא פסלה בלינה עד שקדשה בכלי כדתנן בפרק שני דמעילה (דף י.) וי"ל דמדרבנן הוא דמפסלא מאן בטבול יום וה"ר מוקמינן הכא דמעילה לפירוש רבי דמדרבנן והא דקתני וחייבין עליהן משום נותר כו' היינו מכת מרדות מדרבנן כדאמרינן בפ"ג דכריתות (דף יב:) אבל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין כו' עד ונכנס למקדש חייב והיינו מדרבנן דפסול גויה דרבנן כדאמרינן לקמן בפ"ב (דף פ:) אבל הכא מיירי בדאורייתא מדפסיל טבול יום ע"י צירוף דמדרבנן לא מתמרינן לפסול ע"י צירוף מיהו תימה אמאי לא פשיט דפסלה ביה מחשבה מדתנן התם בסיפא ושאין לו מתירין חייבין עליו משום נותר וטמא ופיגול אין בו ולמה לי טעמא לפי שאין לו מתירין תיפוק לי דלא שייכא ביה כלל מחשבה אפילו ליפסל אלא ש"מ דשייכא ביה מחשבה לפסול וי"ל דלא אצטריך האי טעמא אלא משום (טעמא) אחרינא ומ"מ בקטרת שייך האי טעמא אע"ג דלא שייך התם וא"ת איך תועיל כלל מחשבה בקטרת הלא אינו על מזבח החיצון כשלמים י"ל דפסול מיהא הוי כר"ש לפסול מק"ו כפ"ק דזבחים (דף יד.) : ומדלינה פסלה פסלה נמי מחשבה · וא"ת מדאמרינן בזבחים פרק טבול יום (דף קד:) לינה מהו שתועיל בפרים הנשרפים ובשעירים הנשרפים ופשיט ליה מדאמרינן שאם חשב באכילת פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים לא עשה ולא כלום מאי לאו מדמחשבה לא פסלה לא פסלה נמי לינה ודחי דילמא מחשבה לא פסלה לינה פסלה ואומר רבי דה"ג לא פשיט לן מדפסלה לינה פסלה מחשבה ולהכי קאמר קס"ד לפי שאין פסוק לן כ"כ והתלמוד לא חש לדחות והאריך כאן : ומדפסיל טבול יום פסלה נמי מחשבה כו' · וא"ת כיון דתליא במחשבה בטבול יום אמאי לא בעי רב פפא בטבול יום וממילא תפשוט מחשבה ושמא הך דהכא תליא לא פשיטא ליה דקס"ד הוא דקאמר כדפי' לעיל ועוד שמא אפילו לא פסיל טבול יום הוי פסלה נמי מחשבה : מחשבה נמי פסלה · וא"ת פרי אברים ופדרים פסלה בהו אם אינם בראשו של מזבח ומחשבה לא פסלה בהו אם חישב ע"מ להקטיר כזית למחר או לאכול מן השלמים שלא בזמנם · ה"ר יוסף · ורבי אומר דלא דמי להקטרה שאינה מתרת בקרבן ועיקרו כבר נעשה

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"א מהל' פסולי מוקדשין הל' כה:
ח ג מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הל' א:
ט ד מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה כה:
י ה שם הלכה כו:
יא ו מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח:
יב ז מיי' פ"ה מהלכות עבודת יום הכפורים הלכה כח:
יג ח שם הלכה כו:

מסורת הש"ס

[מנחות יא.] זבחים כה. שם לג. [שם כה.] [לקמן נו: זבחים כה. ע"ש] חגיגה כג: פסחים יט. עדיות פ"ח מ"א

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מדפסיל בה טבול יום וכו' עד ע"ב ואי משום חיבת הקדש הא לא שייכא בה כשנעשית אפר· עיין חגיגה דף כג ע"ב תוס' ד"ה והא דרבנן· ובפורי אבן שם דף כג ע"א ד"ה לא ישא :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה והכא נמי מהניא מחשבה וכו' לאיתויי הכא בחפניו · נ"ב עי' רש"א וש"י :

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' כז:

טו ב מיי' פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא:

*חישב בחתיית גחלים מהו מכשירי מצוה כמצוה דמו או לא תיקו בעי מיניה מרב ששת הולכה בשמאל מהו אמר להו רב ששת תניתוה *נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו ונפשוט להו מהא דתנן *הרגל של ימין בשמאל ובית עורה לחוץ אי מהתם הוה אמינא הני מילי הולכה דלא מעכבא כפרה אבל הולכה דמעכבא כפרה לא קמשמע לן מיתיבי

רש"י

חישב בחתיית גחלים · מהו לפסול הקטורת : כמצוה דמי · והוי ליה כמחשב בעבודה לשון אחר חישב בחתיית גחלים מהו שיפסלו גחלים במחשבה זו מלהקטיר עליהן · לינה שמעינן דפסלה בהו מדפסיל טבול יום כדתנן לעיל מיהו הא מיבעיא לן אי הוי חתייתן עבודה למיפסל בה מחשבה : מכשירי מצוה כמצוה דמו · וכי היכי דמחשבת חפינה פסלה בקטורת מחשבת חתייה נמי פסלה בגחלים : הולכה בשמאל מהו · הולכת הדם מיבעי ליה קבלה וזריקה דכתיב בהו כהונה פשיטא לן דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינה אלא ימין אבל הולכה לא כתיב בהדיא ומדאפקה רחמנא לקבלה בלשון הולכה דתניא והקריבו זו קבלת הדם נפקא לן במסכת חגיגה (דף יא.) שהיא עבודה ומיהו שמאל איכא למימר דלא פסיל דהא לא כתב בה כהונה בהדיא : את הכף בשמאלו · אלמא כשירה בשמאל : ותיפשוט ליה מהא · דבגופו של מזבח קמיירי : הרגל של ימין בשמאל · מי שזכה להעלות לכבש הראש והרגל מקבל מיד המנתח את הראש בימינו ואת רגל הימנית של תמיד מקבל בשמאלו : ובית עורה לחוץ · ומקום חתך לפנים כלפי כהן וכן נאה : הני מילי הולכה וכו' · הולכת אברים דלא מעכבא כפרה שאין כפרה אלא בדם והוא עצמו שלא הוקטרו אבריו כשר : אבל הולכת דם דדם מעכב כפרה הוא · אימא לא נתכשר בשמאל :

זר

תוספות

דאיירי בקטורת דכל השנה דחשיבא קידוש כלי דידה לאיפסולי בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה מדקתני (א) קדשן בכלי אלמא דאיירי בההיא שהיא צריכה כלי כדי לקדשה קידוש גמור אבל קטרת דיוה"כ דלא חשיבא קידוש כלי דידה דמן הדין הוה לן למימר שלא תהא בכלי אלא נטייל בחפניו אלא משום דלא אפשר כדאמר לעיל אימא דלא תיפסל בלינה בקדושת כלי דידה דההיא ודאי לא איירי התם מדקתני קדשו בכלי דמשמע שעושין אותה בכלי כדי לקדשה בכלי וההיא דיום הכפורים אינה כן דאדרבה טפי הוה עדיף בלא כלי אלא משום דלא אפשר אבל מהכא מייתי ראיה שפיר דמדקתני קטורת סתמא בכל מיני קטורת איירי אי נמי אומר ר"י דמההיא ליכא למידק מדפסלה בה לינה פסלה בה מחשבה דדילמא לינה לא פסלה בה אלא מדרבנן ואע"ג דקתני סיפא וחייב עליהן משום נותר וטמא היינו נמי מדרבנן כדתנן בפרק אמרו לו (כריתות דף יב:) אבל אוכלים טמאים ושתה משקין טמאין ונכנס למקדש חייב אע"פ דפסול גוייה הוי מדרבנן כדאיתא בפרק בתרא דיומא (דף פ:) (ב) ולהכי לא הוי מחמרינן כולי האי דליטמא אפילו על ידי צירוף אבל הכא דייק שפיר מדפסל בה טבול יום דאורייתא פסל בה לינה והמחשבה נמי דאורייתא והקשה ריצב"א והא אשכחן צירוף כלי במילתא דרבנן דקתני רישא במס' עדיות (פרק ח מ"א) העיד (ג) ר"ש בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו טימא את כולו אע"ג דאפר חטאת אין לו טומאה דאורייתא °ואי משום חיבת הקדש הא לא שייכא בה כשנכנסית אפר כדמשמע ס"פ התכלת (מנחות דף מא:) גבי ועל הפרה שלא יהו מועלין באפרה מיהו יכולנא לשנויי דנהי דבטמא גזרו רבנן בטבול יום דקליש טומאתו לא הוי גזרי' ואדרבה יש ראיה משם מדקתני ברישא גבי אפר חטאת טמא ובסיפא קתני טבול יום ורבינו יצחק בן אברהם מפרש דהכא דייק מדפסיל ביה טבול יום ע"י צירוף ש"מ דצריך לכלי הוא דאי לא צריך לכלי לא היה כלי מצרפו כדאיתא בפרק בתרא דחגיגה (דף כד.) ואע"ג דאמר התם דהוי דרבנן וכגון שנצברו על גבי קטבלייא ודאורייתא יש לו תוך דווקא ואתו רבנן וגזור אפי' אין לו תוך היינו דעשו דאין לו תוך כיש לו תוך אבל לא עשו אין לו תוך יותר חשוב מיש לו תוך ולעולם צריך לכלי בעינן וכיון דצריך לכלי פסלה (ד) ביה לינה כדאמר בפרק התכלת (מנחות דף נא.) על מחבת בשמן מלמד שטעונה כלי ואי אפיק לה מאתמול איפסלה (ה) לה בלינה וכיון דפסלה בה דאורייתא פסלה בה מחשבה ולהכי לא מייתי מההיא דמעילה אע"ג דקתני קדשו בכלי הוה אמינא מדרבנן ואע"ג דכתיב כף אחת לא הוה ילפינן דורות משעה אי נמי משום דלא כתב בלשון ציווי ה"א דאינה טעונה כלי ומיהו (קשה) למאי דאוכחן ממתניתין דמסכת עדיות (ו) דטעונה כלי מהתם ילפינן מדכתיב כף אחת ול"כ דלא הוה מצי לאיתויי ממתניתין דמעילה דהוי אמר הא דקתני קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה לא קאי אקטורת אלא אסולת ולהא מילתא לחודה הוא קתני התם קטורת לענין דמועלין בה משהוקדשה ותדע דלא קאי אקטורת דקתני קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום (ז) *וקטורת נפסלת בטבול יום מיד שנתנה במכתשת כדאמר בפ"ק דשבועות (ד' יא.) ומיהו הא לאו ראיה היא דשאני התם דנהי דקטורת מיפסלא מעיקרא משנתנה למכתשת מ"מ נקט קדשו בכלי הוכשרו כו' דאפי' בקטורת שייך האי לישנא דבקדושת כלי דמכתשת מיפסלא בטבול יום ובמחוסר כפורים ובקדושת כלי דמחתה מיפסלא בלינה מיהו בלא זה איכא טובא בהש"ס דקאמר אסולת היכא דלא מצי קאי אכל מאי דקתני והא דפריך בפ"ק דשבועות (גם זה שם) אלא מאי קדושת הגוף היא תיפסל בלינה אלמה תנן הקומץ והלבונה והקטורת כו' קדשו בכלי אין לא קדשו לא ממה נפשך דייק שפיר אי אקטורת נמי קאי אם כן משמע לא קדשו בכלי לא מיפסלי בלינה ואי לא קאי אקטורת אפילו קדשו בכלי לא מיפסלא בלינה אף לאחר שקדשו בכלי כל שכן דקשה טפי אמאי לא מיפסלא בלינה (ח) כדמפרש הכא בקא סלקא דעתך ולמאי דדייקינן הכא דמיפסלא בלינה בההיא דהוסיף ר"ע אז ניחא נמי דההיא דמעילה נמי קיימא אקטורת קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בלינה מיהו לענין טבול יום לאו דווקא קדשו בכלי דאפילו מעיקרא נמי משנתנה למכתשת נפסלת בטבול יום והא דנקט קדשו בכלי ולא נקט אפילו קודם קידוש כלי משום הנך דמיתנן בהדה דלא מיפסלי קודם קידוש כלי :

חישב בחתיית גחלים מהו · הקשה רש"י אמאי לא פשיט נמי מההיא דהוסיף רבי עקיבא מדפסל בהו טבול יום פסיל בהו לינה פסיל בהו מחשבה ולי נראה דנהי דלינה פסלה בה אי לא חשיבא עבודה לא פסלה בה מחשבה תדע שהרי קידוש מנחה והנחתה בכיסא פסלה בה טבול יום ולינה ואפ"ה אם חישב בשעת הנחתה לא פסלה בה מחשבה וכן בשעת יציקה ובלילה לא פסלה בה מחשבה אלא בד' עבודות שבמנחה שיש כנגדן בזבח ולהכי מיבעיא ליה את"ל חפינת קטורת חשיבא עבודה כמו קמיצה חתיית גחלים מהו מכשירי מצוה כמצוה דמו וחפינה אצריכתא היא והויא חתיית גחלים וחפינה במקום קמיצה או לא · בס"פ טבול יום (זבחים דף קד.) בעי רבי ירמיה לינה מהו שתועיל בבשר פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים וכו' עד ושוין שאם חישב באכילת פרים ובשריפתן לא עשה ולא כלום מאי לאו מדמחשבה לא פסלה לינה נמי לא פסלה ודחי לה מחשבה לא פסלה לינה פסלה ותימה א"כ היכי פשיט הכא מדפסלה בהו לינה בחפינה פסלה בה מחשבה וי"ל הכא כיון דאכילת מזבח היא מדפסלה בה לינה פסלה בה מחשבה אבל בשר פרים ושעירים הנשרפים שנשרפים חוץ לג' מחנות נהי דלינה פסלה בהו דילמא מחשבה לא פסלה בהו ולא"ת דהכא מסקינן דמחשבה פסלה בקטורת ובזבחים פרק בית שמאי (דף מב:) תנן אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול הקטורת כו' יש לומר דאין חייבין דקתני התם היינו להתחייב כרת האוכלן מיהו מיפסל על ידי מחשבת פיגול דלהכי אהני גזירה שוה דמלא מלא ממנחת חוטא וכי האי גוונא אמרינן בסוף פרק קמא דזבחים (דף יד.) ר"ש אומר כל שאין על מזבח החיצון אין חייבין עליו משום פיגול ואפילו הכי קאמר התם מודה רבי שמעון ליפסול מקל וחומר דשלא לשמן :

הולכה בשמאל מהו · תימה אי לא אסיק אדעתא למיפשטא מלקח את הכף בשמאלו מאי קמבעיא ליה האמר בפ"ק דזבחים (דף ז.) דלכל מילי הולכה לא נפקא מכלל קבלה וי"ל דהיא גופה מספקא להו אי גמרינן מכף או איכא שום סברא שאין ללמוד משם ונימא הולכה לא תפקא מכלל קבלה ופשיט להו רב ששת דגמרינן מינה דכיון דכתב רחמנא הבאה אחת בקטורת ואי אפשר לעשות בהבאה אחת א"כ יוליך הכף בשמאלו אלמא הולכה בשמאל כשירה וטפי הוי סברא למיגמר הולכה מהולכה מלמיגמר הולכה מקבלה :

זר

רבינו חננאל

מחשבה וכן המחשב בחתיית גחלי המחתה מהו ופשטינן לה מהא דתנן בעדיות פרק ו' הוסיף ר' עקיבא הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן ומדפסיל בהו טבול יום פסיל בהו נמי לינה ומדפסלה בהו נמי לינה פסלה בהו נמי מחשבה' בעו מיניה מרב ששת הולכת הדם בשמאל כדי להוותו (מזבח) [על המזבח] מהו . ופשט ממתניתין דקתני ואת הכף בשמאלו · שמע מיניה אפילו הולכת הקטורת דמעכבת כפרה כדאמרן קטרת מכפרת שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם כשרה וכ"ש הולכת אברים שאין בהם כפרה (אין)[שאין]כפרה אלא בדם שנא' כי הדם הוא בנפש יכפר

תוספות ישנים

נעשה כדם אבל הכא קמיצה וחפינה במקום עבודות קיימין :

חישב בחתיית גחלים מהו : וא"ת תפשוט ליה מדלעיל דקתני גחלים ומדפסיל טבול יום פסלה נמי לינה ומדפסלה לינה כו' י"ל דדוקא במילי דהקרבה הוא דפשיטא הכי אבל לא בגחלים שאין גוף הקרבן:

מסורת הש"ס

[לעיל מז.]

זבחים כד. מנחות י. תמיד לא:

רש"א מ"ז

[והא אפילו נתנו במכתשת הוכשרה לפסול בטבול יום כדאמר בפ"ק כצ"ל] רש"א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה (בע"א) מדפסיל כו' ובלינה מדקתני קדשו בכלי : (ב) בא"ד כדאיתא בפ"ב דיומא אבל הכא דייק שפיר מדפסל בה טבול יום דאורייתא פסל בה לינה ובמחשבה נמי דאורייתא דאי דרבנן לא הוי מחמרי כולי האי דליטמא אפילו על ידי צירוף והקשה ריצב"א כצ"ל · (ג) בא"ד העיד ר' יהושע בן בתירה וכו' במקצתו שטימא את כולו : (ד) בא"ד פסלה בה לינה דאורייתא כדאמר בפרק : (ה) בא"ד ואי אפי' לה מאתמול איפסלה בלינה וכיון דפסלה בה לינה דאורייתא : (ו) בא"ד דאוכחן ממתני' דמסכת עדיות מהתם ילפינן דטעונה כלי מדכתיב כף : (ז) בא"ד הוכשרו ליפסל בטבול יום ובברייתא קתני נתנה במכתשת נפסלה בטבול יום כדאמר בפ"ק דשבועות כצ"ל והשאר נמחק : (ח) בא"ד דקשה טפי אמאי לא מיפסל בלינה אף לאחר שקדשו בכלי ולמאי דדייקינן הכא דמיפסלה בלינה מההיא דהוסיף ר"ע אז ניחא נמי דההיא כו' כצ"ל :

מיתיבי זר ואונן שיכור ובעל מום בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול וכן יושב וכן שמאל פסול תיובתא והא רב ששת הוא דאותבה דאמר ליה רב ששת לאמוריה דרב חסדא *בעי מיניה מרב חסדא הולכה בזר מהו אמר ליה כשירה ומקרא מסייעני °וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים מידם והלוים מפשיטים ומותיב רב ששת זר ואונן שיכור ובעל מום בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול וכן יושב וכן שמאל פסול בתר דשמעה הדר אותבה והא רב חסדא קרא קאמר דעבוד מעשה איצטבא בעי רב פפא חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו מלא חפניו בעינן והא איכא או דילמא ולקח והביא בעינן והא ליכא תיקו בעי רבי יהושע בן לוי חפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו א"ר חנינא בא וראה שאלת הראשונים למימרא דרבי יהושע בן לוי קשיש והאמר רבי יהושע בן לוי לי התיר רבי חנינא לשתות שחליים בשבת לשתות פשיטא דתנן *°כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה (א) אלא לשחוק ולשתות שחליים בשבת היכי דמי אי דאיכא סכנתא משרא שרי ואי דליכא סכנתא מיסר אסיר לעולם דאיכא סכנתא והכי קא מבעיא ליה מי מסיא דניחול עלייהו שבתא או לא מסיא ולא ניחול עלייהו שבתא ומאי שנא רבי חנינא משום דבקי ברפואות הוא דאמר ר' חנינא *מעולם לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה והא קא חזינן דחיי אימא וחיית והא קא חזינן דמיתסי בסומקן אינהו וחיורן ריש כרעיהו קאמרינן מכל מקום שמע מינה דרבי חנינא קשיש אלא הכי קאמר שאלתן כשאילה של ראשונים ומי אמר רבי חנינא הכי והאמר רבי חנינא בפר ולא בדמו של פר *ואמר רבי חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום הכי קאמר מדקא מיבעיא ליה הא מכלל דקסבר בפר ואפילו בדמו של פר ולמאי דסבירא ליה שאילתו כשאילת הראשונים מאי הוי עלה אמר רב פפא אי חופן חוזר וחופן חבירו נכנס בחפינתו דהא מקיימא חפינה אי אין חופן וחוזר וחופן תבעי לך אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אדרבה אי חופן וחוזר וחופן לא יכנס אחר בחפינתו אי אפשר שלא יחסר ושלא יותיר ואי אין חופן חוזר וחופן תיבעי לך דאיבעיא להו *חופן חוזר וחופן או לא תא שמע כך היתה מידתה מאי לאו כשם שמדתה מבחוץ כך מדתה מבפנים לא דילמא שאם רצה לעשות מדה עושה אי נמי שלא יחסר ושלא יותיר תא שמע

ביצד

תורה אור: דה"י ב ל

רש"י

זר ואונן שיכור ובעל מום. כולהו נפקי לן מקראי דמחלי עבודה בפ"ב דזבחים (דף טז:): וכן יושב. דבעי לעמוד לשרת (דברים יח): והא רב ששת הוא דאותבה. להא מתני' לאמוריה דרב חסדא כדמפרש ואזיל אלמא שמיעא ליה והיכי טעי למיפשט דכשרה בשמאל: ויזרקו הכהנים (ב) הדם. מידם של שוחטים שהם זרים (ג) וחזרו וקבלו הדם מיד הכהן המקבל והוליכוהו אל הזורק: ומתיב רב ששת גרסינן: בתר דשמעה. דאותבוה ניהליה הכא הדר אותבה איהו לרב חסדא: מעשה איצטבא. המקבלים היו מושיבים את הדם ביד הזרים ואין הזרים מקרבין אותו לצד המזבח כלל אלא מושיבים הדם על ידם כאשר על גבי איצטבא: או דילמא ולקח והביא. דולקח נמי אמלא חפניו קאי: מהו שיכנס אחר. כהן המשמש תחתיו מהו שיכנס לפנים בחפינה זו שנתן הראשון לתוך הכף ואין צריך לחזור ולחפון: א"ר חנינא. לתלמידים בא וראה שהדור האחרון זוכה להתחכם כדורות הראשונים שאף אני הייתי שואל שאילה זו ועכשיו שאלה רבי יהושע בן לוי שהוא מן הראשונים: שחליים. קרשו"ן: לשחוק ולשתות: אימא וחיית. המכה: שמע מינה. דרבי יהושע בן לוי לא הוה קשיש מדקרי ליה רבי דקאמר לי התיר רבי חנינא ולא היה דרך הזקנים לומר על הבחורים רבי אלא לי התיר חנינא היה אומר כלומר לי אמר חנינא שהיא רפואה: אלא הכי קאמר. ר' חנינא לתלמידיו בא וראה ששאלתן של אחרונים כשאלתי שאני מן הראשונים שאף אני הייתי מתקשה: ומי אמר רבי חנינא הכי. מי מספקא ליה אי נכנס אחר בחפינתו אי לא: בפר ולא בדמו של פר. בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר (ויקרא טז) ולא בדמו של פר שאם שחט פרו ומת אין המשמש תחתיו נכנס באותו דם לפנים אלא צריך להביא פר אחר ולשחוט וכיון דצריך להביא פר אחר צריך לחפון לאחר שחיטתו: (ד) ואמר רבי חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטה לא עשה ולא כלום. שכן סדר העבודות [א] בעינן חפן ומת נמי אי אפשר שלא שחט פרו תחילה וזה הבא אחריו צריך להביא פר אחר ואי אמרת יכנס בחפינתו של ראשון נמצאת חפינה זו קודם שחיטת פרו של שני: הכי קאמר רבי חנינא. מדקא מבעיא ליה לרבי יהושע בן לוי הא מכלל דס"ל דאין צריך להביא פר אחר דאם כן הויא לה קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר: (ה) ולמאי דס"ל. יפה שאל כשאילת הראשונים אותן שנחלקו עלי בפר ואפילו בדמו של פר אף להן כשאל שאילה זו: מאי הוי עלה. חפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו: אי חופן חוזר וחופן. אי מפשטא לן בעיין דאיבעיא לן גבי חפינת פנים אם צריך לחזור ולחפון או לא ותימצי לומר דצריך לחזור ולחפון חבירו נכנס בחפינתו דהא מיקיימא חפינה: אדרבה אי חופן וחוזר וחופן. אז אין חבירו נכנס בחפינתו שאי אפשר שלא יחסיר חבירו ושלא יותיר (ו) *חפניו של ראשון שוין לחפניו של שני:

תוספות

זר ואונן ושיכור. בספ"ק דזבחים (דף יד:) נמי מייתי לה ופירש שם רש"י שיכור שתויי יין והקשה רבינו חיים כהן זצ"ל דבס"פ אלו מומין (בכורות דף מה:) תנן החרש והשוטה והשיכור פסולין באדם וכשרים בבהמה וכו' ופריך בגמ' שיכור אחולי מחיל עבודה ובהדי מומי בעי למיחשביה ומוקי לה בשאר דברים המשכרים ודלא כרבי יהודה דאמר חייב מיתה אף בשאר דברים המשכרים על כן פירש רבינו חיים דהכא נמי מיירי בשאר דברים המשכרים וריצב"א פי' דפרש"י עיקר ואדרבה מהתם יש ראיה לפירושו מדפריך סתמא שיכור אחולי מחיל עבודה וכו' אלמא דסתם שיכור מיירי בשתויי יין והתם דקשיא ליה בהדי מומין בעי למיחשביה להכי מוקי ליה בשאר דברים המשכרים אבל הכא דקתני ליה בהדי מחללי עבודה נוקמיה בשתויי יין כמו סתם שיכור דבכל דוכתא: בעי רב פפא חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו מלא חפניו בעינן וכו'. תימה לי הא איבעיא ליה לעיל כבר כי האי גוונא גבי בין הביניים וי"ל בלא"ל קאמר את"ל בין הביניים לא דלא קרי ביה ולקח והביא כיון דלא אתי מכח גברא הכא מאי מי אמרינן אע"ג דלאו איהו חפן מ"מ כיון דמכח גברא קאתי שפיר דמי ושפיר קרינן ביה ולקח הלוקח מי שהוא ויש בחפניו של כ"ג והדר נטייל הוא וקרי ביה מלא חפניו והביא או דילמא ולקח והביא בעינן שהלוקח יביא: אי חופן וחוזר וחופן נכנס חבירו בחפינתו. תימה אי חובה הוא לחפון פעמיים אחד מבחוץ ואחד מבפנים היכי עייל חבריה בחפינתו מ"מ הרי לא חפן כהן אחד תרי זימני ונראה דה"פ אי חופן וחוזר וחופן לפי שמן התורה אין לדבר קצבה שיכול לחפון כל כך פעמים כמו שירצה ובלבד שלא יחסיר ולא יותיר ולהכי תקינו רבנן שיחזור ויחפון בפנים שמא נתפזר לו מן הקטורת בדרך ונחסר קצת וא"כ אם חפן ונתן לתוך הכף ומת בחוץ חוזר חבירו וחופן פעם שנית וחוזר ונותן לכף ונכנס דקרינן ביה מלא חפניו והביא דליכא אלא הבאה אחת ואי אין חופן וחוזר וחופן משום דמשמע מלא חפניו חד אמר רחמנא ולא תרי זימני מלא חפניו א"כ אין חבירו נכנס בחפינתו: והאיכא

טז א מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכה ה והלכה טו סמג לאוין שט:

יז ב מיי' שם הלכה טו ופ"ב הלכה ו סמג לאוין סג:

יח ג מיי' פ"א שם הלכה א ופ"ט הלכה טו סמג לאוין שו:

יט ד מיי' שם פ"ז הלכה א ופ"ט הלכה טו סמג לאוין שו:

כ ה מיי' שם פ"ה הלכה טז יז ופ"ט הלכה טו:

כא ו מיי' שם פ"ה הלכה יח ופ"ט הלכה טו ופ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה א:

כב ז ח מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הלכה כח:

כג ט מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה כב סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף לז:

רבינו חננאל

ומותבינן עליה הא דתני זר ואונן שכור ובעל מום בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול וכן יושב וכן שמאל תיובתא ואקשינן וכי רב ששת לא הוה ידע להא מתניתא דהא רב ששת דאותבה לרב חסדא במס' שחיטת קדשים באחרית פרק א' בעידנא דפשיט הולכה בזר כשרה ומקרא מסייעני וישחטו הפסח ויזרקו מידם והלוים מפשיטים. דייקינן מדכתיב ויזרקו הכהני' מידם מכלל שלא היתה הולכה בכהנים אלא בזריקה בלבד. ואותביה רב ששת הא מתני' ופרקינן בתר דאיתותב בה רב ששת הדר הוא ואותבה לרב חסדא. ואוקימנא לרב חסדא דעביד מעשה אצטבא כלומר כולם עומד בשורה זה מושט לזה וזה מושיט לזה. והולכה שלא ברגל כי האי גוונא *)ואין הולכה בהן כלל. חפן כהן אחר ונתן בחפני כ"ג מהו להביא ולהקטיר בהן או צריך לחפון הוא תיקו. בעי ריב"ל חפן ומת מהו להיכנס אחר בחפינתו כו'. א"ר חנינא בוא וראה שאילת הראשונים ואקשינן למימר דריב"ל קשיש מר' חנינא (הוא) והאריב"ל התיר לי ר' חנינא לשחוק שחלים בשבת דהוי סכנה ובעאי מיניה משום דהוה בקי ברפואות מי מאסו שחלים דניחול שבתא ונשחקינהו אי לא וא"ל מאסו. הנה ר' חנינא יותר זקן מריב"ל. ופרקינן הכי קאמר ר' חנינא לתלמידיו שאילתן כשאילת הראשונים מכם כלומר שאלוהו תלמידיו זו השאילה ואמר להן כבר שאלו את הגדולים מכם והוא ריב"ל ולא אפשיטא ליה. ומי מספקא ליה הא לר' חנינא. והא מדאמר ר' חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום ואמר נמי בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר ולא בדמו של פר. כלומר אם שחוט כ"ג פרו ומת אין אחר נכנס בדם זה הפר אלא צריך להביא פר אחר ולשחטו וליכנס בדמו ממילא שמעינן דאפילו אי חפן איהו קמיה שחיטת פרו ולא עשה כלום כ"ש אם חפן כהן אחר שלא עשה כלום. וא"כ מאי לא פשט להו משמעתי' ושנינן ה"ק מדקא מיבעיא ליה לריב"ל הא ש"מ דקסבר בפר ואפי' בדמו של פר והחפינה הוא דקא מיבעיא ליה ולמאי דסבירא ליה [שאילתו] כשאילת הראשונים כלומר מן דסבר בפר ואפילו בדמו של פר. מאי הוי עלה אמר רב פפא אי חופן וחוזר וחופן נכנס השני בחפינתו של ראשון דהא לא אפשר דלא חפין ליה השני בשעת הקטרה וקא מקיימא חפינה בכהן המשמש בקטורת אי אין חופן וחוזר וחופן היבעי לך. ואקשינן עליה אדרבא אי חופן בחוץ חוזר וחופן בפנים. לא תיבעי לך דודאי אינו נכנס השני בחפינת הראשון שאי אפשר שלא יחסיר ושלא יותיר ובעינן להכנים מלא חפניו של מקטיר ממש לא פחות דהא מלא חפניו כתיב ולא יתר דהא חפניו כתיב אי אין חופן בחוץ חוזר וחופן בפנים אלא מערה הקטורת מן הכף אל המחתה ודיו תבעי לך דאיבעיא להו החופן בחוץ חוזר וחופן בפנים אי לא. ת"ש

*) נ"ל דנ"ל לא הויא הולכה ואין הולכה כזו פוסל בזר כלל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכל המשקין שותה אדם לרפואה אלא לשחוק: (ב) רש"י ד"ה ויזרקו הכהנים מידם כו' כצ"ל ותיבת הדם נמחק: (ג) בא"ד שהם זרים שהזרו וקבלו: (ד) ד"ה בפר כו' לאחר שחיטתו דאמר ר' חנינא כצ"ל וכד"א: (ה) ד"ה הכי קאמר כו' הד"א עם ד"ה ולמאי כו' שנחלקו עלי בפר דס"ל ואפילו בדמו של פר: (ו) ד"ה אדרבה כו' ושלא יותיר שיהיו חפניו של ראשון

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ואמר ר' חנינא וכו' בעינן חפן. נ"ב נ"ל בעיין דחפן וכ"כ הש"י:

זבחים יד. | חולין ז. | [לקמן נ:] | [לעיל מז.] | נ"ל שאין

תוספות ישנים

ושיכור. אפילו לא הוי שתוי יין כגון שלא שתה בעידן ביאה: וכן שמאל קשיא. וממתניתין אין ראיה דהיינו משום דלא אפשר וקריאה לה נמי בהקומץ רבה (מנחות כה.) הותר מכללו אלא יוה"כ: והלוים מפשיטין. הפשט וניתוח כשירין בזר כדנפקא בסוף פ"ב לעיל (דף כו:) מקרא ומדברי קבלה לא ילפינן ליה: בעי רב פפא חפן חבירו כו'. תימה אמאי לא קמיבעיא ליה הכי בהנך בעיות דרב פפא דלעיל ועוד דהיכא נמי כי הך בעיא לעיל בין הבינים כו' והביא בעינן כו': חפן ומת כו'. ה"ג הוה מצי למיבעי חפן ונטמא א"נ כיון שכ"ג קיים יכול ליכנס אחר בעבודתו הואיל ועדיין הוא קיים וראוי לעבודה ויש כאן חפינה של כ"ג אבל כשמת אין כאן חפינה משום אדם בעולם. ה"ר יוסף: חבירו נכנס בחפינתו. דקא מקיימא חפינה ואע"ג דלא מקיימא חפינה ראשונה אע"פ שהיא עיקר דמחשבה פסלה בה א) וכדאמרן נמי לעיל דמש"ה אינו יכול לעשות מדה לחפינה ואפילו יכול לעשות מדה [הא] פי' לעיל שצריך לחפון מ"מ כיון שכ"ג חפן חפינה ראשונה וכ"ג שיכנס יחפין עוד סברא הוא שלא הקפיד הכתוב באותו כהן עצמו דהכי סבר רב פפא. ה"ר יוסף:

א) נ"ל ולאמרן:

עין משפט
נר מצוה

כד א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א :

כה ד מיי' שם פ"ה הלכה יג :

כו ה מיי' פ"ב מהלכות קרבן פסח הלכה יד :

כז ו מיי' פי"ב מהלכות בכורים הלכה ח :

כיצד הוא עושה *אוחז את הבזך בראש אצבעותיו ויש אומרים בשיניו [א] ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו וחוזר ומחזירה לתוך חפניו וצוברה *כדי שיהא עשנה שוהה לבוא ויש אומרים מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא וזו *היא עבודה קשה שבמקדש זו היא ותו לא והא איכא מליקה והא איכא קמיצה אלא זו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש שמע מינה חופן וחוזר וחופן שמע מינה איבעיא להו שחט ומת מה הוא שיכנס אחר בדמו מי אמרינן בפר ואפילו בדמו של פר או דילמא בפר ולא בדמו של פר רבי חנינא אומר *בפר ולא בדמו של פר וריש לקיש אמר בפר ואפילו בדמו של פר רבי אמי אמר בפר ולא בדמו של פר רבי *יצחק אמר בפר ואפילו בדמו של פר איתיביה רבי אמי לרבי יצחק נפחא *נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט ואם איתא עד שיזרוק מיבעי ליה (א) שני התם דכתיב °מהיות משה מחיותה דשה מתיב מר זוטרא *אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי אלא בשה שאני התם דיליף שה שה מפסח *אי מה להלן זכר תם ובן שנה אף כאן זכר תם ובן שנה ת"ל °תפדה תפדה ריבה אי תפדה תפדה ריבה אפילו כולהו נמי אם כן שה מאי אהני ליה

איתיביה

רש"י

כיצד הוא עושה. חפינה שניה שבפנים מן הבזך לתוך חפניו אוחז את ראש הבזך בראשי אצבעותיו לאחר שהניח את המחתה בארץ וידה של בזך כלפי בין זרועותיו ומעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו וראש הבזך מגיע לגובה פס ידו וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו וצוברה על הגחלים : נימנין. על הפסח מי שרוצה לימנות ומושך ידיו ממנו מי שרוצה לימשך עד שישחט: ואם איתא. דלאחר שחיטה נמי קרינן ביה על השה עד שיזרק מיבעיא ליה : ואם ימעטו הבית. אם בעו מנויין להימעט ולמשוך את ידיהם : מהיות משה. בעוד שהווייתו קיימת יתמעטו ולא משישחט : אין פודין. פטר חמור : לא בעגל ולא בחיה. דשה כתיב : ולא. בשה שחוטה : ולא בכלאים. דעז ורחל ואע"ג דמשני צדדיו הוא שה : ולא בכוי. דתיש וצבי' קתני מיהת ולא בשחוטה אלמא שחוטה לאו שה הוא :

והוציא

תוספות

והאיכא קמיצה. ומה שמקשה ר"י דבפ' קמא דמנחות (דף יא.) אמרינן גבי מנחת מאפה ומחבת ומרחשת זו היא עבודה קשה שבמקדש ובפרק כל המנחות באות מצה (שם דף נד.) אמרינן אין לך שקשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא נראה לי דהנך ג' דקא חשיב הכא עבודות קשות הם לכהן לעשות שיש בהן צער מליקה למלוק בצפורנו לחתוך המפרקת וכן קמיצה דמנחת מאפה שיש לו צער לכהן למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה ולהשוות דבר קשה וכן בחפינה כדמפרש שנוטל הבזך בשיניו ועוד מפרש לקמן שהיה צריך ליזהר מאד שלא יכוה מחום הגחלים אבל גבי מנחת חוטא לא קאמר אין לך עבודה קשה יותר ממנחת חוטא אלא קשה לקמיצה קאמר לפי שאין מגובלת אין יכול להשוות בשעת קמיצה אבל צער אין לו :

שאני התם דיליף שה שה מפסח. מכאן יש לדקדק דהא דקאמר רבא במרובה (ב"ק דף עז:) זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים היינו שה [דפסח] כדאמרינן הכא דילפינן מיניה שה דפטר חמור ובמרובה מסקינן דבנין אב דרבא לפטר חמור איצטריך וכדתנן אין פודין לא בעגל וכו' ולא כמו שפירש"י בפרק אותו ואת בנו (חולין דף עח:) דבנין אב דרבא משה כשבים ושה עזים עד שיהא אביו ואמו שניהם כשבים או שניהם עזים ועוד קשה לפירושו מההיא דמרובה גופה דפריך התם ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה בנין אב דרבא למאי אתא ומשני לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כרבי יהושע דאי רבי יהושע משה כשבים ושה עזים נפקא שמע מינה דבנין אב דרבא לא הוי משה כשבים ושה עזים על כן נראה כמו שפירשתי דמשה דפסח נפקא אבל תימה דרבא קרי ליה בנין אב ובן בג בג פ"ק דבכורות (דף יב.) קרי ליה גזירה שוה דקאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן שה מה להלן פרט לכל השמות הללו וכו' ועוד מאי שנא דנקט רבא להוציא כלאים טפי מטריפה ושחוטה ועוד דבאותו ואת בנו דכתיב ביה שה למעט טריפה כמו שהיינו ממעטי' כלאים אי לאו דכתיב או שה לרבות הכלאים כדאיתא בפ' אותו ואת בנו ובמרובה אלמה תנן* אותו ואת בנו נוהג בטריפה ואפילו ר"ש לא פטר בטריפה אלא משום דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אבל ממשמעות שה לא פטר לא באותו ואת בנו ולא בתשלומי ד' וה' וכן רבי יוחנן* אמאי מחייב בד' וה' מוכר את הטריפה ועוד רבי אלעזר דמתיר בכלאים לפדות ומוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד מן הטהור מנא ליה דאין פודין בשחוטה וטריפה ועוד כי פריך במרובה לרבי אלעזר בנין אב דרבא ל"ל לימא דאיצטריך למעוטי שחוטה וטריפה וליכא למימר דהני בלא בנין אב נפקא ממשמעותא דשה דהני לאו שה נינהו דהאמר בשמעתא דפר שחוט נמי מיקרי פר וי"ל דבנין אב דרבא וגזירה שוה לאו חדא מלתא היא אלא דתרווייהו נפקי מפסח דכתיב* שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו והשתא בנין אב דרבא נפיק מיתורא דמן הכבשים ומן העזים דמשמע עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה דמגזירה שוה לא הוה מסתבר למעוטי כלאים דהוה שרינן לה כרבי אלעזר אי לאו משום בנין אב מפני שהוא שה והוה מרבינן ליה מתפדה תפדה ריבה ואע"ג דטריפה ושחוטה מיקרו שה ולא מרבינן להו כלאים מסתבר להו לרבויי אבל מבנין אב דמן הכבשים ממעיט שפיר דלגופיה דפסח לא איצטריך דמשאר קדשים נפקא דממעטינן בהו כלאים משור או כשב או עז ואע"ג דהאי קרא דמן הכבשים במצרים נאמר ועדיין לא נאמרו קדשים מ"מ בתר דנכתבו קדשים לא איצטריך למיכתב להאי קרא אלא זה בנה אב שכתב שה וכתב אלו מן הכבשים כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא הכלאים ואם תאמר תמים דכתיב בהאי קרא למה לי תיתי משאר קדשים נראה לי דאיצטריך לכדדרשינן בפרק שני דזבחים (דף כה:) הגורס אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו פסול שנאמר ולקח מדם הפר הפר שהיה כבר אין לי אלא קדשי קדשים קדשים קלים מניין דכתיב זכר תמים בן שנה יהיה לכם שיהו כל הוויותיו תם ובן שנה ואף על גב דפריך עלה מכל הזבחים שנשתייר בהם כזית חלב זורק הדם אלמא לא בעינן שלם בשעת זריקה ומשני תרגמא אבן שנה נהי דכל הוויותיו לא בעינן שיהא תם בשעת קבלה מיהו גמר מיניה דילמד סתום מן המפורש כיון דגלי לן בפר דבעינן שיהא תם בשעת קבלה והשתא ניחא לרבי אלעזר אע"ג דשרי בכלאים ולא מוקי בנין אב לפטר חמור אסר באחריני מגזירה שוה והא דקאמר התם נאמר כאן שה ונאמר להלן שה מה להלן פרט לכל השמות הללו לאו דווקא דכלאים לא מגזירה שוה נפקא אלא מבנין אב אלא ניחא ליה לכלול כולם יחד דהא עגל וחיה נמי לא נפקי מגזירה שוה אלא ממשמעות דשה וניחא נמי הא דאותו ואת בנו נוהג בטריפה וכן תשלומי ד' וה' דבנין אב לא הוי אלא מכלאים וא"ת מכל מקום ליתי בגזירה שוה דשה שה כדילפינן פדיון פטר חמור יש לומר דשה דידהו לא מופנה לגזירה שוה ותימה דקא דייק במרובה בנין אב דרבא למה לי אי לקדשים בהדיא כתב בהו ומשמע דאי לא הוה כתב בהו בהדיא אלא ילפינן בנין אב דרבא הוה ניחא ליה ואמאי הא אי לא כתב בקדשים אז לא היה מיותר מן הכבשים ומן העזים דהוה צריך למעוטי כלאים בגופיה ואומר ר' יצחק דדרך הגמרא להקשות כן לפי מה שלא פירש רבא בבנין אב שלו וה"ק אי לקדשים ותימה דמן הכבשים ומן העזים מיותר בלא מילף מקדשים אלא מקרא אחריני אפילו אי אמרינן הכי לא ניחא דהא בהדיא כתב בהו וכי האי גוונא איכא בכתובות בפרק נערה (כתובות דף מו:) ובריש מסכת קידושין (דף ג:) גבי כסף קידושיה מנלן דלאבוה הוי אי מבושת ופגם ואף על גב דבושת ופגם גופייהו לא קי"ל בכתובות בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) דלאבוה הוו אלא מקדושין דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין אלא לרווחא קאמר גמרא אפילו את"ל דבושת ופגם מקרא אחרינא נפקא לא מצי למילף כסף קידושיה מהתם דמה להנך שכן אבוה שייך בגווייהו מיהו יש פירושים הרבה לשם ואין להאריך כאן בזה ולא ידענא מאי קשה מההיא דמרובה דאפילו אי לא מייתר מן הכבשים אלא משום דגמרינן מקדשים ניחא הא דקאמר אי לקדשים אי לא הוה כתב בהדיא בהו הוה אמרינן נהי דאיצטריך מן הכבשים לגופיה קדשים גמרינן שפיר מהכא דקדשים מקדשים גמרינן בהיקשא דזאת התורה לעולה וגו' וא"ת מאי קמיבעיא ליה בפ"ק דבכורות (דף יב.) לרבנן דאסרי בכלאים מהו לפדות בנדמה והא כלאים לא ממעטינן מגזירה שוה אלא מבנין אב ואם כן נדמה מהיכא תיתי וי"ל כיון דכלאים הוה מיסתבר לרבויי מתפדה תפדה ואתא בנין אב למעוטי מהשתא נמעט נמי נדמה מגזירה שוה ונימא דג"ש דווקא ולא נרבייה מתפדה תפדה :

איתיביה

מסורת הש"ס

[לקמן נג:]
[לעיל מז: זבחים סד: מנחות יא.]
[מנחות עז.]
[נ"ל יצחק נפחא]
גיטין כה. פסחים פט. שמות יב. ב"ק עז. ע"ש בכורות יב. [חולין עח:]
שמות יג
[חולין פא.]
[ב"ק עז:]
[שמות יב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שני התם דכתיב :

הגהות הגר"א

[א] גמ' בשיניו ומעלה בגודלו לתוך חפניו. נ"ב ובמנחות סגור בעגולים (וערמ"ס הלכות עבודת יוה"כ פ"ד הלכה א' ובלח"מ שם) :

רבינו חננאל

כיצד הוא עושה אוחז הכף בראשי אצבעותיו וי"א בשניו ומערה בגודלין עד שמעלה לבין אצילי ידיו. וחוזר ומרכינהו ומערה לחפניו וצוברה על גחלי המחתה כדי שתהא מעובה על הגחלים שיהא עשנה שוהה לעלות וי"א מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא וזו היא מעבודות הקשות שבמקדש ואסיקנא ש"מ חופן בחוץ וחוזר וחופן בפנים ש"מ. שחט ומת מהו שיכנס אחר בדם זה הפר פליגי בה ר' חנינא ור"ל ור' אמי ור' יצחק נפחא ומותבינן למ"ד בפר ואפילו בדמו של פר הא דתנן בפסח נמנין ומושכין ידיהם ממנו עד שישחום. ואם דדמו כמותו עד שיזרק הדם היה לומר. ודחינן שאני התם משה דדרשינן ביה מחיותיה דשה. תוב מותבינן הא דתנן אין פודין פטר חמור לא בעגל כו'

תוספות ישנים

שחט ומת כו'. וה"ה נמי שחט ונטמא אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דחטאת שמתו בעליה דציבור היא ולא למיתה אזלא כדלקמן ועוד כיון שהראשון חי והקרבן שלו כדפירש' לעיל היינו כשלו שאינו אלא שלוחו של ראשון ופר עצמו קרינא ביה : עד שיזרק מיבעי ליה. ור"ש קתני התם עד שיזרק ומיהו פריך ליה מדרבנן עד שיזרק מיבעי ליה אלא ש"מ דמהיות משה עד שעת שחיטה קרוי' שה ומשני שאני התם דכתיב מהיות משה שחיותה דשה ור"ש אומר עד שיזרק דריש מהוייתה דשה אבל הקונטרס שהביא בסך שיבא על השה א) למנות דמיניה לא משני הכא מידי דתכוסו על השה מישתעי בהמנאה ולא במשיכה ובהשיא מודו כ"ע דתלי בשחיטה דכתיב במכסת והדר תכוסו אבל ממשיכה פריך הכא דמהיות משה משמע ליה משיכה כדדרשינן בפרק האשה (פסחים דף פט.) אבל תכוסו פשיטא ליה לתלמודא דהוי עד שעת שחיטה מדכתיב במכסת והדר תכוסו ולהכי לא פריך מיניה : שאני התם דיליף שה שה מפסח. תימה על הא דאמרי' בב"ק פרק מרובה (דף עז:) אמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים ומפרש רבי דהיינו שה של פסח דכתיב שה תמים זכר מן הכבשים ומן העזים כלומר שאינו כלאים ומיותר הוא האי שה מדכתיב מן הכבשים ומן העזים דלגופיה למעט הכלאים לא איצטריך דילפינן ליה משאר קדשים דממעטים בהו כלאים בפרק מרובה מאו והשתא קשה לי"ל בנין אב דרבא מכך ג"ש דשה שה מפסח נפקא וג"ש זו בן בג בג קאמר לה בפ"ק דבכורות (דף יב.) ועוד אמאי קאמר רבא להוציא את הכלאים ולא קאמר כל השמות הללו דעגל חיה שחוטה וטריפה ועוד רבי אלעזר שמתיר בכלאים אמאי לא שרי בכל אחרים דשה שחוט מיקרי שה כדאמרינן הכא דכ"ע בשור ובשר ופרש הוי פר גמור וה"ה שה ובבהמה המקשה (חולין דף עד:) גבי מהו לפדות בבן פקועה פשיט דאין לפדות שהוא כשחוט וכסברא בדיקולא וילפינן שה שה מפסח ועוד כי פריך תלמודא בפרק מרובה לר"א בנין אב דרבא למאי הלכתא לימא דאתא למעט האחרים לבד מכלאים ועוד בכל מקום שכתיב שה כגון גבי אותו ואת בנו וגבי תשלומי [ד' וה'] נמעט טריפה כי היכי דממעטינן כלאים במרובה ואמאי מחייב רבי יוחנן התם בטביחה דטריפה וכן גבי אותו ואת בנו [נמעט] טריפה לרבנן דר"ש ע"כ נראה לרבי דתרווייהו צריכי שפיר ג"ש זו ובנין אב דרבא דמגזרה שוה נפקא לן דאין פודין לא בעגל ולא בחיה ושחוטה טרפה וכוי אבל כלאים לא נפקא לן מהתם דאין פודין דתפדה תפדה ריבה כדאמרינן הכא גבי תם זכר ובן שנה ולכך צריך בנין אב דרבא למעוטי כלאים וטעמא דר"א דמרבי כלאים היינו משום דאית ליה תפדה תפדה ומג"ש למעט האחרים ויש לו טעם בכך ובנין אב דרבא מוקי ליה ר"א במרובה לנולד מן הטהור ודלא כר' יהושע והא דלא ממעטינן טריפה גבי תשלומי ד' וה' ובאותו ואת בנו משום דאינו מופנה כמו שה דגבי פדיון פטר חמור וא"ת למאי דפירש' דשה מבנין אב דרבא היינו שה דפסח דלא מיעט כלאים גבי קדשים א"כ מאי האי דקאמר בפרק מרובה והלא הא דאמר רבא זה בנה אב כו' למאי הלכתא אי לקדשים בהדיא כתיב ביה שור או כשב כו' משמע דאי לא כתיב מיעוט כלאים ניחא ליה דבנין אב דרבא בא למעט כלאים דקדשים והא פרישית שלא היה בנין אב דרבא אי לא מייתר משום דכתיב מיעוטא גבי קדשים ואומר רבי שכן דרך תלמודא שמקשה כמו שהיה פשוט לו הבנין אב דלקדשים לא איצטריך אפילו היה פשוט לו הבנין אב ממקום אחר דכי האי גוונא פריך תלמודא בריש קידושין (דף ג:) וכ"ת נילף מבושת ופגם פירוש דקדושי קטנה לאביה כמו בושת ופגם מה לבושת ופגם מבושת ופגם והא לא קים לן דבושת ופגם לאביה אלא מכח שבידו למוסרה למנוול ומוכה שחין אלא כך דרך התלמוד להזכיר שאפילו היה לו לימוד ממקום אחר שבושת ופגם לאב לא היה יכול ללמוד קידושין מבושת דקדקתי בענין אחר וא"ת והלא שאר קדשים לא נאמרו עדיין והוצרך לכתוב שה בפסח מצרים י"ל כי משה מיהא לא הוצרך לכותבו [ותמים] דכתיב גבי פסח ועוד"ג דמשאר קדשים מצינו למילף איכא למימר לא איצטריך וקשה לרבינו אריה למה לא הוצרך הכתוב לכתוב כלאים ובעל מום גבי פסח מצרים לידון בדבר החדש שהיו בו כמה דברים שלא היו בפסח דורות ותירץ לו רבי דלא שייך כאן דבר החדש חדש כנגד אותן דברים שבאחרים כגון בפרק קמא דיבמות (דף ז.) דתשיב דבר החדש מתן דמים ואימורים על גבי מזבח כמו שפירש לשם ועוד נראה שאין זה קרוי חדש כיון שלא נכתב ...ים דלדרבה פסח דורות הוי דבר החדש ואם תאמר למאי דפריך לעיל לר' אלעזר שמעינן כלאים דמותר מתפדה תפדה ריבה מאי האי דקאמר בפרק קמא דבכורות אליבא דר"א בכלאים פרקינן בנדמה מיבעיא ומאי קושיא כלאים מרבינן מתפדה ולא נדמה י"ל דנדמה פשיטא ליה דלא גרע מכלאים כן פיר' בבבא קמא :

א) נ"ל עד שיזרק קשה דמיניה כו'.

וגשטמיר

איתיביה רבי יצחק נפחא לר' אמי °והוציא את כל הפר שיוציא את כולו ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אמר רב פפא בעור ובשר ופרש דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי בדם מר סבר דם איקרי פר ומר סבר דם לא איקרי פר אמר רב אשי מסתברא כמאן דאמר דם איקרי פר דכתיב °בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר אטו בקרניה מעייל ליה אלא בדמו וקרי ליה פר ואידך במה הוכשר אהרן לבא אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ותיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא *וחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא א"ל רבין בר רב אדא לרבא אמרי תלמידיך אמר רב עמרם חטאת צבור היא ולא למיתה אזלא *דתנן *אמר לו ר"מ והלא פר יום הכפורים וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחה את השבת ואת הטומאה לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור ולטעמיך דקתני *אמר לו רבי יעקב והלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים וחגיגה דקרבן צבור ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה מכלל דאיכא למאן דאמר דיחיד אלא לתנא קמא קא מהדר ליה דשמעיה דקאמר קרבן צבור דוחה את השבת ואת הטומאה וקרבן יחיד אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה אמר לו רבי מאיר קרבן יחיד כללא הוא והלא פר יום הכפורים וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחין את השבת ואת הטומאה ואמר לו רבי יעקב קרבן צבור כללא הוא והלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים וחגיגה דקרבן צבור הוא ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה אלא *נקוט האי כללא בידך *)[ג]כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה אפילו ביחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה ואפילו בצבור איתיביה אביי *פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולם ימותו וכן שעירי עבודת כוכבים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולם ימותו דברי רבי יהודה רבי (*אליעזר) ורבי שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה אמר ליה מאי פר פר העלם דבר של צבור והא של יוה"כ קתני כי קתני אדשעיר *והתניא פר של יוה"כ ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולם ימותו דברי רבי יהודה רבי (*אליעזר) ורבי שמעון אומרים [ג]ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה לא תימא שאין חטאת צבור מתה אלא אימא [ד]שאין חטאת השותפין מתה ומאי נפקא מינה דלא מייתו כהנים פר בהוראה ת"ש דבעי ר' (*אליעזר) [נ"ל אלעזר]

לדברי

רש"י

והוציא את כל הפר. אלמא לאחר שחיטה פר קרי ליה: שיוציא את כולו. תירוצא הוא כלומר לאו דאיקרי פר אלא הכי קאמר יוציא את כל הנשאר ממנו: ואת פר החטאת. קושיא הוא והכתיב (ויקרא טז) ואת פר החטאת גבי יום הכפורים ולאחר מתן דמו משתעי קרא להוציאם לשריפה: בעור ובשר ופרש. היכא דמשתעי קרא בגוף הפר שעורו ובשרו ופרשו כולן יחד כי התם כולי עלמא לא פליגי דמיקרי פר: כי פליגי. לגבי ביאת פנים שאינו מכניס שם אלא הדם: במה הוכשר לבא. מה יעשה כדי שיהא רשאי ליכנס יביא פר חי לעזרה ויעשה עבודות שבפנים: ותיפוק ליה. בעיין דבעינן לעיל דעל כרחין אין אחר נכנס בשחיטתו דהא חטאת שמתו בעליה היא: חטאת צבור היא. הואיל ועליו ועל אחיו הכהנים בא (ועל כל קהל ישראל) דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו (ובעד כל קהל ישראל) (שם): אמר לו רבי מאיר. במס' תמורה (דף יד.) היא: לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור. לאו מכלל דשמעיה לתנא קמא דאמר דצבור היא והיינו טעמא דדחי: אמר לו רבי יעקב. לתנא קמא דר' מאיר תרוייהו לחד תנא קמהדרי דאמר קרבן צבור דוחה קרבן יחיד אינו דוחה: חגיגה. מפרש לקמיה (א) מאי טעמא קרי ליה קרבן צבור: חביתי כהן גדול. זמנן קבוע בכל יום כתמיד חגיגה אין זמנה קבוע לדחות שבת שהרי יש לה תשלומין כל שבעה: כולן ימותו. דהויא לה חטאת שכפרו בעליה וחמש חטאות מתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ושכפרו בעליה ושעברה שנתה: שאין חטאת צבור מתה. וכי גמירי חמש חטאות מתות ביחיד גמירי: לנדבה. לקיץ המזבח והיא קרויה נדבת צבור ובאה מן המותרות של כל הרוצות האמורות בכל מקום: ה"ג והתניא פר יום הכפורים ושעיר יום הכפורים: שאין חטאת השותפין מתה. דרבי שמעון סבר חמש חטאות המתות בחד מקום אגמרינהו רחמנא למשה מה תמורת חטאת מתה ליתא בשותפות שאין קרבן השותפות עושה תמורה דכתיב ואם המר ימיר (ויקרא כז) לשון יחיד אף כולן אינן מתות בצבור ולא בשותפין אפילו המנויות בהן והכי מפרש בהוריות (ו.): ומאי נפקא מינה. כיון דסוף סוף לאו למיתה אזיל ושפיר תריץ רב עמרם לעיל להא דקשיא לן תיפוק לי דחטאת שמתו בעליה היא מאי נפקא ליה לרבא לסלוקיה לרב עמרם ממאי דקרייה חטאת צבור ולאוקמי' בחטאת השותפין: דלא מייתי כהנים פר בהוראה. כלומר בבעיין ודאי (ב) מודינן דמתרלי בין אי איקרי חטאת צבור בין אי איקרי חטאת השותפין אבל לא ניחא ליה לרבא לקרותן צבור כדי שלא יאמרו התלמידים שאם הורו בית דין [א] של כהנים לעבור על אחת מן המצות ועשו כהנים על פיהם שיהו מביאין פר העלם דבר כאחד מכל השבטים דקיימא לן (הוריות דף ה:) שבט אחד איקרי קהל כהנים ודאי לאו איקרו קהל אלא אותן שנטלו נחלה:

לדברי

תוספות

איתיביה רבי יצחק נפחא לרבי אמי והוציא את כל הפר. הכא משמע דלמאן דאמר אפילו בדמו של פר מיקרי פר אפילו לאחר זריקה דהאי קרא לאחר זריקה איירי והא דפריך לעיל גבי פסח עד שיזרק מיבעי ליה לאו משום דלאחר זריקה לא מיקרי פסח אלא משום דבתר זריקה דכבר נעשה עיקר כפרה במה יהא נמנה עליו ותו לא מיקרי בעליו:

ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת. והכא ליכא למימר שיוציא את כולו כל מה שנשאר מן הפר שהיה כבר דהא לא כתב כל כדכתיב בפר כהן משיח והא דלא פריך מולקח מדם הפר דהא איצטריך לכדדרשינן בפ"ב דזבחים (דף כה:) הגורם אוזן הפר ואח"כ קיבל דמו פסול שנאמר מדם הפר הפר שהיה כבר פירוש מחיים: **חטאת** צבור היא ולאו למיתה אזלא. תימה לי אכתי תיקשה ליה נהי דלא אזלא למיתה הא רועה היא דהא ר"ש דאמר לקמן דאין חטאת צבור מתה קאמר ירעו עד שיסתאבו ונראה לי דיש לומר דההיא רעייה דרבנן היא ולא גזור אלא כעין ההיא דלקמן דנתכפרו בעליה באחר לגמרי כיון דכיוצא בה בחטאת יחיד מתה אבל הכא דלא מתו כל בעליה לגמרי שהרי אחיו הכהנים קיימין ועוד דכהן גדול אחר ממונה תחתיו דלא דמו למתו בעליה דחטאת יחיד לא גזרו: **פר** העלם של צבור ושעירי עבודת כוכבים. בכל דוכתא נקט פר לשון יחיד ושעירי עבודת כוכבים לשון רבים ותימה הוא אמאי אי כמאן דאמר בפ"ק דהוריות (דף ה.) דכל שבט ושבט מביא שעיר בעבודת כוכבים ולהכי נקט לשון רבים אם כן נימא נמי פרי העלם דבר דסבירא ליה דבשאר מצות כל שבט ושבט מביא פר ונראה לי דסבירא ליה כל שבט ושבט מביא שעיר והא דלא נקט פרי העלם דבר משום דלא פסיקא ליה דאתי למיטעי למימר דאיירי נמי בפר שמביא צבור בעבודת כוכבים וזה אינו *)דההיא עולה הוי הלכך נקט פר דלא ניתו למיטעי:

והתניא פר של יום הכפורים ושעיר של יום הכפורים כו'. ה"ג רש"י ובספרים ישנים יש והא קתני ולהכי ל"ג ליה דוהא קתני משמע והא קתני בברייתא דאייתינן כבר וזה אינו דאי מיתני'. הכי פר של יוה"כ ושעיר של יום הכפורים במאי טעי מעיקרא דשני ליה אשעיר אלא ודאי והתניא גרסינן וברייתא אחריתי היא בעלמא דתניא הכי ולאו ההיא דלעיל היא:

ונפקא מינה דלא מייתו כהנים פר בהוראה. הא דלא קאמר דנפקא מינה להדורי אטהורים דאי קרבן צבור הוא לא מהדרינן למ"ד טומאה הותרה היא בצבור ואי דשותפין הוא מהדרינן כדמשמע בפ"ק (דף ו:) דדווקא בצבור היתר היא ותו לא לא בשל יחיד ולא בשל שותפין ורבא דהכא סבירא ליה התם טומאה היתר היא בצבור וי"ל משום דר"ש קאמר הכא אין חטאת צבור מתה וצריך להגיה נמי בדבריו אין חטאת שותפים מתה ולדידיה לא נפקא מינה מידי לענין טומאה דסבירא ליה בפרק קמא (דף ו:) טומאה דחויה היא בצבור:

לדברי

*) [דההיא עולה הוי ואפי' אם יביא כל שבט שעיר בע"ז פר מיהא לא מייתי הלכך נקט פר כנ"ל רש"א מת"י]

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין הל' א:

כט ב מיי' פ"ז מהלכות תמידין הלכה ד ופ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה ט:

ל ג מיי' פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין הל' ג:

לא ד מיי' פ"ס מהלכות עבודת יוה"כ הלכה יג:

רבינו חננאל

ופשוטה היא. ומותבינן תוב והוציא את כל הפר כו' ופריק רב פפא בעור ובשר ופרש כ"ע לא פליגי דאקרי פר כי פליגי בדם הפר. ר' חנינא ור' אמי אמרי לא אקרו פר ור"ל ור' יצחק נפחא אמרי דם נמי אקרי פר. ואע"ג דאמר רב אשי מסתברא כמ"ד דם נמי אקרי פר הא דחו רבי חנינא ור' אמי ואמרי במה הוכשר אהרן לבא אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ולעולם כדאמרי' בפר ולא בדמו של פר. ואקשינן למ"ד בפר ואפילו בדמו של פר היאך מקריבין זה הפר וכבר מת בעליו וקי"ל בחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא ולא קריבה כלל. א"ל רבין בר רב אדא לרבה הכי אמרי תלמידיך אמר רב עמרם זה הפר חטאת צבור הוא וחטאת צבור לא (לוולה) [אזלא] למיתה אלא קריבה משום דלא אפשר שימות צבור כולו. דתנן בתמורה פרק ב' א"ר מאיר והלא פר יוה"כ וחביתי כ"ג ופסח דקרבן יחיד הן ודוחין את השבת ואת הטומאה לאו מכלל דאיכא תנא דתני דאנון קרבן צבור ואתמהינן ולטעמיך הא דתניא א"ר יעקב והלא פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרבן צבור הן ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה מכלל דאיכא תנא דתני הני דקרבן יחיד נינהו אלא ר"מ ור' יעקב תרווייהו [קמהדרי] להאי תנא דתני במתניתין במסכת תמורה יש בקרבנות הצבור מה שאין בקרבנו' היחיד. שקרבנות הצבור דוחין השבת והטומאה וקרבנות יחיד אין דוחין לא שבת ולא טומאה וא"ל ר' מאיר כללא הוא ביחיד. והרי פר יוה"כ כו'. וא"ל ר' יעקב כללא הוא בצבור. והרי פר העלם דבר של צבור כו' אלא אי שמיע לך כללא. האי כללא כל שזמנו קבוע דוחה שבת ודוחה טומאה ואפילו קרבן יחיד וכל שאין זמנו קבוע לא דחי לא שבת ולא טומאה. אפילו קרבן צבור. [איתיביה אביי] וכי (אין) [מי לא מצינו] מי ששונה כי פר יוה"כ קרבן צבור הוא. והתני פר של יוה"כ או שעיר ע"ז שאבדו כו' ר"א ור"ש אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו לנדבה. שאין חטאת צבור מתה. הנה אלו התנאים אומרים כי פר יוה"כ חטאת צבור הוא. ודחינן מאי פר פר העלם דבר של צבור כו' והתניא בהדיא פר של יוה"כ ושעיר של יוה"כ ותריצנא לא תימא שאין חטאת צבור מתה אלא תני שאין חטאת השותפין מתה. למאי נפקא מינה דלא מייתי כהנים פר בהוראה כדגרסינן (בהודאות) [בהוריות]

מסורת הש"ס

[הוריות ו: נזיר כה: תמורה טו. טז. כה:]

[במשנה ליתא ופסח לכך נ"ל דתניא משום דברייתא היא]

[תוספ' תמורה פ"א ע"ש]

[תוספ' שם שבת קמז. וש"נ]

*) [עי' תוס' פסחים עו: ד"ה מ"ע]

[תוספ' פ' ג' לקמן סה. שבועות יא. הוריות ו.]

[נ"ל אלעזר]

תמורה יד.

[נ"ל אלעזר]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חגיגה. מפרש לקמיה. נ"ב בדף נא ע"א: (ב) ד"ה דלא מייתי כו' בבעיין ודאי מודינא דמתרלי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה דלא מייתי כהנים וכו' ב"ד של כהנים. נ"ל ב"ד לכהנים:

תוספות ישנים

ולטעמיך הא דתניא גרס דאינה משנה. וא"ת ליקשי ליה מחביתי כ"ג דאינם של צבור שהאין משלו ולא שייכי מידי לאחיו הכהנים אלא כאילו של אהרן דחשבינן לקמן במשנתין קרבן יחיד י"ל דכיון שקריבין עם מנחת צבור קרי ליה קרבן צבור ועוד דאמרינן בהתכלת (דף נא:) דכ"ג שמת ולא מינו אחר תחתיו שמביאין חביתין משל צבור. ה"ר יוסף: ור"ש אומר ירעו עד שיסתאבו כו'. הקשה ריב"א מ"מ מה תירץ למעלה חטאת צבור היא ולא למיתה אזלא נהי דלאו למיתה אזלא מ"מ רועה היא וקשה להני תנאי א) דלעיל דקאמרי שמתכפרים בה ותירץ דהא דאמרינן רועה היינו היכא שנתכפרו בה כבר אבל היכא שעומדת עדיין להקרבה שלא נתכפרו בה אחיו הכהנים לאו לרעייה נמי אזלא ורבי אומר כי אין צריך לזה דהא דאמרן לעיל חטאת צבור שמתו בעליה לאו למיתה אזלא היינו לכ"ע אפילו לרבי יהודה דהתם מיירי במתו בעליה והכא לאו מתה בצבור לשום תנא דאין צבור מתים כדנפקא לן בספ"ק דהוריות (דף ו.) כפר לעמך ישראל אשר פדית ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים ואפילו לרבי יהודה מייתי לה התם והוי כפר העלם דבר של צבור שמת אחד מן הצבור דקרבה. יש לתמוה למה הזכיר בכל פעם פר העלם דבר של צבור לשון יחיד ושעירי ע"ז מזכיר בלשון רבים ואע"פ שלא היה כי אם אחד ושמא לא ניחא ליה ליסנא להדכורי פר בלשון רבים ולומר פרי העלם דבר של צבור אבל אי הוה אמר פרי ע"ז היה מזכירם בלשון רבים כמו שעירי אבל פרי העלם אינו לשון יפה: **לא** תימא שאין חטאת צבור מתה. פי' רב עמרם לא תירץ כן לעיל אלא אימא שאין חטאת שותפין מתה דפרו של אהרן חטאת שותפין הוא: **ומאי** נ"מ דלא מייתו כהנים פר בהוראה. דלאו צבור נינהו וקשה לרבי הא נ"מ טובא דאי של צבור הוא אינה מתה דאין מיתה בצבור ונפקא לן בפ"ק דהוריות (דף ו.) מכפר לעמך ישראל ואי של שותפין היא מתה כשמתו בעליה דבצבור דוקא מפקינן מההוא קרא דהכי משמע בספ"ק דהוריות דתניא התם מת אחד מב"ד פטורין אחד מן הצבור חייבין ומוקי לה רב כר"מ ומתקיף לה רב יוסף דנוקמא כר"ש דאמר ב"ד מביאין עם הצבור מת אחד מב"ד פטורין דהוי חטאת השותפין שמת אחד מהן אחד מצבור חייבין דאין חטאת צבור מתה וא"ל אביי שמעינן ליה לר"ש דאמר חטאת שותפין לאו למיתה אזלא דתניא פר ושעיר כו' פירוש וא"כ

א) נ"ל ולעיל קאמר:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה ד

לג ב מיי' פ"א מהלכות תמורה הלכה ד:

לד ג מיי' פ"ד מהלכות תרומות הלכה ב:

לה ד ה מיי' פ"ג מהלכ' תמורה הלכה ס:

לו ו מיי' שם פ"א הלכה י:

לז ז מיי' פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א ופ"ג מהלכות תמורה הלכה א:

לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד עושה תמורה או אינו עושה תמורה לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור לא מכלל דאיכא למאן דאמר דשותפין גופא בעי רבי (*אליעזר)לדברי האומר פר יוה"כ קרבן יחיד עושה תמורה או אינו עושה תמורה מאי קא מיבעיא ליה אי בתר מקדיש אזלינן אי בתר מתכפר אזלינן פשיטא דבתר מתכפר אזלינן דא"ר אבהו א"ר יוחנן *אהמקדיש מוסיף חומש בוהמתכפר עושה בה תמורה גוהתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו לעולם פשיטא ליה דבתר מתכפר אזלינן והכי קא מיבעיא ליה אחיו הכהנים בקביעותא מתכפרי או דילמא בקופיא מתכפרי ת"ש חומר בזבח מבתמורה וחומר בתמורה מבזבח חומר בזבח שהזבח נוהג *ביחיד *כבצבור ודוחה את השבת ואת הטומאה ועושה תמורה מה שאין כן בתמורה חומר בתמורה מבזבח דשהתמורה חלה על בעל מום קבוע הואינה יוצאה לחולין ליגזז וליעבד משא"כ בזבח האי זבח היכי דמי אילימא דיחיד מי דחי שבת וטומאה אלא דצבור מי עושה תמורה אלא לאו דפר ודוחה את השבת ואת הטומאה דקביע ליה זמן ועושה תמורה דקרבן יחיד הוא אמר רב ששת לא ובאילו של אהרן הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך דפרו תמורה דפר שבת וטומאה הוא דלא דחיא הא בחול מקריב קרבה הא זתמורת חטאת היא ותמורת חטאת למיתה אזלא לא לעולם פרו ומאי תמורה שם תמורה אי הכי זבח נמי שם זבח שם זבח לא קתני ממאי מדקתני חומר בתמורה שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואינה יוצאה לחולין ליגזז וליעבד ואי סלקא דעתך מאי זבח שם זבח והא איכא בכור

רש"י

לדברי האומר וכו'. רבי מאיר קרייה לעיל קרבן יחיד: מאי קמיבעיא ליה. הא ודאי פשיטא לן דאחיו הכהנים מתכפרים בו וקרבן השותפין אין עושין תמורה ומאי מספקא ליה בגוה: אי נימא אי בתר מקדיש אזלינן. לענין תמורה והאי יחיד אקדשיה דמשלו הוא בא ולא משל שותפות: אי בתר מתכפר אזלינן. והרבה מתכפרים בו: פשיטא. דלענין תמורה מתכפר הוי בעליו: דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן. שלשה דברים בטתן משלו את חובת חבירו: המקדיש. בהמתו לצאת בו חבירו חובה שעליו המקדיש הוי בעלים לענין תוספת חומש אם הוממה ובא לחללה אבל אם בא המתכפר לחללה אינו צריך להוסיף חומש דגבי חומש כתיב (ויקרא כז) ואם המקדיש יגאל וגו' מקדיש ולא מתכפר: והמתכפר עושה בה תמורה. אבל המקדיש אם המיר בה אינה תמורה דאין ממירין בשל אחרים והאי לאו בעלים דידיה הוא: והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו. בידו לתתה לכל כהן שירצה ואם בא אחר ואמר הילך סלע זה ותן תרומה זו לבן בתי כהן של זה היא שתרומה שלו שנאמר כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך [וגו'] ונתתה ללוי וגו' (דברים כו) תלה הכתוב הנתינה במי שמעשרה משלו: בקביעותא מתכפרי. כשאר המכפרים שהפרישו אחרים עליהן שהקנו להם הבהמה לכפרה אף כאן נקנה להן חלק בו והויא לה חטאת השותפין לענין תמורה: או דילמא בקופיא מתכפרי. כלומר אין כפרתן קבועה בו אלא צפה על גב כפרת כהן גדול כדבר הצף על פני המים ואין הקרבן נקרא על שמם וקרבן יחיד הוא ויצף הברזל (מ"ב ו) מתרגמא וקפא פרזלא: חומר בזבח. שבא תחילת הקדש מבתמורה שהומרה בו: שהזבח וכו'. ולקמיה מפרש ואזיל בהי זבח משכחת לה: מה שאין כן בתמורה. שהתמורה אינה בצבור ואינה דוחה שבת שאין זמנה קבוע ואינה עושה תמורה דכתיב והיה הוא ותמורתו ולא תמורת תמורתו: שהתמורה חלה. עלה קדושת הגוף אפילו היא בעלת מום קבוע בשעת התמורה ואם בא לחללה אינה יוצאה לחולין אלא לענין זביחה ואכילה בלבד אבל לא ליגזז וליעבד שאין חילוק בה בין תם לבעל מום דכתיב (ויקרא כז) *רע בטוב או טוב ברע ואם המר ימיר וגו': משא"כ בזבח. שהזבח אם קדם הקדישו את מומו אין יוצא בפדיונו לחולין ליגזז וליעבד דכתיב בפסולי המוקדשין (דברים יב) תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב אבל קדם מומו להקדישו הרי הוא כמקדיש עצים ואבנים לדמי עולה שאין קדושת הגוף עליהן אלא קדושת דמים בלבד ויוצאין בפדיונן לחולין גמורין כדתנן בבכורות (דף יד.) ובשחיטת חולין (דף קל.): אלא לאו דפר. יום הכפורים נוהג בצבור כביחיד דחטאת היא וחטאת נוהגת בצבור ועושה תמורה אלמא פר יום הכפורים עושה תמורה: באילו של אהרן. דיום הכפורים: מאי תמורה שם תמורה. לעולם בפר והאי חומר בזבח מבתמורה דקתני לאו אתמורה דידיה קאי אלא הכי קאמר חומר בזבח משם תמורה שאין לך דבר ששמו תמורה דוחה שבת ואפילו התמורות הקריבות: אי הכי. דשם קתני זבח נמי שם זבח קתני וכיון דשם זבח תני תנא מאי דוחקיך לאוקומי בחד זיבחא דתשמע מינה דבפרו של אהרן או באילו מיירי דילמא הכי קאמר תנא חומר בדבר ששמו זבח מדבר ששמו תמורה שיש זבח נוהג בצבור כביחיד ויש זבח (תמורה) שדוחה שבת כגון דצבור או דיחיד שזמנו קבוע ויש זבח שעושה תמורה כגון קרבן יחיד: שם זבח לא קתני. האי תנא אלא בחד זיבחא נקט למילתיה:

תוספות

לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד עושה תמורה או אינו עושה תמורה כו'. מכלל דאיכא מאן דאמר דשותפות. אף על גב דאיכא למימר דהא דקרי ליה רבי מאיר קרבן יחיד לא אתא אלא לאפוקי מת"ק דקא סתים למילתיה וקאמר קרבנות צבור דוחה שבת וטומאה וקאמר ליה רבי מאיר לא היה לך לומר בהאי לישנא דאין הדבר תלוי בזה כדאמר לעיל אבל מודה הוא דקרבן שותפין הוי ואינו עושה תמורה לדידיה כמו לת"ק ור' *אליעזר משמע ליה דקרבן יחיד ממש הוי מדקרי ליה קרבן יחיד דאי לא אתא אלא לאפוקי מת"ק הכי הוה ליה למימר והלא פר יום הכפורים וחביתי כהן גדול ופסח שאינן קרבן צבור ודוחה שבת וכו' ולמסקנא דמסקינן דרבי *אליעזר מיבעיא ליה האי מקיבעא מכפרי או מקופיא היינו ספיקי' דמספקא ליה אי קרבן יחיד דר"מ דווקא או לאו דווקא אלא לאפוקי מת"ק קאתי כדפי': אחיו הכהנים בקביעותא מכפרי או בקופיא מכפרי. הכא משמע אי מקופיא מכפרי אז עושה תמורה אע"ג דאיכא טובא דמכפרי בה מקופיא לא חשיב קרבן שותפין ועושה תמורה ותימה דאמרינן בזבחים בפ"ק (דף ה:) הניח בהמה לשני בניו ומת קריבה ואין ממירין בה משום דאין שותפין עושין תמורה אע"ג דמסיק התם דיורש לא מכפר אלא מקופיא ויש לומר התם דליכא אלא יורשין דמכפרי ביה מקופיא חשיב קרבן שותפין אבל הכא דאיכא כהן גדול דמכפר ביה מקיבעא לא חשיבא כפרה דידהו כלום וכמאן דליתא דמי' ולא חשיב קרבן שותפין ומימר בה*: או דילמא מקופיא מכפרי. וביתו נמי מקופיא מכפרי דאי לאו הכי הויא ליה דשותפין ואין עושין תמורה: חומר בתמורה כו'. תימה לי אמאי לא חשיב שהתמורה חלה אפילו בטעות דאמר יהיה (ויקרא כז) לרבות שוגג כמזיד מה שאין כן בזבח דהקדש טעות אינו הקדש באותו זבח שדוחה שבת וטומאה ואע"ג דמעשר בהמה נמי ישנו בטעות שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין הכא לא איירי במעשר שהרי אינו דוחה שבת וטומאה ויש לומר דשמא תנא ושייר דאיכא נמי מילי אחריני אי נמי לא קא חשיב אלא מילי דאידי ואידי איילא אלא דהאי עדיף וחמור מהאי אבל בטעות דתמורה איילא וזבח לא איילא כלל לא קא חשיב: תמורת חטאת היא ותמורת חטאת למיתה אזלא. ולא מצי לשנויי רבי שמעון היא *דלית ליה מיתה בחטאת שותפות דמ"מ רעייה אית ליה: ואי ס"ד מאי זבח שם זבח האיכא בכור ומעשר וכו'. הא דלא אוקמה בזבח שלמים דנוהגין בצבור כביחיד דאיכא שלמי צבור ואיכא שלמים דדחו שבת וטומאה כגון כבשי עצרת ואיכא שלמים דעושין תמורה כגון שלמי יחיד יש לומר כיון דלא שוו להדדי שלמי צבור דזה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים לזכרי כהונה וקדשי קדשים ושלמי יחיד לשני ימים ולילה אחד ובכל העיר לכל אדם וקדשים קלים הן לא הוה כייל להו תנא למיקרינהו זבח סתמא ובעולה או בחטאת לא אוקמיה שאין בצבור כביחיד ויש מהן מן העולות והחטאות שדוחין שבת וטומאה ויש מהן עושין תמורה יש לומר כיון שאין כל אלו הדרכים נוהגין בכל העולות לא הוה קרי ליה תנא זבח בסתם: [נ"א: לא] אוקמה

רבינו חננאל

פרק ראשון [דף ו.]. א"ל אביי לרב יוסף שמענא ליה לר' שמעון דאמר חטאת השותפין לא אזלא למיתה. דתניא פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו א"ל רב יוסף כהנים קאמרת שני כהנים דכהנים עם לעצמן אקרו שנאמר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. אלא מעתה לייתו פר בהוראה וכי תימא הכי נמי אי הכי נפישו להו פרים כו'. ופשוטה היא. בעי ר' אלעזר לדברי האומר פר של יוה"כ קרבן יחיד הוא עושה תמורה או לא כלומר אם ימירו כ"ג נתפסה תמורתו אי לא. *) ולעולם ר' אלעזר היא דא"ר אלעזר המקדיש כשפודה הקדשו מוסיף חומש והמתכפר הוא המימר. התורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו כלומר נותנו לכל כהן שירצה. הא דא"ר יוחנן פשיטא ליה לר' אלעזר מיהו הכי קמיבעיא ליה לר' אלעזר אחיו הכהנים בקביעותא מתכפרים וכיון שנקבעו בזבח נעשה זבח של שותפין ואינו יכול המקדיש להמיר שהרי גם אחרים מתכפרים בו. ותנן (לא) [דאין] השותפים עושים תמורה או דלמא בהיקיפא מתכפרים כלומר אין לאחיו הכהנים בפר כ"ג כלום עד שעת הקפת הוידוי וכשמתקבצים ביוה"כ להאזין הוידוי באותה שעה מתכפרים ואם מימר מקודם לכן תמורתו תמורה אי לא. ת"ש מהא דתני בתוספתא בתמורה חומר בזבח מבתמורה שהזבח דוחה שבת וטומאה ונוהג ביחיד כבצבור ועושה תמורה משא"כ בתמורה ותפינן בסוף ת"כ והיה הוא. הוא הקודש עושה תמורה ולא תמורתו עושה תמורה ומוקים לה להאי זבח דקתני הכא פר כ"ג הוא ודחי שבת וטומאה משום דקביע ליה זמן ותנינן כל הקבוע לו זמן מן התורה דחי שבת ודחי טומאה ועושה תמורה דקרבן יחיד הוא. ש"מ בהיקיפא מתכפרי. ודחי רב ואמר הכי האי זבח לא יכלת למימר דפר כ"ג הוא אלא האי זבח אילו של כ"ג הוא שהוא עולה ותמורת עולה אע"ג דקרבה עולה. כדתנן [illegible]

*) [נראה דצ"ל ופרכינן הא דר"א דר"י הוא דאמר ר' יוחנן המקדיש וכו'].

הגהות ומראי מקומות

[נ"ל אלעזר]

תמורה כו. זבחים ו. נדרים לו:

ובצבור רש"א

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] בתוס' ד"ה ומאי וכו' ותימה לומר וכו'

[ג"ל ראב"ד]

[ג"ל טוב ברע או רע בטוב]

[ועי' תוס' זבחים ו: ד"ה מקופיא]

[תמורה יג.]

תוספות ישנים

ואע"ג לר"ש מת אחד מב"ד חייבין אבל לר' יהודה דאמר ימותו יש חילוק דחטאת שותפין מתה ולכך מת אחד [illegible]

שלו וכי האי גוונא ודאי קפדינן אבל כשאין לו אלא חלק בו לא קפדינן כי הכא בפרו של אהרן [illegible]

[illegible]

בכור ומעשר דחלין על בעל מום קבוע ואין יוצאין לחולין ליגזז וליעבד אלא שם זבח לא קתני ומאי שנא תמורה שם תמורה אחת היא זבח איכא בכור ואיכא מעשר ולרב ששת אדמוקים לה באילו של אהרן לוקמה בפסח דדוחה את השבת ואת הטומאה ועושה תמורה דקרבן יחיד הוא קסבר *אין שוחטין הפסח על היחיד ונוקמיה בפסח שני מי דחי טומאה אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ותנא מ"ש פסח דקרי ליה קרבן יחיד ומ"ש חגיגה דקרי לה קרבן *ציבור אי משום דאתי בכנופיא פסח נמי אתי בכנופיא איכא פסח שני דלא אתי בכנופיא אמר ליה אם כן יהא דוחה את השבת ואת הטומאה אמר ליה אין כמאן דאמר דחי דתניא *פסח שני דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה מ"ט דתנא קמא אמר לך מפני טומאה דחיתו ויעשה בטומאה ורבי יהודה אמר לך אמר קרא °ככל חקת הפסח יעשו אותו ואפילו בטומאה התורה החזירה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשנו בטומאה ותיפוק

בכור. קדושתו מרחם בין תם בין בעל מום ואין לו שום פדיון דכתיב ביה (במדבר יח) אך בכור שור לא תפדה ובמעשר בהמה נמי כתיב (ויקרא כז) לא יבקר בין טוב לרע אלמא חל על בעל מום ופדיון אין לו דכתיב (שם) לא יגאל: אלא שם זבח לא קתני. אלא בחד זבחא נקט למילתיה וקאמר חומר בו מה שאין בשם תמורה וחומר בשם תמורה שאין באותו זבח שאנו עסוקין כאן: מאי שנא. דלינקוט תנא מילתיה בתרי גווני: שם תמורה אחת היא. כל התמורות שוות בכל הנך דקתני הכא בציבור ובדחיית שבת ובעשיית תמורה ובגיזה ובעבודה אבל זבח לא מצי למיתני שם דהא קתני גיזה ועבודה דלא מצי למימר מה שאין כן בשם זבח דהא איכא בכור ומעשר: קסבר אין שוחטין פסח על היחיד. כר' יהודה דאמר הכי במסכת פסחים (דף צא.) ויליף לה מלא תוכל לזבוח את הפסח באחד וכיון דאינו בא בלא שותפות אין עושה תמורה: מי דחי טומאה. איכא למאן דאמר לקמן במתניתין דלא דחי: ותנא מאי שנא חגיגה וכו'. הסוא תנא דתמורה דגבי רבי מאיר ורבי יעקב דאייתי לעיל (א): בכנופיא. ברגלים: ותיפוק

נוקמה בפסח · נראה משום דחטאת ואילו של אהרן לא הוה ליה למיתנינהו בלשון זבח סתמא דלא אשכחן דאיקרי זבח אבל פסח כתיב זבח פסח הוא תימה לי לוקמה בפסח ראשון ונימא דהכי קאמר חומר בזבח שיש זבח אחד דשייך ביה כל הני מילי דקא חשיב דנהיג ביחיד כבציבור ודוחה שבת וטומאה ועושה תמורה אם לא קרב בזמנו דהוה ליה מותר פסח וממירין בו אפילו למאן דאמר דאין שוחטין הפסח על היחיד אם משכו בעליו את ידיהם ולא נשאר עליו אלא אחד עושה תמורה כדאמרי' בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צו:) דפסח בשאר ימות השנה עושה תמורה מה שאין כן בשום תמורה חומר בתמורה שכן חלה על בעל מום קבוע ואינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד מה שאין כן בזבח פסח שאמרנו וי"ל דמותר פסח נמי חל על בעל מום קבוע דאם הפריש פסח והומם ועבר עליו הפסח הוי מותר פסח ואין יוצא לחולין ליגזז וליעבד כיון דקדם הקדישו דפסח למומו:

דוחה השבת ואין דוחה הטומאה. נ"ל דבין רבי יהודה ובין רבנן גמרי מככל חקת הפסח ובהא סברא פליגי דתנא קמא סבר ככל חקת פסח ראשון אין דוחה טומאה אלא ברוב ציבור אבל במיעוט ציבור נדחה מפני הטומאה אף פסח שני ורבי יהודה סבר ה"ק מה פסח ראשון אין בטל לגמרי אף וכו' אבל מבמועדו במועדו בגזירה שוה לא גמרינן חדא דלמה לי ג"ש הא אתיא שפיר מככל חקת הפסח ועוד אי מגזירה שוה מאי טעמא דתנא קמא דלא דחי טומאה ניגמר מגזירה שוה דדחי שבת וטומאה וליכא למימר דאדרבה גמרינן מפסח ראשון מה פסח ראשון לא דחי טומאה ביחידים אף פסח שני דאם כן מנלן דפסח דחי שבת אפילו כשהוא בא ביחיד כגון שרוב ציבור זבין ומיעוטן עושין את הראשון בשבת מנלן הא מתמיד ליכא למיגמר אלא כשכל ישראל עושין פסח דומיא דתמיד דהוי קרבן של כל ישראל ונימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן כל ישראל אף כאן כל ישראל דווקא אלא על כרחך כיון דגמרינן בג"ש הכי גמרינן מה להלן במועדו אפילו בשבת ואינו בטל בשביל שהוא שבת אף בפסח לא יתבטל בשבת ואם היו כל ישראל זבין או בדרך רחוקה חוץ מאחד או שנים וחל ע"פ בשבת אי אמרת לא דחי שבת ביחיד הרי הוא בטל לגמרי הכי נמי נימא גבי פסח שני שלא יתבטל מפני הטומאה כמו פסח ראשון שאין בטל לגמרי בשביל טומאת מת וליכא למימר דת"ק סבירא ליה דבמועדו קאי אפסח ראשון כרבי נתן בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג.) וא"כ בפסח שני לא כתב במועדו וגמר מככל חקת הפסח אבל ר' יהודה גמר שפיר מבמועדו דסבר דאפסח שני קאי דהא במעתא קאמר ורבי יהודה אמר לך אמר קרא ככל חקת אלמא מככל חקת נפקי ליה נמי לר' יהודה על כן נראה לי דכי קרבן ה' לא הקריב במועדו (במדבר ט) לא מיסתבר כלל לדרוש אותו לגזירה שוה אליבא דשום תנא דלא דמי לאינך שנכתבו בלשון צווי תשמרו להקריב לי במועדו (שם כח) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (שם ט) אלה תעשו לה' במועדיכם (שם כט) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג) לעשות המועדות אבל האי קרא כתב כי קרבן ה' לא הקריב במועדו אבל מככל חקת הפסח גמרינן שפיר ובסברא פליגי כדפי' וא"ת והא פסח ראשון לא נפקא לן דדחי שבת אלא מגזירה שוה מתמיד והיכי גמר פסח שני מיניה בהיקשא הניחא למאן דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש אלא למאן דאמר אינו חוזר ומלמד מאי איכא למימר ויש לומר דסבירא ליה הימנו ודבר אחר לא הוי היקש כיון דמככל חקת הפסח גמרינן דברים שכתובים בפסח ראשון גופיה גמרינן מיניה נמי מידי דגמרינן בה בגזירה שוה אבל קשה למאן דאמר בס"פ איזהו מקומן (זבחים דף נז.) הימנו ודבר אחר הוי היקש וליכא למימר דאיהו סבירא ליה דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש דא"כ מאי טעמא פליגי בה אמוראי בפ' איזהו מקומן (שם דף נ.) תיפשוט דחוזר ומלמד בהיקש מדר' ישמעאל דאית ליה הימנו ודבר אחר הוי היקש וצריכין אנו לומר לדידיה דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש ודוחק הוא לומר דלר' ישמעאל פסח שני אינו דוחה לא שבת ולא טומאה דא"כ הוו להו שלש מחלוקות בדבר וי"ל כיון דכתיב ככל חקת הפסח יעשו אותו צריכים אנו ללמוד כמו כן ממנו דבר שלמדנו בו בגזירה שוה שאם לא כן היאך מקיים ככל חקת הפסח וכי האי גוונא משני לקמן בפירקא (דף נז:) חוץ מבפנים באחד זימנא גמר כלומר כיון דכתיב וכן יעשה לאהל מועד צריך לעשות באהל מועד בפר כל מה שעשה לפני ולפנים וכן בשעיר ואפילו דבר שלמדו בהיקש דאם לא כן לא קרינן ביה וכן יעשה אבל יש פירוש בפסחים שמוגה בהם דבמועדו גמרי בגזירה שוה וכן כמנא בספרי כי קרבן ה' לא הקריב במועדו בא הכתוב ולימד על פסח שני שדוחה את השבת או ידחה את הטומאה אמרת כל עצמו אינו בא אלא בשביל הטומאה וסתמא כרבנן וצריך אני ליישב מהא שהקשיתי לעיל דודאי פסח גמר שפיר מתמיד דאפילו יחיד עביד בשבת דהא תמיד כל שעה יבא בשבת אף פסח כל שעה יבא בשבת ואפילו יחיד ואע"ג דתמיד לא אתו ביחיד בשבת היינו משום דלא משכחת ליה ביחיד כלל אבל פסח שהוא בא ביחיד יש לך ללמוד הימנו דליתי בשבת בין ביחיד בין בציבור אבל בטומאה כיון דפסח ראשון גופיה זימנין דלא דחי טומאה כגון במיעוט ציבור דעבדי בטהרה ולא עבדי בטומאה הכי נמי פסח שני וא"ת למה לי גזירה שוה הא אתיא מככל חקת הפסח יש לומר דסבירא ליה דמימעיט מכעין הפרט דמצות ומרורים מה הפרט מפורש מצות עשה דלא דחי לא תעשה שיש בו כרת אף כל למעוטי שלא ידחה שבת שהוא לא תעשה שיש בו כרת מיהו לר' נתן דאמר במועדו אפסח ראשון קאי צריך לומר דפסח שני דדחי שבת נפקא ליה מככל חקת הפסח כרבי יהודה דמתניתין דנפקא ליה נמי מהתם ואפשר דרבנן דרבי יהודה נמי סבירא להו הכי כרבי נתן ולא כתב במועדו אפסח שני ונפקא להו מככל חקת או סבירא להו כר' חנניא בן עקביא ורבי דדרשי במועדו בפסח שני ונפקא להו מבמועדו כדאיתא בסיפרי מיהו קשה לי דבספרי קאמר מעיקרא כי קרבן ה' לא הקריב במועדו על פסח ראשון ענוש כרת אתה אומר על פסח ראשון או אינו אלא על פסח שני אמרת איזהו מועדו זה ראשון ובתר הכי קאמר דבמועדו בפסח שני כתב ושמא היינו דקאמר דבר אחר בא הכתוב ולימד על פסח שני שדוחה השבת ודרשא קמייתא למאן דאמר דאפסח ראשון קאי ודבר אחר דקאמר למאן דאמר דאפסח שני קאי מיהו קשה דא"כ הוה ליה למימר בא הכתוב ולימד על פסח שני לענין כרת דאיירי ביה מעיקרא מאי טעמא שבקיה לכרת ונקט מילתא אחריתי כיון דלמאן דאמר דאשני קא איירי והא איכהו פליגי לענין כרת בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג.) ועוד איני סבור שיש כי האי גוונא בשום מקום בברייתא אחת שדורש שתי דרשות בסתם שסותרין

רבינו חננאל

וולדותיה הרי הן כעולה טעונה הפשט וניתוח אינה דוחה לא שבת ולא טומאה דלא קביע לה זמנא. אבל הפר של כה"ג ביוה"כ חטאת היא ותמורת חטאת למיתה אזלא דתנן בתמורה בתחלת פרק ד' וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה כולן ימותו וכיון דלמיתה אזלו [למאי] הוצרך לומר שאינ' דוחה לא שבת ולא טומאה. ופרקינן מאי תמורה שם תמורה. פי' לעולם פר כ"ג הוא והאי דאמרת תמורתו למיתה אזלא ודאי הכי הוא אלא האי דקתני משא"כ בתמורה לאו אהאי דא' ועושה תמורה קאי אלא אתמורה דעלמא דחיילא עלייהו תמורה עלה תני אינה דוחה את השבת ולא את הטומאה. ואקשינן אי הכי האי דקתני [זבח] נוקמה שם זבח ולא פר כ"ג וא"ל לא יכלת למימר שם זבח קתני דקתני סיפא דהא מתניתא חומר בתמורה שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואין יוצא לחולין ליגזז וליעבד מה שאין כן בזבח. ואי ס"ד שם זבח הא איכא בכור ומעשר דחלין על בעל מום קבוע ואין יוצאין לחולין ליגזז וליעבד אלא שם זבח לא קתני. ומ"ש. ושנינן כל שם תמורה אחת היא. אבל זבח האיכא זבח והאיכא בכור. והאיכא שלמים והאיכא מעשר. ואקשינן ולרב ששת אדמוקים לה באילו של אהרן נוקמה בפסח כו' ושנינן פסח אינו קרבן יחיד דקתני אין שוחטין את הפסח על היחיד ופסח שני נמי לא דחי טומאה דתניא הראשון דוחה טומאה השני אינו דוחה טומאה ואקשינן לר' יעקב מ"ש פסח דקרי ליה קרבן יחיד. וחגיגה קרי ליה קרבן צבור. אי משום דאתי בכנופיא כלומר בבוא כל ישראל לחוג. פסח נמי בכנופיא אתי דהא כל ישראל חייבין לעשות הפסח. ודחי האי פסח דקתני ר' יעקב פסח שני הוא דליתיה בצבור. ומי דחי טומאה סבר לה כר' יהודה דתניא השני דוחה שבת ולא את הטומאה דהאי מפני טומאה דחיתו יחזור ויעשנו בטומאה. ר' יהודה אומר דוחה אף את הטומאה התורה הזהירה עליו לעשות בטהרה לא זכה יעשנו בטומאה שנאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו

לח א ב מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה ט:
לט ג מיי' פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ח:
מ ד מיי' שם פ"ז הלכה א:
מא ה ו שם פ"ז הלכה טו:

[פסחים צא.צב. לם. קידושין מב.]
[עי' תוס' חגיגה ו. ד"ה קרבן יחיד]
פסחים צה:
במדבר ט

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ותנא כו' דאייתי לעיל. נ"ב בדף נ ע"א:

תוספות ישנים

דקאמר הכא מאי כ"מ אי קרינן לפר של יוה"כ חטאת שותפין או חטאת צבור א] דלענין אין מיתה בצבור לא נפקא לן מידי אם דצבור נינהו כדפרי' וכן משמע הסיא דהוריות דכהנים קאמרת כו' זה נראה עיקר וזה הגהת רבי והזרתי לתרץ הסיא דהכא לבין ההוא דהוריות בע"א דהסיא דהוריות כ"ל דאית ליה דמייתי ר"ש טעמא לפר יוה"כ דחטאת השותפין אינה מתה במאי דקי"ל הלכה למשה מסיני דאין חטאת צבור מתה אלמא פשיטא ליה דשותפין לענין דין חטאת כצבור דמי וא"כ כי היכי דאין מיתה בצבור אין מיתה בשותפין ואין לדחות ראיה זו ולומר שזה ודאי יש ללמוד בחטאת שותפין מחטאת צבור דאין חטאת שותפין מתה כי כפרו בעליה כמו שחטאת צבור אינה מתה לפי שהטעם הגורם לחטאת צבור שאינה מתה דהיינו משום דלא משכחת בה ולד חטאת ותמורת חטאת וכולהו בחד מקום גמיר להו גורם כמו כן לחטאת השותפין שלא תמות דבה נמי לא משכחת ולד חטאת ותמורת חטאת אבל אחד מן השותפין [שמת] שלא תזיק לענין חטאת אין ללמוד ממיתת אחד מן הצבור דגבי צבור הוא דגלי קרא דאויס כפרה על יוצאי מצרים ולא גבי שותפין דהא לאו דיחויא היא דהא טעמא לא הוי משום דלא משכחת לה בצבור ושותפין ולד חטאת ותמורה לא תהא חטאתם מתה כי לא נאמר בסיני אלא כך חמש חטאות מתות ביחיד ואין חטאת מתה בצבור אלא רועה ושכחו באיזה נאמרה הלכה למות ובאיזה לרעות כדמוכח בפרק שני דתמורה (דף טז:) ונודע להם על ידי דסוה קים להו שבמקום שנאמרה מיתה יש ה' מיתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וכיפרו בעליה ועברה שנתה מתוך כך נתברר להם שביחיד נאמרה מיתה ובצבור רעייה אבל הטעם של רעייה לא תלאו הקב"ה בסיני לא בולד ולא בתמורה שאין בצבור ולא בשותפות דמסתמא כענין שנאמרה בסיני אר"ש בברייתא והוא תלה הטעם כמו שאין חטאת צבור מתה א"כ כך נאמר בסיני חטאת יחיד מתה וחטאת צבור רועה שאם נאמר בסיני חטאת צבור ושותפין רועה כך היה לו לומר לר"ש שאין חטאת צבור ושותפין מתה הואיל ונאמר בסיני שאין חטאת [מתה] אלא במקום שחמשתן יכולין להיות בענין זה כמו כן היה לו לר"ש לשנות אלא ודאי לא נתלה הטעם של רעייה בסיני אלא במה שהיא של צבור ומדמייתי ראיה מחטאת צבור שנאמרה בה רעייה בסיני לחטאת השותפין אלמא חטאת צבור וחטאת שותפין שוות ושמעינן מינה דה"ה כמו שבחטאת צבור אין מיתת אחד לא מעלה ולא מוריד לענין החטאת וגם בחטאת השותפין כמו כן ודחי רב יוסף התם בהוריות דלא מייתי ר"ש ראיה מינה לשותפין אלא כהנים גופייהו שהפר של יוה"כ מכפר עליהם והוו צבור דאיקרו קהל לגבי הספר דאיתקש לקהל לענין כפרת פר יוה"כ ומדמסיק ובעי מאי הוי עלה אי כאביי דאמר דמייתי ר"ש ראיה מצבור לשותפין ונלמוד מהם שהחטאותיהם שוין גם לענין שאין מועלת בשותפין כמו שאינה מועלת בצבור אי כרב יוסף דאמר דפר יוה"כ חשיב דצבור ולא דשותפין ומסקינן כאביי דבחד מקום גמיר להו אלמא חטאת דב"ד נמי אינה מתה וב"ד ליכא למימר [דחשיבי כצבור] אלא ודאי חטאת שותפין כחטאת צבור ירעה. הכי אתיא שפיר סוגיא דהוריות. וה"נ במעתין אתי שפיר לאחי פירושא דלא מצי למימר הכא אליבא דר"ש נפקותא בין אי הוי פר יוה"כ חטאת צבור בין אי הוי חטאת שותפין אלא לענין איתויי פר הוראה אבל

הגהות מהר"ב רנשבורג בתו"י א] דלענין אין מיתה בצבור לא קשה לן מידי דצבור נינהו וכו' והוזרת לתרץ בין הסיא דהכא וכו' כצ"ל.

עין משפט נר מצוה

מב א ב מיי' פ"ט מהלכות עבודת יוה"כ הלכה יב :
מג ג שם פ"ד הלכה א :
מד ד ה מיי' פ"ד מהל' בית הבחירה הלכה ב :
מה ו מיי' שם פ"ב הלכה יב :

ותיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא משלו הוא מביא דתניא אשר לו *משלו הוא מביא ולא משל ציבור יכול לא יביא משל ציבור שאין הציבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים שהרי אחיו הכהנים מתכפרים בו ת"ל אשר לו יכול לא יביא ואם הביא כשר ת"ל שוב אשר לו *שנה הכתוב עליו לעכב וליטעמיך אחיו הכהנים אי לאו דקנו בגויה היכי מכפר להו (א) אלא שאני בי גזא דאהרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים הכא [גבי תמורה] נמי שאני בי גזא דאהרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים (ב) :

מתני' היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה ר' יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: **גמ'** שפיר קאמר להו רבי יוסי לרבנן ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרקסין ובמקדש ראשון הוא דהואי ואיסתפקא להו לרבנן בקדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ ועבוד שתי פרוכת תנו רבנן בין המזבח למנורה היה מהלך דברי ר"י ר"מ אומר בין שלחן למזבח ויש אומרים בין שלחן לכותל מאן *יש אומרים אמר רב חסדא רבי יוסי היא דאמר *פיתחא בצפון קאי ורבי יהודה אמר לך *פיתחא בדרום קאי ורבי מאיר כמאן סבירא ליה אי כרבי יהודה סבירא ליה ניעול כרבי יהודה אי כרבי יוסי סבירא ליה ניעול כר' יוסי לעולם כרבי יוסי סבירא ליה ואמר לך *שולחנות צפון ודרום מונחין ומפסקא ליה שלחן ולא מתעייל ליה ואיבעית אימא לעולם מזרח ומערב מונחין ומשום שכינה לאו אורח ארעא למיעל

רש"י

ותיפוק לי . בעיא דרבי אלעזר דלעיל דפר יוה"כ דהכהנים בקופיא הוא דמתכפרי ביה דהא אשר לו כתב ביה תלתא זימני למעוטי ציבור ואחיו הכהנים דלא מדידהו אתי תלתא אשר לו כתיבי ביה בתרי קראי והקריב אהרן וגו' והקריב תניינא ושחט את פר החטאת אשר לו : אלא שאני בי גזא וכו' גרסינן : אפקוריה אפקריה . לגבי הך כפרה : מתני' מהלך בהיכל . נכנס ומהלך לתוכו למערב : שתי הפרוכת . פרופות מן הצפון לדרום אחת חיצונה ואחת פנימית : וביניהן . אויר אמה : גמ' אמה טרקסין . כך נקראת כותל מחיצה *שהפסיק במקדש ראשון אבל במקדש שני שהיה גבוה (*מאה) אמה לא עשאוהו לפי שלא היו עוביה אלא אמה ואינה יכולה לעמוד בגובה (*מאה) אמה ולהוסיף על עוביה אי אפשר דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (דה"א כח) : ואיסתפקא להו . במקום המחיצה אי כלפנים אי כלחוץ : ועבוד שתי פרוכת . לקלוט ביניהן אויר מקום המחיצה : בין המזבח ולמנורה היה מהלך . כשבא ליכנס היה בוקע בהיכל דרך הדרום להלך בין מזבח הפנימי ולמנורה שהיא בדרום והולך עד הפרוכת : בין שולחן ולמזבח . דרך הצפון : רבי יוסי היא . דאמר במתני' לא היתה שם אלא פרוכת אחת ואצל הכותל הצפוני היה ראשה כפול ופרופה בקרס זהב כלפי החוץ ובו נכנסין לפני ולפנים כדתני מתני' אליבא דרבנן החיצונה פרופה מן הדרום הפנימית מן הצפון ורבי יוסי דאמר אין שם אלא אחת פריפתה בצפון היא דבהא לא פליג דכניסתו לתוך חלל בית קדשי הקדשים בצפון הוה : פיתחא בדרום קאי . דשתי פרוכת היו שם והחיצונה פרופה מן הדרום כדתנן מתני' ולקמן פריך לר' יהודה ניעול בין מנורה לכותל : שולחנות צפון ודרום מונחין . עשר שולחנות עשה שלמה שנאמר (דה"ב ד) חמש מימין וחמש משמאל ותניא במנחות (צח:) אי אפשר לומר חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח שאם אתה אומר כן מצינו שולחן בדרום והתורה אמרה והשולחן תתן על צלע צפון (שמות כו) אלא של משה באמצע חמש מימינו וחמש משמאלו ופליגי בה תנאי איכא למאן דאמר מזרח ומערב מונחין ואיכא למאן דאמר צפון ודרום מונחין ור"מ סבירא ליה כמאן דאמר צפון ודרום ראשי שולחנות מן הצפון לדרום היו חמש בשורה אחת פונות ראשה של זו לראשה של זו והשולחן אמתים ארכו הרי עשר אמות ועל כרחך צריך היה לסמוך ראש השולחן הצפוני לכותל שאם אתה מושכו להלן מן הכותל נמצא מן השולחן הדרומי מקצתו יושב בדרום שההיכל רחבו עשרים אמה נמצא צפון שלו עשר אמה ואי אפשר להיות כלום מן השולחן בדרום הלכך מפסקי שולחנות את הדרך ולא מתעייל ליה בין שולחן לכותל ואם תאמר אף בין המזבח לשולחן אין דרך שהרי המזבח באמצע ההיכל וראש השולחן הדרומי סמוך למזבח הא אמרן בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לג:) שאין המזבח מכוון כנגד השולחן אלא משוך קימעא כלפי חוץ : למיעל

ועשרים

תוספות

שסותרין זו את זו ובתרי תנאי בהרבה מקומות יש דבר אחד אחר דבר אחר דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים אבל כי האי גוונא לא אשכחן ונראה לי דההיא דרשא דספרי כרבי אתיא וה"פ או אינו אלא על פסח שני כלומר שלא יתחייב כרת אראשון לחודיה אלא אפסח שני משום דקרא בפרשת פסח שני כתיב ונימא דאפסח שני חייב כרת אפילו היכא דשגג בראשון והזיד בשני ולא אראשון אפילו הזיד בראשון ושגג בשני אמרת איזהו במועדו זה ראשון כלומר אינו סברא כלל לומר דאשני קאי ולא אראשון דעיקר במועדו בראשון כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו וא"כ קאי נמי אראשון ואי לא כתב חטאו ישא הוה אמינא אראשון לחודיה קאי השתא דכתיב חטאו ישא דריש ליה נמי בפסח שני כדאיתא בפ' מי שהיה טמא וגלי לן חטאו ישא דבמועדו אתרוייהו קאי ואי לא כתיב במועדו הוה אמינא דכרת אפסח שני לחודיה קאי והשתא קאמר שפיר דבר אחר במועדו אילטריך למימר דפסח שני דוחה שבת עוד נראה לקיים הכל דהא דדחי שבת נפקא לן מככל חוקת ומבמועדו דאי מככל חוקת איכא למימר כדפרישית לעיל ואי מבמועדו איכא למימר כדפר' לעיל להכי צריכי תרוייהו ובא זה ולימד על זה ובא זה ולימד על זה מיהו לרבי נתן מככל חוקת לחודיה נפקא :

תיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא משלו הוא מביא דתניא כו'. תימה לי מאי אילטריך לאתויי ברייתא לומר דדרשינן הכי משלו הוא מביא כל שכן אי לא דרשינן הכי א] לא הוה דרשינן אשר לו שהוא מתכפר בו דתקשי לך טפי ועוד דבכל הספרים ישנים גרסינן בסמוך שאני בי גזא דאהרן ול"ג אלא אלא פרש"י גרס אלא ונראה לי דהכי פירושו תיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא דמשמע שהוא מתכפר בו ומשמע אבל אחריני לא מכפרי ומשני האי אשר לו דרשינן משלו הוא מביא אבל לעולם אימא לך דאינהו נמי מכפרי מקיבעא כדתניא וכו' והדר פריך ולטעמיך הא דמייתי מברייתא דלא דרשינן ליה להאי אשר לו לומר שהוא לבדו מתכפר בו אלא לומר משלו הוא מביא ומברייתא משמע דאחיו מתכפרין בו מה תירצת לי בזה והא הא בהא תליא כיון דמודית לי דמשלו הוא מביא א"כ אחיו הכהנים לא מכפרי ביה דאי לאו דקנו ליה בגויה היכי מכפרי ביה ומשני שאני בי גזא וכו' :

טרקסין. פרש"י פנים[וחוץ]וי"מ טרקסין מלשון טרוקו גלי (ברכות כח.) שסגור היה לפנים הימנו הלוחות שניתנו בסיני*) :

ועבוד שתי פרוכת. תימה וליעבוד פרוכת אחת שעוביה אמה ולי נראה דמשמע להו לרבנן פי' דקרא והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש וגו' (שמות כו) שמצד חיצון של פרוכת יהא קדש ומתחילת עוביה ולפנים יהא הכל קדש קדשים ולהכי לא מצי למיעבד פרוכת אחת שעוביה אמה ולאוקומה במקום אמה טרקסין דילמא קדושתה כלחוץ ונמצא דמתחילת עוביה ולפנים אינו הכל קדש קדשים אע"ג דבמקדש ראשון אוקמוה התם אמה טרקסין ע"פ הדבור עביד כדכתיב הכל בכתב ואי בעו למיעבד פרוכת צריכין לעשות כמו שעשו במשכן כדאיתא בפ' קמא דבבא בתרא (דף ג:) גמירי או כוליה בפרוכת או כוליה בבנין הכי נמי גמירי דאי בעי למיעבד פרוכת ליעבדו כי היכי דעבדו במשכן דמתחילת עובי הפרוכת ולפנים הוה קדש קדשים אבל השתא דעבוד שתי פרוכת ניחא חדא אוקמוה בתחילת מקום אמה טרקסין והשנייה בסוף אמה טרקסין בקדש הקדשים בסוף חלל העשרים של קודש הקדשים נגד החוץ דבוקה למקום סוף אמה טרקסין דאי מקום אמה טרקסין כלפנים הרי מעובי פרוכת החיצונה ולפנים הוה קדשי הקדשים הכל ואי מקום אמה טרקסין כלחוץ מעובי הפרוכת השניה ולפנים הוי קדשי הקדשים אבל רבי יוסי סבירא ליה והבדילה הפרוכת היינו בין חלל לחלל דחלל שחוצה לה קדש וחלל שלפנים הימנה קדשי הקדשים דעביד עוביה אמה אי נמי דילמא פשיטא ליה דקדושת אמה טרקסין כלפנים נמצא דלדידיה דמתחילת עוביה ולפנים הוי קדש קדשים :

*) [עי' תוס' ב"ב ג. ד"ה טרקסין ובערוך כתב דבלשון יון הוא טרקסין פנים וחוץ כלומר מספקא להו אי כלפנים אי כלחוץ וכן מפורש בירושלמי עכ"ל ועי' רש"י גיטין פא. ד"ה דרך טרקסמון וכו' ודומה לי שהוא לשון יוני כמו טרקסין ע"ש]

רבינו חננאל

ותיפוק ליה בפר כ"ג אשר לו אשר לו כתוב ביה הכתוב שנה אשר לו לעכב שלא יביא משל צבור ולא משל אחיו הכהנים אלא משלו ממש ואמרינן ואי לא קנו להו לכהנים בפר היכי מתכפרי ביה אלא משום דאמרינן בי גזא דכ"ג אפקריה רחמנא גבי כהנים ש"מ קניה אית להו בגויה: היה מהלך בהיכל וכו'. מנינא דשמעתא במשכן היתה פרוכת אחת מבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים. במקדש ראשון היה במקום הפרוכת כותל רחבו אמה במקדש שני נסתפק להן זו האמה מקום הכותל אי כלפנים קדושתה או כחוץ לפיכך עשו ב' פרוכת וביניהם אמה והיתה נקראת אמה טרקסין והוא לשון יון פנים וחוץ. וכך מפורש בתלמוד א"י. ור' יוסי פשיטא ליה דקדושתיה כקדושת ההיכל. ת"ר בין המזבח למנורה היה מהלך כ"ג בשעה שהיה נכנס לבית קודש הקדשים *) דברי ר' מאיר ר"מ קסבר פתח הקדש בכותל טרקסין בדרום היה פתוח והמנורה נתונה בדרום לפיכך בין שהיה נכנס בהיכל והפתח בדרום היה מהלך כנגדו בין מזבח הזהב למנורה ובין המנורה לכותל היה רחב שש אמות שהיה רחב הבית כ' אמות והיתה המנורה נתונה בדרום משוכה מן הכותל ב' אמות ומחצה והשלחן היה נתון בצפון משוך ב' אמות ומחצה הרי ה' אמות ומקום המזבח והמנורה והשלחן בשלש אמות והמזבח ממוצע ביניהן נמצא ביניהן השיעור שאמרנו ולפיכך לא היה מהלך בין הכותל למנורה שהיה מקום צר ב' אמות ומחצה ומנפי בגדיו מן המנורה והיה מהלך בין המנורה למזבח שהמקום מרווח ולא יבא להתחכך במנורה כדי שמנפו בלוי. ור' יוסי אומר בין שלחן לכותל היה מהלך קסבר פיתחא דכותל המבדיל בין ההיכל ובין קודש הקדשים**) בצפון קאי שנכנס מהלך כנגדו ונכנס בקדש אצל הארון. ופשוטה היא. אבל ר' יהודה שהיה אומר בין המזבח לשלחן היה מהלך אמ' אי קסבר פתחא בדרום קאי ליעביד כר' מאיר אי קסבר פיתחא בצפון קאי נעביד כר' יוסי. לפיכך הוצרכנו לפרש טעמו. ואמרינן לעולם ר' יהודה פתחא בצפון קאי וקסבר שלחנות בצפון ודרום היו מונחין ומפסקי ליה ולא מתעייל ליה ומפורש כך במנחות פרק שתי הלחם באחריתו ת"ר מזרח ומערב מונחין דברי רבי ר' אליעזר בר"ש אומר צפון ודרום מ"ט דרבי גמר ממנורה מה מנורה מזרח ומערב כו' ואמרינן התם בשלמא למ"ד ***) צפון ודרום עשרה בעשרין היכי יתבי כהנים היכי הוו עיילי ופרקינן מי סברת דרא חדא הוו. … הוו כו' וכיון שלא היה יכול ליכנס בין שלחן לכותל היה מהלך בין השלחן ולמזבח. איבעית אימא לעולם מזרח ומערב היו מונחין ויש לו ריוח להלך בין שלחן לכותל אלא אינו דרך ארץ ליכנס אדם ולעבור …

*) גי' רבינו ז"ל דברי ר"מ וכ"ה בירושלמי . **) נראה דצ"ל בצפון קאי לפיכך מהלך כנגדו וכו' . ***) חסר כאן וכן צ"ל בשלמא למ"ד מזרח ומערב היינו דהוו יתיבו עשרה בעשרין אבל למ"ד צפון ודרום …

מסורת הש"ס

ויקרא טז ; ויקרא טז ; [מנחות ..] ; שמות כו ; שבועות יז. ; [עי' פירש"י לקמן נג. ד"ה טרקסין] *[כתוי"ט גרים מי פ"ה] ; [מ' אמה כ"ה בתוי"ט ע"ש] ; [עי' תוס' ב"ב ג: ד"ה מאן יתייש ג"כ דסכה] ; [לקמן נג. מנחות צט.] ; מנחות צח:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא מכפר להו אף בקופיא אלא שאני: (ב) שם גבי אחיו הכהנים וכו' לומר דמתכפרים בקנינא מתני' וכו' :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה תיפוק לי וכו' כ"ש אי לא דרשינן וכו'. נמחק … וכ"ב … וכ"כ … יעוש"ס :

תוספות ישנים

אבל לענין מיתת אחד מן הבעלים אין חילוק לר"ש בין צבור לשותפין כדמסיק בהוריות כאביי ולא כרב יוסף ומיהו לרבי יהודה הוי מצי למימר נפקותא אי הוה פר יוה"כ חטאת השותפין [מעתה אם] היה מת אחד מן הכהנים אם מת אחר שהופרש הפר ימות הפר ואי הויא חטאת צבור לא מגרעא ביה מידי ויקרב דאין צבור מתים כדנפקא לן מכפר לעמך ישראל אבל מקרבן לא מיפטרי במיתת אחד מהם או מת אחד מב"ד שיהו פטורין מפר העלם דבר ואע"ג דמאי משכח הא נפקותא לרבי יהודה כדפרישית ניחא ליה טפי למינקט נפקותא דהיא אפילו לר"ש ומיהו מספקא לי קצת לרבי יהודה במת אחד מן הכהנים אי ימות הפר כי סדעת טועה לומר … ואתי השתא שפיר טפי דאפי' לרבי יהודה אין למצוא נפקותא אחרת אלא אותה שאומר התלמוד … אינו ידוע לי כי למה לא ימות הפר במיתת אחד מן הכהנים אם הן שותפין כמו שאומר התלמוד בהוריות … ר"ת לא היה לו ליקרב אם מת אחד מן הצבור אי לאו דגלי קרא דאין צבור מתים ושמא בשביל ש… לכ"ג יותר מלשאר הכהנים לפי שממונו הוא בא לכך לא תפסלנו מיתת אחד מהם אלא מיתת כ"ג תפסלנו

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ג:

למיעל להדיא. ליכנס אצל הכותל הצפוני כל אורך ההיכל וכל שעה עיניו נזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפריפה שכנגדו: ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח. אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה (מלכים א ח) הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס לפומבי: משחרי מאניה. בגדיו משחירין מעשן המנורה שהשחיר את הכותל: טרקסין. לשון פנים וחוץ הוא כך ראיתי בתלמוד ירושלמי וראיה לדבר חסידים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשר (ברכות דף לה:) למדנו שהטרק לשון כניסת פנים הוא: דביר. היא המחיצה לפני הדביר חלל בית קדשי הקדשים שהוא לפנים מן המחיצה: קחשיב (א) לדידיה. למקום המחיצה לבד מן השטים: כותל אולם. כותל החיצון למטה רוחב היסוד והאסקופה ולמעלה מגובה כיפת הפתח עובי החומה שעולה עד ק' אמה לבד רוחב כיפת החלל שהיא י"א אמה לבד רוחב (ב) כיפת עובי החומה: והתא שש. יליע שאחורי בית הכפרת: היכי קאמר קרא. מי אמרינן ה"ק ודביר בתוך הבית מחיצה עשה שמפסקת בתוך הבית: מפנימה הכין. ולפנים מאותה מחיצה הכין מקום חללה והזמינו לתת שם את הארון אלמא דביר גופיה לאו מקדושת פנים הוא: או דילמא ה"ק ודביר בתוך הבית מפנימה. דמקום הדביר גופיה משל פנים הוה ואותו הכין לתתו שם באותה כניסה את הארון: אין להם הכרע. לדעת היכן הן נוטין:

שאת

תורה אור

למיעל להדיא ורבי יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח ור' יהודה נמי ניעול בין מנורה לכותל משחרי מאניה א"ר נתן אמה טרקסין לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ מתקיף לה רבינא מ"ט ואילימא משום דכתיב °והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו וכתיב °וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני וכתיב °ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו ולא ידעינן אמה טרקסין אי מהני עשרים ואי מהני ארבעים ודילמא לא מהני עשרין ולא מהני ארבעין והללא קא חשיב כותלים לא קא חשיב תדע דכל היכא דקא חשיב כותלים חשיב ליה לדידיה *דתנן *ההיכל מאה על מאה ברום מאה כותל אולם חמש והאולם אחת עשרה כותל ההיכל שש *וארכו ארבעים אמה ואמה טרקסין וכ' אמה בית קדשי הקדשים כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש אלא קדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ והיינו דאמר רבי יוחנן בעי יוסף איש הוצל °ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם את ארון ברית ה' איבעיא להו היכי קאמר קרא ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם או דילמא הכי קאמר ודביר בתוך הבית מפנימה ומי מספקא ליה והתניא איסי בן יהודה אומר °חמש מקראות בתורה אין להן הכרע

שאת

ועשרים אמה קומתו. רש"י פי' בפי' מלכים דהא דאמר לעיל ושלשים אמה קומתו היינו כל הבית עד הגג והא דכתיב ועשרים אמה קומתו היינו עד עליית בית קדשי הקדשים ובב"ב פרק המוכר פירות (דף נח:) פריך ליה ומשני עשרים אמה קומתו משפת כרובים ולמעלה שהכרובים שעשה שלמה העומדים בקרקע משני לדי הארון גבהם עשר אמות* :

כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש. ותימה והכתיב היציע התחתונה חמש באמה רחבה (מלכים א ו) וי"ל דהכא מיירי בתא האמצעי דכתיב והתיכונה שש באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב ופר"י דה"פ דקרא שעובי כותל ההיכל לא היה שוה בכל מקום שאם כן היו צריכות לנקב החומה לתחוב בה ראשי הקורות של התא וזה לא רצו לעשות פן ירקבו אלא עשו את חומת ההיכל במערב למטה שבעה אמות והוצרכו לגרוע ממנה אמה כנגד תקרת התא האמצעי להניח ראשי הקורות על אותה כניסה ושוב הוצרכו לגרוע עוד אמה כנגד תקרת תא השניה לפיכך התחתונה חמש באמה רחבה והתיכונה ו' באמה רחבה והג' ז' באמה רחבה והיינו דתנן במס' מדות[פ"ד מ"ד] התחתונה רחבה חמש והרובד ששה רובד ששה היינו התקרה המפסקת בינה לתא התיכונה שעל גבה והאמצעית שש והרובד ז' והקשה ר"י בר מרדכי אי למטה קא חשיב הכא נמי לא היתה התא שם אלא חמש ואי בתיכונה קא חשיב מאי קאמר כותל ההיכל שש והא כבר נגרע ממנה כנגדה ולפי מה שפירשנו ניחא דכותל ההיכל כנגד תא התחתונה היה עוביה ז' וכנגד התיכונה עוביה ו' כי כבר נגרע ממנה אמה והכא כנגד התיכונה קא חשיב דהוי התם כותל ההיכל ו' והתא ו' וא"ת ואמאי לא קא חשיב למטה כותל ההיכל ז' והתא ה' ואידי ואידי חד שעורא הוא וי"ל דניחא ליה למיחשב במקום שהיה כותל ההיכל ו' כמו כותל מזרחי של היכל שהיה כמו כן ו' אי נמי נראה לר"י שהמגרעות היו בכל הכתלים בכותל ההיכל ובשלשת כותלי התא וכותל ההיכל היה למטה ו' אמות ומחצה וכותל התא ה' אמות ומחצה וכשהיה מגרע חצי אמה מכל כותל כדכתיב כי מגרעות נתן לבית סביב נמצא התא התחתונה חמש על חמש והתיכונה שש על שש והשלישית שבע על שבע והא דקתני רובד שש ורובד שבע אור"י דהיינו אורך המגרעת הראשונה היא שש והמגרעת השניה ארכה שבעה וקרי להו רובד לפי שהמגרעת כעין שורה בולטת כעין ששנינו במסכת תמיד בפ"ק (דף כה:) בית גדול היה ומוקף רובדים וקאמר בגמ'* רובדים מאי ניהו *גורתא דאיצטוותא דסלקי בהו לאיצטוואתא שהיו עושין כעין איצטוואות שטיו לפנים מסטיו מעלותם של אבנים שקורין דגוריד ולשון רובד הוא שורה עוד פר"י דנראה לו דכותל ההיכל שם והתא שם דלמטה לגמרי קא חשיב ואע"ג דכתיב במסכנה דמלכים חמש באמה רחבה של מסכת מדות דבית שני היו חלוקין משל שלמה כמו שהיו חלוקין ממסכנה דיחזקאל דלעתיד דכתיב ביחזקאל (מא) בתר דפריש היכל ובית קדשי הקדשים כתיב ורחב הצלע ד' אמות וצלע היינו תא כדאמר פ' המוכר הבית (ב"ב דף סא.) וכתיב נמי התם (שם) והצלעות צלע אל צלע *שלשים ושלש פעמים אלמא דלא הוו בההיכל אלא ל"ג תאים ובמסכת מדות [פ"ד מ"ג] תנן ל"ח תאים היו שם ט"ו בצפון וט"ו בדרום ושמנה במערב והר' יצחק בר מרדכי פי' דלא בהיכל היו המגרעות אלא בתא היו והא דתנן רובד שם היינו שורות אבנים עליונים של כותל היציע התחתונה שעליה מונחים ראשי הקורות וכשהיתה אותה שורה רחבה שם נמצאת שהיתה בולטת אמה שעובי כותל התא לא היה אלא ה' אמות ולכך בולטת אמה מבחוץ לפי שהיו צריכין לכנוס אמה מקום הנחת הקורות לבלתי אחוז בקירות הבית ונמצא דעכשיו נמי כשהיו כונסין אמה היתה החומה מכל מקום עדיין עובי ה' אמות לפי שבמקום אמה הכניסה נתוספה אמה מבחוץ ולא נהירא לר"י דלמה היו מוסיפין אמה אי מחמת חוזק החומה כדי שתהא בכל מקום לכל הפחות ה' אדרבה אותה תוספת היא גרעון שהיה בנין העליון בולט אמה חוץ לתחתון ומכביד עליו ועוד קשה התינח רובד שש אבל רובד שבע למה וכשהיה רובד שלמעלה ז' נמצא שהיה בולט חוץ לחומה שתי אמות שעובי החומה חמש ומה היו צריכין לבליטת שתי אמות והלא לא היו כונסין ביציע השלישית אלא אמה שהיה שבע אמות רחבה אמה אחת יותר מן התיכונה ועוד לפי דבריו היו נוקבין כותל ההיכל ויותר היה נכון לנקוב כותלי התא ועוד דלישנא דקרא כי מגרעות נתן לבית משמע היכל ולא תאים דלא איקרו בית מיהו הא לא קשיא דמצינו למימר מגרעות נתן לדביר שהיה לבית סביב דהיינו לכותלי התאים ואני שמעתי בשם רבינו יצחק הבחור שלא היה בכותל ההיכל לא מגרעות ולא כניסה ולא בליטה וראשי הקורות היו מונחין מכותל תא לכותל תא שכנגדו ובמקום הנחת הקורות היה כניסה בכותל התא חצי אמה מזה וחצי אמה מזה וכל התאים היו שוים ממזרח למערב שש אמות בין התחתונה [בין] התיכונה בין השלישית וכותל התא חמש אבל מצפון לדרום התחתונה ה' והתיכונה ו' והשלישית שבע והשתא ניחא כותל ההיכל ו' והתא שם וכותל התא [חמש] דבין התחתונה בין התיכונה בין השלישית היו שש ממזרח למערב וכותל היכל שש וכותל התא חמש בין למטה בין למעלה:

שאת

מדות פרק ד משנה ו' וז'

[ועי' תוס' סוכה ה: ד"ה כנפים]

[שם כו:] [לסנין איתא גזרתא]

[צ"ל שלש ושלשים]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קחשיב ליה לדידיה: (ב) ד"ה כותל כו' י"א אמה לבד רוחב עובי החומה כצ"ל ותיבת כיפת נמחק:

גליון הש"ס

גמ' חמש מקראות בתורה אין להם הכרע. עיין ירושלמי פרק אין עומדין:

רבינו חננאל

עד שיטה מעט לפיכך מטה כמעט ומהלך. ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן (הק')[הכתוב] לזה. הלא תראה כי בכל השנה הצריכו(הק') [הכ'] לכהן במקום שליח הקשת הרמונים בתוך הפעמונים כי בשעה שיבא אל הקדש ללבוש המעיל שהוא כשליח המגיד כלומר רוצה ליכנס כדכתיב והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש וגו' ועכשיו ביוה"כ בבואו לפני ולפנים לא הצריכו לזה המעיל לפיכך לא חיישינן להא דקאמר ר' יהודה: א"ר נתן אמה טרקסין לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ ופשוטה היא. ואסיקנא קדושת זו האמה איני יודע אי כקדושת ההיכל היא אי כקדושת קודש הקדשים היא והיינו דא"ר יוחנן בעי ר' יוסי איש הוצל כתיב ודביר בתוך הבית מפנימה וגו' היכי פשטיה ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתם שם ארון ברית ה' דמשמע שהדביר כלחוץ. או דלמא הכי קאמר ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם ארון ברית ה' *) דמשמע מבפנים. ואמרינן ומי מספקא ליה לר' יוסי איש הוצל פשטיה דהאי קרא. והתניא איסי בר יהודה אומר ה' מקראות בלבד אין להם הכרע מן התורה

*) נראה דצ"ל דמשמע דמקום הדביר גופיה הוא מבפנים.

תוספות ישנים

תפסלנו לרבי יהודה. לשון רבי. ושוב כתב מה שכתבתי לעיל שהלכה נאמרה חטאת שמתה ביחיד ולא בצבור אינו מיושב שאם כן לא היה להם להסתפק בימי אבלו של משה בולד חטאת ותמורת חטאת ומתו בעליה כי באחת מאותן לא היה ראוי לשנות ביחיד נאמרה ולא בצבור דהא ליתא בצבור כלל וכתב רבי כי שוב פירשה בענין אחר ואותו ענין לא ראיתי אבל כדפרישנא לעיל הוא נכון ונראה: אימא לפי שאין חטאת השותפין מתה. ואביי קרי להו לכהנים

צבור ואף על גב דבפרק קמא דהוריות (דף ו.) קרי להו אביי שותפין הכא קרי להו צבור לבתר דשמעה מרב יוסף דהתם וא"ת והא לקמן פרק שני שעירי (דף סה.) פריך אביי מהא מילתא דפר ושעיר כו' ומשני שאני קרבנות צבור כדרבי טבי כו' הא תינח שעיר פר מאי איכא למימר אלמא לא מחשיב פר קרבן צבור וי"ל דאליבא דרבא איירי התם דלא קרי ליה קרבן צבור. מ"ר. א"נ לענין תרומת הלשכה כ"ע מודו דלא הוי של צבור [דמ"מ מצלו] בעינן דאסר לו כתיב ולא שייך התם תרומה חדשה: דלא מייתו כהנים פר בהוראה. פי' שאם תקראהו קרבן צבור יכול לטעות ולקרותו פר צבור שיביאו הכהנים פר בהוראה ומ"מ אפילו מאן דקרי ליה קרבן צבור לא מייתו כהנים פר בהוראה כדאמרינן פ"ק דהוריות (פסחים דף ו.) משום דלאו קהל איקרי הראויין לכפרה ניננהו: (ע"כ שייך לדף נ ע"א)

לדברי האומר פר יוה"כ כו'. דפליגי לעיל אי קרבן צבור הוא או לא ודלא כרבא דאמר לעיל דליכא פלוגתא בהא: עושה תמורה או אין עושה כו'. נ"ע אמאי לא מיבעיא ליה אי מתה אי לא ואמאי פשיטא ליה במתה טפי מבתמורה: ודוחה את השבת. משא"כ בתמורה דלא דחיא שבת ותימה לרבי מדתנן פרק מי שהיה טמא (דף צו:) הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה וכן תמורתו פירוש שנראה לשחיטת הפסח וכיון ששחט האחר שוב אין חוזר ונראה משמע הא אם שחט התמורה לשם פסח דמהני ואם כן כשחל ערב פסח להיות בשבת קריבה לשם פסח ודחיא שבת ואומר רבי דאיכא קריבה לשם פסח אלא כשחל בחול אבל איכא קריבה דלא דחיא שבת וכן תמורת אילו של אהרן דבסמוך לא דחיא שבת אע"ג דאילו דחי ליה וטעמא דלא דחי משום דאין יוצאין בה לא לשם אילו של אהרן ולא לשם פסח דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן חולין אלא שדין פסח יש לה ונאכלת כדין פסח אע"ג דאין נימנין על [שני] פסחים כאחד כדאמרינן בפרק האשה (שם פח:) מ"מ י"ל תמורת פסחו עם פסחו שדין פסח יש להיות לה דמסתמא בתמורת איל נזיר יש זרוע כמו איל נזיר עצמו אע"פ שאין אדם מתנדב כך אך קשה דקתני התם דנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה וכן תמורתו משמע דלאו תמורתו [נדחית] בשחיטת הפסח ולמה נדחה כיון שמתחילתו לשם כך קדשה שתקרב עם וי"ל דלא קאמר בתמורה [דנדחית אלא] היכא שנתעיירה למחר הואיל ונראית לפסח אתמול ונדחה כפסח שעבר זמנה הויא לה דנראה ונדחה. מ"ר: חלה על בעל מום קבוע ואינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד. חדא מילתא היא שחלה על בעל מום קבוע לענין שאינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד: (ע"כ שייך לדף נ ע"ב)

קמה בפסח. הקשה ה"ר א) אלעזר דבפסח היכי מיתוקמא הא קתני נוהג בצבור כביחיד ואי בעי למימר כמו שנוהג ביחיד בפסח שני כן נוהג בצבור בראשון אדרבה הראשון עיקר ואומר רבי דלר' נתן דאמר בפסחים (דף עח:) כל ישראל יוצאין בפסח אחד אתי שפיר דאכילה לא מעכבא והכי קאמר ונוהג בצבור ואף על גב שאין כולם אוכלין כביחיד והוי מצי לשנויי דלית ליה דרבי נתן וכמה מסניות יש בפסחים דלית להו דר' נתן: (פסח שני) מי דחי טומאה. ואע"ג דר"י קאמר בסמוך ודוחה את הטומאה מ"מ סתם משנה בפרק מי שהיה (פסחים דף צה.) דלא דחי טומאה. מ"ר: (ע"כ שייך לדף נא ע"א):

תלמוד לומר אשר לו הכתוב שנה עליו לעכב. וא"ת איתא דלו שני לעכב בשל צבור ולו שלישי בשל אחיו הכהנים למאי י"ל דטפי משמע לו שני לו ממש מלעכב בשל צבור. מ"ר:

מספקא ליה קדושתיה אי כלחוץ ולכך עבוד שתי פרוכת. ולר' יוסי לא מספקא ליה לכך לא עבוד אלא חדא אבל לא ידעינן לדידיה קדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ ולרבנן נמי אי לא הוה מספקא לן לא הוו עבדי שתי פרוכת שאין לחוש אי מוסיפין על אויר ההיכל או בית קדשי הקדשים וא"ת בשלמא דדילמא נכנסים שם לצורך עבודת היכל והוא קדוש קדושת פנים אלא לגד חוץ למה לא יעשוה מה יש לחוש י"ל כי אים יכנס שם [כדי] להקטיר קטורת על בין הבדים [שבולטין] בפרוכת כמין שני דדי אשה כדלקמן וא"כ היה מקטיר בחוץ. ריב"א: עבוד שתי פרוכת. שלא היו יכולין לעשות שם חומה שעוביה אמה בלבד מפני הבנין ולקצר בחלל היכל או קדשי הקדשים לא היו יכולין דהכל בכתב אבל הגובה הוסיפו על פי נביא כדכתיב גדול יהיה כבוד הבית ופלוגתא היא בב"ב (דף ג.) חד אמר בבנין אלו והיינו בגובה: (ע"כ שייך לדף נא ע"ב)

חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח. פירש רש"י שכל אחד מתפלל לעצמו שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו וגו' ואין נראה דהדרבה בהא כתיב חביבותא טפי גבי נכרים דכתיב ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי על כן נראה כפירוש ר"ת שלא הצריכן הכתוב לשליח ביום הכפורים שבכל שנה היו פעמוני זהב ורמון כשנכנס להיכל להשמיע קול כאדם ששולח שליח להודיע שהוא בא אבל ביוה"כ היה נכנס בבגדי לבן בפנים ולא היה נשמע קולו או אל הקודש ולכך כיון דאיכא חביבות כל כך מצי עייל להדיא. מ"ר: ניעול בין המנורה לכותל. סוה מצי למימר דלאו אורח ארעא אלא משכת טעמא אפילו סבירא לן כרבי יוסי אי נמי לרבי יוסי דאמר שלא היה אלא פרוכת אחת צריך לומר כן אבל לרבנן דאמרי שתי פרוכת סיו ב) לא עייל להדיא: חמשה מקראות אין להם הכרע כו'. בב"מ (דף סא.) ובפסחים (דף כא:) פירש' אמאי לא אמרינן דקאי אדלעיל ואדלרע כמו את כספך לא תתן לו בנשך וגו' ושם הארכתי וגם בפ"ק דקידושין (דף לב:):

שאת

א) נ"ל אלעזר בפסח: ב) נ"ל שלא עייל בהדיא מיקרי:

עין משפט נר מצוה

מו א ב ג ד מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה א:

מח הוזחט מיי' פ"ד מהל' בית הבחירה הלכה א:

[בתנחומא פ' בשלח תניא אמר איסי בן יהודה ה' מקראות אין להם הכרע שאת ארור מחר משוקדים וקם וגם בילקוט איתא על נכון כסדר שהן כתובין ועי' תוס' דהכא ד"ה שאת וכו' וגם בתוס' פסחים כב: ד"ה לכתוב וכו' ותוס' ב"מ סא. ד"ה קרי ביה העתיקו סוגיא דהכא על נכון שאת ארור מחר משוקדים וקם וע"ע תוס' חולין קיד: ד"ה או ותוס' ע"ז לח. ד"ה מאי]

מט י מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה א:

נ כ מיי' שם ופ"ג מהל' תמידין הלכה ח:

צ"ל ואת כלי

[וע"ע תוס' לעיל נא: ד"ה ופשט ותוס' פסחים כא: ד"ה לכתוב ותוס' ב"מ סא. ד"ה קרי ובע"ז כ. ד"ה אחד ובחולין קיד: ד"ה או ותוס' חגיגה ו: ד"ה לפסוקי]

תורה אור

*שאת משוקדים מחר ארור וקם (א) *והתניא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקיבא שמו בדאורייתא ליכא בדנביאי איכא ובדאורייתא ליכא והא איכא *דבעי רב חסדא °וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות כבשים ויזבחו זבחים שלמים *פרים או דילמא אידי ואידי פרים לרב חסדא מספקא ליה לאיסי בן יהודה פשיטא ליה:

מתני' החיצונה היתה פרופה מן הדרום ופנימית מן הצפון מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון הגיע לצפון הופך פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שהוא מגיע לארון *הגיע לארון נותן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטרת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן *יצא ובא לו בדרך בית כניסתו *ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל:

גמ' במאי עסקינן אילימא *במקדש ראשון מי הוו פרוכת אלא במקדש שני מי הוה ארון והתניא *משנגנז ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל שנאמר *°וכלי הזהב אשר השיבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלך ומי גנזו יאשיהו גנזו מה ראה שגנזו ראה שכתוב °יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך עמד וגנזו שנאמר °ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל ואמר ר' אלעזר אתיא שמה שמה ואתיא דורות דורות ואתיא משמרת משמרת לעולם במקדש שני ומאי הגיע לארון מקום ארון והא קתני נתן את המחתה לבין שני הבדים אימא כבין שני הבדים: צבר את הקטרת על גבי גחלים: תנן כמאן דאמר צוברה תני חדא צוברה פנימה שהיא חוצה לו ותניא אידך צוברה חוצה שהיא פנימה לו אמר אביי תנאי היא ואמר אביי מסתברא כמאן דאמר פנימה שהיא חוצה לו דתנן *מלמדין אותו הזהר

שלא

רש"י

שאת. הלא אם תיטיב שאת (בראשית ד) ולשון סליחה הוא או שאת אם לא תיטיב ולשון נשיאות עון הוא: משוקדים. ארבעה גביעים משוקדים (שמות כה) או משוקדים כפתוריה ופרחיה: מחר. ולא הלחם בעמלק מחר (שם יז) או לא והלחם בעמלק מיד ומחר אנכי נצב והיום אי אתה צריך לתפלתי: ארור. ובתרגום עקרו שור (בראשית מט) ארור שור של שכם שהוא מארור כנען או ארור אפם כי עז: וקם. הנך שוכב עם אבותיך וקם (דברים לא) וכאן *רמז לו תחיית המתים או וקם העם הזה וזנה: ויעלו עולות כבשים. וכ"מ לפסוק כאן את הטעם באתנחתא או דילמא אידי ואידי פרים ואין אתנחתא בטעם עולות אלא טעם גרש ויעלו עולות כדי שיתחבר לשל אחריו: מתני' החיצונה פרופה מן הדרום. רבנן קאמרי לה: פרופה. ראשה כפולה לצד החוץ ונאחזת בקרס של זהב להיות פתוחה ועומדת: מהלך ביניהן. נכנס בפריפת הדרום ומהלך ביניהן עד שמגיע לפריפת הצפון: הגיע לצפון. ומשנכנס לתוך (ב) החלל הפך פניו לדרום לילך עד בין הבדים שהם באמצע החלל כדאמר מר (ב"ב דף צט.) ארון שעשה משה היה לו אויר עשרה אמות בבית קדשי הקדשים לכל רוח ורוח: מהלך לשמאלו עם הפרוכת. שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והפרוכת היתה לו למזרח החלל א] לבין שני הבדים והבדים היו ארוכים עד הפרוכת ראשן אחד למערב והשני למזרח אחד בראש הארון לצפון ואחד בראשו לדרום ואורך אמתים וחצי של ארון ביניהן: דרך כניסתו. כשם שנכנס כשהולך לדרום עד שהגיע לארון פניו כלפי דרום כך כשיצא לא היסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון: בבית החיצון. בהיכל: גמ' מי הוו פרוכת. אמה טרקסין הוה: תשימו בארגז מצדו. אלמא גבי ארון הוה קאי וממילא שמעינן דעמו נגנז: יולך ה' אותך. ודאג שמא יגלה לבבל: תנו את ארון הקדש בבית. והא התם קאי אלא גניזה היא: אתיא שמה שמה וכו'. כתיב בארון אשר אועד לך שמה (שמות ל) וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר (שם טז) ואתיא צלוחית מצנצנת המן: דורות דורות. כתיב בצנצנת למשמרת לדורותיכם (שם) וכתיב בצלוחית שמן משחת קודש יהיה זה וגו' (שם ל) ואתיא מקלו של אהרן מצנצנת במשמרת משמרת דכתיב ביה למשמרת לאות לבני מרי (במדבר יז): כבין שני הבדים. כאילו היו שם ונותנה ביניהם: תנן. מתני' כמ"ד בברייתא דלעיל [דף מז:] צוברה כדי שיהא עשנה שוהה לבא: תני חדא צוברה פנימה שהיא חוצה לו. מתחיל לצוברה בראש המחתה של צד פנים שאותו ראש המחתה אינו לצד ידו וצובר תמיד במשיכה עד ראש המחתה השני אשר אצל בית ידה: ותניא אידך. מתחיל לצוברה בראש הפונה חוצה לצד ההיכל שהיא פנימה לו בצד גופו והולך וצובר תמיד הלאה עד ראש המחתה השני:

שלא

תוספות

שאת משוקדים מחר ארור וקם. תימה הוא דלא נקטינהו כסדר שהן כתובים בתורה והכי הוה ליה למימר שאת ארור מחר משוקדים וקם וא"ת אמאי לא דרשינהו להו לפניהם ולאחריהם כמו בנשך ובמרבית (ויקרא כה) דדרשינן ליה בפרק איזהו נשך (ב"מ סא.) לפניו ולאחריו וכמו ורחץ דדרשינן ליה בפ' אמר להם הממונה (לעיל דף לא:) אופשט ואולבש וי"ל גבי שאת אי קאי אאם תיטיב אז הוא לשון סליחה ואי קאי אואם לא תיטיב אז הוא לשון נשיאות עון וכן ארור אי קאי אשור אז קאי אשכם שהוא כנען דכתיב ארור כנען ואי קאי אאפם אז קלל אפם וכן מחר אי קאי אמלחמה ואנכי נצב על ראש הגבעה היום להתפלל קודם המלחמה כדכתיב היערוך שועך לא בצר (איוב לו) או קאי אאנכי נצב מחר להתפלל וכן וקם ולפי שאין פירוש שוה ע"כ אין להם הכרע אבל אמשוקדים קשה וי"ל משום דאיכא אתנחתא בגביעים ובמנורה ארבעה גביעים ומשמעו משוקדים כפתוריה ופרחיה וקרא אחרינא מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים דכתיב שלשה גביעים משוקדים ולהכי אין לו הכרע והא דפליגי תנאי בזבחים בפ' שני (דף כד.) גבי ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן (ויקרא ד) דאיכא דמוקי באצבעו אלקיחה ואיכא דמוקי אנתינה ואיכא דמוקי אתרוייהו יש לפרש טעמא דמאן דמוקי ליה אתרוייהו משום דפשטא דקרא אלקיחה דלפניו קאי ומוקמינן ליה נמי אנתינה כדאשכחן במלואים כדכתיב ולקחת מדם הפר ונתתה על קרנות המזבח באצבעך (שמות כט) והתם על כרחך קאי אנתינה ומאן דלא מוקי ליה אלא אלקיחה כמשמעותיה ומאן דמוקי ליה אנתינה יליף ממלואים דהתם לא קאי אלא אנתינה דלפניו ולאו אלקיחה דלפניו פניו*:

הוא יוסף הבבלי כו'. והא דאמר ליה רב אסי לרבי שילא בפ' בנות כותים (נדה דף נו:) אנא הוא איסי בן יהודה דהוא איסי בן גור אריה דהוא איסי בן גמליאל דהוא איסי בן מהללאל אסיתא דנחשא דלא שליט ביה רוקבא ולא קאמר נמי דהוא יוסף הבבלי דהוא יוסף איש הוצל שהרי כל השמות הללו היה לו כדמשמע הכא י"ל דלא קא חשיב התם אלא שמות דאיסי דדמיא לשמו של רב אסי*): יצא ובא לו דרך כניסתו. אע"ג דביאה דרך אחוריו לא שמה ביאה כדאמר פ' שני דשבועות(ד' יז:) הנכנס לבית המנוגע אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור מדאצטריך והבא אל הבית (ויקרא יד) דרך ביאה אסרה תורה יציאה לדרך אחוריו שמה יציאה כדאמר הכא דאע"ג דכתיב ויצא אל המזבח (ויקרא טז) יוצא דרך אחוריו כתלמיד הנפטר מרבו**):

שלא

*) [וע"ע תוס' נדה נו: ד"ה איסי] **) [וע"ע תוס' חולין י: ד"ה כ"ג]

רבינו חננאל

ואלו הן שאת משוקדים מחר ארור וקם. ותניא הוא יוסף איש הוצל הוא איסי בן יהודה. ופרקינן בדאורייתא ליכא אבל בנביאי איכא קראי טובא דלית להו הכרע. והא דבעי רב חסדא כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' האי בעיא בחגיגה היא בפרק ראשון. ואמרינן בה למאי נפקא מינה מר זוטרא אמר לפיסוק טעמא רב אחא אמר לאומר הרי עלי עולה כעולה שהקריבו ישראל במדבר. מאי פרים הוו או כבשים הוו תיקו: [מתני'] החיצונה [היתה] פרופה מן הדרום כו'. תנן סתמא כר' מאיר דאמר בין המזבח למנורה היה מהלך. *)סוגיא נא במקדש ראשון היה בו הארון והיה כותל ולא היה בו פרוכת ובמקדש שני היה בו פרוכת ולא היה בו ארון כי יאשיהו גנזו שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל. ותניא משגנז ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וארגז ששגרו הפלשתים דורון לאלהי ישראל וכל כלי הזהב וא"ר אלעזר אתיא שמה שמה. נאמר בארון והבאת שמה מבית לפרוכת את ארון העדות ובצנצנת נאמר קח צנצנת ותן שמה ונאמר במקלו של אהרן והנחתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה ונאמר בשמן המשחה ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם. ובמטה אהרן נאמר ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן למשמרת לדורותיכם: צבר את הקטורת ע"ג הנחלים. תנן

*) אולי צ"ל סוגיא דשמעתא במקדש הראשון.

מסורת הש"ס

פסחים קיז: מכילתא בשלח

כדאיתא סנהדרין נב:

חגיגה ו:

[לה' פרים]

[חולין י:]

[תענית כה:]

[לקמן נד.]

[הוריות יב. כריתות ה: אדר"נ ספמ"א ועי"ש תוספתא פ"ב ותוספתא דסוטה פי"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותניא הוא יוסף איש הוצל: (ב) רש"י ד"ה הגיע לצפון ומשנכנס לתוך החלל בבית קדש הקדשים הספקסין לדרום כו' לכל רוח ורוח והבדים היו ארוכים עד הפרוכת וכו' ואורך אמתים וחצי של ארון ביניהן מ"ד ואח"כ מ"ד מהלך לשמאלו כו' והפרוכת היתה למזרח החלל כמאלת עם הפרוכת הס"ד

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה מהלך לשמאלו וכו' היתה לו למזרח החלל כאן הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור בין שני הבדים וכו'. וכ"כ הס"י:

תוספות

שאת דמשמע ליה דקאי אאם תיטיב אז לשון שאת סליחת עון או שאת אם לא תטיב לשון נשיאות עון ווי"ו של ואם יתירה ובירושלמי ראיתי שכתוב עוד מקרא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם וגו': וקם פעם. קשה דבחלק (דף צ:) משמע מדר' יהושע דקאי אתרוייהו דקאמר שאלו רומיים את ר' יהושע מנין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות אמר להם הנך שוכב עם אבותיך וקם ודילמא וקם העם הזה וזנה נקוט מיהא פלגא בידך משמע דקאי אדלעיל ואדלרע וי"ל דפשיטא ליה דלא קאי אלא אדלעיל ויודע מה שעתיד להיות פשיט להו מדכתיב וזנה אחרי אלהי נכר: או דילמא אידי ואידי פרים. ובפ"ק דחגיגה (דף ו:) מפרש למאי נפקא מינה: החיצונה פרופה מן הדרום. אבל איפכא לא מצינו למיעבד שתהא

תוספות ישנים

החיצונה פרופה מן הצפון ופנימית מן הדרום דאם כן שמאלו כלפי ארון ואין זה דרך כבוד. ריב"א: והתניא משנגנז הארון כו'. הוה מצי לאיתויי ברייתא דלקמן דארון גלה לבבל דס"ל להך משנה כוותה דקתני בה משניטל הארון: מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה. תמהני למה מזכיר ופרחיה והלא גמל שקדים ונראה כי מקצת הפרחים נשארו שלא גמלו שקדים ונשארו פרחים: אתיא שמה שמה. וא"ת למה לי ג"ש הא כתיב ויניחהו אהרן לפני העדות משמע שלעולם צריך שיהא סמוך לו ויש לומר דהוה אמינא לפני העדות היינו מרחוק קמ"ל ג"ש דבעי שלעולם בעינן סמוך לו. ה"ר יוסף:

ותיפוק

רש"י

שלא תתחיל מפניך. לצבור ולילך הלאה: שמא תכוה. שהקטורת שנברת נלדך בוערת תמיד וזרועך המתפשט והולך להלן נכוה בתימור העולה: כי בענן. אל יבא כי אם בענן של עשן הקטורת: מעלה עשן. עשב שגורם לעשן לעלות זקוף כמקל: ומנין שנותן בה וכו'. לקמן פריך ל"ל הא נפקא ליה: הא אם לא נתן וכו'. הא למדנו מכאן שנאמר ולא ימות שאם לא נתן וכו': או שחיסר. דכתיב הקטורת שלימה ולא חסירה: תיפוק ליה. דאי נמי לא כתב הכא ולא ימות מיחייב מיתה אקטורת חסירה דהשתא דעייל ביאה ריקנית שלא לצורך וכתיב ואל יבא בכל עת ולא ימות: ששגג בביאה. ריקנית אבל ידע שיש מיתה במקטיר קטורת חסירה ואין עונש מיתה על השוגג: דעייל שתי הקטרות. בביאה אחת: קרא לקרא. הא נפקא ליה מכי בענן: עיקר. שורש: והא איפכא תניא. שהשורש יפה מן העלין: לשמי קורה. לשון שמים: ממשמש בכתלים. כן דרך העשן כשאינו יכול לצאת כנגדו מתפשט למטה תמיד עד שמתמלא חלל הבית למטה מכותל לכותל וכשאין לו עוד מקום ממשמש ויורד אצל הכתלים: האי מוכן יעשה לאהל מועד השוכן אתם נפקא. אל מקום שיהא שכני אתם יעשו כן: חד לעונש וחד לאזהרה. ואל יבא כי בענן אזהרה וכסה ענן ולא ימות זה עונש ואילו לא ימות דאל יבא לאו אחסרון ענן כתיב אלא אביאה ריקנית: תניא ר' אלעזר אומר. וכסה ולא ימות זה עונש מעלה עשן: יכול יהו שניהן אמורים קודם מיתת בני אהרן. ונאמר שבעון מעלה עשן שלא נתנו מתו: ועדיין לא נראה. אראה משמע לעתיד אלמא כשנאמר מקרא זה עדיין לא נראה ואי לאחר מיתתן כבר נראה בו ביום שנאמר ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט): מצוה להביא מן ההדיוט. ואע"פ שהורו כראוי נענשו שלא נטלו רשות: הבמה אשר בגבעון לירושלים. היה לו ליכתוב מירושלים או מן הבמה אשר בגבעון לירושלים בגבעון היתה קדושה ששם מזבח שעשה משה והיה הולך ומקריב שם: מקיש יליאתו מגבעון לירושלים לביאתו מירושלים לגבעון. והכי משמע קרא ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון לדרך הליכתו וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה: וישראל במעמדם. העומדים בעזרה במקום כל ישראל על קרבן התמיד דכתיב תשמרו להקריב לי (במדבר כח) היו עומדים ומשמרים על קרבנכם: עד דהוה מכסי מיניה ר' יוחנן. שאין ר' אלעזר רואהו (א): מיניה דר' יוחנן. שאין ר' יוחנן רואהו מחזיר פניו:

גמרא

שלא תתחיל מפניך שמא תכוה ת"ר ונתן את הקטורת על האש לפני ה' *שלא יתקן מבחוץ ויכניס להוציא מלבן של צדוקין שאומרים יתקן מבחוץ ויכניס מאי דרוש כי בענן אראה על הכפורת מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה' אם כן מה ת"ל כי בענן אראה על הכפורת מלמד שנותן בה מעלה עשן ומניין שנותן בה מעלה עשן שנאמר וכסה ענן הקטורת את הכפורת הא לא נתן בה מעלה עשן *או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית אמר רב ששת הבא במאי עסקינן כגון ששגג בביאה והזיד בהקטרה רב אשי אמר אפילו תימא הזיד בזו ובזו כגון דעייל שתי הקטרות אחת שלימה ואחת חסירה אביאה לא מיחייב דהא עייל ליה שלימה אהקטרה מיחייב דקא מקטר קטורת חסירה אמר מר ומניין שנותן בה מעלה עשן ת"ל וכסה קרא לקרא אמר רב יוסף הכי קאמר אין לי אלא עלה מעלה עשן עיקר מעלה עשן מניין ת"ל וכסה א"ל אביי והא איפכא תניא דתניא נתן בה עיקר מעלה עשן היה מתמר ועולה כמקל עד שמגיע לשמי קורה כיון שהגיע לשמי קורה ממשמש ויורד בכותלים עד שנתמלא הבית עשן שנאמר והבית ימלא עשן אלא אמר אביי הכי קאמר אין לי אלא עיקר מעלה עשן עלה מעלה עשן מניין ת"ל וכסה רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד *שבמדבר שילה ובית עולמים מניין ת"ל וכסה האי מוכן יעשה לאהל מועד השוכן אתם נפקא אלא הכי קאמר אין לי אלא ביום הכפורים בשאר ימות השנה מניין ת"ל וכסה רב אשי אמר חד למצוה וחד לעכב רבא אמר חד לעונש וחד לאזהרה תניא ר"א אומר ולא ימות עונש כי בענן אראה אזהרה יכול יהיו שניהם אמורין קודם מיתת בני אהרן ת"ל אחרי מות שני בני אהרן יכול יהיו שניהם אמורים אחר מיתת שני בני אהרן ת"ל כי בענן אראה על הכפורת הא כיצד אזהרה קודם מיתה ועונש אחר מיתה מאי תלמודא אמר רבא אמר קרא כי בענן אראה ועדיין לא נראה ואלא מ"ט איענוש *כדתניא ר"א אומר לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ *שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט: יצא ובא לו דרך כניסתו: מנא הני מילי א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן אמר קרא ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים וכי מה ענין גבעון אצל ירושלים אלא מקיש יציאתו מגבעון לירושלים לביאתו מירושלים לגבעון מה ביאתו מירושלים לגבעון פניו כלפי במה כדרך ביאתו אף יציאתו מגבעון לירושלים פניו כלפי במה כדרך ביאתו וכן כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטרין לא היו מחזירין פניהן והולכין אלא מצדדין פניהן והולכין וכן תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך כי הא דר' אלעזר כד הוה מיפטר מיניה דר' יוחנן כד הוה בעי ר' יוחנן לסגויי הוה גחין קאי ר' אלעזר אדוכתיה עד דהוה מיכסי ר' יוחנן מיניה וכד הוה בעי ר' אלעזר לסגויי הוה קא אזיל לאחוריה עד דמכסי מיניה דרבי יוחנן רבא כד הוה מיפטר מיניה דרב יוסף הוה אזיל לאחוריה עד *דמנגפן כרעיה ומתווסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא אמרו

תוספות

שלא תתחיל מפניך שמא תכוה. לא ידענא מאי קאמר מסתברא כמאן דאמר מדתניא הכא כוותיה דילמא הא ברייתא *איהו נמי תני לה כמו ההיא דלעיל ואי מייתי ראיה מן הטעם המפורש בה שלא תכוה ולהכי קא מסתברא כמאן דאמר בלא ברייתא נמי הוי מצי למימר האי טעמא וגימא דמהאי טעמא מסתברא כוותיה ושמא י"ל דאי לאו ברייתא לא הוה אמרינן אותה סברא למיחש לשעה קלה כל כך שמא יכוה אי נמי י"ל הנך תרי ברייתות דמייתי מעיקרא לא מיתני בי רבי חייא ורבי אושעיא ומייתי מהא דמיתניא בי ר' חייא ור' אושעיא:

חד למצוה וחד לעכב. תימה לי מאי איצטריך קרא לעכב הא חוקה כתיב בפרשה וי"ל דחוקה לא קאי אלא איום הכפורים אבל קטורת דכל השנה איצטריך קרא לעכב ואין זה מעין התירוץ דמעיקרא קאמר דחד קרא ליום הכפורים וחד קרא לשאר ימות השנה והשתא קאמר דתרווייהו בין ביוה"כ (ב) בין בשאר ימות השנה:

שהורו הלכה בפני משה רבן. בת"כ איכא פלוגתא דתנאי טובא מ"ט איענוש איכא מאן דאמר מסיני נטלו [ואית דאמרי מפני] שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור וכו' ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב.) נמי מייתי לה ואיכא מאן דאמר פרועי ראש היו ואיכא מ"ד שתויי יין היו ואיכא מאן דאמר מחוסרי בגדים היו: וכי

מסורת הש"ס

[לעיל יט:]

[כריתות ו.]

[עי' תוס' לעיל נב. ד"ה בשילה]

עירובין סג.

לעיל כח:

[ג"י הערוך דהוו מינקפן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עד דהוה כו' רואהו הס"ד ואח"כ מה"ד עד דמיכסי מיניה דר' יוחנן: (ב) תוס' ד"ה חד כו' דתרווייהו בין ביום הכפורים. נ"ב עיין בזה בס"ב ב"ח סי' ר"ל:

עין משפט נר מצוה

[דברי תוס' הם תמוהים וכן סניה התוי"ט בפ"ו מ"ג דתמיד דבריהם בפליאה]

נא א מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ז:

נב ב מיי' פ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ג ג סמג עשין קסו:

נג ג ד ה ו מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הלכה כה:

נד ז מיי' פ"ב מהלכות תמידין הלכה א:

נה ח ט י מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה ד:

נו כ ל מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ו וטוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טז [רב אלפס קידושין פ"א דף רכא. [סי' תריג] וע"ש הגירסא בענין אחר הרא"ש שם סימן נג]

רבינו חננאל

כמ"ד צוברה לאפוקי ממ"ד מפזרה. וכשמקטיר עומד אחוריו למזרח ופניו למערב וצובר הקטורת כלפי המערב שהוא פנים הבית ולפיכך א"ל הזהר אל תתחיל מלפניך שמא תכוה מן השלהבת העולה ומן העשן: ת"ר ונתן את הקטורת על האש לפני ה' כלומר הבא אש לפני ה' ואח"כ תן עליה הקטורת. כי בענן אראה על הכפורת מלמד שנותן בקטורת סם שהוא מעלה עשן להוציא מלבן של צדוקים שנאמר כי בענן אראה על הכפרת מלמד שמתקן מבחוץ ומכניס כשהעשן עולה כולה ותריצנה הכי ונתן את הקטורת על האש לפני ה' כי בענן אראה על הכפורת אין לי אלא עיקר מעלה עשן כלומר השרש שהוא חזק שהוא מתמר ועולה כמקל עד שמגיע לשמי קורה וכיון שהיה מגיע לשמי קורה היה ממשמש בכתלים ויורד עד שנתמלא הבית עשן שנא' וימלא הבית את הענן וגו' אין לי אלא עיקר מעלה עשן [עלה] מעלה עשן שחוקה מנ"ל ת"ל וכסה ענן הקטורת וגו' כלומר כיון שהיא שחוקה נתערבה ונתכסת ואסקה רב אשי הני תרי קראי חד למצוה וחד לעכב. רבא אמר כי בענן אראה על הכפורת לאזהרה. וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות לעונש. ואי אפשר לומר כי שניהם נאמרו קודם מיתת בני אהרן דהא אחרי מות שני בני אהרן כתיב. אלא כי בענן אראה על הכפורת קודם מיתת בני אהרן דדייקינן אראה מכלל שעדיין לא נראה. וכסה ענן הקטורת אחר מיתתם. א"כ עדיין לא פירש העונש למה נענשו מפני שהורו הלכה לפני משה רבן. אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. והא דאמר למעלה או שחיסר אחת מסממניה חייב מיתה ואקשינ' ותיפוק ליה דכיון דאינה עשויה כהלכתה כאילו אינה קטורת ונמצאת ביאתן בלא עבודה. וכתיב ואל יבא בכל עת אל הקודש ולא ימות. ופירק רב אשי כגון דעייל ב' קטורת אחת שלמה ואחת חסירה אביאה לא מחייב דהא עייל ליה שלמה. אהקטרה הוא מחייב דקא מקטיר חסירה: ירושלמי היה מהלך בין ב' פרוכות ודוחק באצילי ידיו כדי שלא ישרפו בפרוכת. כיצד הוא עושה א"ר חנינא מניח את הכף בארץ וזורקה באויר וקולטה במחתה. שמואל אמר בורה *) בגודלו. ר' יוחנן אמר מערה מתוך הכף והיא מתמרת ועולה. ואח"כ היא פושה ויורדת. יצא ובא לו דרך כניסתו כר' יוסי ברם ר' מאיר אפי' בעי לא יכיל למה כדי שלא יתן אחוריו לקודש מנ"ל שנאמר ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים מקיש ביאת גבעון לביאת ירושלים מה ביאתו לגבעון פניו כלפי במה אף ביאתו לירושלים פניו כלפי במה וכן הכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם כולם כשהן נפטרים לא היו מחזירים פניהם והולכים אלא מצדידים וכן תלמיד הנפטר מרבו אין מחזיר את פניו אלא מצדד והולך. כי הא דר' אלעזר כי הוה מיפטר מר' יוחנן אי הוה בעי ר' יוחנן לסגויי הוה גחין ר' אלעזר קאי אדוכתיה עד דהוה ר' יוחנן מיכסי מיניה. ואי הוה בעי ר' אלעזר לסגויי הוה אזיל אחוריה עד דהוה מיכסי ר' יוחנן מיניה. רבא כד הוה מיפטר מרב יוסף הוה אזיל אחוריה אחוריה עד דהוו מנקפן

*) בירושלמי לפנינו הגי' בוררה ברגלו וגי' רבינו בגודלו והוא הנכון.

תוספות ישנים

ותיפוק לי דקא מעייל ביאה ריקנית. דסבירא ליה כהאי מקשה כרב אשי דאמר לקמן דאיכא עיכובא [אי נמי] לכולי עלמא ואפילו לרבא דאף על פי דלא נפקא ליה מהאי קרא נפיק ליה מקרא אחרינא [illegible] על מה ששנינו בפטם הקטורת והיא ברייתא שנויה בירושלמי חסר מכל סימן וסימן או שלא נתן לתוכה [illegible] עשן או שחסרו חייב מיתה א"ר זעירא משום הכנסה יתירה מאי האי דאמר משום הכנסה יתירה אי [illegible] על הביאה חייב על הביאה ואי דשגג בביאה אם מקטירה חייב על הקטרה בפסולה ואי אין מקטירה מאי [illegible] איכא והומר רבי דהכנסה היא ביאה שנכנס להיכל בחנם כמו פועל בכניסתו מאלו וחייב משום ביאה [illegible] מ"ר. וה"ר מנחם פי' משום הכנסה יתירה כמו בהכנסה יתירה כלומר בהכנסה יתירה של יוה"כ [illegible] בה לפני ולפנים דבההיא דוקא כתיב בה מעלה עשן ואין נראה דבכל יום נמי הוה שם מעלה עשן ומהאי [illegible] ודאי ילפינן וא"כ חיוב מיתה נמי ילפינן מיניה ועוד דבירושלמי דמכילתין פרק טרף בקלפי קאמר א"ר [illegible] עובר משום הכנסה יתירה אלמא לאו איום הכפורים קאי. ה"ר אלחנן. ועוד ק"ל לפי סברתו שסובר [illegible] היה מעלה עשן אלא בשל יום הכפורים מאי האי דקאמר בסמוך יכול שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן [illegible] אחרי מות שני בני אהרן פי' שלא היו נענשים על מעלה עשן (שלא) שנצטוו ואי ס"ד שלא נצטוו [אלא ביוה"כ] והלא מתו בשמיני למלואים בניסן ויום הכפורים היה אחר כך ומה מפרש ר"א אלא ודאי הוה ס"ד [שנענשו] על מעלה עשן שלא שמו בקטורת חוץ ועל זה הוא מפרש שהעונש נכתב אחרי מותם. הג"ה: [שנאמר] והבית ימלא עשן. אין זה אלא דמיון בעלמא דקרא גבי שרפים כתיב ולא גבי קטורת:

האי מוכן יעשה לאהל מועד נפקא. לעיל (דף מד.) לא שייך לאקשויי הכי גבי וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר כו' דהכא לא מיירי אלא בהזאות והקטרות ועוד דוכן יעשה משמע עשיה אבל לא יהיה אינו לא יעשה אלא [שלא] יכנס אחר עמו: **וחד** לעכב. ואע"ג דכתיב עיכובא במה שנעשה בבגדי לבן בפנים לכולי עלמא הכא לא שייך למימר הכי שתיקון הקטורת אין חובה עליו לעשותו בו ביום אלא מאתמול וכן משמע לקמן בריש שני שעירי דלא מפקינן עיכובא למה שצריך שיהו שניהן שוין ולקיחתן כאחד: **ונתנו** בני אהרן הכהן אש. ואע"ג דמוקמי ליה לעיל גבי הצתת האליתא במזבח החיצון מ"מ ה"ה דבכל מקום מצוה להביא מן ההדיוט: **אע"פ** שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. הקשה ה"ר א) אלעזר והלא קטורת היה על המזבח הפנימי ואש שמים על מזבח החיצון הוא דהוה אבל על מזבח הפנימי לא היה שם אלא מן הגחלים של מזבח החיצון וא"ל רבי כי קטורת נחשון היה שעשו על מזבח החיצון כדאמרינן במדרש שתיתי יינו עם חלבי בקטורת נשיאים שהיה על מזבח החיצון עם שאר קרבנות בשביל חינכן של ישראל ומהאי טעמא נמי לא תיקשי למה היו שם שתי מחתות לקטורת ובמחתה הקריבוה יותר משאר קטורת שבכל יום שהיה על גב מזבח הפנימי דאיכא למימר דהוראת שעה היתה להכניס בשתי מחתות ולהקריב במחתה בשביל שהיה על מזבח החיצון מיהו איכא תנא דאמר ב) בפ"ב שבפנים מתו ואם כן הלכו להקטיר בפנים ופליגא אהך דהכא כי אש של שמים לא היה שם ומיהו צ"ל ודאי הוראת שעה היתה שמה שהיה צריך עוד מחתה:

א) נ"ל אלחנן: ב) נ"ל בת"כ:

נז א ב מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קכג סעיף א [רב אלפס ברכות פ"ה דף כג: [סי' קנב] רא"ש שם סי' כג]
נח ג ד ה מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א:
נט ו מיי' שם הלכה ב:
ס ז ח ט מיי' שם פ"ג הלכה ה ופ"ה מהל' מעשה קרבנות הלכה יג:
סא י מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה ב:
סב כ מיי' שם פ"ג הלכה ה:
סג ל מ מיי' שם פ"ד הלכה ב ופ"ג הלכה ה:

אמרו ליה לרב יוסף הכי עביד רבא אמר ליה יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא אמר רבי אלכסנדרי אמר רבי יהושע בן לוי *המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום אמר ליה רב מרדכי כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו התם איבעיא ליה למיקם משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו תניא נמי הכי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל ומשום (א) שמעיה אמרו ג'שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל שנאמר °מימינו אש דת למו ואומר °יפול מצדך אלף ורבבה מימינך מאי ואומר וכי תימא אורחא דמילתא היא למיתב בימין ת"ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך רבא חזייה לאביי דיהיב שלמא לימינא ברישא א"ל מי סברת לימין דידך לשמאל דידך קא אמינא דהוי ימינו של הקב"ה אמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת: ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון: *מאי מצלי רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא תרוייהו משמיה דרב אמרי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא שנה זו *גשומה ושחונה ישחונה מעליותא היא אלא אימא ג'אם שחונה תהא גשומה ד'רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא שדא מטרא עליה אמר רבש"ע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי אתא לביתיה אמר רבש"ע כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא א"ר יוסף מאי אהניא ליה צלותיה דכהן גדול לגבי ר' חנינא בן דוסא תנו רבנן *מעשה בכהן גדול אחד שהאריך בתפלתו ונמנו אחיו הכהנים ליכנס אחריו התחילו הם נכנסין והוא יוצא אמרו לו מפני מה הארכת בתפלתך אמר להם קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב אמרו לו אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו כדי שלא להבעית את ישראל:

מתני' ה'משניטל ארון *אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת גבוה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן ו'נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד *והזה ממנו ז'אחת למעלה ושבע למטה ח'ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף ט'וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע י'יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל כ'הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה [א](ב) וכך היה מונה אחת ואחת אחת ושתים וכו' ל'יצא והניחו על כן הזהב השני שבהיכל רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נטל דם הפר והניח דם השעיר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוון וכו' וכך היה מונה וכו' נטל דם השעיר והניח דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה וכו' *°עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן:

גמ' משנגנז לא קתני אלא משניטל תנן כמאן דאמר ארון גלה לבבל דתניא *רבי אליעזר אומר ארון גלה לבבל שנאמר °ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' רבי שמעון בן יוחאי אומר ארון גלה לבבל שנאמר °לא יותר דבר אמר ה' אלו עשרת הדברות שבו רבי יהודה (*בן לקיש) אומר ארון במקומו נגנז שנאמר *°ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה ופליגא דעולא דאמר עולא שאל רבי מתיא בן חרש את רבי שמעון בן יוחאי ברומי וכי מאחר שרבי אליעזר מלמדנו פעם ראשונה ושניה ארון גלה לבבל ראשונה הא דאמרן °ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' שניה מאי היא דכתיב °ויצא מבת ציון כל

תוספות

וכי תימא אורחא דמילתא למיתב לימין. נ"ל לפרש כלומר אדרבה כי היכי דהתם יהב קודשא בריך הוא מימינו הכא נמי המתפלל יתן שלום לימין שלו ברישא ת"ל יפול מצדך אלף אלמא דיש לבקש על נגד השמאלי ברישא והדר אימין וטעמא הוי דהוי לימין הקב"ה ברישא: **תנן** כמאן דאמר ארון גלה לבבל. אע"ג דרבי יהודה אומר במקומו נגנז ופליג בסיפא גבי כן ולא פליג ברישא אארון י"ל פליג בברייתא ברישא אארון: **ופליגא** דעולא. דאמר לר"ש גלה לבבל פליגא דעולא דאמר לר"ש דארון נגנז:
כרובים

רש"י

אמרו ליה לרב יוסף. שהוא היה סגי נהור עינים ואינו מכיר בדבר: תרום רישך. תהיה ראש ישיבת הכרך: התם מיבעי ליה למיקם. במקום שהפסיעות כלות ולא לחזור לאחור: ואם לא עשה כן. נראה כמו שלא נטל רשות להיפטר: וראוי לו שלא התפלל. ראוי לו שלא התפלל גרסינן כלומר טוב היה לו אם לא התפלל כמו ראוי לו שלא בא לעולם: מימינו אש דת. אלמא ימין עדיפא: ורבבה מימינך. הימין סובלת רבבה מזיקין: וכי תימא אורחא הוא. שהימין מוכנת להשתמש בה לכך ניתנו הלוחות בימין ולאו חשיבותא דימין היא: לשמאל דידך. דהיא ימינו של הקב"ה שהמתפלל רואה עצמו כאילו שכינה למול פניו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז): שחונה. חמה: עביד שולטן. עושה ממשלה: עוברי דרכים. מתפללים שלא ירדו גשמים: והגינא בנחת. שאין לי זריעה בשדות: **מתני'** נביאים הראשונים. דוד ושמואל מפרש במס' סוטה (דף מח:): ושתייה היתה נקראת. מפרש בגמ': למקום שנכנס. לבית קדשי הקדשים: במקום שעמד. בין הבדים: ולא היה מתכוון להזות לא למעלה וכו'. שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון והשבע למטה מהאמצעה (ג) שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ טפלות: אלא כמצליף. כשורה זו תחת זו כל שמונה הזאות כמצליף לא ידעתי לשונו: וכך היה מונה. בגמרא מפרש טעמא: נטל דם הפר תחילה והניח דם השעיר. מסקנא דמילתיה דר' יהודה היא דאמר לא היה שם אלא כן אחד וצריך ליטול דם הפר תחילה (ד): על הפרוכת. כדכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא טז): עירה דם הפר וכו'. כדכתיב במתנות המזבח ולקח מדם הפר ומדם השעיר מדם שניהן יחדיו: ונתן המלא וכו'. בגמרא מפרש חוזר ומערה מזרק מלא לתוך הריקן כדי לערבן יפה: **גמ'** ויביאו בבלה. ליהויכין: עם כלי חמדת (ה). הוא ארון: ויאריכו הבדים וגו'. סיפיה דקרא ויהיו שם עד היום הזה: ופליגא דעולא. הא דתניא ר' שמעון אומר ארון גלה לבבל: ראשונה ושניה. כלומר משני מקראות:
כל

תורה אור

בס"י א' שחונה ונשומה
[תוספתא פ"ב]
[סנהדרין כו:]
[לעיל מז. זבחים לח.]

הגהות הגר"א
[א] במשנה הביאו וכו' ושבע למטה. נ"ב וכו' (כצ"ל ולא היה מתכוון כו'. וכ"ה במשניות):

[תוספ' שקלים ספ"ב ע"ש ותוספ' סוטה פי"ג]
רפ"א מ"ז [בתוספ' איתא רבי יהודה בן לקיש ומעתה מיושב קושית התוס' ד"ה שם וכן נזכר תנא זה לקמן פה. דתניא איי מאלין כו' ובשבת מג: כתנאי אין כו' רבי יהודה בן לקיש כו' ותגיגה ט: פיתו בירושלמי דשקלים ריש פ"ו איתא ר' יהודה בר אילעאי]

פסחים כה:

הגהות הב"ח
(א) גמ' ראוי לו שלא התפלל ומשום רב שמעיה אמרו: (ב) מתני' הביאו לו את השעיר כו' אחת למעלה ושבע למטה. נ"ב ס"א ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף: (ג) רש"י ד"ה ולאפוקי מתכוון כו' והשבע למטה מאמצעה נשופים שהרי לא על כו': (ד) ד"ה נטל כו' דם הפר תחילה כדי לסמוך דם השעיר שהיה עליו דם הפר ס"ד: (ה) ד"ה עם כלי חמדת בית ה' הוא הארון:

[עי' תוס' לקמן מג: ד"ה פירס]
דה"ב לו
ירמיה נב
מלכים א ח [גיר' רבי' ריטב דקדק ויאריכוהבדים וכן הוא בס"י]
[דה"ב ה] איכה א

רבינו חננאל

כרעיה ומתוקן מרמיה אסקופתא דרב יוסף. אודעוה לרב יוסף דהוה הוא סגי נהורא אמר יהא רעוא דתירום רישא אכולא כרכא. ר"א שתהיה בכל הלכה כרבא. אריב"ל המתפלל צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום. תנ"ה המתפלל צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו כאילו לא התפלל ומשום שמעיה אמרו נותן שלום לימינו ואח"כ לשמאלו וא"ל רבה לאביי לימין הקב"ה שהוא שמאלך. אביי ורבא הוו פסעי להני ג' פסיעות בכריעה אחת. ואמר רב מרדכי כיון שפסע ג' פסיעות לאחוריו התם איבעי ליה למיקם. משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב שב על קיאו. ומתפלל תפלה קצרה כו' מאי היא יר"מ ה' אלהינו שאם תהיה זו השנה שחונה תהיה גשומה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים שמבקשים שיפסקו גשמים: ירושלמי ולא יעבירו עמך ישראל שרוה זה על זה ואל יעדי עביד שולטן מדבית יהודה. ולא יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה. מעשה בר' חנינא בן דוסא שהיה מהלך בדרך וירדו גשמים. ואמר רבון כל העולם הכל בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כו'. ת"ר מעשה בכ"ג שהאריך בתפלתו כו' ואמרו לו אל תהי רגיל לעשות כן שלא להבעית את ישראל. משניטל הארון כו' תנן כמ"ד ארון גלה לבבל דתניא רשב"א ארון גלה לבבל שנאמר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה'. וכן א"ר אליעזר ארון גלה לבבל.
ראשונה

תוספות ישנים

מאי מצלי. בירושלמי מסיים בה ולא יצטרכו עמך זה לזה והנו שיהו הפייס כשהיה יוה"כ נגל חזוק עם קדם רב בנשיר: **מעשה** בכהן אחד שהאריך בתפילתו. בירושלמי אמר שמעון הצדיק היה:
מתעסק

כל הדרה מאי כל הדרה חדרה אתה מאי אתה אומר אמר לו שאני אומר ארון במקומו נגנז שנאמר ויאריכו הבדים *וגו' אמר ליה רבה לעולא מאי משמע דכתיב °ויהיו שם עד היום הזה וכל היכא דכתיב עד היום הזה לעולם הוא והכתיב °ואת היבוסי יושב ירושלם לא הורישו בני בנימין וישב היבוסי את בני בנימין בירושלם עד היום הזה הכי נמי דלא גלו והתניא *ר' יהודה אומר חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר °על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו בהמה בגימטריא חמשין ושתים הוו ותניא ר' יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בארץ ישראל ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי יוסי אתיא ברית ברית כתיב הכא °והגביר ברית לרבים שבוע אחד וכתיב התם °ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם אמר ליה הכא כתיב שם התם לא כתיב שם וכל היכא דכתיב שם לעולם הוא מיתיבי °ומהם מן בני שמעון הלכו להר שעיר אנשים חמש מאות ופלטיה ונעריה ורפיה ועוזיאל בני ישעי בראשם ויכו את שארית הפליטה לעמלק וישבו שם עד היום הזה וכבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל כל הארצות שנאמר °ואסיר גבולות עמים °ועתודותיהם שושתי תיובתא אמר רב נחמן תנא וחכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא *מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה רצפה משונה מחברותיה ובא והודיע את חבירו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם ארון גנוז מאי הוה עביד אמר רבי חלבו מתעסק בקרדומו היה תנא דבי רבי ישמעאל שני כהנים בעלי מומין היו מתליעין בעצים ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם ויצתה אש ואכלתו רב יהודה רמי כתיב °ויראו ראשי הבדים וכתיב °ולא יראו החוצה הא כיצד נראין ואין נראין תניא נמי הכי *ויראו ראשי הבדים יכול לא יהו זזין ממקומן ת"ל ויאריכו הבדים יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין ת"ל ולא יראו החוצה הא כיצד דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שנא' °צרור המור דודי לי בין שדי ילין אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל *מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להן ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה מתיב רב חסדא °ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ואמר רב יהודה אמר רב בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהם אמר רב נחמן משל לכלה כל זמן שהיא בבית אביה צנועה מבעלה כיון שבאתה לבית חמיה אינה צנועה מבעלה מתיב רב חנא בר רב קטינא מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וכו' אמר ליה נתגרשה קא אמרת נתגרשה חזרו לחיבתה הראשונה במאי עסקינן אי נימא *במקדש ראשון מי הואי פרוכת אלא במקדש שני מי הוו כרובים לעולם במקדש ראשון ומאי פרוכת פרוכת דבבי דאמר רבי זירא אמר רב *שלשה עשר פרוכות היו במקדש שבעה כנגד שבעה שערים שתים אחת לפתחו של היכל ואחת לפתחו של אולם שתים בדביר ושתים כנגדן בעליה רב אחא בר יעקב אמר לעולם במקדש שני וכרובים דצורתא הוו קיימי *דכתיב °ואת כל קירות הבית מסב קלע (א) °כרובים ותמרות ופטורי ציצים וצפה זהב מישר על המחוקה וכתיב °כמער איש ולויות מאי כמער איש ולויות אמר רבה בר רב שילא כאיש

רש"י

כל חדרה. הגנוז בחדרי חדרים: נ"ב שנה. הי' מחרבות ירושלים בגלות צדקיהו עד פקידת כורש שעלו לבנות הבית שהרי לסוף ע' לגלות יהויקים היתה הפקידה כמו ששנינו במגילה (דף יא:) וי"ח שנה היה מכיבוש יהויקים עד חרבות ירושלים דאמר מר גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה ופירושו גלה יכניה בשבע לכיבוש יהויקים שהוא שמונה לנבוכדנצר גלו צדקיהו וגלותו בחרבות ירושלים בשמונה עשר לכיבוש יהויקים שהוא תשע עשרה לנבוכדנצר דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה שניה עלה וכיבש יהויקים: עד בהמה. בהמה בגימטריא חמשין ותרין: הגביר תורה אור לרבים. בספר דניאל כתיב והכי מפרש ליה ר' יוחנן אותו ברית האמור בגפרית ומלח שנאמר בו על אשר עזבו את ברית הגבירו האויב על ישראל שבוע אחד: לרבים. לשרים כמו כל רבי מלך בבל (ירמיה לט): מתעסק. בטיול ושחוק: רצפה משונה. אחת מן הטבלאות של שיש שברצפה ראה גבוהה מחברותיה והבין שסילקוה מאחר שנסדרה שם: ביחוד. בברור: מתליעין בעצים. דתנן (מדות פ"ב משנה ה) כל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח: בעלי מומין. שאין ראויין לעבודה אחרת: נראין ואין נראין. כדמפרש ואזיל בברייתא שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שבולטין מתחת חלוקה: ויוצאין בפרוכת. הפרוסה כנגד פתח שבמחילת אמה טרקסין והפתח באמצע אמה טרקסין היה במקדש ראשון: הכרובים. מדובקין זה בזה ואוחזין ומחבקין זה את זה כזכר החובק את הנקבה: מעורים. לשון דיבוק כמו (עוקצין פ"ג משנה ח) אילן שנפשח ומעורה בקליפה ובמס' ביצה (דף ז.) אם היו מעורות בגידין אסורות: ולא יבאו לראות. הלוים שבמדבר אף על פי שהיו נושאין כלי הקודש בכתף לא היו רשאין ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן כמו שכתוב בפרשה וכסו אותו במכסה עור תחש ולקחו בגד תכלת וכסו וגו' כבלע לשון כיסוי: בבית אביה. באירוסיה אף ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשכינה: נתגרשה קאמרת. האי מעשה בבית שני הוה לאחר שנתגרשו וחזרו: לחיבתה ראשונה. לתחילת חיבתן שאין גסין זה בזה: במאי עסקינן. האי מגללין להן הפרוכת ומראין להן הכרובים: מי הוו כרובים. דקס"ד בכרובים שעשה שלמה אצל הארון מזה ומזה קאמר: דבבי. שכנגד הפתחים פתח אולם והיכל ובית קדשי הקדשים: שלש עשרה פרוכות היו במקדש שני. שבעה לשבעה שערי העזרה שתים בדביר במקום אמה טרקסין ושתים כנגדן לחוץ בין עליית ההיכל לעליית בית קדשי הקדשים וכי היכי דבמקדש שני היו פרוכות כנגד הפתחים הכי נמי במקדש ראשון: כרובים דצורתא. מצויירין בכותל במיני סממנים או חקוקין בקירות העץ מלפנים מכותלי האבנים: מסב קלע. צורות רשמות וקליעות כאיש

תוספות

כרובים דצורתא. נשאלתי על אותם שמציירים במחזורים צורות חיות ועופות אם יפה עושים אם לאו והשבתי כ"ל דודאי לא יפה עושים שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונין לבם לאביהם שבשמים מיהו אין כאן איסור דלא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ) דהא מסקינן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מג:) שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו ואפילו חשדא ליכא בצורים

רבינו חננאל

ראשונה הא דאמרן שנאמר ולא יותר דבר אמר ה' אלו עשרת הדברות שבתוכו [שניה מאי דכתיב] ויצא מבת ציון כל הדרה ופליגא דעולא דאמר דרבי מתיא שאל לרשב"י וא"ל ארון במקומו נגנז שנאמר ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש אל פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה. איני והכתיב ואת היבוסי יושב ירושלם לא הורישו וגו' ועלתה בתיובתא דמקשה וכל היכא דכתיב עד היום הזה לעולם הוא. והתניא ר' יהודה אומר נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר על ההרים אשא בכי ונהי וגו' בהמה בגימטריא נ"ב הוי. ותניא ז' שנים נתקיימה גפרית ומלח בא"י שנא' על אשר עזבו את ברית ה' וגו' וכתיב והגביר ברית לרבים שבוע [אחד] מה ברית זו שבוע אף ברית זו שבוע. אמר רב נחמן תנא ארון בלשכת דיר העצים הוא גנוז דתנן בשקלים מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה זו הרצפה משונה מחברותיה כו'. תנא ב' כהנים מתלעין בעצים היו ונפל קרדום אחד מהן ויצאה ואכלתו. תניא כיצד היו הבדים נראים בארון היו דוחקין ובולטים ויוצאים בפרוכת ונראית כב' דדי אשה שנאמר בין שדי ילין וכשהיו ישראל עולין לרגל היו מגללין הפרוכת ומראין להן הכרובים מעורים זה בזה שנאמר כמער איש ולויות ואיך מראין להן הכרובים והכתיב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו ואמרינן בשעת הכנסת כלי הקדש לנרתקו כו' ואמרינן

תוספות ישנים

מתעסק ומתעסק בקרדומו היה: דוחקין ובולטין בפרוכת כו'. במקדש ראשון מיירי ופרוכת דבבי שהיה פתח בית קדשי הקדשים מכוון באמצעיתו ושם היה פרוכת כדלקמן אבל במקדש שני לא היה ארון: ומראין להם שהיו מעורין. וא"ת אמאי לא חשיב להו בפ"ק (דף כא.) בהדי ניסי [כראי] כיון שהיו מראין אותן לעולי רגלים א) למאי דס"ד שהן הכרובים שעשה שלמה מזה ומזה מראים כמו שאנו אומרים לעיל גבי לחם הפנים וי"ל שאותם שהיו מעורין זה בזה אין זה נס שכך עשאם שלמה כמו הכי דאיתא דלקמן לרבי אחאי ומקום ארון שלא היה מן המדה לא היו מכירין שלא היו מגביהין לנס כל כך וגם לא היו [מודדין] וגוף הכרובים שלא היו מן המדה שהיו כנפיהן ה' אמות מימין וה' אמות משמאל גם בזה לא היו מכירין כל כך. מ"ר:

א) נ"ל דלמאי דס"ל:

מסורת הש"ס

[נ"ל ויראו ראשי הבדים]

[שבת קמה:]

[שקלים פ"ו מ"ב]

[תוספתא פ"ב ע"ש מנחו' כח. ע"ש]

*[בע"י איתא להיפך ויראו וכו' יכול יהו מקרעין וכו' ויאריכו וכו' יכול לא יהיו זזין וכו']

[לעיל נב:]

[כתובות קו.]

[עי' היטב בפסוקים הללו ומצא נייחב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכתיב ואת כל קירות הבית מסב קלע פתוחי מקלעות כרובים ותמרו' ופטורי ציצים וכתיב וצפה זהב מישר:

גליון הש"ס

גמ' ועתודותיהם שושתי תיובתא. עיין סוטה דף מו ע"ב ברש"י ד"ה ויקרא שמה ול"ע:

כאיש המעורה בלויה שלו אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה הוציאון לשוק ואמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו מיד הזילום שנאמר °כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה: ושתיה היתה נקראת: תנא *שממנה הושתת העולם תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם דתניא רבי אליעזר אומר עולם מאמצעיתו נברא שנאמר °בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו רבי יהושע אומר עולם מן הצדדין נברא שנאמר °כי לשלג יאמר *הוי ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עוזו רבי יצחק (*נפחא) אמר אבן ירה הקב״ה בים ממנו נשתת העולם שנאמר °על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה *וחכמים אומרים מציון נברא שנאמר °מזמור לאסף אל אלהים ה׳ ואומר מציון מכלל יופיו של עולם תניא ר׳ אליעזר הגדול אומר °אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים תולדות שמים משמים נבראו תולדות הארץ מארץ נבראו וחכמים אומרים אלו ואלו מציון נבראו שנאמר מזמור לאסף אל אלהים ה׳ דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו ואומר מציון מכלל יופי אלהים הופיע ממנו מוכלל יופיו של עולם: נטל את הדם ממי שממרס בו וכו׳: מאי *כמצליף מחוי רב יהודה כמנגדנא

רש״י

כאיש המעורה בלויה שלו. הנדבק וחבוק באשתו בין זרועותיו: הוציאום לשוק. קיפלוס מן הכותל: מציון נברא. ציון נבראת תחילה וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד: בצקת עפר למוצק. מוצק אחד היה לו ומשם נדבקו רגבים סביביו: מן הצדדין נברא. ארבע מוצקות היו לו ונמתח והלך מכל צד עד שנדבק באמצעיתו: כי לשלג יאמר הוא ארץ. תעשה ארץ ומהיכן גשם מטר וגשם מטרות מארבע צדדין הורידו והגשימו להעשות ארץ: מציון מכלל יופי. בתריה כתיב: תולדות השמים. מאורות וכוכבים: תולדות השמים משמים נבראו ותולדות הארץ מן הארץ נבראו: כמנגדנא

תוספות

בליורים שהם מיני לבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל דלא חיישינן לחשדא אלא בחותם בולט ולא בחותם שוקע וכל שכן בדבר זה שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין לבע בעלמא °ונראה לי דאפילו ישראל מותר לצור צורות במיני לבעים ואין בזה משום לא תעשה לך פסל דלא אסר אלא פרצוף גמור חקוק בשער אבל במיני לבעים מותר כדאמר בחזקת הבתים (ב״ב דף נד.) האי צורה בנכסי הגר קנה דרב לא קנה לגינתא דבי רב אלא בצורתא והקשה שם רבינו שמואל והאמרת *דציור לא קנה אלא באמה כנגד הפתח ותירץ דהתם לאו היינו צורת בריה אלא ציורין בעלמא מעשה לעלועים ופרחים אבל צורת חיה או עוף חשיבא ולא בעינן אמה כנגד הפתח אלמא דרב צייר צורת חיה ועוף אלא ודאי במיני לבעים מותר והא דתניא במכילתא לא תעשה לך פסל וכו׳ עד לא יעשה לו גלופה אבל יעשה לו אטומה תלמוד לומר וכל תמונה וכו׳ עד אפילו בהמה חיה ועוף ודגים וחגבים ואפילו הבובים ואפילו הסורזירים כו׳ נראה לי דהכי פירושו גלופה היינו צורה בולטת אטומה צורה שוקעת ואשר במים מתחת לארץ להביא את הבוביא פי׳ שעושה צורה וחוקק דמות בבואה שבמים דסד״א דוקא אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת לרקיע אבל צורת דמות בבואה שבמים לא תלמוד לומר ואשר במים ויש אומרים להביא הסורזירים נראה שהוא מין שד שבמים שקורין ניכס׳ בלשון אשכנז וכל אילו אינן אסורין לעשותם אלא פרצופים חקוקין אבל לא ממין הלבעים כמו שהוכחתי אמנם על כסא שלמה אני תמיה דכתיב ושנים אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריים וגו׳ (מלכים א י) ואין לומר דעל פי הדיבור הוה כדכתיב וישב שלמה על כסא ה׳ למלך (דה״א כט) שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ואיכא למימר בהא מיגדרא מילתא שאני כמו אליהו בהר הכרמל ושמא בהא מילתא נמי איכא למיגדר מילתא שכשהיו עדים באים להעיד בפניו היו אריות שואגים ונוהמים כמו שיש במדרש ומתוך כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר אי נמי יש לומר אחרים עשו לו ותשדא ליכא דרבים שכיחי גביה כדאמר גבי ר״ג ומה שעשו בכותלי היכל וקדשי קדשים ליורים חקוקים בכותל סביב פני הכפיר אל התימורה מפה ופני אריה אל התימורה מפה יש לומר על פי הדיבור הכל בכתב (דה״א כח) אי נמי יש לומר דלא שייך לא תעשה לך פסל אלא בתלוש אבל על הכותל במחובר לא דאינו אלא לנוי בעלמא ובטל לגבי הכותל ואע״ג שאני מדמה לא הייתי עושה מעשה כמו זה התירוץ האחרון ועוד נראה לי דלפי סוגיית פרק כל הצלמים (ע״ז דף מג:) מוכח דכל מיני פרצופין מותר לעשות אפילו חקוקין ונותמה בולט חוץ מפרצוף אדם לחודיה או דמות ארבעה פרצופין בהדי הדדי שבכסא הכבוד אדם אריה שור נשר ודמות שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון ותשמישי מקדש לעשות כמותו בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם כמדתן בארכו ורחבו שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל מילי אחריני שרי תדע דאמר אביי התם לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן והדר אמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי והדר אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ופריך ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים (שמות כ) לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת ומשני כי תניא ההיא לעובדם ופריך לעבדם אפילו שלשול קטן נמי ומשני אין הכי נמי ומסיפא דקרא נפקא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שלשול קטן ופריך ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני כו׳ ומשני שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו וכו׳ והשתא מדלא קאמר אלא *ככל הנך שנויי שמע מינה דלא הדר ביה מכל מאי דשני מעיקרא ולא מסרו הכתוב אלא לחכמים ושמשין שבמקדש לא אסירי אלא כמותן דוקא כמדת ארכו ורחבו דאי לאו הכי לא יוכל שום אדם לעשות בית ושלחן וכלים לפי שהיו במקדש אלא ודאי לא אסרה תורה אלא כמותן ממש ועוד כיון דאפשר לעשות כמותן מסתמא לא אסרה אלא כיוצא בהן אבל שמשין שברקיע שאי אפשר לעשות כמותן אסרה תורה לעשות דוגמתן ואע״פ שאינו עושה כמדת ארכו ורחבו לפי שאי אפשר ושמשין שבמדור העליון כגון חיות שרפים ואופנים ומלאכי השרת אסור אפילו היכא דאחרים עשו לו ואפילו ליכא חשדא היכא דשכיחי רבים גביה משום דכתיב לא תעשון לא תעשון תרי זימני לדרשה לא תעשון אתי שמשין שאתי דהיינו שבמדור העליון לא תעשון כלל וקרי ביה לא תעשון אותי ולהכי פרצוף אדם לחודיה אסור וארבעה פרצופין אדם אריה שור ונשר אסור ולעבור עליו בשתים משום פרצוף אדם ומשום ארבעה פרצופין בהדי הדדי דהיינו דמות החיות ולא תעשו לכם איצטריך לשמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות ודוקא לכם לעצמכם אבל אחרים עושין לכם אי נמי דרשינן איפכא כי מן השמים דברתי עמכם וסמיך ליה לא תעשון דהיינו כל שמן השמים לא תעשון דהיינו אפילו שמשין שבמדור התחתון ודוקא אתם לא תעשון אבל אחרים עושין לכם ואת אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם נדרוש לשמשין שבמדור העליון לאסור אפילו כשאחרים עושין לכם דמשמע לכם לא ימלא לכם וכי האי גוונא דריש בתורת כהנים בפרשת קדושים תהיו אלהי מסכה לא תעשו יכול יעשו אחרים תלמוד לומר לכם והא דתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת ומוקי לה לעובדם היינו אפילו כשאחרים עשו לו לעובדם לעבור עליהם משעת עשיה ואע״ג דמלאכי השרת עובר בלא תעבדם אפילו כשאחרים עשו לו (דהיינו פרצוף אדם) יש לומר לעבור עליו בשתים אי נמי אפילו אם הוא של פרקים דמשום עשייה לחודה לא עבר כדאיתא בפרק כל הצלמים (ע״ז דף מג:) מכל מקום כי עביד להו לעובדם חייב: אלו ואלו מציון נבראו. פירוש שאמצעיתן של עולם והצדדין מציון נבראו: אלא

רבינו חננאל

כאיש המעורה בלויה שלו. ובשעה שנכנסו נכרים להיכל מצאו כרובים מעורים זה בזה אמרו הללו הן שברכתן ברכה וקללתן קללה הזילום דכתיב כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה ואסיקנא במקדש ראשון שהיה הארון והכרובים ומאי פרוכת. פרוכת של פתח פתוח בכותל הנקרא טרקסין היו בו פרוכת כו׳ ויראה דא׳ י״ג פרוכות הם במקדש ז׳ בז׳ שערים. וא׳ בפתח ההיכל וא׳ בפתח האולם וב׳ בדביר אלו שאמרנו שהיו בפתח שנכנסין בו לקודש הקדשים וב׳ כנגדו בעליה: רב אחא אמר במקדש שני ומאי כרובים. כרובים מצויירים בקיר דכתיב וקלע עליהן מקלעות כרובים. ותימורות ופטורי ציצים וגו׳: משניטל הארון. ירושלמי תני עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון ומשניטל היה מגשש ונכנס. מגשש ויוצא. אבן היתה שם ושתיה היתה נקראת שממנה העולם נשתת: תנן כחכמים שאומרים מציון נברא העולם שנאמר אל אלהים ה׳ דבר ויקרא ארץ וגו׳ מציון מכלל יופי אלהים הופיע וכתיב לכן כה אמר ה׳ הנני יסד בציון אבן וגו׳ תניא אידך ר׳ אליעזר אומר אלה תולדות השמים והארץ מן השמים נבראו תולדות השמים ומן הארץ נבראו תולדות הארץ. וחכ״א אלו ואלו מציון נבראו שנאמר מזמור לאסף אל אלהים ה׳ דבר וגו׳ מציון הוכלל יופיו של עולם כל אלו הדברים פשוטין הן: נטל את הדם ממי שהוא ממרס כגון בוחש כדאמרינן שבוחשין את השתית

תוספות ישנים

שברכתן ברכה וקללתן קללה. דכתיב אורריך ארור ומברכיך ברוך וחשיבותן גדול כל כך: וחכמים אומרים אלו ואלו מציון נבראו. האמצע עולם ואבן פנה שבתהום קאי שהתחיל כנגד ציון וה״ר יוסף לא היה גורס בהך ברייתא קמייתא אלו ואלו: ולא היה מתכוין להזות לא למעלה כו׳. לעיל בפ״ק (דף טו.) פירש במשנה דכל ז׳ ימים זורק כו׳ (אינו אלא פני קדים):

[תוספ׳ פ״ג]
איוב לח
[נ״ל הוא] בפ״י ליתא וכ״ה
[וכילקוט איוב רמז תתקכ״ד איתא ר׳ יהודה אומר מציון כו׳]
לעיל סי. [(לקמן נז:) זבחים נד.]
[נ״ל ככל]
רמ״א פ״ו

גליון הש״ס תוס׳ ד״ה כרובים כו׳ ונראה לי דאפילו ישראל מותר ק״ל דלפי דסברי תחלה דלישראל אסור לציירן אף ע״י אחרים ליתסר דאמירה לנכרי שבות עי׳ תוס׳ ר״ה כד ע״ב ד״ה שאני ר״ג ואחרים עשו לו דפירשו במקום מצוה שאני והכא דל״ש כן ליתסר:

עין משפט נר מצוה

סד א ב ג מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ה:

תורה אור

כמנגדנא תנא *כשהוא מזה אינו מזה על הכפורת אלא כנגד עוביה של כפורת כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה מנא הני מילי אמר רב אחא בר יעקב אמר רבי זירא אמר קרא (ויקרא טז) °והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת לא יאמר למטה בשעיר דלא צריך דגמר ממטה דפר למה נאמר לאקושי על ללפני מה לפני דלאו על אף על דלאו על אדרבה לא יאמר למעלה בפר דלא צריך דגמר ממעלה דשעיר למה נאמר לאקושי לפני לעל מה על על ממש אף לפני על ממש האי מאי אי אמרת בשלמא למטה דשעיר לאקושי למעלה דפר מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי אליעזר בן יעקב *דתנא דבי רבי אליעזר בן יעקב (שם) °על פני הכפורת קדמה זה בנה אב כל מקום שנאמר פני אינו אלא קדים אלא אי אמרת למעלה דפר לאקושי למטה דשעיר למאי אתא תנו רבנן והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת למדנו כמה למעלה בשעיר אחת למטה בשעיר איני יודע כמה הריני דן נאמרו דמים למטה בפר ונאמרו דמים למטה בשעיר מה למטה בפר שבע אף למטה בשעיר שבע או כלך לדרך זו נאמרו דמים למעלה בשעיר ונאמרו דמים למטה בשעיר מה למעלה בשעיר אחת אף למטה בשעיר אחת נראה למי דומה דנין מטה ממטה ואין דנין מטה מלמעלה אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא תלמוד לומר (שם) °ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה תלמוד לומר כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע למדנו כמה למטה בפר ובשעיר שבע למעלה בפר איני יודע כמה והריני דן נאמרו דמים למעלה בשעיר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למעלה בשעיר אחת אף למעלה בפר אחת או כלך לדרך זו נאמרו דמים למטה בפר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למטה בפר שבע אף למעלה בפר שבע נראה למי דומה דנין מעלה ממעלה ואין דנין מעלה ממטה אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא תלמוד לומר ועשה את דמו כאשר עשה שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה ת"ל כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע וכשם שלמעלה בשעיר אחת כך למעלה בפר אחת: אחת אחת ואחת אחת ושתים: ת"ר *אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע דברי רבי *מאיר ר' יהודה אומר אחת אחת ואחת שתים ואחת שלש ואחת ארבע ואחת חמש ואחת שש ואחת שבע ואחת ולא פליגי *)מר כי אתריה ומר כי אתריה דכולי עלמא מיהת הזאה ראשונה צריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי טעמא רבי אלעזר אמר שלא יטעה בהזאות רבי יוחנן אמר אמר קרא (שם) °ולפני הכפורת יזה שאין תלמוד לומר יזה ומה ת"ל יזה לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי בינייהו איכא בינייהו דלא מנה ולא טעה: יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל: *תנן התם רבי יהודה אומר **)לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות מאי מפני התערובות אמר רב יוסף מפני תערובת חובה בנדבה אמר ליה אביי ונעביד תרי ונכתוב עלייהו הי דחובה והי דנדבה רבי יהודה

לית

*) [פסחים ג. וש"נ] **) שקלים פרק ששי הלכה ו.

רש"י

כמנגדנא. כמכה ברצועה שמתחיל מן הכתפים ומכה והולך למטה: אינו מזה על הכפורת. על גגה אלא כנגד עוביה ולא היו דמים נוגעין בה: כשהוא מזה. אחת למעלה מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי למעלה וכשהוא מזה השבע למטה מצדד ידו למעלה ומזה למול פניו אחת גבוהה ואחת בנמוך הימנה וכולן טפלות לארץ: מנא הני מילי. דאינו מזה על הכפורת אותן שתים אחת של מעלה בפר ואחת של מעלה בשעיר על גג הכפורת ממש: לא יאמר למטה בשעיר. לא יאמר ולפני הכפורת דהיינו למטה דשעיר דכתיב ביה והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת דלא צריך דסוף סוף גמר ממטה דפר שהרי לא פירש בו כמה הזאות וילפינן ליה לקמן ממטה דפר דכתיב ביה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים וכיון דסוף סוף גמר מיניה ליפסוק קרא מיניה וליגמריה לכולה מילתא דמטה דשעיר ממטה דפר דאיתקוש להדדי דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר דבשלמא למעלה דידיה איצטריך דמפורש בו אחת דכתיב והזה אותו על הכפורת ואותו חדא משמע ובמעלה דפר לא פירש אחת: למה נאמר. למטה דשעיר לאקושי ליה מעלה דשעיר ולומר על הכפורת כלפני הכפורת מה לפני דלאו ממש נוגע בכפורת דהא לפני על הארץ משמע אע"ג דלא ממש נוגע בכפורת אלא לענין שיהא מצדד ידו למטה: אדרבה לא יאמר למעלה בפר דלא צריך. דסוף סוף גמר לקמן ממעלה דשעיר שפירש בו אחת: למה נאמר לאקושי. לפני דפר לעל דפר שהמופנה בא ללמד: מה על על ממש. דהא על פני הכפורת כתיב אף לפני על ממש שיהו דמים נוגעים בעביה של כפורת: אי אמרת בשלמא למטה דשעיר לאקושי. כדאמרן למעלה דפר דקשיא לך לא יאמר מיבעי ליה לכדתניא וכו': למדנו למעלה בשעיר אחת. דאותו חדא משמע: שאין תלמוד לומר וכו'. שהרי אף כאן פורש והזה ועל ולפני: מר כי אתריה וכו'. באתריה דרבי מאיר מונין מנין כלל תחילה ואחר כך פרט כגון עשרים ואחת עשרים ושתים ובאתריה דרבי יהודה פרט תחילה שתים ועשרים שלש ועשרים: שלא יטעה. שיהא לו שהות בנתיים לתת לבו למנין שלא יטעה: לימד על הזאה וכו'. וכתיבא חוקה לעיכובא: לא היו שופרות לקיני חובה. שופר לתת לתוכו מעות מי שעליו קן חובה של זב וזבה ויולדת או מטמא מקדש כשם שהיו שופרות לקן נדבה כדתניא לקמן במתניתין והכהנים לוקחין במעות קינין ומקריבין אותן: מפני תערובת חובה בנדבה. שמא יתחלף שופר בשופר ויקריב ממעות שופר החובה נדבה או משל נדבה חובה ותיפסל שהחובה אחת לחטאת ואחת לעולה והנדבה כולן עולות ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שוין:

לית

מנחות כז:

[תוס' פ"ג ושם ג"' אחרת] [בילקוט איתא דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אחת כו' וע"ש]

[ליתא במשנה אמנם בירושלמי משקלים איתא וכן בתוספתא פ"ג]

תוספות

אלא אי אמרת למעלה דפר לאקושי כו'. ואם תאמר ומנלן דאחת למעלה דפר לא נגע אילימא מהיקש דשעיר כדלקמן והא שעיר גופיה גמר בהיקשא דאיתקש על ללפני ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש וי"ל גילוי מילתא הוא דעל דהכא כדהתם אי נמי כיון דאשכחן דעל דשעיר לאו דווקא מקשינן נמי גבי פר על ללפני:

מפני תערובת חובה בנדבה. אבל תערובת חובה בחובה ליכא למיחש שיקח מקצת ממעות רחל ומקצת ממעות לאה ויקריב בשביל לאה דאפשר דכל אחת צוררת מעותיה לעצמה ונותנת בשופר וכך עושין לרבנן דרבי יהודה דסבירא להו שופרות היו לקיני חובה וכשהכהן לוקח מכל צרור קן אחד מקריב כל קן וקן לשם מי שהוא:

מפני תערובת חובה בנדבה. אין להקשות לומר איפכא לא היו שופרות לנדבה מפני התערובות אבל לחובה תקנו שופרות די"ל דלנדבה נפישי ועוד דזימנין שלא היו מקריבין נדבה ימים רבים כשלא היה המזבח בטל ובתוך כך היו שומרים מעות הנדבה להכי צריכי שופר אבל חובה יכולין להקריב לאלתר:

קינין

רבינו חננאל

כמצליף כמנגדנא. פירוש כגון המכה שמרים ידו ואינו מכה עד שיוריד:*) ירושלמי כמטבבר. פי' יש מי שאומרים שמטה ידו עד טבורו. ת"ר כשמזה אינו מזה על גגה של כפרת אלא כנגד טפחה של כפרת הוא עוביה והוא **) מצחה הכל אחד הוא שיש נוסחאות מתחלפות לפיכך הוצרכו להודיע שהכל טעם אחד הם. כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה וכשמזה למטה מצדד ידו למעלה מנ"ל שמזה למעלה ומזה למטה. ופרשינן מדכתיב והזה (עליו) באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים כל מקום שנאמר על הוא למעלה וכ"מ שנא' לפני הוא למטה והכל במקום אחד הן אלא הצדדת [היד] היך היא כיצד כשמזה למעלה מצדיד ידו למטה. פי' נותנו כף היד למטה ואצבעותיו כלפי מעלה ומזה וההזאה שהוא מזה עולה למעלה מן הכפרת כנגד הכפרת מחוץ הכפרת וחוזר ונופל למטה בקרקע [וכשהוא מזה למטה] מצדיד ידו למעלה כלומר כף היד למעלה ואצבעותיו למטה ומזה כנגד עוביה של כפרת שהיא מצחה והיא טפחה כדגרסינן ארון ט' וכפרת טפח הרי עשרה. והזאה שמזה יורדת ונופלת בקרקע מחוץ של ארון כנגדו. ואמרינן לא יאמר למטה בשעיר כו' כלומר לא היה צריך לכתוב בשעיר לפני הכפרת דמשמע כי מזה מדם השעיר למטה דגמר מטה דשעיר ממטה דפר שכבר כתביה בשעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. למה נאמר לפני הכפרת בשעיר להקיש על הכפרת שכתוב בשעיר ללפני הכפרת שכתוב בו. מה לפני שכתוב בו למטה הוא ולא למעלה אף על נמי שכתוב בו למטה הוא ולא למעלה פי' זה שכתבתי לך בשעיר והזה אותו על הכפרת. אינו על הכפרת ממש אלא כמו ולפני הכפרת כשם שלפני למטה כך על הכפרת שכתב למטה הוא כמו שפירשנו כבר. למה נקרא זה למעלה וזה למעלה בהצדדת הכף היד והגבהת אצבעות והורדת אצבעותיו בלבד דלאו דם נוגע בכפרת כלל ולא למעלה ממש הוא ואמרינן אדרבה לא יאמר ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה שהוא למעלה בפר שאינו צריך אתו דנגמר ממעלה דשעיר שהרי הכתוב הקישם שנא' ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. נמצא למד למעלה דפר ממעלה דשעיר למה נאמר למעלה בפר לאקושי(על לפני) [לפני לעל] מה על על ממש אף פני פני ממש. ובעינן דנגע בכפרת. נוסח אחר מה פני פני ממש אף על על ממש. ופירושה כדרך הראשונה. ודחינן האי מאי אי אמרת למטה משעיר לאקושי ולמדנו שאין זה למעלה ממש לא בזה ולא בזה שהקישן הכתוב זה [לזה] ולמה בא למעלה דפר ללמד שכל מקום שנאמר פני קדמה הוא ואינו אלא פני המזרח ממש. אלא אי אמרת למעלה דפר להיקשא וללמד כי כל מקום שכתוב בו על למעלה ממש הוא וכ"מ שכתוב בו לפני למטה ממש הוא ותראהו על גופא של כפרת כבר למד זה מזה כמו שאמרנו למטה דשעיר למה לי אלא ודאי למטה להיקשא. ועמדה ההלכה כי כל ההזאות במקום אחד הן והכל בקרקע: ת"ר והזה אותו על הכפרת וגו' דייקינן דוקיא דקרא מדכתיב אותו דלא הוה צריך ליה אתו ש"מ כי הזאה אחת בלבד מזין ממנו למעלה. הנה מצאנו מפורש בשעיר למעלה הזאה אחת ומצאנו למטה בפר ז' הזאות שנאמר ולפני הכפרת יזה שבע פעמים וגמרי מהדדי דהא הקישן הכתוב כו' עד ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שיהו כל עשיותיו שוות כשם של מטה בפר ז' כך למטה בשעיר ז' וכשם של מעלה בשעיר אחת כך למעלה בפר אחת ופשוטה היא כולה: ת"ר אחת. אחת ואחת. אחת ושתים כו' כ"ע הזאה ראשונה צריכה להימנות עם כל אחת ואחת. מ"ט ר' אלעזר אומר כדי שלא יטעה ר' יוחנן אומר מן התורה. מאחר שכתוב והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה. לא היה צריך לכתוב ולפני הכפרת יזה שבע פעמים. ואנן ידעינן דבהזאות קא משתעי קרא יזה דכתב רחמנא ל"ל ללמד על ההזאה ראשונה שצריכה להימנות עם כאו"א ואמרינן מ"מ תרווייהו אית להו האי סברא דצריכה להימנות הראשונה עם כאו"א מאי בינייהו.וא' (רבי) איכא בינייהו דלא מנה אותה הראשונה עם כל אחת ואחת ולא טעה. לר' אלעזר יצא ידי חובה. לר"י לא עשה כלום: יצא והניחו על כן השני כו'. תנן התם ר' יהודה אומר לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות ואוקימנא תערובת חובה בנדבה.

*) עי' תוס' זבחים ל"ח ד"ה כמצליף ובערוך ערך מצליף. **) עי' ירושלמי כאן הלכה ד' יכול על מצחה ת"ל על ולפני ואולי דהכוונה דאינו נותן על מצחה רק כנגד מצחה ודו"ק.

תוספות ישנים

מר כי אתריה ומר כי אתריה. וגם בלשון המקרא פעמים שמקדים חשבון מועט למרובה ופעמים אפכא: לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין. מפרש בת"כ מדכתיב שבע פעמים ולא כתיב שבע טיפין פעמים משמע ליה שם מנין א) שלא יטעה בהזאות ואומר ריב"א דבהא אתי למיטעי שאם לא ימנה הזאה ראשונה של מעלה לעצמה עם כל שבע של מטה יבא ויטעה ויכלול הזאה ראשונה בכלל אלו לחשבון שבע של מטה ויתחיל לומר בהזאה ראשונה שלמטה שנים ולאו אדעתיה להפסיק ולהתחיל פעם שניה אחת במתנות שלמטה וא"ת אי להא חיישינן למה לא יכלול הזאה ראשונה בכלל אלו שבע דלמטה וימנה עד ח' ולא אתי למיטעי י"ל דהא לא אפשר דמצוה להפסיק במתנות שלמטה מתוך ז' ולא מתוך ח' וה"נ משמע בירושלמי דגרס התם א"ר יוחנן כדי שלא יטעה א"ר זעירא כדי שיגמור הזאתו מתוך שבעה משמע שרוצה לומר כן כמו שפירשנו שאין לו למנות עד שמונה אלא עד שבעה וראשונה מונה עם כולן שלא יטעה. ריב"א: לא היו שופרות לקיני חובה. בשאר קרבנות ב) נדבות לא היה צריך לומר שלא היו שופרות שהרי כיון שהן של בהמה טעונין סמיכה ואינו יכול להניחם ביד כהן לקנות לו קרבנו: מפני תערובת חובה בנדבה. וא"ת בשל חובה עצמו איכא תערובת שיתערבו מעות של שנים ויקנה שני קינין לשניהן ויתן חצי של זה לזה וחצי מעות של זה לזה וכי תימא שמתחילתה התנו כך שכל קן שיקריב הכהן לשם בעליו יהיה שלו הא תינח למאן דאית ליה ברירה אלא לר' יהודה דלית ליה מאי איכא למימר ואית ליה הך דהכא שהיו עושין שופרות לקיני חובה אי לאו מטעמא דלקמן דחטאת שמתו בעליה כו' ואומר רבי שצרורות היו מעות של כל אחד ואחד והיו מפרישין מעות כל קן וקן לשם מי שהוא. מ"ר. וכן פי' ה"ר יוסף וה"ר אלחנן פירש דמיירי שפיר בלא צרורות ואפילו למאן דלית ליה ברירה שיתנו מתחילה אם יקח הכהן המעות של כל אחד ואחד מוטב ואם לאו יחללו מעות שלוקח הכהן אותו הקן בעבורו ג) של אלו בכל מקום שהן ויתן מעות שלו שהן חולין למוכר ואם מבורר מתחילה שהמעות שלו יתחלל כולם על הקן:

קינן

א) מנין הס"ד ואח"כ שלא יטעה הוא התחלת דבור בפ"ע: ב) צ"ל חובות: ג) צ"ל על:

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ג מהל' שקלים הלכה ב:

סו ב מיי' פ"ד מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יד:

לית ליה כתיבה דתנן רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד תרי מאי טעמא לא משום דמחלפי ונעביד תרי וליכתוב עלייהו הי דפר והי דשעיר אלא לרבי יהודה לית ליה כתיבה מיתיבי *[א]שלש עשרה שופרות היו במקדש והיה כתוב עליהן תקלין חדתין ותקלין עתיקין וקינין וגוזלי עולה ועצים ולבונה וזהב לכפורת וששה לנדבה תקלין חדתין אלו שקלים של כל שנה ושנה תקלין עתיקין מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה קינין הן תורין גוזלי עולה הן בני יונה וכולן עולות דברי ר' יהודה כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא גזירה משום חטאת שמתו בעליה ומי חיישינן והתנן *[ב]השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים אלא משום חטאת שמתו בעליה ודאי *ונברור ארבעה זוזי ונשדי במיא והנך נישתרו רבי יהודה *לית ליה ברירה מנא לן אילימא מהא דתנן *הלוקח יין מבין הכותיים ערב שבת עם חשכה עומד ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה

לית ליה כתיבה. אין סומכין על כך דזמנין דלאו אדעתיה לעיוני בכתבא: משום דמחלפי. אי עביד תרי מניח מזרק השעיר על זה ושל פר על זה וכשבא לקחת את דם הפר פעמים שנתחלף לו ונוטל את של שעיר הלכך כי ליכא אלא חד לא מנח האי עד דשקיל האי ונמלאו העבודות כסדרן של שעיר אחר פר בפנים ושל פר אחריה בהיכל ואחר כך של שעיר: תקלין חדתין. על האחד תקלין עתיקין על השני קינין על השלישי גוזלי עולה על הרביעי עצים על החמישי לבונה על הששי זהב לכפורת על השביעי וששה היה כתוב עליהן נדבה: תקלין חדתין אלו שקלים של כל שנה ושנה. מי שעליו להביא שקלי שנה זו שלא הביאן בְּאדר מביאן כל שעה שירצה ונותנם בשופר של תקלין חדתין והגזברים נותנים אותן בלשכה ותורמין מהם שלש הקופות בפרוס הפסח ובפרוס העצרת ובפרוס החג (א): ישקול לשנה הבאה. ונותנן לשופר של תקלין עתיקין והגזברין נותנים אותן לשירי לשכה של אשתקד שמהן בונים חומת העיר ומגדלותיה כדתנן בשקלים (פ"ד משנה ב): קינין הן תורין. ממעות שבו אין לוקחין אלא תורין: כולן עולות. ר' יהודה לטעמיה דאמר לא היו שופרות לקיני חובה ועצים ולבונה וזהב לכפורת מפרש במס' שקלים (פ"ו מ"ו) המתנדב עצים נותן מעות לאותו שופר ולא יפחות משני גזירין והמתנדב לבונה מביא מעות ונותן לתוך שופר לבונה ולוקחים מהן לבונה ומקטירין אותן נדבה על המזבח החיצון זהב לכפורת המתנדב זהב נותן מעות לתוך שופר ולוקחין מהן זהב לכלי שרת והן המזרקות הקרויין כפורי זהב בעזרא (א) ודברי הימים (א כח): וששה לנדבה. לקיץ המזבח לתת לתוכן מעות שלוקחין מכל הרוצות של מותר אשמות וחטאת שקנינו בהן ירעה וימכר ויפלו דמיו לנדבה ובפרק בתרא דמנחות (דף קז:) ששה שופרות כנגד ששה בתי אבות שבכל משמר ומשמר וכל אחד ואחד מכיר את של יומו ואם היה מזבח בטל ביומו שאין איש מביא קרבנות לוקחין בני בית אב מעות שופר שלהן ולוקחין מהן עולות והוא קיץ המזבח שמע מינה מיהת דר' יהודה אית ליה כתיבה דקתני והיה כתוב עליהן: גזירה משום חטאת שמתו בעליה. שמא מת אחד מן הבעלים שנתנו מעות בשופר וכיון דיש בהן חטאות הוה להו מעות חטאת שמתו בעליה והן הולכות לים המלח ונמלאו מעורבות עם הכשרות ופוסלות אותן והיינו מפני התערובות: שמתו בעליה ודאי. שאנו יודעין בו שמת משנתן מעות לשופר ועדיין לא קרבן: ונברור ארבע זוזי. דמי החטאת וזוזי פשיטי קאמר זוזי מדינה שיש ח' מהן בזוזי צורי והן דמי פרידה אחת דתנן עמדו קינין בו ביום ברבעתים (כריתות ח.) והרובע הוא חצי דינר צורי שהוא ארבעה זוזי מדינה: לית ליה ברירה. לא סמכינן אברירה למשרי איסורא: הלוקח יין מבין הכותיים. קודם שגזרו עליהם ואין לו כלים להפריש לתוכן תרומות ומעשרות: הרי הן תרומה. בתוכו: ומיחל

קינין הן תורין. המתנדב תורין מביא ונותן בשופר שכתוב עליו קינין והמתנדב בני יונה נותן מעות לתוך שופר שכתוב בו גוזלי עולה: והתנן השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים. תימה לי והאמר התם בפרק כל הגט (גיטין דף כח.) בגמ' לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות לא ואם כן נימא דמשום דילמא איכא זב וזבה ומצורע ומטמא מקדש ושמיעת קול וביטוי שפתים שהגיעו לגבורות דחיישינן בהו שמא ימות אחד מהם וי"ל דאינו סברא דליחוש כולי האי דלא שכיחא הוא אי נמי יש לומר דהא דקאמר התם אבל הגיע לגבורות לא ה"מ במביא גט משום חומר דאשת איש אבל בשולח חטאתו אין חילוק בין הגיע ללא הגיע ותדע דאמתני' דהמביא גט קאמר לה התם ולא אמתניתין דהשולח חטאתו: אלא בחטאת שמתו בעליה ודאי. תימה מאי טעמא הדר ביה לימא לעולם טעמא דילמא ימות אחד מהן והא דתנן מקריבין אותן בחזקת שהוא קיים הא אמר התם שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן דהא חזינן דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד *וי"ל כיון דשמא מת לא חיישינן אם כן נעביד שופרות לקיני חובה וכל שעתא ושעתא ליסתרי לאקרובי כיון דשמא מת לא חיישינן ולא דמי להיא דפרק כל הגט (גם זה שם) דהרי זה גיטך קודם למיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד משום שמא ימות דהתם כי אמרינן שמא ימות בזאת השעה אסורה לאכול שהרי אמר שעה אחת קודם למיתתו אבל הכא לא הויא חטאת שמתו בעליה אלא לאחר מיתה מיד ממש ואם כן אפילו כי אמר כל שעתא שמא ימות בזו השעה השתא מיהא לא שכיב ושרי לאקרובי': ונברור ד' זוזי. פירש רש"י משום דאמר פרק קמא דכריתות (דף ח.) ועמדו קינין בו ביום ברבעתים וד' זוזי הם דמי החטאת משמע מתוך פי' דבעי למימר דשני הפרדים עמדו ברובע שלם שזהו דינר צורי שהם ח' זוזי מדינה נמצא החטאת בד' זוזי ובספ"ב דכריתות (דף י:) אינו משמע כן דקאמר מדחם רחמנא עליה בדלות חד מיתסר בעשירות דבעשירות מייתי כשבה או שעירה בסלע ובדלות ברבעתים בדלי דלות נמי מייתי חד מי"ו דדלות אלמא רבעתים רובע דינר קאמר דהיינו חד מי"ו בסלע והא דנקט הכא ד' זוזי לאו דוקא קאמר אלא אורחיה דגמרא הוא למימר הכי וכי האי גוונא איכא בערכין בפרק המקדיש שדהו (דף כט.) גבי ההוא גברא דאחרמינהו לניכסיה אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה זיל שקול ארבע זוזי אחיל עלייהו ושדי בנהרא וכן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מט:) ההוא גברא דאיערב ליה חביתא דחמרא דאיסורא בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל שקול ד' זוזי ושדי בנהרא: הלוקח יין מבין הכותיים. דתניא גרסינן ולא גרסינן דתנן שאינה משנה בשום מקום ובמסכת דמאי פ"ז (משנה ד) יש משנה אחת שלא נשנו בה אלא דברי רבי מאיר סתמא ואע"ג דרבי מאיר גזר על יינן בפרק קמא דחולין (דף ו.) הכא קודם גזירה איירי ור' יוסי ור' שמעון אף על גב דסבירא להו במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סו:) תורמין משל כותים על של נכרים ומשל נכרים על של כותים דכותים גרי אריות הן מכל מקום כיון דפורשין מע"ז יותר מנכרים ומחזיקין בתורה שבכתב גם את אלהיהם אינם עובדים כמו שהיו עושין בבית ראשון משום הכי כשגזרו על סתם יינן של נכרים לא גזרו על של כותיים אף על פי שגזרו על פיתן כמו לר"מ קודם שגזר עליהם שהיה יינן מותר ופיתן אסור אי נמי הכא מיירי במטהר יינו ודוקא נקט מבין הכותים אבל מבין עם הארץ דין אחר יש לו כדקתני במס' דמאי בסיפא דבדמאי לא קתני שני לוגין שאני עתיד להפריש לפי שעמי הארץ לא נחשדו על התרומה כדאיתא בשלהי מסכת סוטה (דף מח.) אף על גב דאמר בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז:) הני כותאי עשורי מעשרי דבמאי דכתב באורייתא מזהר זהירי הני מילי כשהם בעצמם אוכלין אבל כשמוכרין לאחרים לא חיישי על לפני עור לא תתן מכשול ואף על פי שאינן חשודים על הגזל עמי הארץ נמי לא חשידי על הגזל ואפילו הכי חשידי על המעשרות דלא חשיב להו גזל לפי שהוא ממון שאין לו תובעין ועוד כל כמה דלא הופרש לא חשיב להו גזל ועוד סומכים הכותים אהא דדרשינן פרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח:) ואכלת ולא מוכר עוד יש חילוק אחר בין דמאי לודאי דבדמאי קתני שאני עתיד להפריש למחר ובודאי לא קתני למחר לפי שבערב שבת איירי כמו שפירש רש"י וכמו שמוכחת הרישא במסכת דמאי ובשבת לא מצי להפריש ואע"ג דדמאי נמי אין מפרישין אותו בשבת אלא בספק חשיכה כדתנן פרק במה מדליקין (שבת דף לד.) ובמסכת דמאי (פ"א משנה ד) נמי תנן כי האי גוונא ומייתינן לה פרק במה מדליקין (שבת דף כג.) הדמאי מפרים אותו ערום ובין השמשות אבל בשבת לא ה"מ היכא דלא קרא שם מבעוד יום אבל ודאי אפילו קרא לו שם מערב שבת אסור להפרישו בשבת

רבינו חננאל

ואקשינן ונכתוב עלייהו האי דחובה והאי דנדבה ופרקינן לר' יהודה לית ליה כתיבה בכלים שבמקדש ודייקינן ממתני' דקתני לא היה שם אלא כן א' כדי שיהא נוטל אחד ומניח אחר אבל אינו עושה שניהם שמא יתחלפו לו. ואמרינן ויכתוב מורק באחד פר ובאחד שעיר. אלא ש"מ דלית ליה לר' יהודה כתיבה. איני דלית ליה והתנן בשקלים פ"ו שלש עשרה שופרות. פירוש אלו השופרות תיבות הן שמניחין בהן מעות. וי"ג היו במקדש והי' כתוב עליהן תקלין חדתין כו' עד דברי ר' יהודה הא אית ליה כתיבה. ופרקינן לאו משום דחייש ר' יהודה לתערובת חובה בנדבה דלא חייש משום תערובת בחטאת [אלא] גזירה שמא מתו בעליה דכתיבה כה"ג לא מהניא ולא מידי ואקשינן ומי גזרינן כה"ג והתנן במס' גיטין פ"ג (כח.) השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים. הנה לא חיישינן. ופרקינן משום תערובת חטאת דודאי מתו בעליה ואקשינן ולישקול ד' זוזי מן השופר וישליכם בנהר ויאמר אלו הן המעות שמתו בעליהן והשאר יקרבו. ודחינן ר' יהודה לית ליה ברירה כלומר מי יברר לנו שאותן ד' זוזי שלקח והשליכם בנהר שהן עצמם היו לאותו האיש המת. שמא אותן שהשליך מעות של אחרים היו ומעות של מת בשופר נשארו ואמרינן מנ"ל דלית ליה לר"י ברירה אילימא מדתנן הלוקח יין מן הכותים אומר ב' לוגין כו' כבר פירשנוהו בכמה מקומות מיהו דייקינן מדקתני ר' יהודה אוסר לשתות מן הנוד אע"ג דאמר התרומה והמעשר שאני עתיד להפריש הרי הן בנוד. לא אמרינן מתברר שהיין ששותה החולין הן. וכי אינו התרומה ש"מ דלית ליה בריר' אלא מדתני במס' עירובין פ"ג דתני איו

תוספות ישנים

קינין הן תורין. שהמתנדב בני יונה והביא תורין לא יצא ידי חובתו או איפכא והלכך אע"פ שכולן נדבה ועולות צריך כתיבה לרבי יהודה: וגוזלי עולה הן בני יונה. רבנן פליגי על ר' יהודה בשקלים (דף ט.) ואמרי דקינין הם חובה אחד לעולה ואחד לחטאת וגוזלי עולה הן כולן עולות נדבה ולדידהו אתי שפיר למה הן כותבין כאן קינין וכאן גוזלי עולה לקיני נדבה של תורים כמו ... פתים לפני לבית קדשי הקדשים ... הקדשים: ונברור ארבע זוזי ...

מסורת הש"ס

שקלים פ"ו מ"ה

גיטין כח.

[עיין תוספות סוטה יח. ד"ה חזר וכו' ותוס' תמורה ל. ד"ה ולידך] גיטין כח. כח. ב"ק קטו: [דמאי פ"ז מ"ד] ערובין לו: מעילה כב. חולין ז: תוספ' דמאי [פ"ח]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תקלין וכו' ובפרוס החג ומי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה. נ"ל וסד"ה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא בחטאת וכו' וי"ל כיון דשמא מת לא חיישינן. עיין קדושין דף עט ע"ב תוס' ד"ה אמר:

גוזלי עולה דקינין משמע ליה אחד לעולה ואחד לחטאת אבל לר' יהודה דאית ליה כולן עולות תימה למה לא היו כותבין כאן תורי עולה כמו כאן גוזלי עולה. ריב"א. וגם י"ע למה לא היו ...
...רים כמו לגבי בני יונה כיון שמתנדב מין זה והביא זה לא יצא כדאמרינן בפרק קמא דחולין. ה"ר אלחנן: וזהב א) לכפורים. פירש"י כמו כפורי זהב בעזרא וריב"א ב) (גרס לכפורת והיינו ...
...קדשי הקדשים ולכפורת היינו לבית הכפורת כמו אחורי בית הכפורת ואומר רבי דהכי משמע בהדיא בירושלמי ובמסכת שקלים פרק התרומה (מ"ד) קתני שממותר התרומה היו עושין לפוי לבית ...
[illegible]

א) נ"ל לכפורת: ב) נ"ל פי' סיוט: ג) נ"ל ע"כ מגלה: ד) נ"ל הכא דליתיה שמתה: ה) נ"ל ביתול:

בשבת עוד חילוק אחר דגבי דמאי קתני ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו פי' מדה אחת שאני עתיד להפריש למחר יהא מעשר ושאר מעשר דהיינו ט' יהא סמוך לו אותה מדה שעשיתי תחילה מעשר יהא תרומת מעשר על הט' ומפריש למחר אותה מדה של תרומת מעשר ושותה הכל ואפילו אותם התשעה שהן מעשר למאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים ולרבי מאיר דאמר אסור לזרים אם הוא לוי שותהו אבל בודאי לא יועיל לו שהרי אינו יכול להפריש אותה מדה בשבת ובלא הפרשה אינו יכול לשתות אותם התשעה

ומיחל. מעשר שני על המעות דמה שיש בידו לתקן יתקן ושותה מן התערובת וכשיהיו לו כלים יפריש בהם התרומה ומעשר דסמכינן אברירה ולומר זה היה התרומה והוא שתה חולין : ליתן המעשר ללוי לקיים מצות נתינה עוד יש חילוק דגבי דמאי קתני מעשר שני בצפונו או בדרומו וגבי כותים לא קתני אלא תשעה

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי רבי מאיר רבי

כדקתני אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע ואם כן אם היה שותה המעשר הל כמה דלא הופרש הוה ליה כבקיעת הנוד אי נמי בודאי טבל הוא זקוק לכשיבקע

מעשר שני ואינקובע להם מקום והיינו טעמא דקביעת מקום הוי כמו הפרשה ובבין השמשות איירי כדקתני בתוספתא (דדמאי פ"ח) *וקדם עליו היום ובספק חשיכה מעשרין את הדמאי לא את הודאי ומהאי טעמא נמי לא קתני גבי כותים כדקתני התם ומחולל על המעות אלא ומיחל ושותה מיד פי' מתחיל או כמו שפירש הר"ר משולם זצ"ל ומיחל בה"י מזוג מלשון סבאך מהול במים (ישעיה א) אבל לחלל אינו יכול כיון שלא קבע לו מקום כדתניא בתוספתא דמסכת מעשר שני [פ"ג] מע"ש שבחפן זה יהא מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר' שמעון אומר קרא שם וחכ"א עד שיאמר לצפונו או לדרומו ומייתי התם עובדא דרשב"ג ורבי יהודה ורבי יוסי שנכנסו אצל בעל הבית אחד בכזיב והיה מחלל בענין זה ואמרו לו לא והכול מעותיך השכרת מעות איבדת נפשות ואפילו רבי שמעון דאמר קרא שם י"ל דמיירי כגון שאמר בתוכו דחשיב כקביעות מקום דהוי כעין פלוגתייהו דפליגי במסכת תרומות (פ"ג משנה ה) ומייתי לה בפרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) האומר תרומת הכרי זה בתוכו רבי שמעון אומר קרא שם ומפרש התם דכי אמר בתוכו כאילו אמר באמצעיתו דקבע מקום ולא כמו שפרש"י ומיחל מחלל דאינו יכול לחלל כדפרישית ועוד אם היה שותהו בחילול בלא הפרשה היה שותה טבלים למפרע כדפרישית לעיל וכן משמע הלשון דקאמר שאני עתיד להפריש אלמא כולהו צריך סופו להפריש וליכא למימר דשאני עתיד להפריש לא קאי אלא אתרומה דאי הוה חיילא בלא הפרשה אם כן היתה מדמעת ואוסרת הכל אם כן מעשר ראשון נמי (*דכתיב) ביה תרומת מעשר וליכא למימר דאתרומה ומעשר ראשון קאי ולא אמעשר שני דמאיזה טעם הוה לן למימר הכי הא לא קתני אלא חדא זימנא שאני עתיד להפריש ואי קאי אתרי קאי אכולהו ועוד בתוספתא *קתני עשרה הבאים אחריהם תשעה הבאים אחריהן מן החבית ומיהו ההיא ראיה דתוספתא ודמסכת תרומה יש לדחות דכיון דמזכיר שכוס התרומה והמעשר חשיב קריאת שם טפי ולא בעינן קביעות מקום והיכא נמי למאן דאמר במסכת תרומות פ' שלישי (מ"ה) [האומר] תרומת הכרי ממנו עליו קרא שם ועוד תנן במסכת מעשר שני פרק רביעי (משנה ז) הפודה מעשר שני ולא קרא שם רבי יוסי אומר דיו ומיהו שאר הקושיות קשו לפרש"י ועוד דהך משנה גופא בעיא קביעות מקום מדקתני סיפא בצפונו או בדרומו :

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני. לאו דווקא שהרי כיון שכבר נטל מן הק' שני לוגין לתרומה אינו עולה י' שלימים למעשר ראשון ותשעה למעשר שני מן הנותרים ואין לומר דחיישינן שמא הכותי תרם תרומה גדולה ולהכי אין למעט בשביל התרומה ממעשר ראשון וממעשר שני וצריך לתקן עדיין אותם שני לוגין דשמא כבר הורמה התרומה ונמצא שהם זקוקים למעשר והמעשרות נמי צריך לחזור ולתקן דילמא הוה ליה מרבה במעשרות אין לומר כן דאם תיקן הכותי תיקן כראוי ואם לא תיקן לא תיקן כלל כדפי' לעיל :

דברי ר' מאיר. משמע הכא דאית ליה לר' מאיר ברירה ובפ' יש בכור (בכורות דף מח.) אמר דסבירא ליה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשים ומחצה לקוחות דמספקא ליה אי כיורשים אי כלקוחות אלמא מספקא ליה אי אית ברירה אי לא ויש לחלק בין הכא שמתנה ומברר דבריו לההיא דהאחין שחלקו שאינן מתנין ומבררין כלום ובהא מיתרצא דרבא מוקי התם ר' מאיר ור' יהודה כרב אסי ובפ' כל הגט (גיטין דף כה.) קאמר רבא דתרוייהו אית להו ברירה וכן יש לתרץ דשמואל דאמר בפ' בתרא דביצה (דף לז:) דאפילו בדרבנן לית להו ברירה גבי שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות ובפרק מי שאחזו (גיטין דף עה:) אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט ואם לא מתי וכו' ולכי מיית הוי גיטא אלמא דאפילו בדאורייתא אית ליה ברירה דכי האי גוונא דייקינן בר"פ כל הגט (שם דף כה:) ופרש"י שם הטעם דחשיב ליה ברירה משום דאין זה כשאר תנאים שאדם מתנה בגט שבידו לקיימו כשהוא מתנה עליהם וכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע דהתם לאו משום ברירה הוי גט אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאיליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט עכ"ל והא דפריך בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז:) אלא מעתה היו לפניו שני רמונים של טבל ואמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה [ואם לאו יהא זה תרומה על זה] הכי נמי דלא הוי תרומה דמשמע שפשוט לו דהויא תרומה למאן דאית ליה ברירה קאמר אי נמי אפילו למאן דלית ליה ברירה קאמר כיון דמתנה בין ירדו בין לא ירדו חשיב טפי והשתא לפי החילוק שחילקנו בין היכא שמברר דבריו להיכא דלא קאמר מידי ניחא נמי דשמואל דבההיא דחבית ובהמה לא קאמר מידי וא"ת א"כ מאי פריך במרובה (ב"ק דף סט:) דר' יוחנן אדר' יוחנן דאית ליה ברירה בההיא דכל המתלקט ובההיא דהאחין שחלקו לית ליה ברירה לישני דיש חילוק בין היכא שמברר דבריו כההיא דכל המתלקט וחוזר בו הגמרא מתוך קושיא זו יש לומר משום דניחא ליה למימר לעולם כל הנלקט כדקתני במשנה וניחא ליה נמי למימר לא תיפוך ועוד כי הוה משני נמי הכי אכתי הוה קשה ליה מההיא דכל הגט (גיטין דף כה:) דדייקינן התם דרבי יוחנן לית ליה ברירה דאמר אף אחרון נמי אין פוסל אע"ג דהתם נמי מברר דבריו ומתנה לאיזה שתרצה אגרש בו ומיהו כי עביד התם צריכותא בתרי מילי דר' יוחנן הוה מצי למימר אי איתמר ההיא דהאחין שחלקו ה"א התם הוא דאין ברירה משום דלא מברר דבריו אלא בלאו הכי עביד צריכותא שפיר ועוד יש לתרץ ההיא דשמואל בענין אחר דבגיטין הדבר עומד להתברר שהרי או יחיה או ימות אבל ההיא דחבית ובהמה שמא לא יחלקו לעולם וכן אגו צריכין לומר דלא תיקשי דר' יוסי דהכא אדרבי יוסי בפרק מי שאחזו (שם דף עג.) דקאמר מה היא באותן הימים ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירה ומיהו בלאו הכי לא קשה דמצי לחלק בין היכא דתולה בדעת עצמו לית ליה ברירה אבל היכא דתולה בדעת אחרים בהקדוש ברוך הוא שחייו ומותו תלוי בידו יש ברירה ולמאן דלא מפליג בין דעת עצמו לתולה בדעת אחרים לישני דטעמא דר' יוסי הכא משום בקיעת הנוד אבל קשה למאן דלא מפליג דשמעינן לרבי יוסי דלית ליה ברירה אע"פ שמתנה ומברר דבריו בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז:) האומר מעשר שני שיש לי בבית יהא מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס רבי יוסי אומר לא חילל ולפי תירוץ שני שתרצנו אליבא דשמואל ניחא דבפרק מי שאחזו עומד להתברר או יחיה או ימות אבל התם שמא לא תעלה סלע בידו מן הכיס דשמא יגנב או יניח אותו כך לעולם ומה שהוצרכנו לחלק אליבא דשמואל דבפרק מי שאחזו (גיטין דף עה:) אית ליה ברירה היינו לפרש"י דפי' דבכי האי גוונא נמי שייך ברירה ולא דמי לשאר תנאי דעלמא אבל אי אמרינן דכל דבר שהוא כעין תנאי לא שייך ביה ברירה כי ההיא דשמואל דמי שאחזו (שם) לא קשה מידי והא דדייק בפרק כל הגט (שם דף כה:) מההיא דמה היא באותן הימים וכו' ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירה היינו משום דמוקמינן לה בפרק מי שאחזו (שם דף עג:) באומר מעת שאני בעולם כלומר שעה אחת קודם למיתתו אם ימות ואם כן בשעה שיש לו לגט לחול לא מוכחא מילתא אם חייל אם לא אלא שלאחר מיתה אמרינן הוברר הדבר למפרע שזו היתה שעה אחת קודם למיתתו ומיהו קשה מההיא דאם בא חכם למזרח שהוא דרך תנאי וקרי ליה ברירה ויש לחלק לפי שמניח שני עירובין ואין נראה ועוד קשה הא דאמר בפרק כל הגט (שם דף כה:) הריני בועליך על מנת שירצה אבא שהוא דרך תנאי וקרינן ליה ברירה אלא פרש"י עיקר דאף על גב דדרך תנאי הוא כיון דתולה אותו בדבר שאינו בידו קרינן ליה ברירה :
רבי

שלמים על שלמים פירוש ויצאו כל המעות לחולין ויתן לכל מוכר כפי חלקו אבל לא היה יכול ליתן כל המעות על הבהמה כשלוקחה ויאמר זאת הבהמה תהיה עבור החטאת דהא ודאי לא מהני מידי ועוד פירש ריב"א שאין לפרש דהכי פריך שילקחו כל הקינין באשראי ויאמרו מעות שבשופר שעתידין להיות עד אחר הקרבה יהיו מחוללין על קינין אלו ומעות של אותן שעתידין למות יעמדו בקדושתן ולא יתחללו על האחרים ואותן קינין עדיין הם חולין ועכשיו הוברר הדבר שכל אותן שקרבו כבר מתיים הוקדשו ואותם שנשארו ומתו הוברר הדבר שהקינין שעדיין חולין הן שלהן וא"כ לוקחין ממעות שבשופר הון מנגד אותם של מתים ואומרים אם נשארו מעות של מתים בשופר א) אלה שהם בידינו הרי הן מחוללין על מעות הקינין הללו של השופר שכבר הם חולין שנתחללו על הקינין ואותם לא יתחללו אלא יוליך ליס המלח דאין חילול מועיל בהם כמו איסורי הנאה שאין להם פדיון והביא ראיה על זה מדתנן במס' זבחים בפרק התערובות (דף ע:) כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפילו באלף ימותו כולן נתערבו בשור שנעבדה בו עבירה ירעו עד שיסתאבו כו' מכלל דבריפא אין להם פדייה אפילו נפל בהן מום מדלא קתני ירעו מיהו יש לחלק בין מעות דהכא לבהמה דהתם שאין לה פדיון לפי שיש לה קדושת הגוף וגם לאחר פדיון אסורה בגיזה ועבודה ועוד שיש לנו לקיים בהם מצות הכנסה לכיפה לסקול השור והאי טעמא לא שייך הכא אבל הביא עוד ראיה ממסכת נזיר פרק מי שאמר (דף כו.) דקתני התם מי שהיה מחויב חטאת ואמר הרי עלי עולה והפריש מעות כו' עד סתומין ילכו ליס המלח פי' כולן דאי חלייס אפילו מפורש נמי ילכו דמי חטאת ליס המלח ולמה ילכו כולם ליס המלח יקח בהמה אחת ויאמר דמי עולה יהו מחוללין על בהמה זו בכל מקום שהן ויקח אלה המעות ויאמר אם אלו של עולה מוטב ואם לאו יהו מחוללין על של עולה ויתנם למוכר והשאר יוליך ליס המלח אלא ש"מ שאין להם פדייה. ריב"א :
ונברור וניסקול וניסדי בנהר. וא"ת ולמה ישליך אותם במים והא אמרינן בפרק ולד במעילה (דף יא.) ובפרק הריני נזיר (דף כד:) מעות סתומין יפלו לנדבה והני סתומין הן דאי מפורשין הן הא דמי חטאת ועולה מעורבין זה בזה ואפילו הן בצרורות מ"מ לא ידע איזה שני דיגרין לחטאת ואיזה שני דיגרין לעולה ועוד למה לי למימר ר' יהודה לית ליה ברירה אפילו אין ברירה יכולין לתקן ויפלו של מת לנדבה שיקחו כל מעות החיים ויאמרו דכל היכא דאיתנהו יהו מחוללין על הקינין הללו ושל מת אם הם ממעות שנשארו בשופר מוטב ואם לאו יתחללו כל היכא דאיתנהו על אותם שבשופר שנתחללו כבר על הקינין ושל מת יתחללו עליהם ויפלו לנדבה ב) והך תקנתא יכולה להיות אם קנו קינין אחר שמת אבל אם קנו קינין קודם שמת ואחר כך מת קודם הקרבה אי אפשר אז לתקן אלא על ידי ברירה שיקרבו אותם מתחילתם לשם אותם שהם עתידין להיות עד אחר הקרבה ואותם שמתו קודם הקרבה הוברר הדבר שלא נקנו לצרכם וי"ל שלעולם מפורשין הן כיון שאומר אלו לחטאתי ולעולתי והן בכיס אחד כדאמרינן בנזיר בההיא שמעתתא אמר רב אשי הא דאמרת מפורשין לא תימא עד דאמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי פי' ואינו מניחן יחד אלא אפילו אמר אלו לחטאתי ולעולתי ולשלמי מפורשין הן ואיכא דאמרי אפילו אמר אלו לחובתי מפורשין הן כיון דלא אמר אלו יהו לנזירתי ולנידתי. מ"ר. ועוד דבלאו הכי נמי כמפורשין הן שאם הן בצרורות יקנה הכהן קן אחד מאותן המעות שני בני יונה ואומר מעות חטאת יהו מחוללין על זה ומעות עולה על זה ואם מעורבין מעות כולם (בלא) בשופר בלא בצרורות בשעה שיקח אותם הכהן קן ראשון נוטל ד' זוזי ויאמר שיתחללו מעות הראשון של קן זה דמי חטאת על יונה זו ודמי עולה על זו כל היכא דאיתנהו ואם הם אלה שבידי מוטב ואם לאו יתחללו אותם שבידי על מעות שבידי של ראשון שחללתי כבר על הקן וכי האי גוונא פרישית לעיל אם נעמיד מעות של שופר בלא צרורות כדפי' ה"ר אלחנן :
ונישקול ארבע זוזי וניסדי בנהרא. פירש רש"י ארבע זוזי היינו חצי סלע צורי הקן והפרידה הוי שני דינרין שהוא רובע סלע צורי דהוי ח' דינרין והיינו הא דאמרינן בכריתות (דף ח.) ועמדו קינין בו ביום ברבעתיים בני דבעים לשתי פרידות ואמרינן נמי (שם דף ט.) גר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו וק"ל מדאמרינן בפרק שני דכריתות (דף י:) בשמעתא מיכן אתה דן לעשירית האיפה בפרוטה מדאמר רחמנא איל בן שתי שנים בכסף שקלים מכלל דכבש בן שנתו בסלע ומדהם רחמנא עליה דדלות למיהוי מבית עשר בעשירות דתנן ועמדו קינין בו ביום ברבעתיים הם רחמנא כו' אלמא רבעתיים היינו משיתסר בסלע והיינו רובע בדינר וא"ת והא אמרינן בב"מ פרק הזהב (דף נב.) בדינר עד רובע ומפרש התם רובע שקל מדלא קאמר עד רביע ומאי קושיא והא פירש הכא דרובע היינו רובע דינר י"ל דהתם דייק מדהזכיר דינר הוה ליה למימר רביעין ומדקאמר רובע ש"מ רובע שקל קאמר אבל בעלמא הוי רובע רביע דינר וא"ת א"כ אמאי נקט הכא ד' זוזי שהוא ב' דינרים י"ל שבימי התגמוד היו יקרים א"נ ארבע זוזי לאו דוקא אלא כן דרך התלמוד כמו (ב"מ דף סט:) שקול ארבע זוזי והב לפלניא ועוד סביא דהתם דאמר כבש בסלע ק"ל מדאמרינן בריש איזהו מקומן (זבחים דף מח.) דחטאת בת דנקא וכן בכריתות פרק דם שחיטה (דף כב:) ומשמע דדוקא קאמר כדאמרינן בחגיגה מעה כסף בפ"ק דחגיגה (דף ב.) וי"ל דמצוה מן המובחר בסלע אבל לכל הפחות יש לך להביא בת דנקא ועוד קשה לרבי דאמרינן בפרק בתרא דכריתות (כז.) מפני מה לא נתנה תורה שיעור למחוסרי כפרה שמא הוזלו טלאים ואין להם תקנה לאכול בקדשים ואילו בפרק שני דכריתות קאמר חטאת יולדת שהיא ממחוסרי כפרה שהוא בסלע וי"ל דודאי יש לו להביא שמינה ואם מצא בפחות מדנקא מיהא שפיר דמי וא"ת מדתנן בפרק בתרא דמנחות (דף קז:) כבש יביא הוא ונסכיו בסלע אלמא כבש עם הנסכים בסלע וי"ל דלעולם הוי סתם כבש בסלע בין יש בו נסכים בין אין בו נסכים. מ"ר : ונשקול ארבע זוזי וניסדי במיא. ויש ספרים דגרס לנהרא ונראה דע"י שחיקה קאמר כדאמרינן בפסחים בפרק כל שעה (דף כח.) דבין לרבה ובין לרב יוסף בשאר נהרות בעי שחיקה או יטיל לים המלח בעיניה ואמרינן נמי ג) במעין ובנהר גבי הפרים מעות לנזירותו ומת יוליך הנאה לים המלח וגם בזמן הזה כשאנו מחללין כרם רבעי צריך לשחוק הפרוטה ולהשליכה לנהר. מ"ר : **ה"ג** דתניא הלוקח יין וכו'. וברייתא היא דבמשנה לא מסיים בה דברי רבי יהודה וכו' : **מבין** הכותים. וקודם שגזר ר"מ על יינן כפירוש רש"י וא"ת מ"מ לר' יוסי ור' שמעון דהכא סברי דגרי אריות הן ובמנחות פרק העומר (דף סו:) ואיך שותין מייך י"ל במטהר יינו על כך א"כ [אע"ס שגזרו על יינן דנכרים] לא גזרו על יינן דכותים לפי שלא להוטין לנסך אחר ע"ז כדאשכחן גבי בנות כותים נדות מעריסתן וגם בנות נכרים שתי גזירות היו בפרק בנות כותים אע"ס שגזרו על פת כותים כשעלו מן הגולה כמו שמפורש בפרקי דרבי אליעזר (פ' לח) לפי שהיו אז מסכסכין לבוני הבית מ"מ על יינם לא גזרו. מ"ר :
מבין הכותים. אבל מעם הארץ הוא ודאי מפריש תרומה גדולה כדאמרינן בסוטה (דף מח.) ולא אמרו נמי בעם הארץ שימתין למוצאי שבת אלא אינו יכול להפריש למחר בשבת כדתנן בפרק בתרא דדמאי (מ"א) המזמין את חבירו שיאכל אצלו ואינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר כו' אבל הכא מיירי מה שאני עתיד להפריש למוצאי שבת מדקתני סיפא אי אתה מודה שמא יבקע הנוד כו' ואי בשבת מה יש לחוש ובלא יפריש בשעת שתיה. מ"ר. ומה שנחשדו כותים על התרומות ומעשרות היינו משום דלית להו דלפני עור לא תתן מכשול וא"ת הא איכא לאו דלא תגזול י"ל דהוי ממון שאין לו תובעין ועוד כל זמן שלא הופרש אינו ראוי ליתנו לא לכהן ולא ללוי והר"ר אליהו פירש דדרשי עשר תעשר ולא מוכר תבואת ארעך ולא לוקח כדדרשינן בהשוכר את הפועלים (דף פח:) : (ע"כ שייך לדף נה ע"ב)
עשרה מעשר ראשון. וא"ת כיון שהופרש כבר שני לוגין אם כן אין העשרה של מעשר שלימין וי"ל דיעשה מדות קטנות אי נמי כי שני לוגין אינו אלא בספק כי שמא הפריש הכותי תרומה למאכלו וצריך להפריש ממנה אלו
א) מוטב ואם אלה הם בידינו כו' : ב) נ"ל ולזה י"ל דהך : ג) נ"ל במעילה ובנזיר :

[לפנינו ליתא אלא כמו שהגהנו במ"ן]

נ"ל דפשיטא

[פ"ח דדמאי]

עין משפט
נר מצוה

סז א מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג :

סח ב ג מיי' שם פ"ג הלכה ה :

רבינו חננאל

ר' יהודה אומר אין אדם מתנה על ב' דברים כאחת אלא אם בא חכם למזרח עירובו למזרח למערב עירובי למערב אבל לכאן ולכאן לא . (ואמר רבי) [והוינן בה] מ"ש דלכאן ולכאן דלא דאין ברירה למזרח ולמערב נמי אין ברירה. ופרקינן ר' יוחנן כבר בא חכם ש"מ דלר' יהודה לית ליה ברירה. אבל כתיבה אית ליה ולמה אינו עושה ביוה"כ שנים וכותב באחד פר ובשני שעיר משום חולשא דכ"ג דלמא לא דייק ואתי לאחלופי ליה. ההוא שליח צבור דנחת קמיה דרבה דאמר יצא והניח על כן השני שבהיכל משמע כרבנן דאמרו שנים היו . ונטל דם [הפר]והניח דם השעיר משמע כר' יהודה דאמר שלא היה כן אחד לפיכך הוצרך ליטול קודם דם הפר . ואח"כ נתן במקומו דם שעיר . וא"ל רבה דבריך חציים כרבנן וחציים כר' יהודה אימא יצא והניחו על כן השני שבהיכל . הניח דם הפר בכן האחד ונטל דם השעיר מן האחר : ת"ר וכן יעשה לאהל מועד וגו' כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל דגמר לאהל מועד ממה שנאמר מבית לפרכת . וכשם שמזה אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר וכן עוד מדם השעיר . כך מזה בהיכל מדם הפר ומדם השעיר אחת למעלה ושבע למטה .

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין אלמא אין ברירה ממאי דילמא שאני התם *כדקתני טעמא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע ואמר להם לכשיבקע אלא מדתני אין *דתני איו ר' יהודה אומר אין אדם מתנה על שני דברים כאחד אלא אם בא חכם למזרח עירובו למזרח למערב עירובו למערב אבל לכאן ולכאן לא והוינן בה מאי שנא לכאן ולכאן דלא דאין ברירה למזרח ומערב נמי אין ברירה ואמר ר' יוחנן כשכבר בא חכם והשתא דאמרינן לרבי יהודה אין ברירה הא כתיבה אית ליה יום הכפורים נמי נעביד תרי ונכתוב עלייהו משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה דאי לא תימא הכי בלא כתיבה נמי האי נפיש והאי זוטר וכי תימא לא מקביל ליה כוליה והאמר רב יהודה *השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר שנאמר °ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד *המזבח וכי תימא דילמא משתפיך מיניה האי חיור והאי סומק אלא משום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה הכא נמי משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה ההוא דנחית קמיה דרבא אמר יצא והניחו על כן שני שבהיכל נטל דם הפר והניח דם השעיר אמר ליה חדא כרבנן וחדא כרבי יהודה *[א]אימא הניח דם השעיר ונטל דם הפר : והזה ממנו על הפרוכת כנגד ארון מבחוץ : תנו רבנן °וכן יעשה לאהל מועד מה תלמוד לומר *[ב]כשם שמזה לפני לפנים כך מזה בהיכל מה לפני לפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר כך מזה בהיכל °וכשם שלפני לפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר כך מזה בהיכל °השוכן אתם בתוך טומאתם אפילו בשעת שהן טמאים שכינה עמהם אמר ליה ההוא צדוקי לר' חנינא השתא

ויקרא ד

שם טז

שם

לכשיבקע . כחוש לו כלומר לא חיישינן לשמא יבקע דאפשר דמסר ליה לשומר : אין אדם מתנה על שני דברים . להניח שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב שמא אם יבאו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב ולומר לאי זה מהן שארצה אלך למחר לפי שקניית עירוב בין השמשות היא וכשזה בורר למחר אותו שירצה לא סמכינן אברירה לומר הוברר שהעירוב לצד חכם זה קנה שביתה אמש אלא על חכם אחד ואינו יודע לאיזה רוח יבא הוא מתנה אם בא למזרח עירובי של מזרח יקנה ואם בא למערב עירובי של מערב יקנה ואילו לכאן ולכאן על שני חכמים למקום שארצה אלך לא דאין ברירה : והוינן בה . דקס"ד בין השמשות עדיין חכם לא בא והוא באלכסון ויכול לבא משתחסך למזרח ולמערב ובא לו לאחד מהן : מזרח ומערב נמי . כשתלה זה עירובו בדעת החכם לומר יקנה עירוב לרוח שהחכם בא לה אין ברירה שמא בין השמשות היה בדעתו של חכם לרוח שכנגדה : ואמר רבי יוחנן כשכבר בא חכם . בין השמשות דקנה עירוב לאותו הרוח שכך התנה זה מבעוד יום : והשתא דאמרת . טעמא דר' יהודה בקני חובה משום דברירה לית ליה אבל כתיבה אית ליה : יום הכפורים . דקאמר לא היה שם אלא כן אחד ליעביד תרי וכו' : לאו אדעתיה . לעיוני בכתיבה : דם הפר סומק כדאמרן באידך פירקין (דף מה·) שדומה לדם הפרים : ההוא . שליח צבור דנחית קמיה דרבא והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה כמו שאנו אומרים : חדא כרבנן . דאמרת כן השני : וחדא כרבי יהודה . דאמרת נטל תחילה ואחר כך הניח אלמא לא היה כן שני להניחו (א) לכך הוצרך ליטול תחילה :

רבי יהודה ור' יוסי ור' שמעון אוסרין . תימה מנא ליה דטעמייהו משום דאין ברירה הא קתני בהדיא טעמייהו משום בקיעת הנוד וי"ל דלא היה כ"ל שזה יהא עיקר טעם לחוש לבקיעת הנוד ליום אחד ומה שהקשו לו מבקיעת הנוד אע"ג דאיגהו גופייהו לית להו האי טעמא י"ל שהיו ברצון מחזירין אותו והיו מקשים לו כל מה שהיו יכולין רק שיחזור בו וכי האי גוונא הויא ההיא דפ' התערובת (זבחים דף עז:) דקאמר רבי אליעזר לרבנן גבי איברי בעל מום שנתערבו באברים תמימים ונתנן למעלה כו' לדידי מדכתב מום בם הוא דלא ירצו הא על ידי תערובת ירצו אלא לדידכו דדרשיתו מום בם לדרשה אחריתי אודו לי מיהת דבשר בעלת מום כעצים דמי אע"ג דאיהו גופיה לא סבירא ליה האי טעמא מדמצריך קרא וכי האי גוונא איכא בספ"ק דגיטין (דף יד·) הולך מנה לפלוני רב אמר חייב באחריותו ואם בא לחזור [*אינו] חוזר ושמואל אמר מתוך שחייב באחריותו אם בא לחזור (אינו) חוזר ומפרש דבהולך כזכי דמי קא מיפלגי דלשמואל הולך [*לאו]כזכי והא דקאמר מתוך שחייב באחריותו אם בא לחזור (אינו) חוזר לדבריו דרב קאמר אע"ג דאיהו גופיה אי הוה סבירא ליה כרב (דלאו) דכזכי דמי לא הוה אמר (אינו) חוזר מהאי טעמא וכי האי גוונא איכא בפ"ג דשבועות (דף כב:) בפלוגתא דר' שמעון ורבנן בשבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא וכן בפרק בתרא דמכות (דף יז·) בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן באוכל טבל כל שהוא ומה שמקשינן לרבי יהודה דלית ליה ברירה וסבירא ליה בפ' החובל (ב"ק דף צ·) גבי דין יום או יומים קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי היאך מלא ידיו ורגליו דלא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון וכן לרבי יוסי דמספקא ליה התם אי כקנין הגוף דמי ואת"ל לאו כקנין הגוף היאך מלא ידיו ורגליו דכי האי גוונא פריך לרבי יוחנן בס"פ השולח (גיטין דף מח·) מפורש בפרק השולח ואין להאריך כאן בזה : מאי שנא לכאן ולכאן [דלא] דאין ברירה . על כרחך רבי יוחנן לא מפליג בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים דאי מפליג מאי פריך לימא לכאן ולכאן תולה בדעת עצמו הוא ומזרח ומערב תולה בדעת אחרים הוא אבל רב דקאמר בפרק בכל מערבין (עירובין דף לו:) ליתא למתניתין דהתם דאית ליה לרבי יהודה ברירה ופריך אדרבה ליתא לדאיו מקמי מתניתין ומשני ליתא למתניתין מקמי [*ברייתות] דהלוקח ודאיו דסמי חדא מקמי תרתי ומקשים לשם אדרבה ליתא לההיא דהלוקח ודאיו מקמי מתניתין דעירובין ומתני' דגיטין (דף עג·) מה היא באותן הימים וברייתא דמרובה (ב"ק דף סט·) דשחרית בעל הבית אומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר דבהנך אית ליה לרבי יהודה ברירה ויש לומר דרב ודאי מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וההיא דגיטין ודמרובה תולה בדעת אחרים היא ואם כן לרבי יוחנן דלא מפליג סבירא ליה ליתא לדאיו ודהלוקח מקמי [*הני מתניתות] ואע"ג דבפ' מסילין (בילה דף לז:) פריך אהא דקאמר דלר' יוחנן בדרבנן אית ליה ברירה מדפרים רבי יוחנן מילתיה דאיו אלמא הכי סבירא ליה והדר ביה מכח ההיא קושיא אלמא דלרבי יוחנן איתא לדאיו יש לומר דלאו מכח ההיא קושיא הדר ביה ובלאו הכי ניחא ליה לשנויי לעולם לא תיפוך ותימה אליבא דמאן קמייתי בשמעתא מדאיו אי אליבא דרב מאי מייתי מדאיו דהוי תולה בדעת עצמו לההיא דשופרות דהוי תולה בדעת אחרים דאדרבה בתולה בדעת אחרים אית ליה לרבי יהודה ברירה ואי אליבא דרבי יוחנן קא מייתי הא לדידיה ליתא לדאיו וי"ל דאליבא דרב קאמר הכא וההיא דשופרות חשוב כתולה בדעת עצמו כיון דאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים אי [נמי] בעשיית כהן תלייה שדעת כהן המקריב חשוב כמו היא עצמה ובהא נמי מיתרצא מאי דק"ל מאי קאמר ליתא למתניתין מקמי דאיו ודהלוקח והא מלתא דר"י אינה משנה בההיא דהלוקח אלא ברייתא היא ואמאי סמיכן מתניתין דעירובין מקמי תרי ברייתות רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו אדרבה סמי אפיט ברייתות טובא מקמי חדא מתני' והיה נראה לי לתרץ דרב לטעמיה דאמר בפרק הגוזל קמא (ב"ק דף צו:) בגמ' אומר לו בעבדים הרי שלך לפניך סמי מתני' מקמי' תרי ברייתות ולפי מה שפי' דההיא דשופרות חשיב תולה בדעת עצמו ניחא דבלאו הכי איכא למימר ליתא למתני' דעירובין מקמי מתני' דשופרות ודהלוקח ודאיו והא דלא מייתי לה התם משום דאינה פשוטה כל כך שיהא טעמו שלרבי יהודה משום דאין ברירה דהא דייקינן עלה טובא בשמעת' ומהשתא נמי ניחא דלא נצטרך לדחוק ולומר דרבי יוחנן פליג על רב וקסבר ליתא לדאיו כי זהו דוחק ועוד דקשיא מההיא דשילהי ביצה כדפרים' אלא נימא דלרבי יוחנן נמי מדקא מפרש למלתיה דאיו אלמא קסבר כותיה וסבירא ליה דליתא למתני' דעירובין וברייתא דכל שילקטו מקמי מתני' דשקלים דשופרות ומקמי ההיא דהלוקח ודאיו וההיא דמה היא באותן הימים סבירא ליה לרבי יוחנן דלא דייקינן מינה דיש ברירה משום דלכי מיית הוי גיטא דילמא לכי מיית זקוקה ליבם וחוללת ולא מתייבמת וכל זמן שבעלה חי הרי היא כאשת איש לכל דבריה ולפ"ז מייתי שפיר בשמעתא מדאיו בין לרב בין לרבי יוחנן דתרווייהו אית להו שפיר דאיו ורבינו אלחנן תירץ דאליבא דרב קאמר דלא קאמר מידי כגון ההוא דלעיל דרבא ומדמי ברירה דתולה בדעת אחרים להיכא דאמר ומברר דבריו מתחלה כמו ההוא דאיו אף על גב דתולה בדעת עצמו הוי :

הימנו

תוספות ישנים

אלו עשרה שלימין והוו שני לוגין ספק כולן תרומה ספק מעשר מעורב כהן ונותנן לכהן מיהו זה התירוץ אינו נראה לה"ר אלחנן דהא אמרינן בפ' שלשה שאכלו (דף מז:) דכמאי דכתיב באורייתא מוזהר זהירי ואם הפריש למאכלו אם כן הפריש הכל ואין צריך לעשר כלל ואם למכור לא הפריש כלום וצריך לאזור ולהפריש הכל אלא ודאי עשרה קטנים קאמר ועוד הקשה דהא רבי שמעון אית ליה בפרק העומר במנחות (דף סו:) דכותים גרי אריות הן ואית ליה במסכת תרומות ומייתי לה בפרק שני דקידושין (דף מא:) דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה אם כן מה מועיל מה שהפריש על כן נראה תירוץ ראשון והא דנקט כותים דלפירוש זה דליתיה בתרומה דנפשיה אפילו טבל גמור נמי איכא למימר משום רבי מאיר נקטינהו דאית ליה התם גירי אמת הן אבל זו קושיא אחרונה אין נ"ל דכותים שאני ממאי דתנן הכותי והנכרי שתרמו תרומתן תרומה ותנן בדוכתא אחריתי תרומת נכרי מדמעת ורבי שמעון פוטר ולא מדכר כותי ש"מ דמודה בה דתרומתו מדמעת וטעמא כיון שגר הוא בידו לתקן עצמו מיד וגבי נכרית קרינן ביה : ומיחל ושותה מיד . פירש רש"י מחלל מעשר שני שיש לו בתוך ביתו דכל מה דאפשר לתקן יתקן ואין נראה לריב"א כי מה חילול תופס כאן כיון שלא הפריש כלום עד למוצאי שבת ולא בירר מקום או לצפונו או לדרומו הא תנן בפרק ג' דתרומות (מ"ח) התורם קישות ונמצאת מרה כו' עד האומר תרומת כרי זה בתוכו כו' וחכמים אומרים עד שיאמר לצפונו או לדרומו ואפילו לרבי שמעון נמי א) כיון דקרא עליו שם כדאמר בפרק בכל מערבין (עירובין לז:) שאני התם דאיכא סביביו ועוד הקשה מדתנא בתוספתא דמעשר שני (פ"ג) המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר כו' עד [האומר] כו' וחכמים אומרים עד שיקבע מקום לצפונו או לדרומו ועוד קתני בסיפא מעשה ברשב"ג ור' יהודה ורבי יוסי שנכנסו אצל בעל הבית לכזיב אמרו לו נראה היאך בעל הבית מתקן פירותיו כיון שהרגיש בהם הביא להם דלוסקמא מלאה דינרי זהב אמר להם כך אני עושה מעשר שני שבתפן זה מחולל על איסר זה אמרו לו לא ואכול מעותיך נשכרת מעות ואיבדת נפשות פירוש מעותיך חולין כיון שלא קבעת מקום לצפונו אך י"ל זו משום דהאיסר איני מבורר ומעורב בין מעות אחרות ומפרש ריב"א דהכא מיירי שקבע לו מקום או לצפונו או לדרומו וגם פירש רבינו יעקב דמיחל לשון חילול כדתנן במשנה (דשביעית פ"א מ"ח) עד שיחולו ומפרש בירושלמי עד שיעשו חולין ואין נראה לרבי דאם כן ליתני הכא לצפונו ולדרומו כמו בשאר בבות בפרק בתרא דדמאי וכ"ת משום דידע שיעורא דמנין הלוגין הוי כמו שקבע מקום אין זו סברא כלל ועוד דבמסכת דמאי בפ' בתרא קתני היו לו תאנים של טבל כו' וקתני מה שאני עתיד להפריש וקתני בתר הכי היו של דמאי כו' וקתני בה לצפונו או לדרומו אע"ג שמשמע דקאי אמניחא שנה לעיל גבי טבל ודאי ואע"פ שלא שנה אותו באותו בבא וע"ק [דבתוספתא] קתני שני לוגין שאני עתיד להפריש כו' הבאין אחריהן מעשר ראשון כו' הבאין אחריהן מעשר שני משמע בהדיא דקאי אמעשר שאני עתיד להפריש ואין כאן בירור מקום ואין לפרש דהכי קאמר ב) (להפריש כו') הבאין אחריהן היינו הסמוכין להם שהוא בירור מקום כמו לצפונו ולדרומו דלא משמע כלל הכי ועוד הבאין אחריהן דמעשר ראשון היינו ג) שיריק אחריהן למוצאי שבת דליכא לפרושי שסמוכין להם עכשיו שהרי יתערבו בכל התבית ונמצא שותה טבלים ע"כ נראה לרבי כמו שפי' רבי אלחנן בן הר"י בן רבינו מאיר מיחל לשון מתחיל כמו על העיר אשר נקרא שמי עליה אנכי מחל וגו' (ירמיה כה) ובערוך גרס בשם רב האי גאון מוהל ושותה מיד כלומר מוזג ושותה כמו שכתוב מהול ונראה דקמ"ל דמוזג ויכול לשתות ממנו קבע דמזיגה קובעת למעשר כדאיתא בפ"ק דשבת (דף יא:) מיהא אי שבת קובעת מן התורה שאין זה מידוע ולא נקט מזיגה בשביל כך וא"ת מאי שנא דהכא לא קתני צפונו ודרומו ומהולל על המעות כי היכי דקתני בכמה משניות
א) נ"ל כגון : ב) נ"ל תשעה : ג) נ"ל שיפרים :

מסורת הש"ס

[גיטין כה.]

[עירובין לו: וש"נ]

[לעיל מח. [שם איתא המקבל זבחים כה. ע"ש]

*) [נ"ל מזבח העולה]

[זבחים נז.]

רש"א

רש"א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וחדא כרבי יהוד' כו' כן שני להניחו עליו לכך הוצרך :

גליון הש"ס

גמ' אימא הניח דם השעיר. ע' מג"א סימן קמ"ז ס"ק יח :

סט א מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הלכה י:

°איכה א השתא ברי טמאים אתון דכתיב °טומאתה בשוליה אמר ליה תא חזי מה כתיב בהו °ויקרא טז השוכן אתם בתוך טומאתם אפילו בזמן שהן טמאין שכינה שרויה ביניהן *וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש *האי הימנו ודבר אחר הוא ולא הוי היקש *הניחא למאן דאמר לא הוי היקש אלא למאן דאמר הוי היקש מאי איכא למימר מקומות הוא דגמרי מהדדי אי בעית אימא חוץ מבפנים בחדא זימנא גמר תנא כשהוא מזה אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד הפרוכת *אמר ר' אלעזר בר' יוסי אני ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים של פר ושעיר של יום הכפורים ודילמא דפר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז הוו דחזא דעבידי כסדרן ותנן נמי גבי פר העלם דבר של צבור כי האי גוונא כשהוא מזה לא היו נוגעין בפרוכת ואם נגעו נגעו אמר רבי אלעזר ברבי יוסי אני ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים של פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז ודילמא דפר ושעיר של יום הכפורים נינהו דחזנהו דעבידי שלא כסדרן נתערבו לו דמים בדמים אמר רבא נותן אחת למעלה ושבע למטה ועולה לו לכאן ולכאן אמרוה קמיה דרבי ירמיה אמר *בבלאי טפשאי משום דדיירי בארעא דחשוכא אמרי שמעתא דמחשכן הא קא יהיב למעלה דשעיר מקמי מטה דפר והתורה אמרה °שם וכלה מכפר את הקדש כלה דם הפר ואחר כך כלה דם השעיר אלא אמר רבי ירמיה *נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם הפר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם השעיר נתערבו לו דמים בדמים במתנות האחרונות סבר רב פפא קמיה דרבא למימר נותן שבע למטה לשם פר ולשם שעיר וחוזר ונותן אחת למעלה לשם שעיר אמר ליה רבא עד השתא קרו לן טפשאי והשתא טפשאי דטפשאי דקא מגמרינן להו ולא גמירי והא קא יהיב מטה דשעיר מקמי מעלה דשעיר והתורה אמרה תן למעלה ואחר כך למטה

אלא

רש"י

השתא ברי. ודאי טמאים אתון ואין שכינה ביניכם שורה בטומאה: וכי דבר הלמד בהיקש. כגון פר שלמד במתנות פנים אחת למעלה מן השעיר בהיקש והשעיר שבע למטה בהיקש מן הפר חוזרין ומלמדין מתנות שבפנים על מתנות הפרוכת בהיקש דוכן יעשה לאהל מועד וקיימא לן במסכת זבחים (דף מט:) דאין למדין בקדשים היקש מן ההיקש: הימנו ודבר אחר. היקש הראשון לאו היקש הוא שהרי בין בפר בין בשעיר כתיב מעלה ומטה ולא הוצרכו ללמוד זה מזה אלא את המנין הלכך כל חד וחד מעצמו למד מקצת ודבר אחר מסייעו במקצת ואין זה למד בהיקש והיכי דמי היקש שאין חוזר ומלמד (א) בהו כגון אם לא נאמר למטה בשעיר כלל או למעלה בפר לא נאמר כלל ולמדו הבהמות זו מזו בהיקש היינו היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש: הניחא למאן דאמר וכו'. פלוגתא בזבחים בפרק איזהו מקומן (דף מז.): מקומות הוא דגמרי מהדדי. אין זה היקש הלמד מן ההיקש שהרי בהיקש הראשון למדו בהמות זו מזו ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר ובהיקש השני לא הוקש שום דבר לאחת מן הבהמות ללמוד ממנה מה שלמדה בהיקש מחברתה אלא המקומות הוקשו זה לזה וכן יעשה לאהל מועד כאשר כפר על הקודש והקודש לא למד כלום מתחלה בהיקש אלא הפר הוקש לשעיר והשעיר לפר במתנות הקודש: ואי בעית אימא חוץ מפנים בחד זימנא גמר. אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד יכול לחזור וללמוד על ההיכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה בפר ועמהם אף מה שלמד בהיקש והיכי דמי היקש שאינו למד מן ההיקש כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפני ולפנים אלא מה שלמד בהיקש אבל השתא דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו למד הכל בבת אחת: אני ראיתיה ברומי. במסכת מעילה (דף יז:) גבי בן תלמיון נעשה נס לר' אלעזר ברבי יוסי שריפא את בת מלך רומי שנכנס שד בגופה ששמו בן תלמיון והכניסוהו לאוצר המלך ליטול כל מה שירצה ולא היה חפץ אלא ליטול מגס אגרות שכתבו גזירות שגזרו על ישראל ומצאם וקרעם °ושם ראה כלי בית המקדש באוצר: כסדרן. מלמעלה למטה *כמצליף: דמים [לעיל טו. נד:] בדמים. של פר ושל שעיר קודם שנתן בפנים כלום: בארעא דחשוכא. בבבל שהיא מצולה: הא קא יהיב למעלה דשעיר. שנותן אחת למעלה לשם פר ולשם שעיר: וכלה מכפר. כלה הכפרות כמו שהן אמורות בענין: במתנות אחרונות. אחר שנתן אחת למעלה מן הפר:

כוסות

תוספות

הימנו ודבר אחר לא הוי היקש. להאי שינויא קשה הא דקאמרינן לעיל בברייתא לא יאמר למטה בשעיר וכו' דא"כ לא הוה יליף אלא מהיקשא דפר דהשתא לא הוי הימנו ודבר אחר וי"ל דברייתא דלעיל סבירא לה דהימנו ודבר אחר הוי היקש וקל להבין:

חוץ מפנים בדבר אחד גמר. פי' רש"י איידי דניתן היקש לידרש בדברים המפורשין בפנים כגון למטה בפר ומעלה בשעיר נלמוד בבת אחת אף הלמד בהיקש עמו ותימה הוא לומר כן דהא יותרת הכבד ושתי הכליות דגמרינן שעירי ע"ז מפר העלם ופר העלם גמר מפר כהן משיח חשיב היקש מהיקש בזבחים פרק ב"ש (זבחים דף מא.) אע"ג דגמרינן שעירי ע"ז מפר העלם לענין הזאות דכתיבן בגופיה וכן בפ' איזהו מקומן (שם דף נה.) דלא גמרינן זבחי שלמי צבור שהן קדשי קדשים ובעי צפון מדאיתקש לחטאת ואע"ג דנפקא לן מהיקשא שאין נאכלין אלא לזכרי כהונה דכתיב בחטאת (ויקרא ו) בגופיה וכן אשם לא יליף התם צפון מדאיתקיש לחטאת אע"ג דגמרינן נמי מההוא היקשא סמיכה דכתיב בגופיה דחטאת מיהו כל זה כ"ל לתרץ דלא דמו להא דהכא דהכא כל ההזאות חשיב חד ענייני וכיון דגלי מקצת בגופיה גמרינן נמי בחד זימנא אפילו מאי דיליף בהיקש אבל הנך לאו חד ענייני נינהו ור"י פי' דמאחת למעלה דכתב בשעיר יליף מבחוץ בין בפר בין בשעיר ומשבע למטה דפר יליף בחוץ בין בפר בין בשעיר דהכי משמע ליה וכן יעשה באהל מועד בשתי הבהמות כמו שעשה אחת למעלה בשעיר בפנים וכן כאשר עשה בפר בפנים למטה יעשה לשתי הבהמות באהל מועד ולא נהירא לריב"א לשון בחד זימנא גמר דהכי הוה ליה למימר פר בחוץ למעלה משעיר גמר ושעיר בחוץ למטה מפר גמר ונראה לו פי' רש"י ולא דמי לכל הנך שהביא ר"י דהכא כיון דכתיב וכן יעשה באהל מועד מסתמא קאי אהזאות דכתיב בגופייהו דהיינו אחת למעלה דשעיר ושבע למטה דפר שהרי לא היה עושה לפני ולפנים אלא הזאות ואהא כתב וכן יעשה וא"כ צריכין אנו ללמוד בחד זימנא גם מה שלמדנו בהיקש °שאם לא כן אז לא הייתי מקיים וכן יעשה דמשמע לגמרי יעשה באהל מועד כמו לפני ולפנים וקרובים תירוץ זה ותירוץ שכתבתי אני למעלה להיות שוין*):

אני ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טפי דמים מפר העלם דבר. הקשה ריב"א והא בבית ראשון לא הוו פרוכת ובבית שני דהוו פרוכת לא היו מקריבין פר העלם דבר כדתנן בפ"ק דמגילה (דף ט:) אין בין כהן משיח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות דכהן משיח מקריבו ולא מרובה בגדים ותירץ דבבית ראשון הוה ובפרוכת דבבי איירי ור"י תירץ דבבית שני הוה והיא דמגילה איירי בהוראת כהן משיח לעצמו דקיימא לן הוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לצבור דמייתי פר אם טעה ועשה כהוראת עצמו ודוקא משיח דכתיב ואם הכהן המשיח אבל מרובה בגדים הרי הוא כשאר יחיד ומייתי כשבה או שעירה אבל פר העלם דבר של צבור אפילו כהן הדיוט מצי לאקרוביה כדאיתא בת"כ וכן מוכח דבבית שני איירי דאי בבית ראשון נימא של פר כהן משיח אלא ע"כ בבית שני איירי ולהכי לא קאמר נמי של פר כהן משיח דלכהן משיח בבית שני לא הוה דיאשיהו גנז שמן המשחה [לעיל נב:]:

כלה דם הפר ואח"כ כלה דם השעיר. לא ידענא מאי איצטריך לאיתויי האי קרא תיפוק ליה מדכתיב מתנות דם הפר ברישא וכתיב חוקה ושמא י"ל דלהכי אייתי האי קרא דלאי מדכתיב חוקה ה"א מחוקה לא ילפינן אלא היכא דשינה הסדר של מעשה שלם כגון אם הקדים כל עבודת שעיר דבחד מקום מקמי מתנות דפר אבל כי האי גוונא שאינו מקדים אלא אחת ממתנות דשעיר מקמי שבע מתנות דפר לא מעכב להכי מייתי מדכתיב וכלה התורה אמרה כלה דם הפר לגמרי ואח"כ כלה דם השעיר והוי כמו שינה הכתוב עליו לעכב:

אלא

*) [וע"ע תוס' זבחים נז: ד"ה ואב"א]

רבינו חננאל

ואקשינן וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש כלומר הפר והשעיר תרווייהו גמרי מהדדי אחת למעלה ושבע למטה מבית לפרכת בהיקש דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר גמרינן שיהיו עשיותיהן שוות היאך חוזרים ומלמדים בהיקש מדכתיב וכן יעשה לאהל מועד להזות אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר וכן מדם השעיר באהל מועד כנגד הפרכת והא קי"ל בין לרבינא בין לרבא דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בהיקש וזה מפורש בשחיטת קדשים פרק איזהו מקומן כו' בתחילתו בענין שחיטת קדשים בצפון וכך סוגיא דשמעתא במקומה. נאמר בעולה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. ונאמר בחטאת ושחט את החטאת במקום העולה דכתיב זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת לפני ה' הנה גמרה החטאת שחיטה בצפון בהיקש מן העולה. וכתיב באשם מצורע ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה. ואמרינן למה לי לאקושי לחטאת ולעולה. ואמר רבינא צריכא דאי אקשיה לחטאת ולא אקשיה לעולה הו"א חטאת מהיכן גמר מעולה. וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ולמד בהיקש. וליקשיה לעולה א"ל אי אקשיה לעולה הו"א דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש. ואמאי לא אקשיה לחטאת משום דניחא ליה לאקושיה לעיקר ולא לטפל. כיון דאיכא למימר הכי להכי אקשיה לחטאת ולעולה דלא ליהוי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש. רבא אמר דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש מהכא. כאשר יורם משור זבח השלמים כו' ואסיקנא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש אי מדרבא אי מדרבינא. ופרקינן אינו זה חוזר ומלמד בהיקש ממנו ודבר אחר הוא. כלומר זה שאתה למד ממנו דבר א' אינו אותו הדבר שלמד הוא בהיקש אלא זולתו הוא וכי האי גוונא לא הוי היקש. הניחא לר' עקיבא [זבחים נז] דסבר כי האי גוונא הוי היקש שנאמר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וגו'. וא' הקיש הכתוב את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים לב' ימים ולילה אף הבכור לב' ימים ולילה. ובא ריה"ג להקישו לחזה ושוק של תודה ליום ולילה. ולא מצא ר' עקיבא להשיבו אלא כתיב ובשרם יהיה שאין ת"ל יהיה מה ת"ל יהיה אוסיף הכתוב הויה אחרת לבכור כלומר יום אחד. מכלל דתרווייהו סבירא להו דבכה"ג הוי היקש ובא ר' ישמעאל וא' עקיבא טעיתה. שלמים למדו *) ממעשר בהמה לענין (תמורה) ואמרת בתמיה וכי הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש זה דבר אחר הוא. הא אין עליך לדון אלא בהיקשא כלשון הראשון ולא מרבויי הכתובים. ואמרי' התם במאי פליגי בהימנו ודבר אחר. ר' ישמעאל סבר לא הוי היקש ור' עקיבה סבר הוי היקש. בשלמא למ"ד לא הוי היקש [היינו] דכתיב וכן יעשה לאהל מועד שהקיש הכתוב דם שעיר לדם הפר ולא חזר ולמד מדם השעיר אותו הדבר שלמדו מדם הפר אלא ההזאות שכתובים בקודש והימנו ודבר אחר הוא זה. כשם שמזה לפני ולפנים מדם הפר ומדם השעיר כך עושה ומזה בהיכל אלא למ"ד הוי היקש מאי איכא למימר. ופרקינן מקום ממקום גמר כלומר ההיכל גמר מקדשים כך כתיב וכפר על הקדש זה קדש הקדשים וכן יעשה לאהל מועד זה ההיכל. ולא גמר הזאות הזאות אלא כשם שלפנים כך וכך הזאות כך בהיכל. איבעית אימא חוץ ופנים בחד זמנא גמר. כלומר אמר רחמנא כפרה בפנים מדם הפר ומדם השעיר. וכפרה בהיכל. וכתיב אח"כ ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר גמרי מהדדי כי בכל מקום עשייתן שוה. ואמרינן התם בשלמא למ"ד לא הוי היקש

*) סגי' לפנינו בזבחים שם תודה מהיכן למדה משלמים וכי דבר הלמד בהיקש וכו' וכ"ה בספרי בפ' קרח ולפי זה אדרבה ר"י סובר דהוי היקש אבל רבינו נראה שהיה לו גי' אחרת שם וצ"ע:

תוספות ישנים

מס' דמאי גבי דמאי ואומר רבי דשאני גבי דמאי שעושה הכל ואין נותן לכהן כלום אלא תרומת מעשר דתרומה גדולה כבר הפרים עם הארץ [ולהכי] קתני תקנתא דמעשר שני כדי שיוכל לאוכלו מיד אבל גבי יין כותים וטבל ודאי צריך ליתן לכהן וללוי ולמה יקבע מקום ויחלל כיון שאינו אוכלו. מ"ר. וא"ת מ"מ לא דהך ברייתא משום דאין ברירה לר' יהודה א"כ מאי קאמרי בברייתא אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ומאי שופה טבלים למפרע כדאמרינן בעירובין וגיטין וסוכה ומאי קושיא והלא הן עצמן טעמייהו משום דאין ברירה אבל אי הוו סברי יש ברירה לא היו חוששין לבקיעת הנוד ולמה מקשינן ליה לר"מ טעם שאינו אמת והיינו דס"כ אשכחן בזבחים פ' התערובות (דף עז:) שמקשה רבי אליעזר לחכמים טעם שאינו תופס אמת בפרק התערובות) גבי איברי בעלי מומין שנתערבו באיברי תמימין כו' גם בכמה מקומות פירש כזה הענין ואין לי להאריך פה כאן: (ע"כ שייך לדף נו ע"א)

רבי יוסי ור"ש אוסרים דאין ברירה. והכי מסקינן בפרק בכל מערבין דלית ליה לרבי יוסי ברירה וקשה דרבי יוסי אדרבי יוסי דבגיטין בפרק מי שאחזו (דף עג:) גבי מה היא באותן הימים וא"ר יוסי מגורשת ואינה מגורשת ולכי מיית הוי גט אלמא סבירא ליה יש ברירה דהכי דייק בפ' כל הגט (שם דף כה.) על רבי יהודה ואין נראה לומר דלרבי יוסי הוי ספק אף לכי מיית דהא כי היכי דלרבי יהודה דהויא כאשת איש לכי מיית מגורשת ה"נ מסתמא לרבי יוסי ואומר רבי דשאני התם כי הדבר עומד להתברר ממילא אם ימות אם יחיה ולכך יש ברירה אבל כאן אין הדבר עומד להתברר וכן בההיא דעירובין דמעשר שני זה מחולל על הסלע שתעלה מן הכיס דמסקינן התם לרבי יוסי דלא חילל היינו נמי דבר שאינו עומד להתברר מיהו כי האי גוונא קאמר בריש כל הגט על רבי יהודה ומפליג בין תולה בדעת אחרים לתולה בדעת עצמו והאי שינויא דעומד להתברר דפירש [הוי] מצינן למימר התם אבל לרבי שמעון לא היה יכול לומר שם זה החילוק. הגה"ה. ומכח זה מתרץ רבי הא דקשיא ליה דשמואל אדשמואל דאית ליה ברירה בגיטין בפרק מי שאחזו גבי הא דאתקין בגיטא דסכיב מרע אם מתי יהא גיטא אלמא אית ליה ברירה ואילו בשלהי ביצה (דף לז:) לית ליה לשמואל ברירה גבי שנים שלקחו בהמה ותביא בשותפות ואומר רבי דשאני בההיא דביצה שאין הדבר ניכר שיהא עומד להתברר שמלוה חלק פלוני לזה וחלק פלוני לזה קודם שחלקו אבל גבי אם לא מתי הדבר עומד להתברר אם יחיה או לאו מיהו קשה לרבי מדאמרינן

בב"ק

מסורת הש"ס

[זבחים מח. מנ: נה.] [מנחות עח.] זבחים נז. מעילה יז: פסחים נד: זבחים ס: מנחות נב. [בכורות כט: כתובות עג.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הימנו כו' שאין חוזר ומלמד בהיקש כגון אם לא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אני ראיתיה ברומי. ושם ראה כלי בית המקדש באוצר.

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הלכה י:
עא ב מיי' שם הלכה יא:
עב ג מיי' שם הלכה יב:
עג ד ה מיי' פ"ב מהל' פסולי מוקדשין הלכה כא:

אלא אמר רבא *נותן שבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר נתערבו לו כוסות בכוסות (א) נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן שלשה פעמים מקצת דמים נתערבו לו ומקצת דמים לא נתערבו [לו] פשיטא כי יהיב מודאין יהיב מיהו הנך שירים הוו וליסוד אזלי או דילמא דחויין הוו ואזלי לאמה אמר רב פפא אפילו למאן דאמר כוס אחד עושה חבירו שירים הני מילי היכא דאי בעי למיתב מצי יהיב אבל האי דאי בעי למיתב לא מצי יהיב לא אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אדרבה אפילו למאן דאמר כוס אחד עושה חבירו דחוי הני מילי דדחויה בידים (ב) אבל היכא דלא דחויה בידים לא דתניא *למעלה הוא אומר °ואת דמו ישפוך ולמטה הוא אומר °ואת כל דמה ישפוך מניין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת ומזה אחת שכולן נשפכין ליסוד ת"ל °ואת כל דמה ישפוך יכול אפילו נתן ארבע מתנות מאחת מהן ת"ל ואת דמו ישפוך הוא נשפך ליסוד והן נשפכין לאמה רבי אליעזר בר"ש אומר מניין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן ארבע מתנות מאחד מהן שכולן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה ישפוך ולרבי אליעזר בר"ש הא כתיב ואת דמו ישפוך אמר רב אשי למעוטי שירים שבצואר בהמה: עירה דם הפר לתוך דם השעיר: תנן כמאן דאמר מערבין לקרנות דאיתמר רבי יאשיה ורבי יונתן *חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין תסתיים דר' יאשיה הוא דאמר מערבין דאמר אע"ג דלא כתיב יחדיו כמאן דכתיב יחדיו דמי אפילו תימא רבי יונתן הוא שאני הכא דכתיב אחת *תניא דלא כשנויין °ולקח מדם הפר ומדם השעיר שיהיו מעורבין דברי רבי יאשיה
רבי

תורה אור

כוסות בכוסות. שאינו מכיר איזה כוס של פר ואיזה כוס של שעיר: נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן. בכל עבודה ועבודה נותן אחת למעלה ושבע למטה מן האחד וחוזר ונותן מן השני וחוזר ונותן מן הראשון דמה נפשך אם ראשון של פר היה ושני שעיר יצא בראשונה ובשניה ואי ראשון של שעיר היה והרי הוא כמו שאינו כדתניא (ג) פר מעכב את השעיר יצא בשניה ובשלישית שהרי קדם פר לשעיר וכן בהיכל: מקצת דמים נתערבו. כגון שנשפך משני מזרקות לתוך מזרק שלישי ריקם ונשתייר בהם בכל אחד ואחד: פשיטא לי דכי יהיב. מתנות מודאין יהיב ממה שנשאר במזרקות: מיהו. הא מיבעיא לן הנך שנתערבו בשלישי שירים הוו כאילו לא נתערבו וליסוד מזבח החיצון אזלי כדתנן (זבחים דף מז:) שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון: או דילמא דחויין נינהו. הואיל ואין מתנות הראשונות ניתנו ממנו ולאמה שבעזרה המביאה את כל ליכלוך העזרה לנחל קדרון אזלי: אפילו למאן דאמר. בברייתא לקמן כוס אחת וכו' כגון קיבל הדם בשתי כוסות ונתן את כל מתנות הקרנות מכוס אחת: אבל האי דיהיב מיניה. שהרי הדמים הללו שבמזרק שלישי נתקבלו בשני המזרקות שנתן מהן המתנות: דתניא. פלוגתא דכוס עושה חבירו דחוי או שירים דאמרן לעיל אפילו למ"ד וכו': למעלה הוא אומר. בחטאת דשעיר נשיא (ויקרא ד) ואת דמו ישפוך וגו' ובשירים כתיב ולא כתיב הכא כל ולמטה בחטאת יחיד בשירים דידה כתיב כל: ה"ג מנין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת ומזה אחת שכולן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה ישפוך יכול אפילו נתן ארבע מתנות מאחת מהן ת"ל ואת דמו ישפוך הוא נשפך ליסוד והן נשפכין לאמה ר"א בר"ש אמר מנין לחטאת שקיבל דמה בארבע כוסות ונתן ארבע מתנות מכוס (ד) ראשון שכולן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה ישפוך ת"ק סבר כוס עושה את חבירו דחוי ור"א בר"ש סבר כוס עושה את חבירו שירים: מערבין לקרנות. מערבין דם פר בדם שעיר כשבא ליתן מתנות קרנות מזבח הפנימי: אין מערבין. דמשמע ליה ולקח מדם הפר ומדם השעיר מכל אחד בפני עצמו: דאמר אע"ג דלא כתיב יחדיו וכו'. דתניא (סנהדרין דף סו.) איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת"ל אביו קילל אמו קילל דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע כל אחד ואחד בעצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו אלמא לר' יאשיה אי לא הדר כתיב אביו ואמו קילל הוה אמינא רישיה דקרא שניהן כאחד משמע הכא נמי מדם הפר ומדם השעיר שניהן כאחד משמע: דכתיב אחת. וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה (שמות ל) ולא שתים: תניא דלא כשנויין. אלא כמה דסלקא דעתך מעיקרא דר' יאשיה הוא דאמר מערבין:
וקיבל

אלא אמר רבא נותן שבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה כו'. דעולין אינן מבטלין זה את זה ולא דמי להא דתנן בפ' התערובות (זבחים דף עט:) הניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה דסבירא להו לרבנן דרבי אליעזר ישפכו לאמה דיש לומר דשאני הכא נהי דהשתא לאחר שנתן למעלה דפר הוה ליה ניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה מ"מ כיון דמעיקרא הן שוין במתנותיהן אפילו רבנן דר"א מודו הכא דיתן למעלה ורואה אני דם הפר למעלה כאילו הוא מים: נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן. פי' רש"י וכן בהיכל משמע דאיירי נמי בנתערבו כוסות בכוסות קודם שנתן לפני ולפנים וקשה דהא אמרינן לקמן בפירקין *שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום אלא יש לומר דלא איירי בלפני ולפנים אלא בהיכל:

*עירה דם הפר לתוך דם שעיר. תימה דאמרינן בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כב.) הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדם שעיר אלא מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה וכיון דעירה דם פר לתוך דם שעיר א"כ איפכא הוה ליה למימר דאע"ג דדם פר מרובה הוה לן למימר ראשון ראשון בטל כדאמר בפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף עג.) המערה יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל אלא הכא משום דאין עולין מבטלין זה את זה וי"ל דהיכא למאן דאמר התם דוקא המערה מפי נרטור דלא נפיש עמודיה אבל מפי חבית דנפיש עמודיה לא ואפילו למאן דאמר אפילו מחבית דנפיש עמודיה מ"מ היכא דמערה מדבר דנפיש עמודיה טפי מפי חבית מודה דלא אמרינן ראשון ראשון בטל והכא היה מערה מן המזרק דנפיש עמודיה:

תניא דלא כשנויין. הכי נמי הוה מצי לאיתויי ברייתא דמיירי בזבחים פרק בית שמאי (דף מב:) ובפרק הקומץ זוטא (מנחות דף כז:) ארבעים ושבע של יוה"כ ועוד מייתי התם ברייתא דתניא ארבעים ושמנה של יוה"כ דעל כרחיך סבירא להו להנך ברייתות אין מערבין לקרנות דבענין אחר לא משכחת להו והכי מוקי להו התם אלא ניחא ליה לאתויי הך ברייתא שר' יונתן בעצמו מוזכר בה השתא מסקינן דלר' יונתן אין מערבין ותימה דבפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט.) אמרינן דר' יהודה מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא ואם תמצא לומר דחוששין לזרע האב אם כן הייתו כחנניה דהתם וחנניה ס"ל כרבי יונתן דלא בעי או לחלק כדקאמר התם וא"כ היכי קאמר ר' יהודה בפ' הקומץ רבה (מנחות דף כב.) מולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות וכו' דמין במינו לא בטיל והא כיון דסבירא ליה כרבי יונתן אם כן אין מערבין לקרנות ויש לומר נהי דרבי יונתן לא דריש אחת לר' יהודה דדריש אחת קסבר מערבין אבל תימה אמאי קסבר רבי יונתן אין מערבין נהי דלא דריש אחת מכל מקום כיון דכתיב מדם הפר ומדם השעיר נימא מערבין דאמר בפ' שתי מדות (מנחות דף צא:) דלר' יונתן דאיצטריך למיכתב גבי נסכים (במדבר טו) מן הבקר או מן הצאן דלא תימא כיון דכתיב בויקרא מן הבקר ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי ורש"י פירש התם דלאו מו"ו קא דריש אלא מדשני קרא בדיבוריה דברישא כתיב מן הבהמה מן הבקר והדר כתיב ומן הצאן ולא כתיב ומן הבקר ומן הצאן ש"מ לערב בקר וצאן ולא נהירא דלא הוה מצי למיכתב ומן הבקר דהא בקר וצאן הוא פירוש דמן הבהמה וא"כ איצטריך למיכתב מן הבקר והשתא הוי מן הבקר ומן הצאן כמו מדם הפר ומדם השעיר וכ"ל דלא דמו דאילו כתיב הכא מדם הפר והשעיר אז הוה דמי למן הבקר ומן הצאן אבל ומדם השעיר מדם הפסיק הענין לרבי יונתן אי נמי כ"ל מדכתיב גבי בן צאן מן הכבשים או מן העזים ובבן עוף נמי כתיב מן התורים או מן בני היונה והכא לא כתיב או מן הצאן ש"מ לערבן ולהכי איצטריך בפרשת נסכים או לחלק ולאו מוקמינן ומן הצאן להוציא את הנוגה [ועיין תוספות מנחות צא: ד"ה הואיל]:

[גיר' הרמב"ם נותן אחת למטה וכו' ע"ש כ"מ]

רבינו חננאל

היינו דכתיב בשלמי צבור ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שאין ת"ל תביאו כלומר דיי לו והקרבתם מנחה חדשה לה' ממושבותיכם (תביאו) לחם תנופה שתים שני עשרונים. מה ת"ל תביאו לרבות לחמי תודה שהן לחם שלמים כזה שיהיו כמות זה מה זה הלחם עשרון לחלה שנאמר שתים שני עשרונים אף חלות תודה עשרון לחלה. אימא שלמי צבור הכל ב' עשרונים אף לחמי תודה כן ת"ל תהיינה כלומר אלו שני עשרונים ולא לחמי תודה ב' עשרונים ולמדנו שלחמי תודה הן עשר חלות חמץ מדכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ולמדנו תרומת ה' מתרומת מעשר. הנה למדנו שהן עשר שלא מצאנו ...

... כי מעשר שני בזמן הזה אין לו היתר אפילו בירושלים שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך וגו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שניאינו נאכל ...
... בבכור שנזרק דמו קודם הרבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים דמקשינן בשרו לדמו מה דמו למזבח אף בשרו בעת שיש מזבח. ומקיש מע"ש לבשרו. וכי בשר הלמד בה...
... למע"ש. א"ל ה"מ בקדשים ומע"ש חולין נינהו לגבי קדשים ומלמדין הניחא למ"ד בתר למד אזלינן אלא למ"ד בתר מלמד אזלינן בשר בכור קדשים הוא ופריק דם ובשר חדא מ...
... הוא ממנו ודבר אחר הוא. אין דנין אותו למד מלמד: ת"ר לא היה הדם מגיע אל הפרוכת אלא היה מזה כנגד הפרוכת א"ר אלעזר אני ראיתי הפרוכת ברומי כו' פי' כסדרן אחת למ...
... דמים ברמים פירוש קודם שיזה מדם הפר בהיכל נתערב דם הפר בדם השעיר. ואוקמה רבא נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר בהיכל וחוזר ונותן אחת (למטה)[למעלה] ושבע למטה ...
... בדמים במתנה**) אחרת. אוקמה רבא נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר. נתחלפו לו כוסות דם הפר בכוסות דם השעיר נותן וחוזר ונותן ו...

*) נראה דצ"ל מזה וזה הוא תלת לחם חמץ. **) נראה דצ"ל במתנה אחרונה וכן היה גורס רבינו בגמ' וזהו דמסיים נותן אחת למטה וכו' והיינו שנתערב לאחר שכבר נתן ו' הזאות למטה.

תוספות ישנים

בב"ק פרק מרובה (דף סט.) אי הכי קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דאמר ר' יוחנן כל המתלקט כו' והאמר ר' אסי ... שחלקו לקוחות הן כו' ומאי קושיא והלא גבי כל שילקטו עניים היום הדבר עומד להתברר לאיזה ... אבל גבי אחין אין להתברר חלק הראוי לכל אחד ואחד ועוד אמאי בעי למימר מעיקרא דמספקינן ... משום הסיא דהלוקח יין והלא התם אין הדבר עומד להתברר כי יבקע הנוד כמו שהוא עומד ... והומר רבי שהיה יכול לומר כן אלא שרוצה להעמיד שם תירוץ אחר אבל קשה לה"ר אלחנן ... דבכך דהלוקח יין אית ליה ברירה ובבכורות פרק יש בכור בגמרא מי שלא ביכרה כו' ... אין הוו אי לקוחות הוו אלמא מספקא ליה אי יש ברירה אי לא ועוד קשה דרבא אדרבא דקאמר ... דר"מ ורבי יהודה אית להו דרב אסי דמספקא ליה אי יורשים הוו אי לקוחות הוו וכריש ... דבין לרבי יהודה בין לר' שמעון אית להו ברירה וטעמא דהלוקח יין משום דיבקע הנוד וע"כ ... האי דאית ליה אין ברירה יכול לסבור דיש ברירה כבשתנה בפירוש כגון ב' לוגין שאני עתיד ... דפרק כל הגט וסרי זה גיטיך מהיום כו' דפרק מי שאחזו וכתירוץ זה מיתרצא קושיא ... יוסי ודשמואל אדשמואל דשאני גבי גט דשכיב מרע שהתנה מתחלה ועוד הקשה ה"ר אלחנן למה ... ורבי יוחנן דכל המתלקט להסיא דאחין שחלקו לישני ליה דגבי מתלקט היכא תנאי וי"ל כדפרישית ...

דאינו חושב תירוצו של איפוך עיקר ולפירוש רבי דמפרש במעתין דבריכה גבי הסיא דלא מלא ידיו ... יוחנן ב) לית ליה ברירה כו' שאפי' אותן תנאים שסוברים אין ברירה לא היו מודים לרבי יוחנן דאין ... אחין שחלקו אלא ילפינן מחלוקת ארץ ישראל אתי שפיר שסובר התלמוד דרבי ג) יוסי סבר דאין ברי... לסבור דאין ברירה אפילו במקום שיש תנאי ועוד אומר ה"ר אלחנן שלא קשה מידי דאי הוה משני ... דאחין שחלקו תיקשי ליה דריש פרק כל הגט דקאמר התם אף אחרון נמי אינו פוסל משמע התם דלית ... לרבי יוחנן אע"פ שיש תנאי: מ"ש לכאן ולכאן דלא דאין ברירה. מכך במעתא קשה לרבי על ... בעירובין פרק בכל מערבין (דף לו:) דליתא למתניתין דיש ברירה מקמי דאיו [דאין ברירה] ... ליתא לדאיו מקמי מתני' ומשני הא שמעינן לרבי יהודה דלית ליה ברירה דתנן הלוקח כו' וקשה ... ליתא לדאיו מקמי מתני' דאית ליה לרבי יהודה ברירה וכן מתני' מה היא באותן הימים דמוכח ... דאית ליה לרבי יהודה ברירה וכן הסיא דכל שילקטו עניים המרובה והסיא דהלוקח היכא לפרושי ... בקיעת הנוד והומר רבי שיש לחלק בין תולה בעצמו בין תולה באחרים כגון הסיא מה היא באותן הימים ... בידי שמים וכן הסיא דכל מה שילקטו עניים אבל הסיא דעירובין הדבר תלוי בדעת עצמו ולהכי ... מתני' מקמי דאיו והאי חילוקא מחלק בפרק כל הגט (דף כה.) וא"ת ומאי פריך ומאי שנא לכאן ...
בריר...

א) נ"ל דר' מאיר אדר' מאיר: ב) נ"ל אין לו ברירה כל כך: ג) נ"ל יוחנן:

רבי יונתן אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו אמר לו רבי יאשיה והלא כבר נאמר אחת אמר לו רבי יונתן והלא כבר נאמר מדם הפר ומדם השעיר אם כן למה נאמר אחת לומר לך אחת ולא שתים מדם הפר אחת ולא שתים מדם השעיר תניא אידך ולקח מדם הפר ומדם השעיר שיהיו מעורבין זה בזה אתה אומר שיהיו מעורבין זה בזה או אינו אלא מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו תלמוד לומר אחת וסתמא כרבי יאשיה: נתן את המלא בריקן וכו': בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הניח מזרק בתוך מזרק וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצץ [א]או אינו חוצץ אמר ליה תניתוה נתן את המלא בריקן מאי לאו הושיב מזרק מלא לתוך מזרק ריקן לא עירה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן הא תנא ליה רישא עירה דם הפר לתוך דם השעיר כדי לערבן יפה יפה תא שמע *[ב]היה עומד על גבי כלי או על גבי רגל חבירו פסול °שאני רגל דלא מצי מבטל ליה איכא דאמרי הכי בעי מיניה דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך תא שמע דתנא דבי רבי ישמעאל °את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקודש שני כלים ושירות אחת בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא *הניח סיב בתוך המזרק וקבל בו את הדם מהו מין בשאינו מינו חוצץ או אינו חוצץ כיון דמהלהל לא חייץ או דילמא לא שנא אמר ליה תנינא *זולף והולך עד שמגיע לספוג שאני מיא דקלישי איכא דאמרי הכי פשט ליה [ג]בדם כשר [ד]בקומץ פסול:

מתני'

וקבל בו את הדם. כל קבלות של כל ימות השנה קמבעיא ליה: מין במינו. מזרק במזרק: חוצץ. וגמלא שאין קבלה זו בכהן שהרי אינו אוחז במזרק שהדם בו: מאי לאו הושיב מזרק המלא בתוך הריקן. שעירה ממנו והא הכא נמי ולקח כתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר וכן לקיחה אחיזת המזרק היא: לא עירה מזרק מלא. לאחר שעירה דם הפר לדם השעיר חוזר ומערה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן: עומד על גבי כלים וכו'. דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו ובין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה במס' זבחים (דף כד.): על גבי רגל חבירו. אלמא מין במינו חוצץ: דלא מבטל ליה. חבירו את רגלו עד שיגמור עבודתו: כלי השרת. שני כלים במשמע ושירות אחת: סיב. הגדל סביב הדקל ונכרך עליו סביב כמין לולבין בגפנים והוא רך וסופג את הדם והדם יוצא מכל עבריו ואינו חוצץ כל כך מי הויא כי האי גוונא חציצה או לא: זולף והולך וכו'. רישא דמתני' הכי (פרה פ"ו מ"ג) המקדש בשוקת והיה ספוג לתוכו מים שבספוג פסולין כיצד יעשה זולף והולך עד שמגיע לספוג שוקת היא אבן חלולה על שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה בהמות ומקדשין בה אפר חטאת לתוך מים חיים והיא הכלי מים שבספוג פסולין דחיים אל כלי בעינן שיהו המים נוגעין בכלי כיצד הוא עושה כשבא ליטול את המים וליתנם בצלוחית ובשפופרת זולף וגומר את כל המים אשר בשוקת עד שמגיע לספוג זולף *שואף עד המצוי אגוטי"ר בלע"ז וכדאמרינן במועד קטן (דף יא:) זולף וגומר כדרכו אלמא ספוג לא חייץ ולא פסיל אלא הנבלעים בתוכו והוא הדין לסיב: שאני מיא דקלישי. ויוצאות מכל עבריו ונכנסות בינו לבין הכלי אבל דם עב הוא: בדם כשר. דקליש: בקומץ פסול. בקידוש שהקומץ טעון להתקדש בכלי לאחר הקמיצה והוא כנגד קבלה בדם פסול דחייץ:

מתני'

רבי יונתן אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. תימה לי והא רבי יונתן אית ליה דמשמע שניהן כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו והכא משמע דאית ליה דווקא מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו ונראה לי כיון דמשמע הכי ומשמע הכי ילמד סתום מן המפורש כי הוכי דלפני ולפנים ובהיכל נותן מזה בעצמו ומזה בעצמו ה"נ לקרנות דכתיב מדם הפר ומדם השעיר מסתמא מזה בעצמו ומזה בעצמו ובהא נמי מיתרצא מאי דק"ל דמייתי בסמוך תניא אידך וכו' עד תלמוד לומר אחת וסתמא כרבי יאשיה והיכי אתיא כרבי יאשיה והא לרבי יאשיה בלא אחת נמי סבירא לי' כמאן דכתיב יחדיו דמי בשלמא הא דאמר ליה ר' יאשיה לר' יונתן והלא כבר נאמר אחת איכא למימר לדר' יונתן קאמר ליה אבל לדידיה בלא אחת נמי אלא יש לומר אע"ג דמעיקרא הוה סלקא דעתך דלרבי יאשיה מערבין בלא קרא דאחת בתר דאייתי קרא דאחת הדר ביה וסבירא ליה דאי לאו אחת ה"א אין מערבין דומיא דלפני ולפנים ודהיכל דילמד סתום מן המפורש כדפי' ובהא נמי מיתרצא מאי דק"ל הא דקאמר לעיל תסתיים דרבי יאשיה הוא דאמר מערבין ודאי אפילו תימא רבי יונתן שאני הכא דכתיב אחת והשתא תימה לי מאי קא דחי אפילו תימא לרבי יונתן מערבין אם כן כל שכן לרבי יאשיה מערבין והא ע"כ חד מינייהו אמר אין מערבין דקאמר ר' יונתן ורבי יאשיה חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין אבל למאי דפרישית ניחא דה"ק שאני הכא דכתיב אחת דאי לא כתיב אחת סברא הוא דאפילו לר' יאשיה ה"א אין מערבין דילמד סתום מן המפורש כדפרי' ואם כן מאן האי תנא דאמר מערבין אלא ע"כ מדכתיב אחת ומאן לימא לן דרבי יאשיה דריש אחת להאי דרשה ולא רבי יונתן דילמא רבי יונתן דריש ליה ורבי יאשיה דריש ליה לדרשא אחרת כדדרשי' ליה בפרק קמא דשבועות (דף ח:) כפרה זו לא תהא אלא פעם אחת בשנה אי נמי כפרה אחת הוא מכפר ואינו מכפר שתי כפרות מיהו מה שהקשיתי ממאי דקאמר סתמא כרבי יאשיה בלאו הכי ניחא דהא לא קאמר רבי יאשיה היא אלא כרבי יאשיה פירוש דסבירא ליה כוותיה דמערבין לקרנות ולאו מטעמיה דלדידיה נפקא ליה בלא דרשא דאחת ודילמא רבי יהודה היא דאית ליה מערבין אע"ג דמשמע ליה כל אחת ואחת בפני עצמה כרבי יונתן נפקא ליה מאחת דמערבין כדפר' לעיל והא דקאמר סתמא כרבי יאשיה הכי נמי הוה מצי למימר רבי יהודה היא דשמעינן ליה בהדיא בהקומץ רבה (מנחות כב:) דמערבין אלא מפני שלא הובא במשנתין נקט רבי יאשיה שהזכירו לעיל במחלוקת עם רבי יונתן וה"ה למ"ד אין מערבין לקרנות מנא ליה דעולין אין מבטלים זה את זה יש לומר נפקא ליה מדם דם בפרק התערובת (זבחים דף פא:) ואין לתמוה מאי שנא דשבע על טיהרו מערבין לכולי עלמא ובקרנות פליגי ויש לומר בלפני ולפנים על כרחך אין מערבין כדמוכח קרא בהדיא דלאחר שנתן מדם הפר שוחט את השעיר ואם כן גם באהל מועד כן כדכתיב וכן יעשה באהל מועד ולקרנות כתיב מדם הפר ומדם השעיר משמע ליה מזה בעצמו ומזה בעצמו דומיא דהיכך כיון דהזכיר בהדיא פר ושעיר אבל בשבע על טיהרו כתיב והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים משמע מכל הדם מזה שבע פעמים ותו לא: מין במינו חוצץ או אינו חוצץ. אבל שאינו מינו פשיטא דחוצץ ולא קרי ביה ולקח וכן בפרק שני דזבחים (דף כד.) שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת וכן בפרק מקום שנהגו (פסחים נז:) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ותימה דבפרק לולב הגזול (סוכה לז.) מסקינן דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ויש לומר דהתם מיירי שכורך סודר סביב הלולב ומאריך בו ועושה מן הסודר כמו בית יד ואוחז בו אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופס הלולב כך לא שמה לקיחה ומזרק בתוך מזרק דהכא דמשמע דפשיטא ליה אי הוה שאינו מינו היה חוצץ לא מיירי שאוחז החיצון בשפתותיו דאז ודאי לא חייץ דהוה ליה כמו בית יד אלא שאוחזו למטה בשוליו וכן צריך לומר מתוך ההיא שמעתא גופה בפרק לולב הגזול כמו שחילקנו דאי לא תימא הכי אלא נימא דבכל ענין לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה אם כן תיקשי דרבא אדרבא דאמר בתר הכי מין במינו אינו חוצץ הא שאין מינו חוצץ ולעיל קאמר גבי סודר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ואפילו שאינו מינו וק"ל מאי פריך מאי לאו נתן מזרק המלא לתוך הריקן לימא אין הכי נמי ואין אוחז את החיצון בשוליו אלא בשפתותיו ויש לומר דפשיטא ליה שלא היה יכול לאוחזו כך ביד אחת שתי מזרקות כבידות שיש בהן כל דם הפר והשעיר ורילב"א תירץ דבשמעתא גבי כלי שרת מין בשאינו מינו חוצץ בכל ענין דאפילו אם תמצא לומר דגבי לולב יש חילוק כדפיר' גבי כלי שרת בכל ענין מין בשאינו מינו חוצץ דנהי דכי עביד כעין בית יד מיקרי לקיחה גבי כלי שרת דכתיב ולקח הכהן לא מיקרי לקיחה בעצמו של כהן:

דאמר

זבחים עו:
[עי' תוס' שבת נג: ד"ה ויכול]
ס"א שואף [פרה פ"ו מ"ג]

עד א מיי' פ"א מהל' פסולי מוקדשין הלכה כא:
עה ב מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הלכה יז סמג לאוין שט:
עו ג ד מיי' פ"א מהל' פסולי מוקדשין הלכה כא:

גליון הש"ס
גמ' שאני רגל דלא מצי מבטל. עי' זבחים דף ק"י ע"ב תוס' ד"ה מין במינו:

רבינו חננאל

ונותן. מקצת דמים נתחלפו לו ומקצת לא נתחלפו לו פשיטא כי קא יהיב מודאן יהיב. מיהו הנך ספיקות שירים הוו וליסוד אזלי או דלמא דחויין הוו ולאמה אזלי. ופשיט רב פפא כיון דספקות נינהו ולא מצי לאדויי מינייהו דחויין הוו. וא"ל רב הונא בריה דרב יהושע אדרבה אפילו למ"ד כוס עושה חבירו דחוי כיון שבירר כוס אחד וא' מזה אני זורק נעשה הדם אשר בכוס האחר דחוי. הנ"מ דקא דחויא בידים אבל הכא דלא דחויא הוא לא ליהוי דחוי. דתניא למעלה הוא אומר ואת דמו ישפוך. למטה הוא אומר ואת כל דמה ישפוך. חטאת שקיבל דמה בד' כוסות כו' ופשוטה היא. עירה דם הפר לתוך דם השעיר נתן את המלא בריקן. פי' עוד החזיר הדם מן המזרק המלא במזרק הריקן למה והלא כבר עירה דם הפר בדם השעיר כדי לערבו יפה יפה. ויצא להזות על קרנות מזבח הזהב תנן כמ"ד מערבין לקרנות דאתמר ר' יאשיה ור' יונתן חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין תסתיים דר' יאשיה דאמר מערבין דאע"ג דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב יחדו דמי. דתניא אביו ואמו קלל. אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה כו'. פי' כתיב איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו סמך הקללה לאב. עוד כתיב אביו ואמו קלל חזר סמך הקללה לאם. *)ש"מ כי את זה קלל מהם קלל חייב מפני שסמך הקללה לזו ולזו אבל לא סמך הקללה לשניהם הייתי אומר לעולם אינו חייב עד שיקלל שניהם דאע"ג דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב יחדיו דמי. ודחינן לעולם מתני' ר' יונתן היא ואע"ג דבעי יחדו שאני הכא דכיון דכתיב וכפר על קרנותיו אחת בשנה מדם הכפורי' כמאן דכתיב יחדו דמי. ואקשינן ר' יונתן ולא ר' יאשיה והא ר' יאשיה שמעינן ליה בהדיא דאע"ג דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב יחדו דמי ומשנינן שאני הכא כיון דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר חלקינהו קרא. תניא דלא כשנוין ולקח מדם הפר ומדם השעיר שיהו מעורבין דברי ר' יאשיה כו'. ופשוטה היא: הניח מזרק בתוך מזרק וקיבל בו את הדם פשיטא לי דודאי מין במינו אינו חוצץ מיהו דרך שירות בכך אי לא. ופשטנא מהא ואת כל כלי השרת וגו' ב' כלים בשירות אחת אבל להניח סיב שהוא אדליף במזרק וקיבל בו את הדם כיון
*) נ"ל ש"מ כי איזו מהם שקלל חייב.

תוספות ישנים

בריכה כו' שאני הכא דתולה בדעת אחרים וי"ל דכולה ר' יוחנן מסיק לה דלית ליה חילוק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים כדמוכח במרובה וה"ת הא בשילהי בילה (דף לז:) קאמר איפוך רבי יוחנן אמר יש ברירה ורבי הושעיא אמר אין ברירה ופריך התם מדאיו דא"ר יוחנן וכבר בא חכם אלמא אית ליה לרבי יוחנן דאיו וכדמתרץ גופיה וי"ל דהוה מצי לדחויי דר' יוחנן לית ליה דאיו אע"ג דמתרץ לה דעל כרחין לאו קושיא היא דהתם הוי מצי לדחויי דר' יוחנן כרבנן דרבי יהודה דאיו סבירא ליה דיש ברירה בדרבנן אלא שמתרץ יותר בטוב וני"ל דעל כרחך צריך אתה לומר כך דלא סבירא ליה לדאיו דאי סבירא ליה כוותיה תיקשי לך דרב אדרב דמתרץ לברייתא דאיו א"כ לית ליה ברירה ואילו בשילהי בילה קאמר גבי שנים שלקחו בהמה וחבית בשותפות דאית ליה לרב ברירה אלא ש"מ דרב אליבא דר' יהודה איירי ולא סבירא ליה אבל קשה לרבי ממשנתין א)דהיכא דמדמי הסיא דלא היו סופרות לקיני חובה כו' שהדבר תלוי בידי שמים לההיא דאיו שהדבר תלוי בידי עצמו וכן הלוקח יין והאי קושיא נמי קשה למאן דמפליג בריש כל הגט (דף כה.) לתולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים. מ"ר. גי'. ואני הייתי רוצה לומר להעמיד בין תולה לדעת אחרים לדעת עצמו דהסיא דשקלים תולה בדעת אחרים היא ליתא מקמי הסיא דגיטין דמה היא באותן הימים כו' והיא דכל שילקטו דהוי תלויין בדעת אחרים ויש ברירה וסוגיא דהכא כמאן דלא מפליג בין תולה בעצמו לדעת אחרים ורבי אמר לי כי אין לשבש כל כך מפני הסיא דעירובין כי אינו כל כך טעות אם לא נגרוס לכאן ולכאן למקום שארצה אלך וני"ע וה"ר אלחנן פי' דשאני הכא לפי שכשהכנים מעות דמי העאהו בשופר לא התנה בפירוש בעצמו אם ימות ילכו לים המלח ולכך אין ברירה אבל גבי גט התנה בפירוש אם ימות וכן גבי כל שילקטו ולכך יש לנו לומר דיש ברירה והא דמייתי בשמעתין (ראיה) דלית ליה לרבי יהודה ברירה מההיא דאיו הכי מייתי ראיה מדלית ליה לרבי יהודה ברירה בתולה בדעת [אחרים] והתנה ה"ה נמי דלית ליה היכא דתולה בדעת [עצמו] בלא התנה ורבי יוחנן דלית ליה האי חילוקא יסבור דליתא לדאיו מקמי משנה דעירובין ודפרק מי שאחזו וברייתא דמרובה ואע"ג דמשנה דשקלים מסייע לדאיו מ"מ יאמר דליתא להך משנה וברייתא דהלוקח יין מקמי ב) כמה סתמי משניות וברייתא אחת וגם ההיא דהלוקח יין יש לדחות דטעמא משום בקיעת הנוד: (ע"כ שייך לדף נו ע"ב)

הניחא למאן דאמר סימנו ודבר אחר לא הוי היקש. כי הכא דבין בפר ובין בשעיר כתיב מעלה ומטה אלא שסמנין לא כתיב שם ואם תאמר לדידיה נמי מי ניחא והא קאמר לעיל לא יאמר מעלה בפר דגמר ממעלה דשעיר כו' והיכי הוה גמר אי לא הוה כתיב ביה בפירוש והא דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בהיקש וי"ל כי התלמוד לא חש להאריך בכך סוגיא לשיטת התלמוד דלעיל אלא סתמא פריך דלהאי תנא אתי שפיר האי אבל לאידך תנא מאי איכא למימר ובמסקנא מיתרצא שפיר: חוץ מבפנים בהד זימנא גמיר. פירש רש"י אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד יכול ללמוד על ההיכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה בפר ועמהם אף מה שלמד בהיקש ונ"ע בכל דוכתא שמזכיר למד מן הלמד הלא יש ללמדו כעין פירוש זה ופירש ר"ת כלומר הא דגמרינן בהיקש שיהא אחת למעלה ושבע למטה בפר ושעיר גמרינן כולו בהיקש שיהא כן בחוץ כפנים ויש ספרים דגרסי חוץ ופנים בהד זימנא גמר וזה שלשון דחוץ ופנים משמע כדפרישית. מ"ר: ה"ג תניא נמי גבי פר העלם דבר של ציבור. כי זה אינו משנה: והיו עליה כמה טיפי דמים של פר כו'. ופליג ר' אליעזר אתנא קמא וא"ת מאי קושיא דילמא שלא במתכוון עסו כדקתני נמי ואם נגעו נגעו וי"ל שכולן לא היו נוגעין כיון שלא במתכוון עושה כן ועוד שהכהנים זריזין הן. מ"ר: שלא כסידרן. שלא היו אחת למעלה ושבע למטה כסדר פר יום הכפורים אבל רש"י פירש גבי כסדרן דיום הכפורים כולם זו למטה מזו ואין נראה דהא לא בעינן אלא אחת למעלה אבל בשבע שלמטה אין חילוק אם הם אינם כסדרן אלא שיהו כולו למטה מן הראשונה ג) דבגמ' דלעיל לא מיירי אלא שמצליף שיהא באחת גב ידו למטה ובשבע גב ידו למעלה וה"ר יוסף פירש שלא כסידרן ד) דמני שלא היו שם אלא שבע ונ"ע אם היו בפר ושעיר ע"ז שמונה או שבע ה): נתערבו לו דמים בדמים. פירוש היינו קודם [שיזה] מתנות שבהיכל דאי קודם מתנות שבפנים והא אמר עולא לקמן שעיר שמתו קודם מתנות שבפר שבפנים לא עשה ולא כלום ומסתמא לא פליג אדעולא: התורה אמרה וכלה מכפר את הקדש כו'. ה"ר יוסף לא גריס ליה וכלה מכפר את הקדש דלקמן דרשי ליה ר"ע ורבי יהודה לדרשא אחריתא וגירסא מבובשת היא בספרים לפי שראו והתורה אמרה כו' אלא ודאי גרס והתורה אמרה כלה דם הפר ואח"כ כלה דם השעיר דאיכא מ"ד לקמן דסידרן מעכב ואפילו למאן דאמר לא מעכב מצוה מיהא איכא וזכוי

א) נ"ל דהיכי מדמי: ב) נ"ל שתי: ג) נ"ל דבמגנדנא: ד) נ"ל מפני: ה) עי' לעיל טו. ויג: בלשון רש"י ז"ל ועיין ש"י:

מתני' זה מזבח הזהב. דאילו מזבח החיצון לאו לפני ה' הוא: התחיל מחטא ויורד. משום דסבירא ליה להאי תנא הקפה ברגל כדאמר בגמרא וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו וצריך ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא נתווסי מאניה שהמזבח גבוה אמתים ואי אפשר לנדד ראשי אצבעותיו למטה ולתת המתנה בקרן מלמטה למעלה ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה וכשהוא נותן באצבע כנגד חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה אם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו וצריך ליתן מלמעלה למטה נקט לשון מחטא ויורד מחטא לשון ירידה היא כדאמרינן במנחות [סו:] נושא עולה ומתחטא: מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון. דהיינו בקרן דרומית מזרחית כדתנן באיזהו מקומן (זבחים דף נג.) שם גומר על מזבח הפנימי וטעמא אמרי' בגמ': ר' אליעזר אומר. לא היה מקיפו ברגליו שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה מרובעת וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה למעלה: חוץ מזו. שהוא עומד אצלה שהיא לפניו שאי אפשר לו לנדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה וצריך למשוך המתנה מלמעלה למטה שאם מושכה מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתנתו: הזה על טהרו. אחר שגמר מתנות הקרנות מזה עליו שבע פעמים כדכתיב (ויקרא טז) והזה עליו מן הדם וגו': טהרו. מפ' בגמ': של מזבח החיצון. שירי דמי חטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי וטעמא מפרש בגמרא: אלו ואלו. דמים החיצוני' והפנימיים הנשפכים על יסוד מזבח העולה היו שותתין ונופלים מן היסוד על הרצפה: ומתערבין באמה. סילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון: לגננין. בעלי גנות: ומועלין בהן. יש בהן איסור ליהנות בלא דמים: גמ' תנו רבנן וכו'. הכי גר' לה בת"כ ויצא אל המזבח מה ת"ל אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן ת"ל ויצא אל המזבח היכן היה לפנים מן המזבח תניא אידך לפני ה' מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר יום הכפורים שהוא עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר מזבח קטרת הסמים (א) (אשר) לפני ה' ואין הכהן לפני ה' הכי גרסינן נמי להך גבי פר כהן משיח בת"כ והכי פירושה דתרווייהו ויצא אל המזבח מה תלמוד לומר היה לו לכתוב וכפר על המזבח אשר לפני ה' מה ת"ל ויצא אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר כהן משיח ופר העדה שהכהן עומד חוץ למזבח כשהוא מזה הזאות שעל הפרוכת ואינו עומד בין המזבח לפרוכת כדקתני בהך אידך ברייתא לקמן תלמוד לומר ויצא אל המזבח למדנו שעד עכשיו היה עומד בפנים מן המזבח תניא אידך גבי פר כהן משיח לפני ה' מה תלמוד לומר ליכתוב ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים יודע אני שהיא לפני ה' מה תלמוד לומר לפני ה' מזבח לפני ה' ואין כהן לפני ה' המזבח מפסיק בין הכהן לפרוכת בשעת מתן הקרנות וכשהזה על הפרוכת באותו מעמד עצמו היה שהרי לא נאמרה יציאה בינתיים למדנו שהיה עומד חוץ למזבח ומזה ואם תאמר והלא לא כתיב אשר לפני ה' אלא לפני ה' ואיכא למימר דאנתינה קאי והכהן לפני ה' אי אפשר לומר כן שהרי בפר העדה נאמר אשר לפני ה' ועל כרחיך אמזבח קאי ועבודת שניהן היא שוה: מהיכן מתחיל מקרן מזרחית דרומית. קסבר שתי פרוכת היו והחיצונה פרופה מן הדרום כדתנן במתניתין וכשיצא מבית קדשי הקדשים דרך הדרום הזה על הפרוכת וכשהשלים בא לו למזבח לדרומית מערבית שהיא ראשונה לו ושם לא היה נותן כדאמרינן לקמן דבעינן ויצא עד דנפיק מכוליה מזבח לפיכך יוצא למזרחית דרומית ומתחיל שם וחוזר דרך שמאל למערבית דרומית ולקמן פריך לקיף דרך ימין: ר"י הגלילי אומר כו'. סבר לה כרבי יוסי דמתני' דאמר לא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בצפונית מערבית דמזבח ושם לא נתן עד שיצא ובא לו למזרחית צפונית ונותן שם וחוזר לצפונית מערבית דרך ימין: דכולי עלמא וכו'. דהא ע"כ מן המערב הוא בא ובמערבה של מזבח פוגע תחילה: לימא. רבי עקיבא שמקיף לשמאל ורבי יוסי הגלילי המקיף לימין בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי: עומד על שנים עשר בקר. בים של נחושת שעשה שלמה כתיב שלשה פונים (*צפון) וגו' (דה"ב ד) מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את הים ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה: דרך ימין למזרח. לא שייך למתני הכא למזרח אלא במס' זבחים דמייתי לה להא מתניתא על הכבש שהוא בדרום והעולה לו ופונה לימין למזרח הוא פונה ואגב ריהטא דההיא גירסא נקיט לה בכולה הש"ס:

ואי

תורה אור

מתני' ויצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב התחיל מחטא ויורד מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית מזרחית מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון *משם *היה גומר על מזבח הפנימי רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שהיה נותן מלמעלה למטה הזה *על טהרו של מזבח שבע פעמים ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך אל יסוד הדרומי אלו ואלו *מתערבין*) באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן:

גמ' תנו רבנן ויצא אל המזבח מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שכהן עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר ויצא אל המזבח היכן היה לפנים מן המזבח תניא אידך לפני ה' מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר ושעיר של יום הכפורים שכהן עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד מזבח לפני ה' ואין כהן לפני ה' הא כיצד עומד חוץ למזבח ומזה: התחיל מחטא ויורד וכו': תנו רבנן התחיל מחטא ויורד מהיכן היה מתחיל מקרן מזרחית דרומית דרומית מערבית מערבית צפונית צפונית מזרחית דברי רבי עקיבא רבי יוסי הגלילי אומר מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית מזרחית מקום שרבי יוסי הגלילי מתחיל שם רבי עקיבא פוסק מקום שרבי עקיבא מתחיל שם רבי יוסי הגלילי פוסק דכולי עלמא מיהא בההוא קרן דפגע ברישא לא עביד מאי טעמא אמר שמואל דאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח ולרבי עקיבא נקיף דרך ימין לימא בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי דאמר רמי בר יחזקאל *ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה והים עליהם מלמעלה וכל אחוריהם ביתה הא למדת *שכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח מר אית ליה דרמי בר יחזקאל ומר לית ליה דרמי בר יחזקאל לא דכולי עלמא אית להו דרמי בר יחזקאל והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן פנים מחוץ ומר סבר לא ילפינן פנים מחוץ ורבי עקיבא נהי דלא יליף פנים מחוץ אי בעי הכי נעביד אי בעי הכי נעביד אמר לך רבי עקיבא מדינא בההוא קרן דפגע ברישא בההוא עביד ברישא דאמר ריש לקיש *אין מעבירין על המצות ואמאי לא עביד משום דכתיב ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח וכיון דיהיב בההוא קרן הדר אתי להההוא קרן דאיחייב למיתב ברישא

ואי

[ג"י ירו' שם]
[עי' תוי"ט]
לעיל טו. [זבחים נח.]
פסחים כב. ע"ז מד. *) [על שהיתה רחבה אמה נקראת כך. רשב"ם פסחים קט: ד"ה סיכי]
זבחים סב:
[לעיל טו: מ. מה. סוטה טו: זבחים סב:]
לעיל לג. [וש"נ]
[נ"ל צפונה]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה תנו רבנן כו' ת"ל מזבח קטורת הסמים לפני ה' כצ"ל ותיבת אשר נמחק:

עין משפט נר מצוה

עד א ב מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה ב ופ"ה מהל' מעשה הקרבנות הלכה יד:
עה ג מיי' שם הלכה י:
עו ד מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:
פ ה ו מיי' שם ופ"ג הלכה ט ופ"ה מהל' מעשה הקרבנות הלכה יג:
פא ז שם הלכה י:
פב ח מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יא:
פג ט מיי' פ"ב מהל' מעילה הלכה יא סמג עשין רי:
פד כ מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג:

רבינו חננאל

דיש"להל ויורד בקרקעית הכלי אינו חוצץ. אבל אם הוא קומץ שהוא סלת שאינו יורד פסול: ת"ר ויצא אל המזבח מה ת"ל א"ר נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שכהן עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת יכול אף זה כן ת"ל*) אשר לפני ה' ואיכן היה לפנים מן המזבח או אינו אלא במזבח החיצון ת"ל אשר לפני ה' הא מזבח הפנימי. ת"ר מזבח קטורת הסמים לפני ה' מה ת"ל א"ר נחמיה לפי שמצינו בפרו של יוה"כ שעומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרוכת יכול אף זה כן ת"ל מזבח קטורת הסמים לפני ה' ולא כהן לפני ה' הא כיצד עומד חוץ למזבח ומזה. ובשיטות הן לא כתבנום אלא שיש נוסחאות שלא כזה הענין: התחיל [מחטא] ויורד כו'. ת"ר התחיל מחטא ויורד מיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבי*) [מערבי'] דרומית דרומי' מזרחית דברי ר"ע ר' יוסי הגלילי אומר מקרן מזרחית דרומית דרומית מערבי' מערבית צפונית צפונית מזרחית. מקום שריה"ג מתחיל בקרן מזרחית צפונית שם ר"ע גומר ומקום שר"ע מתחיל בקרן מזרחית דרומית שם ריה"ג גומר תרוייהו אית להו עד דנפיק מכוליה מזבח כדכתיב ויצא אל המזבח עד שיצא כל המזבח כו' מיהו ריה"ג בעי עד דנפיק אורכיה ופותיה דכוליה מזבח הלכך כי נפיק כ"ג מקדשי הקדשים פגע תחלה בקרן מערבית דרומית ונפיק מכוליה מזבח לאורכו עד דמטי בקרן דרומית מזרחית ונפיק תוב לפותיה וימינו למזרח עד דמטי מזרחית צפונית ומדי עליה ואזיל לימינו למזרח עד דמטי לקרן צפונית מערבית ומדי וכן לקרן מערבית דרומית ודרומית מזרחית. ור"ע לא סבר דבעי למיפק אלא מארכו דכוליה מזבח ולא מרחבו הלכך כי נפיק מקדש הקדשים פגע תחלה מקרן מערבית דרומית ומן הדין הוה לאדויי עליה תחלה דאין מעבירין על המצות אלא כיון דכתיב ויצא אל המזבח בעי למיפק מכוליה מזבח ולאדויי עליה הלכך נפיק ואזיל מערבית דרומית כוליה מזבח עד דמטי בקרן מזרחית דרומית ומדי עליה והולך בקרן ומזה הקרן מערבית דרומית וזהו טעם דר"ע מדמדי **) אקרן דינא א' ליה חוזר ומזה בההוא דאיחייב בה ברישא ומתניתין שייכא כר' יוסי הגלילי כו'. אבל מזבח החיצון תנן וכבש היה לדרומו של מזבח לפיכך כהן שעולה להזות כשעולה לכבש שהוא לדרום פונה על הסובב ומקיף בו וימינו למזרח וכי פגע ברישא בקרן מזרחית דרומית פגע ומתחיל להזות עליו ומהלך עוד וימינו למזרח עד שמגיע לקרן מזרחית צפונית ומזה אחריה (מזה) בקרן צפונית מערבית ואחריה בקרן מערבית דרומית נמצא מקום שהתחיל במזבח החיצון והוא דרומית מזרחית שם ריה"ג גומר במזבח הזהב. הניחא לריה"ג מקיף דרך ימין אלא לר"ע מ"ט מקיף דרך שמאל נימא ברמי בר יחזקאל פליגי דאמר ים שעשה שלמה היה עומד על י"ב בקר שלשה פונים בצפון כו' הא למדת שכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ריה"ג אית ליה דרמי בר יחזקאל ור"ע לית ליה. ודחי לא כ"ע אית להו הא דרמי וכי אמר רמי בחוץ ריה"ג סבר ילפינן פנים מחוץ ור"ע סבר לא ילפינן פנים מחוץ למה מחייבו דרך שמאל איבעי דרך ימין נמי ליעביד. ומשנינן ר"ע אמר לך מן הדין להזות בתחלה בקרן מערבית דרומית שבו פגע בתחילה בצאתו מן קדש הקדשים ונתחייב להזות בו כר"ל דאמר אין מעבירין על המצות ומ"מ לא מדי התם דרחמנא אמר ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח והוא דרומית מזרחית והדר מדי בההוא קרן דאיחייב ביה ברישא והוא קרן דרומית מערבית איבעית אימא אי סבירא לן דהקפה במזבח הפנימי ברגל הוא ילפינן פנים מחוץ והכא בהא פליגי ר' יוסי הגלילי סבר הקפה ברגל ור"ע סבר הקפה ביד ואב"א כ"ע הקפה ביד. ונדחה דליכא למימר דר' יוסי הגלילי סבר הקפה ביד דהא מתניתין לר' יוסי הגלילי היא. וקתני סיפא ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא כלומר בידו היה מקיף ולא ברגל מכלל דת"ק דהוא ריה"ג סבר הקפה ברגל דאלת"ה ר' אלעזר מאי אתא לאשמעינן היינו תנא [קמא] אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא והוא ריה"ג סובר הקפה ברגל ור"ע סבר הקפה ביד:

*) נראה דצ"ל ת"ל ויצא אל המזבח. **) צ"ל מדמדי אקרן שיצא ליה דינא אית ליה.

תוספות

והוי כי ססוה דבסמוך והתורה אמרה תן למעלה ואח"כ למטה אבל וכלה דם הפר כו' משמע דלא קפיד אלא כמה שמקדים שעיר לפר אבל כמה שנותן של שניהם ביחד אינו מקפיד וכן לקמן גבי נותן שבע למטה לשם פר ולשם שעיר וג' מגס קנת אמאי לא קפיד בהכי: נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר. ואע"ג שמזה נמי דם השעיר הכי הזאות בעלות כן דאינו מתכוין להזאות מדם השעיר ואפילו למאן דאמר מצות אין צריכות כוונה הייט כשהגיע זמנו אבל כאן לא הגיע עדיין זמן הזאת דם השעיר ומשום בל תוסיף ליכא שלא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו כדאמרינן בר"ה (דף כח:) לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו ועוד דספיקא הוא*):

למעלה הוא אומר ואת דמו יספוך כו'. הא לא מצית למימר דדוקא כתיבי דלמעלה ה"ל אבל למטה צריך דהא פשיטא דשוין הן ועוד דהיקש הוא דכתיב למטה ואם נפש ואמרינן וי"ו מוסיף על ענין ראשון:

עירה דם הפר כו'. מדנקט הכי ולא נקט עירה הדמים זה בזה לו כוס זה בזה משמע דדוקא נקט הכי

תוספות ישנים

כתיב יחדו כמתן דכתיב יחדו דמי שאני הכא דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר ולא כתיב והשעיר ש"מ דתלקינהו קרא והכי קאמר בסמוך והלא כבר נאמר כו' וכן בספ' ר"ת ומקשינן רבי יונתן ולא ר' יאשיה והא בהדיא שמעינן ליה אע"ג דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב יחדו דמי ושנינן כיון דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר ש"מ דתלקינהו קרא. מ"ר: אפילו תימא ר' יונתן כו'. ודוקא במערבין לקרנות פליגי הני תנאי אבל בשבע הזאות אחרונות שעושה על טהרו של מזבח מודו כולי עלמא דמערבין והא דבזבחים פ' התערובות (דף פא:) איכא תנאי דלא בעו למילף מהכי קראי דאין עולין מבטלין זה את זה ולא מין במינו בטל אלא מקראי אחריני וקאמר התם דאיכו סבירא להו דאין מערבין לקרנות ולא מצו ילפי מיניה ואף על גב דעל טהרו של מזבח מערבין התם היינו טעמא משום דלא כתיב ומדם השעיר ריב"א אך צריך עיון מנא לן דמערבין לטהרו של מזבח: שאני התם דכתיב אחת. בפ"ק דשבועות (דף יד.)

פה א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הל' ג :
פו ד מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה יא :

תורה אור

ואי בעית אימא אי סבירא לן הקפה ברגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פנים מחוץ והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הקפה ביד ומר סבר °הקפה ברגל ואי בעית אימא דכ"ע הקפה ביד והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן יד מרגל ומר סבר לא ילפינן וסבר ר' יוסי הגלילי הקפה ביד והא מדקתני סיפא ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מכלל דתנא קמא לא סבירא ליה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה ברגל [א] ואי בעית אימא [ב] בהא קא מיפלגי מר סבר סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון ומר סבר כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי תניא אמר ר' ישמעאל שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש [ג] ראשון זה אומר בידי הקפתי וזה אומר ברגלי הקפתי זה נותן טעם לדבריו וזה נותן טעם לדבריו זה נותן טעם לדבריו סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון וזה נותן טעם לדבריו כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קאי : רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא: מתניתין מני ר' יהודה היא דתניא ר' מאיר אומר רבי אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן היה נותן ממעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון שנותן ממטה למעלה רבי יהודה אומר ר' אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שנותן ממעלה למטה כי היכי דלא ניתווסן מאניה : הזה ממנו על טהרו של מזבח : מאי *טהרו אמר רבה בר רב שילא פלגיה דמזבח כדאמרי אינשי טהר טיהרא והוי פלגיה דיומא מיתיבי *כשהוא מזה אינו מזה לא ע"ג האפר ולא ע"ג הגחלים °אלא חותה גחלים אילך ואילך ומזה אלא אמר רבה בר רב שילא על גלויה דמזבח כדכתיב °ובעצם השמים לטוהר (שמות כד) תניא חנניא אומר בצד צפוני הוא נותן רבי יוסי אומר °בצד דרומי הוא נותן במאי קמיפלגי מר סבר *פיתחא בדרום קאי ומר סבר *פיתחא בצפון קאי דכ"ע מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב על גגו מאי טעמא אמר קרא °וטהרו וקדשו (ויקרא טז) מקום שקדשו שם טיהרו : שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון : דאמר קרא °ואת כל דם הפר ישפוך (שם) וכי נפיק בההוא פגע ברישא : ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומית : *ת"ר °יסוד המזבח (שם) זה יסוד דרומית אתה אומר יסוד דרומית או אינו אלא יסוד מערבית אמרת ילמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו ואי זה זה יסוד מערבי אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו ואי זה זה יסוד דרומי תניא ר' ישמעאל אומר זה וזה יסוד מערבי ר' שמעון בן יוחאי אומר זה וזה יסוד דרומי בשלמא ר' ישמעאל קסבר ילמד סתום ממפורש אלא ר' שמעון בן יוחאי מאי טעמא אמר רב אשי קסבר פתחא בדרום קאי תנא דבי רבי ישמעאל בדברי רבי שמעון בן יוחאי זה וזה יסוד דרומית וסימניך משכוה גברי לגברא : אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין וכו' : תנו רבנן *מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון וחכ"א °אין מועלין בהן עד

רש"י

ואי בעית אימא אי סבירא לן · דהקפה במזבח הפנימי ברגל היא כהקפה דחיצון דכולי עלמא ילפינן פנים מחוץ לענין ימין אלא סבירא להו להני תנאי דהקפה ביד ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות לפי שאינו צריך להקיף ברגל שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה: מכלל דת"ק · לא שני ליה בין הקפת פנימי לחיצון אלא שניהן ברגל ותנא קמא דמתני' רבי יוסי הגלילי היא דהא כוותיה קאמר בברייתא : סביב דמזבח הפנימי · דכתיב ביה על קרנות המזבח סביב (ויקרא טז) : כסביב דמזבח החיצון · מה זה ברגל אף זה ברגל : במקום חדא קרן · שהקרן של חיצון אמה על אמה: מתניתין רבי יהודה היא · דשמעינן ליה דאמר משום רבי אליעזר הכי : ועל כולן הוא נותן מלמעלה למטה · בזו שלפניו על כרחו כדי שלא יזוב הדם לתוך בית ידו להואיל וגבוה היא יותר מידו צריך להיות ראשי אצבעותיו למעלה ואם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית ידו ובאותן של צדדין נותן כדרך שהתחיל בזו חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה ואם בא למשוך מלמעלה למטה טורח הוא לו להיות כפוף ופושט זרועו עד כלות המתנה אלא משופף גופו ופושט זרועו מתחיל למטה ונזקף והולך למעלה : ועל כולן נותן מלמטה למעלה · שכך נוח לו לכל הרחוקות : דלא ניתווסי מאניה · כדפרישית : אפלגיה דמזבח · באמצע גובה כתלו : טהר טיהרא · תרגום של צהרים (בראשית מג) שהוא בחצי היום : חנניה אומר בצד צפוני היה נותן · כל שבע הזאות חנניה סבר פתח דפרוכת בדרום וכי נפיק במערבית דרומית פגע והתם לא יהיב ברישא חיטוי דקרנות כדאמרן עד דנפיק למזרחית דרומית ויהיב והדר למערבית דרומית לשמאל משום דבהא איחייב ברישא כדאמרן לעיל ומשם למערבית צפונית לצפונית מזרחית והתם דגמריה לחיטוי יהיב שבע הזאות : ורבי יוסי סבר פתח בצפון · כדקאמר במתני' הלכך במזרחית צפונית מתחיל ובדרומית מזרחית מסיים והתם יהיב להזאות : במקום שקידשו · בקרנותיו שם טהרו בהזאות : דאמר קרא · גבי פר כהן משיח ואת כל דם הפר וגו' (ויקרא ד) ותניא בתורת כהנים הפר לרבות פר יום הכפורים שיהו שיריו נשפכין ליסוד אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי : יסוד המזבח · האמורה בחטאת החיצונה : ה"ג אמרת ילמד ירידתו מן הכבש וכו' ירידתו מן הכבש בחיצונות ליציאתו מן ההיכל ושירים הפנימיים בידו : זה וזה · חיצונות ופנימיות : ילמד סתום · חיצונות שלא פורש בהן לאיזה יסוד : מן המפורש · מן הפנימיות שכתוב בהן אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד (שם) והוא יסוד מערבי : קסבר פיתחא · דהיכל בדרומו של מזבח קאי הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד היינו דרומי : תנא דבי רבי ישמעאל בדבי ר' שמעון בן יוחי זה וזה יסוד דרומי · בבית מדרשו של ר"ש בן יוחי היו שונין משנת רבי ישמעאל וגורסין בה זה וזה יסוד דרומי לומר חזר בו רבי ישמעאל : וסימן · שלא תטעה לומר זה וזה יסוד מערבי היו שונין : משכוה גברי לגברא · תלמידי ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדבריהן : אלא

תוספות

דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד · ולא גרסינן בההוא פגע ביה ברישא ולעיל בפרק אמר להם הממונה (דף לג.) פי' אין מעבירין על המצות גרסינן : משכוה גברי לגברא· בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נג:) איתא נמי וגרס רש"י התם זה וזה יסוד מערבי וסימן משכוה גברי לגברא ומפרש רש"י וזה לשונו תלמידי רבי ישמעאל שהן רבים משכו את ר"ש בן יוחי לומר כדבריהם ולא נהירא לר"י דבפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) פליגי נמי רבי ישמעאל ור"ש בקרא דאל המנוחה ואל הנחלה דר' ישמעאל אומר דזו וזו שילה ור' שמעון אומר זו וזו ירושלים תנא דבי ר' ישמעאל כדברי רבי שמעון זו וזו ירושלים וסימן משכינהו גברא לגברי ומפרש רש"י ר' שמעון בן יוחי שהוא יחידי משך את תלמידי ר' ישמעאל להניח דברי רבם והשתא קשה חדא אין זה סימן דאדרבה דרך הוא שרבים מתגברין ומושכין את היחיד וא"כ אתי למיטעי ולומר איפכא גברי לגברא א"כ מה סימן הוא ועוד דהא באיזהו מקומן הוי איפכא גברי לגברא א"כ אתי למיטעי ע"כ נראה כמו שפרש"י כאן זה וזה יסוד דרומית מיהו ה"ג משכו גברי לגברא פירוש ר"ש בן יוחי שהוזכר שמו ושם אביו משך תלמידי רבי ישמעאל שהוזכר שמו ולא שם אביו לומר כדבריו וה"ג נמי בפרק בתרא דזבחים (ג"ז שם) וכן פי' בערוך בערך משך ואפילו אי גרסינן בתרוייהו גברא לגברי כגירסת רש"י דהתם נראה דלא קשה מה שהקשיתי הא אתי למיטעי ולהפך הסי' ולומר גברי לגברא די"ל דזה היה ידוע שרבי שמעון האריך ימים אחר רבי ישמעאל ותלמידי רבי ישמעאל נמשכו ללמוד לפניו אחר פטירת רבם ואורחא דמילתא הוא כל הנמשך אחר חבירו לביתו בין שהם רבים בין שהוא יחיד יש לו לומר כדברי מי שהוא נמשך אצלו : עד

רבינו חננאל

איבעית אימא אי סבירא לן הקפה ברגל כולי עלמא ילפינן פנים מחוץ והכא בהא פליגי ר' יוסי סבר סביב דמזבח הפנימי בעינן דרך ימין כסביב דמזבח החיצון. ור"ע סבר (סביב דמזבח) [כוליה מזבח] הפנימי במקום חדא דקרן מזבח החיצון קאי כולו מזבח הפנימי אמה הוא וקרן מזבח החיצון אמה : תניא ב' כהנים נשתיירו ששימשו במקדש ראשון אחד אומר בידי הקפתי ואחד אומר ברגלי הקפתי כלומר אירע קרי באחד מהן ונכנס השני ושימש תחתיו ונשתיירו שניהן . ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן היה נותן ממטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שנותן ממעלה למטה . מתניתין מני ר' יהודה היא דתניא ר' יהודה אומר ר' אלעזר אומר על כולן הוא נותן ממטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שנותן ממעלה למטה כי היכי דלא נתווסו מאניה כלומר אם יזה ממטה למעלה חיישינן שמא יפול הדם על בגדיו ויטנפו כליו : הזה על טהרו של מזבח ז' פעמים כו' אתינן לאוקמיה פלגא דמזבח ונדחית ואוקימנא גילויא דמזבח וכיון שהעמדנו טהרו של מזבח גילויו כלומר אינו מזה ע"ג הגחלים ולא ע"ג אפר אלא חותה אלו ואלו ומגלה גוף המזבח ומזה על הזהב עצמו ובאיזה המקום במזבח מזה . תניא ר' חנניא אומר בצד דרומו היה מזה ר' יוסי אומר בצפונו ולדברי הכל הקפה ביד ולא ילפינן הקפה מרגל. ור' חנניא סבר פתחא בדרום קאי ומהיכא דנפיק התם מדי . ור' יוסי סבר פתחא בצפון קאי כו' ודכ"ע מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב ברישא מ"ט אמר שמואל דאמר קרא וטהרו וקדשו במקום שמקדשו שם וטהרו . שירי הדם היה שופך אל יסוד מערבי דקי"ל אין מעבירין על המצות וכי נפיק מן ההיכל ביסוד מערבי פגע ברישא ושל מזבח החיצון ביסוד דרומי כדתנן שהכבש היה לדרומו של מזבח . וכי נחית מן הכבש ליסוד דרומי פגע ברישא פי' הא דאמר מפורש הוא דם הפר שנשפך ביסוד מערבי שנאמר ואת כל הדם ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד . הנה מפורש ביסוד המזבח שהוא כנגד פתח אהל

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ואי בעית אימא) תא"מ: [ב] שם בהא כו' נ"ל ובהא: [ג] שם (ראשון) תז"מ (וע' ת"י):

מסורת הש"ס

זבחים לח: לעיל נח.
[תוספ' פ"ג]
[לעיל נח:]
[שם]
זבחים ע.
שם מו. מגילה יח.

תוספות ישנים

דכתי' תעלת אחת ולא שני חטוין . מ"ר : וסתמא כרבי יאשיה כו' . ואחת משמע לאפוקי דלא תימא שצריך להפסיק משום דכתיב מדם הפר ומדם השעיר אבל בעלמא אע"ג דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב דמי: מין במינו חוצץ . וא"ת מה לי לתלייה והא סוף ליה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה דקאמר בפרק לולב הגזול (סוכה דף לז:) לא לינקוט איניש הושענא בסודריה כו' רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה אלמא מהכי אע"ג דסודרא חוצץ [ואע"ג דאית ליה לרבא התם תלייה גבי מין בשאינו מינו] מדאמר רבה התם לא ליכרוך איניש הושענא כו' ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ הא מין בשאינו מינו חוצץ ואמאי הא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה וע"כ צריך לומר דמיירי התם שמכריך לולב בסודרא ואוחז ללולב ע"י אחיזת הסודר כדמייתי התם היה אזוב קצר מספקו בחוט כו' אבל אם כורך הסודר סביב ידו הוי מין בשאינו מינו וחוצץ והשתא קשיא דאמאי לא הויא הכא לקיחה ע"י ד"א וי"ל דמיירי במזרק בתוך מזרק ונותן ידו תחת שולי המזרק ואינו אוחז דרך ידו [בשפתותיו] ובפסחים האריכתי קצת . מ"ר : מין במינו חוצץ או אינו חוצץ . ואע"ג דרבא אית ליה פ' לולב הגזול (סוכה לז:) מין במינו אינו חוצץ איכא לישנא אחרינא דתלי טעמא דרבא משום [דכל לנאותו] אינו חוצץ ורבה נמי פליג ארבא ולהכי מיבעיא ליה הכא: שני כלים ושירות אחת . וא"ת אמאי לא פשיט מהך ברייתא ללישנא קמא דמין במינו אינו חוצץ ומסתמא א) שמעי' ליה מדפשיט מינה לישנא בתרא ושמא מצי לפרושי דמיירי כגון שאוחז ביד כלי החיצון ולקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה כדפירשתי לעיל דליכא תלייה אי נמי מיירי בענין דלא הוי תלייה . מ"ר : מין בשאינו מינו חוצץ או אינו וכו' . וא"ת מאי קמיבעיא ליה הא אפילו בעלמא ליכא מאן דפליג דמין בשאינו מינו חוצץ וי"ל דהכא לא הויא תלייה לגמרי שהדם תלמולי מיתלא דרך הסיב : בקומץ פסול . תימה לריב"א למה הוצרך לומר בקומץ פסול פשיטא דאפילו בעלמא פרישית דמין [בשאינו מינו] חוצץ וי"ל דסולת נמי דק מאד ופעמים שיוצא דרך [הסיב] שאינו נדבק יפה זה בזה *) : היה מחטא . רש"י פירש לשון ירידה הוא כמו נושא עולה ומתחטא למנחות (דף סו:) מיהו שם פירש"י ל"א וכן מצינו מחטאת לשון טיול כמו בן המתחטא לפני אביו וכרש"י פי' מחטא לשון חיטוי כמו ותחטא על המזבח דהא רבי אליעזר דאמר במקומו עומד ומחטא אית ליה דעל כולן היה נותן ממטה למעלה כו' וא"כ לדידיה ודאי אינו [אלא] לשון חיטוי דאכל קרנות המזבח קאי : כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ולהכי נקט תשבוהו לצפון ואינו מתחיל במערב לפי שיכלה תשבותו למזרח כדאמר כל פינות לא יהו אלא דרך ימין למזרח : ה"ג מן דינא בההוא קרן דפגע ברישא עביד ול"ג מודינא **) : מר סבר ילפינן יד מרגל . הקשה ה"ר יוסף מנ"ל דילפינן יד מרגל דילמא לעולם לא יליף וטעמא משום דאית ליה לר' יוסי הגלילי כרבי יוסי דאמר פתחא בצפון קאי כדפירש"י לעיל וא"כ על כרחיה מקיף דרך ימין דמן דינא בההוא קרן דפגע ברישא כו' ועוד הקשה דמתני' סברה לעיל החיצונה פרופה מן הדרום וא"כ איך יוכל לומר טעם מתניתין דסברה כר"י הגלילי כיון שנפרש טעמו דפתחא בצפון קאי וכי נצטרך לומר דסתמא הך משנה סברה כר"י ב) הגלילי [דלא כמתני'] דלעיל ועוד קשה לרבי מאי שנא דגבי חנניא ורבי יוסי מפרש לקמן במתניתין דפליגי בהא אי פתחא בדרום קאי אי בצפון וגבי ר"ע ור' יוסי הגלילי דפליגי נמי בהכי לא מפרש ליה ע"כ נראה לרבי שאפילו לרבי יוסי הגלילי פתחא בדרום קאי ומשמע ליה ויצא אל המזבח עד שיצא ויעמוד במזרחו של מזבח דלאו נפק לגמרי מכולי מזבח ומשום דדרך ימין צריך להקיף מתחיל בקרן צפונית שכשיצא כל גופו חוץ למזבח ועומד במזרח ופניו למערב אם יושיט ימינו לקרן צפונית הוה ליה דרך ימין אבל אם יושיט ידו ימנית לקרן דרומית זהו דרך שמאל והא דקאמר לקמן טעמא דרבי יוסי משום דפתחא בצפון קאי היינו משום דמשמע ליה במתני'

א) צ"ל שמע : ב) תיבת הגלילי נמחק. הרר"י לאגדה : *) ע"כ שייך לדף נח ע"א . **) ע"כ שייך לדף נח ע"ב .

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא לא יצאו מידי מעילה היאך נמכרין לגננין לזבל : **הוא** לפני כפרה כלאחר כפרה · הקשה רבינו תם דבמסכת מעילה פרק ולד חטאת (דף יב:) אמר *זעירי המקיז דם לבהמת קדשים מועלין בו וליכא למימר דהיא מעילה מדרבנן דהתנן בפרק ולד חטאת (שם יא·) דם מתחלה אין מועלים בו יצא לנחל קדרון מועלין בו ומעילה דיוצא לנחל קדרון הויא דרבנן מכלל דמעיקרא אפילו מדרבנן ליכא מעילה ותירץ דהא דאמרינן הכא לפני כפרה כלאחר כפרה היינו לאחר שחיטה

תורה אור

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין בהן מנא הני מילי אמר *עולא אמר קרא °לכם שלכם יהא דבי רבי *שמעון תנא °לכפר לכפרה נתתיו ולא למעילה ור' יוחנן אמר א"ק °הוא לפני כפרה כלאחר כפרה מה לאחר כפרה אין בו מעילה אף לפני כפרה אין בו מעילה ואימא לאחר כפרה כלפני כפרה מה לפני כפרה יש בו מעילה אף לאחר כפרה יש בו מעילה *אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו ולא והרי תרומת הדשן משום

ויקרא יז | שם | שם

אלא מדרבנן · מאן דאמר מועלין מדרבנן קאמר לשלם קרן אבל מדאורייתא להוסיף חומש לא : מנא הני מילי · דאין מעילה בדמים : לכם · ואני נתתיו לכם (ויקרא יז) : הוא · כי הדם הוא בנפש יכפר (שם) הוא (א) כהוייתו לפני כפרה כלאחר כפרה לאחר כפרה אין בו מעילה דכיון דנעשית מצותו תו לא קרינן ביה קדשי ה' : והרי תרומת הדשן · דכתיב בו (שם ו) ושמו אצל המזבח דטעון גניזה אלמא אסור בהנאה וכיון דבהנאה אסור משום קדושתו מעילה נמי אית ביה :

ובגדי

כלאחר כפרה היינו לאחר שחיטה דשייכא ביה כפרה אבל מחיים לא והא דפריך בריש מסכת מעילה (דף ב:) ומי איכא מעילה דרבנן ומשני אין כדעולא דאמר עולא קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה הוה מצי לאיתויי מדם לאחר שיצא לנחל קדרון דמועלין בו מדרבנן אלא משום דקדשי קדשים ששחטן בדרום קאמר התם כמאן דחנקינהו דמי ופריך מי איכא מעילה דרבנן בדבר דלא היו צריכין לגזור דבלאו הכי בדילי מינייהו ומייתי מקדשים שמתו דדמו להדדי והא דפריך בשילהי תמורה (דף לג:) גבי מקדיש עולה לבדק הבית מועלין בה שתי מעילות ומוקי לה מדרבנן ומי איכא מעילה דרבנן ה"פ כיון דאיכא מעילה בלאו הכי מדאורייתא משום עולה ובלאו הכי בדילי מיניה אמאי תקינו רבנן מעילה אחריתי ומשני לאוי למעול בו שתי מעילות דתיקון רבנן מעילה אטור משום דליכא מעילה מדאורייתא אלא בבשר ורבינו חיים זצ"ל פירש דילא לנחל קדרון מועלין בו מדאורייתא לפי שבית דין מקדישין אותו וקשה אם כן במעילה פרק ולד חטאת (דף יב·) דקאמר ומי איכא מידי דמעיקרא לית ביה מעילה ולבסוף אית ביה מעילה ופריך ולא והרי דם דמעיקרא לית ביה מעילה וכו' ומאי פריך לימא שאני התם לפי שבית דין מקדישין אותו ועוד דמה תיקן בזה הכתי אשכחן מעילה מדרבנן בפרק התכלת (מנחות ד' נב·) דקאמר מעיקרא תקינו מעילה גבי אפר פרה והתם ליכא למימר תקינו ביה מעילה מחמת שהיו מקדישין אותו דאם כן הוי הקדש גמור ואיך היו מזין ממנו : **אין** לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו · וא"ת אדרבה נימא איפכא לאחר כפרה כלפני כפרה דאין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין מועלין בו · וכי תימא האיכא קדשים קלים דלית בהו מעילה אלא באימורין לאחר זריקת דמים התם משום דלאו קדשי ה' נינהו וי"ל איכא עגלה ערופה דקודם מצותה מותרת אבל מדשן אין להביא ראיה דקודם תרומת הדשן אין מועלין בו דאדרבה במעילה פ"ב (ד' ט·) משמע הנהנה מאפר תפוח קודם תרומת הדשן לכולי עלמא מועלין בו* : **והרי** תרומת הדשן · הקשה ר"י דהכא משמע דתרומת הדשן מועלין בו לאחר שנעשית מצותו ובפרק ולד חטאת במעילה (ד' יא:) תנן דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין וקאמרינן בגמרא בשלמא מזבח החיצון דכתיב ושמו אצל המזבח וכו' והשתא קשה דמשמע דמזבח החיצון נמי לא נהנין ולא מועלין ומפרש ר"י משום דקתני דישון מזבח הפנימי והמנורה לא מועלין משמע דווקא בתר דישון לפי שהדישון מוליאו מידי מעילה לפי שנעשית מצותו אלמא מצוה לדשנו והאי קאמר בשלמא מזבח החיצון מצוה לדשנו דכתיב ושמו אצל המזבח ואדרבה אפילו מעילה אית ביה מדכתיב ושמו ודרשינן בסוף תמורה (ד' לד·) ושמו בנחת ושמו שלא יתפזר אבל מזבח הפנימי מנלן שמצוה לדשנו וריצב"א מפרש דלאו אדיוקא קאי אלא אלא נהנין ולא מועלין מדאורייתא קאי דליכא למימר לא נהנין מדרבנן כמו לא נהנין שבהש"ס דבירושלמי דיומא פרק שני מוכח דלא נהנין מדאורייתא דגרסינן התם מניין לדישון מזבח הפנימי דכתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן שאינו צריך אם לקבוע לה מקום פירוש למורחה ועולה כבר כתוב אצל המזבח ואם ללמד שתהא במזרחו של כבש כתיב קדמה ואף הוא דרש אצל אצל פירוש ואם ללמד שתהא תרומת הדשן במזרחו של כבש מדכתיב אל מקום הדשן ונימא הרי זה בא ללמד ונמצא למד דהא לא איצטריך דתיפוק לן מגזירה שוה נאמר כאן אצל המזבח ונאמר בתרומת הדשן אצל המזבח מה כאן במזרחו אף להלן אם כן אל מקום הדשן למה לי ש"מ למזבח הפנימי שהוא אסור (לו) בהנאה אל מקום טהור שיהא מקומו טהור ואיכא דמפיק ליה בקל וחומר ומה מזבח החיצון אסור בהנאה מזבח הפנימי לא כל שכן אלמא דאסור בהנאה מדאורייתא במזבח החיצון והשתא הכי פירושו בשלמא מזבח החיצון אסור בהנאה מדאורייתא מדכתיב ושמו אלא מזבח הפנימי מנלן שיהא אסור בהנאה לאחר שנידשן ואפילו קודם דישון מנלן שיהא אסור דאפילו גופיה לא ידעינן שיהא מצוה לדשנו ואם כן משנעשה אפר נימא דנעשית מצותו ויהא מותר בהנאה ומשני דמדשן נפקא וא"ת מאי קא פשיט ליה מדשן אכתי תיבעי לך מנלן לאסור בהנאה וי"ל דגמרא דידן לא חשש אלא להביא פסוק שצריך דישון ומסברא ידע דכל הדשנים שוין ליאסר בהנאה או מקל וחומר כדאיתא בירושלמי או משום דעיקר פשטיה דקרא בדשן מזבח החיצון אלא דמחמת ייתור לא צריך למיכתביה ומוקמינן ליה בפנימי ומנורה וחשיב ליה כמין היקש דאיתקוש כולהו לחיצון ואם תאמר אם כן לימא הכא משום דהוה ליה מזבח החיצון ופנימי ומנורה שלשה כתובין הבאין כאחד וי"ל דאין כאן פסוק מיותר דהא איצטריך למצות דשן להניח אצל המזבח ועוד נראה דאחר שלמדנו מצות דישון פנימי ומנורה להניח אצל המזבח חשיב כל הדשנים כמו דבר אחד דאל"כ היכי נפיק בירושלמי מק"ו הא שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין ואל תתמה על מה שפי' דתרומת הדשן לית בה מעילה אלא איסור הנאה אע"ג דהכא קאמר מועלין כו' הא קאמר נמי עגלה ערופה מועלין בה ובההיא לית בה מעילה אלא איסור הנאה קאמר וכה"ג איכא נמי במעילה פ' ולד חטאת (דף יב:) חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין וקאמר בגמ' *דגמר אמו אמו מבכור מה בכור מועלין בו אף חלב המוקדשין מועלין בו ובכור הוא קדשים קלים ולית ביה מעילה וחלב המוקדשין נמי לית ביה מעילה כדתנן התם דלאו קדשי ה' מיקרי אלא מועלין דקאמר לאו דוקא אלא איסור הנאה וא"ת כיון דפרישית דיש בו איסור הנאה מדאורייתא היכי קתני בפרק ולד חטאת (מעילה דף יא:) המקדיש דישון בתחלה מועלין בו והיכי חייל עליה הקדש כיון דאיסור הנאה מדאורייתא וי"ל דלאו בדישון מזבח איירי מדקאמר בתחלה משמע דאיירי בדבר שלא הוקדש מעולם אלא במקדיש דשן כירתו וכן פרש"י ואיצטריך לאשמועינן דקדושה אף על גב דאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית כדקתני התם בסיפא כל הראוי למזבח כו' אי נמי אפילו את"ל דלאו בדשן כירה איירי דאם כן לא הוה ליה למימר דאיירי בדשן מזבח לאחר שהוציאוהו חוץ לשלש מחנות ואשמועינן דלא הוי כשאר דשן ליאסר לעולם ולמאי דפרישית דליכא מעילה בתרומת הדשן ניחא הא דתנן במעילה (דף יב:) אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד ומקשים ליחשב נמי תרומת הדשן דיש בו מועל אחר מועל ומתרץ ר"י דהוי בכלל בהמה דמאפר קדשים הוא בא ומיהו גם לפי' ריצב"א צ"ל תירוץ ר"י דנהי דבתרומת הדשן ליכא מעילה מ"מ ליחשב אפר תפוח דלכולי עלמא אמר בפ"ב דמעילה (שם דף ט.) דמועלין בו קודם תרומת הדשן וא"ת מאי שנא דדישון מזבח הפנימי אפילו קודם דישון לית ביה מעילה כדאמר בפרק כל שעה (פסחים דף כו·) דקטרת לאחר שתעלה תימרותו אין בו משום מעילה ודשן מזבח החיצון מועלין בו לכולי עלמא קודם דישון וי"ל דבדשן מזבח החיצון מועלין בו כיון שמחוסר עבודה שצריכה בגדי כהונה כדכתיב ולבש הכהן מדו בד וגו' אבל דישון מזבח הפנימי אע"פ שמחוסר דישון אין זה חסרון עבודה דלא אשכחן שיהא צריך בגדי כהונה ואע"פ שהשוינו כל הדשנים היינו לאחר שהניחם אצל המזבח דאז נעשית מצות כולן דאפילו בתרומת הדשן אין בה עוד שום עבודה ואפילו הכי אסורה בהנאה כדכתיב ושמו אצל המזבח אלא דמעילה לית בה דלאו קדשי ה' קרינן ביה כיון דלא מיחסר ביה תו שום עבודה וה"ה בדישון מזבח הפנימי דאסור בהנאה מק"ו כדפרישית אבל לענין שיהא צריך בגדי כהונה אין לעשות ק"ו כיון דלא אשכחן בו שום עבודה אחר שנעשה דשן רק מצות דישון כדאשכחן בחיצון דצריך הרמה והשתא נמי ניחא הא דאמר בשילהי מסכת תמורה (דף לד·) עולת העוף שנתמלה דמה מורצה ועולה יצאו מידי מעילה ואמאי והא לא נעשית מצותה דהכתי מחוסר השלכה אצל המזבח ולמאי דפרישית ניחא דכיון דהשלכה לא אשכחן דבעי בגדי כהונה כנעשית מצותו חשבינן ליה ור"י תירץ דשאני התם שעבודת הדם מתירות אותם. כ"ז דקדק ריצב"א :

משום

[לפנינו במעילה איתא רב. אבן בברכות לא. איתא רב הונא א"ר זעירא]

[מעילה יא. זבחים מו. חולין קיז.] *) [במעילה יא. ובחולין קיז: ובזבחים מו. איתא ישמעאל]

[סוכה מט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הוא כו' הוא בהוייתו יהא לפני כפרה :

[עי' תוס' חולין קיז. ד"ה אין לך וכו']

[דף יב·]

רבינו חננאל

מועד. והוא יסוד מערבי של מזבח החיצון וסתום הוא דם העולה ושאר הזבחים שעל מזבח החיצון שנאמר בהם ואת כל הדם ישפוך אל יסוד המזבח סתם ולפי' א"ר ישמעאל זה מפורש וזה סתום ילמד סתום מן המפורש ורשב"א כוליה מזבח בצפון קאי שנמצא יסוד דרומי הוא המכוון כנגד פתח אהל מועד כי כל המזבח בצפון וכשיוצא מפתח אהל מועד כנגדו דרום המזבח אינו מגיע למערבו אא"כ הופך פניו לצדדין מזרח היכל לימינו ומערב המזבח לשמאלו . דבי ר' ישמעאל הם חכמים הרבה ורשב"י איש אחד ומשכוה גברי לגברא ושני הכל כר' ישמעאל זה וזה יסוד מערבי אלו ואלו מתערבין באמה כלומר כל הדמים מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננים לזבל הנהנה מהן בלא פריון מועלין בהן. חייבין קרבן מעילה : ת"ר מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון וחכ"א אין מועלין וסבר ר' מאיר מעילה זו מדרבנן אבל מדאורייתא דברי הכל אין בדם קדשים מעילה שנאמר כי נפש כל בשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר עולא פשיט ליה מדכתיב קרא לכם שלכם יהא . ודבי ר' ישמעאל פשיט ליה מלכפר לכפרה נתתיו לכם ולא למעילה ור' יוחנן פשיט ליה מן הוא כלומר הוא בהווייתו לעולם מה לאחר כפרה אין בו מעילה שאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו אף לפני כפרה כן . ואקשינן עליה והרי תרומת הדשן דכתיב והרים את הדשן כו' ונעשית מצותה ומועלין בה ושנינן שני תרומת הדשן

תוספות ישנים

במתני' דאמר בהדיא הכי אבל אי לאו דשמעינים במשנה דאמר הכי לא היינו תולין טעמא אלא כמו שפירשתי לר"י הגלילי אבל השתא דשמעינים בהדיא ניחא ליה לפרושי דלא פליג ר"י אדר"ע רביה במילף פנים מבחוץ ובמילף יד מרגל. מ"ר : שני כהנים גדולים נשתיירו כו' . ק"ל דהא בפ"ב דתמורה (דף טו:) אמרינן כי מימות משה ועד שמת יוסף בן יועזר לא היתה מחלוקת בישראל והא דאיפליגו בסמיכה בסוף שניה [דגזר] ליכא ואילו הכא משמע דאיפליגו בה ממקדש ראשון אי הקפה ביד או ברגל והיינו נמי כמו פלוגתא דרבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי ושמא אם היו באין למנין א]אין יכולין להסכים על האמת אי נמי אי עבד הכי עבד אי עבד הכי עבד לר' ישמעאל וכן מצאתי בירושלמי דלרבי ישמעאל לא פליגי : אינו מזה על האפר . בירושלמי מפיק ליה מן והזה עליו ולא על אפרו : וכי נפיק בהוא פגע בריש' . תימה אמאי צריך האי טעמא דבקרא כתיב בהדיא אל פתח אהל מועד והיינו כלפי מערב בפתח ההיכל ועוד מאי דקאמר לקמן אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו תיפוק ליה דבההוא מקום פגע ברישא ולמה ליה למילף מיציאתו מן ההיכל : **אלו** ואלו מתערבין באמה כו' . כדמפרש במסכת מדות דקתני התם ויסוד היה מהלך על פני כל הצפון כו' *) : **עד** כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא כו' . מכאן משמע דלא גרס' במעילה פרק ולד חטאת (דף יא.) מאי טעמא דמאן דאמר אין מועלין דאמר קרא כו' דמשמע הא מאן דאמר מועלין לית ליה דרשא דהנך קראי ומדאורייתא מיהא מועלין והכא משמע דלכ"ע ליכא מעילה אלא מדרבנן אלא גרס התם מאי טעמא דאמר קרא כו' ולכולי עלמא קאי דלית להו מעילה אלא מדרבנן ועוד דר"ש דקאמר הכא מועלין קאמר התם דבתחילתו אין מועלין יצא לנחל כו' אלמא ר"ש לית ליה מעילה עד לבסוף שתיקנו בו מעילה דמדרבנן היא · מ"ר : **עד** כאן לא פליגי כו' . וא"ת כי פריך בריש מעילה [ומי איכא מעילה] מדרבנן ומשני אין דאמר עולא א"ר יוחנן קדשים שמתו כו' ומאי קושיא והא אמרינן הכא דבדם ליכא מעילה אלא מדרבנן י"ל דקאי אקדשי קדשים ששחטן בדרום דכמאן דחנקינהו דמי ולהכי פריך ומי איכא מעילה מדרבנן כיון דכמאן דחנקינהו דמי ולהכי מייתי ליה ראיה מקדשים שמתו דהוי דומה לדומה אבל פשיטא שיש הרבה מעילות שהן דרבנן כגון ההיא דדם וההיא דמייתי בסמוך התם הנהנה מן החטאת כשהיא מתה כיון שנהנה מעל דההיא על כרחיה דרבנן כיון דחטאות המתות אין בהן מעילה וא"ת אמאי פריך בפרק בתרא דתמורה (דף לג:) גבי המקדיש עולה לבדק הבית ומי איכא מעילה מדרבנן ומאי קושיא והא הכא חזינן דאיכא בדם וי"ל דהכי פריך אמאי תיקנו מעילה כיון דבעולה איכא כבר מעילה מדאורייתא ובדילי אינשי מיניה ור"י תירץ דבדם דשמעתין ליכא מעילה כלל מדרבנן אלא לפי שב"ד מקדשין אותו קדושת דמים ומעילה דקאמר מדרבנן היינו מדאורייתא על ידי תקנת רבנן שמקדישין אותו בית דין ולהכי לא מייתי במעילה בתמורה ואין נראה לרבי כי למה יקדשום והלא בלא הקדש [הן] יכולין לתקן בו מעילה כמו שתיקנו באפר הפרה בפ' התכלת (מנחות נא:) וכמו חטאת שמתה דאמרינן כיון שנהנה מעל ועוד אי מעילה לא תוכל להיות בדם אלא ע"י הקדש א"כ מאי האי דפריך במעילה פ' ולד חטאת (מעילה יב.) על ההיא דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה דפריך והרי דם דמעיקרא לית ביה ולבסוף אית ביה מעילה דתנן בתחילה אין מועלין יצא כו' ומאי קושיא הלא אין מועלין בדם אא"כ קדשוהו וקדשים שמתו לא שייך ביה האי טעמא ע"כ נראה כדפרישית מ"ר : אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו . וליכא למימר אדרבה אין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין מועלין בו דהא איכא טובא כגון עגלה ערופה שאינה אסורה עד שתרד לנחל איתן אבל שלמים ליכא למימר דהיינו טעמא דלא איקרו ב) קדשים . מ"ר . וא"ת מנא לך הא דאין מועלין דאדרבה לעולם אימא לך שמועלין כיון דניכא קרא וב"ת משום דאיכא שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין אדרבה כיון דליכא מיעוטא אימא לך שלעולם ימעלו

א] נ"ל היו יכולים . הרר"י לאגדה : ב) נ"ל קדשי ה' : *) ע"כ שייך לע"א .

משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה *שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין *הניחא לרבנן דאמרי והניחם שם מלמד שטעונין גניזה אלא לרבי דוסא דאמר בגדי כהונה ראוין הן לכהן הדיוט מאי איכא למימר משום דהוי תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר תרי מיעוטי כתיבי ושמו הערופה *והני תלתי קראי בדם ל"ל חד למעוטי [א]מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי [ב]מטומאה אבל מפיגול לא צריך למעוטי קרא *דתנן [ג]כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליו משום פיגול ודם עצמו מתיר הוא :

מתני' כל *מעשה יוה"כ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום [ד]הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר [ה]ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור בתחילה מבפנים וכן בהיכל וכן במזבח הזהב שכולן כפרה בפני עצמן רבי אלעזר ור"ש אומרים *ממקום שפסק משם הוא מתחיל :

גמ' ת"ר *כל מעשה יוה"כ האמור על הסדר °אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום א"ר יהודה *[ו]אימתי בדברים הנעשין בבגדי לבן מבפנים אבל דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ אם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי רבי נחמיה אומר בד"א בדברים הנעשים בבגדי לבן בין מבפנים בין מבחוץ אבל בדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ מה שעשה עשוי אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו °והיתה זאת לכם לחוקת עולם אחת בשנה

(ויקרא טז) רבי

רש"י

ובגדי כהונה · ארבעה בגדי לבן דכ"ג ביום הכפורים דכתיב בהו והניחם שם (ויקרא טז) : דלאוין הן לכהן הדיוט · וקיימא לן* בגדי כהונה אין בהן מעילה מפני שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שיהו זריזין לפושטן מיד : עגלה ערופה · כתיב בה שם שם תהא גניזתה : ערופה · זו ולא אחרת : תלתא קראי כתיבי · לכם לכפר הוא : חד למעוטי מנותר · שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם וכן אם אכל דם קדשים בטומאת הגוף שהיא בכרת בכולן אינו חייב אלא אחת משום דם וכן אם שגג בדם והזיד באחת מאלו פטור מכרת : אבל מפיגול לא צריך למעוטי · שאם אכל דם מקרבן פיגול ממילתא אחריתי נפקא לן דפטור מכרת דפיגול : בין לאדם בין למזבח · שאחרים מתירין אותו או לאכילת אדם כגון בשר קדשים הנאכל שתלוי בזריקת הדם שכל זמן שלא נזרק אסור באכילה כדכתיב ודם זבחיך ישפך (דברים יב) והדר והבשר תאכל או מתירין למזבח כגון אימורין שזריקת הדם מכשרתן למזבח כדכתיב (ויקרא יז) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' והדר והקטיר החלב לריח ניחוח חייבין עליו משום פיגול אם אכל מהן מקרבן מפוגל חייב כרת דכתיב (שם ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא אבל מתיר את אחרים כגון הדם והקומץ אין חייבין עליו משום פיגול דגמרי' משלמים דפיגול בשלמים כתיב ושלמים יש להן מתירין למזבח ומתירין לאדם שהדם מתיר את אימוריהן למזבח ובשרם לאכילה : מתני' האמורין על הסדר · במשנתנו : וכן בהיכל · נתן מקצת מתנות על הפרוכת ונשפך הדם יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת ואין צריך לחזור ולהתחיל בכפורת : שכולן כפרה בפני עצמן · לפיכך כפרה שנגמרה נגמרה : ממקום שפסק · ואפילו לא נגמרה אותה כפרה אין צריך לחזור וליתן מה שנתן : גמ' מבפנים · לפני ולפנים : בבגדי לבן מבחוץ · כגון הגרלה ווידוי ושפיכת שירים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב אם הקדים להן דבר מאוחר אין אלו מעכבין עליו לפוסלו אבל בחפינה וקטרת והוצאה מודה הוא דלורך פנים כפנים דמי : בבגדי זהב מבחוץ · כגון אילו ואיל העם שהקדים להן הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול : אחת בשנה · אלמא כי כתיב חוקה לעיכובא אאחת בשנה כתיב :

רבי

תוספות

משום דהוי להו תרומת הדשן ובגדי כהונה כו' · ובמעילה פרק ולד חטאת (דף יא:) קאמר משום דהוו תרומת הדשן ואיברי שעיר המשתלח וכו' ופריך הניחא למאן דאמר אין נהנין אלא למאן דאמר נהנין מאי איכא למימר :

אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר · הוה מצי לשנויי דמאן דאמר מלמדין סבר לה כרבנן דרבי דוסא דהוו להו השתא שלשה כתובין אלא בעי לשנויי אפי' אם תמצא לומר דסבר כרבי דוסא :

תרי מיעוטי כתיבי · בחד הוה סגי וכן בסוף פרק כל הבשר (חולין דף קיג:) גבי עזים העזים וי"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא ה"א נהי דאי לא כתיב מיעוטא לא ממעטינן מידי דשני כתובין הבאין כאחד מלמדין מכל מקום השתא דכתיב מיעוטא בחד מינייהו הוו להו שלשה כתובין הבאין כאחד ונהי דשלשה כתובין אין מלמדין הני מילי כי לא כתיבי בחד דוכתא אבל הכא דתרי מינייהו כתיבי בחד דוכתא הוה ליה מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות להכי איצטריך אידך מיעוטא ואין להקשות היכי הוה ס"ד לומר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דא"כ לישתוק מינייהו לגמרי ומהיכא תיתי למעוטי דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות י"ל הא לא קשיא דבכל דוכתא דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט מקשה רבינו שמואל כך ומתרץ דשמא הוה ממעטי' מכח שום דרשה או ק"ו או בנין אב להכי איצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות כמו כן יש לתרץ כאן וזה אין להקשות אי דרשי ליה למיעוט אחר מיעוט אידך קרא שלישי למאי אתא די"ל כמו פרשה שנאמרה ונשנית תדע דלדידהו כיון דסבירא להו שני כתובין הבאין כאחד מלמדין היכא דליכא אלא שני כתובים כתוב שני למאי איצטריך אלא ע"כ י"ל כדפרישית אי נמי אי לא כתיב שלישי לא הוה דרשינן להו הנך תרי למיעוט אחר מיעוט דאי לא כתיב אלא תרומת הדשן ומיעוט שלה תרומת הדשן לאו מכח דכתיב עגלה ערופה דהשתא הוו להו כל חד כמו מיעוט והוה ליה תרומת הדשן ומיעוט שלה כמו מיעוט אחר מיעוט* :

חד למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה · תימה דבחד קרא סגי למעוטי תרוייהו דכיון דאימעיט חד מינייהו ילפינן אידך מיניה בג"ש דחילול כדילפינן להו מהדדי בפרק בית שמאי (זבחים דף מה·) גבי קדשי נכרים ולי קשה דלא הוה צריך קרא לא לנותר ולא לטומאה דכיון דפיגול לא צריך קרא דהוה ליה דבר שאין לו מתירין ניתו בק"ו ומה פיגול שהוא בקבועה ובידיעה אחת ולא הותר מכללו אינו חייב עליו טומאה שהיא בעולה ויורד ובשתי ידיעות דוקא והותר מכללו לא כל שכן וכיון דנפקא לן טומאה בקל וחומר מפיגול הדר ילפינן נותר בחילול חילול דדבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בג"ש כדאיתא בפרק איזהו מקומן (שם דף נ:) ונראה לי דאע"ג דעביד גמרא קל וחומר זה לפטור בדבר שאין לו מתירין משום טומאה קל וחומר פריכא הוא דאיכא למיפרך מה לפיגול שאינו נוהג לאחר זריקה ושאין פסולו בגופו אלא במחשבה בעלמא ושאינו מטמא תאמר בטומאה דשייכא אפילו לאחר זריקה ופסולו בגופו ושכן מטמאה והא דעביד התם האי קל וחומר עיקרו אג"ש סמיך דמצי למילף חילול חילול מנותר ונותר עון עון מפיגול והא דיליף לה מק"ו ולא קאמר בהדיא מג"ש י"ל משום דס"ד למילף בע"א מהיקישא דאיתקשו אכילת קודש בטומאה לשימוש בטומאה בקרא דוינזרו כמו שפירש ר"י שם בריש פ"ב דזבחים (דף טו: ד"ה אלא) וסד"א כי היכי דעיקר שימוש בטומאה הוי אף בדבר שאין לו מתירין הכי נמי אכילת קודש בטומאה ואע"ג דג"ש עדיפא שאני הכא כיון דהיקש לא איצטריך למילי אחריני וג"ש איצטריך למילי אחריני היקישא עדיפא ולהכי קאמר קל וחומר דכיון דפיגול חמור בכמה ענינים ואינו חייב אלא בדברים שיש לו מתירין א"כ מיסתברא למיגמר טומאה מיניה בג"ש ולא נידרוש היקישא כלל דאינו כל כך היקש גמור כיון שלא הוזכרו בהדיא בקרא דוינזרו אכילה ושימוש אבל הא קשיא לי מאי איצטריך למימר אבל פיגול לא צריך קרא משום דהוה ליה דבר שאין לו מתירין לימא דלא צריך קרא משום דגמר עון עון מנותר אלא [י"ל] דגזירה שוה דעון עון וחילול חילול לא ניתנה אלא למאי דכתיב בהדיא אבל הני דרשות דלכם והוא לכפר לא משמע אלא לאפוקינהו ממעילה והא דדרשינן מינייהו נותר וטומאה היינו באם אינו ענין למעילה וכיון דלא נפקי אלא באם אינו ענין לא גמרינן מינייהו בגזירה שוה :

תנא

[קידושין נד.]
[קידושין נד. וש"נ]
[מעילה כד. פסחים כו. חולין קיז. כריתות ו. מעילה יא: זבחים מו.]
[זבחים שם חולין קיז:]
זבחים מג. [וש"נ]
סנהדרין מט:
זבחים מב. קי:
[מעילה לג: זבחים מ.]
[תוספ' פ"ג]

גליון הש"ס מתני' הקדים דם השעיר. עיין מנחות דף כ"ח ע"א תוס' ד"ה וא"א אין מחוסר זמן: גמ' אם הקדים מעשה לחבירו. עיין סוטה דף י"ח ע"ב תוס' ד"ה שתקבל:

[וע' תוס' פסחים כו. ד"ה כתיב ותוס' מעילה יא. ד"ה תרי כתבו תירוצים אחרים אבל בחולין קיג: ד"ה עזים וקיז: ד"ה תרי ובזבחים מו. ד"ה תרי הניחו בתימא דבחד מיעוטא סגי]

רש"א

עין משפט נר מצוה

פז א ב מיי' פ"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה יז :

פח ג שם הלכה ז :

פט ד מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' ד :

צ ה שם הלכה ס :

צא ו שם הלכה א :

רבינו חננאל

משום דהויא היא ובגדי כהונה שני כתובים הבאים כאחד . פי' הכא כתיב ושמו אצל המזבח בבגדי כהונה כתיב והניחם שם · וכיון דאשכחן בתרוייהו כתוב גניזה לא גמרינן מינייהו דקי"ל דכל ב' כתובין הבאין כאחד אין מלמדין שהיה לו לכתוב באחד וללמד השני ממנו שכן התורה נדרשת וכיון שכתיב עוד פעם אחרת גילה לנו שזה הדין בא לו בלבד ולא בזולתם . ודחי' כי בגדי כהונה לר' דוסא אין טעונין גניזה . ואוקימנא עגלה ערופה במקומה שנאמר וערפו שם את העגלה וגו' . ולמ"ד מלמדין מאי איכא למימר . כלומר קשיא לר' יוחנן ופריק [תרי] מעוטי כתיבי ואינך יכול ללמד מהן . בתרומת הדשן כתיב ושמו זו אפי' נעשת מצוותה בקדושתה קיימא ומועלין בה ולא זולתה וכן הערופה כמותה זו ולא זולתה . והני ג' קראי בדם לכם ולכפר . והוא חד למעוטי מנותר שאין דין נותר בדם . ולא דין מעילה ולא דין טומאה כמו בשר קדשי' וחלבם אבל שאין בו דין פיגול אין צריך קרא למעוטי דהא תנן כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליו משום פיגול . פי' מתירין בשר הקדש לאדם והחלב למזבח כי אין מותרין הבשר ולא החלב עד שיזרק הדם אבל הדם הוא מתיר ואין אחרים מתירין אותו: מתני' כל מעשה יוה"כ כו' . ת"ר כל מעשה יוה"כ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחברו לא עשה כלום . פי' אם שינה מן הסדר שכתב בתורה והקדים המאוחר לא עשה כלום אמר ר' יהודה בד"א בדברים הנעשים בבגדי לבן לפני ולפנים . אבל דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ כמו שחיט' והגרלה וכיוצא בהן ואפי' בהיכל מה שעשה עשוי א"ר נחמיה בד"א בדברים הנעשים בבגדי לבן בין בחוץ בין בפנים . אבל הנעשים בבגדי זהב אם הקדים מעשה לחברו מה שעשה עשוי א"ר יוחנן ושניהן מקרא אחד דרשו והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל אחת בשנה

תוספות ישנים

ימעלו בהן וכ"ת דאיכא תרי מיעוטי הערופה ושמו הא תינח למ"ד דהוו שני כתובין ומלמדין אלא למ"ד דהוו שני כתובים ואין מלמדין אין אנו צריכין להני מיעוטי ואומר רבי דנפקא ליה מהחטאות המתות דדרשי' בת"כ שאין מועלין בהם שאינן למלוה ה"נ דבר שנעשית מצותו אין מועלין בו . מ"ר : והרי תרומת הדשן כו' . אומר רבי דתנן פרק ולד חטאת (דף יא:) דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין ואמרינן בגמרא בשלמא מזבח החיצון דכתיב ושמו אלא מזבח הפנימי מנא לן כו' ומשמע לכאורה דה"פ בשלמא מזבח החיצון [דאין] מועלין כו' אלא מזבח הפנימי [מנ"ל כו' משמע דאין מועלין בתרומת הדשן ונראה לר"י דה"פ דישון מזבח הפנימי] לא נהנין מן התורה ולא מועלין [והשתא ה"ק בשלמא מזבח החיצון אסור בהנאה מדאורייתא דכתיב ושמו אלא מזבח הפנימי מנ"ל שאסור בהנאה מן התורה ומשני דמדשן נפקא וא"ל א"כ לימא הכא דה"ל מזבח החיצון ופנימי ומנורה ג' כתובים הבאים כאחד די"ל דאחר שלמדנו דישון מזבח הפנימי ומנורה כו' חשיבי כולהו כדבר אחד ומועלין דקאמר הכא בתרומת הדשן לאו דוקא אלא איסור הנאה קאמר] ואע"ג דליכא מעילה איסורא איכא דבעגלה ערופה ליכא נמי אלא איסורא בעלמא ואומר רבי כי נראה דה"פ דישון מזבח הפנימי והמנורה יש בהם מעילה קודם דישון ולאחר דישון שהניחם במקומם אין בהם מעילה כלל מן התורה ודייק בגמרא בשלמא מזבח החיצון יש בו מעילה קודם דישון וגם לאחר תרומת הדשן אסור בהנאה כו' אלא דישון מזבח הפנימי והמנורה שמועלין בהן קודם דישון אף לאחר שנעשו אפר מנא לן ומשני התם וא"ת מ"ש דמועלין בדישון מזבח הפנימי והמנורה אף אחר שנעשו אפר קודם דישון והלא גבי קטורת אמרינן בפרק כל שעה (דף כו.) דמשתעלה תימרתו אין מועלין בו וי"ל שבריח אין בו מעילה שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שא"א שלא יהנו ממנו בחפינה ובפיטום ובהולכה ובהקטרה ורבנן הוא דגזרו ביה אבל אחר שנעשית מצותו לא גזרו ביה מידי אי נמי ריח אין בו ממש כמו קול ומראה אבל דישון מזבח הפנימי והמנורה יש בו ממש כי אין נראה לומר שיהא בריח יותר ממש מקול ומראה לפי שנכנס בגוף ולפי טעם זה המריח הדם של הקדש לא מעל אבל ללשון ראשון מעל דלא שייך ביה טעמא דלא ניתנה תורה למלאכי השרת ולהאי טעמא מועלין בדישון מזבח הפנימי והמנורה כמו בשל חיצון ותדע שכן הוא שמועלין בהן דהא אפילו במזבח החיצון פלוגתא דאמוראי היא בפרק חטאת העוף (דף ט.) במעילה דאיכא למ"ד עד הוצאת הדשן ואיכא למאן דאמר עד תרומת הדשן אבל קודם תרומת הדשן לכ"ע מועלין וא"כ בדישון מזבח הפנימי והמנורה למה לא ימעלו כמו כן באפר קודם שהוא מדשן (של קטורת) מ"ר א)*: משום דהוו תרומת הדשן ובגדי כהונה

א) עי' בתוס' חולין קי"ז א וזבחים מ"ז א ומעילה י"א ב ובתוס' דסוגיין ויתבארו דברי הת"י. ובסוף נ"ל כמו כן באפר כיון שהוא מדשן . ועיין ש"י : * ע"כ שייך לדף נט ע"ב

צב א ב מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הלכה ג.

רבי יהודה סבר מקום שמתכפרין בו פעם אחת בשנה ור' נחמיה סבר דברים המתכפרין בהן פעם אחת בשנה אטו לר' יהודה מקום כתיב אלא היינו טעמיה דרבי יהודה כתיב זאת וכתיב אחת חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ וחד למעוטי בגדי זהב ור' נחמיה חד למעוטי בגדי זהב וחד למעוטי שירים דלא מעכבי ור' יהודה אי מעכבי מעכבי ואי לא מעכבי לא מעכבי *כדתניא °וכלה מכפר את הקודש אם כפר כלה ואם לא כפר לא כלה דברי ר' *עקיבא אמר לו ר' יהודה מפני מה לא נאמר אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה ולא כלום *ואמרינן מאי בינייהו רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר משמעות דורשין [א] איכא בינייהו וחד אמר *שירים מעכבי איכא בינייהו ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן *תנא ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי קשיא אמר *רבי חנינא [א]קטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה ולא כלום כמאן דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה האמר כי כתיבא חוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הוא דכתיבא אפי' תימא ר' יהודה [ג]צורך פנים כפנים דמי תנן אם עד שלא גמר מתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחילה מבפנים ואם איתא יחזור ויחפון מבעי ליה

בקטורת

תורה אור: ויקרא טז

רש"י

רבי יהודה סבר· אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה אבל אהיכל ואעזרות אפי' דברים הנעשים בבגדי לבן שאין כפרתן בכהן גדול אלא אחת בשנה לא כתיבא חוקה: דברים המתכפרים בהן אחת בשנה· בין אמקום בין אבגדים: כתיב זאת· משמע חוקה על זאת כתיבה ולא על אחרת: למעוטי שירים· שפיכת שירים דלא מעכבי דבר המאוחר להם אם הקדימו להם ואע"פ שהן נעשין בבגדי לבן אין סדרן מעכב: ור' יהודה אי מעכבי· שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ בכסדרן מעכבי אף שירים כסדרן: ואי לא מעכבי· שאר דברים הנעשים בבגדי לבן לא מעכבי הני דאינהו נמי עבודה המעכבת כפרה היא ומאי חזית למעוטה: כדתניא· דלרבי יהודה שירים מעכבי כפרה כשאר המתנות אי עקר להו לגמרי הלכך אי חוקה אשארא כתיבא אדידהו נמי כתיבא: מפני מה לא נאמר· מי מעכב על ידינו שלא נדרוש בלשון זה אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר: ואמרינן· באיזהו מקומן (זבחים דף נב:): משמעות דורשין· מר משמע ליה הכי ומר משמע ליה הכי: שירים מעכבי איכא בינייהו· רבי עקיבא סבר שירים לא מעכבי והכי קאמר אם כפר עיקר המתנות כלה ואפי' לא שפך שירים ורבי יהודה סבר מעכבי והכי קאמר אם כלה הכל אז כפר ואם לא (א) כפר הכל אין הכפרה של מתנות כפרה: ומי אמר רבי יוחנן הכי· דלרבי נחמיה שירים לא מעכבי דקאמרינן לעיל שניהן מקרא אחד דרשו ומסקנא לר' נחמיה חד למעוטי שירים דלא מעכבי: והאמר רבי יוחנן· במסכת זבחים בפרק השוחט והמעלה בחוץ (שם קיא·) תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי דקאמר רבי נחמיה התם שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב אלמא עבודה הן בפנים וקרינן בהו (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת: יביא דם אחר ויתחיל· והרי כבר נקטר הקטורת וזה שוחט פר*:

בקטורת

תוספות

תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי· משמע דוקא משום דמעכבי הא אי לא מעכבי לא מיחייב עלייהו בחוץ ותימה דמשמע בזבחים פרק בית שמאי (דף נט·) דרבי נחמיה בשירים החיצונים איירי והתם מייתי ברייתא דמים הנשפכים לאמה אין חייבין עליהן בחוץ ואין מחשבה פוסלת בהן ואין טעון כיבוס ופריך ליפלוג וליתני בדידה אפילו בדמים כשירים בשלש מתנות שבחטאת דאין טעון כיבוס ואין מחשבה פוסלת בהן ואין חייבין עליהן בחוץ ומשני הא מני רבי נחמיה היא דאמר שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב ולא מיתני ליה תלתא פטורי בהדי תלתא חיובי אלמא לרבי נחמיה שלשה מתנות שבחטאת אין טעון כיבוס ואין מחשבה פוסלת בהן א"כ הוא הדין נמי דלא מעכבי ואפי' הכי הקריבן בחוץ חייב אם כן הוא הדין שירים אע"ג דלא מעכבי ליחייב עלייהו בחוץ ועוד איך יתכן זה דלרבי נחמיה שלשה מתנות שבחטאת לא מעכבי ושירים מעכבי ועוד דמשמע בריש פרק בית שמאי (שם נח·) ולעיל בפ"ק (דף טו·) דלא מלינו דמים שחליין למטה וחליין למעלה בחד מקום שיהו מעכבין ולפי זה הרי מלינו לרבי נחמיה ועוד הקשה רבינו יעקב מאורלי"ש דבפרק בית שמאי (גז"ס) משמע דבחיצונים איירי ובפרק השוחט והמעלה (שם דף קיא·) אמרינן והשתא דאמר רב אדא בר אהבה מחלוקת בשירים הפנימים אבל בשירים החיצונים דברי הכל אין מעכבין כי קאמר ר' נחמיה בשירים הפנימיים ועוד דבסוף פרק השוחט והמעלה (שם דף קיב·) גבי חטאת שקיבל דמה בשני כוסות דמוקי לה כרבי נחמיה וקאמר משל למה הדבר דומה וכו' ומוקי לה בשעיר נשיא אלמא רבי נחמיה בחיצונים איירי דומיא דשעיר נשיא מיהו הא לא קשיא דלאע"ג דהמשל הוי בשעיר נשיא איכא למימר רבי נחמיה בפנימיים איירי מכל מקום שאר הקושיות תיקשי לן ואין לתרץ דסוגיא דריש פרק בית שמאי (שם דף נח:) דלא כרבי יוחנן כיון דבפרק השוחט והמעלה (שם קיא·) במסקנא מיתוקמא מילתא דרבי יוחנן בתר דאמר רב אדא בר אהבה כו' ותירץ רבינו חיים כהן זצ"ל דה"ק רבי יוחנן תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים הפנימיים מעכבין ואילו היה עושה אותן בחוץ חייב א"כ יש לחייב בחיצונים בחוץ אע"ג דלא מעכבין דגמרינן מאיברים ופדרים דאי פרכת מה לאברים ופדרים שכן תחילת עבודה שירים הפנימיים יוכיחו ואי פרכת מה לשירים הפנימיים שכן מעכבין איברים ופדרים יוכיחו ולא נהירא לריצב"א דהיכי קאמר שירים הפנימיים יוכיחו שהן סוף עבודה והלא תחילת עבודה קורא אותם בהשוחט והמעלה למאן דאמר פנימיים מעכבי על כן פירש ריצב"א דלמסקנא דמסקינן דשירים החיצונים לרבי נחמיה לא מעכבי ה"פ תנא רבי נחמיה כדברי האומר שיריים הפנימיים מעכבין וכיון דמעכבין מסתבר לעשות חיצונים כמו תחילת עבודה לכל הפחות ולדמות לאיברים ופדרים דכיון דרחמנא אחשבינהו כולי האי לפנימיים דמעכבי יש לנו לעשות חיצונים כתחילת עבודה כיון דלא הוו במקום המתנות אלא ע"ג אילטבת היסוד הוו להו תחלת עבודה אחרת ואין סוף עבודה ראשונה ואע"ג דלא מעכבי חייב עליהם בחוץ מידי דהוה אאברים ופדרים דלא מעכבי וחייבין עליהם בחוץ והיינו דאמר פרק בית שמאי (דף נח:) אימור דשמעת ליה לרבי נחמיה לענין העלאה בחוץ מידי דהוה אאיברים ופדרים דמאיברים ופדרים לחודייהו יליף כדפרישית ואע"ג דפרכיה רבי עקיבא לא אם אמרת באיברים ופדרים שכן תחלת עבודה ולא אהדר ליה ולא מידי היינו משום דלא צריך דפירכא דר' עקיבא לא הויא פירכא אלא אליבא דנפשיה דקסבר שירים הפנימיים אינן מעכבין והא דפריך ליה מעיקרא נמי רבי עקיבא והלא שירי הדם שירי מצוה הן אליבא דנפשיה קאמר פי' אפילו בפנימיים ורבי נחמיה השיבו איברים ופדרים יוכיחו ולדבריו דרבי עקיבא קאמר כדמפרש התם ולא לגמרי לדבריו דאפי' לדברי עצמו נצריך ראיה מאיברים ופדרים אלא בהא הוא לדבריו דמשמע דמודי ליה במאי דקרי ליה שירי מצוה ואיהו לא ס"ל הכי אלא ס"ל דפנימיים מעכבין ומינייהו יליף חיצונים לחייב בחוץ כדפרי' והשתא אתי שפיר דקתני שירי הדם סתמא במתני' ובברייתא דחייב דמשמע דבכולהו מחייב ר' נחמיה ומאותו טעם שפירש' דתחילת עבודה חשיב לחייב בחוץ וגמרינן להו מאיברים לפי שאינן במקום תחילת המתנות אלא על גב היסוד מההוא טעמא הוה ס"ד מעיקרא דמעכבין חיצונים דאם לא כן מאיזה טעם הוה סבור לומר דמעכבי מקמי דאייתי מילתא דרב אדא והוה ס"ד דאפילו חיצונים מעכבי והא ליכא קרא אלא בפנימיים וכלה מכפר אם כלה כפר אלא ע"כ מטעמא דפרישית ור"ת פירש בע"א וקשה טובא לפי' לכן לא כתבתיו ובזבחים פרק בית שמאי (גז"ש) מפורש בתוספות: *וכפר את מקדש הקודש זה לפני ולפנים· פרש"י אטומאה דלפני ולפנים ולא נהירא דהא אמתנות דלפני ולפנים והיכל מייתי לה לומר דכל מתנות דלפני ולפנים חדא חשיבי דאם נשפך הדם קודם שגמר כל מתנות לפני ולפנים מביא פר אחר ומתחיל בתחילה אלא י"ל לענין נשפך הדם קאמר זה לפני ולפנים דכולהו כחדא מתנה חשיבי דהיכל כחדא מתנה וכן דמזבח מיהו יכול לייסב פירוש רש"י דה"ק זה לפני ולפנים דמתנות דלפני ולפנים חדא חשיבי ומכפר על טומאה שאירעה שם וכן בהיכל חדא חשיבי ומכפר על טומאה שאירעה בהיכל מזבח כמשמעו חדא חשיבי ומכפר על שנטמא בפנים ולא שהה כשיעור השתחויה ועבד עבודה ומשום דפשטיה דקרא איירי בכפרה שמכפר על מקדש הקודש על הכהנים ועל עם הקהל כו' על כן פירש רש"י כן:

דברי

רבינו חננאל

ר' יהודה סבר *) זו חקה היא כלומר זו עבודה שבפנים אם שינה מעכב דכי כתיבה חקת עולם אהא כתיבה אבל עבודה שבחוץ אפילו בבגדי לבן אחת בשנה נמי כלומר עבודה שאינה כשרה אלא פעם אחת בשנה והיא עבודה בבגדי לבן למעוטי עבודה הנעשית בבגדי זהב שאינה אחת בשנה ור' נחמיה חד למעוטי בגדי זהב וחד למעוטי שירי הדם שאם איחר או שינה שפיכתן על היסוד לא מעכבי. ואקשינן ומי א"ר יוחנן בדר' נחמיה דסבר שירי הדם לא מעכבי והתנן בשחיטת קדשים פרק השוחט והמעלה בחוץ חייב ר' נחמיה אומר שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב וא"ר יוחנן בגמרא ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי תני לה להא מתניתין ועלתה בקשיא לר' יוחנן מדבריו על דבריו דמוקי' ליה לר' נחמיה הכא דסבר שירים לא מעכבי והתם קאמר בהדיא דר' נחמיה סבר כמ"ד שירים מעכבי **) ומותבינן אתם למ"ד כר' עקיבא סבר קרבן נסכים במדבר מיתיבי שירי הדם שהקריבו בחוץ חייב דברי ר' נחמיה א"ל ר' עקיבא והלא שירי הדם שירי מצוה הן א"ל הקטר חלבים יוכיחו שהן שירי מצוה פירוש שכבר הקדימו זריקת הדם. והמקריבו בחוץ חייב. א"ל לא אם אמרת בהקטר חלבים שהן תחלת עבודה תאמר בשירי הדם שהן סוף עבודה כלומר כבר נזרק מן הדם הזה בעצמו ואלו נשארו· ואם איתא נסכים נמי תחלת עבודה נינהו תיובתא. ואסקנא התם כי קתני ר' נחמיה חייב בשירים הפנימים והא בשירים החיצונים ולדברי ר' עקיבא קאמר ור' יהודה שירים אי מעכבי מעכבי ואי לא מעכבי לא מעכבי מהך קרא נפקא. וכלה מכפר את הקודש. אם כיפר כלה ואם לא כיפר לא כילה דברי ר' עקיבא א"ל ר' יהודה מפני מה לא נאמר אם כילה כיפר שאם חיסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום. חד אמר משמעות דורשין איכא בינייהו זה אומר כך פירוש זה הפסוק וזה אומר כך פירושו אבל לדברי הכל שירים לא מעכבי וחד אמר שירים מעכבי איכא בינייהו דר' עקיבא סבר שירים לא מעכבי ור' יהודה סבר מעכבי דהא בהדיא קתני שאם חיסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום. דייקינן מינה דשירים מעכבי: א"ר חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום [כמאן] דלא כר' יהודה דהא שחיטת הפר עבודת חוץ היא ולא מוקים ר"י ואמר כי כתיבה חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים. אבל עבודת חוץ לית בה חוקה ופרקינן אפי' תימא ר' יהודה צורך פנים כלפנים הוא ושחיטה צורך פנים הוא ושחיטה פנים הוא ואקשינן על ר' חנינא דאמר קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום תנן ואם עד שלא גמר

*) לשון רבינו הוא מסולל הבנה קצת ונראה דצ"ל ר"י סבר זאת חוקה מיעוטא הוא כלומר וכו' אפילו בגדי לבן אחת בשנה נמי מיעוטא היא כלומר עבודה וכו'. **) לפנינו שם בזבחים ליתא כלל כהך לישנא ע"ש וגירסת רבינו שם צ"ע רב.

מסורת הש"ס

זבחים מ. נב:

[ילקוט איתא דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה מפני מה וכו'] [שם נב:]

[מנחות טז:]

זבחים נב:קיא: [לעיל מט.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שיריים כו' ואם לא כלה הכל אין הכפרה וכו':

עיין רש"י לעיל דף מ. ד"ה פר

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' חד אמר משמעות דורשין. נ"ב עש"י דלגבון זה ל"ש שיריים לא מעכבי ולמד כן מרש"י בזבחים דף נב ע"ב.

עיין לדף מב.

תוספות ישנים

כו'. בפרק ולד חטאת (דף יא:) קאמר תרומת הדשן ושעיר המשתלח ב' כתובין ופריך הניחא למ"ד [אין] נהנין מאיברין אלא למ"ד (אין) נהנין מאי איכא למימר אלא תרומת הדשן ובגדי כהונה כו' וכאן לא חש להאריך והא דלא חשיב הכא שחוטה דציפרי מצורע שאסורה לפי שאין זה קדשים אלא מעשה חוץ אבל שעיר המשתלח נקדש בפנים ועגלה ערופה אע"פ שמעשיה חוץ כתיב בה כפרה כקדשים. מ"ר: ועגלה ערופה כו'. פי' רש"י דעריפתה אוסרה בהנאה דכתיב וערפו שם שם תהא קבורתה א) (ואמנם הביא לר"ם) בפ"ק דכריתות (דף ו.) אך תימה לה"ר ב) אלעזר למה לי הך דרשה תיפוק לי דכפרה כתיב בה כקדשים ומינה ילפינן במסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כט:) איסור הנאה במת דאתיא שם שם מעגלה ערופה ותירץ דתרווייהו צריכי דמשם שמעינן קבורה אבל לא איסור הנאה שילכך כתיב בה כפרה ואי כתיב בה כפרה לא ידעינן קבורה וא"ת למאן דאמר עגלה ערופה אינה אסורה מחיים למה לי קרא דוערפו שם לומר שאסורה אחר שנעשית מצותה תיפוק ליה דכפרה כתיב בה ולמאי אתא אם לא לאוסרה אחר עריפה ופי' ה"ר אלחנן דאיהו לית ליה הך דוערפו שם ותדע דאיכא לאקשויי למאן דאית ליה· בפרק בתרא דכריתות (דף כד:) דעגלה ערופה אינה אסורה אלא אחר עריפה מאי האי דקאמר דעגלה ערופה הויא דבר שנעשית מצותה ומועלין בה והלא אין עיקר איסורה אלא לאחר עריפה אלא שמע מינה דהך סוגיא ליתא למאן דלא אסר לה מחיים ועל הא דמסיק משום דהוו תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד הוה מצי למיפרך דלמאן דלא אסר לה מחיים מאי איכא למימר אלא דהוה מצי לשנויי דאיהו הוה אמר תרומת הדשן ובגדי כהונה ולא חש להאריך ול"נ דמכפרה דכתיב ביה כקדשים לא הוה אסרינן לה אלא לאחר עריפה אבל אחר קבורה שנגמר בה עשייתה לא אסרינן לה בהנאה אע"פ שטעונה קבורה דהא מת נמי טעון קבורה ואינו אסור אי לא ילפינן שם שם ועוד מצינו למימר דהסיא דרשא מקרא דכפרה דכתיב בה לעריפתה דאינה אלא ביום אתי כדדרשינן בסוף פ"ב דמגילה (דף כא.) וא"ת למאי דפרישית לעיל דלא הוה אסרינן עגלה ערופה משם תהא קבורתה והא אמריך בריש פרק בתרא דמס' ע"ז (דף סב:) גבי [ההוא גברא דיהבו ליה תיעי באגריה] ופריך וליקברינהו בעינייהו

מי

א) נ"ל ואיתא הסיא דרשה בפ"ק כו': ב) נ"ל אלחנן:

תורה אור

בקטורת לא קא מיירי אמר עולא שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום תנן הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר אחר דם הפר (א) ואם איתא יחזור וישחוט מבעי ליה תרגמא עולא במתנות שבהיכל וכן אמר ר' אפס במתנות שבהיכל: וכן בהיכל וכן במזבח וכו': *ת"ר °וכפר את מקדש הקודש זה לפני ולפנים אהל מועד זה היכל מזבח כמשמעו יכפר אלו עזרות הכהנים כמשמען עם הקהל אלו ישראל יכפר אלו הלוים הושוו כולן לכפרה אחת שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות *דברי ר' יהודה ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו כך דם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות ת"ר °וכלה מכפר את הקודש זה לפני ולפנים אהל מועד זה היכל מזבח כמשמעו מלמד שכולן כפרה כפרה בפני עצמן מכאן אמרו *נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבפנים רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק גמר את המתנות שבפנים ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבהיכל נתן מקצת מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה בהיכל רבי אלעזר ור' שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק גמר מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות המזבח נתן מקצת מתנות שבמזבח ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות המזבח רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל גמר מתנות שבמזבח ונשפך הדם דברי הכל לא מעכבי אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו °מדם חטאת הכפורים אחת בשנה רבי מאיר סבר חטאת אחת אמרתי לך ולא שתי חטאות רבי אלעזר ורבי שמעון סברי חטוי אחד אמרתי לך ולא שני חטויין תניא אמר רבי לי חלק ר' יעקב בלוגין ולא והתניא נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבהיכל רבי אלעזר ור"ש אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל גמר מתנות שבהיכל ונשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבבהונות נתן מקצת מתנות בבהונות ונשפך הלוג יביא לוג [אחר] ויתחיל בתחילה במתנות שבבהונות רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל גמר מתנות שבבהונות ונשפך הלוג דברי הכל מתנות הראש לא מעכבות אימא לי שנה ר' יעקב בלוגין אמר מר מתנות הראש אין מעכבות מאי טעמא אילימא משום דכתיב °והנותר מן השמן אלא מעתה °והנותרת מן המנחה הכי נמי דלא מעכבי שאני התם דכתיב °ומיתר והנותר אמר רבי יוחנן

אשם

רש"י

בקטורת לא קמיירי · ומיהו ודאי צריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיטת פר זה: הקדים דם השעיר · קא סלקא דעתך במתנות שבפנים קאמר דהוה ליה שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר: תרגמא עולא · דבמתנות שבהיכל קאמר אבל שחיטת השעיר במקומה היתה לאחר מתן דם הפר בפנים: זה לפני ולפנים · כפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים אם נכנס אדם שם בטומאה ואין בה ידיעה בסוף אבל הוה (ב) ידיעה בתחלה וילפינן מקראי בפ"ק דשבועות (דף ז:) ששעיר זה תולה עליה להגין מן היסורין עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד: זה היכל · על טומאה שאירעה בהיכל: ואת המזבח כמשמעו · על טומאה שאירעה לאדם במזבח ושהה כדי השתחויה שזהו שיעור שהייה למי שנטמא בעזרה: הושוו כולן · בהאי יכפר בתרא כהנים לוים וישראלים ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה בפנים על ישראל ובאיזה כפרה הושוו מלמד שכולם מתכפרים בוידוי של שעיר המשתלח בשאר עבירות דברי רבי יהודה: ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו · ואין עמו וידוי: כך דם הפר · בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו: וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים · ובמס' שבועות (דף יג:) פרכינן ולר"ש הא ודאי הושוו ומשנינן הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד מכפר בדידיה: וכלה מכפר את הקודש זה לפני ולפנים · אלו הזאות של בין הבדים: זה היכל · הזאות שעל הפרוכת: מכאן אמרו וכו' · לאו אנתן מקצת מתנות קאי אלא אגמר מתנות שבפנים ונשפך הדם (ג) דאמר מכאן דאין צריך לחזור ולעשות את זאת שנגמר שהרי כפרה בפני עצמה היא: חטאת אחת אמרתי לך · להתכפר הכפרה בה ולא לעשות כפרה אחת משתי בהמות: ולא שני חטויין · לשנות ההזאה שתי פעמים: לי חילק רבי יעקב בלוגין · לי נתן רבי יעקב חילוק בלוג שמן של מצורע שלא הושוו למתן דמים של יה"כ ושנה לי לא נחלקו ר"מ ורבי אלעזר ור"ש בעבודות החלוקות בו שבע הזאות שבפנים ומתן בהונות דלא אמרינן ממקום שפסק משם הוא מתחיל דכתיב לוג אחד שמן (ויקרא יד) לוג אחד אמרתי לך להיות הכפרה בו ולא שני לוגין דהתם הוא דאיכא למידרש חיטוי אחד אמרתי לך אבל הכא ליכא למימר הכי: מקצת מתנות שבפנים · דכתיב (שם) והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים: ויתחיל בתחילה בבהונות · שהיא עבודה שניה כדכתיב (שם) ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן וגו': מתנות הראש · והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר (שם): לי שנה ר' יעקב · את המחלוקת הזה שבמשנתנו בלוגין של מצורע: אילימא משום דכתיב והנותר. דקרי להו שיריים: ה"נ דלא מעכבי והאמר מר (מנחות דף ע:) שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין את הקומץ עלייהו: שאני הכא דכתיב ומיתר השמן והנותר · מתנות בהונות קרויין שיריים דכתיב בהו ומיתר השמן וגו' ומתנות הראש קרויין שירי שיריים דכתיב בהו והנותר בשיריים הראשונים יתן על ראש המטהר: אשם

תוספות

דברי הכל מתנות הראש אינו מעכב · מכאן קשה למה דאמרי' פ"ק דזבחים (דף ו:) והנותר בשמן יתן על ראש המטהר אם נתן כפר ואם לא נתן לא כפר דברי ר"ע רבי יוחנן בן נורי אומר מעלה עליו כאילו לא כפר וכפר ומפרש התם מאי כאילו לא כפר וכפר כפר מתן בהונות לא כפר מתנות הראש ופירש רש"י ויביא אחר ויתחיל במתנות הראש ולר"ע אף מתנות בהונות שנתן לא עלו לו ויביא לוג אחר ויתחיל בבהונות וקשה דא"כ [*והו דלא כתנאי דהכא וע"כ נראה] רבי יוחנן בן נורי דאמר התם דמתנות הראש שירי מצוה הן סבר כתנא דהכא והכי פירושא מעיקרא כי בעי למימר כפר גברא לא כפר קמי שמיא כפר גברא שטיהר מנגעתו ולא כפר קמי שמיא מעונש שבידו והדר קאמר אפילו מעונש שבידו איכפר ליה אלא כפר מתן בהונות שעשאה כמצותה לא כפר מתנות הראש שחיסר מצוה ולא עשאה כמאמרה ויש מפרשים דמעיקרא סלקא דעתך לא כפר קמי שמיא מתן בהונות עצמן אע"פ שנתן אין בהן ריצוי גמור אע"ג דמתנות הראש לא מעכבי והדר קאמר לא כפר מתנות הראש ריצוי גמור אבל מתן בהונות כפר ריצוי גמור: אלא מעתה והנותרת מן המנחה · הכי נמי הוה מצי למיפרך מומיתר השמן דקאי ביה אלא ניחא ליה למיפרך מוהנותרת דהוי דומי' דוהנותר: אשם

עין משפט נר מצוה

צג א מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' ב:
צד ב שם הלכה ו:
צה ג שם הלכה ז:
צו ד שם הלכה ח:
צז ה ו ז ח מיי' פ"ה מהל' מחוסרי כפרה הלכה ה:
רס"א

מסורת הש"ס

שבועות יג: מנחות נב. חולין קלח:
[לקמן סו.]
[תוספ' פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם איתא יחזור וישחוט מיבעי ליה: ...
(ב) רש"י ד"ה זה לפני כו' אבל הוא ליה ידיעה בתחלה:
(ג) ד"ה מכאן אמרו כו' ונשפך הדם וקאמר מכאן אמרו דאין צריך לחזור:

רבינו חננאל

מתנות שבפנים נשפך הדם כו' ומשני האי תנא בפר קא מיירי בקטורת לא קא מיירי: אמר עולא שחט השעיר קודם מתן דם הפר לא עשה כלום. כמאן דלא כר' יהודה אפי' תימא ר' יהודה צורך פנים הוא כו'. תנן הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר אחר דם הפר. ואם איתא לדעולא יביא אחר וישחוט מבעי ליה ומשני עולא הא דקתני הקדים דם השעיר במתנות שבהיכל שהיא עבודת חוץ כי קאמינא אנא במתנות שבפנים: וכן בהיכל וכן במזבח הזהב שכולם כפרה כו' ת"ר וכפר את מקדש הקודש זה לפני ולפנים. אהל מועד זה היכל · מזבח כמשמעו מיכן אמרו חכמים אם עד שלא גמר מתנות שבפנים נשפך הדם יביא אחר ויתחיל מבפנים. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ממקום שפסק משם מתחיל גמר מתנות שבפנים כו' עד גמר מתנות שבמזבח ונשפך הדם דברי הכל שיריים לא מעכבי א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו מדם חטאת הכפורים אחת בשנה. ר' מאיר סבר חטאת אחת · כלומר מחטאת שתתן בפנים ממנה תהא מזה *) בהיכל ולמזבח. ר' אלעזר ור' שמעון סברי חיטוי אחד כלומר הזאה אחת והן אחת למעלה ושבע למטה בין מחטאת אחת בין משתים לא תוסיף הזאה על זה המניין: תניא אמר ר' לא חלק לי רבי יעקב בלוגין כלו' לא שנה לי בהן חלוקה אלא הכל מודים ואמרינן ולא והתניא אם עד שלא גמר שבע [הזיות] כדכתי' במצורע והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה' נשפך הלוג יביא אחר ויתחיל בתחלה במתן שבע לפני ה' ר' אלעזר ור' שמעון אמרו ממקום שפסק משם מתחיל כו'. הנה חלוקתם בלוגין כאשר חלוקתם ברמים של יוה"כ. ומשנינן מאי לא חילק לי בלוגין לא שינה לי בלוגין. כלומר לא שנה לי בהן חלוקה בין הלוגין לדמים של יוה"כ. אלא כדרך שחולקין בדמים כך הן חולקין בלוגין: מתנות הראש של מצורע לא מעכבי מ"מ מכדי כתיב ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן וגו' למה לי למיכתב עוד והנותר בשמן אשר

תוספות ישנים

מי לא תניא א"ד עד בנבלה כו' משמע מאחר שטעונין קבורה אסורין בהנאה וא"כ הכא נמי מאחר שעגלה ערופה טעונה קבורה ממילא דאסורה בהנאה וי"ל דשאני התם דאיתקש למת מקבור תקברנו וכן ע"ז שטעונה גניזה דרשינן ליה במסכת ע"ז פרק ר' ישמעאל (דף נב:) מושם בסתר והיינו נמי איסור הנאה והא דקאמר בפרק קמא דכריתות וערפו שם מלמד שטעונה גניזה לאו משום דמשם שמעינן איסור הנאה א) כדפרי' אלא לפי האמת נקט שאסורה בהנאה. מ"ר. וא"ת אמאי לא דרשינן שם שם מעגלה ערופה ויטענו בגדי כהונה גניזה לר' דוסא וי"ל דג"ש אינה אלא משום מיתה בעלמא דעריפה ומיתה חדא אי נמי הוא שם דבגדי כהונה אינו מופנה ואמרינן בפרק המפלת (דף כב:) דשבקינן מופנה מצד אחד ועבדינן ג"ש ממופנה משני צדדין א"כ הכא דעגלה אינו מופנה ואינו מופנה אלא ההוא דמת גרידא. מ"ר:

ועגלה ערופה שני כתובים כו'. לאו במעילה כי לא מצינו דשייכא מעילה בעגלה ערופה [אלא] איסור הנאה מן התורה קאמר ואפילו היה שם מעילה ממש לא תיקשי דנילף במת נמי משם שם בעגלה דבמת לא שייכא בו מעילה שאינו הקדש הקשה ה"ר אלחנן דאמאי לא חשיב נמי ההוא דפ"ק דכריתות (דף ז.) דתני רב חנינא כהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו ונתן על בני מעיו חייב שנאמר על בשר אדם לא ייסך אלמא אע"פ שנעשית מצותו מועלין בו ואמאי לא חשיב ליה הכא ג' כתובים ואומר רבי דלעולם אין נעשית מצותו עד שיתייבש השמן המשחה שעל ראשו ול"נ דלא מצינו למימר הכי דהא רב יהודה הוא דאית ליה בפרק ד' מיתות בסנהדרין (דף סז:) דשני כתובין מלמדין ואית ליה בפ"ק דכריתות נמי דסך לכהנים ולמלכים פטור משום דלא הוו זרים מעיקרא וא"כ אע"פ שכהן גדול שסך משמן המשחה שעל ראשו דחייב אע"פ שנעשית מצותו מכל מקום לא הוו ג' כתובים כבאין כאחד דאיכא למיפרך שזה האיסור אינו שוה בכל שאם כמשחו ממנו מלך וכהן גדול פטורין וכ"ת ליכתוב האי וכ"ש תרומת הדשן ועגלה ערופה איכא למיפרך מה לשמן המשחה שכן חייב כרת: הניחא למ"ד כו'. וסוי מאי לשנויי דסבירא ליה כרבנן דרבי דוסא אלא לכ"ע בעי לשנויי: תרי מיעוטי כתיבי. אבל מחד מיעוטא לא הוו ממעטי והכי איתא נמי בפרק כל הבשר (דף קיג:) גבי בשר בחלב כל מקום שנאמר בתורה גדי סתם אפילו פרה ורחל במשמע וקאמר תרי מיעוטי כתיבי עזים העזים וכן בקידושין פרק האיש מקדש (דף נח.) גבי ע"ז ושביעית דתופסין דמיהן איכא תרי מיעוטי דמחד מיעוטא לא הוה ממעט בעלמא ומיהו במסכת ע"ז פרק ר' ישמעאל (דף נד:) לא מייתי התם אלא חד מיעוטא לפי שלא היה צריך אלא להוציא מאותו שדורש שם היא ולא חליפי חליפין ואותו סובר דלפא לא איצטריך אלא למימר דלא ילפינן מע"ז ושביעית תפיסת דמים בשאר אבל לעולם תרי מיעוטי צריך וכן בפ"ב דקידושין (דף מג.) גבי טביחה ומכירה. מ"ר: (הכא כתיב)[וכמו]הערופה. בפ"ק דחולין (דף כד.) דריש טובא מהערופה ואיכא למידרש מגופא דקרא ומיתורא דה"י ומסמיכת התיבות. מ"ר: חד למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה. הקשה ה"ר אלחנן למה לי תרי קראי ליכתוב חד למעוטי נותר וטומאה נילף חילול חילול מנותר והא ג"ש ילפינן כן בפרק בית שמאי (דף מה.) ובכמה דוכתי ואין לומר דלא ניתנה הך ג"ש לקולא דהא קדשי נכרים מימעטי התם בהך גזירה שוה בפרק בית שמאי כו' ואומר רבי דילפינן בפרק בית שמאי ב) טומאה בדברים שאין בהם פיגול מאשר יקדישו ויליף נמי התם נותר מטומאה להומרא ולא מפיגול והלכך אי לא כתיב הכא אלא חדא מיעוטא הוה מוקמינן ליה בנותר דלא ניליף מטומאה אבל בטומאה גופה דכתיב בה ריבויא הוה מחייבינן ולכך צריך תרי מיעוטי. מ"ר: אבל בדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ. פירש רש"י כגון הקדים הוצאת כף ומחתה לאילו ואיל העם הקשה ריב"א א"כ לא משכחת להו אלא שלשה טבילות וששה קידושין

א) אלא כדפרי' ולפי כו': ב) נ"ל חיוב טומאה:

*) לכאורה תמוה דהא בהדיא איתא בברייתא דאפי' לר"מ אם גמר מתנות שמבפנים יתחיל במתנות שבהיכל. ואולי ג"י אחרת היה לו וצ"ע.

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו באנו למחלוקת ר' מאיר ור' אלעזר ור' שמעון ר' מאיר דאמר יביא אחר ויתחיל בתחילה הכא נמי יביא אחר וישחוט ולר' אלעזר ור' שמעון שאומרים ממקום שפסק משם הוא מתחיל הכא אין לו תקנה מתקיף ליה רב חסדא והא °אותו כתיב קשיא תניא כוותיה דרבי יוחנן *אשם מצורע ששחטו שלא לשמו או שלא נתן מדמו לגבי בהונות הרי זה עולה לגבי מזבח וטעון נסכים וצריך אשם אחר להכשירו ורב חסדא אמר לך מאי צריך צריך ואין לו תקנה ותני תנא *צריך ואין לו תקנה אין *והתניא נזיר ממורט ב"ש אומרים צריך העברת תער וב"ה אומרים אין צריך העברת תער וא"ר אבינא כשאומרים בית שמאי צריך צריך ואין לו תקנה ופליגא דר' פדת דאמר רבי פדת בית שמאי ורבי אלעזר אמרו דבר אחד בית שמאי הא דאמרן רבי אלעזר (*דתניא) *אין לו בוהן יד ובוהן רגל אין לו טהרה עולמית רבי אלעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר אם נתן על של שמאל יצא *תנו רבנן °ולקח מדם האשם יכול בכלי ת"ל ונתן מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן יכול אף למזבח כן *ת"ל °כי כחטאת האשם הוא מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעון כלי נמצאת אתה אומר אשם מצורע שני כהנים מקבלים את דמו אחד ביד ואחד בכלי זה שקבל בכלי בא לו אצל מזבח וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע [א] תנן התם *וכולן מטמאים בגדים ונשרפין אבית הדשן דברי ר"א ור' שמעון וחכמים אומרים אין מטמאין בגדים ואין נשרפין אבית הדשן אלא האחרון הואיל וגמר בו כפרה בעא מיניה רבא מרב נחמן כמה שעירים משלח א"ל וכי עדרו משלח אמר לו וכי

רש"י

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו · כגון לשם עולה או לשם שלמים ואמר מר (זבחים דף ב.) כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה: באנו · לדבר זה לתוך מחלוקתן של ר"מ ורבי אלעזר יש לנו ללמוד שכשם שחולקין בזה כך חולקין בזה: לר"מ · דאמר עבודה שלא נגמרה הרי היא כמי שאינה אף זו הואיל ולא נגמרה שהרי לא עלתה לשם חובה אע"פ שנתן ממנו לבהונות הרי היא כמי שאינה ויביא אשם אחר: ולרבי אלעזר ור"ש דאמרי ממקום שפסק משם הוא מתחיל · אלמא לא אמר כמאן דליתא דמיא הכא נמי חשיבא היא ואי אפשר לגומרה באחר דהא כתיב (ויקרא יד) כבש אחד אשם אשם אחד אמרתי לך ולא שתי אשמות והכא ליכא לאתויי כדאמרינן לעיל חטוי אחד אמרתי לך כו' הלכך אין לו תקנה: והא אותו כתיב · והקריב אותו לאשם אותו שהונף עם הלוג ולא אחר ואפי' לר"מ נמי אין לו תקנה: תניא כוותיה דרבי יוחנן · דאיכא למ"ד יביא אחר: להכשירו · למצורע זה לטהרו לאכול בקדשים: ותני תנא וכו' · בתמיה וכי יש תנאים שונים צריך בדבר שאין לו תקנה: צריך העברת תער · ביום מלאת ימי נזרו כדכתיב (במדבר ו) תער לא יעבור על ראשו עד מלאת אבל ביום מלאת יגלח בתער וזה אין לו שיער וקתני צריך: ואמר רבי אבינא וכו' ופליגא · הא דרבי אבינא אדר' פדת דאלו רבי פדת צריך ויש לו תקנה קאמר שיעבירנו על מקום השיער דאע"ג דכתיב וגלח הנזיר לא בעינן קרא כדכתיב היכא דלא אפשר: אין לו טהרה עולמית · דבעינן קרא כדכתיב ופליגי (א) בסנהדרין בפרק נגמר הדין: ולקח · באשם מצורע כתיב ולקח הכהן מדם האשם וכל לקיחה האמורה בדם תכף לשחיטה לשון קבלה הוא: יכול אף למזבח כן · דקיימא לן אשם מצורע טעון מתן דמים לגבי מזבח כשאר אשמות וזה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש והחזירו לך הכתוב לכללו בפירוש בפ"ק דיבמות (דף ז.) לכך נאמר בו כי כחטאת האשם הוא לכהן מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים אף זה טעון מתן דמים ואימורים יכול אף דם הניתן על המזבח לא יתקבל בכלי ת"ל כי כחטאת האשם הוא לכהן: מה חטאת טעונה כלי · לקבלת דמה דכל הקרבנות נפקי לן בהיקישא (זבחים דף מז:) דזאת התורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם ובעולה ובשלמים כתיב ויסם באגנות (שמות כד) ואשם נמי מהיכא דגמר חטאת גמר איהו אלא אשם מצורע משום דילא לידון בדבר החדש בבהן יד ובהן רגל ואזן ימנית הוצרך להחזירו לכללו בהיקישא דכחטאת האשם: וכולן מטמאין בגדים · כל הפרים והשעירים השנויים במשנתנו גבי נשפך הדם לאחר כפרה זו והביא פר שני לפרכת וגמר מתנות הפרכת ונשפך הדם והביא שלישי למתנות המזבח כולן נשרפין חוץ לשלש מחנות אבית הדשן ומטמאין בגדים העסוקין בשריפתן כדכתיב (ויקרא טז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו (ב) במים: כמה [שעירים] משלח · אם נשפך דם השעיר לאחר שגמר מתנות פנים והוצרך להביא שנים ולהגריל עליהן ושחט את של שם ונתן מתנות הפרוכת ונשפך הדם והוצרך עוד להביא שנים ולהגריל עליהן ושחט את של שם למתנות המזבח הרי כאן שלשה שעירי עזאזל משלשה זוגות: וכי עדרו משלח · לא הזקיק הכתוב לשלח אלא אחד:

תוספות

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו · תמה ריב"א מאי קא מדמי דכיון דלא נשחט לשמו ולא עלה לבעלים כלל לשם חובה מאי שייך הכא אשם אחד אמר רחמנא כמו לעיל חטאת אחד אמר רחמנא והא כל מה שנתן ממנו כמאן דליתיה דמי על כן נראה לו כגירסת ר"ח אשם מצורע שנשפך דמו קודם מתן בהונות באנו למחלוקת ר"מ ורבי אלעזר ור"ש דהא דמי לפר שנשפך דמו קודם גמר מתנותיו וקמ"ל כי היכי דפליגי במתנות השמן דלא כתיב אותו הכא נמי פליגי במתן דם אשם אע"ג דכתיב אותו דמשמע אחד ותו לא אפילו הכי מביא אחר וטעמא הוי כמו שאפרש בסמוך ופריך והא אותו כתיב ובין לר"מ ובין לרבי אלעזר ור"ש לא הוה ליה לאתויי אחרים והא דמייתי תניא כוותיה לאו מדקתני אשם ששחטו שלא לשמו דבהא כולי עלמא מודו אלא מהאי שלא נתן מדמו על הבהונות צריך אשם אחר להכשירו אלמא אע"ג דכתיב אותו איכא מאן דאמר מביא אשם אחר ותימה והא רבי יוחנן גופיה קאמר לעיל דטעמא דרבי אלעזר ור"ש גבי פר יוה"כ משום דחיטוי אחד אמר רחמנא והכא דלא מצינו למידרש הכי מאי טעמייהו ושמא מהתם גמרי כי היכי דהתם איכא כמה מיני מתנות גלי לן קרא ממקום שפסק מתחיל הכי נמי בין בלוג שמן בין באשם:

נזיר ממורט בש"א צריך העברת תער · בפרק שלשה מינין (נזיר דף מו:) גרס איפכא בכל הספרים בש"א אין צריך ובה"א צריך ומהלכות הפוכות הוא כי ההיא דידים שאין מוכיחות דאיפליגו אביי ורבא בפ"ק דנדרים (דף ה:) ובפרק בתרא דנזיר (דף סב.) הפכו דבריהם וכן בפ"ק דבכורות (דף ג.) בפלוגתא דרב הונא *) (ורבה) ורב חסדא בדבר שעושה אותה נבילה וטריפה דפליגי בטריפה חיה ואינה חיה ובפ"ק דתמורה (דף יא:) איפכא וכהנה רבות בהש"ס **) והם כמו איכא דאמרי:

מה נתינה בעצמו של כהן · בריש פרק איזהו מקומן (זבחים דף מז:) פירש רש"י דכתיב אצבע גבי שמן ויליף דם מיניה ואין זה אלא כמו ילמד סתום מן המפורש דאי בנין אב הא בעיא היא התם *אי דבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש:

אף לקיחה בעצמו של כהן · ואע"ג דגבי חטאת נמי כתיב ולקח ונתן ולא דרשינן הכי יש לומר דהתם נמי הוה לן למימר הכי אלא משום דולקח טובא כתיבי בשעיר נשיא וכשבה ושעירה וכיון דלא מצינו למידרש כולהו לא דרשינן להו:

מה חטאת טעונה כלי · פירש רש"י *דילפא מעולת סיני בגזירה שוה דקיחה קיחה ותימה דבעיא היא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) אי דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש או לא למ"ד בתר מלמד אזלינן ותיפשוט מהכא דחטאת הלמודה בגזירה שוה חוזרת ומלמדת בהיקש על אשם מצורע ואומר ריצב"א כיון דבלאו גזירה שוה הוה נפקא לן חטאת מהיקישא דזאת התורה כדאיתא בסוף פרק דם חטאת (זבחים דף צז:) מה עולה טעונה כלי מאי היא אילימא מזרק בזבחי שלמי ציבור נמי כתיב וכו' וכיון דמהיקישא יליף אם כן הויא לה גזירה שוה כמאן דכתיב בגופה וילפינן שפיר אשם מחטאת ולמ"ד דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש מ"מ אילטריך היקש לשאר קרבנות ובלאו גזירה שוה לא סגי דא"כ הויא היקש מהיקש ולא הוי מצי למילף אשם מחטאת הקשה ריצב"א לר"ש דסבר זרק בשמאל כשר בפרק ב' דזבחים (דף כד:) דס"ל כסוגיא בעיא אצבע ואמאי

*) [צ"ל ורבא] **) [עי' תוס' מנחות נח: ד"ה ואיכא ע"ש]

רבינו חננאל

על כף הכהן יתן על ראש המטהר וגו' ללמד שאם [לא] נשאר כלום לא מעכבי. א"ר יוחנן אשם מצורע שנשפך דמו קודם מתן דם הבהונות באנו למחלוקת. ר"מ דאמר יביא ויתחיל בתחילה בפנים האי נמי מביא [אשם אחר] לר' אלעזר ור' שמעון דאמרו ממקום שפסק משם מתחיל הכא אין לו תקנה. פי' כל אשם שלא נזרק דמו ד' מתנות *) על ד' קרנות לא הוכשר לאכילה כמו החטאת שנאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן. ואקשי רב חסדא עליה דר' יוחנן ולר' מאיר מי ניחא והא והקריב אותו לאשם כתיב אותו אחד ולא שנים. קשיא. תניא כר' יוחנן אשם מצורע ששחטו שלא לשמו או שלא נתן מדמו על בהונות הרי זה עולה על המזבח וטעון נסכים. וצריך אשם אחר להכשיר את המצורע ואמר אי הכי תיהוי תיובתא דרב חסדא דאמר אחד ולא שנים ומשני מי קתני מביא אשם אחר צריך קתני צריך ואין לו תקנה. ואקשינן ומי קתני תנא כי האי גוונא ואמר אין דתניא נזיר ממורט כלומר כל שאין לו שיער כלל בש"א צריך העברת תער ובה"א אינו צריך וא"ר אבינא כשאמרו ב"ש צריך ואין לו תקנה. זו דר' אבינא פליגא על דר' פדת דאמר ב"ש כר' אלעזר דאמר מצורע שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית יתן על מקומו ויוצא וכך ב"ש מצריכין העברת תער. אע"פ שאין שם שיער: ת"ר ולקח הכהן מדם האשם יכול (אף) בכלי כו'. נמצאת אומר אשם מצורע ב' כהנים מקבלין דמו אחד ביד ובא לו אצל מצורע ואחד בכלי ובא לו אצל המזבח: ת"ר וכולן מטמאין בגדים וכו'. פי' נשחט הפר והזה מדמו וקודם שישלים נשפך הדם מביא אחר ושוחט ומתחיל ומזה וכן אם נשפך עוד מביא אחר ושוחט ומזה אלו כולן נשרפין לדברי ר' אליעזר ור' שמעון שאמרו השני מתחיל ממקום שפסק דמו של ראשון נמצאת בכולן כפרה לפיכך כולן נשרפין אבל לר"מ שאמר כי בדם השני מתחיל בהזאות בפנים כבר בטל הראשון אינו נשרף בבית הדשן אלא אחרון שנגמרה בו הכפרה משא"כ

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ה מהל' מחוסרי כפרה הל' ב:
צט ב מיי' פ"ח מהל' נזירות הלכה ס ועיין שם בכ"מ נראה שנעלם ממנו סוגי' כאן:
ק ג מיי' פ"ה מהל' מחוסרי כפרה הל' ה:
קא ד ה ו ז שם פ"ד הלכה ס
קב ח מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' ט:

מסורת הש"ס

מנחות ס. נ:
[ברכות טו: וש"נ] נזיר מו: ע"ש תוספ' נזיר פ"א
סנהדרין מה: פח. נזיר מו: נגעים פי"ד מ"ט
[זבחים מג:]
שם מז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין לו טהרה כו' ופליגי בה בסנהדרין: (ב) ד"ה וכולן כו' והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים:

הגהות הגר"א

[א] גמ' תנן התם. נ"ל ת"ר (וכ"ה בתו"כ)

תוספות ישנים

קידושין כדאמרן לעיל בפרק הממונה קאמר דכהן גדול שלא קידש וטבל בין עבודה לעבודה לא מחיל אלא בשחרית בלבד ועוד תימה קצת שהרי עושה עבודת פנים שלא כסדר שעושה הוצאת כף ומחתה קודם אילו ואיל העם ובפירקין דלעיל (דף מ.) אמרינן דאי אקדים מתנות דפר בהיכל מקמי מתנות דשעיר בפנים תוקה כתיב ביה וס"ל הקדים עבודת פנים שלא כדין וי"ל דבהקדמה עבודת פנים אין להוש כמו מתנות דפר דעבדינהו לפני הגרלה דלא מעכב הסדר אע"ג דגוף הגרלה מעכבת לאיכא דאמרי לעיל א"כ הוצאת כף ומחתה לא תמירי כשאר עבודת פנים שאינה לכפר וכי כתיבה חוקה גבי כפרה כתיבה מיהו בהנס דחק רש"י שהיה יכול לפרש כשאר עבודות שנעשין בבגדי זהב מבחוץ. מ"ר :* ורחד למעוטי שיריים דלא מעכבי. פירש רש"י דלא מעכבי סדרן ואין נראה דהא איתנהו גופייהו לא מעכבי לר' נחמיה מדפריך לקמן והא"ר יוחנן תנא רבי נחמיה כדברי האומר שיריים מעכבין ואם כפירוש רש"י מה פריך הא מודה ר' נחמיה דאיתנהו גופייהו מעכבי אלא דסדרן לא מעכב אלא יש לומר דלא מעכבי כלל לרבי נחמיה. מ"ר: אי מעכבי מעכבי ואי לא כו'. כלומר דמהאי קרא ליכא למישמע מינייהו מידי דלאו להכי הוא דאתא מיהו לא ידעינן לר' יהודה אי שיריים מעכבי אי לא דפלוגתא דר'

* ע"כ שייך לדף ס' ע"א

יוחנן ור' יהושע בן לוי בסמוך היא אליבא דרבי יהודה ולא איפשיטא לן סברא דרבי יהודה לר' יוחנן בהכי:* בקטורת לא קא מיירי. וא"ת מ"מ תיקשי מדקתני סיפא וכן בהיכל וכן במזבח וא"כ הזן לפני שחיטת הפר וכ"ת שיחזור ויחפון הא לא מיסתבר שיחזור ויחפון אחר שנתן בפנים ועוד כי שמא שיהא החפינה פסולה אם יחזור ויחפון אחר מתנות שבפנים וי"ל כיון שעשה מתנות שבפנים נעשית השחיטה כהילכתה ונעשית החפינה בטוב לאחר שחיטת הפר ושחיטה אחרונה אינה אלא לסיים ההזאות תדע דהא בשעיר שנשפך דמו במתנות היכל או של מזבח ולא דם הפר ושחט שעיר אחר נמלא שקדמה מתנות דפר דלפני ולפנים וגם בהיכל לשחיטת השעיר ומשמע שאם נשפך דם השעיר אחר מתנות [פר] שבהיכל שלא היה חוזר ומתחיל מתנות הפר בהיכל אלא ודאי טעמא כדפרישית ששחיטה ראשונה חשובה היא כיון שהתחיל לעשות מתנות הדם כי שחיטה זו אינה אלא לסיים ההזאות · הריב"א: וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים. פי' רש"י דמיירי לענין טומאה שאירעה לפני ולפנים וכן בהיכל ועזרה ואין נראה לרבי דהא כל הני קראי למה לי דמשתמע כל מהנה שכינה מחד קרא נפיק ואמרינן בפ"ב דשבועות (דף טז:) משכן איקרי מקדש מקדש איקרי משכן תרי קראי למה לי ואם אינו לענין טומאה שבמוך הבו לטומאה שבפנים ולא

* ע"כ שייך לדף ס' ע"ב · מגרך

*) דברי רבינו המוסיף בזה דהא אשם אינו טעון רק שתי מתנות שהן ד' וגם אינו נזרק על הקרנות רק למטה מחוט הסיקרא וצ"ע.

וכי עדרו שורף מי דמי התם לא כתיב אותו הכא כתיב אותו איתמר רב פפי משמיה דרבא אמר ראשון משלח ורב שימי משמיה דרבא אמר אחרון משלח בשלמא רב שימי (בר אשי) משמיה דרבא דאמר אחרון משלח קסבר הואיל וגמר בו כפרה אלא רב פפי משמיה דרבא מאי קסבר סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון הי רבי יוסי אילימא ר' יוסי דקופות דתנן (רבי יוסי אומר) *[א]שלש קופות של שלש שלש סאין שבהם תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהם אב"ג ותניא א"ר יוסי למה כתוב עליהן אב"ג לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון דילמא בעידנא דאיתחזאי קמייתא לא איתחזאי בתרייתא אלא רבי יוסי דפסח (*דתנן) *[ב]המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון והרי שניהן עומדין אי זה מהן שירצה יקריב דברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה בראשון ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו :

[שקלים פ"ב מ"א] [מגילה כט: לקמן סד. שקלים פ"ג] [לקמן סד.]

הדרן עלך הוציאו לו

שני [ג]שעירי יום הכפורים מצותן *שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן כאחד [ד]ואף על פי שאין שוין כשרין [ה]לקח אחד היום ואחד למחר כשרין [ו]מת אחד מהם אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני [ז]ואם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה ויאמר אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו ואם של עזאזל מת זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו *והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [ח]שאין חטאת צבור מתה רבי יהודה אומר תמות ועוד אמר רבי יהודה *נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם :

[שבועות יג.]

תנו

רש"י

וכי עדרו שורף · רבא קא מהדר ליה לרב נחמן ולטעמיך וכי עדרו הזקיקו הכתוב לשרוף ותנן וכולן נשרפין אבית הדשן : הכא כתיב אותו · לשלח אותו לעזאזל (ויקרא טז) : את הלשכה · שהשליכו לתוכה שקלים שהביאו באדר וממלאין הגזברין מהן שלש קופות לתרומה לקנות מהן קרבנות צבור תמידין ומוספין : בעידנא דאיתחזאי · קופה קמייתא להקריב ממנה : לא איתחזאי בתרייתא · שהראשונה נראית להקרבה משנתרמה אבל שעיר של זוג ראשון לא נראה לשלוח עד שנגמרו כל מתנות הדמים וכשנגמרו נראה אחרון כראשון : ואחר כך נמצא הראשון · או קודם חצות דארבעה עשר או אחר חצות וקא אמר רבי יוסי מצוה בראשון ואף על פי שהופרש השני קודם חצות וכי מטא חצות תרווייהו איחזו כי הדדי דהא כל כמה דלא מטא זמן שחיטת הפסח לא איחזי קמא :

[במשנה דשקלים ובשאר דוכתי לא נזכר ר' יוסי אומר]

הדרן עלך הוציאו לו

שני שעירי : במראה · שניהן לבנים או שחורים [א] או [א] שחופים : ויאמר אם של שם מת וכו' · הכי מיפרש' אם של שם מת יאמר זה שעלה וכו' ואם של עזאזל מת יאמר זה שעלה וכו' : והשני · אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם אחד שנשאר מזוג ראשון ואחד מזוג שני [ב] באחד יתכפר והשני ירעה וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל האחד ישתלח והשני ירעה ובגמרא מפרש איזהו שני אם שני שבזוג שני אם שני שבזוג ראשון: שאין חטאת צבור מתה· דכי גמירי חמש חטאות ביחיד גמירי וטעמא מפורש בהוריות (דף ו.) ובתמורה (דף טו·) מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה שלא תמצאם בצבור אף [ג] שכפרו בעליה ואע"פ שאפשר להיות בצבור לא נאמרה אלא ביחיד : ועוד אמר רבי יהודה · בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי : ימות המשתלח · ויביא שנים ויגריל עליהן בתחילה גמ'

[נ"ל דתניא]

תוספות

ולמאי סאי זריקה אשם מצורע בימין דמן הדין הוה לן למימר דבין קבלה ובין זריקה דאשם מצורע בימין דומיא דמתן שמן אי לאו דאהדריה קרא מדכתיב כחטאת כאשם והתינח קבלה אבל נתינה דכחטאת גופיה בימין נימא דבאשם מצורע נמי תיהוי בימין ותירץ כיון דאהדריה קרא דכתיב כחטאת כאשם הוא ודרשינן כשאר אשמות יהא איכא למימר דאהדריה לגמרי עוד הקשה למאן דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש ליהוו כל אשמות בימין לרבי שמעון מהיקשא דכחטאת כאשם או מהיקשא דזאת התורה ונראה לי דע"כ לרבי שמעון זריקת אשמות בשמאל מדכתיב כחטאת כאשם ודרשינן בפרק שני דזבחים (דף כה·) לר' שמעון גבי מנחה בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל כאשם וע"כ היינו זריקה דאי בקבלה אפילו בחטאת נמי הויא בשמאל לרבי שמעון כדאיתא בהדיא פרק שני דזבחים (דף כד:) :

הדרן עלך הוציאו לו

שני שעירי וכו' : *אחד למראה ואחד לקומה ואחד לדמים · נראה לי דהיינו אליבא דר' יהודה דאי אליבא דר' שמעון הא דריש ליה לדרשה אחריתי בפ"ק דשבועות (דף יג:) ולקח את שני השעירים מקיש שעיר המשתלח לשעיר הפנימי *מה שעיר הפנימי אינו מכפר על ישראל בשאר עבירות אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות וקאמר התם ורבי יהודה להכי איתקוש שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים וקשה רבי שמעון מנא ליה דבעינן שיהו שוין וליכא למימר משום דאין היקש למחצה ונקיש להו לכל מילי דא"כ מנא ליה להש"ס דר' יהודה לית ליה היקישא אלא למראה וקומה ודמים נימא דר' יהודה אית ליה היקישא איפכא מקיש פנימי למשלח מה משלח אינו מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו אף פנימי אינו מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו וליכא לשנויי דלהא לא איצטריך קרא דמאשר לעם נפקא התם דמכל מקום היא גופה תיקשי אשר לעם למה לי תיפוק ליה מהיקישא כדפרי' שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי מיהו הא איכא לשנויי דלרבי יהודה לית ליה היקישא כי האי גוונא מה שעיר המשתלח אינו מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו אף שעיר הפנימי אינו מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו כיון דלא מצי למילף דומה לדומה מה משתלח אינו מכפר על ישראל אף פנימי אינו מכפר על ישראל אבל לר"ש דדריש היקישא בכה"ג אע"ג דלא הוה ממש דומה לדומה ואע"ג דהוי מצי למידרש היקישא למילתא אחריתי למראה וקומה ודמים אפי' הכי דריש נמי הא משום דאין היקש למחצה ה"נ נדרוש הא שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי בטומאת מקדש וקדשיו מהיקש דשעיר המשתלח דאין היקש למחצה וא"כ אשר לעם לר"ש ל"ל לאפוקי כהנים כדאיתא התם והיא ברייתא מוקמינן לה התם כרבי שמעון ונראה לי דתלתא קראי דאיתקשו בהו שעיר הפנימי ושעיר המשתלח סבירא ליה לר' שמעון דמחד מינייהו גמרינן מראה וקומה דשקולין הם ודמים מחד קרא נפקא ואייתר ליה חד לענין כפרה למידרש מה שעיר הפנימי אין מכפר על ישראל בשאר עבירות וכו' וכיון דלאו היקש גמור הוא שהרי לא מדמינן להו לגמרי דלא אמרינן מה זה אינו מכפר על ישראל אף זה אינו מכפר על ישראל ולא הוה לן לאקושינהו בכי האי גוונא אלא משום דמייתר לן קרא להכי די לנו אם נקיש אותם בדבר אחד ואם כן אי לא הוה כתיב אשר לעם לא הוה מקשינן פנימי למשתלח ומשתלח לפנימי אלא דוקא פנימי למשתלח אבל משתלח לא הוה מקשינן לפנימי לומר שלא יתכפרו בו כהנים כיון דמשתלח מרובה כפרתו והשתא נמי ניחא מאי דקשיא לן אמאי מייתי התם קרא דולקח את שני השעירים הוה ליה לאתויי מקרא קמא דומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים ולמאי דפרישית ניחא דקרא קמא איצטריך שיהו שוין בדמים כיון דההוא קרא איירי בדמים דגמרינן מיניה דמדעם ליהוי ואי לא הוה כתיב אלא תרי קראי הוה דרשינן חד שיהו שוין בדמים דביה איירי קרא ותניא לדרשה דהתם מקיש שעיר המשתלח לפנימי אבל לומר שיהו שוין במראה וקומה לא הוה דרשינן כלל כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהו שוין במראה וקומה אלא מדמייתר לן קרא בתרא דרשינן שוין במראה וקומה :

הא

עין משפט נר מצוה

קג א מיי' פ"ב מהל' שקלים הלכה ז :

קד ב מיי' פ"ד מהל' קרבן פסח הל' ו :

א ג ד ה מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יד :

ב ו ז ח שם הלכה טו :

רבינו חננאל

בשעיר המשתלח ואפי' לר' אלעזר ור' שמעון דאמר כולן נשרפין בשעיר המשתלח אם אבד והביא אחר ואח"כ נמצא הראשון אחד משלח לדברי הכל. שנא' ושלח אותו לעזאזל אותו אחד ולא שנים. איזה משלח רב פפי משמיה דרבא [אמר] ראשון משלח סבר לה כר' יוסי דאמר מצוה בראשון כו' :

הדרן עלך הוציאו לו

שני שעירי יוה"כ מצותן שיהו שוין כו'. מנ"ל דבעינן שוין

ס"יך לע"ב

תוספות ישנים

מצריך קראי לכל הני שבפנים ועוד גבי מזבח היכי שייך לאדכורי טומאה אם שימש בטומאה [טמא] ששימש אינו מתכפר בשעיר שהרי אינו מכפר [אלא] על טומאת מקדש וקדשיו ולא על כהנים המשמשין בטומאה ואי שהה על המזבח כדי השתחויה מאי שייך זה למזבח הא לא שייך זה אלא להיכל ועוד דקאמר בפ"ק דשבועות (דף ז:) יש לי בענין הזה להביא ג' טומאות ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ומפרש אמאי לא מוקי בהן קרא והיכי מיתוקם בהן קרא כיון דמיירי בטומאה ע"כ נראה לרבי לפרש דמיירי בהזאות ולענין עיכובא מיירי דלמצוה נפקא לן מדכתיב והזה על הכפורת ולפני הכפורת ז' פעמים וה"פ זו לפני ולפנים שמזה על בין הבדים זה היכל שמזה על הפרוכת. מזבח כמשמעו שהיה מזה על מזבח הזהב שהיה בהיכל יכפר אלו העזרות שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ועזרות דנקט לשון רבים לפי שהעזרה חלוקה היא בקדושתה עזרת כהנים ועזרת ישראל וכן משמע כאן דמתני הך ברייתא גבי הזאה דמתניתין מיהו לפי' רש"י אינה קושיא שהרי אינו מביא אלא פסוק שהכל בכפרה אחת היא וא"ת למה לי האי קרא אי למצוה נפקא לן מדכתיב והזה על הכפורת ולפני הכפורת וכן יעשה לאהל וגו' ואי לעיכובא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה במראה כו' שחורים או שחומים כצ"ל וכ"ב לשון שחמתית ומצאתי לבנה בפרק הספינה פי' אדומים וכה"ג וכל חוס כאן לבן : (ב) ד"ה והשני כו' מזוג' שני באחד מהן יתכפר והשני: (ג) ד"ה שאין חטאת כו' שלא תמצאם בצבור אף חטאת שכפרו בעליה :

שבועות יג. תמורה כב. כג.

זבחים לד: [מנחות נט:]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה במראה וכו' או שחופים. כצ"ל :

נפקא לן מוכלה מכפר דבסמוך י"ל דהאי קרא דוכפר את מקדש הקדש איצטריך משום דבכולה פרשתא כתיב אהרן ואיצטריך לרבויי כל משוח בשמן המשחה מכאן ואילך ומרובה בגדים לעשות לכל הזאות וכל אלו העבודות כדתניא בת"כ וכפר הכהן אשר ימשח אותו מה ת"ל לפי שכל הפרשה אמורה באהרן כו'. מ"ר : הושוו כולן לכפרה אחת מלמד שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח. ולשעיר הפנימי לא הושוו דהא כתיב ביה אשר לעם ודרשינן מיניה בפ"ק דשבועות (דף יג:) לעם ולא לכהנים : חטאת אחת אמרתי לך ולא שתי חטאות. וא"ת והא נפקא לעיל מקרא דוכלה מכפר את הקדש י"ל דשמא אתא לגוס דרשה אחריתי דר"א ור"ש על כרחין מוקמי ליה בדרשה אחריתי : בפר"ח גרס לא חילק ר' יעקב בלוגין ולא כו'. א) וקס"ד דקאמר דהתם לא היו חולקין התנאים ומשני אימא לא שינה ר' יעקב בלוגין כלומר לא שינה מחלוקתם בלוגין אלא כך היה אומר בזה כמו בזה : נתן מקצת מתנות שבפנים כו'. לאו דוקא נקט שבפנים שלא היה נכנס בפנים אלא היה עומד בשער נקנור ומכוון כנגד בית קדשי הקדשים במס' נגעים (פי"ד) : אלא מעתה גבי מנחה דכתיב והנותרת הכי נמי דלא מעכבי כו'. הקשה ה"ר אלחנן מדאמרינן במעילה פרק חטאת העוף (דף ח:) דמיצוי חטאת העוף אינו מעכב ומאי והנשאר בדם ימצה שאם נשאר ופריך אלא מעתה גבי מנחה דכתיב והנותרת ס"נ וכ"ת ה"נ והא תניא מסלתה כו' ומשני שאני התם דכתיב והנותרת קרא יתירה ומאי פריך הכא והא הכא לא כתיב קרא [יתירא] כי התם ואמאי צריך לשנויי דכתיב ומיתר דמשמע שירי שיריים ואומר רבי דמשום איידך פריך הכי דאיהו ב) אית ליה והנשאר בדם [אם נשאר אלא] שצריך לישאר שמיצוי חטאת העוף מעכב והוצרך לתרץ שאני הכא דכתיב ומיתר וגו'. מ"ר : (דף סא ע"ב) אשם מצורע שחטו שלא לשמו בהנו למחלוקת ר"מ ור' אלעזר. פירש רש"י דלר"מ דסבר עבודה שלא נגמרה לאו עבודה היא הא נמי לאו עבודה היא אע"פ שנתן מתן בהונות ולא היו לו לפרש כן שהרי מתן בהונות לאחר שנשחט ומה מועיל כיון שכבר נעשה בפסול דלא דמי למתנות שנעשו קודם שפיכת דמים דלעיל אלא תנופה שנעשית קודם הוה ליה למינקט דכתיב והניף אותו לאשם ואת לוג השמן מיהא שמא לכך לא רצה להזכיר אלא מתן בהונות לפי שהתנופה שקודם שחיטה אינה חשובה עבודה כל כך שיהא חשוב התחלת עבודה ובפר"ח גרס אשם מצורע שנשפך דמו קודם מתן בהונות בהנו למחלוקת ר"מ ור' אלעזר ור"ש ומפרש רבי שמואל שנשפך הדם קודם שנגמר מתן הבהונות ור"מ סבר כמו בלוג שיביא אחר ויחזור לראש כיון שלא גמר מתן בהונות ולא יחזור למקום שפסק ור"א ור"ש סברי דממקום שפסק הוא מתחיל והאי ג) אחר לא דרשי כי היכי דלא דרשי ההיא דלוג דקתני בברייתא מתקיף לה רב חסדא והא אותו כתיב והוה לן למימר לדברי הכל שלא ישחוט אחר דהכי משמע ליה אותו ולא אחר הניא כוותיה דר' יוחנן דלא דרשינן אותו אשם מצורע שחטו כו' וכן נראה עיקר : נזיר ממורט בית שמאי כו'. הך גירסא הפוכה בנזיר פ' ג' מינים (דף מו:) ומגירסות הפסוקות שבתלמוד היא והרבה יש כיוצא בו : אם נתן על של שמאל יצא. דלא צריך קרא כדכתיב כדמפרש לדידיה בפרק נגמר הדין (דף מה:) : ה"ג ת"ר וכולן מטמאין בגדים ול"ג תנן התם : דברי ר' אלעזר ור"ש דהאלי לטעמייהו דלעיל דאמרי שבכולן יש עורך כפרה והכמים דהכא היינו ר' מאיר דאית ליה שמתחיל בתחילה מיהו משמע דאפילו [כשפך] אחר שנגמרו מתנות שבפנים מן הראשון דמודו כולו עלמא שממקום שפסק מתחיל אפ"ס בתרא עיקר כפרה וטעמא דרבנן כיון שנדחת כפרתן ידחה הלכתן ולא מטמאין בגדים ואין נשרפין כו' ואפילו לר"א ור"ש מצי למימר. מ"ר : (ע"כ שייך לדף ס"א ע"ב)

אלא רב פפי משמיה דרבא מאי קסבר כו'. וס"ל דטעמא דגמר כפרה בו לא שייך בשעיר המשתלח אלא בשעיר פנימי ובפר שגוף הכפרה בו וקשה לה"ר אלחנן אדרבה דייקא מתני' דפרק שני שעירי (דף סג.) כוותיה דקתני מת אחד מהם יביא שנים ויגריל עליהם ויאמר אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו כו' והשני ירעה אלמא קמא משתלח אך יכול לדחותה מאי שני שני שבזוג ראשון כמו שמפרש ר' יוחנן לקמן

עין משפט
נר מצוה

ג א ב מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל' ח:
ד ג מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה יא:
ה ד מיי' פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא:
ו ה מיי' שם פ"ה הל"ה:

גמ' ת"ר °יקח שני שעירי עזים מיעוט שעירי שנים מה תלמוד לומר שני שיהיו שניהן שוים מניין אע"פ שאין שניהן שוין כשירין תלמוד לומר שעיר שעיר ריבה טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא הוה אמינא פסולין עיכובא מנא לן סלקא דעתך אמינא שני שני שני כתיב והשתא דרבי רחמנא שעיר שעיר שני שני למה לי חד למראה וחד לקומה וחד לדמים תניא נמי הכי גבי כבשי מצורע °יקח שני כבשים מיעוט כבשים שנים מה תלמוד לומר שני שיהיו שניהן שוין ומנין שאף על פי שאין שניהן שוין כשירין תלמוד לומר כבש כבש ריבה טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא הוה אמינא פסולין עיכובא מנא לן סלקא דעתך אמינא תהיה כתיב והשתא דרבי רחמנא כבש כבש תהיה למה לי לשאר הויתו של מצורע (*ותנן) נמי גבי מצורע כי האי גוונא °צפרים מיעוט צפרים (*שנים) מה תלמוד לומר שתי אשיהיו שתיהן שוות ומנין שאע"פ שאינן שוות בכשרות תלמוד לומר צפור צפור ריבה טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא פסולות עכובא מנא לן סלקא דעתך אמינא תהיה כתיב והשתא דרבי רחמנא צפור תהיה למה לי לשאר הויתו של מצורע אי הכי גבי תמידין נמי נימא °כבשים מיעוט כבשים שנים מה תלמוד לומר °שנים שיהיו שניהן שוין ומנין שאע"פ שאין שניהן שוין כשירין תלמוד לומר כבש כבש ריבה ולמצוה הכי נמי דבעינן ההוא מיבעי ליה לכדתניא *°שנים ליום כנגד היום אתה אומר כנגד היום או אינו אלא חובת היום כשהוא אומר את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים הרי חובת היום אמור ומה אני מקיים שנים ליום כנגד היום כיצד *גתמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה מוספין של שבת ודאי צריכין שיהיו שניהן שוין תנו רבנן דשני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן חייב על שניהם משהגריל עליהן חייב על של שם ופטור על של עזאזל עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם למאי חזו אמר רב חסדא הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ ומאי שנא לשעיר הנעשה בפנים דלא דמחוסר הגרלה לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזי דמחסרי עבודת היום קסבר רב חסדא *אין מחוסר זמן לבו ביום אמר רבינא השתא דאמר רב חסדא °מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל (ה*) שלמים *ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין שנאמר °ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול

שחטן

*) זבחים נה: עירובין ב.

[ויקרא טז] [שם יד] [שם] [שם] [שמות כט] [במדבר כח] [שם] [ויקרא ג]

הא מה אני מקיים שנים ליום כנגד היום · תימה לי אכתי שנים ל"ל אפילו אי לא כתיב אלא כבשים בני שנה תמימים ליום עולה תמיד הוה דרשינן כבשים דהיינו שנים ליום כנגד היום וי"ל אי לא כתיב שנים הוה דרשינן ליום אקרא דבתריה ליום עולה תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר כלומר כבש של בקר יש לשחוט כנגד היום ותו לא מדלא כתיב עולות תמידין הוה אמינא רק עולת תמיד אחד ליום כנגד היום להכי אינטריך למיכתב שנים ליום דתרוייהו כנגד היום : **על** טבעת שניה · נראה לי דמן הדין היה לו לשחוט על טבעת ראשונה אלא לא רצו להקריבו כולי האי למזבח בלי הפסק גזירה שמא יטיל גללים : **מוספין** ודאי שנים למצוה·הכי גרס רש"י אבל בספרים כתיב· שנים לעיכובא והקשה רש"י עיכובא מנלן ונראה לי משום דבתר דכתיב וביום השבת שני כבשים כו' כתיב עולת שבת בשבתו דהוי כמו שנה עליו הכתוב לעכב ואע"ג דדרשינן ליה בס"פ אלו קשרים (שבת דף קיד·) לדרשה אחריתי לימד על חלבי שבת שקרבין ביום טוב או ביום הכפורים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דרשינן ליה נמי לומר שנה עליו הכתוב לעכב דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וליכא למימר דכוליה להא דרשה אתא דאם כן לא הוה למיכתב בהאי לישנא שבת בשבתו אלא הוה מצי לשנות עליו בענין אחר וא"ת והא פריך לעיל אי הכי גבי תמידין נמי פי' ואם איתא הוה ליה למתנייה בשום דוכתא א"כ מוספין נמי אם איתא דבעינן שיהו שוין הוה ליה למיתנייה י"ל דלעיל דוקא פריך שפיר משום דכל סדר התמיד תנן ליה במסכת תמיד (דף כט.) והתם הוה לן למיתנייה אבל כל סדר המוספין לא תנינן ליה בשום דוכתא :

שלמים

גמ' עיכובא מנלן · אי משום דכתיבא חוקה הא בין לרבי יהודה בין לר' נחמיה לא כתיבה חוקה אלא על דברים שהן מן העבודה אבל לא על הלקיחה שהיא מתמול שלשום : סד"א שני שני שני · תלתא כתיבי ושנה עליהן הכתוב לעכב : חד למראה וכו' · ולמצוה ולא לעכב : תהיה כתיב · זאת תהיה תורת המצורע דמשמע בהוייתו תהא פרשה זו ככל הכתוב בה : ולמצוה ה"נ דבעינן · שיהו שניהן שוין והלא לא שנינו זאת אצל תמידין : כנגד היום · כנגד זריחת השמש : או אינו אלא חובת היום · ובא ללמד שיהו שנים לכל יום: על קרן מערבית צפונית · של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וגל הכותל עומד כנגדה ולפונית משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח לפונה ושם היה בית המטבחיים והטבעות קבועות ברלפה לתת ראש הבהמה לתוכן והן עשרים וארבעה כמנין המשמרות ומקומן עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע קבועות בששה סדרים : על טבעת שניה · לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניה לה המשוכה לצד לפון ופני השוחט וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית לפונית שמשם השמש באה שחרית וטעמא דטבעת שניה לא ידענא ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה שלא תהפך ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת ופניו למערב דרום באלכסון שזריחת החמה באה משם : ומוספין של שבת · שנאמר בהם שני כבשים ודאי שנים שוים לעיכובא מדלא הדר כתב בהו (א) אחד לרבות אע"פ שאינן שוין להכשיר כך שמעתי וקשיא לי עיכובא מנלן ונראה בעיני דהכי גרס מוספין ודאי שנים למצוה מצותן להיות שוין ולא גרסי' מדלא כתיב אחד אחד ושיטתא דתלמידי *תרבילאי היא : שני שעירי יום הכפורים · שמשלקחן הם קדושים שהרי מתרומת הלשכה באו ושחטן בחוץ לעזרה : חייב על שניהן · משום שחוטי חוץ ולקמן פריך קודם הגרלה למאי חזו בפנים וכיון דלא חזו אמאי חייב הא ראוי לפתח אהל מועד בעינן דכתיב (ויקרא יז) בשחוטי חוץ ואל פתח אהל מועד לא הביאו : ופטור על של עזאזל · דלא חזי להקריב בפנים : לשעיר הנעשה בחוץ · כל אחד היה ראוי להקריבו לחטאת המוסף של יום הכפורים האמורה בפרשת פנחס : ומאי שנא לשעיר הנעשה בפנים דלא·

חזי משום דמחוסר הגרלה: לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזו · דמחסרי כל מעשה עבודת היום של מתן דמי פר ושעיר וחפינת הקטרת והקטרתה הראוין ליקדם למוספין: אין מחוסר זמן לבו ביום · לענין שעיר החילון אין כאן חסרון מעשה בגופו אלא חסרון זמן שעדיין לא הגיע זמן המוספין וזמן הראוי לבו ביום אין זה חסרון זמן אבל הגרלה אע"ג דלאו מעשה בגופן היא דהא אמרן *עליית גורל מתוך קלפי היא מעכבת אבל הנחה אינה מעכבת אפילו הכי הואיל ומצוה האמורה בהן היא כמחוסר מעשה דמי: השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי · ואע"ג דלאו מעשה בגופן הוא דאי לאו דחזו לשעיר המוסף לא היה מתחייב על שהיטתן בחוץ : הא דאמר שמואל וכו' · ומחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ואע"ג דלאו מעשה בגופן של שלמים הוא הואיל ובהן נאמר הוי כמעשה בגופן :

ומי

רבינו חננאל

דת"ר יקח שני שעירי עזים מיעוט [שעירים] שנים כו'. כיון שכתב שעירי ידענו שאינן פחות משנים למה כתיב שני ללמד שיהו שוין ומנלן שאף על פי שאין שוין כשרין הן שנאמר השעיר השעיר כלומר מאחר שכתוב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות היה לו לכתוב והקריב את אשר עלה עליו לה' ועשהו חטאת ואשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי השעיר השעיר שכתוב למה אלא ללמד שאע"פ שאין שוין כשרין ועיכובא מנלן הייתי אומר שאם אין שוין מעכבין שהוצרך הכתוב להכשירה אע"פ שאינן שוין סד"א שני שני [כתיב] את שני השעירי' ועוד כתיב ונתן אהרן על שני השעירים שעירים בלבד היה דיי למה כתב שני שני לעכב. כתיב השעיר השעיר לרבות אע"פ שאין שוין. ומאחר שאע"פ שאין שוין כשר שני שני למהבאולמצוה: **תניא** גבי צפורי מצורע וגבי כבשי מצורע כי האי גוונא. וכולן טעמם שוה ופשוטין הן. אבל התמידין אע"ג שכתוב בהן שנים ליום לא דרשינן בהו כי האי גוונא אלא שנים ליום כנגד היום כנגדו ולא אצלו כלומר של שחר נשחט במערב כנגד המזרח ושל בין הערבים במזרח כנגד המערב כדתנן במס' תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה ושל בין הערבים וכו'. אבל המוספין ודאי לא כתב שני כבשים אלא ללמד שהם ב' ולא ד' מדלא כתיב אחד אחד כדרך שכתוב בתמיד : **ת"ר** ב' שעירי יוה"כ ששחטן בחוץ אם עד שלא הגריל עליהן שחטן בחוץ חייב כרת על שניהן. שנאמר ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא ואמר רב חסדא הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ לעשות אותו לה' קרינא ביה ואע"ג דאינו ראוי אלא לאחר עבודת היום מחוסר זמן שיוכשר אותו היום אינו מחוסר זמן ולמה לא אמר הואיל וראוי לשעיר הנעשה בפנים דמחוסר הגרלה ומחוסר הגרלה מחוסר מעשה הוא. ואם אחרי שהגריל עליהן שחטן בחוץ חייב כרת על של שם מ"מ לעשות אותו לה' קרינן ביה ופטור על שם עזאזל דלא קרינא ביה לעשות אותו לה'. ודייק רבינא מדמחסר הגרלה לרב חסדא

מסורת הש"ס

[נ"ל ותניא עי' נגעים פי"ד מ"ה]

[מנחות פב: ע"ש בתוס']

[זבחים יב. מנחות ה.]

[עי' תוס' לקמן סג. ד"ה שלמים]

[לעיל לט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומוספין כו' מדלא הדר כתיב בהו אחד אחד לרבות אע"פ :

גליון הש"ס

גמ' מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה. עיין תוס' פסחים דף סב ע"א ד"ה כי לית ליה :

תוספות ישנים

לקמן כאידך פירקין (דף סד.): **שלש** קופות של שלש שלש סאין כו'. בתוספתא (דשקלים פ' ב') מפרש תרם הראשונה ואומר הרי זה מארץ ישראל על כל ארץ ישראל תרם את השניה ואומר הרי זה מעמון ומואב פי' מבני ישראל הדרים שם תרם את השלישית ואומר הרי זה מבבל כו' ותימה למה עשה כך והלא כולן שותפין בכל הקרבנות של כל יום ויום ואומר ריב"א דכולן מפריש לשם כולן אלא הראשונה נקראת על שם ארץ ישראל והשניה על שם אותן שמביאין אחריהן והשלישית על שם אותן שאחריהם וצ"ע למה הן עושין כך:
ואם היה שני מובחר כו'. גבי שעיר לא שייך למימר מובחר כמו גבי פסח שאכילתו מצוה:
פ"ו שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהו שוין במראה ובקומה. ואע"ג דאמר בפרק בן סורר ומורה (דף עא.) דבן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות משום דכתיב בננו זה דבעינן שיהו אביו ואמו שוין במראה ובקומה וזה אי אפשר להיות אבל גבי בהמה מיהא יכול להיות יותר ואע"פ שאין ממש דומות זו לזו דאמרינן בירושלמי דאפילו חטה אינו דומה לחבירתה מכל מקום בעינן שיהו שוין במראה ובקומה כל מה שיוכלו. מ"ר: **ולקיחתן** כאחת. כגון שלקחן מאדם אחד כיחד או משני בני אדם וכגון שעשו שניהם שליח לקבל המעות דהקדש מעות קונות דכתיב ונתן הכסף וקם לו: **יקח** זוג לשני. ולקיחתן כאחת לא בעינן אלא למצוה וא"ת כיון שראוי לשעיר הנעשה בחוץ. קודם הגרלה כדאמר בגמ' למה לא יקח ב' אחרים ויקיימו בזה מצות לקיחה כאחת י"ל דמיירי הכא שכבר הפרישו אחד לשעיר הנעשה בחוץ. מ"ר:

משהגריל עליהם מת יביא שנים ויגריל כתחלה כו'. וא"ת אמאי לא מוכח לעיל פרק טרף בקלפי (דף לט:) דלר' נחמיה מיהא הגרלה מעכבא לכל הפחות מדלא קתני יביא חבירו עמו שלא בהגרלה כדאמר ר' שמעון שם בגמ' [די"ל] דמשום דמצוה בהגרלה אין לנו לומר לקנות אחר לכתחלה כדפריך א) גבי לקיחה וי"ל דלעולם למצוה ואע"ג דבלקיחה פרישית לעיל דלא בעינן למצוה היינו לפי שעיקר מצותה אינה אלא מאתמול ואע"ג דלקיחתו יכולה להיות יום הכפורים כדאמר בפסחים פרק אלו דברים ובשבת פרק שואל (דף קמח.) וכן ערב פסח שחל להיות בשבת מנית טליתו אצלו כו' מ"מ אין עיקר לקיחתו ביוה"כ מיהו קשה מדאמר לקמן בפירקין (דף סה:) ועוד דרבי טבי דאמר בעינא תרומה חדשה מצוה היא ומשום מצוה אין לנו לומר ימותו יש לומר דמכל מקום ידהו קאמרינן משום מצוה כי היכי שאינו אלא רועה ור' יהודה דאמר ימותו ב) (היינו) משום דאית ליה בעלי חיים [נדחין] כדמפרש רב בגמרא (דף סד:). מ"ר: (ע"כ שייך לע"א)
חד למראה. יש ספרים דגרס חד למראה ולקומה וחד לדמים וחד ללקיחתן כאחד ויש ספרים דגרס חד למראה ולקומה וחד לדמים ואומר רבי כא דלא מייתי נמי חד ללקיחתן כאחד משום דההוא משתמע בהדיא דכתיב יקח שני שעירי עזים ומשמע שתהא לקיחת שניהם כיחד א"נ מהכא לא דרים מידי אלא לקיחתן כאחד דרים מדסמכיה ליקח ויש ספרים דגרס חד למראה וחד לקומה וחד לדמים וג' שני דרים ולקיחתן כאחד נפיק מדסמכיה ליקח כדפרי': **תהיה** למה לי לשאר הויות של מצורע. הקשה ה"ר אלחנן כיון דכתיב ההיה לעכב

א) נ"ל גבי מראה וקומה דלעולם כו': ב) נ"ל אינו אלא:

ז א ב מיי' פי"ח מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב :

ח ג ד שם הלכה יג :

שלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור • תימה דהא"ר יוחנן פרק השוחט והמעלה (זבחים דף קז:) המעלה בזמן הזה בחוץ חייב ואמאי הא אינו ראוי אל פתח אהל מועד כיון דנהרס המזבח דאפי' נפגם המזבח אמרי' בפ' קדשי קדשים (שם נט. ודף סב·) כל הקדשים שנשחטו שם פסולין והוה ליה מחוסר זמן ואפילו מחוסר פתיחת דלתות פטור כל שכן מחוסר מעשה גדול ותנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) אותו ואת בנו ומחוסר זמן בחוץ אפילו לא תעשה אין בו לרבנן דרבי שמעון ועוד אמרינן בפ"ק דע"א (דף יג.) אם הקדים והעריך והחרים בזמן הזה בהמה תעקר ופריך ונשחטיה מישחט ופירש רש"י משום שחוטי חוץ ליכא דבקדשי בדק הבית מיירי ולא נהירא לר"י דאם כן כי פריך ונשווייה גיסטר' היכי משני מפני שמטיל מום בקדשים אלא מפרש ר"י דמיירי בקדשי מזבח ולא מחייב משום שחוטי חוץ דהוה ליה מחוסר זמן ודוחק לומר דההיא דמסכת ע"ג אתיא כמאן דאמר הותרו הבמות חדא דמנא ליה לאוקמי כמאן דאמר הותרו הבמות כדי להקשות ונשחטיה מישחט כיון דלמאן דאמר לא הותרו לא קשיא ועוד דהא סתם מתניתין היא בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) דירושלים אין אחריה היתר ובגמרא פריך מינה למ"ד בפ"ק דמגילה (דף י.) שמעתי שמקריבין בבית חוניו וי"ל דר' יוחנן דמחייב במעל' בחוץ מיירי בהעלאת קטרת דלא בעי מזבח דאמרי' בפרק קדשי קדשים (זבחים דף נט·) מזבח שנעקר מקטיר קטרת במקומו אי נמי בהעלאת מנחה דדוקא במילי דזבחים אמרינן כשנפגם המזבח שפסולין דנפקא לן מוזבחת עליו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר וניחא נמי דנקט רבי יוחנן המעלה טפי משחיטה וזריקה אי נמי יש לומר דמיירי שבנוי מזבח במקומו והעלה בחוץ דס"ל קדשה לעתיד לבא אבל אין לתרץ דר' יוחנן כר' יהודה סבירא ליה דאמר קדשי קדשים שרי להקטיר על הרצפה דנהי דשרי להקטיר על הרצפה מכל מקום בעי שיהא מזבח במקומו אבל נפגם המזבח לא הוי שרי להקטיר בשום דוכתא תימה אמאי פטור בשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל לפי מה שפרש"י בפרק קדשי קדשים (שם דף סא·) גבי קודם שיעמידו לויים את המשכן ולאחר שיפרקו דדוקא שלמים ששחטן בפנים קודם דלתות ההיכל פסולים אבל שאר קדשים לא אם כן כיון דפסולו בקודש שיש לו היתר בשאר קדשים אם עלו לא ירדו מידי דהוה אפסח וחטאת ששחטן שלא לשמן בחוץ דחייב עליהם כדאיתא בפרק בתרא דזבחים (דף קטו·) משום דמתקבל בפנים שיש לו היתר בשאר זבחים ויש לומר דהתם הבהמה ראויה לשחטה בפנים בההיא שעתא לשמה אבל הכא אינם ראוים לפנים קודם פתיחת הדלתות :

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל • לחייב על קרבן שאינו ראוי לשם מה שהופרש בפנים ושחטו בחוץ דנימא חייב משום הואיל וראוי לשם קרבן אחר : לשמו פטור • דאינו ראוי לשמו בפנים : שלא לשמו• אלא לשם שלמים חייב דראוי הוא לשם שלמים בפנים : הכי גרסי' טעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור ואמאי נימא וכו' : בעי עקירה • אינו ראוי בפנים לשלמים אלא אם כן עקר שם פסח ממנו בשחיטתו הלכך לאו מתקבל בפנים הוא כל כמה דלא עקריה : האי לא בעי עקירה • ואע"פ שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן : מתני להו בדרבה • הני תרתי שמעתתא דרב חסדא הא דאמר לעיל הואיל וראוין לשעיר הנעשה בחוץ והא דאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה וכו' מתני לה בדרבה דרבה אמרינהו : פסח ששחטו בחוץ • גרס בכולה : עקירת חוץ • עקירת שם בשחיטת חוץ לא שמה עקירה אם הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה בשלמים לא הכשירו אלא בפנים ובעקירת השם אבל בחוץ לעולם שמו עליו : חייב • עליו משום הואיל וראוי שלא לשמו בפנים : והא תנן • במסכת זבחים : מחוסר זמן • פטור על שחיטת חוץ בין שהוא מחוסר זמן בגופו בין שהוא מחוסר זמן בבעלים בגופו כגון בתוך שמונה ללידתו : ואיזהו מחוסר זמן בבעלים הזב והזבה וכו' • שיש זמן להבאת קרבנותיהם לסוף ספירת שבעה והיולדת לסוף מלאת ימי טהרה : שהקריבו • לפני הזמן חטאתן ואשמן בחוץ פטורין שאין מתקבלים בפנים לא לחובה ולא לנדבה לחובה משום דלא מטא זימנייהו ולנדבה שאין חטאת ואשם בא לנדבה והאי אשם במצורע הוא דאילו בזב וזבה ויולדת ליכא אשם : עולותיהן ושלמיהם חייבין שעולה ושלמים באים נדבה ומתקבלין נדבה בפנים ובמסכת זבחים *פרכינן והני בני שלמים נינהו ומשנינן תני נזיר בהדייהו ואף מצורע לא שנינו במשנה ופרכינן התם הני בני אשמות נינהו ומשנינן תני מצורע בהדייהו : ואמר רב חלקיה לא שנו• דאשם בחוץ מחוסר זמן בבעלים פטור אלא לשמו דאינו ראוי לשמו בפנים אבל שלא לשמו כגון לשם עולה או לשם שלמים חייב שכן ראוי לפנים כיוצא בו בפנים דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן : ואמאי • לשמו פטור לימא הואיל כדקאמרת : שלמים • הוא סתמיה בלא עקירה ומקראי ילפינן לה במסכת פסחים ובפ"ק דזבחים : רב אשי מתני חייב • בהא דכי אתא רבין : ורב ירמיה מתני פטור • בין לשמו בין שלא לשמו כרב דימי : ופליגא דרב חלקיה • דאמר עקירת חוץ שמה עקירה : אי

ישחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל פטור מ"ט מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי *ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה לשמו פטור שלא לשמו חייב טעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור ואמאי לימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים הכי השתא התם בעי עקירה האי לא בעי עקירה רבה בר שימי מתני להו בדרבה וקשיא ליה דרבה אדרבה ומשני כדשנינן כי אתא רב דימי אמר ר' ירמיה אמר ר' יוחנן פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו פטור אמר רב דימי אמריתה לשמעתא קמיה דר' ירמיה בשלמא לשמו דהא לא חזי ליה אלא שלא לשמו אמאי הא חזי שלא לשמו בפנים ואמר לי עקירת חוץ לאו שמה עקירה כי אתא רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן [ב]פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו חייב ואפי' לשמו והתנן *מחוסר זמן בין בגופו בין בבעלים ואיזהו מחוסר זמן בבעלים [ג]הזב והזבה והיולדת *והמצורע שהקריבו חטאתם ואשמם בחוץ פטורין [ד]עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייבין ואמר *רב חלקיה בר טובי לא שנו אלא לשמו אבל שלא לשמו חייב לשמו מיהא פטור אמאי נימא הואיל וראוין שלא לשמו בפנים הכי השתא התם בעי עקירה הכא פסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו רב אשי מתני חייב כדאמרינן רב ירמיה מדפתי מתני פטור קסבר פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה ועקירת חוץ לאו שמה עקירה ופליגא דרב חלקיה בר טובי אמר מר משהגריל עליהן חייב על של שם ופטור על של עזאזל תנו רבנן °איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' אי

תורה אור: ויקרא יז

טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור • תימה לר"ת נידוק מרישא איפכא טעמא דלשמו הא סתמא חייב ודוחק הוא לומר דלשמו דרישא היינו סתמא משום דאמרינן ריש פ"ק דזבחים (דף ב:) דסתם זבחים לשמן הן עומדין דהני מילי בזמנן אבל פסח בשאר ימות השנה סתמיה לאו לשמו קאי אלא נראה כספרים דלא גרסי' טעמא דשלא לשמו ואיכא למימר דמרישא דייק לשמו אמאי פטור דס"ד דלא בעי עקירה וא"כ אמאי פטור והא אי בעי שחיט סתמא בפנים דסתמא שלא לשמו קאי ומשני דבעי עקירה וכי האי גוונא איכא בפרק תמיד נשחט (פסחים סד·) ובמועד לשמו פטור שלא לשמו חייב וגרס רש"י שם כמו בכאן טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור וקשיא נמי התם כמו שהקשינו בכאן אלא יש לפרש שם כדפירשתי הכא : **ופליגא** דרב חלקיה בר טובי • בלאו הכי נמי הוה מצי למימר ופליגא דרב דימי ודרבין אדרב חלקיה אלא משום דהשתא פליגא דרב דימי ודרבין אדרב חלקיה : וכל

רבינו חננאל

כמחוסר מעשה דמי • גם שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין הן . שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שההיכל נעול ומחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי . ומקשינן מי אית ליה לרב חסדא הואיל והא הוא דאמר פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו בחוץ פטור ואמאי לימא חייב הואיל וראוי שלא לשום פסח אלא לשום שלמים לפנים . ודחי פסח בעי עקירה משם פסח לשום שלמים . ומחוסר עקירה כמחוסר מעשה דמי . פסח ששחטו [בחוץ] בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו [פטור] *) רב אשי מתני חייב ואקשינן עליה ואפי' על שמו . והתנן בשחיטת קדשים פרק פרת חטאת. מחוסר זמן בין בגופו בין בבעלים . איזהו מחוסר זמן בבעלים הזב והזבה היולדת והמצורע שהקריבו חטאתם ואשמם בחוץ פטורין . עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייבין . ומקשה עליה בגמ' והני בני אשמות נינהו [אמר זעירי תני מצורע בהדייהו] תוב אקשינן הני בני שלמים נינהו **)אמר רב ששת תני נזיר בהדייהו . דזעירי קבעוה תנאי ותני בהדייהו במשנה הזב והזבה והיולדת והמצורע כמו שאמר זעירי אבל נזיר לא קבעוהו במשנה כמו שאמר רב ששת אע"ג דהיא כרב ששת: קתני מיהא חטאתם בחוץ פטורין ואמר רב חלקיה בר טובי לא שנו שהוא פטור אלא השוחט לשמה בחוץ אבל השוחט שלא לשמו בחוץ חייב הואיל וראוי שלא לשמו בפנים כדתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמו כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה . אמאי אפי' לשמן בחוץ יהא חייב הואיל וראוי שלא לשמו בפנים . ודחי הכי השתא התם בעי עקירה ומחוסר עקירה כמחוסר מעשה דמו משום הכי לא תני לשמו בחוץ חייב הואיל וראוי שלא לשמו בפנים אבל פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא ולא בעי עקירה : רב אשי מתני חייב כדאמרן . רב ירמיה מדפתי מתני פסח בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו פטור קסבר פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה ועקירת חוץ ששחטו שלא לשם פסח לאו שמה עקירה ופליגא עליה דרב חלקיה בר טובי דאמר לא שנו שפטור אלא בשוחט לשמו אבל בשוחט שלא לשמו בחוץ חייב הנה עקירת חוץ עקירה היא ושנינן הא דרב חלקיה כגון

[פסחים סג. ע"ש] · [זבחים קיד:] · זבחים קיג: · [פגם פרש"י כאן ובזבחים קכב דלא גרסי' מכל מקום כתב מהרש"א דאין למחוק וע"ש בטעם] · [דף קיד:]

*) נראה דצ"ל כי אתא רבין מתני חייב וכו' . **) כ"ה הלשון בגמ' דזבחים דף קי"ד ע"ב ע"ש .

תוספות ישנים

לעבד אמאי איצטריך לעיל פרק טרף בקלפי (דף מח:) זאת לעכב מצורע עשיר שהביא קרבן עני מהו כשקנה . ואומר רבי דסברא הוא כיון דעני הם רחמנא עילויה להביא קרבן עני יכול דגם זה . א) (יביא) כן דמיה מרבה ליה מתורת להכי איצטריך זאת למעוטי : גבי תמידין כו' . הקשה ה"ר אלחנן הא כתיב בשל שחרית אחד המיוחד שבעדרו כדדרשינן לעיל שבבקר יקח המובחר שבלשכת הטלאים אם כן אינן שוין יש ותירץ ה"ר א דאם יקנה מעדר אחד שני תמידין יקח שנים מובחרין שבעדר ולעולם מובחרין בעינן ושוין זה כזה : ומבעי ליה ואע"פ שאין שוין כשרין כו' . תימה הכא נמי עיכובא מנ"ל דאיצטריך קרא למעוטי כדפרכינן לעיל גבי שני שעירי ותירץ ה"ר יוסף כיון דמסלקינא ליה בקושיא אחריתי לא חש להקשות על דרשה זו : שנים ליום כנגד היום . וא"ת בלא שנים נמי הוה מצי למיכתב תמימים ליום דמשמע שפיר מיניה שניהם כנגד היום ואומר ה"ר יוסף דהוה אמינא דלא קפיד אלא בתמיד של שחר דוקא שהוא תחלת עבודת היום והוא עם זריחת השמש אבל בין הערבים לא להכי כתיב שנים : מיבעי ליה לכדתניא שנים ליום כו' . וכבש כבש אתא לדרשה אחריתי : על טבעת שניה . פירש רש"י הטעם לפי שהראשונה מסייעתו לאחוז בה ובגלי הבהמה וקשה לה"ר אלחנן שאין זו סברא שיהפכו רגליה כלפי המזבח אלא חוץ למזבח שמא ירבץ גללים כדאמר לעיל מיהו הך קושיא איכא אלא א"כ היו הטבעות ממזרח למערב ששה סדרים כמו ששנינו במסכת מדות אבל אם היו מצפון לדרום מכל מקום הוי ראשו כלפי מזבח ולרבי נראה לפרש הטעם דבטבעת שניה היינו כלפי המזבח לפי שעל הטבעת ראשונה מיגל כותל המזבח וכן פי' ה"ר יוסף : **עד** שלא הגריל עליהם חייב על שניהם . תימה לרבי מדאמר בפרק בתרא דזבחים (דף קיב.) דממעט התם במשנה פרת חטאת ושעיר המשתלח מקרא דאל פתח אהל מועד שאין ראוין לפתח אהל מועד ופריך בגמ' ושעיר המשתלח לא ראוי לפתח אהל מועד והתניא אי קרבן כו' כדאיתא בברייתא לקמן דקתני ולא אוציא שעיר המשתלח שהוא ראוי לפתח אהל מועד תלמוד לומר לה' להוציא שעיר המשתלח ומשני כאן קודם הגרלה כאן לאחר הגרלה פי' דלאחר הגרלה ודאי אינו ראוי לפתח אהל מועד ב) (מכל מקום) קודם הגרלה אינו ממעט אלא מלה' דאכתי ראוי לפתח אהל מועד כדי להגריל עליו והכא משמע דקודם הגרלה חייב על שניהם ולא ממעט מלה' וגם על ג) (הפסח) דלשם קשה לרבי היכי ממעט מלה' כיון שאינו מבורר שלא יהא לה' ואי מספיקא פטרת ליה גם שעיר של שם נמי יפטור מהאי טעמא קודם הגרלה והתם משמע דלא פטר אלא בשעיר המשתלח לחוד מיהו בהא איכא למימר שאין לו להזכיר של שם אלא קשה משמעתין דהכא דמחייבין עליהם בחוץ קודם הגרלה ואומר רבי

א) נ"ל אם הביא : ב) נ"ל אבל : ג) נ"ל כמישוע :

עין משפט
נר מצוה

ט א מיי' פי"ח מהל' מעשה הקרבנות הלכה ו:
י ב שם פי"ט הל' ז:
יא ג מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הל' ח והל' י סמג עשין קעח:
יב ד מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יז:
יג ה מיי' פ"א מהל' איסורי מזבח הל' ד:
יד ו מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יז:

[וע"ע תוס' זבחים דף קיג: ד"ה יצאו]

אי קרבן שומע אני *אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן כענין שנא' °ונקרב את קרבן ה' ת"ל °ואל פתח אהל מועד לא הביאו **כל הראוי לפתח אהל מועד חייב עליו בחוץ כל שאינו ראוי לפתח אהל מועד אין חייבין עליו בחוץ אוציא אלו שאין ראוין לפתח אהל מועד ולא אוציא פרת חטאת ושעיר המשתלח שהוא ראוי לבוא אל פתח אהל מועד ת"ל לה' מי שמיוחדין לה' יצאו אלו שאין מיוחדין לשם ולה' להוציא הוא ורמינהו °ירצה לקרבן אשה לה' אלו אישים מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן ת"ל קרבן לה' לרבות שעיר המשתלח אמר רבא התם מענינא דקרא והכא מענינא דקרא התם דאל פתח לרבות לה' להוציא הכא דאשה להוציא לה' לרבות טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי הוה אמינא שעיר המשתלח קדוש במחוסר זמן והא *אין הגורל קובע אלא בראוי לשם אמר רב יוסף הא מני חנן המצרי היא דתניא *חנן המצרי אומר אפילו דם בכוס מביא חבירו ומזווג לו אימר דשמעת ליה לחנן המצרי דלית ליה דחויין דלית ליה הגרלה מי שמעת ליה דילמא מייתי ומגריל אלא אמר רב יוסף הא מני רבי שמעון היא דתניא *מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה דברי רבי שמעון רבינא אמר כגון שהומם וחיללו על אחר ומנא תימרא דפסיל ביה מומא דתניא *°ואשה לא תתנו מהם אלו החלבים אין לי אלא כולן מקצתן מנין ת"ל מהם מזבח זו זריקת דמים לה' לרבות שעיר המשתלח ואיצטריך למיכתב בעל מום ואיצטריך למיכתב מחוסר זמן דאי כתב רחמנא מחוסר זמן משום דלא מטי זמניה אבל בעל מום דמטי זמניה אימא לא ואי כתב רחמנא בעל מום משום דמאיס אבל מחוסר זמן דלא מאיס אימא לא צריכא

רבא

רש"י

אי קרבן שומע אני וכו' · רישא דברייתא בתורת כהנים הכי איתא יכול השוחט חולין בפנים יהא חייב ודין הוא וכו' ת"ל קרבן על הקרבן הוא חייב ואינו חייב על החולין אי קרבן שומע אני וכו' כלומר או אינו אומר קרבן להוציא את החולין בפנים אלא להביא קדשי בדק הבית ששחטן בחוץ שיהא חייב שהרי אף הם נקראו קרבן כענין שנאמר ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא והא ודאי בדק הבית הוא: הראוי לפתח וגו' · וקדשי בדק הבית לא היו עתידים לבא לפתח אהל מועד ואני שמעתי שאינן ראוין לפתח אהל מועד שסתם קדשי בדק הבית בעלי מומין הן דאמר מר (תמורה דף ז:) המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה וא"א להעמידה כן במקומה במס' זבחים: ולא אוציא פרת חטאת · לא גרסינן שאף היא אינה ראויה לבא לאהל מועד אלא ולא אוציא שעיר המשתלח שהוא ראוי לבא לאהל מועד להגריל ולהתוודות עליו הכי מפרש לה בזבחים: ולה' להוציא הוא · בשעיר המשתלח שהוא ראוי לבא בתמיה: אלו אישים · שלא יתן מהן על אש של מערכה: מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן ת"ל קרבן · ומשעת הקדשו קרוי קרבן: התם דאל פתח לרבות · שעיר המשתלח דלא ממעט מאל פתח שהרי ראוי לבא אל פתח: לה' להוציא · אתא דאילו לרבות לא איצטריך וכי אתא להוציא אתא ולמדרש מי שמיוחדין לשם יצא זה שאינו מיוחד: הכא דאשה משמע להוציא · שעיר המשתלח שהרי אינו עולה לאשים: לה' לרבוי. אתא ולמדרש לה' כל דלה': והא אין הגורל קובע · לשם אלא את הראוי לשם וכיון דלא ידע על איזה מהן יעלה הגורל לשם א"א להיות אחד מהן מחוסר זמן: חנן המצרי היא · דלית ליה הגרלה משהגריל ומת אחד מהן הלכך כשמת שעיר המשתלח ומביא אחר שלא בהגרלה הולרך ללמד מן המקרא שלא יביא מחוסר זמן: אפי' דם · של שעיר הפנימי בכוס שכבר נשחט ומת המשתלח מביא חבירו מן השוק: ומזווג · לדם ומשלחו: דלית ליה דחויין · דלית ליה שיהא הדם דחוי בשביל חבירו שמת לומר ישפך הדם כדקאמר רבי יהודה במתני' מת המשתלח ישפך הדם: דילמא מייתי ומגריל · וירעה אותו שיפול עליו גורל של שם ויתכפר בדם של ראשון ולעולם שנים צריך להביא ומגריל ואכתי פשיטא דמחוסר זמן לא דאין גורל קובע אלא בראוי לשם: רבינא אמר · כי איצטריך קרא דמחוסר זמן כגון שהומם המשתלח משהגריל עליו וחיללו על אחר וזה אין צריך להגריל שהרי מכח הראשון בא: ואשה לא תתנו וגו' · בבעלי מומין כתיב: מקצתן · כזית מהן:

רבא

תוספות

ובל שאין ראוין לפתח אהל מועד אין חייבין עליו · מה שפירש רש"י שיש מפרשים משום דהכא קדשי בדק הבית בעלי מומין הן דהמתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה וכתב שאי אפשר לו להעמידה כן במקומה בזבחים פרק חטאת ולא פי' מה היה קשה לו ובפרק פרת חטאת פי' דתנן בפרק פרת חטאת (זבחים דף קיג.) פרת חטאת ששחטה חוץ מגיתה וכן שעיר המשתלח ששחטו בחוץ פטור משום דאין ראוין לבא אל אהל מועד אלמא פרת חטאת אע"ג דתמימה היא כיון דאין סופה לבא אל פתח אהל מועד פטור הכי נמי בקדשי בדק הבית פטור ואפילו תמימים*:

ולא אוציא פרת חטאת ושעיר המשתלח · רש"י לא גרים פרת חטאת דפרת חטאת לא אתיא כלל לפתח אהל מועד והדין עמו דאי משום דכתיב בה והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה אם כן כי פריך בזבחים ושעיר המשתלח לאו ראוי אל פתח אהל מועד הוא ופריך מזאת הברייתא דקרי ליה ראוי אל פתח אהל מועד ומשני ליה כאן קודם הגרלה כאן לאחר הגרלה ואי בעית אימא כאן קודם וידוי וכו' ליפרוך מפרת חטאת ולא הוה מצי לשנויי כדמשני על כן נראה דלא גרס פרת חטאת בברייתא ודוחק הוא דבברייתא גרסינן שהן ראוים וכו' עד יצאו אלו שאינן מיוחדין בלשון רבים וצריך לגרוס שהוא ראוי יצא בלשון יחיד כיון דלא גרסינן אלא שעיר המשתלח ונראה לי ליישבו והכי פירושו ולא אוציא פרת חטאת ואפילו אם תמצא לומר שאוציא נמי פרת חטאת כיון דאיסי לא אתיא פתח אהל מועד מכל מקום לא אוציא שעיר המשתלח ת"ל לה' והשתא ניחא דכי פריך בפרק פרת חטאת (זבחים דף קיג·) משעיר המשתלח לא פריך מפרת חטאת משום דבהאי ברייתא נמי את"ל קאמר דפרת חטאת אינה ראויה לפתח אהל מועד לה' לשעיר המשתלח דהשתא ודאי ראוי לפתח אהל מועד הוא ולהכי לא פריך התם אלא משעיר המשתלח:

זריקת דמים על המזבח · הקשה מורי קרובי הכהן ה"ר יהודה זצ"ל דבפרק השוחט המעלה (זבחים דף קז:) אמרינן דלא הוה צריך למיכתב זריקה בחוץ דאתיא לה שפיר מבינייהו משחיטה והעלאת חוץ אלא לגלויי לך אקבלה דלא תיתי מבינייהו ובבעלי מומין אמאי איצטריך למיכתב תיתי מבינייהו וליכא למימר לגלויי אקבלה דלא תיתי דמהיכא תיתי אי משחיטה והעלאה איכא למיפרך מה להנך שכן חייבין עליהם בחוץ תאמר בקבלה ודנתי לפניו דאיכא למימר מקדים בעלי מומין יוכיח שפטור בחוץ וחייב בבעלי מומין עוד הקשה לר' יוסי ברבי יהודה דמחייב אף בקבלה בבעלי מומין אמאי איצטריך קרא להקטרה זריקה וקבלה ליתי כולהו מבינייהו משוחט ומקדים גם בזה דנתי לפניו דאיצטריך לגלויי אקמילה דלא תיתי והא דמיבעי פ' כל הקרבנות (מנחות פה:) אי לוקה משום בעלי מומין בסולת שהתליע מליטו למימר דהייטו דווקא במקדים אבל קמילה לא אי נמי ההיא לרבנן דר' יוסי בר' יהודה אי נמי י"ל דאי לא כתיב קרא לזריקה הוה מוקמינן חד לא תקריבו לזריקה ואידך לקבלה דהא אשחיטה ומקדים לא מיתוקם אלא בהם איטו ענין ואזריקה וקבלה משמע שפיר טפי דלשון הקרבה הוי זריקה וקבלה כדאשכחן ספ"ק דזבחים (דף יג.) והקריבו זו קבלת הדם או איטו אלא זריקה ואם כן מקדים ושוחט לא הוה נפקא לן ומבינייהו נמי לא דמה להנך דעבודה ניטהו ולא שייכי בחולין וגבי על החמץ הקשה בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג:) למה לי קרא לזריקה תיתי מבינייהו דלגלויי אקבלה הא בלאו הכי קבלה לא אתיא משחיטה והקטרה כדפרישית דמה להנך שכן חייבת בחוץ ודנתי לפניו מולק יוכיח שפטור בחוץ וחייב על החמץ כדאיתא בפרק תמיד נשחט (ג"ז שם) וכן הקשה בע"ז למה לי קרא לזריקה ניתי מבינייהו דלגלויי אקבלה לא איצטריך דאיכא למיפרך כדפרישית וכן בזה דנתי לפניו דלא אייתר לן שום קרא לזריקה אלא מדברי קבלה ילפינן לה מדכתיב בל אסיך נסכיהם מדם ועוד אפי' לפי דבריו איצטריך לגלויי אקבלה דלא תיתי דאי פרכת כדפרכינן איכא למימר השתחואה יוכיח שפטור בחוץ וחייב לע"ז מיהו האמת הוא דלא איצטריך קרא לגלויי אקבלה דלא תיתי דכיון דלא אשכחן קרא שעובדין בקבלה לע"ז אין לחייב עליה כדפרש"י בפרק ד' מיתות (דף ס:) אהא דפריך וליחשוב נמי זורק ופרש"י בשלמא מקבל ומוליך לא קשיא לן דכיון דלא אשכחן שעובדין לשם ע"ז בכך אף על גב דהוי כעין פנים פטור בשלא כדרכה על כן נראה כתירוץ הראשון עוד הקשה היכי קאמר התם דקבלה הוה אתיא מבינייהו משחיטה והעלאה אי לא היה כתיב זריקה לגלויי עלה דלא תיתי והאיכא למיפרך מה להנך שחייבין (בע"ז) ובבעלי מומין תאמר בקבלה דפטור לרבנן דרבי יוסי ב"ר יהודה ורגיתי לומר מנסך יוכיח

ולא

רבינו חננאל

ששחט שלא לשמו מיעוט סימנים בחוץ וגמר רובו בפנים משום דלא עקירת חוץ היא. משהגריל עליהן שחטן בחוץ חייב על של שם ופטור על של עזאזל דלא קרינא ביה לה': ת"ר ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן שומע אני אפי' קדשי בדק הבית. פי' כגון בהמה טמאה וכיוצא בה שאין ראוין למזבח כדכתיב ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב וגו' הנה נקרא קרבן. דברים שאינן ראוין למזבח. ת"ל ואל פתח אהל מועד לא הביאו בעינן דבר הראוי לפתח אהל מועד וליכא. פרה אדומה ושעיר המשתלח מנין שאין חייבין עליהן משום שוחט חוץ. ת"ל לה' מי שמיוחדים לה' יצאו אלו שאין מיוחדין לה' אלא פרה למי נדה ושעיר לעזאזל. ואקשינן ולה' להוציא שעיר המשתלח אתא והכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'. אשה אלו אשים מנין שאינו קדוש ת"ל קרבן לה' לרבות שעיר המשתלח דלא קבע ליה על מחוסר זמן שהוא פחות מח' ימים. ומשני רבא הכל לפי ענין הכתוב דריש בו התם דאל פתח לרבות כל בהמה כשרה לה' בא להוציא דאילו לא בא להוציא אלא לרבות הרי כבר נתרבה כל בהמה טהורה הוה ליה לקרא לשתוק ואנא ידענא דהכל במשמע למה בא להוציא הכא דמשמע קרבן להוציא שעיר המשתלח שאינו קרבן הייתי אומר קדוש במחוסר זמן בא לה' לרבותו שלא יהיה קדוש במחוסר זמן. ואקשינן ולמה הוצרך לומר לרבות שעיר המשתלח שאינו קדוש במחוסר זמן והא בעי הגרלה ואין הגורל קובע אלא בראוי לשם דלא ידעינן באיזה מהן יעלה הגורל לה'. ואוקימנא להא מתניתא לר' שמעון דלית ליה הגרלה לעכב דתני מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה דברי ר' שמעון רבא אמר אפי' תימא דברי הכל וכגון שהגריל על השעירים הללו והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל נפל בו מום וחללו על שעיר שהוא פחות מבן ח' ימים סד"א ליקדיש קמ"ל דלא קדוש והמום נמי שפוסל בשעיר המשתלח גמר לה מרכתיב ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'. ופשוטה היא. רבינא אומר פחות

מסורת הש"ס

תמורה ז: זבחים קיג:
תמורה ז: יב.
[תמורה ז: חולין יא:]
זבחים לד: ע:
תמורה ו:
לעיל מ.
תמורה ו: ע"ש
רש"א מוחק זה:

גליון הש"ס

גמ' מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן. עיין זבחים דף קיד ע"ב תוס' ד"ה היתר במה: רש"י ד"ה ולא אוציא וכו' להגריל ולהתודות עליו. עיין תוס' יבמות ד"ה עד שלא הגריל ובתמורה דף ו ע"ב תוס' ד"ה ולא אוציא:

תוספות ישנים

רבי דמאי פריך התם על הסיא שינויא שאין לו להיות פטור קודם הגרלה כדמשמע הכא אלא דפריך ליה מגופה דהכתי ראוי לפתח אהל מועד קודם הוידוי ובמסקנא דמסיק התם אלא לא קשיא כאן קודם וידוי כאן לאחר וידוי אתי שפיר דמחייב [קודם] הגרלה כי הכא אי נמי י"ל דקודם הגרלה דהתם היינו קודם ההגהה שהוא גמר הגרלה דשער מלה' לפי שהוא מבורר כבר שאינו לה' אבל קודם ההגרלה שאינו מבורר מחייבין ליה כי הכא. מ"ר. ולי נראה לתרץ דהא דמחייבים הכא קודם הגרלה היינו משום דראוי הוא לשעיר הנעשה בחוץ כדמפרש הכא והא דממעטי ליה קודם הגרלה מלה' היינו כדפי' לעיל שכבר נתקדש שעיר החיצון ולכך אינו ראוי כלל להתקדש לשעיר החיצון וממעיט מלה' אע"פ דראוי הוא לפתח אהל מועד כי שמא יתקדש לשם מכל מקום עדיין אינו לה' אבל היכא שיוכל להתקדש לשעיר הנעשה בחוץ לה' קרינא ביה. וצ"ע: הכא נמי מחסרי עבודת היום. כדאמר לקמן בפרק בא לו (דף ע.) דלכ"ע שעיר הנעשה בחוץ בתר עבודת היום והתם מפרש טעמא: (ע"כ שייך לדף סג ע"ב)

מחוסר

עין משפט נר מצוה

טו א ב מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יז:
טז ג מיי' שם הל' טו:
יז ד מיי' פט"ו מהל' מעשה קרבנות הל' ד ופ"ו מהל' פסולי מוקדשין הלכה א:
יח ה מיי' שם הל' כא:

*רבא אמר כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ושחט אמו ביום הכפורים וכי האי גוונא מי אסיר °לא תשחטו אמר רחמנא (ויקרא כב) והא לאו שחיטה היא הא אמרי במערבא דחייתו לצוק זו היא שחיטתו: אם של שם מת זה שעלה עליו וכו': אמר רב *שני שבזוג ראשון יקרב שני שבזוג שני ירעה רבי יוחנן אמר *שני שבזוג ראשון ירעה שני שבזוג שני יקרב במאי קא מיפלגי *רב סבר בעלי חיים אינן נידחין ורבי יוחנן סבר בעלי חיים נידחין מאי טעמא דרב דיליף ממחוסר זמן מחוסר זמן לאו אע"ג דהשתא לא חזי כי הדר מיחזי שפיר דמי הכא נמי לא שנא °מי דמי התם לא איתחזי כלל הכא נראה ונדחה אלא היינו טעמא דרב דיליף מבעל מום עובר בעל מום עובר לאו אע"ג דלא חזי השתא כי הדר מיחזי שפיר דמי הכא נמי לא שנא והתם מנא לן דכתיב °כי משחתם בהם מום בם (שם) בם מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מומן ירצו ור' יוחנן מיעט רחמנא בהם הם הוא דכי עבר מומן ירצו הא כל דחויין הואיל ונדחו נדחו· ורב ההוא בהם בעינייהו הוא דלא מירצו *הא ע"י תערובות מירצו כדתנן *איברים תמימים באיברים בעלי מומין ר"א אומר אם קרב הראש של אחד מהן יקריבו כל הראשין כולן כרעיו של אחד מהן יקריבו כל הכרעיים כולן וחכ"א אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצא לבית השריפה ואידך בם בהם לא דריש ולרב נהי נמי דבעלי חיים אינן נדחין אי בעי האי נקריב אי בעי האי נקריב אמר רבא רב סבר לה כרבי יוסי דאמר *מצוה בראשון הי רבי יוסי אי נימא רבי יוסי דקופות דתנן *שלש קופות של שלש סאין שבהן תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אלף בית גימל ותניא אמר רבי יוסי למה כתוב עליהן אלף בית גימל לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון דילמא שאני התם דבעידנא דאתחזי קמייתא לא אתחזי בתרייתא אלא רבי יוסי דפסח (*דתנן) *המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון והרי שניהן עומדין איזה מהן שירצה יקרב דברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה בראשון ואם

רש"י

רבא אמר · מחוסר זמן דאיצטריך קרא לשעיר המשתלח כגון שהיה לו למי שמוכרן לציבור חולה בתוך ביתו שמותר לחלל עליו יום הכפורים ושחט את אמו של שעיר שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו לאחר שהגריל עליו : מי אסיר · להוליכו לצוק משום אותו ואת בנו : אין נדחין · אם אירעה להם שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר ולא אמרי' הואיל ונדחה ידחה אלא בשחוטין כגון מת המשתלח ישפך הדם : הא על ידי תערובת ירצו · כרבי אליעזר : איברים · של עולה תמימה שנתערבו בהן איברי בעלת מום אחת : אם קרב הראש של אחד מהן · קודם שהרגישו בדבר : יקריבו כל הראשין כולן · ותולין האיסור באותו שקרב כבר ותלינן לקולא דהואיל ונתערבו אין כאן ספק איסור דאורייתא למיזל לחומרא דלא הזהירה תורה עליהן אלא כשהן בעצמן שנאמר בהם כי משחתם בהם מום בם כי איתנהו בעינייהו : מבם בהם · מדמלי למיכתב בם וכתב בהם : בעידנא דאיתחזאי קמייתא לא איתחזאי בתרייתא · אבל האי לא איתחזי קמא עד דאיתחזי בתרא שאף על פי שהגריל עליו אינו ראוי לישחט עד לאחר מתן דם הפר ובתוך כך מת חבירו והביאו שנים והגרילו עליהן וכשהגיע זמן שחיטת השעיר כבר זה האחרון עומד : אלא רבי יוסי דפסח · דהא הכא לא איתחזאי קמא עד דאתחזאי בתרא שהרי אין זמן שחיטת פסח אלא לאחר חצות וקודם לכן אבד ראשון והופרש שני ונמצא ראשון והרי שניהן עומדים כשהגיע זמן שחיטה ואפילו הכי קאמר רבי יוסי מצוה בראשון :
יתקיים

תוספות

ולא נהירא ליה דהא בעיא היא בפ' כל הקרבנות (מנחות דף פז·) אי לקי משום בעל מום על יין הפסול לנסכים ועלתה בתיקו מיהו יש לומר מנסך מים יוכיח דחייב בחוץ אף על גב דלא אשכחן שילקה עליהם משום בעל מום ולי הוקשה היכי קאמר דאתיא מבינייהו משחיטת חוץ ומהעלאה וממנסך ניפרוך שחייבין בע"ז ויש לומר דלאו דוקא נקט לגלויי אקבלה דלא תיתי דלקבלה לא איצטריך אלא לגלויי אקמילה דלא תיתי דבקמילה ליכא למיפרך כדפרכינן דהא חייבין עליה בע"ז כמו שחייבין על השחיטה דקמילה דמנחה במקום שחיטה דזבח לכל מילי וא"ת בקמילה נמי איכא למיפרך מה להנך שכן חייבין על החמץ תאמר בקמילה כדמשמע בפ' תמיד נשחט (פסחים דף סג:) יש לומר מנסך יוכיח דפטור על החמץ וחייב בחוץ וא"ת כיון דסוף סוף לא אתיא מבינייהו אלא אם כן נימא מנסך יוכיח מאי איצטריך למימר תיתי מבינייהו הא ממנסך להודיה אתו דליכא למיפרך מידי י"ל איכא למיפרך מה למנסך שכן קבע לו ראשו של מזבח תאמר בקמילה ותאמר בזריקה שעומד על הרצפה וזורק דמים למטה מחוט הסיקרא : **דחייתו** לצוק זו היא שחיטתו. הקשה הרב רבי משה מפונטייזי' זצ"ל דבפרק אותו ואת בנו (חולין דף פא:) °תנן השוחט עגלה ערופה ושור הנסקל וכו' חייב ור"ש פוטר פירוש דה"ל שחיטה שאינה ראויה ופריך בגמרא [שם דף פב.] והתנן נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר אלמא לא מיתסרא מחיים ואמאי פוטר ר' שמעון ומשום הכי קאמר עלה עגלה ערופה איכא משנה ואמאי לא קאמר דשוחט דמתניתין היינו עורף ורבי שמעון פוטר משום דלא חזיא לאכילה וחייב לרבנן דעריפתה זו היא שחיטתה כדאמרי' הכא דחייתו לצוק זו היא שחיטתו ובפרק חטאת העוף בזבחים (דף ע:) אמרינן דעריפה מטהרת מידי נבילה ותירץ ר"ת דלא הוה ליה למיתני השוחט אלא העורף ודוחק הוא דדילמא תנא שוחט משום פרת חטאת ושור הנסקל דמיתנו בהדה כדאשכחן ריש פרק השוחט (חולין דף כט·) דקאמר סיפא בקדשים ודקאמר שחיטתן כשרה מליקתן כשרה מיבעי ליה איידי דסליק מבהמה תנא שחיטתן כשירה וכן הא דקתני התם *)השוחט **)חיה ועוף ולא יצא מהם דם וכו' וקאמרינן בגמרא אי סלקא דעתך בקדשים חיה בקדשים מי איכא אבל לא פריך אי בקדשים שחיטה בעוף מי איכא אלא משום בהמה וחיה נקט השוחט : **התם** לא איתחזאי כלל הכא נראה ונדחה הוא · ואפילו לרבי יוחנן דסבירא ליה בפרק קמא דקידושין (דף ז:) ובפ"ק דזבחים (דף יב·) דיחוי מעיקרו הוי דיחוי ואפילו בבעלי חיים גבי בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה קדושה ואינה קריבה ולא דמי למחוסר זמן דהתם מעטה שהקדישה היתה דחויה ואף על גב דגבי מחוסר זמן נמי אמרינן לילה לקדושה יום להרצאה אלמא אף ע"ג דבעידנא דאקדשיה לא חזיא להקרבה אפ"ה כי חזי למחר מקריב ליה ולא אמר דיחוי מעיקרו הוא וכן כל קרבן שהקדישו ביום ועבר עליה לילה אחת שלא הקריבו תו לא לקרביה דהוה ליה נראה ונדחה ואין לתרץ לילה לאו מחוסר זמן ולא חשיב נדחה דהא הכא חשיב נדחה אע"ג דהדר חזי ביומיה וי"ל כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשיב נדחה ועוד דלילה לא חזיא להקרבת שום קרבנות אבל הכא שצריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם דהוי כמחוסר מעשה ועוד דהוא זמן הקרבה ואפ"ה לא מצי לאקרוביה הלכך חשיב דיחוי : **הא** על ידי תערובת מרצו כדתנן כו'· וסבירא ליה כרבי אליעזר א"נ אפילו כרבנן אע"ג דפליגי עליה רבנן התם בברייתא רבנן דמתני' שרו מדאורייתא כדמשמע לישנא דמתניתין דלא אסרו אלא אבר הנשאר אבל אותם שקרבו ועלו למערכה לא ירדו ומדרבנן הוא דאסרי לכתחילה כדמשמע לישנא דמתניתין אפי' קרבו כולם חוץ מאחד מהם יצא לבית השריפה : **ואידך** נפקא ליה מבם בהם · והשתא איכא שלשה דרשות הא עבר מומם ירצו ואידך הא כל דחויין הואיל ונדחו ידחו ואידך הא על ידי תערובת מירצו והא דלא מייתי התם בפ' התערובת (זבחים דף עז:) דרשא דרבי (*יוחנן) משום דלא בעי לאתויי אלא הנך שתי דרשות דאפי' רב מודה בהו והא דמשמע התם דדרשא *דר' יוחנן מה"א דבהם אין לחוש בזה דלא נחת גמרא לדקדק בזה : ואם
*) דף לג: **) [נ"ל בהמה חיה וכו']

רבינו חננאל

מבן ח' ימים לא איצטריך קרא דהא פשיטא היא דלא קדוש כי איצטריך קרא כגון שהיה לו חולה מסוכן ושחט לו שעירה ביוה"כ ויש לו בן ראוי לקרבן לאותה השעירה והית מזומן עם שעיר אחר והגריל עליהן מקודם שתשחט אמו ועלה עליו הגורל לעזאזל . והוא אסור לשחטו ביום אחד עם אמו כמחוסר זמן סד"א כבר נקדש וישתלח קמ"ל דלא ואקשינן עליה וכי האי גוונא אסיר אותו ואת בנו לא תשחטו אמר רחמנא ושעיר המשתלח אינו נשחט ודחי הכי דחייתו לצוק היא שחיטתו : **ויאמר** אם של שם מת כו'. פי' כגון שהגריל על שני השעירים ומת אחד והביא שם אחרים והגריל עליהן . יאמר אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו . ואם של עזאזל מת זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו . והוא העומד במקום המת . נשארו שנים האחד הראשון שמת חבירו והאחד שעמד חבירו במקום המת וחלקו בה רב אמר שני שבזוג ראשון שמת חבירו הוא יקרב . דבעלי חיים אין נידחין ויליף לה מבעל מום עובר התם לאו אע"ג דאינה (לא) חזיא להקרבה דהא אית ביה מום כי עבר ליה מומא והדר חזי שפיר דמי . הכא נמי לא שנא . וסבר לה רב נמי כר' יוסי דאמר מצוה בראשון לפיכך אמר שני שבזוג ראשון יקרב . ור' יוחנן אמר שני שבזוג שני יקרב אבל שני שבזוג ראשון ירעה כי כבר נדחה . והא דיליף רב מבעל מום עובר שאני התם דכתיב כי משחתם בהם מום בם ודייקינן משחתם בהם לא ירצו כלומר כל זמן שבהם מום פסול הא עבר המום שבהם כשר . וילפינן מינה דכל הדחויין אע"ג דהדר חזו פסולין מדכתיב הכא בהם בא לו זה הדין ולא בכיוצא בהם כי האי גוונא פסול והדר חזו . ורב אמר לך האי בהם לא אתא אלא ללמד כ"ז שהמום בהם לא ירצו אי איתנייהו בעינייהו אבל אם נתערבו מירצו כדתנן בזבחים פרק ח' נתערבו אברים באברים בעלי מומין ר' אליעזר אומר אם קרב הראש של אחד מהן יקרבו כל הראשים כרעיו כל אחד מהן יקרבו כל הכרעים וחכ"א אפי' קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצא לבית השריפה ומפרש בגמ'

מסורת הש"ס

[תמורה כג.] [שם כג.] [זבחים עג. עג:] פסחים עג: לח. קידושין ז: זבחים יב. כריתות כח: תמורה כו: [פי' תוס' זבחים עד. ד"ה רב דאמר וכו'] [תמורה כד:] מגילה כט: [עי' ל סב.] שקלים פ"ג מ"ב [צ"ל דתניא] [צ"ל אליעזר] גי' רש"א דר"א

גליון הש"ס

גמ' מי דמי התם לא איתחזי. בתוס' תמורה דף כו ע"ב ד"ה שמע מינה כאן : ואידך בם התם : תוס' ד"ה דחייתו וכו' תנן השוחט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה כצ"ל :

תוספות ישנים

*מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי . וכיון שעל גוף הקרבן נאמרה הוי כמו שהיא בגוף הקרבן כדפי' רש"י ה"נ הואיל ובשעת שחיטת הקרבן צריך שיהא השער פתוח הוי כמו בגופו אבל אחר עבודת היום לא שייכי בגוף השעיר . מ"ר . פך סוגיא דמחוסר זמן פי' בפ"ק דמנחות (דף ה.) ובפ"ק דזבחים (דף יב.) ותימה לרבי דהכא משמע דלית ליה לרב חסדא הואיל אפילו לחומרא היכא שמחוסר מעשה דלא בעי למימר הואיל וראוי לשעיר הנעשה בפנים דמחוסר הגרלה ואילו בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סב.) קאמר גבי שחטו למולים נזרוק דמו לערלים דפליגי התם רבה ורב חסדא וקאמר רב חסדא הואיל ואי בעי מתקן נפשיה ופריך ומי אית ליה לרב חסדא הואיל כו' אלא לרב חסדא קשיא ומשני כי לית ליה לקולא אבל לחומרא אית ליה אלמא אית ליה הואיל להומרא אפי' היכא דמחוסר מעשה . גי' . וה"ר אלחנן תירץ דהתם כיון שכל שעה בידו לתקן עצמו ובאיסור כרת הוא עומד הילכך לא חשיב כמחוסר מעשה : **אביי** נימא הואיל והוי שלא לשמו חייב כו' . רש"י פירש דגרס טעמא דשלא לשמו הוא הא סתמא לשמו הוא ופטור ולא נודע למה הגיה רבינו שלמה כן דהא האי מקשה לא אסיק אדעתיה טעמא דעקירה כלל ובתמיד נשחט איתא להך גירסא שהגיה רש"י כאן ומחקה שם ורבינו יעקב מקיימה כמו שפירש כאן אבל כאן אין צריך להגיה כלום :
*שייך לדף סג ע"א

והתנן מחוסר זמן כו' . הכא ס"ד דמטעמא דהואיל מחייב ליה בלשמו : **ואמר** רב חלקיה בר טובי כו' . בלאו רב חלקיה בר טובי קשיא ליה מתני' שפיר דעל כרחין שלא לשמו חייב באשם הואיל ועקירת חוץ שמה עקירה ופטור דקתני גבי אשם היינו בלשמו ואם כן תיקשי ליה דאפילו לשמו אמאי מחייב הא משנה זו פטרה אלא משום דמסכת הך משנה ופירשה רב חלקיה בר טובי מייתי מילתיה ויותר מזה יש בתלמוד הרבה שכמה פעמים מביא דברי האמורא שמפרש המשנה שמביא להקשות ממנה ואע"פ שאינו צריך למימרא כגון ההיא דשמואל דבכורות (דף מב.) דאמר שמואל לא קדושין בתמורה ולא מקדישין בעושי תמורה וכן בפ"ק דחולין נמי איכא כי האי גוונא . מ"ר *) :

ולא אוציא פרת חטאת ושעיר המשתלח כו' . פרת חטאת ל"ג כדפירש רש"י דהא פרת חטאת ממעטינן מאל פתח אהל מועד : **יצאו** אלו שאין מיוחדין לה' . וא"ת למה לי למעוטי שעיר המשתלח [אחר] וידוי בפרק בתרא דזבחים (דף קיג:) מדאינו ראוי לפתח אהל מועד תיפוק ליה דממעיט שפיר מלה' יש לומר ואל פתח אהל מועד עיקרו בא משום [פרת] חטאת אי נמי לא הוה ממעטינן ליה נמי א) (אחר) הגרלה מאל פתח אהל מועד אי לאו אשכחן דממעיט מלה' : **אבל** בעל מום דמטא זימניה אימא לא . וא"ת אפילו

*) ע"כ שייך לדף סג ע"א   א) נ"ל קודם :

ואם היה השני מובחר ממנו יביאנו אמר רבא דיקא מתניתין כוותיה דרב ובריתא כוותיה דר' יוחנן מתניתין כוותיה דרב דקתני אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו ואידך כדקאי קאי ברייתא כוותיה דר' יוחנן דקתני שני איני יודע אם שני שבזוג ראשון אם שני שבזוג שני כשהוא אומר יעמד חי ולא שחבירו מת מאי משמע יעמד חי ולא שכבר עמד תנן ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם בשלמא לרבי יוחנן דאמר בעלי חיים נדחין משום הכי ימות המשתלח אלא לרב דאמר בעלי חיים אינן נדחין אמאי ימות המשתלח אמר לך רב אליבא דרבי יהודה לא קא אמינא כי אמינא אליבא דרבנן בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן אלא לר' יוחנן במאי פליגי אמר רבא הא אמרינן דייקא. מתני' כוותיה דרב דתנן שאין חטאת צבור מתה הא דיחיד כי האי גוונא מתה בשלמא לרבי יוחנן כדרבי אבא אמר רב דאמר *רבי אבא אמר רב הכל

רש"י

יתקיים תחתיו · אינו טעון תמורה אלא לזה שמת אבל לחי אינו טעון תמורה להפסל הוא ולבא זה תחתיו : כדקאי קאי · בקדושתיה ולא אמרינן ידחה : שני איני יודע וכו' · אמתני' קאי שני ששנינו עליו ירעה איני יודע וכו' : הכי גרסינן ולא שחבירו מת · ולא זה שמת חבירו : יעמד חי ולא שכבר עמד · ונדחה על ידי מיתת חבירו ועכשיו הוא בא לחזור ולעמוד יעמד חי עמידה אחת ולא שתי עמידות : ימות המשתלח · אלמא בעלי חיים נדחין : כי קאמר אליבא דרבנן · מדקאמר ר' יהודה ועוד אשמועינן דבעלי חיים נדחין °מכלל דשמיעינהו לרבנן דאמרי שני שבזוג ראשון קרב דבעלי חיים אין נדחין ושני שבזוג שני ירעה שאין חטאת צבור מתה ואתא לאיפלוגי עלייהו בתרתי דקא אמריתו אין חטאת צבור מתה אני אומר תמות ועוד לא בזה שאמרתם עליו ירעה אני אומר ימות אלא הוא יקרב ושני שבזוג ראשון ימות : בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן · בהאי ועוד דסיפא : אלא לרבי יוחנן · דאמר רבנן נמי בשני שבזוג ראשון אמרו ירעה במאי פליג ר' יהודה עלייהו בהך סיפא דקתני ועוד : בשלמא לר' יוחנן · דאמר ירעה דמתניתין אשני שבזוג ראשון קאמר משכחת לה דאילו דיחיד כי האי גוונא תמות משום חטאת שכפרו בעליה : כדרבי אבא · דאמר במסכת תמורה (דף כב:) גבי פלוגתא דרבי ורבנן שנחלקו במפריש חטאתו ונאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות דקאמר ר' מתכפר באחת מהן והשניה תמות וחכמים אומרים אין חטאת שכפרו בעליה מתה אלא שנמצאת לאחר שכפרו הבעלים אבל נמצאת קודם כפרה ולאחר הפרשה רועה ואמר ר' אבא עליה הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה דהיינו שניה שהופרש אחרון אבודה מתה שכך נאמרה הלכה למשה מסיני חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת הראשונה מתה לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה והשניה עומדת ובהא פליגי רבי סבר מפריש לאורך תשלומי אבוד כאבוד דמי ורבנן סברי לאו כאבוד דמי וגבי מתניתין דהכא בשלמא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון קתני מתניתין ירעה היינו דיהיב טעמא משום דאין חטאת צבור מתה הא דיחיד תמות דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה והדחויה קיימת והכל מודים שמתה : אלא

תוספות

ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו · ובמתניתין נמי נימא הכי אי נמי שמא לא שייך הא מילתא אלא בגבולין או בנעשים בעזרה אבל בשעיר המשתלח ובשעיר הפנימי הנשרף חוץ לשלש מחנות אפילו אם היה שני מובחר ממנו מגוה כראשון :

יעמד חי ולא שחבירו מת · לעיל כי קאמר דטעמא דרבי יוחנן משום דכתיב בהם לא הוה מצי למימר דטעמא משום דכתיב יעמד חי ולא שכבר עמד ואע"ג דלא ידע לברייתא מכל מקום טעמא דידיה מהאי קרא ובשאר קרבנות מודה לדרב דילפינן ממום עובר דהא אפילו בשאר קרבנות פליג עליה דרב דסבירא ליה בעלי חיים נדחין ואפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי כבהמה של שני שותפין וצריך לומר דתניא כוותיה דרבי יוחנן ולא מטעמיה דטעמא דר' יוחנן מבהם כדלעיל דסבירא ליה בעלי חיים נדחין והאי תנא סבר אין דיחוי אלא בשחוטין דיליף מבעל מום עובר כרב בשאר קרבנות לבד מהכא דגלי קרא יעמד חי : ברייתא כוותיה דרבי יוחנן · תימה לי הא איכא נמי מתניתין דדייקא כרבי יוחנן ועדיפא מיניה דאפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צז:) תנן המפריש נקבה לפסחו תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה שלמים ואמרינן עלה בגמרא *שמע מינה תלת שמע מינה בעלי חיים נדחין ושמע מינה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי וכו' ויש לומר דלא דמי דהתם הוי דחייה גמורה דלעולם נקבה לא חזיא לקרבן שהופרשה לשמו דהיינו פסח ובהא נמי מיתרצא מה שמקשים גבי בהמה של שני שותפין *ומאי קא משמע לן ר' יוחנן מתניתין היא ההיא דהמפריש נקבה לפסחו ואע"ג דאיכא למימר דתמורה כולה בה אתא לאשמועינן דלא שמעינן ממתניתין מכל מקום הש"ס דדייק ממילתיה דרבי יוחנן שמע מינה תלת לידוק ממתניתין ומאי איצטריך למידק ממילתיה דרבי יוחנן אלא יש לומר אי ממתניתין הוה אמינא שאני התם דלא חזיא לעולם לפסח שהופרשה לשמו ולהכי הוי' דחויה לעולם אפילו למותר פסח דהוי שלמים לא תיקרב היא גופה אלא דמיה*) :

האמר רבא דיקא מתניתין כוותיה דרב · תימה לי מאי קאמר דיקא כוותיה דרב אדרבה תיקשי מינה לרבי יוחנן דלא מיתוקמא כלל אליביה ובמאי טעה מעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן הא לא מיתוקם כלל ועוד דלאיכא דאמרי דבסמוך מסיק לרבי יוחנן בקשיא וללישנא קמא לא מסיק קשיא ונראה לי דמעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן לא אסיק אדעתיה דתיקשי ליה ועוד אמר רבי יהודה דאיכא לפרושי דבתרתי פליגי מעיקרא פליג דקאמר תנא קמא ירעה אמר איהו ימות והדר קאמר ועוד אמר ר' יהודה כו' דשמעי' לת"ק דקאמר אם של עזאזל מת וכו' והשני ירעה אלמא דאיירי שמת של שם ואיכא למימר דאיירי כגון שמת קודם וידוי וטעמא דמת קודם וידוי הא מת לאחר וידוי אין צריך להביא שנים אחרים ולהגריל דס"ל בהא כרבי שמעון דאמר לעיל פרק טרף בקלפי (דף מ:) עד מתי זקוק להיות חי עד כפרת דברים והשתא אתא רבי יהודה נמי לפלוגי אם מת המשתלח ישפך הדם ומביא שנים אחרים ואתא לאשמועינן דבכפרת דמים תלוי הדבר ורבי יהודה לטעמיה דאמר לעיל עד מתי זקוק להיות חי עד שעת מתן דמו של חבירו ואין הדבר תלוי בוידוי כלל דאפילו אם הקדים וידוי שעיר הפנימי למתן דם שעיר המשתלח ומת המשתלח ישפך הדם והשתא ניחא הא דקתני ועוד ומכל מקום הדר קאמר דיקא מתניתין כוותיה דרב דלא ניחא ליה לפרושי ועוד כדפרישית משום דלישנא דמתניתין לא משמע ליה הכי דאתא לאשמועינן הא ומשום דאיכא למימר הכי ואיכא למימר כדמעיקרא כדקא סלקא דעתך דמקשה לא מסיק קשיא אבל לאיכא דאמרי דלא קאמר מעיקרא בשלמא לרבי יוחנן אלא פריך מיד לרבי יוחנן דלא משמע ליה כלל לפרושי הועוד כדפריש' ללישנא קמא לדברי המקשה דקאמר בשלמא לרבי יוחנן להכי מסיק קשיא :

*) ועי' תוס' זבחים יב: ד"ה ש"מ

הכל

רבינו חננאל

דהא מתניתין דר' אל"עזר אית ליה האי סברא דרב דאמר ע"י תערובת ירצו . אמר רבא דייקא מתני' כרב דקתני אם של שם מת זה שעלה לשם יתקיים תחתיו ואם של עזאזל מת זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו . ולא קתני וחבירו יקרב ש"מ דאידך כדקאי קאי . ודייקא מתניתא כר' יוחנן דקתני השני ירעה איני יודע אי שני שבזוג ראשון אי שני שבזוג שני כשהוא אומר יעמד חי ולא שכבר עמד . מכלל משכבר עמד נדחה . ואקשינן על רב תנן ר' יהודה אומר נשפך הדם כו' . כלומר נשפך דם השעיר הנעשה בפנים קודם שיזה ממנו ימות המשתלח שכבר נדחה מאחר שנשפך דם חבירו ויביא שנים אחרים ויגריל ודחי רב ואמר אליבא דר' יהודה לא קאמינא דר' יהודה ודאי אית ליה בעלי חיים נידחין. כי קאמינא לרבנן . וסלקא שמעתא כרבא דאמר דייקא מתני' כוותיה דרב והוא הת"ק שחולק עליו ר' יהודה ת"ק סבר בעלי חיים אין נידחין ור' יהודה סבר נידחין . ואקשינן ממתני' דתנן שאין חטאת צבור מתה הא דיחיד כי האי גוונא כגון שהפריש ואבדה והפריש אחרת תחתיה והרי שתיהן עומדות מתה הניחא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג שני קרב נמצא השני שבזוג (שני) [ראשון] שאחר שמת חברו ונדחה כאילו הוא אבוד . וכיון שנתכפרו בשני שבזוג שני דין הוא שימות השני שבזוג ראשון דהא נתכפרו בשאינה אבוד מי שהיה אבוד ונמצא ימות אלא קי"ל שאין חטאת צבור מתה הא דיחיד כי האי גוונא מתה כר' אבא דאמר משמיה דרב

מסורת הש"ס

[תמורה כב.]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כי קאמר וכו' מכלל דשמיעינהו לרבנן. כעין זה בב"ק דף לח ע"ב ברש"י ד"ה ר"ש סייע פק:

תוספות ישנים

לא כתיב בעל מום הוה אמינא דפסיל ביה מומא דהא לא ידעינן במאי לאוקמי מחוסר זמן אלא בהומס ותיללו על אחר דאי במחוסר זמן ממש הא אין הגורל קובע אלא בראוי לשם כדאמרן י"ל כל כמה דלא חזינן דפסיל ביה מומא לא הוה מוקמי' ליה להך דרשא דהומס ותיללו על אחר אלא מוקמינן ליה לדרשא אחריתי. מ"ר *) : דחייתו לנוק זו היא שחיטתו . ולא דמי לעתר ומעקר שאין מגותו בכך וקשה ה"ר משה מפונטייזא זצ"ל על הא דפטר ר"ש במשנה (חולין דף פא:) השוחט עגלה ערופה ופריך בגמרא עגלה ערופה שחיטה ראויה היא דתנן נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר אלמא אינה נאסרת עד שעת העריפה א"כ כי שחיט לה שחיטה ראויה היא ומשני עגלה ערופה אינה משנה דודאי לא פטר לה ר"ש ואמאי לא נוקים לה נמי בעריפה גופה ועריפתה זו היא שחיטתה כדאמרינן הכא דחייתו לנוק זו היא שחיטתו ונהכי פטר [ר"ש דלא חזיא לאכילה ורבנן מחייבי] שהעריפה שהיא כשחיטה ראויה אוסרת והשיב לו רבי' יעקב דהא דקתני במשנה השוחט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה משמע שהעגלה נמי בשחיטה ואין נראה לי דדילמא אגב פרת חטאת ושור הנסקל תנא שחיטה דהא הכי נמי אמרינן בפ"ב דחולין (דף כט.) בגמרא רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה דסיפא דקתני רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה שחיטתו כשרה מיירי בקדשים והאי דלא קתני מליקתו איידי דקתני שחיטה בבהמה דסליק מינה והכי נמי התם איידי דסליק מפרת החטאת ושור הנסקל תנא נמי בעגלה ערופה השוחט אלא אומר רבי דפשיטא ליה לתלמודא דאי מיירי בעריפה א"כ לא היה צריך כלל למימר התם פטור דהא פשיטא שחיטה שאינה ראויה דאי לאפוקי ממ"ד דחייב פשיטא כיון דשחיטה שאינה ראויה א) שמה שחיטה אית ליה וזה לא הוה צריך לשנות א"כ מאן דפטר שחיטה שאינה ראויה לא ס"ל כי היכי דדחייתו לנוק זו היא שחיטתו [גם עריפתה] זו היא שחיטתה. מ"ר . ול"ע : שני שבזוג שני ירעה. וה"ה דפליגי בשעיר המשתלח דרב סבר שני שבזוג ראשון ישתלח והאחר ירעה ור' יוחנן סבר איפכא : רב סבר בעלי חיים אינן נדחין . הא דתנן במי שהיה טמא (פסחים צז:) המפריש נקבה לפסחו תרעה דדחוי הוא אתיא שפיר אפילו אליבא דרב דהכא דהיינו משום דדחייה בידים וכן פי' רש"י שם בפסחים גבי מתני' דהפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה לפי שנראה ונדחה הוי נמי דחייה בידים כששחט האחד והניח את זה . מ"ר : מי דמי התם לא איתחזי כלל כו'. וא"ת רבי יוחנן מיהא אמאי לא יליף ממחוסר זמן ואע"ג דלא איתחזי כלל והוי דחוי מעיקרא הא רבי יוחנן אית ליה דהוה דחוי בפ"ק דקידושין (דף ז:) ובפרק בתרא דכריתות (דף כח.) ובפ"ק מי שהיה טמא (פסחים צח.) אמרינן נמי על המשנה ש"מ דחוי מעיקרו הוי דחוי וי"ל דר' יוחנן לא הוה יליף ממחוסר זמן משום דהוי נראה מאליו אבל מבעל מום ילפינן שפיר בסמוך דאפילו עובר ע"י שם אכשריה רחמנא ואפילו עובר בלא שם דהוי הוא יותר ממחוסר זמן דהא צריך לשיר קודם פיסא ראוי והוי מחוסר מעשה ועוד אומר רבי כי יש לומר דאפילו דחוי מעיקרא ממעטי מדרשא דר' יוחנן דבסמוך דמיעט רחמנא גם הוא שעבר מומם ירצו הא כל הדחויין הואיל ונדחו ידחו ואפילו היכא שלא נראה מעולם דומיא דבעל מום דאיכא נמי בהו שלא נראה מעולם כגון הומס במעי אמו או קודם שמונה והשתא ניחא דלא נקט הכא אלא טעמא דלא איתחזי כלל ולא הוצרך לטעמא דנראה מאליו כדפרי' לעיל. מ"ר ב) : דיליף מבעל מום עובר כו' . תימה לרבי יוחנן דלא יליף דבעלי חיים אין נדחין מבעל מום עובר ואית ליה דנדחין וא"כ אותו ואת בנו של קדשים אין ראוי לעולם כששחטו את אמו וכי תימא הכי נמי והתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) ומייתי לה בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פא.) אותו ואת בנו ומחוסר זמן פטור ר"ש אומר כל הראוי לבוא אחר זמן הרי הוא בלא תעשה ואין בו כרת ואומר רבי ג) דהואיל דאית ליה לרבי יוחנן כל הדחויין שבתורה הואיל ונדחו ידחו והוי אפילו דחוי מעיקרא בכללם ומ"מ מחוסר זמן לא היו בכללם וכן בעל מום אע"פ שנראה ונדחה יכול לחזור ולראות אותו ואת בנו נמי לא ממעטינן דהוי בכלל מחוסר זמן והוי כמו בעל מום עובר . מ"ר : הא על ידי תערובות ירצו כדתנן ר' אליעזר אומר אם קרב הראש כו'. יש תימה דהכא משמע דטעמא דהך משנה מגזירת הכתוב א"כ אפילו לא קרב ראשו של אחד מהן נמי [ועוד] אי מגזירת הכתוב נפקא אית לן למימר דוקא תערובות בעלי מומין ובזבחים פרק התערובות מוכח נמי דלא ילפינן מינה תערובת רובע ונרבע דמאיסי טפי והואיל וכן היכי אמרינן בפ' התערובות (זבחים עד.) דרב אמר טבעת של ע"ז שנתערבה באלף טבעות ונפלה אחת מהם לים הגדול הותרו כולן ס"ל כרבי אליעזר דאמר אם קרב ראשו של אחד מהם כו' התם גזירת הכתוב היא כדלא ילפינן התם בברייתא רובע ונרבע ונראה לי דס"פ בעינייהו הוא דלא נירצו הא ע"י תערובת נירצו כדתנן רבי אליעזר אומר אם קרב ראשו של אחד מהם יקרבו כל הראשים כולן וחכמים אומרים אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהם יצא לבית השריפה ומדאמרינן בין לרבנן בין לר"א דהנהו דקרבו קרבו ולא ירדו שמעינן דאית להו הך דרשא אלא דלכתחילה אסרי מדרבנן דאי לית להו ה"ל למיסר אפילו בדיעבד (אם נתערבו אחד באחד) והואיל וכן נראה כי נתערב נמי אבר אחד של בעל מום ברוב איברים התמימים היה לנו לאסור בדיעבד אפילו אותם שעלו דירדו כיון דלא בטלי אי לאו משום דשריא תערובת מדאורייתא דהא [השתא] הוא סובר דלא בטלי וסברא הוא כיון דאתמרי רבנן דלא יבטלו משום דדרכו למנות לית לן למישרי ע"י ביטול ברוב בדיעבד משום דעלו אבל כי קילי כולי האי דשרי מן התורה בלא ביטול סברא הוא למישרי בדיעבד משום דעלו אפילו מדרבנן [אבל אם נתערבו אחד באחד] דלא הוה ביטול ברוב ירדו דבאותן אין להקל אפילו בדיעבד כיון דמדרבנן לא בטלי והא דקאמר בההוא פירקא דזבחים ורבנן גם בהם לא דרשי ולא בעי למימר דרבנן נמי אית להו הך דרשא אלא לכתחילה אסרי לסקריב מדרבנן כי תנאי דמתני' משום דמשמע ליה דלא יקריבו דרבנן מדאורייתא כמו דלא יקריבו דרובע ונרבע דרישא דברייתא דאפילו בדיעבד ירדו דאי כדיעבד לא ירדו הוה ליה לפרושי בהדיא דדוקא לכתחילה דלא נטעי לפרושי לא יקריבו אפילו בדיעבד כי ההוא דרובע ונרבע ולמאי דפרישית השתא אתי שפיר דלא שבקי אמוראי דהכא רבנן וסבירא להו כרבי אליעזר ואתי נמי שפיר האי דמסיים הכא מלתייהו דרבנן אבל אי מדרבי אליעזר מייתי ראיה לא היה לו להביא כאן רק דבריו ד) ובלאו הכי לאו קושיא היא דרב סבר כהתערובות (זבחים עד.) כר' אליעזר ורב ורבי יוחנן דהשתא סבירא להו דעל ידי תערובת ירצו כרבנן דמתני' דזבחים דדרשי הכי כדפירש' אע"ג דרבנן דברייתא לא דרשי הכי כי המשנה עיקר ובזבחים דריש מנם בהם עבר מום וע"י תערובת לרבי אליעזר דברייתא דדריש כרבנן דמתני' וקיימי רב ור' יוחנן בשיטתייהו לאכשורי על ידי תערובת מן התורה וסוגיא דהתם דדריש גם בהם כרבי יוחנן ואייתר בהם לדרשא הא כל דמוין הואיל ונדחו ידחו והא דדריש בהא טעמא דר' יוחנן

*) ע"כ שייך לדף סג ע"ב . א) נ"ל לא שמה : ב) עיין ש"י : ג) נ"ל דהא דאית : ד) נ"ע מיהו כלאו :

מכ"א

יט א מיי' פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הלכה ה:

כ ב ג ד מיי' פ"ג מהל' שקלים הלכה ח ט:

הכל מודים *שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה אלא לרב הוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות *וא"ר אושעי' "המפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהם והשניה תרעה כיון דאמר רבא רב סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון מעיקרא כמפריש לאיבוד דמי תנן רבי יהודה אומר תמות בשלמא לרבי יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון ירעה לרבי יהודה ימות מתכפר בשני שבזוג שני אלא לרב דאמר שני שבזוג שני ירעה לרבי יהודה ימות לרבי יהודה במאי מיכפר מי סברת רבי יהודה אשני שבזוג שני קאי רבי יהודה אשני שבזוג ראשון קאי ואיכא דקא מותיב הכי ועוד אמר ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם בשלמא לרב רישא פליגי בחטאת צבור וסיפא פליגי בבעלי חיים אלא לרבי יוחנן מאי ועוד קשיא: ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח: בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח דאכתי לא איתעביד מצותיה אלא מת המשתלח אמאי ישפך הדם הא איתעביד ליה מצותיה אמרי דבי ר' ינאי אמר קרא °יעמד חי לפני ה' לכפר *עד מתי יהא זקוק להיות חי עד שעת מתן דמים של חבירו *תנן *התם "בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה תרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן "נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין להן לשנה הבאה ר' יהודה אומר עולין להן לשנה הבאה מ"ט דר' יהודה אמר רבא קסבר רבי יהודה חובות של שנה זו קריבות לשנה הבאה איתיביה אביי *פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי רבי יהודה רבי *אליעזר ורבי שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה שאין חטאת צבור מתה א"ל

קרבנות

אלא לרבי דאמר בשני שבזוג שני קתני מתני' דירעה ובראשון שנדחה יתכפר אמאי הא דיחיד תמות לא מיבעי לרבנן דלא מתה דהא נתכפר בדחוייה והיכהו אמרי מפריש לאבוד לאו כאבוד דמי אלא אפי' לר' לא מתה שהרי לא הופרש לתשלומי אבוד שהרי מתחילה היה ראשון קיים ובשביל המשתלח שמת הולך להביא שנים וכיון דאין בעלי חיין נדחין מעיקרא אי בעי האי מקריב והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות שאם יאבד אחד מהן יקריב את חבירו: ואמר ר' אושעיא · שני ירעה אפי' לרבי שהרי לא הופרש לאיבוד: כיון · דמצוה בראשון מעיקרא כי אפרשינן להאי שני אדעתא דאיבוד אפרשינן ולא גרע ממפריש לאבוד ומתני' רבי היא והכי אמרינן במסכת תמורה דרב כרבי מוקי לה למתני': תנן רבי יהודה אומר תמות · קס"ד בההיא דקאמרי רבנן ירעה אמר רבי יהודה תמות ועל כרחך לרבי יהודה בעלי חיים נדחין כדקתני נשפך הדם ימות המשתלח: בשלמא לרבי יוחנן דאמר בשני שבזוג ראשון · תנן ירעה ואמר רבי יהודה עליה תמות מיכפר בשני שבזוג שני: אלא לרב · דאמר ירעה דמתני' בשני שבזוג שני תנן ועליה אמר רבי יהודה תמות: במאי מיכפר · דאילו בראשון לר' יהודה לא מיכפר דהאמר בעלי חיין נדחין: מי סברת וכו' אשני שבזוג ראשון קאי · ובתרתי פליג כדפרישית לעיל: ואיכא דמותיב הכי · הך תיובתא קמייתא דאותיבנא לעיל (א) ועוד אמר רבי יהודה וכו' דאותיבנא לעיל לרב איכא דמותיב לה מעיקרא לרבי יוחנן והכי מותיב לה: בשלמא לרב · דאמר לתנא קמא בעלי חיין אין נדחין ובשני שבזוג שני קאמר ירעה ורבי יהודה לאו עליה קאמר ימות היינו דהדר קאמר ועוד לאשמועינן דבעלי חיין נדחין סבירא ליה ותמות דקאמר ברישא לאו אההוא דאמרי רבנן ירעה קאי ובתרתי אתא לאפלוגי ברישא פליג אחטאת צבור דקאמרי רבנן ירעה ואמר [רבי יהודה] ימות וסיפא מיפליג בבעלי חיין דקאמרי רבנן אין נדחין ויתכפר בראשון ואתא איהו למימר הוא ימות והשני יקרב: אלא לרבי יוחנן מאי ועוד · הא רבנן נמי אמרי ראשון ידחה: קשיא · כדאמרן דיקא מתני' כוותיה דרב: בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח דלא איתעביד מצותיה·דדם וחוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וצריך להביא דם אחר ואי אפשר בלא הגרלה וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחים ימות המשתלח הראשון: אלא מת המשתלח · למה לו תשלומין שאתה מזקיקו לו להביא שנים ולהגריל ולשפוך דם הראשון הא איתעביד מצותיה דשעיר המשתלח כל דבר המעכב בו איננו אלא הגרלה בלבד לקבוע גורל של שם על שלו דהא שמעי' ליה לר' יהודה דאמר לא התודה כשר וכל שכן דשילוח דלא מעכב לדברי הכל דכי כתיב חוקה אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן ולא על דברים הנעשים ע"י איש עתי: להיות חי · שלא ימות עד שעת מתן דמו של חבירו הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום לכך צריך תשלומין ובלא הגרלה אי אפשר וזקוק לשנים וראשון ידחה דהכל מודין בשחוטין שנדחין: בני העיר ששלחו · ע"י שליח שקליהן לירושלים למקדש: אם נתרמה תרומה · ג' קופות קודם שנודע שאבדו: נשבעין · השלוחין שבועת שומרין לגזברין שהרי ההפסד להקדש שאין הבעלים חייבים לשקול עוד (*דתנן) (כתובות דף קח·) תורמין על האבוד שלא נודע: ואם לאו · שלא נתרמה התרומה אין ההפסד להקדש אלא של בעלים לפיכך נשבעין לבני העיר: נמצאו. קאי אאבדו: החזירום הגנבים · קאי אנגנבו: ואין עולין להם · לבעלים וצריכין לשקול לשנה הבאה: חובות של שנה זו · שהופרשו לחובת שנה זו: שעירי ע"ז · לצבור שחטאו בע"ז בהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת: והפריש אחרים תחתיהן · ונמצאו הראשונים: כולן ימותו · ולא אמרינן יקרבו לשנה הבאה:

קרבנות

הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה · והא דאמרי רבנן אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שכיפרו בעלים תימה כיון דסבירא להו דאפילו נמצאת קודם כפרה אבודה מתה אמאי נקט דווקא שנמצאת לאחר שכיפרו שאבדה והקריב אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה תמות ובתמורה פרק ולד חטאת (דף כג:) פריך כי האי גוונא תנן המפריש חטאתו ואבדה והקריב אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה תמות טעמא דהקריב הא לא הקריב לא קשה לתרוייהו פי' לר' אבא ולרב הונא דהתם דאמר הכל מודים שאם משך אחת מהן והקריב שהשניה תמות לא נחלקו אלא בבא לימלך וכו' ומשני מילתא דפשיט קתני דלא פשיט לא קתני פירוש מילתא דפשיט קתני שנמצאת לאחר הקרבה אז אין צריך להאריך ולפרש כלום אבל נמצאת קודם הקרבה זימנין מתה זימנין רועה אם מתכפר בשאינה אבודה השניה מתה ואם מתכפר באבודה שאין אבודה רועה לרבנן והכי נמי הוה מצי למיפרך ממילתא דרבנן גופייהו כדפי' אלא ניחא ליה למפרך מההיא דוהקריב שהיא שנויה ברישא ואתיא כרבנן: **הוה** ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות · תימה לי הוה מצי לשנויי הא מני ר' שמעון היא דלית ליה רועה כלל בחטאת יחיד ואפילו בהפריש שתי חטאות לאחריות כדמשמע בתמורה (דף טו:) ובפרק התודה (מנחות דף פ·) ובפ' מי שהיה טמא (פסחים דף צז:) ויש לומר דמתניתין לא מתוקמא כוותיה דקתני מתניתין מת אחד מהם מביא שנים אחרים ומגריל עליהם ואיהו אמר לעיל מביא חבירו שלא בהגרלה: **אמר** רבי ינאי אמר קרא יעמד חי עד מתי זקוק להיות עד שעת מתן דמו של חבירו · תימה לי אמאי לא מייתי ברייתא דלעיל דבפרק טרף בקלפי (דף מ:) דקתני בהדיא הכי אליבא דר' יהודה ויש לומר דאי מההיא הוה אמינא אם מת קודם מתן דמי חבירו יביא אחר אבל לא ישפך ורבי ינאי אתי לאשמועינן דאף הדם ישפך: **נשבעים** לגזברין · פרש"י דתנן תורמין על האבוד וכו' ובפרק הזהב (ב"מ דף נח·) פרש"י על האבוד שבא ליד שליח ואבד ולא נודע לבעלים קודם התרומה ועל הגבוי שהוא עדיין ביד שליח ולא אבד וקשה דאם כן הוה ליה זו ואין צריך לומר זו דכיון דתנא תורמין על האבוד שיש לו חלק אף על פי שאבד ולא יגיע לעולם ללשכה ואפילו הכי יש לו חלק בקופות כל שכן על הגבוי שסופו שיגיע ומפרש ר"י על האבוד שבא ללשכה ואבד קודם שנתרמה התרומה ולא מיבעי זה דכבר בא ללשכה אלא אפילו על הגבוי שבשעת התרומה היה ביד שליח ואפילו סופו נאבד ולא הגיע ללשכה ואותם שנים אין הבעלים חייבין באחריותו ועל העתיד לגבות שלא נתן עדיין לשליח והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף קח·) המודר הנאה מחבירו שוקל שקלו דתנן תורמין על האבוד וכו' פירוש דלא קא מהני ליה מידי דבלאו הכי לא היה חייב לשקול מאבוד וגבוי מייתי דלא מחייב באחריותו אבל בעתיד לגבות לא איירי דכיון דחייב לשקול א"כ כששוקל לו שקלו קא מהני ליה: **וכן** שעירי ע"ז שאבדו · לא ידענא אמאי לא נקט נמי פר העלם דבר של צבור ונראה לי משום דלא פסיקא ליה דאיכא נמי פר העלם דבר של כהן משיח שטעה ועשה בהוראת עצמו דהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לצבור ובההוא לא הוי פליגי ר"א ור' שמעון:

ומשום

רבינו חננאל

הכל מודין ר' ורבנן שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה · אלא לרב דאמר שניהם ראויין להיקרב ולמה אמר שני שבזוג ראשון יקרב משום דמצוה בראשון מאחר ששניהן ראויין ואיזה מהן שיקריב יצא ידי חובתו הוה ליה כמפריש ב' חטאות לאחריות כלומר אם תאבד אחת מהן תהיה חברתה תחתיה וא"ר הושעיא המפריש ב' חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן ושניה רועה ולמה שנינו תמות . ופרקינן כיון דסבר רב מצוה בראשון נתברר כי מעיקרא שהפריש השני שבזוג שני לאיבוד הפרישו לפיכך ליחיד כי האי גוונא מתה דהא השניה היא שמתברר כי לאיבוד הופרשה לפיכך אמרינן עלה אבודה מתה וזו השמועה מפורשת בתמורה פרק ולד חטאת ת"ש ר' יהודה אומר תמות [וכו'] ופשוטה היא. איכא דמותיב הכי ועוד א"ר יהודה נשפך הדם ימות המשתלח כו' בשלמא לרב רישא פליגי בחטאת צבור . ת"ק אומר רועה כי אין חטאת צבור מתה ור' יהודה אומר תמות · סיפא פליגי בדחויין ת"ק סבר נשפך הדם יביא אחר ויגריל עליו ויעשהו לשם וישלח הראשון . ור' יהודה סבר הראשון כבר נדחה משעה שנשפך הדם ואין מתכפרין בדחויין לפיכך א"ר יהודה ימותו . אלא לר' יוחנן דאמר לא שנה ר' יהודה תמות אלא מפני שנדחת כמו האבודה ומאי ועוד *) היא קשיא: מת המשתלח אמאי תני ר' יהודה ישפך הדם כבר נתקיימה המצוה כלומר הגריל עליהן והשעיר של שם עשאו חטאת ואין דבר תלוי ביניהן . ושנינן כתיב יעמד חי לפני ה' לכפר . כלומר יהיה זה עומד חי עד שיכפר זה הקרב לפני ה' ובמה מכפר בדמו . תנן התם במס' שקלים פ"ב בני העיר ששלחו שקליהן ונגנבו או אבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין כו' . ת"ר אין עולין להן לשנה הבאה ר' יהודה אומר עולין מאי טעמא דר' יהודה קסבר ר' יהודה חובות של שנה זו קריבות לשנה הבאה ואותבינן עליה אי הכי דטעמית דר' יהודה משום דסבר חובות

*) נ"ל דצ"ל הא היא קשיא.

תוספות ישנים

מה"א דבהם [ומתרי בם] עבר מומס ועל ידי תערובת והתם בתערובת דריש מה"א דבהם עבר מומס [ומכס על ידי תערובת] ואייתר ליה בם בתרא לכדרבי יוחנן כדפרישית הא לא קשיא מידי דלא איכפת ליה לתלמודא רק שיוכל לעשות ג' דרשות ולהכי התם בזבחים לא מזכיר דרשה דמכס דבהם דקאי על ר"י ... רוש מה"א שבו טעמא והא דקאמר מום בם הוא דלא ירצו הא ע"י תערובת ירצו לאו דוקא נקט מום בם דבהם קדרים כדמסיק נפקא ליה מבם בהם ומה"א דריש דרשה דפליגי בה משום דבה"א פליגי מר דריש ומר ... דריש והכא במתניתין לפי שבא לדרוש על התיבות בם בם דורש תחלה בם דמום בם דמשתמע טפי למידרש לדרשה הפשוטה יותר עבר מומס ומכס דבהם תערובת דמודו ביה בין רב בין ר' יוחנן וה"א מוקי לדרשה ... פליגי בה רב ור' יוחנן דהוי טעמייהו בהכי מר דריש ומר לא דריש כן יש לתרץ הסוגיא שבכאן ושל זבחים כדפרישית ואם היינו יכולים לומר שאברי בעלי מומין אינן בטלין ברוב אברי תמימין מן התורה לא היו ... שתי קושיות הראשונות שהקשינו כיון שמגזירת הכתוב שרי תערובתן אפילו לא קרב ראש אחד נמי ועוד היכי מצי רב למימר כי נפלה אחת מן הטבעות לים הגדול דשרי מטעם דרבי אליעזר הא ליכא למילף טבעת ע"ז מבעלי מומין כי היכי דלא ילפינן מיניה רובע ונרבע דהכי קא מדמי כי היכי דמוקי להו רבי אליעזר אשריותא דאורייתא מיהו שריותא דאורייתא בטבעת משום ביטול ברוב ושריותא דאורייתא דראשים לאו משום ביטול

תמורה כג.

שם כד. פסחים נז: [מנחות פ.]

[לעיל מ: לקמן עא.]

[מלת תנן צריך תיקון משום דהוא לשון דר' יהודה לא נזכר במשנה ולא נמצא גם בתוספתא]

שבועות יא. לעיל נ. הוריות ו.

נ"א אלעזר

[נ"א דתניא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והיכא דמותיב כו' דאותיבנא לעיל מדתנן ועוד אמר:

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה יא׳.

כב ב מיי' פרק י"ג מהלכות שמיטה הלכה א:

קרבנות צבור קא אמרת שאני קרבנות צבור כדרבי טבי אמר רבי יאשיה *דאמר רבי טבי אמר רבי יאשיה אמר קרא °זאת עולת חדש בחדשו אמרה תורה ׳חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה הא תינח שעיר פר מאי איכא למימר גזירה פר אטו שעיר ומשום גזירה ימותו ועוד הא דרבי טבי אמר רבי יאשיה גופה מצוה היא דאמר רב יהודה אמר שמואל *קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחסר מצוה אלא אמר רבי זירא לפי שאין הגורל קובע משנה לחברתה ונייתי ונגריל גזירה שמא יאמרו הגורל קובע משנה לחברתה הא תינח שעיר פר מאי איכא למימר גזירה פר אטו שעיר ומשום גזירה ימותו אמרוה רבנן קמיה דאביי גזירה משום חטאת שמתו בעלי׳ הא תינח פר שעיר מאי איכא למימר גזירה שעיר אטו פר ומשום גזירה ימותו אלא גזירה משום חטאת שעברה שנתה גזירה היא גופה חטאת שעברה שנתה היא הא לא קשיא כרבי דתניא *°שנה תמימה מונה שלש מאות וששים וחמשה יום כמנין ימות החמה דברי ר' וחכ"א ׳מונה שנים עשר חדש מיום ליום ואם

ומשום גזרה ימותו • תימה דבפ' שני דמסכת קנים [מ"ג] תנן אחת לזו ושתים לזו שלש לזו וארבע לזו ה' לזו ו' לזו ז' לזו פירוש ז' נשים לזו יש קן אחת סתומה שלא פורש איזו חטאת ואיזו עולה ולזו שתי קינין ולזו שלש קינין וכו' ופרח גוזל אחד מאותו קן יחידי לשניה ולא נודע איזה הוא ומשניה פרח לשלישית ומשלישית לרביעית לחמישית לששית לשביעית וחזר פסול ופוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו הראשונה והשניה אין לה כלום פירוש פסול ופוסל אחד בן זוגו הנשאר משום דמיד כשפרח מראשונה לשניה הרי בשניה יש בה ה' פרידין אין להקריב ממנה אלא ארבע ב' חטאות וב' עולות ופוסל אותו אחר בן זוגו שנשאר בראשונה דאי מקרבי ליה לאותו שנשאר אם יעשוהו חטאת יהא נקבע בן זוגו שפרח לשניה בעולה והוה ליה עולה שנתערבה בד' פרידין סתומים ולא היה כשר להקריב ממנה אלא שתי עולות אבל חטאת אפילו אחת לא דילמא עביד להאי עולה למטה ושלש עולות למעלה לא דילמא עביד כולן ג' עולות מן אותם ד' פרידין שבשניה משל אשה אחת ומן הדין אין לעשות מהם אלא שתי עולות וכן כשפרח משניה לשלישית וכן כולם הפורח נפסל ובן זוגו הנשאר מטעם דלעיל וכן כשחזר ופרח אחד מן השביעית לששית ומן הששית לחמישית ורביעית לשלישית ושניה לראשונה פסול ופוסל להכי הראשונה והשניה אין להן כלום השלישית יש לה אחת הרביעית שתים החמישית שלש וכו' והשתא תימה כיון דפוסל בן זוגו הנשאר בראשונה מיד בפריחה ראשונה כשפרח מראשונה לשניה אם כן כשחזר ופרח אחד מהן משביעית לששית לחמישית לרביעית לשלישית לשניה לראשונה אמאי פסול כל שבשניה יקריבו ממנה שני פרידין כי מיד כשפרח בראשונה משניה לשלישית פסול גוזל הפורח ופוסל בן זוגו הנשאר בשניה ואין כשר בשניה אלא זוג אחד חטאת ועולה כשחזר נמי משניה לראשונה אמאי מיפסל בן זוגו הנשאר אי משום דאי מקריב ליה חטאת יהא נקבע הפורח לראשונה לעולה ואי עולה יהא נקבע הפורח לחטאת ומה בכך והלא בלאו הכי הראשונה אין לה כלום ומה בכך אם יהא נקבע בן זוגו בחטאת או בעולה ולא יוכשר להקריב מן הראשונה אלא חטאת אחת אם יהא נקבע גוזל שפרח לתוכה בחטאת או עולה אחת אם יהא נקבע גוזל הפורח לתוכה בעולה וכן קשה השלישית אמאי אין לה [אלא] אחת והרביעית שתים והחמישית ג' והששית ד' בחזרה והשביעית ו' משום דכל חדא מפסדת קן אחד בהליכה ואחד בחזרה ואמאי כיון דשניה אין לה כלום א"כ השלישית לא תפסיד בחזרה כלום ויהיה לה שתי קינין כשירות בה וכן בסיפא דקתני חזר עוד ופרח וחזר ופרח השלישית והרביעית אין לה כלום החמישית יש לה אחת ואמאי הרביעית יהא לה אחת כיון דשלישית אין לה כלום וכיון דאמרי' רביעית אין לה כלום החמישית יהא לה שתים וכן בסיפא דחזר עוד ופרח וחזר ופרח דקתני החמישית והששית אין להם כלום השביעית יש לה אחת יש להקשות כי האי גוונא וי"ל משום גזירה דגזרינן הני דפרח לבין שאינן קריבות דמן הדין לא היה להם להפסיד אטו פרח לבין הקריבות והקשה רבינו יעקב מאורלייג"ש דמשום גזירה ימותו כדפריך בשמעתא ותירץ דדוקא בהמה דאית לה תקנתא ברעייה פריך הכי דהוה לן למיעבד תקנתא ברעייה אבל בעופות דלית להו תקנתא ברעייה שאין פדיון לעופות ליכא למיפרך הכי והקשה ר"י הא בבהמה נמי אמרינן ימותו משום גזירה בפ' התערובת (זבחים עג:) דאמר כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל אפילו אחד בריבוא ימותו כולן ופריך וכבשינהו דניניידו ונימא כל דפריש מרובא פריש ומשני גזירה שמא יקח מן הקבוע ואור"י דהכא פריך הכי דדוקא משום גזירה פר אטו שעיר דשעיר גופיה אינו אלא למצוה בעלמא מתרומה חדשה ימותו ולקמן נמי פריך משום גזירה פר אטו שעיר דשעיר גופיה גזירה שמא יאמרו הגורל קובע משנה לחברתה ימותו אי נמי נראה לי דפריך ומשום גזירה כזו פר אטו שעיר דלא דמי כולי האי להדדי דהאי פר והאי שעיר האי קרבן יחיד והאי קרבן לבור ימותו אבל עופות בעופות דדמי להדדי בכל מילי מיחלף וגזרינן שפיר מיתה: **גזירה** משום חטאת שמתו בעליה • דילמא מיית אחד מן הכהנים °דאפילו את"ל דמקופיא מכפרי ראוי לגזור בפר כשמת אחד מן הכהנים משום חטאת שמתו בעליה אבל מה שפרש"י דילמא מיית כהן גדול לא נהירא לי דזה דבר הנראה לעינים ואפשר לעמוד עליו אי מיית או לא אבל משום חד מכל הכהנים איכא למיחש שפיר דלאי אפשר לידע שפיר אי מיית חד מינייהו או לא: **משום** חטאת שעברה שנתה כו' עד תינח שעיר פר מאי איכא למימר • תימה לי מאי פריך הא בפר נמי דדינו הוא להיות בן שלש שנים ותו לא אי עברו שנותיו פסול ותו לא חזי להקרבה כדתנן בפ"ק דמסכת פרה [מ"ב] ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתים וחכמים אומרים אף בני שלש רבי מאיר אומר אף בני ארבע וחמש אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד אלמא דלרבנן טפי משלש לא ויש לומר כיון דפסול להקרבה לא הוה לן למימר ימותו דשמא לא גמירי הלכתא דחטאת שעברה שנתה אלא בחטאת שהיא כשבה או שעירה או שעיר דהוו בני שנה ובהכי שייך למיגזר משום עברה שנתה דהלכתא גמירי לה דלמיתה אזלא אבל בפרים דהוו בני שלשה לא גמירי הלכתא דימותו כשעברו שלש שנים ולהכי לא שייך למיגזר בהו והוה לן למימר ירעה אי נמי הכא פריך אליבא דרבי מאיר דמדקא דחקת לשנויי גזירה משום עברה שנתה והוית מצי לשנויי בלא גזירה לרבנן דרבי הויא חטאת שעברה שנתה ממש אלא כדי לאוקמי ככולי עלמא אפילו כרבי°משנית הכי אם כן לרבי מאיר דאמר בפר אף בני ארבע וחמש והוא הדין טפי מאי מהדרת:

אין

רש"י

קרבנות לצבור • הבאין מתרומת הלשכה קאמרת: שאני קרבנות לצבור • מראש חדש ניסן ואילך אין באין מן הישנה: כדרבי טבי • במסכת ר"ה [דף ז.]: חדש בחדשו • לחדשי חידושין יתירי כתיבי לדרשה לומר לך יש חדש שאתה צריך לחדש הקרבנות ולהביאם מתרומה חדשה וגמר שנה שנה מניסן דכתיב ראשון הוא לכם וגו': התינח שעיר • דאתי מתרומת הלשכה: מצוה היא • ולא עיכוב: אין גורל של שנה זו קובע לשם שנה אחרת: ומשום גזירה ימותו • בתמיה דיו אם ירעה: משום חטאת שמתו בעליה • שמא ימות הכהן בשנה זו: אלא גזירה משום חטאת שעברה שנתה • שמא עד יום הכפורים הבא תעבור שנה על השעיר הזה משנולד וקיימא לן בכל שעירי חטאת שפסולין לאחר שנה דתניא בתורת כהנים גבי חטאת יחיד תורה אחת יהיה לכם וגו' הרי כל התורה כולה כע"ז מה חטאת ע"ז בת שנתה אף כאן בת שנתה כשהוא אומר יהיה לרבות שעירי רגלים כשהוא אומר לכם לרבות שעירי ע"ז לעושה לרבות שעיר נשיא: ופרכינן גזירה היא גופה חטאת שעברה שנתה • מאי גזירה דקאמרת הא ודאי חטאת שעברה שנתה היא לשנה הבאה: הא לא קשיא • משכחת לה דלא עברה שנתה כרבי דאמר אין השנה שלימה מיום הכפורים ליום הכפורים מפני שאנו מונין ללבנה ושנת החמה עודפת עליה אחד עשר יום וצריך אתה ליתן לכל שנה את עיבורה מה שנשת החמה יתירה עליה: דתניא שנה תמימה • האמורה בבתי ערי חומה להיות חלוטה ללוקח: רבי אומר מונה שס"ה ימים • בין שעיברו ב"ד את השנה בין שלא עיברוה שאין לך למנות אלא לימות החמה: וחכמים אומרים • הכל כמו שישראל מונין י"ב חדש מיום ליום אם פשוטה היא:

ואם

רבינו חננאל

דשנה זו קריבות בשנה הבאה. אמאי תני ר' יהודה בפר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו נישהינהו ונקרבינהו לשנה הבאה ושנינן שאני קרבנות צבור דבעינן לאיתויינהו מתרומה חדשה וכדר' טבי. ואמרינן התינח שעיר שהוא בא משל צבור וצריך מתרומה חדשה הפר שאינו לא משל צבור ולא *) קרבן שהרי כ"ג מביאו מממונו. ודחינן גזירה פר אטו שעיר. כלומר מי שיראה כי משהין הפר להקריבו לשנה הבאה ישהה הוא גם השעיר ואמרינן ואי משהי ליה לשעיר מה בכך. הא דר' טבי משום מצוה היא. ואמרינן אם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה ופריק רב זירא שמא יאמרו הגורל קובע משנה לחברתה. התינח שעיר שצריך גורל. פר מאי איכא למימר גזירה פר אטו שעיר ומשום גזירה ימותו כו'. שעיר בן שנה הוא כשר. ואם תניחהו מיוה"כ זה ליוה"כ אחר אי אפשר שיהא ביום הכפורים זה **) פחות מבן ח' ימים ליוה"כ אחר עברה שנתו. ודחי הכי ר' יהודה [כרבי] ס"ל דתני בענין ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה ר' אומר מונה שס"ה ימים כמנין ימות החמה

*) נראה דצ"ל ולא קרב מתרומת הלשכה שהרי כה"ג מביאו ממונו.
**) נראה דצ"ל לא פחות מח' ימים.

תוספות ישנים

ביטול דמדאורייתא לא בטילי ברוב אלא משום דשרי בהו רחמנא אפילו חד בחד ותרי בתרי ואתי נמי שפיר דבעינן קרב ראשו של אחד מהם אע"ג דמגזירת הכתוב מותר בכל ענין דדוקא משום קרב ראשו של אחד מהם מוקמינן ליה אדאורייתא אבל אי אפשר לומר כן שלא יהא שייך ביטול באיברי בעלי מומין [מן התורה] דמאיזה טעם לא יתבטלו אי משום דעולין אין מבטלין זה את זה הא בעלי מומין לאו עולין נינהו ועוד שאפילו עולין נראה שמבטלין זה את זה מן התורה לרבנן בדבר שאינו מתערב ואינו בטל כדם וסלת וכיולא בהן נראה שבוין רבי יהודה ורבנן שבטלין ודוקא באותו ענין שאינן מבטלין זה את זה לרבי יהודה כן הוא גם לרבנן ועוד כי אין [לומר דלא] שייך ביטול ברוב באברי בעלי מומין לפי דבעי לאוקמי האי דאמר התם ר' אליעזר בברייתא נתערבו בבעלי מומין יקרבו דוקא בדוקין שבעין שכן קריבין קלת שאם עלו לא ירדו ולא נחית אכתי לטעמא דע"י תערובת ירצו א"כ בדוקין שבעין אמאי מהני בהו תערובת להעלותן לכתחילה אם אין ביטול ברוב מועיל מיהו בהא איכא למימר דקסבר תלמודא כי בעו לאוקמי בדוקין שבעין דמיירי דוקא בקרב ראשו של אחד והוה ליה בהכי ספיקא ושרי לרבי אליעזר בהכי בלא ביטול אי נמי שפיר הוה מצי לאקשויי הכי אבל אין הדבר עומד כן. לשון רבי: **באברי** בעלי מומין. ואע"ג דאברי בעלי מומין מועטין א) קאמר שפיר נתערבו כו' באברי בעלי מומין דכי היכי דמשני התם כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות הכי נמי מיפרשא כל המשנה דהתם ובאברי בעל מום אחד מיירי דהם לא כן כי קרב ראשו של אחד מאי מהני כיון שיש שם ודאי עדיין מן הראשים האסורים ובעלי מומין דעלמא קאמר והא דלא בטיל ברובא מפרש שם ברים התערובת דתנא דליטרא קציעות היא דאמר כל דבר שבמנין לא בטיל. מ"ר: **דבעידנא** דאיתחזי קמייתא לא איתחזי בתרייתא. אבל כאן אין השעיר המשתלח ראוי להשתלח עד שעת מתן דמים או עד שעת וידוי אם כן אינו ראוי לעולם להשתלח עד שיביא שנים אחרים או [ירלה] שניהם יחד ורב קאמר ליה בכל ענין דשני שבזוג ראשון יקרב: (שייך לדף ס"ד ע"א) **אלא** לרב דאמר בעלי חיים אין נידחין אמאי ימות המשתלח דנהי דחטאת לבור מתה לרבי יהודה ולא רועה כיון שאין צריכין לו מכ"מ הראשון למה הסני הוה ליה למימר ואיהו מיירי בראשון שנשאר מדלא קתני יביא שנים ויגריל כו' והשני ימות: **אליבא** דרבי יהודה לא קאמינא. דאיהו ודאי אית ליה בעלי חיים נדחין ותימה דבפסחים בסוף פרק אלו דברים דחיק תלמודא אליבא דרב לאוקמי הדא ברייתא כרבי אליעזר או כיוסף בן חוני ולא בעי למימר דסבירא ליה דבעלי חיים נידחין משום דרב סבירא ליה הכא דאין נדחין ומאי קושיא אי הוה מוקי לה [רב] כר' יהודה דהכא דאית ליה בעלי חיים נדחין דהכי נמי מוקי לה התם כר' אליעזר או כיוסף בן חוני וי"ל דבעי לייתבה אליבא דרב דסבירא ליה ב) התם כרבנן דרבי יהודה אבל לא אשכחן ג) דפליג על תנאי דהתם. מ"ר: **אלא** לר' יוחנן במאי פליגי ד) אמר רבה הא אמרינן דיקא כו'. אבל קשיא דמאי ועוד אינו הוסבה ולקמן כי מותיב לה בליבנא אחרינא פריך אלא לר' יוחנן מאי ועוד קשיא: **בעלמא** רבי יוחנן כדרבי אבא דאמר הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה. והכא נמי הואיל והראשונה דחויה מלהקריב כשהקריב השניה מתה הראשונה ולרבי יהודה נמי אי חטאת לבור מתה מיהו לא דמיא לגמרי לדרבי אבא דאיהו קאמר גבי אבודה שאם נתכפר בשאינה אבודה מתה אבל מתחילה יכול הוא להתכפר באיזו שירלה שאין אבודה דחויה כל כך שלא יוכל להתכפר בה מתחילה אבל כשמת האחד כבר השני בלא זוג נדחה לגמרי ולכך יכול לומר תמות לפי שנדחית לגמרי ומה שאין האבודה נדחית למאן דאמר בעלי חיים נדחין לפי שלא נדחית מעולם אלא הלכתא גמירי לה דמתה כיון שנתכפר בשאינה אבודה (ע"כ שייך לדף ס"ד ע"ב):

(דף סה ע"א) **וא"ר** הושעיא כו'. ואע"ג דבפסחים (דף נז:) איכא פלוגתא בדרבי הושעיא מ"מ ניחא ליה לייתב מילתא דרבי הושעיא אליבא דרב: **הפריש** שני חטאות לאחריות כו'. הקשה ר"י"א היכי חיילי והלא איש יכול להפריש שתי העולות זו אחר זו על חטא אחד והמרינן בפ' מי שהוציאוהו (עירובין נ.) כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו ומדקאמר הכא בבת אחת מכן משמע שאינו הובא באיזה מכן אלא שהשניה

מסורת הש"ס

ר"ה ז. ע"ש מגילה כט:

ר"ה ז.

ר"ה ו: ערכין לא.

תורה אור

במדבר כח

ויקרא כה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גזירה. דאפי' את"ל דמקופי' משמע דאי מקיבע' ניחא וק"ל הא כהן אחד שמת הוי רק מתו מקצת בעליה גם מ"ש דא"א לידע. ק"ל הא בשעת הקרבה מדינא לא חיישי' לכך דשמא מת לא חיישינן וכדפרכינן לעיל דף נס גבי קיני סופרות:

א) נתערבו וקאמר שפיר באברי כו' כצ"ל: ב) נ"ל הכא: ג) נ"ל דפליגי: ד) והאמר רבה כצ"ל:

תורה אור

(א) ואם נתעברה נתעברה למוכר התינח שעיר פר מאי איכא למימר גזירה פר אטו שעיר ומישום גזירה ימות ועוד חטאת שעברה שנתה לרעיה אולא דאמר *ריש לקיש (ב) חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה אלא אמר רבא גזירה משום תקלה (*דתנן) *(ג) אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה (ד) ואם הקדיש והעריך והחרים בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח ואי זה הוא עיקור (ה) נועל דלת לפניה והיא מתה מאליה תקלה דמאי אי תקלה דהקרבה אפילו כל רעיות נמי אי תקלה דגיזה ועבודה אפילו כל רעיות נמי לעולם תקלה דהקרבה והנך דלאו בני הקרבה נינהו לא טריד בהו הך דבת הקרבה היא טריד בה *ותקלה עצמה תנאי היא דתניא הדא פסח שלא קרב בראשון יקרב בשני בשני יקרב לשנה הבאה ותניא אידך לא יקרב מאי לאו בתקלה פליגי לא דכ"ע [*לא] חיישינן לתקלה והכא בפלוגתא דרבי ורבנן קא מיפלגי ולא קשיא הא רבי הא רבנן והתניא וכן המעות אלא לאו שמע מינה בתקלה פליגי שמע מינה: **מתני'** (ו) בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו *ומתודה וכך היה אומר אנא השם (א) *חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא (ב) השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו [א] (ז) והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (ח) מסרו למי שהיה מוליכו (ט) הכל כשרין להוליכו אלא שעשו הכהנים *גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו אמר רבי יוסי מעשה והוליכו *ערסלא (ג) וישראל היה (י) וכבש עשו לו מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא: **גמ'** ואילו בני אהרן עם קדושך לא קאמר מאן תנא אמר ר' ירמיה דלא כרבי יהודה דאי כרבי יהודה הא אמר *יש להם כפרה בשעיר המשתלח אביי אמר אפילו תימא רבי יהודה אטו כהנים לאו בכלל עמך ישראל נינהו: מסרו למי שמוליכו: ת"ר *איש להכשיר את הזר עתי שהא

ויקרא טז

רש"י

ואם נתעברה נתעברה למוכר · ולא תחלט עד שיגיע באותו יום באותו חדש שמכרה לו ולרבי משכחת לה כגון שהקדישו ביום שמיני ללידתו בערב יום הכפורים בשנה פשוטה וכי מטי יום הכפורים הבא הכתי לא מלו ליה שס"ה ימים אלא שס"ד (ד): פר מאי איכא למימר · שהוא בן שלש: רואין אותה · בכל מקום שהיא כאילו עומדת בבית הקברות שאין הכהן יכול ליקרב אליה אבל לא מחטאות המתות היא אלא שאינה קריבה הלכך רועה עד שיפול בה מום ותימכר: משום תקלה · לקמן מפרש מאי תקלה: דתנן · דחיישינן לתקלה: אין מקדישין · שום דבר שסתם הקדש לבדק הבית ואין לכן תקנה: ואין מחרימין · קסבר סתם חרמין לבדק הבית ופלוגתא היא במסכת ערכין (דף כח:): כל רועות · כל הני דאמור רבנן ירעו עד שיסתאבו ניחוש שמא יקריבם: והנך דלאו בני הקרבה נינהו · שאר רועות אינן עומדות ליקרב הני עצמן אלא דמיהן: לא טריד בהו · אינו מהרהר בהקרבתן ומסיח דעתיה מהקרבה דידהו: הך דבת הקרבה היא · ליוה"כ הבא טריד בהו לבו על הקרבתו ודילמא מקריב לה מקמי יוה"כ: תנאי היא · איכא דחייש ואיכא דלא חייש: יקרב בשני · בפסח שני ימכר לטמא ושהיה בדרך רחוקה: הא רבי · דאמר מפסח לפסח אפשר לו שלא עברה שנתו ואע"פ שהופרש לאחר שמונה ללידתו דהלא מחוסר זמן לא קדיש: וכן המעות · שהפרישן לפסח אל יקרבו לשנה הבאה ואיכא למאן דאמר יקרבו: **מתני'** בא לו אצל שעיר · השתא הדר תנא למילתיה להורויי בסדר העבודה וקאמר דלאחר שגמר כהן גדול מתן דמים של פר ושעיר כדסליק פירקין דהוציאו לו בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שילוחו כדאמרן בפ' טרף בקלפי (לעיל ד' מא:): אלא שעשו כהנים קבע · שהרגילו לעשות את הכהנים קבע להיות מוליכים אותו ולא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו: ערסלא · שם האיש: וכבש · כמין מעלה עשו לו שהוא גבוה ויוצא דרך אותו הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשולח לפי שהיו רגילין לתלוש בשערו ואומרים לו טול מהר וצא ואל תשהה עוונותינו אצלנו עוד: סיהא

תוספות

אין מקדישין · משום דחיישינן לתקלה והכי נמי אמרינן בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נג·) דלאחר חורבן בטלו מעשר בהמה משום תקלה ותימה דבפ' במה בהמה (שבת דף נד:) ר' אלעזר בן עזריה הוה מעשר מעדריה תריסר אלפי עגלי בכל שתא ושתא ואיך יתכן זה להיות והא רבי יוחנן בן זכאי חי לאחר חורבן קצת מדתקן משחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי והוא היה נשיא ואחריו רבן גמליאל ולכל הפחות היה שנתים נשיא עד שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה כדמשמע בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:) דקאמר אסתקד לעזריה וכו' ואם כן היה רבי אלעזר בן עזריה לכל היותר בשעת חורבן בן ט"ו שהרי בן י"ח היה כשנתמנה נשיא וזה היה שלש שנים אחר חורבן לכל הפחות כדפרישית וקטן הוה בימי הבית רק שנתים לפני החורבן וקטן לאו בר אפרושי מעשר הוא ובשביל אותם שנתים שהגדיל לפני החורבן שאז היה מפריש לא הוה ליה למימר כל שתא ושתא ויש לומר אפוטרופוס שלו היה מפריש אי נמי לא בטלו מעשר בהמה לאלתר בתר חורבן אי נמי י"מ הוה מעשר למלך ולא נהירא דלא הוה ליה למימר בהאי לישנא* :

ואין מחרימין · פירש רש"י כמאן דאמר סתם חרמים לבדק הבית ור"י מפרש דאתיא אפי' כמאן דאמר לכהנים ואע"ג דשרו ולא שייך בהן תקלה הני מילי בתר דמטו ליד כהן אבל קודם לכן לא כדאמר בפ' כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לב·) חרמים כל זמן שהם ביד בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם ומועלין בהם ואם תאמר אי הכי מאי איריא בזמן הזה אפילו בזמן הבית נמי ויש לומר בזמן הבית דשכיחי קדשים היו בקיאין וזהירין במילי קדושה אבל השתא דלא שכיחי לא זהירי אי נמי בזמן הבית שכיחי כהנים ולא היו צריכין הבעלים להשהותו בידם וטותנין אותו לאלתר לכהן :

פירות כסות וכלים ירקבו. תימה דבערכין פרק המקדיש (דף כט·) אמרינן ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה זיל שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ואמאי לא קאמר ליה כדתניא הכא פירות כסות וכלים ירקבו וכו' ויש לומר התם איירי במקרקעי ואותם אין להם תקנה אלא בחילול דאי אמרינן יניחנה בורה ולא תיעבד ולא תזרע שדות בורות איכא טובא וליכא היכירא ואתי בה לידי תקלה וא"ת והא על כרחך מטלטלי נמי הוו מדפריך התם והא עובדא דפומבדיתא קרקע נמי הוה מכלל דמטלטלי נמי הוה מיהו לא עשו תקנה בחילול אלא מקרקעי אבל מטלטלי עבוד להו כדמפרש הכא וכ"ש דניחא טפי דמקשה הש"ס בפשיטות במקרקעי נמי הוו ומנא ליה דילמא רק במטלטלי אלא על כרחך מקרקעי נמי הוו מדעבד תקנה בחילול* :

ותקלה עצמה תנאי היא · הכא לא מייתי תנאי דפליגי בספ"ק דפסחים (דף כ:) בתקלה והתם לא מייתי הני תנאי דהכא משום דמייתי דמי לדמי :

אמר רבי ירמיה דלא כרבי יהודה · מכאן אני מתרץ מאי דפליגי ר' יהודה ור' שמעון בפ"ק דשבועות (דף יג:) דרבי יהודה סבר כהנים מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות ולר"ש לית להו כפרה כלל בשעיר המשתלח וקאמר התם מ"ט דר' שמעון והוקשה לי אמאי לא קאמר טעמא דר"ש מדכתיב בפר שני וידויין ודם פר כדאמר בתר הכי בשלמא לר' שמעון הייט דבעינן שני וידויין ודם פר וגימא דהייטו טעמא דבעינן שני וידויין ולא כדמסיק התם לרבי יהודה כדתנא דבי רבי ישמעאל אחד לו ואחד לביתו מוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב וכו' ומכאן יש לי לתרץ דעל כרחך ר' שמעון נמי אית ליה דתנא דבי רבי ישמעאל דהא רבי ירמיה מוקי למתניתין כר' שמעון ואפילו הכי תנן בוידוי ראשון דפר אני וביתי בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לה:) ובוידוי שני בפרק טרף בקלפי (לעיל דף מא:) תנן ובני אהרן וכו' ומפרש טעמא בגמרא (דף מג:) משום דרבי ישמעאל: אמר

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ס :
כד ב מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ז :
כה ג ד ה מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' ח סמג עשין קלב :
כו ו מיי' פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הל' ב :
כז ז מיי' שם פ"ב הל' ז:
כח ח ט מיי' שם פ"ג הלכה ז :
כט י מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה ח :

רבינו חננאל

ומשכחת לה דמט' יוה"כ אחר ולא שלמו ליה שס"ה יטים. ואקשינן תוב והא כל חטאת שעיברה שנתו לרעייה אולא. ומשני רבא לא תני ר' יהודה כולם ימותו אלא משום דחייש לתקלה. כדתניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש או העריך או *ההרים תיעקר נועל דלת בפניה ומתה מאליה. כסות וכלים ירקבו. מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח. ותקלה עצמה תנאי היא וכו'. ודברים פשוטין הן כו': בא לו אצל שעיר כו'. ואילו בני אהרן לא קתני בוידוי דשעי' המשתלח. ואסיקנא אטו כהנים נפקי מכלל ישראל כיון דמתודה חטאו עמך בית ישראל כהנים בכלל עמך בית ישראל הן: מסרו למי שהו' מוליכו כו'. ת"ר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ושלח ביד איש עתי המדברה איש להכשיר כל איש ואפי' זר
*) החרים בהמה תיעקר כצ"ל :

תוספות ישנים

שנשארה תרעה ואומר רבי דלא שייך הכא א) למימר (אלא) כגון דאמר הריני מפריש שתי הטאות אחת לאחריות הכירתה דאפילו למאן דאמר בפ' מי שהוציאוהו (עירובין ד'·נ.) ובפ' התודה במנחות (דף עח:) דלקרבן גדול קמכוין מכל מקום הכא דאמר לאחריות מיילי שפיר תרוייהו כדאמר התם היכא דאמר יקדשו ארבעים מתוך שמונים דקדשי דלאחריות קמכוין ואמרינן בהתודה אי הך דקיימא תודה היא הא לחמה והא תיהוי לאחריות וריב"א פי' דלחזקיה דעירובין ודאי אתי שפיר דאמר השוחט תודה על שמונים חלות דקדשי דלאחריות קא מכוין כדמפרש במנחות ועירובין אלא אפילו לר' יוחנן דאמר לקרבן גדול קמכוין ולא קדשי הייט גבי תודה שאין שאחריות עליו אם אבדו החלות אם אינו מקבל עליו אחריות הלכך לא הוי סתמא דעתיה לאחריות אבל גבי חטאות מאי הוי סתמא לאחריות ואין נראה לרבי דהא בנדר דתודה נמי צריך להביא לחם אחר ועוד אפילו בנדבה אי אמר זו תודה וזו לחמה אמרינן בפרק התודה (דף פ.) אבד הלחם צריך להביא לחם אחר אבדה תודה אין צריך להביא אחרת אלמא (דאית) אחריות הלחם עליו סתמא. מ"ר: בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח כו'. פירש"י דלא נעשית מצות הדם וצריך להביא דם אחר ואי אפשר בלא הגרלה ויביא אחר ויגריל וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין אבל מת המשתלח [אמאי] ישפך הדם הא לא מעכב דהוקם לא כתיב הכא ואין נראה הראשון ע"י שהגריל על אחרים (ואע"ג) דהכתי לא ידעינן יעמד חי שצריך שיעמדו שני לא אשכחן דחייה אלא ע"י שנשאר יחידי אבל כשהגרילו על אחר עליגי לעיל ר' יוחנן ולראות כיון שנדחה כבר ורבינו שמואל חושב דחייה ע"י הגרלת השני ורבינו שלמה לפי שהיה שעה בלא חבירו כיון דהכתי לא ידעינן יעמד חי שצריכין לעמוד שניהם עד דמסקינן ליה בבנוית על כן נראה לרבי לפרש בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח לפי שהיה המשתלח יחיד ונדחה גבולה שמעתין [ואע"ג דהכתי לא ידעינן יעמד חי] שצריך להיות חי עד שעת מתן דמים שלענין שילוחו של שעיר יודע הוא שצריך להיות חי עד שעת מת, דמים ואי
א) צ"ל למימר הכי דאיירי כגון כו' :

מסורת הש"ס

[פסחים לז. תמורה כב.]
[צ"ל דתניא] בכורות נג. ע"ז יג. [שקלים פ"ח ה"ח]
[גיר' ירושל' נתוודה]
[עיין במכנס במשניות ותוי"ט שם]
יי"ס ל"ג גדולים
[גיר' ירושל' ערשלא מציפורין]
[לעיל סא· שבועות יג: מנחות צב·] [כריתות יד.]
[עי' תוס' ע"ז יג. ד"ה ואם ותוס' ערכין כט. ד"ה שקול ותוס' בכורות נג. ד"ה ואין]

הגהות הגר"א

[א] במשנה והכהנים והעם ומן לומרים ברוך כו' כצ"ל ומן והכהנים וכו' עד פניהם ל"ג (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' תרכ"א ס"ק פ') :

הגהות הב"ח

(א) מתני' וכך היה אומר אנא השם (חטאו עוו פשעו) תא"מ ונ"ב ס"א עוו פשעו חטאו וע"ל סוף דף ל"ה ובדף מ"א ע"ב וע' עוד בדף ל"ו ע"ב : (ב) שם אנא בשם כפר נא (לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו) תא"מ ונ"ב ס"א לעונות ולפשעים ולחטאים שעוו ושפשעו ושחטאו : (ג) שם מעשה והוליכו ערסלא מציפורי וישראל היה : (ד) רש"י ד"ה ואם נתעברה כו' אלא שס"ד. נ"ב אע"ג דבמס' ר"ה סוף דף ו' מבואר דגבי בכור חשבינן שנתו מיום שראוי להרצאה היינו מיום השמיני ואילך א"כ כשיגיע יוה"כ אינו רק שנה מ"מ שאני בכור דאינו ראוי לאכול כלל רק להרצאה גכשהוא תם ע"כ לא חשבינן ליה משעה שנולד אבל בסתם בהמה אע"פ שהוקדש אח"כ מ"מ חשבינן שנתו מיד משעה שנולד וק"ל:

ל א מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הל' יט:
לא ב מיי' שם הלכה כח:
לב ג מיי' שם הלכה כ:
לג ד מיי' שם הלכה כב:

רבינו חננאל

עתי ואפי' בטומאה. שאם נטמא נכנס לעזרה ומשלחו עתי ואפי' בשבת. שאם חלה השעיר ואינו יכול להלך מרכיבו על כתפו. ואפי' לר' נתן דאמר החי נושא את עצמו. *) לא מיבעיא לן חולה שני דחולה כמאן דכפות דמי. ואינו נושא את עצמו וכמשוי הוא. וא"ר יוחנן מודה ר' נתן בכפות המוציא אדם כפות כלומר קשור ידיו ורגליו חילל את השבת ודברי ר' נתן בשבת פ' המצניע [ד' צד. ובעירובין פ' המוצא תפילין ד' קג]. אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליוה"כ. זו השמועה בכריתות פרק אמרו לו שנים אכלת חלב. אמרו על שמועה זו דרפרם ממאי דילמא שני שעיר המשתלח דהכשירו דיוה"כ בכך. אלא דרפרם בריתא היא. פי' אם בא רפרם לדקדק מהא דתנן בכריתות א"ר מאיר אם היתה שבת והוציאו חייב. ואמר מדקאי ביוה"כ וקתני אם היתה שבת ש"מ דשבת הוא דאסירא להוציא מרשות לרשות אלא אם יערב. אבל יוה"כ מותר בלא עירב. ונדחו דבריו. ואם קיא בבריתית אלא [האידאמר רפרם בריית' היא] כלו' חיצונה [היא] ולא. נאמרה בביה מ"ד. ולא שנא יוה"כ אין מוציאין ולא יוצאין בתחומין אלא ע"י עירוב כדגרסי' בעירובין [פרק בכל מערבין] ותני' אמרו ב"ה לב"ש אתם מודים שמערבין לגדול ביוה"כ *) אמרו להן כשם שמערבין לגדול ביוה"כ כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. להודיעך דכ"ע מודים ומילתא פשוטה היא שמערבין לגדול ביוה"כ וכל מאן דמפרש חילוף זה מעות הן הדברים בידו: שאלו את ר' אליעזר חלה מהו שירכיבוהו כו'. והכ"א חלה מרכיבו על כתפו חלה השליח משלחו ביד אחר. דחפו ולא מת ירד וממיתו. שאלו את ר' אליעזר אבשלום שבא על פילגשי אביו מהו לעוה"ב. מי סבירא לן הא דאמר רב נשים בקידושין וכתובה. פילגשים בלא כתובה וקדושין. וכן שאלוהו על שלמה מי סבירא לן כר' יונתן דאמר כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה. שנאמר ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו. כלבב דוד אביו לא היה מיחטא נמי לא חטא כו'. כדאיתא בפ' [illegible]

שני שעירי

גמ' שיהא מזומן עתי ואפילו בשבת עתי ואפי' בטומאה איש להכשיר את הזר פשיטא מהו דתימא כפרה כתיבא ביה קמ"ל עתי ואפילו בשבת למאי הלכתא אמר רב ששת א)לומר שאם היה חולה מרכיבו על כתפו כמאן דלא כרבי נתן דאי רבי נתן *האמר חי נושא את עצמו אפילו תימא רבי נתן חלה שאני אמר רפרם *זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים עתי ואפי' בטומאה למאי הלכתא אמר רב ששת ב)לומר שאם נטמא משלחו נכנס טמא לעזרה ומשלחו *שאלו את רבי אליעזר חלה מהו שירכיבהו על כתפו אמר להם יכול הוא להרכיב אני ואתם חלה משלחו מהו שישלחנו ביד אחר אמר להם אהא בשלום אני ואתם דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו אמר להם °כן יאבדו כל אויביך ה' וחכמים אומרים חלה מרכיבו על כתפו ג)חלה משלחו ישלחנו ביד אחר ד)דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו *שאלו את ר' אליעזר פלוני (א) מהו לעולם הבא א"ל לא שאלתוני אלא על פלוני (ב) מהו להציל רועה כבשה מן הארי אמר להם לא שאלתוני אלא על הכבשה מהו להציל הרועה מן הארי אמר להם לא שאלתוני אלא על הרועה ממזר מה הוא לירש מהו ליבם °מהו לסוד את ביתו מהו לסוד את קברו *לא מפני שהפליגן בדברים °אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם שאלה אשה חכמה את ר' אליעזר מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלך וכן הוא אומר °וכל אשה חכמת לב בידיה טוו איתמר רב ולוי חד אמר זיבח וקיטר בסייף גפף ונישק *במיתה שמח בלבבו בהדרוקן וחד אמר עדים והתראה בסייף עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בהדרוקן אמר רב יהודה א) שבטו של לוי לא עבד עבודת כוכבים שנאמ' °ויעמוד משה בשער המחנה ב) וגו' יתיב רבינא וקאמר להא שמעתא איתיביה בני ר' פפא בר אבא לרבינא °האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו אבי אמו מישראל ג) אחיו אחיו מאמו מישראל בניו °בני בתו מישראל: וכבש עשו לו כו': ד) אמר רבה בר בר חנה לא בבליים היו אלא אלכסנדריים היו ומתוך ששונאים את הבבליים היו קורין אותן על שמן ה) תניא רבי יהודה אומר לא בבליים היו אלא אלכסנדריים היו אמר לו רבי יוסי *תנוח דעתך שהנחת את דעתי: טול וצא: תנא מה שהי צפירא דין וחובי דרא סגיאין: מתני' מיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה עשר סוכות מירושלים ועד צוק תשעים

א) [בע"י אמר ר"י אמר שמואל] ב) ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי כצ"ל וכ"ג רש"י ד"ה כל בני לוי] ג) [בע"י גרסי' נמי אמו מישראל] ד) [מנחות ק.] ה) [צ"ל תניא נמי הכי וכ"א במנחות ק.]

רש"י

גמ' שיהא מזומן · מוכן לכך מאתמול: עתי אפילו בשבת · עתי בעתו ובמועדו ישתלח ולא יעבור ואפי' בשבת ובטומאה ולקמן מפרש מאי איסור שבת וטומאה שייך בשילוחו דאיצטריך לרבויי: למאי הלכתא · מה חילול שבת יש שהולך להתירו אי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו שגזרו עליהן לאחר מתן תורה: כמאן · איצטריך לרבויי דלא כרבי נתן דאמר חי נושא את עצמו הוא ואין בו אלא משום שבות ופלוגתא במסכת שבת (דף צד.): חולה שאני · דהשתא לא נושא את עצמו והנושא מחלל שבת: זאת אומרת · מדאיצטריך למתני עתי אפילו בשבת איכא למשמע דאין איסור (ג) הוצאה ליום הכפורים דאי יום הכפורים כשבת להוצאה למה לי קרא להתיר משאו בשבת הרי כשחל בחול נמי כשבת דמי וקאמר רחמנא ישלחנו. עירוב כדי נסבא אלא דהא בהא תליא דלא תקינו חכמים עירובי חצרות אלא בשביל איסור הוצאה שגזרו (ד) מרשות לרשות גזירה משום הוצאה מרשות היחיד לרה"ר: למאי הלכתא · מה איסור טומאת מקדש או קדשיו יש בשילוחו שהולך לומר שידחה את הטומאה: נכנס טמא לעזרה · שהכהן (ה) מוסרו לו שם: יכול להרכיב אני ואתם · בריא וחזק היה השעיר להרכיב אותי ואתכם עליו לקמן אמרינן שלא היה חפץ להשיב על שאלתם מה שלא שמע מפי רבו: אהא בשלום אני ואתם · כלומר מה לכם לשאול על זאת לא אני ולא אתם נזקק לשילוחו: דחפו · לצוק ולא מת מהו שיהא צריך לירד אחריו וימיתנו: פלוני מהו לעולם הבא · על אדם אחד שאלוהו מה מעשיו בעיניך ויש פותרים על שלמה בן דוד שאלוהו: אלא על פלוני · שמא על אבשלום שאלתוני: אלא על הרועה. אם מותר להצילו מפי הארי: ממזר מהו לירש · את אביו: אמר להם מהו ליבם · אשת אחיו שאלתם אותי: מהו לסוד את ביתו · בזמן הזה מי אסור מפני זכר חורבן הבית: אמר להם לא שאלתוני אלא מהו לסוד את קברו: לא שהפליגן · והפריסן לדברים אחרים כאדם המתכוין לדחות כשאינו יודע להשיב אלא יודע היה אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו: שמעשה העגל שוין · עבודותיו שוות לאיסור מפני מה אין מיתתן שוה שהיו בו *שלש מיתות מיתת סייף שימו איש חברו מיתת מגפה ויגוף ה' את העם (שמות לב) מיתת הדרוקן דכתיב ויזר על פני המים ואמרינן במסכת ע"ז (דף מד.) לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלבנות בטן: זיבח וקיטר · הן עבודות שחייבין עליהן לע"ז מיתה כדתנן בארבע מיתות (סנהדרין ס:) שהן בסקילה וכאן בסייף שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרינן בסנהדרין (דף נז.): גיפף ונישק · אין בהן מיתת בית דין כדתנן בארבע מיתות (שם ס:) אלא בידי שמים נידונו במגפה: כל בני לוי · שכולן בכלל זה: האומר לאביו ולאמו · במעשה העגל לא ראיתיו כעסו אכזרים עליהם לנקום נקמתו של מקום אלמא אביו ואמו היו ובניו עבדו ע"ז: ומתוך ששונאין · בני ארץ ישראל את הבבליים היו קורין כל קלי הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם: תנוח דעתך · משפחתו היתה מבבל והיה קשה לו הדבר: מה שהי נפילא דין וחובי דרא סגיאין · מה מתעכב שעיר זה כאן ועונות הדור מרובין והן עליו: מתני' מיקירי ירושלים. מחשובי ירושלים: עד סוכה הראשונה · סוכות עשו לו בדרך ובני אדם הולכין לגור שם לפני יום הכפורים שמלוין אותו מסוכה לסוכה:

תוספות

אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה כו' · אמרינן בפרק אמרו לו (כריתות דף יד.) דרפרם בדותא היא דפריך עליה ודילמא שאני שעיר המשתלח דהכשירו ביום הכפורים בכך אלא דרפרם בדותא היא: פלוני מהו לעולם הבא · פר"ח אבשלום שבא על פילגשי אביו מהו לעולם הבא מי סבירא לן הא דאמר רב נשים בכתובה וקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין הכי אמרינן בסנהדרין פרק כ"ג (דף כא.) או לא וי"מ ששאלוהו על שלמה מי סבירא לן כרבי יונתן דאמר כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנאמר ולא היה לבבו שלם כו' כלבב דוד אביו הוא דלא היה מיחטא נמי לא היה חטא הכי אמר בפרק במה בהמה יוצאה (שבת דף נו:) ובתוספתא פ"ג דיבמות:

*מהו להציל הכבשה מן הארי · כלומר בת שבע מיד דוד מי סבירא לן דאמר ר' יונתן במסכת כתובות (דף ט:) כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו ואוריה כתב גט לבת שבע מהו להציל הרועה מיד הארי כלומר מהו להציל אוריה מיד דוד מי סבירא לן חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ולא היה מורד במלכות או דילמא אין חולקין ומורד במלכות הוה עכ"ל פירוש משום דקאמר ואדוני יואב *)דקרי ליה ליואב אדוני בפני המלך ופלוגתא היא בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קיט:) אם חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב או לא:

אמר ליה ר' יוסי תנוח דעתך כו' · וא"ת בס"פ שתי הלחם (מנחות דף ק.) גבי חל להיות יום הכפורים ערב שבת שעיר החיצון של יום הכפורים אוכלין אותו כשהוא חי תניא בגמרא איפכא רבי יוסי אומר לא בבליים היו כו' עד אמר לו רבי יהודה תנוח דעתך שהנחת דעתי ויש לומר מר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר ר' יהודה קיבל דהגיא דהכא לא בבליים הן ור' יוסי קיבל בההוא דהתם:

*) [שבת נו.]

תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל [א]על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים [ב]ומלוין אותו מסוכה לסוכה חוץ מאחרון שבהן שאינו מגיע עמו לצוק [ג]אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו [ד]מה היה עושה חולק לשון של זהורית חציו קשור בסלע וחציו קשור בין שני קרניו ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד ולא היה *מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים [ה]בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך [ו]ומאימתי מטמא בגדים משיצא חוץ להומת ירושלים ר' שמעון אומר משעת דחייתו לצוק: **גמ'** תנו רבנן *עשר סוכות ושנים עשר מילין היו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר תשע סוכות ועשרה מילין ר' יוסי אומר חמש סוכות ועשרה מילין היו וכולן על ידי עירוב אמר רבי יוסי סח לי אלעזר בני אם על ידי עירוב יכולני לעשות אפילו שתי סוכות ועשרה מילין כמאן אזלא הא דתניא חוץ מאחרון שבהן שלא הגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו כמאן כר' מאיר: על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים: [ז]תנא מעולם לא הוצרך אדם לכך *אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו: מה היה עושה חולק לשון של זהורית: ונקטריה כוליה בסלע כיון דמצוה בשעיר דילמא קדים ומלבין ומיתבא דעתיה ונקטריה כוליה בין קרניו זמנין דגמיש ליה לרישיה ולאו אדעתיה ת"ר *בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין ומתביישין התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים ועדיין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו אמר ר' נחום בר פפא משום רבי אלעזר הקפר בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבפנים וכיון שהגיע שעיר למדבר היה מלבין וידעו שנעשית מצותו שנאמר °אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: לא היה מגיע למחצית ההר: איבעיא להו אותן אברים מה הן בהנאה רב ושמואל חד אמר *מותרין וחד אמר אסורין מאן דאמר מותרין דכתיב

[מילין דף יח.] [תוספתא פ"ג] ישעיה א

רש"י

תשעים ריס · היו מירושלים ועד (א) לצוק הר גבוה וזקוף כדאמרי' בבבא מציעא* עלתה לראשי צוקין ונפלה: שבעה ומחצה ריס לכל מיל · הרי לתשעים ריס י"ב מיל והם י"א מסעות מירושלים לסוכה הראשונה מסע אחד ומסוכה לסוכה עד י' סוכות ט' מסעות הרי י' מסעות ומסוכה אחרונה לצוק מסע אחד הרי לכל מסע ומסע מיל חוץ מאחד מהן שיש בו ב' מילין היינו דקתני ומלוין אותו מסוכה לסוכה שהמיל הוא תחום שבת חוץ מאחרון שהוא רחוק ב' מילין ומלויהו מיל ועומד מרחוק ורואה את מעשיו והחשבון הזה אינו שוה לחשבון שיסד רבי אלעזר *קליר ובשלשים קנים הוא קלע הרים אותו חשבון אינו עולה לאלפים אמה המיל אבל בברייתא דהאזינו בספרי מצינו שם מידת חלוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא רוחב גבול כל שבט ושבט שבעים וחמשה מיל וגם רבי אלעזר קליר יסד כן בפיוט ארחץ בנקיון כפות* ברוחב ע"ה מיל חריצותיה והם כ"ה אלף קנים שבספר יחזקאל (מה) שנאמר ומן המדה הזאת תמוד וגו' וכל קנה ו' אמות הרי ק"נ אלף אמה תן לכל אלפים אמה מיל הרי ע"ה מיל: הרי מים והרי מזון · בגמרא מפרש אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו: שאינו מגיע עמו לצוק · כמו שפירשתי לפי שהוא רחוק ב' מילין: חולק לשון של זהורית · בגמרא מפרש טעמא: בא וישב לו · חוזר עד סוכה האחרונה אע"פ שהיא חוץ לתחום אפילו ברשות אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות לזה התירו לפי שהוא מעונה וחלש ועוד שירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך: מאימתי מטמא בגדים · דכתיב והמשלח את השעיר יכבס בגדיו (ויקרא טז): **גמ'** חמש סוכות ועשרה מילין · וכל אחד מלויהו יותר ממיל או עד הסוכה על ידי עירוב: סח לי אלעזר בני · בלשון שחוק על דבריו ואמר לי אם ע"י עירוב דיי לנו בב' סוכות שיהיו בני ירושלים מלוין אותו שני מילין ומסוכה ראשונה יצאו לקראתו ב' מילין הרי ד' מילין שאתה יכול להרחיק הסוכה מירושלים וסוכה השניה לסוף ארבעה מילין של ראשונה ויהיו מקצת בני הראשונה מערבין לצד השניה ומקצת יערבו לצד ירושלים וכן בני שניה מקצתן מערבין לצד הראשונה לצאת לקראתו ב' מילין ומקצתן מערבין לצד צוק ללוותו ב' מילין: כמאן כרבי מאיר · דאילו לרבי יהודה ורבי יוסי אף האחרון מגיע לצוק: לא צריך אדם לכך · לא נצרך אדם המשלח לאכול בדרך אלא מה טעם אמרו לו כן שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו להיות רעב כמי שאין לו: כיון דמצוה בשעיר · לדחפו לאחוריו כדכתיב אל ארץ גזירה דבר המתגזר ויורד אי אמרת נקטריה כוליה בסלע זמנין דקדים ומלבין קודם דחיפת השעיר ומייתבא דעתיה משמחת ליבון החטאים ולא איכפת ליה לקיים מצות השעיר לפיכך קושר באחרונה תליה בין קרניו ועיניו תלוין בו ומאחר שהוא עסוק בו באחרונה לא יניח מלדחפו והיא לא תלבין לחצאים עד שתגמר מלאכת כולה: דגמיש ליה לרישיה · יכוף ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון אם הלבין:

תוספות

רבי יהודה אומר תשע סוכות ועשרה מילין · יש ספרים שיש בהן עשר סוכות אם כן לפי זה האחרונה היתה עומדת בצוק ושמא משום חולשא דמשלח כדי שלא יצטרך לחזור וילין שם: וכולן על ידי עירוב · מכאן מקשים אהא דאמר בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא·) כזה יהו כל שובתי שבת פירוש אלפים דתחום שבת ומעביר ד' אמות ברשות הרבים כולהו נותנין להם אלכסון ומפר"ת דבכל צד שילך נותנין לו אלכסון ויכול לילך בשבת אלכסון של אלפים ובכל מקום שמזכיר בגמרא עמוד הרחב ד' על ד' לאו דווקא אלא בעי שיהא ריבועו כשיעור אלכסון של ד' על ד' דהיינו ה' טפחים ושלש חומשין וגבי כוורת בפ"ק דשבת (דף ח.) דנקט רחבה ו' ולא נקט רחבה ד' כמו בכל דוכתא משום דבכל דוכתא דאיירי במרובע לא הוה צריך למינקט אלא ד' וממילא ידענא כמו שהוא באלכסונו כן הוא בכל מקום אבל סתם כוורת עגולה היא ואי הוה נקט רחבה ד' הוה משמע מכל צד כי כוורת אין לה אלכסון וקשה לפי' מכאן משמע דתחום שבת מיל והיינו אלפים ותו לא כמו שהוכיח רש"י מיהו יש לומר דסימנא בעלמא הוא מיל כמו בכל דוכתא דנקט אלפים אף על גב דיהבי' ליה אלכסון הכי נמי הכא נקט מיל אף על גב דיהבי' ליה אלכסון מיהו קשה לפירושו דהא פאות דשבת ילפינן מערי לוים וערי לויים אין נותנין אלא לפאות העולם כדאיתא בפרק כיצד מעברין (עירובין דף נו:) על כן פירש רבינו שמואל דההולך ממזרח העולם למערבו או מצפון לדרום אין נותנין לו פאות אבל ההולך מקרן דרומית מערבית של עולם למזרחית צפונית נותנין לו פאות ועמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' על ד' אם העמיד ריבועו לריבועו של עולם וזרק ונח על גביו חייב ואם אלכסונו עומד לריבוע העולם אינו חייב עד שיהא ריבועו ה' טפחים וג' חומשין*): **כמאן** אזלא הא דתניא חוץ מאחרון שבהן כו'· תימה לי אמאי לא קאמר כמאן אזלא הא דתנן חוץ מאחרון שבהם דהא במתניתין נמי קתני לה וליכא למימר דגרסינן דתנן כמו יש ספרים שהוגה בהן דתנן ואמתני' קאי דאם כן אמאי מיבעי ליה אסיפא מרישא הוה מצי לאוכוחי דמתני' אתיא כרבי מאיר דקתני מירושלים עד צוק צ' ריס ז' ומחצה לכל מיל דהיינו כרבי מאיר דאמר י"ב מיל ונראה לי דגרס דתניא וסיפא דהא ברייתא דאתינן עלה היא ובתר פלוגתא דרבי מאיר ור' יהודה ורבי יוסי קתני לה ועל כן מתמה גמרא אף על גב דרבי מאיר הוזכר ברישא ובתר הכי ר' יהודה ובתר הכי רבי יוסי לכאורה הוה משמע דמסקנא דמילתא דר' יוסי היא להכי איצטריך לאשמועינן דאתאן לת"ק דהיינו רבי מאיר וכי האי גוונא איכא בפ"ק דסנהדרין (דף ו:) דן את הדין אהאן לת"ק ובפרק לא יחפור (ב"ב דף כה:) כמי איכא כי האי גוונא:

*) וע"ע תוס' עירובין נא. ד"ה כזה

עין משפט נר מצוה

לד א ב ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הלכה ז:

לה ו מיי' פ"ה מהלכות פרה הלכה ו:

לו ז מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' ז:

רבינו חננאל

צפירה זו זעיר והובי דדרא סגיאן כלומר מהר וצא שעיר זה קטן וחטאות הדור מרובין: ת"ר י' סוכות וי"ב מילין היו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ט' סוכות וי' מילין היו. ר' יוסי אומר ה' סוכות וי' מילין היו פשוטין הן כולן *) אצל זה שאומר וכולן ע"י עירוב. א"ר יוסי שח לי אלעזר בני אם ע"י עירוב יכול אני לעשות בשתי סוכות וי' מילין צריך פירוש וזה פירושו עושה ברחוק ארבעה מילין מירושלים סוכה. ומרחיק ד' מילין ועושה סוכה אחרת והמבקש ללות המוליך שעיר המשתלח יוצא מירושלים לערב בסוף מיל והוא אלפים אמה שהן תחום שבת כדי שיהא רשאי עוד לילך מיל אחר שהוא אלפים אמה אחרות נמצא מהלך ב' מילין מירושלים שהן ד' אלפים אמה והשוכנים בסוכה יוצאין מיל כלפי ירושלים ומערב כדי להלך מיל אחר נמצאו היוצאין מירושלים הולכין עמו ב' מילין ומוציאין שם האנשי' שיצאו מהסוכה וחוזרין האנשים שבאו עמו מירושלים והולכין עמו הם שבאו מן הסוכה מיל ע"י עירוב ומיל תחומם הנה ד' מילין וכן בין סוכה לסוכה ד' מילין בענין הזה. אחרים מערבין לצד זה ואחרים מערבין לצד זה הנה ח' מילין נשארו ב' מילין יוצאין עוד היושבים בסוכה השניה הם שלא עירבו בצד האחר שבין סוכה לסוכה הולכין עמו מיל תחומם ומיל ע"י עירוב הרי י' מילין. אבל אליבא דר' מאיר דאמר י"ב מיל נשארו ב' מילין עומד מרחוק ורואה מעשיו שחלק לשון של זהורית חציו קשר בסלע דחייש דילמא כייף לרישיה זה השעיר ולא יראהו יראה מה שבסלע ולמה היה קושר בין קרני השעיר אמרי' **) ובו מתכפרין דלמא

*) אינו מובן ואולי דצ"ל אבל זה שאומר וכולן ע"י עירוב אמר ר"י שח לי וכו'. **) נראה דצ"ל אמרינן כיון דמצוה בשעיר ובו מתכפרין דלמא קדים ומלבין ולא יקיים מצות הדחיפה.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תשעים ריס היו מירושלים ועד לצוק לצוק הר גבוה:

[דף נג:] [בפי' שקלים בסילוק המתחיל אז ראית] [ליום ב' של סוכות בסילוק המתחיל כי אקח מועד] [לעיל יח: וש"נ] ר"ה לא: [מעילה יט:]

תוספות ישנים

העתיד לגבות איכא ריעותא שלא נגבת כלל טיבותא שיגיע לגזבר והא דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קח.) גבי מודר הנאה מחבירו בשלמא שוקל את שקלו כדתנן תורמין על האבוד כו' פי' ואינו עושה לו שום טובה אבל פורע חובו הא מיפרשי ליה משמע אבל גבי שקלים אינו עושה לו שום טובה אלא האבוד קאי אבל עתיד לגבות עושה ודאי טובה כדפרישית. מ"ר. וריב"א פירש על האבוד כגון שנאבדו קודם שנתרמה תרומה דכבי העיר שוקלים אחרים תחתיהן ותורמין עליו אע"פ שלא בא עדיין ללשכה ועל הגבוי שלא יגבה עוד אפילו לא יבא לידי הנזכר כגון אבוד אחר שנתרמה תרומה דנשבעין לגזברין ועל העתיד לגבות שלא נגבה מעולם וכ"ל דוחק דהאבוד ועתיד לגבות הכל אחד א) (אם לא) דאיכא תרי גווני עתיד לגבות ובפירוש רבי עיקר: **חובות** של שנה זו קריבות לשנה האחרת. בין שקלים בין קרבנות ולהכי פריך ליה מפר ושעיר של יוה"כ: **שאין** חטאת ציבור מתה. אבל דיחיד כי האי גוונא מתה וכגון שנמצאת אחר כפרה דאי קודם כפרה הא אמרינן (לעיל) דאיזו שירצה יקריב דקאמר נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה הא איפכא פליגי רבי ורבנן בתמורה (דף כב:) דלרבנן רועה ומסתמא לא פליגי בפלוגתא דרבי ורבנן וא"ת מאי פריך ליה מפר ושעיר של יום הכפורים דמתה לר' יהודה היינו משום דחטאת שכיפרו בעליה למיתה אזלא כיון שנמצאת אחר כפרה כדפרישית והאי טעמא לא שייך בשקלים י"ל [כיון] שראויה ליום הכפורים אחר אין זה כפרו בעליה דלא שייך אלא גבי חטאת חלב או דם ב) שהיה באה על חטא מבורר אבל זו אפילו לא היה כאן כלל חטא טומאת מקדש וקדשיו שמכפר עליו צריך להביא ביום הכפורים אחר. מ"ר. וכן פירש ריב"א ועוד הוסיף כי אע"ג ג) שיכפר זה על טומאת מקדש וקדשיו של אחר יום הכפורים זה ד) ולא על של לפניו מ"מ לא מיקרי כפרו בעליה כיון שלא בא על חטא מבורר וא"ת אמאי לא פריך ממתני' מת שעיר המשתלח יספך הדם נספך הדם ימות שעיר המשתלח ולא אמרינן יקרב בשנה הבאה (לשון מורי הרב) דשאני התם שנדחה דבעלי חיים נדחין אבל אבודה אינו [דחוי] שלעולם ראוי אם היה בעין לפנינו. [לשון מורי הרב]: **פר** ושעיר של יוה"כ שאבדו. אומר ריב"א דאבדו היינו אחר הגרלה דאי קודם הגרלה כן ראוין לשעיר הנעשה בחוץ ואפילו נמצא אחר יוה"כ יכול להקריבו ברגלים כדמשמע בפרק קמא דשבועות לרבי שמעון הואיל וכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמרינן התם דבשעיר החיצון מודה רבי שמעון דאפשר להקריבו הואיל וראוי על מזבח החיצון מאשמע הא קודם הגרלה ראוי על מזבח החיצון כיון שראוי לשעיר הנעשה בחוץ *): **קרבנות** ציבור קאמרת שאני קרבנות ציבור כדרבי עבי כו'. תימה דהכי נמי שקלים של שנה זו קונין מהן קרבנות ציבור ואי יקריבו לשנה הבאה הא ליכא תרומה חדשה דבהא איירינן ואומר ריב"א דס"פ קרבנות ציבור קאמרת התם ודאי מודה רבי יהודה כי הכא שצריך לעשותם מתרומה חדשה משום דרבי עבי והא דקאמר עולין להם לשנה הבאה היינו היכא דשקול שקלים שני פעמים ויביאום לשנה אחרת לא יניחום אלא לאותם חדשים של שנה זו ונפטרו בכך הבעלים ותורמין עליהם כאילו לא אבדו ולא יניחום עם אותם של שנה שעברה ה) אלא להדשים אלו ואפילו לא פשטו הבעלים כלל. גי': **ונייתי** ונגריל. פי' ליום הכפורים אחר יעשה גורל הדש אבל מה שהגריל ביום הכפורים של אשתקד לא מהני מידי ותימה לריב"א אם כן שאין הגורל מועיל כלום למה ימות והלא יכול לשנותו לשעיר הנעשה בחוץ ולשעירי הרגלים ויש לדחות דמכל מקום מהני מה שהגרילו עליהם שאין לשנותם לשום שעיר ואע"ג שאינו מועיל כלום לענין שכשיבא יום הכפורים אחר יגרילו ואולי יחול על של שם של עזאזל [ועל של שם] שיהיה הגורל להפך ממה שהיה אשתקד. גי'. ויש מפרש פירוש אחר ואינו כדיי: **משום** גזירה ימותו. לכל הני אמוראי דהכא דפרכינן הך פירכא סבירא לכל חד וחד דגזירה דיליה תמירא מדחבריה ויש להן למות משום [אותה] גזירה: **הא** לא קשיא כו'. הוה מצי למימר דהיא גופה חטאת שעברה שנתה כרבנן אלא ניחא ליה לייבבה אפילו לרבי משום הך גזירה: **דתניא** רבי אומר שנה תמימה כו'. ושנת קרבנות נמי ילפינן לרבי משנת בתי ערי חומה מכאן קשה לרבי על פי' רש"י שפירש בפרק קמא דר"ה השנה (דף ו:) גבי בל תאחר דקאמר שנה בלא רגלים היכי משכחת לה בשלמא לרבי משכחת לה כגון דאקדשה בתר חג המצות דכי מטי שילהי אדר בתרא שתא מליא פירוש שנה של חמה רגלים לא מלו ותימה דבתר חג המצות היינו כ"ב בניסן ושנת לבנה שהיא שנ"ד לא מלאו עד כ"ב לאדר בתרא מנה משם [י"א יום] ותעמוד בראש ניסן והוה ליה למימר דכי מטי ריש ניסן ופי' ר' שמעון בשלמא

*שייך לדף סח ע"ב. א) נ"ל אלא: ב) שאינה באה אלא על חטא כצ"ל: ג) נ"ל שלא יכפר: ד) נ"ל אלא: ה) דהדשים הם הואיל ולא פשטו כצ"ל: *) ע"כ שייך לדף סח ע"א.

דכתיב °במדבר ומאן דאמר אסורין דכתיב °גזירה ומאן דאמר אסורין האי מדבר מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא °המדברה °המדברה °במדבר לרבות *נוב וגבעון שילה ובית עולמים ואידך האי גזירה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא גזירה אין גזירה אלא חתוכה דבר אחר אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד דבר אחר גזירה שמא תאמר מעשה תהו הוא ת"ל אני ה' אני ה' גזרתיו ואין לך רשות להרהר בהן אמר רבא *מסתברא כמאן דאמר מותרין לא אמרה תורה שלח *לתקלה תנו רבנן עזאזל שיהא עז וקשה יכול בישוב ת"ל במדבר ומנין שבצוק ת"ל גזירה תניא אידך עזאזל קשה שבהרים וכן הוא אומר °ואת אילי הארץ לקח תנא דבי ר' ישמעאל עזאזל שמכפר על *מעשה עוזא ועזאל ת"ר °את משפטי תעשו דברים שאלמלא (לא) נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן עבודת כוכבים *וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן* ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל °אני ה' אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן: אימתי מטמא בגדים: ת"ר המשלח מטמא בגדים ואין השולח את המשלח מטמא בגדים יכול משיצא חוץ לחומת עזרה ת"ל המשלח אי המשלח יכול עד שיגיע לצוק תלמוד לומר והמשלח הא כיצד *משיצא חוץ לחומת ירושלים דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר עזאזל וכבס עד שהגיע לצוק ר' שמעון אומר °והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו זורקו בבת ראש ומטמא בגדים:

מתני' בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין קרען והוציא את אימוריהן נתנן במגים והקטירן על גבי המזבח קלען *במקלעות והוציאן לבית השריפה ומאימתי מטמאין בגדים משיצאו חוץ לחומת העזרה ר' שמעון אומר משיצית האור ברובן:

גמ' והקטירן סלקא דעתך אלא אימא *להקטירן על גבי מזבח: קלען במקלעות: אמר רבי יוחנן כמין קליעה תנא לא היה מנתחן ניתוח בשר עולה אלא עור על גבי בשר מנא הני מילי *דתניא רבי אומר נאמר כאן עור ובשר ופרש ונאמר להלן °עור ובשר ופרשו מה

רש"י

דכתיב במדבר · ושלח את השעיר במדבר (ויקרא טז) וקרא יתירא הוא למדרש שיהא הפקר כמדבר: גזירה · לשון חומר ואיסור: המדברה המדברה במדבר · שלש מקראות בענין לשלח אותו לעזאזל המדברה ושלח ביד איש עתי המדברה ושלח את השעיר במדבר: תוכה · צוק התוך בזקיפה ולא מסופע כל כך: דבר המתגזר ויורד · השעיר מתגזר בה איברים איברים: שמא תאמר מעשה תהו הם · מה כפרה יש בשילוח זה ומה יש ביד צוק זה להועיל: לתקלה · שימצאם אדם ויהנה מהם שלא ידע שהיו מן השעיר: שיהא עז וקשה · אל לשון קשה: ומניין שבצוק · הר זקוף: גזירה · חתוכה: עוזא ועזאל · מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו) כלומר על העריות מכפר: משפטי · משמע דברים המיושרים והדין נותן לעשותו: חוק · משמע שאינו אלא גזירת מלך כמו וישימה לחק (שמואל א ל) וישם אותה יוסף לחוק (בראשית מז): השטן · יצר הרע משיב עליהן תשובה להטעות את ישראל ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו לכך נכתב בהן חוק אני [ה'] גזרתי עליכם: תלמוד לומר אני ה' · אחוקותי קאי דמינייהו סליק את חוקותי תשמרו אני ה' חקקתים גזרתים: השולח את המשלח. המלוים אותו מירושלים: ת"ל והמשלח · משמע שסילתו כבר לצד המדבר: זורקו בבת ראש · קסבר דחיפתו וזריקתו היא שילוחו: **מתני'** בא לו אצל פר וכו' · חזר לו התנא לסדרו הראשון שהוא מסדר עבודת כ"ג וקתני בא לו כהן גדול אצל פר ושעיר העומדים לישרף אחר שמסר את (א) המשתלח למי שהוא מוליכו בא לו אצלם וקרעם והוציא האימורין: ונתנם במגס · בקערה של כלי שרת והקטירן כדכתיב (ויקרא טז) ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה ובגמרא פריך הא אכתי לא חזי להקטירן: קלען במקלעות · כמין קליעה ארבעה בני אדם נושאין שני מוטות שנים לפנים שנים לאחור ומהלכים מוט אצל מוט והפר והשעיר נתונים עליהן מורכבין זה על זה וכופפן זה תחת זה כמין קליעה ושלימין הן אלא שנקרע כריסן להוציא אימוריהן כדתניא בגמרא שמוליכן שלמים: והוליכן לבית השריפה · חוץ לירושלים: מאימתי מטמאים בגדים · העסוקין בהן כדכתיב והשורף אותם יכבס בגדיו (שם): משילאו חוץ לחומת העזרה · בגמרא מפרש טעמא: **גמ'** ה"ג והקטירן ס"ד אלא אימא להקטירן ולא גרס והקטירן במגס דבמגס מעלה אותן למזבח דדכוותיה תנינן טובא מעלו ומקטירו בכלי שרת (סוטה דף יד:) מעלו ומקטירו בהמיינו* אלא הכי קשיא ליה והקטירן ס"ד וכי עכשיו הוא מקטירן והלא עודנו לבוש בגדי לבן ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדים הללו ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם ויטבול שניה להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספין ואמורי חטאת הללו ותמיד של בין הערבים כדקתני בפרקין דלקמן אלא אימא להקטירן נתנן למגס להקטירן בו למזבח כשיגיע זמנן: לא היה מנתחן · השורפן כניתוח בשר עולה שהוא מופשט מן העור קודם ניתוח כדכתיב והפשיט ונתח (ויקרא א) אלא עור על גבי בשר ואינו מפשיטן: נאמר כאן · בפר ושעיר את עורותם ואת בשרם ואת פרשם: ונאמר · בפר כהן משיח עור ובשר ופרש ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו (ויקרא ד): מה

תוספות

אמר במגס מקטיר ליה · כך היה כתוב בספרים כאן ובס"פ תמיד נשחט (פסחים דף סה:) ורש"י מחקו לפי שהיה קשה לו דבכמה דוכתי במנחות קתני מעלה ומקטירה בכלי שרת ולא פריך הכי אטו בכלי שרת מקטיר ליה וגרס רש"י והקטירו ס"ד וכי היה יכול להקטירו מיד והלא היה לבוש עדיין בגדי לבן והקטרה הוא בבגדי זהב מבחוץ ומשני נתנו במגס להקטירו לכשיגיע זמנו ובפ' תמיד נשחט (גז"ש) מפרש הקטירו ס"ד אטו הוא גופיה מקטיר ליה והא בזר קיימינן דלעיל מיניה איירי בהפשטה דכשירה בזר ומשני נתנו במגס להקטיר על ידי כהן ור"ת אומר דאין צריך להגיה הספרים והא דלא פריך הכי גבי מנחה בכלי שרת ס"ד שאני התם כיון דמנחה בעיא קידוש כלי אגב דמקדש בכלי שרת מעלה למזבח בכלי שרת שהיא נתונה בו להקטירה אבל הכא ובפרק תמיד נשחט פריך שפיר במגס ס"ד וכי חובה הוא שיהיה בכלי שרת כלל והקשה ה"ר שמואל מורלון דבפרק שני דסוטה (דף טו·) דפריך הכי גבי מנחה דקתני מעלה ומקטירה בכלי שרת ומקטיר לה ומשני אימא להקטירה ומעתה אין צריך למחוק הספרים דאיכא למימר כיון דפריך לה חדא זימנא בסוטה גבי מנחה ושני לה לא חש להקשות במנחה זימנא אחריתי אע"ג דבזבח פריך לה בתמיד נשחט (פסחים דף סה:) הדר פריך לה הכא התם כבשים והכא פרים אבל גבי מנחות שם מנחה אחת היא ולספרים דגרסינן בסוטה בברייתא מעלן ומקטירן בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האשים ניחא *(לפר"ת) דהכי פריך מקטירו בכלי שרת ס"ד פירוש וכי כמו שהיא בכלי שרת בלא מליחה מקטירו ומשני אימא להקטירו פירוש לאחר מליחה ולי נראה דגרסי' שפיר במגס ס"ד ופריך וכי חובה הוא שיוליכו במגס למזבח נהי נמי דכשקרען והוציא אימוריהן נותנו במגס ולא על גבי רצפה שלא יהו קדשי שמים מוטלים כנבלה מ"מ כשמעלן למזבח יכול להעלותן בידיו ומדקתני ליה גבי סדר יום הכפורים משמע דכך הוא הסדר ובענין אחר אין לעשות ולהכי פריך וכי חובה הוא לעשות כן להעלותם במגס ובפרק תמיד נשחט נמי דקתני כל סדר הפסח שחיטתו וקבלת דמו והולכתו וזריקתו והפשיטו והקטרתו להכי מתמה מדקתני הכי גבי סדר הפסח אלמא דחובה הוא להקטירו במגס וכן בפרק ב' דסוטה* דקתני סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחתו מתוך ביתו וכל סדר המנחה קתני עד מעלה ומקטירה בכלי שרת להכי פריך מדקתני הכי גבי סדר מנחה אלמא חובה היא אבל בשאר דוכתי לא פריך הכי:

(ג) במגס מקטיר להו וגירסא משובשת היא כאן ובמסכת פסחים (דף סה:) ובמסכת סוטה (דף טו·) דשפיר הוה שייך למיתני לתנא

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' כב:
לח ב מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה ח:
לט ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ז ופ"ד הל' ג:
מ ו מיי' פ"ה מהל' פרה הלכה ה:
מא ז מיי' פ"ז מהל' מעשה קרבנות הל' ג ופ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ז:

רבינו חננאל

קרים ומלבין *)כדכתיב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ולא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים אותן אברין רב ושמואל חד אמר מותרים בהנאה הן כלומר להאכילן לבהמות. וחד אמר אסורין ואסיקנא אמר רבא מסתברא כמ"ד מותרין דלא אמרה תורה שלח לתקלה. כלומר דבר שיבא בו לידי תקלה: ת"ר עזאזל מקום עז וקשה כדכתיב ואת אילי הארץ לקח. יכול ביישוב ת"ל המדברה [ומנין שבצוק ת"ל] אל ארץ גזרה שמתגזר ויורד. שמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל גזרה. אני ה' גזרתי ואין רשות להרהר בו: ת"ר את משפטי תעשו. דברים שאילו לא נכתבו דין שיכתבו ואלו הן ע"ז וג"ע וש"ד וגזל וברכת השם. ואת חקותי תשמרו. דברים שיצה"ר מקטרג עליהן ואומות העולם משיבין עליהן. ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז ורוק יבמה ושיער נזיר וצפורי מצורע ושעיר המשתלח והרבעת כלאים ושור הנסקל ופטר חמור ועגלה ערופה ובשר בחלב ושמא תאמר מעשה תוהו המה אני ה' חקקתים גזירה[היא]ואין לך רשות להרהר בהן. מאימתי מטמאין בגדים כו' ת"ר המשלח השעיר מטמא בגדים ולא המשלח את המשלח וכו'. עד ר' שמעון אומר משעת דחייתו זורקו בבת ראש לעזאזל יכבס בגדיו. בא לו אצל הפר ואצל השעיר קרען כו'. מגס קערה כדמתרגמינן קערת כסף מגיסטא דכסף. נתן את האימורין והן החלבין במגס כדי

*) נראה דחסר כאן וצ"ל א"ר נחום וכו' בראשונה היו קושרין וכו' דכתיב אם יהיו וגו'.

תוספות ישנים

בשלמא לרבי משכחת לה דכיון דלית ליה למימר נה.פ...רה שנה שנתעברה לו משכחת שפיר שנה בלא רגלים דדוקא בערי חומה בעינן שנת חמה דכתיב תמימה ולא בקדשים דהתם לא בעינן אלא שנת לבנה שנ"ד ולא חדש העיבור והילכך נקט שלהי אדר בתראה והשתא קשה דהכא משמע דלרבי בעינן אף בקדשים שנת חמה כנתי ערי חומה ודוחק לדחות דה"ק הא לא קשיא כו' כרבי וגמרינן מיניה ומשמעתא דהאי השנה לא גמרא מיניה אלא נראה לרבי דבתר חג המצות דהתם לאו דוקא שיכלה יום טוב של פסח לגמרי אלא באמצעיתו אחר שהתחיל וכיון שנתחילת הרגל לא הוקדש אותו רגל אינו מן המנין כדקאמר התם לעיל שהומם בתוך הרגל והללו על אחר ועבר עליו כל הרגל מהו דהימא כיון דמכת קמא קאתי כקמא דמי קמ"ל ולהכי נקט שלהי אדר בתראה כו' ויש ספרים דגרסי התם כגון דאקדשיה[בתוך] חג המצות כלומר ביום שני וזהו כפירוש רבי.מ"ר:*) *חטאת שעברה שנתה רואין כאילו היא בבית הקברות כו'. משום דעיבור שנתה לאו דיחוי גמור הוא כמו האחרים אלא לא ממילא על ידי שיהוי מרובה להכי נקט בה האי לישנא שכשהיא בבית הקברות ורועה אין יכולין להוציאה מכם אלא תרעה ומתני' דתמורה דפרק ולד חטאת (דף כא:) מוקי התם אליביה וקיל וטרי טובא: **ואם** הקדים והעריך וכתרים בהמה תעקר כו'. הקשה ה"ר יעקב מדאמר בערכין א) ר"ם המקדיש שדהו (דף כט.) הכא גברא דאחרמינהו לניכסיה אתא לקמיה דרב יהודה א"ל שקול ד' זוזי ושדי בנהרא ותירץ ר"ת דהתם איירי במקרקעי ולכך יש להם פדיון והכי מוכחא כל הסוגיא דהתם דבמקרקעי מיירי: **אלא** לאו שמע מיניה בתקלה פליגי. שמא ישחטנו בשאר ימות השנה ואפילו למאן דאמר פסח בשאר ימות השנה לא בעי עקירה דסתמא לאו לשמו קאי הא ודאי כיון דראוי לשנה הבאה בעי עקירה והכי אמרינן בתמיד נשחט (דף סד.) שמע מינה פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה ודמי כגון שהיו בעלים טמאי מתים שנידחין לפסח שני:**) עתי אפילו בשבת למאי הלכתא כו'. [בכריתות (דף יד.) דחי לה] ממאי דילמא שאני יום הכפורים דהכשירו בכך ות"מ אמאי לא פי' כך התלמוד כאן וי"ל שדרך התלמוד להאריך במקום זה יותר ממקום זה אבל דוחק הוא לפרש דהכא מיירי בהרכבתו דהוא אמינא דלא דמי יוה"כ אלא בשיכול ללכת השעיר ברגליו דאין הכשרו כשהולך להרכיבו על כתיפו ובכריעות מיירי להתיר איסור תחומין וכמאן דאמר שהן מן התורה והשתא פריך שפיר דשאני יוה"כ דהכשירו בכך כי אין נראה כלל שיהו שנים אלו דברי רפרם והתלמוד לא הזכיר כאן אותה של שם ולשם אותה שבכאן ב): **ואין** עירוב והוצאה ליום הכפורים. ואע"ג דכתיב לא תעשו כל מלאכה גבי יום הכפורים הוצאה אינה מלאכה גמורה ולהכי בעינן כתוב כדאמר ברים הזורק וכפרישיה בפ"ק דעירובין וכרים שבת ושבועות: **אהא** בשלום אני ואתם. כלומר אהא [כמותו] שהיה בריא מאד וכן הוא בירושל' ובתוספתא (פ"ג) ודלא כפירש"י: **פלוני** מהו לעולם הבא. פירש ר"ת שאלו את רבי אליעזר אבשלום שבא על פילגשי אביו מהו לעולם הבא מי סבירא לן הא דאמר רב (סנהדרין דף כא.) נשים בכתובה וקידושין ופילגשים בלא כתובה וקידושין וכן שאל על שלמה מי סבירא לן כרבי יונתן דאמר (שבת דף נו:) כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה:

מהו להציל כבשה מיד הארי. כלומר בת שבע מיד דוד מי סבירא לן הא דאמר רבי יונתן (כתובות דף ט:) כל היוצא למלחמה ליה דוד גט כריתות כותב לאשתו...

[בעולה ראש וכרעים וכו' ע' רש"י זבחים נ. ד"ה ונאמר להלן וג"ע] · זבחים נ. · [נ"ל ראשו וכרעיו] · זבחים קה: · שם · סנהדרין מב: · [כל סוגיין בזבחים קה: ע"ש]

תורה אור

מה להלן על ידי ניתוח ולא על ידי הפשט אף כאן על ידי ניתוח ולא על ידי הפשט והתם מנא לן *דתניא °וקרבו ופרשו והוציא מלמד שמוציאו שלם יכול ישרפנו שלם נאמר כאן °ראשו וכרעיו ונאמר להלן *(°ראש וכרעים) מה להלן על ידי ניתוח אף כאן על ידי ניתוח אי מה להלן על ידי הפשט אף כאן על ידי הפשט תלמוד לומר וקרבו ופרשו מאי תלמודא אמר רב פפא כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו: מאימתי מטמאין בגדים: *תנו רבנן °יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו להלן אתה נותן להם שלש מחנות וכאן אתה נותן להם מחנה אחת אם כן למה נאמר מחוץ למחנה לומר לך כיון שיצא חוץ למחנה אחת מטמאים בגדים והתם מנא לן *דתניא °והוציא את כל הפר חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר בפר העדה אל מחוץ למחנה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר °ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ומה ת"ל אל מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר °אל שפך הדשן תן לו מחנה שלישית *ור"ש האי מחוץ למחנה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא ר"א אומר נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר להלן °מחוץ למחנה מה כאן חוץ לשלש מחנות אף להלן חוץ לג' מחנות ומה להלן במזרחה של ירושלים אף כאן במזרחה של ירושלים ורבנן היכא שריף להו כדתניא היכן נשרפין לצפונה

(ויקרא ד · שם · שם א · שם טז · שם ד · שם · שם · במדבר יט)

רש"י

מה להלן וכו' · כדמפרש ואזיל: וקרבו ופרשו והוליא · בת"כ ה"ג לה ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוליא מלמד שמוליאו שלם: ונאמר להלן *ראש וכרעים ה"ג · ומעולה גמר שנאמרו בה ראש וכרעים בהקטרתה שנאמר וערכו את הנתחים את הראש ואת הפדר ונאמר והקרב והכרעים: כשם שפרשו בקרבו וכו' · שנאמר ואת עור הפר ואת כל בשרו הקיש הולאת עור ובשר להולאת קרבו ופרשו מה פרשו בקרבו אף בשרו בעורו וכתיב והוליא ושרף מה הולאתו בשרו (א) ועורו אף שריפתו כן: ת"ר נאמר כאן מחוץ למחנה וכו' · הגירסא הזו משובשת היא ואי אפשר להעמידה ובמסכת זבחים ובת"כ הכי איתא ת"ר להלן אתה נותן להן ג' מחנות וכאן אתה נותן להן מחנה אחת א"כ למה נאמר אל מחוץ למחנה לומר לך כיון שילאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים וגבי פר יום הכפורים תניא לה בת"כ יוליא אל מחוץ למחנה ושרפו וגו' וקמתמה תנא ואמר הכי להלן בפר העדה וכהן משיח אתה נותן להן לשריפתן חוץ לג' מחנות עזרה והר הבית וירושלים כדיליף לקמן וכאן אתה אומר אל מחוץ למחנה ושרפו דמשמע שורפן חוץ למחנה שכינה מיד במחנה לויה והלא אף אלו פנימיים ואיתקישו להדדי לשריפה ולטומאת בגדים כדאמרינן גבי פר העלם דבר ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת וכוליה לדרשא ודרשינן לפר זה פר יום הכפורים במס' זבחים (מא.) ובמסכת מנחות (כז.) מייתינן לה ועיקרה בת"כ וגבי פר יוה"כ נמי כתיב החטאת החטאת ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת מה תלמוד לומר חטאת חטאת לפי שלא למדנו שיהו מטמאין בגדים ונשרפין אבית הדשן אלא אלו בלבד מניין לרבות פר משיח ופר העדה ושעירי ע"ז ת"ל חטאת חטאת אלמא כי הדדי נינהו א"כ למה נאמר כאן מחנה אחת לא נאמרה אלא על טומאת הבגדים הכתובה אחריה והשורף אותם יכבס בגדיו ולומר לך כיון שילאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים ואף של פר כהן משיח מכאן למד שהרי לא נכתבה בו טומאת בגדים ומריבויא דחטאת חטאת אתיא כדפרישית וה"נ אמר מר להלן אתה נותן להם ג' מחנות וכו': מחוץ למחנה בדשן · בהולאת דשן המזבח והוליא את הדשן אל מחוץ למחנה שאין [ת"ל] אינו מלמד כלום דהא ידענא דאל מחוץ למחנה מוליאין אותו דכתיב בפרים הנשרפים אל שפך הדשן וכתיב בהו מחוץ למחנה: ורבי שמעון · דאמר במתניתין אין מטמאין בגדים עד שיולת האור ברובן האי מחוץ למחנה דכתיב בפר ושעיר של יום הכפורים מאי עביד ליה: נאמר כאן · בפר יום הכפורים ונאמר להלן בפרה אדומה והוליא אותה אל מחוץ למחנה (במדבר יט): מה כאן · בפרים הנשרפין חוץ לג' מחנות אף שחיטת פרה אדומה חוץ לג' מחנות: ומה להלן · בפרה אדומה במזרחה של ירושלים דכתיב בה אל נכח פני אהל מועד (שם) אלמא עומד במזרח ופניו למערב כנגד פתחו של היכל שהוא בכותל [מערבי] ופתוח למזרח אף כאן וכו': ורבנן · דמפקי ליה לקרא לטומאת בגדים ולית להו גזירה שוה: היכא שריף להו · לאיזו רוח של ירושלים: לצפונה

תוספות

כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו · פירש"י ואיתקש שריפה להוצאה ותימה לי והא בקדשים אין למדין היקש מהיקש והכא כיון דהוצאה גופה למידן בהיקש מדאיתקש עור ובשר לפרש היכי הדר תו גמרינן מינה שריפה בהיקש ואין לתרץ כיון דנשרפין חוץ לשלש מחנות לא חשיבי עור ובשר שלהם קודש לענין זה שלא יחזרו וילמדו בהיקש אלא חוזרין שפיר ומלמדין בהיקש דהא בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נ:) מייתי הא ברייתא דהכא וגמר מינה דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש בקדשים אלא יש לומר דשריפה גופה איתקש לפרש כשם שפרשו בקרבו בשעת שריפה כך בשרו בעורו דושרף קאי על בשרו וראשו וכרעיו וקרבו ופרשו ששורף הכל וכשם שפרשו בקרבו דגנאי היה לשרוף הפרש בפני עצמו אף בשרו בעורו מיהו יכולני ליישב פירש"י: תן לו מחנה שלישית · תימה בפר העדה מנלן שלש מחנות אי מפר כהן משיח הא איהו גופיה גמר בהיקש מדשן ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש ולמאן דאמר הימנו ודבר אחר לא הוי היקש ניחא דאגב דגמרי מיניה מחנה הכתוב בו גמרינן נמי מחנה דגמר בהיקשא וכן קשה בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מב:) דיליף מקלל דסקילתו חוץ לשלש מחנות מגזירה שוה דפרים הנשרפים ואמאי והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה למאן דאמר באיזהו מקומן דבתר מלמד אזלינן אע"ג דלמד חול הוא וכן בשמעתא דקאמר להלן אתה נותן להם שלש מחנות וכאן מחנה אחת פירוש הא גמרי מהדדי בג"ש דחטאת חטאת בשילהי התערובת (זבחים דף פג.) וקשה והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה וכן קשה לר' שמעון דגמר פרה מפר יום הכפורים חוץ לשלש מחנות בגזירה שוה ופר יום הכפורים גופיה בהיקש מפר כהן משיח כדפירש רש"י מדדרשי לפר זה פר יום הכפורים דאיתקש בההוא קרא לפר כהן משיח ולפר העלם ובקרא אחריתי דכתיב ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת שאין תלמוד לומר החטאת החטאת אלא החטאת יתירא לשאר נשרפין הוא דאתא הרי איתקשו להדדי וכל שכן דקשה טפי הכא דגמר פרה בגזירה שוה מפר יום הכפורים ופר יום הכפורים בהיקש מפר כהן המשיח דאיהו גופיה יליף בהיקש בשלמא מזרחה של ירושלים דגמר יום הכפורים מפרה מלי הדר למיגמר מפר כהן משיח לרב פפא דפרק איזהו מקומן דאמר בתר מלמד אזלינן ומלמד חולין הוא דפרה קדשי בדק הבית היא אבל היכי מלמד יום הכפורים על פרה כיון דמלמד קודש הוא ויש לומר דפר יום הכפורים ופר כהן משיח לא בהיקש גמרי בהדדי אלא בגזירה שוה דעור ובשר ופרש כדלעיל או בג"ש דהחטאת החטאת מהדדי דבכולהו כתיב החטאת ולא כמו שפירש רש"י דהיקש הוא והשתא ניחא דהוה ליה דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה ופר העלם נמי למאן דאמר הימנו ודבר אחר הוי היקש לאו בהיקש יליף אלא בגזירה שוה דהחטאת החטאת ואפילו לר' מאיר דפליג בס"פ התערובות (נס זה שם) אההוא דרשא דחטאת וקאמר אינו צריך הרי הוא אומר לכפר כו' לאו משום דלית ליה גזירה שוה אלא ה"ק אינו צריך גזירה שוה לטומאת בגדים דמקרא דלכפר נפקא אי נמי יליף שריפה חוץ לג' מחנות מגזירה שוה דמחוץ למחנה כרבי שמעון וקשה אמאי איצטריך לרבי שמעון מחוץ למחנה מיותר ללמד על פרה שלש מחנות נגמר לה מפרים הנשרפים כדגמר מקלל בר"פ נגמר הדין (סנהדרין דף מב:) ויש לומר דשמא לרבי שמעון מקלל נמי מפר יוה"כ גמר כמו פרה ועוד תימה לדידן נגמר מקלל שיהא חוץ למחנה מיום הכפורים דמטמא בגדים חוץ למחנה אחת ולא נגמר חוץ לג' מחנות משריפת פרים ויש לומר מסתברא משריפה אית לן למיגמר דאידי ואידי הכשירו שם מקלל לסוקלו ופרים לשורפן אבל טומאת בגדים שחוץ למחנה אחת אינן הכשירו אבל תימה מאי איצטריך קרא בפ' השוחט והמעלה (זבחים דף קז:) במחנה

רבינו חננאל

לעלותן ע"ג המזבח להקטירן. קלען במקלעות א"ר יוחנן כמין קליעה תנן כלומר היו תולין במוטות כמו קלע כדכתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. תנא לא היה מנתחן ניתוחי עולה לא ע"י הפשט אלא עור ע"ג בשר היה מנתחן דילפי מפר העלם דבר של צבור שנא' בו בפר העלם דבר של צבור על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו ונאמר בעולה קרבו ראשו וכרעיו מה להלן ע"י ניתוח שנאמר והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה: אף פר העלם דבר ע"י ניתוח. אי מה העולה ניתוחה אחרי הפשט עורה מבשרה. אף זה הפר ניתוחו אחרי הפשיטו ת"ל וקרבו ופרשו שכשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו למדנו שלא היה מפשיט העור מן הבשר אלא היה מנתחם בעודנו העור דבוק על הבשר. תוספתא [כפ"ג] היכן שורפין אותן אבית הדשן הגדול חוץ לירושלים ולצפונה של ירושלים חוץ לג' מחנות והיקיפין של כהנים היו מעמידין מפני דוחק העם כדי שלא יהו קופצין לראות ונופלין לתוך המדורה וכו': מאימתי מטמאין בגדים וכו'. ת"ר להלן בפר כהן משיח אתה נותן חוץ לג' מחנות וכאן חוץ למחנה אחת. א"כ מה ת"ל אל מחוץ למחנה ללמד כיון שיצאו חוץ לחומת העזרה מטמאין בגדיהן המוציאין אותן לשורפן כדתנן בזבחים סוף פרק טבול יום. היו סובלין אותן במוטות יצאו הראשונים חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו. הראשונים מטמאין בגדים ואחרונים אין מטמאין עד שיצאו כו'. והתם בפר כהן משיח מנ"ל דחוץ לג' מחנות. דתניא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות וכו'. ופשוטה בפר כהן משיח כתיב אל מחוץ למחנה אל שפך הדשן למדנו ששפך הדשן הוא חוץ למחנה למה כתיב והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה להוסיף לו חוץ למחנה אחר. עוד בפר העדה כתיב ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון. והוא פר כהן משיח. וממילא ידעינן דחוץ למחנה ישרף למה כתב בו [אל מחוץ למחנה] ליתן מחנה אחר הרי ג' מחנות. וכתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן. ש"מ ששפך הדשן במזרח היה. הנה למדנו שפר כהן משיח היה נשרף חוץ לג' מחנות למזרח ירושלים. וכן פר העדה ור' שמעון דאמר משיצת האור ברובן דאישתייר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כשם שפרשו כו' מה הולאתו בשרו בעורו אף:

תוספות ישנים

במיתה. סורחת שעה היתה דליכא אלא אזהרה כדאמרינן בפ' ד' מיתות (דף ס:): לא עדים ולא התראה בסדרוקן. שבדקן כסומות כדאמר בע"ז שפניו מוריקות וסדרוקן וירקון חדא מילתא היא כדאמרינן ביבמות (דף ס:) העבירום לפני ציץ וכל הראויה ליבעל פניה מוריקות דאמר מר סימן עבירה סדרוקן ואע"ג דאמר בברכות (דף סב:) עמוד החוזר מביא לידי הדרוקן וסילון החוזר מביא אדם לידי ירקון מ"מ שני מינין הן ודומין לאחד שנוטין לצד ירקון. מ"ר: אבי אמו מישראל. אבל לא בעי למימר אמו מישראל דלא מיסתבר ליה שעבדו נשי הגוים ע"ז*): תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל. פי' רש"י דהא מיל אלפים אמה שהרי שנינו בברייתא דסיפרי במדת חלוקת הארץ לכל שבט ושבט שבעים וחמשה מיל והן חמשה ועשרים אלף קנין בספר יחזקאל והקנה שש אמות הרי מאה וחמשים אלף אמה הן שבעים וחמשה מיל מיכן קשה על פי' ר"ת דס"פ מי שהוציאוהו (דף נח.) דקאמר התם ארבע אמות שאמרו הן באלכסון כו' דבין בשאר רוחות בריבוע [העולם] בין בשאר רוחות בעינן אלפים עם אלכסון שהן א) (שלש אלפים) אמה וכן בזריקת ד' אמות והעברה בעינן אלכסון דהא הכא לא חשיב אלא אלפים אמה מגומגמות שהן מיל כמו שמשמע כאן ועוד קשה כי בכל התלמוד נקט עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה ואמאי נקט רחב ד' ששה הוה ליה למינקט שהאלכסון של ד' קרוב לששה הוא וכי תימא דרוחב ד' ואלכסון קאמר אם כן בפרק קמא דשבת (דף ח.) גבי כוורת נקט רחבה ששה לפי שהיא עגולה וכשתרבענה תמצא בה אלכסון ד' על ד' שיעלה קרוב לששה טפחים לפי' רש"י דהתם ולפי' ר"ת ששה טפחים ממש עם עובי הדפנות אם כן ב) ד' על ד' הוה ליה למנקט כיון שהוא ד' ואלכסון ועוד קשה לרבי דבפרק כילד מעברין (דף נו:) משמעתא דטבלא מרובעת מוכח בהדיא גבי עיר לוים דילפינן מינייהו פיאות של תחומי שבת שלא היה בריבוען אלא אלפים ממש כדפרישית התם ויש לדחות דהא"ג דגבי עיר ויש יש חילוק בין אלכסון של קרנות לשאר רוחות בתחום שבת אין נכון לקצר כאן יותר מבמקום אחר מיהו נראה לי כפי' רבינו ג) שמשון שפירש דוקא לקרנות שמרובעין לריבוע עולם כדמוכח התם בעינן אלכסון ולא לשאר רוחות. מ"ר: בא וישב תחת סוכה האחרונה עד שתחשך. ואין להקשות ד) למה תיקנו סוכה ישב שם עד למחר אבל הצוק כי רש"י פירש יפה שירא לעמוד במדבר וגם הוא הלוש ומעונה ואין לומר שיושיבו אחרים אצלו ולא יעמוד יחידי כי אין נכון לראות כולן אם סולבן החוטא אם לאו ואומר רבי אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא כיון שלא היתה שם שביתתו קבועה עוד מתחילת היום אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה ורבנן נמי לא גזור בכי האי גוונא. מ"ר: רבי יהודה אומר עשר סוכות בעשר מילין. כך כתוב בכל הספרים ואיני יודע לייסבו כי נ"ל עשר סוכות בתוך י' מילין כיון שלא מצינו שיצריך סוכה לא אצל ירושלים ולא אצל הצוק ובתוך המילין למה עשה סוכה על כן נראה דגרסינן תשע סוכות וכן מצינו בתוספתא (פ"ג) סח לי אליעזר בני אם על ידי עירוב כו'. מיהו אין זה תשובה ממש כי אי אפשר לאלו ה): במאן אזלא הא דתניא חוץ מאחרון שבהם כו'. והכך ברייתא לא מפרש כמה מילין היו: דתניא. כן הוא בספרים הרבה ולא גרס דתנן דה"כ דמתני' הוא מרישא הוה ליה לאוכוחי דקתני בהדיא שנים עשר מילין. ס"ר יוסף: לא נצרך אדם לכך. אבל אם היה צריך היו מאכילין אותו ואפילו לא היה ו) יותר דוחק בשעיר והיינו כמו שבת וטומאה ואיירי הכא ז) שמסוכן כגון שאחזו בולמוס ומתוך שהיה יודע שאם ירעב ביותר ויאחזנו בולמוס ימאלה לאכול לא היה רעב כל כך. מ"ר: חולק לשון של זהורית כו'. [ואם תאמר למה ידחה הבאת הלשון חוץ לתחום וכי הוי זה כמו דחיית השעיר בשבת וטומאה ויש לומר] שאין מביאין אותו ביום הכפורים שכבר הביאו אותו מאתמול לאי נמי על ראש שעיר מביאין אותו דמחמר כלאחר

*) ע"כ לדף סו ע"ב א) נ"ל אלפים ות"ת: ב) נ"ל עפי מד' על ד': ג) נ"ל שמואל: ד) נ"ל למה לא תיקנו סוכה שם ויושב שם: ה) כוונתם לאפוקי מפירש"י ועיין ש"י: ו) נ"ל לרעב יותר דוחה שעיר ואינו כמו כו': ז) נ"ל שמותר:

עין משפט
נר מצוה

מב א מיי' פ"ז מהל' מעשה קרבנות הלכה ד:
מג ב ג ד ה מיי' פ"ה מהל' פרה הל' ד:
מד ו מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ז:
א ז ח מיי' שם הל' ט:
ב ט י מיי' שם הלכה י:
ג כ מיי' שם הלכה ח:
ד ל מיי' פ"ח מהלכות בית הבחירה הל' ו:
ה מ מיי' פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הל' ח:

רבינו חננאל

ליה אל מחוץ למחנה מופני גמיר ביה ג"ש מפר כהן משיח. כדתניא ר' אליעזר אומר נאמר בו מחוץ למחנה כו'. ורבנן דמפקי אל מחוץ למחנה דחוץ לחומת עזרה [מטמא בגדים] הני היכא הוה שריף להו אמרינן שריף להו לצפון ירושלים חוץ לג' מחנות כדתניא כו'. אמר רבא מאן תנא דפליג על ר' יוסי הגלילי ר' אליעזר בן יעקב היא דתניא על שפך הדשן ישרף שיהא שם דשן שיקדים שם דשן. ר' אליעזר בן יעקב אומר שיהא מקומו משופך ידחי אביי ודילמא במקומו משופך פליגי ולאו דלא בעי ר' אליעזר בן יעקב על שפך הדשן ממש מאן דאמר ניתך הבשר והחלב כהיתוך מים אין מטמא בגדים. החריכה נמי כמו היתוך הוא שהרי לא נותר בשר. ואינו מטמא בגדים. ומי שאמר משנעשו אפר החריכה אינה אפר ומטמא בגדים. אמרו לכ"ג הגיע שעיר למדבר כו'. אמר אביי ש"מ קא סבר ר' יהודה בית חדודו מדבר הוא. קמ"ל כיון שהגיע למדבר נעשה מצותו:

הדרן עלך שני שעירי

פ"ז בא לו כ"ג לקרות אם רוצה בבגדי בוץ קורא כו'. דייקינן ממתני' דקריאה לאו עבודה היא. ומדקרי בבגדי בוץ ש"מ דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. ואע"ג דאסיקנא לשמעתא כי ניתנו ליהנות בהן דחי' דילמא שני קריאה דצורך עבודה היא הכי נמי דחינן שלא היו ישינים בבגדי קדש הא מיכל אכלי בהו. דילמא שני אכילה דאית בה כפרה כעבודה היא דתניא ואכלו אותם אשר כופר בהן מלמד כיון שהכהנים אוכלין אותם בעלין מתכפרין איכא דאמרי שינ' הוא דלא הא הילוך בהו שרי. ודחינן אפילו הילוך אסיר

במחנה לרבות אפילו חוץ למחנה אחת דלא תימא חוץ לג' מחנות כמו פרים הנשרפים בלאו קרא נגמר מחוץ למחנה דטומאת בגדים דדמו להדדי דתרווייהו לאו מכשירים נינהו ונראה לי דאי לא כתב במחנה הוה גמרינן מפרה דאף על גב דהאי מכשיר והאי לאו מכשיר הוא מכל מקום כיון דאידי ואידי בשחיטת חוץ איירי דכתיב גבי פרה והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו וגמרינן להו מהדדי ופרה גמרינן מפרים הנשרפין משריפתן ולא מטומאתן לשריפתן דמיא דאידי ואידי מכשיר הוא אבל לטומאתן לא דמיא כלל:

הדרן עלך שני שעירי

לצפונה של ירושלים והוץ לשלש מחנות ר' יוסי אומר אבית הדשן נשרפין אמר רבא מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי ר' אליעזר בן יעקב הוא דתניא *°אל שפך הדשן ישרף (ויקרא ד) שיהא לשם דשן רבי אליעזר בן יעקב אומר שיהא מקומו משופך אמר ליה אביי ודילמא במקומו משופך הוא דפליגי ת"ר והשורף השורף מטמא בגדים ולא המצית את האור ולא המסדר את המערכה ואי זהו השורף זה המסייע בשעת שריפה יכול אף משנעשו אפר מטמאין בגדים ת"ל אותם מטמאין בגדים ולא משנעשו אפר מטמאין בגדים ר"א ברבי שמעון אומר הפר מטמא ניתך הבשר אינו מטמא בגדים מאי בינייהו א) איכא בינייהו דשויה חרוכא: **מתני'** אמרו לו לכהן גדול הגיע שעיר למדבר ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר דירכאות היו עושין ומניפין בסודרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר אמר ר' יהודה והלא סימן גדול היה להם מירושלים ועד בית *חדודו שלשה [גי' ירושלמי חורון] מילין הולכין מיל וחוזרין מיל ושוהין כדי מיל ויודעין שהגיע שעיר למדבר [א] (א) ר' ישמעאל אומר והלא סימן אחר היה להם לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין שנאמר °אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: (ישעיה א)
גמ' אמר אביי ש"מ בית חדודו במדבר קיימא והא קמ"ל [ב] דקסבר רבי יהודה כיון שהגיע שעיר למדבר נעשית מצותו:

הדרן עלך שני שעירי

בא לו כהן גדול לקרות אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו °חזן *הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול עומד ומקבל (ב) וקורא ב) *אחרי מות ואך בעשור וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן °ובעשור שבחומש הפקודים (במדבר כט) °קורא על פה ומברך עליה שמונה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון (ג) ועל המקדש [ג] בפני עצמו ג) ועל ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה א] ועל הכהנים בפני עצמן ועל שאר התפלה *הרואה כהן גדול [לקמן ע.] כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כ"ג כשהוא קורא ולא מפני שאינו רשאי אלא [סוטה מא.] שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהן *שוה כאחת: **גמ'** מדקתני באצטלית לבן משלו מכלל דקריאה לאו עבודה היא וקתני אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן דילמא שאני קריאה דצורך עבודה היא דאיבעיא לן בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן או לא ניתנו ליהנות בהן ת"ש *לא היו ישנים בבגדי קודש שינה הוא (תמיד כו:) דלא הא מיכל אכלי דילמא שאני אכילה דצורך עבודה היא ד) כדתניא (פסחים נט:) °ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים (שמות כט) מתכפרין שינה הוא דלא הא הלוכי מהלכי בדין הוא דהלוכי נמי לא וסיפא

א) [בערוך ערך חרך גרס אמר רבא דשויה חרוכא איכא בינייהו] ב) [גיר' סדר המשנה וירושל' עומד ומקבל וקורא עומד וקורא וכו'] ג) [עי' במשנה שבמשניות וכתי"ט] ד) פסחים נט. יבמות מ. :

לצפונה של ירושלים · שכל מעשה חטאת בצפון : אבית הדשן · צריך שיקדים לשם דשן המזבח שיהא נקרא קודם לכן מקום שפך הדשן מכלל דלתנא קמא לא צריך : רבי אליעזר בן יעקב הוא · דאמר לא אשמועינן אלא שיהא מקומו מדרון שיהא דשא משתפך : ודילמא במקומו משופך הוא דפליגי · ומודה רבי אליעזר בן יעקב שיקדים שם דשן אלא דבעי נמי מקומו משופך : השורף · המתעסק בצרכי שריפתן בגופן דכתיב אותם כגון המסייע בשעת שריפה והאי תנא אית ליה כרבי שמעון דאין מטמאין בגדים עד שיוצת בהן האור : דשויה חרוכא · דהוי ניתך הבשר ואפר מיהו לא הוו לתנא קמא מטמאין עד שיעשו אפר דאותם קרינא ביה לרבי אלעזר ברבי שמעון שוייה חרוכא לא מטמא דלא פר מיקרי :
מתני' אמרו לו לכהן גדול וכו' · שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע שעיר למדבר שנאמר ושלח את השעיר במדבר ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה : דירכאות · בני אדם עומדים מירושלים לצוק בכדי שיראה זה סימנו של זה ומניפין אותם הסמוכין למדבר בסודרין וזה הסמוך לו רואה ומניף גם הוא ורואה חבירו הסמוך לירושלים דירכאות בלע"ז רידר"גרדש : עד בית חדודו · הוא ראש המדבר ושם נתקיים ושלח את השעיר במדבר : הולכין מיל · כדאמרן לעיל (סו:) מיקרי ירושלים מלוין אותו עד סוכה הראשונה : **גמ'** נעשית מצותו · ומתחיל לקרות הפרשה :

הדרן עלך שני שעירי

בא לקרות · את הפרשה דילפינן ממלואים דאמרינן בפ"ק (דף ה:) מניין שאף מקרא פרשה מעכב וכו' : אם רצה לקרות בבגדי בוץ · שהוא לבוש עכשיו שעבד בהן עבודת היום : אצטלית · לבוש כמין חלוק : בית הכנסת · היה סמוך לעזרה בהר הבית : חזן הכנסת · שמש : ראש הכנסת · על פיו נחתכין צרכי הכנסת מי מפטיר מי פורס על שמע מי עובר לפני התיבה : ואך בעשור · שבפרשת אמור אל הכהנים : ואומר יותר ממה שקריתי וכו' · בגמרא מפרש טעמא: שבחומש הפקודים · ספר וידבר שמתחיל במנין של ישראל ופרשת פינחס באותו ספר ושם המוספין אמורין : קורא על פה · טעמא מפרש בגמרא: על התורה · ברכה של אחריה אשר נתן לנו וכו' : ועל העבודה · רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך וכו' שאותך לבדך ביראה נעבוד : ועל ההודאה · מודים אנחנו לך עד הטוב לך להודות על העבודה מברך בשביל העבודה שעבד והודאה סמוכה לעבודה דכתיב זובח תודה יכבדנני (תהלים נ) אחר עבודה תודה והיא הודאה : על מחילת העון · מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה וכו' עד מלך מוחל וסולח לעונותינו וכו' : על המקדש · מתפלל על המקדש וחותם ברוך שבחר במקדש : ועל הכהנים · מתפלל על הכהנים וחותם ברוך שבחר בזרעו של אהרן וכן על ישראל : ועל שאר התפלה · מפרש בגמרא : **גמ'** נתנו ליהנות · נתן רשות ליהנות בהן בלא שעת עבודה : שינה הוא דלא · שמא יפיח :
וסיפא

מסורת הש"ס

סוטה מ:

[מגילה כד.]

[גי' ירו' היתה נעשית כאחת]

הגהות הב"ח
(א) מתני' ר' ישמעאל אומר והלא סימן אחר כו'. נ"ב בברייתא היא : (ב) מתני' וכהן גדול עומד ומקבל וקורא. נ"ב ס"א עומד וקורא: (ג) שם ועל המקדש (בפני עצמו) ועל ישראל (בפני עצמן) ועל הכהנים (בפני עצמן) ועל שאר התפלה כצ"ל ותיבות ועל ירושלים בפני עצמה נמחק ותיבות בפני עצמן מוקפין ונ"ב ס"א ועל הכהנים ועל ישראל ועל שאר התפלה :

הגהות הגר"א
[א] במשנה (ר' ישמעאל כו' עד כשלג ילבינו) תא"מ: [ב] גמ' (דקסבר ר' יהודה) תא"מ : [ג] במשנה ועל המקדש ועל הכהנים ועל ישראל בפני עצמן ועל שאר התפלה. כצ"ל :

גליון הש"ס
מתני' קורא על פה. עיין ברכינו יונה פ"א דברכות דף ו ע"ב :

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] מתני' על הכהנים בפ"ע ועל שאר התפלה. נ"ב עי' בברייתא לקמן דף ע' ע"א ד"ה על התורה וכו' ועי' תוי"ט ד"ב על התורה כו' ודו"ק:

תוספות ישנים

יד הוא כדאמרינן בפסחים בריש אלו דברים גבי סכין ובמסכת שקלים פרק התרומה (מ"ב) מוכח דהאי לשון של זהורית דהכא אין זה לשון זהורית שהיו קושרין במקדש בראש השעיר המשתלח לעיל בפרק טרף בקלפי (דף מא:) דקתני פרה ולשון של זהורית שבראש שעיר המשתלח באין מתרומת הלשכה כבש שעיר ולשון שבין קרניו באין משירי הלשכה א) : מלבין ויודעין שנעשית מצותו . ואע"פ שהיה כמה פעמים מלבין קודם עשיית המצוה מ"מ סמוך לעשייתו היה מלבין : *)מאן דאמר מותרין דכתיב במדבר. ואע"פ דמעגלה ותרומת הדשן לא ילפי' להו דהוה שני כתובים הבאים כאחד מ"מ איצטריך ליה במדבר דלא תילף ב) לאסור משום גזירה (שוה) שמא ולמ"ד אסורין הוי מצי למימר לעיל דהוה שלשה כתובים אלא דהיה מצי למיפרך הניחא למ"ד כו' כדפריך במעילה פ' ולד הטאת (דף יא:) כדפרישית לעיל: אכילת הזיר ולבישת שעטנז כו' . וכן יש הרבה אפר פרה וכיסוי הדם וכיוצא בהן : הקטירן ס"ד אטו במגס מקטר להו . ומתקו רש"י כאן ובפסחים פרק תמיד נשחט (דף סה:) ובפ' שני דסוטה (דף טו.) גבי מנחה משום דקשיא ליה דדוותה הכינן טובא במנחות מעלהו ומקטירו בכלי שרת מעלהו ומקטירו בהמיינו והכי פריך הכא והקטירו ס"ד וכי הוא מקטירן עכשיו והלא עודנו לבוש בגדי לבן ועליו עוד לקרות הפרשה ואח"כ יטבול וילבוש בגדי זהב לאילו ואיל העם ואח"כ יטבול להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספין ואימורי חטאת הללו כדאמרינן בפירקין דלקמן ובתמיד נשחט נמי פריך הקטירן ס"ד והא בהפשט וניתוח קאי והן כשרין בזר והוא לא מקטר להו ורבינו יעקב היה רוצה לפרש הכא ובפסחים דגרס ליה וה"ק אטו במגס מקטיר להו דעל כרחין לא היה נותנן במגס כדי לקדשן בה כי כשהיטה מקדשתן ולא דמי לכלי שרת דמנחות דכלי שרת מקדשה ומיהו הסיא דסוטה אין לייש לפי דבריו דפריך ליה גבי מנחה על כן נראה לרבי דודאי הכי נמי הוי מצי להקשויי במנחה בכל מקום שהוא אלא אחר שהקשה בסוטה אין לו לחזור להקשות בכל מקום ולספרים דגרסינן בסוטה מעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האשים ג) ופריך וכי לפני המליחה מקטירו וזה היה ניחא לפי שיטת רש"י אבל יש ספרים דלא גרסינן הכי . מ"ר . וקשה לפי פירוש רבי דהכא ובפסחים למה הקשה אותו כיון שהקשה כן ופירש במקום אחד ונראה לי דלא קשיא מידי ושפיר גרסי' ליה דבכל דוכתא לא פריך הכי אלא במקום ששונה הסדר כגון הכא ששונה כל סדר יום הכפורים ואינו מחסר כלום משמע שכך היה הסדר שנותנן במגס ומקטירן וכן בפסחים ששונה שם כל הסדר של פסחים כמו שהיה קרב ה"נ משמע שכך הוא היה הסדר שנותנן במגס והקטירן שם וכן הסיא דסוטה דקתני התם בפרק שני (דף יד:) סדר מנחה [כיצד] אדם מביא מתוך ביתו כו' ולכך סבור דכך הוא הדין והסדר שמקטירן בכלי שרת אבל בהני דמנחות [אין שונה הסדר ולכך] ידע שהוא רוצה לומר שמעלהו בהמיינו או במקידה של חרס והקטירו על גבי המזבח .

כן נראה עיקר : אלא אימא להקטירן . ואין מקטירן עכשיו עד שהוא מקריב מוספין כדפירש"י על כן הגיה ר"ת בסידור אתה כוננת קרבן והוציא חלבם והקטיר דגרס להקטיר לפי שעתה לא היה מקטירן עד אחר קריאת הפרשה והקרבת אילו ואיל העם ושמא לשון המשנה תפס לו הפייט כך : (ע"כ שייך לדף סז ע"ב) בשרו כעורו . דאיתקש עור ספר ואת כל בשרו דבריש דקרא לקרבו ופרשו דכתיב בתריה : במזרחה של ירושלים . שכל מקום שנאמר פני אינו אלא פני קדים שעומד בצד המזרח ומזה כנגד פתחו של היכל שהוא במערב : (דף סח ע"ב) רבי אליעזר בן יעקב היא. דלא בעי שיהיה שם דשן ומ"מ גמר שלש מחנות ד) ושפך הדשן במקום שפיכת הדשן : וקמ"ל דקסבר רבי יהודה כיון שהגיע שעיר לראש המדבר נעשית מצותו . ואז היה קורא מיד הפרשה משמע לכאורה דפליג ה) אתנא קמא דאמר לעיל (דף סז.) כשהגיע שעיר למדבר מלבין ויודעין היו שנעשית מצותו וזהו כשהגיע [להצוק] שעד אותה שעה לא היה מלבין כדקאמר לעיל דילמא קדים ומלבין כו' זימנין דגמים ליה לרישיה כו' אלמא לא היה מלבין עד שעת דחיפה לגמרי ולפי ספי' התלמוד המשנה לעיל ו) לימא ליה לר' יהודה שהיו קושרין אותו חליו בסלע וחליו בין קרניו כיון שמלבין ז) היה מגיע למדבר :
פ"ז בא לו כהן גדול לקרות כו' . הכא הואיל והפסיק עבודת היום וגם עשה עיקר עבודות כפרה יש לו לקרות ולברך על המחילה ועל סדר הברכות בירושלמי מנין לקרות הפרשה רבי אידי בשם רבי יוחנן ויעש מה תלמוד לומר כאשר צוה ה' מכאן לקריאת הפרשה : אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא . אבל בבגדי זהב אין לקרות שאין ללבוש בתחילה בגדי זהב אם לא לצורך עבודה ואמרינן לעיל בפרק הממונה (דף לב.) שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה וטעון שתהא טבילה סמוך לעבודה חשובה : מכלל דקריאה לאו עבודה היא . מדלא בעינן שימסרנה לציבור לכל הפחות ועוד דאיצטלית אינו כתונת וחלוק כפירוש רש"י אלא הוא כמו סדין להתעטף בה כמו אדרת שנער איצטלא דמילתא בסנהדרין ואיצטלא דפרסוה אסיתנא וכן היה לבוש איצטלא בת מאה וכן נותנין לו כל ימות הרגל ולאיצטלתו וכן תרגם ירושלמי דויקח שם ויפת את השמלה משמע שהוא כעין סדין ולא חלוק וכתונת ולכאורה משמע שאינו בגדי כהונה בזה הענין ולא כפי' רבותיו של רש"י שפי' לעיל בפ' הממונה (דף לה:) דכהן שעשתה לו אמו כתנת בת מאה מנה לובשה ועובד בה עבודת יחיד דהיינו מקרא פרשה באיצטלית לבן משלו דהא פריש הכא שאינו כתונת וגם הקשה רש"י שם עליהם דלא קתני בה הכא ובלבד שימסרנה לציבור וגם הפייט שיסד את הכתונת סובר ח) שאינו בגדי הכהונה ועוד דהא אמרינן מכלל דקריאה לאו עבודה היא ואי עבודה חשיבא ואפילו של יחיד לא הוה מקשה כאן כלום :

*) ע"כ שייך לדף סו ע"א. א) במשנה שלפנינו שם גי' אחרת ועיין תוי"ט. ב) י"ג כמ"ד : ג) יש לפרש דפריך : ד) נ"ל מעל שפך : ה) נ"ל אר' אלעזר הקפר : ו) נ"ל לים : ז) נ"ל כשמגיע : ח) נ"ל שהן ;

וסיפא איצטריכא ליה פושטין ומקפלין ומניחין תחת ראשיהם: פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן: *°שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן אמר רב פפא לא תימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן אמר רב משרשיא שמעת מינה תפילין מן הצד שפיר דמי הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיהן דאי סלקא דעתך תחת ראשיהן ותיפוק לי משום כלאים דהא איכא אבנט ונהי נמי דניתנו ליהנות בהן הא מתהני מכלאים *הניחא למ"ד אבנטו של כהן גדול (א) (בשאר ימות השנה)[א] זה הוא אבנטו של כהן הדיוט אלא למאן דאמר אבנטו של כ"ג לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט מאי איכא למימר וכי תימא כלאים בלבישה והעלאה הוא דאסור בהצעה שרי והתניא °אלא *יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תיכרך נימא אחת על בשרו וכ"ת דמפסיק ליה מידי ביני והאמר ר"ש בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי משום קהלא קדישא שבירושלים [ב]אפי' עשר מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן אלא לאו שמע מינה [ג]כנגד ראשיהן שמע מינה רב אשי אמר °לעולם תחת ראשיהן והא קא מתהני מכלאים בגדי כהונה קשין הן [ד]כי הא דאמר *רב הונא בריה דר' יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא ת"ש בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור ובמקדש [ה]בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן ש"מ ובמדינה לא והתניא בעשרים וחמשה [בטבת] יום הר גרזים [הוא] דלא למספד יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו *ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו אמרו לו יהודים שמרדו בך כיון שהגיע לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי אמר להם למה באתם אמרו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוך עובדי כוכבים להחריבו אמר להם מי הללו אמרו לו כותיים הללו שעומדים לפניך אמר להם הרי הם מסורין בידיכם מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גרזים כיון שהגיעו להר גריזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו ואותו היום עשאוהו יו"ט אי בעית אימא ראויין לבגדי כהונה ואי בעית אימא °עת לעשות לה' הפרו תורתך: חזן הכנסת נוטל ספר תורה: ש"מ *חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג היא: וכהן גדול עומד: מכלל *שהוא יושב והא אנן *)תנן אין

*) [אין זה במשנה בשום מקום והנכון כדאיתא לעיל כה. ובסוטה מ: מא: ובתמיד כז. והאמר מר]

רש"י

וסיפא איצטריך ליה · שינה דנקט משום דבעי לאשמועינן שמותר ליתנן תחת ראשיהן ותו לא איכפת לן אם יפיח מאחר שפושטן: כנגד ראשיהן · אצל ראשיהן: שמע מיניה · מדמותר להניחן אצלו לא חייש לשמא יפיח: תפילין מן הצד · להניחן אצלו כשהוא ישן: הניחא · הא דלא חייש לכלאים למאן דאמר אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים שהוא של בוץ זהו אבנטו של הדיוט כל ימות השנה ואין כלאים בבגדי כהן הדיוט שפיר: לא זהו וכו' · דשל הדיוט כל השנה של כלאים: קשים הם · ואינן מתחממין לפיכך אין בהן משום כלאים: נמטא · לבד *פלטר"א בלע"ז: גמדא · קשה: שרי · אין בו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר: למדינה אסור · שנוהג בה דרך חול: הר גריזים · מקום מושבן של כותים: עת לעשות לה' · כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום מותר להפר בו תורה: לתלמיד במקום הרב · לראש הכנסת ולסגן בפני כהן גדול ואינו כממעט כבוד הרב: כולה משום כבודו דכהן גדול · מראין אותו שיש שררות הרבה למטה ממנו אבל בעלמא אין חולקין:

אין

תוספות

בא לו. תפילין מן הגד שריין· פירש רש"י ולא חיישינן שמא ייסן בהן ויפיח אבל בפ"ק דתמיד (דף כז.) מפרש טעמא אחרינא דלא חיישינן דילמא מגנדר ונפל עלייהו ואיכא בזיון תפילין:

אלא למאן דאמר לא זהו אבנטו של כהן הדיוט מאי איכא למימר · אע"ג דפלוגתא דתנאי היא בפרק קמא (דף יב.) הוא רוצה ליישב מתניתין דפ"ק דתמיד (דף כה:) דהיא דמקפלין ומניחין תחת ראשיהן אליבא דכולי עלמא:

קשין הן · תימה א"כ מאי היא דאמר בפ"ק דערכין (דף ג.) *הכל חייבין בכלאים כהנים לוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני כהנים איצטריך ליה סד"א הואיל ואישתרי לגבייהו כלאים בעבודה שלא בעידן עבודה נמי לישתרו קמ"ל וכו' והשתא כיון דקשין הן לא אישתרו כלאים לגבייהו ותירץ ר"ת דלבישה והעלאה דהוו דאורייתא אסירי אפילו בקשין אבל הצעה דמדרבנן לא גזרו בקשין ודלא כפרש"י שפירש קשין הן ומותרין בלבישה והעלאה ובספ"ק דיום טוב (דף יד:) דתנן משלחין בי"ט כלאים ופריך כלאים למאי חזו ומשני בקשין מיירי נמי בהצעה ואם תאמר והצעה היכי שרי והא כיון דהוו כלאים דאורייתא לענין לבישה והעלאה ליתסרו אפי' למוכרו לעובד כוכבים כדתניא (*בתוספת' דכלאים (פרק ה)) הבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים ולא יעשנו מרדעת לחמור וכל שכן להציע תחתיו יש לומר ההיא איירי דווקא באבד וחיישינן שמא יקרע בגדו ויחזור ויתפרנו על גבי בגדו כדאמר במס' ע"ז (דף לב.) גבי נודות העובדי כוכבים שאסור לעשות מהן שטיחין לחמור שמא יבקע נודו ויחזור ויתפרנו על גב נודו אבל אם היו הכלאים ניכרים מותר כדתנן במסכת כלאים (פ"ט משנה ד) תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום כלאים ואם תאמר והאמר הכא אפי' י' מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם וכן קשה אהא דתנן במסכת כלאים (פ"ט משנה ג) הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים וי"ל דבמצעות שייך כריכה להכי חיישינן שמא תכרך לו נימא אבל במרדעת החמור ובכרים וכסתות לא שכיחא שתיכרך נימא ולהכי לא גזרו מיהו אם בשרו נוגע בהן אסור כדתניא בהדיא גבי כרים וכסתות ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן והוא הדין במרדעת ובלבישה והעלאה אסירי בכל ענין ואף על פי שאין בשרו נוגע בהן כדתנן לא יתן אדם מרדעת של כלאים על כתיפו אפי' להוציא זבל ומה שהשיב ר"י לה"ר שמעון מינכיל"א על אותם קוסט פורפיטייכ"ש שיש בהן כלאי בגדים ומוכין של למר אע"פ שהבגדים שעליהן הן של פשתן יש להתיר כדאיתא בספ"ק דבילה (דף טו. ושם) לשון ר"י: בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור · וכן משמע בפרק האיש מקדש (קדושין דף נד.) דאפי' בעזרה אסור לכתחילה ללובשן שלא לצורך עבודה דקאמר בגדי כהונה אין בהן מעילה לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת פי' שיוכלו להזהר להסירן מיד אחר עבודה ומשמע הא לכתחילה ללובשן אסור דבזה אפשר להזהר וא"ת הא אמרינן בפרק האומר בקידושין (דף נו.) גבי ינאי המלך הקם להם בציץ שבין עיניך אלמא שמותר להניחו אפילו חוץ למקדש וליכא למימר דמיד נזרקה בו מינות דהתם משמע דהכתי לא נזרקה בו מינות עד בתר הכי דקאמר ותורה שבכתב מה תהא עליה ולא אמר נמי התורה שבעל פה ומיהו למאן דאמר (לעיל ז:) דווקא עודהו על מצחו מרצה יכול להניחו כל שעה ואור"ת דלכולי עלמא יכול להניחו כל שעה מדכתיב ביה והיה על מצחו תמיד (שמות כח) ואף על גב דאיצטריך לדרשא אחריתי לעיל בפרק קמא (דף ז:) שלא יסיח דעתו ממנו ושמא יש לומר מדכתיב תרי זימני והיה על מצח אהרן והיה על מצחו כפקא ויותר היה נראה לומר דשלא כדין עשה שהניח הציץ מיהו הכא לא הוה מצי לאכותי דנזרקה בו מינות שכפר בכל התורה שבעל פה עד בתר הכי דדייק מדלא קאמר אלא תורה שבכתב מה תהא עליה:

אין

רבינו חננאל

והאי דקתני שינה משום סיפא דקתני פושטים ומקפלים ומניחים אותם תחת ראשיהם ואמרינן ומינה את שמע דניתנו ליהנות דהא נתנין אותן תחת ראשיהן · ודחי' לא תימא תחת אלא אימא ומניחין אותם כנגד ראשיהן ולא ראשיהן עליהן · ש"מ כשם שבגדי ק"ש מותר לישן כנגדן כך התפילין מותר לישן כנגדן אם הם נתונים לו מן הצד · וברור לן דשינויא דשנינן שינויא הוא דאי אפשר לישן על בגדי כהונה דאבנט כלאים הוא ומדאורייתא אסור בהעלאה עליו · ומדרבנן אסור להציעו תחתיו ולישן עליו ואפילו י' מצעות זו על זו וכלאים תתחיהן אסור לישב עליהן כך על זה הדרך סוגיא דשמועה זו סלקא · ואמר רב אשי אפילו תימא תחת ראשיהן כיון שהן קשין דהא חוטן כפול ששה אין נימא נשמטת מהן ונכרכת בבשרו כדרב הונא בריה דר' יהושע דאמר נמטא גמדא דנרש שריא · כלומר כיון שהוא קשה מותר לישן עליו וכי הא קי"ל: ת"ש בגדי כהונה היוצא [בהן] למדינה אסור ובמקדש בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן ש"ס. ואקשינן ובמדינה אין יוצאין בבגדי כהונה · והתניא כי שמעון הצדיק לבש בגדי כהונה ויצא עד אנטיפטרס אצל אלכסנדרוס · ושנינן לאו בגדי כהונה אלא בגדים חדשים שאינם מקודשין ולמה קורא אותן בגדי כהונה שהן ראוין לכהונה איבעית תימא עת לעשות לה' הפרו תורתך כלומר עת סכנה היתה ואין למידין ממנה: חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת ש"מ חולקין כבוד לראש הכנסת שהוא תלמיד במקום כ"ג הרב ודחי אביי כולו משום כ"ג הוא כלומר שיהא ראש הכנסת מחזר לפניו ובפרק יש נוחלין גרסינן הכא אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ואם חלק לו רבו חולקין לו: ירושלמי בכל אתר איתמר הולכין אצל התורה והכא מוליכין את התורה אצלו אין ע"י שהן אנשים גדולים התורה מתעלה בהם. והא תמן מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא. א"ר יוסי בר בון תמן ע"י זרעו של בית דוד משוקע שם אינון עבדין כמנהג אבהתהון: וכ"ג עומד ומקבל וקורא · ודייקינן מדקתני עומד עכשיו מכלל שהיה יושב והאמר מר אין

תוספות ישנים

ש"מ תפילין מן הגד שרו · פירש רש"י ולא חיישינן להפחה ולא דק דבפ"ק דתמיד (דף כז.) מפרש בהדיא טעמא דלא חיישינן דילמא מיגנדר ונפיל עלייהו פי' ואיכא בזיון שמוכב עליהם וא"ת היכי פשיט מידי מרב משרשיא דהא איהו גופיה דחויי מדחי ליה יש לומר דפשיטא ליה הכי מדלא קאמר רב פפא דילמא כנגד ראשיהן ועיקר מילתא דרב משרשיא היא לפי האמת דפשטינן כנגד ראשיהן הוא דקאמר · מ"ר: תיפוק לי משום כלאים · תימה על מה שפירש רבינו יעקב דכלאים בציצית שהותרו ביום הותרו גם בלילה אע"פ שאין הציצית נוהגת בלילה כדמפרש במנחות פרק התכלת (דף מג:) גבי תכלת אין בה משום כלאים אפילו בטלית ספורה משמע דציצית של כלאים מותר בלילה ובמסקנא קמייתא דערכין אמרינן הכל חייבין בציצית בין כהנים לוים וישראלים כו' פשיטא סד"א הואיל ואישתרו כלאים לגבייהו לא ליחייבו קמ"ל דהא דאישתרו בעידן עבודה שלא בעידן עבודה מיהא לא אישתרו מיהו ההיא לאו קושיא היא דמיירי בבגדי חול דלא אישתרו בכלאים כמו שפי' ר"ת אבל מהך דהכא תיקשי לך אלא אומר רבי טלית שהיא עשויה להלהתו בכל שעה שירצה קאמר רחמנא דליעבד בה ציצית ומשתמש בה בכל שעה שירצה אבל בגדי כהונה אינן אלא לצורך עבודה ולכך לא הותרו אלא בשעת עבודה כגון בהצעה אבל לבישה במקדש ודאי לא אסרו כדמשמע במתניתין דדייק לעיל

בא

עין משפט נר מצוה

ו א ב מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה יב סמג לאוין רפג טוש"ע יו"ד סימן שא סעיף א:

ז ג מיי' פ"ח מהלכות בית הבחירה הלכה ו:

ח ד טוש"ע יו"ד סימן רמב סעיף ג בהג"ה:

ט ה מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה יא:

[הך מלתא דכל חייבין בכלאים ליתא בערכין ולא בשום מקום בש"ס ודע דבתוס' כלים שם. ד"ה אלא וכו' כתבו הכל חייבין בציצית וכו' ואולי לא להיינו בציצית וכו' עיין שם ותוס' הכניס וכ"ל כת"י]

מסורת הש"ס

[תמיד כז. ע"ש]

[בערוך פירש לבד כוון וקיים והוא קשה]

[שם: ע"ש] לעיל ו. יב. חולין קלח.

[נזיר סו.]

בע"י ונתן להם רשות

תהלים קיט

[ב"ג קיט: סוטה מ: מא:]

[סוטה שם]

הגהות הב"ח

(א) גמ' הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג ביוה"כ זהו אבנטו של כהן הדיוט בשאר ימות השנה אלא למ"ד אבנטו של כ"ג ביוה"כ לאו זה הוא כו' כצ"ל:

הגהות הגר"א

[א] גמרא הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג זהו אבנטו כו' כצ"ל:

גליון הש"ס

גמרא שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות. עיין פ"ח מ"ט דכלים בר"ש: שם לעולם תחת ראשיהן. עי' בהר צבע סוף סוריות ד"ה דמניח כליו:

עין משפט
נר מצוה

י א ב ג מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ח והלכה יג. סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמד סעיף א :

*אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר °ויבא המלך דוד וישב לפני ה' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים והיכא איתמר דרב חסדא אהא [א] [א] *מיתיבי דתניא היכן קורין בו בעזרה ראב"י אומר בהר הבית שנאמר °ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים ואמר רב חסדא בעזרת נשים °ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול *מאי גדול אמר רב יוסף אמר רב שגדלו בשם המפורש רב גידל אמר °ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אמר ליה אביי [ב] לרב דימי ודילמא שגידלו בשם המפורש א"ל אין אומרים שם המפורש בגבולים ולא (א) והכתיב [ג] °ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ואמר רב גידל שגדלו בשם המפורש הוראת שעה היתה *) [ד] °°ויצעקו אל ה' אלהים בקול גדול מאי אמור אמר רב ואיתימא ר' יוחנן בייא בייא היינו האי דאחרביה למקדשא וקליה להיכליה וקטלינהו לכולהו צדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בינן כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתב בה אמת אמר רב חנינא שמע מינה *חותמו של הקב"ה אמת אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא מסרוהו ניהליהו נפק אתא כי (ב) גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעבודת כוכבים שנאמר °ויאמר זאת הרשעה בהדי דתפסוה ליה אשתמיט ביניתא ממזייא ורמא קלא ואזל קליה ארבע מאה פרסי אמרו היכי נעביד דילמא חס ושלום מרחמי עליה מן שמיא אמר להו נביא שדיוהו בדודא דאברא וחפיוהו לפומיה באברא דאברא משאב שאיב קלא שנאמר °ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה אמרו הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי ואמסר בידייהו אמר להו חזו דאי קטליתו ליה להחוא (ג) כליא עלמא חבשוהו תלתא יומי ובעו ביעתא בת יומא (ד) בכל ארץ ישראל ולא אשתכח אמרי היכי נעביד נקטליה כליא עלמא ניבעי רחמי אפלגא פלגא ברקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניה ושבקוהו ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה במערבא מתנו הכי רב גידל אמר (ה) גדול שגדלו בשם המפורש ורב מתנא אמר °האל הגדול הגבור והנורא והא דרב מתנא [ה] מטייא לדרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה אתא משה אמר °האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמיה ואמר נכרים *) מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא (ו) גבורת גבורתו שכובש את [ו] *יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקב"ה שאמתי הוא לפיכך לא כיזבו בו : וקורא אחרי מות ואך בעשור : ורמינהי *מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה לא קשיא *כאן בכדי שיפסיק התורגמן כאן בכדי שלא יפסיק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן הא בתורה כלל כלל לא אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני ענינין והתניא [ג]מדלגין בתורה בענין אחד [ו]ובנביא בשני ענינין כאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד

*)סנהדרין סד. *)[כע"י איתא מרקדין]

רש"י

אין ישיבה בעזרה · דכתיב לעמוד לשרת (דברים יח) העומדים שם לפני ה' (שם) ולא מצינו בה ישיבה : אלא למלכי בית דוד שנאמר ויבא המלך דוד וישב וגו' · כשאמר לו נתן הנביא אתה לא תבנה הבית כי ימלאו ימיך וגו' : ויברך עזרא וגו' · בההוא ענינא דויקרא לפני הרחוב כתיב ברוך ה' אלהים וגו' כך תיקנו באותו היום לומר במקדש בסוף כל ברכה וברכה כדאמרינן במסכת תענית (דף יג.) : בגבולין . כל חוץ לעזרה קרי גבולין : בייא בייא · לשון זעקה וקובלנא : האי דאחרביה לבית המקדש · מבקשין רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודת כוכבים : לקבולי אגרא . שנכוף אותו ונקבל שכר : פיתקא . כתב : אמת . כלומר מסכים אני עמכם : אמר להו נביא . זכריה בן עדו : ביניתא . שיער : בדודא דאברא . בסיר של עופרת : זאת הרשעה . וישלך אותה אל תוך האיפה (*ויתן) את אבן העופרת אל פיה : שאיב קלא . נכנס הקול לתוך העופרת ואינו יוצא ממנו : כליא עלמא . יכלה העולם שלא תהא פריה ורביה : ביעתא בת יומא . בילה הנולדה בו ביום לפי שפסק החימום מן המעים ואפילו אותן שעיברה התרנגולת כבר אינן מתבשלין במעיה : לפלגא . שיהא שולט באדם ליזקק לאשתו ולא לאחרת : כחלינהו . סימו את עיניו ע"י כחול : האל הגדול הגבור והנורא . אשר לא ישא פנים : עובדי כוכבים מקרקרים בהיכלו · שראה שרי נבוכדנצר נכנסין להיכל ומריעים בו בכל רעונם : לא אמר נורא . בפרשת הנה חנמאל כתיב עושה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול והגבור ה' צבאות שמו (ירמיה לב) : דניאל לא אמר גבור . בתפלתו בספרו (דניאל ט) : עובדי כוכבים משתעבדים בבניו . זה שבעים שנה : זו היא גבורתו · שכובש יצרו כל השנים הללו שנשתעבדו בהן ומאריך אפו על כל הגזירות שגוזרים על בניו : ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו וכו'. מן יום החורבן אתה למד נוראותיו שכל האומות נאספו להשמידם ונתקיימו מהן : ורבנן . ירמיה ודניאל : שהוא אמתי . מסכים על האמת ושונא את השקר : כאן בכדי שיפסיק התורגמן . הא דקתני אין מדלגין בפרשה הרחוקה מזה שקודם שגולל ספר תורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא וכמלאו לצבור יושבין ומצפין אין זה כבוד לצבור אבל אך בעשור סמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול שם קודם שיפסיק התורגמן : בענין אחד . כגון הכא ששתי הפרשיות מדברות בענין יוה"כ מדלגינן ובכדי שלא יפסיק התורגמן והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני ענינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין וכשאדם יוצא משיטה (ז) לשיטה אחרת אין טח להתבונן : והתניא . בניחותא :

תוספות

אין ישיבה בעזרה · פירשתי לעיל בפרק שני (דף כה.) גבי זקן יושב במערכה :

ועד כמה הוא מדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן · לא בעי לשנויי דאתורה קאי משום דקתני אין מדלגין בתורה הדר קא מפרש ועד כמה מותר לדלג בתורה בכדי שלא יפסיק התורגמן והא דאסרו ברישא בכדי שיפסיק התורגמן וי"ל דאין הכי נמי דהוה מצי לשנויי הכי אלא אביי מתרץ לו האמת כאן בענין אחד כאן בשני ענינין כדתניא וכו' :

רבינו חננאל

אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה'. ושנינן כדאמר רב חסדא כי עזרא דכתיב ביה ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים בעזרת הנשים קרא. כך כ"ג בעזרת הנשים היה קורא ומותר לו לישב שם : כתיב ויברך עזרא את ה' אלהים מאי אמר'. אמר רב יוסף ברוך המבורך. א"ל אביי לרב דימי אימא שבירכו בשם המפורש א"ל אין אומרים שם המפורש בגבולין כלומר אין מברכין בשם המפורש חוץ לעזרה. ולא והכתיב ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ואמר רב יהודה אמר רב שגידלו בשם המפורש והנה זה בגבולין הוה. ושנינן הוראת שעה היתה. דכתיב ויצעקו בקול גדול אל ה' האלהים. מאי אמרו אר"י ואיתימא רבי נתן בייא בייא כו' רב מתנא אמר ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול שגידלו בשם המפורש *)אמר ברוך ה' האלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. במערבא מתנו [רב] גידל אמר שגידלו בשם המפורש. רב מתנא אמר. אמר האל הגדול הגבור והנורא. והא דרב מתנא נפייא לדר' יהושע בן לוי דאמר למה נקראו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה כאשר אמר משה רבינו האל הגדול הגבור והנורא. כי בא ירמיה ולא אמר גבור בא דניאל ולא אמר נורא. באו אלו ואמרו אדרבה זהו גבורתו שכובש אפו ומאריך לרשעים. נורא שאלמלא נוראותיו אין אומה אחת מתקיימת בין ע' אומות. וירמיה ודניאל הנביאים הללו איך באו לעקור דברי משה רבינו. ושני רבי יצחק מתוך שיודעין בהקב"ה שהוא אמת לא כיזבו : וקורא אחרי מות ואך בעשור מכלל דמדלגי והתנן מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ושנינן הא דתני אין מדלגין בשני ענינין מענין לענין אחר והא דתני מדלגין בענין אחד. והתניא כך מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא אפילו בשני ענינין. וזה וזה בכדי שלא יפסיק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר

*) אולי צ"ל ורב גידל אמר ברוך ה' וכו'.

מסורת הש"ס

לעיל כה. תמיד כז. סנהדרין קא: סוטה מ. מא: קדושין עה:

פי' רש"ל

[נ"ל וישלך]

[מס' סופרים פי"ג הלכה ח ושם איתא במאי גדלו רב אמר גדלו בשם המפורש רבא אמר בברכה גדלו]

סוטה מא. מגילה כד.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שם המפורש בגבולין ולא והכתיב ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם ואמר רב גידל שגדלו בשם המפורש הוראת שעה היתה ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור כו' כצ"ל ותיבות ויעמוד עזרא על מגדל עץ אשר עשו לדבר נמחק: (ב) שם נפק אתא כי גוריא. נ"ב פירש"י בפרק ארבע מיתות ארי קטן: (ג) שם דאי קטליתו ליה לנסוה גברא איתרב כולי עלמא. נ"ב ורש"י גורס כליא עלמא: (ד) שם ביעתא בת יומא לחולה בכל א"י: (ה) שם מתנו הכי רב גידל אמר ויזעקו בקול גדול שגדלו: (ו) שם אדרבה זו היא גבורותיו שכובש כצ"ל: (ז) רש"י ד"ה בענין אחד כו' וכשאדם יוצא משיטה אחת לשיטה אחרת:

הגהות הגר"א

[א] גמרא (מיתיבי) תו"ש [ב] שם (לרב דימי) תא"מ : [ג] שם (ויעמד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר) תא"מ וכ"כ ויזעקו בקול גדול : [ד] שם (ויצעקו אל ה' אלהים) תא"מ וכ"ב ויזעקו : [ה] שם מטייא. נ"ל מסייע : [ו] שם יצרו. נ"ל רצוט :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמרא מיתיבי דתניא היכן קורין בו בעזרה. נ"ב עיין מהרש"א וש"י ולענ"ד למחוק מלת מיתיבי כאן וכן במסכת סוטה דף מ ע"ב. וא"כ אתיא הכא בפשיטות שפיר והיכא איתמר דר"ח אהא דתניא וכו' וכן בסוטה צ"ל דתניא תחת מלת מיתיבי ועפ"ז יובנו דברי הת"י כאן שפירשו. דאהקהל קאי ותמה הש"י דבסוטה פריך מינה אמתני' דכ"ג ואי ל"ג מיתיבי אתי שפיר על נכון ודו"ק :

גליון הש"ס

גמרא ויזעקו וכו' ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם כצ"ל :

תוספות ישנים

הא הלוכי מהלכי ש"מ ניתנו ליהנות בהם ולא קשיא ליה איסור כלאים עד לבסוף גבי הצעה וכן שמעון הצדיק שלבש בגדי כהונה במדינה ופריך מיניה על ברייתא דקתני בה במדינה אסור אבל במקדש ניחא ליה דמותר אפילו שלא בעידן עבודה וכן בסוף תוספתא דכלאים בגדי כהן גדול שיוצא בהן במדינה חייב ובמקדש בין לשרת ובין שלא לשרת פטור מפני שהן ראוין לעבודה וקתני נמי התם בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים ושלא בעידן עבודה איצטריך למימר הכי ובמנחות בפרק התכלת (מג.) ובחולין פרק כל הבשר (דף קי:) דקדקנו עדיין בפירוש ברייתא זו של תוספתא. מ"ר : ותיפוק לי משום כלאים. תימה מאי שנא דאיסור כלאים פשיטא ליה דאיכא וגבי מעילה מספקא ליה אי ניתנו ליהנות בהם אי לא וטעמא דלב ב"ד מתנה עליהם לא שייך הכא לומר שיהו קדושין לחצאין י"ל דלאו קדשי ה' נקראו לענין מעילה כיון שניתנו ליהנות בהם דלא ניתנה תורה למלאכי השרת והוו להו כלאו דמעילה דומיא דקדשים קלים וקדשי מזבח דלא חזו להקרבה לא כן ולא דמיכן. מ"ר : אלא לאו כנגד ראשיכן ש"מ. בפ"ק דתמיד (דף כז:) דהי ואיבעית אימא כאותם שאין בהם כלאים פי' דלא איירי באבנט ותנא בתרא דפשיט מיניה הכא דניתנו ליהנות בהם לא מייתי התם כלל : בגדי כהונה קשין הן דאמר רב הונא כו'. פי' רש"י דנמטא גמדא דנרש שריא וכן בגדי כהונה שרי והקשה רבינו יעקב מדאמר בריש ערכין ובהתכלת (דף מג.) סד"א הואיל ואישתרי כלאים לגבייהו כו' אלמא איסור כלאים מן התורה יש בהן ומפרש רבינו יעקב בגדי כהונה קשים הם הלכך לא גזור בהו רבנן לאוסרן להציען תחתיו דאמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא פי' לבדים קשים לפי שאין בהן איסור אלא מדרבנן כדתנן (כלאים פ"ט מ"ט) הלבדין אסורין מפני שהן שועים וכיון דקשים הם לא אסרום חכמים הכא נמי אפילו בבגדים שיש בהן איסור לבישה מן התורה בקשין כיון דהצעה תחתיו [אינו] אלא מדרבנן לא גזרו חכמים מיהא בקשין כיון שאינם כשאר בגדים ולא חיישינן נמי שמא תכרך נימא אחת על בשרו : ובמקדש מותר כו'. והיינו בכל הר הבית דדייקינן לעיל שינה הוא דלא הא הלוכי כו' משמע דהשתא דאסקינן דמותר ליהנות בהם דהיינו במקום דשינה מותרת שם מותר להלך דהיינו אפילו בהר הבית א) ובעזרה אין מותר ליישן דאין ישיבה בעזרה : כיון שהגיעו להר גריזים מיד חרשוהו כו'. תימה לה"ר אלחנן וכי היו עובדין להר גרזים מימות שמעון הצדיק והלא לא נחשדו עד ר' מאיר כדאמר בחולין (דף ו.) דמות יונה מצאו להם בהר גריזים כו' ותירץ דמיירי הכא קודם שנתגיירו כמו שמפרש רבינו יעקב שנעשו גרי אמת אותן שכתוב בהן את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדין ושוב בימי ר' מאיר מצאו שחזרו לקלקולם הראשון : איבעית אימא ראוין לבגדי כהונה כו'. תימה דאמר בקדושין פרק האומר (דף סו.) גבי ינאי המלך הקם להם בציץ שבין עיניך ואומר רבינו יעקב דשאני ציץ דכתב ביה תמיד ולעיל בפ"ק (דף ז: ד"ה אלא) פי' : (ע"כ שייך לע"א) מיתיבי היכן קורין בו בעזרה כו'. ואפרשת הקהל קאי וה"ה הכא : ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. נפי פי' רש"י משמע שסובר שאותו היום תיקנו לומר כן אבל במקדש ראשון לא היו אומרים אותו אלא עונין אמן במקדש ומיהו משמע שלעולם לא ענו אמן במקדש אלא נראה לפרש מן העולם ועד העולם לפי שקלקלו המינין והכותים שהיו

א) נ"ל דבעזרה.

רש"י

מסוף הספר לתחילתו · למפרע: וכל כך למה · למה צריך לומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן: שלא להוציא לעז על ספר תורה · כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהו סבורים שספר תורה חסר אותה פרשה: מפני כבוד צבור · שיהו מצפין ודוממין לכך: ונייתי אחרינא · שיהא נגלל לפרשה שלישית: משום פגמו וכו' · שלא יאמרו חסר הוא: ברכה שאינה צריכה · שיהא צריך לחזור ולברך: כתיקנה · כמו שאנו אומרין אותן בתפלה: תנו רבנן שאר התפלה · השנויה במשנה כך היא רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכים להושע: להראות חזותו לרבים · להראות נויו של ספר תורה ותפארת בעליה שמרח להתנאות במצוה שנאמר (שמות טו) זה אלי ואנוהו התנאה *לפניו במצות לולב נאה ספר תורה נאה בקלף נאה בדיו נאה בלבלר אומן ומערב יום הכפורים הביאום שם: אין מעבירין על המצות · ומהו דתימא האי נמי מעבורי הוא שמניח זו והולך לראות זו: ומאי מצוה · יש ברואייתן יש כאן מצוה משום ברוב עם הדרת מלך: קמ"ל · דלאו מעבר הוא מאחר שאינו עסוק בה: **מתני'** שבעת כבשים · של מוסף הן בחומש הפקודים (במדבר כט): ופר העולה · נמי דמוסף עם תמיד של בין הערבים בטבילה חמישית: **גמ'** היכי קאמר רבי עקיבא: ותו פר העולה לרבי אליעזר דשייריה · ולא איירי ביה אימת עביד ליה והוא הדין נמי דאיכא לאקשויי אשעיר אלא ריש מילתא נקט: אימורי חטאת · דתנא בראידך פירקין* נתנם במגם עד שיקטירם: לא משכחת לה · לסדר עבודת היום מתקנתא במשנתינו אלא משכחת לה מתקנתא לרבי אליעזר דתנא דבי שמואל דאיירי בכולהו או לרבי עקיבא דתוספתא שפירש שם את דבריו יפה בדרבי עקיבא לא גרסינן יצא ועשה: עם תמיד של שחר · בלבישה ראשונה שנאמר במוספי כל הרגלים מלבד עולת הבקר אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשית בסמוך להן וילמוד יום הכפורים מהם: ואח"כ עבודת היום ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ · ואף על פי שהוא מן המוסף לא יכול להקדימו לעבודת היום לפי שנאמר (א) בו ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים למדנו ששעיר חטאת הפנימי קדמו:

ואחר

תוספות

ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו · אין לפרש מסוף תרי עשר לתחילתו דאם כן אפילו מתחילתו לסופו נמי לא דהייתו בכדי שיפסיק התורגמן אלא מסוף הספר לצד תחילתו כלל כלל לא: **ושעיר** הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים · תימה לי מאי מספקא ליה (אם מספקא ליה) אם איתא דשעיר הנעשה בחוץ לודיה קרב עם תמיד של בין הערבים אם כן לא ליתני במתניתין היו קרבים עם תמיד של בין הערבים בלשון רבים אלא ליתני היה קרב וי"ל משום דשייר אימורי חטאת דילמא אמורי חטאת נמי קרב עם תמיד של בין הערבים ולהכי קתני היו:

דתנא דבי שמואל · ה"ג רבי אליעזר אומר יצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת אבל פר העולה וז' כבשים תמימים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים ויש ספרים שאין בהם אבל פר העולה אלא כתוב בהן יצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת ופר העולה וז' כבשים ושעיר וכו' ולא נהירא אותה גרסא דאם כן תנא דבי שמואל נמי לאו מתקנתא היא דאיכא למיבעי עלה כמו אמתניתין:

ואחר

גמרא

*ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: וגולל ספר תורה וכו': *וכל כך למה כדי שלא להוציא לעז על ספר תורה: ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה: אמאי נגלול וניקרי *אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת [ג]לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור °מפני כבוד ציבור ונייתי אחרינא ונקרי רב הונא בר יהודה אמר [ד]משום פגמו של ראשון וריש לקיש אמר *משום ברכה שאינה צריכה ומי חיישינן לפגמא והאמר ר' יצחק נפחא *[ד]ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין אחת בענינו של יום ואחת של ראש חודש (טבת) ואחת של חנוכה תלתא גברי בתלתא ספרי ליכא פגמא חד גברא בתרי ספרי איכא פגמא: ומברך עליה שמונה ברכות: ת"ר *על התורה כדרך שמברכים בבית הכנסת על העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון כתיקנה ועל המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן ועל ישראל בפני עצמן ועל שאר תפלה ת"ר *ושאר התפלה רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכין להושע וחותם בשומע תפלה ואח"כ כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים: הרואה כהן גדול כו' לא מפני שאינו רשאי: פשיטא מהו דתימא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש *אין מעבירין על המצות ומאי מצוה °ברב עם הדרת מלך קמ"ל:

מתני' אם בבגדי בוץ קורא קדש ידיו ורגליו [ה]פשט ירד וטבל עלה ונסתפג והביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא ועשה את אילו ואת איל העם ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה דברי ר' אליעזר רבי עקיבא אומר עם תמיד של שחר היו קרבין ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ [א] היו קרבין עם תמיד של בין הערבים [ו]קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו [ז]נכנס להוציא את הכף ואת המחתה קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו [ח]ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות וקדש ידיו ורגליו ופשט (*וירד וטבל עלה ונסתפג) הביאו לו בגדי עצמו ולבש [ט]ומלוין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש:

גמ' איבעיא להו היכי קאמר עם תמיד של שחר היו קרבין ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים או דילמא הכי קאמר עם תמיד של שחר היו קרבין ופר העולה בהדייהו ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים ותו פר העולה לרבי אליעזר דשייריה אימת עביד ליה ותו בין לרבי אליעזר בין לרבי עקיבא אימורי חטאת אימת עביד להו אמר רבא לא משכחת לה מתקנתא אלא או לרבי אליעזר דתנא בדבי שמואל או לרבי עקיבא כדתוספתא דתנא דבי שמואל [ב] רבי אליעזר אומר יצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת אבל פר העולה ושבעת כבשים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים רבי עקיבא דתוספתא מאי היא דתניא רבי עקיבא אומר [י]פר העולה ושבעת כבשים עם תמיד של שחר היו קרבין שנאמר °מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד ואחר כך עבודת היום ואח"ב

במדבר כח

מסורת הש"ס (בשוליים): [סוטה מא.] · [שם פ"ט] · [ברכות לג. סוטה מא.] · [מגילה כט:] · [סוטה מ:] · [פסחים סד: לעיל לג. וש"נ] · [שבת קיד.] · [לעיל לב.]

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פי"ב מהל' תפלה הל"א והל"ב וסמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמד סעיף ג:
יב ב ג (מיי') טוש"ע שם סעיף ג ד ומיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הלכה י [רב אלפס פ' הקורא את המגילה עומד דף רעב.]
יג ד מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כב סמג עשין שם טוש"ע א"ח סי' תרפד סעיף ג:
יד ה ו ז ח מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה ג:
טו ט מיי' שם:
טז י מיי' שם הל' א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואח"כ עבודת כו' לפי שנאמר שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים:

הגהות הגר"א

[א] מתני' הנעשה בחוץ (היו קרבין) תא"מ (ועתוס' ד"ה ושעיר וכת"י): [ב] גמרא דתנא דבי שמואל רבי אליעזר אומר יצא ועשה כו' · נ"ב אבל ר' אליעזר דמתני' ס"ל כמ"ש בתוספתא ר' אליעזר אומר פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של שחר והגמרא לא מייתי אלו משום דחסר שם אימורי חטאת אבל ודאי לכ"ע עם אילו ואיל העם האימורין קרבי ובירו'

רבינו חננאל

מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו כלומר למפרע לא: ואומר יותר ממה שקריתי כאן כתוב כאן ולמה כל זה כדי שלא יאמרו זה הס"ת חסר הוא כו' ואסיקנא לר"ל אינו פותח בס"ת אחר לקרות בו עד שיברך ואע"פ שבירך בס"ת האחר שקרא בו וכי תלתא גברי בתלתא סיפרי לא הוה פגמא לספרים חד גברא בתרי סיפרי פגמא: ירושלמי ומברך עליה ח' ברכות על התורה · בא"י הבוחר בתורה · ועל העבודה בא"י שאותך [לבדך] ביראה נעבוד · על ההודאה בא"י הטוב לך להודות · על מחילת העון · בא"י מוחל עונות עמו ישראל · על המקדש בא"י הבוחר במקדש *)· בא"י שומע תפלה: הרואה כ"ג כשהוא קורא כו' · ש"מ דמצוה היא לישב בכנסת בשעה שקורין בס"ת שנאמר ברוב עם הדרת מלך: יצא ועשה את אילו ואת איל העם כו' · איבעיא להו ר' עקיבא היכי קאמר שבעת כבשים תמימים עם תמיד השחר היו קריבין ופר העולה כו' ושחיטת פרו והקטרת והזאת דם הפר לפני הכפרת ושחיטת השעיר והזיית דמו בפנים והזיית מדם הפר לפני הפרכת · והזיית מדם השעיר לפני הפרכת · עירוב דם הפר בדם השעיר והזייה בקרנות מזבח הזהב והזייה על טהרו · וידוי על שעיר המשתלח · ושילוח השעיר · והוצאת הכף והמחתה · והוצאת פר ושעיר לשריפה · וקריאה בתורה · והקרבת אילו ואיל העם · וחלבי פרו · וחלבי השעיר הנעשה בפנים · ופר העולה ושבעת כבשים התמימים ושעיר של חטאת ותמיד

א"י זו דברי ר"א ור' עקיבא אבל תכ"א כולן היו קרבין עם תמיד של בין הערבים קרי לדתני שמואל בלשון חכמים:

גליון הש"ס גמרא מפני כבוד צבור · (שבת דף קלג ומגילה [כ"ג ע"א] כד ע"ב וגיטין דף ס ע"א וסוטה דף לט ע"ב:

של בין הערבים · ואמר רבא לא תמצא בסדר הזה אחרי עבודת היום שדברי הכל שוין בה · אלא אי ר' אליעזר דבי שמואל דתנן דבי שמואל ר' אליעזר אומר יצא [ועשה] אילו ואיל העם ואימורי חטאות . ופר העולה ושבעת כבשים תמימים ושעיר הנעשה בחוץ (ותמיד) [עם] של בין הערבים . אי ר' עקיבא דתוספתא · דתני בתוספתא ר' עקיבא אומר תמיד של שחר ועמו עולת המוסף והן פר ושבעת כבשים שמצינו

*) חסר כאן ובירושלמי הכי איתא על ישראל הבוחר בישראל על הכהנים הבוחר בכהנים על שאר תפלה ותחינה וכו' בא"י שומע תפלה.

תוספות ישנים

...ין אומרים שאין עולם אלא אחד ותיקנו לומר מן העולם ועד העולם לומר שני עולמות יש והכי אמר פ' ...ואה (דף נד.) שתיקנו לומר מן העולם ועד העולם מפני המינין והיינו גדול שגדול בעולם הזה ובעולם ...א: **בכל** ארעא דישראל · לאו דוקא בכל ארעא דישראל אלא כמו שיוכלו להפש בשלשה ימים מכל ...: **ירמיה** אמר גוים מרקדין כו' · גבי ירמיה גרס ולא אמר נורא וגבי דניאל גרס ולא אמר גבור וכן ...א במקרא כדפי' רש"י וגירסת הספרים איפכא שיבוש: **שאילמלא** מוראו היאך אומה אחת יכולה כו' · ...מע דאילמלא מוראו קאי אירמיה שלא רצה לומר נורא אדרבה משם יש ללמוד נוראותיו ומיהו אומר רבי ...ירושלמי דמגילה משמע דאילמלא מוראו קאי אדניאל ואילמלא גבורתו קאי אירמיה דאמר התם ירמיה ...ר אין נורא אלא בבית המקדש שנאמר נורא אלהים ממקדשיך ולא אמר נורא ולמה אמר גבור לו נאה ...קראות גבור שרואה חורבן ביתו ושותק דניאל אמר האל הגדול והנורא אמר בניך מסורין בקולרין היכן ...א גבורתו למה אמר נורא לזה נאה להקראות נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש משמע מהתם שירמיה ...ר גבור מטעם שאמרוהו אנשי כנסת הגדולה שרואה חורבן ביתו ושותק ונותן ארך אפים לרשעים ודניאל ...ר נורא מטעם שאמרוהו אנשי כנסת הגדולה שקיים חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש וא"כ לפי הירושלמי ...ן לפרש מטעם שהניחו מלומר נורא יש לנו לאומרו אלא מטעם שאמרו דניאל וכן גבור מטעם שאמרו ...מיה אבל כפירוש הראשון נראה יותר · מ"ר: **היאך** אומה אחת יכולה להתקיים בין כל האומות · ...דרש רבי תנחומא אדרינוס שאל את רבי יהושע גדולה הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים אמר לו גדול הרועה שמצילה: (ע"ב שייך לעמוד הקודם)

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה · והא דאמר בגיטין (דף ס:) דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה אומר רבי דמצוה מן המובחר הוא לקרות אותו שבכתב בכתב ושבעל פה בעל ... ומשום כבוד צבור לא הטריחוהו לגלול וריב"א פי' ואמר הואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול ...רות בעל פה. כעין תפלת המוספין שאנו קורין בעל פה ומביא ראיה מן הירושלמי דקאמר התם במכילתין

[illegible]

ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת · פרש"י כולהו בטבילה שלישית ולא נהירא לי דנהי דאמרינן לעיל דמתני' לאו מתקנתא מ"מ לאו משבשתא היא והא דלא קרא לה מתקנתא לפי שאין הסדר מפורש בה ולפרש"י ברייתא ע"כ פליגא אמתני' דבמתני' קתני היו קריבים עם תמיד של בין הערבים ולפירש"י לא היה דבר קרב עם תמיד של בין הערבים ועוד דלקמן בסמוך פריך ודילמא בשעיר הנעשה בחוץ מפסיק להו והשתא על כרחך לרבי אליעזר לא פריך דהא כיון דסבירא ליה עביד כדכתיב אם כן על כרחך באילו ואיל העם כדכתיב מקמי שעיר מפסיק להו כדתניא הכא אלא ע"כ לר' עקיבא פריך דילמא בשעיר לחודיה מפסיק להו מנלן דמפסיק להו נמי באילו ואיל העם דילמא אילו ואיל העם עם תמיד של בין הערבים עביד להו והשתא לפרש"י כי משני ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם כו' אכתי מ"מ תיקשי לך ודילמא בשעיר הנעשה בחוץ ואילו ואיל העם דוקא מפסיק להו מנלן דמפסיק להו באימורי חטאת ועוד ק"ל אמאי קרי לה מתקנתא האיכא למיבעי עלה כמו אמתניתין אי אימורי חטאת קריבין בטבילה שלישית בהדי אילו ואיל העם או בהדי תמיד של בין הערבים על כן נראה לי דאימורי חטאת *קריבין עם תמיד של בין הערבים ודברי ר' עקיבא דמתניתין ה"פ עם תמיד של שחר היו קריבין הכבשים ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ קרב אח"כ בזמנו עם אילו ואיל העם והאי דלא קתני אילו ואיל העם משום דר"א מודה לו בהו דבטבילה שלישית הוו ומאי דתני היו קריבין עם תמיד של בין הערבים ה"ק עוד הקרבות אחרות קריבין עם תמיד הערב והא דלא קתני להו לא בדברי ר' אליעזר ולא בדברי רבי עקיבא שמא משום דלאו קרבן שלם נינהו דכבר נזרק הדם בטבילה שניה הלכך לא חייש למיחשביה כיון דאינו אלא גמר קרבן ולא עבודה דמעכבי כפרה דאינהו עצמן שלא הוקטרו אימורין כשר ודברי רבי אליעזר דמתני' יש לפרש דלא פליג אתנא דבי שמואל וה"ק ויצא ועשה אילו ואיל העם וה"ה אימורי חטאת אלא דשיירינהו מטעמא דפרישית והא דקתני ז' כבשים תמימים ושייר פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ יש לומר משום דרבי עקיבא ס"ל דקריבין עם תמיד של שחר אתא רבי אליעזר למימר אתה מקדים אותם לכל היותר שאתה יכול ואני מאחר אותם כל מה שאני יכול וממילא ידענא דהיינו טעמא דכתיבי לבסוף בפרשת פינחס ואם כן ה"ה פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ דכתיבי לבסוף וניחא ליה למינקט כבשים משום דאית בהו פלוגתא טובא לרבי עקיבא כולהו בבקר ולרבי יהודה אליבא דרבי עקיבא אחד בבקר וששה עם תמיד של בין הערבים ולר' אלעזר בר רבי שמעון איפכא:

ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ ואחר כך אילו ואיל העם · ואף על גב דכתיב ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם ודייקינן מינה בסמיך יציאה ראשונה ומשמע דמיד ביציאה ראשונה עביד להו והכא קאמר דשעיר הנעשה בחוץ עביד ברישא ויש לומר דהכי קאמר מכל מה שכתב בפרשת אחרי מות לא היה דבר קודם לאילו ואיל העם ביציאה ראשונה ושעיר הנעשה בחוץ לא כתיב התם:

עביד חד כדכתיב והדר עביד ששה דחומש הפקודים · ואם תאמר אמאי מפסיק בכבשים מקצתן בבקר ומקצתן בערב יקריב כולן בבקר מדכתיב מלבד ואי משום דכתיבי לבסוף הלכך בעינן שיקריב מהן בערב והא פר העולה נמי כתיב לבסוף אפילו הכי מקריבו בבקר ולא אמרינן שיזרוק דמו והקטרתו בערב ואם כן נימא דפר העולה יהא בבקר והכבשים כולן בערב ויש לומר דקרא דמלבד דגמרינן מיניה להקריב המוספין בבקר עיקר טעם הוא הלכך כל כמה שתוכל לעשות בבקר מן המוספין עבדינן ומשום דכתיבי מוספין לבסוף יש להניח קצת מן המוספין להקריב בערב וכיון דמשיירין מן הכבשים לערב למר ששה ולמר חד סגי: **דכולי** עלמא מיהת חד איל הוא כמאן כרבי · ואף על גב דרבי אלעזר ברבי שמעון נמי איירי בברייתא דלעיל ומשמע דמודה לתנא קמא דאמר אילו ואיל העם דמשמע דלא הוי אלא חד איל יש לומר דודאי מודה לתנא קמא דלרבי עקיבא לא הוה אלא חד איל דרבי אלעזר בר"ש דברייתא משמע דאליבא דרבי עקיבא קאמר אבל אליבא דנפשיה שני אילים הן:

נכנס

ואח"כ [א] שעיר הנעשה בחוץ שנאמר °שעיר (במדבר כט) עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים מאי טעמא דרבי אליעזר עביד כדכתיב עביד ברישא דתורת כהנים והדר עביד דחומש הפקודים ורבי עקיבא כדקתני טעמא °מלבד עולת (שם כח) הבקר אשר לעולת התמיד אלמא מוספין עם תמיד של שחר עביד להו ורבי אליעזר האי מלבד חטאת הכפורים מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה *על מה שזה מכפר זה מכפר רבי יהודה אומר משמו אחד קרב עם תמיד של שחר וששה עם תמיד של בין הערבים רבי אלעזר בר' שמעון אומר משמו ששה קרבין עם תמיד של שחר ואחד עם תמיד של בין הערבים מאי טעמייהו דרבנן תרי קראי כתיבי כתיב מלבד עולת הבקר וכתיב °ויצא ועשה את עולתו הלכך עביד (ויקרא טז) מנייהו הכא ומנייהו הכא במאי קא מיפלגי ר' יהודה סבר עביד חד כדכתיב מלבד עולת הבקר והדר עביד עבודת היום דילמא חולשא חליש כהן גדול ור' אלעזר בר' שמעון סבר כיון דאתחיל עביד ששה דילמא פשע דלגבי עבודת היום זריז הוא דכולי עלמא מיהת חד איל הוא כמאן כר' דתניא *ר' אומר איל אחד האמור כאן הוא האמור בחומש הפקודים ר' אלעזר בר' שמעון אומר שני אילים הן אחד האמור כאן ואחד האמור בחומש הפקודים מאי טעמא דרבי דכתיב אחד ורבי אלעזר בר' שמעון *מאי אחד מיוחד שבעדרו ורבי נפקא ליה ממבחר *נדריך ורבי אלעזר ברבי שמעון חד בחובה וחד בנדבה וצריכי: קידש ידיו ורגליו: ת"ר *°ובא אהרן אל אהל מועד (שם) למה הוא בא להוציא את הכף ואת המחתה

שבל

ואחר כך אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת · כל אלו בטבילה שלישית: ואחר כך תמיד של בין הערבים · בטבילה חמישית ולא איירי הכא בהוצאת כף ומחתה דפשיטא לן דבתר אילו ואיל העם היא כדתניא לקמן שכל הפרשה נאמרה על הסדר וכו': עביד כדכתיב · תורת כהנים כתיבא ברישא הלכך אילו ואיל העם ואימורי חטאת בתר עבודת היום והדר הוצאת כף ומחתה ואחר כך מוספין ותמיד של בין הערבים דכתיבי לבסוף בחומש הפקודים: האי מלבד חטאת הכפורים · דמשמע דשעיר החיצון קודם לאילו ואיל העם מאי עביד ליה בשלמא מלבד עולת הבקר לאו ביום הכיפורים כתיב ומרגלים לא יליף דסמיך אסידרא למיעבד הני דתורת כהנים ברישא אלא האי דכתב ביום הכפורים גופיה מאי עביד ליה: על מה שזה מכפר וכו' · במתניתין דפ"ק דשבועות (דף ג.) דריש ליה הכי ועל שיש בה ידיעה בסוף ואין בה ידיעה בתחילה שעיר הנעשה בחוץ מכפר שנאמר (א) ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים על מה שזה מכפר זה מכפר מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה כדמפרש התם אף חיצון אינו מכפר וכו': משמו · של ר' עקיבא: אחד · מן שבעת כבשים: עביד חד · כדכתיב מלבד עולת הבקר לסמוך מקצת המוספין לעולת התמיד: והדר עביד עבודת היום · דאי אמרת כל המוספין יקריב עם תמיד של שחר דילמא חליש ולא מצי למיעבד עבודת היום והוא עיקר הכפרה: דילמא פשע · ולא עביד להו אחר עבודת היום ולמאי דחיישת דילמא חליש ליכא למיחש דלגבי עבודת היום זריז הוא ומחליף כח וכולהו מוספין לא עביד דתורת כהנים קדים וצריך לקיים זו וזו סדר הכתוב ומדרשי המקראות: דכולי עלמא מיהא · בין לר' אליעזר בין לר' עקיבא חד איל הוא דציבור דכולהו אמרי איל העם ולא איירי באיל הכתוב בחומש הפקודים כלל: האמור כאן · בתורת כהנים ואיל אחד לעולה: וצריכי · שים דעת נוטה לומר נדבה מובחרת כדי שתהא מקובלת ברצון ויש דעת נוטה לומר חובה תהא מובחרת כדי שיצא ידי חובתו יפה:

שכל

רבינו חננאל

שמצינו בכל מקום כי המוספין עם תמיד של שחר קריבין כדכתיב מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה וגו' עד עולת התמיד יעשה · ולמה לא עשה עמהם איל העם כדרך שעושה כל השנה מפני שכתוב מפורש ביוה"כ ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם ללמד שאין נעשין אלא לאחר עבודת היום · ואח"כ עושה עבודת היום · ואחר עבודת היום השעיר הנעשה בחוץ שנאמר שעיר עזים אחד לחטאת מלבד חטאת הכפורים ללמד כי אחר שעיר שבפנים קרב מיד שעיר הנעשה בחוץ ואח"כ אילו ואיל העם שנאמר ויצא ועשה את עולתו וגו' ואח"כ אימורי חטאות ואח"כ תמיד של בין הערבים ור' אלעזר אמר לך הני מילי דקרבי מוספין עם תמיד של שחר היכא דליכא עבודת היום אבל היכא דאיכא עבודת היום היא קדמה והאי מלבד חטאת הכפורים מיבעי ליה ללמד על מה שזה מכפר בדבר שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף כך זה מכפר ומפורש בתחלת שבועות: ר' יהודה אומר משמו כו' פשוטה

[קריבין עם תמיד של בין הערבים ומתני' דקתני היו קריבין עם תמיד של בין הערבים ה"פ עם כו' דבטבילה שלישית הוי והיו קריבין עם כו' כצ"ל] רש"א

תוספות ישנים

לילך בשעה שגולל מאחרי מות לאך בעשור אע"פ שאין התורגמן מפסיק או בשעה שגוללה ומניחה בחיקו: יצא ועשה אילו ואיל העם ואת שבעת כבשים תמימים דברי רבי אליעזר כו' · אין זה הסדר דהא ס"ל לאחר אילו ואיל העם ואימורי חטאת שהיו עם אילו ואיל העם להוצאת כף ומחתה דבתריה כתיבי אלא משום דגמירי חמש טבילות וי' קדושין ובע"א לא משכחת להו כדמפרש בגמרא וכיון שאנו עושין אילו ואיל העם קודם אין לנו לאחר הוצאת כף ומחתה יותר אלא מיד יש לנו לעשות ומתני' רבי אליעזר כדאמר בגמרא ולא כרבי עקיבא מיתוקמא כמו שאפרש וכן המשנה נמי דקתני בסמוך נכנס להוציא את הכף ואת המחתה וקדש ידיו ורגליו ונכנס להקטיר הקטורת לאו בתר הכי מיד עושה הקטורת אלא[אחר] תמיד של בין הערבים שעל כרחנו לא היה עושה אותו אלא עד אחר הוצאת כף ומחתה אינלנו לאחרה כל כך כדפי' וגם רש"י פירש בגמרא ואח"כ אילו ואיל העם בטבילה [שלישית ואח"כ תמיד של בין הערבים בטבילה] חמישית ולא איירי בהוצאת כף ומחתה דפשיטא לן דבתר אילו ואיל העם היא כדתניא לקמן שכל הפרשה נאמרה על הסדר כו' · מ"ר: ה"ג ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים · ול"ג היו קריבין דבגמ' מיבעיא לן ופר העולה אי קאי אדלעיל: יצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת · ה"ג אבל פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים דאילו ואיל העם ואימורי חטאת אלו קריבין בתחילה שהן כתובים בת"כ אבל פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ היו אחר הוצאת כף ומחתה עם תמיד של בין הערבים שהן כתובים בחומש הפקודים כדמפרש בסמוך טעמא דרבי אליעזר עביד ברישא דת"כ והדר דחומש הפקודים ול"ג ויצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת עם פר העולה ול"ג נמי ופר העולה ושבעת כבשים תמימים ושעיר כו' שאם כן לא משכחת ברייתא מתוקנת ומפורשת יותר מן המשנה מיהו בפר"ח גרס ופר העולה וכו' ור"ל דמיפרשא דברי רבי אליעזר ורבי עקיבא כו' משום דקיימי כולהו אסיפא דתמיד של בין הערבים אפילו אילו ואיל העם [ומתניתין ה"ק] ושבעה כבשים בני שנה ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ נמי היו גם הם עם תמיד של בין הערבים דמתניתין לאו רבי עקיבא היא דקתני אילו שעיר הנעשה בחוץ לבד עם תמיד של בין הערבים אבל אין נראה לומר כן שנאמר שאילו ואיל העם שהוא לפני הוצאת כף ומחתה יחשוב עם תמיד של בין הערבים ולפירושו נמי היינו יכולים להעמיד המשנה כר"ע והא דקאמר שעיר הנעשה בחוץ עם של תמיד בין הערבים היינו לאפוקי א) תמיד של שחר אבל קודם אילו ואיל העם היה אבל לא יתכן כלל שיקרב זה עם תמיד של בין הערבים כיון שלפני אילו ואיל העם ולפני הוצאת כף ומחתה היה ומפסיק בבגדי לבן בינתיים אלא ודאי מתני' כרבי אליעזר היא וא"ת כיון דמתני' רבי אליעזר היא ב) כדמפרש ופר העולה ג) עם שבעת הכבשים היה קרב למה לא הזכירו במשנה ד) עם שבעה כבשים וי"ל דלא חש למינקט סידרא דקרא אבל קשיא אמאי לא קתני ופר העולה מקמי מילתא דרבי עקיבא ה) דקאי אכולהו אפר העולה וז' כבשים כדאמר נמי בברייתא בגמרא דעם תמיד של שחר היו קריבין ואי הוה אמרי' דמתני' נמי כולה כר"ע אתיא שפיר אבל לא ניחא כדפרי' לעיל · בסדר אתה כוננת כתוב קדושת בגדי זהב לבש ויקדש עוד ידיו ורגליו ויצא ועשה שעיר המוסף והכליל אילו עם מוספי יום ורבינו יעקב הגיה והכליל אילו ואיל העם עם חלבי יום דהכליל אילו עם מוספי יום לא אתי לא כרבי אליעזר ולא כר"ע דרבי אליעזר קתני בברייתא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת אבל פר העולה ושבעה כבשים עם תמיד של בין הערבים והוצאת כף ומחתה היתה אחר אילו ואיל העם ואימורי חטאת לר"א כדפרישית לעיל דברישא דת"כ ואח"כ של חומש הפקודים ואח"כ לא היה אילו עם מוספי יום אלא הוצאת כף ומחתה מפסקת בינתיים ולר"ע נמי לא אתיא דהא סבירא ליה דמוספין היו עם תמיד של שחר ואילו ואיל העם היו זמן גדול אח"כ שהיה מפסיק כל עבודת היום ושעיר החיצון בינתיים ולכך הגיה והכליל אילים עם חלבי יום פי' אילו ואיל העם ואימורי החטאת דפרים הנשרפים דפרק שני שעירי היה מקריב יחד לפני הוצאת כף ומחתה כרבי אליעזר כדפרישית לעיל · מ"ר · מיהו כר"ע משמע שסובר הפייט שכתב קידש ועשה שעיר המוסף והכליל אילים עם חלבי יום משמע שהיה שעיר המוסף קרב תחלה והיינו דלא כרבי אליעזר אבל הכליל אילים עם חלבי יום ודאי גרס וכר"ע ודאי סובר הפייט שמקדים שעיר לאיל ואיל החיצון העם וא"ת הלא לא הזכיר הפייט הקטרת אימורי המוספין היכן הוו

יאומר

א) נ"ל של אחר התמיד אבל כו': ב) נ"ל כדפי': ג ד) נ"ל קודם: ה) אלא משמע דר"ע אכולהו קאי אפר כו' כנ"ל:

מסורת הש"ס

[שבועות ג.]

לעיל ב.

לעיל נה.

[מגילה כח.]

[נ"ל נדריכם]

לעיל נב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על מה כו' מכפר שנאמר ושעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואח"כ אילו ואיל העם ואימורי חטאת ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ שנאמר שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים ואח"כ תמיד כו' כצ"ל:

שכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה מאי טעמא אמר רב חסדא גמירי *חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום ואי אמרת כסדרן כתיבי לא משכחת לה אלא שלש טבילות וששה קידושין מתקיף לה רבי זירא ודילמא מפסיק ליה בשעיר הנעשה בחוץ אמר אביי אמר קרא ויצא ועשה את עולתו מיציאה ראשונה עביד אילו ואיל העם רבא אמר אמר קרא ופשט (א) את בגדי הבד שאין ת"ל *אשר לבש כלום אדם פושט אלא מה שלובש אלא מה תלמוד לומר אשר לבש שלבש כבר מתקיף לה רבה בר רב שילא ואימא דמפסיק ליה בשעיר הנעשה בחוץ הכתיב ויצא ועשה וכל הפרשה כולה

ויקרא טז נאמרה על הסדר והא קראי כתיבי °ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה והדר ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת ואילו אנן תנן *הרואה את כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין ואילו אמורי חטאת בתר הכי מקטיר להו אימא חוץ מפסוק זה ואילך ומאי חזית דמשבשת קראי שביש מתניתא אמר אביי אמר קרא והמשלח והשורף מה משלח דמעיקרא אף שורף דמעיקרא אדרבה מה שורף דהשתא

שם אף משלח דהשתא והמשלח דמעיקרא משמע רבא אמר אמר קרא °יעמד חי *עד מתי יהא זקוק לעמוד חי עד שעת כפרה ואימתי שעת כפרה בשעת מתן דמים ותו לא אתי משלח מצאו בשוק לכהן גדול אומר לו אישי כ"ג עשינו שליחותך מצאו בביתו אומר לו מחיה חיים עשינו שליחותו אמר *רבה כי מיפטרי רבנן מהדדי בפומבדיתא אמרי הכי מחיה חיים יתן לך חיים

תהלים קטז ארוכים וטובים ומתוקנין °אתהלך לפני ה' בארצות החיים אמר רב יהודה

משלי ג זה מקום שווקים °כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוספו לך וכי יש שנים של חיים ויש שנים שאינן של חיים אמר רבי אלעזר אלו שנותיו של אדם

שם ח המתהפכות עליו מרעה לטובה °אליכם אישים אקרא אמר רבי ברכיה אלו תלמידי חכמים שדומין לנשים ועושין גבורה כאנשים ואמר רבי ברכיה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין שנאמר אליכם אישים אקרא ואמר רבי ברכיה אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו

איוב יד ישא בת תלמיד חכם שנאמר °אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו מריח

רש"י

שכל הפרשה נאמרה על הסדר וכו' · ואי כסדרן כתיבי וכן הסדר שמוציאן בלבישה ראשונה ואין עבודה חיצונה של בגדי זהב מפסקת בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה לא משכחת לה וכו' כבר פרשתיה בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לב:) : בשעיר הנעשה בחוץ · כדכתיב (במדבר כט) מלבד חטאת הכפורים והוא אינו כתוב כאן אבל אילו ואיל העם דווקא כתביניהו קרא אחר הוצאת כף ומחתה ולא איצטריך לן לשבש סדרא דקראי : אמר קרא ויצא ועשה וגו' · וזו יציאה ראשונה האמורה בפרשה הילכך על כרחך מקמי הוצאת כף ומחתה עביד להו בהפסקה שביניהם לעבודת היום: אשר לבש כבר · אלמא זו היא פשיטה שניה שמע מינה יש הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה ורבא לא אאתקפתיה דרבי זירא קאי אלא לפרושי טעמא דמתניתא דמשבשא קראי : ה"ג קראי כתיבי וכו' · ולא גרס תרי : אינו רואה פר ושעיר הנשרפים · אלמא שריפתן בעוד שכהן גדול לבוש בגדי בוץ היא : ואילו אימורי חטאת · לדברי הכל בתר הכי עביד להו (כשטובל) בטבילה שלישית עם אילו ואיל העם : אימא חוץ מפסוק זה ואילך · לא נכתבה על הסדר : שביש מתניתא · ואימא שריפת הפר והשעיר אחר טבילה שלישית : אמר קרא והמשלח את השעיר וגו' · ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף אותם דמשתעי בשריפת הפר ושעיר ושניהן כתובין אחר ואת חלב החטאת ועל כרחך שילוח השעיר מקמי הקטרת אימורים הוה כדכתיב ושלח את השעיר במדבר והדר ואת חלב החטאת על כרחך והמשלח דכתיב בתריה כאדם שהפסיק הענין שהיה מדבר בו וחוזר ומסיימו ואומר ואותו שילוח שאמרתי לך למעלה המשלחו מטמא בגדים ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף : מה והמשלח · אף על פי שנכתב אחר אימורי חטאת דמעיקרא הוא אף והשורף אף על פי שנכתב אחריהן מעיקרא הוא : אדרבה מה שורף דהשתא · שהרי נווי עיקר שריפתן אחר אימורי חטאת נאמר כדכתיב ואת חלב החטאת וגו' והדר ואת פר החטאת יוציא ושרפו : אף המשלח דהשתא · דווקא כתב אחר אימורין ושילוח שעיר האמור למעלה מהם הכי קאמר ונשא השעיר עליו את (ב) עונותם ושלחו המדברה כשיגיע זמן שילוחו : והמשלח מעיקרא משמע · כאדם שחוזר לענין שהפסיק בו וכמו שפירשתי ושילוח שעיר במקומו נכתב מדלא הדר וכתב אחר אימורין ושלח השעיר והמשלחו יכבס בגדיו : רבא אמר · לא מלית אמרת דשילוח שעיר לא במקומו נאמר דהא לא הזקיקו לעמוד שם אלא עד שעת כפרה והיא עבודת היום דמתן דמים : אתי משלח · ליום המחרת : מצאו בשוק · מכבדו לפני הבריות ואומר לו אישי כהן גדול וכו' : מחייה חיים · הוא הקדוש ברוך הוא עשינו שליחותו : מפטרי מהדדי · שהיה אחד נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו : אתהלך וכו' · איידי דאיירי בחיים מתוקנים נקט לה : זה מקום שווקים · שאדם מוצא לקנות מזונותיו ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה מתפלל על הדבר : שמתהפכות עליו · מי שהיה עני בילדותו ונעשה עשיר לעת זקנותו דומה לו כאילו עכשיו נעשה חי מתוך מיתה : אליכם אישים אקרא · *בראש פרשת ושנות חיים הוא להכי נקט ליה : שדומין לנשים · ענותנין ותשושי כח : אישים · לשון אשה מדלא כתיב אנשים : (*שנסך) יין וכו' · אישים לשון קרבן אשה : [נ"א לנסך]

תוספות

*נכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות · תימה הוא דלא קתני תמיד של בין הערבים ושמא יש לומר משום דכבר תנא ליה ברישא במילתיה דר"ע : ולהטיב את הנרות · הא דלא תנא להדליק את הנרות שהיתה בין הערבים אבל הטבה בצפרא הואי נ"ל דדילמא בימי שמעון הצדיק כשנית משנה זו וכן מתניתין דתמיד (דף לג.) דתנן מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות מדשן את השאר ומניח את אלו זה היה כמו כן בימי שמעון הצדיק מלאן שכבו פי' משמת שמעון הצדיק מדשנו כו' ואם כן בימי שמעון הצדיק היו דולקין אותן שתי נרות מזרחיות עד הערב והיה צריך להטיב אותם ברישא ואחר כך היה עושה הדלקה ולהכי נקט ולהטיב את הנרות ולא קתני להדליק משום דהטבה היתה קודם כדפרישית : לא משכחת לה אלא ג' טבילות · לעיל פ' אמר להם הממונה (דף לב. ד"ה ואי) פירשתי :

*ד"ה נכנס וד"ה ולהטיב שייך למתניתין

רבינו חננאל

הוא איל אחד האמור כאן שנאמר ומאת [עדת] בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה הוא האמור בפרשת פינחס בענין ובעשור לחדש השביעי: אמר רב חסדא גמירי ה' טבילות וי' קידושין ואי כסדרן כלומר כמו שכתובה בעבודת היום לא תמצא אלא שלשה טבילות וזה פירושו טבילה לתמיד של שחר שהוא קודם *) לעולת ואח"כ כתיב כשבא ללבוש בגדי לבן (כתיב) בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם וכתיב מפורש כל סדר עבודת היום · ובסוף עבודה כתיב ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדיו אשר לבש וגו' וכתיב בתריה ורחץ את בשרו במים במקום קדוש וגו' ויצא ועשה את עולתו וגו' · שלמו העבודות באלו שלש טבילות אלא היה עושה עבודת היום ומניח הכף והמחתה ויוצא טובל ועושה אילו ואיל העם כו' ואח"כ טובל עוד ונכנס ומוציא המחתה ויוצא וטובל ומשלים לפיכך אמר רב חסדא כל הפרשה נאמרה על הסדר אלא מובא אהרן אל אוהל מועד ואילך · כשבא המשלח אומר לכ"ג מחיה חיים עשינו שליחותנו בפומבדיתא כי הוו מפטרי רבנן מהדדי אמרי הכי מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים טובים ומתוקנים שנאמר כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך · ומה הן שנות חיים השנים המשתנין לו לאדם מרעה לטובה · אתהלך לפני ה' בארצות החיים זה מקום שווקים · אליכם אישים אקרא אלו ת"ח (שיושבין) [שדומין] כנשים ועושין גבורה כאנשים והרוצה להביא יין על המזבח ישקה ת"ח שנקראו אישים ואם ראה שהתורה פוסקת מזרעו ישא בת תלמיד חכם · שנאמר אם יזקין בארץ שרשו:

*) נ"ל צ"ל שהוא קודם לעבודת היום.

מסורת הש"ס

[לעיל יט. ז. לא. זבחי' יט:]

לעיל נג.

[לעיל סח:]

[לעיל מ: סה.]

[פיין בע"י ותמצא שינוי נוסחאות]

הגהות הב"ח

(א) גמ' רבא אמר אמר קרא ופשט · נ"ב אחר הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן : (ב) רש"י ד"ה אף המשלח כו' ונשא השעיר עליו את כל עונותם ושלחו:

[פרוש יראה שהפסוקים רחוקים זה מזה כי פרשת ושנות חיים כתיב במשלי ג' פסוק ב' ופרשת אליכם אישים אקרא כתיב שם ח' פסוק ד' וכבן מגוה לכוון דעת רש"י ועי' ח"א]

תוספות ישנים

ולומר רבינו תם שסובר שהיו עם תמיד של שחר ממש כר"ע וכבר הזכיר זה שכתב חניכיו יגישו את תמיד השחר קרבו וקיבל דמו במזרק חילק פירוש שהקטיר קטורת הטיב נרות הקריב ראש ונתחים ופי' ר"ת שעשה פר העולה ושבעה כבשים עם תמיד של שחר ושעיר המוסף עשה אחר עבודת היום קודם אילו ואיל העם וזהו חילק שחילק המוספין של חומש הפקודים שאין קריבין יחד והשתא ניחא אבל יש שהיו מפרשין דשפיר גרסינן והכליל אילו עם מוספי יום ולפי השנוי במשנה לקח שיטתו ששונה ויצא ועשה אילו ואיל העם ושבעה כבשים תמימים דברי רבי אליעזר והיינו הכליל אילו עם הז' כבשים ואיל העם שהם מוספי יום ואין נראה דודאי מתניתין לא מיפרשינן כמשמעה דא"כ פליג אדרבי אליעזר דברייתא ועוד שאין עשם זה מפורש במתניתין אלא טעמא דרבי אליעזר ור' עקיבא דגמרא וא"כ על כרחין היינו נמי רבי אליעזר דגמרא מדלא מפרש בה טעמא אחרינא : (ע"כ שייך לדף ע ע"א) :

שנאמר ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים · וא"ת היכי דריש מיניה הכי והא [איצטריך] דלא תימא שהוא שעיר הנעשה בפנים כדאמרינן בסמוך דלרבי איצטריך למכתב איל אחד דלא תימא שני אילים היו דת"כ ודחומש הפקודים וא"כ ה"נ א) צריך מלבד מדכתיב ושעיר חטאת אחד י"ל דהא לא ס"ד כיון שכל קרבנות האמורין כאן ב) ובחומש הפקודים הן נעשין בחוץ על מזבח החיצון לא אתי למיטעי שהוא שעיר הפנימי אבל שני האילים הן נעשין בחוץ והילכך צ"ל ג) דאחד הוא [שלא נטעה] · מה"ר יוסף:(ע"כ שייך לע"ב)

דילמא מפסיק להו בשעיר הנעשה בחוץ · ואפילו לרבי אליעזר דאמר שכל המוספין היו עם תמיד של בין הערבים אחר עבודת היום יפסיקם בשעיר ד) הפנימי לבד ויעשהו קודם הוצאת כף ומחתה והוא הדין נמי אחד מן המוספין ושעיר דנקט משום דר"ע שאומר שהיה מקריבו קודם אילו ואיל העם · ה"ר יוסף : אמר קרא ויצא ועשה את עולתו וגו' · וזו היא יציאה ראשונה של עבודת חוץ שיציאה שכתובה שם כדי לשחוט שעיר הפנימי אין זו יציאה של עבודת חוץ כי הכל צורך עבודת פנים : בלום אדם פושט אלא מה שלובש כו' · תימה דלעיל פרק אמר להם הממונה (דף לב.) היכא דדריש גבי ה' טבילות וי' קדושין כלום אדם פושט אלא מה שלובש הלא מקיש פשיטה ללבישה כו' וי"ל דהכא דריש מדכתיב אשר לבש ולעיל דריש מהיקש · מ"ר · ועוד תימא לריב"א דהא אמרינן לעיל פרק הממונה (דף לד:) בשחר היה לבוש פילוסין כו' ובערב היה לבוש כו' א"כ לאו היינו לבש כבר וי"ל [דמ"מ] בגדי בד הן כולן אע"ג דמקרא מפקינן לעיל שפחותין מהן : והא תרי קראי כתיבי ואת חלב החטאת וגו' ואת פר החטאת וגו' · תימה בלאו הכי תיקשי ליה דשריפת פר ושעיר כתובה היא אחר אילו ואיל העם והיא היתה קודם כמו ששנינו לעיל וי"ל כי משום הך קושיא אין צריך להגיה מפסוק זה ואילך שכל זה תלוי בפסוק זה דובא אל אהל מועד ויצא ועשה את עולתו דסדר הוצאת כף ומחתה ואילו ואיל העם לא נאמר כסדר מתרי טעמי חדא דאילו ואיל העם מקמי כף ומחתה ועוד דשריפת פר ושעיר היתה לפניהם אבל אימורי חטאת ושריפת פר ושעיר תרי קראי באפי נפשייהו · ה"ר יוסף : אף שורף דמעיקרא · ולכך מוקמינן ליה קודם אילו ואיל העם אחר שילוחו של שעיר מיד : זה מקום שווקים · שהיה מתפלל על עצמו שהיה ה) כעבד וגם על ישראל כשיגלו שימצאו ארץ מלאה כל טוב ויזכלו

א) צ"ל ה"א שכל אחד מדכתיב כו' : ב) צ"ל בחומש : ג) צ"ל דחד איל הוא מונח : ד) צ"ל המוספין : ה) צ"ל נע ונד :

תורה אור

°מריח מים יפריח ועשה קציר כמו נטע: ויום טוב היה עושה לאוהביו: ת"ר מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והוו אזלי כולי עלמא בתריה כיון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול אמר להן ייתון בני עממין לשלם אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן: **מתני'** *כהן גדול משמש בשמונה כלים וההדיוט בארבעה בכתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט מוסיף עליו כ"ג חשן ואפוד ומעיל וציץ באלו נשאלין באורים ותומים [א]ואין נשאלין אלא למלך ולאב ב"ד ולמי שהציבור צריך בו: **גמ'** ת"ר דברים שנאמר בהן שש *חוטן כפול ששה משזר שמונה מעיל שנים עשר פרוכת עשרים וארבעה חושן ואפוד עשרים ושמונה חוטן כפול ששה מנא לן דאמר קרא °ויעשו את הכתנת שש ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר חמשה קראי כתיבי חד לגופיה דכיתנא ניהוו וחד שיהא חוטן כפול ששה וחד שיהיו שזורין וחד לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש וחד לעכב מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא אמר רבי יוסי ברבי חנינא *דאמר קרא בד דבר העולה מן הקרקע בד בד ואימא עמרא עמרא איפצולי מיפצלא כיתנא נמי איפצולי מפציל כיתנא אגב לקותיה מפציל רבינא אמר מהכא °פארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם אמר ליה רב אשי הא מקמי דאתי יחזקאל מאן אמרה ולטעמיך *הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי (*לשרתני) הא מקמי דאתי יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא משזר שמונה מנא לן דכתיב °ויעשו על שולי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר ויליף משזר משזר מפרוכת מה להלן עשרים וארבעה אף כאן עשרים וארבעה דהוה כל חד וחד תמני ונילף מחשן ואפוד מה להלן עשרים ושמונה אף כאן עשרים ושמונה דנין דבר שלא נאמר בו זהב מדבר שלא נאמר בו זהב לאפוקי חשן ואפוד שנאמר בהן זהב אדרבה דנין בגד מבגד לאפוקי פרוכת דאהל הוא אלא דנין מאבנט ודנין בגד ודבר שלא נאמר בו זהב מבגד ודבר שלא נאמר בו זהב ואין דנין דבר שאין בו זהב מדבר שיש בו זהב רב מרי אמר תעשנו כתיב תעשנו לזה ולא לאחר רב אשי אמר ועשית כתיב שיהיו כל עשיות שוות והיכי נעביד נעביד תלתא דעשרה עשרה הוו להו תלתין נעביד תרי דתשעה תשעה וחד דעשרה אמר קרא ועשית שיהיו כל עשיותיו שוות מעיל שנים עשר מנא לן דכתיב °ועשית את מעיל האפוד כליל

איוב יד | שמות לט | יחזקאל מד | שם | שמות לט | שמות כח

רש"י

מריח מים · בני תורה: לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה · ליטול רשות ממנו ולפרוש לגד ביתן: ייתון בני עממין לשלם · לשון גנאי הוא לפי שבאו מבני בניו של סנחריב כדאמרינן במסכת גיטין (דף נז:): דעבדי עובדא דאהרן · רודפי שלום: דלא עבד עובדא דאהרן · שהוניתנו אונאת דברים ואמר מר (ב"מ נח:) לא (א) תונו איש את עמיתו (ויקרא כה) באונאת דברים הכתוב מדבר אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך: **מתני'** בכתונת ומכנסים וכו' · אהדיוט קאי: באלו נשאלים · כהן הנשאל באורים ותומים צריך ללבוש שמונה בגדים: **גמ'** דברים שנאמר בהן שש · כולה מפרש לקמן: חוטן כפול ששה · ששה כל מין ומין שבו: משזר · בלא שש ואין זאת אלא רמונים: שמונה · כל חוט של כל מין שבו כפול שמונה ועל פי חשבון זה מעיל שכולו מין אחד חוטו כפול י"ב פרוכת חוטו כפול כ"ד שכל מינין שבה כפולין יחד וכולה מפרש לה לקמן: חמשה קראי כתיבי · גבי הדדי והוה סגי ליה בחד ונכתביה לבסוף: ה"ג ויעשו את הכתנות שש ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר · ובד הוא שש הרי חמשה והיא דאבנט צריך למיכתב על כרחך דאיכא מיני אחריני בהדיה: שיהו שזורין · יחד כולן ששה: לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש · שיהא אף הן חוטן כפול ששה ולקמן מפרש מאי ניהו: דבר העולה מן הקרקע בד בד · הפשתן והקנבוס אין להן בדים וענפים כעצים אלא עלין ואין הפשתן בא אלא מן הקנה האמצעי: מפצל · יש בו נימא מתחלקת לשתים ואל תתמה שאף בשער זקן התחתון מצוי כן: כיתנא נמי מפציל · כשכותשין אותו נחלק לכמה פיצולין: אגב לקותיה · שמקישין עליו: פארי פשתים · ובתורה כתיב ואת פארי המגבעות שש: בן נכר · שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים שהוא ערל לב וכן ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה לא יבא אל המקדש: מאן אמר' · מאין למדו דבר זה ששנינו בפרק שני דזבחים (דף טו:) שהכהן ערל עבודתו פסולה: מה להלן עשרים וארבעה · שהרי ד' מינין יש בה וכל מין ומין כפול שש אף כאן כ"ד וכאן ג' מינין יש דהוו להו כל חד וחד תמני: אלא מאבנט · דיש בו נמי ארבע מינין וכל אחד כפול ששה וכששוזרן יחד הוו להו כ"ד: תעשנו כתיב · בחשן לפיכך אין למידין ממנו: ועשית · כתיב ברמונים שיהו עשויות כל המינין שבו שוות הלכך לא אפשר בכ"ח דהיכי ליעביד וכו':

תוספות

ואימא עמרא · מדלא פריך ואימא קנבוס שגם הוא עולה בד בבד היה מדקדק רבינו אפרים ז"ל דמה שאנו קורין קנבוס הוא פשתן ואסור לתפור בו בגדי צמר ורבינו חיים כהן ז"ל דוחה דהא דלא פריך ואימא קנבוס משום דבגדים כתיב וכל בגדים סתם שבתורה צמר ופשתים והקשה ריצב"א התינח לתנא דבי ר' ישמעאל דסבר הכי אבל לרבנן דפליגי עליה ומחייבי כל בגדים בציצית מאי איכא למימר וליכא למימר דכ"ע אית להו דתנא דבי רבי ישמעאל אלא דגבי ציצית דוקא מחייבים כל בגדים דמרבינן להו מדכתיב הכנף מין כנף *א"כ מאי פריך ברים פ"ק דיבמות (דף ד:) והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא ומנא ליה הא אי משום דקאמר בפרק במה מדליקין (שבת דף כו:) אף כל צמר ופשתים ומסיק התם דלציצית איצטריך לימא דאיצטריך אף כל צמר ופשתים לאיתויי כלאים ואע"ג דכלאים בהדיא כתיב בהו צמר ופשתים נימא דאיצטריך אף כל כדי לאפטויי צמר ופשתים למאי דלא ידע אכתי התם דהשתא משמע נפקא עד מסקנא אלא ע"כ הכנף הוי פי' הבגד וכאילו כתב הבגד ולהכי פריך ע"כ תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא דאם איתא דמחייבי בציצית כל בגדים מיתורא דהכנף אם כן מאי האי דקאמר ופרט באחד מהם צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים אדגמר מנגעים דהוי צמר ופשתים נגמר מציצית דכתיב הכנף דהוי כמו הבגד ומיירי אפי' בשאר בגדים ולא דמי לאו בגד דמרבינן מיתורא דאו דכתיב גבי שרצים שאר בגדים אפי' לתנא דבי ר' ישמעאל בפרק במה מדליקין (ג"ז שם) ואפילו הכי לא פרכינן אדגמר ר' ישמעאל מנגעים ליגמר משרצים דאפילו שאר בגדים דהתם גבי שרצים משמעות בגד איתו אלא צמר ופשתים ומאו הוא דמרבינן לשאר בגדים להכי ליכא למילף משרצים סתם בגדים הכתובים בתורה ולימא דכל בגדים בכלל אבל הכא הכנף כמו הבגד ואי סבירא ליה דרבא נגמר מהכנף לומר דכל היכא דכתיב בגדים בסתם כל בגדים בכלל ולמאי דפרשינן פ' שני דזבחים* דמכל גרעין של פשתן עולה קנה אחד ולא שני קנים מגרעין אחד ניחא דלא הוה מצי למיפרך ואימא קנבוס דקים ליה לגמרא דכמה קנים עולים מגרעין אחד · כל זה דקדק ריב"א:

ויליף משזר משזר מפרוכת מה להלן כ"ד וכו' · אין להקשות אדרבה נילף הכי מה להלן חוטן כפול ששה אף כאן כל חד ששה הרי י"ח ותו לא די"ל דתיבת משזר גמר ממשזר דהתם מה להלן השזירה כ"ד אף כאן השזירה כ"ד כי התם אי נמי י"ל אם איתא דלא הוה אלא י"ח מאי איצטריך שש יתירא למעיל שלא נאמר בו שש שיהא חוטו כפול ששה תיפוק ליה דנילף תכלת תכלת מפרוכת מה להלן תכלת שנה ששה אף מעיל שכולו תכלת חוטו כפול ששה ולא הוה מצי למיפרך כדפרכינן לקמן אדרבה נילף משוליו דשוליו נמי אין חוטן כפול אלא ששה:

(זבחים יח:)

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א:

יח ב שם הלכה ב:

יט ג שם פי' הלכה יג:

כ ד ה מיי' שם פ"ח הלכה יד:

כא ו שם פ"ט הל' ג:

כב ז שם פ"ז הל' טז:

כג ח שם פ"ט הל' ס:

[נ"ל דא"כ]

רבינו חננאל

וגו' מריח מים יפריח: אתו שמעיה ואבטליון למיהב שלמא לכ"ג · א"ל ייתי בר אהרן לשלם · אמר להו ייתון בני עממין לשלם כו': ירושלמי [למה] משמש בפנים בבגדי בד · א"ר חייא בר אבא כשירות של מעלה מה למעלה ואיש אחד בתוכם לבוש בדים · אף משרת למטה כתנת בד קדש ילבש · ולמה בחוץ בח' א"ר חנינא כנגד המילה שהיא לח' ימים כדכתיב בריתי היתה אתו · ולמה אינו נכנס לפנים בבגדי זהב · א"ר לוי אין קטיגור נעשה סניגור · כ"ג משמש בח' כלים כו' · ת"ר בגדים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה משזר ח' נמצא המעיל י"ב · והפרכת כ"ד והחשן ואפוד כ"ח חוטן כפול ששה מנ"ל ופשטנא שיתא שש כתיבי בבגדי לבן · ואלו הן ושבצת הכתנת שש ועשית מצנפת שש ויעשו את הכתנות שש מעשה אורג כו' · ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש · ואת מכנסי הבד שש משזר · ואת האבנט שש משזר ומצנפת ומגבעת אחת היא · קרא אחת לגופיה שיהיו של בוץ והוא פשתים · גמרא גמירי לה דהאי בד פשתים הוא ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ומכנסי פשתים · וחד שיהו שזורין וחד שיהא חוטן כפול ששה וחד לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש · וחד לשאר מינין שיהו גם הן חוטן כפול ששה · וחד לעכב שאם אינן חוטן כפול ששה פסולין הן · שש חוטן כפול ששה כמשמעו · אלא משזר שמונה מנ"ל · ואמרינן כתיב בשולי המעיל שלשה מינין תכלת וארגמן ותולעת שני משזר וכתיב בפרכת שש משזר ארבעה מינין · והן בכל אחד ו' הרי כ"ד ויליף שולי המעיל מפרכת משזר משזר בג"ש · מה בפרכת כ"ד חוטין אף שולי המעיל כ"ד חוטין · ובשולי המעיל ג' מינין נמצאו ח' חוטין בכל מין · ח' בתכלת · ח' בארגמן · וח' בתולעת שני ואמאי לא יליף שולי המעיל מן האפוד והחשן דאינון כ"ח חוטין משום דכתיב בהו זהב ושולי המעיל ופרכת לא

תוספות ישנים

ויוכלו לעסוק בתורה: **אמר** ר' זירא אמר קרא כו' חמשה קראי כתיבי כו' · בפי' ר"ח גרים שיתא שש כתיבי ואלו הן ושבצת הכתונת שש ועשית מצנפת שש ויעשו [את הכתנות שש ואת] המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר חד קרא לגופיה וחד שיהא שזורין וחד שיהא חוטן כפול ששה וחד לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש וחד לשאר מינין שיהא חוטן כפול ששה והשתא כולה שש מיותרין דבלאוי סגי בחד שש ובעשייה כולן מיותרין הון א) מבד דכתיב גבי מכנסים שלא הוזכר בלווי וכפי' רש"י נראה דמפיק כל יתורי מחד קרא מדלא כתיב הכל תעשה משש אומר ריב"א כי מצנפת ומגבעות שכל אחד ומונחין בראש אלא המצנפת היא בראש כ"ג ותשובה יותר כמו לניף מלופה ומגבעות היא מצנפת של כהנים הדיוט'ם כדאמר בזמן שהמצנפת בראש כ"ג כו' ולהכי כתיב מצנפת לשון יחיד ומגבעות לשון רבים ולכך קורא לה נמי מצנפת שהיא [אינה] דומה לשל כהן הדיוט לפי שהיה צריך להניח על ראשו ציץ ותפילין וכהן הדיוט לא היה תגית אלא תפילין בלבד ולא היה מכסה אלא הראש ומיהו קשה לי לפירושו למה היה בגדי כ"ג של יוה"כ מצנפת דהם לא היה לא ציץ ולא תפילין י"ל שלא חילקו במצנפת ואע"פ שאבנט היה חלוק משל שאר ימות השנה אבל קשה לי לרבי דוסא דאמר לעיל (דף כג:) אבל כשרין לכהן הדיוט הא איכא מצנפת י"ל לבד ממצנפת קאמר וא"ת הא אמר לעיל (דף כה.) נוטל מצנפתו של אחד מהם אלמא גבי כהן הדיוט נמי קרי ליה מצנפת י"ל דודאי בלשון תלמוד אין חילוק ומשונה הוא מלשון המקרא דלשון חכמים לעצמו שהרי כמו כן מצינו בשוק של שלמים דפליגי על ר' יהודה בסוף משנה דפרק הזרוע (דף קלד:) שהיא מן הארכובה ולמעלה אף על פי שבכל מקום בתלמוד קורא שוק מן הארכובה ולמטה כדאמר במנות חלילה (דף קג.) דהוה ליה איסתוירא מעל ושוקא מעל דמעל וכן שוק דרים אהלות חשיב ליה למטה מן הארכובה ולפירושו זה משמע שסובר ריב"א שהציץ הוא על ראשו במקום שער ולא על פדחת ואע"ג דכתיב על מצח היינו מעל המצח א"כ היינו מצח ומצח קרוי ראש בלשון תורה ולא פדחת ואע"פ שבלשון תלמוד מצח היינו פדחת כדאמר בהמפלת (דף כג:) המצח והגבינים והעינים כו' דלשון תורה לחוד כדפרי' גבי מצנפת ולא כפרש"י שפי' שהציץ היה על פדחת שהציץ על מצח ממש ואומר

א) נ"ל משש:

מסורת הש"ס

סנהדרין פט.

[לעיל לב:]

[זבחים יח:]

סנהדרין כב: פג: תענית יז: מו"ק. זבחים יח: כב:

[ליתא בקרא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דלא עבד כו' ואמר מר לא תונו (מ"ש כאן):

הגהות הגר"א

[א] מתני' ולאב"ד. נ"ל ולב"ד (וכ"ה במשניו' וכר"ח סוף פרקין):

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הלכה ג סמג לאוין רלח :

כה ב שם הלכה י' [וע"ש הלכה יג] :

מסורת הש"ס

כליל תכלת ויליף תכלת תכלת מפרוכת מה להלן ששה אף כאן ששה ונילף משוליו ורמוניו מה להלן שמונה אף כאן שמונה דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מתכשיט כלי אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא היינו דאמרינן לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש פרכת עשרים וארבעה ד' דשיתא שיתא לא דינא ולא דיינא חושן ואפוד עשרים ושמונה מנא לן דכתיב ועשית חשן משפט מעשה חושב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ארבעה דשיתא שיתא עשרין וארבעה זהב ארבעה הא עשרין ותמניא ואימא זהב נמי ששה אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא וקצץ פתילים פתיל פתילים הרי כאן ד' רב אשי אמר אמר קרא לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן היכי נעביד נעביד ארבעה דתרי תרי הוו להו תמניא נעביד תרי דתרי תרי ותרי דחד חד ועשית (א) שיהיו כל עשיותיו שוות אמר רחבא אמר רב יהודה המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא הכי קאמר רחמנא נעביד ליה שפה כי היכי דלא ניקרע מי כתיב שלא יקרע (*ואמר) ר' אלעזר המזיח חושן מעל האפוד והמסיר בדי ארון לוקה שנאמר לא יזח ולא יסורו מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא כי קאמר רחמנא חדקינהו ועבדינהו שפיר כדי שלא יזח ולא יסורו מי כתיב שלא יזח ושלא יסורו רבי יוסי בר' חנינא רמי כתיב בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו וכתיב (ב) והובא את בדיו בטבעות הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין תניא נמי הכי בטבעות הארון יהיו הבדים יכול לא יהיו זזין ממקומן ת"ל והובא את בדיו בטבעות אי והובא את בדיו יכול יהיו נכנסין ויוצאין ת"ל בטבעות הארון יהיו הבדים הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין אמר רבי חמא ברבי חנינא *מאי דכתיב עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן דבר אחר עומדים שמעמידין את צפויין ד"א עומדים שמא תאמר אבד סברן ובטל סכויין ת"ל עומדים שעומדין לעולם ולעולמים (*אמר) רבי חמא בר חנינא מאי דכתיב את בגדי השרד לשרת בקודש אלמלא

תורה אור: שמות כח · שם · שם · שם כח · שם כה · שם כז · שמות כו · שם לה

[נ"ל אמר] · סוכה מה: · [נ"ל ואמר]

רש"י

כליל · גדיל ואין גדיל פחות משנים : ואין דנין כלי מתכשיט כלי · רמונים קשוטו של מעיל הן : ארבעה דשיתא שיתא · ארבעת מינין של שש שש דהא נאמר בו שש ואמר מר דברים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה : לא דינא ולא דיינא · אין ספק וערעור בדבר : וקצץ פתילים · פתילים משמע תרין וכשקוצץ כל אחד לשנים הוה להו ד' : רב אשי אמר · היינו טעמא דזהב ו' לא אפשר דכתב ביה לעשות אותו בתוך התכלת ובתוך הארגמן משמע שיערב ממנו עם כל מין ומין : ניעביד ארבעה · המינין דתרי תרי חוטין של זהב הוו להו תמניא של זהב : חדקינהו · קשרם יפה ועל הטבעות והבדים אומר שיתנם בטבעות בדוחק : כתב לא יסורו · אלמא אין זזין מהן וכתיב (שמות כה) והבאת אלמא הולכים ובאים בתוכן : מתפרקין ואינן נשמטים · בראשיהם היו עבים והכנים ראשן אחד בדוחק בטבעת ובאמצען היו דקין הלכך לא היו נדחקין בטבעות אלא מתפרקין והולכין לכאן ולכאן אבל אינן נשמטין לצאת מהן לפי שהן עבים בראשיהן : דרך גדילתן · העליון למעלה והתחתון למטה : שמעמידין את ליפויין · ליפוי הזהב מעמידין ע"י מסמרות לשון אחר שלא התליעו ולא נפל ליפויין : שמא תאמר · משנגנזו אבד סיברן שלא ישובו עוד : ובטל סכויין · מה שאנו סוכין וצופין לכן : שרד · לשון שריד :

אילמלא

תוספות

נעביד ארבעה דתרי תרי הוו להו תמניא · ואם תאמר אין הכי נמי נעביד זהב תמניא מגלן ארבעה ותו לא יש לומר פתילים כתיב מיעוט פתילים שנים וכשנקצץ כל אחד הוו להו ד' ואי אמרת תמניא א"כ אין לדבר סוף אימא ק' ואימא אלף ותפסת מרובה לא תפסת והא דפריך ואימא זהב נמי ו' היינו כי היכי דליהוי דומיא דשאר מינין שבו ולעיל כי פריך ואימא כ"ח לא בעי לשנויי תפסת מועט תפסת דהתם לא מצי למימר טפי מכ"ח וכיון דהוא דבר שיש לו קצבה לא שייך למימר תפסת מרובה לא תפסת ואדרבה יש לתפוס המרובה דיש בכלל מאתים מנה ואע"ג דבפ"ק דר"ה (דף ד:) אמר מקיש חג השבועות לחג המצות מה להלן יש לו תשלומין כל שבעה כו' ופריך ולקיש לחג הסוכות מה להלן ח' כו' ומשני תפסת מרובה לא תפסת והתם נמי יש לדבר קצבה י"ל דהתם קאמר לחומרא תפסת מרובה לא תפסת דעד ז' יש לו תשלומין ממה נפשך אבל טפי לא דילמא מחג המצות ילפינן ובפרק קמא דקידושין (דף יז.) גבי הענקה נמי קאמר תפסת מרובה לא תפסת אע"ג דממה נפשך יש לדבר קצבה יש לומר התם נמי קאמר דתפסת מרובה לא תפסת דמספיקא לא מפקינן ממונא מן האדון :

כתיב בטבעות הארון וכו' וכתיב והובא את בדיו בטבעות · קשיא לי טובא אמאי מייתי האי קרא דוהובא *דכתיב גבי מזבח הנחשת ושביק קרא דוהבאת דכתיב גבי הארון ועוד שמעתי מקשים דבשעת סילוק מסעות כתיב ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרוכת המסך וכסו בה את ארון העדות וגו' (במדבר ד) עד ופרשו עליו בגד כליל וגו' עד ושמו בדיו משמע דבנסוע המסעות היו משימין אותן בדים וקשה והא כתיב לא יסורו ממנו ורבינו יעקב מאורליינ"ש מתרץ זה · דושמו בדיו על כתפי הנושאים קאמר להוליכן ולבני מהסם שהרי בני קהת לא היו שם עדיין עד לאחר שהיו מכניסין כל הכלים לנרתק שלהם כדכתי' ולא יבואו לראות כבלע את הקדש וגו' (שם) ויותר היה נראה לפרש דהאי ושמו בדיו היינו שמושכין הבדים לצד חוץ להיות נראין בולטין בפרוכת כמין שני דדי אשה מיהו קושיא קמייתא שהקשיתי בדוכתא קיימא ודוחק הוא לשבש הספרים דבכולהו גרס והובא את בדיו ובמקצת ספרים גרסינן בברייתא והבאת אבל באתקפתא דר' יוסי בר' חנינא גרסינן בכולהו *והובא ואי לאו דמספקינא מחברייא הוה אמינא דח' טבעות היו בארון וכן מוכיח הפסוק דכתיב ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתת על ארבע פעמותיו דהיינו ארבע קרנותיו כדמתרגמינן זווייתיה והדר כתיב ושתי טבעות על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית משמע דארבע טבעות היו על שתי צלעותיו לבד מאותם ד' שעל ד' פעמותיו בד' טבעות מהם היו בדים קבועין לא יסורו וארבעה מהם שהיו למטה או למעלה מאותן טבעות היו משימין בדים בשעת סילוק המסעות לשאת את הארון בהם והיינו הנך דכתב בהו ושמו בדיו ואם תאמר מאי פריך הכא רבי יוסי בר' חנינא ליסני דשני מיני בדים היו יש מהם קבועין ויש מהם נכנסין ויוצאין כדפרישית יש לומר דעל כרחך והבאת את הבדים בטבעות אכולהו בדים קאי דאי לא קאי אלא אהנך שהיו משימין במסעם אם כן הוה ליה למימר נמי והבאת את הבדים בטבעות שהרי לא פירש מתי הכניס אותם בדים הקבועים אלא כתב בטבעות הארון יהיו הבדים ותחילה היה לו לפרש שהכניסם אלא ודאי אכולהו בדים כתב והבאת את הבדים ומשמע ליה דבשוה קאי אכולהו דכי היכי דהנך שנושאין בהן לא היו קבועים ה"נ אינהו לא היו קבועים ממש במקום אחד שלא יהו זזין כלל ממקומן אלא לכל הפחות נכנסין קצת לכאן ולכאן דהשתא דמו להדדי במקצת ולהכי מייתי נמי קרא דוהובא דכתב במזבח לגלויי אוהבאת דארון כי היכי דוהובא דמזבח לא היו הבדים קבועין דהא לא כתב התם לא יסורו ממנו הכי נמי והבאת דארון לא היו ממש קבועין לגמרי ואם תאמר לפי מה שפירש דלכולהו ד' בדין קאי קשה מאי דכתב ביה בההיא קרא לשאת את הארון בהם ואין לתרץ דבכולהו ארבעה בדים היו נושאין ושנים מהם היו ארוכין ושנים האחרים קצרים מהם דבפרק שתי הלחם (מנחות דף צח:) משמע דבארבעה גברי הוו דרו להו ותו לא ונראה לי דוהבאת לא קאי אלא אהנך בדים שאינן קבועין שהרי אותם בדים הקבועין מה הוצרך להזכירן כאן לומר והבאת והלא לא היו מכניסין אותן אלא אהרן ובניו בשעת המסעות תדע שהרי בכולהו כתב ונשא בם את השלחן וכן במזבח הנחשת כתיב והובא את בדיו בטבעות וגו' בשאת אותו ובמזבח הזהב כתב נמי לבתים לבדים לשאת אותו בהמה אבל לא כתב בהן והבאת בלווי ובעשייה לא כתב ויבא כדכתיב גבי ארון בין בצואה בין בעשייה ואע"ג דבברייתא דמלאכת המשכן תניא ד' טבעות היו מקבעות בו שתים בצפונו ושתים בדרומו שכיון שהיו נותנין הבדים לא היו זזים משם לעולם שנאמר בטבעות הארון וכו' י"ל דלא חשיב אלא אותם ד' טבעות שהבדים קבועין בהן אבל אותם שלא היו הבדים קבועין בהן ולא נעשו אלא לצורך שעת המסעות לא קא חשיב תדע דלא קא חשיב התם טבעות של שלחן ושל מזבח הנחשת והזהב וצריך עיון : שמעמידין ליפויין · נ"ל דאפי' ליפוי זהב שעליהן בטל לגבי דידהו דבכל דוכתא העץ בטל לגבי המתכת לענין טבילה ולכל מילי דאמר הלך אחר המעמיד ובעלי שטים איט כן שהרי שלחן של עצי שטים היה ומצופה זהב ואפי' הכי תורת כלי עליו שהציפוי בטל לגבי העץ כדאיתא בשלהי חגיגה (דף כו:) ויליף לה התם מקרא :

*) [וברש"י דהכא ד"ה כתב לא יסורו וכו' משמע להדיא דהיה גרסתו והבאת את הבדים בטבעות (תרומה כה פי"ד)]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותרי דחד חד ועשית כתיב שיהיו כל: (ב) שם וכתיב (והובא את בדיו בטבעות) תא"מ ונ"ב ג"י רש"י והבאת את הבדים בטבעות :

גליון הש"ס

גמרא מי כתיב שלא יקרע · בספר קרבן חגיגה סימן ס"ח הק' הא אמרינן בסנהדרין דף כה ע"א בקרא לו נסים ולא יסור יקרב לו דסק לא יקרב לו נסים מסום שלא יסור ולא מקשינן מי כתיב שלא יסור :

[אולי גרש"י בכתב בתוספ' ... בהאתקפתא דר"י בר' חנינא גרס והבאת]

רבינו חננאל

כתיב בהן זהב אדרבה דנין כלי מכלי לאפוקי פרכת דאהל הוא · ושנינן אלא שולי המעיל מן האבנט גמר דאית ביה ד' מינין וכתיב ביה נמי [זהב] · רב אשי אמר שולי המעיל מן האפוד לא יתכן ללמד ממנו להיות חוטין כ"ח כי בשולי המעיל ג' מינין אם תעשה בכל מין מ' לא יבואו אלא כ"ז חוטין אם נעשה י' בכל מין הנה ל' לעשות שנים מהן מ' מ' ואחד י' ועשית כתיב שיהיו כל החוטין שוין הלכך לא אפשר ולפיכך לא גמר מיניה . מעיל י"ב חוטין הוא מין אחד תכלת שנאמר ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת · ואינו כתיב בו שש ואסיקנא חד קרא לשאר מינין דלא כתיב בהו שש. נמצא התכלת של מעיל ששה חוטין וכתיב ביה כליל כלומר תכללהו לשנים נמצאו י"ב חוטין · פרכת כ"ד · ד' דשיתא שיתא הא כ"ד · חשן ואפוד ד' מינין ו' בכל אחד הרי כ"ד חוטין וחוט של זהב בכל מין הרי כ"ח חוטין · המקרע בגדי כהונה עובר בלאו שנאמר לא יקרע · וכן המזיח החשן מן האפוד שנאמר ולא יזח החשן וגו' · וכן המסיר בדי ארון שנאמר לא יסורו ממנו · והכתיב והבאת את הבדים בטבעות מכלל שהיה מסירם · ושנינן מתפרקין ולא היו נשמטין אלא כגון תלויין היו · תניא כשנויין : עצי שטים עומדים שעומדים [דרך] גדילתן · כלומר אינו ראשו להפכן : בגדי שרד אלו בגדי כהונה שמכפרין על עונות ישראל כמו שכתבנו

תוספות ישנים

ואומר ר' אלחנן כי פי' ריב"א זה משמע בפ"ב דזבחים (דף יט.) דקאמר שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין משמע שהציץ היה מונח על הראש שאם על הפדחת מה לשון הוא זה שערו נראה בין ציץ למצנפת והלא כל תחילת הראש מגולה לצד הפנים ממקום הנחת תפילין דהיינו מקום שמוחו של תינוק רופס כיון שהציץ אינו מכסה השער כלל ועוד מדקאמר ששם היה מניח תפילין משמע שלא היה מגולה אלא שיעור הנחת תפילין ואם היה הציץ מונח על הפדחת א"כ היה נשאר הרבה מגילוי שער יותר ממקום הנחת תפילין כי מקום שמוחו של תינוק רופס אינו ממש סמוך לפדחת אלא רחוק הרבה מיהו אין זה ראיה אלא אם כן נאמר דמקום הנחת תפילין הוי דוקא במקום שמוחו של תינוק רופס אבל אם מתחיל מתחילת הראש במקום כינוס שער שפיר קאמר שערו נראה בין ציץ למצנפת אפילו היה הציץ על הפדחת דקאמר שהיה תחילת הראש מגולה ששם היה מניח תפילין וכן פי' במנחות ובעירובין ועוד היה מביא ה"ר אלחנן ראיה שהיה על הראש מדאמר גבי ינאי הקם להם בציץ שבין עיניך משמע שעל הראש כמו בין עיניך דתפילין אך קשה לרבי אמאי לא מייתי בפ"ב דזבחים היא דמקום יש בראש להניח בו שני תפילין כי היכי דמייתי לה בפרק בתרא דעירובין (דף צה:) ובמסכת ע"ז בפרק כל הצלמים (דף מד.) כיון שהציץ על הראש ואומר ה"ר אלחנן דהיינו טעמא לפי שלא הזכיר שם בהדיא שהציץ מונח על הראש אלא אנן דייקינן ליה ואומר רבי כי מכאן יש לדקדק שיעור רוחבו של תפילין לפירוש ריב"א דכיון שהציץ היה בתחילת הראש במקום שמניחין בו תפילין כדפי' בעירובין דמקום הנחת תפילין הוא בתחילת הראש והציץ היה רוחבו שני אצבעות כדאמרינן בפרק במה אשה (דף סג:) ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם ה"ה מניח את התפילין ואמר מקום יש בראש להניח שני תפילין א"כ יש ללמוד כי התפילין רוחבן יותר מאצבע לכל הפחות שאם לא היו רחבים אלא אצבע א"כ מקום יש בראש להניח בו ג' תפילין ואם היינו מפרשים מקום יש בראש להניח שם שני תפילין ולא יותר כלל אפילו חצי אצבע אז אנו יכולין לומר וללמוד מכאן דשיעור התפילין שני אצבעות מיהו למאי דמפרשינן בעירובין ובמנחות ששיעור מקום תפילין הוי מתחילת הראש עד מקום כינוס שער יש לתמוה על שיעורן דמשמע שהם גדולים הרבה שזה שיעור גדול · בשימושא רבה דתפילין כתוב אמר רבא האי מאן דבעי למיעבד תפילין מייתי אמא עבה ב' אצבעי על ב' אצבעי ואי הוה טפי שפיר דמי ואי בציר לא הוה פסול ואין מימרא זו בתלמוד ויש שם הרבה מימרות של האמוראים שאינם בתלמוד · מ"ר : שיהו שזורין · דממשזר לא נפיק דמשזר היינו א) שהשני עצמו שזור ולא מיירי שהן כולן שזורין יחד וא"ת משזר למאי אתא כיון דכתיב שהוטן כפול ששה וכתיב נמי שיהו שזורין כולן יחד יש לומר דס"ד שכל כ"ד חוטין שבפרוכת ששה מכל מין כפול (ששה) בלא שזירה קמ"ל שזור כל ששה וששה בפ"ע וא"כ שזורין כל המינין יחד · ה"ר יוסף : מאי משמע דהאי שש לישנא דכיתנא הוא · להכי נקט בעייתו בשש ואע"ג דמיבעיא ליה

א) נ"ל שהשש :

עין משפט
נר מצוה

כו א מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הל' טז :
כז ב שם הלכה יז :
כח ג מיי' שם הל' טו :
כט ד מיי' שם פ"ד הלכה כא :

רבינו חננאל

למעלה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט · רבי שמואל בר נחמני אמר בגדים המשרדים אותן מתוך כליהן *) ר"ל אמר מעשה מחט. איני והתני' בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה [מחט] אלא מעשה אורג · ומשני אביי הא דאמר ר"ל לבית יד שלהן · דתניא בגדי כהונה בית יד שלהן נארגת בפני עצמה ונדבקת עם הבגד ומגעת עד פיסת היד : אמר רחבה א"ר יהודה ג' ארונות עשה בצלאל אמצעי של עץ ט' טפחים פנימי ח' נשאר מן הארון של עץ טפח מגולה עשה החיצון עשרה להסיר טפח ממנו לכסות הטפח הנותר מבפנים מגולה · ומי שאומר גבהו י"א טפחים קסבר יש בעביו טפח · וטפח להחזירו בפנים הרי י"א ומשהו לזר · א"ר יוחנן ג' זירין הן של מזבח זכה אהרן ונטלה כלומר לקח הכהונה. של שלחן זכה דוד ונטלו כלומר זכה למלכות · של ארון היא התורה כל הרוצה ליטול יבא ויטול · והוא הגדול שנאמר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק · כתיב זר וקרינן זיר · זכה זיר · לא זכה זר · ועשו ארון מיכן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו · מבית ומחוץ תצפנו · כל ת"ח שאין תוכו כברו אינו ת"ח · ולא עוד אלא שקרוי תועבה שנאמר אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה · ואין מים אלא תורה · למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין · אוי להם לת"ח שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד · כלומר הוא רע ואין לו חלק עם ת"ח · קריאתו רעה היא לך שיודע הדין ועושה חילופו · אמר רבא לרבנן לא תירתו תרתי גיהנם · התורה נקראת סם · שנאמר וזאת התורה אשר שם משה · זכה נעשית לו סם חיים · לא זכה סם המות · עדות ה' נאמנה נאמנת להעיד בלומדיה אם קיימוה אם לאו · מעשה רוקם אלו מעשה מחט · לפיכך פרצוף אחד מעשה חושב אלו מעשי אורג לפיכך שני פרצופות · כי אתא רב דימי אמר משוח מלחמה משמש בח' שנאמר ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו · למי שבא בגדולה אחריו · איני והתניא יכול יהא בן [של] משוח מלחמה עומד תחתיו כדרך שבן

*) אולי צ"ל מאי היא ר"ל אמר אלו מעשה מחט.

תורה אור

אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט רבי שמואל בר נחמני אמר דבי ר"ש תנא בגדים שגורדין אותן כברייתן מכליהן ומשרדין מהן כלום מאי היא ריש לקיש אמר אלו מעשה מחט מיתיבי *בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג שנאמר °מעשה אורג (שמות כח) אמר אביי לא נצרכה אלא לבית יד שלהם כדתניא [א]בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני עצמה ונדבקת עם הבגד [ב]ומגעת עד פיסת היד אמר רחבה אמר רב יהודה שלש ארונות עשה בצלאל אמצעי של עץ תשעה פנימי של זהב שמונה חיצון (א) עשרה ומשהו והתניא אחד עשר ומשהו לא קשיא הא כמ"ד יש בעביו טפח הא כמ"ד אין בעביו טפח *ומאי משהו זיר א"ר יוחנן שלשה זירים הן של מזבח ושל ארון ושל שלחן של מזבח זכה אהרן ונטלו של שלחן זכה דוד ונטלו של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח שמא תאמר פחות הוא ת"ל °בי מלכים ימלוכו (משלי ח) רבי יוחנן רמי כתיב זר וקרינן זיר זכה נעשית לו זיר לא זכה זרה הימנו ר' יוחנן רמי *כתיב °ועשית לך ארון עץ (דברים י) וכתיב °ועשו ארון עצי שטים (שמות כה) *מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו °מבית ומחוץ תצפנו (שם) אמר רבא *כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם (אמר) אביי ואיתימא רבה בר עולא *נקרא נתעב שנאמר °אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה (איוב טו) אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב °למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין (משלי יז) אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים מכריז ר' ינאי חבל על *דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תירתון תרתי גיהנם אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב °וזאת התורה (דברים ד) אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה והיינו דאמר רבא *דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן רמי כתיב °פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט) וכתיב °אמרת ה' צרופה (שם יח) זכה משמחתו לא זכה צורפתו ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה °יראת ה' טהורה עומדת לעד (שם יט) אמר רבי חנינא *זה הלומד תורה בטהרה מאי היא *)נושא אשה ואחר כך לומד תורה עדות ה' נאמנה אמר רבי חייא בר אבא נאמנה היא להעיד בלומדיה °מעשה רוקם °מעשה חושב (שמות כו) אמר רבי אלעזר שרוקמין במקום שחושבין [ג]תנא משמיה דרבי נחמיה רוקם מעשה מחט לפיכך פרצוף אחד חושב מעשה אורג לפיכך שני פרצופות : באלו נשאלין באורים ותומים : כי אתא רב דימי אמר בגדים שכהן גדול משמש בהן משוח מלחמה משמש בהן שנאמר °ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו (שם כט) למי שבא בגדולה אחריו מתיב רב אדא בר אהבה ואמרי לה כדי [ד]יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו כדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו

*) [שם. קדושין כט:]

תלמוד

אלמלא בגדי כהונה · שעל ידיהן מקריבין הקרבנות המכפרין על ישראל : שגורדין אותן כברייתן מכליהן · כשהיו חותכין אותן בגרדין שלהן מתוך כלי אריגתן היו עושים כברייתן תלוין כדרך לבישתן ולא כשאר יריעה שצריך שוב לחתכה למדת הלבוש ולתפור במחט : ומשרדין מהם כלום · ומשיירין מהן מקצת שאינו ארוג עמהן וזהו לשון שרד : מאי היא · אותו שיור : אלו מעשה מחט · מקצתו היה נארג בפני עצמו ומחברו במחט : שלש ארונות · שנאמר מבית ומחוץ תצפנו ושל עץ באמצע והושיבו בתוך של זהב וחזר ונתן של זהב שני בתוך של עץ וחיפה שפתו העליונה בזהב נמצא מצופה מבית ומחוץ : תשעה · גבהו תשעה טפחים מבחוץ שנאמר אמה וחצי קומתו (שמות כה) ורגלים לא היו לו אלא עץ חלול היה : פנימי של זהב ח' · טפחים גבהו מבחוץ עם עובי שוליו ועובי שולי העץ של אמצעי טפח נמצא פנימי ממלא חללו של אמצעי : וחיצון · של זהב : י' ומשהו · תשעה כנגד גובה האמצעי ומשהו עובי שולי זהב של חיצון וטפח עשירי עולה למול עובי הכפורת שהוא טפח ומכסה חיבור הכפורת והארון : והתניא אחד עשר ומשהו · ומשני הא כמאן דאמר יש בעובי שולי הזהב טפח כאשר יש בעובי שולי העץ : הא כמאן דאמר אין בעוביו טפח · אלא משהו ולא ידענא היכא איפליגו בה : ומאי משהו · דקתני בברייתא בתרייתא : זיר · העולה היה עודף למעלה על עובי הכפורת משהו בגובה החיצון להיות זר לכפורת סביב ומשהו דקאמר רב יהודה בעובי שולי החיצון קאמר ובזר לא איירי כלל : שלשה זירין · נעשו בכלי הקודש של מזבח סימן לכתר כהונה ושל ארון סימן לכתר תורה ושל שולחן סימן לכתר מלכות שהשולחן הוא סימן לעושר מלכים : הכי גרסינן של מזבח זכה אהרן ונטלו של שלחן זכה דוד ונטלו · שהכהונה נתנה לאהרן ברית מלח (במדבר יח) וכן המלכות לדוד ולזרעו (תהלים יח) : בי מלכים ימלוכו · וגדול הממליך מן המלך והתורה אמרה מקרא זה : זכה · ללמוד לשמה ולקיימה : זרה · משתכחת ממנו : מצווין לעשות מלאכתו · שהארון בתחילה הטיל הכתוב המלאכה על משה ואח"כ הטילו על הציבור ואע"ג דקראי לאו בהאי סידרא כתיבי אסמכתא בעלמא הוא דקאמר : איש שותה · תורה כמים ויש בו עולה : דרתא · חצר : ותרעא לדרתיה עביד · שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת שמים : תרתי גיהנם · להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה ותירשו גיהנם במותכם ובחייכם לא נהגיתם בעולמכם : צורפתו · ביסורין ובגיהנם : נושא אשה · ניצול מהרהור עבירה : להעיד בלומדיה · מי קיים ומי לא קיים : שרוקמין במקום שחושבים · בתחילה מתקן הצורה על הבגד על ידי צבע ואחר כך רוקמה במחט : חושב מעשה אורג · שיש לה ליריעה שתי קירות ושתי צורות על שתי קירותיה אין דומות זו לזו פעמים שמצד זה ארי ומצד זה נשר כמו לחגורות של משי והיינו ב' פרצופים אבל רוקם כצורתו מכאן כך צורתו מכאן : משוח מלחמה · כהן שמשחוהו למלחמה לדבר דברי מערכי המלחמה שנאמר ונגש הכהן ודבר אל העם (דברים כ) : משמש בהן · אם בא לעבוד בבית המקדש לובש ח' בגדים : יהיו לבניו אחריו · האי אחריו קרא יתירא הוא למדרש בה כל גדולות נוהגות בזרעו אחריו ומשוח מלחמה גדולה היא : יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו וכו' · יכול תהא גדולת משוח מלחמה ירושה להיות בנו קודם לכל אדם כדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו רישא דברייתא הכי תניא לה בת"כ גבי עשירית האיפה והכהן המשיח אין לי אלא משיח מרובה בגדים מניין תלמוד לומר והכהן יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה תלמוד לומר תחתיו מבניו מי שבנו עומד תחתיו יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ומניין למשוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן וגו' יצא זה שאין ראוי לבוא אל אהל מועד (ב) לכפר בקודש וגבי כהן גדול תניא בדוכתא אחריתי בתורת כהנים לכהן תחת אביו מלמד שהבן קודם לכל אדם יכול אף על פי שאין ממלא את מקומו ת"ל ואשר ימלא : ת"ל

מסורת הש"ס

[זבחים פח.] · [סוכה ס.] · [לעיל ג: ע"ש ועי' תוס' חולין נב. ד"ה כרוך] · [ברכות כח.] · [נ"ל אמר נקרא כ"א בע"י] · שבת לח: · [שבת פח: ע"ש] · תהלים יט · שם יח · שם יט · מנחות ק. · שמות כו · שם · שם כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' פנימי של זהב שמונה חיצון של זהב עשרה ומשהו : (ב) רש"י ד"ה יכול יהא כו' לבוא אל אהל מועד לכפר בקודש :

תוספות ישנים

ליה כבד משום דממילא כי פשט דברים העולה כד בבד דהיינו פשתן א"כ שם נמי פשתן הוא דהא כתיב מכנסי בד שם משזר אבל אם נקט בעייתו בבד לא פירש עדיין שיש לו לידע מה הוא שם אע"ג שהיינו יודעים אותו : ואימא עמרא כו' · תימה אמאי לא קאמר ואימא קנבוס שהוא ממש כעין פשתן שעולה בד בבד ולא מיפליל [וי"ל] דהא ודאי אינו כשר לבגדי כהונה שלא מצינו כשר לשם אלא בוץ דוקא ויש שרוצים ללמוד מכאן שאסור לתפור בגדי צמר בחוטי קנבוס דהיינו מין פשתן שעולה בד בבד כדאמר הכא והא דאמר במשניות (כלאים פ"ט מ"א) הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה כו' דמשמע דאינו מין פשתן היה אומר ה"ר אפרים כי אותו קנבוס שבמשניות אינו קנבוס שלנו דבפ"ב דכלאים (מ"ה) תנן שהוא עושה אחת לשלש שנים ואותו שלנו עושה בכל שנה ושנה כמו פשתן ורבי אומר שאין לנו לבטל המנהג שרגילים העולם לתפור בחוטי קנבוס שקורין קנבא וכן שמעתין דהכא מיפרשא שפיר דפשיטא ליה לתלמודא דכל בגדים האמורים בתורה סתם אינו אלא צמר ופשתים כדאמרינן במנחות (דף לט:) וביבמות (דף ד:) ובשבת (דף כו:) דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים א"כ פשיטא ליה דלאו היינו קנבוס אפילו לרבנן דפליגי על תנא דבי ר' ישמעאל כדאמר בריש יבמות א) הוא דמפקי ליה מקרא דבסמוך דפארי פשתים ועוד דלא פליגי עליה אלא גבי ציצית דוקא משום דוקיא דרבא דהכנף מין כנף אבל בעלמא אית להו לכ"ע דרשא דצמר ופשתים כדפי' בשבת וביבמות · מ"ר · וכן נמצא בשם רבינו שמואל אלא שלא הבית רבנן דפליגי עליה : בילף מחשן המשפט ואפוד · אבל לא בעי למיפרך דנילף מכתונת דאל יוכיח כתונת שאין בו אלא מין אחד ב) : (ע"כ שייך לדף עא ע"ב)

ואין דנין כלי מתכשיט · ופרוכת תשיב כלי יותר מרמון והוה מצי למימר נמי דיליף כליל תכלת מדכתיב ופרשו עליו בגד תכלת אלא לא מיירי אלא בבגדים חשובים כי הוא לא הוה אלא כיסוי בעלמא ג) : וכתיב ושמת את הבדים בטבעות · משמע שהולכין ובאין בתוכן כך כתוב בפירש"י ותימה אמאי לא מייתי ושמו את בדיו דכתיב במדבר סיני גבי ארון אלמא היו נשמטין כשהיו משימין אותן בשעת מסעות ולמה יש לו להביא מה שהוא כתוב בפעם ראשון וה"ר יוסף פירש דוהבאת מיותר דבטבעות הארון יהיו הבדים הגי ויש ספרים דגרס והובא את בדיו בטבעות מיהו האי קרא אינו כתיב גבי הארון כי אם גבי מזבח הזהב · הגה"ה ד) : מתפרקין ואין נשמטין · פירש"י שהיו עבין לצד ראשן שאין יכולים להוציאן ואם השמיטן אע"פ שאין יכולין להוציא שראשן עב אפ"ה לוקה ורבי מפרש דאין נשמטין לגמרי אבל יכולין הן להשמט כדוחק (ע"כ שייך לע"א:) אלא לבית יד שלהם · שאחר שהבית יד נארגת לבד תופרין אותה במחט עם שאר הבגד : הא כמאן דאמר יש בעוביו טפח · האי תנא דאמר אחד עשר לית ליה הא דאמרי' בפ"ק דסוכה (דף ד:) ובשבת בהמצניע (דף צב.) ובכמה דוכתי דהארון תשעה וכפרת טפח לפי' רש"י דהכא אבל ר"ח פי' בע"א דמ"ד עשר ומשהו סבר אין בעוביו טפח בשל זהב עם דופן הכותל של עץ ובשוליים נמי מיירי שהן היו משהו ותלה דשל עץ היה קרוב לתשעה והזהב לא היה מכסה בפנים אלא שמונה דהחיצון של זהב הפנימי לא כיסה אלא שמונה והשלמת אותו טפח היה בעובי הכותל מלמעלה אבל השוליים של עץ ושל זהב היה דק דק ואינו אוכל כל כך בארון ובפ"ק דב"ב (דף יד.) דקא חשיב כמה לוחות אוכלות בארון כו' לא חשיב כמה היה פנימי אוכל בשל עץ כי דק הוא מאד ומאן דאמר אחד עשר ומשהו סבר דעוביה של כותל דשל עץ היה טפח הרי עשרה וטפח לכסות ארון

א) צ"ל הכא מודו דמפקי כו' · ב) עי' בריטב"א ותמצא הגירסא הנכונה · ועיין ש"י : ג) צ"ל יותר מרמונים והוה מצי למימר נמי כליל תכלת דכנגד כסוי ארון דכתיב ופרשו וכו' ועיין ש"י : ד) עי' בתו' דסוגיין הגירסא הנכונה ועיין בש"י שהאריך בזה :

תלמוד לומר °שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד מי שראוי לבא אל אהל מועד ואם איתא מיחזא חזי אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר כל שעיקר משיחתו לאהל מועד יצא זה שעיקר משיחתו למלחמה מיתיבי משוח מלחמה אינו משמש לא בארבעה ככהן הדיוט לא בשמונה ככהן גדול אמר ליה אביי אלא זר משוית ליה אלא ככהן גדול משום איבה ככהן הדיוט *משום מעלין בקדש ולא מורידין אמר ליה רב אדא בר אבא לרבא והאי תנא דלית ליה איבה ולא קא משמש דתניא *דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט פר [א] כהן משיח ופר הבא על כל המצות ופר יום הכפורים ועשירית האיפה לא פורע ולא פורם אבל פורם הוא מלמטה וההדיוט מלמעלה ואין מטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר את הרוצח ומקריב אונן ואינו אוכל ואינו חולק ונוטל חלק בראש ומקריב חלק בראש ומשמש בשמנה כלים ופטור על טומאת מקדש וקדשיו *וכל עבודות יום הכפורים אינן כשירות אלא בו וכולן נוהגות במרובה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות וכולן נוהגות במשוח שעבר חוץ מפר יום הכפורים ועשירית האיפה וכולן אין נוהגות במשוח מלחמה חוץ מחמשה דברים האמורין בפרשה לא פורע ולא פורם ולא מטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר את הרוצח כדברי רבי יהודה וחכמים אומרים אינו מחזיר כי לית ליה איבה בדכוותיה בדזוטר מיניה אית ליה יתיב רבי אבהו וקאמר לה להא שמעתא משמיה דרבי יוחנן אהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפייהו איכא דאמרי רבי חייא בר אבא אמרה ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפייהו מתקיף לה רב פפא בשלמא רבי אבהו משום יקרא דבי קיסר אלא לרבי חייא בר אבא נימרו ליה מימר לא אמר רבי יוחנן הכי כי אתא רבין אמר נשאל איתמר תניא נמי הכי בגדים שכ"ג משמש בהן משוח מלחמה נשאל בהן תנו רבנן *כיצד שואלין השואל פניו כלפי נשאל והנשאל פניו כלפי שכינה השואל אומר °ארדוף אחרי הגדוד הזה והנשאל אומר *כה אמר ה' עלה והצלח ^ר רבי יהודה אומר אין צריך לומר כה אמר ה' אלא עלה והצלח ^ר אין שואלין בקול שנאמר *ושאל לו ^ד ולא מהרהר בלבו שנאמר *ושאל לו לפני ה' אלא כדרך שאמרה חנה בתפלתה *שנאמר °וחנה היא מדברת על לבה ^ה אין שואלין שני דברים כאחד ואם שאל אין מחזירין אלא אחד ^ו ואין מחזירין אלא ראשון שנאמר °היסגירוני בעלי קעילה בידו הירד שאול וגו' ויאמר ה' ירד והא אמרת אין מחזירין אלא ראשון דוד שאל שלא

הדרן עלך בא לו

רש"י

תלמוד לומר אשר יבא אל אהל מועד · מי שראוי לבא אל אהל מועד · (א) לכפר בקודש ביום הכפורים עליו אני אומר לך תחתיו מבניו שבנו יהיה תחתיו יצא זה שאינו ראוי וכו' דלאו כהן גדול הוא: ואם איתא · דבת' בגדים הוא משמש כל השנה האי נמי מיחזא חזי דכתיב ביוה"כ וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו וכל מילוי ידים על ידי הבגדים הוא כדכתיב ובגדי הקדש אשר לאהרן (שמות כט): משום איבה · אבל מדאורייתא חזי: דלית ליה איבה · דלא חייש לאיבה: ולא קמשמש · כלומר וקאמר דלא משמש משוח מלחמה בשמונה: פר כהן משיח לא גרסינן · דהיינו פר הבא על כל המצות כהן משיח שחטא בהעלם דבר ועשה דבר שחייבין על זדונו כרת מביא פר וההדיוט מביא כשבה או שעירה כשאר יחיד שבישראל: ועשירית האיפה · שבכל יום כדכתיב הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה (ויקרא ו): לא פורע · ראשו לגדל שיער מחמת אבילות: מלמטה · שיפולי בגדיו: ואינו מטמא לקרוביו · אבל הדיוט מטמא לאותן האמורין בפרשה: ומצווה על הבתולה · בעשה: ומוזהר על האלמנה · בלאו: ומחזיר את הרוצח · במיתתו: ומקריב אונן · דכתיב ומן המקדש לא יצא (ויקרא כא) כדפרישית בפרק קמא (דף יג:): ואינו אוכל · כלומר אף על פי שהוא חלוק מן ההדיוט לענין הקרבה שוה הוא לו לענין אכילה: ואינו חולק · כשהוא אונן לאכול לערב כשתעבור האנינות דאמרינן בזבחים פרק טבול יום (דף צט.) הראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק: ומקריב חלק בראש · מפורש בפ"ק (דף יד.): ופטור על טומאת מקדש · בהוריות נפקא לן מקרא בפרק בתרא וכולה הך מתניתא מפרש לה התם: מרובה בגדים · כהנים גדולים ששימשו מיום שנגנז שמן המשחה שלא היה להם לכהונה גדולה אלא בריבוי בגדים: חוץ מפר הבא על כל המצות · דמשיח כתיב ביה ואע"ג דגבי עשירית האיפה נמי משיח כתיב איתרבי נמי מרובה בגדים מוהכהן בת"כ אבל הכהן דכתיב גבי פר הבא על כל המצות איצטריך לגופיה כדתניא בת"כ משיח יכול זה מלך ת"ל הכהן: וכולן נוהגות במשוח שעבר · כגון אם אירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו ולאחר זמן חזר ראשון לעבודתו ועבר זה ממשיחותו כולן נוהגות בו: חוץ מפר יום הכפורים ועשירית האיפה · שהם חובה קבועה וחדא אמר רחמנא דתיקרב ולא שתים: האמורין בפרשה · גבי והכהן הגדול מאחיו (ויקרא כא) דהתם איתרבי נמי משוח מלחמה כדמפרש בהוריות (דף יב:) מאשר יוצק (ויקרא כא) ואלו הן חמשה דברים לא פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה אבל לא מקריב אונן ואף על גב דכתיב בההיא פרשתא דהכי תניא בהוריות יכול יקריב אונן תלמוד לומר עליו ולא על חבירו · ומחזיר את הרוצח כדברי רבי יהודה · דמרבי ליה במסכת מכות (דף יא.) מקראי ופליגי רבנן עליה אלמא האי תנא לית ליה איבה מדקתני כולן נוהגות במשוח שעבר דמשמש [בח'] בגדים ואפילו הכי משוח מלחמה לא דקתני כולן אין נוהגות במשוח מלחמה: כי לית ליה איבה בדכוותיה · משוח שעבר גדול היה כמותו אבל משוח מלחמה דזוטר מיניה חושש לאיבתו: להא שמעתא · דכי אתא רב דימי: אהדרינהו לאפייהו · כלומר לא אמרה ר' יוחנן: רבי אבהו · חשוב היה בבית המלך כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יד.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר ובסנהדרין (דף יד.) נמי אמרינן דנפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה: נימרו ליה מימר · בהדיא לא אמרה רבי יוחנן: כי אתא רבין אמר · לאו משמש בהן איתמר אלא נשאל בהן איתמר בגדים שכהן גדול משמש בהן משוח מלחמה נשאל כשיוצא למלחמה ונשאל באורים ותומים שהמלך נשאל לו בהן: השואל · מלך או אב בית דין: פניו כלפי נשאל · כלפי כהן: כלפי שכינה · כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן: ושאל לו · משמע לו לבדו שאין שומע אלא הוא: אינו מהרהר בלבו · אלא יוציא בשפתיו מה הוא שואל שנאמר ושאל לו במשפט האורים וסמיך ליה על פיו יצאו קרי ביה הכי ושאל לו השואל על פיו שמוציא דברים בפיו: שני דברים כאחד · אלא לאחר שהשיבו לו על הראשון שואל לו על השני: שלא

תוספות

וכולן נוהגות במשוח שעבר · תימה דתנן בפרק אלו הן הגולין (מכות דף יא:) ומייתי ליה בסנהדרין ר"פ כהן גדול (דף יח:) ההורג כ"ג או כ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם *ואמאי לא הדר במיתת משוח שעבר אף לרבנן או משוח מלחמה לר' יהודה שגם הם מחזירים הרוצח ושמא י"ל דכ"ג עיקר וכיון דהוה כ"ג בשעה שהרג לא הדר במיתת הני או במיתת כהן גדול אחר שיעמידו תחתיו והא דקתני דמחזירין הרוצח היינו כגון דלא הוה כהן גדול בשעה שהרג א"נ הא דקתני אינו יוצא משם לעולם כגון דלא הוו משוח שעבר ומשוח מלחמה:

רבינו חננאל

שבן כ"ג עומד תחתיו כו' ואם איתא משוח מלחמה נמי בא אל אהל מועד שהוא משמש בח' בגדים · ושני רב נחמן בר יצחק ה"ק מי שעיקר משיחתו לאהל מועד יצא זה שעיקר משיחתו למלחמה · ואותבינן תוב והתניא משוח מלחמה אינו משמש לא בשמנה ולא בארבעה ודחינן כי תניא ההיא דחייש משום איבה דכ"ג' לפיכך תני אינו משמש בח' · והא האי תנא דלא חייש לאיבה דקתני וכולן אלו י"ו דברים שבין כ"ג המשוח בשמן המשחה לכהן הדיוט והן פר הבא על כל המצות ופר יוה"כ · ועשירית האיפה לא פורע ולא פורם אבל (פורע) [פורם] מלמטה וכהן הדיוט מלמעלה · ואין מטמא לקרוביו' ומצווה על הבתולה · ומוזהר באלמנה ומחזיר הרוצח ומקריב אונן ואינו אוכל ומקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש ומשמש בח' ופטור על טומאת מקדש וקדשיו וכל עבודות יוה"כ אינה כשירה אלא בו · וכולן נוהגות במרובה בגדים· כהן במקדש שני שלא היה להן שמן המשחה והיה בהן כ"ג מתמנה בריבוי בגדים(הוא)והיה נקרא מרובה בגדים · אבל פר הבא על כל המצות דכתיב בה בפירוש אם הכהן המשיח לא היה נוהג בהן בו · וכולן נוהגין בו במשוח שעבר כגון שאירע בו פסול ונתמנה אחר תחתיו ואח"כ חזר הראשון לעבודתו · כל אלו נוהגין בכהן משיח שעבר חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה · ואלו כולן אין נוהגות במשוח מלחמה חוץ מה' דברים האמורים בפרשה לא פורע ולא [פורם] מלמעלה אלא מלמטה · ואין מטמא לקרובין כו' הנה האי תנא לא חייש לאיבה דתני וכולן נוהגין במשוח שעבר ותני אין נוהגין במשוח מלחמה ודחינן כי לא הויא ליה איבה במשוח שעבר אבל משוח מלחמה דזוטר מיניה אם יראתו שמשמש בח' כלים ישמור לו איבה · כי אתא רבין אמר נשאל בח' בגדים איתמר כדתניא בגדים שכ"ג משמש בהן משוח מלחמה נשאל

תוספות ישנים

הזהב שבחוץ המגולה שבפנים עם עובי הכותל למעלה הרי כאן אחד עשר ומאי משהו זר אתרוייהו קאי ואותו הזר היה מבפנים אותו טפח ממש ולכך חשיב ליה כאילו הוא בגובה שחושב טפח זה שנכפף בפנים כאילו הוא למעלה אבל אם היה אותו הזר באמצע הארון למה יש לחושבו כאילו היה זקוף ולפי' ר"ת זה כולהו סבירא להו ארון השעה וכפורת טפח דהשתא בגובה מיירי א): לא זכי תיהוי ליה סמא דמותא · כגון שלא לשמה ואיכא נמי שלא לשמה דמתוכה בא לשמה דאמר במקום שנהגו (דף נ:) כתיב כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב עד שמים ל"ק כאן לשמה וכאן שלא לשמה והאי שלא לשמה דהכא כגון שעוסק ואינו מקיים כלל ואינו לומד אלא להתגדר ולקנתר את חבירו ועליה אמרינן בפ"ב דברכות (דף יז.) נוח לו שלא נברא · מ"ר: נאמנת היא להעיד בלומדיה · מי קיים ומי לא קיים כדפירש"י ועוד מצינו לפרושי נאמנת היא להעיד שכל העוסק בתורה מכפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ כדדרשי' במועד קטן (דף טז:) ב) מכרזתו תתן קולה: א"ר יוחנן זה הלומד תורה בטהרה נושא אשה ואח"כ לומד תורה · מכאן קשה לי על פירש"י בפ"ק דקידושין (דף כט:) גבי הא דא"ר יוחנן רחיים בצוארו ויעסוק בתורה ובפ"ק דשבת (דף ע:) פי' גבי הא לן והא להו: *) בכהן הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורידין כו' · תימה אדרבה לימא טעמא משום דהוי מחוסר בגדים ובשלמא לעיל פ"ק (דף יב:) גבי משוח שעבר לא ק"ל משום דביד בית דין להורידו כדפרישי' לעיל אבל הכא למה יורידוהו ואומר רבי כגון שאם זקן הוא ואינו יכול עוד לצאת ולבא למלחמה מושחין כהן אחר ולכך אין הראשון משמש בארבעה כלים אלא משום מעלין בקדש ולא מורידין: פר כהן משיח ופר הבא על כל המצות · רש"י לא גרס פר כהן משיח דהיינו פר הבא על כל המצות והדין עמו דבסיפא לא הזכיר אלא פר הבא על כל המצות וליכא למימר דפר הבא על כל המצות היינו פר העלם דבר של ציבור שבא על כל המצות דהא [בת"כ מרבינן] דמייתי לה אפילו כהן הדיוט ותנן נמי במגילה (דף ט:) אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות ולא גרסינן פר כהן משיח ופר הבא על כל המצות וגם בתוספתא דהוריות (פ"ב) גרס כגירסת רש"י ובגמרא דפרק בתרא דהוריות (דף יב.) מוכח דפר הבא על כל המצות שנוה שם במשנה שחלוקין בו כהן משוח ומרובה בגדים היינו פר דכהן גופיה מביא לכפרתו הגי' מ"ר: וכולן נוהגות במשוח שעבר · ובפ"ק (דף יב: ד"ה שני) פי' לריב"א דאמר אפילו באותו יום שזה שימש הוי כפר משל ראשון א"כ אמאי נקט שעבר אפילו לא עבר נמי הוי משל ראשון: חוץ מפר יוה"כ · הנא פרח והוא הדין לאילו: ומצווה על הבתולה · לאפוקי בעולה דלאו הבא מכלל עשה עשה: ומוזהר על האלמנה · בלאו: ומקריב אונן ואינו אוכל ואינו חולק לאכול בקדשים לערב · כולה חדא מילתא היא אינו אוכל ואפילו חולק אינו כדי לאכול ומעלה הוא במה שמקריב: כדברי ר' יהודה · אמחזיר הרוצח לבד קאי ולספרים דגרס דברי ר' יהודה דמשמע דאכולה מילתא קאי לא תיקשי מדקאמר בפרק קמא (דף יג:) ר' יהודה אומר כל היום פי' כל היום אסור להקריב אונן גזירה שמא יאכל דהתם מדרבנן והכא איירי מן התורה: ושאל לו · כלומר שלא ישמע אלא הנשאל: לא מהרהר בלבו דכתיב על פיו · ואע"ג דמשמעות דקרא קאי אנשאל דכתיב על פיו יצאו וגו' מ"מ דריש הכי מדסמכיה ליה ושאל לו ולא כתיב הוא וכל בני ישראל אתו על

א) עי' בחידושי הריטב"א ועיין ש"י: ב) [נ"ל מחכמות בחוץ תרונה]: *) (ע"כ שייך לדף עב ע"ב)

עין משפט נר מצוה

ל א ב ג ד ה ו מיי' פ"י מהלכות כלי המקדש הלכה יא יב:

[מעין זו איתא במכות יא: ורוצה הש"ס להוכיח דבמיתת כולן הוא חוזר ודחי הש"ס בדליכא ע"ש והיינו כתי' שני דתוס' דהכא ומצוה לייש"ב]

מסורת הש"ס

שמות כט

[לעיל יב: וש"נ]

הוריות יב: [ע"ש]

[לעיל לב: וש"נ]

שמואל א ל

במדבר כז

שמואל א א

שמואל א כג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תלמוד לומר כו' שראוי לבא אל אהל מועד לכפר בקדש:

הגהות הגר"א

[א] גמרא שבין כ"ג לכהן הדיוט פר הבא כו' כנ"ל

גליון הש"ס

גמ' שנאמר וחנה היא מדברת על לבה · עיין ברכות דף לא ע"א:

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"י מהל' כלי המקדש הלכה יא:

לב ב מיי' שם הל' י:

א ג מיי' פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ד ה סמג לאוין סט ועשין לב טוש"ע א"ח סימן תריא סעיף א:

ב ד מיי' שם פ"ג הלכה א סמג וטוש"ע שם סימן תריג סעיף י:

ג ה מיי' שם הלכה ח וסמג שם טוש"ע שם סימן תריד סעיף ג:

ד ו ז ח ט מיי' שם פ"ב הלכה א סמג לאוין שם טוש"ע שם סימן תריב סעיף א ב וסעיף ט:

ה י מיי' שם הלכה ג:

ו כ מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה ה:

שלא כסדר · היה לו לשאול הירד שאול הסגירוני לפיכך השיבוהו על הראוי לשאול ראשון: ואם הוצרך לשניהן · כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דלקלג: גזירת נביא חוזרת · כגון של יונה בן אמיתי: שנאמר במשפט · כדין שאינו חוזר: שמאירין את דבריהם · מפרשי' את דבריהן: משלימין את דבריהן · כדאמרן אין גזירתן חוזרת: לא השלימו · שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח: באחרונה · פירשו להם כי מחר אתננו בידך: בולטות · האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה לומר עלה וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן: והא לא כתב צד"י · בכל השבטים ואם צריך לה כגון והצל תציל מהיכן באה: שהרי שאל צדוק · כשהיה דוד בורח מפני אבשלום: שנאמר ויעל אביתר עד תום כל העם לעבור · ותניא בסדר עולם ששאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה שנאמר ויעל אביתר מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו דאם כן למה לי רוח הקודש: סיועי הוה מסייע · כהן בהדי אורים ותומים הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות: הוא זה מלך · דהא ביהושע משתעי קרא: וכל בני ישראל אתו · מי שכל בני ישראל אתו נאה למלחמה אחריו:

תורה אור

יום הכפורים כו' · סדר המסכתא תחילה נקט ז' ימים קודם יום הכפורים והדר נקט ליל יום הכפורים והדר נקט סדר עבודת היום והשתא נקט הלכות היום לענין איסור והיתר:

כיון

שלא כסדר והחזירו לו כסדר וכיון שידע ששאל שלא כסדר חזר ושאל כסדר שנאמר °היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי בידשאול ויאמר ה' יסגירו ואם הוצרך הדבר לשנים מחזירין לו שנים שנאמר °וישאל דוד בה' לאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו ויאמר (ה') לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל ואף על פי שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת שנאמר °במשפט האורים למה נקרא שמן אורים ותומים אורים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין את דבריהן וא"ת בגבעת בנימין מפני מה לא השלימו *הם שלא ביחנו אם לנצח אם להנצח ובאחרונה שביחנו הסכימו שנאמר °ופנחס בן אלעזר בן אהרן עומד לפניו בימים ההם לאמר האוסיף עוד לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל ויאמר ה' עלו כי מחר אתננו בידך כיצד נעשית רבי יוחנן אומר *בולטות ריש לקיש אומר מצטרפות והא לא כתיב בהו צד"י[א] אמר רב שמואל בר יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם והא לא כתיב טי"ת אמר רב אחא בר יעקב שבטי ישורון כתיב שם מיתיבי [ב]כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו *שהרי שאל צדוק ועלתה לו אביתר ולא עלתה לו שנאמר °ויעל אביתר עד תום כל העם וגו' סיועי הוה מסייע בהדייהו: ואין שואלין אלא למלך: מנא הני מילי *אמר רבי אבהו דאמר קרא °ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים וגו' הוא זה מלך וכל [בני] ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו סנהדרין:

הדרן עלך בא לו כהן גדול

יום [א]הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה [ב]והמלך והכלה ירחצו את פניהם [ג]והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרין *[ד]האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה [ה]והשותה מלא לוגמיו חייב [ו]כל האוכלים מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין *למלא לוגמיו [ז]האוכל ושותה אין מצטרפין: **גמ'** אסור ענוש כרת הוא אמר רבי אילא ואיתימא רבי ירמיה לא נצרכה אלא לחצי שיעור הניחא למאן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן התורה מאי איכא למימר דאיתמר חצי שיעור רבי יוחנן אמר *[ח]אסור מן התורה ריש לקיש אמר מותר מן התורה הניחא לרבי יוחנן אלא לריש לקיש מאי איכא למימר מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן אי הכי לא ניחייב עליה קרבן שבועה אלמא *תנן [כ]שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ורבי שמעון פוטר והוינן בה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן או בסתם ואליבא

[ירושלמי לכמלוא] [שבועות כג: כב:]

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' · מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינוי וגבי יוה"כ ה' עינויי' כתיבי והני ה' הוו דשתיה בכלל אכילה: מלך · דרכו ושבחו להיות נאה שנאמר (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה · צריכה נוי עד שתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה: והחיה · יולדת: תנעול את הסנדל · שהצנה קשה לה: דברי רבי אליעזר · אכולהו קאי מלך וכלה וחיה: **גמ'** לחצי שיעור · כגון פחות מכותבת הגסה שהיא שיעור ליוה"כ כדתנן מתני' וכי לא שלים שיעורא כרת ליכא איסורא איכא: חצי שיעור · כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב: שאסור מדרבנן · ומתני' נמי מדרבנן קאמר: אי הכי · דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן לא ניחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא ניחייב עליה קרבן שבועת ביטוי דהא קיימא לן במסכת שבועות (דף כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור או נשבע לבטל ולא בטל פטור: ורבי שמעון פוטר · מקרבן שבועה: מושבע ועומד הוא · והוה ליה נשבע לקיים את המצוה: בכולל · שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטה ולא בשר נבילה דמגו דחיילא אהתירא חיילא נמי אאיסורא ורבי שמעון פוטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרינן מגו: וריש לקיש אמר אי אתה מוצא · שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ובשבועתו נאסר עליו: במפרש · שלא אוכל אפילו חצי שיעור: ואליבא דרבנן · דאמרי בשבועות (דף יט:) דהנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכשיעור: או בסתם · מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו: ואליבא

רבינו חננאל

נשאל בהן: כיצד שואלין השואל פניו כלפי הנשאל והנשאל כלפי השכינה · השואל אומר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו · והנשאל אומר לו כה אמר ה' עלה והצלח · ואין שואל בקול אלא כדרך שכתוב בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ואין שואלין על ב' דברים כאחד · ואם שאל אין מחזירין לו אלא הראשון בלבד שנאמר ויאמר דוד ה' אלהי ישראל שמוע שמע עבדך וגו' · ואסיקנא דוד שאל שלא כסדר · וכיון שהרגיש חזר ושאל כסדר שנאמר ויאמר דוד היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי וגו' · ואם הוצרך הדבר לשנים מחזירין לו על שניהם שנאמר וישאל דוד בה' לאמר ארדוף אחרי הגדוד [האשיגנו] ויאמר לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל ואע"פ שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת שלא נקראו תומים אלא מפני שמשלימים דבריהן א"כ מפני מה לא השלימו בגבעת בנימין לפי שהן לא ביחנו אם לנצוח אם לינצח · באחרונה שביחנו הסכימו על ידו שנאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם · כיצד נעשית · ר' יוחנן אומר האותיות היו בולטות והיו כתוב בהן אברהם יצחק ויעקב ושבטי ישורון להשלים צד"י וטי"ת שלא היו בשמות השבטים · ומותבינן עלייהו והתניא כל כהן שמדבר ברוה"ק ושכינה שורה עליו שואלין בו · ומעשה ושאל צדוק ועלתה · שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר כו' ומשנינן סיועי מסייע הנשאל בהדי אורים ותומים: ירושלמי וישאל דוד בה' לאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו דוד ביקש רחמים ה' אלהי ישראל הגד נא לעבדך תדע לך שהוא כן שהרי ב' שאל והשיבוהו ג' שנאמר ויאמר לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל · אית תנא תני הקול היה שומע שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו · ואית תנא תני הכתב היה בולט והיה כתוב בהן אברהם יצחק ויעקב כל אלה שבטי ישורון היה חקוק עליהן: ואין נשאלין אלא למלך ולב"ד ולמי שצורך הצבור בו מנ"ל ולפני אלעזר הכהן יעמוד · הוא זה המלך אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו סנהדרין: הדרן עלך בא לו כהן גדול:

יוה"כ אסור באכילה כו' · אוקימנא למתניתין קתני אסור באכילה חצי שיעור · אבל האוכל כשיעור חייב כרת · תניא בהדיא כשאמר אסור באכילה לא אמרו אלא כבחצי שיעור אבל כשיעור ענוש כרת · אין ענוש

תוספות

על פיו יצאו וגו': **והא** לא כתיב צ' · ה"ג הוה מצי למיבעי והא לא כתיב ח' כגון כי מחר אתננו בידך יהודה בתחילה וכן הוה מצי לאקשויי והא לא כתיב ק"ף ועל זה יתרץ אברהם יצחק ויעקב כתוב שם ובירושלמי בעי לה הטי הא לא כתוב חנ"ק ומתרץ אברהם יצחק ויעקב כתוב שם: הדרן עלך פרק בא לו

פרק ח **יום** הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה כו'. לכאורה משמע שכל אלו העינויים הן מאכילה ושתיה מדרבנן מדליכא בהו כרת רק באכילה ושתיה כדאמרינן בגמרא וגם מדשרינן למלך וכלה לרחוץ ושיש הטעין ברחצו כך כדרכו ואינו חושש ולמי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה לרחוץ מיהו כל בני איכא לדחויי שאין כרת אלא באכילה ובשתיה שיש בו איבוד נשמה כדאמרינן בגמרא אע"פ שכולן הן מן התורה וגם אין אסור מן התורה אלא רחיצת כל גופו וסיכת כל גופו והילכך מדרבנן לא גזור בהני והא דדרשי' להו בגמרא לכולהו משבתון שבות הויא אסמכתא בעלמא אבל עיקריהו נפקי מדדרשינן לקמן הכי ה' עינויים כנגד מי מיהו מדנקט הני לישנא דחמשה עינויין כנגד מי ולא נקט מהיכא נפקא או מנא לן משמע שאותן פסוקים אינן אלא אסמכתא בעלמא ותדע דמפיק (ה') עינויין מיניה ואכילה ושתיה ועל כרחין לאו מההוא קרא נפקא ועוד מדאמר הכא והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין על כורחין ליכא סכנה מדאסרין רבנן א"כ היכי שרי ר' אליעזר כיון שנעילת הסנדל אסור מה"ת ואין נ"ל דבהכי פליגי דרבנן אסרי נעילת הסנדל מה"ת ור' אליעזר שרי וגם אין נראה לומר דודאי נעילת מנעל אסור מה"ת אבל סנדל אינו אסור אלא מדרבנן ולהכי פליגי ביה בחיה ולהכי לא נקט מנעל אלא סנדל [ועוד] (דהא) דתניא לקמן בגמרא (דף עח:) תינוקות מותרין בכולן חוץ ממנעל וסנדל ומסקינן דכל מידי דאית ביה ריבתא לתינוק לא גזרי רבנן אשמע שאין כאן איסור אלא מדרבנן דאי מדאורייתא גבי תינוק לא החמירו הוה ליה למימר אלא מדרבנן

תוספות ישנים

היא וגבי תינוק לא שייך גזירה כן נ"ל לדקדק מכל אלו כדפי' דחמשה העינויין אינן אלא מדרבנן. **אלא** למאן דאמר מותר מן התורה מאי איכא למימר · דס"ד דאפילו מדרבנן מותר ואיידי דנקט ר' יוחנן אסור מן התורה נקט ריש לקיש מותר מן התורה: **מודה** ריש לקיש דאסור מדרבנן · ומתני' דרבנן ושבק כרת לאשמועינן דבכל הני איכא איסורא דרבנן: **וריש** לקיש אמר אי אתה מוצא · בפ"ג דשבועות (דף כג:) מפרש דאינהו לא סבירא להו כריש לקיש דמוקמי למתני' כדברי הכל ואע"ג דליכא מאן דלית ליה איסור כולל כגון רבי שמעון התם מכל מקום טוב להם להעמידה כדברי כל התנאים ריש לקיש מוקי לה או כרבי עקיבא או כרבנן ועוד [דכיון] דמוקי טעמא דרבי שמעון דפטר לטעמיה דלית ליה איסור כולל (א"כ) דברי הכל היא חוץ מרבי שמעון דפליג עליה בהדיא [לא] קאמר התם דלא מוקי ליה כוותיה משום דס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה וכרבי יוחנן דכיון דליכא אלא [איסורא בעלמא] חיילא עליה שבועה כדמשמע פ"ג דשבועות (דף כג:) דבעי שאמר שבועה שלא אוכל הרבה בכמה כיון דמושבע ועומד עליו דעתיה אמשהו פירוש וחיילא או דילמא כו' ויש ספרים דגרסי כי מישתבע אהיתירא קא משתבע ודעתיה אמשהו וטעמא כיון דליכא איסורא בעלמא לרבי יוחנן ולא מלקות כמו שפי' קרי ליה היתירא אך מכל מקום קשה לרבי למימר דלא אמר כריש לקיש ולהעמיד המשנה דהתם בחצי שיעור והא בעינן דמשכחת לאו לישבע שבועה שלא אוכל ושבועה שאוכל והכא נמי דקרי ליה היתרא לענין שאינו מושבע ועומד שבועה שלא אוכל ושבועה שאוכל) מיהא לא מצי למימר דמשכחת לה לאו והן כיון שיש איסורא **אלא** אי כדמפרש כו' · ורבי שמעון דפטר משום דאית ליה כל שבוא למכות לא חיילא עליה

מסורת הש"ס: [שבועות לט:] סוטה מח. ע"ש · סנהדרין טז. ע"ש · [כלים פי"ז מי"ב] · [חולין לה. ועי' תוספות פסחים מד. ד"ה לעולם ותוס' שבועות כג: ד"ה ר' שמעון]

הגהות הגר"א: [א] גמ' צד"י · נ"ב וק' · כ"ה בירושלמי:

ואליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה קא חייל קרבן שבועה והתנן *שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויין להעיד והוינן בה *למעוטי מאי רב פפא אמר למעוטי מלך רב אחא בר יעקב אמר [א]למעוטי משחק בקוביא והא משחק בקוביא מדאורייתא מיחזי חזי ורבנן הוא דפסלוהו ולא קא חיילא עליה שבועה שאני התם דאמר קרא °אם לא יגיד והאי לאו בר הגדה הוא כלל וכל היכא (א) דתני ענוש כרת לא תני אסור והתניא *[ב]אע"פ שאמרו אסור בכולן לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד הכי קאמר כשאמרו [ג]אסור לא אמרו אלא בבחצי שיעור אבל כשיעור ענוש כרת ואף על פי שענוש כרת אין ענוש כרת אלא אוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד ואב"א כי קתני אסור אשארא דתנו רבה ורב יוסף בשאר סיפרי דבי רב מניין ליוה"כ שאסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ת"ל °שבתון שבות: גופא חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה ריש לקיש אמר מותר מן התורה רבי יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה [ד]כוי וחצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה ת"ל °כל חלב מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך דאורייתא *כוי ספיקא הוא איצטריך קרא לאתויי ספיקא אי משום הא לא איריא קסברי כוי

ויקרא ה

ויקרא טז

שם ז

רש"י

ואליבא דר' עקיבא דאמר · במס' שבועות (דף יט:) אדם הנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא דהכי תנן שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא ר' עקיבא מחייב וחכמים פוטרים הלכך הא דקתני חייב אי כרבנן סבירא ליה מוקמינן ליה במפרש ואי כרבי עקיבא סבירא ליה מוקמינן ליה אפי' בסתם ורבי שמעון פוטר ר' שמעון לטעמיה דאמר בכל שהוא נמי מושבע מסיני הוא דתניא במסכת מכות (דף יז.) ר' שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ואי סבירא ליה כריש לקיש דחצי שיעור אסור מדרבנן היכי מוקי לה להא דתני חייב באוכל חצי שיעור והרי אף עליו מושבע משום לאו דלא תסור (דברים יז): וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה · אין זה מושבע מסיני וכי משתבע עליה חיילא שבועה ומיחייב עלה: שבועת העדות · שחייב הכתוב עליה קרבן שבועה שנאמר (ויקרא ה) ושמעה קול אלה: והוינן בה למעוטי מאי · דלא תנן במתני' בהדיא הא תנא ליה רישא נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין: למעוטי מלך · דתנן ביה (סנהדרין דף יח.) לא מעיד ולא מעידין אותו: למעוטי משחק בקוביא · בעירבון דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות: מדאורייתא מיחזא חזי · דלא הוי גזלן דאורייתא אלא שגזלם מידו כמו ויגזל את החנית מיד המצרי (ש"ב כג) כך מפרש בב"ק (דף עט:): אם לא יגיד · משמע מי שהגדה שלו מועלת לבעל הדין והאי לא מהניא הגדה דידיה הואיל ולא מקבלינן לה מדרבנן: וכל היכא דענוש כרת לא תני אסור · דקשיא לך לעיל אסור ענוש כרת הוא: איבעית אימא כי קתני · מתניתין (ב) אסאכולה משום רחילה וסיכה דליכא כרת תנא אסור: שאר סיפרי · דלאו תורת כהנים ספר וידבר ואלה הדברים: שבתון · וגבי עינוי כתיב וכי היכי דשבתון האמור בשבת אסמכו ביה רבנן שאר מלאכות שלא היו במשכן ואינה מלאכה גמורה ה"נ שבתון דגבי עינוי דכתיב שבתון הוא לכם ועניתם להוסיף על עינוי אכילה ושתיה קאתי: אין לי אלא שישנו בעונש ישנו באזהרה · גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו הרי אזהרה וסמיך ליה כי כל אוכל חלב מן הבהמה (ג) הרי עונש אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא ענוש עליו כרת דגבי עונש לא כתיב כל אחלב אלא אאוכל דכתיב כי כל אוכל חלב: כוי · שהוא ספק ואין בו כרת וחצי שיעור שאינו בעונש מניין שהוא באזהרה: תלמוד לומר כל חלב · לא תאכלו הכא כתיב כל אחלב כלומר אפילו כל שהוא:
אתא

תוספות

כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל · תימה לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות חצי שיעור דהא ר' יוחנן ידע להאי ברייתא דהא בסמוך קא מותיב מינה וי"ל דלהכי איצטריך ליה לר' יוחנן לפרושי האי טעמא משום דאי מקרא דכל חלב הוה אמינא עיקר קרא לכוי איצטריך וחצי שיעור מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאיצטרופי סברא הוא מהאי טעמא דדרשה גמורה היא (ד) לחצי שיעור:

כוי ספיקא הוא כו' · תימה אמאי לא הכריעו בו חכמים אי חיה אי בהמה נבדוק בקרניה שבזה ניכר אי חיה אי בהמה כדאיתא באלו טריפות (חולין דף נט:) וי"ל דשמא היו טועין בסימנא דחרוקות (ה) בעינן והוא דמיבלע חירקייהו והיינו ספיקא דעיזא דכרכוז ואפילו למאן דשרי תרבא דעיזא דכרכוז אפשר דעיזא דכרכוז מחשיב ליה מיבלע חירקייהו ובכוי איסתפקא להו:

איצטריך קרא לרבויי ספיקא · ואע"ג דאמר פ"ט דבכורות (דף נח:) עשירי ודאי ולא עשירי ספק וכן בשילהי מסכת נזיר (דף סה:) דאמרינן ספק בהרת קדמה ספק שער לבן קודם טהור ויליף לה מקרא דכתיב לטהרו או לטמאו פתח הכתוב בטהרה תחילה ולא פרכינן איצטריך קרא למעוטי ספיקא י"ל דהכא פריך שפיר איצטריך קרא [לאתויי] ספיקא דקמי שמיא גליא שהוא שוה כל שעה דהוה מצי למימר לן אי חיה אי בהמה דאי חד מינייהו חיה כולהו חיות ואי חד מינייהו בהמה כולהו בהמות וכן בפ"ק דשחיטת חולין (דף כג:) גבי פרט לתחילת הזהוב שבזה ושבזה פריך אי אמרת ספיקא הוי איצטריך קרא למעוטי ספיקא דקמי שמיא גליא שכל שעה שוה דכל תחילת הזהוב גדולים נינהו או קטנים נינהו אבל בספק עשירי לא הוה מצי למימר כולהו עשירי דיש מהן שהם תשיעי ויש מהן עשירי וכן בספק בהרת קודמת זימנין שער לבן קודם וכס"פ על אלו מומין (בכורות דף מא:) דתניא כשהוא אומר למטה זכר שאין תלמוד לומר להוציא טומטום ואנדרוגינוס ופריך מני אילימא ת"ק איצטריך קרא למעוטי ספיקא לאו מטומטום פריך שאין כולן שוין יש מהם זכר כשיקרע ימצא זכר ויש מהם נקבה אלא מאנדרוגינוס פריך דכולהו שוין דקמי שמיא גליא או כולהו זכרים או כולהו נקבות והא דקאמר התם אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס אבל טומטום דברי הכל קדוש מספיקא דלא אתא קרא למעוטי טומטום אע"ג דלאו קמי שמיא גליא מכל מקום כיון דאיכא לאוקמי מיעוט לאנדרוגינוס שיש בו נקבות לא מסתבר לאוקמיה בטומטום דשמא יקרע וימצא זכר דטפי מסתבר לאוקמי באנדרוגינוס מבטומטום ולהכי פריך אלא מעתה בערכין יערך אלמה תניא הזכר ולא טומטום ואנדרוגינוס והוה לן לאוקמ' קרא דהזכר רק באנדרוגינוס ומשני סמי מכאן טומטום ובפרק קמא (דחגיגה דף ד.) תניא זכורך ולא טומטום ופריך איצטריך קרא למעוטי ספיקא יש לומר דהתם פריך משום דבלאו קרא הוה ידעינן דמספיקא לא לייתי דהיכי ניעביד לסמוך דילמא אשה הוי וקא עביד עבודה בקדשים לא ליסמוך דילמא גברא הוא וקא מבטל סמיכה ואע"ג דסמיכה לא מעכבא מכל מקום לא מייתי קרבן לכתחילה כדי לבטל סמיכה כדאמר בפסחים בפרק האשה (דף פח:) גבי ה' שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת באחת מהן כולן פטורין מלעשות פסח שני משום דלא אפשר דלא מייתי ומתני במותר פסח משום דפסח לא בעי סמיכה ומותר פסח בעי סמיכה והא דאמר במסכת שקלים (דף יא:) ומייתי לה בפרק האיש מקדש (קדושין דף נה.) בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר זכרים עולות נקבות זבחי שלמים ומקריבין אותן בלא סמיכה לפי שאין מכירין בעליהן שאני התם דכבר הוקדשו ואין להם תקנה בע"א אם לא נקריבם בלא סמיכה וספק מצורע דמייתי אשם בפ' התערובות (זבחים דף עו:) וקא מבטל סמיכה למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא תקוני גברא שאני ואם תאמר והא רב דסבר בס"פ המפלת (נדה דף כח.) דאנדרוגינוס ספיקא הוי מדטמאה בלובן ואודם ומדפסיק בס"פ הערל (יבמות דף פג.) כרבי יוסי דאמר לא הכריעו בו אם זכר אם נקבה ובריה בפני עצמה הוא דקאמר רבי יוסי התם בברייתא לאו דוקא
ואפילו

מסורת הש"ס

שבועות ג.
[שם לא.]
[כריתות כא.]
[נדרים פ:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכל היכא דענוש כרת לא תני כו' כצ"ל ותיבת דתני נמחק: (ב) רש"י ד"ה איבעית אימא: כי קתני מתני' אסור אכולה: (ג) ד"ה אין לי כו' כי כל אוכל חלב מן הבהמה וגו' ונכרתה הרי עונש: (ד) תוס' ד"ה כיון כו' דדרשה גמורה היא לחצי שיעור: (ה) ד"ה כוי כו' כסימנא דחרוקות דבעינן והוא דמיבלע:

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ו מהלכות שבועות הלכה א סמג לאוין רמא:
ח ב מיי' פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ה טוש"ע א"ח סימן תריא סעיף א:
ט ג מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה ג סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סימן תריב סעיף ה:
י ד מיי' פ"א מהלכות מאכלות אסורות הל' יג טוש"ע י"ד סימן פ סעיף ו:

רבינו חננאל

ענוש אלא האוכל והשותה והעושה מלאכה בלבד וכיון דאמר חצי שיעור אסור מדרבנן אבל איסורא דאורייתא לית ביה · אקשינן עלה מהא דתנן בשבועות שבועת העדות אין נוהגת אלא בראויין להעיד והוינן בה למעוטי מאי · רב פפא אמר למעוטי מלך כדכתיב בית דוד דינו לבקר משפט · ואין עד נעשה דיין · רב אחא בר יעקב אמר למעוטי משחק בקוביא · והא משחק בקוביא מדאורייתא הוא ראוי ורבנן גזרו ביה ואע"ג דרבנן הוא דגזרו ביה לא חיילא עליה שבועת העדות · ושנינן שני עדות דכתיב בה אם לא יגיד ונשא עונו · מי שמגיד והגדתו מתקיימת הוא מוזהר בשמיעת קול אלה יצא מלך · וגם זה משחק בקוביא שאפילו מגידים אין עדותן מתקיימת לפיכך פטורין משבועת העדות: חצי שיעור · ר' יוחנן אומר אסור מן התורה · דכיון דחזו לאיצטרפי אכילה קרינא ביה · ר"ל אמר אסור מדרבנן · אכילה אמרה רחמנא וליכא' איתיביה שיכול כל שישנו בעונש [ישנו] באזהרה כוי וחצי שיעור שאינו בעונש יכול לא יהו באזהרה ת"ל כל חלב ומשני ר"ל לעולם מדרבנן[וקרא] אסמכתא

תוספות ישנים

רבי יוחנן אמר אסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי · מיהו עיקר טעמא דר' יוחנן דדריש ליה לקמן מקרא דכל חלב [וא"כ מלקי נמי לקי] דהכי משמע דמיירי קרא דכל חלב מדקאמר אין לי שישנו בעונש ישנו באזהרה כו' [וקשה] דהוה ליה למימר לרבי יוחנן הלכה כרבי שמעון ולר"ל הלכה כרבנן ועוד דרבי יוחנן גופיה קאמר בגמרא פרק שלשה מינין (דף לה:) ופרק אלו עוברין (דף מג:) [כל איסורים] שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר כו' ואי חצי שיעור לקי ליצרוף למה לי ואומר רבי דלאו קושיא היא דכולהו כרבנן סבירא להו מדלא שני ליה ריש לקיש הכא הסיא כרבי שמעון ואנא דאמרי [כרבנן] א ע"כ הכא לענין איסורא דקרא דכל חלב לא מיירי אלא באיסור בעלמא ובסוף פרק גיד הנשה (דף קג:) בעי ר' יוחנן שיעור שלם למלקות דאמרינן התם אכל מן החי שחלקו מבחוץ פטור מכפנים בתוך [ר' יו]חנן אמר חייב הרי נהנה גרונו בכזית כו' מיהו קשה לה"ר אלחנן דמאי שנא דהכא לא יליף מכל חלב אלא איסור אזהרה בעלמא ולא מלקות ואילו בפסחים בפרק אלו עוברין (דף מג:) יליף מכל מחמצת [לחמץ] דגן גמור ע"י תערובות וטקשה בעיניה בלאו דמאי שנא כל מחמצת לא תאכלו מכל חלב לא תאכלו ויש לחלק בדרשות כו': דאי סלקא דעתך דאורייתא כוי ספיקא הוא איצטריך קרא לרבויי ספיקא · [ויש לומר] דהוה מצי לדייק איפכא דבעלמא אי חצי שיעור אסור מן התורה עיקר קרא לחצי שיעור אבל אי חצי שיעור מדרבנן קרא דכל חלב למאי אתא מיהו שמא יש להעמידו לדרשא אחרת ·
קסבר

תורה אור

*כוי בריה בפני עצמה היא דאי לא תימא הכי הא דאמר רב אידי בר אבין *אף כל לאתויי כוי (א) כוי ספיקא הוא איצטריך קרא לרבויי ספיקא אלא בריה שאני הבא נמי בריה שאני ת"ר °תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער תלמוד לומר °וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה שב ואל תעשה אף ענוי נפש שב ואל תעשה ואימא היכא דיתיב בשימשא (ב) וחיים ליה לא נימא ליה קום תוב בטולא יתיב בטולא וקריר ליה לא נימא ליה קום תוב בשימשא דומיא דמלאכה מה מלאכה לא חלקת בה אף ענוי לא תחלוק בו תניא אידך תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער ת"ל וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר אף ענוי נפש שחייבין עליו במקום אחר ואי זה זה *פגול ונותר אביא פגול ונותר שהן בכרת ולא אביא את הטבל שאינו בכרת ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא הטבל שהוא במיתה ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא את הנבילה שהוא בלאו ולא אביא את החולין שאינן בלאו ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא החולין שאינן בקום אכול ולא אביא את התרומה שהיא בקום אכול ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא את התרומה שאינה בבל תותירו ולא אביא את הקדשים שהן בבל תותירו תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה ואם נפשך לומר הרי הוא אומר °והאבדתי את הנפש ההיא °ענוי שהוא אבידת הנפש ואי זה זה אכילה ושתיה מאי ואם נפשך לומר וכי תימא בעריות קא מישתעי קרא הרי הוא אומר והאבדתי (ג) הנפש ענוי שיש בו אבידת נפש ואי זה זה אכילה ושתיה דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן ענוי ונאמר להלן ענוי מה להלן °ענוי רעבון אף כאן ענוי רעבון ונילף °מאם תענה את בנותי דנין ענוי דרבים מענוי דרבים ואין דנין ענוי דרבים מענוי דיחיד ונילף מענוי דמצרים דכתיב °וירא את ענינו ואמרינן זו פרישות דרך ארץ אלא דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי שמים ואין דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי אדם *°המאכילך מן במדבר למען ענותך רבי אמי ורבי אסי חד אמר *אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל אמר רב יוסף מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין אמר אביי *הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא בימָמא א"ר זירא מאי קרא °טוב מראה עינים מהלך נפש אמר ר"ל טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש °כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים ר' אמי ור' אסי חד אמר כל הנותן עינו

אלא קרא לרבויי ספיקא · בתמיה אטו קמי שמיא ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי : הא דאמר רב אידי בר אבין · בכריתות בפרק דם שחיטה (דף כא.) אף כל לאתויי כוי דקתני התם כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה מה עוף ובהמה מיוחדים וכו' : מה · מצות מלאכה (ד) שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל ממך את העינוי הוא ואין זו אלא כגון הני דמתניתין לא יאכל ולא ישתה ולא ירחץ : מה מלאכה לא חלקת בה · בכל צדדיה אסורה אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדיו קאמר יצאו חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא ישב אינו מצוה לישב : מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר · כרת כי הכא כגון בשבת אף עינוי בדבר אכילה קאמר שמצינו שחייב עליו במקום אחר כגון פיגול ונותר : ואם נפשך לומר · ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראיה אחרת דקרא של תענו את נפשותיכם עינוי שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף איירי : וכי תימא בעריות קמשתעי קרא · כלומר עינוי · דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי עינוי כדלקמן (דף עז.) וחייבין עליו כרת במקום אחר כגון עריות : ונאמר להלן עינוי ויענך וירעיבך (דברים ח) : ונילף מואם תענה את בנותי · דמוקי ליה לקמן (שם.) אתשמיש : עינוי דרבים · יוה"כ לכל ישראל ואכילת המן לכל ישראל : עינוי בידי שמים · יום הכפורים מצות מלך היא וכן עינוי המן : ה"ג המאכילך מן במדבר וגו' רבי אמי ורבי אסי וכו' · ולית הכא רומיא דקראי אלא קרא (ה)מפרש המאכילך למען ענותך אוכל ומעונה : אין לו פת בסלו · אוכל היום ודואג על למחר : אינו רואה ואוכל · אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן :

עיטו

ולפי' הכי ממעטא ליה רב לענין ביאת מקדש מדכתיב מזכר ועד נקבה זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס והיכי אתי קרא למעוטי ספיקא וי"ל דבההיא דרב תרי מיעוטי כתיבי דהוה מצי למיכתב מזכר ועד אדם או מנקבה ועד אדם ואתא חד מינייהו לאנדרוגינוס וחד לטומטום ואי אנדרוגינוס זכר הוא אתי מזכר למעוטי ואי נקבה הוא אתי ועד נקבה למעוטי מטעם שהוא משונה ובבכורו' פרק על אלו מומין (דף מב:) גבי הא דממעט אנדרוגינוס מהזכר יתירה דכתיב גבי עולה ופריך מני אי רבנן קסברי ספיקא הוי ואיצטריך קרא למעוטי ספיקא התם פריך שפיר דהם בא למעוטי אפי' הוא זכר מפני שהוא משונה משאר זכרים אם כן מדממעטינן ליה מהזכר שמע מינה זכר הוא ולא ספיקא אלמא לא אתא כת"ק דאמר ספיקא הוי ולפי מה שפירש' אית ליה לרב דהמפלת (נדה דף כח.) שפיר ההיא דרב חסדא דאית ליה גבי בכור דטומטום קדוש מספיקא דחד מיעוטא כתב בבכור ולית ליה לאוקמינן אלא באנדרוגינוס ולא בטומטום שאם הוא זכר הוי זכר גמור וא"ת א"כ מאי קא פריך התם לרב חסדא מערכין דממעטינן מערך איש ומערך אשה טומטום ואנדרוגינוס ומשני נמי מכאן טומטום ומאי קושיא התם איכא תרי קראי הזכר ואם נקבה הלכך ממעטי' ליה כמו ההיא דהמפלת ויש לומר דהתם צריכי תרוייהו שפיר לאנדרוגינוס דאי לא כתב אלא הזכר הוה ממעטינן ליה מערך זכר אבל יהא בערך אשה דלא גרע מאשה והא דפריך מאם זכר אם נקבה להוציא טומטום ואנדרוגינוס מאי קושיא הא גבי שלמים איכא תרי מיעוטי אם זכר אם נקבה ויש לומר דגרסינן התם זכר או נקבה דכתיב בויקרא גבי שלמי צאן דמיניה דריש ליה בת"כ אבל אם זכר אם נקבה דכתיב בשלמי בן בקר דריש התם פרק אלו קדשים (תמורה דף יז:) לרבות ולד בעלי מומין ותמורת בעלי מומין והשתא פריך שפיר לרב חסדא דבהאי קרא לא כתב אלא חד מיעוט והוי או למעט כמו כשב או עז פרט לנדמה ואם תאמר הא אשכחן דכתב קרא כדי שלא נטעה דפריך בפרק אלו טרפות (חולין דף סו:) מכדי אנן אקשקשת סמכינן סנפיר דכתב רחמנא למה לי ומשני אי לא כתב רחמנא סנפיר הו"א מאי קשקשת [*סנפיר] ואפילו דג טמא כתב רחמנא סנפיר עד דאיכא סנפיר וקשקשת וי"ל דלשון קשקשת משמע דבר שאינו שוה וחלק שהיד מסכסכת בו וסנפיר נמי כך הוא ונופל בו לשון קשקשת :

כוי בריה בפני עצמו הוא · האי בריה בפני עצמו דהכא הייני שאינו ספק חיה או בהמה אבל הא דאמר רבי יוסי בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פ.) כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אי מין חיה או מין בהמה ההוא הוי פירוש שהוא ספק חיה ספק בהמה דהא שמעינן לרבי יוסי דאמר בפרק כסוי הדם (שם דף פד:) כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו ואי הוה בריה לן שהוא בריה ולא חיה ולא בהמה יהא מותר לשחטו לכתחילה דהא לאו בר כיסוי הוא [וע"ע תוס' כריתות כא. ד"ה כוי] :

הכי

בעלמא · הא דרב אידי בר אבין דאמר כל לאתויי כוי מפורש בכריתות פרק דם שחיטה בבהמה ובחיה כו' · בתחלתו ואסיקנא קסבר האי תנא כוי בריה בפ"ע הוא : ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה ובצנה כדי שיצטער ת"ל כל מלאכה לא תעשו מלאכה ועינוי אסרתי לה מה מלאכה שחייבין עליה ממקום אחר ואיזה זה פיגול ונותר כו'' עד אם נפשך לומר בעריות משתעי קרא · הרי הוא אומר והאבדתי את הנפש ההיא איזהו דבר שיש בו איבוד נפש הוי אומר זו אכילה ושתיה דבי ר' ישמעאל תנא כאן תענו את נפשותיכם ונאמר ויענך וירעיבך · מה להלן עינוי רעבון אף כאן ביוה"כ עינוי רעבון וכתיב ביוה"כ תענו את נפשותיכם וכתיב [תהלים לה] עניתי בצום נפשי ועוד כתיב [ישעיה נח] למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע · מיכן שהצום נקרא עינוי נפש: כתיב המאכילך מן למען ענותך · פי' כיון שאינו ניתן לו המן אלא יום ביום אע"פ שעתה אוכל אכילתו עינוי הוא לו · ללמדך כל מי שאין לו פת בסלו לעולם אינו שבע כאילו בעינוי הוא וכן כל שאינו רואה מה שאיכל אינו שבע מיכן לסומים שאוכלין ואינן שביעים :

תוספות ישנים

קסבר בריה בפני עצמה היא · לא הוי כמו ההיא דר' יוסי בפ' אותו ואת בנו (דף פ.) דכוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו עליה חכמים כו' דהסוא בריה דהתם ספיקא הוי כדפי' בפרק אותו ואת בנו בחולין ובנדה בפרק המפלת (דף כח:) וביבמות פרק הערל (דף פג.) : כרבה את הפיגולין והנותרות כו' · פי' ה"ר יוסף דהכי חמשה עינויים דמייתי הכא חמש פעמים תענו את נפשותיכם ריבה (לאוא) היינו חמשה עינויים דאמר לקמן (דף עו.) הכי חמשה עינויים כנגד מי וקאמר כנגד חמשה עינויים שבתורה אלא כולהו מלשון ועניתם קאמר לתודיה והוה מצי למימר ולמיפרך דלאו שיתא כתיבי אלא חמשה אלא דלא רצה לדקדק דעיקרייהו צריכי לדרשא דלקמן דהכי ה' עינויים כנגד מי כו' ואומר רבי כי אין צריך לכך דמתענו ועניתם נפקי כולהו וכבי האי גוונא איכא במעילה פרק הנהנה מהקדש דמפיק מתמעול מעל ריבה דרשות טובא׳ מ"ר: איזה דבר שיש בו איבוד נשמה כו' מדכתיב ל' איבוד ולא כתיב היכרת: טוב מראה עינים באשה יותר כו' · הילכך צריך ליזהר מאד ממנו :

מסורת הש"ס

[חולין פ. כריתות כא.] [שם.]

[פי' לעבור עליו בשתים וקי"ל דהייני כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים עיין מכות יג:]

[עי' הגי' בע"י] [לעיל יח: וש"נ]

[לקמן עה:] קהלת ו

משלי כג

הגהות הב"ח

(א) גמ' אף כל לאתויי כוי ואי כוי ספיקא הוא : (ב) שם ואימא היכא דיתיב בשימשא וחמים ליה : (ג) שם הרי הוא אומר והאבדתי את הנפש : (ד) רש"י ד"ה מה מצות מלאכות שב ואל תעשה כו' כצ"ל ותיבת שבת נמחק : (ה) ד"ה ה"ג המאכילך כו' אלא קרא קא מפרש :

גליון הש"ס

גמרא עינוי שהוא אבידת הנפש · עיין כריתות דף ט ע"ב וברש"י ד"ה כי רחק :

א) לכו הייני חמשה כו' ולא כולה בלשון תענו אלא קמא לתודיי וכו' אלא לא תא לדקדק וכו' ואומר ר' כי אין צורך לפירושו דמתענו קמא נפקי כולהו וכב"ג וכו' כנ"ל ועי' ש"י :

מסורת הש"ס

סוטה מב: סנהדרין ק:

[פי' כדי שינקטו עליו רחמים · ערוך ערך שח ו']

[צ"ל תנו רבנן כ"א בנ"י] *[מכילתא פ' בשלח]

עינו בכוסו (א) עריות כולן דומות עליו כמישור וחד אמר כל הנותן עינו בכוסו כל העולם כולו דומה עליו כמישור *°דאגה בלב איש ישחנה רבי אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר *ישיחנה לאחרים °ונחש עפר לחמו ר' אמי ורבי אסי חד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר וחד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר תניא אמר רבי יוסי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מקניט את חבירו יורד עמו לחייו אבל הקב"ה אינו כן קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו יורד למטה מזונותיו עמו קלל את כנען אוכל מה שרבו אוכל ושותה מה שרבו שותה קלל את האשה הכל רצין אחריה קלל את האדמה הכל ניזונין הימנה °זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם רב ושמואל חד אמר דגים וחד אמר עריות מאן דאמר דגים דכתיב נאכל ומאן דאמר עריות דכתיב חנם ולמאן דאמר עריות הא כתיב נאכל *)לישנא מעליא נקט דכתיב °אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און ולמאן דאמר דגים מאי חנם דהוו מייתין להו מהפקירא *דאמר מר כשהיו ישראל שואבין מים הקב"ה מזמין להם בתוך המים דגים קטנים בכדיהן בשלמא למאן דאמר דגים אבל עריות לא פריצי בהו היינו דכתב °גן נעול אחותי כלה [גו'] אלא למ"ד עריות מאי מעין חתום מהנך דאסירין לא פריצי בהו בשלמא למאן דאמר עריות היינו דכתיב °וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו *על עסקי משפחותיו שנאסרו להם לישכב אצלם אלא למאן דאמר דגים מאי בוכה למשפחותיו הא והא הואי °את הקשואים ואת האבטיחים רבי אמי ורבי אסי חד אמר טעם כל המינין טעמו במן טעם חמשת המינין הללו לא טעמו בו וחד אמר טעם כל המינין טעמו טעמן וממשן והללו טעמן ולא ממשן °(*והמן) כזרע גד לבן (וטעמו) אמר ר' אסי עגול כגידא ולבן כמרגלית (*תניא נמי הכי) גד שדומה לזרע פשתן בגבעולין אחרים אומרים *גד שדומה להגדה שמושכת לבו של אדם כמים תניא אידך גד שמגיד להם לישראל אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון לבן שמלבין עונותיהן של ישראל תניא ר' יוסי אומר כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כיצד שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי אמר להם משה (ב) לבוקר משפט למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין זה אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי אמר להם משה (ג)לבקר משפט למחר (אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה) כתיב °וברדת הטל על המחנה לילה [ירד המן עליו] וכתיב °ויצא העם ולקטו וכתיב °שטו העם ולקטו הא כיצד צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו כתיב לחם וכתיב עוגות וכתיב וטחנו הא כיצד צדיקים לחם בינונים עוגות רשעים טחנו בריחים °או דכו במדוכה א"ר יהודה אמר רב ואיתימא ר' חמא בר' חנינא מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים דבר שנידוך במדוכה °ובשלו בפרור א"ר חמא מלמד שירד להם לישראל עם המן ציקי קדירה °והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר מאי בבקר בבקר א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מדבר שירד להם בבקר בבקר מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן(ד) °והנשיאים הביאו את אבני השהם תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר °נשיאים ורוח וגשם אין °והיה טעמו כטעם לשד השמן א"ר אבהו (ה) מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים א"ד לשד ממש מה שד זה מתהפך לכמה גוונין אף המן מתהפך לכמה טעמים °ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה בשר ששאלו שלא כהוגן ניתן להם שלא כהוגן להם

משלי יב · ישעיה סה · במדבר יא · משלי ל · סוטה יא: · שיר השירים ד · במדבר יא · קדושין קי. · במדבר שם · שמות טז · במדבר יא · שמות טז · במדבר יא · שם · שם · שמות ל · שם לה · משלי כה · במדבר יא · שמות טז

*) [יבמות יא: וש"נ] כתובות יג. שם:

עינו בכוסו · אוהב שכרות: כל העולם דומה עליו כמישור · ממון אחרים דומה לו היתר: ישיחנה לאחרים · שמא ישיאוהו עצה: (ו) דאגה · פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יבואהו: יורד עמו לחייו · בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד: עריות · דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תורה אור תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח): ומחתה פיה · מקנחת פיה של מטה כמו כאשר ימחה הצלחת (מלכים ב כא) כמי שמקנח את הקערה: דאמר מר · במסכת סוטה בפרק קמא (דף יא:): לא פרצי בהו · לא היו פרוצים בעריות במצרים: הנך דאסירין · אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הנך דאמרינן בסנהדרין (דף נז:) ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והן בכו על התוספות: הללו לא טעמו · שהן קשין לעוברות ומיניקות כדאמרינן בספרי משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק: והוא כזרע גד לבן אמר רבי אסי · זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול כזרע גד ולבן כמרגלית: כגידא · גרעין של אליינדרי: שדומה לזרע פשתן · שגם הוא עגול: שמלבין עונותיהן · מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום: (ז)אם בן תשעה וכו' · לפי שנאמר (שמות טז) וימודו בעומר בין שליקט הרבה בין שליקט מעט מוצא עומר לגולגולת ואם נמצא יתר בבית הראשון בידוע שבן תשעה לראשון הוא ואם בבית האחרון בידוע שבן האחרון הוא: הוא סרח עלי · ותובעתו כתובתה: ירד המן עליו · אלמא בתוך המחנה יורד וכתב ויצא העם ולקטו יציאה מחוץ למחנה משמע וכתיב שטו משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ (איוב א): לחם · משמע אפוי: עוגות · משמע קודם אפייה: תכשיטי נשים · בשמים שהן דוכות במדוכה ומתקשטות בהן להיות ריחן ערב לבעליהן: ציקי קדירה · תבלין לתבשיל ערב ומבושם: שירדו להן אבנים טובות · הביאו נדבה ממה שמוצאין בבקר בבקר כשיוצאין ללקוט את המן שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר: נשיאים ממש · עננים היו: שד זה תינוק מוצא בו כל מיני טעמים · שהאם אוכלת: להם

רבינו חננאל

ואסיקנא ירד להן לישראל תכשיטי נשים וציקי קדירה ואבנים טובות ומרגליות עם המן:

תוספות ישנים

עולה לגג מזונותיו עמו. יש אומר בבראשית רבה שאינו אוכל עד שמגיע למקום של קרקע בתולה לאכול: אי הוי בן ט' לראשון כו' · ועדיין לא גזרו שצריכות להמתין שלשה חדשים משום הבחנה כי לא הוצרכו עדיין שהמן בודק:

הגהות הב"ח

(א) גמרא עינו בכוסו כל העריות כולן דומות: (ב) שם א"ל משה דינו לבוקר משפט וכן לקמן: (ג) שם אמר להם משה דינו לבוקר משפט למחר (אם נמצא עומרה וכו' שהוא סרח עליה) תא"מ וכ"ב ס"א אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהוא סרח עליה נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהיא סרחה עליו: (ד) שם אבנים טובות ומרגליות עם המן שנאמר והנשיאים הביאו: (ה) שם כטעם לשד השמן אמר ר' אבהו אל תקרא לשד אלא שד מה שד זה מתהפך לכמה גוונים אף המן מתהפך לכמה טעמים איכא דאמרי לשד זה דד מה דד זה תינוק טועם בה וכו' מוצאין בו כמה טעמים ויאמר משה בתת כו' כצ"ל ועל תיבת לכמה גוונין כ"ב נראה דס"ל לתלמודא הא דכתיב להט החרב המתהפכת שדרז"ל שהם מתהפכין פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות כו' לאו אמלאכי עליון להודיע קאי אלא אף השדים שהם נקראים כרובים במקום זה נמי קאי שהם מתהפכין לכמה גוונין כו': (ו) רש"י ד"ה דאגה נ"ל קודם ד"ה ישיחנה: (ז) ד"ה אם בן תשעה כו' ואם נמצא עומר בבית ראשון כו' בידוע שבן שבעה לאחרון הוא הס"ד ומה"ד שמלבין וכו' למקום הס"ד ואחר כך מה"ד היא סרחה עלי · והרווחתי כתובתה הס"ד ואח"כ מה"ד הוא סרח עלי וכו':

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי' פ"א מהלכות שחיטה הל' ד והל' ט טוי"ד סימן א.

רבינו חננאל

לימדה תורה ד"א שכל מי שיש לו סעודה לא ניכלה אלא *) בימּמא כעין ליליא לא יאכל אדם בשר בערב שנאמר בתת ה' לכם בשר לאכול כו' · בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולין שמנקרין באשפה עד שבא משה ותיקן להן זמן סעודה · תניא ר' אומר מה ת"ל כאשר צויתיך ואכלת מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה ומה ת"ל שטוח שירד להן משטוחין משטוח'ן **) [כתיב ביוה"כ תענו את נפשותיכם וכתיב התם עניתי בצום נפשי מיכן שהצום נקרא עינוי] כתיב לחם וכתיב שמן וכתיב דבש הא כיצד לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש · כתיב שליו וקרינן סליו לצדיקים בשלוה ולרשעים כסילוה פי' קוצים : השליו היה יורד · לרב יהודה אבי דני. לרב חסדא אבי ציבי' (רבה) [רבא] הוה מייתו ליה ההוא ציידא בכל יומא מאגמא יומא חד לא אשכח סליק ההוא ציידא לאיגרא שמע להוא ינוקא דקאמר שמעתי ותרגז בטני וגו' אמר ש"מ נח נפשיה דרב חסדא ובשביל רבה הוה אכיל תלמידא' מחספס אמר ריש לקיש דבר שנימוח על פיסת היד · ר' יוחנן אמר מחספס חסר ו' כתיב בגימטריא רמ"ח הרי מיכן שהיה המן נבלע ברמ"ח אברים : ת"ר לחם אבירים אכל איש · לחם הנבלע באיברים · אבל המלאכים אינן אוכלין כלל : ואפילו דברים שתגרי האומות מוכרין להן ואוכלין אותן היה המן מפיגן ולא היו צריכין לנקביהן ומה אני מקיים ושבת וכסית את צאתך לאחר שסרחו אמר להן הקב"ה אני אמרתי תהיו לפני כמלאכים עכשיו הריני מטריחכם ג' פרסאות עד שתצאו חוץ למחנה' ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוו ג' פרסי אורך וג' פרסי רוחב ·

*) הדבר נראה לעין דט"ס נפל בכאן וצ"ל לא ניכלה אלא בלילה כעין יממא ולא יאכל אדם בשר אלא בערב שנאמר וכו'. **) דברי רבינו אלו אין להם שייכות הכא ומקומם לעיל דף עד ע"ב :

לחם ששאלו כהוגן ניתן להם כהוגן מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה והאמר אביי *האי מאן דאית ליה סעודתא לא לאכלי' אלא בימּמא כעין ימּמא קא אמרינן אמר רב אחא בר יעקב בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה °הבשר עודנו בין שיניהם וכתיב °עד חדש ימים הא כיצד בינונים לאלתר מתו רשעים מצטערין והולכין עד חדש ימים וישטחו אמר ריש לקיש אל תקרי וישטחו אלא וישחטו מלמד שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה שטוח תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אל תיקרי שטוח אלא שחוט מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה אמר רבי וכי מכאן אתה למד והלא כבר נאמר °וימטר עליהם כעפר שאר וכחול (*הים) עוף כנף *ותניא *רבי אומר °וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה על רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה אלא מה תלמוד לומר שטוח מלמד שירד להם משטיחין משטיחין כתיב לחם וכתיב שמן וכתיב °דבש אמר רבי יוסי ברבי חנינא לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש כתיב שליו וקרינן סליו אמר רבי חנינא צדיקים אוכלין אותו בשלוה רשעים אוכלין אותו ודומה להן כסילוין א"ר חנן בר רבא ד' מיני סליו הן ואלו הן שיכלי וקיבלי *ופסיוני ושליו מעליא דכולהו שיכלי גריעא דכולהו שליו והוי כציפורתא (א) ומותבינן לה בתנורא ותפח והוה מלי תנורא ומסקינן ליה אתליסר ריפי ואחרונה אינה נאכלת אלא ע"י תערובת רב יהודה משתכח ליה בי דני רב חסדא משתכח ליה בי ציבי רבא מייתי ליה אריסיה כל יומא (ב) יומא חד לא אייתי אמר מאי האי סליק לאיגרא שמעיה לינוקא דקאמר °שמעתי ותרגז בטני אמר שמע מניה נח נפשיה דרב חסדא *ובדיל רבה אכיל תלמידא כתיב °)ותעל שכבת הטל וכתיב °°)וברדת הטל אמר רבי יוסי ברבי חנינא טל מלמעלה וטל מלמטה ודומה כמו שמונח בקופסא דק מחוספס אמר ר"ל דבר שנימוח על פיסת היד רבי יוחנן אמר דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים מחוספס טובא הוי אמר רב נחמן בר יצחק °מחספס כתיב תנו רבנן °לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי ר"ע וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם צאו ואמרו לו לעקיבא עקיבא טעית וכי מלאכי השרת אוכלין לחם והלא כבר נאמר °לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אלא מה אני מקיים אבירים לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים אלא מה אני מקיים °*ויתד תהיה לך על אזניך (*ויצאת שמה חוץ) דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם ר"א בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזניך לאחר שסרחו אמר הקב"ה אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות דכתיב °ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה *לדידי חזי לי ההוא אתרא והויא תלתא פרסי ותנא כשנפנין אין נפנין לא לפניהן ולא לצדדיהן אלא לאחוריהן °ועתה נפשנו יבשה אין כל אמרו עתיד מן זה (ג) שתיפח במעיהם כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא[א] וכשנאמרו דברים לפני ר' ישמעאל אמר להם אל תקרי אבירים אלא איברים דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה איברים אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזניך בדברים שבאין להם ממדינת הים דבר אחר לחם אבירים אכל איש

זה

°) שמות טז °°) במדבר יא *)[בקרא הוא קודש ויתד ובע"י ובילקוט ליתא]

לחם ששאלו כהוגן · שאי אפשר להיות בלא לחם : ניתן להם כהוגן · בבוקר שיש שהות להכינו : בשר שאלו שלא כהוגן · מתוך כרס מלאה שהרי מקנה רב היה להם : (ד) שלא כהוגן · ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה : כעין יממא · באור האבוקה : וקבע להם זמן סעודה · בבקר ובערב : שירד להם דבר שטעון שחיטה · ומלמד שהשליו דבר שטעון שחיטה היה : וזבחת כאשר צויתיך · ולא מצינו בתורה ציווי הזביחה היאך מכאן אתה למד שנמסרו לו הלכות שחיטה על פה : משטיחין · השליו היה עשוי לפניהן על הארץ משטיחין ליטריד"ש בלעז : לחם יפה לבחורים ושמן לזקנים ודבש לתינוקות כתיב שמן כטעם לשד השמן ואין זה לשון שומן אלא לשון שמן לפיכך טעמו נקוד למעלה ומ"ם שלו נקוד פתח קטן ולפי שהוא סוף פסוק נהפך השי"ן לינקד בקמץ גדול : כסילוים · קוצים בלשון ארמי : ומותבינן לה בתנורא · כך מנהגם (ה) לגלות שפודיהם בתנור : ותפח · מרוב שומנו הוא נתפח ונעשה עב : אתליסר ריפי · זו על זו ריפי ככרות : ותחתונה אינה נאכלת · מרוב השומן הנבלע בה וכל שכן העליונות : משתכח ליה · היו נמצאות לו בין חביותיו שהיו ממציאין לו מן השמים : רב חסדא · חמוה דרבא הוה ורבו הוה : ובדיל רבה · בזכות הרב היה אוכל התלמיד : כתיב ותעל שכבת הטל · והנה על פני המדבר כשהיה הטל עולה מן הארץ לקראת החמה כדרכו היה נראה על פני המדבר (ו) דק מחספס למדנו שהיה הטל מכסה את המן עד שעה שהטל עולה לקראת החמה וכתיב ירד המן עליו אלמא טל מלמטה : קופסא · אשקרו"ן בלעז : נימוח על פיסת היד · מחוספס נוטריקון : נבלע באיברים · אינו יוצא מן המעיים : לאחר שסרחו · שנתלוננו על כך שאמרו בלחם הקלוקל (במדבר כא) : לא לפניהם ולא לצדיהם · שאין יודעים לאיזה צד ענניס הולכים : אלא לאחוריהם · דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהן ואותן שלפנים צריכין לצאת לסוף המחנה מאחור :

תורה אור

מסורת הש"ס

[לעיל עד:] · במדבר יא · שם · תהלים עח · [נ"ל ימים] · חולין כח. סה: · דברים יב · [שמות טז] · [קדושין לא. ב"ק נה.] · חבקוק ג בע"י והיינו דאמרי אינשי בדיל וכו' · תהלים עח · דברים ט · שם כג [עי' ברכות כה.] · במדבר לג [עירובין נה:] ע"ש · במדבר יא

הגהות הב"ח

(א) גמ' גריעא דכולהו שליו והויא כציפורתא ומלאו ליה ומותבינן לה בתנורא ותפח ורבי עד דמלי תנורא ומסקין ליה ומותבינן ליה אתליסר ריפי ובתרייתא דכולהו אינה נאכלת אלא ע"י : (ב) שם מייתי ליה אריסיה כל יומא מאגמא יומא חד לא אייתי ליה אמר מאי האי : (ג) שם אמרו עתיד מן זה שיתפח במעיהם ויהרגם כלום יש ילוד אשה : (ד) רש"י ד"ה בשר כו' היה להם הס"ד ואח"כ מה"ד ניתן להם שלא כהוגן : (ה) ד"ה ומותבינן כו' מנהגם לתת שפודיהם : (ו) ד"ה כתיב כו' נראה על פני המדבר המן דק ·

הגהות הגר"א

[א] גמרא (וכשנאמרו כו' עד ממדינת הים) תא"מ :

גליון הש"ס גמ' מחספס כתיב · כעין זה לעיל לח ע"ב ובמגילה טו ע"ב שבת כח ע"ב סוכה ט ע"ב יבמות סח ע"ב הוריות ד ע"ב

תוספות ישנים

מלמד שנצטוה משה על השחיטה על כו' · הקשה ה"ר אפרים דהכא משמע יש שחיטה לעוף מן התורה אליבא דרבי ואילו בנזיר בסוף פרק הכיני נזיר (דף כט.) פליגי התם ר' יוחנן ור"ל לקיש המדיר בנו בנזיר אי הוה מהלכה למשה מסיני או כדי לחנכו במצות וקאמר כתנאי עד מתי האיש מדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות דברי רבי כו' וקאמר דכ"ע כדי לחנכו במצות א) ובמופלא הסמוך לאיש קמיפלגי וכיון דאית ליה לרבי כדי לחנכו במצות אין שחיטה לעוף מן התורה אית ליה מדקאמר אוכל כהן מליקה ותירץ רבי דהכי קאמר התם דכ"ע כדי לחנכו במצות ולעולם לא תיפשוט מידי מזאת הכרי ודאי מוכח מברייתא אחרת שסובר רבי דיש שחיטה לעוף מן התורה ועוד תירץ דשמא היה סבור דלא קאכיל כהן מליקה כמו חטאת העוף הבא על הספק דמפיק התם מקרא דאינה נאכלת · אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן כו' · ולית ליה להאי תנא הא דאמרינן לעיל במכילתין (דף ד:) ויכסהו הענן ששת ימים כדי למרק אכילה ושתיה בתוך מעיו לשומו כמלאכי השרת כו' דרבנן וכיון כו' .
א) נ"ל ומופלא הסמוך לאיש

פ"ה

זה יהושע · שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר (שמות כד) ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר (ו) סיני והמתין לו יהושע שם כל מ' יום שנאמר וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל: עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו · תורה אור מאין לך: חמש עשרה אמה מלמעלה· אם תאמר מלמעלה לארץ ולא פירש בהר או בבקעה וכי חמש עשרה בהר וכו': תיבה היכי סגיא · היאך עלתה לראשי ההרים אלא על כרחך מלמעל' דקרא מן *השמים הוא והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהשוו לראשי ההרים: מרובה · רבה על חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה שבמדה טובה נאמר (שם לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים אף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת המבול: במדת פורענות הוא אומר וארובות השמים · לא ירד מבול אלא דרך שתי ארובות: ובמדה טובה הוא אומר דלתי שמים פתח · ותנא כמה ארובות יש באורך דלת ארבע הרי לב' דלתות ח' ארובות ואחרי ששתי ארובות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארובות הורידו מן ששים אמות שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה: הא לא דמיא · אדר' אלעזר המודעי קאי: פתיחה פתיחה גמר · מה פתיחה האמורה בארובות המבול ט"ו לב' ארובות אף פתיחה האמורה בדלתות המן ט"ו אמה לכל ב' ארובות: ובעשור · דחומש הפקודים ואך בעשור דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב תענו ועניתם: אניגרון · מין מאכל שנותנין בו יין ובכמה מקומות שנינו בתוספ' אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן: מיא דסילקא · מים שסלקו בהן תרדין: דכולהו שלקי · של אחר מיני ירקי: מידי דמשכר · ואין שכרות דרך אכילה: קעילית · שם מקום:

הני חמשה עינוין כנגד מי · תימה לי דהכא קאמר סתמא דהש"ס דחמשה הויין ובסמוך פריך סתמא דהש"ס ואנן שיתא תנן וי"ל דהא דקאמר הכא הני ה' ענויין כנגד מי לאו סתמא דהש"ס קאמר לה אלא מילתיה דרב חסדא היא הכל וכי האי גוונא איכא בריש פרק אלו מציאות (ב"מ דף כא.*) דמיבעיא ליה וכמה א"ר יצחק קב בארבע אמות ובתר הכי פריך אי דרך נפילה אפילו טובא נמי כו' וא"כ מאי קמיבעיא ליה מעיקרא וכמה לימא דרך נפילה ואפילו טובא אלא רבי יצחק הוא דקאמר וכמה וכה"ג יש לפרש בפרק לא יחפור (ב"ב דף כב:) גבי וכמה [א"ר ייבא] כמלא רחב חלון*:

ובעשור אך בעשור שבת שבתון ושבת שבתון והיתה לכם · כך היא הגירסא ברוב ספרים ודבר תימה היא מאד דלא מייתי להו כסדר שהם כתובים בתורה אלא לגמרי מלמטה למעלה קא מייתי להו ובעשור בפרשת פינחס ואך בעשור שבת שבתון בפרשת אמור אל הכהנים ושבת שבתון והיתה לכם באחרי מות אלא שוהיתה לכם כתיב ברישא וצ"ל דלהכי מייתי ובעשור ברישא משום דמיניה נפקא לן לעיל (דף עד:) פירושו דעינוי כדאמר לעיל יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער ת"ל כל מלאכה לא תעשו והיינו ההוא קרא דובעשור דכתיב ביה ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו וכיון דכתיב לבסוף קא מייתי לכולהו מלמטה למעלה ויש ספרים שגורסין שבת שבתון אך בעשור ובעשור והיתה לכם ועל אותה גירסא אין אדם יכול ליתן טעם:

הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן · תימה לי דבקראי נמי כתיבי שיתא תרי באחרי מות ושלש באמור אל הכהנים וחד בפינחס וצ"ל דכי כל הנפש אשר לא תעונה לא קא חשיב דלא קחשיב אלא ציווין תענו ועניתם אבל האי דלא ציווי הוא לא קא חשיב:

זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל כתיב הכא איש וכתיב התם °קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו ואימא משה דכתיב °והאיש משה ענו מאד דנין איש מאיש ואין דנין איש מוהאיש שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים דבר אחר שהיו אוכלין אותו כשהוא חם דבר אחר מפני משאוי הדרך *וכבר היה רבי טרפון ורבי ישמעאל וזקנים יושבין ועוסקין בפרשת המן והיה רבי אלעזר המודעי יושב ביניהן נענה רבי אלעזר המודעי ואמר מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה אמר לו רבי טרפון מודעי עד מתי אתה *מגבב דברים ומביא עלינו אמר לו רבי מקרא אני דורש °חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים וכי חמש עשרה אמה בעמק (*חמש עשרה בשפלה) חמש עשרה בהרים וכי מיא שורי שורי קיימי ועוד תיבה היכי סגיא אלא (א)נבקעו כל מעינות תהום רבה עד דאשוו מיא בהדי טורי והדר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים *וכי אי זה מדה מרובה *מדה טובה או מדת פורענות הוי אומר מדה טובה (ב) ממדת פורענות במדת פורענות הוא אומר °וארובות השמים נפתחו במדה טובה הוא אומר °ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו (ג) כמה ארובות יש בדלת ארבע ארבע הרי כאן שמונה ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר °תערוך לפני שלחן נגד צוררי [*וגו' כוסי רויה] אמר אביי ש"מ כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק שנא' כוסי רויה רויה בגימטריא הכי הוי הא לא דמיא התם בארבעין יומין הכא חדא שעתא התם לכ"ע הכא לישראל לחודיה ונפיש להו טפי (ד)ר' אלעזר המודעי פתיחה פתיחה גמר: אסור באכילה: הני חמשה עינויין כנגד מי אמר רב חסדא כנגד ה' עינויין שבתורה °ובעשור °ואך בעשור °שבת שבתון °ושבת שבתון °והיתה לכם הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן *שתיה בכלל אכילה היא דאמר ריש לקיש מנין *לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר °ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך תירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת ממאי ודילמא דאכליה על ידי אניגרון דאמר רבה בר שמואל *אניגרון מיא דסילקא אכסיגרון מיא דכולהו שלקי אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא °ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן ביין ובשכר שכר (ה) שתיה הוא וקרייה רחמנא ואכלת ממאי ודילמא הכא נמי דאכליה על ידי אניגרון שכר כתב מידי דמשבר ודילמא דבילה קעילית *דתניא *אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב

רבינו חננאל

תנא כשהן נפנין לא נפנין לא [לפניהם ולא] לאחוריהן אלא לצדיהן: ולמה לא היה המן יורד להן פעם אחת בשנה. ואסיקנא מפני שיהו מכוונים לבם לאביהם שבשמים בכל יום · שמי שהיה לו כמה בנים היה דואג ואומר אם לא ירד המן למחר הרי אני ובני מתים ברעב · ונמצא תמיד מכוין לבו לשמים · ד"א מפני משוי הדרך · במבול כתיב וארובות השמים נפתחו. וכתיב חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים. ומשיעור דארבע ארובות שיעור הדלת · דתנא כמה ארובות יש בדלת ארבע וכתיב במן ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול נמצא בב' ארובות ט"ו אמה על כל ארובה ז' אמה וחצי · ובב' דלתות ח' ארובות על כל ארובה ז' וחצי · נמצא גובהו של מן ששים אמה · ואסיקנא ר' אלעזר בג"ש גמר החתם כתיב וארובות השמים נפתחו והכא כתיב ודלתי שמים פתח · מה פתיחה דהתם ז' אמות ומחצה על כל ארובה · אף פתיחה דהכא ז' אמות ומחצה על כל ארובה · תניא איסי בן יהודה אומר מן שהיה יורד לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו מלכי מזרח ומערב · שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי וגו' ודייק אביי מהא דאיסי דאמר המן היה מתגבר ועולה בכדי שיראו אותו הכל · כסא דדוד לעלמא דאתי שיעורו כחשבון רויה רכ"א לוג: יוה"כ אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה · אוקימנא לאכילה ושתיה חדא והני ה' הא חמשה כנגד עינויין שבתורה · חד *) בעשור וחד ובעשור ג' אך בעשור ד' שבת שבתון ה' שבת שבתון · בהני כולהו כתיב ענוי חמשה כנגד חמשה · ואסיקנא דשתיה בכלל אכילה היא שנאמר כל נפש מכם לא תאכל דם · ותוב מדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר

*) היינו קרא דוהיתה לכם לחוקת עולם בעשור לחודש דכתיב בפ' אחרי מות וגירסא רבינו היא המחוורת מכל הגירסאות שנמצאו כאן

תוספות ישנים

היה צריך לכך עד שחטאו במן: דנין איש מאיש · וכא דכתיב משה איש האלהים אין דנין אלא מאיש סאתה · מאתן ועשרים וחד לוגא · שהיא מדה קטנה שבכולם הכתוב בתורה דכתיב ולוג שמן: א"כ נפיש להו טפי · שהיה גובהו יותר מששים אמה שהרי מחנה ישראל ג' פרסאות וכמ' יום יש תתק"ס שעות וכיון דבתתק"ס שעות נפל לכל העולם כולו כמדת ט"ו אמה לב' ארובות א"כ חשוב כמה נפל לכל אחת מן השעות במהלך ג' פרסאות לח' ארובות שהעולם מהלך ה' מאות שנה וכל יום ויום יש מהלך י"' פרסאות וזהו יותר מס' אמה לפי חשבון זה: הני חמשה עינויין כנגד מי כו' · לעיל במשנה פירש שהם מדרבנן וכן משמע נמי מדלעיל מסמך לכולהו אקרא דשבתון שבות והכא בעי כנגד מי משמע שאין להם עיקר מן התורה:

פתיח

יב א מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הל' ג:

הגהות הב"ח
(א) גמ' ועוד תיבה היכי סגיא אלא מעיקרא כתיב נבקעו כל מעינות: (ב) שם פוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות: (ג) שם ודגן שמים נתן למו ותנא כמה ארובות: (ד) שם ונפיש להו טפי אלא ר"א המודעי: (ה) שם וביין ובשכר שכר שתיה הוא וקרייה: (ו) רש"י ד"ה זה יהושע וכו' אל הר האלהים והמתין:

עין משפט נר מצוה

יג א טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף טז:

יד ב מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה א סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף א·

[בכריתות איתא לוקה]

(*חייב) אלא יליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין ותירוש חמרא הוא והתניא *הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין ולאו חמרא הוא והכתיב °ותירוש ינובב בתולות דבר הבא מן התירוש ינובב בתולות והכתיב °ותירוש יקביך יפרוצו דבר הבא מן התירוש יקביך יפרוצו והא כתיב °זנות ויין ותירוש יקח לב אלא דכולי עלמא תירוש חמרא הוא ובנדרים *הלך אחר לשון בני אדם ואמאי קרי ליה יין ואמאי קרי ליה תירוש יין שמביא יללה לעולם תירוש שכל המתגרה בו נעשה רש *רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש (*והיינו דרבא דרבא) רמי כתיב ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממו והיינו דאמר רבא *חמרא וריחני פקחין רחיצה וסיכה מנא לן דאיקרי עינוי דכתיב °לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי מאי לחם חמודות לא אכלתי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת אפילו נהמא דחיטי דכייתא לא אכל ומנא לן דחשיב כעינוי דכתיב °ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך (כי חמודות אתה) אשכחן סיכה רחיצה מנא לן אמר רב זוטרא ברבי טוביה אמר קרא °ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו ואימא כשתיה דומיא דשמן מה שמן מאבראי אף מים מאבראי והא תנא איפכא קא נסיב לה דתנן *מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר *ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא שמיע ליה דכתיב וסוך לא סכתי מאי ואני באתי בדבריך היינו דכתיב °ושבעים איש מזקני [בית] ישראל ויאזניהו בן שפן עומד בתוכם עומדים לפניהם ואיש מקטרתו בידו ועתר ענן הקטורת עולה* °וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ראשי ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלימה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם

רש"י

חייב · משום שכר אל תשת (ויקרא י): אף כאן יין · וביין אין שכרות אלא בשתייתו: אסור בכל מיני מתיקה · בפירות חדשים בתפוחים בענבים: ומותר ביין · בן ארבעים*: ותירוש ינובב בתולות · זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי לבו האטומים כבתולה: הבא מן התירוש · מן הענבים והכי קאמר קרא הענבים יוליאו לכם דבר אשר ינובב בתולות: ותירוש יקביך יפרוצו · וכל יקב שבמקרא הוא הבור שלפני הגת ושם אין הענבים נתונים אלא היין: דבר הבא מתירוש וכו' · והכי קאמר קרא ענבים יהיו לך והמפריצים יקביך ביין ולעולם אין היין נקרא תירוש אלא הענבים: והכתיב יין ותירוש יקח לב · ואכילת ענבים אינה משכרת: הלך אחר לשון בני אדם · ואין דרכן לקרות את היין תירוש לכך מותר ביין: שמביא יללה · ע"י היין רב הניאוף ופורענות באה לעולם · יין לשון תאניה ויללה: זכה · לשתות לפי מדה: נעשה ראש · שמפקח לבו בחכמה: כתיב ישמח · בשי"ן לשון שממה וקרינן יין ישמח לשון שמחה: פקחין · פקחוני עשאוני פקח: דחיטי דכייתא · חטים נאות ונקיות כדמתרגמינן את בגדי עשו החמודות (בראשית כז) דכייתא: דומיא דשמן · מים בקרבו דכתיבי בקרא דומיא דכשמן בעצמותיו מה שמן מבחוץ סכין אותו ונבלע בעצמותיו אף מים בקרבו הנבלעות דרך החוץ על ידי רחילה: שהיא כשתיה · אלמא מים דקרא שתיה הוא ושמן הוא דיליף ממים ולא ילפת מים משמן: אלא אמר רב אשי רחילה מגופיה דקרא · דדניאל דגבי סיכה נפקא לן מריבויא דלישנא וסוך לא סכתי ומלי למכתב ולא סכתי: ואני באתי בדבריך · סיפיה דההוא קרא דלעיל אל תירא דניאל וגו' ואני באתי בדבריך נכנסתי לתוך הפרגוד בשבילך: מאי ואני באתי · מתי נגרש מתוכו שהולרך ליכנס לבוש

תוספות

גמ' שכר שכר מנזיר · ואם תאמר לרבי יהודה דלא יליף גזירה שוה בברייתא פרק אמרו לו (כריתות דף יג:) מנא ליה דשתיה בכלל אכילה יש לומר מסברא כדאמרינן בפ"ג דשבועות (דף כב:) איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא אבע"א סברא כדאמרי אינשי תא ונטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו א"נ נראה לי נהי דלגבי ביאת מקדש לא יליף שכר שכר מנזיר לחייב אפי' בשאר משכרין הכא גבי מעשר שני הוה יליף גזירה שוה דהתם טעמא רבה איכא דלא יליף משום דשתוי יין גנאי הוא ליכנס שכור לפנים דאפילו לפני מלך בשר ודם אין עושין כן כ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וכיון דטעמא מש"ה הוא מה לי יין מה לי שאר משכרין אבל בעלמא מודה דגמרינן מנזיר תדע דהא הכא איבעיא דמ"ד אכל דבילה קעילית ונכנס למקדש חייב דהיינו רבי יהודה מסקינן גמר שכר שכר מנזיר אלמא דמודה רבי יהודה הכא כדפרי' וניחא נמי הא דקשה אדגמרת מנזיר נגמר ממקדש אפילו שאר משכרין אלא ודאי לא גמרינן מקדש מעלמא ולא בעלמא גמרינן מינה דטעמא דהתם הוי כדפרי' והא לא שייך בעלמא* ואם תאמר דהשתא מסקינן הכא דדבילה קעילית אין נקחת בכסף מעשר ובפרק בכל מערבין (עירובין דף כז:) לא משמע הכי דדרשינן ביין לרבות שלוקחין יין אגב קנקנו בשכר מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ ומפרש התם דלריכי דאי כתב רחמנא בשכר ה"א דבילה קעילית [*כתב רחמנא יין ע"ג קנקנו וכ"ש דבילה קעילית] ואייתר לן בשכר לתמד משהחמיץ וע"ק מנלן התם למידרש כל הני דרשות ביין שלוקחין יין אגב קנקנו בשכר לתמד משהחמיץ בבקר ע"ג עורו בצאן ע"ג גיזותיו והא לריכי למידרש מינייהו כללי ופרטי לכל הפחות תרתי מינייהו לריכי חד בעלי חיים וחד שאינן בעלי חיים דאי כתב רחמנא יין ושכר ה"א גידולי קרקע ממש דווקא ואי כתב רחמנא בבקר ובצאן ה"א בעלי חיים אין שאין בעלי חיים לא כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (דף יז.) גבי הענקה וי"ל דהתם לאו מביין ושכר ובבקר ובצאן קא דריש אלא מיתורא דביתי"ן דהוה מצי למיכתב יין ושכר בקר וצאן והשתא ניחא בשמעתא דבכלל שכר דקרא לא הוי דבילה קעילית וא"ת ולמה לי לרבויי התם דבילה קעילית תיפוק ליה מכעין הפרט דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע וי"ל דשמא אינה ראויה לאכילה ולא חשיבא פרי כולי האי וא"ת הכא דפריך ואימא דבילה קעילית ליסני מיין אגב קנקנו (דאינה) דנקחת נפקא כדאיתא בפ' בכל מערבין (עירובין דף כז:) ונראה לי דשפיר פריך דאי מיין אגב קנקנו נימא דאינה נקחת דבילה קעילית בפני עצמה מכסף מעשר אלא בהבלעה דומיא דיין אגב קנקנו כדמשמע התם דכל הנך דמרבינן מדרש' דביתי"ן אינה נקחת בעינייהו אלא בהבלעה והכי פריך ואימא דשכר גופיה מיירי בדבילה קעילית ותהיה נקחת בפני עצמה בלא הבלעה וא"ת אמאי לא גמרינן דשתיה בכלל אכילה מדכתיב בשכר ודרשינן מיניה תמד משהחמיץ ואמר רחמנא ואכלת וי"ל ע"י אגיגרון אי נמי יש לומר ואכלת לא קאי אלא אגופיה ולא אמאי דמרבינן מדרש' דביתי"ן תדע דהא יין אגב קנקנו ובקר אגב עורו וצאן אגב גיזותיו לא שייך בהו אכילה ואם תאמר כי גמרינן שכר שכר מנזיר דשכר חמרא הוא מנלן דשתיה בכלל אכילה היא דילמא ביין קרוש הבא מסגיר להכי כתב ואכלת וכי האי גוונא פריך בפרק קמא דסוכה (דף יב.) בגמ' דזה הכלל וכו' ויש לומר דילמא לא חזי לאכילה אלא שורין אותו במים ושותין ועוד מאי קמ"ל קרא ועוד דגמרינן מנזיר מה התם בכל מיני יין אסור דכתיב מכל אשר יעשה מגפן וגו' אף שכר דהכא: ומנלן דחשיבא עליה כעינוי דכתיב אל תירא דניאל וגו' · ואין

רבינו חננאל

ובשכר וגו' הא שתיה וקא קרי ליה ואכלת כו' עד אמר רבא חמרא וריחני פקחין · אכילה ושתיה מנ"ל דאיקרי ענוי שנא' עניתי בצום נפשי · רחיצה וסיכה מנ"ל דאיקרי ענוי שנאמר לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי וגו' · וכתיב מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות וגו' · ודייק רב אשי מדכתיב וסוך לא סכתי כל סיכה בין סיכת מים שהיא רחיצה בין סיכת שמן אחד זה ואחד זה לא סכתי · מאי ואני באתי בדבריך דכתיב ושבעים איש מזקני בית ישראל ויאזניהו בן שפן וגו' ואחריהם אל היכל ה' וגו'

תוספות ישנים

אתיא שכר שכר מנזיר · וא"ת למאן דמחייב באכל דבילה קעילית וחלב ונכנס למקדש ולא יליף שכר שכר מנזיר מנא לן דשתיה בכלל אכילה א) י"ל דמסברא נפקא ליה כדאמרי' בפ"ג דשבועות (דף כב:) דלענין נדר נפקא לן מסברא דאמר ליה אינש לחבריה תא וניטעום מידי ואזל ושתי ואי נמי לענין מעשר אית ליה ג"ש ולא לענין מקדש משום דרחמנא אמר להבדיל ולהורות ובכל שאר משכרין אינו יכול להבדיל ולהורות אבל הקשה ה"ר אלחנן על תירוץ אחרון זה דהא אמרינן בפ"ק דנזיר (דף ג:) רבי שמעון אומר אינו נזיר עד שיזיר מכולם שנאמר מכל אשר יעשה ורבנן דרשי מיין ושכר יזיר אפילו לא נזר אלא מאחד מהן הוי נזיר ור' שמעון יליף שכר שכר מנזיר לענין מקדש לאסוק מדתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב כו' ואמאי לא קאמר דר' שמעון לענין מעשר שני יליף ילא ליתי לאסוק בברייתא אלא ש"מ לא יליף לה כלל בשום מקום כיון דלא גמר לה בחד דוכתא ואין נראה לדהות דשכר דנזיר למקדש לא ילפינן אלא שכר דמעשר מפני דהוה מופנה מצד אחד אבל רבי שמעון דאית ליה שכר דנזיר הוי מופנה אי"כ לא הוה ליה למילף [מעשר שני] שכר שכר מנזיר אי שכר דבשאר משכרין אי נכנס למקדש חייב דמ"מ תיקשי אמאי ילפי שכר שכר דמעשר מנזיר שכר דמעשה דמופנה משכר דמקדש על כן אין לנו אלא תירוץ ראשון: יליף שכר שכר מנזיר · תימה לרבי דהא בעירובין בפרק בכל מערבין (דף כז.) תניא בן בג בג אומר ונתתה הכסף וכו' וקאמר התם כתב רחמנא שכר הוה אמינא דבילה קעילית אבל יין אגב קנקנו אימא לא כתב רחמנא ביין ומדרש מיניה ביין אגב קנקן וכ"ש דבילה קעילית ואייתי ליה בשכר לתמד משהחמיץ משמע הא אי לאו יתור אמינא מאי שכר דבילה קעילית והיכי מצינו למימר הכי הא ילפינן שכר שכר מנזיר ודוחק הוא לדחות דמילתא דהתם אתיא למאן דאמר דחייב בשאר משכרין בנכנס למקדש ולית ליה שכר שכר מנזיר ועוד דהתם דרשינן מבבקר דלוקחין בשר אגב עורו והא איצטריך לכלל ופרט דדרשינן התם מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע כו' ועוד דתרי פרטי צריך לכל הפחות אי כתב בקר וצאן הוה אמינא בעל ואי כתב יין ושכר הוה אמינא גידולי קרקע כדאמרינן בקדושין (דף יח.) גבי הענקה דאי כתב רחמנא בקר וצאן הוה אמינא בעלי חיים ואי כתב רחמנא גורן ויקב כו' ואומר רבי דמיתורא דהביתי"ן דריש בקר וצאן ויין ושכר לגופיה צריכי לדרשא אהרינא ולפרי מפרי דעירובין ולהכי מוקמינן ליתורא דבי"ת דבשכר לדבילה קעילית אבל שכר גופיה ילפינן מנזיר · מ"ר · מיהו תימה לרבי אמאי איצטריך קעילית והא מכל שכן דיין אגב קנקנו נפקא י"ל דמ"מ אע"פ שלא היה משמעינו תידוש אי בדבילה קעילית מתמעטי מ"מ יש לנו לומר דמישתעי בהכי ולשם דרש הכי איצטריך כמו פרטי דבקר וצאן ויין דלא איצטריכו לכולהו אלא לשום דרשה בעלמא · מ"ר · וא"ת למה לי ג"ש דשכר שכר לרבות יין דשתיה בכלל אכילה תיפוק ליה מדמרבינן התם תמד משהחמיץ י"ל דהיינו על ידי אניגרון וא"ת אמאי הוי לדבילה קעילית יותר מכל שאר פירות דנפקא לן בעירובין מכלל ופרט פרי מפרי וגידולי קרקע ושמא אין ראויות לאכילה לגמרי אי נמי אין ראויות אלא ע"י תערובת מים ומיהו חשיבי מאחד שהוא אינו פירא גופיה עיקר ולהכי צריך יתורא דבי"ת דבשכר · מ"ר · וא"ת היכי מוכח מילתיה שכר שכר מנזיר דשתיה בכלל אכילה דילמא יין קרוש הבא מסגיר וכ"ת קרא מאי קמ"ל דא"כ כי קא פריך ואימא דבילה קעילית לא אשמועי' חידוש י"ל דלהעמיד לקרא ביין מיירי בכל יין ועוד כי שמא אותו מחוק ואינו משכר · מ"ר · א"כ אינו נאכל אלא שורין אותו במים ושותין אותו ב): שכר שכר מנזיר · ובנזיר יין ממש הוא דכתיב חומץ שכר דלא שייך בדבילה קעילית אלא ביין: ותירוש ינובב בתולות · ומיני מתיקה פשיטא שאין מטובבין בתולות: ואימא כשתיה דומיא דשמן · בניחותא: והא איפכא קא נסיב לה דתנן כו' · ותימה אדרבה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר כו' ש"מ דהכא נמי סבירא ליה דמים דומיא דשמן דהל"כ ע"כ ראיה היא דהא איתקוש ואי משום דעיקר קרא לא מישתעי ביוה"כ והא איכא נמי התם כמה דרשות כמו שסיא טהורה שנאמר דרך אניה בלב ים וכמה קראי שהם אסמכתא ואע"ג [דלא] מיירי בהכי ואומר רבי אי דעיקרייה דקרא מיירי ברחילה לא היה כאן כלל אפילו זכר לדבר אלא פשיטא דמיירי בשתיה ומשום דאיכא ברחילה דומיא דשמן קאמר דהוי זכר לדבר וא"ת כיון דהאי קרא שייטו אלא זכר לדבר מאי האי דקאמר בפ' במה טומנין (דף לב.) לא נצרכה אלא לסוכה שמן של תרומה שנאמר ולא יחללו וגו' לרבות הסך כשותה וא' מסכה ותבא כמים כו' כיון דמעיקרא אייתי קרא דולא יחללו שהוא מן התורה הדר מייתי האי קרא שהוא זכר לדבר וי"ל דהכי קאמר אפי' ליכא טעמא לאסור מה"ת יש פסוק שאסור מיהא מדרבנן וגם דרשא דלא יח אם מדרבנן וכמה דרשות דרשינן מיניה בפ"ק דזבחים (דף ג:) דקדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים ודרשינן נמי בסנהדרין (דף סג.) מכתם האוכל טבל שהוא במיתה והא דתנן במס' תרומות (פ"ו מ"א) הרומה מלאם קרן וחומש זה הוא מדרבנן · מ"ר: מנין לסיכה שהיא בכלל שתיה · אומר רבינו יעקב דלא שייכא כלל איסור דסיכה בחלב ושומן לאסור אפילו מדרבנן דלא אשכחן שתהא סיכה בכלל שתיה יום הכפורים: דכתיב ושבעים איש מזקני ישראל · משום דאיירי בהאי פרשתא נקט הני קראי:

א) לענין אכילת יוהכ"פ ולענין נדר כדמשמע י"ל וכו' אפילו לא נזר אלא מאחד ור"ש וכו' ואמאי לא קאמר דר"ש יליף לענין מעשר וכו' דאית לי' דשכר דנזיר הוה מופנה הו"ל למילף מקדש מנזיר ואמאי שכר דבשאר וכו' כצ"ל ועיין ש"י: ב) עי' בתוס' דסוגיין ובתוס' עירובין ושבועות דשם ועיין ש"י:

מסורת הש"ס

[כדאיתא ברכות לה. נדם ח. יין שמשמח וכו' יומא וכו']

נדרים נג: וש"נ

סנהדרין ע.

[צ"ל רבא רמי כ"א בסנהדרין שם]

גם זה שם: והוריות יג:

שבת פ.

[נדה לב.]

[צ"ל בכתיב וישלח וכו']

תורה אור: זכריה ט · משלי ג · הושע ד · דניאל י · דניאל י · תהלים קט · יחזקאל ח · שם

שם מושב סמל הקנאה המקנה °ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית והנה פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה *משתחוים קדמה לשמש ממשמע שנאמר *ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' אלא מה ת"ל אחוריהם אל היכל ה' מלמד שהיו פורעין עצמן והיו מתריזין כלפי מטה אמר לו הקב"ה למיכאל מיכאל סרחה אומתך אמר לפניו רבונו של עולם דיו לטובים שבהם אמר לו אני שורף אותם ולטובים שבהם מיד °ויאמר (*לאיש) לבוש הבדים ויאמר בוא אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים וזרוק על העיר ויבא לעיני מיד °וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים אל האש אשר בינות הכרובים וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים ויקח ויצא אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא אילמלא לא נצטננו גחלים מידו של *כרוב לידו של גבריאל לא נשתיירו משונאיהן של ישראל שריד ופליט וכתיב °והנה האיש לבוש הבדים אשר הקסת במתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני *)[א"ר יוחנן באותה שעה הוציאו לגבריאל מאחורי הפרגוד ומחיוהו שיתין פולסי דנורא אמרו ליה אי לא עבדת לא עבדת אי עבדת אמאי לא עבדת כדפקדוך ועוד דעבדת לית לך *אין משיבין על הקלקלה אייתוה לדוביאל שרא דפרסאי ואוקמיה בחריקיה ושמש עשרים ואחד יום היינו דכתיב °ושר מלכות פרס עומד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס יהבו ליה עשרין וחד מלכי ופרוותא דמשהיג אמר כתיבו לי לישראל באברגא כתבו ליה כתיבו לי רבנן באברגא כתבו ליה בעידנא דבעו למיחתם עמד גבריאל מאחורי הפרגוד ואמר °שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא מאי כן יתן לידידו שנא א"ר יצחק אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה בעולם הזה וזוכות לעולם הבא ולא השגיחו עליו אמר לפניו רבש"ע אם יהיו כל חכמי או"ה בכף מאזנים ודניאל איש חמודות בכף שניה לא נמצא מכריע את כולם אמר הקב"ה מי הוא זה שמלמד זכות על בני אמרו לפניו רבש"ע גבריאל אמר להם יבא שנאמר °ואני באתי בדבריך אמר להו ליעול עיילוהו אתא אשכחיה לדוביאל דנקט ליה לאיגרתיה בידיה בעא למרמא מיניה בלעה איכא דאמרי מיכתב הוה כתיבא מיחתם לא הוי חתמא איכא דאמרי אף מיחתם נמי הוה חתמא כדבלעיה מחיק לה מיניה היינו דבמלכותא דפרס איכא דיהיב כרגא ואיכא דלא יהיב כרגא °ואני יוצא והנה שר יון בא עוי עוי וליכא דאשגח ביה]: ואי בעית אימא רחיצה דאיקרי ענוי מנא לן מהכא דכתיב °ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות לך על שדך כי איש מות אתה וביום הזה לא אמיתך כי נשאת [את] ארון *ה' לפני דוד אבי וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב ביה בדוד °כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר רעב מלחם וצמא ממים עיף ממאי לאו מרחיצה ודילמא מנעילת הסנדל אלא אמר ר' יצחק מהכא °מים קרים על נפש עיפה ודילמא משתיה מי כתיב בנפש עיפה על נפש עיפה כתיב ונעילת הסנדל מנא לן דכתיב °ודוד עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי (*והולך) יחף יחף ממאי לאו מנעילת הסנדל ודילמא מסוסיא (א) ומרטקא אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא °לך ופתחת השק מעל מתניך ונעלך תחלוץ מעל רגלך וכתיב °ויעש כן הלוך ערום ויחף יחף ממאי לאו מנעילת הסנדל ואימא במנעלים המטולאים דאי לא תימא הכי ערום ערום ממש אלא *בבגדים בלויים הכא נמי במנעלים המטולאים אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא °מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה מנעי עצמך מן החטא כדי שלא יבא רגלך לידי יחוף מנעי לשונך מדברים בטלים כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה תשמיש המטה דאיקרי ענוי מנא לן דכתיב °אם תענה את בנותי ואם תקח נשים

*) כל המאמר מכאן עד וליכא דאשגח ביה נשמט בכל הגמרות ונמצא רק בדפו"י ובע"י.

רש"י

לבוש הבדים · הוא גבריאל בספר דניאל : [פולסא דנורא · מקלות של אור : אי לא עבדת · כלל : לא עבדת · והיינו מצדיקים אותך לומר דוחה הוא את הדבר אולי ישוב הקב"ה מחרונו ויתרצה להם : כדפקדוך · שהיה אתה נוטל הגחלים מבינות לכרובים ואתה אמרת אל הכרוב לתתם לך : בחריקיה · תורה אור במקומו : עומד לנגדי · גבריאל אמר כן לדניאל : ופרוותא דמשהיג. נמל שקורין פורט: דמשהיג · דבר מלכות בלשון פרסי לפי שהוא מעלה שם מרגליות כדאמרינן בר"ה*: אכרגא · כסף גולגלתא : שוא לכם וכו' · כלומר כלום הגוים האומות להיות החכמים מסורים בידם והלא המקרא משבחן שאף נשותיהם מנדדות שינה מעיניהן שוא לכם בעלי אומנות המשכימים ומאחרים למלאכתם אוכלי לחם בעצב וביגיעה כן יתן הזן את העולם מזונות ופרנסה לידידו שנא למי שנדד שינה בשבילו : באתי בדבריך · על שדברתי בך : אשכחיה לדוביאל דהוה נקט איגרתא : ואני יוצא והנה שר יון בא · וכשהגיע זמן מלכות יון לבא אלא על כרחי שכבר נגזרה גזרה ושר יון יבא במקומי : עוי עוי · לעק וצוח גבריאל על זאת שלא ימשלו מלכי יון בישראל]: ולאביתר הכהן וגו' כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי · כשהיה בורח מפני אבשלום : וכי התענית בכל אשר התענה אבי · למדנו שנקראת בריחתו של דוד מפני אבשלום עינוי וכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר : מים קרים על נפש עיפה · אלמא מרחיצה מיקרי עיף ולא מנעילת הסנדל וקרי ליה עינוי דכתיב בכל אשר התענה אבי: מרטקא· שוט הסוס : ויעש כן · בישעיה כתיב ישעיה לא היה רגיל במרכבת סוסים ויחף דידיה בנעילת סנדל הוא והוא יגלה על יחוף דדוד נמי דמנעילת הסנדל הוא : שלא יבוא רגלך לידי יחוף · בגלותך בגולה : אם

תוספות

ואין להקשות דילמא להתענות דקרא לאו אסיכה קאי אלא אלחם חמודות לא אכל שהיה מתנה נפשו באכילה וי"ל האי לאו עינוי הוא מי שאינו אוכל לחם חמודות ואוכל לחם אחר ואינו שותה יין ושותה משקה אחר אלא ודאי אסיכה קאי שלא היה סך כלל :

*דתנן מניין לסיכה שהיא כשתייה דכתיב ותבא כמים בקרבו וגו' · בפרק אמר ר' עקיבא בשבת (דף פו.) קאמר עלה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ותבא כמים בקרבו ותימה דבפרק בנות כותים (נדה דף לב. ושם) מייתי ברייתא דתניא ולא יחללו את קדשי בני ישראל לרבות את הסך כשותה ואי בעית אימא מהכא ותבא כמים בקרבו וגו' והשתא קשה דמעיקרא מייתי ראיה מדאורייתא והדר מייתי ראיה מדברי קבלה שאינו אלא זכר לדבר וי"ל דה"ק אפי' לא היה לנו פסוק לאסור סיכה דאוריי' הוה לן למיסרי' מדרבנן מקרא דותבא אי נמי קרא דולא יחללו נמי אסמכתא בעלמא דעיקרו לאו להאי דרשא אתא אלא לכדדרשינן בפרק קמא דזבחים (דף ג:) קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים ובס"פ אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג.) ילפינן מיני' אוכל טבל דבמיתה ופר"ת דכל עינויים דיוה"כ ליתנהו אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא לבר מאכילה ושתיה °דהאמר לקמן אם היה מלוכלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ובמסכת כריתות בפ"ק (דף ז.) אמרינן כהן שסך שמן של תרומה (למעים) בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש ואי הוי דאורייתא היה אסור בכל ענין אלא מדרבנן ומותר אדם לסוך בחלב דלא אשכחן דאתסר סיכה כשתיה אלא ביוה"כ ובתרומה ובאיסורי הנאה כי ההיא דפרק כל שעה (פסחים דף כה:) רבינא סייף לברתיה בגוהרקי דערלה וכו' עד אמר ליה שלא כדרך הנאתו קא עבידנא וחלב חי של שור הנסקל על גבי מכתו פטור הא מהותך אסור משום דאיסורי הנאה נינהו אבל חלב דהתירי הנאה מותר ובתרומה אסור משום דאיכא אסמכתא דולא יחללו וביוה"כ אסרו משום תענוג אבל משום רפואה שרי או ידיו מלוכלכות כללא דמילתא היכא דאינו בשביל תענוג שרי :

*מניין לסיכה שהיא כשתיה דכתיב ותבא וגו' · תימה לי אמאי איצטריך הש"ס למיגמר סיכה מוסך לא סכתי הא מהאי קרא נפקא מותבא כמים בקרבו וכו' ומתני' היא בשבת בפרק אמר ר' עקיבא (דף פו.) ונראה לי דאצטריך דאי לא כתיב אלא האי קרא דותבא כמים בקרבו וכו' הייתי אוסרין אפי' סיכה שאינה של תענוג כשתיה להכי אייתי מקרא דדניאל דמשמע שלא נמנע אלא מסיכה של תענוג מדכתיב להתענות ואי לא כתיב אלא קרא דדניאל לא הוה אסרי' סיכה דכמה עניינין של נער שהיה מתנה ומצער נפשו ולא גמרינן מהתם דדילמא חד משאר עינויין שעשה הוה אסרינן אבל סיכה לא קא משמע לן מקרא דותבא כמים וגו' דסיכה כשתיה ועוד דמקרא דותבא איצטריך לן למילף גבי תרומה דסך כשותה דבתרומה לא שייך למיגמר מקרא דדניאל: משום

רבינו חננאל

אמר הקב"ה למיכאל · מיכאל סרחה אומתך אמר לפניו רבש"ע דיי הטובים שבהם · א"ל ומפני מה לא מיחו הריני שורף הכל. מיד אמר אל האיש לבוש הבדים בוא אל בינות לגלגל [וגו'] וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים · אילו לא נצטננו הגחלים מיד הכרוב לידו של גבריאל לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט · והנה האיש לבוש הבדים אשר הקסת במתניו משיב דבר לאמר עשיתי ככל אשר צויתני א"ר יוחנן באותה שעה אפיקו גבריאל לאחורי הפרגוד ומחיוה כו' · אמרו ליה אי לא עבדת שפיר ואי עבדת אמאי לא עבדת כדפקדוך · ותוב לית לך אין משיבין על הקלקלה אוקמוה לדוביאל שר פרס בדוכתיה כ"א יום. כדכתיב ושר מלכות פרס עומד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס· אמר להן כתיבו לי ישראל וכולהו רבנן באברגא כתבו ליה כי מטא למחתם פתח גבריאל ואמר שוא לכם משכימי קום וגו' ולא אשגחו ביה · אמר רבון כל העולמים אם יהיו כל חכמי אומות העולם בכף מאזנים ודניאל בכף שניה לא נמצא מכריע את כולם · אמר הקב"ה מי הוא המלמד זכות על בניי [א"ל] גבריאל [א"ל] יבא מיד בא היינו דכתיב ואני באתי בדבריך: נעילת הסנדל מנ"ל דאיקרי ענוי ופשטנא מהכא מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה · איתקש יחיפה לצמאה · ובצמאה כתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר · ומצאנו שאמר שלמה לאביתר כי התענית בכל אשר התענה אבי · נמצאת הצמאה שנקרית ענוי ויחיפה כיוצא בה · וזה מדרש הוא · אמר נביא לכנסת ישראל מנעי רגלך מחטא כדי שלא תבא לידי יחוף · וסור מדברים בטלים כדי שלא יבא גרונך לצמאה· מניעת תשמיש המטה מנ"ל דהוא ענוי שנאמר אם תענה את בנותי שלא תתן להן העונה שלהן · ואם תקח

תוספות ישנים

הריני שורף את הטובים שבהם · לפי שלא מיחו כדאמרינן במס' בהמה (דף נה.) שנענשו על שהיה בידם למחות : יהבי ליה עשרים וחד מלכי · כנגד כ"א יום ששימש : ודילמא משתיה · צריך עיון דא"כ לא הוי מים קרים על נפש עיפה כמו עיף דדוד דהתם ליכא לפרושי דילמא משתיה דהא כתיב וצמא ומשתמא כחד גוונא נינהו : מאי לאו מנעילת הסנדל · וליכא למימר מסיתא ומיטרא דהא כתיב ונעלך תחלוץ מעל רגלך ודלא כפירוש רש"י שפירש דישעיה לא היה רגיל במרכבת סוסים: שלא יבואו רגליך לידי יחוף · כהולכי גולה דגולים הולכים יחפים

[עי' תוס' שבת פו. ד"ה אע"פ שאין וכו' וע"ע תוס' נדה לב. ד"ה וכשמן]

מסורת הש"ס

[דף כג.] *למשתחויתם · קדושין עב: סוכה נג: · [נ"ע אל האיש] · [גי' ע"י מידו של מיכאל לידו של גבריאל] · דניאל י · תהלים קכז · דניאל י · שם · מלכים א ב · [נ"ל ה' אלהים] · [שמואל ב יז] · משלי כה · ש"ב טו · ישעיה כ · שם · [ע' שבת קיד:] · ירמיה ב · בראשית לא · [מגילה טו:] · [נ"ל והוא הולך]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ודילמא מסוסיא ומטרקא אלא אמר :

גליון הש"ס תוס' ד"ה דתנן וכו' דהאמר לקמן ואם היה מלוכלך · עי' ברבינו יונה פ"ב דברכות סי' נ' ד"ה מפני' רחץ בלילה כו' :

עין משפט
נר מצוה

טו א ב מיי' פ"ג מהל' שביתות עשור הלכה א ב סמג לאוין סה ועשין לב טוש"ע א"ח סימן תריג סעיף א:
טז ג ד מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תריד סעיף ד:
יז ה מיי' שם הל' ב:
יח ו מיי' שם הלכה ו סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סימן תריג סעיף ה וסימן תקנד סעיף יב וסימן שא סעיף ד:
יט ז טוש"ע שם סימן תריג סעיף ז:
כ ח מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:
כא ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה וסימן שא סעיף ד:
כב כ ש"ע שם סימן תריג סעיף ה:

משום שיבתא · פרש"י רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית ור"ת מפרש דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביום הכפורים דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה דאמרינן שרוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלך בטיט ובצואה יותר מזה שלא נטל ידיו שחרית שאינו רשאי ליגע לפיו ולחוטמו ולאזניו ולעיניו כדאמר בפרק שמונה שרצים (שבת דף קח:) יד לפה תקצץ וכו' משום בת מלך ושיבתא דהכא ענין אחר הוא (ב) ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים וחונקתו אם לא נטל ידיו באותה שעה אף על פי שכבר נטלן שחרית ומה שהעולם אין נזהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכיות כמו שאין נזהרין על הגילוי ועל הזוגות:

אם תענה מתשמיש ואם תקח מצרות ואימא אידי ואידי מצרות מי כתיב אם תקח ואם תקח כתיב ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה וחד לצרות דאתיין ליה מעלמא דומיא דאם תקח מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב א"ל רב פפא לאביי הא תשמיש גופה איקרי ענוי דכתיב °וישכב אותה ויענה א"ל התם שעינה מביאות אחרות ת"ר אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש תנא *דבי מנשה רשב"ג אומר מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים מ"ט °אמר *אביי משום שיבתא ת"ר *ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש איבעיא להו הרב אצל תלמיד מאי ת"ש דאמר רב יצחק בר בר חנה אנא חזיתיה לזעירי דאזל לגבי רב חייא בר אשי תלמידיה רב אשי אמר ההוא רב חייא בר אשי הוא דאזל לגביה דזעירי רביה רבא שרא לבני עבר ימינא למעבר במיא לנטורי פירי א"ל אביי לרבא תניא דמסייע לך שומרי פירות עוברין עד צוארן במים ואין חוששין רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למיעבר במיא למיתי לפירקא למיזל לא שרא להו א"ל אביי א"כ אתה מכשילן לעתיד לבא איכא דאמרי שרא להו למיתי °ושרא להו למיזל א"ל אביי בשלמא למיתי לחיי אלא למיזל מאי טעמא כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר (*פפא) אמברא דהצדד והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא רמא להו קלא מהו למיעבר למיתי לגבייכו למשאל שמעתא א"ל רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרווייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו איכא דאמרי א"ל רב שמואל בר רב יהודה תנינא עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו מתקיף לה רב יוסף ובחול כי האי גונא מי שרי והכתיב °וימד *אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים מכאן שמותר לעבור עד אפסיים וימד אלף ויעבירני במים מים ברכים מכאן שמותר לעבור עד ברכים וימד אלף ויעבירני מי מתנים מכאן שמותר לעבור עד מתנים מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור אמר אביי שאני נחל דרדיפי מיא יכול יעבירנו בסיחוי ת"ל °כי גאו המים מי שחו מאי מי שחו שיוטא שכן קורין לשייטא סייחא יכול יעבירנו בבורני קטנה ת"ל °בל תלך בו אני שיט יכול יעבירנו בבורני גדולה ת"ל °וצי אדיר לא יעברנו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף לא תזיל ביה בספינת ציידין ובורני רבתי לא תגוזינה אמר ר' יהודה בן פזי אף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו כתיב הכא בל תלך בו אני שיט וכתיב התם °משוט בארץ אמר ר' פנחס משום רב הונא צפוראה מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני חגבים כיון שהגיע לפתח היכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לאולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע אל פתח עזרה נעשה כפי פך קטן והיינו דתנן *ראב"י אומר מים מפכין

תורה אור

אם תענה מתשמיש · להשבית עונתן: ואם תקח מצרות · השביעו כמשמעו שלא יוסיף להן צרות: ה"ג ואימא אידי ואידי מצרות מי כתיב אם תקח ואם תקח כתיב ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה וחד לצרות דאתיין ליה מעלמא דומיא דואם תקח מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב · והכי פירושא ואימא אידי ואידי מצרות וה"ק אם תענה את בנותי ליקח נשים עליהן מי כתיב אם תענה אם תקח דליהוי אם תקח פי' דאם תענה ואם תקח כתיב מילתא אחריתי היא: ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה · שלא יעשה בלהה וזלפה גבירות שוות להן והדר אשבעיה אם תקח נשים דהיינו צרות דאתיין להו לבתר הכי מעלמא והכי מסתברא דומיא דואם תקח: מי כתיב אם תקח ואם תענה · צרות דעלמא קשות להן מן הראשונות ובריישא הוה ליה לאשבועיה אצרות דעלמא והדר הוה ליה לאשבועיה אצרות דידיה דלא מישתני אינש הכי להזהירו תחילה על הקל ולבסוף על הקשה: מביאות אחרות · שהיתה מתאוה לו ולא בא עליה בעונתה בימים שעמדה אצלו ואני שמעתי שעינה מביאות אחרות שבא עליה שלא כדרכה וקשיא לי א"כ אימא אם תענה את בנותי נמי הכי אשבעיה שלא יענה אותן מביאות אחרות ועוד שעינה בביאות אחרות מיבעי ליה*: מדיחה את ידה · לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית ושם השד שיבתא: שלא רצה להאכיל בידו אחת · אפי' ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לבנו קטן ביום הכפורים: ואינו חושש · משום רחיצה: לנטורי פירי · שהיו להם פרדסים בעבר הנהר: בי תרבו · שם הכפר: לפירקא · שהיו דורשין ביוה"כ: לעתיד לבא · לשנה אחרת לא יבואו הואיל ולא התרת' לעבור את המים ולחזור: אמברא דהצדד · מקום מעבר הנהר מול הצדד: מתחת חפת · שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על כתיפו ואמר מר (שבת דף קמז.) היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת: כי האי גוונא · דקתני לעיל עד צוארו במים והאיכא סכנה שלא ישטפוהו המים: וימד אלף · המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחילתו כחוט והולך וגדל וכל אלף אמה אורך מסילא חוץ לירושלים לא היה עמוק אלא מי אפסים מי קרסולין: וימד אלף · שניות והעמיקו עד ברכים: מכאן ואילך · קרי ליה אשר לא אוכל לעבור אלמא אסור לעבור למעלה ממתנים: שאני נחל · היוצא מבית קה"ק שהיו מימיו רודפים הולכים מהר ושוטפים: בסיחוי · בשייט: ת"ל כי גאו המים מי שחו · ראויות לשוט: (א) לפתח בית דוד · היא ציון חוץ לירושלים:
מפכין

רבינו חננאל

נשים שתביא עליהן צרות: ת"ר אסור לאדם לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש · ואסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש · תנא דבי מנשה רשבג"א מדיחה ידה אשה במים ונותנת פת לתינוק · שמאי הזקן לא רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו להאכילו בשתי ידיו · מ"ט משום שיבתא פי' רוח רעה: ת"ר ההולך להקביל פני רבו או אביו או מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במי' ואינו חושש' רב אצל תלמיד מאי ולא איפשיטא בהריא דהא רב אשי [אמר] דרב חייא בר אשי הוא דאזל לגביה זעירי רביה רבא שרא להו לבני עבר ימינה למעבר לנטורי פירי · תניא כוותיה שומרי פירות עוברים עד צוארם במים ואינם חוששין · רב יוסף שרא להו לבני בי רב למעבר כדי למיתא בפירקא · ושרא להו נמי למיהדר כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא · כלומר אם תאסרהו לחזור לביתו לא יבא פעם אחרת · אמר רמי בר פפא לרב יהודה ולרב שמואל מהו למעבר במיא ומיתו קמי רבנן למשאל בשמעתא אמרו ליה תנינא עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו ומתמהינן וכי האי גוונא בחול מי שרי והכתיב וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים · מיכן שמותר לעבור עד אפסים · וימד אלף ויעבירני במים מים ברכים מיכן שמותר עד ברכים · וימד אלף ויעבירני (במים) מי מתנים · מיכן שמותר לעבור עד מתנים · מיכן ואילך נחל אשר לא יעבור · כלומר (לא) [אם] יהיו מים למעלה ממתנים נקראין נחל אשר לא יעבר · ושנינן שאני
משום

חולין קו:
[שם ע"ש]
[ג"ל ידיו מלוכלכות כו' כן הגירסא בכל ספרים וכן בכסה"ש פרק אלו מגלחין סימן לו]
[תוספתא פ"ד]
[ועי' בפירש"י בחומש שכתב ויענה שלא כדרכה]
[בערוך ערך גד ד' אי' פרת]
[תוספתא סוכה פ"ג]
[מדות פ"ב מ"ו]

הגהות הב"ח
(א) רש"י בסוף עמוד ד"ה לפתח כו' נ"ב דבפתח אחר ד"ה מפכים כו': (ב) תוס' ד"ה משום כו' ושיבתא דהכא ענין אחר הוא · נ"ב ובמסכת תענית משמע כפירוש רש"י:

גליון הש"ס גמרא אמר אביי משום שיבתא · עיין תענית דף כ ע"ב ברש"י ד"ה מילתא דשיבתא: תוס' ד"ה משום שיבתא וכו' בן ד' וה' שנים וחונקתו · בערוך איתא מבן ב' חדשים עד ז' שנים והרוח רעה אוחזת התינוק בצוארו במפרקת בגידים שאחורי הצואר ומייבשת אותם ומתנוונה והולך עד שימות וממה היא בשעה שאמו באה מבית ... או מנכר ומינקת לבנה לאלתר:

תוספות ישנים

לגמרי: **סך** כדרכו ואינו חושש · כיון שיש בו רפואה קצת כדתנן בפרק שמונה שרצים (דף קיא.) החושש במתניו לא יסוך בהן יין וחומץ אבל סך הוא את השמן מיהו משום שתיקת סממנין ליכא למיגזר מידי. **להאכיל** בידו אחת · פירוש ליטול ידו אחת להאכיל לתינוק וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו משום שיבתא: **משום** שיבתא · אומר ר"ת נראה לו כפירוש הערוך שפירש שהוא רוח רעה שהיא חונקת התינוק כשנותנין לו לחם בלא נטילת ידים ובימי חכמים היה קשה לתינוק ועכשיו אין נזהרין בכך ולאו היינו בת מלך דשמונה שרצים (דף קט.) דהתם איירי בנטילת שחרית והכא מיירי כל שעה אפילו בחצי היום ונראה לר"ת שמותר ליטול ידיו ביוה"כ כדאמר הכא היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואמרינן נמי בפרק שמונה שרצים (דף קח:) דהיכא שלא נטל ידיו שחרית יד לפה תקצץ כו' ואמרינן נמי התם בת מלך היא זו ומקפדת עד ג"פ וגם יש סכנה שאי אפשר שלא יגע כל היום באחד מאלה וכן אם הסיך (מי) רגליו מותר לרחוץ ידיו משום הכון לקראת אלהיך ישראל והיינו כמו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה וכן פירש רבינו שמואל וריב"א מיהו היכא שהוצרך לקטנים ולא שפשף בידיו שאין צריך לנטילת ידים כדפרישית לא ידע ה"ר אלחנן אי חשבינן ליה כידיו מלוכלכות בטיט ומסתברא לי דיכול ליטול דכיון שמנקה עצמו טוב שייך בהו הכון והא דאמרינן לקמן (דף עח.) שורין לה מפה במים לאו היינו נטילת ידים לשחרית אלא לקרר בעלמא ולהעבירה על גבי עיניו ולקמן לא איירי אלא בהכי ולא לנטילת ידים ואם תאמר כיון דשרינן הכא לרחוץ היכא דידיו ורגליו מלוכלכות בטיט ובצואה אם כן חילקת ברחיצה ואמרינן לעיל (דף עד:) גבי עינוי דומיא דמלאכה מה מלאכה לא חילקת בה אף עינוי לא תחלוק בו וי"ל דהיכא שרוחץ בשביל טינוף אין זו רחיצה כלל דרחיצה של עונג בעינן ולמאי דפרישית לעיל (ברים פירקין) דרחיצה אינה אסורה אלא מדרבנן אתי שפיר דלא מדמי התם לענין שלא תחלוק בו אלא · עינוי אכילה ומלאכה דתרווייהו דאורייתא: **עובר** עד צוארו במים ואינו חושש · ולא חיישינן לסחיטה כמו דאמרינן כאלו (דף קיג:) גבי מהלך בדרך ופגע באמת המים כו' היכי ליעבד ליחות במיא איתווסן מאניה ... סחיטה דמשום מנוח או לנטורי פירי שרו רבנן והתם מיירי לדבר הרשות אך קשה קצת דאין ... הרשות יותר מלנטורי פירי וכי משום הפסד יש לך להתיר אלא נראה לרבי דהואיל ולא היתרת לו ... על ידי מלבוש זכור הוא כדאמר לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו וכי האי גוונא ... בפרק שני דבילה (דף יח.) גבי נדה דהואיל ולא היתרת לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא · מ"ר · ... לרבי דנהי דלא גזרינן משום סחיטה הא איכא כיבוס וליבון כדאמר בזבחים פרק דם חטאת דבגד ... זהו כיבוסו ואין לומר דהכא ודבילה בבגדים של עור דשרייתו לאו היינו כיבוסו כדמוכח התם פרק דם ... (דף לד:) וכדתנן נמי בפרק נוטל (דף קמב:) היתה עליו לשלשת על הכר מקנחה בסמרטוט היתה ... מנית מים עליה עד שתכלה ולא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו זה אין לומר דהתם בגדים לאו עור כינהו ... רבי דהיכא דאיכא דם או דבר טינוף על הבגד התם דוקא שרייתו זהו כיבוסו דבטניפת דם מיירי ... בפרק דם חטאת אבל היכא שהבגד שחור מחמת שנלבש בו או מחמת שנשתמשו בו או שהיה לבן ... ואין בו שום טינוף אלא שצריך ללבן עדיין לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו וה"ע פרק דם הטאת דלא ... מידי אהאי תירוצא ולפי מה שפירש בספר הישר שיש חילוק בבגדים שיש שמתכבסין מהרה ויש שצריך ... בהם הרבה כעין שלנו לפי זה היינו יכולין להעמיד הך דהכא בבגדים שאינם מתלבנים מהרה ... ועוד מצא רבי מוגה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו (אלא) בדבר שהוא כעין לכלוך ... ואלונטית וקינוח ידים במפה וכמו כן זה אינו אלא דרך לכלוך שהולכין במים לבושים ואין שרייה... נקיון וליבון וגם אינו מתכוין לנקות ולהסיר הטינוף על ידי מים ופעמים שמהלך עוד בכך · מ"ר
זכ

(ג) מפכין · כמין הפך הן כשמגיעין למפתן ההיכל : מכאן רמז לנדה · מדלא קרי ליה ראוי לנדה עד שמתגבר כנחל שוטף שמגיע לפתח בית דוד רמז שצריכה לטבילת מים עמוקים שתשב בהן עד צוארה ואע"ג דלא רמיז קרא עד צוארה רמיז מיהא דניהוו עמוקים עומק הראוי וזה כראוי : התינח יום הכפורים לא גרסינן וה"ג שבת דליכא מנעל מאי · מי שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא (ג) נפקי מכרעיה ואתי לאיתויינהו : ועברוה דרך מלבוש · בנעליהם עברו אותו : סנדל מאי · שאינו יכול להדקו ולקשרו יפה ברגלו כמו מנעל : איקלע להגרוניא · ושבת שם : לפירקא · לדרשא דריש גלותא : מדעתיה דריש גלותא · שלא ישנאהו : איבעי לך למירמא סנדל · שהוא רחב : על גבי טינא · שלחות הטיט הוי תענוג קרוב לרחיצה : מטפחת · מקיאה מים : מלא אסור · שמא ישפכו מים על בשרו : משחל שחיל · פולט מים שבולע טריסטריס"א בלע"ז: דמזדריב · מחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו : מטפחת · סודר כמין כלים נגובים ואני שמעתי דה"ג ערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ומקנח בה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו והיא לחה קצת מקינוח הידים דאתמול : איפכא אמרת לן · בתשעה באב עושה אותן כמין כלים נגובים ובערב יוה"כ לא אמרת עושה אותן כמין כלים נגובים ואותיבנך סתיטה לשון ששמעתי הכי קאמר איפכא אמרת לן ערב תשעה באב מקנח בה ידיו ולמחר פושטה וכו' וערב יום הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ואותיבנך סחיטה דכמין כלים נגובים עדיין יש כדי לסחוט : שאלו את רבי אלעזר · גרסינן והוא רבי אלעזר בן פדת : זקן ויושב בישיבה וכו' · אמרינן בסנהדרין (דף ה.) שאין חכם מתיר את הבכור ביחיד לראות את מומו אלא אם כן נטל רשות מן הנשיא פעם אחת והכא מיבעיא להו דאם זקן יושב בישיבת סנהדרין הוא מי צריך רשות' או לא והא דנקט לה הכא משום דבעי למימר ותו קמבעיא להו מהו לצאת בסנדל של שעם ביוה"כ : דבר זה · נטילת הרשות : להתגדר · לשון גדולה : למעלה מזקנו של זה · לפני זקינו של נשיא זה שבדורנו : כהנים חשודין על מומי הבכור להתיר את האסור ואף להטיל בו מום לפי שהבכור בזמן הזה אין לו תקנה אלא אם כן יש בו מום ועל הכהן ליטפל בו משנתנוהו לו לשומרו ולזונו דרבי מאיר ודרבן שמעון במסכת בכורות (דף לה.) : ותו קמבעיא להו · קמיה דרבי אלעזר : שעם

תורה אור

מפכין עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית מכאן ואילך היה מתגבר ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד כיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין וזבות נדות ויולדות שנאמר °ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלם לחטאת ולנדה אמר רב יוסף מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים ולית הילכתא כוותיה (תינח יום הכפורים דליכא מנעל) שבת דאיכא מנעל מאי אמר נחמיה חתניה דבי נשיאה אנא חזיתיה לרבי אמי ורבי אסי דמטו עורקומא דמיא ועברוה דרך מלבוש תינח מנעל סנדל מאי איכא למימר אמר רב ריחומי אנא חזיתיה לרבינא דעבר דרך מלבוש רב אשי אמר סנדל לכתחלה לא ריש גלותא איקלע להגרוניא לבי רב נתן רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא רבינא לא אתא למחר בעי רפרם לאפוקי לרבינא מדעתיה דריש גלותא אמר ליה מאי טעמא לא אתא מר לפירקא אמר ליה הוה כאיב לי כרעאי איבעי לך למיסם מסאני גבא דכרעא הוה איבעי לך למרמא סנדלא אמר ליה עורקמא דמיא הוה באורחא איבעי לך למעבריה דרך מלבוש אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי סנדל לכתחלה לא תני יהודה בר גרוגרות אסור לישב על גבי טינא ביום הכפורים אמר רבי יהושע בן לוי ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח אמר רב *יהודה מותר להצטנן בפירות רב יהודה מצטנן בקרא (א) רבה מצטנן בינוקא רבא מצטנן בכסא דכספא אמר רב *פפא כסא דכספא מלא אסור חסר שרי דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישחל שחיל רב (*פפא) אמר כסא דכספא חסר נמי אסור משום דמזדריב זעירא בר חמא אושפיזכנין דרבי אמי ורבי אסי ורבי יהושע בן לוי ודכולהו רבנן דקיסרי הוה אמר ליה לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי *בר אריא תא אימא לך מילתא מעליתא דהוה עביד אבוך מטפחת היה לו *בערב יום הכפורים ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו ערב תשעה באב שורה אותה במים ולמחר מעבירה על גבי עיניו *וכן [א] כי אתא רבה בר מרי אמר בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנח פניו ידיו ורגליו בערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מעבירה על גבי עיניו אמר ליה ר' יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן ואותיבנך סחיטה אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם אמר רבה בר בר חנה שאלו את רבי אלעזר זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר בכורות או אינו צריך מאי קא מיבעי להו הכי קא מיבעי להו כי הא דאמר רב אידי בר אבין דבר זה הניחו להם לבי נשיאה כדי להתגדר בו צריך ליטול רשות או דילמא כיון דזקן ויושב בישיבה אין צריך עמד ר' צדוק בן חלוקה על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יוסי בן זימרא שזקן ויושב בישיבה היה ועמד במעלה מזקנו של זה ונטל רשות להתיר בכורות אמר ליה ר' אבא לא כך היה מעשה אלא כך היה מעשה ר' יוסי בן זימרא כהן היה והכי קא מיבעיא ליה הלכה כר"מ דאמר *החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו או דילמא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר *נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ופשט ליה הלכה כרשב"ג ותו קא מבעיא להו מהו לצאת בסנדל של שעם

זכריה יג

מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים · שאלו מקמי רב יהודה גאון ז"ל טבילת נדה מדאורייתא מנלן והשיב קל וחומר ממגעה ור"ת פירש דנפקא מדכתיב במי נדה יתחטא ודרשינן במסכת עבודת כוכבים (דף עה:) מים שהנדה טובלת בהן ור"י פירש מדכתיב והדוה בנדתה ודרשינן בפ' במה אשה (שבת דף סד:) בנדתה תהא עד שתבא במים* : הקיטע

(א) גמ' רב יהודה מצטנן בקרא רבא מצטנן בינוקא רבה מצטנן בכסא דכספא אמר רבא כסא דכספא מלא : (ב) רש"י ד"ה מפכים נ"ב קודם ד"ה לפתח : (ג) שם ד"ה התינח כו' חיישינן דילמא נפל מכרעיה :

[בכרא"ש ליתא]

בכרא"ש ליתא

[נ"ל רב אשי כ"א ברא"ש וברי"ף ובב"י]

[ברכות יב.]

[עי' נוסחת הרי"ף והרא"ש]

[ג"ז ע"ש]

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכן · רשום קו עליו למחקו :

בכורות לה. [שם]

כג א ב טוש"ע א"ח סימן נא סעיף ד :

כד ג ד ה ו מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכה ד סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סימן תריג סעיף ט :

כה ז מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם בהג"ה :

כו ח טוש"ע שם סימן תקנד סעיף יד בהג"ה :

כז ט מיי' פ"ב מהלכות בכורות הלכה יז סמג עשין ריא טוש"ע י"ד סימן שיד סעיף ג :

[ועי' תוספות חגיגה יא. ד"ה לא נצרכה ותוספות יבמות מג: ד"ה במקום]

רבינו חננאל

משום דשטפי מימיו חייש דילמא ישטפוהו אבל כגון אגמים מים דליכא חששא לשטפא אפילו המים עד צוארו עובר כו' : כתיב ביום ההוא יהיה מקור לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה · אמר רב יוסף מיכן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים ולית הלכתא כוותיה · תינח ביוה"כ דליכא מנעל עובר במים · בשבת דאיכא מנעל מאי · ואסיק' היכא דאיכא מנעל מעבר להו דרך מלבוש ושרי · פירוש כשהוא לבוש בהן ברגליו · ויש מי שאומר דרך מלבוש ואפי' שלא ברגליו · רב אשי אמר סנדל לכתחלה לא · תני ר' יהודה [בר] גרגרות פי' שם אדם · אסור לישב ע"ג טיט ביוה"כ ואוקמא אביי בטופח ע"מ להטפיח · וכבר פירשנוה פעמים רבות' מותר להצטנן בפירות וכן בקרא וכן בינוקא בכולהו שרי אבל במני דפחרא בין מלא בין חסר אסור משום דשחלי פי' שואבין המים ומקיאין אותן בחוץ ונמצא המצטנן בהן שהמים המתקבצין רוחצין את גופו · ומני דכספא ומני מתכות משום דמזדרבי · פי' כשמנענעים הכלים ניתזין מן המים שבתוכן ונופלין על בשרו של אדם המצטנן בהן : ירושלמי [ר' זעירא וכו' בשם ר' יהושע] בן לוי בתענית צבור מרחיץ פניו וידיו כדרכו ובט' באב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו · וביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר המפה על פניו · ר' יונה הוה תרי מרטוטא ויהיב לה תיתיבו היה הולך אצל רבו או מי שגדול ממנו עובר בים או בנהר ואינו חושש נטנפו רגליו מרחיצין במים ואינו חושש · הורה ר' אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות עליו מותר להרחיצן במים · אבל ומנודה המהלכין בדרך מותר בנעילת הסנדל לכשיבואו לעיר יחלוצו · וכן בט' באב וכן בתענית צבור · סיכה בין סיכה שאינה של תענוג בין סיכה של תענוג אם בשבת מותר אם ביוה"כ אסור · בט' באב ובתענית צבור של תענוג אסור שאינה של תענוג מותר · כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא לדרך נועל הגיע לכרך חולץ · אית תנא תני יוצאין באפליא ואוקימנא באפליא של בגד ביוה"כ · אית תנא תני אין יוצאין · ואוקימנא באמפליא של עור · ריב"ל נפיק לביש סליסיה ביוה"כ אומר אסטנס [אנא] חד תלמיד מן דר' מנא הורי לחד מן קריבוי דנשיא דמלביש סיליסיה דהוה אסתנס מן הדה דריב"ל : הא דריב"ל תריצנא הכי ערב יוה"כ היה מקנח ידיו ורגליו במטפחת ולמחר ביוה"כ היה מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש · ערב ט' באב היה שורה מטפחת ומניחה מראשותיו ובט' באב היה מקנח בה פניו ידיו ורגליו ואינו חושש : **שאלו** לר' אלעזר זקן יושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר בכורות אי לא כדגרסינן בסנהדרין [דף ה] א"ל ר' חייא לר' בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר יתיר בכורות וכו' וא"ר יצחק חקולא אני ראיתי ר' יוסי בן זמרא כהן והכי קא מיבעיא ליה הלכתא כרשב"ג דאמר נאמן אדם על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו או הלכתא כר' מאיר דאמר החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו ופשטו ליה הלכתא כרשב"ג הואיל ותנן סתמא

תוספות ישנים

זה היה נראה שהרוחץ בשבת בנהר מותר לרחוץ בבגדיו וליכא למיחש לליבון מיהו יש לאסור משום סחיטה דהא פרישית לעיל [ד"ה משום] דלא שרינן אלא משום מלוה או משום טעם הואיל ולא התרת לו אלא על ידי מלבוש זכור הוא והאי טעמא לא שייך הכא ועל תינוק שהלכך בגדי אמו במי רגלים שמע רבי מרבינו יעקב שהתיר להאם לקנח בגדיה כדי שתוכל להתפלל בהן מטעמא שפירשתי לעיל שמותר לקנח ידים במפה לפי שהוא דרך לכלוך ולא נראה לרבי דכיון שמתכוונת לטהר הלכלוך לרחיצה וליבון היא מתכוונת · מ"ר : א"ל לא סבר מר להא דאמר רב אשי סנדל לכתחילה לא · ק"ל הא רב רחומי הוא דאמר לעיל אנא חזיתיה לרבינא דעבר דרך מלבוש ושמא זה ראיה לפירוש רבי שרגיל לפרש דתרי רבינא הוו אי נמי דהווי דהי ליה רבינא אבל לא סובר כן : יהודה גרוגרות · כך שמו : כסא דכספא נמי כו' · מיכן יש ליזהר שלא לנגן עצמו בכלי חרס אע"פ שאין בו מים עכשיו משום דשחולי שחיל ולא בשום טיט שהוא טופח על מנת להטפיח לא יד ורגל וכן בחול שיש בו לחלוחית מים וכיוצא בו : **ערב** תשעה באב · בשאילתות גרס איפכא וכן פי' רש"י : **איפכא** אמרת לן · כי היה סובר שיש להחמיר בט"ב יותר מיוה"כ כדאמרי' בעלמא דדברי סופרים צריכין חיזוק יותר : **ופשטו** ליה כרשב"ג · פי' ר"ת דקי"ל כרשב"ג הואיל וסתם לן תנא כוותיה במס' נגעים (פ"ב מ"ה) כל הנגעים אדם רואה חוץ משל עצמו : *)**ואמינא** ליה בתענית צבור מאי · דדילמא דברי סופרים צריכין חיזוק ויש להחמיר יותר : **רבא** נפק בדיקולי · ובפירש"י כתב בדיבלי ופירש שם עשבים : **הקיטע** יוצא בקב שלו דברי ר"מ ור' יוסי אוסר · פירש"י בפרק במה אשה יוצאה (דף סו.) דלר' יוסי לאו תכשיט הוא ולא דק דלקמן מסיק רבא דבין לר"מ בין לרבי יוסי מנעל הוא וכו' : **יוצא** בקב שלו · בשבת פירוש דיני קב וסמוכות שלו לפירוש רש"י וה"ר יוסף ואין לי להאריך כאן : **ואם** יש לו בית קיבול כתיתין טמא · לפי שאין מיטלטל מלא וריקן אבל מה שהשוק בתוכו לא קרינן ביה מיטלטל מלא וריקן אלא השוק מיטלטל [הכלי] כדפירש"י בשבת ולא דמי לקלקלי ותבק דאמרינן בפ' במה אשה יוצאה (שבת דף סד.) דטמא היינו טעמא דמיטלטל מלא וריקן שהבהמה מיטלטלת ומתנהגת ממקום אל מקום על ידו וכן הריג כל שהוא טמא פירש רשב"ם שמיטלטל הוא מלא וריקן כמו שק דילפינן ליה מיניה בבמה אשה והיינו שיכול לקשור בו טבעת אבל אין נראה לפרש ואם יש לו בית קבול כתיתין לאו דוקא כתיתין אלא יש לו בית קיבול בעלמא קאמר והקיטע מניח שוקו בתוכו וכתיתין דנקט לאו דוקא אלא אורחא דמילתא שרגילין להניח בו דלא משמע כלל לפרושי הכי · מ"ר : **אלא** אמר רבא בין לר"מ בין לר' יוסי כו' · אע"ג דרבא לא ידע בבמה אשה יוצא' היכי תנן אי הקיטע או אין הקיטע תנן מ"מ שוב ידע המסקנא דהתם א"כ חד מן ליסני נקט : **בין** לר"מ בין לר' יוסי מנעל הוא · ול"ת מנא ליה דטעמא דכ"ע שוין ביוה"כ דאסור משום דחשיבי ליה מנעל דילמא טעמא דאסר ליה ר' יוסי משום דילמא מיפסק ואתי לאתויי ארבע אמות י"ל שמא נשמע דמחד טעמא אסרי ליה ולר"מ דשרי קב הקיטע אינו אסור אלא משום מנעל ביוה"כ ועוד דמשום ר"מ לא איצטריך למיתני דאסור דאפילו לחליצה שרי כדמוכח בפרק במה אשה וא"כ לר' יוסי הוא דאיצטריך ואי הטעם דילמא מיפסק א"כ אמאי נקט יום הכפורים שבת הוה ליה למינקט · מ"ר א) : **בין** לר"מ בין לר' יוסי מנעל הוא · תימא לרבי מדאמרינן במסכת שבת סוף פ' במה אשה (דף סו.) וביבמות פ' מצות חליצה (דף קג.) דתנן חלצה במנעל שאינו שלו בסנדל של עץ או של שמאל בימין חליצתה כשירה ואמרינן סנדל של עץ מאן תנא ואמר שמואל ר"מ היא דאמר הקיטע יוצא בקב שלו משמע ר"מ ולא ר' יוסי ואילו הכא קאמר בין לר"מ בין לר' יוסי מנעל הוא ובפ' מצות חליצה (דף קב:) מדמינן בהדיא מנעל דיוה"כ למנעל חליצה ואומר רבי דלר' יוסי דמיים דילמא נפיל ואתי

*) מכאן שייך לע"ב

א) דברי התוס' צריכים ביאור עיין ש"י :

עין משפט נר מצוה

בח א ב ג מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכה ז סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סימן תקנד סעיף טז וסימן תריד סעיף ב :
כט ד מיי' פי"ט מהל' שבת הל' טו טוש"ע א"ח סי' שא סעיף טו :
ל ה טוש"ע שם וסימן תריד סעיף ב :
לא ו מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הל' ז סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סי' תרטז סעיף א :
לב ז מיי' פי"א מהל' אבל הלכה ז סמג עשין ב טוש"ע י"ד סימן שפא סעיף ו :
לג ח מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הלכה ח סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סי' תריד סעיף ד :

רבינו חננאל

כוותיה כדתנן בנגעים סוף פרק ב' כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו · ותוב קא מיבעיא להו מהו לצאת בסנדל של שעם ביוה"כ · ואסיקנא ריב"ל יצא בסנדל של שעם ביוה"כ · ור' אליעזר יצא בו בתענית צבור ואמרו לו ביוה"כ מאי · ואמר להו לא שנא כלומר מותר · ואפי' ביוה"כ · רב יהודה נפיק בסנדל דהוצי · ורבה בדבילי · ורבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק · ומותבינן הא דתנן בשבת פרק במה אשה יוצאה הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ור' יוסי אוסר ושוין שאסור לצאת בו ביוה"כ · ושנינן לעולם זה הקב מנעל הוא ומ"ט דר' יוסי דאסר גזירה דילמא מישתמיט ואתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר: **תנא** תינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומנעל·ואוקימנא כל מידי דאית ליה רביתא לינוקא לא גזרו בהו רבנן · והני אחריתי לית ליה רביתא מינייהו: **המלך** והכלה ירחצו את פניהם . מלך דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך · כלה שלא תתגנה על בעלה וכי דתנינן אין מונעין תכשיטין מן הכלה ל' יום · הא דתנן החיה תנעול את הסנדל אוקימנא לר' (יהודה) [חנניא] בן תרדיון אע"ג דקתני וחכמים אוסרין · כיון *) דרבא ושמואל מפרשי טעמא אמר רבא משום צינה ושמואל אמר משום סכנת עקרב מותר: **האוכל** ביוה"כ ככותבת הגסה כמוה

*) נ"ל דצ"ל ואע"ג דקתני וחכמים אוסרין כיון דרבא ושמואל מפרשי טעמא דר"א הילכתא כוותיה: החיה תנעול וכו' מ"ט אמר רבא וכו' .

תוספות ישנים

ואתי לאיתויי דרחב הוא הרבה ורגיל ליפול מן הרגל ולאו להילוכא עביד ואמרינן נעלו פרט לגדול שאינו יכול להלך בו וא"ת והא אמרינן במצות חליצה (שם) במהופה עור ודברי הכל ומה מועיל חיפוי עור כיון שרחב הוא הרבה וי"ל כיון שמחופה עור יכול להדקו בטוב ברגלו אבל נראה לרבי לתרץ דשמואל דקאמר הא מני ר"מ היא לאו לאפוקי ר' יוסי אתי דלדידיה נמי מנעל הוא כדאמרינן הכא אלא אתא לאפוקי מר' יוחנן בן נורי בה דמכשר בסנדל של עץ בכמה אשה ולא חשיב ליה מנעל אלא מעור כיון שאין רגילות לעשותו כן ואית ליה כמאן דאמר בכמה אשה מאן לא הודו לו ר' יוחנן בן נורי וסייעו נמי רבא דהכא והא דלא קאמר הא מני ר"ע דפליג אר"י בן נורי במתני' ומטמא לפי שר' עקיבא לא הזכיר שם אלא סנדל של סיידין ושל קש אבל קב הקיטע סנדל של עץ הוא ועוד דניחא ליה לאוקמי מתני' כר"מ משום דסתם מתני' ר"מ אע"ג דכולהו סתמי אליבא דר' עקיבא כדאיתא בפ' הנחנקין (סנהדרין דף פו.) והא דמייתי בפ' מצות חליצה על מני א) ר' מאיר היא בין במילתיה דשמואל בין בשמעתין דלעיל חלצה בקב הקיטע כולה בבא [דקב] עד דברי ר"מ ור' יוסי אוסר לאו למימרא דר"מ היא ולא ר' יוסי אלא אגב מילתא דר"מ דמייתי מסיים נמי מילתיה דרבי יוסי דמתני' בבבא זו והשתא דפרישית דלא פסיל שום תנא מנעל העץ אלא ר' יוחנן בן נורי וטעמא לפי שאין רגילין לעשותו של עץ אתי שפיר הא דמשני הכא במאי עסקינן במהופה עור ודברי הכל דאפילו רבי יוחנן בן נורי מודה שרגילות לעשותו כך וא"ת למאי דפרישית דר' יוחנן בן נורי פסול ליה לפי שאין רגילות לעשותו מעץ א"כ למה פוסל רב בפ' מצות חליצה (יבמות דף קב:) סנדל התפור בפשתן דאמר אין חולצין בו משום דתחש כתיב והא כ"ע מכשרי סנדל של עץ לחליצה ור"י לא פסיל ליה אלא לפי שאין רגילות לעשותו מעץ וי"ל דס"ל דטעמא דר' יוחנן בן נורי דפסיל ליה משום דתחש כתיב אבל לא משמע הכי ועוד אומר רבי דאי פירוש מנעל התפור בפשתן כעין מנעלים שלנו א"כ לא פסיל ליה רב אלא אטו כולו פשתן או משיער דלא מגין ואין פסול זה אלא מדרבנן והא דקאמר תחש כתיב אסמכתא בעלמא אבל מה"ת היה כשר לחליצה וכן סנדל של עץ נמי דמגין ועוד דמשמע דאם הלך בו חליצתו כשרה מדקאמר אין חולצין בו ולא קאמר חליצתה פסולה כדמשמע בכמה דוכתי ואי בעי רב עור דוקא א"כ יפסול בשל עץ כדי להעמיד אסמכתא שלו דתחש אבל נראה עיקר [דרב לא] סבר לה כרבי יוחנן בן נורי ומתני' דיבמות דמכשרא ליה בדיעבד ובריתא דסיידין דבמה אשה יוצאה דמכשרא לכתחלה פליגי בלכתחלה ודיעבד ותרוייהו כר"מ ואי נמי מתני' דיבמות איירי אף לכתחלה ואף דתני ליה בלשון דיעבד אגב אתרניתא נקט הכי ואי הוה פי' תפור בפשתן כדפר"ח שאין עור בסנדל אלא תחת הרגל וחוטין של פשתן מתוחין עליו ואוחזין גב הרגל איכא סברא טובא למיפסליה אפילו דיעבד ולפירושו לא תקשה דרשא של תחש אסמכתא אלא דרשא גמורה ופסול כולו של פשתן הטעם כיון שאינו מגין וסנדל של עץ יכול להיות כשר מה"ת כיון שהוא מגין ופשתן אינו מגין וטעמא דתחש כתיב אינו אלא אסמכתא בעלמא ואין לתמוה לפר"ת אי קיימא לן כרבי יוחנן בן נורי שאין רגילין לעשות של עץ ופסול לחליצה על מה שנהגו לחלוץ במנעל תפור מרצועות דהא רגילות הוא בטוב לתופרו ברצועות אף לכתורה משמע דהלכה כר' מאיר דמכשיר סנדל של עץ לחליצה דהא מתני' דיבמות סתמא כר' מאיר ותנן סתמא גבי חליצה כוותיה · מ"ר : **בין** לר' מאיר בין לר' יוסי מנעל הוא · פירש"י והני דאמוראי דלעיל לא הוי מנעל לפי שאינו מגין וקשה דבפ' מצות חליצה מוכחא דבסנדל של

שעם

א) נ"ל ר' מאיר היא במלתיה דשמואל וכן בשמעתין דלעיל כולה בבא דקב עד כו' :

מסורת הש"ס

יום הכפורים פרק שמיני יומא

שעם ביום הכפורים עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי אשיצא בסנדל של שעם ביוה"כ ואמינא ליה בתענית צבור מאי בא"ל לא שנא אמר רבה בר בר חנה אני ראיתי את רבי אלעזר דמן ננוה שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור ואמינא ליה ביום הכפורים מאי א"ל לא שנא רב יהודה נפיק בדהוטני אביי נפיק בדהוצי רבא נפיק *(בדיבלי) רבה בר רב הונא *גכריך סודרא אכרעיה ונפיק מתיב רמי בר חמא *הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ור' יוסי דאוסר ותני עלה השוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים *אמר אביי התם דאית ביה כתיתין ומשום תענוג אמר ליה רבא ואי לאו מנא הוא כתיתין משוי ליה מנא ועוד כל תענוג דלאו מנעל הוא ביוה"כ מי אסור והא רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק ועוד מדקתני סיפא אם יש לו בית קבול כתיתין טמא מכלל דרישא לאו בדאית ליה כתיתין עסקינן אלא אמר רבא לעולם דכ"ע מנעל הוא ובשבת בהא פליגי מר סבר גזרינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ד' אמות ומר סבר לא גזרינן תנו רבנן *התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל מאי שנא נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה הנך נמי אמרי אינשי עבדו ליה רחיצה וסיכה אימר מאתמול עבדי ליה סנדל נמי אימר מאתמול עבדי ליה סנדל לא אפשר דמאתמול עבדי ליה דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא ליסיים מסאני וליגני והא מותרין לכתחלה קתני אלא הנך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתייהו הוא לא גזרו בהו רבנן דאמר אביי *אמרה לי אם רביתיה דינוקא מיא חמימי ומשחא גדל פורתא ביעתא בכותחא גדל פורתא תבורי מאני כי הא דרבה זבין להו מאני גזיזי דפחרא לבניה ומתברי להו: **המלך והכלה ירחצו את פניהם:** מתני' מני ר' חנניא בן תרדיון היא דתניא המלך והכלה לא ירחצו את פניהם רבי חנניא בן תרדיון אומר משום רבי אליעזר המלך והכלה ירחצו את פניהם החיה לא תנעול את הסנדל רבי חנניא בן תרדיון אומר משום ר' אליעזר החיה תנעול את הסנדל (א) מ"ט *מלך משום דכתיב °מלך ביפיו תחזינה עיניך כלה מאי טעמא כדי שלא תתגנה על בעלה אמר ליה רב לר' חייא כלה עד כמה אמר ליה כדתניא *זאין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום החיה תנעול את הסנדל משום צינה אמר שמואל חאם מחמת סכנת עקרב מותר: **האוכל ככותבת הגסה:** בעי רב פפא

ככותבת

°) ישעיה לג

שעם · מין גומא שקורין פוי"ן: **בתענית צבור** · הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (דף יב:) אסור בנעילת הסנדל: **בדהוטני** · מין שעם: **בדהוצי** · סנדל של כפות תמרים: **בדיבלי** · של עשבים: **יוצא בקב שלו** · בשבת קב אשקל"א: **ורבי יוסי אוסר** · (ב) קסבר לאו מנעל הוא הואיל ואינו שוה בכל ואפילו הכי שוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים אלמא אף על גב דלרבי יוסי לאו מנעל הוא אפי' הכי אסיר והוא הדין לשל שעם: **כתיתין** · חתיכות בגדים קטנות שהם נוחות לו לסמוך שוקו עליהם: **טמא** · מקבל טומאה דלאו פשוטי כלי עץ הוא: **מנעל הוא** · הלכך ביוה"כ אסור אבל דהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו: **מותרין בכולן** · בכל הני דמתניתין אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה: **אינשי עבדו ליה** · גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור כדאמרינן במסכת יבמות (דף קיד.) לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים: **לא אפשר מאתמול** · ויהא ישן כל הלילה והם ברגליו: **הא מותרין לכתחלה קתני** · שאם בא לימלך אומרים לו האכילוהו ורחוץ אותו והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו: **מיא חמימי** · לרחילה: **ומשחא** · לסוך: **ביעתא בכותחא** · ביצים בכותח: **תבורי מאני** · להפקיר לו כלים לשבר ולמלאות תאותו: **מאני גזיזי דפחרא** · כלים סדוקים של חרס בדמים קלים: **אין מונעין תכשיטין וכו'** · ברייתא היא ומייתינן לה בריש בתולה נישאת בכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואחר כך קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים בעי' נוי: **אם מחמת סכנת עקרב** · מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול:

בגרעינתה

תורה אור

הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אוסר · בפרק במה אשה (שבת דף סו.) פרש"י משום דלאו תכשיט הוא ומשמע דאסר ליה משום דחשוב כמשוי ולא הוי מנעל אלא של עור אבל של עץ לא וכן משמע בגמרא התם דקאמר דלרבי מאיר חלצה בקב הקיטע חליצה כשירה דחשיב מנעל ולרבי יוסי חליצה פסולה דלא חשיב מנעל ור"ת הקשה דהא מסקינן הכא דפליגי אי חיישינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ארבע אמות אבל לכולי עלמא מנעל הוי והא דקאמר התם דלרבי מאיר חולצין בו ולר' יוסי לא אור"י דהיינו טעמא דרבי יוסי דכי היכי דחייש דילמא נפיל לפי שהוא רחב מהאי טעמא נמי אין חולצת בו כדאמר בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג.) נעלו הראוי לו פרט לגדול שאינו יכול להלך בו והקשה רבינו שמשון מדתניא בפרק מצות חליצה חלצה בקב הקיטע חליצה כשירה באנפליא של בגד חליצה פסולה ופריך קב הקיטע מני רבי מאיר היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אוסר באנפליא של בגד אתאן לרבנן משמע אתאן לרבנן דהיינו רבי יוסי דפליג על רבי מאיר והיכי משמע ליה דאתאן לרבי יוסי טפי מלרבי מאיר והא הא דלא חשיב ר' יוסי קב הקיטע כמנעל היינו משום דדרכו ליפסק וליפול אבל אנפליא של בגד דליכא למימר הכי דילמא אפילו רבי יוסי מודה ותירץ ר"י דודאי המקשה הוה ס"ד דטעמא דרבי יוסי משום הא דלא חשיב מנעל אלא של עור דבע"א לא מיתוקמא ליה הא דקתני באנפליא של בגד חליצה פסולה דאי לרבי יוסי נמי מנעל הוי ההיא מני לא רבי מאיר ולא רבי יוסי ובמסקנא דאמר (ג) כולה רבי מאיר היא וטעמא דפסיל באנפליא משום דלא מגינה מצי למיהוי שפיר טעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק °וא"ת כיון דמעיקרא ס"ד דטעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק מאי קא משני (ד) מדסיפא רבנן רישא נמי רבנן ורישא במחופה עור אמאי שרי אפילו מחופה עור נמי איכא למיחש דילמא מיפסיק וי"ל במחופה עור דקאמר היינו בפנים שמתוך כך הוא מתקצר ומתיישב למדת רגלו אי נמי ע"י שהוא מחופה הוא יכול לכופלו ולקושרו כדי שיעמוד בחוזק סביב רגלו :

הקיטע יוצא בקב שלו · פרש"י פרק במה אשה מי שנקטעה רגלו עושה לו כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט להכניס ראש שוקו בתוכו ולא נהירא להרב פור"ת דקשיא ליה א"כ אמאי רבי יוסי אוסר והא אינו יכול לילך בע"א אע"ג דמסקינן הכא דטעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק ואתי לאיתויי והא אי נפיל אינו יכול לזוז משם עד שיחזור וינעלנו ועוד הקשה דהאמר אביי בפרק במה אשה (שבת דף סו.) דאין טמא מדרס משום דלא סמיך עילויה ואי כפרש"י והלא אין סמך גדול מזה ומיהו אור"י דלא קשה כולי האי שאין אותו קב צריך לו כל כך שהוא נשען על מקלות שבידיו כדרך החגרין ואינו נשען כלל על הקב והיינו סמוכות שלו דקתני התם יוצאין בהן בשבת לדברי הכל ולא כמו שפרש"י שעושה עור לראשי שוקיו וגורר שוקיו בקרקע כשנקטעו שתי רגליו ומהאי טעמא נמי אתי שפיר דאביי לא חשיב ליה מדרס שאינו נשען עליו אלא פעמים הוא נשען עליו קצת ופעמים אינו נוגע בקרקע כלל אבל הרב פור"ת פי' מי שנקטעה רגלו עושה לו קב כמין סנדל ומניחו במקום הרגל ונראה כאלו יש לו רגל ויכול לצאת בו בשבת כמו במנעליו וכופף שוקו לאחוריו וקושר סמוכות של עץ מכף ירכו שקוריו אשקצ"א וסומך בו שוקו ומהלך בה והיינו סמוכות שלו דקתני התם סמוכות שלו טמא מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן לעזרה ואותו קב שמניח במקום פרסת רגלו אינו אלא כדי שיהו סבורין הרואים שרגל שלימה יש לו ומפני החולי אינו יכול לדרוך עליו ואם יש באותו קב בית קיבול כתיתין טמא כתיתין היינו גמי או מוכין או כל דבר רך שהוא נותן בקב להגהתו כדי שלא יכאב לו כשיגע רגלו בקב טמא איכא מאן דאמר בגמרא טמא טומאת מת ואיכא מאן דאמר טומאת מדרס לפי שהוא נשען עליו

[גי' הערוך בדיבלי]
[יבמות קב:] שבת סו. יבמות קג.
[שם קג:]
[תוספתא פ"ד ע"ש]
[קדושין לא: וש"נ]
[גי' רי"ף ורא"ש מלך מ"ט אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב וכו' כלה מ"ט אמר רב וכו']

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום תנעול את הסנדל מ"ט משום דכתיב : (ב) רש"י ד"ה ור' יוסי אוסר קס"ד קסבר לאו : (ג) תוס' ד"ה הקיטע כו' מני לא ר"מ ולא רבי יוסי ובמסקנא דקאמר רבא כולה רבי מאיר : (ד) בא"ד מאי קא משני אביי מדסיפא רבנן :

גליון הש"ס תוס' ד"ה הקיטע וא"ת כיון דמעיקרא ס"ד · עי' מהרש"א וק"ל דמה הועילו בתירוצם דמ"מ איך אמר אביי מדסיפא רבנן הא גם לרבנן לא בעי עור ובקיטע הטעם רק דמשלף וע"כ בבגד הטעם דאינו מגין וממילא אתיא אפילו כר"מ ודילמא דבגד לא תליא כלל בדר"מ ורבנן אע"כ דאביי ס"ל דפליגי אי הוי מנעל ולטעמיה אזיל דמשמע בשמעתין דאית ביה כתיתין ול"ע גם ק"ל על תוס' דלמסקנא גם לר' יוסי דאנפלאות בגד פסול הוא רק משום דבעי' מידי דמגין א"כ איך אמרינן ביבמות גבי סנדל שתפרה בפשתן פסול הא הוי מגין ועי' בתוס' יבמות שם וצ"ע :

והאי דלא קתני גבי קב אי נכנס בו לעזרה אם לאו כדקתני גבי סמוכות יש לומר מילתא דפשיטא היא שאין נכנסין בו לעזרה כיון דלא צריך ליה כולי האי אי נמי כיון דגבוה מן הקרקע ואינו מלוכלך מילתא דפשיטא היא דנכנסים בו ולפרש"י יש ראיה להתיר למי שנכווצו גידי שוקיו לילך במקלות בשבת דהיינו סמוכות שלו דכולי עלמא יוצאין בהן בשבת ואפי' לפי' הרב פור"ת יש ראיה להתיר דמפרש סמוכות שלו שתי רגליו על הסמוכות ואי אפשר לו לילך בלא מקלות ואפי' הכי לא אסר להו ועוד יש ראיה מסיפא דקתני כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ופירש"י מי שנכווצו גידי שוקיו או גידי ירכותיו נותן עגבותיו בקב ויושב בו וקושר הקב בגופו ויש לו שני ספסלים קטנים בשתי ידיו ונשען עליהם ונדחף בהן והספסלים לא הוצרך התנא להזכיר שהרי אינו יכול לילך בכסא בלא ספסלים ויוצאין בכל אלו בשבת והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת הייינו בסמוכות שלו דהיינו סמוכות של עור או של עץ שעושה לרגליו התלויין באויר ואינן נוגעין לארץ ופעמים נסמך עליהם בקרקע גבוה ולכך אין יוצאין בהן בשבת לפי שאין צריך לו אי נמי זימנין דמשתלפי לפי שאין נוגעין בארץ ואתי לאיתויינהו אלמא דספסלים שבידיו מותר לצאת בהן והוא הדין למקלות וגם ר"ת התיר לאחד שנכווצו גידי שוקיו לצאת במקלות לרשות הרבים:

כבותבת שאמרו בגרעינתה או בלא גרעינתה בעי רב אשי *עצם כשעורה בקליפתה או בלא קליפתה בלחה או ביבשה רב אשי לא מבעיא ליה הא דרב פפא גסה איתמר כל כמה דגסה °רב פפא לא מבעיא ליה הא דרב אשי לחה שבולת מיקרי שלא בקליפתה *אושלא מיקרי אמר (*רבא) [נ"ל רבה] אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה °וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיתיבי *מעשה והביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה *ותני עלה לא מפני שהלכה כך אלא שרצו להחמיר על עצמן *וכשנתנו לו [חולין קז:] לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו [סוכה כו:] הא

רש"י

בגרעינתה או שלא בגרעינתה · והא דקתני מתניתין וכגרעינתה מיבעיא ליה היכי קאמר כמוהו וכגרעינתה יחד או דלמא הכי קאמר כמוה (א) כגרעינתה: אושלא קרי לה · הלכך יבישה בקליפתה הוא דמקרי' שעורה: קים להו לרבנן וכו' · ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא הני מילי היכא דכתיב' אכילה אבל הכא אסר לא תעונה כתיב וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא: נטלו במפה ואכלו וכו' · שלשה קולין נהג בו אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אניגות הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך אחריו:

תוספות

כותבת הגסה בגרעינתה או שלא בגרעינתה · פירש"י אינו מיושב דמאי קא מיבעיא ליה אי שלא בגרעינתה קאמר והאנן כגרעינתה תנן ואי מספקא ליה אי וכגרעינתה ממש קאמר או דילמא או כגרעינתה כמו חלץ ועשה מאמר דפרק ר"ג (יבמות דף נ.) דהוי פירוש חלץ או עשה מאמר ואם כן ככותבת הגסה דרישא היינו בלא גרעינתה מ"מ מאי מספקא ליה תפשוט דעל כרחך וכגרעינתה קתני דבתרוייהו משערינן דאי או כגרעינתה מכדי לא שוו להדדי דאי אפשר לנמצא שיהו שוין כותבת בלא גרעין וגרעין בלא כותבת (ב) ואם כן לימא השיעור הפחות חייב וכ"ש אי אכל שיעורא רבה ונראה לי לפרש דמיבעיא ליה כותבת הגסה דקתני היא וגרעינתה דהיינו כותבת כברייתה עם הגרעין וכגרעינתה דקתני היינו פירוש ועוד גרעין אחר בלא כותבת דהוו תרי גרעינין וכותבת או דילמא כותבת הגסה דקתני בלא גרעין משמע וכגרעינתה היינו גרעין שבאותו כותבת ותו לא ובערוך פירש בערך כותבת בשם רב נסים גאון ז"ל גרס בגמרא דבני מערבא א"ר יוסי זאת אומרת שהוא צריך למעך את חללה פי' שאם לא כן ליתני כמוה וכגרעינתה וכחללה והכין ברירא דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין גרעינתה לגופה חלל ולהכי איצטריך למיתנא ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה לאומרא דלא תטעי ותשער כמוה שלימה דנפיש שיעוריה אלא מכי אכיל כמוה וכגרעינתה בלחוד בלא חללה מיחייב והיינו דאמר ר' יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכין משערין בה אכילה של יום הכפורים משום הכין איצטריך כמוה וכגרעינתה למעוטי חללה עכ"ל והיינו דקא מיבעיא ליה הכא בגרעינתה דהיינו לאחר שנתמעך חללה או שלא בגרעינתה פי' כברייתה ממש קודם שנתמעך חללה:

נטלו במפה · בפרק הישן (סוכה דף כו:) פרש"י משום נקיות ובחגם פי' כן דר' צדוק כהן הוה כדמוכח בפרק מי שמתו (ברכות דף יט:) ובפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לו.) והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות ופוסלין את התרומה אפילו פחות מכביצה מקבל טומאה: ולא בירך אחריו · סבר ליה כרבי יהודה דלקמן בשמעתא דדריש ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ונראה לר"י דהלכה כרבי מאיר דאמר בכזית מדאמר פרק כיצד מברכין (ברכות דף לח:) אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אומר בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) לעולם אינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובירושלמי משמע *דבברייתה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה דגרסינן בירושלמי בר"פ כיצד מברכין ר' *חייא נסב זיתא ובירך עליה לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר' אבא מסתכל ביה אמר ליה בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה למה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר' יוחנן משום בריה מילתא דר' יוחנן אמרה כן אפי' פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניה ולאחריה ובגמרא דידן איכא כי האי עובדא פרק כיצד מברכין (שם דף לח:) דאמר רבי חייא אני ראיתי רבי יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא היכי בירך רבי יוחנן אזית מליח כיון דשקלא לגרעינתה בצר ליה שיעוריה אמר ליה מי סברת כזית ביעני בעינן כזית גדול בעינן והוא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתה פש ליה שיעוריה והשתא אי עובדא דגמרא דידן הייינו ההוא עובדא דירושלמי אם כן פליג הירושלמי אגמרא דידן [אבל שמא שני מעשים היו והיא דירושלמי היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דתלמוד שלנו] לא הוה בריה דלא הוה ביה גרעין וצ"ל סתם זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולכך הוצרך לתרץ דגדול הוה וזית דירושלמי זית קטן מזית ביעוני הוה והרוצה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו מדבר שהוא בריה ודווקא לענין ברכה של אחריו אבל לפניו מברך אפילו בפחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעורא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה כדמשמע מהאי עובדא דרבי צדוק דלא בירך אחריו הא לפניו בירך ואמר בירושלמי ר"פ כיצד מברכין כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פחות מכזית דאין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא כו' אמר רבי אחא בר יעקב לשאר מינין נצרכה פירוש לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל של ה' המינין כגון מעשה קדירה שאין אומר אחריו ג' ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עלויה ופת אורז שאין מברכין עליהן המוציא כיון דאין מברכין אחריהן ג' ברכות ואע"ג דברים כיצד מברכין (שם דף לה.) נפקא לן ברכה לכתחילה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן מכל מקום לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך עליו תחלה אע"ג דלא מברך עליו בסוף דהא קל וחומר ליתיה אלא גלוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואין מברך לפניו וכן בפרק היה קורא (שם דף טז.) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניהם אבל מברכין לאחריהן שתי ברכות ולענין שתיה *נראה שמברכין אכזית יין לאחריו על הגפן ועל פרי הגפן אע"ג דגבי יום הכפורים משערי' במלא לוגמיו לא ילפינן להו מהדדי תדע דלענין אכילה ביום הכפורים משערין בכותבת ולענין ברכה בכזית כרבי מאיר כדמפרש ואיכא למאן דאמר בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קז.) דלענין קידוש לא בעי מלא לוגמיו הכי נמי לענין ברכה לכולי עלמא לא גמרינן מיום הכפורים ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודה רבי מאיר לענין שתיה דבעי כביצה דלקמן דריש רבי מאיר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ור' יהודה דריש אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה אלמא דלשון שביעה הוי כביצה ואם כן ר' מאיר דדריש ושבעת לשתיה בעי כביצה ושמא יש לחלק בין שביעה דשתיה דשביעה דשתיה הוי פחות מכביצה דכל הני שיעורי הוו מדרבנן כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:) דקאמר הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן פי' כזית או כביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעביד דלהוציא אחרים עד [כיון דשקיל] לגרעיניה כו' ופשיטא ליה שם

רבינו חננאל

ופגרעינתה חייב ושקלי וטרו ופשוט' היא

תוספות ישנים

שעם ראוי לאלון י"ל דהתם בקשה והכא ברך א"כ הסוא דשעם יתידאה היא כי היכי דאמרינן התם גבי מוק דאינו מגין כעץ ופסול מה"ת לחליצה לר' מאיר אי נמי הסיא דסנדל של שעם לא קאי רמי בר חמא לפרוכי עלה דלא מיתרצא במסקנא כי אתא א) רב לפלוגי בין של עץ להני דלעיל ור' יהושע בן לוי ודאי דלא כר"מ אי נמי י"ל דכל הני אמוראי דלעיל כר' יוחנן בן נורי דפסיל סנדל של עץ לחליצה ודלא כר' מאיר וקושיא דרמי בר חמא דמותיב עלייהו משני עלה אביי ולא אתא רבה לפלוגי עלה במסקנא בין קב הקיטע ובין סנדל של שעם והיזמי והוצא ודיקולי אלא לסתור תירוצו של אביי ולהוכיח כי מה שמותר שעם וכל הני משום דהלכתא כר' יוחנן בן נורי ולא הוצרך לפרש כר"י בן נורי הוא דסרי דכיון דסתר שינויא דאביי שמע מיניה כרבי יוחנן בן נורי הוא דסרי ומיהו מקרי רבנן בפרק מצות חליצה משום דהייטו לא הודו לו ב) דר' עקיבא ומיתני בלשון רבים · מ"ר · אך קשה כי לפי זה משמע דהלכה כרבי יוחנן בן נורי ולעיל פר"י דהלכה כר"מ משום דסתם לן כוותיה גבי חליצה: כל מידי דאית ביה רביתא לינוקא לא גזור בהו רבנן · והיינו רחיצה וסיכה דאמר ר' יוחנן (חולין דף כד:) ג) שמן וחמין שסכתני אמי בילדותי עמדו לי בזקנותי: מתני' מני ר' חנניא בן תרדיון היא כו' · ואיפליגו רבנן עליה דר' אליעזר: המלך והכלה ירחצו פניהם כו' · לאו לאיפלוגי אדרבנן אתא [אלא] אתנא קמא דמיירי אפילו לרבי אליעזר אבל [במתני'] פליגי רבנן אכולהו כמו שאמר בהדיא בירושלמי והכי קאמר דמתני' רבי חנניא בן תרדיון הוא דשרי ליה משום רבי אליעזר ות"ק דידיה אסר ליה אפי' לרבי אליעזר אבל כ"ע מודו מיהא [דלרבנן] אסור אם כן אסור לכלה לרחוץ פניה דרבי אליעזר שמותי הוא ולא סבירא לן כוותיה והא דבעי מאי טעמא דר' אליעזר קאי ואע"ג דלא מפרש מאי טעמא דרבי אליעזר משום דעליה קא מהדר וכן נראה דאין לנו לומר שחולק הירושלמי על תלמוד שלנו כיון שאנו יכולין ליישבו אבל מדבעא מיניה רב מרבי חייא עד אימת מיקריא כלה משמע שהיה שואל לענין זה אלמא הכי הלכתא ורפיא בידי אם מותר לכלה לרחוץ פניה מהני טעמי דפרישית: (ע"כ שייך לעמוד הקודם): כותבת גסה שאמרו כמוה וכגרעינתה . תימה לי מאי קמיבעי ליה יותר משאר מקומות דתנן שיעור זית ובפרק כיצד מברכין (ברכות דף לח:) אמרינן [כיון דשקיל] לגרעיניה כו' ופשיטא ליה שם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגרעינתה כו' או דלמא ה"ק כמוה או כגרעינתה: (ב) תוס' ד"ה כותבת כו' כותבת אם כן לימא כשיעור הפחות:

גליון הש"ס

גמרא ר"פ לא מיבעיא ליה הא דרב אשי לחה. עיין תוספות שבת ... יו"ד סי' נב: שם וקים להו לרבנן. עיין ... דף ... ע"א:

[נרכות מא.] [ג"י סערוך חושלא] [עיין תוספות עמוד ב' ד"ה לא מפני שהלכה כן וכו' עד סוף הדיבור נראה שלא היה בגירסתם שתי תיבות הללו ותני עלה] [וע"ש תוספות ברכות מט: סד"ה רבי מאיר]

דכגרעינתה נמי בעינן וצ"ל דמיבעיא ליה משום דקתני כמוה וכגרעינתה דמשמע ליה כמוה לבד או כגרעינתה לבד אבל גבי זית לא תנן הכי וא"ת א"כ מדלא תנן הכי אלא הכא תיפשוט דכמוה או כגרעינתה דוקא קאמר ... שעל זה אומר בירושלמי צריך למעך את חללה והכי מיבעי ליה מי אמרינן כמוה או כגרעינתה דוקא או דילמא כמוה וכגרעינתה כמו בזית בעינן והא דתני ליה הכא משום דבכותבת צריך למעך החללה והאי לא שייך ... וא"ת ואמאי לא בעי בעלמא גבי זיתים וגרוגרות בלחין או ביבשין י"ל דזיתים אינן אלא לחים וגרוגרת נמי אינה מתייבשת כל כך א"נ מיבעיא ליה משום דהכא דייק אי בלא גרעין קאמר בעי נמי אי ביבשה קאמר ... כותבת משמע ליה לחה ד) וזית וגרוגרת לא משמע ליה אלא יבשה · כנ"ל: ואבלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו · אבל לפניו בירך ואע"ג דאית ליה כמ"ד עד כביצה ולא סבירא לן כוותיה כמו שאפרש מ"מ בהא ... כוותיה דלפניו צריך לברך ואפילו אין בו כשיעור דטעמא דאסור ליהנות מן העולם כו' ואמרינן נמי בירושלמי דכיצד מברכין כל שאומר אחריו ג' ברכות טעון לפניו המוציא מיתיבי הרי פחות מכזית דאין אומר אחריו ... ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכה פירוש לשאר [מיני מאכל כשלא קבע סעודתיה] עלייהו שאין אומרים אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ כהא דקאמר (דף נב.) לאיתויי ריחני שטעונין ברכה לפניו ואין טעונין ברכה לאחריו · מ"ר · פחות מכביצה כו' · נראה לרבי דאין הלכה כרבי יהודה דבעי לקמן (ע"ב) ובברכות (דף מה.) שיעור כביצה לענין ברכה וכן לר' צדוק ... ובסוכה אלא קיי"ל כר"מ דאמר בכזית ואע"ג דאמרי' במי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא הלכה כר"מ דקים ליה לרבי יוחנן בשיטתיה דאמר בפ' כיצד מברכין (ברכות ...) אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליו תחילה וסוף ואמרי' נמי התם (דף מח.) אין מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובמקום שנהגו (פסחים דף מט:) איכא למאן דאמר מוחלפת השיטה על האי ממשנה דלקמן על הסיא דמקום שנהגו ועד כמה חוזרין כו' ואי הייינו [אומרים דמוחלפת] הך דהכא אתי שפיר דרבי יהודה אית ליה כזית ואפילו למאן דלא מחליף לה התם מ"מ ה) הכי פסקינן דלא אשכחן דפליגי בהכל

א) נ"ל רבה: ב) נ"ל לר"ע: ג) [ושם איתא ר' חנינא]: ד) נ"ל ויבשה: ה) נ"ל אהאי פיסקא לא אשכחן:

תורה אור

הא כביצה בעי סוכה ואי סלקא דעתך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא שתי כותבות בלא גרעינן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה מי הוי יתירה מכביצה אמר ר' ירמיה אין שתי כותבות בלא גרעינתן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה הוי יתירה מכביצה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבי דתמרי חד קבא דקשייתא וסריח רבא אמר התם היינו טעמא משום דהוו ליה פירי *ופירי לא בעו סוכה מיתיבי אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום אכילת עראי חוץ לסוכה אכילת עראי אין אכילת קבע לא אימא אכלנום כאכילת עראי חוץ לסוכה איבע"א אכלנום אכילת קבע ואכלנו פת אכילת עראי בהדייהו חוץ לסוכה לימא מסייע ליה *לפיכך אם השלים במיני תרגימא יצא ואי סלקא דעתך פירי בעו סוכה ליתני פירות מאי מיני תרגימא פירות ואיבעית אימא באתרא דלא שכיחי פירי רב זביד אמר כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה דתנן *בית שמאי אומרים שאור בכזית חמץ בככותבת *והוינן בה מ"ט דב"ש נכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה אסור בכזית שאור שחמוצו קשה לא כל שכן מדפלגינהו רחמנא לימדה לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה שאור בכזית וחמץ בככותבת ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה מכדי ב"ש אשיעורא דנפיש מכזית קא מהדרי ליתני כביצה ואי נמי כי הדדי נינהו ניתני כביצה אלא לאו שמע מינה כותבת פחותה מכביצה ממאי דילמא לעולם אימא לך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה °הא סתמא כביצה ואי נמי כי הדדי נינהו(א) *וחדא מינייהו נקט אלא מהכא *עד כמה מזמנין עד כזית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר עד כביצה במאי קא מיפלגי ר' מאיר סבר *)ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ור' יהודה סבר °ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואי זה זה כביצה ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא כביצה שבועי משבעא דעתא לא מיתבא אלא לאו שמע מינה כותבת הגסה שאמרו פחות מכביצה כביצה משבעא ככותבת מיתבא דעתיה תניא רבי אומר כל

רש"י

הא כביצה בעי סוכה · אלמא שתי כותבות דאמרן לעיל לא שהלכה כן פחותות הן מכביצה : שתי כותבות בלא גרעינן · שאכלן רבן גמליאל בסוכה ואמרו עליהו לא שהלכה כן : תרי קבי דתמרי · בגרעינהון הוו קבא דקשייתא : וסריח · יש בהן קב גרעינין ויותר אלמא הגרעין יותר מן הכותבת וסריח לשון עודף כמו סרח על אחורי המשכן (שמות כו) : אם השלים · י"ד סעודות שאדם חייב לאכול בסוכה לדברי רבי אליעזר במסכת סוכה : תרגימא · ליפתן : שאור בכזית · לענין בל יראה ובל ימצא : שיעורו של זה לא כשיעורו של זה · על כרחך דחמץ נפיש מכזית ולהכי כתב שאור דאי לא כתביה וגמר מחמץ הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא מיחייב עליה אלא בשיעורא רבה להכי כתביה רחמנא לחיוביה אכזית דאילו בפחות מכזית ליכא למימר דלא תהא ראיה חמורה מאכילה דסתם אכילה בכזית על כרחך החמור בכזית והקל ביותר מכזית : מכדי בית שמאי · לא אמרו ככותבת אלא משום דבעו שיעור חמץ טפי משל שאור שהוא בכזית מדאיצטריך קרא למכתבינהו ואם מצאו שיעור פחות מכותבת והוא יתר על כזית היו משערין בו ואם כביצה פחותה מכותבת ליתני כביצה ואי נמי כי הדדי נינהו לימא כביצה שהוא שגור במשנה יותר מכותבת לענין טומאת אוכלין: כותבת סתמא כביצה· ובית שמאי כותבת סתמא אמור : מזמנין · מברכין על המזון אחריו : כל

תוספות

שיאכל כזית דגן מכלל דאי אכל שמעון בן שטח כזית דגן שפיר עבד שהוציא המלך והמלכה אע"פ שמסתמא הם אכלו כדי שבען והוא אכל שיעורא דרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא כדפריך בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) גבי קטן היכי מפיק אחרים ידי חובתן יש לומר דלא דמי דגדול אפילו לא אכל כלל ראוי הוא להוציא אחרים ידי חובתן מדאורייתא וכן פרש"י התם :

*לא מפני שהלכה כן כו'· אין זה במשנה אלא גמרא פריך עלה התם בפרק הישן (סוכה דף כו:) ומשני לה הכי הלכך מייתי לה הכא בהאי לישנא כאילו שנוי כן במתניתין :

הא כבילה בעי סוכה · בפרק הישן (שם דף כז.) פריך מינה לרב יוסף ואביי דאמרי אוכלין עראי חוץ לסוכה ומפרש רב יוסף תרתי תלת ביעי ואביי מפרש כדקא טעים בר בי רב ואזיל לכלה ומשני לא הא כבילה בעי נטילת ידים וברכה ולא משתרי במפה דחיישינן דילמא נגע כדאמר בפר' כל הבשר (חולין דף קז:) ותימה והא רבי לדוק כהן הוה ואמר בפרק כל הבשר (שם) התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות יש לומר דלא התירו מפה °אלא לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה דזהירי ביה טפי אבל לא התירו לאוכלי טהרות אפילו כהנים האוכלין על טהרת תרומה והכא לאו תרומה הוה*) :

מיני תרגימא · בפ' הישן (סוכה דף כז.) גבי אם השלים י"ד סעודות שחייב אדם לאכול בסוכה במיני תרגימא יצא פרש"י כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין והכא משמע דמיני תרגימא לאו פירות נינהו ואין ללמוד מכאן שיוצאו מיני תרגימא להשלים שלש סעודות של שבת מדאמר הכא אם השלים במיני תרגימא יצא דשאני התם דילפינן להו *מדכתב תלתא זימנין היום גבי מן שהוא במקום פת ואפילו אי הוה אמרינן דנפיק בג' סעודות במיני תרגימא כמו גבי סוכה מכל מקום בפירי לא נפיק דלא מהני נמי בסוכה :

לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה · תימה וניפוא שאור בכזית וחמץ כגרוגרת דנפישא כדמשמע ריש פרק המלניע (שבת דף לא.) גבי זרק כזית תרומה לבית טמא דפריך אי לענין שבת כגרוגרת בעינן ולא סגי בכזית וכותבת סתמא הוא כבילה או מעט פחות מכבילה כדמשמע בשמעתא ואילו גרוגרת הויא בליר טובא מכבילה כדמשמע בעירובין בפרק חלון (דף פ:) כמו שאפרש בסמוך ושמא יש לומר כיון דאפיקתיה מכזית אוקמינן אשיעורא דיום הכפורים מכאן קשה דקאמר בסמוך דחמץ ככותבת לאו היינו ככותבת הגסה דיום הכפורים ואפילו הכי מספקא ליה אי חמץ ככותבת הוי כבילה או לא אמאי מספקא ליה פשיטא דהוי כבילה דמכדי בית שמאי אשיעורא דנפיש מכזית מהדרי טוקמה אכגרוגרת ויש לומר דלא מיסתבר להו לאוקמה אכגרוגרת משום דאית להו דרשה דר' חנן דאמר בפרק קמא דסוכה (דף ה:) ודעירובין (דף ד.) ארץ חטה ושעורה וגו' כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר ודריש תאנה דקרא להוצאת שבת כדתנן כגרוגרת להוצאת שבת ולא מסתבר להו לאוקמא קרא דתאנה להוצאה ולאכילה אלא הכל להוצאה כיון דאכילה והוצאה לאו חד ענינא להכי מוקמי להו בכותבת דנפקא לן מדבש דההוא קרא דהיינו דבש תמרים בכותבת הגסה ביום הכפורים דהיינו מידי דאכילה ומיניה נמי גמרינן חמץ בכותבת ואפילו מאן דבעי למימר בסמוך דחמץ לאו ככותבת הגסה מכל מקום שפיר גמרינן מינה תרווייהו דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים גבי יום הכפורים בגסה משערינן דבהכי מיתבא דעתיה וגבי חמץ בכותבת בינונית ולא בגסה שלא יהא מופלג יותר מדאי משאור ואף על גב דפריך טוקמה אכבילה אף על גב דלא כתב בההוא קרא בזה אין לחוש דהא בכעדשה נמי לא כתב בההוא קרא אבל בכגרוגרת לא מוקמינן דלא מוקמינן תאנה דקרא באכילה והוצאה כדפרישית ועוד בכבילה מוקמינן שפיר כיון דהיינו שיעור אוכל הנאכל בבת אחת אבל בכגרוגרת ליכא טעמא כולי האי תימה לי אמאי לא קאמר דבהלכה למשה מסיני פליגי דקיימא לן שיעורין הלכה למשה מסיני מר סבר הכי גמירי שאור בכזית וחמץ בככותבת ומר סבר דהכי גמירי זה וזה בכזית והשתא לא תיקשי ליה ליתני כבילה ויש לומר דבפרק קמא דבילה (דף ז:) מוכחי דבקראי פליגי דטעמא דבית שמאי לאו מכח הלכתא דמייתי התם ברייתא דתניא ולא יראה לך שאור זה הוא חילוק שבין ב"ש וב"ה שבית שמאי אומרים שאור בכזית וכו' ומדמייתי קרא ש"מ דמכח קראי קא דרשי ליכתוב רחמנא שאור ולא בעי חמץ :

*) [עי' תוס' סוכה כז. ד"ה הא כבילה ותוס' חולין קז. ד"ה מאי לאו]

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ג :

לה ב מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הלכה א סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סי' תריב סעיף א :

[סייך לעמוד א]

לו ג מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ה סמג עשין כו טוש"ע א"ח סימן קפד סעיף ו וסי' קצו סעיף ד :

רבינו חננאל

ואוקמוה דכותבת הגסה פחותה מכביצה היא ויתובי מיתבא דעתיה · אבל שבועי לא משבעה' תניא רבי אומר

תוספות ישנים

דבכל מינים של פת מברכין לאחריו בכזית ואף על פי שלענין יום הכפורים בעינן כותבת וכן פסק בשאילתות דרב אחאי גאון פרשת א) וסיה עקב דהלכה כרבי מאיר בכזית וכן לענין שתיה נמי אומר רבי שיש להחמיר ולברך על היין אפילו שתה פחות ממלא לוגמיו ואע"ג דלענין יוה"כ בעינן מלא לוגמיו לענין ברכת היין לא בעינן הכי כמו שפירש לענין אכילה וגם בטעים דקידוש אמרי' בערבי פסחים (פסחים דף קז.) דבליר מרביעית סגיא ואפילו למאן דאמר דאכילה בכבילה יש לחלק בין שביעה דאכילה לשתיה · מ"ר : הא כבילה בעי סוכה ואי ס"ד כו' · תימה לי מאי קושיא מ"מ לעולם אימא לך גדולה מכבילה ולא תידוק הא כבילה בעי סוכה אלא הא כבילה בעי נטילת ידים וברכה דהכי דייקינן בסוכה פ' הישן (דף כז.) על אביי ורב יוסף דאמרי התם אכילת עראי דסוכה תרתי תלת ביעי או כדטעים דבי רב ועייל לכלה דהיינו טובא יותר מכבילה ושמא ניחא ליה לישנא בלאו הכי · מ"ר · ונ"ע : מיני תרגימא נמי פירי נינהו · ב) אבל העיקר שאין קורא מיני תרגימא אלא מעשה קדירה ויש בו מחמשת מינים כדאמר בתוספתא (דברכות פ"ד) הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליו בורא מיני מזונות והיינו לפי שיש בו מה' מינים כדקאמר בכיל"ד מברכין ודלא כפירוש רשב"ם שפירש בערבי פסחים מיני פירות ובשר בלא לחם דלאו הכי הוא כמו שפי': מאי מיני תרגימא נמי פירי הוא · ואע"ג דפירי לא בעיא סוכה מ"מ יכול להשלים י"ד סעודות של סוכה במיני תרגימא ומכאן הביאו רבי' שלמה ורבינו יעקב ראיה באם השלים סעודה שלישית של שבת במיני תרגימא יצא היינו נמי פירי מיהו נראה לפרש דגבי הפסקה של ע"ש וערב יו"ט לא סגי במיני תרגימא כיון שצריך לקדש על היין בכניסתו ג): לימרו כביצה · וקשה מ"מ אפילו כביצה פחות מכותבת נמי תיקשי לן כיון דב"ש אשיעורא דנפיש מכזית מהדרי לימרו כגרוגרת דבליר [טובא] מכותבת י"ל דכגרוגרת ליכא טעמא דיתובי דעתיה ולהכי נקט בכביצה דאיכא יתובי דעתא או בכותבת כדאמרינן הכא אבל בשאר שיעורי ליכא יתובי דעתא: ואי נמי כהדדי נינהו לימרו כביצה · קושיא שייכי נמי אשמעתא ולא פריך על הסיא דוקא אלא משום דאיכא פירכא אחריתי אי נמי הכא לא הוה מצי למיפרך ליתני כביצה דאשמועינן מילתא הכא דבכותבת איכא יתובי דעתא וגם צריך למעך חללה בירושלמי ולהכי פריך ליה התם דבהא לא אשמועינן מידי · נראה לי: עד כמה מזמנין עליו עד כזית רבי יהודה כו' עד ואכילה בכזית · נראה לרבי דהני קראי ליהנהו אלא אסמכתא בעלמא דמן התורה בעינן כדאמרינן בעלמא וכדאמרינן בברכות (דף כ:) והן מדקדקין בעצמן עד כזית ועד כביצה ואמרינן נמי בפרק מי שמתו (שם) גבי בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה כו' עד כגון דאכל שיעורא דרבנן ואתי ומפיק דרבנן ופירש רש"י שלא אכל [אלא] כזית ועוד כ"ל ראיה מדאמרינן לעיל נתנו לו לר' לדוק פחות מכביצה ולא בירך אחריו וה"ה פחות מכזית לר' מאיר ואי מן התורה מיירי איזה שיעור יהיה מדרבנן דסוה ל[...] כלל וא"ת מדאמר בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) ינאי מלכא ומלכתא כרוכו ריפתא כו' עד דאייתו ליה כסא דהמרא ואישתי ואמר רבי אבא שמעון בן שטח לגרמיה דעבד דלעולם אינו מוציא אחרים ידי חובתן עד כזית דגן משמע הא אם אכל כזית מוציא ינאי וחבריו שאכלו הרבה והיכי מצי מפיק כיון שלא אכל אלא שיעור דרבנן ואומר רבי דודאי במי שמתו מיירי שלא אכל הקטן אלא שיעורא דרבנן ואיכא תרתי דרבנן יכול להוציא הגדול שאכל הרבה אי נמי אי אכלו הקטן והגדול הרבה לא יפטרנו הקטן אבל התם מיירי שאכל הקטן הרבה והגדול לא אכל אלא כזית דכולהו אינן אלא מדרבנן אבל שמעון בן שטח שהיה גדול יכול להוציא אחרים [ויש ברצו לומר] דמן התורה הוי שיעורא בכזית ושיעור פחות מכזית הוי מדרבנן בבריה כגון גרגיר ענב אחד אבל פחות מכזית ומכביצה בדבר שאינו בריה א"צ לברך כלל ומביאין ראיה מהי דקאמר ר' יוחנן אכל כזית ובירך ופריך עליו תחילה וסוף ופריך עליו וכלא הסר הגרעין ומתרץ שנייא זיתא שהיא בריה והתלמוד שלנו תירץ כע"א בברכות משמע מיכא מדרבנן צריך לברך אפילו פחות מכזית בבריה נראה לרבי לומר כן דהא ליכא דולא ישא פנים כו' שהן מדקדקין עצמן עד כזית ועד כביצה משמע שהוא מדרבנן כדפרישית ד): כל

מסורת הש"ס

סוכה כז. צ"ש

ביצה ב. עדיות פ"ד מ"א

[יבמות מח: וש"נ] פסחים מט: ברכות מה. *)[שם מט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי נמי כי הדדי נינהו חדא מינייהו נקט כצ"ל :

גליון הש"ס

גמ' הא סתמא כביצה· מדברי תוס' ד"ה לומר מבואר דהיה להם הגירסא הא סתמא פחות מכביצה: תוס' ד"ה הא כביצה · אלא לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה · עיין טורי אבן חגיגה כד ע"ב ד"ה ל"ל :

(■) נ"ל יתרו סס"ג: ב) נ"ל אבל מעיקרא סבר שאין : ג) עיין בפסחים ק"א א' הוד"ה טעימו מידי וכן יש להגיה כאן · ועי' ש"י : ד) עיין בתו"י בברכות ובתו' שלפנינו שם מבוארים הדברים יותר ועי' ש"י :

עוקצין

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הל' א סמג לאוין קמו וקסט:

לח ב מיי' פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הל' א:

לט ג מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב:

מ ד מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה א סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' תריב סעיף ט:

[וע"ע תוס' עירובין ד: ד"ה הלכתא ובסוכה ו. ד"ה אלא הלכתא]

גמרא

תורה אור

*כל השיעורין כולן בכזית חוץ מטומאת אוכלין ששינה הכתוב במשמען ושינו חכמים בשיעורן וראיה לדבר יוה"כ מאי (ויקרא כג) שינה הכתוב במשמעו °מלא תעונה ומאי שינו חכמים בשיעוריה ככותבת ומאי ראיה לדבר יוה"כ דאי מהתם הוה אמינא אורחא דקרא הוא ^ב^טומאת אוכלין כביצה מנלן (שם יא) א"ר אבהו א"ר אלעזר דאמר קרא °מכל האוכל אשר יאכל אוכל הבא מחמת אוכל ואיזה זה ביצת תרנגולת ואימא גדי מחוסר שחיטה ואימא בן פקועה טעון קריעה ואימא ביצת בר יוכני *תפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת ואימא ביעתא דציפורתא דזוטר טובא רבי אבהו דידיה אמר מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה אוכלו בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבא בית דין אחר וירבה בשיעורין מאי ירבה בשיעורין אי נימא (שם ד) ^ד^דמחייבי קרבן אכזית קטן והתניא *°אשר לא תעשינה בשגגה ואשם השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא דמחייבי קרבן אכזית קטן מאי ירבה בשיעורין שמא ירבה בקרבנות מחמת שיעורין א"ר יוחנן *שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני עונשין מכתב כתיבי אלא ה"ק (*אמר רבי יוחנן) ^ג^שיעורים של עונשין הלכה למשה מסיני תניא נמי הכי שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני אחרים אומרים בית דינו של יעבץ תיקנום (שם כז) והכתיב *°אלה המצות שאין נביא רשאי להדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו ויסדום: השותה מלא לוגמיו: אמר רב יהודה אמר שמואל ^י^לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו והא אנן תנן מלא לוגמיו אימא כמלא לוגמיו מיתיבי כמה ישתה ויהא חייב בש"א רביעית ובה"א מלא לוגמיו רבי יהודה אומר משום ר"א כמלא לוגמיו רבי יהודה בן בתירא אומר כדי גמיעה מי עדיפא ממתניתין דאוקימנא כדי שיראה הכי נמי כדי שיראה אי הכי היינו ר"א איכא בינייהו מלא לוגמיו דחוק *מתקיף לה רב הושעיא אם כן הוה ליה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה אמר ליה כי

רש"י

כל השיעורין. האמורין באוכלין: ששינה הכתוב. לקמן קמפרש ליה: וראיה לדבר. למה שאמרתי שלפי ששינה הכתוב במשמען שינו חכמים בשיעורן יש ראיה מיום הכפורים שאף בו שינו חכמים בשיעורן מפני ששינה בו הכתוב במשמעו: אשר לא תעונה. ולא כתיב אשר תאכל: מאי ראיה. למה לו להביא ראיה מאי אולמא דהאי מהאי (א) מה פורש ביום הכפורים במשנה להודיענו שהטעם משום דשינה הכתוב הוא יותר משלא פירשו התם בטומאה נמי חזינן דשינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורא: (ב) אי מהתם. מדשינה הכתוב בטומאה הוה אמינא אין שם שינוי הכתוב דאורחיה הוא למיכתב מכל האוכל אשר יאכל כי היכי דכתיב גבי משקה אשר ישתה קא משמע לן יום הכפורים דהתם ודאי שינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורן אמור מעתה את שינו בטומאה נמי משום טעמא דשינה הכתוב הוא דאשר יאכל שינוי משמעו חשיב להו: מחוסר שחיטה. כשיצא מתוך האוכל שנולד בו לאו אוכל מיקרי לענין טומאה לא הוא ולא אמו דהא מחסרי שחיטה: ואימא בן פקועה. שנמצא בתוך בהמה שנשחטה דקיימא לן (חולין דף עד.) שחיטת אמו מטהרתו: טעון קריעה. דתנן (שם) קורעו ומוציא את דמו: דבר יוכני. עוף גדול הוא כדאמרינן בבכורות (דף נז:) שטבעה ביצתו ששים כרכים: זוטר טובא לא גרסינן אלא ה"ג ואימא ביעתא דציפרתא: רבי אבהו דידיה אמר וכו'. פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש בו ר' אלעזר רבו ואין להשיב עליו: האוכל חלב בזמן הזה וכו'. מפרש לה ואזיל: אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן. והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מבעי ליה: והתניא וכו'. כלומר וכי אתי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא אידנא לאו שב מידיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל ליה דהא השתא קים לן (ברכות דף נט.) דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני: אשר לא תעשינה. משמע שאילו ידע לא עשה אבל בשגגה עשה ואשם: אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול. והכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא בית דין ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה: ה"ג עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי קאמר שיעורין של עונשין וכו'. שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלכה למשה מסיני באיזה שיעור הוא ענוש: יעבץ. הוא עתניאל בן קנז: כמה ישתה. מדבית הלל קפריך: הכי גרסינן איכא בינייהו כמלא לוגמיו דחוק. לבית הלל בעינן כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו בריוח ולרבי אליעזר כמלא לוגמיו דחוק: אם כן. דלבית הלל מיחייב בכדי שיסלקנו וכו' הוה ליה בציר מרביעית והויא לה מקולי בית שמאי וליתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי שכולן שנויות שם:

תוספות

עונשין מיכתב כתיבי. ה"ג רש"י אבל בספרים היה כתוב שיעורין מיכתב כתיבי פירוש מדר' חנן ארץ חטה ושעורה ואמר בפ"ק דסוכה (דף ה:) כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר ומשני שיעורין של עונשין והדין עמו דל"ג ליה חדא דמאי משני שיעורין של עונשין דמכל מקום אכתי תיקשי לך שיעורין של עונשין מיכתב כתיבי ועוד בכל דוכתא דפריך הכי בפרק קמא דסוכה (שם) ודעירובין (ד' ד.) מייתי כל מילתא דרבי חנן והכא לא מייתי לה ועוד דמאי לא משני הכא כדמשני התם קרא אסמכתא בעלמא ועוד ליפרוך נמי עונשין מיכתב כתיבי אלא שמע מינה דהכי פריך עונשין מיכתב כתיבי אבל משיעורא לא פריך דסמיך אשינויא דשנינן התם*:

הכי נמי כמלא לוגמיו. הא דאמר פרק חלון (עירובין דף עט:) המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא אור"ת דהתם נמי כמלא לוגמיו וטעם הוי דבעינן יתובי דעתא דאי מלא לוגמיו ממש קאמר אם כן הוי טפי מרביעית כדמוכח הכא כי מוקי לה כמלא לוגמיו אז פריך אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי אבל מעיקרא דקאמר מלא לוגמיו לא קשיא ליה א"כ היכי בעינן כולי האי והאמר בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קח:) דד' כוסות שיעורן ברביעית וכוס של קידוש אחד מהם וא"כ היכי נפיק ידי קידוש כיון דבעי טעימה מלא לוגמיו ועוד אי סלקא דעתך מלא לוגמיו אם כן הוה טפי מייתובי דעתא דייתובי דעתא הוי כמלא לוגמיו ואמאי שיערו בכל חד וחד בדידיה בשלמא אי הוי בכמלא לוגמיו ניחא כדמשני בסמוך קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתא כל העולם טובא עוג מלך הבשן פורתא:

*ושיערו חכמי' זו בילת תרנגול'. הקשה ר"ת דבפ' חלון (עירובין דף פ:) אמרינן דשתי סעודות דככר דעירוב י"ח גרוגרות הויין ובפרק כילד משתתפין (שם דף פב:) תנן רבי שמעון אומר שתי ידות לככר משלש לקב דהיינו שתי סעודות שהם ה' ביצים ושליש ביצה שהככר הוא ה' ביצים וכרבי שמעון קיימא לן דבכל דוכתא אמרינן כביצה לטמא טומאת אוכלין ולרבי שמעון עולה השיעור לכביצה אבל לשאר תנאי אינו כן ואכולהו תנאי קאי תני חלי חליה לטמא טומאת אוכלין כדמוכח סוגיא התם וכשתחלק י"ח גרוגרות לחמש ביצים ושליש דזה וזה שתי סעודות תמצא לכל ביצה ג' גרוגרות ושלש שמינית של גרוגרת דבה' ביצים ושליש ביצה יש ט"ז שליש ביצים ועולה לכל שליש ביצה גרוגרת אחת ושמינית וגרוגרת

[שייך לעיל קודם ד"ה עונשין]

רבינו חננאל

כל איסורין שבתורה בכזית חוץ מטומאת אוכלין שהרי שינה הכתוב במשמעו. ושינו חכמים בשיעורן. וראיה לדבר יוה"כ ששינה הכתוב במשמעו. דלא כתיב לא תאכל ביוה"כ *) אלא לא תעונה. ובמקום שהיה לו לכתוב כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו'. ושינו חכמי' בשיעורן בכותבת. ומאי ראיה לדבר יוה"כ דאי לאו יוה"כ הוה אמינא אורחיה דקרא הוא אלא למדנו דבר זה מיוה"כ ומהו ששינה הכתוב בטומאת אוכלין מדהוה ליה למיכתב כל אוכל שיבא עליו [מים] יטמא. וכתב אשר יאכל שמעינן מינה דלא שינה בו אלא להוציא מכשיעור שאר איסורין שבאכילה כגון הנותר והפיגול והנבלה וכיוצא בהן. ודייקינן מדוקייה דקרא דכתיב מכל האוכל אשר יאכל הבא מחמת אוכל ואיזה זה ביצת תרנגולת כו'. פי' בן פקועה כגון בהמה שנשחטה ובקעו כריסה ומצאו בתוכה ולד. כדתנן השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמונה חי או מת או בן ט' מת קורעו ומוציא את דמו. והא דר' אבהו עדיף מדר' אלעזר דאמר אשר יאכל. אוכל שאתה יכול לאוכלו בבת אחת. ואיזה. זה ביצת תרנגולת. שיערו חכמים שאין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת. א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה צריך לכתוב שיעורו שמא יבא ב"ד אחר ויאמר דלא מיחייב עד דאיכא כזית גדול: א' ר' [יוחנן] שיעורין של עונשין הל"מ. אחרים אומרים בית דינו של יעבץ תקנום. ומקשה אלה המצות כתיב שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ושנינן היו הל"מ ושכחום וחזרו בית דינו של יעבץ ותקנום: השותה מלא לוגמיו חייב. אוקימנא למתני' מלא לוגמיו כל שאילו יסלקם לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו. ותני מתני' כמלא לוגמיו. ואותבינן עלה כמה ישתה ויהא חייב. ב"ש אומרים רביעית ובה"א מלא לוגמיו. ושנינן תני כמלא לוגמיו. ואסיקנ'

*) נראה דצ"ל דלא כתיב לא תאכל וכתיב ועניתם ובמקום שהיה לו לכתוב כי כל הנפש אשר תאכל כתיב אשר לא תעונה.

מסורת הש"ס

[ר"ס ד: וש"נ]

חולין ה: [שבועות כ. יא: שבת סט. שבועות כו:]

עירובין ד. סוכה ה:

[שלש תיבות הללו נראין מיותרין וכ"ג מפרש"י ד"ה ש"ג וכו' אלא הכי קאמר שיעורין וכו']

שבת קד. מגילה ב: [תמורה טז.]

[זבחים לח: חולין נב: קה. בכורות נ: ערכין כז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי ראיה כו' דהאי מהאי מה פירש ביום הכפורים במשנה להודיענו יותר שהטעם משום דשינה הכתוב הוא משלא פירשו כצ"ל: (ב) ד"ה דאי מהתם כו' ושינו חכמים בשיעורו אמור כו' דאשר יאכל שינוי חשיב להו כצ"ל ותיבת משמעו נמחק:

תוספות ישנים

כל השיעורין בכזית חוץ מטומאת אוכלין כו'. לפי' רש"י שרגיל לפרש דלטמא אחרים מיירי נמי הכא לטמא אחרים ולפירוש רשב"ם ורבינו יעקב דמיירי בטומאת עצמן מיירי נמי הכא לטומאת עצמן וכל מעשה תקפס וגבורתם פי' בשבת פרק המצניע (דף צא.) ובפסחים פרק אלו עוברין (דף מו.): שאין בית הבליעה מחזקת יותר מבילת תרנגולת. הקשה ריב"א דאמרינן בכריתות פרק אמרו לו (דף יד.) גבי יש אוכל אכילה אחת כו' שאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים ואם כן לכל היותר אינו מחזיק ג' זיתים ואילו בעירובין פרק חלון (דף פ:) אמרי' ולגבי אורחא קמ"ל דשתי סעודות הוו י"ח גרוגרות ובפ' כילד משתתפין (שם דף פב:) קאמר ר' שמעון א) דמשמע דשיעור שתי סעודות לעירוב הוו שתי ידות ככר מג' לקב ואותו ככר הוי ח' בילים שהקב הוא ארבעה ועשרים בילים ושני שלישי הככר הם ה' בילים ושליש יותר מט"ז זיתים ג' לכל בילה ואם כן לא יהיה שתי סעודות של חמש בילים ושליש יותר מט"ז זיתים לכל היותר ובפרק חלון קאמר י"ח גרוגרות הא בט"ז סגי וגרוגרת גדו לס מכזית כדאמרינן בפרק המצניע (שבת דף צא.) גבי זרק כזית תרומה

א) צ"ל במשנה

לבית טמא כו' וקאמר אי לענין שבת כגרוגרת בעינן אי לענין טומאה כבילה בעינן ואומר רבינו יצחק דבעירובין מיירי בגרוגרות שהן בלא גרעין ועל ידי כך נמעכות ונדרסות בבת אחת יותר מג' זיתים או שנים שהן עם הגרעין ואין נראה לרבי דהא הא דקאמר אין בית הבליעה מחזיק יותר מג' זיתים בבשר קאמר ליה בכריתות שהיא רכה הרבה ונוחה לאכול ועוד דגרוגרת בפרק המצניע נמי היא בלא גרעינתה מיהו יכול לומר דהכי גרוגרת דפרק המצניע [לא] הוו נמעכות ונדרסות ורבי תירץ דודאי הך ברייתא די"ח גרוגרות לא מיתוקמא כרבי שמעון דאע"ג דקיימא לן כוותיה כביצה לטמא טומאת אוכלין היינו משום דלא אשכחן דפליג עליה בפרק כילד משתתפין אלא לרבי יוחנן בן ברוקא אבל כולהו תנאי דהתם אזלי בשיטתיה התם בברייתא אבל מכל מקום בשיעור מזון שתי סעודות לא קיימא לן כוותיה אלא סבירא לן כמתניתין דחלון דקאמר י"ח גרוגרות כר"מ או כרבי יהודה דכילד משתתפין ורב יהודה דאמר התם תרתי ריפתא איכרייתא חדא שיעורא הוא. מ"ר. וקי"ל על זה דאם הוה ליה לתלמודא לפרושי בהדיא דלא פליגי דאידי ואידי חד שיעורא הוא וכ"ל לתרץ דהסיא דחלון מיירי

תורה אור

כי אתשיל בעוג מלך הבשן אתשיל דהוו ליה בית שמאי לחומרא מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה דכל חד וחד בככותבת ומ"ש שתיה דכל חד וחד *בדידיה א"ל אביי (א) קים להו לרבנן בככותבת דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא בשתיה בדידיה מיתבא דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה מתקיף לה רבי זירא וכל העולם כולו בככותבת ועוג מלך הבשן בככותבת א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא מתקיף לה רבי זירא בשר שמן בככותבת ולולבי גפנים בככותבת א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו בשר שמן טובא לולבי גפנים פורתא מתקיף לה רבא כזית בכדי אכילת פרס וכותבת בכדי אכילת פרס א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בטפי מהכי לא מיתבא דעתיה מתקיף לה רבא (*בכותבת) בכדי אכילת פרס (ב) חצי פרס בכדי אכילת פרס א"ל רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא היא ומי אמר רב פפא הכי והכתיב °ולא תטמאו בהם ונטמתם בם וא"ר פפא מכאן שטומאת גויה דאורייתא °מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: כל האוכלין: א"ר פפא אבל אומצא ומילחא מצטרף ואע"ג דלאו אכילה היא כיון דאכלי אינשי מצטרפין אמר ריש לקיש *ציר שעל גבי ירק מצטרף לככותבת ביוה"כ פשיטא מהו דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אוכלא אוכלא הוא אמר ריש לקיש *האוכל *אכילה גסה ביוה"כ פטור מ"ט °אשר לא תעונה כתיב פרט למזיק א"ר ירמיה אמר ר"ל זר שאכל תרומה אכילה גסה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש °כי יאכל *פרט למזיק אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן זר

שכוסס

רש"י

כי איתשיל. בבי מדרשא הך דלעיל כמה ישתה ויהא חייב לענין עוג מלך הבשן כלומר לענין אדם כענקים איתשיל והוו להו בית שמאי לחומרא דמחייבי ברביעית: כזית בכדי אכילת פרס. קים לן (כריתות דף יב:) בכל אתן איסורין ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה והיא אכילת חצי ככר ששיערו בו את העירוב שהוא מזון ב' סעודות כדתנן *חציה לבית המנוגע שתלה הכתוב שהייתו לטמא בגדים כשיעור אכילה: ככותבת בכדי אכילת פרס. בתמיה יום הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת אף הוא שיעורו (ג) לצירוף אכילתו בכדי אכילת פרס ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף ופטור והא כיון דשיעורו גדול בעי שהיי' טפי לצירוף אכילתו והשתא קולא דפטרי ליה: בטפי מהכי. אם שהה יותר מיכן לא מייתבא דעתיה ויוה"כ ביישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה (ויקרא כג): חצי פרס. ששיעורו לפסול את הגויה להוכל אוכלין טמאין חצי פרס נפסל גופו מלאכול בתרומה וחצי פרס שיעור גדול הוא כשתי ביצים שוחקות כדאמרי' בעירובין (דף פג.) ואף ביה משוינן שהיית צירופו בכדי אכילת פרס ותו לא (ד) כיון דשיעורא רבה הוא בטפי מהכי ליצטרף: הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא. ואקילו רבנן בה: ולא תטמאו בהם. גבי אכילה כתיב אל תשקצו את נפשותיכם דהיינו אכילה ולא תטמאו בהם לא זו היא אזהרת טומאה שהרי *אין ישראל מוזהרין מליטמא דכתיב אמור אל הכהנים וגו' (ויקרא כא) כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין אלא אזהרת אכילתן (ה) וכתיב ונטמתם בם משמע שעל ידי אכילתן תטמאו: מכאן לטומאת גויה. על ידי אוכלין טמאין דאורייתא: מדרבנן. דקרא לאו לטומאה אתא שאין לך דבר מטמא אדם על ידי אכילה אלא נבלת עוף טהור: אלא אסמכתא בעלמא. ועיקר קרא דרשינן בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לט.) אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה: אומצא ומילחא. שעליה: אכשורי אוכלא. משקה הבא למתק את האוכל אוכלא הוא: אכילה גסה. שאכל לילי יום הכפורים על השבע שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל מאחריה אכילה גסה היתה ושלא להנאה: פרט למזיק. לזה שאינו מבטל ממנו שום עינוי על ידי אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו: זר שאכל תרומה. בשוגג שחייבו הכתוב תשלומי קרן וחומש פטור אם אכלה על השבע: פרט למזיק. את התרומה:

שכוסס

תוספות

וגרוגרת גדולה מכזית כדמוכח בר"פ המצניע (שבת דף צא.) כדפרשינן לעיל וא"כ היכי אמרינן בכריתות פרק אמרו לו (דף יד:) גבי יש אוכל אכילה אחת דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים ואור"י דנהי דקיימא לן כר' שמעון בהא דכבילה לטמא טומאת אוכלין בשתי סעודות דעירוב לא קיימא לן כוותיה אלא או כר' מאיר או כרבי יהודה כדמוכח התם דרב יוסף ורבא כרבי מאיר קיימי ואינהו נמי מודו דכבילה לטמא טומאת אוכלין כרבי שמעון דחציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול גויה וחצי חצי חציה לטומאת אוכלים לאו ארבי מאיר ור' יהודה קאי אלא ארבי שמעון וארבי יוחנן קאי שהזכירו שיעור הככר תדע דהא קתני התם בברייתא בגמרא כמה שיעור חצי פרס שתי ביצים חסר קימעא דברי ר' יהודה ש"מ דקאי בשיטתיה דר' שמעון דקאמר חצי חציה לפסול הגויה בשתי ביצים ור"ת תירץ בע"א וזה לשונו דגרוגרות בלא גרעינין קאמר הכא ונמעכות ונדרסות טפי ונוחים להשימן בבית הבליעה וזיתים יש בהם גרעינין וקשין הן ועגולין ואינן נדבקין בבית הבליעה ולכך הוי שיעור ב' זיתים קשין כשיעור ג' גרוגרות ועוד דרכין ונוחין לאכול וכותבת הגסה עדיפא מכזית וגרוגרו' ובצירא מכבילה (וכו') ולא נהירא לר"י דגרוגרות אין בהן גרעין שהם תאנים שנדרסו והא דכריתות (דף יד.) נמי דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים בבשר איירי דלא שייך ביה גרעין וקשה ועגולין: **וחצי** פרס בכדי אכילת פרס. תימה לריב"א בפ"ק דשבת (דף יד.) מפרש טעמא דפסול גוויה משום דזימנין דאכיל אוכלין טמאין ושדי משקה דתרומה לפומיה ומטמא להו וא"כ בכבילה ליפסל גופיה כיון דאית בהן שיעור לטמא טומאת אוכלין *ותירץ כיון דגזרי משום דילמא שדי משקה תרומה לפומיה וקים להו לרבנן דבבציר מאכילת שתי ביצים אין אדם צמא לשתות והוא בעצמו הקשה לדבריו שותה משקין טמאין אמאי אינו טמא עד שישתה רביעית כדאיתא פ' קדשי מזבח במסכת מעילה (דף יז:) הא משקה מטמא אחרים במשהו כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף יד.) ובברכות פרק אלו דברים (דף נב.) מיהו לפר"ת שפירש דמדאורייתא לא מטמאו אלא ברביעית ומדרבנן הוא דגזור במשהו ניחא דלא רצו לגזור אלא במשקין דמטמו מדאורייתא ור"ת פי' דשתי גזירות הוו דמעיקרא גזר בשתי ביצים דנפסל גופיה מלאכול בתרומה אבל מותר ליגע וכן משמע לישנא דפסול גויה ולאו טעמא דמפרש פ"ק דשבת (דף יד.) אלא מטעם אחרינא כמו דאמרי כיון דהאוכל אוכלין טמאין מותר לאכול בתרומה אף על גב דנגעי בהדי הדדי בתוך הגוף ואתי למימר מה לי דנגעי בגופו מה לי בחוץ ואתי למישרי להגיע תרומה לאוכלים טמאין וא"ת א"כ בכבילה לגזור וי"ל משום דכי אכיל כבילה אין נכנס למעיו כבילה שא"א שלא ישאר קצת בין השיניים והחניכיים וכיון דאפיקת' מכבילה אוקמה אשתי ביצים אבל משקין סגי ברביעית שאין נשארים בין החניכיים והשיניים ור"י הוסיף על דבריו לפרש טעמא לשתי ביצים כיון דאפיקתיה מכבילה אוקמה אחצי שיעור פרס סעודה דבית המנוגע למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדמשמע בפרק כילד משתתפין (עירובין דף פג.) וההיא גזירה דשתי ביצים גזירה קדמונית היתה קודם י"ח דבר טובא תדע דהוה ס"ד הכא דהיא דאורייתא דפריך מונטמתם בם מיכן לפסול גויה מן התורה ואי לא גזור אלא בי"ח דבר במאי טעי והא י"ח דבר ידועים לכל ופשט איסורן כדאיתא בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו.) ועוד א"כ חסר להו מי"ח דבר לדברי המקשה ובי"ח דבר גזרו בתר הכי האוכל אוכל ראשון וכו' אפי' בכבילה ומטעמא דהתם אפילו ליגע בתרומה נפסל גופו:

כל

רבינו חננאל

כי איתשיל בעוג מלך הבשן איתשיל דמלא לוגמיו יותר מרביעית דהוה ליה ב"ה לקולא. ואקשינן מ"ש אכילה דכו"ע בשיעורא חדא ככותבת. ובשתיה שיעורא דכל חד וחד כמלא לוגמיו דידיה ושנינן קים להו לרבנן דבשתיה דכל חד וחד לא מייתבא דעתייהו *) מיהו לכ"ע טובא לעוג מלך הבשן פורתא. בשר שמן ככותבת מייתבא טובא לולבי גפנים ככותבת פורתא. פי' פרס חצי חלה שהיא **) כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה כבחצי פרס. כלומר אם אכל מעט לחם טמא ומעט בשר טמא אם יש בשניהם שיעור חצי פרס מטמא גופו מליכל בתרומה וזו היא טומאת גויות. ועל זה התקיף רבינא אם שהה מתחילת אכילתו נותר או פיגול שאיסורן כזית ואכל מעט מעט עד שהשלימו לכזית בשיעור פרס נצטרפו כל האכילות וחייב ואם שהה יותר מזה אין מצטרפין אלא בטל המיעוט במיעוטו ואכילת אוכלין טמאין חצי פרס מעט מעט כשיעור שהיית אכילת פרס מצטרפין ומטמא הגוף ואם הוא שיהוי יותר מזה בטלו האוכלין. וכי שיעור אחד לכזית שיעור אחד לחצי פרס. ופריק לי' רב פפא הנח לטומאת גויות [דאינה] מן התורה. טומאת גויות מדרבנן היא לפיכך מקילין בה והאי קרא דכתיב אל תטמאו בהם ונטמתם בם מיכן לטומאת גויות מן התורה. טומאת גויות מדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא. אמר רב פפא אומצא ומלחא דעלה מצטרפין לכותבת אע"ג דמלחא לבדה לאו מאכל הוא כיון דאורחא דאינשי מיכל אומצא במלחא מצטרף. וכ"ש שאר אוכלין שמצטרפין ואם אכל ממיני מאכל הרבה מעט מעט עד שהשלים לכותבת חייב. וכן ציר שעל ירק מצטרף מהו דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אוכלא אוכלא הוא. אבל אכל אכילה גסה ביוה"כ דהוא מצטער ממה שאכל הרבה ומוסיף על מנהגו פטור. מ"מ אשר לא תעונה כתיב. וזה

*) נראה דחסר איזה תיבות וצ"ל לא מייתבא דעתייהו כי אם בדידהו אבל באכילה קים להו דבככותבת מייתבא דעתייהו לכ"ע מיהו לכ"ע טובא וכו'. **) נראה דחסר כאן איזה תיבות ואולי דר"ל דבככר הזה פליגי תנאי בעירובין דף פב ע"ב ע"ש.

תוספות ישנים

מיירי בשיתוף כמו שפי' שם רבינו שמואל ומיירי בפאר פירות דהוי מזון שתי סעודות שלא הוזכר שיעורן בפרק בכל מערבין כגון מעשה אילפס אבל בהיא דפרק כילד משתתפין מיירי בפת דוקא שאין צריך שיעור גדול כל כך למזון שתי סעודות: **אמר** ר' יוחנן שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני עונשין מיכתב כתיבי כו'. כך גרס רש"י אבל בספרים שלנו היה כתוב שיעורין מיכתב כתיבי דא"ר חנין כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר ארץ חטה כו' ומקשו רש"י מאחר דקשיא ליה דהא אמרינן בעירובין (דף ד.) ובסוכה (דף ה:) דקרא דר' חנין אינו אלא אסמכתא ועוד מאי קשיא דלא מייתי לה לכולה מילתא דר' חנין כמו שמביא בריש עירובין ובפרק קמא דסוכה ואני רגיתי לומר דפליג אמידי דברכות משמע דאיכא אמורא דאית ליה דהוו מדאורייתא לרבי חנין דקאמר התם רבי יצחק כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה ופליגא דרבי חנין דא"ר חנין כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר כו' ולרבי יצחק ושיעורין מי כתיבי משמע דלרבי חנין מיהא הוו מן התורה והא דפריך שיעורין מיכתב כתיבי הוא ומיפרך מעונשין אלא לרבותא נקטיה והא דלא מסיים מילתיה דר' חנין כאלא בזה מצינו בהערל (יבמות עא.) דמייתי התם מילתא דר' יצחק דרובו ואינו מקפיד עליו כו' ואינו מביא כולה ואין רבי מודה דודאי על עלמא אית להו דשיעורין לא כתיבי ומ"מ קאמר בברכות דכיון דאסמכינהו אקרא אין לנו ללמוד משם שנכתבו כסדר המוקדם בפסוק מוקדם לברכה: **אם** כן הוה ליה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. אבל אי הוה מלא לוגמיו ממש אז אולי ב"ש לחומרא דהוי יותר מרביעית ומיכן יש ללמוד דהא דאמרינן בפסחים פרק ערבי (דף קז.) גבי קידוש ואם טעם מלא לוגמיו יצא היינו כמלא לוגמיו דכוס של ברכה אין צריך אלא רביעית כדאמרינן בשבת בפ' המוציא (דף עו:): *) **מדרבנן** וקרא אסמכתא בעלמא. מיכן היה מביא רבינו יעקב דגזירה דטומאת גוויה אין זה גזירה דהאוכל אוכל ראשון די"ח דבר דפ"ק דשבת (דף יד.) מדבעיא תלמודא למימר דטומאת גוויה מן התורה וגזרה די"ח דבר פשוט לכל דאינו כי אם דרבנן ועוד הארכתי בה הרבה בשבת ובפ"ק דעירובין ובפרק כילד משתתפין (דף פב:): **קמ"ל** כל אכשורי אוכלא אוכלא הוא. ואע"ג דלענין שאר דברים לא חשיב אוכל כדאמרי' בערבי פסחים (פסחים קטו.) כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים פי' לפי שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה ומשמע אפי' ציר ומורייס מ"מ לענין יום הכפורים כל דבר אכילה אכילה היא: **האוכל** אכילה גסה ביום הכפורים פטור. והא דאמרינן בנזיר (דף כג.) ובהוריות (דף י:) גבי לוט ובנותיו דאמר שנלו פסחיהן אחד אכלו לשם אכילה גסה ואחד אכלו לשם מצוה זה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו בם א"ל להאי רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר מצוה מיהא עביד אלמא אכילה גסה שמה

*) ע"כ שייך לע"א.

אכילה

עין משפט נר מצוה

מא א מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל"א סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תריב סעיף ט:

מב ב מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הלכה י:

מג ג ד מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הלכה ז סמג לאוין סט טוש"ע א"ח סי' תריב סעיף ג:

מד ה טוש"ע שם סעיף ו:

מה ו ז מיי' פ"י מהל' תרומות הל' ח:

[נ"ל כזית וכ"ג הערוך בערך גוים א]

[עי' מבואר יותר בתוס' סוטה ל. ד"ה הא וכו' ספר הישר וכו']

[פסחים לג: ב"מ נט: מעילה יט.]

מסורת הש"ס

[עירובין פג:]

חולין קכ.

[עי' תוס' יבמות מ. ד"ה אכילה ותוס' ב"ק קי. ד"ה אכילה ותוס' נזיר כג. ד"ה אכילה ותוס' פסחים קז: ד"ה מלא לוגמיו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה אביי באכילה קים להו לרבנן: (ב) שם בככותבת בכדי אכילת פרס ותני פרס בכדי: (ג) רש"י ד"ה ככותבת כו' אף הוא שיעורו לצירוף אכילתו כו' והשתא קולא הוי דפטרי ליה: (ד) ד"ה חצי פרס כו' בכדי אכילת פרס והוא לא ניחא לשיעורו: (ה) ד"ה ולא תטמאו כו' אזהרת אכילתן הוא וכתי' ונטמתם:

גליון הש"ס

גמ' מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. עי' חולין דף קד ע"ב תוס' ד"ה והשליכו: רש"י ד"ה ולא תטמאו. כו' אין ישראל מוזהרים מליטמא. תמוה לי הא גם כהנים אין מוזהרין בפ' אמור רק בטומאת מת ולא בשרץ:

שבוסס שעורים של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש °כי *יאכל פרט למזיק אמר רב שיזבי א"ר יוחנן *זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר ראשון משלם (את) קרן וחומש °שני *אין משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד: האוכל והשותה אין מצטרפין: מאן תנא אמר רב חסדא במחלוקת שנויה ור' יהושע היא דתנן *כלל א"ר יהושע [ב]כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרף טומאתו ולא שיעורו שיעורו ולא טומאתו לא טומאתו ולא שיעורו אין מצטרפין רב נחמן אמר אפילו תימא רבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא לענין טומאה דשם טומאה חד היא אבל הכא משום יתובי דעתא הוא והאי לא מיתבא דעתיה וכן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי יהושע היא דתנן כלל א"ר יהושע כו' ורבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין טומאה אבל הכא משום יתובי דעתיה הוא והאי לא קא מיתבא דעתיה: **מתני'** *[ג]אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת אכל ועשה מלאכה חייב (שני) חטאות [ד]אכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה (א) *[ה]ושתה ציר או מורייס פטור: **גמ'** אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר היכי נכתוב נכתוב רחמנא לא יאכל *אכילה בכזית נכתוב רחמנא לא תעונה קום אכול משמע מתקיף לה רב הושעיא נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה א"כ נפישי להו לאוי מתקיף לה רב ביבי בר אביי נכתוב רחמנא השמר במצות עינוי אם כן *השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה מתקיף לה רב אשי נכתוב אל תסור מן העינוי קשיא ותנא מייתי לה מהכא *°ועניתם את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו יכול יהא ענוש (ב) על תוספת מלאכה ת"ל °וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה יכול לא יהא ענוש כרת על תוספת מלאכה אבל יהא ענוש כרת על תוספת עינוי ת"ל °כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי יכול לא יהא בכלל עונש אבל יהא מוזהר על תוספת מלאכה ת"ל °וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה על עיצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת מלאכה יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה אבל יהא מוזהר על תוספת עינוי ודין הוא ומה מלאכה שנוהגת בשבתות וי"ט אינו מוזהר עליה עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט אינו דין שלא יהא מוזהר עליו אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו לא למדנו מניין לא יאמר עונש במלאכה דגמר מעינוי ומה עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט ענוש כרת מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים לא כל שכן למה נאמר מופנה להקיש ולדון ממנו גזרה שוה נאמר עונש בעינוי ונאמר עונש במלאכה מה מלאכה לא ענש אלא אם כן הזהיר אף עינוי לא ענש אלא אם כן הזהיר איכא למיפרך מה לעינוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה שהותרה מכללה אלא לא יאמר עונש בעינוי דגמר ממלאכה מה מלאכה שהותרה מכללה ענוש כרת עינוי שלא הותר מכללו לא כל שכן למה נאמר מופנה להקיש ולדון ממנה גזירה שוה נאמר עונש בעינוי ונאמר עונש במלאכה מה מלאכה ענש והזהיר אף עינוי ענש והזהיר איכא למיפרך מה למלאכה שכן נוהגת בשבתות וימים טובים תאמר בעינוי שאינו נוהג בשבתות וימים טובים אמר רבינא האי תנא עצם עצם גמר מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך כדפרכינן לאיי אפנויי מופנה (ג) חמשה קראי כתיבי במלאכה חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דליליא וחד לעונש דיממא וחד לעונש דליליא וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא דבי ר' ישמעאל תנא נאמר כאן עינוי ונאמר להלן עינוי מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר אף כאן לא ענש אא"כ הזהיר רב אחא בר יעקב אמר יליף שבת שבתון משבת *בראשית מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר אף כאן לא ענש אלא אם כן הזהיר רב פפא אמר הוא

רש"י

שכוסס. כל דבר שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו קרי ליה כוסס: שזפין. פרונ"ש בלע"ז שבלע בלא כסיסה: ראשון משלם קרן וחומש. שאף היא דרך אכילתן: ושני משלם דמי עצים לראשון. שהרי קנאן הראשון ונתחייב בתשלומיהן והן אינן ראויות עוד אלא להסקה: במחלוקת. השנויה במקום אחר שנויה במשנתנו ולא דברי הכל היא אלא רבי יהושע היא: שטומאתן ושיעורן שוה. כגון שני חלאי זיתים משני מתים או משתי נבילות או שתי חלאי עדשה משני שרצים שזמן טומאתן שוה ושיעורן שוה לטמא בשיעור אחד: טומאתו ולא שיעורו. כגון שרץ ונבילה ששניהן טומאת ערב אבל אין שיעורן שוה לטמא שזה בכזית וזה בכעדשה: שיעורו ולא טומאתו. כגון מת ונבילה ששניהן בכזית וזה טומאת שבעה וזה טומאת ערב: **מתני'** אינו חייב אלא חטאת אחת. דחד שמא הוא דאכילה ושתיה מחד קרא נפקי: אכל ועשה מלאכה. תרי שמות נינהו דמתרי קראי נפקי: **גמ'** אכילה בכזית. משמע והתורה לא חייבה עליו אלא ביישוב הדעת: השמר פן לא תעונה. השמר פן תבא לידי לא תעונה: א"כ נפישי להו לאוי. השמר ופן ששניהן לא תעשה הן ואכן לאו אחד אמרינן שמא לא רצה להרבות בו לאוין: השמר דלאו. כגון השמר בנגע הצרעת (דברים כד) שלא יקוץ בהרתו: השמר דעשה. השמר שתתענה: ותנא מייתי. אזהרה בעינוי מהכא: על תוספת מלאכה. אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום יהא מוזהר בלאו: מה לעינוי וכו'. כלומר עונש דמלאכה לאו מופנה הוא שאם באת ללמדו מעינוי יש להשיב מלאכה הותרה מכללה אצל גבוה: חמשה קראי כתיבי במלאכה. ארבעה לאוין וכרת אחד באחרי מות ובפ' אך בעשור (שבחומש הפקודים): וחד לעונש דליליא. דהא איכו ענין לאזהרה תנהו לענין עונש: ונאמר להלן עינוי

כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין. שמעתי מקשה מאי איצטריך קרא לרבי עקיבא בפרק קמא דסנהדרין (דף ד.) לרביעית דם הבא משני מתים שמטמא באהל ומאי טעמא דרבנן דפליגי והא קיימא לן כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין ומתרצא דמיירי ברביעית דם הבאה משני נפלים שאין לא בזה ולא בזה רביעית מתחילה אבל שני מתים שיש בכל אחד טפי מרביעית לדברי הכל מצטרפין חצי רביעית מזה וחצי רביעית מזה וכן שמעתי שיש להיות בתוספתא אמנם לא מצאתי אותו: **השמר** דעשה עשה. אע"ג דרבי יוחנן אית ליה בפ' הקומץ רבה (מנחות דף לו:) השמר דעשה נמי לאו הכא אליבא דריש לקיש דהוא מרא דשמעתא משני: שהפלפלין

רבינו חננאל

אכילתו עינוי הוא. איש כי יאכל פרט למזיק כגון הכוסס שעורים של תרומה. וכן האוכל תרומה אכילה גסה משלם הקרן ואינו משלם את החומש. מ"ט איש כי יאכל כתיב פרט למזיק. א"ר יוחנן זר שבלע שופין של תרומה והקיאן דרך בית הרעי ובא אחר ואוכלו הראשון משלם קרן וחומש והשני אינו משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד. האוכל והשותה אין מצטרפין כלומר המאכל והמשקה אין מצטרפין. אוקימנא רב חסדא למתניתי' לר' יהושע ות"ק חולק עליו דתנן במעילה פרק ד' כלל א"ר יהושע כל שטומאתו ושיעורו שוין מצטרפין זה עם זה. שיעורו ולא טומאתו, טומאתו ולא שיעורו אין מצטרפין. וביוה"כ כיון שהאוכלין שיעורן ככותבת והמשקין שיעורן ברביעית שיעורו של זה לא שיעורו של זה לפיכך אין מצטרפין ובר פלוגתייהו דר' יהושע חולק. וא"ר יוחנן וגם רב נחמן קאי כותיה דמתניתין דברי הכל היא ולא פליגי אלא לגבי טומאה דשם טומאה אחת היא. אבל הכא אי איכול אכילה ככותבת או שתו כרביעית מייתבא דעתיה. אבל חצי כותבת אוכלין וחצי רביעית משקין לא מייתבא דעתיה: אכל ככותבת ושתה כרביעית בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת. א' ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר היכי נכתוב לכתוב לא יאכל אכילה בכזית היא לכתוב לא תעונה אכול משמע מתקיף לה רב אשי נכתוב לא תסור מן העינוי קשיא. ותנא מייתי לה אזהרה לעינוי מהכא דתניא יכול יהא ענוש כרת על תוספת היום שמוסיפין ביוה"כ מחול על הקדש ת"ל כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. וכתיב וכל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה על עצמו של יום ענוש כרת. ואין ענוש כרת על התוספת. יכול יהא מוזהר על התוספת. ואסיקנא ד' קראי כתיבי במלאכה חד לעונש היום וחד לעונש הלילה. וחד לאזהרת היום. וחד לאזהרת הלילה. וחד לאקושי עינוי למלאכה. מה מלאכה לא ענש אלא אם כן הזהיר אף עינוי לא ענש אא"כ הזהיר. תנא

הגהות

[כל השבתות קרויין שבת בראשית משום דכל מועדות נמי כתיב בהן שבת שבתון הלכך קרי ליה שבת בראשית שמוקדשת ובא משתת ימי בראשית דבשבת הראשונה כתיב בו ויכלו ויקדש אותו לשון הרשב"ם ב"ב קכא ע"א ד"ה שבת בראשית]:

גליון הש"ס גמ' שני אין משלם אלא דמי עצים. עיין מנחות דף סט ע"א תוס' ד"ה דבלע וכתובות דף ל ע"ב בתוי' ד"ה (ומתחייב) [ואולי צ"ל בתוס' ד"ה לא נריכא]:

תוספות ישנים

אכילה ואומר רבי שיש חילוק באכילות שיש אכילה גסה מאד שקץ לאכול ויש לך שאינה גסה כל כך. מ"ר: זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן כו' והשני אינו משלם אלא דמי עצים בלבד. תימה לרבי דהכא משמע כשהקיאן ביטלן ולא חזו למיכל כלל אלא כמו עצים בעלמא הוו ואילו בשילהי גיד הנשה (חולין קג:) אמרינן דאכל חצי זית והקיאו וחזר ובלעו דחייב שהרי נהנה גרונו בכזית ומלינו למימר דהתם מיירי שלא בפניו כגון שלא ידע שהקיאו כדאמר בפרק בהמה המקשה (שם עא.) דנכי בפניו לא חזי שלא בפניו מיחזי חזי וה"ר חיים כהן תירץ דהכא מיירי בתרומה שי תחלה באכילת הראשון ונפקא ליה מתורת תרומה כדאמרינן בפ"ק דכריתות (דף ז.) כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש דכתיב ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת להכי פטור השני אבל בחולין מיירי גבי חלב ואין נראה לחלק בין סך כה כהן שנעשה הדבר בהיתר לבלעה זר דשמא אכתי קאי וקיימא באיסורא אבל אין נראה לרבי דאי טעמא משום חילול ישלם השני קרן לראשון לכל הפחות כמו פירות ולמה לא ישלם אלא דמי עצים ועוד דבכולה סוגיא דהכא מיירי בדברים שאינן ראויין לאכילה בקלקלום כגון אכילה גסה וכוסס שעורין על כן נראה כדפרי' וכן היה אומר רבי דטעמא משום דלא חזו לאכילה עוד משיקיא אותן. מ"ר: חד לעונש דיממא וחד לעונש דליליא. לא ידענא אי בעינן בכל דוכתא עונש דיממא ולילא במלאכה כגון שבתות וימים טובים וחוה"מ:

מעלה

עין משפט
נר מצוה

נא א מיי' פ"א מהל' שביתת עשור הל' ו סמג עשין לב טוש"ע או"ח סי' תרח סעיף א:
נב ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרכב סעיף ב:
נג ג טוש"ע או"ח סי' רסא סעיף ב:
נד ד טוש"ע או"ח סי' תרד סעיף א:
נה ה מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' ו סמג לאוין סח טוש"ע או"ח סי' תריב סעיף ח:
נו ו טוש"ע או"ח סי' רג סעיף ו:
נז ז ח ט מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' ו טוש"ע או"ח סי' תריב סעיף ז:
נח י מיי' שם טוש"ע שם ס"ע בהג"ה:

תורה אור

הוא גופיה שבת איקרי דכתיב תשבתו שבתכם בשלמא רב פפא לא אמר כרב אחא בר יעקב דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא בר יעקב מאי טעמא לא אמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא* °ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד ^אמתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש ואין לי אלא בכניסתו ^בביציאתו מנין ת"ל °מערב עד ערב ואין לי אלא יוה"כ (*ימים טובים) מניין ת"ל °תשבתו אין לי אלא (*ימים טובים ^גשבתות) מנין ת"ל °שבתכם הא כיצד כל מקום שנאמר שבות (*מכאן שמוסיפין) מחול על הקודש ותנא דעצם עצם האי בתשעה לחודש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדיפתי דתני חייא בר רב מדיפתי *ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין אלא לומר לך ^דכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי: אבל אוכלין שאין ראוין לאכילה: *אמר רבא כס פלפלי ביומא דכפורי פטור כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור מיתיבי *היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר °וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה תלמוד לומר עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין ארץ ישראל חסרה כלום שנא' °לא תחסר כל בה ל"ק ^ההא ברטיבתא והא ביבישתא א"ל רבינא למרימר והאמר רב נחמן *האי ^ויהימלתא דאתי מבי הנדואי שריא ומברכינן עליה בורא פרי האדמה לא קשיא הא ברטיבתא והא ביבישתא ת"ר ^זאכל עלי קנים פטור ^חלולבי גפנים חייב ^טאלו הן לולבי גפנים אמר רבי יצחק מגדלאה כל שלבלבו מר"ה ועד יוה"כ ורב כהנא אמר כל שלשים יום תניא כוותיה דר' יצחק מגדלאה אכל עלי קנים פטור ולולבי גפנים חייב אלו הן לולבי גפנים כל שלבלבו מר"ה ועד יוה"כ: שתה ציר או מורייס פטור: הא חומץ חייב מתני' מני רבי היא דתניא ר' אומר חומץ משיב את הנפש דרש רב גידל בר מנשה מבירי דנרש אין הלכה כרבי לשנה נפקי כולי עלמא מזגו ושתו חלא שמע רב גידל ואיקפד אמר אימר דאמרי אנא דיעבד לכתחלה מי אמרי אימר דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימר דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי: מתני'

רש"י

עינוי. על דבר אשר ענה את אשת רעהו (דברים כב): היא גופה שבת איקרי. ובלאו ג"ש נמי נפקא מיניה וביה דכיון דאיקרי שבת לענין עינוי הוה ליה כשבת לעונש ואזהרה: תשבתו שבתכם. ומשבת שבתון לא גמר דאיקרי שבת דאיצטריך ליה לרבויי כל (א) העניין כדאמר בריש פרקין (דף עד:) שבתון שבות אי נמי שבת שבתון היא לאו יומא איקרי שבת אלא הכי קאמר מנוח' מרגוע היא לכם והיכא נמי דכתיב שבת שבתון הוא לשון זכר אף לשון מנוחה הוא לשון זכר אבל יומא לא איקרי שבת להכי נקט תשבתו שבתכם יתירא דהוא גופיה איקרי שבת: מיבעיא ליה לכדתניא. לשאר ימים טובים ולא איום כפורים קאי: ותנא דעצם עצם. מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין והאי ועניתם בתשעה מאי עביד ליה: כל האוכל ושותה וכו'. והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה (ב) שתוכל להתענות בעשרה ומדאפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו מתענה בתשעה: כס פלפלין. אין זה ייסוב הדעת שאין זה דרך אכילתו: מיתיבי וכו'. אלמא מאכל קרי ליה: שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא: רטיבא. חזי למיכל: הימלתא. ליטוריג"ה שמפטמים בשמים כתושים בדבש: מבי הנדואי. מארץ כוש: שריא. ואין בו משום בישולי נכרים שנאכל כמות שהוא חי ולא משום גיעולי נכרים דנותן טעם לפגם ומדקאמר אין בו משום בישולי נכרים ש"מ דרך אכילתו כשהוא חי: מר"ה עד יום הכפורים. אבל לבלבו קודם ר"ה כבר נעשו קשים ועץ בעלמא נינהו: משיב את הנפש. ומבטל את העינוי: מזגו. נתנו בו מים להתיש כחו:

תוספות

שהפלפלין חייבין בערלה. אין להקשות כמו שחייבין בערלה חייבין נמי במעשר וכיון שחייבין במעשר מטמא טומאת אוכלין כדתנן בפרק בא סימן (נדה דף נ.) כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין אלמה תניא התם נמטו וגמרו אין מטמאין טומאת אוכלין די"ל הא ברטיבתא הא ביבישתא אבל ה"ר שמעון מייננביל"א הקשה מהא דאמרי' בפ' בכל מערבין (עירובין דף כח.) זרע גרגיר מתעשר וכו' עד זרע גרגיר למאי חזי שכן ראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותו ומטבילין בו את הגלי וא"כ כל שכן פלפלין דעדיפי טפי ואפי' יבישתא חייב במעשר וכיון דחייב במעשר יטמא טומאת אוכלין וי"ל דודאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים כעין שעושין לטבל בו דבר הנהו חזו בעינייהו לאכילה וחייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין אבל אותם שלא נגבלו במים שנטחנו ונידוקו כעפרורית בעלמא כעין שעושין לתת לתוך הקדירה הנהו פטורין מן המעשר דלא חזו לאכילה הכי ואין מטמא טומאת אוכלין אי נמי י"ל דזרע גרגיר אינו חייב במעשר משום הא מילתא לחוד שמטבילין בו גלי אלא לאחר שחיקתו חזי למיכל נמי בעיניה ומשום הכי חייב במעשר והא דנקט התם ומטבילין בו גלי ולא נקט דאכלי ליה נמי בעיניה משום דעיקר שחיקתו כדי לטבל בו אבל פלפלין דאפי' בתר שחיקתן לא חזו בעינייהו לא מחייבי ועוד יש להקשות על ההיא מתניתין דנדה והרי תבלין דחייבין במעשר כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ו.) ואם אמר לה עשי לי מסליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית ואין מטמא טומאת אוכלין כדמוכח בהעור והרוטב (שם דף קכ.) דמפרש בגמרא מאי קיפה פירמא ופריך אביי היא עצמה תטמא טומאת אוכלין אלא מאי קיפה תבלין ומיהו י"ל דחושש משום מעשר דקתני לא קאי אלא אשאור אבל משום שביעית קאי אתרווייהו דאפי' אוכלי בהמה יש מהן שחייבין בשביעית כדמוכח במס' שביעית (פ"ח משנה א) ולא נהירא דבפרק בכל מערבין (עירובין דף כט.) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עוכלא תבלין וליטרא ירק ופי' רש"י דקאי אאין פוחתין לעני בגורן אלמא תבלין חייבין במעשר וי"ל שיש מיני תבלין הרבה יש מהן דעיקרן לטעמא עבידי והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין והנהו מיירי בהעור והרוטב (חולין דף קכ.) ויש מהן דחזו לאכילה בעינייהו כגון בצל וקפלוט וכיוצא בהם פעמים שמתבלין בהן הקדירה וכמו שבת דבפר' בא סימן (נדה דף נא:) והנהו חייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין והנהו איירי בפ"ק דחולין (דף ו.) ובבכל מערבין (עירובין דף כט.) ואע"ג דאמריקנעלה בפרק בכל מערבין משום דקתני בה תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו היינו בלא תיקון לגמרי שצריך תיקון קצת ולענין עירוב בעינן דחזי בשעת קניית עירוב מידי דהוה אחטין ושעורין דאין מערבין בהן וחייבין במעשר:

הא ברטיבתא הא ביבישתא. דיבישתא לא הויא מאכל ומהאי טעמא נמי אמרינן בכילד מברכין (ברכות דף לו:) דזנגבילא יבישתא אינה טעונה ברכה: אלא

רבינו חננאל

תניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש. יכול בתשעה ת"ל בערב. אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה. הא כיצד מתחיל להתענות מבע"י. מיכן שמוסיפין מחול על הקדש. אין לי אלא שמוסיפין מחול על הקדש בכניסתו ביציאתו מנ"ל ת"ל מערב עד ערב וכן ימים טובים וכן שבת כיוצא בו דמוסיפין מחול על הקדש ופשוטה היא. והאי תנא (פריש בעצם) [דפריש עצם עצם] האי קרא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא כו'. אבל אוכלין שאין ראויין לאבילה. שתה משקין שאין ראויין לשתיה שתה ציר או מורייס פטור. דייקינן מינה הא חומץ חייב. ורבי היא דתני חומץ משיב את הנפש. דרש גידל בר מנשה לית הלכתא כרבי ואסיקנא הא דגידל אי *) שתה חלב חייב. דאיעבד פטור אבל לכתחלה לא. א"ר יוחנן כס פלפליא זנגבילא ביומא דכפורי פטור. אבל זנגבילא רטיבתא **) דהיא חרולתא דאתיא מבי הינדוי שריא ומברכין עליה בורא פרי האדמה. ת"ר אכל עלי גפנים פטור. לולבי גפנים שלבלבו מראש השנה אם אכלן ביוה"כ חייב כי לחין הן וכאילו אוכל הן:

*) נ"ל דצ"ל הא דגידל אי שתה חי אבל מזוג חייב ודאיעבד פטור וכו':
**) נראה דצ"ל זנגבילא רטיבתא חייב והיא חרולתא וכו':

תוספות ישנים

מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. אם נלטוה אבל עכשיו שלא נלטוה אסור הוא בכך: ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. וא"ת כיון שחייבין בערלה הוא הדין במעשר ואפי' הכי אין מטמאין טומאת אוכלין כדתניא בפרק בא סימן (נדה נא:) ואם כן הא דתנן בפרק בא סימן (דף נ.) כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין אין זה אמת דהא איכא פלפלין שחייבין במעשר כדפריבית ואין מטמאין טומאת אוכלין י"ל דהכא מיירי ברטיבתא כדאמרינן הכא והיכא מטמאי טומאת אוכלין אבל ההיא דפ' בא סימן דפלפלין אין מטמאין מיירי ביבישתא אבל הקשה ה"ר שמעון מדקאמרינן בפ' בכל מערבין (עירובין כח.) זרע גרגיר מתעשר זרע וירק ראוי לאכילה לפי שהראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותו ומטבלין בו גלי ומהאי טעמא מתעשרין נמי פלפלין יבשין ואפילו הכי אין מטמאין טומאת אוכלין ואומר רבי דשאני זרע גרגיר שבשחקו גם לאכול בפני עצמו אבל פלפלין אין ראויין לאכול בפני עצמו אלא לטיבול בעלמא אבל קשה עוד לה"ר יוסף וכללא הוא והרי תבלין שחייבין במעשר כדתניא (חולין דף ו.) הנותן לשכינתו עיסה כו' חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ואפ"ה אין מטמאין טומאת אוכלין כדתניא בפרק העור והרוטב (שם קכ.) גבי מאי קיפה פירמא ומסקינן דהיינו תבלין דאין מטמאין טומאת אוכלין ואומר רבי דשני מיני תבלין יש דהא אמרינן פרק בא סימן (נדה נא:) דאיכא לטעמא עבידא ואיכא דלאו לטעמא עבידא אי נמי אלתנן דמעשר קאי אשאור [ושביעית קאי] אתבלין דאפילו אוכלי בהמה חייבין בשביעית:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה תשבתו וכו' לרבויי כל העינויים כדלקמן בריש פרקין דף עד ע"א שבת שבתון כו': (ב) ד"ה כל האוכל כו' התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות:

מסורת הש"ס
ר"ה דף ט. [נ"ל שבתות] [נ"ל שבתות ימים טובים וכ"ה בר"ה ט. וכן בר"ף ורא"ש] ברכות דף לו: פסחים דף פח. ר"ה דף ט. ברכות דף לו: שם סוכה דף לה. [ע"ש ובר"י שם ו"ע] ברכות דף לו: ע"ש

מתני' התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנתיים בשביל שיהיו רגילין במצות: גמ' השתא בפני שתים מחנכין להו בפני שנה מבעיא אמר רב חסדא לא קשיא הא בחולה הא בבריא א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר בן ט' בן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א בן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק ור' יוחנן אמר השלמה דרבנן ליכא בן י' בן י"א מחנכין אותו לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא תנן התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים בשלמא לרב הונא ורב נחמן לפני שנה *ולפני שתים לפני שנה [א]לדבריהן ולפני שתים (א) לדבריהן אלא לרבי יוחנן קשיא אמר לך רבי יוחנן מאי שנה או שתים [ב] סמוך לפירקן ת"ש דתני רבה בר שמואל תינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל *מחנכין אותן שנה או שתים סמוך לפירקן בשלמא לר' יוחנן ניחא אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא אמרי לך רבנן מאי חינוך נמי דקתני השלמה ומי קרי לחינוך השלמה והא תניא אי זה חינוך היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו לשלש בשלש מאכילין אותו בארבע אמר רבא בר עולא תרי חנוכי הוו: מתני' עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די: גמ' ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ע"ז מנלן דתניא *ר"א אומר אם נאמר °בכל נפשך למה נאמר °בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך (ב) אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר ובכל מאדך גילוי עריות ושפיכת דמים מנא לן דתניא *רבי אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין למדנו מרוצח לנערה המאורסה אלא *)ה"ז בא ללמד ונמצא למד מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח (*כו') מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור

ורוצח

תורה אור: דברים ו | שם | שם כב

רש"י

מתני' אין מענין אותן. אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותן. לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירקן פירקן הוי בן שלש עשרה לנקבה וארבע עשרה לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג והיא פירקה לעונשין ותינוק בי"ג ויום אחד נמלא שנת י"ד פרקו לעונשין ושנת י"ג היא שנה הסמוכה לפרקו ושנת י"ב היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרקו: או לפני שתי שנים. שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרקו דהיינו שלש שנים לפני פרקו ובגמרא פריך השתא לפני שתים דהיינו ג' שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתים מיבעיא: גמ' בחולה. כחוש ותשוש כח: אמר רב הונא בן שמונה. לבריא שעברה שמנה ונכנסת לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה: ובן תשע. לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר דהיינו ג' שנים לפני פרקה מחנכין לשעות: בן עשר. לבריאה שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר וכן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאוריי' שהיא פירקן בתינוקת הבריאה והחולה שוות בו: ורב נחמן אומר וכו'. לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק: תנן. מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שתים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריאה ארבע שנים מצי לתרוצ' למתני' כולה בחולה וה"ק מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמת דבריהם שהם שלש לפני השלמת דד"ת כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהיא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתים הסמוכים לפרק דאורייתא: אלא לר' יוחנן קשיא. לדידיה לא מיתוקמא מתניתין כלל דהא אמרינן השלמה מדרבנן ליכא דתימא מתני' חדא קתני כדאוקימנא אליבא דרב הונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקימנא רב חסדא נמי לא תוקמא דמתני' קתני שלש לבריא ושתים לחולה ור' יוחנן אמר שתים לבריא ואחת לחולה: אמר לך רבי יוחנן. לא תתני לפני שנה דמשמע שתים ולפני שתים דמשמע ג' שנים אלא אימא מחנכין אותה שנה סמוך לפרק' בחולה ושתים לבריא: תא שמע דתנא רבה בר שמואל. שנה או שתים כר' יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שתים: לר' יוחנן ניחא. ומוקי לה שנה לחולה ושתים לבריא: אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא. דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקת חולה שמחנכין אותה בעשירית וברייתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים: מאי חינוך דקתני השלמה. דדבריהם ולדידן נמי השלמה דדבריהם שתים לבריא לפני השלמה דאורייתא אחת לחולה: מתני' עוברה שהריחה. העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנין: ע"פ בקיאין. אם יאמרו שני רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל: גמ' כוש. פלך תוחבין לה כוש ברוטב של אותו בשר ומוללתו: למה נאמר בכל מאודך וכו'. יאמר החביב שבהן וכ"ש שאינו חביב: כי כאשר יקום. בנערה המאורסה כתיב: מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה. שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה: מה נערה המאורסה ניתן רשות. למציל להצילה מבעילת זו בנפשו של בועל זה להורגו עד שלא בא עליה כדכתיב אין מושיע לה (דברים כב) הא יש מושיע יושיענה בכל לידי תשועה: רוצח יהרג ואל יעבור. אם אמרו לו הרוג חבירך ואם לאו אהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן: אף נערה המאורסה. אם יאמרו בעול ארוסת חבירך או תיהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא וראיה לדבר אסתר:

ורוצח

תוספות

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא. ולא מצי לשנויי דסמוך לפירקן ולהשלמת דדבריהם קאמר דסמוך לפירקן משמע פרק דגדלות י"ב שנים ויום אחד לתינוקת וי"ג שנים ויום אחד לתינוק:

מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. פירש רש"י דלא גרס תיהרג דאיהי לא מחייבא למימסר נפשיה דקרקע עולם היא ובהא ניחא הא דבסוף פ' בן סורר (סנהדרין עד:) פריך והא אסתר פרהסיא הואי ואמאי לא פריך והא ג"ע יהרג ואל יעבור אפי' בצינעא ולמאי דלא גרס תיהרג ניחא דלענין ג"ע ידע שפיר המקשה דמהני קרקע עולם אבל לענין פרהסיא דטעמא משום חילול השם לא אסיק אדעתיה דמהני ולהכי פריך והא אסתר פרהסיא הואי ומשני לענין פרהסיא נמי קרקע עולם היתה ומהני ותדע דאיהי דלא עבדה מעשה אין לה ליהרג דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה דיהרג היינו משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' וה"מ היכא דעביד מעשה אבל אי לא עביד מעשה כגון שרוצים להפילו על התינוק כדי להורגו ואם יעכב על ידם יהרגוהו וכל כי

מי שאמר הריני נזיר מגלח (דף כח:) גמרא האיש מדיר את בנו בנזיר כדר"ל דאמר כדי לחנכו במצות במ אין כתו לא דבתו אין חייב לחנכה וי"ל דהתם לא איירי אלא דוקא לענין נזירות אבל ודאי לענין שאר מצות חייב לחנכה וא"ת הא דאמרינן בכל דוכתא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו השתא חנוכי מחנכינן אפרושי מאיסורא מיבעיא ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולא פרושי מאיסורא וכא (דמוזהרין) [דקרינן] הכא [חינוך] במה שמענין אותו ביוה"כ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מלאכול אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצות ועניתם את נפשותיכם וי' אומר דחינוך לא שייך אלא כאב אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך הלכך נמי אין מוזהרין להפרישו ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה שמא הוה להם אב והנכס בכך ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכם למצוה בעלמא. מ"כ: חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. הקשה רבינו יצחק ורבינו יעקב על הא דאמרינן בריש כתובות (דף ג:) גבי נשואות שהיו מוסרות עצמן לפי שאסורות לבעליהן ולדרוש להו דאונס שרי ומה מועיל כי אונס שרי והיא אסורה לבעלה מ"מ יש לה למסור נפשה כדאמרי' הכא ואומר ר"ת דבעכו"ם לא שייך גילוי עריות דהא רחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים וכבהמה דמי כדאמרינן בנושאין על האנוסה (יבמות נח.) ומביא ראיה מדאמרינן פ' בן סורר (סנהדרין עד:) והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והכי אסתר גילוי עריות איכא ומס"ע התיר רבינו יעקב בעכו"ם אחד שבא על בת ישראל תחת בעלה וגירשה והמירה דתה ונשאה העכו"ם וחזרו ונתגיירו שניהם והתיר רבינו יעקב לעכו"ם שנתגייר לישאנה ואמר משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים ואינו אוסרתה לישראל בעלה ולא שייך בה כשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל והקשה לו ה"ר יצחק בר' מרדכי על זה דהא קא מתרץ דלא דרשינן להו דאונס שרי משום פרוצות שכיח בעילות ברצון והיו אסורות לבעליהן ואיך יאסרו ע"י ביאת עכו"ם ועוד דאמרי' בפ' בני כתובות (דף כו:) האשה שנחבשה בידי עכו"ם ע"י נפשות אסורה לבעלה ואמרי' נמי בפ"ק דמגילה (דף טו.) וכאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבי כך אבדתי ממך שעד עכשיו באונס ועתה ברצון וגם נכרי פוסל לכהונה אע"ג דבהמה לא פסלה כדנפקא לן בהבא על יבמתו (יבמות נט:) ובכמה דוכתי דאין זנות לבהמה ש"מ מכל הני דביאת עכו"ם אוסרת והא דאמרינן דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם היינו דוקא לענין קורבה כדאמרינן בפרק נושאין (שם נח.) דאפילו הם תאומים דמטיפה אחת הוו חשיבי כעכו"ם ועל שהתיר לעכו"ם שנתגייר לישא אשתו קשה לרבי מדתנן בסוטה פרק ארוסה ושומרת יבם (דף כד.) ע"י כל העריות מקנין וקאמר התם (דף כו.) דאתי לרבויי אפילו עכו"ם מיהו אומר רבי דנ"ע דלאו הוא מהני כלן טעמא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין זה הבועל שנתארסה לו אע"פ שאינה מועיל לפוטרו ממיתה כשבא על אשת ישראל ונתגייר כדאמר בפ' בן סורר (סנהדרין עא:) והך סוגיא דכתובות מפרש רבי הכי ולידרוש להו אונס שרי ואין צריכות למסור עצמן כיון דלא עבדי מעשה והכי לא פריך והא אסתר עריות הואי כיון דלא עבדה מעשה ומכל מקום פריך והא פרהסיא הוה הואיל ואיכא חילול השם בכך וכן פירש רש"י כאן דגרים אף גבי נערה המאורסה יהרג ואל יעבור אבל בנערה לא דלא עבדה מעשה ורביה לדבר אסתר ומשני התם אסתר קרקע עולם היתה ולכך אינה צריכה למסור עצמה וכן גבי רוצח נמי אם לא היה עושה מעשה לא הוה צריך למסור עצמו כגון שאומרים לו הנח לנו שנקחך ונשליכך על התינוק וכן בע"ז אם היו כופפים קומתו לפני ע"ז אינו חייב למסור עצמו דלא קא עביד מעשה וכן בגילוי עריות אם היה מקושה ככר והביאוהו על הערוה פטור אבל אם נתקשה חייב דאין קישוי אלא לדעת כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות נג:) והא דפריך תלמודא בפרק מצות חליצה (שם קג.) ובנזיר (דף כג:) ובהוריות (דף י:) גבי סיסרא שבא על יעל והא קא מהניא מעבירה ומשני טובתן של רשעים כו' לא בעי למימר שחייבת למסור עצמה דהא קרקע עולם היא ועוד בי זו לא היתה קושיא

שבוא

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' י' סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תרטז סעיף ב:

ס ג מיי' פי"ד מהל' מ"א הל' יד וכס"ב מהל' שביתת עשור הלכה ט סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תריז סעיף ג

סא ד מיי' פ"ה מהלכו' יסודי התורה הל' ב סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנז סעיף א: [רב אלפס כאן ובסנהד' פ"ח דף רעד:]

סב ה ו מיי' פ"א מהל' רוצח הל' ה והל' י' סמג לאוין קסד וסמג עשין עד:

רבינו חננאל

תינוקות אין מענין אותם ביוה"כ אבל מחנכין אותן קודם שנה קודםשתיםבשביל שיהיו רגילין במצות. אוקימנא בבריא קודם שתים. קודם שנה בחולה. דייקא מתני' כרב הונא ורב נחמן דאמרי מבן ח' ובן ט' מחנכין אותן לשעות. בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן. ובן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקות ובתינוק בן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות. בן י"א ובן י"ב משלימין אותן מדרבנן. והא דתני רבה בר שמואל מחנכין אותן שנה או שנתים סמוך לפרקן משני חינוך זה השלמה מדרבנן היא ודכוותייהו קי"לכבתראי אינון. ואע"ג דר' יוחנן [ס"ל] דהשלמה מדרבנן ליכא אלא שנה לחולה ושתים לבריא מחנכין אותן לשעות ובפירקן משלימין מדאורייתא. ואקשינןעליה מטתניתין ושני ליה כיון דתני מחמרי ואינון בתראי קי"ל כוותיהו. ותרי חינוכי הוו דתניא איזהו חינוך היה רגיל לוכל בב' שעות מאכילין אותו בשלש. בשלש מאכילין אותו בארבע והשלמה נמי דמדרבנן חינוך קרי ליה: עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתיישב נפשה. ת"ר עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב. נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה. לא נתיישבה מאכילין אותה איסור עצמו. שאין לך דבר שעומד לפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ופשוטה היא:

תוספות ישנים

בן שמונה בן תשע מחנכין ובתינוקת. ק"ל דאמרי' בנזיר פרק

מסורת הש"ס

ולפני שתים ניחא כצ"ל

[תוספ' פ"ד]

[ברכות סא: סנהדרין עד. פסחים דף כה.]

[פסחים שם: סנהדרין שם. ודף עג.]

*)[פסחים כה: ושם נסמן]

[נ"ל ניתן להצילו בנפשו כ"א בכל המקומות]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפני שנה לדבריהן ולפני שתים לדברי תורה אלא לר' יוחנן קשיא: (ב) שם למה נאמר בכל נפשך אלא לומר לך אם יש לך אדם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לפני שנה לדבריהן ולפני שתים לדבריהן. נ"ב פי' דלפ"נ הפי' דמתני' אבל מחנכין אותן לפני שנה וכו' אינו קאי על התחלת זמן של חינוך אלא קאי על משכת זמן דעד לפני שנה של חיוב דאורייתא מחנכין ואותו השנה משלימין מדבריהן וזה לחולה ולפני שנתים פי' ג"כ לפני חיוב דאורייתא מחנכין ואותן השתי שנים משלימין לדבריהן וזה לבריא: [ב] שם סמוך לפרקן. פי' דמאי דקתני במתני' שנה כו' אהתחלת זמן קאי ולא תתני לפני כו' אלא אימא מחנכין שנה סמוך לפרקן שהוא י"א לחולה ושנתים סמוך לפרקן שהן עשר ואחד עשר לבריא ומשם ואילך משלימין מדאורייתא:

גליון הש"ס גמ' השלמה דרבנן ליכא. עיין כתובות דף ; ע"א תוס' ד"ה ובת תריסר:

ורוצח גופיה מנא לן [א]סברא היא *דההוא דאתא לקמיה (*דרבא) אמר ליה אמר לי מרי דוראי קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך א"ל נקטלך ולא תקטול מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי [ב]ההיא עוברה דארחא אתו לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא לחושו לה ואילחישא קרי עליה °בטרם אצרך בבטן (ירמי' א) ידעתיך וגו' נפק מינה רבי יוחנן ההיא עוברה דארחא אתו לקמיה דרבי חנינא אמר להו לחושו לה ולא אילחישא קרי עליה

זורו

תורה אור

רש"י

ורוצח גופיה מנלן. דיהרג ואל יעבור: מרי דוראי. שלטון של כפר שאני דר שם: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. כלומר מאי דעתיך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצות אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטילה למה ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו למה יהיה דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל: ההיא עוברה דארחא. שהריחה ויום הכפורים היה: לחושו לה. באזנה שיוה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק: ואלחישה. קיבלה את הלחישה שפסק העובר מתאותו:

זורו

תוספות

כי האי גוונא אין לו ליהרג דאדרבה נימא מאי חזית דדמא דידיה סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי ועוד דהיקשא דקרא בנאלה שהורג בידים כתיב כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' ורבא דפליג בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד:) אשיטויא דקרקע עולם ומשני הנאת עצמו שאני פירוש כשאונסין את האדם לעבור בדבר שיש לו הנאה לעצמו ליכא חילול השם לא פליג אלא לענין פרהסיא דלא מהני קרקע עולם אבל לענין גילוי עריות מודה דמהני קרקע עולם אי נמי אפילו לענין פרהסיא לא פליג אלא מוסיף עוד טעם שני ויש מפרשים דלהכי לא פריך התם והא אסתר גילוי עריות הואי משום דלא מיתהניא מעבירה שהטיל בה זוהמא כדמשני גבי יעל בפרק רביעי דנזיר (דף כג:) ובפרק מצות חליצה (יבמות דף קג:) כי פריך והא קמתהניא מעבירה ומפרש כך כיון דמיתהניא היה לה ליהרג משום גילוי עריות ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים ולא נהירא חדא לענין דלא מיחייבא למימסר נפשה לא מהני האי דלא מתהניא דבלאו הנאה נמי איכא איסור ערוה אע"ג דאמרינן פרק המניח (ב"ק דף לב.) ונכרתו הנפשות העושות הנאה לתרוייהו אית להו °מכל מקום בלא הנאה נמי מיחייבא כגון שלא כדרכה אע"ג דמיקרי עינוי ועוד דאי אפשר שלא תיהנה קצת ועוד אם נתכוונה להציל עצמה במה הכתוב משבחה והלא לצורך עצמה עשתה ועוד פשיטא דלא היה חפץ להורגה כי היה בורח על נפשו ואדרבה היה צריך שתטמינהו שלא ימצאוהו הרודפים והיא שידלתו בדברים עד שבא עליה כדי להתיש כחו כמו שמוכיח בענין אלא יש לומר משום דקאמרינן לעיל מינה גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה דכתיב מנשים באהל תבורך מאן נינהו מנשים באהל שרה רבקה רחל ולאה פי' שהאמהות נתכוונו להבנות מבעליהן ופריך אמאי הכתוב משבחה טפי מנשים באהל והא קא מיתהניא מעבירה ומשני לא הוה לה הנאה כולי האי דלעברה היה גדול מהנאתה דטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים ואף על גב דבפרק מצות חליצה (יבמות דף קג.) פריך נמי הכי אף על פי שאין לשם גדולה עבירה לשמה כו' י"ל אההיא דנזיר קא סמיך וכמו שפירש רש"י דגרס יהרג כן גורס בשאלתות בפר' ואהרן* והקשה השאלתות מהא דאמר רבא בריש פרק הבא על יבמתו (שם דף נג:) אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת ואם כן אונס בדידיה מי איכא דקאמר אף גילוי עריות יהרג ואל יעבור והא לאו אונס הוא אלא רצון כיון דאין קישוי אלא לדעת ותירץ משכחת לה להתרפאות כי ההיא דסוף פרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עה.) באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא אתריה וכו' עד ימות ואל תיבעל בו ולשון יהרג לא משמע כפי' דהוה ליה למימר ימות ואל יעבור ור"י פירש דההוא דרבא מיירי שהנכרים מדביקין אותו בערוה ואינו יכול לישמט מזה אלא אם כן יהרגוהו ועל זה קאמר דאין טענת אונס לומר דאין עושה מעשה אלא אחרים עושים בו מעשה כמו קרקע עולם וס"ד אמינא דיעבור ואל יהרג קמ"ל כיון שיודע בעצמו שאם ידביקוהו אי אפשר שלא יתקשה הקישוי דקא עביד חשיב כעושה מעשה אע"ג דעל ידי אונס בא לו ואע"ג דאיכא למ"ד המשמש מת בעריות חייב ואפילו הכי כשמדביקין אותו ומשמש מת פטור כיון דאנוס א"כ מה לי משמש באבר מת מה לי בקישוי י"ל רבא לטעמיה דאמר בפרק שני דשבועות (דף יח.) המשמש מת פטור ועוד י"ל שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה כדאמר גבי משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי בפ"ב דשבועות (ג"ז שם.) ופירש באבר חי חייב אפי' למאן דאמר המשמש מת חייב משום דהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה הכא נמי אם הדביקוהו ושמש מת או אם נתקשה לאשתו בהיתר והדביקוהו פטור אבל אם הדביקוהו ושוב נתקשה חייב והשתא למאי דפרישי' גרס יהרג ואי נמי גרס אף נערה המאורסה תיהרג ניחא ונוקמה כגון דעבדה מעשה שמאנסין אותה להביא הערוה עליה והא דפריך בכתובות (דף ג:) ולידרוש להו דאונס שרי אע"ג דגילוי עריות יהרג ואל יעבור התם נמי קרקע עולם הוו ורבינו תם היה מפרש בההיא דכתובות ודאסתר דלא מיחייבא למימסר נפשה בביאת עכו"ם שאין ביאתו ביאה ולא מיחייבא מיתה בביאתו דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם והוי כביאת בהמה בעלמא ומתוך כך התיר לבת ישראל שהמירה דתה ונשאת לעכו"ם וחזרה בתשובה והעכו"ם נתגייר לקיימה דאע"ג דאמר כשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל הני מילי בביאת ישראל אבל עכו"ם לא ולא נהירא לר"י בר מאיר דכיון דנאסרת לבעלה בביאת עכו"ם כדקאמר בכתובות (שם) איכא פרוצות כו' וכן בפרק שני דכתובות (דף כו:) האשה שנחבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה וכן באסתר וכאשר אבדתי אבדתי אלמא לגבי לאוסרה על בעלה לא חשיבא כביאת בהמה הכי נמי יש לאוסרה על הבועל וכן לפסול לכהונה פנויה שנבעלה לעכו"ם אע"ג דנבעלה לבהמה כשירה לכהונה בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט:) אלמא לא חשיבא כבהמה ודוקא לענין חיים אמר בפ' נושאין (שם דף נח.) דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים ובפ' ארוסה (סוטה דף כו:) אמרינן דמקנין ע"י נכרי ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מהו דתימא כי אמרינן ונסתרה והיא נטמאה הני מילי היכא דבהך ביאה אסירא ליה קא משמע לן אלמא דאפי' גבי עכו"ם שייך נטמאה לאסור לבעלה והוא הדין לבועל וליכא למידק איפכא מהתם מדקאמר דס"ד אמינא כיון דבלאו האי ביאה אסירא ליה לא מיתסרא עליה דבעל מכלל דעכו"ם גופיה לא צריך קרא לאוסרה על ידי אותה ביאה וא"כ גר מותר ע"י ביאה שבעל בהיותו עכו"ם דאי אסור הוה מיתוקם קרא שפיר אפילו בעכו"ם ומיתסרא עליה בהאי ביאה לכשיתגייר דבלאו הך ביאה(לא) הוה מיתסרא עליה היינו בהיותו עכו"ם שהיא אסורה ליבעל לעכו"ם ותימה כיון דאיכא איסור מיתה בביאת עכו"ם למה לא גירש מרדכי את אסתר בשעה שבאתה להצלת כלל ישראל וי"ל היה ירא פן יודע הדבר למלך ויתפרסם על ידי גט שהיתה אשתו דאי לא תימא הכי למה לא גירשה כדי שלא תאסר עליו ביאותה ויחזירנה אח"כ דמחזיר גרושתו לא מיתסרא בביאת זנות כדמוכח בסוטה פרק היה מביא (דף יח:) שלא היה מתנה עמה מאחר שתתגרש וא"ת הא דקאמר במס' ע"ז פ' ר' ישמעאל (דף נד.) גבי נעבד באונס דאסור דמפרש כגון שאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמה דידיה ופריך עלה אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר ומאי קושיא הא קרא בקרקע עולם דוקא איירי אבל עושה מעשה חייב למסור עצמו ומשתחוה לע"ז עושה מעשה הוא דבכפפו נכרים לפני ע"ז ליכא לאוקומיה דא"כ לאו מידי עבד ואין זה משתחוה ואפילו נראה כמשתחוה כעין שוחה ונוטל מעותיו בפני ע"ז אינו ועוד דאם כן אין כאן אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא הנכרים הכופפים קומתו הם האוסרים בהמתו לע"ז אם היתה נאסרת בכך וי"ל דהכי פירושו אונס רחמנא פטריה ממיתה וכיון דפטריה ממיתת בית דין אע"ג דמיחייב למסור עצמו לא חשיב נעבד ליאסר בכך עבודה ושפיר יליף מהאי קרא דפטור ממיתה באונס אפילו בעושה מעשה אע"ג דנערה לא עבדה מידי דהא איתקש בהאי קרא נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור בעשיית מעשה אף נערה יהרג הבועל או תיהרג היא בעשיית מעשה ובהאי קאמר קרא ולנערה שבעשיית מעשה עבדה בדיעבד מחמת אונס לא תעשה דבר והוא הדין משתחוה לע"ז כדי שלא יהרגוהו איכא למילף מיניה לפוטרו בדיעבד אפי' בעשיית מעשה וקסבר רבי זירא כיון דבדיעבד מיפטר העובד לא מיתסר נעבד בהא עבודה אע"פ שלא באונס מיתה היה חייב לאביי אע"ג דלא קבליה באלוה ולרבא דקבליה באלוה שהשתחוה בפירוש לשם קבלת אלהות אע"פ שאין פיו ולבו שוין שבפיו מפרש שעובד לשם אלהות ולבו לאביו שבשמים ורבא מהדר ליה לרבי זירא דחשיב שפיר נעבד אע"ג דפטור ממיתה °ועוד י"ל דמשמע ליה לענין מיתת ב"ד דאין חילוק בין עביד מעשה ללא עביד מעשה דהא אשה ברצון חייבת אף על גב דהויא קרקע עולם ובשפטר התם אונס ממיתת בית דין כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר לא שנא עביד מעשה ול"ש לא עביד מעשה:

הא

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הל' ז סמג עשין ה:

סד ב מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הל' ט סמג לאוין סה טור וש"ע א"ח סי' תריז סעיף ב:

[בסנהדרין אי' דרבא]

רבינו חננאל

עוברה דארחא ואתיא לקמיה דרבי ולחשו לה באודנא ואילחישא. וקרו עליה טרם תצא מרחם הקדשתיך ונפק מינה ר' יוחנן. ואחרת לא אילחישא וקרו עליה

תוספות ישנים

שהוא לא אנסה לבא עליה אלא היא הסיתתו לתשים כחו ועוד מה היה מתרץ טובתן של רשעים כו' וכי בשביל כך לא היה לה למסור עצמה אלא הכי פי' התם דאמאי משתבח בה קרא דכתיב תבורך מנשים יעל ואמרי' בנזיר ובהוריות כעין נשים דהיינו שרה רבקה רחל ולאה ודרשינן נמי התם גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה והא הכא נמי עבירה שלא לשמה היא שנהנית מעביר' ומשני טובתן של רשעים כו' ולא נהנית כלל ואע"ג דבפרק מצות חליצה לא מייתי התם הך דגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה מכל מקום עלה קאי ובשמעתין גרסינן גבי נערה יהרג ואל יעבור כדפריש רש"י ואי גרסינן תהרג כגון דעבדא איהי מעשה. מ"ר:

מסורת הש"ס

סנהדרין עד.

[סי' מב]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מה רולא וכו' מ"מ בלא הנאה נמי מיחייבא כגון שלא כדרכה. עיין קדושין דף כב ע"ב ובתוס' שם. ובסנהדרין דף נח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה: בשה"ד ועוד י"ל דמשמע ליה דלענין מיתת ב"ד אין חילוק. לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דמה בכדלדין מיתה אין חילוק הא מ"מ מכח דלא עבדא מעשה הדין דמותרת ותעמוד ולא תהרג אם עשתה בהיתר וברשות ב"ד פשיטא דא"ת מיתה. ואיהו דיהרג ואל יעבור ר"ל דאם עבר ח"מ. ובאמת גם בדידה אלו היה הדין דתהרג ואל תעבור היתה חייבת מיתה אף דלא עבדא מעשה אבל טעם פטור דידה כיון דכך הדין דתעבור ואל תהרג ועשתה בהיתר. וה' יאיר עיני:

תורה אור

°זורו רשעים מרחם נפק מיניה שבתאי אצר פירי: חולה מאכילין אותו על פי בקיאין: אמר ר' ינאי חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה מ"ט °לב יודע מרת נפשו פשיטא מהו דתימא רופא קים ליה טפי קמ"ל *רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך שומעין לרופא מ"ט תונבא הוא דנקיט ליה תנן חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא ע"פ בקיאין אין על פי בקי אחד לא הכא במאי עסקינן דאמר לא צריכנא וליספו ליה ע"פ בקי לא צריכא דאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין פשיטא ספק נפשות הוא *וספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר *רב ספרא תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן *) וה"מ לענין אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות הוא והא מדקתני סיפא ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו מכלל דרישא דאמר צריך חסורי מיחסרא והכי קתני בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין תרי אלא חד דאמר לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני אפי' איכא מאה דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן שנאמר לב יודע מרת נפשו תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא ה"ק בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו ע"פ עצמו שנאמר לב יודע מרת נפשו: **מתני'** מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפי' דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ור' מתיא בן חרש מתיר ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת *מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו: **גמ'** ת"ר *מניין היו יודעין שהאירו עיניו משיבחין בין טוב לרע אמר אביי ובטעמא ת"ר *מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה טבל ושביעית שביעית טבל ותרומה תנאי היא דתניא מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה בן תימא אומר תרומה ולא טבל אמר רבה היכא דאפשר בחולין דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה כי פליגי בדלא אפשר בחולין מר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה מר סבר טבל חמור אבל תרומה חזיא לכהן ומר סבר תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתקוניה אפשר

*) [נ"ל ה"מ וכן איתא ברי"ף והרא"ש]

רש"י

זורו רשעים מרחם. נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים: אצר פירי. להפקיע שערים ותניא (ב"ב דף צ:) אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שמפקיעין את השערים: תונבא. שטות אשטורדישו"ן* מחמת חוליו: על פי בקיאין. תרי ע"פ בקי לא וע"פ עצמו לא תיובתא דר' ינאי בתרוייהו: הכא במאי עסקינן. דאמר חולה לא צריך ואשמועינן מתני' דשומעין לרופאין: וניספו ליה על פי בקי. דהא באחד נמי אמר ר' ינאי דשומעין לרופא: ואע"ג דאמר רב ספרא. דהא דאמור רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמור אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן אשמעי' במתני' דכי אמרינן זיל בתר דעות באומדנא דממונא כגון בשומא ששמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אף על גב דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: מכלל דרישא דאמר צריך. ואפ"ה קתני מתני' ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא: במה דברים אמורים. דמאכילין אותו ע"פ בקיאין כלומר דבעינן בקיאין דאמר לא צריך ואמרי בקיאין צריך מאכילין אותו אבל אמר צריך אני אם אין שם בקיאין תרי דאמרי לא צריך אלא חד מאכילין אותו ע"פ עצמו כר' ינאי דאמר שומעין לחולה: מר בר רב אשי אמר. הך סיפא לא תפרש הכי דמשמע דהיכא דאמר צריך אני ואיכא תרי דאמרי לא צריך לא ציתינן ליה הא לא אמרי' דהיכא דאמר צריך אני ואפי' איכא מאה דאמרי לא צריך ציתינן ליה מאי טעמא לב יודע מרת נפשו: הכי גר' תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא הכי קאמר במה דברים אמורים דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו וכו'. אין שם בקיאין כלומר אין בקיאותן כלום: **מתני'** מי שאחזו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון עיניו כהות והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: כלב שוטה. מפרש בגמ': אין מאכילין מחצר כבד שלו. ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור *בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא: **גמ'** אמר אביי ובטעמא. משיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע: מאכילין אותו הקל הקל. אם אין לנו דברים מותרים כדי צרכו ויש לפנינו מיני איסורין מאכילין אותו הקל הקל שבהם: טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית. לאחר זמן הביעור שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה: בדאפשר בחולין. שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתינטל תרומתו: דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה. חולין ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה: כי פליגי דלא אפשר בחולין. אלא אם כן אוכל את כולו וקאמר מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן ובן תימא אומר מוטב שיפרישו תרומתו ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא: מר סבר טבל חמור. שאפי' לכהנים אינו ראוי: ומר סבר תרומה חמורה. שאין לה היתר אבל טבל אפשר דמתקן להו וחולין יהו ראוין לכל אדם: אפשר

תוספות

הא מדקתני סיפא אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מכלל דרישא דאמר צריך. והכי קאמר כל כמה דמצינו לאהדורי אבקיאין מהדרינן ולא סמכי' אחולה גופיה אלא היכא דליכא בקיאין כלל וכ"ש היכא דרופא בקי אומר אינו צריך וחולה אומר צריך דלא סמכינן עליה להכחיש הבקי: **מר** בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני. פלוגתא דרבוותא הוא אי הלכתא כמר בר רב אשי אי לא בסדר תנאים ואמוראים כתב הלכתא כמר בר רב אשי בכולי הש"ס לבר ממיפך שבועה ואודיתא מיפך שבועה בפרק שבועת הדיינין (שבועות דף מא.) ואודיתא בסוף פרק זה בורר (סנהדרין דף כט:) ור"ח כתב דהלכתא כוותיה בכוליה הש"ס בר ממיפך שבועה וחיוורי חוורי גבי לומת הגידין שילהי פרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) וסימניך הפך לבן ורב האי ורבינו גרשום זצ"ל פסקו הלכתא כוותיה (*בר) במיפך שבועה ואודיתא ובכולי הש"ס לא*: הכי

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה ח סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תריח סעיף א:

סו ב טוש"ע שם סעיף ג:

סז ג שם סעיף ד:

סח ד שם סעיף א:

סט ה מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' טז ופ"ב מהל' שביתת עשור הל' ט סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תריח סעיף ט:

ע ו מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה א סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף י:

עא ז מיי' שם הל' יח טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ג:

עב ח מי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' טז טוש"ע או"ח סי' תריח סעיף ט:

עג ט י כ ל מיי' שם הל' יז: [ועי' תוס' סנהדרין כט: ד"ה מר ותוס' שבועות מא. ד"ה ולמר ותוס' חולין עז: ד"ה מר ותוס' כתובות פד: ד"ה והוא ודף נו. ד"ה אלמנה]

מסורת הש"ס

[תהלים נח] [משלי יד]

ובערוך פי' כעין טרידת דעת בעלמא

[שבת קכט. וש"נ]

[תמורה כז: ובשבועות מב. אמר שכי ר"ה ברי' דר"י לרב פפא]

ערכין ז:

[תוספ' פ"ד] [שם]

עיין ספ"ח דכלאים

רבינו חננאל

זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתא אוצר פירי: ירושלמי בתחלה תוחבין לה ברוטב אם שבה נפשה הרי יפה ואם לאו נותנין לה מגופו של איסור ב' עוברות באו לפני ר' טרפון שלח תרין תלמידין ואמרו להו יומא דין צומא רבא אמרין לחדא *) ושדיך (וקריין). וקרין עלוי מבטן אמי אלי אתה. אמרין לאחריתי ולא שדיך וקרין עלוי זורו רשעים מרחם: חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין. אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר דיי. א"ר ינאי חולה אמר צריך. רופא אומר אינו צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו. רופא אומר צריך חולה אומר איני צריך שומעין לרופא. מ"ט תונבא נקיט ליה. וספק נפשות להקל. תנן חולה מאכילין אותו כו' ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן ה"מ לממונא אבל הכא ספק נפשות להקל. מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר חולה (איני) צריך אני אפי' ק' אומרים אינו צריך לחולה שומעין כדכתיב לב יודע מרת נפשו. ומקשה ליה ממתני' דקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין. מתריץ הכי קתני בד"א בדלא אמר חולה צריך אני. אבל אם אמר חולה צריך אני. אין שם בקיאין כלומר אין משגיחין לבקיאין אלא מאכילין אותו ע"פ עצמו. מ"ט [לב] יודע מרת נפשו: מי שאחזו בולמוס. פי' בולמוס בלשון יון גרונו של שור. כלומר זה החולי אולי אוכל הרבה כלחוך השור מאכילין אותו אפי' דבר טמא עד שיאורו עיניו. מנא יודעין שהאירו עיניו כדי שיכיר בין טוב לרע. אמר אביי ובטעמ'. ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבלה מאכילין אותו נבלה. [נבלה] ושביעית נבלה טבל ושביעית שביעית טבל ותרומה תנאי היא דתניא מאכילין אותו טבל ולא תרומה. בן תימא אומר תרומה ולא טבל ואוקימנא כי פליגי בדלא אפשר לתקוני. אבל בדאפשר לתקוני כ"ע מתקנין וספינן ליה.

*) וכ"ה בערוך ערך שדך ושכו המים תרגום ירושלמי ושדכו מיא ע"ש.

תוספות ישנים

חולה אמר צריך כו'. וכגון שירא להיות מסוכן דאם לא כן אין מאכילין אותו ולא דמי לשיתה מיכה לנר שתכבידה מדלקת לה את הנר ומוקמינן לה כפרק מפנין (שבת קכח:) בסומא ומשמע שמדליקין לה בשתם ואפילו אינה אומרת כן דהתם נמי קים להו לרבנן דאיתובי דעתא דהדלקת נר דילה איכא פקוח נפש ומטעם דלא דלקמן דאמרינן סוכר דלא ומוליאו איכא נמי פקוח נפש לתינוק אבל במאכיל לחולה בעינן שיאמר או הוא או בקיאין שצריך מחמת שרואה סכנה שם יכביד עליו חוליו ויש ספרים שכתוב בשן בהא מילתא דרבי ינאי משום ספק נפשות להקל מכו דתימא האי דקאמר חולה אגב תונביה וכל הני דאמרי צריכין אנו דמחללין עליהם השבת כולהו מיירי דמחמת דאגת סכנה אומר כן. מ"ר · וגם נראה לי דבדברים ידועין כגון למחין וכיולא בו יש סרכה אנשים שבקיאין בכך ואין נראה דרופא ובקי בכך בעינן: **מר** בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני כו'. וכוותיה קיימא לן דהוא בתרא ועוד קיימא לן כוותיה בכולי תלמודא לבר ממיפך שבועתא ואודיתא כמו שכתוב בתשובת הגאונים כמו שפי' בשבועות:

עין משפט
נר מצוה

עד א מיי' פ"כ מהלכות שבת הלכה ז טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף ז :

רבינו חננאל

נימא כתנאי מי שנשכו נחש קורין אותו רופא ממקום למקום וקורעין לו תרנגולת וגוזזין לו כרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר דברי רבי ר' אלעזר ב"ר שמעון אומר לא יאכל עד שיעשר ומסקנא ה"מ במעשר ירק דהוא מדרבנן · אבל מעשר דאורייתא דברי הכל עד שיעשר: ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה שכל מיני מתיקה מאירין את העינים כו' · אמר אביי לא שנו אלא אחר אכילה אבל קודם אכילה מינרר גריר שנא' וימצאו איש מצרי בשדה ויקראו אותו אל דוד ויתנו לו לחם [לאכול] וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבלה ושני צמוקין ויאכל ותשב רוחו אליו. ר' יוחנן אחזיה בולמוס ורץ למזרחה של תאנה ואכל כו' וקרא והחכמה תחיה בעליה · ר' יוסי אחזיה בולמוס וקיפח הרועה כלומר אכל כל מה שהיה לו : ירושלמי רב הינא עשרים וארבעה עשרונות שאכל לרעבון אכלן ר' יהודה קיפח את כל העיר · ר' מאיר הוה דאיק בשמא כו' ואיקלעו בגברא דשמיה כידור. ובההוא דהוה שמיה [בלה] וכו': מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ור' מתיא בן חרש מתיר : ת"ר ה' דברים נאמרו בכלב שוטה פי' פתוח כו' · ממאי הוי רב אמר נשים כשפניות משחקות בו שמואל אמר רוח חזית שורה עליו וכשהורגין אותו אין

גליון הש"ס

גמ' פשיטא טלטול מדרבנן . וכן הוא יבמות דף נג ע"א וצע"ג :

[לשון דתנן צ"ע דאין זה משנה לכך צ"ל דתניא]

[בע"י ליתא]

אפשר בחולין פשיטא (א) לא צריכא בשבת בשבת נמי °פשיטא טלטול מדרבנן הוא הכא במאי עסקינן בעציץ שאינו נקוב דרבנן מר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה לימא תנאי היא דתניא *מי שנשכו נחש קורין לו רופא ממקום למקום ומקרעין לו את התרנגולת וגוזזין לו את הכרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר דברי רבי ר' אלעזר בר' שמעון אומר לא יאכל עד שיעשר נימא ר' אלעזר בר' שמעון היא ולא רבי אפי' תימא רבי עד כאן לא קאמר רבי התם אלא לענין מעשר ירק דרבנן אבל במעשר דגן דטבל דאורייתא הוא אפי' רבי מודה דאי שרית ליה בעציץ שאינו נקוב אתי למיכל בעציץ שהוא נקוב ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין מאור עיניו של אדם ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °ראו נא כי אורו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר דהתם לאו בולמוס אחזיה אמר אביי ל"ש אלא לאחר אכילה אבל קודם אכילה מגרר גריר דכתיב °וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה ושני צמוקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות אמר ר"נ אמר שמואל מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אליה בדבש רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סולת נקיה בדבש רב פפא אמר אפי' קמחי דשערי בדיבשא אמר ר' יוחנן פעם אחת אחזני בולמוס ורצתי למזרחה של תאנה וקיימתי בעצמי °החכמה תחיה בעליה דתני רב יוסף הרוצה לטעום טעם תאנה יפנה למזרחה שנאמר °וממגד תבואות שמש ר' יהודה ור' יוסי הוו קא אזלי באורחא אחזיה בולמוס לר' יהודה קפחיה לרועה אכליה לריפתא א"ל ר' יוסי קפחת את הרועה כי מטו למתא אחזיה בולמוס לר' יוסי אהדרוהו בלגי וצעי א"ל ר' יהודה אני קפחתי את הרועה ואתה קפחת את העיר כולה ותו ר"מ ור' יהודה ור' יוסי הוו קא אזלי באורחא ר' מאיר הוה דייק בשמא ר' יהודה ור' יוסי לא הוו דייקו בשמא כי מטו להחוא דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו אמרו לו מה שמך אמר להו כידור אמר ש"מ אדם רשע הוא שנאמר °כי דור תהפוכות המה ר' יהודה ור' יוסי אשלימו ליה כיסייהו ר"מ לא אשלים ליה כיסיה אזל (ב) אותביה בי קבריה דאבוה אתחזי ליה בחלמיה תא שקיל כיסא דמנח ארישא דההוא גברא למחר אמר להו הכי אתחזי לי בחלמאי אמרי ליה חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא אזל ר"מ ונטריה כולי יומא ואייתיה למחר אמרו לו הב לן כיסן אמר להו לא היו דברים מעולם אמר להו ר"מ אמאי לא דייקיתו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר אמר להו אימר דאמרי אנא חששא אחזוקי מי אמרי משכוהו ועיילוהו לחנותא (ג) חזו טלפחי אשפמיה אזלו ויהבו סימנא לדביתהו ושקלוהו לכיסייהו ואייתו אזל איהו וקטליה לאיתתיה היינו (*דתנן) *מים א] ראשונים האכילו בשר חזיר מים אחרונים הרגו את הנפש ולבסוף הוו דייקי בשמא כי מטו להחוא ביתא דשמיה בלה לא עיילו לגביה אמרי שמע מינה רשע הוא דכתיב °ואמר לבלה נאופים *(כמו °אחרי בלותי היתה לי עדנה כלומר זקנה בנאופים) : מי שנשכו כלב שוטה וכו' : ת"ר חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה פיו פתוח ורירו נוטף ואזניו סרוחות וזנבו (ד) מונח על ירכותיו ומהלך בצידי דרכים וי"א אף נובח ואין קולו נשמע ממאי הוי רב אמר נשים כשפניות משחקות בו ושמואל אמר רוח רעה שורה עליו מאי איכא בינייהו למקטליה

מסורת הש"ס: ש"א יד · ש"א ל · קהלת ז · דברים לג · שם לג: · חולין קו. ע"ש נ"ע · יחזקאל כג. בראשית יח

אפשר בחולין פשיטא . דמתקנינן ליה : לא נריכא בשבת . שאפי' הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר יפרישוהו ולא יאכילוהו טבלים: בעניץ שאינו נקוב . דטבל שלו מדרבנן ושבות דהפרשת מעשרות בשבת דרבנן אשמועינן שידחה השבות ולא יאכילוהו טבל דרבנן דאתו למשרי נמי טבל דאורייתא כי האי גוונא : לימא תנאי היא . הך דרכה דאמר כדאפשר בחולין מתקנינן ליה ודחינן שבות דהפרשת תרומה בשבת מקמי אכילת טבל דעניץ שאינו נקוב דרבנן : קורין לו רופא . בשבת : וקורעין לו תרנגולת . לתת על המכה שזו היא רפואתו : וגוזזין לו כרישין . מן המחובר להאכילו : כרישין . כרתי : לימא . הא דרבה ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר מפרישין לו תרומה בשבת ואל יאכילוהו טבל דרבנן כגון ירק ולא רבי דאי רבי האמר אין נריך לעשר : עד כאן לא קאמר רבי אלא לענין מעשר ירק דרבנן. דלא מיחלף בטבל דאורייתא אבל דגן דאורייתא הוא אפי' רבי מודה דאף בעניץ שאינו נקוב מעשר דמיחלף בדאורייתא : ראו נא כי אורו עיני . ביהונתן כתיב : הכי גר' מאי אין ראיה לדבר דהתם לאו בולמוס אחזיה : מגרר גריר . ממשיך את הלב לתאות רעבון : ויאכל . לחם והדר ויתנו לו פלח דבילה : אליה . בשר שמן מאד : למזרחה של תאנה . שהשמש מכה שם מן הבקר עד חלות היום והשמש ממתק את הפרי : וממגד. לשון מעדנים : קפחיה . כפאו ונטל ככרו הימנו : אהדרוהו בלגי וצעי . סבבוהו בני העיר והקיפוהו לגינין של דבש ומתיקה וקערות של תבשילין : דייק בשמא . בשמו של בעל הבית אם נאה אם כעור : אשלימו ליה כיסייהו . ערב שבת היה והפקידו אצלו כיסם : דבי שמשי . של ערבי שבתות : לית בהו ממשא . מתוך שאדם במנוחה מהרהר ורואה חלומות ומתכוון היה לדחותו שלא ילך ויטלנו : חזו טלפחי אשפמיה. ראו עדשים על שפמו : יהבו סימנא לדביתהו . בעליך אמר שתתני לנו כיסינו וזה לך סימן שאכלתם היום עדשים : מים ראשונים האכילו בשר חזיר . פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול ונתן לפניו בשר חזיר : מים אחרונים הרגו את הנפש . זו היא אשתו של זה שאילו נטל מים אחרונים דרך הנוטלים ידים לקנח את שפמם בידים טופחות ולא היו עדשים נראין : ואזניו סרוחות . גדולות וכפולות למטן : משחקות בו . מראות בו כשפיהם לשחוק :

הגהות הב"ח (א) גמ' אפשר בחולין פשיטא . נ"ב פי' הא דקאמר היכא דאפשר בחולין דכ"ע לא פליגי פריך ליה הא פשיטא ומאי אתא לאשמועינן : (ב) שם ר"מ לא אשלים ליה כיסיה אזל ר"מ אותביה בכדא וקבריה בי קברי דאבוה דההוא גברא כדאיתא . אתחזי ליה בחלמיה כו' ולמחר כו' אמר ליה הכי כו' אמר ליה חלמא כו' : (ג) שם משכוהו ועיילוהו לחנותא אשקיוה חמרא חזו טלפחי אשפמיה : (ד) שם ואזניו סרוחות וזנבו מונחת לו בין ירכותיו ומהלך :

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' מים ראשונים האכילו בשר חזיר . נ"ב עיין פרש"י ועיין בדברי הב"י בי"ד ס"ס ק"ז :

תורה אור

למקטליה בדבר הנזרק תניא כוותיה דשמואל כשהורגין אותו אין הורגין אותו אלא בדבר הנזרק דחייף ביה מסתכן דנכית ליה מיית דחייף ביה מסתכן מאי תקנתיה נישלח מאניה (א) ונירהיט רב הונא בריה דרב יהושע חף ביה חד מינייהו בשוקא שלחינהו למאניה ורהיט אמר קיימתי בעצמי °החכמה תחיה בעליה דנכית ליה מיית מאי תקנתיה אמר אביי ניתי משכא דאפא דדיכרא וניכתוב עליה אנא פלניא בר פלניתא אמשכא דאפא דיכרא כתיבנא עלך כנתי כנתי קלירוס ואמרי לה קנדי קנדי קלורוס יה יה ה' צבאות אמן אמן סלה ונשלחינהו למאניה ולקברינהו בי קברי (ב) עד תריסר ירחי שתא ונפקינהו ונקלינהו בתנורא ונבדרינהו לקטמיה אפרשת דרכים והנך תריסר ירחי שתא כי שתי מיא לא לישתי אלא בגובתא דנחשא דילמא חזי בבואה דשידא וליסתכן כי הא *דאבא בר מרתא הוא אבא בר מניומי עבדא ליה אימיה גובתא דדהבא (ג): ועוד אמר ר' מתיא: *ר' יוחנן חש *בצפידנא אזל גבה דההיא מטרוניתא עבדא ליה מלתא חמשא ומעלי שבתא אמר לה בשבתא מאי אמרה ליה לא צריכת אי מצטריכנא מאי אמרה ליה אישתבע לי (ד) דלא מגלית אישתבע לאלהא דישראל לא מגלינא נפק דרשה בפירקא והא אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא הא לעמו ישראל מגלינא והא איכא חלול השם דמגלי לה מעיקרא מאי עבדא ליה אמר רב אחא בריה דרב אמי מי שאור שמן זית ומלח רב יימר אמר שאור גופיה שמן זית ומלח רב אשי אמר משחא דגדפא דאווזא אמר אביי אנא עבדי לכולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא איתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא וקלינהו בנורא אמרא חדתא ואדביק בככי דריה עבדי הכי ואיתסאי ממאי הוה מחמימי חמימי דחיטי ומשיורי כסא דהרסנא ומאי סימניה כד רמי מידי בככיה ואתא דמא מבי דרי רבי יוחנן כי חש בצפידנא עבד הכי בשבתא ואיתסי ורבי יוחנן היכי עביד הכי אמר ר"נ בר יצחק שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים אמר ליה רב חייא בר אבא לר' יוחנן כמאן כר' מתיא בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת א"ל שאני אומר בזו ולא באחרת לימא מסייע ליה מי שאחזו ירקון מאכילין אותו בשר חמור מי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת דברי ר' מתיא בן חרש וחכ"א באילו אין בהם משום רפואה באלו למעוטי מאי (ה) מאי לאו למעוטי סם לא למעוטי מקיזין דם לסרונכי ה"נ מסתברא דתניא שלשה דברים א"ר ישמעאל בר' יוסי ששמע משום רבי מתיא בן חרש מקיזין דם לסרונכי בשבת ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת וחכ"א באילו אין בהן משום רפואה באילו למעוטי מאי (ו) מאי לאו אתרתי בתרייתא ולמעוטי דרישא לא אתרתי דרישא קמייתא ולמעוטי דסיפא
תא

[שבת קכח. יבמות קכ. גיטין נז: מו"ק כז:]

[עי' רש"י לעיל]

למקטליה בדבר הנזרק. למ"ד רוח רעה שורה עליו לא יקרב אצלו להרגו בידים אלא זורק בו חץ או סכין והורגו: דחייף ביה. המתחכך בו: דנכית ליה. שהכלב נשכו: נישלח למאניה. יפשיט בגדיו: משכא דאפא. הוא הצבוע ובלע"ז פוטוי"ש: דאפא דיכרא. צבוע זכר: בגובתא דנחשא. על ידי קנה של נחשת: דילמא חזי לבבואה דשד. שקפץ מן הכלב עליו ומסתכן: צפידנא. חולי השינים והחניכים ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים ומסוכן הוא: מטרוניתא. נכרית היתה: עבדא ליה רפואה חמשא ומעלי שבתא. יום ה' בשבת וע"ש: והאיכא חלול השם. שהיא סבורה שעבר על שבועתו: דמגלי לה מעיקרא. מההיא שעתא גלי לה לא נשבעתי לך כי כך אמרתי: משחא דגדפא דאווזא. שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין כניי"ל סכה אותו על לדעיו: קשייתא דזיתי. גרעיני זיתים: דלא מלו תילתא. שלא הביאו שליש: אמרא חדתא. על מר חדש שקורין פוסוי"ר: ודביק בככי דדריה. הדבק בשורת השינים: ממאי הוי. על ידי מה בא החולי הזה: מחמימי חמימי דחיטי. האוכל פת חמה יותר מדאי: כסא דהרסנא. דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן: שיורי. שעבר עליו הלילה: מאי סימניה. של אותו חולי: כד רמי מידי בככיה. כשנותן כלום בשיניו זב הדם משורת שיניו: ורבי יוחנן היכי עביד הכי וכו'. לא גרסינן לה הכא אלא במסכת ע"ז (ז): כמאן עביד ר' יוחנן. לתת סם בשבת בשביל חולי השינים דקאמר לה אי מצריכנא מאי: שאני אומר בזו. מודים לו חכמים שהיא רפואה *לו בכלב שוטה באכר כבד שלו: ירקון. חולי שפניו מוריקות: הכי גרסינן וחכמים אומרים באלו אין בהן משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו למעוטי סם. והכי קאמרי ליה בשתים הראשונות אין זו רפואה גמורה לעבור עליהן דבר תורה ולמעוטי סם דיש בו משום רפואה: לא למעוטי מקיזין דם לסרונכי: בשבת לעולם אכולי הנך פליגי ומאי באלו משום דשמעוה לר' מתיא דאמר אכתי אחריתי: לסרונכי. חולי ששמו אשטרנגליו"ן הוא בו"ן מלכט ובההיא מודה ליה: ה"ג הכי נמי מסתברא דתניא שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן עזריה משום ר' מתיא בן חרש מקיזין דם לסרונכי בשבת ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת וחכמים אומרים באלו אין בהם משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו אתרתי בתרייתא ולמעוטי דרישא לא אתרתי דרישא ולמעוטי דסיפא:
תא

הכי נמי מסתברא שלשה דברים כו'. ריב"א ל"ג הכי נמי מסתברא אלא הכי גרים תא שמע שלשה דברים משום דמאי אולמיה דהא מהא דאייתי כבר ונראה לי דשפיר מייתי דברייתא קמייתא לא מיתני בה מקיז דם לסרונכי ולהכי הוי דוחק הא דמוקמינן למעוטי מקיז דם לסרונכי מה שלא הוזכר בה אבל מהא מייתי שפיר מאי לאו באלו אתרתי דסיפא דסליק מינה קאי ולמעוטי מקיז דם לסרונכי דקא תני רישא ואי (שמא) משום דבכל דוכתא נשאר הכי נמי מסתברא בשביל זה אין למוחקו דבפרק קמא דקידושין (ט:) גבי מעשה (ח) במדוני אחד) יש הכי נמי [*מסתברא] שאינו נשאר ובפרק הזהב (בבא מציעא דף מו: *) יש [ג"כ] הכי נמי מסתברא שאינו נשאר בשמעתא דמטבע אין נעשה חליפין לפירוש רש"י*:
אלא

עה א מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה ס סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף ג:

רש"א

[ושם ד"ה ופרי]

[ועי' תוס' זבחים יג. ד"ה דיקא נמי]

רבינו חננאל

הורגין אלא בדבר הנזרק ותניא כוותיה דשמואל. ועוד א"ר מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת ר' יוחנן חש בצפדינא פי' כאב השינים עבדא ליה ההיא מטרוניתא סמא יום חמישי וע"ש. א"ל בשבת מאי אמרה לי' לא צריכת ואי איצטריכנא מאי א"ל אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לה אלהי ישראל לא מגלינא והוה נקים בליביה בשעת שבועתו דלעמו ישראל מגלינא ובתר דאודעה ליה' אודעה הוא דלא הות ליך שבועתי אלא דלא מגלינא לאלהי ישראל אבל מגלינא לעמו ישראל' א"ל ר' חייא בר אבא לר' יוחנן כמאן כר' מתיא בן חרש דשרי להטיל סם בפיו בשבת' א"ל ר' יוחנן בהחושש בפיו מטילין לו סם בשבת דברי הכל היא ולא באחרת שחולקין. נימא מסייעא ליה לר' יוחנן הא דתניא מי שאחזו ירקון מאכילין אותו בשר חמור מי שנשכו כלב מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת דברי ר' מתיא בן חרש וחכ"א באלו אין בהן משום רפואה באלו לאו למעוטי סם דסם אית ביה רפואה ודחי לא למעוטי הזקת הדם לסרונכי. ולא עמדה

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי תקנתיה נישלח מאניה ונשדינהו קמיה ונירהיט וכי הא דרב הונא בריה דר"י כו' שלחינהו למאניה ושדי קמיה ורהיט אמר: (ב) שם ולקברינהו בי קיברי בפרשת דרכים עד תריסר ירחי שתא ולבתר הכי נפקינהו ונקלינהו: (ג) שם גובתא דדהבא ואתסי ועוד: (ד) שם אי מצטריכנא מאי אמרה ליה אישתבע לי לאלהא דישראל דלא מגלית אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא גליא ליה נפק דרשה כו' לאלהא דישראל הוא דלא מגלינא הא לעמא ישראל מגלינא: (ה) שם למעוטי מאי לאו כצ"ל ותי' מאי נמחק: (ו) שם לא אתרתי קמייתא כצ"ל ותי' דרישא נמחק: (ז) רש"י ד"ה ור' יוחנן כו' במסכת ע"ז. נ"ב ע"ש דף כח ע"א: (ח) תוס' ד"ה ה"נ וכו' מעשי במדוני אחד יש ה"נ מסתברא שאינו נשאר במסקנא ובפ' הזהב נמי יש ה"נ מסתברא:

עין משפט
נר מצוה

עו א מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף יא:

עז ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע שם סעיף יב:

עח ג מיי' שם הלכה טו יז וסמג שם טוש"ע שם סעיף יג:

עט ד ה ו מיי' שם הל' כ כא וסמג שם טוש"ע שם סי' שכט סעיף ב:

פ ז מיי' פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כו טוש"ע אה"ע סי' ד סעיף לג:

מסורת הש"ס

תא שמע דתני רבה בר שמואל עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת דברי ר"א בר' יוסי שאמר משום ר' מתיא בן חרש וחכמים אומרים בזו ולא באחרת בזו אהייא אילימא אעוברה פשיטא עוברה מי איכא למאן דאמר דלא אלא לאו אסם שמע מינה רב אשי אמר מתני' נמי דיקא ועוד אמר רבי מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לו סם בשבת ולא פליגי רבנן עליה ואם איתא דפליגי רבנן עליה ליערבינהו וליתנינהו וליפלגו רבנן בסיפא ש"מ: מפני שספק נפשות הוא וכו': ל"ל תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת אמר רב יהודה אמר *רב [א]לא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת היכי דמי כגון דאמדוה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא קמ"ל תניא נמי הכי *מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפי' ספק שבת אחרת [ב]ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י [א] כותיים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרין יעשו דברים הללו *לא ע"פ נשים ולא ע"פ כותיים אבל מצטרפין לדעת אחרת ת"ר [ג]מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד הא כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד אע"ג דמתקן דרגא ראה שננעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפי מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכיך מכובי וצריכא דאי אשמועינן ים משום דאדהכי והכי אזל ליה אבל בור דקא יתיב אימא לא צריכא ואי אשמועינן בור משום דקא מיבעית אבל ננעלה דלת אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשביש ליה באמגוזי צריכא: מכבין ומפסיקין: למה לי *דאפי' לחצר אחרת אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל [ד]לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב*) היכי דמי אי נימא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד בינייהו רובא ישראל נינהו (*אלא) פלגא ופלגא **)ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה כותיים וישראל אחד הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי [ה]לא צריכא דפרוש לחצר אחרת מהו דתימא *כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב איני והאמר ר' אסי א"ר יוחנן תשעה כותיים וישראל אחד באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש כולהו הא [ו]דפרוש מקצתייהו ומי אמר שמואל הכי והתנן *מצא בה תינוק מושלך אם רוב כותיים כותי ואם רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל ואמר רב לא שנו אלא להחיותו אבל [ז]לייחסו לא ושמואל

ת"ש דתני רב יוסף עוברה שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו' והחושש בפיו וכו' וחכ"א בזו. אנו מודים ולא באחרת: בזו אהייא אי נימא אעוברה פשיטא. וכי עוברה שהריחה ר' מתיא קתני לה שמתא היא: אלא·לאו אסם. קיימי דאילו אחצר כבד תנן פלוגתא במתני' ש"מ דבסם מודו: לא ספק שבת זו בלבד. לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה: והיכי דמי כגון דאמדוה. רופאים לעשות לו הרפואה שמנה ימים: להברותו. רחילה שמא יבריא מאיליו: על פי נשים. אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן: אבל מצטרפין לדעת אחרת. כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא (א) וספק נפשות להקל: פקוח. דשקומברנ"ש בלע"ז בכל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות: ואע"ג דלייד כוורי. עמו כל הני אע"ג דקאמר הכא משנה יתירה דייק דקתני ואינו צריך ליטול רשות למה ליה דתני הכא הא תני ליה והזריז ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן שאפי' הוא צריך לדבר: עוקר חוליא. כדי להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס: ננעלה דלת. והתינוק נבעת: למתבר' בשיפי. נסרים שצריך להם לישנא אחרינא בשיפי קיסמין להדלקה: ומפסיקין מפני הדליקה. בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר: דקא מכיך מכובי. משפיל ומאיע הגחלים ללמות עליהם לערב: דאדהכי והכי. אם ילך לבית דין לישאל אזיל ליה לאיבוד: משבש ליה. מפתהו ומקרקש לו אגוזים: דאפילו לחצר אחרת. דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים: לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב. דאם ספק כותי או ספק ישראל מפקחין ואע"ג דרובא כותים הוו התם: אי נימא תשעה ישראל וחד כותי. ונפל' מפולת על אחד מהן ואין ידוע אם ישראל אם כותי הוא: אלא דאיכא תשעה כותים וחד ישראל. ואשמועינן דאף על גב דרובא כותים חיישינן שמא ישראל הוא ומפקחין הא נמי פשיטא דקי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי דנפקא לן בסנהדרין* ובכתובות* מואורב לו פרט לזורק אבן לגו: לא צריכא דפרוש לחצר אחרת. ושם נפלה על האחד מפולת דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש במידי דניידי והכא לא אמרי' הכי ואע"ג דפרישתן כולהו ניידי: הא דפרוש כולהו. הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי (ליה) לא אזלינן בתר רובא: הא דפרוש מקצתייהו. ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק: והא תנן תינוק מושלך. משנה היא בסדר טהרות בעיר שישראל וכותים דרים בה: לא שנו. דאם רוב ישראל מחזקינן ליה לישראל אלא להחיותו: אבל לייחסו. כגון אם נקבה היא שיהא כהן מותר בה לא ואפי' ליכא למיחש לאסופי כגון הנך דאמרי' במס' קידושין (דף עג:) תלי בדיקולא תלי פיתקא רמי אומרא משלטי הדמי' חיישינן שמא כותית היא וגיורת אסורה לכהונה ואע"ג דרוב ישראל מעלה עשו ביוחסין דבעינן תרי רובי כדאמרי' בכתובות בפ"ק (דף טו.): ושמואל

אלא בגדולי ישראל. ואפי' היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבא לידי סכנה: **מכבין** ומפסיקין בפני הדליקה. תימה לי דהוה ליה זו ואין צריך לומר זו כיון דאפי' לכבויי שרי כ"ש להפסיק וי"ל אפי' לאתויי כלים דרך רשות הרבים ולהפסיק בהן דס"ד אמינא דווקא לכבויי שרי אבל כולי האי להביא כלים דרך רשות הרבים מלאים מים דאיכא תרתי הוצאה והכנסה וגרם כיבוי ועוד ס"ד אמינא כיבוי שרי טפי שהוא ברור יותר שיציל אבל להביא כלים דילמא קודם שיביאם תעבור הדליקה ונמצא שחילל שבת שלא לצורך קמ"ל: **הא** דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו. נראה לפרש דפרוש כולהו לחצר אחרת ויצאו גם משם ולא נשאר בהם עד אחד שנפלה עליו מפולת דאי פרוש לחצר אחרת ולא יצאו משם מה לי חצר זו מה לי חצר אחרת הא דפרוש מקצתייהו שלא פירש מכאן לאותה חצר אחרת אלא אחד: ולפקח דבספק נפשות לא אזלינן בתר רוב דעות רק מאכילין אותו מיד. א"כ למה לי להצטרף דעת אשה או כותי דכרי כששנים אומרים צריך אף ג' אומרים לא צריך אזלינן להקל ע"כ נ"ל כדאיתא בגמ' כששנים אומרים אינו צריך וא' אומר צריך דצריך שנצטרפות אשה שאומרת ג"כ צריך והו"ל פלגא ופלגא אבל כששנים אומרים צריך או אין צריך הנצטרפות אף אם ג' אומרים אין צריך וכן פסק בטור או"ח סי' תרי"ח כששנים אומרים צריך או אף ק' אומרים אינו צריך לא אזלינן בתר רוב דעות אבל כששנים אומרים צריך וא' אומר אינו צריך אזלינן בתר רוב דעות גם בהרא"ש ז"ל כתב דרש"י ז"ל לא סבירא ליה לאוקימתא דגמרא אבל מ"מ לפוסקים דס"ל לאוקימתא דלעיל נ"ל כמו שכתבתי:

הגהות הגר"א
[א] ולא ע"י קטנים אלא כו' כצ"ל:

[צ"ל אי נמי וכן איתא בכתובות ובב"ק ובסנהד']

יבמות עז: כתובות טו. זבחים עג.]

[גיר' ספר"ף ורא"ש שמואל]

[תוספתא שבת פט"ז]

[עיין שיטי נוסחאות בהרא"ש ובכ"י]

[גי' רי"ף ורא"ש א"ר אלעזר לא נצרכ' אלא לחצר אחרת]

*) [ב"ק מד: סנהדרין עט. כתובות טו.]

**)[שבת קכט. וש"נ]

[דף עט:]

כתובות טו: מכשירין פ"ב מ"ז

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אבל כו'. מצטרפין למהוי פלגא ופלגא. נ"ב וקשה שרי כדף פג. מבואר

רבינו חננאל
ואסיקנא אלא למעוטי סם. אמר רב אשי ממתניתין נמי שמעת לה מדלא קתני מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והחושש בפיו אין מטילין לו סם בשבת. ור' מתיא בן חרש מתיר בשניהם אלא במי שנשכו כלב שוטה פליגי ובהא לא פליגי. ש"מ במטילין לו סם בשבת לא פליגי ש"מ. וכל ספק נפשות דוחה את השבת. תניא מחמין לו חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין היום שמא יבריא ולא נחלל את השבת. אלא מחמין לו מיד. וספקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא ספק שבת אחרת. ואין אומרים יעשו דברים הללו ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל. ואין עושין דברים הללו לא ע"י נשים וע"י כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת. ת"ר מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח וא"צ ליטול רשות מב"ד. כיצד ראה תינוק נפל לים פורש מיד מצודה ומעלהו [דאע"ג] דצייד כוורי. ומי שראה תינוק נפל לבור עוקר חוליא מיד בשבת ומעלהו. ואע"ג דקא עביד דרגא וכן מי שראה שננעל דלת בפני תינוק שוברה ומוציא התינוק. אע"ג דשקיל לה בשופינא. מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת. ובכל אלו כולן הזריז ה"ז משובח וא"צ ליטול רשות מב"ד: ירושלמי תני הזריז משבח והנשאל מגונה והשואל*) ה"ז שופך דמים. ר' חייה בש"ר יוחנן מבוי שכולו כותים וישראל אחד דר בתוכו נפלה בתוכו מפולת מפקחין עליו בשבת [בשביל] ישר' [שיש] שם עד כמה

*) בירושלמי לפנינו הגי' והנשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דמים וכ"ה בהגהת מיימון בפ"ב משבת ועי' בתה"ד סי' נח.

תוספות ישנים לא צריכא דפרוש לחצר אחרת כו'. כלומר שפירשו כולם לחצר אחרת:

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל כי איתמר דשמואל ארישא איתמר אם רוב כותיים כותי אמר שמואל ולענין פקוח נפש אינו כן אם רוב כותיים כותי למאי הילכתא אמר רב פפא להאכילו נבלות אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא להחזיר לו אבידתו מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא אמר ריש לקיש לנזקין היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה נייתי ראיה ונשקול לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן פלגא יהיב ליה אידך פלגא נימא ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מי שנפל עליו מפולת וכו': מאי קאמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל אלא אפילו ספק כותי ספק ישראל מפקחין: מצאוהו חי מפקחין: מצאוהו חי פשיטא לא צריכא דאפי' לחיי שעה: ואם מת יניחוהו: הא נמי פשיטא לא צריכא (א) לר' יהודה בן לקיש דתניא *אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר רבי יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ואפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר אלא *מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא אי לא שרית ליה מאי אית ליה למעבד תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרים עד לבו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים נימא הני תנאי כי הני תנאי דתניא *מהיכן הולד נוצר מראשו שנאמר °ממעי אמי אתה גוזי ואומר °גזי נזרך והשליכי אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה דכל מידי ממציעתיה מיתצר אבל לענין פקוח נפש אפי' אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו *וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי *הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר °אם במחתרת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא *ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להצילו בנפשו ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר"ע ואמר °וכי יזיד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא להמית אבל

(תהלים עא | ירמיה ז | בראשית ז | שמות כב | שם כא)

רש"י

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל (ב) אבל במחלה על מחלה לא וכ"ש ברוב כותים: אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין: למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי: להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גירות: אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחלה על מחלה (ג) אי שלא להאכילו נבילות במחלה על מחלה לא ספינן ליה: לנזקין. שור של ישראל שנגח של כותי פטור ושור של כותי שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם: אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה. וקאמרינן דמחייבינן ליה לשלומי: נייתי ראיה. דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות לא מלינן (ד) לישראל לחיובי לשלומי: פלגא. משלם כישראל אידך פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מאי קאמר. כל הני ספיקי דקתני מאי אתו לאשמועינן: שמצילין את המת. לחצר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול: אבל הכא. כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דנכרי הא מקמי הכי: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזיז איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחוהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: (ה) גזי נזרך. ונזר הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ולוי הסדר. °לא פורש לי מהו: ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו עבירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה) ולא תטמא את הארץ גבי פרשת רוצחין: וגורם לשכינה שתסתלק. כדכתיב (שם) אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו איני שוכן וגבי רוצח כתיב: מעם מזבחי. אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה: ולא מעל מזבחי. °אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידון אלא משלים עבודתו: אבל

(שבת מג: [תוספתא שבת פי"ד] | שבת מג: קיז: | סוטה מה. | מכלתא פ' כי תשא | [שבת נג. ועי"ש])

תוספות

ולפקח הגל אינו כן. אומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב (ויקרא יח) וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל: להאכילו נבילות. לא הוה מצי למימר שלא להחיותו משום דאפילו מחלה על מחלה אינו חייב להחיותו דדוקא ברוב ישראל אמרינן לא שנו אלא להחיותו: להחזיר לו אבידתו. הא דלא קאמר להחיותו כדקאמר רב לעיל פירש רש"י דלשמואל איצטריך דסבירא ליה דאפילו לפקח את הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב כל שכן להחיותו ואע"ג דסבירא ליה לשמואל (ב"ב דף נב:) אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי היכא דאתי לידיה ברשות בעלים כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אבל הכא דלא אתא לידיה ברשות בעלים אזלינן בתר רובא *ובכתובות סוף פ"ק (דף טו:) פירש דרבותא נקט אפילו להחזיר לו אבידה דאיכא עבירה גדולה כדאמרי' (סנהדרין דף עו:) המחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה וגו' ואפי' הכי מחזירין היכא דאיכא רוב ישראל וכל שכן להחיותו דליכא עבירה כולי האי דמפרנסין עניי כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום [גיטין סא.]: להחזיר לו אבידה. אבל מחלה על מחלה לא דאמר ליה אייתי ראיה דישראל את ואחזיר לך: לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן. תימה לי דהוה מצי למימר כולהו לנזקין אם רוב ישראל ישראל דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה מחלה על מחלה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן ולא משלם אלא פלגא אם רוב כותים כותי משלם נזק שלם אלא ניחא למימר חידוש בכל חד: אבא שאול אומר מטיבורו. הקשה רבינו תם דבפרק המפלת (נדה דף כה.) תניא איזהו שפיר מרוקם אבא שאול אומר תחלת ברייתו מראשו ועוד הקשה דהא התם משמע דלא איירי אלא בגודל האיברים ובקוטן כדקא מסיים עלה שתי עיניו כשני טיפין של זבוב וכו' להכי גרס ר"ת תחלת ברייתו כרשון פירוש יוס שנגמר תחלת צורתו הוי כל גופו גדול כסלעס כדמתרגמינן רשונא וכן פירש בערוך [ערך רשון]:

עס

עין משפט נר מצוה

פא א ב ג ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כו טוש"ע אה"ע סי' ד' סעיף לד:

פב ה מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה יח סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

פג ו מיי' פכ"ו מהל' שבת הל' כא סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שיא סעיף א:

פד ז מיי' פ"ב מהלכות שבת הל"ט טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

רבינו חננאל

[כמה]. איכא [פלוגתא] באמוראין חד אמר עד חוטמו וחד אמר עד טבורו. אמר שמואל לא הילכו בפקוח נפש אחר הרוב כו' הא דרב *) דאמר את הגל כו' כבר פירשנוהו **) בבבא קמא: מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין עליו. מצאוהו חי מפקחין עליו מצאוהו מת יניחוהו. אוקימנא אפי' לר' יהודה בן לקיש דאמר שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה הכא מודה שאם מצאו (חי) [מת] יניחוהו ופשוטה היא: ת"ר עד היכן בודק עד טבורו. וי"א עד חוטמו. בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר שכבר מתו התחתונים. מעשה היה ובדקו ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. אמר רב פפא מחלוקת כשבדק ממטה למעלה. שלא יאמר כיון שאין חיותא בטבורו כבר מת אלא צריך לבדוק עד חוטמו אבל אם בדק ממעלה למטה כיון שבדק בחוטמו ואין לו חיותא תוב לא צריך שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת כו'.

*) אולי צ"ל הא דרב דאמר ל"ש אלא כו' ודשמואל דאמר לפקח עליו את הגל כבר פירשנוהו וכו'.
**) אולי צ"ל בפ"ק דכתובות דף טו.

[בערוך ערך סרד ד' איתא ולוי הסרד פי' גאון יש אומרים שהי' עושה בגדי שרד לפיכך נקרא סרד או שהיה עושה כלי שרד כגון מגודות]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא צריכא אלא לר' יהודה בן לקיש: (ב) רש"י ד"ה ושמואל כו' דאם רוב ישראל ישראל אבל: (ג) ד"ה אם רוב כו' על מחלה דאי שלא להאכילו וכו' על מחלה נמי לא ספינן: (ד) ד"ה נייתי כו' לשם גירות לא מלינן לחיוביה לישראל לשלומי: (ה) ד"ה גזי נזרך וד"ה אפילו תימא צ"ל קודם ד"ה הכי גרסינן:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ולוי הסדר. לא פורש לי. עי' ברכות כה: רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ: שם ד"ה ולא מעל מזבחי אם התחיל בעבודה. עי' ברש"י מכות יב. ד"ה טעה יואב וצ"ע:

תוספות ישנים

אמר רב פפא להאכילו נבילות. וה"נ הוה מצי למינקט א) לענין להחיותו אי במחלה על מחלה מצוה להחיותו אבל גבי רוב ישראל לא הוה מצי למינקט להחיותו כיון דאפילו במחלה על מחלה חייב להחיותו אם כן לא היה זה שום חידוש ואם נאמר דבמחלה על מחלה אינו חייב להחיותו הוה מצי למימר על רוב ישראל דחייב להחיותו אלא רבותא נקט דאפילו להחזיר לו אבידה שיש בכותים עבירה כמו ששנינו בסנהדרין (דף עו:) לא יאבה ה' סלוח לו זה המחזיר אבידה לכותי אפילו הכי אם רוב ישראל כישראל אבל להחיותו אין כל כך עבירה ב) כדתנן בגיטין (דף סא.) מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל וכן נראה לרבי שאין צריך להחיותו כיון דליכא פקות נפש אלא ברוב ישראל והשתא אתי שפיר דלא הוי מצי למינקט במחלה על מחלה כדי להחיותו ורב דאמר לעיל לא שנו אלא להחיותו ארוב ישראל קאי והכי נמי הוה מצי למינקט במחלה על מחלה כדי להחיותו כרב דאמר לעיל לא שנו כו' אלא דקט סתורת אבידה שהיא חידוש יותר כדפרישית: לא נצרכה אלא לחיי שעה. והא דאמר בפרק שני דמס' ע"ז (דף כז:) דלחיי שעה לא חיישינן פי' ומתרפא מן הכותי ואע"פ שיש לחוש שמא ימית אותו לאלתר היינו הכא והתם לטובתו כי כאן מפקחין כדי להחיותו והם מרפאין אותו אולי יחיה: מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ולא דמי לממון דאמר בפרק כל כתבי (שבת קיז:) מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי דהתם כיון שאינו טרוד להציל (לא יבא להציל) לא יבא לחלל שבת בשביל ממונו אבל כשטרוד בהצלה אז יבא לחלל שבת אגב טירדיה אבל במת הוי איפכא שבקל יכול להצילו ובשעת הצלה לא הוי טרוד אבל אי לא שרית ליה אגב טירדיה וצעריה יבא לכבות. מ"ר:

*) לענין שלא להתודותי במחלה וכו' וס"נ הו"מ למקט ברוב ישראל כדי להחיותו אלא נקט החזרת אבידה שהות חידוש יותר כדפרי' כנ"ל עיין ש"י: ב) נ"ל כדתניא:

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"א מהלכות תשובה הלכה ג :

פו ב ג מיי' שם פ"ד הלכה א :

פז ד ה מיי' שם פ"ב הלכה ט :

פח ו מיי' פ"ג מהלכות שגגות הלכה ט :

[יעי' תוס' שבועות יג. ד"ה בעומד]

גמרא

אבל להחיות אפילו מעל מזבחי ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה *מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בר' יהודה אומר °את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל *אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר °כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר °ושמרו בני ישראל את השבת *אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו *°וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא *לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא *דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאביי דאמר אביי *מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם (א) ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל (ב) ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק *טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי: **מתני'** חטאת ואשם ודאי מכפרין *מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות *הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר *האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה *אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר *עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר *עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו (*דרש) ר' אלעזר בן עזריה °מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין *מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר °וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר °מקוה ישראל (*ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן *חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא *) רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ (*מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו *אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ

*) [לקמן פז:] שבועות יג. כריתות ז.

רש"י

אבל להחיות. כגון שיודע ללמד זכות על אדם שנדון בב"ד ליהרג: ועבודה. תמורה שדוחה את השבת מפסיקה להצלת נפש: ומה מילה. שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת: (ג) יכול לכל. אפי' לפיקוח נפש: ושמרו בני ישראל את השבת. כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה: אין אדם מעמיד את עצמו. מלהציל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמימר אמר כי קאי לאפאי קטילנא ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להורגך השכם להורגו: דאמר אביי. בסנהדרין (דף מג.) על היוצא ליסקל ואמר יש לי זכות ללמד על עצמי דקתני התם מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו והוינן בה מנא ידעי ואמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן שמלוין אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו והכי נמי גבי כהן העובד איכא למימר נמי דהכי עבדי ליה: ואשכחן. מהכא דאודאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה וכולהו נמי כגון אך חלק איכא למימר דודאי פיקוח נפש קא ממעט ולא ספק וכן ולא אתם מסורין בידה למות (ד) ודאי וכן חלל עליו כדי שישמור ודאי שבתות הרבה: דשמואל לית ליה פירכא. אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק: חדא פלפלתא. גרעין אחד: **מתני'** חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ובגמ' פריך והא ביה נמי כפרה כתיבא: חטאת ואשם ודאי מכפרין. ומסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן (ה): **גמ'** הא כפרה כתיב ביה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה) באשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה. אלא תולה להגן עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת הכי ילפי' לה בכריתות (דף כו:): פטורין. דיום הכפורים מכפר עליהן וטעמא מפרש בכריתות (דף כה:): חוץ מפורק עול. כופר בהקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את התורה לגנאי כגון מנשה *שהיה דורש באגדות של דופי לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וגו': ומיפר ברית בשר. מילה ובמסכת שבועות* יליף לה מקראי: חוץ

תוספות

עם התשובה אין בפני עצמה לא נימא דלא כרבי. תימה לי דהוה מצי לשנויי מיתה ויוה"כ מכפרות עם התשובה על כל עבירות שבתורה אבל בלא תשובה יש עבירות שאינן מכפרות עליהן כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית ויש לומר דשפיר משני אי נמי י"ל דומיא דסיפא דקתני ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר דהסיא בכל עבירה איירי דאינה מכפרת בלא יוה"כ ה"נ רישא*:

חוץ מפורק עול. בסוף פ"ק דשבועות (דף יג.) נפקא ליה מקרא כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת הכרת לפני יום הכפורים תכרת לאחר יוה"כ יכול אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה והקשה הרב רבי יעקב מאורלינ"ש זצ"ל אמאי

מסורת הש"ס

שבת קלג. | [פסחים ס. וש"נ] | [שבת קנא:] | [חגיגה י: וש"נ] | סנהדרין עב. | [סנהדרין מג.] | חגיגה י. מגילה ז. | [סנהדרין נט.] | דף יג.

[ג"י עלה תשובה תולה] | [צ"ל את זו דרש וכן הוא במשנה שבמשניות] | ג"י ירושלמי ומי | [בכריתות פרק' סנהדרין סימן קט"ו איתא מתלוש על חבירו] | [שבועות לט. תוספתא פ"ד]

הגהות הב"ח

(א) גמ' זוגא דרבנן לידע אם יש ממש בדבריו: (ב) שם ודשמואל לית ליה פירכא כצ"ל ותי' ודאי נמחק: (ג) רש"י ד"ה ומה מילה וכו' בתוספתא דשבת בפ' עז ועי"ש: (ד) רש"י ד"ה ואשכחן כו' מסורין בידה למות וכן חלל עליו כצ"ל ותיבת ודאי נמחק: (ה) ד"ה חטאת כו' מביא קרבן הס"ד ואח"כ מה"ד מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ולא חטאתיכם שבין זה לזה:

רבינו חננאל

אסיקנא כשמואל דאמר אשר יעשה אותם האדם וחי ולא שימות בהן. מניין *) לפקות נפש שהיא אחד מאבריו כו'. פי' מצאנו שהמל התינוק מצילו מן המיתה. מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו. ויבקש המיתו לתינוק ספני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו וכיון שהרגישה מלה אותו וקראתו חתן דמים. והצילו מן המיתה שנא' וירף ממנו. פי' וירף חולי המות מאתו מן התינוק. אז אמרה חתן דמים אתה לי בדמי המילה.*ואמרינן תו למולו דאפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה וכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האב והגדול בעון עצמו ושניהם בחיוב מיתה. זה טעם של ר' אלעזר בן עוריה: **מתני'** ואשם ודאי מכפרין אבל אשם תלוי אע"ג דכתיבא ביה כפרה אינו מכפר כפרה גמורה דלכי מתידע ליה בעי איתויי קרבן אחר. אי נמי כדתנן חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין. (חייבין) אשמות תלוין פטורין. מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה מתניתא דלא כרבי דתניא רבי אומר כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר חוץ מפורק עול והמגלה פנים בתורה והמפר בריתו של אאע"ה שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר. ואם לא אין יוה"כ מכפר. ושנינן אפי' תימא רבי הכי קתני תשובה צריכא יוה"כ. אבל יוה"כ מכפר אפי' בלא תשובה. כדתנן תשובה מכפרת על עבירות קלות

*) נראה דצ"ל מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת ומה מילה שהוא אחד מאבריו וכו'.

*) ואמרה תורה כצ"ל.

תוספות

תשובה בעיא יום הכפורים יום הכפורים לא בעי תשובה. ואם תאמר הכא משמע דיום הכפורים עיקר ואפילו הכי קאמר עם תשובה וקשה מכאן על מה שרגיל רבינו יעקב לומר דתלמוד תורה טפל לגבי דרך ארץ מדקתני (באבות פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אלמא דרך ארץ עיקר כדדייקינן ביבמות פרק החולץ (דף לח:) גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דיורשי האב עיקר ומיירי בנכסי מלוג מדקתני יחלקו יורשי בעל עם יורשי האב אלמא יורשי האב עיקר ואילו הכא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר א] וי"ל דהכי קאמר עם התשובה שעשה ככר צריך יוה"כ ואינו כא לומר שצריך שניהם אי נמי משום מיתה דבהדיא תנא עם התשובה דתשובה עיקר גבי מיתה ועוד יש לומר דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע"ג דמהני יום הכפורים למעט מכרת מ"מ כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאל"כ למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיום הכפורים מכפר חוץ מג' דברים דפורק עול וכו' ועוד מקשי' על פירוש ר"ת מדכתיב ראה חיים עם אשה וגו' וחיים עיקר וי"ל דחיים דקרא הא דרשינן ליה בפרק קמא דקדושין (דף ל:) שאין זה אלא אומנות והכי קאמר כשם שחייב להשיאו

ישנים

אשה כך חייב אביו ללמדו אומנות ואי תורה היא [כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות] א"כ א) הוה עיקר החיים דאין זה אלא אומנות. מ"ר. אבל לא היה נראה לה"ר אלחנן לומר כי תורה אינה עיקר דהא קאמר בתר הכי וכל תורה שאין עמה מלאכה אדרבה תידוק איפכא מבתרייתא ואמרי' נמי בפרק כיצד מברכין (דף לה:) ראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי כו' ותנן (אבות פ"ו מ"ח) במ"ח דברים תורה ניקנית במיעוט דרך ארץ כו' והא דיוקא דהחולץ אינו ראיה דלא דייק אלא מדתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני יחלוקו סתמא דייקינן מדקא משני בלשונו לשנות יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב ש"מ דיורשי האב הוו עיקר ולא ידעתי מנ"ל דהא אם היה מאריך בלשונו יחלוקו יורשי הבעל ויורשי האב לא הוה דייקינן מידי וא"כ על כרחין מלשון עם דייק ולי נראה כי היה לו לומר יחלוקו יורשי הבעל ויורשי האב ועם ייתור לשון הוא לדקדק כן אבל כי תני יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (דהוה משמע) אין זה ייתור לשון כי לא היה לו לשנות יפה תלמוד תורה ודרך ארץ דהוה משמע או זה או זה קאמר וכן נראה עיקר:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] בתוס' ד"ה תשובה וכו' ואלו הכא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר וכו'. נ"ב עיין בזה באורך בהגהת מיימוני פ"ג מהל' ת"ת אות ג:

א) נ"ל לא הוה.

חוץ מלא תשא וכל דדמי ליה ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה יכול אף לא תשא עמהן ת"ל °לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מיתות בית דין ועל לא תעשה גמור אמר מר לפי שנאמר בחורב (א) ונקה מנא לן דתניא *ר' אלעזר אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי *שמעת ארבע' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד* אעבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר °שובו בנים שובבים בעבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם געבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר °ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם דאבל מי שיש חילול השם בידו אין (ב) לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר °ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא האי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי כדשקיל בישרא מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין יצחק דבי ר' ינאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו (*היינו חילול השם) אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא אביי אמר כדתניא °ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו (ג) *בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר °ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר °באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא (*בר) חנינא גדולה תשובה שמביאה (ד) רפאות לעולם שנא' °ארפא משובתם אוהבם נדבה ר' חמא (*בר) חנינא רמי כתיב °שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובותיכם לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה (ה) רב יהודה רמי כתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתיב °(*הנה) אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה ל"ק כאן מאהבה או מיראה כאן ע"י יסורין אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' °שובה ישראל עד ה' אלהיך* אמר

(שמות כ) (שם לד) (ירמיה ג) (ויקרא טז) (תהלים פט) (ישעיה כב) (דברים ו) (ישעיה מט) (יחזקאל לו) (הושע יד) (ירמיה ג) (שם) (הושע יד)

רש"י

חוץ מלא תשא. קא סלקא דעתך משום דכתיב לא ינקה: וכל דדמי ליה. לא תעשה גמור: לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה. לאחר מעשה העגל כשעלה משה להתפלל עליהן ולקמן מפרש לה: יכול אף לא תשא. ינקה בתשובה: אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה. דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי: חלוקי כפרה. שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך: אמר לו. שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן: שובו בנים. ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה: כי ביום הזה יכפר. למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ: ופקדתי בשבט פשעם. למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה: חילול השם. חוטא ומחטיא אחרים: באזני ה' צבאות. אמר הנביא באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: ולא יהיבנא דמי לאלתר. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל: באתרא דלא תבעי. שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו: ומתא מחסיא. מקומו של רבינא: יהיב זוזא להאי וזוזא להאי. שמא לא ידע חבירו שנתתיו לו ויש כאן חילול השם: ועביד חושבנא. וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו: כגון אנא דמסגינא וכו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה: מחמת שמועתו. מחמת שם רע היוצא עליו: שרא ליה מריה. ימחול יוצרו על מעשיו: מתאהב על ידך. לחבירך: קורא. מקרא: ושונה. משנה: ומשמש תלמידי חכמים. ללמוד (*תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו: באמור להם עם ה' אלה. את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: דמעיקרא שובבים אתם. כשתשובו מעלה (ו) עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות: וכתיב ארפא. משמע מכאן ואילך כבעל מום שנתרפא שמקלת שמו עליו: כאן מאהבה. השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו (ז): כתיב שובו בנים. אלמא בעלי תשובה קרויין בנים: וכתיב כי אנכי בעלתי בכם. אלמא עבדים מיקרו: כאן מאהבה ומיראה. קרויין בנים: כאן על ידי יסורין. שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים ואית דגרסי כתיב שובו אלי ואשובה (ח) וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כתיב ואשובה אליכם לאחר תשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כבר קודם שתשובו כאן מאהבה או מיראה קא אמר כי אנכי בעלתי בכם: לא

[שבועות לט.] [אבות דר"נ פכ"ט תוספתא פ"ד] [שבועות יב: זבחים ז:] [ת"י תלמוד] [גי' איתא היכי דמי וכן גרס הרא"ש אבל בערך אלפס אי' בג ירסא אחרינא ע"ש] [ג"ל ברבי] [ג"ל ברבי] [ג"ל כי] [גירסת ילקוט וכן בע"י ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והאמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה שנאמר וכו' לא קשיא הא ביחיד והא בצבור]

תוספות

אמאי לא חשיב להו בהדי ל"ו כריתות בפרק קמא דכריתות (דף ג.) ותירץ ר"י דרבנן דפליגי אדרבי לא דרשי קרא הכי אלא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:) דרשי ליה ר' ישמעאל ורבי עקיבא לדרשא אחרינא ואליבא דרבי לא מלי למיחשבינהו דהתם קאמר מנינא למה לי לומר שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ולדידיה לא מיחייב חטאת אלא במילתא שחייבין על זדונו לאו וכרת כדקאמר רבי בפרק קמא דיבמות (דף ט.) נאמר כאן עליה פי' ונודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן עליה בחייה מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת אף כאן ומינה מה להלן שיש בו לאו אף כאן לאפוקי הני נהי דאיתרבו לכרת לאו לית בהו אבל לרבנן לא מצינן לשנויי הכי דלדידהו לא בעי לאו כיון דגמרי מתורה אחת יהיה לכם הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה ע"ז דבר שחייבין על זדונו כרת וכו' אבל לאו לא בעינן אף על גב דע"ז איכא לאו דהא בע"ז איכא נמי סקילה ואפילו הכי מחייבי חטאת אפילו היכא דליכא סקילה דלא מקשינן אלא לענין כרת דכתיב בההוא ענינא דכתיב הכרת תכרת הכי נמי לאו לא בעינן לענין חטאת תדע דבפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יג:) ממעט פסח ומילה מחטאת משום דדומיא דע"ז בעינן מה ע"ז שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום ועשה נינהו ואי בעינן לאו לענין חטאת נימא מה ע"ז שיש בה לאו לאפוקי הני אפילו אי הוו שב ואל תעשה לא מיחייב כיון דלא כתיב בהו לאו: והאמר

פט א ב ג ד מיי' פ"א מהל' תשובה הל' ד:

צ ה ו מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא:

רבינו חננאל

קלות על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה. אבל על ל"ת גמור לא. דעל החמורות תולה התשובה עד שיבא יוה"כ ויכפר. ורמינהי אלו הן קלות שהתשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת. חוץ מלא תשא. ופרקינן לא תשא וכל דדמי ליה. כלומר כל שהוא לאו גמור ת"ש אלו הן החמורות כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן כו'. ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת. מלא תשא ולמעלה תולה ויוה"כ מכפר. ושנינן לא תשא וכל דדמי ליה דהוא לאו גמור. ת"ש לפי שנאמר בחורב נשא עון ופשע וחטאה ונקה עוד נאמר לא ינקה. ופשטניה לקרא מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים. ותניא לפי שנאמר בחורב תשובה מדכתיב בה ונקה*) יכול על כל חייבי לאוין אע"פ שישוב לא ינקה לו. ת"ל קרא אחרינא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. הך דכתיב לא ינקה [אינו אלא] בלא תשא את שמו בלבד. הא כל שאר לאוין התשובה מכפרת. הנה בכל לאוין התשובה מכפרת בלא יוה"כ. ודחינן תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה. על מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ומיתות ב"ד ועל ל"ת גמור. שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש א"ל ג' הן ותשובה עם כל אחת. עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר ארפא משובתם וגו'. עבר על ל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות ב"ד ושב תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שיש בידו חלול השם אין כח לא לתשובה לתלות ולא ליוה"כ לכפר ולא ליסורין למרק אבל כולן תולין ומיתה ממרקת. שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. היכי דמי חלול השם. רב אמר כגון אנא אי שקילנא מבי טבחא בישרא באתרא דלא תבעי דאתו למימר אנא חזיתיה לרב דשקיל בשרא בלא דמי. היינו חלול השם. ר' יוחנן אמר כגון אנא אי מסגינא ד' אמות בלא תורת ובלא תפל' **). ויש אומרים כל שחביריו בושין משמועתו. דאמרי שרא ליה מריה לפלניא. נמצאו עונשין של דברים הללו גדול מעונש כריתות ומיתות ב"ד: תניא ואהבת את ה' אלהיך עשה שיהא ש"ש נאהב על ידך שיהיה אדם קורא ושונה בירא"ה ומשמש ת"ח ונושא ונותן בשוק בצדק עם הבריות. מה הכל אומרים אשרי פלוני שלמד תורה אשרי הוריו ורבו שלמדו כמה נאים מעשיו ודרכיו עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל הקורא ושונה ודרכיו מכוערים כו' עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' (הם) [אלה] ומארצו יצאו. גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנא' ארפא משובתם ואסיקנא שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם תשובה (מיראה) [מאהבה] ארפא משובתם אוהבם נדבה תשובה (מאהבה) [מיראה] שובו אלי ואשובה אליכם

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפי שנא' בחורב תשובה ונקה: (ב) שם אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה כו' כצ"ל ותיבת לו נמחק: (ג) שם ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריו' אומרות עליו אשרי לו לפלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה: (ד) שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם: (ה) שם כאן מאהבה כאן מיראה (רב יהודה רמי) תיבת אלו מוקפות ונכתב בגדו ס"א אמר רב יהודה רב אמי רמי: (ו) רש"י ד"ה דמעיקרא כו' מעלה אני עליכם כאלו כו' ושטות שובבים אכרי"ן בלע"ז הס"ד: (ז) ד"ה כאן כו' עונו מתחלתו כאן מיראה ארפא הס"ד: (ח) ד"ה כאן ע"י כו' שובו אלי ואשובה אליכם וכתיב כי אנכי:

*) חסר כאן וצ"ל יכול אף לא השא עמהן ת"ל לא ינקה יכול אף כל חייבי לאוין כן אע"פ שיבו' כו' **) עי' ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ותרא"ה דגי' רבינו תפלה בל"י מדויק יותר:

תוספות ישנים

ועשה תשובה מוחלין לו מיד. והיינו הא דאמרי' בחגיגה (דף ה.) כשעשה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד ובמצות עשה מוחלין לו מחילה גמורה כדאמרי' הכא אבל בשאר עבירות אע"פ שאין מוחלין לו מקילין לו מדין מקצת

צא א מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה א סמג לאוין טז :
צב ב מיי' שם הלכה ה:
צג ג מיי' שם פ"ג הל"ה:
צד ד מיי' פ"ב מהלכות תשובה הל' ח סמג עשין טז טוש"ע או"ח סי' תרז סעיף ד :
צה ה מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח :

לא תעשה שבתורה · לא יוכל בעלה הראשון וגו': כי כשלת בעונך. עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה: עליהם (חיו) [הוא] יחיה. על כל מה שעשה ואף על העבירות: מתפיים הימנו. מקבל הימנו פיוסים: ונשלמה פרים שפתינו. במקום פרים: נדבה. מקובלת ברצון יותר מחובה: ארפא משובתם(ס). מן היחיד: שבא דבר עבירה לידו (י). שנכשל בה כבר: באותה אשה באותו מקום. שעבר שם (כ) העבירה ואותו פרק מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו מקום ואותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר: כסוי חטאה. שלא נתגלה עונו: בחטא מפורסם. טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו: בחטא שאינו מפורסם. לא יגלה חטאו וכבוד השם הוא שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא: עבירות שבין אדם לחבירו. יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו: וחטאתי נגדי תמיד. איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד: וצריך לפרט את החטא. כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי: כדר' ינאי. לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם משל *לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח

זונות מה יעשה שלא יחטא: הכי גרס בספרי משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי. בכל מקום שנכתב מיתתו שם נכתב סרחונו. אלמא ניחא למכתביה זמנין טובא: לשתי נשים. שלוקות: אחת קלקלה. זנתה והתרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים (*משה)מת במדבר על שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם: פגי שביעית. תאנים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד: מפרסמין את החנפין. שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורענות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו: שנאמר ובשוב צדיק מצדקו. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו: המוחלטין. רשעים גמורין: שלות רשעים סופה תקלה. מתוך שלותם הם יושבין ומהרהרין בעבירות: והרשות. הרבנות: מקברת בעליה. שנאמר (שמות א) וימת יוסף תחילה ואח"כ כל אחיו*: ולואי שתהא יציאה. ממנה בלא חטא כביאה: נפיק לדינא. להיות דן דין: בגבו

תורה אור

(א) אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר °לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' א"ר יונתן גדולה תשובה (*שמקרבת) את הגאולה שנאמר °ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר °שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר °ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (*חיה) יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת (ב) שנותיו של אדם שנאמר °ובשוב רשע מרשעתו (*חיו) יחיה אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם מקניט את חבירו (ג) בדברים ספק מתפיים הימנו ספק אין מתפיים הימנו וא"ת מתפיים הימנו ספק מתפיים (ד) בדברים ספק אין מתפיים בדברים אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפיים ממנו בדברים שנאמר °קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים שנאמר °ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה ת"ל °ארפא משובתם אוהבם נדבה תניא *היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין (ה) לכל העולם כולו שנא' ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו *היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה *כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה (ו) וניצל הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום א"ר יהודה רב רמי כתיב °אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב °מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום תניא ר' יוסי בר יהודה אומר אדם *עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנאמר °כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו (*ונאמר) °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (*מכאן ואילך אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו) ת"ר *עבירות שהתודה עליהן יוה"כ זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יוה"כ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר °ככלב שב על (א)קיאו כסיל שונה באולתו *רבי אליעזר בן יעקב אומר *כ"ש שהוא משובח שנאמר °כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון *שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר *וצריך לפרוט את החטא שנאמר °אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר (ז) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי *אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר °יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר *אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא *לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פגי שביעית ותלו בצוארה והיו מכריזין לפניה ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה *מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר °ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה ערום נכנס לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה *)רב כי הוה נפיק למידן דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה (ח) כיציאה **)רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי בצבו

א) נקרא כלי י' ובגיר"ס. *) סנהדרין ז: **) [קן דרבא ליתא בסנהדרין וכן בע"י דהכא ליתא]

גליון הש"ס
גמ' יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם. ברמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ח"א פ"ד כתב פירוש חלקם בברית האלה להיות ערבים זה לזה הוא הנמחל בזכותו עכ"ל:

[כל זה איתא בברכות לב.]
בע"י הגי' ואת כתב מימרא אמר מר זוטרא בר טובי' אמר רב
תהלים לב
[נ"ל ואומר]
[תוספתא פ"ד]
משלי כו
בע"י רבי אליעזר בר יהודה
שמות לב [תוספתא פ"ד]
ברכות לב. [סנהדרין קב.]
במדבר כ
[היינו מכות מרדות מדרבנן וכ"כ הריב"ש סי' פז וע"ש]

[נ"ל ומשה]
[בילקוט וכע"י אית שבאיה]
[נ"ל הוא]
[סוטה יג:]
[נ"ל הוא]
הושע יד
שם שם
שם
[קדושין לט: ע"ש]
משלי כח
עמוס ב
איוב לג
משלי כו
שמות לב
[עי' סנהדרין קז.]
[תוספתא פ"ד] יחזקאל ג

רבינו חננאל
אליכם כי אנכי בעלתי בכם תשובת מיסורין. גדולה תשובה שאפילו הגיע חטאתו עד כסא הכבוד התשובה מכפרת. שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה והוא המגרש אשתו ונישאת לאחר כו' ואסיקנא לא קשיא הא ביחיד הא בצבור. כלומר אין זה הדין בצבור אלא ביחיד. גדולה תשובה שמקרבת הגאולה ועונותיו נעשין לו כזכיות ומארכת ימיו שנאמר ובשוב רשע מדרכו וחיה. תניא אדם מקניט חבירו ספק מתפיים לו ספק אין מתפיים לו אבל הקב"ה ודאי מתפיים לו אפילו בדברים שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו. היכי דמי בעל תשובה אמר רב כל שבא לידו עבירה פעם א' וב' וניצל הימנה. מחוי ר' יהודה באותו מקום באותה אשה או כיוצא בה ובאותה פרק. בעבירות שבין אדם להקב"ה אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. בין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצלח וי"א כאן בחטא מפורסם וכאן בחטא שאינו מפורסם. תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושנייה ושלישית מוחלין לו אם ישוב רביעית אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ולא תימא בצבור אלא אפילו ביחיד שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. עבירות שבין אדם למקום אם יתודה עליהן יוה"כ זה אינו צריך עוד להתודות עליהן ואם חוזר ומתודה עליהן עליו הכתוב אומר כסיל שונה באולתו. ר' אליעזר אומר הרי הוא משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד אלא מהו מקיים כסיל שונה באולתו כדרב הונא דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ונעשית לו כהיתר. וצריך לפרוט את החטא שנאמר ויעשו להם אלהי זהב. ר"ע אומר א"צ שנאמר כסוי חטאה. אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כו': ב' פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני ואם אין מחני נא מספרך וגו' ודוד אמר [אל] יכתב סורחני שנאמר אשרי

הגהות הב"ח
(א) גמ' א"ר יוחנן כו' נ"ב ס"א ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי א"ר יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן גדולה תשובה נאם ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור א"ר יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון טעמא ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם שנ' משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות אמר ריש לקיש כו': (ב) שם גדולה תשובה ימיו ושנותיו של אדם: (ג) שם מקניט את חבירו ספק מתפייס כו' כצ"ל ותיבת בדברים נמחק: (ד) שם מתפייס הימנו ספק מתפייס ממנו בדברים וכו' אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם עובר כו': (ה) שם תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו: (ו) שם פעם ראשונה ושניה ופירש הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה ובאותו פרק ובאותו מקום כצ"ל:(ז) שם ר"ע אומר אין צריך שנאמר אשרי נשוי פשע: (ח) שם ולואי שתהא ביאה כיציאה וכי הוה חזי אמבוהא אבתריה אמר כו' כצ"ל ותיבות רבא כי הוה נפיק כו' עד ולואי שתהא ביאה כיציאה נמחק: (ט) רש"י ד"ה ארפא משובתם של רבים לפי ששב אפי מן היחיד: (י) ד"ה שבא וכו' לידו אותה העבירה שנכשל בה כבר: (כ) ד"ה באותה אשה כו' שעבר שם כבר העבירה ובאותו פרק שמתוך וכו' שנכשל בה כבר כו':

תוספות ישנים
וצריך לפרט את החטא. וע"י כך תיקנו בתפלות של יום הכפורים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון: גזר דין של יחיד נקרע כדאמרינן בראש השנה (דף יח.) אי נמי ר' יצחק היא דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין:
תשובת רשעים מוחלטין מעכבת. אף אחר שנתחתם גזר דין מיהו מ"מ סופו לבא לידי תקלה שאין

בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה *וכי הוי חזי אמבוהא אבתריה אמר °אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו *רב זוטרא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא הוה אמר °כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור °שאת פני רשע לא טוב לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעולם הזה לא טוב לו לאחאב (א) שנשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר °יען כי נכנע (*אחאב מלפני) לא אביא הרעה בימיו *°להטות צדיק במשפט טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר °יען לא האמנתם בי להקדישני *הא אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהוא שנאמר °הנותרים אלא שעמד להם זכות אביהם אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן *כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו *וכל המחטיא את הרבים כמעט אין מספיקין בידו לעשות תשובה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט *כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר °כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר °אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: **האומר** אחטא ואשוב אחטא ואשוב: למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני כדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב *כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר: אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר: לימא מתני' דלא כרבי דתניא *רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי אגב שאני: עבירות שבין אדם למקום וכו': רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו (ב) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב °אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים מאן אלהים דיינא אי הכי אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ימחול לו ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובים *אמר ר' יצחק [א]כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר °בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך *אם ממון (ג) יש בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים (*ואמר) רב חסדא [ב]וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר °ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (*ואמר) ר' יוסי בר חנינא [ג]כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר °אנא שא נא ועתה שא נא [ד]ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה אזל (ד) איתיב אדשא דר' אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זרזיפי דמיא ארישא אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה °מאשפות ירים אביון *שמע ר' אבא ונפיק לאפיה אמר ליה השתא צריכנא למיפק אדעתך דכתיב לך התרפס ורהב רעיך ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אמר איהו איזיל אנא לפיוסי ליה פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר אמר ליה לפיוסי לפלניא אמר אזיל *)אבא למיקטל נפשא אזל וקם עילויה הוה יתיב וקא פלי רישא דלי עיניה וחזייה אמר ליה אבא את זיל לית לי מילתא בהדך בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה וקטליה רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי עייל אתא

*) עי' תוס' חולין לח: ד"ה אינטריך

רש"י

בצבו נפשיה. ברצון עצמו: לקטלא אזיל. ליטא עונש חטא שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר כן: וצבו ביתיה לית הוא עביד. בכל זה לא יעשה צורכי ביתו ולא ישתכר כלום בדבר: ולואי שתהא ביאה. שישוב ויכנס לביתו בלא חטא כיציאה: אמבוהא. גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו: אם יעלה לשמים שיאו וגו' סופו כגללו לנצח יאבד. וכל זה אמר שלא תזוח דעתו: מכתפי ליה. זקן היה ונושאין אותו באלנקי בכתפיהם בבית המדרש שלא להטריח את הציבור לקום מפניו: שנאמר הנותרים. אלמא אף הן היו ראויין לישרף ונותרו: אין חטא בא על ידו. הקב"ה מדחה מפניו את העבירה שלא תבא לידו: כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחויב בנפש שאבדה על ידו: אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם: כדרב הונא. דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר: לימא דלא כרבי. דאמר לעיל אפי' לא עשה תשובה מכפר: אגב שאני. מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר: והכתיב ופללו אלהים. וקא סלקא דעתך ופללו לשון תפלה ופיוס הוא שהקב"ה מפללו ומפייסו ומכפר לו: מאן אלהים דיין. והאי ופללו לשון ונתן בפלילים (שמות כא) הדיין ישפוט ביניהם: אי הכי. דפללו דקרא לשון משפט נינהו אימא סיפא מי יתפלל לו מי ישפטנו בשביל המקום וכי אין שלוחין הרבה למקום ליפרע הימנו: הכי קאמר. הכי נמי דפילול דקרא לשון פיוס הוא והכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו וריצהו האלהים ימחול לו: ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו. אם אינו שב מעבירות שבידו כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם: בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. בשביל זר לערבו בממון או אם נוקשת באמרי פיך שהקנטתו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון: לך התרפס. יד ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטתו רהב רעיך הרבה רעים לבקש הימנו מחילה. רעיך בתרא דקרא מלא כתיב לפי שהוא לשון רבים: בשלש שורות. שלש פעמים יפייסוהו בשלשה אנשים בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם*: חטאתי. הרי פעם אחת וישר העויתי הרי שתים ולא שוה לי הרי שלשה: אנא שא נא ועתה שא נא. אין נא אלא לשון בקשה: הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה. ר' אבא היה לו להתרעם על ר' ירמיה שחטא לו אזל ר' ירמיה איתיב אדשא דר' אבא: זרזיפי דמיא. התזת טיפי שופכין שהיתה השפחה שופכת וזרזיפי טיפין ודומה לו כרביבים זרזיף ארץ בספר תהלים (עב): ממליא נפשיה. לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו: חליף ותני. עובר ושונה ומשלש פעמים רבות: בהדי טבחא. הטבח חטא לו: קאזיל אבא. רביה: למקטל נפשיה. עכשיו הוא מענישו למות: תבר רישא. משבר עצמות ראש של בהמה: בקועיה. בגרגרתו: סידרא. פרשת מקרא של נביאים או של כתובים:

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ד מהלכות תשובה הלכה א:

צז ב ג ד מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ט סמג עשין טז טוש"ע או"ח סי' תרו סעיף א:

צח ה מיי' שם הל"ד טוש"ע שם סעי' ב:

מסורת הש"ס

[עי' סנהדרין ז: דרך אחר לכך מלתא] [עי' סנהדרין שם איתא מר מברא חסידא] איוב כ. משלי כז. שם יח. מלכים א כא. [ת"ל מפני] משלי יח. במדבר כ. שבת נה: ויקרא י. [תוספתא פ"ד] תהלים טז. משלי כח. [לעיל פו: ע"ש וש"נ] [לעיל פה: וש"נ] שמואל א ב. משלי ו. [ב"מ קטו. ב"ב קעג:] [ל"ל אמר] [ל"ל אמר] איוב לג. בראשית נ. תהלים קיג [ושמואל א ב] עי' בע"י.

[ביצה יד:] [בע"י הגירסא גם כאן מלת טובלדרוש לפניו ולאחריו] [אבות פ"ה מי"א תוספתא פ"ד סוטה מז. סנהדרין קז: עי' תוס' יבמות קט: ד"ה מהו דתימא] [בר"ף וברא"ש הגרסא שנים במימרות אלו:]

רבינו חננאל

נשוי פשע כסוי חטאה משל לב' נשים שקלקלו כו': מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו כדי לפרסמו: תשובת המוחלטין מעכבת [את הפורענות] אפילו לאחר שנחתם גז"ד. שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת בעליה ערום נכנס לה וערום יוצא ממנה. ולואי שתהא יציאה מן העולם כביאה לעולם בלא עון. רב כד הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשי לקטלא אזיל וצבו ביתי' לינא עביד וריקן לביתי' עייל ולואי שתהא ביאה בבית כיציאה מבית בלא עון: שאת פני רשע לא טוב אינו טוב לאחאב שנשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר הראית כי נכנע אחאב מפני אוי להם לרשעים שחבין לבניהם ולבני בניהם כו'. להטות צדיק במשפט טוב לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז. יען לא האמנתם בי להקדישני הא האמנתם בי עדיין שלא הגיע זמנכם להפטר אשריהם לצדיקים שזוכין לעצמן ולבניהם ולבני בניהם. הרבה בנים היו לו לאהרן שראויין להשרף כנדב ואביהוא שנאמר הנותרים אלא זכות אבות הגינה בעדיהן. כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה כדי שלא יהא בג"ע ותלמידיו בגיהנם שנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו. כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידו בג"ע. שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת: **האומר** אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ואשוב תרי זימני ש"מ הא דרב הונא דאמר כל העובר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר אין מספיקין בידו לשוב. אחטא ויוה"כ. פירוש האומר אחטא כי יוה"כ מכפר. אפי' לר' דאמר יוה"כ מכפר אפילו לא עשה תשובה כל כי האי גוונא אין יוה"כ מכפר. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עם תשובה שנאמר ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו. תשובה ומעשים טובים. אבל ריבות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו. שנאמר אם יחטא איש לאיש ופללו וגו' כלומר ריצהו אלהים ימחול לו. א"ר יצחק המקנים את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו וכל שכן אם יש לו תביעת ממון שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך אם ממון ערבת לו לך התרפס כלומר לך התר פיסת ידך ושלם לו. ואם לאו

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא טוב לו לאחאב שנשא הקב"ה לו פנים כו' טוב להם לצדיקים שאין נושא להם הקב"ה פנים בעוה"ז טוב לו למשה ולאהרן שלא נשא הקב"ה להם פנים כו' לא הגיע זמנכם ליפטר כו' שהן זוכין לעצמן אלא שמזכין כו' כל הדורות הרבה בנים היו לו: (ב) שם רב יוסף בר חבו לר' אבהו תנן עבירות כו' אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו והא כתיב כו' מי יתפלל לו אלא הכי קאמר: (ג) שם אם ממון יש לו בידך התר: (ד) שם מילתא לר' אבא בהדיה אזל ויתיב אדשא דר' אבא (בהדי דשדיא אמתיה מיא) תא"מ ונ"ב ס"א נפקא אמתיה ושדיא לה כנושא מיא אקיקלתה מטו כו' ונפיק לאפיה (אמר ליה השתא צריכנא למיפק מדעתך דכתיב) תא"מ ונ"ב ס"א אדהכי הדר ר' ירמיה אפיה ואתא בתריה א"ל לא צריכת השתא עלי רמז דכתיב כו':

תוספות ישנים

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ואע"ג שאחר למד לר' מאיר ויצא לתרבות רעה (חגיגה טו:) והמריע נמי ביבמות פרק ב"ש (דף קט:) גבי תוקע עצמו בדבר הלכה ל"נ דהזיל וגמר לאחריני אלי ועבדי מ"ד אית ליה אגרא לדידיה קמ"ל התם מיירי שמתחלה רע הוא כגון אחר שהיה רע מתחלתו דאמרי' (בחגיגה טו:) ספרי מינין היו נושרין מחיקו והמריע התם כל עמר דנחית ליורה סליק כו' אבל היכא שבא טוב מתחלתו שוב אין חטא בא על ידו: **השתא** עילאי רמי דכתיב לך התרפס וגו'. שמעתא ביישתיך דשו מיא אריסך וביישתיך ומתחלה חטא לו רבי ירמיה: **קאזיל** אבא למיקטל נפשא. תימה לר' לפי' הערוך שפירש כי רב היה שמו אבא כדאמרי' מאן ריש סדרא בבבל אבא אריכא וכני בבל קראוהו רב מפני כבודו כמו ר' יהודה הנשיא שקראוהו רבי ומשום הכי היה מקפיד ר' יוחנן בחולין (דף קלז:) על שקראוהו אבא אריכא בשמו ושמואל חבירו היה והיה קורהו אבא כמו שמצינו בכמה מקומות אמר אבא הכי אבל רב הונא דהכא שהיה תלמידו גמור היאך היה קורהו בשמו והא אמרינן (בסנהדרין ק.) מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא את רבו בשמו ויש לומר דשמא היה אבא דרך כבוד כמו אבי אבי רכב ישראל. מ"ר. [ועי' תוספות חולין לח. ד"ה אינטריך]:

עין משפט
נר מצוה

צט א מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה ט טוש"ע או"ח סי' תרו סעיף א:
ק ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע או"ח סי' תרז סעיף א:
קא ג ד מיי' שם:
קב ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף א בהג"ה:
קג ו מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג בהג"ה:
קד ז מיי' פ"א מהלכות תפלה הלכה ח ופ"ג שם הלכה ז טור או"ח מסי' תריט עד סי' תרכב:
קה ח (מיי' פ"א שם טוש"ע או"ח סי' תרכב סעיף א):
קו ט מיי' פ"א מהלכות תפלה הל' ו פ"ג הל' ז פ"ט הלכה ט סמג עשין יט טור או"ח סימן רלה רלו רלז:

הגהות הגר"א
[א] גמ' (תנאי היא דתניא יוהכ"פ עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה) תא"מ:

הגהות מהרי"ב לנדא
א) גמ' במנחה מתפלל שבע ומתודה (דתניא) [יוהכ"פ] כו' כצ"ל ועי' מהרש"א [דלגירסתו קשה הייט נעילה הייט יוהכ"פ ע"ש]:

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] גמרא תנאי היא דתניא. צריך להיות ותו תניא [ועי' ר"ח]:

גיר' רי"ף ורא"ש אמר רב המדודי לא שנו וכו' ואמר רב המדודי הוי קאימנא וכו' אמר ש"מ עיקר וידוי מעומד הוא

תוספות

והאמר רב תפלת ערבית רשות. תימה לרב דאמר תפלת ערבית רשות האמר פרק תפלת השחר (ברכות דף כו.) טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ואמר נמי התם בסוף פרק תפלת השחר (שם דף ל:) טעה ולא הזכיר של ראש חודש בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החודש בלילה הא לאו הכי מחזירין ואמאי תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות ואומר ר"י נהי דרשות היא אין לבטלה בחנם אם לא מפני שום מלוה עוברת או צרת המייניה דפ"ק דשבת (דף ט:) דלא מטרחינן ליה וכן עלה על מטתו דירושלמי דאין מטריחין אותו שירד תדע כיון דיעקב אבינו תיקנה לא תיקנה לבטלה ועוד כיון דכנגד אברים ופדרים היא שמעלן ומקטירן כל הלילה נהי דלא מעכבי כפרה מ"מ מלוה להקטיר תפלת ערבית נמי מלוה ותימה מאי פריך הכא והאמר רב תפלת ערבית רשות והאמרינן דבחנם אין לבטלה וי"ל דאין זה בחנם דבליל יוה"כ מלוה לטרוח ולהכין צרכי סעודה דהוי כמין יו"ט כדאמרי' במדרש דבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וכמו שפירשנו שאין לבטלה בחנם אפי' למ"ד תפלת ערבית רשות הכי משמע בירושלמי דתפלת השחר דלמ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרתה ולמ"ד רשות תפלת נעילה פוטרתה משמע אבל בחנם אין לבטלה ואע"פ שחולק על הש"ס שלנו בזה דבגמרא דידן משמע דרב לדברי האומר חובה קאמר אבל למ"ד רשות לא בעיא תפלה לפוטרה מ"מ במה שאנו יכולין להשוותם יש לנו להשוותם *וכה"ג פי' גבי אין מקדשין את החודש בלילה אע"ג דתפלת ערבית רשות כיון דשוייה עליה חובה שפיר דמי ולהכי צריך להוות טעמא דאין מקדשין החודש בלילה ואין נראה לר"י דהאמר בפ"ק דשבת* למ"ד תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה הא אי לא שרא המייני' מטרחינן ליה אע"פ שלא התפלל כלל וכי תימא כיון שהתפלל בשאר לילות שויא עליה חובה א"כ אמאי איצטריך לשנויי הכא דרב לדברי האומר חובה קאמר לימא דאפי' לדידיה דס"ל רשות כיון דשויא עליה חובה בשאר לילות חובה היא עילויה ובעיא תפלה למיפטריה על כן נראה כדפרישית:

מתפלל שבע מעין שמונה עשרה ברכות. פירש רשב"ם טעמא משום דכיון דאכתי הוא בתענית חשוב כיוה"כ להכי מתפלל שבע ולפי שכבר פנה היום וחול הוי להכי מתפלל מעין י"ח:

[ר"ל ותפ"י] [ברכות דף יז:] [דף ט: ושם]

רש"י

אתא ר' חייא. וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה: רב שאני. מחמיר היה לעצמו: חלמא חזא ליה לרב. ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה ור' חנינא ראש ישיבה היה כדאמר רבי (כתובות דף קג:) בשעת פטירתו חנינא בר חמא ישב בראש וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אמר אדחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש ולא נדחין למות בשבילו: עם חשיכה. לאחר אכילה מקיבל עליו יוה"כ: שמא תטרף דעתו. מחמת שכרות: דבר קלקלה. של חטא: ממעמקי הלב. תפלה היא: בתורתך כתוב. כי ביום הזה יכפר: רבון העולמים. כי לא על צדקותינו וכו': בתענית. של גשמים: ובמעמדות. ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענין וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במס' תענית (דף כו.) והתם מקשינן ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי שלשה פרקים הללו תעניות הם ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נשיאות כפים במנחה ויש מהן ארבע פעמים ביום: צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר התפלות: ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו. אומר ואינו מתפלל: אור יום הכפורים. ליל יום הכפורים: וחותם בוידוי. גרס בתוספתא אינו חותם מקדש ישראל אלא הא-ל הסולחן וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בוידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרס לה בתוספתא הכי אלא וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה קיימי קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה תיובתא דשמואל תיובתא: נחית קמיה דרבא. בנעילה ולשון נעילה פליגי (ד) אמוראי בברכו' ירושלמי חד אמר נעילת שערי שמים וחד אמר נעילת שערי עזרה: וכיון דצלי. משחשיכה תו לא צריך: והא אמר רב. במס' ברכות* תפלת ערבית רשות ומאי פוטרת דקאמר: לדברי האומר חובה קאמר. דזו פוטרתה: מיתיבי וכו'. קתני נעילה וקתני ערבית: שבע מעין שמונה עשרה. ג' ראשונות וג' אחרונות כתיקנן ואומר הביננו באמצע שיש בה מעין שלש עשרה ברכות והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים ולמוצאי יוה"כ התירו לאמרה בה מפני הטורח:

גמרא

אתא ר' חייא הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא אתא ר"ש ברבי הדר לרישא אתא ר' חנינא (*בר) חמא אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר איקפיד ר' חנינא אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי ולא איפייס והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים *רב שאני ור' חנינא היכי עביד הכי *והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו אלא ר' חנינא חלמא חזי ליה לרב דזקפוהו בדיקלא וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא רישא הוי אמר (א) שמע מינה בעי למעבד רשותא ולא איפייס כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל ת"ר *מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה אבל אמרו חכמים *יתודה קודם שיאכל וישתה [תוספ' פ"ד] שמא תטרף דעתו בסעודה *ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה *ואף על פי שהתודה ערבית יתודה שחרית שחרית יתודה במוסף במוסף יתודה במנחה במנחה יתודה בנעילה *והיכן אומרו יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרו באמצע מאי אמר אמר רב אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר ממעמקי הלב ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר ר' יוחנן אמר רבון העולמים ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר רב המנונא אמר *אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמיך אבל לא ע"י [ברכות יז.] יסורין והיינו וידויא דרבא כולה שתא *ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי אמר *מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך דאמר בר המדודי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם אמר שמע מינה *עיקר וידוי האי הוא תנן התם *בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים מאי נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו מיתיבי *אור יוה"כ *מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה [א] במנחה מתפלל שבע ומתודה בנעילה מתפלל שבע ומתודה (ג) [א]*תנאי היא [א] דתניא יום הכפורים עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה וחותם בוידוי דברי ר"מ וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם תיובתא דשמואל תיובתא עולא בר רב נחית קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה *רב (ג)הונא בריה דרב נתן אמר ויחיד אומרה אחר תפלתו אמר רב *תפלת נעילה פוטרת את של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירא היא וכיון דצלי ליה תו לא צריך ומי אמר רב הכי והאמר רב הלכה *כדברי האומר תפלת *ערבית רשות לדברי האומר חובה קאמר מיתיבי *)אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה שחרית שבע ומתודה מוסף שבע ומתודה *בנעילה מתפלל שבע ומתודה ערבית מתפלל שבע מעין שמונה עשרה רבי חנינא בן גמליאל משום אבותיו מתפלל שמונה עשרה שלימות מפני

*) [פסחים ג. נדה ח:]

רבינו חננאל

לאו[אלא]נוקשת באמרי פיך והקנטתו. ורהב רעיך. הרבה עליו רעים ופיוסים. אמר רב חסדא ובשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי וגו'. ואר"י בר' חנינה המבקש מחילה מחבירו אינו חייב יותר מג' פעמים שנא' אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וגו' ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך וכו' ואם מת צריך להוליך י' בנ"א על קברו ויאמר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתיו: ירושלמי שעיר המשתלח מכפר ביוה"כ מיד. ואם אין שעיר יוה"כ מכפר עם חשיכה. ואוקמוה כגון שאבד ונתנו דעתן להביא אחר ולא מצאו. ר' יוסי בן יוסי בעי ואין הק' רואה את הגולד ויכפר מיד. שמואל אמר הדין דחטי על חבריה צריך מימר ליה סרחית עלך אין קבליה הא יאות ואי לא מייתי בני נש ומפיים ליה קומייהו כדכתיב ישור על אנשים יעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי וגו' ואם עשה כן עליו הכתוב אומר פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה. ואי מת צריך מיזל מיפייסית בקבריה ומימר ליה סרחית עלך: ר' ירמיה הוה ליה לר' אבא מלתא בהדיה אזיל יתיב אדשא נפקא אמתיה למישדא עפר בקלילתא. א' עשאוני כאשפה תוב לא מחייבנא. קם למיזל נפק רבא בתריה חזייה ר' ירמיה א"ל קום ארוכתיך עלי רמיא לפיוסך שנאמר לך התרפס ורהב רעיך. ר' זירא כי הוה לאיניש בהדיה מלתא הות חליף ואתי קמיה כי היכי דנשתעי בהדיה. רב הוה ליה מלתא בהדיה ההוא טבחא כולי שתא לא אתא לגביה במעלי דכפורי אמר רב אוזיל אנא למיפייסיה כו'. ר' חנינא איקפד עליה דרב משום דאמר קמיה דר' כד על ר' חנינא כמה נהדר וניזיל ואזל רב לגבי' דרב חנינא י"ג מעלי יומי דכפורי ולא איפיים ליה. והיכי עביד רב הכי והאמר ריב"ח כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש יותר מג' פעמים ושנינן הנ"מ אדם עם חבירו. אבל תלמיד בהדיה רב שאני. כלומר ר' חנינא רבו של רב הוה. ור' חנינא היכי עביד. לית ליה הא (דרבה) [דרבא] דאמר כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו.[אלא]ר' חנינא חזא לחלמא דזקפיה לרב וא' אידחייה לבבל דלינמר אורייתא התם. ת"ר מצות ודוי עיו"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו עליו בסעודה ואע"פ שהתודה קודם אכילה ושתיה יתודה לאחר הסעודה. ואע"פ שהתודה ערבית יתודה שחרית ויתודה במוסף[ויתודה במנחה]ויתודה בנעילה. והיכן או' יחיד או' אחר תפלתו וש"צ אומרה באמצע. מאי היא. רב אמר אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר אתה יודע עומקן של לב ולוי

תוספות ישנים

ותב"א צריך שיתודה קודם אכילה כו'. ובתוספתא (פ"ד) גרס שיתודה אחר אכילה ושתיה ואע"ג שהתודה אחר אכילה ושתיה יתודה ערבית כו' וידוי יתירא זה לא מצינו אותו בתלמוד ושמא טעות סופר הוא לגם וכה"ג גרס כן אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה ושתיה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה קודם אכילה ושתיה יתודה אחר אכילה ושתיה שמא הטרף דעתו עליו ואף על פי שהתודה ערבית כו' ונראה כי הגירסא שם הוא בשיבוש ול"ע באחרות: וסיים במה אנו. והיינו תפלת אתה נותן יד לפושעים וכך אנו נוהגים: והאמר רב תפלת ערבית רשות. תימה מה בכך דמ"מ אין לו לבטלה בחנם כמו שרבי רגיל לפרש בפרק

מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת תנאי היא דתניא **כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים נדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יוה"כ בעל קרי טובל והולך עד המנחה רבי יוסי אומר כל היום כולו ורמינהו *הזב והזבה המצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ביוה"כ נדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יוה"כ בעל קרי טובל והולך כל היום כולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול לא קשיא הא דצלי תפלת נעילה הא דלא צלי אי דצלי מאי טעמייהו דרבנן קא סברי רבנן טבילה בזמנה מצוה מכלל דר' יוסי סבר לאו מצוה והתניא *ג הרי שהיה שם כתוב על בשרו ה"ז לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נזדמנה לו טבילת מצוה כורך עליו גמי ויורד וטובל רבי יוסי אומר יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף וקי"ל דבטבילה בזמנה מצוה פליגי ההיא רבי יוסי בר יהודה היא דתניא *ר' יוסי בר יהודה אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה ית"ר הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל ולערב ישפשף לערב מאי דהוה הוה אלא אימא מבערב ישפשף (קא סבר מצוה לשפשף) *תני תנא קמיה דרב נחמן הרואה קרי ביוה"כ עונותיו מחולין לו והתניא עונותיו סדורין *מאי סדורין סדורין לימחל תנא דבי רבי ישמעאל יהרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

רש"י

תנאי היא. אי פטרה נעילה את של ערבית אי לא: הכי גרסינן בתוספתא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים הנדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יוה"כ: בעל קרי. שאסור בדברי תורה כדקיימא לן *(ב"ק דף פב.) עזרא תיקן טבילה לבעלי קריין: טובל והולך עד המנחה. אם אירע לו קרי קודם לכן טובל כדי שיוכל להתפלל תפלת המנחה אבל ראה קרי מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול אלא ימתין עד שתחשך ויטבול דסבירא להו לרבנן דתפלת נעילה בלילה ולדידהו פוטרת את של ערבית כדרב והא דקתני אינה פוטרת ר' יוסי היא דאמר כל היום מותר לטבול ואפילו ראה קרי לאחר תפלת המנחה טובל ביום כדי להתפלל תפלת נעילה אלמא קסבר תפלת נעילה אין זמנה בלילה ולדידיה אינה פוטרת את של ערבית: ה"ג בתוספתא הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ביוה"כ נדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יום הכפורים בעל קרי טובל והולך כל היום כולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול. קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי ורבנן אדרבנן: לא קשיא. הא דאמר ר' יוסי הכא מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול: בדלא צלי תפלת נעילה. ביום קודם שראה קרי והא דאמרינן לעיל כל היום בדלא צלי תפלת נעילה כשראה הקרי: אי דצלי מאי (א) טעמא דרבנן. דמתניתא בתרייתא דאמרי כל היום: קא סברי טבילה בזמנה מצוה. וזמנה ביום הוא דכתיב (דברים כג) והיה לפנות ערב ירחץ הלכך דחיא רחיצה דיום הכפורים ולאו היינו הך רבנן דלעיל ותרתי פלוגתא נינהו במתני' קמייתא פליגי בזמן תפלת נעילה דלרבנן בלילה ולר' יוסי ביום ורבנן דהתם סבירא להו טבילה בזמנה לאו מצוה דתדחה יום הכפורים ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה: לא ירחוץ. שלא ימחוק את השם: כורך עליו גמי. להגין עליו משטף המים: וקיימא לן. במסכת שבת (ב) דבטבילה בזמנה מצוה פליגי דלרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אין לו גמי ימתין עד למחר ויבקשנו: ההיא. דאמרי' לעיל ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול עד שתחשך דטבילה בזמנה לאו מצוה ר' יוסי בר יהודה היא: דיה לטבילה שתהא באחרונה. ברייתא היא דמייתינן לה במסכת נדה בגמרא דהמפלת (דף כט:) האשה שילתה מלאה ובאת ריקנית והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור משמשת אור לשלשים וחמש ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי ב"ש וב"ה אומרים שלשים וחמש וכולהו מפרש להו התם וטעמא משום טבילה בזמנה מצוה רבי יוסי בר יהודה אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה דטבילה בזמנה לאו מצוה ור' יוסי דגמי הוא ר' יוסי בן חלפתא: ולערב ישפשף. °משום חלילה: לערב ס"ד. מכי טביל וסליק מאי מהני ליה שפשוף חלילה דהואי הואי: אימא מבערב. דאתמול ישפשף כל אדם עצמו בחמין שאם יראה קרי למחר יכול לטבול בלא חלילה: הרואה קרי ביוה"כ. ולא במתכוין: עונותיו מחולין. סימן טוב הוא זה יראה זרע ויאריך ימים: ידאג כל השנה כולה. שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: ואם עלתה לו שנה. שלא מת מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו ובן עולם הבא הוא: תדע שהרי כל העולם רעב. מתשמים והוא שבע ולא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: מפיש חיי. זה שראה קרי ביום הכפורים: סגי ומסגי. בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים [ישעיה נג]:

תוספות

מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. הקשה רבינו יעקב מאורלינ"ש וכלליה מכלל כדאמרי' בתפלת השחר (ברכות דף כט.) כל השנה כולה מתפלל הביננו חוץ ממוצאי שבת שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת ופריך וכלליה מכלל קשיא ותירץ ר"י דהתם דכל השנה מתפלל הביננו משום הבדלה לא היה לו לשנות הסדר כיון דאפשר לכוללו אבל הכא דסבירא ליה דכל השנה מתפלל שמונה עשרה שלימות בטעם כל דהו אין לשנות הסדר ולהכי במוצאי שבת מתפלל שמונה עשרה שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת:

אי דצלי מאי טעמא דרבנן. תימה לי אי מוקמינן נמי בדלא צלי תיקשי לך מאי טעמא דרבנן הא לעיל אמרי רבנן דרבי יוסי דוקא עד המנחה אע"ג דלא צלי ואם כן תיקשי דרבנן אדרבנן ולפי המסקנא דמוקמינן להא כרבי יוסי בר' יהודה ניחא שאין להקשות מדרבנן דרבי יוסי בר יהודה לרבנן דרבי יוסי בן חלפתא אבל למאי דס"ד השתא דתרוייהו רבי יוסי בן חלפתא תקשי דרבנן אדרבנן ונראה לי אי אמרת בשלמא אידי ואידי דלא צלי אז לא תיקשי לך דרבנן אדרבנן דאיכא למימר תפלת נעילה נתקנה כך להתפלל אותה או ביום מן המנחה ולמעלה או בלילה כמו שירצה והא דקאמרי' לעיל עד המנחה ותו לא כשדעתו להתפלל אותה בלילה והא דאמר הכא כל היום כשהוא רוצה להתפלל ביום כדי שיהא מזומן לסעודה בתחלת הלילה ואע"פ שיכול להמתין עד הלילה ולהתפלל התירו לו לטבול ביום הכפורים ולהתפלל כי לא אסרו אלא רחיצה של תענוג אבל בשביל תפלה וגם כדי שיהא מזומן לסעודה בתחלת הלילה מותר לטבול ולהתפלל אותה ביום אבל כיון דמוקמינן לה בדלא צלי מאי טעמא דרבנן:

קסברי טבילה בזמנה מצוה. תימה לי דה"מ לאקשויי מדרבנן דלעיל אדרבנן דהכא דלעיל אמרי אע"ג דלא צלי אינו טובל מן המנחה ולמעלה והכא אמרי אפי' צלי כבר טובל וי"ל דאיכא למימר דההיא דלעיל דקאמר עד המנחה ה"פ בשביל התפלה אינו צריך לטבול אלא עד המנחה ואתא לאשמועינן דתפלת נעילה בלילה מיהו משום טבילה בזמנה מצוה יש לו לטבול ונפקא מינה היכא דאנים ולא מצי טביל ביום לא יבטל בזה תפלת נעילה ולר' יוסי אי לא מצי טביל ביום לא יתפלל כלל תפלת נעילה:

מכלל דרבי יוסי סבר טבילה בזמנה לאו מצוה. הא דלא פריך נמי מדרבנן דסברי מצוה וברייתא דמייתי סבירא להו לאו מצוה י"ל דלעיל אמרי מצוה ואין לעבור זמנה במזיד ובמתכוין ולהכי סבירא להו דטובל מן המנחה ולמעלה אבל במה שהן אומרים שיש להן לחזור אחר גמי בזה לא תדחה בודאי הטבילה ועוד מפני כבוד השם אבל מר' יוסי פריך מכל שכן:

מפיש חיי סגי ומסגי. ורמז לדבר יראה זרע יאריך ימים:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"א מהלכות מקואות הלכה ו ופ"ג מהל' שביתת עשור הלכה ב ג ופ"ד מהל' א"ב הל' ו סמג עשין רמג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף ח וסימן תריג סעיף יא יב וטור ש"ע י"ד סי' קצז סעיף ג וסי' שפא סעיף ה:

קח ב מיי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הל' ו סמג לאוין ו:

קט ג (מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הל"ג טוש"ע א"ח סי' תריג סעיף יא):

קי ד טוש"ע א"ח סי' תרטו סעיף ב:

רבינו חננאל

ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר ור' יוחנן אמר רבון כל העולמים ורב אמר רבו עונותינו מלמנות. ורב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי כו' והיינו וידויא דרבה כוליה שתא וידויא דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי. אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אנחנו חטאנו תוב אינו צריך. א' בר המדורי הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה יתיב כיון שהגיע ש"ץ לאבל אנחנו חטאנו קם אכרעיה עמנא ש"מ עיקר וידוי הדין הוא. תנן התם בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילה בתעניות ובמעמדות וביוה"כ. מאי נעילה רב אמר צלותא יתירא מעין תפלתו של יום ושמואל אמר מה אנו ומותבינן לשמואל מהא דתניא אור יוה"כ מתפלל שבע ומתודה וכן שחרית וכן מוסף וכן במנחה וכן בנעילה מתפלל שבע. ומשני שמואל תנאי היא דתניא יוה"כ עם חשכה מתפלל שבע ומתודה דברי ר' מאיר וחכ"א אין זקוק לשבע ואם בא לחתום בוידוי חותם. וקי"ל כותיה דרב דאיסורא היא. עולא בר רב נחת קמיה דרבה פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה. כי האי תנא דאמר אם בא לחתום בוידוי חותם. ויחיד אומרה אחר תפלתו. אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית לדברי האומר תפלת ערבית חובה. מ"ט צלותא יתירא היא. וכיון דצלי תוב לא צריך לצלויי תפלת ערבית. ומותבינן עליה אור של יוה"כ מתפלל שבע ומתודה וכן בשחרית וכן במוסף וכן במנחה וכן בנעילה מתפלל שבע ומתודה בערבית מתפלל שבע מעין שמונה עשרה. ר' חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו מתפלל י"ח שלמות. מפני שצריך למימר הבדלה בחונן הדעת ומשני תנאי היא דתניא כל חייבי טבילות טבילתן בלילה. בעל קרי טובל והולך עד המנחה. ר' יוסי אומר כל היום. פי' ת"ק דתני עד המנחה קסבר אין שם תפלת ערבית. ור' יוסי דתני כל היום קסבר צריך עדיין להתפלל תפלת ערבית. איני דר' יוסי כל היום אמר והתנינן הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא

מסורת הש"ס

[ברכות כב.]

[לעיל ו. ע"ש]

שבת קכא. לעיל ה: [תוספתא פ"ד ע"ש]

שבת קכ: לעיל ח.

[שבת קכא. נדה כט:]

בע"י איתא דבתר תנא קמי' דרב נחמן עם תנא דבי ר' ישמעאל בחילוף

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אי דלי מאי טעמייהו דרבנן: (ב) ד"ה וקיימא לן במס' שבת. נ"ב כפ' כל כתבי סוף דף קכ:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ולערב ישפשף משום חלילה. עי' מג"א סי' פח ס"ק ו:

תוספות ישנים

בפ"ק דשבת (דף ט:) אלא אם כן דוחקתו שום מצוה עוברת או שרא המיירה לאכול דהו לא מטרחינן עליה תדע שסברי יעקב אבינו תקנה וגם כנגד הקטרת אברים ופדרים היא שהן כל הלילה כדאמרי' בפ' תפלת השחר (ברכות דף כו:) וכמו שהן דלא מעכבי כפרה [איכי נמי] מ"מ מצוה בעלמא יש בהן כמו כן תפלת ערבית מצוה יש בה וא"כ ספיר קאמר הכא דפוטרתו אף לדברי האומר רשות כיון שצריך להתפלל ולומר רבי דהכא נמי אינו צריך להתפלל שהרי יש לו לעסוק בתקון צורכי סעודה למוצאי יום הכפורים שהוא יום טוב כדאמרי' במדרש שבת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וכמו שפירשתי שאין לו לבטל תפלת ערבית בחנם כן משמע בירושלמי בפרק תפלת השחר דקאמר למ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרת אותה למ"ד רשות פוטרת משמע הא בלא כלום לא יפטור ואע"פ שחולק על תלמוד שלנו בכאן אין לנו להכחישו במה שאינו חולק על תלמוד שלנו והא דתניא בפרק תפלת השחר (שם) שכח ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים אתיא שפיר כמאן דאמר תפלת ערבית רשות כי בחנם אין לו לבטלה וניחא נמי הא דאמרינן פרק תפלת השחר (דף ל:) טעה ולא הזכיר ראש חודש אין מחזירין אותו לפי שאין בית דין מקדשין את החודש בלילה הא לאו הכי מחזירין אותו כי בחנם אין לו לבטלה אבל ה"ג פי' דכיון דהתפלל אותה שויה עליה חובה והלכך אי לאו טעמא לפי שאין ב"ד כו' מחזירין אותו ואין נראה לרבי דהא אמרי' בפ"ק דשבת (דף ט:) למ"ד תפלת ערבית רשות הני בבלאי כיון דשרא כו' הא לא שרא מטרחינן ליה אע"ג דלא התפלל כלל וכי תימא כיון דהתפלל בשאר לילות שויה עליה חובה אם כן למה הוצרך לחרך בשמעתין דלדברי האומר חובה קאמר אפילו לדברי האומר רשות ניחא כיון דשויה עליה חובה בשאר לילות על כן נראה כך כדפרשינן. מ"ר: *) שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. הקשה ה"ר יעקב דאורלינ"ש וכלליה כדאמרי' בברכות פרק (אין עומדין) [תפלת השחר (דף כט:)] כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ ממוצאי שבת ופריך וכלליה כו' ואומר רבי דהתם כיון שכל השנה רגיל בהביננו אין לו לשנות סידרו

*) ע"כ שייך לדף פ"ז ע"ב

ופמא מת טבילתן ביום. נדה ויולדת טבילתן בלילה. בעל קרי טובל והולך כל היום כולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה שוב אינו צריך. ושנינן הא דתני כל היום בדלא צלי עדיין. והא דתני מן המנחה אינו צריך בדצלי ואקשינן ואי צלי מ"ט דרבנן דתני כל היום ושנינן משום דקסברי טבילה בזמנה מצוה ואקשי' מכלל דר' יוסי סבר טבילה בזמנה לאו מצוה היא. והתניא מי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נזדמנה לו (טבילה) טבילת מצוה כורך עליו גמי או סמרטוט וטובל דמצוה לשפשף ואי איכא גמי כולי עלמא לא פליגי דכורך גמי ואח"כ טובל כי פליגי להדורי ואיתויי ר' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא שבקינן מצוה ומהדרינן אגמי. ורבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה היא ומהדר עד דמשכח גמי. ושנינן האי דתני מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול דטבילה בזמנה לאו מצוה היא ר' יוסי בר' יהודה היא דתני בענין טועה שאמר [הת"ק] מטבילין צ"ה טבילות. אמר הוא דייה לטבילה שתהא באחרונה: ת"ר הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל ועודנו השכבת זרע לח. ואם מבערב ישפשף. פי' אם ראה קרי הלילה ויבש ש"ז על בשרו צריך לשפשף בשרו שלא ישאר על גופו. תנא דבי ר' ישמעאל הרואה קרי ביוה"כ עונותיו סדורין לימחל וידאג כל השנה אם ניצל אותה שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב מפיש חיי סגי ומסגי : הדרן עלך יום הכפורים

בתלמוד א"י במסכת ברכות בתחלת פרק תפלת השחר ובתעניות פ"ג בג' פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ד' פעמים ביום. אימתי תפלת נעילה רב אמר בנעילת שערי שמים ר' יוחנן אמר בנעילת שערי היכל. מתניתין מסייען לר' יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום. בשחרית במוסף במנחה בנעילת שערים. אית לך מימר נעילת שערי שמים [ביום]. אחוה דאמיה דרב אדא דהוה צייר גולתיה דרב בצומא רבא. א"ל רב כד תחמי שמשא בריש דקלי את יהיב לי גולתי דנצלי תפלת נעילה. מחלפא שיטתיה דרב תמן א' בנעילת שערי שמים והכא מצלי בנעילת שערי היכל. א"ר מתניא ע"י דהוה רב מאריך בצלותיה סגין הוה מגיע לנעילת שערי שמים ש"מ דכד הוי שמשא בריש דקלי היא עת נעילת שערי היכל. וסלקא שמעתא דאשאין נעילה פוטרת של ערב. ויוה"כ שחל להיות בשבת מזכיר של שבת בנעילה וכן ראש חודש שחל להיות בתענית מזכיר של ר"ח בנעילה. וכן שבת שחלה להיות בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף וכן ר"ח שחל להיות בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף. ר"ח שחל להיות בתענית היאך (קורין בר"ח) [מזכיר של ר"ח] א"ר בא מה מצינו בכ"מ אומרה ברכה רביעית. אף הכא אומרה ברכה רביעית. וכן נפק עובדא (בהדה דרבה) [כהדא דר' אבא] ר' ור' חייא בר חייא בר אבא הוו מפקדי לאמורייהו אכריזו קמי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קיים. א"ר חנינא משכני ר' ישמעאל בר' יוסי אצל פונדקי אחד ואמר לי כן התפלל אבי של שבת בע"ש. א"ר אמי ר' יוחנן פליג לא הוה צריך מפלגא על הדא שכן מוסיפין מחול על הקדש. ועוד סלקין חברייא מן ערב לצפורי ואמרי כבר שבת ר' חנינא בן דוסא בעירנו. ווידא אמרה דא דאמר ר' חנינא משכני ר' ישמעאל בר' יוסי אצל פונדקי אחד ואמר לי כאן התפלל אבי של מ"ש בשבת אף עליה לא הוה צריך מפלגא דר' מפקד אבדן אמוריה אכריז קדמיהון מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קיים: בר המדידי בר מיחם דודי דאבא שהן חסידותי. אמר רב אסי אין משיחין על כוס של ברכה כי שקיל ליה לאלתר מברך. בר קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. מאי מעשה הכתב כן שהיה נוטל ה' קולמסין בה' אצבעותיו ואם היתה תיבה של ה' אותיות כותבה בבת אחת :

סליקא לה מסכת יומא. שבח לבתר יהא והוה קמא. ברוך נותן ליעף עצמה. תתרומם שם יושב רומא. יהא שמיה רבא לעלמי עלמא :

סידרו בשביל מוצאי שבת אלא ליכלליה אבל הכא רגיל כל השנה להתפלל י"ח ולכך מתפלל גם עתה ולא ליכלליה והנא קמא מיקל עליו לפי שיש לו להכין סעודה למוצאי יום הכפורים שהוא יו"ט כדפרישית לעיל. מ"ר : בועלי נדות וטמאי מתים טובלין כדרכן ביום הכפורים. וא"ת מה מועיל טבילת טמא מת ביוה"כ כיון שצריך הזאה וי"ל לומר דמיירי שהזה עליו קטן או עבד והזה וכטבילה שאחר הזאה מיירי. הכא אי נמי כגון שהזה מערב יוה"כ. דבפ' שלשה מינין (דף מד:) מוכח דאם הזה בשביעי יכול לטבול בשמיני גבי תגלחת טומאה ואם תאמר הא מסקינן דטבילה בזמנה מצוה להאי תנא ואי בשמיני אין זה טבילה בזמנה. יש לומר דמכל מקום לא אמרי' טבילה בזמנה מצוה אלא לאיוב דבעל קרי אבל פשיטא אפילו [שלא] בזמנו יכול לטבול דהא רבי יוסי דאמר לקמן דמן המנחה ולמעלה לא יטבול משום דסבר טבילה בזמנה לאו מצוה היא ומודה הוא דזב וזבה וטמא מת וכן בעל קרי יכולין לטבול אם ירצו לטהרות דלא פליג בזה עליה דת"ק אלא שסובר דאין בעל קרי חייב לטבול דלאו מצוה היא ות"ק סבר דבעל קרי חייב לטבול דמצוה היא וכן משמע מתוך דבריהם דפליגי בהכי בהדיא אבל אפילו שלא בזמנה יכול לטבול לכו"ע אפילו ביוה"כ וא"כ מיירי שפיר בהזה מעיוה"כ. מ"ר. ולא כמו שפי' בספר הישר בבילה דלמאי דקי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה אסור לטבול ביוה"כ דלהאי טעמא לא מיתוקם למאי דפרכינן ומיהו בדין טבילה דיוה"כ בזמן הזה אם היא מותרת פי' בשבת (דף קכא.) גם בבילה (דף יח:) : ה"ג רבי יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול. פירוש אינו צריך לטבול אבל לא גרסינן אינו יכול לטבול דהא אע"ג דהיינו רבי יוסי ברבי יהודה דאית ליה טבילה בזמנה לאו מצוה מ"מ יכול הוא לטבול כדפרישית וכן בברייתא קמייתא נמי דקתני בה מן המנחה ולמעלה לא יטבול פי' דתפלת נעילה לא יתפלל עד הלילה וא"כ אית ליה תפלה בזמנה לאו מצוה אפילו הכי קאמר כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים אלא ה"ג לא יטבול כלומר אינו חייב לטבול דטבילה בזמנה לאו מצוה היא. מ"ר : לא ירחץ. פרש"י שלא ימחוק את השם ולא עיין בשבת בפרק כל כתבי הקודש (שבת דף קכ:) דמסקינן טעמא משום דאסור לעמוד בפני השם ערום : מכלל דר' יוסי סבר לא אמרי' טבילה בזמנה מצוה. ומסקינן דהיינו ר' יוסי בר' יהודה וא"ת א"כ לא משכחת תנא אליבא דרב דאמר תפלת נעילה בלילה דלעולם אימא לך שהוא ביום והא דקאמר ת"ק טובל והולך עד המנחה אבל משם ואילך לא יטבול היינו בדצלי ואית ליה טבילה בזמנה לאו מצוה ורבי יוסי לטעמיה דהוא ר' יוסי בן חלפתא דאית ליה טבילה בזמנה מצוה ולכך טובל כל היום כולו ואע"ג דצלי ובין למר ובין למר הויא תפלת נעילה ביום דוקא ואומר רבי דודאי אין לו הוכחה כל כך אם לא שיסבור רב דכי היכי דגרס בברייתא בתרייתא דלעיל ר' יוסי בר' יהודה [כן גרס בברייתא קמייתא דלעיל רבי יוסי בר' יהודה] וא"כ קשיא דרבי יוסי ברבי יהודה אדרבי יוסי ברבי יהודה ועל כרחיה יתרץ הא בדצלי והא בדלא צלי דברייתא קמייתא בדלא צלי ואפ"ה קאמר ת"ק עד המנחה ש"מ דהיינו טעמא דאית ליה כרב דתפלת נעילה בלילה. מ"ר. ונכון היה בטוב ליזהר להתפלל לכתחלה נעילה ביום ואם התפלל בלילה יצא ידי חובתו כרב : אלא אימא מבערב ישפשף. תימה לי מכאן למה שרגיל רבינו יעקב לפרש דנדה אינה צריכה לחוף כל גופה כלל כי אם ראשה כמו שפירש בנדה ובחולין דהא על כרחין הא דקאמר הכא מבערב ישפשף מיירי בשפשוף כל גופו מדלא נקט יחוף וכן פרש"י דבשפשוף כל גופו בחמין מיירי ומאי נראה דאיירי הכא באדם שיודע שנתעסק בצבע או בטיט לכלוך וירא פן יצטרך למחר לטבול מחמת קרי אבל אם הוא נקי אין צריך לחפיפה אבל בשם רבינו יצחק אלפס מצאתי כתוב מבערב ישפשף אם ראה קרי מבערב יש לחוש שמא נתייבש על בשרו ישפשף היום ביוה"כ פן ימנע אבל אם ראה עכשיו הוא לח ואין צריך שפשוף אבל לפרש"י קשה לי מה לו להזכיר שפשוף על טבילה זו יותר מכל שאר טבילות שבמשנה ובברייתא על כן נראה פי' רבינו יצחק אלפס עיקר ועוד קשה לי כיון דמבערב קאי אשפשוף למה יש לו לשפשף וכי יש לו לידע שיראה קרי למחר דבברייתא קתני שרואה קרי ביום הכפורים : כל העולם כולו רעב והוא שבע. סימן טוב הוא לו שירחמו עליו מן השמים : תמו נשלמו תוספות ישנים ממסכת יומא

פסקי תוספות ממסכת יומא

שבעת ימים

א א שמיני עצרת עולה למנין שבעה אך אינו דוחה כלל אלא משלים אחר כך שבעה. ד"ה פו"ר קש"ב: דף ג ע"א

ב הלוקח פירות מעם הארץ נותן (ב תרומה ומעשר) לכהן ומעשר שני אוכל בירושלים מעשר ראשון ועני סמע"ה. ד"ה מעשר : דף ט ע"א

ג מפנחס עמדו ג (י"ח) כהנים גדולים עד שריה שהיה בימי (חזקיה) [צדקיהו]. [מקדש שני שמשו בו יותר מג' מאות כ"ג] ד"ה ולא :

ד דירת עראי פטור מן התורה מן המזוזה. ד"ה רבנן : דף י ע"ב

ה מקום שהנשים מתקשטות פטור מן המזוזה. ד"ה אע"פ : דף יא ע"א

ו בית הכנסת ובית המדרש שאין בהן דירה של רבים פטור ושל עצמו חייב. ד"ה שאין : שם ע"ב

ז שער גבוה נותן מזוזה כנגד כתפיו. בא"ד :

ח ביסוד ד (דרומי) של מזבח לא היה בה יסוד. ד"ה ירושלים : דף יב ע"א

ט בגדי כהונה שחקין כשרין מטושטשין וקרועין פסולין. ד"ה ילבש : שם ע"ב

י כהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ותלוי במלך ואחיו הכהנים. ד"ה כ"ג :

יא פרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס כשיעבור האונס חוזר לשררותו. ד"ה הלכה : דף יג ע"א

יב הנושא אלמנה צריך ליחד עמה בע"ש אחר הברכה. ד"ה ולאחד : שם ע"ב

יג כהן ה אונן מניח עבודתו ויוצא מדרבנן. ד"ה היה :

יד תבעוה ליבמה צריכה לבדוק עצמה עד שתבעל ואפילו היא קטנה. ד"ה והאמר : דף יח ע"ב

טו מת לו מת ברגל לא ישן עם אשתו בחדר וראב"ד התיר. ד"ה יהודי :

טז אין להשיב שלום בשמונה עשרה ברכות לא מפני היראה ולא מפני הכבוד. ד"ה בם : דף יט ע"ב

בראשונה

יז אין ישיבה בעזרה אלא בשעת אכילה. ד"ה אין : דף כה ע"א

יח אין להפוך אחוריו אל ההיכל ואל הקודש. ד"ה והא :

יט בחמשה דברים הסגן ממונה. ד"ה ו (ואי דף כו:) :

אמר להם הממונה

כ אין לאחוז באמה. ד"ה מצוה : דף ל ע"א

כא מצוה לשפשף. בא"ד :

כב יש לשחוט שני סימנים לכתחלה ואפי' בחולין. ד"ה למה : דף לג ע"א

כג להניח בתיק תפילין של ראש קודם של יד ולמשמש של יד תחלה. ד"ה עבורי : שם ע"ב

כד זמן קריאת שמע עד שלש שעות ביום. ד"ה אמר : דף לז ע"ב

כה אין לכתוב שלא מן הכתב אלא ראשי תיבות או ראשי פסוקים או דמגרים גריסי. ד"ה בסירוגין :

כו יכול לקרות בנו בשם אדם צדיק אף כשיש רשע ששמו כך. ד"ה דלא : דף לח ע"ב

טרף בקלפי

כז קול ומראה וריח אסור מדרבנן שלא יקרבו יותר מדאי כדי ליהנות. ד"ה כלה : דף לט ע"ב

כח קדוש מי חטאת המים תחלה בכלי ושוב נותן האפר למעלה. ד"ה הכל : דף מג ע"א

הוציאו לו

כט עובי כותל ההיכל והאח היו נקובים. ד"ה כותל : דף נב ע"א

ל אין טוב לצייר מחזורים ובהכ"נ אע"פ שאין בו איסור. ד"ה כרובים : דף נד ע"א

לא פרצופים בולטין אסורין. בא"ד :

לב חטאת רובע דינר שש עשרה דינרין בסלע. ד"ה ונכרור : דף נה ע"ב

לג הקדש בזמן הזה שקיל ארבע זוזי ושדי לנהרא. בא"ד :

לד פר העלם דבר מביא אפי' כהן הדיוט. כהן משיח מביא פר ולא המרובה בבגדים. ד"ה אני : דף נז ע"א

לה לקיחה על ידי דבר אחר שמיה לקיחה כשאוחז הלולב בסודר בבית יד אך לא בבגדיהם. ד"ה מין : דף נח ע"א

לו אין מעבירין על המצות היינו שיש לפניו לעשות שתיהם : [ה]

שני שעירי

לז הדמים כל זמן שהן ביד בעלים הרי הם כהקדש נתנן לכהן כחולין. ד"ה ואין : דף סו ע"א

לח ז הקדש בזמן הזה מטלטלין ישליך ד' זוזי לנהר ומקרקעי יחלל. ד"ה פירות :

בא לו

לט להשים תפילין כנגדו מותר. ד"ה תפילין : דף סט ע"א

מ כרים וכסתות כלאים מותרין בשאין בשרו נוגע בהם וכן מרדעת חמור ובהעלאה אסור. ד"ה קשין :

מא מכסאות שיש בהן כלאי בגדים אסורין ואם יש בהן מוכין וגיזי צמר מותרין. בא"ד :

מב קנבוס אסר ר' אפרים לתפור בו בגד [צמר] כפשתן ורבינו חיים וריצב"א דחו ראיתו. ד"ה ואימא : דף עא ע"ב

יום הכפורים

מג מותר לסוך [ג] בחלב. ביום הכפורים מותר בדבר שאין בו תענוג או משום רפואה או לרחוץ ידיו [ורגליו] מלוכלכין. ד"ה דתנן : דף עז ע"א

מד אין נזהרין מגלוי ולא מזוגות. ד"ה משום : שם ע"ב

מה מותר ליטול ידיו שחרית. בא"ד :

מו מי שנכווצו גידי שוקיו מותר לילך במקלו בשבת. ד"ה הקיטע : דף עח ע"ב

מז מברך על כזית אכילה ושתיה לאחריו ועל בריה כמו ענב ואפי' כל שהוא ומכל מקום טוב לאכול כזית ולפניו מברך אכל (כל) שהוא ואפי' פת. ד"ה ולא : דף עט ע"א

מח קטן מוציא את שאכל כזית או כביצה. בא"ד :

מט גדול שאכל כזית מוציא את שאכל כל שובעו. בא"ד :

נ אין יוצאין סעודה שלישית (לא) במיני פירות (ולא) [אלא] במיני תרגימא כמו בשר. ד"ה מיני : שם ע"ב

נא המקדש יטעום כמלא לוגמיו ולא לוגמיו ממש. ד"ה הכא : דף פ ע"א

נב זנגביל יבישה אינה טעונה ברכה. ד"ה הא : דף פא ע"ב

נג אומרים לו תניח להפילך על התינוק או תהרג אין חייב למסור עצמו דמה שחייב למסור עצמו היינו דוקא בעושה מעשה. ד"ה מה : דף פב ע"א

נד בת ישראל שהמירה דתה ובא עליה נכרי ונתגייר והיא חוזרת בתשובה רבינו תם התירה לו ואין נראה. בא"ד :

נה אונס אפילו עושה מעשה פטור ממיתת בית דין. בא"ד :

נו חולה אומר צריך אפילו מאה כנגדו הוא נאמן. [ג] ד"ז בגמרא :

נז הלכה כמר בר רב אשי. ד"ה מר : דף פג ע"א

נח אין לעשות ע"י נכרי צורך לחולה ובתשובת הגאונים התיר. ד"ה אלא : דף פד ע"ב

נט מותר להביא כלים דרך רה"ר ולהפסיק הדליקה אע"פ שאין ברור לו שיועיל. [ד"ה מכבין] :

ס אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב. ד"ה ולפקח : דף פה ע"א

סא ספק נכרי או ישראל אין חייב לפקחו אלא דוקא רוב ישראל. ד"ה להחזיר :

סב אסור להחזיר אבידה לנכרי. בא"ד :

סג מפרנסים עניי אומות עם עניי ישראל. בא"ד :

סד לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים. ד"ה והאמר : דף פז ע"ב

סה תפלת ערבית אין לבטל בחנם אלא בשביל מצוה [ד] (שאינה) עוברת או שרא המיינא או עלה על מטתו. בא"ד :

סו מצוה להכין ולטרוח לצורך מוצאי יום הכפורים דהוי כעין יו"ט. בא"ד :

סז תפלת נעילה מן המנחה ולמעלה ביום או בלילה. ד"ה אי דצלי : דף פח ע"א

א [לפנינו בתוס' אינו כמו שהובא כאן] : ב [נ"ל תרומת מעשר] : ג [י"ח] : ד [נ"ל דרומית מזרחית] : ה [גדול] : ו [נ"ל אמר דף עו ע"ב] : ז [לפנינו בתוס' אינו כמו שהובא כאן] :

סליק פסקי תוספות ממסכת יומא

הגהות בפסקי תוספות

[א] ד"ה אין. דף לג ע"א (ונראה שצ"ל זה גם בתוס' דף נט ע"א סד"ה דאמר ותסר בתוס' שלנו) : [ב] עי' בהגר"א או"ח סימן שכ"ו ס"ק י"ט : [ג] ד"ז תליא אם הלכה כמר בר ר"א ופ"ש כד"ה מר ובתוס' ישנים : [ד] כ"ה בתוס' שבת ט' ב' ד"ה למ"ד ובפסקי תוס' שם אבל בתוס' כאן ובברכות כ"ו א' ד"ה טעה ושם כ"ז ב' ד"ה הלכה כי מצוה עוברת :

הלכות סדר עבודת יום הכפורים

[דף ב ע"א] **שבעת** ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול שהוא צריך לעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו ללשכת פרהדרין. [א] ומזמנין לו אחר תחתיו שהוא מזומן לעבוד [ב] אם יארע בו פסול*. (דף יג.) וגם מתוך שרואה אחר ממונה לשרת תחתיו יהר יותר. ואין צריך להזמין לו אשה אחרת דלא חיישי' שמא תמות אשתו. (דף יד.) וכל שבעת ימי הפרישה הוא עושה כל עבודת התמיד כדי שירגילו בעבודה. (דף יח.) וזקני בית דין קוראים לפניו בכל יום בסדר היום* הכל שירגילו שמא שכח שום דבר מהסדר. וערב יוה"כ שחרית מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיתן אל לבו עבודת הפרים והאילים. אבל לא היו מעבירין לפניו שעירים דכיון שהשעיר בא על החטא יזכור החטא ויחלש דעתו. [ג] אע"פ שהפר נמי בא על החטא ועל טומאת מקדש וקדשיו כיון שאינו בא אלא על חטאת אחיו הכהנים ואם יש בהם אחד שחטא מכירו ומחזירו בתשובה. אבל השעיר שבא על חטאת הקהל כולו אינו מכיר בהן ומיחלש דעתיה. וכל שבעת ימי הפרישה לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה. ובערב יום הכפורים לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שמתוך כך בא לידי שינה ואולי יבא לידי קרי. ולכך מונעין ממנו כל הדברים המרבה הזרע כגון גבינה וביצים ויין ישן ולבן. (שם:) וזקני ב"ד מוסרין אותו לזקני כהונה ומוליכין אותו ללשכת אבטינס ששם מפטמין את הקטרת ללמדו חפינה שהיא מעבודות קשות שבמקדש. ומשביעין אותו שלא ישנה בעבודות לפי שהיו חושדין אותו בצדוקי והם משנין בעבודת הקטורת כדלקמן לכן השביעוהו. והוא פורש ובוכה שחשדוהו בצדוקי והם פורשין ובוכים שהיו צריכין לחושדו שהחושד בכשרים לוקה בגופו. אם היה חכם שרגיל לדרוש דורש או לקרות קורא. ואם אינו רגיל דורשין וקוראין לפניו דברים המושכין את הלב כגון איוב ועזרא ודברי הימים ודניאל הכל שלא יבא לידי שינה. (דף יט:) ואם בקש לישן מכין לפניו באצבע צרדה ומטיילין עמו להפיג שינתו. עד שהגיע זמן שחיטת התמיד (דף כ.) והיו תורמין תרומת הדשן שעל המזבח החיצון [ד] ביום הכפורים. אע"ג דבכל יום לא היו תורמין אלא מקריאת הגבר הכא היו צריכין למהר מפני חולשת כהן גדול. [ה] וריב"א פירש שכשרה בכהן הדיוט שאינה חשובה מעבודת היום*. והר"ר אלחנן פי' שצריכה כהן גדול. והיה מקדש ידיו ורגליו ותורם אותו:

הגה"ה

*ואם אירע בו פסול בין קודם תמיד של שחר בין אח"כ זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון. עבר יוה"כ הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר וכל מצות כהונה גדולה עליו אלא שאינו עובד ככהן גדול. ואם עבד עבודתו כשירה ואם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו. בשבעת ימים אלו מזין עליו מאפר הפרה בשלישי להפרשתו ובשביעי שהוא עיו"כ שמא נטמא במת ולא ידע ואם חל יום שבת בג' או בז' שלו דוחה את ההזייה. מיי' (פ"א מהל' עבודת יוה"כ הל' ג' והלכה ד'):

הגה"ה

*ואומרים לו אישי כ"ג קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת דבר זה:

הגה"ה

*וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ד מה' עבודת יוה"כ הלכה א'):

(דף כח.) **ובשהגיע** זמן שחיטת התמיד דהייט משהאיר המזרח מורידין כהן גדול לבית הטבילה (דף ל.) ופרסו סדין של בוץ בינו לבין העם (דף לא:) כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ פרסו סדין של בוץ. (דף ל.) וטבילה זו היתה במקום חול שאינה באה לחובת היום שאף בכל בקר צריך כל אדם לטבול הנכנס לעזרה לעבודה. פשט בגדיו וטבל ועלה ונסתפג. (דף לא:) הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו (דף מג:) מקיתון של זהב ולא היה כאן קידוש בפשיטה לפי שפשט בגדי חול א וקיימא לן תרי קדושי חד אפשיטה וחד אלבישה. (דף לא:) ואם היה זקן או איסטנים שהקור היה מזיק לו מחמין לו חמין מערב [יוה"כ] ומטילין לתוך הצונן (דף לד:) או היו מחמין חתיכות של ברזל מאתמול ונותנין אותן היום במים לחממן. אע"פ שהוא מצרף ואסור משום מכה בפטיש שהוא גמר מלאכת הברזל ב לחתכו [ו] כיון שאינו מתכוין לכך אינו אלא משום שבות ואין שבות במקדש: (דף לא:)

הגה"ה

*כרוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה:

[ז] ואח"כ שחט את התמיד* וקבל גם הוא את דמו וגומר כל עבודות כסדר כל הימים בבגדי זהב עם הקטורת שבהיכל הטבת הנרות ומנחת חביתין. (דף לד:) אח"כ בא לבית הפרוה והיה במקום קדוש. ופרסו סדין של בוץ בינו לבין העם וקדש ידיו ורגליו לפי שפשט בגדי קדש. וטבל ועלה ונסתפג ולבש בגדי לבן שוין י"ח מנה או יותר או פחות רק שיהיו טובים יותר מאותם שלבש בערב. ובין שניהם יש להם להיות שוים ל' מנה ואם ירצה להוסיף בשל בקר טפי מי"ח מנה ולגרוע בשל ערב מי"ב מנה או איפכא הרשות בידו רק שיהיה של הבקר טובים יותר ויהיה בין שניהם ל' מנה. ואלו יש לו משל צבור אבל אם ירצה להוסיף משלו יוסיף כמו שירצה. [וקידש ידיו ורגליו] (דף לה:) ובא לו אצל פרו והיה עומד בקרן צפונית מערבית של המזבח באויר שבין האולם ולמזבח לא כנגד המזבח ממש אלא משוך לצד צפון. (דף לו.) והיו עוקמים ראש הפר ג שבא ראשו לצד דרום ופניו למערב. ולא היו מעמידין אותו להדיא ראשו למערב ואחוריו למזרח שמא ירבץ גללים ויהא גנאי למזבח. והכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי אני וביתי (שם:) כחכמים. וידוי ראשונה לא היה מתודה אלא עליו ובני ביתו. אנא השם [ח] כפר נא לעונות וכו'. ובירושל' יש בהזכרת השם שניה בוידוי היה אומר אנא בשם בבי"ת*:

הגה"ה

*ג' וידויים היה מתודה א' על ידי עצמו תחלה וידוי שני' ע"י עצמו עם שאר הכהנים ושניהם על פר החטאת אשר לו והוידוי ג' ע"י כל ישראל על שעיר המשתלח ומזכיר את השם בכל וידוי מהן ג"פ. וכשהוא נותן הגורל על שעיר החטאת אומר לה' חטאת נמצא מזכיר את השם ביום זה עשר פעמים ובכולם הוא מזכיר ככתבו שהוא שם המפורש. בראשונה היה מגביה קולו בשם כיון שרבו פרוצין חזרו לאומרו בקול נמוך ומבליעו בנעימות עד שלא יכירו בו אפילו חביריו הכהנים וכל הכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו. ובג' הוידויים היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו. (מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הלכה ו' והלכה ז'):

הגה"ה

*בין מן העץ בין מן האבן בין מן המתכות אבל לא יהיה א' גדול וא' קטן א' כסף וא' זהב אלא שניהן שוין. ושל עץ היו ובבית שני עשו אותם של זהב (מיי' פ"ג מה' עבודת יוה"כ הלכה א'):

הגה"ה

*אלא שחיסר מצוה והגרלה מעכבת לפיכך העליית הגורלות פסולה בזר והסנחה כשירה בזר. (מיי' פ"ג מה' עבודת יוה"כ הל' ג'):

(דף לז:) **ובא** לו למזרח העזרה להגריל שאינו צריך אלא שיהיה בעזרה. (דף לט.) וסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו. (דף סב.) ושם שני שעירים שוין במראה ובקומה והיה לקיחתם כאחד וכל זה אינו מעכב שאינו אלא למצוה. (דף לט.) וקלפי היה שם [של עץ ומחזיק ב' ידים] ובה שני גורלות האחד חקוק בו לשם והשני לעזאזל. והם כשרים מכל דבר* וטורף ידיו בקלפי בענין שלא יוכל לכוין איזה של שם ואיזה של עזאזל. והעלה בכל יד גורל אחד [לשם שני השעירים] אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו הגבה את ימינך. ואם בשמאלו עלה *ראש בית אב אומר לו הגבה את שמאלך. ונתנן על שני השעירים ואמר לה' חטאת ואם לא נתן הגורלות על השעירים רק שהעלה וידע איזהו עלה בימינו ואיזו בשמאלו לא עיכב*. (דף מא:) קשר לשון של זהורית [משקל שתי סלעים] בראש שעיר המשתלח והעמידו בשער המזרחי במקום שמוליאין אותו לשלחו ולנשחט היה קושר לשון אחד בצוארו כדי שלא יתערב לא בשעיר המשתלח ולא בשאר שעירים. ובסדר אתה כוננת כתיב אף שעיר של שם יעמידנו כנגד בית שחיטתו ותימה דבהדיא בגמרא מסיק דאקשירה קאי. ובא לו אצל פר שניה והתודה עליו ועל אחיו הכהנים שצריך שיבא זכאי ויכפר על החייב לכך היה מתודה תחלה עליו לבדו שיהיה זכאי. (דף מג:) שחטו וקבל דמו במזרק ונתנו [ט] למי שהוא ממרס שלא יקרוש. והממרס היה עומד על השורה הרביעית של הרצפה של עזרה שמן ההיכל ולחוץ. ונטל מחתה מזהב אדום שמחזקת שלשה קבין והיתה דקה הרבה והיה לה בית יד ארוך שמגיעה תחת זרועו כדי שתהא זרועו מסייעתו. והיה לה ניסתוק ופרש"י טבעת שישמע קולו בבואו. [י] ורבינו חננאל פי' נרתיק שהיה לה כמו נרתיק כדי שלא יכוה כשהיא מתחממת מן הגחלים. ועולה באמצעו של מזבח [כ] וחותה מלא המחתה גחלי אש שכלתה מעליהן השלהבת. וירד והניחה על הרצפה בעזרה. (דף מז.) והוציאו לו מחתה מליאה קטרת שהחזירו אותה ערב יום הכפורים למכתשת ושחקוה הדק כדי שתהא דקה מן הדקה וחפן ממנה מלא חפניו של כהן ד לפי שהיו מחזיקין חפניו (דף מח.) לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות. והריקה מתוך חפניו לתוך כף אחת ולקח המחתה שהיו בה הגחלים בימינו והכף של הקטרת בשמאלו. (דף נא:) והלך בדרומו של היכל בין מזבח ולמנורה עד שהגיע לשתי הפרוכת המבדילות בין הקודש ובין קודש הקדשים במקום אמה טרקסין שהיתה בבית ראשון. והחיצונה היתה פתוחה בדרום והפנימית בצפון. אע"ג דרבי יוסי סבר שלא היה שם אלא פרוכת אחת בהא הלכה כר' יהודה שאומר שתים היו דהוה ליה מחלוקת ואח"כ סתם שלאחר המחלוקת שונה (דף נב:) החיצונה פרופה מן הדרום (א) [ל] ועוד דר' חנינא סבר כרבי יהודה [מ] לקמן דאמר בצד צפון היה עומד ומחטא. ואין להביא ראיה מאותה משנה (דף נח:) התחיל מחטא ויורד מהיכן היה מתחיל מקרן מזרחית צפונית (ב) ופירש רש"י דסבר דפתחה בצפון קאי [נ] ה ואפילו לפירוש רש"י ההיא משנה אתיא כרבי יוסי הגלילי [ס] ור' עקיבא פליג עליה בברייתא והלכה כרבי עקיבא מחבירו. (דף נב:) והיה מהלך ביניהם עד שמגיע לצפון ואיתא בירושלמי שדוחק באצילי ידיו שלא ישרף הפרוכת. כשהגיע לצפון הפך פניו לדרום כדי שתהא ימינו לצד הארון והלך עד שהגיע כנגד הארון ונתן המחתה של אש בין שני הבדים. (דף נג:) ולאחר שניטל הארון נתנה ו לאבן שתיה שהיתה שם והיתה גבוה מן הארץ שלשה אצבעות. וחפן הקטורת שבכף לתוך חפניו וצבר הקטרת על גבי גחלים. (דף נ"ג.) ונזהר שלא יתן הקטרת על גבי האש עד שהכניסו לפני ולפנים ולהוציא מלבן של צדוקים שאומרים שנותן בהיכל ונכנס בענן עשן הקטרת. (דף נב:) והיה מתחיל לצד פנים שהוא חוצה לו שאם מתחיל אצלו נמצא העשן עולה מיד וזרועו נכווה. ונתמלא הבית עשן והניח שם הכף והמחתה ויצא דרך כניסתו שהיו פניו לארון. [ע] ובסדר אתה כוננת כתוב טמטם עיניו ויצא ואין זה בגמרא אדרבה מתוך הירושלמי משמע שאינו צריך. והכי איתא בירושלמי עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא. (שם: נג:) והיה מתפלל תפלה קצרה בהיכל [פ] שתהא השנה כתקנה ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את העם המצפים לצאתו. (דף נג:) ונטל את הדם ממי שהיה ממרס ונכנס לפני ולפנים [צ] ועמד בין הבדים והזה אחת למעלה ושבע למטה כנגד הכפורת. ואין צריך שיגיע בכפורת אלא כמצליף. (ג) ופירש רש"י כסדרן אחת למעלה ושבע למטה. [ק] והתוספות מפרשין שלא היה צריך לכוין שיהיו כסדרן אלא באחת של מעלה ז מגדד גב ידו למטה ומזה כלפי מעלה. ובשבע של מטה מגדד גב ידו למעלה ומזה כלפי מטה. וכך היה מונה. אחת. אחת ואחת. אחת ושתים וכו'. יצא והניח המזרק של הדם על הכן שהיה בהיכל. ושחט את השעיר ועשה מדמו לפנים כאשר עשה מדם הפר אחת למעלה ושבע למטה. ויצא והניח דם השעיר על כן שני שהיה בהיכל. ונטל דם הפר מן הכן שהניח עליו והזה ממנו ח כנגד כל הפרוכת במקום שמכוון כנגד

הגהות הב"ח א וקיימא לן דתרי קידושי חד אפשיטה. נ"ב כלומר דאילו הוו תרוייהו אלבישה משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים כדקא סלקא אדעתין מעיקרא הוי בעינן תרי קידושי דהא בגדי קודש הוא בא ללבוש אבל למאי דקי"ל דהני תרי קידושי חדא אפשיטה וחדא אלבישה הלכך חדא דפשיטה דבגדי חול היא לא בעי קידוש אפשיטה דידהו: ב גמר מלאכת הברזל לחזקו כיון: ג ראש הפר כדי שיבא ראשו: ד מלא חפניו של כהן לפי מה שהיו: ה דאפילו לפי' רש"י: ו ולאחר שניטל הארון נתנה על אבן שתייה: ז מגדד גב ידו למעלה ומזה כלפי מעלה ובשבע של מטה מגדד גב ידו למטה ומזה כנ"ל: ח והזה ממנו על הפרוכת במקום שמכוון כנגד הארון כנ"ל ותיבות כנגד כל נמחק:

תפארת שמואל

(א) **ועוד** דר"ח ס"ל כר"י לקמן דאמר בצד צפון היה עומד [ומחטא] כו'. ר"ל כשהתחיל להזות היה מתחיל בצד קרן מזרחית דרומית ומסיים במזרחית צפונית [ולהא"ז] היה מזה על טהרו של מזבח ז' הזאות כדלקמן. ואם כן מוכח דס"ל דשתי פרוכת היו במקדש וחיצונית פרופה מן הדרום ושם הזה ז' הזאות כשיצא מבית ק"ק והיה הולך כל צד דרום עד שבא בצד דרום מזבח ויצא כל אורך המזבח עד קרן מזרחית דרומים והתחיל ליתן מתנות הקרנות וסיים בקרן מזרחית צפונית ושם הזה ז' הזאות וק"ל ועיין סוגיא דף נ"ח ונ"ט: (ב) ופרש"י דסבר דפתחה בצפון כו'. ר"ל לאפוקי מהרמב"ם פ"ד מהל' עבודת יוה"כ דסב"א בתשובה סימן ספ"ח שלא כתבו כן: (ג) ופרש"י כסדרן אחת למעלה ושבע למטה זו תחת זו והתוס' כו' כנ"ל. אלא באחת של מעלה היה זה תחת זה כמנגדנא וזה פי' כמצליף כמנגדנא. ולדברי התוס' קשה לפרש לשון כמצליף כמנגדנא כיון שלא היה צריך לכוין כו' בזה התחת זה. ובאמת לא מצאתי כן בתוס' שלנו. שוב מצאתי [בפירוש] הפייט שלנו שכ"כ [בשם] התוס' ופי' כמנגדנא כמו שמכה בשוט מלקה שלא כסדר ושלא בכיון ע"ש. ואין להקשות לפי' התוס' הא אמרינן בגמרא דף נ"ז דביוה"כ היו מזין על הפרוכת כסדרן ע"ש. צ"ל ודאי לר"א בר"י שהיו מזין על הפרוכת היו עפין זו תחת זו כסדרן אבל הזיה עצמה לא היתה כסדרן אלא הזיה

קרבן נתנאל

[א] **ומזמנין** לו אחר תחתיו. אבל א"ל פרישה: [ב] **אם** יארע בו פסול. וכשאירע בו פסול הפר בא מ"מ מכ"ג ולא מן הסגן. תוספות פ"ק דמגילה דף ט' ע"ב ד"ה אין בין כהן: [ג] **אע"פ** שהפר נמי בא על חטא. אף על גב דבכל דוכתי קי"ל כר"י לגבי ר"ש ור"י סבירא ליה דהכהנים מתכפרין בשאר עבירות בשעיר המשתלח לקמן דף ס"א. אך כולה לתרץ המתני' אף לר"ש: [ד] ה"ג ביום הכיפורים מחצות. [ה] **וריב"א** פירש. עי' תוס' ד"ה מפוס וזבחים דף פ"ו ע"ב: [ו] **כיון** שאינו מתכוין לכך אינו אלא משום שבות. עיין תוס' ד"ה הני בצריכות: [ז] ה"ג ואח"כ שחט את התמיד ומירק אחר שחיטה על ידו יקבל: [ח] ה"ג כפר נא לחטאים ולעונות: [ט] ה"ג למי שהוא ממרס בו: [י] **ור"ח** פי' נרתיק. תוס' בשם ירושלמי ועיין בערוך עוד פי' בערך נסתק: [כ] **וחותה** מלא המחתה. ממערכה שמוסיפין בו ביום: [ל] ה"ג ועוד דחנינא סבר כר"י: [מ] **לקמן** דאמר בצד צפון הי' נותן. דף נ"ט ומבואר שם דסבר פתח בדרום הוי כר"י דאמר שתי פרוכת היו: [נ] **דאפילו** לפירש"י כו'. ר"ל פשיטא להרמב"ם שמפרש הך משנה אפילו היו ב' פרוכת אך שפתחו מן הצפון הי' כמו שהאריך בזה בפ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הכ"ת בשם תשובת הרשב"א סי' שפ"ח ע"ש ולדידי' פשיטא אין ראי' אלא אפילו לפי רש"י נמי אין להביא ראי' משם כמו שיבא: [ס] **ור"ע** פליג עלי' בברייתא והלכה כר"ע מחבירו. תימה דהא אי' להדיא בפרק החולץ דף מ"ב סתם במתני' ובמחלוקת בברייתא הלכה כסתם. ונראה משום דקשה תרי סתמי אהדדי כפירש"י ומפני כן צריכין לומר בהך איבעית אימא דר"י הגלילי סבר הקפה ברגל ור"ע סבר הקפה ביד. נמצא דר"ע סבר כר"א דמתני' במקומו עומד ומחטא. ונמצא דהך סתמא לאו סתמא היא דהא ר"א פליג בסיפא והוא סבר כר"ע והלכה כר"ע מחבירו וכ"כ רבינו בסמוך: [ע] **ובסדר** של אתה כוננת. פיוט של ספרדים: [פ] **שתהא** השנה כתקונה. ומסיים לא יעדי שולטן כו' כדאיתא דף נ"ג: [צ] ה"ג ועמד בין הבדים ובבית שני כבין שני בדין: ה **והתוספות** מפרשים

האהרן אחת למעלה ושבע למטה כאשר עשה בפנים ואח"כ מדם השעיר על הפרוכת כאשר עשה מדם הפר. ולא היו הדמים נוגעים בפרוכת. ואח"כ עירה דם הפר לתוך המזרק שבו דם השעיר וחוזר ומריק ממזרק המלא לתוך הריקן כדי שיהא מעורב יפה יפה. (דף נח:) ויוצא לצד מזרח עד שעבר מזבח הזהב כולו. ונתן ארבע מתנות על ארבע קרנותיו והיה עומד בקרן מזרחית דרומית ונתן כדפרישית לעיל דפתחא בדרום קאי ונמצא שפגע בקרן דרומית מערבית ושם לא היה יכול להתחיל שהיה צריך שילך למזרח עד שיעבור המזבח לכך היה נותן תחלה בקרן מזרחית דרומית מערבית מערבית צפונית צפונית מזרחית. ולא היה מקיף המזבח ברגליו אלא עומד הכל במקום אחד ומקיף בידו דברי רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי פליג בהא בברייתא. והלכה כרבי עקיבא מחבירו שאומר שמקיף בידיו. ועוד דר' אליעזר סבר כוותיה. ובג' הקרנות שאין לפניו היה מתחיל באצבעו ליתן למטה ומושך כלפי מעלה ובקרן שלפניו מתחיל מלמעלה ומושך ויורד כלפי מטה. שאם היה מתחיל מלמטה ומושך למעלה היה הדם זב ויורד על גב ידו. ובמקום שנגמר ההזאה דהיינו בקרן מזרחית צפונית היה חותה הגחלים שעל המזבח אילך ואילך ומזה עליו שבע פעמים* והנשאר לו מן הדם ישפוך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. (דף מג: מד.) [ר] וצריך שלא יהיה שום אדם בהיכל כל זמן שעובד אלו העבודות. בין של היכל בין שלפני ולפנים. אבל מבין האולם והמזבח אין צריכין לפרוש בשעת עבודות שלפני ולפנים אלא בשל היכל. (דף ס.) ואם שינה בזה הסדר לא עשה ולא כלום. [ש] ואם הקדים בהיכל דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר. [ת] הלכך אם נתערב לו מזרק של דם הפר בשל שעיר יתן משני המזרקות שלשה פעמים שאם הראשון של פר הוי האחרון כמאן דליתיה. ואם הוא של שעיר הרי הוא כמאן דליתיה ויוצא בשנים האחרונים. ואם נשפך דם הפר קודם שנגמר מתנות שבפנים יביא פר אחר [א] וקטרת אחרת ויעשה ככל הסדר הכתוב לעיל. אבל אם נשפך דם השעיר קודם שנתן ממנו בפנים אין צריך להביא אלא שעיר אחר כיון שכבר עשה מתנות הפר והקטרת כהלכתם. ואם גמר מתנות הפנימית ונשפך אחד מהדמים יביא אחר ויתחיל בתחלה בהיכל. ואם גמר מתנות ההיכל ונשפך אחד מהדמים יביא אחר ויתחיל בתחלה במזבח ואם גמר מתנות המזבח ונשפך. שיריים לא מעכבי. וכל הדין הנוהג בדמו של שעיר אם נשפך כך הוא דינו אם ימות חבירו המשתלח שבאיזה שעה שימות המשתלח באותה שעה נדחה הדם:

הגה"ה
*על אמצעו של מזבח זה וכל אלו השלשה וארבעים הזיות טובל אצבעו בדם על כל הזייה לא שיזה שתי הזיות מטבילה אחת. (מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ה' והל' ו') :

בא לו אצל שעיר המשתלח [ב] אם מצאו חי מתודה עליו. (דף סב.) מת אחר שהגריל יביא שנים אחרים ויגריל ויאמר זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יהיה תחתיו (ד) [ג] ומיהו זה לדעת ר' שמעון אבל ר' יהודה סבר וידוי מעכב והלכתא כוותיה לגבי ר' שמעון. וכן הדין אם מת של שם אחר הגורל יביא שנים אחרים ויגריל ויאמר הגורל שעלה לשם יהיה תחתיו.. (דף סו.) וכך היה אומר חטאו עוו פשעו לפניך עמך ישראל וכו' :

מאתמול הזמינו (שם:) מי שמוליכו לעזאזל. ועתה בא לעזרה ומוסרו לו ואפילו נטמא ואם חלה השעיר שלא יוכל לילך מרכיבו על כתפיו ואפילו אם הוא שבת. וכל אדם כשר לזה אפילו זר. והיו עושים לו כבש שהיה הולך עליו לחוץ לעזרה מפני קלי רגם שבעם שהיו תולשין בשערו לומר טול וצא. (דף סו:) ומיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד הסוכה הראשונה. שעשר סוכות היו עושין לו בדרך בין כל אחת ואחת מיל. (דף סז.) ובכל אחת יושבים אנשים ללוותו מאחת לחברתה. ועם שבסוכה אחרונה לווהו מיל. הרי שהלך אחד עשר מיל. ונשארו שם והוא היה מרחיק עוד מיל [ד] עד שמגיע למקום הצוק והם רואים מעשיו. ובכל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מים הרי מזון אם יצטרך לאכול. והיה לוקח לשון של זהורית וחולק אותו חציו קושר בסלע לראות כשילבין וחציו קושר בין קרני השעיר ודוחהו לאחוריו. ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים שצריך שיהיה מתוך וקשה. והאברים מותרין בהנאה. והמשלח היה מטמא בגדים משיגיע לצוק וחוזר ויושב בסוכה האחרונה עד שתחשך. ולמחר המשלח יבא לכהן גדול. (דף עא.) אם מצאו בשוק יאמר לו כדי לכבדו אישי כ"ג עשיתי שליחותך. אם מצאו בבית יאמר [ה] מחיה חיים עשיתי שליחותך. אח"כ (דף סז:) בא כ"ג אצל פר ושעיר והוציא את אימוריהם ונתן בכלי שרת והניחן עד בא זמן הקטרתן. ונתן הפר והשעיר למי שמוליאן לשריפה חוץ לירושלים לצפונה. והיו מטמאים בגדים משיצאו חוץ לחומת עזרה. והוליאום במקלות ארבעה אנשים בשני מקלות. קלועות פר ושעיר זה על זה שלימים בעורן. וכך היו מנתחין אותן בעור ושורפן. אמרו לכ"ג הגיע השעיר למדבר [ו] שלא היה רשאי להתחיל בשום עבודה עד הגיעו שמה. והיאך היו יודעין. אנשי הסוכות היו מניפין בסודרים והיו רואין מסוכה לסוכה עד שמגיע הדבר לירושלים. ואחר כך (דף סח:) קורא כ"ג בתורה אם ירצה בבגדי בוץ שהוא לבוש ואם ירצה יקדש ידיו ורגליו ופושט ולובש איצטלית לבן משלו וקורא בו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת הממונה על צרכי בית הכנסת. וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן לכהן גדול. וכל זה משום כבוד כהן גדול להראות שיש הרבה שררות תחתיו והוא על כולם. וקורא אחרי מות וגולל אך בעשור וקורא כיון שהכל ענין אחד וא"צ להפסיק בכדי שיפסיק התורגמן יכול לגלול. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן (דף ע.) משום פגמה של תורה שלא יחשבו שהספר תורה חסרה פרשה כיון שצריך לקרות על פה ובעשור שבחומש הפקודים דהיינו קרבנות המוספין דהיינו פרשת פינחס קורא על פה שאי אפשר לו לגלול שם מפני כבוד צבור שהיה צריך להפסיק יותר מכדי שיתרגם המתורגמן ואין זה כבוד הצבור שימתינו לו. ואי אפשר לו להביא ספר תורה אחרת שתהא נגללת מאתמול מפני פגמו של ראשון. ועוד שיהא צריך לברך פעם שנית ויהא ברכה שאינה צריכה. ומברך עליה שמונה ברכות. [ז] על התורה כדרך שאנו מברכין תחלה וסוף. ועל עבודה רצה וחותם ברוך אתה ה' שאותך לבדך נעבוד. ועל ההודאה [ח] מודים אנחנו לך. ועל מחילת עון [ט] מוחל עונותיכם. ועל המקדש ברוך אתה ה' הבוחר במקדש. ועל ישראל ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל. ועל הכהנים ברוך אתה ה' הבוחר בכהנים. [י] ועל שאר התפלה תפלה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין להושע ברוך אתה ה' שומע תפלה. אם קורא בבגדי בוץ מקדש ידיו ורגליו [כ] ופשט וטובל (ומקדש) ולובש בגדי זהב [ומקדש] לאילו ואיל העם. ואם קרא באיצטלית משלו ונמצא כבר קדש ידיו ורגליו בפשטו בגדי הבוץ ואינו צריך עתה אלא טבילה וקידוש ועשה אילו ואיל העם. (דף ע. עא.) ואיכא פלוגתא טובא בסדר הקרבת המוספין הכתובים בפרשת פינחס שהם שבעה כבשים פר לעולה ושעיר לחטאת. רבי אליעזר סבר שמיד אחר אילו ואיל העם היה מקטיר אימורי פר ושעיר הפנימי ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ב וטובל ומקדש ולובש בגדי לבן ומוציא כף ומחתה שהניח לפני ולפנים בהקטיר שמה הקטורת. ואם ירצה לעשות אלו הבגדים משלו ושלא ליקחם מן הצבור הרשות בידו ובלבד שימסרם לצבור. אבל בשאר העבודות לא היה רשאי לעשות כן. ואח"כ מקדש ידיו ורגליו ג[וטובל] ומקדש ולבש בגדי זהב ועושה כל המוספין ותמיד הערב והדלקת הנרות והביתין כסדר כל הימים. ורבי עקיבא סבר שבעה כבשים ופר העולה היו קריבין עם תמיד השחר. ושעיר הנעשה בחוץ מיד שנגמר עבודת היום. אח"כ אילו ואיל העם. ואח"כ הקטרת אימורי פר ושעיר בטבילה שלישית. ואח"כ הוצאת הכף ומחתה בטבילה רביעית. ואח"כ תמיד הערב וקטרת ונרות והביתין כסדר כל הימים. ואיכא מאן דאמר משמיה דרבי עקיבא ששה כבשים ופר העולה היו קריבים עם התמיד השחר ואחד הנשאר עם תמיד הערב. ואיכא מאן דאמר איפכא שהאחד היה קרב עם תמיד השחר וששה כבשים ופר העולה עם התמיד הערב. והרמב"ם ז"ל פסק כרבי עקיבא והדעת מכרעת כחד מהנך תנאי דאמר משמיה דר' עקיבא שמקצת המוספין בבוקר ומקצתן בערב לקיים שתי הדרשות. לקיים מה שנאמר מלבד עולת הבקר אשר וגו' אלמא שמוספין קרבין עם עולת הבוקר. ולקיים סדרא דמקראי שעבודה נאמרה באחרי מות קודם המוספין שהם בפינחס אלמא שעבודת היום קודם המוספין ואיכא למימר שגם אימורי פר ושעיר היו קריבין אחר הוצאת כף ומחתה כדי שנמעט ההפסקה בין עבודת היום ובין הוצאת כף ומחתה שהרי הם כתובים מיד אחר עבודת היום והיה ראוי לעשותן מיד אלא שאנו צריכין להקדים אילו ואיל העם לקיים חמש טבילות ועשרה קידושין דגמירי שצריך לעשות ביום הכפורים. הלכך כל מה שנוכל למעט ההפסק עדיף טפי. אחר כל זה (דף ע.) היה מקדש ידיו ורגליו ולובש בגדי עצמו ומלוין אותו ראשי העם וגדולים עד ביתו. ויום טוב היה עושה לכל אוהביו כשהיה יוצא בשלום. הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש במקומה במהרה בימינו. יראו עינינו וישמח לבנו בתורתו ובתורתו יאיר עינינו. ויברר כל ספקותינו :

סדר עבודה בקצור מלשון הרא"ש זצ"ל

תמיד השחר. וידוי פרו. הגרלה. וידוי פרו שנית. שחיטת פרו. הקטרה. הזאת דם הפר על הכפורת אחת ושבע. ושחיטת שעיר. והזאת דמו על הכפורת אחת ושבע. והזאת דם הפר על הפרוכת אחת ושבע. [והזאת דם השעיר על הפרוכת אחת ושבע]. עירוי דם הפר ודם השעיר ליתן על ארבע קרנות מזבח הזהב ושבע על טהרו. שפיכת שיריים על יסוד מערבי של מזבח החיצון. וידוי שעיר המשתלח ושילוחו. הוצאת אימורי פר ושעיר. קריאת התורה. אילו ואיל העם. ואימורי [פר] ושעיר. הוצאת כף ומחתה. פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ. ותמיד הערב. זה סדר של ר' אליעזר. ור' עקיבא ס"ל עם תמיד של שחר פר לעולה ושבעה כבשים. ואח"כ עבודת היום. ואחר עבודת היום שעיר הנעשה בחוץ. ואילו ואיל העם. ואימורי פר ושעיר. והוצאת כף ומחתה ותמיד הערב : סליק סדר עבודת יום הכפורים

פרק שמיני

א [דף עג ע"ב] **יום** הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרים: **גמ'** [דף עד ע"ב] ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער. [א]ת"ל לא תעשה כל מלאכה מה מלאכה שב ואל תעשה [ב] אף עינוי שב ואל תעשה : [דף עו ע"א] הני חמשה עינוין כנגד מי א"ר חסדא כנגד חמשה עינוין שבתורה [ג] שבת שבתון ושבת שבתון ובעשור אך בעשור והיתה ד זאת לכם לחקת עולם. קראי חמשה הוו ואנן שיתא תנן. שתיה בכלל אכילה דאמר רבי שמעון בן לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו' [ד] תירוש חמרא הוא וקרי ליה אכילה וכתיב ה ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר וגו' ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' [ה] יין ושכר משתייא הוא וקא קרי ליה ואכלת. [ו] אכילה ושתיה ו מנא לן דכתיב תענו את נפשותיכם ונאמר להלן ויענך וירעיבך מה להלן עינוי דרעבון אף כאן דרעבון. [דף עו ע"ב] סיכה דאיקרי עינוי מנא ליה דכתיב לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי ואיקרי עינוי דכתיב ז מיום אשר נתת את לבך להבין ולהתענות וגו' [דף עז ע"א] רחיצה דאיקרי עינוי מנא לן דכתיב ולאביתר אמר המלך ענתות לך על שדך וגו' וכתיב כי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר רעב מלחם וצמא ממים. עיף ממאי לאו מרחיצה. ודלמא מנעילת הסנדל אר"כ בר יצחק מהכא מים קרים על נפש עיפה. ואימא שתיה. ני כתיב בנפש על נפש כתיב אלמא עיף מרחיצה הוא וכתיב התענית בכל אשר התענה אבי. נעילת הסנדל מנא לן דכתיב ודוד עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף וכתיב כי התענית וגו'. תשמיש המטה מנא לן דכתיב אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על

הגהות הב"ח א ואח"כ הזה מדם השעיר על : ב ואח"כ מקדש ידיו ורגליו וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ומוציא כף : ג ואח"כ מקדש ידיו ורגליו וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ועושה כל המוספין כצ"ל : ד והיתה לכם לחקת כצ"ל ותיבת זאת נמחק : ה וכתיב נמי ונתתה הכסף : ו אכילה ושתיה דאיקרי עינוי מנא לן דכתיב : ז דכתיב כי מן היום אשר נתת את וכו' ולאביתר הכהן אמר המלך .

קרבן נתנאל

שלא הי' צריך לכוין שיהיו כסדרן. ול"ע דהא בדף נ"ז ע"א אי' לסדיא דהזאות יוה"כ הי' כסדרן ועיין בתפארת שמואל שרוצה ליישב בדוחק : [ר] וצריך שלא יהיה שום אדם בהיכל כו'. כל זה עיין לעיל דף מ"ד שם תמצא : [ש] ואם הקדים בהיכל. הא בפנים א"א להיות. דהא אמר עולא דף ס"א שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר בפנים לא עשה ולא כלום. ועיין בתוס' דף נ"ז ד"ה מתן : [ת] הלכך אם נתערב לו. כן הוא בדף נ"ז : [א] וקטרת אחרת. כדאיתא לעיל דף מ"ט ודף ס"א אמר ר"ח קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום : [ב] ה"ג אם מצאו חי סומך שתי ידיו עליו ומתודה : [ג] ומיהו זה לדעת ר"י אבל ר"ש סבר וידוי מעכב. וכן הוא בהדיא לעיל בדף מ' ובתוס' שם בד"ה ואזדא לטעמייהו וכו' ועיין תפארת שמואל : [ד] עד שמגיע למקום הצוק. כרבי יוסי דהלכתא כוותיה לגבי ר"ש ורבי יהודה : [ה] ה"ג מחיה חיים עשינו שליחותך : [ו] שלא הי' רשאי להתחיל בשום עבודה. שנאמר ושלח את השעיר במדבר ואח"כ ואת אגב שמעתא יקטיר המזבחה : [ז] על התורה. שכל תמצא בירושלמי פרק ז' הלכה א' : [ח] ה"ג מודים אנחנו לך ומותם המוב שמך ולך נאה להודות : [ט] ה"ג מוחל עונות עמו ישראל ברחמים ועל המקדש : [י] ה"ג ועל שאר התפלה רנה ובקשה : [כ] ה"ג ופושט וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו לאילו :

פרק שמיני א [א] ה"ג תלמוד לומר וכל מלאכה לא תעשו [וכ"ה בפסקי הרא"ש] : [ב] ה"ג אף עינוי נפש : [ג] שבת שבתון ושבת שבתון כו'. חשיב שלא כסדר המקראות אלא מונה שבת שבתון בהדדי ובעשור ואך בעשור בהדדי ועיין בתוס' : [ד] תירוש חמרא הוא וקרי לי' אכילה. והא איכא למיפרך אימא דאכיל ע"י אניגרון לסכי מייתי וכתיב ונתת : [ה] יין ושכר משתייא הוא. ובגמרא פריך אימא ה"נ דשתי ע"י אניגרון ומשני שכר כתיב מידי דמשכר ואיתא דאכיל דבילה קעילית ומשני גמר שכר שכר מנזיר. אלא שבתוס' הקשו לרבי יהודה דלא יליף שכר שכר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה והכי מתרץ הרי"ף ורבינו דילפינן מתרווייהו מיין ושכר דאי מיין לחוד ה"א דשתה ע"י אניגרון לסכי כתיב שכר מידי דמשכר ואי משכר לחוד ה"א דאכל דבילה קעילית לסכי כתיב יין דשכר דומיא דיין שהיא משקה ויין דומיא דשכר שהוא דבר שמשכר : [ו] אבילה ושתי' מנ"ל. אימא ישב בחמה או בצינה ותו מקרי עינוי. סר"ן .

תפארת שמואל

אחת היתה למטה והשניה למעלה רחוק ממנה והשלישית באמצע וכיוצא בזה ועפ"כ צ"ע : (ד) ומיהו זה לדעת ר"ש אבל ר"י וכו'. כ"ל להגיה ומיהו זה לדעת רבי יהודה אבל ר"ש ס"ל וידוי מעכב והלכתא כוותיה דר"י לגבי ר"ש וכו' וס"פ סא דאמר מת אחר שהגריל כו' ויגריל אתיא כר"י דס"ל דיעמד חי לכפר קאי אמתן דמים של שעיר הפנימי וא"ל וידוי ואינו מעכב כלל. וא"כ כשמת המשתלח קודם מתן דמי הפנימי ה"ז ישפך הדם כשנשחט או לאבד [השני] כשהוא חי וצריך להביא שנים אחרים ולהגריל אבל ר"ש ס"ל דשעיר המשתלח אינו תלוי חיותו בפנימי אלא יעמד חי כדי לכפר עליו בוידוי דברים וא"כ אם מת קודם שנשחט או נזרק השני אזי יקח אחד בלא הגרלה ושוחט השני וזורק ואחר כך מתוודה עליו והוא הדין אם מת אחר וידוי אין צריך אחר כלל. וכל זה מבואר היטב בדף מ' בתוס' ד"ה ואזדו לטעמייהו כו' ודו"ק : סליק סדר עבודת יום הכפורים

יפיפה

במתני' [דף עו ע"ב] אם תענה מתשמיש ואם תקה מלרות . [ו] פי' ר"י דהכי דרשות דאסמכתא בעלמא ניהו וכל הני עינוי מדרבנן חוץ מאכילה ושתיה . דהכי משמע ליכלה דגמרא דקאמר הני עינוי כנגד מי ולא קאמר מנא לן או מהיכא נפקא אבל כנגד מי משמע שואלא אם יש להן שום רמז מן התורה . ועוד דדרש מחמשה עינוין דקרא גם אכילה ושתיה והשא דרשה רמז בעלמא הוא דהא אכילה ושתיה דרים ליה מקרא ומגזירה שוה ומדחק דאסמכתא איך נמי אסמכתא ניהו . וכן משמע נמי הא דתניא (דף עד.) בשלמא סיפרי דבי רב תלמוד לומר שבתון שבות . משמע דהוה מדרבנן כמו גבי שבת דאסמיך כל איסורי דרבנן אשבתון שבות . ועוד מדהקילו חכמים בהו והתירו למלך ולכלה לרחוץ את פניהם ומי שיש לו חטטין בראשו לסוך ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה לרוחצם ועוד מדתנן החיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרים ע"כ מיירי דליכא סכנה מדאסרי רבנן ואי נעילת הסנדל דאורייתא היכי שרי ר' אליעזר . וכן הביא ראיה ריב"א מן הירושלמי (הלכה א') דתניא [ח] סיכה כשתיה לאיסור ולתשלומין [ט] אבל לא לענוש [י] וליום הכפורים לא לאסור ולא לענוש : ב ת"ר אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו . ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש . ואסור לסוך מקצת גופו ככל גופו :

ג ואם היה חולה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש . תנא דבי מנשה רבן שמעון בן גמליאל אומר אשה מדיחה ידה [אחת] במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת . אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת א וגזרו עליו להאכיל בשתי ידיו . מאי טעמא אמר אביי [כ] משום שיבתא פירוש רוח רעה פרש"י ששורה על הידים שלא נטל בשחרית . ורבינו תם היה אומר דאפילו להאכיל את התינוק מותר ליטול שחרית כדאמרינן הכא היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין מלוכלך יותר מבבוקר קודם נטילה דאמרינן בפרק שמנה שרצים (דף קח:) כל זמן שלא נטל ידיו שחרית יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ . ואמרינן נמי התם (דף קט. ע"ש) בת מלך היא ומקפדת עד שלשה פעמים ואם כן סכנה היא שאי אפשר שלא יגע בחוטם מאלה ואפי' חולה שאין בו סכנה מותר לרחוץ כדרכו . הלכך מותר לרחוץ ידיו ואינו חושש . וכן כל היום אם היה לו ב שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה . ויזהר שלא יטול אלא במקום שצריך כגון האצבעות ולא כל היד . והא דאמרינן במתניתין שורה מפה במים לאו לנטילת ידים שחרית קאמר אלא להעבירה על גבי עיניו . והא דקאמר הכא משום שיבתא לאו בשחרית קאמר אלא כל היום אסור להאכיל שלא לצורך [ל] כמו שפירש בערוך שהיא רוח רעה שהיא מחונקת את התינוק כשנוהגין לו לחם בלא נטילת ידים אפילו כל היום לאחר שנטל שחרית . וכן כתב בעל העיטור שחרית יטול ידיו כדרכו ואינו חושש ומברך על נטילת ידים ג ואינו חושש . על פניו אסור . [מ] ואיכא מאן דאמר דאינו מברך על נטילה ביום הכפורים ותשעה באב . ואינו מברך שעשה לי כל צרכי מפני שאסור בנעילת הסנדל . ומסתברא כיון דבידו ד וברשותו הן לנועלם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך כסדר כל השנה כולה . ולאו דוקא כי סייס מסאני [נ] כי היכי דכי לא שמע קול תרנגול מברך שבידו הוא :

ד ת"ר ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא [ס] גדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש . והא דלא חיישינן לסחיטה כי היכי דאמרינן בפרק אלו קשרים (דף קיג:) גבי היה מהלך בדרך ופגע באמת המים וכו' היכי ליעביד ניחות במים קא מיתווסן מאני ואתי לידי סחיטה . דשאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך לבוש כדאמר לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חיפת חלוקו [ע] מינכרא מלתא ולא אתי לידי סחיטה . [פ] ומיהו קשה נהי דלא גזרינן משום סחיטה הא איכא כיבוס וליבון כדאמרינן בזבחים פרק דם חטאת (דף צד:) שרייתו זו היא כבוסו . ויש לומר דדוקא כי שיש עליו דם או דבר מלוכלך אמרינן שרייתו זו היא כבוסו . אבל אם הבגד הושחר מחמת לבישה או תשמיש וכל שכן לבן לגמרי ואין עליו טינוף אלא שרוצה ללבנו יותר לא אמרי' שרייתו זו היא כבוסו . ורבינו תם הגיה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זו היא כבוסו היכא שהוא דרך לכלוך כמו ספוג ואלונטית וקינוח ידים במפה . [צ] וכן כשעבר בנהר בבגדיו ואין זה דרך נקיון וליבון אלא רוב פעמים מתלכלכין במים . ותינוק שליכלך בגדי אמו במי רגלים התיר ר"ת שתטול ידיה ותקנחם באותו מקום שאין זה דרך ליבון אלא לכלוך הוא [ק] ואינה מתכוונת אלא לבטל מי רגלים כדי שתוכל להתפלל :

ה איבעיא להו הרב אצל התלמיד מאי . [ר] ולא איפשיטא ובתוספתא (דיומא פ"ד) תניא ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני [א] (מי שגדול ממנו) עובר כדרכו עד צוארו במים ואינו חושש . וכתב הרי"ץ גיאות ז"ל דמסבבתא היא מדלא הביא אותה הגמרא לפשוט הבעיא ואין עליה לסמוך . ובעל העיטור כתב דתוספתא שני רבו [ש] ה או פני ת"ח גדול ממנו קאמר . רבא שרא להו לבני עוברי ימינא ו למיעבר לנטורי פרי . אמר ליה אביי לרבא תניא דמסייע לך שומרי פירות עוברין עד צוארן במים ואינן חוששין . רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למיעבר במיא למיתי בפירקא . ולמיזל לא שרא להו . אמר ליה אביי אם כן נמצאת מכשילן לעתיד לבא . רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פפא [ת] אמעברא דהגדד . הוי קאי רמי בר פפא באידך גיסא רמא להו קלא מהו למיעבר למיתי קמי רבנן למישאל שמעתא . א"ל רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרווייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חיפת חלוקו . ז איכא דאמרי אמר (ליה) [להו] רב שמואל תניא ובלבד שלא יוציא ידיו מתחת חיפת חלוקו [דף עח ע"א] תינח ביוה"כ דליכא מנעל ברגלו מאי למיעבר במיא . בשבתא דאיכא מנעל מאי . תא שמע דאמר ר' נחמיה חתניה דבי נשיאה אנא חזיתה לרבי אמי ורבי אסי דעברי דרך מלבוש . תינח מנעל סנדל מאי . ואסיקנא סנדל לכתחלה לא : ו תני ר' יהודה אוסר ליסב על גבי סטיט ביום הכפורים . אמר ריב"ל ובטיט המטפחת . אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח אמר [ב] רב מותר להצטנן בפירות . רב יהודה מצטנן בקרא . רבה מצטנן ביטוקא . רבא מצטנן בכסא דכספא . אמר רב [ג] כסא דכספא מליא אסור . חסר שריא . דפחרא בין מליא בין חסירא אסור . מ"ט מישחל שחיל . רב אשי אמר אפי' כסא דכספא חסר [נמי] אסור . [א] מ"ט אתי לאזדרובי . פירוש שמא יתנענעו המים שבתוכו וינתזו על בשרו :

ז זעירי בר חמא אושפיזכניה דריב"ל ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקיסרי הוה. אמר ליה ליוסף בריה דריב"ל בר הוריא הא אימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך . [ב] ערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ומקנח בה ידיו ורגליו למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש . עיוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר [ג] מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש . וכן כי אתא רבה בר מרי אמר מטפחת אחת היתה לו לריב"ל עיוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש . אמר גאון מי שמבקש לקנח פניו ביוה"כ אם איסטניס הוא ואין דעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנח במים וכל שכן ביום הכפורים שצריך לטהר עצמו ולקנח יקנח אבל שאר כל אדם אסור . כדאמר אסור לו לאדם שיושיט אצבעו קטנה במים בתשעה באב כדרך שאסור ביוה"כ אבל אם נלוכלו של מי רגלים נתזו על רגליו חייב לרחוץ רגליו ולשפשף אותן ביד . כדרך ששנינו (לעיל כח.) זה הכלל היה במקדש כל המסיך רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידיו ורגליו . (שם כט:) בשלמא רגליו משום נלוכלות אלא ידיו למה . אמר רבא זאת אומרת מצוה לשפשף . וה"ר יצחק גיאות ז"ל כתב אם היה לכלוך על פניו או לפלוף על גבי עיניו מותר להעבירו במים . איבעיא להו מהו לצאת [ד] בסנדל של [דף עח ע"ב] שעם ביום הכפורים . עמד ר' יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את ריב"ל שיצא במנעל של שעם ביום הכפורים . אמינא ליה בתענית צבור מאי . אמר לי לא שנא . אמר רבה בר בר חנה אני ראיתי את ר' אלעזר שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור . אמינא ליה ביום הכפורים מאי אמר לי לא שנא . [ה] רב יהודה נפיק בדהיטני. מין גמי . ויש מפרשים בקש של חטים . אביי נפיק בדהוצי עשוי מכפות התמרים. רבא נפיק בדיבלי עשוי מעשבים.[ו] רבה בר בר חנה הוה כרך סודרא אכרעיה ונפיק: ת"ר התינוקות מותרין בכולן באכילה ובשתיה וברחיצה [וסיכה] חוץ ממנעל וסנדל . גרסי' בפרק מצות חליצה (דף קב:) תניא אחד מנעל וסנדל ואנפליא לא יטייל בהן לא מבית לבית ולא ממטה למטה . ופריך מהא דתניא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו . ומשני כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד . וגרסינן נמי בירושלמי (הלכה א') אית תנויי תני יוצאין באנפליא ביום הכפורים . אית תנויי תני אין יוצאין . אמר רב חסדא מאן דאמר יוצאין בשל בגד . ומאן דאמר אין יוצאין בשל עור . יש שרוצים לדקדק מההיא דיבמות מדקאמר אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו מדקאמר בתוך ביתו [ז] משמע דאסור לצאת בהנפליא של בגד ומסתייע מהא דתוספתא [פ"ד] דיום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואפילו באנפליא של בגד . ולא מיסתברא כלל לחלק בין בית לרשות הרבים באיסור נעילת הסנדל . ועוד מדקתני בירושלמי יוצאין משמע אפילו ברשות הרבים . [ח] ואגב דתנא גבי איסורא קורדקיסין בתוך ביתו לאשמועינן דאפי' טיול בבית אסור נקט נמי היתר גבי אנפליא בתוך ביתו . ועוד דשל בגד רך הוא [ט] ואינו מגין טפי מכל הני דשעם ודהיטני דנפקי בהו לרה"ר : ח [דף פא ע"ב] ת"ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה . [י] הא כיצד מתחיל ומתענה

הגהות הב"ח א וגזרו עליו להאכיל בשתי ידיו : ב שעשה צרכיו וקנח או שהטיל מים : ג ואינו חושש אבל להעביר מים על פניו אסור : ד וברשותו הן לנועלם כגון וכו' כל השנה כלהו ועוד דעל מנהג של עולם הוא מברך כו' ולאו דוקא כי סייס וכו' קול תרנגול מברך אשר נתן לשכוי בינה תנו רבנן ההולך : ה או פני ת"ח והכם גדול ממנו קאמר : ו למיעבר במיא לנטורי פירי : ז איכא דאמרי אמרו ליה רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה תניא ובלבד :

הגהות הגרי"פ [א] תלמיד כצ"ל וכ"ה בתוספתא ובב"י סימן תרי"ג : [ב] בגמרא איתא רב יהודה וכ"ה ברי"ף : [ג] בגמ' איתא אמר רב פפא .

קרבן נתנאל

מה אמאי מייתי הג"ה סילפותא דתנא דבי רבי ישמעאל · הא כבר נלמד מכן דתני לעיל דמקים ...י למלאכה בשב ואל תעשה ותרתי ל"ל וצ"ע : [ז] פי' ר"י . בתוספות ד"ה דתנן . גם בנדה דף ... ד"ה וכשתן . דברים אלו בשם ר"ת : [ח] סיכה כשתי' לאיסור ולתשלומין . לענין תרומה ...ור לסוך אם סך בשמן של תרומה בשוגג משלם חומש דאסמיך רבנן אקרא ולא יחללו את קדשי בני ...אל לרבות הסך כדאיתא בפרק בנות כותים דף ל"ב : [ט] אבל לא לענוש . שאם הזיד בסיכה ... חייב מיתה בדי שמים דמדאורייתא לא הוי סיכה כשתי' : [י] וליום הכפורים לא לאסור . ...נו אסור אלא סיכה של תענוג . אבל מי שיש לו חטטין לא אסרינן בו סיכה ומכ"ש שאין בו עונש : [כ] ה"ג משום שיבתא פירש רש"י רוח רעה ששורה : [ל] כמו שפי' בערוך . בערך שבתא ...ייס שם ותמה הי' בשעה שאמו באה מבית הכסא או מנהר ומניקה בנה לאלתר ע"כ . ומה שאין ... נזהרים בזה משום דרוח רעה זה אינו מצוי בינינו כמ"ש תוס' כמו שאין נזהרין על הגילוי ועל ...גות : [מ] ואיכא מ"ד דאינו מברך על נטילה ביום הכיפורים . ולדידיה ג"כ הברכה המעביר ...ה ט' אינו מברך דהא אמר בפרק הרואה כי משי אפיה אומר ברוך המעביר שינה . ובי"כ אסור ...וץ פנים : [נ] כי היכי דכי לא שמע קול תרנגול מברך שבידו הוא . ולפי מ"ש רבינו בפ' הרואה ... כ"ג ומיהו אם לא שמע קול תרנגול יכול לברך ברכה זו שאינו אלא הודאה למקום כו' . אין ...' מברכת הנותן לשכוי . ומ"מ אף לפי טעם זה דבידו וברשותו הוא · אם שוכב ערום על מטתו ...ו מברך אותן הברכות שכן להנאתו כגון מלביש ערומים ועוטר ישראל ושעשה לי כל צרכי . דהא ...ל לברך אותן כשיקום ממטתו ויסיים מסאני . וכ"ת ה"נ יברך כשינעול המנעל כיון דלאו זמניה ...א אתא לאשמועי וכ"מ בטור א"ח סי' מ"ו אם שוכב על מטתו ערום אין לו לברך כיון שלא נהנה ...לכות יוה"כ סימן תרי"ג כתב כדעת רבינו שמברך כע"י ושעשה לי כל צרכי כיון דבידו וברשותו הוא ...א כהרב בעל לחם חמודות פ' הרואה ס"ק פ"ג שפוגג בזה ע"ש : [ס] ה"ג גדול ממנו בחכמה : [ע] מינכרא מילתא ולא אתי לידי סחיטה . ובתוס' תירצו עוד כיון דלדבר מצוה הוא לא גזרינן בי' . ... נדה שמבלה בבגדיה וצ"ל דצריכי לתרווייהו דהא במס' ביצה דף י"ח לא שרינן אפילו טבילת מצוה ... אם ע"י היכר . ועיין פ' אלו קשרים סי' ב' : [פ] ומיהו קשה . קושיא זו ודברי ר"ת תמצא סוף ...ק שמנה שרצים דף קי"א ובמרדכי פרק אלו קשרים : [צ] וכן כשעבר בנהר בבגדיו . עי"ז יבא ... נכון הא דפ' אלו קשרים דקאמר קא מיתווסן מאני' ואתיא לידי סחיטה . ולא קאמר מטעם ...רייתו זו כבוסו כמו כן הא דתנן נדה טובלת בבגדיה בשבת : [ק] ואינה מתכוונת אלא לבטל מי ...לים . וא"ת הא לביטול בעינן רביעית ותי' במ"א סי' ש"ב ס"ק כ"ה כיון דאינם בעין רק שהם ...פח להטפיח וכשמנגב בהן ידיו הוי טופח מכח המים ושרי : [ר] ה"ג ולא איפשטא הילכך ...ור . כ"ה בכי"ף : ולא איפשיטא . הקשה בע"ז סי' תרי"ג סק"ו ופסקו להחמיר וק"ל הא מידי ...בנן הוא כמ"ש רבינו ס"ס א' בפרק זה ע"ש וקי"ל דספיקא לקולא . ולכאורה אמרתי משום קושיא ... נאיד רבינו מפסק אלפסי והשמיט תיבות אלו הילכך אסור . אבל האמת יורה דרכו מדהביא דעת ...ן גיאות שפסק לאיסור ש"מ דהכי קי"ל . וכן בטור פסק *)תלמיד לרב אסור בלי שום חולק . ואם ...ם רבינו לקולא ה"ל לכתוב דעתו . ותו הקשה מאי קמבעי לי' וכי גרע מלשמור פירותיו שעובר

במים עד צוארו . ותי' דהא התלמיד יכול לבוא אצל הרב . ומינה אם אין התלמיד יכול לבוא אצל הרב שרי לרב לעבור אצל התלמיד וצ"ע . [ש] ה"ג או פני תלמיד חכם שגדול ממנו קאמר : [ת] אמעברא דהגדד . וכתם מעברא יש שם ספינה . ש"מ דאסור לעבור בספינה . ולא כספר כ"ה שרוצה להתיר לת"ח ע"ש סי' תרי"ג . וכבר השיגו בספר מ"א ע"ש : [א] ה"ג מ"ע אתי לאזדרוויי . וכ"ה בערוך והגי' שלפנינו דמזדריב . [ב] ה"ג ערב ת"ב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים . וכ"ה בלשון רבינו שלהי תענית סי' ל"ז : [ג] מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש . וז"ל ד"מ סימן תרי"ג ס"ק ג' ומשמע קצת מדברי הגמיי' דאפילו במפה נגובה מבע"י חיים לקרר פן יבא לעשות בשאינה נגובה ויבא לידי סחיטה . ובסמ"ק כתב אסור לרחוץ ידיו במפה שרויה במים משום סחיטה . וז"ל מנהגים שלנו ואין שורין מפה במים משום דסחיטה אסור מדאורייתא אלא רוחץ בשחר כדרכו עכ"ל . ומזה הטעם פסק הרב בהגהה ואסור לשרות מפה מבע"י ולעשותה כמין כלים נגובים ולהצטנן בה ביה"כ דחיישינן שמא לא תנגב יפה ויבא לידי סחיטה . וקשה לי הלא ריב"ל עבד עובדא ושרה מפה במים כו' ואינו חושש . ולמה אנו נסי' מוסיפין גזירות מה שלא הוזכר בתלמוד ולא חשו חז"ל . וע"ק דהוי כמו גזרה לגזרה נגוב משום שאינו נגוב ושאינו נגוב שמא אתיא לידי סחיטה ובאמת בהגהות מיימוני ליתא הגזרה זו נגוב משום שאינו נגוב וז"ל שם ואנו אין לנו אפילו לקרר שמא יסחוט . ונראה לי שהגמיי' וסמ"ק ומנהגים כולם לדבר א' נתכוונו שסי' להם גי' רש"י ערב ת"ב מקנח ידיו במפה וכו' ועיוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ואותבינך סחיטה דכמין כלים נגובים עדיין יש כדי לסחוט : [ד] בסנדל של שעם . שהוא מין גמי : [ה] רב יהודה נפק בדהיטני אביי נפק בדהוצי רבא נפק בדיבלי . וקשה נהי דלא חשבי למינים הללו מנעל . אכתי היכי נפקי בי' הני רבנן כיון דלא הוי מנעל משוי הוא ואסור לצאת בו דקיי"ל יש עירוב והוצאה ביוה"כ כמ"ש רבינו בפ"ח דביצה סי' י"ט . וי"ל כיון דביה"כ מנעל אסור ודרכן של בני אדם לצאת באותן המיני' לא הוי משוי אלא כמנעל הוי לההוא יומא . כ"ן [ו] ה"ג רבה בר רב הונא הוה כרך : [ז] משמע דאסור לצאת באנפליא של בגד . דכל הני יוצאין ביוה"כ ה"מ בשאין דומה למנעל בצורתן . אבל במנעל גמור אע"פ שהוא של בגד כגון אנפליא בתוך ביתו לבד מותר אבל לצאת בו אסור דאתי לאחלופי במנעל גמור . ואסור משום מראית עין אע"ג דכל דאסור משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור כיון דמילי דרבנן הוא נעילת סנדל בחדרי חדרים לא גזרו כמ"ש תוספות פרק אע"פ דף ס' ע"ש : [ח] ואגב דתני גבי איסורא קורדקיסין כו' . עיין בפ"ק דביצה סימן י"ט מה שחדשתי : [ט] ואינו מגין עפי מכל הני דשעם ודהיטני . כדמשני רבא ביבמות דף ק"ג האי לא מגין . מש"ה קב קיטע אסור לצאת בו ביוה"כ משום דמגין . והא דלא הזכירו הרי"ף ורבינו שאסור לצאת בקב הקיטע משום דהוי מילתא דלא שכיחא א"כ שסמך עצמו במה שפסק בפ' מצות חליצה סימן ו' ז' שמותר לחלוץ בקב הקיטע וכיון דחשיב מנעל לענין חליצה פשיטא דהוי מנעל לענין יוה"כ דחליצה ויוה"כ שוין כדמוכח סוגיא דהתם : [י] הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י . וקשה דהא פריך בגמרא ותנא דעלם עלם האי בתשעה לאדם מה עביד לי' דהא מדאיצטריך למעוטי לתוס' החול מעונה ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין . ופריק מבעי' ל"' לכדתני חייא בר רב מדיפתי וכי בתשעה

*) נ"ל רב לתלמיד

מתענין

מבעוד יום מכאן שמוסיפין מן חול על הקדש. אין לי אלא לפניו לאחריו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב. ואין לי אלא יום הכפורים שבת בראשית מנין תלמוד לומר תשבתו · יו"ט מנין תלמוד לומר שבתכם. כל שבת שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה. יכול יהא חייב כרת על התוספת תלמוד לומר והנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי על עיצומו של יום ענוש כרת אבל אינו ענוש כרת על התוספת. יכול לא יהא ענוש כרת על התוספת מלאכה אבל יהא ענוש כרת על התוספת עינוי תלמוד לומר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התוספת של יום. ותוספת זה צריך שיהא קודם בין השמשות. דאילו בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות בשוגג חייב חטאת (שבת לה:) ואינה נקראת תוספת דבלאו ריבוי דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו אלא קודם בין השמשות שהוא מהלך אלף וחמש מאות אמה קודם הלילה צריך להוסיף מן החול על הקדש. ותוספת זה לא נתברר שיעורו אלא על כרחך לאו תוספת כל דהו קאמר מדאמרי' במסכת יו"ט ברים פרק המביא (דף ל.) ובשבת פרק שואל (דף קמח:) דהא תוספת דיום הכפורים דאורייתא הוא. והא נשי דידן דאכלו ושתו עד אורתא ולא מחינן בהו. ומסתמא לא היו אוכלות לגמרי עד חשיכה שאינן יכולות לצמצם. אלא [כ] פירשו קודם עיצומו של יום וגם מספיקו אלא שבתוספת היו מזלזלות. אלמא לאו בתוספת כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט. וכן מוצאי יוה"כ אחר צאת הכוכבים צריך להוסיף מעט: ט [דף עח ע"ב] המלך והכלה ירחצו פניהם. מלך מאי טעמא. אמר רבי אבא בר זבדא דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך. כלה מאי טעמא. [ל] אמר רבה כדי שלא תתגנה על בעלה. אמר ליה רב לרבי חייא עד כמה. אמר ליה כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. ומיבעיא ליה לאינים ליקורי ליומא דכפורי בכסות נקיה. דאמר ליה ריש גלותא לרב המנונא (שבת קיט.) מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד *(וכבדתו) אמר ליה זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה. ונהגו להדליק ריבוי נרות בבתי כנסיות משום דכתיב באורים כבדו ה' ומתרגמינן בפנסיא יקרוך. וכיון דאין בו לא אכילה ולא שתיה יש לכבדו בכל דבר שמלינו שנקרא כבוד. [מ] והחיה תנעול את הסנדל. מאי טעמא משום צינה. אמר שמואל כל מחמת עקרב מותר במקום שמלוין עקרבים וסכנה הוא לילך יחפים מותר לנעול סנדל או מנעל: י גרסי' בפ' מקום שנהגו (דף נד:) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביוה"כ. ובשאלתות דרב אחאי (פ' הברכה ס"ס קמ"ז) [נ] אבל חיה אסורה להתענות עד ל' יום ונחלקו עליו כל המחברים וכתבו דאסורה באכילה ומיסתברא כוותייהו. אע"ל כן לא שרי לחיה אלא נעילת הסנדל דאינו אלא מדרבנן אבל אכילה ושתיה לא. ועוד דלא דמי דאם לא תנעול בקל מזיקתה הצינה ואינה מרגשת בו אבל לענין אכילה היא כעוברה וחולה ואם תאמר שהיא צריכה יאכילוה ואם מרגשת בעצמה שהיא בריאה וחזקה למה יאכילוה. ועוד דבפרק מפנין (דף קכט.) קאמר שמואל לחיה שלשים יום ואמרינן עלה למאי הלכתא וקאמר לטבילה [ס] ואם איתא לימא לתענית. וכתב הרמב"ן ז"ל דתוך שלשה אין לה להתענות. משלשה ועד שבעה אמרה צריכה אני מאכילין אותה. מכאן ואילך הרי היא כשאר כל האדם:

יא האוכל ביוה"כ ככותבת גסה [דף עט ע"א] כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב. והני שיעורי לכרת ולקרבן אבל לאיסור קי"ל כרבי יוחנן דאמר (לעיל עג:) חצי שיעור אסור מן התורה: מתני' כל האוכלין מצטרפין לככותבת וכל המשקים מצטרפין למלא לוגמיו. והאוכל והשותה אינן מצטרפין. [דף פא ע"א] אכל ושתה בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת. אכל ועשה מלאכה חייב שתים. אכל אוכלין שאינם ראוין לאכילה ושתה משקין שאינם ראוין לשתיה פטור. שתה ציר או מוריים פטור: [דף פא ע"ב] גמ' תניא ר' אומר חומץ משיב הדעת. דרש גידל בר מנשי דמן נרש בבירי אין הלכה כרבי. למחר אתו כולי עלמא מזינו חלא ושתו. שמע גידל בר מנשי ואיקפד אמר להו אימר דאמרי אנא הי מזוג מי אמרי אימר דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימר דאמרי אנא דיעבד לכתחלה מי אמרי:

יב [דף פב ע"א] מתני' התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן קודם לשנה קודם לשתים. פירוש קודם שנה שאחריה יתחיל זמן חיובו [ע] דהיינו שנת י"ג שהרי כשהוא בן י"ג ויום אחד מתחיל חיובו. [פ] וקודם לשנה היינו שנת שתים עשרה וקודם לשתים [צ] היינו שנת אחד עשר: גמ' השתא לפני שתים מחנכין לפני שנה מיבעיא. [ק] אמר רב חסדא לא קשיא כאן בחולה כאן בבריא. אמר רב הונא בן שמנה ובן תשע מחנכין אותו לשעות. בן עשר בן י"א משלימין מדרבנן. בן שנים עשר משלימין מדאורייתא בתינוקת. רב נחמן אמר בן ט' בן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א בן י"ב משלימין מדרבנן. בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק. ולא פליגי רב הונא ורב נחמן. ור' יוחנן אמר השלמה מדבריהם ליכא. אלא בן י' בן י"א מחנכין אותו לשעות. בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת. בן י"ג משלימין בתינוק. תנן התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן קודם לשנה קודם לשתים. בשלמא לרב הונא ולרב נחמן ניחא אלא לרבי יוחנן קשיא. ופרש"י אע"ג דלרב הונא ולר"נ הוי חינוך הבריא ד' שנים מלו לתרוצי למתניתין כולה בחולה והכי קאמר מחנכין אותן קודם שנה להשלמה דרבנן דהיינו קודם שתים להשלמה דאורייתא. וזה נראה לי דוחק דהשלמה דרבנן מאן דכר שמיה שיתן בה התנא סימן להקדים לה חינוך. ועוד קשה לי [ר] מנא להו לרב הונא ולרב נחמן שיש חילוק בין בריא לחולה לענין חינוך כיון דבמתניתין לא הוזכר אלא שלש שנים לפני גדלות. הלכך נ"ל לפרש מחנכין אותם קודם שנה [ש] וקודם שתים להשלמה דאורייתא דהיינו שלש שנים קודם גדלות. ומכל מקום שמעינן שיש חילוק בין חולה לבריא מדלא הוה ליה למיתני אלא לפני שתים בא להשמיענו שיש חילוק בשנים בין חולה ובין בריא. ומיהו מתניתין לא איירי אלא בחולה ^ב זו היא גירסת רש"י ופירוש הרב אלפס גורס אמר רב הונא בן שמנה בן תשע מחנכין אותו לשעות בן עשר ובן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן ט' בן עשר מחנכין אותו לשעות בן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן שנים עשר משלימין מדאורייתא. והוה מצינו לפרש גירסתו דתרווייהו איירי בתינוקת ופליגי בהשלמה. דרב נחמן לית ליה השלמה מדרבנן אלא שנה אחת וחינוך שעות קודם לה שתי שנים. [ת] ורב הונא אית ליה א] השלמה שתי שנים. אלא [שכתב] ואע"ג דקי"ל כר' יוחנן דאמר דתינוקת בת י"ב ותינוק בן י"ג משלימין מדאורייתא. קיימא לן כרב הונא ורב נחמן דבתראי אינון דמשלימין מדרבנן כדי לחנכן מבן אחת עשרה בין לתינוק בין לתינוקת. ובן תשע ובן עשר מחנכין אותן לשעות כרב נחמן. שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש. בשלש מאכילין אותו בד'. ומדקאמר דקיימא לן כרבי יוחנן בהשלמה דאורייתא מכלל דרב הונא ורב נחמן פליגי עליה בהא. אם כן נ"ל הא דקאמר דבן שתים עשרה משלימין מדאורייתא היינו אפילו בתינוק משום דסברי דתוך הפרק כלאחר הפרק. ומיירי כשהביא סימנים ופסק כר' יוחנן דהכי פסיק רבא בפרק יוצא דופן (דף מו.) דתוך הפרק כלפני הפרק. וקשה לי מה שפסק דתינוק בן אחת עשרה משלימין מדרבנן [א] ואמאי משלימין אכתי הוי ב' שנים לפני גדלות דשמא לא יביא סימנים אחר י"ב שנה אפילו אם יש לו עתה סימנים שומא ניכהו [ב] וגם קשה לי מה שהזכיר בכאן חיוב דאורייתא בבן י"ב שנים שהביא סימנים טפי מכל המצות.[ג]ועוד קשה דר' יוחנן גופיה סבר בפ' (בא סימן)[יוצא דופן](דף מה:)דתוךהפ' כלאחר הפרק. הלכך נראה כגירסת רש"י ובן ט' ובן י' מחנכין לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן:

יג מתני' עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאין. ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו. עד שיאמר די:

גמ' ^ג עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר תוחבין לה כוש פירוש פלך בלע"ז שפינדי"ל ברוטב ומכניסים לתוך פיה אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מביאין לה רוטב עצמה. אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו ^ד מביאין שומן עצמו. שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. ולאו דוקא עוברה אלא הוא הדין כל אדם שהריח מאכל ומתאוה ופניו משתנין מסוכן הוא ומאכילין אותו ע"פ עצמו או על פי בקי. כדאמרינן בפרק אע"פ (דף סא:) אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפתחא דבי דונגר מלכא חליף ואזיל אדונגר דמלכא חזא רב אשי לאמימר דחוורא אפיה שקל באצבעתיה ואנח ליה בפומיה וכו'. [ד] ואמרו ליה רבנן מאי טעמא שמכת אניסא אמר חזינא לרוח נרעת דקא פרחה עילויה. שמע מינה דכי חיוור אפיה חיישינן לסכנתא. וקאמר התם (שם.) הכל משהין בפני שמש חוץ מיין ובשר. אמר רב אשי הוה קאימנא קמי דרב כהנא ואייתו ליה גרגלידי דליפתא בחלא ואי לאו דיהבו לי מינה איסתכנית. רב פפא אמר אפילו תמרא הינוניתא. כללא דמילתא כל [ה] דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא [ו] וכן כתב הרמב"ן ז"ל. [ח] וכתב הרמב"ן ז"ל מסתברא הא דתוחבין לה כוש הני מילי בעוברה שאין לנו אומד ביישוב דעתה פעמים מתיישבת בכוש ברוטב ^ה ופעמים צריכה לשומן עצמו. אבל חולה שמאכילין אותו על פי בקיאין [ח] מאכילין אותו דבר הצריך לו [ט] וכדי הצריך לו כמו שאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו על ידי כוש ורוטב אלא להאכילו הקל הקל. וגרסינן בכריתות בפרק אמרו לו (דף יג.) התירו לה לעוברה לאכול פחות (פחות) מכשיעור מפני הסכנה. ופריך מפני הסכנה ואפילו טובא נמי תיכול. אמר רב פפי הכי קאמר התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף לכזית בכדי אכילת פרס וכן כתב בעל הלכות. ונראה שאף בחולה עושין כך כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ע"כ. ונראה לי דבחולה אין עושין כן אלא ע"פ רופא אם אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וכן בעוברה נמי אם אין דעתה מיושבת בכך צריך להאכילה כשיעור: כתב בעל הלכות אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקר וולדה אע"ג דספק בן קיימא הוא ספק נפל שפיר דמי ליתן לה. והרי"ץ גיאות ז"ל כתב דלאו בידיעה דידן תליא מילתא אלא בידיעה דידה ^ו ובדעתה תליא מילתא דמשהריחה נותנים לה וכחולה דמי. וכתב הרמב"ן ז"ל משמע מתוך דברי בעל הלכות [י] דמשום סכנת וולד לחודיה מחללין אפילו ליכא למיחש לדידה. דהיינו דגרסינן בשילהי פרק קמא דערכין (דף ז.) האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין וקורעין כריסה ומוציאין את הוולד. פשיטא

א] השלמה שתי שנים ואע"ג דקי"ל כר"י וכו' כן צריך להיות. (מהגאון מוהרי"ח לנדא):

הגהות הב"ח א דעל כן לא שרי : ב זו היא גירסת רש"י ופירושו והרב אלפס גורס : ג ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש : ד מביאין לה שומן עצמו · ה פעמים מתיישבת בכוש ברוטב ופעמים ברוטב עצמו ופעמים צריכה לשומן : ו ובדעתה דידה תליא מילתא וכו' דכחולה דמיא :

קרבן נתנאל

מתפנין והלא בעשירי מתענין כו'. והביאו רבינו לקמן סי' כ"ב ובסי' זה יליף תוספת יוה"כ ושבת ויו"ט מקרא דועניתם וכדתניא. והוי כמזכה שטרא לבי תרי. ועיין בל"מ פ"א משביתת עשור שהאריך בזה. ובב"ח סי' תר"ד : [כ] פירשו קודם עיצומו של יום. עיין פרק תפלת השחר סי' ו'. ובלחם חמודות שם : [ל] ה"ג אמר רב כדי שלא: [מ] והחיה תנעול את הסנדל. אע"ג דחכמים אוסרין כמ"ש רבינו בפרק זה סי' א'. הלכה כר"א הואיל ופירשו בגמרא דבריו. הרב המגיד סוף הל' שביתת עשור : [נ] אבל חיה אסורה להתענות עד ל' יום. דסבר לה כהך לישנא בפ' מפנין. אמרי לה כל שלשים יום הוי פתיחת הקבר. וקי"ל ספק נפשות להקל כדאמרי' התם : [ס] ואם איתא לימא לתענית. וקצת קשה לימא לנעילת סנדל ותנעל. וי"ל דטפי ניחא לי' לומר נפקותא אליבא דכ"ע ובנעילת סנדל חכמים אוסרין וליתא דהא תענית וחילול שבת שוין ובשבת יש שם פלוגתא דחד אמר דפתיחת הקבר לא הוי אלא עד שבעה לכן נראה לי דליכא למימר דקאי אנעילת הסנדל דא"כ לא הוי לי' לרב יהודה למימר מימרא באפיה נפשי' אלא ה"ל למקבעי' דבריו אמתני' דפרקין על ר"א דאמר חיה תנעול את הסנדל עד מתי עד שלשים יום : [ע] דהיינו שנת י"ג. ר"ל כשעבר שנת י"ג כדתפ' שהרי כשהוא בן י"ג ויום אחד מתחיל חיובו : [פ] וקודם לשנה היינו שנת שתים עשרה. ר"ל כשעבר שנת שתים עשרה. והיינו שפירש המתני' אליבא דר"י דאמר חינוך שעה הוא שנת י"ג לחולה ושנת י"ב לבריא. והא דקתני קודם שנה כאילו תני שנה קודם זמן חיובו מן התורה : [צ] היינו שנת אחד עשר כשעבר שנת אחד עשר : [ק] אמר רב חסדא ל"ק כאן בחולה כאן בבריא. אע"ג דאוקימתי' דרב חסדא ופירושו במתני' הכל אינו אלא לרבי יוחנן ורבינו פסק כרב הונא וכרב נחמן. נ"ל דכוונתו לפ' כל הסוגיא ע"פ פרש"י באמר שהוא סותר פי' הרי"ף ולתרוצי הסוגיא כולה לפרש"י : [ר] מנא להו לרב הונא ולרב נחמן שיש חילוק בין בריא לחולה לענין חינוך. איני יודע מה קשיא ליה אי קאי אחינוך השלמה הא להדיא תני בברייתא שנה או שנתים מחנכין אותן והיינו השלמה. ואי קאי אחינוך שעה נמי לא קשה דהא כיון דבהשלמה מדרבנן מחלקינן בין בריא לחולה ממילא שמעינן דיש להחמיר בחינוך שעה בבריא נמי : [ש] וקודם שתים להשלמה דאורייתא. ולא זו אף זו קתני. מהרש"א. וקשה דא"כ מנ"ל שיש חילוק בין חולה לבריא וכ"ת מדלא הוי למתני אלא לפני שתים. א"כ בכ"מ דמפרש התלמודא משנה או ברייתא בדלך לא זו אף זו תקשי לך אמאי לא תני הך בבא וא"כ סריכא משנה שא"ל. וע"ק דבחד בבא לא שייך לא זו אף זו כמ"ש תוס' בקידושין דף ת"א ד"ה האיש. וכדאיתא בפרק במה אשה דף ס' ע"ב. ע"כ נראה לפי' דס"ק מחנכין אותן קודם שנה וקודם שתים להשלמה דאורייתא דהיינו ג' שנים לפני גדלות וזהו לתינוק שיש בו קצת בריאות ושנה א' זהו לתינוק חולה תש כח יותר מתינוק הנזכר דבחולה תש כח גופי' יש חילוק. וזה מסיים רבינו ומ"מ יש חילוק בין חולה לבריא. דכמו שיש מחלקין ומוסיפין שנה אחת למי שאין בו תש כח כ"כ. ה"ה והוא הטעם שבבריא מוסיפין עוד שנה כיון שיש בו כח בריאות. וז"ש מדלא ה"ל למתני אלא לפני שתים. כלומר דאי לא תפרש המתני' לחלק בין תינוק לתינוק לא ה"ל למתני אלא לפני שתים וליכא למימר דלא זו אף זו קתני דהא חד בבא הוא וכדאמרן. אלא בא לאשמועינן שיש חילוק בשנים בין חולה ובין בריא ר"ל תינוק חולה תש כח וכריא קצת. וז"ש ומיהו מתני' לא איירי אלא בחולה דאי בבריא ה"ל למתני ד' שנים לפני גדלות : [ת] ורב הונא אית לי' השלמה שתי שנים. וכל זה בבריא. אבל בחולה פליגי עוד דלרב הונא חינוך שעה שנת י' ושנת י"א ולרב נחמן לית לי' חינוך אלא בן עשר שהוא שנת י"א ועיין בהר"ן פי' הסוגיא ע"פ דרך גרסת הרי"ף : [א] ואמאי משלימין אכתי הוי שתי שנים לפני גדלות. ר"ל דהא לפי מה שפסק הרי"ף כר"י דזמן גדלות בתינוק הוא שנת י"ד · ואם כן אמאי פסק תו דחינוך השלמה שתי שנים. הא רב נחמן לא ס"ל כי אם שנה אחת השלמה מטעם דשמא לא יביא סימנים אחר י"ב שנים אפילו אם יש לו עתה סימנים שומא ניכהו. ודי לנו להחמיר בהשלמת שנה אחת וא"כ אמאי פסק בהשלמה כרב הונא ה"ל למפסק כרב נחמן דהוא קאמר מלתא מציעתא. בשלמא לגי' רש"י רב נחמן איירי בתינוק ורב הונא איירי בתינוקת ולא פליגי ובין למר ובין למר חינוך שעה ב' שנים ניחא. אבל לגי' הרי"ף קשה : [ב] וגם קשיא לי מה שהזכיר בכאן. ר"ל רב הונא ורב נחמן לגי' הרי"ף תרווייהו ס"ל דזמן גדלות לענין תענית יוה"כ הוי שנת י"ג. אמאי החמירו בזאת המצוה טפי מכל המצות שבתורה: [ג] ועוד קשה דר"י גופיה סבר דתוך הפרק כלפני פרק. בשלמא לגי' רש"י לק"מ דמפרשינן הפלוגתא כשלא הביאו שתי שערות אבל לגי' הרי"ף קשה. אע"ג דמסיק התם בתיובתא על רבי יוחנן מ"מ ה"ל לתלמודא התם למירמי דר"י אדר"י כמו שכ' מהרש"א בפרק במה אשה דף נח דניחא למירמי שמואל אדשמואל אע"ג דמצי לאקשויי מגופא דמתני' ע"ש : [ד] ואמרו לי' רבנן מ"ט שמכת אניסא. מייתי הך מלתא לאורויי לן אף שהוא פיקוח נפש אין החיוב לסכן עצמו כדי להכרות לחבירו מה חזית דדמי' דחבריך סומק טפי : [ה] דאית לי' ריחא ואית לי' קיוהא. פרש"י או אית ליה קיוהא כמו חלך ועפה מחמר. כי מזיק את מי שמוכלין לפניו ואינו אוכל : [ו] וכ"כ הרמב"ן ז"ל. בספר תורת האדם שער הסכנה דף ס' ע"א · [ז] וכתב הרמב"ן ז"ל. שם דף ח' : [ח] ה"ג מאכילין אותו בתחילתו דבר הצריך לו וכדי הצריך לו : [ט] וכדי הצריך לו. אבל מ"מ מאכילין אותו מעט מעט כדי להקל מכרת ומלקות לאיסור בלבד כדמסיים ואזיל דלא כב"ח סי' תרי"ח ס"ק ה' : [י] דמשום סכנת וולד לחודיה · ואפילו בהללת עובר פחות מבן ארבעים יום שאין בו חיות

מאי עביד מחתך בבשר בעלמא הוא. אמר רבא לא נצרכא אלא לשביא שכיחי דקך רשות הרבים. מאי קא משמע לן דעל ספיקא מחללין שבתא. תניא ספק חי ספק מת ספק נכרי ספק ישראל מפקחין. מהו דתימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קא משמע לן. ואיכא דסבירא ליה דאין מחללין משום נפלים אלא עוברה שהריחה חששה דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא. וטעמא [א] דיושבת על המשבר שמתה טעמא אחרינא הוא אחרי הוא כילוד דמו לאו ירך אמו הוא דלאו בדידה תליא אלא חי הוא ודלת נעולה בפניו ואיכא חששא אלא דלא ה"ל חזקה דחיותא וספק נפשות להקל. ולא ידעתי מה צורך לכל אלו הדקדוקים [כ] דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר. דהמפלת בחזקת הסכנה היא וכן פרש"י דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: [דף פב ע"ב] ההיא עוברה דארחה אתיא לקמיה דרבי אמר להו [ב] זילו לחישו לה ביום הכפורים האידנא הוא. לחישו לה ואילחשה. קרא עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך וגו' נפיק מינה רבי יוחנן. ההיא עוברה דארחה אתיא לקמיה דרבי יוחנן אמר להו זילו לחישו לה. לחשו לה ולא אילחשה. קרא עליה זורו רשעים מרחם [דף פג ע"א] נפיק מינה שבתאי אוצר פירי: חולה מאכילין אותו על פי בקיאין וכו'. אמרי דבי ר' ינאי חולה אומר צריך אני ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה. פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא הא דקאמר חולה צריך אני בעותי הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מיתנא קא משמע לן לב יודע מרת נפשו. חולה אומר איני צריך ורופא אומר צריך שומעין לרופא פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא לב יודע מרת נפשו קא משמע לן שומעין לרופא. והאי דקאמר חולה לא צריכנא [ל] תונבא פירוש טירדא בעלמא נקיט ליה ורש"י פי' שטות אשירדשו"ן הוא דנקיט ליה. [מ] כתבו התוספות הא דקאמר הש"ס חולה אומר צריך אני היינו שאומר שהוא ירא שאם לא יאכל [ג] שיכביד חליו ויהיה מסוכן למות. ויש ספרים שכתוב בהן מילתא דרבי ינאי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה צריך אני בעותי הוא דקא מבעית [נ] סבר אי לא אכילנא מיתנא קא משמע לן. אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו עד כאן. [ס] ונראה לי דחומרא גדולה היא זאת בספק [ד] דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמא ימות אלא הרופא דרכו לומר אם לא יאכל אפשר שיכביד חליו ויסתכן. ואפי' לספרים שכתוב בהן אי לא אכילנא מיתנא אין ללמוד מזה דדוקא על ספק מיתה מאכילין דלישנא דמיתנא לאו דוקא אלא שדרך החולה לומר כן מחמת פחד המיתה. ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא ואומר חד רופא צריך אין דבריו של אחד במקום שנים. ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה צריכנא ושני רופאים ואפי' הן מאה אומרים לא צריך תרי כמאה ומאכילין אותו. ואע"ג דאמר רב ספרא הא דאמרי תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר רוב דעות אזלינן. [ע] הני מילי אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות להקל. אמר איהו צריך ושני בקיאין אומרים איני צריך אין דבריו כלום במקום שנים. [פ] דהכי מיפרשא מתניתין חולה מאכילין אותו על פי בקיאין. [צ] בד"א דאמר לא צריך אבל אמר צריך אם אין שם שני בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו מאי טעמא לב יודע מרת נפשו ומהימן כלפי חד כלפי תרי לא מהימן. מר בר רב אשי אמר היכא דאמר צריך אני אפי' אי איכא מאה דאמרי לא צריך עליה דידיה סמכינן דכתיב לב יודע מרת נפשו. והלכתא כמר בר רב אשי דבתרא הוא ועוד דבתשובת הגאונים כתב דבכולי הש"ס הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא. ובשאלתות דרב אחאי* כתוב דאזלינן בתר רוב דעות וכן דעת רש"י שהרי פירש לקמן (דף פד:) אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או נכרי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל. [ק] וכתב הרמב"ן ז"ל ואע"ג דאמרינן בהדיא כי אזלינן בתר דעות באומדנא הני מילי בממונא. הני רבוותא סברי דהך אוקימתא ליתא. דהא משום דאקשינן על פי בקיאין תרי פשיטא תרי ותרי ניניהו הוא דאתוקם הכי וכיון דאתא מר בר רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפילו איכא מאה דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן קמה לה מתניתין כדמעיקרא [ה] דאיכא אחרינא בהדי חולה דאמר לא צריך מאכילין אותו על פי בקיאין תרי סלקא דעתך אמינא כשם שהחולה אומר צריך אני שומעין לו ואפילו כנגד מאה בקיאין. כך כשהוא אומר איני צריך נשמע ליה דהכא והכא לב יודע מרת נפשו הוא קא משמע לן דלהקל אמרי' אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא כתרי. הלכך היכא דאיכא אחרינא בהדיה לתרי דאמרי צריך [ו] לדידהו שמעינן הא לחד לא שמעינן. [ז] ולא אמרי' תונבא בעלמא הוא דנקט ליה אלא חד מנינן ליה תרי לא מנינן ליה. ומיהו כיון דאיתמר בהדיא בגמרא דלא אזלינן בתר רוב דעות לא דחינן סוגיא בפירקא ותפסינן סברא בעלמא ע"כ. וכן נראה לי כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא בספק נפשות. ירושלמי (הל' ד) חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע רבי אבהו בשם רבי יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל. כתב הרמב"ן ומסתברא הני מילי בחולה דאמר יכולני דשכיח ביה תונבא אבל רופא אומר יכול וחולה אומר איני יודע שומעין לרופא דאיני יודע דחולה לאו כלום הוא. דאיהו מנא ידע רופא של חולין אין יודעין ובקיאין בחולי שלהם הלכך לרופא שומעין שאומר יודע אני:

יד מתני' מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו ואפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו:

גמ' ת"ר מנין יודעים שהאירו עיניו משיבחין בין טוב לרע. אמר אביי ובטעמו. ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל. טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה. [ר] (נבילה) ושביעית מאכילין אותו שביעית. שאלו את הרא"ש ז"ל חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר. [ש] אם יש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא ישחטו בשבת. כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה. והשיב דברי יש אומרים מכוונים הם אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה [ח] ובבישול ובמחמין לו חמין. אי נמי שאי אפשר [ת] שלא יהא קטן אחד בסוף העולם. אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר [א] והנבילה מוכנת לו מיד והשחוט מתאחר לו ודאי מאכילין אותו הנבילה ואין ממתינין לשחיטה והפשט ובישול. ורבינו מאיר השיב בתשובה על זה והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב דשוחטין ביום טוב דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש ביום טוב כמו בחול. והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה [ב] כאילו עשאה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל. ושחוטה המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה עד כאן. [ג] ואני שמעתי משום דחיישי' שמא יהא החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן: מתני' מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת. והלכה כרבי מתיא בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות דלא פליגי רבנן עליה דרבי מתיא אלא בכלב שוטה אבל בחושש בפיו לא פליגי עליה. ורבי יוחנן נמי חש בצפידנא שהוא כאב שינים [ט] ועבד ליה סם בשבת דמכה של חלל הוא. [דף פד ע"א] דאמר רב נחמן בר יצחק שאני צפידנא הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעיים היא. מאי סימניה כי רמי מידי בככי [ד] אתי דמא מדריה פי' מעל הבשר שעל השינים: [דף פד ע"ב] וכל ספק נפשות דוחה את השבת לאיתויי מאי. אמר רב יהודה אמר [א] שמואל לאיתויי [ה] אפי' ספק בשבת אחרת. היכי דמי. כגון דאמדוהו לתמני יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ליעכביה עד אורתא כי היכי דלא ניחל עליה תרי שבי קא משמע לן. תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרין נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו חמין מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו [י] אלא אפילו ספק שבת אחרת ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואפילו יש שם קטנים לעשותן מיד חיישינן זימנין דליתנייהו ואתי לאהדורי בתרייהו. ואין אומרים יעשו דברים הללו על [כ] ידי נשים ועל פי נכרים אבל מצטרפות לדעת אחרת. [ו] כך כתבו בספרי הלכות גדולות ובתוספתא (פט"ז דשבת). והיה קשה לריב"א למה לא יעשו על פי נשים חכמות בקיאות בספק נפשות כמו על פי אנשים וגבי יולדות נמי מחללין שבת על פי נשים. והיה ריב"א [ל] גורס אין עושים דברים אלו על פי נשים ולא על פי נכרים אבל מצטרפין לדעת אחרת כלומר אין אומרים בסכנת נפשות שלא יהו נאמנות אלא אף מצטרפין לדעת אחרת להכחיש את האנשים כנגדן. ולישנא דאבל דחוק קצת. והרב אלפס ז"ל גורס אין אומרים לעשות דברים הללו לא על ידי נשים ולא על ידי נכרים מפני שמצטרפין לדעת אחרת פי' שהנכרי יאמר אין חוששין שנעשה עבירה וכן תאמרנה הנשים. והיינו מצטרפין לדעת אחרת [מ] כלומר לטעות [ז] שאין חוששין (א) שעושה עבירה ואתי לידי סכנה:

טו תנו רבנן מפקחין פיקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח וא"צ ליטול רשות מבית דין. [ח] כיצד נפל תינוק לים פורש מצודה ומעלהו ואע"ג דקא צייד כוורי. ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין ואף על גב דקא מתקן דרגא לחול. [ט] ננעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין [י] ואף ע"ג דקא מתבר לה שיבי שיבי. מכבין ומפסיקין מפני הדליקה והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין ואף על גב דקא ממכיך מכוכי. וצריכא דאי אשמעינן ים משום דאי לא מסיק ליה מיית אבל בור אפשר [נ] דיתיב אפומא דבירא אימא לא צריכא. ואי אשמעינן בור משום דקא מיבעית אבל דלת אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשבש ליה באמגוזי אימא לא צריכא. מכבין ומפסיקין למה לי אמר רבי [ב] אליעזר לא נצרכה אלא לחצר אחרת. אמר רב יוסף אמר רב יהודה [כ] אמר שמואל לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב. היכי דמי אילימא דאיכא תשעה ישראל וחד נכרי הא רובא ישראל ניניהו. אי נמי מחצה על

הגהות הב"ח א טעמא אחרינא הוא דהכי : ב זילו לחישו לה דהאידנא יוה"כ הוא לחישו לה : ג שיכביד חליו ויהיה וכו' במילתא דר' ינאי : ד בספק נפשות דאין לך רופא : ה כדמעיקרא דהיכא דאיכא אחרינא בהדי חולה ואמרי לא צריך וכו' כשם כשהחולה אומר וכו' נשמע לו דהכא וכו' לתרי דאמרי צריך שמעינן כצ"ל ותיבת לדידהו נמחק : ו ולא אמרינן חולה תונבא בעלמא הוא דנקט ליה אלא חד וכו' בהדיא בגמרא דגבי אומדנא דחולה לא אזלינן בתר רוב דעות לא דחינן סוגיא מפורשת ותפסינן סברא בעלמא : ז ואין לנו שחוטה : ח ובבישול ובהחם לו חמין אי נמי אי אפשר שלא יהא קטן אחד בסוף העולם שניתן שם לדחות אבל אם היה החולה וכו' והשחוטה מתאחרת לו בהא ודאי וכו' והביא ראיה לדבריו מאוכל נפש ביום טוב : ט ועבדו ליה סם בשבת דמכה של חלל הוא : י ולא ספק שבת זו בלבד אלא : כ על פי נשים : ל ריב"א גורס אין אומרים אין עושין : מ כלומר למינות שאין חוששין כשעושין עבירה ואתי לידי סכנה. נ"ב מה שהכריח אותו לזה הוא לפי שקשה וכי משום חששא דמצטרפין לדעת אחרת לא נאכיל את החולה ע"י נשים ונכרים כשיודעים להאכילו בטוב יותר מאנשים ועל כן אמר דהטעם הוא מאחר דאיכא חששא פן יבואו למינות מזה נמשך גם כן שיבא החולה לידי סכנה שלא יתקנו לו מאכל כראוי ולא יחושו אם ימות על ידם שסברי אין חוששין כשעושין עבירה : נ דיתיב אפומא דבירא ומשבש ליה אימא לא :

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו בגמרא איתא אמר ר"י אמר רב : [ב] נ"ל אלעזר :

תפארת שמואל

פרק שמיני (א) שעושה עבירה ואתי לידי סכנה כו'. ופי' הרב ב"י ז"ל כלומר שהנשים או הנכרים יעלו בדעתן שלא ניתן שבת לדחות אפילו מפני פקוח נפש ומפני כך נמנעים מלעשות מלאכה זו [ומסרוה] אותה לנכרי או לאשה לעשותה ומפני כך יבואו להתעצל במלאכה ואתי לידי סכנה עכ"ל. ותימה לי על הרא"ש מפני מה תלה הדבר דאתי לידי סכנה תיפוק ליה שיבואו לידי חילול שבת פעם אחרת כמ"ש הרמב"ם ומסתמא כך הבין מדברי הרי"ף כי ברוב המקומות תופס את דבריו. ע"כ נראה כדעתי שלא יעלה על דעתן שהותר השבת לנשים או לנכרים אלא שלא איכפת לנו כ"כ בהכשלן ובקל נדחין לעשות מלאכה בדבר שנוגע כי לא איכפת לן בהכשלן כו' וזהו פי' הר"ן ז"ל אין אנו מייחדין להם מלאכה כו' [הם אינם] רוצים לחלל את השבת [ומכשילין אותנו] עכ"ל פי' שיאמרו [הם] דלא איכפת להו כ"כ בהכשלם של נשים ונכרים ואם כן ימנעו מלעשות ויבא לידי סכנה :

סליק פרק יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

קרבן נתנאל

חיות כלל מחללין לדעת בעל הלכות. הרמב"ן שם : [כ] דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה. ולא ידעתי מה קא קשיא ליה וכי לא ימלא אשה שמוחזקת בנפלים ולא הזיק לה כל פעם כלל. וכן הטור בסימן תרי"ז העתיק בזה כרבינו שכתב תסתכן היא או הולד ודלא כב"י שנתקשה בזה : [ל] תונבא פירוש טירדא בעלמא. כ"פ הערוך ונאיד מפרש"י דלפירושו יכול לבדוק אותו כמו שפסק בסי' קכ"ח לענין גט ולהכי בעירובין פ' הדר סימן י"ב לא פירש בו רבינו כלום דאין נ"מ דהא אמר רבא נשיילי לאימיה ע"ש : [מ] כתבו התוספות. בתוס' שלפנינו אינו וקצת מדבריהם איתא בתוספות ישנים : [נ] סבר אי לא אכילנא מיתנא. התוס' פירשו בעותי הוא דקא מבעית. שאומר אי לא אכילנא מיתנא. וע"ז קאמר סבר הוא אי לא כו' דאי לא אמר הכי ה"ל נתימר סבר הוא שמסוכן הוא : [ס] ונראה לי דחומרא גדולה היא זאת בספק נפשות דאין לך רופא שיאמר כו'. דלפי' תוס' חולה שאמר צריך אני [צריך] שיאמר שירא אם לא יאכל יהי' מסוכן למות. א"כ ה"ה ברופא נמי שאמר צריך אומר אם לא יאכל ימות. דהא תרוייהו בחד לישנא קתני : [ע] הני מילי אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות להקל. והא דתני לקמן אבל מצטרפין לדעת אחרת. אינו כפרש"י אלא ה"פ כגון שלשה שאומרים לא צריך ורופא א' ואשה אומרים צריך מצרפין דעתה למהוי כתרי ותרי כמאה לענין ספק נפשות : [פ] דהכי מיפרשא מתני'. מייתי ראי' על כל מה דמפורש לעיל : [צ] בד"א דאמר לא צריך. ומוקי לה בגמרא דאיכא אחרינא דאמר לא צריך. וקתני מאכילין על פי בקיאין ש"מ ע"פ רופא אחד שאמר צריך אין מאכילין אותו דאין דבריו של אחד במקום שנים. ועלה פריך פשיטא דמאכילין אותו דהא הוי תרי ותרי וספק נפשות להקל ומשני דאיכא תרי בהדיה ואומרים לא צריך ושומעין לבקיאין דתרי כמאה נשמע מזה אי אמר איהו ואחרינא בהדיה צריכנא ושני רופאים ואפי' הן מאה אומרים לא צריך תרי כמאה ומאכילין אותו. דמאי שנא. ועוד ק"ו הוא : [ק] וכתב הרמב"ן ז"ל. שם דף ח' : [ר] ה"ג טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית : טבל ושביעית. והא דלא תני רבותא טפי נבלה ושביעית מאכילין אותו שביעית דזה בלאו וזה בעשה איידי דבא לסיים טבל ותרומה תנאי היא : [ש] אם יש לפניו נבילה. אי : [ת] שלא יהא קטן אחד בסוף העולם. שמותר לשחוט בשביל קטן : [א] והנבילה מוכנת לו מיד. פי' שכבר מבושלת נמצא ביד נכרי : [ב] כאילו עשאה בחול. כ' בשו"ת הרשב"א סי' תרפ"ט שזה תלוי במחלוקת אם נאמר שבת הותרה אצל חולה הוא כדברי הר"ת. אבל אם נאמר דחויה אצל חולה מאכילין אותו נבילה. והנה הרמב"ם פ"ב מהל' שבת כתב דחוי' היא אצל דיני נפשות. גם הר"ן בפ"ב דבילה כתב כן. וגבי טומאה בפ"ז מהל' ביאת מקדש פסק הרמב"ם ג"כ דדחויה אצל ציבור. א"כ בשבת כמו כן : [ג] ואני שמעתי משום דחיישינן. והר"ן כתב הטעם דבנבילה עובר על כל כזית ממנה והוי הרבה לאוין ותמירי מלאו א' של שבת ע"כ. ויש לפקפק קצת לדבריו הא דפליגי בטבל ותרומה הא בטבל עובר על כל כזית. ובתרומה אם מתקן הטבל אינו עובר אלא על זית תרומה והחולין הנשאר שרי : [ד] ה"ג אתי דמא מבי דרי : [ה] ה"ג אפילו ספק שבת אחרת : [ו] ה"ג כך כתבו בספרי הלכות גדולות ובתוספתא : [ז] שהן חוששין שעושין עבירה. נ"ל לגרוס : [ח] ה"ג כיצד ראה תינוק נפל לים פורש מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובח וא"צ ליטול רשות מב"ד ואע"ג : [ט] ה"ג ראה שננעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו : [י] ה"ג ואף על גב דקא מתבר לה שיפי : [כ] אמר שמואל לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב. במסכת נדה דף מ"ד פסקו התוספות מזה דגוסס נמי מפקחין עליו את הגל או אם נפלה דליקה בחצר דאע"ג דרוב גוססין למיתה אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. ובשו"ת בית יעקב סימן נ"ע הקשה על תוספות מסוגיא דשמעתין דהולכין בפיקוח נפש אחר הרוב אם פרשו מקצת לחצר אחרת ע"ש. וקשה לדבריו תקשה לשמואל גופא דסבר אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. ובהא סבר כרבי יוחנן דאם פרשו מקצת לחצר אחרת אין מפקחין אמנם לא דק בזה דהתם גבי חצר אחרת היינו טעמא דלא איתחזיק ישראל באותו חצר. משא"כ בגוסס ובאותו חצר. ואפילו לדעת הרמב"ם דבעיר שרובה נכרים ומצא בה תינוק

דאין

מחלה ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה נכרים וחד ישראל הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. [ל] לא צריכא דפרש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת ונפלה בה דליקה מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש ולא מפקחין קא משמע לן דאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. איני והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן תשעה נכרים ואחד ישראל באותו חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין. לא קשיא הא דפרשי כולהו הא דפריש מקצתייהו. פירוש הא דפרשי כולהו מאותה חצר שהיו שם [מ] בשעת עקירתן נכנס אחד מהן לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת אין מפקחין דכיון שנעקרו כולם אין כאן ישראל קבוע וכל דפריש מרובא פריש. והא דפריש מקצתייהו שפירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת מפקחין דכיון שנשארו אחרים קבועים במקומן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל:

טז מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק נכרי ספק ישראל מפקחין עליו. מצאוהו חי מפקחין עליו ואם מת יניחוהו.

[דף פה ע"א] מצאוהו חי פשיטא דמפקחין לא נצרכה אלא אפילו לחיי שעה. תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד טיבורו. ויש אומרים עד חוטמו. בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה כיון דבדיק עד חוטמו שוב אינו צריך. דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. ומנא ליה דפיקוח נפש דחי שבת [דף פה ע"ב] אמר רב יהודה [נ] אמר שמואל אמר קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהן:

יז מתני' חטאת ואשם ודאי מכפרין. מיתה ויום הכפורים מכפרים עם התשובה והתשובה מכפרת [א]על עבירות קלות ועל עשה ועל לא תעשה. ועל החמורות תשובה תולה ויום הכפורים מכפר: גמ' תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא. אמר רב יהודה הכי קאמר [ס] על עשה ועל לא תעשה הניתק לעשה: [דף פו ע"א] שאל ר' מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר לו שלשה הן ותשובה עם כל אחת ואחת מהם. [ב]עבר מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. [ג]עבר לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שיש בידו חילול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. היכי דמי חילול השם. אמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא מטבחיא ולא יהיבנא דמי לאלתר. ורבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. רבי יצחק בר אבדימי אומר כל שחביריו בושים משמועתו. היכי דמי אמר רב נחמן בר יצחק כגון דאמרי אינשי שרא ליה מרא לפלניא. אביי אמר כדתניא ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידיך. הא כיצד בזמן שאדם קורא ושונה בתורה ומשמש תלמידי חכמים ומשאו ומתנו בשוק באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו [ע] [ד]אשרי פלוני ומי שלומד תורה אשרי אביו אשרי אמו אשרי רבו [ה]שלמדו. אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה ראיתם פלוני שלמד תורה כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו בשוק באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו או לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו ולרבו שלמדו תורה אשרי בני אדם שלא למדו תורה ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מכוערים מעשיו כמה מקולקלים דרכיו עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. אמר רבי חנינא בר חמא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. [דף פו ע"ב] אמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך. עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. איני והא אמר רבן שמעון בן גמליאל גדולה תשובה שעונות נעשות לו כזכיות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה חיה יחיה. לא קשיא כאן מאהבה וכאן מיראה. אמר רבי שמואל בר נחמני גדולה תשובה שמארכת ימיו של אדם שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה חיה יחיה. היכי דמי בעל תשובה. כגון שבא עבירה לידו ופירש. מחוי רב יהודה באותה אשה ובאותו מקום ובאותו הפרק. אמר רב יהודה [רב]רמי (רב דימי בר אסי) כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח. לא קשיא כאן בעבירות שבין אדם למקום וכאן בעבירות שבין אדם לחבירו. תניא רבי יוסי בר' יהודה אומר אדם עובר עבירה ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו. שנאמר אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. מאי ואומר [פ] וכי תימא ה"מ בצבור אבל ביחיד לא קא משמע לן. נראה לי לפרש רביעית אין מוחלין לו אם היא מצות עשה אין מוחלין מיד כשעשה תשובה אלא תשובה תולה ויום הכפורים מכפר כדין חייבי לאוין. וכן אם היא מצות לא תעשה [ו]מיתה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין: גרסינן בפ' סדר התעניות (דף טז.) תנו רבנן אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפילו טובל בכל המימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו [ז]מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם ואומר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. תניא עבירות שהתודה עליהם יום הכפורים זה אינו מתודה עליהם [ח]יום הכפורים אחר ואם לא שנה עליהם והתודה עליהם עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו וגו'. רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שכן הרי זה משובח שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר. וצריך לפרש את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי רבי יהודה בן בבא. רבי עקיבא אומר אין צריך אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי דאמר רבי ינאי אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרם להם לישראל לעשות להם אלהי זהב. מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו: [דף פז ע"א] כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כדי שלא יהו תלמידיו נוחלין לעולם הבא והוא יורד לשאול שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל העולם הבא שנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו:

מתני' [דף פה ע"ב] [צ] האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר. [ק] עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ולא עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר: גמ' אמר רבי [ט]יוסי כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר אם ערבת לרעך וגו' נוקשת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל לך התרפס ורהב רעך אם ממון יש לו התר לו פיסת יד ואם לאו הרבה עליו רעים. אמר רבי [י]יצחק וצריך לפייסו בשלשה חבורות של שלשה בני אדם שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. ואם מת אמר רבי יוסי בר חנינא מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו. אמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים שנאמר אנא שא נא. ודוקא חבירו אבל רבו מפייס ליה עד דמיפיים:

יח [ר] ארבעה [א] ועשרים דברים מעכבין את התשובה ואלו הן. רכילות. לשון הרע בעל חמה. ובעל מחשבה רעה. והמתחבר לרשע. והמרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה. והמסתכל בעריות. והחולק עם גנב. [ש] והאומר אחטא ואשוב. והמתכבד בקלון חבירו. והפורש מדרכי צבור. [כ]והמבזה אבותיו. והמעכב את הרבים מלעשות דבר מצוה. והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה. והמשתמש בעבוטו של עני. והמקבל שוחד להטות דין עני. והמוצא אבידה [ת] ואינו מחזירה לרבו. והרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו. והאוכל שוד עניים ויתומים ואלמנות. [ל]והחולק על דברי חכמים. והשונא את התוכחות. והמלעיג על המצות:

יט [דף פז ע"ב] תנו רבנן מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשיכה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקול בסעודה. ואף על פי שהתודה קודם אכילה ושתיה מתודה לאחר אכילה. ואע"פ שהתודה ערבית מתודה שחרית. בשחרית יתודה במוסף. במוסף יתודה במנחה. במנחה יתודה בנעילה. [מ]והיכן אומרה. יחיד אחר תפלתו. מאי אמר. אמר רב אתה יודע רזי עולם. ושמואל אמר אתה מבין תעלומות לב. לוי אמר בתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. רבי יוחנן אמר רבון העולמים רבו עונותינו מלמנות ואשמותינו

הגהות הב"ח א על עבירות קלות על עשה: ב עבר אדם על מצות עשה: ג עבר על לא תעשה: ד אשרי איש פלוני שלמד תורה: ה שלמדו תורה אוי להם: ו וכן אם היא מצות ל"ת תשובה ויום הכפורים תולין: ז זרקו מידו מיד: ח יוה"כ אחר ואם שנה עליהן צריך להתודות יה"כ אחר ואם לא שנה עליהן והתודה: ט אמר רבי יצחק כל המקניט את חבירו: י אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלשה: כ והמבזה אבותיו והמקלל את אבותיו והמקלל את הרבים והמעכב את הרבים: ל והחולק על דברי חכמים והחושד כשרים והשונא: מ והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע מאי אומר:

הגהות הגר"א [א] כשתעמוד למנין לא תמצא מספר כ"ד ומה שחסרו כאן תמצא ברי"ף וברמב"ם הלכות תשובה פ"ד:

קרבן נתנאל

דאין מפקחין עליו את הגל. השם היינו טעמא דקי"ל כרב בהך מילתא דהוי נמי כמי שאין איתחזיק ישראל באותו מקום שמצא התינוק דתלינן ברוב סיעה. א"נ דהוי שעיר כפרשו כולה לשיטת הרמב"ם כצ"ע למי שמעיין במשמעתא דא מכל הלין נראה דגופם נמי מחללין עליו את השבת: [ל] לא צריכא דפריש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת. כך גי' הרי"ף. אבל גי' רש"י ותוס' לא צריכא דפרוש לחצר אחרת והיינו דפרשו כולם. אלא דלפרש"י פרשו כולן לחצר אחרת ולא יצאו משם והתוס' פי' דיצאו גם משם ולא נשאר בשם א' דאי כפרש"י מה לי אותו חצר מה לי חצר אחרת ורש"י לא חש לקושיא זו דס"ל כמ"ש רמ"א וש"ך בטוי"ד סימן ק"י ס"ק ל"ז אם פרשו כולם אע"פ שחזרו ובאו יחד במקום אחד הואיל ונעקרו מקביעות הראשון שוב לא הוי דין קבוע דדין קבוע אידוש הוא ואין לך בו אלא אידושו דהיינו שנשאר במקומו הראשון ע"ש באריכות. וזהו כוונת רש"י שכתב דבכלל דוכתא אמרי' כל דפריש מרובא קא פריש במידי דניידי. והכא לענין פיקוח נפש לא אמרינן הכי ואע"ג דבפרישתן כולם ניידי. והתוס' נ"ל דלא ס"ל הך דינא אפילו לענין איסור והיתר: [מ] בשעת עקירתן נכנס א' מהן לחצר אחרת. פי' שנעקרו בזה אחר זה דאי בבת אחת האי נמי קביעי כ"כ א"ה. ולא משמע כן בהרמב"ם ובמ"מ פ"ב מהל' שבת. אלא שפרשו כולם בבת אחת אפשר בעת מהלכתן נכנס א' לחצר אחרת · ומ"מ לא הוי קבוע כיון דנעקרו כולם לילך במקום אחר וצריך עיון בדין זה: [נ] אמר שמואל אמר קרא וחי בהם ולא שימות בהן. והא דאמר שמואל דבעיר שרובה נכרים אם מצא בה תינוק דמפקחין עליו את הגל פי' תוס' דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב דכתיב וחי בהם ע"ש. נראה פירושם כלומר הא דכתיב בתורה דאזלינן בתר רובא לא נאמר בפיקוח נפש: [ס] על עשה ועל ל"ת הניתק לעשה. כגון שנטל האם על הבנים. אבל בגזל אף שהוא ניתק לעשה אין התשובה מכפרת עד שירצה את חבירו והשיב את הגזילה אשר גזל. ובלאו הניתק לעשה שבינו לבין המקום הדין כך אם מתוך תשובה קיים עשה שבו מתכפר לגמרי מיד. ואם לאו הרי בידו ב' עבירות. ובתשובה מתכפר העשה מיד אבל על לא תעשה אין לו מחילה גמורה עד שיבא יוה"כ שהרי ארבעים בכתפיה כדתני ר' יוחנן בפ' אלו הן הלוקין דף ע"ו כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור לא קיים חייב כפי גירסת הרי"ף והרמב"ם. ואם מת קודם יוה"כ הן על לאו זה או על לאו גמור אין לו כפרה גמורה בעלמא דין. אך תועיל לו התשובה לעולם הבא להכרעת המאזנים ומקבל העונש בעולם הגמול לאחר מיתה. אבל בעל עשרה מאמרות במאמר חקור דין חלק א פרק ע"ז ז"ל מיהו כיון שקיום העשה היה פוטרו מן המלקות יש ללמוד מדברי תוספות פ"ק דשבועות שהוא נוח להתכפר מאשר חייבי מלקות אע"פ שלא קיים העשה ונתחייב דאילו חייבי מלקות תשובה תולה להגן מן העונש עד שיבא יום הכפורים ויכפר. ונפקא מיניה שאם נגזר עליו קודם לכן למות לפני יום הכפורים אין להמלט לפני מותו מכל העונש הראוי לאותו עון. אבל בלאו הניתק לעשה לא בלבד תשובה תולה להגן אלא ממעטת את העונש שאם לא יגיעו ימיו ליום הכפורים יספיק לו העונש מועט להשלים כפרתו עכ"ל. משמע מדבריו שאם מת קודם יוה"כ הן מי שעבר על ל"ת שניתק לעשה או על ל"ת גמור נפרעין ממנו בעלמא דין אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו וליתא דאם כדבריו ה"ל לר"א בן עזריה לחשוב עוד חילוק כפרה כגון אם מת קודם יוה"כ שצריך עם התשובה יסורין. והיסורים מכפרין עם התשובה אבל כריתות ומיתות ב"ד צריך תשובה ויוה"כ ויסורין למרק: [ע] ה"ג אשרי פלוני שלומד תורה אשרי אביו ואשרי רבו שלמדוהו: [פ] וכי תימא ה"מ בצבור אבל ביחיד לא. כ"ה גי' רבינו שלפנינו וגי' הרא"ד. אבל הרי"ף והרמב"ם גורסים רביעית אין מוחלין לו והתני' שלישית אין מוחלין לו ל"ק הא ביחיד הא בצבור. ונראה להביא סעד לגי' הרי"ף והרמב"ם מהא דסנהדרין דף מ"ג דפריך ועד השתא מ"ט לא איענש ופריק אמר ר"י משום ר"א כו'. משמעות הלשון דלא פריך אלא לר"י משום ר"א הלא לר' חנינא נמי קשה ולפי גירסת הרי"ף ניחא דלר' חנינא לא הוי עד השתא אלא תרי זימני וביומי יהושע הוי פעם שלישית משא"כ לר"י הוי ד' ביומי משה פריך שפיר. ואם תקשה הלא לכל הגי' הצבור מוחלין לו על שלישית. א"כ לר' חנינא אמאי איענש דהא בימי יהושע לא עבר עכן אלא על שלשה חרמות. י"ל דמצד ערבות חייבו הצבור כיון דעכן חייב בחטא השלישי זהו לגי' הרי"ף. כמו כל הערבים חייבין בשביל הלוה אע"פ שהערב אינו לוה כלום. ולגי' מ"מ נ"ל דהרס שאני ומש"ה ודאי קשה אמאי לא פריך נמי הש"ס לר"ח עד השתא מ"ט לא איענש. דהא על חרמי ראשונות אין מוחלין לו ועוד לפי מ"ש מהרש"א בח"א להשוות גי' ש"ס עם הירושלמי ורבי דלרבי יוחנן ג' בימי משה. מ"מ דגי' הרי"ף עיקר. דאל"ה א"א לקיים גי' זו. דא"כ מאי פריך לרבי יוחנן עד השתא מ"ט לא איענש וק"ל. ועיין פ"ק דר"ה סימן ה' מ"ש שם: [צ] האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו. ופריך בגמרא כפל ל"ל דהא קתני בסיפא אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר אפילו בפעם אחת ומשני שהכפל אתא לאורויי כדרב הונא עבר עבירה ושנה בה ורישא תרתי קמ"ל האומר אחטא ואשוב אפילו פעם א' אין מספיקין. ואם עבר ושנה אפילו לא אמר נמי אין מספיקין כ"כ בעשרה מאמרות מאמר ח"ד חלק א' פ' י"ט. וקשה לי לפ"ז ה"ל למחשב לקמן סימן י"ח כ"ה דברים היינו אם עבר ושנה: [ק] ה"ג עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד: [ר] ארבעה ועשרים דברים. כבר כתב הר"ן לא ידעתי היכן היא שנויה. ובפ' רביעי מהל' תשובה האריך הרמב"ם לתת טעם לכל דבר ודבר. והמגדול עוז הראה מקום במקומות מפוזרים בש"ס וגם ברי"ף ובילקוט: [ש] והאומר אחטא ואשוב. וק"ק למה לא חשב האומר אחטא ויוה"כ מכפר: [ת] ה"ג ואינו מחזירה לבעלים:

אלא

עצמו מספר. רב הונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי וכו'. אמר רב המדודי לא שנו אלא שלא אמר אבל חטאנו. אבל אם אמר אבל חטאנו לא צריך. ואמר רב המדודי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב כד מטי שליח ציבור למימר אבל חטאנו קם אכרעיה. שמע מינה עיקר וידוי מעומד הוא. (לעיל דף לו:) תנו רבנן כיצד מתודה אומר עויתי פשעתי חטאתי. וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות שנאמר [א]הכרת תכרת וגו' ופשעים אלו המרדים שנאמר מלך מואב פשע בי וכן הוא אומר אז תפשע לבנה. חטאים אלו השגגות שנאמר ונפש כי תחטא בשגגה. וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים וכי חוזר ומתודה על השגגות. אלא אומר אנא השם לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי. וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו. וכן בדניאל חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו. [א] אלא מה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה ונקה. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בשעה שחוטאים ישראל ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות. אמר רבה בר שילא אמר רב הלכה כדברי חכמים. ההוא דנחת קמיה דרבא ועבד כרבי מאיר אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר. אמר ליה כרבי מאיר סבירא לי כדכתיב. [ב] בספר אורייתא. והרב אלפסי פסק כרבנן וכן בעל ההלכות ורב פלטויא ורבינו חננאל ז"ל ובתורת כהנים נמי תניא כרבנן. ורב סעדיה פסק כרבא. וכן פסק הרי"ץ גיאות ז"ל ובעל העיטור. והביאו ראיה מדשתק ליה רבא לההוא דנחת קמיה שמע מינה קבלה והלכה כרבא דהוא בתראה ונהיגי עמא כרבנן: תנו רבנן (לעיל לז.) מנין שוידויו של יום הכפורים באנא. נאמר כאן כפרה וכפר בעדו ונאמר בחורב כפרה אולי אכפרה בעד חטאתכם מה להלן באנא אף כאן באנא. ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן בשם. ותניא בפרק שני [ג] בתוספתא אנא ה' עויתי וכו' אנא ה' כפר נא וכו' וכן בתורת כהנים. [ד] וכן יש במקצת ספרים. ובירושלמי (פ"ג ה"ז) גרסינן אמר רבי חגי [ה] בראשונה היה אומר אנא השם ובשניה אנא בשם. וכתב רבינו חננאל ז"ל לא משגיחין לרבי חגי [ו] לגבי מתניתין. [ז] ובסדר רבינו [ג]הבבלי יסד שניהם אנא השם ובסדר אתה כוננת בראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם. וכתב ראבי"ה כיון שפירש רבי חגי בירושלמי דבראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם הכי עבדינן דאמוראי בקיאים בגירסא טפי מינן. וסבור אני דאנא השם [ד]היה אומר ובשניה אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם. ורב האי אמר לא בלשון הזה היה אומר כ"ג אנא השם אלא שם בן שנים וארבעים אותיות ועדיין מצוי בישיבה בקבלה וידוע לחכמים. [ה]ואין נראה לי דברי רב האי בזה דכיון דילפינן בגזרה שוה מעגלה ערופה הזכרת השם של ארבע אותיות אין לשנות אלא כמו שנכתב בפסוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתבו והוא נקרא שם המפורש. והוא מקור לכל השמות כי כולן נאצלין ממנו ועליו נאמר (סנהדרין צ.) ההוגה את השם באותיותיו נעקר מן העולם דאין להזכירו בגבולין. נמצא בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה. בשחרית שבעה פעמים ויעבור. במוסף שבעה במנחה ששה בנעילה שלשה:

כ וראבי"ה כתב ראיתי שבתפלת יוצר יש לומר שלש עשרה ויעבור כנגד שלש עשרה מדות. ורב נטרונאי כתב מנהג של ישיבות בשחרית אומר שבעה סליחות ובמוסף אומר חמשה ובמנחה [ו]אומר שלשה. יש פנאי אומר חמשה: [ז]תנן (תענית כו.) שלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם ד' פעמים ביום שחרית ומוסף ובמנחה ובנעילת שערים. בתעניות ומעמדות וביוה"כ. תניא (שם) שחרית מוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי רבי מאיר. ורבי יהודה אומר מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים ורבי יוסי אומר מנחה אין בה נשיאות כפים נעילה יש בה נשיאות כפים במאי קמיפלגי רבי מאיר סבר כל יומא מאי טעמא לא משום שכרות האידנא ליכא שכרות. ורבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן. ורבי יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומא גזרינן. נעילה דליתא כל יומא לא גזרינן. אמר רב נחמן הלכה כרבי יוסי. אלא האידנא אמאי פרסי כהני ידייהו במנחה בתעניתא. כיון דסמוך לשקיעת החמה פרסי ידייהו כתפילת נעילה דמי. כתב בעל ההלכות דהא דפרסי כהני ידייהו במנחה ביום הכפורים משום דהוי כמנחה של שאר תענית שהיא סמוכה לשקיעת החמה. ובאשכנז נהגו שלא לשאת כפיהם במנחה אלא בנעילה: [דף פז ע"ב] ובנעילת שערים מאי נעילת שערים רב אמר צלותא יתירא. ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו. והלכתא כרב דאמרינן [שם] עולא בר רב יצחק נחית קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ומה חיינו ושבחיה. רב נתן אבוה דרב הונא בר נתן נחית קמיה דרב פפא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ומה חיינו ושבחיה. אמר רב אחא בריה דרבא ויחיד אומרה אחר תפלתו. פירוש מה אנו ומה חיינו. אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלי תו לא צריך. והאידנא נהוג עלמא לצלויי ערבית אחר נעילה. ורבינו מאיר פסק דלית הלכתא כרב ותפלת נעילה אינה פוטרת של ערבית וצריך להתפלל אותה ביום. מדגרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר נעילה מהו שתפטור של ערבית [ח] רבי בא ורב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב. אמר ליה רבי בא לרב הונא היאך הוא מזכיר הבדלה פירוש אם לא יתפלל ערבית אינו מבדיל בתפלה ומצוה להבדיל בתפלה אף על פי שחוזר ומבדיל על הכוס. אמר ליה רבי יונה לרבי בא היאך שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש גם הוא הקשה על דברי רב שאמר תפלת נעילה פוטרת של ערבית. אמר ליה והלא כבר איתותב פירוש מה שהקשה על דבריו ואיהותב אמר ליה בגין דאיתותבת יבטל וכי משום דאיתותב תיבטל מילתא לגמרי ולא נדחוק ליישבה. אמר רבי יוסי מה דמקשי רבי בא קשיא יאות מה דאקשי רבי יונה [ט] לא קשיא. קל הקלו עליו מפני תעניתו שיהא שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש למהר אכילתו בשביל התענית הקלו עליו אבל מה דמקשי רבי בא ודאי קשה דבשביל למהר אכילתו אין לבטל הבדלה שבתפלתו. רבי אבא בר ממל [י] [ח]אמר לחבריא מאריי מכולכן שמעית דאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית. פי' מדרבי בא ורבי יונה שהקשו על דברי רב ומדרב הונא שקבל קושית רבי בא ולא תירץ לו ומדרבי אסי דאמר מאי דאקשי רבי בא קשה יאות שמעינן דכולהו לית להו דרב. אמר רבי אסי בר בון ותני רבי חייא בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי דתענית צבור. אלמא משמע בהדיא דלית הילכתא כוותיה דרב. ועוד שכבר נהגו העולם להתפלל תפלת ערבית אף על פי שהתפללו נעילה והיינו דלא כרב אלא כברייתא דאור יום הכפורים דבין לתנא קמא ובין לרבי חנינא בן גמליאל שאמר משום אבותיו לא סבירא להו הא דרב. והיא ברייתא של אור יום הכפורים ברייתא של עיקר היא. דהא לענין הבדלה בחונן הדעת קיימא לן כרבי חנינא בן גמליאל שאמר משום אבותיו שכוללה בחונן הדעת. ודלא כרבי עקיבא דאמר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ודלא כרבי אליעזר דאמר אומרה בהודאה אלמא ברייתא של עיקר היא וסמכינן עליה וכיילינן הבדלה בחונן הדעת. הכי נמי סמכינן עלה למיפסק דלא כרב דבין לתנא קמא ובין לרבי חנינא בן גמליאל אין תפלת נעילה פוטרת של ערבית. וכן בירושלמי דפרק תפלת השחר ובריש פרק בתרא דתענית (הלכה א) פליג רבי יוחנן על רב [ט]דאמר אין תפלת נעילה אלא ביום ורב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. והכי איתא התם אימתי היא נעילה רבנן דקסרין אמרין אתפלגון רבי יוחנן ורב רב אמר נעילת שערי שמים אפילו בלילה. ורבי יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו ביום אחר [י]הדלקת הנרות. אמר רבי יודן ענתונדריא מתניתין מסייע ליה לרבי יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה בתעניות ובמעמדות ויום הכפורים ולית לן למימר נעילת שערי שמים דהא איתקש נשיאות כפים לשירות דכתיב לשרתו [כ] ולברך בשמו עד היום מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום. אחוה דאימא דרב אדא [ל] [כ]הוה סייר גולתיה דרב ביום צומא רבה אמר ליה כי תיחזי שמשא בריש דקלא הב לי גולתאי דליצלי נעילת שערים. מתחלפא שיטתיה דרב תמן הוא אומר נעילת שערי שמים והכא אומר בנעילת שערי היכל מצלי בעוד היום. אמר רב מתנה על ידי דהוה רב מאריך בצלותא סגיא הוה מגיע לנעילת שערי שמים פירוש תפלתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים. אלמא רבי יוחנן פליג עליה דרב וגם רבי יודן מייתי סייעתא לרבי יוחנן ממתניתין וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום עד כאן:

כא [דף פח ע"א] **תנו** רבנן הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל ולערב ישפשף. לערב סלקא דעתך. אלא אימא ואם מבערב ישפשף. כלומר אם ראה קרי ביום יורד וטובל ואינו צריך לשפשף. מפני שהקרי שעל בשרו עודנו לח ואינו צריך שפשוף. ואם מבערב שהוא ליל יום הכפורים ראה קרי כשיטבול למחר ביום ישפשף בידו ממקום שנפל קרי על בשרו מפני שהוא כבר יבש ולכך צריך שפשוף. תנא דבי רבי ישמעאל מוחלין לו על כל עונותיו. והא תניא סודרים. מאי סודרים לו למחול. תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק [מ] הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה [נ] ואם עלתה לו שנה מובטח הוא שהוא בן העולם הבא. אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע. כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי בטיבותא דכתיב יראה זרע יאריך ימים:

כב (לעיל פא: ר"ה ט.) **תני** רבי חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי [ס] והכי פירושו דקרא ועניתם את נפשותיכם. כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחדש להתחזק באכילה ובשתיה כדי שתוכלו להתענות למחר להראות חיבתו של המקום ב"ה לישראל. כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול כך הקב"ה מכל ימות השנה לא צוה לישראל להתענות אלא יום אחד לטובתן לכפר על עונותם והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית ומאחר שהוציא אותה אכילה ושתיה בלשון עינוי אלמא חשיבא היא כעינוי וכאילו נצטוו על עינוי של תשיעי ועשירי. וכן נהגו להרבות בסעודה ערב יום הכפורים כדאמרינן (חולין פג.) וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יוה"כ בגליל ובשאר מקומות חוץ מגליל לא היו מרבים בשחיטת בהמות אלא בעופות ובדברים אחרים. כדאמרינן בפרק קמא דכתובות (דף ה.) אלא מעתה (ערב) יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה שמא ישחוט בן עוף. ואמרינן נמי (בירושלמי) במדרש מעשה בחייט אחד שקנה דג בערב יום הכפורים בדמים מרובים:

כג יש מקומות שנהגו לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול לכפרה. ונמצא דבר זה בתשובת הגאונים ששאלתם שאנו רגילים לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול ואין אנו יודעים ענין זה למה אי משום תמורה מאי שנא תרנגול מבהמה וחיה. הא ודאי קושיא היא [ע] אלא שיש בה שני טעמים אחד שהתרנגול מצוי בבית מכל בהמה

הגהות הב"ח א הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה ופשעים: ב ותניא בפ"ב דתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכו' וכן בת"כ: ג ובסדר רבינו שלמה הבבלי יסד: ד היה אומר בראשונה ובשניה אנא בשם: ה ואין נראה לי. נ"ב ועיין ביאור דברים אלו בטו"ת ב"ח סימן רנ"ג: ו אומר שלשה ואם יש פנאי: ז תנן בשלשה פרקים וכו' בשחרית ובמוסף: ח אמר לחבריה מכולהון שמעתתא דאין תפלת נעילה פוטרת: ט פליג רבי יוחנן על רב ואמר אין: י הדלקת הנרות של בין הערבים א"ר יודן: כ הוה סייר גולתיה. נ"ב הג"ה מיימוני פ"ג פי' היה שומר טליתו:

קרבן נתנאל

[א] **אלא** מה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה כו'. וקשה מה יענו החכמים מקרא והתודה עליו וגו'. במקרא זה לא שייכא דרשה זו ועו"ק אמאי לא אמרו חכמים בקיצור לר"מ חטאים אלו שגגות. נמצא עון ופשע המה זדונות וכי מאחר שהתודה כו'. ונראה בזה ע"פ מה שדרשו חז"ל סוף אלו מגלחין הגד לעמי פשעם אלו ת"ח ששגגות נעשו להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם אלו ע"ה שזדונות נעשו להם כשגגות. ועוד אמרת דודאי עון לחוד כולל אפילו שגגות כדכתיב תשאו עון כהונתכם פירש רש"י ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם. כמו כן חטא כולל זדונות כדכתיב גבי עגל אנא חטא העם הזה חטאה גדולה. ולפי הנחה זו יש לפרש והתודה עליו את כל עונות בית ישראל. הן שגגות הן זדונות דהא אינו אלא שתי מיני עבירות של ת"ח ושל ע"ה וזהו ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. ול"ק לרבנן מהאי קרא מש"ה רבנן הקשו לדברי ר"מ דהוא לא מפרש הקרא הכי אלא עונות אלו זדונות ופשעים מרדים וחטאים שגגות שפיר קשה לדידיה וכי מאחר שהתודה וכו': [ב] ה"ג בספר אורייתא דמשה: [ג] **בתוספתא** אנא השם. אנא השם כפר נא. כך צריכין לגרוס והגהת דברי רבינו כך הוא. דבתוספתא בת"כ גורסי' אנא השם ובירושלמי גרס בשם ובזה היו מחולקים סדר הבבלי וסדר אתה כוננת ובטור סימן תרכ"א צריך להיות הגי' כמ"ש הב"ח דלא כב"י ע"ש: [ד] **וכן** יש במקצת ספרים. בסדר המשנה: [ה] **בראשונה** הי' אומר אנא השם ובשניה אנא בשם. שכתב מילתא בטעמי'. דכשהיה כה"ג מתודה בי"כ אז הי' מזכיר השם בכינויו. וכשהיה מתפלל אנא כפר נא מזכיר שם המפורש ככתבו ולכך נהגו חזנים לומר אנא בשם כפר נא ר"ל בשם המפורש ואנא ה' חטאתי בכינויו. מהרי"ל. ועיין תוס' י"ט פרק ו' משנה ב': [ו] **לגבי** מתני'. דגי' רבינו חננאל במתני' הי' בשניהם אנא השם: [ז] **ובסדר** רבינו שלמה הבבלי יסד שניהם אנא השם. ובפיוט שלנו שסידר רבינו משולם ברבי קלונימוס בשניה אנא בשם: [ח] **רבי** בא. כ"ה בירושלמי דתענית ובפרק תפלת השחר גירסת ירושלמי ר' אבא: [ט] ה"ג לא קשיא יאות: [י] ה"ג אמר לחברייא מריי מן כולהון שמעית:

[כ] ה"ג ולברך בשמו מה שירות ביום. ובירושלמי שלפנינו אינו: [ל] **ה"ג** הוה סייר גולתי' דרב: [מ] **הרואה** קרי ביוה"כ ידאג כל השנה. ובכוונת האר"י יש תיקון על זה שלשים יום כל יום יאמר הפיוט מסדר קדושות של יום הכפורים בכוונה שלימה ובכוי' ובדמעות. וגם יעשה פדיון נפש כמנין וחשבון שמו. גם מצוה לנדור בעת צרה לקבל עליו בנדר ללמוד מסכת פלוני או תענית או צדקה מאז ועד עולם כל ימי חיותו: [נ] **ואם** עלתה לו שנה מובטח שהוא בן עוה"ב. וראוי לתת שבח והודי' על שניתן לו חיים מן השמים. וזהו לך הנוסח. **אז** ביום כפור שנת פלוני נפרע קמתי מרעיד ממטתי. ולבי יחיל בקרבי ואימת מות נפלה עלי. יראה ורעד יבא בי ותכסני פלצות. אני אמרתי בדמי ימי אלכה. בשערי שאול פקדתי יתר שנותי. אמרתי לא אראה **יה יה** בארץ החיים לא אביט אדם עוד עם יושבי חלד. כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה דלו עיני למרום. ה' עשקה לי ערבני. וקראתי ותחנתי אל ה'. מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לי: **ברוך ה'** כי שמע קול תחנוני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלוז לבי ומשירי אהודנו אתה חשקת נפשי משחת בלי. כי השלכת אחרי גויך כל חטאי. אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. מי יתן טהור מטמא לא אחד. ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי. והקשיב בקול תפלתי בסדר קדושה חדש ימים. ופד"ה בשלום נפשי. אך הוא צורי וישועתי משגבי לא אמוט. על אלהים ישעי וכבודי צור עוזי מחסי באלהים. בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם. אלהים מחסה לנו סלה. ויזכני לראות זרע ולהאריך ימים אני וזרעי בטוב ובנעימים. לשבת בבית ה' לאורך ימים ויקוים בי מקרא שכתוב ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם א"ס. ואחר כך יאמר מזמור קט"ז עד גמירא: [ס] והכי פירושו דקרא ועניתם את נפשותיכם כלומר. ובזוהר פ' אחרי את נפשותיכם לאכללא כולא גופא ונפשא והיינו עינוי נפש במה שאוכל בתשיעי ועינוי גוף בעשירי שהוא נפש בסתיות: [ע] **אלא** שיש בה שני טעמים

וחיה ועוף. ועוד יש במקומינו עשירים שעושים תמורה אילים ועיקר בעלי קרנים דמות אילו דשל יצחק אבינו לפיכך לא דבר קבוע הוא. ועוד שמענו מחכמים הקדמונים שאף על פי שהבהמה דמיה יקרים יותר מהתרנגול אף על פי כן תרנגול מובחר לפי ששמו גבר כדאמרינן (לעיל כ:) מאי קריאת גבר אמר רב קרא גברא. דבי רבי שילא אמרי קרא תרנגולא. ותניא כוותיה דרבי שילא היוצא קודם קרות הגבר דמו בראשו · וכיון ששמו גבר [א]תמורה גבר בגבר טפי מהנך מעלי. וכך רגילין כאן אוחז שליח תרנגול [פ] ומניח ידו על ראש התרנגול ונוטלו ומניח ידו על ראש מתכפר ואומר זה תחת זה וזה מחולל על זה ומחזירו עליו פעם אחרת ואומר בני אדם יושבי חשך וצלמות וגו' יוציאם מחשך וצלמות וגו' אוילים מדרך פשעם וגו' כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' בצר להם וגו' ישלח דברו וירפאם וגו' יודו לה' חסדו וגו' נפש תחת נפש. ועושה כסדר הזה שלש פעמים ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה וסומך עליו ושוחטו לאלתר תכף לסמיכה שחיטה. ורגילים ליתן לעניים כדי שיהא כפרה לנפשו. ומה שאנו רגילין לזרוק את בני מעים על הגג היינו כדי ליתנם לעופות. ויש להביא ראיה לזה קצת מההיא דמסכת חולין (דף נה. וקי:) רמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי איקלע למערבא במעלי יומי דכיפורי חזייה [ב]דקא שדו כבדא וכולייתא אזל שקלינהו משום דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי:

כד וישים אדם אל לבו ערב יום הכפורים לפייס כל אדם שנוטר לו איבה כדאמרינן (לעיל פז:) גבי רב דהוה ליה לרבי חנינא מילתא בהדיה אזל גביה תריסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפייס. ואמרינן נמי התם (שם) רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא נטר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי מטא מעלי יומא דכיפורי אמר איזל אנא ואפיק ליה מדעתיה כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. כדאיתא בפירקא דרבי אליעזר (פמ"ו ע"ש) ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביום הכפורים ואמר רבון העולם יש לך עם אחד כמלאכי השרת. מה מלאכי השרת יחיפי רגל אף ישראל יחיפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפיצים כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין בהן אכילה ושתיה אף ישראל כן ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שימת שלום ביניהם אף ישראל ביום הכפורים כן. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל כן ביום הכפורים. ומתוך מדרש זה נהגו באשכנז הרבה בני אדם שעומדים כל היום בזקיפה.. ונהגו לטבול בערב יום הכפורים. ואמר רב עמרם טובל אדם [ג]בשבע שעות ומתפלל תפלת המנחה. ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בהש"ס רמז לטבילה זו ואין לה יסוד נביאים ולא מנהג נביאים. ולא עדיפא מערבה (סוכה מד:) דאמר ליה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא. ואי משום דא"ר יצחק (ר"ה טז:) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפי' מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי. [צ] והאידנא אין לנו טהרות וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה כולה גם אין חובה לטבילה זו ואין לברך עליה אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפלת יום הכפורים. וסמכו אמדרש תנחומא בפרשת ואתחנן ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכי השרת:

כה וקודם אכילה מתפללין תפלת המנחה ומתודים ואין שליח צבור מחזיר את הוידוי. וכתב ראבי"ה לפי שאין יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר תפלות וגם כי לא תקנו הוידוי במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס וכן דעת הרי"ץ גיאות ז"ל וכן נוהגין באשכנז. ורב האי אומר אין מנהג שיתודה שליח צבור במנחה [ק] [א] אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין שומעין לו. ובתשובה אחרת כתב יפה השיבו ראשונים על ששאלתם בוידוי ערב יום הכפורים שלא יאמר שליח צבור בברכת סליחה שלא שמענו בבבל שמזכיר שליח צבור וידוי בתפלת המנחה של ערב יוה"כ. [ר] ולדבריכם שאתם צריכים לכך מפני שאין הצבור בקיאים צריכין [ד]אנו להודיעם כי כל אחד ואחד חייב להתוודות אחר תפלתו קודם שיאכל סעודה המפסיק בה. [ש] אבל רב עמרם כתב שליח צבור אומר וידוי במנחה להוציא את שאינו בקי וכן נוהגין בספרד. ורב עמרם כתב מי שחותם אחר הוידוי ברוך אתה ה' האל הסלחן טועה הוא. ונהגו באשכנז שאחר תפלת המנחה לוקין בבית הכנסת. ואוכלין ומפסיקין [ה]קודם השמשות להוסיף מחול על הקודש ואם הפסיק ועוד היום גדול מותר לאכול וראיה מההיא דאיכא רבתי וכתבתיה במסכת תענית (פ"א סימן יד):

כו וכתב רב עמרם בערב יום הכפורים אינן רשאין להטמין חמין כמו שעושין בערב שבת מפני שאין טומנין את החמין אלא לכבוד השבת וזה נמצא אוכלו בחול במוצאי יום הכפורים ואין להטמין בשביל חול. וכבר הפליגו אנשי אספמיא ועשו סמיכה [ו]שאין להטמין. אבל רב נטרונאי גאון אומר להטמין מערב יום הכפורים למוצאי יום הכפורים למה הוצרך לכך. בשלמא להטמין בשבת דקא בעי למיכל למחר אלא למוצאי יום הכפורים חול הוא למה הוצרך להטמין מערב ימתין למוצאי יום הכפורים ויעשה כל צרכיו. אבל אין איסור בו והעושה אין מוחין בידו. ורב שרירא גאון כתב דשפיר דמי שהוא מכין בחול לחול ואף על גב דמישתהי ביום הכפורים על גבי כירה והטמינה לשמור את חומן אין בכך כלום [ת] ולמוצאי יום הכפורים שוהה כשיעור מה שתחם הקדירה באותו החום ואחר כך יאכל ממנה ומותר:

כז גרסינן בפרק מקום שנהגו (דף נג:) [ז]מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [א] ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפילים ועל גבי חולים. תנא בין שאמרו להדליק בין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד. פירוש להפרים מתשמיש המטה. האומר להדליק שאסור לשמש מטתו לאור הנר. והאומר שלא להדליק מפני שרואה אותה ומתאוה. ירושלמי (הל' ד) מקום שנהגו להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק. אמר רבי ירמיה תדע לך שהוא כן שהרי יוה"כ שחל להיות בשבת אפילו במקום שנהגו שלא להדליק מדליקין רבי בון ורבי סימון תרוייהו אמרין תדע לך שהוא כן שהרי אותו האיש לנוע הוא ואינו משמש לאור הנר. ויראה שיש לברך על הדלקת הנר כמו בשבת משום שלום בית:

כח והולכין לבית הכנסת ונהגו שהחזן מוציא ספר תורה ואומר כל נדרי ואסרי וכו' [ב] דנדרנא ודאשתבענא ודאחרימנא מיום הכפורים שעבר עד יום הכפורים זה. ומתכוונין להתיר הנדרים החרמות והשבועות אולי עברו עליהם וכדי להנצל מן העונש. ואינו נראה לרבינו תם דהתרה זו אינה מועלת דבעינן שלשה הדיוטות [ח]או יחיד מומחה. [ג] ועוד אין החכם מתיר את הנדר בלא חרטה. ועוד דקיימא לן כרב פפא בפ' השולח (דף לה:) דצריך לפרט את הנדר. ועוד שהחזן שאומר כל נדרי מי התיר נדרו דתנן (נגעים פ"ב מ"ה) כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו. והיה אומר רבינו תם שמנהג זה נוהג על פי הלכה של [ט]נדרים דתנן התם (נדרים דף כג·) רבי אליעזר בן יעקב אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו אומר כל נדר שאני עתיד לידור הרי הוא בטל ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. [ד] וקאמרינן עלה בגמרא (שם) מאי קאמר כיון שאמר כל נדר שאני עתיד לידור הרי הוא בטל לא שמע ליה ולא אתי בהדיה. הכי קאמר הרוצה שיאכל חבירו אצלו ומסרב בו [י]ומדירו נדרי זרוזים: הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה כולה יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור כל השנה כולה הרי הוא בטל ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. אי זכור בשעת הנדר עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה שאם אין בדעתו שיהא נדרו קיים [כ]למה הוא נודר. אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר. רבא אמר לעולם [ל]כדאמרינן מעיקרא וכגון שהתנה בראש השנה ולא ידע ממאי התנה וקא נדר. אי זכור בשעת הנדר דאתניה בראש השנה ואמר על דעת הראשונה אני עושה בטיל לתנאיה וקיימיה לנדריה. פירוש רבא אית ליה שפיר הך דאביי היכא דאין זכור לתנאו בשעת הנדר שתנאו קיים ונדרו בטל דליכא טעמא לפלוגי בהא אלא שנדחק רבא לקיים לשון המשנה ואוקי לה הכי כגון שהתנה בראש השנה שיהא מקצת נדרים שידור בזו השנה בטלים ולא ידע ממאי התנה על איזה נדר התנה לבטל אכילת בשר ושתיית יין או דברים שבינו לבין חבירו או דברים שבינו לבין עצמו וקא נדר ואמר על דעת הראשונה הוא עושה שאם אהיה זכור על מה שהתניתי אלך אחר התנאי ושוב נזכר שעל דבר זה התנה ההוא נדרא לית ביה משא. ועל פי הלכה זו נהגו לומר כל נדרי ביוה"כ להתנות על התנאים של שנה הבאה שאם ידור אדם בכעסו ויהא שכוח התנאי שלא יתקיימו נדריו ובשביל שביום הכפורים מתקבלים כל העיר בבית הכנסת נהגו לומר ביום הכפורים. וגם מצינו בספר יחזקאל (סימן מ) דקרי יום הכפורים ראש השנה. והגיה רבינו תם במחזורים מיום כפורים זה עד יום הכפורים הבא עלינו. [ה] וגם יש לומר דנדרנא ודאשתבענא כלומר מה שאני עתיד לידור ולישבע. [ו] וגם יש לומר כולהו אחרטנא בהון כלומר אם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט עליהם ומתנה שיהו בטלים. ומה שאומר אותו שלשה פעמים שכן מצינו שכל דברי חכמים משולשים (מנחות סה.) מגל זו מגל זו מגל זו קופה זו קופה זו קופה זו. ומה שאמר ונסלח לכל עדת לא שיהא עתה צריך כפרה אלא שאם ידור נדרים בזה השנה וישכח הביטול ולפעמים שאינו נזהר בנדרו ועובר עליו ואף על פי שכבר בטלו צריך כפרה · כדאמרינן בפרק בתרא דקידושין (דף פא:) זה היה סבור לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה. וביטול זה אינו מועיל כי אם לנדרי עצמו ושבועה שישבע מעצמו. אבל נדרים שחבירו משביעו או בית דין [ז] או הקהל אין מועיל להם הביטול ומיהו נראה [מ]כמנהג הקדמונים ולשון כל נדרי מוכיח שנתקן על הנדרים שעברו עליהם השנה שעברה ומתירין אותם כדי להנצל מן העונש ולכך אומר אותו שלשה פעמים וגם אומר ונסלח לכל עדת בני ישראל כי צריכין כפרה אותן שעברו. ומה שהקשה דבעי חרטה אנן סהדי כל מי שעבר נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מן העונש. ומה שהקשה דבעיא שלשה הדיוטות הרי כל הקהל אומרים אותו איש אל אחיו [נ]וגם החזן הקהל מתירין אותו. והא דאמר רב פפא צריך לפרט הנדר היינו כשהנודר בא לפני החכם להתיר לו נדרו [ח] אולי נדר על דבר מצוה ולא יתיר לו החכם נדרו. וכסגנון זה כתב רבינו סעדיה זכר לברכה יש עושין כך עומד שליח צבור ביום הכפורים ואומר כל נדרי וחרמי ואסרי ושבועי וקיומי שנדרנו ושהחרמנו ושאסרנו ושנשבענו ושקיימנו על נפשותינו מיום כפורים שעבר עד היום הזה הבא עלינו כולנו חזרנו בהם ובאנו

הגהות הב"ח א תמורת גבר בגבר טפי מהני ומעלי: ב דקא שדו עורבא כבדי וכולייתא: ג טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל: ד צריכין אתם להודיעם: ה קודם בין השמשות: ו שאין להטמין בערב יום הכפורים אבל: ז מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין: ח או יחיד מומחה. נ"ב והש"ך הוא יחיד לבד דאין מומחה בחוצה לארץ להתיר: ט על פי הלכה של ארבעה נדרים: י ומסרב בו ומדירו נדר זירוזין הוא והרוצה שלא: כ למה הוא נודר אמר אביי תני: ל כדאמרינן מעיקרא הכ"ע כגון שהתנה וכו' ממאי התנה והשתא קא נדר אי זכור וכו' על דעת הראשונה אני עושה לית ביה משמש לא אמר על דעת הראשונה אני נודר בטליה לתנאיה וקיימיה לנדריה: מ כמנהג הקדמונים דבלשון כל נדרי: נ וגם החזן הקהל מתירין לו והא דאמר:

הגהות הגר"פ [ר] עי' בטור וב"י סי' תר"ז:

קרבן נתנאל

פעמים א' שהתרנגול מצוי בבית. ובכוונת האר"י כתב עוד טעם ע"פ קבלה: [פ] **ומניח** ידו על ראש התרנגול ונוטלו ומניח כו'. ועכשיו מסבבים התרנגול ג"פ סביב הראש המתכפר: ה"ג מאי מלאכי השרת מתווך שלום: [צ] **והאידנא** אין לנו טהרה. דאין לנו אפר פרה. ומזה הטעם השמיטו כל הפוסקים הך דרבי יצחק כי האידנא אין אנו מחויבים לטהר ברגל. ועיין בשו"ת יד אליהו סי' ס"ח. והא דכתב רש"י ביבמות דף כ"ט דברגל אסורה הארוסה לטמאות לבעלה דחייב אדם לטהר ברגל. וכן מ"ש הטור א"ח סימן תר"ב דחייב לטהר ברגל. היינו בזמן התנאים והאמוראים שהי' להם עדיין אפר פרה. דלא כבית שמואל סימן כ"ד שהביא דברי רש"י אפילו בזמן הזה. ועיין מ"ש בזה במסכת ר"ה פ"ד ס"ס ל"ד: [ק] **אבל** אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין שומעין לו. ורצוי להיות אין מוחין אותו כן הוא בטור. ומשמעות הלשון אבל אם כו' מורה כן · וא"ת הא בתשובה אחרת פסק שלא יאמר שליח צבור וידוי בברכת סליחה. תירץ הב"י דוקא וידוי אינו אומר שלא לקבוע אותו חובה ומשום מקומות אחרים. אבל כגון וידוי בלשון סליחה ותפלה אין מוחין אותו: [ר] **ולדבריכם** שאתם צריכין לכך. כ"ל שיחזור הש"ץ בתפלתו הוידוי כדי להוציא הציבור שאינם בקיאים צריכין אנו להודיעם כי כל אחד ואחד חייב להתוודות. ולהזכיר הקהל על זה שיתוודו כל א' בכיון דעת בלשון שהוא מבין בו: [ש] **אבל** רב עמרם כתב שליח צבור אומר וידוי במנחה. היינו אחר התפלה להוציא את שאינו בקי ולא בברכת סלח לנו. כן איתא בתשובות רב האי שהביא הר"ן להדיא: [ת] **ולמוצאי** יוה"כ שוהה כשיעור מה שתחם הקדירה. לשון הטור ואני תמה למה צריך להמתין כדי שתחם הקדירה באותו החום. שלא מצאנו כן אלא במלאכה הנעשה באיסור אבל זה שטמן בהיתר איני יודע מה חשש איסור יש בדבר שהוצרכו גאוני עולם לדבר בו ואדרבה נראה יותר טוב שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת במוצאי יוה"כ ע"כ. ואני אלמוד בו שיהיו דברי חכמים קיימים דהא תני' בהדיא פ"ק דשבת דף י"ח לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה ואם עשה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. והיינו טעמא כיון שהוא מניחן כדי ללוש בהם במוצאי שבת גזרינן שמא יחתה בגחלים בשבת כדי שיהיו לו חמין מוכנים ללוש בהם למוצאי שבת מיד כ"כ הרשב"א בשם הרמב"ן ורבינו שם סי' ל"ד. אם כן הוא הדין והוא הטעם שאסור להטמין למוצאי יוה"כ משום שמא יחתה ואסור בכדי שיעשה. ועם זה מיושב היטב מה שהקשה מ"א בסימן תרי"ז ס"ק ב' ע"ש:

נתנאל

[א] **ומדליקין** בבתי חולים. עיין בפרק זה סימן ט' מ"ש רבינו מזה: [ב] ה"ג די נדרנא ודי אשתבענא: [ג] **ועוד** אין החכם מתיר את הנדר בלא חרטה. היינו חרטה בעיקר הנדר כמו שמסיק רבינו בפ"ג דנדרים סי' א' ב'. אע"ג שאומר כולהון איחרטנא בהון. מ"מ מה מועיל כי מי מגיד לנו שכל א' מתחרט על עיקר הנדר. אבל אי קא מתנה על להבא ניחא. כי אם יהיה מי שפושע ולא רצה לבטל אין מגרע לאחרים שאינם רוצים להיות נכשלים בעון נדרים: [ד] **וקאמרינן** עלה בגמרא מאי קאמר כו'. מה שהאריך רבינו לפרש הסוגיא דנדרים פה לאיזה צורך הלא אם נאמר דתנאי מהני אפילו כשזוכר התנאי פשיטא נכון להתנות ביוה"כ. נראה כדי ליישב הלשון כולהון איחרטנא בהון. דלא אתא שפיר לדעת ר"ת על להבא. ע"כ הקדים לבאר דאין התנאי מועיל אלא א"כ כשאינו זוכר לכך צ"ל כולהון איחרטנא בהון כלומר אי אשכח ואדור. ב"ח: [ה] **וגם** י"ל דנדרנא ודאשתבענא. דאלו להבא נמי משמע. משא"כ לגי' קדמונים שהיו גורסי' די נדרנא ודי אשתבענא אין משמעות אלא לעבר: [ו] **וגם** י"ל כולהו אחרטנא בהון כלומר אם אשכח. כפי מה שפי' רבינו גרסי' איחרטנא גם לפר"ת. אבל תוס' פי' לפי' ר"ת איחרטנא הוי כשנתחרט דאין מועיל ביטול בר"ה אלא כשנתחרט עליו לאחר מכאן שנדר ע"כ. ולפ"ז הגירסא אי חרטנא שתי תיבות והגירסא בכל מחזורים כפי פי' רבינו. אבל קשה מאחר שמדין התנאי הוא שמבטל הנדרים שידור מכאן ולהבא א"כ מה צורך כלל לומר איחרטנא בהון כיון דלא מדין חרטה הותרו הנדרים ולפי' תוס' ניחא ומזה נראה דלדידן דמתני להבא נכון לומר אי חרטנא. ואין שיבוש ספרים. אך המדפיס חיבר לתיבה אחת. וצ"ל שתי תיבות: [ז] **או** הקהל אין מועיל להם הביטול. וז"ל התוס' הראשונים טועים וסוברים שמתירין הנדרים משנה שעברו ולכך היו אומרים חוץ מתקנת הקהלות ושבועות ב"ד. אבל השתא (ר"ל לפי' ר"ת) אין צריכין לזה דאנן אין מתירין אלא מה שאדם נודר בינו לבין עצמו וכו'. וקשה אמאי לא הביא רבינו גם כן זה דר"ת מגיה המחזורים מה שכתוב בהן חוץ מתקנת קהלות. וצ"ל דרבינו ס"ל להיפך מדעת התוס' אדרבה לראשונים שאמרו כל נדרי כדי להנצל מן העונש ודאי דעתם הי' אפילו על תקנת הקהל וגזרות ב"ד. אבל לפי' ר"ת דמתני על להבא ה"ל לתקן חוץ מתקנת הקהל כו'. ע"ז מתרץ רבינו דלפיר"ת פשיטא א"צ לזה דאין הביטול מועיל לתקנת הקהל. וכ"כ הב"ח בפי' הסמ"ג והגהות מיימוני ע"ש: [ח] **אולי** נדר על דבר מצוה ולא יתיר לו החכם. אבל בלא"ה יה"כ

לפני אביו שבשמים אם נדר נדרו אין כאן נדר ואם איסור אסרו אין כאן איסור ואם חרם חרמו אין כאן חרם אם שבועה נשבעו אין כאן שבועה ואם קיום קיימנו אין כאן קיום בטל הנדר מעיקרו בטל האיסור מעיקרו בטל החרם מעיקרו בטלה השבועה מעיקרה אין כאן לא נדר ולא איסור ולא חרם ולא שבועה ולא קיום יש כאן מחילה וסליחה וכפרה כדכתיב בתורתך ונסלח לכל עדת בני ישראל וגו' עד כאן. [ט] ונהגו לאומרו קודם ברכו משום דאמרינן בשילהי שבת (דף קנז.) ובמסכת נדרים (דף עו: עז.) דאין נשאלין לנדרים בשבת אלא לצורך השבת. אבל רב נטרונאי גאון כתב אין נוהגין לא בשתי ישיבות ולא בכל מקום להתיר נדרים לא בראש השנה ולא ביום הכפורים אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי אבל אנן לא ראינו ולא שמענו מרבותינו זכרם לברכה. א[ו]אמרינן נמי בנדרים (דף כג:) רב הונא סבר למידרשיה בפרקיה פירוש הא דהרוצה שלא יתקיימו נדריו. א"ל רבא תנא מסתם קא סתם ליה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ואת דרשת ליה בפירקא. אלמא באפילו למאן דמתנה מעיקרא לא סבר ליה רבא לאורויי כל שכן נדרים ושבועות שעברו כבר שאין מתירין ואין מורין להתיר. [י] ומה מועיל התרה למה שמתנה אחר נדרו שיהא בטל הלכך אין אנו סוברין ולא נוהגין לעשות כן. וכן כתב רב האי בר מר רב נחשון זכר לברכה [כ] דהלכתא כרבא דמחמיר דהוה ליה בתרא לפיכך אין אנו עושין כמשנה זו ואין אנו מתירי נדרים בין בראש השנה בין ביום הכפורים. ולא שמענו מרבותינו שהיו עושין זה כלן עיקר. ואף אתם החמירו כמותינו ואל תשנו ממנהג הישיבות. ולמעלה כתבתי דרבא לא פליג אדאביי וגם נמי הא דקפיד רבא היינו לדורשן לעמי הארץ הבאים לשמוע הדרשה ואתי לזלזולי בנדרים כשישמעו שמתנין לבטל הנדרים. [ל] אבל אנו שמתירין הנדרים שעברו ליכא למיחש לזלזולי. ואחר שאמר החזן כל נדרי מברך שהחיינו. דקי"ל (עירובין מ:) אומרים זמן בר"ה וביוה"כ וזמן אומרו אפי' בשוק אלא שהסכים לאומרו על הכוס. והכא על הכוס אי אפשר דכיון דקבליה עילויה אסור למישתי ולא יהבין ליה לינוקא דלמא אתי למסרך ואתי למשתי לשנה הבאה כדאיתא בפרק בכל מערבין. (שם) וכתב רב עמרם ז"ל מנהג שלנו לאחר שאוכלין ושותין חוזרין לבית הכנסת להתפלל תפלת ערבית. וכיון שעמד שליח צבור לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום וכל כך למה שמא יש אחד מישראל שלא בירך. [מ] אבל אם תלמיד חכם רוצה לברך לעצמו הרשות בידו שזמן אומרו אפילו בשוק. וכן כתב רב פלטיאי ז"ל וכן נהגו. אבל משום רב סעדיה ז"ל אומר צריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור. ואומר רב האי ז"ל [נ] נוהגין אנו כמו רב סעדיה גאון ז"ל :

הדרן עלך פרק יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

הגהות הב"ח א ואמרינן נמי בפ' ארבעה נדרים רב הונא: ב אפילו למאן דאתני, מעיקרא לא סבירא ליה לרבא לאורויי :

קרבן נתנאל

יס"ל אין דעת הקהל להתיר נדר על דבר מצוה : [ט] ונהגו לומר קודם ברכו. וזה נכון למנהג קדמונים. אבל לפי' ר"ת אפילו אחר ברכו יוכל להתנות : [י] ומה מועיל התרה למה שמתנה אחר נדרו שיהא בטל. הא ודאי התרה מועיל לנדרים שעברו עליהם כדאיתא בפ"ג דשבועות דף כ"ח. אלא שקושיית הגאון כמו שהקשה ר"ת דהא בעינן יחיד מומחה או שלשה הדיוטות ואיכך קושיות כמ"ש רבינו למעלה וה"ק מאחר דאין לכל נדרי ענין התרה ואינו אלא כענין תנאי היאך אפשר להתנות על נדרים שעבר עליהם שיהיו בטלים : [כ] דהלכתא כרבא. סבר דרבא פליג אאביי אפילו היכא דאין זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי בטל והנדר קיים. והא דאמר רבא לר"י בר חיננא תנא מסתם סתומי ה"ק אפילו לדידך דקים לך כדאביי מ"מ אף לאוקימתי' דאביי התנא מסתם סתומי : [ל] אבל אנו שמתירין הנדרים שעברו ליכא למיחש לזלזולי. זהו למנהג קדמונים. אבל לדידן דקי"ל כפיר"ת תי' תוס' כיון דאומרים בלשון תרגום ואין רוב העולם מבין ואין דומה לדרשה שהיו דורשים בלשון לעז שלהם. או מפני שאין אומרים מותרין אתם. שמ"ג : [מ] אבל אם ת"ח רוצה לברך לעצמו. וה"ה כל אדם הרשות בידו אלא דדיבר בהוה: [נ] נוהגין אנו כמו רב סעדיה גאון ז"ל. כך נוהגין בזמן רב האי והמנהג עתה ככב עמרם שקודם תפלת מעריב אומרים ברוך שהחיינו לזמן הזה :

הדרן עלך פרק יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת יומא

יום הכפורים פרק שמיני

א יום הכפורים אסור במלאכה באכילה ובשתיה מן התורה. וברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה מדרבנן ואסמכינהו אקרא' [משום דגבי יוה"כ חמשה עינויים כתיבי ושתיה בכלל אכילה] : **ב** אסור לרחוץ ולסוך אפילו מקצת גופו היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מותר לרחוץ וכן בשחרית או כל היום אחר שעשה צרכיו או הטיל מים ושפשף בידו [הגה"ה. ואפילו לא שפשף דשייך ביה משום הכון וכן נראה לרמב"ן] התיר רבינו תם לרחוץ ובלבד שלא יטול אלא המקום הצריך כגון האצבעות ולא כל היד [כתב רא"מ שכהן נוטל ידיו לעלות לדוכן וכתב עוד כללו של דבר כל שאין מכוין להנאת רחיצה אלא לנקות מלכלוך וטינוף שרי. וכתב בס"ה דאין חילוק בכל מקום שהוא בין בגופו בין ברגליו דתניא בתוספתא רבן שמעון בן גמליאל אומר היו רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו ואין חילוק בדבר עד כאן לשון הגמ"י (בפרק ג' מהלכות שביתת עשור)]. וכן כשנותנים פת לתינוק מותר לרחוץ במקום שמצוי רוח רעה ואינה מצויה האידנא. [ומברכין בט' באב וביוה"כ ענס"י שעשית לי כל צרכי אע"פ שאסור בנעילת הסנדל]. [ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בצינה או בחמה ויצטער ת"ל כל מלאכה לא תעשו וגו' מה מלאכה שב ואל תעשה אף עינוי שב ואל תעשה] : **ג** היו לו חטטים בראשו או שהיה חולה אפילו אין בו סכנה מותר לסוך : **ד** ההולך להקביל פני רבו או מי שגדול ממנו מותר לעבור במים ובלבד שיעשה שינוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שלא יבא לידי סחיטה ומשום כבוס נמי ליכא כיון שהוא דרך לבישה וכן התיר רבינו תם ז"ל לאשה שהטיל לה התינוק מי רגלים על בגדיה שתטול ידיה ותקנחם באותו מקום : **ה** ואסור לרב לעבור במים כדי לילך אצל תלמיד. ההולך לשמור פירותיו מותר לעבור במים אבל לחזור לא. אבל לילך לבהמ"ד מותר בהליכה ובחזרה ובשבת מותר לעבור במים במנעלו אבל לא בסנדלו : **ו** אסור לישב ביום הכפורים בטיט הטופח כדי להטפיח ומותר להצטנן בפירות ובכלים ריקים אבל במלאים או אפילו חסרים קצת אסור ואפילו אם הם של כסף וכל שכן של חרס שפולטין : **ז** ערב ט' באב מביא מטפחת ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מותר להעבירה ע"ג עיניו וערב יוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ולמחר מעבירה על גבי פניו. וגאון התיר למי שהוא אסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים שיקנח ביוה"כ : מותר לצאת ביוה"כ בסנדל של שעם וכיוצא בו ובבתי שוקים של בגד אפילו ברה"ר והתינוקות מותרין בכל עינוי דמתני' חוץ מנעילת הסנדל : **ח** בין ביוה"כ ובשבת ויו"ט צריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו מעט קודם בין השמשות. וביציאתו מעט אחר צאת הכוכבים : **ט** מלך לעולם וכלה עד ל' יום מותרין לרחוץ את פניהם ביוה"כ : צריך אדם לכבד יוה"כ בכסות נקיה ובהדלקת רבוי נרות : חיה תנעול הסנדל ובמקום שמצויים עקרבים כל אדם מותר לנעול : **י** עוברה ומניקה מתענה ומשלמת וחיה תוך שלשה ימים לא תתענה ומג' עד ז' אמרה צריכה אני נותנין לה מכאן ואילך הרי היא כשאר הנשים : **יא** כל מה דבעי' שיעורא דרבנן כגון לאכילה ככותבת ושתיה כמלא לוגמיו ודפטרינן אוכלין שאינן ראוין לאכילה ומשקים שאינם ראוים לשתיה וחומץ וציר ומוריים היינו לענין כרת אבל לענין איסורא הכל אסור ואפילו חצי שיעור : **יב** התינוקות אין מענין אותן אלא מחנכין אותן שמונעין מהן מאכל שעה אחת או יותר ממה שרגיל שאם הוא רגיל בשתים מאכילין אותו [בג' בג' מאכילין אותו] בד' לתינוק הבריא בשנת י' וי"א ובשנת י"ב וי"ג משלימין מדרבנן ולחולה מחנכין שנת י"א וי"ב ומשלימין בי"ג מדרבנן. ולתינוקת הבריאה מחנכין שנת תשע ועשר ושנת י"א וי"ב משלימין מדרבנן ולחולה מחנכין שנת עשר ואחד עשר ומשלימין בשנים עשר מדרבנן : **יג** עוברה שהריחה והיא והולד מסוכנים אם לא יתנו לה לוחשין באזנה שהוא יוה"כ ואם לא נתיישבה דעתה מאכילין אותה [מן הרוטב לא נתיישבה דעתה מאכילין אותה] אף דבר האסור ואם יש כאן שני מינים אסורים נותנין לה מן הקל תחלה וכן כל אדם שהריח המאכל ונתאוה לו עד שנשתנו פניו והוא מסוכן אם לא יתנו לו ממנו נותנין לו ובין עוברה ובין חולה מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור שלא יצטרף כזית בכדי אכילת פרס ואם הדבר נחוץ שהוא מסוכן אם לא יתנו כשיעור ביחד נותנין לו : חולה מאכילין אותו על פי רופא בקי שיאמר אם לא יאכל אפשר שיכבד עליו חליו ויסתכן ואין צריך (לומר) שיאמר אם לא יאכל שמא ימות ואם אין שם רופא מאכילין אותו על פי עצמו ואם הוא אומר שצריך אפילו מאה רופאים אומרים אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו. ואם הוא אומר אינו צריך ורופא אחד אומר צריך מאכילין אותו. ואם יש אחר עמו שיאמר אינו צריך או שני רופאים אומרים אינו צריך [ורופא אחד אומר צריך] והוא אינו אומר כלום אין מאכילין אותו על פי רופא אחד עד שיהו שנים. ואם הוא ואחד אומרים צריך או שנים אומרים צריך והוא שותק אפילו מאה אומרים אינו צריך מאכילין אותו ואם החולה אומר אינו צריך והרופא מסופק מאכילין אותו אבל אם הרופא אומר אינו צריך והחולה מסופק אין מאכילין אותו : **יד** מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיבחין בין טוב לרע בטעמא ומאכילין אותו הקל תחילה : וחולה שיש בו סכנה שוחטין לו בשבת ואע"פ שיש נבלה לפניו : מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו : והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת : כל ספק נפשות דוחה אפילו שתי שבתות כגון שאמדוהו לשמנה ימים והיום שבת אין אומרים נמתין לו עד למחר אלא מחממין לו חמין מיד בין להשקותו בין להברותו. ואין אומרים נמתין שמא יספיק לו בלהברות אותו לבד או בלהשקות אותו לבד. ואין עושים אותו על ידי נכרים וקטנים אפילו הם מוכנים לעשותו ולא על ידי נשים ולא על ידי כותיים אלא על ידי גדולי ישראל ואם אומרות נשים שצריך לחלל עליו את השבת לגירסת ריב"א מחללין ולגירסת רש"י לא יחללו עליו את השבת אלא לגבי יולדת : **טו** מפקחין פיקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח אפילו אם עושה דבר אחר עמו כגון שפירש מצודה ומעלה תינוק מן הים ודגים עמו וכיוצא בזה. ומכבין את הדליקה אפילו בחצר אחרת שלא תעבור לשם ותזיק ואין הולכין בו אחר הרוב כגון תשעה נכרים וישראל אחד. לא מיבעיא באותו חצר פשיטא שאם נפל עליהם שם שמפקחין דהוה ליה כקבוע אלא אפילו פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפקחין אבל פירשו כולם ובשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין : **טז** מי שנפלה עליו מפולת אפילו ספק חי ספק מת ספק שם ספק אינו שם ספק נכרי ספק ישראל מפקחין ואפילו אינו יכול לחיות אלא שעה אחת ובודק עד חוטמו ואם אז לא מצא חיות אז ודאי מת בין פגע בראשו תחילה בין פגע ברגליו תחילה ואפילו מצא עליונים מתים בודק על התחתונים : **יז** חטאת ואשם ודאי מכפרין וכו' ג' חלוקי כפרות וכו' עבירות שבינו לבין חבירו מוטב לפרסמן ולבקש ממנו מחילה שבינו למקום טוב לכסותן. [עבירות שהתודה עליו ביוה"כ זה טוב להתוודות עליהם ביוה"כ אחר אפילו לא שנה עליהם ואין צריך לפרש החטא ומפרסמין את החנפין]. עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצהו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לרצותו בשלשה שורות של שלשה בני אדם ואין צריך לבקש ממנו יותר ואם הוא רבו צריך לפייסו עד שיתפייס ואם מת מביא י' בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו : **יח** כ"ד דברים מעכבין התשובה ואלו הן הרכילות לשון הרע בעל חמה בעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע והמרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה והמסתכל בעריות והחולק עם הגנב והאומר אחטא ואשוב והמתכבד בקלון חבירו והפורש מדרכי צבור והמבזה אבותיו והמקלל אבותיו*) והמקלל את הרבים והמעכב את הרבים מלעשות מצוה והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה והמשתמש בעבוטו של עני והמקבל שוחד כדי להטות דין עני והמוצא אבדה ואינו מחזירה לבעלים והרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו והאוכל שוד עניים יתומים ואלמנות והחולק על דברי חכמים והשונא את התוכחות והמלעיג על המצות : **יט** צריך להתודות עיוה"כ במנחה קודם אכילה וערבית ושחרית ומוסף ומנחה ונעילה והאומר הוידוי אחר התפלה ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו : סדר הוידוי אנא נא לחטאים ולעונות ולפשעים וצריך לומר אנא ה' : **כ** הלכתא אין נשיאות כפים במנחה ונהגו לשאת כפיהם במנחה של יום הכפורים ותעניות. נעילה היא צלותא יתירתא ומסיים במה אנו וזמנה ביום סמוך לשקיעת החמה ואינה פוטרת של ערבית : **כא** הרואה קרי ביוה"כ יכול לטבול וידאג כל השנה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא : **כב** מצוה להרבות בסעודה ערב יום הכפורים : **כג** סדר תרנגול של כפרה שרגילין לעשות ערב יום הכפורים : **כד** וצריך כל אדם ערב יום הכפורים לפיים למי שפשע כנגדו. ונוהגין לטבול עיוה"כ ואין לברך עליה : **כה** וידוי של מנחה בערב יום הכפורים אין ש"ץ צריך להחזירו : ואם הפסיק סעודתו מבעוד יום מותר לאכול ולשתות אחר כך : **כו** יכולין להטמין חמין בערב יום הכפורים ולמוצאי יוה"כ שוהה כשיעור מה שתחם הקדרה באותו חום : **כז** מדליקין נר בליל יום הכפורים כמו בשבת ומברכין עליו : **כח** באיזה לשון אומר כל נדרי. אומר זמן בליל יום הכפורים בבית הכנסת קודם תפלת ערבית :

*) ברי"ף ורמב"ם לא נמצא והמקלל אבותיו ובמקומו גרסי החושד בכשרים :

סליק קיצור פסקי הרא"ש ממסכת יומא

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס ממסכת יומא המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל.

פרק א

דף ה ע"ב כיצד מלבישן מאי דהוה הוה. הרא"ש בחולין פרק א' סימן כ"ג:

דף ו ע"א כל חייבי טבילות טבילתן ביום. הרא"ש בנדה הל' מקואות סימן ל"ו:

דף י ע"א ותני עלה ר"י מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר. הרא"ש בהל' מזוזה סימן י"ח:

דף יא ע"א ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות. הרא"ש בהלכות מזוזה סימן י"א: שם מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע. הרא"ש בהלכות מזוזה סימן ט"ז. ובהלכות תפילין סימן ל"א: שם בשעריך אחד שערי בתים כו' ורפת ולולין ומתבן כו' חייבים במזוזה. הרא"ש בהלכות מזוזה סימן ט"ו: ע"ב כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין. הרא"ש בהלכות מזוזה סימן י"ד: שם יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים. הרא"ש בהלכות מזוזה סימן י':

דף יט ע"ב הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו. הרא"ש בברכות פ"ב סימן ג': שם ת"ר ודברת בם בם ולא בתפלה. הרא"ש בברכות פ"ב סימן י"ג:

דף כ ע"ב מאי קריאת הגבר רב אמר קרא גברא. הרא"ש ביומא פ"ח סימן כ"ג:

פרק ג

דף כח ע"א אם הגיע הרואה אומר ברקאי. הרא"ש בברכות פ"ד סימן א':

דף כט ע"ב בשלמא רגלים משום גנונות אלא ידים מ"ט. הרא"ש ביומא פרק ח' סימן ז':

דף ל ע"א צואה במקומה אסור לקרות ק"ש. הרא"ש בברכות פ"ג סימן מ"ה: שם הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס. הרא"ש בחולין פ"ח סימן י"ט: שם דיבר עם חבירו והפליג נוטל ב' ידיו ונכנס. הרא"ש בחולין פרק ו' סימן ה':

דף לג ע"א דאר"ל אין מעבירין על המצות. הרא"ש בהלכות תפילין סימן ט"ו:

דף לד ע"א ונסכים למוספין. הרא"ש בברכות פ"ד סימן א':

דף לו ע"ב כיצד מתודה עויתי פשעתי חטאתי. הרא"ש ביומא פ"ח סימן י"ט: שם וחכ"א עונות אלו הזדונות. הרא"ש בר"ה פרק א' סימן ה':

דף לז ע"א ומנין שבאנא. הרא"ש ביומא פרק ח' סימן י"ט: שם וכן מצינו בשלשה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם. הרא"ש בברכות פ"ז סימן י"ב: ע"ב אמר אביי לשאר עמא דבירושלים. הרא"ש בברכות פ"א סי' י':

פרק ד

דף לט ע"ב אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן נ"ה:

דף מו ע"א איברי עולה שניתותרו עושה בהן מערכה בפני עצמן ושודרן. הרא"ש בהל' ציצית סי' א':

פרק ה

דף נג ע"א וכן תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך. הרא"ש בקדושין פ"א סימן נ"ג: ע"ב המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו. הרא"ש בברכות פ"ה סימן כ"ג:

פרק ו

דף סו ע"א י' סוכות וי"ב מילין היו דברי ר"מ. הרא"ש בעירובין פ"ד סימן י"ג:

דף סח ע"ב וכ"ג עומד ומקבל וקורא אחרי מות ואך בעשור וכו'. ועיין בגמרא דף ע' ע"א ואמאי נגלל ונקרי. הרא"ש בהלכות תפילין סימן ט"ו:

פרק ז

דף סט ע"א וסיפא אצטריכא ליה פושטן ומקפלן ומניחן תחת ראשיהן. הרא"ש בהל' ציצית סימן ב': שם לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך. הרא"ש בנדה פ"ט סימן י"ג: שם בגדי כהונה קשין הן. הרא"ש בנדה פרק ט' סימן כ"ה:

דף ע ע"א ואמאי נגלל ונקרי. הרא"ש במגלה פ"ג סי' ט': שם ונייתי אחרינא ונקרי. הרא"ש בחולין פ"ו ס"ו:

דף עב ע"ב מכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו. הרא"ש בשבת פרק ט"ו סימן ג':

פרק ח

דף עג ע"ב האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה. הרא"ש בברכות פ"ז סימן כ"ד: שם דאתמר חצי שיעור ר"י אמר אסור מן התורה. הרא"ש בשבועות פ"ג סימן ה':

דף עז ע"ב ואם היה מהלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן ל"ז. וביומא פ"ח סימן א': שם או שהיה לו תשעין ברחצו. הרא"ש בברכות פ"ב סימן ט"ו. ובתענית פ"ד סימן ל"ח:

דף עח ע"א שאלו את ר"א זקן ויושב בישיבה צריך ליטול להתיר בכורות וכו'. הרא"ש בבכורות פ"ה סימן ט': ע"ב עמד ריב"ג על רגליו ואמר אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן ל"ו: שם המלך והכלה ירחצו את פניהם. הרא"ש ביומא פרק ח' סימן א':

דף עט ע"ב רבא אמר התם ס"ט משום דה"ל פירי ופירי לא בעו. הרא"ש בפסחים פ"י סימן י"ט. ובסוכה פ"ב סימן י"ג:

דף פ ע"א לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד א' ויהא כמלא לוגמיו. הרא"ש בפסחים פ"י סימן י"ח:

דף פא ע"ב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש. וכי בתשעה מתענין וכו'. הרא"ש ביומא פ"ח סימן כ"ב: שם הא הומן חייב. מתני' מני ר' היא. הרא"ש בברכות פ"ו סימן כ"ג:

דף פב ע"א שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע וש"ד. הרא"ש בסנהדרין פ"ח סימן ג':

דף פג ע"א התוקש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת. הרא"ש בשבת פי"ד ס"ה:

דף פד ע"ב אבל מצטרפין לדעת אחרת. הרא"ש ביומא פרק ח' סימן י"ג:

דף פו ע"א דכי ר"י אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן י"א:

דף פז ע"א רב ה"ל מילתא בהדיה האי טבחא לא אתי לקמיה במעלי יומי דכפורי. הרא"ש ביומא פ"ח סימן כ"ד: ע"ב תפלת נעילה פוטרת את של ערבית. הרא"ש בברכות פ"ד סי' ב':

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת יומא

הוגה ונתקן ע"פ הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ"ב

פרק ראשון

שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כהן גדול כו': (דף ב ע"א)
אמר ה' יתברך בשבעת ימי המלואים [ויקרא ח] ומפתח אהל מועד לא תצאו וגו' ואחר כך אמר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם. ובאה הקבלה לעשות זה מעשה פרה. לכפר עליכם זה מעשה יום הכפורים לפיכך כהן השורף את הפרה וכהן גדול העובד ביום הכפורים מפרישין אותו שבעת ימים ומפרישין אותו מאשתו כדי שלא תמצא נדה ויהיה הוא טמא שבעת ימים כמו שאמר הכתוב בבא על נדה [שם טו] ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים. וחכמים אומרים טומאה שכיחא מיתה לא שכיחא ואם תחוש למיתה אין לדבר סוף לפי שאנו אומרים שמא תמות זאת השניה וכן השלישית וכן הרביעית וענין באמרם מיתה לא שכיחא ר"ל שהמיתה בפתע פתאום אינה נמצאת אלא לעתים רחוקים ואין הלכה כרבי יהודה:

כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר וכו': (דף יד ע"א)
היה מרגיל עצמו בעבודה כל אלו השבעה ימים כדי שתהא נוחה עליו יום צום כפור: ומקריב חלק בראש ענינו שיקריב הוא ראשון לכל המקריבין ויקריב איזה קרבן שירצה וכמו כן יאכל מן הקרבנות הנאכלות איזה שיעור שירצה. ויקח חלקו בראש. ובתוספתא *) כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה זו אני מקריב. מנחה זו אני מקריב: כיצד נוטל חלק בראש אומר חטאת זו אני אוכל. אשם זה אני אוכל. במה דברים אמורים בקדשי המקדש אבל בקדשי הגבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקים בשוה:

מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו וכו': (דף יח ע"א)
סעיקר אצלנו כי כהן גדול צריך שלא יהיה באנשי דורו מן הכהנים יותר שלם ממנו בחכמה ובאמונה וביופי ובעושר ובכח. אמר השם יתברך [שם כא] והכהן הגדול מאחיו ובאה הקבלה שיהא גדול מהם בנוי בעושר ובחכמה ואם אין לו ממון מקבלין ממון מן הכהנים ונותנין לו שיהא עשיר יותר מכל אחד מהם. אמר השם הגדול מאחיו שיגדלוהו מאחיו. אבל במקדש שני שהיו בו הדברים כלם בלי שלמים כמו שידעת והמלכים לא היו הולכים על דרך היושר היו ממנים כהנים גדולים בחזקה ואפילו שלא היו ראוים לכך. ובהם אפשר לומר שמא לא למדת. ולזה הטעם נקראת הלשכה שמושיבין בה כהנים גדולים לשכת פרהדרין וענינו בית המחשבים. רוצה לומר פוסקי השערים הממנין אותן המלכים על השוקים ומעבירין אותן לפי שעה ברצון המלכים וכך היו עושים בכהנים גדולים מי שהיה יותר קרוב למלכות ונקרב אליו בממון היה ממנה כהן גדול:

כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל כו': (שם)
וכן לא יאכל ערב יום הכפורים דבר מן המאכלים המרבים את הזרע ומוסיפין בקשיות האבר כדגים וחלב והבילים המתובלין בתבלין וכן כל מה שיש בו נפח:

מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה והעלוהו כו': (שם ע"ב)
היו מוליכין אותו לעליית בית אבטינס ללמדו הפינת הקטרת וזה לדעת האומר שהוא מן העבודות הקשות שבמקדש ועוד נבאר בתחילת מנחות כי אין הדבר כן אלא כמו שאמרו לשם מלא חפניו כדחפני אינשי. וכבר קדם לך בפרק החמישי משקלים [הל' א] בית אבטינס על מעשה הקטרת. ומשביעין אותו על דבר שאי אפשר לאדם שיראהו זולתו וזה כי הצדוקים מאמינים שהוא היה נותן הקטרת על האש בהיכל ואחר כך מכנים את המחתה לפני קדש הקדשים וראייתם על זה ממה שאמר הכתוב [שם טז] כי בענן אראה על הכפרת כי הוא לא היה נכנס אל הכפרת אלא בענן לדעתן. והקבלה האמתית באה כי אין הדבר כן אלא כמו שבאר ואמר [שם] ונתן את הקטרת על האש לפני ה' ובאותה שעה לא יוכל שום אדם לדעת מה שהוא עושה כמו שנאמר [שם] וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו ומפני זה היו משביעין אותו. והוא היה בוכה מפני שחשדוהו במינות. והם היו בוכין שחשדוהו כי אסור בתורתנו לחשוד ולחשוב מחשבה רעה על אדם שענינו מסופק אלא לצורך הכרחי כמו שתראה:

אם הוא היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשין כו': (שם)
אלו הספרים הנזכרים יש בהם ספורים וחשבונות לזמנים שעברו ישעשעו הנפש ולא יתנמנם:

בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע כו': (דף יט ע"ב)
מכין באצבע צרדה הוא שיכה בגודל עם האצבע האמצעי בכח והרבה עושין אותו בני אדם בעת השמחה ויעשו בו תנועות עריבות. וענין והפג אחת על הרצפה ר"ל הפסיר חמימות רגלך שתעמוד שעה אחת על הרצפה לפי שהרצפה תצנן הרגלים ותדד השינה וכשיתחממו הרגלים תבא השינה ונתבארה זו הסבה בשאלות הטבעיות והפג היא מלה עברית [בראשית מה] ויפג לבו וענינו שנפסרה חמימות לבו. והרבה מתחמשים חכמים בזו המלה בזה הענין כמו [ביצה יד.] מפיגין טעמן:

בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר כו': (דף כ ע"א)
תרומת המזבח היא הסרת הדשן מן המזבח ונקרא דישון המזבח כמו לדשנו [שמות כז]:

פרק שני

בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח כו': (דף כב ע"א)
כבר הודעתיך כי תרומת המזבח היא הסרת הדשן. ואמרו כל הקודם את חבירו לתוך ארבע אמות הוא שיקרב אל המזבח בארבע אמות. ומעשה הפיים שזכר כמו שאגיד לך ידוע כי אינו מותר אצלנו למנות אנשים מישראל בשום פנים ואפילו לדבר מצוה ומעשה דוד המלך מפורסם. אבל מונין אותם כשירצה אדם למנותם שיקחו מכל אחד מהם דבר ואחר כך מונין אותם הדברים. ומפני זה כשהיו קריבים כהנים רבים אל המזבח היה אומר להם הממונה הצביעו כלומר שישליכו האצבעות וזה אחר שיעמידם שורה ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנין. כיצד יסכימו על דרך הדמיון כשהיה המנין שלשים או ארבעים או חמשים או כמו שירצו מן המנין. אח"כ ישליך כל אחד מהם אצבע *) אם הוא חלש או חולה או שתי אצבעות אם הוא בריא. ויתחיל למנות אותן האצבעות אחד שנים שלשה על השורה עד שיצא המנין שיסכימו עליו בתחילה והאיש שיצא סוף המנין אצל אצבעו היה מקדים לאותה עבודה ולא יחשבו האגודל למי שהשליך גודלו לפי שהוא כח לפשטו ולקפצו ושמא יפשוט אותו [או יקפוץ אותו] כשיקרב המנין נצאת כדי שיבא הפיים אצלו. וע"ז הדרך היו הפייסות הארבעה שהיו במקדש. ודע זה והבנאותו כי אלו הפייסות לא פירשם שום גאון מן הגאונים שהיו לפנינו מאותה שעמדנו על דבריהם לפי שלשונות הגמרא לא יושג מהם מה שדומה לאדם בתחילת העיון אבל הסברא באותן הדברים הוא מה שספרנו:

מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש כו': (שם)

הפיים השני מי שוחט מי זורק מי מדשן כו': (דף כה ע"א)
אלו הדברים כולם הם בפיים אחד כמו שאדמה לך והוא כי כולם היו כמו שורה אחת או עגולה והיו מסכימין על האדם שיתחיל ממנו המנין ואחר כן היו מסכימין כי אותו שיצא אצלו המנין שיסכימו עליו כמו שבארנו הוא זורק את הדם והסמוך לו שוחט. והסמוך לו מדשן את המזבח. והסמוך לו מדשן את המנורה והסמוך לו מעלה איברים לכבש. ואותו שמעלה איברים לכבש הוא ושמונה בני אדם כמו שעומדים בשורה זכין בתמיד של שחר כל אחד מהם במה שיש לו לשאת ולהעלות על הסדר שאומר. הראשון הוא מעלה הראש והרגל. השני הסמוך לו שתי הידים. השלישי בעוקץ וברגל. הרביעי בחזה ובגרה. החמישי בשתי דפנות. הששי בקרבים. השביעי בסלת. השמיני בחביתין והם חביתי כהן גדול שאמר בהם הש"י [ויקרא ו] זה קרבן אהרן ובניו וגו' ונקראו חביתים לאומרו בהם הש"י [שם] על מחבת בשמן תעשה. ותשיעי ביין. נמצא שהפיים הזה זכין בו שלשה עשר תשעה אותם שמנינו ושוחט וזורק ומדשן מזבח ומדשן מנורה. והזורק הוא מקבל הדם כמו שבארה הגמרא והקדמנו בזה הפיים זורק על שוחט לפי שהזריקה מעולה כיון שהעיקר אצלנו שחיטה כשרה בזרים. והמדשן היה מסיר הדשן והטינופים ומקנח ומנקה כמו שיתבאר בגמרא. וכבר ידעת כי שם האפר דשן. ודרך הלוכו הוא כמו שיתבאר בברייתא הראש והרגל והחזה והגרה שתי ידים ושתי דפנות העוקץ והרגל ותנא קמא חש ליפה ולטוב והקדימו ואיחר הגרוע. ואין הלכה כבן עזאי:

הפיים השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו כו': (דף כו ע"א)
היו הכהנים מתברכין בהקטרת הקטרת והיו אומרים כל מי שמקטיר קטרת היה מתעשר וממונו מתרבה למאמרו הש"י [דברים לג] ישימו קטורה באפך וכתיב [שם] ברך ה' חילו וגו' ולפיכך כל מי שהקטיר לא היו מניחין אותו להקטיר פעם שניה שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו ולא היו אוספים לפיים הקטרת אלא למי שלא הקטיר קטורת מימיו ולפיכך יאמר חדשים לקטורת באו והפיסו:

תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשר כו': (שם ע"ב)
אמר השם יתברך [ויקרא א] וערכו עצים על האש ובאה הקבלה כי זה נאמר בתמיד של בין הערבים כי בשל שחר כבר נאמר בו בפירוש [שם ו] ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר:

איל קרב באחד עשר הבשר בחמשה כו': (שם)
כמו שבארנו בתמיד של כל יום:

*) [בתוספתא שלפנינו ליתא בבא זו דכיצד מקריב שהביא הרב אלא כיצד נוטל וכו']: **) [עי' לח"מ פ"ד מהל' תמידין וסיים דגי' אחרת היה להרמב"ם]:

פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל כו' : (שם)
ענין אם רצה להקריב מקריב הוא שהוא יכול להקריב באיזה מנין שירצה פחות מאלו או יתר על אלו. ורוצה באמרו הפשטן וניתוחן של אלו ושל אלו שוין שהן כשרים בזר ומותר בזר לפשוט ולשחוט ולנתח בין קרבנות ציבור בין קרבנות יחיד וכבר קדם לך זה העיקר בפסחים [פ"ה הל' ו] במקום שאמרו מקבלה ואילך מצות כהונה :

פרק שלישי

אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה כו': (דף כח ע"א)
מקום גבוה היה להם במקדש שבו היה עולה הצופה · וכשהיה רואה פני המזרח מתחילין להשתנות היה אומר להם ברקאי ענינו כמו התחיל האור להבריק · והיו אומרים לו אותן שהיו בעזרה עד שהוא בחברון כלומר הגיע האור כפי ראות עיניך לחברון · והיה אומר להן הן ומיד היו שוחטין · וממה שאתה חייב לדעת כי הזמן (הזה) שזכר מתתיה בן שמואל באומרו האיר פני המזרח הוא אחר הזמן שזכר התנא קמא · והלכה כמתתיה בן שמואל :

ולמה הוצרכו לכך שפעם אחת עלה מאור הלבנה כו' : (שם)
ידוע כי הלבנה אינה עולה מן המזרח אלא אחר חצות החדש · ואמרו עלה מאור הלבנה ואירע בסוף חדש משאר חדשי השנה ואירע בליל יום כפור גם כן פעם אחרת ודימו שהאיר המזרח ושחטו את התמיד והוא כלל בכאן שתי המעשים ואומר פעם אחת כלומר זולת ליל יום כפור עלה מאור הלבנה מחובר למה שאירע ליל יום כפור . ועוד יתבאר כי כהן גדול טובל ושוחט התמיד ביום כפור וכאשר נפסל התמיד כמו שזכר מפני שנשחט בלילה יצטרך טבילה אחרת אחר כך ששחט את התמיד · ומסיך את רגליו כינוי לנקבים גדולים :

אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול כו' : (דף ל ע"א)
כל טבילה מקדש ידיו ורגליו לפניה ולאחריה כאשר יתבאר ואמר חוץ מזו רוצה לומר הטבילה הראשונה והוא יגיד אותה :

פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם קידש ידיו ורגליו כו' : (שם)
פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו כו' : (דף לא ע"ב)
סדין של בוץ ענינו רדיד של פשתן · קרצו כמו שחטו והוא מגזרת קרץ מצפון בא [ירמיה מו] והוא שישחוט רוב שנים כי עבודת היום לא תהיה אלא בכהן גדול . ופי' מירק אחר שחיטה על ידו השלים אחר שחיטה אחריו. ומירוק נקרא השלמת הפעולה איזו פעולה שתהיה. ונסתפג כמו נתקנח:

קטרת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים כו' : (שם)
כבר קדם לך בהלכות שלפני אלו כי קטרת של שחר היתה קריבה בין דם לנרות · ואמרם בכאן בין דם לאיברים רוצה לומר כי אין זריקת דם התמיד והקטרת איבריו מעשה תכוף כלומר שיהיה זה אחר זה אבל מבדיל בינתיים הקטורת וכמו כן בהדלקת נרות ומפני זה לא זכר בכאן הדלקת נרות לפי שלא נתכוין בזה המאמר לסדר העבודות והוא ענין אמרם בסידורין לא קא מיירי · ואיסטנים הוא מי שגופו מצונן וקר · וענין חימום המים הוא שיהיו מחמין עששיות של ברזל מערב יום הכפורים ומניחין אותן באש עד למחרת ומכבין אותן במים שהיה טובל בהם והיו נפשרין המים וזו אינה מלאכה כי אין כוונתן הקשאת הברזל לחזקו כמנהג הלושין אבל כוונתם חימום המים והעיקר אצלנו מלאכת מחשבת אסרה תורה · ועוד עיקר אחר אצלנו אין שבות במקדש ולפיכך הותר זה המעשה וכמו כן אם הוסיפו מי חמים שהוחמו מערב היום במים שטבל בהם מותר :

הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה כו' : (דף לד ע"ב)
בגדי זהב הם בגדי כהונה גדולה שלובש בשאר ימי החול והם שמונה כלים והם מארגמן ושש וצמר צבוע תכלת וזהב ואבנים כמו שמפורש בתורה והם כתנת ומכנסים אבנט ומצנפת ואפוד וחשן ומעיל וציץ · ובגדי לבן הם ארבעה והם שמשתמש בהן כהן גדול העבודה המיוחדת ביום כפור והן כולם מפשתים לבן. אמר השם יתברך [ויקרא טז] כתנת בד קדש ילבש וגו' ואין הלכה כרבי מאיר :

בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה כו' : (שם)
פלוסים והנדוים מינים מן הבגדים ידועים אצלם בזמנם . ויש הפרש ביניהם בצורת החיתוך בלבד. אבל ענינן רוצה לומר השתי והערב שלהם הוא מפשתים הלבן כמו שבאר הכתוב · ואמרם אם רצה להוסיף מוסיף משלו ובתנאי שיתן אותו התוספת להקדש · ואין הלכה כרבי מאיר :

בא לו אצל פרו ופרו היה עומד בין האולם כו' : (דף לה ע"ב)
כל מה שמשתמשין חכמים בכל המשנה מצורת המקדש או חלק מחלקיו ודמיון רוחותיו והעזרה והלשכות והמזבח וזולתו לא תבקש ממני לציירו לך בכל מקום לפי שאני עתיד לבארו לך ולהרבות צורותיו עד שתדמה אותו לדמיון יפה ויצטייר הכל בדעתך כאילו ראית אותו בעין במסכת מדות בע"ה : והכהנים והעם וכו' אמר הכתוב [דברים לב] כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ובא בקבלה כי משה רבינו ע"ה אמר לישראל בזמן שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גודל לאלהינו וכן ראוי ומצוה לעשות כן תמיד :

בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן מימינו כו' : (דף לז ע"א)
קלפי הוא כלי עץ חלול . אשכרוע קורין אותו בערבי בק"ש והוא בלשון עברי ברוש :

בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור שלא היה לו כו' : (שם)
עשה לכיור שנים עשר חוטמין שהמים יוצאין משם כדי שיהו כל הכהנים המתעסקין בתמיד מקדשים ידיהם ורגליהם כאחת . והוא לא מנה שוחט כי השחיטה כשירה בזרים כמו שקדם · יזורק הוא מקבל הדם. וכבר קדם לך כי שלשה עשר היו זכין בו יחסר מהם שוחט נשארו שנים עשר . והכיור מכלל כלי שרת · וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה כמו שיתבאר במקומו מקדשים וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך ראשון ראשון ואותו הכלי היה נקרא מוכני · וכל ידות הכלים הם הקתות כלומר בית ידו של סכין או של קרדום שהיו חותכין בהם הבשר ודומיהן · ונברשת היא כמו שמשית שעושין על פתחי הבתים מזכוכית והיא עשתה אותה מזהב טוב ממורט · וכשהיה השמש זורח עליה היה לאותה השמשית אורה ונוגה בתחילת היום כעלות השמש מאופק ירושלים ואותה שעה היו קורין קריאת שמע· וניקנור היה איש מן החסידים והלך לאלכסנדריא של מצרים ועשה שם שתי דלתות של נחושת והתקין מלאכתן מאד והיה דעתו להעמידן לעזרה והביאן על הים ויהי כאשר סער הים על המלחים השליכו אחת מן הדלתות בתוך הים להקל מעליהם ומאנייתם ורצו להשליך השניה וכאשר ראה קשר עצמו בדלת ואמר להם אם רצונכם להשליך זאת הדלת אל תשליכוה אלא עמי אז עמד הים מזעפו וכאשר יצא הוא לנמל בעכו היה מצטער על הדלת שטבעה ורצה הש"י והשליך הים את הדלת האחרת שטבעה לאותו מקום שיצא זה החסיד וזהו הנס שנעשה לדלתותיו והעמידן לרוח מזרחי מן העזרה לעומת ההיכל · וענין לשבח תהלה וגדולה והמלה עברית וארמי' והענין אחד ויהללו אותה [בראשית יב] ושבחו יתה ואומר [תהלים קמז] שבחי ירושלים :

ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד כו' : (דף לח ע"א)
גנאי הפך שבח . ולחם הפנים עב היה כמו שיתבאר במנחות אבל היו מתקנין אפייתו בדפוסים עד שהיו מקפלים אותו כמו שמקפלין הבגדים והוא היה בתכלית ההשוייה ותקון האפייה במלאכה שהיתה ידועה אצלם · ופיטום הקטורת ידוע ועוד אזכרנו במקומו במס' כריתות [פרק א הל' א]. ובכלל סממניה עשב כשנותנין אותו עם הקטרת על האש היה העשן כולו עולה מכונס לא מפוזר והיו מכירים אותו העשב ולא הודיעוהו לאדם · והיה הוגרס בן לוי מוציא אותיות בפיו בהוצאה נפלאה בשעת קריאת השיר של כל יום שהיה נותן גודלו בפיו עם לשונו בשעת הקריאה ולא הודיע לשום אדם איך היתה המלאכה בשינוי נתינת הלשון בפה ואנה היה משים בוהנו כשהיו יוצאין אותן הנעימות הערבות· ובן קמצר היה כותב בקולמוסים רבים בבת אחת ואע"פ שכל אלו נתנו אמתלא מפני מה נמנעו מלמוד מעשיהם גנה אותם כאשר תראה :

פרק רביעי

טרף בקלפי והעלה שני גורלות כו' : (דף לט ע"א)
כל מקום שזוכר בזו המסכת שם רוצה בו שם המפורש רוצה לומר יו"ד ה"א . ואין הלכה כרבי ישמעאל :

קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח כו' : (דף מא ע"ב)
לשון של זהורית הוא לשון של צמר צבוע אדום תרגום ותולעת שני [שמות כה] וצבע זהור ומשקלו שני סלעים · וכבר בארנו פעמים [בפרק בתרא דפאה ובפרק א דשקלים] משקל הסלע . והש"י אומר [ויקרא טז] וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל ולפיכך אומר בודוי ראשון אני וביתי ואומר בשני ובני אהרן לפי שהוא מכפר תחילה בעד נפשו ואחר כך בעד הכהנים ואח"כ מכפר על כל ישראל . וזה שתראה כתוב בשלשה הוידויין עון פשע וחטאה הוא דעת רבי מאיר והוא סומך על מה שאומר הכתוב [שם] והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ואין הדבר כן לפי שכוונתו בזה אינו אלא שיכלול מיני העונות · כי עונות הם העונות שאדם עושה במזיד · והחטאים הם הנעשים בשוגג · ופשעים הם מיני הכפירה והמרד בהש"י בעשיית העונות הגדולות שעושיהן נקרא פורק עול כחילול שבת ועבודה זרה · והעיקר אצלנו מתודה על הקלות ואח"כ על החמורות ולפיכך יהיה סדר הוידויין כולם ליחיד כמו לצבור חטאנו עוינו פשענו · ואין הלכה כרבי מאיר :

שחטו וקבל במזרק את דמו ונתנו למי שהוא כו' : (דף מג ע"ב)
ממרס ענינו שמניע את הדם כדי שלא יקרוש ויקפא . רובד אילטבא :

בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב כו' : (שם)
חותה היא תחיית האש בלבד ולשון עברי הוא ולחתות אש מיקוד [ישעיה ל] · ולא היו מצריכין אותו ביום יום כיפור לערות אש ממחתה למחתה אחרת כדי שלא ייגע כהן גדול ושלא יוסיף בעמלו אלא באותה מחתה עצמה שהוא חותה האש מן המזבח · וקלה היתה כנגד המחתה של כל יום ויום . וידה ארוכה כדי שיקל משאה . וכבר ביארנו שיעור הקב והסאה וזולתם מן המדות והמשקולות בסוף מסכת פיאה: ופרס הלי המנה רוצה לומר משקל חמשים דינר ואמר השם יתברך בקטורת של כל יום ושחקת ממנה הדק [שמות ל'] ואמר ביום יום כיפור ומלא חפניו קטרת סמים דקה [ויקרא טז] ובאמרו בכאן דקה נבין שירצה לומר להוסיף לה שחיקה וזהו ענין דקה מן הדקה :

בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש כו' : (שם)
מפני כבוד כהן גדול הטריחו לכהנים שיהיה עלייתם וירידתם באמצע הכבש לפניו ומפני כבודו היה מקדש ג"כ ידיו ורגליו מקיתון של זהב הוא לבדו משאר כהנים · ואין הלכה כרבי יהודה :

בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש כו' : (שם)
מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגודשין ומבערין האש · ורבי יהודה אומר כי במזבח החיצון היו בה שתי מערכות האחת מערכה גדולה והיא שמקריבין עליה התמיד ומערכה שניה שלוקחין ממנה האש במחתה לקטרת כמו שזכרנו · ורבי יוסי אומר כי מערכה שלישית היו עושין לקיום האש לא תסור משם אש לעולם . ור"מ אומר כי רביעית היו עושין ושורפין עליה האיברים ופדרים שנשארו מן התמיד של בין הערבים שלא שלט בהם האש כל הלילה. וכולם מודים על שתי מערכות כי באה הקבלה כי אמרו [שם ו] על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת · ואמרו אחר כך [שם] והאש על המזבח תוקד בו א"ר יוסי זו מערכה שלישית של קיום האש · ורבי יהודה אומר שהוא חוזר על המערכה הנקדמת. ורבי מאיר אומר היה מייחד מערכה לאיברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב וזולתו אומר כי בצידי מערכה גדולה היו נשרפין והכל מודים כי על כל פנים צריך תוספת מערכה ביום יום כיפור לכבוד ולהדור בעיני העם והלכה כרבי יוסי :

פרק חמישי

הוציאו לו את הכף ואת המחתה וחפן כו' : (דף מז ע"א)
היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת כו' : (דף נא ע"ב)
החיצונה היתה פרופה מן הדרום והפנימית מן הצפון כו' : (דף נב ע"ב)
משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים כו' : (דף נג ע"ב)
מקדש ראשון היה בו פרוכת אחת ובמקדש שני היו שתים מפני ספק שנתחדש להם בעת הבנותו · ועוד נבאר זה במקומו במסכת מדות [פרק בתרא הל' ז] ורבי יוסי נתבאר לו אותו ספק וראה כי הפרוכת על צורתו כך וזהו ענין אמרו לא היתה שם אלא פרוכת אחת ועוד אבארהו לך במקומו . ואמרו עד שהוא מגיע לארון רוצה בו למקום ארון כי בבית ראשון שהיה שם ארון לא היה שם אלא פרוכת אחת והוא יספר בכאן סדר בית שני שלא היה שם ארון והיו שם שתי פרוכת : וענין אמרו ובא לו בדרך בית כניסתו שהיה יוצא אחורנית ופניו כלפי קדשי הקדשים ואחוריו אל הפתח וזה גדולה וכבוד למקום · וכך היו עושין כהנים בחזרתן מן העבודה ולוים בחזרתן מן הדוכן וישראל בחזרתן מן המעמד כולם היו חוזרין אחוריהם . ולשון תפלה קצרה כך יהי רצון מלפני ה' אלהינו שאם תהיה שנה זו שחונה תהיה גשומה ולא יעדי עביד שלטן מדבית יהודה ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה זה לזה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים · פירוש שחונה חמה תרגום ולא יחם לו [מלכים א א] ולא שחין ליה · והיה מתפלל שישוה מזג אותה שנה וזו טובה גדולה כוללת האדם והבהמה כי כשהאויר שוה במזגו יבריאו גופות בני אדם החולים ויתמיד בריאות הבריאים והברכה הראשונה היא והסיר ה' ממך כל חולי · ואחר כך היה מתפלל בהתמדת מלכות היושר והאמונה וזהו הצריך יותר · ואח"כ היה מתפלל אחר אלו השני דברים הכלליים על דברים פרטיים לכל בני אדם שיתקן השם מעשה כל אחד ואחד שיצליח מעשיו וסחורותיו כדי שלא יצטרך לבקש ולשאול מאחר · ואחר כך היה מתפלל בירידת הגשמים והוא אמרו ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים לפי שאלו לא יבקשו תמיד אלא התמדת זריחת השמש ונחות האויר ומניעת הגשם . שלא להבעית את ישראל כלומר שלא להפחיד לפי שאילו היה מתאחר היו מפחדין שמא אירעו מיתה כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראוין או אם ישנה דבר במעשה הקטרת הלא תראה אמר יתעלה לאהרן [ויקרא טז] ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת . ופירוש שתיה יסוד ובאמת כי מקום העבודה יסוד העולם כמו שזכרנו בתחילת אבות :

נוטל את הדם ממי שהיה ממרס בו נכנס כו' : (שם)
נכנס במקום שנכנס ענינו למקום שנכנס בקטרת בין בדי הארון והיה מזה מן הדם לפני הארון . כמו שאמר הש"י [שם] על הכפרת ולפני הכפרת : כמצליף כמי שמלקה בשוט · והיה מחזיר פעמיים מלת אחת כדי שלא יטעה במנין . והיה מונה ההזאה הראשונה מכלל שבע של מטה והש"י אמר [שם] והזה באצבעו והיא ההזאה הראשונה ואח"כ מן הדם באצבעו ז' פעמים כך באה הקבלה וכאילו הוא העיקר :

הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק כו' : (שם)
היה שופך דם הפר במזרק שהיה בו דם השעיר ומחזיר הכל במזרק שהיה בו דם הפר כדי שיתערבו הדמים עירוב יפה והדבר כולו מבואר :

ויצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב כו' : (דף נח ע"ב)
היה מזה בקרן שלפניו מלמעלן למטן כדי שלא יזה מן הדם על בגדיו ואין הלכה כרבי אליעזר :

הזה על טהרו של מזבח ז' פעמים ושירי הדם כו' : (שם)
טהרו של מזבח הוא המקום המגולה ממנו . והוא כי קטרת של כל יום היה במזבח של זהב
כמו

כמו שאמר השם יתברך [שמות ל] והקטיר עליו אהרן קטרת סמים וכל יום היה מוציא ממנו מותר הגחלים והדשן כמו שבארנו והיה מהר שיזה הדם על מקום שלא יהיה בו דשן ולא גחלים אלא עצם המזבח מגולה. ואמרו בשל מזבח החיצון רוצה בו דמים הניתנים על המזבח החיצון שיריהן ניתנין על יסוד דרומי ועוד יתבאר לך ענין המעילה משלם במקומו:

כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר אם הקדים כו': (דף ס ע"א)

רבי שמעון ורבי אליעזר אומרים שאם הזה שלש הזאות או ארבע ונשפך הדם שישלים המנין על מה שיש לו מן ההזאות מדם אחר ואין הלכה כמותן:

פרק ששי

שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוין כו': (דף סב ע"א)

החזיר מלת שני בשעירי יום הכפורים שלשה פעמים והוא אמרו [ויקרא טז] ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים. ואמר ולקח את שני השעירים. ואמר ונתן על שני השעירים גורלות. ובאה הקבלה שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים. ואמרו מצוה ולא אמרו חובה לפי שאמר אחר כך השעיר ולא אמר האחד יראה שרוצה בו שעיר מ"מ ואמרו בכאן ויאמר אם של שם מת ואם של עזאזל מת אינו רוצה שיאמר השני מאמרים להוציא את הספק כמו שאמרנו בפסחים אם גדי אמר לי רבי ואם טלה אמר לי רבי כי אינו ספק אצלו כיון שאחר הגורל מת אחד מהם אבל הוא מספר איך יהיה מאמרו אם של שם מת או איך יאמר אם של עזאזל מת ואמרו והשני ירעה עד שיסתאב רוצה בו השני מן השנים שהגריל עליהם בסוף כי פסק ההלכה אין בעלי חיים נדחין וענין מיתה שתאסף לבית ויניחוה עד שתמות וידוע כי שעירי יום הכפורים הם חטאת ציבור אמר השם יתברך [שם] ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת. ואין הלכה כרבי יהודה:

בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו כו': (דף סו ע"א)

כבר בארתי לך [פ"ד הל' ב] כי סדר הוידוי חטא עון ופשע:

מסרו למי שהיה מוליכו הכל כשרין להוליכו כו': (שם)

באה הקבלה כי מה שאמר הש"י [שם] איש להכשיר את הזר:

וכבש עשו לו מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו כו': (שם)

מיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה כו': (שם ע"ב)

הרים שני חלקים מחמשה עשר מן המיל ובמיל שבעה ריסין ומחצה והיה מירושלים עד המקום שהמו צוק שנים עשר מילין והם תשעים ריסין והיה בין כל סוכה וסוכה מיל והוא אלפים אמה שהוא תחום שבת נשאר בין הסוכה האחרונה ובין הצוק שני מילין:

על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים כו': (דף סז ע"א)

כבר ידעת כי בין כל סוכה וסוכה תחום שבת על כן היה אפשר להם ללותו מסוכה לסוכה הסמוכה לה והסוכה האחרונה שבינה ובין הצוק שני מילין וא"א להלך אלא מיל שהוא תחום שבת ולפיכך עומד מרחוק:

מה היה עושה חולק לשון של זהורית כו': (שם)

לא היה קושר הלשון כולו בצוק שמא יבין קודם דחיית השעיר ויחשבו כי העונות מתכפרין קודם שידחה השעיר. ומה שחייב שלא יקשור אותו כולו בין קרנותיו שמא בשעת דחייתו יכוף ראשו ולא יראה לשון של זהורית אם הלבינה ותחלום דעתן שיחשבו שהכפרה לא נשלמה ולשון התורה במשלח השעיר שהוא מטמא בגדים אמר יתברך [שם] והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו. ואין הלכה כרבי שמעון:

בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין קרעו והוציא כו': (שם ע"ב)

קלען במקלעות פירוש שירים חתיכות הבשר בלי הפשטה לאומרו יתברך [שם] את ערתם ואת בשרם ולשון התורה [שם] והשורף אותם יכבס בגדיו ואין הלכה כרבי שמעון:

אמרו לו לכהן גדול הגיע שעיר למדבר כו': (דף סח ע"ב)

דרכיות הם [מגדלות] גדולות שהשומרים עומדים שם ומניפין בסודרין ורבי יהודה סובר כי משהגיע שעיר למדבר נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק ולפיכך מטערין שיעור כדי שמגיע לבית חורון שהוא במדבר בלבד. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק שביעי

בא לו כהן גדול לקרות אם רצה לקרות כו': (שם)

אצטלית לבן משלו להודיע כי הקריאה אינה עבודה ומותר לו לקרות באיזה בגד שירצה. ואמר אם רצה בבגדי בוץ קורא הודיעך כי מותר לו ללבוש בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה כי העיקר אצלנו בגדי כהונה נתנו ליהנות שלא בשעת עבודה. והיו נותנין ספר תורה מיד ליד לתפארת וגדולה. והקריאה היתה בעזרת הנשים שמותר לאדם לישב שם כי אמרו עומד ראיה שהיה יושב קודם לכן אבל בעזרת ישראל ומה שאחריה לא ישב שום אדם כלל אלא מלכי בית דוד בלבד כמו שכתוב [ד"ה א יז] ויבא המלך דוד וישב לפני ה'. ומה שחייב שיקרא ובעשור שבחומש הפקודים על פה לפי שאין אדם אחד קורא בשני ספרי תורה משום פגם ראשון ואין ראוי לגלול ספר תורה בצבור משום כבוד צבור לפיכך לא היה גולל ספר תורה כדי שיגיע לחומש הפקודים ולא היה ג"כ קורא בספר שני משום פגם ראשון נמצא שקורא על פה. ואלו השמנה ברכות הראשונה אשר בחר בנו מכל העמים וכו' ואחר שישלים קריאתו מברך אשר נתן לנו תורת אמת וכו' והיא הברכה השנית והשלישית רצה ה' אלהינו והרביעית מודים אנחנו לך והחמישית סלח לנו והששית מתפלל בהתמדת השכינה במקדש ושיקיים השם הדרו והודו והשביעית יתפלל שיברך השם לכהנים ויקבל קרבנותיהם וכיוצא בזה והשמינית יתפלל שיושיע השם לישראל ויצילם וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה:

הרואה כהן גדול כשהוא קורא כו': (שם)

הודיעך כי מותר לאדם שיניח מלראות עבודה וילך לראות עבודה אחרת:

אם בבגדי בוץ קורא קדש ידיו ורגליו כו': (דף ע ע"א)

רבי אליעזר סובר כי סדר הקרבת יום צום כיפור הוא על סדר הכתובים והוא שיקריב תמיד של שחר ואחריו עבודת היום כאשר קדם בו הסיפור ואחריו תמיד של בין הערבים לפי שעבודת יוה"כ בחומש ויקרא ופר העולה ושבעה כבשים בחומש הפקודים. ורבי עקיבא אומר שהסדר הוא שיקריב תמיד של שחר ואחריו פר העולה ושבעה כבשים לפי שהן קרבן מוסף והשם אמר במוספין [במדבר כט] מלבד עולת הבקר וגו' וסמך אותן לתמיד של שחר. ורבי אליעזר אומר שכן הוא אבל לא ביום שעבודה. ואחר כך עבודת היום ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים. והלכה כרבי עקיבא:

קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג כו': (שם)

כהן גדול משמש בשמונה כלים וההדיוט בארבעה כו': (דף עא ע"ב)

אמרם באלו נשאלין רוצה לומר שאין נשאלין באורים ותומים אלא בכהן גדול לבוש אלו השמונה בגדים. וצורת השאלה כיון שזכרנו אותה כך היא כהן גדול היה מחזיר פניו לארון והשואל היה מחזיר פניו לאחורי הכהן והיה אומר לו האעשה כך וכך או לא והכהן היה משיבו עשה או לא תעשה כפי הנראה לו בחשן. כי בחשן יש אלפא ביתא שלימה לפי שיש שם כתוב אברהם יצחק ויעקב ושמות שנים עשר שבטים כמו שפירש הכתוב ושם כתוב אחר שמותם שבטי יה. והכהן הנשאל אינו אלא נביא כי הקבלה אצלנו כל כהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו שואלין בו ושאין מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו. ומה שהתנה שלא ישאל אלא מלך ואב בית דין וכיוצא בהם למה שאמר ביהושע שהיה מלך ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' [שם כז] ובאה הקבלה וכל בני ישראל זה משוח מלחמה וכל העדה זה סנהדרין וכמו כן כל מי שצורך הצבור בו נכנס תחת מאמר וכל בני ישראל אתו וכיון שזכרנו מה שהיה כתוב בחושן אודיעך איך היו שמות השבטים כתובים על אבני האפוד:

וזהו צורתם

ראובן	שמעון
לוי	יהודה
יששכר	זבולן
נפתלי	דן
גד	אשר
יהוסף	בנימן

תמצא מנין האותיות שהם בכל אבן ואבן חמשה ועשרים אותיות והם יוסף כתיב יהוסף והרמז על זה באומרו (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו ואבן שכתוב בתחילתו ראובן על כתיפו הימני ואבן שכתוב בתחילתו שמעון על כתיפו השמאלי:

פרק שמיני

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה כו': (דף עג ע"ב)

לא באר התורה מניעה מאלו הדברים ביום צום כפור אבל אמר הכתוב לשון עינוי חמש פעמים. אמר (ויקרא כג) שבת שבתון ואמר (שם טז) שבת שבתון ואמר (במדבר כט) ובעשור לחדש ואמר (ויקרא כג) אך בעשור לחדש ואמר (שם טז) והיתה זאת לכם ובאה הקבלה כי באו לאסור חמשה דברים מהנאת הגוף והם האכילה והשתיה והרחיצה במים וסיכה בשמן ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. ובא בכל אחת מאלו המצות בספרים מלת עינוי לפי שהם רמזים ואסמכתות ועיקר איסורם קבלה וכולן יתחייב העושה אחת מהן מכת מרדות. וזהו ענין אמרם אסור. מלבד האכילה והשתיה שהוא חייב כרת כשאכל שיעור הנזכר. ואם אכל פחות מכשיעור הוא אסור וחייב מכת מרדות אמר הש"י בעונש העינוי (שם כג) והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה ובאה הקבלה דבר שהנפש תלויה בו זו אכילה ושתיה. ואמרו המלך והכלה המלך צריך שיהיה עמו הנוי אמר (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך. וכן הכלה כדי שלא תתגנה על בעלה ולפיכך התרנו להם רחיצת פניהם. וכותבת גסה תמרה גדולה אמרו כותבת הגסה שאמרו חסירה מכביצה. ופירוש גרעינתה ידוע. ומלא לוגמא הוא שישתה כל כך שכשמסלק אותו לצד אחד מפיו יהיה אותו הצד בולט ונראה. וממה שאתה חייב לזכרו תמיד כי כל השיעורים שהם בכל התורה הם הלכה למשה מסיני. והלכה כרבי אליעזר:

אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת כו': (דף פא ע"א)

התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים כו': (דף פב ע"א)

ציר הוא מה שזותת מן הדג כשמולחין אותו במלח. מוריים ידוע. מחנכין אותן כלומר מלמדין אותן מגזרת חנוך לנער (משלי כב) ומרגילין אותן להתענות קודם שיהיו חייבין בתענית בב' שנים לבריאים ובשנה אחת לחולים. ודע כי הזכרים מי"ג שנים שלימים והנקבות מי"ב שנים שלימים הם חייבין להתענות מדאורייתא אם הביאו שתי שערות כי הנקבות סובלות התענית יותר מהזכרים לפי שמזג הזכרים חם והנמס מגוף יותר והזכרים והנקבות מאחת עשרה שנה מתענים כל היום כולו מדרבנן כדי לחנכן במצות. ומתשע שנים ומעשר שנים מתענין לשעות מן היום בין זכרים בין נקבות בשוה כדי שיתחנכו במצות ואין מאכילין אותם על שיצערם הרעב:

עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה כו': (שם)

וכן עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר ונתעורר טבעה ותאותה לאכול מאכילין אותה ממנו עד שיתישב נפשה. ובקיאים הם המהירים במלאכתן ורצה בו בכאן הבקיאים מן הרופאים. ובזה הענין משפטים אבארם לך והוא כי החולה כששאל לאכול אפילו כל הרופאים אומרים אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שישבע. ואם הורה רופא בקי שהוא צריך לאכול והוא אומר איני צריך מאכילין אותו על פי רופא ואין שומעין לחולה. ואם נחלקו הרופאים ואמרו מקצתם צריך ומקצתן אין צריך שומעין לרובם. ואם הם בשוה במנין ובחכמה כפי סברתנו מאכילין אותו כי העיקר אצלנו ספק נפשות להקל:

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפי' דברים כו': (דף פג ע"א)

בולמוס מין ממיני החולאים שנופל בו האדם ואינו מרגיש כלל וזה החולה הוא מין ממיני החלאים הנקראים בלשון חכמים נכפין ויארע לאלו הנזכרים בכאן כמו נשיכה בפי האסטומכא וכשיאכלו יקל מעליהם ויאירו עיניהם: ודברים טמאים הם הדברים האסורים כשקצים ורמשים ובהמה טמאה וזולתם. ולאלו ולכיוצא בהם אין נותנין להם בתחילה האיסור החמור אבל נותנים להם איסור הקל יותר אם נתישבה דעתם מוטב ואם לאו נותנין להם מה שהוא אסור יותר ממנו. וחושש בפיו הוא שיתעכלו החניכים שאם יניחוהו יתעכל החיך. והם שם העיקר איזה עיקר שיהיה. ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש בזה שהוא מתיר להאכיל לאדם הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה. וחכמים סוברים כי אין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאין בטבע והוא דבר אמתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת. אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלוש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק והיא טענה הלוקה מן הטועה. וזה העיקר דעהו וזכרהו כי הוא עיקר גדול. ואמרם כל ספק נפשות דוחה את השבת להזהירך ולזרז אותך להקדים ולהתחיל בזה הענין ושלא לאחרו ואפי' בשבת הראשונה מן החולי שהחולה סובל חוליו ושלא נאמר אין ספק החולי יתמיד עד לשבת האחרת ונצטרך לחלל עליו השבת על כן נניחהו היום עד למחר כדי שלא נחלל עליו שתי שבתות:

מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק כו': (שם)

מפקחין פירוש שחופרין ומחפשין אותו וכשמגיע לחוטמו ולא נמצא בו נשמה אז אסור לו לחפור יותר לפי שבודאי הוא מת. ואם מצאו חי אע"פ שהוא בענין שאינו יכול לחיות אלא זמן מועט וימות לפי שעה חופרין עליו ומוציאין אותו וזהו ענין אמרם מצאוהו חי מפקחין עליו. ואמרם אם מת יניחוהו כי יש מן החכמים שסובר מצילין את המת מפני הדליקה והודיענו בכאן שמניחין אותו תחת המפולת ואין על זה חולק:

חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכפורים מכפרין כו': (דף פה ע"ב)

שמור אלו העיקרים וסמוך עליהם והוא כשהאדם שוגג בעשה ולא תעשה או מזיד בעשה ועשה תשובה מכפרים לו לאלתר. והתשובה הוא שיתודה אדם על עונותיו לפני השם ויתנחם על מה שחטא ויקבל עליו שלא ישוב לאותו עון לעולם אמר בוידוי והפרישה מן העון (משלי כח) ומודה ועוזב ירוחם ואמר בחרטה על העון (ירמיה לא) כי אחרי שובי נחמתי. וכשהזיד בלאו ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר. וכששגג בכריתות ובמיתות בית דין במה שהוא חייב עליו חטאת או שחטא חטא שהוא חייב עליו אשם ודאי והביא אשמו וחטאתו ועשה תשובה נתכפר לו במקומו לאלתר ולשון הכתוב הוא כי מביא חטאתו צריך תשובה שנאמר (ויקרא ה) והתודה אשר חטא עליה וכשהזיד בכריתות ובמיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין אז וכשימות נגמרה כפרתו הוא שנאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון (ישעיה כב). וכל זה כשעבר ברצונו אבל באונס פטור וכל זה כשאין עבודת יוה"כ אבל בזמן שהיתה העבודה כבר ידעת כי בשעיר המשתלח היו מתכפרין על כל העונות כמו שנבאר בתחילת שבועות:

האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב כו': (שם)

האומר אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה בצום כיפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו באותו היום ושעיר המשתלח אינו מכפר עבירות שבין אדם לחבירו:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת יומא

מסכת יומא

דף ב תוספות בד"ה וחכ"א א"כ אין כו' הסיא חששא בעלמא היא כו' כי משתמא ימלאו הרבה שיהיו ראויין כו' עכ"ל ק"ק דאם נימא דלא הוי רק חששא בעלמא אם ימלאו ביוה"כ כהן אחר שהוא ראוי לעבודה לא ה"ל הופרש ז' ימים מקודם א"כ ה"ל נמי גבי מתקינין לו אשה אחרת נמי לא הוי רק חששא בעלמא כיון דימלאו הרבה כהנים שיש להם נשים וראויין לעבודה ומאי קאמר דפרשת ישראל תלויה בזה עפי מתכוון לגבי טומאה [א] ויש ליישב ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה כלי גללים כו' בפ' ישמעאל עכ"ל הס"ד ובד"ה כאשר עשה כו' קרב אל המזבח וגו' עבודת יום א' עכ"ל הס"ד כל"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה ואימא לוה כו' לישני הכי דלא הדר ביה מלעשות כו' עכ"ל דהשתא אי טוליה קרא ליוה"כ כדפריך לעיל לא הוה אצטריך למכתב לוה דמלעשות ולכפר מימעיט שפיר פרה וקרבנות אלא דאצטריך לוה לרבות פרה וק"ל : **בא"ד** וי"ל דה"פ מ"ט כו' אימא לוה זה יוה"כ ואייתר לן לעשות לכפר כו' עכ"ל אין להקשות אמאי לא הניח המקשה סברת המתרץ דלוה זה פרה ותקשי ליה הכי ואייתר לן לעשות ולכפר לדרוש לעשות זה מעשה יוה"כ לכפר זה קרבנות די"ל דאי לא הוה כתיב לוה ביוה"כ לא הוי תקשי ליה הכי כיון דע"כ לוה זה פרה לא לכתוב לעשות רק לכפר ומיניה ניליף יוה"כ וקרבנות דלפי תירוץ זה של התוס' אסיק הכא אדעתיה כסברת המקשה דלקמן דמלכפר נפקא לן שפיר יוה"כ וקרבנות ולכך הוצרך המקשה למימר דאימא לוה זה יוה"כ דהשתא ע"כ אילטריך למכתב לעשות דאי לא הוה כתיב רק לוה ולכפר ה"א יוה"כ לחודיה כו' וכמ"ש התוס' בסמוך ודו"ק : **בא"ד** א"כ כ"ל כו' אבל פרה לא דלא כתב בה לשון עשייה ולכפר זה קרבנות כו' עכ"ל לפי תירוץ זה ושיטה זו מתוס' ישנים לא ניחא להו למימר כסברת המקשה כבסמוך לדרוש מלכפר יוה"כ וקרבנות אלא דהשתא סבר המקשה כדמסיק דמלכפר לא הוה ילפינן רק יוה"כ ולכך אילטריך למכתב לוה לרבות יוה"כ ולעשות למעט פרה דלא נימא דלוה פרה ויוה"כ והשתא ע"כ לכפר לרבות קרבנות ולא תקשי לא לכתוב לוה ולא לעשות וניליף יוה"כ מלכפר דא"כ לא הוי ניליף מלכפר קרבנות כסברת המסקנא דלא ניליף מיניה רק יוה"כ אבל כיון דכתיב לוה לרבות יוה"כ ע"כ לכפר יתורא הוא לרבות קרבנות : **ודע** עוד דלפי תירוץ זה ושיטה זו מתוס' ישנים לא ניחא להו למימר כמ"ש לתירוץ ראשון דאי הוה כתיב לוה לכפר ה"א יוה"כ לחודיה דכתיב ביה לוה לכפר כו' אלא דמלוה ה"א זה פרה ויוה"כ ולכפר זה קרבנות וכן כתבו והקשו לפי שיטה זו לקמן לדברי המתרץ לא הוה צריך למכתב אלא לוה לכפר ונדרוש לוה זה פרה כו' ולא ניחא להו למימר דה"א לוה לכפר יוה"כ לחודיה כו' כמ"ש בתירוץ קמא וק"ל : **בא"ד** י"ל אי לא כתב אלא לוה לכפר ה"א ע"כ לוה זה יוה"כ כיון דאידי ואידי פרישה לקדושה כו' עכ"ל הוצרכו לסברא זו דה"א לוה זה יוה"כ משום דפרישה לקדושה ולא ניחא להו למימר בלאו סברא זו אלא כסברת המקשה דה"א לוה זה פרה ויוה"כ משום דהני מינייהו מפקת ולכפר זה קרבנות אבל השתא דכתיב לעשות דנין צוואה דלפני עשייה כו' דהיינו פרה ולכפר זה יוה"כ ולא קרבנות כדמסיק דמשמע להו לפי שיטה זו דע"כ אי לא הוה כתיב לעשות לא הוה אמרינן לוה זה פרה ויוה"כ משום דהני מנייהו מפקת דא"כ לפי האמת לא לכתוב לא לעשות ולא לכפר רק לוה זה פרה ויוה"כ דהני מינייהו מפקת אלא דאי לא הוה כתיב לעשות לא הוה מוקמינן לוה רק ליוה"כ משום דפרישתו לקדושה מיהו לפי מה שכתבו בסוף דבריהם דאדרבה כיון דבמילואים לא הוה כתיב לעשות לא הוה צוואה דלפני עשייה אלא לאחר עשייה כו' לא הוו צריכי להך סברא דפרישתו לקדושה אלא דהוה מוקמינן ליוה"כ משום לאחר עשייה ודו"ק : **בא"ד** ה"א לכפר זה יוה"כ לעשות זה קרבנות דפרישתן לקדושה אבל כו' עכ"ל כל האי תירוצא איתו בתוס' ישנים גם קשה לדבריהם לעיל דפריך אימא כוליה קרא ביוה"כ כתיב כו' וכמו שפירשו התוס' לעיל דאי לא כתיב אלא לכפר ה"א כפרה דקרבנות כו' [ב] ה"ל למפרך כתירוצא הכא דאימא לכפר זה יוה"כ ולעשות זה קרבנות משום דפרישתו לקדושה וק"ל : **בא"ד** דאי לא הוה כתיב לעשות אלא [לוה לא] הוה נפקא לן פרה כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף ב ע"א שבעת ימים קודם יום כו'. מסכת זו נקראת יומא ע"ש שיום כפורים הוא יום אחד קדוש בשנה ומתחלת בלשון שבעת ימים ע"ש הקדושה כי הז' קדוש בכ"מ וקדושת יום הזה בגדר הז' כקדושת יום השבת ויוה"כ נקרא שבת שבתון כמו השבת משא"כ שאר י"ט שלא נקראו רק שבתון וזה שנתן לנו הש"י י"ט ששה דהיינו ר"ה יום א' ושני ימים סוכות ושני ימים פסח ויום א' שבועות שהם קלת בדמיון ימי החול שמותר בהן מלאכת אוכל נפש ונתן לנו יו"ט יום ז' יוה"כ שהוא בדמיון קדושת השבת שאסור בכל מלאכה וכמו שהשבת דוגמת עוה"ב כן הוא יום הכפורים ויותר ממנו שיוה"כ אין בו לא אכילה ולא שתיה דוגמת עוה"ב וגם הוא יום א' שאין כח בשטן לקטרג כמ"ש השטן גימטריא שס"ד וזהו כמו עוה"ב שאין בו שטן. ובענין זה ניחא מה שאמר הכתוב בשבת ובכל המועדים מקרא קדש שנדחק בזה התרגום מלשון מקרה והזדמן ורש"י פי' קרא אותו קדש לאכילה ולשתיה וכסות עכ"ל זהו הפירוש אינו ביוה"כ דאסור באכילה ושתיה ולענין שינוי כסות בפ' כל כתבי יליף ליה מדכתיב ביוה"כ ולקדוש ה' מכובד זה יוה"כ כו' כבדהו בכסות נקיה אמאי לא יליף מקרא דכתיב באורייתא מקרא קדש גבי יוה"כ גם הרמב"ן שפירש בפרשת אמור שהוא מלשון אסיפה כמו קרואי העדה הוא דחוק ונראה לפרש שקראן מקרא קדש ע"ש כי השבת וכל המועדות נקבעו על יסוד סוד האותיות שם הקודש וסיינו מקרא של אותיות שמו הקדוש שהוא שם הוי"ה והן אותיות אהו"י שהם בשם אהיה אשר אהיה ובשם י"ה ובשם המיוחד של ד' וכמ"ש אבן עזרא בחידתו על קדושת אלו אותיות אהו"י והם מורים על קדושת המועדים שבתשרי אל"ף רמז על קדושת ר"ה שהוא א' בחדש יו"ד היא רמז על קדושת יוה"כ שהוא י' בחדש ה"א רמז על קדושת חג סוכות שהוא ביום ה' אחר יוה"כ וי"ו רמז על קדושת הושענא רבה שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של סוכות וכל מספרם כ"ב רמז על קדושת שמיני עצרת וכדאמרי' פ' החליל פר יחידי בשמיני למה כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם כו' וכן תמצא קדושת המועדים שבחדש ניסן א' בר"ח אותו יום נטל עשר עטרות כו' כדאמרי' פ' ר"ע יו"ד רמז על שבת הגדול מקחו בעשור שבו נעשה נס גדול ה"א רמז על קדושת חג הפסח שהוא יום ה' אחר שבת הגדול וי"ו רמז על קדושת שביעי של פסח שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של פסח גם וי"ו רמז על חג השבועות שהוא ו' ימים בחדש. מצורף לזה קדושת ז' שהוא מורה על כל מיני קדושות ז' כגון השבת והשביעית והיובל והספירה ושבעה רקיעים וכל הקדושות והטהרות בהו ז' ועוד הרבה נמצא שאלו ה' אותיות אהו"י וז' הם מורים על קדושת השם ושאר ה' אותיות מהיחידים שהם בג"ד ח"ט מורים על סטרא דמסאבא ולפתח חטאת רובץ דהיינו לפתח שלמטה בט' חטאת רובץ דלא נטייל בהך כדאמר התם פ' הקומץ כי זה לעומת זה עשה אלהים וכמ"ש בזה בפרק ע"פ ע"ש :

דף ג בפרש"י בד"ה זמן לעצמו לברך שהחיינו עכ"ל הס"ד ובד"ה שיר לעצמו כו' במס' סוכה הומבה"י ושל כו' עכ"ל כל"ל : **תוס'** בד"ה פז"ר קש"ב פירש"י רגל לעצמו שאין יושבין בסוכה כו' ברכה כו' דאמרינן ביום שמיני כו' עכ"ל אינו מפרש"י שבכאן אבל הוא לשון רש"י בפ' לולב וערבה ע"ש : **בא"ד** לרבות עופות ומנחות כו' כשחל יום ראשון בשבת דבשלמים דאתמול כו' כל"ל : **בד"ה** אלא למ"ד שני כו' במילואים נמי קרבו שני פרים למוסף שהרי ט' עכ"ל כל"ל : **ע"ב** גמ' ר' יוחנן מתני חדא ר' יהושע בן לוי מתני תרתי כו' כל"ל וכ"ה בתוס' לעיל וכן מוכח בשמעתין דריב"ל לא יליף יוה"כ

ממילואים אלא מסיני וק"ל : **בפרש"י** בד"ה אי נימא תחילה בכ"ג כו' בקרבנות לצבור ביוה"כ הראשון מעבודת כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה לאפוקי ערלת כו' אמאי לא קאמר הכי לעיל בסוגיא דרבי אבהו לאפוקי ערלת וה"ה כו' עכ"ל בכל נוסחות גמרות שלפנינו איתא בדרבי אבהו לאפוקי ערלת ולאו הכא הוה וכ"ה בפירוש רש"י שלפנינו אבל בפירוש רש"י הישנים איתו וק"ל :

ח"א דף ג ע"ב משלך כו'. עיין פירש"י ועי"ל דה"ק דהעולם ומלואו שלו הוא ולא ה"ל למיכתב רק קח סמים אבל כתב לך כביכול כאילו הוא אינו שלו אלא של משה וכמ"ש שהעולם כולו לא נברא אלא בשביל משה וזה שמסיים לכך תלה במשה ולא בכל ישראל בשלך אני רולה וכאילו הוא שלך וק"ל : **כאן** בזמן שישראל עושין כו'. ולקמן פרק בא לו דרשינן מהנך רמיות מקראות שמכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו ושקולים הם הדרשות דאינו נראה דפליגי ופרש"י בזמן שהן עושין רצונו של מקום נקראת העבודה על שמם ועי"ל בהיפך בזמן שעושין רצונו של מקום נחשב מלאכתן כאילו עשאן משה ובזמן שאין עושין רצונו של מקום לא נחשב מלאכתן [כאילו עשאן משה] ונקראת על שמם כאילו עושין מלאכה בעלמא : **טען** פרישה שמם כו'. ע"פ הכוונה שאמרנו בכ"פ דששה י"ט נגד ו' ימי חול שהם פרישה ליום הקדוש יוה"כ דכתיב ביה שבת שבתון כמו בשבת משא"כ בי"ט דלא כתיב בהו רק שבתון שהוא רמז שהם כעין ז' ימי פרישה ליום הקדוש יוה"כ :

דף ד בפרש"י בד"ה וכהם שמפרישין לא מקרא יליף לה אלא מעלה בעלמא הס"ד ואח"כ מ"ה לחנכו ללמדו עכ"ל הס"ד כל"ל מפי' ישן וכ"ה בתוס' לעיל : **ע"ב** גמרא מ"ד בששה נתנה ובשבעה עלה דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי כו' האי קרא דמייתי הכא למ"ד בו' נתנה תורה משמע דאיירי נמי בשביעי לחודש ואינו כן דהאי קרא איירי בז' ולפרישה למ"ד בו' נתנה תורה דקאמר קרא ויכסהו הענן ששת ימים הייגו ו' של פרישה ובתר הכי כתיב ויקרא אל משה ביום השביעי דהייגו ז' לפרישה ושוב מצאתי הגירסא נכונה בפ"ב דתענית למ"ד בו' בו' נתנה ובז' עלה ולמ"ד בז' בז' נתנה ובז' עלה דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי כו' וע"ש בפרש"י : **בפרש"י** בד"ה למרק אכילה ושתייה ר' נתן ס"ל כר"י הגלילי כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף ד ע"א ונתכסה בענן כו'. בקרא מפורש ויבא משה בתוך הענן ויעל אל וגו' ולר' יוסי הגלילי דקדק לומר עלה בענן כו' לומר לך דלכך תחלת עלייתו כאן בענן כדי שיתכסה בו להתקדש בו בפרישות ו' ימים אחר עשרת הדברות בתחלת מ' יום משא"כ באותן ימים מר"ת לא הזכיר דבתוך ענן עלה דהא כתיב ומשה עלה אל האלהים וגו' משום דלא היה שם פרישה כלל ולא כסהו הענן אז אבל לר"ע דהנך ו' ימים מר"ת למה הזכיר כאן דעלה תוך הענן ולא הזכיר כן בפ' יתרו בתחלת עלייתו מר"ח: **ע"ב למרק** אכילה כו'. פירש"י דס"ל כריה"ג דפרישה כו' ולאיים עליו הוא נמי ס"ל כריה"ג כו' ע"ש ועוד נראה לקיים דאדסמיך ליה אדר"ע שפיר קאי דביום הז' שניתנה התורה קרא למשה קודם שקרא לכלל ישראל כדי למרק אכילתו שבמעיו באותו זמן הקדימה וכן כדי לאיים עליו באותו זמן קדימת קריאתו לכלל ישראל : **תהא** לעדה כו'. עיין פירש"י ותוס' הכא לענין מתן תורה הכי אבל לענין תפלה דמייתי לה בר"פ א"ע עיין בתר"י באורך בע"א : **והא** אסתלק כו'. ויש לדקדק דאימא קושטא דמששה בחדש קיבלו להו עשרת הדברות והדכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה דהא למאי דמוקי נמי הנך ו' לאחר עשרת הדברות מוקי לזה ויקרא אל משה ביום ז' לקבולי שאר תורה ולר"ע נמי מכין דס"ל דביום ז' ניתנה תורה והיינו ויקרא אל משה ביום השביעי ואימא דס"ל כת"ק דביום ו' ניתנה תורה והא דויקרא אל משה וגו' היינו לקבולי שאר תורה וי"ל דעיקר קושיא הוא הא אסתלק ענן משמע ר"ל דאי בו' ניתנו הדברות ובז' שאר תורה למה אסתלק הענן מהר ביום השביעי כדכתיב ויכסהו הענן ששת ימים דמשמע דו' ימים כסהו להר ובז' אסתלק כיון דקבלת שאר תורה היה ביום ז' למה אסתלק בו הענן עפי מו' ימים של קבלת עשרת הדברות אבל השתא דנתינת עשרת הדברות והתורה היה ביום ו' ולא כסה הענן כלל אלא למשה אחר י' הדברות משום פרישה ניחא דביום ז' נהפרישה שקבל שאר תורה נסתלק הענן אחר ו' ימי הפרישה וכן לר"ע לא כסה הענן להר אלא ו' ימים קודם מ"ת ובז' שקבלו התורה נסתלק מלכסות ודו"ק : **קול** לו קול כו'. הריטב"א פי' בשם ר"י דדרים ליה מדכתיב תרי זימני בהאי קרא מדבר אליו וידבר אליו כו' ע"ש והלשון קול לו קול אליו לא משמע כן ותרווייהו אליו צריכי חד למעט ישראל וחד למעט אהרן כדאיתא בילקוט אלא דמיתור לשון אליו ולא כתיב לו דרים ליה כפירש"י ועי' בע"י : **הא** באהל מועד כו'. ר"ל באהל מיעט דלא שמעו בו ישראל ומפורש במדרש יכול קול נמוך ת"ל את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח אהל מועד היה נפסק ולא יצא לחוץ ע"כ : **הא** בקריאה הא בדבור כו'. ר"ל היכא דכתיב קריאה כי הכא ויקרא אל משה ביום וגו' כל ישראל שמעו ולא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה אבל היכא דכתיב דבור בלא קריאה כי התם לא שמעו בו כל ישראל ולכאורה להאי תירוצא דלא מפליג בין אהל מועד ובין סיני הוא סותר למאי דאמרינן בסמוך למה הקדים קריאה לדבור לימדה תורה ד"א שלא כו' דמשמע דלכל הדבורים היה קריאה מקודם משום ד"א וכן הוא בת"כ והביאו רש"י בחומש בר"פ ויקרא וז"ל ויקרא אל משה לכל הדבורים ולכל צוויים קדמה קריאה כו' ע"ש ויש ליישב דודאי לכל דבור היה קריאה כדלקמן וכדאיתא בת"כ ומ"מ היכא דכתיב קריאה במפורש כי הכא שמעינן מיניה דכל ישראל שמעו בו והיכא דלא כתיב קריאה במפורש כי התם היינו משום דלא שמעו בני ישראל : **מלמד** שתפסו הקב"ה כו'. ויש לדקדק אמאי לא כמי קראי דאהל מועד גופייהו אהדדי דכתיב ולא יכול משה לבא אל אהל וגו' וכתיב ויבא משה אל אהל מועד וגו' ויש לומר כמפורש במדרש ילקוט והביאו רש"י בחומש דיש ליישב הני רומיא דקראי דבא הכתוב השלישי והכריע ביניהם דכתיב כי שכן עליו הענן דכל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבא נסתלק הענן נכנס לדבר עמו כפרש"י בסוף פ' פקודי אבל בתוך הענן משמע דעדיין לא נסתלק הענן בא משה בתוך הענן ואין נראה לו לחלק בזה בין אהל מועד ובין סיני ולהכי הוצרך לתרץ דלא יכול משה מעצמו עד שתפסו הקב"ה כו' ותנא דבי ר"י פליג ואמר דנאמר כאן בתוך כו' מה להלן שביל אף כאן שביל דהשתא יש לחלק בין סיני דכתיב בתוך הענן ובין אהל מועד דלא כתיב בתוך ולא הוה התם שביל ולא היה יכול לבא באהל מועד עד שנסתלק הענן כדאיתא התם : **אא"ב** קורהו כו'. דהיינו שקורהו בשם כי הכא שקראו משה : **שהוא** בבל יאמר עד כו'. מפרש"י נראה דדרים לאמר במלה מורכבת לא אמור והא' מובלת למטה ולמעלה ולולי פירושו נראה דלאמר כמשמעו דמדאילטריך לאמר דהיינו שיאמר לאחרים שמטינגמיכי' דאם לא אומר לו כן שהוא בבל יאמר והכא בפ' ויקרא ובכמה כתובים לא אילטריך לאמר שיאמר לאחרים דהא כתיב בתר הכי מפורש דבר אל בני ישראל וגו' אלא ללמד ד"א באומר לחברו כו' ונראה עוד בזה ע"פ מ"ש לעיל הא בסיני הא באהל מועד כו' דהשתא בסיני ל"ק להו כיון שהיה הדבור עם כל ישראל וכולם שמעו ולא היה הקריאה למשה רק דרך כבוד שהיה אמלעי ביניהם אבל בתחלת ת"כ שהיה באהל מועד שלא היה הדבור רק למשה למה הקדים הקריאה לדבור וקאמר למדה התורה ד"א כו' כעין נטילת רשות מחבירו לדבר והשתא נמי בהאי קרא קאמר מאי לאמר דבכל הני לאמר דכתיבי בסיני יש לפרש כפירש"י בחומש לא ואמור להם והשיבני אם יקבלו כמ"ש וישב משה את דברי וגו' אבל באהל מועד שלא היה הדבור רק למשה וכבר קבלו עליהם מסיני נעשה ונשמע ולא היה צריך לתשובת משה לכך דרשו מיניה ד"א שהוא בבל יאמר כמו לא אמור :

דף ה בפרש"י בד"ה וכפר כו' המובחר הס"ד ואח"כ מ"ה ולא קתני מפרישין כו' עבודה הס"ד ואח"כ מ"ה רבוי ז' כו' בשעת עבודה וריבוי לשון מרבה מרובה בגדים כו' ובד"ה משיחת ז' שיתנו שמן המשחה על ראשו ובין ריסי עיניו ז' ימים רצופין הס"ד כל"ל מפי' ישן : **תוס'** בד"ה סמיכה כו' ובחטאת כתיב ואת כל הדם יצוק אל וגו' כו' עכ"ל ר"ל בחטאת בפר החטאת של מילואים כתיב גבי צוואה אבל הלשון מגומגם מאי ובחטאת כתיב דקרא דמייתי לעיל מיניה ואת הדם יצק אל יסוד וגו' נמי בפר חטאת של מילואים כתיב גבי עשייה ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה פתח כו' אהל מועד יתירא וכן בעשייה בצוואה כתיב הקריב פתח כו' ובד"ה ת"ר כו' דלעכובא אתא כו' ובד"ה כאשר לוה כו' עשיתם בחטאת כו' ובד"ה למסבר כו' ויחגור אותו באבנט בסדר כו' והלבישם וחגרם הס"ד כל"ל : **תוס'** בד"ה להביא את המכנסים כו' וקשה לר' יוסי בר חנינא כיון כו' דגבי מכנסים אילטריך כו' עכ"ל כל"ל מתוס' דפ' הנשרפין ע"ש : **בא"ד** אני כנכנסתי בין האולם ולמזבח כו' ואפילו כ"ג מפלעים כו' עכ"ל אע"ג דלמזבח לא מיחייב אביאה ריקנית כמ"ש התוס' לעיל בין האולם ולמזבח הוי כמו ביאת אהל מועד וכ"כ התוס' בפ' הנשרפין דהיכא למ"ד דס"ל הכי ע"ש ודו"ק : **בא"ד** שכלבו של כ"ג כו' אלא שלא מלאך בעל הפול כו' עכ"ל כל"ל ועיין בתוס' פרק הנשרפין :

דף ו בפרש"י בד"ה לא צריכא כו' בניו ולמ"ד אהרן ואח"כ כו' באבנט וד"ה לאהרן כו' כל"ל : **בד"ה** כמאן כר' עקיבא כו' נמלא על שלה אותיות כו' עכ"ל [ג] ק"ק אמאי לא תני הכא שמת המלא אשתו ודאי נדה בנמלא על שלה אותיות דלכ"ע טמאה ודאי וק"ל :

אלא

קרני ראם [א] נ"ב כוונתו דכיון דביתו לא מעכבא בדיעבד וכמ"ש בת"י וא"כ לא נתקן כהן אחר משא"כ באירע לו טומאה וז"ב : [ב] נ"ב אין לו ביאור : [ג] נ"ב עיין בתוס' ישנים שתי' זה :

בד"ה אלא באחר כו' ואחר זמן לאחר אותיום בתוך כו' ולא פליגי עם ר"ע ובאחר אחר זמן פליגי כו' ובד"ה ש"מ כו' מקצת היום ככולו כנדה וטובל כו' הד"א כצ"ל: תוס' בד"ה א"ל אבנטו כו' וא"כ קראי לא כמר כו' וי"ל סברא כו' עכ"ל אין זה התירוץ עולה אלא למ"ד לא זהו אבנטו כו' אבל למ"ד מאותם דזהו אבנטו כו' אכתי תקשי דכתיב נמי אותו וכימא שאינן שוין וי"ל דלמ"ד דזהו אבנטו כו' ודאי דלא תקשי ליה דמסברא אית לן למימר הכי דמהיכא תיתי לחלק בין אבנטו של כ"ג ובין של הדיוט וק"ל: ע"ב בד"ה סיפא כו' והכי לא מצי לשנויי כי התם דמסיפא גופה כו' עכ"ל ר"ל דלא המ"ל הכא הא כדאיתא והא כדאיתא כדקאמר התם דמ"מ כיון דסיפא איירי לטבילתן תקשי ליה למ"ד דבועל נדה טבילתו בלילה מיהו ה"מ לשנויי הכא דאיירי למחנותם ולא תקשי ליה אלא דלא נחית הכא לאוקמא בהכי אלא אי לטבילתן ואי לטומאתן וה"נ התם ה"מ לשנויי דאיירי לטבילתן אלא דלא נחית התם לאוקמא בהכי אלא אי למחנותם ואי לטומאתם וק"ל:

בד"ה אלא שחמור כו' טמאין במת כלים במת ואדם בכלים כו' כצ"ל וכ"ה בסדר המשנה ע"ש: בא"ד ושמא בסיפא דברייתא חשיב נמי להני חומרי כו' עכ"ל לכאורה נעלם מהם דמתני' היא בסוף מסכת זבין הא דתני אלא שחמור ממנו בועל נדה כו' ולא תני התם בסיפא חומרא דטמא מת מבועל נדה ויש ליישב דר"ל דאע"ג דבמתני' במסכת זבין תני אלא שחמור ממנו בועל נדה כו' ולא חשיב חומרי דטמא מת מבועל נדה דלא חש להאריך אבל שמא בסיפא דברייתא מוסיף בה למתני נמי חומרי דטמא מת מבועל נדה דדרך הברייתא לפרש המתני' וק"ל: בד"ה שמטמא משכב כו' הא לא קשה דהיכא למימר בועל נדה יוכיח כו' עכ"ל ק"ק במה שפירשו התוס' דמצורע ואבן המנוגעת אתו בק"ו מזב כו' ואם הפרוך מה לזב שעושה משכב כו' אצטריך לומר בועל נדה יוכיח דהשתא אתי חדא מתרתי ה"ל לפרושי בפשיטות טפי חדא מחדא דמצורע ואבן המנוגעת אתו בק"ו מבועל נדה לחוד וי"ל ודו"ק: בא"ד איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שמטמא כלי חרס בהיסט כו' עכ"ל ויש לדקדק דתקשי להו הך פרכא אהא דר"פ דם הנדה דבעי למילף מק"ו ומה זב שאין מטמא בביאה כו' אבן המנוגעת כו' אינו דין שיעשה משכב ומושב הא איכא למפרך מה לזב שמטמא כלי חרס בהיסט וי"ל דלפי אותה סברא דיליף אבן המנוגעת ומצורע לטמא טומאה חמורה בק"ו מזב אית לן למילף נמי דאבן המנוגעת ומצורע מטמא בהיסט בק"ו מזב אלא דלמאי דמסיק התם למעט טומאה חמורה באבן המנוגעת ומצורע מדכתיב הזב אימעיטו נמי אבן המנוגעת ומצורע מטומאת היסט וק"ל: בד"ה אמר רב תחליפא כו' מי דמי טומאה אישתראי כו' ואכתי לא דמי מצורע כו' כצ"ל:

דף ז בפרש"י בד"ה בין בצבור כו' ומה בין יחיד לצבור שהיחיד אין טומאת הגוף כו' עכ"ל ר"ל דבטומאת בשר ועולין ליכא לפלוגי בין יחיד לצבור דבכולהו הציץ מרצה ודאיכא לפלוגי בין יחיד לצבור מדכתיב איש כי יהיה טמא וגו' דאין נדחין היינו בטומאת הגוף וק"ל: תוס' בד"ה שנטמא בין בשוגג כו' וא"ת א"כ בפרק הקומץ כו' לזריקתו דאידי ואידי כו' עכ"ל: ודע דבתוס' פרק האשה רבה כתבו אהך ברייתא דהציץ מרצה בין ביחיד בין בצבור דאתיא כמ"ד טומאה דחויה בצבור אבל למ"ד הותרה לא בעי ציץ לרצויי כו' עכ"ל והתימה מהם דהא הכא פריך לה מהך ברייתא למ"ד הותרה ומשני לה שפיר דכי קתני הציץ מרצה אדיחיד ואי בעית אימא כו' וי"ל דלמאי דמסיק הכא דתנאי פליגי בהכי משמע להו דלית לן לשנויי הני שנויי דחיקי אלא דאתיא כתנא דס"ל טומאה דחויה בצבור ודו"ק: ע"ב בתד"ה אם עון כו' קשה על פרש"י אמאי קרי לחוץ למקומו פגול כו' עכ"ל ובפ"ק דפסחים תירץ בזה רש"י דבההוא קרא זוטא דפ' קדושים דמיניה דרים חוץ למקומו כתיב פגול אבל אין זה מספיק להם דבההוא קרא אריכא דפרשת צו דמיניה דרים חוץ לזמנו נמי כתיב פגול וה"ל להנא טפי לקרותו פגול כמו בכל התלמוד אבל לר"ת ניחא דבההוא קרא אריכא ברישא דמיניה דרים חוץ לזמנו מלא ירצה לא כתיב פגול ובסיפא דקרא לא יחשב דמיניה דרים חוץ למקומו כתיב פגול ולכך קרי ליה הכא טפי פגול לחוץ למקומו מבחוץ לזמנו ושינה הכא לשון התלמוד שבכ"מ דקרי ליה לחוץ לזמנו פגול ודו"ק: בא"ד ופרש"י פ"ק דפסחים כו' ולא עון האוכלים ומורי ה"ר כו' כצ"ל מפרש"י פ"ק דפסחים: בא"ד הרי הוא אומר המקריב בהקרבה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה הא אינו נושא כו' ביום הכפורים והא דלא נקט מלרצון י"ל משום כו' עכ"ל כצ"ל: בא"ד מחשבת נותר לא הותרה ואומר ריצב"א דהותרה במנחת כהונה ובמנחת כו' דאין חייבין עליו משום פגול כו' עכ"ל דההוא פגול דהתם חוץ לזמנו כמו בכל התלמוד ואין חייבין כרת קאמר ע"ש ודו"ק: בא"ד בחטאת ובדבר שאין לו מתירין כו' בהדיא לא יחשב ולא ירצה משום דכתיב בהו עון ובציץ כתיב עון וגמרינן עון כו' כצ"ל והשאר מחוק:

בד"ה מכלל כו' ולרצויי דחיא טומאה כו' גבי היה מקריב מנחת כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ח תוס' בד"ה אי סבר כו' תימה לי לימא דאצטריך הזאה משום אילו כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו לעיל מיניה אדברי המתרץ דקאמר ר' יוסי סבר טומאה הותרה בצבור דאכתי תקשי ביוה"כ מאילו של אהרן דקרבן יחיד הוא די"ל דודאי מדינא לאו קרבן יחיד הוא דהא דוחה שבת וטומאה והותרה ביה הטומאה מדאורייתא ולכך לא בעי הזאה כל ז' אבל לדברי המקשה דפריך הזאה כלל ל"ל קשיא להו שפיר דאימא מיהת מדרבנן משום קרבנו של אהרן דהוי כמו יחיד מהדרינן ביה אטהרה כדאמרינן לעיל גבי מביאין אחרת תחתיה ודו"ק: בד"ה מקשינן הזאה כו' והא דקאמר התם והזה הטהור כו' היכא דעביד ברביעי ובז' אימא ש"ד כו' עכ"ל ר"ל דלא תקשי לן מהא דקאמר והזה הטהור על כו' וא"כ ל"ל היקשא דהזאה לטבילה די"ל אפילו למ"ד אין הזאה כו' ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה הנחתומין כו' והלה יתן לכהן אבל שאר כל כו' ומתוך שהוא רגיל למכור כל כו' עכ"ל כצ"ל: תוס' בד"ה הגן התם כו' נראה לפרש מתני' כו' אפילו הכי לא סמכינן כו' כצ"ל וכל זה מפי' הר"ש בפ"ב דדמאי ע"ש:

ח"א דף ח ע"א ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת כו'. כתבו התוס' תימה לפרוך מה לציץ שכן השם בגלוי תאמר בתפילין שהן מחופין עור כו' ע"ש מיהו בכמה דוכתין איכא ק"ו ואע"ג דאית ביה שום פירכא גם מה שכתבו ועוד דציץ איכא שם המיוחד בן ד' אותיות כו' לא הבנתי דבתפילין נמי כותבין כל שם הוי"ה בשם המיוחד בן ד' אותיות ואפשר דאשם שדי שמבחוץ כתבו כן והענין מבואר ע"פ מ"ש בפרק האומר דהציץ הוא רמז על כתר כהונה והתפילין רמז על כתר תורה ואם על כתר כהונה קאמר שיהא נזהר מהיסח הדעת מכ"ש בכתר תורה שהיא חשובה מן כתר כהונה ולכך יש בכתר תורה כמה אזכרות ודו"ק:

דף ט תוס' בא"ד ובירושלמי כו' וה"מ לשנויי התם בחלה כו' שמן לנר שמא אינו פטור כו' כיחידאה ומשני אלא כר' יוחנן כו' כאן וכאן בעושה בטהרה אלא במתארח אצלו אבל ברבים כו' כצ"ל וכל זה מפי' הר"ש בפ"ה דדמאי ע"ש: בד"ה מעשר ראשון כו' דדבר מועט הוא שאינו אלא חלק א' כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ולא שמשו כו' אונס לכ"ג ביוה"כ כו' הללו שהוא משמש בכהונה גדולה כו' כיון דכל אחד לא הוציא כו' אחיטוב צדוק אחימעץ עזריה כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה ושלש גזירות שדה עיין ובמות יער ועיין חורבה ומטלטלי השמד כמו ויעה ברד מחסה כזב הס"ד כצ"ל:

ח"א דף ט ע"א יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש כו'. ר"ל שנים וימים שנגזרו לאדם כפי מזלו אם מעט אם הרבה כפי הגזרה יראת ה' תוסיף לאדם ימים על ימי הגזרה כמו שמצינו בחזקיה והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה וכן בהיפך ברשעים שנותיהם שנגזרו להם תקצורנה ועיין בזה בס"פ החולץ ונקט ימים גבי יראים ע"פ מ"ש פ"ק דסוטה הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום: כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה מתוך ששהו את קיניהן כו'. מפורש שבת פ' במה בהמה: ע"ב קצר המצע זה וגו'. פירש"י צלם שהעמיד מנשה בהיכל וכו' ע"ש בפרק חלק מוקמינן ליה באמון שהכניס ע"ז לבית קדשי הקדשים ושם מפורש: נטויות גרון שהיו

מהלכות כו'. טולי מלתא מפורש במס' שבת פ"ו: אבל מקדש ב' כו' ששקולה שנאת חנם כו'. כמפורש פרק הנזקין בעובדא דקמצא ובר קמצא שהוא היה תחלת החורבן ע"ש: לפיכך הביא עליהם הקב"ה ג' כו' כנגד כו'. כי האי סוגיא איתא פרק חולין והכא משמע דג' עבירות הן ע"ז ושפיכות דמים וגילוי עריות אבל התם לא משמע כן אלא דקאי אג' עבירות שהוזכרו בהאי קרא ע"ש פרש"י וג' פורעניות כו' מפורש שם: מגורי כו' שאוכלין כו'. מגורי הוא מלשון דירה כמו בבית מגורי דהיינו שהאדם דר עמהם ואוכל ושותה עמהם ולא ידע להזהר ממנו וע"י זה דוקרין זה לזה בחרבות שבלשונם נגד אחרים דבחרב ממש דהיינו שפיכות דמים לא ה"ל למתלי באדם שדר עמהם: לא נתגלה עונם כו'. כדלעיל שהיה להם שנאת חנם בלב ולפנים כאילו אוהבים כדאמרינן שאוכלין ושותין זה עם זה כו' ועונם זה קשה יותר מעון שבגלוי כהך דאמרינן דעונש הגנב קשה טפי מעונש גזלן דזה השוה כבוד קונו לכבוד הבריות וזה לא כו' ויש ליישב דלא תיקשי ההיא דאמרינן דילבש אדם כו' ויליך למקום שאין מכירין אותו ויעבור עבירה בסתר ואל יתחלל ש"ש בפרהסיא: מבריםן כו'. משל בבהמה שאין בה דבר קשה כצפורן שבה ואינו ראוי לכלום ואין בה דבר רך ככריסה כן הסכל בראשונים הוא יותר טוב מהטוב שבאחרונים וכעין זה בב"ר פרשה מ"ז צפרנן של אבות ולא כריסן של בנים: א"ל בירה תוכיח כו'. עפ"ה כי לא לאדם הבירה כי לה' אלהים וגו' שהוא רמז זאת הבירה לה' במדת רחמים שחזרה בבית ראשון ואלהים הוא רמז על מדת הדין: בבירה. זו בית שני שעדיין לא חזרה: בחומה כו'. נראה לפרש לפי מה שמפורש בקרא שהיו צריכין חומה בירושלים בימי עזרא מפני שלא עלו כולם והיו בה אנשים מעט להשמר מפני אויבים בלי חומה כדכתיב ונבנה חומת ירושלים וגו' וכתיב הבונים בחומה וגו' באחת ידו עשה במלאכה וגו' וז"ש אם עשיתם עצמכם כחומה דהיינו שהייתם עולים כולכם ולא הייתם צריכין חומה אז נמשלתם ככסף שאין רקב כו' דהיינו שהיתה הנבואה נשאר ביניכם עכשיו שלא עליתם כולכם וצריכים חומה להשמר מפני האויבים והמיעוט שעלו עשיתם עצמכם כדלתות דהיינו לשמור רק פתחי העיר נמשלתם כארז כו' שהנבואה נסתלקה מכם וע"ז אמרו בפרק חלק ופרק א"כ עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה מכאן שהיו ראוים ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא אלא שגרם החטא היינו נס שיהיו נשמרים בלא חומה אלא שגרם כו' היינו שלא עלו כולם: שסמגור כו' בת קול כו'. פי' בפרש"י ובערוך פירש הארז מגור מן השם שאין שולט הרקב בכל עץ כמו בארז ע"ש כל הענין:

דף י ע"ב תוס' בד"ה דילמא כו' על החיוב כגון הלוקח מעם הארץ כו' כצ"ל: בד"ה רבנן סברי כו' דאי לאו הכי לא כו' אלא ע"כ גזירה דרבנן היתה אטו דירה גמורה והך דהיה כו' ואמאי דאעפ"כ תקשי ליה כו' בין סוכה ללשכת פרהדרין כו' כצ"ל: בא"ד ולא מצו לחלק כו' אלא ע"כ אביי ורבא לית להו האי סברא לחלק כו' עכ"ל מיהו ק"ק מאי פריך ליה רבא לאביי והא סוכת החג כו' דאימא דאביי אית ליה האי סברא דיש לחלק בין סוכה ללשכת פרהדרין כסברת המקשה גם קשה דרבא גופיה מאי קשיא ליה מסוכת החג ואמאי לא שביק כוליה תירוצא דאביי אלא דבסוכת החג היינו טעמיה דסוכה דירת עראי הוא כדקאמר איהו גופיה בתירוציה ודו"ק: בא"ד וצ"ל כל הסוגיא בע"א דהאי דקאמר וכ"ת מדרבנן היינו משום שמא יאמרו היושב בסוכה כו' עכ"ל ולשיטה זו הא דלא קשיא ליה דרבנן אדרבנן איכא למימר שפיר כמ"ש התוס' לעיל דשאני סוכה דדירת עראי היא כו' ע"ש ואביי ורבא נמי מצי סברי הך סברא אלא דפריך רבא לאביי דע"כ בסוכה לא פליגי בשאר ימות השנה דהא סוכת החג בחג קתני משמע דפליגי בחג גופיה וק"ל:

ח"א דף י ע"א דיפת אלהים ליפת כו'. ולפי זה לא יהיה יפת בלשון תרגום מלשון הרחבה כפירוש רש"י בחומש אלא יפה ממש דהיינו שהמקדש נקרא כך כמ"ש מציון מכלל יופי וכתיב יפה נוף משוש וגו'. ואמר דאין השכינה שורה אלא באהלי שם כו'. אמר אהלי בלשון רבים דהיינו שריית השכינה במעשה ידינו כוננה עלינו דהיינו במשכן ועוד מעשה ידינו כוננהו הוא בנין המקדש ראשון וק"ל: גומר זו גרממיא כו'. ר"ל שם מדינה של גומר היא גרממיא וכן בכולם וכן הוא בתרגום ירושלמי ובת"י ושום אפרכיותיהם כו' ע"ש: תירס זו פרס כו'. וכפרש"י בחומש וכתב הרא"ם בב"ר ומה שפירש זה השם לבד ולא כו' מפני שמדי ופרס סמוכין זו כו' עכ"ל ע"ש ונעלם ממנו סוגיא דשמעתין דאדרשה דלעיל אע"ג דיפת אלהים ליפת וגו' דהיינו שזכו פרסיים לבנות המקדש קאמר מנלן דפרסאי מיפת קאתי ומייתי דתני תירס זו פרס ורש"י נמי בחומש שהביא הך דרשה דהכא דיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מלך פרס את בית שני הוצרך לפרש נמי דתירס זו פרס שהיה מבני יפת וק"ל: אשור זו סילק כו'. בפ"ק דכתובות מייתי לה אקרא ונהר השלישי חדקל הוא ההולך קדמת אשור וגו' כיון דההוא משמע שם העיר כמפורש בתוספות שם ובחדושי' ע"ש אבל הכא מייתי ליה אקרא דמן הארץ ההיא יצא אשור וגו' שהוא שם האיש כפירוש רש"י שיצא שלא להיות בעצת דור הפלגה הוא מגומגם קצת מאי מייתי עליה אשור זו סילק שהוא שם העיר ולולי פירש"י הכא נראה לפי סוגיית תלמודינו הכא דמן הארץ ההיא יצא אשור וגו' נמי משמע ליה שם העיר ועיין בפי' הרמב"ן ודו"ק: אם נינוה העיר הגדולה כו'. מאמר זה איתא ג"כ בב"ר וכתב הרא"ם ע"ז ולא הבינותי דבריהם כי היה להם להסתפק גם בכלח הסמוכה למלת גדולה עכ"ל גם בכאן נעלם ממנו סוגיא דהכא דהא תלמוד ערוך הוא בידינו והוא כתבו בשם ב"ר וגם הדבר שהניח בקושיא הרגישו בו התוס' ותרצוהו דאדרבה משום דמינה סליק אם איתא דעלה קאי לא הוי ליה למימר היא העיר וגו' אלא העיר הגדולה עכ"ל ועוד נראה כיון דהקדים בקרא דלקמיה גם בהאי קרא את נינוה קודם לכלח ליכא לספוקי כלל בין נינוה ובין כלח דודאי נינוה יותר גדולה מכלח כיון שהקדימה בקראי אבל ברסן שבא ליתן סימן היכן היא בין נינוה ובין כלח איכא למימר שפיר דהיא העיר הגדולה אי לאו האי קרא ונינוה היתה וגו': ושם אחימן וגו' מיומן שבאחים כו'. מפורש במס' סוטה פרק אלו נאמרין: והצפיר והשעיר כו'. אע"ג דהכ"ג כתיב גבי חורבן בבל שמעו עצת ה' אשר יעץ על בבל וגו' אם לא יסחבום צעירי הצאן וגו' והתם ע"כ על פרס נאמר שהם החריבו בבל וארץ כשדים ולא יון מ"מ בהאי קרא דגבי חורבן אדום איתא דהיינו יון שהוא בכלל צאן שהוא לשון כולל מין כבש ומין עז: זוטרא דאחוהי כו'. ר"ל זוטרא בבני יפת דהיינו תירס שהוא פרס: שתפול ביד פרס כו'. ובפ"ק דע"ז אמרינן דהני תרי מלכיות חשיבי ומשכה מלכותייהו עד דאתא משיחא היינו עד סמוך לביאת משיח אבל אח"כ סמוך לביאת משיח תפול רומי ביד פרס וכ"כ התוס' שם למ"ד דעתידה פרס שתפול ביד רומי ע"ש: אין בן דוד בא כו' עד שתפשו מלכות כו'. מפורש פרק חלק וע"ש:

דף יא תוס' בד"ה יכול כו' משמע דבית שער פטור מן המזוזה ותימה כו' עכ"ל מהך דפרק הקומץ ה"ל לאקשויי נמי מאכסדרה ומרפסת דפטר הכא מן המזוזה והתם מחייב אלא דנקטי בקושייהם בית שער דמהך דפ"ק דסוכה ל"ק רק בית שער וק"ל: בד"ה והתניא כו' חדא דברפת אין מתקשטות כו' עכ"ל ודקתני לעיל שהנשים מתקשטות בה כו' לא קאי ארפת בקר דקתני ברישא אלא אשאר מקומות שנשים מתקשטות בהו וק"ל: ע"ב בד"ה הכל מודים כו' דע"כ אי איירי דנח בחור איירי בחור שיש כו' חוקקין להשלים דדומיא דהכי דהזורק למטה מי' כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה שאין בו בית כו' י"ל דהתם איירי בפתח הבית שהיה כו' עכ"ל ודפריך מיניה מההיא פתחא דהוי עייל ביה רבי כו' נמי איירי בכה"ג בפתח הבית כו' וכן מה שכתבו התוס' לקמן וי"ל דבי מדרשא דרבי ורב הונא כו' שלהם היו כו' ע"כ דפתחא דבי מדרשא דרבי נמי הכי הוה דאל"כ לא הוה פריך מנייהו אדרב הונא מידי וק"ל: בא"ד דבי מדרשא דרבי חנינא ממש היה לו מזוזה כו' עכ"ל ר"ל ממש דלא איירי בפתח בית אלא בשער גבוה שהיו כולם נכנסים בו דלכך היה נותנה כנגד כתיפיו וק"ל:

ח"א דף יא ע"א שלוחי מצוה אין נזוקין כו'. פסחים פ"א קידושין פ"א וע"ש:

דף יב תוס' בד"ה הא דכרכים כו' ובר פלוגתיה דר"י הוא ר"מ עכ"ל הס"ד וא"כ מ"ה במאי קא מיפלגי כו' משום דירושלים מקום מקודש היא להכי כו' כצ"ל: בפרש"י בד"ה הר הבית כו' הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם כו' כצ"ל: ע"ב בד"ה את השחקין כו' במס' תמיד ואין שם כו' כצ"ל ובד"ה ה"ג כו':

ח"א דף יב ע"א ירושלים לא נתחלקה לשבטים. ויתיישב בזה שני הפסוקים שאמר דוד באו גוים בנחלתך וירמיה אמר נחלתנו נהפכה לזרים כי ירמיה אמר נחלתנו וגו' על כלל א"י שנתחלקה לשבטים משא"כ דוד אמר באו גוים בנחלתך על ירושלים שלא נתחלקה לשבטים וזה שמסיים ביה טמאו את היכל קדשך וגו': ורצועה היתה יוצא כו'. היה מצטער לבלעה כו' מפורש פרק איזהו מקומן:

דף יג גמרא לא צריכא דמגרש לה על תנאי דא"ל ה"ז גיטך ע"מ שתמותי ודילמא לא מייתא וה"ל ב' בתים אלא דא"ל ה"ז גיטך ע"מ שלא תמותי כו' וקם ליה בלא

בית

בית אלא דא"ל ע"מ שתמות אחת מכם מיתה הא קיימא כו' כל"ל כדמוכח מפרש"י ותוס' ודו"ק : **תוס'** בד"ה הלכה כר"י כו' ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר כו' עכ"ל והיינו ממה שאמר ר"י ראשון חוזר לעבודתו וכ"כ התוס' בפ' ד' מיתות וק"ק דלהך מלתא לא הוה אצטריך למפסק הלכתא כר"י כיון דר"מ נמי קאמר הכי דראשון חוזר לעבודתו אחר שעבר מחמת אונס ויש ליישב ודו"ק : **בד"ה** ע"מ שתמות אחת מכם כו' ודלמא מתה לה חדא מנייהו וה"ל גיטא כו' עכ"ל משמע דלאחת אמר ה"ז גיטיך ע"מ שתמות א' מכם ולשנייה לא אמר כלום וא"כ הוא לשון מגומגם דלא ה"ל למימר ודלמא מתה לה חדא מינייהו אלא ודלמא מתה שניה וה"ל גיטא וקם ליה בלא בית כו' ודו"ק : **בד"ה** כל ימי חיי כו' וכ"ש כל ימי חייכי אין זה כו' עכ"ל כל"ל: **בא"ד** דאע"ג דאילו לא אמר אלא ע"מ כו' עכ"ל הלשון מגומגם קצת דאין התירוץ זה תולה בתירוץ דלעיל אקושיא קמייתא ועיין בתוס' פרק המגרש שכתבו שם לתרץ קושיא קמייתא והניחו בקושיא בתרייתא ודו"ק : **ע"ב** בד"ה אלא לחדא כו' לפי שאינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חברתה כו' עכ"ל ר"ל שהרי אם תמות חברתה צריכה היא ליכנס לבהכ"נ שלא יהא גיטה גט והיה קשבלא בית אבל ק"ל להאי תירוצא אם נאמר שהיא אינה תדירה אלא חברתה ואטו בכפה תלו לה מכ"ש דהכהן גדול אינו אלא ביוה"כ לראות דקא בעי למיחש ולהקדים ליכנס לבהכ"נ כדקאמר תלמודא ובת"י זה התירוץ אינו : **בד"ה** ולחדא כו' פי' ולשניה אמר ע"מ שלא תמות חברתה כו' עכ"ל הלשון ולשניה שכתבו לכאורה הוא מגומגם דהא קמייתא קרו לה בסמוך בדבריהם וי"ל דקרו לה הכא שניה משום שלא הוזכרה בגמרא מיהו בכל הספרים שלנו כתוב בהך קמייתא לחדא א"ל ה"ז גיטך ע"מ שלא תמות חברתך ולחדא כו' וק"ל : **בד"ה** ולחדא א"ל ה"ז גיטך ע"מ שלא תיכנסי לבהכ"נ כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** ודלמא לא כו' וא"כ הכי פריך ודלמא לא מתה רחל כו' תנאי אחר שיוליכוה לבהכ"נ מ"מ כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** היה עומד כו' לפרש לפ"ז ול"ל דבכ"ג איירי אע"ג כו' איכא למימר בכ"ג פליגי עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה שאינו עובד כו' כל"ל : **בד"ה** שאינו כו' ולא ה"מ לשנויי דכל היום שאינו אוכל כו' דיום מיתה דאורייתא ודיום כו' עכ"ל ר"ל דכל היום שאינו אוכל קאי ות"ק אינו אוכל אף בלילה קאמר משום דאנינות לילה דיום מיתה דאורייתא ודחו ליה דהא לר"י נמי אנינות לילה דיום מיתה נמי דאורייתא וליכא למימר נמי דשאינו אוכל קאי ר"י וקאמר כל היום דיום קבורה הוא דאסור מדאורייתא אבל אנינות לילה דיום קבורה אוכל מדאורייתא דא"כ ת"ק דקאמר אינו אוכל אפילו בלילה דיום קבורה מדאורייתא קאמר והא מלתא ליכא למאן דאמר דסבר אנינות לילה דיום קבורה דאינו אוכל מדאורייתא ודו"ק :

דף יד בפרש"י בד"ה כדתנן נתכוון כו' דלא נתכוון וחוזר ושונה וא"ל לחזור כו' עכ"ל כל"ל עיין בפירוש הרמב"ם ורע"ב בפ"ב דפרה שפירשו היפך פרש"י : **תוס'** בד"ה אלא מאי כו' ואין לתרץ דה"ק מאי מזה נושא אף נושא כו' עכ"ל וכדברי התוס' פרש"י ג"כ בחומש אבל הרא"ס כתב דבנוגע נמי בשיעור הזאה בעי כיבוס בגדים ואולי שנעלם ממנו דברי התוס' דהכא ומ"ש כן ע"פ דברי הרמב"ם אין בו הכרע כמ"ש כסף משנה ע"ש : **ע"ב** בד"ה אמר אביי כו' דשנינן ארומיא דמתני' כו' והא דלא קתני במתני' נמי הטבה דמקמי כו' עכ"ל [א] ובתמיד לא קשיא להו אמאי לא תני הטבה דבתר הקטרתו י"ל דניחא להו דמשום דקמייתא שהם ה' נרות קתני ולא חש למתני נמי בתרייתא שאינן רק שנים וק"ל :

דף טו בפרש"י בד"ה רישא וסיפא דסדר יומא רבנן כו' בתמי' דכל מסכת זו כמשנה א' שעסוקה כולה בסדר כמות שהן הפסוקים סדורין והולכין עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה תנא ברישא כו' בתמיה דאוקי אביי כו' עכ"ל כל"ל מפי' ישן : **תוס'** בד"ה אימא סיפא כו' וה"ל אפילו לאבא שאול דם התמיד ברישא כו' עכ"ל ול"ל דרב פפא לא קים ליה דבעי הפסקה בנרות ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה עולה טעונה כו' לזבחה של עולה יהא יסוד כו' ובד"ה ברישא בההוא כו' ה"נ בכל הדמים אע"פ שנותן למטה מתחיל להקיף כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה אמר להם הממונה הכא ולקמן ברפ"ג כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** ניתיב ברישא כו' בקרן מזרחית צפונית שהיא קרובה לקרן מזרחית דרומית כו' עכ"ל ר"ל שהיא קרובה לו דכשהוא פונה מקרן מזרחית דרומית פונה דרך ימין למזרח לקרן מזרחית צפונית וא"כ לקרן מערבית דרומית וק"ל :

דף טז בפרש"י בד"ה ומתכוין ורואה כו' פתח ההיכל גבוה עשרים אמות יותר מקרקעי כו' ובד"ה ושתים עשרה כו' קרקע עזרת נשים שם אמות ואח"כ בד"ה ושלחה משך רוחב המעלה חצי אמה וארכה בכל כו' ובד"ה ובו שלש מעלות כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה הא מני כו' שהכבש יורד ומשפע לצד הדרום המדקדק יבין שקודם שירד גובהו שני אמות ומחלה כו' עכ"ל ר"ל שהכבש מתחלתו אצל המזבח יורד ומשפע עד למטה נמצא מתחלתו גובהו ט' אמות כשיעור המזבח ואם היה יורד ומשפע יותר מב' אמות ומחלה כנגד הפתח היה רואה פתחו של היכל דרך השער המזרחי שעדיין לא היה מכסה כולו אבל כיון דהשיפוע לא היה כ"כ ולא ירד גובהו ב' אמות ומחלה כנגד הפתח הרי מכסי פתח התחתון כולו וק"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה ואם"ד כו' דאוקמי כר"י כו' כל"ל : **בד"ה** רובא כו' חצי רוחב העזרה ס"ז וחצי וכשתתן מהן מכותל כו' שולחנות זו אצל זו אינו פחות מד' והן היו ח' שולחנות כדתנן בשקלים כו' פי' לי מור"י לדק כו' מן העשרים וחמש בין כבש לכותל כו' כל"ל : **בא"ד** טוב לי כמו שפרשתי עכ"ל וכל השאר מלומר כן שבשפת חצי רוחב כו' אינו בפי' ישן והוא מגומגם לפי ספרים שלנו שהרי שפת חצי היכל הוא חצי רוחב העזרה בחצי פתח היכל ועדיין לא כלה שם המזבח לפי פירושו עד לסוף ה' אמות אחרי זה לסוף לפונו של הלל הפתח אצל המזוזה כמו שפי' לעיל ודברים אלו שבשפת חצי רוחב היכל דרומי כלה המזבח כו' אין כאן מקומו אלא לקמן אליבא דראב"י דכוליה מזבח בדרום קאי וכל חצי אצל הפתח מגולה וק"ל : **תוס'** בד"ה מן השולחנות כו' תימא כו' על השולחנות של שיש שבין העמודים והכא משמע כו' עכ"ל ואע"ג דהנך סתמי דתמיד ודמדות ע"כ דפליגי אהדדי כדלעיל בהך מלתא לא אשכחן תנאי דפליגי בהדיא וכה"ג כתבו התוס' לקמן בשמעתין וק"ל : **עוד** שם תוס' בד"ה רובא דמזבח כו' למה לא פירש למעלה מכניסת היסוד מיד מגולה הפתח אמה כו' עכ"ל אין דבריהם מפורשים כל הצורך דלכאורה דר"ל דמיד במקום היסוד מגולה הפתח אמה ברוחב הפתח וחצי אמה בגובהו ומזה לא תירצו כלום דהא ודאי מחמת י"ב מעלות שבין אולם ולמזבח לא מכסי נמי הך חצי אמה בגובה שעל היסוד אבל עיקר קושייתם למאי דלא סליק אדעתייהו דמתכסי בי"ב מעלות תקשי להו דבכניסת היסוד שהיה רוחב אמה וגובה אמה מיד מגולה הפתח אמה ברוחב הפתח ובגובה ה' אמות וחצי ואהא תירצו דהתם נמי לא מתחזי רק חצי אמה דהי"ב מעלות מכסי ליה עד חצי אמה ולהכי ניחא ליה למנקט למעלה מסובב דנעשה מגולה עם מקום היסוד רוחב ב' אמות בגובה חצי אמה ודו"ק :

דף יז בא"ד וכי פלגינן בחמשה ועשרים אמות י"ב כו' א"כ הוו ע"ד ומחלה ולא כו' עכ"ל כל"ל : **בפרש"י** בד"ה אלא לאו כו' הא שמעינן מהא סתמא שאוכל המזבח שבעה אמות בצפון כו' עכ"ל הוא מגומגם דלפי פירושו דלעיל אינו אוכל המזבח לצפון רק ה' אמות אלא לפי קושייתו [דהקשה] לעיל אמאי לא משני כך דשלחנות כללו בכנסין מתפרשת הכי דאוכל המזבח שבעה בצפון ודו"ק : **בא"ד** נמצא אמלעו של מזבח לסוף ס"ז כו' ובד"ה מדרמינן לחם הפנים דהוה ס"ד שהוא כו' ובד"ה ומשנינן כו' וממערב לדרום והבא להקיף סביב כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה ומר קחשיב כו' קתני בתר שהיו מפיסין כו' בפ"ב אמר שהיו מפיסין בלשכת הגזית אלמא דקאי כו' כל"ל : **בד"ה** ומר קחשיב כו' מתחזיא בצפון דלשכת טלאים צפונית כו' והיא דמדות נמי מתוקמא דרך ימין וק"ל וי"ל דע"כ כו' עכ"ל לפי קושייתם הוא כזה א : **בא"ד** ואפילו הכא מתרצא שפיר ההיא דלחם הפנים כזה ב כו' עכ"ל : **ע"ב** בא"ד דלשכת טלאים כו' וניחא דכולה אקלויי מקלו כזה ג עכ"ל :

א
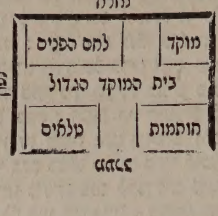

ב
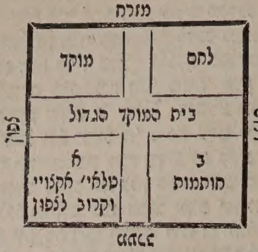

ג
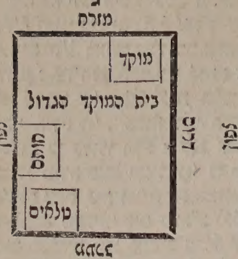

בא"ד וי"ל דהיינו כו' שנראה לו דוחק קצת לומר דכולהו אקלויי מקלו עכ"ל ק"ק דאכתי נימא דלשכת טלאים במקצוע צפונית מערבית והני תרתי לשכת טלאים ולשכת לחם הפנים אקלויי מקלו כזה ד : **בפרש"י** בד"ה אי אמרת כו' הטלאים בדרומית מערבית לשכת חותמות כי אזלת כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה והאמר מר כו' היינו בקרן צפונית מערבית של עזרה כו' ועוד דאלחם הפנים כו' רביעית לה דרומית מזרחית של בית המוקד גדול כזה ה :

ד

ה

דף יח גמרא לרבנן דאמרי נכנס נוטל שם כו' לר"י דאמר נכנס נוטל שבעה כו' וה"ה דהמ"ל דכולהו כרבנן דאמרי נכנס נוטל שם כו' והא דאמר חמש בדליכא משמר המתעכב ובלר חדא מפלגא חמש שקיל ודאמר ארבע בדאיכא משמר המתעכב ובלר חדא מפלגא ארבע שקיל וכן לקמן לאוקימתא דרבא דכולה כרבי הוי מצי למימר דכולה בדאיכא משמר המתעכב הנוטל ב' חלות ולרבנן דאמרי נכנס נוטל ו' כו' מעשר בעי למפלג ושקיל חמש ולר' יודא דאמר נכנס נוטל שבע כו' משמנה בעי למפלג ושקיל ארבע ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה לרבנן דפליגי כו' וכהן גדול חולק עם שתיהן כו' בד"ה אלא מאי כו' והרי היא כשבת שבתוך כו' שהתחיל המועד בשני בשבת לא היה להם להקדים כו' כל"ל : **ע"ב** בד"ה לא יאכל כו' לידי קרי ומתגנה על כו' ובד"ה זה אצל זה בן שיוליד במדינה זו עם בת שיוליד במדינה אחרת עכ"ל כל"ל : **תוס'** בד"ה יחודי בעלמא כו' דהל"ל ליחודי בעלמא כלומר כו' דלהכי נקט האי לישנא יחודי בעלמא הוו מייחד להו משום כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דלישנא יחודי הוו מייחדי להו משמע דקושטא הוא דלא הוה רק יחוד ולא היו באין עליהן ולפי' רש"י ניחא דהיה אסור לבא עליהן משום פרישת נדה אבל לפר"י שלא היו רואות דם ומותר היה להן לבא עליהן לא הל"ל אלא ליחוד בעלמא דהיינו שהיו מודיעים להם שלא היו רוצים אלא ליחוד בעלמא כדי שלא תפרוש נדה וקושטא הוא שהיו באים עליהן וע"ז תירצו משום דאתא לשנויי גם קושיא ראשונה שהקשה לא ישא כו' וק"ל :

ח"א דף יח ע"א שיהא מכיר ורגיל כו'. אינו נראה דר"ל שיהא מכיר במינים הללו דודאי כל אדם מכיר אותן שפיר ויש לפרש דר"ל דמעבירין לפניו אותן פרים ואילים וכבשים שנקרבין בו ביום דהיינו פר של אהרן לחטאת ופר של מוספין לעולה ואילים היינו אילו ואיל העם ואיל של מוספין וע"י זה יזכור את עבודתו בהן ויכיר את כל א' מהם להבחין בהן לאיזה עבודה כל א' הוא מוכן ושלשה שעירים נמי דהיינו שני שעירים של העם ושעיר המוספין היה ראוי ג"כ להכיר בהן ולהבחין בעבודתם כתנא דברייתא אלא דתנא דמתני' שבר כיון דעל חטא קאתי חלשא דעתיה כו' כדלקמן : **והכהן** הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בנוי כו'. דלשו כן משום דס"ל למכתב והכהן המשיח תחתיו כמ"ש במקום אחר בפרשת לו וע"כ דלשו בו שיהא גדול כו' בנוי בכח בחכמה כו' שהם המדות טובות שזוכין מאב לבן כמ"ש במס' עדיות ואחרים דדלשו גדלהו משל אחיו כו' היינו דמאחיו לא אצטריך דשני ביה אם הוא גדול במעלות אלו גם אם אחיו ג"כ גדולים : **ליהושע** בן גמלא כו'. בפ' לא יחפור משמע שהיה לו מעלות החכמה שהוא תיקן להושיב מלמדים בכל עיר ועיר מ"מ מייתי תיניה שהיה דרכם בבית שני למנות כ"ג ע"י ממון ואפשר שנמנו גם אחרים בכ"ג ע"י ממון שלא היה להם חכמה : **ולא** כל דבר שמביאין לידי טומאה כו'. ובירושלמי פריך והלא מן הנסים שבבהמ"ק הן כמ"ש בעשרה נסים ולא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ ומשני א"ר אבין ע"ש לא תנכו ור"י בר בון אמר כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני : **ע"ב ועל** זה נאמר ומלאה הארץ זמה כו'. ר"ל בדוגמא זה כתיב גבי לא תתן את בתך להזנותה גו' דהיינו שאין זרע הזונה ידוע מי שהוא אביו ונמצא באים לישא את קרוב' האסורים להם וק"ל : **במי** שמכן שמו בבית הזה וכו'. נקטו האי לישנא הכא בשבועה זו שלא ישנה לעשות כצדוקים דבפרשה זו במעשה יוה"כ כתיב וכן יעשה וגו' השוכן אתם בתוך טומאתם ומיניה ילפינן בפרק הוציאו לו בשילה ובבית עולמים מנין ת"ל השוכן אתם וגו' ע"ש : **קורין** לפניו באיוב כו'. לגבי ט"ב דאסור ללמוד תורה הותר לקרות באיוב דיש בו דברים המצערים נפש שומען ומ"מ הם ממשיכים הלב לשומען ולא יבא לידי שינה ועי"ל דה"כ קורא בו הכ"ג ביוה"כ כדי שיתן לבו לשוב בתשובה שלימה כמו שאמרו בפרק היה קורא בר"מ כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר סוף אדם למות כו' אמרי מי שגדל בתורה כו' :

דף יט בפרש"י בד"ה מסיבה כו' של גת הס"ד ואח"כ מה"ד לגג בית כו' ובד"ה לשכת הגולה כו' עולי הגולה הס"ד ובד"ה ואזיל לדרום כו' שנפל עליו הזאה טמאתו ונייח כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה ששם מדיחין קרבי קדשים כו' אבל קרבי קדשים כו' מדיחין אותן בלשכת המדיחין עכ"ל הוא סותר מה שכתבו לעיל בד"ה מן השלחנות כו' דהקרביים מדיחין אותן במיעוטה על שלחנות של שיש שבין העמודים כו' עכ"ל וי"ל וק"ל : **בד"ה** לשכת בית כו' בספרים שלנו יש כמו כן בכאן עכ"ל כל"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה הכי קאמרי ליה האי כו' ובד"ה שחשדוהו לדוקי לתקן הקטורת כו' מחתת האש בהיכל כו' ובד"ה שלא יתקן כו' הקטרת על האש וגו' מבחוץ כו' שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן כי בענן אראה וכתיב כו' ובד"ה לרתה דדא כו' היה מחברו לאגודל בחזקה כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה מי איכא כו' ומלתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר להו שלוחי דידן כו' אלא נראה דכ"מ כו' הא אמר לא בעינא ולא כו' עכ"ל כל"ל ודברי התוס' פ"ק דקדושין מגומגמים בזה בדברים מהופכים ויש להגיה בהן כדברי התוס' דהכא ע"ש :

ח"א דף יט ע"ב והיו תולעין יוצאין מחוטמו כו'. פרש"י שהוא ראשון לאברים שנכנס לבית כו' ע"ש והריטב"א מפרש לפי שהריח מריח הקטרת חוץ לקדשי קדשים ע"ש : **רגל** עגל כו'. כתב הריטב"א הקשו התוס' דהא כתיב וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו' ודרשינן אפי' אותם שנאמר עליהם ודמות פניהם פני אדם ותירצו דשאני הכא שלא נעשה הקטורת כמצותה עכ"ל והוא דחוק אבל הנראה דלא קאמר דבכניסתו לקדשי קדשים ניגף מה"ט שלא היה רשות שם למלאך ליכנס שם לנוגפו אבל דקדק לומר דביציאתו מבית ק"ק ובא להיכל שם ניגף ע"י מלאך שאז היה רשות למלאך לבא לאהל מועד כדכתיב עד צאתו וז"ש כששמעו אחיו הכהנים בעזרה קול יוצא מהיכל ככנסו להיכל במקום שהותרו ליכנס ומצאו כף רגל כו' ותו לא מידי ובירושלמי מצאתי כמ"ש התוס' : **ולא** אותי קראת יעקב כו'. מבואר בכמה מקומות שם ישראל ע"ש המעלה והתשובות ושם יעקב ע"ש העקב והשפלות ולזה בק"ש מתחיל שמע ישראל באם קרא כדינו אבל כשאינו קורא כהוגן כהך דקורא ק"ש ומרמז בעיניו כו' נקרא בשם יעקב וקאמר ולא אותי קראת בק"ש שלא נתכוונת בקריאתך ושמעתי

פני ראם [א] ר"ל מדבריו נראה שבהך דתמיד ג"כ ר"ל ולחלק בין הטבת חמש נרות לב' נרות בקטורת ול"מ כן שם ועיין בתוס' ישנים :

ושמעתי בזה ע"פ המדרש כשבא יעקב למצרים כתיב וירא יוסף וגו' ויבך על צואריו וגו' ויעקב לא נפל שקרא את שמע ע"כ וז"ש ולא אותי קראת יעקב שלא רמז בעיניו כו' ולא הפסיק בק"ש וק"ל : ולא בתפלה כו'. עיין בפרש"י והתוס' פירשו שם שואל מפני היראה כו' ולא בתפלה כו' ע"ש וכה"ג יש לפרש לענין האומנים קורין בראש האילן מה שאין רשאין לעשות כן בתפלה ועוד יש דברים מותרים בק"ש ולא בתפלה : עשה אותן קבע כו'. מפורש בילקוט שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם כו' שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת אומות העולם כו' ע"ש: עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר. ויהיה לא יוכל כמו לא תוכל לאכול בשעריך וגו' דלפי פשוטו דלא יוכל שא"א מפני רבויים לא איצטריך דהא כבר אמר שהם יגעים מלדבר ועוד אם המניעה בהם שא"א מפני רבויים ה"ל למיכתב לדברם שהמניעה תלוי בהם אבל לדבר משמע שהמניעה תלוי בו מפני איסורו ודו"ק : צרדא אמר ר"י נרתה דדא כו'. פרש"י באצבע הסמוכה לגודל היה מחבר לאגודל כו' ע"ש אבל בערוך פי' שהיא אצבע הארוכה האמצעית ועי' בתוס' פרק הקומץ : על חדת מאי היא כו'. אחוי קידה כו'. שהוא דבר אידוס כמ"ש פ' החליל דרשב"ג עביד קידה ואין כל בריה היה יכולה לעשות כן בדורו וק"ל : לא בנבל ולא בכנור כו'. גם שהם כלי זמר שמפיגין השינה כמ"ש עורה כבודי עורה הנבל וכנור וגו' לא היו מנערין ומפיגין שינת הכ"ג אלא בפה : ומה היו אומרים אם ה' לא יבנה בית וגו'. זה המזמור נאמר על בנין הבית ומקיים ענין זה שהיה להם ביוה"כ ואמר שוא לכם משכימי קום ביוה"כ לבא למקדש כמו בשאר ימים וכן מאחרי שבת בשאר הימים שהיו אוכלים לחם העצבים אבל ביוה"כ שהוא יום שאין בו אכילה אינו כן אלא כן יתן לידידו שנה למגדדים שינתן כל הלילה זו וכה"ג דרשינן ליה לגבי ת"ח בפ' יוה"כ : אמריתו אמאי לא אתי משיח כו'. משמע שהם חשבו בדור ההוא שראוי שיבא משיח וקשה אם לפי הזמן הא אמרי' ובעונותינו שיצאו מה שיצאו ואם סמכו עצמם בדור ההוא על זכות וכמ"ש זכו אחישנה זה אין סברא גם אם ידעו בנגלות מי יוכל לידע בנסתרות ונראה מתוך דבריהם שהיה זה ביוה"כ שהשי"י מכפר עונם ומנוקים מכל עון כמה"ש וחשבו אמאי לא אתי משיח מיד בצאת יוה"כ שהרי עתה אין להם חטא שנתכפר להם ביוה"כ וע"ז השיב להם דאל תחשבו כן דהא האידנא יוה"כ כו' ומוטאים וזה ודאי לא נתכפר דיוה"כ אינו מכפר אלא ע"י תשובה. ואמר הקב"ה אומר לפתח חטאת וגו'. פרש"י יצה"ר מחטיאן בע"כ עכ"ל גם שניתן לאדם הבחירה וכמו שכתוב ואתה תמשול בו וגו' מ"מ יש להם קצת התנצלות בזה שהקב"ה ברא היצה"ר ואילו לא נברא לא חטאו כדאמרי' אלמלא ג' פסוקים הללו נתמוטטו ח"ו רגלי שונאיהם של ישראל דכתיב ואשר הרעותי וכתיב כי הנה כחומר וגו' וכתיב והסירותי לב האבן וגו' ועי"ל דס"ק לפתח שיתנו לבא לידי חטאת רובץ ומביא לידי חטא וע"ד שאמרו פרצה קוראה לגנב שע"י שאינן ישינים בביתם בלילה ומשחקין ביחד ומוסבים לעשות מצוה זכר למקדש זה מביא להם לידי עבירה זו. ואמר והשטן מאי אמר כו'. גם שהוא מפורסם במדרשות שביוה"כ אין רשות לשטן לקטרג לפי שהם מנוקים מעון אבל האידנא שיש כמה עונות ביוה"כ ע"י נדנוד השינה מאי קאמר השטן. והשיב אעפ"כ אין לו רשות ביוה"כ דהשטן גימטריא שס"ד וכו' מפורש בנדרים פ"ד :

דף ב בפרש"י בד"ה מנא הני מילי דחלות עושה עיכול הס"ד ובד"ה וכתוב אחד אומר כל הלילה והריס דסמיך ליה להוא כו' ובד"ה חליו להקטרה כו' וחליו להרמה מחלות ולהלן וכו' הד"א כצ"ל : תוס' בד"ה היכא קיימינן כו' וכדפי' לקמן בשם רי"ל הבחור כו' ובההיא תרומה איירי מתני' ולא שיעשה מהן הרמה דהא דשן כתיב אלא כדפי' שאם ירצה יאספנו לתפוח כדי להוציאם חוץ למחנה אבל אם רוצה להניחן במקום המערכה כדי למרק מאותן שיהו עצמן ראוין להרמת דשן עדיין מאותן עליהן ולכך תנן יחזיר דמסתבר דחסר מהן מירוק מצוה עדיין כיון דאין ראויין לתרומת דשן והא דקאמר חליו להקטרה כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים ור"ל והא דקאמר חליו להקטרה כו' משום דלפי שיטה וגירסא זו דרב בא לפרש מתני' דהכא היכא היא קיימא ע"כ חליו לאו דוקא אלא דמסרן הכתוב לחכמים כמו שנראה להם ולא נקט חליו אלא משום הך מתני' דהתם דנקט קודם חלות וק"ל : בא"ד ובפ' המזבח מקדש דקאמר רב כי הכא חליו להרמה משמע ליה לפי המסקנא דהכא כו' עכ"ל ר"ל דהתם כיון דאמתני' דהתם קאי ומפרש לה רב בשירי חלקהו חליו להקטרה וחליו להרמה א"כ דמדאורייתא קאמר לא הוי פריך ליה רב כהנא מידי ממתני' דהכא דאפשר דאיירי בתרומת הדשן ואהא תירצו התוס' דהתם משמע ליה כמסקנא דהכא דמוקמינן מתני' בתרומת הדשן כו' הלכך פריך רב כהנא כי הכא כו' ודו"ק : בד"ה אברים שפקעו כו' אפילו לאחר חלות נמי כו' וי"ל דמן המעוכלות היו כו' שהיו מאספים את האפר לא היו צריכין להזהר מגחלים אפילו לוחשות כו' עד החלו מעלין באפר ע"ג התפוח כו' דלא היו מסלקין אלא האברים כו' כצ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה אלא אומר ר"י הכי דריש הכתוב הכשר כל הלילה כו' וחלות דעושה עיכול באברים שמשלה כו' כצ"ל :

ח"א דף כ ע"ב א"ל אבוב נאחי כו'. יש לפרש המשל ממש דומה לנמשל שהאבוב הוא כלי זמר חשוב קול ערב מימי משה כדאמרי' בערכין והוא אינו מקובל לגרדאי שהם רגילים בכלי זמר הגרועים כן הוא גבר מלשון גברא בלה"ק בכמה מקומות במקרא והוא קול אדם והוא מכריז בקולו עמדו כהנים כו' אינו מקובל בעיניך אלא כקול תרנגול הגרוע בכל זה וק"ל : אי תגרת ליה פוץ עמריה כו'. עי' פרש"י ובערוך פי' נשכר עני בן טובים כו' נתן לו למר לנפץ ונעלב הנשכר שהגיע לזו הפחיתה והרגיש בעה"ב וא"ל הניחהו והשיב לו מאחר שנשכר ינפץ הצמר עכ"ל ולפי זה נראה לפרש הא דקא"ל ניכא מר היינו מאחר שאתה רב תניח מפירושי דגבר היינו תרנגול ותתרגם כפירושך גבר היינו גברא וע"ז א"ל רב המשל כיון שנשכרתי לך אעמוד לתרגם כפירושך: וא"ד א"ל מעלין בקודש כו'. שהסכים על דבריו וא"ל מעלין בקודש שהוא פירוש דגבר היינו גברא ואין מורידין לפרש דגבר היינו תרנגול ודו"ק : והכא ליכא חולשא כו'. דע"כ לאו ביוה"כ הוה עובדא דגביני כרוז דהא אמר שבא המלך בדרך וביוה"כ היה בו איסור תחום ושאר תענית לא הוו בזמן שבהמ"ק קיים וק"ק ביוה"כ נמי מאי חולשא דתעניתא איכא בלילה : מפני גלגל חמה כו'. למאי דאמרי' פ' מי שהיה לדעת חכמי ישראל דביום החמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מהרקיע אינו נשמע קול המנסר דחמה בלילה לפי שהיא רחוקה יותר מן הארץ גם הרקיע מפסיק בלילה בין הלוכה דחמה ובין הארץ ולדעת חכמי אומות העולם דביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע ניחא עפי שהארץ מפסיק בין האדם ובין החמה בלילה ויש להשיב בזה גלגל הלבנה ההולך גם בלילה ודאי גם הוא מנסר ברקיע ולמה נשמע בלילה קול אדם יותר מביום ויש ליישב גם שגלגל הלבנה הוא קרוב יותר לנו מגלגל החמה נסורו של גלגל חמה נשמע ביותר שהוא גדול הרבה ונסורו משמיע קולו ביותר : והאי חבגא דיומא לא שמיה כו'. מפורש פ"ק דנדרים וע"ש : אלמלא כו'. משמע דע"י קול גלגל חמה אין קול המונה של רומי נשמע ויש לדקדק מההיא דספ"ב דמכות שאמרו וכבר היו ר"ג כו' ושמעו קול המונה של רומי ק"כ מיל כו' ויש ליישב דהתם בלילה קאמר דליכא קול גלגל חמה כ"כ כדלעיל ועוד נראה דדברים אלו אינן ממש כמשמען אלא ע"פ מ"ש במדרשות דישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבי' לחמה וכמו שהחמה אינה שולטת רק ביום ולא בלילה כן עובדי כוכבי' יהיה להם לילה בעוה"ב כמ"ש פ' חלק אקרא למה זה לכם יום ה' הוא חושך ולא אור משא"כ ישראל יהיו שולטים בעוה"ז ובעוה"ב דומין ללבנה שהיא שולטת ביום ובלילה ואמרו בפ' היישן כשחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים וז"ש אלמלא גלגל חמה שאנו רואין בו שהוא המאור הגדול ואעפ"כ הרי הוא מחשיך אורו בלילה היינו חושבין שיהיה ח"ו נשמע קול המונה של רומי לעולם אבל עתה בגלגל חמה רואין אנו שאין הצלחתם לעולם שיהיה מחשיך לעתיד וכן בהיפך ואלמלא קול המונה כו' נשמע קול גלגל חמה. שהוא מאור גדול לומר שיש בו ממש שהרי ממשלתו בכל העולם אבל השתא אנו רואין שגם בני אדם כמו כן ממשלתן רב כדאמרי' דמלכה רומי בכפה והיינו כדאמרי' דמשמיא מוקמי להו : שלשה קולות כו'. לא קאמר כאן שלשה קולות נשמעין אלא הולכין דקול האמור כאן אינו קול ממש אלא נופל על דבר המפורסם כמו עדים מפקי ליה לקלא ואמר שג' הולכין תמיד כנהוג להתפרסם ממקום זה לזה בלי הפסק עד סוף עולם והיינו גלגל חמה הולך בכל יום ומתפרסם ממזרח למערב שהוא סוף עולם וכן קול המונה של רומי מתפרסם ממשלתן תמיד ממקום למקום להיות מושלין בכפה מסוף עולם ועד סופו וכן קול נשמה בשעה כו' דהיינו מיתת אדם הולכת ממקום למקום תמיד כמ"ש שהוא גלגל החוזר בעולם בלי הפסק וי"א אף לידה דהיינו לידת אדם שהוא נוהג תמיד ממקום למקום בלי הפסק :

דף כא בפרש"י בד"ה נמשכין י"א כו' ומשם נכנסין למערב בי"א אמה כו' ואמרי' לה לעיל כו' ובד"ה ה"ק כו' האי ונמשכים אחורי אריסא קאי קודם כו' אע"פ שנמשכין אחורי כו' לפני ההיכל ובריוח הס"ד כצ"ל : תוס' בד"ה והיה קולו כו' וי"ל דבעשרה פרסאות לא היו מבינין כו' עכ"ל כצ"ל: סליק פרק שבעת ימים

ח"א דף כא ע"א וי"א אף לדיא. שהוא מלאך הממונה להביא המטר שמנסיגו מארץ לארץ עד סוף עולם. ואמר דבעו רבנן רחמי אנשמה כו'. דהיינו לבטלה שיהיה לה הפסק כמו שמצינו בכמה מקומות דרבנן בתפלתן בטלו גזירת מיתה בעולם ודו"ק : היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו כו'. ובכמה מקומות תלה הדבר בכי טוב שהוא אור והיינו הך שיעורא עד שילשא ובתרנגול בינוני וק"ל : משתחוים רווחים כו'. עיין פרש"י שהמקום מרחיב עד שיש ביניהם ד' שלא כו' עכ"ל גם שאמרו בפ' א"ל הממונה דוידוי של כ"ג היה בעמידה מ"מ וידוי של כ"א מישראל היה בהשתחויה משום שכ"א פרט חטאו שלא יכלם מחבירו מיהו בלאו הכי בהשתחואה כשהיו שומעים את השם מפי כ"ג היו צריכין הרווחה ד' אמות שהשתחואה בשימוח פניו על הארץ דהאדם מחזיק ד' אמות בכ"מ וק"ל : לא הפילה אשה כו' ולא הסריח בשר הקדש כו'. מכלל נסי בהמ"ק קחשיב להו גם שהיה בשר קדש כגון קדשים קלים נאכלין בכל העיר אפשר שלא היו נסים אלו אלא בקדשי קדשים או גם בקדשים קלים ובמקדש : ולא נראה זבוב בבית המטבחיים כו'. כדאמרי' פ"ק דגיטין זבוב משום מאיסות : ולא אירע קרי לכ"ג ביוה"כ כו'. ודאמרי' לעיל שלא היו מאכילין אותו ביוה"כ דבר המביא לידי קרי היינו משום דלא סמכינן אנס והכי איתא בירושלמי : נחש ועקרב וכו'. שאר מיתות שמתו בתמא היה שם אבל מיתת נחש הוא הוראה בלא חטא כלל בעטיו של נחש כדאמרי' פ' במה בהמה זו המיתה לא היה שם בירושלים שהיתה מגינה על מיתה זו : לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים כו'. משום שבירושלים בעי לינה נקט האי לישנא וק"ל : לא כבו גשמים כו'. היינו דאפי' אש דהדיוט שהיה שם לא כבה דבהכי מוקי לקמן הך דעשן המערכה כו' דקתני נמי הכא : נס גדול נעשה בלחם הפנים סלוקו כו'. מפורש ספ"ב דחגיגה : מקום ארון אינו מן המדה כו' וכרובים בנס היו עומדין כו'. מפורש פ' המוכר פירות : נמי נסי דגוואי כו'. ק"ק ואימא דגוואי לפני ולפנים דהיינו ארון וכרובים שהיו בקדשי קדשים משא"כ לחם הפנים דלא בא בקדשי קדשים אלא בהיכל ומקרי ברא לגבי קדשי קדשים ודו"ק : ע"ב בשעה שבנה שלמה בהמ"ק נטע כו'. מפורש פ' טרף בקלפי : רבוצה כארי כו'. ע"ש שבית ראשון נבנה ע"י שלמה המלך משבט יהודה שנמשל לאריה כמ"ש גור אריה יהודה וגו' אבל בית שני נבנה ע"י מלכות פרס ולא היה אש רובץ בו רק ככלב ומצינו בו שנדמה לכלב כמ"ש בפ"ק דר"ה והשגל יושבת אצלו כלבתא : וברה כחמה ויש בו ממש כו'. כי הוא אש היסודי משא"כ אש שלמטה שהוא מורכב מיסודות אחרים ולכך אין בו ממש ונכבה ע"י יסודות האחרים כגון אש שלנו שהמים מכבים אותו וז"ש לעיל דמעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה היינו נמי מפני שהיה בו אש של מעלה היסודי ודכתיב בתורה אש תמיד וגו' לא תכבה היינו בדהדיוט דמצוה להביא מן ההדיוט כדלקמן : אע"פ שאש יורדת כו'. מפורש פרק סדר : ארון וכפורת וכרובים כו'. בפ"ק דכריתות ופ"ג דהוריות יליף ליה מקרא דארון יאשיהו גנזו ובכללו כפורת וכרובים שעליו ובחד חשיב להו כפרש"י ועוד חשיב שם שמן המשחה וצנצנת המן ומקלו של אהרן כו' שגם הם נגנזו עם הארון והכא לא חשיב אלא הנך חמשה דברים החשובים ועוכך בהן סרבה והם נחשבים חסירים בבית שני דמחסרון ה' של ואכבדה יליף לה דהיינו ה' דברים מכובדים שהיו חסרים בבית שני : שש אשות הן יש כו'. אם נעיין בזה יש בהן ג' חלוקות מג' עולמות מלמטה למעלה כי שנים מהן שהם אוכלת ואינו שותה דידן ושותה ואינה אוכלת דחולה הם מעולם התחתון ועוד ב' מהם אוכלת ושותה ואוכלת לחין ויבשין דמערכה הם שירדו משמים מעולם האמצעי ועוד שנים מהם אש דוחה אש דגבריאל ויש אש אוכלת אש דשכינה הם מעולם העליון ובכ"א מג' החלוקות יש בכ"א מהשנים הא' מימין והשמאלים והב' מהשמאל והדין : במוצאי יו"ט אחרון מהחג כו'. מפורש פ' מי שמת ע"ש : שלחן בצפון ומנורה בדרום כו'. מפורש פרק לא יחפור וע"ש : סליק פרק שבעת ימים

פרק בראשונה

דף כב בפרש"י בד"ה מ"ט לא כו' דתנינן שכל תחלתן בפיים כו' ובד"ה פשיטא לי כו' שהכבש פורה אמה של כניסת כו' בהדיא אמה יסוד ואמה סובב כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן : תוס' בד"ה שאני מיגנא כו' כיון דכשרה ביום וחביבא להו דאכתי ליכא אונס כו' עכ"ל מדבריהם נראה דלא קשיא להו אלא להאי תירוצא דמשני שאני מיגנא ממיקם דעפי ה"ל לשנויי דאברים ופדרים עבודת יום הוא כיון דכשירה ביום אבל לשינויא קמא ניחא ליה לשנויי כדמשני דאפילו בלילה עבודת יממא היא וק"ל : בד"ה שתי תקנות כו' שהיו מסדרין המערכה לאחר שזכה מי שזכה בתרומת הדשן אז כו' עכ"ל כ"ה בתוס' ישנים ול"ל דסידור מערכה וב' גזרי עלים לא היה בו מקודם זה פיים משום דהוו נמי עבודת לילה אלא דהמקשה הוה ס"ד כיון דכולן בכהן אחד השובות הן אע"ג דבעבודת לילה הן כפרש"י וכן לדברי המתרץ כי הדר תקנו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה דכולן בכהן אחד חשיבא להו למערח עלה מספיקא ודו"ק : ע"ב בד"ה ששה כו' ועוד דלמא מאי דנלטרע היינו בשביל מעשה דאוריה כו' עכ"ל ולאו קושיא היא דהאי קרא דמייתי הסיבה לי ששון ישעך וגו' במזמור דבת שבע כתיב ושוב מצאתי שתירץ כן בגליון תוס' : בא"ד מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו אף אוריה כו' עכ"ל [א] ק"ק דלפום הך דרשה לא חטא כלל בהריגת אוריה דהכי איתא שם בפ' במה אשה אף אוריה אי אתה נענש עליו משום דמורד במלכות הוה והכא קחשיב אוריה בשתים דחטא דוד וק"ל :

ח"א דף כב ע"ב אסור למנות את ישראל כו'. והא דלא מייתי ליה איסורא ממנין דמשה בחצאי שקלים ולא מנה אותן להדיא כמפורש ביה ולא יהיה בהם נגף וגו' דמשמע שהמנין שולט בו עין הרע להביא נגף י"ל דאיכא לפרושי דלקח מהם חצאי שקלים לכפרה על חטאו בעגל כמ"ש לכפר על נפשותיכם ולהגין בכך עליהם שלא יהיה בהם נגף אבל במנין בזק לא שייך לכפרה אלא משום איסור מנין וכן המנין בטלאים ליכא למימר משום כפרה כאו לקרבן דהא כולהו מדשאול הוו כדלקמן ואין אדם מתכפר בדבר שאינו שלו ועוד דלא הוזכר בהן לכפרה ודו"ק : עובר בלאו שנאמר והיה מספר גו'. ויש לדקדק אמאי לא מייתי בכה"ג מקרא דבדאורייתא דכתיב ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב וי"ל דההוא קרא לאו משום איסורא נגעו בו אלא דקאמר שלא יספר מרוב דהיינו מחמת ריבוי כ"כ שילאה הסופר למנותם אבל בהאי קרא דהושע לא מסיים ביה מרוב דמשמע דאיסורא קאמר שלא ימד ולא יספר וק"ל : בחול הים וכו'. פרש"י אלמא אית להו מנין עכ"ל ויש לדקדק לכאורה דהאי קרא דתורה עדיף טפי דכתיב כחול הים אשר לא יספר וגו' דמשמע דלית מנין לחול וי"ל כדלעיל דההוא קרא אינו מוכח דלית ליה מנין לחול אלא דמחמת ריבוי נמנע הסופר למנותו כדמסיים ביה מרוב ועד"ז מסיק כאן בידי אדם שלא יוכל למנותן משום שהוא נלאה מרוב המנין ונראה לפום הך דרשה יהיה לא ימד ולא יספר כפשטיה ולאו משום איסורא נגעו בו כדלעיל ודו"ק : בבזק כו'. השתא לא תא לסך קושיא דלעיל דלמא שמא דמתא הוא דלבתר דמייתי ויפקדם בטלאים משמע ליה נמי דומיא דהכא ויפקדם בבזק היינו בדבר שמנה אותן ולא שמא דמתא הוא וק"ל : א"ב מאי רבותא כו'. ר"ל א"כ מאי רבותא דמלתא שלא מנה אותן עתה ג"כ בבזק ולמה שינה לבסוף למנותן בטלאים אי לאו משום דלבסוף נתעשר וק"ל : על עסקי כו'. וכ"ל שעשה מריבה עם קונו והכי מפורש בפ' במה בהמה נלא בר גלא כו' והיינו שלוה לו לך והכית את עמלק וגו' מעולל ועד יונק משור וגו' והוא אמר ומה נפש אחת וכו' כל הנפשות הללו עאכ"ו וכו' ובפ' במה בהמה הביא רש"י זה הדרש ולא נקט במלתיה בהמה מה חטאה והיינו דעיקר מלתיה דכל הנפשות הללו כו' לא משמע אלא נפש אדם דמביאין עליו עגלה ערופה ובפרש"י בספר שמואל לא נקט במלתיה קטנים מה חטאו אלא בהמה מה חטאה ונראה דהיינו משום דלא מצינו בקרא שחמל שאול על הקטנים כלל אלא על מיטב הצאן והבקר וגו' ויש ליישב תלמודינו כיון דכתיב דחמל על אגג מסתמא דחמל נמי על הקטנים שלא חטאו כלל והוציאו קרא דוירב בנחל מפשוטו שעשה מלחמה ומריבה עם עמלק בנחל משום דמשמע בקרא דעמלק יושב בהר דכתיב וירד העמלקי והכנעני היושב בהר וגו' ודו"ק : אל תהי צדיק הרבה. דהיינו לרחם גם על הרשעים וקאמר כשאמר ליה שאול לדואג כו' א"ל בת קול אל תרשע הרבה כו' דכתיב בשאול ובכל אשר יפנה ירשיע דהיינו שהיה מרשיע להיות אכזרי באומות שזכר שם בהאי קרא וקא"ל בת קול אל תרשע הרבה להיות אכזרי גם בכהנים וק"ל : כמה לא חלי כו'. כבר נתקשו בזה המפרשים וכי משוא פנים יש בדבר ותירצו בזה דחטא שאול הוא גדול ביותר לפי שהוא דבר הנוגע במלוכה כמ"ש לך והכית וגו' מעולל ועד יונק וגו' משא"כ בחטא דוד שהוא חטא הכולל בכל ישראל אבל לישנא גברא דמריה סייעיה לא משמע כן ונראה לפרש בזה על פי מה שאמרו הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים והיינו גברא דמריה סייעיה לפי שהוא בא לטהר והודה על חטאיו וקבל עליו יסורים כדלקמן ולכך מן שמים סייעוהו לשוב בתשובה שלמה כמפורש בכמה מקראות בספר תהלים משא"כ בשאול דלא מצינו בו שהודה על חטא זה לפניו יתברך ב"ה ולא קבל עליו יסורין ולכך עלתה לו ודו"ק : במעשה דאגג כתיב נחמתי וגו'. וא"ת אכתי אמאי קאמר שאול באחת במעשה דאגג הא כבר כתיב מקודם זה במעשה דעולה שהקריב שאול קודם בוא שמואל שא"ל נסכלת וגו' ועתה ממלכתך לא תקום וגו' וי"ל דשמואל אמר לו כן שאם לא תקיים עוד מצות ה' לא תקום ממלכתך אבל לא היה חטא זה דעולה כדאי שינטל ממנו המלכות משא"כ במעשה דאגג שהקב"ה אמר לשמואל כן נחמתי כי המלכתי את שאול : איפרע מיניה כו'. ומסיק דאיפרעו נמי מגופיה שנלטרע כו' נראה בזה שאמר ישלם ארבעתים כדין הגונב לאן של חבירו וטבחו דישלם חמשה דהיינו הא' שהוא הקרן ועוד ארבעתים נוסף וה"נ בת שבע שנלקחה מבעלה הוי כעין גניבת הכבשה ולזה נפרע

 [א] נ"ב ולפי הנראה מסוגיא דשם היה בזה עון מה שלא דנו בסנהדרין וכמ"ש התוס' במגילה דף י"ד ע"ב דעכ"פ היה לו לדון אם הוא מורד במלכות ומ"מ לא נענש עליו כיון דמ"מ באמת היה מורד במלכות וא"כ דברי התוס' נכונים וז"כ :

נפרע דוד מגופיה שנצטרע דוגמת הקרן ועוד ד' ילדיו נוסף ובזה יתיישבו כל מה שדקדקו התוס' בזה ואין להאריך ובענין זה לפי שדימה את אוריה לעני שיש לו כבשה אחת ודוד לעשיר אמר דוד על עצמו בתפלה שגם הוא עני כמ"ש כי עני ואביון אני וע"ש שבבנין בהמ"ק אמר ואני בעניי הכינותי לבית ה' וגו' שעשירותי אינו שלי רק כולו לה' וק"ל: **ששה** חדשים נצטרע כו' דכתיב ישובו לי וגו'. מפורש פרק חלק: **קבל** דוד לשון הרע כו' ולא קבל. מפורש פרק במה בהמה ע"ש: **הא** איפרעו מיניה כו'. יש לדקדק דהא לאו מיניה איפרעו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דהס"ג לאו מיניה איפרעו בהסתה ויש ליישב דחלוקת המלכות כאלו איפרעו מיניה חשיב ודו"ק: **כבן** שנה שלא טעם טעם חטא כו'. דאחר שמלך חטא בא' במעשה דאגג אבל במלכו היינו קודם שמלך לא היה בו שום חטא: **נעניתי** לכם עצמות כו'. נראה דנקט עצמות משום דיש לחשוב בו חטא גדול במה שרדף אחר דוד מצד הקנאה בו לפי עינינו ואמרי' פ' שואל כל מי שיש בידו קנאה עצמותיו נרקבין ע"כ אמר נעניתי לכם עצמות שאול דכמו שנקבר בעצמות כדכתיב ויקחו את עצמותיהם וגו' כן הן עדיין קיימין ולא נרקבין מצד קנאה לדוד ודו"ק: **תלויה** לו מאחוריו כו'. נראה דנקט מאחוריו דלא הוה איצטריך ליה אלא לאשמועינן דלא איירי אלא בדופי שאינו נגלה ומפורסם כ"כ דוגמת אחוריו וכמו דופי ממשפחת האם דומיא שפרש"י דופי של מלכות בית דוד שהיה מצד אם אבל דופי שמצד אב שהוא מפורסם במשפחה הוא גנאי למלכות גם לדין של ד"כ דבעי אב מישראל ופסול ברק אמו מישראל ולזה נמי אפשר דנקט נמי קופה של שרצים שהשרצים אינן מגולין כ"כ בה כמו מצד משפחת אם והיינו נמי שא"ל חזור לאחוריך בפסול שאינו נגלה כ"כ ודו"ק: **מפני** שמחל על כבודו שנאמר ובני וגו'. ואמרי' פ"ק דקדושין דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ושם מפורש דאסור למחול כבודו לפי שהוא כבוד המקום: **כל** ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש כו'. הדמיון כנחש שהאדם ישופך לאש במקום עיקר חיותו ואתה לא תשופנו רק בעקב המקום היותר שפל כן יהיה נקימה ונטירה של ת"ח גם אם עשה אדם כנגדו דבר גדול לא ינקם בו רק בדבר קטן וזהו שאמר כל שאינו עושה כן דהיינו שאינו נוקם כלל או נוקם ג"כ בדבר גדול ה"ז אינו ת"ח שהיה לו ללמוד ממעשה נחש:

דף כג תוס' בד"ה שתים כו' ששהתה שתים ושלש שנים כו' אע"ג דהתם לאו דוקא כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל אע"ג דהתם לא הוי זה בכלל זה לגמרי שלש לא הוי בכלל שתים וחדא מתרתי נקטי ועוד יש ליישב דשתים דקתני בכלל מנין שלש הוא ולא ה"ל למתני שלש כיון דשתים קתני ליה ודו"ק: **בא"ד** ארבע וחמש צאן אבל לא שתים ושלש ופריך השתא ארבעה כו' עכ"ל כל"ל ומלת שלש שכתוב בנוסחות התוס' שלפנינו הוא טעות דליתא התם בברייתא ואדרבה מדקתני שתים דייקינן התם הא שלש מזבנינן וברישא קתני ד' וה' אבל לא שלש ומשני לה התם ועוד אי הוה קתני בברייתא ב' וג' הא ודאי דתקשה כיון דשלש דוקא לא ה"ל למתני ב' דהוי בכלל שלש ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה כמחלוקת כו' מכשירן להרמה הס"ד ואח"כ מ"ה שכשירה כו' דכתיב הס"ד ואח"כ מ"ה גלי כו' ומאליך אתה למד כו' ובד"ה מאי שנא כו' מדכתיב כהן עבודה היא ואח"כ בד"ה מדו כו' בזבחים הס"ד ואח"כ מ"ה ילבש כו' ובד"ה על בשרו כו' וה"ל למכתב ומכנסי בד על בשרו ומהדר כמי אולבש דרישא כו' החסרים כאן מכהונת הדיוט עכ"ל כל"ל מפי' ישן: **תוס'** בד"ה ילבש כו' וק"ל גבי הוצאה מנלן דבעי ד' בגדים כיון כו' עכ"ל יש לדקדק מהיכא פסיקא ליה דבעי בהוצאה ד' בגדים דאימא דקושטא דמהאי טעמא דאין דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש נימא דלא נילף הוצאה מהרמה לענין ד' בגדים אלא לענין מה להלן בגדי קודש כו' כדאמרי' לר"ל ויש ליישב דמשמע להו הא דאר"י מחלוקת בהוצאה אבל בהרמה ד"ה עבודה כו' דמחלוקת בהוצאה היינו אי הוה עבודה דומיא דד"ה בהרמה דעבודה היא וא"כ כיון דלת"ק הוי הוצאה עבודה ע"כ דבעי ד' בגדים דאל"כ תקשי לך יש לך עבודה דכשירה בב' כלים ודו"ק: **בא"ד** לפשיטה דהרמה כדלעיל ואמרינן בפרק כו' כל"ל:

ח"א דף כג ע"א הנעלבים ואינן עולבין כו'. מפורש במס' גיטין: **דנקיט** ליה בליביה כו'. פרש"י ואם בא אחר לנקום נקמתו כו' ע"ש והוא דחוק ובע"י פי' שאינו עושה נקמה כו' אלא מניח עלבונו למקום עכ"ל וזהו יותר דחוק ונראה לפרש משום דהמקשה פריך מהא דשומעים חרפתן ואינן משיבין קמשני ליה גם שאין לאדם להשיב מ"מ נקיט ליה בליביה לנקום בו אח"כ ג"כ לעשות מעשה נחש: **ומפיים** כו'. והא דאמרי' בפ' כל כתבי לא סליקנא בישא אבי סדיא עד דמחילנא לכל מאן דמצערי לי היינו נמי כדמפייסו ליה וקאמר גם שלא נתפייסתי מיד מ"מ באותו יום קודם שכיבה נתפייסתי וק"ל: **שקשה** עליהם טהרת כו'. וכן מצינו בקרוב לחורבן בית שני שהיה בהן הרבה שפיכות דמים ע"י פריצי ישראל ור' צדוק באותו זמן היה כדאיתא פ' הניזקין ודו"ק: **שפך** מנשה עד אשר גו'. לקמן מסיק ומייתי מיניה דקל ש"ד ויש לדקדק בזה דהאי עובדא בדורו של ר' צדוק בזמן בית שני הוה וא"כ מאי מייתי ראיה מבית ראשון אבית שני דהא אמרי' פ"ק בית ראשון חרב מפני ג' דברים ע"ז וג"ע וש"ד ומייתי ליה מהאי קרא ומקדש ב' מפני מה חרב מפני שנאת חנם ויש לומר דמ"מ מייתי מיניה כיון דמצינו מפורש דקל בבית ראשון ה"ה בבית שני קל קלת: **ע"ב להרבות** בבכיה כו'. ר"ל דמהני טעמי גופייהו דקאמרת דלא שייך עגלה ערופה בעזרה ובירושלים קאמר ר' צדוק הכי להרבות הבכיה דבמקום שמביאין עגלה ערופה כתיב וכפר הדם אבל בעזרה וירושלים כיון שאין מביאין עגלה ערופה במה יתכפר הדם ובזה יתיישב שבא אביו של תינוק כו' ואמר הרי הוא כפרתכם ר"ל כיון שא"א להתכפר בעגלה ערופה הרי הוא כפרתכם:

דף כד בפרש"י בד"ה מאי לאו ר' יודא ור' דוסא בהא פליגי דר' יודא דריש ילבש להביא מצנפת ואבנט דסבר עבודה היא ור' דוסא סבר כו' ובד"ה ד' עבודות כו' מוזהר עליהן זר אין חייב כו' ובד"ה ולוי כו' ומרבויא דלכל דריש כו' כל"ל מפי' ישן: **תוס'** בד"ה ולוי רבי כו' דהא עבודת מזבח נמי היא ומה ראית למעט אותה כו' עכ"ל ר"ל למעט אותה משום דלאו תמה היא אימא אדרבה למעט תרומת הדשן משום דסילוק הוא וק"ל: **בד"ה** אין בכלל וכו' כדקאמר דבר לכל דבר ואפילו את"ל דלכל מרבה הזאות שבפנים ושבמצורע מ"מ קשיא כיון דלכל משמע כללא אימא אדרבה כדפריך לאידך גיסא הוה לן וכו' וכה"ג אמרינן בריש פ"ק דזבחים אימא יעשה כלל זבח פרט כו' כל"ל ובתוס' שלפנינו נתערבו הדברים ודו"ק: **בא"ד** או שה פרט וכל כלל בהמה חזר ופרט כו' עכ"ל בכל ספרים שלפנינו בנזיר ליתא הכי אלא דה"ג או שה פרט וכל בהמה כלל לשור חזר ופרט כו' דהשתא הוי שפיר שום תיבה מפורש אלא מאותו ענין והוי ממש כההיא דוכל בהמתך ותו לא מידי ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה ולא עבודה וכו' חוזר ומוציאן ובד"ה ועבדתם וכו' עבודה תמה שהוי"ו מוסיף כו' דלא כתיב ביה וי"ו הס"ד ובד"ה אלא מעתה דעבודת מתנה מחייב בהיכל זר הס"ד ואח"כ מ"ה זר שסידר כו' מפי' ישן דהשתא יתיישב קצת הכא לשון אלא מעתה כו' דאדרבא קאי דאי לאו דרבא הוה איכא למימר דבכל עבודות שבהיכל לא יתחייב זר מיתה דלא מפורש בקרא אלא לכל דבר המזבח דהיינו דחוץ ולמבית לפרוכת היינו לפני ולפנים אבל מדבעי רבא סילוק בהיכל על כרחך דפסיקא ליה בעבודת מתנה בהיכל דחייב לכך פריך אלא מעתה זר שסידר השלחן כו' דהיא עבודת מתנה בהיכל ליחייב ומשני דלאו תמה היא משום דאיכא סידור בזיכין אחריה וכן יש לפרש אלא מעתה בכל הקושיות דלקמן לבד מהך אלא מעתה זר שסידר המערכה כו' דהוה נמי בחוץ ליכא לפרש הכי ולכך כתבו התוספות שם לא ידענא למאן פריך כו' ודו"ק: **בד"ה** בהא פליגי רב כו' מערכת עלים תמה וגומרת כו' תחלת סידור אחר הוא ורב סבר לאו עבודה תמה דהם סידור אחד הוא הס"ד ובד"ה ובין לפנים הזאות שעל הפרוכת בין כו' דיום הכפורים הס"ד ובד"ה בין דבר כו' הקטרה הס"ד ואח"כ מ"ה כדאמרן שהיו כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה והמקטיר כו' ואף המקטיר אף בעולת כו' ולא מבעיא במילוי כו' עכ"ל כל"ל:

דף כה בפרש"י בד"ה דאי ס"ד כו' אלא מכנסי חול אלמא כו' פושטין מכנסי חול ולובשין למכנסי קודש כו' ובד"ה מלבישין אותו מכנסי קודש כו' ובד"ה כדקתני כו' בפרק שלישי שהיו כו' וכמה הן וכו' הד"א כו' ובד"ה החזה כו' ומכאן בלא ראשי צלעות ובד"ה והגרה הוא הצואר ובו מחובר כו' ובד"ה והיין שלש לוגין כו' ובד"ה שלשה עשר כו' בפייס זה הראשון כו' עכ"ל כל"ל: **תוס'** בד"ה אין ישיבה כו' דהא בשמעתין משמע דלישב נמי הוי כעזרה עצמה כו' עכ"ל והיינו ממאי דקאמר ואי ס"ד פתח א' כו' זקן יושב במערבה והתנן כו' מיהו ראייה גמורה ליכא דאימא דהכא בפתוחות לקודש דאסור לישב היינו משום דאיכא נמי חציה בקודש משא"כ התם דאיכא לאוקמא ביושב לאכול בכולה בחול ואפילו פתוח לקודש וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה לא היה כו' ומכניס להיכל ונותן על כו' ובד"ה מי מקבל כו' דלא מנה לה במתני' כהן כו' ובד"ה דרך הלוכו כו' הקודש קודם הס"ד ובד"ה דרך הפשטו מצד הרגלים לצד הראש הס"ד ואח"כ מה"ד דרך נתוחו כו' וסדר הולכתן פליגי הני תנאי כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה ת"ש כו' הכא דלא טריחא מלתא דמלי כו' ובד"ה מנין כו' בכלל הראש הוא הס"ד ואח"כ מ"ה נותן פדר כו' לכל הנתחים דכיון דהראש קודם כו' כל"ל:

דף כו בפרש"י בד"ה דמורי כו' בישראל הס"ד ובד"ה שזכה בו שחרית אינו איש בעבודה כל"ל: **תוס'** בד"ה אלא כהן כו' והא ע"כ היה צריך להפיס ערבית בשביל סידור ב' גזירין כו' עכ"ל ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו דהא ע"כ היה צריך להפיס ערבית בכל יום בשביל הקטורת דלא שנה בה אדם מעולם וי"ל דלא שנה בה אדם היינו ביומא אחרינא אבל באותו יום חד פיים הוה ומי שזכה בו שחרית זכה בו ערבית מיהו למאי דמשני כי תניא ההיא בקטורת ה"מ לאקשויי מקטורת דע"כ צריך להפיס ערבית אלא דניחא להו להקשות בעיקר מלתיה דר"י מב' גזרי עלים ודו"ק: **בא"ד** נפישי להו פייסות לר' יוחנן לרשב"י נמי תקשי כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** דתנן ראב"י כו' בתמיד פ"ה ולעיל בפ"ק דפריך כו' עכ"ל כל"ל: **בא"ד** דזמנין דבהעלות אברים מכבש ולמזבח זכה אחד מהך שזכו להוליך לכבש כו' עכ"ל משום דלרבנן העלות אברים מכבש למזבח פיים אחרינא הוה חדשים עם ישנים ואפשר שיפול הגורל על הישן שזכה כבר להוליכם לכבש אבל כל הנהו מתני' בחג ביו"ד ובבין הערבים י"א ובשבת בחג י"ב לא הוי בפיים אחרינא אלא כהן שזכה בתמיד כולהו נמשכין אחריו וא"א שיפול הגורל רק כ"א מעבודות לכהן א' מיהו ק"ק אמאי לא תירצו בפשיטות דלא חשיב בהך מתני' אלא כולהו דהוו בפיים א' אבל העלות אברים מכבש למזבח לא תני ליה משום דהוה בפיים אחר וכל"ל לקמן ע"ש ודו"ק: **בד"ה** ולי מסכתת כו' תימא כו' דחוזרין ומפיסין לתמיד של בין הערבים כו' א"כ היו חוזרין ומפיסין נמי להקטרת כו' ונפישי להו כו' עכ"ל ר"ל דהוו ששה פייסות אבל קשה דאכתי אין זה מספיק דאימא דההיא דתני חמש כראב"י אתיא וס"ל כרבי יודא ולא הוה בשחרית רק ג' פייסות ובערבית היו חוזרין ומפיסין לתמיד וחוזרין ומפיסין לקטורת והוו להו שפיר ה' פייסות בכל יום ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה בין הערבים כו' שני גזירין אלא בכהן א' כו' ובד"ה ולי אמר' כו' י"ב בין הערבים כו' מקצה ויוצא בו והוא הנסוך עכ"ל ובד"ה אימא כו' שני גזירין עוד בבוקר כדכתיב וערכו שנים עכ"ל כל"ל: **בד"ה** ה"ג והא תניא כו' וע"כ לית ליה דראב"י דא"כ בצרי להו פייסות כו' והוצרך לו כהן כו' עכ"ל ר"ל דהא דקאמר אלא כר' יודא לאו לענין מחתה דקאמר ר' יודא הוא דלא שייכי הכא דלא חשיב הכא פיים של קטורת אלא דקאמר אלא כר' יודא לענין דבעי כהן אחר בהעלאת אברים מכבש למזבח דע"כ דלא ס"ל כר"י כראב"י דא"כ בצרי לדידיה פייסות וכוונתו בשאר דבריו תבא על ביאורם בדברי התוס' וק"ל: **תוס'** בד"ה ההיא דלא כו' והתניא י"ז פי' בכל בוקר כו' בכל הפייסות דהיינו י"ג כו' והיינו דלא כראב"י כו' עכ"ל אבל ק"ל כיון דע"כ הך ברייתא דתנא לעיל מינה פעמים י"ג ופעמים י"ד ופעמים ט"ו ופעמים ט"ז לא מתפרש בכל הפייסות אלא בפיים השייך לתמיד כפרש"י א"כ מי הכריח לתלמודא לפרש הך ברייתא דפעמים ט"ז דהיינו בכל הפייסות אימא דהך ברייתא נמי לא איירי בכל הפייסות אלא בפיים של תמיד דהוו ט"ז כהנים ואתיא דלא כראב"י וכפרש"י וי"ל כיון דלאו בכל הפייסות איירי אלא בפיים של תמיד לא ה"ל לממני בתמיד ט"ז כהנים עם אותו כהן המעלה אברים מכבש למזבח דכל הנהו ט"ז כהנים הוו בפיים אחד וכהן המעלה אברים כו' היה לו פיים אחרינא ודו"ק: **בא"ד** והא תנא דהכא דאית ליה י"ז אית ליה ה' פייסות כו' עכ"ל ק"ק דאין זה מוכרח דאימא דההוא דתני י"ז ס"ל כת"ק דר' יודא דס"ל דלא הוה פיים אחר במחתה אלא בההוא פיים דקטורת העומד לימינו זכה במחתה כמ"ש התוס' לעיל דהשתא לא הוו בט"ז כהנים אלא ד' פייסות דהיינו חד דתמיד שזכו בו י"ג כהנים וחד דתרומת הדשן וחד דמעלה אברים מכבש למזבח וחד שזכו בו תרי כהנים דקטורת והמחתה וק"ל:

ח"א דף כו ע"א ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי כו'. כתבו בתוס' יש מקשים אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה ומחוקק מבין רגליו וי"ל דההוא בברכה הוא דכתיב כו' עכ"ל והוא דחוק דנהי דבברכה הוא דכתיב וכי לא נתקיימה ברכת יעקב א"ו ונראה ליישב דההוא קרא לא יסור שבט מיהודה ומחוקק גו' על הממונים מפי המלך משתעי כדאמרי' פ"ק דסנהדרין לא יסור שבט גו' אלו ראשי גליות שבבבל ומחוקק גו' אלו נשיאים שבא"י משא"כ בלוי דכתיב יורו משפטיך גו' וכן ביודעי בינה גו' דמשמע שהם ממונים מפי הקב"ה וכן יהודה מחוקקי דכינוי היו"ד מורה על שממונה מפי הקב"ה ומשני דאע"ג דיהודה נמי ממונה על כך מפי הקב"ה מ"מ לא סלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא והא דאמרי' פרק חלק דהלכה כדוד בכ"מ וה"נ בעירובין דוד דגלי מסכת כו' היינו איהו גופיה שהיה מלך אבל שאר אינשי משבט יהודה גם שהיו חכמים לא זכו להיות הלכה כמותם משא"כ בשבט לוי ויששכר שחכמים שבהם מורים הוראות אליבא דהלכתא וק"ל: **סליק פ' בראשונה**

דף כז גמרא ואימא ה"נ לגופיה אלא והקטיר וגו' למעוטי הפשט וניתוח והקריב כו' סוגיא זו קשה להולמה דמאי פריך אקרא דוערכו אימא לגופיה כו' דהא לא אצטריך לגופיה כפרש"י דמלתא דלא מיעכבא כפרה מונחנו איכא למילף דמדגלי בה דבעי כהונה לא אצטריך למיהדר למיכתב כהונה בהערכת נתחים כו' ועוד קשה דלא שייך הכא הך מלתא והקריב הכהן את הכל המזבחה זו הולכת אברים כו' דמייתי לה לעיל גם במדרש ילקוט מייתי הך דרשה למעוטי הפשט ונתוח מקרא דוערכו ולפי סוגיא דילן הכא לא מפיק ליה למעוטי הפשט וניתוח אלא מוהקטיר הכהן וגו' וי"ל קצת הא דפריך ואימא לגופיה אקרא דוערכו דסמיך אדרשה דלקמן דיליף מהאי קרא וערכו שני בני אהרן ב' הכהנים ב' למדו לטלה כו' דאצטריך האי קרא להך מלתא ולא תילף מיניה למעוטי הפשט ונתוח ול"ע: **בפרש"י** בד"ה דהוה מסבר כו' והכי מסבר ליה כו' ובד"ה וכי מאין באתה ליסנא דמתניתא הוא כו' ובד"ה ת"ל ושחט כו' אבעלים קאי וסמך ידו וכו' הד"א ובד"ה אלא מהכא וכו' הרי למדנו מקבלה וכו' למעוטי הפשט ונתוח כו' ובד"ה לא ס"ד דלא נבעי סידור כו' ובד"ה למעוטי כו' כהונה לא אצטריך כו' בהערכת נתחים והע"ג כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה אלא מהכא וכו' פסולה והכא דריש וכו' ובד"ה הולכת וכו' ממעט סידור הקשה הר' אליהו וכו' כדאמר בשמעתין הד"א ואח"כ מ"ה תחילת עבודה וכו' לאיכא דאמרי דלעיל כו' כל"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה הוי אומר וכו' ואמר מר העולה עולה ראשונה וכו' עלים ואם דכתיבי בבן בקר לאו כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה למימרא וכו' והדר פריך מתרומת הדשן אי ס"ל כרב דלא כו' בירושלמי יש זר שתרם ר' יוחנן כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** אין זר חייב כו' ודישון מנורה תחלת הדלקה היא וכו' עכ"ל כל"ל ל"ע ומה בכך דהוי תחלת הדלקה כיון דהדלקה גופא אין זר חייב עליה מיתה דהכי מסיק לעיל הדליק זר ליחייב הדלקה לאו עבודה היא ודו"ק: **בד"ה** איכא כו' אטו כל כי האי גוונא כו' וגמר עבודת עיכול אברים כו' וסידור ב' גזירי עלים לא הויא אלא ביממא כו' ומשני סוף עבודה כו' עכ"ל כל"ל [א] וק"ק דמשמע להאי ליסנא סבר ר"י דסידור ב' גזרי עלים עבודת לילה הוא כדמייתי סייעתא אף אנן נמי תנינא כו' וא"כ אמאי לא קאמר בפשיטות דסדר מערכה לא הויא עבודה תמה כיון דיש אחריה עבודה בלילה סדור ב' גזרי עלים ויש ליישב ודו"ק: **בא"ד** דחשיבא עבודה לר' יוחנן גופיה אליבא דת"ק כו' כל זה מאיכא דאמרי דלעיל איכא דאמרי ליסנא כו' כיון דחשובה כ"כ יפיסו לה כו' דקא פריך למימרא דעבודה תמה כו' דזמנין שנעשה בלילה יש אחריהן כו' מת"י כל"ל:

פ"ק

קרני ראם [א] נ"ב איני מבין דכאן לא סבר עדיין דשני גזירי עלים הוי עבודת לילה אלא לבסוף מסיק דהכא איתמר ולס"ד הוי שני גזירי עלים עבודת יום:

דף כח גמרא ה"ק יפייסו לה בפני עצמה אלא כדאמרי' כו' כצ"ל וכן נראה להגיה מדברי התוס' דמכח קושיא זו דיפייסו לה בפני עצמה חזר התלמוד מאיכא דאמרי וקאמר אלא כדאמרינן ללישנא קמא דזר שסידר ב' גזרי עצים חייב מפני שהיא עבודה דהשתא לא תקשי יפייסו לה בפני עצמה כמ"ש התוס' וק"ל : **בפרש"י** בד"ה והרי כו' דאברים ודתרומת הדשן הכא דהא כו' ואגב שיטפא כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה יפייסו כו' כיון דדמי לה לסייעתא כו' לפי דבפיים דשחרית היו מפיסין נמי אאברי תמיד כו' עכ"ל כצ"ל משום דר' יוחנן גופיה קאמר לעיל דאין מפיסין אתמיד של בין הערבים הולרך לומר הכא דקאמר באברים ופדרים דמפיסין לה בפני עצמן היינו דבפיים דשחרית היו מפיסין נמי אאברי תמיד של בין הערבים ומאן דזכה באברים בשחרית זכה בהו בערבית וכולהו אברים בפיים אחד דשחרית נתפייסו ואין מפיסין בתמיד של בין הערבים דקאמר ר"י היינו דאין מפיסין שוב שנית בערבית ודו"ק : סליק פרק בראשונה

פרק אמר להם הממונה

ע"ב גמרא שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש גו' אלא כו' כצ"ל והיינו קרא דכתיב בפ' עקידה כדמוכח מדברי התוס' וק"ל : **בפרש"י** בד"ה מכי משחרי כו' וצללת עליהן כו' הכותל בעביי ומיצל חודו של שפת עביו כו' ובד"ה אמר איהו זה שעל הגג עכ"ל הס"ד כצ"ל :

ח"א דף כח ע"ב צלותיה דאברהם מכי משחרי כו'. היינו תפלת מנחה ואע"ג דבפ' ת"ה ילפינן ליה מילחק מדכתיב ויצא ילחק לשוח גו' כתוב בספר ערוך דלא הזכיר הכא אברהם אלא מפני שהוא עיקר וזו השיחה תפלת להרים מאביו מסורה לו כו' ע"ש וכה"ג כתבנו בפ' ת"ה : **אלא** שזריזין כו'. שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש וגו' כצ"ל עי' בתוס' הכא ובפ"ק דפסחים : **דאצטגנינות** גדולה היתה בלבו של אברהם כו'. מפורש פ"ק דב"ב : **שנאמר** ואברהם זקן בא בימים וגו'. משום דבכל מקודם זה כמו ת' שנים כתיב באברהם ואדני זקן דהיינו כמשמעו וא"כ האי קרא דזקן בא בימים לא אצטריך אלא לכך דרשה זקן ויושב בישיבה דהיינו זה קנה חכמה וכן ביצחק וביעקב לא בא הכתוב לספר גנותם שהיו שגי נהור בזקנותם אלא מתוך שהיו מרבים בישיבה הותם כח הראייה מהם ועוד נראה לפי מה שהקדים המאוחר דהיינו היו במצרים כו' ובתר הכי אברהם אבינו כו' הוא מטעם לפי שמעלת זקן באבות היה אפשר לפרש על הזקנה ממש ולא ע"ש זה קנה חכמה אבל בזקני ישראל מוכחת ממקומו כדאמרי' בפ"ק דסנהדרין אתך בדומין לך מומחין ויושבין בישיבה כמו משה שלימד בישיבה לכל ישראל ובתר הכי ילפי בג"ש זקן דאברהם יצחק ויעקב מזקנים שכולן ע"ש זה קנה חכמה נאמר וכדאמרי' פ"ק דקדושין והדרת פני זקן יכול אפי' זקן אשמאי ת"ל זקן כו' : **שנאמר** שבעים איש מזקני ישראל ונראה יושב בישיבתן דזקנים לאו ממש הוא שהרי היו אסורין בפני לבן משה תוך ג' פרסאות כדאמרי' פ' הדר אלא כדאמרי' פ' כילד מעברין כילד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן כו' נכנסו זקנים למדו כל ישראל דמפי משה לא היה אפשר שילמדו כל ישראל : **המושל** כו'. דלפי פשוטו שמושל בנכסי אברהם לעשות בהן כרצונו זה אינו דגם אם האדון נותן כל אשר לו ביד עבדו מ"מ אין לו שום ממשלה לעשות בהם כרצונו וע"כ דרשו שמושל בתורת רבו כל מה שקבל מרבו הותר להושיב ישיבה וללמד לאחרים ולא בדברים אחרים שאסור לו בפני אברהם רבו . וכה"ג דרשו **דמשק** שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים דהיינו בדבר זה הותר לו להושיב ישיבה ללמד לאחרים ודרשו כן שהנראה דאליעזר לאו מדמשק היה כפי' התרגום משום דדמשק מארץ ארם היא ואליעזר עבד כנעני היה מארץ כנען ועוד שלא תמצא במקרא שם המתייחס אל המקום קודם שם הפעלם כמו יפתח הגלעדי נבל הכרמלי והרבה מהם שהשם המתייחס אחרי המקום הוא אחר שם הפעלם ודו"ק : **קיים** אברהם אבינו כל התורה כולה . יש לדקדק בכל נוסחות שלפנינו ספ"ב דקדושין איכא הכי משנה שלימה עשה אברהם כל התורה עד שלא ניתנה שנאמר עקב וגו' ומאי אתא רב לאשמעינן ואדפריך הכא אמילתיה דרב ואימא ז' מצות כו' לפרוך אמתני' דקדושין ויש לומר דניחא ועדיפא ליה למפרך אדרב משום דהתם לא משמע אלא שעשה כל המצות והיינו העשיים אבל לישנא דרב קיים כל התורה משמע נמי אלאוין של התורה : **מילה** כו' . אין זה שינויא כלל אלא אדרב שימי בר חייא פריך תלמודא אמאי נקט בפירכתו שבע מצות ולא נקט נמי מילה וקאמר אלא אימא שבע מצות ומילה ל"ס הגירסא בע"י אלא שבע מצות ויותר נכון גירסת הילקוט דגרסי' מעיקרא ואימא שבע מצות ומילה כו' : **מצותי** חקותי ותורותי ל"ל כו' . עיין בפרש"י בחומש משמרתי גזירות להרחקה כו' מצותי דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם כו' חקותי דברים שילה"ר ואוה"ע כו' ותורותי להביא תורה שבע"פ הל"מ עכ"ל וכתב הרא"ם אבל ביומא כו' קיים אברהם אפי' עירוב תבשילין כו' תורותי א' דברי תורה וא' דברי סופרים והרב לא פנה אליו משום דמתמלת תורותי משמע דתלווייהו הן תורותיו של הקב"ה וא"א זה משום דדברי סופרים אע"פ שלווהו השם כו' מ"מ אין דרך הפשט סובל שיקראהו תורתי עכ"ל בכל נוסחות גמרות שלפנינו ליתא כמ"ש הרא"ם אלא דגרסי' ה"ג במתניתין כפרש"י בחומש א' תורה שבכתב וא' תורה שבעל פה מיהו הך תורה שבעל פה הנזכר במתניתין על כרחך דבר שהוא מדרבנן ואסמכוהו רבנן אקרא דאעירובי תבשילין מייתי לה ומוכח פ"ב דביצה דעירוב תבשילין אינו אלא מדרבנן אבל תורה שבעל פה שבפרש"י בחומש היינו דבר שיש לו עיקר מן התורה אלא שאינו מפורש כגון הלכה למשה מסיני וע"כ הנראה כי תורה שבעל פה כולל כל מה שאינו מפורש בתורה בין שיש לו עיקר מן התורה כגון הלמ"מ ובין שאין לו עיקר מה"ת כגון עירוב תבשילין דאסמכוהו אקרא ורש"י בפי' החומש חדא מינייהו נקט ושכתב הרא"ם דמה שנלטווינו מלאו דלא תסור אין דרך פשט סובל שיקראהו תורתי אינו מחוור דהא משמרתי שהביא רש"י גזירות להרחקה כגון שניות לעריות וכיוצא בו דמסקינן פ' כילד דמדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא וא"כ אינו אסור אלא בלאו דלא תסור ואפ"ה דרך הפשט סובל פירושו שיקראהו משמרתי כמ"ש רש"י בחומש . ודע שכתב הרמב"ן ע"ז בפי' החומש ויש לשאול א"כ איך הקים יעקב המצבה ונשא ב' אחיות וכדעת רבותינו ד' ועמרם נשא דודתו כו' והיאך אפשר שיהיו נוהגים היתר במה שאסר אברהם אביהם על עצמו כו' ע"ש באורך והנראה בכל זה דמה שנשא יעקב ב' אחיות כו' י"ל כיון דבנות נכרים היו האמהות וכשנשאו ליעקב נתגיירו אין להם קורבה כלל ולא נאסרו ליעקב כלל דקטן שנולד דמו ודבר זה גם התורה עתידה להתיר ואפי' לר"א דאמר פרק ארבע מיתות כל ערוה שהוא משום שאר אם כנס יוליא ומשום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה י"ל דהארבע אמהות לא הוו אחיות מן האם אלא מן האב תדע דלא היו אחיות מן האם דלר"א דאוסר בני נח בשאר אם א"כ יעקב שהיה אז כבני נח איך נשא אחיות מן האם דמה שנאסר לבני נח ודאי לא הותר לו ובהכי ניחא נמי למאי דבעי למימר התם לר"א הא דכתיב אחותי בת אבי אך לא וגו' ממש הוא דשרה אחות אברהם מאב היתה תקשי ליה איך נשא אברהם אחותו מן האב כיון שהוא דבר שעתידה התורה ליאסר ואברהם קיים כל התורה אפי' עירוב תבשילין אלא כיון שנתגיירו שרה ואברהם כשנימול וקיבלו עליהם לקיים כל התורה ה"ל אברהם ושרה כקטן שנולד דמי ומשום דשמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ליכא הכא דשאר אב אין לנו ולפי מה שכתבו בפרק נושאין אהא דאברהם שנשא הגר שהיתה מצרית שנית אע"ג שהוא דבר שעתידה התורה ליאסר היינו משום דבכבר נשאה קודם שנימול שאז לא קיים עדיין כל התורה שוב לא גירשה אחר שנימול משום דעתידה תורה ליאסר כיון דלא היה מצווה ע"כ ה"נ הכא איכא למימר נמי דאברהם שנשא את שרה קודם שנימול והותרה לו אז אחותו מן האב כשנימול אח"כ שוב לא גירשה משום דבר שעתידה תורה ליאסר כיון דלא נאסרה לבן נח וה"נ ברחל ולאה איכא למימר כיון שנשא רחל בהיתר דרחל נתקדשה לו בעבודת שבעה שנים ולאה נשאה בערמת לבן אותו לא הוציא שוב אחת מהן משום שהוא דבר שעתידה תורה ליאסר כיון דלא היה מצווה אז מיהו בבלהה וזלפה ליכא למימר הכי לפי דעת מי שאומר שגם הם אחיות היו והא דעמרם שנשא דודתו נראה דלק"מ דע"פ רוח הקודש עשה כן שנשא דבר שעתידה התורה ליאסר כי ידעו מתחלה בנבואה שתלד בן המושיע כמ"ש בסוטה מרים הנביאה אחות אהרן ולא אחות משה מלמד שהיתה מתנבאה כשהיתה אחות אהרן ולא אחות משה ואמרה שתלד אמי בן המושיע את ישראל והא דהקים יעקב מצבה כו' כבר אמרו בזה מדכתיב אשר שנא ה' וגו' אע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה הנכרים חוק לעבודה זרה ודו"ק : **עירוב** תבשילין . כתב בע"י נסתפק ר"י אמאי נקט עירוב תבשילין טפי מכל מצות דרבנן ונראה דהיינו קילותא שאינה אלא לזכר בעלמא שיברור מנה יפה לשבת כו' ע"ש ובספר יוחסין כתב בזה סוד כו' שהוא אברהם אידם העולם שנאמר הרימותי ידי גו' וככר ידוע כי טעם עירוב משום זכור את יום השבת מאחר שבא להשכיחו כדי שיברור מנה יפה גם לשבת כו' ע"ש באריכות :

דף כט תוס' בד"ה אלא אפילו כו' משלמים גמרי דלא לשחוט ליה אלא כו' עכ"ל מיהו האי קרא בשלמים לא אצטריך למיכתביה דפסול משום פתיחת דלת כיון דבלא"ה פסול משום שהוא קודם תמיד אבל בתמיד ודאי דהוה אצטריך למכתב ההיא פסול דפתיחת דלת ודו"ק : **בא"ד** וקאמר התם דמלינה בראשו של מזבח כו' עד שעשאום כמי שנטמאו כו' עכ"ל ק"ק [א] לפי סברת קושייתם דמדמו הך דהכא לדהתם נ"ל למימר התם דס"ל מלינה בראשו של מזבח דהא א"כ דס"ל כמ"ד לינה מועלת בראשו של מזבח ואסור להקטיר האימורים מ"מ מתאכיל הבשר משום דעשאום כמי שנטמאו כו' כדבעו למימר בהך דהכא דנשתרי הבשר בזריקת דם כו' ודו"ק : **בא"ד** כל הקדשים שהקריבו קודם תמיד של שחר או שעכבן אחר כו' כצ"ל : **ע"ב** בא"ד לשון התוספתא משמע דאפילו כו' ונראה דפסולין דקאמר היינו הבשר מלאכול כו' עכ"ל ק"ק דאין זה מספיק למה יהיה הבשר פסול לאכול אפילו מדרבנן כיון דכבר נזרק הדם תשתרי הבשר דליכא הכא ההיא גזירה שכתבו לעיל דלמא אתי להקטיר האימורים כיון דכבר נזרק הדם ודו"ק : **בד"ה** נסדרים כו' שהקטיר הקומץ בלילה ולהכי תלא כו' ומיהו בחנם דחק רש"י כו' עכ"ל ק"ק [ב] דאימא דדחקו לרש"י לפרש כן דבקידוש הקומץ איירי ולא בנתקדשה כל המנחה בכלי משום הך קושיא שהקשו דבלא נקמלה נמי תלא לבית השריפה כו' ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה פסולה כו' מחוסרת זמן עכ"ל ולי נראה דל"ג פסולה דהא מסקנא דשמעתין לא חשיב סידור יום ראשון סידור אלא כסידור הקוף וכמונח בקופסא דמי ולמה יפסל הלחם בהקטר הבזיכין והלא לא קידשו השלחן ללחם כלל אא"כ פרקו בשבת הבאה ויחזור ויסדרנו והכי מוכח נמי מדקתני כילד יעשה אלמא יש תקנה לדבר וה"נ גרים בפר"ח איש רומי מתיב ר' זירא כו' והקטיר הבזיכין בשבת כילד יעשה כו' ורבותא הוא דנקט דאע"ג דהקטיר הבזיכין בשבת כמו שרגילין לעשות יביא בזיכין אחרים ויסדר עם הלחם עכ"ל העתקתי כל זה מפרש"י ישן : **בד"ה** נעשה כמי שסדרו כו' וקדוש ליפסל וכשמגיע זמנו אין השלחן מקדשו עד כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וכל יתר שלפנינו אינו שם ור"ל כשמגיע זמנו אין כו' קאי אנסדר קודם ליל שבת כו' דקאמר לעיל ודו"ק :

ח"א דף כט ע"א הרהורי עבירה קשים מעבירה כו'. רש"י פירש בזה דהרהור עבירה הוא קשה לגוף אדם שאינו ממלא תאותו יותר מאותו מעשה העבירה ועי' במפרשים דרכים אחרים ועי"ל ע"פ מ"ש בהוריות ובנזיר משל לוט וב' בנותיו הם שנתכוונו לשם מלוה לדיקים ילכו בם לוט שנתכוין לשם עבירה ופושעים יכשלו גו' ואפי' הרהור בלא עבירה כגון נתכוין להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה עון סליחה וכפרה כדקאמר התם במס' נזיר וק"ל : **מה** אילה זו קרניה מפצילות כו'. ר"ל שמתחדשין קרניה בכל שנה ומפצילות כפרש"י לקמן כך השחר מתחדש בכל יום ומפציל לכאן ולכאן : **מה** אילה זו רחמה צר כו'. כדאיתא במדרשות מפני שרחמה צר מצטערת הרבה בעת לידתה והקב"ה מזמן לה נחש ומכישה כו' ע"ש : **אף** אסתר סוף כל הנסים כו'. לכאורה דהגלות נמשלו בכ"מ ללילה והגאולה ליום וא"כ בהיפך הל"ל דאסתר נמשלה לערב מה ערב סוף כל היום אף אסתר סוף כל הנסים שנמשלו ליום וי"ל כלפי מ"ש דהנסים המפורסמים בטוה"ז התחילו במלות לילה כמו שייסד הפייט אז רוב נסים הפלאת בלילה כו' ומסיים בו שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה כו' והשתא ניחא דקאמר דאסתר סוף כל הנסים שבטוה"ז הנעשים בלילה גם שהנסים נמשלו ליום . ומקשה **והאיכא** חנוכה שהנס ההוא בנרות דחנוכה היה נמי בלילה ומשני לא ניתן ליכתב כו' ולכך הפייט נמי לא הזכירו : **למה** נמשלה תפלתן של לדיקים לאילה כו'. לכאורה קשה דהא למה נמשלה לשחר קאמר והא פריך למ"ד לא ניתן ליכתב הא איכא חנוכה וא"כ מאי משני ליה כדר' בנימין כו' למה נמשלה כו' לאילה כו' דהכתי תקשי לך למה נמשלה לשחר וי"ל דה"ק דמה"ע דנמשלה לאילה לענין תפלה כדר' בנימין דבכל זמן שמגדלת קרניה מפצילות כו' ה"נ נמשלה לשחר דבכל יום מתחדש ומפציל לכאן ולכאן :

דף ל בפרש"י בד"ה ומחזיר הטפיח כו' והשמש מחזירו עליהן כו' ובד"ה לעבודה לאו דוקא הס"ד וא"כ מ"ה עד שיטבול כו' ובד"ה חוץ מזו כו' כתיב בהן במקום קדוש בעינא כו' ובד"ה סרך טבילה כו' אלא לסרך ולתפוס כצ"ל מפי' ישן : **תוס'** בד"ה מלוה לספסף כו' פרק כילד מברכין אין כו' כצ"ל : **בד"ה** ומה המשנה כו' דיש לומר דבשאר ימות השנה נמי יטבול במקום קדוש כו' עכ"ל ומתני' דקתני וכולן בקודש כו' חוץ מזו בלבד לא אתיא כבן זומא אלא כר' יהודה דלית ליה האי דינא : **ע"ב** גמרא לרבי יהודה דאמר סרך טבילה כו' מפרש"י ותוספות נראה דל"ג ליה אלא דה"ג א"ל אביי לרב יוסף טבילה זו חולץ או כו' וק"ל : **בפרש"י** בד"ה לרבי יהודה דאמר דרבנן היא כו' ובד"ה ולבן זומא כו' והוא עלמו שלא טבל כו' ובד"ה אחד כהן כו' דכשלא רחוץ ידים כו' ובד"ה נימא רבנן כו' במתניתא קמייתא כו' הלכך ל"ש טבל מבערב ול"ש לא טבל ולאו כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה ר' יהודה כו' שהם מלורעין טובלין כו' שנתקנה הרגילו כו' ובד"ה אי דלא טביל כו' מדנכנסו לה כו' מבעוד יום טביל התם כו' תגלחת ימי גמרו הרי הוא כשרן ובפ"ק כו' ולשכת מלורעים היתה עומדת כו' ובד"ה היסח הדעת שלישי כו' כצ"ל : **בד"ה** נימא רבנן כו' אלא נ"ל דאפי' אי ס"ל כו' אי נמי נקט מלורע להודיעך כו' עכ"ל להני תירולי אזיל אביי למבעי להך שינויא דתלמודא ואיבעית אימא תני לא מלורעים אמרו אלא כל אדם ולאינך תירולים שכתבו התוס' א"כ נימא דבהא פליגי כו' א"כ איכא למימר כולה ר"י כו' לא אזלא הך איבעיא דאביי אלא לשנויא קמייתא דקתני לא מלורע בלבד אמרו כו' ובתוספות ישנים לא כתבו התוס' רק תירוץ בתרא ודו"ק : **בד"ה** כבן זומא כו' ס"ל דע"כ לא פליגי כו' כצ"ל :

דף לא בפרש"י בד"ה מהו שיעשה כו' ולענין הכשירה דקרבן לא כו' ובד"ה עין עיטם כו' מעין מי נפתוח כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה ותניא מלורע כו' שפירש דלר' יהודה כו' עכ"ל ואע"ג דהאי תנא מסיק רב יוסף לעיל דשאני ליה מלורע משום דדיים בטומאה מ"מ אי לאו פרש"י דלר' יהודה מבעי ליה איכא לפרושי דלבן זומא קמבעיא ליה וקפשיט ליה ממלורע אכל אדם דאיהו לא מפליג בין מלורע ובין כל אדם ודו"ק : **בד"ה** וכולן בקדש כו' ואע"ג דפריסנא דלשכת המדיחין תחלה כו' ובד"ה אמה על כו' משה בני קהת דאמר מר ארון כו' כצ"ל : **ע"ב** גמרא ופשט ורחץ ולבש ר"מ כו' כצ"ל : **בפרש"י** בד"ה ופשט כו' אופשט ואולבש כאילו כו' ובד"ה ר"מ כו' כשהוא לובש מקדש כו' ובד"ה ומי מלית כו' בגדים שהוא לבוש כו' ובד"ה אמר להו אי כו' אבל אי לא אשכחיתו כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה כיון דשייסא כו' עבדי ליה למעזיבה כו' לא בעי נמי אמה תקרה כו' עכ"ל מדבריהם נראה דהוו גרסי הכי בשמעתין עבדי ליה למעזיבה אבל מפרש"י אין נראה כן וק"ל :

דף לב בפרש"י בד"ה עשרה כו' טבילות הס"ד ובד"ה לא משכחת וכו' להוצאת כף ומחתה והוצאתן תפסיק כו' עבודת היום בבגדי לבן אינו כו' בין הערבים בבגדי זהב עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** מה לבישה כו' כדאמרן ומופשט ורחץ לא כו' שטעון קידושין דמיבעי ליה לטבילה וכו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה ואי כסדרן וכו' דילמא קטרת דיה"כ שלא על הסדר כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דהבאת קטרת שלא על הסדר נאמר ולא ידעתי מי הכריח אותם לזה דאימא דהבאת קטרת במקומו הוא אלא דאילו ואיל העם היה מפסיק בין הקטרת ובין עבודת היום והוא הנאמר שלא כסדר וכקושיא דלקמן ויש לפרש דקטרת דקאמר לאו היינו הבאת קטרת שהוא ודאי נאמר כסדר אלא דר"ל הולאת כף ומחתה של קטרת הוא הנאמר שלא כסדר כי מקומו אחר הבאת קטרת קודם עבודת היום אבל אילו ואיל העם מקרי כסדר שהיה אחר הולאת כף ומחתה אע"ג דהשתא נמי האי קרא דהולאת כף ומחתה שלא כסדר נאמר דאילו ואיל העם היה קודם לו מ"מ לגבי הבאת קטרת הוה כסדר שלא היה ההולאה של כף ומחתה [אלא] אחר הבאת קטרת ול"ע ודו"ק : **ע"ב** גמרא דאילו רבנן אמרי כשהוא לבוש מקדש כו' ר"ל בין בקידוש קמא ובין בבתרא וק"ל : **בפרש"י** בד"ה מפקא מדר"מ כו' אחר פשיטה הוא פליג עליה מיהא בקידוש שני וקאמר כו' ובד"ה אית ליה דרב חסדא כו' דאית להו דהדדי ה"ל לרבי ג' קידושין כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה תנא דבי כו' ולקמן תנא דבי רבי ישמעאל איפכא וי"ל דתנא דבי רבי ישמעאל גמר כו' כצ"ל :

דף לג בפרש"י בד"ה מערכה גדולה שעליה יקטירו כל הקטרת עכ"ל ר"ל קטרת דאימורים ואברים : **בד"ה** לדם התמיד לשחיטה ולזריקה הס"ד : **תוס'** בד"ה מכלל כו' א"כ למה לי קרא דלעיל ואם המזבח כו' וי"ל דאי מהכא ה"א כו' עכ"ל מיהו ק"ק נ"ל קרא

קרני ראם [א] נ"ב ואין זה קושיא דבודאי בדיעבד מתאכיל הבשר כיון דה"א להקטיר אמורים אבל לכתחלה אין להביא קרבן שיפסלו אמורים מהקטרה ושם איירי לענין הבאה לכתחלה מש"ה צריך לאוקמי במלינה בראשו של מזבח : [ב] נ"ב ואיני מבין דכיון דקודם שנזרק הדם איפסל בשר מלאכול מאי יועיל מה שאח"כ נזרק הדם להכשיר הבשר :

קרא היא העולה על מוקדה וגו' למערכה גדולה דתיפוק ליה מעליא ויש לייבב ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה וכי עייל כו' קימעה הס"ד ובד"ה אלא לר' יוחנן כו' והא ליכא למימר דמסקי בדישון מזבח כו' עכ"ל ונ"ל לפרש הך סברא דהכא תרי בבקר דשני גזרי עצים שדינן להו אדם התמיד דנקדום להטבת ה' נרות דהכא ה' נרות דהכא ב' ונקדמיה הטבת ה' נרות לדישון מזבח הפנימי אע"ג דהכא תרי והכא תרי כי היכי דליהוי הפסק בנרות והאי תירץ רש"י דא"כ ה"ל מעביר על המצות ולפי מה שכתבנו התום' דאין סברא דשיירי תרתי בבקר אתמיד אין מקום לקושיית רש"י ודו"ק : בד"ה לדבר שלא כו' וא"ת מכפר עדיף אין כפרה כו' עכ"ל משום טעמא דמכפר לחוד ודאי דלא הוה לן לאקדומי כיון דהכא תרי בבקר והכא באברים ליכא אלא חדא אלא דר"ל וא"ת מכפר עדיף כו' ואמאי לא שדינן נמי בבקר אאברים דה"ל נמי תרי בבקר באברים והאה תירץ דאין מכפר כו' כן נראה לייסב פרש"י ודו"ק : תוס' בד"ה עבורי דרעא כו' כשהוא מניח מניח של יד כו' ובד"ה ואימא חד שדייה לדישון כו' כצ"ל :

דף לד בפרש"י בד"ה חוקה כו' למוספין כתיבתין עכ"ל ובד"ה ובסידרא לא קמיירי לא דק הס"ד כצ"ל : תוס' בד"ה העולה כו' דמוספין קבוע להם זמן כו' שתעשו את אלה בעשיית כו' כל התדיר דתמיד קודם כו' לאוכוחי על מלבד איל הכפורים דלא הוי כסף בריטא כו' תיפוק ליה דבתמידין כתיב כו' מחבירו קודם כו' עד שנאמר מלבד עכ"ל כצ"ל : בד"ה נסכים למוספין כו' אמאי לא קאמר טעמא יוקדם כו' כדי לייסב אותו אפי' למ"ד בזיכין כו' אלמא דלא משמע ליה ביום לאחר כו' עכ"ל דבריהם צריכין עיון דהא למ"ד נמי בזיכין קודמין למוספין אהני ליה ביום ביום לאחרו מנסכים כדמסיק אלא דלענין בזיכין קודמין למוספין מפקא ליה מהך דרשה משום ג"ש דחוקה חוקה ואפשר לומר דודאי ג"ש דחוקה חוקה מפקא לן מכולה דרשא דביום ביום לאחר ולא קאמר דלהכי אהני ביום ביום לאחר דסמיך אקרא דזבח ונסכים שלא יפסיק בזיכין בין זבח לנסכים מיהו ק"ק דא"כ דלא משמע ליה ביום ביום לאחר מ"מ בבקר משמע ליה שפיר ואכתי תקשי לימא טעמא דהכא בנסכים כתיב בבקר ובמוספין לא כתיב בבקר ול"ע : ע"ב בד"ה רבי אומר של כו' : בד"ה ה"מ באיסורא כו' אבל הכא צירוף דרבנן ה"ג רש"י כו' וספסל וכסא דהוי חורש כו' והא דנקט בכריתות לישנא כו' דר"י לא מחייב מלאכה שאינה צ"ל אלא כו' אבל בההיא כו' כצ"ל : בא"ד אע"ג דאין כוונתו להבעיר מדפטר בה ר"ש כו' אלא אינו כו' עכ"ל ר"ל דאי הוה כוונתו להבעיר לא הוה פוטר ר"ש דה"ל מלאכה שצריכה לגופה כיון דדעתו להתחמם אלא אינו מתכוין להבעיר דא"ל שיבעירו יותר ומ"מ לא מיקרי דבר שאין מתכוין דדבר שאין מתכוין לא הוי אלא היכא דקסה כו' ועיין בכל זה בתום' פ' כירה וק"ל :

דף לה בא"ד ובההיא דכריתות מחייבין לר' יהודה כו' מכלל דלא שאני ליה בין מתכוין לשאין מתכוין כו' מדמשני הכי מעיקרא מכלל כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דלא שאני ליה בין מתכוין לשאין מתכוין דאפי' בלא פסיק רישיה ולא מתכוין אסור לר"י וכן הוא האמת לר"י בשאר איסורים כמ"ש התום' לעיל אלא לפי מאי דס"ד השתא דאין חילוק בין שאר איסורים לשבת אי הוה שאני ליה באין מתכוין למישרי דלא פסיק רישיה ה"מ לאוקמא נמי כר"ש ומודה בפסיק רישיה ודו"ק : בא"ד כיון דבשאר איסורי דלא כו' דס"ל בשבת דמדרבנן אסור פסיק רישיה כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה פרוה אמגושא כו' כי חפר מחילה תחת כו' ובד"ה הנדווין כו' סך הכל י"ג מנה ועוד מסתמא כו' דומיא דרבנן ושמא י"ל אין הלשון נופל כו' כצ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה מיתיבי כו' תני רב שמואל עכ"ל ובד"ה פשיטא דעובד בה כיון כו' כצ"ל : תוס' בד"ה ניחום שמא כו' כל כהן שסוקל אינו חוטא כו' כצ"ל :

ח"א דף לה ע"ב ומשתכר כו'. ר"ל קודם שהלך לבית המדרש היה הולך ומשתכר לקיים מה שמנינו כל תורה שיש עמה מלאכה סופה להתקיים ושאין עמה מלאכה אין סופה להתקיים גם שישתכר מה ליתן לשומר בהמ"ד וענין נתינתן לשומר אפשר משום שהיו בתי מדרשות שלהן בשדה והיה צריך שמירה א"נ שלא היו מניחין הכל לבהמ"ד כדאמרי' פ' ת"ה שהיה ר"ג מכריז כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבהמ"ד ועד"ז הושיבו שומר : בשעלה עמוד השחר כו'. נראה מענינו שהיה שם ע"פ ארובה ביום בע"ש וליל שבת עד עמוד השחר של יום השבת ומה שלא הרגישו בדבר בע"ש שהוא אפל אפשר שבכל היום בע"ש היה מבקש מקום להשתכר עד קרוב להכנסת שבת שלא מצא מקום להשתכר ישב לו ע"פ ארובה להיות שם כל ליל שבת : נטל נאד של קמח על כתיפו כו'. ע"ד שאמרו אם אין קמח אין תורה כו' ע"ש : א"ל חייב ר"א כו'. ומה שלא הודיע אותן שהוא ר"א בן חרסום דליכא למימר הכא כההיא דנדרים דהיה ר"ט מצטער על שהודיע להם שהוא ר"ט והציל עצמו בתורתו דהכא לא היה מציל עצמו בתורה אלא במה שהכל שלו והן עבדיו ואפשר שלא היו מאמינין לו ומפני ביטול תורה לא רצה להתעכב שם עד שיודיעם כדקאמר ומימיו לא הלך ולאה אותן : בגדים כו'. הוא פי' הכתוב ויהי כדברה אליו יום יום וגו' דהיינו שהיתה משדלתו בדברים המשנים מיום ליום מערבית לשחרית כו' : א"ל ה' מתיר וגו'. זה המזמור נדרש על יוסף שהתחיל אשרי שאל יעקב בעזרו שברו וגו' ואמרו בב"ר דכתיב וירא יעקב כי יש שבר וגו' יש שבר כו' הוא יוסף הוא המשביע כי יש שבר ועבדוס וענו אותם וגו' כו' וז"ש השומר אמת לעולם לשמור הבטחת בין הבתרים ואמר עושה משפט לעשוקים שעשה הקב"ה משפט ליוסף שהיה עשוק מאשת פוטיפר עד אשר נתגדל וניתן על ידו לחם לרעבים בכל עולם וקיים הענין שעשה לו הקב"ה משפט ועל שא"ל הנני חובשך כו' ה' מתיר אסורים דכתיב ויריצוהו מן הבור ושא"ל הנני כופף כו' הקב"ה זקף קומתו וגדולתו כמ"ש רק הכסא אגדל גו' ושא"ל לסמא עיניו על שלא רצה להביט עליה ה' פוקח עורים וכל זה כי ה' אוהב צדיקים שהוא יוסף הצדיק ושומר את גרים שהיה יוסף גר במצרים :
לשבב אצלה בעוה"ז כו'. מפורש פ"ק דע"ז ובסוטה פ' אלו נאמרין וע"ש :

דף לו בפרש"י בד"ה אף בין כו' ולמזבח לא הס"ד ובד"ה אבל מן כו' ההיכל ט"ו אמה כו' כצ"ל : בד"ה ועל עולה כו' ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וידוי וגם כו' עכ"ל הכי תנן פ"ה דמעשר שני אבל קשה דתקשי ליה נמי מלקט שכחה ופאה דהתם נמי תנן דיש וידוי גם ללקט שכחה ופאה והכא תניא דעולה מכפרת וק"ל : תוס' בד"ה מעשר עני כו' ואי משום דיש לו וידוי כדכתיב וגם נתתי וגו' היינו כשעשה כדין והכא כו' כצ"ל:

ח"א דף לו ע"ב עויתי פשעתי חטאתי כו'. נראה דודאי ר"מ נמי ס"ל עון הוא מזיד ופשע הוא מרד וחטא הוא שוגג כדמוכחי קראי דמייתי לקמן אלא דטעמו שיתודה מקודם על הזדונות שהם שכיחים בעושה לתיאבון ואח"כ על המרדים שהם להכעיס ואינו שכיח ומצוי כ"כ ואח"כ על החטאים שאינן מצוים וידועים כלל אלא דלא חש ר"מ לנהא דמקשי ליה חכמים ומאחר שהתודה על הזדונות כו' חוזר ומתודה על השגגות כו' דאפשר אם לא יתודה גם על השגגות הם יכריעו לחובה והזדונות והמרדות לא ימחלו לו וק"ל : חטאנו עם אבותינו כו'. יש לדקדק בהאי קרא שאמר עם אבותינו גבי חטא שהוא שוגג ולא אמר כן בעון ורשע שהם מזיד ומרד ונראה משום דמזיד ומרד שהם בכוונה ודאי עון עצמו הוא משא"כ חטא שהוא השוגג בלא כוונה וידיעה אפשר שנגג כן משום דלא למדוהו אבותיו שהוא עבירה ואילו למדוהו אבותיו שהוא עבירה לא בא כלל לידי חטא זה לזה אמר חטאנו עם אבותינו שהם חטאו עמנו על שלא למדו עמנו יפה וק"ל : וכן בשלמה כו'. בכל הני קראי דמייתי מדוד ושלמה ומדניאל בכולהו שוין דמקדים בהו החטא שהוא השוגג מיהו ידעפנו הנאמר בהנהו קראי אין לו משמעות אחד דבקרא דדוד משמע שהוא מרד ובקרא דשלמה משמע שהוא מזיד ובדניאל אין בו הכרע והוא נקט ד' חלוקות בעבירות כמ"ש בד' חלוקי כפרה בפ' יוה"כ ולפי זה נראה דהרשע הוא קרוב למזיד וקרוב למרד והוא ממוצע ביניהם ונראה שע"פ ג' חלוקי עבירות אלו לפי גודל העבירה ראוי להיות עונשן אשר ע"ז כוונו במדרש שאמרו שאלו לחכמה חוטא מה עונשו אמרה חטאים תרדף רעה שאלו לנבואה אמרה הנפש החוטאת היא תמות שאלו לתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר שאלו להקב"ה אמר יעשה תשובה ויתודה ויתכפר דכתיב קחו עמכם דברים וגו' הס"ד טוב וישר ה' וגו' דאינו נראה דפליגי אבל כ"א גוזר ואומר העונש על א' מהני ג' חלוקי עבירות דלפי גודל העבירה יהיה עונשו וע"פ מה שאמרו בפ' יוה"כ בארבעה חלוקי כפרה ע"ש ואמר כי החכמה תתן עונש למזיד שיתכפר ביסורין והיינו חטאים תרדף רעה כמ"ש ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך וגו' וזש"ה ביום רעה ראה דהיינו ביום רעה שיבואו עליך יסורין ראה תשובה והנבואה תתן עונש לפושע ומורד שהמיתה ממרקת כמ"ש הנפש החוטאת היא תמות והתורה תתן עונש לשוגג שהוא הקרבן והקב"ה במדת חסדו אמר יעשה תשובה ויתודה כו' דאין לך דבר שעומד בפני התשובה

וז"ש טוב וישר ה' וגו' שהוא יורה חטאים בדרך בלא עונש ומיתה רק בתשובה שלימה והוא מבואר דג' חלוקי עבירות אלו באים לפי כח א' מג' נפשות שיש לאדם כמ"ש הרמב"ם בח' פרקים והם טבעית וחיונית ונפשית ובעלי קבלה קראום נפש רוח נשמה ולפיכך יהיה פעולת אדם הן לטוב הן לרע ואלו ג' חלוקי עבירות חטא עון ופשע שהם שוגג ומזיד ומרד יבואו מהן שהטבעי הוא פועל בלא כוונה ויצא ממנו השוגג והחיוני שבו כח התאוה יפעל המזיד בכוונה ורצון והנשמה שהוא כח השכלי הוא בודאי פועל הפשע שיודע רבונו ומורד בו והוא ענין המדרש שאמרו בערב ר"ה מוותר להן הקב"ה שליש ובי' ימי תשובה שליש וביוה"כ שליש ויש מקשים בזה כיון דב' שלישים כבר נתכפרו קודם יוה"כ וא"כ מאי רבותיה דיוה"כ הא אמרי' ורב חסד מטה כלפי חסד אלא די"ל דחלקי השלישיות אינן שוין דשליש דערב ר"ה לא נתכפר בו רק השוגג ובי' ימי תשובה המזיד וביוה"כ המרד : ר"מ ס"ל כדכתיב באורייתא כו'. נראה מפרש"י דהיינו קרא דוידוי יוה"כ אבל קרא דמשה נושא עון ופשע השיבו חכמים עליה דה"ק עשה לכן זדונות כשגגות ומיהו למאי דקי"ל הלכתא כחכמים צ"ל דלא חשו חכמים להשיב כלל אההוא קרא דוידוי יוה"כ דהא לא קאמר קרא ואת כל חטאתם כמ"ש את כל עונות וגו' ואת כל פשעיהם אלא דה"ק לכל חטאתם שהתודה כבר יתודה גם על כל עונות וגו' ואת כל פשעיהם וגו' והיינו כחכמים ודו"ק :

דף לז תוס' בד"ה יכול יתן כו' יחליף ויתן כו' ושל עזאזל על של שם הס"ד ואח"כ מה"ד ת"ל גורל כו' לאו ממשמעות כו' בפרש"י בד"ה לפונה על כו' לשון אויר משמע הך ה' יתירה אל לפון כו' כצ"ל : גמ' ושל שם ושל עזאזל על זה ת"ל גורל א' לה' אין לה' אלא אחד וגורל [אחד] אין לעזאזל אלא [גורל] אחד א"כ מה ת"ל כו' כצ"ל וכ"ה בילקוט ע"ש : ע"ב גמ' אם שכב ואם לא שכב אם שטית כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אמר אביי כו' מלותה עם הנך החמה כדי שיסמוך וכו' ובפ' תפלת כו' כצ"ל : בד"ה אם שכב כו' ואם לא שטית ואם שכב לא כתיב כלל כצ"ל :

ח"א דף לז ע"א ומנין שבאנא כו' ומנין שבשם כו'. דבעי בתחלת הוידוי בלשון אנא כתרגומו בבעו דהיינו בקשה ובשם [הוי"ה] שהוא מדת רחמים דהיינו בקשת רחמים וק"ל : כי שם ה' בשעה שאני כו' הבו גודל כו'. משום דאפשר לפרש דהבו גודל היא מלתא באנפי נפשיה אני שם ה' אקרא ואתם הבו גודל וגו' ע"כ אמר דהבו גודל וגו' מחובר למעלה וכי מורה על הזמן שבשעה שאני אקרא אז אתם הבו גודל והיינו נמי כשמזכיר כ"ג השם אז כל העם הבו גודל לאלהינו דהיינו שאומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שהוא גודל לאלהינו עמ"ה ותרועת מלך בו : בשעה שאני מזכיר צדיק כו'. משום דיש לפרש שיש לזכור הצדיק לברכה קאמר לפי ענין דהכא ה"ק בשעה שאני מזכיר הצדיק אתם כו' וק"ל : וכן מצינו כו' מיכאל באמצע גבריאל בימינו כו'. פרש"י מדכתיב שלשה אנשים נצבים עליו מכלל דבשורה אחת הוו קיימין כו' ע"ש והוא דחוק דגם כשהיו נצבים אלו הוו קיימי בשורה אחת מ"מ כשהלכו אימא דבזה אחר זה הוו ונראה דסוגיא דהכא כמ"ד בפרק שבועת העדות ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור שהוא חול ולגדול שבהם שהוא מלאך האמצעי אמר אל נא תעבור וכפרש"י שם בהדיא שכך באו לפניו מיכאל באמצע כו' ע"ש:

דף לח בפרש"י בד"ה להעלות עשן שלא היו מכירין בעשב כו' כצ"ל : ע"ב גמ' בדואג בן יוסף שהניחו אביו בן קטן כו' כצ"ל וכ"ה בע"י : תוס' בד"ה דלא מסקי כו' דע"כ ההוא שבנא בתרא כו' כדמשמע בפ' זה בורר כו' עכ"ל לא ידענא משמעו דפ' זה בורר דלכאורה כל הסוגיא שם איירי שפיר בשבנא קמא וע"ש :

סליק פרק אמר להם הממונה

ח"א דף לח ע"א אל תקרי ברותים אלא ברית ים כו'. עיין פרש"י ר"ל לפי' קמא ברית שכרתו זו עם זו בים ולפירוש שני בריית ים דהיינו בריה שבים שבלעה והקיאה וק"ל : מתעפשת כו'. גם שבנס היה הלחם חם כיום הלקחו כמ"ש פ"ק מ"מ לא היו סומכין על הנס דכה"ג לא היו סומכין על נס שלא אירע קרי לכ"ג ביום הכפורים כמפורש לעיל : לכבודו בראו שנאמר כו'. וכיון דכבוד שמים הוא שלא יתעפש הפת חזרו בית גרמו למקומן וכדלקמן במקומך יושיבוך וכו' : שלא ללמד כו'. ר"ל דאין זה אלא כדי להרבות שכרכם וכבודכם להושיבכם במקומכם והשיבו דאינו כן אלא דכוונתנו לכבוד שמים דיודעין היו כו' ושמא ילמוד כו'. ואמר ועי"ז מזכירין אותו לשבח כו'. מחובר למטה שמעולם לא נמצאת כו' כפרש"י אבל הא שלא רצו ללמד ונתנו טעם לדבריהם משום דשמא ילמוד אדם שאינו הגון כו' בזה לא הזכירו אותן לשבח דלא האמינו חכמים להם אלא דכוונתם להרבות שכרם וכבודם כדלקמן וק"ל : כל פעל ה' למענהו כו'. הכא מייתי קרא אחרינא ונראה לפי ענינא דלעיל בלחם הפנים שבית גרמו בעצמם ידעו לרדות ושלא תתעפש ע"י מעשיהם מייתי קרא כל הנקרא בשמי דהיינו האדם הנקרא בשם ה' שנברא בצלם אלהים והאי קרא לא שייך הכא גבי קטורת שבית אבטינס לא ידעו לעשות כלום אלא ע"י העשב מעלה עשן ושייך לאתויי האי קרא כל פעל ה' למענהו דהוא עשב לתכלית זה נברא להעלות עשן הקטורת לשמים : להרבות כבודן כו'. היינו שבקשו שכר יותר מהראוי כדי להרבות כבודן ובזה רצו למעט כבוד המקום דהיינו שמעטו ע"י שכרן הרב את שקלי תרומת הלשכה ועכשיו שנחרב הבית כבוד המקום במקומו כמ"ש מלא כל הארץ כבודו אבל כבודכם מיעט : בגנותן כו'. ר"ל ניכרים קצת דברי אמת דלשם שמים נתכוונו שלא ללמד אחרים וע"כ מ"מ עליהן ושם רשעים ירקב מעתה לא נאמר כן אלא בשמך יקראוך גם לעתיד במקומך יושיבוך כמו שאמרו עתיד הקב"ה להחזיר לנו ומשלך יתנו לך דהיינו כל מה שהיו נותנים להם מתרומת הלשכה משלהם הוא ולא מיעטו בזה כבוד המקום ואין אדם נוגע במה שמוכן כו' דהיינו אותן האומנין שהביאו לא היה בידם ליגע במה שמוכן להם וסיים דבכה"ג אין מלכות נוגעת כו' ומפורש בספ"ב דמ"ק : ע"ב נזקרים בנת ראש כו'. ר"ל מתוך שהוא היה משמיע קולו בנעימה גם אחיו הכהנים המשוררים עמו הוצרכו להיות נזקרים בנת ראש לאחוריהם כדרך כל הרוצה להשמיע קול רם תשליך ראשו לאחור וק"ל : כולן מצאו תשובה כו'. דהיינו כדלעיל שמא ילמוד אדם שאינו הגון ויעשה כן לע"ז וזה לא שייך בכתב : מאי ושם רשעים ירקב כו'. דמלת שם מיותר הוא דה"ל למיכתב זכר צדיק לברכה ורשעים ירקב דהיינו זכר רשעים ירקב לקללו וע"כ דרשו שם מתם דלא מסקי בשמייהו : ועליה קונן ירמיה כו'. בתוכחות בתורה מפורש קללה זו ואכלת פרי בטנך בשר וגו' אבל ירמיה עליה ביותר היה מקונן שכ"כ זהב הקדישה בשביל בנה ואח"כ באתה לידי כך שאכלתו ורוח הקדש מביבה שחללו המקדש שהרגו שם כהן ונביא : צדיק מעצמו ורשע מחבירו כו'. משינוי לשון שאמר צדיק בלשון יחיד ורשעים בלשון רבים דרים לה ור"ל צדיק מעצמו כדמייתי מאברהם שמצינו בו התהלך לפני וגו' שלא היה צריך סעד לתומכו משא"כ נח איש צדיק שהיה צריך לתומכו דכתיב את האלהים התהלך וגו' ורשע מחבירו גם אם הוא אינו רשע אם הוא מתחבר לרשע גם הוא נקרא רשע כמ"ש אוי לרשע אוי לשכנו וק"ל : מדאורייתא מנלן כו'. נראה בזה ע"פ מ"ש הרמב"ם בחלק דבור האהוב הוא לשבח התשובים במעלותם כדי שייטבו מנהגיהם בעיני בני אדם ולגנות הרעים בפחיתותם כדי שיתגנו פעולתם בעיני בני אדם והוא ענין הכתוב זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב ושינה גבי צדיק שיהיה זכרו לברכה ולא אמר כן גבי רשעים זכרו לקללה משום דכשמשבחים לדיקים יברך אותן אבל בגנות רשעים אל יקללן אלא שיצפה להם שיעשו תשובה כדאמרי' פ"ק דברכות יתמו חוטאים לא כתיב אלא יתמו חטאים דהיינו שישובו וכדאמרי' בסנהדרין גבי שבביה דר' זירא והיינו שם רשעים ירקב מהם ולא יהיו עוד נקראים רשעים כשיעשו תשובה והשתא קאמר מדאורייתא מנין ויהיה זה הדבור כאילו הוא דבור המצווה כיון דכתיב בתורה וקאמר דכתיב ויאהל עד סדום לפי שזכר שם סדום סיפר בגנותם שנאמר ואנשי סדום רעים וגו' אבל לא קללם משא"כ כשזכר את הצדיק אברהם וסיפר בשבחו שנאמר כי ידעתיו למען וגו' בא לברכו שנאמר ואברהם היו יהיה לגוי גדול וגו' : צדיק דר כו'. נסמך מאמר זה לדלעיל שסמך עצמו אהאי קרא דזכר צדיק לברכה ושם רשעים וגו' דנקט צדיק בלשון יחיד ורשעים בלשון רבים לרמוז על זה הצדיק עובדיה שהוא ראוי לברכה שהיה דר בין ב' רשעים ולא למד כו' : מברכתן של צדיקים כו'. פרש"י במקום שהקב"ה מברך את הצדיקים שם מקלל את הרשעים עכ"ל ואין המאמר סובל פירושו וכי מה למדין זה מזה לפירושו ונראה לפרש דה"ק דמתוך סמיכות זה לזה אנו למדין סתום מן המפורש כי סיבת הברכה לאברהם בשביל מה היתה מפורש ביה דכתיב ואברהם היו יהיה לגוי וגו' ונברכו וגו' כי ידעתיו אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ומשפט וגו' אנו למדין הא דכתיב בתריה זעקת סדום וגו' כלה אעשה וגו' שהוא קללתן ולא נזכר סיבת קללתן אנו למדין מן הסמיכות שסיבת קללתן היתה מפני שלא היה בהן צדק ומשפט כמו שהיה באברהם ובניו שהוזכר לעיל מיניה וכן בהיפך סיבת קללתן של אנשי סדום מפורש במקום אחר שהיו רעים וחטאים לה' אתה למד סיבת ברכת אברהם דסמיך ליה הא דכתיב וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו וגו' היינו משום שלא היו בו כל המדות הרעות שהיו באנשי סדום שהזכיר לעיל מיניה וק"ל : בשביל צדיק א' נברא כו'. דרשו כן לפי שבכל ימי בראשית האחרים סתם הכתוב לומר כי טוב על כל מעשה אותו יום חוץ מביום ראשון שינה ופירש הכתוב דכי טוב על מעשה אור קאי דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב לדרוש מיניה בשביל צדיק א' כו' כפרש"י ראה אלהים בדעתו לקיים אור של עולם בשביל הצדיק שהוא טוב עכ"ל עמ"ה אמרו צדיק כי טוב ע"ש מעשים הטובים ורב טוב הצפון שיקבל לעוה"ב ומה שבינה כלל העולם באור נראה לפי שתכלית בריאותו הוא האור הגנוז לצדיקים לעוה"ב והוא נדרש ג"כ מפסוק זה כדאמר בחגיגה ונראה משום דכתיב אמרו צדיק כי טוב בלשון יחיד וסיפא דקרא כי פרי מעלליהם יאכלו בלשון רבים דרשו כן בדרשה דקאי על הבריאה דאפי'
בשביל

בשביל לדיק א' נברא העולם : כל השוכח כו'. בפרקי אבות שנינו כל השוכח דבר א' ממשנתו ה"ז מתחייב בנפשו כו' וי"ל דהתם נקט משנתו שהם דברים שקבל מרבו כמו המשנה ועונשו גדול להתחייב בנפשו והכא נקט מתלמודו והיינו דברים שבאו לו מתוך פלפול התלמוד כהוויות דאביי ורבא ועונשו גלות לבניו שלא יהיה להם שם בגלות דעת לילותא כיומא דאיסתנא דבעי שמעתתא וק"ל : אין לדיק נפטר כו' שנאמר וזרח השמש וגו'. מפורש בפ' שרה יוחסין : ראה הקב"ה כו'. והכי משמע קרא כי לה' ידוע מלוקי ארץ שמועטים הם וע"כ ישת עליהם תבל לפזרם בכל דור ודור ומשום דהאי קרא אינו מפורש כמה שתל בכל דור להיות העולם מתקיים עליהם וקאמר ר' חייא בר אבא משמיה דר"י דמקרא אחרינא איכא למילף דאפי' על לדיק א' מתקיים שנאמר ולדיק יסוד עולם וכא ר' חייא בר אבא משום דידיה דמהכא סיומא דקרא גופיה דלעיל יש ללמוד כן דכתיב רגלי חסידו וגו' חסר כתיב דחסיד א' הוא רגל ויסוד של עולם ורש"י פירש רגלים מלשון בשביל וק"ל : כיון שילאו רוב שנותיו כו' שנאמר רגלי חסידיו וגו'. דריש רגלי מלשון רגילות כיון שהרגיל אדם עלמו להיות חסיד שוב ישמור אותו הקב"ה מלחטוא ורגילות הוא שמורגל כן ברוב שנים ודקאמר נמי כיון שבאה לידו עבירה כו' דריש נמי מלשון רגילות דהיינו בחדא עבירה כיון שפעמים באה לידו ואינו חוטא הרי הורגל מלחטוא עוד בעבירה זו וכה"ג אמרו בהיפך כיון שעבר אדם עבירה פעם א' וב' הרי הורגל בה ונעשית לו כהיתר ורש"י פי' מלת רגלי בע"א ע"ש : מאי דכתיב אם ללצים וגו' הבא לטמא פותחין כו'. מפורש במנחות פ' הקומץ : משל לאדם וכו'. דומה לנמשל הבא לטמא פותחין לו ואין לו מסייע אבל הבא לטהר מסייעין לו כמו בא למדוד אפרסמון וקרא דמייתי לעיל מוכיח כן דגבי לץ אמר הוא יליץ שאין לו מסייע וגבי ענוים לא אמר הוא יתן לא הזכיר מי הוא הנותן דאחרים מסייעין עמו וק"ל :

דף לט ע"א אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם כו'. מדכתיב ונטמתם חסר א' דמשוהו מל' טמטום והא' מתחלף בע' באותיות דעלנ"ת וק"ל: הרבה כו' מלמטה וכו' בעוה"ז כו'. נקט ג' מעלות בהדרגה שאם מטמא עלמו מעט פותחין לו ליטמא הרבה ואחר שנטמא הרבה למטה מטמאין אותו מלמעלה להעמידו מגד הטומאה דזה לעומת זה עשה אלהים ואחר שנטמא מלמעלה בעוה"ז מטמאין אותו בעוה"ב לעונשו בגיהנם ורוחות הטומאה שיהיו שולטין בו שם וכן בהיפך במקדש עלמו מעט מסייעין אותו להתקדש הרבה ואחר שנתקדש הרבה מלמטה מקדשין אותו מגד הקדושה מלמעלה ואחר שנתקדש מלמעלה בעוה"ז מקדשים אותו לעוה"ב ע"פ מ"ש פ' חלק לדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אין חוזרין לעפרן שנאמר והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים מה קדוש קיים לעולם כו' :

סליק פרק אמר להם הממונה

טרף בקלפי פרק רביעי

דף לט בפרש"י בד"ה והיה נר מערבי כו' בו היה מסיים הטבת הנרות שחרית והוא כו' עכ"ל הלשון מגומגם דלאו בשחרית היה מסיים הטבת נרות אלא בבין הערבים היה מסיים בהטבת הנרות בההוא נר מערבי כמפורש בפ' ב"מ ע"ש ברש"י ותוס' : בד"ה נסתלקה כו' משביעו הס"ד ואח"כ מ"ה וכל כהן שמגיעו כו' הלנועין מושכין את ידיהן ובימי שמעון כו' עכ"ל כל"ל מפי' ישן וק"ל : תום' בד"ה וקראו אותו כו' וי"ל לפי שהוא חטף מחמלן אחר כו' עכ"ל זה התירוץ אינו בתוס' ישנים והוא דחוק וכי משום שחטף מחמלן אחר קרא אותו חמלן טפי מאחריני ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה כלה כו' בבשמים הס"ד ובד"ה אבל הכהה כו' לגורל שמאל הס"ד ובד"ה אליבא כו' בין בפנים כגון לפני ולפנים כו' כל"ל : בד"ה עד כאן לא כו' מודה ר' נחמיה דלא מעכבא עכ"ל כל זה הדבור מיותר ואינו בפירוש ישן וק"ל :

ח"א היה גורל עולה בימין כו'. ר"ל דאותיות של שם עולה בימין כ"ג ושל עזאזל עולה בשמאל כ"ג ולמ"ד נמי דכ"ג וסגן מכניסין ימינן בקלפי ר"ל דאלו אותיות של שם בימין כ"ג ולא בימין הסגן : והיה לשון של זהורית מלבין וכו'. שהיו קושרין אותו ברֹאש שעיר המשתלח סימן שמחל הקב"ה לישראל כי בשעיר המשתלח כתיב ונשא השעיר עליו את כל עונותם וגו' וק"ל : והיה נר מערבי דולק כו'. עיין פירש"י ומה שיש לדקדק אדבריו עיין בחדושי הלכות : וכל כהן שמגיעו כזית יש כו'. נ"ל דכל"ל ור"ל דזאת היתה הברכה שמגיע לכ"א מהם כזית שהוא שיעור ברכה גם שאינו כדי שביעה כדאמרי' פ' מי שמתו ולא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וגו' והם מדקדקים בעלמם עד כזית ולכך היה הברכה בעומר כו' שגם בכזית יש אוכלו ושבע ויש שהותיר אבל מכאן ואילך נסתלקה המברה בכן ולא הגיע לכ"א כזית שהוא שיעור ברכה רק הגיע לכל א' וא' כפול ולא היה שבע ביה ולכך הלנועין היו מושכין ידיהם ופירוש רש"י בע"א : בתוס' בד"ה וקראו אותו וכו' אע"פ כו' י"ל כו'. דבריהם אלו הולכים לפי מאי דמסיק פ' האיש מקדש מאי חולקין חוטפין וא"כ למה קראו לזה חמלן טפי מאחריני ותירלו די"ל לפי שהוא חטף מחמלן כו' ר"ל שהוא חטף חלק הגרגרן כמותו אבל אחרים לא היו חוטפים אלא מחלק הלנועין שמשכו ידיהם וכ"ה בתוס' שם ובזה יתיישב מ"ש בחידושי הלכות : ע"ב בפרש"י בד"ה אשרו חמוץ שהזיקו הנגזל ולא חומץ ולא שייך הכא אלא בב"ק עכ"ל. ר"ל האי דיוקא ולא חומץ לא שייך ולא איצטריך להכא אלא בב"ק כו' וכן בפ"ב דקדושין ליתא להאי דיוקא ע"ש וק"ל : ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם. בעי"י מסיים בזה בשעת פטירתו וכו' והכי איתא במנחות פי"ג וע"ש : אותה שנה שמת שמעון הלדיק כו'. בשעת פטירתו א"ל חוניו בני ישמש תחתי כו'. לאחר מפלתו של סנחריב ילא כו'. כל אלו המאמרים מפורשים בסוף פ"ב דמנחות כי שם מקומם : ארבעים שנה קודם כו'. משמת שמעון הלדיק נמי לפעמים לא היה גורל עולה בימין מיהו לפעמים היה עולה וכן אינך כדאמרן לעיל אבל ארבעים שנה קודם החורבן לא היה עולה כלל בימין בכל המ' שנים וכן אינך וק"ל : מפני מה אתה מבעית עלמך כו'. לשון הירושלמי למה אתה מבהילנו כו' : יודע אני בך שסופך כו'. ר"ל בסימן זה שאתה נפתח מאליך וכבר כו' והענין שלא יאמר האויב ידנו רמה כי לולא שהיו נפתחים מאליהם לא היה יד אויב שולטת בהן לפתוח : למה נקרא שמו לבנון כו'. אהאי קרא פתח לבנון דלתיך וגו' סמיך דלבנון לאו ממש יער הוא דאין ליער פתח ואהא מייתי נמי בית יער הלבנון דבית לא יתכן ביער ולבנון ממש. ואמר נטע בו כל מיני מגדים של זהב כו'. בירושלמי מפרש לה מדכתיב לגבי בהמ"ק בספר דברי הימים זהב פרוים זהב שהוא עושה פירות ונראה לפי זה לאו פירות ממש היה עושה לאכילה אלא פירות של זהב היה עושה ומאותן פירות של זהב היה פרנסת כהנים לכל לרכיהן ולזה לא היו לוקטים אותן פירות אחר גידולן כדרך שאר פירות אלא עד שהיו נושרין מפני שהיו הפירות ממש של זהב ולא ידעו שעת גמר בישולן וגידולן. ומייתי ליה שנאמר ירעש כלבנון פריו וגו'. עיין פרש"י לעיל ספ"ק. ואמר כיון שנכנסו נכרים להיכל יבשו כו'. ובירושלמי אמרו מעשה שהעמיד מנשה צלם בהיכל יבשו כו'. ואמר עתיד הקב"ה להחזירן שנאמר פרח וגו'. כבוד הלבנון נתן לה כל"ל והיינו כבוד הלבנון של אותן פירות של זהב יוחזר להנתן לכהנים להיות פרנסתן ממנו וק"ל : וכבר אמר [אנא] השם כו'. לכאורה דלאו מלתא באנפי נפשיה הוא אלא שהוא מוסב אדלעיל ונראה הא דמזכיר כהן גדול את השם עשר פעמים ביום זה העשירי הוא ע"ש עשר ספירות ועשר קדושות אשר זו למעלה מזו וע"פ כוונה זו היה הכהן גדול ג"כ כשמזכיר בשם י' פעמים זה אחר זה היה אומר בהרמת קולות י' זו למעלה מזו וע"ז אמר דכ"כ היה מגביה ומרים קולו בהשם עשירי עד שהיה נשמע קולו ביריחו שהיה רחוק מירושלים י' פרסאות דהשתא בכל א' מהזכרת השמות היה מגביה קולו יותר משלפניו עד שמוסיף להשמע עד פרסה א' ודו"ק : נשים שביריחו כו'. ביסום דלריכין נשים הוא דבר מועט לגבי קישוט דלריכין הכלות וריח מועט דבעי הביסום היה מגיע עד יריחו אבל ריח הקישוט לא היה מגיע רק לירושלים גם לפי מה שכתבו התוס' נמי גבי כלה להתבשם לריך לומר דבעי כלה ביסום שפי מנשים : ריח קטורת מבין כותליה כו'. דבאויר ודאי כבר נתבטל ריח הקטורת בזמן רב ההוא מיום חורבן שילה אלא מבין כותליה שהיה נקלט שם הריח היה עדיין :

דף מ גמ' הגרלה מיהא מעכבא ואזדו כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה תני מלוה כו' הגיח כשר ובהא כ"ע כו' הד"א ובד"ה ואי הגרלה כו' טעמא דתרוייהו בוידוי הס"ד ובד"ה ומדסדרא לא כו' לא מעכבא למ"ד אפי' לר' יהודה מעכבא וכ"ש לר' נחמיה הא מני הס"ד ואח"כ מה"ד דאקדים כו' והיה לו לאחרו עד גמר מתנות הפרוכת הס"ד כל"ל : ע"ב בד"ה וכן הוא כו' ל"ל חי הס"ד ובד"ה הא לאו כו' של עזאזל לשם ואח"כ מ"ה כיון כו' : בד"ה ואין השם כו' בלא גורל הס"ד כל"ל : תום' בד"ה ועשהו חטאת כו' ולהכי לא ילפינן נמכר לישראל בק"ו כו' עכ"ל [א] וממה שאמרו בהדיא שאני התם דאמר קרא יגאלנו לזה ולא לאחר אין ראיה דאימא מג"ש דשכיר שכיר מפיק ליה האי קרא אבל לאו מק"ו ודו"ק : בד"ה ומה במקום כו' תדע דבפ"ק דיבמות דפריך כו' עכ"ל כל"ל :

דף מא בפרש"י בד"ה אין הקינין כו' שקראו להם שם אחר מיכן אין שם כו' ובד"ה והא הכא כו' ה"ג כו' ובד"ה ואח"כ חולק כו' ואין בקרבן עשיר עולה אלא חטאת בהמה כו' ובד"ה ואין מוסיף כו' מדמי עולתו שאין כו' כל"ל : תום' בד"ה שם ספרא כו' אבל קשה על תירוץ זה כו' ועוד אפי' אי קיימא חוקה אכל כו' עכ"ל ק"ק דקך קושיא לא יתיישב גם לפירושם דלקמן [ב] ודו"ק : בד"ה ולר' הנא כו' מתפרשות כו' הס"ד ואח"כ מה"ד והאי עולה כו' כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה דפריך ליה ומוליאו לחולין ומוסיף כו' ובד"ה או אהעמדה כו' החטאת העומד לשחיטה כו' ובד"ה שפיר דתו לא מערבי אהדדי כו' ובד"ה שתי לשונות כו' ושני תולעת הס"ד ובד"ה כורכין לעץ ארז ואזוב ואח"כ מ"ה בשירי לשון מדקתני בשירי מכלל דאיכא תו הס"ד כל"ל מפי' ישן : תום' בד"ה שלש לשונות כו' אבל הני כיון דיש כו' עכ"ל כל"ל :

דף מב בפרש"י בד"ה של פרה כו' חלוקה משקל שני סלעים ודיה בכך של כו' הד"א וכל"ל והשאר טעות הוא ודו"ק : בד"ה ה"ג כו' ובד"ה ומילוי מים לתת לתוך אפר להזות הס"ד כל"ל : תום' בד"ה כי אתא רבין כו' דלר' יונתן לית ליה כובד כו' עכ"ל לא ידענא מהיכא פסיקא להו ד ר' יונתן לית ליה כובד ואפשר דהוה גרסי בברייתא דמייתי רבא כובד תנאי היא דתניא למה כורכן כדי שיהא כולן באגודה אחת דברי ר' יונתן כו' אבל בכל הספרים גרסינן דברי רבי גם נראה מדבריהם דהוה גרסינן כי אתא רב דימי אמר ר' יונתן שלש לשונות שמעתי כו' ובכל הספרים גרסי' א"ר יוחנן כו' וק"ל : בד"ה למעוטי מאי כו' דע"כ היסח הדעת לא פסיל בכולהו כו' כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה אשה מ"ט כו' ואזוב כהן כתיב כו' ובד"ה אלעזר ולא כו' שיהא אחר שוחט כו' אלא אלעזר דריש כו' כל"ל : תום' בד"ה למשמרת אלא למעוטי השלכת עץ ארז דומיא דלמעוטי אסיפ' כו' ומילוי מים וקידוש דאוין כו' ומילוי מים וקידוש לכתוב חד מינייהו כו' כל"ל :

דף מג גמ' וקטן שיש בו דעת אשה כו' ובכל סדר המשנה במס' פרה גרסי' וקטן שאין בו דעת אשה כו' : בפרש"י בד"ה לשמואל כו' ולקח מדמה הוה משמע דאשוחט קאי כו' ובד"ה ולקח כו' מוקמינן ליה אכהן דקבלה כו' ובד"ה הכהן כו' ידענא דהאי דאיירי כו' ובד"ה הניחא כו' בכהן כתב הכא כו' ובד"ה להכשיר כו' פשיטא דחטאת קרייה כו' הד"א כל"ל : בד"ה ולקחו לטמא כו' ולקחו אותם הנאמרים באסיפה זר ואשה ולא כו' כל"ל : תום' בד"ה ונתן ולא כו' בדיבוריה דכתיב ולקחו כו' ובד"ה הכל כשרין כו' דלא קתני ת"ק חוץ מטומטום י"ל כו' ובד"ה אשה מסייעתו כו' אוחזת לו המים אפי' בשעת הזאה כו' עכ"ל בסדר המשנה שלפנינו נמי קתני הכי אוחזת לו המים כו' אלא דלא קתני התם ליפנא אפי' בשעת הזאה כו' ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה מחתה כו' ואח"כ יכניס כף ומחתה לפנים הס"ד ובד"ה פרס חצי מנה הס"ד ואח"כ מ"ה מוסיף כו' ושל ערבית הניתן על מזבח כו' כל"ל : תום' בד"ה לימד על כו' גמרינן שאר עבודות כו' בפ"ב דזבחים דלמ"ד מחוסר כפורים כשרה דקסבר כו' ובד"ה אמר רב יהודה כו' ובשעת מתן דמים דהיכל אבל כו' תביא לי סייעתא ממתני' כו' עכ"ל ור"ל סייעתא ממתני' היינו מתני' דהכא כמו שמגיה רב יהודה תני של היכל וה"ה דה"מ לאקשויי מתני' דהכא אמתני' דפורשין מבין האולם כו' למאי דס"ד דהיינו הקטרה דלפני ולפנים : בא"ד וא"ת וכו' דהא מלתא איכא נמי בין היכל כו' וי"ל דהמקשה דלקמן ס"ל דאפי' מהיכל כו' עכ"ל וק"ק דמ"מ [ג] לרב יהודה דהכא תקשי אמאי לא קתני דהא איכא נמי בין היכל לבין אולם ולמזבח דאילו כו' ויש ליישב ודו"ק :

דף מד בפרש"י בד"ה הא מה מעלה כו' בין היכל לבין האולם כו' ובד"ה בין בשעת כו' דלפני ולפנים הס"ד ובד"ה לא בשעת כו' והכי קתני כשם שפורשין בין האולם כו' ובד"ה אי הכי כו' מתן דמים דלפני ולפנים אלא בשעת כו' כל"ל : בד"ה והא קתני בניחותא ה"נ כו' : תום' בד"ה בשלה כו' תניא מדבר המדבר לרבות כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה שם פרישה כו' דמהיכל פרשי משום לפני ולפנים כו' ובד"ה ש"מ מדגזר כו' פרישה הס"ד ואח"כ מה"ד קדושת היכל כו' מבין האולם ולמזבח דלמא עייל כו' באהל מועד הס"ד ואח"כ מ"ה אולם ובין אולם כו' הד"א ובד"ה קב גחלים כו' ובא"ד והוא מכבדו לתוך אמה סילון של כו' כל"ל : תום' בד"ה אתיא כפרה כו' לדידיה ניחא הכא דאיכא למימר כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף מד ע"א יבא דבר שבחטאי ויכפר כו'. מפורש פ' המזבח מקדש : ע"ב שבעה מיני זהב ואלו הן זהב וזהב טוב כו'. כתבו התוס' זהב טוב מפורש בירושלמי כשלורפין אותו אינו חסר כלום עכ"ל ונראה לפ"ז כמ"ש החוקרים הטבעיים כי יש ז' מיני מתכות והם מפעולות ז' כוכבי לכת וייחסו הזהב לפעולת השמש והכסף לפעולת הלבנה ולכך הזהב לעולם שוה בשל י"ב של כסף כמ"ש התוס' בפ' הזהב ובפ"ק דבכורות משום דמהלך החמה בשנה בי"ב מהלך הלבנה בחדשים שלה בא הרמז באותיות זה"ב שהוא קרוב במספר חלק י"ב ממספר כס"ף ולכך יש ג"כ ז' מיני זהב כי בו' מהם יש בהם סיגים מז' מיני מתכות האחרים אשר הם מפעולות הז' כוכבי לכת האחרים אבל זהב הטוב הוא שאין בו סיג משאר ז' מיני מתכות רק מפעולת כוכבו שהוא השמש ולכך אינו חסר כלום ע"י לורף ולכך נקרא ג"כ טוב עמ"ש וירא אלהים את האור כי טוב וגו' :

סליק פרק טרף בקלפי

דף מה בפרש"י בד"ה אלא דרך כו' לימין הס"ד ובד"ה ובכלי שרת כו' כהונה הס"ד כל"ל : תום' בד"ה וכי תעלה על דעתך כו' לנתינת אש דהדיוט וי"ל דא"כ לכתוב קרא ונתנו וגו' כו' וקשה לי לר' יהודה והאש על המזבח כו' כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה אש תמיד כו' דעניגא הס"ד ובד"ה הכי גרסינן כו' עכ"ל כל"ל : תום' בד"ה סודרן כו' וכן כבש ריב"א ועוד אפשר כו' הד"א ובד"ה תמיד שאמרתי כו' אלא לחכמים ועוד י"ל כו' ובד"ה הוה אמינא כו' אבל בהני מזבח ומנורה אי לא כו' מ"ש דתנופה במזרח ושחיטה בכל מקום כו' להטעינו לפון א"כ סד"א כיון כו' עכ"ל כל"ל :

דף מו בפרש"י בד"ה ה"ג גופא כו' כל"ל : תום' בד"ה אבל לא משלה כו' אלא ע"כ אהקטרת תמיד דשבת כו' אף לאברים ופדרים דחלבי שבת כו' כדמשמע במעתין לכ"ע כו' והא דאמר חלבי שבת קרבין ביום כפורים וביו"ט היינו כו' מסא"כ בעולת חול ביום כפורים וביו"ט כל"ל : בד"ה תחלתו כו' דהיינו הקטרה ולא מיירי באברים שנתותרו כו' כל"ל : ע"ב בא"ד ועוד דלרבה דתחלתו דוחה שבת היינו אפי' סופו דהקטרות ולרב חסדא תחלתו דוחה טומאה היינו כו' שנתותרו אינן דוחין את הטומאה כו' כיון דכשרים הם והיכא דאמרי' אינן דוחין הטומאה דלא חשיב כתמיד דיומיה כו' אלא ס"ל לבר משבת ומה כו' כ"ש בהקטרה דיומיה נימא כו' : בד"ה כי פליגי כו' אלא מקום הוא ול"נ דלא קשיא כו' הד"א : בא"ד הקשה במגילת סתרים וז"ל הא גחלים קדושים הן כדתנן כו' דה"מ לתרולי במחתה שניה של ג' קבין שמאותה כו' בע"א דלכך מכבדן לאמה כו' וה"נ אין לומר דהמחתה ראשונה של ארבעה קבין כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה דחויה היא כו' דאפשר מהדרינן אטהורין עכ"ל כל"ל : סליק פרק טרף בקלפי

הוציאו לו את הכף פרק חמישי

דף מז גמ' חופן מלא חפניו כו' עד כף ביוה"כ למה הוא כו' פיסקא וק"ל : שם וכמעשה דר"י בן קמחית זו חמה כו' נ"ל דלשון קושיא הוא וכמעשה דר"י בן קמחית דאדרבה זו של כף היה מרובה של ד' קבין כדלקמן שהיה חופן ד' קבין כו' וזו של מחתה לא היה רק של שלשה קבין ואמאי קתני סתמא נוטל את המחתה בימין כו' ומשני דזו חמה דהיינו של מחתה שהיה בה גחלים ולריכה ימין אפי' במועטת וזו הכף היה

קרני ראם [א] נ"ב מסם אינו ראיה דכיון דאימעוט מבאלה דאינו מגאל בשם ע"כ צריך לדרוש יגאלנו לזה ולא לאחר מש"כ הכא דאיצטריך ועשהו למעוטי שם י"ל דאינו ממעט אחר אבל מק"ו דנקיט ברישא ראיה גמורה דכיון דלא ידע מבאלה למעט שם מנ"ל למעט מיגאלנו לזה ולא לאחר דלמא למעט שם : [ב] נ"ב לא ידעתי מ"ט לא יתיישב דאף דהגרלה לאו עבודה כיון דכתיב חרי אשר עלה מגלי דגם ע"ז קאי הקש כמ"ש התוס' בתירוצם וא"כ מוכח דק"ו מעקר ליה ומיושב שפיר ונראה כוונתו דקו' ראשונה לא יתיישב דהכתי צריך ועשהו למעט גורל באחריני : [ג] נ"ב לא ידעתי מנ"ל דלפי האמת אין פורשין מבין האולם לגורך כיון דהכנתיה היה בשעת הקטרה דלפני ולפנים שאז אין פורשין מבין האולם לפי האמת :

היה לוננת וסגי לה בשמאל אפי' במרובה וק"ל: **שם** ת"ר בקומצו שלא כו' ס"מ חופן וחוזר כו' כל"ל: **בפרש"י** בד"ה מחתה כו' לחפון מתוכה הס"ד ובד"ה אפי' בזמן שפניהם שוין כהן שחפניו גדולים כו' ובד"ה וסתם נשים כו' ואוכלות זריז וערכן כו' דמתברי באסיתא לתרי כו' ובד"ה היכא דאמרי כו' אמי הזרד גדל ועלה כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה השתא לפני כו' ויתפוש אותה כו' לפנים ישלשל ידיו כו' כל"ל: **ע"ב** גמרא והוו להו שירים שחסרו בין קמילה להקטרה ואמר מר כו': **בפרש"י** בד"ה דמקטיר ליה לשם עלים דמתנה ואומר אי שירים כו' כל"ל: **בד"ה** אי גמר מלא מלא מה קומץ בירותו כו' ובד"ה היינו כו' תרוייהו חד טעמא הוא דבירולין כו' עכ"ל יש לדקדק לפירושו דבין הבינים גבי קמילה מטעמא דבירולין נגעו ביה וא"כ קשה בבירולין גופיה הוה ליה למיבעי הכא גבי חפניו אי גמר מלא מלא וי"ל דאפשר דלא שייך בירולין גופייהו גבי חפניו כיון דבב' ידיו הוא חופן אלא הא דמיבעי לן בבין הבינים דנגעו ביה מטעם בירולין שייך שפיר נמי גבי חפניו אבל התוס' נזהרו מזה שפירשו דגבי קמילה נמי בבין הבינים לאו מטעמא דבירולין נגעי ביה אלא מדכתיב וקמץ הכהן ולא בין הבינים דלאו כהן קומץ אלא ממילא כו' דהשתא ניחא דבבירולין גופיה לא קמיבעיא ליה משום דקושטא הוא דהיינו הך אי גמר מלא מלא או לא ודו"ק: **תוס'** בד"ה הדר פשטה כו' והוה ס"ד למיפשט האי בכלל כו' וג"מ אי טיבלא הוי אם נתערב כו' עכ"ל ולכאורה קשה דהמ"ל דנ"מ דאי הוה טיבלא מצי למקטר בין הבינים ברישא לשם עלים אבל אי הוי בין הבינים ספק שמא שירים נינהו והוו ליה שירים שחסרו בין קמילה להקטרה וי"ל דהמקשה דפריך א"ה השתא נמי איקרי כאן כל שממנו כו' ולא אסיק אדעתיה דמקטר להו [א] לשם עלים ע"כ דליכא למימר הנ"מ אלא כמ"ש התוס' ודו"ק: **בא"ד** וטבל במשהו ואי ספיקא הוה בטיל עכ"ל לא ידענא אם האי טבל במשהו משום הקומץ דאית ביה שהוא חלק גבוה לאיסים א"כ א"נ דספק הוא [הא] הוה איסורו משום הקומץ והוי במשהו ולא בטיל בחולין ודו"ק: **בד"ה** ואמר מר כו' לשון הקטרה אלא הקומץ דעיקר כו' אין מקטירין עליהן ולהכי קאמר כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** חפן ברלאשי כו' היינו הך כדפריך לעיל וי"ל כו' עכ"ל כל"ל:

ח"א דף מז ע"א א"ד בערכן כו'. פרש"י האי זרד בערכן קאמר ויפה לחולים כו' ע"ש והוא דחוק דזרד לאו היינו ערכן דזרד לד' וערכן לה' ובערוך פירש על הנשים דזרד זרדו וזרד אימא כו' וא"ד ערכן כו' תרתי מילי נינהו וז"ל זרד הוא עשבים כלומר רבתא חבילת קמחית ועלתה לגג כו' וכעין שפרש"י בלשון אחרון וא"ד בש"ז כו' לשון חבילי זרדים כו' ע"ש: **כתיב** ותזכני חיל וכו' זריתני וזרזתני וכו'. מפורש פ' המפלת: **בפרש"י** פעם א' יום הכפורים הוה כו'. בירושלמי ערב יוה"כ הוה דאינו נראה שהלך כה"ג בשוק ביוה"כ: **על** ר' ישמעאל בן קמחית כו'. מתוך הסוגיא מוכח דעל"פ שני יוה"כ היה כ"ג ולעיל בפ"ק דחשיב ד' כהנים בבית שני ששמשו זמן מה וכל שאר הכהנים לא הוליא כ"א את שנתו וצ"ל דר' ישמעאל בן קמחית דהכא היינו ישמעאל בן פאבי שנזכר לעיל בד' כהנים ולעיל קרא אותו ע"ש אביו בן פאבי והכא ע"ש אמו בן קמחית ומשום דבעי לאסוקי מלתא דאמו זכתה לכך לז' בנים שהיו כ"ג וק"ל: **מה** עשית שזכית לכך כו'. תלו הדבר בה בזכותה ולא בזכות אישה דאפשר שהיו מכירין אישה שלא היה לו זכות כ"כ ועוד אפשר שז' בניה אלו לא היו לה מאיש אחד [רק מאיזו אנשים] כהנים והב' נשאה באלמנותה ולא היה כהן גדול וק"ל:

דף מח גמ' בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא כו' כל"ל: **בפרש"י** בד"ה מה כו' וה"נ מהניא מחשבה כו' והכא ליכא לאקשויי היינו הך כו' תרוייהו בעיי ה"ל חד טעמא כו' כדהתם בקומצו כו' עכ"ל אבל מדברי התוס' נראה דלאו בחד טעמא בעי תרוייהו דלעיל דהך דבין הבינים לאו מטעמא דבקומצו הוא אלא מדכתיב וקמץ הכהן ולא בין הבינים דממילא עייל כמ"ש לעיל ואפ"ה פריך לעיל היינו הך והכא לא פריך ליה היינו הך [ב] ויש לפרש לדברי התוס' דלא פריך היינו הך אלא היכא דבכה"ג נמי מיבעיא ליה הכי גבי קומץ דהיינו בבין הבינים מה שאין כן הכא במחשבה דפשיטא ליה גבי קמילה וכן נראה מלשון התוס' דלעיל גבי חפן ברלאשי אלבעותיו שכתבו כיון דכבר איבעיא לן גבי קמילה מאי הדר תו מיבעיא ליה בחפינה היינו הך כדפריך לעיל כו' ודו"ק: **תוס'** בד"ה בעי רב פפא דבקיה כו' אבל בפ"ק דמנחות איתא בכל כו' דגרסינן נמי לבעיא דמר בר כו' ושמא י"ל דהוא היה מפרש כאן שהיפך כו' דהל"ל בקודש כדתנן כו' עכ"ל כל"ל: **בד"ה** גורעין כו' דהתם נמי נסיב ו' דונחלתו ולמ"ד כו' עכ"ל כל"ל ר"ל דהתם נמי לפי דברי המתרץ נסיב ו' כו' ועושה תיבה בפני עצמה ולא מיקרי מפסקא לקרא וה"נ י"ל הכא כיון דלא מחסר ולא מייתר שום אות בקרא וע"ש בפרשב"ם וק"ל: **בד"ה** מי יליף מלא כו' דשייך בה פיגול בהליכתה ובהקטרתה למ"ד במנחה הקטרה מפגלת כו' עכ"ל ר"ל כיון דאשכחן במנחה דהקטרה מפגלת הקטרה כו' דהיינו הקטרת של לבונה דאינו דבר אוכל ה"נ איכא למימר בקטרת של יוה"כ דהכא וק"ל: **בא"ד** ואע"ג דלא אתקש לשלמים הא כתיב כו' ודרשינן מיניה זה בכור כו' כ"ש קטורת דאיהו גופיה קריבה כו' עכ"ל הך דבכור ומעשר נמי דהוי בכלל קרבניהם לא מרבינן להו לפיגול אלא מדאתקשו לשלמים בהאי קרא כדאמר בהדיא פ"ק דזבחים אלא דר"ל ואע"ג דלא אתקש לשלמים כו' דאע"ג דלא אתקש קטורת לשלמים בהדיא בקרא כמו מנחה מ"מ הא בתר האי קרא כו' וכיון דקטורת נמי בכלל קריבה הוא איתקש נמי איהו גופיה לשלמים ולא הוי חוזר ומלמד בג"ש ודו"ק: **בד"ה** מדפסיל כו' הקשה רש"י כו' בפ' בתרא דיומא ולהכי לא הוה מחמרי כו' אבל הכא דייק כו' עכ"ל כל"ל ור"ל אבל הכא דמחמרי רבנן דליטמא אפילו ע"י לירוף דייק שפיר מדפסל בה טבול יום דאורייתא כו' וק"ל: **ע"ב** בא"ד ואע"ג דאפר חטאת אין לו טומאה דאורייתא ואי משום חיבת כו' עכ"ל והכי מוכח בהדיא בפ' חומר בקודש דקאמר אהא דהוסיף ר"ע כו' דרבנן היא מדקתני רישא העיד ר"ש ב"ב על אפר כו' כפרש"י שם ומוכח נמי מיניה התם דהך דהוסיף ר' עקיבא כו' איהו אלא מדרבנן והיינו ע"י לירוף דהא קאי אעדותו דר"ש ב"ב באפר חטאת דאינו נמי אלא מדרבנן אבל ע"י נגיעה ממש בקטורת פוסל טבול יום מדאורייתא כפי' ר"י הכא דכיון דמחמרי רבנן אפילו ע"י לירוף בטבול יום ע"כ דטבול יום בנגיעה ממש פוסל מדאורייתא בקטורת וק"ל: **בא"ד** ש"מ דלריך לכלי דאי לא כו' לא היה כלי מלרפו כדאיתא פרק בתרא ואע"ג דאמר התם דהוי דרבנן וכגון שלברו כו' עכ"ל [ג] ומיהו התם לעיל מיניה לא משמע כן דקאמר גבי שירי מנחה דאורייתא לריך לכלי הכלי מלרפו שאין לריך לכלי אין כלי מלרפו ואתו רבנן וגזור דאע"ג דא"ל לכלי הכלי מלרפו וכו' וא"כ קשה דאימא דגזור נמי בקטורת באין לו תוך דמלרף אפילו באין לורך לכלי ודו"ק: **בא"ד** מיהו (קשה) למאי דאוכחן ממתני' דמס' עדיות דטעונה כלי עכ"ל ר"ל למאי דמסיק ומוכח מההיא דעדיות דבעי כלי קושטא הוא יליף ליה מקרא מדכתיב כף אחת והמניה בדפוס חדש ומיהו קשה למאי כו' לא הבין כוונת התוס' וק"ל: **בא"ד** ול"נ דלא הוה מצי לאתויי ממתני' כו' קדשו בכלי הוכשרו לפסול בטבול יום והא אפילו נתנה במכתשת הוכשרה ליפסול בט"י כדאמר בפ"ק כו' כל"ל: **בא"ד** והא דפריך בפ"ק כו' אי אקטורת נמי קאי א"כ משמע לא קדשו בכלי כו' ואי לא קאי אקטורת כו' כדפרש"י הכא כ"ש דקשה טפי אמאי לא מיפסיל בלינה אף כו' כל"ל ואין להקשות דמ"מ מאי פריך דאימא דקושטא הוא כיון דקדושת הגוף תיפסל בלינה ודקתני קדשו בכלי לא קאי טבול יום אקטורת אלא דקאי אסארא די"ל דהא פשיטא ליה דאין קטורת נפסלת בלינה קודם קידוש כלי משעת שנתנה במכתשת שהרי היו עושין אותה בתחילת השנה לצורך כל השנה כמ"ש התוס' לעיל

ובפ"ק דשבועות לתירוץ א' והא דהולרך לאתויי מהך מתני' כבר תירלו התוס' שם דאי לאו מתני' ה"א דאין שייך בקטורת פסול לינה עכ"ל מיהו מה שכתבו הכא ואי לא קאי אקטורת כו' כ"ש דקשה טפי כו' הוא מגומגם לפי תירולם שם וי"ל ודו"ק: **בא"ד** והא דנקט קדשו בכלי כו' משום הנך דמיתנן בהדה דלא מיפסלו קודם כו' עכ"ל לגבי קטורת נמי לענין פסול לינה נקט שפיר קידוש כלי כמ"ש התוס' לעיל אלא גבי ט"י לא ה"ל למנקט קידוש כלי בקטורת אי לאו משום הנך דמיתנן בהדה דהיינו הקומץ ולבונה וגחלים וק"ל:

בד"ה הולכה כו' שאין ללמוד משם וכימא הולכה לא כו' עכ"ל כל"ל:

דף מט בד"ה זר ואונן כו' והקשה הרר"ח כהן כו' כל"ל: **בד"ה** אי חופן כו' ובלבד שלא יחסיר ולא יותיר ולהכי תקינו רבנן שיחזיר ויחפון בפנים כו' עכ"ל הולרכו לכל זה דכיון דיכול לחפון כמו שירלה א"כ למה הטריחו לכ"ג בחפינה שמבפנים שהיא מעבודות הקשות כדלקמן אלא ע"כ דתקנו רבנן שיחזור לחפון מבפנים משום דשמא נתפזר לו מן הקטרת ונחסר קלת ורב פפא נמי הוה ס"ל ובלבד שלא יחסיר ולא יותיר אלא דלא הוה אסיק אדעתיה למימר דבכהן אחר החופן א"א שלא יחסיר ולא יותיר ודו"ק: **ע"ב** בד"ה שאני התם כו' היינו שה דפסח כדאמרינן הכא כו' דאי ר' יהושע משה כשבים כו' ועוד דבאותו ואת בנו כו' כדאיתא בפרק אותו ואת בנו ובמרובה אלמא כו' עכ"ל כל"ל דהכי איתא בפרק אותו ואת בנו או לרבות כלאים לענין איסורא דאותו ואת בנו ואיתא נמי במרובה או לרבות כלאים לענין ד' וה' ובתרוייהו קשיא להו דמשה נמעט בהו טרפה וק"ק ומאי קושיא כיון דלא ידעינן שום סברא למעט טרפה טפי מכלאים אימא דכמו דמרבה מאו כלאים מרבה נמי טרפה וק"ל: **בא"ד** וליכא למימר דהכי בלא בנין אב נפקי כו' ולא מוקי בנין אב לפטר חמור אסר כו' דאפי' אי לא מייתר מן הכבשים כו' קדשים גמרי כו' בהיקשא דוזאת התורה וגו' כו' עכ"ל כל"ל וי"ל דמ"מ מאי קאמר אי האי בנין אב אתא לקדשים דהא אי לאו דכתיב קדשים ליכא בנין אב שה דפסח אלא מהיקשא אתי ודו"ק:

דף נ בפרש"י בד"ה חטאת לבור כו' ועל אחיו הכהנים בא ועל כל קהל ישראל כו' עכ"ל ולמאי דמסיק דפר דכה"ג לא הוי חטאת לבור אלא חטאת השותפין הכהנים מתכפרין בפר אבל קהל ישראל אין מתכפרין אלא בשעיר וכן מוכח בברייתא לקמן יכול לא יביא משל ליבור שאין מתכפרין בו אבל יביא משל הכהנים כו' וק"ל: **תוס'** בד"ה איתיביה כו' דהאי קרא לאחר זריקה איירי כו' כל"ל: **בד"ה** פר העלם כו' וזה אינו דההיא עולה הוי ואפילו אם יביא כל שבט שעיר בע"ז פר מיהא לא מייתי הלכך נקט פר כו' עכ"ל מתוס' ישנים וק"ל: **ע"ב** גמרא שהזבח נוהג בלבור כביחיד ודוחה כו' כן נראה להגיה בין למאי דאוקמא בפר ובין למאי דאוקמא באילו של אהרן מיהו למאי דבעי לאוקמא בסמוך בפסח ע"כ דגרסינן נוהג ביחיד כבלבור וע"כ נראה להגיה דה"ג נוהג ביחיד ובלבור ודו"ק: **שם** לא באילו של אהרן הכ"מ כו' ולעיל דמייתי דקאמר ליה ר"מ והלא פר יוה"כ כו' ה"ה דה"מ למפרך טפי מאילו של אהרן דהוי קרבן יחיד לכ"ע אלא דתנא ושייר דה"כ בסדר המשנה שלפנינו לא תני דפריך ליה לת"ק מפסח כדמוכח לקמן וכן דפריך ליה רבי יעקב לת"ק מחגיגה ליתא בסדר המשנה אבל בתוספתא מלאתי ע"ש וק"ל: **בפרש"י** בד"ה שם זבח לא קתני האי תנא אלא בחד זיבחא כו' עכ"ל אין פירושו דחד זיבחא דהיינו פר או אילו של אהרן דהא קתני ביה ביחיד ובלבור וא"א לאשכוחי ביה בחד זיבחא כה"ג אלא דר"ל בחד זיבחא דהיינו בחטאת דומיא דפר או בעולה דומיא דאילו של אהרן כן נראה מפרש"י לעיל גם מדברי התוס' שהקשו הא דלא אוקמא בזבח שלמים דנוהגין בלבור כו' דאע"ג דלא איירי בחד זבח ממש מ"מ היינו בחד זיבחא דשלמים מקרי כולהו ודו"ק: **תוס'** בד"ה לדברי כו' אינו עושה תמורה כו' מכלל דאיכא כו' אלא לאפוקי מת"ק הל"ל והלא כו' כל"ל: **בד"ה** חומר בתמורה כו' לא איירי במעשר שאינו דוחה שבת וטומאה וי"ל דשמא תנא ושייר דאיכא נמי כו' עכ"ל כל"ל יש לדקדק בדבריהם דמסיפא גופיה דקיימינן בה איכא לאוכוחי דע"כ לא איירי במעשר דחלה על מום קבוע כדמסיק בגמרא דמוכח מיניה דלא איירי בשם זבח אלא בחד זיבחא וע"כ דלאו היינו מעשר דחלה על מום קבוע אבל מהא דקתני בזבח שדוחה שבת וטומאה לא מוכח מידי דאימא שם זבח קתני ובעיקר קושייתם לא ידענא מאי קושיא דבפ"ב דתמורה תנן חומר בתמורה מבקדשים שהקדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע ואין יולא לחולין ר"י בר יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין וא"כ משמע דת"ק לית ליה האי חומר דעשה שוגג כמזיד כו' והיינו דברי ת"ק דמייתי הכא בשמעתין דלא תני אלא הך חומר דחלה על מום קבוע כו' ול"ע ודו"ק:

דף נא בד"ה נוקמה כו' לוקמה בפסח ראשון וכימא דה"ק חומר כו' עכ"ל כל"ל ר"ל בפסח ראשון שנעשה מותר הפסח כמו שכתבו בסמוך וק"ל: **בד"ה** דוחה השבת כו' אבל האי קרא כתיב כי קרבן ה' לא כו' שכתובים בפסח ראשון גופיה גמרינן מיניה נמי מידי כו' מדרבי ישמעאל דאית ליה הימנו ודבר כו' אבל יש פירוש בפסחים שמוגה כו' אלא כל"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה אלא שאני בי גזא כו' גרסינן עכ"ל הס"ד כל"ל: **בד"ה** שלחנות לפון כו' וא"ת אף בין המזבח כו' באמצע ההיכל כו' אלא משוך קימעא כלפי חוץ עכ"ל יש לדקדק לפי זה דא"כ מה הרויח כ"ג לילך מצד לפון בין שלחן למזבח דכיון שהיו השלחנות מגיעין י' אמות דהיינו עד חצי רוחב ההיכל והמזבח היה עומד באמצע ההיכל משוך לצד מזרח א"כ ע"כ כשהיה הולך מצד לפון היה מקיף המזבח והלך באלכסון עד שהגיע לדרום השלחנות והיה הולך שם אלכן עד שמגיע לצפון למקום הפריפה של הפרוכת כמו כן היה יכול להלוך מצד דרום בין מנורה למזבח ולהקיף המזבח ולילך באלכסון עד השלחנות והולך אלכן עד שמגיע לצפון למקום הפריפה של הפרוכת וי"ל דהמזבח לא היה עומד ממש באמצע ההיכל אלא דתחילת כותל המזבח מצד לפון היה מתחיל באמצע ההיכל וכן נראה מפרש"י דלמאי דס"ד שלא היה משוך לצד מזרח ולא קשיא ליה אלא שאין דרך בין השלחנות למזבח ולא קשיא ליה שהרי לא היה המזבח באמצע ממש אלא דתחילת כותל לפון של המזבח מתחיל מאמצע ההיכל והשתא למאי דאוקמא שהיה משוך המזבח לצד מזרח נמי לא היה ממש באמצע אלא שכותלו לצד לפון היה מתחיל מאמצע ההיכל דהיינו נגד סוף השולחנות וא"כ לא היה מקיף את המזבח כשהיה הולך לצד לפון אבל לצד דרום היה מקיף המזבח הרבה מצד דרום ומערב עד שהיה מגיע באלכסון עד השלחנות ודו"ק: **תוס'** בד"ה תיפוק ליה כו' ול"ג אלא אלא שרש"י גרס כו' ולטעמיך הא דמייתית מברייתא כו' ומברייתא משמע דאחיו מתכפרין כו' עכ"ל אבל סברת המקשה הוא דהא בהא תליא ומעיקרא בעי למימר בברייתא דמביא משל אחיו ולכך מתכפרין בו ולמאי דמסיק דכתיב אשר לו ולא יביא משל אחיו ומינה נמי דאין מתכפרין בו וקרוב לזה כתבנו בספ"ק דשבועות בחידושינו שם בכוונת דברי התוס' שם וק"ל: **בד"ה** ועבוד שתי כו' ומתחלת עוביה ולפנים הוי קודש כו' אבל השתא דעבוד ב' כו' עכ"ל ולכאורה דה"ה דה"מ לפרושי הכי דמתחלת עוביה הוי כלחוץ ולכך עבוד ב' פרוכת חדא אוקמוה בתחלת אמה טרקסין בסוף חלל העשרים והב' בסוף אמה טרקסין ובתחלת הקודש הקדשים לסוף חלל כ"א מקודש הקדשים דאי מקום טרקסין כלפנים הרי מלד חוץ עובי פרוכת החילונה ולפנים הוי קודש קדשים ואי כלחוץ הרי מלד חוץ של פרוכת הב'

קרני ראם [א] נ"ב דבריו אין מבוארים דבתחלה ל"מ לשם עלים כמבואר בסוגיא וע"כ כיון דטבלים הוי אין כאן שום איסור לא בתחלה ולא בסוף דדוקא בשירים יש איסור וא"כ אין תירוצו עולה יפה והכן: [ב] נ"ב לדבריו קשה דבין הבינים מפשטא ליה גבי קומץ כמ"ש התוס' לעיל והעיקר דמ"ש התוס' דבקומץ פסול משום וקמץ הכהן זהו למה דמסקי' דר"פ בעי משום ולקח והביא משא"כ לס"ד ס"ל הטעם בקומץ דפסול משום בקומצו ומש"ה פריך שפיר היינו הך וז"פ: [ג] נ"ב כפי הנראה מלשון התוס' ס"ל דלמה דמסקי' לשינויא כגון שנכרו ע"ג קטבליא חזר משנויא קמא וס"ל דאפי' מדרבנן לא גזרו בשא"ל לכלי רק דעתו שאין לו תוך כתוך וכ"כ התוס' במנחות ק"ד גם למ"ש שם לחלק משום דשירי מנחה היה כבר צריך לכלי א"כ דבריהם דהכא נכונים דע"כ מוכרח דקטורת צריך לכלי דהל"ה כיון שלא היה בשום פעם צורך לכלי לא היה מצטרף וע"ש ותבין:

הב' ולפנים הוי קודש קדשים וי"ל דקרא והבדילה הפרוכת לכם וגו' הכי משמע להו לדשביה של הפרוכת גופיה הוא קודש קדשים לפנים ולא חוץ וק"ל : באד ואי מקום אמה טרקסין כו' אבל ר"י ס"ל כו' קדשי קדשים דעביד שוביה אמה א"כ כו' ולפנים הוי קודש קדשים עכ"ל הס"ד וכו"ל ור"ל לתירוצם קמא לא ס"ל לר"י דוהבדילה הפרוכת כו' שיהיה טלו בקודש אלא שהוא מפסיק בין חלל הקודש ובין חלל קודש הקדשים כמו שהיה במקדש ראשון ועביד עביו אמה ולתירוץ א"כ לר"י נמי משמע ליה והבדילה הפרוכת וגו' שיהיה טלו בקודש אלא דפשיטא ליה דקדושת אמה טרקסין כלפנים כו' ועביד פרוכת א' בתחלת אמה טרקסין לצד חוץ כ"ש אמה מתלת קודש קדשים וה"ה דס"ל לפרושי (א') דפשיטא ליה לר"י דקדושת אמה טרקסין כלחוץ ועביד פרוכת בסוף אמה טרקסין לצד פנים כ' אמה מתלת קודש קדשים ודו"ק :

דף נב בפרש"י בד"ה כותל אלא כו' לבד רוחב כיפה שובי החומה עכ"ל כצ"ל: תוס' בד"ה כותל ההיכל שם והתא שם וכותל התא כו' והאלמלגיעות שם והרובד שבעה והקשה ר"י כו' עכ"ל : באד א"נ לר"י כו' וכותל ההיכל שש למטה ו' אמות ומעלה כו' עכ"ל עמ"ש בזה בחידושינו ר"פ המוכר פירות : באד והשלישים שבע על שבע כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דהא שמנה אמות שהיו במערב היו ג' על ג' ומשם על גביהם וא"כ ע"כ שנים שהיו בשלישית לא היו שבעה על שבעה שהרי מלפון לדרום היו אלו שנים גדולים כמו הג' שלמטה מהם וק"ל : באד והא דקתני רובד שם דהיינו אורך המגרעת הראשונה היא שם כו' עכ"ל ה"מ לפרש נמי רובד על התקרה המפסקת בין שני התאים כמו שפירש לעיל אלא שנראה לו דוחק לפרש רובד על התקרה ולכך פר"י לפי דרכו דנקרא רובד ע"ש המגרעת שהוא כעין רובד ושורה שמכל צד היה המגרעת ארכו שם אבל לפי' דלעיל שלא היה המגרעת רק בצד אחד בכותל ההיכל לא היה אורך המגרעת רק חמש ודו"ק : באד והתא שם כו' במשכנה דמלכים ה' באמה רחבה של מס' מדות דבית שני היו חלוקין כו' עכ"ל והא דמייתי בשמעתין ממתניתין דמדות אמשכנה דמלכים הייטו לחך מילתא דכל היכא דקחשיב כתלים חשיב ליה דידיה כיון דאשכחן כן במסכת מדות בבית שני מלינן למימר שהיה נמי כן בבית ראשון אבל בחלל התאים אפשר דחלוקין היו אך קשה דהא במסכת מדות נמי תנן התחתונה חמש ורובד ו' כו' ודוחק הוא לאוקמא בבית ראשון ואפשר דהייטו דוקא בתאים שמצד לפון ודרום ודו"ק : באד והריב"ס פי' דלאו בהיכל היו המגרעות אלא בתא היו והא דתנן רובד שם הייטו שורת אבנים כו' עכ"ל ה"מ לפרש נמי רובד על התקרה כמו שפירש לעיל אלא שנראה לו דוחק גם ליכא לפרש על המגרעת כמו שפרש"י דכיון דהמגרעת לא היה רק בצד אחד בתא לא היה אורך המגרעת רק חמש אלא שנראה לו לפרש על שורת אבנים של עובי כותל התא במקום שהיו מונחים ראשי קורות היה שם אמה משום דע"י בליטת אמה מבחוץ לצד מזרח התא נתוספה עובי הכותל אמה נגד אמת הכניסה של ראשי קורות מיהו בבליטה גופיה נגד ראשי קורות ודאי דלא היה נמי עובי הכותל רק ה' אמות שאותה אמה שנחסרה מעובי הכותל ע"י כניסת ראש הקורה נתוספה ע"י הבליטה שכנגדה אלא בשורות אבנים שהיו בין קורה לקורה שלא נחסר מהם כלום ע"י כניסת הקורות נתוספה שפיר ע"י הבליטה עד שהיה עובי חומה שם שש אמות ולפי' זה נקרא רובד מלשון על הרובד הרביעי דתנן בפרק טרף בקלפי שהוא מלשון שורה של רצפת אבנים ודו"ק : באד שורות אבנים עליונים של כו' מ"מ עדיין עוביה ה' אמות כו' כצ"ל : באד בשם ר"י הבחור כו' וראשי הקורות היו מונחין מכותל תא לכותל תא כו' בין התחתונה ובין התיכונה ובין כו' וכותל התא חמש דבין כו' כצ"ל לפי זה הפי' ליכא לפרושי לשון רובד אלא מלשון תקרה כמו לפירוש קמא גם מגרעות נתן לבית צ"ל לדביר שהיה לבית סביב כו' כדלעיל וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ויעלו וגו' וכ"מ לפסוק כאן את הטעם באתנחתא כו' עכ"ל אבל בהאי ה' דלעיל דמספקא ליה לאיסי ב"י ניחא דקאמר דמספקא ליה בפירוש המקראות אלא הכא דקמבעיא ליה לרב חסדא דרך שאלה להשיב לו תקשי ומאי כ"מ לך מיניה דמאי דהוה הוה כדפרכינן בפ"ק דסנהדרין גבי שור סיני וקאמר דקמבעיא ליה לידע פיסוק טעמים ומפירושו נראה דלא הוה קים להו פיסוק טעמים דשכחום וקרוב לזה כתב בפענח רזי על סוגיא דשמעתין וז"ל תימה במסכת נדרים אמרי' ויבינו במקרא מפורש ושום שכל זה מסורת כו' א"כ אמאי אין הכרע במחר כיון דאיכא אתנחתא בעמלק א"כ מחר קאי אדבתריה וי"ל כדאמר פ"ק דקידושין דשכחום כו' וה"נ נ"ל בארור שהיו מסופקים אי קאי אדקמיה אי אדבתריה אע"ג דאיכא סוף פסוק בין עקרו שור לארור אפס אלא ודאי כדאמרן דשכחו וכה"ג אמרינן התם דבמערבא פסקי להאי קרא דהנה אנכי בא אליך בעב וגו' לתלתא קראי עכ"ל אבל מדברי התוס' גבי משוקדים נראה דהוה פסיקא להו פיסוק טעמים ודו"ק : בד"ה אתיא שמה כו' ללוחית מצנצנת המן דורות כו' עכ"ל : גמ' משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת וגו' כצ"ל : תוס' בד"ה שאת כו' והתם ע"כ קאי אגתינה ומאן דלא מוקי כצ"ל :

ח"א דף נב ע"ב שאת משוקדים מחר כו'. עיין פרש"י ובתוס' בזה ובחומש פרש"י גבי לא וצלחם בעמלק מחר בעת המלחמה אנכי נצב עכ"ל וכתב הרא"ם דלא כאיסי מאמר ה' אין לנס הכרע כו' ע"ש ותיהו במשוקדים פרש"י בחומש כאיסי דאין לו הכרע וצ"ל דבחומש פירש לפי מה שהוא פשוטו ביותר ובמשוקדים אין בו הכרע כלל גם לפי פשוטו וק"ל : משנגנז ארון וכו' ומי גנזו יאשיהו כו'. כל הסוגיא מפורש בפ"ג דהוריות :

דף נג בפרש"י בד"ה לשמי קורה לשון שמים עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה חד למלוה כו' והשתא קאמר דתרויהו בין ביוה"כ בין בשאר כו' עכ"ל אע"ג דהשתא נמי לא אילטריכי תרוייהו ליוה"כ אלא חד מנייהו דלמלוה מ"מ לשאר ימות השנה תרוייהו לריכי וק"ל : ע"ב גמ' ר' יהודה (בן לקיש) אומר ארון במקומו נגנז כו' כן נראה מדברי התוס' דר' יהודה סתם גרסי' נמי בברייתא דהייטו ר' יהודה בר אלעאי ול"ג ר' יהודה בן לקיש בברייתא וק"ל : תוס' בד"ה וכ"ת אורחא כו' אלמא דיש לבקש על נגד השמאלי כו' וטעמא דהוי לימין הקב"ה כו' עכ"ל ולעיל נ"ל אביי דהוה יהיב שלמא לימיניה ברישא לא הוה ידע הך ברייתא דתני ואומר (יכול) [יפול] וגו' דמוכח מינה שמאל של אדם ברישא וק"ל : בד"ה הנן כמאן כו' י"ל פליג בברייתא ברישא אארון עכ"ל הס"ד כצ"ל :

ח"א דף נג ע"א מאי דרוש כי בענן אראה על הכפורת כו'. ר"ל אל יבא בכל עת וגו' כי במקום אלא ר"ל אלא בענן אראה וגו' ובי"ת בענן במקום עם דהיינו שיתקן מבחוץ ויכנים עמו הענן של עשן קטורת ורש"י בחומש שפירש ומדרשו לא יבא כי אם בענן סקטורת ביוה"כ עכ"ל ודאי לא נתכוין לדרש הלדוקים דהכא אלא לפי מדרשו יהיה ב' בענן מורה על הזמן דלא יבא שם אלא ביום שלויתי לך להעלות ענן עשן הקטורת שם דהיינו ביוה"כ אז הותר לכה"ג לבא שם אפי' בלא ענן הקטורת דהיינו להזות לפני ולפנים בדם הפר והשעיר כדלקמן במתני' ורש"י בחומש שביק דרשא דהכא שאמר מלמד שנותן בה מעלה עשן משום דהך דרשא כי אם בענן הקטורת ביוה"כ היא יותר פשוטה : אלא על שהולו כו' אע"פ שאש יורד מן השמים כו'. מפורש פרק הדל : שנאמר ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים כו'. כצ"ל ועיין פרש"י ולישנא דתלמודא דקאמר וכי מה ענין גבעון אצל ירושלים כו' ה"פ מדלא כתיב מבמה אשר בגבעון לירושלים או לבמה אשר בגבעון מירושלים אלא בגבעון ירושלים משמעו כאילו ירושלים היא גבעון וע"ז קאמר וכי מה ענין כו' דודאי גבעון אין זה ירושלים ותרי מקומות הם אלא דכתב כן להקיש יציאתו כו' : ע"ב יהא רעוא דתהוי ריסך אכולא ברכא כו'. ר"ל בימי אביי היו ב' ישיבות דהיינו ישיבת אביי וישיבת רבא בב' ברכין וברכו רב יוסף שיהיה ראש ישיבה לב' הישיבות שבב' הברכים וכן הוה ליה כשמת אביי בא ישיבת אביי לרבא כמפורש פ' הרואה בהלומות דבר הדיא וק"ל : צריך שיפסיע ג' פסיעות כו'. עיין הטעם בזה בב"י טור א"ח סי' קכ"ג ע"ש ושמעתי עוד טעם בזה והוא מפורש בפ' חלק גבי כ"נ דרהט שלש פסיעות ואתא גבריאל כו' : שנותן שלום לימין ואח"כ לשמאל כו'. שם בטור מפורש כשאומר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאל וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו לימין כו' ע"ש והיינו כדמסיק לימין ושמאל של הקב"ה כשאומר עושה שלום במרומיו למעלה שם הרחמים הופך פניו לימין של הקב"ה וכשאומר הוא יעשה שלום עלינו כו' למטה הופך פניו לצד שמאל של הקב"ה המורה על מדת הדין וק"ל : וכ"ת אורחא דתלתא כו' מ"ל יפול מצדך וגו' דהוי לימין הקב"ה כו'. ולפי זה אביי בשמוך דעמא וייהיב שלמא לימין דידיה ברישא לא הוה שמיעא ליה הך דר' שמעיה והענין שאלו ג' פסיעות בכריעה יש להכניע מדת הדין וע"כ מתחיל בשמאל שהוא ימינו של הקב"ה שהם הרחמים שיכופו את מדת הרוגז ומייתי ליה מהאי קרא יפול מצדך אלף ורבבה וגו' שהם המקטרגים של אדם מב' הצדדים שכאלו ב' הכריעות מב' לדדים יכניע ויתים כתם כההיא דאמרי' פ"ק דקידושין בחסיד שהיה בנהכ"נ שהיה שם מזיק אחד נתם בז' ריטין בכל כריעה מז' כריעות נפל חד רישיה דנחש והם ז' כחות הטומאה של נחש הקדמוני כמפורש שם ובפ"ק דב"ק : שהונה מעליותא היא כו'. דה"ל להתפלל שתהא שנה זו כדרכה אבל שחונה משמע יותר מכדי צרכה ולכך פריך שחונה יותר מכדי צרכך מעליותא היא בתמיה הא גריעותא היא דהכי אמרי' בפ' סדר תעניות והייטו דהשנבעיים שהם קר וחם ולא ויבש אם נבר הא' כי הכא שהחום גבר הוה לגריעותא וה"ה דה"מ למיפרך בגשומה יותר מדאי וכי מעליותא היא דגשמים מרובים יותר מדאי נמי גריעותא היא כדאמרי' התם ומשני דה"ק אם תהיה השנה שלא כדרכה דהיינו שתהיה חמה ביותר תהיה ג"כ בזה שלא כדרכה שתהיה גשומה ביותר דהיינו לא דבזה תתקן החמימות ותהיה השנה חם ולח וק"ל : לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה כו'. עפ"ה לא יסור שבט מיהודה וגו' : ולא יהיו עמך צריכין לפרנסה זה מזה כו'. נראה דאין לפרש לענין לדקה שלא יהיו צריכין זה לזה לקבל לדקה דהא כתיב כי לא יחדל אביון וגו' אלא דר"ל שגם במשא ומתן לא יהיו צריכין זה לזה וע"ד דאמרי' פ"ק דסנהדרין אין הכור מתמלא מחוליתו אלא תפשטו ידיכם בגדוד ע"ש : כל העולם בנחת ותנינא כו'. לכאורה קשה היאך היה מתפלל כך וכי משום לער דידיה לא יהיה נחת לכל העולם דאינו נראה שחסיד זה יאמר כן משום דכל עולם ניזון בשבילו כדאמרי' התם וכ"ל דבאותה שעה עדיין לא היה לריך כל עולם לתפלה עד שבא לביתו ולזה בדבך היה מתפלל כיון דכל עולם בנחת יהיה גם לחנינא נחת שיפסוק המטר שאז יהיה ג"כ לעולם נחת כיון שלא נלטרכו למטר עדיין וכשבא לביתו שנלטרך עולם למטר התפלל גם שחנינא בנחת שאין לו שדות העולם כולו בלער שיש להם שדות ולריכין עתה למטר : מעשה נב"ג כו' שלא להכפית כו'. שיחשבו שמא הוא עשה כדעת הלדוקים וניגף ביליאתו כדאמרי' פ"ק : אבן היה שם כו' ושתיה היתה נקראת כו' שממנה הושתת העולם כו'. ובמדרשות יש רמז בזה דכתיב והאבן הזאת אשר שמתי מלבה יהיה בית אלהים וגו' : ארון גלה לבבל שנאמר לא יותר וגו'. דלעיל מיניה כתיב לא היה דבר אשר לא הראיתים דהייטו שהראה להם הספר תורה בארון דמיקרי דבר ועלה קאמר קרא ונשא כל אשר וגו' בבלה לא יותר דבר וגו' דהייטו הדבר אשר הראם :

דף נד גמ' תנ"ה ויראו ראשי הבדים יכול לא יהיו זזין ממקומן ת"ל ויאריכו וגו' הוא מגומגם ובפירושו גם בקרא כתיב מעיקרא ויאריכו הבדים ובתר הכי ויראו ראשי וגו' והכי מייתי לה נמי בבריי' בפ' שתי הלחם ויש להגיה נמי הכא כן דמייתי מעיקרא מדכתיב ויאריכו הבדים וה"פ ויאריכו הבדים יכול אף שהאריכו לא היו זזין ממקומן דהייטו ממקום שארון היה עומד באמצע קדשי קדשים שהיה ממנו עד לפתח י' אמות וא"כ לא היו הבדים נראין מבחוץ שהרי לא היה אורכן י' אמות ת"ל ויראו ראשי וגו' שהאריכו בגם עד שהיו מגיעין יותר מי' אמות עד שהיו נראין מחוץ לפתח וקאמר יכול שהיו מקרעין בפרוכת ת"ל ולא יראו הא כילד כו' ויש ליישב נמי גירסת הספרים שלנו ע"פ דרך זה ודו"ק : תוס' בד"ה כרובים כו' נשאלתי על אותן כו' אלו הדברים מתשובת מהר"ס הישנים סי' כ"ד ע"ש : ע"ב בא"ד המשמשין לפני במרום כגון חמה כו' ומשני שאני ר"ג כו' ולא תעשו לכם אילטריך כו' ואלהי זהב לא תעשו לכם כדרוש כו' עובר בלא תעבדם אפילו כשאחרים עשו לו י"ל לעבור עליו כו' כצ"ל :

ח"א דף נד ע"א כל הדרה חדרה כו'. ה' מתחלף בח' באותיות אחה"ע גם בלורתה קנת כדאמרי' פרק הבונה לא יכתוב ההי"ן חיתי"ן כו' וק"ק אמאי לא משמע ליה מלשון הדרה כפשטיה שהארון הוא הדרן של ישראל כדמשמע ליה לעיל מלשון חמדה : והכתיב ואת היבוסי כו'. ק"ק השתא דאכתי לא אסיק אדעתיה למימר הכא כתיב שם כו' אמאי לא תקשי ליה מקרא דכתיב באורייתא כאשר עשה לבני עשו וגו' וישבו תחתם עד היום הזה וכבר עלה סנחריב ובלבל כל הארלות כו' כדפריך לקמן : נ"ב שנה לא עבר כו'. בהמה גי' נ"ב כו' מפורש בפרק חבית : והגביר ברית לרבים שבוע אחד וגו'. בקרא מסיים וחלי שבוע ופרש"י שם דטיטוס עשה ברית עם ישראל שבוע אחד וא"כ לא קיים בריתו עמהם כי בחלי שבוע השבית והפר הברית : וכבר עלה סנחריב ובלבל כו' מפורש פ"ק דסוטה : בלשכת דיר העלים כו' תניא נמי הכי מעשה כו'. על כרחך לא כמאן דאמר גלה לבבל ולא כמאן דאמר במקומו נגנז דזה המעשה ע"כ בבנין בית שני היה שלא היה לכן ארון ובמקום שהיה ארון גנוז שם דהייטו במקומו בקדשי קדשים לא היה שום אדם נכנס שם גם מדהיה מתעסק בקרדומו משמע ליה דמקום עלים היה דהייטו לשכת עלים : יכול לא יהיו זזין ממקומן כו'. דר"ל אם לא היו זזין ממקומן לא היה אפשר שיגיעו עד הפרוכת שכל הארון לא היה רק אמתים וחלי ארכו ואמה וחלי רחבו והיה עומד באמצע כדאמרי' פ' המוכר פירות ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל לוח ולוח נמלא עשרה אמות מתערב למזרח עד הפרוכת וא"כ אם לא היו זזין הבדים ממקומן לא היה אפשר שהיו מגיעין עד הפרוכת שבמזרח ולהכי קאמר מדכתיב ויאריכו הבדים וגו' על פני הדביר דהייטו ההיכל ע"כ שהיו הבדים זזין ממקומן להאריכן עד שיגיעו לפרוכת ודכתיב בהו לא יסורו ממנו הייטו שלא להסירן לגמרי אבל כשהיו זזין ממקומן עדיין תקועין בטבעות היו והכי אמרי' בפ' בא לו מתפרקין ואין נשמטין ושפיר קאמר ויראו ראשי הבדים שהיו נראין מבחוץ כדמסיק שהיו בולטין כו' : בי"ן שד"י. אותיות שנ"י בד"י וק"ל : הכרובים שהיו מעורין זב"ז כו'. בפ' המוכר פירות פליגי ר"י ור"א ח"א פניהם איש אל אחיו וח"א פניהם לבית ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הא כתיב פניהם לבית כאן כשעושין רצונו של מקום כאן באין עושין רצונו של מקום ונראה דהך דהכא אתיא כוותיה ואין לחלק בין כרובים של משה ובין של שלמה כדמוכח התם ובשעה שהיו עושין רצונו של מקום היו מגלין להם לעולי רגל חבתן לפני המקום היינו כרובים של משה והא דאמרי' לקמן דגם בשלא היו עושין רצונו של מקום כשבאו נכרים להיכל ראו הכרובים מעורין כו' כבר כתב בזה הריטב"א בשם הרא"ם דגם זה בגם היה לרעה לגלות ערותם : מי הוי כרובים כו'. ק"ק תקשי ליה אי במקדש שני הא אמרת נתגרשה חזרה לחיבתה הראשונה ולמאי דמוקי לה בכרובים דלורתא ניחא דבהנהו לא נאמר ולא יבואו לראות כבלע וגו' וק"ל : וכתיב כמער איש ולויות כו'. האי בכרובים דלורתא כתיב דרישא דקרא ויפתח על הלוחות וגו' כרובים ואריות תמרות כמער איש וגו' : ע"ב שברכתן ברכה כו'. לכאורה יש לפרש ע"פ מ"ש שניתנה הברכה לאברהם ולזרעו לברך אחרים אבל אין לזה מקום כאן ונראה לפרש ע"פ מ"ש אוי להם לאומות שלא יודעין מה אבדו שהרי ע' פרי החג כנגד ע' אומות והייטו שברכתן של ישראל בקרבנות ברכה ג"כ לעובדי כוכבים ובסיפך קללתן כו' יעסקו בדברים הללו שהם דבר ערוה וע"ז כענין שאחז"ל גבי תפלת ועי"ל ע"פ מ"ש לעיל שמה שהיו מעורין זה בזה הוא סימן ברכה וחיבה לישראל ובסיפך בקללתן אם לא היו מעורין הוא סימן קללה ושנאה וע"ז אמרו בשעת החורבן שזה אינו שהרי גם בשעת החורבן וסימן קללה היו מעורין כדמפורש לעיל בשם הרא"ס וע"כ מיד הזילוה שנאמר כל מכבדיה שהוא סימן ברכה וקללה הזילוה שאינו כן כי ראו ערותה שהיו גם עתה מעורין ולפירוש קמא כל מכבדיה שהקרבנות מכפרין על עובדי כוכבים הזילוה כי ראו ערותה דהייטו שחשבו שהם דבר ערוה ועבודת כוכבים וק"ל : מאמצעיתו נברא כו'. בפרק אין דורשין פליגי בית שמאי ובית הלל וחכמים בשמים וארץ איזה נברא תחלה ושם מפורש אבל הכא לא פליגי אלא בארץ לחוד מאיזה מקום התחיל בריאתה ולפום ריהטא דאמר תנא כמאן דאמר מליון נברא הייטו כחכמים דסבירא ליה הכי ופליגי אדרבי אליעזר דאמר מאמצעיתו נברא ואם כן ליון לאו אמצעיתו של עולם אבל בכמה מקומות מוכח דליון ובתוכו אבן שתיה הוא אמצעיתו של עולם ועוד דדוחק לומר הא דאמרי' פ"ב כל מידי מאמצעיתו מתבר לא אתי כחכמים אלא כרבי אליעזר ואין סברא לחלק בין בריאת תולדות ארץ ובין בריאת כל דבר אחר וי"ל דחכמים לא פליגי אדר"א בהא דמאמצעיתו נברא אלא שבאו לפרש דהיינו אמצעיתו אבן שתיה שבליון ובלקת עפר למולק גו' דאייתי ר"א הייטו אבן שתיה וק"ל : מציון מכלל יופי כו'. רישא דעניינא אל ה' דבר ויקרא ארץ דהייטו לברוא בדבור היה מכלל יופי מליון : וחכ"א אלו ואלו מליון נבראו כו'. פירשו בתוס' פי' אמצעיתו והצדדין מליון נבראו עכ"ל ולכאורה הוא קשה דהיאך הוזכר בהך ברייתא אמצע ולדדין אלא דאיכא לפרושי דהא כר"א הגדול קאי ובין תולדות שמים ובין תולדות ארץ מליון נבראו וי"ל דלא ניחא להו למימר דתולדות שמים מליון נבראו ולהכי קאמרי דהני חכמים הייטו חכמים דלעיל וקאי אדר"א ור"י דפליגי אי מאמצעיתו נברא אי מצדדין נברא וקאמרי הינהו דאלו ואלו מליון נבראו וק"ק לפי מ"ש לעיל דמליון הייטו מליעותים ודו"ק :

דף נה בפרש"י בד"ה לא יאמר כו' ממטה דפר שהרי לא פירש בו כו' הד"א ובד"ה למדו למעלה כו' חדא מחמע הס"ד כצ"ל : גמ' בתר דקתני כך למעלה בפר אחת נ"ל פיסקא אחת אחת ואחת אחת ושתים : שם שם אחת שבע אחת ולא פליגי ס"י כצ"ל : תוס' בד"ה אח"א למעלה דפר לאקושי כו' ובד"ה מפני התערובות כו' אבל חובה יכולין להקריב לאלתר עכ"ל הס"ד וא"כ מ"ה קינין הן תורין המתנדב תורין כו' כצ"ל : ע"ב בד"ה ונברור כו' דשני הפרדין עמדו ברובע שלם שזהו דינר כו' עכ"ל כצ"ל :

נ"ל ור"ל לפי שהיו ב' פרדין כ"א בעד חצי דינר צורי שבין שניהם הוי דינר צורי שלם דהוא רובע סלע ע"כ קרא לשניהם רבעתיים דאילו שני מטבעות שקנו מהם ב' פרדין הוא רובע הסלע ורש"י שפירש הרובע הוא חצי דינר צורי אפשר ג"כ נתכוין לכך לפי שבין שניהן הוי רובע סלע ע"כ קרא רבעתיים וכ"א מהרובע הוי חצי דינר עיין בערוך בערך רובע ובתוס' פרק גט פשוט בזה ודו"ק: בד"ה הלוקח יין כו' דאמר בפרק שלשה שאכלו כו' כשמוכרין לאחרים לא חיישי על לפני כו' כנ"ל:

דף נג בא"ד זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר כו' עכ"ל ר"ל דהתם קורא שם לתרומת מעשר מסא"כ הכא בודאי ועיין בר"ש: **בא"ד** אבל בודאי לא יועיל לו שהרי אינו יכול להפרים כו' אי אתה מודה שמא יבקע כו' עכ"ל ר"ל דודאי השאר יכול לשתות בלא הפרשה היום כיון שעתיד לאחר שבת להפרים ממנו ב' לוגין תרומה וי' מעשר ראשון וט' כו' הרי הוברר למפרע שהשאר שתה הם חולין גמורים אבל מעשר ראשון אע"ג דמותר לזרים היינו אחר שהופרש אבל אם לא בא לידי הפרשה לאחר שבת שהיה שותהו למעשר היום נמצא שהיה הכל טבל למפרע אפי' השאר ומה שהביאו התוס' ראיה משמא יבקע כו' דלא נאמר אלא לר"י ור"ש אבל ר"מ לא חיים ליה ואכן אליבא דר"מ קיימינן הכא י"ל דלא הביאו ראיה מיניה אלא דהיכא דלא אתי לידי הפרשה ה"ל שותה טבלים למפרע ור"מ נמי דפליג היינו משום דלא חיים שמא יבקע כו' כדקתני א"ל לכשיבקע אבל אם בודאי לנו שיבקע הנאד ולא הוה אתי לידי הפרשה לעולם ודאי דמודה ר"מ דשותה טבלים למפרע וה"נ הכא אם היה שותה היום ולא הוה אתי כלל לידי הפרשה ה"ל שותה טבלים למפרע ודו"ק: **בא"ד** אבל לחלל אינו יכול כיון שלא קבע לו מקום כו' ר' יוסי אומר דיו ומיהו כו' כנ"ל: **בפרש"י** בד"ה ומיחל מעשר שני על המעות דמה שיש כו' עכ"ל כנ"ל: **תוס'** בד"ה דברי ר"מ כו' שחייו ומותו תלוי בידו יש ברירה ולמאן דלא כו' אליבא דשמואל ניחא דבפרק מי שאחזו כו' כי ההיא דשמואל דמי שאחזו לא קשה מידי והא כו' כנ"ל: **ע"ב** בד"ה ר' יהודה ור"י כו' רב אמר חייב באחריותו ואם בא לחזור חוזר כו' עכ"ל הסוגיא שם הוא בהיפך דלרב אם בא לחזור אינו חוזר דהולך כזכי ולשמואל חוזר דהולך לאו כזכי וכנ"ל להגיה בדברי התוס' דהכא בכל זה להיפך וק"ל: **בד"ה** מ"ש לכאן כו' ליתא למתני' מקמי ברייתות דהלוקח ודאיו דסמי כו' ס"ל ליתא לדאיו ודהלוקח מקמי הנהו מתניתות ואע"ג כו' הדר ביה דבלאו הכי ניחא כו' אלא בלקיחת בעלים א"כ בעשיית כהן תלייה (שוב) דעת כהן המקריב כו' דערובין מקמי תרי ברייתות כו' כנ"ל: **בא"ד** דאליבא דרב קאמר דלא קאמר מידי כגון ההיא דלעיל דרבא כו' עכ"ל ר"ל דלא קאמר מידי דאינו מברר דבריו בנותן לקינין וכההיא דרבא דלעיל שכתבו ביה דמוקי ר"מ ור"י כרב אסי באחין שחלקו והשתא מדמה ברירה כו' ודו"ק:

דף נז בד"ה הימנו ודבר כו' דא"כ לא הוה יליף אלא מהיקשא דפר כו' כנ"ל: **בד"ה** חוץ מבפנים כו' בפרק איזהו מקומן דלא גמרינן זבחי שלמי צבור שהן קדשי קדשים ובעי צפון מדאתקשו לחטאת ואע"ג דנפקא לן מהיקשא שאין נאכלין כו' כמו שעשה אחת למעלה בשעיר בפנים וכן כאשר כו' למעלה משעיר גמר ושעיר בחוץ למטה מפר גמר כו' בחד זימנא גם מה שלמדנו כו' כנ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה או דלמא כו' ולאמה שבעזרה כו' לנחל קדרון אזלי הס"ד ובד"ה האי דיהיב מיניה שהרי כו' עכ"ל ר"ל אבל האי דמקלת דמים נתערבו כי יהיב מודאין יהיב מהנך שבמזרק שלישי שהם בעצמם בתחלה נתקבלו ג"כ בשני המזרקות שנתן מהן המתנות ואי הוה בעי למיתב בתחלה מינייהו לא הוה מלי למיתב דכי יהיב מודאין יהיב דהויין הוה מעיקרא ולא שירים ודו"ק: **בד"ה** ה"ג מנין כו' ורשב"ם סבר כום עושה את חבירו שירים עכ"ל ובד"ה אין מערבין כו' בפני עצמו הס"ד ואח"כ מ"ה דאמר. אע"ג דלא כו' ת"ל אביו כו' שיפרוט לך הכתוב יחדו אלמא לרבי יאשיה כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה אלא אמר כו' ורואה אני דם הפר למעלה כאילו הוא מים עכ"ל ר"ל כשהוא זורק שוב לשם שעיר למעלה דם הפר שנתערב בתוכו רואה אני בו כאילו הוא מים ואינו פוסל משום אחת ולא שתים מדם הפר כדלקמן מיהו לעיל נמי גבי נתערבו לו דמים בדמים דמסיק שנותן א' למעלה לשם פר כו' וחוזר ונותן אחד למעלה לשם שעיר נמי צ"ל כן דכשהוא חוזר ונותן לשם שעיר רואה אני דם הפר שזורק עתה כאילו הוא מים ודם שעיר שזרק מתחלה כאילו הוא מים ויותר נראה להגיה הכא בתוס' כאילו הוא מיט דר"ל כאילו הן שוים במתנותיהן ודו"ק: **בד"ה** תניא דלא כו' אלא ניחא ליה לאתויי הך ברייתא שרבי יונתן עצמו מוזכר בה כו' עכ"ל ולפי מ"ש התוס' לקמן דה"ק שאני הכא דכתיב אחת כו' דלמא ר"י דרש לה ורבי יאשיה דרים לה לדרשה אחרת כו' וסבר דאין מערבין משום דילמד סתום מן המפורש ליכא לאתויי מידי מהנהו ברייתות דאימא כשטיין דאתיין כרבי יונתן דסבר מערבין אבל לרבי יאשיה סבר דאין מערבין וק"ל: **בא"ד** דרבי יונתן לא דרים אחת ר' יהודה דדרים כו' דהא בקר ולאו הוא פי' דמן הבהמה כו' מן לאו הכבשים או מן העזים כו' כנ"ל:

ח"א דף נז ע"א השתא בזי טמאים כו'. ר"ל גם כי טהורים הייתם השתא בגלות נעשיתם בזי טמאים דכתיב טומאתה בשוליה ופורש עצמו מכם כפורש מטומאת נדה וא"ל מה כתיב בהו השוכן אתם וגו' שאינו פורש לגמרי אלא כפורש מאשתו נדה דדר עמה בבית א'. כן הקב"ה שוכן אתנו גם עתה בגלות כמ"ש עמו אנכי בצרה: **סליק פרק הוציאו לו**

דף נח תוס' בד"ה ר' יונתן כו' ולאו מטעמיה דלדידיה כו' דמשמע ליה כל אחת ואחת בפני כו' ובקרנות פליגי וי"ל בלפני ולפנים על כו' כנ"ל: **ע"ב** גמרא דאמר קרא ויצא אל המזבח [עד] דנפיק מכוליה כו' רש"י הביא הך דרשא בחומש והקשה עליו הרא"ם דמקרא דויצא לא שמעינן דבמתנות המזבח זקוק לעמוד מן המזבח ולחוץ לצד מזרחו כמו שפרש"י אלא לאשמועינן דבהזאה על הפרוכת זקוק לעמוד מן המזבח ולפנים לצד מערבו וצ"ע עכ"ל ודבריו תמוהים דדברי רש"י הם בעצמם דברי שמואל דהכא דלכ"ע גמרינן מויצא עד דנפיק מכוליה מזבח דהיינו במתנות המזבח זקוק לעמוד מן המזבח ולחוץ לצד מזרחו מיהו הא ודאי נמי שמעינן מיניה דבהזאה על הפרוכת זקוק לעמוד מן המזבח ולפנים לצד מערבו כדלעיל בברייתא מדכתיב ויצא אל המזבח ע"כ היכן היה בשעת הזאה על הפרוכת לפנים מן המזבח ואין מקום לתמיהתו דודאי תרוייהו שמעינן מויצא לכ"ע כדמוכח בשמעתין וק"ל: **בפרש"י** בד"ה עומד על שנים כו' דרך ימין מקיפה הס"ד כנ"ל: **תוס'** בד"ה דאמר קרא אל יסוד כו' ולא גרסינן בההוא כו' עכ"ל כל זה הדבור שייך לקמן בדף נ"ט אפיסקא דשירי הדם היה שופך על יסוד מערבי כו' דמייתי מקרא ואת כל דם הפר ישפך וגו' ומסיפיה דהאי קרא דרשינן ליה דמסיים אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי כפרש"י לקמן ובפר כהן משיח כתיב אלא דבת"כ מרבה מהפר פר יוה"כ כפרש"י ומש"ה ל"ג לקמן בההוא פגע ברישא כדגרסינן בגמרות שלנו דהא מגופיה דקרא מפיק ליה ולא שייך התם בההוא פגע ברישא דהיינו טעמא דאין מעבירין על המצות כמו שפירשו התוס' כל זה בפרק אמר להם הממונה דף ל"ג ע"ש זהו כוונת דברי התוס' הכא וק"ל:

דף נט בפרש"י בד"ה ואיבעית כו' ברגל היא כהקפה כו' ובד"ה מכלל כו' קאמר בברייתא עכ"ל ובד"ה ועל כונן כו' והולך למעלה הס"ד ובד"ה במקום כו' טהרו בהזאות הס"ד כנ"ל: **תוס'** בד"ה מסכוה כו' זו וזו ירושלים תנא דבי כו' וכן בערוך כו' כגירסת רש"י דהתם נראה דלא כו' עכ"ל כנ"ל ויש לדקדק בדבריהם דלפי

הגירסא בתרווייהו גברא לגברא אמאי לא הניחו בתרווייהו לפרש כפרש"י בשמעתין דתלמידי ר"ש משכו את ר"י כו' וי"ל משום דלא ניחא להו לפרש כן גברא על ר"י שמשט את ר"י גופיה אלא תלמידי של רבי ישמעאל משכו כדמשמע ליענא דבי ר"י ודו"ק: **ע"ב** בד"ה הוא לפני כפרה כו' דילא לנחל קדרון מועלין בו מדאורייתא לפי שב"ד כו' עכ"ל וצ"ל בשמעתין דקאמר לכ"ע מדאורייתא אין מועלין בו היינו מדין מעילת קרבן אבל אחר שב"ד הקדישו אותו קתני בפרק ולד חטאת דמועלין בו ביצא לנחל קדרון אפילו מדאורייתא ודו"ק: **בד"ה** אין לך דבר כו' כלפני כפרה דאין לך דבר שלא נעשית מצותו כו' משום דלאו קדשי ה' נינהו וי"ל כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** והרי תרומה כו' אדיוקא קאי אלא נהנין ולא כו' לאחר שנדשן ואפילו קודם דישון כו' שיהא מלוה לדשנו וא"כ כו' בדשון מזבח החיצון אלא דמחמת ייתור כו' כנ"ל: **בא"ד** דתרומת הדשן לית בה מעילה אלא איסור הנאה אע"ג דהכא קאמר מועלין כו' עכ"ל ולפי זה צ"ל דשמעתין לענין דם נמי לאו מעילה ממש קאמר אלא איסור הנאה דהא אדם מייתי הא דתרומת הדשן וא"כ לא קשה מידי מהא דקשה להו לעיל ממאי דמייתי ברים מעילה מדעולא דאמר קדשים שמתו כו' [א] ולא מייתי ממתני' דדם משום דלא מיירי כלל לענין מעילה אלא לענין איסור הנאה והתם ברים מעילה בדין מעילה ממש קאיירי ודו"ק:

דף ס בפרש"י בד"ה ובגדי כהונה כו' והניחם שם הס"ד ובד"ה עגלה ערופה כו' גניזתה הס"ד ובד"ה בין לאדם כו' והבשר תאכל או מתירין למזבח כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה חד למעוטי כו' ובידיעה אחת שלא הותר מכללו כו' והא דעביד התם האי ק"ו עיקרו אג"ש כו' עכ"ל עיין אהאי ק"ו ואהך ג"ש בפ' ב"ש דף מ"ה אך לא ידענא מה תקנו בזה דאכתי הכא גבי דם נמי נילף טומאה בק"ו מפיגול וכסמך אהך ג"ש דמצי למילף חילול חילול מנותר ונותר עון עון מפיגול [ב] גם בעיקר קושייתם דמעיקרא תמיה לי דהא מסיק התם דאין לפטור דבר שאין לו מתירין מטומאה בהאי ק"ו משום דאשר הם מקדישים לי ריבה כל המוקדשים וא"כ דם נמי דהוי בכלל דבר שאין לו מתירין ליכא לפטור מק"ו משום דהוה איתרבי לן נמי מאשר הם מקדישים כמו שאר דבר שאין לו מתירין ולכך אילטריך מיעוטא דהכא למעט דם מטומאה ודו"ק: **בא"ד** עון עון מנותר אלא י"ל דג"ש דעון וחילול כו' כנ"ל: **ע"ב** גמרא והאמר ר' יוחנן תנא ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי קשיא כנ"ל: **בפרש"י** בד"ה כדתניא כו' כשאר המתנות אי עקר להו לגמרי כו' ובד"ה מפני מה כו' לא כפר הס"ד ואח"כ מה"ד ואמרינן באיזהו מקומן הס"ד ואח"כ מה"ד משמעות כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה תנא כו' איכא למימר רבי נחמיה בפנימיים איירי כו' כנ"ל: **בא"ד** ואין לתרץ דסוגיא דר"פ ב"ש דלא כר"י כו' במסקנא מיתוקמא מילתא דר"י כו' עכ"ל ר"ל משום דמעיקרא בפ' השוחט ומעלה קאמר תיובתא לר"י וא"כ איכא למימר דודאי ר"י ס"ל דזה תולה בזה דהיכא דמעכב מחייב עלייהו בחוץ אבל הסוגיא דפ' ב"ש דלא כוותיה וסבירא להך סוגיא דאע"ג דלא מעכבי מחייב עלייהו בחוץ והא קאמר דליתא דהא במסקנא התם מיתוקמא מילתא דר"י שפיר ולא הוי קאי בתיובתא וא"כ אין סברא דסוגיא דב"ש דלא כוותיה ודו"ק: **בא"ד** בתחילת עבודה כו' אלא על גבי אילטבא כו' ומינייהו יליף חיצונים ליחייב בחוץ כו' סתמא במתני' ובברייתא דחייב כו' כנ"ל: **בד"ה** וכפר כו' מזבח כמשמעו כו' ולא שהה כשיעור השתחויה ועביד עבודה כו' עכ"ל דבשהה שיעור השתחויה כפרש"י לא ה"ל לתלות הדבר במזבח אלא בעזרה ומש"ה פירשו דנקט מזבח דאיירי בעבד עבודה על המזבח ומשום טמא ששימש ואפילו לא שהה כשיעור השתחויה ובפרק ב' דשבועות מפרש לה כגון שהפך בצינורא ומיהו בסוף פרק קמא דשבועות דחו זה משום דלא מלינו ששעיר פנימי יכפר על טמא ששימש ודו"ק:

דף סא בפרש"י בד"ה זה לפני כו' על טומאה שאירעה לפני ולפנים אם נכנס כו' עכ"ל פירושו מגומגם ממה שפירש על טומאה שאירעה כו' דהיינו שאחר שנכנס לפני ולפנים נטמא שם בפנים ע"י שרץ וממה שפירש שוב אם נכנס אדם שם לטומאה כו' נראה דאיירי בנטמא ואח"כ נכנס גם קשה דאי איירי בנטמא כבר ונכנס א"כ ל"ל קרא לנכנס לפני ולפנים כיון דכבר נתחייב בנכנס לעזרה ולהיכל בטומאה וק"ל: **בד"ה** זה היכל הזאות שעל הפרוכת ובד"ה ולא שני כו' שתי פעמים הס"ד ואח"כ מה"ד לי חילק כו' נתן ר' יעקב חילוק בלוג שמן כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה דברי הכל כו' ויתחיל בבהונות דא"כ זהו דלא כתנאי דהכא וע"כ נראה ר"י בן נורי דאמר התם כו' עכ"ל כנ"ל ועיין בתוספות פ"ק דזבחים: **ע"ב** בפרש"י בד"ה ולר"א ור"ש דאמרי כו' ואי אפשר לגומרה באחר דהא כתיב כו' ובד"ה צריך העברת כו' עד מלאת אבל ביום מלאת יגלח בתער וזה אין לו שיער כו' ובד"ה מה חטאת כו' בהיקשא דכחטאת האשם כנ"ל: **תוס'** בד"ה אשם כו' ה"נ פליגי במתן דם כו' אפ"ה מביא אחר וטעמא כו' עכ"ל נראה דלהך גירסא נמי ל"ג הכא אין לו תקנה אלא לר"א ור"ש נמי יביא אחר ויתחיל במתן דמו ממקום שפסק והוצרכו לטעמא הוי כו' לר"א ולר"ש כמו שהקשו לקמן ודו"ק: **בא"ד** למידרש הכי מאי טעמייהו ושמא כו' וגלי קרא ממקום כו' כנ"ל: **בד"ה** מה חטאת כו' פרש"י דילפא מעולת סיני כו' עכ"ל כך פרש"י בפרק איזהו מקומן ע"ש:

דף סב בא"ד מדכתיב כחטאת האשם כו' דכתיב כחטאת האשם הוא כו' כנ"ל:
סליק פרק הוציאו לו

שני שעירי פרק ששי

בפרש"י בד"ה והשני אם כו' ואחד מזוג שני באחד יתכפר כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה שני שעירי כו' בפ"ק דשבועות כו' מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על ישראל כו' עכ"ל הסוגיא ליתא הכי התם ע"ש: **בא"ד** דדרים היקשא בכה"ג אע"ג כו' הכי נמי נדרוש הא שלא יתכפרו כהנים כו' דלא מדמינן להו לגמרי דלא אמרי' מה זה אינו מכפר על ישראל כו' כנ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה השתא דאמר כו' מעשה בגופן הוא דאי לאו כו' כנ"ל:

דף סג בפרש"י בד"ה לשמו פטור דאינו ראוי לשמו בפנים הס"ד ובד"ה ואמר רב חלקיה לא שנו דאשם כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה שלמים כו' מפני שמטיל מום כו' על הרלפה דנהי דשרי כו' שיש לו היתר בשאר קדשים כו' ובד"ה טעמא כו' ואיכא למימר דמרישא דייק כו' כנ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה אנו אומים שלא כו' ובד"ה דלמא מייתי כו' ראשון ולעולם שנים כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה וכל שאין כו' אע"ג דתמימה היא כו' ה"נ בקדשי בדק הבית פטור כו' כנ"ל: **בד"ה** זריקת כו' עוד הקשה לר' יוסי בר יהודה דמחייב כו' בפ"ק דתמורה דף ז' ע"ש: **בא"ד** מה להנך שחייבין בבעלי מומין תאמר בקבלה דפטור כו' כנ"ל נ"ל ודו"ק:

דף סד בא"ד דלא תיתי דלקבלה לא אילטריך אלא לגלויי כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** התם לא איתחזי כו' דהתם משעה שהקדישה היתה דחויה כו' עכ"ל [ג] ולא ידענא מה תיקנו בזה דהא בהמה של שני שותפין נמי משעה שהקדישה היתה דחויה ובתוס' פרק מי שהיה טמא הוסיפו בדבריהם דבמחוסר זמן הזמן קבוע להיות ראוי ליום ח' הלכך לא שייך למילף מיניה בעלמא עכ"ל אבל לפי זה [לא] הוה קשיא להו מידי מהא דאמרינן לילה

קרני ראם [א] נ"ב ונ"ע דהא במעילה מייתי אהא דקדשים שמתו מהא דדם וכיון דבקדשים שמתו מיירי לענין מעילה ממש מדאייתי ליה ברים מעילה א"כ משמע דדם ג"כ מיירי ממעילה ממש ומש"ה אייתי מדם ונ"ע : [ב] נ"ב וגם קוש' ראשונה מיושב כמ"ש התוס' בזבחים דמ"ו ד"ה חד למעוטי ע"ש : [ג] נ"ב נראה שכוונת התוס' דכיון דהוי מחוסר זמן בשעת הקדושה הוי כמקדיש שיחול לזמן שיוכשר והוי כמקדיש לאח"ז ול"ש בזה דיחוי ול"ד לשני שותפים משום דשם חל ההקדש בתו"ז ונדחה ומש"ה הקשו דלילה לקדושה ויום להרצאה א"כ עכ"פ חל ההקדש בזה הזמן ולא הוי כמקדיש לאח"ז וא"כ יהיה דיחוי וז"ב :

לילה לקדושה יום לגרלאה ודו"ק: באד לא חזיא לקרבה אפילו הכי כי חזיא למחר ס' כל"ל: בד"ה ואידך כו' והא דמשמע התם דדרשא דרבי אליעזר מה"א דבהם ס' כל"ל וע"ש בתוספות וק"ל: ע"ב גמרא ולא היה השני מובחר ממנו כו' כל"ל: בפרש"י בד"ה יעמד חי כו' הוא בא לחזור ולעמוד כו' כל"ל: תוס' בד"ה יעמד חי כו' דר"י ולא מטעמיה דטעמא דר"י כו' ובד"ה הא אמר רבא כו' כוותיה דרב תימה לי כוותיה דרב אדרבה מקשי כו' יספר הדס ומביא שנים אחרים כו' והשתא ניחא הא דקתני ועוד ומכל מקום כו' להכי מסיק קושיא הס"ד כל"ל ואח"כ מה"ד הוה ליה כמפריש ב' חטאות כו' שייך לקמן בדף ס"ה :

דף סה בפרש"י בד"ה ואמר ר' אושעיא כו' לא הופרש לאיבוד הס"ד ובד"ה להיות חי כו' לריך השלומין ובלא הגרלה א"א וזוקק כו' עכ"ל כל"ל: תוס' בד"ה הכל מודים כו' לאחר שכיפרו שלפרה והקריב אחרים כו' הד"א ובד"ה שכבון כו' ובפרק הזהב פרש"י על כו' כל"ל: ע"ב בד"ה ומשום גזירה כו' אבל חטאת אפי' אחת לא דילמא עביד להביא עולה למטה וג' עולות למעלה לא כו' כל"ל ור"ל דדין חטאת מתן דמו למטה מחוט הסיקרא ודין עולה מתן דמו למעלה ואח"כ אפילו חטאת [אחת] לא דילמא הביא עולה שם שנתערבה והוא נותן דמה למטה כדין חטאת ופסול בעולה וכו' עולות ליתן דמם למעלה גמי לא יקריב מהם משום דלמא עביד כולהו כו' וק"ל: באד וכן זוג הגשר מה"ש וכן כו' כל"ל: באד וכן קשה השלישית אמאי אין לה אלא אחת כו' פרק התערובות כל הזבחים שנתערבו כו' כל"ל: בד"ה משום כו' ערבה שנתה להלכתא גמירי לה כו' כל"ל:

דף סו גמ' לא דכ"ע לא חיישינן לתקלה והכא כו' כל"ל נ"ל: בפרש"י בד"ה ערסלא כו' טול מהר ולא והל השהה כו' כל"ל: תוס' בד"ה אמר כו' בשעיר המשתלח בשאר עבירות כו' כל"ל: ע"ב בד"ה מהו להציל כו' במלכות הוה עכ"ל פי' משום כו' כל"ל:

ח"א דף סו ע"ב שאלו את ר"א כו' א"ל יכול הוא להרכיב כו' חלה כו' דחפו כו'. לפי פרש"י לא השיב להם כלום והוא קשה שהיה יודע להשיב ולא היה משיבן כלל מפני שלא שמע מרבו גם וחכמים אומרים חלה כו' משמע דפליגי עליה דר"א גם למה לא הוה זה הפלגת דברים דלא היה לו לומר אלא שלא שמע מרבו ונראה לפרש דהשיב להן ברמז וה"ק לא שהפליגן בדברים דודאי השיב להן ברמז אלא שלא היה רולה לומר בפירוש כיון שלא שמע מרבו והכי פירושו יכול הוא השליח אתם ואני להרכיבו דאנו בריאים והחי נושא את עלמו אבל השעיר שהוא חולה אסור לנושאו ביוה"כ כדבעי למימר לעיל ואחלה משלחו כו' השיב להם אהא בשלום אני ואתם שהכהנים יוכלו לעשות שליח איש עתי אחר במקומו דהיינו אני ואתם אבל הוא אינו כשאי לעשות שליח אחר ולפי זה ל"ג בשלום בה' אלא בשלוה בה' והאי דדחפו ולא מת השיב כן יאבדו וגו' דודאי יאבד במיתת עלמו כמ"ש לקמן לא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים כו' וא"ל שירד אחריו להמיתו והאי פליגי שפיר חכמים בכל ג' תשובותיו שהיו ברמז שלא כדבריהם וע"פ המדרשים י"ל שאמרו כי השעיר הוא כחו של עשו שנושא הקב"ה עונות בית ישראל ונותנן על עשו כדמשמע דאין שעיר אלא עשו שנאמר עשו אחי איש שעיר ולזה אמר חלה מהו שירכיבהו כו' והשיב יכול הוא להרכיב כלומר שהשעיר כחו של עשו הוא בודאי יכול הוא להרכיב אני ואתם דהיינו כל עונותינו אבל המשלח אם ירכיבהו וישאהו על כתפו הוא אינו יכול לישא כל עונות בית ישראל גם עונות עשו אשר השעיר נושא עליו ועוד שאלו חלה משלחו מהו שישלחנו ביד אחר והשיב ע"פ המדרש והביאו החזקוני איש עתי מזומן למות באותה שנה שהיה ידוע להם ע"י חכמת המזלות ולזה השיב להם אהא בשלום כי המשלח ילך למיתה ע"ד שאמרו בסוף מס' ברכות למת א"ל לך בשלום ולא נלך בשלום אבל אני ואתם נהיה בשלום שאין אנו מזומנין למיתה ולכך לא ישלחו ביד אחר ועוד שאלו מהו שילך אחריו וימיתנו והשיב כן יאבדו כל אויביך ה' שהוא עשו יאבדו כן השעיר זה שהוא כחו של עשו הוא יאבד שם במקום גזירה ולא תצטרך להמיתו והשתא פליגי חכמים עליו בכל הג' דברים ולפי שלא שמען מרבו לא השיב להם כן בפירוש וק"ל: פלוני מהו לעוה"ב כו' מהו להציל כו'. כל זה מפורש בתוס' ובערוך בערך פלן: ממזר מהו לירש א"ל מהו לייבם כו'. ה"נ השיבן ברמז כשם שזוקק לייבום כדקתני בהדיא במתני' פ"ב דיבמות כך הוא מקרי אחיו לירש כדאמרי' שם בגמ': מהו לסוד ביתו א"ל מהו לסוד כו'. מפורש פ' ח"ה בחידושנו ע"ש: אלא בפלך וכה"א וכל אשה וגו'. ובקרא דבתריה מפורש בחכמה טוו את העזים דהיינו חכמה ואומנות יתירה שהיו טוין מעל העזים כדאמרי' פ' כלל גדול: זיבח וקיטר בסייף כו'. פרש"י שהן בסקילה וכאן בסייף שעדיין לא נתפרש להם ד' מיתות ונדונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף וכו' ע"ש וכן יש לפרש למ"ד עדים והתראה בסייף ולא בסקילה מה"ט והוא דחוק כיון דהיה זה אחר מתן תורה ולא היו בני נח גם אם לא נתפרש לו ד' מיתות היה לו לשאול באיזה מיתה ידונו כמו ששאל גבי מקושש דכתיב ויניחוהו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו אבל בחומש פירש רש"י בע"א עדים והתראה בסייף כמשפט עיר הנדחת שהן מרובין כו' ע"ש: האומר לאביו וגו'. יש לדקדק דאגופיה דקרא תקשי ליה דכתיב ויאספו אליו כל בני לוי וי"ל דאי לאו הא דרב יהודה היה אפשר לומר כשאמר משה מי לה' אלי נאספו אליו מתוך לויים גם החוטאים או שנתחרטו או שעשו עלמם כאילו לא פעלו און וכשהכירו בהן הרגו אותן אבל אדרב יהודה שאמר כל שבט לוי לא עבד העגל פריך שפיר וק"ק אדפריך מקרא דוזאת הברכה אמאי לא פריך מקרא דפרשת כי תשא והרגו איש את אחיו וגו' מלאו ידכם וגו' כי איש בבנו ובאחיו וגו': מה שהי לפירא הדין ומוני דרא סגיאין כו'. נראה דר"ל ע"פ מ"ש ספ"ק דקדושין דהעולם נידון אחר רובו והאדם יראה שהעולם חצי זכאי וחצי חייב והוא יכריע במצוה אחת ולהכי אמרו שלא ישהה לישא העונות ע"י השעיר ושמא ישהה ויחטא אחד ויהיו רובי דרא סגיאין להיות נידון אחר רובו לרעה :

דף סז בפרש"י בד"ה שבעה ומחלה כו' ובשלשים קנים הוא קצב הרים אותו חשבון אינו מכוון לאלפים אמה כו' עכ"ל ר"ל לפי חשבון שכל קנה ו' אמות כפרש"י לקמן וכל רים שלשים קנים הרי ברים ק"פ אמות ובז' ומחלה רים יש אלף וש"ן אמות וחסר שם מאות וחמשים אמות שלא יגיע לאלפים וק"ל: באד ברוחב ע"ה מיל חרילותיה והם כו' כל"ל וכ"ה בפיוש שלפנינו ע"ש: תוס' בד"ה וכולן כו' מערי לויס כו' נותנין לו פיאות ועמוד ברה"ר כו' כל"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה לתקלה שימלאם אדם ויהנה מהם כו' כל"ל: תוס' בד"ה אטו במגס כו' ע"ג האישים ניחא לפרש"י דה"פ כו' כל"ל מתוס' דפרק התמיד נשחט ע"ש וק"ל:

ח"א דף סז ע"א א"ל הרי מזון כו'. ובירושלמי קאמר א"ל הרי מים ומזון כו' למה שאין היצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו: חוץ מאחרון שבהן שאינו מגיע לצוק כו'. כפרש"י שהיה רחוק ב' מילין ויש ליתן טעם בזה אמאי לא עשו י"א סוכות דהיינו עוד סוכה אחת שיהיו מלוין אותו עד הצוק ואפשר שלא עשו עוד סוכה אחת כדי שלא ילך שום אדם עמו עד הצוק אלא ההוא איש עתי בלבד מיהו ר"י דסבר לקמן שהיו ט' סוכות וי' מילין לית ליה האי סברא דע"כ אותן שהיו מלוין אותו מסוכה תשיעית היו מגיעין עמו עד הצוק: וידעו שנעשה מלותו כו'. והיינו קודם שמת שמעון הלדיק אבל מכאן ואילך פעמים היה מלבין ופעמים לא היה מלבין כדאמרי' ריש פרק טרף בקלפי: בשנים כשלג ילבינו וגו'. הכוונה בו דהעונות כינה בכ"מ לאודם ע"ש טומאת דם נדה וכמ"ש טומאתה בשוליה והוא כח טומאת נחש הקדמוני בחטא חוה בתחלת קללתה אמר הרבה ארבה וגו' אלו ב' טיפי דמים א' דם נדה כו' וכשיזכו ישראל לכפר עונם יבואו על עשו וזרעו שנקרא אדום ע"ש שהוא כח הטומאה של נחש הקדמוני וע"ש זה נקרא ג"כ שעיר שהוא כח הטומאה עש"ה ושעירים ירקדו שם והכי איתא בב"ר ונשא השעיר עליו וגו' זה עשו שנאמר הן עשו אחי איש שעיר כל עונותם עונות תם כו' ע"ש והוא כוונת הכתוב ונתן אותם על ראש השעיר וגו' ונשא השעיר את כל עונותם וגו' הוא שעיר הוא אדום ועל כוונה זו היה חולק לשון של זהורית חליו נקשר אדום בין קרניו על ראשו של שעיר שהוא אדום וחליו הב' על הסלע היה מלבין לסורות שנתכפר לישראל וק"ל:

ע"ב אני ה' גזרתיו כו'. בזו הפרשה במעשה יוה"כ לא כתיב אני ה' אבל סמך אפרשה דאחריה דכתיב בה ושמרתם את חקותי וגו' אני ה' וגו' ומשמע ליה דקאי נמי אמעשה יוה"כ דכתיב ביה נמי חקה והיתה לכם לחקת עולם וגו': עז וקשה כו'. ויהיה עזאזל ב' מלות עז אזל מלשון תרגום וילך ואזל דהיינו שיוליך השעיר למקום עז וקשה אבל מברייתא דלקמן שאמר עזאזל קשה שבהרים וכן הוא אומר ואת אילי הארץ וגו' נראה כמ"ש הרא"ם בשם המפרשים כי עזאזל כמו עזז אל שהא' שבין ז' לז' כאילו הוא בין ז' לל' כו' ע"ש וק"ל: עזא ועזאל כו'. פרש"י מלאכי חבלה שירדו כו' ועליהן נאמר ויראו בני האלהים את בנות וגו' ע"ש וכה"ג פרש"י במס' נדה פ' האשה גבי סיחון ועוג אחי הוו בני שמחזאי כו' וקרא נקט הני שאפשר שהם היו עיקר: דין הוא שיכתבו כו'. ר"ל שאילו לא נכתב לישראל בנתינת התורה. דין הוא שיכתבו לפי שהם מלות בני נח ואלו הן ע"ז כו'. אבל את חקותי תשמרו גם אחר שנכתבו השטן ואומות העולם משיבין כו'. שלא ניתנו ליכתב: ת"ל אני ה' חקקתים. מל' חקיקה וכתיבה. ואמר ואלו הן אכילת חזיר כו'. יש לעיין בזה למה נקט אכילת חזיר שפי מבאר עמאים ונראה ע"פ מ"ש פ' כ"ה כל דאסר לן רחמנא שרי לן כוותיה כו' אסר לן חזיר שרי לן מוחא דשיבוטא כו' והיינו דהשטן ועובדי כוכבים משיבין עליה דמאיזה טעם אסר לן זה ושרי לן דכוותיה וכן לבישת שעטנז הוא איסור ודכוותיה תכלת בסדין מלוה וכן חליצת יבמה דאוסרה אשת אח ומלוה לייבם ושוב ע"י חליצה תיאסר אשת אחיו וכה"ג איכא בפיוש של פרשת פרה מכלאי בגדים תכלת בסדין מאשת אח יבום האח כו' ע"ש ומהרת מצורע שלריך ב' לפרים אחד לקרבן לה' וא' לשלוח וכן שעיר המשתלח שהיו שני שעירים אחוים ושוים הא' לה' והשני לעזאזל ובזה יתיישב דלא קחשיב הכא פרה אדומה דכתיב בה נמי חוקה דלא חשיב אלא הני דאיכא בהו דכוותיה ועד"ז יתפרשו הכתובים הכפלים בענין זה שאמר כמעשה ארץ מלרים אשר ישבתם וגו' שלא היה לכם ליסב שם אלא דרך גירות כמ"ש כי גר יהיה זרעך כו' ולפי שישבתם שם בקבע יש לחוש שלמדתם ממעשיהם וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא וגו' ויהיה לכם ירושה וישיבה בה ויש לחוש ג"כ על לימוד מעשיהם הרעים וע"כ בא אזהרה פרטית שלא תעשו כן ואמר את משפטי לפי שיש מלות מושכלות שדת אלהים מובדלת מדת הנימוסים ואמר באותן מובדלים את משפטי תעשו ולא משפטם ואח"כ אמר את חקותי תשמרו וגו' ואמר שוב ושמרתם את חקותי כפל השמירה בהם שלריכים אזהרה ביותר לפי שהשטן והעובדי כוכבים משיבין עליהן ואמר עוד ואת משפטי שגם דת נמוסית מסכים בה והיינו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כמ"ש כהן לוי וישראל לא נאמר אלא האדם שגם עובדי כוכבים בכלל ואמר אם תאמר א"כ לא תקבל אתה שכר עליהן כמו העובדי כוכבים ע"כ אמר אני ה' נאמן לשלם לך שכר גם לזאת ודו"ק :

סליק פרק שני שעירי

דף סח בפרש"י בד"ה מה להלן כו' כדמפרש ואזיל הס"ד ואח"כ מ"ה וקרבו כו' שמוליאו שלם הס"ד ואח"כ מ"ה ונאמר להלן ראש וכרעים ה"ג ומעולה גמר כו' והקרב והכרעים וגו' הס"ד ואח"כ מ"ה כשם שפרשו בקרבו וכו' שנאמר ואת כו' הד"א ובד"ה ת"ר נאמר כו' למה נאמר אל מחוץ וגו' וגבי פר יוה"כ נמי כתיב החטאת החטאת ואת פר וגו' אהיא כדפרישית הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג אמר מר להלן כו' כל"ל מפי' ישן ודו"ק: תוס' בד"ה כשם שפרשו כו' מדאתקש עור ובשר לפרש כו' לייתב פרש"י הס"ד ואח"כ מ"ה תן לו מחנה כו' דיליף מקלל דבית סקילתו חוץ כו' וקשה והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש וכן קשה לר"ש כו' כל"ל: באד ופר העלם נמי כו' לאו בהיקש יליף אלא בג"ש דהחטאת כו' עכ"ל לא ידענא מה תקנו בזה דהא ההוא מחנה דכתיב בדשן לא אתיא אפר כהן משיח אלא בהיקש ואם כן ליכא למילף אותה מפר כהן משיח לפר העלם דבר בג"ש דחטאת חטאת דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק: ע"ב גמ' ולא משנעשו אפר מטמאין בגדים רבי אלעזר בר' שמעון אומר הפר מטמא כו' כל"ל כנראה מתוך פרש"י ול"ג בהך ברייתא אדברי ר' יהודה כמו שהוא בספרים שלפנינו הכא דבפ' ע"י ל"ג ליה וכן בילקוט וק"ל: בפרש"י בד"ה אבית הדשן כו' מכלל דלת"ק לא לריך ראב"י היא כו' כל"ל: בד"ה עד בית חדודו הוא ראש המדבר ושם נתקיים כו' עכ"ל ר"ל דאינו לריך להגיע השעיר עד הצוק כשמתחיל לקרות הפרשה דהא ר' יהודה גופיה קאמר לעיל שהיה י' מיל מירושלים עד הצוק והכא עד בית חדודו קאמר שלא היה רק ג' מיל וק"ל :

סליק פרק שני שעירי

באלו פרק שביעי

דף סט תוס' בד"ה תפילין כו' שמא יישן בהן ויפיח אבל כו' כל"ל: בד"ה קטין הן כו' על כתיפו אפילו להוליא זבל ומה כו' ובד"ה בגדי כהונה היולא כו' שלא ניתנה תורה למלאכי כו' כל"ל: ע"ב גמ' דרב חסדא אהא מיתיבי דתניא היכן קורין כו' כל"ל ועיין בסוגיא זו במסכת סוטה פרק א"כ :

ח"א דף סט ע"א א"ל דמות דיוקנו כו'. מלאך בדמותו בא במלחמה נגלה לפניו : בית שמתפללין בו עליך כו'. ענינו שהכותים הלשינו על היהודים שמרדו במלך בעסק המקדש כמו שכבר בטלו בנין בהמ"ק בימי מלך פרס כמפורש בספר נחמיה ולזה באו היהודים להתנצל דאינו כן אלא אדרבה הם מתפללין בו בשלומה של מלכותו כמ"ש שלמה בתפלתו וגם אל הנכרי וגו' : ע"ב אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד כו'. מפורש סוף פ' אלו נאמרין : מאי גדול כו' אמר ליה ודלמא שגדלו בשם המפורש כו'. לכאורה דאדרב גידל פריך שאמר שגדלו ואמר ברוך ה' וגו' ואמאי לא קאמר שגדלו בשם כו' ומשני דאין שם מפורש בגבולין ושוב אקרא דויעמוד עזרא על מגדל כו' דכתיב בההוא ענינא גופא קאמר דהוראת שעה היתה וא"כ הדרא קושיין לדוכתיה אדרב גידל גופיה ואמאי קאמר לעיל שגדלו ואמר ברוך כו' ולא קאמר שגדלו בשם כו' כמ"ש הכא והוראת שעה היה וי"ל דרב גידל הוא דאמר תרתי והא דידיה והא דרביה רב וכ"ה הגי' בע"י בהידך מימרא רב גידל אמר רב כו' מיהו לא ידענא אמאי שינה דבריתא נקט במלתיה קרא דהאלהים הגדול וגו' ובסמוך ליה נקט ריש' דעניגא ויעמוד על מגדל וגו' : מאי אמור כו'. מפורש כל הסוגיא באורך פ' ארבע מיתות : עד דמתחזי להו כגוריא דנורא. הוא מזל אריה חדש אב אשר בו נחרב הבית ע"י שעבדו ע"ז ולזה אמר היינו יצרא דע"ז שעל ידו נחרב בית ראשון כדאמרי' במכילתין פ"ק. ומייתי שנאמר ויאמר זאת הרשעה וגו'. הוא פסוק בזכריה : ודאשתמיט ליה ביניתא כו'. הוא מהידוע כי גם בית שני נחרב באב מזל אריה ע"י מלכות רומיים ועל פי מה שאמרו כי גאולתם בבית שני לא היה שלמה שהרי שעבדו בישראל הפרסיים ויונים ורומיים והיה חורבן בית שני גמר של חורבן בית ראשון ולזה במזמור על נהרות בבל וגו' שנאמר על בית ראשון סיים בו זכור ה' לבני אדום וגו' בת בבל השדודה וגו' לפי שאותו כח מזל אריה אשר ניתן לנבוכדנלר בחורבן בית ראשון ניתן גם לעשו שהוא סטרא דשמאלא וכחו דע"ז ולכך נחרבו שניהם במזל חודש אחד אריה והוא רמז דאשתמיט ליה ביניתא הוא שעיר הוא אדום שבאו לבטל כח השעיר ואמר ורמא קליה רמז על קול בכייתו של עשו ויזעק זעקה גדולה וגו' שע"י כן זכה למשול בישראל כמ"ש ופרקת עלו מעל צוארך. ואמר דאזל קליה ד' מאה פרסי. שזכה באותו קול למשול בא"י שהיא ד' מאות פרסי. וע"כ אמרו דלמא מרחמי ליה גם בזה לבטל כחו. ואמרו שדיוה בדודא דאברא כו'. דהיינו לבטל כח פי הרשעה מטעם בעוה"ז עד לעוה"ב כמ"ש וכל הרשעה כעשן כו' ועולתה תקפץ פיה וגו'. ואמר נבעי רחמי איצה"ר דעבירה כו'. ובעו למקטליה דהיינו לבטל כחו לגמרי עד שאמרו דא"א שיבטל כולו וע"ד שאמרו יצה"ר שמאל דוחה וימין מקרבתו מ"מ בטלו אותו קצת דלא מיגרי אינים עפי בקרובים ומיהו ודאי דמיגרי נמי השתא בקרובים כמו באחרים כמ"ש לענין יחוד עם בתו : שגדלו כו' רב מתנה אמר שאמר האל הגדול הגבור והנורא כו'. לפום ריהטא קשה מהיכא משמע ליה הכי שגדלו בכך ואימא אדרבה כפשטיה שלא אמר אלא הגדול משום דאיה גבורותיו ואיה נוראותיו כמ"ש ירמיה ודניאל וי"ל מדקאמר האלהים הגדול וגו' והאלהים בל' רבים מורה שהקב"ה הוא בעל כחות רבים ולא יפול על הגדול לחוד שאמר שהוא כח א' ועל כן אמר שרמז בהאלהים על כחות וכינויו הרבים שאמר משה דהיינו האל הגדול הגבור והנורא ושאמר הגדול היינו שגדלו בכחותיו אלהיות דהיינו (האל) הגדול הגבור והנורא ומשה שאמר האל בלשון יחיד י"ל דאל קאי על כ"א מכינויים דהיינו שהוא אל הגדול והוא אל הגבור והוא אל הנורא וע"ש זה נקראו אנשי כנסת הגדולה ע"ש שגדלוהו להוסיף בכחותיו אלהיות : אתא דניאל כו' אתו כו'. נראה דודאי ל"פ אלא דכל א' מהם הוסיף ופיחת בכחותיו וכינויו כפי זמנו שראו ביכלתו וכחותיו של הקב"ה וכולהו אמרו הגדול שבכל זמן ושעה גדולתו מפורסמת מתוך בריאת עולמו ומשה בזמנו שראה גבורותיו ונוראותיו בנפלאות אשר עשה הקב"ה במצרים ובסיחון ועוג ושאר נסי המדבר הוסיף לומר הגבור והנורא אתא ירמיה וראה בדורו וזמנו עובדי כוכבים מרקדין בהיכלו אמר איה נוראותיו כו' וע"כ פיחת מלומר הנורא וזה היה בתחלת הגלות בחורבן הבית שעדיין לא נשתעבדו ישראל בעובדי כוכבים והיה אומר הגבור עד דאתא דניאל שהיה בבבל בגולה וראה שעבוד הגלות וע"כ אמר איה גבורותיו ופיחת מלומר הגבור מיהו נורא היה מאחר שלא ראה הוא חורבן הבית שעובדי כוכבים מרקדין כו' עד דאתו אנשי כנסת הגדולה שהיו גם בסוף שבעים שנים של גלות בבל וראו באותן השנים שנגאלו ישראל מכמה לרות כגון מעשה המן שנגאלו ע"י מרדכי שהיה מכלל כנסת הגדולה חזרו לומר הרי בכל השנים הללו שהאריך אף הקב"ה לרשעים זו היא גבורתו שכובש את יצרו וזו היא מוראו שאומה אחת כו' כמאמרם כבשה אחת בין שבעים זאבים. והיינו דמסיים שיודעים בו בהקב"ה כו'. ולא כזבו בו וכ"א מהם לא כיזב בו לפי דורו וזמנו שראו בכחותיו יתברך ברוך הוא וק"ל :

דף ע תוס' בד"ה ושעיר הנעשה כו' תימה לי מאי מספקא ליה אם איהא דשעיר כו' כל"ל מתוס' ישנים : ע"ב בד"ה ואח"כ שעיר כו' היו קריבים עם תמיד של בין הערבים ולפרש"י לא היה דבר קרב עם התמיד כו' כדהגיא הכא אלא ע"כ לרבי עקיבא פריך דלמא כו' קריבין עם התמיד של בין הערבים ומתני' דקתני היו קריבין עם תמיד של בין הערבים ה"פ עם כו' דטבילה שלישית הוי והיו קריבין עם כו' שמא משום דלאו קרבן שלם נינהו דהכשר ט' הלכך לא חש למחשביה כו' : בד"ה עביד חד כדכתיב כו' מן הכבשים

לערב

למרב למר ששה ולמר חד סגי עכ"ל: בד"ה דכ"ע מיהת כו' דמשמע דלא הוי אלא חד כו' דברייתא משמע דאליבא דר"ע קאמר כו': בד"ה ולהיטיב את כו' בדישון המנורה נכנס ומלא כו' כצ"ל:

ח"א דף ע ע"א ומברך עליה ח' ברכות כו'. מבואר כי התורה נאמרה במתניא אפי והיינו בשינוי ח' נקודותיה וכת' לשונות נקראת התורה במזמור תמניא אפי ועיין בזה בפ' הקומץ: רנה תחנה ובקשה כו'. רנה שהוא שיר ושבח קודם תחנה ובקשה כמפורש פרק אין עומדין ומפרש בקשתן שצריכין להוספה ע"ד שאמרו אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין וצריך להוספה ע"י אחר כן ישראל צריכין להוספה מהקב"ה וק"ל: להראות חזותו לרבים כו'. עיין פרש"י ועוד יש לומר לפי שאין כל העם רואים הס"ת שביד כ"ג שקורא בה ויחשבו שקורא (בה) בע"פ ע"כ כ"א מביא ס"ת עמו להראות חזותו של ס"ת לרבים שגם כ"ג קורא בכתב אך מה שפירש דמערב יוה"כ הביאוהו שם פ"ש לא ידענא למה דגם אם יש עירוב והוצאה ליוה"כ מ"מ הא אמרי' במס' עירובין ירושלים דלתותיה ננעלות היו:

דף עא גמ' שבים מתני' אמר אביי כו' כצ"ל: בפרש"י בד"ה שכל הפרשה כו' בפ' א"ל הממונה הס"ד ובד"ה אינו רואה כו' עביד להו בטבילה שלישית כו' ובד"ה שבים מתני' ואימא שריפת הפר ושעיר אחר כו' ובד"ה אמר קרא כו' דמשתעי בשריפת הפר ושעיר ושניהן כו' כצ"ל: תוס' בד"ה לא משכחת כו' לעיל פרק אמר לו הממונה הס"ד ואח"כ מה"ד ואימא עמרא כו' שייך לקמן בהיסוף הדף לטובה: בא"ד לתנא דבי ר' ישמעאל דסבר הכי אבל לרבנן דפליגי עליה ומחייבי כו' הכנף מין כנף דא"כ מאי כו' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה חוטן כפול כו' ומין שבו הס"ד ובד"ה ה"ג ויעשו את כו' מינים אחריני בהדיה הס"ד ובד"ה בן נכר כו' נ"ל קודם ד"ה מאן אמרה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ויליף מנזר כו' הנזירה כ"ד כו' אף כאן הנזירה כ"ד כי התם כו' אלא ששה הס"ד ואח"כ מה"ד נעביד ד' כו' וי"ל פתילים כתיב מיעוט פתילים שנים כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דהא לאוקימתא דרב אשי קיימינן ומי הכריחם למנקט אליביה הך דרשא [א] דמיעוט פתילים שנים ושנקנקן כו' דהא בלאו הכי מהך דרשא דמייתי מדכתיב בכל חד בתוך מוכח שפיר דהוו ד' ואם נאמר דהך קושיא שהקשו דא"כ נעביד זהב תמני קשיא להו נמי לאוקימתא דרב אחא ב"י א"כ לדידיה לא הקנו בהא דתפסת מרובה כו' אלא דלא הוי זהב ח' אבל אכתי קשה דלהוי זהב ו' דומיא דשאר מינין שבו וי"ל בדוחק דלא באו ליישב אלא לרב אשי אלא שהכריחם למנקט לרב אשי הך דרשא דמיעוט פתילים שנים כו' דאהך דרשא שייך למימר דתפסת מרובה לא כו' מה שאין כן אהך דרשא דבתוך דלא שייך לומר בה מיעוט רבים שנים ותפסת מרובה לא כו' כיון שלא הוזכר בפסוק מיעוט ורוב ודו"ק: בא"ד לא תפסת והא דפריך ואימא זהב נמי ו' כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף עא ע"א א"ל איפי כהן גדול כו' מנאו בביתו א"ל מחיה כו'. פרש"י בשוק מכבדו לפני הבריות כו' ע"ש והוא דחוק להניח כבוד המקום בשוק משום כבודו של כ"ג ונראה לפרש דודאי גם בשוק היה ראוי שידבר שעשה כן בשליחות המקום אלא שאין זה כבוד שמים להזכיר שם שמים בשוק דהך ערלאי וענין מחיה חיים כו' נראה לפרש לפי ענינו לומר שעשינו שליחותו להתית המי דהיינו שעיר המשתלח דכתיב ביה יעמד חי וע"י מעשה זה נתכפרו עונות בית ישראל והקב"ה מחיה החיים בהם שלא יבואו לידי מיתה: ארוכים וטובים ומתוקנין כו'. ארוכים וטובים כמשמען היפך שאמר יעקב ימי שני חיי מעט ורעים וגו' ומתוקנין נראה לפרש דהיינו שיהיו מתוקנין משיום וק"ל: זה מקום שווקים כו'. ע"פ מה שפירשו בברכת בורא נפשות רבות וחסרונם דהיינו כל מה שהיו חסרים הנפשות אם לא נבראו ועל כל מה שברא שלא היו הנפשות חסרים מהם ולא נבראו אלא להחיות ולהתענג בהן נפש כל חי והיינו מקום שווקים דהכא שמוכא בהם לקנות גם דבר שלא נברא רק להחיות ולהתענג בו ולשון חיים נופל בדבר שהוא במילואו וכה"ג אמרו בפרק מרובה חיים אחייה לקרן כעין שגנב כו' ע"ש בפרש"י ותוס': המתהפכות כו'. דהיינו שזכות התורה והמצוה שזכר שמה יוסיפו לך שיהיו שנות הזקנה שנות חיים מתוך מיתה שהיא העניות שהיה לו כבר בילדותו: אישים אקרא כו'. פרש"י ברא"ם פרשת ושנות חיים הוא להכי נקט ליה עכ"ל ואינו כן דהאי קרא ושנות חיים הוא בספר משלי סימן ג' וקרא דאליכם אישים אקרא הוא שם בסי' ח' ונראה לפרש דנקט ליה הכא ע"ש שאמר לעיל איפי כהן גדול כו' דהיינו לשון חשיבות וגררה ה"נ אליכם אישים אקרא ע"ש החשיבות שדומין התלמידי חכמים לנשים בתשות כח ועושין גבורה כאנשים לכבוש את יצרם כמ"ש איזהו גבור הכובש את יצרו: הרוצה לנסך יין כו'. פרש"י אישים לשון קרבן אשה עכ"ל ומתוך ענינו של הפרשה הלא חכמה תקרא וגו' משמע דאליכם עם ת"ח קא משתעי קרא וצ"ל דס"ל כמ"ד בפ' כל התדיר דנסכים מזלפין ע"ג אישים ולא כמ"ד התם לספלים והשתא ה"ק אליכם ת"ח אישים אקרא דהיינו כשאקרא אתכם לשתות יין מלשון ברא"ם הקרואים הוי כאילו נתתיו לזילוף על האישים במקדש וק"ל: שהתורה פוסקת מזרעו כו'. בפ' אלו עוברין האריך התלמוד בענין שישא אדם בת ת"ח ולא מייתי הך דהכא ונראה דהך דהכא לא איירי שהוא ישא בת ת"ח על אשתו הראשונה אלא דה"ק אם רואה בזרעו שיש לו מאשתו הראשונה שהתורה מתחלת לפסוק ממנו ישא לאותו זרע בת ת"ח. והא מייתי קרא אם יזקין בארץ וגו' ובעפר ימות גזעו דהיינו בנו דמריח מים גו'. דהיינו בת ת"ח דגם שאין לאשה תורה ליה תורה מקרי מאביה ואז שוב יפריח אותו הגזע ועשה קציר כמו נטע דהיינו בנים הגונים וראוים שוב לתורה: ע"ב בתר שמעיה ואבטליון כו'. דת"ח קודם לכ"ג ע"ה לכל דבר כדאמרי' בסוף מס' הוריות יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפני ולפנים וזה הכ"ג ע"ה ולא מעלי הוה מדא"ל כך ייתון בני עממין וכמה כהנים דלא מעלי הוו בבית שני כדאמרי' פ"ק והריטב"א בא ליישב ולומר דלא נתכוין הכ"ג לביישן שהם בני גרים אלא שאף ישראל נקראו כן כו' ע"ש אבל א"כ לא היו שמעיה ואבטליון משיבין לו כך ייתון בני כו' וק"ל:

דף עב בד"ה כתיב בטבעות כו' וכן במזבח הנחושת כתיב והובא את בדיו בטבעות וגו' בשאת אותו ובמזבח כו' אבל לא כתיב בהן והבאת כו' עכ"ל לא ידענא מ"ש לשון והבאת דכתיב בארון מלשון והובא דכתיב בלווי גבי מזבח הנחושת גם מ"ש עוד ובעשייה לא כתיב ויבא כדכתיב גבי ארון כו' עכ"ל הוא דבר תמוה דבמזבח הנחושת נמי כתיב גבי עשיה ויבא את הבדים וגו' ודו"ק: בא"ד לא היו זזין משם לעולם שנא' בטבעות וגו' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה שגורדין כו' ומשרדין מהן כלום ומשיירין מהן מקלת כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה שלש ארונות כו' וחופה שפתו העליונה בזהב כו' עכ"ל ק"ק דלא ליסתמיט נמי למחשב נמי הך משהו של גובה הארון ע"י עובי חופת שפה העליונה כדחשיב לקמן משהו של עובי השולים ומשהו של זר ודו"ק: בד"ה יכול יהא כו' גבי עשירית איפה כו' יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה כו' עכ"ל ק"ק דמה"ט דממעט לקמן משוח שעבר מעשירית האיפה משום דחדא אמר רחמנא ולא שנים כפרש"י לקמן איכא למעט נמי משוח מלחמה וי"ל ודו"ק: בא"ד וגבי כה"ג תניא כו' לכהן תחת אביו מלמד שהבן קודם לכל כו' עכ"ל ק"ק דמהאי קרא גופיה דמייתי שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו וגו' יש ללמוד דבכה"ג הבא לאהל מועד בנו קודם לכל אדם ודו"ק:

ח"א דף עב ע"א שעומדין דרך גדילתן כו'. דלפי פשוטו כפרש"י בחומש שיהו עומדין ולא שוכבים זה ע"ג זה לא אצטריך ליה דמוכח מתוך גובה ואורך ורוחב המשכן גם מתוך האדנים שהיו הקרשים עומדים ולא שוכבים זה ע"ג זה אלא שלא יעמידו אותן שלא בדרך גידולן איצטריך וכן הדין במצות לולב ואמר כמ"ש אז ירננו כל עצי היער דהיינו ודאי דרך גדילתן כן יהיה מצותן: אבד סברם כו'. לפי שהצפוי שהוא של זהב ודאי אפשר להתקיים כשנגנז המשכן אבל הקרשים של עץ היאך אפשר להתקיים כך זמן רב מפני הריקוב והתולעת ת"ל עומדים שעומדים לעולם כו': בגדי שרד לשרת וגו'. לפי שכל בגדי כהונה מפורשים בכתוב שם ח' לכ"ג וד' לכהן הדיוט ולא ידעינן מהו בגדי שרד ורש"י בחומש פירש שהם קלעים אבל דרש דהכא נוטה לפי' הרמב"ן גם לפי פשוטו שהם בגדי כ"ג מלשון שריד ופליט ויקרא כן לפי שנתייחדו לאחד העם לכ"ג כו' ע"ש באורך ליישב מה שנתקשה שם רש"י בזה והדרש נמי מפרש ליה הכי שבגדי כ"ג הם מצילין את ישראל להיות להם שריד ופליט וע"פ מ"ש בעירובין דבגדי כ"ג מכפרין: ע"ב עשה בצלאל וכו'. וכתב הרא"ם והרא"ב"ע שכן ע"ז דאחר שעשו הארון זהב מה צורך לעץ וכבר נתנו טעם בזה בתנחומא כו' ועוד דרשו במכילתא כו' ולפי סוגיית תלמודינו נראה בזה כי גוף הארון של עץ היה דוגמת האדם כי עץ השדה הוא וכמ"ש היא בה עץ וגו' והיו עוד ב' ארונות מבית ומחוץ של זהב לרמוז שיהיה תוכו כברו כדלקמן והוא לפי שבשאר כלים כגון שלחן לא כתיב אלא שהיה מצופה בזהב במקום הנראה מבחוץ וכן במזבח הזהב משא"כ בהארון שהיה בו של זהב גם מבפנים במקום הנסתר ללמדך על התורה שהיתה בו שתהיה בת"ח תוכו כברו כמו הארון שהיתה התורה בו ואולי יתורא דקרא קדרים דכתיב ברישא דקרא וצפית אותו זהב טהור מבית וגו' וכתיב בסיפא דקרא תצפנו לרמוז על האדם שיצפה אותו מבית ומחוץ בדבר טהור בשוה שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב ועוד רמז בזהב מבית ומבחוץ דהיינו בתורה שנמשלת לזהב כמ"ש הנחמדים מזהב וגו' שיהיה אדם הצדיק הנמשל לעץ כמ"ש היא בה עץ מצופה בזהב דוגמת כלי עץ וכסף גימטריא עץ שיהיה מוזהב ביופי מבית ומבחוץ דהיינו שהתורה הנמשלת לזהב תהא ניכרת בו יפה תוכו כברו: שלשה זירים הן כו' של מזבח זכה אהרן כו'. והן ממש ג' כתרים ששנינו באבות ג' כתרים הן כתר כהונה וכתר מלכות וכתר תורה וכבר כתבנו בזה בפ' האומר כתר מלכות כמשמעו לו לדוד שהולמתו וכתר כהונה הוא הציץ שעל כ"ג וכתר תורה הן תפילין שבראש כל האדם דכל הרוצה ליטול יטול. ואמר ושמא תאמר פחות הוא כיון שכל אדם זוכה בה ת"ל בי מלכים וגו'. כפרש"י ולגבי כהונה נמי נאמר יקרה היא מפנינים מכ"ג שיש עליו פנינים בציץ ובאבות תסיים ביה וכתר שם טוב עולה על גביהן והיא היראה דבעי בכולהו בכ"א תהנ' כתרים וכדמסיק הכא בכתר תורה ודקאמר זכה נעשה לו זיר זכה היינו שיש בו יראת שמים כפרש"י ללמוד לשמור ולקיים לא זכה שאין בו כל זה לגבי תורה נעשית לו זרה כפרש"י וה"ה לגבי כהונה ומלכות עי"ל דזר דשלחן מלכים ומזבח כהנים ידע למידרש זכה נעשה לו זיר דהיינו כתר מלכות לבית דוד וכתר כהונה לבית אהרן לא זכה זרה היא לו כמו בשלמה וכמו בכהנים שנגאלו מן הכהונה אבל בתורה מאי זרות אית בה הא אמרי' לעיל דכתר תורה מונח כו' כל הרוצה ליטול אותה כו' ועל כן דרשו בו אם לא זכה נעשית לו זרה והוא מלשון והיה לכם לזרא שפירושו לחרב וכמ"ש זכה סם חיים לא זכה סם המות וכמו שאמרו סייפא וספרא ירדו כרוכים מן השמים: כתיב ועשית וגו'. עי' פרש"י ר"ל דקרא דהכא ועשו ארון וגו' כתיב מקמיה דהאי קרא ועשית לך ארון וגו' בפ' עקב מיהו יש עיון בזה דהא ע"כ ההוא קרא בפ' עקב ועשית לך ארון וגו' לא זהו ארון שעשה בצלאל שהרי משכן לא נתעסקו בו אלא לאחר יוה"כ כו' כפרש"י בחומש ע"ש גם קשה דבפשיטות עפי לפי סדר הכתובים ה"מ לדרוש כן דבכל צווי מלאכת המשכן כתיב ועשית שהטיל המלאכה על משה ובמלאכת המשכן כתיב ועשה בצלאל ואהליאב וכל חכם לב וגו' ויש ליישב בזה ודו"ק: נקרא נתעב שנאמר אף כי נתעב וגו'. דלעיל מיניה כתיב הן בקדושיו לא יאמין וגו' וקאמר אף כי מכ"ש ההוא נתעב וגו' וכפרש"י: ולב אין כו'. דלפי פשוטו גם שאין לו לב להבין ילמוד תורה שהיא מחכימת פתי וע"כ אמרו דודאי אפשר שגם שכסיל יבא לידי חכמה ע"י הלימוד אבל הלב אין רצה לומר שאין בלבו לקיימה אלא לקנות שם כפרש"י שם והיינו שאין בו יראת שמים: חבל על דלית ליה דרתא כו'. מפורש פ' ב"מ ע"ש: תרתי גיהנם כו'. עי' פרש"י ועי"ל ע"פ מ"ש פ' אין דורשין שהרשע נוטל ב' חלקים בגיהנם והצדיק נוטל ב' חלקים בג"ע וז"ש לתלמידיו שילמדו לשמה כדי לקיימה ואז לא תהיו רשעים ליטול תרתי חלקים בגיהנם: אשר שם משה וגו'. לשון שימה לא יפול בו לפי פשוטו וכה"ג אמרי' פ"ק דסנהדרין ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה ולכך דרשו הכא שם מלשון סם חיים וסם המות ורמז בזה כי הנעלם מן ש"ס הוא גי' ס"ס ואמר דאומן לה ללמדה לשמה הרי היא סם חיים דלא אומן לה שלומדה שלא לשמה הרי היא סם המות: לא זכה צורפתו כו'. היינו ביסורין כפרש"י כמ"ש וצרפתים כצרוף כסף וגו' ובלשון תלמוד ניכוף אחר ניכוף ולמאן דדריש ביה נמי זכה צורפתו לחיים דמלינו יסורין של אהבה שאין בהן ביטול תורה כמ"ש בפ"ק דברכות מדכתיב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וגו' ועד"ז יש לפרש הכתוב צרופה אמרתך ועבדך אהבה ר"ל שעבדך אהב אותן יסורין שיש בהן קיום אמרתך וכמ"ש בפ' הפועלים בר' אלעזר בר' שמעון באורתא קבל עליו יסורין כו' ע"ש: נושא אשה ואח"כ לומד. בפ"ק דקדושין איכא מ"ד לומד תורה ואח"כ נושא אשה ומסיק דל"פ הא לן והא להו וע"ש באורך בתוס': נאמנה היא להעיד כו'. כבר כתיב בתורה ואל הארון תתן את העדות וגו' דהיינו התורה שהיא עדות בין ישראל לאביהם שבשמים אבל הכא עיקר הדרשה מנאמנה שעדותה נאמנה בלומדיה וק"ל:

דף עג תוס' בד"ה וכולן כו' במיתת משוח שעבר אף לרבנן או משוח מלחמה לרבי יודא שגם כו' עכ"ל כצ"ל: סליק פרק בא לו

ח"א דף עג ע"א השואל אומר ארדוף אחרי הגדוד כו'. עיין קרא זה בשמואל במעשה צקלג אבל תשובת השואל כה אמר ה' עלה והצלח ליתא שם אלא רדוף כי השג תשיג וגו' אבל האי לישנא עלה והצלח הוא קרא בספר מלכים תשובת הנביא מיכיהו למלך ישראל ולא היה ע"י אורים ותומים גם לא אמר לו כן אלא בדרך היתול ע"פ נביאי שקר ונראה דפלוגתייהו מלתא באנפי נפשיה ולא קאי אקראי כלל אלא דמלתייהו לת"ק השיב השואל בכה אמר ה' עלה והצלח ולר"י א"צ בכה אמר וגו' רק עלה והצלח: ושאל לו לפני ה' כו'. בע"י הגיהו סיפא דקרא על פיו יצאו וגו' ע"פ פרש"י והוא דחוק ונראה לקיים כל נוסחות הישנות ומשום דאפשר לפרש דהשאלה בהרהור לגבי הקב"ה שיודע מחשבות לב אדם וכמ"ש ויתן לך משאלות לבך ופי' ושאל לו להקב"ה ע"כ אמר מדכתיב ושאל לו לפני ה' דאינו מתפרש אלא ושאל לו לכהן לפני ה' ולגבי כהן ודאי דא"א להיות שואל ממנו בהרהור: ע"ב וכיון שידע ששאל שלא כסדר חזר כו'. מיהו ילפינן נמי מיניה דאין שואלים על ב' דברים כאחד דגם אם הוא שאל שלא כסדר היה לו להשיב כסדר ודו"ק: שמאירים דבריהם כו'. דלפי ענינו לא היו בחושן רק שמות י"ב שבטים על י"ב אבנים אבל ע"י שם המפורש שהיה בו היו שמות אלו מאירין באותיות דברים כפי שאלת השואל וכן הם בעצמם משלימין דבריהם לקיימם ובפי' הריטב"א ראיתי שהבין שאורים ותומים הם ב' חלקים ואינו כן בחושן שהיו בו אורים ותומים היו בו י"ב אבנים אבל באפוד היו ב' אבני שוהם ולא היו בו אורים ותומים גם מה שהביא הריטב"א כאן שהיה בכל אבן כ"ה אותיות והיה יהוסף מלא להשלים כ"ה אותיות כו' ע"ש אין לזה מקום כאן אלא באפוד קמשתעי בפ' א"כ ומסיק שם דבנימין מלא היה בו ולא יהוסף וק"ל: שנאמר ופינחס וגו'. אבל בראשונות שלא בחנו לא כתיב שהיה פינחס עמהן שאם היה עמהן בראשונה היו שואלין על ידו ובודאי לא היה הוא טועה בזה שלא בחנו אלא שע"י כהן אחר היו שואלין ובאחרונה שהיו שואלין ע"י פנחס בחנו: ר"ל אמר מצטרפות כו'. ולמ"ד מצטרפות שהיו האותיות עומדין מעצמן בצירוף כסדר דבר השואל ניחא אבל למ"ד בולטות ק"ק כיון שהיו בולטות שלא כסדר היאך הבין מהם דבר השואל לצרף האותיות וי"ל שהיו האותיות בולטות זה אחר זה כפי סדרן בדבר השואל ובסדר שהיו בולטות זה אחר זה היה מצרפן: הא לא כתיב צד"י כו'. ובירושלמי פריך והא לית חי"ת בשבטים ולא ק' בשבטים אברהם יצחק ויעקב והא לית טי"ת בשבטים שבטי ישראל והתימה מתלמודינו דנקט שבטי ישורון ולא נקט שבטי ישראל דכמה קראי כתיבי כן ויש ליישב לפי תלמוד שלנו דשם ישראל היינו שם יעקב אבל ישורון הוא שם המקום כפרש"י בחומש ומצטרף שמו יתברך ב"ה עם האבות והשבטים ולפי זה היו בחושן ע"ב אותיות נגד שם של ע"ב כמ"ש המקובלים ובנימין היה מלא כמ"ש במס' סוטה לגבי אפוד ודו"ק: אביתר ולא עלתה לו כו'. כבר במעשה צקלג וקעילה היה שואל דוד ע"י אביתר כמפורש בקרא והיה אז מדבר ברוה"ק אלא דמשבש"ו נסתלק ממנו רוה"ק: סליק פרק בא לו

פרק יום הכפורים

דף עד גמ' והא משחק בקוביא מדאורייתא מיחזא כו' אבל מלך מדאורייתא לא חזי ומיהו אצטריך ליה למעוטי משום דלא הוי בכלל ולא בפסולים דקתני התם ודו"ק: תוס' בד"ה אצטריך קרא כו' מה שיש לדקדק בכל דבור זה עיין בחידושי' פ"ק דחולין ובנדה פרק המפלת: ע"ב בא"ד אצטריך כו' דממעטינן מערך איש ומערך אשה טומטום כו' מאי קשקשת סנפיר ואפי' דג טמא כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אף כל לאתויי כוי כוי ספיקא הוא אצטריך כו' דהכא ליכא למימר מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא דהא בין שהוא בהמה ובין שהוא חיה דמו אסור ולא אצטריך קרא לאסמכתא אי לאו דבריה הוה וק"ל: שם ולא אביא את החולין שאינן בלאו ת"ל תענו ועניתם את כו' שהן בבל תותירו ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם וגו' אם נפשך כו' כצ"ל נ"ל: בפרש"י בד"ה ואם נפשך כו' עינוי שהוא אבידת נפש בתוך כו' כצ"ל:

ח"א דף עד ע"ב לא ניכלה אלא ביממא כו'. ואפי' בלילה לאור הנר כדלקמן כעין יממא בודאי בלילה נמי אדם נשבע כדאמרי' גבי פסח שהוא נאכל על השובע:

דף עה ע"א בכוסו עריות כו'. דשתיית יין מביא לידי זנות כדכתיב זנות יין ותירוש וגו': כל העולם כולו דומה כו'. פרש"י ממון אחרים כו' ע"ש ר"ל דאחר שאכל ממונו מבקש לימודו בממון אחרים ועוד נראה דלפי זה יש לגרוס נותן עיניו בכיסו שהוא הכתיב ביו"ד ור"ל שעינו רעה בכיסו בא לידי מימוד ממון של אחרים: דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים כו'. מפורש במס' סוטה פ' משוח מלחמה: חד אמר אפי' אוכל כו'. לכאורה אקרא דתורה ה"מ לפלוגי הכי דכתיב ועפר תאכל כל וגו' אפי' כו' טועם בו טעם עפר או אין דעתו מיושבת כו' וי"ל דההוא קרא דתורה בלשון קללה נאמר דאפשר שלא יהיה לו שום אכילה מצויה אלא עפר ואפשר שבשאר אכילות טועם בהם טעם גם דעתו מיושבת עליו אבל הכא מדכתיב לחמו דריש אי למר דאפי' בלחם שהוא כולל שאר אכילת סעודה טועם בו טעם עפר ואי למר דאפי' בלחם שהוא כולל שאר מאכלות אין דעתו כו' עד שיאכל עפר: קלל את הנחש עולה כו'. ר"ל דגם אחר שנתקלל ואין אוכל רק עפר מזונותיו מצוין עולה לגג כו' וכן קלל את כנען שיהיה עבד לאחיו ואין לו כלום בלא רבו דמה שקנה עבד קנה רבו מ"מ מזונותיו מצוין אצל רבו והיינו כמ"ד שלא יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך וכן באשה אמר קללתה ארבה עצבונך גם שהם טומאת נדה ולידה מ"מ אין מרחיקין ממנה והכל רצין אחריה

קרני ראם [א] נ"ב איני מבין דהך דרשא דפתילים שנים אתיא גם לר"א ומש"ה דריש דמייתי בכל חד תרי דהוי ארבעה אלא דלראב"י הוי פתיל שנים ולר"א לא דריש פתיל ודברי התוס' פשוטים:

אחריה וכן קלל האדמה קוץ ודרדר תצמיח וגו' מ"מ הכל ניזונין ממנה בזעת אפים וק"ל: וחד אמר עריות כו'. פי' פרש"י והיינו בשהותרו לישא גם בקרובים הפריה ורביה מתרבה יותר ודקאמר נמי ומ"ד עריות דכתיב חנם לפי שברחוקות לא ימצא לישא אלא במוהר ומתן משא"כ בקרובות דאפשר שיתרצו חנם ולמ"ד התם דבן נח מותר בבתו ניחא טפי בחנם: בשהיו ישראל שואבין מים הקב"ה מזמין כו'. מפורש בפ"ק דסוטה וע"ש: מאי מעין חתום כו'. יש לעיין דמעיקרא נקט במילתיה רישא דקרא גן נעול וגו' ולבסוף נקט סיפא דהאי קרא מאי מעין חתום וי"ל דמעיקרא נמי אסיפא דקרא קסמיך דרישא דקרא גן נעול וגו' לא מתפרש ליה אלא בא"א וכ"ה בתרגום וכן גן נעול מתפרש ליה על הבתולות כתרגומו אבל מעין חתום מתפרש ליה על העריות וק"ל: שנאסרו כו'. וכתב הרא"ם לא ידעתי למה נתעוררו עכשיו כו' והלא עברו כמה חדשים כו' שהרי מיוה"כ שירד משה שוב לא עלה כו' וי"ל דלא נאמרה כל התורה לישראל אלא כ"א בזמנה כו' ע"ש ומ"מ ק"ק למה נתעוררו על איסור עריות בזמן תרעומתן על המן ובאמרם מי יאכילנו בשר וי"ל ע"פ מ"ש לקמן גד שמגיד אם בן ט' לראשון ואם בן ז' לאחרון דהשתא בכה"ג ביבום אשת אחיו אם נמצא עומד הקטן בבית בעלה הראשון שמת הרי השני בא עליה באיסור ערוה ולכך ע"י המן נתרעמו על העריות: ולא ממשן כו'. מדלא התרעמו רק על אלו ה' מינין ע"כ משום שהיה המן חסר ממשן שהוא קשה לעוברות ומיניקות אבל טעמן לא היה חסר שכל הטעמים היו במן דטעמן בלא ממשן אינו קשה לעוברות כו': א"ר אמי עגול כגדא כו'. לפי שאנו רואין שזרע גד אינו לבן ע"כ לא דמוהו לגד אלא משום עגול והראיה דכפ' בהעלותך דמו אותו למראה כעין הבדולח והיא מראה לבן כמרגליות דנקט הכא וק"ל: גד שדומה להגדה כו'. ולפ"ז יהיה לבן מלשון לב דכמו שהאגדה זו מושך לב אדם לד"ת כך המן מושך לב אדם לאכילה לפי שהיה טועם בו כל הטעמים וכדאמרי' כוותא לבסומי שכיח: מגיד להם לישראל אי בן ט' כו'. ויהיה פי' כזרע גד שמגיד איזו זרע זה הבן אי בן ט' כו' ולפי דרך זה לבן שמלבין כו' לפי שספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון קרוב לבוא לידי עבירה כדאמרי' פ' החולץ דלכך תקנו הבחנת ג' חדשים בכל הנשים גזירה שמא ישא את אחותו מאביו כו' והמן מלבין עון זה מישראל: שהיה מגיד כו'. ויהיה פי' גד לבן שהיה מלבן ומברר מה שבחורין כו' דהיינו דבר הספק לדיין מי זכאי ומי חייב: אם נמצא עומרה בבית בעלה כו'. יש נוסחא אחרת בהיפך כמ"ש בע"י ונראה לפרש לפי הנוסחא שלפנינו דאם היא סרחה עליו והוא היה רוצה בה הרי היא אשתו ועומרה בבית בעלה אבל אם הוא סרח עליה הרי היא כאינה אשתו כיון שיכול לגרשה בעל כרחה עומרה בבית אביה וזה שדקדק רש"י לפרש הוא סרח עלי ותובעתו כתובתה ע"ש דודאי לא איירי שנתן לה גט דא"כ היאך נמצא עומרה בבית בעלה כיון שאינה אשתו כלל אלא שהוא רוצה עתה לגרשה באומרו שהיא סרחה עליו ואינו רוצה ליתן לה כתובה והיא אומרת הוא סרח עלי ואם רוצה ליתן לי גט בע"כ יתן לי כתובה ודו"ק: רשעים שטו ולקטו כו'. מה שבקשו לתת להם לחם לא חטאו כלל כדמוכח לקמן ובערכין דשנים במן היינו שהותירו ויצאו בשבת ורשעים דנקט הכא אינו נראה דעל שהותירו ויצאו בשבת קאמר דלא הוזכר בענינו בפ' בהעלותך אבל רשעים דקאמר היינו אחר שניתן להם המן התלוננו ועתה נפשנו יבשה אין כל וגו' וזה נלמד מענינו דבתר הכי כתיב שטו העם ולקטו וגו' דהיינו רשעים: בינונים כו'. נראה דאין ר"ל שירד להם לחם ממש דהוא הלחם אשר נתן וגו' לקטו ממנו וגו' לא משמע כן וכן ועשו אותו עוגות אלא דה"ק לצדיקים הוא ירד כעין לחם שאכלו אותו כמו שירד ולא הוצרכו לטחנו ולאפותו ולבינונים ירד להם לעשות עוגות ולאפותו אבל לא הוצרכו לטחנו ולרשעים הוצרכו גם לטחנו וגם זה נלמד מענינו דכתיב שטו העם ולקטו דמיירי ברשעים וכתיב ביה וטחנו ורש"י בחומש שפי' וטחנו בריחים וגו' לא ירד בריחים ולא בקדרה כו' אלא היה משתנה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלים ע"ש אינו ע"פ סוגיא דמתניתין: במדוכה כו'. משום דבקרא משמע דכעין לחם היו אוכלין כדכתיב ולחם בבקר ובבקר תשבעו לחם וגו' והוא הלחם וגו' אם לצדיקים כמו שירד ואם לבינונים ע"י אפיה ואם לרשעים ע"י טחינה כדלעיל אבל דכו במדוכה לא שייך בלחם אלא בדבר שנתבשל וע"כ דרשו דעם המן ירד להם דבר שדרכו להיות דכוי במדוכה דהיינו תכשיטי נשים. ומזה נמי דרשו ובשלו בפרור היינו ציקי קדרה דהמן גופיה לא בא לידי בישול אלא לידי אפיה כלחם אבל עם המן ירד להם ציקי קדרה: מדבר שירד להם בבקר בבקר כו'. מדכתיב תרתי בבקר גבי נדבת מלאכת המשכן דרשו כן דרמז על בבקר בבקר דכתיב במן דהתם איצטריך למיכתב תרי זימני לדרוש מיניה תלקטו לב' בקרים כדאמרי' פ' ת"ה: נשיאים ממש כו'. דאי נשיאים כפשטיה למה נתעצלו הם להתנדב באחרונה דהא בחנוכת המזבח התחילו הם להתנדב בתחלה ולכך אמרו דנשיאים הביאו היינו עננים ועבים וק"ק לישנא דקאמר נשיאים ממש למה מיקרי זה השם מלשון עבים טפי ממש דבכמה כתובים נאמר נשיאים ונשיא מלשון רב: מה שד זה תינוק כו'. ורש"י בחומש הקשה לדרש זה מה ענין שדים אצל מן וא"א לומר לשון וישמן שא"כ היה המ"ם נקוד קמץ כו' ע"ש גם לקמן. ולדרש מה שד זה מתהפך כו'. יש לפרש השמן ע"ש שדי שמן דפרק חלק דיש מעשה שדים שמוציאין ע"י שמן כו' כפרש"י שם דאפשר דאלו מתהפכין לגוונין כו': בשר שמאלו שלא כהוגן כו'. עיין פרש"י וכה"ג פרש"י בחומש והוא במכילתא אבל קשה מ"ש למדה תורה ד"א שלא יאכל בשר אלא בלילה כו' ואם ד"א הוא כן אמאי ניתן להם שלא כהוגן ורש"י בחומש הרגיש בזה ופירש בשר לאכול ולא לשובע ד"א כו' אבל בכל נוסחות שלנו אינו כן וע"כ נראה ע"פ סוגיא שלנו די"ל בהיפך וה"ק בשר ניתן להם שלא כהוגן היינו רק לאכול ולא לשבוע אבל לחם ניתן כהוגן היינו גם לשבוע כמפורש בקרא ודקאמרינן מכאן למדה תורה ד"א שלא יאכל כו' אלא בלילה הוא מלתא באנפי נפשיה אהאי קרא: ע"ב שמנקרין כו'. דהיינו שאוכלין תמיד מעט מעט כההיא דפ"ק דמ"ז כפיד של תרנגולים המנקרין באשפה כו' ע"ש: ובא משה וקבע להן סעודה. דהיינו זמן סעודה לכל אדם בשעה רביעית דהמן נלקט להן בבקר עד ג' שעות כדאמרי' פ' ת"ה ונמצא שסעודתן בשעה ד': הא כיצד בינונים כו'. לעיל גבי מן חשיב נמי כת צדיקים שהרי שאלו כהוגן אבל בשליו שאלו שלא כהוגן לא חשיב כת צדיקים: אל תקרי שטוח אלא שחוט כו'. ממלות הפוכות כמו כשב כבש שמלה שלמה והענין שנתחייבו שחיטה לפי שאלו שלא כהוגן על בשר תאוה דאית ביה איסור שחיטת חוץ כמ"ש בזה במס' חולין פ"ק ע"ש: לנערים לחם לזקנים שמן כו'. נראה לפי זה מה שאמרו שהיה בו טעם כל המינים לא באכילה א' קאמר אלא פי' ע"ד שאמרו שהיה בו טעם כל המינים לכל א' כפי הצורך לנערים כו': דומה להן כסילוין כו'. ב' פעמים חטאו בשליו כדאמרי' בערכין ובההוא דפרשת בשלח אינו מפורש דנענשו על כך אלא דילמד סתום מן המפורש עי"ל דשליו הראשון היה קודם מתן תורה ולא נאסר להם עדיין בשר תאוה ולכך לא נענשו על שאלת בשר משא"כ בשליו שני שהיה אחר מתן תורה שנאסר להם בשר תאוה ולכך נענשו על שאלו בשר שנאסר להם בשר תאוה וכל זה מפורש באורך פ"ק דחולין ובמס' ערכין: גריעי דכולהו שליו והוי כו'. נראה דאשמועינן בזה כדאמרי' לעיל דבשר שאלו שלא כהוגן ולכך לא ניתן להם בעין יפה אלא גריעי דכולהו שליו: ודומה כמו שמונח בקופסא כו'. והוא דרך חיבה כי המן שאלו כהוגן וכפרש"י בחומש: דבר שנימוח על פיסת יד כו'. כל זה נאמר למעלת המן וצ"ל שהיה כ"כ דק ורך בטבעו עד שנימוח כו' וצ"י אמר למעלת המן שהיה המן מזון דק כ"כ שנבלע ברמ"ח אברים וכפרש"י שאינו יוצא מן המעים כו' ועי"ל לפי הטבע שכל דבר ניזון מדבר הקרוב לו בטבעו ממינו כמ"ש כל אבר מחזיק אבר ולפי שהמן היה בו טעם כל המינים והאוכלו טועם בו מכל מין אבר לצונו בו וע"כ נבלע בכל אברים לפי דעת רצון האוכל ממנו: מחספס כתיב חסר אבל הקרי בוי"ו. פשוטו לשון מגולה כפי' רש"י בחומש: לחם שמה"ש כו'. ביאור המאמר הזה בשינוי לשון בפסוק זה שאמר לחם אבירים אכל איש בלשון יחיד ולשון אוכל וסיפא דקרא צדה שלח להם לשובע בלשון רבים ולשון שובע ע"כ אמרו לחם אבירים דהיינו לחם של מה"ש שהוא מאכל רוחני אכל איש שהם הצדיקים והיחידים שבישראל שלא שאלו אלא כדי אכילה בעלמא היה להם המן מאכל רוחני וצדה שלח להם לשובע היינו לשאר העם שאכלו אותו כדי שביעה לא היה מקרי להם לחם אבירים שהוא לחם מה"ש אלא מקרי להם צדה: וא"ל עפית כו'. והיינו משום דלא ישנה אדם מן המנהג כו' כדאמרי' פ' הפועלים וממה שכתוב בסוף פרשת כי תשא לחם לא אכל וגו' אין ראיה שלא ישנה דהתם אית ביה טעמא שהיה במ' האמצעים שהיו בכעס והתענה בשביל ישראל על חטא העגל וכן משמע בפ' עקב ואתנפל וגו' לחם לא אכלתי וגו' על כל חטאתכם אבל הכא מייתי מלחם לא אכלתי דכתיב בלוחות ראשונות שלא היו בכעס דע"כ היינו משום שלא ישנה כו' שאין מה"ש אוכלין לחם ואלא מה אני מקיים לחם אבירים וגו' שנבלע באברים דהיינו דבר רוחני היה לאיש יחידי הצדיק שהיה לו לאכילה וצדה שלח להם לשאר העם לשובע ולא היה נבלע להן באברים ומשום דיתד תהיה לך וגו' כתיב בלשון יחיד דמשמע גם לצדיק הוצרך לאוקמא לדברים שתגרי אומות מוכרין להם גם לצדיקים ור"א בן פרטא אומר דקודם שחטאו הכל המן שהיה רוחני מפיגן והיה נקרא לחם אבירים לכל איש ע"ש החשיבות אבל כשחטאו אכלו אותו לשובע שנעשה להם כשאר צדה: שתיפח במיעינו להורגנו כו'. כ"ה בילקוט יש לכוין בזה שמני דברים הם שאמרו ועתה נפשנו יבשה היפך שזכרנו את הדגה וגו' שהם מתולדות הלחים. ואמרו עוד ואין כל לפי שמשה א"ל במעלת המן שהוא מאכל לצדיקים לעתיד כמ"ש במס' חגיגה ויצו שחקים ממעל שבו ריחים טוחנין מן לצדיקים לעוה"ב וא"ל שיהו אוכלין מדבר שהוא מעין עוה"ב הנקרא כל כמ"ש בסוף פ"ק דב"ב ג' שהטעימן הקב"ה מעין עוה"ב שנאמר בהן בכל מכל כל אבל הרשעים חשבו אדרבה כי הוא חסרון באכילת המן כי עתיד שתיפח מן זה במעיהם כו' וקאמר דטעות הוא לומר כן שלא ידעו שהמן זה שנבלע באברים הוא מעין עוה"ב וחשבו זה להם לחסרון והוא מדת רשעים כמ"ש ובמן רשעים תחסר ולמ"ד לאחר שסרחו לא היה נבלע באבריהן יש לפרש שאמרו אין כל כי מה שהבטיח להן משה שיטעמו מעין עוה"ב לא נתקיימה בידן:

דף עו גמ' והיתה לכם הני ה' הוו כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ובעשור אך בעשור שבת שבתון שבת שבתון והיתה וגו' ואך בעשור שבת שבתון בפרשת אמור כו':

ע"ב בד"ה גמר שכר כו' יליף ג"ש והתם טעמא רבה איכא כו' כצ"ל: בא"ד גמר שכר כו' מסקינן הכא דדבילה קעילית אין נקחת בכסף ט' בשכר ה"א דבילה קעילית כתב רחמנא יין על גבי קנקנו וכ"ש דבילה קעילית ואייתר לן בשכר כו' לישני מיין אגב קנקנו דנקחת נפקא ט' י"ל ואכלת לא קאי אמאי דמרבינן כו' עכ"ל כצ"ל: בפרש"י בד"ה דומיא דשמן כו' ע"י רחיצה עכ"ל הס"ד:

ח"א דף עו ע"א זה יהושע כו'. כפרש"י בתחומי הסר ור"ל ירד לו מן לוחני נגד כל ישראל דפני יהושע כפני לבנה שדומה לכ"י כמ"ש וללבנה אמר כו' לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה כו'. ומייתי מהאי קרא איש אשר רוח וגו'. מורה על מעלתו ברוחני כמו מה"ש. ופריך ואימא זה משה שהוא שקול כנגד כ"י. ומייתי מדכתיב והאיש משה ענו מאד מכל האדם וגו' שהכתוב מעיד על נבואתו שאין כמוהו כדכתיב את דכא אשכון ונגד ודאי דלא אכל משה כדלעיל דכתיב לחם לא אכלתי וגו' ואימא כשירד למטה אכל א"כ אפי' בשר קאמר אכל שהמן הוא מאכל רוחני ולחם ממש קאמר שלא אכל בשר מ' יום: ד' וה' בנים היה דואג כו'. דלו ולאשתו אפשר דהוה מספיק ליה בדברים שתגרי עכו"ם מוכרין משא"כ במי שיש לו בנים הרבה וכמ"ש באכלנו לחם לשובע וגו' להמית את כל הקהל הזה ברעב ועי"ל במ' ימים האמצעים אילו לא ירד לא הוה ידעינן דמשום לא ישנה אדם מן המנהג לא אכל אלא משום שלא ירד לו מן לאכול ובמ' יום אמצעים נמי משום תענית לא אכל אילו לא היה ירד לו מן לא היה תענית מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה לאכול כפרש"י פ"ק דתענית אההוא דבר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה ע"ש: ד"א שהיו אוכלין אותו כשהוא חם. היינו הצדיקים שהיו אוכלין אותו כמו שהוא ירד אבל הבינונים והרשעים דכתו אפיה כדלעיל הרי הותם ע"י אפיה: וכי מיא שורי שורי קיימי כו'. בב"ר איכא מאן דס"ל הכי ועיין מ"ש בזה זבחים פ"ב: ועוד תיבה היכי סגיא כו'. פרש"י תיבה האיך עלתה לראש ההרים אלא על כרחך מלמעלה דקרא מן השמים הוא וה"ק כו' עכ"ל. לעיל הוה ניחא ליה לפרש מלמעלה לארץ דהוזכר לעיל דכתיב והמים גברו מאד על הארץ וגו' אבל השתא דע"כ לאו מלמעלה לארץ קאמר דהא אחר שהושוו לראשי ההרים גברו ט"ו אמה על ההרים ומלת למעלה על ההרים לחוד נמי לא משמע ליה דקאי כיון שלא נאמר בקרא על ההרים וע"כ הוצרך לפרש מלמעלה מן השמים הוא מיהו בחומש פרש"י גם לפי הדרש דהכא למעלה מעל ההרים ע"ש ודו"ק: וכי איזו מדה מרובה מדה טובה כו'. עיין פרש"י מהך דרשא דהכא נמי מוכח דמדה טובה מרובה מדכתיב ב' דלתות במן וגו' ארובות במבול וכ"ה בהדיא בפ' אלא דמהך לישנא דקאמר וכי איזו מדה מרובה כו' משמע דפסיקא ליה לומר הכי ממקום אחר ואע"ג דממקום שבאנו אם המדה טובה מרובה ת"ק פעמים אינו מוכרח להיות כן בכ"מ דהכא לא הוי מרובה רק ד' פעמים וענין ב' ארובות דמבול נראה מבואר ע"פ מ"ש פ"ק דר"ה שנטל הקב"ה ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וה"כ יש לפרש הכא בב' דלתות לגבי מן שנטל ב' כוכבים היותר גדולים ודרך שם ירד המן לישראל: שנאמר תערוך לפני וגו'. כל המזמור נדרש על דור המדבר במדרש ילקוט ה' רועי וגו' על מי מנוחות אר"ש יש לך מים כו' מי הבאר נעים לזה ולזה נפשי ישובב בתורה כו' ינחני במעגלי צדק במן ובשליו ובענני כבוד כו' למען שמו גם כי אלך וגו' בקדקדו של מדבר לא אירא שנאמר וה' הולך לפניהם וגו' כו' ולפי זה תערוך לפני שלחן וגו' אוכלי המן אמרוהו ע"ש: ש"מ כו' שנאמר כוסי רויה כו'. מלת ש"מ הוא מגומגם דמשמע דמ"מ מדלעיל ויש במדרש ילקוט דנדרש על דוד תערוך לפני שלחן זה המלכות דשנת בשמן ראשי שנמשח בשמן ע"י שמואל ואמר שמזה זכה בסעודה דלעתיד שהוא יהיה המברך כמפורש פ' ע"פ שאמר דוד לי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו' וע"ז אמר כוסי שאברך עליו לעתיד הוא רויה לוגין דאל"כ מאי כוסיס דרויה לפי פשטיה דמשמע לשון שכרות בכ"מ: הבא לישראל לחודיה ר"א כו'. כן הוא גי' הילקוט וכולה קושיא הוא דמב' טעמים לא דמיא אי משום דהתם במ' יומין והכא חדא שעתא ודמבול נפיש טפי וכן בהיפך לא דמיא התם לכ"ע והכא לישראל לחודיה ודמן נפיש טפי מס' אמה ולגי' הספרים שלנו דגרסי נפיש להו טפי יש לפרש נמי כן דקאי אתרתי טעמי דלעיל דלא דמיא ובע"י כתב בזה פי' הרא"ם ונראה לפרש הסוגיא לפי דבריו דמעיקרא מקמינן לר"א המודעי דהא לא דמיא דהתם למ' יום והכא לחד שעתא וא"כ אע"פ שלדך ח' ארובות ירד המן לא ירד כשיעור ט"ו לב' ארובות דהא לא נפל רק חדא שעתא משא"כ המבול דירד מ' יום דלדך ב' ארובות והמשני דהתם במבול נתפשט לכל העולם והיה צריך לירד מ' יום עד שיהא ט"ו אמה דלדך ב' ארובות משא"כ המן דלא ירד רק לישראל כשיעור המחנה ג' פרסאות ולא היה צריך לירד כ"א בשעה א' לב' ארובות ומקשה דא"כ דלישראל לחודייהו נפל עד ג' פרסאות נפישי להו טפי טובא דאע"ג דהתם מ' יום והכא חדא שעתא נפישי טובא במן ויהיה גובהו בהו ביותר מס' אמה שהרי מחנה ישראל ג' פרסאות ובמ' יום יש מתק"ס שעות וכיון דנפל בתתק"ס שעות בכל עולם כולו גבוה ט"ו אמה לב' ארובות א"כ נפל בכ"א מן השעות עד ג' פרסאות לח' ארובות הרבה יותר מס' אמות למנין פרסאות של כל העולם שהוא מהלך ת"ק שנה ומהלך יום י' פרסאות ע"כ מדברי הרא"ם בע"י: ע"ב דבר הבא מן התירוש ט'. פרש"י ענבים ק"ק אמאי לא פריך מגופיה דקרא דכתיב מעשר דגנך ותירושך וגו' דלא הוה ענבים דאין נותנין מעשר מן הפירות מה"ת ולולי פירושו כ"ל דודאי ידע דתירוש לאו ענבים הוא אלא דס"ד למימר דתירוש הוא דוקא יין חדש שהוא מתוק ולכך כינו כל דבר מתיקה ע"ש היין חדש והא פריך ולאו חמרא הוא דהיינו גם יין ישן שהוא בן מ' יום בכללו מדכתיב ינובב בתולות דמשמע שמשכר ויין חדש אינו משכר וכן ותירוש יקביך יפרוצו דקאי אריסיה דקרא דאסמיך יפרוצו בו לרוב משמע יין ישן ודמשני דבר הבא מן התירוש היינו שהיין בא מן החדש שנקרא תירוש ופריך מדכתיב יין ותירוש יקח לב דהיינו דבר המשכר דהיינו ישן דהכא ליכא למימר הבא מן התירוש דהיינו יין דהא יין בפירוש כתיב אלא דתירוש נמי ישן וקראו בשני שמות דהיינו יין ותירוש יין מתביא כו' ופרש"י ע"י היין רוב הניאוף כו' ויותר נראה ע"פ הפסוק למי אוי ולמי אבוי וגו' למאחרים על היין כמפורש בפ' בן סורר: כתיב תירש וכתיב תירוש זכה כו' וכתיב ישמח כו'. מפורש שם בפ' בן סורר וע"ש: ואיש מקטרתו וגו'. ומייתי ליה דמשום שעבדו הזקנים לע"ז בקטורת נגזרה גזרה כדלקמן אני שורף אותם ולטובים כו' ומייתי נמי הא דאחוריהם אל היכל וגו' דמש"ה נמי נגזרה גזרה זו אבל הא דמייתי וישלח ידו ויקחני בציצית וגו' לא הוצרך להביאו אלא לספר היאך בא מבבל לירושלים לראות כן ומיהו לא ידענא אמאי לא הביא המקראות כסדרן דהאי קרא וישלח ידו ויקחני וגו' ברישא דעניינא כתיב וה"ל לאתויי מקמיה:

דף עז גמ' כדי שלא יבוא רגליך לידי יחוף ט' דדחוק לאוקמא במנעלים המטולאים משא"כ לעיל דמוכח כן דומיא דערום וק"ל: תוס' בד"ה דתנן מנין כו' בשבת קאמר עלה אע"פ שאין ראיה כו' מדבריהם נראה דבשמעתין לא הוו גרסינן אע"פ שאין ראיה כו': בא"ד דאינו בשביל תענוג שרי הס"ד ואח"כ מה"ד מנין לסיכה ט' כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה מביאות אחרות שהיתה מתאוה לו ולא ט' עכ"ל וקשה לפירושו דאכתי הא מצינו בכמה כתובים דתשמיש מקרי עינוי כגון אשר ענה את אשת רעהו ותחת אשר עניתה וכמוהו רבים ומדברי הרמב"ם נראה לפרש דביאה האסורה לה מקרי ביאות אחרות והו לא מידי ודו"ק:

ח"א דף עז ע"א מיכאל סרחה אומתך כו'. שהוא שר של ישראל כדכתיב בדניאל מיכאל שרכם וגו'. וא"ל די לטובים שבהם שהם יהיו ניצולים וא"ל אני שורף ולטובים כו' הטעם שהיה להם למחות כדאיתא בפ' במה בהמה: לבוש הבדים וגו'. הוא גבריאל כפרש"י והוא מלאך ממונה על האש כמפורש בפ' ע"פ ובכמה דוכתין וגם הוא מהפך בזכות ישראל כמפורש שם ולכך לא לקחם בעצמו רק ע"י הכרוב כדי שיצטננו הגחלים ואלמלא כו' לא נשתייר כו' כי האש הוא הפורענות הגדול שבכל הפורעניות כמ"ש ברפ"ק דב"ק ואילו לא נצטננו הגחלים היה האש מכלה הכל ולא היה נשתייר כו' וכמ"ש מזמור לאסף וגו' קינה מיבעי ליה וקאמר שאמר שירה על שכלה חמתו על העצים ואבנים והותיר לנו שריד ופליט שנאמר ויצת אש בציון וגו' וז"ש כמעט כסדום היינו וגו' אלמלא שנצטננו הגחלים היינו ח"ו כלים באש כסדום שנאמר בהם וה' המטיר גפרית ואש וגו' וע"י שנצטננו לא כלו באש רק עצים ואבנים: ומהיה ס' פולסין דנורא כו'. כתבנו טעם בשיעור זה בפ' הפועלים וע"ש: א"ל אי עבדת כו'. נראה לפרש כמפורש בקרא וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו ואחז"ל וכי יש שמאל למעלה כו' אלא מימינים מלמדים זכות ומשמאילים מלמדים חובה וה"נ מלמדים זכות על ישראל היו אומרים אי לא עבדת וכו' ומלמדים חובה היו אומרים אמאי לא עבדת כדפקדוך ושקר אמרת עשיתי ככל אשר צויתני ונמצא כל צבא השמים הסכימו להוציאו מאחורי הפרגוד: ועיילו לדוביאל שרא דפרסאי כו'. נקרא דוביאל ע"פ מ"ש במס' ע"ז פ"ק ובפ' ערבי פסחים שהפרסיים דומין לדוב שהם מסורבלים כדוב כו'. ואמר ואוקמיה במחיצה כו' עומד לנגדי כ"א יום וגו'. לנגדי כמו במקומי או מנגד וענין כ"א יום יש לכוין כי הצרה שעל שונאי ישראל הם במספר כ"א יום כמ"ש מקל שקד אני רואה וגו' שגידולו כ"א יום כשיעור הימים שבין י"ז בתמוז לט"ב. ואמר ואני נותרתי שם וגו'. הוא הוראה שיהיו ישראל משועבדים תחת יד מלכי פרס. ואמר עמד גבריאל ואמר שוא לכם משכימי וגו' אלו נשותיכן של ת"ח כו'. מפורש פ' אע"פ ומייתי ליה הכא דר"ל דאינו ראוי שיכתבו גם רבנן בכנגא: א"ל יבא שנאמר ואני באתי בדבריך כו'. האי קרא מקמי קרא דמייתי לעיל ושר מלכות פרס עומד וגו'. ולפי הדרש דהכא צ"ל דאין מוקדם ומאוחר וק"ל: בלעה כו'. יש לזה רמז ג"כ בקרא דכתיב בסוף הענין ועתה שבאתי תוך הפרגוד אשוב להלחם עם דוביאל שר פרס למרמא הכתב מידיה ומסיים בעניינא ואני יוצא והנה שר יון וגו' גם שהוציאם

מלחמתי

מלחמתי נגד שר פרס נגד שר יון לא הועילה ועל זאת נפק ולות פוי פוי כו' : **מנעי** עצמך מן החמה כדי כו' . נראה לפרש הטוגש מן סדומה שאמר מנעי מן החמה הוא חמה של ג"ע שכינה הכתוב ע"ש הרגל כמ"ש בפ' המוצא תפילין אקרא דאך ברגלים תומא כדי שלא תבא לטוגש שיבאו רגליך לידי יחוף ומנעי לשונך שהוא כלל הדבור מדברים בטלים שלא תבא לטוגש הגרון שהוא אחד מכלי הדבור וכן פי' הרי"ף בפ"י ודייק דלא שייך מניעה ברגל או בגרון שהם עומדין באדם והכי הל"ל מנעי יחף מרגליך וק"ל : **שעינה** מביאות אחרות כו' מפורש בח"ס : **ע"ב מכאן** ואילך כו' לא אוכל לעבור כו' . מדלא ניתן שיעור לאותן האלף כמו שניתן להאלפים שנאמרו כבר משמע דמיד למעלה ממתנים הוא שיעור שלא אוכל לעבור : **יכול** יעבירנו כו' ת"ל בל תלך בו אני שית כו' . הנך קראי דלעיל ביחזקאל הם והאי קרא ביפעיה כתיב ולא דמשמע ליה בהנך מיא דמשתעי ביה קרא דיחזקאל משתעי ביה נמי קרא דישעיה דהיינו במים דלעתיד שיוצאים מבית קדשי קדשים כמפורש לקמן מיהו ביחזקאל משמע שיהו שפה לנחל הזה אחר האלף הרביעי ובישעיה מפורש ולי אדיר לא יעברנו דהיינו בבורני גדולה ואגן חזינן דבורני גדולה עוברת בים כמה אלפים פרסאות ואפשר משום דדיפי מיא כ"כ כדאמרי' לעיל : **אף** מלאך המות אין לו רשות כו' . לא קאמר הכא דלא יכול לעבור כדקאמר לעיל דודאי מלאך המות יוכל לעבור אלא שלא ניתן לו רשות לעבור והיינו דהמים אלו באו ממקום קדוש וכבר סיפר ביחזקאל ג"כ במעלות אלו המים שמרפאין הימים המלוחים ודריש ליה מדכתיב אני שית דהלשון כפול דהיינו אני היינו שית שהוא בורני קטנה : **דומה** לקרני כו' . נראה דמשמע ליה מקרא דבר גדול ונתרבו המים במקומות שזכר והיינו מדכתיב והנה המים יוצאים מתחת מפתן הבית וגו' והמים יורדים מתחת מכתף וגו' מנגב למזבח וגו' והנה המים מפכים וגו' שזכר בזה ד' מקומות משתנים דהיינו המים בתחלה מים כל שהן יוצאים מתחת מפתן הבית דהיינו ק"ק ואמר שוב המים יורדין להתרבות בפתח היכל ואמר מנגב למזבח היינו מנג' למזבח המיזון דהיינו באולם נתרבה עוד ואמר והנה מים מפכים וגו' היינו על פתח העזרה שנעשה ונתרבה כפי פך קטן :

דף עח ע"ב תוס' בד"ה הקיטע יוצא כו' וא"ת כיון דמעיקרא ס"ד דטעמא דר"י משום דלמא מפסיק כו' עכ"ל המקשה ודאי לא הוה ס"ד הכי אלא דטעמא דר"י משום דלא חשוב מנעל כמו שהוכיחו התוס' לעיל מכח קושיא אלא דר"ל מעיקרא היינו בתירוצא קמא דאביי דמשני מדרישא רבנן כו' דאיהו נמי ודאי ס"ל כדמסיק הכא דטעמא דר"י משום דלמא מפסיק ודו"ק : **בא"ד** כדי שיעמוד בחוזק סביב רגלו הס"ד ואח"כ מה"ד הקיטע יוצא כו' פרש"י פרק במה אשה מי שנקטעה כו' ומפני החולי אינו יכול לדרוך עליו כו' כצ"ל :

ח"א **דף עח ע"א לפתח** בית דוד נעשה כנחל כו' . הוא רמז דלעתיד ימשך מלכותו כמ"ש בהוריות פ"ג אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן שנאמר והורדתם אותו אל גיחון וגו' : **לחטאת** ולנדה כו' מכאן רמז לנדה כו' · ופירוש הקרא לחטאת שיתחטאו אלו הטמאים במים שהנדה טובלת בהם וכדדרשינן במסכת ע"ז אקרא במי נדה (חטאת סיא) [יתחטא] כמו שכתבו התוס' :

דף עט בא"ד דמפרש סמוכות שלו ששתי רגליו על הסמוכות כו' עכ"ל דסמוכות דנקט בל' רבים ליכא לפרש לפירוש הרב פורת אלא בששתי רגליו על סמוכות ודו"ק : **בד"ה** כותבת כו' מכדי לא שוו להדדי דה"א לגמלם כו' עכ"ל ק"ק דבפשיטות ה"ל לאתויי דהכותבת פחותה מגרעינתה דאמרינן לקמן ב' כותבות בלא גרעינתן לא הוו כבילה כותבת הגסה וגרעינתה יתירה מכבילה ואמר רב פפא כו' וי"ל ודו"ק : **בא"ד** שהוא צריך למעך את חללה פירוש שאל"כ ליתני כו' דלא תטעי והשער כמוה שלימה דנפים כו' כצ"ל : **בד"ה** ולא בירך כו' א"כ פליג הירושלמי אגמרא דידן אבל שמא שני מעשים היו וההוא דירושלמי היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוה בריה אבל ההוא דתלמוד שלנו לא הוה בריה דלא טו' כצ"ל מהתוס' פרק הישן ע"ש : **בא"ד** נפקא לן ברכה לכתחילה בק"ו מבסוף כשהוא כו' כצ"ל : **ע"ב** בד"ה לומר לך כו' אמאי מספקא ליה פשיטא דהוי כבילה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דודאי אי שיעורו כבילה לא תיקשי דנוקמא אגרוגרת דמלינו שיעור דבילה גבי אוכל וכמ"ש לעיל דכיון דאפיקתיה מכזית אוקמינן אשיעורא די"ה דאע"ג דגרוגרת פחות משיעורא די"ה והיינו משום די"ה נמי מידי דאכילה הוא וכמ"ש לקמן אבל אי לא הוה כבילה ולא הוה נמי כשיעורא די"ה א"כ נוקמוה אגרוגרת כ"ל ודו"ק : **בא"ד** דבעי למימר בסמוך דהמך לאו ככותבת הגסה מ"מ כו' עכ"ל כצ"ל :

דף פ בד"ה ה"נ כמלא כו' ועוד אי ס"ד מלא כו' ואמאי שיערו בכל חד כו' דעוג מלך הבשן פורתא עכ"ל הוא מגומגם דהא לגבי שתיה לא מסיק הכי אלא בדידיה מייתב דעתיה ובדחבריה לא מייתבא והיה כ"ל לחלק בין חיוב יוה"כ ולקידוש בהכי ולהגיה ואמאי לא הוי שיעורו בכל כו' ור"ל כיון דנתנו שיעור מלא לוגמיו דהתם ברביעית ע"כ לאו בכל חד וחד שיערו אלא באדם בינוני הוה שיעור כמלא לוגמיו רביעית ואי הוה מלא לוגמיו ממש תקשי אמאי לא שיערו לכל חד וחד בדידיה ולמה שיערו ברביעית דבשלמא אי הוה בכמלא לוגמיו דהיינו יתובי דעתא ניחא דאיכא למימר בכמלא לוגמיו דגבי קידוש שיעורו רביעית כדאמרינן לקמן גבי כותבת דבהכי מייתבא דעתיה כל עולם כולו טובא ועוג פורתא אבל בתוס' פרק ע"פ כתבו בהדיא דלענין קידוש נמי בדידיה מייתבא דעתיה ועוג מלך הבשן בעי טפי ול"ע ודו"ק : **בד"ה** ושיערו כו' וא"כ היכי אמרינן בכריתות פרק א"ל גבי כו' ואי חלי חליה לטומאת כו' כצ"ל : **ע"ב** בא"ד כשיעור ג' גרוגרות ועוד רכין ונוחין לאכול וכותבת הגסה כו' ובצירא מכבילה כו' עכ"ל אין כל זה צורך לתירוצם אלא שהביאו לשון ר"ת כמו שהוא בשיעורו דשמעתין וק"ל : **בד"ה** ואלי פרס כו' דאתי למימר מה לי דנגעי בגופו מה לי בחוץ כו' כצ"ל :

דף פא גמ' נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה א"כ נפישי להו לאוי כו' ק"ק דהמ"ל תשמר אם לא תעונה וכן המ"ל פן לא תעונה וי"ל :

ח"א **דף פא ע"ב תניא** ועניתם כו' . מפורש במס' פסחים פרק אלו דברים וע"ש :

דף פב גמ' בשלמא לרב הונא ור"כ לפני שנה ולפני שתים לפני שנה לדבריהם ולפני שתים לדבריהם כו' כ"ה בכל נוסחות גמרות שלנו וטעות הוא שנפל בספרים דהא לפרש"י הוי לפני ב' דהיינו ג' שנים לחולה ע"כ היינו לפני ב' דאורייתא דהיינו מבן ט' ויום אחד עד בן שתים עשרה ויום אחד שמשלימין מדאורייתא בתינוקת ולפירוש הרא"ש שלא הוזכר כלל השלמה דרבנן אלא דלפני שנה דהיינו ב' שנים ולפני ב' דהיינו ג' שנים כולה בהשלמה דאורייתא איירי בחולה ולא נקט לפני שנה אלא בדרך לא זו אף זו ולהורות דאיכא לפלוגי בין חולה ובין בריא ע"ש ברא"ש אלא דה"ג בשלמא לרב הונא ור"כ לפני שנה ולפני שתים ניחא [אלא] לרבי יוחנן כו' והשתא רש"י מפרש לה דה"ק לפני שנה דהיינו ב' שנים להשלמה דרבנן דהיינו לפני ב' שהוא ג' שנים להשלמה דאורייתא וכולה בחולה והרא"ש פירש דבין ב' שנים ובין ג' שנים להשלמה דאורייתא בחולה קאמר וב' שנים בכלל ג' שנים הוו בדרך לא זו אף זו ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה מחנכין לשעות הס"ד ואח"כ מ"ה בן י' כו' ובן י"א כו' מדרבנן הס"ד ולא היה כתוב בספרים שלו מחנכין אותו לשעות אלא מחנכין סתם וק"ל : **בד"ה** ת"ש כו' ולפני ב' הס"ד ובד"ה אלא לרב הונא ור"כ קשיא כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אלא לרב הונא כו' ולא מצי לשנויי דסמוך לפרקן להשלמה דדבריהם קאמר כו' עכ"ל נכאורה דבריהם תמוהים דהיאך מלאתו ידיתו ורגליתו לומר שנה אחת להשלמת דבריהם דהא פחות שבחינוכין אף להשלמה דרבנן לא הוי אלא ב' שנים לחולה מבן ט' עד י"א ולבריא מבן ח' עד בן י' ונראה לפרש שהתוס' פירשו הסוגיא כדברי הרא"ש דהא דבעי למימר לעולם לפני שנה ולפני שתים דהיינו ב' וג' שנים בחולה ניחא בהשלמה דאורייתא ולא איצטריך למיתני ב' שנים אלא דלא זו אף זו קאמר ולא שמעינן דיש לחלק בין בריא לחולה כמ"ש הרא"ש ה"נ איכא למימר הכא בהך ברייתא שנה א' או ב' שנים סמוך לפירקן בהשלמה דרבנן בחולה ולא איצטריך למיתני שנה א' אלא דלא זו אף זו קאמר לאשמועינן

דאיכא לפלוגי בין חולה לבריא ודו"ק : **בד"ה** מה רולה כו' אמאי הכתוב משבחה טפי מגסים כו' משבחת לה להתרפאות כי ההיא כו' כצ"ל :

ח"א **דף פב ע"ב האי** עוברה דארחא כו' . חוש הריח הוא כח הנשמה כדאמרי' בברכות כל הנשמה תהלל וגו' איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו הוי אומר זה הריח אבל חוש הטעם הוא כח גופני ומזה הותר ביוה"כ הרוחני שהוא הריח ונאסר כח טעם שהוא גופני כי יוה"כ הוא כעין עוה"ב כדאמרי' בברכות עוה"ב אין בו אכילה ולא שתיה כו' ולזה היא עוברה דארחא ואלחישא הוי סגי לה ולולדה בריח שהוא כח הנשמה ומותר ביוה"כ נפק מיניה ר"י והיא דלא אלחישא לא הוה סגי לה בדבר היתר דהיינו הריח שהוא כח הנשמה והיתה מתאוה לדבר האסור ביוה"כ שהוא חוש הטעם כח גופני :

דף פג בפרש"י בד"ה מר בר רב אשי כו' דהיכא דאמר לריך אני ואיכא תרי כו' דהיכא דאמר לריך אני ואפילו איכא ק' כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה מר בר רב אשי כו' מיפך שבועה כו' בפרק שבועות הדיינין כו' ור"ח כתב כו' פסקו הלכתא במיפך שבועה כו' כצ"ל : **ע"ב** גמרא לימא תנאי היא וכו' נימא ראב"ש היא ולא רבי כו' כפרש"י לימא הא דרבה כו' דהיינו בהפסר בחולין ובשבת וק"ק דהמ"ל דהא דרבה לאו תנאי היא אלא דפליגי בדלא הפסר בחולין ובפלוגתא דהני תנאי דלעיל וי"ל וק"ל :

ח"א **דף פג ע"ב דהתם** לאו בולמוס הוה כו' . דאי בולמוס הוה גם אם הוה ידע בשבועה הותר לו לטעום הדבש דהא אפילו ביוה"כ הותר ולמאי דקאמר אביי בסמוך דקודם אכילה מיגבר גריך ע"כ נמי דביהונתן לאו בולמוס הוה דהא קודם אכילה הוה : **וקיימתי** בעלמי החכמה תחיה וגו' . מפורש פ' אלו טרפות : **הוה** דייק בשמא כו' . בכמה דוכתין נתנו חכמים טעם לשמות כפי הענין מיהו ר' יהודה ור' יוסי לא הוו דייקי ביה לחוש על כך כדמסיק : **א"ל** כידור כו' . לפום ריהטא קשה למה לא היה ר"מ דייק בשמיה קודם שנכנס באושפיזא ולא ה"ל לעייל לגביה כמו לבסוף דכי מטו לההוא ביתא דשמיה בלה לא עיילו לגביה ואפשר דבההוא דוכתא לא היה נמלא להם אושפיזא אחרת כדמשמע בעו אושפיזא יהבו כו' וקרוב לשבת היה דלא היה להם לילך למקום אחר וק"ל : **שנאמר** כי דור תהפוכות וגו' . ר"ל מאותן תתקע"ד דורות שקודם בריאת העולם שקומטו בלא עת והן הן עזי פנים שבדור כדאמרי' פ' אין דורשין : **איתחזי** ליה בחלמיה תא כו' . יש לעיין בזה לפי מה שאמרו פ' הרואה דחלום אמיתי הוא ע"י מלאך וחלום של שקר הוא ע"י שד וא"כ זה החלום בודאי לא היה ע"י מלאך להודיע לבנו שיגנוב כיס זה של ר"מ וזה החלום ע"י השד נמי אינו שהרי אמת היה שהצניע ר"מ כיסו לשם ויש לייישב שזה החלום ממין החלומות שאמרו שהולך אחר הפה והדמיון שאדם רואה ומהרהר בו קודם ששוכב וזה האיש כידור חשב והרהר ביום על מעותיו של ר"מ היאך אפשר לו להגיעם לידו ובעל החלום הראה לו כפי מחשבתו שימלא מקום לגנוב כיסו : **ועיילוהו** לחנותא כו' . אפשר דנקט לחנותא דהיינו מקום שתיית יין אולי יגלה להם כמ"ש נכנס יין יצא סוד ודחזו טלופחי אשפמיה משמע דלא הרגישו בזה עד אחר שמשכוהו מביתו לחנותא וק"ל : **מים** לאשונים האכילו בשר כו' . מפורש פרק כל הבשר וע"ש :

דף פד בפרש"י בד"ה ור"י היכי עביד הכי כו' ל"ג לה הכא כו' עכ"ל דהתם בע"ז פ"ב גרסינן לה בענין שאין מתרפאין מן הנכרי אבל לענין שבת הכא ודאי דלאו קושיא היא דלר' מתיא פשיטא ליה להלמודא דשרי ודו"ק : **בד"ה** ה"ג הנ"מ כו' באלו למעוטי מאי לאו אתרתי בתרייתא ולמעוטי דרישא לא אתרתי כו' כצ"ל והד"א : **תוס'** בד"ה הנ"מ ג' כו' ואי משום דבכל דוכתא כו' יש הכי נמי מסתברא שאינו נשאר והתם נמי דפ' הזהב כו' כצ"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה הא דפרוש כו' ואע"ג דניידי ליה לא אזלינן בתר רובא עכ"ל ובד"ה ושמואל אמר כו' וכ"ש ברוב נכרים הס"ד :

ח"א **דף פד ע"א לאלהא** דישראל דלא מגלינא הא לעמו כו' . מפורש פרק אין מעמידין :

דף פה בפרש"י בד"ה אם רוב ישראל למאי הלכתא כו' אי שלא להאכילו נבילות במחלה כו' עכ"ל ק"ק ואכתי במחלה על מחלה ישראל הל"ל הלכתא שלא להאכילו נבילות וי"ל ודו"ק : **תוס'** בד"ה ולפקח הגל כו' מיתת ישראל הס"ד ואח"כ מה"ד להאכילו כו' כצ"ל : **בד"ה** להחזיר לו כו' פרש"י דלשמואל איצטריך דס"ל כו' עכ"ל רש"י פירש כן לעיל גבי אם רוב נכרים והתם לא נראה להם פירושו דהתם ניחא אליבא דרב דאפילו במחלה על מחלה אין חייב להחיותו כו' כמ"ש התוס' לעיל אלא דהכא גבי רוב ישראל נראה להם פירושו דע"כ להחזיר לו אבידתו לשמואל קאמר דלרב הא איהו גופיה פירשו לענין להחיותו ודו"ק : **בא"ד** מפני דרכי שלום עכ"ל הס"ד כצ"ל : **בד"ה** אבא שאול כו' דלא איירי אלא בגודל איברים כו' עכ"ל כצ"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה הא כפרה כתיב כו' באשם תלוי כתיב עכ"ל הס"ד כצ"ל : **תוס'** בד"ה עם התשובה כו' דהיא בכל עבירה איירי דאינה מכפרת בלא יוה"כ כו' עכ"ל ר"ל דכל עבירה חמורה אין תשובה מכפרת בלא יוה"כ ה"נ רישא דיוה"כ מכפר עם התשובה אבל בפ"ע לא היינו בכל עבירה חמורה וק"ל :

ח"א **דף פה ע"א דכל** מידי ממליעותיה מתאכל כו' . מה שיש לדקדק בזה מפורש פ' הוליאו לו : **ע"ב מכל** חטאתיכם לפני ה' וגו' עבירות שבין אדם למקום כו' . לדרש זה קאי לפני ה' אחטאתיכם דלעיל מיניה כי ביום הזה יכפר מכל חטאתיכם אשר עשיתם לפני ה' ולא חטאתיכם שלפני חבירו ור"ע דדריש אשריכם ישראל לפני מי כו' קאי לפני ה' אסיפא דקרא אתטהרו שהוא עצמו מטהר אתכם שנאמר וזרקתי וגו' ובמדרש ילקוט מסיים ביה ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר כו' והיינו דישראל הם בחטאתם כטמאי מתים דבעו הזאה וטבילה וז"ש וזרקתי עליכם וגו' הם מי חטאת בהזאה ומקוה היא הטבילה והיינו שיהיה להם טהרה גמורה ע"י שמוחל להם הקב"ה על כל חטאתיהם וק"ל : **אשריכם** וגו' ולפני מי אתם מיטהרין כו' . ולכאורה אין זה מפורש בקרא דמייתי ומה ענין דמיון הטהרה לזריקת מים הוא מבואר כי טומאת יצה"ר שנקרא טמא כמ"ש לב טהור ברא לי וגו' מכלל דאיכא טמא שהוא תמית את האדם לגד הטומאה שהיא טומאת מת כמ"ש צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וכמו שטומאת מת בעי הזאת מי חטאת וגם טהרה בימי מקוה כן בעי בטומאת יצה"ר טהרה לגוף ולנפש וכמו שהזייה היא מן הטהור על הטמא ע"י אחר והטבילה במים ע"י עצמו לפני הטהור . כן הדבר הזה וזרקתי עליכם מים וגו' היינו מן הטהור הקב"ה על הטמא לטהר הנשמה וטהרתם מכל טומאותיכם הוא טומאת הגוף וז"ש לפני מי אתם מיטהרים מטומאת הגוף וסמך גם אקרא דמייתי לעיל לפני ה' תטהרו ומי מטהר אתכם מטומאת הנשמה ומפרש לה ונתתי לכם לב חדש הוא טהרת הגוף ורוח חדשה הוא טהרת הנשמה ועד"ז לב טהור ברא וגו' ורוח נכון וגו' : **חוץ** מפורק עול ומגלה כו' . מפורש פרק חלק :

דף פו בפרש"י בד"ה ועביד חושבנא וחוזרין ונותנין לו בשר כו' עכ"ל מפירושו נראה שהוא מפרש שלא נטל מתחלה אלא בזוז בשר ומפני החשד שמא לא פרע לחבירו היה משלם לכ"א הכל דהיינו זוזא להאי וזוזא להאי הדר מקרב להו לעביד עמהם חושבנא על זוז היתר שנתן להם והיו חוזרין ליתן לו בשר בעד זוז היתר שנטלו ממנו ודו"ק : **בד"ה** כגון אנא כו' ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין כו' עכ"ל דר"ל דודאי ר"י לא היה הולך בלא תורה ד' אמות אי לאו משום שהיה נחלש וכן בלא תפילין אמרי' בעלמא (ירושל' פ"ב דברכות) שלא היה מניח מפני שהיה לו כאב ראש אבל גבי רב לא הוה אצטריך לפרושי היכי עביד הכי ודאי לא היה עושה כן אלא דקאמר ליה בלשון אי עבידנא כגון אנא דאדם חשוב אני ולמדין ממני אם הייתי עושה כן ליטול בשרא מטבחא כו' היה חלול השם בדבר וק"ל : **גמרא** עד כסא הכבוד שנא' שובה ישראל עד ה' אלהיך ר"י אמר עד ולא עד בכלל ומי אמר ר"י הכי והא"ר י גדולה תשובה שדוחה כו' ושוב אלי נאם ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור אמר ר' יונתן כו' כ"ה בגירסת הילקוט ובע"י ע"ש : **בפרש"י** בד"ה דמעיקרא שובבים כו' החטא על נערות ושטות ושובבות עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד וכתיב ארפא כו' עכ"ל כצ"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה א' קלקלה זנתה והתרו בה למלקות כו' עכ"ל [א] ר"ל שלא התרו בה על הזנות רק על הלאו דהיינו למלקות דאם התרו בה למיתה לא היתה לוקה אלא מיתה וק"ל :

ח"א **דף פו ע"א מלא** תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר כו' . ורש"י בפ' שבועות הדיינין פי' בלא תשא אף לשבין אינו מנקה בלא פרעון עכ"ל וע"ש בחידושנו ומתוך שמעתין לא משמע כן אלא דה"ק בלא תשא אף לשבין אינו מנקה בלא יוה"כ אבל עם יוה"כ מכפר : **אמר** ג' הם ותשובה כו' . לכאורה קשה דהא איהו נמי חשיב ד' והיינו תשובה לעבר על עשה תשובה ויוה"כ לעבר

קרני ראם [א] כ"ב דבריו תמוהים דאם עברה על שיש בה מיתת ב"ד אע"ג דלא התרו בה רק על הלאו מכ"מ אין בה מלקות משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין עלי' ועיין בשבת קנ"ד בד"ה בלאו ע"ש וע"כ מיירי הכא שלא זנתה רק מחייבי לאוין והתרו בה למלקות ·

לעבר על ל"ת תשובה ויוה"כ ויסורין לעבר על כריתות כו' תשובה ויוה"כ ויסורין ומיתה לעבר על חילול השם וי"ל דה"ק ג' חלוקי כפרה הן אבל האחד שהוא עבר על עשה לא חשיב כיון דכפרתו תשובה והיא עם כל א' וא' לא חשיב ליה בכלל חלוקי כפרה וכפרש"י וכ"ה לשון הירושלמי ג' הם חוץ מן התשובה : **עבר** על עשה כו' שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתם . משמע דע"י התשובה לחוד מוחלין לו וכיון דארבע חלוקי כפרות אשכחן בהני קראי וכפרש"י דמסברא מוקמינן האי קרא אקלה ביותר דהיינו עשה דמסברא להקל עונש עובר בעשה בעלמא דיושב ואינו עושה מעובר בל"ת שעובר במעשה ומה"ש עשה דוחה ל"ת כיון דהעשה מקויים במעשה . ומייתי ליה מדכתיב **שובו** בנים שובבים. ראיתי פי' בזה שדימה הכתוב חולי נפש לחולי הגוף שיש חולי בגוף מי שמתאוה לאכול אבל מתוך שאינו מתעמל בשום מלאכה יביא לו חולי הגוף כמ"ש תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות וכמ"ש בזעת אפך תאכל לחם והיינו בחולי הנפש ארפא משובתם פי' מנוחתם שהיה להם כבר שלא עמלו לקיים מ"ע שבה מגיע להם חולי נפש ובשובו מתנוחתו לעשות מ"ע מתרפא מיד וז"ש ושב אינו זז וכו' שמתרפא לו : **אבל** עבר אל"ת כו' תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר כי ביום וגו' . דמוקמינן ליה אלא תעשה בעלמא דהיא קלה לגבי לא תעשה דכריתות ומיתות ב"ד ואע"ג דתשובה איננה מפורשת בהאי קרא ס"ל דתשובה ודאי בעי עם כל אחד דלא ס"ל כרבי דאמר דבין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר ועוד י"ל דמייתי ליה מדכתיב כי ביום הזה יכפר וגו' לפני ה' תטהרו דר"ל דיוה"כ מכפר אך בתנאי לפני ה' תטהרו דהיינו יוה"כ עם התשובה : **ועבר** על כריתות כו' תולה ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט כו' . דאינן יסורין של אהבה דמוקמינן ליה אהא שהם החמורות אבל בחמורה ביותר דהיינו מי שיש בידו חילול השם כו' כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה וגו' עד תמותון ופרש"י למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה עכ"ל ומסברא דמוקמינן לה בחלול השם שהיא החמורה בכולן אבל מדכתיב העון הזה נראה שמפורש שם עון דחלול השם והיינו מדכתיב לעיל מיניה והנה ששון וגו' הרוג בקר וגו' אכול בשר וגו' כי מחר נמות ר"ל אחר כל הנבואות ותוכחות שאמר להם הנביא שישובו והנה ששון וגו' הרוג בקר וגו' שאמרו כן למבזים כדי למהר לאכול בשר ואמרו כי מחר נמות אני ואתה ומה לך בתשלומין וזה ודאי שלא השגיחו בתוכחות הנביא לעשות תשובה והוסיפו חטא על פשע לשמוח ולעשות ימיהם חגים כי במהרה נמות למחר ויש לנו למלאות תאותינו היום הוא חלול השם . וז"ש רב **כגון** אנא אי שקילנא בשרא כו' . הא ודאי דלאו ממש קאמר כגון אנא דרב ודאי דעתו היה לשלם הבשר שלקח אלא לגבי דעת הטבח שיחשוד אותי שאינני משלם לו הוה חלול השם וכדמסיק באתרא דלא תבעי . וכן ר"י דקאמר **כגון** אנא דמסגינא כו' . לאו ממש הוא דהא חלש בגירסא הוה כפרש"י וכן בתפלין לא היה מניח שהיה לו חולי ראש כדאמרי' בעלמא אלא לגבי הרואה הוה חשדא וחלול השם . ודאמר **כל** שחביריו כו' מחמת שמועתו כו' . זה הוה ודאי חלול השם גמור וכן מצינו בבני עלי שנאמר בהם כי לא טובה השמועה וגו' ולא נתכפר להם עד שמתו במלחמה וגם על בניהם נגזר שימותו אנשים : **שיהא** ש"ש מתאהב על ידך כו' . נראה שדרשו כן מואהבת את ה' וגו' משום דהכא לא משמע ליה למדרש את ה' לרבות ת"ח כמו שדרשו באת ה' אלהיך תירא בפ' שור שנגח ובפ' האיש מקדש משום דלגבי מורא אפשר דהשוה מורא רבו כמורא שמים כמפורש שם משא"כ לגבי אהבה דאין לשוות אהבת רבו כאהבת שמים וע"כ דרשו בו ואהבת את ה' דאתי את לרבות שיהא מתאהב ע"י כו' : **אשרי** אביו כו'. דודאי אביו ורבו למדו אותו תורה לשמה ושם שמים מתעלה ומתאהב בכך . ומייתי ליה מדכתיב **אשר** בך אתפאר . שעל ידך ש"ש מתאהב ומתפאר והיפך אוי לאביו שלמדו כו' דהיינו שלמדו תורה שלא לשמה והכא לא קאמר אוי להם לבריות שלמדו תורה שלא לשמה משום דגם כשלמדו שלא לשמה מתוכו יבוא לשמה כדאמרי' בכמה דוכתי' אבל על זה האיש הרי לאו בו שלא בא ללמוד לשמה ואומרים עליו גם על אביו ורבו אוי להם שלמדו אותו תורה שלא לשמה : **ומארצו** יצאו כו' . עיין פרש"י והיינו מארצו יצאו כי הוא אלהי הארץ א"י ולא יכול להצילם גם בארצו שגלו ממנה ובספר יחזקאל פרש"י בע"א שלא היה יכול להציל כביכול את עמו ואת ארצו : **שמביאה** רפואה כו' . דלעיל מיניה כתיב שובה ישראל עד ה' וגו' ומשמע דעליה קאי ארפא משובותיכם וגו' וק"ק דאמאי לא מייתי קרא אחרינא דמפורש ביה טפי דכתיב ושב ורפא לו ואי משום דהתם לא משמע רפואה לעולם אלא ורפא לו לחוטא השב קאמר ה"נ התם לא משמע רפואה לעולם אלא רפואה לחוטאים השבים דהיינו ארפא משובותיכם ויש ליישב דושב ורפא לו לאו ממש רפואה קאמר אלא שכינה הסליחה בלשון רפואה והכי מפורש במס' מגילה דרפואה דסליחה קאמר ושב ורפא וגו' אבל הכא משובותיכם דקאמר משמע דעדיין מקצת משובתו עליו ועדיין לא נסלח אלא דארפא ממש קאמר דתחלת תשובתו מביא רפואה לעולם: **כתיב** שובו בנים וגו' וכתיב (הנה) [אנכי] וגו'. עי' פרש"י וגירסתו שהוא דחוק ונראה לקיים כל גירסת הספרים ורומיא דהני קראי מפורש ע"פ מ"ש בפ' חלק דר"א קאמר התם אין ישראל נגאלין אלא בתשובה ור"י פליג וקאמר והלא כבר נאמר (הנה) [אנכי] בעלתי בכם וגו' אלא הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן ומחזירן למוטב והיינו דקמתני רומיא דקראי לר"י שובו בנים שובבים בתשובה רצונית (והנה)[ואנכי] בעלתי בכם בתשוב' הכרחיית שמעמיד להם מלך כהמן וכה"ג כתבנו שם בפ' חלק ע"ש והשת' ל"ק הכא שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים כדאמרי' לעיל היינו בעושה תשובה רצונית מאהבה וארפא משובותיכם השתא בעושה תשוב' מיראת עונש (והנה)[ואנכי] בעלתי בכם וגו' בעושה תשובה מיסורין דהיינו שמעמיד להם הקב"ה מלך כהמן ומחזירן למוטב : **עד** כסא הכבוד שנאמר כו' . ודרשו כן דלפי ענינו ה"ל למיכתב שובה ישראל אל ה' אבל לשון עד מורה על הקירוב ממש ומיהו בנשובה עד ה' יש לפרש בו כיון דלא כתיב ביה אלהים י"ל דה"פ עד שיבואו הרחמים משם ה' מורה עליו ועד"ז יסד הפייט נחפשה דרכינו ונשובה אליך כי ימינך פשוטה כו' ונראה לפרש בזה הענין משום דמצינו דיש אמצעים בין האדם למקום דהיינו דיש מלאכים מקטרגין מלהשמיע תפלת האדם לפניו ית' ב"ה ויש מלאכים סנגורים ומליצים טובים להגיע התפלה לפניו ית' ב"ה כפי הזכות ולזה אמר כאן דבתשובה אינו כן דאין כאן אמצעיים אלא דהתשובה עצמה עולה ומגיע עד כסא כבוד לפניו ית' ב"ה בלי סיוע משום אמצעי ובגירסת ילקוט וע"י גרסי' בתר הכי ור' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אמר ר"י הכי והאר"י גדולה כו' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור כו' לפי דרכנו נראה לפרש דר"י פליג וקאמר דעדיין יש אמצעיים בין התשובה של אדם עד ביאתה לפניו יתברך ב"ה והיינו דעד כסא הכבוד ולא הוא בכלל ומלאכים וחיות הנושאים הכסא כבוד הם האמצעיים ופריך והאר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת כו' דמקיים בקרא ושובו אלי נאם ה' דמשמע שתשוב אתה אלי בעצמו כמו שהיתה אמה אצלו מקודם שסרחה וגירסא שהיתה דרה אצלו בזולת אמצעי ומשני ל"ק כאן ביחיד השב צריך לאמצעי להגיע בתשובה וכאן בצבור השבים דא"צ אמצעי ויש לעיין בזה למה לא פליגי בכה"ג אקרא דכתיב בתורה ושבת עד ה' וגו' אם עד ועד בכלל או לא כדפליגי הכא אקרא דנביאים י"ל דהאי קרא דאורייתא ודאי דאיכא לפרשו כפי דעתם ושבת עד ה' וגו' שיהיה מחשבתם לשוב בתשובה שלימה המגעת עד כסא הכבוד אבל מי יימר לן דהקב"ה יקבלם כן אבל אדברי הנביא שא"ל לישראל כן מפי הקב"ה שובה ישראל עד ה' וגו' משמע שיקבלם הקב"ה כן : **ע"ב גדולה** תשובה שמקרבת את הגאולה כו' . דודאי יש זמן לגאולה אבל התשובה מקרבת לבא קודם זמנה וכמ"ש בעתה אחישנה לא זכו בעתה זכו אחישנה : **נעשו** לו כשגגות כו' . הכא ודאי דאיכא לפרושי כפשטיה כדלעיל שובו בנים שובבים דמעיקרא כו' כפרש"י כשתעשו תשובה מעלה עליכם כאילו תחלת חטא של נערות ושגות עכ"ל ועד"ז אמר דוד חטאת נעורי ופשעי אל תזכור כחסדך זכר וגו' ר"ל אחר שעשה דוד תשובה וקבל עליו יסורין במעשה דבת שבע בקש מהקב"ה חטאת נעורי ופשעי שהם עונות גדולים אל תזכור לי עוד אותן אבל כחסדך זכור לי אותן שהיו כשגגות נחשבים כפי מדת חסדך ולא כמדת בשר ודם וה"ל כשעושה תשובה מעלה עליו כאילו תחלת עון בשוגג היה אבל בסמוך דקאמר שזדונות נעשו לו כזכיות כו' . הוא לכאורה דבר תמוה דנמצא חוטא נשכר וי"ל דעושה תשובה מאהבה כדמסיק דבהכי איירי ודאי דעושה תשובה גמורה ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו כזכיות וקרא דמייתי מוכיח כן שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חיה וגו' דמשמע משפט וצדקה שהוסיף לעשות על תשובתו עליהם חיה יחיה ועד"ז יש לפרש במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד ועוד כתבנו בזה דרך אחר בפ' אין עומדין ועד"ז י"ל מ"ש הכתוב דברו וגו' כי נרצה עונה כי לקחה וגו' כפלים בכל חטאתיה מלת נרצה קשה לפי פשוטו גם מלת לקחה דה"ל למכתב לקתה אבל הפירוש כי נרצה עונה שיהיה העון מרוצה כזכיות ועד"ז לקחה שכר מצותיה לעתיד כפלים כחטאתיה כיון שהחטא גופיה נעשה זכות : **ספק** מתפייס בדברים כו' . ר"ל גם שהוא לא הקניטו רק בדברים ספק אם הוא מתפייס ע"ז בדברים אלא בממון אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר כו' דעבירת פרהסיא לא שייכא ביה פיוס בדברים דעונשו מפורש בתורה אם מלקות ואם כריתות ומיתת ב"ד אבל עבירה בסתר שאין עונשו מפורש הקב"ה מתפייס בדברים דהיינו בוידוי עם התשובה כמ"ש קחו עמכם דברים ושובו וגו' : **פרי** תובה כו' . ר"ל דהיינו חטאת ואשם שבא על השוגג וכמ"ש לעיל שזדונות נעשו כשגגות ת"ל כו' אוהבם נדבה כפרי נדבה דהיינו בעושה תשובה מאהבה שזדונות נעשו כזכיות: **שבשביל** יחיד כו' מוחלין לכל העולם כו'. נראה לפרש כמו שאמרו סוף פ"ק דקדושין לעולם יראה אדם כאילו עולם חצי זכאי וחצי חייב והעולם נידון אחר רובו ואם עושה מצוה אחת אשריו שהכריע את כל העולם לכף זכות ה"נ הכא גם אם העולם רובו חייב על ידו אם הוא עשה תשובה גמורה מאהבה הרי עונותיו נעשו כזכיות ובזה הכריע את כל עולם כולו לכף זכות ומוחלין לכל העולם : **וניצול** הימנה כו' . אמר ניצול ממנה דהיינו שניצול מיצרו המתגבר עליו כדמסיק באותה אשה כו' : **כאן** בחטא שאינו מפורסם כו' . כפרש"י לא נגלה חטאו כו' מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא עכ"ל ונראה דלכך בחטא מפורסם קרא ליה פשעיו שהם המרד ובחטא שאינו מפורסם קרי ליה חטאה שמדמה ליה לשוגג כדאמרי' פ' א"ל הממונה : **פעם** ראשונה מוחלין לו כו' . אהא דאמרי' פ"ק דר"ה נושא עון ועובר על פשע תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה כו' הביא רב אלפס האי קרא דהכא וחדא מלתא היא ע"ש אבל הוא דבר תמוה דהכא מייתי ליה מקרא אחרינא והתם מקרא אחרינא ואי הוו איירי בחדא מלתא לא הוי ליה לאשתמוטי הך דהכא התם ודהתם הכא גם הלשון דהתם מעביר ראשון ראשון לא משמע דמוחלין לו ג"פ ואולי דבריהם נראה דהך דהתם ודהכא לא בחדא מלתא איירי אלא הך דהכא בחדא עבירה משתעי דאם עשה אותה עבירה ג"פ מוחלין לו דעד ג"פ חשיבא חדא עד פעם רביעית ודומיא דלעיל כיון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה כו' דאיירי בעבירה אחת והתם איירי בעושה עבירה ואח"כ עושה עבירה אחרת אין מעבירין רק אותה העבירה ראשונה וקרא תוכח כן דהתם כתיב עובר על פשע דחדא משמע ודו"ק : **כ"ש** שהוא תשובה שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי וגו' . נראה לפרש ע"פ מ"ש לעיל בעושה תשובה שזדונות נעשו כשגגות כו' ה"נ ה"ק כי פשעי שהם עבירות גדולות אני אדע שעשיתי כבר והודיתי עליהם והרי הן תמיד גם עתה שנעשו כחטאתי שהן שוגג וצריך גם עתה להתודות עליהן כמודה על השוגג : **אלא** מה אני מקיים ככלב שב כו' . יש לעיין בזה מאי קאמר אלא מה אני מקיים דהא כפשטיה יש לקיים בשונה ממש באולתו ועובר בפעם שנית וי"ל דאם נפרש כן לא הוה דומה לכלב שב על קיאו דמשמע שהקיא כבר אבל עבר פעם שנית דומה לכלב שמקיא פעם שנית ולמאי דמוקי לה בשנה בה הותרה לו יהיה דומה שפיר ככלב שב על קיאו ואינו מאוס לו מקיאו כן השונה כבר באולתו בעבירה שוב אין העבירה מאוסה לו עוד דהיינו שהותרה ודומה לו כדבר היתר ודו"ק : **רע"א** א"ל שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי וגו' . לעיל מוקמינן ליה דוקא בחטא שאינו מפורסם והכא בעגל חטא מפורסם הוה וי"ל דר"ע סבר דאפי' בחטא מפורסם דטוב לו שיודה על חטאו מ"מ א"צ לפרש החטא אי נמי סבר כאידך לישנא דלעיל דמחלק בין עבירות שבין אדם למקום ובין עבירות שבין אדם לחבירו ודו"ק : **כסף** וזהב כו' עד שאמרו די כו' . נקט האי לישנא דמלשון ודי זהב דרשו לה בפ' אין עומדין ושם מפורש ע"ש : **משה** אמר יכתב סרחוני . אין זה מפורש בקרא שמשה בקש על כך שיכתב סרחונו אלא כיון דחטאו לא היה רק בינו לבין המקום ולא היה חטא מפורסם לא היה לקרא לגלות חטאו אי לאו משום שרצה משה בכך והלשון קצת דחוק שאמר משל משה ודוד למה"ד לב' נשים כו' . שהמשל אינו אלא למשה ולדור המדבר כפרש"י בשמעתין ובחומש ונראה לפרש שהתלמוד קיצר במשל הזה דאותה שקלקלה אמרה שלא יודיעו סורחנה על מה היא לוקה וזה אינו דומה אלא לדוד שבקש על כך כמ"ש אשרי נשוי פשע כסוי וגו' אבל דור המדבר אינו דומה כלל שהרי נכתב סרחונם שמתו בעון מרגלים ולא הזכיר בפרש"י דור המדבר אלא משום משה שבקש שלא יחשבו שהוא בכלל דור המדבר : **מפרסמין** את החנפין כו' . כפרש"י שמראין עצמן כצדיקים בגלוי ולבו בל עמו וז"ש ועשה עול דמלת עול נופל בעושה כן בסתר ואב לכונן אף בלב עולות תפעלון : **תשובת** המוחלפין מעכבת כו' . פי' אפי' תשובת המוחלפין ברשעם מעכבת כו' כדקאמר ואע"פ שנחתם עליו כו' : **שלות** רשעים סופן תקלה וכו' . פי' פרש"י וכדלקמן לא טוב לאחאב שנשאו וכו' : **והרשות** מקברת בעליה . פי' פרש"י והוא מפורש פ' הרואה ע"ש : **ערום** נכנס . האדם לעברה וערום יצא במותו מן העולם והלואי שתהא יציאה כביאה כו' ה"נ לפי פרש"י שפירש שתהיה יציאתך ממנה בלא חטא כביאתך לעברה וכה"ג דרשי פ' המקבל ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם בלא חטא ולקמן גבי דין גרים רש"י בהיפך שתהא ביאה כיציאה שישוב לביתו בלא חטא כיציאה מביתו ועי' מ"ש בחדושינו פ"ק דסנהדרין : **בצבו** נפשא לקטלא כו' אמר אם יעלה לשמים וגו' לא לעולם חוסן וגו' . מפורש שם :

דף פז גמ' עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך אם ממון כו' כצ"ל : **ע"ב** מאי נעילת שערים רב אמר צלותא וק"ל : **שם** תנאי היא דתניא י"ה עם כו' לפי דרך התלמוד בכ"מ משמע דקאמר תנאי היא הך מלתא דמותיב אדשמואל והא ליתא הכא דהא לכ"ע מסיק תיובתא אדשמואל ואולי טעות נפל בספרים הנך ג' תיבות תנאי היא דתניא וכולה חדא ברייתא היא ומסיק תיובתא מכולה וכן ראיתי בתוס' וק"ל : **בפרש"י** בד"ה אור יוה"כ [ליל יוה"כ] הס"ד ואח"כ מה"ד וחותם בוידוי גרסינן בתוספתא הס"ד כצ"ל וכ"ה בתוס' ע"ש ואח"כ מה"ד אינו חותם כו' כך היה הגירסא בגמרות של רש"י אבל הגירסא שבגמרות שלנו הוא כפירוש התוס' ע"ש : **בד"ה** נחית קמיה כו' שערי עזרה הס"ד ואח"כ מה"ד וכיון דגלי כו' כצ"ל : **תום'** בד"ה והאמר רב תפלת כו' ואמאי אצטריך לשנויי הכא דרב כו' כצ"ל :

ח"א דף פז ע"א לא אביא הרעה בימיו כו' . מה שנשאו לו פנים שלא בא לו הרעה בימיו לא טוב הוא לו שעי"ז הוסיף רשעו ואיבד עוה"ב שהוא א' מן המלכים שאין להם חלק לעוה"ב שכולו טוב . ואמר **להטות** צדיק במשפט טוב לצדיק כו' . בקרא לא כתיב טוב ואדרבה אדלעיל קאי לפי פשוטו שגם זה לא טוב להטות צדיק במשפט אבל מדלא כתיב ולהטות בוי"ו החיבור דרשו שהוא מלתא באנפי נפשיה שכן ראוי וטוב להטות לצדיקים שמכריעין להם כף מאזנים לחייבם בעוה"ז וכו' וזוכין לעוה"ב כפרש"י שם ומייתי ליה ממשה שלא נשאו לו פנים ובשביל חטא אחד הקל מת קודם זמנו : **שנאמר** הנותרים אלא שעמד להן זכות אביהם כו' . זה סותר המדרש שהביא רש"י בחומש פרשת עקב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו זה כילוי בנים כו' ואתפלל גם בעד אהרן והועילה תפלתו לכפר מחצה ומתו ב' וב' נשארו עכ"ל דמזה מוכח אדרבה דבחטא אהרן היו כולן ראוין ליטרף אי לאו תפלת משה ובלאו הכי זה המדרש סותר מה שאמרו במס' עירובין שלא מתו בני אהרן אלא משום שהורו הלכה בפני משה רבן ואיכא למ"ד שתויי יין היו והרא"ם תירץ בזה דהא והא גרמא להו וע"ש בעירובין בחידושינו : **עד** סוף כל הדורות כו' . לעיל גבי זכות הצדיק ניחא שאמר שמזכין לבני בניהם עד סוף כל הדורות כדכתיב ועושה חסד לאלפים לאוהבי וגו' אבל הכא גבי רשע שאמר שמחייבין לבני בניהם עד סוף כל הדורות קשה דלא מחייבין אלא עד דור רביעי כדכתיב פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים וי"ל הא דרשעים מחייבין לבני בניהם עד סוף כו' לאו לענין עונש קאמר דההוא לא הוה אלא עד דור רביעי אלא לענין יחוס קאמר דעד סוף כל הדורות זרעו של כנען הם עבדים גם אם הוא מעולה וטוב שבעבדים ולאוי ליסמך כטבי עבדו של ר"ג : **שנאמר** כי לא תעזוב נפשי וגו' . פתח בלשון יחיד מדבר בעדו וסיים ולא תתן חסידך וגו' בלשון רבים לנסתר שאמר דוד על עצמו לא תעזוב נפשי להיות חוטא ולבא לשאול כיון דלא תתן חסידך שהם תלמידי לראות שחת דאין ראוי שיהיה הרב בגיהנם ותלמידו בג"ע : **אל** יתמכו בו . פרש"י אל יתמכו בו שלא יפול אלא מניחין כו' ע"ש ובספר משלי פרש"י אל יתמכו בו ממשים להספיק בידו לשוב כו' ע"ש : **ופללו** אלהים כו' א"ה אימא כו' ה"ק אם יחטא כו' . עיין פי' הסוגיא בפרש"י והוא דחוק דמי הכריחו לומר דפלל ויתפלל חדא לישנא הוא אם מלשון פלילות ומשפט ואם מלשון תפלה ואימא דפלל מלשון משפט הוא ויתפלל מלשון תפלה הוא ולא תיקשי ליה מידי ונראה לפרש דבין המקשה ובין המתרץ מפרשי ליה פלל מלשון משפט ויתפלל מלשון תפלה וה"ק והא כתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים שהקב"ה דן ביניהם ליפרע מאותו איש שחטא נגד חבירו העונש כפי החטא ובמתני' קתני דאין מתכפר לו עד שירצה את חבירו ומשני מאן אלהים דיינא דפי' שדן ביניהם הדיין על מה שחטא נגד חבירו נמחל לו ופריך אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו וע"י הדיין אפשר שיתכפר לו כפי העבירה אם עונש מלקות ואם מיתת ב"ד ומשני דה"ק אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים שהדיין דן ביניהם ימחול לו חבירו ואין עליו עוד כלום אבל אם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו דמה שפללו הדיין בעונש מלקות או מיתה ג"כ לא יועיל לו כלום עד שיעשה תשובה כדאמרי' לעיל בד' חלוקי כפרה דבעי תשובה עם כל א' וא' ודו"ק : **כל** המקניט כו' ואם לא הרבה עליו רעים כו' . מפורש ס"פ גט פשוט : **אם** ממון יש בידך כו' . ב"מ פ' המקבל ב"ב פרק גט פשוט וע"ש : **בג'** שורות כו'. כפרש"י חטאתי הרי פ"א וישר העויתי הרי ב' ולא שוה לי הרי ג' עכ"ל ואין כאן הוכחה דאימא כל זה אומר בפעם אחת בשורה אחת של ג' אנשים והר"ן פי' דסמיך אהא דבסמוך דרשינן אנא שא נא ועתה שא נא וגו' דההוא ודאי משמע ג"פ ונראה הטעם בזה דיותר מתפייס האדם בג' פעמים בכל פעם בג' אנשים שמיתפייס האדם בפ"א גם ע"י ט' אנשים וכן מצינו ביעקב שאמר וריוח תשימו בין עדר ובין עדר וגו' ויצו את הראשון לאמר וגו' ויצו גם את השני גם את השלישי וגו' דאינו דומה מתפייס בג"פ למתפייס בפ"א ורש"י פי' שם ע"פ המדרש טעם אחר וק"ל : **אל** יבקש יותר מג"פ שנאמר אנא שא נא גו' ופרש"י אין נא אלא לשון בקשה עכ"ל ר"ל אין נא האמור פה אלא לשון בקשה אבל יש נא שהוא לשון עתה דלפי התרגום גם בכאן הוא מלשון עתה שתרגומו וכען שבוק כען אבל התלמוד יאמן בזה דא"כ היה כפול וכיון דחד מהם ע"כ הוי לשון בקשה אית לן למימר דכולהו מלשון בקשה דצריך ג"פ לבקש ויש להקשות מנ"ל למילף מהכא דאל יבקש יותר מג"פ ואימא אם לא נתרצה להם יוסף בפעם ב' היו מבקשים ממנו יותר מג"פ וי"ל דהא ודאי יוסף נתרצה להם בפ"א וא"כ הא דכתיב הכא בבקשה ג"פ נא על כרחך לאשמועינן שאילו לא היה נתרצה בפ"א היו מבקשים ממנו יותר עד ג"פ ומינה לדעלמא שלא יבקש יותר מג"פ : **עשוני** כאשפה קרי אנפשיה מאשפות ירים אביון כו' . ר"ל אנפשיה דנקרא ירמיה ע"ש ירים יה קרי האי קרא מאשפות ירים וגו' ירמיה האביון הוא במקום אשפה : **א"ל** השתא צריכנא למיפק מדעתך כו' . כ"ה בנוסחת גמרות שלנו ור"ל דה"ל ר' אבא לר' ירמיה עד השתא באת להוציא מדעתי מה שחטאתי לך השתא שמתוך ביתי זלזלו בך לשמותך כאשפה הרי אנא צריכנא להוציא מדעתך שתמחול על שזלזלו בך : **רב** ה"ל מלתא בהדי ההוא טבחא כו' . כפרש"י שהטבח חטא לו . ודקאמר איזיל אנא לפייסיה כו' לפי דעת הטבח אמר כן וע"כ נענש הטבח שהוא חטא נגד רב והיה לו לפייסיה לרב אבל רב זלזל בכבודו לילך אצלו לפייסיה גם שזלזל ברב לקראו בשמו אבא : **ע"ב רב** שאני כו' . עיין פרש"י אבל התלמוד סתם ולא פירש ונראה שסמך אדלעיל דרב שאני דאפי' לטבח שחטא לו אזל הוא לפייסיה וכ"ש לגבי ר' חנינא : **אלהי** עד שלא נוצרתי איני כו' . מפורש ס"פ היה קורא ע"ש :

דף פה בפרש"י בד"ה קסברי טבילה כו' ותרתי פלוגתא כו' ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה עכ"ל יש לדקדק למאי דמסיק דתרתי ר' יוסי נינהו אימא דברייתא קמייתא כר' יוסי בן חלפתא אתיא דס"ל טבילה בזמנה מצוה ומנלן דפליגי בזמן תפלת נעילה כלל ובתוס' פרק כל כתבי כתבו להרץ בזה ע"ש : **תוס'** בד"ה אי דלאי כו' דאיכא למימר תפלת נעילה נתקנה כך כו' כשדעתו להתפלל אותה בלילה והא דאמר הכא כל היום כשהוא רוצה כו' עכ"ל יש להקשות דא"כ מאי קא קשיא ליה מעיקרא דר' יוסי אדרבי יוסי דאימא נמי כהאי הירולא דהא דקאמר לעיל כל היום כשהוא רוצה להתפלל ביום כו' דקאמר הכא עד המנחה ותו לא היינו כשדעתו להתפלל אותה בלילה וי"ל דאין יכול לטבול דקאמר ר' יוסי לא משמע ליה דוקא כשדעתו להתפלל בלילה ועי"ל דסמך המקשה עלמו כיון דע"כ דרבנן אדרבנן בהכי מיתרצא א"כ דר"י אדרבי יוסי ע"כ לא מתרצא בהכי דאל"כ במאי פליגי וק"ל : **בד"ה** קסברי טבילה וכו' ותימ' לי דה"מ לאקשויי מדרבנן כו' עכ"ל היא בעלמה תמיהא דלעיל ויש ליישב בזה דלעיל קשיא להו לדברי המקשה וסכא לדברי המתרץ וק"ל : **בד"ה** מכלל דר"י כו' הא דלא פריך נמי מדרבנן דסברי מצוה ובברייתא כו' עכ"ל גם בזה ניחא לפי המסקנא דאין להקשות מדרבנן דר"י בר יהודה לדרבנן דר"י בן חלפתא כמ"ש התוס' לעיל וק"ל : סליק פרק יום הכפורים

ח"א דף פה ע"א והתניא עונותיו סדורין כו'. ק"ק אמאי לא קאמר כדלקמן עונותיו סדורין מתמ ולכך ידאג כל השנה ודקתני עונותיו מחולין ע"כ איירי בעלתה לו שנה ויש ליישב : **שהרי** כל העולם כולו רעב כו'. נראה לפרש דקאי אתרתי דלכך ידאג כל השנה דמתא מן השמים השביעוהו כעבד המוזג כו' ואם עלתה לו שנה הרי מעו"ע יש בידו ולא השביעוהו מן השמים אלא דלא נריך לתענית כלל ובקרי הראו לו לסימן יראה זרע ויאריך ימים :

סליק פרק יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

הגהות על מסכת יומא מהגאון בעל הלבוש ז"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים

דף ב ע"א במשנה שבעת ימים (קידושין כ א') תוס' ד"ה כאשה : אין לדבר סוף (יבמות יח א') תוס' ד"ה דילמא : **גמ'** ולשכת בית (סוכה לג א') תוס' ד"ה נפל : כלי גללים (חולין ט ב') תוס' ד"ה טמאה (נדה מט א') תוס' ד"ה כשר :

דף ג ע"ב גמ' מעלה בעלמא (סוכה כא א') תוס' ד"ה ומכיאין · [א"ה הגאון מוהרי"ב ז"ל מחק משם יומא ג' והגיה זבחים קי"ג אבל אין צורך דהתוס' שם לא באו רק להוכיח דמעשה פרה היא מעלה בעלמא וזה מבואר גם כאן ועי' ברש"י כאן ושם ד"ה ומכיאין ועי' ברש"י כתובות דף ק"ו ע"א ד"ה המגדלות ועי' ברמב"ם ז"ל פ"ב מפרה הלכה ב' ובמשנה למלך שם ודו"ק] :

דף ד ע"א גמ' תניא כוותיה דר"י (יומא ג ב') תוס' ד"ה דרביה : **ע"ב גמ'** בשלמא לר"ע (שבת פט א') תוס' ד"ה לסוף :

דף ה ע"א גמ' סמיכה לא מיעכבא (חגיגה ד א') תוס' ד"ה אלא **ע"ב גמ'** כשהוא אומר וזה הדבר (זבחים כג ב') תוס' ד"ה אימא : מאי דהוה הוה (חגיגה ו ב') תוס' ד"ה מאי :

דף ו ע"א גמ' וטובל ביום (יומא ג ב') תוס' ד"ה ריב"ב : **ע"ב גמ'** זאת אומרת טומאת המת (זבחים לג א') תוס' ד"ה הגה"ה : דחויה היא בצבור (כ"ק קו נ"ל קי א') תוס' ד"ה אי : הותרה היא (יומא כ א') תוס' ד"ה וכ"מ :

דף ז ע"א גמ' פרים פר ע"ז (מנחות מה א') תוס' ד"ה אלא : אילים באילו של אהרן (יומא ו ב') תוס' ד"ה אמר : **ע"ב גמ'** אין עודהו על מצחו (זבחים לג א') תוס' ד"ה שלנה : שלא יסיח דעתו (יומא סט א') תוס' ד"ה בגדי : למשמש בתפילין (סוכה מו א') תוס' ד"ה דכל :

דף ח ע"ב גמ' לבר משבת (יומא ד א') תוס' ד"ה סגהה : לפיכך היו קורין אותו (תמיד א' הוא דף כה ע"א) במפרש ד"ה ה"ג :

דף ט ע"א גמ' פורסי (יבמות מה ב') תוס' ד"ה פורסי : **ע"ב גמ'** שנאת חנם (ב"מ ל ב') תוס' ד"ה לא · [א"ה ע' בשו"ת זקינו הגאון בעל מג"ש בשו"ת פ"י חלק י"ד סי' י' מ"ש בזה] : סנינא לכו (מנחות ק א') תוס' ד"ה שבוגאן :

דף י ע"א גמ' בעירוב ובמזוזה (סוכה ז ב') תוס' ד"ה אתרים : במעשר (בכורות כז א') תוס' ד"ה דילמא :

דף יא ע"ב גמ' דרך ביאתך (מנחות מד א') תוס' ד"ה טלית :

דף יב ע"א גמ' והא דכרכים (מגילה כו א') תוס' ד"ה אמאי : לא נתחלקה לשבטים (ב"ק פב ב') תוס' ד"ה ואין · [א"ה מ"ש התוספות שם שנתנו דוסנה של יריחו פתח בית המקדש כדאמר התם לא נמצא שם ועי' במהרש"א ופ"י אבל באמת נמצא כן במדרש כמ"ש התוס' ישנים כאן ד"ה כא ועי' באבות דר"נ פרק ל"ה ובילקוט פרשת ברכה על פסוק ובין כתפיו שכן ודו"ק] : רצועה היתה יוצאה (זבחים כד א') תוס' ד"ה רב : זהו אבנטו של כהן הדיוט (יומא סט א) תוס' ד"ה אלא : ומהפך בציטורא (סנהדרין יד ב') תוס' ד"ה ציטורא : **ע"ב גמ'** עבודתו מחנכתו (מנחות עז נ"ל עח א') תוס' ד"ה אחת : שהן כשרים לכהן הדיוט (סוכה ה ב') תוס' ד"ה ועל : לרבות את השחקין (זבחים יח ב') תוס' ד"ה השחקים : כה"ג משום איבה (נזיר מז ב') תוס' ד"ה מרובה · [א"ה עי' בשו"ת מוהר"א ששון סי' קפ"א ובשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל סי' י"ג] :

דף יג ע"א גמ' למיתא דחדא חיישינן (יבמות כו ב') תוס' ד"ה למיתה · [א"ה עי' בשו"ת זקינו הגאון הח"צ ז"ל סי' מ"א וסי' ק"ז] : והא כמה דלא בנים (יבמות יג ב') תוס' ד"ה לרבות : **ע"ב גמ'** מקריב אונן (יומא עג א') רש"י ד"ה מקריב :

דף יד ע"א במשנה מקריב חלק בראש (חגיגה יז א') תוס' ד"ה אין : **גמ'** להזות על האדם (נזיר סא ב') תוס' ד"ה דילמא : במנא צריכה שיעור (זבחים עה ב') תוס' ד"ה הזאה · (שם עט נ"ל פ ב') תוס' ד"ה כגון : **ע"ב גמ'** מאן תנא דתמיד ר"ש (עירובין עט א') תוס' ד"ה מאן : ההיא לאבא שאול (יומא לד א') תוס' ד"ה לעולם :

דף טו ע"א גמ' בעידן הטבה וכו' (יומא לד א') רש"י ד"ה אי · [א"ה עי' שו"ת הרשב"א ת"א סי' פ"ט וסי' ס"ט] : דמים שחציו למעלה (יומא ס ב') תוס' ד"ה תנא :

דף טז ע"א גמ' ודוכן נתון עליה (סוכה נא א') תוס' ד"ה שעליהן : הא מני ר"י היא (יומא ל ב') תוס' ד"ה ר"י :

דף יז ע"א גמ' מדרמינן לחם הפנים (יומא עז א') תוס' ד"ה דרומית : **ע"ב גמ'** חלק בראש (יומא עג א') רש"י ד"ה ומקריב :

דף יח ע"א גמ' גדלוהו משל אחיו (תענית כא א') רש"י ד"ה מלך · [א"ה עי' בשו"ת תשב"ץ חלק ראשון סי' קמ"ב] : **ע"ב גמ'** וחלגלוגות (ר"ה כו ב') תוס' ד"ה חלגלוגות :

דף יט ע"א גמ' ומשם מסיבה עולה (יומא לא א') תוס' ד"ה וכולן (ב"ב סג ב') תוס' ד"ה ואהני : **ע"ב גמ'** בם ולא בתפלה (ברכות יג א') תוס' ד"ה ובאמצע : **במשנה** באצבע צרדה (מנחות לה ב') תוס' ד"ה וכמה : **גמ'** מאי אגודל (עירובין כא א') תוס' ד"ה אחד :

דף כ ע"א במשנה בקריאת הגבר (זבחים כ א') רש"י ד"ה ולינה : **גמ'** לאחר חצות לא יחזיר (מגילה כא א') תוס' ד"ה הקטר :

דף כא ע"א גמ' נבלעין במקומן (זבחים סד א') תוס' ד"ה דישון · [א"ה עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ל"ז מ"ש בענין זה] : **ע"ב גמ'** אלו חמשה דברים (סוכה מט א') תוס' ד"ה שכל (זבחים כד ב') תוס' ד"ה אכנים · [א"ה עי' משנה למלך פ"א מבית הבחירה הלכה ח ודו"ק] :

דף כב ע"א במשנה אומר להם הצביעו (מנחות ק א') תוס' ד"ה אמר : **גמ'** כיון דאיכא אונס שינה (זבחים כא א') תוס' ד"ה כיור : **ע"ב גמ'** ודהסתה (שבת נו א') תוס' ד"ה רק :

דף כג ע"א גמ' בממון הוא דכתיב (נדרים סה ב') ברא"ש ד"ה שהייתי: טהרת כלים (פסחים פה א') תוס' ד"ה מטום: **ע"ב גמ'** שבישל בהם קדרה (יומא יב ב') רש"י ד"ה את. [א"ה עי' במשנה למלך פ"ב מהמו"מ הלכה י' ועי' בתוס' ישנים שם ד"ה לרבות והפסר שלזה כוונו התוס' בזבחים דף יח ע"ב ד"ה השחקים אשר דבריהם סתומים ועי' בלח"מ ומלמ"ל שם ודו"ק] :

דף כד ע"ב גמ' איכא נתינת פתילה (סנהדרין פב ב') תוס' ד"ה היולך : הצתת אליתא עבודה הוא (יבמות לג ב') תוס' ד"ה אמר :

דף כה ע"א גמ' לשכת הגזית (יומא יז א') תוס' ד"ה ומר : כמין בכוליאר (ב"ב קנו ב') תוס' ד"ה כבינתי : מראשו (סוכה ה ב') תוס' ד"ה והא : אין ישיבה בעזרה (זבחים כג נ"ל טז א') תוס' ד"ה מיושב · [א"ה עי' במשנה למלך פ"ז מבית הבחירה הלכה ו' ופ"ה מביאת מקדש הלכה י"ו ובחידושי באר שבע פ"ק דתמיד דף כז] : **במשנה** מי שוהט מי זורק (יומא טו א') תוס' ד"ה אימא : הראש והרגל (זבחים כד ב') רש"י ד"ה הרגל :

דף כו ע"א גמ' עולה נמי (מנחות כ א') תוס' ד"ה דלא : בצר להו פייסות (יומא כה ב') תוס' ד"ה ת"ש : **ע"ב גמ'** בתמיד של שחר (תענית כ ב') תוס' ד"ה איבעיא : ואימא אידי ואידי (מנחות ל א') תוס' ד"ה תמיד :

דף כז ע"א גמ' סד"א כיון דלאו עבודה (יומא מו ב') תוס' ד"ה תחילתו : הולכת אברים לכבש (סוכה נד ב') רש"י ד"ה ניתנין :

דף כח ע"א במשנה אמר להם הממונה (סוטה מג א') תוס' ד"ה סגן : כל המיסך את רגליו (ברכות כב ב') רש"י ד"ה לאו : **ע"ב גמ'** מכי משחרי כותלי (פסחים נח א') תוס' ד"ה מוקמינן :

דף כט ע"א גמ' כאילת (מגילה ד א') רש"י ד"ה אקרא : לא ניתנה לכתוב (מגילה ה נ"ל ז א') תוס' ד"ה נאמרה · [א"ה עי' בשו"ת מהרשד"ם חלק א"ח סי' כ"ג ובשו"ת הש"ך חלק ב' סי' רטו ובמעשה תייא דף יד ועי' בריטב"א בחידושיו למגילה שם] : ולא זו בלבד אמרו (מנחות מט א') תוס' ד"ה תדיר : תקדש ותפסל (זבחים יד נ"ל כז א') תוס' ד"ה לשלחן : לילה אינו מחוסר זמן (זבחים יב א') תוס' ד"ה לילה :

דף ל ע"א גמ' ומ"ש מצואה (ברכות כד ב') תוס' ד"ה פסק : דיבר עם חבירו והפליג (פסחים כב א') תוס' ד"ה כשר : א"ד שמעון טבילה (חולין ב ב') תוס' ד"ה שמא :

דף לא ע"א גמ' אתי לאמשוכי (זבחים לא ב') תוס' ד"ה בטמאים : עין עיטם (בכורות נה ב') תוס' ד"ה שמא : שכל גופו עולה (שבת קמה נ"ל נב א') תוס' ד"ה דאשתכח : **ע"ב במשנה** מחמין לו חמין (סנהדרין יח ב') תוס' ד"ה משום :

דף לב ע"א גמ' להקיש פשיטה ללבישה (זבחים כ ב') תוס' ד"ה אלא : מה לבישה שטעון קידוש (יומא לא ב') רש"י ד"ה וקידש :

דף לג ע"א גמ' מערכה שניה של קטורת (עירובין סג א') תוס' ד"ה מאי : ודישון מזבח הפנימי (יומא טו א') תוס' ד"ה אימא : עליה השלם (פסחים נט א') תוס' ד"ה אין (כילה ה א') תוס' ד"ה ונתקלקלו : מכשיר עדיף (מנחות ל א') תוס' ד"ה תמיד : כריש לקיש (מנחות סד ב) תוס' ד"ה והכ"א · [א"ה דברי התוס' שם וכאן ד"ה אין תמוהים מש"ס שם דגם שם תדא מצוה הוא ועי' במ"א סי' קמ"ז ס"ק י"א ובלקוטי מוהר"ב כת"י על מנחות מ"ש בשם תוס' חיצונים הובא בברי' שדחו דברי התוס' מכוח זה ועי' בחבורנו על טוש"ע א"ח סי' כ"ה מ"ש בביאור כוונת התוס' ועי' בתוס' במגילה דף ו ע"ב ד"ה מסתבר] : **ע"ב גמ'** משוך מן הכותל ב' אמות (מנחות נט א') תוס' ד"ה תרי וד"ה כמה :

דף לד ע"א גמ' העולה וכו' (יומא כט א') תוס' ד"ה אלא : **ע"ב גמ'** אחד מיוחד (שבועות טו א') תוס' ד"ה ללמדך : דשא"מ מותר (שבת לט א') תוס' ד"ה המכבד : צירוף דרבנן (סנהדרין פו נ"ל פה א') תוס' ד"ה ור"ש · [א"ה עי' במשנה למלך פ"א משבת הלכה ה'] :

דף לה ע"ב במשנה אני וביתי (יומא מו א') תוס' ד"ה אמר (שבועות יד א') תוס' ד"ה שני :

דף לו ע"ב גמ' בלאו דנבלה קמיפלגי (חולין פ ב') תוס' ד"ה הנה : עונות אלו הזדונות (שבת נה א') תוס' ד"ה אין (ר"ה יז ב') תוס' ד"ה שלש עשרה : פשעים אלו המרדים (שבת מט א') תוס' ד"ה כאליבע :

דף לז ע"א במשנה הילני אמו (כתובות ז ב') תוס' ד"ה סורוה : **גמ'** המהלך לימין רבו (פסחים קיא ב') תוס' ד"ה ואזיל : הרב באמצע (מנחות נח ב') תוס' ד"ה שאמצעי : **ע"ב גמ'** הקורא את שמע (ברכות יא ב') רש"י ד"ה ברכות :

דף לח ע"א במשנה של בית אבטינס (כתובות קו א') רש"י ד"ה בית : **ע"ב גמ'** רוב שנותיו (ב"ב יז א') תוס' ד"ה שלשה :

דף לט ע"א גמ' בא למדוד נפש (שבת כה ב') תוס' ד"ה מתוך : **במשנה** הסגן בימינו (יומא טו ב') תוס' ד"ה אמר : בשכמלו"ו (סוטה מ ב') תוס' ד"ה וכל כך · [א"ה עי' במים חיים להפר"ח בהגהותיו על הרמב"ם פ"ב מעבודת יוה"כ הלכה ז' מה שדייק מזה ואין דבריו מוכרחים דשאני כאן עי' בשו"ת דבר שמואל סי' רל"ס שכתב היפך מדבריו] : **גמ'** מה סגן בימינו (נזיר מז ב') תוס' ד"ה למה : וכל כהן מגיעו כפול (מנחות עב נ"ל עג א') תוס' ד"ה איש : **ע"ב גמ'** כלה שבירושלים (פסחים כו א') תוס' ד"ה לאותן (כתובות סו ב') תוס' ד"ה לא : אשר עלה אשר עלה (חולין כד א') תוס' ד"ה טעמא :

דף מ ע"ב גמ' לעמוד חי (יומא סד ב') תוס' ד"ה האמר : ואין השם עושהו (יומא לז א') תוס' ד"ה יכול :

דף מא ע"א גמ' אין הקינין מתפרשות (זבחים סז א') תוס' ד"ה חטאת : מוסיף ומביא חובתו (נזיר כס ב') תוס' ד"ה אמר : **ע"ב במשנה** ובני אהרן (יומא סו א') תוס' ד"ה אמר :

דף מב ע"א גמ' פרו כשרה (יומא לב ב') תוס' ד"ה א"כ : פרו פסולה (מנחות ס א') תוס' ד"ה שחיטה (חולין כט ב') תוס' ד"ה א"כ :

דף מג ע"א גמ' דאפיק חמור בהדה (סוטה ח א') תוס' ד"ה איכא : להכשיר את הזר (יבמות לג נ"ל עב ב') תוס' ד"ה חוץ : מונתן ולא ונתנה (בכורות מב א') תוס' ד"ה אלמא : איש ולא קטן (זבחים קיג א') תוס' ד"ה ומילאו :

דף מד ע"א גמ' ת"ל בקודש (שבועות טז ב') תוס' ד"ה או : **ע"ב גמ'** מכברן לאמה (יומא מו ב') תוס' ד"ה כי (חגיגה כג ב') תוס' ד"ה שאם :

דף מה ע"א גמ' וכי תעלה על דעתך (זבחים יד ב') תוס' ד"ה וסרי : ועביד במפוחא (זבחים סס א') תוס' ד"ה וכי : **ע"ב גמ'** מוהאיש (מ"ק ד א') תוס' ד"ה מאי :

דף מו ע"א גמ' ואפילו בשבת (פסחים סג ב') תוס' ד"ה ולא (מנחות מ ב') תוס' ד"ה תכלת · [א"ה עי' מ"ש הראב"ד בפירושו למס' תמיד ובחבורנו מגן גבורים סי' י"ח] : **ע"ב גמ'** אינתיק למצותה (זבחים לא ב') תוס' ד"ה המוריד :

דף מז ע"א גמ' ושימש תחתיו (חגיגה כא א) תוס' ד"ה האונן (זבחים לט א') תוס' ד"ה טבול :

דף מח ע"א גמ' את כל דמו (יומא כה ב') רש"י ד"ה אגב : פסלה נמי לינה (זבחים קד ב') תוס' ד"ה לא :

דף מט ע"ב גמ' זהו עבודה קשה (מנחות נג נ"ל יא א') תוס' ד"ה והא : ואפילו בדמו של פר (ב"ק עז ב') תוס' ד"ה זה (מנחות פז א') רש"י ד"ה הניחא :

דף נ ע"א גמ' שזמנו קבוע (פסחים ס ב') תוס' ד"ה מ"ט (יומא ז א') תוס' ד"ה פרים (סנהדרין יב ב') תוס' ד"ה שטומאה : **ע"ב גמ'** בקופיא מתכפרי (זבחים ז נ"ל ו א') תוס' ד"ה מקופיא:

דף נא ע"א גמ' מ"ש חגיגה (חגיגה ו א') תוס' ד"ה קרבן : **ע"ב גמ'** טרקסין (ב"ב ג א') תוס' ד"ה טרקסין : בין שלחן למזבח (מנחות נט א') תוס' ד"ה תרי :

דף נב ע"א גמ' חמש מקראות (פסחים כא ב') תוס' ד"ה לכתוב (חולין קיד ב') תוס' ד"ה לא : **ע"ב גמ'** יאשיהו גנזו (נזיר מז א') תוס' ד"ה וכן · [א"ה עי' מכות דף יא ע"ב וברש"י ד"ה ולהדר ובמהרש"ל ומהרש"א שם ולפמ"ש התוס' כאן יש ליישב ודו"ק ועי' בריטב"א בחידושיו למכות שם ובחדושי באר שבע בהוריות פ"ג ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ק"ב ובבאר שבע דף קז ע"א וע"ב בתשובה] :

דף נג ע"א גמ' שילה ובית עולמים (יומא מד א') תוס' ד"ה בשילה · (שבועות טז ב') תוס' ד"ה או · (חולין כד א') תוס' ד"ה יכול : תלמיד הנפטר מרבו (שבועות יז ב') תוס' ד"ה דרך : **ע"ב גמ'** שחונה (ב"ק קא ב') תוס' ד"ה והאיכא : **במשנה** כמצליף (יומא טו א') תוס' ד"ה כמגליף · (זבחים לח א') תוס' ד"ה כמגליף : על כן הזהב (זבחים לד ב') תוס' ד"ה ולהוי :

דף נד ע"א גמ' וידעו ביחוד (בכורות טו א') רש"י ד"ה ביחוד : **ע"ב גמ'** שממנו הושתת (מגילה טו ב') רש"י ד"ה ולא :

דף נה ע"א גמ' מפני התערובות (עירובין לו ב') תוס' ד"ה לא (גיטין כה ב') תוס' ד"ה ולכי : **ע"ב גמ'** ונברור ד' זוזי (חגיגה ו א') תוס' ד"ה הלאייה (תמורה ל א') תוס' ד"ה ואידך :

דף נז ע"א גמ' בחדא זימנא (יומא נא א) תוס' ד"ה דוחה (זבחים נג ב') תוס' ד"ה והכ"א : **ע"ב גמ'** דר"י הוא דאמר מערבין (מנחות כב ב') תוס' ד"ה ור"י :

דף נח ע"א גמ' מניח סיב לתוך (שבת לג א') תוס' ד"ה ויכול (סוכה לז א') תוס' ד"ה כי : **ע"ב במשנה** עומד ומחתה (מנחות סו ב') תוס' ד"ה כניף : **גמ'** דנפיק מכוליה מזבח (זבחים פג א') רש"י ד"ה והוליאו :

דף נט ע"ב גמ' דבר שנעשה מצותו (פסחים כב א') תוס' ד"ה מועלין :

דף ס ע"א גמ' הנעשין בבגדי לבן (קידושין יד א') תוס' ד"ה הא :**ע"ב גמ'** כי כתיב חוקה (סוטה יז ב') תוס' ד"ה קודש · [א"ה דברי התוס' שם תמוהים דהא תורה בעי חוקה כדמסקינן במנחות דף יט ע"א ועי' בירושלמי פ"ב דסוטה ובק"ע ועי' בתוס' זבחים דף יח ע"א ד"ה ת"ל ובמנחות שם ועי' בירושלמי פ"ב מסוטה הלכה ג' דחוקה ותורה מעכבין ובכ"מ סוף הלכות סוטה ואכן יד כהה בארנו הדברים לאשורן בא"ח סי' א'] : כפנים דמי (זבחים יט ב') תוס' ד"ה וחוקה :

דף סא ע"א גמ' את מקדש הקודש (זבחים מב א') תוס' ד"ה כגון (מנחות טז א') תוס' ד"ה כגון : מתנות שבבהונות (זבחים ו ב') תוס' ד"ה לא : נזיר ממורט (סנהדרין מה ב') תוס' ד"ה הא (מנחות נח ב') תוס' ד"ה והיכא :

דף סב ע"א במשנה והשני ירעה (יומא מ ב') תוס' ד"ה ואזדו : מת המשתלח (מנחות ז א') תוס' ד"ה אין : **ע"ב גמ'** עד שלא הגריל (זבחים קח ב') תוס' ד"ה להוליא : מחוסר הגרלה (פסחים סב א') תוס' ד"ה כי : ששחטו קודם (זבחים סא א') תוס' ד"ה קודם :

דף סג ע"א גמ' שחטן בחוץ קודם (זבחים נט א') תוס' ד"ה עד : **ע"ב גמ'** ולא אוציא פרת חטאת (תמורה ו ב') תוס' ד"ה ולא :

דף סד ע"א גמ' ב"ח אין נדחין (פסחים לו ב') תוס' ד"ה קודם : ב"ח נדחין (זבחים יב א') תוס' ד"ה ס"מ : נראה ונדחה (תמורה כו ב') תוס' ד"ה ס"מ : מום בם הוא (זבחים עד א') תוס' ד"ה רב (שם עז ב') תוס' ד"ה הא : **ע"ב גמ'** אליבא דר"י (פסחים עג ב') תוס' ד"ה והאמר :

דף סה ע"א גמ' מתכפר בא' מהם (זבחים ס ב') רש"י ד"ה חטאת :

דף סו ע"א גמ' משום תקלה (שבועות יא א') תוס' ד"ה פר : **ע"ב גמ'** חלה שאני (שבת קל א') תוס' ד"ה ר"א : עירוב והוצאה (כריתות יד א') תוס' ד"ה אלא :

דף סז ע"א במשנה שבעה ומחצה (שבת לד ב') תוס' ד"ה ספק : **גמ'** וח"א אסורין (זבחים עב א') תוס' ד"ה ולבטליה : **ע"ב גמ'** שילה ובית עולמים (יומא מד א') תוס' ד"ה בשילה (שבועות טז ב') תוס' ד"ה או (חולין כד א') תוס' ד"ה יכול · [א"ה עי' בשו"ת מהרי"ט חלק א' סי' קנז ובכנה"ג בדרושים תורניים דף קיח ודו"ק] : והקפירן ס"ד (פסחים סס ב') תוס' ד"ה אמו :

דף סח ע"ב גמ' שינה הוא דלא (חולין קו א') תוס' ד"ה טלית :

דף סט ע"א גמ' מקפלן ומניחן (מנחות מא א') תוס' ד"ה תכלה : נתנו להגות (יומא יג נ"ל כג ב') תוס' ד"ה יש : [א"ה עי' משנה למלך פ"ב מתו"מ הלכה י' ועי' בשו"ת רדב"ז ח"א סי' יח בלשונות הרמב"ם ז"ל ודו"ק] : קשים הם (שבת מז ב') תוס' ד"ה אין (ביצה טו א') תוס' ד"ה אלא : חולקין כבוד (סוטה מ ב') תוס' ד"ה שמעת :

דף ע ע"א גמ' משום ברכה שא"צ (שבת קיח א') תוס' ד"ה במנחס·[א"ה ע' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' נט והב"ש בחידושיו לסוטה פז חולק עליו והביאו המ"א סי' רט"ו ס"ק ו' ובחבורנו מגן גבורים סי' כה וסי' מו בארנו דבר זה ע"ש] : **ע"ב גמ'** איל אחד האמור (מנחות מה ב') תוס' ד"ה מדאשתני : מ"ש דרבי (יומא ג א') תוס' ד"ה ר"י :

דף עא ע"ב גמ' דבר שנאמר בהן שש (זבחים יח ב') רש"י ד"ה דברים : מעיל שנים עשר (זבחים לה א') רש"י ד"ה אין :

דף עב ע"א גמ' וקיצץ פתילים (מנחות לח א') תוס' ד"ה התכלת (שם מא ב') תוס' ד"ה כ"ס : **ע"ב גמ'** משוח מלחמה (נזיר מז ב') תוס' ד"ה ת"ס :

דף עג ע"ב במשנה מלא לוגמיו (סוכה כו ב') תוס' ד"ה ולא : אין מצטרפין (חולין קכ א') רש"י ד"ה ומשני : **גמ'** במפרש חצי שיעור (חולין קכ ב') תוס' ד"ה שאין :

ולא

דף עד ע"א גמ' לא תני אסור (זבחים קטז ב') תוס' ד"ה אסור: חצי שיעור אסור (שבת נא ב') תוס' ד"ה כגון (ב"מ נג א') תוס' ד"ה אסורין (שבועות כא ב') תוס' ד"ה כר"ש: ת"ל כל חלב (פסחים מד א') תוס' ד"ה לענין: לאתויי ספיקא (חגיגה ד א') תוס' ד"ה אלא (בכורות מא ב') תוס' ד"ה אילימא (חולין כב ב') תוס' ד"ה איצטריך (נדה כח א') תוס' ד"ה אמר · [א"ה עי' במהרי"ט בכללי הספיקות ובכפות תמרים למוהרמב"ת בסוף הספר]: ע"ב גמ' יכול ישב בחמה (יומא עו א') תוס' ד"ה ובעשור:

דף עה ע"ב גמ' אלא ביממא (שבת כה ב') רש"י ד"ה תובה: שתגרי או"ה (מנחות מה ב') תוס' ד"ה קרבו:

דף עו ע"ב גמ' והתניא איפכא (שבת פו א') תוס' ד"ה אע"פ: לסיכה כשתיה (פסחים לב א') רש"י ד"ה ואחד:

דף עז ע"א גמ' אם תענה (כתובות מז ב') תוס' ד"ה אם: ע"ב גמ' סך כדרכו (ברכות טז ב') תוס' ד"ה אסטנים (נדה לב א') תוס' ד"ה וכשמן: עד צוארו במים (שבת קיא ב') תוס' ד"ה האי (כתובות ו א') תוס' ד"ה האי:

דף עח ע"א גמ' מביאין לו מטפחת (מ"ק טו ב') תוס' ד"ה לא: ע"ב גמ' מ"ם גזרינן (שבת סה ב') תוס' ד"ה הקיטע (יבמות קג א') תוס' ד"ה בהנפוליא:

דף עט ע"ב גמ' ופירי לא בעי סוכה (סוכה כו א') תוס' ד"ה פיתי: מיני תרגימא פירות (פסחים קז ב') תוס' ד"ה מיני (סוכה כז א') תוס' ד"ה במיני: וחמץ בכותבת (ביצה ז ב') תוס' ד"ה לומר:

דף פ ע"א גמ' שיעורין של עונשין (סוכה ו א') תוס' ד"ה אלא: כמלא לוגמיו (שבת עו ב') תוס' ד"ה ויעמוד (פסחים קז א') תוס' ד"ה אס: ע"ב גמ' כ"ע טובא (סוכה ג ב') תוס' ד"ה יס: חצי פרס בכדי אכילת פרס (שבת יג ב"ל יד א') תוס' ד"ה זימנין: דלאו דאורייתא הוא (יומא מח ב') תוס' ד"ה מדפסיל (סוטה ל א') תוס' ד"ה הא (זבחים קד ב') תוס' ד"ה לא: אכילה גסה (נזיר כג א') תוס' ד"ה פסח: [א"ה עי' בשו"ת דבר שמואל סי' כ"ד כ"ה כ"ו ובחידושי באר שבע כריתות דף י']:

דף פא ע"א גמ' שבלע שופין (מנחות סט א') תוס' ד"ה דבלע: השמר דעשה עשה (ר"ה ו א') תוס' ד"ה תאמר: ע"ב גמ' כל מקום שנאמר שבות (מ"ק ד א') תוס' ד"ה מה: הא ברטיבתא (סוכה לה א') תוס' ד"ה ללמדך:

דף פב ע"א גמ' בן שמונה ובן ט' (ערכין ב ב') תוס' ד"ה שהגיע: השלמה מדרבנן ליכא (כתובות ג א') תוס' ד"ה ובא:

דף פג ע"א גמ' ע"פ בקיאין אין (שבת קכח ב') תוס' ד"ה קמ"ל:

דף פד ע"ב גמ' והאריז ה"ז משובח (עירובין סח ב') תוס' ד"ה והא:

דף פה ע"ב במשנה על עשה ועל ל"ת (שבועות יב ב') תוס' ד"ה לא:

דף פו ע"א גמ' מלא תשא ולמעלה (חגיגה ה א') תוס' ד"ה הא: יכול אף ל"ת עמהם (שבועות לו ב') תוס' ד"ה ה"ג: עד שמוחלין לו (ר"ה ו א') תוס' ד"ה יקריב: ומיתה ממרקת (ר"ה יז א') תוס' ד"ה קרקפתא:

דף פז ע"א גמ' אזיל אבא (חולין לח א') תוס' ד"ה איצטריך: ע"ב גמ' תפלת נעילה פוטרת (חגיגה ט ב') תוס' ד"ה או:

דף פח ע"א גמ' כל חייבי טבילות (שבת קכא א') תוס' ד"ה ה"ג: עד המנחה (ביצה יח ב') תוס' ד"ה כל: מן המנחה ולמעלה (שבת קיא א') תוס' ד"ה לא ס"ד · (מגילה ב ב"ל כ א') תוס' ד"ה ולא: לאו מצוה הוא (יומא ח א') תוס' ד"ה וסבר:

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל נקראות בשם גליון מהרש"א

(גליון מהרש"א למסכת זו לא נדפס עוד מעולם והדפסנו מתוך כי"ק שנמצא ת"י בנו הרה"ג מוהר"ר ישראל איגר שליט"א).

דף ו ע"א גמרא טבילתם ביום. וה"ה בלילה שלאחריו ב"י יו"ד סימן קפ"ג:
ע"ב ורב ששת אמר דחויה. והרמב"ם פ"ב מהל' שבת הל"א כתב דגם שבת דחויה היא אבל חולה לא הותרה והג"מ עי' בב"י או"ח סי' שכ"ח עלה קס"ב דף א' סע"א ושם דהר"ן ס"ל נמי דחויה שבת ולא הותרה ועי' מג"א שם סק"ט ובאשר"י פ' יוה"כ סימן י"ד: שם דחויה היא בצבור ומהדרינן. מכאן מוכיח בתשובת שבו"י ח"ג סל"ד דימתין על אתרוג יותר מובחר ול"א שיהוי מצוה לא משהינן אלא אם אין גרעון בעצם המצוה שיעשה עכשיו כ"א שראוי להקדימה כמו ציצית קודם תפילין:

דף ז ע"א גמרא פר ע"ז אע"ג דצבור הוא. ועל לשון רמב"ם פ"ד הל"י מהלכות אסורי מזבח כל קרבנות הצבור קבוע זמנם תמה בכ"מ שם:

דף יא ע"א תוד"ה יכול דהכא מיירי בבית שער. עי' בהר"ן סוכה שם עלה רל"ג ע"א ד"ה ואיכא למידק:

דף יג ע"א תו"י ד"ה מיתה לא שכיחא. למיתה דיומא לא חיישי'. עי' שעה"מ פ"ד מסוכה עלה ע"ג ד"ה ודע: ע"ב תוס' ד"ה ולהדא אבל אלמנה שאין לה חופה. ודוקא אלמנה מן הנשואים שעה"מ הל' אישות קונטרס חופת חתנים סעיף ג'. עי' קדושין ה' ריש ע"ב חופה שגומרת כו' ולא דתי מה לחופה שאינה גומרת כ"א בבתולה תאמר כסף כו' ועי' פ' אין משילין אין מקדשים כו' גזירה שמא יכתוב ולמה לא משום קונה בשבת תשו' רמ"א סימן קכ"ה תשו' שבו"י ח"ג סימן ס"ז: תו"י ד"ה מאי איכא למימר שמיתה עד י"ב חודש אבל הכא. עי' בהה"מ פ"ח מגירושין הלכה י"א בסוף הדבור ועי' ספר אבני מלואים על אה"ע סימן קמ"ג סכ"א:

דף יט ע"ב גמ' והא האידנא יומא דכפורא הוא. עקידה פ' אחרי מות עלה ע"א ע"ג: רש"י ד"ה בם בדברי תורה. ובתר"י ברכות י"א ב' פירשו בענין אחר ע"ש:

דף כ ע"ב רש"י ד"ה והאי תירגא. דיומא ממש. נ"ל שצריך להיות שמש:

דף כב ע"א מתני' שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים. עי' תוי"ט שבת פ' כ"ג משנה ב': ע"ב גמרא שאול באחת ועלתה לו. עקידה פ' בשלח עלה כ"א ד"א ע"ב:

דף כז ע"ב גמרא אישתמיטתיה. עי' בגליון ר"ה דף י"ג סע"ב:

דף ל ע"א רש"י ד"ה לא אמרן בשתיה אחר המזון. עי' בד"מ א"ח רסי' ק"ע:

דף לג ע"א תוס' ד"ה למה לי. וממרק נראה כשהייה. עי' תשובת בית יעקב סימן ל"ב:

דף לה ע"ב גמ' אמרו עליו על רבי אליעזר בן חרסום. עקידה פ' ויקהל עלה נ' ע"א:

דף לו ע"א גמ' אין עולה באה אלא על עשה. עי' חולין ה' ב' אבל עולה דדורן הוא:
ע"ב גמ' בלאו דנבילה קא מיפלגי. עי' תוספות חולין פ' או"ב דף פ' סוף ע"ב ד"ה הנא: תוס' ד"ה לאו. דכתיב בהדיא לא הוי לאו שבכללות. לתוספות מכות י"ח סע"א בלא"ה לא מקרי לאו שבכללות דדוקא לא ומבושל דתרי שמות ניכהו אבל הכא כולן שם אחד לכן דכולן טריפה מקרי: שם בא"ד כיון דלא ניתק כל מה שבלאו. עי' תוס' חולין סוף פרק אותו ואת בנו דף פ"ב ריש ע"ב ד"ה הזורע ועי' מל"מ פ"ג ממלוה ולוה ה"ד ובשבת דף פ"ה א' ד"ה לא תסיג:

דף לח ע"א גמ' והזרו בית אבטינס למקומן. עי' מל"מ הל' כלי מקדש פ"ב ה"ב:

דף מח ע"א גמ' ולא מדם העור. ל"ע בט"ז יו"ד סימן כ"ג סס"ק ז' ועי' בבאר היטב שם סימן ע"ה ס"ק ה' ובתשובות שבו"י ח"ג סי' כ"ח כתב דכוונת הט"ז אעור העוף:

דף נג ע"א גמרא הא לא נתן בה מעלה עשן. עי' מל"מ הל' ביאת מקדש ריש פרק ב':
שם חייב מיתה לע"ג בב"י או"ח סימן קל"ג דכתב ראיה דהיסר מעלה עשן אינו חייב ובגם איסור אפשר ליכא. עי' באר שבע כריתות מ"ו ובתשו' שער אפרים סט"ו כתב דהב"י מיירי בנתן עשב אחר שאין עשנו עולה כמקל: שם דקא מעייל ביאה ריקנית. ל"ע רש"י כריתות ד"ו ע"א ד"ה חייב מיתה ועי' מל"מ הנ"ל קרוב לסוף הדבור:

דף נד ע"א גמ' שהיו מעורים זה בזה. עקידה פ' תרומה עלה ל"ו ע"א:

דף נה ע"ב גמ' והנך נישתרו. עי' תמורה ל' ע"א תוד"ה ואידך לישתרי:

דף סב ע"ב רש"י ד"ה אין מחוסר. אין כאן חסרון מעשה. עי' פסחים מ"ז א' בתוס' סוף ד"ה ואי אמרת:

דף סג ע"ב תוס' ד"ה זריקת הקשה מורי. עי' מל"מ פ"ב מנזירות ה"ז:

דף סד ע"א גמ' שני שבזוג ראשון. עי' לח"מ פ"ד מקרבן פסח ה"ו: ע"ב תוס' ד"ה ברייתא. דהתם הוי דחיה גמורה. עי' מל"מ פ"ד מקרבן פסח ה"ד:

דף סה ע"א גמ' רב סבר לה כר' יוסי. עיין לח"מ הנזכר בדף הקודם בסוף הלכה שם:

דף סו ע"ב תוס' ד"ה אמר רפרם בדותא היא. עי' תשובת שאגת אריה דיני יוה"כ סימן ע' ובספר מעין החכמה על מצות בסדר תשר"ק אות ר' בד"ה ועוד ראיה שלישית:

דף עב ע"ב גמ' שלשה זירין. ובאבות תנן ג' כתרים יש. ועי' תשובת מהר"ם הלוי סימן י':

דף עג ע"ב מתני' האוכל ככותבת הגסה. הרי"ף השמיט הא גם מה דבסמוך כל האוכלים כו' משום דגם חצי שיעור אסור. ואין דרכו להביא לבאר אם ענוש כרת וקשה הא מ"מ נ"מ למעוברת וחולה דמאכילין אותו פחות מכשיעור. הר"ן בפרק זה עלה רכ"ג ע"ב: רש"י ד"ה או בשתם ומיהו כשאכל לא אכל. וכ"כ הרמב"ם פ"ה ה"ז משבועות. עי' רש"י לקמן דף פ' ע"ב ד"ה אכילה גסה:

דף עד ע"א גמ' אלא בכחצי שיעור. ויש כעין זה אסור ואין לוקין הלב בהמה טמאה וביצים מעוף טמא רמב"ם פ"ג ה"ו ממ"א ובהה"מ פ"ח הי"ו ורמב"ם פ"ז מתרומות ה"א: שם גופא חצי שיעור. עי' רש"י שבת ע"ב א' על וכי מותר לאפות פחות מכשיעור דגם בשאר אסורים דלאו איסורי אכילה אסור מה"ת. ועי' תשובת ח"צ סימן פ"ו ד"ה וגם ראיתי ובהגהת מל"מ ריש פ"ח מהלכות שבת ובב"ש סימן קכ"ד סק"ח ובסמ"ע סי' שמ"ח סק"א: שם אסור מן התורה. עי' במל"מ פ"א מחמץ ומצה הלכה ז' ובפרק י"ח משבת ה"א. עי' כריתות י"ג ע"ב א"כ מה ת"ל יין כו' שמוזהרים עליו בכל שהוא. ועי' בכ"מ ריש הל' ביאת מקדש סוף דבור א' בהלכה ד'. ובסוף דבור בהלכה ב' ד"ה עוד יש לפרש. ואת"ש בתערובות עי' בפ"מ בפתיחתו לתערובות ח"ב פ"א ד"ה הנה קי"ל: שם כיון דחזי לאצטרופי. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ריש הלכה א'. והמועל בזדון כה"ס אי אסור משום ח"ש עי' מל"מ פ"ב ממעילה הלכה ט"ז. ועי' מל"מ פ' י"ח משבת ה"א: שם ת"ל כל חלב ואחר שריבה. מיעט במלת ל"ת שסתם אכילה בכזית דוקא. ומאי מיעט מעוכשים ומאי ריבה לאיסור. תשובת רשב"א סימן תל"ט: שם תוס' ד"ה כיון דחזי. דדרשה גמורה היא לת"ש. כעין זה קצת בסנהדרין ע"א א' תד"ה מר מדמי: שם ד"ה איצטריך. איצטריך קרא למעוטי ספיקא. מכח קושי' זו הוכיח במהרי"ט ח"ב תשו' שניות סימן א' שדעת התוס' כהרמב"ם דס' דאורייתא מדאורייתא לקולא. ועי' רש"י יבמות קי"ט סוף ע"א:

דף עה ע"ב גמ' וכי מלאכי השרת אוכלים לחם. עקידה פ' בשלח עלה י"ט ד"א ע"ב:

דף עז ע"א תוס' ד"ה דתנן. ומותר אדם לסוך בחלב. עי' ב"י יו"ד סימן קי"ז ד"ה כתוב בא"ח ובב"י סי' קכ"ג עלה ל"ד ע"א ד"ה כ' הרשב"א בתשובה אחרת:

דף עח ע"ב רש"י ד"ה מנעל לאו מנעל ניהו. וא"ת הא כל דלאו מנעל הוא הוה משא. י"ל ביוה"כ דכ"ע יוצאים בו דהא מנעל אסור לא חשוב משא. הר"ן רכ"ג ע"א:

דף עט ע"ב גמרא ליתני כבילה. עי' ברש"י ביצה ז' ע"ב סוף ד"ה שעורו של זה ובחידושי צל"ח שם:

דף פ ע"א גמ' והתניא אפר לא תעשינה. עי' מל"מ ריש פ"ב משגגות ופרק י"ב שם ה"א: שם השב מידיעתו מביא קרבן. עי' חולין דף ה' ריש ע"ב תד"ה מעם הארץ ובמל"מ פ"ג משגגות ה"ז: שם א"כ הוה ליה מקולי ב"ש. עי' תוי"ט פ"ב מ"ו מכלאים ופרק ו' מ"א שם סוף ד"ה ובית הלל: ע"ב גמ' הנח לטומאת גויה. עי' בלח"מ הל' שביתת עשור פ"ב ה"ד: שם שאכל תרומה אכילה גסה. עי' בתוס' פסחים ק"ז נזיר כ"ג ובב"ק ק"י: רש"י ד"ה פרע מזיק הוא את האוכלין. צ"ע קצת:

דף פא ע"א גמרא שכוסס שעורים של תרומה. עי' שו"ע או"ח סימן ר"ח ס"ד בהגה"ה והרמב"ם בדין דכאן מחלק בין שעורים לחטים. ועי' ברכות ל"ה סוף ע"ב גופא אר"י כו': שם מתני' בהעלם אחד. עי' בכ"מ רפ"ו משגגות: גמ' מפני מה לא נאמרה אזהרה. עי' מל"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ז ד"ה עוד אני תמיה דבמצות ל"ת: ע"ב גמ' טובא מי אמרי. עי' בב"י או"ח סימן ר"ד ד"ה ומ"ש ועל החומץ שעירבו במים: רש"י ד"ה ותנא ממילא שמעינן דמוסיפין. עי' שעה"מ הל' שביתת עשור עלה כ"ג ריש ע"ד:

דף פב ע"א גמ' השתא בפני שנים. עי' תוס' לעיל כ"ג ע"א ובמל"מ פ"א מלולב ה"ז: שם ואם לאו מאכילין אותו רוטב עצמו. עי' כפות תמרים רשמתיו ע"ז ס"ז ע"א:

דף פג ע"א מתני' החושש בגרונו. איני מבין מה איסור תורה יש בהטלת סם לפיו עד שנתן טעם מפני שהוא סכנת נפשות: גמ' טבל ושביעית. עי' פרשת דרכים דרוש י"ט ועי' ספר משנת חכמים בפתיחה כוללת ובת' יעב"ץ סי' קל"ה: רש"י ד"ה אין מאכילין אינה רפואה גמורה. הר"ן השמיט תיבת גמורה ועי' כפות תמרים: ע"ב גמ' טלטול מדרבנן הוא. עי' שעה"מ הל' שביתת עשור ד"ה תו ק"ל. וסוף פ"ז מהל' סוכה עלה ע"ו ע"ג וע"ד. עי' רש"י שבת ל"ד א' ד"ה ספק חשיכה ועי' יבמות ל"ג סוף ע"א:

דף פד ע"ב גמ' ואע"ג דקא צייד כוורי. עי' בהר"ן שבת על מתני' דף ק"ו סוף ע"ב בפרק האורג ישב האחד כו': שם לא קשיא הא דפרוש כולהו. עי' תשובת רמ"א סימן מ"ו ותשו' שבות יעקב ח"ג סימן י"ג דזשו קשה אלא דאין מדמין גזרת חכמים זל"ז ומ"מ בגוסס מפקחים ול"א בתר רובא כדאיתא בתוס' נדה מ"ד ע"ב:

דף פה ע"א גמ' דאפילו לחיי שעה. עי' תוס' ע"ז כ"ז ריש ע"ב. עי' תשובת שבות יעקב ח"ג סימן י"ג: תוס' ד"ה לסחויר כל שכן להחיותו. עי' ש"ע אה"ע ס"ד סל"ד: ע"ב גמ' וחי בהם ולא שימות בהם. ומ"מ דוקא בעושה מצות ה' ת' ג"ז ת"א כאו"ח כלל ג' ס"א עלה מ"ט ד"ב הנה אע"פ: שם על עשה מיבעיא. עי' שבועות סוף דף י"ב ובגליון שם. ועי' שו"ע או"ח סימן תרכ"ו בהגה"ה ומה שכתבתי שם בגליון:

דף פו ע"א גמ' שמעת ארבעה חלוקי כפרה. עקידה פרשה שמיני עלה נ"ט ע"ג:

דף פז ע"ב רש"י ד"ה רב מחמיר היה לעצמו. והרמב"ם מפרש רבו שאני וכ"פ בשו"ע הלכות יוה"כ סי' תר"ו:

דף פח ע"א גמ' טובלין כדרכן ביום הכפורים. עי' גליון לעיל ו' ע"א:

ברא"ש פרק ח' סימן כ"ח ומה שאמר ונסלח לכל עדת. עי' מהרי"ט ת"א סימן נ"ג בסוף התשובה:

הגהות וחדושים מהגאון כו' מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק בראדי

דף ב ע"ב גמ' ואימא כפרה דקרבנות מי ידעינן הי כהן מתרמי דבעי ליה פרישה. נ"ב פי' דאי אפשר להיות כל הכהנים פרישתן כל ימות השנה אבל לזמן קבוע לא איכפת לן אם כל הכהנים יפרשו מביתם ובזה מיושב הא דמקשה הגמרא לקמן ואימא רגלים חג המצות או עצרת או ר"ס דכל עיקר קושית הגמרא היא בקרבנות הקבוע להם זמן דהיינו מתמת דברגל יד כל המשמורות שוים בהם כדאיתא בפרק החליל מקרא דובא הלוי בכל אות נפשו ושרת ומאי מקשה הא לא ידעינן הי כהן דמתרמי אלא ודאי כדאמרן: בתוד"ה אימא כפרה דקרבנות כו' דהא יוה"כ נמי פרישה דקרבנות הוא. נ"ב נ"ל כפרה דקרבנות הוא:

דף ו ע"ב רש"י ד"ה הותרה היא בצבור כו' ואף קרבן שלו דוחה כו'. נ"ב לקמן בסמוך דף ז' קאמר הגמ' דאילו של אהרן אע"ג דקבוע ליה זמן מ"מ כיון דיחיד הוא מהדרינן אטהרה והנכון הוא כמ"ש התוספות לקמן דף ח' ד"ה אי ועיי"ש וה"נ כל עיקר ההפרשה משום ספק הוא:

דף יט ע"ב במשנה ביקש להתנמנם פרחי כהונה. נ"ב במיימוני הל' עיוה"כ פ"א ה"ד אי' פרחי לויה:

דף כה ע"א גמ' והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד לבד. נ"ב כאן ובקדושין ע"ח ובסוטה מ"א ובתמיד כ"ז הגירסא למלכי ב"ד היינו כפי תיקון הלשון שבזמן הגמרא המקובל מרבם אחר שנכתר דוד ע"י הנביא לכן נאמר בלשון אמר מר משא"כ בפרק חלק ק"ב ע"ב הנאמר בטענת ירבעם דודאי לא היה חושש כ"א על עיקר קבלת הלמ"מ לכן אמר שם גמירי היינו הלמ"מ כפרש"י שם והלמ"מ לא היה נשנה בלשון מלכי בית דוד שעדיין לא היה נולד דוד כ"א בלשון מלכי בית יהודה שככר הבטיחו יעקב לא יסור שבט מיהודה ולכך נאמר שם בלשון זה גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה:

דף כו ע"ב גמ' מנין לתמיד של בין הערבים שטעון כו'. נ"ב בשיטת הירושלמי דפרקין בענין זה הוא דלא כגמרא דידן:

דף לח ע"א רש"י ד"ה להעלות עשן שלא היו מכירין בעשב כו' זוקף ומתמר כמקל. נ"ב כוונת רש"י שהיו יודעים מעשב הנקרא מעלה עשן אך לא היו יודעים לבחון הטוב שבמין זה שהוא זוקף ומתמר כמקל ולכך לא החזירו את בית אבטינס רק משום כל פעל ה' למענהו דאילו לא היו יודעים כלל מעשב המעלה עשן הא אמרינן בפ' הוציאו לו דף נ"ג דאם חיסר המעלה עשן חייב מיתה:

דף סט ע"ב גמ' מתוך שיודעים בהקב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא כיזבו בו. נ"ב ובירושלמי פרק שלשה שאכלו ובסוף פרק בני העיר הגירסא אין מחניפין אותו:

דף עט ע"א תוס' ד"ה נטלו במפה. נ"ב גם כאן פרש"י דכרך הידים משום אנינות הדעת ועי' פסחים דף ל"ג ברש"י ותוס' ד"ה אימת שהחליפו כ"א שיטתם ממה שפירשו כאן דרש"י פי' שם בטומאת עצמו בכל שהוא והתוס' חילקו עליו דאף לטומאת עצמן בעינן כבינה: ע"ב תוס' ד"ה נומר לך כו' דלא מסתבר כו' דתאנה להוצאה ולאכילה. נ"ב לע"ג הלא לא פליגי אלא לענין ביעור ובפרט דאליבא דב"ש קיימינן דלא יליף ביעור מאכילה כדאיתא בפ"ק דביצה הוי אליבייהו שני ענינים נפרדים וא"כ לסברת התוס' אדרבה טפי יש לכלול ביעור והוצאה שניהם בכגרוגרת דלאו איסור אכילה הם ולא נכלול בכותבת דיוה"כ דאיסור אכילה היא:

דף פד ע"ב גמ' על ידי גדולי ישראל. נ"ב בירושלמי פ' כל כתבי הגי' אפי' גדולים ואפי' ישראל ועיין בתשב"ץ ח"א ענין נ"ד ובש"ע או"ח סימן שכ"ח:

ברא"ש פרק יום הכפורים סוף סימן כ' דהא אתקש נ"כ לשירות כו'. נ"ב גם בהגמ"י הביא הירושלמי בלשון זה שהביא רבינו כאן אמנם בירושלמי בשני המקומות שהביא רבינו ליתא שם להך סיומא ולא הוזכר שם היקש זה גם הפוסקים הראשונים והאחרונים לא הזכירו דנ"כ אינו בלילה מכח היקש זה ובפ' בתרא דתענית כ"ז מסיק הש"ס דהיקשא דמקשינן נ"כ לשירות ולנזיר אסמכתא דרבנן ולתרוייהו לקולא מקשינן ממילא כל שאינו מעכב בנזיר אינו מעכב בנ"כ (והא דנ"כ בעמידה היינו מג"ש דכה תברכו מואלה יעמדו לברך בהר גריזים כרבנן דר' נחמיה בסוטה ל"ח פ"א ודלא כר"נ דיליף מהיקש דושרתו כו' וכן משמע מדברי הרמב"ם פי"ד מהל' תפלה דבדיעבד אין עמידה מעכבת בנ"כ והיינו כרבנן דר"נ ולא כדעת ר"י בתוס' שם בסוטה ד"ה הרי דאף בדיעבד פסול ע"ש דזה רק אליבא דר"נ) ואיני כדאי לדבר דבר נגד רבותי' הגה"מ והרא"ש ז"ל אמנם לדעתי נראה כוונת הירושלמי היא לסייע לר"י מליסנא דמתני' ארבע פעמים ביום כו' ובנעילת שערים ביום והיינו כר"י דנעילת שערי היכל הוא דלא כרב דנעילת שערי שמים דהוא לילה:

הגהות וחדושים על מסכת יומא

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א גמרא כלי גללים כו' דלא מקבלי טומאה כצ"ל: שם שנאמר הבירה אשר הכינותי. ק"ק דלא הביא קרא המוקדם שם ברה"פ כי לא לאדם הבירה. ומה שפרש"י אשר הכינותי אשר זמנתי לה מקום. ל"י מדוע לא פירש על הזמנת כסף וזהב ואה"ד כדכתיב שם ברה"פ הכינותי לבית אלהי הזהב כו': שם ופרה לאו בת כפרה היא. והא דאמרי' במו"ק (כח) מה פרה מכפרת וע"ש בתוס'. מ"מ עיקרה לטהרה באה עי' ת"י לקמן (מב): שם ומה כאן פרישה אף להלן פרישה. ק"ל א"כ ליבעי פרישה בעזרה דוקא כמו במלואים דהיתה פתח אה"מ: רש"י ברה"ע כדיליף בהוריות כו'. אבל לא מצאתי שמה: ד"ה לפונה מזרחה. של עזרה היתה. עזרה מאן דכר שמה. והכי הל"ל של הבירה: ע"ב גמרא ואימא צוה צוה דיוה"כ דכתיב ויעש כו'. הן לפי המבואר בש"ך ס"פ א"ת ובויק"ר פכ"א דהכהן ה"ל רשות ליכנס בכל שעה שירצה בסדר הזה ולפ"ז י"ל פ' הכתוב דויעש כו' לא כפרש"י כשהגיע יוה"כ אלא תיכף כשא"ל משה הפרשה וכן שמעתי בשם הגר"א ז"ל. י"ל דכוונת הגמרא דניליף מצוה דהכהן היה טעון ג"כ פרישה בכל עת שהיה רוצה להכנס ולכפר אתא ליוה"כ ומתורץ קושיית התוס'. והא דקאמר הש"ס צוה דיוה"כ ל"ד אלא ר"ל דכתיב גבי יוה"כ והא דקאמר לקמן (ד) וכ"ת יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כו' דלפ"ז הל"ל יומא קמא. י"ל דלא על אהרן לבד קאמר אלא על כל כה"ג: שם ואין דנין צוה מצוה. ק"ק דהא בהאי קרא כתיב ג"כ צוה בראשו אשר צוה ה' את משה: שם אלא דנין כו' מפרישת שבעה ליום א'. ק"ל מנ"ל דהאי פרישה הוא משום יום הח' דפשטיה משמע שהיתה לחנכם בזה לכהונת עולם: [רש"י ד"ה ואימא כפרה דקרבנות. כגון קרבנות יחיד כו'. הא דלא פי' בק"ל כגון שעירי המוספין דכתיב בהן ג"כ לכפר. הוא משום דלא א"ש עלייהו תירוצא דכל יומא איתנהו. אבל מ"מ י"ל כגון פר העה"ד ושעירי ע"ז]: תד"ה ואימא. דהן קאמר ריב"ל מתני תרתי כו' כצ"ל: ד"ה הכ"מ. וקשה דביבמות כו' הכ"מ היכא דליכא דדמי ליה כו' כצ"ל:

דף ג ע"א רש"י ד"ה איל אחד. הוא האמור בפינחס למוספין כצ"ל: ד"ה לאפוקי עצרת. לאותבת שתי הלחם דכתיב והקרבתם כו' כצ"ל: תד"ה פז"ר. פרש"י רגל לעצמו כו'. הוא בסוכה (מח): בא"ד והכי אמר בירושלמי בפ"ב דבכורים כצ"ל וכ"ה בתוס' סוכה (מז) ד"ה לינה: ע"ב גמרא כתוב אחד אומר ועשית לך ארון עץ כו'. עי' תוס' חולין (לב). ולהרש"א לקמן (עב ב) במ"א ולהרי"ף בע"י כאן איסתמיטו דבריהם: שם ע"כ ל"פ אלא בקיחות דעלמא כו' קח לך סמים. קשה מדוע ל"ק קח לך בשמים כו' המוקדם. ונ"ל דלכאורה קשה איך אפשר לומר דהקטורת היתה משל משה הלא בפ' תרומה כתיב דבר אל בנ"י ויקחו לי תרומה וגו' וזאת התרומה וגו' ולקטרת הסמים. וגם בפ' ויקהל כתיב והנשיאים הביאו וגו' ולקטרת הסמים. וע"כ צ"ל דכוונת הש"ס היא על קטרת דחנוכה (עי' רמב"ם בפ"ב מהל' כהמ"ק ה"ח) ולפ"ז א"ש דלא הביא קח לך דשה"מ דלא נעשית רק פעם א' בימי משה (כמ"ש הרמב"ם שם פ"א ה"ה) ובפ' תרומה כתיב שם ג"כ בשמים לשה"מ וכן בויקהל שם גבי נשיאים: שם אילימא תחילה בכה"ג. אע"ג דח' למילואים היה ג"כ בכה"ג וקדים ליוה"כ. מ"מ הקבלות וההולכות היה בו ע"י בניו ע"ש בביאור רנה"ו משא"כ ביוה"כ כל העבודות דחובת היום (עי' מש"כ לקמן י"ב בס"ד) אינו אלא בו. או דר"ל בקרבנות הנהוגים לדורות משא"כ דח' למלואים לא היו אלא לשעה: שם ריב"ל מתני תרתי. עי' מהרש"א. ומה שהביא מתוס' הוא לעיל (ב ב) בד"ה ואימא: שם זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישה. בכ"מ משער נקנור ולפנים נקרא מחנה שכינה (עי' פסחים סח). אבל הכא הכוונה רק על קדשי קדשים דשם עיקר משכן כבודו: תד"ה דרביה. הה"ל אמוראי כו'. בכתובות (נז) מבואר דטוב יותר לומר דפליגי בטעמא דנפשייהו מלומר דפליגי אליבא דחד ע"ש. ולכן דברי התוס' צע"ג:

דף ד ע"א גמרא ואומר כאשר עשה כו' אלו מעשה פרה. התוס' לעיל בד"ה דרבי' ל"ג לג"ת אחרונות: רש"י ד"ה מכל חטאות. ואני שמעתי א"פ של משה לא כלה. משמע דר"ל וא"כ הוה תמיד שתים אותה של משה וזאת שמשתמשו בה ועלייהו כוון התנא באמרו מכל חטאות. וקשה חדא דלישנא דכל אינו נופל על פחות מג'. עי' מש"כ בזה בב"ר פע"ה אות ה' במ"ת. שנית דכבר הוכיח התוי"ע בפ"ג מ"א דהכוונה היא על ז' פרות: ד"ה דהואי נמי הזאה. וכתיב ז"י ימלא את ידכם כצ"ל: ד"ה דתני ר"ח. לקמי' במתניתין מייתי לה. לקמי' היא ברייתא סתמא ולא נזכר ר"ח. אולם במ"ר מצינו כ"פ כשמביא ברייתא מתו"כ קאמר תני ר"ח עי' ויק"ר פ"א וברד"ל שם אות כ"ב. והאי ברייתא כיון דדורשת קראי דויקרא היא מתו"כ אף דלא נמצאה בתו"כ שלפנינו עי' רש"י סנהדרין (ר"ד פו): ד"ה כה"ג קמא. שלא נאמר אלא אהרן. אע"ג דכל הפרשה נאמרה בו ועכ"ז נוהגת לדורות מדכתיב בסה"פ והיתה זאת לכם לחוקת עולם וכתיב וכפר הכהן וגו' לכהן תחת אביו. מ"מ ה"א דכ"ז אינו אלא בעבודות המכפרות והנעשות בו ביום כדכתיב שם לכפר וגו' אחת בשנה ועי' לקמן (ס) פלוגתת ר"י ור"ל ובסוגיא שם: ד"ה זה מעשה. לקבל הלוחות. וכ"כ עוד לקמן. אבל לשון הגמרא לקמן לקבולי שאר תורה ושניהם אמת: תד"ה תניא. וי"ל כיון כו'. ויקרא אל משה משה וכ"י עומדין כו' משמיה דר"י רביה כו' כצ"ל: ע"ב גמ' מ"ד בשבעה בז' נתנה ובז' עלה דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי. זו היא הגי' שהתיישב בה המהרש"א. ולי גם זו קשה דלר"ע האי ויקרא אל משה ביום הז' הוא לקבל עה"ד. ולריה"ג הוא שביעי לפרישה. וי"ל דלעולם כר"ע דויקרא היינו לקבולי עה"ד אולם מקראי דבתריה משמע דבו ביום עלה ג"כ לקבולי הלוחות עי' בפרש"י. ועי' בתענית בפרש"י. שם דבר"י תנא כו' אף כאן שביל. נראה דהוא בא ג"כ לתרוצי הרומיא דלעולם לא יוכל לבוא דרך הענן אלא דעשה לו הקב"ה שביל: שם ויקרא אל משה וידבר למה הקדים כו'. נ"ל דזהו סיומא דתנא דבר"י וא"ש בזה מאי דקאמר מסייעא ליה לר"ח: רש"י ד"ה ויכסהו. ולמחר כו' לך אל העם וקדשתם. ל"ד לפרש כפי האמור בשבת (ר"ד פז) דמצות הגבלה נאמרה קודם. ע"ש ובפירושו. ומש"כ עוד ולמחר רד כו'. אינו מדוייק כלל דזה נאמר לו ביום ת"ת גופיה וכדפי' שם בנימוקיו והוא מהמכילתא: ד"ה שהוא בכל יאמר. לא אמור הדברים כו'. נ"ל דכוון על הא דפסחים (ר"ד מב) לאמר לא נאמר בדברים ב"ר אמרי לאו אמור ע"ש ובתוספות ונצרך כאן להגה"ה קצת:

דף ה ע"א גמרא נתרבה שבעה ונמשח יום א' כו' מנין כו'. וה"ה נמשח יום אחד ונתרבה יום אחד אלא כיון דאשמעינן יום אחד בכל אחד לבד לא חש עוד לאשמעינן יום א' בשניהם יחד וכה"ג כתבו התוס' בריש מגילה ד"ה שמחמן. והנה ברבוי לבד בלא משיחה כלל דמהני כתב הת"י דבהוריות פרק בתרא יליף מקרא. ולא נמצא שם רק על הדינים המבוארים בפרשת והכהן הגדול דריש אמור. אבל איתא בתו"כ שמביא לקמן (יב) ע"ש: רש"י ד"ה ריבוי שבעה. שימשו (כצ"ל) כ"ג שבעה כו' בשעת עבודה. ל"י היכא כתיבא במלואים ששמשו הלא משמעות הפרשיות דצוה ועשיה דמשה לבדו שמש בהם וכן לעיל (ג ב) בתירוצא דרבינא בלישנא בתרא ובפירושו מוכח להדיא דלא שמשו בהם. ועי' ברמב"ם ובהשגות פ"ד מהל' כהמ"ק הי"ג ולקמן (יב) בסוגיא דבמה מתחנכין ובתוס' שם: ד"ה כל הכתוב בסופו. ומשיחה נמי כ"ז מדאיתקש כו'. ולקמן משמע דלא נצרך היקש רק לדורות אבל לא לשה"מ. ונראה משום דכתיב בהם בצואה ולקחת את שה"מ ויצקת כו' ובסה"פ כתיב ועשית לאהרן ולבניו ככה וגו' שבעת ימים וגו' וכפירושו שם: תד"ה סמיכה. ובחטאת כתיב והכה"ד תשפוך כו' כצ"ל והוא בפ' צוה דמלואים וכ"ה הגי' בד"י וכ"כ להדיא במהרש"א וגם בו נפל ט"ס. וכן מש"כ לקמן בסמוך דאפי' ד' מתנות שבחטאת ל"ת כו' דכתיב ונתת על קרנות כו' כוונתם על ונתת כו' דכתיב שם בצואה והמעיין השתבש כאן: בא"ד והכי אמרינן בפ' א"מ כו' ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה נתקו כו' כצ"ל: בסה"ד וגבי מלואים נמי כו' והיה לאהרן ולבניו כו'. צ"ע דהאי קרא לדורות כתיב. ונראה לי דטעות ספר הוא וצ"ל והיה לך למנה ונדרוש מהתם והיה לך מ"מ: ד"ה איתקש. תימה כו' דמשני מדאיצטריך כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אלא כיצד מלבישן לע"ל. מוכח דאז יהיה נצרך מחדש לקדש ולחנך את אהרן ובניו וצ"ע בזה: רש"י ד"ה דלא כתיב. שיתן אל החשן או"ת כשילבישן כצ"ל: ד"ה פתח פתח בסופו. וכן בעשיה ואת כה"ע הקהל כו' ותקהל העדה כו' בשלו את הבשר כו' כ"כ דצ"ל. והנה בעשיה י"ל דפתח א"מ דותקהל יתירה אבל בצואה ל"י איזו יתירה. ותיבת יתירה שבפתח דבור היא מהגהת הרש"א ואולי יתירה היא: ד"ה מ"ל. ואכלוה מצות אצל המזבח וגו' כי כן צויתי כצ"ל: ד"ה כאשר צוה. שלא נאמר לו כו' שהיו קדשי שעה כצ"ל: ד"ה אביי. ומכנסיים לא הוצרך כו' שהרי הן קודמין לכל. איני מבין וכי מפני שהן קודמין לא נוכל לומר שהלבישן בב"א היינו מתחילה לאהרן והיכף גם לבניו ואח"כ לאהרן שאר בגדיו. ופי' התוס' נכון. ולפמש"כ הרמב"ן בפ' תצוה דהמכנסיים המה בעצמם הלבישום א"ש שפי: תד"ה להביא. מפיק מיתה למחוסר בגדים כו' כצ"ל: בסה"ד אלא שלא מצאך (כצ"ל) בעל הפול. פי' כמו אין פולין (שבת יב) איש הר הבית הממונה ובודק (תוס' סנהדרין פ"ג):

דף ו ע"א [גמרא טומאתן בהדיא כתיב בהו האי טומאת ז' כו'. ק"ל דלמאי אתי לאשמעינן דל"ת שיפלה לרגלה כדמצריך בר"פ בנות כותים קרא למעוטי זה. ועמש"כ בחגיגה (כב ב) בס"ד]: רש"י ד"ה לא צריכא. ואח"כ הלבישם את בניו מכניס כתונת ומצנפת כו'. בקרא •תיב מצנפת דבניו אחר האבנטים: בא"ד וילבש אותו את המעיל וגו' ואח"כ ויקרב כו' כצ"ל: ד"ה כמאן כר"ע. כשם שגזרו שמטמאה עשרות מעל"ע כו' כצ"ל: ומה שהקשה המהרש"א אמאי לא תני שמא תמצא ודאי נדה. כבר קדמוהו בזה התוס' בנדה (טו) ד"ה א"ר ות"י כאן: ד"ה אלא באחר אחר. כדקתני ואח"כ מטמאה מעל"ע כצ"ל: תד"ה אמר. וי"ל כו' לאוקמי קרא דואת האבנט שם כו' כצ"ל: בא"ד כיון דשאר כו' אפוד וחושן. כן הגיה הגרי"פ וכבר קדמו בזה הכ"מ בפ"ח מהל' כהמ"ק ה"ב: בא"ד דכתיב בואתה תצוה ואבנט תעשה כו' כצ"ל: ע"ב גמ' דתני ר"ח הזב כו' והמצורעת. עמש"כ בפסחים (סג) בס"ד: שם אמר רב תחליפא אבוה דר"ה (בר תחליפא). כזה איתא בכריתות (כ"ה ב) ומחקם הרש"ק. אבל עי' בחולין (לח) וברש"י שם ד"ה אבוה דבר אבוכרם ונראה שלחנם מחקם: תד"ה סיפא. ומעיקרא פריך ליה מברייתא. עי' מהרש"א לקמן בדבור הסמוך [ועמש"כ בנדרים (כו)]: ד"ה אלא. כדתנן בריש מס' אהלות ד' טמאים במת כלים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאים טומאת ז' כו' כצ"ל: ד"ה אמר. מ"מ כיון דלאו כ"י מייתו חד פסק כו' וכ"מ לקמן בסמוך דאילו ש"א כו'. עי' תשו' ש"א סי' ל"ח שהאריך בדבריהם:

דף ז ע"א גמרא אר"נ מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה. קשה דהא ביוה"כ איכא נמי שעיר המוספין דנאכל בערב כדתנן בפ' שתי הלחם ועמש"כ לקמן (יב) ותמצא ישוב לזה: שם היה מקריב מנחת פרים כו' מאי לאו פרים כו' דחג ועי' פרש"י. וק"ל הא דקיימא לן תמורה (רפ"ב) מנחתם ונסכיהם אפי' בלילה ואפי' אחר עשרה ימים וא"כ אין להם זמן קבוע וע"ש. וכן יקשה דביוה"כ נמי איכא מנחות נסכים ועי' ר"ה (ל ב) תד"ה ונתקלקלו ובמש"כ לקמן (לא ב) בס"ד. ועי' לקמן בס"פ טרף בקלפי בסוגיא דתמיד תחלתו דוחה ובתוס' שם: רש"י ד"ה כל טומאת מת כו'. שייך לעיל על הא דאר"ת ז"א טומאת המת הותרה היא בצבור: ד"ה בין בצבור. ומה בין יחיד לצבור כו'. הא דל"ק דכ"מ בלכתחלה היכא דליכא אחר דבצבור שרו וביחיד משמע לכאורה דאינו אלא בדיעבד. דז"א כדמוכח מהא דמוקי לעיל דהיה מקריב מנחת פרים כו' בפר עבודת כוכבים אף דדינו כקרבן יחיד כמש"כ התוס' שם וקתני דאם אין שם אלא היא א"ל הוי פקח ושתוק. אבל יש כ"מ ג"כ בטומאת עולין היכא דנשבר הציץ: ע"ב תד"ה הא. ומשני א"ק עון עון שהיה בו כו' כצ"ל: בא"ד ואומר ריצב"א כו' דא"ת עליו משום פיגול כו' כצ"ל: ד"ה מכלל. וי"ל דה"ק ר"ש כו' דאם נטמא הקרבן בידו כו'. הגרע"א בחדושיו תמה דבאיזה קרבן משכחת לה ע"ש. ולענ"ד מ"ל בקטורת דלפני ולפנים עי' זבחים (מו ב) ושם (לד) בתד"ה ואפילו:

דף ח ע"א גמרא ראוי למנות מגלה כו' לאפוקי נשבר הציץ. וכ"ג ביוה"כ אף דג"כ אינו ראוי למנות מ"מ אין המסכון מלך הציץ. וגם ראוי הוא לכהן הנשאל באו"ת כדלקמן בס"פ בא לו: שם וכ"ת סג"ה כו' לא לעולם לא מקים כו'. וה"ה דהמ"ל דלא ס"ל טבילה בזמנה מצוה וכת"ק דר' יוסי דהכי שהיה שם כו': תד"ה אי. אבל בחטאת כו' ואמר היתר הוא בצבור כו' כצ"ל: ד"ה דכ"ע. וכ"ת פסק כו' המפלת דסברי טבילה כו' א"כ מצינו למימר כו' כצ"ל: ע"ב גמ' וכי לשכת פרהדרין כו' (דמשמע שהיו יושבין בה פקידי המלך) והלא לשכת בלווטי היתה (ע"ש הכ"ג שישבו בה הנקראים בלווטים) אלא כו' ומחליפין אותה (ר"ל הכהונה גדולה) כפרהדרין לפיכך נקראים הכ"ג פרהדרין ושפיר נקראת הלשכה ג"כ ע"ש זה כנל"פ: רש"י ד"ה הנחתומין. ומתוך שהוא רגיל כו'. לקמן בגמרא אמרינן מתוך שפרהדרין כו': בסה"ד או לפדות. ר"ל ולהעלות הדמים והגה"ה שבגליון לא נצרך: תד"ה דאי. ואפילו אם תמצא לומר שהיתה פתוחה לחול כו'. ק"ל דלקמן (ר"ד יא) משמע דדרך שער נקנור נכנסים לה וא"כ ע"כ פתוחה לקדש: בא"ד י"ל כגון שבנויה בחול כו' כ"ל דנ"ל:

דף ט ע"א רש"י ד"ה נפרשו. הואיל דלא פסדי כו'. לכאורה אפי' יפסידו מקשה דליפרשו וליסקו משום ספק איסורא כמו ת"מ שצריכין להפריש ולתת לכהן: תד"ה תנן. ואמר היא הדא היא הדא ומשני כו' כצ"ל: ד"ה מע"ל. י"ל כיון דדבר מועט הוא כו'. ורש"י פי' בסוטה טעם אחר ועמש"כ שם בס"ד: ד"ה ולא. ועי' כ"ג היו עם יהוצדק כצ"ל: בא"ד לפי שהריה גלה בגלות יכניה כו' ויהוצדק שגלה בגלות צדקי' כו'. עמש"כ ע"ד בס"ד בת"ר נשא פ"י אות כ"א במ"ק: שם בהגהת הגרי"פ צ"ל ועיין תוס' זבחים ק"א ב כו': ע"ב גמ' ואמר לו כי עתה תתן כו' בכ"מ שיש קרי וכתיב מביא הש"ס נוסח הקרי וכאן הקרי לא באל"ף וע"ש במ"ש: שם וברגליהן תעכסנה וכן לקמן. ובמקרא שלפנינו כתיב וברגליהם במ"ם: שם כי היא היתה בשמי ותניא זעק והילל בן אדם וגו' יכול לכל כו' כצ"ל: שם א"ל בירה תוכיה. עי' לעיל ריש מכלתין: שם אתת רבב"ח יהב ליה ידא. עי' רש"י קדושין ל"ג סע"א: [שם אר"פ שדי גברא ביניינו. כזה אמר ג"כ בבילה כ"ח]: רש"י ד"ה שני ריעים. בהיכל הס"ד. ומה"ד נרה לשון ריעות כו' כצ"ל. ונ"ל שדורש ג"כ מהשי"ן והתי"ו שבמלת מהשתרע שתי והוא שאומר שני ריעים: ד"ה אמר עולא שקמגור. עי' הגהת הב"ח ועי' ישעיה (נא ח):

דף י ע"א גמרא מדי כמשמעו יון זו מקדוניא כצ"ל וכ"ה בע"י ובב"ר וכן הגיה הב"ח: שם כלנה זה נופר ניפר. נ"ל לפי שבתחום קן נפריא היו קורין לכלה ניפר ר"ה (כו) ובתיבת כלנה יש אותיות כלה והנ' מורה על נופר: שם לחובות עיר זו פרת דמישן כצ"ל: שם מ"מ דהאי לעיל הלאן פרש הוא דכתיב והאיל כו'. עמש"כ בחדושי לס' נת"ע אות י"א: רש"י ד"ה סקיסתן. וכחוקה פנימית מן היקף חיצונה כו' כצ"ל ומלת חוץ למחוק וכן ליתא בע"י: תד"ה וכ"ת. י"ל דלמאי דס"ד השתא כו' מהאי טעמא. עי' ת"י: ע"ב גמרא [דלמאי אתי לאפרושי מן החיוב עה"פ. עי' ת"י קושיא עצומה ותירוצם מגומגם. ולענ"ד לתרץ ע"פ התוס' דמנחות (ס"ז ב) ד"ה כדי שכ' אבל היכא שהכניסה במוץ שלה ומירחה בבית שוב אינו יכול לבוא לידי חיוב עוד. דמשמע דאפי' הוציאה אח"כ וחזר והכניסה לבית שוב לא מהני ראיית פני הבית וכ"מ יותר בתשו' ש"א סי' ל"ז. ולכן אם יכניסנה במוץ לסוכה יטעה לומר דאף אם יחזיר ויכניסה אחר המירוח לבית פטורה מדאורייתא ויפריש ממנה על אותה שהכניס במוץ לבית מחמת שהיא באמת פטורה מה"ת וה"ל מה"ת עה"פ. ואיפכא תהוי מה"פ עה"ח]: שם ולשכה טעמא לחוד כו' ורי"ם דירה בע"כ לש"ד. ק"ל מדוע ל"ק טעמא דר"י משום דקודש הם וכדממעטינן לקמן (יא ב) הר הבית והלשכות כו' מטעם זה. ולמסקנא לקמן (יב) פוטר ר"י אף בהכ"נ של כפרים מן המזוזה לפי מאי דמדמי הש"ס מזוזה לנגעים וא"כ כש"כ הלשכות השייכים לכל ישראל. ואולי י"ל דזה דומה לבהכ"נ שיש בו דירה לחזן דחייב לכ"ע ועמש"כ לקמן. ועי' בת"י אבל דבריהם מגומגמין: תד"ה רבנן הב'. למיפרך מליסנא דברייתא. לכאורה נראה להגיה דמתני' וכן לקמן: בא"ד א"כ לעיל נמי בלשכת פרהדרין כצ"ל: בא"ד (בדף הסמוך) וכן לענין מעשר כו' בשאר ימה"ש ולא תיקשי כו' כצ"ל:

דף יא ע"א גמרא שערי מדינות. עי' פרש"י. וקשה דה"ל למיתני עיירות קודם למדינות כמובן. ולענ"ד לפרש מדינות דהכא עיירות המוקפות חומה. ועיירות היינו בלי חומה. וכמו בריש מגילה מדינה ומדינה לחלק כו' ע"ש והשתא הדבר נכון מאד. ואף שברוב מקומות שם מדינה הונח על מחוז כולל עיירות רבות (פראווינ"ץ) לפעמים שמשו בו לשם כרך פרטי. וזה לשון הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ „ושמא יחשוב החושב שענין קריאת שם הסדר טהרות וקרא שם מסכת ממנו טהרות שהיא תפיסה על המחבר. ואנו אומרים שאינו תפיסה אצל חכמי הגיון שהם קוראים המין הפרטי בשם המין הכולל אותו: בת"י הרבה לגמגם על חיוב שערים הללו במזוזה ע"ש. ולפמש"כ בעלי הכללים דהיכא דקאמר משום שנאמר לא הוי רק אסמכתא א"ש בפשיטות דבאמת אין חיובן אלא מדרבנן וכמו בית שער עי' תוס' לקמן ד"ה יכול: שם אמר ליה הנהו חזוק כו' כצ"ל: שם ואסקרא דכובי גופה כו'. כ"ה גי' הת"י וכ"כ תפרש"י: רש"י ד"ה כל השערים. שערי עזרה כצ"ל ותיבת מזרח למחוק: ד"ה אבולי דמחוזא. והיה רובן ישראל. ל"י להולמו דמתנ"כ אי ס"ל דשותפות נכרי פוטר אפי' מיעוט נמי ואי אינו פוטר אפי' מיעוט ישראל נמי חייב עי' ביו"ד ר"ס רפ"ו בב"י בבד"ה ובד"מ: ד"ה באדרבין. שם האים וכו'. לפי' זה לא יתיישב שפיר מלת אחד שאחריו: ד"ה ושהגשים נאותות בכן. כלומר כו' ובית הטנים שהגשים כו' כצ"ל: ע"ב גמ' ושער המדי. הוא שער העשוי ככיפה כפרש"י וכדמוכח לקמן. וקרוב בעיני דצ"ל הטדי (וטעות המעתיקים בין ט' למ' רגיל מאד שקרובים בתמונתם בכתב אשורי) כי כן נקרא שער א' משערי הר הבית במדות פ"א מ"ג ושם פ"ב מ"ג איתא דהוא עשוי שתי אבנים מוטות זו עג"ז וכפי' הרמב"ם שם. ואולי שער העשוי ככיפה נקרא בא' הלשונות טדי. והתוי"ע הביא שם בשם הערוך שגורס טרי ופירושו מובא. והתוי"ע כ"ע שלא הבין ול"נ לפרש שהוא מלשון לעז וכמש"כ הרע"ב ברפי"ב דנגעים שלם בל"ר טרי והוא ע"ש דתמונתו כדמות משולש לפי' הרמב"ם הנ"ל: שם א"ק למען ירבו ימיכם כו' הני בעי חיי כו'. בגה"ש הניח בצ"ע דמה"ע ליכא לרבויי שותפים ע"ש. ול"נ דהמה תרצו מגופיה דקרא מדכתיב ימיכם בניכם ל"כ וכדאיתא בחולין (קלה ב) ע"ש: שם א"ק בבית ארץ אחוזתכם. נ"ל דר"ל מדכתיב בית בלא שום כינוי משמע בית מ"מ. וארץ אחוזתכם פי' א"י שנתנה להם לאחוזה: שם ול"ק הא דאית בה בית דירה כו'. ולמסקנא אפי' דכפרים נמי דוקא באית בה ב"ד. וקשה במאי

צריפא

בדיפא בית השותפין דחייב מבהכ"נ דכפרים . וצ"ל משום דשותפין דרכן לדור בו אחד אחד זה שנה או שנתיים ואח"כ הב' . ולהכי אין להם חזקה וצ"ע (ב"ב מ"ב במשנה וע"ש בפי' רשב"ם ובגמרא) ולכן נקרא מיוחד לכ"א בזמן שדר בו משא"כ בהכ"נ כולן מתפללין בה כאחד . (ובזה אולי יתיישבו פסקי הרמב"ם מתמיהת הר"ן בנדרים (מח) בד"ה ולא דברו ע"ש) אבל אם יש בה ב"ד לחזן א"כ היא מיוחדת לדירה רק לו לבדו . וצ"ל דלזה תכוון המשנה בבילה (לז) כלים המיוחדים לאחד מן האחים שבבית הרי אלו כרגליו דר"ל אף דעדיין לא חלקו וכולם שייכים בהם רק דבאותה שבת או יו"ט מיוחדים לאחד מהם להשתמש ואח"כ ישתמשו האחר כ"א יומו דאל"כ תקשה פשיטא : תד"ה שאין. גבי אביי ורבין דהוו אזלי כו' א"ל רבין לאביי ליטול כו' כצ"ל :

דף יב ע"א גמרא פשיטא כו' באבנט כו' ורפ"א עבודתו מחנכתו כו' . ק"ל דהא לעיל (ה) מוכח דרבוי יום אחד מעכב בדיעבד ע"ש היטב ובפרש"י . ואולי משום דכתיב אשר ימשח אותו ואשר ימלא א"י לשון עתיד משמע דשני אם ימשח או ימלא א"י את"כ . והכא לא בעי הש"ס אלא משום היכרא וכדמשמע מפרש"י . שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בתו"כ פ' אחרי בפסוק וכפר הכהן אשר ימשח אותו „אין לי אלא משוח בשה"מ מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא א"י" (והוא כעין דדרשינן בהוריות (יב ב) ומלא את ידו כו' זהו מרובה בגדים ע"ש) מנין לרבות כהן אחר המתמנה ת"ל וכפר הכהן . אתנס לשטת הרמב"ם שרמזתי לעיל (שם) דריבוי היינו שילבש ח' בגדים ופושטן מיד בלתי שום עבודה קשה מאי פריך הכא . וגם לשיטת רש"י (שם) דריבוי היינו שישמש בהם איזו עבודה מ"מ יקשה דלהיכרא תסגי בלבישתם אף בלתי עבודה דהדיוט ודאי אסור ללובשם אי משום מעילה ואי משום כלאים . אבל כה"ג מותר וליכא משום מעילה כדמסקינן לקמן בר"פ בא לו . וגם משום כלאים ליכא ביה לדעת הראב"ד בסוף הל' כלאים ובפ"ח מהל' כהמ"ק הי"ב . ואולי דבלבישה לחודה אכתי אין היכרא לכה"ג דגם הנשאל באו"ת לובשן כדאיתא לקמן (עג) ע"ש : רש"י ד"ה פשיטא . ויהיה מחונך לכ"ג קודם שיגיע עבודת יוה"כ . ל"י מדוע לא פירש שגם לאותה עבודה עצמה שעובד בח' בגדים הוא מחונך לכ"ג . דע"כ כצ"ל למאי דקאמר באבנט או עבודתו מחנכתו (ועמש"כ בסמוך) . ועוד קשה שהרי כל עבודות דאותו יום אפילו התמיד הוא דוקא בכ"ג כדמוכח בכולה מכלתין . ועי' במלחמות . ובאמת ל"י מנ"ל דקרבנות שאינן מחובות היום הוא דוקא בכ"ג דקרא דוכפר הכהן אשר ימשח אותו כו' אינו כתוב אלא בקרבנות דחובת היום . וכמו ולהן דכתיב במקום קדוש ואפ"ה טבילה ראשונה שאינה בשביל יוה"כ היתה בחול . שוב ראיתי בכ"מ פ"א מהל' עבודת יוה"כ ה"ב בשם הריטב"א דמדאורייתא אין חובה בכ"ג אלא עבודת היום אבל התמידין ושאר העבודות הנהוגות בכ"י כשירות בכהן הדיוט ע"ש ומשמע דאפי' לכתחלה . וכ"ת לי מדברי התוס' בחולין (כט ב) ד"ה א"כ ע"ש . וצ"ל ראיה לדבריהם מלקמן (ע ב) „דלמא חולצא חלים כה"ג ופרש"י ולא מצי למיעבד עבודת היום והוא עיקר הכפרה" הרי דאף במוספי היום לא חיישינן כ"כ לכ"ג ובזה מיושב קושייתי לעיל (ז) ואתא לי שפיר הא דאמרי' בזבחים (יט ב) א"ה דלפרא נמי ע"ש . דלכאורה תמוה דהא בהאי קרא לא כתיבא אלא רחיצה דקודש בגדי לבן אבל רחיצה דלפרא שהיא קודש בגדי זהב לעבודת התמיד לא נזכרה שם אבל לשיטה זו דעבודת התמיד לא הוטלה על הכ"ג מה"ת א"כ הוי רחיצה זו דבקרא ראשונה לו . ולפ"ז נ"ל דהא דתנן לקמן (לא ב) ומירק אחר שחיטה ע"י דדוקא גבי תמיד תני כן משום דמה"ת אפי' כל השחיטה כשרה בכהן הדיוט אבל שחיטת פרו דדוקא בכ"ג למ"ד דבזר פסולה לקמן (מב) גזרו חכמים במירוקו אטו עיקר שחיטתו ואפילו למ"ד שם דכשרה בזר גזרו אטו קבלה ושארי עבודותיו ודלא כהתוי"ט בפ"ד מ"ג . וגם נראה דלא נתנס נקיט התנא שם קריצה תלף שחיטה שבכ"מ אלא דלשון קריצה הונח על חיתוך הרוב לא כולו (את"ג מצאתי כן להת"י שם ד"ה ליפנא דקטלא) דומיא דקרן מלפון בא שמביא הש"ס שם דפשוט דלא נהרגו כולם . ובפרו נקיט התנא שחטו דר"ל כהתם שחיטה דהיא בכולה . וניחא נמי הא דתנן שם קרצו כו' ונכנס להקטיר קטורת ש"ש ולהטיב את"כ והיינו הטבת שתי נרות וכרבנן דא"ש עי' לקמן (טו) ומדוע שייר הטבת חמש נרות ודישון מזבח הפנימי אלא כיון דמה"ת כשר בכהן הדיוט לא הטילו עליו את כ"ז משום חולשיה ובכדי שלא יבוטלו הד' פייסות שהיו בכל יום עי' במלחמות . ועמש"כ שם על הא דהשמיט שם התנא מנחת נסכים דתמיד . אולם קצת עומד לנגדי הסוגיא דלקמן (לב) שכל הפרשה נאמרה עפ"ם חוץ כו' גמירי ופי' רש"י הלל"ת חמש טבילות כו' אמר רבי כו' הא למדת כו' מעבודה לעבודה כו' ושם (ע"ב) אשכחן מבגדי זהב כו' . אבל בלא"ה הך דגמירי חמש טבילות כו' ל"ד דהא רש"י פירש שם בד"ה מה קודש דטבילה ראשונה לאו דאורייתא היא . איברא דפרש"י אינו מוכרח די"ל דלעולם מה"ת היא לכ"ע כמש"כ התי"י (לא) ד"ה חמש טבילות ע"ש ואפ"ה לא בעי מקום קדוש מטעם של' התי"י שם או כמש"כ התוס' (ל) בסד"ה ומה והכמ"ל יותר : ד"ה אמר אביי . במזלג של ברזל . הן בפרשת תרומה כתיב ומזלגותיו כו' תעשה נחושת . ואולי דבבית עולמים לא נהגה מצוה זו ותדע דהרי מחתות כתיבי ג"כ התם ונעשו בב"ע לשל כסף וזהב כדתנן בתמיד פ"ה מ"ה ולקמן (מג ב) וכן הכיור היה נחושת וביוה"כ היה מקדש כ"ג מן הקיתון של זהב וכל"י לעולם היה מקדש כ"ג מן הקיתון של זהב . אולם הא תנן בפ"ג דמדות מ"ד לא היו קדין אותו בכפים של ברזל שמא יגע ויפסול . והרמב"ן ס"פ יתרו כ' וכן בב"ע לא נעשה בו כלי ברזל מלבד הסכינים ע"ש . ודברי רש"י צריכין תלמוד . וכן בפיה"ת בפרשת תרומה בפסוק ועשית קערותיו כו' והיה עשוי לו דפוס בברזל כו' ותימה מנ"ל הא . דהרי אפייתן בפנים לכ"ע (בפ' שתי הלחם) . והרמב"ם בפ"ה מהל' תומ"ם ה"ח כתב וג' דפוסין של זהב היו להם וכן בקרא דועשית קערותיו גופיה מסיים זהב טהור . וכן בתחילת הסדר לא חשב ברזל בנדבתן . ובמדרש בסוף הסדר אמר טעם מה שלא נאמר ברזל במשכן ובמקדש : תד"ה ירושלים בסופו כדכתיב הכל בכתב. הוא בד"ה (א כח) : ע"ב גמרא ל"ג אלא באבנטו של כהן הדיוט כו' ובין ביוה"כ . לכאורה מזה סתירה לדעת המאור שביוה"כ לא היה שום עבודה בכהן הדיוט וסייעתא לבעלי הקרובות ועי' ת"י : שם ר"א שתי תשובות בדבר כו' . עי' בק"א דמ"א סי' כ"ע מה שהביא בזה בשם מ"א והפלאה . ולכאורה נעלם מכ"ת הסוגיא דלקמן (כב ב . כד) דשם תמצא טעם מ"ש דכ"כ הני תרתי. ומדוע נדי רבי וכ"ד מדרבת ר' יהודה : רש"י ד"ה עבודתו מחנכתו . וזה עובדה כצ"ל : ד"ה את השקים . אבל תה"ד שאינה אלא מלא מחתה כו' . לקמן (כד) מסקינן דסגי במלא הקומץ וכן הביא בעצמו לקמן (ר"ד כ) ועי' תמ"כ בפסחים (כו) . תד"ה כה"ג בסופו . פר ושעיר כו' משלי או משל כ"ג . השעירים היו משל צבור כמפורש בקרא להדיא (ועיין לעיל ג ב) . ונראה להגיה ואיל תחת ושעיר וכ"מ בקה"ע :

דף יג ע"א [גמרא אי מגרש לה הדרא קושיין לדוכתה . נל"פ דר"ל אף דבזה הוא תקנתא מעליא טפי כיון דכבר היתה אשתו . מ"מ עתה דגירשה לאו ביתו היא . ויש לכוין לזה גם פרש"י] : רש"י ד"ה כל ימי חיי פלוני . שאינו אלא חשש שמא כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אי חזי לה דקא בעיא למימת קדיש כו' . עי' ת"י . וק"ל דהכתי איכא למיחש דילמא מייתא ראשונה בפלגא דעבודה . מאי אמרת כיון דלמיתה דתרי ל"ח א"כ חברתה לא תמות והא זאת מגורשת למפרע . הא לא יקויים התנאי רק לאחר מיתתה וזה לא מהני . ויש לחלק שתנאי שהוא בשב ואל תעשה מהני הקיום אף לאחר מיתה משא"כ תנאי שהוא בקום ועשה לא מהני אלא בקיומו מחיים . עוד י"ל דבשעה שאהא נוטה למות רגע קודם מיתה כבר אנו יודעין שחברתה לא תמות והוה כאילו אז נתקיים התנאי בעודה בחיים . וסברא זו מצאתי להשעה"מ בפ"ח מהל' גירושין ה"א לדחות בה ראיית ס' מכתב מאליהו למש"כ הרמב"ם אפילו מת הבעל קודם שיתקיים התנאי מגמת מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח ה"ז גט ע"ש . אבל לפי ב' תירוצים הללו לא הוה מקשה הת"י מידי מהא דמעכשיו כו' . אך חילוק הת"י מוכרח מהא דגיטין (עד) ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת כו' רשב"ג אומר נותנה לאביו כו' וגם הת"ק ל"פ אלא משום דסבר לי ולא ליורשי . אלמא דמהני קיום התנאי לאחר מותו . ומזה ג"כ ראיה ברורה לדעת הרמב"ם הנזכר . ותימה על פל מעה"מ שלא הזכירה . ועמש"כ בחדושי להרמב"ם בפ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ו . אולם חילוק הת"י בין מת הוא למתה היא בערם קיום התנאי בעיני דוחק גדול . וגם לא ראיתי להפוסקים שחילקו בזה. ולעד"נ אחר שהוכיח הש"ס בתשו' ל"ג דסוגיא זו מותרת למצוה תקנה אליבא דאיו לכ"י דס"ל אין ברירה כ"ש וא"כ ע"מ שאכנס לבהכ"נ לא הוי מגורשת למפרע למ"ד א"ב וזה דלא כדבריו ז"ל שם דה"כ מפרש"י בפרק כל הגט דזה הוה כאמר תנאי בעלמא דכ"ע מודו . דהא רש"י כתב שם לחלק מטעם דבדעתו לקיים התנאי בודאי . והכא אין דעתו לקיימו רק אם תמות בפלגא דעבודה. ולכן לא מהני קיום התנאי לבווי גיטא למפרע אלא מקיום התנאי ואילך . ולהכי קאמר הש"ס קדיש כו' (פי' קודם שיתחיל בעבודה) ומשוי לגיטא כו' למפרע (פי' טרם שתמות וטרם שיתחיל בעבודה) ונכון בס"ד : שם ואת אמרת מייתינן ליה מתוך ביתו כצ"ל : רש"י ד"ה מקריב אונן . א"צ כו' כלל מלהיות כו' כצ"ל : ד"ה להביאו . מטה הוא שיביאוהו למקדש כו' . נ"ל דלפ"ז אזיל רש"י לשיטתו בסנהדרין ר"פ כה"ג דמפרש מן המקדש ל"י כפשטיה . ות"ק דהכא כר"מ שם דדריש מקדושתו . ולכן מה שפרש"י כדי לפקח נפשו אינו מן הצורך אלא משום דלמא מקרי ואתי ונגע כדמפרש הש"ס התם : תד"ה ודלמא . נ"ל דל"ג ולא טיילא היא כו' כצ"ל : ד"ה שאינו . ול"ג דלמא אתי למיכל דאנינות לילה דרבנן כו' כצ"ל : בא"ד והא דמסיק כה"י אבל לילה לא היינו דיום קבורה . משמע דיום קבורה הוה מה"ת עי' מהרש"א . וצ"ע דזה לא מצינו לשום תנא שם :

דף יד ע"א רש"י ד"ה גזירה . אבל באנינות הלילה כו' אינה מד"ת כו' . משמע אפי' דיום המיתה . וצ"ע דבזבחים (צט ב ק ב) שמעינן לר"י דהוה מה"ת וכמש"כ התוס' : במשנה ומטיב את"כ . ק"ק מדוע לא ירגיל א"ע ג"כ בהדלקתן לערב . ואולי דהה"כ וזה בכלל נתי בליטנא דהטבה וגדולה מזו עי' לקמן פ"ז מ"ד בהרע"ב ובתוס' שם . ועוד נ"ל דלפי' הרע"ב בספ"ג דתמיד לאחר שמת שמעון הצדיק כשבא להיטיב הב' נרות (דבהם איירי מתני' כדלקמן בגמרא) היה ג"כ נותן שמן חדש ופתילה חדשה ומדליק לנר מערבי ונמצא מתרגל בזה ג"כ בהדלקה . ולפ"ז לא נלפכך שוב למש"כ התוס' לקמן (ע"ב) בסד"ה אמר אביי דלא קתני כו' שהן גמר העבודה ע"ש . אלא משום דבהם מתרגל ג"כ בהדלקה : רש"י ד"ה כדתנן נתכוין . דלא נתכוין לו . נראה כוונתו דלא עלתה לו הזאה לאשונה שהזה על האדם (אם היה צריך הזאה) הואיל דלא נתכוין לו אם יש באזוב ישנה עליו : תד"ה למזה . א"כ י"ל כו' היינו טהור כו' . עדיין צריכין אנו לתירוצא קמא דבלאו לא יתיישב הק"ו דרבנן על הטמא טהור על הטהור לא כש"כ . ולעד"נ לפרש ע"פ המשנה דסוף פרה אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום ופי' הרע"ב היכא דשהה כו' יכול להקדים טבילה להזאה (והוא מהרמב"ם וכ"פ בחבורו פי"א מהל' פרה הל"ב) ונכון בעז"ה : ד"ה אלא . ואין לתרץ כו' אף טומא וה"ה במגע כו' . בתוי"ע רפ"א דכלים תמה דהא מפורש במשנה שם ותשובי בגדים במגע . ואישתמיטתיה דברי הכ"מ ברפט"ו שם שהקשה כן על הרמב"ם (לפי מה שהבינו בתחלה דדעתו דאף במגע מטמא בגדים וכן הבינו באמת הרא"ש בר"פ חוקת ושכן מוכח מספרי ע"ש) ותירץ דהאי ותשובי בגדים לא קאי אלא אנבלה לחוד ושכן משמע קצת מהר"ש : בא"ד וצ"ל דלהכי לא אוקמיה במגע כו' דא"כ הוה משמע במגע טעון כבוס ובמשא טהור גמור כו' כצ"ל . לכאורה אכתי תקשי לוקמי אתרוייהו אמשא ואמגע : ע"ב ד"ה ורמינהו בסופו . ומנרות דקתני התם בריפא פריך . תמוה דמ"מ יקשה דליפרוך אלמא זריקה בריפא והדר נרות והתם תני מי שזכה במנורה והדר תני שחיטת התמיד וזריקתו . וגם קושייתם ל"ק דעיין הטיב בתמיד ותמצא שכך הסידור שם הטבת ה' נרות . שחיטת התמיד וזריקתו . הטבת ב' נרות . וקטרת . וא"כ מזריקה ל"ק דא"ל מתני' דהכא בהטבת ב' נרות דזריקה קודמת להם כדאיתא ג"כ בתמיד אבל מקטורת פריך שפיר דבתמיד איתא דמאוחרת אף להטבת ב' נרות . ובזה תרצה דגם דבריהם לקמן בד"ה אמר אביי תמוהים מאד בקושייתם ובתירוצם וכן דברי המהרש"א שם וצ"ע : ד"ה ההוא . המ"ל מאן תנא תמיד א"ש היא כו' . בספר ב"א האריך ליישב זה ע"ש . והעלה חרס . דאכתי יקשה מדוע לא מוקי ר' יוחנן מתניתין דהכא כרבנן . ודתמיד ודלקמן כא"ש :

דף טו ע"א גמרא אימא סיפא הביאו לו את"כ כו' אתאן לרבנן . והא דהשמיט התנא הטבת ב' נרות · ותירץ התוס' בד"ה אורויי לא יעלה כאן דהא ביוה"כ לכאורה היו כולן בכ"ג . וכן מה שהשמיט דישון מזבח הפנימי עמש"כ לעיל (יב) בס"ד : שם אלא ר"פ מ"ט ל"א כאביי א"ל תנא בריפא כו' והדר הטבת ה' נרות . ק"ל הא מתניתין דהכא גם לר"פ ע"כ בהטבת ב' נרות ומתניתין דפייסות אף לאביי היה הפייס על כל הז' נרות ואם דקטורת קדמה להטבת ב' נרות מ"מ הפייס דנרות קודם לה מפני הה' נרות דקדמי לה בהטבתן . ודוחק לומר דלרבנן הוה פייס בפ"ע על הב' נרות אחר פייס הקטורת בפייס הד' עם העלאת אברים מן הכבש למזבח . ועוד דא"כ מ"ק לקמן (כו) לא כאביי א"ל דר"י כו' דא"כ בצרו להו פייסות לימא דס"ל פיים הד' להב' נרות כרבנן . וזה י"ל דכיון דס"ל דלהעלאת אברים למזבח לא היה פיים בפ"ע אלא מי שזכה בהעלאתם לכבש הוא מעלה אותן למזבח אף דהוה הפסק ביניהם בשארי עבודות לכן גם בהטבת הנרות ודאי מי שזכה בהה' יזכה בהב' : שם וניתב כו' שתים שהן שתים למעלה כמעשה חטאת . ר"ל בקרן אחת רק שתהיינה מופסקות . וכמעשה חטאת דקאמר לא קאי רק אלמעלה ואמופסקות : תד"ה אימא. עי' כה"ד . ודבריהם תמוהים דמה יענו על מס' תמיד דהתם ברפ"ג תנן נמי מי שוחט כו' כסדר דלקמן ואח"כ בסדר עבודתן תני בריפא דישון מזבח הפנימי והטבת ה' נרות ואח"כ שחיטת התמיד וזריקתו . ועוד קשה לתירוצם מתנייתא דתמיד מני לא רבנן ולא א"ש . ולענין קושייתם י"ל כיון דהכל היו בפיים אחד חשיב בריפא עבודות החשובות וכ"כ הרע"ב שם והתוי"ע לקמן על משנה זו וכתבו שם עוד תירוץ אחר ע"ש . ולי י"ל דאע"ג דהדישונים היו קודם לדם התמיד מ"מ גמר מצותן דהיינו הנחתם במקומן היו אחריו והטבת הב' נרות היו ג"כ אחריו כמבואר שם רפ"ו ואין המצוה נקראת אלא בגמרה . ועי' ג"כ שם ברפ"ג בהגר"א ז"ל ותמצא עוד תירוץ : ע"ב רש"י ד"ה לא יהו אלא דרך ימין למזרח . הכא לא שייך למזרח כו' ומעלותיהו פנות (כצ"ל) קדים כו' . ובדבור הסמוך ואע"ג דמתן דם אינו עולה כו' אפ"ה כיון כו' . וזהו דוחק גם התוס' נדחקו . ולעד"נ דדוקא קאמר למזרח (ושפיר ילפינן זה מן פנות קדים) ולכן באיזה מקום שעומד מוכרח לבוא לצד הדרום כדי שיוכל לפנות משם דרך ימין למזרח תיכף . ולכאורה סתירה לזה מסוגיא דלקמן (נח ב) אבל יש ליישב והכמ"ל : ד"ה שתים בקודש שבית המוקד מקצתה כו' כצ"ל : תוס' בסה"ע . שהיא קרובה כו' עפי מקרן מע"ד כצ"ל ועי' רש"א ועיקר דבריהם מגומגם :

דף טז ע"א גמרא עומד בהר המשחה ומכוין ורואה בפתחו של היכל כ"ה במדות : שם ותנן פ"ו מעלות עולות כו' כצ"ל דלאו גבי הדדי מיתניין : שם ותנן בין האולם ולמזבח כו' ושלחה מאי אמה . הוא שם פ"ג מ"ו ושם הגי' ושלחה אמה והרמב"ם בפ"ו מהל' בהב"ח הל"ד כתב כגירסתינו כאן וע"ש בכ"מ ועי' ת"י : שם ותנן לאביה"א מעלה היתה שם כו' . הוא שם פ"ב מ"ו : רש"י ד"ה לשכת המצורעין . מפרש לקמן פ"ג (ל ב) כצ"ל : ד"ה חוץ מכותל מזרחית · שבו נכנסין לחיל . ל"ד והכי הל"ל שבו נכנסין להר הבית ומשם לחיל : ד"ה ומתכוין ורואה. לפי שההר הולך ומגביה כו' גבוה כ' אמות ויותר כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה והמותר . שרחבו מפורש בס' יחזקאל (מ). ושם בפסוק מ"ב מבואר שרחבן אמה וחצי ע"ש . ובדבור הסמוך כ' מקום ד' שולחנות אינו פחות מד' . הרי זו סתירה גדולה ול"ת מי שהעיר בזה . ובעיקר פירושו עמש"כ במדות שם בס"ד : ד"ה רובא דמזבח בסופו . ולבי מגמגם כו' וכיון שצ"פ צריך אתה לחלקו לחצאין כו' . כה"ג ממש פריך הש"ס בסנהדרין (ס"ד קיא) ע"ש : תד"ה מן . מיהו קשיא כו' מדימין אותם במיעוטן על שולחנות של שיש כו' מיהו ל"י ב"ב כו' במעוטן על שולחנות כו' כצ"ל : בסה"ד ר"ב ז"ל כצ"ל :

דף יז ע"א רש"י ד"ה רב אדא . שארוכה היא כו' ומהלכת לצד כו' כצ"ל : ד"ה ומשנין . ומצפון למערב והבא להקיף כו' כצ"ל : תד"ה רובא . ומה שהקשה רש"י כו' והשאר לשולחנות ומקום הננסין א"כ הוו ע"ד כו' כצ"ל : ד"ה ומר הב' . ובההיא דמדות משמע דאותם כו' כצ"ל : ע"ב בא"ד בהציור הנדפס חסר מקום לשכת לחה"פ וצריך לציירה באמצע דרום ועי' רש"א שדבריו תמוהים דלפי קושייתו וציורו לא יתורץ לשכת בית המוקד דלתנא דתמיד היא במזרחית דרומית והיא ע"כ אחת משתי אלה דחשיב תנא דמדות חדא במזרחית צפונית וחדא בצפונית מערבית והוא כעין תירוץ התוספות על קושייתם הא' : ד"ה והא אמר . הציור הראשון שבדבריהם הועתק מהמהרש"א בטעות כי שם הוא על קושייתו בס"ד התוספות דלעיל . והכא צריך לצייר כזה* : בא"ד אבל תימה לי כו' שמא דתמיד ודמדות דל"פ כו' כצ"ל : גמרא ארבע או חמש ממעשה לחה"פ רבי אומר לעולם חמש . יש לכוין בזה מה שאמר דוד לאחימלך ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם וגו' (שמואל א כא) כי הוא היה כהן גדול וכנודמה שנאמר לי שכן נמצא כבר בספר :

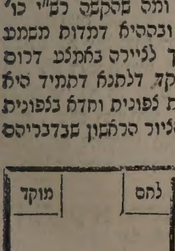

דף יח ע"א גמ' לשנויי דאביי נ"ל דרבי סבר כר"י דא"ת דגם לדידי' מספקא ליה הל"ל חמש או שש . ובזה נדחה מש"כ המהרש"א וה"ה כו' ע"ש דא"כ יקשה ליפגא דרבי לעולם חמש ולעד"כ דזהו כוונת הקושיא לרבא א"ה מאי ר"א לעולם חמש דאי ס"ל כרבנן חמש או שש הל"ל . ומש"כ הרש"א עוד וכן לקמן לאוקימתא דרבא כו' ע"ש אף דלפ"ז לא היה קשה כ"כ א"ה כו' לפמש"כ דא"ל כרבנן ס"ל מ"מ דבריו דחוין מעיקרא לאוקמי דמיירי בדאיכא משמר המתעכב : במשנה מסרו לו זקנים כו' . לעיל (ד) מבואר בברייתא דשנים מוסרין לו . ותימה שלא נתבאר זה ברמב"ם ובשאר מסדרין סדורי דיומא : ע"ב גמרא אכסנאי ל"י בילים . עפרש"י . וק"ל הא יש עוד דברים המביאים לידי חימום וקרי ומדוע פרט בילים דוקא . ולעד"נ נל"פ מפני דש"ז דומה ללובן בילה כדפרש"י לעיל וכבעובדא דהנזקין (כז) ויש לחוש שמא באכלם ישפכו על בגדיו ויראה כש"ז ולפ"ז איירי לנומעם חיים : שם יהודי הוו מיחדי להו . לע"ד פירושו דלא נשאום רק שיחדום להיות להם לנשים כשילכו לנושאן ובזה מתורץ הוכוד הקשו בתוספות . שוב התבוננתי בת"י ונראה שכוונו לזה . עוד יל"פ דר"ל דלא נשאום בקידושין ותופה אלא שיחדום לביאה והיא פילגש שבכ"מ וכדעת הראב"ד והרמב"ן דפילגש מותרת אף להדיוט עי' ריש הלכות אישות . ודוקא תבעוה ליגשא צריכה ז"נ אבל לפילגש לא וכמו שדקדק בזה הח"ד בר"ם קנ"ב : מה שהוכיח הבא"ח מהא דפסחים (קיב ב) דמוקי רב להא דלוה רי"ש בר"י את רבי אמך שבלה כו' בנדה דאורייתא כו' ע"ש. מ"מ דבימי רב עדיין לא נתפשטה תקנת רבי כו' ע"ש . אזיל בתר איפכא דאדרבה מדאיצטריך לומר בנדה דאורייתא דהיינו קודם התקנה וצ"ל דעכשיו שכבר תקנו מותר מ"מ דבימיו כבר נתפשטה : תד"ה יהודי אבל ביסודו של הראב"ד כו' משום דז' ימי המשתה אית בהו אפוצי שמחה כו' . הקשה בנב"ם דהא בז"י אבילות דליכא אפוצי שמחה אסור ביחוד כו' . ול"נ דכוונת הראב"ד דקילא ליה אבילות זו משום דהוי דהקילו לו הרבה לאפוצי שמחה בהם בז"י המשתה ותסור מעליו גם קושיית התוס' : במשנה והשביעוהו. בתור"ע הביא שהקשה בס' מ"א הא היו יכולין לראותו דרך פישפש כדפרכינן בגיטין (נד ב) . ול"נ דהיו חוששין שמא הכוהין עצמן יהיו לדוקין שהרי לא היו מכירין בהם . ואשכחן בסנהדרין (נב) במשנה דסנהדרין גופייהו היו מהם ודרך הפישפש לא יוכלו אנשים הרבה להסתכל בו . ותדע דהרי בת"י לקמן (מד ב) ד"ה כיון מבואר דפשו רואין אותו מבין האולם ולמזבח דרך פתח האולם וההיכל שלא יתקן מבחוץ . משא"כ כשהשביעוהו היה בפומבי במעמד רבים . ומה שהקשה עוד דמאי מהני השבועה דלדעתם הוה כנשבע לבטל מצוה . נ"ל דלק"ת דהא מ"ת הוי שבועת שוא . ואף דהוי שבועת

אונסין

אונסין (ועי' שו"ע יו"ד סי' רל"ב סי"ד וט"ו ובאחרונים שם) אולי ידעו חז"ל דהצדוקין ל"ל הך דינא. או דל"ע דרשה דל"י דברו אבל מיחל הוא לחפלי שתים : שם בחיוב ובעזרא כו'. פי' פרש"י ויל"פ משום דהם קמי הסנה וצריך להשים לב עליהם ולהעמיק הרעיון בם ולכן יפיג שינתו. ומה שאמר ובמה קורין לפניו משמע דבשקורא בעצמו אין קפידא באיזה מקום רק בששומע יש לחוש שיסיח דעתו משמוע ויישן לכן בחרו הני מטעמא דאמרן או כפרש"י. אך י"ל דבתאי דקיים פתח וה"ה בשקורא בעצמו עמש"כ בפ"ב דפאה מ"ז : שם זכריה בן קבוטל כו'. המציינים שכחו לציין לברכות (סג) :

דף יט ע"א גמרא ז' שערים כו' שבדרום כו' שער הקרבן. הרע"ב גורס שער הבכורות וכן המפרש למס' תמיד (כו ב) ד"ה ת"ש ועי' פ"ו דשקלים מ"ג [ועי' ג"כ בספ"ב דמדות ובכתובות (קו) בתד"ה שבעה] : רש"י ד"ה ועשרה קידושין. מן הכיור. עי' לקמן (מג ב) דהיה מקדש מן הקיתון של זהב ועמש"כ לקמן (לא ב) : ד"ה ומיסך. וכל המיסך רגליו טעון כו'. לכאורה בלא זה צריך טבילה כמש"כ לעיל דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול. ואולי בא לתת טעם על אמרו עתה ומיסך כדי שלא יצטרך לטבילה אחרת : ד"ה הני כהני. בהקרבת קרבנותינו כצ"ל : ע"ב גמרא מתני ליה ר"א ב"ר לחייא כו'. כה"ג בשבת (סו) : שם ודברת בם ולא בתפלה. עי' פרש"י ותוס'. ועוד נל"פ שיהא עיקר עסקך בתורה ולא בתפלה וכדאמר רבא לר"ה דהוה מאריך בצלותיה מניחין חיי עולם כו' (שבת י) וע"ש בעובדא דר"ז ור' ירמיה ושם (יא) חברים שהיו עוסקין בתורה כו' ואין מפסיקין לתפלה. ובשלטי ג"ה דר"י הוה מצלי מתלתין יומין כו': שם ודברת בם עשה אותם קבע כו'. עי' בתר"י בברכות פ"ב בגמרא דמשנת האומנין דר"ל שיהיה כל דבריך בזה כו' מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעשה. וק"ל דא"כ היינו ת"ק וכדדייק רבא. ולע"ד נל"פ דאתי לאפוקי דלא יכמוז כו' דלעיל וכפי' הרי"ף שם דטעמא משום דקא משוי לה ערואי ולכן קבע הש"ס הכא הך ברייתא לפרש בה טעמא דלא יכמוז הנזכר לעיל ונכון בעז"ה : שם אר"י על חדת. נראה דמפרש אחת דמתני' דר"ל מיוחדת כדפירש רש"י על אחד העם (בראשית כו) : רש"י ד"ה מבחוץ. כי אם בענין הס"ד : [ד"ה אם ה' לא יבנה בית. כלומר הזהר כו'. בירושלמי בפרקין ה"ד משמע דעל כוונה אחרת אמרוהו ע"ש] : ד"ה מיקירי ירושלים. מחשובי ירושלים הס"ד : תד"ה מי בסופו. נהי כו' אף כו' ניכהו עיקרם כו' כצ"ל בלא וא"ו :

דף כ ע"א ד"ה אהיכא. דלא משכן הכתוב כו' שנראה להם להקדים לפנות כו' כצ"ל : ד"ה איברים בסופו. וכ"ת במסכת תמיד דקתני האברים שלא נתעכלו מבערב כצ"ל : ע"ב גמ' הילכך בכל יום בקריאת הגבר כו' כצ"ל : רש"י ד"ה אי אי תגרת. בזויה כגון ניפוץ צמר. הכי אשכחנא ביבמות (ס"ד קיח) : ד"ה דיומא. שמש כצ"ל : תד"ה היכי. בקרות הגבר או סמוך לו כו' כצ"ל :

דף כא ע"א גמרא א"ה לחס"פ נמי ניסי דגואי הוא. ק"ל דהא אחר סילוקו הוציאוהו לעזרה לחלקו ולאכלו. ואולי לא היה נס רק בהלקחו מעל השולחן ובעוד שהיה מונח על השולחן שבאולם עד שיוקטרו הבזיכין כדאיתא במנחות (לט ב) במשנה היה מצטנן וביום הלקחו פי' בעת הלקחו. ותדע דלת"ק דר"י דאמר אלו מוסכין ואלו מניחין וטפחו ש"ז כו' ע"כ פירוש בעת הלקחו כפשטיה דקרא [ועמש"כ בכתובות (קיא ב)] : רש"י ד"ה משתחוים רוחים. עד שיש ביניהן ד' אמות כו'. אבל בב"ר פ"ה איתא ד' אמות לכ"א ואמה מכל צד כדי שלא יהא אדם שומע תפלתו ש"ח. ועמש"כ שם במ"ת אות ו' : ד"ה בקלנבו. שם מקום. לכאורה נראה דכוונתו דבקלנבו שמה והב' אינני לשמות דא"כ הל"ל מקלנבו. אך בסנהדרין (סג ב) מוכח דשמה קלנבו בלא בי"ת : ע"ב גמ' ובשהכות מגבבת בהן נושבין כו'. אולי צ"ל רוטבין : רש"י ד"ה ארון. ורוה"ק לא היתה בנביאים משנת שתים לדריוש. עי' הגהת הגר"פ וכבר קדמהו בזה המ"ע בחלק אמרי בינה פכ"ו : ד"ה מולאי יו"ט האחרון ש"ח. שמאתמול נחתם גז"ד כו' כדתנן כו'. מוכח דבשמיני נידונין. וזה דלא כהמוש"ע או"ח ר"ס תרסד. וע"ש בהגר"א ובכמ"א ר"ס תרסח : תד"ה ואורים. עי' פרש"י בפ' תלוס ותרלה שא"צ לדבריהם הללו וכ"כ הרא"ד ברפ"ד מהלכות בית הבחירה ודעת הרמב"ם שם כהתוס' :

פרק ב דף כב ע"א במשנה ואם היו שניהם שוין כו' מעשה שהיו שניהם כו'. במשניות קטנים ד"א וכן בירושלמי הגירסא שנים בתרוייהו ונכון : שם ארבע פייסות היו שם. התוי"ט הביא ראיה לשיטת הסוברים דתה"ד לא היה בכ"ג דאל"כ למה לו לקדש אחר ע"ה הא כבר קידש לצורך תה"ד וליכא א"פ מתה"ד עד ע"ה כדאיתא בריש זבחים. שם לא נמצא. אבל ע"ס הוא וכוונתו לשם (כ) למימרא דריו"ח ע"ש. אבל נראה דכבר הרגישו בזה הת"י לעיל (כ ב) בד"ה משום מולשא. וע"ש שכ' והיה יכול לצאת חוץ לעזרה. ור"ל דבילא לכ"ע צריך לקדש כדמשמע שם (יט ב) אפי' לרא"ש דקאמר שם טעמיה דכתיב בבואם ופרש"י והרי לא יצא וכ"כ לקמן בד"ה למחר. והא דאיבעיא לן שם (כ ב) יצאה מהו כו' היינו לפי שעה. עוד נ"ל דע"כ ל"א ריו"ח שם אלא מקרות הגבר וכדאמר אביי שם להדיא אבל ביוה"כ דמחלות לא. שוב ראיתי להמלחמות שהביא ג"כ ראיה זו דהתוי"ח אכן לא כתב רק הרי כבר טביל לת"ה. משמע דלא הביא רק מטבילה לא מקידוש. ויש חילוק ביניהם כדמוכח מהברייתא שם יצא חוץ כו' אם לשהות טעון טבילה ואם לפי שעה טעון קידוש לפי הס"ד דשם : גמרא והרי אברים ופדרים דעבודת לילה כו'. קשה מי דמי הא או"פ אף שכשרים כל הלילה עיקר מצותן ביום כדאמרי' במנחות (עב) אר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חו"א כשרין כה"ל ולא היה ממתין להם עד שתחשך ועת"י אבל דבריהם מגומגמין : שם אימא שכבר קידש מתחלה לעבודה. ר"ל לעבודה שהיא חובה ליום הבא : שם שתי תקנות הוו מעיקרא כו'. כה"ג בכתובות (יב) ובגיטין (מז ב) ובמנחות (נא ב ושם נג) : שם קמייתא נמי לא כו'. ור"ל דנפרש כל היכא שיקדים את חבירו בתוך הד"א אם בתחלתן או באמצען או בסופן אם היו שוין בכניסתן לתחלתן וכן נוכל לפרש גם לפי האמת בד"א העליונות : רש"י במשנה אבל מעשה כולן באין להטיל גורל. עתוי"ט ועי' מהרש"ק בסי' קל"ב : ד"ה כיון דעבודת לילה היא. ולא אתי לאינצויי עלה. לולי דבריו הנל"פ ולא אתו ר"ל לפייס וכדמסיק כ"א מי יימר דמתרמי לן. אבל כאשר הזכייה היא ע"י מרוצת הכבש כ"א יאמר אנכי אזדרז לרוץ מהר יותר מחבירי וע"ד דאמרינן בסנהדרין (כה רע"ב) : ע"ב גמרא [ילד אמנון תמר ואבשלום. עמש"כ בקדושין (כב) בס"ד] : שם מפני מה נענש שאול מפני שמחל ע"כ. פי' ולכן אינו ראוי למלוך כי המלך צריך שתהא אימתו על העם ואין כבודו מחול (סנהדרין יט ב) : רש"י בסה"ע תנו האנשים כו' לא יומת איש ביום הזה כצ"ל :

דף כג ע"א גמרא א"ר ל"ק כאן בבריא כאן בחולה. כה"ג משני לקמן (פב) ובנדה (ס"ד לז). ואין להקשות הרי חולה פסול לעבודה דתנן בספ"ו דבכורות דחולה פסול לקרבן ובכפ"ז תני מומין אלו כו' פוסלין באדם. די"ל דהכא מיירי ביכול לעשות ע"י הדחק (עי' ב"ק קי). והרמב"ם בפ"ו מהל' ביאת המקדש הי"ב כתב דחולה הפסול הוא כשהוא רועד מפני חליו כו' ולמדהו מזקן דחולין (כד ב) וכן למדו לענין ב"ק בפ"ה מהל' א"ע ה"ז מזקן דשם : שם והיחידים מוציאין שתים. פרש"י בחולין כו'. חולין כבר תני. ונ"ל דאינו חולה כ"כ שלא יוכל לכבוש אצבעותיו רק מפני שהוא יחידי לא יבוא לידי טעות שימנה לשנים. וכן יל"פ לגירסא שמביא הערוך יחידים דר"ל דמחמת גיאותם אינם עומדים בהיקף עם שאר הכהנים אלא עומדים לבדם : שם אין מוציאין לא שליש כו'. פרש"י עם האגודל. והוכרח לפרש כן מפני הס"ד שמונין לו שנים. ועוד דמתני' לא אסרה אלא הגודל. אבל זה דחוק מאד דמשמע דשליש קתני דומיא דגודל דאוסרו במתניתין אפילו לבדו דדוחק לפרש דקאי על או שתים ועוד דא"כ אמאי לא תני נמי שליש. ומהרמב"ם בחבורו נראה שהיה גורס שלש וכ"ל שלש אצבעות ונכון מאד אלא דשאר דבריו שם אינו מכוון לגי' שלפנינו ועי' לח"מ. וגם"כ התוי"ט אבל הרמב"ם פי' כו' ע"ש לכאורה גם כוונת הרמב"ם ע"כ שלבד אצבעו הפשוטה כבר יפשוט גם גודלו בכדי שימנה בשנים ע"ש : שם ת"ר מעשה כו' קדם אחד מהן לתוך ד"א של חבירו. ב"ת האחרונות ליתנייהו בתוספתא דשבועות. ולפמש"כ לעיל (כה) בד"ה קמייתא יש ליישבם קצת : שם עמד ר' צדוק על מעלות האולם בהר הבית. כ"ה בתוספתא שם וכ"ה גירסת רש"י דלולי כן ה"ל לפרש דר"ל על מעלות שהיו בין האולם ולמזבח דלעיל (עז) כי ר"צ כהן היה כדהביאו התוס' לקמן (עט) והיה רשאי ליכנס לשם : תד"ה שתים. אבל המקשה כו' הוה ס"ד דדוקא הוא ותשני כו' כצ"ל : ד"ה וירושלים בת מביאה ע"ע כו' כצ"ל : ע"ב גמרא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר ומכנסי בד ילבש על בשרו. ועי' פרש"י. וק"ל דבזבחים (יח) דרשינן מיניה לענין חציצה ולא עוד אלא דילפינן שם מנזה אף לכתונת ע"ש. ולולי דברי התוס' דהכא ה"א דהא דזבחים ילפינן מעל בשרו דכתיב גבי כ"ג וצ"ל שם יהיו על בשרו (ועמש"כ לקמן כה בס"ד). שוב דקדקתי ברמב"ם פ"י מהל' כהמ"ק ה"ו שמביא קרא על בשרו ולבשם לדרשה דזבחים וע"ש הוא וצ"ל את בשרו ולבשם וכוון על הכתוב גבי כ"ג בפ' אחרי וא"ש דהאי ולבשם כתיב על כל הבגדים הנזכרים שם ומעתה כל דברי חכמים קיימים : רש"י ד"ה ה"ג בת"כ. בהוצאת הדשן שבתפוח אל מחוץ כו' כצ"ל : באד"ד וזה שאין לו לשנות כו' ישנה בגדי קדש כו' כצ"ל : ד"ה ילבש על בשרו. משמע שלובשם בעודנו ערום. לקמן (ר"ד כה) מבואר שלובשן בעודן עליו בגדי חול. וכאן ע"כ ר"ל שמלובש בהן בעודנו ערום משאר בגדיו מפני דלאחר שלובשן מפשיט כל בגדי חול שהיו עליו : תד"ה יש. וי"ל משום דבע"מ חשיב כמו זר כו' וכי תעלה ע"ד שזר ובע"מ כו' תימה דודאי בע"מ מותר ליקרב לגבי מזבח ואינו אסור אלא בין האולם ולמזבח כדאיתא בפ"א דכלים מ"ט. וכן דבריהם בסוכה (מד) ד"ה א"ל תמוהים במש"כ כמו שאין הל"ת בזרים כו' דמאי ראיה מהם לבע"מ דזר אסור מה"ת ליקרב לגבי מזבח כדלקמן (מה) וכי תעלה ע"ד שזר קרב לגבי מזבח ע"ש פרש"י.

ועי' בביאור מהרנה"ו פרשת אמור. שוב מצאתי להמל"ת שם בפ"ו שעמד על דבריהם ע"ש וגם בפ"ט שם הט"ו : ד"ה ילבש. כיוצא בה דהסיא לביטה דקרא כו' כצ"ל :

דף כד ע"א גמרא והניחם שם מלמד כו' עד יוה"כ אחר. מפרש"י נראה דל"ג כ"ז : רש"י ד"ה ת"ש. דהא ל"ל דוקא קאמר דהא לא אפשר כו'. ק"ל אלמה לא יעשה מדה לקומצו כדלקמן ר"פ הוציאו לו. אך בפי"ז דכלים מי"א מבואר דקומץ המנחה הוא לפי מה שהוא וא"כ היה צריך להכין כמה כלים שיהיה לפי מדת כל כהן שיזכה בתרומה. ובפ"א דתמיד מ"ד משמע דבמחתה אחת היו כל הכהנים תורמין : ד"ה עבודה תמה. ולא כו' כגון שחיטה כו'. הב"א תמה מה זו שחיטה הא אפילו לכתחלה כשרה בזר. וניחא ליה דרש"י קאי אליבא דרב ולדידיה יש שחיטה דפסולה בזר דהיינו שחיטת פרה לקמן (מב) ואשמעינן כו' ע"ש. ושגה בזה במחכ"ת דבעבודת פרה כיון דחוץ היא לא מחייב עלה זר מיתה בשום עבודה דא"ת אלא בעבודת פנים וכדאמרינן ס"פ הנשרפין זר ששמש במקדש. וכן בקרא לא כתיב אלא לכל דבר המזבח כו'. ותדע דלא חשיב ז' הזאות דפרה ודצפרים לקמן בהדי ז' הזאות שבפנים ושבמצורע. ונראה עוד דאף דאמרי' בזבחים (סג) שלמים ששחטן בהיכל כשרים כו' ולא יהא טפל חמור מן העיקר. פרה דקדשי ב"ה היא דמיא לאכילה דאיתא שם דל"א בה הק"ו. ועוד דאפילו בפנים לא מחייב זר עלה כיון דעבודת חוץ היא : ד"ה שבע הזאות. שמזה מלוג שמן בהיכל כו'. והר"ש והרע"ב בפי"ד דנגעים מ"י כתבו דלא היה מזה אלא בעזרה ע"ש. ועי' לשון רש"י במנחות (כז ב) ד"ה ושבמצורע. והתוס' שם (עד ב) ד"ה איכא העירו בזה. אמנם לקמן (סא) משמע להדיא דהיה מזה בהיכל ממש ע"ש : ע"ב גמרא רכ"א בבגדי חול ורש"א בבגדי קדש. ומנחתא בהו סימנא ת"ח ש"ש : רש"י ד"ה שסידר אה"ת. לקנת אפרן כו' וקובעין אותן בה כצ"ל : ד"ה ובכלי שרת. שהרי נאמר כאן הכהן כו' כצ"ל :

דף כה ע"א גמרא והתניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים ת"ל ומכנסי בד יהיו על בשרו. כ"ל דל"ל ילבש על בשרו והוא הכתוב ר"פ צו בהרמת הדשן עי' לעיל (כג ב) והתוס' שם ובמש"כ שם. ועתה ראיתי בת"כ שם דדריש ילבש על בשרו לענין חציצה. ומיהיו על בשרו לענין שלא יהא דבר קודם להם וע"ש בק"א ובמחכ"ת לא דקדק יפה בגמרא דלעיל דמבואר שם להדיא דדריש מן ילבש ע"ב ופליגא אהת"כ : רש"י ד"ה אין ישיבה בעזרה. שנאמר לעמוד לשרת. מזה אין ראיה דהא כתיב לשרת ומיניה ילפינן דיושב פסול לעבודה (זבחים כג ב). ולקמן (סט ב) משיים ולא מצינו בה ישיבה. ובחלק פי' דהוא הל"מ. ועמש"כ במ"ר נשא פי"א אות במ"ת : [תד"ה מאי לאו. וי"ל משום דלעיל מינה איירי בזוכין לעבודה כו'. לכאורה אדרבה שם משמע איפכא מדקתני לה אחר גמר הפייסות וכבר היו נעשות עבודת תה"ד בפייס הא'. ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקבלת הדם וזריקתו והולכת אברים לכבש. ושם לא תני לה לאה דמשכן לחזנים כו'] : שם ד"ה אין ישיבה בסופו. דהא במתניתין משמע דליתב נמי כו'. עי' מהרש"א. והגרע"א בחדושיו כתב דראיה גמורה היא דאל"כ מנלן דהאיו בקודש דילמא כולה בחול ופתוחה לקודש דמותר ליתב ומקויים ג"כ בבית אלהים דהא מקרי ב"א בקודש לכל מילי. ותימה דהא אינן כקודש לטומאה ולשחיטה ולכן אפשר דגם לענין פיים אינן כקודש. אבל נ"ל ראיה מדקא מייתי מהא דבנויות בחול ופתוחות לקודש לענין ישיבה דהכא מוכח דפסיקא ליה דגם לזה הוי כקודש : במשנה מי שוחט מי זורק. הרמב"ם בפי' כתב דהראשון הוא הזוכה לזרוק והסמוך לו הוא השוחט ונתן טעם לדבר לפי שהזריקה מעולה כו'. ונמשך אחריו גם הרע"ב. ול"י מנ"ל הא להוציא מתניתין מפשטה בסברא בעלמא. ולא כן משמע מפי' רש"י בגמרא בסמוך וכן בחבורו חזר בו וכ"כ המפרש רפ"ג דתמיד. שוב התבוננתי בפירוש הרמב"ם שם בתמיד דנראה שהיה גירסתו כאן במשנה מי זורק מי שוחט : רש"י ד"ה והגרה והכבד. עתוי"ט : ע"ב גמ' מחתה איצטריכא ליה כו' ומערכה. משמע להדיא דמחתה ג"כ מעברת וכ"ה בירושלמי אר"ח וכן למחתה (פי' היו ג"כ חדשים) אר"י מתניתא אמרה כן מי שזכה בקטורת אומר לזה שעל ימינו אף את למחתה. (כ"ל דהראיה הוא מדקאמר שעל ימינו דוקא ועי' לשון התוס') והם היו כולם חדשים אבל משאר כהנים לא) נמצאתה אומר ב' כהנים היו מתברכין בכל פעם כ"ה הגירסא בירושלמי שלפנינו וכן העתיק המלחמות ודלא כמו שהעתיק התוי"ט מתברכין בכל יום וכן בקה"ע וגי' זו הטעתו להתוי"ח וכתב מש"כ ע"ש. וכן התי"י כתבו לקמן (כו ב) בד"ה דלא כראב"י בסופו דהירושלמי סובר דמחתה ג"כ מעברת ע"ש : תד"ה ת"ש. א"כ כ"ל דלר"י כו' כצ"ל. ולענין עיקר פי' הסוגיא הנך רואה שנתלבטו מאד. ולעד"נ דר"י אתא לאפוקי מדראב"י לקמן (כו סע"א) דא"ל ע"כ שהיה פייס בפ"ע למחתה ובאסיפה חדשה לזה אומר דלא אלא היתה שוה לפייס דעבודת התמיד דמי שזכה בשחיטה אומר לזה שעמו זכה בזריקה וכן כולם. כמו כן בקטורת אומר כו'. והא"ד דייק מדלא הל"ל אלא לא היה פייס למחתה ומה לו לקיים אלא כו' ע"כ ר"ל בזה דלא תטעה לומר דת"מ ה"ל פייס בפ"ע באסיפה דקטורת כשאר עבודת התמיד קמ"ל דאף פייס כזה לא ה"ל אלא כו'. ועמש"כ בתמיד פ"ה מ"ה בס"ד ביישוב דעת הרמב"ם ותעלה בזה ג"כ סוגיא דהכא אל נכון : גמרא ת"ר כיצד דרך הילוכו כו'. הן ת"ק דמתני' דלא כחד מהני תנאי ואורחיה דהש"ס בכמו זה להקשות מני מתניתין לא כפלוני ולא כפלוני. וצ"ל מכאן ראיה למש"כ הרא"ש בפ"ק דסוכה (סע"ו) דדרך הש"ס שלא להקשות אלא מה דתני לשנויי ועמש"כ בפסחים (קב ב) : רש"י ד"ה דרך ניתוחו. ובסדר הולכתן פליגי כו'. ותנא דידן אזיל בתר איברא דבישרא כדלקמן. מזה היה נראה לכאורה למילף לענין היקף הבימה בחג בלולבין שיקיפו בסדר עילוי הלולבין ואין משגיחין על חשיבות האנשים. ואולי יש לדחות דהכא הוא משום דכסדר הולכתן כן היה סדר הנחתן על הכבש וכן היה סדר הקטרתן כדמוכח בסוגיין. ומפני הנחתן והקטרתן הוא דאזיל בתר העילוי ועוד יש לחלק בענין אחר ואכמ"ל :

דף כו ע"א במשנה מי מעלה אברים מה"כ למזבח. לקמן (ע"ב) ברש"י ותוס' מבואר דכהן אחד היה מקטירן. אבל בת"י לקמן (כז) ד"ה למדנו מסקי דהיה טעון שמה כהנים ועמש"כ לקמן (בע"ב) : גמרא והתניא כשם שמפייסין לו כו' וכשם שמפייסין לה כו'. ק"ל דל"ל לאשמעינן קטורת בפ"ע הכי תגרע משאר עבודות אדרבה היא עדיפא טפי שמעברת : רש"י ד"ה שזכה בו שחרית. איש איש שזכה בעבודה כצ"ל : תד"ה אלא. לר"י לרשב"י נמי תקשי כו'. מלשון זה נראה דמפרשי דלשנויי דרשב"י ל"ל תו לחלק בין קטורת לשאר עבודות (והא דל"ק אלא משום דל"נ אמורא לפניו כמש"כ התוס' בכ"מ) ולפ"ז הא דקאמר הש"ס ולמאי דס"ד היינו בין להמקשה דס"ד דלכל עבודות היו מפיסין בין לתירוצא דלקטורת לבד נפישי להו כו' ועת"י. ודברי מהרש"א בזה א"כ. ועוד מה יענה להוועוד דבקה"ד. ומדברי הרמב"ם פ"ד מהל תומ"ם למדתי עוד תירוץ נכון לקושיית הרש"א דהוא ז"ל כתב שם דלקטורת היו מפיסין פייס אחר בה"ע. ולכאורה לדבריו תשאר קושיית הש"ס נפישי להו פייסות. אולם הוא ז"ל ישב זה במש"כ ואם כבר הקטירו כו' וזה שזכה בה שחרית מקטירה בה"ע. וכיון דליתא תדיר לא חשיב ליה. והכ"מ לא הראנו מקורו. ומלבד דסברא ישרה היא דכיון דליכא חדשים מתילא היא כשאר עבודות. מוכרחת ג"כ מהגמרא : באד"ד ודוחק כו' ומנורה כו' ולא היה בערב כו'. לכאורה נגד דישונה בבוקר היה הדלקה בערב. וגם דישון נר מערבי היה בה"ע כפי פרש"י ותוס' בשבת (כב ב). ולדעת הראב"ד שהביא התוי"ט בספ"ג ורפ"ו דתמיד היה דישון נר המזרחי ולפעמים כולן בה"ע. ולדעתו ז"ל שם היה ג"כ דישון מזבח הפנימי עוד הפעם בה"ע ע"ש. ודברי התוס' צ"ע ועי' לקמן (לג) בתד"ה אפילו ובמש"כ שם : ע"ב גמרא אר"ח אף אנן נ"ת כו' ורגמוהו כה"ע באתרוגיהן עפרש"י. וקשה דבקדושין (עג) איתא ג"כ כהאי והתם מא"ל. וי"ל דשם אשמעינן דזה הוה ברגל בשעה שהיו כולם מצויין בבהכ"נ. ועת"י שהעירה מהא דאגמי ירושלים בסוכה (ס"ד מא). ול"כ דאגמי ר"ל השוביט ולדיקים כמו שפרש"י ר"פ שלא. והכא אמר כל העם : שם היא דלא כראב"י ודלא כר"י. כ"ה הגי' הישנה ועת"י. ול"נ לפרש דלא כראב"י דאמר דאותן כהנים עצמן שהעלו לכבש העלו למזבח. ודלא כר"י שהיה פייס בפ"ע על העלאתן למזבח אלא דס"ל דבפייס השני זכה בו הי"ד בהעלאתן למזבח ע"כ ס"ל דהיה פייס למחתה וזה ג"כ דלא כר"י. והנה התוי"ט הביא מהכ"מ בשם ריטב"א דהי"ד זוכה בבזך א' והט"ו בבזך הב' (וכ"כ הת"י) והוא ז"ל הוסיף דכן בחג בצלוחית של מים. וק"ל דלפ"ז מדוע לא עשה בן קטין ט"ו דדין וכדאמרינן לעיל (כה ב) ואמ"ד כו' תליסר הוי. ע"כ נלע"ד דהא דתנן תמיד קרב בתשעה כו' אדסליק מינה קאי דתני והד' מי מעלה אברים כו' דהיינו להקריב ע"ז קאמר דפעמים ט' עד י"ב ודלא כפרש"י ותוס' שאחד הוא המעלה אלא כהת"י שהבאתי לעיל (בע"א) וכנגדן הוא דהתקין ב"ק י"ב דדין וכדתני שם כדי כו' הספוקין בתמיד כליגנא דהכא תמיד קרב כו'. ודיוקא דהש"ס לעיל (כה ב) הוא דה"ל לתקן י"ג כנגד הכהנים הזוכין בפייס השני. והא דתני כ"ה פייס פעמים כו' עד ע"ז אתיא כראב"י דלדידיה הנוספים ע"כ היו בפייס הב' והא דב"ק כו' כדי שיהיו י"ב אחיו כו' לא אתיא כוותיה והא דתני י"ז הוא כמו שפירשתי והפוך בה כי נכון בס"ד : רש"י במשנה ד"ה עצמו. והא כראב"י היא כו'. כ"כ לפי גירסתו ופירושו לקמן בגמרא בהסיא דלא כראב"י כו' ועי' לעיל (בע"א) בתד"ה דתנן וברש"א שם. ומה"ש לפמש"כ בסמוך א"ש בפשיטות כרבנן : ד"ה ולמנסך. שהוא נקוב כמין חוטם דק שהמים מקלחין ויוצאין בו כו' כצ"ל : במשנה ד"ה אם רצה. ובלא פיים. המל"ת בפ"ד מהל' תמידין ה"ט נסתפק בדבריו אם הדבר תלוי בדעת הבעלים לתתו לכל כהן שירצה או דכל הקודם זכה ודעתו נוטה לסברא האחרונה. ואישתמיטתיה פרש"י בתמורה (לב) במשנה שכ' דרשאי ליטול דבר מישראל חברו כדי שיתן עולתו לבן בתו כהן כו'. הרי לפניך שבדעת הבעלים תלוי. אך התוס' שם חלקו עליו דלא מצינו שה"כ זו גבי קרבן. וכ"ל ראיה מקדושין (נג) דיליף שם מקרא דאין חולקין זבחים ומנחות כנגד עופות. והכי עופות קרבן יחיד הן ותני דחולקין. ויש לדחות דשם מיירי שלא ברכו הבעלים כהן מיוחד
אלא

אלא הביאוס שמתא : תד"ה פר . וקתני שעוקץ בשדים כו' משום דכרישא כו' . נ"י למאי הולרכו לזה הא בפשיטות איכא למימר דלהכי תני עוקץ משום דגם הוא בפנים :

דף כז ע"א ד"ה והקריבו . פרש"י כו' כגון הולכה משום כו' כצ"ל · ותיבות או זריקה למחוק וכן ליתנייהו שם ברש"י : ד"ה הולכת עלים . כדאמרינן ספ"ק דזבחים כו' דאמר מר והקריב הכהן את הכל המזבחה זו כו' כצ"ל : ע"ב גמרא והרי תמ"ד תחילת עבודה דיממא היא כו' . ר"ל מפני שהיא ראשונה לעבודת היום דומיא דאמרינן לקמן שאני שחיטה דתחלת עבודה היא . משא"כ סדור המערכה דכבר קדמתו תס"ד : שם אלא כו' הכי איתמר אר"א אר"י זר שסידר כו' . לעיל כד ב : רש"י ד"ה הוי אומר בסופו . ואסידור מערכת דשחרית קאי כצ"ל : ד"ה דאית ליה תקנתא . אבל סידור גזירין סידורו משהאיר המזרח בקרקע עזרה כצ"ל . ור"ל דא"צ לעלות על הגג לראות אם האיר המזרח אלא רואין מקרקע העזרה : תד"ה איכא · לריו"ח גופיה אליבא דת"ק כו' . הוא לעיל (כג ב) :

דף כח ע"א גמרא יפייסו לה בפ"ע כדאמרינן . פי' רש"א . ולע"ד נל"פ הגי' שלפנינו . דר"ל כדאמרי' בר"פ וכיון דתקינו להו פייסא לא אתו כו' הדר תקינו להו מי שזכה בת"ה יזכה כו' ובשני גזירי עלים :

פרק ג במשנה הורידו כ"ג לביה"ט . לכאורה הל"ל הטלו שהרי היה בגובה על גבי שער המים לקמן (לא) וע"ש . ואולי ע"ש דבהגיעו שם היה צריך לרדת לתוך חקק ביה"ט . אולם בקרא מלינו בכה"ג לשון עליה ויעלו אותם עמק עכור (יהושע ז) ע"ש ברד"ק : רש"י ד"ה נאו ובאו . על החומה או על הגג . ובגמרא קרי ליה איגרא ומובנו גג : ד"ה ברקאי . למען היה לה ברק כו' כצ"ל : ד"ה עלה מאור הלבנה . למה תואר הלבנה . משמע דדמות הלבנה עצמה עלה . וקשה שימעטו בזה ובפרט בסוף החדש שאז היא קטנה מאד . וכן ל"מ כן לשון תימור דבגמרא . ונ"ל דט"ס הוא ונ"ל למה אור (או מאור) הלבנה : ע"ב גמרא ליה"א ברק ברקאי רע"א עלה ברקאי . נ"ל דפליגי בפי' ברקאי דמתניתין ולקמן בפיסקא דשחטו אה"ת דנקיט הש"ס ברק ברקאי בפי' דמתני' משמע דאתיא כרי"ש : שם מתיא בן שמואל כו' האיר פני כה"מ עד שבחברון . ק"ק לייתב זה הלשון לפי' הגמרא בהב' לשונות לקמן על דבריו שבמתניתין . ועת"י ודבריו מגומגמין : [שם א"כ שאני אברהם דאיטנגנינות כו' משום דזקן כו' . לכאורה לפ"ז שפיר תמה ר"י אנן מאברהם כו' דשאני אברהם כו' . ולולי דמסתפינא הייתי אומר דל"ל אלא שאני אברהם כו' ור"ל אלא ר"י הכי קא קשיא ליה] : שם קיים א"א אפי' ע"ת שנאמר כו' ואחת תורה שבע"פ . קרי לע"ת שהיא מדרבנן תורה שבע"פ והוא ע"פ דרשתם ז"ל מגילה (יט ב) שהראהו הקב"ה למשה מה שהסופרים עתידין לחדש כו' . ולע"ק מתוס' עירובין (כח ב) ד"ה מפני ע"ש : שם שבכירי דשימשא קשה משימשא . עפרש"י . ונ"ל דקמא ל"ל דשמשא ח"י וכמו שהוא בפרש"י וכ"מ הגי' בש"א ופירושו חלון כמו שמשותיך (ישעיה כד) ע"ש פרש"י ורד"ק ותפס לשון זה משום לשון נופל על לשון וממש"כ בתענית (ג ב) : רש"י ד"ה לצותיה דאברהם . תפלת הערב שלו . בר"פ תה"ש דתקן תפלת הערב אין לה קבע הכוונה ע"ת מעריב . ואולי נקיט ליסנא דקרא דויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב דהמכוון ע"ת מנחה : ד"ה מכי משחרי הפוטות למזרח שהלבינו מהכס"ת כו' כצ"ל : ד"ה אנן . באת ללמדנו כו' . עמש"כ בברכות (לא) בס"ד : ד"ה יומא דעיבא . ואינה יוצאה כו' כנגד חלונה שהעבים עומדים בפניה כצ"ל :

דף כט ע"א גמרא מה אילה זו קרניה מפצילות כו'. משמע דאי"ל הוא מה שאנו קורין לבי דקרניו מפוצלין עי' פרש"י בחולין (נט ב) וממש"כ בפ"א דכלאים מ"ו : שם אלא אף מליקת העוף כו' · במנחות הגי' עולת העוף שנמלקה כו' וכבסמוך בשלמא עולת העוף כו' וכמו שהוא בתוס' : רש"י ד"ה וסימנך תנורא קרירא . והגוף צונן והחולי מבעירו כצ"ל : תד"ה אלא . והא דל"פ במתמתין משום דהוי קודם פתיחת דלתות ההיכל . לכאורה בפשוט י"ל דמיירי קודם שסוגרו דלתים . ואי משום דהוי אחר תמיד של בה"ע יתורץ בהכך שנויי שכ' על קושייתם בהא דלא מיפסלי משום קודם לתמיד של שחר שעוין הן כדלקמן : בא"ד וקאמר התם דמלינה בראשו של מזבח . קושיית המהרש"א בכאן תמוה דאיך ישחוט לכתחלה לעבור על לאו דלא ילין משום עשה דאכילת קדשים . וכה"ג תמה המל"מ על פרש"י דפסחים שם בפ"א מהל' תומ"ם ה"ג ע"ש . ועי' בפ"א ר"ה (ל ב) בד"ה ונתקלקלו : בא"ד ופריך מכדי כ"כ דלא איתקטרי אימורים כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה תיקדם ותיפסל . כיון כו' של"ב ליפסל יקדם השולחן כו' כצ"ל : ד"ה אמר רבא . לילה לא הוי חסרון זמן הואיל ותהיה ראויה כו' כ"כ דל"ל : תד"ה נהדריה . וכיון דאנו כו' שקידם הקומץ כו' כצ"ל : בא"ד ומיהו בתנס דתק רש"י כו' . מש"כ הרש"א די"ל דרש"י מפרש דבלא נתקדשה כס"ת בכלי איירי ע"ש . נראה לי דאם לא נתקדשה מקודם בכלי הוי הקמילה כמאי דליתא כיון דהדין הוא שיקמוץ מתוך כלי מקודש כדתניא בסוטה (יד ב) : בא"ד אבל השתא כו' תנא נאלמר לבית השריפה . עמש"כ בק"א להעט"א בר"ה (ל ב) בד"ה ממילא בס"ד . ולכאורה לולי פירוש רש"י ותוספות ה"נ לומר דכשקדם בלילה אינו נפסל בלינה בעמוד השחר שלאחריו דדוקא כשקדם ביום נפסל בע"ה דלמחר דומיא דחלבים שמתע הקרבן ביום וע"ד שאמרו בברכות (ט) סד"א הואיל ופסח קדשים קלים כו' אף פסח נאכל לב' לילות כו' ע"ש ובפרש"י וכאן הוי פסולה מחמת קמילתה בלילה ותשרף מיד בבוקר דלאחריו . ועי' בזבחים (כא) בסוגיא דמי כיור . ובתוס' סוכה (נא ב) בד"ה קרא הגבר ובתמורה (מד ב) אראב"א ועפ"ש פוסלת בכן כאיברין : ד"ה כמו . הא דלא אמרי' כו' . לא הבנתי דבריהם כיון דמסיק דלילה אין מחוסר זמן אינו נקרא שלא כמצותו וכן נראה מפרש"י : בא"ד שהקבור היה שהוא יום דומיה כו' כצ"ל :

דף ל ע"א גמרא אר"פ לוחה במקומה כו' . עי' ברא"ש פ"ג דברכות סי' מ"ה ובפר"ח סי' עו : רש"י ד"ה ומחזיר השפיה. להודיע שנטל זה שמכנס את ידיו כצ"ל : ע"ב גמ' והאי דקתני מגורע להודיעך כחו דר"י . הלשון אינו מובן דמשמע דפליג גם אמאר כל אדם וה"א דל"פ אלא במגורע והכי הל"ל להודיעך כחן דרבנן . או משום פלוגתת ר"י : רש"י ד"ה ודקאמי ליה . מי שעוסק במשנה זו . הא ברייתא היא ועמש"כ בשבת (פג ב) : תד"ה ר"י . ש"ס דפליג בהדיא במשנה . מוכח מדבריהם דפלוגתת ר"י נזכרת במשנה וכ"מ לקמן בד"ה נימא . ובמשנה שלפנינו ליתא : ד"ה אי . בחדושי הגרע"א תמה דמשמע דמפרשי דקושיית אי לא טביל הע"ם בעי היינו דאסור ליכנס שם א"כ ה"ל להש"ס להקשות הא עמא הוא עדיין . ובקל י"ל דמקשה הא הע"ם בעי קודם שיכנס לע"כ וכש"כ שאסור קודם טבילה : ד"ה כצ"ז . ה"ס דכר"י כו' . לכאורה דוקא קאמר דאילו לר"י דמשום סקך טבילה לא היה צריך שיכבר טבל מבערב וכדאמר וכ"נ מפרש"י :

דף לא ע"א גמרא ותניא ורחץ במים את כל בשרו במים כו' כצ"ל : רש"י ד"ה מהו · ויושיט ידו לפנים . ר"ל נגד פנים דהא כבר פשיט רב יוסף דביאה במקצת שמה ביאה : ד"ה עין עיטם. לבית טבילת שער המים כצ"ל : בא"ד והוא הגבוה בכל א"י כצ"ל : בתוס' בסה"ע. היה גבוה מן הקרקע י"א טפחים וטלים כצ"ל : בא"ד (ע"ב) והלא הגואר והרחם הוא יותר כו' כצ"ל : ע"ב במשנה ואת האברים והחביתין . עתוי"ט · ומש"כ בתור"ע שהרמב"ם כולל בשם נסכים הסלת והיין וכמ"ש התוי"ט בשמו בזבחים . הרחיק אה"ד כי כמו כן כתב בר"פ דשקלים ומזו לקמן במ"ה . ובעיקר תמיהת התוי"ט מדוע לא תני הסלת דלכאורה תמיה רבתי היא . והת"י כ' לקמן (לב ב) דהמנחה בכלל חביתין וזה דוחק . ולעד"נ דכיון דקי"ל מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה ואפי' למחר וזהו אפי' לכתחלה כמש"כ התוס' בר"ה (ל ב) בסה"ד ולכן אינה נקראת עבודת היום שתהא דוקא בכה"ג וביותר לדעת הרימב"א שהבאתי לעיל (יב) ע"ש . ונ"ד לאברים שכשרים בכל הלילה שלאחריו . משום דבקדשים הלילה הולכת אחר היום . ועוד דלא היה יכול להקטיר החביתין אם לא שתקדם להם אברי התמיד כדלקמן (לג ב) וע"ש בתד"ה הטולה ויש עוד לחלק . אבל היין מפני השיר שאומרים עליו לכן לכתחלה מצותו עם הקרבן כמש"כ התוס' בר"ה שם · והמנחה אינה מעכבת את היין כדאיתא במנחות פ"ד מ"א לזאת יכולין להביא היין היום עם הקרבן ומנחתו אפילו אחר י' ימים . והאי דלקמן בסדור אביי מנחה קודם ליין היינו כשמביאן בב"א : שם אם היה כ"ג זקן כו' מחמין לו חמין ומטילין כו' . בתור"ע דקדק מסדר המשנה דלא הותר זאת אלא בד' טבילות שהיו בקודש דאין שבות במקדש והכא איכא שבות דמגרף כגי' התוס' לקמן (לד ב) ע"ש . ותמיהני דע"כ ל"א לקמן דהוי שבות אלא לר"י דאמר עששיות של ברזל כו' אבל תנא דמתניתין דאמר בחמין ליכא איסורא כלל עי' שבת (מב) ובתוס' שם . ומסדרא דמתני' אדרבה משמע דהטבילה ראשונה קאי דהא מני לה קודם להא דהביאוהו לבית הפרוה כו' [וכמ"ק בתוס' סנהדרין (יח ב) ד"ה משום ליכה דבכל הטבילות היו עושין כן] : גמרא ופשט ורחץ ולבש . הרע"א מחק ורחץ הב' . והוא לחנם כי כן איתא גם לקמן (לג) וכן בפירוש רש"י ותוס' כאן : רש"י במשנה ד"ה וקידש . מן הכיור · עי' תוי"ט. ובירושלמי פ"ד סוף הלכה ה' איתא בזה פלוגתא דאמוראי קידוש ראשון אי כואי מן הכיור או מן הקיתון של זהב . אך מש"כ רש"י כדיליף כו' לכאורה הוא נל"נ דקידוש זה תיפוק ליה דתחלת עבודה היא :

דף לב ע"א גמרא אלא לרבנן תשעה הוו א"ל רבנן כו' . קשה דקאמר ליה מאי ק"ל הא בהדיא תנן לקמן (ע) בפשיטה בתרא קידוש . ונ"ל דט"ס שם הקידוש דכן בד"י היה כתוב ג"כ את"ז וילך ופשט כו' וזה ודאי טעות המעתיקים וכבר מחקוהו בדה"ח . ואומר אני שגם הקידוש ימחק כמוהו : שם תניא אר"י מנין כו' ת"ל כו' ורחץ את בשרו כו' כצ"ל : שם ואומר בגדי קדש הם ורחץ עבודות כו' כצ"ל ושבינתיים ליתא בתו"כ ולקמן (ע"ב) וכ"נ מפרש"י כאן ולקמן דל"ג להו : רש"י ד"ה של הפרשה. וה"ל לכתוב בתחלה ויצא כו' ואח"כ ובא כו' ואח"כ ופשט כו' ועשה המוספין כו' . לדבריו לבד דל"כ עפ"ש אלא דנתקנו עוד תיבות שהן ענין שלם היינו ועשה המוספין כו' ואף את"ל שכוונת רש"י באמרו ועשה המוספין כו' לא שיכתבו בפירוש אלא שיהיו בכח המאמר דולבש את בגדיו . מ"מ יותר ה"ל לפרש דה"ל לכתוב האי ובא אהרן כו' אחר ופשט את בגדי הבד כו' עד יקטיר המזבחה : ד"ה מה מקום שא"ע טבילה טעונה מה"ת אלא מד"ס כו' . ולעד"נ דאף לב"ז לעיל דיליף לה מק"ו והוה מה"ת א"ם הכא הק"ו כיון דאינה מפורשת בקרא להדיא וכהאי ק"ו איתא בברכות (כא) ע"ש בפרש"י ד"ה שא"ע לפניו . ובב"מ (פח ב) ובפרש"י : תד"ה מה לביסה . חוזר ומלמד בהיקש בקדשים כצ"ל : ע"ב גמ' היינו דקתני ואומר כו' ורחץ במים את בשרו ולבשם כצ"ל : רש"י ד"ה כפרתן מרובה . עי' לקמן (לג א) בפי' ד"ה כפרתה מרובה שינוי קצת : ד"ה ה"ג אא"ע . דל"ל מבגדי קדש הם כצ"ל : ד"ה מה קידוש . אבל כו' דהא לאו דאורייתא . עי' לעיל (ל א) תד"ה ומה שישבו זאת אפי' למ"ד דאורייתא : ד"ה ור"י . לטבילת בגדי זהב ולא דרים כו' כצ"ל : ד"ה מפקא . דאע"ג דאמר (כצ"ל) במתניתין פשט וקידש ידיו ורגליו כו' . כ"ה להדיא לקמן (לד ב במשנה) ואישתמיטתא מהגהת מ"א שבגליון :

דף לג ע"א גמרא ובזיכין לתמיד של בה"ע . ק"ק מדוע לא סדר ממנו ואילך עד הדלקת הנרות המאוחרת לכולן : שם רבינא אמר הואיל כו' ר"א אמר אי לא כו' . נ"ל דט"ס הוא וצריך להקדים תירוצא דר"א לדרבינא : רש"י ד"ה למנחה מנחת נסכו ש"ת ונסכיה כ"כ דל"ל . ור"ל השמן שנבלל בה עתוי"ט פ"ט דמנחות מ"ד ובזה לא נצטרך להגהת הב"ח : [שם ד"ה ואיפוך . וקרא כסידורה כו' . נראה דר"ל דכוונת המקשה לא על דרשת הכתובים להפוך דהא כתיב היא העולה על מוקדה והי פי' מוקדה מערכה של קטורת . עולה מאי עבידתיה עליה אלא דפריך על הסדר להקדים של קטורת תחלה . דאע"ג דבקרא מוזכר תחלה מערכה גדולה דהרי הקרא לא איירי בגיווי סדרה אלא בהעלאת העולה שהיא כל הלילה על מערכתה הישנה וזה ממילא משמע דאיתה מערכה בפ"ע] : תד"ה מכלל . עי' כס"ד · ותמיהני דמה יענו בהא דלקמן (מה ב) אש תמיד כו' לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על מזבח החיצון . שוב ראיתי בהגהת הגר"א ז"ל שם שהגיה אש תמיד למאי אתא לכדתניא ואש המזבח תוקד בו לימד על מערכה כו' . ואורו עיני : ד"ה אפילו · ודישון מזבח הפנימי אינו אלא פ"א . נ"י מהיכא פסיקא להו דלכאורה כיון דהקטירו בבוקר נצרך לדשן בערב עוד הפעם . [וכ"כ מלשון רש"י שכ' ואין קטורת אלא לאחר דישון] . ועמש"כ לעיל (כו) בס"ד : ע"ב גמ' ונעביד שית א"ק בהטיבו את הנרות כו' . נראה דזה אתיא כרבנן דר"י בירושלמי שהביאו התוס' בחגיגה (ג) ועט"א בשם מגילה (ז) ולקמן (לז) בגס"ם ובמש"כ בערכין (לג ב) בס"ד : [רש"י ד"ה אלא לר' יוחנן חלקהו להטבת נרות כו' כצ"ל . או להני נרות] : תד"ה עבורי . ומפרש ר"ת כו' . ונ"ל דלפ"ז יתפרש כאן מלת עבורי ליסנא דאקדומי כבפסחים (ז ב) :

דף לד ע"א רש"י ד"ה שום מנחה . דכתיב בה (ויקרא ו) עשירית האיפה סולת מנחה תמיד כצ"ל : ד"ה ביום . ביום השבת ביום השבת יערכנו כצ"ל : ד"ה ונסכו רביעית · ולימד כו' נסכים ומהו האחד כו' כצ"ל : תד"ה נסכים . ובלא"ה אילטריך כו' לדרשה אחריתי כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ורבנן מאי אחד מיוחד שבעדרו . מבואר דהא דאמרי' מגילה (כח) אם נאמר כבש למה נאמר אחד כו' הכוונה על לכבש האחד וכ"כ הת"י כאן . ודברי רש"י שם ותוס' בזבחים (יא ב) בהג"ה ד"ה אחד (ואחריהם נמשכו הביאור בפ' תצוה וכוו"ה במחזור בפי' להפטרת יום א' דר"ה) צ"ע : שם ורבי מתנחר נדריכם נפקא כצ"ל : במשנה הנדויין . הרע"ב פי' מארץ הודו . וכ"פ התוי"ט ותוספת הנו"ן לא פי' . באמתית נמצא הוספת הנו"ן במקצע התיבה כמו בכיפור ת' בכוספרא (משלי לא) ומנדע (דניאל ה) תחת ומדע בעברית · ובד"ה (א ה) פלנאסר תחת פלאסר במלכים (ב טו) אתרוגנא בקדושין (ע) וכן הרבה : שם אלו מצ"ל . עתוי"ט . ובתו"כ פרשת אחרי מפורש להדיא בפסוק כתונת בד קדש ילבש „שיהיו משל קודש כו' בנין אב לכל הבגדים שיהיו משל קודש" והובא גם בת"י (לה ב) בד"ה ובלבד . ובר"פ תצוה פרש"י בגדי קדש מתרומה המקודשת לשמי כו' וגם כתיב לאהרן ולבניו : תד"ה הנ"ת . שילכך לירוף דהכא הוי בלא מתכוין דרבנן כצ"ל בבי"ת :

דף לה ע"א גמרא פרוה אמגושא . עמש"כ במדות פ"ה מ"ג : שם ותנא מניכא אתי לאשמעינן כו'. כה"ג בקדושין (יז) : ע"ב גמרא א"ל חיי ראב"ח שאין אנו מניחין אותך הלך ונתן להם ממון הרבה עד שהניחו אותו ומימיו כו' כ"ה הגי' בע"י : במשנה אנא השם . עי' תוי"ע ובע"ז א"ח סי' תרכ"א סעק"ב : רש"י ד"ה מיתיבי ולבשו . והילכתא הוי גמירי לה כו' . הגרע"א בחדושיו הקשה א"כ למאי צריך הש"ם לעיל (לב) להוכיח דובא אהרן כו' ל"כ עה"ם מהא דאר"א גמירי כו' ת"ל מדגמירי שינוי בגדי לבן מוכח דלובשם שני פעמים . ובעיני לק"מ די"ל דמ"מ היו תכופים זה אח"ז ואעפ"כ היה צריך להחליף הבגדים להוצאת כו"מ מפני שאינה עבודה חשובה כמו הלאשונות דומיא דלהוצאת הדשן לעיל (כג ב). וק"ק דהם בברייתא איתא להדיא אחרים פחותין א"כ מאי ס"ד דמקשה הכא. ולכה"פ ה"ל להש"ם לסייעיה להתרלן מינה ועמש"כ בברכות ס"פ מ"ש בס"ד ולשון וקס"ד שבפרש"י אינו מדוייק דהא גם לפי האמת הכי איתא :

דף לו ע"א ד"ה אבל מן החליפות . ומשך כו' עשר אמות ממזרח כו' . בבית ראשון כן היה כמבואר במלכים (א ו ג) אבל בבית שני היה י"א אמה כדאיתא בפ"ד דמדות מ"ז ועמש"כ שם בס"ד . ונ"ל להגיה אחד עשר אמה : ד"ה ועל עולה . וגם נתתיו כו' מע"ר ולגר ליתום כו' כצ"ל : [שם ד"ה רע"א . אם כו' ומיתות ב"ד הרי עונשן אמור אם על ל"ת כו' . ק"ק דלמא במזיד ולא אתרו ביה . ובל"ת מ"ל גם בשוגג] : ע"ב גמרא דרע"ם תעזוב מעיקרא משמע . ונ"ל משום דתעזוב משמעו הנח לפניהם והם יבוזו כדאיתא רפ"ד דפאה . ובשככר הן ביד בעה"ב הדין שיחלק כדאיתא שם . ובירושלמי הביאו הר"ש שם ר"ש בר אבדימי בעי כילה שדהו איתמר חזרה פאה לעמרים אפילו כן בעה"ב מחלק בידו כו' : שם וכן בדניאל הוא אומר חטאנו ועוינו והרשענו כו' כצ"ל : שם אלא מהו שאמר כו' . וקרא דוהתודה עליו כו' נ"ל כיון דכתיב לכל חטאתם ולא וכל משמע דה"ק שילרף בוידויו העונות והפשעים לכל החטאות שיאמר קודם להם : [אח"ז ראיתי שקדמני בזה הרש"א במ"א] : שם עשה להם זדונות כשגגות . מפירוש רש"י נראה דר"ל שתכפר להם הזדונות כמו שאתה מכפר על השגגות . והתור"ע לקמן בפ"ד אות כ"א לא הבין כן ולכן הגיה בנ"ע ע"ש : שם פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים כו' . ק"ל הא מ"ת סתם מתניתין כר"מ וקי"ל סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם עיין ב"ב (ס"ד עמ) בפי' רשב"ם ובחולין (נה ב) בתד"ה בלשון ובמש"כ בב"ק (כט) בס"ד (ומזה ק"ל ג"כ על פסק הרמב"ם בפי"ד מהל' מעה"ק הי"ג לענין ב"ת דג' רגלים דל"ב כסדרן נגד סתם מתניתין משום דאתיא כר"ם ורבים פליגי עליה בברייתא . ורש"י בסוכה (נה) כתב טעם שיסדו מזמור ולרשע כו' בחה"ם משום דהוא זמן ב"ת לג"ר כסדרן . אולם הכ"ת כתב עוד ע"א על שלא פסק כסתמא דמתניתין ע"ש ואכמ"ל) ולכן נ"ל דגי' שלפנינו לקמן (סו) במשנה עקרית ודלא כהתוי"ע והגר"פ שם. ואע"ג דכל"ת תרי סתמי וכרבנן הדא הא אמרי' ביבמות (קא ב) ובקדושין (נד ב) מה לי חד סתמא מה לי תרי ועיין חולין (מג) תד"ה והאר"י . ואמרינן בסנהדרין (לד ב) ובנדה (כ) סתמא דרבים עדיפא : שם מאי ואם נפשך לומר כו' . לכאורה י"ל בפשוט משום דר"י דרים לקמן (מ ב) במשנה לכפר דבשעיר המשתלח ר"ל ג"כ כפרת דמים :

דף לז ע"א במשנה מוכני לכיור . מה שנגמגמו התוי"ע והכ"כ במקום הטור שהיו משקעין בו . בת"י כ' בשם ר"ח משמע דגמרא פ"ב דזבחים שהיה שיקועו בים של שלמה . אך לפנינו לא נמצא שם גם הת"י סיימו ול"י אם היה היה בבית שני . ומש"כ התוי"ע ועי"ל דהקיפו לא היה אלא ע' אמות כו' . עמש"כ בסוכה א' בס"ד : גמרא ותני כבין האולם ולמזבח כ"כ דל"ל בכ"ף וכן העתיק התוי"ע וכ"כ בהגהת הב"ח בפרש"י : שם תנן הסגן בימינו כו' תרגומא כו' כדי שיתכסה בו רבו . פרש"י דחוק . ועוד ק"ל דבעירובין (נד ב) בברייתא דכילד סדר משנה מבואר דיש חילוק בין תלמיד אחד לשנים דאחד אינו רשאי לישב בימין רבו אבל כשים שני לישב בשמאל אז רשאי אחד לישב בימין ע"ש ובפרש"י וא"כ מאי פריך הכא . לכן נלע"ד דהיינו הא דתמני כדי שיתכסה בו רבו ור"ל דאם יש שני עדיף טפי דאחד ילך לימין כדי שיתכסה מב' לדדיו ופריך תו והתניא המהלך כנגד רבו כו' וכנגד היינו מן הלד (פי' רש"י ברכות כז רע"ב) ומשמע דאף מלד שמאל אסור ומקשה בין אמתניתין וברייתא ובין אר"י . ומשני דמלדד כו' ור"ל דבכה"ג הוא דשרי מלד שמאל אם אין אחר עמו ובשנים אף בלד ימין ונכון בעז"ה : שם תנא שחרית במילואו כו' . נ"ל דהני ברייתות לפרושי טעמי דמתניתין קאתו . תנא כדי כו' באה לפרש טעמא דרישא די"ב דד ותנא שחרית כו' לפרושי טעמא דסיפא שלא ה"ל אלא שנים . והש"ק בירושלמי שגה בזה במחכ"ת : רש"י ד"ה כולה רהב"י בסופו . דאי מעייל ליה כנגד מערב המזבח כו' כצ"ל ועתוי"ט : תד"ה יכול הב' בסופו . א"כ לאחר כו' . תמוה א) דהברייתא אומרת שם ועזאזל על כל אחד והם מפרשי דשנים של שם על של שם וכן בשל עזאזל . ב) דלפירושם יהיה ד' גורלות וזה דחתה כבר הברייתא ברישא . ונלע"ד דכ"ז שייך בדבור דלעיל ד"ה יכול קודם אבל בירושלמי כו' . ופי' הא' היינו שיניח שנים של שם על של שם בלא גורל וכן בעזאזל וע"ד פרש"י כאן . ולהא"כ פעם הראשון ע"י גורל וא"כ על מי שעלה לשם יניח עוד גורל דשם בלתי גורל וכן בעזאזל . וכ"ל עוד די"ל דגם הירושלמי מפרש כן והא דקאמר ולאו דא היא קמייתא משום דקס"ד דכאן ג"כ הכוונה ע"י ד' גורלות לכן מקשה דזה כבר דחתה הברייתא ברישא ומתרץ דכאן הכוונה דלא יהיו רק ב' גורלות אלא דימליפם אח"כ ודלא כהתוס' . וכ"כ שהבין הק"ע ותימה עליו שלא הזכיר מהתוס' מאומה : ע"ב [רש"י ד"ה ואוגני כלים . בית אחיזתן . בעלמא פירש שהוא כמו זר סביב השפה . והוא מוכרח בנדה (ג ב) ובב"מ (כה) . וכ"ל דגירסתו היתה ואזני כלים . וכ"כ מהתוס' ישנים שכתבו דלהכי לא פריך עלייהו נעבדינהו לדידהו

דזכר

דזהב משום ד"ל דהכלים גופייהו היו מכבר של זהב רק דהידות ולאוגנים היו של מין אחר גרוע משא"כ הידות אין דרך לעשותן ממין אחר גרוע דהכי הם עיקר כלי של הכלי ועיין ערוך ערך אגן] : תד"ה אמר . אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד כו' כצ"ל : בא"ד והתמיד היה קודם הכנך בעס"ש ממש"כ במגילה (כ) בס"ד :

דף לח ע"א גמרא וחזרו בית גרמו למקומן . לכאורה ה"ל להגיה יחזרו וכן לקמן בבית אבטינס . אבל יותכן דהם נשארו עוד בירושלים לראות איך יעשו האלכסנדריים [illegible] : שם בכל יום היו נוטלין כו' מנה כו' . [illegible] : שם מגילת סממנים . [illegible] : רש"י ד"ה אלא [illegible] : במשנה [illegible] : ד"ה שכלו . כמין תיבה פרוצה [illegible] : ע"ב גמרא וא"ר אלעזר [illegible] כצ"ל : תום' ד"ה [illegible] סתומין כו' וכל שפרע כו' באחד מהן לגנאי כו' בידוע שהוא רשע ב"ר וזה כתיב במלכים שם דעשתה מפלצת לאשרה וא"כ גם אביה רשע . ודוחק לחלק בין בן לבת . עוד נ"ל לומר דאבשלום אבי מעכה הוא אבשלום בן דוד והיא היא תמר בתו (שמואל ב' יד) ושני שמות היו לה כדאשכחן טובא וסימן לדבר מועצות של בית רבי תמר שמן (ס"פ ד' אחים) . ונוכל לומר עוד דעיקר שמה היה מיכיהו כדכתיב (ד"ה ב' יג) וע"ש ברד"ק וע"ש שמיעכה באצבע קרו לה מעכה ותמר כדלעיל :
בא"ד ואת שבנא הסופר ואת זקני הכהנים מתכסים בשקים כצ"ל :

פרק ד דף לט ע"א רש"י ד"ה חוץ מפני גזירין . של בה"ע כו' . וכתב הב"ח שלא הבין דהכי אף בשחרית הן חובה . ול"נ פשוט דזה לא נצרך להזכיר דבעוד שעסקו בסדור המערכות ודאי אז סדרו ג"כ הגזירין :

דף מ ע"א גמרא ואזדו לטעמייהו כו' . לפרש"י לא א"ש קלא ואזדו כו' כיון דבפלוגתא קמייתא לא נזכר ר"י . ועוד דבכ"מ דאמרי' ואזדו לטעמייהו היינו דהם פליגי בדבר אחר אלא דתלויין זה בזה והכא הויא אותה פלוגתא בעצמה . ולפי' התוס' קשה איך מוכח מכאן דלר"י הגרלה מעכבא דלמא משום דס"ל דבע"ח נדחים כדלקמן בפרק שני שעירים א"כ ע"כ צריך להביא שנים וממילא צריך להגריל משום מצוה וכמש"כ התוס' לקמן למ"ד דהגרלה לא מעכבא לר"י . וכ"ל לנטות קצת מדרך התוס' ולומר דהא בהא תליא דא"ת דהגרלה איננה אלא למצוה אמרינן דלא נאמרה רק בשנים אבל אם לא נצרך רק אחד אין כאן הגרלה כמש"כ התוס' לר"ש וממילא לא ידחה זה שהוא קיים הואיל דאין כאן חסרון מעשה הגרלה עי' לקמן (סד) בתד"ה התם בסופו. ובזה נתיישב לי פרש"י לקמן (סה) בד"ה להיות חי של' ובלא הגרלה א"א וזקוק לשנים . דלכאורה בלא"ה נמי זקוק לשנים דבשמועין לכ"ע נדחין : תד"ה ואזדו. ול"ל כו' וקאי כו' נהי כו' היכא דלא עלה הגורל כלל ואזדו כו' כצ"ל ותיבת וכו' שבדבריהם למחוק : בא"ד וכמו שפירשתי דלר"י כו' הכי תנן כו' כצ"ל : ע"ב גמרא והא אתרת הגרלה מעכבא וכיון דקבעיתו שמאל כו' . לכאורה אף למ"ד הגרלה לא מעכבא יקשה כיון דקבעיתו כו' ועוד הא עכ"פ מצוה בהגרלה . וכ"ל דלמ"ד הגרלה ל"ת וא"כ עליית הגורל והנחתו כהדדי נינהו תרווייהו למצוה ולא לעכב לכן אפשר לומר דלא נקבעו עד הנחה . וקלא דותנן כו' י"ל דלא קפיד אלא שלא יקבעו לכתחלה באמירת פה אלא דוקא במעשה דהנחת גורל ויוכל לברור איזה גורל שירצה בימין ואיזה בשמאל ויניחם על השעירים ולא נצרך קלפי . (וגדולה מזו פרש"י לעיל (לז) ד"ה יכול הכ') . אבל למ"ד עליה מעכבא והנחה לא א"א לומר דכהדדי נינהו ולא נקבעו עד אשר יניח ג"כ אלא ודאי דנקבעו בעליה לחודא ודו"ק :
שם ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת כו' שהם סיפרא תני ר"י . בתו"כ שלפנינו ליתא להך דרשה ואדרבה דרים מיניה דל"ל בפה לה' חטאת וכ"מ ברש"י דלא מצא זאת בתו"כ . ונראה דבהא פליגי להתו"כ הוא' הא' הוא וא"ו המוסיף והוא נווי שיעשהו חטאת בפה ולהברייתא דלפנינו הוא ו' העיטוף ושיעור הכתוב אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו (ר"ל הגורל) חטאת והוא לשון עבר כמו עלה דלפניו : רש"י ד"ה ועד מתי בסופו . אלמא וידוי לא מעכב כצ"ל : ד"ה כיון שעלה . ואיזו לעזאזל הס"ד ואח"כ מ"ד שוב א"ל וקאי על שנויא דרבא : תד"ה ועשהו בסופו . כי ההוא דיגאלנו כדפירשתי כצ"ל : ד"ה מה . תדע דבפ"ק דיבמות פריך מאי איצטריך עליה כו' כצ"ל :

דף מא ע"א גמרא בשס"ע ולר"ח א"כ הוספיא כצ"ל : רש"י ד"ה ולר' חנא · ומתרצתא היא דכיון דחזי כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ש"ה דכתיב זאת כו' הא רבי רחמנא תורה . רש"י הכא לזאת תהיה תורת כו' הכתוב בריש הפרשה . ולענ"ד יותר נכון דכוונת הש"ס לזאת תורת כו' אשר לא תשיג ידו הכתוב בסה"פ . אח"כ מצאתי כן להדיא בתו"כ : תד"ה והאי . דבכ"ד דאמרינן לנדבה היינו לשופרות כו' כצ"ל : בא"ד אבל אי מתלמי כו' מקילין בה אבל קשה כו' פרק מי שאמר הריני נזיר ושמע (דף כד) האשה כו' כצ"ל : גמרא איבעיא להו כו' או אהעמדה קאי . והא דתנן לקמן (נג ב) הביאו לו את השעיר דמוכח דלא הוה קאי התם . הא לא אמר כאן רק כנגד בית שחיטתו ולא במקום שחיטתו ממש : שם כאן בקולחת כאן בנכפפת . חילוק כזה בב"ק (סא) לענין אחר : שם כדי שיהיו כולן באגודה אחת . עי' ת"י ועי' תוס' סוכה (יג) ד"ה מצות דגם רבנן מודו דמאזוב לאזוב נאמרה גז"ש והכא איכא אזוב :

דף מב ע"א גמרא וההוא יומא לא נפשיה דרביא ב"ק כו' . נ"ל דשמעתא דגמרא קא"ל דההוא יומא ר"ל ביום דאמר ר"י מדיפתי לרבינא ודלא כדמשמע לכאורה מפרש"י דההוא יומא קאי על אותו יום דאיפלגו רשב"ח ורבנן וכ"ז מדברי ר' ירמיה כי רביא ב"ק נראה שהיה אמורא ולא היה בזמן התנא רשב"ח וגם נ"ל דזהו רבין ב"ק שהיה בימי רבינא בחולין (כ ב) ונפל ט"ס בחד מקום . ואשכחן בב"ב (סג) רבינא ב"ק ואולי גם שם ט"ס : בשה"ע ומילוי מים וקידוש כ"כ דל"ל וכן בפרש"י וכ"כ תוס' לקמן (ע"ב) ד"ה למשמרת : תד"ה כי אתא כו' משקל י' זוז (כצ"ל) אע"ג דריו"כ לא חיים לכובד כו' . נראה דהיה בגירסתם לעיל במקום אר"ח אמר רב א"ל יונתן עץ ארז כו' שקלמתן כו' . והרש"א של' דגירסתם בברייתא דלמה כורכן היה דברי ר' יונתן ונמשך אחריו הגרי"פ תמוה דלפ"ז איך יתיישב מש"כ שמא רבין ס"ל כשינויא דאביי דמ"מ מדקאמר כדי שיהיו כולן באגודה אחת מוכח דל"ל כובד . גם לא מצינו שיחלוק ריו"כ עם רהב"ס : ע"ב תד"ה למשמרת. תימה כו' ובשריפה ובהני תיתי כו' כצ"ל . ועי' היטב כה"ד . והא דל"ק הש"ס לעיל בצריכותא דאי כתב שחיטה משום דחזי מיד להזאה . הוא בכדי שלא נילף אסיפת אפרה וכו' דגם הם ראוים להזאה לאלתר . ומש"כ בסה"ד כיון דהני כשרים באשה כו' ה"ל למימר נמי וכשרים בלילה כמש"כ לעיל :

דף מג ע"א גמרא ה"א עד דשקיל חד ויהיב חד . נראה דר"ל לאפוקי דלא ליסקלו תרי וכן דלא יהבי תרי וכדדרשינן בחולין (ס"ד כט) תזבח שלא יהיו שנים שוחטין · וכן תפרש ואכ"ל כו' עד דשקלי תרי כו' אבל השתא דכ"ל ולקחו ל"ר וכתב ונתן ל"י מוכח דהכשר בין בתרי ובין בחד דלא מסתבר לחלק בין לקיחה לנתינה וכמו לעיל דדרשינן והניח מי שיש בו דעת גם אאסיפה וכן ר"י אינו מחלק ביניהם אע"ג דריבוי דקטן כתיב גבי לקיחה ומעוט דאשה גבי נתינה וכ"מ בת"י אלא שלשונם מגומגם קצת : רש"י ד"ה לרב דאמר שחיטה נמי לאלעזר כו' כצ"ל : ד"ה הכהן בכיהונו . אלא למעוטי כהן אבגדיו כו' . לעיל (כד ב) בפירושו בד"ה ובכלי שרת מוכח דמהכהן לבד משמע בבגדי כהונתו והוא כדדרשינן בזבחים (יז ב) אין בגדיהם עליהם אין כהונתן עליהם ופ"ע שם (יח) בפי' בד"ה אי מהתם . וכן כאן בסמוך דריש מהכהן לחודיה לדורות : ד"ה לקדש . לתת מים על האפר בכלי חרס. תיבת חרס נ"ל למחוק עי' פ"ה דפרה מ"ה : תד"ה לרב . והא דאר"ז כו' דמשמע הא בכהן כשרה כו' . ק"ל א"כ מדוע לא ידע ר' יצחק לעיל הי מינייהו ה"ל נידע דודאי שמע פסולה אפרה דאי אפרו מאי איריא זר אפי' כהן הדיוט נמי . וי"ל קצת דהם נוכל לומר דנקט זר משום פרה דכשרה אפי' בזר . אבל לכאורה תימה דמאי קשה להו ניתא דזר אצלה קאמר כדמשני ביבמות (לג ב) . וכ"ל דהכא דבא לאשמועינן עיקר דינא דמי פסל לה איך נאמר דזר אצלה קאמר הא איכא למימר דכשרה בכהן הדיוט וא"כ אינו זר אצלה דאולי דוקא שמע אותה היינו כהן הדיוט לפניו (לפני אלעזר) וכמו דלא מרבינן מתיעוט אחר מיעוט אלא כהן הדיוט ולא זר. שוב ראיתי בת"י לעיל על הא דרי"ל שקדמוני במקצת : ד"ה מאי . י"ל משום דאתי (כצ"ל) בכלל דעת . משמע דשוטה לא מיקרי אתי לכלל דעת כמו קטן . וכן בר"פ מי שהחשיך שוטה וקטן לשוטה ובשו"ע סימן רס"ו איתא הטעם שהקטן יבא לכלל דעת . ומ"מ שוטה מיקרי ג"כ קצת אתי לכ"ד דחשיב בר

כריתות מס"ע כדאיתא בתוס' גיטין (כב ב) והרא"ש בפ"ב דכתובות סי' יד שלמד שוטה מקטן דיש לו זכיה ע"י אחר הואיל דאתי לכ"ד מיירי בשוטה דעפיק ביה שם דהוא עתים חלים וכדמסיים שם. ולכן אנכי תמה על הרמ"א בחו"מ סי' רל"ה וסמ"ע שפסקו בסתם שוטה דיש לו זכיה ע"י אחר דמנ"ל הא . ובמרדכי שמצויין שם ג"כ אין רמז לזה : ע"ב גמרא טהור מכלל שהוא טמא כו' . נ"פ דהכוונה הוא משום דהוה מעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות וכדלעיל איציבא דרב : שם כמאי דמסיק תעלא מבי כרבא . אולי הוא מלשון אם יספוק עפר שומרון לשעלים כו' (מלכים א' כ) דפי' מדרך כף רגל ובלשון ארמי הוא תעלא כמו דמתרגם שועל : במשנה שחטו וקבל כו' . התוי"ט כ' דה"ל מירק אחר שחיטה ע"י . וכבר כתבתי בזה לעיל (יב) בס"ד : שם והיום חותה בשל זהב כו' . לכאורה ה"ל הטעם משום דכתיב ולקח מלא המחתה כו' והביא דמשמע דבאותו כלי שלקח יביאם וכדפריך בר"פ דלקמן מלא חפניו והביא א"ר . אמנם הש"ס מפרש כאן משום חולשא דכ"ג . ואולי דגם שם לא פריך אלא דיהא רשאי לעשות כן ולא לעיכובא וכ"מ לישנא דל"ל דשם . עוד י"ל דהש"ס הוצרך לטעם דחולשא משום קטורת דהיכל שגם לה היה חותה בשל זהב וכ"כ התו"ח ושכן מבואר ברמב"ם בחבורו . (וכן כל היום היום שבמשנה היה ג"כ בקטורת דהיכל לבד היום דדקה מן הדקה וכ"ל דלכן הקדים לה הא דוהיום מוסיף כו' להורות דהא דקתני בתריה לא קאי אלא עליה) אבל לגחלים דלפני ולפנים בלא"ה נמי מטעם דאמרן . אלא דלפ"ז קשה דא"כ אף בהיכל נ"ל טעמא דחולשא ניחא דמשום היכרא הוא שידע דתלות היום בלא עירוי כדאמרן לעיל (לא ב) כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ וכמש"כ התוי"ט שם. אמנם לפמש"כ המלחמות בישוב בעלי הקרובות שכהן הדיוט עשה עבודת המחתה בהיכל לא יקשה זאת ולדעתו נצרך לפרש חולשא דכ"ג דאמר הש"ס ע"ד פר"י לעיל בתוס' (ר"ד כא) . מש"כ התוי"ט לחלק בין דיוה"כ לדשאר השנה בהגחלים לא מחוור דא"כ ה"ל לתנא למיתני דבכ"י כו' והיום כו' בהם כמו באינך : שם בכ"י כ"ג מקדש יו"כ מן הכיור . הא דלא תני בכ"י כהנים מקדשין כו' כלישנא דגבי עלייה וגם הוא בכלל . י"ל משום דהיים בלישנא דכ"ג והכ"ג כתבתי בריש תענית ע"ש . ולגי' הרמב"ם שהביא התוי"ט והיום עולים כו' א"ש שפי : רש"י ד"ה והיום ארוכה . כדי שיתן ידה למטה כו' כצ"ל : ד"ה והיום האחרון . ואם בא לעלות למזבח כו' תמידין כו' ואילו ואיל העם . נ"ע דלכל הני מתן דמם למטה ועומד בארץ וזורק כמש"כ לעיל (טו ב) : תד"ה [ולא פליג . עי' הגהות הגר"א ז"ל אך מש"כ ושאה המקשה לא שמיע ליה הברייתא אינו מדויק דע"כ גם אביי המתרץ לא שמיע ליה דאל"כ הוה אמר פליג בברייתא כדאמר בריש עירובין ובמנחות (י ב)] : שם ד"ה אמר . מה שהקשה המהרש"א דמ"מ לרב יהודה תקשי כו' לק"מ דהתוס' לא כתבו לחלק בין לצורך לשלא לצורך אלא לסברת המקשה אבל למסקנא אין חילוק דבשעת הקטרת היכל אף לצורך אסור . ודלפני ולפנים אפילו שלא לצורך מותר :

דף מד ע"א רש"י ד"ה לא בשעת הקטרה דהיכל . והכי קתני כשם כו' . לכאורה מפרש בהתירוץ מאי דלא הקשה מיניה . דלא הקשה אלא מהסיפא . וכ"ל דר"ל דמרישא אדרבה יש ראיה דפי' בשעת הקטרה היינו דהיכל דומיא דמתן פר כה"מ כו' דהוו בהיכל : ד"ה א"ה ועד סוף הסוגיא . פירושו דחוק . ולענ"ד נל"פ דקס"ד דפי' שלא בשעת הקטרה היינו בשעה שנכנס להקטיר אף שאינו מקטיר עדיין וכדכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו כו' ולעיל מרבינן אף ביציאתו משם . ולתירוצא הא קתני כו' מפרש דשלא בשעת הקטרה היינו שלא בשעת הקטרה דהיכל אלא דלפני ולפנים כפרש"י . וע"ז פריך והא איכא הא מעלה כו' בין בקודשה דידיה כו' ור"ל דלא הוה ליה למיתני לשון בשעת הקטרה אלא לשון בקודשה דמשמעו אפילו שלא בשעת הקטרה אלא בביאתו ובצאתו (עיין בתוספות) . והא דאיתא בפרק ו דתמיד דבבואו להקטיר קטורת היה שם המכניס המחתה דגחלים וכן אוהבו או קרובו שמוסר לו הכף וכן הממונה שא"ל הקטר . כל הני לצורך הקטורת נינהו וגדולה מזו כ' התוס' לעיל (ס"ד מג) ע"ש : תד"ה בשלש . לענין טומאת סוטה נמי יהא חילוק כו' טומאת אשה חמורה לכ"ע כצ"ל : ע"ב גמרא א"ר ש"מ קדושת אולם והיכל חדא כו' . לכאורה יש ראיה לזה מדתנן בפרק ד' דמדות מ"ו ההיכל מאה על מאה וקחשיב במ"ז האולם בכלל החשבון : שם בכ"י היתה ידה (כצ"ל) קצרה והיום ארוכה . הוא פיסקא מהמשנה :

דף מה ע"א גמרא לא"ת חמשה הן וכל חד וחד אית ביה כו' . ר"ל דאינן אלא חמשה המתוארים ובכ"א מהן יש שני מינין פשוט וטוב : שם ר' מאיר אומר בכ"י ארבע כו' . תהגרי"פ משמע דמוחק מלת מאיר ע"פ התוספתא . וכ"ל אדרבה להגיה שם ר' מאיר שהוא בר פלוגתא דר"י ור"י . ועוד דגם במשנה הגי' ר' מאיר וכן לקמן (מו) אומר היה ר"מ כו' : שם וא' לאברים ופדרים של"נ מבערב . הרע"ב הוסיף של תמיד של בה"ע . מש"כ של תמיד הוא משום דבשבת ויוה"כ ודאי איננה אלא לצורך התמיד וכ"כ רש"י לקמן (מו) ד"ה שניה ובגמרא שם אר"ה תמיד תחלתו דוחה כו' . אך מש"כ של בה"ע וכ"כ רש"י שם (בע"ב) ד"ה שבת . הוא ל"ד : שם ור' יהודה אי מהתם . פרש"י מוהאש על המזבח כו' . ומהתוי"ט נראה שפי' אי מהתם היינו מקרא דונתנו בני אהרן כו' ול"ד במחכ"ת : רש"י ד"ה של קיום האש . שאם כו' . ל"י מדוע לא פי' כפשטיה דגזה"כ הוא שיהיה אש תמיד על המזבח והיה לזה מערכה בפ"ע . ומערכה גדולה אם לא היה נוצרך בה להקטיר מניחין אותה עד שיכלו האש והעצים ותכבה מאליה . ואם נצרך להקטיר ורואים שהאש הולך וכלה מוסיפין עליה עצים כדלעיל בר"פ : ע"ב גמ' לכדתניא אש תמיד כו' . לימד על מערכה שניה כו' . עמש"כ לעיל לג בס"ד : שם אש מחתה כו' מנין כו' . קשה כיון דנפקא לן כבר מוהאש על עיקר מערכתה א"כ ממילא מוכח נמי מזבח החיצון דהא כתיב שם בו . וי"ל משום דנוכל לומר דהאי בו לא קאי אלא על עיקר קרא דהיינו אש דקיום לר' יוסי והלכתא אליבא לר"י אבל לא על מערכת המחתה דלא אתיא אלא מריבויי וכה"ג תמצא לקמן (מח ב) ברש"י ד"ה הולכה בשמאל . ובכתובות (לד) הבאתי הרבה כיוצא בזה : תד"ה נאמרה . דכתיב גבי קרח כו' . הב"א הביא בשם ש"י להקשות מדוע לא הביאו קרא דנדב ואביהוא ויתנו בהן אש וכו'. ולק"מ לפמש"כ התוס' בעירובין (סג) ד"ה מאי בשם התו"כ דלק"ק נכנסו להקטיר ע"ש :

דף מו ע"א גמרא אברי עולה שניתותרו עושה להן כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה שבת . ודם נפסל בשקה"ח . לכאורה שפת יתר הוא דמאי חילול שבת איכא בזריקה עי' יבמות (לג ב) : תד"ה תחילתו . בסופו . אבל הפשט ונתוח דמעכבי כפרה כו' . שם ליתא להאי . אלא שהתוס' עצמם מפרשים דזהו בכא המאמר דשם קד"א כיון כו' . אבל אינו מוכרח כלל דיל"פ וגלי לן רחמנא בנתינת שאף דלא מעכבא כפרה בעיא כהונה וה"ה להפשט ונתוח אף דל"מ כפרה בעיין כהונה . שוב ראיתי להתוי"ט שם שכתבו כן :

פ"ה דף מז ע"א גמרא יליבא באצבעא כו' . מש"כ התוי"ט וגדולה מזו כו' דלא אתמר אלא בתר כו' כוונתו למה דשאל שם הכי חמשה ענויין כנגד מי ע"ש . ואישתמיטתיה מש"כ התוס' שם דר"ה גופיה שאלה : שם הרבה עשו כן ולא הועילו . כה"ג בנדה (ע ב) ג"פ : שם ת"ר בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ . מכאן לכאורה סתירה למש"כ התוי"ט במנחות שפי"ב גבי המתנדב שמן שדינו דיקמוץ כיון דדבר לא הוה א"א לקמצו אלא שמפרים בכלי שיעור קומץ . אמנם מצאנו כיוצא בזה לעיל (כד) בתס"ד ע"ש פרש"י ד"ה ת"ש . ומש"כ שם עוד שהוא כשני זיתים · נ"ד דל"א אלא שאינו פחות מש"ז אבל יש כהן שקומצו יותר . ודע של"מ כעת להרמב"ם ז"ל שהביא להך דינא שלא יעשה מדה וצ"ע : שם מאי לאו שאם רצה לעשות מדה עושה כצ"ל ותיבת אחרת מיותרת וכן לא העתיקוה התוס' : שם לא ה"ק וכך היה חוזר ומופנה לפנים משמע דאתי לאפוקי שלא יערה מן הכף על הגחלים שבמחתה . והתוספות לקמן (מט) ד"ה אי כתבו דמדרכינן הוא שמא נתפזר לו בדרך . ומפי' הרע"ב נראה דאתי לאפוקי שלא יעשה כלי כמדת חפניו ויערה מהכף לתוכה ולא מחוור : רש"י ד"ה א"ד בס"ז . חבילי זרדים . הוא בר"פ תפנין ובסוכה (יב) במשנה : ד"ה וזירזתני . הזרתני כו' . כ"ל דהליון ל"ל זריתני : ע"ב גמרא ובמחבת ובמרחשת מוחק כו' . התוי"ט כתב במנחות פ"א מ"ב דה"ה מאפה תנור . ואנכי תמה דהא גם מנחת סולת שעושה בלילה קודם קמיצה וא"א שלא תהא יוצאה חוץ לקומץ . ושם (כד) ברש"י ד"ה מנחת חוטא מבואר דאף אותה שהיתה חרבה מוחקה ג"כ . וכ"ל דלשון מוחק משמע בכח וזה לא נצרך אלא באפויות : רש"י ד"ה ר"פ . דמולקה לא כו' מדה לחפינה כצ"ל : ד"ה מן הצד . אלא מוליך עלה (כצ"ל) ור"ל על הסלת :

דף מח ע"א גמרא אפכיה למנא ודבקיה לקומץ באלעתיה דמנא . עי' בתוספות ובפרש"י דמנחות . וק"ל לפירושם לישנא דודבקיה דהא גם בלא דיבוק יוכל יפה . ולענ"ד נל"פ דהפכו על צדו ושולי הכלי עומדת בנגב ולכן צריך לדבק שלא יפול על דופנו . א"כ שהפכו ממש פיו למטה ודיבק הקומץ בשולי הכלי בפנים שלא יפול. ולמאי שפירשתי יתורץ ג"כ פי' הר"ח בהא דזבחים : שם בעי ר"פ מלא חפניו שאמרו מחוקות או גדושות . ק"ל מדוע לא פריך הש"ס הכא ג"כ היינו הך לפרש"י . (ור"ל לאפוקי לשיטת התוס' שכ' הרש"א לקמן בפרש"י) וא"ל דהש"ס סמיך כאן על הא דלעיל דה"כ לא קרינן בהבירולין ולקח . א"כ יקשה היינו הך דבעי ר"פ גופיה בבין הביניים . וזה י"ל בדוחק . אבל קשה לפי מאי דפשיט מהברייתא דלא מחוקות א"כ ש"מ דלא ילפינן מלא מלא . וי"ל דאיכא למימר נמי לאידך גיסא מדתני ולא גדושות ש"מ דילפינן ולהכי לא כתביה בגופיה למימרא דמ"מ עפופות בעינן ע"ד דאמר אביי בפסחים (כה) וכן כתבתי בס"ד בשבועות (לג) : תד"ה מי . וכ"ל לפרש דפשיטא ליה כו' ובהקטרתה כו' . ר"ל דהקטיר קמצה ע"מ להקטיר המותר למחר ול"א דזה נקרא חצי מתיר ע"ב בסוגיא ספ"ב. והרש"א ל"ד בזה במחכ"ת : בסה"ד ופשיט כו' בכל עבודה כצ"ל בבי"ת : ד"ה מדפקיל (בע"ב) . כדתנן בפ' א"ל אבל אוכלין טמאין כו' ונכנס למקדש חייב אף על גב כו' . אבל רש"י פירש שם דנכנס למקדש חייב לא קאי על אבל אוכלין

אוכלין טמאין אלא על מתה רביעית יין דתני התם וע"ש בתוי"ט (יג ב) : בא"ד מדקתני בריתא גבי אפר חטאת טמא ובקיפא קתני טבו"י . הע"א בחגיגה (כג ב) הניח דבריהם בתימה דהא טבו"י כשר בפרה . ול"נ ליישב דהתום' דהכא אזלי לשיטתייהו בזבחים (יז ב) בד"ה טרפה דטבו"י דאורייתא פסול לפרה מדרבנן ע"ש : בסה"ד ואי לא קאי אקטורת כו' לא מיפסל בלינה כדפרישית הכא בקס"ד כ"ש דקשה מפי אמאי לא מיפסל בלינה אף לאחר שקדשו בכלי ולמאי דדייקינן כו' מההוא דהוסיף כו' כנ"ל ועי' רמ"א והגהת הב"ח : ע"ב רש"י ד"ה ותפשוט . דבגופו של זבח קמיירי כנ"ל :

דף מט ע"א תד"ה זר . ודלא כר"י דאמר חייב מלקות אף במא"ד המשברים כנ"ל כדאיתא בכריתות (יג ב) וכ"כ רש"י בבכורות שם : ע"ב גמרא עד שתגעת לבין אצילי ידיו . משמע דיד הכף נאחז שם בין שני האצילים כשמקרבן זה אל זה ויהיה מוכח מכאן דאציל היינו מרפק (עלינבויגן בל"א) דבאותו מקום יכול לקרבן . אבל לא יתכן לפרש דאציל היינו בית השחי דבשם לא יוכל לקרבן . עי' מנחות (לז) תד"ה קיבורת : [שם איבעיא להו שחט ומת מה הוא שיכנס אחר בדמו כו' . משמע דבמת קודם שחיטה לכ"ע נכנס בפרו של ראשון . וכ"פ דכש"כ כשעבר הראשון מחמת טומאה דנכנס בפרו של ראשון שהרי הוא סופו לחזור למקומו וכ"כ התום' במגילה (ט ב) מהירושלמי ודברי התום' ישנים כאן מגומגמים] : תד"ה שאני התם . אבל תימה דהכא קרי ליה כו' כנ"ל :

דף נ ע"א גמרא פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפרים אחרים תחתיהן וכן שעירי כו' כנ"ל ומה שבינתיים מיותר וכן ליתא לקמן ובשבועות : שם ר' אלעזר ור"ש אומרים ירעו כו' כנ"ל אלעזר בל"י וכמו שהגיה הגרי"פ לקמן בסמוך : רש"י ד"ה שאין חטאת השותפין מתה . דכתיב ואם המר ימיר ל"י כו' . הב"א כתב כאן דלר"ש דיליף דאין שותפין עושין תמורה מדאקשה רחמנא למע"ב א"כ אחים היורשים קודם חלוקה עבדי תמורה . וא"כ מ"ל מיתה בתמורת חטאת היורשים . ושגגה היא . א) כיון דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא מאי ירושה שייך בה וכה"ג כתב הנו"ב בחלק או"ח סי' ע"ו לענין חמץ ע"ש . ב) דחטאות המתות ל"ע תמורה כדאיתא בריש פ"ד דתמורה וכפ"ג דמעילה : ד"ה דלא מייתי . לאו איקרו קהל אלא אותן שנטלו נחלה . לפי מאי דמסיק רבא ספ"ק דהוריות דשבט לוי איקרי קהל אף שלא נטל נחלה ע"כ הא דכהנים לא איקרו קהל הוא משום דמיעוט השבט הם : תד"ה פר . הגה"ה שבגליון בקס"ד היא מהרש"א מת"י . וקשה טובא דהא מבואר להדיא בהוריות דלמ"ד דכל שבט ושבט מביא שעיר ה"ה דמביא כאו"א פר לעולה . ועי' בדבריהם לקמן (סה) בד"ה וכן ובמה שכתבו שמה יתיישב תמיהתם דכאן . ואולי יש להגיה בדבריהם דהכא פ"ד דבריהם דשם . ובהוריות (ג ב) כתבו ישוב אחר ע"ש : ע"ב רש"י מומר בזבח . מבתמורה שהומרה בו כנ"ל : תד"ה לדברי . אבל מודה כו' כמו לת"ק ר' אלעזר כו' כנ"ל : בא"ד ולמסקנא דמסקינן דר' אלעזר כו' כנ"ל בל"י : ד"ה תמורת . עיין בו היטב . ולכאורה תמוה דלר"ש ודאי אינו עושה תמורה כיון דקרי ליה חטאת השותפין וע"כ לא מבעיא ליה אלא לר"מ : ד"ה ואי . י"ל כיון דלא שוו להדדי דשלמי צבור ליום ולילה כו' כנ"ל :

דף נא ע"א גמרא קסבר א"ם הפסח טה"י . ק"ל דז"פ דבשאי יחיד להקדישו לפסח אלא שאחר כך קודם שחיטה צריך להמנות עליו עוד אחד . וא"כ קודם שהמנהו הרי הוא עדיין יחיד עליו ועושה תמורה וי"ל : תד"ה דוחה. אבל יש פירוש בפסחים שמוגה בהם כו' כנ"ל : בסה"ד (ע"ב) נפקא לו מכלל חוקת כו' דאי מכלל כו' כנ"ל : ע"ב גמרא ותיפוק ליה דאמר לו א"ר כו' . עי' פרש"י . וק"ל א"כ יותר ה"ל להקשות אר"א ור"ש דקרו ליה חטאת הצבור או דשותפין . ולענ"ד נל"פ דהקושיא הוא על הא דפליגי בדמו של פר דהא בעינן משלו והרי הוא של כ"ג שמת [ואפילו לא שחטו עדיין עמש"כ לעיל] : תד"ה תיפוק . כ"ש אי לא דרשינן הכי אלא הוה כו' כנ"ל : גמרא ואיסתפקא כו' ועבוד שתי פרוכת . לקמן (נד) איתא דגם בעלייה היו ב' פרוכת. ובכתובות (קו) פרש"י וגם הן במקום אמה טרקסין . משמע דבמקדש ראשון היה גם בעלייה אמה טרקסין . וקשה לפי מה שהביא התוי"ע היתה עלייה דמקדש ראשון גבוהה יותר מעלייה דב"ש בכמו שלשים אמה ע"ש וא"כ היכי הוה קם . וצ"ל דגם בו היו ב' פרוכת . ורש"י ר"ל נגד אמה טרקסין שהיה ראוי להיות : רש"י במשנה ד"ה שתי. פרופות . צ"ל פרוסות : ד"ה שולחנות לצפון . עי' מהרש"א . אבל עדיין לא תיקן כלום דהלא רוחב גופו של כ"ג אמה עי' מנחות (לט) ברש"י ד"ה אלא למ"ד מזרח . ובשבת (לט) בתד"ה אמתא יתירה . וביותר שהיה נושא בידיו הכף והמחתה . וא"כ ע"כ כשהיה מגיע לשולחנות היה צריך להתעקם לצד דרום ולילך נגד רוחב המזבח מכוון . והרי כמו זה היה יכול לילך לדרום המזבח . ולשיטתו היה צ"ל דצד הצפוני של מזבח היה משוך מתאי ההיכל ולדרום בכמו אמה . ולענין קושייתו נ"ל דאף שלא היה מצוה כלום לקצר דרכו בהתהלכו לצפון (ואם נאמר דהמזבח היה עומד מכוון באמצע ההיכל היה מרבה עוד בעיקומו אמה מאשר היה הולך בדרום והמהרש"א נ"ד בקושייתו שלא היה מצווית דאדרבה שהפסיד עוד) מ"מ לצפון חשיב טפי כדאשכחן בשלמי סוכה דהנכנסין הולכין בצפון ע"ש בגמ' ופרש"י :

דף נב ע"א גמרא איבעיא להו כו' . נראה דצ"ל ליה וצ"ל ליוסף ולפי שהפסיק בהעתקת הפסוק לכן שנהו עוד הפעם . וכן מצינו רבות במקרא עי' תל"ע § שס"ו : תד"ה כותל . עוד פרש"י כו' והתא שם דלמטה כו' . תמ"כ הרש"א ואפשר דהיינו דוקא בתאים שבצד צפון ודרום . תמוה דהא שם במ"ז קחשיב ג"כ מצפון לדרום והתא שם . ולפי' זה דר"י ע"כ גם שם למטה לגמרי קחשיב. והרש"א בעצמו בר"פ המוכר הס"ב לא כתב תירוץ זה : ע"ב במשנה החיצונה היתה פרופה מן הדרום . עתוי"ע . וא"י איך יפרנס לפי פירושו מש"כ רש"י להיות פתוחה ועומדת . וצ"כ לפרש דלא היה רוחב הפרוכת אלא כנגד רוחב ההיכל והחיצונה היתה נכפלה על עצמה בקצה הדרום לצד ההיכל וזהו לצד חוץ שכתב רש"י והיתה שם פרופה בקרס ונמצא שהיתה שם פתוחה ועומדת. וכן תפרש עד"ז והפנימית מן הצפון : שם שלא להבעית את ישראל . לשון הרמב"ם כי הרבה כה"ג היו מתים בקה"ק כו' . וזהו תימה שבמקום הקדוש ביותר יארע טומאת מת החמורה עי' שלהי עירובין . ולעיל (יט ב) איתא וי"א בילאתו ניגף : גמרא לאה שכתוב יולך ה' אותך ואת מלכך וגו' . היינו בספר תורה שמצא חלקיהו כה"ג והיה נגלל בפסוק זה כמש"כ הרד"ק במלכים (ב כב יא) :

דף נג ע"א גמרא ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית . ק"ל להמפרשים דאיכא חיוב מיתה בחיסר מעלה עשן אף בקטורת דכה"ג דבהיכל (עי' מל"מ פ"ב מהל' כה"מ) וא"כ איצטריך לחייב משום חסרון . דמפני ביאה ריקנית לשם אינה אלא באזהרה כדאיתא במנחות (כז ב) ור"ש גופיה דמשני הכא כגון ששגג בביאה כו' מוקי לקמן לקרא זה דוכסה לאמר ימה"ש וכן ר"א דמוקי ליה לעיכובא עיקרו אינו אלא להיכל כמש"כ התום' שם : שם קרא לקרא . בכורות (נא ב): רש"י ד"ה חד לעונש . והלו לא ימות כו' אלא אביאה ריקנית . קשה דא"כ גם אזהרה לא נשמע מיניה לחסרון מע"ש ונימא דלא קאי רק אביאה ריקנית וכדדרשינן במנחות שם : ע"ב גמרא רבא חזייה לאביי כו' . כה"ג בשבת (לה) : במשנה משניטל ארון אבן היתה שם . ק"ל מדוע לא עשו ארון אחר בבית שני . ואי משום דכתיב ונתת אל הארון את העדות . דמשמע דעיקרו אינו אלא לצורך העדות הלא גם במשכן כתיב ונתת אל חה"מ את האורים וגו' ואפ"ה לדעת הראב"ד הבאתיו לעיל בספ"ק לא היו בב"ש ומ"מ עשו את החשן לתשלום הח' בגדים [ועי' לעיל (ה ב) וברש"י שם בד"ה דלא כתיב] . ואולי משום דכפל הסי"ת בצווי נתינת העדות אליו בפרשת תרומה בפסוק עז וכא משמע דלעכב שנה עלייהו (ורש"י נדחק שם על כפילתו) . וכן בפ' משא (לא ז) כתיב ואת הארון לעדות דמשמע דאינו אלא לצורך העדות . ועיין רמב"ן בפ' עקב בפסוק בעת ההיא . ולשון המ"ר כשא פי"ב בדרשת אפריון זה הארון כך התורה נאה כו' אמר הקב"ה עשו לה ארון כו' . ולמ"ד שנגלה לבבל ל"י מדוע לא החזירו כורש כשאר כלי בית ה' . מה שתמה התוי"ע על הרמב"ם ועל הרי"צב"א במקום עמידת ארון עמש"כ בב"ב (כה) בס"ד : גמרא וכי מאחר שר"א מלמדנו פע"ר ושניה כו' . כה"ג בב"ב (קסח) : רש"י ד"ה לשמאל דידך . שהמתפלל כו' כאילו שכינה למול פניו כו' . סנהדרין (כב) : ד"ה נטל דם הפר . מסקנא דמילתיה דר"י כו' . וכ"מ בגמרא לקמן (נו ב) בההוא דנחית קמיה דרבא . וכ"ל דלקמן דתני נטל דם השעיר והניח דם הפר מלי איתיא כרבנן ופירוש והגיח וכבר הניח ואתי לאפוקי דלא היה מערה כמו בסוף מתניתין . אבל הכא כבר תני והניחו על כן הזהב השני ודלא כהתוי"ע ע"ש :

דף נד ע"א גמרא וכל היכא דכתיב עד היום הזה לעולם הוא והכתיב כו' ואסיק בתיובתא. מה שנאמר גם"ש בל"ע על הגמרא דסוטה (מו ב) ופרש"י שם . כבר נשאל ע"ז בנו"ב מ"ת חלק או"ח סי' פ"ז מהגרי"פ וע"ש ישוב לזה : שם ראבי"א לעולם במקדש שני כו' . נראה דר"ל דמאי איירי גם במקדש ב' דודאי לא פליג ע"ז דהוה פרוכת דבבי וכדמוכח נמי מהברייתא דלעיל יכול יהיו מקרעין בפרוכת וכו' . או אפשר משום קושיא דרב חסדא מוקי לה בכרובים דאורתא ואף במקדש שני ולא ס"ל שנויא דל"כ : ע"ב תד"ה כרובים . וצ"ל דאפילו ישראל מותר כו' במיני צבעים כו' . והא דמקשה הש"ס על ר"ג שה"ל צורות לבנות ולא משני דהיו ע"י צבע צ"ל כמש"כ התום' בר"ה ובפ"ז דבחמה ולבנה אין חילוק בין בולטין לשוקעין לענין חמדה הואיל דאינן בולטין ברקיע ולכן גם במיני צבעים אסור וה"ה לענין עשייה . מה שמקשה בגס"ם מאמירה לנכרי . נ"ל דהתום' לא נחתי מפיקרא אלא באיסור עשייה ופ"ז סבילו כאיה מר"ג דהשפה אלו ואולי הכא ס"ל דאף כ"ג לא לוה לנכרי לעשותם אלא קנאן מהן כשהן עשויין . וכנ"ל בסוף דבריהם שמחלקין בין שמשין שבמדור העליון לבין שבמדור התחתון בעשייתן ע"י אחרים היינו הכל לענין העשייה ובקנאן כשהן עשויין ולכן אין מקום לקושיית התוס"ע בר"ה פ"ב אות י"א ע"ד דהכא . גם בגלא"ה ל"ק קושייתו דשם דאף את"ל דים

שלוחות לנכרי אילטריך קרא למיסר את שבמדור העליון דלא נילף להתירא מן נכס דמוקמי' ליה השתא על אותן שבמדור התחתון : בא"ד ושמא בהא מילתא נמי איכא למיגדר כו' כנ"ל : בא"ד משום דכתיב לא תעשון לא תעשו תרי זימני כנ"ל : בא"ד ואע"ג דמלאכי השרת עובר בלא תעבדם אפילו כו' כ"נ דצ"ל : ד"ה אלו . פי' אמלניתו ש"ע והגלדים כו' כנ"ל . וכן העתיק הרש"א בת"א ופשוט שהיה לפניהם הגי' בברייתא קמייתא והכ"א אלו ואלו כמו דאיתא בת"י ולהרש"א שם נעלם זה :

דף נה ע"א גמרא ליוה"א א"ק ולפני הכפורת יזה כו' לימד על הזאה לאמונה שצריכה מנין כו' מאי בינייהו כו' . משמע דמנין דז' הזאות גופייהו מעכבא לכ"ע ובת"י מביא מהתו"כ מדכתיב ז' פעמים ולא כתיב ז' טיפין פעמים משמע ליה שם מנין ע"כ . וז"ל התו"כ יזה שבע פעמים לא ז' טיפין (ולכאורה הכ"ל דזה דרים מן תיבת יזה כמו דדרים לעיל והזה ולא המטיף וא"כ דרים) שבע פעמים שיהא מונה ז' פעמים כו' ע"ש . והנה בספר כה"ת ובספר הע"ד של צבור כתיב ג"כ שבע פעמים וא"כ יהיו צריכין נמי מנין . שוב ראיתי בתו"כ דדרים כן להדיא גבי פר כהן משיח (ודע דשם א"א לפרש כמו שפירשתי לעיל דהתם כבר דרש מן והזה לא המטיף ע"ש) ותימה דלא איפשמיט תנא לאשמעינן בדידהו דצריכין מנין וכן ליתא ברמב"ם : רש"י ד"ה כמהוה מזה . ומזה למול פניו . נראה דפניו מוסב על הכפורת : ד"ה מפני תערובות . שמא כו' ויקריב כו' . לולי פירושו הנלע"ד דהחשש הוא לטעות הבעלים דשמא המביא מעות לצורך קני חובה יטעה ויתנם בשופר נדבה . כי לטעות הכהנים אין לחוש דלבד דהם בעצמם זריזים ב"ד של כהנים היו משגיחים בזה כדאיתא בעירובין (לב) : תד"ה מפני הנ' בסופו . אבל חובה יכולין להקריב נאמר . ול"כ דמחויבין דהמח"כ סומכין עליהם שיקריבום היום כדאיתא בעירובין שם : ע"ב גמ' הלוקח יין מבין הכותים עומד ואומר כו' כנ"ל . ותיבות ע"ש עם משיכה ליתא בכה"ת שהובאה הברייתא הזאת וכ"כ מתד"ה הלוקח וכ"מ מפרש"י : רש"י ד"ה משום דמחלפי . ונמצאו העבודות כסדרן של שעיר אחר פר כו' כנ"ל : ד"ה כולן עולות וד"ה ושמה לנדבה צ"ל דבור אחד : תד"ה והתנן . א"כ י"ל כו' משום תומר דה"א . אע"ג דמת"כ אוננה א"א אי משום גירושין אי משום מיתה רק דאיכא חשש דיבמה לשוק מצאתי ג"כ בגמרא דב"ב (קלה) דקרי לכה"ג איסור א"א והרמב"ם הוסיף שם עוד דאיכא איסור חנק וע"ש במהרש"ל . ולהתוי"ע בכתובות אות כ"ב ובגיטין אות כ"ו נראה דנעלמו דברי מהרש"ל הנ"ל : ד"ה הלוקח . א"כ הכא מיירי במעהר ייגס כנ"ל : בא"ד (בדף הסמוך) ובלא הפרשה א"י לשתות אותם התמעה כו' . נ"ל דהיה כתוב בר"ת ובלא"ה והמכוון דבלאו הכי שאינו יכול להפריש אותה מדה דת"מ . ג"כ א"י לשתות אותם הט' כו' והמעתיק טעה לפתור ובלא הפרשה : בא"ד או כמו שפי' הרל"מ ז"ל ומוהל בה"א מוזג כנ"ל : בא"ד בתוספתא דמסכת מע"ש . הוא בספ"ג :

דף נו ע"ב ד"ה ר"י גבי אברי בע"מ שנתערבו באברי תמימים ינתנו למעלה כנ"ל :

דף נז ע"א גמרא דעבידי כסדרן . ולקמן דעבידי שלא כסדרן . נלע"ד לפרש משום דבפר ושעיר של יוה"כ היה עומד סמוך לפרוכת כשהוא מזה עליה לכן היה יכול לכוין שיהיו כל ההזאות כסדרן זו תחת זו כמצליף משא"כ בפר העלם דבר ושעירי ע"ז שהיה עומד חוץ למזבח הזהב כשהיה מזה כדלקמן (נח ב) והיה רחוק מן הפרוכת כ' אמה (עי' מנחות לח ב) לכן לא היה יכול לכוין שיפלו כסדר זו תחת זו ונכון בס"ד : שם דעבידי שלא כסדרן . עי' ת"י שהעלו בצ"ע אם היה בפר הע"ד שמונה או שבע . ותימה שנעלמה מהם גמרא דזבחים (ר"ד מב) ודמנחות (יו) כגון מ"ג של יוה"כ וי"א כו' של פר הע"ד ש"ל וע"ש בפרש"י הרי מבואר דלא היה בו אלא ז' ולע"ג : שם א"כ נותן אחת למעלה וז' למטה ועולה לכאן ולכאן וכו' . וצ"ע אי שייך בכגון זה הא דאמר רבה כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו . ועמש"כ לעיל (לח) : רש"י ד"ה השתא בכי . ודאי כו' . משמע דמפרש בכי מלשון בכי וצמא . ולכאורה הנל"פ דהוא ל"ר מן בר דהוא בן בלשון ארמי ויהיה ביאורו כמו בני עמאים . אמנם כעת לא מצאתי לא בת"א ולא בת"י שיתרגמו בני ברי אלא בני כלשון עברי : ד"ה דמים בדמים . קודם שנתן בפנים כלום . עי' לקמן (ע"ב) תד"ה נותן · תד"ה אגי ובפרוכת דבבי איירי . עי' לעיל (כד) : בא"ד דאי בבית לאשון נימא נמי (כן נראה דצ"ל) של פר כהן משיח כו' . עי' לקמן (ס"ה) תד"ה וכן : ע"ב גמרא למעוטי שירים שבצואר בהמה נראה דר"ל שהיה בצוארה בעת נתינת הקרנות ואף שאח"כ קבלם בכלי : רש"י ד"ה מיהו . כדתנן שירי הדם כו' . כ"ה לקמן (נח ב) במשנה והמצויין הרחיקו לזבחים : ד"ה ה"ג . לאבר"ש אומר מנין כו' ונתן ד' מתנות מכום אחד שכולן כו' כנ"ל :

דף נח ע"א גמרא כיון דמחלחל לא חייץ . יל"פ דמחלחל היינו שיש חללים בין סיב לסיב ודרך החללים נוגע הדם בכלי ולכן כולו כשר כיון שהוא מחובר יחד . כמו כשמקבל כדרכו אינו נוגע בכלי רק מה שבתחתית וסביבי הדפנות ואפ"ה כולו כשר . ופשיט ליה מספוג דקס"ד דה"ט דמאר המים כשר מפני שהספוג אינו ממלא את כל שולי הכלי ומקלת מים נוגע בכלי ולכן כשר אף המים שכנגד הספוג מלמעלה ודחי ליה שאני מיא דקליטי כפרש"י : תד"ה ליוה"כ . וכ' יאמים דרים ליה לדרשה אחרת כדדרשי' ליה בפ"ק דשבועות . תימה וכי כעורה זו דדלם ליוה"כ הכא אחת ולא שתים מדם הפר כו' . ועי' ת"י דכולהו הנך דרשות שמעינן להו מאחת . (ונראה דיש בו ע"ס שמהפך הדרשות דשבועות נגד פרש"י ותוס' שם) וכתב עוד דזה שאמר ליוה"כ ולא שתים מדם הפר יכוין להא דדרשינן לקמן (סא) אליבא דר"א ור"ש ומשמע דכ"ז מאחת בשנה קמא דקרא דריש כפרש"י כאן . ותימה דהא דלקמן איתא שם להדיא דמאחת בשנה תנייתא דקרא קדריש ועי' תמ"כ בשבועות שם בתוס' : בא"ד ת"ש דשבע על טהרו מערבין לכ"ע . זה פסיקא להו מש"ס דזבחים (מב ב) ע"ש . והת"י שכתבו ל"ע מנ"ל דמערבין לטהרו ש"מ לא קאי על הריב"א שהזכיר לעיל אלא דר"ל מנ"ל מקרא : ע"ב גמרא דתני רמי בר יחזקאל כו' כנ"ל וכ"ה בזבחים : שם אמר לך ר"ע מדיכא כו' . ק"ק דלא היה צריך לזה אלא כמו שאמרו ב"ש בברכות (נא ב) וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא ע"ש . ודע דק"ל דלפ"ז י"ל דלכ"ע לא ילפינן פנים מחוץ . ויותר קשה לקמן דאמר ומ"ם הקפה ברגל דהא אפי' אי הוה ס"ל ביד (ול"י יד מרגל) א"מ משום סברא זו דמדיכא כו' ופ"כ צ"ל כן לר"א דמתניתין דמשמע דל"פ על הת"ק בסדר הקרנות ועי' ת"י לקמן : רש"י ד"ה מהיכן מתחיל . וכשיגא מבית קה"ק דרך הדרום הזה על הפרוכת כו' שהיה לאמונה לו . משמע שהזה על הפרוכת בצד הדרום במקום יציאתו . וכן לריה"ג הזה בצד הצפון . ותימה דהא איתא לעיל (נג ב) במשנה דהזה על הפרוכת שכנגד הארון . משמע במקום שכנגד בין הבדים והוא באמצע הפרוכת . ודוחק לומר דכיון דלא היה מזה על הפרוכת עצמה אלא על הארץ כדלעיל (נז) לת"ק דהאב"י היה יכול לעמוד מן הצד ולכוין נגד אותו מקום . וצ"ל דכיון שבשעה שיצא היה סמוך לאותו קרן צריך שישוב לשם אחר שגמר מתנות הפרוכת וכדאיתא לקמן וכיון כו' הדר אתי להאי קרן : ד"ה עומד על י"ב בקר . שהמקיף את הים ובא כו' כנ"ל :

דף נט ע"א גמרא אלא מחוורתא כו' ת"ם הקפה ביד ות"ם הקפה ברגל . משמע לפי מסקנא זו דלכ"ע ל"י יד מרגל . וא"כ תימה על הפוסקים שכתבו (טו"ע סי' תרנ"א) לענין נענוע דלולב דיקיף דרך ימין וכן לענין הדלקת נ"ח (בסי' תרע"ו) . ואולי משום דר"א דמתניתין דס"ל הקפה ביד ואפ"ה משמע דל"פ על ת"ק בהקפת ימין (ועמש"כ לעיל) . ועי' ת"י דלפירושם מוכרח לומר דגם לריה"ג ילפינן יד מרגל אבל צ"ע להלום הסוגיא לפירושם : [שם ומ"ם כוליה מזבח פנימי במקום מדת קרן דמזבח חיצון קאי . מכאן ק"ל על ביאור הגר"א ז"ל במלכים א (ו כ) דשלמה הוסיף עוד אמה על מזבח הפנימי שעשה משה שיהא כפול כו' ומסתמא גם בבית שני עשו כן . ועוד דלקמן אמרינן דגם במקדש ראשון עשה כה"ג אחד כן ומעט זה עלמו] : תד"ה משכו . והשתא קשה כו' דאדרבה דרך הוא שהרבים כו' ועוד דהא בא"מ הוי איפכא כו' . ק"ל דהא מצינו כה"ג במסכת ע"ז (לט) אמר אביי וסימנך טמא טהור וטהור טמא . ובקדושין (ע ב) אמר שמואל וסימנך טמא טמא וטהור טהור וכן בב"ב (נא) . וזה י"ל קצת דהתם ב' אמוראי נינהו : ע"ב ד"ה והרי . וריצב"א מפרש כו' דל"ל לא נהגין מדרבנן כמו כל לא נהגין כו' כנ"ל : בא"ד אל מקום הדשן ל"ל ש"מ למזבח הפנימי מנין (כצ"ל) שהוא אסור לו בהנאה אל מקום טהור שיהא מקומו טהור . נ"ל שהוא ע"ד דרשת ובעל השור נקי (פסחים כב ב) ע"ש . אבל ק"ל דהא האי כתיב בהוצאת הדשן שעל התפוח חוץ לג' מחנות והוא מותר בהנאה כדאיתא במעילה פ"ב וכן לקמן כתבו לפרש הא דהתקדים דישון בתחלה כו' היינו אותו הדשן . ולאיתי להק"ע שפי' דהאי אל מקום טהור היינו הא דכתיב בפר כה"מ אבל גם זה לא ניחא דהתנן שם פרים הנשרפים כו' ומועלין בהן עד שיותך הבשר . וע"ש בפירושו דנראה שנעלמו ממנו דברי התום' שלפנינו :

דף ס ע"א רש"י ד"ה בבגדי זהב . כגון כו' א"מ עליו לפסול . ותימה מאי פסול שייך בהוצאת כו"מ דנראה פשוט דאפי' לא הוציאם כלל ל"מ כפרה . ועוד איך יתקן המצות הזה הכי יחזירם לק"ק ויחזור ויוציאם אחר האילים ותומא אני בזה לחיוב מיתה משום ביאה ריקנית ועי' ת"י : ע"ב גמרא ואי לא מעכבי (ר"ל שפיכת שיריים) לא מעכבי (ר"ל אף שאר עבודות הנעשות בבגדי לבן מבחוץ) ורש"י לא פי' כן : שם קטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה כלום . ק"ל מדוע ל"ק כבותא טפי גחלים שחתה קודם כו' דפסולין . ואולי הואיל דמכשירי מצוה בעלמא נינהו לא פסלה בהו הקדמה עי' לעיל (מח רע"ב) : שם תנן אם עד שלא גמר מתנות שבפנים כו' יחזור ויחפון תנ"ל . ק"ל מדוע לא מתכן דבשעיר קאי . וי"ל דמ"מ יקשה מדוע לא אשמעינן בפר ודאפי' החפינה נפסלת :

דף סא ע"א ואם איתא יחזור ויטחם ת"ל . ק"ל דלמטה ודאי הוא דשחיטת השעיר צ"ל אחר מתן דם הפר וא"כ לכ"ע תקשי · דוכי גרע זה מהא דא"ר במנחות (סד) ולא עוד אלא

אלא שא"ל הכא שתינה לכתחילה ושתוס ע"ש. וי"ל דהמ"ל ולפסמיך : שם גמר מתנות שבהיכל ונשפך הלוג כו' ויתחיל בתחלה במתנות שבבהונות. תימה דהלא מתנה שבתוך קדמה להו ומדוע שבקה. וכה"ג דקדקו התוס' במנחות (ט ב) ד"ה פל. ויסובה שמא אינו עולה לכאן : שם אלא מפתה והנותרת מן המנחה כו' ועי' פרש"י. וק"ל דהא דומיא דמנחה ה"נ בלוג אם חסר אפי' קודם מתנות הבהונות ג"כ פסול אף דנשייר בו כדי מתנות הבהונות כדמוכח בפי"ד דנגעים מ"י חסר הלוג כו' כה"א כו' משנתן יביא אחר בתחלה ע"ש. ודומיא דהכא דנשפך אחר מתנות הבהונות ה"נ במנחה אחר הקמצת הקומץ אם נאבדו השיריים אינן מקטירין : רש"י ד"ה זה לפני ולפנים. עי' רש"א. ומה שהקשה דל"ל קרא לנכנס לפני ולפנים כיון דכבר כו'. תמוה דודאי אילטריך דס"ד כיון דקדושתו חמורה לא יכפר. ואיפכא ה"ל להקשות דל"ל קרא לעזרות ולהיכל דכבר כו'. אבל גם זו אינה קושיא די"ל כשבא דכך גגין דפטור כדאיתא שבועות (יז ב) ועי' זבחים (פב ב) ובתוס' שם : תד"ה ד"ה. דאמרי' בפ"ק דזבחים והנותר בשמן יתן כו' ואם לא נתן לא כפר דר"ע ריב"נ כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה לריך שעברת תער. וקתני לריך ואמר ר' אבינא וכו' הס"ד ואח"כ מ"ד ופליגא : תד"ה אשם. תמה כו' והא כל מה שנתן ממנו כמאן דליתיה דמי. לענ"ד אין כ"כ תימה כיון דהוא כפר ולריך לזרוק דמו ע"ג המזבח כדין אשם מיקרי שפיר שתי אשמות ואע"ג דהראשון אינו עולה לשם חובה. בנשפך הדם דמתני' ג"כ נ"ע לשם חובה כיון דלא נגמר הזאותיו [ענ"ל דכמו שמלינו לר"ש בנזיר (סוף דף מו) דנזיר שגילח על הטולה או שלמים דשלא לשמן יצא דהרי גם בהן לא כתיב מדם אשמו וכנון בעז"ה]. אבל הא קשה לפרש"י דהא גבי הלוג כתיב ג"כ אחד ואפ"ה שבירא ליה לפיל שיביא לוג אחר ויתחיל ממקום שפסק. וי"ל דהכא שאני דהא מאשם השני ע"כ יתן מדמו ג"כ על המזבח ויעשה פעולת הראשון ג"כ לכן לא מיקרי שפיר אשם אחד :

דף סב ע"א גמרא ר"פ מתמיה דרבא אמר ראשון מעלה ור"ש כו' אחרון מעלה.

הב"א כתב לייטב קושיית הש"י דאמאי ל"ק הש"ם דפליגא אליבא דרבא באם בע"מ נדחין או לא. משום דאשכחן לרבא בזבחים (עג ב) דס"ל דבע"מ נדחים ע"ש. ותמוה דא"כ יקשה לר"פ דאמר משמו ראשון תעלה. אלא ע"כ לריך לחלק דש"ה דאין בידו כלל. ועי"ד שחילק ר"א שם (לד ב) ועי' תוס' שם (בדף יב) :

פרק ו במשנה שוין כו' ובקומה.

עמש"כ בס"ד בסנהדרין (פא ב) : שם ובדמים. נראה דר"ל בשווי דמי מחירם והיינו שיהיו שוין בשומנן. וז"ל הירושלמי שוין בדמים ואין שוין בשבת הדמים אין השעירים כמלותן שוין בשבת הדמים ואין שוין בדמים השעירים כמלותן. וע"ש בק"פ. וכ"ת מהא דכללן כולן בוא"פ שאינן שוים ודלא כתוי"ט של' שדמים הוי דבר שחוץ לגופן כמו לקיחתן כאחד. גם מש"כ דלר"י נמי כו' דמראה וקומה מחד קרא נפקי כו' תמוה דבגמרא אמרינן חד למראה וחד לקומה. ועי' ת"י גירסאות שונות בזה. ומש"כ הת"י דלקיחתן כאחד נפ"ל מדכתיב יקח שני שעירי משמע דבשעת לקיחתן יהיו שנים. כעין דרשה זו הוא לעיל (מא) ולקחה כו' אחד לעולה וא' לחטאת דיליף מיניה דבשעת לקיחה מתפרשות ע"ש. אבל קשה א"כ ליבעי נמי שם לקיחתן כא' : שם יקח זוג לשני. עי' ת"י פה וגם בד"ה משהגריל. ולכאורה סתירה לדבריהם ממה שהבאתי לעיל (סא) מגמרא דמנחות (סד) ע"ש. ומה שהביא מלקמן (סה ב) לכאורה אין ראיה דהתם י"ל דס"ק דלא ה"ל לגזור פר אטו שעיר כיון דשעיר גופיה אינו אלא למצוה ע"ש בתד"ה ומשום. ועמש"כ שם לראיה לפי' הת"י. ולענ"ד כיון דבא תחת המת ה"ל כאילו היה נקנה אז וכה"ג אר"ש ורבא בר"ס ולקמן (סג ב) בתירולא דרבינא. ולפי מש"כ שם בק"א דמ"א בס"ד דאין ראיה משם : שם נשפך הדם. לשון הרע"ב ובכל העבודות כו' בין בחוץ חוקה כתיב כו'. תמוה שסתם דבריו כדברי ר"נ לעיל (ס) ללא צורך. והוא עלמו בס"פ דלעיל סתם כר"י. וגם הכא בדר"י קיימינן. ואולי קורא בכאן להיכל חוץ ודוחק : רש"י ד"ה במראה. או שתופין כצ"ל בש"ן מלשון שתופות בחולין (קלה) ודלא כהגהת הב"ח : ע"ב ד"ה על קרן. ומקומן כ"ד אמות על כ"ד. זאת מלאנו אשר מלפון לדרום הכילו כן לעיל (טז ב) ממתני' דמדות אבל ממזרח למערב ל"י מקומו אין : ד"ה על שבעת שניה. ופני השוחט ולואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית לפונית שמשם השמש באה שחרית. צ"ע דברפ"ד דתמיד מבואר דפני הכבש ופני השוחט למערב. וגם מאי פסקא דבשחרית זורחת ממזרחית לפונית הלא בימות הגשמים זורחת מדרומית מזרחית. ומש"כ ואני שמעתי כדי כו' ג"כ צ"ע דשם מבואר דראשו היה לדרום : בא"ד ושל בה"ע כו' מוסף עלמו לצד מזרח כצ"ל : גמ' עד שלא הגריל כו' למאי חזו. קשה אמאי לא מוקי לה כר"ש דס"ל הגרלה לא מעכבא לקמן. ואולי דלדידיה נמי מחוסר קריאת שם חטאת עליו בפה :

דף סג ע"א גמרא והתנן מח"ז כו'.

ואמאי ניתא הואיל וראויין שלא לשמו בפנים. לכאורה התם אסור לכתחלה לשוחטן שלא לשמן והכא אדרבה מלותו בכך. וי"ל משום דקי"ל דכל שפסולו בקודש דאם עלה ל"י אף דלכתחלה לא יעלו חייבין עליהם בחוץ עי' (זבחים קח) הסיב כאבר"ש כו' : תד"ה שלמים. אבל אין לתרץ כו' דאמר בפ' קדשי קדשים דשרי להקטיר כו' כצ"ל : בא"ד דדוקא שלמים כו' קודם פתיחת דלתות כו' כצ"ל : ע"ב גמרא מנין שלא יקדישנו מח"ז ת"ל קרבן. וקאי על מיוס השמיני כו'. וק"ק מזה לתירולא דר' אפוטריקי בזבחים (יב) לילה לקדושה יום להרלאה : שם דאי כ"ר מח"ז כו'. הגרע"א בחידושיו הקשה הא ע"כ ממילא שמעינן דמום פוסל דהא ליכא לאשכוחי אלא בהומס ותלאו. ותירץ דאיכא לאשכוחיה בטרפה ע"ש. ול"מ בש"ס דקדשים יפדו ע"י טרפות בלי מום. והתוס' בתמורה (לג) ד"ה תמימים כתבו דתמימים שמתו לכן יקברו דאין לפדות בלא מום. והכא אפי' יארע בו מום בהדי טרפתו כיון דאין מום פוסל איך יהני לפדות ע"י. והא דמקשינן בתמורה (יט ב) אהא דמפרים נקבה לאשם כיון דלא חזיא למילתיה הייט מומא. ונקבות לא הוי מומא כדאיתא בבכורות (מא) (לת"ק דר"ש) ע"ש כיון דבתחלת הקדשו לא חזי למילתיה לא נחתה עליו קדושת הגוף כלל כדמוכח שם. ואולי יאמר כיון דתאמר שאין המום פוסל בו לא הוי כקדושת מזבח שלא יפדה בלא מום וכ"ת מהא דאמר שמואל שם (יז) המקדיש את הטרפה לריכה מום קבוע לפדות עליו ע"ש ועי' בר"פ המנחות והנסכים : תד"ה זריקת הקשה כו'. הב"א הביא בשם הפמ"ח להקשות לפמש"כ התוס' והר"ן בריש נדרים דא"ע על דבר הנלמד במ"ת א"כ מאי מקשה כאן הרי"פ וכן בזבחים שם דלא נכתוב זריקה ותיתי מבינייהו. דאי מבינייהו לא הוה פרכינן. ותירץ הב"א דקושיית הרי"פ כאן אליבא דמ"ד פורשין מ"ה וה"ה מבמה מלינו. ותמוה דהא לכ"ע אין מזהירין מ"ה מכות (יז ב) והא דכאן וכן הא דהזורק דה"פ עה"ת אינן רק באזהרה :

דף סד ע"א גמרא הב ס"ל כר"י דאמר מנוס בראשון כו'.

וא"ת הא לכאורה אינו אלא מדרבנן ולקיחתן כאחד משמע דהוה מדאורייתא וא"כ היה יותר ראוי להקריב שני שבזוג שני. ממש"כ לעיל במשנה ד"ה יקח זוג לשני בס"ד ותמלא ישוב לזה : רש"י ד"ה בעידנא. א"כ נישחט עד ט' ובתוך כך כו'. ולענ"ד ה"כ דאף אם לא מת עד לאחר מ"ד הפר והיה חזי תיכף להשחט מ"מ כיון דמת חבירו אידחי ליה והדר דהביא שנים והגריל עליהן השתא הוא דחזי ואז גם השני עומד : תד"ה התם. דהתם משעה שהקדישה היתה דחויה. עי' רש"א. ולכ"פ דהתם ר"ל גבי הקדים תליה. אבל מח"ז שהיה קודם הקדש לא נקרא דיחוי דומיא דלולב של' רש"י בסוכה (לג) ד"ה ולולב מסוכה ל"י ושם ע"ב בד"ה פשיטא וד"ה ה"ג. אבל ק"ל מולדות קדשים דכבר קדשו תמעי אמן או בהווייתן ונפקא לן דקרבין מאשר יהיו לך : ד"ה ואידך. והא דלא מייתי כו' דרשה דריו"ח. כדפס הגהת הגרי"פ דל"ל אליעזר והיא תמוה. ונראה דשגה המדפיס ול"ל אלקמיה וכהגהת מהרש"א : ע"ב גמרא יעמד חי ולא שכבר עמד פרש"י דחוק. ולענ"ד נל"פ משום דכתיב לפניו ועשהו חטאת וא"כ כתיב והשעיר כו' יעמד חי משמע דוקא לאחר שקרא שם חטאת על של שם אז יעמד ולא שכבר עמד קודם קריאת שם חטאת : [תד"ה ואם שמא לא שייך הא מילתא אלא בנאכלים או כו' כ"כ דל"ל ור"ל בנאכלים. כגון פסח דהכא או חטאת החיצונה וכדא"כ במנחות (סד) ולא עוד אלא שא"ל הכא שתינה ושתוס ועיין לשון הת"י בס"פ דלעיל. ומש"כ או בנפשים בעזרה היינו כגון עולות] :

דף סה ע"א בסה"ע ר' אלעזר ור"ש אומרים ירעו כו' כצ"ל בלי"י : רש"י ד"ה לסיות חי.

ובלא הגרלה א"א וזקוק לשנים. עמש"כ בס"ד בכוונת דבריו (לעיל מ) : תד"ה הכל. בסופו. וה"נ הוי תלי כו' גופייהו כדפירשנו כצ"ל : ע"ב גמרא התינח פר שעיר מאי איכא למימר. ק"ל הא שעיר כבר תרין ליה שפיר משום דר' שבי. וע"כ ל"ל דהא דפריך לעיל ועוד הא דר"ש כו' גופיה תעה היא ר"ל דלכן אינו בדין שימות אפי' השעיר גופיה וכמו שהבינו הת"י לעיל בר"פ ודלא כמש"כ שם : שם הא ל"ק כרבי כו'. ק"ל אפי' לרבי הוא גופיה עבר שנתו דהא מקממא מתחלה עמו כפי הדין המבואר בספ"א דפרה חטאות הלבור כו' מיום שלמים והלאה : תד"ה גזירה. דאפילו את"ל מקופיא מכפרי כו'. הגה"ש הקשה דאפי' את"ל מקיבעא מכפרי הא לא הוי רק מתו מקלת בעליה. ול"כ דאף דלר"ש מתו מקלת השותפין אינה מתה כדמוכח לסדיא בהוריות (ו) הא בלי"ז הך מירולא אינו עולה לדידיה דהא אפי' מת כה"ג עלמו אית ליה דמקרבינן ליה לפרו כדאיתא לעיל (נ) וע"כ מיתרלא בשינויא דר"ז דל"פ על שינויא ומשום גזירה ימותו אלא מפני דאיכא תקנתא דרפיה כמש"כ התוס' בדבור הקודם בשם הר"י מאורלייגם ולדידיה באמת רועה. ולפ"ז דהך תירולא אינו אלא לר' יסודה א"ל דס"ל כהברייתא בהוריות שם דמת א' מב"ד פטורין וטעמא משום דס"ל חטאת שמת אחד מן השותפין כדאיתא שם. ואף דלא אתיא הך ברייתא כוותיה דהא ל"ל דב"ד מביאין כלל. מ"מ בהא א"ל דס"ל כוותה :

דף סו ע"א גמרא מעות וכ"מ יוליך ליס המלח כצ"ל ותיבת הנאה ש"ס וכן במסכת ע"ז ובכורות ליתא וכ"מ בתד"ה פירות : רש"י ד"ה ואם נתעברה. אלא שס"ד. וכ"ע דהלא שנה פשוטה אינה אלא שנ"ד וא"ב נא ותשוב ולא תמלא אלא שס"ג. וגם לפי מאי דקי"ל דנקדים שנתן הוא מעל"ע מיום ליום ומשעה לשעה לא תשלם גם שס"ג עד למחרת יוה"כ בשעה שנולד אשתקד. ומש"כ הגהת הב"ח תסברא דנפשיה דלא תשבינן שנתו משעת הרלאה כשנה דבכור בפ"ק דר"ה אלא מיום שנולד. איסתמיטתיה שכבר קדמוהו בזה התוס' בערכין (יח ב) בד"ה שנתו בראיה גמורה מהגמרא : במשנה והכהנים והעם כו'. עי' תוי"ט של' תיקן הפייטן כדי שהחזן יא"ל תמהרו כו'. ועכשיו נוהגין שהחזן והלבור אומרים זה ביחד ובמרולה וחפזון ואינו נכון : שם אלא שעמו הכהנים קבע כו' ותיבת הגדולים שלפנינו משמע מפרש"י דל"ג לה ועי' תוי"ט :

ע"ב גמרא שאלה אשה חכמה כו'.

עי' סוטה (כא ב) תד"ה בן עזאי : שם זכה וקשר בסייף פפרש"י. ועי' רש"א בח"א וש"מ שנדחקו. ונפלם מהם מ"ר ויקרא פ"א אר"א אע"פ שנתנה תורה לישראל בסיני לא נענשו עליה עד שנשנית באוה"מ כו' : שם גיפף וניפף במיתה שמת בלבבו בהדרוקן כו' עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בהדרוקן. במ"כ נשא ספ"ע הגי' בשניהם בהפך והיא יותר נכונה למבין : רש"י ד"ה אלא על פלוני. שמא על אבשלום כו'. לכאורה תימה מדוע לא פי' דעל אותו פלוני עלמו ששאלוהו השיב כמו בתשובת הכשבה והכוסה דבסמוך. ואיתאמר לי בשם ס' ש"י שהביא גירסא דעל שאלת הכבשה השיב מרוצה ועל הרוצה השיב מכבשה וא"ש פרש"י : תד"ה אמר לפרס. אמרי' כו'. עי' ש"א תמו' פ' שיסב דכאן שפיר דייק לפרס עפ"י שיטת הרי"ף. ול"נ דכאן דמוקי ר"ש בחולה לא שייך לדחויי שאני יוה"כ דהסבירו בכך הואיל שאינו הוה תדיר רק שקלה מקרה שהוא חולה : ד"ה א"ל. שעס"א של יוה"כ הבבליים אוכלין כו' כצ"ל : בסה"ד ור' יוסי קיבל בההוא דהתם כצ"ל :

דף סז ע"א במשנה מירושלים ועד צוק תשעים ריס כו'.

החשבון הזה עולה לי"ב מיל כפרש"י ומזה יש סמך טוב לדעת הרי"ף ספ"ק דעירובין די"ב מיל הוה דאורייתא ולכן נקבע הצוק ברחוק זה בכדי שלא לעבור על איסור תחומין ותשעים ל"ד אלא מעט פחות. או לאידך גיסא (ויהיה תשעים דוקא) דכיון שנקראת ארץ גזרה משמע שהיא גזורה ומתוכה מרגל בנ"א לכן הוכרח להיות רחוק י"ב מיל שאין רשאי לעבור לשם רגל אדם ביוה"כ מירושלים. ועתוי"ט במש"כ על הא דעומד מרחוק כו' דבסמוך. ולפ"ז יהיה מוכח דביוה"כ יש ג"כ איסור תחומין ועי' ש"א שם : רש"י ד"ה שבעה ומחלה. וגם ר"א קליר כו' ברוחב ע"ה מיל ארלותיה כצ"ל וכ"ה הרש"א : ד"ה חמש סוכות. יותר ממיל עד הסוכה כו' כ"כ דל"ל ומלת או למחוק : ע"ב ד"ה ת"ל המשלח כצ"ל בלא ו'. אבל בתו"כ הגירסא יכול משילא חוץ לעזרה ת"ל לעזאזל יכבס בגדיו או לעזאזל יכבס בגדיו יכול עד שיגיע לצוק כו' : ד"ה ה"ג. דדכוותיה תנינן סוכה מעלו ומקטירו בכ"ש. המלויין הראהו לסוטה וטעה דהא שם באמת פריך הגמרא כמו שהביא רש"י לעיל אלא כוונתו למנחות (כו) : תד"ה אמו. ור"ת אומר כו' אגב דמקדש בכ"ש מעלה כו'. ק"ל הלא באמת כך הוא דינו כדאיתא במנחות שם לת"ק דר"א ור"ש ע"ש : בא"ד ניחא לפיר"ת. עי' הגהת הרש"א. ול"נ דלפי המשך דבריהם דהכא יותר נאות הגי' לפיר"ת. דמתחלה הביאו קושיית הר"ם על פירושו מהא דסוטה ולהכי כתבו ולספרים כו' ניחא לפירושו :

דף סח ע"א גמרא ונאמר להלן ראשו וכרעיו.

הגרי"פ הגיה ראשו וכרעיו. אמת שכן הגי' בזבחים. אבל לשון ראשו כתיב באן וכרעיו בבקר. לכן יותר נכון הגירסא דהכא ונקיט המכוון לא הלשון ולא נגע מן ושב הכהן ובא הכהן דרים מכילתין. ונראה דלזה כוון רש"י בד"ה ונאמר להלן ראשו וכרעיו ה"ג : שם כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו עפרש"י וק"ל דהא בהולאה ילפינן ג"כ שהיה בלא ניתוח ואפ"ה לענין טרפה אתיא גז"ש ומפקא מהיקשא. ועניין הפשט כמי ויל"ק : רש"י ד"ה ונאמר להלן בסופו. ונאמר וקרבו וכרעיו כ"כ דל"ל : ד"ה ת"ר. לפי שלא למדנו כו' ונשרפין אבית הדשן כו'. עי' זבחים (פג) ברש"י ותוס' : בא"ד הכתובה אחריה והשורף אותם כו' כצ"ל : תד"ה כשם. דושרף קאי על עורו ובשרו כו' כצ"ל : ד"ה מן. בשלמא מזרחה של ירושלים כו' למיגמר אפר כה"ת כו' כצ"ל : בא"ד ועוד תימה כו' שיהא חוץ למחנה אחת מיוה"כ כו' כצ"ל : ע"ב [במשנה ומוסין כדי מיל. כ"ל דהיינו שיקיפו את הר הבית שהיה חמש מאות אמה על ה' מאות אמה מקלהו ועד קלהו] : רש"י ד"ה השורף. והאי תנא אית ליה כר"ש כו' וכ"כ בזבחים סוף פי"ב. אבל מהרמב"ם פ"ה מהל' פרה משמע דאתיא כר"ע :

פרק ז במשנה ורחש הכנסת נותנו לסגן כו'.

קשה דלא חשיב כאן ראש בית אב עי' לעיל (לז). ואולי דהכ"ג לא היה פקידות בפ"ע אלא ראש הב"א שמאותו יום הוא היה באותו היום ראש הכנסת ועי' סוף הוריות ובפ"ה דשקלים מ"ב בהרע"ב : שם ובעשור שבאוה"פ קורא ע"פ. לשון הרע"ב שהיא רחוקה מפ' אחרי ואך בעשור כו'. מה שהזכיר פ' אחרי הוא שלא בדיוק. דאף אם לא היתה קרובה רק לפרשת אך בעשור היתה נקראת מתוך הספר : שם ועל ירושלים בפ"ע. מפרש"י מוכח דל"ג ליה וכן לקמן (ע) בברייתא ליתא וכן מחקו הב"ח :

דף סט ע"א גמרא למה בלאתם אמרו לו אפשר כו' כצ"ל : ע"ב גמ' רנ"א ברוך כו' מן העולם ועה"ע כו' ודלמא כו' א"ל א"א שם המפורש בגבולים.

מכאן סתירה להרע"א בח"א בסוטה (מ ב) שתלאן זה בזה דלכן אומרים במקדש מה"ע ועה"ע מפני שמזכירין שם אה"מ ככתבו : שם וכמ"א האל הגדול הגבור והנורא. עי' ה"א שהקשה מנ"ל הא אדרבה איפא כפשוטו של"א אלא הגדול כו'. ותימה דהא בנחמיה (ט לב) כתיב שאמרו שלשתן וכש"כ לגי' הב"ח הנכונה דפלוגתייהו בפסוק ויזעקו בקול גדול דכתיב בריש ההוא ענינא : שם ורמינהו מדלגין כו' אמר אביי ל"ק כאן בכדי כו' כ"ה במגילה ובסוטה ולקמן גרסינן שם אלא אמר אביי ל"ק כאן בענין אחד כו' :

שם והא עולה קתני מדלגין כו'. במגילה כ' רש"י דל"ג עולה. ועמש"כ בנדרים (יט) :

דף ע ע"א גמרא ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו.

עמ"א סי' קמ"ד סק"ד. וצ"ל דאיה להכ"ח דהא אפי' בתורה מלינו בסוטה בס"פ וא"כ דהמלך קורא למפרע ע"ש. וכן במגילה (ל) דאר"ל קרו שיתא מן ועשית כו' וחד מן כי תשא עד ועשית כו' אמרי למפרע הוא דקרי. וכן אנו נוהגין בהפטרת מפטפים : שם כדי שלא להוציא לעז על ס"ת. עפרש"י. וק"ק דמאי מתקן באמרו יותר כו' דמ"מ יסברו דפרשה זו חסרה. וגם בלא אמירתו רואין שכתוב בו יותר. ואולי דר"ל מהענין שקראתי לפניכם יש בו יותר והת' של ממה הוא כאן לשמוע מן ולא ליתרון : שם וכל"א משום ברכה שא"ל. לכאורה משמע מזה דס"ל לגמרא דילן כהירושלמי שהביא המ"א בסי' קמ"ז סקי"א שאין מוליאין ס"ת השניה עד שמחזיר הראשונה למקומה ודלא כמנהגנו שמוליאין כאחת דא"כ למה ילטרך לברך שנית. אך מ"מ ל"ע דהא כאן דעתו מתחלה כשבירך בראשונה שיביאו לפניו גם השניה. ומשמע דעת הפוסקים באו"ח סי' ר"ו וביו"ד סי' י"ט דבכה"ג א"ל לברך שנית. ואולי כיון דנתקנה מפני כבוד התורה כמש"כ בשו"ע סי' קל"ע ס"ח זהו כבודה לברך על כל ס"ת בפ"ע וגדולה מזו מלינו שם ס"ס קמ"ג. שוב מלאתי להט"ז ביו"ד סי' רע"ע שהרגיש בזה ונדחק הרבה ע"ש : רש"י ד"ה משום פגמו. שלא יאמרו חסר הוא. וק"ל דהא זה כבר תקן באמרו יותר כו'. ועוד לעיל קרי לה לעז וכאן פגם. ולענ"ד דפגם ר"ל בזיון שבזיון הוא לראשונה שיניחוה ויקח אחרת לקרות בה. וק"ק תיפוק ליה שאין מעבירין עה"מ ואכמ"ל : ד"ה לגלאות. ומעיוה"כ הביאום שם. הרש"א בח"א כתב עליו לא ידעתי למה כו' הא אמרינן בעירובין ירושלים דלמותיה נעולות היו. ואיסתמיטתיה דמ"מ היה לה דין כרמלית כדמוכח שם (קא) ומהדרו איגאו כרמלית וע"ש בפרש"י. וגם עינו של הרש"א עלמו ראה זאת בפסחים (סו) בתד"ה תוחב ע"ש : גמ' איבעיא להו היכא קאמר כו' וכל הסוגיא. ולכאורה תמוה. א) מאי דקאמר פר העולה לר"א דשייר איחת כו' אמאי ל"ק נמי ושעיר החילון וכבר הרגיש רש"י בזה ויסובו דחוק. ב) קושיית התוס' ד"ה ושעיר ויסובם ג"כ דחוק. ג) שאין דברי ר"א ור"ע במתני' מכוונים עם דבריהם דבברייתות אשר הרגישו ג"כ התוס' לקמן ונדחקו. אשר על כל אלה נלע"ד דהא דקתני ופר העולה (לגד הא' של האיבעיא) ושעיר כו' (לב' הלדדים) היו קרבין עם תמיד כו' הוא תשלום דברי ר"א והוא סוף מאמר ואת שבעת כבשים כו' ר"ל ואת ז' כבשים ופר העולה (לגד הא') ושעיר כו' כל אלו עם תמיד כו' אלא שר"ע הפסיק דבריו וא"ל לא אלא דכבר נקרבו הז' כבשים עם תמיד של שחר ופר העולה עמהם ג"כ (לגד הב') ואח"כ חזר התנא לגמר דבריו דר"א. ועתה מיושב הכל ודבריהם מתאימים עם דבריהם שבברייתות רק דמתניתין קלרה קלת בדבריהם (עמש"כ בס"ד בס' נת"ע דף קי"א) והיינו שסיירה אמורי חטאת למרוייהו ופר העולה לר"א (לגד הב') או לר"ע (לגד הא') ושעיר החילון לר"ע ודו"ק כי הוא נכון בעיני בעז"ה : ע"ב וכתיב ויצא ועשה את עולתו כו'. ותימה דמאי ראיה זו על המוספין שיהיו עם תמיד של בה"ע. ובדוחק י"ל בהא דאמרי' לקמן דכ"ע תיהא חד איל הוא. אבל מפרש"י ותוס' נראה דהטעם הוא משום דכתיבי לבסוף בפ' פינחס ומובות היום נאמרו תחלה בתו"כ. ול"ל דגירסא אחרת היה לפניהם כאן : רש"י ד"ה והדר עביד עבוס"י. דא"א כל המוספין כו'. כל"ד דהא אמרינן אליבייהו עביד מינייהו הכא ומינייהו הכא : תד"ה וא"כ הא' · בהגה"ה שבגליון והיא לקוחה מהמהרש"א קלת נפל בה ט"ס וכל"ל ה"פ עוד הקרבות אחרות דבמבילה חמישית הוי והיו קרבין כו' : ד"ה עביד. וא"כ נימא דפר כו'. כ"ל דל"ל וא"כ תחת וא"כ :

דף עא ע"א גמרא אלא מה ת"ל אשר לבש שלבש כבר.

נראה דר"ל לפירוש הכתוב ופשט את בגדי הבד (היינו מה שלבש עתה בהולאת כו"ת וגם) אשר לבש (כבר בעבוס"י) ועי' מ"י : שם מחייה חיים שעינו שליחותו. עי' ח"א שנדחק על תואר זה בכאן. ואולי יל"פ עפ"י שהביא הה"א לעיל (סו ב) בשם המזקוני שהביא מדרש (אגבי לפי מיעוט בקיאותי ל"ת במ"ר) שהמשלח היה מת באותה שנה. ולכן אמר מחייה חיים ור"ל שיוכל הש"ת לעשות שאמר בחיים : רש"י ד"ה אליכם אישים אקרא. בראש פרשת ושנות חיים. עי' ח"א והגרי"פ. ול"כ פשוט דרש"י היה גורס לעיל פסוק כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים הכתוב שם (ט יא) וי"ל בזה גם הגי' שלפנינו : ע"ב רש"י ד"ה חמשה קראי. ונכתביה לבסוף כצ"ל : תד"ה. ואימא. ור"ת כהן כו' והקשה ריצב"א

ריצב"א כו' . רש"י ביבמות (ד ב) ד"ה ותכלת עמרא הוכיח מקרא דיחזקאל דאין בגדי כהונה אלא
מצמר ופשתים ע"ש וא"כ יתיישב היטב מה שגמגמו התוס' ועכא חדא פילפלא כו' . גם ק"ל ע"ד
הרא"ה מדוע ל"א בשבת דאף כל דרי"ש לאתויי בגדי כהונה : בא"ד דהתם גבי שרצים כו' ומלו
הוא דמרבינן כו' כצ"ל : ד"ה ויליף . א"כ י"ל כו' . פי' חדושי הגרע"א שהקשה דמ"מ מאי דפריך
וניליף מחשן ואפוד ומשני כ"א שיהיו כל שתיות שוות יקשה דניליף הכי מה התם חושן כ"א כפול ס'
כו' ויהיו יחד ע"ו ובכדי שלא ניליף מעיל משוליו דחושן כפול ס' צריך כו' . אולי פ"ש בדבריו וצ"ע
ז' תחת ס' וכ"א תחת ע"ו :

דף עב ע"א

גמרא המקרע בגדי כהונה לוקה . והא דתנן בפ' החליל מבלאי מכנסי כהנים כו' היו מפקיעין כו' בלו שאני דאינן ראויין עוד לשירות כדמוכח בקדושין (נד) : שם מי כתיב שלא יקרע . גה"ש הקשה בשם ק"א מן ולא יסור לבנו דסנהדרין ע"ש . כאן לק"מ דהכא כתיב לא והתם כתיב ולא והו' משמש במקום למען . עי' תל"ע . ועי' תוספות יו"ט ר"פ בנות כותים שגם בלשון משנה ו' משמש במקום ש' . אבל קושייתו יפה על הא דבסמוך דכתיב ולא יזח כו' : שם מתקיף לה רא"י ודלמא כי קא"ר חדקינהו כו' . נראה דצ"ל ודלמא הכי קא"ר ס' כדלעיל : שם א"ר חמא ב"ח מ"ד עלי ששים עומדים כו' . בסוכה (מה ב) הובא כ"ז בשם ברייתא ומייתי מינה תנ"ה למימרא הקודמת שם ובעה"ג לא הרגישו בזה : תד"ה נעביד . י"ל דהתם קאמר לחומרא . הגרע"א בחדושיו ביאר דבריהם דזהו חומרא דצריך להביא תוך ז' כו' . וק"ל דחומרא דאתי לידי קולא הוא דהם עברו הז"י ולא הביא יפטר : ד"ה כתיב . ויותר הכל"פ כו' היינו שמושכין כו' להיות נראין בולטין בפרוכת כו' . תימה דאיך שייך זה בשעת סילוק מסעות והלא כבר נגלל הפרוכת כדכתיב שם והורידו את פרוכת המסך וגו' ואח"כ כתיב ושמו בדיו . וצ"ל דהסבר בדבריהם תלת היו וכצ"ל שמושכין היו כו' וצ"ל ערס נסיעתם כשעמד במקומו . ועתה היו צריכין להשימן שיהיו בולטין משני הקצוות בשוה כדי לנושאו בשוה : בא"ד ובעשיה לא כתיב ויבא כדכתיב גבי ארון כו' . הרש"א תמה דבמזבח הנחושת נמי כתיב בעשיה ויבא . ול"נ דמאי דכתיב בפ' ויקהל בעשיית המזבח ויבא את הבדים פירושו שנכה להביאם בטבעות לראות אם יהיו מונחים שם בטוב לשמש בהם בנשיאת המזבח . אולם בפקודי בהקמה לא כתיב אלא גבי ארון להיותם קבועין שם תמיד וכנו בס"ד : ד"ה שמעמידין . ואפ"ה תורת כלי עץ עליו כו' כצ"ל : ע"ב גמרא רב"א מגופיה דקרא נפקא זכה כו' . לפי דרשת רבא לקמן (עו ב) כתיב ימחה וקרינן ימחה זכה משמחו כו' . הוי מצי לאפוקי הכא ג"כ מקרא דמשמחי לב זכה כו' : שם למי שבא בגדולה אחריו . נ"ל דר"ל למי שהוא שני לו בגדולה (וכ"כ מהירושלמי פ"א דמגילה הל"י ובפ"א דמכילתין סוף ה"א וכ"פ שם הק"ע) כדאיתא בסוף הוריות משוח בשה"מ כו' קודם למשוח מלחמה . (וז"פ דכאן אין לפרש אאיך דחשיב שם ביניהם) ולשון רש"י בזה מגומגם קצת . וגם קשה דהא לפי האמת גדולת משוח מלחמה אינה ירושה לבניו כדלקמן . ועמש"כ בחדושי לשו"ע או"ח סי' נג : רש"י ד"ה אלמלא בגדי כהונה . שע"י מקריבין הקרבנות כו' . ל"י מדוע לא פירש כפשוטו דעלם בג"כ מכפרין וכדמשמע בזבחים ס"פ המזבח ובערכין (טז) מה קרבנות מכפרין אף בג"כ מכפרין כתונת מכפרת כו' וכ"כ שפי' התוס' במו"ק (כ"ד כח) : ד"ה ומאי משהו . דקתני בברייתא הס"ד ותיבת בתרייתא נראה למחוק :

דף עג ע"א

גמרא ואם איתא מיחזא חזי כו' . ק"ל לפ"ז למאי הוצרך להתקין כהן אחר תחת כה"ג (ועי' לעיל (יב) בפיסקא דוממקינין) הלא משוח מלחמה יהיה ראוי לשמש תחתיו . וי"ל משום דאח"כ תו לא יהיה ראוי להשאל משוח מלחמה דהוי הורדה : שם כי אתא רבין אמר נשאל אתמר . ק"ל א"כ מאי קמ"ל מתני' היא באלו נשאלין באו"ת . וי"ל משום דיל"פ דקאי אכה"ג דלעיל דוקא . דנראה דהוא היה עיקר בשאלת או"ת כדכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו כו' . וכן מדקתני ואין נשאלין כו' ולמי שהצבור צריך בו ומשמע לקמן דהוא משוח מלחמה . מוכח דהנשאל הוא כה"ג. ועי' לשון הרמב"ם בפירושו. וזה יש לדחות דצ"ל דאפי' כהן הדיוט יוכל להשאל אם מדבר ברוה"ק וכו' כדלקמן : שם אלא כדרך שאמרה חנה כו' . ק"ל דשם בתפלה אינו רשאי להשמיע קולו לשום אדם (ואף הוא עצמו י"פ שאינו רשאי לשמוע עי' טור וב"י סי' קא) והכא ע"כ צריך להשמיע להכהן הנשאל וכדפרש"י בד"ה ושאל לו . (אמת דלכאורה משמע דלא ממעט אלא הרהור אבל א"צ להשמיע כלל וכמ"ק מפרש"י ד"ה אינו מהרהר [ודלא כהרמ"א בח"א] וצ"ע) . וי"ל דגם בתפלה מי שהתפלה אליו הוא השי"ת שומע ובכאן שהשאלה היא לבן אדם צריך ג"כ להשמיע אליו : תד"ה וכולן . וכיון דהוה כה"ג בשעה שהרג לא הדר כו' או במיתת כה"ג אחר שיעמידו תחתיו . מוכח להדיא מדבריהם דאם בשעה שהרג היה כה"ג בחיים ומת אח"כ אינו חוזר אף במיתת כהן אחר שיעמידו תחתיו . ותימה דהלא משנה ערוכה במכות (יא ב) אם עד שלא נגמר דינו מת כה"ג (ומשמע דבשעה שהרג היה חי) ומינו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני ע"ש וצ"ע : ע"ב רש"י ד"ה שנאמר ויעל . אלמא לא בולטות כו' . ל"י מנ"ל דמקשה אהך מ"ד דא"ל שהיו בולטות כולן כאחת ויוכל לפעמים להיות שיעמדו שלא כסדר תשובת דבר הנשאל פי' רמ"א בח"א :

פרק ח

במשנה אסור באכילה . פי' תוי"ט שכ' למה דפסק דחלי שיעור נמי מדאורייתא כו' דלר"ל תנן אסור . תמוה דלקמן בגמרא אמרינן דאפילו לר"ל תני אסור משום ח"ש דמודה דאסור מדרבנן . והוא בעצמו תפס בכזה את הרע"ב בפ"ח דחלה מ"ע ע"ש : שם וברחיצה . לכאורה הכ"ל דאינה אסורה אלא במים ולא בשאר משקין דאל"ה היכה בכדי נקט דתיפוק ליה דאסורה משום רחיצה . דהא אפי' מקצת גופו אסור ברחיצה ואפי' בצונן עי' שו"ע סי' תרי"ג . אמנם לפמש"כ שם ר"ס תרי"ד דסיכה אסורה אפילו להעביר הזוהמא משא"כ רחיצה עמ"א שם אין ראיה מזה : שם וכתשמיש . בתוי"ע מביא ירושלמי דמקשה ברחיצה הוא דאסור בתה"מ לא כש"כ ע"ש . וקשה דלמא בא לאסור אפי' השראה ככל ביאת איסור ועי' מל"מ פרק ג' מהל' ביאהמ"ק ה"ג . ועוד כיון דבע"ק טובלין ביוה"כ ה"א דמותר לשמש ולטבול אח"כ . ואם נפשך לומר . מ"ל כגון שהיה בע"ק : רש"י ד"ה דברי ר"א . אכולהו קאי כו' . מש"כ בגליון בשם מ"א דהיכחתו הוא מדלא תני דיני דמלך וכלה אחר הפלוגתא . לא מחוור די"ל דתני כסדר שהזכיר בתחלה רחיצה קודם נעילה . ועי' לקמן (פד ב) ואם איתא כו' ליערבינהו וליתנינהו וליפלגו רבנן בסיפא . ויותר נ"ל דדייק מדתני והחיה כו' הטיעוף ואם הוא התחלת דברי ר"א ה"ל למיתני בלא ו' . אבל אין אנו צריכין לכ"ז דלקמן (עח ב) מבואר להדיא בברייתא דחכמים אוסרין במלך וכלה ג"כ . אח"ז מצאתי בהה"מ ובלח"מ פ"ג מהלכות שב"ע הל"ח שהביאו ג"כ מהברייתא . שוב ראיתי בירושלמי וז"ל הוינן סברין מימר על סופה אמרה תני על כולהון : ד"ה או בסתם . ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ש . נראה דלא אתי לאפוקי אלא כשבלע בב"א [ואולי דאפילו בזאח"ז בכדי אכילת פרס כיון דמילטרפי אהדדי נמלא אכיל איסורא] :

דף עד ע"א

גמרא והא משתק בקוביא מדאורייתא כו' . מה שהניח המ"א (בגליון) בצע"ג דדלמא סבר ר"ל כר"פ . לק"מ כי כן דרך הש"ס בכ"מ ומהן ריש ביצה (ג ב) אלא למ"ד את שדרכו למנות כו' וע"ש במהר"ם שי"ף [ועי' לעיל (ס) תד"ה אלא] : שם וכל היכא דתני ענוש כרת ל"ת אסור והתניא כו' . עפרש"י. וצ"ל דהמקשה לעיל הוא ר' אילא או רי"ל בעצמו וכמש"כ התוס' לקמן (עו) ד"ה הני . ותימה שלא הביאו שם מכאן . ואולי מפרשי דקושיא זו הוא ג"כ תאותו המקשה דלעיל כאומר אל המתרץ דמשום ח"ש תנא אסור מה תאמר על הברייתא הזאת דתני אסור על ענוש כרת : רש"י ד"ה ואליבא דר"ע . ור"ש פוטר ר"ש לטעמיה כו' כצ"ל : [שם ד"ה אב"א כי קתני מתניתין כו' משום כו' . מלישנא דאשארא משמע דלא קאי מלת אסור אאכילה [אולם זה י"ל דכה"ג מצינו ג"כ בגמרא דחולין ר"פ השוחט] וע"ק מאי מייתי הש"ס מדתני רבה כו' וכי עד השתא לא ידע שהן אסורין . לכן נלע"ד דהאי כי קתני אשארא קאי אברייתא דהא דתני אע"פ שאמרו אסור בכולן לא קאי רק אשארא וכונתה על הא דתני רבה כו' דלא תני בה אכילה כלל וכוון בס"ד] : שם ד"ה שבתון . שלא היו במשכן ואינן מלאכה גמורה כצ"ל : בא"ד ה"נ שבתון כו' להוסיף על כו' כצ"ל : ד"ה אין לי . דגבי עונש לא כתיב כל אחלב כו' . ק"ל דהא בפסחים (מג ב) אמרינן אהך כל התם דליכא אוכלין מרבינן נאכלין וי"ל ע"פ מש"כ בס"ד בשבועות (כג) ע"ש : ע"ב גמ' אף עינוי לא תחלוק בו . ק"ל דהא גם בעינוי דאכילה אינו מחויב להשים אצבעו לתוך פיו להקיא כדי שירעב עי' שבת (קמז ב) רש"י ד"ה מפני הפסד אוכלין . גם במלאכה מ"ל בקום ועשה כגון הדביק פת בתנור דנראה פשוט דמחוייב מה"ת לרדות קודם שתאפה עי' שבת (ד) וזה הוה כמו דאי לאיסורא ביבמות (כ"ד עח) : שם ואיזה זה זה פיגול ונותר . מה שנדפס בגליון דכ"מ לענין שלוקה שתים . עדיין לא תיקן על הכרת דכתיב בעינוי . אבל י"ל דכ"מ לענין שוגג לחייבו שתי חטאות וכמבואר במשנה דכריתות (יג ב) ובגמרא שם . או בשגג בפיגול והזיד ביוה"כ עי' לעיל (כג) : שם אינו דומה כו' למי שאינו רואה ואוכל . וזה שהתרעמו בלתי אל המן עינינו . ר"ל עינינו אינם רואים בלתי המן :

דף עה ע"א

גמרא שדומה לזרע פשתן בגבעולין . נ"ל משום דז"פ לאחר שנידש ונתפרד כל גרעין בפ"ע אינו עגול כדורי אלא עגול שטחי אבל כשהן עדיין בגבעולין כל הגרעינין בתרמיל אחד נראה התרמיל כעגול כדורי : שם כטעם לשד השמן א"ר אבהו כו' כצ"ל : רש"י ד"ה הללו לא טעמו . אומר לאשה (לא) תאכלי כו' כצ"ל : ע"ב גמרא א"ר וכי מכאן אתה למד והלא כבר נאמר כו' . לכאורה מ"ק ודאי הא עדיפא למילף מקרא דבתורה (עי' ברכות (ה) הא אפי' תינוקות שבי"ר כו' ובפרש"י) ואולי ר"ל באמרו וכי מכאן כו' דלימוד רחוק הוא בהיפוך אתוון והלא כו' יש לך לימוד מרווח : שם כתיב לחם וכתיב שמן כו' . ומצאנו שלשתן בפסוק אחד ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך (יחזקאל טז) ועי' מ"ר שמות פכ"ה : שם אלא מה אני מקיים ויצאת שמה חוץ ויתד תהיה לך כו' כצ"ל כסדרן בכתוב ודלא כהגרי"ף : רש"י ד"ה כשלויים . קוליס בלשון ארמי . וביחזקאל (כח) שלון ממאיר : ד"ה לאחר שמרתו . שאמרו בלחם הקלוקל . תמוה דהגמרא דריש זאת מן ועתה נפשנו יבשה וזה היה בשנה השנית ומשמע דמאז הוצרכו להפנות וא"כ מאי האי דאמרו שוב בשנת המ' בלחם הקלוקל . וכפרש"י מוכח בתמ' ע"ז(ה) :

דף עו ע"א

גמרא תיכום ממלא הוא וק"ל והכלת . ק"ל דהא מצינו רבות במקרא כשיבוא פעל על ב' דברים יבוא בלשון שיפול על הסמוך אליו כמו ותדבר מרים ואהרן . ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי . וכן הגמרא אמרה כן בחולין (ס"ד כז) . על הכתוב ציד חיה או עוף כו' ושפך את דמו דושפך דמשמע שפיכה בעלמא לא קאי רק על עוף דסמיך ליה . וכן שם (כט) דמוקי לסיפא דמתניתין דשם דתני רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה שחיטתו כשרה בקדשים ואע"ג דבעוף דקדשים לית ביה שחיטה אלא מליקה . ואמר עוד שם דאס"ד רישא בקדשים התולק מ"ל ואע"ג דעל בהמה לא שייך לשון מליקה : תד"ה ובעשור בסופו . וי"ש שגורסין שבת שבתון שבת שבתון אך בעשור כו' (כצ"ל) ועל אותה גירסא אין אדם יכול ליתן טעם . ואנכי אם כי לא בינת אדם לי יש אתי לתת טעם והוא דמקדים אותן הכתובים בלשון שוה וכעין שכתבתי בריש תענית בס"ד ע"ש : ע"ב ד"ה גמר . וצ"ל דשפיר פריך כו' והכא פריך כו' כצ"ל :

דף עז ע"א

גמרא אילמלי לא נמנעו כו' כצ"ל : שם ודלמא משוסיא ומשרקא כצ"ל וכדלעיל (כג) וכן בערוך הביאו בערך משרקא : ע"ב גמרא אסור לסוך כו' ואם היה חולה כו' שך כדרכו ואינו חושש . והא דלא אסור משום שחיקת סממנים ככל הרפואות דבשלמא בשבת שרי שכן דרך לסוך ולא מוכחא מילתא אבל ביוה"כ הרי סיכה אסורה . וצ"ל כדרבא בשבת (קיא) הואיל דבשבת שרי ביוה"כ נמי שרי . ולפ"ז דמוכח דאמרי' הואיל מתורץ קושיית התוס' שם ד"ה לא ס"ד : שם יכול יעבירנו בשיפוי ת"ל כו' מי שהו . ועיין פרש"י וצ"ל אע"פ שהיו עמוקין כ"כ שראוין לשוט בהם מ"מ כתיב בסיפא דקרא אשר לא יעבר והיינו אפילו ע"י שייטא :

דף עח ע"א

גמרא מינא מנעל סנדל מאי א"ר רחומי כו' כצ"ל ותיבות איכא למימר למחוק וכן ליתנייהו ברי"ף ורא"ש וכ"כ מפרש"י : שם רבה מלמנן בינוקא . יל"פ בענף כמו ראש יניקותיו (יחזקאל יז) ועוד רבות . אך בשו"ע איתא בתינוק ובטלה דעתי : שם רב אשי אמר אפילו כמא דכספא הסל כו' . כ"ה ברי"ף ורא"ש . או דיש לגרס התיבות ולגרוס נמי תסר אסור : שם ועמד למעלה מזקינו של זה כו' כצ"ל : רש"י ד"ה מפכים . כשמגיעין למפתן העזרה כ"נ דצ"ל : ד"ה איבעיא כו' סנדל שהוא רחב . עמש"כ בשבת (ס) בס"ד : ד"ה ע"ג מינא . שלחלוח הטיט כו' כצ"ל : ד"ה כהנים חשודים על מומי הבכור להתיר את האסור . בבכורות (לו) אמרי' דקדשים בחוץ לא אכיל ע"ש : תד"ה מכאן . ור"ת פירש דנפקא מדכתיב במי נדה כצ"ל והוא בבמדבר (לא כג) : ע"ב גמרא רבא נפיק בדיבלא . עי' בגליון בשם מ"א . ועי' במלחמות : שם סנדל ל"א דמתמזמו עבדי ליה דאמר שמואל כו' . מזה אני תמה על ספר התרומות שהביא הב"י בא"ח סי' שי"ז והגר"א שם בסק"ו שת"ח ישנים כל ימות השבוע במנעליהם ומשאני היינו מנעלים כדמוכח לעיל : תד"ה הקיטע הא' . עי' בגה"ש מה שהקשה ע"ד . קושייתו הראשונה מיושבת במש"כ בכלאים פ"ד מ"ד בס"ד ע"ש . וקושייתו הב' מהא דיבמות (קב ב) סנדל שתפרה בפשתן פסול . במהכ"ת לק"מ חדא דשם הגי' אין חולצין בו וכ' שם הרא"ש דא"ת בו לכתחילה קאמר וטעמו ביאר הגר"א בא"ע סי' קס"ע סקכ"ג דאמרי' ביומא דכ"ע מנעל הוא ע"ש . שנית איפשתמיטתיה הג"א ס"פ במה אשה שכ' דלא פסיל רק מטעם דצריך שלא יהא משני מינין כו' ע"ש . ועי"ע בת"י הכא ומדבריהם יתיישבו ג"כ דברי התוס' דלפנינו :

דף עט ע"א

תד"ה הקיטע . ואפילו לפי' הרב פורת כו' ואי אפשר לו ליגך כו' כצ"ל : ד"ה כותבת . מ"מ מאי מספקא ליה כו' כצ"ל . ודע דלהב' פירושים דתוס' לא א"ש כ"כ קושיית הגמרא לקמן על הא דרב יהודה מההיא דסוכה ומה דאמור עלה . וכן דיוקא דרב זביד לקמן מכ"ש דבילה : ד"ה ולא . אני ראיתי את ריו"ח שאכל זית כו' כצ"ל : בא"ד וזית דירושלמי זית קטן מזית בינוני הוה . תימה דא"כ למה אמר תפני שגרעינתו ממעטתו תיפוק ליה דאף עם הגרעין אין בו כזית בינוני . וצ"ל דכלפי שאמרו בש"ס שלנו דזית גדול הוה כתבו דזית דירושלמי קטן הוה ובאמרו בעצמם כוונתם (דלאו קטן ממש אלא) מזית בינוני הוה . ועי' רא"ש בפ' כ"מ סי' ע"ז : ע"ב גמרא אימא אכלנוס כאכילת ערבי כצ"ל : רש"י ד"ה אם השלים . י"ד סעודות שאדם חייב לאכול בסוכה כו' . עי' בסוכה שם דמוכח מהכא דחזר בו ר"א . ואולי דדוקא במשנה שם שאמר ישלים ליל יו"ט האחרון ע"כ אמר אחר החזרה . אבל הברייתא אפשר לפרש דאם השלים ר"ל בז' הימים ומאי קאי אקודם חזרה . או דר"ל שיהיו סעודות כמו אותן שחייב לאוכלם בסוכה לאפוקי בשר וליפתן וכמו דמוכח הכא . והולך בכאן בשיטת התוס' דשם ד"ה חזר וד"ה במיני : תד"ה לומר . וכותבת סתמא הוא כבילה כו' כדמשמע בשמעתא כצ"ל : בא"ד דלא מוקמינן כו' באכילה והוצאה כדפירשתי כצ"ל :

דף פ ע"א

גמרא ומאי ראיה לדבר יוה"כ דאי מהתם כו' . לכאורה הת"ל דאי מהתם ה"א דאתא לדר"ש אוכל שמתה יכול להאכילו לאחרים כו' (חולין קכא) : שם ואימא בן פקועה מעון קריעה . ק"ל דהא אפי' לר"ש שהבאתיו בסמוך לענין טומאה מיקרי אוכל אף דבר שאסור באכילה . וי"ל דהא משום דכתיב כל מרבינן ליה כמש"כ התוס' במנחות (קא ב) אבל אוכל משמע דוקא הראוי לאכילת ישראל . ולכאורה הך קושיא אזלא דוקא אליבא דריה"ג בחולין (עה) . דס"ל . דכ"פ מיעמא ע"א . ואולי ר"ל כאן שנמצא מת : שם אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול . נשאלתי מחכם אחד דלפ"ז ה"ל להחמיר ולאכול בליל א' ש"פ מצה כל כמה דאפשר היינו שלא לאכול דבר אחר זולתה רק ממנה לבד לשבעה מפני חשש זה כי אולי יוגדל השיעור . והשבתיו ולמעמך בזמן המקדש נמי לא ה"ל לאתויי חטאת על כזית דחלב מפני חשש חולין בעזרה . אלא עיקרא דמילתא כתיב ואל השופט אשר יהיה בימים ההם אין לך אלא שופט שבימיך (ספ"ב דר"ה) (וצ"ל דזהו דאמרינן בהוריות (ג רע"ב) או דלמא ידיעה דההוא ב"ד דהורו בעינן וצ"ל כיון דהם לא חזרו קרינן בהו ואל השופט כו' בימים ההם . ומהרמב"ם פי"ג מהל' שגגות ה"ד מוכח דהאיבעיא דשם הוא כשידעו גם ב"ד הראשון שטעו וגירסא אחרת היה לפניו) אך אם יביא הקרבן על אכילת כזית בזמן שנתחדש הלכה על שיעור גדול אז ודאי הוי חולין לעזרה . ועוד דאף יחיו גם ב"ד הראשונים ויחזרו בהם . (ועי' כעין זה בסנהדרין (כט ב) בעובדא דרי"ש בר"י ור"ח) והא דהס"ד מעיקרא דאם ימעטו השיעור יהא חייב אף האוכלו בזה"ז הוא משום דבשעה שאכלו שגג ג"כ בחלב דהיה סבור שהוא שומן וס"ד דדמי להא דריו"ח בנו ברים הוריות דאף אם עשה בהוראת ב"ד פטור מ"מ אם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב ודחי והתניא כו' דזה אפי' לריו"ח נקרא לא שב מידיעתו מפני דהוה שופט שבימיך והוא כעין שכ' המל"מ רפ"ב מהל' הנ"ל ע"ש : שם אריו"ח שיעורין ועונשין הלמ"מ . הגהת הגרי"פ למחוק אריו"ח שייכא לקמן בסמוך . אמנם לא נ"ל גם שם למחוק רק תיבת אמר : שם שיעורין של עונשין הל"מ . ל"י כוונת אמרו של עונשין. הלא שיעורין של מ"ע כגון דאכילת מצה ופסח ג"כ הל"מ. וכן דטומאה כמו עלם כשעורה כזית מן המת ודנבלה וכעדשה מן השרץ וטפח על טפח דטומאת אהל וכדומיהם ג"כ מהל"מ . ואולי משום דס"ל ח"ש אסור מה"ת ואין בו לאו אלא איסורא בעלמא לכן קאמר של עונשין דר"ל שיש בהן עונש דמלקות או דכרת לאפוקי לאיסורא אין שיעור : רש"י ד"ה וראיה לדבר . למה שאמרתי דלפי שהיכה כו' שינו חכמים כו' שאף בו שינו בשיעוריה כו' כצ"ל : ד"ה מחוסר שחיטה . ולא אמו . ק"ל דבבילה נמי לא קרינן בהמה אשר יאכל . דאף למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת נחירה מיהא בעי כדכתבו התוס' בחולין (כ) וכן אפי' לר"מ דאית ליה שם (קב) דאמ"ה אינו נוהג בעוף. וכן למ"ד שם (בע"ב) דבחייה לאו לאברים עומדת נראה דמ"מ היא באיסור דאינה זבוחה וכ"כ התוס' שם לג ד"ה אחד . וי"ל דמ"ל בבילה שנמצאה במעיה לאחר שחיטה דומיא דבן פקועה דפריך : ד"ה זוטר טובא לי"ג . בסוכה (ה ב) דאיתא כה"ג לא מחקו . וצ"ל משום דס"ל דבפחות מכזית א"א לאוקמי' דאמר יאכל כתיב ואכילה איננה בפחות מכזית : ע"ב גמרא ומ"ש שתיה דכל חד כו' כצ"ל : שם אר"ל ציר שע"ג ירק מצטרף לכותבת כו' . עי' בגליון בשם מ"א . ושגה בזה דע"כ ל"פ רבנן על ר' יהושע דמצטרפין אלא התמור לקל והכא קמ"ל דמצטרף לכותבת והיינו לחמור דכותבת היא פחותה מבילה כדמסקינן לעיל . ומלא לוגמיו הוא פחות מעט מרביעית כמש"כ הפר"ח שהיא בילה ומחצה . ומכש"כ באדם גדול דמלא לוגמיו דידיה משערינן : שם מ"ד משקה הוא קמ"ל כל לאכשורי אוכלא אוכלא הוא . מכאן נ"ל סתירה להט"ז באו"ח סי' קנ"ח סק"ז לענין מרקחת וכן המ"א שם חולק עליו בזה . והא לא תיקשי מאי איריא משום אכשורי אוכלא תיפוק ליה דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא . שבת (קמד ב) . דהתם נמי אינו אלא בבא לתקן את האוכל או בנבלע בו (שו"ע שם סי' תק"ס) והכא קאמר שעל גבי ירק [לפי מה שחילק המ"י אין כאן סתירה להט"ז] : רש"י ד"ה ולא תטמאו בהם דכתיב אמור אל הכהנים כהנים מוזהרין כו'. פשוט דכוונתו לתחלת הברייתא דבר"ה (טז ב) וע"ש והרה תמיהת הגה"ש : תד"ה ושיערו . דרב יוסף ורבה כר"מ כו' כצ"ל :

דף פא ע"א

גמרא זר שבלע שזפין . התוס' במנחות (כט) ד"ה דבלע השתיקו שיפון כו' . הת"י הקשו מהא דס"פ ג"ה דאכל חצי זית והקיאו וחזר ובלע דחייב . ותירצו דהתם מיירי כגון שלא ידע שזהו שהקיאו ע"ש . וצ"ל לחלק דהתם דהוא עצמו הקיאו לדידיה לא מאיס . אבל ק"ל מדוע אינו משלם אלא דמי עצים כיון דחזו לאכילה לאחר שאינו יודע שהקיאן או לעצמו של הראשון ודומה לכוסס שעורים דמשלם דמיהם משלם . ודע דלהמל"מ פי"א מהלכות תרומות ה"ח איפשתמיט מש"כ הת"י כאן בשם הר"כ דהכא ה"ט מפני שכבר נתחללה ואין לחלק בין נתחללה בהיתר לנתחללה באיסור וכן הביאו התוס' במנחות שם וכ"מ בת"י כתובות (ל ב) : שם יכול כו' יהא מוזהר על תוספת עינוי ודין הוא ומה מלאכה כו' . קשה הא י"ל מה למלאכה שכן הותרה מכללה כו'

כו' וכדלקמן . ויש לחלק דהתם רוצה למילף חומרא והכא יליף קולא ודו"ק [ועי"ל דהכא דמיירי לענין תוספת זמן שפיר מייתי מהא דמצינן חומר זה דהוספת זמן במלאכה דהיינו בשבתות וי"ט] : שם לא יאמר עונש במלאכה כו' ומה עינוי שא"כ בשבתות כו' . לכאורה י"ל הק"ו בדרך אחר והוא מה עינוי שלא הזהיר (ר"ל שאין כתוב בו אזהרה בפירוש עי' ברכות (כא) וברש"י שם ד"ה שאין שעון לפניו ושה"ש שם) ענש מלאכה שהזהיר אינו דין שענש . וק"ו כזה תמצא בזבחים (קו ב) : שם מה לעינוי שלא הותר מכללו כו' . הקשה הצ"א דהא עינוי נמי מצינו שהותר מכללו בשעת חינוך בהמ"ק (מו"ק ט) . וע"ש דקאמר דאחיל להו משמע דלאו שפיר עבדי מדהוצרכו למחילה. והק"ו מנשיאים דחוי הוא כדאיתא התם . אבל קשה מהא דתנן לעיל (סז) אומרים לו הרי מזון כו' ואוכה מהרמב"ם פ"ב מהל' עבודת יוה"כ דאם כשל כחו כו' מותר לו לאכול (וע"ש בת"י) . וי"ל דמלאכה הותרה בצבור (לעיל ס"פ טרף בקלפי) ועינוי אינו אלא דחוי וזהו שאומר תאמר במלאכה שהותרה מכללה. עי"ל דמלאכה הותרה בכל יו"כ משא"כ עינוי דלא הותרה אלא במקרה : רש"י ד"ה השמר דעשה . השמר שתתענה כצ"ל . לכאורה קשה להבין החילוק בין השמר דנגע דמקרי לאו דהיינו שלא לקוצו להשמר דעינוי דג"כ הרצון שלא תסיר העינוי . ואולי י"ל דהשמר דעינוי יל"פ שתשתדל שתוכל להתענות כגון שתאכל לשבעה בעיו"כ כדיליף לקמן מועניתם כו' בתשעה . וכגון חולה שנאכילנו פחות פחות מכשיעור וע"ד דדרשינן לקמן (פה ב) ושמרו בנ"י את השבת כו' . והעיקר כ"ל דבעינוי לא קפיד הכתוב רק שיתענה ועל האכילה לא הקפיד כגון בשיעור כזית דבכ"מ שהאכילה היא עלם האיסור הוא בכזית . וכן בשתיה לפוב שיעורה במלא לוגמיו דידיה ובכל האיסורים שיעורם שוה בכל . משא"כ בגרעת הקפידה שלא לקצץ. והפוך בה : ד"ה על תוספת . מכשעוד יום הס"ד ומתחיל הדבור יהא מוזהר : ע"ב גמרא שבתות מנין ת"ל תשבתו י"ט מנין ת"ל שבתכם כ"ה הגרי"פ וכצ"ל מפרש"י ד"ה מיבעיא ליה : רש"י ד"ה היא גופה . דכיון כו' ה"ל כשבת לעונש ואזהרה . ק"ק א"כ נילף מזה עונש סקילה ג"כ : ד"ה תשבתו . א"כ כו' אף לשון מנוחה הוא ל"ז . ל"י מדוע לא פי' דלעולם הוא והיא אומא קאי רק שבת שבתון אינן שמות תוארים ליומא אלא שמות למנוחה ר"ל שמות מקריים : ד"ה מני סכדוחי . פי' לעיל (לז ב) בפירושו : תד"ה שהפלפלין . עמש"כ במס' ע"ז (סו) בס"ד :

דף פב ע"א גמרא א"ר ח"ל ק"ק הא בחולה כו' . כה"ג משני לעיל (כג) ובנדה (ס"ד לז) : שם בשלמא לר"ה ור"ל לפני שנה כו' . עי' פי' הרא"ש. ופי' הרש"א דלדבריו

מתניתין לא זו אף זו קתני ע"ש . ולא מחוור חדא כיון דסתמא דגמרא דמקשה השתא בפני שתים כו' ור"ח דמשני הא בחולה כו' ע"כ לא ניחא להו דלא זו א"ז קתני . ה"ל להש"ס לומר בהדיא דלר"ה ור"ל קתני בלא"ז . וגם הרא"ש לא הוה שתיק מזה . שנית מנ"ל לר"ה ור"ל חינוך דהשלמה כלל הואיל דבמשנה אין שום רמז לזה . לכן נ"ל דלדידהו דאיכא חינוך דהשלמה שפיר אילטריך למינקט לפני שנה לאשמועינן תרתי חדא דאף לפני שנה דאז הוי חינוך דהשלמה לבריא מ"מ לחולה אין בה אלא חינוך שעות (ומזה יש ג"כ רמז טוב שיש חילוק בין בריא לחולה) שנית דבשנה הסמוכה לפרק משלים אף החולה מדלא נקיט לה נמי בחינוך שעות כדנקיט לשנה שלפניה ונכון בעז"ה : גם מה שפירש הרש"א לקמן את דברי התד"ה אלא ע"ד פירושו בדעת הרא"ש ל"כ כלל חדא כדאמרן . שנית כיון דשתקי לעיל לפרש"י מוכח דהסכימו עמו . אלא נ"פ דלהשלמה דדבריהם שכתבו היינו השלמה דבריא ושנה לחולה ושתים לבריא וכה"ג פירש הגר"א בסי' תרי"ו אליבא דר"ה מתניתין דלפני שנה כו' לגי' הרי"ף ע"ש . גם יל"פ דבין חולה ובין בריא הוה חינוך שעות שנה ושתים סמוך לפרק השלמה דכאו"א אלא דלפ"ז לשון או שתים אינו מכוון כל כך דהל"ל ושתים : שם א"ל ר' יוחנן כו' סמוך לפירקן . מפרש"י משמע דל"ג לפני . ולעד"נ דפי' לפני פירקן היינו לפני פירקן שנה ולפני פירקן שנתיים : שם היה רגיל לאכול בשתי שעות כו' . הרע"ב שינה וכתב היה רגיל לאכול בד' כו' . ול"ד דהא מסקינן בפסחים (יב ב) דד' זמן סעודה לכל היא וא"כ קטנים ודאי מקדמי קלת : רש"י במשנה ד"ה אין מענין . אין חייבין כו' . עי' בר"ן : ד"ה או לפני . שנה שהיא כו' כצ"ל : ד"ה תנן . אלא לר"י קשיא כו' דהא אמר (כצ"ל) השלמה מדרבנן ליכא כו' . לא הבנתי דהא לדידיה חינוך היותר קודם אינו אלא ב' שנים קודם השלמה דאורייתא וא"כ איך יפרנס לפני שנתיים דקס"ד השתא דהיינו שלש שנים . ואם ר"ל דאי הוה ס"ל השלמה דרבנן והיה מקדים לה שתי שנים לחינוך שעות לבריא . היה א"ז א"ש לפרושי בפשיטות הא בבריא הא בחולה : תד"ה מה . פרש"י דל"ג תיהרג דאיסי כו' כצ"ל : ע"ב בא"ד בשה"ע ולרבא דקבליה באלוה כו' כצ"ל :

דף פג ע"א גמרא נפיק מינה שבתאי כצ"ל כדלעיל וכ"ה ברא"ש . [ואפשר לייעב הגירסא שלפנינו על פי הא דאיתא בסנהדרין (רים דף נב) כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי' לרשיעא בר לדיקא כו'] : שם א"ר ינאי חולה כו' פשיטא כו' . קשה דלקמן פריך עליה ממתניתין והכא קאמר פשיטא ועי' בגיטין (ה ב) בתד"ה והא קיי"ל דנמלא כה"ג . והכא י"ל דפריך פשיטא היינו דדין זה הוא פשיטא מדין הב' ועמש"כ בברכות (מז ב) : שם אמר אביי ובטעמא . מזה נל"פ שיאורו עיניו ר"ל עיני הבחנה והשכל וכן כי אורו עיני דיהונתן שמביא לקמן וכמו מאיר עיני חכמים . לא האיר עיניו אלא במשנה אחת (ב"מ לג) וכ"מ מהא דותשב רוחו אליו דאיש מגרי שמביא לקמן . אבל לא כן פירשוהו הראשונים : שם טבל ושביעית שביעית . עי' מש"כ בזבחים (קו ב) : ע"ב גמרא מ"ס טבל חמור ומ"ס כו' . קשה דהא כבר אמר לעיל דפליגי בהכי . וכ"ל לייעב ע"פ מ"ש במ"א דאף דמאכילין את העניים דמאי מ"מ אם כבר הופרש תמנו תרומת מעשר ומעשר שני אסור להאכילם הואיל דכבר נקרא עליהם שם תרומה ומעשר והבאתי ראיה מהירושלמי פ"א דדמאי על מתניתין דתלת ע"ה כו' פטורין מן הדמאי . תני וכולן שקרא שם לתרו"מ או למעשר שני שלהן מה שעשה עשוי . וכה"ג מלינו בפ"י דתרומות מ"ו גבי עלי תלתן . (ודלא כמו שהבאתי בריש ברכות מהר"ן דפ' לולב הגזול) אלמא חזינן דתמיר תרומה מטבל בדרבנן . לכן אחר דתוקי לה בענין שא"כ דרבנן חזר ואמר דאפ"ה לבן תימא טבל חמור בו ולא כבדמאי : שם וגוזזין לו את הכריבין כו' וא"ל לעשר כו' . ק"ל כיון דלא נתחייבו במעשר קודם השבת אלא עתה בשבת בא להם החיוב אין בהם איסור דהגבהת תרו"מ כמו גלגל עיסה ביו"ט עי' ביצה (לד"ע) ובתוס' שם ושם (בס"ד יב ול"ד יג) . ואולי יש חילוק בין יו"ט לשבת בזה כמו דמלינו לענין טבילת כלים דלרבא שם (יח) ג"כ הטעם משום תיקון ויש חילוק בהן בין יו"ט לשבת שם (בע"ב) . וראיתי להגו"ב חלק או"ח סי' ל"ו שכתב דלפי מאי דקיי"ל שבת אינו קובע בדבר שלא נגמר מלאכתו איכא למימר דזהו טעמו דרבי דא"ל לעשר דכריעין שנגזז היום ודאי דל"כ מלאכתו בשבת . ואשתמיעתיה במחכ"ת הגמרא דשם (ר"ד יג) בהכנים שבלים למלגן דרבי מחייב דזהו גמר מלאכתן . ונראה דהכא אפי' ר"י ב"י דשם מודה דתנן בפ"א דמעשרות מ"ה איזהו גרנן למעשרות כו' ירק כו' עד שילקט כל גרכן : שם לנוזהה של תאנה . ופרש"י שהשמש מכה כו' . וק"ל דא"כ למערבה נמי דמכה השמש שם מחצות עד הערב . ותו ק"ל דלדרומה עדיפא מפני דשם השמש מכה ברובה של יום ובמנחות (פה) איתא מן השדות המודדמות כו' . ואולי י"ל תפני שהרוחות המנשבות מב' צדדים אלו (רלוני מערבית ודרומית) קשים כדאיתא בב"ב (כה) ע"ש שיהב מפסידים מנגד הפירות : רש"י ד"ה מים לראשונים . פונדקי ישראל כו' ומוכר לנכרי בשר חזיר כו' . עמש"כ במ"ר בלק אות מ"ה :

דף פד ע"א גמרא קיימתי בעלמי החכמה כו' כצ"ל בלא וא"ו : שם ריו"ח כי חש בצפידנא עביד הכי בשבתא ואיתסי . מרש"י ד"ה כמאן משמע דל"ג כ"ז : בסה"ע לא אתרמי דרישא ולמעוטי דסיפא כצ"ל ותיבת קמייתא למחוק וכן ליתא ברש"י : רש"י ד"ה משחא דגדפא . על לדעיו . נראה דל"ל על שיניו וכ"פ במס' ע"ז ע"ש : ד"ה כסא דהרסנא . דגים כו' בשומן שלהן כצ"ל : ד"ה ה"ג הנ"מ כו' ארהב"ע משום ר' מתיא ב"ח כו' . לקמן (פו) איתא דשאל רמב"ח את רהב"ע משמע דתלמידו הוה [ולעיל (סוף דף נג) ובמעילה (יז) איתא דשאל את רשב"י שהיה אחר דורו של רהב"ע] ואיך יאמר כאן משמיה ועי' ביצה (כז) ולעיל (מט) וגירסא שלפנינו נכונה . שוב מצאתי באבות דר"נ פרק כ"ע דבד' חלוקי כפרה דלקמן שאל ר' מתיא את רי"ש בן אלעזר הקפר : ע"ב גמרא לא ספק שבת זו כו' אלא אפילו ספק שבת אחרת כו'. עפרש"י וק"ל מובא. א) דמאי איריא דשמא ימות בשבת הבא אפי' באחד בימות החול נמי (ואולי דדעתו ז"ל דאף דאמרינן לקמן (פה) דגם לחיי שעה מחללינן הוא דוקא דהש"ס הוא בשבת כגון דאם לא יעשו לו הרפואה ימות בשתי שעות ואם יעשו יחיה היום עוד שעה . או אם לא יעשו ימות קודם שבת הבאה ואם יעשו יחיה עוד שעה בשבת הבאה . אבל משום חיי שעה דחול לא כגון אם לא יעשו ימות למחר ביום א' ואם יעשו יחיה עד שבת הבא ולא שבת בכלל . ורמז לד"ז הוא מתלמוד של ר' שמעון ב"מ לקמן א"ת חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה . ועוד ראיה קלת ממנחות (מח) חטא בשבת כדי שתזכה בשבת אמרינן כו' ועמש"כ כעין זה בשפ"א דר"ה) . ב) דפשיטא הוא דאפי' ספק שמא ימות בעוד שנה או שנתים דמחללין . ג) מ"ק ה"ד כגון כו' מ"ד ליעכב כו' לא רישא סיפא ולא סיפא רישא . ד) למאי קאמר דאמדוהו לח' יומי כו' . אותה הרפואה עצמה היה יכול למימר בחד שבתא מ"ד ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחל עליה שבתא . ה) ממ"כ אם אין סכנה אי יעכבו עד אורתא מ"ע נחלל אה"ש בחנם . ואם יש חשש סכנה פשיטא : אשר על כל אלה נלע"ד לפרש בדרך אחר אחר הקדימי איזו הלעות פשוטות והוא . אם נדע בבירור דנוכל להמתין עד הערב אז לא נחלל עליו אה"ש בחנם . ואם נלרך לעשות לו הרפואה היום דוקא אבל אינו מוכרח לעשות תיכף רק דנוכל לאחרה עוד איזו שעות בכזה אמרינן הזריז ה"ז משובח . (וכ"ל דהא דתניא לקמן ואין אומרין נמתין לו שמא יבריא ר"ל דאפי' נוכל להמתין בשת עוד איזו שעות ואז נוכל להבחין אם נלרך לחלל עליו אה"ש או לא . אפ"ה לא ימתינו אלא מחללין עליו מיד הואיל דעתה הוא ספק ניתן עליו שבת להחלו) ואם נלרך לעשות לו הרפואה ב' פעמים פעם א' היום דוקא והב' נוכל להמתין

עד לאורתא מ"מ מותר לעשות לו גם פעם הב' בשבת הואיל דכבר ניתן עליו לחלל אה"ש מה לי חילול אחד מ"ל ב"פ . וד"ז למדנו מגמרא דמנחות ס"פ רי"ש ע"ה שהרי דחתה שחיטה אה"ש וכן שם ברה"פ (סד) אבל הכא כו' ונתנה שבת לדחות כו' . והרא"ש כתב בפרקין סי' יד בשם הרמב"ד סברא זו גם מדעתיה שבת לדחות לכן מקדמינן ומחללין אע"פ שאפשר בלא חילול ע"ש . וכן הרשב"א הביאו תור"ע ר"פ ר"א דמילה ביישוב קושיית התוס' דשם ד"ה שלא ברצון ר"א . כתב כיון דלריך לחלל שבת במילה גופה להכי מחללין במכשיריה הקודמין (וכזה כתב ג"כ הר"ן בפ' כלל גדול ובביצה פ"א לענין היתר תליטת נוצת העוף קודם שחיטה) ועי' בר"ן בפ"ב דביצה גבי ממלאה אשה קדירה בשר כמה דמפלפל בסוגיא דמנחות דלכאורה סותר קלת לדברינו . אבל המעיין היטב בקל יעמוד לחלק והכמ"ל : ועתה חדש לנו רב דאף בשתי שבתות אמרינן סברא זו דכיון דנתנה שבת לדחות מה לי שבת א' או שתים . (ואשכחן בספ"ג דכריתות דר"ג מחייב בכתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת . ולפמש"כ בכריתות (יט) במשנה דלת"ק דרבי יוסי מחייב ר"א אף בכתב אות אחת בשבת ואות אחת ביוה"כ גם בנידון דהכא י"ל אם נלטרך לחלל עליו יוה"כ מותר לחלל עליו גם את השבת עי' בע"א מגילה (ג ב) ד"ה ולאתויי דאמרינן הואיל בכה"ג אף מקילא לחמירתא) וה"ק לא ספק שבת זו (פירוש לא מיבעיא הספק אם לא יחלל עליו שבת זו יסתכן אלא אף אם ברור לנו דגם אם לא יעשו לו הרפואה בשבת זו לא יסתכן) אלא ספק שבת אחרת (דאם לא יעשו לו הרפואה בשבת האחרת שמא יסתכן) וה"ד כגון כו' מחללין עליו גם שבת זו אע"ג דאפשר לאורתא כיון דסוף סוף יחללו השבת האחרת אמרי' מה לי חילול שבת אחת מה לי ב' שבתות . אבל לכאורה קשה דהא משמע בס"פ רי"ש דל"א סברא זו אלא בשכבר דחו אה"ש אבל הואיל וידחה לעתיד ל"א כמו קלירת העומר ל"א הואיל וידחה הקרבתו למחר אה"ש . וכן בפסחים (סט) א"ל ר"ע דמ"ל אם דחו כו' שהרי דחתה שחיטה את השבת תאמר כו' וע"ש בפרש"י . וזה יקשה גם להרמב"ד והרשב"א שהבאתי . י"ל דהתם שאני דקלה"ע ומכשירי הפסח מעלמם לאו בני דחייה אה"ש נינהו לכן ל"א הואיל מעתיד אבל נידון שלנו ודהרמב"ד ודהרשב"א בלאו הואיל נמי בני דחייה אה"ש נינהו רק משום דאפשר בלא חלול הל"ל דלא ידחו לזה אמרינן הואיל אפילו מלעתיד . עי"ל דהתם אם הם לא ידחו אה"ש ממילא יבטלו הקרבתם לגמרי ולא תדחה שבת כלל ואיך שייך לומר הואיל משא"כ הכא ע"כ תדחה השבת לחולה זה ולמילה זו . ובסוגיא זו לא נלרך לחלוקים אלו . דיל"פ הא דקאמר מ"ד ליעכב עד לאורתא קאי על שבת שניה וכן הא דלא ספק שבת זו . ואלא אפילו ספק שבת אחרת קאי על שבת ראשונה . וכגון . דבשבת הא' מוכרח לעשות הרפואה בו ביום ויום הח' דהוא שבת השניה נוכל להמתין עד אורתא . או אפילו אם נוכל להמתין בשבת הא' עד לאורתא רק דאז נלטרך לעשות בח' ביום השבת דוקא אמרינן מה לי שבת אחרת מה לי זו ומותר לעשות לו בשבת הא' . וכיון דכבר חללו שבת זו מותר לחלל אף שבת הב' אף דעתה נוכל להמתין עד אורתא ודו"ק בכ"ז כי נכון הוא בס"ד : שם תנ"ה כו' בין להברותו ואין אומרים כו' ומה שבינתיים ליתא בתוספתא דשבת פע"ז וברי"ף ורא"ש . והגי' שלפנינו י"ל דרישא אשמעינן בודאי פק"נ וסיפא אשמעינן ד"ז אפי' בספק : שם ואין עושין כו' ע"י נכרי ולא ע"י קטנים. כ"ה שם ושם וא"ש הסיום אלא ע"י גדולי ישראל : רש"י ד"ה להברותו . לחולה והס"ד וא"כ מ"ד שמא יבריא : ד"ה אבל מלטרפין . כגון שנים אומרים לריך וג' אומרים אינו לריך כו' . ולעיל (פ"ג) אמרי' ל"ל דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי ל"ל כו' וע"ש ברא"ש ור"ן : ד"ה למיתבר בשיפי . ל"א בשיבי כו' כצ"ל בבי"ת וכ"ה בערוך ערך שב הד' :

דף פה ע"א גמרא אבל הכא כו' מאי אית ליה למעבד . ופרש"י דתהוי איסורא דאורייתא . ק"ל דהא במרא והלינא איכא איסורא דאורייתא כדמוכח בעירובין (לה) . ונראה

דהאיסור הוא משום בונה או משום סותר עתוי"ע שם וכמו גבשושית וגומא עיין מ"א סי' שמ"ד סק"ח . והיינו דוקא בגל דלרורות דקות דבעלי אגב קרקע והכא קתני מפולת דמשמע דהאבנים והקורות נפלו כמו שהן ולא נשברו לרסיסים ודאי דלא בטלו לקרקע ולית בהו לא משום בונה ולא משום סותר . ובעירובין תני גל ור"ל של לרורות דקות . ואל תשיבני דהכא ג"כ תני מפקחין עליו את הגל . דהכא קאי על המפולת שנזכר לעיל. ובמשנה שבירושלמי וכן ברי"ף ורא"ש ליתא לתיבות את הגל : שם דכל מידי ממלאעתיה מיתלר . עי' לעיל (כד ב) : שם נשאלה שאלה זו בפניהם . נראה דל"ל בפני לוי הסדר וכי"ש בנו של ראב"ע אך הם לא ענו דבר בפני רבותיהם . דאלת"ה למה הוזכרו . וכיולא בזה דקדקו התוס' במס' ע"ז (סג ב) בד"ה ויתיב : תד"ה לא לריכא . אם רוב ישראל דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה . ודעת הה"מ פרק ע"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כ"ו דלשמואל דא"ה בממון אחר הרוב אפילו ברוב ישראל פטור וכן כתבו התוספות עלמם בר"פ אלו נערות ד"ה ועל הכותית לענין קנס ע"ש : ע"ב גמרא ועבודה דוחה שבת ק"ו לפק"נ כו' . ואין לומר קבורת מת מלוה תוכיח עי' סנהדרין (לה ב) משום דהיא א"ד אה"ע אלא קודם שהתחיל בה וכ"מ שם דאמר לניחה תוכיח שדוחה אה"ע . והיא אינה דוחה לאחר שהתחיל : שם ושמרו בני ישראל את השבת וגו' אמרה כו' כצ"ל עי' פרש"י : שם אר"י א"ש כו' וחי בהם כו' א"ר כו' לבר מדשמואל דל"ל פירכא כו' עבא חדא כו' . ק"ל דהא אונקלוס תרגמו וחי בהון בחיי עלמא ועי' פרש"י שם . ועוד ק"ל דמשמע דשמואל חדש דרשה זו והלא כבר קדמהו ר' ישמעאל בסנהדרין (עד) ועוד רי"ש גופיה מה לו לדרוש כאן ממחתרת כיון דאית ליה דרשה דוחי בהם : רש"י ד"ה ומה מילה . לפי שחייבין עליה כרת לאח"ז . משמע דטעמא משום דהוה פקוח נפש . וקשה הק"ו שאמר כאן ומה מילה כו' . וגם אינו ודאי כ"כ שאם ימול למחר וליומא אחרא יפטור ג"כ מכרת. (וזה י"ל ע"פ מש"כ התוספות במכות (טו ב) בד"ה במאי קא מיפלגי ע"ש) ועוד לטעם זה אפי' שלא בזמנה תדחה את השבת : במשנה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר . עי' תוי"ע בשם הרמב"ם . וק"ל דהא מוקמינן מתניתין אפי' כרבי דיוה"כ לא בעיא תשובה . ולענ"ד נראה הטעם פשוט ביוה"כ כדאמרינן בגמרא אגב שאני . אך גבי אחטא ואשוב לא שייך האי טעמא כיון דשב ע"ז גופיה במה שבטח עה"ת ולכן בעינן ב"פ :

דף פו ע"א גמרא יכול אף לא תשא עמהן ת"ל לא ינקה . המעיין עשה כי הכוונה כאן עד לא ינקה האמור אבל לא תשא בעשרת הדברות אבל לא ינקה האמור בי"ג מדות

מוקמינן ליה לקמן לשאינן שבין : שם אמר שלשה הן ותשובה עם כאו"א . קשה להבין כיון דתשובה לבדה ג"כ מכפרת א"כ מ"מ ד' חלוקי כפרה הן . ויעוב המהרש"א בח"א לא מחוור . ובתוספתא איתא דרי"ש גופיה אף דאומר ד' חלוקי כפרה הן עכ"ז חלקן כמו ראב"ע דהכא וצ"ע : [שם תשובה ויוה"כ תולין כו' . בכ"מ פירושו דתולין היינו להגן עליו מן היסורים וכפירש"י לעיל (פה ב) והכא א"א לפרש כן דהא ע"כ נלרך ליסורין למרק . וי"ל] : שם אביי אמר כדתניא ואהבת כו' . לכאורה נראה דר"ל דלפי שהבריות אומרות דתורתו הביאתו להמדות המגונות האלו ואומרות אוי לו שלמד תורה כו' א"כ מחלל כבוד התורה ומחלל ג"כ כבוד השותנה ואין לך חילול השם גדול מזה . ופירוש הכתוב דבאמור להם עם כו' היינו דיאמרו עם ה' אלה ר"ל שלומדים תורתו ומארלו יצאו פי' יצאו מדרך ארץ והמוסר . ופרש"י בזה אינו מבורר בעיני : שם ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת כו' אומרות עליו אשרי לו לפלוני שלמד תורה אשרי אביו כו' כצ"ל כדלקמן באבל כו' : בתוס' ותירץ ר"י כו' לאפוקי הני כו' לאו לית בהו . וק"ל דהא חשיב התם פסח ומילה ואף דלא מחייבי עלייהו חטאת ולית בהו לאו : ע"ב גמרא גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר כו' ואת זנית כו' . עי' מש"כ בחדושי לספר נת"ע אות ח' ונשמע שם בסופו . וכה"ג כתב התוי"ע בפ"ג דסוכה מ"ע ד"ה ובש"א : שם אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר כו' . פי' רש"א בח"א. ול"נ משום דבפרהסיא איכא לפעמים חילול השם דאין מתכפר בתשובה לחודה כדלעיל . ועי' באבות פ"ד מ"ד בתוי"ע ד"ה כל המחלל : רש"י ד"ה אחת קלקלה . ועי' רש"א . אבל אנן קיי"ל כר"ע במכות (יג ב) דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו . והכא יל"פ בפנויה וזנתה עם אחד מחייבי כריתות . אבל יותר נל"פ דהכוונה בכאן על מכת מרדות וכמו שפרש"י בקדושין (פא) ד"ה מלקין ובד"ה אתה מוליא לעז ודומיא דפגי שביעית דאין בהם רק לאו הבא מכלל עשה [ודברי בעל מגילת אסתר במ"ע ג' שהוסיף הרמב"ן ע"ש . תמוהין . דמה יושיענו זה שהתרו בה . אטו אם מתרין להעובר מ"ע ילקה] :

דף פז ע"א גמרא לא אביא הרעה בימיו טוב להטות לדיק במשפט טוב להם ללדיקים כו' . כ"ה הגי' בע"י . ודרים מלת טוב למעלה ולמטה . עי' מש"כ בק"א להע"א בר"ה

ד"ה שייך לאבני שהם : שם אם ממון יש לו בידך כצ"ל וכ"ה בב"מ ובב"ב : שם אמר עשאוני כאשפה כו' א"ל השתא כו' דכתיב לך התרפס כו' . נראה דמפרש התרפס כפי' המפרשים שהוא מלשון רפש או לשון דריסה לכן קאמר השתא ר"ל דכבר קיימתי התרפס נריכנא לקיים ורהב רעך לפייסן ולהוציאך מלבך : שם ומחייה בקועיה . נראה דזהו מדה כנגד מדה שהוא חטא נגד רב בחמום דברים וגם עתה שקראו אבא בשמיה וזלזלהו וחטא בקול סיולא מהגרון : רש"י ד"ה מכתפי. באלונקי כו' . עי' ביצה (כה ב) : ע"ב גמרא אלא ר"ח חלמא חזי כו' . בגליון בשם מ"א מלת אלא ל"ע . עי' תוס' ר"פ במה אשה בד"ה אלא ויתיישב לך דה"כ סתמא דגמרא מקשה ומפרק : שם רב יהודה אמר כי עונותינו כו' כצ"ל : שם ושמואל אמר ממעמקי הלב . לפלא בעיני שנשמע וידוי זה מנוסח סדר תפלותינו וע"כ לא ידענו מה הוא : שם והוה יתיב וכי מטא ש"ץ ואמר אבל כו' קם מיקם . משמע לכאורה דבכל התפלה היה יושב ותיובתא להרמ"א באו"ח סי' קכ"ד ס"ד . אבל י"ל דהכא קאמר באמר נוסח הוידוי או פיוטים שאמר הש"ל כמו שאנו נוהגים : רש"י ד"ה חלמא . וכשראה חלום זה על רב דאב למות כו' . יתכן שלזה כוונו לעיל (ס"ד פו) במה שאמרו והרשות מקבלת את בעליה : ד"ה אינו חותם מקדש ישראל . נ"ל שהוא פירוש על הא דקאמר ר"מ וחותם בוידוי ומפרש דאינו חותם מקדש ישראל כמו שש"ל חותם עליו אלא כו' ודלא כהרש"א .

ומשמע

ומשמע מהרמב"ם שהיה לפניו הגירסא בפרש"י ד"ה וחותם וד"ה אינו חותם בדבור אחד וזה סיום למה שפי' בכוונת דבריו ולא כמו שהגיה לחלק דבריו : תד"ה והאמר . וכה"ג פי' גבי אין מקדמין את החדש בלילה כו' . נראה דצ"ל וכה"ג פי' והוא ר"ת ובהלכות גדולות ופי' בתי' וברא"ש ר"פ מה"מ : בא"ד וכ"ת כיון דהתפלל בשאר לילות שויא עליה חובה כו' . ק"ל דמשמע דהא"ה שכי שרי המייניה לא מפרחינן ליה הואיל דעיקריה רשות א"כ מאי מקשו דאמאי אילטריך לשנויי הכא כו' ליתא כו' דהא גם לדעת ר"י צ"ל דמולאי יום הכפורים הוי כמו שרי המייניה וה"כ איכא למימר לדעת בה"ג וצריך עיון :

דף פח ע"א גמרא רי"א מן המנחה ולמעלה אינו יכול לטבול . פי' שבת (קכא) בתוספות דגרסי אין צריך . והנה כמה נדחקו רש"י ותוס' בסוגיא זו . ולפע"ד נראה לפרש דבברייתא קמייתא דאמר בפ"ק כו' עד המנחה קאי אכל חייבי טבילות דרישא ועדיין כמה בתוך ימי ספירתן דהשתא אין בו משום טבילה בזמנה כיון דעוד טומאתו בו מחמת טומאת הטנפס . ובברייתא השניה פליג באמת ר"י על סריפא נמי אלא דנקט בפ"ק משום דמודה ביה לת"ק בקודם המנחה . א"נ י"ל דברייתא קמייתא מיירי בבע"ק שראה מאתמול ונכון בעז"ה :

ר א"ש

בקרבן נתנאל [פ' יוה"כ] (אות נ"ז) [ד"ה כאילו שמאה כו'] גבי טומאה כו' פסק הרמב"ם ג"כ דדחויה אלל צבור א"כ בשבת כמו כן. וזהו מדברי הב"י סי' תכ"ח . ותמה אני שהרי לעיל בס"פ טרף בקלפי איתא להדיא דטומאה דחויה בצבור ושבת הותרה :

שם (אות סד) [ד"ה והאו' אחטא כו'] נעלם מאתו ל' הרמב"ם שכ' ובכלל זה האומר אחטא ויוה"כ מכפר:

נשלמה מסכת יומא . בעזרת נוצר האומה :

הגהות וחדושי הרש"ש על מסכת שקלים

פ"א מ"א תוי"ט ד"ה ועל הכלאים ועוד תימה כו' ומותרין באכילה . בתור"פ כ' דגם כוונת הרע"ב אינה אלא לאסור לקיים זה ודאי דאין כוונת הרע"ב לדעת הרשב"ס בב"ב דהרע"ב כתב דיפייל אחד מן המינים ולדעת הרשב"ם כפי' נאסרו ב' המינים מהשרשה (ועמש"כ שם ע"ד) אבל אין טעם יפה לחלק בין לזרוע דשרי ע"י ביטול לבין לקיים דל"מ ביטול ולי י"ל כמו דמלינו לענין תרומה שאין הקרקע עולה בק"א (פ"ט דתרומות מ"ה) וכן לענין ערלה (פ"א דערלה מ"ו) ופרש"י בגיטין (כד ב) דמחובר חשיב ולא בטיל ומלאתי חבר להרע"ב הרא"ש בפי' לכלאים רפ"ב שכ' ולכשיגדיל צריך לעקור כל מין אחר שיש בו וכדתנן במתניתין א"צ עקור את הכל אבל מגמרא דמו"ק (ו סע"א) מוכח להדיא דאף במחובר בטיל וכמש"כ התוס' שם ובב"ב ולשון עקור א"כ דמביא הרא"ש נראה כ"צ דשם הכוונה כל המינים כדמסיים חוץ ממין אחד אבל לת"ק כדא"צ עד שיפחות מלובע ולר"י הכל כדא"צ ואולי אף לדעת הרא"ש אם נודע לו קודם שנזרע וכבר נתבטל שוב אינו חוזר וניעור כמו במין במינו ביבש שנתבטל ברוב ואח"כ בשלו שהאריך להתיר בס"פ ג"ה סי' ל"ז : בא"ד דליכא למילף משום דחדוש הוא כו' וכי הא דכתב הרא"ש כו'. לכאורה הרא"ש לא הביא רק הגמרא דפסחים (מד ב) וה"ל להביא הגמרא עצמה אך שם ל"א אלא משום דחדשה בו התורה חומרא לאסור בביטול אף דע"י כבוש מותר לכן גם חומרת טעם כעיקר אולי הוא מהחידוש ולא ילפינן מיניה אבל קילא כש"כ דמלי למילף מיניה דומיא להא דאמרי' בחולין (לח ב) אמו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן וכאן נימר איפכא אבל לשון הרא"ש דזה קולא בב"ח דלא נאסרה ע"י שריה משמע דגם קולתו הויא חדוש : בפנים ועושין כל צרכי הרבים. פי' בהרע"ב והשמיט עריפת עגלה דאיתא בירושלמי ובפי' הרמב"ם וקלת תימה דבפ"ו באדר דהוא זמן שמחת פורים בירושלים יעדו לב"ד עסקים רבי הטעל כאלה עי' מגילה (ז ב) : בהרע"ב ומתקנין אה"ד בשביל עו"ר וא"ד בשביל כו' . לכאורה מדוע פי' לזה טעם פרטי הלא לא גרע משאר צרכי רבים ואולי מפני שגם המשנה פרטם בפ"ע ולא סמכה על מה שאמרה כלה"ר וכ"ל משום דעדיין ימות"ג לא חלפו לגמרי כדמוכח ברים מו"ק דגם במועד מתקנים אותן ע"ש בתוי"ט לכן הוצרך התנא לפורטם ומטעמא דהרע"ב שהוא דבר נחוץ לשעתו : תוי"ט ד"ה ויוצאין. לפירושו הוה כמו ואף יוצאין עכ"ל וכה"ג מלינו במקרא וברכתם גם אותי שהוא כמו וגם תברכו אותי ועמש"כ בס"ד במגילה (ד) : מ"ג ד"ה במדינה והדעת מכרעת כו' . יותר ה"ל להביא מהא דאיתא שם במקדש הוא אומר אה"ש ככתבו כו' והתם ודאי מקדש ממש קאמר דהא אמרי' ביומא (סט ב) אין אומרין שהמ"פ בגבולים ופרש"י כל חוץ לעזרה קרי גבולין וע"ש דמוכרח הוא ואפי' רב יוסף דקאמר שם שגדלו בשם המפורש נראה דל"פ בזה אלא דס"ל דהוראת שעה היתה כדלקמן שם : מ"ד ד"ה כל כהן ששוקל כל דעבר על פיקודא ימן . ור"ל כמש"כ לקמן בד"ה דגבי לויס לא שייך העברה אך מש"כ וכדפי' הרב כו' ל"ד דהוא דייק שם מדכתיב תבן כ' : שם וכ' התוס' בפ"ק דערכין דה"נ כו' וקלת דוחק כו'. ע"ש בתוס' דלא כ"כ רק על ריב"ז ול"כ דלרבותא נקטי כהן אף שיש בו ג"כ משום וכל מ"כ כליל כו' : ד"ה כל כהן שאינו. בסופו ומ"ש הרמב"ם כו' יש לתמוה כו'. ול"כ שמביא ראיה לריב"ז דממקרא זה דוכל מ"כ אין לפוטרן דהא בן בוכרי גופיה אמר דאם רצו כו' וא"כ ע"כ דאין זה שייך לשקלים וקרוב בעיני דחסר קלת בדבריו והאי ולפיכך קאי על המשנה הסמוכה לתת טעם על הא דנשים ונכרים אם שקלו מקבלין מידן דזה נלמד מעדותו של ב"ב : מ"ה ד"ה אבל. אבל גירסת הרמב"ם כו'. לכאורה לפ"ז זה"כ כל שנידר כו' לא קאי אלא על נכרים לבד וכ"מ בפי' הרמב"ם אך מהתוי"ט לקמן בד"ה כל משמע דקאי אכותים וצ"ל דחטאת ואשם נקראו ג"כ נידר ונידב וע"ד שכתבתי בנדרים (יג) לשיטת הרמב"ם ע"ש :

פ"ב מ"א ד"ה כך וצ"ל דאפשר דדייק (ר"ל דלא היו אלא שתים) דאלו דיוקא דשתים ולא א' כבר כתב הכ"מ מדקתני שופרות בל"ר וא"כ אין מקום לקושיית התוי"ט עליו : ד"ה אלו דהכא א"ל יביא מאלו ומאלו דה"מ אלא כו' . אינו מובן דמ"מ יוכל ליקח מאלו ואלו ויתנם לתוך הלשכה : בא"ד וריפא דמיא כו'. נראה כוונתו דמשמע דבריפא אם נמלאו א"כ יפלו לשקלי השנה ואע"ג דכבר נתרמה התרומה עליהם ובכלל זה אפי' קרבה הבהמה כבמשנה דלקמן . אבל מ"מ אינם אלא כהכלה לדנא דהכא הוה כמו שהקריב מאותן מעות עלמן וכמו שאר אנשים המביאין שקליהן אחר שכבר נתרמה התרומה גם מש"כ מעה"כ בשאר קרבנות הלא הכא ג"כ באים מעות המוספין מהתרומה ופי' פ"ד דנזיר מ"ד ומ"ו : מ"ב בהרע"ב ד"ה יאכל דשביעית תופסת דמיה כהקדש . זה מפורש במשנה דאל"כ למ"ל דמי שביעית אלא דר"ל תופסת דמיה ויולאה לחולין בפירי שני עי' סוכה (מ ב) אולם מש"כ יביא שקל כו' וכ"ה בירושלמי ל"י מדוע לא פי' כפשוטו דיאכל פירות חולין כנגדן כלישנא דברייתא בסוכה (לט) והכי עדיף טפי דאין מחללין כסף על כסף במע"ש ובפרט בירושלים עשכ"א פ"ב דמע"ש מ"ח : מ"ד רי"א אף לשקלים אין להם קלבה שכשעלו כו'. לפי' הרע"ב והוא מהרמב"ם קשה מאי ס"ד דר"י דהא מ"מ אין לו ליתן רק מחלית המטבע היולא וגם ר"ש לא דחהו רק מפני שיד כולם שוה לכן המחוור הוא פי' הראב"ד בפ"א מהל' שקלים וכן הרמב"ן בר"פ תשא דרשאין להוסיף כמה שירלו אם כולם בשוה ומפרשים שהיו נותנים דרכונות שלמים וכן סלעים : תוי"ט ד"ה וחטאת ולהלן כו' בסלע . שם לשון המשנה כן אבל בזבחים (מח) איתא בת דנקא כפי' הר"ב כאן : ד"ה היו.דכשוהו בירושלמי שאדם חייב באחריות כו' וכ"ה ברמב"ן שם אבל לשון הירושלמי שלפנינו שאדם חייב לשלם שקלו ג"פ בשנה והוא כדעת הראב"ד שהבאתי דאם דחיקא להו מעות הלשכה כופלין ומשלשין ולא יותר מפני טורח הלבור כדאמר שם בסמוך : מ"ה בפנים מותר עשירית האיפה מותר קיני זבים כו'. לכאורה יפלא מדוע דלג לשתי תורים או בנ"י דדלות דשמיעת הקול וכו' וכן דדלות דמלורע ונראה דרבותא אשמעינן בקיני זבים דאף שא' מהן עולה מ"מ כיון דאתיא עם חטאת דין מותריהן כמותר חטאת וכש"כ קיני דלות דשמיעת הקול וכו' דאתיין תחת חטאת בהמה דעשיר ואשמעינן תו קיני יולדות דאף דהעולה באה תחת עולת עשירה וה"ה קיני מלורע עני : בהרע"ב ואם נזיר א' הפרים כו' ל"י מדוע לא פי' כאינך דאם גבו לנזיר זה כו' וכן התוי"ט שכ' וליהוי כמותר עני כו' ל"ד דהתם הוי חולין והכא לנדבה :

פ"ג מ"א תוי"ט ד"ה בשלשה אבל כנסוס כו' בר"ח ניסן כדאיתא בפ"ק . ר"ח ניסן לא נזכר שם בהכ"פ : בא"ד ומיהו אפי' לא שקלו כלל כו' אמת שכן פרש"י בכתובות (קח) אך התוס' שם השיגו עליו בזה : ד"ה בפרוס וא"א לתרוס כמו שא"א לעשר כו' . התם טעמא משום שקרתא דלא שייך הכא ואם ר"ל משום דתני וכן גרנות למע"ב דמשמע דזמן אחד להם גם ז"א כמש"כ בס"ד במגילה (כט ב) ושם כתבתי ג"כ ישוב נכון לדברי הרמב"ם שהפלם בל"ע : ד"ה וכן דמלוה בעלמא כו' אבל הרבות כו' אינו מובן דאם יאכלם קודם שיעשר מבטל המלוה בידים וא"צ דדינו כחלת חו"ל דאוכל והולך ואח"כ מפרים דבבכורות (נח ב) במשנה משמע דלת"ק דריב"י לא סגי בלא מנין : מ"ב ד"ה ולא במנעל ומקיים בה לפי כו' לא העתיק כהוגן דודאי הטעם כאן מפני החשד דאל"כ לא ה"ל לתנא למיתנא הכא אלא דבמנעל יש איסור נוסף לפי שא"כ כו' וע"ש בגמרא שהעתיקה המשנה בל' אחר "ואל"ל במנעל כו'" והגרי"פ הגיה שם דתניא ועמש"כ שם בס"ד :

פ"ד מ"א ד"ה שומרי . עמש"כ בר"ה (ט) ע"ד התוס' דשם בס"ד : ד"ה מתנדב ושלוחי ב"ד יביאום . לכאורה גם בהם יש לחוש שיזכו לעלמם ואולי ר"ל דישלחו כהנים שהמה שלוחי דרחמנא או דב"ד (עי' יומא פ"א מ"ה ובגמרא שם) והמה כמו שכורים בב"ד מתנות שנוטלין חלף עבודתם : מ"ב ושעיר המשתלח . פי' הרע"ב לפי כו' וא"י על איזה מהם יעלה הגורל לה' ולא מחוור דא"כ פשיטא כדפריך הש"ס ביומא (סג ב) אקרא לכן נראה דהכא נמי מיירי שמת המשתלח אחר הגרלה וכר"ש כו' וכדמוקי שם רב יוסף ואפ"ה אינו בא אלא מתה"ל דהוא נמי אתא לכפרה או משום דגם הוא נקרא חטאת כדכתיב בר"פ אחרי שני שעירי עזים לחטאת אך למע"ז קשה בחולין (יא) לענין טרפה מדוע ל"ק הש"ס האי טעמא כמו דאמר שם גבי פרה ועי' תוס' שם ד"ה חטאת וי"ל פי' הרע"ב דכיון דלקיחתן כאחד יכול להתנות דמעות התרומה יתחללו על אותו שיעלה עליו הגורל לה' וקמ"ל דלא משום שאין ברירה : תוי"ט ד"ה ולשון ואיכא לספוקי כו' ובלשון שקושרין בפתחו של היכל כו' גם הוא היה מאותה אמתכא דאם יהיו חטאיכם כו' רק דלפי שהיו תלוין כו' התקינו לתתו בין קרניו ושפיקא הוא דלמא הוא עדיף להביאו מהתרומה לפי שהי' בפנים ודברי התוי"ח בזה מגומגמין : מ"ד ד"ה לקין תלשון בקין ובחורף יהי' והוא בזכרי' (יד) ותימה שלא הביא מה"מ וקין וחרף (בפ' נח) וגם שם הפירות דיקראו קין מלינו ומאה קין (שמואל ב טז) כלוב קין (עמוס ח) : בפנים מותר נסכים . בפי' הרע"ב כאן ובס"פ משמע שהיו עושין מקח עם בעלי סייעת כו' על שנה שלמה (וכ"מ מפרש"י ב"מ (מז ב) ומנחות (ל) וא"כ פירושו בהא דאיתא שם אחת לל"י מעמרין אה"צ תמוה ותמיהה . וכ"צ דשם הכוונה דאחת לל"י דורשין השער שבשוק ומוכלין בזה השער למי שלריך לנסכים כו' כל הל"י ואם השער אז הוזל מכפי המקח שעשו עם הבעלי ייגות כו' בתחלת השנה מחויבים ליתן כשער הזול דעכשיו ובזה אין מותר לגזברים מאומה ואם אז הוקר השער הבעלי ייגות מחויבין להעמיד כפי המקח שעשו מתה"ש והגזברים ימכרו כפי היוקר דעכשיו ואז יש מותר וכן מל"י לל"י וזה היפך פי' הרע"ב וכש"י במנחות שם במותר נסכים : תוי"ט ד"ה מותר תרומה ולעיל מסך פריך כו' ע"ש דזה השקלא וטריא הוא על מעות בד"ה לא על מותר תרומה : מ"ה בפנים מפרישין ממנה שכר האומנין. התוס' בשבועות (י ב) ל"ג ממנה ע"ש ועמש"כ בכריתות (ו) :

פ"ה מ"א [שהיה פותח בדברים ודורשן . נ"ל שהיה פותח פתח בדברים הסתומין וסגורין לכנוס פנימה ולדרשן] . תופר שימין פי' הרע"ב למו"ר וכ"ה ברש"י יבמות (קכא ב) ובב"ק (נ) ול"י מדוע לא פי' שהם להולכי דרכים ואי משום דסתמא ממעות שירי הלשכה היו באות (ועמש"כ בב"ק שם) ובפ' דלעיל אמר וכ"ל הציר באין משירי הלשכה ותידוק מינה דמה שא"ל יושבי ירושלים או למי שעולה לה לרגל אסור דהלא אף היוצאין עכ"כ היו נוטלין שכן מתרומת הלשכה (מו"ק ו) : מ"ב תוי"ט ד"ה א"פ אלא דבירושלמי איתא המלך וכ"ג כו' ע"ש ותלאה אשר תיבות אלו שייכים למעלה לסיום תאמר שהעתיק התוי"ט והוא לבאור במפקד יחזקי' כו' דהמה המלך וכ"ג . ולכאורה קשה מדוע לא חשיב הירושלמי בין הקתליק לכ"ג את הסגן עי' רמב"ם פ"ד מהל' כהמ"ק ועי' בסוטה רפ"ח בגמ' וכש"י ותוס' : ד"ה חוץ ותימה כו' ול"נ דעמהם היו חברים באותו המינוי ומשום כבודן לא חשיב להו (וביותר לפי' הא' שבהרע"ב בר"פ וכה"ג משני הגמרא ברפ"ב דר"ה וכה"ג כ' התוס' בב"ב (ח ב) בד"ה כי הא וכת"ק מלשון הרע"ב שכתב על הקינין דלוקחין המעות ומביאין מהן הקינין ולקמן בספ"ז קרי להו ב"ד :

פ"ו מ"א בהרע"ב עקומות כשופר . ולשון הרמב"ם וקראו אותן שופרות לפי שהיו בלורת שופר עגולות עקומות כו' בפ"ג דר"ה איתא שופר של ר"ה של יעל פשוט ובירושלמי תני שופרות הללו עקומות היו כו' הרי של"א זה משם שופר אלא דתני שכך היו ועגולות שכ' הרמב"ם לא נזכר שמה (ועי' חולין נט ב) ובחבורו רפ"ב דשקלים לא כתב רק כתב מלמטה כו' כלשון הרע"ב לעיל רפ"ב ועי' שבת ספ"ב בגמרא ופרש"י : מ"ג ד"ה שעה"כ לסמוך כו' לדר' יוסי ולדר"י ור"ש לעמוד כו'. בעירובין (לו ב ושם) איתא דר"ש סובר ג"כ נשים סומכות רשות וע"כ הוא ע"ש : ד"ה שפפנין שערים קטנים בתוך כו'. עמש"כ בתמיד פ"א מ"ג : תוי"ט ד"ה שער הדלק פי' כה"ד ובמתכ"ת שגה להבין דלשכת העץ שכתב הרע"ב היינו לשכת דיר העלים דר"פ ושכח משנה ערוכה בסוף מדות דחשיב לשכת העץ בלשכות הדרומיות שבעזרה ע"ש והכוונתו בזה להבין טעם קריאתה לשכת העץ אשר נדחקו הרבה בזה ע"ש בתוי"ע ד"ה א"ש : ד"ה ונגיס במערב לפי שמיעוטה של עזרה היה במערב כדתנן בפ"ב דמדות כו'. ע"ש דקאי על הר הבית לא על העזרה אך האמת כן הוא דלא היה שם רק י"א אמה כדתנן בפ"ה דשם מ"א ולא מלינו שם איזה שימוש : מ"ד בפנים י"ג שולחנות מדלא חשיב י' שולחנות שעשה שלמה עי' מנחות (לט) משמע לכאורה דלא היו בבית שני אבל ביומא (נא ב) מוכח דהיו ול"ע . אח"ז מלאתי בהתפרש לתמיד (לא ב) שכ' דהא דלא חשיב להו משום דלא היו משמשין כלום כת"ק במנחות שם : בהרע"ב אחר הניתוח מסדרין אותן על השלחן . בתמיד פ"ד מוכח דכל אבר שנתחו נתנוהו למי שזכה בו ואחר כך הוליכום והניחום על הכבש וצ"ל דכאן מיירי בעולות של יחיד ונראה דלזה כיון הגר"א ז"ל בפ"ז דתמיד מ"ג ד"ה על שלחן אלא דנפל שם ט"ס וכצ"ל ולפי שהיה מיוחד לשאר קרבנות (ר"ל חוץ מעולת התמיד) וכוון כו' : מ"ו תוי"ט ד"ה ואומ' כלומר שימכרו לצרכי חטאות כו'. לשון מכירה אינו נופל על כסף והל"ל יוחלפו ודמי החליפין יובא בית ה' :

פ"ז מ"א בהרע"ב בירושלמי פריך כו' ומשני ב"ד כו' לוקחין מש"כ כו'. גם הכ"מ העתיק דבריו בספ"ג מהל' שקלים וכו' וא"י למה השמיטו רבינו אבל תימה דבירושלמי איתא ע"ז תנאי ב"ד הוא המספק את הקינים מספק אה"פ (ואת האובדות) כ"ב דצ"ל כדאיתא שם בס"פ והיינו כר' יוסי שם במשנה ופסקוהו הרע"ב והרמב"ם שם מהירושלמי וכ"פ בחבורו פ"ז מהל' כהמ"ק ה"ט ובהרע"ב כאן אולי ע"ס או שיגרא דלישנא דת"ק דשם נקט ול"ד : מ"ב תוי"ט ד"ה לעולם ופרש"י כו' עמש"כ שם בס"ד : בסה"ד ומ"ש הר"ב כו' וז"ל התוס' כו'. ול"כ דהלוקין בטעמיהון דלהרב אפי' תאמר דכל לוקח עומד לבדו עכ"ב שרולה לקנות מ"מ יש לוקחים יותר ממוכרים דמגר א' מביא כמה בהמות אשר יספיקו ללוקחים הרבה ואזלינן בתר רוב אנשים : ד"ה בתר וא"ת לפי' הא' כו'. התוס' הקשו מהברייתא דשם (סב ב) דמפורש בה ולא במעות הנלורים לו בקדינו והאה א"ש לגונב בתירוש : מ"ג ד"ה זה ואם הוא עולה א"צ לזה כו'. צריך ולריך לענין דאסור להקדיבן ומ"ם בשם הרמב"ם דהתמם הוא שעבר זמנם וכ"כ בחבורו פי"ט מהל' פסמ"ק ה"ד אמת שכ"ה בירושלמי שאמר ר' יוסי אבל לא בא שם אלא לדחוי הא דר"ה דייק מכאן דהסס"ד טעון עבור לורה ע"ז אמר דאינו משום הסס"ד (עמש"כ בפסחים לד בס"ד) רק דשמא נתקלקלה לורתו וא"כ למאי דפסק הרמב"ם כריו"ח בפסחים שם דהסס"ד אינו אלא פסול טומאה דהכי בפ"ב מהל' ביהב"ח ה"ד מביא הא דלול קטן כו' ובפ"ד מהל' ק"פ פסק דכל שפסול בגופו ישרף מיד (ודלא כהמל"מ שכ' בהל' פסמ"ק שם דלא מלא ד"ז ברבינו) ה"ל לפרושי טעמא דמתניתין משום הסס"ד גם ק"ל לטעם דשמא עבר זמנו דבירושלים אמרי' דשוקיה שטויין להתכבד בכ"י ודניחום שמת כבר נעשה נותר ביד הבעלים דקודם אבידה ודאי לא חשידי להשהותם כ"כ וזה י"ל דכיון דנפל איתרע ליה וחיישינן כדאמרי' בב"מ (יג) ואכמ"ל : ד"ה חתיכות. ולהתמיד קאמר ולא מדין המשנה . וכ"כ התוס' בחולין (לה) דחומרא בעלמא היא אבל מש"כ ולא מדין המשנה קשה דהא שם פריך עלי' ממתניתין דלפנינו ומשני דמותרות משום נבלה וזה יקשה גם להרמב"ם : מ"ד זכרים עולות פי' הרע"ב דרוב זכרים עולות כו'. נראה דתפס דברי ריו"ח בירושלמי דאמר דהילכו בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות כו' (והוא כמו בין) ועי' תק"ח הגהת הגר"א ז"ל בהירושלמי ואף שהוא נגד הש"ס שלנו בקדושין אליבי' מפני דפשטא דמתניתין משמעה כן ובכה משנה רבות בדברי ספוס' ועוד דריו"ח ירושלמי הוה ודאי ידעי טפי איך שאמר וגם דהוא עלמו קדמו והתוי"ט ל"ד במה שהביא סוגיא דקדושין על פי' הרע"ב : מ"ה תוי"ט ד"ה משל לבור וכ"כ הר"ב לקמן גבי קינין. ה"ל להביא מן הקודם שכן פי' במתניתי כ"ג : מ"ו ד"ה וזה עכה"ד. ודבריו דחוקים וצ"ל דנכרי שלח עולה וכן גר שמת לאדה חשיב להו דכ"מ ליישנא דוכן ובזה יתיישב נמי מה שנדחק לקמן בד"ה ותנאי ב"ד דלפי שהוא תנאי בפ"ע לא כמו גר הקודם לו לכן אמר בו ותנאי כו' וכה"ג כ' התוי"ט בפ"ד דכתובות מ"ד ד"ה וזכאי : מ"ז ד"ה ועל הקינין מש"כ התוי"ח וכל"ל ג"כ על הא דהעולת חטאתו מתדה"י כו' כן רש"י פי' שם בד"ה בקרבן נשים אשה שמגגה בכרת כו' וקרבן זה לריך דעת גם איסתמיעתי' גמרא דסוטה (ח) דאף מחכ"פ לריכין לעמוד על קרבנן :

פ"ח מ"ג וקופין בין בזה ובין בזה שונה ומטביל ועי' בהרע"ב כגון שהיה הנפיא גוסס בי"ג כו'. ק"ל לפי' הרמב"ם דשונה היינו להזות הא ודאי כבר הוזה עליו בג' להזאת שלישי כדי שיוכל להזות עליו הזאה שני' בי"ג דהכי אז לא ידע שהנביא יהי' גוסס וא"כ בי"ד אמאי שונה דהא ע"כ כבר הזה בי"ג להזאת ז' דהא אסור להשהות יותר מג"י בין ההזאות כדאיתא בקדושין (סב) אך הרמב"ם לשיטתו דפסק בפי"א מהל' פ"א ה"ב דרשאי להשהות בין ההזאות וע"ש בכ"מ אך ק"ל מעיקרא דבעי הש"ס לאוקמא כב"ת דהגיגה אסורה בשבירת עלם א"כ בי"ג לא ישנה להזות עד למחר דדלמא הזאה ראשונה לא היתה אלא בעשירי והב' חשב להזות בי"ד ומשמע דדומיא דסכין תני דשונה בו ביום ואכמ"ל : בהרע"ב אבל קופין כו' שמא ימות כו' ואז א"מ חגיגה כו' . עמש"כ בפסחים (ע ב) בס"ד : מ"ד תוי"ע ד"ה פרוכת א"כ כשהיו נושאין כו' נותן הכלים לתוכה פשוט דאין כוונת התוס' על הפרוכת דמשכן במדבר בשעת המסעות דהא בסוף פ' במדבר מפורש דלא היה משמש אז רק לכסות את הארון וכן הבין התוי"ט דבמקדש מיירי ודלא כתוי"ח : מ"ו ובס"א הכל ישרף בחוץ כו' ובמ"ז רא"ה את שנטמאת באה"ט כו' ישרף בחוץ . וק"ל כיון דילפינן מקרא דבקדש באש תשרף דפסולי ק"ק שריפתן בקדש (פסחים כד) ופרש"י כגון שנטמאו איך יתקנו רבנן לעקור בידים להוליאן לחוץ בשלמא דעת ב"ש ור"פ י"ל ע"פ מש"כ שם (מט) בס"ד ע"ש אבל דעת ב"ה ור"א קשה ואולי מפני זה פסק הרמב"ם כר"ע ומיושב תמיהת התוי"ח ודע דיש בו ע"ש ול"ל דאל"כ ר"ע היינו ב"ש או ב"ה : מ"ז בהרע"ב דכיון דספוך מדאורייתא. נ"ל דכוונתו ע"ד פירושו בפ"ג דמע"ש מ"ט ע"ש וכב"ק דר"י איפכך בירושלמי שם וכאן ולהתוי"ט נראה דאשתמיט פי' הרע"ב דשם : מ"ח המקדיש שקלים כו' רא"ה כו'. עמש"כ בס"ד בשלהי בכורים :

נשלמה מסכת שקלים. בעזרת יוצר הרים

מאת הרב הגאון האמתי מופ״ה הדור כמוהר״ר **צבי הירש חיות** זצ״ל חונה בק״ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע״א גמ׳ נפרה לא כו׳ ופרה לאו בת כפרה היא . נ״ב עיין (מועד קטן כ״ח ע״א) למה נסמכה וכו׳ למיתת לדיקים מה פרה מכפרת וכו׳ . ועיין תוס׳ שם ד״ה מה פרה מכפרת על מעשה עגל . וא״ל כיון דאין מכפרת על חטאת פרטי של המקריב אין נוטל ע״ז שם כפרה בלשון תורה . והרי פר ואיל שלו נאמר בו וכפר בעדו . ועיין תוס׳ שם ד״ה מה פרה מכפרת רק על עון עגל (לקמן ג׳ ע״ב ד״ה אלא) . וצ״ל דפרה אשר מכפרת על כל ישראל לא נקרא כפרה מיוחדת . ועיין זבחים ו׳ ע״ב עולה מכפרת חייבי עשה . ועיין יומא ל״ו ע״א עולה מכפר ג״כ על לאו הניתק לעשה . והכ״ז אינו נוטל כפרה אלא עולה דאינה מכפרת על עון ידוע כפרנות כמו חטאת וקרבנות יום כפור : רש״י ד״ה ומתקינין לו . אם ילרע בו פסול קרי . נ״ב עיין תוס׳ יו״ט (פ״ה דמאי ע״א) ד״ה והסומך בהתעורר בזה אחד מן הכהנים שהיו במקדש שלא אירע קרי לכהן גדול ביום כיפור . אולם נעלם ממהרש״א שהוא קוש׳ בירושלמי נסיכין . ומשני שני אירועים אשר דכל הכהנים שנשאו במקדש מיוחדת . ועיין גבית לחשון דוקא . ותירון הגמ׳ דאין סומכין על הנס . כמו שתירן התוס׳ יו״ט ג״כ . ומה שהביא התוס׳ יו״ט מ״ד דעל שלחן של שיש היו מניחין לחם הפנים כו׳ הוא ג״כ מבואר בירושלמי שקלים שם ומייתי לה מקרא דמשפטים . וכו׳ . ועיין (רש״י שבת קכ״ד ע״א) ד״ה משום דאיעפושי ומפ״ז תקנו קנים ללחם הפנים . וכ׳ היה שם דלא סמכינן אניסא . ועיין תשובת חתם סופר ח״ב סימן ל״ה שהאריך בעניני נסים שנעשו במקדש . ונעלם ממנו דברי רש״י בשבת הנ״ל . ועי׳ ג״כ (פסחים ס״ד ע״ב) נמעכו ונדחקו שם בעזרה . ומ״מ לא אמרינן מכח נס והכל כפי מה שאירע והתחלה מן הנס . ועיין תוס׳ (מנחות כ״ט ע״א) ד״ה יי״ח . ועוד נ״ל דמפ״ז דקדק רש״י וכתב על אשר מצינו שנטמא הכהן גדול עם כי היה טהור ביום הכפורים ואמרו קרי לבד . ובלאו הכי יש הרבה ענינים שאירע . כמו שספרו בירושלמי פ״א דמגילה ובבבלי דפריכן שמעון בן קמחית והכ״ז הוא שדבר עמו ערבי ונתזה צינורא מפיו על בגדיו ונטמא . ולכן רש״י לא כתב רק קרי דמטעם טומאת קרי ביוה״כ הוא דהוי מלתא דשכיחא ומצוי טפי : **ע״ב** רש״י ד״ה ואימא כל שכן . נ״ב עיין תוס׳ (כריתות כ״ז ע״א) וכו׳ מה שתירצו על קושיא זו . ועיין מ״ש בזה בפנים . וע״ע בתוס׳ כאן בד״ה ואימא מן המלואים למשה ולזה נראה דלא מצינו קרבן כהונה פר יום כיפור שהוא מוקדם ע״י זבח של אהרן הכהן . ואמר שהנכון על שמיני למלואים קרבנות שהוא דבר חדש לעבוד כהנים בעבודה . ומ״מ אין להקיש מילואים לקרבנות הקבועות . ועיין תוס׳ יומא ה׳ ע״א ד״ה ורבי יוסי :

דף ד ע״א תוס׳ ד״ה הזאה בשמיני מי הוה . וא״ת והא הוי הזאה בשני דכ׳ ויזרוק על העם . נ״ב בתרגום אונקלוס תרגם שם וזרק על מדבחא לכפר על העם . א״כ בשני לא הוי הזאה על העם . ועיין מזרחי פרשת משפטים שהביא פלוגתא בזה . ועיין מ״ש בזה מהרש״א . וא״כ הזאה על מזבח ולא על העם . ואולי תליא בפלוגתא ר״א ור״י (יבמות מ״ו ע״ב) דלר״א הנ״ל מל ולא טבל הוי גר . ע״ב הזאה על מזבח הוי . והיינו התוס׳ כאן דהזאה לא היה על העם ממש . והתוס׳ הוקשה להם כיון דלר״י ילריך טבילה ולבסוף טבלו ישראל . א״כ טבילה היתה . ולר״א דאינו צריך טבילה הוי הזאה . אך הגמרא ביבמות (מ״ו ע״ב) דלכתחילה טבלו כו׳ לא הוכיח רק לענין טבילה ולא לענין הזאה . ועיין נמי בתוס׳ בזבחים ובסוגיין . ומשמע דס״ל להתוס׳ דהזאה שם היה רק על מזבח . וכן משמע בתרגום אונקלוס כפירושו דלעיל : **ע״ב** רש״י ד״ה במאי פליגי וכו׳ ובסוגיה זו כו׳ . נ״ב הכתוב בעין יעקב ובתרגום יונתן שם ממעט יעקב וכו׳ עד מתי . ומ״ה כתב הגמ׳ במנחות שני דברים בכמה מלוי טבילה . ועיין נ״כ בתוס׳ הגהות כאן . וכן במלוקים בתוס׳ דין מלוקים . וכוונתו בזה השני ניכר . וכן תלוי הדבר בכפרה כסבירא סבר רש״י הכוונה אותה הלכה מכה כל הלא לדבריו :

דף ה ע״ב גמרא מאי דכוס כוס . נ״ב עיין תוס׳ כאן ועי׳ רא״ש (חולין ע״ו ע״א) דבתי דרבי ירמיה . וכן עיין אבני בנין אנחנו שהקשו כעין דברי רש״י כאן לענין . ולפ״ז משמע דאין לדקדק כמו מלינו בעולם כאלו אשר אין כוס יחס אלינו ע״ש . ועי׳ באר שבע שהאריך בזה . והענין בבתים רבי חייא כמו כמו בזה וכו׳ . והנה לפ״ז דכוס כוס אין כו׳ לכוס בגדי כהונה . וכו׳ . ובמנחות שם מוכח ג״כ דבעינן אלבנטי . דבגדי כהונה שאינם ללבוש לא מהני במדה . וכן בעל מנחת חינוך . ועיין ס׳ מנחת עני כו׳ שכתב בזה . ולא נמצא כו׳ :

דף ו ע״א גמרא אבנטו של כהן הדיוט . נ״ב עיין שלגת אריה סימן כ״ט דהקשה לא איך רבא אבנטו של כהן הדיוט כלאים כו׳ . ולא ידע דבר חדוש והוא לענין בגדי כהונה דליתא . ועי׳ ג״כ בפני יהושע דהביא דבי רבי ישמעאל כו׳ . ונ״ל כוונתם בזה שלא ילבוש ביום אחר כלאים כו׳ . ועיין ת״כ פרשת קדושים ועי׳ בזה . ועי׳ ג״כ רמב״ם . ועי׳ שבת (ק״ה ע״ב) . ועיין תוס׳ ד״ה מעליא כו׳ . דעי׳ בשו״ת חכם צבי סימן כ״ז שהביא ראיה דכהן הדיוט הוי כלאים . וע״ע בספר עבודת ישראל . ועוד יש להקשות שלא לפי ספק הלכה . ושם בעי רבא הוא אם יש לדמות בגדי כהונה בשאר בגדים . ע״ב ועיין בזה בתוס׳ יבמות ד׳ ע״ב ד״ה ניתי . ובשו״ת שאגת אריה הנ״ל . ועי׳ שם דהיה בקיאות דרבנן הוא שאמרו בזה . ומ״מ לענין שלא בשעת עבודה יש להסתפק . ועי׳ מש״כ בזה בשו״ת שלי . והנה לפ״ז אין חילוק . ועיין טורי אבן . ואולם קשה דלשון הגמרא אבנטו של כהן הדיוט משמע שאינו של כהן גדול . ולפ״ז יש ליישב דברי הירושלמי דס״ל דאבנט של כהן גדול ושל כהן הדיוט שוים . ועי׳ רמב״ם פ״ח מכלי המקדש . ואולם לשיטת הרמב״ם דכהן הדיוט אבנט של כלאים הוי . ואולם יש עוד לעיין דהא בעינן שלא יהנה מבגדי כהונה שלא בשעת עבודה . והרמב״ם דס״ל דאבנט של כהן הדיוט של כלאים הוא . ומפני שיש בו שעטנז אסור ללבשו שלא בשעת עבודה . ומ״מ לכהן הדיוט אין בו משום שעטנז בשעת עבודה . ע״ב גמרא ער שלא היה הכהן מטמא טומאת מת . ועל הטעם הכהן הגדול מעת לעת . ונ״ל טעמו דבעי לאפרושי מכל מיני טומאה . ועי׳ ברכות תירא . **ע״ב** גמרא על

מפרישו מטומאת ביתו הפרישהו מטומאת מת . נ״ב עי׳ הקדמת הרב בשמים ראש שהתעורר . וכי כעורה היה א׳ טומאת ביתו . הרי גם עי״ז מעוכב מהקרבה . והיה לו לש״ס להקשות הפרישהו נמי מטומאת מת . וצ״ל דהנה רש״י פירש הפרישהו מטומאת מת בלא יהיו בני אדם נכנסין ויוצאים שמא ימות מת עליו ע״ש . ועיין תוס׳ ישנים כאן . וא״כ אם מפרישים אותו מטומאת מת למען לא יכנסו בני אדם אליו שמא ימותו . א״כ ממילא נפרש מטומאת ביתו מפני החשש דלמא תמות אשתו אללו . וא״כ בהפרישה כזאת מתוקן ג״כ חששא דטומאת ביתו . ואמת : רש״י ד״ה הותרה . ואף קרבן שלו דוחה את הטומאה שהרי זמנו קבוע וקרבנו אלוי בו . נ״ב כוונת רש״י בזה דהרי היה ביוה״כ פר של כה״ג דלא היה מלובש בלין . ובזה לא שייך הותרה בלבור . ועיין שער המלך פ״ד מהל׳ ביאת מקדש הלכה י״ד שהביא קוש׳ זאת בשם תוס׳ ישנים שלא נמצא אללנו . ותירלו דעבודות התלויות בשעיר שהיה משל לבור תלויות בפר . והוא״ל דהותר בשעיר הותר נמי בפר עכ״ל התוס׳ . וא״כ גם כוונת רש״י כן הוא . ואף קרבן שלו דוחה את הטומאה היינו פר של כה״ג כיון דקרבנות תלוי בו כתי׳ התוס׳ ישנים ונכון . ועיין שאגת ארי׳ הלכות תפילין סימן ל״ח מ״ש בזה שהקשה ג״כ נלרך הפרשה משום פרו :

דף ז ע״ב גמ׳ הנח לכהן גדול ביוה״כ שטומאה הותרה בלבור . נ״ב שכל תמהו על הרמב״ם דס״ל דהויה בלבור וס״ל אין לין מרלה רק בעודהו על מלחו . ולדידיה קשה קוש׳ הש״ס כהן גדול ביוה״כ יוכיח . עיין כ״מ שם מ״ש בשם מהר״י קורקוס . ושמעתי תירון אמיתי ראוי לקבעו כאן . דהנה בלא״ה התעוררו התוס׳ על הקוש׳ כה״ג ביוה״כ יוכיח . דהרי עכ״פ טומאה דהויה מידי דהוי אטומאת גברי ע״ש . אולם לעיל וא״ו ע״ב מקשה הש״ס עד שאתה מפרישו מטומאת ביתו הפרישהו מטומאת מת . ומשני בש״ס שני תירוצים אחד דטומאה הותרה בליבור . והשני דטומאת המת לא שכיח . והנה לרבי יהודה דס״ל אשה אחרת מתקינין לו . והיינו דמיתה שכיח כמו דאמרינן לקמן י״ג ע״א . וא״כ הקשה לו ר״ש שפיר קוש׳ הגמרא לעיל כה״ג ביוה״כ יוכיח . מדוע לא מלינו דמפרישין כה״ג מטומאת המת . הרי לשיטתך מיתה שכיח וכל היכא דאפשר למיהדר על טהרה מהדרינן . ותירן לו טומאה הותרה בלבור כתירון הראשון מן הגמרא לעיל ו׳ . אולם לדידן דלא קי״ל כרבי יהודה דאשה אחרת מתקינין לו והיינו משום דס״ל מיתה לא שכיח . א״כ בלא״ה לק״מ כה״ג ביוה״כ דבדיעבד היכא דאירע טומאה אמרינן עכ״פ דהויה ומותר הכהן להקריב . ולכתחלה א״ל למיעבד הפרשה בשביל זה כתירון השני לעיל דמיתה לא שכיח : שם תמיד על מלחו מי לא בעי מיגס מי לא בעי לילך לבית הכסא . נ״ב הרמב״ם בפ׳ ד׳ מהל׳ ביאת מקדש כ׳ ואין הלין מרלה אלא אם הוא על מלחו שנאמר והיה על מלחו תמיד . ושום מחבר לא התעורר דבגמרא מפורש דמקרא דתמיד נשמע שמיד מרלה . והרמב״ם נקט לשיפך דתמיד על מלחו דוקא . וכמדומה ששמעתי שחכם אחד התעורר בזה ולע״ג . ועיין (סנהדרין כ״א ע״ב) מוכיח הש״ס והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקריאה . ראינו קרא מיוחד לאסור כניסה לבית הכסא בס״ת . וכבר התעורר בזה בשמים ראש סימן כ״ה והארכתי בספרי עטרת לבי :

דף ח ע״א גמרא ראוי לנמת מרלה שאינו ראוי לנמת אינו מרלה לאפוקי נשבר הלין . נ״ב מכאן מוכח דין של ר׳ זירא דראוי לבילה אין בילה מעכבת . ושאין ראוי לבילה בילה מעכבת . וכאן מוכח זאת מקרא דראוי לנמת א״צ להיות על מנת . ובנשבר הלין דא״ר לנמת דלא הוי ראוי לבילה אינו מרלה :

דף י ע״א גמרא מן הארץ ההיא יצא אשור תני רבי יוסף אשור זו סליקא . נ״ב עיין מהרש״א בח״א דהתעורר דלמה (כתובות י׳ ע״ב) מוכח כך דתני ר׳ יוסף על קרא הנאמר בגן עדן הוא הסובב קדמת אשור . אולם עיקר הראיה שם בכתובות דהתורה כתבה לעתיד . והתוס׳ הקשו שם דהרי אשור היה בימי משה . ותירלו דאשור אשר אלל חדקל לא היה בימי משה . וא״כ הולרך שם להביא הקרא הוא הסובב קדמת אשור . אבל מהמקרא מן הארץ ההיא יצא אשור אשר מורה על מדינות אשור שהיתה בימי משה אין להביא ראי׳ שכתבה תורה לעתיד :

דף יא ע״א גמרא באמת אמרו בהכ״ס ובית הבורסקי . נ״ב עיין בהגהות למסכת בילה שם כתבתי . דאע״ג דכל באמת הלכה למשה מסיני היינו דוקא במשנה ולא בברייתא : רש״י ד״ה בארטבון שם האיש ואמרי על שם האומנות . נ״ב נ״ל ואמרי לה היינו רש״י מביא שני פירושים ועיין יד המלך ובערוך ד׳ פרא״ג ערך ארטבון שהיה מלך הפרסיים . ורבינו הקדוש שלח לו מזוזה כנזכר ירושלמי פ״ק דפיאה . ואולם המעיין בקורות ליוסיפון במלחמת היהודים וספור הילני המלכה . ימלא דארטבון היה עדיין קודם לחורבן . וז״ל דכל מלכי הפרסיים היו מכונים בשם ארטבון . ובימי רב ורבי יוחנן באו והתפשטו לבבל כמו דאמריק (יבמות ס ע״ב) אתו חברי לבבל והם הפרסיים עובדי אש . ואמת שלריך להגיה בירושלמי דרבי שלח לארטבון מזוזה ולא רבי כי בימי רבי עדיין לא הי׳ הפרסיים לא בא״י ולא בבבל . וכן (ע״ז ד׳ ע״ב) כשמת אדרכן אמר רב נתפרדה חבילה נריך להגיה כשמת ארטבן :

דף יב ע״א גמרא אין משכירין בתים בירושלים ר״א בר לדוק אומר אף לא מטות . נ״ב הגאון ר״י פיק הגיה דבתוספתא גרים ר״א בר״ש אולם לפענ״ד יולדק גי׳ שלנו כי מלינו דרכו של ר״א בר לדוק לספר הנהגות עיר ירושלים (סוכה מ״א ע״ב) והנהגות המקדש והכהנים ע׳ סדר הדורות אות רא״בצ״ל : רש״י ד״ה במאי קא מיפלגי ר״י ורבנן . נ״ב לא ידעתי מה הוסיף רש״י דהרי לא נמצא בסוגיא זאת פלוגתא אחרת :

דף יג ע״א גמ׳ וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד ב׳ בתים . נ״ב עי׳ רמב״ם פי״ז מהל׳ איסורי ביאה הי״ג דכהן גדול אסור לישא שתי נשים . ועיין השגות הראב״ד שם . אולם עיין רמב״ם פ״ה מה׳ כלי המקדש ה״י שכ׳ והכבר כ׳ שאין נושא שתי נשים ואם נשא שניהם אין יכול לעבוד ביום הלום עד שמגרש לאחת ע״ש . הרי בפירוש דגם להרמב״ם אין איסור בכל השנה מטעם איסור כדעת הראב״ד כפי׳ הרמב״ם והכ״מ שם . משום דכ׳ אשה בבתוליה יקח אחת ולא שתים . דא״כ בכל השנה צריכים לכופו . רק הטעם מפני כי שנא שלא ואין נאה לכה״ג לגרש אשתו . וביום הלום יהיה מוכרח לגרש אחת וזה אמת . ושום מחבר לא התעורר מדברי הרמב״ם בהל׳ כלי המקדש . ועי׳ ענין נחמד בסוגיא זאת בשאגת ארי׳ סימן ל״ג : תוספות ד״ה הלכה . נ״ב עיין ספר באר שבע בחי׳ להוריות י״ב ע״ב ,ועי׳ שו״ת חות יאיר סימן קכ״ד :

דף יד ע״א גמרא ומי גזר ר״י שמא יאכל . נ״ב בפסחים י״ב ע״א חקר הש״ס ג״כ אם גזר ר״י שמא יאכל . ומייתי מדוכתי אחריני וכאן מייתי מברייתות אחרות ול״ע . ועיין מג״א הל׳ יו״כ סימן תרי״ב ס״ק וא״ו דהקשה על הא דלא מקשה הש״ס בפשיטות דאיך עביד עבודה ביו״כ שמא יאכל . ולמה מקשה אי מייתא אשתו יאכל באנינות ע״ש . אולם בפשיטות לק״מ לפמ״ש מהר״מ פדווא מובא במג״א סימן תקפ״ו דמפ״ז לא גזרינן בשופר שמא יתקן כלי שיר . דא״כ ילטרך לעקור מלות שופר לגמרי . דגם ביו״ט איכא גזירה זאת . אבל שמא יעבירנו ליכא רק בשבת . וה״נ גזירה שמא יאכל ביו״כ שייך בכל יו״כ וא״כ תהיה בטלה כל עבודת יו״כ אשר מלותה רק בכה״ג . ולא אלימי חז״ל בגזירתם . אבל בכהן שמתה אשתו דאינו רק מקרה שקרה לו . א״כ ניחוש שמא יאכל ויכנס להקריב כהן השני אשר התקינו לו . ועי׳ מ״ש מורי הגאון מהרא״ז מרגליות ז״ל ביד אפרים שם דומה לזה :

דף טו ע״ב גמרא כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין . נ״ב עיין באר שבע פ״ב דסוטה באריכות ביאור ענין זה : רש״י ד״ה קרן מזרחית כדמתרגמינן באחסנתיה יתבני מדבחא . נ״ב בתרגום אונקלוס שלפנינו הגירסא באחסנתי׳ יתבני מקדשא וכ״ה הגי׳ בתרגום ירושלמי . (בזבחים נ״ד ע״א) הוא פלוגתא בין רב ולוי :

דף יח ע״ב משנה משביעין אנו עליך כו׳ שלא תשנה מכל מה שאמרנו לך . נ״ב התעוררו המפרשים דאם הוא לדוקי ולדבריו בענין אראה על הכפורת היינו ענן קטורת והאוב לתקן מבחוץ . א״כ הוי נשבע לבטל את המלוה ולא חלה שבועה . אולם להלדוקים שמכחישים תורה שבעל פה ובדרשות חז״ל לא נתבטלה השבועה מפני שנשבע לבטל המלוה : תוס׳ ד״ה והאמר . לא הוי מלי לשנויי קטנות . נ״ב עיין שו״ת גבעת שאול סימן ס״ה שכ׳ דהה״ד בזקנה שייך דין תימוד דאל״כ הרי אפשר לאוקמי בזקנה . ובמחכ״ת טעה דקוש׳ הש״ס היינו על קוש׳ הראשונה לא ישא אשה במדינה זו וא״כ במדינה אחרת משום דממלא העולם ממזרים . ומשני רבנן קלא אית להו וע״כ בילדה איירי . דאי בזקנה בלא״ה נופל חשש זה דאב נושא בתו ולע״ג עליו :

דף יט ע״ב גמרא רבי זכריה בן קבוטל או קפוטל . נ״ב עיין ברכות ס״ג ע״א שם הגירסא קבוטל : שם השת ביתת חולין עובר בעשה . נ״ב עיין רי״ף ברכות פ׳ היה קורא ועיין רבינו יונה שם שהביא ד״ז בשם הירושלמי . מוכח דהך דעובר בעשה לא היה כתוב לפניו בגמרא בבלית . וענין הך דעובר בעשה ול״ת הנאמר בענינים כאלו . אינו רק אסמכתא כמו הנהגה מלרי עין וכדומה . עיין תות יאיר סימן קל״ט ובשאר מקומות :

דף כ ע״ב גמרא קם רב עליה וקמפרש קרא גברא . נ״ב עיין רמב״ם וראב״ד בזה פ״ד מה׳ ת״ת ה״ג מענין המתורגמן :

דף כא ע״א גמ׳ עשרה נסים שנעשו במקדש . נ״ב עיין בזה שו״ת חכ״ן ח״ג סימן ע״ז וסי׳ קל״ם קל״ו קל״ז באריכות בענינים אלו : **ע״ב** גמרא אלו חמשה דברים שחסרו בבית שני . נ״ב עיין רמב״ם פ״ד מהל׳ בית הבחירה וסוף הל׳ כלי המקדש :

דף כב ע״ב גמרא אסור למנות ישראל . נ״ב עיין באר שבע פ״א דתמיד שהתעורר בזה דהרי הוא אסור מה״ת דכתיב כי תשא את ראש ב״י ונתנו איש כופר נפשו . ובפרט נלמד מענין דוד שהקב״ה הענישו על דבר שמנה את ישראל . ועי׳ אברבנאל שמואל ב׳ כ״ד ועי׳ (ברכות ס״ב ע״ב) ועי׳ מג״א סימן תנ״ו : שם שאול באחת מעשה דאגג . נ״ב לא ידעתי איך העלימו עין ממקרא מפורש (ד״ה א׳ י׳) וימת שאול במעלו אשר מעל בה׳ וגם אשר שאל באוב לדרוש ולא דרש בה׳ הרי מקרא מפורש כי מפני חטא זה מת על אשר דרש באוב ואולי עיקר הך ועלתה לו דקאמר הגמרא היינו על שניטלה המלוכה ממנו ומזרעו וזה גרם מעשה דאגג וענין מיתתו נגרום ע״י אשר דרש באובות :

דף כג ע״א גמרא שאינו נוקם ונוטר . נ״ב עיין (שבת ס״ג ע״א) אם ראית ת״ח נוקם ונוטר חגרהו על מתנך :

דף כד ע״ב גמרא בבגדי קודש . נ״ב לשיטת הרמב״ם סוף הל׳ כלאים דעיקר דהורשו הכהנים ללבוש כלאים רק משום דהיה עשה דלל״ת ומפ״ז שלא בשעת עבודה אם לובש כלאים לקי . א״כ איך מותר לפיים בבגדי קודש הרי לאו זמן עבודה . ועיין שאגת ארי׳ ס״ס ל״ט :

דף כה ע״א גמרא והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד . נ״ב בהרבה מקומות כמו לקמן ס״ט וכסוטה מ׳ ע״ב מובא בלשון והתנן (בסנהדרין ק״א ע״ב) מובא בלשון גמירי ופרש״י דהוא הלכה מסיני . ועוד יש שינוי דבכ״מ נאמר רק למלכי בית דוד ובסנהדרין הגירסא רק מלכי בית יהודה בלבד . ועי׳ תות יאיר סימן קנ״ב דאיך אפשרות שתהיה הלכה מסיני אחרי שבירושלמי יש פלוגתא בזה דאפילו לבית דוד לא היתה ישיבה . ועיין באר שבע בתי׳ לתמיד אם היתה ישיבה לכהנים בעזרה ע״ש . ויש להתעורר על טעות שנזרקה מפי הרב הגאון בעל באר שבע שם . שבהמשך דבריו שם כ׳ בזה״ל ומלינו בירושלמי פסחים יומא שיש אמוראים טובא אשר חולקים על מר . ואמרו דאפילו לבית דוד אין ישיבה ע״ש . הנה לדעתו מר הוא שם אמורא אבל בכל סוגיית הש״ס פי׳ אמר מר היינו אמור לעיל . והוא בעצמו בפיסקא שניה כ׳ דגם על ענין משנה נופל אמר מר ול״ע . ועיין ספר יד המלך הלכות מלכים :

דף כו ע״א גמרא אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא . נ״ב עיין (סנהדרין ל״ג ע״ב) וה׳ עמו שהלכה כמותו אפשר דוד שאני שהיה מלך דראש הסנהדרין . ועוד דאמרינן (סוכה כ״ז ע״ב) אין לך שבט מישראל שלא העמיד שופט וכל שופט היה ראש ב״ד ממוריש׳ הקבלה . עיין רמב״ם בהקדמתו לספר היד . ולריך לומר דשופט ונביא שאני . ועי׳ שית ילחק שכ׳ וז״ל הא קמן שאפילו על יהודה עלמו הולרך משה להתפלל עליו שיזכה לסוק שמעתיה אליבא דהלכתא (סוטה ז׳ ע״ב) אולם חוץ מזה דשם מיירי מיהודה עלמו בפלפול אבל מתיבתא דלמעלה . ועוד רש״י שם כ׳ היינו נומר מלתא בטעמי׳ . ובפרט (מכות י״א ע״ב) לא נמלא לשון זה לאסוקי שמעתי׳ אליבא דהלכתא . רק לפרוקי קושיא והיינו מפני דבב״ד של מעלה לא שייך הלכתא פסוקה . ומפ״ז הטעים רש״י בכ״מ הענין ועיין ב״ק נ״ב : **ע״ב** רש״י ד״ה ולמנסך כו׳ נקב כמין חוטם דק שהיין מקלח . נ״ב כאן קאי על נסוך מים ועי׳ נקב דק יצאו מים כמבואר (סוכה מ״ח ע״ב) ולריך להגיה ברש״י שהמים מקלח עיין שית ילחק :

דף כח ע״ב גמרא אבן מאברהם ניקוס וניגמר . נ״ב הפי׳ בזה כיון דאברהם היה קודם מתן תורה וקי״ל בירושלמי מועד קטן והביאו הרמב״ם פ״א מהל׳ אבל פ״א אין למדין דבר מן קודם מתן תורה . ועי׳ ערוך ערך שתר וז״ל ואבן מאברהם ניקוס ונגמר כלומר אברהם קיים התורה ועדיין לא נתנה . ואין לנו ללמוד אלא ממנהג הנביאים כגון דניאל וכיוצא בהם מפני שנהגו בהלכה למשה עיין שם : שם מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם . נ״ב רמב״ם פ״א מהל׳ ע״ז ה״ג מכאן הוליא דבריו שם ומרן הכ״מ לא התעורר בזה : שם קיים אברהם כו׳ עירוב תבשילין . נ״ב ועי׳ ריש יוחסין דהגיה כאן עירוב חלרות מפני שהודיע תוקפו של הש״ת שהוא הודיע החידוש בעולם וקב״ה שליט בעולמו ולי נראה להגיה עירובי תחומין מפני כי עקב היינו שאדם דש ברגליו וזה תחומין . שהמלוה מונח בפעמי רגלים שלא ילך בשבת יותר מן אלפים אמה :

דף כט ע״א גמרא הרהורי עבירה קשה מעבירה . נ״ב עיין מורה נבוכים פ״ח לשלישי פי׳ נחמד ע״ז כ״א חוטא אדם בהרהור אזי חוטא בשכלו בענין החשוב אשר בו . ואין דומה מרי מעבד פחות למרידת שר גדול : **ע״ב** גמרא נעשה כמו שסדרו . פרש״י שלא מדעתו . נ״ב גם בזה יש פלוגתא אם כלי שרת מקדשין שלא לדעת (מנחות ע״ח ע״ב) מ״מ שלא בזמן ושלא לדעת כ״ע מודי׳ דאין כלי שרת מקדש (עי׳ סוכה נ׳ ע״א) תוס׳ ד״ה תוקים :

דף ל ע״א גמרא מלוה לשפשף . נ״ב מזה נדחה מה שהחליט הרב מגילת אסתר בהתגללותו לדברי הרמב״ם בס׳ המלות שורש א׳ . דלשון מלוה אינו נופל רק על ענין תורה ולא על ענין דרבנן . והרי כאן בודאי אינו רק דרבנן וקרי לי׳ בלשון מלוה . ועי׳ לקמן ל״ג ע״א וכי מאחר דאפילו פסולא מדרבנן ליכא למה לי למרק מלוה ובספרי הארכתי : **ע״ב** גמרא אלא למיקם בעשה . נ״ב אע״ג דעבר על עשה לא מחיל עבודה ואע״ג דאמרינן בכ״מ כ״מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכיון שעבר בעשה מדוע תהיה עבודתו כשרה . לריך לומר בקדשים שאני דבעינן בכ״מ שנה עליו הכתוב לעכב . ועי׳ תוס׳ לעיל כ״ט ע״א ד״ה אלא שכתבו דעשה דהשלמה אינה מעכבת בדיעבד . ועיין תוספות (פסחים ס״ג ע״א) ד״ה השוחט הפסח על החמץ ועיין נודע ביהודה מה״ת או״ח סימן קל״ו :

דף לב ע״א גמ׳ גמירי חמש טבילות . נ״ב בכאן אמר דגמירי היינו הלכה מסיני כמו שפרש״י ואח״כ בעי מנין לחמש טבילות ועשרה קדושין . דכן דרך הגמרא לחקור אחר ראיות ממקרא אף שהם הלכות מקובלות . ועיין ירושלמי פ״ב דברכות כל מילא דלא מחוורא מייתי לה מדוכתי סגיאין . ועי׳ נמוקי יוסף ר״פ החובל דהפי׳ דכל דבר שברור בעינינו ויודעים שהוא אמת הרשות לדון ולסמוך ולהביא ראיות בכל האפשר :

דף לג ע״א גמ׳ אין מעבירין על המלות . נ״ב עי׳ תשובות רדב״ז סי׳ תקכ״ב דאין מעבירין על המלות אינו רק מדרבנן . דהך דרשה דמכילתא ושמרתם את המלות אינו רק אסמכתא בעלמא . והוכיח מדכתב התוס׳ כאן ד״ה עבורי דכשיגא להיות יפגע בשל ראש ויצטרך לעבור על המלות . והרי אם יפגע יניח באמת של ראש תחלה . א״ו דעיקר דרשת הקדמה של יד לשל ראש קיימת אפילו לענין דיעבד ע״ש . ובאמת לא ידעתי איך יפרנס סוגית הש״ס (סוכה כה ע״ב) ודברי רש״י ד״ה שאל דמלוה קלה שבאה לידך אינך לריך לדחותה

לדחותה מפני התמורה שעתידה לבא הרי נלמד מקרא ועיין תשובת רדב"ז ח"ד סימן י"ג ובתשובת חכם צבי סימן ק"ו :

דף לו ע"ב גמרא שבקת רבנן ועבדית כר"מ . נ"ב כן הוא גם בש"ע הל' יו"כ סימן תרכ"א ס"ס דגם החזן שמסדר התפלה צריך לומר הקל תחלה אחר שבזמן הגמרא הוכיח רבה לשליח צבור שלא עשה כדין בזה במה שסידר סדר עבודת היום כר"מ :

דף לז ע"א גמרא כי שם ה' אקרא . נ"ב עיין (ברכות כ"א) לענין למוד ברכת התורה מכאן ועיין רש"י שם דהפי' כיון שהתחיל בתורה צריך להזכיר שמו כי חייב לברך על התורה . ועי' תוס' ישנים בזה : שם זכר צדיק לברכה אמר להם נביא לישראל . נ"ב אף ע"פ דשלמה היה נביא מ"מ משלי הוא בכלל כתובים ואיך נופל ע"ז אמר נביא לישראל אחרי שלא נאמרה רק ברוח הקודש . ובעין יעקב הגירסא אמר משה לישראל . אולם ע"כ ט"ס יש שם :

דף לח ע"א משנה בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב . נ"ב מה שפירש תיו"ט דהכוונה שכ' שם הוי"ה בבת אחת ומעליותא הוא משום דהשם נתקדש כולו כאחד. עיין בזה תשובת משאת בנימין סימן נ"ט דהוכיח מזה דמעשה הדפוס עדיף מכתיבה ע"ש . והנה א"כ צריכים אנו לומר דמעשה בן קמצר ענין המצאת הדפוס היתה . דלא יתכן בשום פנים לקחת ד' קולמוסין לכתוב בפעם אחת אותיות נפרדות . ובפרט דהשם נפסל אם אחד מרוחק מחברו כשיעור אצבע . רק דע"כ היו אותיות חרותות על מתכת . ואולם מה שמזכיר רק ד' קולמוסין ולא יותר . היינו דע"כ עיקר המעלה איננה רק בשם הקודש שיהיה נכתב ונתקדש בפעם אחת . ושם הקודש איננו רק בן ד' אותיות ומש"ז גינו חז"ל מעשיו אחרי שאילו היה נתפרסם מעשיו . היתה הטבה גדולה והתפארות לכללית העם ועי' ב"מ פה ע"ב דאמרו גדולים מעשה חייא דהוי צייד טביא וכו' ה' חומשי תורה . מכ"ש אם היה הספרים נדפסים . והסכנה לא היתה מפחדת כל כך אם גם העמים היו לומדים מעשיו. ואין מקום לקוש' התוס' ישנים ותוס' יו"ט : גמרא הללו פיתן מתעפשת . נ"ב עיין תוס' ישנים ומהרש"א ח"א דהתעורר הרי גם נעשה בלחם הפנים חם כיום הלקחו וכבר הבאתי לעיל בשם רש"י (שבת קכד ע"א) דעיקר עשיית הקנים בלחם הפנים משום איעפושי וכ' רש"י שם דלא סמכינן על נס זה: שם ולא היו יודעין להעלות עשן . נ"ב ופרש"י לא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן . ועיין מרן ב"י או"ח סימן קל"ג למד מזה דמעלה עשן לא מעכב בדיעבד . וכבר תמהו עליו הרב בעל באר שבע פ"א דכריתות ובעל משנה למלך פ"ב מהל' כלי המקדש . דאשתמיט מן מרן הב"י גמרא מפורשת לקמן נ"ג ע"א דאם לא נתן מעלה עשן חייב מיתה . וכבר נתעוררו בזה בתוס' ישנים גם כן . ותמיה לי על הרב משנה למלך שלא הביא כלל דברי התוס' ישנים . ואולם יש לתרץ דוקא בים מעלה עשן לפנינו אז חייב מיתה אם לא נתן מעלה עשן בתוך הקטורת אבל אינו מעכב אם לא נמצא עשב זה אזי מקטירים הקטרת בהעדר עשב זה : ע"ב גמרא ומשלך יתנו לך . נ"ב לדעתי הפי' כאילו נכתב מה שלך יתנו לך כלומר מה שהוא מזומן לך ועי' תוס' (מנחות קט ע"ב) ד"ה בתחלה שלשה דברים הגיה רבינו קלונימוס בשעת פטירתו שהיה כתוב שכין מושכתן למשהו והגיה כאילו נכתב שכין מושכתן למה שהן ע"ש : שם מנא הא מלתא דאמרו שם רשעים ירקב א"ל דכתיב וכו' ומדאורייתא מנ"ל . נ"ב הפי' בזה ע"פ מ"ש חז"ל (תענית ט' ע"א) מי איכא מידי דכתיבי בכתובי ולא רמיזי באורייתא · היינו דבע"כ לא חדשו הנביאים דבר דהרי אין הנביא רשאי לחדש וע"כ כל ענינים רמיזי בתורה . וכאן גם כן דרשו חז"ל במאמר דהרואה צדיק ואינו מברכו עובר בעשה שנאמר זכר צדיק לברכה ואיך אפשר שהנביאים יחדשו מצות חדשות אם לא רמיזי בתורת משה ועיין ג"כ תוס' ישנים כאן : תוס' ד"ה דלא מסקי בשמייהו . נ"ב עיין ג"כ תוס' (כתובות ק"ד ע"ב ותוס' שבת י"ב ע"ב ותוס' מגילה י' ע"ב) מ"ש בענין זה ועיין ג"כ מ"ש הרב בית שמואל בסדר גיטין שמות אנשים אות אבישלום ומ"ש מורי הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל באריכות שם בספרו טיב גיטין ומה שהעירו תוס' ישנים כאן משם ישמעאל עיין שו"ת בשמים ראש סימן ק"ל ובהגהות כסא דהרסנא משמות המרגלים דהיו רשעים ומ"מ מצינו בדורות מאוחרים מהם שמות פלטי בן ליש שמוע בן דוד ע"ש :

דף לט ע"א גמרא אלא של חול נקדשה . נ"ב עיין תוס' ישנים דהקשה דהרי אם יקדשו יהיו אסור למ"ד מצות ליהנות ניתנו ע"ש. ולכאורה תמוה דהרי בעל האומר כאן דשל חול היתה הוא רבא ורבא ס"ל (ר"ה כח ע"א) מצות לאו ליהנות ניתנו וצע"ג : רש"י ד"ה וכל כהן מגיעו כפול . נ"ב פרש"י כאן דפול פחות מכזית מאחר שראו שאינו משביע הצנועים מושכו ידיהם אולם בקדושין נ"ג פרש"י כיון דליכא כזית למאי חזי ע"ש . והיינו דהע"פ דאכילת קדשים מצוה בכל זאת פחות מכזית לא הוי מצוה כלל . ועי' ריטב"א כאן ובחידושי הבאתי מכאן ראיה לפשוט ספקו של הגאון בעל שבות יעקב . מי שאין לו לצורך מצוה רק פחות מכשיעור אם עכ"פ עושה קצת מצוה במה שאוכלו . או ליכא מצוה כלל ע"ש ומכאן מוכח דפחות מכשיעור אינו מצוה כלל . ומ"ש רש"י ובימי שמעון מי שמגיע כפול לא היה מושך ידיו . צ"ע דכיון דליכא מצוה מה לי אם היה שבע ע"י אכילת כפול . ועי' מהרש"א כאן שהתעורר בזה . והאמת דבימי שמעון הצדיק היה ברכה והיה מגיע לכל אחד כזית כמ"ש הריטב"א . והגאון מהר"מ סופר ז"ל שהיה אב"ד דק"ק פרעסבורג דחה דברי . דבאמת אפשר לומר בכל אכילת מצוה אם אין כזית מן מצה או מרור . חייב לאכול עכ"פ כל מה שמוצא אפילו פחות מכשיעור . ואתי לחם הפנים דאינו מצוה המוטל על הפרט רק המצוה על כל כהני בית אב שיתאכל לחם הפנים . ואם נתאכל ע"י אחר ג"כ נתקיימה המצוה ומפ"ז משכו ידיהם ונכון :

דף מ ע"א גמ' ואזדו לטעמייהו . נ"ב עי' תוס' (ב"ק כ' ע"א ורשב"ם ותוס' ב"ב ס"ה ע"א) דכ"מ שמוזכר בש"ס ואזדו לטעמייהו צריכין לומר וצריכי כדי שלא תקשו הרי פליגי חדא זימנא ע"ש . וכאן לא מזכר וצריכי ועי' יד מלאכי סימן רמ"ג דהביא כלל מחודש בשם בעל גופי הלכות דהיכא דפליגי אליבא דנפשייהו פריך והא איפליגא חדא זימנא . ומכאן קשה דר"י ור"ש פליגי בסברא או בדרשת המקרא . ולא קאמר הש"ס כאן וצריכי והרב יד מלאכי לא התעורר מזה וצע"ג : ע"ב רש"י ד"ה יעמד . לכתוב יעמד וכו' חי למה לי . נ"ב עי' רמב"ם פ"ה מהלכות עבודת יום כפור הל' י"ח . כתב דשעיר המשתלח פסול אם הוא טרפה מפני שנאמר יעמד חי. וא"כ אין מקום להקוש' חי למה לי דהרי צריך למעוטי טרפה . ובחידושי הארכתי ליישב עי"ז גירסא שהביא רש"י דהך ואזדא לטעמייהו על הגרלה מעכב קאי : רש"י ד"ה אל תתנו מקום לצדוקים וכו' שיאמרו לפי רצונם הם עושים הכל . נ"ב עיין (משנה ג' פ"ג דפרה) ועיין ג"כ רש"י (עירובין ע"ו ע"א) ד"ה אי לגביה דהאי בית שער . ומסיים דהוי מילי דרבנן כתוכי ואטלולי ולא ניתן פתחון פה לצדוקים לרדות ע"ש . וכוונתם על כת צדוק ובייתוס אשר הכחישו הקבלה ותורה שבע"פ . שטענו על עדת הרבנים כי הנקל אצלם לעקם המקראות כטוב בעיניהם . ולהוציא דרשות שונות לעשות במצות התורה כחפצם · וחז"ל היו עושים מעשה להוציא מלבן של צדוקים כמו שמצינו לעיל (ב' ע"א ממשנה דפרה) דמטמאין היו את כהן להוציא מלבם של צדוקים . ובכל זאת אם לא ראו הכרח גדול לא רצו להורות דבר התמוה לרבים למען לא ימצאו הצדוקים מקום ללעוג עליהם . ואמרו חז"ל לא ניתן פתחון פה לצדוקים לרדות בנו . ומכאן הוציאו הפוסקים כדין דאסור לחכם להורות דבר התמוה לרבים (יו"ד סימן רמ"ב סעיף ו') :

דף מו ע"ב גמ' שבת דהותרה וכו' טומאה דחויה היא . נ"ב מכאן קשה לי על שיטת מר"ן הכ"מ שהביא בשם הרשב"א פ"ב מהל' שבת. דלמ"ד טומאה דחויה הה"ד פקוח נפש בחולה דחויה . ולמ"ד טומאה הותרה הה"ד פקוח נפש והרי אפי' לענין קרבנות ראינו למ"ד דשבת הותרה מ"מ טומאה דחויה הרי מוכח דלא דמי להדדי עניני הדברים אשר הותרו בקרבנות . ומכ"ש דאין לדמות טומאה לפ"נ : רש"י ד"ה אינתיק למצותיה. נ"ב בספרי עטרת צבי כתבתי ראיה לשיטת הר"ן פ"ד דר"ה דס"ל דאע"ג התוקע לשיר יצא מ"מ התוקע למתעסק היינו לחנך התינוקת כיון דמתכוון למצוה אחרת שוב מחריב כוונה ראשונה . ומכאן הוא ראיה גמורה דשם אף על המזבח בכ"מ שהוא אש של מזבח מקרי . אולם מיד דלקח ממנו למחתה ואינתוק למצוה אחרת שוב נתבטלה כוונה ועשיה ראשונה וזה נכון מאד :

דף מז ע"א גמ' סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק . נ"ב מהרש"א בח"א כ' ובירושלמי מבואר ערב יו"כ הוה דאינו נראה שהלך הכ"ג ביו"כ בשוק עכ"ל . והנה דבריו תמוהים דאם עיו"כ היה מעשה מדוע לא טבל עצמו ולמה הצריכו שנכנס אחר תחתיו . ואולם עיינתי בירושלמי פ"א דיומא נזכר שיצא לדבר עם המלך ערב יו"כ ונתזה צינורא . אולם הפי' שם מלך ערבי שמעשה היה ביו"כ ונתחלף למהרש"א בין ערב הוא שם המדינה הסמוכה לא"י . ומלכי ערב היו ע"פ הרוב אוהבים ובעלי בריתם של החשמונאים והבאים אחריהם . ומצאתי במדרש אחרי מות פ' כ' בפירוש מעשה שנכנס לדבר עם המלך הערבי ונתזה צינורא מפיו ומבואר דהיה ביו"כ וקושיית מהרש"א איך הלך ביו"כ לק"מ דכבודו של מלך שאני . ובירושלמי פ"ק דמגלה על המשנה אין בין כהן משיח מוכח כוה"ל מעשה בבן קמחית שיצא עם מלך ערבי ערב יו"כ עם חשכה ונתזה צינורא . הנה שמה מבואר דהיה עיו"כ רק דהיה עם חשכה ולא היה שהות לטבילה . ועיין ירושלמי פ"ג דהוריות מעשה בבן קמחית שיצא לטייל עם המלך ערב יו"כ עם חשכה . ולא נזכר מלך ערבי ואין בידי להכריע : ע"ב תוס' ד"ה הדר פשט סיומו וטבל לא בטל משום דכמשהו אוסר ואי ספיקא בטל . נ"ב צ"ע דהרי עיקר הטעם דטבל לא בטל משום דהוי דבר שיש לו מתירין רמב"ם פי"ד מהל' מא"ס ה"ז . וכן הקדש דלא בטל היינו ג"כ משום דהוי דבר שיל"מ עי' פסחים כ"ז ע"ב ד"ה הקדש. וא"כ במנחה זאת שקרבו מתירין אם ישאל על ההקדש א"כ הקריב חולין בעזרה . והיה כאן ביאה רקנית ולבשו הכהנים בגדי כהונה שלא לצורך . ובכה"ג לא שייך שאלה בקדשי הגוף לאחר שקרבה המנחה . וא"כ מאי הוא יש לטבל זה וצ"ע :

דף מט ע"א גמ' ומ"ש ר' חנינא משום דבקי ברפואות . נ"ב עפ"ז הבנתי דברי הירושלמי תענית פ"א חד בר נש הוי איתטא בליסנא . אתא לגבי' דר' יוחנן ושלחי' לגבי' ר' חנינא ע"ש . והטעם דשלחי' לר' חנינא משום דר' חנינא היה רופא וסבר ר' יוחנן אולי ירפאו ר"ח ע"י סמים : רש"י ד"ה ש"מ דריב"ל לא הוי קשיש מדקרי ליה רבי . נ"ב עיין ש"ס ביצה כ"ז ע"א פריך הש"ס והא איניש קשישי ומשני בשיטת ר"מ אמרו . פרש"י שהזקנים נתנו דעתם על דברי הבחורים ואמרו דברי פלוני ע"ש . הרי שגם הזקנים הזכירו לשון רבי שמעון בן מנסיא אע"ג דקשישי מיניה וצ"ע :

דף נ ע"א רש"י ד"ה דלא מייתי כהנים פר וכו' קהל כהנים ודאי לאו אקרו קהל אלא אותן שנטלו נחלה . נ"ב דברי רש"י צע"ג דהרי רבא הוא האומר כאן . והוא ס"ל (הוריות דף ו' ע"ב) דאע"פ דשבט לוי לא נטלו חלק בארץ . מ"מ מביאים פר בהוראה ודחה דברי ר"א ברי' דר' איקא ע"ש . וכבר התעורר בזה הרב באר שבע בחי' להוריות והניח בצ"ע . ובאמת ברש"י שם במקומו מבואר דכהנים לא אקרו קהל אפילו לרבא . ושבט לוי נטלו עכ"פ נחלה מ"ח עיירות ומגרשים . אבל כהנים לא נטלו שום חלק ועיין שיח יצחק : תוס' ד"ה וכ"מ דלא מייתי כהנים כו' דאי קרבן צבור הוא לא מהדרינן . נ"ב כבר הבאתי לעיל בשם ת"י אשר מובא בשער המלך הלכות ביאת מקדש . דלענין פר כיון דכל קרבנות היום תלוים בו . אזי אע"ג דשותפות מחשיב כקרבן צבור וא"צ למהדר אטהרה . וראיה לזה דאמרו לעיל ז' ע"א פרים בפר ע"ז אילים באילו של אהרן . ולמה לא מוקי גם פרים כפרו של אהרן כיון דיחיד מהדרינן . אלא ודאי דוקא אילו של אהרן דנעשה בבגדי זהב ולא הוי קרבן של יום . לאפוקי פר ושעיר דחובת היום הם ובבגדי לבן נעשו. אזי כיון דכל הקרבנות תלוים בו מקרי צבור דלא מהדרינן אטהרה . וכמו שהמתיק (ר"י) [הש"ין] לעיל ו' ע"ב ואף קרבן שלו דוחה טומאה כיון דקרבנות תלוי בו ע"ש :

דף נא ע"א גמ' התורה החזירה עליו לעשותו בטהרה . נ"ב עיין תוס' לעיל ז' ע"א ד"ה כיון דיחיד הקשו כיון דילפינן מבמועדו מ"מ ביחיד דחויה ולא הותרה . וכתב דהא דביחיד דחויה אינו רק מדרבנן . ועי' שאג"א בתשובה שהקשה ע"ז . ונ"ל דמכאן דפסח בצבור בא בטומאה דהותרה . וביחיד התורה החזירה לעשות בטהרה וידחה לפסח שני ואם לא זכה לעשות בפסח שני בטהרה עושה בטומאה ראינו מש"מ ביחיד מהדרינן אטהרה . ואם לא זכה על כל פנים דחויה הוא וזה נכון :

דף נג ע"א גמ' כגון ששגג בביאה והזיד בהקטרה. נ"ב עיין באריכות משנה למלך פ"ב מהל' כלי המקדש הל' ג' להקשות על שיטת רש"י (כריתות ו') דליכא שום חיוב מיתה בחיסר אחד מן סממניה רק ע"י שמעייל ביאה ריקנית היפך מסוגיא זאת עיין שם ועי' לחם שמים להגאון יעב"ץ בזה : ע"ב גמ' שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו . נ"ב מכאן ראיה דכבר הרבה משניות היו סדורים בזמן הבית עדיין . דהרי אמרו כן לכהן גדול למה שהיה בק"ק נגד דין המובא במשנתן של הראשונים :

דף נד ע"ב גמ' תולדות שמים משמים נבראו . נ"ב עיין מורה נבוכים ח"ב לשני כענין טענותיו עם ר"א הגדול שמים מהיכן נבראו. וכ' בזה"ל אלא שעכ"פ כבר הועילני תועלת גדול. שבאר שחומר השמים בלתי חומר הארץ ושהם שני חומרים נבדלים ע"ש . ונעלם במחכ"ת כי גם דעת ר"א הגדול כאן גם כן בגמרא . דמשוים שחומרים דמה שלמעלה מגלגל ירח נברא משמים מחומר מיוחד :

דף נה ע"ב גמ' ונכרוך ד' זוזי ונשדי במיא . נ"ב עיין מה שהאריך מהרא"ז מרגליות בשו"ת בית אפרים חיו"ד סימן ע' וע"א :

דף נז ע"ב גמ' דאתמר ר' יאשיה ור' יונתן ת"א מערבין . נ"ב עי' תוס' ישנים וריטב"א דהקשו איך נופל לשון אתמר על פלוגתת תנאים . ועי' יד מלאכי סימן ס' דכ' כלל מחודש היכא דלא נזכר בברייתא המחלוקת בבירור רק בלשון חד אמר וחד אמר דינו של ברייתות אלו כמימרות אמוראים :

דף נט ע"א גמ' שני כה"ג נשתיירו במקדש ראשון זה אומר בידי הקפתי וזה אומר ברגלי הקפתי . נ"ב עיין תוס' ישנים דהקשה הרי מחלוקת ראשון היינו סמיכה . ומקודם לא היה מחלוקת . ואיך איפליגו בבית ראשון ב' כה"ג . וכ' ושמא אם היה באו לבנין אין יכולין להסכים על האמת ע"ש . וט"ס יש כאן וצריך להגיה ושמא אם היו בא הדבר למנין היו מסכימים על האמת . וכן הגיה בש"י ע"ש . והיינו כמ"ש בספרי משפט ההוראה דמחלוקות טובי הוי גם בזמנים הקודמים רק מיד כשבאו למנין נפסק המחלוקת וגם בזה אילו באו כה"ג הללו למנין היה נפסק מחלוקתם ועי' מ"ש בהגהות לחגיגה י"ז :

דף סב ע"א גמ' ואם היה השני מובחר ממנו יביאנו . נ"ב עיין חכם צבי סימן מ"ה שהביא דברי הרמב"ם בהל' עיו"כ הלכה ע"ז בצע"ג . דלמה השמיט דין זה בספרו דאם היה השני מובחר צ"א מצוה בראשון . אולם נעלם במחכ"ת מה שכ' הרמב"ם פ"ב מהל' שגגות דאפילו שחט הראשונה ונמצאת כחושה אומרים לכתחלה הביא שמנה ושחוט הרי אע"ג דכבר נשחט קרבן ראשון מ"מ מחללין שבת ושוחטין את המובחר מכ"ש בתול דלא אמרינן בכה"ג בראשון וזה אמת : ע"ב גמ' מוספין של שבת ודאי צריכים שיהיו שניהם שוים . נ"ב תמיה לי על הרמב"ם שהשמיט דין זה בהל' תמידין ומוספין ועי' רש"י שהביא גירסא דבדיעבד ג"כ מעכב : רש"י ד"ה מוספין וזה היא שיטתיה תלמידי תרבינאי . נ"ב כבר ידוע דרבני סבוראי הוסיפו הרבה ענינים על הש"ס . עיין אגרת רב שרירא גאון דכל הסוגיא בתחלת קדושין עד בכסף מנלן איננו מהגמרא . רק הוספת רבנן סבוראי ודעת רש"י שגם זה הוספת התלמידים :

דף סד ע"א גמ' ע"י תערובות מרצו . נ"ב לשיטת הרמב"ם דספק מותר מה"ת שוב הדרשה בזה להתיר תערובות אך למותר . ועי' רש"י כאן וצ"ל דזה מקרי אתחזק איסורא כמו חתיכה משתי חתיכות באחד תלוי וכאן ג"כ היה לנו איברי בעלי מומים ובכה"ג מודה הרמב"ם דספק אסור מה"ת : רש"י ד"ה אלא ר' יוסי דפסח . נ"ב אם נאבד אחר חצות והפרים אחר תחתיו א"כ גם כאן בשעה דאתחזי קמייתא לא ראוי השני . אולם ע"כ ר' יוסי בשהם מיירי אף נאבד קודם חצות . ועי' רש"י לעיל ס"ב ע"א ד"ה ואחר כך . שכתב או קודם חצות או אחר חצות . ע"כ על נמצא קאי היינו אפילו נמצא אחר . אבל בנאבד אחר חצות שוב דמיא להך דקופות . וליכא למשמע דין שלנו דבשניהם שוים אמרינן מצוה בראשון :

דף סו ע"א תוס' ד"ה אין מקדישין. וי"ל אפוטרופס שלו הוה מפריש . נ"ב עיין שו"ת חכם צבי סי' נ"ג דהקשה הרי קי"ל אין אפוטרופס רשאי לעשר רק להאכיל ע"ש : ע"ב גמ' עתי כמזומן עתי בשבת עתי בטומאה . נ"ב (כריתות י"ד ע"א) הגירסא עתי בטומאה עתי בשבת עתי במזומן ומהופכת הגירסא . ועי' שו"ת שאגת אריה סימן ע' מה שהאריך בזה . ולענין מה שהקשה להרמב"ם דס"ל תחומין י"ב מילין דאורייתא. א"כ היה כאן איסור תחומין וכן הקשה הרי היה כאן איסור מחמר . אולם האמת דבתחומין ובמחמר דאינו רק לאו גרידא בודאי לא צריכין קרא לרבות אפילו בשבת דבודאי אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת ואין חילוק בין שבת ליו"כ ואע"ג דבשבת איכא לכל מלאכה ג"כ איסור עשה מ"מ חידש לנו הריטב"א פ"ק (יבמות ז' ע"א) בשם רבינו יונה דגביה לאו דמחמר או תחומין דליכא רק לאו לחוד ונשתנו משארי מלאכות שבת . א"כ לא נאמר עשה דשבת שבתון עליהם ע"ש . משא"כ בהוצאה דאיכא חיוב מיתה ולא שייך אתי עשה ודחי ל"ת . קאמר הש"ס דאשמעינן הלכה מרכיבו על כתיפו ובחידושי הארכתי מאד : שם כפרה כתיבא ביה . נ"ב אע"ג דאמרינן לעיל ס"ד ע"א דמייתו לצוק זו היא שחיטתו וקי"ל שחיטה כשרה בזר וא"כ כהי דהוי קדשים מ"מ אין כאן רק דחייתו והוי כשחיטה י"ל דכאן הרי ביו"כ מיירי וביו"כ השחיטה איננה כשרה רק בכהן גדול לעיל ל"ב ע"ב ומאי זר דקאמר היינו כהן דלגביה עבודת יו"כ כהן מקרי זר . עיין יבמות ל"ג ע"ב אפי' כהן הדיוט שזר אצלו : שם פלוני מהו לעוה"ב . נ"ב רש"י ותוס' פירשו על שלמה ובאמת מצינו סנהדרין ק"ד ע"ב בקשו לחשוב עוד אחד שאין לו חלק לעוה"ב ופרש"י היינו שלמה ובירושלמי חלק מבואר בפירוש בקשו לצרף שלמה עמהם ודיוקנו של אביו ביקש רחמים עליו : שם אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלך . נ"ב ובירושלמי סוטה פ"ג נאמר בלשון זה על מה שהשיב אין חכמה לאשה אלא בפלך אמר לו הורקנוס בנו דאיבדה ממנו שלש מאות כור מעשר בכל שנה א"ל מוטב ישרפו ד"ת ואל ימסרו לנשים ובשאלה מטרונא השיב להם כתירוץ הש"ס כאן והנה מוכח דעל זה ידע להשיב רק שלא רצה למסור ד"ת לנשים . וכן משמע ג"כ לשון הגמרא דרק בשאלות הראשונות אמרו לא מפני שהפליגו בדברים . אלא שלא אמר דבר שלא שמע מרבו . ומה מאד תמיה לי לשון רב שרירא גאון בפסק סדרו וז"ל והוו צריכין לחיבורו דהא ר"א בן הורקנוס תלמיד ריב"ז . כד שאלו ממנו הנך מילי בפ' שני שעירים . הנה פלוני כבשה ממזר בית אבא סימן . דתאן ותניא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו ע"ש . והך אשה ט"ס וצ"ל אשה . היינו השאלה ששאלה אשה חכמה לר"א בשינויי עונשי עובדי עגל . ומדכללן רבינו שרירא גאון בסימן אחד משמע דגם התשובה אין חכמה לאשה אלא בפלך ג"כ דהאה מפני שלא שמע מפי רבו . ולשיטת הירושלמי העיקר מפני דאסור למסור ד"ת לנשים . וסתמא דש"ס כאן מורה ג"כ כירושלמי ודברי ר"ש גאון צע"ג : שם שבטו של לוי לא עבדו ע"ז. נ"ב וכן אמרינן (חגיגה ו' ע"ב) ומכאן הוציא ג"כ הרמב"ם פ"א מהלכות ע"ז סוף ה"ג. שכתב ומעולם לא עבד שבט לוי ע"ז ע"ש. ומרן הכ"מ לא התעורר על המקור :

דף סז ע"ב גמ' לא אמר תורה שלא לתקלה . נ"ב עיין משנה למלך פ"ז מהל' מעילה דלמא אסור ליהנות ורק להמוצאו מותר . משום כל דפרים מרובא פרים ותירץ דהוי כמבטל בידים דאסור ע"ש . ודבריו תמוהים הרי הך דאין מבטלין איסור לכתחלה אינו רק מדרבנן . עיין יו"ד סימן צ"ט . והראב"ד יחיד בדבר דס"ל דאסור מה"ת וכבר התעורר בעל שער המלך פי"ד מהל' מא"ס על המ"ל בזה . אולם דעת המ"ל נכונה ע"כ מותר לבטל איסור לכתחלה מה"ת . רק בלח בלח שנאבד טעם האיסור . אבל ביבש ביבש שהאיסור עומד בעינו הראשון אינו מותר רק מטעם כל דפרים והאיסור עצמו עומד באיסורו . ועי' יו"ד סי' ק"ט פלוגתת הרשב"א והרא"ש אם מותר לאוכלו בבת אחת ונכון דבכה"ג ביבש ביבש לכ"ע אסור לבטל לכתחלה : שם לביאת שעטנז וחליצת יבמה טהרת מצורע ושעיר המשתלח . נ"ב הנה לא חשיב רק אלו מפני שנעשה מאיסור מצוה כמו שעטנז שהותר בציצית וחליצת יבמה ט"ס וצ"ל יבום עצמו שמותר ליבם אשת אח . אע"ג דאיסור כרת הוא . וכן טהרת מצורע ושעיר המשתלח דהוא מכשיר ומכפר בחוץ . דאסור להקריב חוץ למקדש . וכאן מצוה התורה . ועי' רמב"ן פרשת אחרי בענין שעיר המשתלח שהביא הגירסא ג"כ פרה אדומה והיינו דג"כ מכשיר ומכפר בחוץ ע"ש . ולא שאלו על טעם המצות רק על אלו דנראו כסותרים אהדדי . ועיין ירושלמי פ"ג דשבועות ופ"ג דנדרים לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך בדבור אחד נאמרו . יבמה יבא עליה וערות אשת אחיך בדבור אחד נאמרו . ועיין תשובת ר"מ אלשקר סימן ק"ב דכולם נעשה מאיסור מצוה וזה טענות שטן והאומות ועי' ג"כ רמב"ם סוף הלכות מעילה :

דף סט ע"א גמ' בגדי כהונה ניתן ליהנות . נ"ב עי' באר שבע בחידושיו לתמיד כ"ז ע"ב ועיין תשובת שאגת אריה סימן כ"ט ל': שם אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן. נ"ב מכאן יש ראיה דרק שבותי שבת הותרו במקדש ולא שאר איסורי דרבנן . דאל"כ אין מקום לקושית הש"ס כאן אע"ג דאסרו חכמים שעטנז בכלאים מ"מ בכהנים דזריזים מותר . ועיין יד מלאכי ח"ג סימן נ"ו שהביא כלל זה בשם המהרש"א פרק כירה . אולם לא הביא שום ראיה ואפשר דכאן דהחששה בשעת שינה תכריך נימא ע"ז אינו מועיל כהנים זריזים דבשינה אין מועיל זריזות : שם עת לעשות לה' הפרו תורתך . נ"ב עי' מנחות צ"ט ע"ב פעמים שביטולה של תורה זו היא יסודה ועיין ברכות ס"ג ע"א תמורה י"ד ע"ב ורש"י כריתות ח' ע"א ד"ה המעון הזה : ע"ב גמ' ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתיקן משה . נ"ב אע"ג האל הגדול הגבור נזכר בתורה . והיכי קרא ליה תקנתא דמשה . הנה כן מצינו כפ' אשר יחסו התורה למשה . משה תקן שיהיו שואלים בעניני היום אע"ג דקרא וידבר משה את מועדי ה' נאמר בתורה . ועי' שבת ל' ע"א משה גזר כמה גזירות דקאי על תורת משה עיין רש"י ומהרש"א . ועי' יוחסין שהביא דברי מדרש קהלת משה כתב בתורתו לא תבערו אש בכל מושבותיכם . ועיין שבת פ"ט ע"ב הואיל ומיעטת עצמך תקרא התורה על שמך זכרו תורת משה עבדי:

דף עא ע"א גמ' וא"א כסדרן כתיבי לא משכחת לה אלא שלש טבילות . נ"ב עיין רש"י לעיל ל"ה ע"ב ד"ה מתיבי ולבשו בגדים אחרים דכתב דמקרא דיחזקאל נלמד . דנכנס עוד הפעם לפני ולפנים בבגדי זהב ע"ש: שם בביתו א"ל מחיה חיים עשינו שליחותו . נ"ב משום דכבר פסיקא דכהנים שלוחי דרחמנא ניהו (קדושין כ"ג ע"ב) ומכ"ש ישראל המשלח שעיר המשתלח בשביל כל ישראל דהוא שליח המקום :

דף עב ע"ב גמ' שלשה זירים הם . נ"ב עי' רמב"ם פ"ג מהלכות תלמוד תורה הלכה א' ועי' מרן כ"מ שם דמכאן הוציא דבריו :

דף עג ע"ב גמ' והא לא כתיב צדי"ק . נ"ב בירושלמי ס"פ בא לו מקשה כסדר והא לא היה חי"ת ולא טי"ת ולא צדי"ק ואמרו שם דנכתב שבטי ישראל והרמב"ם פ"ט מהל' כלי מקדש ה"ז כ' דהיה נכתב שבטי יה ועי' מרן כ"מ שם ועי' לחם שמים להגאון יעב"ץ פי' המשנה פ' בא לו : שם לא נצרכה אלא לחצי שיעור . נ"ב עיין תוס' יוה"כ דהתעורר על לשון לא נצרכא דמשמע דהשיב על שאלה דהוא מיותר . ואולם באמת ידענו דיש לתרץ דמיירי בחצי שיעור רק כבר נשמע גם זה ממשנה פ"ב דבכורים . דאמרה המשנה תרומה ובכורים במיתה בידי שמים ואסורים לזרים . ומקשה בירושלמי אמרת מיתה בידי שמים ואת"כ אסורים לזרים לבד ומשני תפתר פחות מכשיעור אינו רק איסור וא"כ נשמע מהתם ותי' הש"ס דלא נצרכא אפילו ביו"כ דאיסור התלוי בזמן ובסוף הזמן לא שייך חזי לאצטרופי . עיין נו"ב מה"ת חאו"ח סימן כ"ג

מ"מ

מ"מ אסור מדרבנן. ועי' ירושלמי רפ"ו דתרומות מודה ר"ל ביום כפור דח"ש אסור מה"ת מפני דלא כתיב ביה אכילה ועי' ר"ה פולדא שם דהירושלמי פליג עם ש"ס בבלי בזה :

דף עד ע"ב גמ' אכיל פגול ונותר שהם בכרת. נ"ב הכל תמהו דהרי פגול ונותר בלא"ה הם בכרת. אולם אפשר לומר דהך ברייתא כרבי מתוקמא דיוה"כ מכפר על כל עבירות שבתורה אף אם לא עשה תשובה ולא מכפרת כרת דיו"כ רק בכרת דיומי עיין שבועות י"ג ע"א ואם כן על פגול ונותר עצמו של יום מכפר ועל אכילה ביו"כ דהוא כרת דיומא חייב:

דף עה ע"א גמ' בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו. נ"ב אע"ג דקי"ל (גיטין ס' ע"א) תורה חתומה ניתנה בשעת מעמד הר סיני. עיין רמב"ן ריש דברים. מ"מ לא נאמרה לישראל רק זה אחר זה משך ארבעים שנה במדבר. ועי' מזרחי פ' בהעלותך ועי' רדב"ז ח"ה תשובה ב' אלפים קמ"ג: שם נמצא עומדו בבית רבו ראשון. נ"ב עיין תוס' יו"כ שהתעורר הרי אסור לחתוך הדין ע"פ נבואה ורוח הקודש ולא בשמים היא. אולם האמת דכאן אינו רק בירור הדבר ולא חיתוך הדין. וכמו שהראיתי למדי בספרי תורת נביאים: **ע"ב** גמ' למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה. נ"ב עי' חולין פד ע"א ורמב"ם פ"ה מהלכות דעות ה"י ע"ש: שם וימטר עליהם כעפר שאר. נ"ב עי' ספרי פ' בהעלותך ר' יהודה אומר אינו צריך הרי נאמר וימטר עליהם כעפר שאר מלמד שעוף טעון שחיטה. והנה לגירסת ש"ס דילן ניחא כיון שירדו עופות לישראל וזאת ידענו מהלכה בע"פ דעוף [בעי] שחיטה משא"כ לגירסת ספרי דנעדר שמה מימרא שניה מלמד שנצטוה משה בע"פ. א"כ נעלם לנו כוונת ספרי. וצ"ל דעיקר הא דדגים א"צ שחיטה אמרו (חולין כ"ז ע"ב) מפני שנבראו מן המים ובהמה שנבראת מיבשה צריכה שחיטת שני סימנים ועופות שנבראו מרקק הכשרם בסימן אחד. ראינו נתינת שחיטה תלוי רק ביסוד עפר. והביא ראיה כיון דנאמר וימטר עליהם כעפר שאר. שוב ע"כ ירד להם דבר הטעון שחיטה כיון דנחשב כנברא מיסוד עפר. ודע דהתוס' ישנים הקשו דרבי אדרבי דכאן ס"ל דיש שחיטה לעוף מה"ת ובנזיר כ"ט ע"א אמרינן דרבי ס"ל אם מדיר בנו נזיר משום מצות חינוך. ולפ"ז ע"כ ס"ל אין שחיטה לעוף מה"ת כמבואר שם. אולם מכאן נראה שגירסת הספרי דגרס כאן ר' יהודה נכונה יותר :

דף עו ע"א גמ' מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה. נ"ב עיין תוס' חולין ק"כ ע"א ד"ה לרבות השותה :

דף עז ע"ב תוס' ד"ה משום שיבתא כמו שאין נזהרין על הגילוי. נ"ב עיין תוס' חולין ק"ז ע"ב ד"ה התם משום שיבתא ותוס' ברכות נ"א ע"ב. ועיין ג"כ יו"ד סימן קט"ז ס"ה בטור וב"י ותוספות ביצה ו' ע"א :

דף עט ע"ב תו"י מאי מיני תרגימא פירי ואע"ג דפירי לא בעי סוכה. נ"ב דברי' תמוהים מאד דא"א דיכול להשלים במיני פירי ע"כ פירי בעי סוכה ס"ל. וצ"ל דכוונתם דכיון דהיתה השלמה בלילי יו"ט האחרון של חג כמו שמבואר בסוכה כ"ז ע"א והנה דעת רבינו אביגדור דביו"ט של סוכות גם כזית קובעו לסוכה. עיין שער המלך פ"ו מהל' סוכה הל"ז והקשו התו"י כיון דיוצא ידי סעודה ג' בפירות. שוב צריך סוכה דשבת קובעה לסוכה כמו למעשר. ומגו דחשיב לצאת ידי חובת סעודת שבת א"כ חשיב להשלים ידי סוכה ודוקא ביו"ט אבל בחול פירי לא בעי סוכה ונכון ובחידושי הארכתי :

דף פ ע"א גמ' ושינו חכמים בשיעורן. נ"ב כבר כתבתי בספרי תורת נביאים ומצאתי סמוכין לזה בירושלמי ריש פאה דאע"ג דכל שיעורין הלכה מסיני. היינו עניני השיעורין לשער בעדשה כזית כגרים כותבת גרוגרת כביצה אבל חילוק השיעורים איזה לשיעור מלקות באכילת איסור ואיזה לכל יראה ואיזה ליו"כ ואיזה לטומאה ד"ז מסרה התורה לחכמים והם עשו החילוקים כפי הכרע דעתם. כמו ביו"כ שיערו חכמים דבציר מכותבת מהכא לא מיתבא דעתו. וזה כלל גדול בתורה ועפ"ז יובנו כל סוגיות הש"ס: גמ' האוכל חלב בזה"ז צריך שיכתב שיעורו. נ"ב עיין שבת י"ב ע"ב קריתי והטיתי וכתבתי על פנקסי כשיבנה בהמ"ק אביא חטאת ועי' ירושלמי פ"א דפיאה ופ"א דחגיגה :

דף פא ע"א גמ' זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר. נ"ב עיין תוס' יו"כ דהביא בלא"ג דהכי אנן קי"ל (חולין ק"ג ע"ב) דאכל חצי זית והקיאו וחזר ואכלו חייב. ואולם לשיטת התוספות מנחות ס"ט ע"א) שרמז הגאון מהרי"ב לק"מ דבאמת לדידיה לא חשיב כמעוכל. רק השני פטור משום דחשוב מחולל. ועיין עוד תוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה דמאי לאהדוריה ע"י הדחק דלגבי בעלים מקרי נמאס והאוכלו חייב. ה"נ לענין בעלים הראשונים חייב אע"פ שהקיאו ולענין אדם אחר לא מקרי אכילה הואיל ונמאס ונכון: והנה כאן וברמב"ם פ"י מהל' תרומות הגירסא שזפין ובתוס' מנחות ס"ט ע"א הגירסא שיפון ובערוך מצאתי דשניהם מין דגן או פרי: גמ' נכתוב רחמנא לא יאכל אכילה בכזית. נ"ב ובירושלמי כאן מבואר בפירוש בכ"מ אכילה בכזית וכאן צריך כותבת. ועיין שאגת אריה סימן ע"ו דהקשה דלמה לא קאמר דאם היה כתיב לא תאכל לא היה לוקה שלא כדרך הנאתן :

דף פב ע"א גמ' בת י"ב שנים משלמת מדאורייתא בתינוקת. נ"ב עיין תוס' יו"כ שהאריך להקשות מנ"ל לחז"ל לחלק בשנים בין בן ובת והביא דברי מהרי"ו בתשובה. ובאמת דבר זה כבר מבואר בתשובת הרא"ש כלל י"ז סימן א' דכל שיעורין שבבן ובת בכלל שיעורין הלל"מ ועיין נדה מ"ה ע"א כשם שכל התורה הלכה מסיני כך פחותה מבת ג' אין ביאתן ביאה הלכה למשה מסיני ע"ש :

דף פג ע"א גמ' מאכילין אותו הקל הקל. נ"ב עיין פרשת דרכים דרך מצותיך. ועיין תשובות תשב"ץ ח"ג סימן ל"ח ועי' תשובת רדב"ז ח"ג סי' תקכ"א ושו"ת נו"ב מהדו"ק חאו"ח סימן ל"ו ועי' תשובות בשמים ראש סימן ל"ט מה שהאריכו ואני בחידושי הארכתי הרבה מאד. אולם לא אמנע להציג פה תימה רבתי ונשגבה ע"ד הרא"ש בסוגיין שהביא בשם מהר"מ דע"כ אוכל נפש ביו"ט היתר גמור. דאם מטעם עשה דשמחת יו"ט דוחה למלאכה הרי בעופות למה לא יאמר לנכרי לשחוט דהרי אין שחיטה לעוף מה"ת. היינו למ"ד דאשל"ע מה"ת עיין תשובת הרא"ש כלל כ"ו סימן ה' ובשמים ראש סימן ל"ט ודברי הרא"ש כאן בסוגיא שלא בדקדוק. א"ו דאוכל נפש ביו"ט היתר גמור. ולדידי תמוה מאד דהרי הרא"ש כתב הטעם דשחיטת נכרים פסול משום דכתיב וזבחת ואכלת מי שבר זביחה אכול מזבחו עיין טור יו"ד סימן ב'. והנה אף למ"ד אשל"ע מה"ת מ"מ לכ"ע אמ"ה נוהג ומתה מאליה גם כן אסור. עיין רש"י חולין ק"ח ע"א דנחירה בסימנין בעי דכתיב ושפך ובעוף גביה עוף ע"ש. ואולם בנכרים בודאי מתה מאליה ג"כ מותר ועתה כמו שלא מהני שחיטת נכרי אפילו שחט כדינו מפני שאינו בר שחיטה. כן ג"כ לא מהני נחירתו של נכרי מפני שאינו בר נחירה אפילו למ"ד אשל"ע מה"ת והוא קוש' רבתי מאד בעיני: **ע"ב** גמ' קפחי' לרועה. נ"ב הגאון מפרסבורג זצ"ל בתשובתו אלי על ספרי תורת נביאים הקשה דאיך עשה כן הרי אסור להציל עצמו בממון חברו אפי' במקום סכנת נפשות רמב"ם פ"ח מהל' חובל ה"ד ובאמת אפשר לומר דהרועה הכיר אליו ונתן לו מעצמו. ובפרט היכי דידע שיחזור לו. גם הרמב"ם מודה דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש: רש"י תלמא דבי שמשא כו'. לית בהו ממשא כו' מתכוין לדחותו. נ"ב אע"ג דר"מ ס"ל (גיטין כ"ב ע"א הוריות י"ג ע"ב) דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ומ"מ שאני הכא דהגיד לו במקום פלוני ונתן לו סימן בודאי גם ר"מ הכיר דאמת בפיו. ועי' ר"ן סנהדרין ל' ע"א בסוגיא דד"ח לא מעלין ולא מורידין שכתב ג"כ כיוצא בזה :

דף פו ע"א גמ' ר' יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ד"א בלא תורה ובלא תפילין. נ"ב פי' ירושלמי מובא ברבינו יונה פרק מי שמתו דר' יוחנן לא היה מניח תפילין רק מן פסחא לפסחא. וכאן אמרינן דלא הלך ד"א בלא תפילין. אולם בירושלמי פרק היה קורא אמרינן דבחורף לא הוי זעין שני תפילין מיניה ובקייטא לא הלך רק של (ראש) [יד] בלבד ועי' תשובת מנחם עזריה סי' ק"ח: **ע"ב** גמ' שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר ובשוב וגו' עליהם היא יחיה. נ"ב לדעתי נ"ל דצ"ל הוא את נפשו יחיה והוא קרא ביחזקאל י"ח ושמה הפי' את נפשו יחיה. היינו שהנפש אשר מחצבתה ממקום קדוש תחיה ביפיה והדרה כמקדם. ומזה דזדונות כזכיות דאם כשגגות עדיין לא שבה תואר הנפש כבתחלה: רש"י אחת קלקלה והתרו בה למלקות. נ"ב כוונת רש"י דהרי אם זנתה חייבת מיתה ומש"ה פרש"י דלא התרו בה רק למלקות. ואין כאן ג"כ רק חיוב מלקות והנה בפגי שביעית דאין כאן רק איסור עשה צריך לומר דלקה רק מכות מרדות. ועי' מגלת אסתר בהשמטות למ"ע ד' שדחה דברי התשב"ץ וכתב דפרש"י והתרו למלקות קאי גם על אותה שאכלה פירות שביעית. וצ"ל והתרו בהן. ובכה"ג אע"ג דליכא רק איסור עשה מ"מ אם התרו למלקות לקי ע"ש. ולא מצאתי דברים יותר זרים מאלו הנשמע כזאת בדבר שאין כאן רק איסור עשה. אם התרו למלקות יהיה חיוב מלקות. שוב ראיתי שכבר תפסו הרב יד מלאכי מאמר עשה סימן תקי"ד ונע"ג :

צבי הירש חיות חופ"ק זאלקווא והגליל.

חדושים מס' מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא זצ"ל בעהמ"ס פרי חדש

דף טז ע"ב רש"י ד"ה והמותר וכו' ונמצא צפונו של מזבח וכו' של חלל הפתח אצל המזוזה. פירוש שאמצעו של פתח באמצע רוחב העזרה ורוחב הפתח עשר אמות נמצאו שחמש אמות צפונית של מזבח הם מכוונים נגד חמש אמה צפונית של חלל הפתח אצל המזוזה :

דף כט ע"א תוס' בסוף ד"ה אלא אפי' וכו'. והא דפריך ואין מביאין וכו'. עיין בפסחים דף פ"ט ע"א דאמרינן התם דמותר פסח אינו נאכל אלא ליום ולילה יע"ש ודו"ק :

דף מח ע"ב גמ' מהו מכשירי מצוה. עיין בהרמב"ם פ"ד מהלכות איסורי מזבח ובכ"מ דין ז' ד"ה המשתחוה וכו' יע"ש :

דף עז ע"ב רש"י ד"ה מביאות וכו' ואני שמעתי וכו'. ק"ל על זה מהא דאמרי' פ"ק דקדושין דף כ"ב מאן לימא לן דלית הנאה לתרווייהו ומדברי התוס' לקמן ד"ה מה רואה ירצה דמפרשי כפירוש ואני שמעתי :

חדושי מהר"ם שי"ף על מסכת יומא

דף פו ע"ב גמ' אמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות וכו'. איני והאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות וכו' לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה כו'. ביאור הענין זה היאך אפשר להעשות מעבירה זכות רק הוא ע"ד שאמרו שמכל עבירה נעשה מלאך משחית אחד כנודע העומד עליו לקטרג כו' העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור וכו' ואחר כך בעשותו תשובה מאהבה הנה אין לו לאותו מלאך כח לקטרג ואם כן מה נעשה ממנו. אפס כי אז נהפך לטוב ולמליץ יושר זהו זדונות כו' כזכיות שהיה קונה לו פרקליט טוב ומקום שבעלי תשובה עומדין אין כו' משום זה. אכן תשובה מיראה שלא יוכל להשקיטו מכל וכל שלא לקטרג נעשה כשגגות ומרככו קצת דהיינו שאינו מקטרג ואינו מלמד זכות רק כפגר הוא כי הענין שגופו בא מפעולה ומעשה העבירה ואותו שבו בא ממחשבת עון והרהורי עבירה אשר לטעם זה קשה מעבירה עצמה שנותנת החיות בו ולכן הוא בשוגג קל שפעולה היה כאן אבל לא חיותה כי הוא בלא מחשבה ורצון כמו כן כאן נעשה כשגגות וכו' :

הגהות וחדושים מאת הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף ו ע"א תוס' ד"ה אמר וכו' (ומעיל). צ"ל וחושן. עיין בסליחה מוסף יוה"כ המתחלת אבל אנחנו חטאים ואשמים ומה שכתב עליו החכם ר' וואלף היידענהיים ז"ל :

דף כו ע"א בתו"י ד"ה עולה וכו' אין יכולין להתנדב. ועיין בה"ז מנחות נ' ע"א הקשה א"כ אכתי אמאי מפיסין חדשים הא כל אחד יכול להתעשר ע"י עולה ע"ש דס"ל להתוס' שאינו מתעשר אלא ע"י שישימו קטרת וגם כליל שהוא עולה ואז ברך ה' חילו וק"ל :

דף נ ע"ב תוס' ד"ה תמורת וכו' שותפות. צ"ע ויש להגיה זכר וכמ"ש תוס' זבחים ק"ב ע"א ד"ה בשעיר כך שמעתי ממורי הגאון מוהר"ר נתן אדלער כ"ץ זצ"ל :

דף נה ע"ב בתוס' ד"ה והתנן חומר דאשת איש וכו'. ר"ל דזקוקה ליבם כפרש"י ב"ב קל"ה ע"א ד"ה נקל בא"א וכו' ע"ש. ועיין תוספות חולין דף י"ב ע"א שכתב על זקוקה ליבם שלא יבוא להקל בערוה :

הגהות וחדושים מהגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל באסקוויץ הלוי זצ"ל (בעהמ"ס סדר משנה על הרמב"ם)

דף ג ע"ב גמ' [ריב"ל] צ"ל ר' יהושע בן לוי ודלא כהמל"מ בהל' פרה אדומה שהי' לו הגי' ריש לקיש מתני תרתי וע"ש דזה ליתא דהא ר"ל לקמן בסמוך יליף לה מסיני וכ"ה בירושלמי דמכלתין דר' בון אמר להדיא דר"ל יליף לה מסיני וע"ש וכזה אודה לה התמיה שתמה המל"מ שם על הרמב"ם יע"ש :

דף ו ע"א גמ' ותמצא ספק נדה. עיין תוס' נדה דף ע"ו ע"א ד"ה אמר רב למפרע וכו' בסוף הדבור וזה נעלם לפי שעה ממהרש"א בד"ה כמאן כר"ע וכו' וע"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה אלא. ושמא בסיפא דברייתא. עי' תוי"ט במסכת זבין פ"ה משנה י"א בד"ה אלא שתמור וכו' שהניח דבריהם בצ"ע: שם ד"ה אמר רב תחליפא דס"ל כרבי. צ"ל כר' שמעון דאמר בסמוך ד"ז ע"ב טומאה וכו' :

דף כה ע"א גמ' אין ישיבה בעזרה אלא. עיין פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו' במשנה למלך :

דף מב ע"א בעין משפט אות ד' בתחילה מכבוד המדפיס שטעה בכאן שציין ורשם כמו שהוא לפניך כאילו אנן פסקינן כרב דשחיטת פרה בזר פסולה והערה הוא מקורו ובאמת לא נמצא דבר מזה לא בפ"א ולא בפ"ד כי שם לא מיירי אלא ממעשה הפרה מן אחר שחיטה ואילך אבל משחיטתה לא דיבר רבינו ז"ל מאומה. אבל בהל' פסולי המוקדשים פ"א הל' ב' שם מבואר להדיא דפסק דלא כשמואל ודלא כרב אלא כר' יוחנן לקמן מ"ג ע"ב משמיה דנפשיה דאמר לא מצינו שחיטה שפסולה בזר ויע"ש בכ"מ ובלח"מ :

דף מג ע"ב גמ' לא מצינו שחיטה וכו' וכן קי"ל. וכמו שכתבתי בס"ד על הגליון לעיל מ"ב ע"א ע"ש ודלא כהמרשים שלא הרשים כאן כלל ורשם לעיל ונהפוך הוא :

דף מד ע"ב גמ' מכבדן לאמה. עיין תוס' חגיגה כ"ג ע"ב ד"ה שאם נגע וכו' :

דף מה ע"א גמ' וא"ו לא דרשי. עיין תוס' סנהדרין י"ד ע"א ד"ה ור"ש לא דרש וכו' ובמנחות כ"א ע"ב ד"ה וי"ו לא דריש וכו': **ע"ב** תוס' ד"ה תמיד ועי"ל מדכתיב תמיד. עי' בס' קרבן אהרן ריש פ' נו ס"פ א' מ"ש באור תי' התוס' בזה :

דף נ ע"א רש"י ד"ה דלא מייתי כו' ב"ד של כהנים. צ"ל ב"ד לכהנים וכו' :

דף נג ע"א תוס' ד"ה שלא דלמא הא ברייתא. נראה מדברי התוס' שהיתה גירסתם דתניא לא דתנן ועי' בתוי"ט מס' תמיד פ"ו משנה ג' סד"ה שלא תתחיל וכו' מה שהשיג על התוס' ובחדושי יישבתי דבריהם: שם ד"ה חד ואין זה מעין התירוץ דמעיקרא. צ"ל דמעיקרא דמעיקרא קאמר וכו':

דף סא ע"א גמ' אמר עולא וכו'. עיין בירושל' פרק טרף בקלפי הלכה ג': **ע"ב** שם דברי ר"א ור"ש. עיין בת"כ פ' אחרי פ"ד הלכה ב' גירסא אחרת בכך ברייתא ולפי הגי' דשם ליתנהו לכל דברי התוס' ישנים בד"ה דברי ר"א ור"ש וכו' ודו"ק היטב :

דף סב ע"ב גמ' אמר ר"ח הואיל. עי' בירושלמי פ' טרף בקלפי קרוב לסוף הל' א': שם אין מחוסר זמן וכו'. עיין תוס' מנחות ה' סוף ע"א סד"ה אלא אמר רב פפא וכו' :

דף עג ע"א תוס' ד"ה וכולן כו' אינו יוצא וכו'. עיין מכות י"א ע"ב איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר וכו' ובדתירץ בדליכא הרי דהש"ס הקשה לקושית התוס' ושני לה כדשני התוס' אמנם כוונת קושייתם היא על המשנה דהיאך קתני המשנה סתם אינו יוצא משם לעולם ולמה לא קתני תקנתא דעבדינן ליה דהיינו שמתחלה מתקנים לו כהן אחר לכה"ג והוא הנקרא בכ"מ בש"ס כהן שעבר או משוח מלחמה לר' יהודה ואח"כ יגמרו דינו ויהיה יוכל לצאת במיתת זה הכהן שעבר לתקנו תחתיו או במיתת זה הכהן משוח מלחמה וע"ז תירצו ושמא י"ל כה"ג עיקר וכו' א"נ הא דקתני וכו' כגון דלא הוי וכו' רצונם בזה דהמשנה דינא קתני אם אירע גמר דינו קודם שמינו אחר למשוח מלחמה שהדין הוא שאינו יוצא לעולם ולכן לא הקשו התוס' מרישא נגמר דינו בלא כה"ג דידעו התוס' סוגיא דגמ' דמכות שם בדליכא ולא קשה דימתינו עם הגמר דין עד אחר שמינו כה"ג דאפשר שמת הכ"ג פתאום בין התחלת דין לגמר דין ולא ידעו מזה הסנהדרין או שנגמר דינו בעיר אחרת לא בירושלים ולא ידעו כלל אז ממיתת כ"ג עד אח"כ משא"כ בכ"ג גופא שהרג או שנהרג לא שייך כ"ז ושפיר קשיא להו קושייתם הנ"ל והוכרחו לתרץ דדינו קתני אם אירע שלא עשו אותה התקנה וגמרו דינו לגלות שדינו שאינו יוצא לעולם ובחידושי הארכתי ליישב בזה למה הביאו הבקיאות מסנהדרין :

ברא"ש פ"א סדר עבודת יום הכפורים ולא היה מאריך בתפלתו. עיין דף נ"ג ע"ב נוסח התפלה: שם ואח"כ הקדיש בהיכל דם השעיר. עי' בתוס' נ"ז ע"ב ד"ה נותן וחוזר וכו': שם יעשה ככל הסדר. עי' לעיל מ"ט ע"א וס' ע"ב קטרת שחפנה קודם שחיטת הפרה וכו': שם אם מצאו חי מתודה עליו. צ"ל סומך שתי ידיו עליו ומתודה עליו: שם לדעת ר"ש. עי' בס' תפארת שמואל שהגיה במקום ר"ש ר"י ובמקום ר"י ר"ש ועי"ל מ' ע"א בתוס' ד"ה ואזדו לטעמייהו וכו': שם שאותך לבדך נעבוד. עיין בירושלמי פ"ד הלכה א' נוסח הברכות הללו: שם ועל מחילת עון וכו'. בירושלמי שם איתא הכי מוחל עונות עמו ישראל ברחמים: שם ופושט וטובל ומקדש צ"ל וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו לאילו ואיל כו' :

פרק שמיני סימן ה או פני רבו וכו'. צ"ל מפני תלמידו עובר וכו' וכן הוא להדיא בתוספתא דיומא פ"ד יע"ש וכן מוכח מדברי הרא"ש גופייהו :

הגהות וחדושים מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו' ה"ה

הר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל
(בעהמ"ס ברוך טעם) .

דף ג ע"א רש"י ד"ה היו . ולא פירשו לנו איזהו הידו . נ"ב יעוין ברש"י מס' ר"ה דף ד ע"ב בד"ה פור שמביא שם מסכת סופרים :

דף ו ע"א תום' ד"ה אמרלך כו'. אפוד ומעיל כו'. נ"ב יעוין במל"מ פ"ח מהלכות כלי מקדש דין ב' שכתב שמ"ש הוא . דהמעיל היה כליל תכלת . וצריך לגרוס ומושן : ע"ב גמ' טומאת שמת הותרה . נ"ב יעוין תום' לקמן דף ג ע"א ד"ה וכ"מ : שם היכא דאיכא שמאין . נ"ב יעוין תום' ב"ק דף ק' ד"ה אי דאיכא: תוד"ה א"ר תחליפא. תימה כו'. נ"ב יעוין תום' מנחות דף טו ע"א ד"ה ר"י ובמס' פסחים דף עט ע"א בד"ה ורבא אמר וכו' :

דף יג ע"א תוד"ה הלכה כר"י. שכשיעבור האונס. נ"ב יעוין בתום' במקומות המצויינים כאן :

דף כב ע"ב גמ' אמר שמואל מפני מה לא נמשכה. נ"ב יעוין מס' מגילה דף יג ע"ב ובמסכת זבחים דף קב ע"א :

דף כו ע"ב גמ' שני גזירי עצים . נ"ב יעוין תום' מנחות דף סט ע"ב ד"ה תמיד של שחר :

דף כט ע"א תום' ד"ה הלא . וי"ל שאני דכיון דמשכו הבעלים את ידם . נ"ב יעוין ביצה דף כ ע"ב ד"ה מאי ביניהו :

דף לב ע"ב תוד"ה א"כ . כמו שפירש רבינו יעקב . נ"ב בתום' זבחים דף יד ע"ב ובתום' מנחות דף ה ע"א ד"ה שחיטה :

דף לד ע"ב תוד"ה הני מילי . נ"ב יעוין תום' בכורות דף כד ע"ב ד"ה היינו :

דף לו ע"ב גמ' תעזוב מעיקרא משמע . נ"ב חולין דף קמא ע"ב :

דף מב ע"א גמ' א"ר יצחק שתי שחיטות . נ"ב יעוין מיימוני פ"א מהלכות פסמ"ק דין ב' :

דף מו ע"ב טומאה [דדחויה היא בצבור] . נ"ב לעיל דף ו' [ז' ח'] פסחים ע"ז ע"ט פ'. סנהדרין דף י"ב זבחים דף ל"ג :

דף נ ע"ב תום' ד"ה תמורת כו' ר"ש היא דל"ל כו'. נ"ב תמורה דף ט"ז הוריות דף ו' :

דף ס ע"א תום' ישנים ד"ה ועגלה ערופה . אחר קבורה שנגמר בה . נ"ב יעוין תום' מס' תמורה דף לג ע"ב ד"ה כנשרפין :

דף סג ע"ב גמ' רבינא אמר כגון שסומס . נ"ב בתמורה איתא רבא :

דף סד ע"א תוד"ה התם . נמי אמרינן לילה . נ"ב זבחים דף יב ע"א :

דף סו ע"א גמ' איבעיא להו אותן איברים . נ"ב יעוין מעילה דף י"א ע"ב :

דף סט ע"א תו"י ד"ה ת"ל משום כלאים כו' שהותרו ביום כו' . נ"ב יעויין תוס' חולין ק"י ע"ב ד"ה טלית שאולה ובמנחות מ"א ע"א :

דף עב ע"א גמ' ויליף תכלת [תכלת] מפרוכת . נ"ב יעוין תוס' מנחות מב ע"ב ד"ה משום שנאמר : שם הרי כאן ד' . נ"ב יעוין מנחות דף מא ע"ב תוד"ה ב"ש : תום' ד"ה נעביד . מיעוט פתילים שנים . נ"ב יעוין מנחות דף לח ע"א תוד"ה התכלת : בא"ד דהוא דבר שיש לו קצבה . נ"ב יעוין חולין דף קלא ע"א תפסת מרובה . בפרש"י שם :

דף עג ע"ב גמ' חצי שיעור אסור מן התורה . נ"ב יעוין תוס' יבמות דף ע"ג ע"א ד"ה ואסורים לזרים . ובירושלמי פ"ב דבכורים ובתוס' ב"מ דף מג ע"א ד"ה ואסורין : שם ר' יוחנן אמר אסור מן התורה . נ"ב יעוין תוס' שבועות דף כא ע"ב ד"ה כר"ש ובמיימוני פי"ד מהלכות מ"א : רש"י ד"ה או כשפם . ומיהו כשאכל . נ"ב יעוין חולין דף קב ע"ב תוס' ד"ה שאין בו כזית :

דף עד ע"א גמ' כיון דחזי לאצטרופי . נ"ב יעוין גיטין דף כ ע"א שאני עלה של זית דחזי לאצטרופי : שם ת"ל כל חלב . נ"ב יעוין תוס' פסחים דף מד ע"א ד"ה לענין חמץ : רש"י ד"ה אין לי אלא שישנו בעונש . אלא האוכל דכתיב . נ"ב יעוין גמ' פסחים דף מג ע"ב אין לי אלא חלב התמימין כו' חלב חולין מנין ת"ל כי כל כו' יעו"ש . ובספרא סדר צו פרשה י' אות ב' ד' ט' :

דף עו ע"ב רש"י ד"ה אלא אמר רב אשי . נפקא לן מרבויא . נ"ב יעוין מס' מו"ק דף טו ע"ב ורמיזה בכלל סיכה :

דף עט ע"א תום' סד"ה נטלו כו' מקבל טומאה . נ"ב יעוין תוס' שבת דף נ"א ע"א ד"ה אי למנין . ותוס' פסחים דף לג ע"ב ד"ה לאימת :

דף פא ע"א תוד"ה השמר . אע"ג דר"י . נ"ב יעוין תוס' ר"ה דף ו' ע"א ד"ה השמור : תו"י ד"ה זר שבלע . וה"ר חיים כהן תירץ . נ"ב יעוין בתו"י מסכת כתובות דף ל ע"ב ד"ה ומתחייב בנפשו כו'. ובתוס' מנחות דף סט ע"א ד"ה דבלע . וברמ"ש מס' אהלות פרק י"א משנה ז' ד"ה כדי שתפסול ולעיל דף עז ע"א תוס' ד"ה דתנן מנין כו' :

דף פה ע"ב גמ' מה מקוה מטהר . נ"ב יעוין רמב"ם סוף הלכות מקואות : תו"י ד"ה תשובה . ועוד מקשים על פי' ר"ת . נ"ב יעוין בר"ש משנה ד' פ"ז דטהרות :

דף פו ע"ב גמ' ראשונה ושניה ונילך הימנה . נ"ב שגיה בפ"י ופורש הימנה :

דף פז ע"א גמ' אין חטא בא על ידו . נ"ב יעוין תוס' יבמות דף קט ע"ב ד"ה מ"ד : שם כדרב הונא אמר רב . נ"ב קדושין דף כ' ע"א ודף מ ע"א . ובערכין דף ל ע"ב סוטה דף כב ע"א שם נעשית לו כהיתר. נ"ב יעוין תוס' חולין דף ד ע"ב רש"י ד"ה כהיתרא . ובדף ה ע"א ד"ה מומר לא"ד : ע"ב רב שאני.נ"ב גירסת הרמב"ם רבו שאני : הרא"ש פרק ח הלכה יד והכי נמי כיון שהתירה התורה . נ"ב וכן איתא בשו"ת הרא"ש כלל כו דין ה בשם תשובת מהר"ם :

הר"ר יהודה בכרך זצ"ל
(בעה"ם נמוקי הגרי"ב) .

דף ב ע"א תוד"ה שכל . של קודם שריפת הפרה כצ"ל . פי' שהכהן היה משמש בכלי אבן כל שבעת ימי ההפרשה . רמב"ם פ"ב מהל' פרה ה"א . ועי' ת"י : סד"ה ומאי כו' שחון לעזרה . נ"ב עי' תוי"ט פ"ח דמדות מ"ד ד"ה אבא שאול כו' :

דף ד ע"א רש"י ד"ה מכל הטאות . ואני שמעתי כו'. נ"ב כ"ה בילקוט פ' חקת :

דף ח ע"א תוס' ד"ה ומה. תימה כו'. נ"ב עי' ס' יראים סימן ט"ו בעמוד היראה שכתב דלא חמירי תפילין מטעם רבוי הזכרות אלא לענין משמוש הצריכו חכמים שלא יפלו וירמסם ברגליו שלענין דריסת רגלים לא מהני חפוי עור של בתים. אבל לענין שאר בזיונות וחסרון קדושת אזכרות מהני להו כו' חפוי עור הבתים כו' ע"ש ומתורץ קושית התוס' .

דף ט ע"ב גמ' א"ל תנו עיניכם בבירה . א"ד עידיכם בירה . להבין מאי איכא בין ב' הלשונות . ונ"ל ע"פ מאי דאיתא בירושלמי דפרקין שר"א הטיב עדיכם הבחירה תוכיח אבותינו העבירו את התקרה ויגל את מסך יהודה אבל אנו פעפענו את הכתלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה . וכוונת הירושלמי שהטיב ב' דברים אחד הבחירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא לאחרונים . הב' שגם בשעת חורבן שהיו רשעים יש חלוק בין חורבן ב"ר לחורבן בית שני . דבחורבן ראשון לא נחרב רק התקרה של בהמ"ק משא"כ בחורבן ב"ש עד היסוד . וזה פי' מ"ש הכא תנו עיניכם בבירה ר"ל תנו עיניכם וראו החלוק בבירה שבחורבן א' נשאר היסוד ולא כן בחורבן ב' נמצא אף בהטאם יש חלוק. והב' עידיכם בירם . היינו שחזרה לראשונים ולא לאחרונים וזה ברור :

דף י ע"א גמ' תני רב יוסף אשור זו סליקא.עי' רש"י בראשית עה"פ מן הארץ ההיא יצא אשור שפי' כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד כו' יצא מתוכם עד כאן . לפי פירושו קאי יצא על אשור ואשור שם אדם . וכאן משמע דיצא קאי על נמרוד שיצא לאשור שלא להיות בעצת דור הפלגה וכ"ה בתרגום יונתן ע"ש :

דף כ ע"ב גמ' רב איקלע כו' מאי קריאת הגבר קרא גברא א"ל ר"ש לימא מר קרא תרנגולא א"ל אבוב לחרי זמר לגרדאי כו' . להבין פלוגתתם אחרי דאין נ"מ לדינא דהרמב"ם פסק מעה"ש וגם מה דימה אותו לגרדאי . עי' במרובה דאין מגדלין תרנגולים בירושלים ובירושלמי איבעי' להו שם . אם בירושלים אין מגדלין רק אוכלי הקדש . או בירושלים אין מגדלין כלל . וי"ל דזה פלוגתתם רב ס"ל דאין מגדלין בירושלים כלל . ואחרי דלא הי' שם תרנגולים א"כ מוכרח להיות דקריאת הגבר קרא גברא . משא"כ ר' שילא ס"ל דרק אוכלי קדשים לא היו מגדלין . לכך פירש קרא תרנגולא ועי' בירושלמי הטעם שלא היו מגדלין מפני השלום שלא יהיה אחד גדול מחבירו כמ"ש היפ"מ שם . וידוע שבין האומנין אין שלום וכל אומן כו' . לכן כשאמר ר' שילא לימא מר קרא תרנגולא הקפיד לכנותו בשם גרדאי ר"ל בני אמנות אחרי כי לשיטתו לא היה שלום בירושלים. והבן:

דף כב ע"א גמ' דתניא מי שזכה בת"ה יזכה כו' . והוגה בגליון נ"ל זכה . נ"ב לפי מ"ש התוס' ד"ה שתי כו' נ"ל דוקא יזכה ע':

דף כז ע"ב גמ' מי שזכה בתרומת הדשן זכה כו'. נ"ב נ"ל יזכה ועי' תוס' לעיל כב א' ד"ה שתי כו' :

דף ל ע"ב רש"י ד"ה נימא רבנן כו' במשנה דמדות. נ"ב הנה במדות אינו מבואר הפלוגתא בין רבנן לר"י רק בפ"ב מ"ה איתא לפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים כו' רק כוונת רש"י מדקרי לשכת מצורעים מוכח דאין כל אדם טובלין רק מצורעים . והנה בפי"ד דנגעים מ"ח איתא והמצורע טובל בלשכת המצורעים בא ועמד בשער ניקנור ר' יהודה אמר לא היה צריך טבילה . הנה לפי דעת רש"י ברבנן דשם ליכא לספוקי דהא קתני לשכת המצורעים . ולזה י"ל על הקושיא שהקשה הר"ש למה לא הביא ממשנה לעיל ועי' הגהות מוהרי"ב ז"ל ולפי שיטת רש"י א"ש . ועי' : תוס' ד"ה אי. מ"מ מדרבנן גזרו . נ"ב ומ"ש הערב שמש בעי לרבותא קאמר שאפי' טבל היום מ"מ אסור לכנוס שם כשהוא טבול יום וכ"ש כשלא טבל כלל שאסור לכנוס שם לטבול :

דף לו ע"ב גמ' אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה . נ"ב גירסת הירושלמי והאומר והסודה עליו וגו' . וכ"ה בת"כ ע"ש :

דף לח ע"ב גמ' מנא הא מילתא דאמר רבנן זכר צדיק . נ"ב עי' לקמן ס"ט ב' רש"י ד"ה ורבנן :

דף מד ע"ב תוס' ד"ה זהב טוב מפרש בירושלמי כו' . נ"ב בירושלמי שם מפרש על זהב טהור ע"ש ול"ע [עי' בש"י] :

דף מה ע"א גמ' שדומה לדם הפרים . עי' בירושלמי וי"א זהב שהוא עושה פירות כו' דתנינן תמן וגפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל כו' ע"ש :

דף נג ע"א גמ' אין לי אלא ביוה"כ בשאר ימות השנה מנין כו' . עי' מל"מ פ"ב מהל' כלי המקדש מה שהקשה על הרמב"ם . ועי"ש מ"ש במדרש רבה אחרי עה"פ ואל יבא בכל עת אר"י ב"ר סימון צער גדול היה כו' אלא בכל שעה שהוא רוצה לכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה . אבל בקטורת שעל מזבח הפנימי אין עכוב כמעלה עשן וא"ש בסי"ד :

דף נד ע"א גמ' ויהיו שם עד היום הזה ,ס"ב דלא גלו והאמר מר דגלו' בבל כו'. כ"ה בע"י :

דף סב ע"א גמ' ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו . עי' תוס' לקמן ס"ד ב' ד"ה ואם כו' . לענין מי שיש לו שני ילדים למול ביום אחד רק שאחד נולד ראשון מי נימול תחלה. יש לפשוט מסוגין ממחלוקת חכמים ור' יוסי במפרים פסחו ודו"ק :

דף ע ע"ב גמ' וכתיב ויצא ועשה את עולתו וגו' הלכך כו' כצ"ל . פי' מדכתיב ואת עולת העם משמע דכל העולות הקריב אחר עולתו וכמ"ש בירושלמי ע"ש ובקס"ע :

הר"ר שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי

דף ב ע"א רש"י ד"ה שבעת ימים כו' כדיליף. נ"ב נ"ל דצ"ל כדתניא : תום' ד"ה שכל צ"ל קודם ד"ה להוציא : ד"ה אלא כו' תימה כו' א"כ לעשות ל"ל . נ"ב ולענ"ד דרך הלשון לומר כן כאשר עשה ביום זה צוה לעשות לדורות ואימתי לכפר דהא כאשר עשה לענין פרישה דרשינן ליה והשתא דכתיב צוה לעשות נמי קאי אפרישה אבל אי לא כתיב לעשות לא משמע דין פרישה מסיפא דקרא דהא צוה לכפר כתיב וזה ברור . ועל תירוץ תום' קשה דא"כ העיקר חסר: ע"ב תוד"ה ואימא וא"ת לישני כו' . נ"ב כאן ג"כ נ"ל דצוה לא מיותר דלא אפשר למכתב בלשון אחר :

דף ג ע"א תוד"ה פו"ר . דיש לומר שלא הביא חגיגתו . נ"ב ולשון תום' בר"ה דף ה' ע"א שלא בא ביום הראשון ובא באחד משאר הימים : בא"ד ואמרינן בפסחים כו' דבעינן זביחה בשעת שמחה . נ"ב לחד מ"ד שם :

דף ד ע"ב גמ' והא אסתלק ענן . נ"ב עיין בביצה דף ה' ע"ב בתום' ד"ה מכדי:

דף ה ע"א תוד"ה סמיכה כו' לא מעכבא בהו אלא א' מהן כו' . נ"ב בזבחים דף ל"ו ע"ב במשנה ודף ל"ז ע"ב בגמרא איתא כן לדורות מיהו תום' במלואים מיירי :

דף ו ע"א גמרא אבנטו של כ"ג זהו אבנטו של כה"ד . נ"ב וכן משמעות משנה לקמן דף ע"א ע"ב וכן סבר רבי דף י"ב ע"ב [ובדף כ"ג ע"ב]: תוד"ה אמר כו' . אבל באבנט של כה"ד לא כתב רוקם . נ"ב בפ' תצוה : בסה"ד מדכתיב אותם . נ"ב לכאורה יש להוכיח כהך מ"ד דמשוה אותם דהא בפ' פקודי כתיב לבתר דגמר הבגדים של אהרן ויעשו את הכתנות שש לאהרן ולבניו ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רוקם ואם אי' דאבנט כהן הדיוט לא היה בן הוה ליה למכתב אבנט גבי הבגדים של אהרן ועוד דא"כ למה לא כתיב בהדיא עשיית אבנט של שש לבניו : ע"ב תוד"ה אמר כו' ותירץ כו' דס"ל כרבי. נ"ב צ"ל כר' שמעון: שם דאמר בסמוך. נ"ב דף ז' ע"ב [ויותר נראה דצ"ל דס"ל כר' יוסי דאמר בסמוך דף ח' ע"א ועתום' פסחים ע"ז א' ד"ה דלא] :

דף ז ע"א רש"י ד"ה במזיד לא הורצה כו' שלא יהא בשר כו' . נ"ב כן מפרש הגמ' ביבמות דף צ' ע"א : תוד"ה אם כו' ובחנם הגיה . נ"ב וכ"כ תום' בפסחים דף ט"ז ע"ב בשם ר"ת ז"ל: ע"ב בא"ד וכי אין כפרה לחייבי כריתות . נ"ב וגרסא שלנו וכי יש כפרה :

דף ח ע"ב תוד"ה תנן . ומפרש התם אמתני' אחריתי . נ"ב פ"ב סוף משנה ד' :

דף ט ע"א בא"ד (בראש העמוד) והתנן . נ"ב פ"א משנה ג' דדמאי : בא"ד כל הני דתנן להו התם , נ"ב פ"א משנה ג' : בא"ד ומרנקם מתני' . נ"ב דריש פ"ה : ד"ה ולא . לפי ששריה גלה בגלות יכניה כו' . נ"ב שם כתיב דהרגו מלך בבל ברבלה אחר חורבן הבית מלכים ב' כ"ה פסוק כ"א :

דף י ע"ב תוד"ה דלמא כו' וא"ת והא תקינו כו' . נ"ב במנחות דף ל"א ע"א :

דף יא ע"א רש"י ד"ה כל השערים . נ"ב צ"ל משער נקנור שער מזרח עזרה . וכ"כ רש"י בפסחים דף פ"ה ע"ב ד"ה מפני מה כו' ושם משמע דשער נקנור נקרא שער מזרח עזרה : תוד"ה והתניא צ"ל קודם ד"ה יכול :

דף יג ע"א גמ' ע"מ שתמות א' מכם ,,מיתה הא קיימא הך מיתה הך הא קיימא הא". נ"ב זה תמוה דבשלמא אם מיתה בעלת גט קיימא הך דלא גירש אבל אם מיתה הך דלא גירש לא קיימא נמי בעלת גט [כמ"ש בתוס'] ע"כ נ"ל דלא גרסינן לשון זה בגמ' : תוד"ה אלא . נ"ב דיבור זה שייך לע"ב : ע"ב רש"י ד"ה מקריב אונן כו' ומינה ילפינן . נ"ב בזבחים דף ט"ז ע"א ; תוד"ה אלא . דאטו בכפה תלי לה . נ"ב לשון גמ' הוא סוטה דף ו' ע"ב וכן איתא בתוס' גיטין דף ב' ע"ב ד"ה דאתיוה : ד"ה לחדא . אבל אלמנה שאין לה חופה . נ"ב צ"ע דביבמות דף נ"ז מוכח בהדיא דיש חופה לאלמנה . וכתב בגליון שכצ"ל בריש עמוד מתחיל הדבור ולחדא כו' ואח"כ מתחיל הדבור ודלמא כו' ואח"כ מ"ה אלא כו' ואח"כ מ"ה לחדא א"ל על מנת :

דף יד ע"א רש"י ד"ה לא ישנה דנפסלו במלאכה . נ"ב קשה הא תנן פ"ד דפרה המלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר והר"ש ז"ל פי' טעם אחר בפי"ב דפרה מ"ג : ע"ב רש"י ד"ה מי שוחט כו' מזבח הפנימי . נ"ב אח"ז צ"ל ומי מדשן את המנורה ומי כו' : תוד"ה אמר כו' . וקשיא כו' . נ"ב לק"מ דהא בהדיא תנן בפ"ו דתמיד משנה א' וב' וג' דגם הטבת ב' נרות קודמת לקטורת :

דף טו ע"א רש"י ד"ה ומשני כמצליף כו' נתן תחלה כלפי מעלה . נ"ב כדאיתא לקמן דף נ"ה ריש ע"א : תוד"ה אימא כו' מי זורק כו' . נ"ב ולעד"נ דגבי זריקה נקט התנא דרך של חשיבות אמנם תום' לא מצו למימר הכי לפי מ"ש לעיל דף י"ד ע"ב בד"ה אמר : ע"ב רש"י ד"ת הממונה הוא הסגן . נ"ב וכן איתא בסנהדרין דף י"ט ע"א . נ"ב כך צריך לסדר [דבורי התום'] בריש עמוד מ"ה ניתיב דרומית כו' ואח"כ מ"ה ניתיב ברישא כו' ואח"כ מ"ה אמר כו' ואח"כ מ"ה ואחת כו' ; תד"ה ניתיב דרומית מזרחית דומיא כו' . נ"ב משמע דס"ל לתום' דלא פריך אלא לר"ש איש המצפה ולא על מתני' דתמיד ומדברי המפרש במס' תמיד פ"ד משמע דעל מתני' נמי קאי וכן פי' דף י"ד ע"ב בד"ה דתנן במס':ד"ת ניתיב. ברישא כו' דכיון . נ"ב גם כאן משמע דס"ל לתום' דלא פריך אלא לר"ש איש המצפה ולא על מתני' דתמיד: בא"ד כמ"ד דכל חצי העזרה עד הפתח כו' . נ"ב דף ל"ו ע"א ודף ל"ז ע"א :

דף טז ע"ב רש"י ד"ה רובא דמזבח בדרום קאי נמצא צפון חלל הפתח . נ"ב רש"י ז"ל בא לתרץ קושיא נהי דלא אתיא כר' יהודה דאיהו סבר באמצע קאי מזבח והאי תנא סבר רובא דמזבח קאי בדרום מ"מ מנא לן דאתי' כראב"י דאמר דהוה מעלה יתירה הא בלא מעלה יתירה נמי לא מצי חזי מחמת המזבח: בסה"ד כמו שפירשתי . נ"ב דס"ל להגמ' דאין מקום השולחנות כלול עם מקום הנגסין :

דף יז ע"א תוס' בד"ה רובא כו' איכא למ"ד כולה בצפון . נ"ב היינו ר' שמעון בזבחים דף נ"ג ע"א והביאו תום' לעיל דף ט"ז ע"א בד"ה הא מני : בא"ד כמו שהוכחתי לעיל . נ"ב דף י"ד ע"ב בד"ה אמר ובד"ה ההיא : ד"ה ומר כו' ותנא דתמיד כו' . נ"ב לקושיא זו אכתי מוכח דבמערבית דרומית הואי לשכת הטלאים :

דף יח ע"ב גמ' רב כי מקלע לדרשיש . נ"ב לפי דמיירי לעיל מן אכסנאי מייתי נמי האי דמיירי מן אכסנאי :

דף יט ע"ב תוד"ה מי כו' ומילתא דר"ה בריה דר"י דאמר לאו שלוחי דידן דוקא נינהו . כצ"ל :

דף כב ע"ב תוד"ה ששה . ועוד דבת יפ"ת היתה . נ"ב סנהדרין דף כ"א ע"א :

דף כד ע"א רש"י ד"ה לרבות שחקים כו' לא שייך הכא . נ"ב אלא בדף י"ב ע"ב : תוד"ה ולמי כו' א"כ ליחייב כו' . נ"ב עיין ע"ב : ד"ה אין . ולכל חשיב כללא כמו בכל . נ"ב וכ"ה בשבועות דף כ"ה ע"א ודף כ"ו ע"א: ע"ב רש"י ד"ה ולא שיש אחריה עבודה כו' חפינה. נ"ב עיין דף מ"ז

הר"ר יצחק איזיק חבר זצ"ל
(בעה"ם שו"ת בנין עולם וכו')

דף ג ע"א תום' ד"ה פו"ר כו' ובפרק דם חטאת משמע כו' . נ"ב עי' תום' פסחים צ"ח ע"ב ד"ה טעון לינה דרחי ראיה זו וע"ש :

דף יז ע"א תום' ד"ה ומר כו' . מיהו הא קשיא כו' ואפ"ה מיתרצי שפיר ההיא דלחם הפנים כזה . הציור הנדפס הוא בטעות ונ"ל שצריך לצייר כאן כזה. מ"ר:

ע"ב בא"ד תימא דכולהו אקצווי מקצי כזה . גם בכאן הציור מוטעה וצ"ל כזה. מ"ר : ד"ה והא כו' דבית המוקד גדול היה לצפון העזרה כזה . הציור הנדפס כאן הוא הציור הד' שברש"א לפי קושייתו . וכאן צריך לצייר כזה . מ"ר :

דף כז ע"א גמ' וערכו למה לי למעוטי הפשט ונתוח ואימא הכי נמי כו' . נ"ב מפירש"י ד"ה למעוטי הפשט כו' ומדברי התום' ד"ה הולכת עצים נראה דלא גרסי מתיבת ואימא עד ונתנו לגופיה ודו"ק . [ועי' ת"י] :

דף מג ע"ב תום' ד"ה ולא כו' תימה כו' . נ"ב יותר תימה דשם איתא דת"ק ס"ל הכל כשרים להזות חוץ מחש"ו היפך מדברי הש"ס כאן [ועי' גירסת הגר"א כאן בתום' ושם בתוספתא וא"ש] :

דף מו ע"ב תום' ד"ה כי פליגי כו' ומיהו רבינו ברוך פירש כו' . נ"ב עי' בס' שיח יצחק שפירש דרבינו ברוך פירש קושיית הירושלמי רק מהא דאין צריך לכלי היותר מג' קבין ונמצא שאין בו קדושת כלי ולכך שפיר לא פסל לכולן אבל קדושת מזבח אית בהו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה מאיסור כיבוי וצריך לתרץ כתירוצים דלעיל ע"ש :

דף נז ע"ב רש"י ד"ה כוסות בכוסות שאינו מכיר כו' . נ"ב עי' בס' שיח יצחק שתירץ מה דקשה דסוגיא זאת סותר למ"ש למעלה האי חיוור והאי סומק דשם למעלה ר"ל שלא חיישינן שמא יתחלף כיון דדם שעיר אינו אדום כ"כ כדם הפר רק דיהה ממנו קצת אבל כאן מיירי באם באמת נתחלף לכה"ג זה ואין לו הבחנה היטב להבין או שמראהו אינו יפה יעו"ש :

דף פה ע"א תום' ד"ה להחזיר לו אבידתו כו' ובכתובות ספ"ק פי' כו' . נ"ב עי' ספר שיח יצחק שצ"ל פירשתי ר"ל דתום' לשיטתם בדיבור הקודם להחיותו דוקא ברוב ישראל הוא א"כ קשה למה נקט כאן דוקא להחזיר אבידה ולא קאמר להחיותו לכן תירץ דלרבותא נקט כו' :

סליק

הר"ר יהודה בכרך זצ"ל

דף עג ע"א תוד"ה וכולן. עי' בהגהות רי"ב מעין זה כו' ומצוה ליישב. נ"ב כבר עמד ע"ז בס' מרכבת המשנה הל' רוצח ושמירת נפש ועמש"ש:

דף עה ע"ב גמ' מלמד שירד להם לישראל (עם סמן). נ"ב בילקוט ליתא וכ"ה ברש"י:

דף פא ע"ב רש"י ד"ה תשבתו. שבתון היא. נ"ב ויקרא ט"ז: שם והיכא נמי דכתיב כו'. נ"ב ויקרא כ"ג:

דף פז ע"ב גמ' ור"ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר. נ"ע דלא הקשה ממשנה מפורשת דהחובל נ"ג א' שהמוחל לא יהיה אכזרי. וא"ל דמרבא אגים יותר דהקושיא על ר"ח איך התחיל להקפיד וקשה עליה בתרתי איך הקפיד וגם למה לא מתיל מש"כ מהמשנה לא היה ק' רק למה לא מחל. ז"א דהא אסקינן לעיל כ"ב דהא דרבא ג"כ דמפייסי ליה ומפיים בכל ת"ח שאינו נוקם כו' וכב"מ מצינו הקפד מת"ח ונ"ע. וכ"ל מזה לסייע להמובא ברמ"א סי' תר"ז דהיכא שהוא לטובת המבקש מחילה שלא לבחול א"צ למחול. ונראה שמפרש מ"ש כי היכי דניזיל ולגמור כו' משום טובתו של רב דלא כפרש"י ועי' בב"ח שתמה. ובזה ניחא דלפרש"י תקשה דהא מחמת זה דרבא מאריכין לו ימיו כדאי' בסוף מגילה גבי ר"נ הגדול וכן בר"ה י"ז א' גבי ר"ה בריה דר"י וכן ריש חגיגה דנו"מ דלא מוקים במיליה מוסיפין עליה. וא"כ כיון דלפרש"י מזה הי' מתירא שלא ימות אדרבה היה לו להעביר ע"מ ולמחול ולפי"ז י"ל דלכן לא הקשה ממתני' דהחובל דהי' ידוע דהיה מתירא. כמו שהוא באמת הת' לפרש"י ולכן לא מחל לו. משא"כ מרבא קשה שפיר. ולכן תי' הש"ס דהטובה היא לרב וכמ"ש הרמ"א ול"ק גם מרבא וזהו לפירוש רמ"א. ולפרש"י צ"ע והכן:

הגהות על מהרש"א

דף מז ע"ב תוס' ד"ה הדר פשטה. עי' מהרש"א שכתב ולכאורה המ"ל דנ"מ דאי הוה טיבלא מצי למקטר בין הביניים ברישא לס"ע אבל כו'. וי"ל כו' ותמוה מאד על קושיות המהרש"א. דלא מצי למימר הכי. דא"כ הדר ק"ל דמאי פשט דספק הוי ולא מצי למקטר. הלא גם בלא"ה הוא ספק ובין בצד האיבעיא לא מצי למקטר. ובין בפשיטותיה כן הוא. וא"ל דבצד האיבעיא הוי ס"ס ספק טבל הוי ואת"ל דלא הוי טבל.ספק שמא קומץ הוא ומצי למקטר בין הביניים ברישא. דא"כ תקשי לפי' התוס' דנ"מ אם נתערב כו'. מאי מועיל בפשיטות דהא אף אם נאמר ספק שמא טבלא הוי מ"מ מותר אם נתערב משום ס"ס דשמא קומץ ושמא שירים. ובע"כ דלא מחשב זה לס"ס אבל לפמ"ש התוס' א"ש דמועיל הפשיטות דטבל ודאי לא הוי. ומועיל בטול דוק היטב בזה: שם בא"ד כתב מהרש"א לא ידענא אם האי טבל במשהו משום הקומץ כו' ולא בטל בחולין עכ"ל. לדעתי פשוט דטבל הוה דבר שיש לו מתירין ולא בטיל כמו כל טבל וכמ"ש בנדרים ואלהי ע"ז. משא"כ אם איסורא משום הקומץ דבטיל שפיר ועי' היטב ולע"ג ועי' מרכבת המשנה פט"ו מהל' מ"א שתמה על דברי התוס' דבהאי טבל דמנחה לא שייך טעמא דתטה אחת פוטרת את כל הכרי וכן טעם דדבר שיל"מ לא שייך כו' והניח בצ"ע:

הר"ר שמחה זצ"ל אבד"ק דעסוי

מ"ז ע"א ובדף מ"ט ע"ב מסיק הגמ' דחופן וחוזר וחופן ולזה נתכוין רש"י ז"ל: תוד"ה והמקטיר. אמאי ל"ק נמי והמוצה. נ"ב בגירסא שלנו יש והממצה בגמ' וברש"י:

דף כה ע"א גמ' אמר אביי ש"מ כו'. נ"ב עי' דף י"ט ע"א: **ע"ב** תוד"ה ת"ש. וע"כ ל"פ ראב"י עליה לקמן. נ"ב דף כ"ו ע"א: ד"ה נותן. תיפוק לן. נ"ב פי' למה לי תרי פדר לא ליכתוב רק חד פדר ותרי ראש: בא"ד לא הוה דרשינן לי'. נ"ב ולא הוה ידעינן שחופה וחד ראש בעינן שיהיה ראש בכלל הנתחים לעריכה אף שאינו בכלל הפשט כמ"ש רש"י בשם גמרא דחולין:

דף כו ע"א גמ' אמר ר"ש בר ר"י הכא בשבת עסקינן. נ"ב ולפ"ז גם בקטורת מיירי בשבת דוקא וכן מוכח מדברי התוס' ד"ה ואי כו': **ע"ב** תוד"ה ההיא. כדפרישית לעיל. נ"ב דף כ"ה ע"ב בד"ה ת"ש: ד"ה פר וכו' הראש והרגל ברישא. נ"ב לפי שהראש קודם לכל האיברין כדאיתא דף כ"ה ע"ב מקרא וגם טעם למה היה מעלה הרגל עמו:

דף כז ע"א תוד"ה והקריבו. והא דלא אמרינן כו'. נ"ב גם רש"י פי' כן שם דף י"ב ע"א: ד"ה הולכת כו' דאית ליה לעיל. נ"ב דף כ"ו ע"ב: **ע"ב** תוד"ה למיטרא כו' אי ס"ל כרב. נ"ב דף כ"ד ע"א: בא"ד לל"ק דלעיל כו'. נ"ב דף כ"ב ע"א אימא שכבר קידש מתחלה לעבודה: ד"ה אין כו' מזבח הפנימי והמנורה. נ"ב כדאיתא דף כ"ד ע"ב דאין זר חייב מיתה:

דף כט ע"ב תוד"ה נהדריה ומיהו בחנם דחק רש"י כו'. נ"ב עי' מהרש"א ועיין מנחות כ"ו ע"א ולקמן דף מ"ח ע"א:

דף ל ע"א במשנה קידש ידיו ורגליו. עי' בגליון ס"א ל"ג ונ"ב וכן האמת כדאיתא לקמן דף ל"א ע"ב בגמ' ורש"י:

דף לא ע"א גמ' וכולן בקודש על בית הפרווה. כצ"ל וכ"ה במשנה דף ל' ע"א ודף י"ט בגמ' ורש"י גרסי' על גג ותוס' כאן גרסי בגג: תד"ה וכולן. והא נגין כו'. נ"ב פסחים דף פ"ה סוף ע"ב: בא"ד דאמר לעיל. נ"ב דף כ"ה ע"א:

דף לב ע"א תוד"ה ומה כו' וי"ל כו'. נ"ב כעין זה כתבו תוס' דף כ"ג ע"ב בד"ה ילבש:

דף לג ע"ב תוד"ה יוקדם. כדפרישית לעיל. נ"ב בד"ה ואימא בתירוץ ראשון:

דף לד ע"א רש"י סד"ה ת"ל כו' עליה "עולה" כצ"ל: תוד"ה העולה כו' ואמרינן נמי מוספין בשש. נ"ב פסחים דף נ"ח ע"א:

דף לז ע"א תד"ה יכול. משמע דהכי פי'. נ"ב וכן דעת רש"י:

דף לח ע"א רש"י סד"ה קלוניתא נחושת קלל. נ"ב יחזקאל א':

דף לט ע"א רש"י ד"ה טרף פתאום בטריפה. נ"ב כמו בנימין זאב יטרף: **ע"ב** גמ' אשר עלה עלה תרי זימני. נ"ב חד בשל שם וחד בשל עזאזל וכ"כ רש"י דף מ' ע"א:

דף מ ע"א גמ' דאי אקדמיה לשעיר מקמי פר לא עביד. נ"ב וצריך לחזור ולהזות מדם שעיר אחר דם פר כמו דתנן דף ס' ע"א וע"ש דף ס"א ע"א בגמרא. ולמדנו מזה שלא נפסל רק זה שהקדים שלא כדין וכן משמע לשון הברייתא זו דכאן וכן פרש"י ד"ה פר: תד"ה הא כו' אינו מגיה כו'. נ"ב וכן מוכח ממה דקאמר אחר זה ר"ש לא ידע מאי קאמרי רבנן: ד"ה ואזדו כו' ור"ש סבר א"צ. נ"ב עיין דף ס"ד ע"ב בתוס' ד"ה האמר כו' פי' לזה:

דף מב ע"א גמ' חד אמר משקל עשרה. נ"ב צ"ל עשרה זוז: שם רביא קיסי. נ"ב צ"ל בר קיסי:

דף מג ע"ב רש"י ד"ה והיום כ"ג כו' למתן דמים דחטאת והקטרת תמידין כו'. כצ"ל: תד"ה לימד כו' הא איצטריך לדרשא. נ"ב ומן רש"י ז"ל משמע דאפ"ה אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

דף מד ע"ב תד"ה בכל כו' שהיא א' מהעבודות הוצאת כף. נ"ב כדאיתא דף ל"ב ע"א:

דף מה ע"א תד"ה וכי דהא ר"ש ל"ל האי סברא. נ"ב שיעמוד ברחוק ויעשה: **ע"ב** ד"ה הוה אמינא. צפונו ודרומו של מזבח היה כ"כ כנגד היכל כו'. נ"ב לר' יהודה דף ט"ז סוף ע"א וריש ע"ב:

דף מו ע"א רש"י ד"ה לפסולין הנך דאם עלו לא ירדו. נ"ב עיין בזבחים דף פ"ד ע"א ודף פ"ז ע"א דלפ"ז הא דקאמר פסולין אי לא משלה בהן האור לא מיירי דירדו אבל כשרין אמרינן אין לינה בראשו של מזבח לכך אפי' ירדו יעלו ומ"ד אחד כשרין סבר יש לינה בראשו של מזבח ולכך לא יעלו אחר עמוד השחר אם לא משלה בהן האור: תד"ה אבל מידי דהוה אקטורת כו'. נ"ב דף ס' ע"ב: סד"ה אבל לא כו' דהיינו סמוך לבקר כי מסדר כו'. נ"ב כן משמע דף כ"ז ע"ב:

דף מז ע"א תוד"ה הוציאו אמרינן לעיל. נ"ב דף מ"ג ע"ב: **ע"ב** ד"ה הדר כו' אם נתערב בחולין כו'. נ"ב עי' מנחות דף כ"ג ע"א במשנה ושם ע"ב בגמרא: בא"ד דטבל במשהו. עי' מהרש"א ועיין בחלה סוף פ"ג וע"ז דף ע"ג ע"ב ונדרים דף נ"ח ע"א:

דף מח ע"ב תוס' בד"ה מדפסיל כו' דלא אפשר כדאמר לעיל. נ"ב דף מ"ז ע"א:

דף מט ע"ב תוד"ה והאיכא כו' מפרש לקמן. נ"ב דף נ"ג ריש ע"א:

דף נ ע"א רש"י סד"ה שאין חטאת השותפין כו' בהוריות. נ"ב דף ו' ע"ב:

דף נא ע"א רש"י ד"ה מי דחי טומאה איכא למ"ד כו'. נ"ב והכי סתם לן רבינו הקדוש במשנה פסחים דף צ"ה ע"א כדאיתא שם בגמ' מדקתני זה וזה דוחין את השבת ולא קתני טומאה: תוד"ה דוחה כו' אבל יש פירוש בפסחים. נ"ב דף צ"ה ע"א בפרש"י: **ע"ב** רש"י ד"ה אמה טרקסין. לא עשאוה לפי כו'. נ"ב דף ג' סוף ע"א: תד"ה טרקסין פרש"י. נ"ב דף נ"ב ע"א:

דף נב ע"ב במשנה בדרך (בית) כניסתו. נ"ב ברש"י ובתוס' ודף נ"ג ע"א בגמ' ובחולין דף י' ע"ב ל"ג בית:

דף נג ע"א תוד"ה שלא כו' לא מיתני בי ר"ח ור"א. נ"ב כמו דאיתא בחולין דף קמ"א סוף ע"א: **ע"ב** רש"י ד"ה וראוי לו כמו ראוי לו כו'. נ"ב חגיגה דף מ"א ע"ב: סד"ה אלא כמצליף לא ידעתי לשונו. נ"ב ועי' תו"י בשם ערוך:

דף נד ע"א רש"י ד"ה נ"ב שנה כו' לגלות. נ"ב צ"ל לכיבוש: בא"ד במגילה. נ"ב דף י"ב ע"א: בא"ד דאמר מר. נ"ב במגילה דף י"א ע"ב:

דף נה ע"א תד"ה אלא ודבר הלמד בהיקש כו'. נ"ב זבחים דף מ"ט ע"ב: **ע"ב** רש"י ד"ה ונברור ארבעת כו' והרובע הוא חצי דינר. נ"ב גם בראש השנה דף ל"א ע"ב פרש"י דחצי דינר נקרא רובע לפי שהוא רובע שקל:

דף נו ע"ב תוד"ה מאי כו' דאין הקינין מתפרשות כו'. נ"ב כדאיתא דף מ"א ע"א: בא"ד ר' לא שנאה ר"ח מנין לו. נ"ב כדאיתא בעירובין דף צ"ה ע"א וביבמות דף מ"ג ע"א ונדה דף ס"ב ע"ב:

דף נז ע"א תוד"ה הימנו כו' לעיל. נ"ב דף נ"ה ע"א: **ע"ב** תוד"ה אלא כו' דעולין אין מבטלין זה את זה. נ"ב מנחות דף כ"ב ע"ב:

דף נח ע"א תד"ה ר"י כו' כדפרישית לעיל. נ"ב דף נ"ז ע"ב בד"ה תניא: **ע"ב** רש"י ד"ה התחיל מחטא כו' וא"א לצדד. נ"ב עיין דף נ"ט ע"א ברש"י ד"ה ועל כולן: ד"ה מהיכן מתחיל כו' כדתנן במתני'. נ"ב דף נ"א ע"ב ודף נ"ב ע"ב: ד"ה ר' יוסי הגלילי כו' כר' יוסי דמתני'. נ"ב דף נ"א ע"ב:

דף נט ע"א תוס' סד"ה דאמר. פי' גבי אין מעבירין על המצות כצ"ל: **ע"ב** תוד"ה עד כו' היאך נמכרין כו'. נ"ב דס"ל לתוס' דפלוגתייהו אחר שיצא לנחל קדרון ומתני' אתיא כר"מ ור"ש וכ"כ תוס' בפסחים דף כ"ב ע"א אבל קשה מאי פריך מנא הני מילי הא אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו ולכן נראה כמ"ש תוס' בפסחים דסמיך על הא דתנן במעילה דף י"א ע"א ר"ש אומר הדם קל בתחלה וחמור בסוף בתחלה אין מועלין יצא לנחל קדרון מועלין:

דף ס ע"א במשנה כל מעשה כו'. נ"ב עמ"ש מהרש"א סנהדרין דף מ"ט ע"ב: רש"י ד"ה ראוין הן לכהן הדיוט וקי"ל כו'. נ"ב קדושין דף נ"ד ע"א וכן מסקנת הגמ' לקמן דף ס"ט ע"א ודוקא במקדש אבל במדינה אסור: ד"ה בבגדי לבן מבחוץ כגון הגרלה. נ"ב עי' דף מ' סוף ע"א: בא"ד ובחפינה מודה כו'. נ"ב כדאיתא כאן ע"ב:

דף סא ע"א גמ' תרגמה עולא כו'. נ"ב לפ"ז ודאי הלכה כר' נחמיה כיון דסתם מתני' כוותיה ולא כר' יהודה:

דף סב ע"א תוס' ד"ה מה חטאת. נתינה דבחטאת גופה בימין. נ"ב דכתיב בי' אצבע: בא"ד דכחטאת כאשם. נ"ב דכתיב גבי אשם בפ' צו: בא"ד מדכתיב כחטאת וכאשם. נ"ב גבי מנחה דפ' צו: **ע"ב** גמ' נמי גבי צפורי מצורע כה"ג. כצ"ל: רש"י ד"ה על טבעת כו' לצד מזרחית דרומית שמשם כצ"ל:

דף סג ע"א רש"י ד"ה שלמים. במסכת פסחים. נ"ב דף ע' ע"ב: בא"ד ובפ"ק דזבחים. נ"ב דף ח' ע"ב ודף ט' ע"א: **ע"ב** תוד"ה זריקת כו' תיתי מבינייהו. נ"ב מבל תשחטו ובל תקטירו כדאיתא בתמורה דף ו' ע"ב: בא"ד וחייב בבעלי מומין. נ"ב שם: בא"ד וגבי השוחט על החמץ. כצ"ל: בא"ד ל"ל קרא לזריקה. נ"ב הביאור רש"י שם ע"א: בא"ד תיתי מבינייהו. נ"ב משוחט ומקטיר: בא"ד כדאיתא בפ' ת"נ. נ"ב תירוץ זה אינו אלא לר' שמעון דמחייב במועד אשאר זבחים אבל לת"ק דאמר שם פסח דוקא לא מתורץ בזה:

דף סד ע"א תד"ה התם כו' משעה שהקדישה היתה דחויה. נ"ב עי' מהרש"א וי"ל דהכי פי' דגבי בהמה של שני שותפין חל ההקדש אלא שאינו יכול להקריב אבל במחוסר זמן לא חל אפילו ההקדש ועיין זבחים דף י"ב ע"א דמשמע כן בתוס' ד"ה לילה לקדושה כו' אלא שהקשו מתמורה דף י"א ע"א דאיתא שם דקדושה חלה על עוברין בתם במעי תמימת לכ"ע ועיין תירוץ על זה בתמורה דף י' ע"ב בתוס' בד"ה ע"א ואודא כו' ועיין לקמן דף ס"ו ע"א ברש"י ד"ה הא רבי נמי משמע כן: **ע"ב** בד"ה יעמד כו' כההיא דבהמה. נ"ב שהביאו תוס' בד"ה התם:

דף סה ע"א רש"י ד"ה בשלמא נשפך הדם כו' דדם וחוקה. נ"ב עי' זבחים דף מ' ע"א דאף לר' יהודה דס"ל לעיל דף ס' ע"א וע"ב דלא נאמר חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים הני מילי סידרן אבל הזאות גופייהו מעכבי ויליף לה מקרא ולעיל דף ס' ע"ב הביאו הגמ': ד"ה אלא מת כו' לר"י דאמר כו'. דף מ' ע"א וע"ב: **ע"ב** ד"ה קרבנות צבור כו' מתרומת הלשכה. נ"ב כתבו תוס' ישנים תימה א"כ שקלים נמי ונ"ל דלק"מ דכיון דלא נתרמו מהם לא הוו בכלל תרומה ישנה: תד"ה ומשום גזירה כו' ולא נודע איזה הוא. נ"ב פי' אין מכירה: בא"ד קן אחד בהליכה וא' בחזרה. נ"ב הא דפי' התוס' קן דהיינו שתי פרידות ולשון משנה משמע פרידה אחת כמו שם במשנה ב' לפי שכל אלו מפסידין פרידה א' מיד כשפרח לתוכו ממקום שלפניו ופרידה אחת כשפרח ממנו למקום שאחריו וכן י"ל בחזרה: ד"ה גזירה כו' דאפילו את"ל כו'. נ"ב כדאיתא דף נ' ע"ב:

דף סו ע"א רש"י ד"ה הא רבי כו' מחוסר זמן כו'. נ"ב ועיין זבחים דף קי"ד ע"ב בתוס' בד"ה היתר: ד"ה בא לו כו' דהוציאו לו. נ"ב דף נ"ח ע"ב:

דף סז ע"ב רש"י ד"ה ה"ג כו' ויטבול שלישית לטופפין. נ"ב לקמן דף ע' ע"א מפורש בגמ' דלר' אליעזר היה מקטיר אימורי חטאת עם אילו ואיל העם וגם לר"ע פרש"י שם ריש ע"ב בד"ה ואח"כ אילו כו' דהיה עושה כן ונ"ל לישב לפי דלפרש"י שם פליג תנא דמתני' עם תנא דברייתא כמ"ש תוס' שם לכך פי' כאן לפי פי' המשנה שם: תד"ה אמו כו' והקשה הרש"מ דבפרק שני דסוטה כו'. נ"ב וכבר כתב רש"י כאן דגם בסוטה היא גירס' משובשת ונ"ל דקושיא זו קאי על ר"ת דמקיים גרסת ספרים ישנים: בא"ד ולספרים דגרסינן כו'. נ"ב דלגירסא א' ל"ג ומולחן ודע דהגירסא בספרים שלנו לשון יחיד ולשון זכר מעלהו ומקטירו בכלי שרת ומלחו ונותנו כו' ואקומץ קאי ותוס' שכתבו לשון רבים אקומץ ואלבונה קאי: בסה"ד אלמא חובה הוא. נ"ב המעיין במנחות דף כ"ו ע"א מוכח בהדיא דגבי קומץ מנחה חובה הוא לתנא קמא דקיימא לן כוותיה:

דף סח ע"א תוד"ה כשם כו' בקדשים אין למידן כו'. נ"ב כדאיתא בזבחים דף מ"ט ע"ב ולעיל דף נ"ז ע"א: ד"ה תן כו' ולמאן דאמר כו'. בזבחים דף נ"ז ע"א: בא"ד ואמאי והא דבר כו' כדאיתא בזבחים דף מ"ט ע"ב: בא"ד באיזהו מקומן. נ"ב דף נ' ע"א גבי דבר הלמד בג"ש שילמד בהיקש: בא"ד וקשה והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר כו'. נ"ב לכו"ע כיון דלמד ומלמד קודש כדאיתא בזבחים דף מ"ט ע"ב: בא"ד דאיהו גופיה יליף בהיקש. נ"ב מדשן:

דף סט ע"ב גמ' והיכא אתמר דר"ח. נ"ב בסוטה ל"ג והיכא אתמר כו' עד אהא ופרש"י קתני מיהא לרבנן דהיה קורא בעזרה וגרים שם אמר רב חסדא בלא ר"י:

דף עא ע"א גמ' ואת שעיר החטאת. נ"ב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש: רש"י ד"ה ואלו. אימורי חטאת לדברי הכל. נ"ב דף ע' ע"א וע"ב:

דף עב ע"א רש"י ד"ה שמא תאמר משגגנו. נ"ב סוטה דף ט' ע"א:

הג"מ שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל

אבד"ק יאסי בעהמ"ס חיי עולם על או"ח.

דף יג ע"א גמ' והא כמה דלא כנים לה. נ"ב עיין רמב"ם פי"ז מהל' איסורי ביאה הי"ג שכתב ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת שנאמר אשה אחת ולא שתים וקשה לי דא"כ איך יתפרנס לפ"ז השו"ס דקאמר דכנס לה הא אסור לישא שתי נשים. ונ"ל בזה דלכאורה אינו מובן טעמו של דבר ומדוע נאיד ר"מ מפרש"י דאינו ממעט אלא אחת ולא שתים עי"ש ביבמות נ"ט. ע"כ נ"ל דעיקר לימודו מאחת ולא שתים נצמח ע"י דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו וכענין שכתב המל"מ פ"ג מהל' עבדים הי"א ע"ש והיינו עפ"מ דתנן בפ"ד דיבמות מי שהיה נשוי ב' נשים כו' היתה אחת כשרה ואחת פסולה אם היה חולץ חולץ לפסולה שלא יפסול את הכשרה לכהונה משום לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם עיין שג"א סימן צ"ג. וא"כ כיון דביוה"כ יהיה צריך לגרש אחת משום וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד שני בתים משו"ה אינו יכול לישא שתי נשים כדי שלא יפסול כשרה לכהונה. מעתה לה"א דלא ידעינן מהך דשני בתים שפיר קאמר הש"ס דכנס לה. ובזה יש ליישב קושי' הח"צ סי' כ"ו דטעם הר"מ משום דלא ישא שתי נשים ע"ש ודו"ק: **שם** ודלמא מייתא חברתה בפלגא דעבודה. נ"ב עיין בתוס' ישנים דמקשים מדוע לא קאמר בסוף העבודה. ועביד כולה עבודה בשתי בתים. ולדעתי לק"מ משום דלכאורה קשה מדוע לא יתנו אם לא תמות חברתה ואם תמות בפלגא דעבודה נמי יהיה גט. אולם זה ליתא דא"כ תו יעבוד פלגא אחרינא בלא בית וכ"ז בפלגא דעבודה אבל לענין חשש דלמא תמות אחר העבודה יכול לאתנוי כה"ג דאם תמות אחר העבודה נמי תהיה מגורשת דאז א"צ לבית כיון דכבר עבד עבודתו וא"ש לנכון. ובזה נסתר מ"ש בתשובה ש"א סימן צ"ג ליישב קושי' אמאי לא מקדשה דהקדושין יחולו בעת שתמות חברתה משום תיקון האשה דלא יהית לה כפרה היכא דתמות חברתה אחר הקרבת הפר קודם הקרבת שעיר דבפר לא תתכפרה דעדיין אינו אשתו ובשעיר לא תתכפר כיון דכעת אשת כהן היא ע"ש. ולהנ"ל זה ליתא דהא יכול לאתני דאם תמות חברתה אחר הקרבת הפר נמי לא תהיה מקודשת ואז היא מתכפרת בשעיר והוא א"צ עוד לבית כיון דכבר כיפר בעדו ובעד ביתו ודו"ק: **ע"ב** קדים איהו ועייל לבהכ"נ. נ"ב לכאורה אינו מובן וכי נביא הוא שיודע שתמות ונשאר בלי בית וכבר נתקשה בזה בס' נ"י. ולי קשה מדוע לא מוקי הש"ס דלאחת אמר ע"מ שלא תמות חברתך ולשניה אמר ע"מ שתמות בפלגא דעבודה. דאם תמות בפלגא דעבודה מגורשת למפרע וצ"ע. וקושי' הנ"י לק"מ לדעתי כמו דלא חיישינן שמא מת משום חזקת א"א כמו כן י"ל דאזיל כשהיא גוססת הרוב נוססין למיתה ול"ח להתנגדות הרוב כנ"ל:

דף פג ע"ב וגוזזין לו את הכרישין. נ"ב עיין שעה"מ פ"ב מהל' לולב ה"ב דהוכיח כשיטת רבינו מנוח מאחר שבא לחיוב מעשר אינו נפטר מהפקר מש"ס הלז דאמאי מאכילין אותו טבל הא יכול להפקיר עי"ש. ותמיה לפענ"ד איך לא השגיח דעדיין יקשה מגוזזין דמיירי מן המחובר דעודנו לא נתחייב הא יש תקנה להפקיר וצ"ע ובחידושי הארכתי:

דף פד ע"ב ומי אמר שמואל הכי והתנן. נ"ב קשה לי דלמא הא דלא אזיל שמואל בתר רובא בפ"נ דוקא היכא דאיכא חזקת חי נגד ס' שמא מת משא"כ בתינוק הנמצא דל"ש חזקת חי כיון דלא ידעינן ליה וכמ"ש הב"ש באהע"ז סימן י"ז ס"ק פ"ד תו ישנו ס' שמא מת בכה"ג אזיל בתר רובא בצירוף הס' שמא מת וצ"ע. עוד קשה לי דהא בלא"ה אינו מובן אי נימא דמ"ש שמואל לפקח עליו הגל ברוב ישראל מיירי וא"כ קשה פשיטא וגם מחצה על מחצה אמאי לא כדפריך הש"ס לעיל. ודלמא הכוונה לפקח עליו את הגל היכא דנפל עליו ועל ישראל ודאי דאז רשות בידם לפקח עליו ולא על ישראל ודאי כיון דאיכא רובא ישראל. משא"כ במחצה על מחצה ומכ"ש ברוב נכרים או ישראל קודם ואין לומר דבלא"ה ישראל ודאי קודם משום חזקת חי וכמש"ל דתו קשה כנ"ל. גם יש לומר דנ"מ היכא דנפל עליו הגל אח"כ דכבר הוחזק לחי. ולפמ"ש בש"ס ב"מ עלה דקפץ א' מהמנויין דמאי דאזלינן בתר רובא אינו ודאי אלא ס' עי"ש א"ש דאף ברוב ישראל ישראל ודאי קודם דאין ס' מוציא מידי ודאי. ובזה יש לדון ג"כ מרוב שכבר הוחזק שכתבו האחרונים דג"כ קשה דלמא הפי' היכא דיחזיק אח"כ משום דלא הוחזק רק על הספק ושאני מע"א דכ' הרמב"ם דשם נאמן מה"ת. בשגם כי י"ל מת מועיל הוחזק בדבר שנוכל לבוא מ"מ לידי מיתת ישראל וכמ"ש התוס' ובחידושי הארכתי ואכ"מ:

סליק

איצטריך

דף עד ע"א תד"ה איצטריך. דיש מהן שהן תשיעי כו'. נ"ב כדאיתא בב"מ דף ז' ריש ע"א:

דף עה ע"א רש"י ד"ה כנירא כו' אליינדרי. נ"ב דעל זרע גד תרגום ירושלמי כוסבר כ"כ הר"ש והר"ב פ"א דדמאי מ"א וגם הרמב"ם כתב כן שם:

דף עה ע"ב נמ' וברדת הטל. נ"ב ירד המן עליו וכ"ג רש"י: רש"י ד"ה כתיב שמן צ"ל קודם ד"ה לחם:

דף עו ע"א גמרא כמה ארובות כו'. נ"ב רש"י גרס ותנא כמה ארובות כו' [וכ"ה בע"י]: רש"י ד"ה תיבה כו' מן השמים. נדפס בגליון נ"א ההרים. ונ"ב ולי נראה עיקר כגירסא דגרים מן השמים דהא דומיא דמן דהוי מן השמים בעינן להוכיח ואי גרסינן מן ההרים מהיכא מוכח דהוי מן שמים: ד"ה אניגרון כו' ובכמה מקומות שנינו כו'. נ"ב הביאו רש"י בשבועות דף כ"ג ע"א: תד"ה ובעשור כו' והיינו ההוא קרא דובעשור. נ"ב יש לתמוה הא בפרשת אחרי נמי כתיב תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו בחד קרא כמו בפ' פנחס ואפשר לומר לפי דבפ' פנחס כתיב כל מלאכה מוכח ספי דאתא להיקש מקרא דפ' אחרי דשם כתיב וכל וי"ו תחלה דיש לפרש דמצוה בפני עצמה היא: **ע"ב** גמ' (בריש העטור) אלא כו'. נ"ב נ"ל דל"ג אלא: שם אפי' נהמי דהיטי דכייתא לא אכל. נ"ב פי' וכ"ש שאר מאכל טוב כן משמע מתוס':

דף עז ע"א תוד"ה דתנן. דהאמר לקמן. נ"ב ע"ב: בא"ד וחלב חי ושור הנסקל. נ"ב שם דף כ"ד ע"ב: **ע"ב** רש"י ד"ה מביאות אחרות. הכי אשבעיה כו' מביאות אחרות. נ"ב ולע"ד י"ל דגם לבן ידע דלא נחשד צדיק זה על כך. ועיין סנהדרין דף נ"ח ע"ב ובבראשית רבה סוף פרשה י"ח. ומה שהקשה רש"י בביאות אחרות מבעי ליה מצאתי בילקוט ס"פ ויצא דגרס בביאות אחרות: ד"ה מתחת חפת כו' בשבת חייב. נ"ב משמע דס"ל לרב ושמואל דיש עירוב והוצאה ליוה"כ דלא כרפרם דף פ"ו ע"ב [ועי' שאגת אריה סימן ע']: ד"ה מי שחו ראוי לשום. נ"ב עיין בירושלמי דשקלים פ"ו דהוי כאלו כתיב משחו ופי' מלשום:

דף עח ע"א גמ' מכאן רמז לנדה כו' ולית הלכתא כוותיה. נ"ב עי' בשו"ע יו"ד סימן קצ"ח סעיף ל"ו [ועי' בהגר"א שם] ול"ז וסי' ר"א סעיף ס"א וס"ו: תוד"ה מכאן. מדכתיב במי נדה. נ"ב נבי כלי מדין בפ' מטות. וזה לא יתכן רק למ"ד טבילת כלי נכרי דאורייתא:

דף עט ע"א תוס' סד"ה נטלו כו' מקבל טומאה. נ"ב כדמוכח פרק ב' דטהרות. כ"כ תוס' בסוכה דף כ"ו ע"ב והא דהי' מקיל בפחות מכביצה לפי דכתבו תוס' בפסחים דף ל"ג ע"ב דפחות מכביצה אין מקבל טומאה מה"ת אלא מדרבנן [ועי' באור הגר"א א"ח סימן קנ"ח ס"ק ו' ז']: **ע"ב** תוד"ה לומר כו' כמו שאפרש בסמוך. נ"ב דף פ' ע"א ד"ה ושיערו: בסה"ד לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור כצ"ל:

דף פ ע"א רש"י ד"ה יעבץ הוא עתניאל בן קנז. נ"ב תמורה דף ט"ז ע"א: תוס' סד"ה הכי כו'. נ"ב עי' מהרש"א ואין ספק דט"ס יש בתוס' וצ"ל כדמשני בסמוך בשתיה בדידיה מיתבה דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה: **ע"ב** רש"י ד"ה מדרבנן שאין לךדבר מטמא אדם כו'. נ"ב נדה דף מ"ב ע"ב: תוס' ד"ה (בע"א) ושיערו כו' כדפרשינן לעיל. נ"ב דף ע"ט ע"ב בד"ה לומר:

דף פא ע"א תוד"ה כל כו' ומ"ט דרבנן. נ"ב ור"ש [פ"ב דאהלות] כתב דנפשת כתיב [וכ"ה בגמרא דסנהדרין שם וכ"כ תוס' שם]: בא"ד הבאה משני נפלים. נ"ב עיין פ"ב דאהלות מ"ב וצ"ע [ועי' בשיח יצחק]:

דף פב ע"א גמרא ור"י אמר כו' מדאורייתא בתינוקת כצ"ל וכ"ה ברא"ש: שם לפני שנה לדבריהן. נ"ב של חולה לפני שנה לחולה ולפני שתים לבריא כנ"ל ומהרש"א כתב דט"ס הוא: רש"י ד"ה תנן כו' למתני' כולה בחולה. נ"ב ולפ"ז רב חסדא דאמר הא בחולה הא בבריא סבר כר' יוחנן: **ע"ב** בתוס' כגון שלא כדרכה אע"ג דמיקרי עינוי. נ"ב בפ' וישלח גבי שכם וישכב אותה ויענה לפי' מדרש רבה ורש"י בחומש ולעיל דף ע"ד ע"ב אמרינן נמי בנס' שעינת מביאות אחרות ופרש"י לחד פי' כן: שם והא לאו אונס הוא אלא רצון כו'. נ"ב מה שמתקשה ויכול לבעול בלא קישוי: שם וכן באסתר וכאשר כו'. נ"ב מגילה דף ט"ו ע"א: שם וכן לפסול לכהונה כו'. נ"ב כדאיתא במסכת יבמות דף מ"ה ע"ב [וש"מ]:שם בא"ד לא הוה מיתסרא עליה דהתם היינו בהיותו נכרי כצ"ל: שם לאביי אע"ג כו' ולרבא דקבליה כו'. נ"ב בסנהדרין דף ס"א ע"ב:

דף פג ע"א במשנה החושש בגרונו. נ"ב בגמרא דף פ"ד ע"א וע"ב גרסי' בפיו [וכ"ה ברי"ף ורא"ש]: גמ' מכל ונבילה מאבילין אותו נבילה. נ"ב נ"ל דהאי תנא סבר תרומה בזה"ז דאורייתא היא [ועי' כאן בירושלמי]: **ע"ב** רש"י ד"ה מים ראשונים כו' פונדקי ישראל כו'. נ"ב במדרש רבה ותנחומא פ' בלק על פסוק וישא משלו:

דף פד ע"א גמ' מן תיבת ורבי יוחנן עד בבני מעיים. נ"ב רש"י ל"ג זה כאן: **ע"ב** מצא בה תינוק כו' אם רוב כו'. נ"ב כ' תוס' בכתובות דף ט"ו ע"א בד"ה דלמא דלכך לא חשיב קבוע הואיל ולא נמצא בבית אלא ברחוב העיר: תוד"ה הא כו' שנפלה עליו מפולת. נ"ב מפקחין והטעם הואיל והוחזק שם שראל כבר:

דף פה ע"א גמ' אמר שמואל ולענין פקוח נפש אינו כן. נ"ב ולפ"ז מדמינן תינוק לפרוש כולהו דלעיל: **ע"ב** במשנה מקוה ישראל ה'. נ"ב שם [בירמיה יז] לא כתיב ה' אבל סימן י"ז כתיב ה' וסוף פסוק מקור מים חיים את ה':

דף פו ע"א בתוס' לא דרשי קרא הכי. נ"ב לפורק עול ומגלה פנים: שם לדרשא אחרינא. נ"ב דקאי על ע"ז כ"כ תוספות ביבמות דף ט' ע"א:

דף פז ע"א רש"י סד"ה הכי קאמר כו' ימחול לו. נ"ב ומקרא קצר הוא: **ע"ב** תוד"ה והאמר כו' כדאמרינן במדרש. נ"ב בקהלת על פסוק זה לך אכול וגו' במדרש רבה:

דף פח ע"א תוס' סד"ה מפני כו' במוצאי יוה"כ מתפלל כצ"ל: ד"ה אי. הא לעיל אמרי רבנן כו'. נ"ב ולפי מ"ש לקמן רש"י ז"ל דתרי רבנן נינהו ניחא [והתוס' אזלי לשיטתייהו כמ"ש לעיל ל' ב' בד"ה נימא]: ד"ה קסברי כו' והכא אמרי כו'. נ"ב וכבר כתב רש"י ולאו היינו הך רבנן דלעיל: ד"ה מכלל כו' הא דלא פריך כו'. נ"ב גם זה ניחא לרש"י:

הגהות על הרא"ש

פרק א ד"ה שבעת. ובערב יוה"כ „עם חשכה" לא היו מניחין כו' כצ"ל וכ"ה דף י"ח ע"א במשנה: בסוף הפרק קודם המוספין שהם בפנחס „אלמא" שעבודת כו' כצ"ל:

פרק ח סימן ד'. דשאני הכא כיון כו'. נ"ב ולפ"ז צ"ל דבאמת מים הואיל ואינו עמוק אורחא הוא לעבור בו כשהוא לבוש ולא מנכרא מילתא [ועי' בהגר"א א"ח סימן ש"א ס"ק מ']: סימן ו'. אמר רב כסא כו'. ברי"ף גרים רבא: סימן ז' כדאמר אסור כו'. בפסחים דף נ"ד ע"ב: סימן יז. גדולה תשובה שזדונות כו' והאמר „רשב"נ". צ"ל ריש לקיש. וכ"ה בגמ': בסופו. אנא שא נא ועתה שא נא. כצ"ל וכ"ה בגמ' [וברי"ף]: סימן יט. ת"ר כיצד מתודה כו'. בגמ' לעיל דף ל"ו ע"ב: שם וכי חוזר ומתודה. מלת וכי נמחק: סימן כ. שטוללה בחונן הדעת ודלא כרע"ק דאמר כו'. בברכות דף ל"ג ע"א:

הגהות וחדושים מהרב הגאון כו' מוהר"ר משה בר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס תפארת למשה)

דף כז ע"ב רש"י ד"ה דאית ליה תקנתא. סידורו בקרקע העזרה כו'. נ"ב ר"ל שאין צורך לעלות לגג העזרה אלא כשנראה להם בקרקע העזרה שהאיר המזרח סידרו הגזרים על המזבח:

דף כט ע"א תוס' ד"ה אלא אפי' כו' דכיון דמשכו בעלים כו'. נ"ב. נ"ל דמשכו ידם אחר הקרבת התמיד מיד דלא הוי טעות להיות דאוי להקרבה אחר התמיד ולא משכו קודם הקרבת התמיד דא"כ הוי חזי להקרבה קודם התמיד דהא נעשו שלמים מיד כיון דלא בעי עקירה ודו"ק: **ע"ב** באו"ד היינו הבשר מלאכול כו'. נ"ב דכיון דאסרו החכמים לזרוק הדם משום גזירה אף דעבר וזרקו אינו מתיר הבשר וק"ל:

דף ל ע"ב תוס' ד"ה אי כו' שאין שום טבול יום כו'. נ"ב ומשמע אפי' ט"י דשרן [עי' תוס' יבמות ז' ב' ד"ה ורמא זבחים ל"ב ב' ד"ה ור"י]:

דף לא ע"א תוס' ד"ה ותניא כו' אעפ"כ פשוט כו'. נ"ב בקיצור ה"ל לתרץ דטעמא דר"י דפליג משום דטביל בערב הא בלא"ה הי' צריך טבילה אף לביאה במקוה וק"ל וכן יש לפרש דבריהם: ד"ה וכולן כו' אמאי לא פריך כו'. נ"ב ור"ל לסברת המקשן דר' יוחנן מיירי אף בפתוחות לעזרה ה"ל לפרך אר' יוחנן ממתני' דפרקין כו': **ע"ב** בתוס' ד"ה אמה כו' היה גבוה יותר מג' אמות כו'. נ"ב והמים היו באים לתוכו מן הצד בגובה ג' אמות ולא מלמעלה: ד"ה כדאמר כו' וילבש כל ח' בגדים כו'. נ"ב נ"ע הא לובש ח' בגדים עכשיו לעבודות חוץ ונ"ל שלא יטעה ללבוש הד' בגדי בוץ המוכנים לעבודות פנים עם ד' בגדי זהב שיסבר כיון דעכשיו היום העבודה בבגדי בוץ ילבש אותם מיד וגם ילבש עוד ד' בגדי זהב שיהי' ח' כדרכו כל השנה וכ"מ לשון תוס' ודו"ק:

דף לב ע"א תוס' ד"ה ואי כו' דלמא קטרת דיום הכפורים. נ"ב נ"ל דנ"ל עבודות (היום) [דיום] ותיבת קטרת נמחק: **ע"ב** תוס' סד"ה תנא כו' דאיכא למיפרך כו'. נ"ב ר"ל דהא דקאמר איכא למיפרך קאמר התנא דבי ר' ישמעאל גופא וק"ל:

דף לג ע"א תוס' סד"ה אין. ונעביד לתדיר כו'. נ"ב ר"ל יסוד דרומי שהיו שופכים כל השיריים החיצונים והיה תדיר בעבודה זו וק"ל:

דף לח ע"ב תוס' ד"ה דלא. במעשה דסנחריב כו'. נ"ב ר"ל א"כ במעשה דסנחריב נעשה רשע אף דמה לך פה הנה ה' מטלטלך וגו' כתיב קודם לכן וא"כ משמע שהיה רשע קודם ואיך נגעטר על ברכת השם וצ"ל שאין מוקדם ומאוחר וק"ל:

דף מא ע"ב תוד"ה והאי כו' סתמא אזלא לנדבה כו'. נ"ב ר"ל דלעולם לנדבת יחיד קאמר כמו בנזיר והא דאמר סתמא אזלא לנדבה דמשמע נדבות צבור לפי שאין נפקותא בדבר:

דף מה ע"ב תוד"ה סודרן. נפסל בלינה כו'. נ"ב ר"ל שהיו מסדרים קודם עמוד השחר דסידור מערכה קודם עמוד השחר: בא"ד ואין לינה מועלת כו'. נ"ב ואפי' למ"ד לינה מועלת בראשו של מזבח א"ש דמ"מ אם עלו לא ירדו:

דף מח ע"א תוד"ה גורפין. גרע טפי שנתקבל בפסול. נ"ב משא"כ נשפך על הרצפה ולא נתקבל כלל וק"ל: ד"ה מי כו' ובהקטרתה כו'. נ"ב ר"ל בהתחלת הקטרה תיחשב להקטיר השאר למחר ח"ש הקטרה מפגלת הקטרה עי' מנחות די"ז ע"א:

דף עא ע"ב תוס' סד"ה ואימא כו' בגדים בהם כל הבגדים בכלל. נ"ב וא"כ מאן דס"ל כרבנא ע"כ פליג אתנא דבי ר' ישמעאל וא"כ קשה לרבנן ואימא קנבוס:

דף עב ע"א תוד"ה כתיב כו' וכ"ל דוהכאת לא קאי אלא אהנך בדים הקבועין כו'. נ"ב והא דכתיב אח"כ על צלעות הארון לשאת את הארון בהם קאי אהנך ד' בדים שאינם קבועין שאינן נעשים רק לשאת בהם והכהנך לא כתיב והכאתם כמו דלא כתיב בכולה וז"ש תוס' ותדע כו':

דף עט ע"ב תוד"ה לומר. לכותבת ולאכילה כו'. נ"ב אף דאמרינן התם [ביצה ז:] מודים ב"ש באכילה דזה וזה בכזית ול"פ אלא בביעור בל יראה מ"מ כל יראה והוצאה הוי ב' ענינים אבל אכילה ובל יראה הוי ענין א' דבל יראה הוא שמא יבא לאכול [ועי' ר"ן ריש פסחים שכתב ואפשר עוד שמפני ט"ז התמירה תורה כו'] ודו"ק:

דף פ ע"ב תוס' בד"ה ושיערו כו' בלא גרעינין קאמר הכא כו'. נ"ב גבי י"א גרוגרות מזון ב' סעודות: באו"ד שהם תאנים שנדרסו. נ"ב ר"ל דא"כ גם לענין שבת דאמרינן גרוגרת הוא בלא גרעין ואפ"ה הוא גדול מזית כמ"ש תוס' דף ע"ט ע"ב בד"ה לומר כו' ע"ש:

ברא"ש פ"א ובסדר אתה כוננת כו' כנגד שחיטתו ותימה כו'. נ"ב י"ל דמיבעיא אי העמדה לחוד או אף אקטירה ומסיק אף אקטירה קאי וק"ל [ועי' בש"י]:

הגהות וחדושים מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

דף ב ע"א גמ' דלא ליקבלו טומאה. נ"ל מקבלי: תוס' ד"ה ותנ"א. אלא משום מעלה דכפרה. נ"ב הכי איתא בפרק היסן דף כד ע"א: תוס' ישנים ד"ה מטמאין כו' וי"ל שעד הערב כו'. נ"ב האי עד לא עד בכלל עמ"ש דף יד ע"ב בגליון. ונ"ע במ"ש שכל היום היה עובד. דגבי כהן הטורף דאיירי ביה הכא היכי שמעת לה. ויש לייסב אליבא מאן דס"ל [לקמן מ"ב ב'] דמעשים בכ"ג ותנן [לקמן דף י"ד ע"א] שאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב שכ"ג מקריב חלק בראש ולא יכלו לטמאותו לתנס שלא יפסל מהקרבה כל היום. נ"ל יעב"ץ:

דף ג ע"ב גמ' א"ל ר"ל לר"י מהיכא קא ילפת. נ"ב זה דבר חדוש שר"י נהג כבוד בר"ל יותר ממה שעשה לו ר"ל כבוד [דר"י השיב לו אלא מר כו']: שם שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישת ז'. נ"ב אע"ג דלישראל הוה סגי פרישת שלשה מאשה בלבד:

דף ז ע"א רש"י ד"ה במזיד. ניתן. נ"ל ניתו:

דף ט ע"א גמ' לא מהם מ' שנה כו'. נ"ב תימה דלא קחשיב דיהושע בן יהוצדק שלפ"ד יוסיפון שמש ל"ו שנה. עכ"פ נדיק היה והובטח מפי ה' גם אתה תדין את ביתי וגו' [זכריה ג] והיה כהן על כסאו [שם ו] הא ודאי האריך ימים בה [ועי' תו"י]: תוס' ד"ה ולא. מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון י"ח כהנים. נ"ב וכן קיים מנין זה היוסיפון לרומיים והוא היה מהכהנים החשובים ומשות מלחמה בבית שני. ובאמת אי אפשר לעמוד על מספרן של כ"ג בב"ר מתוך מ"ש בד"ה ביחוסן כי מי יגיד לנו ששמשו כולן אע"פ שהכן קודם בהמנאו. שמא קאתן נפטרו שלא הגיעה להם כ"ג. וגם יוכל להיות שכמה מאותן שנזכרו בשלשלת של פנחס נולדו סמוך למיתת אביהם או לאחריו וא"א להיות שנה א' בלא כ"ג. הלהם ישברו עד אשר יגדלו הלא בהכרח נתמנו אחרים במקומן. וכמו שנראה ביחוד מיהוידע שהמליך את יואש. כי היה כ"ג כנראה מן המקראות וביחוד בד"ה וכן בספ"ו דשקלים. ולא נמנה ביחוס של נאצאי פנחס:

ע"ב גמ' לפיכך הביא עליהם הקב"ה ג' גזירות כו'. נ"ב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ובהמ"ק קרוי גאון עוזם ועבודה מכפרת לא לן אדם בירושלם ועבירה בידו: שם שסמגור. נ"ב תרין מלין הם מלשון מקרא [ישעיה נח] וכאמר יאכלם סס. ומגור מגרר כפרש"י:

דף י ע"א וקיפה אלפא פרסי. נ"ב אי גוייתא הואי טפי ממאה ל"ג ושליש אז החשבון מכוון כי העיר הפנימית עם חיצונה ורווח שביניהן עושין עגול של שלש מאות ול"ג ושליש וכל שרחבו טפח יש בהקפו ג' טפחים:

דף יא ע"א חוץ משער נקנור שלפנים ממנו כו'. נ"ב נ"ע דהא כמה לשכות מפסקי [עי' בהגהות הגר"א ועי"ל דף יט ע"א]: רש"י ד"ה בארטבין שם האיש. נ"ב שם הטעם לא יספר ולא ימנה [ואולי רש"י ל"ג מלת אחד]:

דף יב ע"ב גמ' שנשתמשה. נ"ל שנשתמשה:

דף יד ע"ב ולפניה. נ"ב פירוש סמוך לחשכה. ומלת לפניה כך הוא פירושה כמו לפנות ערב. והערב האמיתי קרוי בלשון תלמוד אורתא ובדף יט הלשון יותר מתוקן לבהדי פניא וכאן קיצור בלשון והלמ"ד משמשת במקום מלת לבהדי. ודוגמת זה הלשון בהדי פניא בגיטין דע"ז שע"כ פירושו קודם חשכה ובארמי ירושלמי קורא כלילה רמשאי:

דף יז ע"ב תוס' סד"ה והא כו' לאוקמה „סתמי דתמיד ומדות" דלא פליגי כנ"ל:

דף יט ע"א רש"י ד"ה הני כהני בסקרבת קרבנותיו. נ"ל קרבנותינו: **ע"ב** רש"י ד"ה מחוטמו שהוא ראשון כו' אלמא שכא דרך אחוריו כו'. נ"ב נ"ל דלא דמי כי ההולך דרך אחוריו ודאי חוטמו נכנס אחרון משא"כ ההולך לפניו בידוע שרגלו קודמת. אבל נ"ל דה"ט דאטעם מחוטמו לפי שהתקין מבחוץ ונכנס מריח הקטורת [וכ"כ הריטב"א] שלא במקום מצוה ובמזיד אע"ג דלא נתכוין להנות ורית לית ביה מעילה מ"מ איסורא הוא. ושאני שאה שכהה לאדם בע"כ במקום מצוה בדלא אפשר.

לפיכך בא לו הטונס באופן זה. כי תחת שהיה לו לקיים ישימו קטורה באפך סנה הוא שלא הזמורה אל אפו:

דף כ ע"ב גמ' גביני כרוז. נ"ב תואר בפלס יכול וכן כדניאל [ג] וכרוזא: שם אלמלא גלגל חמה נשמע „קול" המונה של „רומי". נ"ב רומני. רומנית וכן קול נשמה ושארא כולהו קול רומני ניכהו ואעפ"כ פועל קלא שמיעת ב"א גופניים כענין [מגילה ג א סנהדרין דף לד ע"א] אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזי וכמו שהוא כחוש הראות כ"ה בחוש השמע יש הפעלות מה לגופני מן הרוחני. כי לעולם קשורים הם זה בזה התחתון מושפע מן העליון וקונה ממנו הרגשותיו כנודע לידעי בינה:

דף כא ע"א ונמשכין אחת עשרה אמה כו'. נ"ב עמ"ש פ"ק דכלים בס"ד. וכ"ל שכהנים הם הנמשכים לשם: **ע"ב** מיני מגדים של זהב כו'. נ"ב מקלת ומעין זה הפלא נמלא גם היום במחוז טאקייע לפעמים מולאים גרגירי זהב תוך הענבים הגדילים שם ואף חוטי זהב גדלים על גביהם מבחוץ. כך הגידו לי גברי רברבי בני סמכא שראום בעיניהם: תוס' ד"ה ואו"ת. שאל"כ היה כ"ג מחוסר בגדים. נ"ב לא אבין לו מנין דבר זה. וכי או"ת בגד הם והכתיב ויתן אל החושן וגו'. א"ה בלא או"ת נמי חושן מקרי. חושן הוא מכלל ח' בגדים ואין או"ת מעכבים בו ושלא היו או"ת בב"ש קרא הוא [עזרא ב] עד עמוד כהן לאו"ת:

דף כב ע"א במשנה תורם. נ"ב מסקל מחודש מיוחד ללשון חכמים ע"פ ר"מ ריש מסכת תרומות: **ע"ב** גמ' הוציאו אנבעותיכם. נ"ל אנבעותיכם: שם אדוני בזק. נ"ב בבזק: שם סיוטא. נ"ב ס"ד דב"ק דף לג ע"ב:

דף כד ע"א רש"י ד"ה מתרומת כו' א' מפסרס. נ"ב נוסח הדפוס נכון שכן הוא במשנה דתרומות פ"ד [וכ"ה במנחות עז ע"ב]: ד"ה ת"ש. לפסוע ידיו כרמץ גחלים רותתות לקמוץ כנ"ל:

דף כה ע"א גמ' בכוליאר. נ"ב במשנה דשב"א [שבת שב א'] משמע דהבי"ת שמושית: **ע"ב** תוס' ד"ה ת"ש. כהן שוכב במחתה. נ"ל בקטרת:

דף כו ע"א תוס' ד"ה יהודה. דההוא בברכה כו'. נ"ב דוחק. אבל לענ"ד ע"פ מ"ש בירושלמי שהלל מן הנקבות של בית דוד (כמ"ש תוס' פ"ק דסנהדרין [ה' א' ד"ה דהכא] וא"ש דמוקי תלמודא [בסנהדרין שם ובהוריות] קרא דמחוקק-מב"כ על בניו של הלל שכן האשה מכונה בשם בין רגליה עש"ה ובשליתה היוצאת מבין רגליה) לפ"ז ניחא טפי משום דלא מוכח שיהיו מחוקקים אלא מבנותיו ולא מזכריו. ולעולם אותן מחוקקים שיצאו מב"ר אימא לך שבאו מלוי או מיששכר אבל מיהודה מחוקקי מקשי שפיר וק"ל. ובמ"ש מיושב ג"כ שלא תקשה אמסקנא דשינויא אסוקי שמעתא כו' ותמה על עצמך הלא בכ"מ הלכה כב"ה ורשב"ג ורבי ולדידן לק"מ. אלא דאכתי קשיא דוד המע"ה דכתיב ביה וה' עמו שהלכה כמותו בכ"מ [סנהדרין נג ע"ב] והוא מזכרים שביהודה. וי"ל שהוא לא היה מורה לבדו כמ"ש [ברכות ד ע"א] שכל מה שעושה נמלך במפיבושת רבו [ורש"א תירץ בע"א]: **ע"ב** גמ' מנין להפשט ונתוח שהוא בזר כו'. נ"ב וכן מקרא מפורש [ד"ה ב לה] גבי פסח דיאשיהו והלוים מפשיטים גם כתוב [שם כט] בפסח יחזקיהו אלא דשם משמע שיש קפידא מ"מ בעולות להפשיטם כהנים לכתחלה מיהת:

דף כח ע"א רש"י (במתני') ד"ה מיסך. וכן בשאול כתיב כו'. נ"ב אית לן קרא מחוור טפי אך מסיך הוא את רגליו דעגלון [שופטים ג]: **ע"ב** גמ' א"ל א"כ מצותי חקותי ותורותי. כנ"ל [וכ"ה בילקוט]: רש"י ד"ה צלותיה דאברהם תפלת הערב. נ"ב ר"ל המנחה. מכי ינטו צללי ערב:

דף כט ע"א רש"י ד"ה אילה זו ל"ד נקט שהרי כו'. נ"ב דומה כשגגה שיוצא מלפני השליט כסבור שהאילה היא נקבת האיל מן הצאן (ואם יש לה מום הוי) ואינו כי היא קרויה רחל אבל זו היא נקבת איל בא מן חיה היא. כמו איל

וגבי

אגני ומקרא אילה וכן שוין בקרנים כמ"ש בלח"מ ריש כלאים במהדורא בס"ד :

דף לה ע"ב גמ' ובכל יום ויום נוטל גאד של קמח על כתפו כו'. נ"ב זה היה קודם שעלה לכהונה גדולה [עי"ל דף ט ע"א]. דוגמא בהלל קודם שעלה לנשיאות וכ"כ מצינו בפנחס השתא כ"ג : שם שאין מניחין אותך. וכיון שראו שאינו בעל עבודה הניחוהו. ומימיו לא ראה אותם לכן לא הכירוהו והיה לו גזבר ופקיד נאמן ממונה עליהם :

דף לו ע"א אבל מן החלפות. נ"ב שם נגזר מן מחלפים כ"ש. בר"ם פורא :

ע"ב עשה להם זדונות כשגגות. נ"ב לפטרם בלא כלום אי אפשר. ועי' אם לבינה [ועי"ל פ"ו ע"ב] :

דף לז ע"א תוס' ישנים סד"ה דהוו כו' ולא ידענא אם היה ימ"ש בב"ש. נ"ב מאי מספקא ליה קרא כתיב סוף מלכים שהכשדים לקחוהו וישאו נחושתו בבלה ובבית שני לא ובדוק בתמיד ובמדות לא תמצאנו אלא בית טבילה היה בהר הבית במחילה ועלת"ש אמתני' דאין אדם נכנס לעזרה כו' :

דף לח ע"א גמ' עמד עליו נחשול כו'. נ"ב לנסותו אם יצטער וימסור נפשו עליה דלפום צערא אגרא : שם נחשת קלוניתא היתה והיתה מאירה כשל זהב. נ"ב דכוותה אשכחן בקרא (עזרא ח) וכלי נחושת גו' ממוצא כזהב. ומשם נלמוד ג"כ ששם נחושת ישבול תואר זכר עם נקבה ככתוב שם נחושת מוצהב טובה. כלשון חז"ל כאן :

ע"ב מתיב רבינא מעשה בדואג כו'. נ"ב אע"ג דאותו של דוד קודם שהחמין היה שמו דואג ולבסוף שינה שמו וקרא דויג כדאיתא בסנהדרין בחלק [דף קו ע"ב]. דילמא סבר דלא נשתנה שמו כל עקר. במסורת הכתיב בלבד לדרשה בעלמא הוא דאתא : שם ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן כו'. נ"ב אע"ג דרשע וצדיק לא"ק [נדה דף טז ע"ב] שהכל בי"ש חוץ מי"ש שאל"כ בטלה הבחירה. מ"מ יש בני אדם מוכנים ומוטבעים לטוב ולהפכו עם שאינו מוכרח מפני כך להיות כפוף לטבעו אשר הורישו מולדו מבטן. כי מ"מ האדם שליט עליו לשנותו ולקנות לו טבע שני : תוס' ד"ה דלא כו' בת אבישלום נ"ב אמנם אותו אבישלום הוא הוא אבשלום שכך קראו הכתוב בד"ה [ב יא] ואחד הוא :

דף לט ע"א גמ' אדם מטמא עצמו מעט מטמאין כו'. נ"ב אחר שהתחיל לטמא עצמו. וכי הא דתנן עברה גוררת עברה : **ע"ב** אמר ר"י בן טבלאי. נ"ב נראה שצ"ל בלי יו"ד והוא ר' יצחק בן טבלא דע"פ (קיג ע"ב) : תוס' ישנים ד"ה עשר. של ד' אותיות היה כו'. נ"ב שבמקדש היו מזכירין את השם ככתבו כדתנן בפא"כ [סוטה דף לז ע"ב] :

דף מב ע"א גמ' דרביא בר קיסי. נ"ב חולין דף כ ע"ב [שם איתא רבין ועי' ב"ב דף סג ע"א] : שם רביא בר' קיסי. כצ"ל :

דף מז ע"ב אמר ר"מ דקמצי שמני. נ"ב צ"ע אם לעולם צריך הכהן כחוש שעובד היום להכית עבודת הקמיצה לעשותה ע"י כהן שמן אחר. ובכ"ג בתפיסה דיו"כ ודאי ליכא למימר הכי שידתה כ"ג כחוש בשביל [זה] או שלא נמנה לכ"ג כ"א שמן דוקא. אע"ג דאיכא למימר אה"כ כיון שצ"ל גדול מאחיו בנוי בכח כו' צריך שיהיו שמן ג"כ ואי לא משכחי ליה כס"ג וי"ל שאר מעלות האם יניחוהו ויעמידו דוקא כ"ג שמן אפי' אין בו שאר כל המעלות : תוס' ד"ה הדר כו' [ס"ד "למיפשטה אי" בכלל כצ"ל] דספק הוא "ודאי" ואין לחזור כו' כצ"ל :

דף נב ע"א גמ' דאמר ר' יוחנן בעי יוסף כו'. נ"ב קשיא דאמר ר' יוחנן מילתא משמיה דיוסף זה דמשמע דאיהו הוא דפרק ב"כ [נדה דף לו ע"ב] וההוא ר"א תלמידיה דרב היה. אך בתוס' שם משמע דהך תנא הוא. וכ"ה ודאי והכאתי שם ראיה ברורה לדבריהם. וההוא דנדה אמורא תלמידיה דרב דקרי לנפשיה הנהו שמות דדמו ליה : שם איבעי "להו". צ"ל ליה :

דף נג ע"ב צריך שיפשע. נ"ב מפני שתנועת פסיעות אלו מוכרחת היא נגד טבעו של אדם. שדרכו להתנועע לפניו. לא לאחריו שמתנהג בכבדות ובקושי לכן נשתמש בה מהכבד. ולא אמרו שיפשע מהקל : שם אמר ליה רב מרדכי נ"ב מלת ליה צ"ל ט"ס [וכן ליתא באור זרוע הלכות תפלה] כי זה ר"מ אמורא בתראה מבבל והלא ר"א וריב"ל קמאי ומאי הוו [וגירסא אחרת ברי"ף ורא"ש פ"ה דברכות] : שם רבא חזיי' לאביי. צ"ל רבה [וכ"ה ברא"ש שם וע"ש במעדני יו"ט] :

דף נד ע"א מסב קלע "פתוחי מקלעות" כרובים כו'. כצ"ל :

דף נט ע"א שני כ"ג נשתיירו במקדש ראשון. נ"ב זה הלשון קשה להבינו אי בסופו הכתיב בהדיא [סוף מלכים וסוף ירמיה] שריה כהן הראש וצפניהו כהן המשנה המיתם מלך בבל ומאי נשתיירו גם לא היו שני כ"ג כאחד בבית ראשון עמש"ל בספ"ק ובלח"ם אבות פ"ה : תוס' ד"ה דאמר כו'. פי' אין. צ"ל "גבי" אין :

דף סא ע"ב "כשאומרים" ב"ש. צ"ל כשאמרו :

דף סו ע"ב ממזר מה הוא לירש כו'. נ"ב צ"ע אטו מתני' [יבמות דף כב ע"א] לא שמיע להו וליכא הא ליכא דפליג עליה ומי איכא למימר דלא שמע ליה מפי רבו [ואף דריסא דמתני' שם מי שיש לו אח מ"מ זוקק א"א ליבום לא אתיא כר"ע דאמר ח"ל לאו בני חליצה ויבום נינהו] גם צ"ע כי במ"א נראה שאמר דברים שלא שמע מפי רבו : שם ומתוך שבונאים את הבבליים. נ"ב כדאיתא פ"ק (דף ט:) דא"ל ר"ל אלה סני לכו : תו"י ד"ה אבי. לא בעי למימר אמו כו'. נ"ב לא ידענא מה קאמרי. הא אאביו קאי הך שינויא [והאמת יורה דרכו שלפני התוס' היתה הגירסא בגמ' אביו אבי אמו מישראל אמו אם אמו מישראל ומ"ש בתוס' בתחלת הדבור אבי. צ"ל אם. ובעין יעקב הגירסא אמו אמו מישראל. וכ"מ מרש"י שהקושיא היתה גם מאמו] :

דף סז ע"א במשנה חוץ מאחרונה. נ"ב מאן דגרס הכי לא משתבש. ר"ל חוץ מההולך עמו מן האחרונה. ומד"ג מאחרון נמי ל"מ : שם "קשור" בסלע ותליו קשור. צ"ל קושר :

דף סט ע"א גמ' בעשרים וחמשה כו'. נ"ב ריש תמיד (דף כז ע"ב) ושם הנוסחא בעשרים ואחד. ונראה שהגירסא שבכאן היא עיקר ולפי שהיה כתוב בר"ת כ"ה נתחלפה למעתיק אות ה' באות א' וכ"מ במג"ת פ"ג שבכ"ה סיון אירע נס לבהמ"ק נגד הכותים לפני אלכס"מ אע"פ שכם נשתנה הספור מ"מ משמע לי דלד"א נתכוונו. אך מה שהגיהו בכאן (בדפוס זה) בטבת. לא ידעתי מניין להם : תוס' ישנים ד"ה כיון. תימה כו'. נ"ב הא לק"מ. כי מי הגיד לנו שהכותים הקריבו בהר גרזים לע"א שמא לשמים הקריבו שהיו חושבים שהוא המקום אשר בחר בו ה' לעבודה הואיל וצוה לתת עליו את הברכה. לכן בקשו להחריב את בהמ"ק שבירושלים :

דף ע ע"א גמ' ואח"כ כ"א ואחד מביא ס"ת מביתו נ"ב עפרש"י ולפירושו כאן צריך לדחוק מאי אח"כ אחר שקרא כ"ג כל אחד קורא בס"ת שלו שככר הובא לשם מבערב. א"כ אע"פ שהביאו מבע"י אותם שמחוץ לעיר אל תוך העיר מ"מ לא הביאום לעזרה אלא אחר שקרא כ"ג : רש"י סד"ה להראות חזותו. ומערב יום הכפורים הביאום שם. נ"ב עפא"כ [בסוטה] (מ"א א) [ברש"י שם] :

דף עא ע"א גמ' זה מקום שווקים. נ"ב שחייהם חיים מצא"כ בכפרים שסומכין על הפלטר וזולת אין מוצאין לקנות מזונות כדבר מועט אין חייהן חשובין חיים כמ"ש [מנחות דף קג ע"ב] בוהיו חייך תלואים. אך י"ל קצת דלאו מעניגא דקרא הוא ומאי בעי דוד בהא התם וצ"ל שיתפרש יפה ע"פ מ"ש [פסחים דף קיג ע"א] על רווק הדר בכרך ואינו חוטא הקב"ה בעצמו מעיד עליו. היינו דקאמר דוד אתהלך לפני ה' הוא יעיד עלי שהתהלכתי לפניו אף בארצות החיים שהם הכרכים בארץ פלשתים שהיה גולה שם יחידי בלי אשה ואעפ"כ עמד טעמו בו וריחו לא נמר בירא"ת ה' ולא נכשל בעברה. עם היות במקום שווקים היצר מתגבר על האדם מרוב תענוג המשמת חיים. ואנ"ל כשהיה נע ונד במדברות ויערים שבארץ יהודה שא"צ כל כך גבורה לכבוש היצר שאין שם הרגל עברה לפי שההולך במדבר חייו אינם חיים ואינו עוסק לדבר עברה כרווק הדר בארצות החיים ע"כ הוא נסיון גדול : **ע"ב** מרית מים. נ"ב הוי כל צמא לכו למים. והיינו מרית מים. אע"ג דאשה אינה מצווה על ת"ת ואין לה אלא ריח ממנה. במצות שהיא חייבת בהן [ועי' בסוטה דף כא ע"א] :

דף עב ע"ב שלש "ארונות". נ"ב כמו אב אבות : שם שני פרצופות. נ"ב ע"ד אשכול אשכולות : רש"י ד"ה זיר "העולם". צ"ל הארון : ד"ה תרתי גיהנם. ובחייכם לא כו'. נ"ב בשעה שעוסקים בתורה לא נהנו בעולמם ונענשים גם על למוד התורה. כי ולרשע א"א מנ"ל תוקי.

דף עה ע"א וחד אמר עריות. נ"ב ומאי דגים. דגים דפריצי כדאיתא : שם דכתיב אכלה כו'. נ"ב בתורה נמי כתיב [בראשית לט] הלחם אשר הוא אוכל. אלא דהאי קרא באיסורא מפתעי : **ע"ב** אלא מה אני מקיים ויתד כו'. ויצאת כו'. נ"ב לא ידענא מ"ק הא הוי להו בשר לרוב מקנה רב מלבד השלו א"כ מה צריך לדחוקי : רש"י ד"ה אלא לאחריהם דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהם. נ"ב משנתקנו דגלים כי בנאתם ממצרים נצטוו להסיב לאחוריהם :

דף עז ע"ב תשמיש גופה אקרי עינוי דכתיב וישכב אותה כו'. נ"ב י"ל תשמיש דאונס הוא דמקרי עינוי אבל דמפותה אפי' בבתולה לאו עינוי הוא דהא משו"ה מפתה אינו נותן את הצער [כתובות דף לט] :

דף עח ע"א ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנח "בה" פניו כצ"ל: שם ועמד "במעלה". צ"ל למעלה [וכ"ה ברש"י] : **ע"ב** רש"י סד"ה מאי גזיזי. בדמים קלים. נ"ב שלא יעבור בבל תשחית :

דף עט ע"א גמ' אמר רבא. נ"ב צ"ל רבה דהא רבא לא חזי לרב יהודה [כמ"ש בקדושין דף עב ע"ב] : תוס' ד"ה ולא כו' שאכל "כזית". צ"ל זית: שם ר' "חייא" נסב. צ"ל "יוחנן" כס"א:

דף פב ע"א תוס' ישנים סד"ה בן. שמא הוה להם אב. נ"ב שמת אחר שכבר חנכם :

דף פג ע"ב גמ' ומקרעין לו את התרנגולת. נ"ב משמע כשהיא חיה ובפסחים [שבת דף קט ע"ב] איתא נמי כה"ג אסותא למאן דטרקיה חויא ע"י קרוע עובר חמורה חוורתא : שם בולמוס "אחזיה". צ"ל אחדיה: שם יפנה למזרחה. נ"ב ויאכל מן הגדלות שלצד מזרחה שהן מועטמין ביותר : שם "אחזיה" בולמוס. צ"ל אחדיה. וכן בפעם השנית :

דף פד ע"א דנכית ליה מיית. נ"ב אי לא עבדי ליה תקנתא מיד [כדמפרש לקמיה] :

רש"י ד"ה למקטליה כו' בידים. נ"ב אפי' ע"י כלי :

דף פה ע"א ולוי הסדר. נ"ב סודר שמועות החכמים כההוא דע"פ [דף קה ע"ב] סדרנא אנא :

דף פו ע"א אמר לו שלשה הן. כצ"ל [וכ"ה בע"י] : **ע"ב** שלישית מוחלין לו. נ"ב בעברות חלוקות [ועי' רש"א שמפרש להיפך] ובקלות. וההיא דעבר ושנה הותרה לו בשונה באותו כעון אחד : שם ואחת אכלה "פגי" שביעית. נ"ב משו"ה נקט האי ליסגא דשייך נמי באותה שקלקלה דאמרינן ראויה היתה בת שבע כו' אלא שאכלה פגה. א"כ שניהם פגים אכלו. אלא שזה אכל פגי שביעית דקילי וזה פגי הקדש ודו"ק :

דף פז ע"א "כמעט" אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מלת כמעט נמחק [וכן ליתא בדפו"י] : **ע"ב** בעי למעבד "רשותא". נ"ב כמו [אבות פ"א] ואל תתודע לרשות : שם קם מיקם אמר. נ"ב בר המדורי [וברי"ף הגירסא אמינא] :

הגהות על הרא"ש

פ"ח סי' י דתוך ג' אין לה להתענות כו'. נ"ב כדינה לענין חלול שבת [ועי' בהגר"א א"ח סי' תרי"ז ס"ק ג' ומ"ש שם בס"ק ב' כוונתו ג"כ דלפמ"ש בסי' ש"ל מג' ועד ז' מחללין בסתמא ה"ה ה"נ מאכילין אותה אם לא שאומרת א"צ. ואל תתמה על כפול הדברים שבס"ק ב' וס"ק ג' כי ס"ק ב' הוא מכי"ק במקומו וס"ק ג' נעתק מכי"ק בלקוטים] :

סי' יד ואי שמעתי משום דחיישינן שמא יהא סתולה קץ באכילת איסור. נ"ב כשידע שאין בשר שחוטה מזומן לו מעצמו יודע שמאכילין אותו נבלה :

סי' כב לפיכך לא דבר קבוע הוא. נ"ב עפ"פ המוציא [שבת פא ע"ב] גבי פורפיסא פירש"י :

סי' כז וירא שיש לברך כו'. [עי' בהגר"א סי' תר"י ס"ק ד' ולפ"ד גם בחל להיות בשבת צ"ע הגם שהרמב"ם וש"ע פסקו כרשב"א וכמ"ש בירושלמי. כבר כתב הרמב"ן במלחמות סוף מ"ק שלא סמכו גדולי הגאונים על הירושלמי בפסק הלכה. וגם בגמ' דידן דפסחים נ"ג ב' משמע לכאורה להיפך ממ"ש שם ועני ר"י בתריה וחכמים אוסרין ועי' בפי' רבינו חננאל שם ודו"ק] :

הגהות על מס' שקלים

דף ב ע"ב נבעת. צ"ל נבהת וכ"ב לשון בושה : שם "וכלי" השתה. צ"ל כל [וכ"ה בדפו"י] :

דף ג ע"א אין מציינין על הבשר. נ"ב כ"ל בכזית מצומצם :

דף ו ע"ב על דא עליל. נ"ב מתעולל בקושיא :

דף י ע"ב תנא ר' יהודה בר גרוגרות. כצ"ל וכן בפעם השנית וכ"ב נזכר שם זה גם בבבלי כמה פעמים :

דף יג ע"ב האי דין חמרא טב למעיא. נ"ב כאותה ששנינו [נדרים דף סו ע"א] והלא המיושן יפה למעים :

דף יד ע"א בסוכתא אתערת. נ"ב כיתד המזיקה עצמה [עי' בבלי יומא דף ז ע"ב ערכין דף ז ע"ב וכ"ה בתרגום על ויתד תהיה לך] :

דף טז ע"א אלא מן הקרן. נ"ב שהוא קשה וקיים לדורות : שם מן הפך כו'. נ"ב כ"ה הוא ונשבר : הטמאים מהלכין שבולת. נ"ב כענין שבולת הנהר שהוא תקפו ואמצעו. זה ר"ל אמצעו. כתוב ושוק :

מראה כהן *)

מאת הגאון מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ דווילנא.

דף כג ע"ב תוס' ד"ה מניין אע"ג דגבי כה"ג נמי כתיב וכו'. וכ"ב לפי הענין היה נכון להיות כן והא דסדר כתב רחמנא הך קרא דילבש על בשרו גם בכה"ג כדכתיב בפ' אחרי מות יהיו על בשרו משום דלא מצי למילף כה"ג מן כהן הדיוט כיון דחלוקים הם :

דף כה ע"א בגמ' ומכנסי בד יהיו על בשרו. וכ"ב נראה דצ"ל כאן ילבש על בשרו דהך קרא כתיב בכהן הדיוט וגם הך סוגיא בכה"ד מיירי וכן לעיל כ"ג מייתי הך קרא דכה"ד וע"ש בתוס' ד"ה מניין :

דף לח ע"ב בתוס' ד"ה דלא וכן בפ"ק דשבת גרסינן הלל ושכנא. וכ"ב בשבת שם לא נזכר הלל כלל אלא כוונתם להביא דפ"ג דסוטה דף כ"א גבי הלל ושבנא אחי דשם נמי גרסינן ושבנא :

דף לט ע"א בגמ' והיה נר מערבו פעמים דולק ופעמים כבה וי"ל דעל זה מרמז מש"כ בתורה בפ' תצוה להעלות נר תמיד ואח"כ כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה' חוקת עולם לדורותם מאת בנ"י כלומר דעיקר המצוה הוא שיהיה הנר שהוא לעדות [כדכתיב אשר על העדות יערוך כו' והוא נר מערבי וכמש"כ רש"י ז"ל כאן מהך דשבת כ"ב] יהיה דולק תמיד ממש דהיינו כל היום וכל הלילה והיינו בזמן שהיו ישראל חביבין לפני המקום ב"ה אבל בזמן שאין ישראל חביבין עוד כגון לאחר שמת שמעון הצדיק שהיה כבה לפעמים ואז לא היה דולק רק מערב עד בקר לבד וזהו מש"כ עוד שעכ"פ יערוך אותו מערב עד בוקר לפני ה' שזהו חוקת עולם לדורותם כלומר בכל דור ודור אף שאינם זכאים וזהו דכתיב לדורותם חסר וא"ו כלומר שלא יהיה צדיקים בדור בבני אהרן או בבני ישראל מ"מ מערב עד בוקר צריך שיהא דלוק :

דף ע ע"א ברש"י ומערב יוה"כ הביאום שם. ערש"י סוטה מ"א וצ"ע ושוב ראיתי בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן י"ט שהאריך בזה :

דף פד ע"ב בתוס' ד"ה הא עד אחד. צ"ל אלא אחד וכ"ה בלח"מ בפ"ב מה' שבת בהג"ה :

דף פה ע"א עד חוטמו עי' ברא"ש גי' אחרת בכאן ע"ש :

דף פו ע"א גמ' ת"ל לא ינקה צ"ל כי לא ינקה ומה שנרשם שמות ל"ד טס"ה וצ"ל שמות כ' :

חשק שלמה

מאת הג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף ב ע"א ברש"י ד"ה שבעת ימים וכו' שכל עבודות יוה"כ אינה כשרה אלא בו כדיליף בהוריות בפ' בתרא דכתיב וכו'. וכ"ב המעיין שם יראה דליתא שם שום ילפותא מקרא לזה אך בירושלמי שם הלכה ב' איתא וכפר הכהן אשר ימשח אותו וגו' מה ת"ל וכו' והוא מד' שהו"כ בפ' אחרי ע"ש ואולי דצ"ל ברש"י כדיליף בירושלמי דהוריות וכו' ומיהו עדיין צ"ע דלהלן דף ה' מפיק לה הש"ס הך קרא לדרשא אחריתא ופרש"י שם בעצמו דהאי לעבודת יוה"כ דבעי כפ"ג לא צריך קרא כלל דכל הפרשה כולה באהרן נאמרה ומצוה לייטב : **ע"ב** ברש"י ד"ה מי ידעינן והלא ע"י פייס היו עובדין. וכ"ב צ"ע דלקמן דף כ"ו תנן אבל בקרבן יחיד אם בא להקריב את הכל מקריב ומשמע דלא בעי פיים כלל ועי' בספר שית יצחק מש"כ לייטב :

דף ד ע"א בגמ' בזאת יבוא אהרן אל הקודש במה שאמר בענין מאי היא בענין דמלואים. וכ"ב בירושלמי מקשה וכי מלואים נאמר בענין ומתרץ כיון שמיתת בני אהרן אמורה בענין ולא מתו אלא במלואים כמו שהוא אמור בענין ע"ש :

[**דף ה ע"א** בגמ' אמר רב יוסף סמיכה א"ב. וכ"ב וראיתי בגליון הש"ס של מר אחי הגאון זצ"ל שכתב בלידו וסימנך סמ"ך וכן בסמוך גבי רנב"י וסימנך נ' נ' ובד' ר"פ הסימן פ' פ' ובד' רבינא הסימן רי"ש ריי"ש עד כאן] : שם רבינא אמר רבוי שבעה וכו'. לכאורה צ"ע דאמאי לא הזכיר נמי דעשירית האיפה איכא בינייהו דהא מבואר להדיא בתוספתא פ"ז דסנהדרין ובירושלמי דשקלים פ"ז הלכה ג' ובמנ"ר ריש פ' נשא וברמב"ם בפ"ה מהל' כלי המקדש הלכה ט"ז דעשירית האיפה שצריך הכה"ג להביא ביום חינוכו אינו מעכב לדורות וכן הוכיח המשנה למלך ז"ל שם מהש"ס להלן דף י"ב ע"ש ומש"כ בתוי"כ לפנינו בפ' צו דעשירית האיפה מעכב ואם עבד עד שלא הביא עבודתו פסולה כבר כתב המ"ל שם דט"ס וצ"ל כשרה ומן התימה על הגר"א ז"ל בירושלמי דשקלים שם דכ' להגיה בירושלמי דצ"ל פסולה ע"פ דברי התו"כ הנ"ל והדבר צ"ע דהא גם בתוספתא ובמד"ר איתא דעבודתו כשרה ומה שהביא התקלין חדתין שם ראי' מהירושלמי' דמכילתין בפ"ק ה"א דאמר שם דמכנסים ועשירית האיפה מעכב וכן כתב בגליון הירושלמי שם לענ"ד אינו ראיה כלל די"ל דר"ל דגבי מלואים היה מעכב וכמו דמסיים שם בירושלמי משום דכתיב ככה וס"ל באמת כמ"ד דמלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן אבל לדורות י"ל דמודה הירושלמי דאינו מעכב ומיהו לענין מה שהערנו דאמאי לא תני נמי דעשירית האיפה א"ב נ"ל די"ל דהוא בכלל ריבוי שבעה דכיון דריבוי בגדים אינו מעכב עשירית האיפה נמי בכלל זה דהמנחה נמי אחד מדרכי החינוך הוא ודו"ק :

דף ז ע"ב בגמ' שלא יסיח דעתו ממנו כדרבה בר רב הונא וכו' עי' בשאג"א בסי' ל"ח דגם ר"ש ס"ל תמיד שלא יסיח דעתו ממנו כר"י והא דס"ל דתמיד מרצה נפקא ליה מגו הסברא דכיון דמצא מנאו לא משמע ליה וליכא לדידיה אלא חד מיעוטא ודרשינן ליה על מסתברא והיינו בנשבר הציץ הוא דלא מרצה ע"ש אכן בהגהות הגאון מוסרמ"א קאוונער ז"ל מפ"ק בשבת י"ב תי' ע"פ דברי התוס' להלן ת' דרב הונא מדרבנן קאמר ע"ש ולענ"ד נראה דהתוס' לא כתבו כן רק אי גבי ציץ אסור מה"ת או י"ל דבתפילין אסרו בהיסח הדעת מדרבנן וסמכו אקרא בציץ אבל אם גם בציץ ליכא קרא מנ"ל אסמכתא בתפילין לאסור אפי' באיסור דרבנן ודו"ק :

דף ח ע"א ברש"י כורך עליו גמי להגין עליו חוזק שטף המים. וכ"ב היינו כפי' הס"ד בשבת דף ק"כ דמטעם איסור מתיקה קאתי עלה אבל למסקנא הטעם הוא משום דאסור לעמוד בפני הסם ערום וכן פי' בתוס' ישנים כאן ועי' בנו"ב מסד"ת או"ח סימן י"ז שהכריח כפרש"י משום דרחילה וסיכה דרשות ודאי גם גרמא אסור ע"ש ולא ידעתי לסוף דעתו דודאי בטעמא דלא ירחוץ ולא יסוך הוא משום איסור מחיקה דהא מוחק בידים הוא ואינו גרמא כלל ופשוט דהתוס' ישנים אדין אגמי קיימי ותסר תיבת וכו' בתוס' ובדין דכורך עליו גמי הא מיירי בטבילה של מצוה ונדקו דברי התוס' ישנים בזה ודברי הנו"ב צל"ע :

דף ח ע"ב בגמ' אלא מאי איכא לך למימר ז' לבר משבת וכו'. וכ"ב לכאורה פשוט דזהו למ"ד דמזין עליו כל שבעה אבל לדידן דקי"ל דאין מזין עליו רק יום ג' וז' וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ד' אין נ"מ כלל אם חל יום ג' או יום ז' בשבת או לא דהא יכולין להזות עליו ביום ב' וביום ו' דהוא תועלת לטומאה שאירע לו יום אחד לפני פרישתו או מקודם לזה דלהך טומאה הוי הזאה מעליא. אכן ברמב"ם שם מבואר להדיא דאם חל בשבת דוחין את ההזיה וצ"ע דמנ"ל הא. ואולי דכיון דלהך מ"ד דאין מזין עליו רק יום ג' וז' ע"כ דהטעם דחיישינן שמא נטמא שעה אחת לפני פרישתו ואין תועלת כלל בהזיות שקודם יום ג' וא"כ ממילא אם חל בשבת נדחה הזיה לגמרי ודו"ק : שם והא קי"ל דהזאה שבות ואינה דוחה את השבת וכ"ב עי' בחידושי יומא להגאון בעל שאג"א ז"ל [שהיה עדיין כת"י] שהעיר דהא יכולין להזות עליו בעזרה דאין שבות במקדש ונשאר בצ"ע ולענ"ד נראה דלק"מ דנראה דמי חטאת אסור להכניסו בעזרה דהא מטמאין הנוגע והנושא וכדאיתא להלן דף י"ד ועי' בעירובין ק"ד ע"ב דאסור להכניס בעזרה אוכלין או משקין טמאין ע"ש ודו"ק : ברש"י ד"ה ונמצאת הזאתו בטלה שני ימים. וכ"ב בכאן כתב רש"י בלשון ביטול ולקמן בסמוך כתב ולא יפסקו הזיותיו וכו' בלשון הפסק וראיתי באיזה ספר ושכחתי שמו דגבי כה"ג ביוה"כ דמבטלין שני ימים שפיר שייך לשון ביטול דהא אם היה חל בחול היה מזין עליו בג' ובז' אבל בחל יום ג' בשבת הוצרך לבטל הזאה מב' ימים אלו לגמרי. אבל בכה"ג השורף את הפרה אם מפרישין אותו בד' אין מבטלין ממנו הזאה כלל דהא ביום הד' לעולם אין מזין ולא שייך בו לשון ביטול רק לשון הפסק ודו"ק :

דף יא ע"א גמ' אמר קרא למען ירבו ימיכם הני בעו חיי וכו'. וכ"ב עי' בהגהות הגרע"א ז"ל שהעיר דלבית השותפין לא שייך טעם זה דהא אם יהיה לו בית בשני עצמו יהיה חייב ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל דלק"מ די"ל דהך טעמא לא הוצרך לומר לרבות בית האשה אבל לשותפין מסיק לה מדכתיב בלשון רבים למען ירבו ימיכם וכ"מ להדיא בחולין קל"ב דמרבינן בית השותפין במזוזה מדכתיב בלשון רבים ועי"ש

*) [א"ה מחמת שנאבדו הדפין ממסכת יומא מס"ם של אא' הגאון הנ"ל ולא נשאר רק מעט מוער ולכן לא נדפס בשלימות והבל על דאבדין וכו'].

ופ"ש ברש"י ודפח"ח ואכן לפי מה דמסיק שם דלאתייהו לאגי כללי ור' אילעאי פוטר בבכורה אפילו בשותפות ישראל וכא דכתיב בכורות בקרבם בכורות דכולהו ישראל קאמר וא"כ הכא נמי י"ל דלמען ירבו ימיכם אכולהו ישראל קאמר וליכא ראיה לרבות בית השותפין. הדרא תמיהת הגרע"א ז"ל לדוכתיה ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה:

דף יב ע"ב בתוס' ד"ה אלא וכו' אבל של כה"ד היתה רתבה שלא היה מניח צין. אין להקשות דא"כ לימא דהא א"כ. וכ"כ ואף דביוה"כ גם הכה"ג לא היה מניח הצין וא"כ אפשר דגם הכה"ג לא היה לובש מצנפת או דהא ליתא דבהדיא כתוב בתורה גבי יוה"כ ובמצנפת בד יצנוף וספיר מקשים התוספות וע"ע סוף ב בתוס' סוכה ה' ד"ה ואל יוכית וע"ע בתו"י לקמן דף עא ע"ב ד"ה אמר ר' זירא ע"ש ודו"ק:

דף יד ע"א גמ' ולא גזר ר"י שמא יאכל. נ"ב ולכאורה מאי שייך ביוה"כ גזירה שמא יאכל הלא כל הקרבנות שהקריבו בו ביום לא היו עומדין לאכילה כלל דהעולות היה כליל למזבח והחטאות היה נשרפין מחוץ למחנה ושעיר חטאת החיצון דהיה נאכל מ"מ הא אסור לבשלו ביוה"כ והיה נאכל לערב ולא שייך לחוש כ"כ כלל דשמא ישכח ויאכל שהוא אונן ויאכל אותו חי דלאו כו"ע יכולים לאכול בשר חי ואולי דהגמ' מקשה מיוה"כ שחל בשבת דאיכא חשש שמא יאכל לחם הפנים לאחר הקטרת הבזיכין: שם נהי דאנינות לא חיילא עליה איטרודי מיהו מי לא מיטרד. וכ"ב עי' במ"ל בפ"ג מהל' אבל הלכה י' דנסתפק אם איסור טרדה הוא מה"ת הו לא ומסיים דהדבר צריך תלמוד ע"ש אכן לענ"ד דממקומו הוא מוכרע דמה"ת הוא ונכלל בקרא דלמשחה כמו שפרש"י דהא באנינות לילה דהוא מדרבנן לא גזר ר"י שמא יאכל וכמו שפרש"י וא"כ מאי מקשה ממתני' מטרדא וע"כ דס"ל להש"ס דטרדא איסור תורה היא ודו"ק: **ע"ב** בגמ' אלמא קטורת ברישא והדר נרות וכו'. וכ"ב לכאורה לפי דעת הרמב"ן ז"ל במלחמות ה' ברפ"ב דמכילתין דדישון המנורה והטבת הנרות הם שני דברים נפרדים ודישון המנורה היינו הסרת הפתילות הישנים והסרת השמן והטבה מקרי מה שנותן שמן ופתילות חדשים ע"ש שהאריך בזה א"כ היה מצי למפני בפשיטות דהא דתנן בתמיד מי שזכה במנורה ר"ל דישון המנורה וזהו היה קודם הקטרת הקטורת אבל במתני' הטבה תנן והטבה י"ל שפיר דהיה אח"כ וכן מסדר יומא דלקמן נמי לא קשה דהתם מי מדשן את המנורה תנן והמנה המעיין שם היטב ברמב"ן יראה דלק"מ דהרמב"ן לא קאמר אלא דבלשון הטבה דקרא וכן במשנה ובגמ' אינו רק על נתינת שמן והפתילה דזהו עיקר עבודה ופסולה בזר אבל בלשון דישון המנורה שבמשנה כולל הכל הדישון והטבה ותדע שלא הוזכר שם בתמיד וכן לקמן בפ"ב דהיה פיים גם להטבה וע"כ דהטבה בכלל דישון הוא ודו"ק:

דף יח ע"א גמ' ברתשונה וכו'. נ"ב עי' ברמב"ן במלחמות כאן שהפיר דאם נימא דכל עבודות היום לא היה רק בכה"ג ולא היה פיים כלל ביוה"כ [וכ"ה בסליחה לשחרית יוה"כ המתחלת אין אנו ראש ובטלו הפייסות בלום המובחר ועי' היטב בשו"ת התשובה מאהבה סימן א' שהאריך בזה] היאך שנה רבינו הקדוש לפרק זה בסדר יומא כיון דביוה"כ לא היה נוהג כל הסדר הזה ע"ש ול"כ דתנא אסוף פרקא קמא קאי דתנן שם דבכל יום תורמין את המזבח מקריאת הגבר והוזר ושנה כאן סדר תרומת הדשן שבכל השנה היאך היה והגב מפרש כל הפייסות שהיה בכל יום ומשנגמר ענין זה תוזר לענין הראשון ברפ"ג:

דף כב ע"א גמ' תני ר' חייא מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו. נ"ב הרמב"ם השמיט דין זה דתרומת הדשן בעינן מלא הקומץ. וכבר העיר עליו המ"ל בפ' ב' מהל' תמידין הלכה י"ב ולענ"ד י"ל דאולי דלרבינו היה קשה דאמאי לא חשיב נמי תרומת הדשן במתני' דמנחות דף ק"ו ע"א בהדי ה' דברים דבעינן מלא הקומץ והוי"ל למתני דששה קומצין הן ואם רבי לא שנאה ר"ח מניין לו [והדבר צ"ע ויבואר במקום אחר בזה אי"ה]:

דף כט ע"א גמ' אלא למ"ד דאסתר לא ניתנה לכתב מאי איכא למימר. נ"ב עי' בשו"ת בית אפרים חלק או"ח סימן ס"ד שהעיר על מה דלא משני דנהי דלא ניתנה לכתב מ"מ ניתנה לקרות בע"פ משא"כ בחנוכה דאין כאן קריאה כלל ע"ש. ואכן לענ"ד נראה ליישב דהך סוגיא אתיא כר"נ בר יצחק במגלה י"ד דקרייתא זו הלילא ובהנוכה נמי הא אמרינן הלל ונמצא שאין חילוק כלל בין חנוכה לפורים לכן מ"ד דהא קריאת מגילה דפורים ג"כ משום הלל הוא וק"ל: **ע"ב** בתו"י ד"ה כל המיסך אבל קידוש ידים וכו'. נ"ב נראה דהוא תהה"ד וזהו ציון על מה דמקשה הגמ' אלא ידים מ"ט וע"ז כתבו התוס' דמיסך רגליו וכו' ומיהו מש"כ התוס' דבמיסך רגליו טעון קידוש ידים צ"ע דבמשנה לא הוזכר זה ואולי דמפרשים דטעון טבילה לבד הקידוש וצ"ע בזה:

דף לא ע"ב בתוס' ד"ה כדאמר וכו' דפשיטא דצריך היכרא שלא יטעה וילבש כל ח' בגדים כדרך שעושה כל ימות השנה וכו'. נ"ב דברי התוס' אלו לא זכיתי להבין דהרי באמת לתמיד של שחר היה לובש שמונה בגדים כמו בחול ומלשון התוס' משמע דבשחר לא היה לובש כלל הבגדי בוץ עם בגדי הזהב ולא היה משמש רק בד' בגדי הזהב לבד וזהו אינו במשמע מכולי תלמודין והדבר צע"ג ומצוה ליישב:

דף לב ע"א גמ' ד"ה למה כי אין לומר שבא שם כדי לפשוט בגדיו וכו'. נ"ב הדברים מתמיהים דטפי הו"ל להביא ממקרא מלא ביחזקאל מ"ד דהפשיטה היה בחוץ דכתיב שם ובצאתם אל החצר החיצונה יפשטו את בגדיהם ומיירי שם ביוה"כ וכמו שפרש"י שם והדבר צ"ע. [וכבוד מו"ר הרב הגאון מו"ה יעקב באריש נ"י מ"ץ דפ"ק העיר דכיון דמיירי קרא בהוצאת כף ומחתה הו"ל למכתב ובא אהרן אל מבית לפרוכת דשם היה מונח הכף ומחתה בין שני הבדים ומצוה לייסב]:

דף לג ע"א גמ' עליה השלם כל הקרבנות כולן. נ"ב צ"ע דהא ברייתא זו אבא ליה ואביי בעצמו ס"ל בפסחים נ"ח ע"ב דהראיה הוא מדכתיב עליה ודרשינן עליה שלמים ולא על חבירתה שלמים והך דרשה דעליה השלם רבא הוא דקאמר לה ואולי דבתר דשמעה לה דרבא סברה והזר בו משמעתיה מחמת קושיא דרבא שם דאימא שלמים הוא דלא נקריב וכו' ודו"ק:

דף לט ע"א גמ' והגרגרנין נוטלין ואוכלין. וכ"ב בקדושין נ"ג הגי' והגרגרנים חולקין וכ"ל דכן נ"ל גם הכא דלגי' לכאן לא הוי קמקשי התם מידי ודו"ק. וכן בתוס' ישנים כאן העתיקו לדברי הברייתא והגרגרנין חולקין: שם ד"ה ואומר לה' חטאת. הקשה ה"ר אלחנן אמאי לא קאמר הטאת לה' כדאמרינן בפ"ק דנדרים וכו'. וכ"ב לכאורה לא דמי להתם כלל דשאני התם דחיישינן שמא ימלך ולא יאמר קרבן והוי שם לבטלה משא"כ הכא אף אם לא יאמר חטאת אין השם לבטלה דהא כבר קדשו הגורל ואף אם לא יאמר כלל ג"כ הוי חטאת דהא קי"ל דהנחה לא מעכבא וכ"ש האמירה:

דף מב ע"א גמ' דאמר ר' זירא שחיטת פרה בזר פסולה ואמר רב עלה אלעזר וחוקה שנינו. וכ"ב בזבחים דף י"ד ע"ב וכן במנחות דף ו' ע"ב הגי' אמר ר' זירא אמר רב ע"ש וא"כ לפי גי' דהתם צ"ע דלמה הוצרך לסיים ואמר רב עלה הא מדברי ר' זירא אמר רב גופיה תסתיים דרב ס"ל דשחיטת פרה בזר פסולה וכ"ל דמזה סייעתא לדברי התוס' בחולין דף כ"ט ע"ב ד"ה א"כ דהפלוגתא דרב ושמואל אינו רק בדאורייתא אבל מדרבנן מודו רב ושמואל דבין בפרה ובין בפרו דפסול בזר ע"ש ועפ"ז ניחא שפיר דמדברי ר' זירא אמר רב בעצמו אינו ראיה כלל די"ל דר"ל דמדרבנן פסול ובזה גם שמואל מודה ולכן הוצרך לסיים עלה ואמר רב עלה וכו' כלומר דכיון דיליף לה מקרא ע"כ דמה"ת קאמר:

בעין משפט אות ד' ציין דבפ"א מהל' פרה הלכה י"א פסק הרמב"ם דשחיטת פרה פסולה בזר. ואכן באמת לא משמע התם מידי ובמה"כ לא ראה דהרמב"ם ז"ל פסק להדיא בפ"א מהל' פסולי המוקדשין הלכה ב' דכל השחיטות כשרות בזר ואף שחיטת פרה אדומה ושחיטת פרו ג"כ כשרה בזר והיינו דפסק כר' יוחנן לקמן דף מ"ג ע"ב דלא מצינו שחיטה שפסולה בזר ע"ש ודברי העין משפט המוהין בזה:

דף מה ע"א גמ' והיום עולין באמצע ויורדין באמצע. וכ"ב במהרי"ב הגיה עולה באמצע דכ"ה במשנה והיום כ"ג עולה באמצע אכן במה"כ אולי לא ראה דהרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ובחיבורו בפ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ה' גרס באמת במשנה עולים באמצע ויורדים באמצע ומפרש דקאי על הכהנים ההדיוטים דהם היו צריכים לעלות ולירד באמצע משום כבוד הכה"ג ועי' בהגהות הב"ח דהגיה באמת במשנה עולים ויורדים ע"פ גי' הרמב"ם אמנם גם בדברי ר' יהודה הו"ל להגיה כן דכן הדבר מוכרח לגי' הרמב"ם ז"ל ופירושו ודו"ק:

דף מז ע"א ברש"י ד"ה אפילו וכו' כיון דברוב כה"ג וכו'. וכ"ב מדברי רש"י ז"ל אלו מוכח בהדיא דמפרש כפי' המהרש"א ז"ל דהך וכמעשה דר"י לשון קושיא הוא והוא ענין בפני עצמו אבל בשניהן שוין לא אמר הגמ' שום טעם דלמה המחתה בימין והכף בשמאל ולכן הוצרך רש"י ז"ל ליתן טעם מעמיה דנפשיה ודו"ק:

דף מח ע"א גמ' מדם הנפש ולא מדם העור. נ"ב מכאן משמע להדיא דאיכא דם בעור הבהמה [דליכא לפרש דר"ל דם הנפש שנתקנח על העור משום דבעינן קבלה מהפר עצמו וכמו דאסור מדם הסכין וכדאיתא בזבחים כ"ה דהדא דא"כ אין המיעוט מדם הנפש רק משום דבעינן דם מהפר ולא מדם הפר ודבר אחר וכדאמרינן שם בזבחים לענין דם הסכין ועוד דמאי ק"ל שמואל התם דדם הסכין פסול הא מהברייתא ג"כ מוכח הכי דמה לי שנתקנח על העור או שנתקנח על הסכין ועוד דמאי צריך מיעוטא מקרא דדם שנשפך על הרצפה שפסול הא נלמד מכ"ש מדם שנתקנח על העור וכעין זה הקשו התוס' שם על שמואל ותי' של התוס' שם לא שייך הכא ודו"ק] וסט"ז ביו"ד סי' כ"ג ס"ק ז' בתב בפשיטות דליכא דם בעור וכבר השיגו התבואת שור מסוגיא דהכא ואכן לענ"ד י"ל קצת לדבריו די"ל דהא למעט דם העור של חטאת בעוף דגבי עוף דעורותיהן כבשרן ודאי איכא דם בעור וגבי חטאת העוף נמי כתיב והזה מדם החטאת בפ' ויקרא וי"ל דדרשו חז"ל מדם החטאת ולא מדם העור כנ"ל ליישב דברי הט"ז ז"ל:

דף נב ע"ב במשנה ונתמלא כל הבית כולו עשן יצא ובא לו. נ"ב ולכאורה לענין מאי משמיענן התנא זה דנתמלא הבית עשן אכן מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א' נראה בהדיא דמפרש דהכה"ג היה מחויב להמתין שם עד שנתמלא הבית עשן ואז יצא ובא לו ונראה שיצא לחז"ל זה מפשטיות הכתוב וכסה ענן הקטורת וגו' ולקח מדם הפר וגו' דהנה אם נאמר דאתיא קרא דוכסה לדרשת חז"ל לקמן לבד דצריך ליתן בה מעלה עשן אין זה מקומו כאן ולכן נראה דפשטיות הכתוב בא ללמד דצריך הכה"ג להמתין עד שיכסה ענן הקטורת את הכפורת ואח"כ ולקח מדם הפר אך מלשון וכסה דרשו ג"כ חז"ל דצריך ליתן בה מעלה עשן כנ"ל:

דף סב ע"ב גמ' ותנן נמי גבי מצורע כה"א. נ"ל דצ"ל גבי צפרי מצורע כה"ג:

דף סט ע"א גמ' ותניא בכ"ה בטבת. נ"ב במג"א פ"ט ולשם איתא בעשרים ותד בכסלו:

דף ע ע"ב במשנה יצא ועשה את עולתו. וכ"ב הדבר תמוה דמהיכן יצא הלא אדרבה קריאת הפרשה היתה בעזרת נשים והו"ל נכנס לעזרה ועשה את עולתו ובחומש דכתיב ויצא ועשה ניחא דקאי על עבודת היום דכתוב בתחלה דלאחר שגמר הזאת הדם יצא מן ההיכל ועשה את עולתו וכו' אבל במשנה דהוזכר מתחלה קריאת הפרשה לא שייך על זה ויצא ואולי דשיגרת לישנא דקרא נקיט וצ"ע: שם ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים. וכ"ב לכאורה הדבר צ"ע דלא הוזכר במשנה הקרבת התמיד של בין הערבים אימתי היה דבין לפרש"י דהיה בטבילה חמישית ובין להרמב"ם ז"ל דהיה בטבילה שלישית אחר אילו ואיל העם וכ"ה בסדר עבודה דאתה כוננת מ"מ הו"ל להזכירו מיהת וכ"ל דדוקא במוסף יוה"כ דאיכא סתירה במקראות בזמן הקרבה וכמו שכתב הרא"ש לפיכך הוצרכה המשנה לבאר ולהביא דפליגי תנאי בזה אבל בזמן התמיד דלא הוזכר בתורה כלל אצל יוה"כ הדבר פשוט דהקריבו אותו ככל ימות השנה דהיינו בשמונה ומחצה ולא השגיחו כלל אם הוא בטבילה שלישית או חמישית והיה הדבר תלוי בזריזות הכה"ג אם כלה כל עבודת היום. וי"ל קודם ח' ומחצה הי' קרב באמת התמיד בטבילה חמישית אבל אם נתאחר עד שהגיע טבילה שלישית לח' ומחצה הי' נקרב התמיד מיד אחר אילו ואיל העם בטבילה שלישית דזמן תמיד של בין הערבים לא נשתנה לעולם זולת בעה"פ וכמו להדיא בפסחים נ"ח ע"ש ודו"ק:

דף עח ע"ב גמ' והא מותרין לכתחלה קתני וכו'. וכ"ב בתוספתא פ"ד איתא להדיא הטעם דאסור בנעילת הסנדל מפני מראית העין ומשמע דלרגלים בידים אסור וכס"ד דש"ס ולפיכך אסור בנעילת הסנדל דאמרי דאינשי עבדי ליה והדבר צ"ע ועי' בר"ן בריש פירקין שכ' דמוכח מברייתא זו דדי עינוים אינן רק מדרבנן ע"ש וא"כ יש להוציא מהתוספתא דגם באיסור דרבנן חיישינן למראית העין ודלא כמש"כ הרמ"א בהגה"ה ביו"ד סימן פ"ז סעיף י"ד ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה והכ"מ:

הגהות על מסכת שקלים

משנה א באחד באדר משמיעין על השקלים וכו'. וכ"ב לכאורה היה נראה דהך משמיעין על השקלים היינו קריאת פרשת שקלים דתקנו חז"ל לקרות בר"ת אדר שחל בשבת ואם חל ר"ת בחול מקדימין לקרות בשבת הקודם וכדתנן במגילה כ"ט וכ"מ קצת בסוגיא שם דמייתי למתני' דהכא ואמרינן דמנס"מ ואח"כ מסיק ואמר משו"ה מקדימין וקרינן וכו' ע"ש ואכן בפי' הרמב"ם והרע"ב הכא [וכ"מ מפרש"י שם במגילה] מפרשים דהיינו הכרזה דב"ד היה שולחין שלוחים בכל ערי ישראל ומכריזין וכו' וכ"ה להדיא בירושלמי כאן מאי משמיעין רב הונא אמר מכריזין וכו' אכן א"כ צ"ע דתרווייהו למה ואולי דהצריכו הכרזה משום בני הכפרים או עיירות שהיו להם י' בטלנין ואין להם עשרה לקרות בס"ת וכדמשמע בב"ק דף פ"ב ע"ש ולא היו יכולין לקרות הפרשה בצבור והוצרכו להכרזה וגם על ההכרזה לחוד לא רצו לסמוך משום שמא איכא אינשי דלא יהיו בעת ההכרזה [וכדאמרינן ביבמות קי"ט דלמא איכא אינשי וכו' ולא הוי בהכרזה ע"ש וכה"ג אמרינן במנחות מ' ואכן אדיסקי ליקוס ולסמוך ע"ש] ועוד דע"י קריאת הפרשה ידעו פרטי הדינים של מצות נתינת מחצית השקל כמה שיעור הנתינה ומי חייב ליתן וכדומה ולכן הצריכו תרווייהו ודו"ק:

משנה ג את מי ממשכנין וכו' אבל לא נשים ועבדים וקטנים ופי' הרע"ב אפי' הביא ב' שערות והוא פחות מבן עשרים עכ"ל. וכ"ב כן משמע להדיא בירושלמי כאן דמקשה מדתני אין ממשכנין ומשמע דאבל לתבוע תובעין ולהלן במשנה ד' משמע דאף לתבוע אין תובעין ומשני דכאן מיירי שכבר הביא ב' שערות ע"ש וע"כ דר"ל שהוא פחות מבן עשרים [והגר"א ז"ל הגיה בהדיא בירושלמי שם שנ"ל והוא פחות מכ' וכ"ה ברוקח סימן רל"ב] ודברי התוס' יו"ט במשנה ד' שהשיג על הרע"ב מירושלמי תמוה דאדרבה בירושלמי מוכח להדיא כדברי הרע"ב והטעם דאין ממשכנין קודם כ' נ"ל דמשום דקודם כ' לאו בר עונשין הוא בידי שמים ומחצית השקל הוא משום כפרה ופחות מבן כ' לאו בר כפרה הוא ועפ"ז א"ש למש"כ התוס' יו"ט שם דהרע"ב מפרש דקרא תניין בתרומת הקרבנות מיירי ע"ש ודו"ק:

פרק ד משנה ב פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה ופי' הרע"ב לשון של זהורית שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. נ"ב הדבר מתמיה דבהדיא איתא בתוספתא דמכילתין פ"ב דעץ ארז ואזוב ושני תולעת באין משירי הלשכה ולא מתרומת הלשכה ולכן ע"כ נ"ל דהכא מיירי בלשון של זהורית של שעיר המשתלח [וכ"מ מלשון המשנה גופיה מדתני ליה בתר שעיר המשתלח ולא תני ליה בתר פרה אדומה ועוד דלשון של פרה לא מצינו בשום דוכתא במשנה דנקרא לשון של זהורית] וכן פירשו להדיא התו"י ביומא ס"ח ד"ה חולק והא דתנן לקמן בסמוך דלשון שבין קרניו בא משירי הלשכה הוא לשון אחר [וקשרו אותו על השעיר בעת השלות או קודם הדחיפה ע"ש בתוס'] ונראה דהלשון של זהורית דקשרו אותו מתחלה על השעיר אחר הגרלה קשרו אותו אח"כ בהיכל וכמו דמשמע ביומא ס"ט ע"ב בדברי ר' ישמעאל שם ע"ש ובתוס' יו"ט מספק בלשון של זהורית דהיכל מהיכן בא ולפי הנ"ל אין כאן ספק וכבר הרגיש בזה הגרע"א ז"ל שם [ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שקלים הלכה א' נראה דלא גרס כלל להא דלקמן דלשון שבין קרניו בא משירי הלשכה דהרי פסק שם בהדיא דלשון שבין קרניו של שעיר המשתלח בא מתרומת הלשכה ע"ש ודו"ק. וטעם החילוק בין שני תולעת של פרה אדומה לבין לשון של זהורית של שעיר המשתלח פשוט דגבי פרה אינו בא אלא להכשרא דפרה ופרה גופא קדשי בה"ב היא ולפיכך בא משירי הלשכה אבל לשון של שעיר המשתלח דבא להראות על מחילת העוונות וצורך קרבן הוא בא מתרומת הלשכה כשאר קרבנות צבור ודו"ק: **שם** כבש פרה וכו' בא משירי הלשכה. נ"ב בפיוט של פרשת פרה יסד ר"א הקליר יעשה מהון כבש פרה וצ"ע דיסד כיחידאה דאבא שאול ס"ל כן במשנה כאן אבל פשוט דהלכה כת"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד משקלים כת"ק דבא משירי הלשכה ואולי דרבינו אלעזר הקליר ז"ל מפרש דאבא שאול לא פליג את"ק כלל דמעיקר הדין היה בא משירי הלשכה רק דאמר דדרכן של כהנים גדולים היה להתנדב משלהם ובזה גם ת"ק מודה וכ' יזכנו לראות בבנין בית עולמים ובכהן העומד לאורים עוסק בעבודה ובטהרת פרה אדומה ואז נדע האמת בזה אמן]:

הגהות והדרושים למסכת יומא

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א תוד"ה שבעת ימים קודם יום הכפורים יש מקומות ששונה המגין ברישא כמו בכאן ע"כ. ואפ"ל דהכא שונה בדוקא וכמו שכתבו התוס' ריש שבת (דף ב ע"א) ד"ה יציאות כו' וכן ביומא מתחיל בתחלה שבעת ימים קודם יו"כ ואח"כ ערב יו"כ ואח"כ ליל יו"כ וא"כ שייך שפיר להתחיל שבעת ימים קודם יו"כ. ועיין בזה:

דף ז ע"א גמ' אילים נאילו של אהרן כו' כיון דיחיד הוא מהדרינן ע"כ. לכאורה לפ"ז יש להעיר מהא דאיתא בתמורה (דף יד ע"א) אמ"ל ר"מ והלא פר יוה"כ דקרבן יחיד ודוחה טומאה ולפ"ז דלמא משו"ה אמר ת"ק קרבן צבור דלא בעי כלל לאהדורי אטהורים:

דף יג ע"ב גמ' התולה לרבות את הארוסה ע"כ. קשה דהא אמרינן בכתובות (דף מו ע"א) לזה ולא ליבם שאם הוציא שם רע על יבמתו אינו משלם מאה כסף והתם בארוסה מיירי דאי בנשואה הא לא שייך ופרשו השמלה ואפשר דמיירי בנכנסה לחופה ולא נבעלה ומפרש"י שם נראה שהוציא שם רע שאמר שאחיו לא מצא בתולים ולכאורה מוכרח הדבר שאם היה טוען שזנתה תחתיו לא שייך שם סקילה דהא שומרת יבם שזנתה אינו אלא בלאו אבל לכאורה כיון שטוען שזנתה תחת אחיו א"כ אינו זקוקה לו כלל דהא סוטה ודאית לאו בת יבום היא כלל וכדאיתא ביבמות (דף יא ע"א) בתוס' ד"ה צרת בבת ובסוטה (דף ה ע"ב) ובתוס' שם:

דף כג ע"א גמ' וירושלים בת אתויי עגלה ערופה כו' ועוד ע"כ. עוד הו"מ להקשות והא היה עדיין מפרפר ואיתא בסוטה (דף מה ע"ב) ת"ר חלל ולא חנוק חלל ולא מפרפר ואפ"ל משום דר"א פליג התם וס"ל דכולן הי' עורפין אולם הא דפריך וירושלים בת אתויי עגלה ערופה היא והא תניא ירושלים אינה מביאה עגלה ערופה ג"כ לא הוי אליבא דכו"ע דהא פרש"י הטעם משום דלא נתחלקה לשבטים וכן הוא בהדיא בב"ק (דף פב ע"ב) והא ר"י ס"ל לעיל (דף יב ע"א) דירושלים נתחלקה לשבטים:

דף נו ע"ב תוס' ד"ה ר"י כו' וכה"ג הוי ההיא דפרק התערובות כו' הע"ג דאיהו גופי' לא ס"ל האי טעמא מדאצטריך קרא ע"כ. ומקום היה לומר דר"א ס"ל דרואה אני אומר לשם עלים היינו דוקא כשמכוין לשם עלים וכדאמר התם לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עלים והא דדריש מקרא מוס בס הוא דלא ירצה הא ע"י תערובות ירצה היינו אפילו סתמא ועיין היטב כל הסוגיא שם.

דף כט ע"ב גמ' בעו אירא דעבירה ע"כ. אפשר משום דאיתא בסנהדרין (דף סד ע"א) לא עבדו ישראל ע"ז אלא להתיר להם עריות ע"כ בעו תחלה על יצרא דע"ז ואח"כ על יצרא דעבירה המביאים לידי ע"ז:

דף עד ע"ב גמ' כוי בריה בפני עצמה דאלת"ה הא דאמר רא"ב"א ע"כ. נראה דסראיה היא מדראב"א משום דע"כ צ"ל דברי' היא דאי ספק חיה ספק בהמה צ"ל לרבויי הא דהא בין חיה בין בהמה דמו אסור ע"כ צ"ל דברי' היא משו"ה צריך לרבויי משא"כ כאן גבי חלב דחלב חיה מותר ע"כ צריך לרבויי כיון שהוא ספק חיה:

דף עז ע"ב גמ' ואם תקת מצרות ע"כ. לכאורה מיותר ועיין בר"ן ואפשר משום דכתב הנמוקי יוסף ביבמות פרק החולץ (דף מד ע"א) דמצות עונה הוא לפי הנשים שיש לו א"כ כיון שמפרש אם תענה מתשמיש למנוע מעונתן ממילא צרות בכלל ע"כ אמר אם תקח צרות אפילו בלא מניעת תשמיש:

דף פב ע"א במשנה עוברה שהריחה. עיין ברא"ש שהביא מחלוקת בה"ג ורמב"ן אם מחללין מחמת האם או מחמת העובר וכתב הרא"ש ז"ל ולא ידעתי מה צורך לכל הדקדוקים דלא משכחת סכנת עובר בלא האם ולא האם בלא העובר ואפ"ל דמשכחת לה כגון דהאם היא מאותן שמורידין ולא מעלין (ע"ז דף כו ע"א) וא"כ משום האם לא מחללין ולדעת בה"ג מחללין מחמת העובר ולדעת הרמב"ן דמשום עובר לא מחללין רק מחמת האם וכאן לא מחללין מחמת האם דהשתא מורידין אותה אטו מיבעיא דאין מצילין ומכש"כ לחלל יוה"כ:

השמטות ממסכת עירובין דף לא ע"א גמ' מ"ט ניחא ליה דמינטרא ע"כ. פי' ואפי' בתר דקני עירוב לכאורה היה נראה דמשו"ה אסור להניחו בבה"ק אבל מ"מ אם הניח קנה העירוב דהא בשעת קנית עירוב מותר דמצות לאו ליהנות נתנו אלא דבתר הכי קא עביד איסורא אולם בשו"ע (סימן ת"ח) פסק דאינו עירוב כלל וצ"ע: במשנה מערבין בדמאי. בשבת (דף כג ע"א) ז"ל רש"י ז"ל משתתפין בו משום דאי בעי מפקר לנכסיה כו' הלכך חשיב כדידיה צ"ע דהא הא דאין מערבין בטבל הוא משום דאסור באכילה אבל דמאי מותר באכילה אבל לא משום דלאו דידיה דהא טבל אפילו כהן אינו יכול לערב [ועי' תוס' פסחים ל"ח]: שם ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו ע"כ. משמע משום דאינו ראוי לאכילה ולכאורה בלא זה כיון דמעשר ממון גבוה הוא א"כ נחשב כמו של אחרים וכמ"כ קשה במס' סנהדרין (דף ע ע"א) גבי בן סורר ומורה במע"ש והקדש שלא נפדו דהא איתא שם (דף ע"א ע"א) עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים ר' יוסי בר"י אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו וא"כ האיך יתחייב בן סורר ומורה על מעשר שני והקדש:

דף לב ע"א גמ' א"ר ששת מנא"ל כו' והא חדש דאורייתא ע"כ. לכאורה לפי מה שכתבו התוס' מנחות (דף ה ע"ב) ד"ה האיר המזרח לפיכך נראה דאינו אלא למצוה מן המובחר א"כ מאי ראיה מייתי

מייתי דגש בשל תורה חזקה שליח עושה שליחותו : רש"י ד"ה כפה הארץ ואינו חושש בלפני עור ע"כ . א"ע דהא ע"כ גם מה שאוכל מעצמו אינו נאמן כדאיתא בדמאי בכמה משניות : תוס' ד"ה רב ששת כו' כסופו ודרב שמעיה כו' ע"כ . נראה פרושו משום כיון דחיישינן שם דלמא פשע ולא טביל משום חומרא דפסח מכש"כ דחיישינן דלמא פשעי כהנים אע"ג דאמרינן חזקה עושה שליחותו ע"כ אצטריך לדרב שמעי' :

דף לד ע"א תוד"ה ה"נ הוה"ל נראה דכן צ"ל בסופו והוא"ל דהשתא כו' וקי"ל נהו שביתתו בקרקע המגדל שהיה בתחלה הלי ודאי לא אמרינן :

דף לה ע"א תוד"ה בעי ככינא כו' ע"כ . ולאומר הקושיא אפ"ל דס"ל לרש"י כמו שכתבו התוס' ישנים ביצה (דף ג ע"ב) ד"ה הכל לר"נ לא פריך דאיסור מוקצה חמיר כעין דאורייתא ולכן החמירו בספיקא כ"כ עליה בהשמ"ש לרבי ועיין בפסחים (דף מז ע"ב) דס"ל לרבה מוקצה דאורייתא ועיין לקמן (דף לח ע"ב) תוס' ד"ה אמר רבה לקמן גבי נפל עליו גל משמע דס"ל לרבי דגם במוקצה לא גזרו בהשמ"ש ומ"מ אפשר דהכיי לא ס"ל : **ע"ב** גמ' שהיה עליו שרץ כל בהשמ"ש ע"כ . לא ידעתי ל"ל כל בהשמ"ש בתחלתו סגי דמנ"מ מאי דהוי לבסוף כיון דאטמא מבעוד יום כפרש"י :

דף לו ע"ב במשנה אם בהו כו' ע"כ . אפשר דקמ"ל דאע"ג דאין מערבין לדבר מצוה זהו חשוב דבר מצוה וכמו שכתבו התוס' לקמן (דף סב ע"א) ד"ה אין מערבין. ומוקי לה בגמרא במרי דמתא ופ"ה דצריך לצעוק לפניו הוי נמי דבר מצוה ורבי יצחק דתני איפכא קמ"ל דפרהגבנא דצריך לברוח מפניו הוי נמי דבר מצוה :

דף לז ע"א גמ' והא קתני ר' יהודה אוסר עולא זוזי קתני ע"כ . קשה לפי מש"כ התוס' (דף לו ע"ב) כד"ה לא ס"ד דלר' יוחנן ליתא לדאיו והלוקח משום מתניתין דהכא ודמי שאחזו ודמתלקט וא"כ מאי פריך לעולא וי"ל דקושית הגמרא דהו"ל ליתא לדאיו והלוקח :

דף לט ע"א משנה התנינו יום ר"ת כזה אם היום או למחר ע"כ . משמע דעל ר"ה לא היה מתנה וצ"ע למה ואפשר דהכא גם ר' דוסא מודה דאתי לזלזולא :

דף מ ע"ב גמ' אמר ר"ז שאני ר"ת כו' . עיין פרש"י ולכאורה מכאן השגה על בעל המאור בר"ה שכתב שבר"ה לעולם מתפללין תשע דא"כ מאי עלה הגמרא בקושיא לימא דהברייתא איירי בערבית ושחרית דבם ודאי כולל ר"ת כמו בחול אף אם צריך להזכיר של ר"ת :

דף מג ע"א תוס' ד"ה הלכה כר"ג כו' דאפילו „בשכר" שרי . נראה דצ"ל דאפילו „בשבת" שרי וכוונתם דלאו דוקא לסייר פירות לאחר השבת דאז היה קלא איסור אלא אפילו לסייר בשבת שרי דלית בו איסור אלא משום שט :

דף מה ע"א גמ' דרש ר"ז כו' מ"ק אי שרי אי אסור הרי שמואל וב"ד קיים ע"כ . ופרש"י ומידי דאו"ה לא מטייל בחורים ותומים ע"כ . ולכאורה אפשר לא הי' לו פנאי גם שהיה מתחבא מפני שאול ע"כ יש לומר דכוונת הגמרא דאיתא בתמורה (דף טז ע"א) גבי הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה אמרו לשמואל שאל אמר לא בשמים היא ע"כ אמר הרי שמואל וב"ד קיים ולא רצה לשאול בשמים : **ע"ב** תוס' ד"ה ולקני שביתה באוקינוס . עיין במהרש"א שכתב כיון שאין תחומין למעלה מעשרה יכולין לקנות שביתה ואפילו רחוקים כמה ע"כ וצ"ע דהא אמר רבא לקמן (דף נא ע"ב) והוא דכי רהיט לעקרו מעי משמע דבעינן דוקא שיכול לבוא שם בהשמ"ש :

דף מו ע"א גמ' כל שכן דהוי נולד ע"כ. עיין תוס' סנהדרין (דף ג ע"א) ד"ה אלא מעתה שהקשו על פרש"י דלשון כש"כ משמע מלותו הטעם דמקודם והכא לא משמע כן דהא מעיקרא משום תחומין ולבסוף משום מוקצה : **ע"ב** גמ' ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר' שמעון . עי' מהרש"א שהקשה דלמא משום דס"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב ולפלא דהרי מבואר לקמן (דף סה ע"ב) תוס' ד"ה אקלעו וז"ל ואע"ג דריו"ח ל"ל דלגמרי קאמר הכי כללי מדבעי למידק מרב :

דף מט ע"ב גמ' ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו ע"כ . לפי פרש"י ז"ל דבתחתיו קנה שביתה לכאורה לשון לא אמר כלום פשיטא דכיון דלא ידעינן איזו ד' אמות קני ניזל לחומרא דאל"כ הו"ל תרי קולי דסתרי אהדדי וי"ל דהו"א דמסתמא רוצה לקנות ארבע אמות האחרונות שהם לצד ביתו קמ"ל דלא :

דף נה ע"א תוס' ד"ה עיר העשויה כקשת כו' והא דלא נקט רב הונא כו' אלא פגום אחד ע"כ . לפי מה שפרשו התוס' בדבור הקודם דפגום אחד גם כן מודדים בשוה הומ"ל רב הונא גם על פגום אחד ואפשר דהו"א דבעיר העשויה כקשת דיש שם בתים משני צדדים אפילו ביותר מאלפים אמה מודדין מן היתר : **ע"ב** גמ' היכא ביניהו נהרא דסמיך למתא ופרש"י ז"ל נהרא דהוי לטבילה כו'. לכאורה מכאן ראיה דהלכה כשמואל דס"ל בנדרים (דף מ ע"א) ובשבת (דף סה ע"ב) דנהרא מכפי' מבריך ומותר לטבול בנהר כל ימות השנה : תוס' ד"ה לא צריכא להשלים כו' ונראה לר"י דצריך שיהא בנין רוב כו' וכן מוכח בחולין (דף עה ע"ב) דמעיקרא אמר עור מצטרף היינו מחלה ובל"ב אמר עור משלים היינו רוב בשר ומיעוט עור :

דף נו ע"ב רש"י ד"ה מפני שמפסיד שכרי „ריבוע" פאות. נראה דצ"ל שהרי „רינס" פירש דמרבה מקרא דנ"ל פאות :

דף נז ע"א גמ' אמר ליה מר חביבי מתוזנא לרב אשי . עיין בגיטין (דף סא ע"ב) תוס' ד"ה אמר אביי אליבא דרבא משני וכן מצינו בכילד מעברין במעתא דטלא מרובעת :

דף סא ע"ב גמ' לית דחש להא דרע"ק. כה"ג כתובות (דף נח ע"א) ובכורות (דף נ ע"א) : תוד"ה לית דחש להא דרע"ק כו' דקי"ל כדברי המיקל בעירוב ותחומין דרבנן כדפי' לעיל (דף מו ע"א) ע"כ ע"ש בתוס' ונראה דשני טעמים הם חדא כדברי המיקל וטעם ב' דתחומין דרבנן ורע"ק אזל לטעמיה דסבירא ליה דתחומין דאורייתא וכזה מדוקדק הלשון לית דחש לדרע"ק פי' משום דאזיל לטעמיה :

דף סב ע"ב גמ' ביעתא בכותחא בעי מר"ת ולא אורי ע"כ . באחרי הגירסא בעאי ולא אורי לי משמע שר"י בעא מיניה ונראה לפי פרש"י שלגנותו היה מתכוין א"א לומר דרב יוסף בעא מיניה דהא רב"י תלמידו היה עיין כתובות (דף כ ע"ב) תוס' ד"ה יתיב ר' יוסף ולגרסא אחרי צ"ל דבעא מיניה הדין וכפי' התוס' דאיירי בבינים שנמצאו במעי אמן : תוס' ד"ה כגון מגלת תענית פי' בקונטרס כו' וא"א לומר הכי דאפרושי מאיסורא שרי במקום רבי ע"כ.ולא הבנתי קושיתם דאפרושי מאיסורא היינו שרואה חברו רוצה לעשות דבר אסור כמעשה דרבינא דהזה דקטר בצינתא מש"כ שואל אם אסור כמובן יכול לשאול אצל רבו ואסור להורות: שם ד"ה רב חסדא כו' אקלע „לאתרא". נ"ל „לאחר" כן איתא שם בסנהדרין (דף ה ע"ב):

דף סג ע"א גמ' שאני רחב"י דמפליג. עיין בקדושין (דף כט ע"ב) : שם כל דמותיב מיליה ע"כ . עיין בחדושי סנהדרין (דף יז) :

דף סד ע"א גמ' מעשה בר"ג שהיה רוכב ע"ג החמור ע"כ . אפשר דלרבותא נקט חמור אע"ג דלא בעית ומכש"כ ע"ג הגמלים דבעית וכדאיתא בפסחים (דף ג) משום בעיתותא דגמלים אורחא הוא ע"ש וכן בברכות (דף ל ע"ב) היה רוכב על החמור ירד ויתפלל אפשר ג"כ דאע"ג דלא בעית ירד ויתפלל : **ע"ב** גמ' שאני יין האיטלקי דמשכר טפי כו' השתא דאתית להכי כו' ע"כ . נראה דהתירוצים מחולקים אם כא דאמר רביעית יין האיטלקי פי' רביעית האיטלקי וכדאיתא במס' כלים (פ' י"ז מי"א) ויש שאמרו במדה דקה מדות סלא והיכא שיעורן באיטלקי או דקאי על היין יין איטלקי וכזה נראה לתרץ דברי הרמב"ם פ"ז מהלכות ממרים שכתב אינו חייב עד שישתה חצי לוג יין ולא כתב האיטלקי כדאיתא בסנהדרין (דף ע ע"א) אינו חייב עד שיאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי (ועיין בכ"מ שדחק בזה) משום דהוא מפרש דמלת האיטלקי קאי על חצי לוג ובמסקנא דהכא ומדת חצי לוג כבר נודע משיעור רביעית : תוס' ד"ה פותחין אי בעי נדור. עיין מהרש"ל שפירש לשון בעיתותא ולא ידעתי מדוע נטה מדברי הרא"ש והר"ן בנדרים שפרשו לשון רצון ע"ש :

דף סה ע"א גמ' ר"ת ביומא דרתח לא מצלי ע"כ . אפ"ל דכוונתו יומא דרתחא היינו דבר ועיין כתובות (דף קו ע"א) ודומה לדמר עוקבא :

דף סט ע"ב גמ' רא"ה הכי תנא . משמע דפליגי תנאי במומר לחלל שבת ועיין בחולין תוס' ד"ה השוחט (דף יד ע"א) שתמהו שם מדוע שחיטתו כשרה והא אפשר דאתיא כמ"ד כאן דמומר לחלל שבת שחיטתו כשרה : רש"י ד"ה עד דהוה מומר לעבודת כוכבים דאמר מר חמורה עבודת כוכבים ע"כ. צ"ע דהא ר' ענן ס"ל בחולין (דף ד ע"ב) דמומר לעבודת כוכבים שחיטתו כשרה אלא דמופרך מברייתא דמכס וא"כ כל כמה דלא ידע הברייתא מנ"ל דפשוט כ"כ .

דף ע ע"א תוס' ד"ה יורש . עיין מהרש"א שכתב דאין דברי התוס' מכוונים ולא הבנתי דבריו דהא הברייתא ס"ל כמ"ד בית התבן אוסר . ע"כ כתבו היכא שדר בהותו חצר אפשר שאוסר אפילו למ"ד בית התבן אינו אוסר ומהברייתא מייתי התוס' ראיה שאינו מועיל עירוב של אתמול לבית שירש :

דף עט ע"ב גמ' וכן אתה אומר כו' ל"ל לרע"ק דאמר תחומין דאורייתא . לפי מ"ש התוס' שבת (דף לד ע"א) ד"ה ל"ק דבעירובי תחומין דחמירי לא קני משום דיש לו סמך מן המקרא לכאורה בתגס דחק לאוקמי דלא כהלכתא :

דף פ ע"א גמ' אשתו כו' הקשה בגליון ל"ל לאשמועינן דהא לא גרע משכירו ולקיטו . ולדעתי דאתי לאשמועינן אפילו כפת של הבעל שלא מדעתו וכדמשמע מתוס' שלא נסתפקו אלא אם יכולה לזכות לאחרים אבל לעצמה יכולה ליתן אפילו מוחה הבעל : **ע"ב** תוד"ה אבל קורה והר"א פי' דלתי אם הי' מדבק הכתיתים בכותל הוי לתי . דומה לזה איתא בחולין (דף פט ע"א) אבל הכא כל כמה דמכתת טפי מעלי :

דף פב ע"א גמ' וכולן שעירבו ועירב עליהן רבן ע"כ . כה"ג איתא בפסחים (דף פח ע"ב) וכולן ששחטו כו' ועי' בחולין [ד' ג] וכולן ששחטו אהייא' אלימא אתשו"ק עלה קאי ואם שחטו מיבעיא ליה ולכאורה גם הכא קשיא ואם ערבו מיבעיא ליה ואפשר משום דמסיים בכאן חוץ מהאשה :

דף קא ע"ב גמ' ש"מ הוקקין להשלים. צ"ע דהא כמו כן מצי למימר ש"מ מדרבנן אין חוקקין להשלים וגם אמאי לא אמר ש"מ מר"מ כמו שאמר ש"מ מדרבנן איתא לדרב דימא : **סליק השמטות**

חדושים מאת הג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו') .

דף פו ע"א גמ' לימא מתני' דלא כרבי וכו' אפ"ת רבי אגב שאני . כ"ב הגה בס' נחלת עזריאל הקשה מזה על גמ' שבועות דף י"ג ע"א דקאמר שם רבא מודה רבי בכרת דיומא דאלת"ה כרת דיומא לרבי ל"ל ודחיק לאשכוחי באכיל אומצא והנקי' א"נ דאכיל סמוך לשקס"ת עיי"ש ול"ל לגמ' לדחוקי הו"ל לאוקמא בעבירות של כל השנה ואגב . וכ"ל לתרץ קושיא זו דנחזי להבין מקודם ס' הגמ' מדוע סבר רבא דמודה ר' בכרת דיומא דאין יוה"כ מכפר . אולם הסברא פשוטה דלא שייך לומר דעצם היום מכפר רק באם היה מתנהג כדין תורת יוה"כ בעינוי ובשביתת מלאכה אז אמרה התורה דיוה"כ מכפר משא"כ באם חטא בדברים שנוגע ליוה"כ גופא דלא התנהג כדין תורת יוה"כ אז ממילא ע"ז אין יוה"כ מכפר דלאחר דחטא בדברים שנוגע לעצם היום אז ממילא אין עצם היום מכפר דהרי התורה אמרה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם ולא באופן דאדרבה היוה"כ גורם לחטוא יותר וכמו בכרת דיומא דאדרבה הוסיף חטא ע"י היוה"כ כיון דעבר ע"מ שנוה התורה מכח עצם היום הקדוש ויש להרווח עוד דרבא לשיטתו דסבר בכ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ וא"כ נחזי בכרת דיומא דעבר אמד"ר במאי שנוגע לעצם היום א"כ גוף המעשה לא נוכל לבטל כיון שהוא מעשה עוברת דכבר עבר עבירה אזי עכ"פ כיון דעבר אמימרא דרחמנא דלא התנהג בעצם היום תורת יוה"כ אז ממילא אמרי' דל"מ נגד עצם היום לכפר עליו כיון דכמו שאמרה התורה דעצם היום יכפר כן אמרה התורה דיתנהג בו תורת עינוי ושביתת מלאכה ועתה בעבר אמימרא דרחמנא ולא התענה א"כ ע"י היוה"כ הוסיף לחטוא דע"י שיוה"כ מכפר נאמר בו עינוי ושביתת מלאכה ממילא ל"מ נגדו היוה"כ לכפר . ומעתה הנני אומר דמאי דקאמר הגמ' כאן דבאומר אחטא ויוה"כ מכפר מודה רבי דאינו מכפר מכח אגב שאני . וכפרש"י מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר וכ"ל דהוא ג"כ מה"ט דמאחר שעליו הוא סומך לחטוא א"כ ע"י היוה"כ עוד מוסיף לחטוא והומר אחטא ויוה"כ מכפר והרי היוה"כ אדרבה נעשה רק לטהר אותנו מכל חטאתינו והוא עוד הוסיף ללכלך עצמו בחטאים ועל היוה"כ סומך לחטוא והומר אחטא ויוה"כ מכפר א"כ עובר בזה אמד"ר וע"כ ל"מ נגדו היוה"כ לכפר ומעתה נ"ל דזכ"ז תלי דלאחר דאמרי' דמודה רבי בכרת דיומא אז ממילא אמרי' אגב שאני וא"כ שפיר קאמר הגמ' דאלת"ה כרת דיומא לרבי ל"ל ולא קשה קושי' נחלת עזריאל דהרי מסכתת באופן דהאומר אחטא ויוה"כ מכפר דבכה"ג מודה רבי דז"א דאם היה נימא דגם בכרת דיומא סובר רבי דיוה"כ מכפר א"כ ממילא היה אמרי' דבאומר אחטא ויוה"כ מכפר דבחטא בדברים שנוגע לעצם היום ונאמר בו כרת א"כ דהוסיף לחטוא ע"י היוה"כ דע"י היוה"כ נאמר בו עינוי והוא עבר ע"ז ולא התנהג בו תורת יום הכפור כלל ועכ"ז מכפר . ומכ"ש באומר אחטא ויום הכפור מכפר ודו"ק :

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות למסכת יומא.

דף יא ע"ב רש"י ד"ה מרפסת. אלרוי"ד והוא כו' (איין לאַנגער גאַנג אן איינעם געביידע , איין באַלקאָן) ועי' בעירובין דף ס' ע"א ושם ע"ח ע"ב ובב"ק דף פ"ב ע"ב ומזה נראה שהבלעז הוא משובש :

דף טז ע"א ד"ה לפנים ממנו סורג מחילה כו' שקורין לאטעש (לאַטטען) כו' וקורין אותו בלעז פרונד"י (גיטטער) ועי' רש"י מלכים ב' פסוק ב' :

דף יח ע"ב השחלין קרסי"ן (קרעססע) ועי' שבת ק"פ ע"ב . ובמתרגם דמאי פ"א מ"א : **שם** הגרגיר ארוג"א (דיא רויקע , דער ווייסע זענף) ועי' רש"י מ"ב ד' פסוק ל"ט : **שם** הלגלוגות פורפו"ר (דער פּאָרטולאַק) ועי' ר"ה כ"ו ב' :

דף כה ע"א בבוליאר עגול שקורין נוסק"א (איין רונדעם גאָלדענעם פּרויענגעשמיידע) , ועי' מו"ק י"ב ע"ב ד"ה שירין :

דף לד ע"ב עששיות חתיכות עבות מסי"ס (קלומפען , היר אַייזענ־קלומפען) גולמי ברזל . ועי' המתרגם שבת קכ"ד ע"ב :

דף לז ע"א קלפי אשקור"ן (איין קעסטכען) :

דף לח ע"א לנמלה פורט"ו (פּאָרט , איין זעהאַפען) , ועיין המתרגם עירובין מ"א ע"ב : **ע"ב** רקביבות רדולי"א (דער ראָסט) , חלודה כו' קשה של ברזל :

דף מז ע"א איבא דאמרי זרד לשון חבילי זרדים פודיי"ל (איין ראָהר , איין האַלם) , ועי' ברש"י בראשית מ"א פסוק ה' על בקנה אחד וברמב"ן שם :

דף מט ע"א שחלים (קרשין) , עיין לעיל י"ח ע"ב :

דף נב ע"א תוס' ד"ה כותל וכו' . מעלותם של אבנים שקורין לגורי"ד נ"ל דעגרעס (שטופּען , שטאַפּפעלן) מדרגות , שליבות :

דף נד ע"א תוד"ה כרובים , הביאו בע"ב וי"א נהביא הסורזירים נראה שהוא מין שד שבמים שקורין נינסא בל"א, נ"ל ניקסע או נימפפ"ע , וגם סורזיריס נראה שהוא זערענוס הידוע במשליהם (איין וואַסער געשפּענסט) , ומזמרים :

דף נח ע"א רש"י ד"ה זולף והולך וכו' זולף שואף עד המלוי אגוטי"ר (אַבטראָפּפען לאַססען) , ועי' ישעיה כ"א פסוק י"ז ד"ה מלית :

דף סח ע"ב רש"י ד"ה דירכאות בני אדם כו' ורואה חבירו הסמוך נירושלים דירכאות בלעז רידריגרד"ש עיקר המלה הוא רעגארדס (בליקען , שויען) ואותיות הנוספות ע"ז הוא לפעל חוזר (זיך וועכסעלזייטיג זעהען) :

דף סט ע"א נמטא לבד פלטר"א (דער פילץ) ועי' ביצה ט"ו ע"א :

דף עה ע"א כגידיה גרעין של אלייגדר"י כו' (דער קאָריאַנדער) והוא צמח אשר גרעיני הזרע שלו עגולים וגדולים כגרעיני הפלפלים . ועי' המתרגם דמאי מ"א בפרק א' ד"ה כוסבר : **ע"ב** משטיחין השליו כו' משטיחין ליטריד"ש (דיא שטריי) אשר ישטחו לפני הבהמות וכן היה השליו שטוח לפניהם : **שם** קופסא אשקרו"ן (איין קעסטכען) , ועי' לעיל ל"ז א' ד"ה קלפי :

דף עח ע"א ד"ה משהיל שחיל פולט מים שבולע טריסטרים"א בלעז (אויסדריקקען , אוים פרעססען דאס איינגעדרונגענע וואַססער) : **ע"ב** שעם מין גומא שקורין פוי (איינע ארט בינזען) קנה וסוף הגדלים במים ועי' סוכה דף כ' ע"א : **שם** יוצא בקב שלו בשבת , קב אשקצ"א (איינע שטעלצע , איין שטעלצפוס) ועי' רש"י ביבמות ק"ב ב' ד"ה בקב :

דף פא ע"א שזפין פרוני"ש (פפלוימען) ועי' בברכות ל"ט א' ד"ה דרמסקין ובהמתרגם שם : **ע"ב** הימלתא לימולג"ה כו' (לאַטטווערגע) ועי' בהמתרגם ברכות ל"ו ע"ב :

דף פג ע"א תונבא שטות אשטורדיסי"ן (דיא בעטייבונג) ועי' רש"י בראשית א' על תהו ובשמות יד פסוק כ"ד ובדברים כח פסוק כח , ירמיה כג לב , עובדיה א' י"ז על ולעו תהלים ל"ח ז' ובתענית י"ג א' ד"ה משומם :

דף פד ע"א משכא דאפא הוא הלבוע ובלעז פוטייו"ס (דער אילטיס) ועי' רש"י פסחים ס' ע"ב על ברדלס : **שם** משחא דגדפא דאווזא שומן מוח כו' שקורין כניי"ל (דיא ראָהרע) וכאן הכוונה השומן אשר בכנף העוף אצל הקנים והנוצות , ויש גורסין ברש"י כיי"ל וזה הוא (וואַבּטעל) אבל שבוש הוא : **שם** אמרא חרתא על מר חדש שקורין פוטוי"ר (דיא האַקקע דער אַקקער לייטע) ועי' רש"י ישעיה ז' פסוק כ"ה על מעדר , ובשמואל א' י"ג פסוק כ' על מחרשתו . ובברכות כ"ז ע"ב ד"ה חוץ ממר : **שם** לסרונכי שמו אשפרגליו"ן (איינע האַלזקראַנקהייט , דיא קעהלזוכט) ומ"ש הוא בון מלאכט פי' חולי קשה (איינע העפּ־טיגע קראַנקהייט) ועי' המתרגם ברכות דף מ' ע"א ד"ה אסכרה : **ע"ב** פיקוח דשקומברנ"ש בלעז (רעטטונג, בעפרייאונג) ועי' המתרגם בשבת ק"ג ע"א ד"ה פקוח נפש :

חדושים והגהות מהגאון הגדול כו' מו"ה **אברהם** זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם **תוספת מרובה** מבי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר.

דף ב ע"א במשנה אמרו לו א"כ כו'. בתורת כהנים אי' ר' יוסי: רש"י ד"ה שבעת ימים כו' כדיליף בהוריות. ליתא שם: שם דכתיב גבי יוה"כ וכפר הכהן אשר ימשח אותו עיין בפרש"י לקמן (ס' ע"א) ד"ה מה תלמוד לומר כו' ועיין תוס' שבועות (יג ב) סד"ה וכפר כו': **ע"ב** רש"י ד"ה מי ידעינן כו' וכלא ע"י פיים היו עובדין כו'. בס' בית לוי מגיה דצ"ל לא:

דף ג ע"ב גמ' דתניא קח לך משלך ועשה לך משלך ויקחו אליך משל צבור. וכ"ה בת"י: רש"י ד"ה תחלה במקום כו' ובל משה כתלוק לבן כו' וזה דחוק דמ"מ כיון שהוכשר בכך הוי עבודה וכ"מ למ"ד בזבחים (קב) דמשה כה"ג היה וחולק בקדשי שמים משמע שהיה חשובה עבודה. וי"ל דה"ע דחשיב עבודת ה' תחלה במקום משום שכתבו תוס' בע"ז (לד) דאז בז' המלואים היה ככמה ול"נ משכן עד מ':

דף ד ע"א תוס' ד"ה הזאה.. וא"ת וכו' ויזרוק על העם. ונראה דאזלי לטעמייהו ביבמות (מו ב) בד"ה ור' יהושע כו' דמוכח שם מדבריהם דלכ"ע הוי הזאת דם בסיני אישראל. אך ז"א לפי הת"א שתרגם שזרק על מדבחא לכפרא על עמא וכ"ה בתרגום יב"ע. וא"כ קושטא דלא הוי הזאה בסיני אגברי לדידהו ונהי דלא קי"ל הכי מ"מ מקשה שפיר ר"י לר"ל מיני' דהא בזה לא מצינו דפליגי בהאי ילפותא דפריש' בי"כ מסיכא. ואפשר לומר דס"ע דר"א ביבמות שם. וגם ר' יהודה ס"ל כר"א שם: **דף ה ע"ב** גמ' לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם. דוגמתו בנדה (דף ע). והא דלא אמר כאן דרוש וקבל שכר כדאמר בזבחים (מה) גבי שחיטת קדשים. י"ל דס"ה דהעוסק בתורת קרבן כאלו הקריבו כדאיתא שלהי מנחות:

דף ו ע"א תוס' ישנים ד"ה מביתו כו' וא"ת ומאי קאמר מביתו למה פירש והלא יש לו להיות תדיר במחנה לויה כמו אהרן ובניו שהיו יושבין תמיד פתח אהל מועד כל ז' ימי המלואים וכו' קרבן העדה תמה ע"ד שהוא נגד הירושלמי דפרקין דאיתא התם שלא היו יושבין תמיד בלי הפסק כשהיה מפורק. ול"נ דהתוס' סמכו עלמן אברייתא ערוכה הובאה בתלמודא דידן בסוכה (מג) דקתני בהדיא דגבי מלואים מלותן כל היום ופרש"י לישב בעזרה ושלא לצאת כדכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו ז' ימים ונאמר תשבו יומם ולילה ז' ימים. והכי איתא בת"כ פ' אמור דמלואים הי' תדיר. וזהו דלא כהירושלמי. ומ"מ י"ל דלא תקשי ע"ד הירושלמי מברייתא הנ"ל לפמ"ש במזרחי פ' צו דאיפלגי תנאי אי התחילו המלואים בר"ח ניסן או כ"ג אדר ולמ"ד דהתחילו בר"ח לא היו מפרקין אותו כלל מפסוק. וא"כ י"ל דהכי ס"ל להניא ברייתא והירושלמי איירי למ"ד שהוקם מלואים באדר ואז היו מפרקין אותו: **ע"ב** גמ' טומאת המת לא שכיחא. ור"י דחיים לטו"מ כמו לטומאת ביתו לטעמיה אזיל דס"ל לקמן (ז ב) טומאה היתר היא בצבור:

דף ז ע"ב תוס' ד"ה אם כו' כדדרים לי' בפ"ק דזבחים (דף יג) לומר לך זריקה כו' כצ"ל:

דף ח ע"א גמ' ולר' יהודה כו' נפקא לי' ממנחת מנחו. ואע"ג דלקמן (מה) משמע דר"י לא דריש וי"ו גבי ואש המזבח ולא נפיק מיניה מערכה לאברים ופדרים כדדרים ר"מ. י"ל דדוקא התם לא משמע לי' למדרש. וכן הא דקאמר הכא אליבא דר"ש דלא משמע לי' מנח מנחו היינו דוקא לכך דרשא דהכא אבל בעלמא איכא דדריש ר"ש וי"ו. וכ"כ התוס' במו"ק (ח') ובסנהדרין (יד) מנחות (נא). וכה"ג כתבו בפ"ב דזבחים (יח ב) אדרשא דאשר ודרשא דאת ע"ש: **ע"ב** ולטעמיך הזאה כל ז' מי איכא והא קי"ל דהזאה שבות ואו"ד שבת. והקשה בשעה"מ הא קי"ל דאין שבות במקדש ומשמע דאפי' בהר הבית אמרינן הכי מדאמרינן בעירובין שבות דמקדש במדינה לא התירו הא במקדש אפי' בהר הבית התירו וא"כ הכא גבי כ"ג דכל ז' היה בלשכת פלהדרין א"ש במקדש. וי"ל דגבי הזאה בשבת איכא ב' שבותים אחד שמתקן גברא והכי דאיכא למגזר משום דרבה שמא יעביר ד"א ברה"ר כדאי' בפסחים (סט) וב' שבותים לא התירו במקדש: רש"י ד"ה וכל כו' ונמצאת הזאתו בטלה ב"י. עיין בס' מקום שמואל:

דף ט ע"א גמ' א"ר יוחנן בן תורתא. עיין בפסיקתא הטעם שנקרא כך שהיה גר ונתגייר ע"י פרה שקנה מישראל. כשהיה נכרי ולא רצתה לחרוש בשבת. וברבה איכה פ' בלע ה' מוכח שהיה לאחר חורבן בימי ר"ע: שם מפני מה חרבה שילה כו'. מכאן ק"ל אמ"ש תוס' ערכין (טז) בשם י"מ: **ע"ב** כונס כנד מי הים. עיין זוהר חדש: שם אלא שתלו בטחונם בהקב"ה. עי' לקמן (סוף דף יט): **דף י ע"ב** ומן הפטור על החיוב. פסחים (נא) בכורות (כו:):

דף יג ע"א הלכה כרבי יוסי. קשה מאי קא משמע לן הא בכ"מ הלכה כר"י נגד ר"מ וי"ל דסתמא דמתני' דהוריות כרבי מאיר כדאמר רבא בהוריות וכן במגילה. ועוד דר"ש נמי כר"מ ס"ל ואין הלכה כר"י רק אי יחידאה פליג עלי':

דף יד ע"א ומי גזר ר"י שמא יאכל כו' דכ"ע לא קאכלי הוא נמי לא אתי למיכל. וק"ל דהכתי תקשי מהא דיוה"כ אהא דאמר בפ"ק דפסחים (י:) דרבי יהודה אוסר לבדוק חמץ אחר זמן איסורו דגזר דילמא אתא למיכל מיניה והרי התם נמי כ"ע לא אכלי חמץ אחר זמן איסורו ואפ"ה גזר. ואף למאי דמסיק התם (יא) דמש"ה גזר גבי חמץ טפי מגבי חדש דהתם בדיל מיני' וחמץ לא בדיל מיני'. מ"מ קשה לאמאי גזר גבי חמץ טפי מביוה"כ דג"כ לא בדיל מאכילת קדשים כולי' שתא ולא גזר שמא יאכל מש"ע דכ"ע לא קא אכלי וגבי חמץ גזר. וי"ל דש"ה דגבי דחמץ כ"ע לא אכלי מ"מ איכא לחם דמצה דאכלי בפסח ואיכא למיחש דאתא למיחלף לחם בלחם והכי אמר התם במסקנא משא"כ כאן גבי יוה"כ דליכא מידי דאכלי ולא אתו לאחלופי. ושוב מצאתי סברא זו בתרומת הדשן סי' קמז שכתב דגבי חמץ שייך למגזר טפי מבי"כ דהכא דעפי' מכל מאכל לא אתי למשתלי ולאכלי מש"כ

גבי חמץ דמי לנזיר כיון דאיכא למיחש דמשתלי ואכיל:

דף טו ע"א אלא רב פפא מ"ט לא אמר כאביי. וקשה דילמא ס"ט דלשינויא דאביי סוי מתני' בתרי טעמי דאין נרות דלקמן כנרות דכאן וניחא ליה טפי לאוקמא מתני' בחד טעמא וכתרי תנאי. וי"ל דפריך לר"פ גופי' דאמר במנחות (נה) דמוקמינן בתרי טעמי וכחד תנא:

דף יט ע"ב א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא. (ברכות כט ב) סנהדרין (לז ב):

דף כב ע"א א"ר הני שתי תקנות הוו. כתובות (יב) גיטין (מז:) מנחות (נב):

דף כד ע"א תוס' ד"ה מתרומת כו' ולפמ"ש דמאחד אחוז מן החמשים גמרי' ניחא כו'. עיין מנחות (עז:): ד"ה אין כו' תימה א"כ לכ"ד המזבח ל"ל כו'. ועמ"ש תוס' במנחות (עח:) בשם רבי שמואל:

דף כו ע"א גמ' יהודה מתוקי. עיין יבמות (סב:): תוס' ד"ה יהודה כו' בברכה הוא דכתיב. עי' מ"א ובתו"י ובחדושי ועי"ע ברש"י זבחים (נג ע"ב):

דף כט ע"א הרהורי עבירה קשי מעבירה. עיין לקמן (סוף דף עד):

דף לד ע"א כזיכין קודמין למוספין תנאי היא. עיין סוכה (נו:): שם ילמד של שחרית משל ערבית. פרש"י מה זה טעון נסכים אף זה טעון נסכים. ושמעתי מקשים דאמאי איצטרך ללמוד שחרית מערבית תיפוק לי' דבהדיא כתיב כמנחת הבקר וכנסכו. והרבה דרכים נאמרו בזה. אבל הנכון נראה דלאו דוקא אתו לומר דטעון נסכים אלא כלומר דילמד שחרית מערבית לענין כל דיני נסכים דאנו למידים מקרא דונסכו דלא נאמר בקרא דכמנחת הבוקר. והיינו לענין דמזוג ויין מגתו פסול. דכתיב שכר בקרא דונסכו וכדאיתא בבא בתרא (לז) וכן לענין דנסוכו בקדש כדאיתא ספ"ד דסוכה: רש"י ד"ה שום כו'. דכתיב בה (ויקרא ו') עשירית כצ"ל. ומיהו במנחות (נא) יליף מיניה ד"א ע"ש: תוס' ד"ה נסכים כו'. מנלן דמנחה קודמת לנסכים. עיין מנחות (מד ע"ב):

דף לה ע"א רש"י ד"ה פרווה כו' מכשף אחד בנאה כו'. עיין שבת (דף עה):

דף לו ע"א תד"ה ומעשר כו'. מ"מ כיון דאין לו וידוי בפ"ע אלא אגב מע"ש כו'. ונראה דס"ע דרש"י דכהי דאין לו וידוי בפ"ע מ"מ לא דמי ללקט שכחה ופאה דבהו תנן במס' מע"ש דאין מעכבין הוידוי אבל במ"ע ס"ל דמעכב את הוידוי שאם לא הפרישו כראוי א"י להתודות גם על שאר מעשרות. והכי משמע נמי מדברי הרמב"ם שלהי הל' מע"ש ע"ש שלא כתב דאין מעכבין רק על לקט שכחה ופאה ומשמע דאלו מעשר עני מעכב. וכ"מ בירושלמי דאיתא שם דכל הנאמר בפרשה מעכב. וטעמו של דבר דאע"ג דמ"ע ולקט שו"פ מחד קרא דלגר וגו' נפקא להו מ"מ עיקר קרא לא משמע לקט שו"פ דבהו לא כתיב נתינה רק עזיבה ובקרא דוידוי כתיב נתתיו לגר וגו' ובמ"ע המתחלק בתוך הבית כתיב נתינה כדאמר בנדרים (פד ב) וכיון דקרא דוידוי משמע טפי מ"ע מש"ה אמר בי' דמעכב הוידוי טפי מלקט שו"פ. והשתא א"ש מ"ש רש"י כאן דל"ג מעשר עני שאינו מתודה עון מ"ע על עולה דהא יש לו וידוי פי' דוידוי שלו מעכב הוידוי של כל המתנות ואם יתודה על עון שלא נזהר בו על העולה יהיה סבור דתו אין מעכב מלהתודות על שאר המתנות כיון שנתכפר. ובאמת ז"א דמ"מ א"י להתודות ולומר לא עברתי ממצותיך אך כי היכי דלא יבוא לכלל טעות ולסמוך על זה לכן אמר שלא יתודה עון מ"ע. וכמ"ש נסתלק ג"כ מה שהקשו התוס' לפרש"י דלא דמי וידוי דהתם לדהכא דהתם היינו כשעשה כדין והכא מתודה עון מעשר עני. ולק"מ דכונתו הוא לומר דמחמת וידוי זה יבוא להתודות על המעשרות שלא כדין כנ"ל. אלא דק"ל דבתלמודא דידן בסוטה (דף מח) אמרינן דאינו מעכב הוידוי דשאר רק מעשר ראשון דמפרש טעמא הואיל ופתח בו הכתוב תחילה וי"ל:

דף לז ע"א גמ' ומנין שבאחת. עיין ילקוט ס"פ ויחי: שם נאמר כאן כפרה ונאמר להלן כפרה כו'. וק"ל הא איכא למ"ד דלא יליף דורות מטעה כדאי' במנחות (דף יט): שם ע"ע תילף מחורב כו' קשיא. וי"ל דהך כפרה דגבי עגלה אינה מופנה דאיצטריך לגופה לומר שהוא כקדשים כדאיתא בכ"ד והך דגבי חורב ג"כ אינה מופנה משא"כ גבי יוה"כ כתיב כמה פעמים כפרה והוי מופנה מצד א':

דף לח ע"ב א"ר אלעזר כל המשכח. בסמ"ג ל"ת סימן י"ג העתיק רב:

דף מ ע"ב תוס' ד"ה מה כו' דאפילו יצא לידון בדבר החדש גמרי מהדדי בק"ו. עיין (נזיר) [נדרים] (דף ד' סע"א):

דף מא ע"ב גמ' מיעט רחמנא ואם דל הוא. וקשה הא איצטריך לכדאמר בערכין (דף יז"ח): רש"י ד"ה שיהיו כולן באגודה אחת. דבעי' שיהיו נלקחין בב"א דכתיב ולקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת. ועי' בתוס' ישנים מ"ש דמהיכן נפקא ליה הכי וכתב ריב"א פירשו דמה ילפינן מאגודת אזוב דמצרים לקיחה לקיחה כו' כדילפינן נמי בסוכה גבי לולב ע"כ. ומיהו התם רבי יהודה הוא דיליף ורבנן פליגי עליה ולא יליפי גבי לולב. אמנם אזוב דפרה ודאי לכ"ע ילפינן מאגודת אזוב דמצרים כדאי' בספרי והביאו תוס' בסוכה (יג). וכ"ת דמהתם לא שמעינן אלא דהאזוב עצמו יהיה באגודה ג' קלחים אבל אכתי לא שמענו שיהיו כל המינין באגודה. אך הוא מבואר במכילתא דיליף התם מולקחתם אגודת אזוב דלקיחה אינה אלא אגודה:

דף מב ע"ב תוס' ישנים ד"ה מנין כו'. וי"ל דלענין כ"ד ל"א דהטלת קרי' רחמנא דתנא בתוספתא שחטה היום ושרפה למחר כשרה. ולפ"ד תקשה למ"ד דהזאת מימיה כשר בלאשה לקמן (מג) מנ"ל לרבות שחיטתה שאינה כשרה אלא ביום וכן למ"ד דשחיטת פרה כשרה בזר משום דס"ל דושחט לא לאלעזר קאי וא"כ מסתמא מכשר נמי בלשה ולדידיה ליכא לרבות שחיטתה ביום דומיא דהזאת מימיה ומנא ליה אך אין דברי התוס' מוכרחים דודאי אפשר למעט שחיטה שאינה כשרה אלא ביום מדקריי' רחמנא חטאת. ובהדיא כ"כ הר"ש בפ"ד דפרה אהא דתניא בתוספתא שזה בלילה הזאתו פסולה דיליף לה מדקריי' רחמנא חטאת וא"כ ה"ה לשחיטתה. ומה שהוקשה לבעלי תו"י מדתניא שחטה היום ושרפה למחר כשרה לק"מ דגבי לינה גלי קרא דפרה אינה נפסלת כדאי' בספרי והביאו הר"ש שם יכול תהא נפסלת בלינה ת"ל למשמרת מגיד שמשתמרת ימים על ימים ושנים על שנים. אלא נראה דטעמא דהך תנא דלא יליף דשחיטתה והזאתה פסולים בלילה מדקריי' רחמנא חטאת דא"כ אין לנו לפסול שריפתה בלילה דהא בספרי איתא חטאת היא מגיד שנשרפת בלילה כביום והביאו הר"ש רפ"ד דפרה ופי' דמדאיתקש להטאת דרים שנשרפת בלילה כמו הקטרת אימורים שכשרים כל הלילה ע"כ. אבל תנא דהך ברייתא דמייתי בשמעתין דנקט נמי דשריפתה אינה כשרה אלא ביום. ע"כ לא מלי דרים היקשא דחטאת היא לענין שחיטה והזאה שאינן אלא ביום כחטאת דא"כ ליכא למעט שריפתה. ומדס"ל למפסל נמי שריפתה בלילה מש"ה דרים למפסל שחיטתה והזאתה מקרא דתורת ומינה דלהכי לא איתקוש לחטאת:

דף מג ע"א תוס' ד"ה הכל כשרים לקדש כו'. האפר על המים. והנה רש"י גופי' כ"כ בסוכה (לג) וכ"מ מפירושו לעיל (דף מב סע"א) והא דהכא י"ל דלרש"י פי' כן דאיהו ס"ל שהיו נותנין המים על האפר וכמ"ש מהרש"א בסוטה (טו) וע"ש ועיין בס' שית יצחק: שם ונתן עליו בבבלו כו'. עיין בגליון וכן תמה בשו"ת חכם לבי סי' קנ"ד:

דף מד ע"א רש"י ד"ה על כו' בחטאי הוא. אין להקשות הא התם בפרהסיא הוה ואמאי כיפר קטרת. די"ל דה"ע דאי' שהיו מרננים לומר שהוא סה"מ שעי' מתו נדב ואביהוא וע"כ הוה צריכין לכפר:

דף נ ע"א גמ' דתנן א"ל ר' מאיר. בגליון מגיה דתניא ולפמ"ש לקמן (נה ב) א"ש להגיה: **ע"ב** תוס' ד"ה חומר תימה כו'. וכתב במהרש"א דלא ידע מאי קושיא דבפ"ב דתמורה תנן חומר בתמורה מבקדשים שהקדושה חלה עליה בב"מ קבוע כו' ר"י בר"י אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין משמע דת"ק ל"ל האי חומר דעשה שוגג כמזיד בתמורה והיינו ת"ק דברייתא דשמעתין. ול"נ דמשום הא לק"מ דהא אמר בנזיר (דף לא) דגבי תמורה לא נחלקו ב"ש וב"ה דחלה בטעות ולא נחלקו רק בהקדש בטעות אי ילפינן ליה מתמורה. וא"כ כיון דב"ה מודו בתמורה בטעות דחיילא מסתמא אין חולק בזה דהוה תנא לא יחלוק עליהם כדאמר בכ"ד. ואפשר דמטעם זה כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ספ"ב דתמורה והרע"ב דאין חולק על ר"י בר"י במאמר זה. ועוד דבירושלמי דנזיר איתא בזה"ל דכ"ע אין אדם נשאל על תמורתו פי' משום דאף בטעות חלה ומדקאמר דכ"ע משמע בהדיא שאין חולק על ר"י בר"י בתמורה וכמ"ש הרמב"ם. ובודאי גם תוס' דכאן הכי ס"ל ומש"ה קשיא להו דאמאי לא חשיב לה תנא דברייתא. ומיהו הא דל"ת ליה ת"ק י"ל על פי דאי' ספ"ק דתמורה (דף יג) גבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן אי ולד עושה תמורה דטעמא דר"י דדרים יהיה לרבות ולד ורבנן יהיה לרבות שוגג כמזיד משמע דר"י לא דרים שוגג כמזיד ומתני' דתמורה אתיא כר"י כפרש"י שם אהא דקתני מקדישין איברים כו'. אבל בברייתא כאן ל"ק איברים ועוברים ע"כ דלא אתיא כר"י ומש"ה קשיא להו דאמאי ל"ת הא דהקדש בטעות. ומלאתי שכ"כ התוי"ט בתמורה דר"י לא דרים שוגג כמזיד ותמה ע"ד הרמב"ם והרע"ב. אבל י"ל דאע"ג דר"י דרים יהיה לרבות ולד ולא כרבנן לרבות שוגג כמזיד מ"מ מייתי לשוגג כמזיד מהיקשא דתמורה למעשר ואיהו איתא בטעות ורבנן דר"י ל"ל היקשא כדאי' שם בספ"א:

דף נא ע"א תוס' ד"ה דוחה כו' ודוחק הוא לומר דלר' ישמעאל פ"ס אינו דוחה לא שבת ולא טומאה כו'. ותמהו המפרשים דאימא דר"י ס"ל כמ"ד דיליף משמעות דמועדו דדוחה שבת. וי"ל דים להוכיח דר"י לא ס"ל משמעות דא"כ מאי צריך למילף דקצירת העומר דוחה שבת מקרא דבתרים דת"ל מדכתיב בי"ו מועד וכדאמר רבי בספ"ו דמנחות ופ' כ"ל. אבל אי אמרינן דמשמעות לא ס"ל רק מגז"ש א"ש דלא יליף כאן גז"ש דהא איכא למיפרך כדאי' בפ' כ"ל. ואע"ג דר' ישמעאל ס"ל דמופנה מצד א' למדין וא"מ בנדה ובזבחים פ"ו י"ל דז"א רק דהפנאה הוא בהלמד אבל בהמלמד לבד לא מהני הפנאה. וכ"מ ממ"ש תוס' בנזיר (דף מח ריש ע"ב) והכא אינו מופנה רק דגבי תמיד המלמד דאלו גבי עומר איצטריך לכדאי' בנדרים (עח) כמ"ש בחי' לפסחים (סו). אבל קשה דא"כ מנ"ל דעומר דוחה טומאה ועיין מנחות (נ ע"ב):

דף נב ע"א גמ' ומי מספקא ליה והתניא איסי ב"י אומר כו'. וקשה דאמאי לא משני דתני וסייר דאע"ג דתנא מכריעה נמי אמר הכי כמ"ש התוס' בכתובות (נה) ובמנחות (יח) וה"נ נימא דתנא תמש מקראות וסייר הך קרא דודביר וסייר נמי הך קרא דבעי רב חסדא ויצלת כו'. ולמאי דחיק למימר דאיסי ב"י פליג עליה דרב חסדא ולא מספקא ליה הא משום דלא קחשיב ליה דאפילו תימא דס"ל כוותיה ותנא וסייר תרתי. וי"ל דכיון דנקט איסי מכריעה ע"כ למעוטי אתא איזה דבר ומש"ה לא בעא למימר דאית ליה דר"ח ותנא וסייר דא"כ מכריעה למאי אתא: **ע"ב** ומקלו של אהרן. עיין רבה סוף פרשה קרח:

דף נג ע"א ותיפוק ליה דקמעייל ביאה ריקנית. הקשה הב"ח סי' ע"ח דעדיפא מינה ה"ל לאקשויי דאפילו כרת דחמיר ממיתה נמי מחייב כיון דעייל קטורת חסירה ה"ל מבעיר ביוה"כ שלא לצורך גבוה. ואפשר דאי משום הבערה מחייב נמי קודם ביאתו לפנים משלקת הגחלים והוליכם וכפרש"י בכילה (לד) וזה לא הוי מקלקל אלא י"ל דהוי מלאכה שאצ"ל. ואפשר דכיון דבשעת לקיחה בהיתר עשה לא מחייב למפרע וכה"ג כתב בש"א סי' ל"ב. ובזה י"ל דאין להקשות דתיפוק ליה דמחייב נמי כרת משום מכבה כדאיתא בכילה (דף כב) די"ל דהיינו למ"ד מלאכה שאצ"ל חייב עליה כדמוכח בשבת (לא) והברייתא דכאן אפשר דאתיא כמ"ד מלאכה שאצ"ל פטור עליה: ומה שהביא הטורי אבן שלהי חגיגה ראיה מסוגיא דידן דלפני ולפנים אפילו לצורך השתחויה אסור דאל"כ כל"ל כגון דעייל לצורך השתחויה. וזה גרם לו שהוכיח מסוגיא דמנחות (כז ע"ב) דס"ס כסיכל אסור ודלא כמ"ש תוס' בשם ר"ת דא"כ הל"ל דהא דכ"ר מבית לפרוכת אינו חייב מיתה אלא לאסור בו אפילו לצורך השתחויה אלא ש"מ דגם בהיכל אסור. ולדידי א"מ דאפשר דגם מבית לפרוכת שרי לצורך השתחויה אלא דניחא ליה לאוקמא בגוונא דאיכא רבותא טפי. ותדע דהא ודאי המג"ל כאן דנכנס לתקן דברי כמ"ש תוס' ב"ב (יד): שם תניא ר"א אומר ולא ימות. בירושלמי [פ"א] ר"א בר"ש: שם ואלא מ"ט איעוש. פי' כיון דעדיין לא נאמר העונש על ביאת פנים. ונראה דלא סריך אלא למ"ד בזבחים (קטו) דמפרש הא דכתיב וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו קאי על פרישת בכורות. אבל למ"ד התם דקאי אפרישות דנדב ואביהוא ל"פ מידי דא"כ שפיר דאיענש שהרי כבר הוזהרו שאם יתקרבו לגבול שאין להם רשות בו יפרון בהם. ומיהו לפמ"ש מהרש"א שם א"ש: תוס' ד"ה שלא כו' דילמא הא ברייתא כו'. דברי התוס' כן תמוהין עי' בשו"ת ח"ל סי' קנ"ה:

דף נד ע"א גמ' אתיא ברית ברית. (ברכות דף ה): **ע"ב** המעורין זה בזה. עיין בידי משה פתיחתא דאיכה: תוס' ד"ה כרובים כו' ע"פ הדבור הכל בכתב. עיין בס' שית יצחק:

דף נה ע"ב תוס' ד"ה שלוקה כו' ולא גרסינן דתנן. אבל בחי"ר בסוכה גרס דתנן שכל בברייתא שיש לה עיקר במשנה בקלת אמרינן עלה דתנן. ועפ"ז א"ש לעיל (דף נ) וא"ל להגיה כמ"ש שם בגליון:

דף נז ע"א תוס' ד"ה אני כו' כדאי' בת"כ. ויש להס"ר לזה דהכי משמע בירושלמי פ"ב דתענית כתוב א' אומר את פני הפרוכת וכתוב א' אומר אל פני פרוכת הקדש כו' תני חזקיה כמה כל מקום שיש מטה יש ארון וכ"מ שאין מטה אין ארון פי' דבבית שני שלא היה כהן משיח בשמן המשחה לא היה ג"כ ארון ולכך לא כתיב הקדש גבי פר העלם. וא"כ ש"מ דגם בזמן שאין משיח וארון היו מקריבין פר העלם דבר של צבור:

דף ס ע"א תוס' ד"ה חד כו' קשה כו' דס"ל דבר שאין לו מתירין כו'. עיין במהרש"א שתמה ע"ד דגבי טומאה איצטריך מיעוט כדם אע"ג שאין לו מתירין כי היכי דלא נרבי מקרא דאשר הם מקדישים לי כמו דמרבי' מיניה שאר דבר שאה"ל מתירין. וי"ל דברי התוס' דטומאה ל"ד לש"ד דש"ד דאין אי' טומאה חל על דם. וכה"ג כתבו התוס' בפסחים (דף כד). ועי' תוס' זבחים (מה ע"ב): בא"ד ואע"ג דגז"ש עדיפא שאני הכא כו'. עי' תוס' זבחים (דף מח):

דף סא ע"א רש"י ד"ה זה לפני ולפנים כו' אם נכנס אדם שם בטומאה כו'. עיין במהרש"א שהקשה דל"ל קרא לנכנס לפני ולפנים כיון דככר נתחייב משנכנס לעזרה והיכל. וכתב בס' א"ל דמשכחת לה שנכנס בהיתר להיכל כגון להדליק נרות שדוחה טומאה כמ"ש הרמב"ם וא"כ נכנס לפני ולפנים. ונעלם ממנו גמ' דפסחים (דף לה:) דבכה"ג ליכא חיוב לל"ב דהתם. אלא משכחת בגווני אחריתי כמ"ש בחי' לסנהדרין (דף פג):

דף סב ע"א גמ' דתנן המפרים פסחו. בגליון מגיה דתניא וכ"ה בשית יצחק: **ע"ב** גמ' עיכובא מנ"ל סר"א כו'. קשה דמשמע דהוי דרשי' לעכב קודם שנדרוש למצוה ולעיל (דף נא) גבי אשר לו משמע איפכא דדרשינן למצוה קודם וכ"כ תוס' ספ"ק דשבועות דסברא הוא למדרש למצוה קודם מלעכב. וא"כ אמאי איצטריך קרא הכא דלא נימא לעכב [עי' בתוס' סוף ע"א במ"ש אבל לומר כו' ודו"ק]:

דף סו ע"ב גמ' עדים בלא התראה במיתה. בס' לדה לדרך מגיה דצ"ל בהסף כמכילתא: שם בניו כני כנו מישראל. עיין יבמות (דף כג ע"א): רש"י ד"ה למאי הילכתא כו' אי משום תחומין דרבנן כו'. בשו"ת נ"ב מ"ת סי' מ"ו הקשה למ"ד י"ב מיל דאורייתא הכ"ל הכי. ותי' דהך ברייתא היא בת"כ וקי"ל סתם ספרא ר' יהודה ואיהו סובר דלא הוה מירושלים לצוק רק יוד מיל. וכ"כ בס' כאר יעקב. וז"א לפמ"ש הרא"ש בעירובין (מו) והסמ"ג דר"י ס"ל תחומין דאורייתא ואכתי הכ"ל מחמת תחומין לדידי'. אלא י"ל דה"ע דלא קאמר משום תחומין דזה אף ביוה"כ בלא שבת אסור וכיון דגלי רחמנא דמותר בכל יוה"כ ה"ה בשבת ולא איצטריך קרא להתיר בשבת. ועיין בס"א סי' ע' שפי' כן דמזה הוכיח רפרס דרב ששת דפריך למאי הילכתא לית ליה דשאני יוה"כ דהכשרו בכך וע"כ כי תירץ ר"ש כי אם היה חולה מרכיבו כו' ס"ל דאין ערוב והוצאה לי"כ דאי אית ליה הוצאה ביוה"כ ואפ"ה שריא רחמנא גבי שעיר לא איצטריך למשרי גבי שבת ומה"ט לא מוקי לה בתחומין. וכן א"ש הא דל"ק משום נטילת נשמה וכה"ג אמר לעיל (סד) דחייתו הוי שחיטה ואין לומר דהוי מקלקל ומשא"ל דהא משום כפרה לא הוי מקלקל והכי אי' בתוס' סנהדרין (לט א) וכן הוי ג"ל בס"פ האורג: ד"ה גיסף כו' בידי שמים. עיין בתוספתא סנהדרין [פ"י]:

דף סח ע"א תוס' ד"ה תן כו' אינו חוזר ומלמד בגז"ש. זבחים (דף מט ע"ב) עי"ש: בא"ד למ"ד כאיזהו מקומן (דף נ ע"א): בא"ד מפר כהן משיח כדפי' רש"י. עי' מ"ש תוס' בזבחים (מז ע"ב): בא"ד מפר כהן משיח לרב פפא כו'. בס' שית יצחק מגיה למר זוטרא:

דף סט ע"א גמ' דמות דיוקנו של זה. דוגמתו ברבה פ' נח פ' ל"ג: תוס' ישנים ד"ה ובמקדש מותר כו' והיינו בכל הר הבית כו'. וק"ל מהסוגיא דלקמן בסמוך גבי הא דאמר אין אומרים שם המפורש בגבולין ומוכח התם דבעזרת נשים אסור להזכיר שם המפורש וכן פרש"י שם בהדיא כל חוץ לעזרה קרוי גבולין. והרי בפ"ז דסוטה (דף לז) תנן במקדש אומר את השם ככתבו ובמדינה בכינויו. וא"כ דאמרינן דבעזרת נשים אסור להזכיר השם ככתבו הרי לא הוה בכלל מקדש דתנן בסוטה רק עזרה גופה ולא הר הבית ולמאי הוי הר הבית בכלל מקדש כאן בברייתא גבי בגדי כהונה. וי"ל דשאני הכא דתני ברישא דין מדינה בגדי כהונה היוצא בהן למדינה כו' וא"כ תני דין מקדש הוי הר הבית בכלל מקדש דסיפא דלגבי מדינה ממש דריפא כו'

הוי סה"ב מקדש. מאח"כ במתני' דסוטה גבי הזכרת השם דנקט מקדש ברישא ואח"כ מדינה הוי הר הבית בכלל מדינה דסיפא דלגבי מקדש ממש דרישא הוי הר הבית מדינה. דכל מאי דנקט ברישא הוי דוקא ומאי דנקט בסיפא הוא לאו דוקא והוי כהסיא דאמרינן בעלמא נעשה אסיפא כדאי' בפ"ק דקידושין (דף ה). והדע דהכי הוא שהרי קתני התם ברישא במתני' דסוטה גבי ברכת כהנים במדינה אומר אותה ג' ברכות ובמקדש ברכה א' ופרש"י לפי שאין עונין אמן במקדש ואין כאן הפסק והכי מפרש בגמ' ע"כ. והך דאין עונין אמן במקדש הוי כמו בהר הבית כדמוכח ברפ"ב דתענית (טז ע"ב) אלמא דהר הבית הוי בכלל במקדש ברכה אחת דקתני ואלו במאי דקתני במקדש אומר השם ככתבו לא הוי הר הבית בכלל מקדש. אלא ש"מ דשאני בין היכא דקתני מדינה בתחילה דאז הוי מדינה דוקא אבל הר הבית נעשה כמקדש דתני אח"כ. והיכא דקתני מקדש תחלה הוי דוקא עזרה והר הבית נעשה כמו מדינה דנקט אח"כ:

דף עא ע"א גמ' יצא בת תלמיד חכם. עיין פסחים (דף מט):

דף עד ע"ב טוב מראה עינים באשה כו'. עיין לעיל (ריש דף כט):

דף עה ע"א קלל את כגמן כו'. עיין זהר נח (דף עג ע"ב): שם לא פריצי בהו כו'. עיין סנהדרין (דף סג ע"ב): שם תנא נשיאים ממש. עיין אבות דר"נ פרק י"א: ע"ב עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה. עיין ברכות (דף כ ע"ב):

דף עו ע"א מאתן ועשרים וחד לוגא מחזיק. עיין בס' בית לוי ובס' עמק הלכה ועטם מן פי' ואהא:

דף פ ע"א שיעורים של עונשים הלכה למ"מ. עיין חגיגה (ריש דף ז):

דף פא ע"א יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה. עיין תוס' מו"ק (דף ג ע"ב) ד"ה יכול: שם מה לענוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה שהותרה מכללה. פרש"י אצל גבוה. וקשה מאי פירכא היא זו דמלאכה קילא שהותרה מכללה אצל גבוה הא זהו מאותו בכך וכדאמר במנחות. וי"ל דדוקא לעלמא אין למדין ממנה הבל לגבי עצמה ודאי חשיבא ועדיפא משום שהותרה ומצותה לגבוה ומש"ה נקל בה בעונש גבי הדיוט. אלא דק"ל דאמאי חשיב מלאכה הותרה מכללה הא בכ"מ עשה דוחה ל"ת ולא מקרי הותר כמ"ש תוס' בברכות (כ). ובשלמא הא דאמר לעיל (מו) גבי שבת דהותרה בצבור ל"ק דיש בו כרת וע"כ לאו מטעם דחיי' הותרו מוספין בצבור רק תמידים דהוי קודם הדבור אבל גבי יוה"כ דקיימי' דלית ביה כרת אמאי קרי הותרה. וי"ל דמ"מ הוי עשה ול"ת: תוס' ד"ה כל כו' ברביעית דם הבא משני נפלים כו'. לפ"ז ע"כ הייט רבנן לאו ר' ישמעאל הן דהא ס"ל בספרי חוקת דדם נפלים אינו מטמא כלל וממעט לה מקרא דכתיב במת בנפש האדם ואזיל לטעמיה דבחולין דריש מיניה לרביעית דם. ולפ"ז לא דריש כלל קרא דעל כל נפשות מת לרביעית דם דלשון זה משמע אף נפלים. ודוקא ר"ע לשיטתו דריש ליה וכדדריש נמי קרא דהנוגע במת לכל נפש אדם נפלים. ועיין פ"ב דאהלות ובס' שית יצחק: ד"ה השמר כו' השמר דעשה נמי לאו כו'. עי' תוס' עירובין (דף לו) ובס' ש"י: תוס' ישנים ד"ה חד כו' לא ידענא אי בעינן בכ"ד כו' כגון שבתות. והנה במכילתא פרשה יתרו מייתי אזהרה למלאכה בליל שבת מקרא דכתיב ויום השביעי שבת מה ת"ל שבת לרבות הלילה ועונש מדכתיב מחלליה מות יומת:

דף פג ע"א גמ' זורו רשעים מרחם. עיין ס' חסידים סי' תתשל"ה:

דף פה ע"א גמ' נענה רבי ישמעאל ואמר אם במחתרת כו'. ק"ל דמאי צריך ר"י לק"ו דת"ל דגבי בא במחתרת גופיה גלי קרא שמותר להרגו בשבת וכדתניא בפ' בן סורר (עב ע"ב) אין לו דמים בין בחול בין בשבת ופרש"י דמים לשון רציחה הוא ומפרש התם דאיצטריך דסד"א מידי דהוי אהרוגי ב"ד דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן פי' משום פ"נ דבעה"ב. וי"ל דר' ישמעאל לטעמיה דע"כ לית ליה ההוא דרשא וכמו שהוכחתי בסנהדרין (דף לה). מדאיצטריך ליה קרא לר' ישמעאל דמב"ד ל"ד שבת ש"מ דל"ל דרשא דאין לו דמים בשבת. וה"נ לית ליה לר' ישמעאל הא דדריש התם דמים לו בין בחול ובין בשבת לפקח עליו את הגל דא"כ לילף מהתם. אלא ס"ל דדמים לו אתא למימר דמו ודם זרעותיו וכדדרשינן בעלמא ואיידי דכתיב דמים לו בסיפא כתיב נמי אין לו דמים ברישא. וכה"ג אמר אליבא דתנא דבי ר"י גופיה בב"ק (דף פד). עוד י"ל דהכיא דמחתרת ע"כ לא אזלא רק למ"ד משאצ"ל חייב עליה דאלו למ"ד פטור לא איצטריך קרא דרשאי להורגו בשבת דהא הוי משאצ"ל כמו הריגת מזיקין בשבת (קכא) ול"ד להרוגי ב"ד דאיכא מצוה וכפרה ומש"ה הוי צ"ל משאח"כ גבי בא במחתרת. וכתי' בזה אברהם ישבתי דמההיא דמחתרת אין ראיה לפ"נ שדוחה שבת דהתם איכא תרתי פקוח נפש דבעה"ב והצלה מחלול שבת להגנב דמסתמא מחלל הגנב שבת בחיזה מלאכה. אבל משום פ"נ לחוד ה"א דלא דחי שבת ולכן איצטריך ר"י למילף דפ"נ דוחה שבת מק"ו מהא דרשאי להרוג להבא במחתרת בימות החול דליכא רק חדא משום הצלת נפשות:

דף פו ע"א את ר"א בן עזריה ברומי. בירושלמי איתא ביביבה. ועיין סנהדרין (לב ב): תוס' ד"ה תוך כו' ואליבא דרבי לא מצי למחשביניהו כו' דלדידי' לא מחייב חטאת. ולכאורה קשה הא קתני התם פו"מ אע"ג דליכא בהו חטאת ואפ"ה תנא להו לסיומינהו לכריתות. וכדאמר התם (דף ג) וראיתי שהרגיש בזה בס' שית יצחק ותי' דמ"מ לא חש לשנות פורק עול דלית ביה קרבן דבלא"ה תני ושייר התם הביא זכור עליו והביא בהמה עליו כיון דאין נ"מ להרבות חטאות בחד גברא ואיכא למימר דשייר נמי פורק עול ולא חש למיתני כיון דאין נ"מ לחייב חטאות אבל אי הוה סבר רבי דחייב קרבן הל"ל דמשכחת לה בחד גברא ע"כ ת"ד. ולפ"ז יש להקשות אמ"ש תוס' בזבחים (דף מט ע"א) דמכשף אינו חייב כרת כיון דלא תני ליה בל"ו כריתות כי היכי דתני אוב וידעוני. ולפמ"ש ל"מ מידי דאפילו תימא דאית ביה כרת ולא תני ליה משום דלית ביה קרבן דהא לית ביה מעשה. אלא דבת"כ מוכח כן כמ"ש המ"ל ריש ה' שגגות. ומ"ש בס' נ"ת ריש כריתות דתוס' בזבחים אזלי לטעמייהו שכתבו בכתובות (דף לז) דמכה אביו ואמו אינו בכרת וא"כ לא שייך לומר במכשף דשייריה דמאי שייר דהאי שייר אד"מ דהא בלא"ה תני ושייר הביא זכור ובהמה עליו וכמ"ש הש"י: ע"ב גמ' ר"א בן יעקב אומר כו' והטאתי נגדי תמיד. ולת"ק תמיד נגד לנו אבל אין מזכירין בפה. וכ"ה במדרש תהלים:

דף פז ע"ב ולגמר אורייתא בבבל. עיין סנהדרין (ה ע"א):

חדושים והגהות למסכת יומא

מהרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעל המחבר ספר מלא הרועים

דף ב ע"א תוס' בד"ה וחכ"א וכו' כי מסתמא ימצאו כו'. נ"ב עי' רש"א. ולכאורה יש להקשות לפי דבריו למה הוצרך להתקין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו דאם תמות ישמש הכהן האחר שהותקן תחתיו וא"ל דחיישינן שמא לכה"ג תמות אשתו ולהכהן שהותקן יארע בו פסול והיה מיושב בזה קושית התוס' כאן דלפי זה גם ר' יהודה חייש לב' חששות וע"כ שפיר קאמרי רבנן כיון דחיישת לב' חששות אין לדבר סוף ול"ק מיבמות ודו"ק. אך דבאמת א"א לומר כן דא"כ קשה מאי מועיל במה שמתקנין לו אשה אחרת שמא לכה"ג יארע בו פסול ולכהן שהוחזק תחתיו תמות אשתו אלא ע"כ צ"ל דלכהן שהוחזק לא עבדינן תקנתא כלל דאם יארע בו פסול או תמות אשתו ימצאו הרבה כהנים הדיוטים כמותו רק לכה"ג מהדרינן אתקנתא שישמש הוא בעצמו לזה מתקנין לו אשה אחרת שמא תמות ואף דאם תמות הי' יכול כהן אחר לשמש מ"מ מהדרינן אתקנתא שישמש הוא בעצמו שהוא כה"ג והיה לו פרישה ומיושב קושית רש"א ודו"ק. אך דעדיין קשה דלפי זה לא יתכן מ"ש התוס' דכפרת כל ישראל תלוי בזה דהא לפמ"ש לא תלוי בזה דהא יכול להיות כהן אחר רק משום תקנה דידי' משום מעלה דכה"ג שישמש הוא עבדינן תקנתא ודוחק לומר דזהו חשוב כפרת כל ישראל תלוי בזה שישמש הכה"ג הגדול שבאחיו ומופרש לכך לקדושה. ונ"ל דבאמת אם תמות אשתו לא מיפסיל בכך לעבודה בדיעבד כיון דלא אירע פסול בגופו והך דוכפר בעדו ובעד ביתו הוא רק לכתחלה ולכך אם תמות אשתו ישמש בלא אשה ולא נוכל להעבירו ולכך שפיר כתבו התוס' דכפרת כל ישראל תלוי בזה ודו"ק. אך גוף הדבר צ"ע אי מיפסיל בדיעבד ובר"מ לא נזכר דין זה שוב מצאתי בת"י שנסתפק בזה: ד"ה ומ"ש כו' וא"ת כו'. וי"ל לפמ"ש לקמן די"ט דלשכת פרהדרין בדרום כדי שיהא סמוך לבית הטבילה דלא נטרחי' לכה"ג א"כ לק"מ דאימא לשכת [בית האבן] היה רחוק מבית הטבילה אך לפי מה דדחו שם דאדרבה מטרחינן ליה כדי שלא תזוח דעתו עליו מקשי שפיר:

דף ד ע"ב תוס' ד"ה מסייע כו' מר"ע לחודי' כו'. נ"ב צ"ע דהא גם ר' יוסי דס"ל בז' בחודש ניתנה תורה ע"כ דלא כריה"ג וכר' יוסי קי"ל ושפיר קאמר מסייע לי' ועי' במג"א סי' תצ"ד אי קי"ל כר' יוסי:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה אמר כו' וראה קרי. נ"ב וטבל:

דף ח ע"א גמרא אפילו כהן ביוה"כ נמי כו' ולא מצי למימר דס"ל טומאה הותרה בצבור אבל פרה לאו קרבן צבור היא עי' תוס' ד"ה ור"י אך ז"א דאי ס"ל הותרה הזאה כלל ל"ל ולא מצי למימר נמי דפרה גמר ממלואים ולא יו"כ דז"א דכולא קרא בפרה לא מתוקם דלכפר כתיב כדקאמרינן לעיל בדף ב' א' אך קשה דהו"ל דלכך פרה כל ז' לעשות סמך למלואים כדלעיל ב' (ואפשר דס"ל אף בשבת דס"ל כר"י הסגן דשבות רחוקה התירו ג"כ במקדש עי' בשעה"מ פ"א מהל' עיו"כ) ואי משום רביעי הא אמרינן לקמן דמפרישין לי' ברביעי כי היכי דנתרמי רביעי שלו בשבת א"כ אין בזה עקירה לסמך דמלואים דאמרי דמשום שבת הוא דלא אדחייה שבת אבל ביו"כ דבג' בתשרי מפרישין וע"פ הרוב אינו חל רביעי בשבת וא"כ כיון שרואה שאינו מזה בד' לא אמרי דהוא סמך למלואים וכיון דאין אנו יכולים לעשות סמך למלואים לגמרי א"כ למה נזה בכדי בשאר ימים ד' ג' וז' וא"ל דנזה גם בד' כמלואים כ"כ התוס' לעיל ד' ד"ה הזאה דאף דמסמכינן למלואים צריך טעם ובד' אין טעם ודו"ק: **רש"י** ד"ה הזאה כלל ל"ל בתורת ג' וז'. נ"ב ר"ל דא"ת דטעמי' משום דיליף ממלואים ג' וז' למה הו"ל להזות כל ז' כמלואים: **תוס'** בד"ה דכ"ע כו' דא"כ מ"מ דר"מ כו'. נ"ב וקשה די"ל דטעמא דר"מ משום דגמר ממלואים ולעולם ס"ל מ"ב לאו מצוה עי' לעיל דף ד' בתוס' ד"ה הזאה: **ע"ב** תוס' ד"ה תנן כו' הלכך כיון דטרח כו'. נ"ב עי' ר"ש פ"ב דדמאי שמפרש בע"א: **בא"ד** שלא יאכלו טבל „ר' לא" בשם כו'. כצ"ל:

דף י ע"א תוס' ד"ה וכי כו' מה"מ ולא מטעמא כו'. נ"ב עי' בע"ב בתוס' ד"ה רבנן סברי שתי' למה לא נזרו בשאר לשכות לר' יהודה: **ע"ב** תוס' ד"ה רבנן ס"ג ור"י כו' א"כ לעיל כו'. נ"ב כמ"ש התוס' לעיל בע"א ד"ה וכי תימא: **בא"ד** כמו שחלקתי לעיל. נ"ב שם בד"ה וכ"ת:

דף יא ע"ב תוס' סד"ה הכל כו' הא לא נח ברה"ר אלא במקום פטור. נ"ב זהו לשון תמיהה כיון דהשתא קי"ל למ"ד חורי רה"ר כרה"ר דמי דאל"כ אף בדאיכא ד' לממה מי' כרמלית הוא וע"כ דס"ל חורי ר"ה כר"ה דמי כמבואר שם להדיא וא"כ לדידי' גם באין בו ד' כרה"ר דמי ולאו מקום פטור הוא כי היכי דבד' לאו כרמלית הוא אך עיקר כוונתם כיון דאין בו ד' נהי דכרה"ר דמי מ"מ ברה"ר בעי הנחה ע"ג ד' וליכא וכן מבואר כוונתם במס' שבת שם יע"ש:

דף יד ע"ב תוס' בד"ה אמר כו' זריקה ברישא. נ"ב לא ידענא מאי קושיא דבאמת זריקת תמיד אחר הטבת ה' נרות וקודם לקטורת כדאיתא התם וא"כ שפיר תני במתני' זריקה ואח"כ קטורת ואח"כ הטבת ב' נרות וצ"ל דקאי אמתני' דפ"ב דתני שחיטה וזריקה קודם דישון המנורה והתם בהטבת ה' נרות מיירי כדמשנינן הכא:

דף טו ע"א תוס' ד"ה בעידן כו' מיירי נמי בשתי נרות. נ"ב ואין להקשות דלפ"ז דבבקר בבקר קאי אה' נרות ואב' נרות א"כ מאי משני תהא מקטרא דהא ה' נרות היו קודמין לקטורת די"ל בהיטיבו היינו בגומרו מלאכת הטבה היינו אחר ב' נרות אז תהא מקטרא: **ע"ב** תוס' ד"ה ניתיב כו' קאי בצפון כו'. ולא ס"ל דכל חצי עזרה עד הפתח הוי צפון עי' בדבור שאח"ז:

דף טז ע"א תוס' ד"ה הא מני כו' דמזבח והכבש כו'. נ"ב ר"ל דהנה התוס' בזבחים ס"ג א' ד"ה כולי' מזבח כו' דלמ"ד מזבח בצפון הוה ה' אמות מן המזבח כנגד הפתח ונשאר עדיין ה' אמות של חצי הפתח הדרומית והנה משם התחיל הכבש והתחלת הכבש הי' מגובה המזבח דהי' ט' אמות כדאמרינן בסוכה ד' מ"ה ואורך הכבש היה ל"ב אמה וכשתחשוב לל"ב אמה ארכו היה בשפוע ט' אמות נמצא מגיע ג' אמות ומחצה אורך לשפוע אמה. המזבח היה גבוה משער המזרח ב' אמות ומחצה נמצא אותן ה' אמות שהיה בכבש נגד חצי הפתח הדרומית היו משופע פחות [מב'] אמות וא"כ עדיין היו שם גבוה מעער המזרח יותר מחצי אמה ודו"ק:

דף יז ע"א תוס' ד"ה ומר כו' ההיא דלחם הפנים כזה עיין שם בהציור. נ"ב זה הציור אינו מובן לפי דעתי חדא דאכתי לא מיישבא מילתא למעיין דאי לשמאל קחשיב האיך מני חותמות בתר טלאים דלפי ציור זה חותמות לבסוף כשאתה מונה דרך שמאל. ועוד דמבואר בתוס' לקמן דבמקצוע דרומית מערבית לא הי' לשכה כלל ועוד מבואר בתי' התוס' דלפי קושייתם היו ב' לשכות במקצוע צפונית מערבית וע"כ דלשכת הטלאים אקצויי מקצי משוך קצת מן הצפון ואחריו הי' לשכת חותמות במקצוע ממש ואעפ"כ חשוב לשכת טלאים במקצוע צפונית מערבית שהי' קרובה לצפון יותר מלדרום נמצא סדר של המשנה כך לשכת טלאים במקצוע צפונית מערבית אחריו לשכת חותמות גם במקצוע זו אחריו לשכת מוקד במזרחית צפונית אחריו לשכת לחם הפנים בדרומית מזרחית וא"ש הכל:

דף יט ע"א רש"י ד"ה שער כו' לא ידעתי למה נקרא שמם כך. נ"ב והמפרש במס' תמיד דכ"ו ב' כ' דשער הדלקה נקרא משום שע"ד אותו שער מביאין עצים למזבח וכ"כ הברטנורא במס' מדות ובתוי"ט כ' בשם הראב"י דע"ד אותו שער היו מביאין אש של הדיוט ע"ג המזבח ושער הקרבן במשנה שם גרים שער הבכורות שדרך אותו שער היו מביאין הבכורות למזבח ועי' בתוי"ט מ"ש שם בזה:

דף כ ע"א תוס' ד"ה אהיכא כו' ולכך תנן יחזיר כו'. נ"ב ר"ל גחלת שפקעה ועודה על המזבח ועי' בדבור שאח"ז:

דף כא ע"א תוס' ד"ה נבלעין וא"נ לר"ת כו'. וכ"כ המפרש בתמיד כ"ח ב':

דף כה ע"א תוס' ד"ה אין כו' והיכי אכיל כו'. נ"ב משמע דס"ל דמה"ת אסור ישיבה ועי' בתוס' זבחים דט"ז א' סד"ה מיושב שכ' שם דשמא לאו דאורייתא הוא והביאו ראיה מיהו דלפי דבריהם שבכאן דלצורך עבודה מותר לישב אין ראייתם ראיה ע"ש ודו"ק: **בא"ד** דהא בשמעתי'. נ"ב עי' רש"א ועי' בשער המלך פ"ז מהל' בית הבחירה דין א':

דף כו ע"א תוס' סד"ה ואי כו' ספי מחמש. נ"ב עי' רש"א ועוד יש להקשות דילמא ס"ל דרק לקטורת מפיסין לפי שלא שינה בה אדם ולכך היה ה' וצ"ע [ועי' בדו"ח להגרע"א]:

דף כח ע"א תוס' ד"ה יפיסו כו' מכח קושיא דרבא כו'. נ"ב ר"ל כיון דליכא סייעתא דגזירין בלילה א"כ מכח קושיא דרבא מוכרחין לומר דגזירין ביום וא"כ אינו עבודה תמה דיש אחריו סידור אברים ולכך לא בעי פיוס בפ"ע ותו לא מתוקמא מילתא דר"י ודו"ק:

דף כט ע"א תוס' ד"ה אלא כו' משלמים גמרי כו'. עי' רש"א כאן ועי' זבחים דס"א א' שנחלקו בזה רש"י ותוס' דעת רש"י דבשאר זבחים כשר דיעבד והתוס' הקשו דהא מהיקשא דזאת התורה נילוף לפסולא משלמים וי"ל דעת רש"י דע"כ מוכח דבשאר קדשים כשר מה"ת דאל"כ למה לי קרא בשלמים תיפוק לי' דששחטן קודם התמיד אלא ע"כ דבתמיד כשר בדיעבד כששחטן כשהיו נעולות ודו"ק אך עדיין צ"ע דאינו ראיה די"ל דבאמת פסול אף דיעבד ומיירי כשנפתחו הדלתות ושוב סגרו כמ"ש התוס' כאן: **בא"ד** אבל התם כו' קודם התמיד כו'. נ"ב אבל בפסח לא היה יכול להקריבו קודם התמיד כיון דלא ידע שמשכו ידם וסבר שפסח הוא וזמנו אחר התמיד: **ע"ב** בא"ד אלמא לא מיפסיל כו'. נ"ב דהא כיון דנתערב מחיים ע"כ היו צריכים לשוחטם אחר התמיד דילמא פסח הוא אבל תימה דילמא לעולם מיפסיל אחר התמיד והכא ששחטן קודם התמיד דפסח שנשחט קודם התמיד כשר כמ"ש בפסחים ס"א [וכ"ה בת"י לקמן ל"ג א' ד"ה עליה ע"ש]: **תוס'** ד"ה כמו הא דלא אמרינן כו'. נ"ב ולא ניחא להו כמ"ש רש"י דלילה אין מחוסר זמן דעכ"פ שלא כמצותו הוא ולפ"ז לשיטתם אין צריך תו לחלק בין לילה ליום רק היכא דטעה מקדש אבל היכא דידע שהוא שלא כמצותו אינו מקדש:

דף לא ע"ב בתוס' (ד"ה בע"א) א"נ אפי' כו'. נ"ב צ"ע דכיון דאין המקוה רק כשיעור א"כ כשהכ"ג נכנס בתוכו יצאו המים וא"א לבא אחריהם למלא השיעור כיון שמקום עמידת כ"ג מחסר השיעור ודוחק לומר דאף לתי' זה הי' החקק גבוה יותר מג' דא"כ לא היו יוצאין כלל:

דף לב ע"ב תוס' ד"ה א"כ כו' כדמוכח בפ' השוחט. נ"ב עי' תוס' חולין שם ד"ה תרי ושם מסקו שכשר בדיעבד ולק"מ:

דף לד ע"א תוס' ד"ה העולה כו' כדמשמע בהגוזל קמא מדכתב כו'. נ"ב קשה דהא התחילו הקו' ל"ל קרא דהעולה ומלבד א"כ לא הוה כתיב מלבד וע"ק אליבא דאמת לא נכתוב לא ו' ולא ה' לא לכתוב מלבד ותו לא אצטריך העולה. וביותר קשה מ"ש התוס' אבל קשה כיון דכ' העולה ל"ל מלבד עדיפא הו"ל לאקשויי דאף העולה לא אצטריך כיון דלא הוה כתיב מלבד אמנם עיינתי במשנה למלך ריש פ"א מהל' תמידין ומוספין שפי' דאין כוונת התוס' דלא לכתוב כלל מלבד דבכל המוספין כתיב מלבד דלא נטעה דהיכא דאיכא מוסף לא בעי' תמידין אלא כוונתם הוא את אלה דשמעינן מינה דדם התמיד קודם לדם המוספין הוא מיותר וכו' יעו"ש. ובזה יתיישב כל קושיא הנ"ל ודו"ק: **בא"ד** מדכתב מלבד כו'. נ"ב ואע"ג דבס"פ הגוזל שם מסקינן דלאו ממלבד קאמרינן רק מאשר יכפר עליו נפקא לי' עי"ש מ"מ הוה גמרינן מיני' כי היכי דמלבד דהתם היינו להקדים כסף לאיל ה"ה מלבד דהכא להקדים מוסף לתמיד. וא"ל דהתם שאני דגלי קרא מאשר יכפר דא"כ היכי מקשה שם אלא מעתה מלבד עולת הבקר שאני הכא דגלי קרא העולה אלא ע"כ דילפינן מלבד דהכא מהתם כמ"ש התוס' שם ה"ה כאן ודו"ק: **ע"ב** רש"י ד"ה אמר אביי כו' דקרא כו'. נ"ב משמע דס"ל דשא"מ אסור מדאורייתא לר"י ואלו בשבת דקכ"א ב' כ' דאינו אסור כ"א מדרבנן וא"ל דזהו דוקא לאביי אבל לדידן אסור מדרבנן לר"י ועי' בחיבורי מ"ה ע' דשא"מ אות ל"א שהארכתי:

דף לה ע"א בתוס' (ד"ה בדף ל"ד ע"ב) מכלל דלא שאני לי' בין מתכוין כו'. נ"ב ר"ל בין פ"ר לאין פ"ר וכמ"ש התוס' לעיל דכיון דהוה פ"ר כמתכוין דמי ולכך קרי לה התוס' כאן לפ"ר מתכוין ועי' במהר"ם בשבת מ"א ב' שפי' ג"כ כוונת התוס' כמ"ש ועי' רש"א כאן:

דף מא ע"א תוס' ד"ה סתם כו' דתנא בי' כו'. נ"ב ר"ל שכופל ב"פ אשר עלה: **בא"ד** דמעכבא מכח חוקה כו'. נ"ב עי' תוס' לעיל דל"ט ע"ב ד"ה דתנא ותבין משם דבריהם אלו:

דף מג ע"א גמרא מלתא דאתיא בק"ו טרח כו'. נ"ב ומשמע מזה דאף מלתא דאתיא בגז"ש טרח וכ' קרא וכבר יש בזה מחלוקת עי' בספרי מלוא הרועים ע' גז"ש אות י"א וע' מלתא דאתיא בק"ו וע"ש שהארכתי וחלקתי בזה חלוקים נכונים:

דף נז ע"א תוס' ד"ה חוץ כו' להיות שוין. נ"ב ובספרי מ"ה ח"ב ערך תורת הקדשים אות י"ט חילקתי חילוק גדול ונכון בין פי' זה לתירוץ דלעיל:

דף עג ע"א תוס' ד"ה וכולן כו' או במיתת כ"ג כו'. נ"ב וכ"ה דעת הריטב"א במס' מכות שם אכן דעת הר"מ בפ"ז מהל' רוצח דאף כהן גדול שהרג יוצא במיתת כ"ג אחר אם מינו אותו קודם שנגמר דינו וכ"כ התוס' בסנהדרין דף י"ח ב' וכמ"ש כאן [בתי' הב']:

דף עד ע"א גמרא אצטריך קרא כו'. נ"ב חגיגה ד' חולין כ"ב בכורות מ"א מנחות צ"א כריתות כ"א: **תוס'** ד"ה אצטריך כו' דהוה מצי למימר כו'. נ"ב משמע לכאורה דר"ל דהו"ל למיכתב הקרא דכוי חיה הוא וכן בתחלת הצהוב הו"ל למיכתב דגדולים נינהו. אך דלפ"ז לא יצדק קושייתם בסוף הדבור בע"ב מהך דסנפיר וקשקשת עי"ש וע"כ דס"ל קמי שמי' גליא ולא הוצרך לכתוב כלל וכ"כ בהדיא בחולין כ"ג א' ד"ה כי אצטריך במה שדחו שם דברי ר' אהרן מרעגינשפורג עי"ש וצ"ל דמה שכ' דהמ"ל ר"ל לאמור ע"פ למשה מסיני למסור לו איזה חיה ואיזה בהמה:

דף פא ע"ב גמרא ביציאתו מנין כו'. נ"ב יש להקשות לפמ"ש המג"א סי' שמ"ב דביה"ש דמ"ש חמור מביה"ש דע"ש דמספיקא לא פקעה קדושה א"כ כיון דכבר נתרבה דאפילו בעיולי יומא צריך להוסיף כ"ש ביציאתו. אך י"ל דדוקא לענין ספק חמור אפוקי דכבר אתחזק ומספיקא לא פקעה אבל לענין תוספת שמוסיפין מבע"י דודאי חול היא יש סברא בהיפך דבכניסתו עדיף להראות חיבת קדושתו להקדים לפניו אבל באפוקי כיון שכבר עבר הקדושה על מה יאחר עוד ויתן כבוד ליום חול אמנם הא תינח למ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא הנה אין לומר שהתוספת הלז שנתרבה מקרא הוא ספק יום ספק לילה דבלאו קרא ס' להחמיר מה"ת אבל לדעת הר"מ דספק מה"ת להקל א"כ י"ל דתוספת הזה הוא ביה"ש ספק דבל"ז ספק להקל ואתי קרא לאורויי דצריך להוסיף הספק וכן משמע בר"ן רפ"ד דביצה גבי הני נשי דאכלו ושתו עד אורתא. דלמ"ד מה"ת להקל אזי התוספת בזמן הספק וא"כ הדרה קושייתנו לדוכתא דמה הוצרך לרבות ביציאתו דכ"ש הוא מכניסתו [ובפשיטות א"ש כיון דמה"ת ספקו להקל וחיוב התוספת די באיזה זמן ביה"ש ולא כל ביה"ש מטעם שמה"ת נחשב לודאי

דודאי יום בכניסתו ודו״ק] וצ״ל דאדרבה לדעת הר״מ נכון יותר דהנה היכא דאיקבע איסורא מודה הר״מ דמה״ת להחמיר כמ״ש נושאי כליו מההיא דאשם תלוי וכ״ש באתחזק איסורא וא״כ במוצאי יו״כ דאתחזק איסורא אזי ספיקא להחמיר מה״ת וא״כ ע״כ קרא כי אתי לתוספת היינו לאוסופי מודאי לילה על הקודש ומדוקדק היטב אין לי אלא בכניסתו דאז די שמוסיפין הספק אבל ביציאתו דהספק אינו תוספת דבל״ז צריך להחמיר בספיקא. וע״כ צריך להוסיף מודאי חול מנין לנו ריבוי ע״ז ויליף מקרא ולפ״ז תוספת דכניסה ל״ד ליציאה דכניסה די להוסיף הספק להר״מ משא״כ ביציאה אך י״ל כיון דבקרא כתוב בתשעה משמע ודאי תשעה צריך להוסיף אך י״ל דבספק ספיקו להקל דגם בספק עשה מקילינן להר״מ ודו״ק אך עכ״פ יצא מזה דנהי דמה״ת די להוסיף הספק דספיקו להקל וא״כ הספק איכא למימר דיומא הוא וכבר הוספנו מחול על הקודש דגם ספק עשה לקולא מה״ת אבל עכ״פ כיון דהחכמים החמירו של ספק תורה מסילא יש להם להחמיר גם על עשה דתוספת ואינו יוצא בתוספת להספק דשמא לילה הוא ואין כאן תוספת וצריך להוסיף מודאי חול אמנם זה התוספת מודאי יום להר״ם הוא מדרבנן. ולדעת הסוברים דמה״ת ס׳ להומרא מה״ת הוא בודאי יום ודו״ק היטב ועי׳ פר״ח או״ח סי׳ תר״ח ועיין בחיבורי מלא הרועים ערך ספיקא דאורייתא אות כ״א: רש״י ד״ה שריא כו׳ דרך אכילתו כשהוא חי. נ״ב הא דלא פי׳ כפשוטו מראמר מברכין עליו בפה״א משום די״ל באמת אינו ראוי לאוכלו חי רק ע״י בישול ברבש ראוי לאכילה. והארכנו בזה בחדושינו בברכות פ״ו אות ו׳ ועי׳ בב״ח סי׳ ר״ג ובמג״א שם:
דף פב ע״א בתוס׳ ישנים ד״ה בן כו׳ אפרושי מאיסורא מבעיא ואומר כו׳. נ״ב עי׳ תוס׳ שבת קכ״א שכתב באמת דהך דאין מפרישין דוקא בלא הגיע לחינוך [אבל הגיע לחינוך] מפרישין ועי׳ תשו׳ תרה״ד בפסקיו שם סי׳ ס״ב ועי׳ בב״ח או״ח סי׳ שמ״ג שהשיג עליו מהך דתוס׳ דשבת שהוא עיקר ועי׳ תוס׳ נזיר כ״ח שכ׳ כמו כאן: בא״ד למצוה בעלמא. נ״ב עי׳ במג״א סי׳ שמ״ג ועי׳ מ״ש בגליון שם ריש סוכה:

הגהות וחדושים מאת הג״מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט״א אבד״ק פינסק

דף ב ע״א תוס׳ ד״ה שבעת ע״ש. ול״נ דהסעניניס התלויס בזמן והס סולכין ונמשכין כל הזמן ל״ש להקדים המספר. והכא מעשה ההפרשה הוא רק בתחלה. ובש״ד מקדים המספר. רק בריש קדושין משום דאיכא תרי עניני באשה. גופה ניקנית וקונה עצמה וגם שארי נושאים בסופו: ד״ה וחכ״א הלכך ליכא למיעבד תקנתא להאי תששא כו׳ ע״ש. וליכא לאקשויי א״כ מ״ש בגמ׳ דף י״ג ורבנן גנוי הא תייסי לשמא אע״ג דלטומאה אפשר לתקן דמ״מ מכיון דא״א לתקן מחמת חשש מיתה ככהן או באשתו ל״ש לתקן לתנאין אי לא משום דטומאה שכיחא. והא דפריך התם וניברו איכהו לנפשייהו כו׳. לאו למימרא דלא ניחוש כלל משום אין לד״ם כפרש״י שם. דהא אשכחן בסוף חגיגה שהיו עושין כלים שניים ושלישיים מחשש טומאה. אלא דפריך שיגריכו שלישי כמו בכלים. ומשני דוריז הוא. ול״ד לכלים דבהו שכיחי תרי טומאות ולא יותר. אבל גוף סברתם תמוה מאד. דמשום חומר הענין היה ראוי לחוש יותר מה שא״א לתקן. לכן נקיל ביותר בדבר הראוי לחוש בכל מקום. ולא אדע דוגמא לזה: ד״ה להוציא. דמחמת שנוגעין בו חשבינן ליה כטמא טומאה דרבנן כו׳. נ״ל דטומאה כזו א״נ הערב שמש אפילו לתרו״ק כמ״ש פ׳ בתרא דפרה כל הטעון כו׳. ובפ״ב דיו״ע שינו מטבילין מגב לגב כו׳ ועי׳ בפי׳ הרמב״ם שם ובפי׳ ר״ח המובא במ״מ שם. ומשמע ודאי דלצורך אותו יום קאמר. ע״כ לא לטורות הלכה רק להוציא מלבן. ולכן ליינו התוס׳ על מאמרם להוציא כו׳ ובחגיגה כ״א כתבו דבפרה החמירו. ואינו מובן דהא בפרה ל״ב הע״ש וי״ל בדוחק:

דף ג ע״א רש״י סד״ה דנין. עגל בן בקר לחטאת. דבן שתים היה כפר. ועי׳ בר״ה י׳ ע״א: תוס׳ ד״ה אלא. (ב׳) כה״ד. ובסה״כ היו במלואים ג׳ פרים וב׳ אילים ובעצרת ג׳ פרים וג׳ אילים. ודמי בחדא. וביוה״כ היו לפ״ז ב׳ פרים וג׳ אילים דאיל אחד שלו הוא ול״ד כלל. ולמ״ד איל אחד הוא ג״כ אם נחשב בסה״כ יהיה דומה יוה״כ באילים ועצרת בפרים. אך אם נחשב כל קרבן בפ״ע יהיה דמיון למלואים ביוה״כ ולא בעצרת: ע״ב תוד״ה לאפוקי. כדקאמר רבינא בסמוך ושמא לר״א כו׳. הנה בכולהו רגלים איכא קרבנות שלו בעצמו וגם איכא חטאות שעירי הרגלים הלכך למ״ל לאפוקי כולהו קושייתא כיון דבע״כ צריך להתירוץ מחילוק הקרבנות ולפי גירסת התוס׳ בשינויא דר״א ר״ה בלבד י״ל משום דבעצרת מיחייב לאתויי נמי קרבנות יחיד ל״ב למכלליתו בהדדי בהאי: גמ׳ ר״י מתני חדא והא״ת ז״י קודם יוה״כ כו׳. הוכרח להביא גם הא דיוה״כ. דל״נ דבפרה מודי דילפי׳ מסיני וביוה״כ יליף ממלואים ליום יתירא. לה״פ דדומיא דיוה״כ קתני גבי פרה וכמו ביוה״כ ז״י לבד יוה״כ ה״נ בפרה לבד יום השריפה:

דף ד ע״ב גמ׳ מס״ל נר״א דאר״א ויקרא כו׳. נ׳ דר״א אויקרא דת״כ קאי. ומייתי סייעתא דבשעה שעמדו כל ישראל שמעו כולן. ומותיב מברייתא ומשני שינויא חדא דלא כר״א והשני כר״א.

דף ה ע״א תוד״ה סמיכה. תימה אמאי ל״ק כו׳. נ׳ דגמ׳ דילן סברה דל״ש למילף עיכובא מככה רק בדבר הנעשה באהרן ובניו משא״כ הני דעביד משה: ע״ב תוד״ה להביא. וקשה כו׳ כאלו מכנסיים כתיבי הכא. נ״ע מאי שייך רבויא דזה״ד לדורות. ואפילו במלואים ל״ק לענין חלול עבודה כלל רק לענין החינוך בלבישה בעלמא ופושטן תיכף אם ירצה: ד״ה בכתונת. ומכנסיים ל״כ כו׳ ולא בעשייה. נ׳ שלבשו בעצמן המכנסיים ולא משה הלבישן והכי מוכחי קראי:

דף ו ע״א גמ׳ נ״ל דאקדים. פרש״י ז״ל נ״ע איך אפשר לחגור האבנט אחר שחגר בחשב האפוד על המעיל. וגם דחוק הוא לפרש פלוגתא דכיצד הלבישן סתמא על האבנט לבדו. ולע״ד ז״ל נ״פ דמשום דהאבנט הוא הבגד השני מסדר ההלבשה כתב באבנט אהרן ובניו בבת אחת. ר״ל שלא הלביש לאהרן האבנט עד שהוצרך להלביש גם לבניו היינו אחר הלבשתו לשם הכתונת אז הגר האבנט לאהרן ואח״כ לבניו ואח״כ הלביש לאהרן המעיל והושן והאפוד ומצנפת ואח״כ הלביש לבניו מגבעותם ואח״כ נתן הציץ על אהרן דילפינן מצנפת מכתונת ואבנט. ואולי כיון דמגבעת הבנים במקום המצנפת והציץ באהרן היא שהיתה גדולה ממצנפת אהרן כמ״ש התוס׳ בכ״מ לכן היה נוספה אחר הציץ של אהרן. ובזה יובנו דברי אביי כן בכתונת ומצנפת כ״ע ל״פ היינו דבגד ראשון אהרן ואח״כ בניו וכן באחרון כנ״ל. רק באבנט פליגי אם אבנט אהרן קודם לכתונת בניו ואם אבנט בניו קודם לשאר בגדיו. וס״ה דהמ״ל דפליגי בכתנות בניו אי קודמים לשאר בגדיו. ובמצנפת אהרן אי קודמת לבגדי בניו רק משום דבאבנט פליגי בדכולהו נקט הכי: ע״ב תוד״ה אמר (בסופו) ופסח אע״ג כו׳ מודה כו׳. אבל באילו של אהרן לא מהדרינן כלל אטהרת גברא שא״א לחלקו מכל עבודות היום שאין כשירות אלא בכ״ג:

דף ז ע״א גמ׳ אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה כו׳. לפי ג׳׳ זו נ׳ כפשיטות הפירוש פיגול ממש ונותר ממש וכאחרים בזבחים כ״ט דמלא יחשב נפקא להו דאינו נפסל בג׳. ולפ״ז י״ל גם הגי׳ הישנה דה״ק אם עפ״ג הוא מרצה הכ״א לא יחשב שיפסל במחשבה ואם עו״כ ויקרא לא מיעט אלא דאינו נפסל לגמרי ומהני ריצוי ציץ. לא אפשר דלפ״ז פסול נותר מנ״ל ע״כ מלא ירצה והיכי אפשר דלירצי ציץ:

דף ח ע״א תוד״ה אי. כיון דיחיד הוא מהדרינן אטהרה. עמ״ש לעיל ו׳ סע״ב: בגמ׳ מ״ל בהא קא מיפלגי רמ״ס כו׳ ורי״ס כו׳. נ׳ שאין התקירה בהקרבה ביוה״כ דהא בהא לא כ״מ מידי אם יזו עליו בכ״י או אם יזו עליו רק בג׳ וז׳. אלא שהפרישה גופה מצותה שתהיה בטהרה וכל מה שיכולים להקדים הטהרה בעת הפרישה מקדימין אי דחויה היא. ובהכי ניחא דגם פרה נמי דל״ד שבת דלאו הובת הזמן היא וכן טומאה דשלא בטהרה לאו פרה היא מ״מ דבר שבצבור היא לענין הפרישה. ומלינו יותר מזה שמקילין בספק טומאה ברה״ר משום שמלינו קולא בקרבן צבור:

דף י ע״ב גמ׳ דילמא אתי לאפרושי מה״ת עה״פ כו׳. נ׳ דר״ל דלא שתים תנא בכה״ג דאתי למיטעי וסרו תמיהות התוס׳ ודו״ק: שם והא סוכת החג בחג קתני כו׳. נ׳ הפירוש דמשום דע״כ צריך לומר החילוק בין לשכה לסוכה משום עשיה דסוכה היא ולא בית להכי פריך והא סוכת החג בחג קתני לפטורה הא סוכה בעלמא מיחייבא [עיין סוכה ה׳ ב׳] וע״כ משום דלזמן היא ומ״ש מלשכת כ״ג לרבנן. ומשני משום דסוכה דירת ערא׳ בעינן. וכיון דאתינן להכי דר״י סבר דירת קבע בעינן ל״ל לן לאדוכי גזירה למימר דפליגי בלשכה בכל השנה רק בשבעה גופה ומשום דירה בע״כ פטר ר״י וסוכה שאני שהתורה עשאתה קבע: שם ור״י סבר דירה בע״כ ל״ש דירה כו׳. נ׳ דסוכה לא הוי דירה בע״כ כיון שיכול לעשות במקום שירצה. ועוד דכיון דדירת קבע בעינן התורה עשאתה קבע וע׳ בתו״י:

דף יא ע״ב גמ׳ יצאו אלו שאין קודש. ר״ל אם אין בהם בית דירה אין בהם משום ביהא״ל שאין תשמיש קודש אבל בדירת אדם ל״ש הך פטורא רק משום דירה בע״כ למ״ד הכי: שם שער המדי תנאי היא. ר״ל ולכו״ע אינן אלא ששה דמאן דתשיב שער המדי ל״מ תו למיחשב אינו גבוה י׳ דבכלל שער המדי מכ״ש נפיק:

דף יב ע״ב תוס׳ ד״ה אלא. ולעיל כו׳ לא בעי לשנויי במצנפת כו׳. ר״ל אי נימא דשל כ״ג גם ביוה״כ היתה קצרה דמצנפת קרייה קרא שלא לחלק בין כל השנה ליוה״כ:

דף יג ע״א תוס׳ ד״ה כל. א״ל דמגרע גרע דכה״ד כו׳. ר״ל לענין זה שאם תמות היא לא יהיה גט מחמת מיתתה אע״פ שהיה אפשר לגט לחול בחייה: ע״ב גמ׳ ודילמא כו׳ ול״ע היא לביהכ״נ. ר״ל לא מחמת עצלות רק כ״ז עבודה א״א לה ליזך שמא תמות אח״כ וה״ל ב׳ בתים ואחר גמר העבודה כשנתקיים התנאי שלא מתה ואיגרשא תבירתה אולי תמות היא ולא תספיק ליזך ואיגרשא גם היא למפרע: שם הז״ג ע״מ שאכנס אני לביהכ״נ. נ׳ דלמ״ל ע״מ שלא אכנס דדילמא מיית איהו לחודי׳ ומגרשו תרווייהו למפרע: בתוס׳ סד״ה שאינו בסס״ד וא״כ נגזור דלמא אתי למיכל מיניה. ולע״ד ה״כ דכיון דגזרו על היום הרי אינו ראוי לזריקת דמים ואין לו חלק בבשר ולא אתי למיכל:

דף יד ע״ב בתוס׳ ד״ה אמר. וק״ל כו׳ ומתני׳ דתמיד בחמש נרות. ע״ש בפ״ו דמפורש תני בשתי נרות ועי׳ בפ״י: בא״ד והכא קתני זריקה ברישא כו׳. ל״י כוונתם שהרי סדר הפייס נשנה גם בתמיד פ״ג כי הכא. ומ״מ תני התם בספ״ג דדישון מזבח הפנימי והטבת חמש נרות קדמי לדם התמיד:

דף כז ע״א תוס׳ ד״ה והקריבו. והק׳ ר״י כו׳. ונ׳ דרש״י ז״ל דוהקריבו משמע או עבודה ראשונה שאחר שחיטה או זריקה שהיא גמר העבודה בדם:

דף כט ע״א גמ׳ הר״א מ״ע דרבי כו׳. לכאורה אינו שייך לומר ע״ז מ״ע. דהא רבי אומר עשעי סלבנה והחמה. ומ״ש ע״ז טעם וסברא. אך בתוספתא מפורש פלוגתא בזה ושפיר אומר מ״ט: תוס׳ ד״ה אלא דאע״ג דל״כ ביה ושחטו פא״מ כו׳. בתמיד כתיב בואתה תצוה פתח אהל מועד סתמא. וילפינן משלמים דאשחיטה קאי דאי לא״ס מיותר לגמרי:

דף לט ע״א במשנה ריש״א לה״ל לומר חטאת אלא לה׳. מפני כי כבר הן שאינן חטאות מבעת לקיחה כדכתיב יקח שני שעירי עזים לחטאת. ול״נ עכשיו רק לברר איזו לה׳ ורי״ס לשיטתיה בספ״ג דערכין גבי בכור דצריך להקדישו בפה ע״ש:

דף עב ע״א תוס׳ ד״ה כתיב. עד ושמו בדיו ע״ש. גבי ארון ומזבח הנחשת כתיב ושמו בדיו ובאינך כ׳ את בדיו. והוא אות דאמן דהנך היו קבועין. ולא היו משימין רק על כתפי הנושאים או לגד תוך כמ״ש התוס׳ להלן וכן במ״ר שם לא הזכיר כלל שימת הבדים בהנך דקבועין היו ע״ש: בא״ד ובעשייה ל״כ ויבא כו׳. במזבח הנחשת כ׳ בעשייה ויבא. והא דכתיב בצוי והיו הבדים על ב׳ צלעות בשאת אותו אפשר משום דליכא מצוה שיהיה בו לעולם כבארון. ואולי הרשת היתה הולכת ובאה לסביב המזבח ולא היו מכוונים דוקא בצלעותיו רק בשעת המשא:

דף עג ע״ב גמ׳ נכ״ל אלא לא״ס. והא דנקט בכזה משום דומיא דאינך ענויי נפש דליכא כרת: שם א״ס ל״כ עליה קר״ס. מסלשון מוכח דרק לקרבן פריך דלמלקות ל״ב דלאוי כלאו. והכי מסתבר כיון דבהן לא נקי לר״ל מפני הטר״ם כדאי׳ בכ״ד. רק באיסור תורה לא חייל. משום דא״א חל ע״א אבל בדרבנן ל״ש אפי׳ לס״ד השתא והיינו דסיים וכ״ת כיון דא״ל היתר מה״ת קמייל קרבן שבועה דייקא. וגבי משתק בקוביא אמר ולא קא חיילא שבועה. דאימעט לגמרי א״ר להעיד:

דף עד ע״א גמ׳ דתנו רבה ור״י כו׳. נ׳ דמייתי ראיה מהך ברייתא דאינך ע״כ הוו ד״ת. ול״ל דקאי אסור אח״ש דמדרבנן נר״ל דלה״ו דומיא דאינך: רש״י ד״ה בשאר סד״ר דלאו ת״כ כו׳. אע״ג דשבתון בת״כ כתיב. מ״מ הראיה דקרא באכילה ושתיה איירי הוא בס׳ במדבר כדלקמן. ועלה אמרי דמ״מ הוא אסור בכולן משבתון: תוס׳ ד״ה כיון. הו״א עיקר קרא לכוי איצטריך כו׳. נ״ע דא״כ מאי מייתי ראיה מכוי דלא איצטריך קרא לספיקא. דאדרבה כ״ש שמחזק דעת ר״י דקרא לכוי ל״נ אלא לח״ש. ונ׳ דאי לא סברא דחזי לאצטרופי לא הוינא יליף מהלב לשאר איסורין דקילי מיניה: ד״ה אצטריך. ובפ״ק דחגיגה כו׳ וקא מבטל סמיכה כו׳. נ״ע דהא צריך לפטור טומטום גידם דלא מחייב בסמיכה: ע״ב גמ׳ ת״ל וכל מלאכה. נ״ל כל מלאכה כמ״ש תוס׳ להלן ע״ו ע״א ד״ה ובעשור ועמש״ש: שם המאכילך מן כו׳ ר״א ור״א ת״א ות״א כו׳. לטעמייהו בפלוגתתם להלן גבי ממשן:

דף עה ע״א גמ׳ מאי מעין מתוס כו׳ דמגן נעול א״ר. דאפשר דהגשים לא הוו פריצי ואינהו הוו פריצי במגריות. אבל מעין מתוס אזכרים קאי כמ״ש שם במדרש: שם אלא למ״ד דגים כו׳ הא וסא הואי. וידעינן דגים נמי מדכתיב אכילה וס״ל דל״ש לשון אכילה בתשמיש רק לנקבה משום מילוי הפה ש״מ. וע״כ צ״ל דמקרא דהלחם אשר הוא אוכל דגבי פוטיפר א״ר. עי׳ במפרשים שם. ולהכי ל״מ בגמ׳ מיניה דכתיבא באורייתא וגבי זכר: שם אף המן מתהפך לכ״ג. תלוי בפלוגתא דלעיל בטעמן וממשן: רש״י ד״ה שמלבין הקדים דיבור זה לדיבור אם בן ע׳ המוקדם בגמ׳. ונ׳ דכצ״ל ג״כ בגמ׳. דכמן הראשון ל״ש שיסמכו עליו ליטא בתוך שיעור הכהנה. שהרי לא ידעו שיתעכבו כ״כ במדבר והמן היה עתיד ליפסק: ע״ב גמ׳ אף דברים שתגרי נכרים כו׳ מן מפיגן. נ׳ דמפ׳ לאם אבירים שעושה אותן כמה״ש וכמש״ל אני אמרתי יהיו כמה״ש. וע״ז אמר וכשנאמר לפני רי״ש כו׳. ועי׳ בהגהות הגר״א ז״ל:

דף עו ע״א תוס׳ ד״ה ובעשור. אלא שהיתה לכס כתב ברישא כו׳. נ׳ דקרא דובעשור דכתיב כל מלאכה בלא וה״ו הוי היקש גמור למלאכה והיינו אכילה דדמיא לגמרי כנ״ל וקרא דוהיתה לכס דכתיבי ג״כ הרווייהו אך בוא״ו ביניהו מוקמינן אתשמיש דדמי למלאכה שחייבין במק״א כנ״ל. ושבת שבתון דאמור אח״כ דמיפסק בקרא ממלאכה ומ״מ אינו ענין אחר ביניהם ומוקמינן לסיכה דדמיא לשתיה כדלקמן ואך בעשור דמיפסק ביניהו והקרבתם אשה לה׳ ומ״מ סמיכי קראי לסדדי מוקמינן ארחיצה שאף היא במשקה ודומה לסיכה ומריבויא דידיה אתיא כדלקמן. ושבת שבתון דאחרי מות דמיפלג טובא ממלאכה ולא קאי עליה כלל מוקמינן אנעילת הסנדל. ולפ״ז אתו סדרי דקראי בגמ׳ כסדרי דעינויי במתניתין דו״ק: ע״ב תוס׳ ד״ה גמר. וא״ת לר״י כו׳ מנ״ל כו׳. נ׳ דגם איהו מודי דילפינן לענין דעכ״פ הוי גם יין דרך שכרותו בכלל שכר דקרא: ד״ה ומנ״ל כו׳. וי״ל כו׳. נ״ע דהא לעיל מוכח דאפילו מפיגול ונותר לתוד הוי ענוי:

דף עז ע״א תוס׳ ד״ה מנין. להכי אייתי מקרא דדניאל כו׳. אבל לא משמע בגמ׳ דלקולא מייתי ליה. ונ׳ דמקרא דושבא כמים ל״מ למילף כיון דע״כ לאו היקש גמור הוא שהרי א״ת כרת על הסיכה. אלא בתר דידעינן דסיכה הוי עינוי מדניאל ילפינן מושבא כמים שהיא כשתיה ליאסר אפי׳ איכא לתענוג כמ״ש בירושלמי דפרקין. וכן בתרומה כיון דכתיב לא יחללו מוקמינן ליה אסיכה משום קרא דושבא. ולאידך ליטנא שם מותבא לחוד ילפינן כיון דכבר ידענא לאיסורא בתרומה בכל הנאה של כילוי כמ״ש התוס׳ פ״ב דשבת וכ״מ ילפינן מושבא לחיוב חומש:

דף עח ע״א גמ׳ מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עג״ב. נ׳ משום דבעמידה א״א דסכנתא היא בנתל לכ״ע. ועי״ז רמז קרא וכתב וליושבי ירושלים: ע״ב גמ׳ א״א התם דא״כ כתיתין כו׳. ר״ל וסמיך אסיפא דתני ואם י״ל בית קבול כתיתין והיא פירושא דרישא. ולפ״ז נ״ל דבית קבול כתיתין הייט שהיו בו כתיתין ממש. ועלה מקשי רבה דא״ל מנא הוא בכ״ק לחוד לא משוו לי שכתיתין למנא:

דף עט ע״א תוס׳ מיני. וה״מ דמ״ת לאו פירות נינהו. נ׳ דרש״י ס״ל דכיון דמסקינן דכותבת חסרה מכבילה מפרשינן לדר״ג ודריב״ז כפשטי׳ [ועי׳ ר״ן פ״ב דסוכה] וכן דרבי ורא״ש ופירי בעי סוכה ומאי מתר״ג פירות. ומ״מ לדינא אפשר דפטרינן מטעם דקי״ל דלא כר״ג בפירי לענין ג׳ ברכות ונ״ע. ולפ״ז גם מתר״ג פטור. ועכ״פ התם דמחייב במ״ת ה״ה פירי ודברי רש״י נכונים דאע״ג דאיכא ליטנא אחרינא באתרא דלא שכיחי פירי. מ״מ רש״י ז״ל דינא קמ״ל אליבא דר״א: תוס׳ ד״ה לומר. ושמא כו׳ אשיעורא דיוה״כ. וכבילה נמי לא גרעא משיעורא דיוה״כ כיון דכתיב עלה אוכל אשר יאכל: בא״ד כיון דאכילה וסולאה לאו ח״ע מוקמי כו׳. הוא דוחק גדול. דאדרבה מסתבר טפי אכגרוגרות דהוי בהוצאה במידי דאכילה וס״נ בהמן דאיירינן בביעור במידי דאכילה מלאוקמי בכותבת סתמא דל״ל שיעורא כלל. ונ׳ דלהכי ל״מ לאוקמ׳ כשבת דא״כ כ״ש דשאור היה חייב כשיעורו של שבת דסיינו ודאי כדי לאמן ביצה קלה כמ״ד גבי תבלין ונ״ל דאה״נ דא״כ יהיה ביעור תמור מאכילה. דבאכילה שניהם שוין שהרי הוקשו כדאמרינן ביו״ט שם להכי מוקמינן אכותבת דהוי ב׳ זיתים כדאמרינן בכריתות ולמ״ד גסה יתירה ע״כ דקרו לאותה שבשני זיתים כותבת סתמא ודו״ק:

דף פ ע״א גמ׳ ואימא כ״פ טעון קריעה. ל״א מחוסר קריעה דהא ל״מ חסרון מעשה כלל כמו קליפת ביצה אלא משום שאין השיעור שלם שחסר ממה שראוי לאכילה:

דף פא ע״ב תוס׳ ד״ה שפלפלין. וי״ל כו׳ כעין שעושין לטבל בו דבר כו׳. ל״י מי הכריחם לזה לומר שיש פלפלין נעשין כך. אלא דכולהו ניתנין לקדירה ופטורי ומאן דל״ל פלפלין עביד טיבול בזרע גרגיר וחייב במעשר דדרך אכילה הוא:

ברא״ש פ״א ובירושלמי יש בהזכרת השם שניה בוידוי הי״א אנא בשם בכי״ת. לומ״ס הו״א ד״ר תני זה דבירושלמי קאי על מש״ש את״כ בסוגיין בראשונה הי״א בקול רם כו׳. ואמר דבשנים היינו כשרבו הפרוצין שהיה צריך להבליעו בנעימה הי״א בשם. שאם יאמר השם בלא אות אחרת במה יבליעו. ועי׳ ברמב״ם ספ״ב מעבודת יוה״כ:

פ״ז סי׳ כא סגי ומסגי בטיבותי. היא גירסת הרי״ף ז״ל. ונראה דיליף לה מדכתיב בתריה בקרא ע״ש:

חלופי גרסאות ע״פ נ״י במסכת יומא

דף יא ע״ב גמ׳ הני בעו חיי והני לא בעו חיי. ברא״ש (וברי״ף בס״י) הלכות מזוזה הגירסא גברי בעי חיי בתי לא בעי חיי. וגירסא זו נכונה מאד (דלא כהמעדני יו״ט שכתב דמשובשת היא) לפמ״ש המפרשים בישוב קושית הגרע״א שכוונת הגמ׳ לומר דבית השותפין נפקא לן מלשון רבים וכמ״ש בחולין קל״ה ב׳. והכרא דהני בעי חיי כו׳ לא נצרכה אלא לבית האשה. ואף דגבי נגעים לקמן משמע דכיון דמרבינן מקרא לבית השותפין ול״א לו ולא להן. ממילא אמרינן דה״ה בית האשה כיון דחזינן דלו לאו דוקא. וא״כ גם במזוזה נ״ל כלל הך סברא דבעי חיי. י״ל משום דבלא״ה אינטריך הך סברא לאפוקי דלא נקים מזוזה הל״ת וכמ״ש בקדושין ל״ד א׳. ומ״ש כאן מהו דתימא לו ולא לה לרווחא דמילתא לייסב לשון הברייתא זבית האשה דמשמע דהגריעותא היא מפאת הבית ודומיא דשותפין ודו״ק. ועוד י״ג בכמה ספרים אמר קרא למען ירבו ימיכם וימי בניכם אלא״ כו׳. ול״ג ״הני בעו חיי והני לא בעו חיי״. וא״ש ג״כ כנ״ל וכמו גבי נגעים. ובסוגיין לא נחתינן אלא מגריעותא דבית. ואי משום גריעותא דגוף האשה סמכינן בזה על הסוגיא דקדושין:

דף כה ע״ב רש״י ד״ה ה״ג כיצד כו׳ דפנות ושתי ידים והעוקץ והרגל. כצ״ל וכ״ה בתוס׳ ישנים ובריטב״א וז״ש רש״י ה״ג לאפוקי מגירסא שלנו. והזיל לשיטתו שכתב בד״ה והכתיב כו׳ אלמא ירך כו׳. ובתוס׳ ישנים תירצו גם הגירסא שלנו וכל זה דלא כהגהת הב״ח בגמ׳:

דף עג ע״א גמ׳ היכא דאמרי נתב״א אמרה כו׳ מהקיף לה ר״ש בשלמא כו׳. כה״ג ביבמות ס״ה ב׳:

דף פ ע״ב גמ׳ וכותבת ככדי אכילת פרס. ר״ל שכן מבואר בתוספתא דפרקין: שם תני פרס ככדי אכילת פרס. שכן מבואר בתוספתא פ״ח דמקואות והובאה בכריתות י״ג א׳ ועי״ש ב׳:

יפה עינים על מסכת יומא

הגהות וחדושים מאת הג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו')

דף ב ע"א שבעת ימים. ת"כ ס"פ א ע"ש: כהן אחר תחתיו. בירושלמי כאן ס"א מגילה פ"א הוריות פ"ג ה"ג בעי מה מיחדין עמיה א"ר חגי משם אי מיחדין עמיה דו קטל ליה ופי' הק"ע משם מתמן והפ"מ גריס משה והיינו בשבועה וכ"א בהוריות משה. ולענ"ד יתכן דהיינו משום אי מיחדין כו' לזאת אין מיחדין: ר' יהודה אומר. ת"כ אחרי פ"ח ושם איתא ומקדשין ומוכרח כדמסקנת הבבלי בגמ' ולא כהירושלמי שיובא לקמן יג ע"א וע"ב לגי' התוס': א"ב אלד"ס. בת"כ שם ע"ש ר' יוסי: מסמאין היו. עתוי"ט בשם הירושל' וגירסת שלהם משונה מאשר לפנינו ועש"ק ד"ה למה ומ"ש לקמן ח': מקום היה בהר הבית. בירושלמי פ"ז דפסחים בדברי ר' יוחנן מגדל היה עומד. בהה"ב: לעשות אלו מעשה פרה. בירושלמי ר' יוחנן לא דריש מהאי קרא למעשה פרה כ"א ליוה"כ בלבד והוא כרב דימי בשם ר' יוחנן לקמן ג: דר' יוחנן מתני תדא. ובר קפרא הוא דס"ל בירושלמי דקרא אתי גם למעשה פרה ומג"ש דטס נוה כדקאמר הכא בסמוך ועמ"ש לקמן ג' ע"ב: **ע"ב** ואימא כפרה דקרבנות. כה"ג מקשה בירושלמי ואימא שעיר דר"ח ומשני כפרה כא מה זו כפרת אהרן כפרת בניו אף זו והוא כתי' רבינא לקמן ע"ב דנין עבודה בכה"ג כו' וסרו כל הקושיות דהכא: שמיני רגל בפ"ע. ב"ר פ"ק חגיגה יז ע"א:

דף ג ע"א ר' אומר אינו אלא אי' הוא. ת"כ אחרי פ"ב: לאפוקי עצרת. מתוס' לקמן ד"ה לאפוקי מוכח דלא גרסי הכא עצרת: תוס' ד"ה פו"ר דהכא לא הוי זמן. בירושלמי סוכה פ"ה ה"ו וחגיגה פ"א ה"ו מפרש ר' אילא ברכה זמן כס"ד דבבלי סוכה מז ע"ב: שם בספרי. פי' ראה קלד ומוכח עוד בתוס' פסחים נה: ד"ה ר' יהודה ובר"ה ה. סוכה מז. ושם בר"ה וסוכה מסקי דלינה דפסח כל ז' והכא ובפסחים שם ובחגיגה יז. וכאן לא כתב כן ומספרי מוכח דרק יום א' ועמ"ש בפסחים שם דגם ברש"י יש חילוף ע"ש: שם בירושלמי פ"ק דברכות. צ"ל פ"ב דבכורים ה"ג: תוס' ד"ה אלא למ"ד כדאיתא בת"כ. שמיני פ"א. ועש"ק שכתב דהירושלמי באמת קאמר האי טעמא משום כפרה והוכיח מזה דס"ל משל צבור ואין מוכרח ועמ"ש בע"ב: **ע"ב** ע"ב ל"ס. הש"ק כתב מסכת דייק מסירושלמי דס"ל כמ"ד משל צבור ותימה דהא הכא מסיק דכ"ס במלואים ויוה"כ משלו ואיך נעביד פלוגת' חדש בין התלמודים בעבור דיוק קטן דאפשר לא הוצרך לומר החילוק דהוי שלו דסגי בזה דהכפרה דאהרן ובניו וגם בירושלמי פ"א מבואר דמלואים הוי קרבן יחיד דהיינו משלו והא דהני ק"ל הפי' הוא שמזכים ומוסרים לו וה"ל כשל יוה"כ מוכח בירושלמי כאן ה"א ובמגלה פ"א ה"י ובהוריות פ"ג ה"ג מהעובדא דבן אלס מלסורי דבעי משלי או משל כה"ג מוכח דלא היה משל צבור ואיך יסתום כאן הירושלמי כמ"ד משל צבור: ריב"ל מתני פרתי. מסכתא פ"א ר"ל וכן היה הגי' לפני המל"מ ואפשר דהכריתו להגי' ריב"ל משום דלקמן בסמוך איתא דר"ל לא ס"ל כלל דרש זה דכאשר נוה כו' אלא מויכבן. ובירושלמי פליגי אמוראי אליבא דר"ל דהכא אמר דמקשה ר"ל לר' יוחנן אי מה מלואים כו' מקשה ולית סיפיה דרשב"ל משמעיניה מן הדין קריא פי' הלא גם ר"ל ס"ל דרש כאשר נוה. ומשני כמאן דשמע מילה ומקשה עלה היינו דלא פליג ע"ז רק מקשה קושי'. ר' יוסי בר' בון אמר. רשב"ל שמע לה מן הדא ויכבן וע"ע שם לקמן באותו ההלכה: אי מה מלואים. ה"כ מקשה בירושל' ר"ל לר' יוחנן ואיתא שם דהוא מקבל מניה ור' מנא תמה איך קבל ר' יוחנן תשובה ויתיביניה לא מלאה דבר מעכב למד מדבר שאינו מעכב ודבר שאינו מעכב למד מדבר המעכב. [בתמיה] ומלק והקטיר מה הקטרה כרלא מזבח אף מליקה כו' מליקה מעכבת אין הקטרה מעכבת תמיד תמיד כו' מה תמיד בלהח"פ י"ב אף תמיד דחביתין י"ב לחה"פ מעכב חביתין אינן מעכבות ע"ש בפ"מ ובגליון. וקשה דלנ"ד דהתם גוף הדבר אינו מעכב וגוף הדבר לא משם למדנו אבל כשנלמוד דבר מדבר נאמר דמעכב ג"כ כמו המלמד ולפי' הק"ע א"ש דהקושי' לדידיה בעלם קרבנות דיוה"כ דאין מעכבים ואי"ז אבל הגליון הקשה דהא קרבנות דיוה"כ מעכבין ואי"ז ע"כ פי' כהפ"מ וקשה כנ"ל וכו מן דין קשה להפ"מ והגליון דמפרשים הקושיא דתעכב הפרישה כבמלואים וקושי' דהכא הא בירושלמי כפלוגתא דלקמן ד: הוא כחילוף ור' יוחנן ס"ל שם דדבר שאין מעכב לדורות גם במלואים אינו מעכב א"כ אינו מעכב הפרישה גם במלואים ומאי מקשה ר"ל לר' יוחנן דתעכב ביוה"כ והכא בבלי א"ש דר' יוחנן ס"ל הכא דמעכב במלואים. ע"כ נראה כפי' הק"ע ועוד קושי' הגליון נראה למחוק תיבת שעיר דהוא ט"ס דמוכח מל' הקושי' רשב"ל בעא קומי' ר' יוחנן אי מה איל במלואים מעכב אף שעיר של יוה"כ מעכב. ומה דמיון שעיר לאיל ואם בעבור השתוות שזה קרבן וזה קרבן הו"ל לומר אי מה קרבנות דמלואים כו' וע"כ דכצ"ל מה איל המלואים מעכב אף של יוה"כ מעכב והיינו אילו ואיל העם הנעשים בחוץ דאינן מעכבים ביוה"כ וכיון דעצם הדבר אינו מעכב איך ילפי' משם וע"ז אמר ר' מנא דמלינו דיליף דבר שאינו מעכב מדבר המעכב וא"ש: משיני דר' ויכבן. ה"ג בירושל' ר' יוסי בר' בון אליבא דר"ל: מתני' דריב"ב. בירושלמי איתא דגם לר' יוחנן צריכין לדריב"ב דאי מדר' יוחנן לחוד הו"א ישמש מטתו ויישן בלשכת פרהדרין ובדרשה דר"ל איתא התם משה נתקדש בענן כל שבעה והיינו דחשיב ליה מקצת היום כו' ככולו:

דף ד ע"א לטומאת ביתו. בירושלמי מקשה ויבדאל תשודין על הנדות ומשני כיי דתנינן אמן היה מסמס עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי כו' וה"כ מקשה הכא לקמן ו. ומשני כבימוי ועי' ש"ק: דתני ר"א. בירושלמי ע"ש ר' יהודה ר' יוסי אומר תחת דם ושמן המשחה: במה שאמור בענין. בירושלמי ע"ש ר' ישמעאל: כאשר עשה ביום. עי' ת"כ ס"פ לו: משה עלה. עמש"ל ג: ד"ה מתני': **ע"ב** דיה"ג וכ"ש בפלוגתת דהני תנאי. בירושלמי תענית פ"ד ה"ה לא ס"ל הכי דהתם איתא ויסכן כבוד ה' כו' ויעל משה. בביתי שהיה לאחר הדברות ותמלה לארבעים וא"כ בששי נתנה תורה כמ"ש הק"ע שם ועכ"ז פי' דמר"ח כתלו בששה ימים ולא כדאיתא הכא דלמ"ד בששי נתנה תורה היו כל הששה לאחר הדברות. והירושל' אינו מדייק בכך וצ"ל דגם יום ש"ת הוי במנין הששה ימים ויכסהו הענן לבר ואי משום דאסתלק ענן מששה דנין מקצת היום ככלו וכן בענין פרישת שבעה דן הירושל' מקצת יום ככולו כמש"ל ג ע"ב: בששה בחדש. עמ"ש שבת פו ע"א: של לו. ת"כ ויקרא פ"א במד"ר פי"ד: הקדים קריאה. עי' ת"כ ר"פ ויקרא דיליף דלכל דבור ואמירה וצווין היה קריאה רק להפסקות לא היתה קריאה: למדה תורה ד"א. במד"ר פי"ד מכלתא יתרו בחדש פ"ב: תמתיים אר' יוחנן הוא דאמר. בירושלמי איתא איפכא דר"מ אמר כל הכתוב בפרשה מעכב ור' יוחנן אמר דדבר שאין מעכב לדורות אין מעכב במלואים ודרך הירושלמי בחלופין. אך לפ"ז צריך לפרש הא דמקשה ר"ל לר' יוחנן דלא כבש"ס דילן אלא כמש"ל ג: ד"ה אי מה ע"ש:

דף ה ע"א שאם עשאה לסמיכה שירי. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד ע"ש ר"ש: לתנופה לכפר. ת"כ מצורע פ"ד: תוס' ד"ה סמיכה. מיהו בירושלמי כאן ה"א ועי' מה"פ שם ד"ה אמר ר' יוחנן: אין לי אלא שנמשח. ת"כ אמור פ"ב: כבה עבוכה הוא. ירושלמי ע"ש ר' חנינא: **ע"ב** כי כן צויתי. ת"כ שמיני פ"א: ועשירית האיפה. עי' ירושלמי דבעי ריב"א איך קרבה או אי תאי קריבה או שלמים קרבה והיינו ביום השמיני והלכאי' הוא אי קרב גם בבקר ע"י אהרן וזהו דפשיטא אי שלמים קרבה היה למשה עמדו גם מעשה דעשירית האיפה דהיינו המנחה דבקר ועי' ש"ק ומה"פ שם: יקריבו לה' עשירית האיפה. ותוספתא סוף שקלים איתא אם עבד בלא עשירית האיפה עבודתו כשרה וכ"ה בתוספתא פ"ב דחגיגה וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ז ה"ג וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהל' פסולי המקדש הט"ו אך הגר"א הגי' שם בירושלמי פסולה וכ"ה בת"כ צו פ"ג וכ"ה בירושלמי יומא פ"א וכ"מ הכא דמעכב וכ"מ בויק"ר ספ"א ע"ש ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אולם במד"ר פ"ו איתא עבודתו כשרה: א"ר יוחנן משום. בירושלמי ע"ש ר' שמואל בר נחמן א"ר יונתן ומשמע שם דר' יוחנן פליג ע"ז משום דאינו מעכב לדורות. ואולי מודה הירושלמי להא דהכא והא דידיה והא דרבי': בכתונת ומלנפת. בירושלמי א"ר חנינא לין ומלנפת של אהרן קודם לאבנט של בניו יהודה בר' אומר וחגרת אתם אבנט. והגליון מגי' שם כתונת ומלנפת. ובענ"ד הגה"ה א אינה תקון כ"א קלקול דהא בכתונת ומלנפת כ"ע ל"פ דאהרן ואח"כ בניו גם זה שהקשה איך ילבש הלין קודם בגדי כהן הדיוט אינו מובן הא בגדיו כבר לבוש מלנפת ואבנט ואי כוונתו לדייק מהא דנקט לין קודם למלנפת אין זה דיוק דה"ק אפי' הלין שהוא האחרון הוא קודם לאבנטן של בניו ועפ"קוכן מפורש בקרא בפ' מ נעשים דאחר הלין לכה"ג מלבים הבנים והלבשתם כתנות והוא ל"' בתר קרא דעשיה ויהודה בר' ס"ל דכשמגיע לאבנטו של כה"ג מלבים הבנים עד האבנט ואח"כ חוגר אותם אבנט אהרן ואח"כ בניו ואזיל בתר קרא דצווי בפ' תצוה וא"ש יותר ככתוב שם בלא הגה"ה: וחגרת אתם אבנט. היינו בקראי דצווי. ובירושלמי הד"א למצוה אבל לצווי כו' היינו דבעשיה ודאי נעשה ככתוב בעשיה רק דקמ"ל בפ' תצוה שיוצא ידי מצוה אם היה עושה כקראי דצווי וכ"מ דלא דרשי' זהו אבנטו של כהן הדיוט:

דף ו ע"א אבנטו של כה"ג לא זהו. ירושלמי פ"ז ה"ג: מביתו למה פירש. עי' רש"י ותוס' והנה בענ"ד בפשיטות דגם במלואים היו רשאים לצאת כשנפרק המשכן ועמ"ש בשבת פז: ד"ה בתוס' וכה"ג היה אפשר שיהיה עם אשתו שעה א' וישוב לשם וכה"ג איתא בירושלמי אי א"ר יוחנן ולא אמרה ר"י בן בתירה הו"א ישמש מטתו ויישן לו בלשכת פרהדרין ועמש"ל ג ע"ב: שמא תמצא אשתו. ת"כ ס"פ לו שתם: אטו ברשעי עסקינן. עמש"ל ד. ד"ה לטומאת: אפי' תימא בועל נדה כנדה. בירושלמי פסחים פ"א מוכיח ר' יוסה מברייתא דתני ר"א דבועל נדה שוחטין עליו כו' דע"כ אינו כנדה והוא כדתני ר"ח לקמן ע"ב: טבילתם ביום. עמ"ש שבת קכא. וכ"ה בירושלמי מגילה פ"ב: **ע"ב** דתני ר' חייא. עמש"ל ע"א ד"ה אפי' תימא: ורב ששת אמר טומאה דחויה. עי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ה דשם משמע דס"ל להסוגי' טומאה דחויה ועמ"ש פסחים עט. ד"ה אבל: תוס' ד"ה אמר רב תחליפא. עי' ש"א סימן ל"ה מ"ש על דברי התוס' ועי' בעס"מ פ"ד מביאת מקדש הי"ד:

דף ז ע"א ומביאין אחרת תחתיה. בתוספתא מנחות פ"ג מסייע ע"ז דברי ר"א בר' שמעון ר' אומר בין כך ובין כך אומרים לו הוי פקח ושתוק. ובירושלמי פ"ב דמגילה ה"ז הוא בהפך דברי ר' ראבר"ש אומר בין כך כו'. וטעמא דמ"ד בין כך כו' לאו משום דס"ל טומאה הותרה בצבור דהא אמרי' הכא דאיכא שירים לאכילה כ"ע מודי דדחויה אלא כדמסיק התם בתוספתא ובירושלמי משום דנקצר שלא כמצותו ביום ולא בלילה פסול וא"כ ליכא אחרת ות"ק ס"ל דנקצר ביום כשר: בכבש הבא עם העומר דאיכא שירים לאכילה. יש להכריח כן מהתוספתא שם דאיתא שם מנחת כהן ומנחת משיח בנסמא אומרים לו הוי פקח ושתוק ול"א אם יש שם כו' ש"מ משום דליכא שירים לאכילה לא מהדרינן אטהרה והימנ: דלא פשיט משם לסייע לר"נ ולהקשות ארב ששת אך שם גבי שתי הלחם ג"כ ליתא אם יש כו' והתם הרי הוא לאכילה וע"כ דסתמא מיירי כאין לו אחרת ואין ראיה. וראיתי במפרש שם דגריס בשתי הלחם אם יש כו' וכן במנחת כהן דגרסי' אם יש כו' וקשה לאידך גיסא אמאי לא מסתייע רב ששת מזה. וליתיב תיובתא לר"נ. וצ"ע: על מה הלין מרצה. עמ"ש פסחים טז ע"א: וכי איזה עון. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד ועמ"ש פסחים טז ע"ב: **ע"ב** עודהו על מצחו. עמ"ש פסחים טז. סנהדרין יב. ובחגיגה יז. בתוס' ד"ה אין כהן מוכא בירושלמי דכאן ה"ב ובחגיגה פ"ב ה"ד פלוגתא דאמוראי ר' יוסי בר' בון אמר כה"ג מתלבש בכליו בכ"י ור' עוקבא אמר דרק בשבתות ויו"ט ותלי שם פלוגתייהו בזה דאית תני תנא הלין על מצחו מרצה ואית תני תנא אפי' בזויות. מ"ד על מצחו כר"י בר' בון שלובש בכ"י לרצות בהלין ומ"ד אפי' בזויות מסייע לר' עוקבא ותימה על התוס' שם שתפסו דעת ר' עוקבא ולפרש המתני' שם אין כה"ג כו' בבגדי כהונה דלא כרש"י ולא אתי מתני' כר' יהודה דהלכתא כוותיה. וראיתי בט"א שם העיר בזה דמהירושלמי מוכח דלא כדברי התוס' שם: שלא יסיח דעתו. עי' ש"א סימן ל"ח:

דף ח ע"א ר' יוסי אומר אין מזין עליו אלא ג' וז'. בירושלמי ליתא פלוגתא זו ובהאי גוונא כ"א דר' יהודה ס"ל נכנסו מים תחת דם. ר' יוסי אומר תחת דם ותחת שמן המשחה ואפשר דדם היה מזה משה על אהרן ועל בגדיו בכל יום מהקרבנות ושמן המשחה ס"ל לר' יוסי שלא נמשחו אהרן ובניו כ"א ב' פעמים ביום הראשון וביום הז' ולזאת ס"ל דגם הזאה דכהן דפרישת שבעה ליוה"כ אינו כ"א ב' פעמים. אין כיון כהן. עי' ירושלמי רים ה"א ומש"ל ב. בשם התוי"ט שגירסתו משונה מאשר הוא לפנינו שלגי' התוי"ט מפני אפס דמקשה ואינו טמא מחמת הזאתו. שלא יטמאו אחיו הכהנים ממנו ותמה ע"ז הפ"מ איך יקבלו טומאה בשלמא טומאתו מהם משום דקדש מדרס לחטאת אבל טומאתם ממנו גם לאחר הזאה אינן מקבלים טומאה ובענ"ד נראה ליישב גי' התוי"ט אך לא כפירושם. דהנה יש להבין קושית הירושלמי ואינו טמא משום הזאתו דאינו כ"א לר"ע וכן מקשה לקמן ה"ב אהזאה דכה"ג של יוה"כ דאינו טמא משום הזאתו. ודוחק גדול לומר דסתים הירושלמי כר"ע נגד דעת רבנן. ויתכן עפמ"ש המל"מ פי"ע מהל' אה"ט דהיכי דליכא חשש טומאה רק מחומרא אין לה דין הזאה רק מגע וגם לרבנן טמא וא"כ אפשר דס"ל להירושלמי סברא זאת ומשום דהזאה זו אינה כ"א משום חומרא בעלמא וה"ש. ועפ"ז נוכל לפרש דהא דמקשה כאן כה"א ואינו טמא משום הזאתו גבי כהן דפרה. דקשיא ליה כיון דאין אחיו הכהנים נוגעין בו משום דהוא טהור יותר מכל הכהנים א"כ ההזאה מטמאו וקשי' אמאי היו מטמאין כהן דפרה דהייטו לאו טומאה ממש אלא שהיו הכהנים נוגעין בו כמ"ש התוס' ב. הלא בלא"ה טמא משום הזאה והירושלמי לשיטתו כמש"ל ג: וד: דס"ל מקצת היום ככולו וביום הז' עצמו עוסק בפרה והו"ל עי"י מחמת הזאה ולמה צריכין לטמאו ומשני דהא דאין אחיו הכהנים נוגעין בו הוא משום דמרוב בטהרה לחטאת מחזיקים אותו לס' טמא ויש לה דין הזאה ונטהר ע"כ מטמאין אותו. וביוה"כ דפרישתו לקדושה אין מחזיקים אותו לס' טמא דהלא מקריב קרבנות ביום ע"כ מקשה כיון דלית ביה חשש טומאה הזאה מטמאו ומשני דעביד לה לעת ערב: **ע"ב** תניא ר' יהודה. תוספתא רפ"א ושם ר' יהודה היה קורא אותה לשכת בלווטי והגי' הגר"א ר"י אומר קורין כו' וליתא שם בתחלה ובירושלמי ה"א ע"ש אבא שאול היה קורא אותה לשכת בלווטין בראשונה כו': תוס' ד"ה תנ סתם בירושלמי. ה"ד שם ועי' מה"פ שם שהרבה להקשות על התוס' וגם על הר"ש שדרך בדרך התוס' אבל גם דבריו דחוקים מאד ועי' בשנו"א להגר"א שהגיה שם ובשנו"א האריכתי וישבתי שם גם גי' הכתובה:

דף ט ע"א בתוס' שם ובירושלמי דמאי פ"ה. עי' שנו"א רפ"ה שם שפי' את הירושלמי באופן אחר נאות: מאי דכתיב יראת ה'. בירושלמי ע"ש ר' אחא וכ"ה בויק"ר פכ"א ובפדר"כ קי"ז אח"מ: י"ח כהנים. עי' ויק"ר פכ"א פדר"כ כ"ז אח"מ י"ח בבית ראשון ובבית שני פי' וי"א פ"א וי"א פ"ב. וי"א פ"ג וי"א פ"ד וי"א פ"ה וכ"ה בירושלמי והגר"א הגי' בספרי פי' בלק י"ב בבית ראשון ובבית שני פ' והיא גי' הריטב"א ובתוס' הביא בשם הספרי וירושל' י"ח וכאן הגי' הגר"א שמנה וכגי' ר"ת וריב"א. ואפשר דהתם בספרי דמיירי מסנתם חשיב גם הדי שהיו מפנתם עד הבית והכא דלא מיירי רק בבית ראשון יש לגרוס שמנה: ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק. בויק"ר שם ובירושלמי ולא חשיב שם יותר לא הפ' שנה של יוחנן ולא י' של ישמעאל בן פאבי י"א של ר"א בן חרסום ואפשר מזה סיוע למ"ש התוס' דל"ת שם רק אותן שיצאו מפנתם: א"ר יוחנן בן תורתא. עי' הגרי"ב וע"ש שם מה שגרסם תוספתא סוטה פי"ב וצ"ל תוספתא מנחות פי"ג והוא גם בירושלמי כאן ה"א: **ע"ב** ששהו את קניהן. ב"ר פפ"ה ירושלמי סוטה פ"א כתובות פ"ג ה"א מדרש שמואל פו ובאג"כ סמ"א ושם תמוה דדריש אשר ישכיבון את הנשים עם בעליהן עמאות. ולפלא דהלא הכפרה אינה מעכבת הטהרה דכבר טהרו לבעליהן אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה והקרבן אינו כ"א לקדשים: מקדש ראשון מפ"מ חרב. במד"ר פ"ז ע"ש ר' יוחנן בן תורתא: א"ר יונתן כי קצר. בויק"ר פי"ז ובפתיחתא דאיכ"ר כב ע"ש ר' ברכיה ובמד"ר פ"ז ע"ש ר"ש בר נחמני א"ר ככסנהדרין קג. וצ"ל גם כאן ארשב"נ א"ר יונתן: שהיו מהלכות ארוכה. עי' ויק"ר פט"ז איכ"ר פ"ד ירושלמי שבת פ"ו: שהיו מביאות. שם ושם: ששקולה שנאת חנם. כ"ה ג"כ בירושלמי ה"א: לפיכך הבית עליהן. תוספתא דמאי פ"ה במד"ר פ"ז וש"נ: ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו. בירושלמי ע"ש ר' אלעזר לבד: א"ר יוחנן טובה צפרנן. ב"ר פמ"ה ע"ש ר' חייא: שאלו את ר"א. כ"ה ג"כ בירושלמי וכאיכא דאמרי עדיכם בירם: אם עליתם כלכם. שהש"ר פ"ח: משמתו נביאים. תוספתא סוטה פי"ג ירושלמי שם פ"ט שהש"ר פ"ח:

דף י ע"א אין השכינה שורה אלא באהלי שם. ב"ר פל"ו פס"ר פל"ה: גומר זו גרמניא. בב"ר פל"ז גומר ומגוג א"ר שמואל בר אמי זו אפריקא וגרמניא ומדי ומקדוניא ואסניה ותוני' ותירס טי' משמע דמפרש מגוג זו גרמניא ומדי כמשמעו ויון זה מקדוניא והכא מדי זו מקדוניא. ובירושלמי מגילה פ"א ה"ט גומר גרממיה [כהכא] מדי כמשמעו [כבמדרש] ויון אייסוס תובל ויתני' [היינו ותוני' שבמדרש] משך מיסיא. כהכא והיינו תוסני' שבמדרש ונתהפך הסדר במדרש להקדים משך לתובל ולפ"ז י"ל דגם אפריקא וגרמניא נתהפך הסדר וגומר היינו גרמניא כהכא ובירושלמי ומגוג היינו אפריקא: ר' סימון ורבנן ח"א. בב"ר פל"ז מפרש ר' סימון אמר זו פרס וכ"ה בירושלמי: רסן זה אקטיספון. בב"ר פל"ז פי' על כלנה אקטיספון: איני יודע אם ניגוה. ב"ר שם: שמשים את הארץ תלמים. כ"ה ג"כ בבמד"ר פט"ז אך של אחימן ששי דרים שם באופן אחר אחימן שהיה אומר אחי מן יבא עלי. ששי שהיה בריא כשיש: שמעניקין כחמה. ב"ר פכ"ו: א"ר יהודה והלא כמה לשכות. בתוספתא פ"א איתא בלשון אחר וגזרה לא הוזכר שם ומשמעות דפליג את"ק כמאי דאמר שאר לשכות לא היה להן מזוזה וס"ל דהיה כמה שהיו בית דירה עם מזוזה אך ע"כ צריך לפרש כדוחק כבכאן וכבירושלמי דפליג אלשכת פרהדרין דאינו כ"א משום גזרה: סוכת החג בחג. בירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג וסוכה פ"א ה"א לע"פ שאין שם ד' אמות ולא ד' דפנות מחייב במזוזה לר' יהודה ולהפ"מ א' מהן בעי ולהק"ע אף שאין א' מהם חייב במזוזה ולרבנן בכל גווני פטור: **ע"ב** תוס' ד"ה דלמא כדאיתא בירושלמי. חלה פ"ד ה"ד ומובא בתוס' ר"ה יב. ד"ה תנא בכורות נג. ד"ה ושני חולין ו: ד"ה והתיר: ר' יהודה לטעמיה. כן פי' המפרשים ק"ע ופ"מ במעשרות פ"ג ה"ג סוכה פ"א ה"א ובענ"ד בירושלמי א"א לומר כן דלהירושלמי לא ס"ל לר' יהודה דירת קבע בעינן וטעם דפטר ממזוזה הוא משום דס"ל בשעריך פרט לשערי הר הבית והעזרות והכא משום גזרה וכ"כ הגליון ע"ש:

דף יא ע"א הדא גזירה היא. עמ"ש שבת קיא. ד"ה רב ברונא: וא' שערי מדינות. בירושל' וכי בית דירה כן ומשני שהן נכנסין לבית דירה: באמת אמרו. עמ"ש שבת יא ע"א: **ע"ב** חוקקין להכלים. עמ"ש שבת ז: ק ע"א: תוס' ד"ה שאין. בירושל' פ"ג דמגילה. פ"ס וצ"ל פ"ד דמגילה ה"כ ובתוס' מנחות לב ד"ה וכא ובע"ב שם ד"ה מאי הכיאו ג"כ ירושל' זה ושם נרשם לפ"ב דמגילה והוא ר"פ בתרא דמגילה: מי שמיחד ביתו. ויקרא פי"ז דב"ר פ"ו תנדב"א פט"ו במד"ר פ"ו:

דף יב ע"א אחוזתכם כו' א"ר יהודה כו'. ת"כ מצורע פ"ס ע"ש ובירושל' ערלה פ"א מקרא ובא אשר לו הבית: ור' יהודה סבר ירושלים נתחלקה לשבטים. בירושל' ערלה פ"א ה"ב מוכח דגם לר' יהודה לא נתחלקה לשבטים רק דס"ל דלא אכפת ליה מה שהוא לרבים וכן כמע"ש פ"ג ה"ג סתים הירושל' דלא נתחלקה לשבטים וע' סוטה רפ"ע דהתם תלי דין זה דלא נתחלקה בהך דר' ישמעאל כ"מ שנא' ביאה לאחר ירושה וישיבה אך בערלה ליכא למימר הכי ע"פ דאית' שם בירושל' דבערלה מודה ר' ישמעאל דל"ב לאחר ירושה וישיבה. ובב"ר פצ"ט מפורש ר' יהודה אומר בהמ"ק נבנה בחלקו של יהודה והוא כהבבלי: בחלקו של בנימין. עב"ר פצ"ט: שנא' הוסף. עב"ר פנ"ג: לאחוזה עד שיכבשו אותה. עת"כ מצורע רפ"ה: **ע"ב** משיחתן. עמ"ש סנהדרין עז: ד"ה עבודתן וכ"ה בירושל' מגילה פ"ג: כי אתא רבין. וכ"ה בירושל' פ"ז ה"ג: על בשרו. ת"כ צו פ"ב: ר' דוסא אומר. ויק"ר פכ"א: שתי תשובות. שם: אלא מה ת"ל ילבש. בירושל' פ"ג ה"ז מפיק מולבשם לרבות את הבתקים. וטוב להגי' שם כהכא ילבש דהלא ולבשם דריש ליה בירושל' פ"ז ה"ג ולבשם ובלו שם שם יהיו נקבין: והניחם שם. בירושל' דריש ליה מולבשם כנ"ל ובת"כ אחרי פ"ו כהכא ושם ר' יוסי במקום ר' דוסא פסדר"כ כ"ז אח"מ ושם הברייתא ע"ש תני ר' חייא: ר' יוסי אומר ראשון. בירושל' סתם כר' יוסי ובתוספתא כאן מובא הפלוגתא דר"מ ור' יוסי: מעלין בקדש. עמ"ש ברכות כ"ח ע"א: תוס' ד"ה כה"ג. ובירושל' כאן ה"א מגילה פ"א ה"י הוריות פ"ג ה"ב: שם ובירושל' ביוסף. שם ושם. ואיתא כאן ובמגילה ואמר ר' יוחנן אם עבר ועבד עבודתו כשרה ופי' הק"ע ועבד בשמנה בגדים והפ"מ פי' עבודת יוה"כ שאין כשר אלא בכה"ג וצ"ל דלא אסתלק עדן בפה ובהוריות הגי' עבודתו פסולה. ויש ליישבה אחר הסלוק או שעבד ככהן הדיוט ופסולה משום חסור בגדים: שם. משל מי. עתוי"ט:

דף יג ע"א ורבנן נמי. ה"כ מקשה ומתרץ בירושל' כאן קרי מנוי והא דאיתא בתרומות פ"א טומאה אינה מנוי' היינו טומאת אוכלין לגבי תרומה אבל טומאת אדם שהוא ענין טבעי מנוי ובדמאי פ"א ג"כ כ' דהיינו טומאת אדם או אפשר דלגבי אנינות הו"ל טומאה מנוי' ובתרומו' לגבי מין ואח"מ הו"ל אינה מנוי': ור' יהודה אמר לך למיתה לחדא. בירושל' מקשה מהא דתניא המביא גט והניחו זקן או חולה נותנו בחזקת שהוא קיים ול"ת למיתה ומשני כאן ביחיד כאן בצבור ודיחיד לר' יהודה ל"ה והתנן א"ר יהודה לא הי' שופר לקנין מפני התערובת שמא תמות אי' מהן כו' ולא משני מידי ובירושל' שקלים פ"ו ה"ד משני ע"ז דה"ק שמא יהי' נודע שמתה ודאי א' מהן והו"ל חטאת שמתו בעלי' וה"נ משני בבבלי לק' נה: ועמ"ש לק' ע"ב: ורבנן נימרו אינהו לנפשייהו. ירושל' ועי' מה"פ שם ד"ה מקדשין: והא כל כמה דלא כנים לה. הירושל' ס"ל דסגי בקדושין ועי' מה"פ שם: דמגרש לה על תנאי. בירושל' איתא דמקדש לה על תנאי ומתוס' לק' ע"ב מוכח דלא הי' כן בגירסתם בירושל' אלא דמזמינין אותה שיקדש לה ביוה"כ ואין שבות במקדש: ה"ו גיטך ע"מ. ספרי תצא רסט: **ע"ב** תוס' ד"ה להדא. בירושלמי משמע. בהל' א'. ולפי גירסתנו איתא דמקדשין לו על תנאי מעיוה"כ ותמוה מ"ש הק"ע לפרש שם ע"פ דברי התוס' גם קשה לומר כהפ"מ דגי' התוס' משונה ונראה כמ"ש השל"י בשם מהר"מ ברבי דברייתא מחולקת עם מתני' ומתני' ס"ל אליבא דר' יהודה דלית ליה ברירה ע"כ ל"מ קדושין על תנאי לזאת רק מתקינין ועל המתני' שפיר מקשה ויקדש מאתמול ולמה לא אמר כ"א מתקינין וזהו כונת התו' וא"צ לדחוק כהפ"מ דויקדש מאתמול היינו שלא יעיל תנאי. ובזה מיושב מה דמסיק הכא בירושל' לר' יהודה דגם ביחיד חיים למיתה מהא דשופר דלא כירושלמי פ"ו דשקלים דמוקי לה כודאי מתה. דלק' בבבלי נה: מקשה ע"ז ונגדור ד' זוזי כו' ומשני ר"י ל"ל ברירה. אבל השתא דקאי לשיטת הברייתא דאית לי' ברירה תקשה ונגדור כו': ר' יהודה אומר כה"י. ירושל' הוריות פ"ג ה"ג: אפוקי מפקינן לי'. בירושל' סנהדרין פ' כה"ג ה"א והוריות פ"ג ה"ב איתא לר' יהודה שאם יצא מהעזרה אינו נכנס אבל אינו יוצא כל היום. וצ"ל להירושל' דמ"ש כאן מניח עבודתו בשנכנס אחר שיצא או אחר ששמע ולא גרים הי' עומד ומקריב כמ"ש כאן או דהכא מדרבנן מיירי גזרה שמא יאכל והתם מיירי מה"ת ועמ"ש סנהדרין יח: יט ע"א: ר' יוסי אומר יגמור. בירושל' שם ושם ר"ש אומר יגמור ועמ"ש בסנהדרין שם בשם הרמב"ן:

דף יד ע"א ונוטל חלק בראש. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פי"א: מאן תנא. בירושל' ה"ב מקשה ואינו טמא משום הזאתו. ועמ"ש לעיל ח. ד"ה אין כין: דבעינן שיעור הזאה. ע' ספרי חקת קכט דהיינו לכבוס בגדים בעי שיעור ופחות מכשיעור מטמא אדם לטמא אוכלין: **ע"ב** ורמינהו. בירושל' פ"ב ה"ב לפי' הק"ע מקשה מס"ב דשם איתא מדשן כו' כדמקשה לק' סדר יומא אסדר יומא. ולפ"ז הא דמשב

שם תמיד ר"ש איש המצפה היא היינו דהאי דפ"ב אתי' כהאי תנא דתמיד · ולפ"מ מקשה שם, מסכת לאו דתמיד ודוחק דא"כ הו"ל לאתויי הכא ולא בפ"ב שאין לו ענין שם : ותני עלה · בירושל' א"ר יעקב בר אחא ולא כולה אלא מלין צריכין לרבנן ופי' הק"ע ופ"מ דלא כולה מס' תמיד ר"ש איש המצפה היא אלא יש דברים שהם אך לרבנן כגון מערכה דרומה וא"כ הוא כר"ה כאן ולא כר' יוחנן דמחמת זה מוקי ליומא ר"ש אהמ"צ היא · ולא דתמיד : והדר יקטירנה · ה"נ מפרש בירושל' טעמא דר"ש אהמ"צ לשיטת הירושל' דס"ל נרות ברישא :

דף טו ע"א בעידן הטבה תהא מקטר קטרת · לפי הפ"מ והגליון מכוין לזה גם הירושל' פ"ב ה"ב : מערב עד בקר · ת"כ אמור פי"ז ושם ליתא תיבות דבר אחר בינתים כ"א ושלא תהי' עבודה מערב עד בקר אלא הם : אין לך עבודה כשרה · ירושל' פ"ב ה"ב : כמנגרנא · בירושל' פ"ה ה"ד ר' שמואל בר חנני' בשם ר' אלעזר כמטוורד וע' ק"ע ופ"מ · והתוס' זבחים לח · ד"ה כמגליף מביאים הירושלמי כמטכרר מלשון מטה ידו עד טבורו · ותימה שלא פי' הק"ע ופ"מ כן ולא זכרו אותו : **ע"ב** תוס' ד"ה אמר · דבירושל' פ"ג ה"ח והובא ג"כ בתוס' מנחות ק. והש"ק לא ראה דברי התוס' והקשה קושי' התוס' על רש"י וע"ש ובגליון :

דף טז ע"א אמר ר"ה · בירושל' פ"ב ר' אחא בשם ר' אבהו ור"י בר' בון אמר ע"ז ולא כולה אלא מלין צריכין לרבנן : ר' יהודה היא · ע' מה"פ פ"ב ה"ב ד"ה תמיד : ר' יהודה אומר המזבח · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ז : **ע"ב** תוס' ד"ה מן · בב"ר כו' על הגמלים · בב"ר שם איתא על שני הוגנין ובירושל' פאה פ"ד שני כבשים על גמל ובילקוט פנחס שני גמלים :

דף יז ע"א האי לשכה אקלויי · ע' מה"פ בפ"ב ה"ב ד"ה תמיד : **ע"ב** כל פינות · פס"ר פ"ז : ונוטל חלק בראש · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פי"א : ארבע או חמש · בירושל' ה"ב איתא שש חלות מלחה"פ : ר' אומר לעולם חמש · בתוספת' פ"א ר' אומר שיהא נוטל מחצה : הא גופה קשי' · בירושלמי איתא בברייתא בדברי רבנן עוד זה שלי חלה א' משתי חלות שם מלחה"פ · ומקשה הכא את אומר נוטל כולה והא את אומר מחצה ומשני כאן ליחיד כאן לצבור ופי' דעור היינו בקרבן יחיד ע"כ אף שאין עמה אחרת נוטלה כולה ואם יש חמשה עורות ג"כ אינו נוטל אלא א' כמבואר שם בירושל' לק' ובקרבן צבור גם לרבנן נוטל מחצה · ובזה אפשר ליישב סתירת דברי הרמב"ם שבפ"ה מהל' כלי המקדש פסק דאינו נוטל אלא אחת ובפ"ד מהל' תמידין גבי לחה"פ פסק דנוטל מחצה והעיר בזה הש"ק והניח בצ"ע ולהנ"ל א"ש דתפס שיטת הירושל' לחלק בין קרבן יחיד לקרבן צבור וכרבנן · דלהירושל' ל"פ ר' ורבנן בק"צ · והא דתפס לעיקר כהירושלמי נ' דהוא משום דבב"ב קמג · פסק רב יוסף מחצה לאהרן ומחצה לבניו דקשה איך פסק כר' הא רבנן פליגי עלי' ואין הלכה כר' מחבריו אבל להנ"ל מודו גם רבנן דמחצה כו' רק דלא ילפי מלאהרן ולבניו כ"א קרבן צבור ולא בקרבן יחיד ור' יליף בכולהו · ובזה א"ש מה שהקשה שם כ"ז ממתני' דמנחות ולא משני לי' הא מני רבנן היא והנא דאמר כר' :

דף יח ע"א בצר חדא מפלגא · להירושל' בק"צ גם לרבנן מחצה ובקרבן יחיד לרבנן לא שקיל יותר מא' : בשערי מזרח · בירושלמי בעי אי בפנים אי בחוץ ופשיט דבחוץ משום דבעי טבילה אפי' שלא לצורך עבודה ע"ש במה"פ ומש"ל ל ע"א : והכהן הגדול מאחיו · ת"כ אמור פ"ב ושם איתא ג"כ במראה וכ"ה בתוספת' פ"א ובירושל' כאן ובויק"ר פכ"ו ותנחומ' אמור סי' ד' תחת במראה · בשנים · והכא ליתי' כ"א ד' דברים ובכל הנ"ל חמשה ובירושל' הוא ע"ש ר' אומר ות"ק היינו אחרים דהכא גדלהו מאחיו ובתוספת' ות"כ ל"מ שיהי' פלוגתא רק הוא תנא א' ובאין לו יש לגדלהו כו' : כאן במקדש ראשון · ה"נ משני בירושל' : אף השעירים · בירושל' שעיר : ותנא דידן · בירושל' קאמר טעמא בלא כך אינו זקוק להערות פי' כיון דזקוק לערות כמ"ש עירה דם הפר בדם השעיר יזכור גם ע"י כפר את השעיר פ"מ · ופי' ק"ע דחוק : לא אתרוג · בירושל' ע"ש שמואל שהוא מוסיף על הברייתא' דתני בה חלב בילים גבינה בשר שמן יין ישן קונדיטון גריסין של פול ועדשים · ומקשה שם ולא מן הנסים שנעשו במקדש הן א"ר אבון על שם לא תנסון דהיינו אין סומכין על הנס · אר"י בר' בון כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני · ובזה מיושב הך דיוסף בן אלם בצפורי דאית' שם שראה כה"ג קרי דהוא במקדש שני ועתו"י קא: ד"ה ולא שהביאו הירושל' וע' בגליון ירושל' ומ"ש לק' כא ע"ב :

דף יט ע"א ע"ג שער המים · בירושל' ה"ה על מתני' בית אבטינס ע"ג שער המים היתה וסמוך ללשכתו היתה א"כ מוכח דלהירושל' בית אבטינס היתה בדרום וגם שם היתה לשכת פרהדרין בדרום וזהו נגד סוגי' דהכא דאתת היתה בצפון ונראה דהירושל' קיצר בלשון ולא על בית אבטינס קאמר שהיתה ע"ג שער המים כ"א אבית הטבילה קאי כהבבלי ולא מייתי לה רק משום המסקנא דסמוך ללשכתו היתה והיא לשכת בית אבטינס ומוכח עכ"פ להירושל' דהיא היתה בדרום ולשכת פרהדרין בצפון : **ע"ב** החושד בכשרים · שמ"ר פ"ג ע"ש ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי ומרומז בירושל' כאן כמ"ש הק"ע : והיו תולעים יוצאים מחוטמו · בירושל' זהו להי"א שבילאתו ניגף גם ליתא שם מוטל באשפה רק מת שהם : וי"א · בירושל' כאן ובסוכה פ"ד אית דבעי מימר היא דפרה היא דסוכה היא דיוה"כ ר' סימון לא אמר כן אלא אי דפרה ודסוכה חד ודיוה"כ חד או דפרה ודכפורים חד ודסוכה חד מ"ד לא באו ימים קלים עד שמת תלתיהון עבד מ"ד יצא חוטמו מזנק תולעים כו' כמ"ד אי דפרה ודסוכה חד כו' פי' דהצדוקי דבסוכה פ"ד רגמוהו באתרוגיהן ומת מסתמא הי' איהו הצדוקי דיוה"כ ודפרה · דמסברא אין לומר שהיו כ"כ כה"ג צדוקים אבל אם דיוה"כ מיד מת ע"כ האי דסוכה הוא אחר רק דפרה אפשר שהי' או דסוכה או דיוה"כ ועמ"ש פסחים נז· ד"ה ארבעה צווחות : בין כתפיו · בירושל' בתוך מלתו : מתני לי' רב חנן בר רבא · בירושל' כהנא שאל לרב קבוטר קבוטל · והוא קאים מצלי ומחוי לי' צפר קבוטר · וכמה שינוים הכא · בשם השואל ובנוסח קבוטר ומצלי ולא ק"ש לפי' הפ"מ · ובענ"ד הלא ודברת בם ולא בתפלה אלא מצלי היינו ק"ש כבתוס' שבת יא: ד"ה כגון : והא"ר יצחק בר שמואל בר מרתא · בירושל' ברכות פ"ב ה"ה ע"ש תני והא דאיתא שם סוף ה"א ר' ירמיה מרמז התם לענין שאילת שלום בגווני דמותר בק"ש היה ר' ירמיה מחמיר ע"ע וע' מה"פ שם : עשה אותן קבע · ספרי ואתחנן לד : מחוי ר"ה · בירושל' ר"ה אמר באצבע צרדא בפה [להנעים הקול פ"מ] ור' יוחנן אמר באצבע צרדא ביד מתניתא פליגא על ר' יוחנן בפה לא בנבל ולא בכנור [והיא בתוספת' פ"א על אצבע צרדא] פתר לה כו' ע"ש : לא בנבל · עמש"ל : אם ה' לא יבנה בית · בירושל' גבי הא דאין מאכילין אותו דבר המביא לידי טומאה אעפ"כ היו קורין עליו המקרא הזה כו' :

דף כ ע"א השטן בגימ' · ויק"ר פכ"א במד"ר פי"ח תנחומא קרח סי' י"ב : וביוה"כ מחצות · בירושל' א"ר מנא לא מסתברא דלא לא יוה"כ מאשמורה הראשונה וברגלים מחצות שלא יבאו לידי צמאון ופי' הק"ע שהכהנים גומרין שרפת אברים ופדרים עד האשמורה הראשונה שלא יבאו לידי צמאון בעמדם אצל האש היו ממהרים לגמור ויש דבן סוף אשמורה הראשונה [ופי' הפ"מ דקאי ארגלים מחצות דחוק] והוא דלא כגי' הבבלי : כל הלילה והרים · עי' ירושל' פ"ב ה"א : **ע"ב** ולימא מר קרא תרנגולא · בירושל' שקלים פ"ה וסוכה פ"ה איתא האי עובדא ושם הכריז רב דגברא היינו איש מדתנן בשקלים שם ה"א בן גבר על נעילת שערים אית לך מימר בר תרנגולא בתמי' : מעלין בקדש ואין מורידין · ירושל' בכורים פ"ג ה"ג יומא פ"ג ה"א מגילה פ"ד הי"ב שבועות פ"א ה"ה ועמ"ש ברכות כח ע"א : ג' פרסאות · בירושל' שקלים פ"ה ח' פרסאות : כה"ג משובח ממנו · ע' תוס' לק' כא· ד"ה והי' שהקשו מהא דפ"ג דתמיד מיריחו כו' · וכ"ה בירושל' סוכה פ"ה ה"ג ושם חשיב שש קולות והך דגביני כרוז היא בין הששה ובתמיד חשיב יותר מששה ועל תי' התוס' קשה הא בתמיד שם ובירושל' סוכה שם הך דקולו של כה"ג לא נחשב רק להי"א ואף אם נחשוב לא משמע שיהי' עדיף קולו של כה"ג להיות נשמע יותר ע"כ נ' כמ"ש התוי"ט דחלוקות הן : שלש קולות הולכין · ב"ר פ"ו שמ"ר פ"ה ע"ש ר' לוי ג' קולות היום והגשמים והנפש וכ"ה בפג"ש פ"ט · ובפדר"א שש בשעה שכורתין אילן שעושה פרי ובשעה שהנחש מפשיט עורו ובשעה שהאשה מתגרשת מבעלה ובשעה שהאשה עם בעלה פעם ראשונה ולידה ונפש ע"ש פל"ד :

דף כא ע"א היוצא לדרך · עב"ר פל"ב : ולא אירע קרי · עמש"ל יח ד"ה לא אתרוג ועתו"י ותוי"ט ריש דמאי ד"ה והחומץ : עומדים צפופים · ב"ר פ"ה ויק"ר פ"י : מעולם לא כבו · לפנינו באבות פ"ה איתנהו במשנה בחשבון העשרה נסים ע"ש ובתוי"ט : סלוקו כסדורו · ע' תוס' מנחות צט: ד"ה אחד דמייתי להירושל' דשקלים פ"ו ה"ג כגי' שלפנינו דרב שמואל בר יצחק לא גרים [בשלחן שהי' שם עליו לחה"פ קודם סדורו] של כסף שלא ירתיח ויתעפש ומקשה הא גם בסלוקו הי' חם ולא נתעפש אריב"ל אין מזכירין מעשה נסים וכגי' זו משמע בתמיד לא: לרב שמואל בר יצחק · והגר"א הגי' בשקלים לית כאן של שיש שלא יקרר · עמ"ש בת"ח פי' הירושל' לגירסתו · ומש"ש · והגמ' דתמיד הנ"ל צ"ל להגר"א דמיירי בשלחן דקרבנות שלא ירתיח ויקלקל הבשר : והא"ר לוי · כ"ה ג"כ בירושל' ב"ב פ"ו ע"ש ר' לוי : כרובים · בירושל' שם ה"ב ע"ש ר' תנחומא : **ע"ב** מלמד שמגביהין · ירושל' סוף חגיגה ע"ש ר' אימי בשם רשב"ל : סלוקו כסדורו · עמש"ל ע"א : נטע בו · בשהש"ר פ"ג ובירושל' פ"ד סוף ה"ד צר בו כל מיני אילנות ובשעה שהיו אלו שבחוץ עושין פירות כו' והוא בירושל' ע"ש ר' אחא בר יצחק : שנכנסו עכו"ם להיכל · בשהש"ר שם וירושלמי שם בשעה שהעמיד מנשה צלם בהיכל יבשו · וטוב לגרוס גם כאן ובשעה שהכניס עכו"ם להיכל · להשוות עם המדרש וירושלמי : ונתנו בני אהרן · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ה : ושכינה · בשהש"ר פ"ח וירושל' תענית פ"ב במקום שכינה נחשב שמן המשחה וכ"ה במכות פ"ב והוריות פ"ג · ובמד"ר פט"ו ותנחומא בהעלתך סי' ו' נחסר ג"כ אורים ותומים מהחשבון וליתא ג"כ שמן המשחה וחשיב ארון וכרובים לשנים ומנורה ולא ורוה"ק ובאדר"נ פמ"א חשיב הרבה שיגנזו וע' תוספתא פ"ב וסוטה פי"ג : הרשים אלבשו · בסנהדרין איתא הקטנה : הכל צופין · בויק"ר פ"כ איתא באופן אחר מר"ה הי' יודע מה בשופה בשעה שהי' צופה ורואה עשן המערכה נוטה לדרום הי' יודע שהדרום שבע כו' למערב כו' שהמערב שבע כו' וכן כלם · עולה באמצע הרקיע הי' יודע שכל העולם שבע :

דף כב ע"א ארבע פייסות היו שם · סוט"ע כ"ה : מעיקרא מ"ט · בירושל' מקשה ר' מנא מכח כ"ש שחיטה כשרה בזר ובעי פיים תרומת הדשן פסולה בזר ול"ב פיים ומשני כהכא דאינו מסכים על הספק והוא כהיכא דאמרי ועמ"ש לק' : אימא כו' תחלה לעבודה · נ' דהיינו כאוקימתא דאביי זבחים כ: דמוקי לר' יוחנן כרבי דפסלה לינה ומקרות הגבר לא פסלה לינה אבל לרבא דמוקי ליה כראב"ש ובעי תחלת עבודה א"א לפרש כן ע"ש וע"כ לרבא כהיכא דאמרי והירושל' כאן מוקי לר' יוחנן כר"א בר"ש ע' פ"מ ע"כ ס"ל כהיכא דאמרי : רצין ועולין בכבש תנן · גם בירושלמי מדייק מזה דהיינו ארבע אמות למזבח ותיבת בין ט"ס שם ושואל מה בתוך ד"א לכבש כו' פי' מהו אם ד"א לכבש או למזבח כנ"ל ופשיט כנ"ל : **ע"ב** כאן בזמן שישראל עושין רש"מ · בספרי עקב מז כשישראל ערש"מ כחול הים אשר כו' ובשאין ערש"מ והי' מספר ובבמד"ר פ"ב ע"ש ר' שמלאי איפכא כשישראל ערש"מ והי' מספר שאין חסרים ממנין ס' רבוא וכשאערש"מ אין להם מספר ע"ש ובדרוש בס' ק"א האלכתי : מעיקרא כתיב ויפקדם · פסדר"כ פ"ב שקלים : א"ר מני על עסקי נתל · ע' קה"ר פ"ז סדר"א פע"ד : ועד עת מועד · ע' ברכות סב: ובמדרש שמואל פל"א שוח"ט סי' י"ו : ששה חדשים נצטרע · ע' סנהדרין קז: ומש"ש : וכתיב השיבה לי · ע' שוח"ט סי' מ' דרשים לקרא על רוה"ק שנסתלק ממנו :

דף כג ע"א איזו היא נקימה · ת"כ קדושים פ"ד : הנעלבים · דרך ארץ פ"ב : אלא שלוקה · בירושלמי כה"ג אחם הוציא ארבע : בפקיע · בירושלמי ובטל הפיים : מאי מונין לו נמי אחת · ה"נ בתוספתא על שתים ואין מונין לו היתרה ובירושל' משמע דבשתים מונין לו בשתים · דעל שלש דאיתא שם אין מונין לו מבעי' לי' אם אין מונין כל עיקר או אין מונין היתרה ואי נימא דבשתים דאית' מונין אין מונין היתרה כ"א אחת ע"כ שלש אין מונין היינו אף לאחת אין מונין והרמב"ם תפס כהירושל' ועש"ק :

אטינא פתלת' · בירושלמי כ"ב ובסוכה פ"ה ה"ו ושקלים פ"ה ה"א מפרש באמת מזווג פתלות ע"ש : מעשה בשני כהנים · ספרי מסעי קסא : על העיר · בתוספת' על ההיכל או על העזרות ובירושל' מאיכן לנו למוד אם מן ההיכל כו' : **ע"ב** אינה מביאה עגלה ערופה · עי' ירושלמי סוטה פ"ט ה"א וע' מש"ל יב: ד"ה ור' יהודה : ש"מ שפ"ד הוא דזל · וכן מבאר בירושל' בסוף הברייתא ללמדך כו' לגנאי : ופשט ולבש · ת"כ צו פ"ב : לימד על הכהנים בע"מ · בירושלמי ה"א איתא דלמ"ד זה גם זר כשר ומודה ר' יוחנן לר"ל ולא קאמר ר"י פסול כ"א למ"ד אחרים פחותין מהם : בגדים שבשל בהן · ע' מה"פ ד"ה הוציא שכ' בדעת הרמב"ם שגם בהרמה יש לו ללבוש פחותין מטעם זה ע"ש אבל מאן דמכשיר בבע"מ ודאי דרק בהוצאה כדקאמר הכא ר' יוחנן ובירושלמי מוכח דגם ר"ל ס"ל דבהרמה בעי כהן דלא פטר ר"ל התם בזר שתרם כ"א משום דל"ה עבודת מתנה : במדתו · ת"כ צו פ"ב : מנין שלא יהא דבר קודם · ת"כ שם : ילבש על בשרו · צ"ל יהיו על בשרו כל' הכתוב · וכ"ה לק' כה: ובסנהדרין : מה ת"ל ילבש · ת"כ צו פ"ב : שתי תשובות · עיין מה שכתבתי לעיל יב ע"א :

דף כד ע"א לרבות את השתקין · עמש"ל יב ע"ב : והניחם שם · פסדר"כ קמ"ז אח"מ ת"כ אחרי פ"ו ועמש"ל י"ב ע"ב : בקומצו · בירושל' ה"א מדמי מתחלה תה"ד להקטרה דקמיצה דכשר לר"ש בשמאל ודחי דלקמיצה עצמה מדמינן לה דבעי ימין ולא דריש שם ג"ש רק דריש משמעות והרים דבעי שיור לענין הרמה · ולענין ימין ג"כ לא מכח ג"ש רק מדמי מלתא : אמר רב · ה"נ בירושל' ר' יוסי בר' בון בשם רב : ולוי אמר · בירושל' שם הוא דעת ר' יוחנן ג"כ כן ואתי' דלוי כר' יוחנן ומדרשא לכל דבר המזבח ור"ל ס"ל דפטור משום עבודת מתנה ולא הרמה : תוס' ד"ה מתרומת כדדרשי' בירושל' · תרומו' פ"ד ה"ב ע"ש ר' לוי : **ע"ב** לימד על הנאת אליתא · ת"כ ויקר' דבורא דנדבה פ"ה ובפ' צו פ"ב איתא ג"כ הך דרשה מקרא אחרינ' והאש על המזבח תוקד ולק' מ"ה מוכח שניהם ע"ש ר' יהודה ועי' ירו' ה"א שמקשה דר' יהודה אדר' יהודה דהכא דריש מקרא זה והתם מקרא אחר ומתרץ לה וע' לק' מהי והתוס' שם העירו בזה ותימה שלא הזכירו את הירושל' : בהא פליגי · בירושל' הכל מודים בזר שסדר את המערכה שהוא חייב · אר"ז ובלבד שני גזרי עצים ועש"ק שם : למה מפיסין · בירושל' לפי' הפ"מ קאי סקושי' למה מחלקים העבודות לכמה כהנים וע"ז אמר כדי לעשות פומבי והק"ע פי' כבכאן דקאי אפייסות ובבמד"ר פי"ח הפר קרב בכ"ד כדי שיהא הרוגש כו' משמע כהפ"מ · ולכאורה אמרתי דט"ס שם וצ"ל כמ"ש בשו"ט נה פר קרב בכ"ד ומפיסין והוזרין ומפיסין ולמה א"ר יוחנן כדי להרגיש · וא"כ קאי טעם להרגיש אמפיסין כו' וכן צ"ל בבמד"ר וחסר שם תיבות ומפיסין כו' אך לק' ס"פ מוכח בירושל' דהוא ג"כ טעם למה איל קרב בי"א ע"ש :

דף כה ע"א מנין שלא יהא דבר · ת"כ צו פ"ב : בבוליאר · בירושל' מתרץ בזה קושיתו וחש לומר שמא לאוהבו או לקרובו · דכיון שהיו בעגול לא הי' יודע מנינם לידע למי יגיע סיום המנין : ועובד בה עבודת יחיד · עמ"ש לק' לה: ובשקלים פ"א ה"ג ובתקת"ד שם ובפ"ד ה"א שכ' דהרמב"ם לא גרס עבודת יחיד ובענ"ד ישבתי הגי' דהכא ואף כי באמנה בתוספת' ספ"א כאן ליתי' מ"מ א"ש סגיר' : למלכי ב"ד · בירושל' פ"ג ה"ב איכא פלוגת' ולחד מ"ד אפי' למלכי ב"ד אסור שם הישיבה ועמ"ש סנהדרין קא ע"ב : ופתוחות לקדש · ע' גליון ירושל' פ"ג ה"ב : הראש והרגל · שהש"ר פ"ד : **ע"ב** לזה שעמו · בירושל' ה"א מוכח דגרסי' לזה שבימינו וכ"מ בתוס' וע' מה"פ שם ד"ה מן מה ובירושל' שם בעי להוכיח מזה דמנין הפיים הי' מתחיל לימין ודחי לה ע"ש : ת"ש בן קטין · לפי האמור בירושל' פ"ג ה"ח א"ר יונה כיום מרובה של התמיד · א"כ נחשבים הי"ב נגד הכהנים הנוספים לבד הד' שוחט זורק כו' כו' ואין כאן ראי' דזורק מקבל והבבלי ס"ל דהוי כנגד יום המועט ע"כ הוי ראי' שפיר : כיצד דרך הלוכו · הוא סדר דברי בן עזאי וכן מבואר בתוספת' פ"א וכן הפי' בירושל' כיני מתני' הראש כו' הוא לדברי ב"ע : ר"ע אומר · בתוספת' הוא ע"ש ר' יוסי · והגר"א מגי' שם כבכאן : מ"מ סלקא רגל · בירושל' מקשה לב"ע דאמר דרך הלוכו והא הרגל הוא האחרון להראש ומשני ר' מנא פשט' ראשה עקרה רגלה והיינו דימין : מנין לראש ופדר · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ו ופ"ז :

דף כו ע"א תנא מעולם · בירושל' א"ר חנינא מימיו כו' וא"ר חנינא ואף למחתה כן משום דהמחתה הוא לימין הזוכה בקטרת · וקשי' מזה על הרמב"ם פ"ד מהל' תמידין שכ' דמי שזכה בתרומת הדשן זוכה גם במחתה · ובתרומת הדשן ודאי שנה ושילש בה ובדוחק י"ל דר"ת לדברי ר' יהודה קאמר דס"ל דמחתה ניתן לימין הזוכה בקטרת ולא לרבנן : ברך ה' חילו · ספרי ברכה שנב : משבט יששכר · ע' פדר"כ ל"ב ברכה : אין מפייסין · גם בירושל' אמר הכי ומקשה ומתרץ כבכאן : **ע"ב** שני גזרי עצים · בירושל' שביעית פ"ט ושקלים פ"ו ונדרים מדייק מזה דכל עץ קרבן בפ"ע מדשנים בידם כל א' עץ א' : ורגמוהו · היינו ממש למיתה כדמוכח בירושל' : רשב"י אומר · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה ספ"ה ושם ליתי' בשני כהנים : אא"ע לתמיד של שחר · בירושל' א"ר יוחנן לא גזרו על שני גזירין בשחרית ור' יוסה אמר מתני' אמרה כן דהיינו מדנקט בין הערבים באחד עשר ולא בשחרית ור' שמאי בעי טעמא ולא פורש שם הטעם ולפי' המפרשים דהיינו כך דהכא דל"ב ב' כהנים בשחרית כ"א כהן א' קשה דהכא איכא טעמא מקרא והתם ליכא טעמא ועוד הכא מה"ת והתם משמע מדרבנן דלא גזרו ומה שייך בזה גזרה דרבנן ועוד קשה א"כ מתוסף כהן א' בחשבון הכהנים · ועתו' מנחות לי ד"ה תמיד שהביאו את הירושל' ופי' שם דלא גזרו שיהא סדור שני גזרי עצים בעת הקרבת התמיד ולזאת קרי לה גזרה דרבנן והכא מיירי מעיקר הדין דעכ"פ בעי כהן א' ולא ב' כהנים : תני ר"ת פיים פעמים · כ"ה ג"כ בירושל' : אלא כר' יהודה · ע' מה"פ ה"ב ד"ה י"ג : איל קרב באחד עשר · שהש"ר פ"ד : פר קרב בכ"ד · במד"ר פי"ח שוח"ט כ"ה : הקרביים · שהש"ר שם :

דף כז ע"א מקבלה ואילך · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד : תוס' ד"ה אלא עבודתו פסולה · וכ"ה בת"כ ויקרא נדבה פ"ה : והקריב הכהן · ת"כ ויקרא נדבה פ"ז : בני אהרן שנים · בת"כ ויקרא רפ"ו ובירושל' ה"ד פלוגת' דר' ישמעאל ור"ע דר' ישמעאל דריש ששה לטלאים מוערכו · ומוערך הכהן אותם ידעינן דא' עורך שני אברים ובס"ה יש עשרה אברים הרי חמשה כהנים והקרביים הרי ששה ור"ע דריש וערכו שנים בני אהרן שנים כהלכה : **ע"ב** א"ר אסי א"ר יוחנן זר · בירו' פ"ב ה"א ס"ל לר' יוחנן כלוי לעיל כדי דזר שתרם חייב ורשב"ל אמר פטור וקאמר עלה הכל מודים בזר שסדר את המערכה שהוא חייב אר"ז ובלבד שני גזרי עצים כו' : תחלת עבודה דיממא · ע' ירושל' ה"א : והרי תרומת הדשן · עי' רפ"ב בירושל' ר' מנא בעי ולמה לא קבעו פיים לתה"ד [היינו בראשונה] אית' תמי' שחיטה כשרה בזר את אמר יש לה פיים תה"ד אסורה בזר ואת אמר אין לה פיים חזר ר' מנא ואמר שחיטה אינה כשרה אלא ביום אבל תה"ד כשרה בלילה כו' :

פ"ב דף כח ע"א הממונה . בירושלמי כאן ורפ"ב דר"ה מקשה ע"ז וכי עד א' נאמן ומשני משום שאתה יכול לעמוד עליו והיינו מלתא דעבידא לאגלויי : **ע"ב** רש"י ד"ה ואבע"א . ומצינו בהש"ס ירושלמי . כאן ה"א : קיים אברהם אבינו . ויק"ר פ"ב וירושלמי סוף קדושין : אפי' עירוב תבשילין . ב"ר פנ"ה ע"ש ר' יונתן שר סבירה ובפ' ס"ד ר' יונתן בשם ר' יוחנן אפי' הלכות ערובי חצרות כו' ובפ' מ"ט ר' אחא בשם רשב"נ בשם ר' נתן אפי' ע"ת ובתנחומא לך סי' א' ובסי' י"א רשב"נ בשם ר' יונתן ערוב תבשילין וכ"ה בפ' בהר סי' א'. ובשוח"ט סי' א' ערוב תבשילין ע"ש רשב"נ בשם ר' אלכסנדרי ועי' בס' ת"א להגר"ז שהגי' ערובי תחומין והדרש הוא מעקב אבל במדרש בכמה מקומות מוכח דדריש עקב לזה דבן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו ועקב קע"ב שנה ודרש דקיים אברהם אבינו אפי' ערוב תבשילין הוא מתיבת ותורתי דהיינו אפי' תורה שבע"פ ועי' אג"ב פי"ג : ומי מיחלף . ה"נ מקשה בירושלמי ולא משני מידי וכ' דהכא מקשה שם עוד עד כדון סיפי' דירחא הוה רישא דירחא . פי' דבשאר הימים זולת סוף החדש אין הלבנה עולה בסוף הלילה ולמה הוצרכו לכך בשאר ימי החדש . וכדמקשה בבבלי לקמן כט. דביוה"כ לא משכחת לה . וקנ"ל דכמה דמסיק בירושלמי אח"כ דמ"ד דאילת השחר היא כוכבא טעי דזמנין דהיא מקדמה וזמנין דהיא מאחרה ע"כ אופן הטעות יתכן ע"י הכוכב שחשבו לתלות בו שהוא יום ולאו דוקא לבנה רק בסוף ירחא יש לבנה ובשאר הימים יש כוכב שמטעה את הבריות :

דף כט ע"א אף שחר זה מפלע . עי' שהש"ר פ"ו ובסוף אסת"ר וירושלמי ברכות פ"א כאן ה"ב דמדמה גאולתן של ישראל לשחר . דמיעט מעט מרבה האור : א"ר אסי . שוח"ט סי' כ"ב ע"ש ר"ב בר יפת בשם ר' אלעזר והכא מוכח דר"ב בר יפת פליג ע"ז ואולי י"ל דר"ב בר יפת דריש לק' לאילה . ובדרש דשחר דריש כר' אסי רק מ"ד לא נתנה לכתב דריש שחר כר' אבהו משום דשחר ג"כ מפלע ופי' מוקים לה כר' בנימין בר יפת . היינו כמו דדריש לאילה קרני' מפללות ה"נ דריש שחר לזה כנ"ל וכר' אבהו אבל ר"ב בר יפת לא דריש רק באיל"ה . ובשחר ס"ל כר' אסי : **ע"ב** שאפי' עמדה על השלחן ימים רבים . עי' ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג ובתקת"ד שם :

דף ל ע"א צואה על בשרו . עמ"ש ברכות כה ע"א : תוס' ד"ה אין אדם . בירושלמי . ה"ג ואמר שם כיני מתני' לעזרה ולעבודה דהיינו או לעזרה או לעבודה ע"ש ועתו"י דמ"מ בעי קצת עבודה ומירושלמי פ"א ה"ג מוכח דגם בלא שום עבודה ועמש"ל יח ע"א : מקדש לקדש. עתו"י ובמה"פ פ"א ה"ג ד"ה היכן וכאן ה"ג ד"ה אמר ר' שמי : תוס' ד"ה ומה המשנה . עי' מה"פ ד"ה אמר : וממקום שענוש כרת . בירושלמי ומה אם מקדש לקדש שאינו ענוש כרת כו' ופי' אם נטמא בפנים ויצא דרך היכל אינו ענוש כרת . ודחי אפי' מקדש לקדש ענוש כרת בשהה : כדי שיזכור . בירושלמי הלשון והוא נזכר קרי ישן שיש בידו וחוזר ובא לו מוכח מזה כפרש"י דלהרמב"ם דמפרש בפ"ב מהל' עבודת יוה"כ שיפרוש מטומאה ולא מעבודה קשה לשון הירושלמי . ועמ"ש מה"פ פ"א ה"ג ד"ה היכן . ועמ"ש בפנ"א סס"ג דברכות שבארתי דברי הירושלמי באופן שלא יהיה סתירה מירושלמי דהכא לדברכות שם ע"פ גי' הגר"א שם דלשאר מפרשים קשה סתירת הסוגיות הנ"ל דבברכות מסיק לר' יהודה טעם משום שאינו חל טומאה קלה על ט"ח וביומא משום שאינו מועיל טבילה . ולגי' הגר"א א"ש . ועכ"פ צריך לפרש הא דאמר בירושלמי דאין לומר משום שאינו חל כיון דחשש לטומאה ישנה א"כ הו"ל כבעל קרי שראה זוב ואין שייך טעם אינו חל דאינו כ"א בזב שראה קרי . ומוכח דיפרוש היינו מעבודה וכפרש"י : **ע"ב** מצורע טובל . ת"כ מצורע פ"ג :

דף לא ע"א וכלן בקדש . בירושלמי פ"א ה"ג ד' טבילות משום יוה"כ ומדייק מזה דהאי מעמידין אותו היינו בחוץ וע"ש שם בענ"ד מ"ש בפנים ותחת בפנים צ"ל בחוץ ותחת מבחוץ צ"ל מבפנים ומוכיח מהא דלא נחשב טבילה ראשונה משום יוה"כ דע"כ גם בכל יום כשנכנס גם בלא עבודה צריך טבילה ואין תימר בפנים משום דא"צ טבילה א"כ כל החמש טבילות הם בשביל יוה"כ ודרך הפ"מ דחוק מאד : במים במי מקוה . ת"כ מצורע פ"ו : **ע"ב** חד אפסיקה . בירושלמי ה"ו פליגי שמואל ובר קפרא . שמואל אמר אחת פשוט ואחת לגוש שניהם לצד . היינו להצד בשביל לבישה השניה ובר קפרא אמר אחת לצד ואחת לעבר שתיהן לגוש ומותק הק"ע שתיהן לגוש ופי' דלר"מ קאי . והפ"מ פי' דפלוגתייהו לרבנן קאי . ורב הדוחק לפירושם לא האריך בהם וכ' דפלוגתא דשמואל ובר קפרא קאי ארבי דלקמן לב: כעין פלוגתא דר"ח ור' אחא שם ושמואל ס"ל דשניהם לצד וכר"מ ס"ל לרבי . וא' פשוט ואחד מקדש כשהוא לגוש וב"ק ס"ל דר' ס"ל כרבנן ושתיהן כשהוא לגוש . ואר"י הכל מודים בקדוש הראשון היינו לר"מ . ועוד אר"י הכ"מ בקדוש האחרון היינו לרבנן . והנוע"י פי' שתיהן לגוש דקאי על פעם האחרון בלובש בגדי חול דמקדש ידיו ורגליו כשהוא לגוש וזה דוחק גדול דלא מיירי כלל מקדוש האחרון אם לא שנגי' דברי ר' יוחנן להליגם קודם לזה ועוד הא בפעם האחרון לכ"ע לא עביד קדוש כ"א פ"א ומה שייך אז ושתיהן : מה לבישה . וה"נ בירושלמי שם :

דף לב ע"א בי פסט . בירושלמי ה"ו א"ר יוחנן הכל מודים בקידוש האחרון שהוא לעבר והיינו לרבנן כמש"ל לא ע"ב : ובא אהרן . ת"כ אחרי פ"ו ופ"ח : להוציא את הכף . עי' ירושלמי פ' כא לו ומש"ש ביפ"ע : אמר ר' יהודה . ת"כ אחרי פ"ו : אמר לבי . בירושלמי מוכח בקצור דרש ופשט ורחץ ולבש דהוא אליבא דר' דדרש בגדי קדש הם ולא אינטריך לטבילה כ"א אקידוש כמבואר לקמן ע"ב ועלה קאי התם ראב"ש דפליג עם ר' הכא ונסתם שם הת"ק שם והוא רבי : שכל המשנה מעבודה . עי' ת"כ אחרי פ"ח :

אילו ואיל העם בבגדי זהב. בת"כ אחרי פ"ו אילו ואיל העם ושבעת כבשים התמימים בבגדי זהב ועמש"ל ע ע"א: מה לבישה טעון קדוש. ירושלמי פ"ז ה"ב וכאן בירושלמי ה"ו אמר ר' מנא לא מסתברא אלא חלופין הקיש לבישה לפשיטה הייטו משום דפשיטה כתוב קודם ולבישה את"כ גם מיותר אשר לבש: ע"ב אמר רב חסדא הא דרבי. עמש"ל לא: קרץ מלפון. עי' ירושלמי ה"ד פלוגתא בפי' הפסוק קרן דת"א נסיתה מלבון ונסתתם דהייטו עקירה ממקום למקום ובפי' מתני' אין שייך פלוגתא: ברוב שנים. וכן אר"א א"ר הושעיה בירושלמי שם:

דף לג ע"א שני גזרי עלים קודם לדשון. בירושלמי נותן טעם למאי דעלים קודם לדם התמיד משום דכתיב בבקר בבקר והוא מהת"כ צו פ"ב ועי' גליון הש"ס שם ומשמע דתפס כסדר המתני' דם התמיד וקטרת ואברים וקשה אמאי ל"ת דשון מזבח הפנימי ודשון המנורה והגמ' בבבלי אמר דבמתני' לא עסיק בסדורו. אבל בירושלמי כאן ה"ה דעסיק בסדורו קשה אמאי לא חשיב להו. וכ' דבתר דמשני אהא דמכשיר עדיף דל"נ בשביל עלים לקטרת סברא דמכשיר עדיף מועיל לדשון מזבח הפנימי. והטה"כ ידעינן דקדים מדכ' בי' בבקר כמו דאמרינן גבי עלים ומן הדין הו"ל לאקדמי' גם לדם התמיד רק משום דכ' בתמיד תעשה כמבואר בירושלמי וא"כ מספיק הטעמים המבוארים שם גם לדשון מזבח הפנימי והטה"כ. ומוכח דהירושלמי ס"ל דדשון מזבח הפנימי והמנורה היה אחר דם התמיד וכמבואר במתני' פ"ב מי שוחט מי זורק מי מדשן כו' דהוא כרבנן והכא לאב"ש קיימינן דמקדים הטבת חמש נרות לדם התמיד ע"כ גם דשון מזבח הפנימי מקדים להתמיד משום דאין מעבירין עה"מ משא"כ להירושלמי דס"ל כרבנן. והרמב"ם פסק כרבנן ובדשון מזבח הפנימי כ' שהיה בעת התמיד ואח"כ הטבת הנרות: ע"ב ומשוך כלפי חוץ קמעא. תוספתא פ"ב וליתא שם תיבת קמעא ועי' תקח"ד בירושלמי שקלים פ"ו ה"ג בשם הגר"א דל"ג קמעא ובאמת אין קפידא וכ"מ בתיבת קמעא כ"א באשר שהוא מפרש דקאי אשלחן דמשה והיה יכול להמשך יותר מקמעא חוץ מהשלחן דמשה והתוס' במנחות צט. מייתי הגמ' בגי' קמעא ומשום דמפרשי חוץ מכל השלחנות. ועי' בירושלמי שקלים שם ובפנ"א מ"ש בזה: כדי להרגים. במד"ר פי"ח שוח"ט נ"ה ועמש"ל כד: ד"ה למה: וקטרת לאברים. בירושלמי מקשה מעתה אפי' לדמו ומשני ר' הילא א"ק תעשה יהיו מעשיו קודם תני' בגליון שם: יוקדם דבר. ת"כ צו פ"ב ושם גבי עלים קדמי לתמיד. ועלים לקטרת דבתרווייהו כ' בפ' בבקר הוא משום דמכשיר עדיף ונרות קדמי לקטרת מקרא בהיטיבו כנ"ל. ועי' ירושלמי ומש"ל ע"א: מנין שלא יבא דבר. ת"כ צו פ"ב ועמ"ש פסחים נח ע"ב:

דף לד ע"א ואמר רבא. בירושלמי פסחים פ"ה ה"א ע"ש רשב"ל. ועי' לעיל ירושלמי כאן פ"ב ה"א דבעי התם אי למצוה אי לעכב. ועי' תוס' כאן ובמל"מ פ"א מהלכות תמידין ותימה שלא הביאו את הירושלמי: ומנחה לחבתין. בירושלמי פ"ב ה"ב סלת קודמת לחבתין אע"פ שזה לאשים וזה לאשים זה קרבן יחיד וזה קרבן צבור פי' דחבתין. כה"ג מקריב אותה. וסלת היינו מנחה שהקריבו עם העולה והיא לאשים: וחבתין לנסכין. בירושלמי תביאנה [בקרא דחבתין] לפני המוספין וכשהוא אומר תקריב אף לאחר הנסכים והוא מהת"כ צו פ"ד אית תני תני קודם לנסכים מ"ד קודם לנסכים לנסכי יין כו' חבתין קודמין ליין שזה לאשים וזה לספלים: תנאי היא. בירושלמי פ"ב ה"ב ס"ל בזיכין קודמים למוספים דאמר חבתין קודמין לבזיכין. והלא חבתין קודמין למוספין כבר אמר שם מקודם וקמ"ל דאף לבזיכין קודמין ש"מ דבזיכין קודמין למוספין והרמב"ם ספ"ו מהלכות תמידין פסק בזיכין אחר מוספין קודם נסוך היין ובירושלמי שם בזיכין ויין מי קודם והיינו יין דהתמיד של שחר והרמב"ם של מוסף קאמר ועש"ק וגליון שם: בין נרות לאברים. עי' מש"ל לג ע"א: ע"ב והלא מצרף. ובירושלמי ה"ה כאן מקשה והלא מכבה וקאמר דאין לומר משום דהו"ל מלאכה שאצ"ל דא"כ כדאמרינן בפ' ב"מ ר' יוסי ור"ש אמרו ד"א נתשוב גם ר' יהודה ושלשתן אמרו דבר א' ומשני משום דס"ל דאין תולדות אש כאש ועי' מה"פ מ"ש בזה לדעת הרמב"ם דהחש ג"כ משום כבוי וקשה הא הרמב"ם בפ"א ופ"ב מהלכות שבת פסק כהך דשמואל שבת מב. מכבין גחלות של מתכות וס"ל דליכא משום כבוי והבבלי לשיטתו לא הזכיר כאן משום כבוי והירושלמי לשיטתו ועמ"ש ביפ"ע שבת שם וה"כ א"א לומר בדעת הרמב"ם משום כבוי:

דף לה ע"א אי בציר מהכי. עמל"מ פ"ח מהלכות כלי המקדש מ"ש בזה וע"ש שתמה על הרמב"ם במש"ש ושתי כתונות אחרות היו לכה"ג כו'. דמשמע דמפרש דרק הכתונת החליף ומאין לו דמשמעות הגמ' הוא דכל הד' בגדי לבן היה לובש בערבים אחרים וכ' דמקורו מהירושלמי כאן ה"ו דדריש בד שיהו כפולים והוא מהת"כ צו פ"ב ואחרי פ"א ומשמע דהפי' הוא שיהו לו שתי כתונות ולא כדרש גמ' לקמן עא: חוטן כפול דהתם משש ילפי'. גם בירושלמי פ"א דשקלים דריש כפלת החוטין באופן אחר ע"ש ולא מבד והכא משמע דהיינו כפלת הבגד וכעין שכ' התוס' בד שיהא זה מובחר מאידך ש"מ דשנים היו. ועי' בת"כ שם דכל בד אינך נדרש לדרשי אחריתי ורק א' מהם נדרש לכפולים ומשמע דמוקמינן לה הכתונת מדתני בירושלמי זאת בפלוגתא דר' יוסי ורבנן בקרא ולבני אהרן תעשה כתנות דרבנן ס"ל לכ"א כ' כתונות שיהיה לכ"א להחליף ור' יוסי ס"ל דלכ"א כתונת א'. וכיון דהוא רק לרבנן אין לומר רק בכתונת דמצינו בקרא אחר דבעינן לכל כהן ב' כתונות. דאי נימא גם בשאר בגדים כן. היה יתכן גם לר' יוסי וע"כ דלא דרשי' הכי כ"א בעבור שמצינו במקום אחר כן. וגם יש טעם לחלק דמשום הזיעה צריך להחליף ואין זה שייך במצנפת ואבנט שאינם סמוכים לבשרו גם במכנסים אין כ"כ זיעה כמו בכל הגוף: מובחר בבד. בירושלמי לא קאמר רק משום דבשחרית כתיב ד' פעמים בד ובמנחה לא כ' רק פ"א ש"מ דשל שחרית יותר מעולים: ע"ב עבודת יחיד. בירושלמי שקלים פ"ד מגילה פ"א תענית פ"ד שמובא זאת בשם תני ליתא תיבות עבודת יחיד ועי' מל"מ פ"ח מהל' כלי המקדש ופ"י מהל' שקלים שהקשה אדהכא עבודת יחיד דמשמע אבל לא עבודת צבור. דמאחר דל"ת שמא לא ימסרם יפה אמאי לא הותר בעבודת צבור ומחמת זה כ' התקח"ד רפ"ד דשקלים דהרמב"ם ותוס' ל"ג כאן עבוד' יחיד ובענ"ד י"ל דלרבותא נקיט עבודת יחיד דבעבודת צבור כיון שיש לו חלק בה וג"כ שפיר מוסרם יפה בידעו דעבודת צבור היא. אבל בעבודת יחיד זולתו שאין לו חלק בה וגם יש מקום לטעות שימסור ליחיד שעובד בעדו ובאמת בעינן שהבגדים יהיו משל צבור גם בעבודת יחיד וה"א דניחוש שמא יטעה מלמסרם לצבור קמ"ל דל"ת גם בזה ועפ"ז בארתי בס"ד דברי הירושלמי פ"א דשקלים ה"ג ע"ש: מפני שנראה כערום. בירושלמי מסיים מה עשה מילא אותה מים וסבב את המזבח שבע פעמים ופי' הק"ע דע"י המים נסתמו הנקבים גם כהם בזה הלבנונית והזכות שהיה בו ולכך סבב את המזבח שבע פעמים כדי שיתיבש מיד מחום אש המערכה ויהיה כשר לעבודה דמטושטשין פסולין. א"כ תקן הבגדים והכא משמע דהוצרך לפשטם. ולהפ"מ פי' אחר שם: ובנגדון אלף ספינות. בירושלמי תענית פ"ד דכולם חרבו בחורבן הבית: הריני תובעתך. ב"ר פפ"ז אדר"נ פט"ז: לשכב אצלה. ב"ר פפ"ז במד"ר פי"ד תנחומא וישב: אנא השם. עמ"ש בתוס' בשם הירושלמי וכ"ה ברא"ש דהכי הוא בשם ועמ"ש לקמן לז ע"א:

דף לו ע"א דברי ר' יוסי בר' יהודה. כ"ה ג"כ בת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ז וכפ"מ ירושלמי כאן ה"ז מביא בשם התוספתא פ"ו דזבחים [ולפנינו ליתא] דברי ר"מ ובירושלמי ט"ס שכתוב שם דברי רבי. דהא אח"כ ר' מוסיף כו': תוס' ד"ה ומעשר עני. ועוד דוידוי דהתם כו'. ולפ"ז ל"ג בתוספתא פ"י דמנחות שאין להם וידוי וכן מבואר בתו"י: ע"ב כיצד מתודה. ת"כ אחרי פ"ב כל הברייתא: דברי ר"מ ותכ"א. כ"ה ג"כ בירושלמי ובתוספתא ועי' תוי"ט פ"ד מ"ב ומש"ש בשם הת"כ ה"ג איתא בירושלמי ה"ז כן ומפורש מישב גם האי קרא דוהתודה בזה: וכפר בכפרת דברים. ת"כ אחרי פ"ג ופ"ד:

דף לז ע"א ומנין שבהנא. ת"כ ויקרא דבורא דחובה פ"ג: ומנין שבשם. פרש"י אנא ה' ועי' ירושלמי ועי' ברא"ש בשם רבינו האי דהיינו שם מ"ב והרא"ש חולק וס"ל דרק שם הויה ככתיבתו מזכיר ועי' ש"ק ד"ה עשרה מש"ש וכדמות ראי' נ' ממאי דחשיב שם בירושלמי ה"ז ובבבלי לט: עשר פעמים שמזכיר בכהן השם וביניהו ג"כ ג"פ השם שבפסוק לפני ה' תטהרו ובפסוק אין סברא שנאמר שם של מ"ב: ואף היא עשתה טבלא. עי' תוספתא פ"ב שכ' שם ע"ז שבשעה שהחמה זורחת כו' והגי' הגר"א שצ"ל זאת על נברשת של זהב ובירושלמי כאן ובסוטה פ"ב איתא כגי' הישנה שבתוספתא ותימה על הק"ע שבסוטה פי' שם זורחת על הטבלא של זהב וכאן פי' על הנברשת ובודאי יש להגי' גם בירושלמי: הרב באמצע. בירושלמי ספ"ה דברכות ממצעין את החבר: צפונה לפני ה'. ת"כ ויקרא נדבה פ"ז: מיכאל באמצע. עב"ר פמ"א תני לגדול שבהם אמר זה מיכאל: ת"ר ונתן אהרן. ת"כ אחרי פ"ב: תוס' ד"ה יכול. אבל בירושלמי. פ"ד ה"א: כדי שיהו שנים עשר. עמש"ל כה. ד"ה ת"ש: ע"ב בשעה שהחמה. עמש"ל ע"א ד"ה ואף: שאנשי משמר משכימין. עי' תוס' ומלחמות ריש ברכות ובפי' הרש"ס בירושלמי שם פ"א ה"א. ובכה"ה לענין אנשי מעמד: ר"ל משום ר' ינאי. ה"ג בירושלמי כאן ובסוטה פ"ב: מה שכתוב בטבלא. בירושלמי מקשה מהא דתניא כמה שכתוב כאן [כס"ת] כן. ומתרץ פתר לה כאלי"ף שבכאן כו' כבי"ת שבכאן ומ"מ מסיים תני ר' הושעי' כל פרשת סוטה כו' ומשמע דמסקנא שלא א"ב כ"א כל הפרשה ממש:

דף לח ע"א וי"א כריה שבים. כ"ה ג"כ בתוספתא. ובירושלמי ליתא האי וי"א: ראב"י אומר. בירושלמי תני בשם ר' אלעזר נחושתן היה מאהיב ויותר יפה משל זהב: בית גרמו היו בקיאין. שהש"ר פ"ג: שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ. במדרש שהש"ר שם מסיקין מבפנים ואופין מבחוץ ושל בית גרמו מסיקין בחוץ ואופין מבפנים וי"א דשל האומנין מאלכסנדרי' היתה מתעפשת. וכ"ה בתוספתא פ"ב גי' הישנה. ובירושלמי כאן ה"ט שקלים פ"ה ה"א של בית גרמו היו מסיקין בפנים ורודין מבחוץ ולא היתה מתעפשת והללו מסיקין בפנים ורודין מבפנים כו' והגיה שם הגר"א כבכאן: מתמר ועולה. שיר השירים רבה פ"א שקלים פ"ה הלכה א': שנאמר כל פעל. בירושלמי כאן ה"ט שקלים פ"ה ה"א בקטרת של בית אבטינס הקרא כל הנקרא בשמי ולעיל גבי לחה"פ דבית גרמו קרא כל פעל תחת מ"ש כאן קרא כל הנקרא כו' ובתוספתא כבכאן: בכל יום היו נוטלין. ירושלמי שם ושם כה"ע: ע"ב ומשלך יתנו לך. בתוספתא כבכאן ובירושלמי ה"ט ע"ש בן זומא: ואין מלכות. שהש"ר פ"ג: ומניח אצבעו בין הנימין. בירושלמי שקלים פ"ה ה"א ליתא כ"א טוען גודלו לתוך פיו: מעשה בדואג. איכ"ר פ"א ופ"ב: דאמור רבנן זכר. ב"ר פמ"ט א"ר יצחק כל מי שהוא מזכיר כו' ועי' פס"ר פי"ב ע"ש ר"ל ובאג"ש פ"א ר"ה בשם ר' אבין שוח"ט סי' קי"א מדרש משלי פ"א: אין צדיק נפטר. ב"ר פנ"א קה"ר פ"א ע"ש ר' אבא בר כהנא ובאג"ש פ"א סתם: פעם ראשונה ושניה. בירושלמי פאה פ"א קדושין פ"א סנהדרין פ"י שבועות פ"א פעם ראשונה ושניה ושלישית ע"ש ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק ומקרא הן כל אלה יפעל אל פעמים כו':

דף לט ע"א כדי שנתבסם אני ואתה. כעין זה בפדר"א פכ"ה: אדם מטמא עצמו. ע' ת"כ שמיני פי"ב והבראב"ד לפי' השני שם: הסגן בימינו. ע' תוס' לעיל טו: ד"ה אמר שהביאו החמשה דברים שהסגן משמש שמונה בירושלמי פ"ג ועמש"ש: ע"ב לבוש שחורים. בויקרא רבה ספכ"א פדר"כ כ"ז את"מ תוספתא סוטה פי"ג ירושלמי כאן ה"א פ"ה ה"ב ליתא זאת כ"א שבשנה זו נכנס עמו ולא יצא עמו אבל היה ג"כ בלבנים ואיתא עוד שם דזה היה הקב"ה שהלך עמו משום דכל אדם לא יהיה כו' משמע ליה אפי' מלאך: נפתחות מאליהן. בירושלמי פ"ו שהיו נועלין דלתות ההיכל מבערב ומשכימים ומוצאים אותן פתוחות: בשעה שבנה. עמש"ל כה: ד"ה נטע: עשר פעמים. עמש"ל לז ע"א: ונשמע קולו. עמש"ל כ ע"ב: אמר ר' ינאי. פלוגתא דר' ינאי ור' יוחנן הוא ג"כ בירושלמי: אליבא דר' יהודה. בירושלמי מוכח דאליבא דר' יהודה פליגי מדמקשה שם מהא דתניא לא הגריל לא המודה כשר לר' ינאי ולא משני הא מני ר' יהודה היא ש"מ דל"א כלי"ק דאליבא דר' יהודה לא פליגי. אלא דפליגי אליבא דר' יהודה ולא אליבא דר"נ והא דלא משני שם אקושיתו לר' יוחנן מהא דתניא הגורל עושה חטאת הא מני ר' נחמיה היא. משום דסתם ספרא הוא ר' יהודה כלקמן מא. עז:

דף מ ע"א תני מצוה לסניה. בירושלמי לא משני מידי ועמ"ש בפנ"א שם: ושעיר אין מעכב את הפר. בירושלמי איתא ושעיר מעכב את הפר ופי' המפרשים לפי הגי' הכתובה דחוק ובענ"ד נ' להגי' שם והא בעי' שם שחט את הפר עד שלא יגריל פי' בחוץ שתלוי בזה אם ראוי להתקבל בפנים ופשיט מדתני אין השעיר מעכב את הפר ואי נימא דאין ראוי להקריב הפר בלא הגרלה דשעיר א"כ ליתני ג"כ השעיר מעכב. וע"כ דראוי וחייב בשחטו בחוץ ומש"ש ר' שמואל בר אבדימי הדא דתימר כו' לאו דיחוי הוא כ"א לחזק הראיה דאין לפרש על מתנות ההיכל דבזה ודאי השעיר מעכב וע"כ על הזיה דבין הבדים קאמר והגרלה דשעיר דיש לה להיות קודם מתנת דם הפר בפנים וכהבבלי כאן: ע"ב עד מתי יהיה זקוק. ת"כ אחרי פ"ב ופ"ז: עד שעת מתן דמו. בירושלמי פ"ו. שבועות ספ"א עד וכלה מכפר ומפרש דהיינו עד אחר וידוי ור"ש דקאמר עד וידוי היינו ולא עד בכלל וס"ל לר"י וידוי מעכב ולר"ש וידוי אינו מעכב והוא איפכא ממ"ש כאן וקשה הא אמרי' לעיל בברייתא לר"ש לא התודה פסול ואולי לחלק בין וידוי פר לוידוי השעיר והש"ק כאן פ"ו ה"ב הגי' שצ"ל שם כבכאן לר' יהודה אינו מעכב ולר"ש מעכב: אלו נאמר את השעיר. ת"כ אחרי פ"ב ע"ש: ת"ש ועשהו חטאת. ה"כ מקשה בירושלמי ה"א לר' יוחנן דס"ל אין הגרלה מעכבת ולגי' הנוע"י ופירושו מתרץ שם ברוצה להגריל דהיינו דבאם רוצה להגריל אז אין השם מקדש כ"א הגורל ולא אמר ר' יוחנן קובען בפה כ"א באינו רוצה להגריל כלל:

דף מא ע"א אין הקינין מתפרשות. עי' ספרי נשא פ' ל' במד"ר פ"י: ע"ב לשון של זהורית. שהש"ר פ"ד ע"פ כחוט השני: כי אתא רבין. הירסה מסמיה דר' יונתן. בירושלמי ה"ב ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן ובשקלים פ"ד ה"ב ר' ישמעאל בר' נחמן כו' וכ' דט"ס הוא וצ"ל ר' שמואל ב"נ:

דף מב ע"א של פרה משקל עשרה זוז. בירושלמי שם בשם ר' יונתן של פרה ב' סלעים של שעיר בסלע ע"ש: ר"ש בן חלפתא ורבנן ת"א. בירושלמי שם מבואר דר"ש בן חלפתא הוא דאמר עשרה זוז ובשקל ליכא למ"ד שם בפרה: אלא בשעיר המשתלח. בירושלמי ליכא למ"ד בשעיר עשרה זוז רק סלע איתא התם וכלא פלוגתא: תסתיים דרב הוא דאמר. עי' ירושלמי פ"ג ה"ז ופי' הפ"מ שם תמוה דלדידיה ס"ל אליבא דרב פרה בזר כשרה דאיתא שם רב מפקד לתלמידוי בכל אתר הוון תנין שוחט [פי' הפ"מ ביוה"כ דכהן שוחט] בר מפרה הוון תני זורק הכהן אבל שחיטת פרה כשרה בזר. והק"ע מהפך הגיר' ור' יוחנן ס"ל התם פרה כשרה פרו פסולה ורב ס"ל פרה פסולה פרו כשרה. גם דוחק לפי' הפ"מ מ"ש בכל אתר דהיינו רק ביוה"כ ולהק"ע ניחא: ע"ב מתיב ר' יהושע בר אבא. בירושלמי שם התיב ר"ח בר אבא: ת"ל תורה. בירושלמי פריך מהיקש ושחט והזה מה הזאה אינה כשרה באשה כו' א"ל הרי הזאת מימיה פסול באשה וכשרה בזר א"ל התם לא כתיב כהן והיינו כאביי הכא דבמקום דכ' כהן נמעט זר כמו אשה: אותה לאלעזר ולא לדורות. בספרי חקת קכג אותה זו נעשית באלעזר ושאר הפרות נעשית בכה"ג ר' יוסי ור' יהודה ור"ש וראב"י אומרים זו נעשית באלעזר. ושאר הפרות בין כה"ג בין כהן הדיוט. ותימה שלא הובא כאן מתנאי דפליגי בזה:

דף מג ע"א יצאו חש"ו. הוא כדעת ר"ע בספרי חקת קכד ור' ישמעאל ס"ל שם לרבות הקטן ולהוציא האשה ותימה שלא הובא פלוגתייהו הכא: חוץ מחש"ו. בירושלמי ריש תרומות ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה אומר בינן ובין אחרים קדושיהן קדושין ומזה ראיה מכרעת לפרש שם לענין מי חטאת ודלא כפי' כמה גאונים דמפרשים לענין קדושי אשה דהא בלא עדים גם בגדול פקח אין קדושיו קדושין ומאי צריך ר' ישמעאל למימר דבינן לבין עצמן אין קדושיהן קדושין משום חש"ו. ובעדים הלא הו"ל בין אחרים אבל אי אמי חטאת קאי א"ש דשייך בינם לבין עצמן: ע"ב לא מצינו שחיטה בזר פסולה. נראה דאין זה כולל גם פרו דבירושלמי פ"ג ה"ז איתא כן ועכ"ז אמר ר' יוחנן בשם רשב"י פר יוה"כ צריך כהן ומשמע דגם ר' יוחנן עצמו ס"ל הכי וע"כ לומר דפרו שאני דכ' ושחט את פר החטאת אשר לו ועי' מנחות יט. דשם משמע ג"כ דלעכובא הוא: על הרובד הרביעי. ת"כ אחרי פ"ג: בכל יום היה חותה. ת"כ שם: תני של היכל. בירושלמי ה"ג כיני מתני' על הרובד הרביעי שבעזרה:

דף מד ע"א דתני רב חנני'. בערכין טז. ר' חנינא וע"ש דמקשה מזה על מאי דנקט התם דמעיל מכפר על לה"ר ועי' ויק"ר פ"כ שהש"ר פ"ד ירושלמי לקמן פ"ז ה"ג ר' סימון כו' ב' דברים כו' לה"ר כזוגי המעיל: ע"ב תנא נתפזרו. נראה דצ"ל תנן התם דמתני' היא בתמיד פ"ה מ"ה וכן בירושלמי כאן ה"ד דתנינן תמן נתפזרו כו' ועי' תוס' לקמן מו: ד"ה כי שמביאים ירושלמי דחגיגה וג"כ בזה"ל דתנינן תמן: כדי שיהא זרועו. ה"כ בירושלמי ושם איתא עוד טעם שלא ליגעו שנות לאחזה כשידה ארוכה וטעם שיהיה זרועו כו' הוצרך למה שארוכה עד אמה ומחצה: תוס' ד"ה בכל יום. ובירושלמי. ה"ד ושם תחת מ"ש בתוס' שלא יכוה איתא שם שלא תכבה ועי' תו"י שהביא בשם הב"ר פ"ו שכתב שם נשתק. והפי' נרתק. ולפנינו שם איתא נרתק וכן בקה"ר פ"א דאיתא שם אותו המדרש שבב"ר הנ"ל איתא נרתק ולא נשתק אך בפדר"כ כ"ט לסוכות איתא נאשתק: שבעה זהבים. בשמ"ר פל"ה ובמד"ר פי"ב שהש"ר פ"ג ובירושלמי כאן ה"ד תחת זהב סתם זהב טהור. ותחת זהב אופיר הביאו זהב מזוקק והכי איתא שם זהב טוב זהב טהור זהב סגור זהב מופז זהב מזוקק זהב שחוט זהב פרוים:

דף מה ע"א שדומה לדם הפרים. בירושלמי ה"ד ע"ש רשב"ל וי"א זהב שעושה פירות כיי דתנינן תמן גפן של זהב כו' ע"ש: דקה. כ"ה בירושלמי ג"כ. כל פינות. פס"ר פ"ז: בכל יום היו שתים מערכות. ת"כ צו פ"ב: ר"מ אומר בכל יום. הגרי"ב הגי' ע"פ התוספתא למחוק תיבת מאיר והוא רבי אומר ותמוה דבמתני' איתא ר"מ אומר ד' מערכות וכן בירושלמי הוא ע"ש ר"מ וכ"ה בת"כ צו פ"ב וע"כ שבוש הוא בתוספתא וכמו שהגי' הגר"א שם: נפקא ליה מוהאש על המזבח. וכ"ה להדיא בת"כ צו פ"ב ע"ש ר' יוסי ובירושלמי כאן ה"ו מוכח דקיום האש ידעינן מקרא אש תמיד ומקשה מה עביד ליה ר' יהודה דלא ס"ל דקיום האש ומשני דאתי דהאש תמיד לא תהיה רק על מזבח החיצון וכלק' ע"ב רק דבבבלי אמר לה לכ"ע. והירושלמי מוקי לה אליבא דר' יהודה ולהירושלמי אפשר לר' יוסי ללמוד הצתת אליתא מוהאש על המזבח כמו לר' יהודה וקשה קצת מהת"כ הנ"ל: דתניא ונתנו בני אהרן. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ה וצו פ"ב מקרא והאש על המזבח ועמש"ל כד: ד"ה לימד: אי מהתם הו"א קאי אתרעא. לפי' השני בק"ע פ"ב ה"א משני הכי בירושלמי שם דמקשה דר' יהודה אדר' יהודה דהכא נפקא ליה מוהאש והתם מונתנו ומשני דאי מוהאש לא ידעינן שאינו כשר בזר דלא ס"ל לר' יהודה סברת וכי זר כו': נפקא ליה מוהאש. לפי הירושלמי י"ל דר"מ ס"ל כר"ש דהצתת אליתא מונתנו ואייתר והאש לאברים ופדרים וקיום האש מאש תמיד כנ"ל וא"צ לומר דדרים ו"ו וכ"מ מהירושלמי ע"ש: ע"ב ואי אתה מחזיר עכולי קטרת. בירושלמי פ"ב ר' זעירא בשם ר' חנינא קטרת שכבתה הוממה והפי' קרטין שבה. שאין כתיב הוכלו אלא על מזבח החיצון ופי' דכ' אשר תאכל האש אינו כ"א בעולה שהוא על מזבח החיצון ולא בקטרת שאין מחזיר העכולים ועמ"ש מנחות כו בס"ד: שלא תהא הלא. עמש"ל ע"א ד"ה נפקא ליה: אש ומחתה ומנורה מנין. ת"כ צו פ"א: איזהו מזבח שמקצתו. ת"כ אחרי פ"ג:

דף מו ע"א א"ר אלעזר משום בר קפרא. בירושלמי ליתא משום בר קפרא: תניא בכל יום. בירושלמי אמר כן ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל בר אבא מתניתא אמרה כן כו' ומקשה מה את ש"מ פי' דאפשר בכל יום היינו לבר משבת א"ר מנא והיום חמש והוא בשינוי מסברא דהכא דקשי' לי' מאי קמ"ל. ומקשה עוד בירושלמי ע"ז דבר שאין מעכב ודוחה ע"ש: ע"ב תוס' ד"ה כי דבירושלמי כו' פ' בתרא דחגיגה. ה"ב ועמ"ש פסחים יט. ומש"ש דגחלים א"צ קדוש כלי היינו אף דכלי שרת מקדשן מ"מ גם בלא קדוש כלי יכול להניח עליהן קטרת ולהקטיר:

דף מז ע"א הגדול לפי גדלו. ת"כ אחרי פ"ג: מחתה תנא ליה. ה"נ מקשה בירושלמי ומתרץ דהאי מחתה דהכא היינו בזך: מלשכת הכלים. משמע דהוי מכלי קדש ובירושלמי מוכיח דהוי כלי חול מדנפדה מותר הקטרת שבהם גם הנשאר ממלא חפניו קודם ר"ח ניסן ודבר הקדש בכלי קדש אינו נפדה ועמ"ש בשקלים פ"ד ה"ג ובשבועות יא: ולא שתי הבאות. בירושלמי כאן ובשבועות פ"ב ה"ג הכל מודים שאם הכניסן אחת אחת כיפר אלא שהוא עובר על הכנסה יתירה. על איזה מהן עובר חבריי' אמרי על האחרונה ור' יוסה א"ל אמרין לי' הכנס ולא אמר הכין. אלא על הראשונה: שהיה חופן ד' קבין. עי' ירושלמי שם בן קמחית התם ועמ"ש בזה לקמן בסמוך. ושם בירושלמי ידו מחזקת ד' קבין וע"כ היינו ידו אחת מדאמר אח"כ בן גמלא לא היתה ידו מחזקת כ"א ב' זיתים ואי על ב' ידיו קאמר הא בירושלמי פ"ב ה"א פסל כהן שאין ידו מחזקת ב' זיתים שיעור קומץ ועי' מה"פ והכא ודאי חפניו קאמר דהיינו שני ידים: מ"א סיפר דברים. בויק"ר פ"כ ובבמד"ר פ"ב ובירושלמי פ"א מגילה פ"א הוריות פ"ג שמעון בן קמחית וכ"ה בפסדר"כ כ"ז את"מ וכ"ה בתוספתא ספ"ג. ולכאורה יש לילך בתר רוב המקומות הנ"ל ולגרוס גם כאן שמעון במקום ר' ישמעאל אך הגר"א הגי' בתוספתא ישמעאל במקום שמעון: שבעה בנים. ירושלמי שם ושם מסיים שם קראו עליה כל כבודה בת מלך פנימה משבצות זהב לבושה ומובא ברש"י פי' הצניעות גרמה לה שתלד בן שלבוש בבגדי זהב: בקומצי. ת"כ צו פ"ב: איבעי' להו. בירושלמי בעי אי יכול לעשות מדה למלא חפניו וכן אי אחר חופן ונותן לחפניו ותלי זאת דאם חפנים דינם ככלי שרת ע"ש ובגליון ובפנ"א: מלא קומצו. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ז ירושלמי ה"א: חופה שלש אצבעותיו. בירושלמי ה"א חופה את פס ידו ופי' ג"כ כהכא. ועי' ק"ע ופ"מ: ע"ב כל שממנו לאשים. עי' ש"ק סוטה פ"ג ה"ו ד"ה רש"א:

דף מח ע"א נשפך הדם על הרצפה. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד: מן הכלי על הרצפה. מובא בירושלמי ועמ"ש לקמן מט: מדם הנפש. ת"כ ויקרא דבורא דחובה פ"ג ושם אתא ולא מדם העור איתא שם ולא מדם הבשר: בכלי שרת. עמש"ל מז. ד"ה אבעי' להו: הוסיף ר"ע עמ"ש פסחים יט: ע"ב הולכה בשמאל מהו. בירושלמי משום שמאל לזר. דמקשה על ר' ינאי דפסול הלוך בזר מהולכה בשמאל קבל בימינו ונתן לשמאלו יחזיר לימינו ושמאל לאו כזר הוא ותימה דלא מקשה התם לחזקי' דמכשר בזר ממתני' דזבחים זר ואונן כו' דמותיב הכא: ואת הכף בשמאלו. בירושלמי אמר עליה שני היא שאינו יכול לעשותו. וכן צ"ל למסקנא כאן:

דף מט ע"א זר כו' יושב. עי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ז: הולכה בזר. בירושלמי פלוגתא דחזקיה ור' ינאי דחזקיה מכשיר ור' ינאי פוסל ועי' מש"ל מח: ומייתי שם עוד מהא דנשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר והא הוי הולכת הדם שלא ע"י כהן ומשני תפתר שהיה מתגלגל כלפי חוץ ואח"כ מחלק בין הולכה בזר להולכה שהיא מאליה: בעי ר"פ. בירושלמי תלי אבעי' זו באבעי' אי חפנים ככלי שרת ועמש"ל מז ע"א: בעי ריב"ל. ה"כ בירושלמי כאן ולעיל פ"ד ע"ש ריב"ל: והא"ר חנינא בפר. בירושלמי פ"ד ה"ג איתא דס"ל לר"ח בדם הוי כבפר א"כ לא קשי' כלל. ושם מדייק ג"כ מדבעי בחפינה ש"מ דס"ל אפי' בדמו של פר וס"ל כר' חנינא: אי חופן וחוזר וחופן. לפי' הפ"מ בירושלמי ה"ב ס"ל להירושלמי דאין חופן וחוזר וחופן ועי' מה"פ ד"ה כיצד והוא דלא כהבבלי לקמן ע"ב דמסיק דחוזר וחופן ולהק"ע פלוגתא בזה דלר' חנינא ושמואל חוזר וחופן ולר' יוחנן אין חוזר וחופן ועמ"ש לקמן ע"ב: ע"ב כיצד הוא עושה. בירושלמי שם לגי' הק"ע מניח המחתה בארץ וזורק הכף באויר וקולטה היינו לתוך חפניו שמואל אמר בודדה ברגליו וג"כ לתוך חפניו וחוזר וחופן א"ר יוחנן מערה מתוך הכף וס"ל דאין חופן וחוזר וחופן. והפ"מ פי' לפי הגי' בדוחק ולכ"ע אין חוזר וחופן: ש"מ חופן וחוזר. עמש"ל ע"א ולעיל בסמוך: ר"ל אמר. בירושלמי פ"ד ה"ג בחילוף דר"ל אמר בפר ולא בדם ור' יוחנן אמרין אפי' בדם ועמש"ל ע"א:

דף נ ע״ב דא״ר אבהו א״ר יוחנן · בירושלמי משנה דסנהדרין פ״ד אבהו דתורם משלו על של חבירו [illegible]

דף נא ע״א אין שוחטין את פסח על היחיד · [illegible]

בפלוגתא דר׳ ורא״כ״ש מהופכת. לפנינו הוא כמו בבבלי שם. וזולת זה ג״כ גי׳ התוס׳ בירושלמי מעונה מכאשר לפנינו וע״פ גירסתם ופירושם בירושלמי שם כתבו דלמ״ד צפון ודרום מונחים לא היה לתה״פ מסודר כ״א על של משה והמזבח היה כנגד של משה שהיה בין השורות ע״כ היה ריוח הרבה בין המזבח ולשלחן ול״ק קושית רש״י ותו״ת אף כו׳. ואף שהיה משוך קמעא עכ״ז לא הגיע עד נגד השורות משלחנות שלמה והיה ריוח הרבה כמ״ש בתוס׳ שם :

דף נב ע״א איסי בן יהודה אומר חמש · מכלתא בשלח פ׳ ויבא עמלק · תנחומא בשלח כ״ו שהש״ר פ״א ככאן וכן בברייתא דמלאכת המשכן פ״י ובב״ר פ״פ איתא ד׳ מקראות שאת ארור משקדים וקם ור׳ תנחומא מוסיף גם כשמעם דבת יעקב ובירושלמי ע״ז פ״ב ה׳ מקראות ור׳ תנחומא מוסיף כשמעם : ע״ב איסי בן יהודה · עי׳ תוס׳ ד״ה הוא יוסף והנה הכא הוא תנא ובנדה לו: הלא קאי על רב אסי האמורא ועי׳ מה״פ בב״ק פ״ג ה״ז ד״ה הוא יוסי דכתב דהתוס׳ ס״ל דלא קאי על רב אסי בעצמו כ״א שמו כשם הגדולים · ובירושלמי שם לא חשיב רק תלתא הוא יוסי הבבלי הוא יוסי בן יהודה הוא יוסי קטנתא שהיה קטן חסידים ושם ג״כ מוכח דעל התנא קאי דאותו המאמר שם ע״ש יוסי הבבלי הוא בבבלי ב״ק לב · ע״ש איסי בן יהודה בברייתא : א״ד אידי ואידי פרים · להאי מ״ד בב״ר פכ״ד ופל״ד ויק״ר פ״ט במד״ר פ״ג שהש״ר ע״פ עורי צפון ירושלמי מגילה פ״א ה״א דשלמים הייתו שלמים בעורן וקאי על העולות א״כ הוו העולות פרים ושלמים לא היו כלל : עתה עבדו · בירושלמי שקלים פ״ו ה״א סוטה פ״א ה״ג אמר להם אם גולה עמכם לבבל אין אתם מחזירין אותו עוד למקומו אלא עתה עבדו כו׳ ועי׳ יפ״מ שם :

דף נג ע״א ונתן את הקטרת · ת״כ אחרי פ״ג כל הברייתא עד חייב מיתה : שחסר א׳ מכל סמניה · בכריתות ו· פרש״י דה״מ משום דהוי׳ ביאה רקנית וככר העיר הגרע״א שם ע״ז מהגמ׳ דהכא דמוכח דלאו משום ביאה רקנית לחוד מחייב כ״א אהקטרה חסרה · ועי׳ תו״י שכתב דהאי מקשה ס״ל כרב אשי לק׳ דחד לעכב וא״כ אפשר דרש״י שם ס״ל ג״כ כהתו״י כתי׳ הראשון ולא כא״כ שם ולזאת פי׳ בכריתות שם כשאר אמוראי דלית להו לעכב ואינו חייב כ״א משום ביאה רקנית ועי׳ בתו״י שם עוד שהביאו מהירושלמי הוא פ״ד ה״ה דאמר ר׳ זעירא משום הכנסה יתירה משמע דהוא מפרש למה אם חיסר ה״מ משום ביאה רקנית ולפנינו איתא בירושלמי א״ר זעירא ועובר משום הכנסה יתירה משמע דנוסף על חיוב הקטרה חסרה דעובר ג״כ משום ביאה רקנית ובפ״א ה״ה מובא הך דאם חסר כו׳ סתם ולא פורש אם על הקטרה אם משום ביאה רקנית : רבא אמר חד לעונש · ה״נ מוקי בירושלמי פ״א : ר׳ אליעזר אומר · בירושלמי שם ה״ה ר״א בר״ש ובת״כ אחרי פ״א ר׳ אלעזר : רא״א לא מתו בני אהרן · ויק״ר פ״כ ת״כ פ׳ שמיני תנחומא אחרי ירושלמי שביעית פ״ו גיטין פ״א : מצוה להביא מן ההדיוט · ת״כ ויקרא נדבה פ״ה : וכי מה ענין גבעון · ה״נ מדייק בירושלמי כאן ה״ב דנימא או מגבעון לירושלים או לגבעון מירושלים : תוס׳ ד״ה שהורו בת״כ · שמיני פ׳ מלאים וכן בפדר״כ כ״ז את״מ ויק״ר ותנחומא אחרי ובמד״ר פ״ב : ע״ב יהא״ר מלפניך · ויק״ר פ״כ ע״ש ובירושלמי כאן : משניטל הארון · ויק״ר פ״כ תנחומא אחרי סימן ג קדשים סימן י במד״ר פי״ב פדר״א פנ״ה פסדר״כ כ״ז את״מ : ולא היה מתכוין להזות · ת״כ אחרי פ״ג : ולתשובת השנה · בתוספתא שקלים פ״ב סוטה פי״ג הוא איפכא לר״א מולא יותר דבר ורש״א מולתשובת השנה · ובירושלמי שקלים פ״ו ה״א הרוייהו על ר״א וטוב להגיה שם במקום וכן הוא אומר רש״א הרי הוא אומר ולתשובת כו׳ : ר׳ יהודה בן לקיש · הגרי״ב הביא מירושלמי שקלים פ״ו הגירסא ר׳ יהודה בר׳ אלעאי והגר״א הגי׳ שם בירושלמי רבי יהודה בן לקיש ובדפוס זיטאמיר איתא שם ר״ש בן לקיש והוא ט״ס דהלא ברייתא היא ורשב״ל הוא אמורא ובברייתא דמלאכת המשכן פ״ג איתא ר׳ יהודה בן לקיש :

דף נד ע״א ר׳ יהודה אומר תמנים ושתים שנה · בפתיחת׳ דאיכ״ר לד ובפס״ר פ״א ע״ש ר׳ יוסי בן חלפתא סע״ר פכ״ג ובירושלמי תענית פ״ד ע״ש ר׳ יוסי סתם ובילקוט ירמיה רפ״א ע״ש רבי : ותניא ר׳ יוסי אומר שבע שנים · בירושלמי כלאים פ״ט כתובות פי״ב תני בשם ר׳ יהודה ובפדר״כ דברי ירמי׳ ע״ש רשב״י : מעשה בכהן א׳ · בירושלמי שקלים פ״ו ה״א בכהן א׳ בע״מ שהיה עומד ומפצל בעצים בלשכת דיר העצים וראה כו׳ והוא הרכבה ממעשה דר׳ ישמעאל : בשמטה קרדומו · בירושלמי שם תני רבי הושעיא הקיש עליה בקורנס ויצאה אש ושרפתו משמע ששרפה האש את המקיש : כתיב ויראו · ירושלמי שקלים שם : כנגד שבעה שערים · הוא כדעת רבנן פ״ב דמדות דלאבא יוסי בן יוחנן י״ג שערים היו שם ועי׳ ירושלמי שקלים פ״ו ה״ב : ע״ב בשעה שנכנסו עו״ג להיכל · פתיחת׳ דאיכ״ר ט פדר״כ י״ט אנכי : שממנה הושתת · ויק״ר פ״כ במד״ר פי״ב ע״ש ר״י בר׳ חלפתא שהש״ר פ״ג סתם תנחומא פקודי ג אחרי ג׳ קדשים ו׳ ובירושלמי כאן ע״ש תני ר׳ חייא : ואומר מציון מכלל יופי · בירושלמי ה״ג מסיים ואומר לכן הנני יסד בציון אבן ועי׳ מכ״ע שם ד״ה מציון : ר״א הגדול אומר · קה״ר פ״ג ב״ר פי״ב ושם ר׳ יהושע אומר כולן מן השמים ודעת חכמים לא נזכר שם גם הוו דלא כחד מהני תנאי שם כ״א כרב חייא בר יוסף שם והיינו אמוראי דסברי דמן הארץ כולם נבראו י״ל דהתחלת בריאותם הוא מציון ובפדר״א פ״ג משלג שתחת כסה״כ נעשה ארץ והוא נגד דעתו פה דלדבריו שם גם הארץ משמים נבראת ואולי הכא רק מתולדות מיירי דאחר שנעשה ארץ הולידה היא תולדות׳ וע״ע בפי״א שם : תוס׳ ד״ה כרובים במכלתא · יתרו בחדש פ״י : תוס׳ ד״ה אלו ואלו · מוכרח דהיה לפניהם הגירסא כמ״ש בתו״י דיש גורסין בברייתא קמייתא אלו
ואלו מציון ושפיר קאי על ר״א דאמר מאמצעיתו ור׳ יהושע דאומר מן הצדדין דהכ״א דאמצעיתו והצדדים
ואלו מציון ושפיר קאי על ר״א דאמר מאמצעיתו ור׳ יהושע דאומר מן הצדדין דהכ״א דאמצעיתו והצדדים
מציון נבראו :

דף נה ע״א כמנגדנא · עמש״ל טו ע״א : אר״ז א״ק והזה אתו · בירושלמי ר׳ זעירא אמר צריך שיהא נוגע ר׳ שמואל בר רב יצחק אמר א״צ שיהא נוגע : לאקושי על ולפני · בירושלמי אמר ר׳ בון בר׳ חייא טעמא דר׳ שמואל בר רב יצחק והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת מה כפרת שנאמר להלן כו׳ וא״צ שיהא נוגע כו׳ ונראה פירושו לא כפירוש המפרשים דהיינו הך דהכא אלא פי׳ דמקיש על הכפרת דשעיר דהוא למעלה מלמעלה דפר דכ׳ שם על פני הכפרת דהיינו דאינו נוגע ה״נ על הכפרת דשעיר פירוש על פני הכפרת ובזה א״ש מש״ש אח״כ א״ר יוסי מסבור סבר ר׳ בון בר חייא הזיית שעיר שלמעלה למדין מהזיות פר שלמעלן ואינה כן אלא הזיות שעיר שלמטן למדות כו׳ והוי שפיר דחוי לדברי ר׳ בון בר חייא אבל לפי׳ המפרשים אין מובן מה דדחי ר׳ יוסי ע״ש : ע״פ הכפרת זו בנה אב · ת״כ אחרי פ״ג סתמא : ת״ר והזה אתו על הכפרת · ת״כ אחרי פ״ג וכ״ה בירושל׳ וט״ס מש״ש והזה אתו לפני הכפרת וצ״ל על הכפרת : ר׳ יהודה אומר כו׳ שבע ואחת · ע׳ הגרי״ב בשם הילקוט הגיר׳ בהפך · וכ״ג מהת״כ פ״ג אחרי דקתים שם אחת ושבע וסתם ספרא ר׳ יהודה · ובירושל׳ מוכח דעת תנא שבע ואחת סתמא להקשות אהא דאמר טעם הזכירו ואחת משום שלא יטעה דלהאי מ״ד שבע ואחת אין שייך טעם זה ומשני ר׳ בון מקרא דבעי להזכיר האחת : ר׳ אלעזר אמר שלא יטעה · בירושל׳ א״ר יוחנן כן והכא ר׳ יוחנן אמר מקרא כר׳ בון בירושל׳ ועי׳ מה״פ ד״ה והא קתני שכ׳ דגם הכא לא קאמר ר׳ יוחנן כ״א למ״ד שבע ואחת דאין שייך טעם שמא יטעה כמ״ש בירושל׳ ומיושב בזה דע׳ הרמב״ם דתפס טעם שלא יטעה כר״א נגד ר׳ יוחנן משום דפסק אחת ושבע : ומה ת״ל יזה · כ״ה ג״כ בירושלמי ע״ש ר׳ בון ובת״כ אחרי פ״ג דרים משבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים [האחת] הרי אחת ושבע : ע״ב שלש עשרה שופרות · תמורה כג ע״א : אמרי במערבא גזרה משום הטאת · בירושל׳ פ״א שקלים פ״ו ובגיטין הוא כן בגוף הברייתא : שמתו בעלי׳ ודאי · ה״נ מפרש בירושלמי שקלים שם וביומא פ״ק וגיטין פ״ז מוכיח משם דר׳ יהודה חיים למיתה וא״כ לא מוקי לה בודאי ועמ״ש בזה לעיל יג : ובשקלים פ״ו ה״ד : שני לוגין · בערובין לו · יעדתי לפה לדבר בזה · אך גם פה אפס מקום ואי״ה בפנ״א לדמאי פ״ז ה״ב יבואר באורך :

דף נו ע״ב שמא יבקע · עמ״ש ערובין לז ע״א : ת״ר וכן יעשה · ת״כ אחרי פ״ד :

דף נז ע״א אר״א בר׳ יוסי אני ראיתיה · שמ״ר פ״ב ירושל׳ כאן : תוס׳ ד״ה אני כדאיתא בת״כ · ויקרא דבורא דחובה פ״ג : ע״ב דתניא למעלה הו״א · ת״כ ויקרא חובה פ״י : והן נשפכין לאמה · בירושל׳ איתא נשפכין לאמה דברי רבי ורא״כרש״א כו׳ אבל בבבלי מוכח דלאו רבי היא אלא סתם ת״ק דבזבחים לד : קרי לת״ק ע״ש רבנן ובתמורה כב. מוכח דמיירי אליבא דרבי שם וקאמר וכמ״ד כוס עושה חבירו שיריים ולהירושל׳ הלא מבואר לרבי דעושה דחוי · וע״ע זבחים קיב · דגם התם קרי ליה ת״ק דראב״רש ולא רבי וגם בת״כ שם לא הוזכר שם רבי בדברי הת״ק : ש״ה דכ׳ אחת · כ״ה ג״כ בירושל׳ ולא הוזכר שם פלוגתא ועכ״ז מוכח דהוי פלוגת׳ מדאמר שם הכל מודים בשבע הזאות כו׳ : ולקח מדם הפר · ת״כ אחרי פ״ד

דף נח ע״א תוס׳ ד״ה ר׳ יונתן · מ״ש דשבע על טהרו · פשיטא להו דבהו מערבין וכ״ה בהירושל׳ שהבאתי לעיל נז : וכ״ה בתו״י ולא הביאו את הירושל׳ : הניח מזרק בתוך מזרק · ולפי׳ הק״ע מבעי ליה ג״כ בירושל׳ ובעי למפשט ממתני׳ כהכא ולהפ״מ אינו הך דהכא ע״ש : ע״ב מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית · ת״כ אחרי פ״ד : ר״א אומר · בת״כ ר׳ יהודה אומר משום ר״א : הזה על טהרו · שם אמר ר׳ נחמיה לפי שמצינו כפר הבא על המצות · ת״כ אחרי פ״ד : היכן היה נפנים מן המזבח · בירושל׳ ה״ד מסיים או אינו אלא על מזבח החיצון ת״ל אשר לפני ה׳ וכ״ה בת״כ שם : אר״נ לפי שמצינו כפר ושעיר

של יוה״כ · ת״כ ויקרא דבורא דחובה פ״ג : מקרן מזרחית דרומית כו׳ דר״ע · בירושל׳ לא הובא דעת ר״ע רק מקשה על מתני׳ ויתחיל מקרן מזרחית דרומית א״ר הילא ימנית אין זה ימנית כו׳ ע״ש בק״ע ופנ״א : אמר שמואל דא״ק ויצא · בירושל׳ א״ר אלעזר ויצא : שכל פינות · פס״ר פ״ז : אין מעבירין על המצות · עמש״ל לג ע״א :

דף נט ע״א מ״ם הקפה ביד · ה״נ מוקי בירושל׳ פלוגתא דר״א ורבנן רבנן סברי סביב להלוך ור״א סבר סביב לקרנות : שני כהנים גדולים · בירושל׳ שני כהנים ברחו בפלומוסיות כו׳ א״ר יודן הד״א מאן דעבד הכין לא חשש כו׳ : ועל כולן היה נותן מלמעלן למטן · ה״נ מייתי בירושל׳ בשם תני ר״א אומר כו׳ והוא כדברי ר״מ אליבא דר״א והמתני׳ שם הוא כר׳ יהודה אליבא דר״א כמ״ש בת״כ אחרי פ״ד ר׳ יהודה אומר משום ר״א וכמבואר כאן בגמ׳ : כשהוא מזה · בירושל׳ דרים מקרא והזה עליו : חנניה אומר · בירושל׳ הוא ע״ש אית תני תני כו׳ ומוקי לכת״ד כנגד צפוני ר״א ומ״ד דרומי רבנן ולא דס״ל למ״ד כנגד צפוני פתחא בדרום קאי כדמוקי הכא אלא משום דר״א היא דבמקומו היה עומד וכשיצא בנגד צפון נשאר עומד שם בצפון ע״כ זה כנגד סמוך לו : ת״ר יסוד המזבח · ת״כ ויקרא חובה פ״ט : יציאתו מן ההיכל בסמוך לו · ע׳ זבחים נח : וירושל׳ כאן ה״ו ובת״כ אחרי פ״ג : ע״ב ע״כ ל״פ אלא מדרבנן · ה״נ מסיק בירושלמי ע״ש : לכפרה נתתיו · בירושל׳ הוא ע״ש ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן · ור״ח בשם ר׳ יוחנן כל אכליו יכרת בכרת ולא במעילה וקאמר מה ביניהון הקריש הדם וא״ר לכפרת זריקה אבל כרת יש בו ופוטר ממעילה וכן דם קדשי בד״ה איכא בינייהו ע״ש ואח״כ אמר דטעמייהו דידהו הוא רק לר״ש אבל לרבנן ליכא שום מעילה אף בשא״ר לזריקה וגם דם קדשי ב״ה :

דף ס ע״א מלמד שטעונין גניזה · ת״כ אחרי פ״ו ועמ״ש יב: כד ע״א: אלא למ״ד מלמדין · עתוס׳ ובהתוס״מ להגרע״מ הא מ״ד מלמדין הוא ר׳ יהודה ואיהו החולק עם ר׳ דוסא כדמוכח לעיל יב: כד. וקשה אתוס׳ ועמ״ש ביפ״ע פסחים כו. לתרץ דא״ש עפמ״ש בע״ז נד: דאיכא עוד תנא דס״ל מלמדין בפלוגת׳ דר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ורבנן דמ״ד חליפי חליפין אסורין ס״ל מלמדין וא״ש דהקושי׳ היא אליביה אי ס״ל כר׳ דוסא וא״ש דברי התוס׳ : א״ר יוחנן ושניהם · בירושלמי רבי אבהו בשם רבי יוחנן כו׳ : ע״ב כדתניא וכלה מכפר · בת״כ אחרי פ״ד הברייי׳ ככאן דברי ר״ע א״ל ר׳ יהודה כו׳ ובת״כ אחרי פ״ב כעין זה בענין אחר לכפר עד שיכפר שנאמר וכלה כו׳ דברי ר׳ יהודה רש״א לכפר עליו כפרה שהיא בגופו ומשמע מזה דהיינו דוידוי אינו מעכב והוא כבירו׳ פ״ו הבאתיו לעיל מ: אם כפר כלה · תוספתא פ״ג ושם מסיק כדברי ר׳ יהודה אין מתן דם ליסוד מעכב והכא חד אמר לר׳ יהודה שירים מעכבי וכן בירושל׳ ועי׳ מפרש שם דיש לגרוס מתן דם מעכב ולמחוק תיבת אין · וקשה דא״כ קשי׳ למ״ד משמעות דורשין א״ב הא פליגי בהדיא בברייתא דלר״ע איתא שם דאין שירים מעכבין · ודוחק לומר דבזה גופה פליגי אי גרסינן בתוספ׳ כך או כך וצ״ע : דברי ר״ע · בירו׳ לא הזכיר שם תנא רק ע״ש אית תנא תני כו׳ ואית תנא כו׳ : חד אמר · בירושלמי ה״ו מבואר דר׳ יוחנן ס״ל דפליגי בשירים וריב״ל ס״ל משמעות דורשין א״ב: קטרת שהפנא בירושלמי פ״ד ה״ג חתה והקטיר ונשפך הדם יביא פר אחר ויכנס בדמו עד שלא הקטיר נשפך הדם חתה פסולה היא והוא צריך ליטול כתחלה · בירושלמי לא ס״ל בזה כהבבלי דלהבבלי גם אם הקטיר יביא פר אחר ול״א חתי׳ כשרה משום שהיה פר ודמו קיים או וכמשמע לעיל מט. וכדמוכח הכא דמקשה ממתני׳ אם עד שלא גמר והא הכא מוכח שכבר הקטיר : דהתחיל במתנות שהם אחר ההקטרה ועמ״ש בדף מא״ז :

דף סא ע״א בקטרת לא קמיירי · עי׳ ק״ע פ״ד ה״ג בש״ק ד״ה שחט שכ׳ לפרש מ״ש הכא בקטרת לא קמיירי דבהמת אם הקטיר כבר קטרת בעת שהיה דם הפר קיים ל״צ להקטיר פעם אחר ודלא כפרש״י כאן אלא כמ״ש בירושלמי הבאתיו לעיל ס: ובתו״י ראיתי שם דבר מפליא מ״ש על הק״ע שהגה בפירושו להוכחת הירושלמי מריב״ל דבעי בחפינה אלמא דס״ל אפילו בדמו משום דאל״כ הלא הפינה הראשונה קדמה לשחיטת פר השני ופסולה והשיג עליו דלהירו׳ החפינה כשרה דנעשה בהכשר בעוד דם הפר קיים ע״כ פי׳ הוא הראי׳ מדלא כתב בדמו · ותמוה מה דדימה חפינה להקטרת הקטרת דהירושלמי לא קאמר רק כשהקטיר ועד שלא הקטיר מפורש דנפסל החתוי וכן החפינה ובהא עשה פלוגתא בין התלמודים : שעיר ששחטו קודם · לגי׳ הק״ע בירושלמי ה״ז א״ר אלעזר שחט את השעיר ואח״כ נתן דם הפר על בין הבדים כשר אפ״מ שפי׳ כפי גיר׳ הכתובה באופן אחר ובפ״ד ה״א מבואר בירושלמי שקודם מתן דם הפר אם שחט השעיר בחוץ אינו חייב משום דאינו ראוי אז בפנים : זה לפני ולפנים · פרש״י על טומאה כו׳ והתוספות בשבועות יג: ד״ה וכפר הקשו על רש״י ופי׳ דקאי על הזאות וכאמת כן מוכח בירושלמי כאן דמפרש על העזרות היינו השירים ומוכיח דשירים מעכבין וכן מפרשים התוס׳ עזרות אשירים ותימה שלא הביאו את הירושלמי לסיוע לפירושם : ת״ר וכלה מכפר · ת״כ אחרי פ״ד : ע״ב נזיר ממורט בש״א · עי׳ ספרי נשא כ״ה : ב״ש ור״א אמרו ד״א · בירושלמי נזיר פ״ו ה״א מתני׳ פלוגתא דב״ש וב״ה ככאן בנזיר ממורט וגם מוקי דר״א כב״ש דשמותי הוא וכה״ט שם אמר לר״א נותן על מקומו בכהן יד ויונא וע״כ נ״ל דהירושלמי מפרש צריך ויש לו תקנה דלא כהפ״מ נזיר שם וכמק״א הארכתי ועפנ״א : אין לו בהן יד · ת״כ מצורע פ״ג ועי׳ תוי״ט בנגעים שם : ר׳ אלעזר אומר · נ״ל ר׳ אליעזר וכ״ה בירושלמי שם ובמתני׳ דנגעים פי״ד : ת״ר ולקח · ת״כ מצורע פ״ג : מה חטאת · ת״כ שם : אלא האחרון · עי׳ ירושלמי פ״ה ה״ד פלוגתא דר׳ זעירא ור׳ הילא ובפ״ו ה״א ג״כ פלוגתא :

דף סב ע״א ותני׳ א״ר יוסי · גם כאן ליתא בירושלמי פ״ג ה״ב א״ר יוסי : בעידנא דאתחזי קמייתא · לרש״י משום דנתרמה קודם מיקרי אתחזי קודם ולהרמב״ם שהיו קופות גדולות שלשה בלשכה כ״א ט׳ סאין ותורמין מכ״א לקופה קטנה מג׳ סאין א״ש יותר דהשני׳ לא ניתן בה עד שנתמלאה הראשונה וא״כ אתחזי הראשונה קודם ומזה הטעם להרמב״ם אינו תופה קופה השלישית כמ״ש בפ״ג משקלים מ״ד לידע שבה סיים למען ידעו שהיא תהיה ראשונה בתרומה שניה בר״ח סיון וימלאוה ג״כ מקודם ובשניה לא היה תופה השניה שהיא ראשונה בתרומה השלישית : המפריש פסחו · תוספ׳ פסחים פ״ט ירוש׳ פסחים פ״ט ה״ו ושם אית תנא תני הראשון ואית תנא תני השני : מת אחד מהם · ת״כ אחרי פ״ב ושם נשנו דברי ר׳ יהודה קודם ואחרין דברי חכמים : נשפך הדם ימות המשתלח · ת״כ אחרי פ״ב ועוד כעין זה בת״כ מצורע פ״א : גם דם לפור והמשתלח : ע״ב מיעוט שעירים שנים · ת״כ אחרי פ״ב : שיהו שניהם שוין · ה״נ בירושל׳ בשני שעירי עזים דיוה״כ כבשים דמצורע לפרים דמצורע כדאיתא הכא וכן בתנוגרות שנים : מיעוט כבשים שנים · ת״כ מצורע פ״ב : מיעוט לפרים שנים · ת״כ מצורע פ״א : שנים ליום · ספרי פנחס קמ״ב ע״ש שמעון בן עזאי : או אינו אלא תובת היום · כ״ה ג״כ בספרי שם ובירושלמי ברכות פ״ד משמע דדרים הא והא שנים ליום חובה ליום שני פרקליטין ליום לשם היום שתהא שחיטתן כנגד היום ופי׳ המרדים והכל אמת · משמע דכולהו דרשינן מני׳ ומ״מ דרש דרבנן דדרשי חלוק את היום ותמיד של שחר עד חצות לא דרים ר׳ יהודה ג״כ מזה ונראה דהתם הכל אחד הוא כנראה מהא דמסיים שם והוא שיהא יודע איזה מהן נשחט שחרית כו׳ וא״כ הכל הוא כ״ע דלזאת אמרינן כנגד היום משום דהם תובה ליום ופרקליטין ע״כ צריך כונה לשם יום זה ולידע שזהו של שחר וזה דערב ולזאת חלוקים הם במקומן וכ״ז אחר דכתב את הכבש האחד כו׳ כמ״ש כאן ובספרי : הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ · גם הירושל׳ פרק ד׳ ה״א ס״ל כן ויש שם שינוי גירסות ועמ״ש לקמן סג ע״א :

דף סג ע״א והאמר ר״ת פסח · בירושלמי פ״ד ה״א שני שעירי יוה״כ ששחטן בחוץ אית תנא תני חייב ואית תנא תני פטור אר״ת מ״ד חייב בשלא קרב השעיר הנעשה בחוץ מ״ד פטור בשקרב השעיר הנעשה בחוץ כ״ה גי׳ הק״ע ופ״מ א״ר יוסי רב חסדא בעי מדמיית׳ לפסח ולא דמי׳ פי׳ דבפסח ששחטו בחוץ בין לשמו בין שלא לשמו חייב הואיל וראוי לשלא לשמו בפנים לשלמים ולא דמי׳ משום דפסח בשאר ימות השנה ל״צ עקירה והוא איפכא ממ״ש כאן [ולגי׳ הנוע״י ופירושו אפשר להשוות דין דר״ח בפסח ע״ש והכמ״ל] ומסיק דפליגי בהגרלה אי מעכבת ובשחטו בחוץ לשם שעיר הנעשה בפנים קודם הגרלה מ״ד
פטור הגרלה מעכבת ומ״ד חייב אין הגרלה מעכבת : ע״ב מנין שלא יקדישנו מחוס״ז · עיין ירושלמי
פטור הגרלה מעכבת ומ״ד חייב אין הגרלה מעכבת : ע״ב מנין שלא יקדישנו מחוס״ז · עיין ירושלמי
שם : והא אין הגורל קובע · בירושלמי פ״ד ה״א פריך מזה למ״ד הגרלה מעכבת ומהסי׳ שם בין לגי׳ הספרים בין לגי׳ הנוע״י מוכח דלא הם מסברא למאי שא״ר לשם רק משום דגלי קרא וקמ״ל קרא זאת גופה דבעינן ראוי לשם : דתניא ואשה לא תתנו · ת״כ אמור פ״ו : לה׳ לרבות שעיר המשתלח · ת״כ שם ובפ״ת שם :

דף סד ע״א אמר רב שני שבזוג ראשון · בירושלמי הוא איפכא לרב שני שבזוג שני יקרב ולר׳ יוחנן שבזוג ראשון וקשה מהא דבירושלמי פסחים פ״ח ה״ב משמע דס״ל לר׳ יוחנן בע״מ נדחים ויבואר במק״א : המפריש פסחו · תוספתא פסחים פ״ט ועמש״ל ס״ב : ע״ב שאין חטאת נכור מתה · ירושלמי שקלים פ״א ה״ג :

דף סה ע״א עד שעת מתן דמים · ת״כ אחרי פ״ב ופ״ד ועמש״ל מ: וס: : אלו ואלו שקלים הם · בירושלמי שקלים פ״ב ה״א הראשונים תקלין חדתין והשנים לעתיקין וכ״ה בתוספתא שם פ״א בהמפריש שקלו ואבד והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון ופליגי בירושלמי שם איזו נקראו הראשונים אם שנמצאו והופרשו בראשונה או אותם שבאו ללשכה ראשונה ע״ש וכמה״פ : ר׳ יהודה אומר · ליתי׳ שם במשנה ולא בירוש׳ · ועי׳ הגרי״ב : תוס׳ ד״ה נשבעים לגזברים · עמ״ש בפנ״א שקלים פ״ב ה״א: שאין חטאת נכור מתה · ירושלמי שקלים פ״א ה״ג : ע״ב דא״ר טבי א״ר יאשי׳ · בר״ה ז. ליתא כ״א א״ר יאשי׳ ועש״ק ריש שקלים מ״ש בזה ובירושלמי שם ר׳ טבי א״ר יאשי׳ ובשם כהנא והדרש שם הוא בשינוי ע״ש : שנה תמימה · ת״כ בהר פ״ה :

דף סו ע״א אין מקדישין ואין מחרימין · ירושל׳ שקלים פ״א ה״ד : ותקלה עצמה תנאי · עמ״ש בשקלים שם : להכשיר את הזר · ת״כ אחרי פ״ד וכ״ה בירושל׳ כאן : ע״ב שיהא מזומן · בירושל׳ ה״ג עת שיהא עתיד עתי שיהא מזומן לא הוא עתיד הוא מזומן אלא שלא ישלחנו ביד שנים : עתי ואפי׳ בשבת · ת״כ אחרי פ״ד וירושל׳ שם : אמר רפרם · עמ״ש כריתות יד ע״א : שאלו את ר״א · תוספת׳ פ״ג : חלה מרכיבו על כתפו · בירושל׳ ה״ג מרכיבו על החמור : כבשה מן האחרי · עי׳ טוח״ט סי׳ ג׳ וסי׳ ד׳ : לא מפני שהפליגן · בירושל׳ אמר זאת על השאלות מר״א גבי שעיר המשתלח ושאלות אלו פלוני מהו כו׳ ליתא שם : שאלה אשה חכמה · בבמד״ר פ״ט וירושל׳ סוטה פ״ג מטרונא שאלה כו׳ והורקנוס בנו א״ל שאבד ג׳ מאות כור מעשר שהיתה נותנת בכל שנה כמה שלא השיב לא ע״ש : רב ולוי ת״א · בירושל׳ שם ובבמד״ר שם רב ולוי תריהון אמרין זבת וקטר כו׳ · ועדים והתראה כו׳ קאמר ר׳ ברכי׳ בשם ר׳ אבא בר כהנא בשם ר״א שאמר כן לתלמידיו :

דף סז ע״א ר׳ יהודה אומר תשע · בירושל׳ ר׳ יהודה אומר עשרה סוכות · ובתוספת׳ כאן פ״ג ככאן : שאינו דומה מי שיש לו · קה״ר פ״ה ובירושל׳ כאן : על פתח האולם · בירושל׳ כאן ובשבת פ״ט היו קושרין אותו בתלונותיהן : ע״ב דתניא המדברה · ת״כ אחרי פ״ו : ת״ר עזאזל · ת״כ שם · ושם ת״ל המדברה וכנ״ל כאן דכ״ה באותו פסוק לעזאזל המדברה : את משפטי תעשו · ת״כ אחרי פי״ג תנחומא משפטים ו׳ : דברים שהשטן משיב עליהן · בבמד״ר פי״ט חשיב ד׳ דברים שהיצה״ר משיב עליהם אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה והכא חמשה לבד פרה אדומה דל״ח הכא : בא לו אצל פר · בירושל׳ אית תנא תני בא לו לקרות פי׳ דקורא בתורה קודם הוצאת הפרים ע״ש :

דף סח ע״א דתניא וקרבו ופרשו · ת״כ ויקרא דבורא דחובה פ״ה : דתניא והוצא את כל הפר · ת״כ שם : מה כאן חוץ לג׳ מחנות · ת״כ אחרי פ״ו : ע״ב דתניא על שפך · ת״כ ויקר׳ חובה פ״ה : ת״ר והשורף · ת״כ אחרי פ״ו : ולא המסדר · בירושל׳ מסיים איזהו השורף זהו המסייע בשעת שרפה וכ״ה בתוספת׳ פ״ג : ראבר״ש אומר הפר · בת״כ שם דברי ת״ק ע״ש ר׳ יהודה · ר״ש אומר · וכן בזבחים קו· איתא ר״ש : בא לו · עמשכ״ל סו: ד״ה בא : והסגן נותנו לכה״ג · עי׳ ש״ק פ״ג ה״ח ד״ה תמשה : רש״י

ד״ה

ד"ה בא · דילפי' ממלואים · בירושל' ריש ה"א מנין לקריאת הפרשה ר' אידי בשם ר' יצחק ויעש מה ת"ל כאשר עשה כו' מיכן לקריאת הפרשה ע"ש א"כ צ"ב למילף ממלואים ומובא בתו"י ועי' מה"פ ד"ה בא : מכלל דקריאה לאו עבודה · בירושל' איתא ר' אמי בשם ר' יוחנן שירי עבודות עובדן בבגדי לבן א"ר מתנא מתניתי' אמרה כן וא"ל באצטלית לבן משלו ומדמה לה לשחיטה דעובד בבגדי לבן משמע דלאו כבגד חול הוא והוא דלא כמשמעות הש"ס כאן דהוי בבגדי חול ועי' רש"י לעיל לה: ד"ה ובלבד דהקשה אמשמעותו דל"ב שימסרם לגזבר והי' יכול להקשות ג"כ הא בגמ' משמע דהוי בגד חול מדהכריח דקריאה לאו עבודה היא :

דף סט ע"א הניחא למ"ד אבנטו · בירושלמי כאן ה"ג : אבל אתה מותר להניע · ת"כ קדושים ספ"ז : בגדי כהונה היוצא בהן · תוספת' סוף כלאים ועי' בירושל' שם פ"ט סוף ה"א דמוקי הא דכהן היוצא לדבר עם חברו והפליג כו' בבגדי לבן אבל בבגדי זהב אסור משום כלאים · וס"ל ב"כ נתנו ליהנות ועי' מה"פ שם דפי' הא דתני היוצא בהן למדינה אסור היינו בבגדי זהב ומאי דתני ובמקדש בין בשעת עבודה כו' הוא בבגדי לבן ופי' שיש ב"כ במקדש דשרי גם שלא בשעת עבודה וה"ה למדינה פ"ש ולפ"ז דשמעון הצדיק י"ל דהי' בבגדי לבן : ירד ממרכבתו · ע' שוה"ט סימן י"ח פסוק אספוני : ע"ב אלא למלכי ב"ד · בירושלמי ספ"ה דפסחים וספ"ז דסוטה ולעיל פ"ג פלוגתא ור' אמי בשם רשב"ל ס"ל דגם למב"ד אין ישיבה ועמש"ל כה: ובסנהדרין קא ע"ב : ואמר רב גידל שגדלו בשם המפורש · לכאורה נ' שצ"ל ואמר רב שגדלו או ואמר רב שגדול שגדלו · ועי' רש"א אך לקמן איתא ג"כ במערבא כו' אמר רב גידל שגדלו וקשה למחוק גם שם וני' דבמקום דאיתא רב גידל אמר ברוך ה' צ"ל רב מתנה והוא דבירושל' ברכות פ"ז ה"ג מגילה פ"ג ה"ז איתא כדמייתי לקמן במערבא כו' רק דהתם אית' הלשון רב מתנה אמר בברכה ומפרש לה הבבלי דבברכה היינו שתקנו לומר ברוך ה' כו' ובמערבא מפרשי דהיינו הגדול הגבור והנורא או לגרוס רבא כבמ"ס : בגבולים · עמ"ש סנהדרין קא ע"ב : חותמו של הקב"ה אמת · ב"ר פפ"א דב"ר פ"א שהש"ר פ"א ירושל' ריש סנהדרין : במערבה · עמש"ל ד"ה ואמר : ורב מתנה · עמש"ל שם : דאריב"ל · בירושל' ברכות שם מגילה שם ר' סימון בשם ריב"ל : אתא משה · שם א"ר פנחס משה כו' ובשוה"ט סי' יט ר' פנחס הכהן בר חמא : אתא ירמי' ואמר · בירושל' ובשוה"ט שם על ירמי' ולמה אמר גבור לזה נאה להקרות גבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק ולמה לא אמר נורא שאין נורא אלא במקדש שנא' נורא אלהים ממקדשיך · ובדניאל לא אמר הגבור משום איה גבורתו והנורא אמר בנוראות שעשה עמנו בכבשן האש : היכי עבדי הכי · בירושל' ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה בדברים הללו : א"ר אלעזר · שם א"ר יצחק בר' אלעזר : מדלגין בנביא · ירושל' כאן ובמגילה פ"ד ה"ה :

דף ע ע"א אין גוללין ס"ת בצבור · מס' סופרים פי"א וירושל' מגילה שם · וכאן ובסוטה פ"ז פליג ר' יוסה ע"ז ועש"ק בירושל' כאן ד"ה כד : על התורה · גי' ירו' כאן על התורה הבוחר בתורה ועי' ק"ע שם : ועל המקדש · בירושל' ועל המקדש הבוחר במקדש א"ר אידי השוכן בציון : אין מעבירין עה"מ · עמש"ל נג ע"א : היו קרבין עם תמיד · הגר"א מוחק תיבות היו קרבין וטעמו פשוט דא"כ איך מבעיא בגמ' אם פר העולה קאי אלמעלה א"כ על שעיר לבד הי' צ"ל הי' קרב : דתנא דבי שמואל · ע' הגהות הגר"א וכ' דתנא דבי שמואל ס"ל כחכמים ודעת ר"א לשמואל שוה עם דעת חכמים שבירושל' שכולן עם תמיד של בין הערבים ובתוספתא ר"א ס"ל פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של שחר וז' כבשים עם תמיד דערב ובירושל' אמר דר"א ס"ל כב"ש דמקודש יקדים לתמיד וא"כ גם לר"א דמתני' אילו ואיל העם קודם למוספין וכולם עם תמיד של בין הערבים וקשה א"כ הוו כחכמים דהתם וצ"ל דבאמת דר"ה בשם רב יוסף דקאמר דר"א כב"ש לא ס"ל דחכמים פליגי ור' יוחנן דאמר התם דפליגי ס"ל דר"א דמתני' ס"ל כבתוספת' דפר ושעיר עם תמיד של שחר : ע"ב ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ · הגר"א גרים לי' בסוף קודם תמיד של בהע"ר וטעמו ליישב קו' התוס' ולגירסתו הוא כמתני' ופר העולה קאי אלמעלה ורק שעיר קרב עם דערבים והיפשט' דאבעי' וכן מוכח בירושל' דלתרי תנאי אליב' דר"ע לפי' בזה דשעיר הנעשה בחוץ עם תמיד דערב כ"א בזה דתנא הראשון לא שביר אילו ואיל העם להקריב בתוך המוספין והשני מפסיק באמצע המוספין באילו ואיל העם והכל עם תמיד של שחר רק שעיר הנעשה בחוץ הוא עם תמיד של בהע"ר וזהו שכוון בתיבת והשאר דהיינו השעיר ועי' ק"ע · אך בתוספת' פ"ג איתא כמ"ש בגמ' ושעיר הנעשה בחוץ קדים לאילו ואיל העם לר"ע וצ"ע על שלא הגי' שם הגר"א : ר' יהודה אומר משמו · תוספת' פ"ג והוא בשם ר"א : דתניא רבי אומר · ת"כ אחרי פ"ב : שני אילים · בירו' ס"ב מוכח דס"ל אליבא דר"ע שני אילים : ת"ר ובא אהרן · ת"כ אחרי פ"ו ופ"ח : להוציא את הכף · בירושל' א"ר יוחנן הכל מודים בהוצאת כף ומחתה שהוא לאחר תמיד של בין הערבים · ולעיל בגמ' לה' מבואר דמתחלה הוצאת הכף ואח"כ תמיד של בהע"ר ועי' מה"פ בירושל' שם :

דף עא ע"א טובל כה"ג ומקדש · עמש"ל ל ע"ב : אשר לבש שלבש כבר · עתו"י מה שהקשה מלעיל לב· ובירו' כאן ה"ב מוכח דתרוייהו דרשינן מהאי קרא ועפ"מ : עד מתי יהא זקוק · ת"כ אחרי פ"ב ופ"ד ועמש"ל מ ע"ב : ע"ב בני עממיא · ע' רש"י ובשוה"ט סי' א' דשמעי' ואבטליון מב"ב של סיסרא : עשרים וארבעה · בירושל' פ"ח דשקלים איתא שם עוד תני שלשים ושתים אלו אמר חוט א' כפול לששה שזור לארבע משזר לשמנה ארבעה מכאן [היינו ארבעה מיכין] הא תלתין ותרין תני ארבעים ושמנה כו' ע"ש : רבינא אמר מהכא · ה"נ בירושל' רפ"ע דכלאים והתם אמר יליף שש משש ופארי מפארי היינו דילפי' פארי המגבעות שבתורה שכתוב בהם שש ילפי' מיחזקאל דהיינו פשתים דהתם פארי פשתים וילפי' לאינך דכ' בהו שש דהיינו ג"כ פשתן ומשמע דמשום דאינו כ"א גילוי מלתא לפי' הלשון ל"ק לי' התם מקמי דאתא יחזקאל כו' :

דף עב ע"א דרך גדילתן · ירושל' ברכות פ"ה סוף ה"ב : ע"ב אמר רחבא א"ר יהודה שלש · בשהש"ר פ"א ע"ש ר' חנינא וכ"ה בירושל' שקלים פ"ו לגי' הגר"א שמוחק בן גמליאל ונשאר ר"ח והוא אמורא ובתנחומא ויקהל סי' ו ע"ש ר"ח דצפורן ושם רשב"ל פליג וס"ל תיבה א' עשאו וציפהו זהב כו' מבית ומחוץ : שלשה זירים הם · שמ"ר פל"ד במד"ר פ"ד קה"ר פ"ז תנחומ' ויקהל ח' ע"ש רשב"י ג' כתרים הן כו' ובבמד"ר פי"ד סתם ובאג"ש פכ"ג ע"ש ר"ש בן מנסיא · ובאדר"נ רפמ"א ר"ש סתם דהוא רשב"י : כתיב זר · ע' שמ"ר פל"ד : תנא משמי' דר' נחמי' רוקם · בתוספת' שקלים פ"ג א"ר נחמי' מעשה חשב שני פרצופות רקם פרצוף א' ובירושל' שם פ"ח ה"ב פלוגתא דר' יהודה ור"נ ת"א מעשה רקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חשב ארי מכאן ונשר מכאן ותרנה אמר מעשה רקם ארי מכאן ונשר מכאן מעשה חשב ארי מכאן וארי מכאן ולפ"ז מהתוספת' תסתייס דתרנה אמר הוא ר"נ והגר"א הגי' ת"א מעשה רקם ארי מכאן ונשר מכאן מעשה חשב ארי מכאן וארי מכאן ותרנה אמר מעשה רקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חשב ארי מכאן ונשר מכאן · ולפ"ז אין לפשוט מהתוספת' כלל דלתרוייהו ב' פרצופות רק דת"א ב' פרצופות שוות ותרנה אמר היינו אינן שוות ול"פ רק בפירוש' דמלתא וכן אין לפשוט מגמ' רק לפירש"י יש לפשוט דתרנה אמר היינו ר' נחמי' : כי אתא רב דימי אמר · בירושל' פ"א ה"א ומגילה פ"א הוריות פ"ג ר' ירמי' בשם ר' יוחנן : יכול יהא בנו · בירושל' שם אמר מחמת זה שאינו מביא עשירית האיפה משום דכתיב תחתיו מבניו יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ועת"כ צו רפ"ה :

דף עג ע"א ואם איתא מחזי תזי · בירושל' משמע דאף דעובד בשמונה מ"מ אינו ראוי לבא באה"מ ביוה"כ : לא בארבעה · בירושל' פ"א ה"א ומגילה פ"א ה"י איתא ותכ"א משמע דאיכא פלוגת' דתנאי בזה ובהוריות פ"ג מייתי לה סתמא כהכא : משום איבה · בירושל' שם א"ר בא כדין שיהא עובד בארבעה ולמה כו' שלא יאמרו ראינו כה"ג עובד בד' ומשום שנשאל בשמנה ע"ש והוא דס"ל אינו עובד וכמ"ד לקמן נשאל אתמר והכא קאי למ"ד עובד ע"כ קאמר משום איבה : כי אתא רבין · בירושל' שם ע"ש ר' חייא בשם ר' יוחנן וכן ר' יוסי בהמורא אמר לר' ירמי' עמך הייתי כו' נשאל אתמר : ואין מחזירין אלא ראשון · בירושל' כאן פלוגת' אית תנא תני משיבו על הראשונה ואין משיבו על השני' ואית תנא תני משיבו על השניה ואין משיבו על הראשונה ואית תנא תני לא על הראשונה ולא על השניה ע"ש : דוד שאל שלא כהוגן · שם : ע"ב תומים שהם משלימין את דבריהם · בירושל' שהם מתימין לפניהם את הדרך כו' : הם שלא ביחנו · שם ע"ש : ר"ל אמר מצטרפות · בירושל' אית תני תנא הקול הי' שומע אית תנא תני הכתב בולט · ומצטרפות ליכא למ"ד שם : והא לא כי נד"י · בירושל' מקשה ג"כ מחי"ת וקוף דליכא בשבטים : שבטי ישורון · שם כל אלה שבטי ישראל : אסור ענוש כרת הוא · ה"נ מקשה ומתרץ בירושל' ועמ"ש לק' בזה : אלמה תנן · לפמ"ש בירושל' רפ"ו דתרומות דמודה רשב"ל ביוה"כ שהוא חייב ל"ק כלל [דודאי האי חייב פי' אסור דלא יתמיר יותר מר' יוחנן] וכין אי מה"ת וכין מדרבנן קאמר א"ש לשון אסור במתני' ע"כ מוקי הירושל' למתני' בפחות מכשיעור גם לר"ל ומהך דשבועה ל"ק דבנבלות וטרפות ס"ל לר"ל דאין איסור בח"ש : ור"ל אמר אי אתה מוצא · ה"נ ס"ל לירושל' בשבועות שם אליבא דר"ל דמפרש דזהו טעמא דר"ש דפוטר משום דס"ל כ"ש למכות וא"כ אין אתע"א ומקשה לר' יוחנן דמוקי לה בכולל מ"מ דר"ש דפוטר :

דף עד ע"א כי קתני אסור אשארא · ואי הוי דאוריי' או דרבנן פליגי בזה הפוסקים ועי' רא"ש שהביא ראיה מירושל' ביוה"כ לא לאיסור כו' והוא כאן ה"א מע"ש פ"ד ה"א שבת פ"ט ה"ד · אבל לפנינו הגירס' וביוה"כ לאיסור ואין משם ראי' : מנין ליוה"כ שאסור · ת"כ אחרי פ"ה אמר פי"ד : אין לי אלא כל שישנו · ת"כ צו פט"ז : תום' ד"ה כיון דחזי · עתום' מנחות נו: ד"ה אמר מוס דרבנן לא דרשי כל רק במקום דאיכא סברא לרבות וכ"כ בפסחים מג: א"כ א"ש קושית התוס' דגם לדרשה דכל בעינן סברא חזי לאצטרופי ובלב ארי' לסרי"ף ישבתי עוד בפנים שונות : כוי ספיקא הוא · בפנ"א לירושל' כלאים ספ"ח הקשיתי בהא דחשיב שם בין ששה ספקות כוי וקאמר לדברי הכל הא בבכורים ספ"ב אמרי' דרבנן ס"ל כוי בריה בפ"ע ואינו ספקא וי"ל עפמ"ש מהרי"ט אלגזי בכורות יב: דגם רבנן ס"ל ספקא רק דהוי כס' חסרון ידיעה ול"ה ספק כשאר ספקא דדינא ע"ש דלפ"ז א"ש דמ"מ ספק הוא לכ"ע : ע"ב ת"ר תענו כו' יכול ישב · ת"כ אחרי פ"ז : תניא אידך · חשיב כאן שיתא קראי וכן בירושל' והיינו עם קרא כל הנפש אשר לא תענה · ועתו' לק' עו: ד"ה הני ובירושל' גבי ענויים ג"כ חשיב ששה ושתיה בפ"ע חשיבה ועי' מה"פ ד"ה ולמה : שהיא אבדת הנפש · בת"כ שם שהיא בבית נפש וכ"ה בירושל' לגי' הפ"מ והק"ע גורס שם כבכאן : אינו דומה מי שיש לו · קה"ר פ"ה ובירושל' לעיל פ"ו ה"ד : לסומין שאוכלין · ב"ר פס"ה ע"ש :

דף עה ע"א עינו בכוסו · ע' ויק"ר פי"ב במד"ר פ"י אסת"ר פ"ה תנחומא שמיני : חנם רב ושמואל · בספרי בהעלותך פ"ז חנם בלא מצות : כשהיו ישראל שואבין · שמ"ר פי"א : על עסקי משפחותיו · בשבת קל' ע"ש רשב"ג ובירושל' תענית פ"ד ע"ש רשב"י שבכו על שם עריות שאסר להם משה ובספרי בהעלתך ל' ע"ש ר' נהוראי וכ"ה בילקוט בהעלתך תשלה · ת"כ אחרי פי"ג ע"ש רבי · ובמדרש לקח טוב ע"ש ר' יהודה ובבמד"ר פט"ו דריש לי' בשר היינו שאר בשר : ח"א טעם כל המינין · בספרי בהעלתך פ"ז פלוגת' דר"ש ורבנן דר"ש ס"ל דלא טעמו מה' המינים ורבנן ס"ל דטעמו רק שלא הי' ממשו : מלמד שירד כו' תכשיטי נשים · ספרי בהעלתך פס : מלמד שירד כו' א"כ"ע · שמ"ר פל"ג : ע"ב אמר רבי וכי מכאן · תמוה הנא איתא ותניא ר' אומר ואי ר' הוא כבעל המאמר איך יאמר ותניא ר' אומר וראיתי בש"ק ספ"ד דנזיר ד"ה ושטחו מביא הגמ' שבכאן א"ל ר' יוסי וכי מכאן וא"ש ונשמט תיבת יוסי מהדפוס · וכן הגירס' בע"י ר' יוסי : דבר שנבלע במאתים · במד"ר פ"ו שוה"ט ע"ח ע"ש ר"ל ספרי בהעלתך פ"ח : תלת' פרסי · עמ"ש ברכות נד: עירובין נה: סנהדרין ה ע"ב :

דף עו ע"א מן כו' גבוה ששים אמה · כ"ה במכלתא בשלח ויסע פ"ג ובשוה"ט סי' כ"ג חמשים אמה ע"ש איסי בן עקיבא : והדר ט"ו אמה · בב"ר פל"ב פלוגת' ר' יהודה ור' נחמי' ר"י אומר ט"ו אמה בהר וט"ו אמה בבקעה ר"נ אמר ט"ו אמה בהר ובבקעה כל שהוא [פי' כמה שהי' לפי עומק הבקעה] : וכי איזה מדה מרובה · ב"ר פל"ב שמ"ר פכ"ה שוה"ט ע"ח מכלת' בשלח ויסע פ"ג ת"כ ויקרא חובה פ"כ אדר"נ פ"ל : איסי בן יהודה · מכלת' שם ע"ש איסי בן שימא והגי' הגר"א איסי בן יהודה כבכאן : הני חמשה ענויין · בירושל' ששה ענוים וחשיב אכילה ושתיה בשתים ועי' מה"פ ד"ה ולמה דאף דגם להירושל' שתיה בכלל אכילה כמבואר שם ה"ג ובמע"ש פ"ב ה"א שבועות פ"ג ה"ב אינו כ"א לדינא לאסור השתיה כאכילה אבל למנין הם שנים : אלא א"ר אחא בר יעקב · בירושל' שם ושם ע"ש ר' יונה : ע"י אסיגרון · בירושל' מתרץ ע"ז שלא טעם יין לפגם הוא בתבשיל : ע"ב דכ"ע תירוש חמרא הוא · ה"נ מבואר בירושל' נדרים פ"ז ה"א דשא דהנודר מן התירוש מותר ביין כמ"ד הולכין אחר ל' ב"א אבל למ"ד הולכין אחר ל' תורה אסור ביין :

דף עז ע"א והמה משתחוים קדמה · צ"ל והמה משתחויתם דכן כתוב בקרא ובירושל' סוכה פ"ה ה"ה דריש מזה שהיו פניהם לחמה ואחוריהם להיכל משתחוים אין כ' כאן אלא משתחויתם מלמד שהיו משתחוים לחמה ומשחיתים להיכל כ"ה גי' הי"מ ופי' שהיא מלה מורכבת משתחוים ומשחיתים ע"ש וי"ג משחיתם להיכל : שהיו פורעים · שהש"ר פ"א : אלמלא לא נצטננו · בויק"ר פכ"ו א"ר' דסכנין בשם ר' לוי ששה שנים היו אותן גחלים עמומות בידו של גבריאל כו' וכ"ה באג"ש פכ"ד · וני' דהוא כמ"ש באדר"נ פ"ב דגבריאל הוא של מים · ובב"ר פי"ב המשל זה גבריאל של שלג ופחד זה מיכאל ובדב"ר פ"ה נוסחא הישנה גבריאל כולו שלג ע"כ נצטננו בידו הגחלים וכ"ה בתנחומ' ויגש אך בתנחומא תצוה ובמד"ר פי"ב ובשהש"ר פ"ג איתא דגבריאל הוא של אש וכ"מ בפסחים קיח ע"ש מש"ש : ע"ב מי כתיב אם תקח · בב"ר פע"ד מפרש אם תקח נשים בחייהן ואם תקח נשים על בנותי לאחר מיתתן : שעינה מביאות אחרות · ערש"י ובמדרש ב"ר פ"פ קה"ר פ"י מבואר ויענה שלא כדרכה : הי' מלוכלך בטיט · בירושל' כאן נטנפו רגליו מטבילן במים ואינו חושש ושם פי' הק"ע משונה ממקום א' להשני דהכא ובתענית פ"א ה"ו פי' מש"ש הורי ר' בא כהן תניא דקאי דמותר לעבור במים לילך אצל רבו ובמ"ק פ"ג ה"ה פי' דאין רחיצת צונן רחיצה ובעכ"ד נ' דקאי אהא דנטנפו רגליו מטבילן במים וא"ש גם במ"ק דקאי אהא דאיירי התם דברחיצה שאינה של תענוג שרי וכ"מ בפי' תרדיה ופ"מ בברכו' פ"ב ה"ו אך מה שפי' שם דקאי בחמין לא נהירא כיון דביוה"כ קאי גם בצונן אסור פניו ידיו ורגליו אם לא משום לכלוך : חטטין בראשו סך · בירושל' ברכות פ"ב ה"ו מ"ק פ"ג ה"ה אית' גם לענין רחיצה חטטין ועי' גי' הגהמי"י שהבאתי בפנ"א לברכות שם : ההולך להקביל · בירושל' כאן ובתענית אצל רבו או אצל בתו · והפשר למפשט מזה דגם אצל תלמיד שרי : מכאן שמותר לעבור עד אפסים · ע"פ הגהגר"א בתוספתא זהו ל' התוספתא וטוב להגי' לפ"ז במקום והכתיב · והתניא כתיב כו' ובירושל' שקלים פ"ו ה"ב מובא זאת וליתי' שם האי מיכן · רק מי אפסים עד קרסולה : מי שחו שייטא · ה"נ בירושל' שם אר"ה באתרין קרו לשייטא שחוגא · והכא הסדר נכון מתחלה שייטא ואח"כ בורכי קטנה ואח"כ דגם בבורכי גדולה אינם יכולים לעבור ובירושל' שם אמר מתחלה בורכין ואח"כ מי שחו שייטא · ויש לתקן שם הגירסא ותימה שלא הגי' שם הגר"א : מעין היוצא כו' בתחלה דומה לקרני חגבים · בירושל' שם מבית ק"ק עד הפרוכת כקרני סילי וכילי מן פרוכת עד מזבח הזהב כקרני חגבים : כיון שהגיע לפתח היכל · ע' ירושלמי שם והגהת הגר"א ובתקלין חדתין טעם הגהתו · ובעכ"ד עוד טעם נוסף דהלא במתני' שם מבואר דראב"י אומר שבשער המים שהוא בכותל עזרה בו המים מפכין ולמ"ש בירושל' אינו כ"א כחוט של שתי ע"כ מוכרח להגי' דאצל פתח העזרה הי' כמפי הפך :

דף עח ע"א כיון שהגיע לפתח בית דוד · בירושל' שקלים שם ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלים כשרים לנדה לחטאת מכאן ואילך מי קטפריסות הן פסולין לנדה ולחטאת ועי' ציון ירושלים שם : ולנדה · ע' שוה"ט סי' קמ"ו וקשה למ"ד שם ה' מתיר אסורים דנדה תהי' לע"ל מותרת לבעלה איך יכלכל האי קרא ולנדה · ואולי ספי' דלספירת שבעה יהי' היתר אבל לטבילה תהי' נצרכה : מקנח בה פניו · בירושל' כאן ה"א ובתענית פ"א ה"ו ביוה"כ מרחץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר את המפה על פניו : תחת מראשותיו · בירושל' ר' יונה עביד כן ועי' גליון שם : כרשב"ג · תוספת' דמאי פ"ה ושם פליג רשב"ג עם רבי ומפרש בירושל' ספ"ד שם דרשב"ג לטעמי' ור' כר"מ ס"ל והגר"א הגי' בתוספת' במקום רבי ר"א · ולא אדע טעמו דבירושל' הלא מובא בשם רבי · ואולי צ"ל גירסתו ר"מ ומגי' בירושל' ג"כ ר"מ כדעתי' תחת מ"ש ר' כר"מ ס"ל : ע"ב אני ראיתי את ריב"ל · בירושל' כה"ג ר' יצחק בר נחמני ראה לריב"ל לבוש סוליסא והוא המסולים שבגמ' יבמות קג: ואין לו עקב · וסנדל של שעם לא הוזכר שם : בריך סודרא · וכ"ה בירושל' יוצאין באנפליא ומוקי לה של בגד וכ"ה בירושל' יבמות פי"ב ה"א ובתוספת' פ"ד אית' מפורש אין יוצאין אפי' אנפליא של בגד ולהירושל' צריך למחוק של בגד דהלא מוקי הא דתני אין יוצאין באנפליא היינו של עור · ויש להגי' בתוספת' שם וצ"ע שלא הגיה הגר"א שם : ר"ח בן תרדיון היה · בירושל' איתא ר"א היה · והוא א' דר"א בן תרדיון משום ר"א קאמר לה :

דף עט ע"א תום' ד"ה כותבת · בגמ' דבני מערבא · ירושל' כאן ה"ב : תום' ד"ה ולא כרך · ירושל' כיצד מברכין ר' חייה · צ"ל ר' יוחנן דכן איתא בירושל' וכן מוכח גם הכא בתוס' דמסקו לי' סירושל' מה עבד לה ר' יוחנן : ישם א"כ פליג הירושל' · עמ"ש ברכות שם : ע"ב שאור בכזית · עמ"ש בס"ד ביצה ב ע"א : עד כמה מזמנין · עמ"ש ברכות מט: ופסחים מט ע"ב : תום' ד"ה הא כביצה · במ"ש דהא דהתירו מפה לאוכלי תרומה הוא דוקא בתרומה עמ"ש בפנ"א ברכות פ"ז ה"ב דני' בדעת הירושל' דגם לחולין הותר לכהנים מפה משום דכיון דזריזים הם לתרומה יזהרו גם בחולין ומשמע דהתום' עצמם מספקא להו בזה מדלא כ' תי' זה גם בסוכה כז· לקושיתם הנ"ל :

דף פ ע"א תפסת מרובה · בת"כ מצורע זבים פ"ז פרשה ה' תלתא תנאי ר"ע ור' יהודה בן בתירה ור' נחמיה כ"א מסביר הדבר באופן אחר ומובא בירושל' פ"ב ה"ד : א"ר אלעזר האוכל · בירושל' פאה וחגיגה הוא ע"ש ר' הושעי' ועמ"ש לק' : השב מידיעתו · ת"כ ויקרא דבורא דחטאת פ"ט ע"ש ר"ש : א"ר יוחנן · ע' מה"פ חגיגה פ"א ה"ב דפי' דר' יוחנן פליג אר' אלעזר ולדידי' א"צ לכתוב השיעור דאין ב"ד יכול לשנות · ולטעות נ"ח ודלא כהכפ"ת דפי' כן דר"א שב"ד יבררו ע"פ דין שטעו הקודמים בחשבון והקשה אגמ' השב מידיעתו כו' הא ודאי אם ידע שיש איסור הי' שב והניח בצ"ע · דלהנ"ל א"ש דאין החשש משום טעות כ"א דשעורין דרבנן ויכול ב"ד לשנות מאז והלאה ולא למפרע ומוכרח כן בירושל' דאמר ר' הושעי' כדעת' דשעורין דרבנן ועי' גליון הש"ס פאה פ"א ה"א : שאין נביא רשאי · ת"כ בחקתי פי"ג ועמ"ש שבת קד · וע"ש מש"ש ה"ע וצ"ל ה"ט : כמה ישתה ויהא חייב בש"א · לגי' הגר"א בתוספתא פ"ד הוא שם ומובא ג"כ בירושל' : ע"ב כי אתשל · ה"נ מקשה בירושל' ה"ב דהו"ל מקולי ב"ש ומתרץ מפני לוגמו של בן אבטיח שהי' מחזיק יותר מרביעית : ואר"פ מכאן שטומאת · בת"כ שמיני פי"ב איתא יכול לא יהיו פוסלים את הגוף ת"ל ונטמתם בם והפשר דמכאן דר"פ קאי אברייתא :

דף פא ע"א שכוסס שעורים · עיין ירושל' כאן ה"ג תרומות פ"ו ה"א שבת פי"ד ה"ד בכוסס את החטה פלוגתא דר' ורבנן דרבנן פטרי מחומש ור' מחייב ועי' כ"מ פ"י מהל' תרומות ה"ז שכתב דזה טעם הרמב"ם דפסק כר' נגד רבנן משום דהכא נקט שעורים ש"מ דחטים חייב : תום' ד"ה כל משני נפלים · במתני' דאהלות פ"ב מ"ב ס"ל לר"ע קטן שאין בו רביעית דם ויצא כולו מטמא אף בכ"ש והכא מיירי בלא יצא כולו דמ"מ בהוספה לרביעית מטמא · ויש לעיין מאי רבותיה דנפלים כיון דדמייהו בני טומאה נינהו הו"ל כשאר דם : אר"ל · ה"נ אמר ר"ל בירושל' : מתקיף לה רב הושעי' · ה"נ בירושלמי : השמר פן · ב"ר פכ"א אין פן אלא לאו : יכול יהא ענוש על תוספת · ת"כ אמר פי"ד : להקיש ולדון ממנו ג"ש · ה"נ בירושלמי : האי תנא ענוש גמר · בירושלמי הוא ע"ש ר"א בן יעקב : ויחד לאזהרה דלילה · בירושל' מסיק בסוגיא שם גם מתחלה לילה מנלן : דבי ר' ישמעאל תנא · בירושלמי לר' ישמעאל הדרש מהקש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה ל"ת מקיש עינוי למלאכה והוא דשם פליג עד כדון כר"ע כר' ישמעאל · פי' דמקשה הא מופנה מצ"א הוא ומוקי לה כר"ע דל"ב מופנה ע"כ מקשה לרי"ש דס"ל בעינן מופנה מב' צדדים ע"כ הוצרך להקש והבבלי סובר לרי"ש דל"ב מופנה מב' צדדין כבנדה כב: ע"כ למד שפיר ענוי מענוי או ענוש וצ"ב הקש : ע"ב לכדתניא ועניתם את נפשתיכם · ת"כ אמר פי"ד והיא חדא ברייתא עם האמור בע"א יכול יהא ענוש כו' ושבכאן היא רישא דברייי' וכן העתיקה הרי"ף ומכאן מצאתי ישוב לדעת הרמב"ם דפסק בתוספת עינוי שהיא דאורייתא ותוספת מלאכה לאו דאורייי' [שנלאו רבים למצוא דרכו] שהוא מפרש דבמלאכה מיעט הכתוב תוספת מקרא דעגש · ואממעוט מאזהרה וכן מאיסור אבל בעינוי ליכא מעוט כ"א בק"ו ממלאכה ולזה מועיל קרא ועניתם וסוף הברייתא סובב לתחלתו דלזאת אצטריך ועניתם דלא נימא ק"ו ממלאכה · ותשבתו שבתכם לא דרשינן לזה לתוס' דאממעוט מעגש · והרי"ף ס"ל אף במלאכה לא אמעוט רק מאזהרה ולא מאיסור · ולפ"ז אין לפרש ותנא דעגש ענש כו' כדפרש"י דקאי על הברייתא הנ"ל דהלא הוא דריש שפיר ועניתם לכדלעיל לתוספת א"ל אהאי תנא דדריש ג"ש ענש ולא ס"ל למעוט תוספת במלאכה ולא אצטריך ועניתם לתוספת ענוי וידעי' תוספת כר"ע בר"ה ט' דידע משם לבכל מקום שמוסיפין כיון דליכא מעוט · ובלב ארי' להרי"ף האדכתי : וכי בתשעה מתענין · ע' תוס' ברכות ח: ד"ה כאלו ובש"ק פסחים פ"א ה"א ד"ה ואם לומר : אין הלכה כרבי · עיין כ"מ פ"י מהל' תרומות ה"ז שכ' בטעם הרמב"ם שפסק דחייב אחומש כר' ולא כרבנן ע"פ הירושלמי דמודים חכמים לר' בחומץ שהוא משיב את הנפש ולפנינו בירושלמי כאן ובתרומות רפ"ו ושבת פי"ד ה"ד איתא ומודים חכמים לר' בחומץ לאחר שבוע [והיינו לאחר האכילה] שהוא משיב את הנפש וע"ק דביוה"כ פסק הרמב"ם דבחומץ פטור כרבנן ועש"ק שבת שם מ"ש בזה ובכפ"ת :

דף פב ע"א אר"ה · בירושלמי נתחלפו המ"ד דשם לר"ה ליכא השלמה מדרבנן כ"א לפני שנה או שנתים מחנכין לשעות ולר' יוחנן אף משלימין : ע"ב לקמיה דרבי · בירושל' אית' לקמי' דר' טרפון : בטרם אצרך בבטן · בירושלמי איתא דקרי עלי' מבטן אמי אלי אתה : לקמיה דר' חנינא · בירושלמי איתא תרווייהו לקמיה דר' טרפון ומשמע דאתו כחדא וחד הועיל לו הלחישה ולהשני' לא הועיל הלחישה :

דף פג ע"א ע"פ בקיאין · בירושלמי איתא דאפי' החולה אומר יכול אני להתענות והרופא אומר איני יודע ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה כס' נפשות : טבל ונבלה · בתוספתא פ"ד איתא הכי ואמר אח"כ תרומה ונבלה מאכילין אותו תרומה וכ"ה בירושל' [רק דשם הבבא דטבל ונבלה לית' שם] א"כ מוכח דטבל חמור כנגד תרומה דנבלה קיל מטבל וחמיר מתרומה והגר"א גורס שם טבל ותרומה מאכילין אותו תרומה ולפ"ז מפורש בהדיא דתרומה קיל מטבל והוא כבן תימא לק' ובירושל' מוקי לה לחך כמ"ד מאליהן קבלו המעשרות והוי תרומה דרבנן ובתוספתא א"א לומר כן דא"כ גם בטבל ונבלה הו"ל טבל קיל דהוי דרבנן ונבלה דאורייי' ומטעם זה יתכן שהגי' הגר"א טבל במקום נבלה כנ"ל : טבל ושביעית · בתוספת' איתא תרומה ושביעית והוא משום דהתוספת' ס"ל תרומה קיל מטבל כנ"ל והוי רבותא דאפי' נגד תרומה דקיל שביעית קיל יותר · והכא דמספקא לי' אולי טבל קיל נקט טבל ובירושלמי איתא כבכאן ומסיק שם חלה וערלה צריכה ועי' מה"פ שם : ע"ב בעציץ שא"נ מדרבנן · לאו אברייתא קאי דקשי' א"כ אמאי נבלה דאוריי' קדים לטבל דרבנן אלא אהא דקאמר רבה דמקשה פשיטא ע"ז משני דהרבות' הוי בכה"ג : פלח דבלה ושני צמוקים · בירושל' מדייק מכאן דמאכילין אותו תרומה דמפרש שהיו של תרומה דאל"כ מאי משמיענו מה שנתנו לו : ואע"פ שאין ראי' · עמ"ש שבת פב ע"א : ורצתי למזרחה · בירו' לית' זאת כ"א ואכל מה דאשכח קדמוי ובקה"ר פ"ז כבכאן : ר"מ הוה דייק בשמא · ב"ר פמ"ב : ש"מ אדם רשע · ירושל' ר"ה ספ"ג : אמאי לא דייקיתו בשמא · כה"ג בשוה"ט סי' נג : האכילו בשר חזיר · במד"ר פ"כ תנחומא בלק ושם איתא העובדא שברש"י כאן : הרגו את הנפש · שם ובירושל' ברכות פ"ה הלה פ"ב בשנים יצאה אשה מביתה וי"א שנהרגו עלי' שלשה נפשות היינו אשתו ובנו שרצה להציל ואח"כ הוא עצמו כבתנחומא שם · ומהלך בגדי דרכים · בירושל' מסיים והכלבים נובחין בו : רב אמר · בירושל' רב ושמואל ח"א כו' : רוח רעה · שם רוח תזזית :

דף פד ע"א דרשה כפרקא · בירושל' שבת פי"ד ע"ז פ"ב אית' אית דאמרין חנקת נפשה [מהצער שנתגלה רפואתה] ואית דאמרין דאתגיירת · בראותה שלא נרפאה בשכר עשה · עמדה על תכונת טבע איש הישראלי להיטיב לזולתו : מי שאור · בירושל' שם הוא באופן אחר גרעינין דתמרי וקליפת שעורים כו' : מי שנשכו כלב שוטה · עי' ב"ר פ"ב : מחצר כבד שלו · בירושל' אית' דעבדי' דר' יהודה הנשיא נשכו כלב

שוטה

שוטה והאכילוהו מאגר כבד שלו ולא נתרפא : ע"ב צ"י גדולי ישראל · ה"נ בירושל' כאן ובשבת פ' כ"ב נדרים פ"ד : וא"צ ליטול רשות מב"ד · שם והנשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דמים : ואע"ג דקא צייד כוורי · הלח"מ פ"ב מהל' שבת כת' דהיינו במעשה אבל אי מכוין גם לכוורי אסור ותימה דבירושל' פ' האורג נתכוין להעלותו ולהעלות נחיל של דבורים עמו מותר והביאו הר"ן שם וע' מנחות סד· בנתכוין לכוורי לחוד והעלה עמו תינוק פלוגתא דרבה ורבא : אלא דאיכא תשעה · ה"נ בירושל' מבוי כו' וישראל א' דר בתוכה כו' מספקין ושם ע"ש ר"א בשם ר' יוחנן · והכא מקשה מר' יוחנן אשמואל ולדברי הכס"מ פ"ב מה"ש תשו' הרמב"ם לחכמי לוניל מסקנת הגמ' דפליגי וגרים לקמן אלא כי אתמר וק' דבירושל' ר' יוחנן ס"ל כשמואל · וי"ל כמ"ש הלח"מ שם לדברי הרמב"ם דרק בעיר ס"ל לר' יוחנן למיזל בתר רובא אפשר דמבוי דינה כחצר והו"ל קבוע : הא דפרוש כולהו · ערש"י והכ"מ פ"ב מה"ש פי' איפכא דנפרוש כולהו נעקר הקביעות ובמקצתה לא נעקר הקביעות עיי"ש :

דף פה ע"א כי אתמר · עמש"ל פ"ד: דהרמב"ם גורס אלא : ת"ר עד היכן · בירושל' הוא ע"ש אמוראים ובמקום עד לבו איתא שם עד טבורו · ולפי מה שתלה לק' הפלוגתא כי הני תנאי מהיכן נוצר גם כאן הכונה עד טבורו רק משום דשם אין הרגש החיוני כ"א בהדופק שבלב ע"כ אמר עד לבו : תוס' ד"ה אבא שאול · גרס ר"ת כו' כרשון · וכ"ה בירושלמי נדה פ"ג ה"ג ועי' מה"פ שם ד"ה כל : וכבר הי' · מכלתא תשא פ"א : נענה ר' ישמעאל · מכלתא משפטי' פי"ג סתם ובירושל' סנהדרין פ"ח ע"ש ר' ישמעאל : ולא מעל מזבחי · עי' מכלת' משפטים פ"ד דמשמע דלא דריש הכי וע' בהתוה"מ להגרל"מ שם : **ע"ב** ק"ו לפק"נ · במכלת' משפטים פ"ד דן שם ק"ו לפק"נ שדוחה עבודה ומה שבת שאין רציח' דוחה אותה פק"נ דוחה כו' ועי' מכלתא תשא פ"א דן ק"ו דדו"ש וכ"נ לגרוס במשפטים דאכתי לא ידעי' דדו"ש ועבודה ידעי' מהא דהכא אבל להחיות כו' : ר' אלעזר · היינו ר"א בן עזריה ובתנחומא יתרו א' איתא ר' אליעזר וכ' שהוא ט"ס דהלא הכא הוא מהני תנאי שהוזכרו לעיל : ר' יוסי בר' יהודה · במכלת' תשא ריה"ג ובירושל' כאן ע"ש ר' יוחנן : ר' יונתן בן יוסף · במכלת' שם ר' נתן גם נתחלפו דברי ר"ש בן מנסי' לר"נ ודר"נ לרשב"מ: כדי שישמור · בירושל' כאן ע"ש אית דבעי מימר : וחי בהם · ת"כ אחרי פי"ג : והתורה אמרה · ברכות נח · במד"ר פט"ו : לכולהו אית להו פרכי · בחבורי הד"ק הארכתי בסוגי' זו : עבירו' שבין אדם · ת"כ אחרי פ"ח : ואומר מקוה · בפסדר"כ כ"ד שובה ע"ש תני בשם ר"א ומפסוק מקוה ישראל ה' (ירמי' יז) וע' תוי"ע: חייבי חטאות · ת"כ אחרי פ"ד וירושל' ריש הוריות : שעבר עליהן יוה"כ · ה"נ בירושל' כאן ובשבועות פ"א : רבי אומר · ע"פ גי' הירושל' כאן קאמר ר' אבין כו' בשם ר' יוחנן מודה ר' שאין יוה"כ מכפר בלא תשובה הא מיתה מכפרת בלא תשובה ופי' ק"ע דר' לא אמר דל"צ תשוב' רק במיתה והפ"מ מגי' כמו בירושל' שבועות פ"א ה"ו דכמו יוה"כ בלא תשובה מכפר' ה"נ מיתה : ועל ל"ת גמור לא · בירושל' אמר גם לענין יוה"כ דכעשה ונת"ל יוה"כ מכפר בלא תשובה ובל"ת בעי' תשובה :

דף פו ע"א עבר על עשה ושב · בס' ב"א הקשה דבזבחים ז: סוכית רבא עפ"ז דעולה דורון הוא ור' ישמעאל בעל מאמר זה ס"ל במכלתא על עולה מהודה · ובחבורי ק"א הארכתי : תולין ויסורין ממרקין · בירושל' כאן ובשבועות פ"א סנהדרין פ"י פסדר"כ כ"ו סליחות מכלת' יתרו בחדש פ"ז תשובה יוה"כ מכפרין מחצה ויסורין מחצה ומבואר שם דהיינו במזיד אבל בשוגג סגי בתשובה ויוה"כ : כולן תולין שם תשובה ויוה"כ מכפרין שליש ויסורין שליש ומיתה ממרקת : גדולה תשובה שמגעת · פדר"כ כ"ה שובה : **ע"ב** ל"ק כאן מאהבה · לעיל ע"א לגי' הע"י הרשום בגליון דמקשה דר' יוחנן אדר"י מתרץ כאן ביחיד כו' ולא משני כמו לר"ל · אמרתי בזה בכמה אנפי והנם בכתובים בקול ארי' : שזדונות כו' כזכיות · שהש"ר פ"ו : כגון שבאת לידו ד"ע · עי' ירושל' ספ"ק דקדושין ובטוח"ע סי' א' ישב ולא עבר כו' : פעמים שלש עם גבר · בירושל' פאה פ"א ה"א קדושין פ"א ה"ט סנהדרין פ"י ה"ט שבועות פ"א ה"ו דריש לי' לקרא זה לענין שאם בא לידו דבר עברה פעמים ושלש ולא חטא שוב אינו חוטא : ראב"י אומר · בירושל' כאן ר"א סתם ובטוח"ע סי' ל"ב הגי' מהופכת דראב"י לדרבנן ודרבנן לראב"י : מה אני מקיים · בירושל' הש"ס מתרץ לה הכי אליבא דר"א ואית' שם ג"כ מה מקיימין רבנן טעמא דר"א וחטאתי נגדי תמיד שלא יהיו בעיניו כאלו לא עשאן אלא כעשאן ונמחל לו : דברי ר' יהודה בן בבא · בירושל' כאן ונדרים פ"ה ר' יהודה בן בתירה : אמר משה · כ"ה ג"כ בירושל' כאן ועי' ברכות לב· דשם אמר ר' ינאי זאת ע"פ ודי זהב : אמרה לפן אותה שאכלה · ויק"ר פל"א במד"ר פי"ט דב"ר פ"ב ספרי פינחס קלו ואתחנן כו : מפרסמין את החנפים · שוח"ט סי' נ"ב ע"ש :

דף פז ע"א הא המכנס כי · ספרי פינחס קלז : תרי זימני כדר"ה · עי' מה"פ בירושל' כאן ה"ז ד"ה האומר ובפס"ר פמ"ד מוכח דקפיד בתרי זימני דנותן טעם שאין מספיקין משום שגונה וחוזר לחטאיו : דתני' רבי אומר · עמש"ל פה: ד"ה רבי ובת"כ אמור פי"ד סתם דלא כר' אלא דבעי' תשובה מקרא דהך : שלש שורות · בירושל' ליתא רק שורה של אנשים שנאמר ישור כו' ובפס"ר פל"א שורה של עשרה אנשים : ואם מת · בירושל' משמע דסגי לפייסו בעצמו לחוד דאית' בעי מפייסת' על קברתי' ומימר סרחית עלך : **ע"ב** מצות וידוי עיוה"כ · עי' ויק"ר פ"ג : יתודה קודם שיאכל · ה"נ בירושל' כאן : מאי אמר · בירושל' ר' ברכי' בשם ר' בא בר בונה רבוני חטאתי והרע עשיתי ובדעה רעה הייתי עומד ובדרך רחוקה הייתי מהלך וכשם שעשיתי איני עושה יהר"מ שתכפר לי כו' : מאי נעילת שערים · בירושל' ליכא פלוגתא בזה ומשמע דלכו"ע נעילת' יתרתא רק דפליגי בירושל' ברכות פ"ד ותענית פ"ד ה"א רב ור' יוחנן בזמן נעילה דרב ס"ל נעילת שערי שמים דהיינו בזמן השקיעה ור' יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהו"ל קודם השקיעה שפסקו עבודתם ומקשה ממתני' דנשיאת כפים ביום בזמן נעילה ומשני דגם לרב מקדימים אותה קודם השקיעה רק ע"י שהש"י מאריך הי' הסיום בנעילת שערי שמים ולר' יוחנן גם הסיום נ"ל קודם השקיעה : לדברי האומר חובה קאמר · בירושל' שם אמר איפכא דרק למ"ד תפ"ע רשות פוטרה בנעילה משום דאף דמקדימה מ"מ למ"ד תפ"ע רשות אין הקפד בהקדימה ולמ"ד חובה לא פטר ומקשה שם מהבדלה איך מצי לאומרה בתפלת שבע ע"ש ובפנ"א : מתפלל י"ח · עמ"ש פסחים ג ע"א :

דף פח ע"א כל חייבי טבילות · עמ"ש שבת קכא ע"א : בע"ק · בירושל' ברכות פ"ג ותענית פ"א איתא טובל כדרכו בצנעא ובפס"ר פמ"ח מבואר זאת יותר · הרואה קרי ביוה"כ רוחץ כדרכו ובלבד שילך וירחץ בצנעא : הרואה קרי · בירושל' ברכות ותענית אית' פלוגתא אם ניאות בחלום בעי טבילה ומוקי להברייתא דתני בע"ק טובל ביוה"כ בשכח לטבול מעיוה"כ ומייתי מר' יוסי בן חלפתא שטבל אית לך מימר גוף קדוש בשוכה וע"כ דגם מחלום בעי טבילה :

סליק פרק יום הכפורים וסליקא לה בעזה מסכת יומא

תשלום יפה עינים על מסכת פסחים

דף נח ע"א את הכבש אחד תעשה בבקר · הא דמייתי רישא דקרא ל' דהוא משום דבספרי פנחס קמג דריש קרא השני ואת הכבש השני תעשה בהע"ר שלא להקדים פסח לתמיד · שיהי' התמיד זה שני לתמיד חברו ולא שני לפסח ע"כ מזכיר פה רישא דקרא להורות דקאי הכא על קרא הראשון עוד יתכן עפמ"ש בזבחים יא: יומא טו · א"ה תמיד נמי ומשני מדכ' את הכבש האחד תעשה בבקר ש"מ דבהע"ר היינו אחר חצות ע"ש : מתיב רבא · בירושלמי קאמר ר' יוסה שבק ריב"ל רישא דברייתא ואמר סופה ומייתי ר' יוסה הברייתא כולה דמוכח מינה דאינו רק למצוה לחלק הבע"ר היינו חצי יום לשנים אבל לא לעכוב : כי ינטו צללי ערב · במכלתא בא פ"ה דריש ר' נתן מזה דבהע"ר פי' אחר חצות וכ"ה בירושלמי וע' מה"פ ד"ה תמיד וד"ה ר' ירמי' שהקשה ל"ל לקרא לכתוב בין הערבים דמבערב ג"כ ידעינן חצות היום מצללי ערב וכ' דל"ק דלא מדמינן בערב לצללי ערב כ"א בין הערבים מדמה לצללי ערב : עלי' השלם · ת"כ צו פ"ב ובירושלמי כאן ע"ש רשב"ל ועמ"ש יומא לד ע"א: במאי קמיפלגי · בירושלמי מפרש· דר' ישמעאל מאחר שעה לפלפולי [שמתחדש בשבת שאלות איזה מהמכשירין דוחה שבת] ור"ע מקדים שעה לעסוקו שלא יכנסו למצוה משוכרין ע"ש : מידי כסדרו בע"פ שחל בע"ש קתני · בירושלמי אית' בהדיא בדברי ר"ע בברייתא עצמה כסדורו בע"ש : **ע"ב** רש"י בד"ה בחל להיות בב' · עי' תשב"ץ ח"א סי' קל"ה שבכת דברי רש"י דחה דברי רב סעדי' גאון שכתב דגם בזמן הראי' לא הי' אד"ו רא"ש · ועמ"ש בזה בקונטרס באו חשבון ובחבורי הד"ק באורך בזה : מנין שלא יהא דבר קודם · ת"כ צו פ"ב : אמר רבא העלה · בירושל' ארשב"ל : תוס' ד"ה העלה · דליכא עכובא · בירושלמי יומא פ"ב מבעי' ליה בזה אי איכא עכובא א"ל ותימה שאין מובא בתוס' ועמל"מ פ"א מתמידין ה"ג : תמיד קודם לפסח · בירושל' תמיד ואבריו וע' ספרי פנחס קמג דדריש ליה מקרא ואת הכבש השני עמש"ל ע"א ומ"ש לקמן סא :

דף נט ע"א א"ה קטרת ונרות נמי · לפי האמור בירושלמי ע"ש ר' ירמי' דלאו מערב ילפי' תמיד קודם לפסח אלא דדריש כבוא השמש אתה זובח ומייתי ברייתא כותי' · ל"ק א"ה קטרת ונרות נמי וכן לדרש הספרי מואת הכבש השני ג"כ ל"ק : דתניא מערב עד בקר · ת"כ אמור פי"ז : ונרות קודמות לפסח · בירושל' גם הך ברייתא דמקדים קטרת לפסח מודה דנרות הם אחר הפסח כדי שיקרבו נסכי תמיד עם הטבת הנרות ע"ש : בעידן הדלקת נרות · ע' גליון ירושלמי יומא פ"ב ה"ב : ת"ר אין לך דבר כו' · ת"כ צו פ"ב : ויוקדם קטרת כו' · עי' ירושלמי יומא פ"ג ה"ה ובפ"מ שם : תוס' ד"ה אין לך · ובתוספת' נמי ליתא · כפ"ד · והגר"א מגי' שם ונרות : שטובל ואוכל · ע' תוס' הר"ש משאנץ לת"כ צו פ"ה הא הך טבילה דרבנן כברש"י ול"צ הערב שמש כבפרה פי"א וכן הקשו בתוס' זבחים ר"פ טב"י נח: לט· ושם תי' דבשביל טב"י נקט לערב אבל הכא דנקט רק מת"כ קשי' · ומיהו יש טומאות דרבנן שהצריכו הערב כבתו' שם מהא דלק' צב · חגיגה כג· יומא מז ע"ש מ"מ כ' דרק לענין קדשים החמירו ולא לתרומה דאל"כ תקשה הא דבשבת יד: סמי מכאן טב"י ואמאי הא איכא לאוקמי בטב"י בטומאה דרבנן וע"כ לומר דל"ב הער"ש בשום טומאה דרבנן כ"א לקדש · ומזה מוכח דלא כמ"ש המרכבת המשנה לד' הירושל' פ"ק דשבת דמני לטב"י בח"י דבר ובטומאה דרבנן וכ"ה בש"ק שם ואין לומר דהירוש' יש לו דעה אחרת בזה דהא בירושל' תרומות פ"ב בינה פ"ב מובא בתוס' שם מבואר דטומאה דרבנן ל"ב הער"ש · ובפנ"א הארכתי לבאר שם גם להירושל' מנין הח"י דבר בלא טב"י : הבא בחטאת העוף · בירושל' מוקי ר' יודן להך דר' ישמעאל במצורע עשיר [דמקריב חטאת בהמה] אר"ש בר אבדימי אינו מביא אשם [בתמי'] ואפי' בעני נצרך לו להקריב בהמה · אך שם איתא דרי"ש בנו של ריב"ב אמר בע"פ כדי שיטבול ויאכל פסחו לערב דא"ש דאתי עשה דפסח ודחי כו' אבל בשאר ימות השנה אין מותר כ"א עוף כהכא · ובתוספת' פ"ד בע"פ ס"ל גם לת"ק דמקריב אחר התמיד וכי"ש מוסיף אף בשאר ימות השנה : והקריב את אשר לחטאת · ת"כ ויקרא פרק י"ח : תוס' ד"ה זה בנה אב דבת"כ · תזריע פ"ד · והוא עפמ"ש בזבחים צ· אמר רבא למקראה הקדימו הכתוב וגם ביולדת חטאת קודם ע"ש : שהעלה בבכר · ע' תוס' זבחים צ: ד"ה למקראה ולעיל ע"א ד"ה זה בנה ובפי' הר"ש לת"כ תזריע ספ"ד : רב כהנא רמי · בילקוט משפטים שנז ובפ' צו תפ"ד איתא רב הונא רמי : רמי ליה ר"ס לרב · בילקוט שם ובפנחס תשפג לרבא וע' הגרי"ב : הא כל הלילה ילין · ע' ת"כ צו פ"א כשסו"א חלב חגי כו' לימד שיהו מעלין מן הארץ למזבח כל הלילה : תוס' ד"ה ולא עולת חול · וקשה לר"ע · מדלא כ' תימה משמע דיש תירוץ ונראה דמ"ש א"כ תימה לר"י כו' הוא תי' דבאמת יש לאוקמי קרא בבשר רק דמשמע ליה דגם האמורין קאי וא"כ אין להוכיח מזה חלבי שבת קרבין ביו"ט · והנה בירושלמי איתא זאת בשינוי דשם מייתי הכא לא ילין חלב חגי · ומשני שמרהו שלא יבא לידי בל תלין ונראה עפמ"ש במק"א בישוב תמיהת הר"י דליכא לאוקמי קרא בבשר דהלא כבר כתב בפ' ראה ולא ילין מן הבשר רק לק' דף עא: מוקמי' ליה בחגיגת י"ד · ונראה דזה דוקא למאן דדריש מוזבחת פסח כו' לחגיגה מיירי התם מחגיגה אבל ר"ע דלא ס"ל דרש וזבחת כו' לחגיגה כבמנחות פ"ג: ע"כ בפסח עצמו מיירי · וידעי' כבר לינת בשר בפסח [גם לדורות מלבד קרא לא תותירו דבמצרים] והכא לר"ע קאי ע"כ פריך שפיר דע"כ ללינת אמורין אתי לר"ע · אבל בירושלמי לא מיירי לר"ע ע"כ מייתי קרא דולא ילין חלב חגי דמיירי להדיא באמורין והאי קרא ולא ילין לבקר י"ל דהיינו בבשר כקושית ר"י · וא"ש ג"כ שינוי התירוצים דבירושלמי שפיר משני משום דקאי אקרא דולא ילין חלב חגי דמני' שמעינן לבכ"מ לינת אמורין כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' ק"פ וליכא הוכחה דאתי בשביל הדיוק הא כל הלילה ילין אבל בבבלי דמיירי מקרא ולא ילין לבקר דלא אצטריך ללינת אמורין גופה דכבר נודע מולא ילין חלב חגי ורק למען הדיוק בא ע"כ אין מספיק תי' הירושל' שמרהו כו' דקי' א"כ קרא ל"ל · ובחבורי הד"ק הארכתי ואכ"מ : תוס' ד"ה ביד · בירושלמי פ"ו ה"א ר"ה פ"א וע' מל"מ פ"א מהל' ק"פ שכת' דגם הכא גרסי' ולא ילין חלב חגי ועמש"ל וע' מה"פ שם ד"ה והקטר ואכמ"ל :

דף ס ע"א הריני שוחט את הפסח לשמו לזרוק · פלוגתא דר"י ור"ל היא זבחים י· וע' ירושלמי ה"ה באורך מזה ואיתא שם א"ר שמואל בר אבדימי חלופין בשאר ימות השנה שחטו לשמו לזרוק כו' ע"ד דר' יוחנן כשר ע"ד דרשב"ל פסול : **ע"ב** דהא סתמא לשמו קאי · ע' תוס' ד"ה בשאר דהיינו קודם הפסח · ובירושלמי ה"ה ושקלים פ"ב ה"ד איתא בלשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה ר' ביבי בשם ר"ת בשם שמואל בר אבא מכיון שאמר שלא לשמו נעשה כשוחט בשתיקה ולא לשמו כ"ה גי' הגר"א בשקלים ופי' התק"ח דהיינו ג"כ קודם הפסח ומשום דסתמא ג"כ לשמו קאי כבבבלי : נמנין ומושכין · ע' מכלתא בא פ"ג ע"ש ר' ישמעאל וע' פי' הר"ש משאנץ לת"כ צו פי"ג הבאתיו שבת קמח :

דף סא ע"א ואינו בד' עבודות · ע' מל"מ פט"ו מפסוהמ"ק ה"א : ממרס בדמו עד שיזרוק · בירושל' מקשה אמאי לא אמר עד שיזרוק ויקטיר אברי התמיד דהא גם הקטר אברי התמיד קודם לשחיטת הפסח וזריקתו · ומשני ר' לא כאן בתי כאן בשחוט דהיינו כיון דבכבר שחוט לא מצרכינן להיות ממרס בדם כ"א עד שיזרוק דאח"כ א"צ להדם : הכתוב שנה עליו לעכב · מכלתא בא פ"ג : רבי אומר לשון סורסי · במכלתא שם ע"ש ר' יאשי' וכ"ה בירושל' : אתקש אוכלין למנויין · ע' זבחים כג· דזקני דרום לא מקשי וע' תוס' שם ד"ה זקני דרום דכתב דפליגי אמתני' דאמר לטמאים פסול ע"ש ובירושלמי קאמר הדא מסייע לדרומאי ואף שהוא לענין סברא אחרת מ"מ מוכח דזקני דרום מודו לדין מתני' ויבואר בפנ"א : **ע"ב** רבה אמר כשר · לפי' הפ"מ בירושלמי ה"ג ד"ה הדא · פסול לכ"ע כה"ג ע"ש : דאין מחשבת אוכלין בזריקה · ה"כ מבואר בירושלמי ה"ג אין מחשבת אוכלין כ"א בשחיטה וכן מוכח בירושלמי ה"ב דאמר שם טעמא דר' יוחנן דפוסל בשחט לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו וכה"ג בשוחט לאוכלין ע"מ לזרוק שלא לאוכליו כשר משום כל שאלו יבא לאותה העבודה ואינו מחשב לה [פי' שפוסל בה מחשבה והנוע"י גרס ומחשב לה] מחשב מעבודה אחרת לה כו' והיינו בשלא לאוכליו שאין מחשבת אוכלין בזריקה ע"כ כשר גם בשחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו :

דף סב ע"ב פסח הבא בטומאה · ע' ירושלמי פ"ז ה"ד : דאמר קרא · בירושל' ה"ד לא יליף מקרא רק מסברא דר"א ס"ל דהו"ל כפסח לשם שלמים ומוקי לה ר"ח בשעברה שנתו בין פסח ראשון לשני ובזמנו עדן ראוי לפסח רק שנטמאו הבעלים אבל אם עברה שנתו בי"ד ניסן כמ"ש רש"י שנולד קודם ר"ח ניסן דאשתקד דלא חזי לפסח לא הו"ל כפסח לשם שלמים ועפ"ק שהקשה על רש"י מהירושל' ובאמת שלא להבבלי דרך אחר דיליף לה מקרא ואפי' אחרים לשם פסח פוסל ר"א : לקמיה דר' יוחנן · בירושלמי אתא לקמיה דר' יונתן א"ל אלפן אגדה א"ל מסורת בידי מאבותי שלא ללמד אגדה לא לבבלי ולא לדרומי שהן גסי רוח ומעוטי תורה וכ"ש דאת נהרדעאי ודר בדרום · ורבו השינויים · ומה דהכא קרי לה ס' יוחסין והתם קרי לה אגדה י"ל דהיינו הך משום דהוא מדרש ד"ה כמ"ש רש"י וע' רש"א אבל מ"ש הכא דמותבי' בנהרדעא והתם קאמר דהוא מנהרדעא ומותבי' בדרום גם התם קרי ליה בבלי והכא הוא מלוד שהוא בא"י כברים גיטין ובירושל' סנהדרין פ"א ה"ב לוד הוא ביהודה וכ"כ בקרא דה"א ח' את אונו ואת לוד וע' מגילה ד· גם דהכא כפי' ואר"י והתם משמע שלא למדו מכ"ז משמע דהתם הוי עובדא אחרת אולם מהמסקנא דאלו מה בין לשמו כו' משמע דהיא עובדא דהכא ובשינויים ולפי' הפ"מ האי שאלה מה בין לשמו כו' שאל ר' יונתן מר' שמלאי לנסותו אם הוא בן תורה וילמדנו כבקשתו : פסולו בגופו · בירושל' ה"ג ג"כ קאמר מתחלה ג' חלוקים פסולו בגופו וא"א לברר איסורו ונוהג בכל הקדשים ומקשה ע"ז ר' יוסי שאמורה מהדא דר' לעזר דאמר אם מתחלה שחטו ונתכפר בו לאוכליו ושלא לאוכליו פסול א"א לומר הני תרי טעמי משום שאינו בגופו וא"א לברר כ"א טעם השלישי שאינו נוהג אלא בפסח וא"כ מוסיף עוד חילוק מה שאינו בד' עבודות כ"א בשחיטה והבבלי לא ס"ל הך דר' לעזר כמ"ש במה"פ שם וכן ר' יוחנן לא ס"ל כן במ"ש בפנ"א ה"ב : תוס' ד"ה לשמו · אינו נוהג אלא בפסח · בירושל' קאמר הכי באמת בזה שלשון ועפ"ק שם ד"ה ושלא : אמר מר זוטרא · בילקוט דה"א אלף ע"ז ליתא אמר מר זוטרא אלא נמשך אחר מימרא דרב בין אצל כו' :

דף סג ע"א אינה לשחיטה אלא בסוף · עי' נוע"י ה"ד דלדידי' ס"ל להירושלמי ג"כ הך סברא דאינה לשחיטה אלא לבסוף ע"כ מקשה שם לשמו אמאי פטור ע"ש : לא אמר כלום · ע' תוס' ערכין ה· ד"ה אדם שפי' ל"א כלום היינו מה שאמר אינו קיים אבל מה שבלבו קיים והקושיא הכא דהו"ל למיזל בתר לבו דחשיב למולים ולערלים תרווייהו ויש להכשיר ואמאי פוסל ר"מ · אבל מירושלמי תרומות פ"ג ה"ה נזיר פ"ה ה"א מוכח דלא אמר כלום היינו דגם עולה לא הוי וע' ר"ש תרומות שם : **ע"ב** או לא' מבני חבורה · בירושלמי איתא דרשב"ל ס"ל דדוקא שיהא השוחט א' מבני החבורה ור' יוחנן ס"ל לשוחט אע"פ שאינו מבני חבורה לבני חבורה אע"פ שאינו לשוחט : תוס' ד"ה לא אמרי' · דפליגי תנאי בבזיכי · מה שנרשם שם מנחות נט ט"ס והוא במתני' מנחות צו· אבא שאול ס"ל על כסמוך וכן ר' ס"ל במנחות נח· וש"ר לענין כבשים דעל בסמוך ואיתא בירושל' ר"פ כיצד צולין דאבא שאול ור' ס"ל כר"מ בשלחן והיינו דלר' יהודה דס"ל באמה בת חמשה לא הי' מקום פנוי בשלחן להנית הבזיכין על השלחן וע"כ על ממש וע' מנחות כו: דאית' לר' יהודה על ממש · וע"ע שם בירושל' דמוקי פלוגת' דר"ע וריה"ג בגלית פסח אי על כרעיו הוא בסמוך אי על ממש דפליגי בפלוגתא דאב"ש ורבנן וע' תוס' סוטה לז: ד"ה מאי על דשם כ' דגם ר' מודה דלכתחילה בעינן על ממש ע"ש : חוץ לחומת בית פאגי · כאן פירש"י מקום חיצון כו' חוץ לירושלים הוא כו' ובמנחות עח: פרש"י חוץ לחומת הר הבית וכ"ה ברמב"ם בפי' המשנה מנחות פ"ז וע' תוי"ט שם שהביא בשם בנו שהראה לו בירושל' פ"ו דיומא דר' יוחנן ס"ל חוץ לירושלים וא"כ מוכח כפרש"י הכא וע' גליון הש"ס להגרע"א שתמה על הר"ש פ"א מכלים והניח בצע"ג והוא על מש"ש גם בשוחט על החמץ דלר"י בעינן תוך חומת בית פאגי בירושלים ולר"ל בעינן בעזרה · דבאמת לר"י דל"ב על בסמוך גם חוץ לירושלים אם יש לו שם חמץ ג"כ עובר כששחטו עליו הפסח ואין שייך לזה מחיצת החומה · אבל לא על הר"ש לבד תלונתו כ"א גם הרא"ש בפ"א מכלים והתוי"ט כ' כן · ובאמת יש לנו סעד מירושל' בפרקין ה"ד דאית' בדברי ר"י שיהא עמו בירושלים ואף שבבלי ל"מ הכי וכן הרמב"ם בפ"א מהל' ק"פ כ' והחמץ ברשותו משמע דל"ד בירושלים מ"מ אין לתמוה עליהם דנקטו שיטת הירושלמי : בהתראת ספק · בירושלמי קאמר נ"מ בין הך אוקימתא דפליגי בעל ובין הך אוקימתא דבהתראת ספק פליגי כשהיה החמץ נגדו בחלון דספק ליכא שהרי החמץ נראה מרחוק ובסמוך ליכא שאין עמו בעזרה : ר' יוחנן אמר אינו לוקה · בירושלמי שבועות פ"ג נתהפך הגי' דלר"י משום התראת ספק ולר"ל משום דהו"ל לאו שאב"מ · ואף דזה מפי חילוף המ"ד מ"מ הכא דבירושל' עצמו איתא הכא ועוד בכמה דוכתי דר"י ס"ל התר"ס שמה התראה ור"ל ס"ל לא שמה התראה וקשי' מירושל' גופה סתירה וע' מה"פ בשבועות שם שמחלק דבדבר שאין לעמוד על ספקו מודה ר"י ובפנ"א ריש ברכות ובנזיר פ"ח הארכתי : אין לו לשוחט · ירו' קאמר ר' יוחנן הכי לסדיא דעובר : וא' המקטיר חייב · בירו' אית תנא תני חייב אית תנא תני פטור מ"ד חייב דם מ"ד פטור זבח מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת הכפרה יצאו הקטר אמורין שאינם מעכבים כו' ע"ש : אינו עובר בולא כלום · בירושלמי אית תנא תני חייב אית תנא תני פטור ע"ש : השוחט את הפסח · במכלתא משפטים פ"כ ומבואר שם טעם ר"י מזבחי שכולו שלי כמ"ש לקמן סד· : וא' השוחט · במכלתא משפטים שם וילקוט שם שנז ע"ש ר' עקיבא ודריש לזריקה מדם וכ"ה בירושל' הדרש לזריקה מדם :

דף סד ע"א טעמא דשלא לשמו · ע' נוע"י שהסב כונת הירושל' כמש"ש אמאי לשמו פטור דכונתו למ"ש כאן סתמא ע"ש ולא ידעתי הא יותר נכון לכוין לגי' התוס' לשמו אמאי פטור והוא כמו בירושלמי והתי' ג"כ ע"ש ר"ת כמ"ש ר"ח בר גמדא הכא : הפסח נשחט בשלש כתות · מכלתא בא פ"ה ובירו' דגם במצרים הי' נשחט בג' כתות וקולו של משה הולך בכל ארץ מצרים מכאן ועד כאן כת א' כו' : תקעו והריעו · בירו' איתא תמיד שיש לו נסכים תוקעין לנסכים פסח שאין לו נסכים תוקעין בעת שחיטה: **ע"ב** ישבת לה בהר הבית · ע' מדרש שמואל פ' כ"ז שמוכיח מזה דאין ישיבה בעזרה דשם ישבה מכלל דבפנים היתה עומדת · ולזאת בהשלישית נקט במקומה עומדת ולא יושבת ובירושלמי ס"פ ובסוטה פ"ז צריך תקון דפי' הק"ע ופ"מ שם דחוק ועפנ"א : שנתמעך בו זקן א' · איכ"ר פ"א : פ"א בקש אגריפס · איכ"ר שם : שלא יערבו · בירושלמי ס"פ איתא דבהקטרה אין קפידא מלערב רק קודם ההקטרה במגס לא יערבם ע"ש ועמ"ש סה ע"ב : מקבלה ואילך · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פרשה ד' : ריהג"א · עי' ספרי קרח קיח דשם דריש ר' יאשי' מקדש הם להביא מעשר ופסח שטעונין שפיכה א' ר' יצחק אומר א"צ הה"א ודם זבחיך ישפך מלמד שטעונין מעשר ופסח שפיכה ומה ת"ל קדש הם להביא את המעשר שטעון הקטר חלבים ע"ג המזבח · ובזה"ל מובא ג"כ בתוס' זבחים לז· והגר"א הגי' להביא המעשר [ופסח] שטעונים הקטר כו' ובענ"ד כ' לישב הגי' האמורה עם הספרי לפנינו משום דאפשר דס"ל דלא ילין חלב חגי אפסח קאי או כמש"ל נט: דלא ילין לבקר ג"כ מיירי באמורין א"כ כבר מפורש בקרא הקטרת אמורין דפסח ול"צ קרא להקטרה דפסח רק להזריקה בעי קרא לזאת בזריקה הזכיר גם פסח ובהקטרה לא הזכיר רק מעשר לחוד · וריה"ג דהזכיר כאן גם פסח לאמורין נ"ל דס"ל דקרא לא ילין לבקר מיירי בבשר וקרא דלא ילין חלב חגי מוקי לה בחגיגת ט"ו כלק' ע"א :

דף סה ע"א ועולה גופה מנלן · בזבחים נז· פרש"י דכדי נסבה לקרא · ועמש"ש בס"ד ובחבורי הד"ק : ור' נתן היא · בירושלמי א"ר יונתן לא כל שבות התירו במקדש משמע דר' יונתן האמורא אמר כן לכו"ע : דם התמצית באזהרה · עת"כ אחרי פרק י' : מודה ר' יהודה לענין כפרה · בירושל' אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן ומסייע לי' ממתניתא דאמרו לו לר' יהודה והא דם התמצית הוא [וכן יתכן בבבלי דהוא סיום הברייתא והלא דם התמצית מעורב בו] ודחי לי' הא ג"כ אמרו לו דרובו לא נתקבל בכלי ולר' יהודה כלא דם אין מבטל דם כמה דלית ליה הדא והוא מקבל מנהון כו' : **ע"ב** כמדתו · ת"כ צו פ"ב : תוס' ד"ה אטו במגס · עי' גליון ירושלמי שפי' ע"פ הירושלמי ס"פ דאיתא דבמגס אסור התערובת ובהקטרה מותר · דהקושי' הוא על לי' רבים נתון במגס אטו במגס מקטיר להו · האיכא חשש תערובת ומשני להקטירה ובמגס נותן כ"א בפ"ע : צליתו והדחת קרביו · בירושלמי תמן תנינן חשכה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמת סכין

סכין • ופי' בפ"מ דחוק וגר' כפי' הק"ע דהיינו הא דמקשה בשבת פ"א הי"א אהא דאיתא שם מפשלין כו' וקס"ד דדוחה שבת ומשני שם בני חבורה זריזין הן אבל א"ד שבת • והגי' כבק"ע ע"ש: והתיכת יבלתו • בירושלמי איתא דריב"ת לא תני והתיכת יבלתו משום דס"ל דזה מותר בשבת כבסוף ערובין חותכין יבלת במקדש ע"ש: הזאה תוכית • בירושלמי מקשה מאי מדמה זכה לזוכה:

דף סו ע"א ששימש שני גדולי הדור • בירושלמי איתא שמתחלה לא ידעו מזה ששמש את שמעי' ואבטליון והוא אמר להם היקש וג"ש וק"ו ולא קבלו ממנו עד שאמר להם כך מקובלני מפי שמעי' ואבטליון קבלו ממנו • ומנהו נשיא: נאמר מועדו בפסח • עי' מכלתא בא פ"ה דשם דריש ר' יאשי' מתחלה ממשמעות במועדו א"ל ר' יונתן ועדיין לא שמענו מזה ודריש ליה ר' יוסי את"כ מג"ש וכ"ה בספרי בהעלתך שם פנחס קמב ילקוט בא קנו • ובירושלמי פ"ז ה"ד אית תנא תני כולהון למדין מן הפסח [נ' דצ"ל מן התמיד] ואית תנא תני כל א' למד במקומו ע"ש ועי' נל"ת עי' ומפ"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה והא קא עביד • בירושלמי • ה"א: היכי מצי מקדיש • בירושלמי פ"ת ביצה פ"ה איתא דבעזרה אמרי' אין שבות במקדש ומותר להקדיש והבבלי לא ס"ל הכי ועש"ק ד"ה במקדש: בחובות שקבוע להם זמן • בירושלמי שם הא דאיתא אין מקדישין היינו במקדים למחר [והוא כעין פי' דהכא] ות"א במקדים לנדה"ב ע"ש דמשמע דפלוגתא דר"י ור"ל היא בזה ולקושית והא קעביד עבודה מתרץ שם באופן אחר כמ"ש בתוס' ד"ה והא קעביד: אם חכם הוא • כה"ג בב"ר בפ"א בעובדא דר' לוי בר סיסי ובירושלמי ס"פ מגות תלינה: ר"ל אמר כל אדם שכועס • בילקוט מטות תשפו ע"ש ראב"ע ובמ"ב רכז ע"ש ר' שמעון בן לוי: ממשה דכתיב • עי' ויק"ר פי"ג דשם איתא בג' מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה • בשבת ובכלי מתכות ואונן [בשמיני למלואים] • והכא ובאדר"נ פ"א לא הוזכר רק הך דגעולי מדין • ויתכן דבשבת לא מוכח שם טעות כלל והך דמ' למלואים ס"ל כמ"ד מפני הטומאה נשרפה ולא ידע שנטמא השעיר אבל לא טעה בהלכה ובספרי מטות קנז ע"ש ר' אלעזר בג' מקומות ומונה שם געולי מדין ואונן ומי מריבה שמעו נא המורים • ובילקוט שם תשפו ע"ש ראב"ע ועי' שמ"ר פכ"ה פדר"א פמ"ז ובת"כ שמיני פ"ב: איש נדחה • ספרי בהעלתך ע עא:

דף סז ע"א ואם אכלו פטורין • בירושלמי פ"ט ה"ד תני ר"מ מחייב ור"ש פוטר ועמש"ל נה ע"ב: ואין נכור נדחים לפ"ש • ספרי בהעלתך ע ושם איכא מ"ד דיליף מקרא ויהי אנשים ולא כת' ויהיו ואיכא מ"ד דיליף מאיש: זבין וזבות • בילקוט תזריע תקנג בועלי נדות ועי' תוס' ד"ה זבין: בדד ישב • ספרי נשא א' ע"פ הגהת הגר"א ת"כ תזריע פי"ב: **ע"ב** שכן מטמא במשהו • כ"ה גם בת"כ מצורע מכלתא דזבים פ"א תהי' אפי' כ"ש וכתם כפרא ר' יהודה • ור' ישמעאל דדריש שצריך כחתימת כו' ס"ל כר' סימאי עי' נדה מג ובספרא דריש ג' ראיות רר בשרו כו' הוא דלא כר' סימאי ומוסכם עם מ"ש הכא אליבא דר' יהודה ועי' מגילה ח ע"א: ר"א אומר יכול • ת"כ צו פרק יד • ושם קודם להך דר"א איתא דברי ר' יהושע שאם אכלו הזבים מהפסח פטורים ובירושלמי פ"ט ה"ד הוא ע"ש ר"ש ולקמן במתני' צה: סתמה המתני' דפטורים באכלם ור"א מוסיף לפטור אף על ביאת מקדש: תוס' ד"ה שכן • דתניא בת"כ • מצורע פ' נגעים פ"ג:

דף סח ע"א ויצא אל מחוץ • ספרי תצא רנה ע"ש ר"ש התימני וכדמסיק לקמן מחוץ למחנה זה מחנה לוי': אמר מנשי' בר ירמיה אמר רב • בילקוט ישעיה רסט ליתא אמר רב: כדרב חננאל • בילקוט שם ודה"א אלף עז רב חנני': אני אמית ואחי' • עי' קה"ר פ"א ספרי האזינו שכט: בתחלה מה שאני ממית • קה"ר שם תנחומא ויגש ה' ב"ר פנ"ה והטעם מבואר שם שלא יאמרו אלו אחרים הם ע"כ קמים במומן ואח"כ מתרפאין • ועי' פדר"א פל"ד דמפרש מחצתי ואני ארפא על ענין הכלל לתרבות ישראל וירושלים: **ע"ב** חד אמר • בירושלמי כאן ובערובין מבואר דר"י בר' חנינא אמר הא ביד הא בכלי: מפרך פריכה • בירושלמי איתא דריב"ת ס"ל כר' יוחנן דס"ל כתוכל כא"צ לדם מותר ע"כ גם בלתה ביד מותר ומ"ד בלתה אסור ס"ל כבר קפרא דמחייב בתוכל אף שא"צ לדם ועש"ק בעירובין ובגליון שם דהבבלי ס"ל משום גוזז [כפרש"י שם] ולא משום תוכל: או יושב ושונה • בירושלמי מקשה לר"א דמתני' דקרי רשות מהא דאמרי' המבזה את המועדות כו' ומשני רבה בישל כו' ופי' דיכול להכין מעיו"ט והמלאכה ביו"ט היא רשות • ומוכח דלהירושלמי לא תליא פלוגתא דר"א ור' יהושע במתני' בזה אי כולו לה' או חציו ופלוגתא דר"א ור' יהושע דברייתא דהכא איתא כה"ג בירושלמי פ' ואלו קשרים פלוגתא דאמוראי ואח"כ אמר מתני' מסייע לדין ולדין ומייתי שני ברייתות [וחסר ביניהם שם תני' אידך] ופליגי הברייתות בפלוגתא דר"א ור' יהושע דברייתא הכא: אלמלא תורה • פדר"א פט"ז [ומוכח הכא דקאי על למוד התורה כפי' הטו"ט אבות פ"א מ"ב דלא כפי' הרע"ב שם דקרא אם לא בריתי קאי על קבלת התורה לא קשה הכא קושית הגמ'] תנחומא בראשית סי' א' נח סי' ג' ושם מבואר אלמוד תורה שבע"פ:

דף סט ע"א תוס' ד"ה אם דחו • וכן יש בירושלמי ה"ג שבת פי"ט: א"ל ר"ע • בפר"א הגי' א"ל ר' יהושע ובתוספתא פ"ה ובירושלמי איתא ר"ע כבכאן: א"ה משחוט נמי לא לשחוט • בירושל' איתא בל' סד"א ונמלא דוחה את השבת בלא שחיטה פי' שתפסל קודם השחיטה ויהי' שהלול שבת בהמכשירין הנם ול"ק לפי"ז קושית הגמ' דשחיטה היא מעשי מצוה: אל תכפירני בשעת הדין • בירושלמי ה"ג שהי' ר"א מלמדו הלכה ובא שאין חגיגה דו"ש • והגי' הק"ע שאין הזאה דו"ש • והפ"מ פי' לפי הגירס' שכתובה: דגברא גופי' לא חזי • בירושלמי בר קפרא תמה מה ענין זכה לזובה • וא"ל ר"ז בר קפרא תמה ור"א לא תמה ונראה בענ"ד דהוא דרך בתמי' ב"ק תמה ור"א לא יתמה ע"ז וע"כ גם ר"א השיב לו ככה • והק"ע ופ"מ פי' בנחות' ודוחק: **ע"ב** דנכרתו עלי' י"ג בריתות • ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט: וקתני נמי חגיגה דלא דחי' שבת • לפי' הפ"מ בירושלמי ה"ג נכנס גם חגיגה בויכוח ר"א עם ר' יהושע:

דף ע ע"א תוס' ד"ה לאו חובה • בירושל' • ה"ד ר' יוסי בר' בון בשם ר' יעקב בר דסיי שלא יבא לידי שבירת עצם: דאי חובה היא תיתי בשבת • עי' תוס' כאן ולעיל נט: ועי' גל"ת ובירו' מדייק דלאו חובה היא מברייתא דאיתא דבאה מן המעשר ודבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין: מ"ש סכין • עי' גליון בירושלמי פ"ז פ"ב שמזה מקור דין הרמב"ם דגם ביום יש בו משום שבירת עצם ולא דריש בשעה שישנו כו' כבירושלמי שם: נמצאת הקופיץ קשורה • במשנה שקלים ליתא לתיבת הקופיץ וכ"מ מפי' הרמב"ם שמפרש נמצאת סכין שא"י אם טהורה קשורה לסכין שידוע לטהורה וכן מפרש הירושלמי בשקלים פ"ח סוף ה"א: **ע"ב** מ"ט דבן דרותאי • עי' גל"ה שהקשה על הרמב"ם דמייתי קרא לחגיגת י"ד וזבחת פסח כו' דא"כ תקשה קושי' הגמ' הכא תדחה שבת ואופן תי' השני שבתר בו דהגמ' קס נסברא דילפי' ג"ש במועדו מתמיד והרמב"ם ס"ל משמעות במועדו ק"ל ע"ז מירושלמי פסחים כאן ה"א דאיתא דהלל ס"ל ג"כ קרא וזבחת פסח לחגיגה וגם ס"ל ג"ש מועדו ותקשה עלי' קושי' הגמ' הנ"ל ובמק"א כתבתי לקרב מה שריחק הגל"ת תי' הראשון • והכמ"ל: אלא מותר הפסח • בירושלמי פ' ת"כ ה"ב ובשקלים פ"ב מפקינן ליה מקרא ואם מן כאן וכוא כאבוה דשמואל זבחים ט ע"א מנחות פג: ושם מצריך להו לכולהו: מכאן לחגיגה • עי' תוס' חגיגה עי' ד"ה נאמר מ"ש בשם הירושלמי שם דמקשה וכי מכאן למדנו דאין חגיגה דו"ש והלא ממקום אחר למדנו ומתקן יהודה בר ספרא דבריו • לא מהן שבת שבכר למדנו דאין חגיגה דו"ש ומה ת"ל תחגוהו לרבות יו"ט האחרון ע"ש וכן בלימוד ותשלומין מחולק הבבלי עם הירושלמי ע"ש בתוס': א"ר אלעזר שלמים • בירושלמי איתא שלמי חגיגה ואין נזכר ולא משום חגיגה:

דף עא ע"א לרבות לילי יו"ט האחרון • ערש"י • ובסוכה מח: פרש"י שם דכ"ש יום האחרון וסותר למ"ש פה ובק"א הארכתי בזה ועמ"ש סוכה שם בס"ד: לילי יו"ט האחרון • בספרי ראה קמב לרבות לילי יו"ט הראשון ואך חלק למעט האחרון וכ"ה בירושל' סוכה פ"ד ה"ה • ולפ"ז ר"א בשם ר' לעזר פליג ע"ז והק"ע מגי' שם כבכאן וכ"ה באמת ג"כ בחגיגה פ"א ה"ד וכן הגי' הגר"א בספרי • ולפ"ז ר"א הו"ל מסייע ועמ"ש לק' בסמוך: שעכב ושחטה • בירושל' סוכה וחגיגה משני ג"כ הכי ומקשה ע"ז והא אין זה חגיגת י"ד • והבבלי לא חש לזה אבל שם דמקשה זאת אין תירוץ ע"ז כלל וכ' דהא דאיתא שם ר"א בשם ר' לעזר ושמחת בחגך מצאתה מתחייב בחגיגה אתה מתחייב בשמחה הוא תי' ע"ז דלזאת בחגיגת י"ד דהותחל מצות חגיגה בעי"פ ע"כ חל ג"כ חובת שמחה ובכה"ג מרבה לילי יו"ט הראשון משום שהחל ענין חגיגה אף שאין זה חגיגת יו"ט אבל בשאר יו"ט שאין חגיגה אין לרבות הראשון לשמחה כ"א האחרון שהוא בעת חגיגה ובזה מיושב גי' ספרינו שם: שתי תשובות בדבר • בירושל' סוכה וחגיגה נשאר כך במסקנא דקאי ההלל והשמחה שמנה לכהנים בעזרים: דתניא ולא ילין • ת"כ צו פי"ב: **ע"ב** לימד על חגיגת י"ד • ספרי ראה קלא ע"פ גי' הגר"א ת"כ צו פי"ב כל סברי' ומובא בתוס' להכריח דלא כפרש"י בשלמים מחמת פסח דהיינו חגיגת י"ד דא"כ יהי' סתירה בת"כ אלא היינו מותר הפסח • אך מה שהקשו עוד על רש"י דלדידי' ברייתא דזבחים לו דלא כמאן דאין לומר דבן תימא היא הא בן תימא יליף לה מוזבחת פסח ק"ל ע"ז הא גם להתוס' לפירושם דהיינו מותר הפסח תקשה הך דזבחים ט' דמייתי לי' מאם כבש ובאמת מקורו מקרא אחרינא אך רגילות התנא לכלול גם הנך דילפי' להו ממקום אחר כמו גבי והתעלמת ע"ש בתוס' זבחים ט' ובר"ה ה: וא"כ י"ל גם לפרש"י דאתי' כבן תימא ועיקר קרא שלמיו לשלמי נזיר ומשום רגילות כו' כולל גם שלמי פסח אף שפורשו ממקום אחר • ואין לומר דשלמיו ל' רבים וצריכינן למילף שני דברים • דליתא דשלמים לעולם הוא ל' רבים אף לקרבן א' וצ"ע:

דף עב ע"א רישא בעוקר וסיפא בטועה • בירושל' הסוגי' עמוקה • ופי' המפרשים דחוקה ונדרש אריכות בזה עד אפס מקום להכילו אך פלוגת' דאמוראי בזה ותוכן הדברים יבואר בס"ד בפנ"א: והרי תינוקות דיש להן קצבה • בירושל' כאן ובשבת פ' ר"א דמילה מסתפק בזה אי מיקרי יש לו קצבה א"ל ועמ"ש שבת קלז: ובפנ"א: **ע"ב** ארשב"ל נתחלף לו • בירושל' איתא רשב"ל אמר יש בעשייתו מצוה כגון יבמתו נדה כו' ר' יוחנן אמר אין בעשייתו מצוה כגון שני שפודין כו' והנה דע' רשב"ל יש לכוין למ"ש פה דהכא קאמר בשפודין דחייב ומשום דבעי יש בעשייתו מצוה כמו ביבמתו וכבירושל' • אך ר' יוחנן דפטר התם בב' שפודין הוא בהית דאמרי הכא לר' יוחנן פטור בשפודין [ולפ"ז מה דאיתא התם מתני' פליג' על ר' יוחנן צ"ל שם מתני' פליגא על ר"ל ועי' פנ"א] : דלמא ש"ה דזמנו בהול • בירושל' כאן ובשבת פר"א דמילה מוכיח דלר' יוסי ל"ב יש בעשייתו מצוה ולא דחי משום דזמנו בהול ועי' שבת קלג: מש"ש ד"ה פירש: בתרומה בערב פסח • עי' כ"מ פ"י מתרומות ה"ב שהקשה להרמב"ם דס"ל דלא פטר ר' יהושע רק מחומש הו"ל למדתי דלא פטר כ"א מחומש ועי' מה"פ תרומות רפ"ח ד"ה האשה: מעשה בר"ט • ספרי קרח קטז:

דף עג ע"א משום דהתם כשר הכא פטור • ע' ירושל' ה"ו דאיכא פלוגתא בסיפא דמשכו הבעלים את ידם דאיפא פטור דאיכא מ"ד דפטור וכשר ואיכא מ"ד דפטור ופסול • והכא איתא בסיפא ותני עלה בהול כה"ג ישרף מיד אבל היכי דכשר פשיטא דפטור: לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור • כ' דהא דאית' בירושל' דר' יוחנן וכן רשב"ל מוקי לה כר"ש היינו דס"ל מקלקל בחבורה חייב והק"ע פי' דהיינו דר"ש ס"ל אין בעשייתו מצוה חייב וקשה דהלא איתא בירושל' שם ה"ה וה"ו וכ"ה בבבלי לעיל עב: דמודה ר"מ בבעלי מומין דחייב • ונראה בגלוי הו"ל כבע"מ ואתי גם כר"מ וכן קשה לפי' הפ"מ שם • אבל להנ"ל א"ש ולפ"ז מש"ש הא בגלוי חייב כונתו לקושי' שבפה ומתרץ ר' יוחנן דאתי' כר"ש: **ע"ב** ותני עלה בהול כה"ג ישרף • בירושל' איכא מ"ד פטור וכשר משום דל"ב עקירה והוי שלמים ומה שנשחט אחר התמיד לא ס"ל לפסול מחמת זה ומייתי ע"ז הא דר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה דלקמן והתם הוא בל' אחר • ומ"ש הכא דלר"י בנו של ריב"ב חייב ליתא שם וגם ליתא שם מ"ד ישרף מיד:

דף עד ע"א איידי דתנא מקלתו • וכ"ה בברייתא לקמן בדברי רבנן דפליגי על ר' יהודה וכ"ה בירושל': איידי דמתלתל • עי' תוס' כר"ש משאכן בת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ו: מפיק מיא • בירושל' מקשה מה אנן קיימין אם בלחין אפי' של רמון בוצן אם ביבשים כו' כל העצים יבשים מבחוץ ולחים מבפנים ומון יבש מבחוץ יבש מבפנים: ר' ישמעאל קורהו תוך • במכלת' בא פ"ו איתא תוך ובר והוא כעין גי' הס"י ברש"י והוא דס"ל כריה"ג דעתן כרעיו לתוכו והו"ל פנימי ומיצון ועמש"ל מא: ועוד יש שינוי בשמות המ"ד דשם איתא דברי ר"א ר"ע אומר מקולס ועפמש"ל מא• ר"ע לשיטתו דאוסר בצלי קדר ע"פ גי' המכלת' שם ובמכלתא שהבאתי כאן ר' אומר מקולס וי"ל ג"כ לשטתו ע"פ הבבלי לעיל מא• דאוסר בצלי קדר אך מש"ש תוך ובר ע"ש ר"ע לא יתכן דלר"ע אסור ליתן לתוכו והגר"א מגי' שם דברי ר' ישמעאל ובמקום ר' אומר מקולס גורס ר' טרפון והוא כהבבלי כאן וכ"ה בירושל' פלוגתא דר' ישמעאל ור' טרפון רק דשם בטעות נתחלף דתוך ובר הוא ע"ש ר' טרפון ומקולס ע"ש רי"ש וזה טעות דמוכח דהלא סיים שם דר"ט כר"ע דאוסר ליתן לתוכו • והש"ק הלך אחר גי' המשובש' ודחה פרש"י מחמת זה וליתא ודבריו תמוהין ע"ש גם פי' הפ"מ דמיירי בחולין כזה"ז הוא דוחק ונראין הדברים שמקור הברייתא הוא מהמכלתא דמיירי בפסח ומוכרח דט"ס הוא וצ"ל כגי' הגר"א במכלתא וכמ"ש כאן: **ע"ב** בית השחיטה לתחתי • עתו' לעיל ע"א ד"ה כילד ולפי' הפ"מ והגליון בירושל' ג"כ איתא הכי אית תני תני תותבו מבית נקובתו עד שהוא מגיע לתוך פיו [דלא כמתני' תותבו מתוך פיו] על דעתי' דהדין תני ברייתא [תנא דברייתא] חוזר והופכו • היינו כדי שיהא בית השחיטה למטה ע"ש:

דף עה ע"א אסכלה מנוקבת • בירושל' אינו מגי' המשנה ומפרש באמת דר"ג פליג וס"ל דמותר משום דס"ל תולדות אש כאש והו"ל צלי אש ורבנן סברי דתולדות אש לאו כאש ואמר שם דר"ג ס"ל דצלי אש השני [דדרשי רבנן מני' למעט תולדות אש] אתא לרבות לפסח דורות דלא נימא רק בפסח מצרים בעינן צלי אש ועפ"מ שם: ואפה בו • עמש"ל כו ע"ב: תוס' ד"ה וגרפו ובירושל' • סוף ה"א: מכות אש • ת"כ תזריע פ' נגעים פ"ז ובירושל' פריך כה"ג ממכוה איפכא אמאי התם בכ"ד הוי מכוה והכא בפסח בעינן צלי אש ומשני דשאני פסח דכ' בי' צלי אש שתי פעמים א"נ משום דכ' בי' תורה וחוקה להורות עכובא: ואמר רב מתנא פתילה • בירושל' סנהדרין פ"ז מפרשי רבנן דקסרין אבר וקסטיטירון מעורבין והוא בדיל ועופרת יחד: דאר"נ • בילקוט קדשים תרי"ג דאר"כ אמר רבה בר אבוה וכ"ה בבבלי סנהדרין מה ע"א: באש ולא בסידי • ת"כ ויקרא דבורא דחטאת ספ"ה: **ע"ב** לכדתני' ישרף אע"פ • ת"כ ויקרא דבורא דחובה פ"ה: אע"פ שהגיע • בת"כ שם עד שמגיע האור בגופו: גחלי יכול עוממות • ת"כ אמר פ"ג איכ"ר פ"ד תוספתא יומא פ"ד: תוס' ד"ה לפי • גי' התוס' שאין מוכרין וכ"ה במשנה שבירושל' וקאמר בירושל' כיני מתני' שאין פודין ומגי' שצ"ל אין פודין • וקשה על התוס' שלא הביאו את הירושל' שהוא נגד דבריהם:

דף עו ע"א תסגי לי' ביטול את מקומו • רש"י לא גרס לי' ור"ת מקיימו וכמ"ש דבצלה כ"ל תו לא מפסיל משום צלי מחמת ד"א ע' ירושל' שבת פ"א ה"א דמשמע שם דגם בצלה כ"ל אין להחזיר לתנור כ"א שלם ולא תחוך דבעינן כל דיני צלי' גם אח"כ ועפנ"א שם • ולענין איסור הסלת מבואר בירושל' כאן דמותר בלא קליפה: כבוש • בפנ"א פ"י מתרומות בארתי מש"ש בירושל' א"ר יוחנן לית כאן הנכבשים הוא משום דס"ל בחולין קי"א כבוש אינו כמבושל א"כ אין רבותא דמותרין ומ"ש כבוש כרותח היינו דצלי ע"כ לרבותא קאמר דאפי' שלוק ולפ"ז א"צ"ל דלהירושל' שילוק פחות מבשול נגד הבבלי פ' כ"ה גבי כבד כמו שנתקשה התוי"ט בזה • ומצאתי בכ"ב יו"ד סי' כ"ז שפי' כן דלרבות' קאמר רק דלפירושו טעם ההיתר גם בשלוק משום דציר תגבים טמאים א"כ איסור ומפרש דקאי אמשנה פ' שם • ובענ"ד מדאמר הנכבשין מוכח דקאי אמתני' כל הנכבשין דכמ"ט הלי' הוא שכבשן • וטעם ההתר כ' עפמ"ש השואל בת' ח"צ סי' כ"א דיבש מין במינו שנתבשל והוכר האיסור והורם דאין לאסור השאר משום פליטתו דבמין במינו אין שייך נו"ט רק משום גזרה ובכה"ג דהורם האיסור ל"ג ואף דהמ"צ חלק עליו מ"מ באיסור דרבנן אפשר דמודה ובזה א"ש דלא תקשה למ"ד כבוש כמבושל מהאי מתני' כל הנכבשין זע"ז מותרין ושם הארכתי והכמ"ל: **ע"ב** ולוי אמר כו' מותר • מהירושל' פ"י דתרומות ה"ב מוכח דגם לכתחלה מותר • וע' בתס"א להרשב"א בית ד' שער א' שכ' דהירושל' מיירי בשניהם כחושים והכא בא' שמן מיירי • ועתו' ד"ה מאי לאו וד"ה נימא • ודע' הרמב"ם פט"ו מהל' מ"א דגם בשניהם כחושים אסור לכתחלה וע' מה"פ בירושל' שם ד"ה זהו: לימא תיהוי תיובתי' דרב • בירושל' תרומות שם מקשה ג"כ לרב מהא דאין צולין כו' ונשאר בקושי': בפת חמה • ע' רי"ף פ"ז דחולין שכ' בשם כמה גאונים דלא קי"ל כר"ל וגם בפת חמה פליגי ותפסינן כר' יהודה דמתיר וכן יש להוכיח מהירושל' תרומו' פ"י ה"ב וע' מה"פ שם ד"ה הכודה ובפנ"א: וזבחי שלמי צבור • בירושל' מקשה בין כמ"ד לחם עיקר בין כמ"ד כבשים עיקר ארבעה אינון [דפלוגתא במנחות ר"ע ור"ש בן ננס אי לחם עיקר אי כבשים] תני אש להון ותניינון חמשה דהיינו דתם אולי כתרוייהו דמעכבין זא"ז • ולפי הבבלי דכלול בזה גם שעירי הרגלים א"ש דמנה להו בחמשה וע' לק' עח• דמקשה וכ"ת לקרב עמהן כו' ארבעה אינון והכן ה' תנן:

דף עז ע"א וידבר משה • ת"כ אמר פט"ז ע"ש ר' וכ"ה בילקוט אמור תרמג וכ"ה מנחות עב: ובירושל' כאן רבי אומר: עודהו על מצחו • בירושל' פ"ק דיומא ופ"ב דחגיגה מוקי לפלוגת' דאמוראי בזה דר' יוסי בר' בון דס"ל דכה"ג לובש בכל יום בגדיו ס"ל דהציץ אין מרצה כ"א בעודו על מצחו ור' עוקבא דס"ל אינו לובש כ"א בשבתות וי"ט ס"ל דציץ מרצה אפי' מונח בזוית ועמ"ש ביומא ז ע"ב: דתניא ועשית עולתך • ספרי ראה עח: דם אע"פ שאין בשר • ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד: **ע"ב** אלא עומר ושתי הלחם דליכא עולין • בירושל' מבעיי' לי' נטמא הבשר ואבדו האמורין מהו והיינו אי ציץ מרצה על אכילות ע"ש:

דף עח ע"א מסתברא כי היכי דפליגי • בירושל' מבואר דפליגי ר"א ור' יהושע בין בזבחים בין במנחות: **ע"ב** אם זרק הורצה • בירושל' מוקי למתני' דלא כר' נתן דאמר אכילה לא מעכבא דאלו לר"נ יזרוק גם לכתחלה בנטמא הבשר והכא רב מוקי לה כר' נתן ומודה ר"נ בלכתחלה: במכסת • מכלת' בא פ"ג: דלמא שאני התם • בירושל' משמע דלית לי' האי דחוי' דהכא והך דר"נ הוא רק מזה דכל ישראל יוצאין בפסח א' • ולק' פ"ת ה"ד מייתי הא דנמנו וחזרו ונמנו כו' ולא מייתי הך דר' נתן ע"ז ובתוספת' פ"ז איתא שם פלוגת' דר' נתן ומאחר שלא הביאה הירושל' מוכח דעיקר מה דשמעינן לר"נ דסגי בזריק' בלא אכילה הוא מברייי' זו דכל ישראל כו': ראשונים שיש להם כזית • תוספת' פ"ז ובירושל' פ"ח פליגי מאה שנמנו על הפסח בבת אחת אמר רב חונא אם יש כזית לכ"א כשר ואם לאו פסול ור' זעירא מקום שיש כזית לכ"א כו' ועי' ק"ע ופ"מ וצ"ל דבת אחת לאו דוקא ורב חונא ס"ל דמה שנכנסו אח"כ פוסלין גם הראשונים ור"ז ס"ל דהראשונים לא נפסלו: בעינן גברא דחזי לאכילה • בירושל' מודה ר"נ בחולה וזקן מודה ר"נ בחבורה שנטמא עובד שלה מודה ר"נ בחבורה שנמצא יבלת בעור הפסח שלה: הב"ע בצבור • בירושל' מוכח בל' הברייתא' בצבור וכ"ה בתוספתא פ"ו והגר"א מגי' שם הבעלים: גזירה • בירושל' מביא בברייי' בבא שחטו בטהרה ונטמא הדם יזרק הדם בטומאה ואל יאכל הבשר בטומאה והיא בתוספת' ולזאת כדמשני עלה ר' ירמיי' בשם ר' יוחנן גזרה מקשה אלא מעתה לא יזרק הדם בטומאה ומסיק הא סופך מימר ר' נתן היא:

דף עט ע"א חלב מנא לן • משום דיליף מקרא ועשית עלתיך הבשר והדם שואל אחלב • אבל בירושל' יליף ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל בשם ר' יהושע מקרא אחר • כתוב א' אומר אך בכור שור כו' ובשרם יהי' לך וכתוב א' אומר וזרק הכהן כו' והקטיר החלב • עד שיבא שם או בשר לאכילה או אמורין להקטיר: אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ • בירושל' ה"ה לפי' הק"ע וגירסתו וזרקו טמאין • אף שנטמא הדם מיקרי בא בטומאה ונאכל בטומאת הגוף וכן משמע ממש"ש ונטמא הדם אל יאכל בשר בטומאה משום גזרה אבל מדינא הוי שרי כיון שנעשה בטומאה [ואף דמוכח מסוגית הירושל' דטומאה דחוי' היא ועוד לאכילה לכ"ע דחוי' כביומא ז• ובתוס' שם ד"ה דם] וצ"ל דס"ל להירושל' כרבא הכא ועוד יותר דרבא לא קאמר רק מטעם דנטמא הבשר לא קרינן בי' כל טהור ובירושל' גם בנטמא הדם מקרי פסח הבא בטומאה ונאכל בטומאה: כל היכי • ע' הגרי"ב • בילקוט צו תצט: הרי שהיו ישראל מחצה • תמי' לי הא בתוספתא פ"ו איתא פלוגתא דתנאי בזה ומובא בירושלמי ה"ו ובהוריות פ"א ה"ו ר' מאיר בר' יהודה [ובתוספתא הגי' ר"ש במקום ר' יהודה וכ"נ לגרוס בירושל' וא"ש דאמרו לו אין ק"ל חלוק ומפרש מאן אמרו לו ר' יהודה וא"ש ג"כ מה דבעי בירושל' לר' יהודה היך עבדין ולהגי' שלפנינו הא כבר באר ר' יהודה דעתו] ואיך שייך פלוגת' דאמוראי בזה ואף דלק' ע"ב מייתי תני' כותי' דרב ת"כ דר"כ הלא מתרץ כ"א ברייתא' שכנגדו • ואי פלוגתא היא אין להשוותם • והנה הגר"א מגי' בתוספת' בדברי ר"ש אפי' שבט א' כו' וכלק' פ• והך דמחצה טהורים כו' סתמא היא בלא פלוגתא וא"ש • אבל בירושל' מבואר דפלוגתא דתנאי היא ומחולקים הבבלי והירושלמי בגירסת הברייתא: **ע"ב** וקסבר נשים בראשון רשות • לפי המבואר בירושל' האי מ"ד טהורים עושים את הראשון וטמאים את השני הוא ר"מ כמש"ל ע"א ור"מ אית לי' בירושל' פ"ח ה"א חלה פ"א ה"א קדושין פ"א ה"ז נשים בראשון חובה וע"כ תנאי היא: ר"א בן מתי' • בתוספת' פ"ו ר"א בן מתתי' ובירושל' פ"ח ר"א סתם:

דף פ ע"א ר' יהודה אומר • עמ"א סי' רי"ת וע' מה"פ ר"פ הרואה ד"ה נסי ובהוריו' פ"א ד"ה ר' יהודה: וסבר לה כר' יהודה • בירושל' ה"ו איתא להדיא דברי רב אליבא דר' יהודה דאמר התם על דעתי' דר' יהודה כו' אמר רב מטמאין כו': ועולא אמר • בירושל' ע"ש שמואל: שוחטין וזורקין על טמא שרץ • ורב סבר אין שוחטין כו' כלק' ע: ורק על טב"י ס"ל דשוחטין וכ"ה בירושל' רב כר' אלעזר דא"ר אלעזר היו הצבור מגעי נבלות מגעי שרצים עושים בטומאה שאין שם מים כו' • והק"ע שגה בזה שם כחשבו דרב דס"ל מטמאין משום דשוחטין וזורקין על טמא שרץ ועושה בטומאה וזה ליתא דאדרבה אם היו שוחטין הי' נחשב לטהור • ובירושל' הטמאי שרץ נחשבים לטמאים ובשם צבור עושים בטומאה א"כ היחיד אין שוחטין עליו • והאי כשאין שם מים היא מסקנת מימרא דר"א ואין שייך לענין דרב הכא ועפנ"א: רב אדא בר אהבה אמר • כה"ג בירושל' פ"ט פלוגתייהו במחצה ט"מ ומחצה זבים דאמר התם דזבים אבל ט"מ נעשו כטמאים לגבי טהורים אינון עושין [היינו הט"מ] בראשון וזבין בשני • והוא כמו במחצה טהורים ומחצה טמאים • ויתכן דדוקא בכה"ג דאם לא היו זבים היו הם עושים בטהרה בראשון ע"כ יש להם תשלומין בשני • משא"כ בגוונא דהכא רובן ט"מ דאלו היו הזבים טהורים ג"כ היו עושים בטומאה י"ל דמודה דאין תשלומין לפסח הבא בטומאה • ור"ה דאמר התם אין תשלומין כו' כ"ש דהכא ס"ל אין תשלומין: **ע"ב** א"ר מני בר פטיש • בירושל' ר' מנא בשם חזקי' זבין וטמאים רבים על הטהורים ועושין בטומאה וזבין אינן עושים לא את הראשון ולא את השני והוא דלא כר' מני דהכא ועפמ"ש התוס' ד"ה בראשון ר' מנא שבירושל' עומד בשיטת שמואל: ורובא לא מדחי לפסח שני • עמש"ל נג• ד"ה אלו דלהירושל' בזבין גם רובא נדחין לפ"ש ועי' ירושל' פ"ט ה"א: ל"ש בכהן ול"ש בבעלים • בירושל' דן מתחלה בק"ו מבעלים ודחי ומסיק מקרא דלכם דקאי בין לבעלים בין להעובד ובנזיר משום דהושוה לפסח • ומוכח דלא ס"ל להירושל' דהוי הלכה דא"כ היך דן ק"ו מהלכה ועי' ש"ק ה"ז ד"ה קל ובנזיר פ"ט ה"ב ד"ה זבין וד"ה קל: מאי לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ • לפי' הק"ע בירושל' מוכיח דליכא למימר למעט דשרץ או דנבלה דהשתא טו"מ דמטמא באהל הותרה טומאת התהום • נבלה ושרץ לא כ"ש אלא למעוטי דזיבה משום דאית בי' חומרא שמטמא משכב ומושב וכדמסיק הכא רב יוסף:

דף פא ע"א כהן המרצה בתמיד • עש"ק בירושל' ה"ז ד"ה עובד ובנזיר שם שהקשה על הרמב"ם שכ' דבכל קרבנות גם דיחיד הותרה טומאת התהום בדיעבד מהגמ' זו ע"ש: **ע"ב** מועדו מועדו מפסח • מכאן קשה לפרש"י שבת קלב• שכ' דגם ג"ש אין דנין מהלכה ועי' ש"ק נזיר פ"ט ה"ב: אמר ר"א אמר קרא • בירושל' ר' יוחנן בשם ר': א"ר יוחנן • בירושל' ר' יעקב בר אחא בשם רבנן ועש"ק בנזיר שם דכ' דהירושל' ס"ל עיקר דרשא מדרך כר"ל הכא דאלו לכם אתא להתיר כהן בטומאת התהום ע"ש ועי' בבלי נזיר סג• דשם ליתא הך דר' יוחנן רק דר"ל גם משמע שם דפליג אדר"ש דר"א וס"ל דנזיר ילפי' מפסח ועי' רש"י ותו' שם: אלא אפי' נודע לו לפני זריקה • וכן מוכח דס"ל בירושל' ע' ה"ז ובנזיר פ"ט ה"ב אך משמע דביחיד עשו לפני זריקה כלאחר זריקה בכדי שלא יצטרך לעשות פסח שני ובצבור עשו לאחר זריקה כלפני זריקה לענין שלא יאכל הבשר ועמש"ל עח: ונטמאו הבעלים כו' ואל יאכל הבשר • אך למאי דאמר התם משום גזרה אפשר דבטומאת התהום דלא שכיחא ל"ג בה רבנן • ועש"ק נזיר פ"ט ה"ב אריכות דברים בזה והכמ"ל: מצאו טמון בתבן • בירושל' זה הכלל כל שעתיד [גי' הפ"מ אין עתיד] לפנותו ה"ז קבר התהום כו': כדי לביישו • ה"ג בירושל' ואפי' לצו לשרוף על גגיהן מעלי' עצמן אין שומעין להן:

דף פב ע"א ראש המעגל • ספרי נשא ט ושם איתא בשער נקנור והוא שער המזרח מהעזרה כבמס' מדות פ"א: הן לא הובא • ת"כ צו פ"ח: אמר לו משה לאהרן • ת"כ שמיני פ"ב ועי' ירושל':

ע"ב בקדש כאן תשרף · ת"כ צו פ"ח והוזכר שם ר"ש בבבא שלפ"ז : והא אנינות כלאחר זריקה · ע' רש"י שהקשה הא דרא"ש אדש הוי קודם זריקה וכ' דסרא"ה הוא מדברי ר"י ור"ש לר' נחמי' א"כ הי' לשלמן להשרף ואי נימא דרק קודם זריקה דינו בשרפה א"כ אין כאן קושיא על ר"נ וכ"מ בירושל' ס"ט ע"ש ובפנ"א :

דף פג ע"א רבה מוסיף · בירושל' ע"ש ר' ירמי' והתם מייתי דריה"ג מריש סברייי' חטאת שקבל דמה בכ' כוסות נכנס א' לפנים ריה"ג מכשיר החיצון ודייק מזה הירושל' דס"ל דהו"ל פסול מכשיר ורבנן דפסלי גם החיצון ס"ל פסול הגוף הוי · וק' לפ"ז מאי קאמר בירושל' אוף ריה"ג דכוותהון הא איפכא הוא דלריה"ג טעון עבור צורה וכ' דה"פ דריה"ג למד מקרא דהן לא הובא ליכנס דמה לפנים דהוי בשרפה ומ"מ ס"ל דהוי פסול מכשיר · אלמא דגם פסול מכשיר דינו להשרף מיד וה"נ בנטמאו הבעלים ולפ"ז לא הוי פרכא ר' יוחנן הכא פרכא לחלק בין דם לבעלים כיון דגם דם ס"ל לריה"ג דל"ה כ"א פסול מכשיר וא"ש : ש"מ שמום נותר מלתא היא · לפי' הנו"י בירושל' ה"י היינו הא דאיתא התם סברין מימר אין תולין את הפסול [משום שמום נותר] אר"א ואפי' תימר תולין סבר לה כר' יעקב כו' וכדמשני הכא דהכי' לו שעת הכושר אסור : תום' ד"ה בו בכשר · שמא יפקע · כ' דהיינו הא דבירושל' השורף יש בו משום שובר · פי' משום פקע · ועפנ"א : ע"ב שמנו מותר · ב"ר פע"ח ע"ש ר"ה הא סקולתא דגידא שרי ישראל קדושים אסרו כו' : אמר קרא · עמ"ש שבת כד: ד"ה מנה"מ :

דף פד ע"א ואין עשה דוחה · עמ"ש שבת כה ד"ה והו"ל : בתר בסוף אזלי' · בירושל' הי"א וסנהדרין פ"ח ה"ב מוכח דפלוגתייהו דר"י ור"ל הוא באין סופן להקשות · דמקשה אהא דגידין הרכים אין נמנין עליהם דל"ח כבשר לר"ל וגבי עור הראש של עגל הרך חשיב לי' ר"ל כבשר גם למלקות ומשני שני' היא תמן שהוא עור וסופו להקשות ומקשה כ"ש מתלפה שטתי' דרשב"ל מה אין תמן שסופן להקשות הוא עבד לי' בשר כאן שאין סופן להקשות לא כ"ש ע"ש א"כ הוי הפלוגתא הכא באין סופן להקשות : מהו שיטמא · בירושל' שם ר' יוחנן ל"ש אלא לאיסור ולטומאה אבל ללקות עור הוא כו' ורשב"ל אמר משנה שלמה שנינו בין כו' ללקות כו' : תום' ד"ה והא הדר · דבירושל' · כאן ובסנהדרין פ"ח ה"ב : בו בכשר ולא בפסול · במכלתא בא פט"ו דרשי' בו ולא באחר קדשים ואפשר דממ"ש ב' פעמים בפ"ר ובפ"ש דרשי' תרוייהו וע' בתוס"מ להגרל"מ : ע"ב רב יוסף אמר כה"ג דכ"ע א"ב משום שב"ע · קשה לפ"ז איך מוקי למתני' דשקלים סכין וקופיץ דמוקי לעיל ע: בבא בטומאה דאין חגיגה עמו דלפ"ז דבזה א"ב משום שב"ע גם לפסח כדרש הקופיץ ודוח"ל דמוקי כבן תימא וכ' דהאי דכ"ע לא קאי רק אהנהו תנאי שבברייי' וכן ל"ל ג"כ לקמן · אך בירושל' מוכח דמוקי מתני' כבן תימא דהירושל' מפרש למתני' שובר בטמא היינו פסח שבא בטומאה [ואם לא בא בטומאה רק שנטמא הפסח י"ב משום שב"ע] וא"כ ל"ל להירושל' דמיירי התם בשקלים בבא בטומאה דא"כ א"ב משום שב"ע וע"כ מוקי כבן תימא · וזה דלא כפי' המפרשים בשקלים שם כבבלי : השורף בעצמות · להמפרשים בירושל' ה"י איכא מ"ד בירושל' דשורף יש בו משום שובר ועפמש"ל פג· ד"ה תוס' דבענ"ד פי' מדרבנן משום פקע ועמ"ש בפנ"א : כל כה"ג יש בו משום שב"ע · בירושל' אית תני תני חייב ואית תני תני פטור מ"ד פטור משום בשעה שישנו כו' ועש"ק שם ד"ה ומ"ד ובגליון שם : ר' יוחנן אמר יש בו · בירושל' הי"א ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין לעולם אינו חייב עד שישבור עצם שיש בו בשר וממקום בשר ועמ"ש לק' בסמוך : א' עצם שיש עליו כו' · בירושל' הי"א עצם לחייב על כל עצם ועצם הדא דתימר בהתריי' א' כו' לית הדא פליגא על רשב"ל דאמר עצם שאין עליו בשר מותר לשברו ומשני ללקות אינו לוקה אבל לאסור אסור ופי' המפרשים בזה דחוק מאד גם מ"ש הגליון בזה לא כ' ואין להאריך · ובענ"ד כ' דט"ס יש כאן והוא קושי' על ר' יוחנן דבה"י אמר ר' יוחנן שאין עליו בשר אסור ובהי"א אמר אינו חייב וכצ"ל לית הדא פליגא על הא דעצם שאין עליו בשר ר' יוחנן אמר אסור לשברו ורשב"ל אמר עצם שאין עליו בשר מותר לשברו · והיינו דהכא בהי"א תריהון אמרין אינו חייב ועי"ז משני דפלוגתייהו הוא באיסור ור"י ס"ל ללקות אינו לוקה וזהו דאמר אינו חייב אבל לאסור אסור · ור"ל אמר מותר · ובלא הגה"ה א"ל דה"פ דמקשה דרשב"ל קאמר הכא אינו חייב והתם אמר מותר ומשני בשביל ר' יוחנן דאית לי' דאסור ע"כ אמר דבזה מודה דאינו לוקה ומשום דר"ל ס"ל מותר שפיר מקשה עלי' שם בה"י ויקון וא"ש קושית הגליון שם :

דף פה ע"א ועצם לא תשברו בו · מכלתא בא פט"ו ילקוט בא רי"ב פ' לו תפט ע"ש ר"ש בן מנסיא : מיתיבי אבר שיצא מקצתו · לגי' הק"ע בירושלמי הי"א מקשה זאת בירושלמי ר"י לר"ל ומתרץ ג"כ משום פקע ובענ"ד קשה הא ר' יוחנן שם שוה עם ר"ל ואיך איתיבי' ר"י לר"ל ע"ז ומ"ש הגליון לא יועיל כאן כנ' למעיין ונראה ליישב הגירסא הכתובה דהכי איתא התם ר' אבון בשם ר"א [ואולי צ"ל בשם ר"ל] בא בטהרה ונטמא י"ב משום שב"ע ועי"ז קאי קושית ר"י לר"ל דלפ"ז היתה לו שעת הכושר י"ב משום שב"ע א"כ מהא דעצמות כו' ישרפו בט"ז מוכח דאין בשורף משום שובר א"כ קשיא · ויקון משום מות [פי' דיעשה ע"י גומרת' בע"פ] ויתלון מן העצם ויקון פי' ולטעמיך דאף דתימא דיש בשורף משום שובר תקשה עדן הן אבר שיצא ויתלון עד מקום כלות אבר שיצא ויקון דבמקום שאין בשר הלא ס"ל לר"י ור"ל דאינו חייב וע"כ לומר דחיישינן משום פקע דלא לפקע תחת הבשר שבפנים ה"נ בגומרת' חיישינן משום פקע ובפנ"א הארכתי : משום עצלי כהונה · בירושלמי ס"פ בתרא כה"ג מבעי' לי' אי הטעם הוא משום השה הדעת או משום שעבר הצות דהיינו עצלי כהונה ועמ"ש לקמן קכא ע"א : א"ד ל"ש · בירושלמי כאן ובסוף מס' מכריה דיוצא אינו מטמא תרומה דאל"כ תטמא היוצא מקצתו את שבפנים ודחי משום דהוי טומאה סתרים כמ"ש כאן : תוס' ד"ה ולרבינא · ובירושלמי הי"ב ובסוף מס' : ע"ב לא תוציא מן הבית · מכלתא בא פט"ו ובירושלמי הוא ע"ש ר' יהודה : עד שיניח · בירושלמי הי"ג איכא מ"ד עד שיאכל : הראשונים מטמאים בגדים · עי' זבחים קה: דרצה לפשוט מזה דיצאו פרים וחזרו דאין טמאים החוזרים ודחי דפרים עיקר במוצאים ע"ש ובירושלמי יומא פ"ו ה"ו וא"כ קשה מאי מותיב הכא לענין הוצאת הפסח דתלוי בהוצאה גוף הפסח משא"כ בהפרים דתלוי בהמוצאים : אבר שיצא מקצתו · ת"כ צ"ו פי"ג : אינה מפסקת · בירושלמי ספ"ה דברכות הברכה מפסקתן היינו שעוברת התפלה או הברכה דרך מחילת הברזל ובירושלמי גיטין כבכאן שגינין תחתיהן · בירושלמי מקשה ודכוותה [נימא] לא קדשו תחת האגף של הר הבית כדי שיהו זבין מגינין תחתיהן ומשני זב יש לו להגן בכל ירושלים : כזיתא פסחא · בשהש"ר פ"ב כזיתא פסחא והלילא מתברא איגרא ובירושל' מוכיח מזה דקדשו גגין ור' ירמי' ר' מייאשא רב שמואל בר יצחק בשם רב גגות ירושלים חול :

דף פו ע"א בשגגותיהן שוות לקרקע עזרה · ה"נ משני בירושלמי הי"ב הא דתנן מן האגף ולפנים דמשמע אפילו גגות פתר לה בגג מבוצר לאויר חצר : מחלות לא נתקדשו · בירושלמי מוכיח לה מהא דתנן [תמיד פ"א] יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה כו' עד שמגיע לבית הטבילה אם קדש הוא ילך בקצרה כדין הנטמא בעזרה : החלונות · ה"נ מקשה ומתרץ בירושלמי : על הבתים · תנחומא בא סי' י' מכילתא בא פט"ו ועי' עוד שם פ"ג בפלוגתא אי שכנו שבגגו או שכנו ממש שבביתו דלפי' הגרל"מ פליגי בזה ור"ש דס"ל בחבורה א' נאכל ס"ל התם שכנו ממש ועי' תוספתא פ"ח דאיתא שם דשכנו אינו כ"א בפסח מצרים ור"ש ס"ל דגם לדורות הוא ע"ש : מכאן אמרו השמש · בירושלמי הי"ג איתא תמן אמרי דר"ש היא ותימה הא הכא מבואר כן בדברי ר' יהודה ועמש"ל ע"ב : מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות · בירושלמי הי"ג איתא אחר דברי ר"ש יחיד שהוציא כזית חוץ לחבורה מפני שבני חבורתו ראוים להמשך אצלו נפסל והק"ע מוחק זאת משום דלעיל איתא דדוקא שנים או ג' שראוים להיות חבורה ובני חבורתם ראוים להמשך אצלם אבל לא יחיד והפ"מ מקיים הגירסא ומוקי לה באדם חשוב ובענ"ד כ' דמתחלה קאמר לר' יהודה והשתא קאמר לר"ש דלר' יהודה מועיל שנים או ג' שיכולים להחלק ולעשות חבורה בפ"ע דלר"י נאכל בשתי חבורות ולר"ש אין מועיל זאת רק דלר"ש דנאכל בשני מקומות יכולים כל החבורה להמשך אצלו אף שאכלו כבר במקום אחר ולר"י אם אכלו במקום אחר אין ראוים להמשך אצלו ומ"ש לעיל שם לר"י היו שנים או ג' כו' פי' אם היחיד יש לו שנים או ג' מבני חבורתו שלא אכלו עדן במקום אחר וראוים להמשך אצלו אז הוא פטור · ולר"ש גם אותן שאכלו ראוים להמשך אצלו ולעולם גם ליחיד ראוי להמשך וא"ש : ע"ב ונסתלקה מחיצה · כ' דהיינו הא דבירושלמי הי"ג מה פליגין כשהיו יושבין ואוכלין ופקעה עליהן הקורה דלר"ש עוקרין את הלכן ואוכלין במקום אחר ולרבנן אין עוקרין כו' והק"ע ופ"מ פי' משום אונס ויש אריכות דברים בבאור דוחקי פירושם ובפנ"א באורתי בס"ד הסוגיא שם דלא כהמפרשים :

דף פז ע"א ככלה שנמצאת שלמה · עי' ירושלמי ה"א כתובות פ"ז ה"ד : ע"ב מארבעה קניינים · עיי' הגרי"ב וט"ס מה שציין מכלתא פ' בא וצ"ל בשלח פ"ט ובילקוט לך ע"ד איתא שלשה קניינים תורה שמים וארץ · ישראל ועי' בפי' המשנה להרמב"ם פ"ו מאבות דאיתא שם חמשה קניינים וחשיב גם אברהם קנין אחד וכתב הרמב"ם דשבוש הוא דבפסחים פ' האשה ליתא כ"א ג' תורה שמ"ו וישראל והוא כגי' הילקוט הנ"ל ובספרי האזינו ש"ט איתא שלשה תורה וישראל ובהמ"ק וגי' שם הגר"א ארבעה כו' שמים וארץ ובילקוט בשלח רנב איתא ג"כ ארבעה קניינים רק במקום בהמ"ק איתא שם ארץ ישראל ובילקוט לך איתא אית דאמרין חמשה : א"ר יוחנן אוי לה לרבנות · בירושלמי ברכות שהגדולה מקצרת ימיה : א"ר יוחנן משום רשב"י · בילקוט משלי תתקס"ב ליתא משום רשב"י :

דף פח ע"א א"ר יוחנן גדול · בילקוט הושע תקיז אמר רבי : בין מדעתן בין שלא מדעתן · בירושלמי ה"א יש כאן מקום עיון בזה והרכו הדברים ויבואר בס"ד בפנ"א : דקפדי אהדדי · וכ"מ בירושלמי טעם זה משום דרשות לרבו לומר אי אפשר שתמנה על זה אלא על זה : כאן כמשנה ראשונה · בירושלמי משמע דדמי עבד לאשה גם בענין זה א"כ יש לתרץ כאן כר' יהודה [ולהירושלמי ה"א חלה ספ"ק קדושין פ"א ה"ז הוא ר"מ] דנשים בראשון חובה ועיין לקמן צא: או ר' יוסי דס"ל ג"כ חובה גם בשני וה"ה עבדים · ע"כ עושה פסח גם לעצמו ומ"ד אינו עושה ס"ל נשים בראשון רשות וה"ה בעבד ומשמעות הגמ' הוא דרק מצד חרות עושה לעצמו ולא מצד עבדות והוא דלא כהלכתא בנשים דפסק הרמב"ם בפ"ב מק"פ חובה בראשון · ויתכן עפמ"ש בירושלמי א"ר יוסי מעתה לא ימנה עבד על פסח שמא ימלך רבו וישחררו והיינו שאם ישחררו יהיה שינוי ונמצא הקדש פסול מעורב כמ"ש בירושלמי ולזאת למשנה אחרונה דמצוה לשחררו חיישינן לזה ולא יביא לעצמו ולמשנה ראשונה ל"ח לזה ויכול להביא לעצמו דבר חיובא הוא ומיושב דעת הרמב"ם דלמ' לא יביא ועצ"ע : תום' ד"ה ליטא · יצא חצי' שפחה · עי' מל"מ פ"ב מהק"פ דמייתי הירושלמי שבכאן ה"א גיטין פ"ד ה"ה קדושין פ"א ה"א אבעי' גירש מהו דהפי' הוא דקידש חצי שפחה ותלי ב"ח ומבעי' ליה אם גרשה אם מועיל גרושיו ובק"ע ופ"מ פי' באופן אחר ע"ש : ע"ב מתני' במלך ומלכה · בירושלמי ה"ב משמע דלאו דוקא מלך ומלכה אלא גם בכל האנשים שנמנו על שני פסחים כאחד אוכלים מן הראשון ומ"ש הגליון דדוקא בטלה וטלה אמר כן דאין קפידא לא יתכן דהא מייתי ראי' לזה ממתני' שחט גדי וטלה · אולם בס' יד דוד ראיתי דהירושלמי מיירי שיש עוד מנויים על כל פסח ע"כ לא נפסלו הפסחים והבבלי מיירי שאין נמנה עמו עוד ובזה מיושב ג"כ סתירת דברי הרמב"ם מפ"ב לפ"ג שם ע"ש [ובתוספתא פ"ז איתא יאכל מן הראשון וגי' הגר"א מאיזה שירצה ונראה דהתם ביתום שאני] : ששכח אחר זריקה · בירושלמי מוקי לה כר' נתן דס"ל אכילת פסחים לא מעכבא ודחי ר' חזקיה בשם ר' בא בר ממל תפתר ששכח רבו מה אמר לו ישחוט גדי וטלה וע"כ קודם שחיטה מיירי ור' נתן היא · ובמ"ש בירושלמי בין שחיטה לזריקה יש להעיר מלקמן ה"ו דמשמע דאם אירע פסול בין שחיטה לזריקה חייב בפסח שני ויש לחלק דהכא אין הפסול בקרבן עצמו ועי' ירושל' פ"ט ה"א דמשמע דמבעי' לי' אי תליא בשחיטה או בזריקה : ונמצא יבלת · בירושלמי פ"ז מוקי לה כר' נתן וגם הכא מסיק דכל הספקות דפסח דאיתא פטורים מלעשות פסח שני · דר"נ היא .

דף פט ע"א כדי לזרזן · בירושל' ה"ג א"ר יוחנן לית כאן הריני אלא הריני מפריש ולמה תניתה הריני שוחט כדי לזרזן : נמנין ומושכין · עיין מכלתא בא פ"ג ב' פעמים א' שתם והב' ע"ש ר' ישמעאל ועי' הר"ש משאנץ לת"כ צ"ו פי"ג ועמ"ש שבת קמה ע"א : רש"י ד"ה דאע"ג דלא כר' יהודה · לפמ"ש ר"ה בירושלמי ה"ד דבמפרים סתם כל מה שיבא מנויו הם אתי' גם כר' יהודה דכיון דמתחלה דעתו על כל מי שיבא להמנות גם זה מחבורה השניה נחשב לבני חבורה הראשונה ע"ש וכן לר' יוחנן לקמן צט. כיון דס"ל לר' יהודה אין שוחטין פסח על היחיד מעיקרא לאמנויי כו' וכא' מבני חבורה דמי : מחיות' דשה · בירושלמי ה"ג אמר טעמא דילפינן שה משה ויקחו להם איש שה מה התם חי ולא שחוט אף שה דתכוסו חי ולא שחוט ומוכח שם דגם הירושלמי ס"ל דר"ש לא פליג רק אמושכין : ע"ב הא קבלתון · בירושלמי ה"ד אם היו מכירין אותו לכך התנו עמו משעה הראשונה והיינו דלא יוכל לסלקו והבבלי אינו מחלק בזה : ויושבין בצדו ואוכלין · עמש"ל פו ע"א : מעות שבידו חולין · בירושלמי ה"ג איתא תנאי ב"ד הוא ועמש"ל דף ל ע"א :

דף צ ע"א בממנה זונה על פסחו · בירושלמי ה"ג ע"ש רשב"ל ומוכיח מזה דל"א הוא יוצא לחולין והזר וקידש דהיינו שסייר בפסחו דא"כ יחול איסור אתנן על הפסח ולפ"ז הוא איפכא ממ"ש פה דמוכיח מזה דמשייר בפסחו והוא משום דהכא דייק מדאצטריך קרא פרט לדבר הנדור ואי לא משייר קרא ל"ל · ובירושלמי לא ס"ל מקרא כ"א תנאי ב"ד ולא שייך קרא ע"ז ולא קאי רק על עיקר הדין למה לא חל אתנן משום דלא משייר אינש ודחי פתר לה בשלא נכנס לתוך ידו כלום תדע לך דתנינן ומקריב עליו [המדיר למודר] · קני זבים לא בשלא נכנס לידו כלום אוף הכא כו' פי' דהא דתנן דאין אתנן חל אמוקדשין לא מיירי בממנה זונה על פסחו כ"א דיכול להקריב עליה קרבנותיה דלא נקרא הנאה כמו דאמרינן בנדרים : נתן לה מוקדשים באתננה · ת"כ ויקרא דבור' דנדבה ע"ש ר"ש ובירושלמי ה"ג ט"ס שכתוב שם נתן לה כספים מותר וצ"ל קדשים מותר וכ"ה הל' בירושלמי בכורים : אמר רב שוחטין · עיין ירושלמי פרק ז הלכה ו ובש"ק שם ד"ה רב כר"א ועיין מה שכתבתי לעיל דף פ ע"א ד"ה שוחטין : ע"ב כל חייבי טבילות · עמ"ש שבת קנא ע"א :

דף צא ע"א אבל בית האסורים דישראל · בירושל' קאמר ר' יוסי בר' בון אבא בר בר חנה בשם ר' יוחנן מתניתי' בשחבשוהו ישראל ומובא בתוס' ד"ה ל"ש ולהירושל' בחבשוהו נכרים אפי' עם אחרים אין שוחטין דלא כהבבלי עוד חילוק דהכא איתא לפנים מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפ"ע והתם משמע דרק עם אחרים שוחטין דקאמר אפי' לא הבטיחוהו כמו שהבטיחוהו : חייב · בפסח שני · ובירושל' פעמים שהן כיוצא בו אם אירע בהן פסול בין שחיטה לזריקה הן נעשין כיוצא בו [מפקת את הגל] בגל עגול להיות חייב בפ"ש הוא כיוצא בהן בגל ארוך ופי' דקאי על מתני' אם נמצא בהן כו' פטורין מפ"ש · ועפ"מ ועמש"ל פח: ד"ה ששכח : מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד · ספרי ראה קלב ובמכלתא בא פ"ג פליגי ר"ע ור' ישמעאל דר"ע דלקח הוא ושכנו חובה [והיינו כלקמן צט · כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן] ור' ישמעאל ס"ל רשות ועי' גי' הגר"א ופי' הגרל"מ ועי' ירושל' ה"ז ולעיל ס"פ אלו דברים דגם לר' יהודה בדיעבד כשר : תום' ד"ה הא באחד · שאין היחיד מכריע · בירושל' באמת משני הכי שאין היחיד מכריע ור' יהודה ס"ל שהיחיד מכריע כדאיתא בתוספתא פ"ו : רש"א מנין · ספרי ראה קלב : יכול אף בשעת היתר הבמות · בירושל' מגילה פ"א הי"א מפרש רשב"ל בשעת איסור הבמות במתו דהיינו שגם בשעת היתר הבמות אסור להקריב פסח והוא בל"ת : דברי ר' יהודה · בירושל' כאן ה"א ובחלה וקדושין מובאים לעיל פח · ד"ה כאן הגיר' דברי ר"מ ול"ק דר"י אדר"י : ע"ב רש"א · בירושל' ה"א איתא רשב"א · ובמאי טעמיה איתא שם ר"א בר"ש וצ"ל רשב"א כמו בחלה ספ"ד או דגם מתחלה צ"ל ר"א בר"ש כמו בקדושין פ"א ה"ז וכ"ה בתוספתא פ"ח · והכא מוכח דהוא רשב"י דהוא סתם ר"ש מדמקשה עלי' הא מבע"ל דשוחטין פסח על היחיד כר"ש דלעיל ע"א: דאר"א אשה בראשון · בירושל' ה"א ובקדושין שם אר"א פסחן של נשים ושל עבדים רשות ודוחין את השבת ר' יעקב בר אחא בשם ר"א פסחן של נשים רשות כ"ש דוחין את השבת ופי' הפ"מ בתמי' · והק"ע הגי' במקום רשות חובה: תום' ד"ה שמא · ובירושל' ה"ז : אהייא קאי · בירושל' כאן ובקדושין שם מפרש בפשיטות דר"ש משום מצה ומרור לפסח : אבל לא בקדשים · בירושל' איתא דאם נעשה אונן לאחר זריקה כבר הורצה ואוכל גם בקדשים לערב לפי' הפ"מ ובזבחים ק : מוקי רבא דאונן טובל בשנעשה אונן לאחר זריקה ומ"מ אינו אוכל קדשים והק"ע פי' דאם נעשה אונן לאחר זריקה גם בפסח אינו אוכל וג"ז דלא כרבא שם :

דף צב ע"א על מה נחלקו על ערל נכרי · וכ"מ בירושל' ה"ח דקאמר התם טעמא דב"ש וב"ה מקרא אתם ושביכם דב"ש דרשי מה אתם כו' אף שביכם לא נטמאו עד שיכנסו לברית וב"ה דרשי מה אתם טעונין הזיה ג' וז' כו' ואף דאמר ע"ז ואינו מחוור [דהיינו דאינו כ"א אסמכתא] ואר"א בר יוסף גידול בר בנימין בשם רב מודים ב"ש שאם זרק הורצה · מ"מ מוכח דקיימי פלוגתייהו בערל נכרי : ע"ב אלא מזיד תני בהדייהו · ה"נ איתא בירושל' אנן תנינן שגג או נאנס תני ר' חייא שגג או הזיד א"ר יוסה מתני' אמרה כן ואלו חייבין בהכרת ועי' בפי' המשנה להרמב"ם שפי' דחייבין בהכרת פי' כשהזיד בשני משא"כ בטמא ודרך רחוקה פטור מכרת אף שהזיד בשני וכ"פ בחבורו פ"ה מה' ק"פ ועלמ"מ מ"ש בישוב הגמ' דאזיל בשיטת ר' נתן ורחב"ע דא"ת כרת על השני וכן צ"ל בירושל' :

דף צג ע"א מה טמא שספק · ע' ספרי בהעלותך סט ומובא בתום' ד"ה ה"ג : אלו שעושין את השני · בספרי שם רבה כל הטמאים מבנין אב מטמא ודרך רחוקה ולק' בגמ' מייתי מאיש איש שאר טמאים · ובירושל' מרבה שאר טמאים מקרא כי יהיה טמא [ועפ"מ] א"כ למה אמר לנפש אם ט"מ נדחה לפ"ש ואין צבור נדחין לפ"ש הא זבין ומצורעים אפי' צבור נדחים לפ"ש וזהו דלא כהבבלי דאפי' זבין רובן אין צבור נדחין לפ"ש כדמוכח לעיל פ : והפ"מ כתב דהירושל' קאי למ"ד צבור נדחין לפ"ש כמ"ש בירושל' לק' וזה ליתא דהתם מ"ד צבור נדחין הוא ר' יהודה דלמד מחזקי' והתם ט"מ היו כדאמרינן גלגלתו של ארונה היבוסי מצאו שם והכא הלא רק בזבין קאמר דנדחין : הא ר' יהודה ור"ש · עמש"ל צא · דלגיר' הירושל' ר"מ הוא במקום ר' יהודה ומש"ל צא : דבמקום ר"ש הוא שם ר"א בר"ש או רשב"א : גר שנתגייר בין ב' פסחים · במכלתא בא פט"ו דריש ר"ש מכאזרח ובספרי בהעלותך עא הוא ע"ש רשב"א · והוא כר' נתן וע"פ גי' הגר"א בספרי שם סי' ע' מובא שם פלוגתא דר' ור' נתן ועי' תוס' יומא נא · ד"ה דוחה שמביא שם הספרי בגירס' אחרת והוא כגי' דאיתא בילקוט בהעלותך שם ונתקשו שם התוס' בזה במה דמתחלה תפס כר' נתן ואח"כ כר' ולגירס' הגר"א א"ש · ועי' התוה"מ להגרל"מ שמיאן בגי' הגר"א · ובענ"ד גירס' הגר"א נכונה והכמ"ל : ע"ב מן המודיעים · ספרי בהעלותך סי' סט וע : לפיכך נקוד על ה"א · אדר"נ פל"ד מס' סופרים פ"ו ב"ר פמ"ח במד"ר פ"ג [ושם כתוב נקוד על חי"ת מתיבת רחקה והוא ט"ס וצ"ל על ה' מתיבת רחקה] ספרי בהעלתך סט ועי' בירושל' דאית' דנקוד על ה' למדרש רחק דהיינו שאינו רחוק ולא דרך רחקה והוא כדעת ר"א [ובס' יד דוד מישב דרש הנקודה גם לר"ע ודבריו אינם מובנים] : עשרה פרסאות · עמש"ל צד ע"א : דכתיב וכמו השחר עלה · בב"ר פ"נ ובירו' ברכות פ"א ה"א יומא פ"ג ה"ב איתא הכי מאילת השחר עד שיאור המזרח ד' מילין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין דכתיב וכמו השחר כו' ומן סדום לצוער ד' מילין הויין כו' ומנין מאילת השחר כו' וכמו מלה מדמי' לחברתה ועמ"ש פנ"א ברכות ולקמן צד ע"א :

דף צד ע"א א' מעשרה ביום · ע' שנו"א ברכות פ"א ה"א מ"ש בזה הסוגי' ומה שהביא מהירושל' ברכות ועי' פנ"א מ"ש בזה : ומעלות השחר · בב"ר פ"נ ע"ש ר' חנינא ובירושל' ברכות פ"א ה"א יומא פ"ג ה"ב ע"ש ר' חנינא והפ"מ מגי' שם ר' חנינא ובפנ"א הקשתי ע"ז מהא דאמר שם אתיא כר' יהודה דעובי הרקיע נ' שנה ור' חנינא הלא ס"ל בירושל' לקמן שם דעובי הרקיע כעס · וישבתי דאפשר דקאי על סוף דברי ר' יהודה דעובי הארץ ג"כ חמשים שנה וס"ל לר"א כר' יהושע בב"ב כה : אליבא דהרש"א דס"ל כחכמי א"ה וכר' לק' ע"ב דמשכים לחכמי א"ה ומתחת עובי הארץ השמש שוהה לבוא ונראה עוד זהרה עד בואה מתחת לארץ ומזה תשובה למ"ש הר"מ אלשקר בתשו' דעתה דתפסי' כחכמי א"ה אין כאן שעור ד' מלין · ולהנ"ל גם ע"י עובי הארץ היא שוהה לבוא בכזה השיעור : ויאיצו שאני · בב"ר פ"נ ובירושל' ברכות ויומא שם המלאך הי' מקדיר לפניהן הדרך ועי' רש"א : מצרים היה ארבע מאות · שהש"ר פ"ו : א' מששים בכוש · בשהש"ר שם ובירושל' ברכות שם כוש מהלך שבע שנים ועוד · ותשכון ס' פעמים מ' יום שהוא מהלך ארבע מאות פרסה שיעור משך מצרים אינו עולה לשבע שנים שלמות אף עם העבורים ע"כ גרים החרדים ששה שנים ועוד · והגר"א גורס שבע שנים ומוחק תיבת ועוד · דהוא קרוב לשבע שנים דרי"ו יום הוא על שנה הו' ולגי' החרדים ק' איך קרי לזה ועוד : דא"ר יוחנן בן זכאי · בילקוט ישעיה רפ"ו לית' בן זכאי והוא ממימרא דר' יוחנן האמורה ולא כברייתא אך בחגיגה יג · גרסי' תניא : ע"ב מן הארץ עד לרקיע · שוח"ט סי' ד' : גלגל חמה קבוע · עב"ר פ"ו : חכמי ישראל · פב"ר פ"ו פלוגתא דר' יהודה בר' אלעאי ורבנן : ר"א אומר · ספרי בהעלותך סט : ר' יוסי בר' יהודה · בספרי שם ר' יהודה אומר משמו ועי' גירס' הגר"א שם · ובתוספתא פ"ח ר' יוסי בר"י : העומדים בעזרה · בירושל' פ"ז ה"ו מבעי' ליה מה בכל כת וכת מעערין או אין מעערין אלא בכת הראשונה א"ר יוסי בר' בון עד שהן בחוץ מעערין עצמן :

דף צה ע"א מה בין פסח הראשון לשני · ע' תוספתא פ"ח : הראשון טעון הלל · עמ"ש בגמ' ע"ב : ככל חקת הפסח · ספרי בהעלתך סט : ת"ל על מצות ומררים · ע' ירושל' ה"ג : איסי בן יהודה · בספרי בהעלתך איסי בן עקביא וכ"ה במכלתא בא פט"ו · ועי' הגרל"מ שמפרש דברי איסי דמ"ש מצות שבגופו היינו מה שנכתב בגוף הפרשה דוזאת חקת הפסח ומישב בזה קו' התוס' ד"ה ואיסי ע"ש : ל"א עצם שיש בו מוח · מכלתא בא פט"ו ובילקוט בא ריב פ' לו תפט ע"ש ר"ש בן מנסיא : שאין שוחטין את הפסח על היחיד · עמש"ל צא ע"א : לאו שנת"ל · עמש"ל ה ע"א : ע"ב א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק · ע' שוח"ט סי' א' דדרים שם ר' יוחנן משום כו' לקרא על פרעה וסנחריב ובירושל' ה"ג הרי זה בא ליל פסח ונלמד על מפלתו של סנחריב ונמצא למד מה זה טעון הלל כו' ע"ש ובפנ"א ובשוח"ט סי' קי"ג ע"ש ר' יהודה בר' סימון כבגמ' : ואין דוחה את הטומאה · כ"ה גם בספרי בהעלותך ע ומובא בתוס' יומא נא · רק ששם הוא בשינוי ועמש"ל צג · ד"ה גר ולכל הגירסות אין מובא שם דעת ר' יהודה שדוחה את הטומאה : ר' יהודה אומר מנין לפ"ש · ספרי ראה קלד ומובא בתוס' · ובתוס' ר"ה ה · סוכה מז · מסקי דלינה דפסח כל ז' והכא ובחגיגה יז · ויומא ג · לא כ' כן ומספרי מוכח דרק יום א' וכבתו' כאן · וגם ברש"י יש חילוף דבכמה דוכתי פי' לינה ליל מוצאי יו"ט הראשון דהיינו בבקר דתוה"מ והכא פרש"י לינה לילה א' בירושלים ואח"כ יכול לילך חוץ לחומה ועי' ריש ר"ה מ"ש בזה : זבין וזבות · ת"כ צו פי"ד ע"ש ר' יהושע ובירושל' הוא ע"ש ר"ש ור"מ מחייב · תוספתא פ"ח ועמש"ל סו ע"א: ר' אליעזר אומר · ת"כ צו פי"ד: אמורי פסח · בירושל' אין יסבור ר"ש כר"א כו' כ' פי' דקאי על האבעי' אכל אמורי פסח אי חייב משום טומאה וע"ז קאמר אם יסבור ר"ש כר"א דפטור על ביאת מקדש פטור גם על אכילת אמורין דאתקש קדש למקדש בפסוק בכל קדש כו' ולפי פשיטות רבא הכא אין שייך רק באמורי פסח ולהירושל' גם בשאר אמורין או עולה באותו עת פטור · וכה"ג מבעי' לי' שם לר"א נכנס בלילה וקאמר אין יסבור ר"א כר"ש פטור ע"ש :

דף צו ע"א ג' מזבחות · מכלתא בא פ"ו ור' ישמעאל אומר ד' היו הסף והמשקוף ושתי המזוזות ובירושל' ה"ה מביא זאת [לענין דוקין שבעין דלא נימא דבפסח מצרים דלא היה בו כפרה למזבח לא פסל בי' מומין לזה אמר דגם שם היו ג' מזבחות : ובתוספתא פ"ח איתא דפסח מצרים לא פסל בי' מומין] · והא דר' ישמעאל קאמר ד' מזבחות ומני לסף הוא לשיטתו במכלתא שם דמפרש סף אסקופה כמו בתתם ספם את ספי אבל ר"ע מפרש סף כלי כמו ואת הספות והמזמרות · א"כ אין זה מזבח וכ"מ בירושל' דתלי זה בזה : זה מקחו מבעשור · מכלתא בא פ"ג ועי' תוספתא פ"ח : מנין לתמיד · מכלתא בא פ"ה : הכתיב ועבדת · במכלתא בא פ"ד הוא דרשה דר' יונתן · ור' אליעזר ס"ל מקרא ושמרתם את הדבר הזה ור' יאשי'.

יאפי' ס"ל מתקתו : מילת זכריו ועבדיו · במכלת' פט"ו איכא פלוגתא בזה דר' ישמעאל ס"ל מילת זכריו מעכבת ור' יונתן ס"ל דאין מעכבת רק לאתי קרא דבהיו לפניו שני המצות פסח ומילת זכריו קודם ובירושל' פ"ג ה"ז דאיתא א"ר פנחס ממה דכ' המול כו' הוא כדעת ר' יונתן במכלת' עכ"ל : ע"ב ריה"ג אומר מנין · מכלת' בא פט"ו תנחומא בא סי' יא ומש"ע במכלתא דקאי אדרש לא יאכל דמיירי מניה אסוה"נ כלחזקי' וע"ז קאי איני נוהג אז רק יום אחד אבל באכילה היה אסור כל ז' וריה"ג ס"ל חמץ מותר בהנאה אבל המתני' י"ל דקאי לענין אסוה"נ לחוד וכר' יהודה · ובירושל' איתא דריה"ג דכוותהון משמע שהוא ממש כמתני' הוא לשיטתו דתופס הלכה כר"ש דלפ"ז מותר וס"ל כר' אבהו תוס' כב ע"א ד"ה ור"ש ע"כ כולי' קרא להא דריה"ג אתא · דאסוה"נ ידעי' מלא תאכל ע"כ מוקי מתני' וריה"ג מצא"כ להבבלי דתפס כר' יהודה וכחזקי' עיקר קרא לאסוה"נ וגם דרש הסמוכין לא קאי כ"א אסוה"נ כנ"ל ועמש"ל כח ע"ב שם אמור הדבר בקצור מאד וחסרו שם איזה מלין ומפה יוקח השלמת הענין : כדתניא כשב · ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פי"ח :

דף צז ע"א וכל שבחטאת רועה · בירושל' בסוגי' על מתני' זו עסיק לפרש החמש חטאות מתות והרכו הדברים ולעיל פ"ו ה"ו מייתי הך דשמואל ור' יוחנן לענין מש"ש שחטו ונודע לו שמתו בעלים כו' פטור דלשמואל פטור וכשר כיון דכה"ג בחטאת מתה א"כ בפסח גופו קרב שלמים ולר' יוחנן ל אין פסח קרב שלמים כו' א"כ הו"ל פטור ופסול ע"ש : כשב לרבות · ת"כ ויקרא נדבה פי"ח : דברי · בירושל' פ"ו ה"ו איתא דברי חכמים שבכאן ע"ש רבי והוא ט"ס דמוכח וחסר שם דברי רבי ואח"כ א אין תטלת כו' וזהו דאמר שם ר"א כרבי דס"ל תטלת אבודה בשעת הפרשה שני' מתה : שמואל י ס"ל · בירושל' איתא דשמואל כרבנן ס"ל דאבודה בשעת הפרשה רועה ע"ש : ע"ב תוס' ד"ה ויביא · ' ר"ש · בירושל' ה"ז מבואר דר"ש ס"ל קודם הפסח המכר שלא במום לאחר הפסח תבוא שלמים אלמא דגם בפסח פליג וכ"ה בתוספתא פ"ט ועפ"מ ובגליון שהעירו על התוס' בזה :

דף צח ע"א המפריש פסחו . בירו' מוקי למתני' בשהפרים מעות דאילו בשהפרים פסח אין גופו קרב שלמים כיון שנראה ליקרב בפסח ונדחה : ע"ב ר"ש לטעמיה . עפ"מ בירושל' ה"ח דלכתחלה גם ר"ש ה דאין מביאין קדשים לבית הפסול והכא משום דבני חבורה זריזין הן ע"ש ועמש"ל יג ע"ב : ופטורין מלעשות פ"ש בירושל' ה"ט מוקי לה כר' נתן והבבלי לא ס"ל כן ועמש"ל פח ע"ב :

דף צט ע"א חכם יחשב. בירו' מסיים ואל"ל חכם מחריש וכ"ה בתוספתא ובמס' ד"א זוטא פ"ז ובתוספתא ראיתי בהגהגר"א שמוחקו וטעמו משום דהוא סותר למ"ש מקודם ק"ו לטפשים . ובמס' דא"ז מחקו וכ' דאקרא קאי גם אויל כו' משמע דאל"ל חכם מחריש ומ"ש ק"ו לטפשים הוא מסברא תיובה גם על התועלת שאם לחכם טוב ומועיל שלא יצא מפיו דבר שלא כדת ק"ו שטוב ומועיל לכסיל שכל דבריו קלקלים : ואם ימעט הבית. במכלתא בא פ"ג סתים דעת ר' יוסי לת"ק בלי הזכרת שמו ואח"כ ר' יהודה אומר שלא לעשות טפלה עיקר ועיקר טפלה ובתוספתא הוא כבכאן וכ"ה בירושל' ועמש"ל פט ע"א ד"ה ועמו"י מה הגי' שבכאן היה ובפנ"א בארתי בס"ד כגי' ספרינו : ע"ב אפי' עני שבישראל. שמ"ר פ"כ מכאן כו' עני כו' עד שישב שכבר עשה להם הקב"ה שנא' ויסב אלהים ומזה ראיה דלא כמ"ש הגרע"א בשם ס' ת שלום לפרש דהאי אפי' עני כו' מוסב על למעלה דלא יאכל עד שתחשך אפי' עני שדרכו לאכול קודם נה"כ מדרש מוכח אלמטה קאי כמש"ש מכאן אמרו רבותינו אפי' עני כו' וכפרש"י והרשב"ם : בתד"ה לא יאכל . של' ה"א:בהרשב"ם ד"ה לא יפחתו ר"ה בשם ר' אבא לפנינו.בב"ר שם ר"ה בשם ר' בנאה וכ"ה בילקוט ויצב ז ירמיה שז ובירוש' ה"א ר' יוחנן בשם ר' בנאה ובשמ"ר פ"ו בלא שם אמרו ועמש"ל קה א': לא יאכל אדם ם. ירוש' ה"א ושם מסיים עד שתחשך ועי' בתוס' ובתוספתא רפ"י דפסחים ליתא עד שתחשך : ל"צ אלא כר' י.בירו' מוקי למתני' כר' יהודה והכ"מ הוא דבע"ש הוא רק מן המנחה ובע"פ גם סמוך למנחה אסור וכר"פ לקמן:

דף ק ע"א ברשב"ם ור' יהודה ור' יוסי . בירו' ליתא ור' יהודה וכ"מ ממ"ש ועכשיו אתה מתכב דברי ר' יהודה בפני משמע שלא הי' ר' יהודה אז באותו מעמד ובתוספתא פ"ה דברכות איתיה : בתד"ה א.בירוש' ה"א : ע"ב תד"ה ידי קדוש . וכן מוכח בירוש' ברכות פ"ו ה"ו סוכה פ"ד ה"ה ועי' ברא"ש סי' מביא הגירסא קצת באופן אחר והכונה עולה בקנה א' עם גי' התוס' ובספרינו מורכב גי' התוס' והרא"ש יחד והוא ט"ס דמוכח ובפנ"א בארתי בס"ד דלמסקנא שם לא קם חילוק זה וזהו דאמר ר' אמי ז"א שנחלקים רוש היינו אפי' אם פירש דעתו לאכול בבית אחר ג"כ צ"מ ובזה פליגי והרש"ס שם פי' מחלוקת מפורשת היס וצ"ע על התוס' והרא"ש שטרחו לחלק בין הירושלמי להבבלי על מאי דלא נקט הכא החילוק בין דעתו ולא תפסו המסקנא דירושל' דגם התם אינו מחלק בזה ויש גי' שם נחלקין בפירות ועי' מהרא"פ וס"מ שם :

דף קא ע"א תד"ה והכלו בירו' סנהדרין פ"ח ה"ב ועי' תרדים ברכות פ"ו ה"ד ובפסחים פ"א ה"א לענין בדיקה מחמן בבתי מדרשות שמכניסין שם בשבתות וכר"ח וי"ג שם בעבוריות ועי' מגילה פ"ג : גורר אדם.עמ"ש שבת מ א': תד"ה שינוי.בירוש' דסוף כ"מ התם איתא יין ישן וחדש והוא ט"ס וצ"ל כמ"ש בתוס' והכא מפרשים לה לענין הטוס"מ ומש"ש שינוי מקום צריך לברך היינו ע"כ בפה"ג ודוחק דמתחיל טוס"מ וסיים בבפה"ג ובתוס' ברכות נט: בשם י"מ לפרש כולה בבפה"ג רק דקשיא להו דלא מצינו בשינוי לטוב לברך בפה"ג ובענ"ד נ' לפרש ע"פ הגי' הכתובה והוא דרך קושיא ותירוץ דרבה בר ר"ה אמר התם יין וחדש [כלומר לרבותא אפי' השני גרוע ממנו] צריך לברך [בפה"ג] ומקשה מסברייי דמייתי הכא ג"כ בע"ב ...ני יין א"ל לברך שינוי מקום צריך לברך ואיך אמרת יין ישן וחדש צריך לברך ומשני כשהסיע דעתו כשינוי ...ום דמי ורבה בר"ה מיירי כשהסיע דעתו ולא איירי בהטוה"מ כלל הכא כ"א אח"כ ע"ש ובפנ"א : ע"ב תד"ה ...א.בירו' ס"פ כ"ג.לפי' המפרשים דהיה אוכל במזרחה של תאנה לא מיירי באוכל פירות האילנות אלא משום דצל ...ילן מגין מהחמה ויכול ג"כ לשאוף האויר טוב לאכול שם י"ל דמיירי באוכל פירות שאינן מז' המינים ולא מפירות ...תאנה ואין קושית התוס' וראיתו מזה כלום ובפנ"א שם הארכתי בביאור ד' הרמב"ם והראב"ד והשו"ע ואכמ"ל :

דף קב ע"ב כוס ראשון מברך עליו בהמ"ז. כ"ה גי' התוס' וכן הביא הרא"ש סי' ז' בשם רב נטרונאי גאון ע"ש : בהרשב"ם ד"ה ושמואל. בירו' בהלו דברים ה"א ולפנינו איתא שמואל אמר כהדא ...' חנינא וגורס הרשב"ם בדברי ר"ח שם ינה"ק וגי' המרדכי בירו' ר"ח אמר נהיק ומ"ש שמואל כר"ח היינו ...נין דמקדים הבדלה לקידוש רק בזה פליגי דלר"ח מפסיק בין ההבדלה לקידוש בברכת יין ושמואל מקדים ...גם נר והבדלה והרשב"ם הוא ממש כר"ח : תד"ה יקנ"ה . לפי גי' הא"ז בירו' פ"ח דברכות ה"ח יש בירו' טעם שלא הקדימו יין לבהמ"ז משום שמא ישכח וישתה קודם בהמ"ז הכוס שמברך עליו :

דף קג ע"א ברשב"ם ותוס' מביאים ירו' והוא בברכות פ"ח ה"א ולגי' הרשב"ם בר' חנינא ינה"ק פי' מעין שניהם דבזה שמקדים הבדלה לקדוש הוא כר"ח ובזה שמפסיק בין קידוש להבדלה בברכת נר ...א כר' יוחנן ולגי' המרדכי בר"ח נסי"ק יתפרש במה שמקדים יין בתחלה הוא כר' יוחנן ובמה שמקדים הבדלה ...א כר"ח ובהגהגר"א שנדפס על הירו' הגי' בלוי נהיק ולפ"ז צריך לגרוס בדר"ח ינה"ק ולא ידענא"מי הכריחו ...עות הגי' נגד הרשב"ם והמרדכי ונראה שבטעות ההגהה אלוי וצ"ל אדברי ר"ת שצ"ל נהי"ק והוא כגי' המרדכי: ...ש"א . עי' ירו' ברכות פ"ח ה"א וס"ד דהגירסא שם מהופכת מדב"ם לב"ה ועמ"ש בפנ"א שם וכיפ"ע ברכות ...ה א' : ע"ב זו היא הבדלתו. עמש"ל קד א': דא"ר אלעזר א"ר הושעיא. בירו' ברכות ר' אלעזר בר' הושעיא :

דף קד ע"א ר' מנחם בר' סימאי . בירו' ברכות פ"ה ה"ב אמר כן ר' נחום בר' סימאי בשם אביו ור' אבהו אמר שצריך לחתום בהבדלה ע"ש : ע"ב תוס' ד"ה כל הברכות . בירושלמי דמגילה פ"ד ...א ושם ליתא החתימה בא"י כו' רק במס' סופרים פי"ד א' החתימה: תוס' ד"ה הזן ובירו' דברכות פ"א . ...ים והרי הזן כו' קשיא ועי' רש"ס שם ומ"ש עליו בפנ"א ואכ"מ להאריך : שם ופריך והרי סופה של קידוש . ...ן פי' הרשב"א וכ' דהמקשן לא ידע דמטבע ארוכה תותמת בברוך וזה תמוה גם מ"ש אח"כ בירושלמי דחוק ...ד לפירושם כו' למעיין שם . ובענ"ד לולא דבריהם הק' נ' דנ"ל והרי חופם והקושיא הוא מברכות חופה שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר כולם פותחות בברוך אף שהן סמוכות זו לזו . וע"ז משני טופס ...רכות כך הוא מטבע קצר כו' והיינו דהכלל סמוכה לחברתה אינו כ"א בברכות ארוכות אבל בקצרות אין זה ...כלל דאם לא היו פותחות בברוך היו נחשבות כברכה אחת שהכל ברא לכבודו יוצר האדם אשר יצר כו' ע"כ ...ורות שהם ג' ברכות יש לחלקם בפתיחת ברוך לכל א' ותי' זה כ' התוס' בכתובות ולהנ"ל מבואר זאת בירושלמי :

דף קה ע"א כל השבת כולה . בירושלמי ברכות פ"ה ה"ב אמר אפי' בחמישי . ופי' הפ"מ דהיינו כל השבוע כבשמעתין והחרדים גרים אפילו בשלישי והיינו כדאמר לק' עד רביעי . והשדה יהושע גורס ...ד תמישי ולא עד בכלל ומסתייע מהרמב"ם ע"ש : ע"ב שאני לן בין עיולי יומא . לפמ"ש בפנ"א ברכות ...פ"ח וכיפ"ע ברכות נב א' גם הירושלמי ס"ל זה הסברא ע"ש : צריך שיבדיל. עי' בבלי וירוש' ברכות פלוגתא בזה אי עיקרה בתפלה אי עיקרה בכוס או עיקרה כאן וכאן :

דף קו ע"א חדא מלתא היא . עי' בירו' ברכות ספ"ז כה"ג בעובדא דר' יונה דש"מ תלת . ובפנ"א בארתי דשם ליכא למימר חדא מלתא היא עש"ב : זכור את יום השבת. מכלתא יתרו בהדש פ"ז ע"פ גי' ...גר"א שם : מאי ניהו קדושא רבא. עתוס' לק' קיג א' ד"ה דמשייר ומ"ש לק' ע"ב : בכל השבת . עמש"ל ...קה א' : ע"ב זמנין כו' מקדש ארפתי' . עי' רשב"ם ותוס' ועי' חרדים בפי' לירוש' פ"ז דברכות ה"ה כבוד ...ום וכבוד לילה כבוד יום קודם היינו קדוש היום על היין קודם לדלילה משום דבלילה יכול לקדש על הפת ...י"ש וזה נגד התוס' דמוכיחים הכא מהירו' דברכות והוא בפ"ת ה"א כאן ה"ב דאין מקדשין בלא יין משמע ...דאין מקדשין על פת. ובאמת למה לנו לנטות מפרש"י והרשב"ם והתוס' בבבלי לעיל קה א' כבוד יום היינו ברכי ...שעודה דיום . גם מ"ש אח"כ בירו' קדושת הלילה קודמת לכבוד יום מורה הפך ממ"ש הוא וכמ"ש התוס' לעיל ...קה ב' גם לא מצינו דקדוש לילה יהי' נקרא כבוד לילה דרק בקדושה דיממא שא"א לקרותו קדוש היום דבכ"מ ...פירושו של לילה מוכרח לקרותו כבוד היום משא"כ בקדוש לילה ולהנם נדחק ג"כ הפ"מ בדברי התוס' לק' קיג א' ...דלפמ"ש בענ"ד מיושבים דברי התוס' בפשיטות : בתוס' ד"ה מקדש . והותם במקדש ישראל ואת יום השבת . ...בפנ"א כתבתי דהירו' קאי איו"ט משום דבשבת גם במקום שיש יין אומר ברכה מעין ז' והרבותא הוא דבמקום ...שאין יין אומר גם ביו"ט ברכה זו במקום הקידוש וזה שחותם מקדש ישראל כבכל יו"ט דבשבת מבואר בברכות דאין מזכיר ישראל רק ביו"ט קאי וצ"ל ואת יום החג :

דף קז ע"א כל השבת . עמש"ל קה א': אייתינא לי' שכרא ולא אבדיל. בירו' מבדילין בלא יין ומוכא בתוס' לעיל קו ב' ד"ה מקדש ומסיק בירו' שם כהא דר' זעירא דאר"ז מבדילין על השכר ע"ש : ...משום פסח . לכאורה משמע בירו' דמשום פסח מדקאמר טעם תענית ר' בע"פ דס"ל כר"י בן בתירה דכשר ...בשחט פסח בשחרית ובבבלי לק' קח א' על רב ששת . אך ממאי דמוקי הירו' בר"פ מתני' כר' יהודה דאילו ...לר' יוסי דמתיר בע"ש עד שתחשך לא הי' אסור בע"פ סמוך למנחה וא"כ דהטעם משום פסח אינו ענין כלל ...לע"ש ואתי גם כר' יוסי . וע"כ דהטעם משום מצה להיאכון : ע"ב אבל מטביל . בירושל' מבעי' לי' במיני ...תרגימא אם מותר ופשיט לי' דאפי' טעימה מים אסור ועפ"ק שם . ועי' בהה"מ פכ"ט משבת דמפרש לה לענין ערב שבת :

דף קח ע"א רב ששת. בירו' איתי' הכי על רבי ואמר דס"ל כבן בתירה ומתמה ע"ז דהא רבי לא הי' תלמיד ריב"ב כ"א תלמיד דר' יעקב בן קודשו ומשני בכור הוה [ועתוס' ד"ה רב ששת] . ואח"כ ...מסיק דאסטניס הוה כבכאן על ר"ש : רשב"ם ד"ה בין שלישי . ובגמרת ירוש' ה"ז וקשה לפי' הק"ע בה"א ...ובשבת פ"ח ה"א שקלים פ"ג ה"ג גבי הא דבעי התם שתה מפוסקין אם שותה הוא מפוסקין אף הוא אינו ...משכר . ולזאת לא יצא . משמע דבעינן שישתכר גם פי' הפ"מ דחוק ע"ש ונראה כמ"ש התק"ח בשקלים דיצא ...משום דג"ז אינו משכרן : מכשיר הי' בן בתירה . מכלת' בא פ"ו : מרור א"צ הסבה . וכן מוכח בירו' ...פ"ג דקאמר אמצה חזקה כיון משום שהסב אבל מרור אין הוכחה שכיון ע"ש. אשה אצל בעלה בירו' בעי'

כיה ר' יוסי מר' סימון וא"ל ע"כ שמעתי פי' וזו לא שמעתי : רש"י ד"ה ד' כוסות שלשה כו' . וכ"ה בב"ר ספ"ח וגם הטעם שכ' רש"י במתני' נ"ט : כנגד ד' לשונות כו' הוא בב"ר שם ובשמ"ר פ"ו והא דשינה רש"י כאן טעמו דלעיל יתכן משום דכאן הוא ריב"ל ואיהו ס"ל בירו' כנגד ד' כוסות ואף דבב"ר הוא ע"ש ר"ש בר נחמן וריב"ל קאמר כנגד ד' אומות . יתכן דהפס רש"י גי' הירוש' עיקר אך זה תימא במ"ש רש"י שלשה כוסות הא במדרש ב"ר שם מצורף גם כוס דספתרון ואיכא ד' פוסות וכן מבואר בירוש' וכ"ה בילקוט וישב קמז ירמיה שז : ע"ב שאין בכ"א . ע' רשב"ם ותוס' בפי' בזא"ז ונראה בענ"ד כרש"י בכוס א' משום דבירושל' איתא שאין בכרך א' יצא ולהרשב"ם ותוס' יהיה מחלוקת בין התלמודים ולפירש"י א"ש דהכא בכוס א' לא יצא כמ"ש כאן אבל בזא"ז יצא כבירושל' וכ"כ הש"ק בשבת ר"פ המוליא יין : צריך שיהא בו טעם . בירושל' ה"א הוא ע"ש ר' חייא . ור' יהודה התם לענין מזיגה מיירי ומוקי הא דתני יין כדי מזיגה כר' יהודה ע"ש ועמ"ש בשקלים פ"ג ה"ב :

דף קט ע"א קליות ואגוזין. כה"ג בירושל' ביו"ט לשמחן ואמרו עליו על ר"ט דהוה עביד כן: נשים במאי . בירו' במסנין וצולין ופי' הק"ע מנעלים ממועד למועד [כבכתובות פ' אע"פ] וצולין הייט בגדים קטנים : ר' יהודה בן בתירא אומר . עי' ספרי ראה קלח דג"ש ילפי' שמחה שמחה מהר עיבל וכ"ה בספרי ראה ס"ד וס"ע ומיושב קושית התוס' ד"ה וזבחת : תוס' ד"ה רביעית . גירס' ירושל' . שבת פ"ח ה"א וכאן ה"א שקלים שם . ועש"ק שבת שם . ודבריו מכוונים עם דברי התוס' כאן : במים במי מקוה . ת"כ מצורע פ' זבים פ"ו : ע"ב תוס' ד"ה ארבעה כוסות . ירושלמי . בתרומות פ"ב ה"ג פי"א ה"א ובפ"ב דע"ז ה"ו ושם ר' יוחנן ור"א ת"א מפני שממעטו ממדתו ות"א מפני שממעטו משותיו ולא ידעין מאן אמר דא כו' ממאי דאר"י מחלפא שטתי' דר' יהודה ור"א אמר כאן בכהן כאן בבעלים הוי ר' יוחנן דאמר ממעטו משותיו והגר"א בשנ"א גורס הוי ר"א אמר ממעטו משותיו ובארתי בזה בפנ"א שם ואכ"מ ועי' ש"ק שבת פ"ח ה"א ומ"ש בס"ד בשקלים פ"ג ה"ב :

דף קי ע"א עשרה כוסות . לפי המבואר במס' שמחות פי"ד ובירושל' ברכות פ"ג שנים לפני המזון ותמשה בתוך המזון ושלשה לאחר המזון אפשר דלפני המזון עם תוך המזון מצטרף משום דשניהם לשרות כבבבלי ברכות והו"ל ז' ולאחר המזון אינו מצטרף ולא הו"ל זוגות אך בכתובות ת: שלשה לפני המזון ושלשה בתוך המזון וארבעה לאחר המזון ע"כ מקשה שפיר דהוי זוגות . אך בירושל' איתא שם עוד הוסיפו שלשה וא"כ גם להירושל' איכא זוגות : ע"ב כל דקפיד. כה"ג בירושלמי שבת פ"ו ה"ט כל המנחש סופו לבוא עליו :

דף קיא ע"ב ומשתכחי בטולי דתאנתא . עי' איכ"ר פ"א :

דף קיב ע"א אוכלין ומשקין.בירושל' תרומות פ"ח ע"ז פ"ב תבשילא תותי ערס' ומזה הוכיתו איזה פוסקים דהיין מותר : הוי עז כנמר . במד"ר פ"ך אדר"נ פמ"א :

דף קיג ע"א פשוט נבלתא . בירושלמי ברכות פ"ט ה"ב מכור עצמך לעבודה שהיא זרה לך ואל תצטרך לבריות ומזה טעה שבואל לומר מכור עצמך לע"ז וכבב"ב קי א' ע"ש : מ"ם דמלכותייהו. עי' ב"ר פס"ג עובדא דדיקליטום : בתוך נגרה. ויק"ר פכ"א ע"ש רב פסדר"כ כ"ז את"מ : שלשה מכריז עליה . עי' תנחומא וישב סי' א' : תוס' ד"ה דמשייר.עמש"ל קו ב' : ע"ב פחות ממיכלך.בב"ר פ"כ א"ר לוי למדתך תורה ד"א לפום היכי תיכול וסרא מן מה דאת לביש ויתיר מן מה דאת שרי כו' שהרי שנים היו שרויין בכל העולם כולו : וכבר קדש היום. עי' ירושלמי ולפמ"ש בפנ"א ברכות פ"ח אבעיא להו שם וכאן איזה טעם מהן עיקר וכ"מ להבדלה ועמ"ש ברכות נא ב' : תדיר ושאינו תדיר . עמ"ש ברכות נא ב' : דהא נפק ב"ק . עמ"ש ברכות נב א' : הביאו לפניו . בירושלמי הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת וכגי' ס"א שגרסו מן הגד :

דף קיד ע"ב אר"ל ז"א. בירו' ס"ל לר"ל מצות א"צ כונה ומוקי הא דטבול שני בחזרת הוא כדםביל ברא שון בשאר ירקות אבל אי טבל בחזרת בראשון כבר יצא וא"י לברך אשניה על אכילת מרור ור' יוחנן ס"ל צריכות כונה ואפי' טביל בראשון בחזרת חוזר ומטבל בחזרת : אבלן בלא מתכוין. גם בירו' מקשה מזה על ר' יוהנן דלהירו' ס"ל לר"י צריך כונה ומשני מלה כיון שהסב חזקה כיון אבל מרור דאוכל בלא הסבה אין הוכחה שכוון . כ"ה לפי' הק"ע . ובלב אריה לר"ה כתבתי להוכיח דהיכי דמעשיו מוכיחין א"צ שיכוין בפירוש וכסברת ר"ש בפ"ק דמנחות מתכת לשם מרחשת כשר משום דמעשיו מוכיחין עליה ומהירושלמי הזה סייעתא : אורז מין דגן . עמש"ל לה א' :

דף קטו ע"א חלוקים עליו חביריו . בירו' מלה פ"א מקשה הא ר' יוחנן בעצמו כורך מלה ומרור ומשני כאן בזמן המקדש כאן שלא בזמן המקדש ואפי' תימר כאן וכאן בזמן המקדש שני דברים רבין על א' ומבטלין אותו פי' דר' יוחנן ס"ל כריכה מלה ומרור בלא פסח וליכא השם ביטול . ולפ"ז י"ל הכא בדעת ר' יוחנן דמפרש הכי אפי' דקאי אמלה ומרור דבעי כריכה לכתחלה . והא דאמר השתא דלא אתמר כו' י"ל דהפי' הוא איפכא דלהלל שכלל פסח בהכריכה השתא דליכא פסח בטל דין כריכה אבל לרבנן קם דין כריכה גם השתא ולפ"ז א"צ"ל דהלל דאמר לא לכרוך הוא הלל אחר אלא הוא הכלל שהיה בזמן המקדש דהשתא ס"ל לא לכרוך ולפ"ז ל"צ אלא אמר רב אשי . ועי' ת' שער אפרים סי' כ"ד שנתקשה במ"ש הרמב"ם כורך מלה ומרור בזמן המקדש ולא עם הפסח דהוא דלא כחד ולהנ"ל ניתא דהוא דעת ר' יוחנן כדמוכח מהירו' הנ"ל : צריך נט"י. עי' מפ"פ ברכות פ"ו ה"ו ד"ה הביאו שכ' שם דהירו' ס"ל בטבולו במשקה א"צ נטילה כ"א ידו אחת ועי' פנ"א שכתבתי דאין דבריו מוכרחים :

דף קטז ע"א ד"א מה דרכו . מכילתא בא פ"י ע"ש ר"א : זכר לתפוח . בירו' בני ביתיה דאיסי מסמים דאיסי למה נקרא שמה רובה שהיא רבה עמו ע"ש רבבה כצמח השדה וכענין דהכא תחת התפוח כמ"ש רש"י והרמב"ם: וצריך לסמוכיה . בירו' ריב"ל אמר וצריך שתהא עבה מלתיה אמרה זכר לטיט : תגרי תרך . שם תגרי ירושלים : מה נשתנה . במשנה שבירו' מתחלה שאלת אנו מטבילין כו' ואח"כ אנו אוכלין חמץ ואח"כ אנו אוכלין כלו שלוק כו' וכ"מ מל' הגמ' כאן בהגיון ושאלת אנו אוכלין שאר ירקות ליתא שם : פפרתן מלומר . בדק"ס מביא בשם כ"י דל"ג ליה וכ"מ בפרשב"ם : ע"ב שנא' ואמרתם . במשנה שבירו' ליתא וכן ליתא שם שנא' ויאפו ולא שנא' וימררו : להדר לברך כו' . שם איתא לנלח לגדל למי כו' : מן הפסחים ומן הזבחים כא"י . בירו' ומן הזבחים אשר יגיע דמם כו' ונודה לך על גאולתנו בא"י :

דף קיז ע"א איבעיא להו הללויה לרב . בירו' סוכה פ"ג ומגילה פ"א בשינוי ועי' תוי"ט פ"ד מסוכה מ"ה שכ' דהירו' חולק על הבבלי דקאמר לרב בשם ר' חייא דהוי קדש ובירו' איתא דהוי תול . ועי' ק"ע ופ"מ שבדעתם להשוות הירו' עם הבבלי ודבריהם דחוקים כמ"ש בפנ"א ומוכרח כהתוי"ט וכן פי' היפ"ת ועי' שוח"ט סי' א' דאיתא קרא כל ספרא הללו יה והוא כגמ' דילן : בעשרה מאמרות של שבח . בירו' שם באשור בנלוח בנגון בשיר במזמור בהשכל ברנה בתודה בתפלה בברכה המאושר שבכלם הללויה . ועי' יפ"מ שהקשה הא י"א הוי ומותק תיבות השכל ורנה ומגיה תחתם הלל ועש"ק שהקשה עליו ומגיה באופן אחר . אבל באמת גי' היפ"מ מכוונת עם מ"ש בשוח"ט סי' א' : היה ר"מ אומר . עי' שהש"ר פ"ד וקה"ר פ"ז ר"ה בשם ר' אחא אע"פ שעשרה ב"א אמרו ספר תהלים כולהון לא נאמר על שמותם אלא ע"י דוד מ"י מצלו כו' וכ"ה בשוח"ט סי' א' ע"ש ר"ה בשם ר' אבא וזה נראה כוונת ר"מ : כל שירות ותשבחות . שוח"ט סי' כ"ד ושם כדברי ר"א כדעת חכמים שבפס : כנגן המנגן . שוח"ט שם ובירו' סוכה פ"ה מסיים במנגן אין כ' כאן אלא המנגן ופי' הק"ע דהיינו לב האדם שמתעורר ועי' פנ"א ברכות פ"א מש"ש לייסב דשם דרים כן לענין שהככור היה מנגן מאליו שיותאמו המדרשים : חנניה מישאל ועזריה . שמ"ר פ"ט כלקמן קיח. לא לנו כו' אמר חנניה כו' : תוס' ד"ה שעומדים במדרש . שוח"ט סי' כ"ב וכ"ה בירו' שבת פכ"ב ה"א ועמ"ש לקמן קיח א' : ע"ב זהו שאומרים מגן דוד . ע' שוח"ט סי' י"ח : ארשב"ל ואעשך . במד"ר פי"א וע' ב"ר פל"ט ע"ש ר' יוחנן ובתנחומא לך סי' ד' : בהמ"ז טעונה כוס . עמ"ש ברכות נג. ובפנ"א פ"ח דברכות :

דף קיח ע"א ר' יהודה אומר מהודו . נ"ל רב יהודה שוח"ט סי' קל"ו ובירו' פ"ה ר' פרנך בשם ר' חנינא : משיר המעלות . בירו' פ"ה ה"ז ותענית פ"ג א"ר יוחנן משעומדים בבית ה' ומשמע כהתוס' קיז. דשעומדים בבית ה' הוא שייך לשיר המעלות האחרון והללויה כי טוב ה' מתחיל המזמור . אך קשה דבירו' שם אמרי' טעמא דר' יוחנן שמתחיל משעומדים כו' משום שיש בה ירידת גשמים מעלה נשיאים מקצה הארץ ואי כהתוס' דמתחיל במזמור הללויה כי טוב ה' נ"ל לאתוז ממזמור שלפ"ז . א"כ מוכח דלא כהתוס' ולולא דמסתפינא הו"א דהמזמור הללויה הללו את שם הוא דבוק לשיר המעלות האחרון כמ"ש התוס' אך לא כמ"ש הם דמתחיל הללויה כי טוב מזמור אחר אלא כולו הוא חד מזמור ויהיה ל' הגמ' משיר המעלות כפשטיה ומ"ש לעיל הללויה דבתריה ריש פרקא לא קאי על הללויה כי טוב כ"א קאי על שוכן ירושלים הללויה דהוא שייך לריש פרקא הודו . ועי' פנ"א מ"ש בתשבון קמ"ז מזמורים דמוכרח לחבר מזמור זה לשיר המעלות עפמ"ש בברכות ומגילה עד מזמור ק"ה קי"ג פרשיות ועוד שני פרשיות יש לחבר ואין מקום אחר כ"א לחבר הללו את ה' כל גוים לשלפניו ומזמור הנ"ל אך מרב אחא בר יעקב דאמר הכי מכי יעקב כו' מוכח כד' התוס' וכ' עפמ"ש בויק"ר פ"ד ק"ב פרשיות עד אחר ברכי נפשי וא"צ לחבר כאן עם שיר המעלות ואפשר דבזה פליגי רב אחא בר יעקב ור' יוחנן ואף דבויק"ר שם הוא ר' יוחנן נמצא לפעמים חלוף שמות האמוראים בין התלמוד למדרש : אריב"ל הני כ"ו . שוח"ט קל"ו פס"ר פ"ס : כנגד כ"ו דורות . במ"ר פי"ב תנחומא נשא י"ט : א"ר חסדא . בילקוט תהלים תתפב ג"ז ע"ש ריב"ל וכ"ה בשוח"ט סי' קל"ו : א"ר יוחנן קשין כו' כפלים . ב"ר פ"כ ע"ש ר' אמי ובפנ"ז ע"ש ר' יוסי בן חלפתא : קשין כו' יותר מן הגאולה . ב"ר פ"כ ופנ"ז שוח"ט סי' פ' פ"ט קל"ו ע"ש ר' שמואל בר נחמן וכן בפס"ר פל"ג ובילקוט בראשית לא ע"ש ר' לוי : אריב"ל בשעה . ב"ר פ"כ ע"ש ר' יצחק והסיום אמרינו הוא ע"ש ר' לוי ובילקוט בראשית ל"ב ע"ש ר"ל והוא אותו המ"ד דסיים אמרינו תדב"א פל"א ושם ליתא הסיום : בקריעת י"ס . ב"ר פנ"ז ע"ש ריב"ל ובפ"כ שם גדולה מקי"ס וכן בשוח"ט סי' קל"ו ע"ש ר' יהושע דסכנין יותר מקי"ס ובשוח"ט סי' ק"ה ע"ש ר"א בן פדת ומדמה לקי"ס ובפס"ר פל"ג ע"ש ריב"ל ומדמה לקי"ס : וכי מאחר דאיכא . שוח"ט כ"ו ע"פ לשמיע בקול תודה זה הלל שיש בו לשעבר ויש בו לעתיד ועי' ירו' ברכות פ"ב ה"ד בויק"ר פ"ל : לא לנו כו' אמר חנניה . שמ"ר פ"ט : הללו את ה' כל גוים אמר חנניה . שמ"ר פי"ח : בשעה שהפיל נמרוד . שוח"ט סי' קי"ז : א"ל הקב"ה אני יחיד . עי' ב"ר פס"ד דאיתא שם פלוגתא דראב"י ורבנן דאב"י אמר מיכאל ירד והצילו מכבשן האש ורבנן אמרי הקב"ה הצילו ואימתי ירד מיכאל בתנניה מ"ו והכא איתא גבריאל ועי' שהש"ר פ"א איתא ג"כ פלוגתא הנ"ל כבב"ר ובתנחומא תצוה סי' י"ב משמע דהבטיח הקב"ה למיכאל וגבריאל שיצילו לחמ"ו ובפדר"א פל"ג וירד גבריאל ועי' דב"ר פ"ב לענין אברהם הושלך לכבשן האש ירד הקב"ה והצילו ובירו' ברכות פ"ט ה"א משמע דגם בחנניה מ"ו הקב"ה בעצמו הצילם : ע"ב ארשב"ל מ"ד מושיבי . בילקוט תהלים תתע"ג ע"ש ר' לוי : דרש רבא . בילקוט שם דרש ר' אבא ובתתע"ד דרש רבה : אר"ב כשתלה ריו"ש.שבת טו ע"א: א"ר ישמעאל לרבי . הגרי"ב הגיה אר"ש בר' יוסי לר' ע"ש וכ"ה בילקוט ישעיה רנ"ב ובויק"ר פ"א רי"ש בר' יוסי בעא קמיה דר' א"ל מהו דין דכתיב כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה א"ל כגון את והבירך :

דף קיט ע"א זמרו למי שמנצחין . שוח"ט סי' ד' ובירו' ר"ה דריש כך מפסוק ומלך אלקים עמו ע"ש : אר"ל משום ר"י נשיאה . הגרי"ב הגיה ורבנן אמרי משום כו' וכ"ה בילקוט יחזקאל שנ"ז : ארשב"ל זו עשרו . ב"ר פ"כ ע"ש ר"ש בר נחמן וכ"ה בילקוט וירא . תנחומא משפטים ח' : אלהי ארוממך אמרו כולן. כה"ג בשוח"ט גבי אנשי יהודה עם אנשי ירושלים מסיים הודו לה' אמרו כולן וכן צוון לגרוס כאן הודו לה' אמרו כולן : ע"ב מוסיף בה דברים . בירו' סוכה פושט בה דברים ועי' ק"ע שם : זמנין א"ל משמיה דרב. כהגהת הגרי"ב מבואר בילקוט וירא נ"ג תהלים תתע"ד : אין מפטירין . פדר"א פל"ב שהפסח אינו נאכל אלא על השובע : ור"י אמר כגון תמריס . עי' הגרי"ב מה שהגיה ע"פ הירו' :

דף קכ ע"א ששת ימים כו' מה שביעי . מכילתא בא פ"ח ופי"ז סברא אמר פרק י"א ועתו' מנחות סו. ד"ה כתיב : אין לי אלא בזמן . במכילתא בא פ"ו דרים יאכלוהו לזה דיולאין בפסח בלא מלה ומרור

[illegible]
ומשום הסם הדעת פסול ופסיט מיוגא דאין בו חיוב כרת ומ"מ גזרו ביה טומאה ולפ"ז צריך להגיה בפשיטות

[illegible]
דקרא כ' את דמם תזרק עכ"ב והכמ"ל בזה : סליק מסכת פסחים

יפה עינים על מסכת שקלים

פרק א הלכה א ומתקנין את הדרכים · ע' תוספתא פ"א : בתחלתה · ע' ירושל' לקמן ספ"ח : ר' טבי ר' יאשי' · ביומא סה: מגילה כט: · איתא הכי אבל ליתא שם בשם כהנא וברי"ה ז· גם ר' טבי ליתא רק ר' יאשי' והג"ה שם אינו מלחדשי כ"א שנה שנה מניסן ועש"ק כאן ומ"ש בזה ביפ"ע פסחים ו: יומא סס : ובתכורי הד"ק באתרי בס"ד במאי פליגי ר' טבי עם ר' שמואל בר רב יצחק : ר' חלבו ור"ה · הגר"א מוחק זה וכן הק"ע · ואפשר לקיים גי' הספרים עפמ"ש הרא"פ לקמן בה' זו וכן התקת"ד על מש"ש ר' חלבו כו' לא בא ללמדך כו' דה"פ דמתני' דהזכיר כאן מגילה לא בא רק בשביל לדמות לה גם איך דאינם כ"א באדר שני כמו במגילה ולא בא למעט י"ד א"כ מוכח מר' חלבו דכל הדברים דהשיב במתני' אינן נוהגות באד"ר והוא סיוע לר' סימון ומ"ש במתני' דמגילה אין בין כו' פי' אין בין י"ד שבאד"ר כו' ובבבלי מגילה ו: ולזאת לא מצי למיתני כאן במתני' י"ד דבי"ד אין דבר אחר חלוק אבל בט"ו חלוק אד"ם מאד"ר בכל הני דהשיב במתני' וע' תוס' מ"ק ו· ד"ה בט"ו : בולה באחת היא · ע' מה"פ ד"ה התיב ומ"ש בזה התקת"ד · ובענ"ד כ' דה"פ דמשום דתורמין על העתיד לגבות הו"ל תרומה הראשונה מספקת לכולם ואף דתורמין בג"פ מ"מ לא הו"ל כ"א בפ"ע נפרדת דרק בר"ח ניסן נעשה השאר שבלשכה ישנה ואין מקריבים ממנה לכתחלה קרבנות משא"כ תרומה שני' ושלישית נר"מ מקריבים מהשאר ג"כ קרבנות כבספ"ג לקמן · וגם לרבנן דאין מועלים בשריים מ"מ אם נחסר לצורך הקרבנות נוטלין משירי הלשכה כמבואר בירושלמי לקמן ע"כ נחשב כל תרומות שנה כתרומות אחת והתקת"ד פי' דהיינו כמ"ד אין תורמין על העתיד לגבות וקשה לומר דסתמא דירושלמי יסבור כן · והא דלקמן בספ"ג הראשונה לבני א"י כו' היינו דעיקר התרומה הוא משלהם וכעין דשל ר"ג התם שהי' מכוין ליתן שקלו קודם התרומה שיהי' שקלו בתוך התרומה אף שודאי יש לו בין כך וכך חלק כ"ה הפי' שנתרם לבני א"י כו' ומ"מ גם להעתידים לגבות יש להם חלק בכל הקרבנות וכן לבני א"י יש להן חלק גם בתרומה שני' ושלישית · ותיבת א"ל הראשון נראה למחוק או דהיינו ר"ת אם לא : ולמה אמרו · אף שי"ל דמשום דאינו מספיק להוצאת הקרבנות בתרומה פ"א לכל השנה מ"מ יכולים ליטול בלא תרומה כמו בשחסר אחר השלישית כמ"ש לקמן ספ"ג רק משום לעשות פומבי : ותקרבון אלי · פי' הק"ע מעצמן · והרא"פ פי' דגבי ויוצא משה כו' לא כתב כל העם וכאן כלכם : כדי שיהא יד כולם שוה · הגר"א הגי' אבל יד כו' וע' תקת"ד · ובדברי הפ"מ ראיתי דבר מפליא דכ' דבתרומת אדנים מה שירצו יביאו ואין קצבה ע"ש דמשבש כל הספרים · והא מפורש יוצא מפי הכתובים ריש פקודי חשבון השקלים לאדנים לפי מספר ב"י בצמצום אלמא שלא העדיף שום איש ולא החסיר : ומפרקין · עש"ק וגירסתו טוב לפי גי' הגר"א דגרים אחר ומתקנין את הדרכים תמן תנינן כו' וקאי אחוה"מ והרא"פ גרים מע"ג המים לפי גי' הספרים דמשמע דקאי באדר : שהיתה השנה אפילה · בבבלי מ"ק ו· ר"א וריב"ת ח"א כאן בבכיר כאן באפיל ות"א כאן בזרעים כאן בירקות : טמא טמא · מ"ק ה· ע"ש ר' אבהו וכן אמר ר' עוזיאל בר בריי' דר' עוזיאל רבה : ר' אילא · בבבלי שם ע"ש ר"ש בן פזי : ובנה אצלו ציון · שם מקשה מקמי דאיתא יחזקאל מאן אמר ע"ש : העצמות · היינו רוב בנין או רוב מנין כבבלי שם ה ע"ב : אם הי' חורש · בבבלי שם ו· מפרש לה בשהי' סיד שפוך ומרודד דתליך דהתריסה רדדו ע"ש : וסביבותיהן · עפ"מ והק"ע גרים תחתיהן טמא · וכ"מ בבבלי מ"ק שם : על הכשר · בבבלי שם ה: מוקי לה בכזית מצומצם והכא סתום והפ"מ פי' גם כאן בכזית מצומצם :

הלכה ב ומנין שספקר · יבמות פט ע"ב : ואם עברוה ה"ז מעוברת · כ"ה ג"כ בירושל' פאה ונדרים וסנהדרין ובבבלי סנהדרין יב · ליתא ועמ"ש בפי"ע שם והש"ק כאן תמה על הרמב"ם דלא כתב ואם עברוה מעוברת ובענ"ד נ"ק הדא דיי"ל דתפס כהבבלי ועוד דבירושלמי במסקנא הלא מפרש לה משום אביב ובזה הלא כתב הרמב"ם דאם מגיע החשבון מפני התקופה או האביב אז מעברין אפי' לכתחלה בשביעית : עד כדון שביעית · כל המפרשים פי' דאיידי דמייתי להמפרש טעמי' ובענ"ד נ' דשייך להענין להוכיח דגם לכתחלה אין החשש משום הפקעה ממעשרות דב"ד יש בכחם להפקיע דא"כ אי נימא דטעם אין מעברין בשביעית הוא משום הפקעה במוצ"ש אמאי אין מעברין וע"כ התם משום חדש ה"נ בשביעית אין מעברין משום זה שלא יתרחק אכילת חדש עיי"ז בשמינית חדש א' : היא שביעית · הרא"פ הגי' כאן היא מוצאי שביעית ומטעם דבשביעית ל"מ היתר ירק שבח"ל דמ"מ איתא משום הפקעה ממעשרות ולמש"ל דלא זהו הטעם דאין מעברין בשביעית כ"א משום דוחק העם י"ל דמהני גם בשביעית היתר ירק וכ"כ הש"ק · אך מהבבלי סנהדרין יב· משמע דל"מ רק במוצ"ש וע' מה"פ נדרים פ"ו ה"ח היא ד"ה היא שביעית ופליג הבבלי עם הירושל' גירסתו בירושל' היא שביעית וכ"ה בהגהת הגר"א · והשל"י כתב דגי' הגר"א מכוונת עם גי' הרא"פ וז"א דהגר"א לא הגי' במוצ"ש כ"א אח"כ גבי אין השנים כתקונן דזה נאות יותר למוצ"ש ולא בהיתר ירק דהוא נאות גם לשביעית גם תמוה מ"ש השל"י דר' מנא פליג על ר"ז וס"ל דל"מ היתר ירק בשביעית כ"א למוצ"ש ואין השנים כתקונן מועיל לשביעית וז"א להגר"א דר"ז קאי אשביעית ור"מ קאי אמוצ"ש ול"פ כלל ומר א"ח כו' :

הלכה ג העיד בן בוכרי · בטעות נרשם בגליון ערכין ה' מנחות ד' · וצ"ל ערכין ד· מנחות כא ע"ב : אע"פ שהביא ב' שערות · ע' תקת"ד וע' רמב"ן ורא"ש ר"פ תשא ועמ"ש לק' : כיון שנמסרה לצבור · כ' הרא"פ דר' יהודה ס"ל דחייבי' שמא לא ימסרם יפה וחכמים לא חיישי וע' רפ"ד לק' פלוגתא דרבנן ור' יוסי בזה ורבנן חיישי וע' תוס' יומא לה.: ד"ה ניתוש שתלקו דהכא בכהנים שאני . אך סברתם שם כיון דידעי דפטירי בודאי ימסרו יפה לא שייך הכא דקאי למ"ד דחייבים וי"ל דכיון דחייבי' ממילא נכללו בכלל צבור מה שנותנים ור"י לטעמי' דחטאת צבור מתה וכן מנחת כהן כיון שיש לו חלק בה אף שהוא בכלל צבור לא תאכל בשביל חלקו מאחר שאינו מסלק עצמו וזה בכלל תשובתו לא נדבת יחיד היא פי' שיש לה דין נדבת יחיד כיון שאין לו חלק בה ורבנן סברי דאף שיש לו הלק בה מ"מ דין צבור לה ולא דין מנחת כהן ובזה א"ש מה שאין תי' לקו' הירושלמי וכי מפיבין כו' דזהו באמת תשובת ר' יהודה דתלוי בשיטתו [ועמ"ש יומא לה: לישב מש"ש עבודת יחיד מקו' המל"מ פ"י משקלים ופ"ח מכלי המקדש והתקת"ד כאן שדייקו הא עבודת צבור לא דבענ"ד אדרבה עבודת צבור עדיף משום דיש לו חלק בה מוסרם יפה ולרבותא אמרו עבודת יחיד שאין לו בה חלק וגם יש מקום לטעות שא"צ למסור לצבור בעבודה שאינה שייכי' לצבור ע"כ הו"א דנתוש קמ"ל] ולפ"ז א"ל כהרא"פ דר"י ס"ל חיישי' שמא לא ימסרם יפה אלא דאף שימסרם מ"מ הלא אינו מסלק עצמו מלהיות לו חלק בזה ובשביל חלקו ס"ל לר"י דלא תאכל : כל דעבר בימה · פדר"כ פ"ב שקלים ושם איתא בימה של ען הי' נתון כו' והוא טעות דנחלף בין בימה דהיינו כיס לבימה של ען כמו שהעיר המפרש שם ואת"כ איתא שם פלוגתא דר"י ור"נ דהכא ושם מבואר דר' יהודה הוא דס"ל עבר בימה : כל דעבר על פקודי' · ע' יפ"מ שהקשה למ"ד בימא למה הוצרך להוציא מפשטות הכתוב על הפקדים בכדי לכלול גם הלוים · הלא גם בפקדים יש לכללם אף כי התפקדו בפ"ע מ"מ פקודים איקרו ומוכח כתוי"ט ובענ"ד דעבר על פקודי' פי' מנות פקודת ה' שעשו העגל ושבט לוי לא עבדו ע"ז והתוס' במנחות כא: דכ' דפקודים כולל גם בני לוי היינו למ"ד כל דעבר בימא לפרש פשטות הקרא אבל למ"ד פקודי' אין לכלול לוים · וע' רמב"ן ורא"ש ר"פ תשא דפליגי במנין הראשון אם היו בני לוי דלהרמב"ן היו ולהרא"ש לא היו ונראה דהיא פלוגתא דהכא והרע"ב ותוי"ט כתב דבתרומת אדנים פשיטא דלא נתנו בני לוי רק בשקלים לקרבנות בזה פליגי אם היו גם בני לוי בנתינה · דישראל היו נמנים ע"י השקלים גם בפעם השני והלוים ע"פ השכינה ומבן חדש · אך בנתינה אפשר היו שוים ע"ש ונראה דבזה תלוי אם מי"ג שנה חייבים בנתינה או מבן כ' · דלמ"ד כהנים ולוים מחויבים בנתינה א"כ אין אתוז דבר שנתינה בהמנין שהי' מבן כ' ומסתמא הל בי"ג החיוב אבל למ"ד כהנים ולוים אינם נותנים ורק ישראל י"ל דלדורות ילפי' משם דרק מבן כ' הל הנתינה כאשר הי' אז במנין ישראל · ובזה א"ש מה שהקשו על הרמב"ם דפסק מבן י"ג ובירושל' מוכח דעד בן כ' לגי' הגר"א לעיל וע' תקת"ד ולהנ"ל א"ש דהירושלמי קאי למ"ד שאין הכהנים נותנים והרמב"ם פסק דהכהנים נותנין :

הלכה ד כותי כנכרי · תוספתא תרומות פ"ד · ובדמאי פ"ז ה"ח נתחלף בירושלמי דשם איתי' כותי אינו כנכרי דברי ר' רשב"א ה"ה כנכרי לכ"ד ובשאר דוכתי בירושל' דמאי פ"ג ברכות פ"ז גיטין פ"א איתא כמ"ש כאן ובבלי איתא פלוגתא אי גרי אמת או גרי אריות הן ב"ק לח: וש"נ כל המקומות בבבלי ולא הוזכר שם ר' ורשב"ג כ"א בהופן אחר דרשב"ג ס"ל כל מצוה שהחזיקו בה כותים כו' ע' גיטין קדושין עו: חולין ד· ומשמע דלר' ס"ל הכא גרי אריות הן ור' אלעזר קאמר דגם לר' כותי כנכרי אין פי' דס"ל גרי אריות הן אלא דעתה עשאום כע"ג גמור וכישראל מומר ע"כ מוחק ממתני' כותים : פתר לה עולה · ע' פדר"א פ"י : תמן לשמים · קשה דה"ל להקשות מהברייתא דמייתי לה בערכין ו· דע"ג שהתנדב נדבה לבדה"ב או ממתני' דמייתי שם אבל קדשי בה"ב של עו"ג מועלין · ותשבתי לומר דמוקי לה כר' יהודה ע"כ מקשה ממתני' דשם הכל שוין כו' ופלוגתייהו דר"י ור"ל הוא אליבא דר"מ וזה אפשר טעם הרמב"ם דפסק כר"מ וע' תוי"ט פ"א דערכין אך א"כ קשה מאי מתיב ר"י בר' בון ממעריכין [כגי' הגר"א] דזהו אליבא דר' יהודה דר"מ הלא ס"ל אין מעריכין רק נערכין ונראה דאליבא דר' יהודה קאי הפלוגתא וכמ"ש התוס' ערכין ו· ד"ה תני חדא ולפ"ז לר"מ ל"מ מה שלבו לשמים [ומיושב בזה קושית הגליון וש"מ שהקשו על התוס' שם ה: ד"ה אלא דא"ש דהתם לר"מ קאי ול"מ סברא זו ע"כ לא הביאו את הירושל'] והא דלא מקשה הכא לר"ל מהברייתא או מתני' הנ"ל שכתבתי נראה בענ"ד דהיא מרומזת בירושלמי רק צריך תקון הגה"ה קנא · וכמ"ש בספרים לק' בסמוך ומאליהן הן באים לבדה"ב לכלי שרת מה עבד לה רשב"ל צ"ל ומאליהן הן באים לכלי שרת · לבדה"ב מה עבד לה רשב"ל · פי' בהאי ברייתא דתני בה להדיא לבדה"ב כמו ע"ג המתנדב נדבה לבה"ב מקבלין או מתני' הנ"ל אבל קדשי בה"ב של ע"ג מה עבד לה רשב"ל הא כאן ליכא להרוצי' לשמים מתכוין ומשני פתר לה משום כו' דהיינו דבאמת קדוש ובכה"ג דליכא למיחש משום ערעור כגון מלכותא דלא הדר כדאיתא בבלי שם מקבלין : ולכם אין חלק · מה שנרשם בגליון · שם · דהיינו בעזרא ד' הוא טעות וצ"ל נחמי' ב' והוא פסוק אחר שכתוב שם ולכם אין צדקה וזכרון בירושלים : דאר"מ כמין מטבע · פסדר"כ פ"ב שקלים תנחומא תשא וכשא ובשוח"ט סי' נ"א · וע' תוס' חולין מב· ד"ה זאת : א"ר אלעזר · בבבלי בכורות נו: ע"ש ר' ענן ור"כ פליג עלי' ור"א אמר שם נ"ש אלא שחלקו ט' כנגד י' כו' ור' יוחנן אמר אפילו חלקו ט' כנגד ט' כו' ע"ש : ר' ירמי' בעי · בבבלי בכורות שם א"ר ירמי' כן בפשיטות ולא בל' אבעי' : ר' לעזר אומר · בבבלי מנחות קה· ר' אליעזר וכ"ה בתוספתא כאן פ"א : ויש אומרים · בתוספתא ליתא :

פרק ב הלכה א א"ר אלעזר דרש היא · בבבלי ב"מ נח· ע"ש ר' יוחנן · ור' אלעזר הוא דאמר שבועה זו תק"ח היא · ונתחלפו המ"ד ממ"ש פה וע' תקת"ד ובגליון והכמ"ל וידוכר מזה מטע בכותיני בעז"ה לב"מ שם :

הלכה ב וחש לומר שמא לשיריים · ע' גליון הש"ס ובענ"ד אין מדוקדק לפירושו מ"ש וכי יש מעילה בשיריים כיון דאסיפא קאי דבעינן שיקרב הבהמה ואי לשירי הלשכה בעינן יעשה אחר לבדה"ב או לש"ד הנעשה כהן ואפי' לר"מ דאמר מועלין בשירי הלשכה לא אתי' מתני' שפיר והיכי קאמר אלא כר"מ וע' גי' הגר"א ובענ"ד י"ל כגי' הספרים · דהנה מתחלה חשב שנותן ליד הגזבר והגזבר נותנו סתם לשם מי שהוא שלו א"כ חזרה לבעלים ומשני שבעצמו נותנו לקופה לשמו · ומקשה עוד ע"ז ומאין לנו ששקל זה יעלה ביד התורם שנית דהא ככר נתרמה תרומה פ"א ועד שיגיע זמן התרומה שנית ירבו שם עוד הרבה שקלים ולזמן התרומה יהי' שקל זה נשאר למטה בהקופה ויפול לשירי לשכה ואין כאן מעילה כ"א לר"מ ואיך נאמר דסתים המתני' כר"מ וקאי אריפא ומשני דעוד צריך לאוקמא בכה"ג שנותנו לקופה קודם זמן התרומה השני' ומונח למעלה ויעלה בודאי ביד התורם ע"כ מעל : כל שהוא קדש · ע' ת"כ בחקתי פי"א :

הלכה ג ר' יהודה ור' נחמי' מ"א · פדר"כ פ"ב שקלים ע"ש : ר' פנחס בשם ר' לוי נסי · בפדר"כ שם ר' ברכי' בשם ר' לוי :

הלכה ד מותר עשירית האיפה · בבלי מנחות קה· בחילוף המ"ד לר"א יפלו לנדבה ור"י ס"ל ירקב : של מנחת חוטא · ה"נ מקשה ומתרץ כן בבלי שם : על דא עליל · בירושלמי פסחים פ"ה ה"ב על דא אמר לי אבא [במקום עליל שכ' כאן] ואיהו אבוה דשמואל דאמר כן בזבחים ח: שנקרא אבא בר אבא בבלי ברכות יח ע"ב : הרי אחם · בזבחים ט· ע"ש רב יימר בריי' דרב הלל : א"ר בון בר כהנא מן הנאן · בבבלי שם אמר רבא · והקושי' בכל אחר כו' הוא ע"ש ר' אבון בר כהנא : א"ר מנא הכא נמי מן לסוגיא · כ"ה גם בבלי שם ע"ש ר' מני : א"ר אבון מתנין · ה"נ בבבלי שם : א"ר יוסי בר' בון · כ"ה ג"כ שם ר' יוסי בר אבון : על דא עליל ר"ח דאינון אמרין · בירושל' פסחים פ"ה ה"ב על דא אמר ר"ח דאתון אמרין · וגי' זו אמר במקום עליל נוח יותר · אך מש"ש דאתון אמרין כ' דט"ס הוא דא"כ הא' ואני אומר ר"ה קאמר לה דאל"כ מה חידש · וממ"ש את"כ א"ר אילא מ"ט דר' יוחנן מוכח דר' יוחנן קאמר לה וצ"ל דאינון וזהו דחידש ר"ח ואמר מממש דאינון אמרין כו' : כל שהוא זבח בה שלמים · ה"נ אית' בזבחים ח: ע"ש ר' אילא א"ר יוחנן אך שם מקשה עלה עד דמסיק ר' אבון דוחין קדשים הנאכלין כו' ור"י בר' אבון דוחין קדשים קלים כו' והכא משמע דמסיק דרשה דלזבח וא"צ לדר' אבון ור"י בר' בון ועמ"ש ביפ"ע זבחים שם בס"ד : אין תימר משתנה למחשבת פסול פיגול · ע' ק"ע ומ"ש בגליון הש"ס עליו ובענ"ד לא עמד על דעת הק"ע · דכונתו דמאחר ששחטו לשם עולה דינו בעבודתו כעולה וכמחשב על הבשר מעולה להקטירו למחר הלא פיגול הוא ה"נ בזה הוי פיגול אף שנעשה שלמים ואם אין משתנה למחשבה פסול ודינו כשלמים ממש וכשר דבשלמים מחשבת בשר להקטיר לאו כלום הוא : בשאר ימות השנה · ע' תקת"ד שפי' דהיינו קודם פסח וע' גליון הש"ס ומ"ש ביפ"ע פסחים ס ע"ב : א"ר אבא מארי מאן אמר · כ"ה בפסחים פ"ה ה"ב והוא כעין גי' הגר"א מנ"ל : הלכה אחת היא בנזיר · הגר"א מוחק תיבת אחת · ויתכן ליישבה עפמ"ש בבבלי נזיר כה· דפליגי בטעמא דאמרי' יפלו לנדבה אף דדמי חטאת מעורב בהן ר"י ור"ל דר"י אמר הלכה היא · ור"ל אמר מקרא לכל נדריהם כו' וא"כ אפשר לומר דר"ח הכא ס"ל כר"ל דמקרא · ע"כ אמרי' דקרא לא מרבה במותר דמי חטאת נזיר כ"א בכה"ג דקרב חטאת לבסוף אבל אי הלכה היא היא כוללת כל מותרות חטאת נזיר בכל גווני וזהו משום דהלכה ע"כ אחת היא בנזיר ואין נ"מ וחילוק ביניהם כלר"ח · ועוד דהלכה דבבלי שם הוא רק בדמי חטאת המעורב בהם וכם סתומים אבל בדמי עולה ושלמים ל"א הכי ואז הוי מפורשים דמי חטאת ליס המלח ועולה ושלמים יביאו עולה ושלמים והכא לר"ז מוכח דגם בכה"ג הו"ל כסתומים ומשום שהי' בתוכן דמי חטאת בתחלה גם אח"כ אמרי' שיפלו לנדבה והוא דלא כמבואר בבבלי וזהו דקאמר הלכה אחת היא כלומר דבנזיר ההלכה כוללת גם עולה ושלמים כל שלא נתפרשו כ"א לבדו · שיהיו לנדבה : אלו לחטאתי · ע' גליון שתמה על הק"ע בגירסתו · ובאמת מבואר בתוספתא כגי' הק"ע וגי' הגר"א כבגמ' :

הלכה ה מותר המתים · ב"ר פ' פ"ב : אנא לא אמרית · ע' יפ"ע סנהדרין מח· שכתבתי לפרש דר' ירמ' מייתי ראי' ממתני' דדוקא בכה"ג דזכה המת הוי מותרו ליורשיו משא"כ היכי דל"ל להמת עצמו זכי' כגוי' ור' אידי דהוטרא מסביר זאת ור' ירמיה אמר לי' אם אנא לא אמרית לך ראי' ממתני' את מנא לך לומר בעצמך סברא זו בלי ראי' · ומיושב קו' הפ"מ שהקשה על הר"ב ביו"ד סי' רנג ע"ש והגר"א לא הביא בבאורו שם האי אמר ליה אנא לא אמרית כו' : ויעשה לו זילוף ע"ג מטתו · בסנהדרין מח· הגירסא או יעשה זילוף לפני מטתו וע' תוי"ט ומה"פ כאן : ר' יוחנן הוה מסתמיך · נזיר פ"ד ה"א : והדא מטמר · בירושלמי ברכות פ"ב ה"א ובמ"ק פ"ג ה"ז ובנזיר שם והדא דלא אמר שמועתה משמי דזעירא לא שאל בשלמא דרבי' · ע' בבלי ברכות כז: ובתוס' שם ד"ה הטתן ובכא"ש שם ובהקדמה לס' פנים מאירות : עבור קומוי וסמי עינוי · ירושל' ע"ז פ"ג ה"א : דלא אמר שמעתא משמי' · כתובות כה: מכות ה: וע' מנחות נג: ירושלמי יבמות פ"ג ה"י סנהדרין פ"ה ה"ב : ור' יוחנן מאי כ"ה · ע' יבמות נו ע"ב : וכי עלתה על דעתו של דוד · שם ביבמות ובסנהדרין נ: ובכורות לא ע"ב : כל ת"ח כו' · פס"ר פ"ב ע"ש ר' יוחנן שהס"ר פ"ז ע"ש ר' יוחנן בן תורתא : מה כומר של ענבים · שהס"ר שם : אין דור שאין בו לגנים שוח"ט סי' קכב : אימתי יבנה בהמ"ק · ע' בבלי מכות י· דב"ר פ"ה : ימים שלמים · ע' בבלי שבת ל ע"א ·

פרק ג הלכה א א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה · ה"נ בבבלי בכורות נז: ע"ש רבה בר שילא כנגד חרפי ואפלי וקייטי : ור' תנחום בר חייא · ה"נ שם ר' תנחום בריי' דרב חייא איש כפר עכו : א"ר יודן כדי שלא יבא · נראה דזה קאי על שאר הנודרים כשלא תהי' הבהמה מנוי' להנודר לקיים נדרו יבא לבל תאחר · ועי"ז א"ר יוסי דמוכח דכל המשהה טבלו כו' דהיינו דגורן דמעשר בהמה טבלה כגורן דתבואה כבכורות נח· ובודאי לא ישהה טבלו ועי"ז תהי' הבהמה מנוי' : באחד בתשרי · הוא ל' מתני' דריש ר"ה · ובבכורות נז: ר"א ור"ש קאמרי בכ"ט באלול · ובריש ר"ה לא הוזכר שם ר"מ וגם דבן עזאי ליתא שם והיא הרבבה ממתני' דריש ר"ה ובבכורות שם : טעמא דר"א ור"ש · בר"ה ח· עמקים יעטפו בר באדר דהיינו בכרי והכא מפרש דהיינו אפלות והתם דריש יתרועעו כו' בזמן שיתרועעו והיינו הטלים שמתרועעים בימי ניסן כפרש"י שם והכא לענין מעשר מפרש לה וע' ר"ה יא· דשם קאמר ר' יהושע דבניסן דבאוהו הפרק זמן בהמה היה ועוף להזדקק ומשמע דשם לבשו כרים הצאן הוא בניסן ובענ"ד נראה דגם הכא פי' לבשו כרים הצאן דריש ר"א ור"ש דהיינו בניסן ועמקים יעטפו בר אפלות היינו באייר ולא אזיל בתר האפלות · או י"ל דס"ל להירושלמי דל"ב חדש א' כמו בבבלי וכ"מ לק' דדייק דמחוסר זמן נכנס להתעשר והירושלמי נ"ק קושית רבא בבבלי עד שהוצרך להביא טעם אחר וע' מה"פ : אין מנטרפין · ע' בכורות נח· וכמה"פ : ובן עזאי מכריע · בבכורות נח· מקשה כה"ג ובאופן אחר קצת ולהזי טעמא דמאן מסתבר וכ"ת לא מני קאי אטעמייהו והתניא ב"ע אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום : ומאן דינהו אבות העולם · שם א"ר יוחנן מפי השמועה אמרה מפי חגי זכרי' ומלאכי : אית ב"נ אמר לרבי' · ה"נ מדייק ר' שמלאי בב"ב קנח: דתלמיד חבר דר"ע הוה ב"ע : דאר"ש מחוסר זמן · בבלי תמורה יט: בכורות טו· נו ע"ב: ז"א ימים שהבכור · בבבלי ר"ה ו: מחלק בין תם לבע"מ דבתם אין מונין ללדתו ובעל מום מונין ללדתו הכא משמע דגם בתם מונין ללדתו דאין לומר דקאי הכא בבע"מ דהא הכא מה"ת קאמר ובירושל' ר"ה פ"א ה"א איתא א"ר אילא ז"א שאין שנתו של בע"מ מתוורת פי' שאינו מה"ת ע"ש וע"כ הכא בתם קאי ופליגי בזה התלמודים ומ"ש הש"ק ומה"פ לתלות זאת בפלוגתא דרבנן ור' ישמעאל בערכין ספ"ח לא ידעתי מה ענין זה לזה · וע' בירושל' שקלים שבתלמוד דשם הגי' ימים שהבכור מחוסר זמן בהן נכנס לדיר להתעשר ומסייע לזה ר' יונה דחל עליו קדושת בכור משעת לידה · וכ' לגי' זו דצ"ל אין נכנס לדיר להתעשר משום דחל עליו קדושת בכור ולא בר עשורי הוא וגם כפיוס דברי ר' יונה את מונה לו שנה צ"ל משעת לידתו הוא קדוש :

הלכה ב אין התורם נכנס לא בפרגוד · שמ"ר פנ"א ושם איתא לא בפרגוד חפות ולא באנפליא : המן תנינן מפנין · זהו גי' הגר"א ובש"י לא הי' כתוב זאת והרמב"ם הי' לו גי' המשנה : שהן עשרים ושבע סאין · להרמב"ם קאי על ג' קופות הגדולות ולהגר"א קאי על הקטנות ומכל הג' פרקים שבשנה עולה כ"ז סאין וכן פי' הק"ע והפ"מ המזיק בדעת הרמב"ם וע' תקת"ד שהאריך בזה לד' הגר"א : ר' יוסי בר אבין · הגר"א מוחק זה וכ' התקת"ד טעמו משום דהשאלה מזוג בכמה אין נאות טרם שידע דיוצא במזוג ובענ"ד משום הא לא הי' צריך למחקו דהלא לגי' הגר"א כתוב כאן בין חי בין מזוג וכ' משום דהוי הפסק בענין ע"כ מוחק מכאן ומגיה את"כ : הד"א מזוג כדי מזיגת הכוס · בירושל' שבת פ"ח ה"א הגירס' הד"א מזוג אפי' בכמה כוסות · ובפנ"א שם ישבתי גי' זו דהנה יש להבין פשיטות הירושל' מדר' יהודה לשיעור מזוג בכמה וגם למה מביא פלוגתא דמים בין ר"י ורבנן · וכ' משום דהכא בירושל' ליתא הא דאמר רבא בבבלי שיעור מזיגה על חד תלת ע"כ בעי הכא שיעור המזיגה בכדי לידע שיעור הכוס דיין חי הוי השיעור לד' כוסות רביעית אבל לא ידענו כמה יין מזוג יהי' מזה ופשיט לה מהא דר' יהודה דאמר ביין כדי מזיגת הכוס לענין שבת דשעורו ע"כ פחות מכדי גמיעה דשעורא דרבנן נפיש הרבה מדר' יהודה כמו שראינו במים דהוא מחמיר לשוף בהן את הקילור ומקטין השיעור נגד דעת רבנן ה"נ ביין מקטין השיעור לערך כמו מדמקטין במים וכן מצינו בבלי דתכרית כה"ג בשיעורי מדמקטין האי תנא במקום אחר וזהו דמסיים הד"א מזוג אפי' בכמה כוסות פי' דשיעור כדי גמיעה דאמרי רבנן הוא כדי מזיגת כמה כוסות והזינן דשיעור מזיגת הכוס דהיינו יין חי הוא מועט וקרוב לשיעורא דרבא על חד תלת · דגמיעה איך יותר ממהלה רביעית כשיעור מלא לוגמיו שכ' הפוסקים ובשנאמר דהוא הרבה קטן מזה נאמר דהוא רובע רביעית והמפרשים טרחו הרבה בפי' הראי' מר' יהודה והכ' בענ"ד כתבתי ומיושב בזה מה דקשה לפי' המפרשים מהו האבעי' מזוג בכמה כיון דידעינן שיעור הכוס במדתו אינו סברא היא לחלק בין משקה למשקה · ולהנ"ל יקוים גי' הספרים דשייך הכא האבעיא בעוד שלא ידע מדת הכוס לידע מדתו ע"פ שיעור המזיגה ומזה יעמוד על שיעור הכוס : בברך אל · ע' ס"ק שבת ר"פ המוציא יין ועמ"ש ביפ"ע פסחים קח ע"ב : בפיסקין · בשבת פ"ח ופסחים פ"י ה"א מפוסקין : בקונדיטון · יין דבש ופלפלין וע' רשב"א בתשו' כ"ד ותשס"ו : כלום אמרו · ע' גי' הגר"א ולפירושו מכשיר במפוסקין ועמ"ש ביפ"ע פסחים קח ע"א : ביין מבושל · ע' הרא"פ שהקשה אהא דמשמע הכא דיין מבושל אינו חזק כ"כ מהא דתרומות פ' בתרא ועש"ק וע' תוס' פסחים קט ע"ב ד"ה ארבעה דכ' משום דהלכה כר' יוחנן וכרבנן ע"כ מקדשין על היין מבושל משמע דלר"א אין מקדשין על היין מבושל ונראה דהוא כגי' הגר"א בסנו"א תרומות פ"ב דגרים בירושלמי פ"ב דר"א דלא מחליף השיטה שם ס"ל ממעטו משותיו היינו דמבושל גרע ע"כ רק לר' יוחנן אמרי' דמבושל עדיף דס"ל דמש"ה לא יבשל יין תרומה משום ממעטו ממדתו והיו יכולים התוס' דגם לר' יהודה מבושל עדיף רק משום מעוט המדה אסר לבשל אבל לגי' ספרים שם ובפי"א

יתרומות

מתרומות ה"א ובפ"ב דע"ז ה"ו דר"א ס"ל ממעטו ממדתו לדידי' לכ"ע מבושל עדיף ולר' יוחנן לר"א מבושל עדיף ולר' יהודה גרע דס"ל ממעטו משותיו לא היו התוס' צריכין לומר דקי"ל כר' יוחנן וע' רשב"א בתשו' סי' כ"ד דס"ל לר"א ממעטו מדתו וכגי' הירושלמי לפנינו והנה לדעת הרא"ש הא דממעטו משותיו הוא משום דחזק יותר ואין כל אדם יכול לשתותו · אבל מ"מ ל"ק קושיתו מסכת דהלא פלוגתא בזה ולפי שיבואר לק' הא' ר' יונה לטעמי' אין התחלה לקושית הרא"ש כלל : ר' יונה לטעמי' · הוא תמוה דלא מצינו שלקה יין מבושל לכוסות דפסח · ונראה בענ"ד דר' יונה דן מעצמו ראי' דגם למ"ד ממעטו משותיו מ"מ יש לו שם משקה יין זהו לא הי' יכול לסבול שום יין וא"כ האם נאמר דיין פסול לקדוש משום שמזיק וע"כ דאזלי' בתר רובא דעלמא שותין אותו וטוב להם ה"נ יין מבושל אע"פ שמפני הזוקו נמעטו שותיו מ"מ עוד רבים יש הבוחרים לשתותו וטוב להם ולזאת הוא בכלל יין וכזה א"ש ג"כ קושי' הרא"ש הנ"ל דבאמת לא מצינו דר' יונה שתה יין מבושל : חמתי' חדא מסרוניתא · בפס"ר פי"ד אית' כן על ר' יהודה בר' אילעאי כ"ה בקה"ר פ"ה והרואה בירושלמי שבת פ"ח פסחים פ"י ה"א חסר כאן שורה שלמה דהכי אית' התם ר' יונה כו' הוה חזיק רישי' עד עצרת' ר' יהודה בר' אלעאי כד הוה כו' חזיק רישי' עד חגא תמתי' כו' וקאי גם הכא אר"י בר' אלעאי ובבבלי נדרים ג"כ העובדא בר' יהודה : תני אלי שמינית · מ"ש בהג' הגר"א שבגליון בזה"ל וכ"ה בירושלמי פסחים פ"י שבת פ"ח לא קאי על מה שמוחק הגר"א מכאן תני חני שמינית כו' דבזה כתוב שם כבכאן רק קאי על הגי' דבית ר' ינאי כו' דבש שהוא כתוב כאן ולא שם : ושהרו את דמה משום נבלה · בבלי מנחות קג: אית' דשערו את דמה ברביעית והיינו דמטמא : ר' יצחק בר ביסנא · כנ"ל דכ"ה בבבלי שם דמקשה לר' ביבי · אך שם מקשה ר' יצחק ממתני' דעדיות דטהור אף יותר מרביעית ונראה בענ"ד לפרש גם כאן דר' ביבי מתני בשם ריב"ל דעד רביעית טהור כו' והקשה לו ר' יצחק בר ביסנא בדרך תמי' את אמרת עד רביעית טהור יותר מרביעית טמא ורצה להקשות לו ממתני' הנ"ל ולא הניחו לסיים דבריו ובעט בי' ומהו כדון פי' מה היה לו לר' יצחק להקשות : והיו חייך · אסתר פ"א : ר' יהושע בן פתורה · במתני' בעדיות ובבבלי מנחות שם ר' יהושע בן בתירה ושם מתרץ דר' יהודה פליג ע"ז והכא מתחלה משני דטהור מלהכשיר ולבתר הכי משני כהבבלי כמו שיבואר : ושיעור טומאתו · ע' גי' הגר"א ופי' דהוא דלמא לשיעור טומאתו אמר אין לנו כיוצא בו ולא אבין בענ"ד דאם לשיעור דבשרן הוא בכעדשה ובנבלה הוא כזית מה זה שייך לענין דם דזה החילוק הוא בכ"מ וגם בבשר ומ"ש דבנבלה חלוק דם מבשרו דבשרו בכזית ודם ברביעית לא ידעתי הא אמרי' לעיל דרביעית וכזית חד שעורא הוא דטעמא דרביעית כדי שיקרש יעמוד על כזית · וכמ"ש בבלי ג"כ ר"פ המוציא יין ובענ"ד נ' דמה שכתוב אח"כ שדמו מטמא כבשרו היא תשובה על הדחוי דע"כ לומר דבנבלה טהור לגמרי אף ביותר מרביעית דאי הפי' אין לנו כיוצא בו הוא לענין השעור דבשרץ הוא כעדשה שדמו מטמא כבשרו פי' הלא גם בשרו הוא בכעדשה וגם בנבלה דם ובשר חד הוא דכזית ורביעית א' הוא וכנ"ל וא"כ אין שייך ע"ז אין לנו כיוצא בו וע"כ דבנבלה טהור לגמרי ומשני אמר ר' יוסי דלעולם טהור לגמרי ופלוגתא דתנאי היא ור' יהודה מורי דבי נשיאה הוה ואורי כשמעתיה כדאסיק :

הלכה ג ולמה הי' מחפה · ע' תוי"ט : אע"פ שיש בראשונה · להרמב"ם קאי על קופות הגדולות וע' פ"מ שמגי' והגר"א מפרש לה אקופות הקטנות וע' תקח"ד והוא כפי' הרש"ל בתוס' קדושין נד: ד"ה מועלין וע' מהרש"א שם שפי' אשלשה פרקים ע"ש : ושוקל · פי' הק"ע שנותנים פקודה לשקול עוד שקלים והרא"פ פי' דחוזר ותורם אם לא הספיקו הקופות הקטנות מהג עד הפסח וחסר לצורך הקרבנות שיש זמן רב כינוסם יותר מבין תרומות הראשונות : מועלין בשיריים · עמ"ש לק' בפ"ד בס"ד : ענוה מביא לידי יראת חטא · הכי איתא ג"כ בירושלמי שבת פ"א ה"ג ובבלי ע"ז כ: ובתוס' שם ד"ה ענוה מביא בשם הירושל' דהכא הגי' יראת חטא מביאה לידי ענוה והוא תמוה דמה שתירצו שם דס"ל להירושל' דענוה גדולה מכולן קשה הא גם לגירסתם אית' בירושלמי ענוה מביאה לידי חסידות וא"כ חסידות גדולה מכולן ודלא כריב"ל גם ממה שמביא אח"כ מקרא עקב ענוה יראת ה' מוכח דענוה סופה מביאה ליראת חטא ומוכח כגי' שלפנינו וכ"ה בירושל' שבת שם ובשהש"ר פ"א ודברי התוס' צ"ע :

פרק ד הלכה א אשה שעשתה כתנת · ע' תקח"ד ומס"ל פ"א ה"ג : אמר ר' אחא · ע' ש"ק ולגי' הגר"א ל"ק קושי' המל"מ דבאמת פריך הירושלמי ואסקי' בקושי' : לא נמלא כקומץ · עש"ק ד"ה א"ל · ונראה דמיירי שאין במקום אחר נמלא והו"ל מלותן בכך :

הלכה ב פרה ושעיר המשתלח · ספרי חקת קכ"ג ע"ש : אבא שאול אומר ככש · פדר"כ ד' פרה : ר' ישמעאל בר נחמן · בירושל' יומא פ"ד ר' שמואל בר נחמן ובבלי יומא מב· ע"ש רבין א"ר יוחנן פרשה [דרב דימי בשם ר' יוחנן אמר סתם ג' לשונות ולא פרשה] ושם דפרה עשרה זוז כר"ש בן חלפתא הכא ופלוגתא דר"ש בן חלפתא ורבנן שם ח"א בשקל בפרה ועמ"ש ביומא שם : ר' יהודה בשם ר' שמואל ח"ח · היינו רב יהודה · וכ"ה בכתובות ובשהש"ר פ"ג ר"י אמר שמואל : ר' יצחק בר רדיפה · שם : ר' אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי · בבבלי שם ע"ש רבב"ח א"ר יוחנן ושם מגיהי ספרים בירושלים ועש"ק ותקח"ד : גידל בר בנימין בשם ר' אסי · בבבלי כתובות אמר רב יהודה אמר רב אסי ושם גוזרי גזירות בירושלים היו נוטלין שכרן צ"ע מנה מתרומת הלשכה : שמואל אמר · בבבלי כתובות ע"ש ר"כ אמר רב : רב הונא אמר · שם אר"כ ואני אומר מקדשי בדה"ב : מה פליג · משמע דשאלתו הי' אם פליג ופשיטותי' הוא בטעמייהו ובשהש"ר פ"ג לית' מה פליג רק הדין עבד לה כו' ובבבלי שם משני אר"כ דמקשה שם ממתני' דהתם בדבכי ור"כ מיירי בשני פרוכות המבדילות בין ההיכל ובין ק"ק דהוי במקום בנין ולולא דמספינא הייתי מגי' במקום קרבן בדבכי ועבד לה מניינו בירושל' פי' דמיירי בכה"ג ור"ה מיירי בבנין ולא פליגי והוא תשובה להשאלה מה פליג : חוץ לעזרות באין מלשכת בדה"ב · בבבלי כתובות קו: איתא הך ברייתא ואיתא שם מזבח העולה כו' מקדשי בד"ה חוץ לחומת העזרה באין משירי הלשכות אך התם הברייתא סתמא וכאן בשם ר' יהודה גדגדיות אפשר דפליגי והגר"א הגי' כאן כבבבלי : אבני המזבח · ע' גי' הגר"א וכגירסתו הוא בבבלי קדושין נד ע"א: והכא חוץ לשנתו · ע' תוס' קדושין נד· סד"ה מועלין : א"ר חזקיה תנא · לפי הגי' הישנה אפשר לומר דהוא תירוץ להקושי' דלגי' הישנה אית' דמזבח והיכל והעזרות באין משירי הלשכה וע"ז קאי הקושי' אמאי מועלין באבני מזבח הא אין מעילה בשיריים ע"ז מתרץ שפיר משום דהמזבח מעכב את הקרבן ע"כ אף לאחר שנתו וגם לרבנן מועלין בהם משום דשייכים לקרבן וכזה יש ליישב להרמב"ם דפסק דתרווייהו באים משירי הלשכה בין המזבח כו' בין חוץ לעזרות דהא דמועלין באבני המזבח הוא מטעם דשייכים לקרבן ואף דס"ל בספ"ו דמעילה אין מועלין בשיריים מ"מ כיון דהוצרכו לקרבן מועלין בהם ובחומת העיר דאין מעכב הקרבן באמת אין מועלין : אמר ר' חנינה שתגית · בפסדר"כ ד' פרה א"ר אחא בר' חנינא : סלסול היא בפרה · שם בפדר"כ ע"ש ר' אבין בשם ר' אלעזר : דר' ישמעאל היא · בירושלמי שעם התקח"ד ליתא רק מתחיל ר' חייא בר יוסף פתר כו' ומסתמא גי' הגר"א כן ונשמט מהג' הגר"א שבגליון : דר"ח בר יוסף · בבבלי מנחות נ: ל"פ ר"ח בר יוסף ור"י במותר פירות כ"א בפי' מותר נסכים ומותר פירות משמע דס"ל לתרוייהו פירו' ממש וכן מוכח בכתובות קו: דמפרש זה וזה לא היו מודין בפירו' דהיינו דפליגי אר' ישמעאל ולמאן דמפרש מותר פירו' היינו סאה רביעית צ"ל דלא היו מודים היינו לקיץ המזבח כמבואר כאן גם פלוגתייהו בבבלי בפי' מותר נסכים הוא בחילוף מפה : סאה רביעית · משמע דהיינו בין דיין בין דסלת אבל מ"ד בירוצן אפשר דהינו כ"א בלח : ואפי' כרוזי יבש · נ' פי' דמקשה אמ"ד בירוצן דטעמי' משום דלא ניחא לי' לפרש סאה רביעית משום דכולל גם דיבש ואין מיוחד לנסכים וע"ז מקשה הא גם ברוזים משכחת לה גם ביבש ומשני דמדת יבש לא נתקדשה [וע' מנחות לי' ובבמד"ר פי"ב] וכרוזי יבש חול ומייתי ראי' מדתני' ואם לנו יופסלו בלינה ואם ביבש דלא נתקדשו לא הו"ל למפסל בלינה וע"כ הברייי' לא קאי רק אלח וכזה אמר התם כל ברוזי מדות כו' כמ"ש בתוספת' דמנחות ולא איבש · והמפרשים פי' דהוא בדרך אבעיא אם גם ביבש אמרי' כן והפשיטות מפרש הק"ע דהוא"א דלא ברוזי יבש נתקדשו והפ"מ והתקח"ד פי' הפשיטות דגם דיבש נתקדשו מדרבנן ועמ"ש לק' ה"ג :

הלכה ג ומחללן על הבנין · רש"י בשבועות י: פי' לאומנים אומני קטרת והוא כר' לקמן לתקח"ד ע"פ גי' הגר"א : ונתנו לבית גרמו · רש"י בשבועות כ' דמזכה להן הגזבר ע"י אחר · והתוס' כתב שם דבהפרשה לחוד עבורס הגי להוציאם עי"ז לחולין משום לב ב"ד מתנה וע' לח"מ סוף שקלים : ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין · מ"ש התק"א דהשאלה מה יעשה בכן הוא רק באופן שלוקחים מתרומה חדשה כשאין חייבים להם מעות לא ידעתי דאחר שדמי התרומה הדשה שנפרש בעד האומנין שעשו הקטרת לזכה ולא מסרום לגזבר יצאו לחולין מאי נ"מ מה שהיו מקודם מתרומה הדשה ואח"כ שנתחלל עליהן מותר הקטרת הו"ל עלייהו דין מותר קטרת וגם משמעות התקח"ד דבאופן שחייבים להם מעות מעבר אין מקילין בהם המזבח רק נופלין לתרומה ישנה דדינה כשירי לשכה דהוי לכלי שרת · וברמב"ם סוף ה' שקלים אין שום חילוק רק מקייצין בהם המזבח ובכל מקום הג' הגר"א מדוקדקים ע"פ דין גם תמוה בעיני דבאין חייבים להם מעות איך יצאו מעות הקדש לחולין אם אין דבר בעין הנתפס עבור זה לקדש · ע"כ נראה בענ"ד דמ"ש לפי גי' הגר"א בלא היו חייבין עליהם מעות מחללן על מעות האומנין פי' שלוקחים מעות בהלואה מהם ומחללים עליהם הקטרת ונותנים להם הקטרת שיצאו לחולין בפרעון החוב ואח"כ לוקחים אותה מתרומה חדשה ויש להם מזומן תחת הקטרת ואח"כ שואל מה יעשה בהמעות שנתחלל עליהן הקטרת בין לאופן הראשון בין לאופן השני ועפ"ז מיושב קושיא התקח"ד על התוס' שכ' בא"כ ע"ש : ד"ה מפריסין שבועות י: מחלפא שטתי' דר"ח בר בא · ע' תקח"ד וזה לפירושו לעיל בה"ב דהפשיטות הוא דכרוזי יבש ג"כ לקיץ המזבח אך לפמש"ל דהפשיטות הוא דכרוזי יבש הוי חול גמור לא יתכן זה ועו"ק הא התם ג"כ מבעי' ליה לר"ח בר בא לגי' הגר"א שם ואיך קאמר ע"ז פשיטא ליה גם קשה דהכא בעית ר"ח בר אבא לא היו חייבין איך יהי' החלול אבל שאלת מה יעשה בכן סתמא דירושלמי קאמר לה ובעית ר"ח בר בא בהך דחלול אין שייך כלל לכרוזי יבש וכ' דגי' הגר"א הוא אתא ר' ביבי בשם ר"ח בר בא כו' וכ"ה גי' הפ"מ · והקושי' הוי איפכא אמאי פשיטא לי' הכא דמקיילין ובכרוזי יבש מבעי' ליה ומשני הא דפשיטא לי' בכלי שרת דהיינו הקטרת דס"ל דנתפסמו בכלי שרת ע"כ מותר דידי' אתי לקיץ המזבח משא"כ ברוזי יבש דהוי חול ע"כ מבעי' ליה שם : דתנינן המקדיש · בבבלי כריתות ו· ג"כ אריב"ת דנעשית כולה בקדש ומקשה עלי' מהאי מתני' דע"כ היינו קטרת דאי בהמה תנא לי' כו' ומשני שם ר' אושעי' בקטרת הניתן לאומנין בשכרן ודתי לי' דהא חוזרין ולוקחין ממנו כו' וא"ר יוסף הכא בסממני הקטרת · וע' תקח"ד מ"ש על התוס' שבועות י: ד"ה מפריסין להשיג מהגמ' הנ"ל ויש ליישב ואכמ"ל : מכתשת · ע' תוס' שבועות יא· ד"ה מ"מ ובש"ק יומא פ"ה ה"א ד"ה מכתשת : ור' יוחנן אמר נפדין כפסוהמ"ק · בבבלי שבועות יא: וזבחים ז: מנחות עט: איתא ר' יוחנן אמר לדברי רבנן נפדין תמימים ושמואל ס"ל כר' יוחנן דלרבנן לב ב"ד מתנה עליהן וע' תוס' שבועות שם זבחים שם · והם כן חלוק הבבלי מהירושלמי גם הכא ליכא פלוגתא דרבנן ור"ש בלב ב"ד מתנה עליהן וע' תקח"ד : אמר ר' שמואל בר רב יצחק · ה"כ קאמר כעין זה בבבלי שם רק התם קאי לר"ש דקאמר ר' יוחנן אליבי' דמקיילין בגופן למזבח ע"ז אמר ר"ש בר רבי יצחק דמודה ר"ש בשעירי חטאת דאין מקיילין בגופן אלא לדמיהם : אלא כשהיטה · בבבלי שם הוא ע"ש שמואל ועש"ק יומא פ"ה ה"א : תנאי ב"ד · בבבלי הוי פלוגתא דרבנן ור"ש ומשמע שם דלרבנן דס"ל לב ב"ד מתנה נפדין תמימים ולר"ש דל"א לב ב"ד כו' ס"ל דמקילין בגופן המזבח ובחטאת בדמיהן :

הלכה ד א"ר חנינא דר' אליעזר היא · בבלי תמורה לא: ארחב"א א"ר יוחנן דלא כר' יהושע וקאמר התם ופליגא דרב אדא בר אהבה דאמר ראב"א אמר רב בעדר שכולו זכרים אפי' ר"א מודה כו' וא"כ מתני' גם דלא כר"א וע"כ מתני' בשאר נכסים שאינן ראויים למזבח ואתי' גם כר' יהושע וכא למעט דלא נימא למכרם וליקח בדמיהם עולות : במה פליגין במקדיש נכסיו · בבבלי שם איתא ב' לשונות לרב אדא בר אהבה אמר רב דלל"ב פליגי בשיש נכסים אחרים עם הבהמות ובמקדיש בהמה לבד מודה ר"א והוא כר' זעירא הכא בשם רבי ולל"ק פלוגתייהו במקדיש עדרו ואיכא זכרים ונקבות אבל בליכא כ"א זכרים לבד מודה ר"א ויתכן דבהקדיש עם שאר נכסים גם ר' יהושע מודה דלבדה"ב וכר' בא הכא· אך דהכא משמע דגם בכולן זכרים פליגי מדמקשה על ר' בא בהמה לא למזבח היא ובבלי שם איכא טעמא דר"א משום דאיכא נקבות דלאו עולות הן רק ימכרו גם זכרים ימכרו דאין אדם חולק את נדרו ומדלא תי' כן בירושל' מוכח דגם בכולם זכרים לר' בא ס"ל לר"א דימכרו כו' : מתני' אמרה כן ולדן ואלבן מותר · ע' תקח"ד שתמה ע"ז הא התם בחולין קל ובכורות יד בקדם מום קבוע להקדשן מיירי וע' פ"מ דפי' אמתני' דתמורה קאי ע"ש וענו"י דפי' דאמתני' דחולין ובכורות קאי וקדם מום קבוע להקדשן והכא' היא מולדן דהו"ל תמימים כמעי הבע"מ ומועיל להו פדיון ודחי לה דמיירי שהוממו גם הולדות ומקשה ע"ז מתניתא אמרה כן דהיינו א"כ סיפא דאסר ולדן לאחר פדיונם האם נאמר דגם במומן לא יועיל פדיון מאי גריעי משאר פסוהמ"ק עכ"ל: בעלי מומין · פי' המפרשים דחוק ובענ"ד יתכן דקשי' לי' הברייי' דבבכורות יד: המתפיס בע"מ לגבי מזבח וילדו ימכרו וא"ל מום כו' שלא יהא טפל חמור מן העיקר ומדייק בגמ' שם טעמא שלא יהא טפל כו' ה"נ יש לדייק מזה דקדשי בד"ה אין נפדין תמימים דלית בהו טעם שלא יהא טפל וצריך מום · ע"כ אמר דשאני התם דבע"מ חל עליו קדשי מזבח ע"כ חמור יותר ובעי לטעמא דלא יהא טפל · ובכה"ג דהקדים לדמיו חל עליו קדושת הגוף כמדייק התם אבל קדשי ב"ה שפיר נפדין תמימים ול"ב מום : אשם בן שנה · מנחות מח ע"ב : ר"ש ור' יהושע אמרו דבר א' · ה"נ איתא בבבלי תמורה כ: ומסיק שם דהיינו כר"ש בן יהודה משום ר"ש ס"ל דגם בנקבה לעולה אינו עושה תמורה דלר"ש בעצמו דהיינו לת"ק אליבי' ס"ל עולה נקבה עושה תמורה ור' יהושע הלא בעולה נקבה קאי : אין גופו קרב עולה · הנוע"י האריך בזה דהבבלי חלוק בזה מהירושלמי דלהבבלי מה"ת גופו קרב עולה רק משום גזרה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ומהירושל' משמע דמה"ת אין גופו קרב עולה ובענ"ד נ' דהא דאמר אין גופו קרב עולה פי' דבעולה עצמו לא מצינו בבהמה נקבה שתהי' קרבה רק בעוף והו"ל כענין גרירה שנגרר שם נקבה בעולה מעוף לבהמה ואם ג"כ הוי גרירה מעולה לאשם והו"ל גרירה דגרירה והכא דבנקבה קאי ע"ז אמר אין גופו קרב עולה ואנ"ל דפליג הבבלי עם הירושלמי וא"צ לאריכות הפלפול בזה : טעמא דר' יהושע · בת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ו ע"ש ר"ש מכבשים לעולה ובדבורא דחובה פ' כ"א מקרא אשם אשם לה' · ונראה דהכא רשב"ל פליג על ר' יוחנן דס"ל דר' יהושע בשיטת ר"ש אלא אפי' כרבנן אתי · דאף דזכרים עצמן יקרבו עולות מ"מ נקבות ימכרו לשלמים ויביא בדמיהן עולות ול"א דמכח קדושה דהוי' אתי דקרא דריש דמרבה נקבה לעולה וע"כ דמי' לעולה אף בלא מום בהנקבה ולא כדמקשה בתמורה ד"כ : מה ביניהון · הקרבן עדה ופני משה פירשו דקאי על ר' עקיבא ור' פפיים דבמתניתין ושבטא דכדכדא אין מובן לדבריהם והרא"פ פי' דקאי על מה בין בע"מ לנקבה לעולה · ובענ"ד נ' דקאי על ר"א שבסיפא לדעת הראב"ד דהוא ר' אלעזר ולא ר"א דבריתא וס"ל כר' יהושע וקשי' לי' כיון דהוא כר' יהושע הי' לו לומר וכן הי' ר' אלעזר אומר כדבריו ולמה תנא לי' למאמר בפ"ע כאלו יש חילוק ושינוי בין דעת ר' יהושע ובין דעת ר' אלעזר ע"כ שואל מה ביניהון · וע"ז אמר רב אמר שבטא דכדכדא ביניהן וכ' דנ"ל שבטא דכהניא ביניהון היינו שאם יקריבו לכהנים למנחות שלהם שעולה כולו לגבוה הו"ל לר' יהושע כמו זכרים שקרבין עולות וא"ל לתת דמיהן לעולות ור"א ס"ל דגם בכה"ג ימכרו לצורכי מנחות ודמיהן יעלו עולות : ר' אבהו בשם רשב"ל · נ' דנ"ל בשם ר' יוחנן וזהו דמקשה אח"כ ע"ז תמן א"ר יוחנן והתק"ח פי' הקושי' לקמן מהא דהכרי' בשם ר' יוחנן ודוחק דהתם לא הוזכר עופות כלל : יכול אפי' עופות · לפי' הרמב"ם פ"ה מה' ערכין דגם בסיפא הוא ר' אליעזר והחילוק בין רישא לסיפא דברישא בהמות דיש להם פדיון לכשיוממו ע"כ יוצאים הדמים מקדשי מזבח לקדשי בד"ה אבל מנחות ונסכים ועופות אין להם פדיון וע' מנחות ר"פ המנחות והנסכים ע"כ לא יפלו דמיהן לקדשי ב"ה דלא יצאו מקדשי מזבח [ויקרבו הן עצמן] ודמיהן לעולות · ולהראב"ד דגריס ר' אלעזר בסיפא והוא תנא אחר צ"ל דכר' יהושע ס"ל וקשי' להגמ' כיון דיינות עולים כולן לגבוה וכן עופות אמאי לא יצאו י"ח הקדש כשיוקרבו הם עצמן כמו לר' יהושע דזכרים יקרבו לעולות וע"ז אמר דקרא ממעט עופות [ומטעם דאין להם פדיון שאני] וא"כ ה"ה מנחות ונסכים והא דלא הזכיר רק עופות הוא משום דבמנחות ונסכים לא קשי' לי' שיצא בזה ידי הקדש משום דנסכים לשתין אזלי ולא לאשים ומנחות אין מקריב ממנו רק הקומץ ע"כ שפיר אמר דדמיהן לעולה ואינו יוצא בכן עצמן אבל עוף דעולת העוף כולה כליל הוא הו"א דיוצא וע"ז קמ"ל דאינו יוצא בזה · וממילא גם בדמיהן עליו להקריב עולת בהמה דקרא בבקר ממעט שלא יצא בהקרבת עולת העוף וזהו הנ"ל בבאור הענין : תמן א"ר יוחנן · ע' פ"מ דמקשה ארשב"ל מר' יוחנן משום דלא פליג התם ר"ל ודוחק וכבר כתבתי דיש לגרוס כאן בעל המאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן וא"ש : חברוי' בשם ר' יוחנן הגר"א מגיה זאת לעיל ופי' התקח"ד דקאי אהא דר"ש נקבה לעולה אינו עושה תמורה ועדן צריך באור דהאמר שם ר"ש ור' יהושע אמרו ד"א וקשיא לי' כיון דר"ש אמר אינו עושה תמורה א"כ אינו קדוש קדוה"ג והו"ל למימר המעות לבד"ה ואיך אמר ר' יהושע לעולות וע"ז מתרץ חברי': וקשי' הא כתיב והעמיד והעריך · פי' דלר"ש דס"ל קדשי בד"ה אינן בכלל העמדה והערכה כבתמורה לג· אין לומר דהו"ל בד"ה וע"כ לומר דחל עליהם קדוה"ג לענין זה דדמיהן עולות אף דלענין תמורה אינו עושה תמורה מ"מ ע"כ הו"ל כקדשי מזבח מדבעי העוהע"ר : ר"ז בשם ר"א לא אמר כן · פי' דקאי אליבא דר"ש התם · דנקבה לעולה עושה תמורה והפשר דר"ז לשיטתו לעיל דס"ל טעמא דר' יהושע מקרא וכמש"ל ד"ה טעמא : ממאה ממש · פי' דמתחלת בריתה היא משונה : וקשי' כדא כתיב · פי' דמוכח מדבעי העוהע"ר דקדוה"ג היא אף דאינו עושה תמורה אבל בהינה כאשם אבל בנקבה לעולה דעושה תמורה קשי' טעם ר' יהושע דמיירי בנקבה לעולה הא מכח קדושה דהוי' קאתי' כדמקשה בתמורה כ' · ע"כ קאמר ר"ז בשם רשב"ל טעמא דר' יהושע דבר כו' כדלעיל וכגי' הגר"א שאת"ז צ"ל הך דר"ז בשם רשב"ל הנ"ל :

פרק ה הלכה א מ"ד כשרי · ע' הגהגר"א וכ"מ ביומא לח: כולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו על הראשונים הוא אומר זכ"ל על בן קמצר וחבריו נאמר ושר"י : רב אחא בר זמינא בשם ר' זעירא · עי"ש ביפ"ע שבת קי"ב ע"ב : מנהקת אמר לון · בב"ר פ"ס מנהקת הכיס קלה ואמר : לא בעית למיכל · בחולין ז: העובד' כשלא נאכדה החמור' רק דאקלע לההוא אושפיזא ולא רצתה לאכול שאינו מעושר : פותח דברים ודורשן · מנחות סה ע"א : ובינה היו בה ארבעה · בבבלי סנהדרין ז: ר"א ור' יהושע ור"ע ושמעון התמני : א"ר הסדא פ"א יבשה א"י · בבבלי מנחות סד: עובדא זו כשצרו מלכי בית חשמונאי שבא העומר מגגות צריפין ובאותו שנה שתי הלחם מעין סוכר והכא עובדא דעין סוכר ג"כ לעומר ובשנה אחרת ומשום שדפון : זאב בא · בבבלי שמא בזב סיכנה : א"ר אלעזר ומת בנו · בבבלי ב"ק נ· א"ר אחא · וכ"נ לגרוס הכא וכ"ה בספרי הירושלמי הישנים וביבמות קכא: א"ר אבא : א"ר חנינא · בבלי ב"ק נ· ב"ר פס"ז אסת"ר פ"ז וריש פ"ח שוח"ט סי' י' ע"ש ר' יודן · תנחומא תשא כ"ו : מאריך רוחו וגבי דידי' · שם ושם ובמד"ר פי"ד : א"ר יוסי לא מטעם הזה בבבלי ב"ק שם ע"ש ר' נחוניא וביבמות קכא ע"ש ר' חנינא : מעשה בחסיד א' · כעובדא זו איתא בדב"ר פ"ג ובבבלי ב"ק שם וביבמות שם הוא העובדא על בתו של ר' נחוניא ור"ח בן דוסא התפלל בעדה : בסוכת' אתערית פי' המפרשים ביתד או בענף או בקוץ נאחזה ונמלט נפשה ולפ"ז צ"ל אתאחדת במקום אתארית ובענ"ד יתכן לגרוס כסוכת' · אתערית היינו שנתעורר עליה זכות אבות כדאיתא בבלי ב"ק נ. זכות הזקן אברהם . וזהו ואית דאמרי מלאך כו' דהיינו תפלה דפב"י הועילה לה : עד א' פרסאות . בבבלי יומא כ: ג' פרסאות : תרגם רב קומי דבית ר' שילא . ע' בבלי יומא שם דלא ידע ר' שילא שהוא רב בלקתו אותו למתורגמן : שהיה מזווג פתילות · בבבלי יומא כב: מפרש אביי על הפקיע מלשון מנגדא ע"ש : נועץ גודלו בתוך פיו . בבבלי יומא לח: מסיים ומניח אצבעו בין הנימין : בית גרמו על מעשה לחה"פ . שהש"ר סג : ורודין מכחון . עמ"ש יפ"ע יומא לח ע"א : שנאמר כל פעל . בבבלי שם מביא הפסוק שביעי' כל הנקרא בשמי שמביא כאן לק' גבי בית אבטינס וגבי בית אבטינס מביא שם בבבלי קרא דהכא כל פעל כו' : שח לי שמעון בן לוגא . בבבלי שם ר' ישמעאל בן לוגא :

הלכה ב ואין עושין שררה על הצבור . שמ"ר פנ"א תנחומא פקודי סי' ג' : רב נחמן בשם ר' מנא . בבבלי ב"ב·ח' : רב נחמן בעצמו אמר לה : א"ר חמא בי ר' חנינא . וכ"ה בבבלי נדרים לח: ומוכרח דהגירסא הכא ר' חמא ולא ר' נחמיא וע' שמ"ר פמ"ו קה"ר ספ"י : א"ר חנין מחצב . בויקרא רבה פל"ב מחצב של סנפרינון וכ"ה בקה"ר ספ"י ובפדר"א פמ"ו ובתנחומא תשא כט ובקה"ר פ"ט מחצב של ספיר והיא היא כדמוכח דהלוחות היו מספיר כדאיתא בספרי בהעלתך ק"א ע"ש ע"פ גי' הגר"א וע' תנחומא עקב ט' דאיתא שם פלוגתא דר' לוי ור' יוחנן ת"א מכסה"כ חצבן ות"א מתוך אהלו שם היה מחצב כו' : ה"א לגנאי . בתנחומא תשא כ"ז ר' אמי אמר לשבח ור' יצחק אמר לגנאי ובשמ"ר פמ"ה דרש ר' יצחק והביטו לשבח והוא סתירה ובבלי קדושין לג: ר' אמי ור' יצחק נפחא א"כ אפשר דבתנחומא הוא ר' יצחק נפחא בר פלוגתיה דר' אמי ובשמ"ר פמ"ה הוא ר' יצחק סתמא ועפמ"ש בשמ"ר פנ"א ר' יוחנן לשבח ור' חמא לגנאי נכון להגי' בשמ"ר פמ"ה ג"כ ר' יוחנן במקום ר' יצחק והוא המ"ד לשבח כנ"ל :

הלכה ג מביא לוגו עמו . ע' תוי"ט ולפי' לרבנן חוטא דל אין מביא לוגו עמו כ"א מביתו ולבן עזאי מביא לוגו עמו מהמספק נסכים והשמן וז"ש בתוספתא פ"ב חוטא מביא לוגו עמו חוטא דל כדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו והיינו דלרבנן חוטא דל אינו מביא לוגו עמו כ"א מביתו : או לאיל למה נאמר . ספרי שלח קז :

הלכה ד היה ר' יונה עושה . כצ"ל וכ"ה בויקרא פל"ד : בן טובים . שם בן גדולים : נחמיה איש שיחין . בבבלי כתובות סז: העובדא בנחמיה סתם ובאופן אחר ע"ש וע' מהרש"א סוף פאה : מיחזור . בבבלי תענית כא . איתא דאמר עד שאפרוק מן החמור : יתברון . שם יתקטעון ומסיים ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי יהיה כל גופי מלא שחין : שאני רואה אותך בכך . בבבלי שם תלמידיו אמרו לו כן אוי לנו שראינוך בכך והשיב להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך וע' מהרש"א סוף פאה :

פרק ו הלכה א לא יותר דבר . בבבלי יומא נג: הוא ר"ש ודברי ר"א הוא מולתשובת השנה כו' ובתוספתא כאן פ"ב סוטה פי"ג הוא איפכא לר"א מולא יותר דבר ורש"א מולתשובת השנה וטוב להגי' כאן במקום וכן הוא אומר . רש"א הרי הוא אומר ולתשובת כו' : ר"י בר אלעאי . כ"ה גי' הישנה והגי' הגרי"ב ר' יהודה בן לקיש כבתוספתא וטעות בד' ז'יטאמיר שהגיהו ר"ש בן לקיש שהוא אמורא ובגליון יומא בבבלי שם כ' הגרי"ב בשם הירושלמי ר' יהודה בר' אלעאי · כתיב ויראו . תוספתא יומא פ"ב מנחות נא ע"ב : מעשה בכהן א' בע"מ . בבבלי יומא נד . מעשה בכהן א' שהיה מתעסק וראה רצפה כו' תנא דבי ר' ישמעאל שני כהנים בע"מ היו מתליעין בעצים ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם ויצתה אש ואכלתו והוא כעין עובדא דתני ר' הושעיה לקמן ובהך דראה רצפה לית' שם בע"מ ולא נזכר שם עצים ומ"מ משמע דבלשכת דיר העצים מדאמר שם מתעסק בקרדומו : תני ר' יהודה בן לקיש אמר ב' ארונות . הגר"א הגי' ר' יהודה בר' אלעאי ובברייתא דמלאכת המשכן פ"ו איתא ר' יהודה בן לקיש : שהי' התורה . הגר"א גריס הלוחות משום דגריס ר"י בר' אלעאי והוא ס"ל דהס"ת מן הצד היה מונח ולא בתוכו . וע' תק"ח : הדא הוא דכתיב . הגר"א ל"ג זאת וכן מוחק ג"כ ופעמים שמתראה עמהם ובענ"ד יתכן לקיים הגירסא עפמ"ש בספרי בהעלותך פ"ע וכגי' הגר"א שם זה שהלך לפניהם לנחותם הדרך היו בו שברי לוחות וזה שהלוחות מונחים בתוכו היה במקומו וכן מבואר בתוס' עירובין סג: ופי' וארון ברית ה' לא משו היינו שתמיד היה בתוך מחנה רק שעתה לא זזה המחנה ממקומה ולא הארון ובברייתא דמלאכת המשכן פ"ו דארון ברית ה' קאי ע"ז שהארון וס"ת מונח בתוכו ולא משו פי' דתמיד היו במחנה ולא במלחמה וכן להנחותם הדרך היה הארון האחר הולך לפני המחנה ולא בקרב המחנה : שהוא בקירוי . הגר"א גריס שלא בקירוי וכ"כ התוס' עירובין סג: ד"ה כ"ז דנכון לגרוס כן . ומבואר בזבחים קיב: קיח . דבשילה לא היה תקרה רק בירושלים וגם בירושלים קודם בנין המקדש לא היה תקרה כמ"ש שמואל ב' ז' והארון האלהים יושב בתוך היריעה : משיגנז ארון . הוריות

יב

יב: כריתות ה. אדר"נ פמ"א תוספתא פ"ב דיומא ופי"ג דסוטה: שהן אלף וחמש מאות. בבבלי כריתות ה. אלף וז' מאות וחמשים דמפרש וקנמון בשם מחציתו היינו ה' מאות בשקלים פעמים בכל פעם מחציתו ומשום הכרעה והירושלמי מפרש כפשוטו מחציתו ממספר הקודם קדה חמש מאות וכמפורש מחציתו חמשים ומאתים: דברי ר"מ ר' יהודה אומר. ע' הגהגר"א שהגיה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כבכריתות וכן מוכרח בירושלמי גופה דלקמן אמר ר' יהודה דנס נעשה בו וקלא מ"ד שולקן בהמים לא ס"ל נס נעשה כדמוכח בבבלי כריתות שם וכהו זית ועמ"ש ביפ"ע יומא ד ע"א: תני ר"י בר' אלעאי שמן המשחה. ה"ג מכלתא דמלואים פ"ע: שנאמר שמן זית הין. ה"נ איתא בת"כ מכלתא דמלואים פ"א ובויקרא רבה פ"י איתא מקרא שמן משחת קדש יהיה זה. ובהוריות ובכריתות ליתא להאי שנאמר כו' בברייתא רק את"כ מייתי דרש שמן משחת קדש יהיה זה זה בגימ' י"ב לוגין וקשה מאי צריך לפרש בגימט' הא מפורש בקרא הין וי"ל ע"פ האמור במנחות פ"ט. דהין הוי י"ב לוגין ידעי' מדרש זה בגימ' י"ב: את העקרין. במדרש ובת"כ את העלים והיינו העקרין: אין מושחין כו' המעין. ויק"ר שם: אין מושחין מלך בן מלך. ויקרא שם ת"כ שם כריתות והוריות שם: אלא יהואחז. הגר"א מוחק אלא והיא קושי' שני' ומתרצים בתי' א' באפרסמון: שאול ויהוא. כריתות ו. הוריות יב אגדת שמואל פמ"ד: אין מושחין כהנים מלכים. עיין מה"פ סוטה פ"ח ה"ג: א"ר יוחנן הוא יוחנן. כריתות ה: צדקי' שצידק. בכריתות ובהוריות שם נבוכדנצר שקרא שמו צדקי' אמר יצדיק עליך את הדין ובפס"ר פכ"ו בדברי ירמיה לצדקי' שיקרא שמך צדקי' כי אדם צדיק אתה: ר"ל אמר. כ' דל"ג ליה דבבלי איתא כאתת והם הוא ברייתא ובירושלמי טעם התק"ח איתי' ובירושלמי סוטה פ"ח ה"ג ליתא: ושנים שבורים. בבלי ברכות ח: מנחות לט. תנחומא ויקהל סי' ז' וע' במד"ר פ"ד: ארכן ששה. שמ"ר ר"פ כ"ת פמ"ז במד"ר פ"ד תנחומא תשא לז עקב יא: רחבו ששה. הגר"א הגי' שלשה וכגירסתו מבואר בירושלמי סוטה פ"ח ה"ג וכן במה שהגי' תן רחבן לארכו של ארון הוא כמ"ש שם וע' מה"פ שם ובדבר החילוק שבין הבבלי ב"ב יד. והירושלמי כ' בענ"ד דגם הירושלמי ס"ל רחבן ששה רק דס"ל כמ"ש בבמד"ר פ"ד שהיו מונחות אעובין וקרי לעובין רחבן והיו מסודרות זה אצל זה ארבעתן לאורך הארון והיו אוכלות בארון י"ב טפחים. והבבלי ס"ל שלא היו מונחות אעובין אבל בצדת הלוחות י"פ. ובתנחומא עקב י"א איתא ג"כ רחבן ג' כהכא ובמדרש שמ"ר במד"ר שם ורחבן ו'. ובברייתא דמלאכת המשכן פ"ו כבבלי: רחבג"א שלש תיבות. הגר"א מחק תיבת בן גמליאל. וכ"ה בשהש"ר פ"א ובתנחומא ויקהל סי' ז' ע"ש ר"ת דנסוכן ובבבלי יומא עב: ע"ש רב יהודה: רחב"ג אומר חמשה. כ"ה ג"כ במכלתא יתרו בחדש פ"ח ובשמ"ר פמ"ז פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה דר' יהודה ס"ל חמשה כו' ור"י ס"ל עשרה כו' כרבנן דהכא ודעת רשב"י ור' סימאי ליתא שם רק בשהש"ר פ"ה איתא: חנניא בן אחי ר' יהושע אומר בין כל דבור. שהש"ר שם במד"ר פי"ג: רשב"ל כד הוה מטי. בשהש"ר פ"ה ר' יוחנן כו': אין מוקדם ומאוחר. ע' מכלתא בשלח השירה פ"ז ושם כ' דהוא ענין אחר שהוא סדור הפסוקים מסדרן שיכתבו אבל לא באותו פסוק עצמו דבזה פליגי ר"מ ור"י הכא וא"כ אין זה ענין להא דבפסחים פ"ק דהתם בפרשיות שפיר אפשר לומר דלכ"ע כאחר המוקדם וע' ספרי בהעלותך סד ובשהש"ר פ"א ופס"ר פכ"ב דפליגי ריב"ל ורבנן בעשרת הדברות אם כולם שמעו מהקב"ה וריב"ל ס"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה והיה אחר ב' דברות אמרו דבר אתה עמנו כ' דהתם בזה פליגי דרבנן ס"ל דכל הדברות הו"ל כפסוק א' וריב"ל ס"ל דהו"ל כפסוקים כ"א בפ"ע וי"ל גם בזה אין מוקדם ומאוחר. או דרבנן לא ס"ל מטעם אחר לאחר המוקדם שם ולא מטעם דלא ס"ל אין מוקדם כו' ובהנוגע לענין שבפה עמ"ש פסחים ו ע"ב: ר"פ בשם רשב"ל. דב"ר פ"ג תנחומא יתרו ט"ז ע"ש ר"ל וכצ"ל בשהש"ר פ"ה ובמדרש ווארשא כתוב ר"ש בן לוי והוא ט"ס וצ"ל ר"ש בן לקיש וכ"ה בד' ווילנא שם וע' פסדר"כ ל"ב ברכה תנחומא יתרו יג:

הלכה ב שבעה שערים. יומא יט. תמיד כז ע"א: תני מבית ק"ק בבבלי יומא א"ר פנחס משום ר"ה לפורתא: בקרני תגבים. בבבלי שם מתחיל מקרני תגבים: עד עזרות. ע' הגהגר"א ומוכח כן בבבלי שם וגם עיקר דמייתי הכא הוא לענין מה דהראב"י שבשער המים שהוא בכותל עזרה שם המים מפכין ולהירושלמי איתו כ"א כתוש של שתי שם ומוכרח להגי' כאן וע' בבלי שם והיינו דתנן ראב"י אומר כו': אשר לא תוכל לעבור. בבבלי יומא עז: מדייק מזה שאסור לעבור בנהר יותר מעד מתנים. ומהגהגר"א בתוספתא פ"ג דסוכה מוכח דמהברייתא היא מכאן שמותר לעבור עד מתנים: באתרין קרי. בבלי שם שכן קורין לשייטא סייחא. ושם מסודר יותר דקאמר יכול יעבירנו בסית' ת"ל כי גאו כו' יכול יעבירנו בבורני קטנה ת"ל כו' יכול יעבירנו בבורני גדולה ת"ל וצי אדיר כו' וכ"ה בתוספתא פ"ג דסוכה אבל הכא אתר דאמר דגם בורגנין גדולה לא תוכל לעבור ומאי קמ"ל אא"כ בשייטא שהיא קטנה מאד וטוב להגי' כאן כמו בתוספתא ובבבלי שם: דמתמללין בעלמא. מה שפי' התק"ח דקאי על המים היוצאים מבית ק"ק דמיירי ע"כ לעיל לא נהירא דאין הפסוק שביחזקאל שייכות לזה רק במפלת מואב לעתיד מיירי שיהיה בדרך פלא עד שיסופר בכל העולם וטוב להגי' מלין דמתמללין: כתיב ביום ההוא. בתוספתא שם איתא יכול יתערבו כהן מעיינות אחרות ת"ל כו' והיינו דפליגי עד כמה הם נקיים מתערובת: זה ים של סבכי. בתוספתא שם איתא תחת זה ימה של סדום ועוד משונה בזה דליתא שם ים המלח כ"א שלשה נהרות. והנה זאת מוכח דחסר בתוספתא ים א' דחסר שם דרש על ובאו הימה וצ"ל שם ד' נהרות וצ"ל שם גם ימה של סיבכי שכתוב פה אך בזה יהיה שינוי דכאן חשיב ים המלח ושם הוא תחתיו ים של סדום וע"פ המבואר בב"ב עד: ים סבכי וים טבריא וים הגדול נמשכין מזה לזה ובבכורות נה. גם ים של סדום הוא מהנמשכין מזה לזה ע"כ שפיר י"ל דחשיב להו ארבעתן משום דנמשכים מזה לזה ויש לגרוס כאן במקום ים המלח ים של סדום. שוב ראיתי שמחולקים הבבלי וירושלמי בזה שבגמ' שלנו לא נחשב ים המלח בין הז' נהרות שסביב א"י ובירושלמי כתובות פי"ב ה"ג נחשב ים המלח א"כ אפשר דהירושלמי גם בזה לטעמיה לחשוב ים המלח גם לנמשכים מזה לזה. וע' פדר"א פי"ח: כנגד שני פעמים. בב"ר פ"ה למה אמר הקורא למי הים ב' פעמים א' שמלא בדור המבול וא' בדור אנוש ובב"ר פכ"ג סתם ב' פעמים ומשמע דהיינו דור אנוש ודור הפלגה כהכא מדמסיים עד היכן עלה בראשונה ועד היכן בשניה. ובקה"ר פי"ג א' בדור המבול וא' בדור הפלגה וע' שמ"ר פכ"ג מכלתא יתרו פ"ו ספרי עקב מג שעל דור אנוש אמר הקורא למי הים וכ"ה באג"ב פ"ח. ר"א בשם ר' חנינה בראשונה. בב"ר ספכ"ג ר' יודן ור' אבהו ור"א בשם ר"ח: ואילן עושה לשני חדשים. היינו כפל מזמן התבואה ודן זמן התבואה מזמן האילן ור' יוסי דן אילן מתבואה ובתוספתא רפ"א דתענית פשיטא ליה כאילן חדש א' ודן תבואה מאילן וכן במד"ר פכ"א תנחומא פנחס י"ד פשיטא ליה בפשט לחדשיו יבכר שבכל חדש יבכר: תרפי' מלין. שהש"ר פ"ד פ' גן נעול וע' מ"כ שם פדר"א פנ"א ועמ"ש ביפ"ע סנהדרין ק: ח"א להתיר. סנהדרין ק ע"א. שהש"ר שם פדר"א ובדב"ר פ"א שוח"ט סי' כ"ג ועמ"ש סנהדרין שם: בשעה שעלה נבוכדנצר. ב"ר ס"פ לד: הרי מפתחותיך. בבבלי תענית איתא דהפרחי כהונה עשו כן גם בשעת חורבן הבית דהיינו בימי צדקי' ובימי גלות יהויכין לא חרב עדן הבית רק שלקח מלך בבל אוצרות בית ה'. ובויק"ר פי"ט איתא פעמים א' בימי יהויקים וא' בימי יהויכין והגל כ"א איהא מסירת מפתחות ובאדר"נ ספ"ד שם בחורבן בית שני:

הלכה ג שמעלין בקדש. ברכות כח. שבת כא. יומא יב: עג. מגילה ט: כא. הוריות ב: תמיד לא ע"ב: לית כאן של כסף. כ"ה גי' התוס' במנחות לט: ד"ה אחד ולפ"ז לא כן תני כו' היא קושי' ארב שמואל בר יצחק דחשש בשל כסף שירתית ויתעפש הא גם בשלוקו חש היה ולא נתעפש וע"ז משני ריב"ל אין מזכירין מעשה ניסים וכ"מ בתמיד לא: לרב שמואל בר יצחק ולגי' הגר"א נ"ל דלא כן תני הוא מסקנת דברי ר' שמואל בר יצחק דלזאת אין לקררו וריב"ל בא עוד לסייע דאין לקרר ולסמוך אנס וע' בתק"ח פי' הגמ' דהמיד להגר"א ועמ"ש יומא כא ע"א: מוצאין אותו חום. חגיגה כו: מנחות כט. לו: ע"ש ריב"ל: מהו להניתו לשבת הבאה. ע' יומא כט: זבחים פ"ז. מנחות ל. ק. עשרה שולחנות. תוספתא מנחות פי"א: ר' יוסי בר' יהודה אומר. ה"נ איתא בתוספתא שם וכ"ה בברייתא דמלאכת המשכן פ"ת ובבלי מנחות לט. איתא דר"י בר"י ס"ל דלא היה מסדרין רק על של משה ור"א בן שמוע ס"ל דמסדרין בכולם ובתוספתא הוא בחלוף דר"א בן שמוע ס"ל דאין מסדרין כ"א על של משה אלא מה אני מקיים ואת השלחנות ועליהם לחה"פ אלו שלשה כו': ועליהם לחה"פ. במנחות שם ובתוספתא שם מסיים בל' הקרא זהב והוא ט"ס דליתא בפסוק ולא היה יתכן לומר אלו שלשה כו' דא' מהשנים שבאולם היה של כסף או של שיש: דברי ר'. גי' התוס' במנחות הוא כאן כהפך ומוכח בגליון הש"ס: ומנורה בצפון. מהתוס' מנחות לט. ד"ה תרי מוכח דגירסתם היה כך נמצא שלחן בצפון ומנורה בדרום דוקא על של משה מסדרן ומפרשים כך דלמ"ד מזרח ומערב ס"ל כולם ראוים לשרות לסדר על כולם וכר"א בן שמוע שם ולמ"ד צפון ודרום ואף דע"כ תרי דרי הוו מ"מ היו נדחקים וסמוכים זה לזה ולכותל ולא היה אפשר לסדר עליהם כא' על של משה שהיה ביניהם בריוח מכל עבריו. והיו יכולים הכהנים לבוא אליו לזאת ע"כ לומר דרק על של משה לבד היה מסדר וכר"י בר"י שם ופי' נמצא שלחן בצפון ומנורה בדרום פי' דע"כ כולם בהעשר אמות שלצד צפון מונחים השלחנות וא"כ היו דחוקים וסמוכים זה לזה ולגי' שלפנינו היא קושיא בלא תירוץ וכמ"ש התק"ח ודוחק ועוד הא כבר אמר ע"ז חמשה מימין דמשה כו' וגי' התוס' בענ"ד מרווח יותר: והא תני. ל"ג והא. רק תני והוא ענין בפ"ע וכ"ה בתוס' שם ע"ש וכ"ה בירושלמי שעם התק"ח: משוך מן הכותל. בבלי יומא לג ע"ב: על כולן היה מבעיר. גם כאן משונה הבבלי כמו בשולחנות לעיל דהתם ר"א בן שמוע הוא דאמר כן ובתוספתא הוא כבירושלמי: אמר רב יהודה בשם אסי. בבבלי מנחות כט. אמר רב יהודה אמר רב ובשהש"ר פ"ד א"ר יהודה א"ר אמי: והכניסן לכור. בבבלי שם והכניסן אלף פעמים לכור וכ"ה בשהש"ר: תניא. וצ"ל והא תני וכ"ה בשהש"ר פ"ד: מעשה במנורת זהב שעשה משה. בבבלי שם מעשה והית' מנורה של בה"מ יתירה על של משה וכ"ה גי' הק"ע ובירושלמי שעם התק"ח וכ"ה בשהש"ר פ"ד וע' ברייתא דמהמ"ש פ"י: ולא חסרה כלום. במדרש שם עד שחסרה וע' גליון הש"ס ירושלמי יומא פ"ד שהגי' שם ג"כ והעמידוה על ככר כמו בבבלי:

הלכה ד במתני': ששה לנדבה. מנחות קז: תמורה כג: הרי עלי עולים. מעילה יא: ירושלמי שביעית פ"ע ה"ה נדרים פ"א ה"ה ת"כ דבור' דנדבה פ"ט. זה מדרש. תמורה כג: ת"כ ויקרא דבור' דחובה פכ"א וע' רש"י פסחים עג. ד"ה אשם ותוס' נזיר כו. ד"ה אמר רבא: תני' א"ר יהודה. תוספת' כאן פ"ג: שמתו בעלי'. ודאי. בירושלמי יומא פ"א סוף ה"א וגיטין פ"ג ה"ד מוקי לטעמ' דר' יהודה דלא הי' שופר כו' דחיים למיתה וזהו מפני התערובת והיינו דאף לספק מיתה חיים והוא דלא כהירושלמי פה ובבלי יומא נה: ועמ"ש בזה ביפ"ע יומא י"ג: שזה קרבן בפ"ע. ואף דבתמיד של שחר בעינן כבש א' לשני גזרי עלים כבמנחות פט: מ"מ כיון דבתמיד של בין הערבים כשר בשנים ודוקא שנים ש"מ דכ"א קרבן בפ"ע ג"כ: לרבות את העלים. מנחות קו: ריב"ל. בזבחים ע"ש אביי בר הונא אמר רב חמא בר גוריא: עובין. נ' דצ"ל רחבן דכן איתא בבבלי שם אורכן אמה ורחבן אמה ועבין כמתק גודש סאה ואף למאי דמפרש הק"ע דעורכי דלקמן קאי אעובין והוא כמתק וצ"ל דפליגי אך א"כ שיעור רחבן לא אתפרש גם קשה הדבר דעובין יהיה יותר מאורכן לריב"ל ולהכ"ל דקאי על רוחבן ור' הונא קאי על עובין ול"פ א"ש ועמש"ל פ"ה דהירושל' קורא לרוחבן עובין ולעובין רחבן: באמה גדומה. בבבלי הוא ע"ש ר' ירמיה וקאי בין על רחבן בין על אורכן והכא לא קאי רק על אורכן: אמר ר"א והוא. וכן אמר כה"ג בכתובות קי. ב"ב קמה: וע' תוס' במנחות קז. ד"ה ודלמא דמייתי ירושל' דהכא ע"ש: בר פדיה אמר. בבבלי מנחות קז: ע"ש זעירי ומוקי לה כרבי דאמר קטן והביא גדול לא יצא ובר פדא אמר שם כנגד הפרים והאילים כו': כנגד ששה קרבנות. התם אמר שמואל באופן אחר כנגד מותר כו' ולגירס' הרא"ש ופי' דמוחק קינין מהכא רק חטאות כו' ופי' מותר חטאת כו' הוא ממש כבבלי שם ומנחות גרים משום מנחת חוטא דחשיב התם כבבלי: א"ר יוחנן. כן אמר ג"כ בבבלי שם: נדבה אחת. ע' בבלי כתובות קו: דמקשה קראי אהדדי ומשני ל"ק כאן שגבו והותירו כאן שגבו ולא הותירו ולגירס' הגר"א גם הכא משני כן: מפני השמאין. י"ג מפני הרמאין וע' מהרא"ם:

פרק ז

הלכה א מותר עשירית האיפה. מנחות קח: ועמש"ל פ"ב ה"ד: במה היא מתכפרת. ג' הרע"ב משמע שכך היא. במה היא מתכפרת ב"ד הממונים על הקנים לוקחים משל צבור וע' גליון הש"ס ויתכן דהבין הרע"ב ממ"ש כאן תנאי ב"ד כו' דהיינו דהתשלומין להמספק הוא משל צבור בצרוף המתני' דלקמן כ"ג ועל הקינין הפסולות שיהו באים משל צבור: את הפסולות. גירס' הגר"א ואת האובדות. וכ"ה לקמן ס"פ. וזה עיקר מדוסו דר' יצחק דאלו פסולות מתני' היא לק' ה"ג וע' הרא"ש: בין קטרת. ע' הג' הגר"א וע"ש שם מ"ש בין קינין לעלים דהא גוזלי עולה מפסיק ביניהם כמש"ל פ"ו ה"ד וכדמוכח ממתני' דהכא בין קינין לגוזלי עולה וכצ"ל בין קינין לעתיקין בין גוזלי עולה לעלים בין לבונה לזהב לכפרת. דאלו השלשה חסר במתני':

הלכה ב בהר הבית קדשי. עמ"ש ביפ"ע פסחים ז ע"א: ויאות. להק"ע הוא בתמי' ולהתק"ח ג"כ הוא פלוגתא אדר' הושעי' רק דמפרש ויאות דהמתני' שפיר בעי עבור צורה בלא טעם הסח הדעת והפ"מ מפרש דבא לסייע לר' הושעי'. וע' גליון הש"ס שהקשה אמאי לא מקשה הגמ' בפסחים ממתני' למ"ד פסול הגוף הוי ול"ב עבור צורה. וקושי' זו כבר הקשה הצל"ח פסחים לד. ע"ש מה שתי' ותימה על הצל"ח שכ' מדעתו סברא זו דבנאכל לא שייך הסה"ד והלא היא סברת התוס' בחגיגה כה. סד"ה האוכל שכ"כ בשם הר"י וכ' דזהו ראית ה"ר אלחנן שם מירושל' כאן דהיינו מדברי ר' יוסי האמורה הכא דלולא הסה"ד יותר היתה עולה קרבה והחתיכות נאכלין והר בזה קמיחת המפרשים שם: חתיכות מותרות לא ממש. התק"ח פי' דהיינו כלוי. חולין נה. דמותרות באכילה ובגליון פי' דהיינו כרב ולא ממש בניתות' ומזה דייק שפיר דנבלות היינו ממש ללקות והפ"מ כ' דאין לפרש כן ע"ש: מחרוזות. בחולין נה: אמר רב חרוזים ה"ז סימן והתם הוא להתיר מחשש בשר שנתעלם דאסר רב והכא להתיר מבשר קדש שאין מחריזין בשר קדש כדאיתא בתוספתא וסימן דחרוזים ס"ל להתוספת' דל"ה סימן בכ"מ וע' תוס' ב"מ כג: ד"ה מחרוזות וא"כ קאי הכא על הנמצא בעזרה או בירושלים דלענין חשש בשר קדש מהני משום דאין מחריזין בשר קדש אך לשון הירושל' משמע דקאי על הנמצא בגבולין וכרב: תשע חנויות. חולין צה. כתובות טו. נדה יח. ושם לית' רק הך גוונא דתשעה מוכרות שחוטה וע' גליון הש"ס שהקשה למה לא פשיט שם מהך בבא דגם לקולא אמרי' קבוע כמחצה וכ' דלאו ברייתא היא כ"א מימרא: ולנמצאת. בתוספתא רפ"ו דטהרות פלוגת' דת"ק ורשב"ג בנמצא דרשב"ג ס"ל לאוס למיעוט גם בנמצא ע"ש: הנמצא ביד נכרי. בחולין צה: מוקי רב כך דנמצא דוקא ככה"ג דנמצא ביד נכרי דאל"כ הו"ל בשר שנתעלם: א"ל כן א"ר יוסי ר'. הגר"א מוחק תיבת רבי ובענ"ד תיבת רבי א"ש עפמ"ש בחולין נה. רבי אומר כו' הנמצא ביד נכרי מותר. רק כן כ' להגי' א"ל ר' יוסי [האמורה] כן אמר רבי כו': א"ל ולאו בשר דנבלה. עפ"מ שהסב הדבר שאל להנכרי אם לא בע"כ נטל מהטבח והסיב לו דנתן הנכרי להטבח נבלה במחיר הבשר ולא ידעתי למה הלך מדרך הפשוט דהן הדברים שבין הישראל והטבח והיינו הך עובדא דבחולין נה. ע"ש: אסקופת'. פי' הפ"מ ראש ורגל ובני מעיים והיינו הך עובדא דבחולין נה: מחוור רישא רק דהתם אסיק תרי ולא הלך בלל מהנכר והכא לא מצא רק א' והלך וחזר: אתא דייתא. ב"מ כד: אשתכח באסרטי'. בב"מ שם העובדא ר' חנינא מצא גדי שחוט כו' א"ר אמי והתירוהו כו':

הלכה ג אר"ש ז' דברים. ויק"ר פ"א ע"ש רשב"ג ובמנחות נא: ועוד בדף עג: ר"ש סתם כהכא וכצ"ל במדרש: נכרי ששלח. ספרי שלח קז וע' הגהגר"א שם: לבא בדמיהן. ע' הגהגר"א שהפך סדר הדברים ובירושל' פ"ב דקדושין ה"ז איתא שם כמ"ש בספרים פה רק בזה משונה דשם כן א"ר יוסי לר' יעקב בר אחא שכתוב כאן בסוף אחר דברי ר' זעירא איתא שם קודם דברי ר' זעירא גם איתא שם אחר מ"ש ועושה אותן עולות וקשי' ויש שלמים קרבים עולות א"ר חנינה תנאי ב"ד הוא על המותרות ויש לפרש ע"פ האמור שם דר' הושעיה הוא דמקשה או הירושל' שקיל וטרי אליבי' להסברת כר' אושעי' וזהו דמקשה על הא דא"ר יוחנן דאזלי' בתר רובא ורוב זכרים עולות ואין השלמים באין מן הזכרים ומה שייך בזה רוב וע"כ לומר בבא לחוב בדמיהן דאל"כ כיצד הוא עושה כו' וע"כ צריך אתה לומר דמוציאן לחולין וא"כ עושה אותן עולות לדעת ר' יוחנן דהן עצמן קרבים עולות ויש שלמים קרבין עולות פי' איך יצאו תמימים לחולין ונצאת מקדושה לקדושה וע"כ לומר כר' אושעי' דבא לחוב בדמיהן ומשני ר' חנינא תנאי ב"ד כו' ואח"כ א"ר יוסי לר' יעקב בר אחא לחזק עוד ברא' דאיך יצאו לחולין הא הוי מזיד וע"כ לומר תנאי ב"ד א"ר זעירא כו'. ובבבלי א"ר יוחנן ממתין עד שיוממו והכא לא ס"ל כן: מותר עשירית האיפה. עמש"ל פ"ב רים ה"ד: ר' יוחנן אמר תולה אותה. בבבלי מנחות ח. ס"ל לר' יוחנן דאינה קדושה לתאין והירושל' לטעמיה דלקמן בסמוך מקשה על ר"י ממתני' ומשני שכן אפי' מעות ילכו לים המלח ובבבלי מנחות קח. ס"ל לר' יוחנן מותר עשירית האיפה לנדבה א"כ תקשה לר' יוחנן ממתני' לזאת הבבלי לטעמיה דס"ל לר' יוחנן דאינה קדושה לתאין: מתני' פליגא על ר' יוחנן. ע' תוס' מנחות כ': ד"ה ומאלה דמקשה לר"א דאמר קדושה לתאין מהאי מתני' ע"ש מה שתי' ותימה שלא זכרו את הירושל' די"ל דר"א לטעמיה בבבלי קח. דס"ל ירקב ומתורץ לדידי' כמו דמתרץ בירושל' לר' יוחנן הכא דהוא כשיטת ר"א שם: כר' ישמעאל. כ' דהיינו ת"ק דר"ע מנחות נ. דסתמי' הוה ר' ישמעאל וס"ל מדת יבש נתקדשה. וגי' הגר"א ר"ש לא ידעתי כונתו לאיזה ר"ש רומז: ועובדה בידו. תוספת' כאן פ"ג ותגיגה פ"ב: עבודתו כשרה. גי' הגר"א פסולה וע' תק"ח וכ"ה בויק"ר פ"ח א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק מלמד שעשירית האיפה מעכב ועמ"ש ביפ"ע יומא ה': ובמד"ר פ"ו אית' עבודתו כשרה: ר' מנא. בבבלי מנחות עת ע"ש רב חסדא ומר בר רב אשי אמר שלם ומוקי לה כשלא עבד תחלה בהיותו כהן הדיוט: ר' יסא בשם ר' חנינא. בבבלי מנחות ר' אסי א"ר חנינא: ר' אחא בשם ר"ח. בבבלי שם אופה ואח"כ מטגנה ע"ש ר"ח בר אבא א"ר יוחנן: ר' אומר תופיני נאה. בת"כ צו פ"ד אית' ר' יהודה ובבבלי מנחות נ: הוא ר' כבכאן: ר' דוסא אומר. צ"ל ר' יוסי כי כ"ה בבבלי נ: שם וכן הגי' הגר"א וכ"ה בת"כ שם: מ"ד תופיני נאה כמ"ד אופה כו'. כ"ה בבבלי שם אר"א בא' כותי דידי כו' נאה וברש"י הל"א שם איתו כ"א לר' יוסי דאית ליה תרוייהו וע' הגהגר"א: מנין לכה"ג. ת"כ צו פ"ה: חק עולם. ע' הגהגר"א וכגירסתו הוא במנחות שם: תמן אמר. ה"נ מקשה בבבלי שם: כיון דחזי. גירס' זו הוא כפי תי' ר' אבהו בבבלי שם שתי תקנות הוו ע"ש והגר"א מוחק זה ומפרש דחדא תקנה היא להירושל' ע"ש: שני קמצין. בבבלי שם איכא תנא אבא יוסי בן דוסתאי דס"ל דבכל חביתין הוו שני קמצין של לבונה א' בשחרית וא' בין הערבים ולדידי' איתא שם דאין למבעי' כלל אי נכפיל הלבונה להקריב ב' קומצים בשחרית וב' בין הערבים דאין להקריב יותר משיעור רק לרבנן מבעי לי' ולאבעי' דשמן מבעי' ליה גם לאבא יוסי בן דוסתאי ע"ש: אמר ר' אבהו. בבבלי שם אמר רב אסי:

פרק ח

הלכה א נמצאת קשורה לסכין. בבלי פסחים ע. מובא שם המתני' בלשון נמצאת הקופיץ קשורה לסכין ה"ה כסכין ומפי' הרמב"ם במשנה מוכח דגירסתו כבכאן דמפרש נמצאת סכין שא"י אם טהורה קשורה לסכין שידוע לטהורה וכן מוכח מגמרת הירושל' לפי' הפ"מ ולפי' הק"ע בל"א שם. דלגי' קופיץ נ"ל דבירושל' תני כו' פליג על מתני' וזה דוחק ע"כ נוח יותר לומר דל"ג קופיץ: קצרן נכרים. עמ"ש לק': מעשה בפרדה. עמש"ל פ"ג ה"ב כה"ע: והיו תייך. ע' דב"ר פ"א: לא כן א"ר אבהו בשם ריב"ח. עמ"ש פסחים יט. וכ' ליישב דלא גזרו קס גם לר' יוסי דאיתו מטמא ג"כ רק במקום שהוחזקו טמאים אבל מספק לא גזרו ושפיר מקשה בבבלי תנינא: תני הסכין. עמש"ל במתני':

הלכה ב פרכת שנטמאת בולד הטומאה. ז"ל התקח"ד לשון הגאון בולד הטומאה צריך הערב שמש בד"ס כמ"ש בפ"ק דטהרות וע' ר"ש שם עכ"ל. וע"ש דמוכח בדבריו דהא הכא מכניסין אותה מיד משום דל"ב הערב שמש וגם בפ"ק דטהרות ובר"ש שם מבואר דל"ב הער"ש בטומאה דרבנן עש"ב וע"כ צ"ע בדבריו וצ"ל א"צ הער"ש וכן מבואר בפרה פי"א כל הטעון ביאת מים מד"ס כו' לאחר טבילה מותר בכונן ול"ב הער"ש. וע' תוס' הר"ש משאנץ לת"כ צו פ"ה ובתוס' זבחים ר"פ טבו"י לה: ולט. ומ"ש בזה בפסחים נט ע"א: פרכת עובי' טפח. שמ"ר פ"נ במד"ר פ"ד תנחומ' ויקהל אג"ב פע"ט: תני שלשים ושתים. בבבלי יומא עא: ליתא כ"א עשרים וארבעה והחשן והאפוד עשרים ושמונה ודריש להו מקראי שם ע"ש: ח"א. בבבלי יומא אית' משמי' דר' נחמי' דמעשה רוקם מעשה מחט ע"כ שני הצדדים שווים ומעשה חשב הוא מעשה אורג צד הא' משונה מצד השני. והוא כתרגמא אמר לגי' הגר"א ופסטה מי הוא האומר כן דהוא ר"נ וכן מבואר בתוספתא פ"ג ועמ"ש ביומא שם:

הלכה ג בשר ק"ק. עמ"ש ביפ"ע פסחים יד. ד"ה ר"ח סגה"כ: ר"ע אומר. בתוספתא פ"ג אית' ר"ע אומר כדברי ב"ה וע' מפרש שם: ולד הטומאה מדבריהם. עמ"ש ביפ"ע פסחים יד. ד"ה מכדי:

הלכה ד אברי התמיד. ע' תוס' סוכה נד: ד"ה דתניא גירס' המשנה כאן וע' תוספת' כאן פ"ג דפלוגת' היא ת"ק ור"ת בן עקבי' וגירס' המשנה הוא דלא כחד מנייהו דבדברי ת"ק שם איתא בתמיד במזרח במוספין מחצי כבש ולמעלה במערב והכא איתא בתמיד במערב ובמוספין מחצי כבש ולמטה במזרח. וגירס' דהכא הוא כדברי ר"ת בן עקבי' רק בשל ר"ת יש שינוי דהתם איתא מתחת כרכוב המזבח ולמטה. ע"כ נ' בענ"ד להגי' או כדברי ת"ק שם או כדברי ר"ת בן עקבי' שם. ובמשנה שבירושל' עם התק"ח איתא בתמיד במזרח ובמוספין במערב ודר"ת תחת כרכוב המזבח ולמטה והוא כדברי ת"ק בברייתא דתוספתא ומפירושו משמע דגירסתו בתמיד במערב כו' ודר"ת על הכרכוב ותו"ס: מוספי שבת כו' מי קודם. זבחים פט. צא. ועש"ק ומה"פ וגליון בסוכה פ"ה ה"ו. ובתק"ח פי' דהכא בהקטרה מיירי וכ"ה במהרא"פ וכ' דטעם ספקו הוא מהא דתני במתני' דדר"ת נתנין למעלה ע"כ מסתברא ליה דהוא משום דנקטרין קודם וכדמשני כדי לפרסמו גם הך דמתני' משום לפרסמו ובסוכה נד: כדי לפרסמו. בבבלי סוכה נד: מקשה ע"ז ממתני' דאיכא הכרא במוספי ר"ה שנתנין על כרכוב המזבח ומשני תרי הכרי עבדין דאזא האי תוא כו': מפני התקלה. בבכורות נג. וע"ז י"ג. משמע דליכא פלוגת' בהך דאין מקדישין כו'. וביומא סו. קאמר ותקלה עלעה תנאי היא וכן בפסחים כ: ע"ש. וג' דהתם ביומא קאי על זמן הבית דהחשש תקלה אינה כ"א לזמן אבל בזה"ז שהוא לכמה שנים לכ"ע חיישי': הבא את אמר קדשו. הפ"מ מפרש לה לדרך הרמב"ם דמפרש למתני' המקדיש שקלים כו' היינו בזמן המקדש ולבדה"ב. אך מ"ש דמוכרח מירושל' כן אדרבה פשטות הירושל' הוא כפי' הרע"ב דהיינו בזה"ז וכן הוא לפי הגר"א וגירסתו. וע' תקח"ד:

סליק מסכת שקלים בסייעתא דשמיא

מסכת

שקלים

מן

תלמוד ירושלמי

וסביבה

נוסחאות ישנות הנמצאות במס' זו שנדפסה בתלמוד בבלי בווינציאה שנת רפ"ב ובתלמוד ירושלמי שנדפס בפעם הראשונה ג"כ בווינציאה :

נוסחת הבבלי חלופי גרסאות השונות במסכת זו לפי הנוסחא שנדפסת עם תלמוד בבלי להנדפסת בתלמוד ירושלמי (וכאן נדפסה המסכת בנוסחתה שנדפסת בתלמוד ירושלמי) :

עם

א) **פירוש המשניות** לרבינו משה בר מיימון ז"ל .

ב) (כ"י) **פירוש המשניות** לרבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים.

ג) **הגהות הב"ח** להג"מ יואל סירקיש ז"ל אבד"ק קראקא.

ד) **הגהות הגר"א** להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא. ונוספו עליהן לקוטים מעצם כ"י.

ה) **קרבן העדה** להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא .

ו) (כ"י) **הגהות הריעב"ץ** להג"מ יעקב עמדין ז"ל (בעהמ"ס שאילת יעבץ וכו').

ז) **תקלין חדתין**
ח) **משנת אליהו**
להג"מ ישראל ב"ר שמואל ז"ל מ"מדק"ק שקלאב (תלמידו של הגר"א ז"ל).

ט) **עין משפט**
י) **מסורת הש"ס**
יא) **גליון הש"ס**
יב) **ציון ירושלים**
כל אלה חוברו ע"י הגאונים בעלי מפרשי הים ה"ה הג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב .

יג) **הגהות וחדושי הרש"ש** להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא.

יד) (כ"י) **בן אריה** להג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

טו) (כ"י) **יפה עינים** להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו') .

ועוד נוספו עליהם מעלות רבות חדשות ומועילות. ומעולם לא נעטרה עוד המסכת הזאת בכל העטרות היקרות האל אשר נעטרה בה עתה. והכל נדפס בהגה"ה מדוייקת ובכל פאר והידור .

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושש לב"ע

Отдѣлъ Второй.
ТАЛМУДЪ IЕРУСАЛИМСКIЙ.
Трактатъ „Шеколимъ".
Съ Виленскаго изданiя 1881 года.

Дозволено цензурою. — 10 Марта 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ домъ № 325/2631.
1886

הקדמה

לפירוש הגר"א ז"ל לסדר זרעים, מאת תלמידו אשר יצק מים ע"י ה"ה אדמו"ר הרב הגאון האמיתי ובקי בכל חדרי תורה נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהר"ר חיים נ"י האב"ד ור"מ דק"ק וולאזין (בעהמח"ס נפש החיים וכו')

בתנחומא פ' יתרו · ארבעה אמרו ד' דברים · אלו אמרו אדם אחר היו שוחקין עליו לומר מנין הוא יודע · משה אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט · אלו אמרו אדם אחר היו אומרים מנין הוא יודע דרכיו של הקב"ה · אלא למשה נאה לומר דבר זה שכתוב בו יודיע דרכיו למשה · שלמה אמר את הכל עשה יפה בעתו · אלו אמר אדם אחר · היו שוחקין עליו ואומרים מי הודיעו לו מהו יפה ומה אינו יפה · אלא לשלמה נאה לומר שלא חסר משלחנו כלום כו' · נ"נ אמר כל דיירי ארעא כלא חשיבין · אלו אמרו א"א היו שוחקין עליו ואומרים שמא זה שלא שלט על ב' זבובים מימיו הוא אומר כל דיירי ארעא כו' · אלא לו נאה לומר שכתוב בו כו' · עכ"ל המדרש : **וככל** הדברים האלה אני אומר עלי · אם באתי לספר תמים פעלו ועוצם חסידותו ונוראות קדושתו של רבינו הגדול והקדוש רשכבה"ג הוא החסיד האמיתי מרנא ורבנא **אליהו** נ"ע מווילנא · ומשפט דרכיו בשיטותיו העמוקות · ויופי הגהותיו המאירים כשני המאורות הגדולים · וכל דיירי ארעא כלא חשיבין נגדו בעוצם בקיאותיו בכל דברי התנאים ואמוראים הנמצאים אתנו בחבוריהם הקדושים בנגלות ובנסתרות · אשר היו סדורים ופתוחים לפני עיניו אף לספור אותיותיהם · היו שוחקין עלי ואומרים מנין אני יודע תמים פעלו ואף כי משפט דרכיו של רבה"ג . בזמן מועט אשר זכיתי לעמוד לפניו · ומי הודיעו לי מה יפה ומה אינו יפה · ושמא זה שלא שלטה עינו כ"א במסכת א' או ב' · יודע מי בקי או אינו בקי · ולפי נאה לספר בשבחו · אלא לבעלי הקדמות אשר קדמוני בהקדמתם להחבורים של רבה"ג אשר זכינו לאורם · ויותר לרואה השמש בגבורתו · ה"ה תלמידו המובהק פאר הדור עטרת הזמן הגאון האמיתי החסיד ועניו המפורסם הגדול בדורו בנגלה ובנסתר כקש"ת מוהר"ר **חיים** נ"י האב"ד ור"מ דק"ק וואלאזין · הוא יודע תמים פעלו ומשפט דרכיו · שבימים הרבים אשר עמד לפני רבה"ג · הודיע לו דרכיו והוא יודע מה יפה ומה אינו יפה כי לא חסר משלחנו כלום מהמעלות שמנו חכמים שהתורה ניקנית בהם · וכד הוה בר תרתין ועשרין שנין הוה גמירא ליה לכולא ש"ס וכל אביזרייהו · לו נאה לספר בשבח יקר תפארת גדולת רבה"ג · כאשר כן עשה בהקדמתו הנעימה והנפלאה לחיבורו של רבה"ג על ס' זרעים הנקרא **שנות אליהו** · שם העמיק הרחיב לספר קצות דרכי רבינו הגדול והקדוש ושם הראנו את אשו הגדולה. היוקדת בלבו יקד כיקוד אש בלהבת יראת רוממות גדולת רבו הגדול והקדוש · אותה לראש דבורי זה לעטרה שמתי · ולמען יעמוד לדור אחרון בנים יולדו יספרו לבניהם אחריהם מה עשה אלהים לנו בדור האחרון הזה · כי אלמלא הוא · כבר בטלה כבוד התורה והשקדנין והדרשנין וכל השנוין במשנה :

אמנם גם אנכי חלילה לי מחדול להודיע לרבים צערן של תלמידי מובהקים של רבינו הגדול גאוני גדולי הדור דמדינתנו · אשר ראו הגהות רבה"ג מבדרן בעלמא בש"ס שנדפס בווין · כי עם היות שרב טוב צפון וגנוז בהם למי שהוגה בהן ומוצא בהן טעם · **ואולם** כמו שהחכמים הראשונים אשר לא עמדו על ס"ד של שלמה ויחזקאל · בקשו לגנוז ספריהם : ולא חסו על רוב הטובה שבהם · מפני שדבריהם נראים סותרים זא"ז · או דברי ראשונים או ד"ת · אף שמוחזקים היו בעיני כל ישראל לחכמים וחסידים גדולים · והכל יודעים כי אין זה מגדר החכם לסתור דבריו בתכ"ד · ולא מגדר החסידים לסתור דברי ראשונים · ואף כי ד"ת · כי רוח ה' דיבר בם · כל זה לא הועילה להם · מפני ששקדו חכמים על כבודם של שלמה ויחזקאל אף כי הם בעצמם ידעו ערך הקדושים הללו · ובוודאי תלו החסרון בידיעתם כי קצרה · אבל יראו מפני הבאים אחריהם אשר לא ראו ואשר לא ידעו מחכמתם וחסידותם ולא ישמשו כל צרכם ויפגעו בכבודם של אבות העולם · ויטיל מום בקדושים · כמו כן בקשו גדולי הדור לגנוז הגהותיו של רבינו הגדול · כי מי שלא שמש כ"צ ביגיעה ושקידה רבה לחפש בדבריו ואשר לא צללו בים התלמודים ודאי ימצא כמה דברים אשר יהיו נראים כסותרים זא"ז · או דברי ראשונים ואף איזה גמרא ערוכה · ידמה לו לפי חסרון דעתו ושכלו הנמוכה · כי מרבינו הגדול ונוחה · והוא לא ידע ואשם כי הטעות אחריו כרוכה · כאשר כן קרה לנו בחיבורו הקדוש על א"ח סי' קצ"ז ס"ק ב' עשאוהו המבוהלים כסותר דברי עצמו · כי ממקום שבא שם מוכח דכגרוגרת יותר מכזית · ולא היו רוצים להפך בזכותו לומר שטעות הדפוס הוא · וצ"ל והוא יותר מכזית · וטעות דמוכח הוא כי בסי' תפ"ו ס"ק א' כתב הוא בעצמו להדיא דכזית פחות מכגרוגרת ע"ש · ולשונו תיטיב דעת להבין קושיתו על המרדכי · מדנקט בגמ' ג"ב עלה של ירק אלמא דגם בשיעורין לא קפיד שיהיו שוין : **גם** בסי' קפ"ג ס"ק כ"א · וכמו הלל ביחיד במקום שגומרין כו' ע"ש · התלמידים מהגדזין בדבר כי הוא סותר למ"ש בסי' תפ"ח ס"א דהלל במקום שגומרין דינה כק"ש · ולאו מילתא היא · עיין בשיטת תר"י בסוגי' דברכות י"ד א' כתבו דרבא ס"ל דבאמצע הפרק לעולם אינו פוסק אפילו מפני היראה כו' שאינו פוסק בשבחו של מקום כו' ע"ש · ומדמי לה לתפלה שהוא שבחו של מקום וכ"ה בס' א"ח בשם מ"ס ודינא דהכא דסתם השו"ע הוא סתמא דא"ח · ולפי שיטתו שפיר כתב רבינו וכמו הלל במקום שגומרין · ובסי' תפ"ח ס"ק ג' שכל את ידיו וכתב ברכות שם וכפי' הרא"ש · ור"ל לאפוקי שיטת תר"י וא"ח בשם מ"ס : **עוד** קא מצווחו עליה בבי מדרשא · בסי' שפ"ו ס"ק ט"ז ולא בכמהין ופטריות כו' · שחידש שם רבינו שיטה חדשה נפלאה נגד הרי"ף והרמב"ם ורש"י בקדושין ל"ד א' ד"ה האיכא · ומלבד שהאמת יורה דרכו וממקומו הוא מוכרע · עוד מצאתי ראיה ברורה לדבריו מירושלמי דעירובין בסוגיין ח"ל שם רפ"ג הלכה א' תנינן תרין כללין ול"ד חד לחד בכל מערבין ומשתתפין בין כר"ע בין כר"י והכל ניקח בכסף מעשר כר"ע כו' · מה נפיק מביניהון דגים וחגבים כמהין ופטריות כו' כר"ע ניקחין בכ"מ כר"י אין נקחין ע"ש · הרי להדיא ס"ל להירושלמי דבכל מערבין אליבא דכ"ע וא"כ מערבין בכמהין ופטריות משא"כ לענין מעשר סתם ספרא דא"נ בכ"מ וכ"פ הרמב"ם דאין נקחין · ודברי התוס' שם ד"ה מאן דמתני צ"ע אכמ"ל · וכהנה רבות אתי בעו"ה אשר יגעתי ומצאתי כדי מדתי כוונות עמוקות בכל דבריו · והמה בכתובים אצלי על הסדר לפרש כל הדברים עמוקים לאנשים כערכי ולבני גילי · אלא שאין כ"מ בחיבור הזה · כי לזה צריך חיבור בפ"ע יותר ויותר מחבור הפ"מ על המגינים · וגם המעט אשר הבאתי הנה לא הבאתים כ"א למען הראות את האנשים אשר אין להם יד ושם בשני התלמודים ולא רצו לשמש כ"צ בשיטותיו ובדבריו · כ"א בסקירה אחת נבערו ונכסלו ועשאוהו כסותר דברי עצמו · וסותר דברי ראשונים · כאשר קרה לחכמים הראשונים בדברי אבות העולם · אלא שהחכמים הראשונים מתוך שחסידים היו · מכירים היו ערכם לנגד הראשונים · והשדו לנפשם · ומסרו עצמם לעיין בי' · ואשכחו טעמא או מצאו להם איש אחד קדוש ברם זכור הוא לטוב והעלו לו למאור ולמזונות כדי שיהיה פנוי מכל עסקיו אך לפרש שיהיו דברי הנביא קיימים :

ואולם עתה בעוה"ר בדור הזה · שהקטן בולע את הגדול · תמה אני אם יש בדור הזה שימסור נפשו לעלות לעליה לדרשן או אפי' להשים עיונו לאשכוחי טעמא · ולא אשום דברתי במתים החפשים מן התורה · אנשי בלי עול · המשמינים לבם לבל ידעו ויבינו אור חכמת הרב הדומה למלאך ה' צבאות · ובלתי לבזות רבנן קדישין עיניהם · עליהם הכתוב אומר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח · דמה המבזים ת"ח לזבובי מות · כמו הזבובים שמוסרים עצמם לפול בהשמן רוקח המרותחים ואך להבאיש ולהביע השמן · כן המבזים ת"ח יודעים זה דרכם בין האפיקורסים שא"ל חלק לעוה"ב כדחשבי להו בפרק חלק · וכסל למו ומתירין עצמן למיתה ומבאישים ומבזים ת"ח · ושמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו מקום בדברי רבה"ג לרדות בו ע"ד ונתתי מכשולים לפניו · ומדברים עתק בגאוה ובוז על צדיקו של עולם · יתחרשון · ישתתקון · אלא אפילו היראים והשלמים שמענו וגם בעינינו ראינו · אשר הרימו ידם ללבוש גאות ועז לאמר כי השיגה ידם להשיג על דברי רבינו הגדול וממטו ליה בחד שיחה קלה · אשר בעודנו חי · לא היה להם פ"פ לפניו · וכל הנה ככופתא דחמרא לגביה · וב"ה כי שקלו למפרפסייהו · כי בכל אשר ראינו ושמענו השגתם · הן הם העידו על עצמם גבהות לבם כי כד ניימו ושכבו אמרו להא מילתא · ואינן כדאי להעלות על הכתב להראות טעותם כי ממקומו הוא מוכרע : **ואם** כך עלתה לנו בהשיטות משיטותיו אשר כמעט מפורשים המה · כ"א במעט עיון וחפוש משכחינן מרגניתא · ומה נעשה לשיטותיו החמורות בש"ע הצריכים עיון וחפוש רב · ומה גם להגהותיו העמוקים מני ים וסתומים והתומים המה · מי יצלל בעמקי תהום דעתו הרחבה וידלם לנו · ובפרט כי הגהותיו נרשמים בקצרה מאד מאד · לפעמים בחלוף תיבה אחת או אות אחת או מחק אח' ואפילו נקודה אחת · השלים כוונתו לפי עומק דעתו הרחבה · כי לא רשמם אלא לעצמו · כי הוא הבין דרכם שאין הדור ראוי להשתמש בהם · ע"כ היטב אשר דברו גדולי תלמידיו כי ראוי לגונזן · והנה כל זה אם היו גדולי המדינה ההיא מופלגי תורה והחרדים לדברי רבינו הגדול · להשים עיניהם על דרכי המדפיסים והמסדרים · למען לא ישלחו בעולתה ידיהם · ולא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים · כראוי לאבנים יקרות כאלה למנות ריש טורזינא · היודע לפרכם ולשמרן שלא יעלה אבק ענן רגל גאוה · והיודע ערך יקר אבנים טובות לשמרם שלא יפקד אפילו הדקה שבדקות · אך זו קשה מראשונה · כי הגהותיו הן הן גופי הלכות ונמסרו לע"ה ולגוי מדפים :

הגהות היקרות עליכם אני קורא כל איכה יועם · אבני קודש · אשר היו עטרת תפארת ביד אדוניהן · ידי זרים שלטו בהם היו לאבני אופל · אבני ראמות וגביש לא ידע אנוש ערכם · חשך משחור תארם · לא נכרו בחוצות כי נתערבו בגוים והוסיפו וגרעו · כאשר ראו עיני : **ואציגה** נא אחת הנה · כי הנה בגמרא של רבינו הגדול והקדוש · ראיתי בכ"י עצמו הקדושה · בהגהותיו לר"ש במס' פאה פ"ק משנה ג' · שמביא שם הר"ש תוספתא · אר"ש מפני ארבעה דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף כו' שהרי אמרה תורה לא תכלה פאת כו' · ונרשם בכ"י רבינו מחק על ארבע וגם על תיבת שהרי · ונ"ב קודם ומפני הרמאים תיבת ומפני · ונמחק תיבת שהרי ונ"ב תי' ומפני המעיין בעינא פקיחא · יבין שכוונת רבינו להגיה שצ"ל אר"ש מפני ה' דברים, כו' · שלכן מחק ארבע מתיבת ארבעה ונשאר ה' · ומש"ה מחק נמי תיבת שהרי וכתב בצדו ומפני שעם זה יהיה חמשה דברים · והמסדרים והמדפיסים שנו ברואה פקו פליאה נשגבה · והמה לא ידעו הבין מחק דתיבת ארבעה כ"א למוחקו כל עיקר · ולא הלך ללבם למישרים דברי התוספתא · ולכן העלימו הגהת תיבת ארבעה והניחו כמו שהוא · ותי' שהרי מחקו וכתבו בצדו ומפני : הכשרים שבדור · החפצים בהצדקו של רבינו הגדול · יראה הגהה זו ויאמר לא אוכל צדקך · וישוב יתפלא מה עשה לנו האדון בזה · ואם כי תיבת שהרי אין לו הבנה · אבל בתיבת ומפני לא ידעתי מה תיקן · כי עוד יקשה לנו פתח בארבעה ומסיים בחמשה · ואפילו אם ימצא איש מתחסד ולא יפעור

פיז

הקדמה לספר תקלין חדתין ומשנת אליהו מאת מחברו ז"ל

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ותורת אמת נתן לנו כלי חמדה שבה נבראו עולמות גנוזות ועלומות אין מספר ואין חקר וחיי העולמים נטע בתוכנו לעשות פרי למעלה להפליא קדושתם ע"י תורת פינו והגיון לבנו בתורתו ית"ש והיא חיינו בהתהלכנו תנחנו ובשכבנו תשמרנו ובהקיצנו תעירנו להיותנו חיי עד בטללי אורותיה ליעור ולאור באור החיים עד העולם · זאת בריתו אתנו ברוך אשר בחר בנו · וסייג התורה ועיקרה היא המסורת הנמסרה לנו בע"פ ובשביל זאת התורה כרת הקב"ה בריתו אתנו כאמור כי ע"פ הדברים כרתי וגו' וכיון שגלו ישראל מלכה ושריה בגוים אין תורה ולא כהן מורה הן טוענו אבדנו תורה שבע"פ ח"ו · לולא ה' צבאות הפליא חסדו עמנו גם בהיותנו בארץ לא לנו לא געלנו מימי רבי שסדר לנו שיתא סדרי משנה וברוח ה' אשר דבר בו כלל בה כל התת"ק סדרי משנה ששנו דורות הראשונים וכל הברייתות והתוספתות ליכא מידי מינייהו דלא רמיזי במתניתין ולא מאסנו בימי האמוראים שעקרו וטחנו עד אשר דק דקדקו ועמדו על רמיזות המשנה ע"פ רומיא דמתניתין אהדדי ואברייתות בשני התלמודים הירושלמי והבבלי וטרם נגנז האור עוד הורשו להתבונן ע"פ סברתם ולקבוע לנו הלכתא כמאן ולהוסיף לנו מימרות עד ר"א ורבינא סוף הוראה · ומיום שנסתם ונחתם התלמוד הבבלי נסתם כל חזון מלחזות להבין ולהורות מדעתנו · רק כעורים נגשש דבר מה נראה בתלמוד הקדושה בה נחזי אנן לאורם נסע ונלך כל דברי קדשם הם המה נר לרגלינו ואור לנתיבתנו ומבלעדי אור תורתם כמתי עולם במחשכים הושבנו כי נגנז כל האור בתורה החתומה בידינו שם בללו וגנזו כל המאורות להתגלות לצדיקים הזוכים בכל דור ודור להנות מאורם · וגדולי המפרשים ז"ל עדיין היו משתמשים באור הגנוז הזה המה הפרוה כרוה חפשו מטמונים ינעו מצאו גנזי מהמדיה המה אכלו מפריה ושבעו והותירו גם לדורות הבאים לחיות מפיהם ומפי כתבי קדשם אשר הניחו לנו ערוך השלחן · וגם אהרי כן גם חכמי הדורות האחרונים ז"ל מהם זכו ללקט אורות לדלותם מים התלמוד איש כפי יכלו לקטו אבל זעיר שם זעיר שם · כי רוב דבריהם דלה דלו לנו ע"פ חבל בחבל וגימא בגימא להתגלות במשמעות דברי הראשונים ז"ל :

והנה בס' זרעים חשך העולם בעדנו מכל וכל כי להתלמוד בבלי לא זכינו בו ותלמוד ירושלמי עמוק עמוק מי ימצא רב פניניו בלישנא קלילא דנקט · וגם באפס ידי הממשמשין בו ובתוספות נשתבשו מאד ונלאינו למצוא פתח לדבריהם להאיר לנו דרכם דרך הקודש · ינוחו אבהן דעלמא רבותינו הקדושים הרמב"ם ז"ל והר"ש ז"ל אשר עשו נתיבה בתוספתא וירושלמי למצוא דרך המשנה מס' זרעים · בפרט הר"ש ז"ל הפליא עצה להבין ולהורות מן התוספתא והירושלמי וקבעם במסמורות בפירושו · ומאז עד עתה החיבורים שנתחברו על משניות וחיבורים על חיבורים וחבורים עליהם · כולם נקבצו באורך ע"פ דקדוקיהם שדקדקו בדברי הר"ם והר"ש ז"ל ודאתו בתרייהו · ולפלם מעגלי המשנה ע"פ התוספתא והירושלמי לא מצאנו חזון בדבריהם · הן עתה עלינו לבא ברוב ההודאות לשמו הגדול יתברך על כי עד כה הראנו ה' לראות בעינינו חסדי ה' כי לא תמנו להפר בריתו יומם ולילה אתנו · אשר גם ישבנו בחושך בדור האחרון שבאחרונים הזה · ה' האיר לנו ושלח לנו אור וקדיש מן שמיא הרב הדומה למלאך ה' צבאות רבינו הגדול אשר צדקתו ותורתו הכריזו עליו מסוף העולם עד סופו כבוד שם קדושתו ותורתו הגאון רבינו **אליהו** החסיד נ"ע מק"ק ווילנא תנוח נפשו בעדן אלהים מי האמין לשמועתנו שבדור העצב ונבזה הזה אשר אמרנו נגזרנו נתגלה לנו אור חדש בהיר הוא · אשר יחזו עיניכם בחיבור הנפלא הזה על סדר זרעים אשר זכינו לשים עין עליו והנה רובו שיטות חדשות אשר לא שערום חכמי הדורות שלפנינו מימי חתימת התלמוד כל מעיין האמתי יראה וישמח בעמקות מתיקות אמיתות דברי קדשו אמת אמת תפים :

עתה עתה הדור אתם ראו ותתענג בדשן נפשכם זיו תורתו אמת אשר היתה בפיהו ממתקים וכולו מחמדים · ושאבו בששון ורוו צמאונכם ממעיני החכמה אשר נבקעו ונתגלו לנו מים מתוקים שעלו על גב איש שהכל בו כי יותר שהיה רבינו הגדול נ"ע אשכול גדול שבגדולים יותר היה נמוך ושפל בדעתו מכל אדם אשר ע"פ האדמה ממש · על גביו ירדו מים עמוקים למקום עמוק עמוק ונמוך בדעתו גם הלם תראו גודל ענותנותו שמעולם לא הזכיר שם שום חכם שהשיג עליו ברובא דרובא רק כפי שיטתו היה יושב ודורש טוב לעמו כמפי הגבורה · למען לא יתכבד בקלון החכם המושג או המחבר ולזאת גם בסלתם אשר קלם לא נשא שמותם אבל מיעוטא דמיעוטא הוא ורובא דרובא תורה חדשה מאתו תצא ע"פ שיטתו בתלמוד בבלי וירושלמי · שימו נא לבבכם והביטו נא וראו מה נכבד היום בהגלות נגלות לנו כמה מאורות חמודות וגנוזות אחרי בלותנו בחשכת עינינו נפקחו עינים עורות ע"י מאור עינינו רבינו הגדול נ"ע המקום היה בעזרו שזכה לדברים הרבה על עסקו בתורה לשמה ובכל כוחו עבדה ושמרה · היינו עובד אלהים ששנה בפרקו כמה פעמים מאה ואחד ונתן נפשו ממש על כל דבר ודקדוק מן התורה ולא זז עינו ולבו מלהגות ולעיין בתורה חוץ לארבע אמותיו לא נסתכל מעודו · בלתי אל התורה נתן עיניו · ד"א בלא תורה ובלא תפילין לא הלך · טעם שינה כמעט לא טעם באילנא דחיי אחז אחוזת נהלה עד אשר ניתנה לו התורה במתנה ונחליאל ונעשה כמעין המתגבר מיום ליום ומשעה לשעה עד שנתגלו לו רובי חדרי תורה ושכיותיה וגנזי חמודי' אשר היו טמונים וגנוזים מימי קדם · ומשנתו היתה סדורה לו בפיו ובלבבו כל תלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרי ותוספתא וכל המדרשים והזוהר ור"מ וז"ח והתיקונים וס' היצירה ופרקי ר"א וכללו של דבר כל דברי התנאים והאמוראים הנמצא אתנו בנגלה ובנסתר · כולם נכונו יחדיו על שפתיו ערוכה בכל ושמורה בלבבו והוסיף לקח לספור אותיותיהם לשקול במאזני שכלו שכל הקודש · ולהכריע בשקול דעתו האמתי אינהו וכל אביזרייהו ותנא להו אבינייכו · וכל דבר גדול מעשה בראשית ומעשה מרכבה בכולן הוו נהירין ליה שבילי דרקיעי · והעולה על כלם כי ליכא מידי בשיטות הש"ס והמדרשים ורזי דרזין דלא הוי רמיז ליה באורייתא על כל קוץ וקוץ ותלי תלין כאשר בעינינו זכינו לראות הכל זכינו לשיחתו נאה ללקט תחת שלחנו מלא דשן פרפראותיו המשביעים ומדשנים נפש השומעת מפיו הקדוש פלאי פלאות :

וקצת מן הקצת מקצות דרכי תורתו יעידו עליו חיבוריו הקדושים הרבה אין קץ · בנגלה על מקרא ומשנה ועל הלכות ארבע ש"ע ועל אגדות ועל מכלתא וספרא וספרי ותוספתא וירושלמי והגהות הש"ס ומסכתות הקטנות ופרקי ר"א וסדר עולם רבא וזוטא · את כולם הגיה מאופל השיבושים אשר רבו · ובנסתר אשר אין אתנו יודע אם העת והשעה כדאי שיודפסו · על התיקונים ורעיא מהימנא והרבה מאמרי הזוהר ועל ספרא דצניעותא והיכלות וס' יצירה ועל אגדות שבש"ס פלאי פלאות ונוראות בלשון צדיק כסף נבחר טועם מחזיק מרובה וכל אחד נדמה לו בערך הבנתו והשנתו לאסוקי כדמסיק תעלא מבי כרבא · זולת מאמרים סתומים והתומים דלית להון פתר אשר בעינינו ראינו לכל החיבורים הנזכרים ביד בניו הרבנים המופלגים זרע ברך ה' המפורסמים נ"י :

ואף גם אם יזכו הדור שיתפשטו כל חיבוריו הקדושים · אפס מקצת מן המקצה תורתו וחכמתו תראו וכולם לא תראו ולא תוכלו לשערו אך תדעו ותאמינו כי אין חקר לתבונתו וחכמתו ודעתו הרחבה מני ים · וכערך טפה נגד ים הגדול כן ערך חיבוריו נגד חכמתו המרובה · ואם אלף שנים יחיה אדם לא יספיק לכתוב כל חכמתו שנתגלה לו כמעין הנובע ממש · וכל פה ילאה לספר כל דרכי הסידותו ופרישותו מעוה"ז והפלאת קדושתו ומעשיו המרובים · אמנם מי יתן והיה לנו פה לאכול וחיך למעום מקצת דבשו אשר הניח לנו ויאירו עינינו · והנה גם החיבורים שעל המשניות והירושלמי מסדר זרעים אינם מכתב ולשון רבינו הגדול נ"ע ונתחברו ונסדרו ע"פ תלמידיו ששמעו מפיו · אמנם החיבור שעל הירושלמי היה ביד רבינו הגדול נ"ע זה ח"י שנה ובאזנינו שמענו מפה קדוש רבינו הגדול נ"ע שהמסדרו כיון יפה לדעתו וגם בעינינו ראינו כי טוב ויפה סדרו והחיבור של המשניות ג"כ סדרו תלמידיו בחייו ועל פיו וכבר היה למראה עין הנבחר מבי דינא רבא דק"ק ווילנא יע"א לשים עיניו עליו ולסדרו כראוי לו · וכל מעיין יראה כי דבריו טובים ונכוחים וישרים למוצאי דעת וראויים למי שאמרם ואם באולי ימצא המעיין איזה מקומות שיהא איזה מקום לפקפק יתלה בחסרון ידיעה או באשגרת' דלישנא וכל אדם ישמור מאד לנפשו לשמור פיו ולשונו מלדבר ח"ו עתק על הצדיק יסוד עולם רבינו הגדול והקדוש נ"ע וזכות תורתו וצדקתו יעמוד לנו ולכל ישראל וביחוד להנך דתני ומתני מתנייתי' דרבינו הגדול ויקוים בנו הבטחתו ית"ש גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם במהרה בימינו אמן · ד"ה חד מן קמיא אשר מעט מן המעט זכיתי לעמוד ולשרת את רבינו הגדול ז"ל ועדיין יראת רוממות תורתו על פני מדי דברי בו מרתע כל גופא וידי נוטפין מר מקדושת תורתו הנפלאה :

נאום **חיים** באמ"ו מוהרי"ץ זלה"ה פה ק"ק וואלאזין יצ"ו

פיו מפני היראה והבושה · עכ״פ מידי תרתור אתרי רבו ודאי לא יצא · וצדיק מה פעל · כוונתו ומעשיו רצוים · והמדפיס והמסדר מעשיהם גרועים · ואפשר גם כוונתיהם אינם רצוים · ואם אמור יאמר האומר שכנגדו מוכיח דא״א למיגרם חמשה · דלא ליסתור סוגיא ערוכה דבבלי שבת כ״ג דנקט שם בהדיא ארבעה · הוא הדבר אשר דברתי שאם אין לו נפש היפה מי בקש זאת מידו כלל להדפיסה · והשתיקה היה הנאה לו והנאה לעולם · וכבוד רבה״ג במקומו היה עומד · או היה לו להציע לפני הגדולים אשר בארץ · הם יוציאו מלים · הם יאמרו לו · כי סתירת נערים הוא · אבע״א גמרא ואבע״א סברא · אבע״א סברא ·הכי בבבלי הגירסא אר״ש מפני ארבעה דברים אמרה תורה ליתן פאה בסוף כו׳ · וליכא למיחשב הך מפני שאמרה תורה ל״ת פאת כו׳ · אבל בתוספתא הגירסא אר״ש כו׳ לא יתן אדם פאה כו׳ · ועל אדם הנותן שפיר איכא למיחשב מפני שאמרה תורה ל״ת פאת כו׳ · ואבע״א גמרא דבירושלמי דפאה גרסי לה בהדיא בלישנא דתוספתא זו אר״ש מפני ה׳ דברים כו׳ ומפני שאמרה תורה כו׳ · ויש בזה אריכות דברים בטעמי חילוקי הגירסאות דבבלי וירושלמי · ואכמ״ל · ועכ״פ דברי רבינו נהירין · ודעת שפתיו ברור מללו · ומן התימה על גדולי המדינה אשר בהסכמה עלו · איך לא שמו פניהם למיגדר בעד המדפיסים · לבל יאפילו באופל השיבושים בדבריו אקדושים . אם לא בזאת נאות להם · כי קרה להם כאשר קרה להרחוקים מן הקוטב · אשר אינם ידעים הילוך השמש על מכונו במוצאיו ומובאיו · כן הם להיותם רחוקים מאור השמש אשר זרחה בגבולינו · לא ידעו דרכו והילוכו בקודש בהגהותיו ושיטותיו העמוקות הנעלמים · כ״א ליושבים לפניו יהיה סחרם לאכול אף לא לשבעה : ע״כ אמרתי מצוה וחובה עלי להודיע · ואל יחשדני הקורא כי גבה לבי לאמר · כי באתי עד תכונתו · כי הלא כבר הקדמתי · אשר אינני בזה אלא כשליח מתלמידיו המובהקים גאוני גדולי דורנו · ובכל עושה הקב״ה שליחותו אפילו ע״י יתוש כמוני : ואען ואומר כי רבינו הגדול לא על רוחב בינתו ושכלו העמוק בלבד סמך בהגהותיו אף כי היה ידיו רב לו בעומק שכלו · עמוק עמ״י למשקל ולמטרי בשמעתתא לאסוקי אליבא דהלכתא כאחד מן הגאונים הראשונים · אשר היו בכמה דורות לפניו · אשר לא יוכל איש לומר · כ״א ישתבחו הגהותיו · או ישתבשו אהדרינהו בפלפולי · עכ״ז העידו כל תלמידיו וגאוני וגדולי זמנינו · כי לא מלאו לבו לחדש איזה שיטה חדשה נגד הראשונים · או להגיה איזה הגהה חדשה · כ״א אחר אשר עמד בדבר אשר נתקשה בו כמה ימים וכמה לילות בגודל יגיעה ורב העמל עד אשר זהמתו חיתו לחם ולא דבר עם שום אדם בעולם וחשך משחו׳ תארו · והודיע צערו לרבים אשר לפניו · כי לא היה בוש לשאול אפי׳ ממאן דמנקים לביזריה ואחר אשר האיר ה׳ עיניו למצוא דרך סלולה · ע״פ שיטה חדשה או הגהה · עוד לא התברך בלבבו לאמר שלום יהי לי כ״א אחר רב הפשפוש ומשמוש ושקול דעתו הרחבה מני ים ובחיפוש אחר חיפוש בשני התלמודים ובכל דברי התנאים והאמוראים אשר היו סדורים לנגד עיניו אי אזלה שיטתו או הגהתו אליבייהו בדרך סלולה וכבושה בלי נטות אפי׳ כמלא נימא · ואם ברב חתירתו אשר חתר בה מצא בה נקב וסדק קטן כמלא מחט סדקית דקדוק אחד קל נגד ב׳ התלמודים · גודל חריפותו לא שחדתו · ועוצם עומק פלפולו מדרך האמת לא הטתו · ושלחה ויצאה מביתו · ועיניו לא חסו על רב העמל ויגיעתו לכחלה וליפותה · כי בלתי אל האמת היתה נתיבתו · ומסר נפשו על דקדוק אחד מרבותינו התנאים והאמוראים · עד אשר משמים הסו עליו · ונחה עליו רוח דעת ה׳ · אז קרן עור פניו · והיה לו לשמחת לבבו כמוצא שלל רב · או אז תחזקנה ידיו לעשות הגהה · או שיטה חדשה כאשר הראה לו משמיה מפענח נעלמים בכמה סוגיות הקשות · כאשר שמעתי מפי קדשו של תלמידו המובהק הגאון האמיתי מוהר״ר חיים נ״י הנ״ל · אשר קיבל מהודו ושמע מפה קודש הקדשים · כי כל שיטה או הגהה שקידש בנגלה לא קבעה עד אשר עלתה ארוכה ע״פ אותה הגהה או שיטה ללא פחות מט״ו עד עשרים סוגיות בכל דברי התנאים ואמוראים הנמצאים אתנו · ובנסתרות לא קבעה עד למאה וחמשים טעמים ערוכים בכל ושמורים · ויש הגהות אשר כוונתו גנוזה דרך הנסתר · כמו הגהתו בפ״ב דשבת מאן דרחים כו׳ אשר שמעו מפיו הק׳ שהוא ע״ד האמת : ועתה יאמרו נא יראי ה׳ הנמצא כזה · אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו · אמנם אין זה מן התימא כ״כ · כי לא לגבר אשר דרכו נסתרה ורק לאמונה גברה · היתה דברי עד הנה · כי מי לא ראה או לא ידע כי הי׳ כלי ראוי מחזיק ברכה ושלום · כי מי הקדים עצמו לקבל עול תורה בחסידות ופרישות וקדושה וטהרה כמוהו מיום התנוצץ בו הכרת שכלו עד השלים לו את נפשו הטהורה · נטל עליו עול התורה והעבודה בלי שום טירדה ועסק בעולם מעול צבור ועול ד״א · ברב עמל ויגיעה ומסירת נפש על כל דקדוק בתורתנו הק׳ · ואחרי הודיעו כל אלה במתתי בכל אשר יראת ה׳ מקשקש בקרבו · וחס על נפשו · ואוהב אמיתת התורה · ישמע חכם ויוסף לקח · ונבון תחבולות יקנה איך להגות מאור ההגהות המאירים כשני מאורות הגדולים · וכמרומה לי כי בהקדמה זו יהיה די גם לההגהות שנדפסו בווין · עתה אמרתי להודיע תוכן חבורי הלז : והנה מיום אשר זיכני השי״ת בחסדיו המרובים · לראות באור פני מלך חיים · בחיים חיותו · וזכיתי לשרת מע׳ מהמעט ולהיות כעבד לפני המלך · בטרם הלקח ארון אלהים השמימה · ונר אלהים טרם יכבה · לא זזה ידי לשרתו · וללמוד לפניו ולהתאבק בעפר רגליו ולשתות בצמא את דבריו · דברי אלהים חיים הם למוצאיהם דבריו הם היו נר לרגלי ואור לנתיבתי · ונתעוררתי בעזר הצור ית״ש · בראותי פעם ראשונה גמרא מסכת שקלים עם הגהות כ״י עצמו הקדושה · והמה נפלאים אשר כל חכמי הזמן מכמה דורות · נלאו למצוא לזו המסכת · פתח פתוח לרווחה · ע״י השיבושים הרבים · שנפלו בה ע״י התלמידים טועים · ומעתיקים מבוהלים · עד אשר לא יכלו לראות האור מפני החשך · המעיות רבות שנפלו בנוסחת הספרים · המה כיסו פניה חרולים וקמשונים · ורבותינו הקדמונים הקדושים נוחי נפש · הניחו מלבארה ומקום הניחו לו לרבינו · גאון עוזנו מרן ורבן של כל הגולה · אשר עשה דרך סלולה · בכל התורה כולה · ומרב חמלתו על קדושת תתורת · הגיה גם זו המסכת הסדורה בש״ס בבלי ויושבת בדד עטופה בשיבושים באין פנות אליה : אמנם הלא מראש הודעתי · ומלפנים אותם גליתי · כי גירסותיו המה בדרך קצרה · וארוכה היא לנו · שלא גילה שום טעם למקור שיטותיו · וזימנין סגיאין נעלם ביאור הסוגיא לפי הגהתי · ואינו ידוע מאין הוציא גי׳ החדשה ואבים בדברי מפרשים האחרונים בזמן · למס׳ זו · ואין עוזר לפי גרסותיו · כי דרכם לרחוק ולייש׳ב נוסחות הספרים :

וּבראותי כי החכמים הגדולים טרודים בתורתם · בהלכות הצוהות להוראה הלכה למעשה · ורוב חכמת מסכת זו הלכתא למשיחא · וכתב בספר חסידים · ענין גדול ללמוד מסכת שהיא כמת מצוה · גרסה נפשי לתאבה · ונתתי אל לבי להבין שמעתתי׳ דמבדרן במס׳ זו יגעתי ומצאתי בעז״ה לפי קט שכלי ועניות דעתי · לבאר השיטות חדשות לפי גירסת מרן · סוק יש מוסכמים לדברי הראשונים · ומאירים לפסקי הרמב״ם ז״ל · ובאיזהו מקומן יש דפליג עלייהו · כדרכו לשים עיניו על קדושת דברי הגמרא להכריע בהן · ורשמתי כתוב יושר דברי אמת נוסחת מרן · פנימה · וצידה אורה ביאור׳ היוצאות והנכנסות בסוגיות בבלי וירושלמי ותוספתות · ואף כי ודאי לכל גירסא וגי׳ של רבינו הגדול · היה כמוס אתו טעמים הרבה · כאשר כתבתי למעלה · ומי אני ומה אני לגשת אל הקודש פנימה · ולהעריך טעמיה בהיכלי מלך · אמנם כך היא מדתו של הקב״ה שמקבל מנחת עני כמנחת עשיר ובשניהם נאמר ריח ניחות כדאמרינן בשלהי מנחות · ואמינא נקוט מיהא חדא בידך · ובמקומות שנמצאים הסוגיות בבבלי רשמתי מראה המקומות · והעתקתי לשון הזהב של מאירי פני התורה רש״י ותוס׳ ז״ל · וגם כי לא היה באפשר תמיד להזכיר שמותן במקומותם · כבר ידוע אמרם ז״ל במכילתין פ״ב ה״ו אלעזר יושב ודורש והכל יודעים שהתורה שלך כו׳ · כן רבותינו הקדושים מפיהם אנו חיים · ומימיהם אנו שותים · אמנם רובא דרובא שיטות הדשות לפי גי׳ רבה״ג · ואיזה ענינים ארוכים · סידרתי מצידו · שלא לערב עיני המעיין · להראות לחוץ המפרשים אחור נסוגותי · כי רק לפרש דברי מרן הגאון נ״ע באתי הנה · ובמאמרי האגדות במס׳ זו דרך קצרה סדרתי · ודרך ארוכה דלגתי · כי לא לדרשא קא אתינא · ונ״י בצדו העמדתי · כדי לידע ההבדל ביניהם · שיתרון לזה מזה כיתרון כו׳ וקראתי שם חיבור כרך הזה בשם תקלין חדתין · טעמו כמשמעו · כי הפנים הוא נוסחת מרן · פנים חדשות באו לה · לפי גירסותיו ומטילא גם החיבור במשקל חדש בעז״ה החונן דעת אף לעני ונבזה חדל אישים כמוני ויאמין לי המאמין כי אח״כ נתתי אל לבי לקיים אזהרת רבינו הגדול בעל הרקח שראוי לנו ללמוד מהראשונים שרמזו שמם בראשי חיבוריהם · באתי לחשבון ומצאתי כי ב׳ תיבות אלו · תקלין · חדתין · עולין ע״ה כמספר · נאם ישראל בן שמואל · ושמתתי על קיום ענין מאמר רז״ל ע״פ השם שמות כו׳ . אלא שמות כו׳ והנה רבים וכן שלמים הפצירוני לתת זה הספר להדפיסו ונסוגותי אחור מכמה טעמים : לעת כזאת אשר אנכי בדרך נחני ה׳ · ראיתי הגהות הש״ס של מרן הגאון שנדפסו בווין · בלי שום טעם כ״א חתומים וסתומים כאשר היו בכתובים · ולא עוד אלא שנשתבשו הרבה מאד ובתוכם הגהות זו המסכת נתערבבו ונסתתמו באין מבין · ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה · זה החיבור · ומצאתי את שאהבה נפשי · רחימין ידידין · המה הנגידים המפורסמים המופלאים ה״ה המופלג הנגיד מהו׳ אלעזר והמופלג הנגיד מהר״ז וואלף בני המנוח מ׳ אלי׳ ז״ל מק״ק מינסק · ועל טוב יוכר שם ידידי המפו׳ הנגיד מוהר״ר מרדכי במוהר״מ מאמשטיסלעוו חתן הנגיד המפו׳ מהו׳ חיים ביילישׁ מק״ק מינסק יצ״ו · המה הרהיבו לבבי : באמרם נפשנו ורצוננו להשתתף במצוה זו כי רבה היא · ולהלוות סך מסויים · להוציא זאת מכח אל הפועל · למען כבוד מרן הגאון נ״ע · ולהביאה אל מכבש הדפוס לזכות הרבים שיהיו יכולים ליהנות לאור המסכת הזו · וכאשר זכיתי לבוא בצל כבוד הוד הדרת אדמו״ר הגאון האמיתי אור העולם המפורסם בעולם כבוד קש״ת מוהר״ר חיים נ״י האב״ד דק״ק וואלאזין · וזכיתי למצוא חן בעיניו · וראיתי רב ענותנותו הנמצאת במקום גדולת קדושת תורתו · אמרתי מי כהתחכם יורע ומבין · ומי כמוהו יועץ בעצת ד׳ אשר בקרבו · לא נסור מאמרי פי קדשו · אל כל אשר יסכים נעשה ונשמע · והנחתי בביתו נאוה קודש · כרך הלזה · שישים עיניו בזה ואחרי הביטו הסכימה דעתו להדפיסו כאשר יחזו עיני הרואה בדבריו הטהורים · לזאת גם כי טרוד גדול אנכי · ורבות נדדתי · ושבעתי נדודים יום יום · ואפס הפנאי להשגית על הדפוס ברם זכור לטוב ידידת נפשי רב חביבי המופלג האמיתי החכם השלם ירא ה׳ מרבים כבוד מוה״רש זלמן במוהרמ״ם זללה״ה אשר מרב חשקת נפשו בגדולת קדושת כבוד מרן הגאון החסיד נ״ע · ואהבתנו אהבה רבה אהבת עולם בל תמוט לנצח · הכניס עצמו בעול ההדפסה מרישא לסיפא · וגם בסדר הכתב באיזהו מקומן · בלשונו הצח · והוא הוציאה בעז״ה מכח אה״פ יישר חילו לאורייתא · ובאתי להפיל תחינתי · לפני כל מבין עם תלמיד · יביטו נא בעין החמלה · ובדעה שקולה · כל יהיה חפצם רק לדעת האמת · ואם ימצא איזה שגיאה · הלא כבר אמר נעים זמירות ישראל שגיאות מי יבין · בפרט כי גולה אנכי טרוד ומטולטל בטלטולא דגברא הקשה · ואיני בזה החיבור אלא כתלמיד הדן לפני רבותיו ומבין לתלמידים אשר כבני גילי · להבין דברי רב רבנן וחכם החכמים · ואם יתעורר אחר לפרש פירוש היותר טוב · יברכהו ה׳ · ואי הוה חזינא דמעלי יתיר אמינא יישר כחך אריה ויגולגל זכות ע״י אשר העירותיו בדברי · ות״ו לתלות איזה נדנוד אבק דיבור על כבוד מרן האי סבא חסידא קדישא ומי ומי אשר לא יבין טעם גירסתו ושיטתו · ראוי לו להיות מתון עד ארבעין שנין כראוי למיקם אדעתיה דרב רבנן עטרת כל ישראל · אשר כל שיטותיו בנגלה היו אחוזים בשלשלת הקבלה וכל רז לא אנים ליה · כאשר שמעתי מאת אהבת נפשי הרב הגדול החסיד המקובל המפורסם מוהר״ם מענדל נ״י בהרב מוה׳ ב״ב ז״ל · ששמע מפיו הקדוש · בעת קיבל ממנו פירוש על סדר טהרות · כי כל שיטה ופירוש שחידש בטהרות · לא החליטה עד שידע הפנים לפי הסוד · ומזה יתעוררו החכמים הגדולים לחפש בכל דבריו הקדושים בהגהות הש״ס למצוא טעמיו ונימוקיו · וילמדו ק״ו ממני אם מך ורש עני ונבזה כמוני זיכני הרחמן למצוא עכ״פ להבין דבריו כ״ש הגדולים וטובים ממני · עיני לשמיא נטלית בצלותא ובעותא · ישמרני הרחמן ממכשול ותקלה וישמחו בי חבירי ואשמח בהם ויזכני לשוב למקומי · ואמצא את א״א נ״י וכל ב״ב בחיים ושלום · ואזכה לישב במנוחה על התורה ועל העבודה ללמוד וללמד לשמור ולעשות · ולהבין עמקי תורתו הק׳ · ואזכה לדלות מים עמוקים מחכמת רבינו הקדוש · וזכותו יעמוד לי ולכל דתני מתנייתא דרבינו הגדול · ונזכה שיקבצו כל אחב״י לארה״ק · וכיון שיקובץ נדחי ישראל מתרוממת קרן צדיקים · וכיון שתתרומם ק״צ ירושלים ניבנית · וכיון שנבנית ירושלים משיח ב״ד בא · ויבנה בית המקדש · גדול יהיה כבוד הבית האחרון · ומלאה כל הארץ דעה ונגלה כבוד ה׳ לעולם ועד · כן יהי רצון אמן :

דברי הטרוד ונודד · כצפור נודדת מקנה · מתאבק בעפר רגלי חכמים · עיני ולבי שם כל הימים · עפר ארץ **ישראל** בלא״א כמוהר״ר **שמואל** נ״י · מה״צ · את״ל :

לקוטים מרבינו הגדול הגר״א מווילנא זצלה״ה על משניות מס׳ שקלים

נעתק מעצם כ״י הקדושה הנמצא בכרך ליקוטיו ומשם איזה לקוטים העתיק בעל המחבר תקלין חדתין וקבעם בספרו בשם רבינו ואת אשר לא הובא לשם ראינו להציג פה לזכות הרבים.

פ״א (ו) ואלו חייבין כו׳. ודין הקלבון מפורש למטה : ר״מ אומר ב׳ קלבונות. פשטא דמתני׳ דודאי בנותן שקל של תורה א״צ קלבון שלכן ל״פ בשקל אחד אלא דטעם הקלבון הוא משום דההולך לשולחני לחלל סלע על ב׳ שקלים נותן לשולחני ב׳ קלבונות אבל הלוקח משוק בעד סלע או משלחני אינו נותן כלום שהוא שוה כמו ב׳ שקלים רק מפני החילוף הוא נותן ואם לוקח בעד שקל ונוטל שקל נותן קלבון אחד בעד השקל וזהו הוא מחלוקתם דת״ק ס״ל מה שנותן בעד עצמו אינו כלוקח כלום מן ההקדש אלא מה שנותן בעד חבירו שע״כ חבירו ישלם לו שקל דע״כ בהלווה איירי כמ״ש למטה במתני׳ ונשכר הוא קלבון ותשבינן למפרע כאלו הוא להקדש כיון שחייב להקדש וממשכנין אבל אם שקל ע״י וע״י אשה פטור כיון שאינה חייבת ומה שנוטל אח״כ ממנה אינו כשל הקדש וכן בכהן לחד גירסא כיון שאין ממשכנין אותו ור״מ ס״ל דכיון שממשכנין אותו בעד עצמו וחייב שקל להקדש חשבינן אף שקלו של עצמו כאילו נטל משולחני דהרי היה צריך להחליף . וברישא השוקל ע״י כהן מיירי בין שהשוקל ע״י עצמו וכהן או שהכהן שוקל ע״י עצמו וע״י חבירו דלא רצה למתני במתני׳ ע״י וע״י כהן משום דהיא בפלוגתא דלר״מ מ״מ חייב בקלבון אחד בשביל עצמו : שנותן סלע כו׳. זו סיום דברי ר״מ וכמו בפ״ב דף י״ע (בילה דף כא ע״ב) עושה [אדם] מדורה כו׳ :

פ״ד (ו) המקדיש כו׳ ותוזרין כו׳. בגמרא (כריתות דף ו ע״א) קאמר דל״ג לה ודברי תוי״ט תמוהין :

(ח) המקדיש נכסים כו׳ ייגות כו׳. ר׳ אלעזר ס״ל כר׳ יהושע ויש״ע הן כנקבות כמ״ש בירושלמי והביאו הרע״ב ע״ש :

פ״ז (א) בין קינין כו׳. כדתנן (לעיל בפ״ו מתני׳ ה׳) : (ו) ושלימה היתה כו׳. אתי ככ״ע (לאפוקי מלשון ראשון שברע״ב מנחות דף נא ע״ב ד״ה שהיא כו׳ נראה שמפרש דמאי דקתני במתני׳ דשם וכאן ושלימה היתה קריבה הוא סיום דברי ר״י אבל ר״ש פליג גם בזה . וזהו שדקדק רש״י שם בלשון אחרון דבשלימה לא פליגי כו׳ מכלל שלפי לשון ראשון אינו כן . ובזה ניחא מאי דקאמר הגמ׳ במנחות שם ור״ש האי אותה מאי עביד ליה . מ״מ קשה מנ״ל להגמ׳ לעשות פלוגתא חדשה ולהקשות נימא דסיפא דמתני׳ אתיא לדברי הכל אלא ש״מ דלשון שני שברש״י עיקר . וכ״כ הש״ג בכ״ק במרמזי מקראות על המשנה דמנחות שם ע״ש) :

הגהות בן אריה על מסכת שקלים

מהג״מ זאב בן אריה ז״ל אבד״ק גאלדינגען וטעלז.

פרק ד משנה ה אם בא החדש בזמנו כו׳. הפירוש האמת בזה עי׳ בירושלמי ראש השנה פרק ראוהו ב״ד הלכה א׳ ובקרבן עדה שם וכמה שכתבתי שם בס״ד ועי׳ בטורי אבן פ״ק דר״ה [דף ז ע״א ד״ה ואם הביא] שהאריך בזה [א״ה שם מבואר שפירוש המשנה אם בא ר״ח ניסן בזמנו דהיינו שנתקדש החדש ביום שלשים (שהוא הנקרא ליל זמנו) כו׳ ע״ש] :

פרק ו משנה ג שער הדלק. כתב הרע״ב הוא שער של לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה ועל שם שמכניסין דרך שם עצי המערכה שדולקים על המזבח נקרא שער הדלק עכ״ל וכתב ע״ז התוי״ט א״א לכוונו שהרי ברים פרק כתב בעצמו (על דיר העצים) שהלשכה (ששם היו אוצרים כל עצי המערכה) היא היתה במקצוע מזרחית צפונית של עזרת נשים ועוד שאלו השערים בעזרת ישראל ולעיל פי׳ דהלשכה בעזרת נשים כו׳ ע״ש . ונראה פשוט דכוונת הרע״ב כאן על לשכת העץ שהיתה בעזרה [המוזכרת במס׳ מדות פרק חמישי. שאמר עליה שם רא״ש שכחתי מה היתה משמשת כו׳ ע״ש] ולעיל כוונת הרע״ב על לשכת העצים [שבה פי׳ אונת העצים] שהיתה בעזרת נשים וגירסת הרע״ב כהגירסא שבסדר המשנה מדות פ״ה מ״ד שבדרום לשכת העץ כו׳ . וכן היא הגירסא במתני׳ שבגמ׳ ובליור המפרש שם . ועי׳ תוס׳ ישנים יומא [דף יט ע״א] שהעירו ג״כ שבסדר המתני׳ כן אלא שדחו אותה הגירסא מסוגיא דגמרא [יומא] שם וכמש״ש התוי״ט . ולפי פי׳ הרע״ב כאן ניחא השם שקראו לשכת העץ על שהי׳ אצל שער הדלק על שם שמכנים דרך שם עצים למערכה . ולשכת עצים שבעזרת נשים הי׳ לשכה שכונסין שם העצים וע״ש בתוי״ט מה שהאריך בביאור השם לשכת העץ ואזיל לשיטתו שם מ״ג שעיקר הגירסא הוא בהיפך כגירסת הרמב״ם שם וכדאיתא יומא [יט ע״א] אבל דעת הרע״ב פשוט וברור כמ״ש . ולזה כתב לעיל לשכת העצים וכאן לשכת העץ . ובעל קרבן עדה בביאורו לירושלמי העתיק בפירוש לשון הרע״ב וכתב כאן לשכת העצים ואינו מדוקדק :

פרק ז בירושלמי הלכה ה ר׳ יונה בעי מימר כו׳. מביא שתים לחינוכו ואחת לחובת היום. נ״ל שכן צ״ל. וכן היא גירסת הרמב״ם. ופירושו שתים לחינוכו אחת לחינוך כהן הדיוט ואחת לחינוך כהן גדול וכמ״ש הרמב״ם וכן הוא בבבלי מנחות דף עח עמוד א׳ ובתוס׳ שם ד״ה אחת :

הלכה א מתני' באחד באדר משמיעין על השקלים · ב"ד שולחין בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהם ולמה באחד באדר מפרש בגמ' : ועל הכלאים . מכריזין שימעטו הזרע האחר עד שלא ישאר בו רובע קב לסאה : בט"ו בו קורין את המגילה בכרכים · המוקפין חומה מימות יהושע בן נון איידי דבעי למתני דבט"ו באדר שלחות יושבים במדינה תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום ולהכי לא תני שבי"ד קורין את המגילה בשאר עיירות דלא אתא למיתני מה שנעשה בכל החדש : ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות · והשווקים שנתקלקלו בימות הגשמים בשביל עולי רגלים א"נ בשביל הרוצחים בשגגה כדכתיב תכין לך הדרך : ואת מקוות המים . אם נתרבה בהם טיט מנקין אותן ואם נחסר שיעורן ממשיכין להן מים וממלאין אותן : כל צרכי רבים . מפרש בגמרא : ומציינין את הקברות · שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושי טהרות והציון הוא שממחים סיד ושופכין אותו סביב הקבר ובימות הגשמים היה הסיד נמוח וצריך לחזור ולציינו : גמ' בעונתן · בזמנן קודם ר"ח ניסן כדי שיכולין לתרום תרומת הלשכה שממנה לוקחין קרבנות לצרכי השנה הבא מניסן ואילך ולכך משמיעין באחד באדר שלשים יום קודם : תרומת הלשכה . הוא התרומה שתורמין מן הלשכה שנתנו בתוכה כל השקלים כדתנן לקמן פ"ג : ומר ר"ש בר"י · [ואמר] דהיינו טעמא דתורמין הלשכה דוקא בר"ח ניסן: כתחלתה. כמו שהיתה תרומה ראשונה בשעה שהוקם המשכן שהיתה בר"ח ניסן כן לדורות נמי מר"ח ניסן מתחילין לתרום מן החדש : נאמר כאן חדשי · זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה : ונאמר להלן חדשי · ראשון הוא לכם לחדשי השנה : שבק רבי טבי וכו' · הניח ר' טבי רישא דברייתא ואמר הסיפא לחוד : דל כן · ולא נכון לעשות כן שקיצר במקום שהיה לו להאריך דמסיפא לא שמעי' דמלאורייתא צריך להביא מן החדש : ת"ל בחדשו לחדשי · דה"מ למכתב זאת עולת החדש : בחדש אחד כו' . וה"פ זאת עולת החדש בחדשו שיחדש ויביא מתרומה חדשה לכל חדשי השנה : יכול באיזה חודש שירצה · יתרום לכל חדשי השנה : ויתנו קול ביהודה ובירושלם · להביא לה' משאת משה עבד ה' והיינו השקלים ש"מ שמכריזין על השקלים: תמן תנינן · מגילה פ"ק: אף שימוע שקלים וכלאים איכא · בין אדר ראשון לשני שאין משמיעין אלא בשני : ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה ל"ג : ויאות . שפיר קאמרת דשימוע שקלים וכלאים אינן אלא בשני : עד כדון וכו' · עדיין יש בשנה קודם ר"ח ניסן ששים יום ולמה יקדמו כל כך : עד כדון אינון דקיקין · עדיין הצמחים דקים ואינן ניכרין לידע אם הם כלאים : מעתה · דעיקר טעם הכרזה כדי שיביאו בעונתן דוקא א"כ למה משמיעין על שקליהם באדר הא אי אפשר להן להביאן קודם ר"ח ניסן וי"ג מראשו של חורף וה"פ לפי דצריך צריכין בני בבל להשמיע בראשו של חורף כדי שיבואו לירושלם בראש חודש ניסן : והא תנינן · לקמן פ"ג : בפרוס הפסח · היינו ט"ו יום דפרוס לשון מחצה הוא ושלשים יום קודם החג שואלין ודורשין : ה"ג א"כ· לפי משמעות משנה זו נאמר דג' זמנים אלו קבעו לתרום משקלי הקרובים לירושלם בפסח והרחוקים קצת בעצרת והרחוקים ביותר בחג נמצא שדי אף לבני בבל בהכרזת אדר שעדיין יש פנאי שיביאו

משנת אליהו

באחד ולמה באחד באדר כו'. בבבלי מגילה (יג ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים . ובירושלמי פ"ק דמגילה ר' לוי בשם רשב"ל לפה שקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע לפיכך מקדימין וקורין בפ' שקלים . והאי טעמא קאי על ההקדמה באחד באדר . דהא בירושלמי שם פ"ג הביא להא דר' לוי עלה דהלכה ד' ר"ח אדר שחל בשבת קורין בפרשת שקלים כו' מקדימין ר' לוי כו' לפיכך מקדימין וקורין כו' ומאי דקדמינן וקרינן שקלים לעולם בתחלת אדר הוא נמי מטעמא דהשמעת שקלים כדפירש"י במתני' הנ"ל (מגילה כט א) ד"ה קורין בפ' שקלים להודיע שיביאו שקליהן באחד כו'. וגם בגמ' מפרש על השמעת שקלים באחד באדר כיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה קדמינן באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש ולפ"ז בירושלמי וכן בבבלי על א' באדר . בטעמא

באדר נ"ל דלכך ההקדמה בא' לסגן על זה החדש שנפל הפור לבלען כדגים ושינוי ליענה ... לשקול שקלים על כו' שקליהם לשקליו כו'. מדוקדק מאד ע"פ מ"ש בילקוט דאסתר ועשרה ... אר"ל גלוי וידוע שעתיד המן כו' א"ל אם רצונך כסף מן הגרוטאות שבביתי אני מבי... האומנים כו' א"ל הואיל ואתה רוצה לקח' ממני אותם יהודים שמשכימים ואומרים ... מוכרן לך שכן פקדון בידי ומתיירא אני שמא יעשה לי כשם שעשה לסיחון ועוג כו' ונ... א"ל המן לאחשורוש כל אותם הדברים הי' כשהי' בהמ"ק קיים והי' הקב"ה רצוי להם ... שקליהם אבל עכשיו הוא כעוס עליהם . ואני סוכם לך אשכון ס' רמאה בקע לגלגלת ש... ככר כסף א"ל פקדון הוא בידי כו' נפיל גורלות כו' ע"ש . וזהו בדקדקו שעתיד המן ... על ישראל דהיינו סכום השקלים כנ"ל לפיכך הקדים כו' ועי' תוס' מגילה (ט"ז א' ד... שמעתי כו') : כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם כו'. מסוגיא דמכילתין ... ההקדמה להשמיע השקלים באחד באדר משום דשקדו חכמים על תקנות תרומה חדשה ... ישראל עונתה . ובפסיקתא רבתי ריש פרשת כי תשא קאמר שלא לדחוק את ישראל היו ... ישראל מר"ח אדר . וכ"מ לענין אם השמיעו שקלים באחד באדר א' דלטעמא דפסיקת... ולהשמיע באדר ב' משא"כ לטעמא דסוגיין וכדקאמר לקמן בסוגי' אף השמעת שקלים ... לפ"ז ליתנא דמעתה בני בבל משמיעין מראשו של חורף דאתא לאפוקי לטעמא ... ר' סימוני בשם ריב"ל אף השמעת שקלים וכלאים בינייהו . וא"ת וכי פליג ריב"ל א... אין בין אדר כו' אלא קריאת מגילה ומתנות לאביונים . ואין לומר תני ושייר דהא אין ... תוס' ריש פ' מרובה וי"ל דריב"ל לטעמי' אזיל דפסק לקמן כרשב"ג דאמר שכל מ... בשני אין נוהגות בראשון ולקמן בסוגיין מוקי למתני' כרשב"ג דאמר לא בא אלא ללמדך ... שפיר שייך למיקטע עוד הני מילי בינייהו והא דקתני במתני' אין בין כו' הא כבר א... שם (ו ב) דמתני' רשב"ג ותסורי מחסרא וה"ק אין בין י"ד שבאדר הראשון לי"ד שב... כו' ובאמת גם סדר פרשיות אסיק שם דס"ל למתני' דאתי כרשב"ג דאי קרו בראשון קר... פרשיות אתינן עלה ג"כ מטעמא דהשמעת שקלים כדאמר במגילה כ"ט ב' וכדכתיבנא ... שפיר דאי קדים להשמיע באדר א' חוזרין ומשמיעין וכדפרישית והא דלא קאמר אלא ... וכלאים ולא אינך דמתני' משום דרצה למיחשב הני דאי עביד באחד חוזר וזה דוקא בש... מטעמא דקאמר בסוגיין ובבבלי שם משא"כ במילי אחריני דלכתחלה מצוותן בשני אבל אי ... אינו חוזר דלא מתקלקל תיקונייהו משום חד חדש ובירושלמי דמגילה על מתני' דאין בין ... להא דרשב"ג ודריב"ל דפסק הלכתא כוותי' ואח"כ למימרא דר"ש בשם ריב"ל אף השמעת ...

באחד

באדר א) משמיעין על השקלים ב) ועל הכלאים ג) ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין (על) [את] הקברות ד) ויוצאין אף על הכלאים: **גמ'** ולמה באחד באדר כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה ה) באחד בניסן ומר רבי שמואל בר רב יצחק תרומת ג) הלשכה (א) כתחלתה דכתיב ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ותני עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה (א) רבי טבי רבי יאשיה בשם כהנא ג) [א] נאמר כאן חדשי ונאמר להלן חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן (ב) א"ר יונה שבק רבי טבי ראשה דמתניתא (ב) ואמר סופה [ב] דל כן כהדא דתני זאת עולת חדש בחדשו יכול יהא תורם בכל חדש וחדש ת"ל בחדשו לחדשי (השנה) בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה יכול באיזה חדש שירצה [ג] נאמר (ג) כאן חדשי ונאמר להלן חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן : מהו משמיעין רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר (ד) ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין ד) בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (ג) ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם [ד] רבי ה) חלבו ורב הונא (ד) רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר *יוסי ויאות ו) כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין (ה) כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהיו הצמחין ניכרין (ה) אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של *(חודש) חורף [ה] (ו) לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן ז) בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסח (ז) בפרוס העצרת בפרוס החג אמר ליה (ח) (לא) נימר אילין דקריבין בפרוס הפסח אילין דרחוקין בפרוס העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרוס החג

א"ל

ריבב"ן

פירוש רבינו יהודה בן בנימין הרופא זצוק"ל :

משנה א באחד באדר משמיעין על השקלים . לפי שצריך להביא בא' בניסן מתרומה חדשה כדאמר במגילה [דף כט:] זאת עולת חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה התמידין ומוספין הבאין בר"ח ניסן נקנין משקלים חדשים ולמה באחד באדר כדתניא דורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום ואפי' לרשב"ג דאמר ב' שבתות הואיל ושולחין יושבים במדינה בט"ו באדר מקדימין מא' באדר: משמיעין. מכריזין כמו ויעבירו קול ביהודה וכן וישמע שאול את העם ומכריזין [על הכלאים] לפי שצמחין ניכרין ואעפ"כ לא היו עוקרין ומפקירין לאחר תקנה עד ט"ו באדר שיהא גדול קצת שיוכל לעוקרו: בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון: ומתקנין את הדרכי'. לפי שנתקלקלו מחמת המים: ואת מקוות המים. שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והטובל שם לא תעלה [לו] טבילה כדתניא בספרא אך מעין ובור מקוה מים מעין מטהר בזוחלין ואין המקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן פי' נוטפין מי גשמים כדאמרי' בפ' במה אשה [שבת סה.] אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי . אי נמי לפי שמעייות מתמעטין בקיץ עושין מקוה ממי גשמים בחורף לצורך הקיץ כדאיתא בתוספתא מו"ק כל מקוה שאין בו ארבעים סאה מושכין לו אמת המים ומשלימין לו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו : מציינין על הקברות. בריש מו"ק תנן מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין על הכלאים משמע שבחולו של מועד היו יוצאין קשיא ליון אליון קשיא כלאים אכלאים ליון אליון ל"ק כדמפרש בירושלמי תפתר שירדו גשמים אחר שצייטהו בט"ו באדר ושטפו הציון וגם יש להקשות דרכים ורחובות אדרכים ורחובות ויש לתרץ שירדו גשמים וחזרו וקלקלו כדאמר בפ"ק דר"ה בניסן נמי שכיחי קטרי כלאים אכלאים ל"ק [כדמתרץ] בירושלמי כאן בבכיר כאן באפיל ובבבלי עוד מתרצין כאן בזרעים כאן בירקות גרסינן במ"ק [דף ו.] ועד כמה הן יוצאין כאותה ששנינו כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר ימעט ובמסכת כלאים היא שנויה :

תקלין חדתין

באחד באדר . מפרש בגמרא : משמיעין . מפרש בגמ' : על השקלים . שיביאו שקליהן לירושלים : ועל הכלאים . שיעקרו הכלאים עד שלא ישייר רובע לבית סאה : בכרכין . המוקפות חומה מימות יב"ן והא דלא תני במתניתין בי"ד קורין בכפרים ובעיירות גדולות מפרש בגמ' לקמן: ומתקנין את הדרכים . שנתקלקלו מימות הגשמים מתקנין אותן בשביל עולי רגלים א"נ בשביל הגולים לערי מקלט כדכתיב תכין לך הדרך (דברים יט) : מקוואות המים . לנקותן משיט או להמשיך מים לתוכן אם נחסרו משיעורן : כל צרכי הרבים . מפרש בגמרא : ומציינין את הקברות . בסיד כדי שיפרשו הכהנים ועושי טהרות ולא יאהילו ולפי שביה"ג היה הסיד נימוח מחמת הגשם לכך היו צריכים לחזור ולציין : ויוצאין אף כו' . מפ' בגמ' : **גמ'** כדי שיביאו וכו' . מפני שבאחד בניסן היו צריכים להקריב קרבנות הצבור מתרומה חדשה כדלקמן מש"ה היו ב"ד מקדימין להכריז על השקלים באחד באדר דהיינו שלשים יום קודם כדי שיביאו שקליהן : בעונתן . בזמנן קודם ר"ח ניסן : תרומת הלשכה . שתורמין מן הלשכה שנאספו בתוכה כל השקלים כדתנן לקמן פ"ג : אר"ש בר"י . בא לפרש מה לאו לתרום תרומת הלשכה מן החדשה בא' בניסן דוקא: כתחלתה . כמו שהיתה תרומה לאשונה שתרמו ישראל במדבר : ה"ג לחדשי . זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה : להלן לחדשי . ראשון הוא לכם לחדשי השנה : שבק ר' טבי רישא כו' . בתמיה דהא מסיפא לחוד לא ידעינן מידי: נאמר כאן לחדשי . דהו"ל בחדשו לשנה ועי"כ הוה ידעינן מיניה דבחודש א' יהא תורם לכל השנה דהא כולה יתירא והשתא דכתיב נמי לחדשי ע"כ לג"ש אתיא : כמה דתימא . כלומר הא דתקנו להכריז אסמכו אקרא דכתיב ויתנו וגו' : ויתנו קול כו' . וסיפא דקרא להביא לה' משאת משה עבד ה' ואיירי התם בשקלים כדמוכחי קראי דיהואש במלכים (ב יב) דכתיב כסף עובר והיינו שקלים שנא' כל העובר על הפקודים : אלא מקרא מגילה כו' . שאם קראו המגילה באדר א' צריכים לחזור ולקרותה בשני : השמעת שקלים וכלאים בינייהו . שאינו נוהג אלא בשני דוקא ואם השמיעו בראשון חוזרין ומשמיעין בשני : יאות . נכון כן בנות צלפחד דוברות מתרגמינן יאות כו' : עד כדון . הוא כלשון עדיין שבבבלי: אית בשתא ס' יומין . מאדר א' עד ניסן ואי אמרת להקדים כל כך חיישינן שמא ישמטו שיש לפניהם עוד שהות הרבה ובתוך כך יפשעו ולא יביאו בזמנן ואשכחן בכמה דוכתי שחשו חכמים לגמלם בזמנן שלא יקדים ושלא יאחר : אינון דקיקין . הצמחים הם קטנים ואינם ניכרים לידע אם הם כלאים : ר' חזקיה שאל מעתה כו'. כלומר שאל אגב בני בהמ"ד אם יסכימו על שיטתו הנכונה בעיניו וכ"ה סוגית הירושל' בכ"מ דקאמר שאל אינו לשון שאלה ואבעיא אלא שהי' ברור בעיניו ולא שאל אלא אם נכון גם בעיני בני בהמ"ד : מעתה . שהטעם דהשמעת שקלים וכלאים דוקא בשני משום דבאחד עדיין יש שהות הרבה וכנ"ל א"כ בני בבל שהם רחוקי' מא"י צריכים להשמיע מראשו של חורף בכדי שיהיה להם שהות להביא שקליהן עד א' בניסן לא"י: בני בבל . בבל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוצרים באים מארץ המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישית לשם בבל ומדי ומדינות הרחוקות : בג' פרקים כו' תורמין את הלשכה .

א) (מגילה י"ג: כ"ט. מו"ק ו.) : ב) ירושלמי ר"ה פ"א הל"א : ג) עי' ר"ה ז א : ד) מגילה ו: ירושלמי מגילה פ"א הל"ה : ה) ירושלמי מגילה פ"א הל"א והל"ג ופ"ב הל"ג : ו) ירושלמי שם פ"א הל"ה : ז) לקמן פ"ג משנה א :

תורה אור

נוסחאות ישנות

אלא *א"ל כולה כאחת היא באה ולמה אמרו בשלשה פרקים כדי לעשו' פומבי לדבר ר' יהודה ברפזי בשם רבי (א) הן נקרא ולא *נבעת. לטובה °כל נדיב לב לרעה °ויתפרקו כל העם וגו' לטובה °ויוצא משה את העם לרעה °ותקרבון אלי כלכם. לטובה °אז ישיר משה ובני ישראל לרעה °ותשא כל העדה וגו' אמר ר' חייא בר *אבא °אבן השכימו השחיתו וכל השחתה שהיו עושין בהשכמה היו עושין אותה (ב) א"ר א) *אבא בר אחא אין את יכול לעמוד על אופיא של אומה זו נתבעין לעגל ונותנין (א) נתבעין למשכן ונותנין. תנא ריב"ח הדא מתניתא °ועשית כפורת זהב טהור יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל ר' חגי ג) בשם רשב"נ שלש תרומות נאמרו בפ' זאת תרומת אדנים ותרומת שקלים ותרומת המשכן °דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו' זו תרומת אדנים °מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי זו תרומת שקלים °וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זו תרומת המשכן תרומת המשכן למשכן [א] מה שירצו יעשו°) תרומת שקלים לקרבן מה שירצו יעשו כדי שיהא יד כולן שוה. תרומת אדנים לאדנים °העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. אמר רבי אבון אף בפרשה הזאת נאמר בה ג' תרומות °מחצית השקל תרומה לה' יתן תרומת ה' לתת את תרומת ה': בט"ו בו קורין את המגילה בכרכים: (ג) לא ג) כן אמר רבי חלבו ר"ה רב בשם ר"ח רבה *הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קריאתה (א"ל) לא בא אלא ללמדך שכל המצות הנוהגו' באדר *שני אינן נוהגות באדר ראשון (ד) ר' יוסה ור' אחא הוון יתבין א"ר יוסה לר' אחא [ב] לא מסתברא אלא לשעבר אבל *לבא לא (ה) והא תני מקום שנהגו לקרותה שני ימים קורין אותה שני ימים א"ל אוף אנא סבר כן אמר רבי מנא ויאות אילו משקרייא בי"ד (ו) חוזר וקרייא בט"ו שמא אין שומעין לו אם את אומר כן נמצאת (ז) עוקר זמן כרכים בידך. תני ד) רשב"ג אומר מצות הנוהגות באדר שני אינן נוהגות בראשון *חוץ מהספד ותענית שהן שווין בזה ובזה (ח) ר' בא רבי ירמיה בשם רב ר' סימון בשם ריב"ל הלכה כרשב"ג (ט) רב הונא רבה דצפורין אמר הנהיג ר"ח בציפורין כהדא דרשב"ג לא אמר אלא הנהיג (אבל) הא להלכה לא ה) אבל לענין ה) שטרות (י) [ג] כותבין אדר ראשון ואדר שני ו) סתם ר"י אומר אדר ראשון סתם

°) עי' הגהות הגר"א ועי' פ"ק ועי' ברמב"ן פ' תשא.

קרבן העדה

תקלין חדתין

משנת אליהו

מסורת הש"ס

א) עי' ספרי פרשת דברים וש"ר פ' כ"א: ב) עי' מגילה כט ב: ג) מגילה פ"ק הל"א וש"נ: ד) מגילה ו ב: ה) נדרים פ"ח הל"ו ומגילה פ"א הלכה ה ובבלי נדרים סג א: ו) בס"י הנוסחא אלא שכותבין אדר השני תיניין רי"א אדר השני כותבין תי"ו ודיו:

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ב ממגילה הלכה יג טוש"ע או"ח סי' תרצז ס"א:

ח ב טוש"ע אה"ע סימן קכו סעיף ז וטוש"ע חושן משפט סימן מג:

נוסחת הבבלי

(א) הנקרא כו':
(ב) א"ר ביבא כו':
(ג) לא כדין אמר ר"ח ור"ח ורב:
(ד) ר' יוסי ורבי אחא כו' א"ל ר' יוסי לרבי אחא: (ה) והא מתני' מקום כו': (ו) וחזר וקראה בט"ו:
(ז) אתה עוקרת זמן:
(ח) ר' ברכיה בשם רב ורב סימון כו':
(ט) ר' חגא דציפורי אמר כו': (י) כותבין אדר הראשון (ואדר השני אלא שכותבין אדר הראשון) ראשון ואדר השני סתם דר"מ רי"א כו':

הגהות הב"ח

(א) גמ' נתבעין למשכן ונותנין ובימי ר' יוסי בר' חנינא הוה מתניתא כצ"ל:

הגהות הגר"א

[א] צ"ל מה שירצו יביאו וכו' לקרבן מה שירצו יביאו אבל יד ...

תורה אור

ריבב"ן

משנה ב בראשונה היו עוקרין הכלאים ומשליכין לפני בהמתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שתי שמחות אחת שמנכשין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכשין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין את כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

נוסחאות ישנות

פתם אדר שני תניין : [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו א) הן צרכי הרבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה (א) ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המנעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן ב) תנינן משקין בית השלחין ומציינין על הקברות (ב) לא כבר ציינו מאדר ותיפתר שירד שטף של °) גשמים ושטפו : ויוצאין אף על הכלאים לא ג) כבר יצאו מאדר תיפתר שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין ד) לציון (ג) ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חונייא דברת חוורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חוורין ר' חזקי' ר' עוזיאל בריה דרב חונייא דבית חוורן בשם ר' חונייא דבית חוורן °וטמא טמא יקרא כדי ה) שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן °ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין ו) על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו (ד) למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא ז) אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [ב] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש בינתיים הרי הן כיחידיות ביניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני ח) אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר (ה) ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב ט) שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם :

הלכה ב מתני' א"ר יהודה י) בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה (ו) היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין (ז) את כל השדה: **גמ'** אמר רבי יהודה כו' : תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן (ח) הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין כ) שהפקר בית דין הפקר דכתיב °וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות (ט) רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא אין ל) מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות (י) הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא מ) דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע : [ג] תני אין מעברין וכו' : א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [ד] שביעית היא שאר שני שבוע תני נ) של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום °שמור את חדש האביב שומריהו ס) שיביאו בחידושו והידא* אמר' דא גדיש ע) שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

°) גליון הש"ס עי' תוס' מו"ק ו' ע"א ד"ה והכלאים.

משנת אליהו

הלכה ב שהיו השנים כתיקונן . עי' ... ד"ה ובזמן שאביב :

הרי הן של עניים · דספק לקט הן : ה"ג דבית שמאי היא ברם כבית הלל עניים מעשרין ואוכלין אמר רבי יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס · וה"פ מתני' אתיא כב"ש דאמר הפקר לעניים הפקר ולפיכך פטורין מן המעשר אבל כבית הלל אין לו דין לקט וחייבין במעשרות ורבי יוסי אמר שמענו שאפילו כבית הלל אתיא מתני' דכיון דקנסו רבנן והפקירו השבלים שנוגעות בארץ הרי הוא כהפקר ב"ד ופטור מן המעשרות :

הלכה ג מתני' שולחנות · שם לשלחן שלפני השלחני שמקבל עליו וכן קורין החלפני שלחני בכל המשנה : במדינה · בירושלים וי"מ בכל ערי ישראל חוץ לירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לכל מי שצריך : ישבו במקדש · לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבין במקדש כדי שימהרו להביא וי"מ במקדש היינו בירושלים: התחילו למשכן · ומוציאין העבוט מביתו של מי שלא הביא שקלו : לוים · לאפוקי ממ"ד כל דעבר על פקודייא : אבל לא נשים · ונתנו איש כופר נפשו כתיב ולא אשה : ולא עבדים · דילפינן לה לה מאשה : וקטנים · אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים : שוב אינו פוסק · אביו מלשקול בשבילו שאומרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק : ואין ממשכנין את הכהנים · אע"פ שחייבין במחלית השקל : מפני דרכי שלום · מפרש בגמ' : כל כהן ששוקל אינו חוטא · ואע"פ שאינו חייב לשקול וס"ד אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד קמ"ל דאינו חוטא לפי שהוא מוסרו לציבור לגמרי : לעצמן · להנאתן ולא היא דחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לבדן : **גמ'** הא לתבוע תובעין · מן הנשים ועבדים וקטנים דדוקא אין ממשכנין אותן : הדא דתימר · שתובעין מן הקטנים דוקא כשהביא שתי שערות אע"ג שלא הגיע לכלל שניו : אבל אם לא הביא שתי שערות · ולא הגיע לכלל שניו אפילו תובעין לא : ולמשכן אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות · ויגדיל שיגיע לכלל שניו נ"א ה"ג ולמשכן אין ממשכנין עד שיהיה בן כ' · ולפ"ז ניחא הכל אף הסוגיא דלקמן (הלכה ד') : כיני מתניתא · כן צריך לפרש מתני' דדרכי שלום היינו מפני הכבוד לפי שעבודת הקרבנות עליהם וכי היכא דלא ליתי לאנצויי ולי נראה מפני הכבוד היינו שמחוייבים לנהוג בהם כבוד דכתיב וקדשתו ואיסורא ליכא דכיון דתנאי ב"ד הוא על העתיד לגבות הם מחלו להכהנים : י"ב שבטים יתנו · זה בגימטריא שנים עשר והכהנים והלויים בכלל : כן משיבין חכמים לר"י · דחכמים סוברים דלריב"ז מותר להביא משקלי הכהנים עומר ושתי הלחם שלא נאמר וכל מנחת כהן אלא במנחת כהן יחיד אבל לא במנחה שיש לו בשותפות עם הצבור : חטאת יחיד מתה וכו' · כמו דמצינו שיחיד חלוק מצבור שחטאת יחיד מתה ואין חטאת צבור מתה ה"נ איכא לחלק בין מנחת יחיד למנחת צבור : וקשיא וכו' · הש"ס לא סיים למילתיה דר' טבי ומקשי עליה א"נ הא דקאמר בסמוך והוא מותיב לון שינויא הוא וכאלו קאמר הכא : שאין חטאת וכו' · מתני' היא בפ"ו דיומא : והוא משיב לכן · וכי שקלים לאו נדבת יחיד הן ולמה יביא מהן עומר ושתי הלחם : כל דעבר בימא יתן · דהיינו כהנים ולויים וישראלים שכולן עברו בים סוף: על הפקודים · היינו בין אותן שנמנו לבדן בין אותן שנמנו עם ישראל יתנו תרומת ה' והא דכתיב בפרשת ואלה פקודי וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' דמשמע דהכהנים ולויים לא נתנו היינו בתרומת האדנים אבל בתרומת שקלים לקרבנות צבור הושוו כולן : כל דעבר על פקודייא · וכהנים ולויים לא עברו במנין לפני משה אלא הוא הלך לפתחי אהליהם ומנה אותן :

הלכה ד מתני' קני זבין וזבות · תורים ובני יונה שזבין וזבות מביאין ובכותיים איירי אבל בנכרים אין זבין וזבות : כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידן · דכתיב איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל : וכן מפורש ע"י עזרא .

תורה אור · נוסחאות ישנות

בשם ר"ש בן לקיש דב"ש א) היא דאי כב"ה עניים (א) אוכלים ומעשרין וא"ל ר' יוסי שמענו שהוא פטור ממעשר ד"ה משום קנסא :

הלכה ג מתני' בחמשה ב) עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה בכ"ה ישבו במקדש משישבו במקדש התחילו למשכן את מי ממשכנין לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא נשים ועבדים וקטנים וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום אמר ג) ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו (הם) היאך נאכלין : **גמ'** אין ממשכנין את הקטנים : הא ד) לתבוע תובעין (ב) הדא דתימר בשהביא שתי שערות אבל אם לא הביא ב' שערות לא בדא [א] ולמשכן אין ממשכנין [א] (עד שיביא שתי שערות) אע"פ שהביא ב' שערות כיני *מתני' אין ממשכנין את הכהנים מפני דרך הכבוד : אמר ר' יהודה העיד כו' : א"ר ברכיה טעמא דר' יוחנן בן זכאי זה יתנו י"ב שבטים יתנו ר' טבי בשם רב המנונא כן משיבין חכמים לר"י חטאת יחיד מתה ה) אין חטאת צבור מתה מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הצבור קריבה כליל וקשיא משיבין לאדם דבר שאינו (ג) מודה בו דתנן ה) שאין חטאת צבור מתה ר' יהודה אומר תמות והוא מותיב לן *זו לא נדבת יחיד היא ואינון מתיבין ליה *כיון שנמסרה לצבור כמי שהוא נדבת צבור כתיב כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר בימא יתן וחרנא אמר כל דעבר על פיקודייא יתן מאן דאמר כל דעבר בימא יתן מסייע לריב"ז מ"ד כל דעבר על פיקודייא יתן מסייע לבן בוכרי :

הלכה ד מתני' אע"פ שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים (ד) וקטנים אבל אם שקלו מקבלין מידן הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין *מהן ואין מקבלין מידם קני זבין וקני זבות וקני יולדות [ב] וחטאות ואשמות*) זה הכלל כל *שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאינו* נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן *מפורש על ידי עזרא שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ואלו

*) ס"א אבל מקבלין מהן נדרים ונדבות

ריבב"ן

כל רכושו : **משנה ג** בט"ו בו שולחנות יושבות במדינה . בכל מקומות ישראל להחליף מטותיהם לצורך השקלים: [בכ"ה] ישבו במקדש שבני הכפרין שהיו סמוכין לירושלים מחליפין שם : התחילו . הגבאין : למשכן . ליכנס לביתו וליקח משכון עד שיתן לו חצי השקל שהיו ממנין בכל עיר ועיר גבאין ממונין על כך ושופרות היו במדינה לקבץ שם הכסף כמו שהיו במקדש כדתנן לקמן: לוים וישראלים. אבל כהנים לא כדפרישית לקמן שלא היו רוצין ליתן משום שירי העומר: ולא קטנים . משכון לא היו לוקחין אבל לתבוע תובעין ומפ' בירושלמי כשהביא ב' שערות הקטן אז תובעין ממנו אבל לא ממשכנין וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו אע"פ שלא היה מחויב אינו פוסק מעתה וממשכנין עליו : תניא בתוספתא פ"ק נתמשכנו ישראל על שקליהן כדי שיהיו קרבנות צבור מהן . משל למי שעלתה לו נימא ברגלו הרופא כופתו ומחתך בבשרו בשביל לרפאותו כך אמר הקב"ה יתמשכנו ישראל על שקליהן [כדי] שיהא קרבנות צבור קרבין מהן מפני שקרבנות מכפרין ומרצין בין ישראל לאביהן שבשמים שכן מצינו בתרומת שקלים ששקלו ישראל במדבר שנאמר ולקחת את כסף הכפורים: ואין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום . אבל לתבוע תובעין ור' יהודה מפרש למה אין ממשכנין לפי שהיו סבורין שאין חייבין בשקלים שכל כהן שאינו שוקל אינו חוטא וא"ל ריב"ז אם אינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה וטועין הם ומפרש בירושלמי אמר ר' טבי בשם רב המנונא משיבין חכמים לר' יהודה חטאת יחיד מתה אין חטאת צבור מתה . מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת צבור קריבה כליל אע"ג דלרבי יהודה ס"ל חטאת צבור נמי מתה. ובהקומץ רבה פריך ולבן בוכרי כיון דלכתחלה לא מחייב לאתויי כי מייתי חוטא [הוא] דקא מייתי חולין בעזרה וה"ה דיש להקשות והלא אוכל שירי העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ומתרץ דמייתי ומסרי להו לצבור ומנחת צבור אינה קריבה כליל ואין כאן חולין לעזרה . ירושלמי כתיב כל העובר על הפקודים ר' יודה ור' נחמי' ח"א כל דעבר בימא יתן וחרנא אמר כל דעבר על פקודיא יתן מ"ד כל דעבר בימא יתן מסייע לריב"ז ומ"ד כל דעבר על פקודיא יתן מסייע לבן בוכרי דכהנים לא נמנו במנין ישראל מבן כ' שנה ולמעלה: **משנה ד** אבל אם שקלו מקבלין מידם. ירושל' הא לתבוע אין תובעין והכא את אמר תובעין והכא את אמר אין תובעין כאן בשהביא ב' שערות כאן בשלא הביא ב' שערות : הנכרי והכותי ששקלו מקבלין מידן· ירושלמי תיפתר כמאן דאמר כותי כנכרי : ואין מקבלין מידן קני זבות וכו'. ירושלמי וכי יש קני זבין וזבות בנכרים אלא רישא בנכרים וסיפא בכותים · הא דתני אין מקבלין מהכותים קאי ואצטריך לאשמעינן משום דכותים עומדין בין ישראל ומקיימין מקצת מן המצות אעפ"כ אין מקבלין מהן ואע"ג דרבנן גזור שיהיו כנכרים לכל דבריהם כדי שיהיו ישראל פרושין מהן ואין מקבלין מהן אלא דבר הנידר והנידב דכתיב איש איש מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: לא לכם ולנו. כלומר אין לכם עמנו

משנת אליהו

הלכה ג הא לתבוע כו' ואין ממשכנין עד שיהא בן עשרים . כך היא גירסת מרן הגאון נ"ע וכ"ה שיטת הרוקח הגדול בסימן רל"ב וכ"ה שיטת הרע"ב . ומדברי הרמב"ם בפירושו נראה דגרי' כגי' הישנה ועשה מתובעין וממשכנין חלוקה א'. וא"א להעמידה דהא מעיקרא דייק הדא דתימא בשהביא ב"ש וקאי על הא דתנן אין ממשכנין אלמא ס"ל דבהביא ב"ש לתבוע הוא דתובעין אותו אבל אין ממשכנין אותו ואיך יחזור בו ויאמר דאין ממשכנין עד שיביא ב"ש ומיהו משיביא ב"ש ממשכנין. אלא גירסת מרן הוא העיקר וא"ש עם סוגי' דגמ' לקמן הלכה ד' הא לתבוע כו' ועי' תוי"ט במתני' ד' ד"ה כל כהן כו' ולדברי הרב כו' אבל לא ידעתי מי הכריחו לכך כו' היאך יפרש הירושלמי כו' ע"ש דבריו תמוהים מ"ש בשם הרע"ב שכתב דאינו שוקל עד בן כ' . לא כתב אלא דאין ממשכנין עד בן כ' אבל משהביא ב"ש תובעין נמי . ומ"ש ולפ"ז קרא תניין בתרומת אדנים וקרא קמא דלא כתיב מבן כ' איירי בתרומת הקרבנות תמוה וליטעמיה וכי בשביל דדרים גמ' ורמיז ג' תרומות בפ' שקלים כמ"ש אף כפ' זו נאמרו ג' תרומות כו' . נעקור למקרא המפורש גבי שקלים מבן עשרים דכל ההיא פרשתא פ' שקלים היא ונוקים על אדנים לחוד ולמימר דשקלים א"ל בן כ' דהיא דרשא ל"ק בגמ' אלא אגב שהזכיר לעיל מינה ג' תרומות וגם אסמכתא בעלמא הוא אבל עיקר דינא בשקלים הוא : **כך** משיבין חכמים . בבבלי מנחות (כ"א ב') הסוגיא בקצרה ולבן בוכרי כיון שלכתחילה מיחייב לאתויי כי מייתי נמי חוטא

תקלין חדתין

שנוגעות בארץ הן של עניים : דב"ש היא . דאמר הפקר לעניים הפקר ולפיכך יכול להוסיף ופטור מן המעשר אבל לב"ה איך רשאי להוסיף וליתן הנוגעות בארץ לעניים בתורת לקט ולפטור מן המעשר ולכן עניים מעשרים ואוכלים · ואיכא דגרסי עניים ועשירים אוכלים . כלומר בתמיה וכי גם עשירים אוכלים זה ולב"ה בעינן עד שיופקר אף לעשירים : כד"ה משום קנס . דכיון דקנסוהו רבנן והפקירו הנוגעות בארץ הרי הוא כהפקר ב"ד ופטור ממעשרות וס"ת דהפקר ב"ד פוטר מן המעשר : **מתני'** שלחנות · החלפנים : היו יושבים במדינה . בירושלים וי"מ בכל ערי ישראל להחליף מחצית השקל להמביאים מטבע מדינתם: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב ישבו במקדש כדי שימהרו להביא : התחילו למשכן · לשאינם מביאים : לא נשים· דאיש כתיב ולא אשה : ולא עבדים · דהוקשו לאשה : וקטנים · אפי' הביא ב"ש אם הוא פחות מבן עשרים : שוב אינו פוסק· אביו מלשקול ע"י : הכהנים · אע"פ שחייבין במחלית השקל : מפני דרכי שלום · מפרש בגמ' : **גמ'** הא לתבוע תובעין · מן הקטנים : לא בדא · אינו בדין זה דאף אין תובעין אותו : ולמשכן אין ממשכנין עד שיהא בן כ' · ושלש חילוקים בדבר · קטן שלא הביא ב' שערות אין תובעין אותו · הביא ב"ש תובעין אותו שנעשה בזה בר חיובא דרבנן אבל אין ממשכנין · נעשה בן עשרים דאז נעשה בר חיובא דאורייתא כדכתיב מבן עשרים שנה ולמעלה אף ממשכנין אותו : כיני מתני' · כמו תני : מפני דרך הכבוד · דאי טעמא דאין ממשכנין הכהנים מפני דרכי שלום א"כ ישראלים נמי לא למשכנו דגבייהו מצינו בכ"מ שתיקנו חכמים מפני דרכי שלום ואפי' נכרים כדתנן להו סוף פרק הנזקין אבל מפני הכבוד מצינו שחולקים להם כבוד לכהנים יותר מישראלים אי משום וקדשתו אי משום שעבודת הקרבנות עליהם : **מתני'** אינו חוטא · ואע"פ שאינו מחויב לשקול וס"ד דאם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד קמ"ל דאינו חוטא לפי שהוא מוסרו לצבור לגמרי : לעצמן · להנאתן א"כ לדעתם ורצונם דס"ל דהוא דרשה גמורה ולא היא וכדמפרש בגמרא : האיך נאכלים · דס"ל שהוא קרבן יחיד לפי שאינם רוצים ליתן אין מוסרין יפה : **גמ'** כך משיבין חכמים לר"י · דחכמים ס"ל כריב"ז והשיבו לר"י לסברתו דס"ל שאינו חייב א"כ למה קאמר דאינו חוטא הרי כמו שחלוק צבור מיחיד בחטאת ה"נ חלוקים במנחה שמנחת יחיד קריבה כליל וא"כ חוטא נמי במה שנאכלת : וקשיא משיבין כו' · שמקשה לא שביק לאסוקי מילתא דר"ט ופריך האיך מזכירים בדבריהם לר"י דהא איהו פליג אף בחטאת ומשוה צבור ליחיד ולא חש לתרוצי כיון דעכ"פ מנחת יחיד קריבה כליל א"כ חוטא נמי הוא : הוא מותיב לון · ר"י משיב לחכמים : זו לא נדבת יחיד היא · כלומר לא דמי האי נדבה דשקלים לשארי נדבות יחיד דכולהו נדבות יחיד לא מסרי להו כלל לצבור אבל הכא דמסרי לצבור נפיק להו מתורת נדבת יחיד אלא כיון דלא מחייבו בהו לא מסרי להו לצבור יפה לכך לא הוי ממש כקרבן צבור לכך ס"ל לכתחילה לא ישקלו אבל מ"מ חוטא נמי לא הוה כיון דמ"מ מסרי לצבור : כיון שנמסר · דס"ל דלא אזלינן בתר רצונם אלא דלמסרו ולכן ס"ל דכהן שאינו שוקל חוטא דכיון שישקול וימסור לצבור נעשה קרבן צבור ובטלה דעתם : כל דעבר בימא · וכהנים ולוים נמי עברו בים וה"ק קרא כל העובר אשר עברו בי"ס על הפקודים בין שנמנו לבדם ובין שנמנו עם ישראל כולם יתנו תרומת ה' והא דכתיב וכסף פקודי העדה וגו' והוא מספר בני בלא לוים היא בתרומת אדנים הוא דכתיב דלכ"ע אין לכהנים ולוים חלק בהם אבל האי קרא בתרומת שקלים לקרבן איירי : כל דעבר על פקודייא · והיינו ישראלים לבדם הם שעברו על הפקודים לפני משה אבל כהנים ולוים לא עברו לפני משה אלא הוא הלך לפתחי אהליהם ומנה אותם : **מתני'** מקבלין מידן · ובלבד שימסרו לצבור לגמרי דלא ליהוי קרבן צבור קרב משל יחיד : קני זבין כו'. תורים וב"י : נידר ונידב : למזבח : מקבלין מידן. דתניא איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל : וכל שאינו נידר ט' · למזבח אע"ג דנידר ונידב לבד"ה אין מקבלין מידם : וכן מפורש על ידי עזרא · כשרצו הכותים לסייעם ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם והשיבום

מסורת הש"ס

א) בס"י איתא דב"ש היא וא"ל ר' יוסי כו' משום קנסא וכב"ה עניי' אוכלין ומעשרין ב) (מגילה כט ב) : ג) (ערכין ד א) מנחו' כא ב מו ב : ד) עי' לקמן הלכה ד : ה) יומא סב א :

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פרק א משקלים הלכה ט:
כא ב מיי' שם הל"ז:
כב ג מיי' שם הל"י:
כג ד מיי' שם הל"ז:
כד ה מיי' פרק ד מפהמ"ק הל"א:
כה ו מיי' פרק א משקלים הל"ז:
כו ז מיי' פרק ג ממעה"ק הל"ב:

נוסחת הבבלי

(א) מעשרין ואוכלין אמר ר"י : (ב) הא בן כשהביא כו' לא כהדא אין כו' : (ג) מודה בו שאין כו' : (ד) וקטנים אם וכו' :

הגהות הגר"א

[א] צ"ל אין ממשכנין עד שיהא בן עשרים. וכ"ה שיטת רוקח הגדול בסימן רל"ב וכ"ה שיטת הרע"ב ומדברי הרמב"ם בפירושו נראה דגרים כגירסא הישנה ועשה

ציון ירושלים

האימוס . ובאמת שעיקר כפי' הק"ע וגירסתו שכן מצינו בפ"ק דביצה הל"ב אמרו בירושלמי תני אין מפרקין המנעל מע"ג האימוס ביו"ט אבל מפרקין בחה"מ ועי' שבת קמ"א ע"ב שומטין המנעל מע"ג האימוס בשבת. וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו משבת הי"ב וביאר המרכבת המשנה שם בח"א דמדכתב בהלכו' שבת תיבת בשבת דהוא מיותר הכוונה דוקא בשבת אבל ביו"ט לא עכ"פ בחוה"מ מותר לפרק . ובהג"א ביצה פ"ק הביא ג"כ דאין מפרקין ביו"ט אבל בחוה"מ מפרקין והוא מהירושלמי הלז : (שייך לעמוד הקודם) מניין שהפקר ב"ד הפקר דכתיב אשר לא יבא. בבבלי יבמו' דפ"ט ובכמה מקומו' הביא ג"כ דברי ר"א שיליף מאלה הנחלות וביש"ש פ"י דיבמות סימן י"ט כתב דהא דר"א עדיף דלא תימא דוקא שיכולים להפקיר ולא להחליט לחבירו קמ"ל כך דר"א לכך למד ר"א מאלה הנחלות ודבר זה היה בהעלם עין מהרב בעל ג"פ סימן קכ וש"ב במקו"ח סימן תמ"ח שכתבו דאינו יכול להחליט לאחרי' וכל האחרוני' הלכו בעקבותיהם ולא ראו דברי היש"ש הלז ובירושל' כאן לא נמצא רק דברי ר"י וצ"ע. (ע"כ) : הדא דתימר בשהביא שתי שערו'. עטעה"מ הל' שקלים ובקצוה"ח סימן רל"ה ובאבני מלואים סימן כח ס"ק לג :

גליון הש"ס

[א] עי' בק"ע וש"ק שהביאו ג' עד שיהי' בן כ' והגר"א ג"כ הגיה כן ע"ש אבל בפי' המשניות להרמב"ם ממשכנין ונראה דהירושל' אם לא הביא ב"ש לא בדא להרמב"ם מבואר כגירסא הישנה דאין ממשכנין עד שיביא ב"ש וכ"פ הרמב"ן פרשת כי תשא ועי' בתיו"ט אמנם לשון הירושלמי אינו מובן דמעיקרא נקט בהביא ב' שערות תובעין ואין ממשכנין ואח"כ סיים דהביא ב"ש בה דהירושלמי דהוא ר"י לשיטתו דס"ל בנדה דמ"ו תוך הזמן כלאח"ז ומעתה י"ל דזהו כונת הירושל' וג' חילוקים יש הדא דתימר בשהביא ב"ש היינו בתוך הזמן תובעין כיון דלר"י לאו שומא נינהו (ודלא כש"ק) אבל ב"ש לא בדא דקטן גמור הוא ולמשכן היינו להוציא ממון מחזקתו עד שיביא ב"ש היינו שיביאם אחר י"ג שנה דאז נעשה גדול גמור לכל דבר וזהו שדייק גבי ממשכנין עד שיביא שתי שערות אח"ז וזהו ג"כ כוונת הירושלמי בהל"ס וז"ב ומיושב בזה מה שלא הביא הרמב"ם ז"ל ענין תביעה כלל כיון דקי"ל תוך זמן כלפני זמן ולכך אין כאן רק ב' חילוקים ודו"ק : [ב] ועי' בכ"מ ולחם משנה ממעה"ק ה"ג :

בשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלים: קולבון. כלומר דבר קל מועט שמוסיפים על מחצית השקל כשרוצין ליקח מן השלחני ב' חצאי שקלים בעד שקל שלם: השוקל ע"י אשה וכו' פטור. כגון שהלוה להם דכיון דפטורין הן לא מחייבי בקלבון ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם אפי' שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן: ואם שקל על ידו וע"י חבירו. בשהלוהו איירי ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו חייב קולבון א' דסבר הנותן מחצית השקל הקלוב בתורה פטור מן הקלבון וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד: רמ"א ב' קלבונות. דסובר ר"מ השוקל מחצית השקל חייב בקלבון הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייב ב' קלבנות: הנותן סלע. דהיינו שקל שלם לשלחני של הקדש ונוטל ממנו מחציתו ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל: נותן ב' קלבונות. מפרש בגמ': גמ' הא לתבוע אין תובעין. מדקתני אם שקלו מקבלין מידן משמע אם שקלו מעצמן מקבלין אבל אין תובעין מהן וקשיא הכא אמרינן שאין תובעין וברישא תנן אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים דמשמע אבל תובעין מיהת: כאן. רישא איירי בקטן שהביא שתי שערות ותובעין וסיפא בקטן שלא הביא שתי שערות דאפי' תובעין נמי לא: תיפתר. תפרש דמתני' אתיא כמ"ד דכותי כנכרים לפיכך אין מקבלין ממנו: דאיתפלגון. דפליגי: מתני' בנכרים. דוקא הוא דאין מקבלין מידן אבל מכותיים מקבלין: ותני כן. ותניא נמי הכי: אדם. כי יקריב מכם קרבן ודרשינן אדם לרבות את הגרים וקשיא ל"ל קרא תיפוק ליה דלא גרע מנכרים דאיתרבו מאיש איש שנודרים נדרים ונדבות אלא לאשמועינן דהא דכתיב מכם למעט מומרים דוקא מומרים מישראל אבל מגרים אפי' ממומרים מקבלין וה"ק מכם בכם חילקתי אבל בגרים לא ואי לא כתיב אדם ה"א בכם חילקתי ולא באומות כדאיתא פרק קמא דחולין והשתא מכותים אע"פ שחזרו לסורם מקבלין מהן וא"ת הא אדם גבי נדבה כתיב וע"כ לומר דשקלים לנדבה דמיין א"כ למה אין מקבלין מנכרים דהא כתיב איש איש י"ל דכתיב גבייהו דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה: ופריך מתני' פליגא וכו'. כלומר סיפא דמתני' קשיא לר"א: וכי יש קיני זבים בנכרים. הא בני ישראל כתיבי בפרשה אלא ודאי דסיפא בכותיים שהיו גרים וכיון שחזרו לסורם קמ"ל דאין מקבלין מהן וקשיא רישא בעכו"ם וסיפא בכותיים: ומשני והא כיני. כלומר יהי כן רישא בנכרים וסיפא בכותיים: בתחלה. בתחלת הבנין אין מקבלין מהן שום דבר דשמא לרפיון המלאכה מתכוונים: ובסוף. לחזק את בדקיו: ה"ג מקבלין מהן דבר שאינו מסויים ואין מקבלין מהם דבר מסוים. וה"פ דבר שאינו מסוים כגון מים ומלח ודבר מסוים דבר שנראה בעין אין מקבלין מהן דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: הקדש נדבה לבדק הבית. ולא מפליג בין תחלה לסוף ובין דבר מסוים לשאינו מסוים: ה"ג ובלבד דבר מסוים. וה"פ ברייתא איירי דוקא בדבר מסוים: מתני'. דפ"ק דערכין קשיא על רשב"ל: הכל שוין. וכו' ברישא תנן נכרים רמ"א נערך אבל לא מעריך ר"י מעריך אבל לא נערך זה וזה מודים שנודרין ונידרין ונודרין היינו דמי פלוני עלי ונידרין דמי עצמו עלי או שאמרו אחרים דמי פלוני עלי והכל לבדק הבית שמעינן דמקבלין מהן: ומשני פתר לה. הא דנודרין ונידרין היינו עולות אבל לבדק הבית לא: ופריך הניחא נודרין. איכא לאוקומי בעולה אלא נידרין ליכא למימר בעולה דאם הישראל מדירו שיתן עולה מי ישמע לו הנכרי: ומשני לא בשאמר הישראל וכו'. וה"ז כאילו הישראל מדירו שהרי ע"י נדר הישראל הוא מתחייב: ופריך ואינו מביא. הנכרי עם העולה נסכים בתמיה וכיון שצריך להביא נסכים א"א שלא יהיה מותר ותנן לקמן מותר הנסכים לכלי שרת: ומשני נמצא מביא דבר מסוים. כלומר וליטעמך הא אף לר' יוחנן קשיא הרי מביא דבר מסוים דכלי שרת דבר מסויים הן: התיב ר"י בר בון. לתרוצי לרבי יוחנן: וערכין לבדק הבית אינון. בתמיה ותקשי לך מתני' גופא: היך מה וכו'. ע"כ לומר לא מיקרי דבר מסוים כיון דלבו לשמים כלומר לגבוה ואף לבדק הבית יהבינן ליה ה"כ במותר הנסכים כיון שהוא נותן להקריבן לגבוה וממילא ניתותרו ויהבינן

ריבב"ן

לבנות בית אלא אנחנו לבד: גרסינן בערכין פ"ק תני חדא נכרי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין אותה ממנו ותניא אידך אין מקבלין אותה ממנו אמר ר' אילא אמר ר' יוחנן ל"ק הא לבתחלה הא לבסוף דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן בתחלה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם משום רפיון שמא יתכוונו לרפות ידי עושי המלאכה. לבסוף לאחר שנגמר בנין הבית דבר מסויים אין מקבלין מהן דבר שאינו מסויים מקבלין מהן היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון זו אמה כליא עורב פי' כל דבר הנראה למקדש אין מקבלין מהן לפי שלא יהיה להם חלק וזכרון בבית כדכתיב ולכם אין חלק וזכרון בירושלים: אלו חייבים בקלבון לוים וישראלים אבל כהנים לא [השוקל] ע"י העבד ע"י הקטן פטור הואיל שהן עצמן פטורין אם אחרים שקלו על ידיהן נמי פטורין אע"פ שבאו מיד אדם המחויב בקלבון לעצמו: על ידו ועל חבירו חייב בקלבון אחד על עצמו ולא במה שנתן חצי שקל חבירו: ר"מ אומר ב' קולבנין: ירושלמי אע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה כלומר אעפ"י שלא נתחייב ליתן השקל על חבירו הואיל שנותן יתן גם הקלבון סבר (כר') [ר"מ] דתנן שקלו שלם שפטור מן הקלבון פי' אם נתן שקל שלם ולא נתן בתורת קלבון ההוספה אפי' הכי פטור בקלבון: אמר רבי מאיר כמין מטבע אש הוציא הקדוש ברוך הוא מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר זה יתנו כזה יתנו. נתן סלע ליטול שקל חייב ב' קולבנות. ירושלמי אמר ר' אלעזר דר' מאיר דאמר דאחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל רב אמר ד"ה היא אחד שקל שהוא נוטל ואחד לדבר תורה. הנותן סלע פי' בינו ובין חבירו הואיל שחבירו ישלם לו חייב ב' קולבנות פ"א נתן סלע להקדש כדי ליטול שקל מן ההקדש: השוקל ע"י עני ע"י שכנו משלו שנתן לו מתנה פטור מקולבון אעפ"י שלא לירפו (צ"ל שלא ירפו) עם שקלו ונתן סלע שלם אבל אם הלוון לו חייב דהוי כאילו הוא נתן לפי' חייב גם הוא בקולבון להלוות לו. ולת"ק דפליג לעיל על ר"מ אצטריך דאמרי לעיל על ידו וע"י חבירו חייב בקולבון אחד התם נתן לו מתנה אבל הכא שמלוהו חייב: האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה אם חלקו ממון אביהם אע"פ שחזרו ונשתתפו חייבין כל אחד ואחד בקולבון אעפ"י שהיה אביהן שוקל על ידן פטור מן הקולבון אם היו קטנים פטורים דתנן לעיל על יד הקטן פטור ואם היו גדולים נמי פטור דתנן ע"י שכנו ע"י בן עירו פטור ובנו גדול כבן עירו דמי ולא היה אביו חייב עליו ואע"פ שעד עתה מתפוסת הבית לא פרע מהם אביהם קלבון עכשיו שחלקו חייב אע"פ שחזרו ונשתתפו לא אמרי' חזרה לתפוסת הבית כבתחלה. ופטורין ממעשר בהמה דת"ר בבכורות בפ' בתרא (דף נו:) יהיה לך ולא של שותפות יכול אפי' מתפוסת הבית ת"ל יהיה [פי' יכול] אפי' מתפוסת הבית יהיו פטורים ממעשר בהמה דכשותפות דמי ת"ל יהיה ופריך התם והא בבכור כתיב אם אינו ענין לבכור דאיתיה בשותפות דכתיב ובכורות בקרכם ולאנכם תנהו לענין מעשר בהמה. אמר ר' ירמיה פעמים שחייבין בזה ובזה ופעמים שפטורין בזה ובזה. פעמים שחייבין בקולבון ופטורים ממעשר ופעמים שחייבין במעשר ופטור מן הקולבון. חייבין בזה ובזה שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה פטורין בזה ובזה שחלקו בבהמה (פי' שם רש"י וחזרו ונשתתפו) ולא חלקו בכספים חייבין בקלבון ופטור ממעשר בהמה שחלקו בכספים וחלקו בבהמה חייבין במעשר בהמה ופטורין בקולבון. (מצאתי שם שלא חלקו לא בזה ולא בזה)· שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה· ירושלמי אמר ר' מנא הדא דתימא בשלא היתה בהמה רוב אבל אם היתה בהמה רוב הן הן עיקר נכסיו וחייבין בקולבון פי' רוב נכסיו הן בהמה· ר' אבון אמר ר' שמי בעי מפני שעשיתו כאדם אחד אצל מעשר בהמה את פוטרו מן הקולבון· פי' מתפוסת הבית מחייבתן במעשר בהמה (כלומר)[כמו] שלא חלקו כלל אתה פוטרו מקולבון ה"ל לא שניא היא שהוא נותן סלע אחת שלמה· משמע מהכא דפטורין

תורה אור · נוסחאות ישנות

[א] ואלו שחייבין בקלבון לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים השוקל ע"י כהן ע"י האשה ע"י עבד ע"י קטן פטור [ב] ואם שקל על ידו וע"י חבירו חייב בקלבון א' ור"מ אומר ב' קולבנות הנותן סלע ונוטל שקל חייב שני קולבנות [ג] השוקל על יד עני ועל יד שכינו ועל יד בן עירו פטור ואם הלוון חייב [ד] האחין א) השותפין שחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון וכמה הוא קלבון מעה כסף דברי ר"מ וחכ"א [ה] חצי מעה: גמ' אע"פ שאמרו כו' הא לתבוע אין תובעין הכא את אמר תובעין והכא את אמר אין תובעין כאן בשהביא ב' שערות וכאן בשלא הביא ב' שערות: הנכרי והכותי כו'. א"ר בא (ביבא) תיפתר כמ"ד כותי כנכרי דאתפלגין ב) כותי כנכרי דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר (א) אמר ר' לעזר מתני' בנכרים הא בכותים לא ותני ג) כן אדם [א] לרבות את הגרים מכם [ו] להוציא את המומרים מתני' פליגי על ר' אלעזר אין מקבלין מידם קני זבין וזבות קני יולדות וכי יש קני זבין וזבות בנכרים [א] אלא רישא בנכרים וסיפא בכותים [ב] (והא כיני) כן הוא רישא בנכרים וסיפא בכותים אמר ד) ר' יוחנן [ז] בתחלה אין מקבלים מהן לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים ובסוף מקבלין מהן דבר שאינו מסוים ואין מקבלין מהן דבר מסוים רשב"ל אמר בין בתחלה בין בסוף אין מקבלין מהן לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים (ב) מתני' פליגי על רבי יוחנן אין ה) אין מקבלין מהן הקדש ונדבה לבדק הבית פתר לה בין בתחלה בין בסוף [ג] ובלבד דבר *מסוים (ג"י פתר לה במסוים שאפילו מעותיו יוליכם לים המלח). רשב"ל אמר בין בתחלה ובין בסוף אין מקבלין מהם לא דבר מסוים וכו': מתני' פליגי על רשב"ל דתני הכל ו) שוין [ח] שהן נודרין ונידרין פתר לה עולה [ג] ניחא נודרין עולה (ג) נידרין עולה (לא) [ד] אלא [ג] כשאמר ישראל הרי עלי עולה ושמע נכרי ואמר מה שאמר זה עלי: (ד) [ה] ואינו ז) מביא עמו נסכים ומותר נסכים לאלכלי שרת אינון נמצא מביא דבר מסויים התיב רבי יוסי בר רבי בון והא תנינן [ט] נערכין ועורכין לא לבדק הבית אינון היך מה דאת אמר תמן לשמים הוא מתכוין ומאיליהן הן באין *לבדק הבית כן את אמר אף הכא לשמים הוא מתכוין ומאיליהן

(ויקר' א ב · ס"א שאינו · לכלי שרת)

משנת אליהו

הוא דקמעייל חולין לעזרה דמייתי ומסכן לנזבור. וכאן האריך בסוגיא בלישנא יתירא וגי' הילקוט יותר מחוור כך משיבין חכמים לר"י מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת צבור קריבה כליל. כיון שנמסרה לצבור כמה שהיא נדבת צבור ועי' לקמן רפ"ד ומש"ש: וסיפא בכותים. עיין ברמב"ם בפי' שכתב אין מקבלין קני זבים כו' ר"ל מיד הכותים אבל הנכרי אינו יודע בזה ואינו טורח לעולם

תקלין חדתין

לכם ולנו וגו': גמ' הא לתבוע כו'· מדייק מדקתני אם שקלו הקטנים מקבלין מידם משמע אם מעצמם שקלו מקבלין אבל אין תובעין מהן וקשיא דהכא אמר אין תובעין וברישא דקתני אין ממשכנין את הקטנים משמע הא לתבוע תובעין: כאן שהביא ב' שערות· רישא דקתני אין ממשכנין את הקטנים הא לתבוע תובעין איירי שהביא ב' שערות וסיפא דמשמע דאף לתבוע אין תובעין את הקטנים איירי כשלא הביא שתי שערות: כמ"ד כותי כנכרי· כלומר הא דקתני בכולה מתני' בין בשקלים ובין בקרבנות חובה אין מקבלין מידם קאי נמי אכותים דאפילו מכותים נמי אין מקבלין אפילו קרבנות חובה ואי קשיא לך אמאי אין מקבלין קרבנות מכותים תיפתר דאתיא כמ"ד כותי כנכרי: דאתפלגון· דפליגי: כותי כנכרי דברי ר'· ואתיא מתני' כרבי: ר"א מתני' בנכרים· הא דקתני בסיפא ואין מקבלין מידם קיני זבים כו' לא קאי רק אנכרים אבל מכותים מקבלין דבשקלים מוכח בהדיא מקרא דעזרא דאין מקבלין אף מכותים אבל קרבנות מקבלין מכותים ואתיא מתני' ככ"ע: אדם לרבות את הגרים· וכותים נמי גרי אמת הן: מתני' פליגא אר"א· דע"כ מוכח מסיפא דמתני' דכותי כנכרי דהא קתני אין מקבלין מידם קני זבין כו' וקני זבים וזבות ליתא בנכרים שאינם יודעים וטולמים בזה ולם שיביאו קיני זבין דליתני אין מקבלין ע"כ הא דקתני אין מקבלין אכותים קאי וש"מ כותים כנכרים: רישא בנכרים כו'· כלומר בנכרי וכותי דקתני הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מידם וקאי אתלוייהו וסיפא קתני נמי אין מקבלין מידם ומוקמת לה בכותי לחודא א"א בשלמא רישא בנכרי כדמוקי לה ר"א לא תקשי לך רישא בנכרי וכותי וסיפא בנכרי לחוד ולא מיירי בכותי הנטפל לנכרים ברישא אבל למיגרע העיקר דהיינו נכרי דאתחיל ביה קשיא: כיני. כלומר רישא בנכרי וסיפא בכותי: א"ר יוחנן בתחלה· בתחלת הבנין דחיישינן שמא לרפיון הם מתכוונים כדכתיב ויהי עם הארץ מרפים וגו': לבסוף· לחזק את בדק הבית דאין לומר לרפיון ידים: דבר מסויים· דבר חשוב שניכר ונראה בעין אין מקבלין מידם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו ובערכין (ו' א') מפרש מסויים כגון אמה כליא עורב ושאינו מסויים אפי' מים ומלח: אין מקבלין כו' לבד"ה· ס"ד דמיירי בין בתחלה בין בסוף: פתר לה בין כו'· כלומר אבע"א הברייתא מיירי בין בסוף ומיירי בדבר המסויים דוקא ואבע"א דמיירי בתחלה ולכך לא מפלגינן בין דבר המסויים לשאינו מסויים שבתחלה אפילו אם התנדב מעות יוליכם לים המלח· ול"ג ורשב"ל אמר דכבר נקט ותני ליה לעיל: הכל שוין שנודרין ונידרין· משנה היא בערכין ולענין ערכין בנכרים פליגי התם ר"מ ור"י וקאמר ושוין שנודרין ונידרין ובכל גוונא דאיירי מתני' אם בתחלה אם בסוף אם בדבר המסויים או אינו מסויים מ"מ קשיא לר"ל דהא איהו קאמר דאין מקבלין מהן כלל: פתר לה עולה. הא דתנן נודרין ונידרין היינו עולות אבל לבד"ה לא ור"ל נמי לבד"ה קאמר דאין מקבלין: נידרין עולה מה· מי מצית למימר נידרין בעולה דאם הישראל מדירו שיתן עולה מי ישמע לו הנכרי: ה"ג כשאמר ישראל מה שאמר זה עלי· והיינו נידרין שע"י הנכרי נידר: ופריך לא הביא עמה נסכים ונמצא מביא דבר שאינו מסויים· וקשיא לר"ל: ולא לכלי שרת· הכי אית ליה לר"ע: ר"י בר בון· לתרוצי לר"ל: לא לבד"ה אינון· והוי דבר מסויים ואפ"ה מקבלין אע"כ לית לך למימר כיון דאיהו לא נתכוין לבדק הבית אלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה·

...ומסקנת הירושלמי כאן יש ליישב קושיית התוס' ועי' ברמב"ם פ"א מערכין הלי"א נראה שהיה לו פירוש אחר בדברי הירושלמי ומקורו נפתח לו: [ג] עי' בהגר"א שהגיה. ועי' בירושלמי נזיר פ"ט הל"א נראה כגי' שלפנינו ע"ש.

מסורת הש"ס

א) ביצה לט בכורו' נו ב חולין כה ב: ב) ירו' ברכות פ"ז הל"א: ג) תורת כהנים פ"ב: ד) ערכין ו א: ה) תוספתא פרק א עירוכין ג: ו) ערכין ה ב: ז) עי' מנחות עג ב:

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פרק ג משקלים הל"ט: כח ב מיי' שם הל"ט וכה"מ: כט ג מיי' שם הל"ג: ל ד מיי' שם הל"ד ופ"ו מבכורות הל"י: לא ה מיי' פרק ג משקלים הל"ז: לב ו מיי' פרק ג ממעש"ק הל"ד: לג ז מיי' פ"ח ממתנו' עניים הלכה ח: לד ח מיי' פרק א מערכין הל"א: לה ט מיי' שם הל"ט:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר אלעזר כו'. מתני' פליגא אר' אלעזר: (ב) מתניתא פליגא על ר"י דתני אין כו': (ג) נידרין עולה לא בשאמר: (ד) ולא הביא עמה נסכי' ולא לכ"ש כו':

הגהות הגר"א

מתובעין וממשכנין חלוקה א' ואי אפשר להעמידם דהא מעיקרא פריך דהא דתימא בשהביא ב' שערות ותקשי על הא דתנן אין ממשכנין אלמא ש"מ דבשהביא ב"ש לתבוע הוא דתובעין אותו אבל אין ממשכנין אותו ואיך יתיישב בו ויאמר דאין ממשכנין עד שיביא ב"ש ומיהו משיביא ב"ש ממשכנין אלא גי' הגאון ז"ל הוא העיקר וא"ש עם סוגיא דגמ' לקמן לתבוע כו' ועי' בת"ח כי הוא מאריך עוד ואני כתבתי רק הדברים הנוגעים אל הגהת גי' הגאון ז"ל: [א] מלת אלא מיותר וכך צ"ל רישא בנכרי וכו': [ב] צ"ל כיני רישא וכו': [ג] ס"א ובלבד שהוא מסוים. פתר לה כתחלה שאפי' מעותיו יוליכם לים המלח מתניתין פליגי על רשב"ל וכו' ול"ג ורשב"ל אמר וכו'. דכבר נקט ותני ליה לעיל: [ד] ס"א כשאמר נכרי הרי עלי עולה ושמע ישראל וכו'. והיינו נידרין שע"י הנכרים נידר: [ה] ס"א לא הביא עמה נסכים והביא אח"כ מקבלין סימנו ולא לכלי שרת אינון מותר נסכים נמצא מביא דבר שאינו מסויים. וקשיא לר"ל. והתיב ר"י בר בון והא תנינא מעריכין ונערכין ועורכין ונידרין. לתרוצי לר"ל. לא לבדק הבית אינון וכו' והוי דבר מסויים ואפ"ה מקבלין אע"כ מאי אית לך למימר כיון דאיהו לא נתכוין לבד"ה אלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה. ואינו אסור

גליון הש"ס

[א] עי' בקרבן אהרן שם ולק"מ ועי' ברמב"ם פרק ג' ממעש"ק ה"ה ועיין במהרי"ט ח"ב בתו"ש סימן קכה: [ב] עי' תוס' ערכין דף ה ע"ב ד"ה אלא ובתי' יו"ט

להו לבדק הבית לא מיקרי דבר מסוים : מה עבד לה רשב"ל· לערכין ומותר נסכים לדבר שאינו מסוים מילא דמיין דקאסר רשב"ל: לבנות בית וגו' · דוקא אבנין הבית קפיד קרא אבל אכלי שרת וה"ה שאר צרכי הבית לא קפיד קרא : מעתה · דקאמרת כיון דכתיב לבנות בית אבנין הבית קפיד קרא א"כ ה"ה לצרכי ירושלם אין מקבלין מהן כדכתיב שאין להם חלק בירושלם : מתני' · דתנן ואלו שחייבין בקלבון משמע דאין לך מי שחייב בשקל שלא יהא חייב בקלבון אתיא כר"מ : ה"ג דר"מ אמר כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה סבר ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא חייב בקלבון · וה"פ דרמ"א לעולם חייב בקלבון מן התורה אפי' נותן מחצית שקלו : כזה יתנו · שהוא נקי מכל סיג שהרי מאש היה והלכך כל השקלים צריכין קלבון שיהא הכסף הנקי שבהם מחצית השקל: ה"ג אחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל · וה"פ הנזכר צריך ליקח ממנו שני קלבונות אחד בשביל השקל שהוא מחזיר לו ואחד בשביל השקל שהוא נוטל ממנו שהיה צריך ליתן להשלחני: דברי הכל היא · אפילו לרבנן צריך ליתן שתי קולבונות אם נתן סלע ונטל שקל קלבון אחד מפני שלא שקל שקל האמור בתורה ואחד מהחצי שקל שמקבל מהגזבר : ה"ג על דעתיה דרב ג' קולבונות אינון אחד שקל שהוא נותן וכו' ואחד לדבר תורה אתא ר' ירמיה וכו'· וה"פ לרב אליבא דר"מ בנתן סלע ונטל שקל חייב ג' קולבונות אחד לשקל שהוא נותן אילו היה נוטל מהשלחני ואחד לשקל שהוא נוטל שאם מחליפו נותנין לו חצי שקל וקלבון וא' לדבר תורה שהוא צריך להוסיף על חצי שקל של תורה · והרא"פ החליף הגרסאות והאריך בדברים ללא צורך והגירסא שלפנינו עיקר : והן שחלקו וכו'· והוא דהוה השותפות שלאחר חלוקת הירושה שותפו' ליפטר ממעשר בהמה דוקא שחלקו הירושה לפי שוויה ולא לקח כל אחד המחלה מן הבהמות שהיו בשעת מיתת אביהן דהשתא ליכא למימר דזהו חלקו דודאי בשעת מיתת אביהן היה מגיע לכל א' חצי הגדיים וחצי התיישים והשתא קנין הוא שקונה זה מזה והבהמות שישנן בשעת חלוקה פטורין ממעשר מטעם לקוח שהוא פטור והעתידין לבוא פטורין משום שותפות: היא חלקו משעה הראשונה· ושם ירושה עליהן וכשחזרו ונשתתפו הדרא לה שם תפיסת הבית כמעיקרא והבהמות שהיו בשעת חלוקה [אין] פטורין משום לקוח והעתידין לבוא חייבין דלאו כשותפין הן : כלקוחות הן . דאין ברירה והיו מעיקרא לקוחות והשתא שותפין: כהאי דתנינן תמן · בבכורות פרק ט : הלקוח . או שניתן לו במתנה : ופטורין ממעשר בהמה . איירי בשחלקו וכו' וכלפרישית במתני' : ולמה לית אנן אומרין · ארבעה דינים חלוקים בדבר : בזה ובזה .

נוסחאות ישנות · תורה אור

[א] ומאיליהן הן באין לבד"ה (לכלי שרת) [ב] מה עבד לה רשב"ל פתר לה °לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ר' *חזקיה א"ר סימון שאל מעתה *אין מקבלין מהן לאמת המים ולחומות העיר ומגדלותיה על שם (שנאמר) °ולכם אין חלק וגו' (אלו חייבין בקלבון) תני [ג] אלו חייבין בקלבון אחד ר"מ אומר שני קולבנות מתניתא דר"מ דאמר ר"מ אע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה סבר ר"מ במי ששקלו שלם שהוא פטור מהקלבון *דאמר) מתניתא דר"מ דאמר ר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה קסבר א) ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא חייב בקלבון דאמר ב) רבי מאיר [א] כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה ואמר לו °זה יתנו כזה יתנו: (א) נתן סלע ליטול שקל חייב שני קולבונות א"ר אלעזר דר"מ היא [ד] (דר"מ אמר אחד שקל שהוא נותן ואחד סלע שהוא נוטל) דתניא אלו חייבין בקלבון כו' קלבון א' ור"מ אמר ב' קולבנות *ומר רב ד"ה היא דאמר רבי מאיר אחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל ואחד לדברי תורה [ה] על דעתיה דרב ג' קולבנות אינון אתא ר' ירמיה ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב שלשה קולבנות אינון א' שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל ואחד לדבר תורה : האחין ג) והשותפין שחייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה כשחלקו וחזרו ונשתתפו שחייבין במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון בשלא חלקו אמר רבי ד) לעזר והן שחלקו גדיים כנגד תיישים ותיישים כנגד גדיים אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים הוא חלקו משעה הראשונה א"ר יוחנן אפילו חלקו גדיים נגד גדיים ותיישים נגד תיישים (ב) כלקוחות הן ופטורין מן המעשר כההוא דתנינן תמן הלקוח ה) ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה . ו) ר' חייא (ר' חזקיה) אמר רבי ירמי' בעי ולמה לית נן אמרין פעמים שהן חייבין בזה ובזה ופעמים

ריבב"ן

מן הקולבון לגמרי דאפי' קולבון אחד אינו נותן · אלא מעתה אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו שפטורין ממעשר בהמה פטורין מן הקולבון פי' יפטרו מן הקולבון דהא סלע שלמה נותן ר' בא בשם ר' אבא בר הונא היא שני אחין שירשו את אביהן היא שני גיסין שירשו את חמיהן פי' הואיל וחלקו בב' בני אדם שירשו ממון *) אדם אחר מעלמא דלא הוי תפוסת הבית חשיבא להו : כמה הוא קולבין מעה · ירושלמי להיכן הקולבין הולכין ר' מאיר אומר לשקלים כלומר יתערבו ר' אלעזר אומר לנדבה נדבת קיץ למזבח ר' שמעון שזורי אומר ריקועי זהב ליפוי לבית קודש הקדשים בן עזאי אומר שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן וי"א להוצאת דרכים פי' לאותו שהיו מוליכין אותם מעירן למקדש ובתוספתא אינו מביא דברי י"א כלל :

תקלין חדתין

ואינו אסור לר"י לקבל מהן אלא כשנותן להדיא לבד"ה ה"נ לרשב"ל : הן באין לכ"ש · ולא קאמר ר"ל דאין מקבלין אלא בנכרי נותן מעצמו להדיא לבד"ה : רשב"ל פתר · כלומר הוכחתו מפשטא דקרא דקאמר לא לכם ולנו משמע דקאסר ליה שותפות כלל בין בתחלה ובין בסוף : ר"ח אר"ס שאל · פריסית ברים מכילתין ליגנא דשאל : מתני' ואלו חייבין בקלבון · כי כל אדם צריך ליתן מחצית השקל והשקל הנזכר בתורה הוא שקורין במשנה סלע שהוא שני חצאי שקלים ולפי שכולם היו נותנים לשקלים החצאים נקראו שקלים וכשהיה א' צריך להחליף סלע של ב' חצאים היו נותנים מטבע קטנה ונקרא קל בין כלומר דבר קל שמוסיפין בעד החילוף : אבל לא כהנים כו' נשים כו' · שהם אינם חייבים בשקלים אלא אם שקלו מקבלין מידם לכן פטורים מן הקלבון : השוקל ע"י כהן ע"י אשה כו' · שהשוקל סלע שלם ע"י כהן ואשה דבשוקל על ידי כהן חצי שקל ליכא לפרושי דא"כ אפי' בשוקל ע"י עצמו חצי שקל נמי פטור מקלבון לת"ק כדמפרש לקמן א"כ בשוקל ע"י וע"י כהן כו' והא דלא קתני בהדיא ע"י וע"י כהן כו' משום דהוא בפלוגתא דר"מ דלר"מ חייב מ"ת בשביל עצמו כדלקמן והטעם דפטור בשוקל ע"י כהן ואשה ועבד דאינהו פטורים ממחצית השקל ונתינתם אינו אלא מדת חסידות והוי האי מחצית השקל גופיה ריבוי וריוח להקדש ולכן פטורים מקלבון :

על ידו ועי"י חבירו · דהיינו שיש להם שקל א' שלם ביחד ונותנים כן ביחד להקדש חייב בקלבון א' שכל א' היה צריך ליתן חצי שקל ונותנים להקדש הקלבון שהיו צריכים להוסיף בעד החילוף : כמ"א ב' קלבונות · מפרש בגמרא : הנותן סלע כו' · פליגי אמוראי בגמרא מאן קתני לה : גמ' ה"ג מ"ט דר"מ · דס"ל ב' קלבונות בשוקל ע"י ועי"א אי מטעמא דחילוף א"צ אלא קלבון א' : סבר ר"מ השוקל שקלו שלם שהוא חייב ב' קלבונות · כלומר השוקל שקל שלם היינו שני מחצית בעדו ובעד חבירו שחייב ב"ק דס"ל לר"מ דלחצי שקל ג"כ צריך ליתן קלבון דהכי חייבה התורה ליתן להכרע לכל מחצית השקל קלבון דאר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה : דתני ר"מ כזה יתנו · וס"ל מדקפיד הא"ם והראהו כמין מטבע של אש וא"ל כזה יתנו היינו שלא יוגרע לעולם ממחצית השקל שהיה בימי משה מדקאמר זה יתנו כזה יתנו לעולם הוא ולכן מן התורה חייב ליתן לכל חצי שקל מטבע קטנה להכרע והכי תניא בתוספתא דפ"ק דמכילתין השוקל שקל חייב בקלבון דר"ת וחכ"א השוקל שקל פטור ב' דינרין חייב · הרי דר"מ ס"ל חיוב מה"ת לחצי שקל וחכמים ס"ל מטעם החילוף וכשנותן שקל ליכא טעמא דחילוף אלא אם נותן ב' דינרין שהוא ערך חצי שקל חייב מטעם החילוף שהיה צריך ליתן חצי שקל ולא ס"ל דרשא דזה יתנו אלא למילתא אחריתא כדאמרינן לעיל : הנותן סלע ונוטל כו' · ה"ג אמר ר"א דר"מ הוא דאר"מ אחד שקל שהוא נותן וא' לד"ת כלומר דר"מ מחייב ב"ק א' לשקל שנותן ובידו היה סלע והחליף אצל ההקדש וא' לד"ת ואע"ג דבשנים ששקלו שקל שלם לא חייב ר"מ אלא ב' קלבונות כנ"ל ולא חייב קלבון דחילוף התם ה"ט כיון שנותנים שקל שלם בעד חיוב שניהם להקדש הוי כקונים תבואה מן השוק בעד סלע שאין מחשבין בעד החילוף משא"כ הכא שא"צ ליתן רק שקל דידיה ומחליף גבי הקדש לא גרע כח הקדש מכח הדיוט וצריך ליתן גם קלבון בחילוף · אבל לת"ק דלא ס"ל בשנים ששקלו חיוב הקלבון אלא מטעם החילוף לדידיה ה"נ אינו חייב אלא א' ואע"ג דלא פליגי במתני' פליגי בתוספתא דתנינן בהדיא בפ"ק דתוספתא הנותן סלע ונוטל שקל ר"מ מחייב ב"ק וחכ"א קלבון א' : ורב אמר ד"ה היא א' שקל שהוא נותן וא' שקל שהוא נוטל · דס"ל דגם ת"ק מודה בזה דחייב ב' קלבונות ולא דמי לשוקל ע"י ועי"א דאינו חייב אלא א' דהתם שניהם נותנים חיוב ב' שקליהם בסלע וכשהיו צריכים להחליף על ב' חצאי שקל לא היו נותנין אלא קלבון א' וכן להקדש בכה"ג דאין מפסיד אין משתכרין בו · משא"כ הכא אילו היה צריך להחליף ולהשיג חצי סלע ליתן להקדש היה צריך ליתן קלבון · וכן כשהיה צריך להשיג וליטול שקל מסלע ג"כ היה צריך ליתן קלבון ולכן חייב ב"ק מטעם החילוף כמו אילו היה חייב שקל לשלחני ובעת זמן פריעתו לא היה בידו שקל אלא סלע היה צריך ליתן לו קלבון א' · ואם היה מבקש ממנו שיתן לו שקל מסלע היה ג"כ צריך ליתן לו קלבון א' וה"נ לא יגרע כח הקדש מכח הדיוט ולא גרסינן כאן וא' לד"ת דלא ס"ל לת"ק לד"ת : ה"ג ע"ד דרב לר"מ ג' קלבונות הן · דזה לא מסתבר דר"מ יקל בקלבונות המחוייבים מטעם החילוף לת"ק רק בשוקל ע"י ועי"א ה"ט כדפרישית לעיל ולכן לרב דאסברא דלת"ק חייב ב"ק מטעמא דחילוף ודאי ר"מ ס"ל ג"כ הכי ולא מסתבר שיפלגו בסברא הפוכה אי צריך ליתן א' או ב' בחילוף בכה"ג · ולכן לר"מ דס"ל א' מן התורה משכחת לה בכה"ג חיובא שלש ומביא סיוע לזה מהני אמוראי דאמרו הכי בהדיא בשם רב · וזה גם כן לא מסתבר שיפלוג רב על סברא דר"מ מחייב א' לד"ת דא"כ מ"ט ר"מ מחייב ב"ק בשוקל ע"י ועי"א חבירו וגם כי הכי מפורש בהדיא בתוספתא · ולרב צ"ל דבמתני' לא חשיב אלא מה שלד"ה הוא ולכן נקט שנים שבזה גם ת"ק מודה וצ"ל לרב דסתם מתני' פליגא בזה עם התוספתא דתני שם דלחכמים דר"מ אינו חייב אלא א' דהא ע"כ פליגא מתני' אתוספתא לדידיה דלר"מ חייב ג' קלבונות בכה"ג ובתוספתא לא חשיב אלא ב' בדברי ר"מ · וסברת ר"א לאשווי מתני' ותוספתא אהדדי דלחכמים דר"מ אינו חייב אלא א' גם בכה"ג והייטו משום שהוא נותן סלע ונוטל שקל בחד זימנא הוי כמחליף על ב' חצאי שקל דא"צ אלא א' ולא עדיף משנים ששקלו לדידיה : מתני' השוקל ע"י עני כו' · השוקל סלע שלם ע"י עני וכן עינו פטור מקלבון כיון שאם לא היה נותן להם גם הם לא השיגה ידם ליתן ונמצא ע"י מצוה ההקדש לכך פטור והא דלא קתני ע"י ועי"י עני משום דלר"מ הוה חייב עכ"פ בעד עצמו ובפלוגתא לא קמיירי : האחין השותפין מפרש בגמ' : גמ' כשחלקו וחזרו ונשתתפו · אז הם חייבים בקלבון דכשחלקו ונותנין סלע בשביל שניהם הוה כאילו לוין זה מזה וממעשר בהמה פטורים דעדר של שותפים פטור ממעשר בהמה דתניא בבכורות (נ"ו) כל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך ולא של שותפות ואע"ג דהאי קרא בבכור הוא דכתיב התם פריך לה ומשני לה : כשלא חלקו · דקיימא בתפוסת הבית חייבים במעשר בהמה דאמר התם יכול אפי' קנו בתפוסת הבית ת"ל יהיה ופטורים מן הקלבון דכ"ז שהן בתפוסת הבית לא חשיב כהלואה : והן שחלקו גדיים כו' · הוא דאמרי' דכשחלקו בטלה תפוסת הבית מינייהו דכשחלקו גדיים ע"פ שום בדמים נגד תיישים בטלה מהן שם ירושה והוי כאילו לקח כ"א מן השוק ונתערבו ואין כאן שם תפוסת הבית אלא שם שותפות : אבל אם חלקו כו' · דזהו משפט הירושה לכ"א חלק בכל מין ומין אומרים זהו חלקו המגיע דיש ברירה ועדיין שם יורשים עליהם וכשחזרו ונשתתפו חזרה תפוסת הבית למקומה :

*) אין הלשון מכוון ואולי דחסר איזה תיבות ונ"ל שירשו מאביהן דפטורי מקולבון ה"ה אם ירשו מאדם אחר דעלמא ג"כ תפוסת הבית חשיבא .

משנת אליהו

אמרו סיפא בכותים ולפיכך מקבלין מהן חטאות ואשמות כיון שנתכוין לכפרה אולי ישוב אבל הנכרים אין מקבלין מהן חטאות ואשמות לפי שאינו נדר ונדבה . ומ"ש ולפיכך מקבלין כו' כבר כתב התוי"ט דגירסתו במתני' וחטאות ואשמות ונדרים ונדבות מקבלין מהן וקאי אכותים כדמוקי לה הכא סיפא בכותים. ובעל קרבן העדה תמה על הרמב"ם הא הנכרים אינם חייבין בקרבנות אלו . ולא דק בכוונת הרמב"ם דהא קאמר אם נתנו מעצמן כמו כולה מתני' הנכרים כו' ששקלו אין מקבלין והן אינם חייבין בשקלים וכן גבי קני זבים כו' אף שאינם חייבין הוי מצי למיתני דאין מקבלין מהן אם נותנין ולכן כתב הרמב"ם אבל הנכרי אינו יודע כו' ושטתו כסוגיין דקאמר וכי יש קיני זבין כו' בנכרים היינו שאינם יודעים ואינם טורחים בזה בעולם שיעסקו בזה ויתנו קיני זבין דליתני אין מקבלין · ומ"ש דא"א ליישב דברי הרמב"ם לפני הירושלמי · נכונים אחד דבריו כדפרישית:
ה"ג מ"ט דר"מ כו' כמ"ש בפנים · כך היא גירסת רבינו הגאון וכדפרישית בקונטרס שיטתו מבואר מתוספתא ערוכה · והרמב"ם בפירושו לא הזכיר בדברי ר"מ קלבון מד"ת · ולדידיה בשוקל שקל בעדו פטור מקלבון גם לר"מ · וקשיא עליה מדתניא בתוספתא· וגם צ"ל דגי' אחרת הי"ל בירושלמי · ובחיבורו פ"ג מהל' שקלים ה"א פסק דאינו חייב אלא כששוקלין ב' ביחד ואז נותנין קלבון א'· ובהלכה ו' שם פסק כרב דמתני' ד"ה היא ולכן בנותן סלע ונוטל שקל פסק דחייב ב' קלבונות · ולכן פסק בהלכה ז' שם דהקלבונות אינן כשקלים דלר"מ נופלין לשקלים דלטעמיה אזיל דקלבונות מדין שקלים אלא הי"ל מטעם חילוף לחוד ולכן פסק כאינך דס"ל לשלחנים ולס"ד · והנה לרש"י שיטה אחרת בקלבונות · ובשני מקומות כוון לד"א · דבבכורות נ"ו ב' ד"ה האחין כו' כתב וז"ל · ואם שוקלין סלע שלם דהיינו ב' חצאי שקליהם ביחד חייבין לתת כ"א וא' מעה קטנה לקלבון דהא ב' ממוניים הם והרי הן כשאר ב"א שהשוקל שקלו נותן עמו קלבון דהוא קלבון להכרע וי"א לחילוף שאין ב' חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוף מועט והואיל ורוב ב"א נותנין כ"א מחצית הסלע וקלבונו עמו כי מצטרפי נמי שנים ויהבי סלע שלם יהבי נמי קלבון שני והני אחין כו' כשאר שותפין דעלמא וחייבין בקלבון שני עכ"ל וגבי פטורין פי' דפטורין מקלבון שני וכן בביצה ל"ט ד"ה כשחייבין כ' וז"ל כל ישראל הוזקקו לתת מחצית השקל כו' והטילו חכמים עליהם להוסיף מעה קטנה להיות קלבון לפרוטרוט מפני שהן חצאי שקלים חתיכות דקות ונוחין לאבד ופעמים שמחליפים אותן במעות ונותנין הקלבון בחילוף ואף כשמצטרפין שנים לתת שקל שלם הטילו עליהם ב' קלבונות שלא לפחות מחבריהם ולמעט את ההקדש אבל כאב שהוקל בשביל ב' בניו שקל שלם פטור מקלבון שני עכ"ל · חזינן דס"ל לרש"י לר"מ לחצי שקל ג"כ חייב קלבון וטעמו מסתבר משום שהן חתיכות דקות ונוחין לאבד ופעמים שמחליפים ר"ל בסלע וצריך הכרע · והנה יפלא למה פירש הני מתנייתא אליבא דר"מ ודלא כהלכתא ולכאורה משמע דהכרחו משום דניחא ליה לפרש פטורין מקלבון שני דפטורין לגמרי לא מסתבר טעמא מאי · אבל בספ"ק דחולין פירש ג"כ אליבא דר"מ ושם חזר ופירש פטורין מקלבון היינו לגמרי משום דהוי כשוקל ע"י בניו וה"ל כשוקל ע"י שכנו כו' וכן נמשך אחריו הרע"ב וזה תמוה דא"כ למה פי' אליבא דר"מ ומצאתי שתמה עליו התוי"ט בספ"ק דחולין במה שפי' אליבא דר"מ וטעמא דפי' פטורין לגמרי משום דמסתבר לי' לשיטתו דכשנותנין שקל שלם ביחד ליתא טעמא דנוחין לאבד אלא משום דה"ל ליתן כ"א בפ"ע משא"כ באב השוקל שכן היה ראוי ליתן שקל שלם בעדם שהוא הנותן לכן פטורין מקלבון לגמרי · והרמב"ם הסביר דלהכי פטורין לגמרי משום שהן כאדם א' · ונראה דשיטת רש"י היה לפסוק להלכה כר"מ מסוגיא דמנחות ק"ח א' כולה ככר פדה לא אמרי דס"ל דלשקלים אזלי והיינו מטעמא דס"ל דקלבונות מדינא דשקלים כמ"ש כשם ששקלו כו' וגם ליתנא דוהמעה קלבון ג"כ כר"מ דס"ל מעה בתוספתא ומדחזינן דהני אמוראי כולהו וסתמא דגמ' הכי ס"ל הלכתא כוותיה ולכן פי' כל הני מתניות אליביה · והרמב"ם פסק הכל דלא כר"מ ולכן פסק השקלים אינן נופלים לשקלים ונסתפק כמאן מאינך אחריני הלכתא ולכן פי' כל הני סוגיין אליבא דת"ק וסוגיא זו תיובתיה דס"ל בהדיא דלשקלים אזל וג"כ מעה הוי הקלבון כר"מ · ולשיטת רש"י ניחא לפרש מ"ש בגמרא כשם ששקלו תורה כך כו' · דזה תלוי בזה כיון שהתורה חייבה שיתנו חצאי שקלים ממ"ש זה יתנו כזה יתנו והן נוחין לאבד וצריך פעמים להחליפם בסלע לכן צריך ליתן קלבון לחצי שקלו הכרע · (ודרך רמז י"ל אסמכתא דרך גימטריא זה יתנו עולה כמספר קלבן הכרע ע"ה) · וכן מצאתי בסמ"ג הל' שקלים שדבריו מורים כדפרישית שיטת רש"י להלכה כר"מ דכתב תחלה בפסקי הקלבונות דעת הרמב"ם ואח"כ כתב דעת רש"י דלכל חצי שקל חייב קלבון וב' ששקלו חייבין ב"ק ומביא ג"כ דעת רש"י דספ"ק דחולין באב השוקל ע"י בניו דפטור לגמרי ועי' בביאורי רש"ל שם · ודברי רש"י במנחות שם ד"ה והמעה קלבון אינם מובנים שכתב וז"ל שכל יחיד מביא מחצית השקל בהכרעה באדר ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנין קלבון א' מעה קטנה מפני הכרעה שעכשיו לא נתנו שניהם אלא הכרע אחד ואילו הביאו כמשפטן היה שם ב' הכרעות לפיכך נותנין קלבון עכ"ל· ותמוה דתחילה מתחיל אליבא דר"מ ואח"כ כת"ק ומ"ש לפיכך כו' אין לו ביאור והתוס' הקשו עליו מטעם אחר וצ"ל דט"ס בדברי רש"י שם : הדרן עלך באחד באדר

א) תוספתא פ"א : ב) במדבר רבה פי"ב: ג) ביצה לט ב חולין קה ב : ד) בכורות ט : ה) שם נה ב : ו) בש"י אי' כאן פיסקא האחין וכו' :

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פרק ח ממתנות עניים הלכה ח :
לז ב מיי' פרק ו מבכורות הל"י :

נוסחת הבבלי

(א) הנותן סלע ונוטל שקל : (ב) כלקוחות הן כדתנן הלוקח כו' :

הגהות הגר"א

צרי' לקבל מהן אלא כשנותן להדיא לבד"ה ה"נ לר"ל : [א] ה"ג ומאליהן הן באין לכלי שרת וכו'. ולא קאמר ר"ל דאין מקבלין אלא כשנכרי נותן מעצמו להדיא לבד"ה : [ב] מלות מה עבד לה נמחק וצ"ל רשב"ל פתר לה וכו' . וה"פ רשב"ל הוכחתו מפשטא דקרא דקאמר לא לכם ולנו משמע דקאסר ליה שותפות כלל בין בתחלה בין בסוף : [ג] מן תני אלו חייבין וכו' עד פטור מהקלבון ל"ג וה"ג מאי טעמא דר"מ סבר ר"מ השוקל שקלו שלם שהוא חייב שני קלבונות דאר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה דתני רמ"א כמין מטבע של אש וכו' . ועי' בפי' ק"ע : [ד] ה"ג אר"א דר"מ היא אחד שקל שהוא נותן וא' לדברי תורה ורב אמר ד"ה היא אחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל . ול"ג ואחד לדברי תורה . ועי' בספר תקלין חדתין ותמצא פי' מרווח ע"פ ההגה"ה הנ"ל : [ה] צ"ל ע"ד דרב לר"מ וכו' . ועיין בפי' ק"ע :

ציון ירושלים

והן שחלקו גדיים כנגד תיישים . עי' ש"ס דילן בכורות נו ועפ"א דף כ"ה ע"ב ד"ה אתה מטים שבמקום פלוני ועי' בתוס' רי"ד קדושין יז ע"ב ודו"ק היטב ועי' עצמות יוסף שם:

גליון הש"ס

[א] עי' תוס' מנחות דף כט ע"א ד"ה שלשה :

היך

בקלבון ובמעשר בהמה : היך עבידא · כמו היכי דמי : ה"ג חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורין בזה ובזה. וכ"ה בבכורות פ"ט · והכי פירושו חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו ולא חלקו בבהמה דגבי קלבון הוו כשאר שותפין וגבי בהמה הוו כתפוסת הבית : הן הן עיקר נכסיו · ואע"פ שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה פטורין מקלבון : רבי שמי . פריך וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הואיל ולא חלקו נאמר שיהיו פטורין מן הקלבון אע"פ שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן ואע"פ שהבהמות הן עיקר הנכסים אין לפטרן . כך למדתי ממגדל עוז בשם הר"מ מקוצי ולא כהרא"פ ודבריו תמוהין : לא שנייא היא · שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מאותן המעות שהיו מגיעין על חלקו הלכך הרי הוא כאילו לא חילקו : ופריך מעתה · לדבריך שעיקר הטעם שפטורים לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו פטורין ואנן לא תנן הכי : היא שני אחין וכו' . כלומר אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפיסת הבית אע"ג שאינן בירושה דאורייתא ולא שקל המותן בשבילם ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הנ"ל לפום פשטא דמעתתא : שולחנין . שגבו השקלים במדינה כמ"ש הרמב"ם הן נטלו אותן בשכרן : להוצאת דרכים . להביא השקלים לירושלם : סליק פרק ראשון

הלכה א מתני' מצרפין שקלים לדרכונות . בני העיר שקבצו שקליהם יכולין להחליפן מדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך : שופרות . תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום והיו עומדין בעזרה וכל אחד מביא שקלו ונותן בו : במדינה . בירושלם ולדברי הרמב"ם בשאר ערי ישראל : ששלחו את שקליהן · ביד שליח להוליכם ללשכה : אם נתרמה התרומה · שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות והיו תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותן שעדיין לא שקלו : נשבעין · שלוחים לגזברים דהואיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה התרומה עליהן וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות בגמ' מתרץ לה : ואם לאו · שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הבעלים אבדו הלכך נשבעין לאנשי העיר : גמ' ופריך ויעשו אותן מרגליות · כלומר יקנו מרגליות בעד השקלים ולא יצטרכו להוצאת הדרכים: ומשני שמא תיזול המרגליות·ויפסיד ההקדש: כהאי דתנינן תמן · בכורות פ"ח : וכולן נפדין וכו'·כלו' וכל הנפדין כגון בכור אדם והקדשות נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ מן השקלים שהבא לשקול מחצית השקל צריך שיתן אותו כסף נקי מטבע מצוייר ולא שוה כסף ותני ושייר דאף מעשר שני והראיון אינן אלא בכסף ולא שוה כסף : ואין פודין · מעשר שני בכלים : מתניתא · דתנן שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין לשקלים של שנה הבאה אבל לשקלים הישנים מי שלא שקל אשתקד לא היה שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש : ותני כן · ותניא נמי הכי : עתיקין במקדש · כדתנן לקמן פ"ו וגירסת הרמב"ם נראה ותני כן עתיקין במקדש ועתיקין במדינה ולשון קושיא היא וכי תנן הכי : מתניתין · דתנן נגנבו או שאבדו נשבעין ופטורין מלשלם דוקא בשומר חנם איירי : אבל בשומר שכר · אינו בדין זה אלא משלם בגניבה ואבידה ואינו נשבע : ליסטים מזויין · גנב מזויין דאונס הוא ולשמירה זו לא קבלו עליהם : ברם כמ"ד וכו' . אבל למ"ד אין תורמין על הגבוי אפי' נתרמה התרומה נשבעין לבני העיר והן שוקלין אחרים תחתיהם : דר"ש היא· הא דתנן דהשומרים נשבעין אתיא כר"ש : דאר"ש · במסכת שבועות קדשים שהמפקיד חייב באחריותן כדידיה דמיין ה"נ כיון דחייבין בני העיר לשקול תחתיהן לאו כהקדשות ניניהו אבל לחכמים אין כאן שבועה דאין נשבעין על הקדשות: משום שבועת תקנה. מדאורייתא פטור לגמרי ורבנן הוא דתקון לה שלא יזלזלו בשמירת ההקדשות : ה"ג ע"ד דר"י ניחא נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר משום שבועת התקנה אלא לר"א נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

נוסחאות ישנות

ופעמים שהם פטורים מזה ומזה היך עבידא (חלקו את הנכסים ואח"כ חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ואח"כ חלקו את הנכסים פטורין מזה ומזה) [א] חלקו א) [א]הנכסים ולא חלקו הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים מזה ומזה א"ר מנא הדא דאת אמר בשלא היתה הבהמה רוב אבל אם היתה הבהמה רוב הן הן עיקר נכסים ר' אבין אמר ר' שמי בעי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה את פוטרו מן הקלבון א"ל לא שניא היא שהוא נותן סלע א' שלימה מעתה אפילו חלקו [ב] וחזרו ונשתתפו חייבין במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון ותנינן חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה: ר' בא בשם אבא בר רב הונא היא שני אחים שירשו את אביהן היא שני גיסין שירשו את חמיהן [ב]לאיכן ב) היו הקלבנות נופלין ר"מ אומר לשקלים רבי לעזר אומר לנדבה ר"ש שזורי אומר [א] (א) ריקוע זהב וצפוי לבית קודש הקדשים בן עזאי אומר שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן ויש אומרים להוצאת דרכים :

הדרן עלך פרק באחד באדר

הלכה א מתני' [ג]מצרפין ג) שקלים לדרכונות

מפני משוי הדרך כשם שהיו שופרות במקדש [ד]כך היו שופרות במדינה בני ד) העיר [ה]ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה הבאה: גמ' ויעשו אותן מרגליות שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד כההיא דתנינן תמן וכולן ה) [ו]נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ [ז]משקלים [ג] ואין פודין בכלים *וא"ר שמואל בר רב יצחק שמא יזילו הכלים ונמצא ההקדש מפסיד אוף הכא נמי שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא ותני כן [ח]עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה מתני' בש"ח אבל בשומר שכר לא בדא א"ר אבא [ט]ואפילו תימר בש"ש נגנבו ו) בלסטים מזויין אבדו (ב) כמי שטבעה ספינתו בים (ג) א"ר יוסטי ב"ר סימון אתיא כמ"ד תורמין ז) [י]על הגבוי ועל העתיד לגבות (ד) ברם כמ"ד אין תורמין לא על הגיבוי (ולא על הממושכן) ועל העתיד לגבות לא בדא : [ד] (א) בני העיר ששלחו את שקליהם כו' : א"ר אלעזר דר"ש היא דר"ש אומר קדשים שהוא חייב באחריותן כנכסיו הן א"ר יוחנן ד"ה היא משום שבועת תקנה. ע"ד דרבי יוחנן ניחא נשבעים לגזברים ואם לאו נשבעים לבני העיר ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן

ריבב"ן

מתני' א' דרכונות. כמו דרכמוני זהב בספר עזרא: מפני משוי הדרך. להקל מעליהן. ירושלמי ויעשו אותן מרגלית כלומר מכל השקלים יקנו מרגלית ויקלו ממשואו' יותר. ושני שמא תזול המרגלית ונמצא ההקדש מפסיד אבל הדרכונות אין לחוש שמא יוזלו מהן המטבעות שיוצאין בירושלים: מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגלית ולא חיישינן שמא תזול שאין באין אלא לחומת העיר ומגדלותיה: בני העיר ששלחו את שקליהן אם נתרמה התרומה מן הכסף שבלשכה ונתנוהו בקופות דתניא בתוספתא פרק ב' תורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות נמצא שאותן השקלים ברשות הקודש איתינהו ונגנבו או נאבדו נשבעין לגזברין שההפסד להקדש ואם תאמר והתנן בשבועות אין נשבעין על ההקדשות דרעהו אמר רחמנא ולא הקדש אמרי' בפרק הזהב אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן אי הכי נשבעין לגזברין נשבעין לבני העיר מבעי ליה אמר רבא נשבעין לבני העיר במעמד הגזברין כי היכי דלא ניחשדינהו שלא הפרישו שקלים אי נמי כי היכי דלא ניקרינהו פושעים והא נגנבו או אבדו קתני ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה והכא נהי דלא משלמי דשומר שכר פטור לשלם להקדש דכי יתן איש אל רעהו כתיב ולא הקדש אגרייהו מיהא לפסוד אמר רבא נגנבו בלסטים מזוין אבדו שטבעה ספינתו בים דהוי אונס ושומר שכר פטור באונסין ר' יוחנן אמר הא מני ר' שמעון היא דאמר קדשים שחייבין באחריותן נשבע עליהן בפרק מרובה אמר ר' שמעון קדשים שחייבין באחריותן חייב שאינו חייב באחריותן פטור לענין תשלומי כפל ומדחייב הגנב כפל כממונו דמי · הכי נמי לענין שבועה · תינח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאין חייב באחריותן ניניהו דתנן תורמין על האבוד ועל הגבוי כו' אמר ר' אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יזלזלו בהקדשות פי' שלא יזלזלו בשמירתן נשבעין לבני העיר הואיל

תקלין חדתין

היך עבידא. היכי דמי : ה"ג חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובזה · דכיון שחלקו בבהמה וחזרו ונשתתפו ה"ל לענין מעשר בהמה כשותפין ופטורין ממעשר ובנכסים שלא חילקו עדיין שם תפוסת הבית עליהן ופטורין מקלבון והא קמ"ל דסד"א דלא נקל כולי האי דכיון דחלקו בבהמה נזיל לחומרא ונימא גלו אדעתייהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי ולימייבו בקלבון קמ"ל הכי מפרש לה בבכורות (נו ב) חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו דלגבי קלבון הו"ל כשותפין וחייבין ובבהמה דלא חלקו הו"ל עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות וחייבין בזה ובזה : הדא דאמרת · דבשחלקו הנכסים לאוד דחייבין בקלבון שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים : הן הן עיקור נכסיו · ואפי' חלקו הנכסים ולא הבהמות פטורים מקלבון דבתר רובא אזלינן : ר"ש בעי · אמתניתין פריך דקאמר לא חלקו פטורים מן הקלבון : לא שניא הוא · כלומר וכי לא שניא הוא דכיון דלא חלקו נותן סלע א' שלימה דעדיין קיימא תפוסת הבית ולא חשיב כהלואה : אפילו חלקו ונשתתפו · דנותנין נמי סלע א' שלימה יהיו פטורין מן הקלבון ומשני ר' ביבי הוא שני אחין הוא שני גיסין כלומר כיון שחלקו אף שאח"כ נשתתפו הוו כאחרים לענין חיוב קלבון : כמ"א לשקלים · ר"מ לטעמיה דאמר לעיל כשם שמקלו תורה כך קלבונו תורה : שולחנין · שגבו השקלים במדינה הן נוטלין אותן בשכרן : להוצאת דרכים · להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות דרכים של השלוחים שהיו תחילה במדינה והולכים אח"כ למקדש : הדרן עלך באחד באדר

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל א' מביא שקלו ונותן בו : במקדש · מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוץ להוליך למקדש : ששלחו את שקליהן · ביד שליח להוליכם ללשכה : אם נתרמה תרומה · מן הקופות שהיו תורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו : נשבעין השלוחים לגזבר · דהואיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועות השומרים : ואם לאו · שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הבעלים אבדו הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים : שוקלין אחרים תחתיהן · שהשקלים הראשונים ששקלו לא עלו להן : גמ' ויעשו אותן מרגליות · ארישא פריך אמאי אין מצרפין למרגליות שהוא קל יותר : תיזיל המרגליות · וכן לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זייל : וכולן · לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקאמר וכולן נפדין וכו' : מתניתן · דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל אשתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא : מתני' · דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם : אבל בשומר שכר אינו בדין זה · דש"ש אינו נפטר בשבועה אלא חייב בגניבה ואבידה : בלסטים מזויין · דהוי אונס ובאונס אפילו ש"ש פטור אם נשבע שנאנסה : אתיא כמ"ד · מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה : על הגבוי · שבני העיר גבו ומסרום ליד שליח : לא בדא · דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי לאו נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן : דר"ש היא · הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים דר"ש היא דאל"כ הא קי"ל אין נשבעין על ההקדשות : שבועות תקנה · כדי שלא יזלזלו השומרים במשמרת הקדש אבל מדאורייתא אה"כ

משנת אליהו

הלכה א כשם שהיו שופרות במקדש כו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה בכולא ש"ס דלא כהמפרשים והדבר מוכרע ממקומו ועי' תוי"ט פ"ק מתני' ג' ד"ה במדינה : כההיא דתנינן תמן כו'. ול"ג ואין פודין בכלים דלא אידכר שם והכל בכלל שוה כסף דאינך אחריני ודאי נפדין בהם חוץ משקלים וגרס שמא יזילו היינו השוה כסף וה"נ שמא תזיל המרגליות כו' : ותני כן עתיקין כו'. הרמב"ם רפ"ב דשקלים בחיבורו כתב דגם במדינה היו שניס ועי"כ גי' אחרת היה לו בירושלמי ועי' תוס' יו"ט : מתני' בשומר חנם כו'. דברי הרמב"ם בפירושו כאן ובחיבורו פ"ג דשקלים אינם מובנים כלל. שסידר בבא שלימה שם הלכה ח' דינא דבני העיר ששלחו ע"י שומר חנם דנשבע להם לעולם והן משלמין לעולם אף אם נתרמה התרומה קודם שנאבדו דאינו מחלק שם ובהלכה ט' סידר כל חלוקה דשומר שכר ומחלק בין נתרמה קודם לאחר כך · וכבר תמה מרן בכ"מ וכתב דמסברתו למד זאת. ואין זה דרכו של הרמב"ם לכתוב בחיבורו מסברתו אם אינו סוגיא בגמ'. ובק"ע הניח בצע"ג ונראה לענ"ד בזה לפרש אליבי' דהרמב"ם כל סוגיא זו דירושלמי ודבבלי שהי' לו שיטה אחרת ואלו ב' ההלכות ממש ב' הסוגיות. בבא ראשונה סוגיין דירושל'. בבא שניה סוגיא דבבלי ולא פליגי אהדדי ולכן פסק כתרוייהו כדרכו בכ"מ. דבסוגיין סתמא דתלמודא מוקי בשומר חנם כדאמר מתני' בש"ח דבש"ש צריך לאוקמי בלסטים מזויין ופשטא דמתני' ניחא להו ור' אבא הוא דמנא גוונא לאוקמי גם בש"ש כמ"ש אפילו תימא כו' ואכתי לא סליק אדעתייהו לפרושי רומי' דאין נשבעין על ההקדשות. אר"א דר"ש הוא דרש"א קדשים שחייב באחריותן כנכסיו הן. ור"ל דאיירי בש"ח ואסתמא דסוגיא דגמ' קאי ודלא תקשי ממתני' דב"מ דאין נשבעין להקדש מוקים לה כר"ש. והכא חייב באחריותן אף בכה"ג דנתרמה קודם שנאבדו דבה"ע פשטו במסירתם לש"ח ולכן עכ"פ נשבעין וכן משלמין גם כן אף בנתרמה קודם שנאבדו וכמ"ש הרמב"ם בפירושו להדי'. ובמתני' לא חילק אלא אם נשבעין לגזברין או לבני העיר ונפקא מינה כדמפרש לקמן בסוגיא אבל משלמין בין כך ובין כך ובזה ניחא כסברת מרן הכ"מ דמ"ש ושוקלין אחרים כו' קאי גם ארישא ולכן לא פריך הכא כדפריך בבבלי שם לאוקימתא דהא מני ר"ש תינח עד שלא נתרמה כו' אבל משנתרמה קדשים שאין חייב באחריותן הוא. דסבירא ליה דבכה"ג שנתנו לש"ח אף בנתרמה חייב באחריותן וכדלקמן ורי"א ד"ה היא · דאף דבאמת דבכה"ג חייב באחריותן וכדאמר ר"י גופיה לקמן הפרים שקלו ואבד חייב באחריותן עד שימסור לגזבר רק גם שחייב

א) בכורות נו ב : ב) תוספתא פרק א' ועי' מנחות קח א : ג) בכורות נא א : ד) ב"מ דנ"ז ב יומא דס"ה א: ה) בכורות מט ב) : ו) עי' ב"מ נח א : ז) כתובות קח א :

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהל' בכורות הלכה יא ופרק ג משקלים הלכה ה ובהשגות :

לט ב מיי' פרק ג משקלים הל"ז ובהשגות :

א ג מיי' שם פ"ב הלכה ד :

ב ד מיי' שם הל"א:

ג ה מיי' שם פ"ג הלכה ח ט :

ד ו מיי' פרק יא מבכורים הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' שה:

ה ז מיי' פרק א משקלים הל"א:

ו ח מיי' שם פרק ב הל"א (בסיפוך):

ז ט מיי' שם פרק ג הלכה ט :

ח י מיי' שם פ"ג הלכה ט :

נוסחת הבבלי

(א) ריקועי פחים ציפוי כו' : (ב) במי ששקעהספינתו כו': (ג) א"ר איסטי' בן סימון : (ד) ברם אית מאן דאמר אין כו' :

הגהות הב"ח

(א) בני העיר ששלחו את שקליהן :

הגהות הגר"א

[א] חלקו הנכסים וכו' . כצ"ל ועיין בק"ע: [ב] צ"ל אפי' חלקו ונשתתפו פטורים מן הקלבון והשאר נמחק . וה"פ אפילו חלקו ונשתתפו דנותנין נמי סלע א' שלימה יהי' פטורין מן הקלבון ומשני ר' ביבי וכו' : [ג] ואין פודין בכלים ל"ג : [ד] בני העיר וכו' ל"ג לה :

גליון הש"ס

[א] עי' בריטב"א שבועות דף י' ע"ב וברש"י שם :

גזברין מאי עבידתייהו. וה"פ לר"א כיון דאין הגזברין חייבין באחריות שקלים אלו א"כ הקדשות ניהו ואין נשבעין על ההקדשות כאילו לכו"ע: ומשני נשבעים לבני העיר-ליפול שכרן במעמד הגזברין מפני שההפסד על ההקדש: אע"פ שקיבלו וכו'. אדר' יוחנן קאי דקאמר דשבועה זו תקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה הלכך אפילו קיבלו אנשי העיר עליהן ואמרו הואיל ואנו משלמין אין רצוננו שישבע השליח שהוא נאמן לנו אין שומעין להן שאין הקדש יוצא בלא שבועה: חייב באחריותו. אפילו לאחר שנתרמה התרומה עד שימסרנו לגזבר: הקדש ברשות גבוה בכל מקום שהוא. ואפילו קודם שנתרמה פטור: ובני העיר שוקלין תחתיהן. ואס"ד כי גזא דרחמנא הוא אף קודם שנתרמה יהיו בני העיר פטורין: ומשני לא עוד היא משום שבועת התקנה. אף זו מן התקנה שלא יזלזלו בהקדשות וישלחו אותן ע"י שליח אלא כל אחד יביא שקלו בעצמו לשם דמצוה בו יותר מבשלוחו: תני הראשונים וכו'. אגמלאו או שהחזירום הגנבים קאי דהשתא שניהם לפנינו: אלו ששילחו בני העיר תחלה. הן הראשונים: וחורנה אמר. ואידך אמר:

הלכה ב מתני' על ידו. בשבילו והלך השליח ושקלו בשביל עצמו: אם נתרמה התרומה. קודם ששקל בשביל עצמו: מעל. דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות היה זה השקל שנתן לו חבירו לשקול עליו ברשות הקדש וכשנתנו בשביל עצמו נהנה מן ההקדש ובגמרא מפרש מה נהנה: השוקל שקלו מן ההקדש. שהיו בידו מעות שהוקדשו לבדק הבית וכסבור שהן של חולין ושקל מהן שקלו ונתרמה התרומה וקנה בהמה באותה התרומה והקריבוה אז נתחייב השוקל קרבן מעילה אבל לא קודם לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין אבל המוציא מהקדש להקדש אע"פ שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני: יאכל כנגדן. בגמרא מפרש לה: גמ' אנן תנינן. ברישא דמתניתין אם נתרמה התרומה ותנאי דבי רבי תנו אף ברישא וקרבה הבהמה ולא פליגי דתנא דידן סמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם (והרא"פ הגיה לא צורך): ה"ג אר"א דלא כר"ש דר"ש אומר. לקמן ספ"ד: מיד היה מקבל מעותיו. ר"ש פליג אהא דתנן התם המספק אינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה ור"ש סובר דמיד היה מקבל את מעותיו ולא חיישינן שמא יארע בהן פסול ונמצא ההקדש נפסד מפני שהכהנים זריזין הן הרי שאפילו לא קרבה הבהמה אלא שקנו אותה כבר יצאו המעות לחולין ומעל: וקשיא. אמתניתין למה מעל אילו מי שגנב עולתו של חבירו ושחטה סתם ודאי לבעלים הראשוני' מכפרת א"כ ה"נ גבי שקלים כשניתנו ללשכה אינו ניכר השקל של מי הוא והוא נתרם סתם לשם מי שהוא והוזר השקל לבעלים הראשונים ולמה יהא חייב קרבן מעילה: במסויים. שניכר וידוע שהוא של שני ואיירי שעשה כמו שעשו של בית רבן גמליאל כדתנן לקמן פ"ג שהיה מתכוין וזורקו לקופה: ופריך וחש לומר וכו'. למה הוא מביא קרבן מעילה דלמא לא נקנה בהמה משקל זה אלא כיתותר בקופה הגדולה והן שירי הלשכה: וכי יש מעילה בשיריים: בתמיה: אלא כר"מ וכו'. וכי נוקים סתמא דמתניתין כר"מ דסובר יש מעילה בשיריים ולית הלכתא כוותיה אלא כר"י דפליג עליה: ומשני עוד היא במסויים וכו'. כלומר כבר אוקימנא לה במסויים וכבית ר"ג א"כ איכא למימר שידוע שמשקל זה קנו בהמה: מה נהנה. ולמה תנן שמביא קרבן מעילה דמאי לנהנה דקעביד מצוה לאו הנאה היא דמצות לאו ליהנות ניתנו: כמו שנהנה. שהציל עצמו בממון ההקדש ונהנה בשקל הזה: כל שהוא קדש אין קדושה אחרת חלה עליו. הלכך שקל זה ששקל מעות מעשר שני אינו קדוש כלל לשם קרבנות: כילד הוא עושה. אם שקל שקלו ממעשר שני או משביעית: והשאר. מעות הראשונות שנתן לשם מחלית השקל נעשין שקלים שהרי כחולין הן עכשיו:

נוסחאות ישנות · תורה אור

תחתיהן משום שבועת תקנה אלא לרבי לעזר נשבעים לבני העיר הדא היא דר' שמעון נשבעים לגזברים גזברים מאי עבידתייהו נשבעים לבני העיר במעמד גזברים כי היכי דלא לחשדינהו אי נמי דלא נשוו להו פושעים [א]אע"פ שקבלו בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה: הפריש שקלו ואבד ר' יוחנן א) אמר חייב באחריותו [א] עד שימסרנו לגזבר רבי שמעון בן לקיש אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש [א] נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהם [ב] לא עוד היא משום שבועת תקנה: (א) תני ב) [ב]הראשונים נופלים לתקלין חדתין והשניים נופלין לתקלין עתיקין. אלו הן הראשונים ואלו הן השניים רבי פנחס בי *ר' חייא (חנינא) ור' אבא מרי חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחלה וחרנה אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחלה: חנניא

הלכה ב מתני' [ג]הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל [ד]השוקל (ב) שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל ממעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן:

גמ' השוקל כו' אנן ג) תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי ר' אם נתרמה התרומה (נ"א אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה אמר ר' לעזר מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו') מאן תנא אם נתרמה התרומה רבי שמעון היא דאמר ד) רבי שמעון [ג] מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזים הן וקשיא אילו הגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל ה) בית רבן גמליאל שהיה מתכוין [ד] ודוחפו לתוך הקופה [ז] וחש לומר שמא לשיריים הן נופלין וכי יש מעילה בשירים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר [ה]מועלין ו) בשיריים [ה] עוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל [ו] שהיה מתכוין ותורמו לשמו: מה נהנה (ג) א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: ממעשר שני וכו' דכתיב °אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה (ד) לא יקדיש איש אתו כל ז) שהוא קודש [ו]אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא סלע של חולין ואומר מעות מעשר שני (ה) בכל מקום שהן יהו מחוללין על סלע זו ואותה סלע נתפס לשם מעשר שני [ז] והשאר נעשו שקלים: משל · ויקרא כז

ריבב"ן

שלא נתרמה התרומה וההפסד לבני העיר: אלו ואלו שקלים · ירושלמי תני הראשונים נופלין לתקלין חדתין והשניים נופלין לתקלין עתיקין אלו הן ראשונים אלו הן שניים ר' פינחס ור' אבא ח"א אלו ששלחו בני העיר תחלה וחרנה אמר אלו שהגיע ליד הגזבר תחלה: ואין עולה להן לשנה הבאה מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין חובות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו מעל דנהנה מן ההקדש הואיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דאיתינהו בי גזא דרחמנא איתינהו וזה נתכוין לשקול לצאת חובתו כסבור שלא נתנה לו חבירו מעל חייב קרבן מעילות כדין הנהנה מן ההקדש שוגג: מן ההקדש. היו מעות הקדש בידו [וקסבור] חולין הן ונתנן לשקלו וקרבה בהמה מעל שהמא דלא כר' שמעון דתניא בתוספתא פ"א השוקל שקלי זוזיו מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"א לא מעל עד שיזרקו הדמים: ממעשר שני יאכל כנגדו. אם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים וינהוג בהן קדושת שביעית:

תקלין חדתין

אה"נ דפטורים אלא תקנתא דרבנן היא: אלא לר"א. דמוקי ליה כר"ש דוקא ע"כ דס"ל דשבועה זו דאורייתא הא ניחא בשבועה שנשבעין לבני העיר שפיר מוקמת לה כר"ש דכיון שחייב באחריותן נכסים דידהו ניכהו ולא של הקדש אבל נשבעין לגזברין דרישא אפי' אי מוקמת לה כר"ש נמי תקשה לך דכיון שבלשות הגזברים הם דהקדש ניכהו ושבועה זו למה הא אין נשבעין על ההקדש ונשאר בקושיא ומה שכתוב בספרים ישנים נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ל"ג הכא ובש"ס דבבלי ב"מ נ"ח גרסי' לה אליבא דשמואל דמתרץ לרומיא דמתני' דהכא ודהתם דמיירי בש"ש ונשבעין לימול שכרן וקשיא לן התם א"ה נשבעין לבני העיר מיבעי ליה והא מתני התם רבה נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ולהך תירוצא לא ניחא לן לאוקמא מתני' כר"ש אלא דאתיא ככ"ע ומאן דמוקי לה התם כר"ש לתרוצי רומיא דמתני' מוקי מתני' בשומר חנם ולא ס"ל דמיירי בש"ש ומאי נשבעין לגזברין במעמד גזברין ולהך כי פריך התם אהך תירוצא דמוקי לה כר"ש מהא דנשבעין לגזברין נשאר בקושיא ולא מתרץ לה כדמתרץ רבה אליבא דשמואל משום דהך תירוצא איתו אלא למאן דמוקי מתני' בש"ש ומאן דמתרץ לה כר"ש ע"כ לית ליה דמתני' איירי בש"ש דהל"כ אמאי דוחקיה לאוקמי מתני' כיחידאה דאי בש"ש איירי מתני' אתיא ככ"ע אע"כ דליתא להך תירוצא הכא: ואבד · קודם שנתרמה התרומה וי"מ אפי' לאחר שנתרמה התרומה: כ"מ שהוא · ואפי' נאבדה קודם שנתרמה התרומה:

משנת אליהו

א) עי' חולין קלט א: ב) תוספתא פרק א: ג) עי' תוספתא מעילה פ"א: ד) לקמן פ"ד הל"ה: ה) לקמן פ"ג הל"ג: ו) לקמן פ"ד הל"ב ובבלי קדושין נד א: ז) עי' ערכין כט א:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ג משקלי' הלכה ח:
י ב מיי' שם הלט"ו ובהשגות:
יא ג מיי' שם הל"י ופרק ו ממעילה הלי"ג:
יב ד מיי' שם הלי"א:
יג ה מיי' שם פ"ב הל"ו ובכ"מ:
יד ו מיי' פרק ו מערכין הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) תני רבי אומר הראשונים היו נופלין כו': (ב) שקלו ממעות הקדש כו' מעל מדמי מעשר שני כו': (ג) א"ר אבין כיון שנתנו ב"ד עיניהם למשכן כו': (ד) לא יקדיש אותו: (ה) בכ"מ שהן מחוללין כו' ואותן נתפסין כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג דתני נשבעין לבני העיר וכו': [ב] נ"ל עוד היא משום תקנה. וה"פ כי היכי דלעיל דשבועת השליח משום תקנה ה"נ תשלומין דבני העיר נמי משום תקנה כדי שיהיו הבעלים נזהרים בשמירתן: [ג] ה"ג דאר"ש מיד היה מקבל מעותיו ותו לא ומלות והכהני' זריזין הן נמחק דהא כאן אין אחריו' מזבח עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על חבירו הוי דהקדש משא"כ גבי המספק נ"ל דזריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן לקמן גרסינן לה דכהנים זריזין הן: [ד] ל"ג ודוחפו לתוך הקופה. דא"כ לא הוי פריך וחש לומר וכו'. ולקמן על קושיא דוחש לומר שמא לשיריים וכו'. משני עוד היא תפתר וכו' דוחפו לקופה. והמפרשים נדחקו

ציון ירושלים

גליון הש"ס

הלכה ג מתני׳ המכנס מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו ואמר כשהתחיל לכנס הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מלא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש שעומדין להקריב בדמיהן עולת קיץ למזבח וב״ש לטעמייהו דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. שלא נתכוין זה אלא על כדי שקלו: שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם אכנים יותר משקל אביא מהן שקל והמותר יהיה חולין: אלו לחטאתי. אם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי מודו ב״ה שהמותר נדבה: מה בין שקלים לחטאת. מ״ש שקלים אם אמר על ידו מליאה מעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין ומ״ש חטאת דמותרן נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ובודאי לא היתה כוונתו אלא לשקל אבל חטאת אין קצבה אם ירצה יביא בדמים מרובים ונתפסו הדמים אפילו הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. מטבע של זהב ממדי ושויה סלע ומתחלה שאז היו צריכין הרבה לעבודת הבית ושקלו הרבה: חזרו לשקול סלעים. כמשמעו סלע שלם: טבעין. חצי סלע: דינרין. רביעית סלע: ולא קבלו מהן. דרשאין להוסיף על שקל דאורייתא כפי הצורך ולא לפחות ממנו: אעפ״כ יד כולם שוה. עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קבלו עליהן לשקול אבל חטאת לעולם אינו שוה שזה מביא בסלע וזה בשתים וזה בשלש: גמ׳ מה פליגין. כי פליגי: במכנס פרוטרוט. פרוטה פרוטה וכדפרישית במתני׳: אבל. אם נטל ידו מליאה מעות ואמר אלו לשקלי ויש בו מותר ד״ה מודים שהמותר נדבה: מה בין וכו׳. וקס״ד דר״ש לכ״ע קאמר למלתיה: מה אנן קיימין. רבי שמעון אהי קאי דקאמר מה בין וכו׳: מה עביד וכו׳. כלומר ור״י במאי מוקים מתניתין: פתר לה. למתני׳ דר״ש אמכנס פרוטרוט אליבא דב״ה קאי מ״ש קאמר מותרן חולין: ופריך והא תנינן בסוף פרקין מותר שקלים חולין. וקס״ד דמתניתין אתיא ככ״ע: נשמעינה מן הדא. כמו תא שמע: ה״ג אותה השניה רועה. עד שיסתאב ויפלו דמיה לנדבה: ה״כ אלו לנדבה. יפלו המותר מהן: היאך אתה אומר אלו. סתמא דש״ס פריך איך קאמרת דהשני לנדבה לא יהא אלא כנוטל הרבה מעות ואמר הרי אלו לשקלי דתנן לב״ה מותרן חולין ולר׳ ביבי אפילו לב״ש מותרן חולין כ״ש הכא שאמר בטעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין: כשמוען. כמשמען סלעים: קרטין. רביעית סלע: מן הדא. הא דאמרינן שבימי עזרא שקלו דרכון לשלש שמעינן מהך קרא: ג׳ פעמים בשנה. ודרכון הוא סלע וחצי שהן שלשה שקלים: מכאן שאין מטריחין. נדבות על הצבור יותר מג׳ פעמים בשנה: מכאן לג׳ סאין וכו׳. דתנן בפרק ג׳ בג׳ קופות של ג׳ סאין היו תורמין את הלשכה ג׳ פעמים בשנה ילפינן מדאמר עזרא לשלש השקל ג״פ בשנה: לפי שחטאו. בעגל במחצית היום: ואחרנה אמר. ואידך אמר: גרמסין. שם מטבע שהיתה בימי משה: שעברו על י׳ הדברות. כשחטאו בעגל: בעשרים כסף. היינו דינרין דסלע ד׳ דינרין ופדיון בכור חמש סלעים: טבע הן שני דינרין חצי הסלע דבנימין לא היה עמהן:

תורה אור

נוסחאות ישנות

הלכה ג מתני׳ המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי בית שמאי אומרין מותרן נדבה ובית הלל אומרים מותרן חולין שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין אלו לחטאתי שוין שהמותר נדבה שאביא מהן חטאתי שוין שהמותר חולין. אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת אלא של שקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה. ר׳ יהודה אומר אף לשקלים אין להן קצבה שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין בקשו לשקול (א) דינרין ולא קבלו מהן. א״ר שמעון אע״פ כן יד כולן שוה אבל חטאת זה מביא בסלע וזה מביא בשתים וזה מביא בשלש: גמ׳ המכנס וכו׳ ר׳ א) יוסי בשם ר׳ לעזר מה פליגין במכנס פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי כל עמא מודיי שהמותרן נדבה רבי חייא (חזקיה) ור׳ ביבא בשם ר׳ לעזר מה פליגין במכנס פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי כ״ע מודיי שהמותרן חולין א״ר חייא (חזקיה) מתניתא מסייעא לר׳ ביבי דתנן אמר ר״ש מה בין שקלים לחטאת אלא שהשקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה [א] מה אנן קיימין אם באומר שאביא מהן שקלי כל עמא מודיי שהמותרן חולין אם באומר שאביא מהן חטאתי כל עמא מודיי שהמותר חולין אלא כן אנן קיימין באומר אלו לשקלי שקלים על ידי שקצבתן מן התורה מותרן חולין חטאת ע״י שאין קצבתן מן התורה מותרן נדבה מה עבד לה רבי יוסי בשם רבי אליעזר פתר לה במכנס פרוטרוט וכבית הלל והא תנינן ב) מותר שקלים חולין (ב) פתר לה במכנס פרוטרוט וכבית הלל (והא תנינן מותר עשירית האיפה חולין עוד הוא פתר לה במכנס פרוטרוט וכב״ה) המפריש שקלו וסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קדש המפריש שנים וסבר שהוא חייב שנים ונמצא (ג) שאינו חייב אלא אחד אותו השני מה עביד ליה נשמענה מן הדא הפריש חטאתו וסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קדשה הפריש שתים וסבר שהוא חייב שתים ונמצא שאינו חייב אלא אחת [ב] אותה שניה מה את עבד לה אלא רועה הכי נמי אלו (ד) לנדבה וכא היאך אומר אתה אלו: רבי יודא אומר כו׳: [ה] דרכונות דינרין חזרו לשקול סלעין כשמוען חזרו לשקול טבעין פלגי סלעין בקשו לשקול דינרין קרטין ולא קבלו עליהן מן הדא והעמדנו עלינו (ה) מצות לתת שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ר׳ חלקיה בשם ר׳ אחא (ו) מכאן ג) שצריך אדם לשלש שקלו ג׳ פעמים בשנה מכאן שאין מטריחין על הציבור יותר (ז) מג״פ בשנה אמר ר׳ אבין מכאן לג׳ סאין מכאן לשלש קופות מכאן לג׳ הפרשות כתיב זה יתנו כל העובר על הפקודים* (ח) ר׳ ד) יהודה ור׳ נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל *וחד אמר לפי (ט) שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין ר׳ יהושע בי ר׳ נחמיה בשם ריב״ז לפי שעברו על עשרת הדברות יהיה נותן כל אחד ואחד עשרה גרה (י) ר׳ ברכיה ר׳ לוי בשם ר״ש בן לקיש לפי ה) שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כאו״א פודה את בנו בכורו בעשרים כסף (כ) ר׳ פנחס בשם ר׳ לוי לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה לפיכך יהיה כאו״א נותן שקלו טבעה:

ריבב״ן

מתני׳ המכנס מעות. בפרוטרוט מותרן נדבה לקיץ המזבח. אם אמר שאביא מהן שקלי לא הקדיש אלא מה שצריך לשקל. ירושל׳ לטעם דב״ה המפריש שקלו סבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קידש המפריש שנים סבור שהוא חייב שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד אותו השני מה את עבד ליה נישמעיניה מן הדא המפריש חטאתו כסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב* *) מיכן מוכיח שאם פסק ליתן לדקה כסבור שלא נתן ונמצא שנתן אפי׳ אם נתנן ליד הגבאי יכול ליקחם וה״ה אם סבור שנדר ב׳ זוזין והפרישן ואמרו לו שלא נדר אלא אחד יכול ליקחם מיד הגבאי: מה בין שקלים לחטאת. דבשקלים אמרו בית הלל מותרן חולין ובחטאת מודו דמותרן נדבה שקלים שלהם קצבה ולא הקדיש אלא מה שצריך לשקלו אבל חטאת אין לה קצבה בדמיה ודעתו היה בבהמה שמינה אפי׳ אם היו לו ה׳ בהמות הכל הקדיש: אף לשקלים אין להם קצבה כדמפרש: משעלו בני ישראל מן הגולה. מהדר לפרש שהשקלים אין להם קצבה שכשעלו שקלו דרכונות לפי שהעם מועט לא היה די חצי שקל ליקח מהן תמידין וכל דברים הבאים מתרומת הלשכה על כן שקלו דרכונות חזרו לאחר שנתרבה העם ושקלו סלע ועוד חזרו אחר שהעם רב יותר שקלו טבעים ומפרש בירושלמי פלגי סלעא בקשו לשקול דינרין לאחר שהעם רב מאד ולא קבלו מהן משום דכתיב והעמדנו עלינו מצוה לתת שלישית השקל ר׳ חלקיה בשם ר׳ אחא מכאן שאדם צריך לשלש שקלו ג׳ פעמים בשנה שאין מטריחין על הצבור יותר משלש פעמים בשנה מדהביאו תחלה דרכונות **) יכול להקדים כבתחלה ונמצא שהכל הקדיש אעפ״כ יד כולן שוה ולא הקדיש יותר מאחר העם:

תקלין חדתין

מתני׳ המכנס. כונס מעט מעט מעות ובשעה שהתחיל לכנס אמר הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מלא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש שעומדין להקריב בדמיהן עולת קיץ למזבח דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. שלא נתכוין זה אלא כדי שקלו: שוין שמותר חולין. דהוה כאילו אמר בפירוש אם אכנים יותר משקל שיקח מהן לשקלו והמותר יהא חולין: גמ׳ מה פליגין. כי פליגי: במכנס פרוטרוט. כדפרישית במתני׳ הוא דס״ל לב״ה דמותרן חולין דהוה בטעות: אבל באומר אלו לשקלי. אם נטל ידו מלאה מעות ואמר אלו לשקלי ויש בו מותר מודה ב״ה דמותר נדבה שאין כאן טעות דהא ידע כמה הן א״כ נתכוין לכולן שיהו לשקלים אלא שאין רשאי להרבות למחצית השקל לכך המותר נדבה: דמותרן חולין. הואיל ואין כאן טעות שיוכל לומר בהו שהקדש בטעות הן וכיון דאין בידו להרבות בשקלים המותר חולין: אר״ש מה בין כו׳. וקס״ד דר״ש אליבא דכ״ע קאמר לה: במה אנן קיימין.

א) נזיר פ״ה ירושלמי הל״א: ב) לקמן הל״ד: ג) עי׳ ב״ב ט א: ד) תנחומא וילקוט פ׳ כי תשא: ה) עי׳ ב״ר פרשה פד וכמ״ר פרשה ד:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי׳ פרק ג משקלים הל׳ ג:

טז ב מיי׳ פרק ה מפסמ״ק הל׳ ה:

יז ג מיי׳ פרק א משקלים הלכה ו ובהשגות:

יח ד מיי׳ שם פ״ג הלכה יג:

יט ה מיי׳ שם ופ״ה מפסמ״ק הל׳ א:

כ ו מיי׳ שקלים שם הל׳ ב:

כא ז מיי׳ שם ובהשגות וכ״מ:

כב ח מיי׳ פרק ה מפסמ״ק הל׳ ו:

נוסחת הבבלי

(א) דינרין אר״ש כו׳: (ב) עוד הוא במכנס כו׳:

משנת אליהו

במתני׳ ולהכי מוקי כר״ש דכנכסיו דמי ושייכא שבועה דנאנסו בכדי שיפטרו לשלם בגניבה ואבידה כדינא דש״ש ופריך התינח כו׳ אבל נתרמה כו׳ ולא שייכא השבועה בכה״ג דנתרמה וע״ז משני במסקנא אלא אר״ת כו׳ ר״ל דבש״ש עסקינן ולא במעמד גזברין וליטול שכרן ולא כר״י דר״ש הוא אלא שבועה זו תקנת חכמים ולא כרש״י שמפרש כדר״א דאיירי בש״ח שלא הוזכר כלל בסוגיא וזה שהזכיר הרמב״ם בהלכה ט׳ שלהו שקליהם ביד ש״ש כו׳ ובש״ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש״ש כו׳ לרמוז הסברא דהלכה ח׳ וגם דבבלי אינו חולק עם הירושלמי דמדאוקי׳ בש״ש מוכח הא בש״ח פטעו בה״ע ובהלכה ט׳ לא נזכר הא דאם רצו בה״ע למחול השבועה כו׳ משום דבאמת בכה״ג דלא תרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה״ע אם אומרין נשלם ולא ישבעו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בבבלי דכל עיקר הקושיא הי׳ על נתרמה דנשבעין להקדש היכא מיתוק׳ וקאמר ע״ז שבועת תקנה מאח״כ בסיפא. ונתתי פנים בזה לגי׳ הספרים לשיטת הרמב״ם: ה״ג במסויים כהדה של בית ר״ג שהי׳ מתכוין ותורמין לשמי׳. פי׳ כמו בבית ר״ג שהי׳ שוקלו בין אנצעותיו וכו׳ ה״נ מיירי במסויים ונתכוין לתרום לשמי׳ ול״ג דוחפן לקופה דא״כ לא הוי פריך ותם לומר כו׳ ולקמן על קושיא דוחם לומר שמא לשירים כו׳ משני עוד היא תפתר כו׳ דוחפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי׳ בק״ע ועי׳ ברמב״ם בפירושו שפי׳ דהאי וקרבה הבהמה לא קאי רק אהקדש וכדפרישית ודלא כברע״ב ובק״ע נדחק בגי׳ הישנה: בקשו לשקול דינרים. מכוון לשון מתניתין בקשו לשיטת הרמב״ם שפירשתי במתני׳ שבכל

הלכה ד מתני' מותר שקלים חולין · אם היתה ידו מלאה מעות ואמר אלו לשקלי מותרן חולין : עשירית האיפה · מפרש בגמ' : מותר עולה עולה · אם הפרים מעות לקנות עולה ונתותרו יביא באותן המעות עולה אחרת : מותר פסח שלמים · מפרש בגמרא : מותר נזירים · אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו ישמרום עד שיקחו מהם קרבנות לנזירים אחרים ואם נזיר אחד הפרים מעות לקרבנותיו ונתותרו המותר לנדבה לקיץ המזבח: **גמ'** עד דאנא תמן · כשהייתי בבבל שמעתי ששאל ר"י לשמואל: הפרים שקלו ומת · מה יעשה בו : מותר עשירית האיפה שלו · של כהן גדול שניתותרו מה יעשה בו : יוליכם לים המלח · לא נהנין ולא מועלין בו : מה עביד לה ר"י · איך מתרץ למתניתין : של מנחת חוטא · שמקריב בדלי דלות מותרו לקיץ המזבח דבמקום חטאת הוא אבל עשירית האיפה של כהן גדול לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא עליל אבא בר אבא · על הא דמייתי בסמוך הקשה לי אבוה דשמואל דאיהו אבא בר אבא : דאינון אמרין · שבני בבל אומרים : ואם מן הצאן קרבנו וכו' · לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ואם דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח שאינו בא אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא ילפינן לעיל דפסול א"כ מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי וא"כ מן הצאן מיותר לדרשא : התיבון הרי עולה מן הצאן · מנ"ל דקרב דוקא שלמים דלמא קריב נמי עולה א"נ דלמא האי לזבח שלמים למותר עולה דקרב שלמים קאתי וזה נראה יותר : ומשני דבר שאינו בא אלא מן הצאן · מן הצאן קדריש : התיבון הרי אשם . דלמא האי מן הצאן במותר אשם כתיב דאשם נמי איל תמים מן הצאן הוא ואינו בא מן הבקר : דבר הבא מכל הצאן . בכבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דאינו בא מן העזים אלא מן האילים בלבד : בכל אתר וכו' · בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד והכא אתה אומר לרבות פסח שהוא דבר הבא מכל הצאן: ה"ג · כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן שתי שנים ולא אתי נקבה ומיהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים בין עזים ומיעוטא דמן לנקבות אתא ואי לאו ה"א דהצאן הוה מוקמינן ליה לאשם והוה ממעטים ממן שאינו בא אלא מן האילים בלבד: ואין משנין דבר שהוא לאכילה · כגון פסח לדבר שאינו לאכילה כגון עולה שהיא כולה כליל : ואין משנין קדשים קלים·דהיינו פסח לעולה שהיא קדשי קדשים : ה"ג אר"י על דא אמר רבי חנינא: אא"כ· עקרו בשחיטה ששחטו לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול : ואני אומר . דכל שלא לשמו בפסח כשר ואפילו שחטו לשם עולה: לזבח שלמים· קרא יתירא הוא דהוה מצי למכתב לשלמים : כל שהוא זבח · כלומר לכל זבח שיזבחנו לשלמים יהיה: ה"ג משתנה למחשבת פסול או לא . אם שחטו לשם עולה מיבעיא ליה אם אותה המחשבה הפוסלת בעולה פוסלת גם בו או לא : היאך עבידא . היכי דמי : מ"מ פסול הוא· דאף אם שחט שלמים לזרוק דמו למחר פסול : ה"ג שחטו ע"מ להקטיר מבשרו למחר אין תימר וכו' · וה"פ אם משתנה הוא למחשבת פסול אם חישב על העולה להקטיר בשרו למחר פגול ואם אינו משתנה ה"ל כחישב על בשר שלמים להקטיר מבשרו למחר דפסול הוא ולא פיגול : לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה · מיבעיא ליה פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר הוא או פסול : מכיון שאין לו שם. דלפסח לאו זמניה הוא ולשלמים לא אקדשיה: נעשה כשוחטו · בשתיקה דתרוייהו לא מהני ואם שחטו בסתם כשר : א"ל וא"כ ואפילו שחטו · בשאר ימות השנה לשמו לזרוק דמו שלא לשמו יהא כשר דליהוי מעשה ראשונה כשוחט לשמו ושלא לשמו דכשר: מאן אמר בשתיקה כשר וכו' . מעיקרא דדינא קשיא מנ"ל למימר דשחט בשתיקה כשר או נאמר בעינן

תורה אור נוסחאות ישנות

הלכה ד מתני' *מותר א) שקלים חולין [ב]מותר עשירית האיפה* [ג]מותר קני

זבין קני זבות וקני יולדות חטאות ואשמות מותרן נדבה זה הכלל כל שהוא בא (א) לשם חטאת ומשום אשמה מותרן נדבה מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה מותר שלמים לשלמים מותר הפסח לשלמים מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה : **גמ'** א"ר ג) יוסי עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל [ד]הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה מותר ג) [ה]עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי לעזר אמר יפלו לנדבה מתניתא פליגא על רבי יוחנן מותר שקלים חולין מותר עשירית האיפה מותר קני זבים וקני זבות מותר קני יולדות חטאות ואשמות מותרן נדבה [א] מה עבד לה רבי יוחנן פתר לה מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא [ב] של כל ישראל רבי ד) יוסי (יוחנן) אמר על דא עליל אבא בר בא [ג]דאינון אמרין מנין [ו]שהפסח משתנה לשם שלמים תלמוד ויקר' ג לומר °ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא מן הצאן בא שלמים היתיבון הרי עולה מן הצאן דבר שאינו בא אלא מן הצאן יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר היתיבון הרי אשם א"ר (ביבא) בון בר כהנא מן הצאן דבר שהוא בא מכל הצאן יצא אשם שאינו בא אלא מן [ד]האילים בלבד (התיב ר' בון) בכל אתר את אמר מן למעט וכאן את מר מן לרבות א"ר מנא (אבין) הכי נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן שתי שנים מיעוט שאינו בא נקיבה [ה]וגבי אשם נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן האילים בלבד היתיבון והכתיב שם א °ואם מן הצאן קרבנו (ב) מן הכבשים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר רבי אבון משנין דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משנין דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה א"ר יוסי בר רבי בון משנין קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משנין קדשים קלים לשם קדשי קדשי' רבי יוחנן אמר (ג) על דא עליל רבי חנינא דאינון אמרין אין הפסח משתנה לשם שלמים אא"כ שחטו לשם שלמים ואני אומר אפילו שחטו לשם עולה א"ר ה) אילא טעמא דרבי יוחנן אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא זבח בא שלמים ומשתנה למחשבת פסול היך עבידא שחטה לשם עולה על מנת לזרוק דמה למחר מכל מקום פסול הוא [א] אין תימר משתנה למחשבת פסול [ו] פיגול אין תימר אין משתנה למחשבת פסול פיגול (פסול) : לשמו ו) ושלא לשמו בשאר ימות השנה (ד) רבי בון בר (בשם) חייא בשם שמואל בר אבא [ז] מכיון שאין לו שם נעשו כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה והוא (ה) כשר א"ל א"כ הוא אפילו שחטו לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו יעשה משעה הראשונה כשוחטו לשמו [ח] ושלא לשמו בשתיקה ויהא כשר אמר רבי אבא מרי (אחוה דרבי יוסי) (מאן אמר) [ט] מה נאמר בשתיקה כשר או נאמר [י] בשתיקה פסול : מותר נזיר לנדבה רב ז) חסדא אמר

ריבב"ן

מתני' מותר שקלים חולין . סתמא כב"ה א"נ חולין שאמר שאביא מהן שקלי דלדברי הכל מותרן חולין: מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא ישראל דל הרי כשאר מותרי חטאת דאזלי לנדבה אבל מותר עשירית האיפה של כהן [גדול] שמביא כל יום ויום אע"פ שבנדבה מביאה גם היא נקראת חטאת כדאמר בפ' ואלו מגלחין [דף טז] יקריב חטאתו זה עשירית האיפה שלו פליגי בירושלמי ר' יוחנן אמר ילכו לים המלח ור' אלעזר אמר יפלו לנדבה. וקשה דבפרק בתרא דמנחות [דף קח.] פליגי ר' יוחנן אמר יפלו לנדבה ור' אלעזר אמר תרקב : כל שהוא משום חטא ומשום אשמה המחוייב חטאת או אשם והפרים מעות לחטאתו וניתותרו מהן או הפרים אשמו ונאבד והביא אחר ונמצא האבוד ירעה ויפלו דמיו לנדבה לגבי אשם לא תוכל לפרש שהפרים מעות וניתותרו שדמיו ב' שקלים ואם יוזלו האילים אין לו תקנה דבעי ר' אלעזר בסוף כריתות הוזלו טלאים בעולם מהו מבחר נריך בעינן והאיכא או דלמא שתי שקלים בעינן וליכא ופשטו דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה שמא יוזלו טלאים ואין להם תקנה לאכול בקדשים אלמא מחוייבי אשם שאינן מחוסרי כפרה כגון אשם גזלות אשם מעילו' אשם תלוי אשם שפחה חרופה אינן מתכפרים בפחות מב' שקלים : מותר עולה אם הפרים מעות לעולתו וניתותרו אם הן שיכול לקנות מהן תור או בן יונה לעולה יקנה ואם לאו יהו בידו עד שיביא עולה אחרת ויצרף המותר ויקנה בהמה שמינה וכן מותר מנחה למנחה מותר הפסח [לשלמים] ירושלמי דכתיב אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים דבר שהוא בא מן הצאן קרב שלמים התיבון הרי עולה באה מן הצאן דבר שאינו אלא מן הצאן יצאת עולה שבאה גם מן הבקר התיבון הרי אשם אמר ר' אבא בר כהנא דבר שבא מכל הצאן יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בכל אתר את אמר מן

תקלין חדתין

אגי סלע שהוא ב' דינרין : **מתני'** מותר שקלים · שהכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי ומלא שהותירו המותר הוא חולין וסתמא כב"ה : מותר עשירית האיפה · מפרש בגמרא : מותר עולה לעולה · אם הפרים מעות לקנות עולה ונתותרו יביא באותן המעות עולה אחרת : מותר הפסח לשלמים · מפרש בגמרא : מותר נזירים · אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו ישמרום עד שיקחו מהם קרבנות לנזירים אחרים ואם נזיר א' הפרים מעות לקרבנותיו ונתותרו המותר לנדבה לקיץ המזבח : גמ' דאנא תמן · בבבל: כשהייתי בבבל שמעתי ששאל ר"י לשמואל : ומת · מה יעשו בשקלו : מותר עשירית האיפה שלו · של כה"ג שניתותרו מה יעשה בו : לים המלח · לא נהנין ולא מועלין בו : מותר עשירית האיפה · וקס"ד דסתם מתני' מיירי גם בשל כהן גדול : של ישראל · שמקריב בדלי דלות מותרו לקיץ המזבח דבמקום חטאת היא אבל עשירית האיפה של כה"ג לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה : על דא · על הא דמייתי בסמוך הקשה ליה אבוה דשמואל דאיהו אבא בר אבא כדאמרי' בברכו' (דף יח:): דאינון אמרי' · לא גרסי' ליה הכא ולקמן גרסינן ליה והכא ה"ג מנין שהפסח משתנה לשלמים פסח בשאר ימות השנה ששחטו שלא לשמו מנין שהוא משתנה לשלמים ת"ל ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים: לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותיה דקרא משמע ליה הכי ואם דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח היה קרבנו הרי הוא לזבח שלמים וע"כ שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו ילפי' ליה מקרא דפסול א"כ מיתורא קא דרים ליה ועיין תוס' זבחים ח' ב' : הרי עולה · דבא ג"כ מן הצאן וקתני במתני' מותר עולה לעולה : הרי אשם · דאינו בא נמי אלא מן הצאן וקתני מתני' דמותרן נדבה : ה"ג אלא מן הכבשים בלבד · דשני מינין יש בצאן כבשים ועזים כמ"ש ואם מן הצאן וגו' מן הכבשים או מן העזים : בכל אתר · בכל מקום אתה אומר מן למעט כהא דאמרי' בשלמא מן הבהמה להוציא את הרובע והכא אתה אומר מן לרבות דקאמר לרבות פסח שהוא בא מן כל הצאן : ה"כ · כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא מייתי בן ב' שנים ולא מייתי נקבה ומהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים ובין עזים : וגבי אשם כו' עד בלבד ל"ג ליה הכא : דבר שהוא לאכילה · פסח : לדבר שהוא לאכילה · שלמים דפסח זה מתחילה הוקדש לשם קרבן הנאכל : לדבר שאינו לאכילה · עולה שהיא כולה כליל : קדשים קלים · פסח ושלמים : קדשי קדשים · עולה : אא"כ שחטו לשם שלמים · דעקרו בשחיטה לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול : ואני אומר דכל שלא לשמו אפי' שחטו לשם עולה נמי מקרב שלמים : לזבח שלמים · קרא יתירא הוא דהו"ל לשלמים : משתנה למחשבת פסול · בעיא היא אם שחטו לשם עולה במחשבת פסול בעולה אם נשתנה לאותו פסול א"ד פסול דמחשבת קרבן אחר אינו פוסלו כשם שאינו משתנה להכשרו דעולה כך אינו משתנה לפסולה דעולה : ופריך היך עבידא · כמו היכי דמי : מ"מ פסול הוא· בין משתנה או לא כיון שחשב ע"מ לזרוק דמה למחר פסול גם בשלמים : ומשני א"ת משתנה למחשבת פסול פסול · כלומר נ"מ א"ת משתנה למחשבת פסול אינו אלא פסול ולא פגול כדאמרינן במנחות (ע"ז ב') כהרצאת כשר כך הרצאת פסול וכדאמרי' בפסחים (עח א) אם יש פסול אחר בקרבן אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו וה"נ כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו שוב אינו קובע לפגול : א"ת אין משתנה פגול · כיון דלגבי מחשבה פסול אין משתנה א"כ הוי כמחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו והוי פגול : לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה · דגבי פסח קי"ל דבזמנו דהיינו בערב פסח אחר חצות היום לשמו דהיינו לשם פסח כשר ושלא לשמו פסול ובשאר ימות השנה וכגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים לשמו פסול דלאו זימניה ושלא לשמו כשר כדילפי' לה בפסחים (עב) וקמבעיא ליה היכא ששחטו קודם פסח לשמו ושלא לשמו מהו מי אמרי' אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו וכשר או לא : נעשה כשוחט בשתיקה ושלא לשמו · כלומר כשם ששוחט בשתיקה ושלא לשמו דהיינו שלא אמר בריש לשמו ושלא לשמו אלא שחט שלא לשמו לחוד קי"ל דכשר ואע"ג דפסח כל קודם פסח לשמו קאי אפ"ה אמרי' אתי שלא לשמו ומפיק לי' מידי מסתמא דלשמו ה"נ אע"ג דאמר בריש לשמו לא מהני ואתי שלא לשמו ומפיק ליה וכשר והכי פשיט ליה רבא בבבלי פסחים (ס ב) : ופריך א"כ · כיון דאמרת דל"ש היכא דאמר מעיקרא דלא אמר דסתמא בשתיקה הוי כמו אמר א"כ ה"נ כששחטו לשמו דהיינו אמר לשמו ואמר לזרוק נמי שלא לשמו יעשה כשוחט משעה ראשונה דליהוי כמו שחט כולו בשתיקה וזרק באמירה דשלא לשמה דבזה פליג ר"י ור"ל בירושלמי דפסחים פ"ה ועי' תוס' ס' ע"א ד"ה אי בעתי ט' וי"ל כו' : ודחי מנלן בשתיקה דכשר בבה"ב דשחיטה כולו בשתיקה מנלן דכשר דסתם הוי בשחיטה אמירה דל"ש משא"כ הכא בשחיטה עבודה שלימה כולו בשתיקה וסתמא דפסח לשמו ודאי דשלא לשמו דזריקה לא מהני הא"ב

משנת אליהו

מהדר לפרושי וטעם הג' על שחזרו לשקול טבעין שהוא לפי' הרמב"ן עשרה גרה וז"ש לפי שעברו על עשרת הדברות יתנו י' גרה והשכ"ל מייתי לה אגב דקאמר ר' פנחס בשם ר"ל לפי שמכרו כו' ונפל לכ"א טבעה יתן כ"א טבעה מפורש על זמן הג' : **מותר עשירית האיפה שלו** . בשל כ"ג איירי . ובבבלי מנחות ק"ח א' מובא הסוגי' זו בהדי' של כ"ג ובחילוף אתמר שם והיינו מטעמא דיוליכם לים המלח כדאמר במנחות ושם דרי"א נדבה ור"א אמר ירקב . וקאמר שם מסתברא דירקב מדתניא לא ישים עלי' שמן וגו' חטאת היא היא קרוי' חטאת ואין אחרת קרוי' חטאת לימד על עשירית האיפה של כ"ג שאינה קרוי' חטאת כו' ומדאינה קרוי' חטאת מותרה ירקב ולכאורה עשירית האיפה של כהן הדיוט קרוי' חטאת כדאמר במס' מו"ק (ט"ז ב') יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותוס' שם דמיירי בכהן הדיוט דבכ"ג א"א דהא נאמר כ"א לאב ולאם כו' ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ועי' תוס' שם ד"ה אחר וברש"י ד"ה זו אבל במנחות שם נ"ל דתורו רש"י ותוס' דפי' דגם מ"ש יקריב חטאתו בכ"ג איירי ואע"ג דאיקרי חטאת לאו דין חטאת אית לה דאימעיטא מהאי קרא . וא"כ נ"ל דמפרשי קרא דיחזקאל הג"ל רישא בכ"ג וסיפא בכהן הדיוט וכדאמרינן בקדושין ע"ח ב' ואע"ג דבמו"ק שם לא ניחא להם לאוקמי הכי נ"ל דסוגיא זו הכי משמע להו וכאמת בקדושין שם קאמר דאורחי' דקרא כן כמ"ש כי אלהים וגו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו' ומ"מ י"ל דשל כ"ה ג"כ אימעיטא מדקאמר ואין אחרת אך בתוס' שם ד"ה ומדאינה משמע דלא אתא קרא למעוטי אלא מה דקרוי' חטאת דאין מותרה קרוי חטאת מדלא אימעיט מותר מנחה דאינה קרוי' הטאת ואפ"ה לא תירקב ע"ש : **אלא מן הכבשים לבד** . נראה טעם רבינו הגדול דמחק גי' היינה מן האילים . הוא

מסורת הש"ס

א) (מנחות קח א) : ב) לקמן פ"ז הל"א וה"ג ויהוש' עירובין פ"ז הל"ח ונזיר פ"ד הל"ד : ג) פי' מנחו' קח א : ד) פסחים פ"ה הל"ב ובבלי זבחים ח ב : ה) זבחים שם : ו) פסחים ס ב : ז) נזיר פ"ד הל"ד :

עין משפט נר מצוה

נוסחת הבבלי

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

ועיין ברמב"ם פרק י"ד מפסה"ק הל"ח והעיקר כהגהת הגר"א : [ז] היינו קודם הפסח אבל לאחר הפסח לא בעי עקירה ועי' בתוס' פסחים דף ס ע"ב :

עקירה משום פסח לכך בשתיקה פסול : והוא שקרבה וכו' · אמתניתין קאי הא דתנן מותר נזיר לנדבה דוקא שקרב החטאת לבסוף שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לבסוף ה"ל מותר חטאת שהוא לנדבה : ה"נ אלו הן מעות סתומים כל שדמי חטאת · שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ואפילו הפרישו הבעלים בחייהן דמי חטאת מתוכן הפ"ה ה"ל כמעות סתומין וכאילו עדיין הן מעורבין בתוכו וילכו לים המלח לא נהנין ולא מועלין והיינו כרבי זעירא : ה"ג אלו לחטאת והשאר לשאר נזירות ומת דמי חטאת ילכו לים המלח לא נהנין ולא מועלים והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה·וה"פ דאין מועלין במקצתן דלמא דמי שלמים נינהו ואין מועלין בשלמים : ולא אמר אם מת יפלו לנדבה· כמותר חטאת והיינו כרב חסדא : שאין לך לחם וכו' · שלא מצינו שיהא לחם קרב בפני עצמו : שאין לך נזירות באה בלא לחם · דמתחלה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו : לפום כן · כמו לפיכך : סברין מימר · סברוה בני הישיבה לומר היינו מותר לחמו היינו מותר נסכיו דשניהן ירקבו : קדשי קדשים אינון · וקדשי קדשים מותרן נדבה : אהן דאמרן · הא דאמרן דסובר ר"ח דמותר לחם דוקא הוא דירקב אבל מותר נסכים לא דקדשי קדשים הן : א"ל יפלו לנדבה · דשקלים לקדשי קדשים באין : ר"א אומר יפלו לנדבה · ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה חטאת :

הלכה ה מתני' מותר שבוים · אם גבו לדקה לצורך פדיון שבוים וניתותר ישמרום עד שיפדו בהם שבוים אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו השבוי במותר: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונתותר נותנין המותר לאותו עני : מותר המתים . אם גבו מעות לצורך קבורת מת סתם המותר לקבורת מתים אחרים אבל למת זה המותר ליורשיו דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו : יהא מונח עד שיבוא אליהו · מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא הלכך יהא מונח : בונין לו נפש על קברו · פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת: **גמ'** גבו לו · לצרכי המת שסברו שאין לו לצרכי קבורה ונמצא שיש לו : מותר המת ליורשיו · ואף זה למותר המת דמיא והרי הוא ליורשיו : הגע עצמך · אמור לנפשך דלא דמיין שהנותנין לא כיונו אלא לזכות להמת וכיון שיש לו לא זכה בו המת מעולם ואיך יזכו יורשיו בו הלכך מחזירין אותו להנותנים אם אפשר או מניחין לצורך מתים אחרים: א"ל · ר' ירמיה בכעס על שהשיב על דבריו הלא אין אתה יודע אלא מה שאמרתי לך ודבר זה לא אמרתי לך ומנא לך להשיב : אין פודין שבוי בשבוי · אם גבו מעות לצורך שבוי זה אסור לשנותו לצורך שבוי אחר ואפילו השני עדיף מהראשון : ואין גובין טלית בטלית · אם גבו מעות לקנות בהן טלית זה אסור לשנותו לקנות בהן טלית אחר : ואין ממחין ביד פרנסין · והן הגבאין לעשות כך לשנות הצדקות למה שצריכין אותן ביותר דמעיקרא אדעתא דהכי ניתנו שאם יצטרכו שישנו אותן הגבאין : דבריהן · שאומרין דבר הלכה משמן זהו זכרונן : ר"י הוה מסמיך · לפי שבעל בשר היה הוצרך להשען על אדם אחר בהליכתו : ה"ג הוה מסמיך ואזיל על ר"ח בר אבא · והוה ר"א רואה ר' יוחנן עובר וטמן עצמו בפניו שלא יראנו : תרתין מילין וכו' · שני דברים רעים עשה ר"א זה שעלה מבבל במאי דטמן עצמו חדא שנראה שאין זה כבודו שישאל בשלומי ועוד גדולה מזו נראה שאינני כדאי לדבר עמו לכך הוא מסתר עצמו : כך · המנהג בבבל שהקטן אינו שואל בשלום הגדול מפני כבודו של הגדול שכן מקיימין הך קרא ראוני נערים ונחבאו וגו' : א"ל ר' יעקב מהו למיעבר קמי. צלם ששמו אדורא: א"ל. ר"י מה אתה חולק ליה כבוד שאין אתה רוצה לעבור לפניו בלא תורה אלא עבור לפניו וסמי עיניו : א"ל · רבי יעקב א"כ שפיר עביד ר"א דלא עבר לפניך כיון דנהיגין דאין הקטן שואל בשלום הגדול דין הוא שיסתר מפניו : ועוד עבד וכו' · א"ל רבי יוחנן לר' יעקב ועוד אחת עשה לי ר"א הבבלי הזה שאמר דבר הלכה ששמע ממני ולא אמרה משמי: בנגר שיש בראשו גלוסטרא· שראשו עב וראוי לשחיקת התומים ולשאר תשמיש ונחלקו בו אם מותר להשתמש בו בשבת לנעול בו הדלת ר"א אוסר ורבי יוסי מתיר

תורה אור · נוסחאות ישנות

אמר והוא שקרבה חטאתו בסוף אבל אי קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים א"ר זעירא א אפילו קרבו שלמים לבסוף הלכה א) [א] אחת היא בנזיר שתהיה מותרה נדבה מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייע לרבי זעירא (אפילו) אלו הן מעות סתומין כל שדמי חטאת [ב] מיתות מעורבות בהן ואפי' הפריש דמי חטאת *מיתות מתוכה מעות סתומין הן מתניתא מסייעא לרב חסדא [ג] אלו ב) [א] לחטאתי ב והשאר לשאר נזירותי ומת ג מועלין בכולן ואין מועלין במקצתן ולא אמר אם מת יפלו לנדבה רב חסדא אמר ד מותר לחמו של נזיר יורקב א"ר יוסי ויאות להקריבו בפני עצמו אין את יכול שאין לך לחם קרב לעצמו להקריבו עם נזירות אחרת אין את יכול שאין לך נזירות באה בלא לחם לפום כן צריך מימר מותר לחמו של נזיר יורקב סברין מימר הוא לחמו הוא מותר נסכיו (א) אמר רבי יוסי בר רבי בון מותר נסכיו קדשי קדשים אינון ה ויפלו לנדבה [ד] על דעתיה דרבי יוסי (ב) בר רבי בון שמואל אליבא דרב חסדא במותר (ג) נסכים ורבי חייא (חסדא) ורבי אלעזר שלשתן אמרו דבר אחד רבי חייא (חסדא) אהן דאמרן שמואל דאמר רבי יוסי עד דאנא תמן שמעית קל רבי יהודה שאיל לשמואל הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה [ה] רבי אלעזר אומר מותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי אלעזר אומר יפלו לנדבה :

הלכה ה מתני' ו מותר שבוים לשבוים מותר שבוי לאותו שבוי מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר ג) המתים למתים מותר המת ליורשיו רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו : **גמ'** [ו] גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני ד) אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית ז ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני ה) רשב"ג אומר [ג] ח אין עושין נפשות לצדיקי' דבריהם הן הן זכרונן רבי ו) יוחנן הוה מסמיך (ד) ואזל עאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין ט ראוני (איוב כט) נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר *להו (ליה) מהו למיעבר (ה) קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד ז) עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה נכנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר' [ו] כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו

רבי

ריבב"ן

למעט והכא לא אמר מן לרבות אמר ר' מנא הכא נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן ב' שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי אשם נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן האילים בלבד: התיבון והא כתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר ר' אבין משוין דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משוין דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה אמר ר' יוסי משוין קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משוין קדשים קלים לשם קדשי קדשים ובפ"ק דזבחים (דף ט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח בא מן הבקר אלא מותרו בא לדבר הבא מן הבקר והיינו שלמים: מותר נזירים הפרים מעות לצורך ייין ולא פי' למי [מותר לנזירים]. מותר שבוים ולא פירש למי שיהא המותר לשבוין.[מותר שבוי] לאותו שבוי דלצרכו נדר אפי' אם יעשרו . מותר המת להכריכין ולהוצאת קבורתו ליורשיו בפרק נגמר הדין (ד' מח) אביי ורבא פירשו טעמייהו דהני תנאי אביי מתרץ לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מלתא היא ת"ק סבר כי מיבזו ליה יורשין אחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא הלכך יהא מונח עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה נפש על קברו נפש פי' מצבה על קברו לזכר פלוני · ירושלמי גבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו סבר ר' ירמיה למימר מותר המת ליורשיו א"ל ר' אמי דחוטרי הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה ואינו חייב ליתן ופטור מנדרו מיכן הוכיח אם נדר לדקה לאחד ונמצא שהוא רמאי ויש לו אינו חייב ליתן לו :

תקלין חדתין

וגם התם לא השתיקה מכשרת אלא אמירה דשל"ם אבל כל כמה דלא עקר ליה בשתיקה ודאי לשמו קאי כדאמר בפסחים : והוא שקרב חטאתו לבסוף · שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשהקריב חטאתו לבסוף וכו' והוה מותר חטאת הוא דקאמר דמותרו נדבה ואמתני' קאי : אפילו קרב שלמים לבסוף · כיון שטולן קרבנות נזיר הן והלכה למשה מסיני שקרבנות נזיר מותרן נדבה וכן הוא בנזיר כ"ע ב' : ואפילו נפלה דמי חטאת מתוכו · כגון שנפרד כשיעור דמי חטאת : מעות סתומין הן · ויפלו לנדבה אלמא אע"ג שכבר הופרש מהן דמי חטאת כיון שהיה דמי חטאת מעורבין בהן כך נתקבלה ההלכה שיהא מותר נזיר נדבה בכל ענין שיהא מותר ה"נ אפילו קרב שלמים לבסוף שדמי חטאת כבר הופרש מהן מ"מ הוה מותר נדבה כיון שדמי חטאת היו מעורבין בהן שכך היתה ההלכה : והשאר יביא אפי' לעולה כו' · אלמא אם הופרש מהן דמי חטאת ונשארו דמי שלמים לבסוף מותרן קרב שלמים והיינו כר"ח : שאין לך לחם · שלא מצינו שיהא לחם קרב בפני עצמו : שאין לך נזירות בלא לחם · דמתחילה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו : סברין מימר · סברוה בני הישיבה לומר : הוא מותר נסכים דשניהן ירקבו : קדשי קדשים אינון · ומותרן נדבה : ע"ד דרבי יוסי בר בון · דאמר בשם ר"ח דמותר נסכים יפלו לנדבה הואיל דקדשי קדשים הן : אמר ליה יפלו לנדבה · דשקלים לקדשי קדשים באין : עשירית האיפה · קדשי קדשים היא דכתיב בה חטאת : **מתני'** גבו לו בחזקת שאין לו · שסברו שאין לו כלל ונמצא שיש לו : ר' ירמיה סבר · למפשט הך בעיין ממתני' דקתני מותר המת ליורשיו דהך נמי למותר המת דמיא : דחטרי · שם מקום : הגע עצמך · כלומר תעיין בזה ותמצא דלא דמיין אהדדי : דלא כוונן אלא ליה · שהנותנים לא כוונו אלא ליה ולא ליורשיו והכא כיון שיש לו ולא יוקח מהם כלום לצרכו והיורשים יטלו הכל אדעתא דהכי ודאי לא התנדבו וכי קתני במתני' מותר המת ליורשיו היינו שנותר מהמעות נדבתם אחר שנעשה צורכי המת דאמדי' דעתייהו דהמתנדבים לאדעתא דהכי התנדבו בתחילה באם שיותר שיהא ליורשיו דא"א לנמנם : אנא לא אמר את מנ"ל · כדאמרינן שאלמא רבי לא שנה חייא מניין לו : יבנה לו נפש על קברו · כלומר בנין או ציון שיהא זכר לנפשו שעי"כ יוזכר נפשו והוא כבוד למת : וזילוף ביין ע"ג מטתו · לריח טוב : ר"י הוה מסמך · היה תומך ונשא עליו מפני שר"י היה בעל בשר כדאמרי' בברכות (י"ג ב') או מפני שהיה גבות עיניו ארוכות כדאמרי' בב"ק (קי"ז א') ולא היה יכול לראות הדרך ילך בה : א"ל מהו למעבר · ר' יעקב חזא בי' בר"י דעדיין לא קבל פיוס' דידי' ועוד נקיט ליה בלביה על ר' אליעזר השיאו לדבר אחר וגם מתוך תשובת בעיא זו ילמוד ר"י ממנו כי שפיר עביד שהטמין את עצמו כמו שקיים יאות ר"א עביד כו' ועיין במפרשים : קמי דאדורי · לפני צלם ויש ספרים גורסין להדיא קמי דאלילים : מה את פליג יקר · כלומר מה כבוד תחלוק לה בעברך לפני כלומר בלא עשיית שום כבוד אין בהעברה לאוד שום כבוד וי"מ מה את פליג יקר למה אתה חולק כבוד לאלילים במה שאין אתה רוצה לעבור לפני' כאילו אתה ירא מתנה אדרבה עבור לפני' ובזה תראה כי הנך ירא מפני' וכיון שהשיב ליה ר"י דבמה שאינו עובר נראה כמתיירא ממנו לזה א"ל יאות עביד ר"א כו' : וסמי עינוי · התלוצץ ממנה כמ"ש עינים להם ולא יראו : נכנסו לפניו ר"א ור"א · לפייסו ולדבר על לבו שלא יכעוס על ר"א כדי שלא יצא מה שיצא מהך עובדא בבהכ"נ של טרסיים : נגר שיש בראשו גלוסקרא · שראשו אחד עב וראוי לשחוק בו שום

משנת אליהו

ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"א מהל' מעה"ק הלכה עשירית האשם אין בא אלא מזכרי כבשים כנגד יש אשם בא מגדולי מין זה ויש אשם בא מן הקטנים דהיינו אשם נזירות היה כבש בן שנה ואשם מעילות ואשם תלוי וגזילות בהם כתיב איל והוא בן שתי שנים הילכך ליכא למיגרס הכא ואשם אינו בא אלא מן האילים דהא אשם נזיר היה בא כבש בן שנה אלא גרסינן אינו בא אלא מן הכבשים דממעט עזים דכתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים · ובק"ע נדחק בסוגיא זו לפרש מ"ש ברי עולה כו' כרי אשם כו' כדרך דחוק בחנם : ה"ג אלו הן מעות סתומין כל שדמי חטאות מעורבין בהן אפי' נפלה כו' · עיין בנזיר כ"ו א' ועיין תוס' ד"ה אמר רבא וא"ת כו' והך ברייתא היא דלא כרבא בבבלי שם ובברייתא זו ליתא שם לא בתוספתא דנזיר ודמעילה שלפנינו : ה"ג אלו לחטאות כו' · עי' תוס' שם ד"ה תניא כו' :

הלכה ה גבו לו בחזקת שא"ל ונמצא שיש לו ר' ירמיה כו' דלא כוונן אלא לי' · עיין בפירושי ועוד יש לפרש דצריך שיזכה הוא ואשר נותר אח"כ ממנו הוא משא"כ הכא דלא זכה כלל · וכ"מ בין ב' הפי' שגבו לצרך עני או שבוי א' בעוד היה בחיים איזה משך אך שעדיין לא פדו ולא נתנו לו ואח"כ מת · דלהי"ע דתליא בזכיה כבר זכה ומגיע ליורשים ולהי"ע דלא כוונן אלא ליה והוא אינו בעולם ולא נעשית המצוה לא יותן ליורשים וזהו סברת תשובת הרא"ש כלל ל"ב סי' ו' דדעת השואל יש לכוין כפי' הב' ודעת הרא"ש כפי' הא' וב' הדעות בטוש"ע יו"ד סי' רנ"ב ס"ז ורבינו הגאון ז"ל בביאורו שם ס"ק י"ד ט"ו ציין ב' הדעות וכתב תחילה לדעה דהם של יורשיו מטעם דמותר המת כו' והיינו ע"כ מטעמא דזכיה · וסברא הב' כתב ס' הרא"ש בקצרה דדוקא היכא שנעשית המצוה שנגבית הממון בשבילה והותר משא"כ כה"ג אמדינן דעתייהו דלהכי לא התנדבו וע"ז מביא כל הירושלמי ולא ניחא ליה לפרש ב' הדעות · דס' ראשונה ס"ל לפסוק כרבי ירמיה משום דמסיק א"ל אנא לא אמרית את מנן לך ודחה למ"ש הגע כו' ואי"כ הלכה כר"י · משום דמשמע ליה הסוגיא דקאמר סבר ר' ירמיה כו' ואע"ג דדחי' וא"ל אנא כו' לא קפיד רק על שהשיב על דבריו כן והרא"ש שם לא הביא סוגיא זו על זה רק מ"ש ואין ממחין ביד הפרנסים בכך ורבינו הגדול הוא דאסבר לה בסוגיא זו ולכן לא הביא רבינו הכי א"ל אנא כו' כנ"ל : דזעירא לא שאיל כו' וכן נהגין כו' דאינון נהגין ומקיימין כו' · והוא מגד החסידות לקיים ומורא רבך כו' נהגו כן אבל ע"פ דין שרי ומ"ש בברכות כ"ז ב' והנותן שלום לרבו כו' היינו שאינו אומר שלום עליך רבי ומורי כדפירש"י שם דהא נרפ"ד דנזיר ובב"ק ע"ג ב' אמרינן כדי שאילת תלמיד לרב · וכ"ה ברמב"ם פ"ה מהת"ת הלכה ה' ובטוש"ע י"ד

מסורת הש"ס

א) נזיר כה א : ב) פי' נזיר כו ב:ג)תוספתא פ"ב) סנהדרין מח ב: ד) (סנהדרין מח א) תוספתא פ"א:ה) ב"ר פרשה פב : ו) ברכות פ"ב הלכה א מו"ק פ"ג הל"ז : ז) יבמות צו ב :

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פרק ט מנזירות הל"א:

ל ב מיי' שם הל"ז :

לא ג מיי' פרק ד ממעילה הל"ג :

לב ד מיי' פרק ה מפסה"ק הל"ח:

לג ה מיי' שם :

לד ו מיי' פרק ט ממ"ע הלכה יח והל"ז טוש"ע יו"ד סימן רנג סעיף ו וסימן רנו סעיף א :

לה ז מיי' שם טור שו"ע שם :

לו ח מיי' פרק ד מאבל הלכה ד :

נוסחת הבבלי

(א) אר"י בר ביבין כו' : (ב) בר ביבין אליבא דר"ח כו' : (ג) נסכים שמואל ורב חסדא ור"א שלשתן כו' רב חסדא הדא דהכא שמואל דאמר רב אסי כו' ר"א דתניא מותר כו': (ד) ואזיל על ר"ח כו' ר' אלעזר כו' שאיל בשלומי כו':(ה)קמי דארודא א"ל כו' :

הגהות הגר"א

[א] פ"ג הלכה פ"א בנזיר וכו' ומלת אחת מיותר:[ב] מלת מיתות מיותר וצ"ל כל שדמי חטאו' מעורבין בהן וכו' : [ג] פ"ג אלו לחטאות והשאר לשא' נזירו' ומת דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יביאו עולה ושלמים ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן [illegible] : [ד] [illegible] יוסי בר בון ושמואל ר"ח ור"א שלשתן אמרו דבר א' והשאר שבינתים מחק : [ה] [illegible] דאיתמר : [ו] [illegible] לא כך היה מעשה :

ציון ירושלמי

ואין ממחין ביד הפרנסים. [illegible] פ"ק [illegible] נהגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלמא דרבה . [illegible] סימן [illegible] סדרים בצורך :

גליון הש"ס

[א] עי' ק"ע ולא דק [illegible] בנזיר [illegible] שלמים [illegible] וברמב"ם [illegible] נזיר [illegible] יפלו [illegible] תניא [illegible] יו"ד [illegible] ביו"ד [illegible] תוס' [illegible] ועי' [illegible]

לפי שיש תורת כלי עליו ומותר לטלטו : ה"ג ור"י בן קיסמא שמו אמר תמהני אם לא הוה בהכ"נ זה ע"ז · הרי דאין לכעוס על דברים הנעשים בבהמ"ד : וחזר ר"י ואמר הכדין מחבריה · וכי מה אתה מדמין נדון שלפניו להתם דהתם חברים היו ולא היה להם לכעוס אבל ר"א תלמידי הוא ומותר לי לכעוס עליו : כן צוה יהושע · העיד עליו המקרא שכל מה שעשה מפי משה עשה ואפילו מה שאמר סתם שהרי אי אפשר בכל דבר ודבר שאמר יהושע אמר כך אמר משה ואפילו הכי אסהיד קרא דמפי משה הוה אלא שהכל יודעין וכו' : מאי כו' האי דקפיד על ר"א שלא אמר הלכה משמו : ומשני דבעי וכו' · שרצה שיאמרו שמועה משמו אף לאחר מיתתו ואם בחייו לא יאמרו משמו כ"ש לאחר מותו : שיהא חי וקיים לעולמים · בעה"ז הרי אמר הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא : רוחשות · נעות: דובב שפתי ישנים· רישיה דקרא וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים : כומר · כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממין והיין נוח לצאת : דובב · היין רוחש ונע ויוצא למעלה : קונדיטין · כוס של דבש עם יין ופלפלין : חמר עתיק · יין ישן : אע"ג · שכבר עבר זמן מה ששתה עדיין טעמו בפיו ובהא פליגי מ"ד כמאן דשתה קונדיטין בעינן נמי שעשה מעשים טובים בעוה"ז כמו שיש בקונדיטין עוד בשמים טובים אבל אמירת הלכה לחוד לא מהני ומ"ד כמאן דשתה חמר עתיק לעולם מהניא ליה אמירת ההלכה שיהו שפתותיו דובבות בקבר : ה"ג רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה וכו' · יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שע"י כן יגיד הדבר על אופנו דעיקר הלימוד בראיית פנים דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך : אך בצלם · שעומד לנגדו והיינו צלם של רבו יתנהג האיש האומר השמועה : ה"ג כתיב רב אדם וכו' זה שאר כל אדם· וה"פ רוב בני אדם יקרא איש תורתו ואינו מקפיד לומר בשם האומרו · ל"א הרב שבאדם כלומר מי שהוא גדול בתורה יקרא כל איש ואיש תורת חסד שהיה על לשונו שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בנגד כן פירש ביפה מראה וראשון נראה לי : זה ר"ז · שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא א"כ נתאמת לו מי אמרה : ה"ג דאמר ר"ז לית אנן צריכין חוששין לשמעתיה דרב ששת · וכ"ה בפ' קמא דשבת וה"פ אין אנו צריכין לחוש לשמועות שאמר רב ששת בשם הגדולים : דהוא גברא מפתחא · שעיניו סתומות וכמו שקורין לסומא סגי נהור כך קורין אותו מפתחא לשון פתוח וכיון שאינו יכול לראות האנשים ששומע מפיהם ואפשר שמא אינים אחרינא והוא טועה בטביעת קלא כן פירש בי"מ ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים שהרי אי אפשר לו לאמרה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו שהרי לא ראה אותו מעולם הלכך אין סומכין עליו בזה : ה"ג חכים ר' לבר פדה דאת אמר שמעתא משמיה · וה"פ וכי מכיר אתה לבר פדה שאתה אומר שמועה שמא המגידים לך משמו משקרים · ל"א שמא בר פדה לא אמרה אלא אינש אחרינא אמרה : א"ל ר"י אמרה משמיה · וחזקתו שאינו משקר : אין דור שאין בו ליצנים · משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצנים והוא היה שמח במיתתו לכך מייתי ליה הכא : אימת יבנה בה"מ · משום דהקב"ה אמר לו רק אתה לא תבנה הבית נמצא חיי דוד מעכבין בנין בה"מ והיו אומרים מתי ימות ויבנה ביהמ"ק : יבא עלי · לשון שבועה הוא יבא עליו כך וכך אם לא שכדבריו כן הוא : שמחתי באומרים לי בית ה' נלך · אע"ג שמיתתו תלויה בו כמו שמצינו במשה במלחמת מדין : והיה כי ימלאו ימיך וכו' · קרא יתירא הוא דה"מ למכתב והיה כי תשכב או כי תלך אל אבותיך והיה כי ימלאו ימיך ל"ל : ימים שלמים אני מונה לך · אע"ג שע"י אריכת ימיו מתעכב בנין הבית אני ממלא לך שנותיך מיום ליום שמעשיו חביבין לפני הקב"ה מבנין בית המקדש :

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. שבה היו נותנין כל השקלים ותורמין ממנה ג' קופות כדתנן בסיפא: בפרוס הפסח· ט"ו יום קודם המועד ובגמ' מפרש: והן גרנות של מעשר בהמה · ג' פרקים אלו הן ג' גרנות של מעשר בהמה שזמנים אלו קבעו חכמים לעשר הבהמה שנולדו וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן כך זמנים אלו קובעות לאסור הבהמות שנולדו באכילה עד שיעשר אבל קודם הפרק מותר לאכול אע"פ שלא עישר וטעם שקבעו חכמים ג' זמנים אלו וגם במאי פליגי הני תנאי מפרש בגמ' : **גמ'** כל הן דתנינן · כל היכא דתנן פרס פירושו המחצה וה"כ המחצה משלשים יום שקודם המועד שדורשין בהלכות המועד : מפני שהן פרקי לידה · הא דתנן והן גרנות למעשר בהמה היינו טעמא לפי שבזמנים הללו הבהמות יולדות שיש בהמות שמבכירות לילד קודם פסח ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת ויש שמאחרות עד בין העצרת לחג : כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים · דכיון דאין זמן לעשר הבהמות עד פרוס הרגלים משהי איניש בהמתם עד אותו זמן דלא לישחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ונמצא שיהו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לאכילה בין לקרבנות : שלא יבא לידי בל תאחר · שמתוך שהוא תורם סמוך לרגלים לא ישכח מלהקריבן א"כ אם לא יעשר כל פעם סמוך לרגל כי אם בפעם אחת יעשר כל בהמותיו לא יביא כל מעשרותיו ברגל הראשון לירושלים כי רב ממנו לאכלם ברגל א' ומתוך כך הוא משהה אותן בביתו ויבא לידי בל תאחר : כל המשהה טבלו עובר.

נוסחאות ישנות · תורה אור

רבי אליעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ספר תורה והיה שם זקן א' ורבי יוסי בן קסמא שמו אמר תמיהני אם לא הוה בהכ"נ זה בית ע"ז וחזר ואמר הכדין מחבריה נכנס לפניו רבי יעקב בר אידי א"ל כתיב °כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא אף אתה אליעזר יושב ודורש. והכל יודעין שהתורה שלך היא אמר להן מפני מה אין אתן יודעין לרצות כבן אידי חבירנו ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמיה [א] דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר °אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר °וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרין דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזירא אמר כהדין דשתי קונדיטון רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמיר עתיק (אע"ג דלית ליה) אע"ג דשתי ליה טעמא בפומא. (א) רב (א) גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנאמר °אך בצלם יתהלך איש כתיב °רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם °ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא דא"ר זעירא *ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה א"ל ר' זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתא משמיה א"ל ר' אדא בר אהבה אמרה משמיה אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב °שמחתי באומרים לי בית ה' נלך [ג] *) °והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך אמר ג) לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים כלום שלמה בנך יבנה בה"מ אלא להקריב [ג] קרבנות ציבור חביב ג) עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנא' °עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

יהושע יא · תהלים סא · שיר ז · תהלים לט · משלי כ · שם · תהלים קכב · ש"ב ז · משלי כא

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' *בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג °והם ד) גרנות של של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב ר' לעזר ור"ש אומרים בא' בניסן בא' בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט °ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול: **גמ'** א"ר אבהו כל הן דתנינן פרס פלגא (ב) פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו : והן גרנות וכו' : א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה ר' אחא (ג) ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי ה) °שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל [א] המשהה טבלו (ד) עובר בבל תאחר

*) מלת והיה ליתא במקרא.

תמן

ריבב"ן

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. תחלה היו מניחין השקלים בשופרות שהיו במקדש כדתנן בפרקין דלעיל נתמלאו השופרות מניחין כל הכסף בלשכה ובג' פרקים הללו תורמין בג' קופות וכל קופה מחזקת ג' סאין והיא נקראת תרומה: בפרוס הפסח . ירושלמי א"ר אבהו כל הן דתנינן פרס פלגא דהייט ט"ו יום קודם לפסח שהן חצי מל' יום שדורשין בהלכות פסח קודם לפסח והן גרנות למעשר בהמה שנתחייב לעשרן כתבואה שנתחייבה בגורן בתרומה לאחר שנעשה כרי . ירושלמי א"ר יוחנן מפני שהם פרקי לידה יש מהן שמבכירות סמוך לפסח ויש מהן שמאוחרות אחר פסח ר' אחא ור' תנחום בשם ריב"ל כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים והכי איתא בבכורות בפ' בתרא: בן עזאי אומר בכ"ט באדר כו' במאי קא מפלגי ר"ע סבר אדר סמוך לניסן זמנין חסר זמנין מלא זמנין דמקלע ביום ל' וזמנין דמקלע ביום כ"ט מש"ה לא קבע ליה זמן ובן עזאי סבר אדר סמוך לניסן לעולם חסר והלכך קבע ליה בכ"ט שהן ט"ו יום קודם לרגל באחד בסיון איידי דלא נפישי בהמות לעשר שרובן יולדות באדר ונתעשרו כבר אי אמרת ליקדום ט"ו קודם הרגל אדמטי רגל שלמי : בכ"ט באב . בן עזאי לטעמיה דאמר האלולים מתעשרין לעצמן דמספקא ליה אי אחד באלול ר"ה למעשר בהמה אי אחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה ופריך ליעשרינהו ביום ל' באב זמנין דמחסרי ליה לאב ובעינן למעבד היכרא לחדש וליסן כדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן שנה שנה כל אחד ואחד בתוך שנתו ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בניסן דס"ל כרשב"ג דאמר שתי שבתות דורשין קודם לרגל בא' בסיון כדאמר בן עזאי לעיל . בכ"ט באלול ר' אלעזר ור"ש לטעמיה דאמרי באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה . וא"א לעשר ביו"ט . ופריך ותיפוק ליה דבעינן למיעבד היכרא לחדש וליסן חדא ועוד קאמר חדא דבעינן למיעבד היכרא לחדש וליסן ועוד מפני שהוא יו"ט וא"א לעשר ביו"ט מ"ט [משום] שקרתא שצובע בעשירי בראש הכבש ואסור לצבוע ביו"ט וקשה בלא"ה נמי אין מעשרי' ביו"ט דתנן בביצה בפ' בתרא אין מקדישין וכו' ויש לתרץ הואיל דזמן קבוע הוא מותר לעשר בשבת דאמר ר' יוחנן מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט ומפרש טעם לפי שקבוע

תקלין חדתין

שום נחלקו בו ר"א ור"י אם מותר לטלטלו בשבת לנעול בו את הדלת כיון שיש תורת כלי עליו : קרעו משמע בכוונה נקרע משמע ממילא : בהכ"נ זה ע"ז משום כל הכועס כאלו עע"ז : הכדין בחברי · כלומר מה שאירע כך בחברים הוא דאירע ומאי מדמית לה שאני כועס על ר"א שהוא תלמידי : נכנס לפניו ר"י בר"א · ג"כ לפייסו : מאי כולי האי · למה הקפיד כ"כ על ר"א שיאמר דבר משמיה ומשני אף דוד בקש עליה רחמים : וכי עלתה ע"ד של דוד שיהא חי וקיים לעולמים · והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הראשון : בבכ"נ ובבמ"ד · בבכ"נ יאמרו תהלותיו ותפילותיו ובבהמ"ד יאמרו דבר הלכה משמו והייט עולמים דתפלה חיי שעה ותורה חיי עולם והם נגד עוה"ז ועוה"ב : רוחשות · שאור התורה היוצא מפי האומר מתקשר בהשארת נפשו ולכן רוחשות שמגיע בשורש ששנה ממנו כבומר של ענבים : קונדיטין יין עם דבש : חמר עתיק · יין ישן : דהוא גברא מפתחא · סגי נהור ושמא לא דקדק יפה דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך ואמרו בגמ' האי דמחדדנא דחזיתיה לר"מ מאחורי' כו' : חכים רבי · וכי מכיר אתה אותו : ר"י · שהוא איש אמונים : אין דור · איידי דאיירי לעיל מדוד מייתי ליה הכא : אימתי יבנה · והם ידעו מה שאמר הש"י לדוד אתה לא תבנה הבית : יבא · לשון שבועה : כי ימלאו וגו' · מייתי לה הכא למדרש אף שהיה דוד שמח כ"כ בבנין בהמ"ק אף שימות מ"מ הקדוש ברוך הוא לא עשה כן אלא מלא את ימיו :

הדרן עלך פרק מצרפין שקלים

בשלשה פרקים תורמין את הלשכה · שהיו מונחים בה כל השקלים : בפרוס · מפרש בגמ' : והן גרנות למעשר בהמה· שאלו הזמנים קבעו חכמים [illegible] לאסור באכילה עד שיעשר ובפ"ב דבכורות מפרש אמאי קרי לי' גורן [illegible] לאכול אע"פ שלא עשר וטעמא מפרש בגמ' : בן עזאי אומר כו' · [illegible] גמ' פרקי לידה · הבכורות יולדות לפני הפסח והמאוחרות קודם [illegible] בין עצרת לחג וכנגדם תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה : [illegible] לעולי רגלים · דכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרוס הרגלים ומשהי אינשי בהמתן עד אותו זמן דלא לשחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ונמצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לאכילה בין לקרבנות : בל תאחר · שגם

מסורת הש"ס

א) שבת פ"ק הל"ב וקדושין פ"א הל"ז : ב) ירושלמי ברכות פ"ב הל"א ור"ה פ"א הל"א ומו"ק פרק ג הל"ז ודברים רבה פ"ד : ג) סוכה מט ב : ד) (בכורות נז ע"ב): ה) שם נח א :

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ג משקלים הל"ה :

ב ב מיי' פרק ז מבכורות הל"ח .

ג ג מיי' פ"ד מיו"ט הלכה כ"ו ופ"ב מחגיגה הלכה ט :

ד ד מיי' פרק ז מבכורות הל"ח :

נוסחת הבבלי

(א) רב גדיל אמר כו' : (ב) פלגא בל' יום כו' : (ג) ר' תנחם בר חייא כדי כו': (ד) עובר תמן כו' :

הגהות הגר"א

[א] נ"ל אף דוד : [ב] נ"ל מה כתיב והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך וכו' : [ג] מלת לכור מיותר ונ"ל אלא להקריב קרבנות וכו':

ציון ירושלים

כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר . פי' רמב"ם פרק יד ממעשה"ק ה"ג שכתב סתם מעשרות ולא הזכיר מעשר בהמה. ועי' תוס' ר"ה דף ד ד"ה למעשרות דה"ה תרומה וביכורים :

גליון הש"ס

[א] עי' בתוס' ר"ה דף ד ע"א ד"ה ומעשרות וצ"ע שלא [illegible] ... אין עוברין משא"כ אם היו מקדימין לא היו עוברין על הנולדי' לאח"כ וגם אם יקרבו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דלא ר' ייסא לומר דבשביל דהמשהה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה וז"ב :

משנת אליהו

י"ד סי' רמ"ב סעיף ע"ז ב' דעות · ורבינו הגאון כתב להשוות ירושלמי ובבלי והביא מירושלמי ראיה לסיכך דהא קפיד ר"י וכי לא ידע הברייתא וגם ריב"א לא השיב לו מברייתא אלא א"ל אינון משמע אימון לבד ומלד המנהג ומ"ש בשבת פ"ט כלום יש עבד יש לחלק בין עבד לתלמיד כמ"ש בהגמי"י שם :

הדרן עלך מצרפין שקלים

מפרש לעובר על בל תאחר היינו לפי שסוף משהה שבלו דמיל בפרקי לידה חייב לעשר ואע"ג דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט כדתנן בבכורות פרק בתרא מ"מ משהגיע הגורן ויש לו הרבה בהמות ה"ל כטבל מדרבנן א"כ בלשון קושיא קאמר וכי המשהה טבל זה עובר והראשון נראה: תמן תנינן . בבכורות פרק מעשר בהמה: ה"ג ר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי בן עזאי וכו': האלוליים . אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב וטעמיה מפרש בסמוך: עד כאן . עד אלול נמשך שהאחרונות יולדות מן אותן שנתעברו קודם ניסן דבהמה דקה עיבורה חמשה חדשים: מכאן ואילך . לאחר אלול הן מאותן שנתעברו לאחר ניסן והוה להו חדשות: לבשו כרים הצאן . מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות: אלו הבכירות . שמתעברות מיד: ועמקים יעטפו בר . והיכא נמי לאן שמתעברות בזמן שעמקים יעטפו בר והזריעה ניכרת יפה יפה והיינו בניסן ואע"ג דגם באדר ניכר הזריעה מ"מ באפלייתא אין הזריעה ניכרת יפה אלא בניסן: אלו ואלו נכנסין לדיר להתעשר. דמפרש יתרועעו לשון רעים וישירו כאילו כתיב יעשירו וקאמר דנעשו ריעים ויעשירו אלו עם אלו: הואיל ואלו אומרין כך וכו' . רמ"א באחד באלול ור"א ור"ש אומרים באחד בתשרי ואין אנו יודעים הלכה כמאן הלכך יהו האלולים וכו': ה"ג הא כיצד נולדו לו חמשה באב וה' באלול או ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין: ה"ג נולדו לו ה' בתשרי וה' באב מצטרפין. וה"פ ה' באב שלאחר תשרי מצטרפין ואף על גב דמפסקי גרנות שתקנו חכמים: ופריך ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו. שהרי ר"מ ור"ש היו לאחר בן עזאי: שכן נחלקו עליה אבות העולם . תנאים הראשונים: ר"י ור"ע . ועליהם אמר בן עזאי הואיל ואלו וכו' ומכריע דבריהם: זאת אומרת . שבן עזאי תלמיד חבר היה לר"ע: אין תימר שר"ע היה רבו של בן עזאי וכי אדם אומר על דברי רבו הואיל ואלו כו'. ומכריע דבריו: שמע לה מן הדא. שתלמיד חבר היה לר"ע: אמר לו בן עזאי וכו' . מתני' בב"ב פרק מי שמת: אלא שבאת . ולא קאמר שבא: תמן תנינן . בבכורות פרק מעשר בהמה: כל הנולדים באחד בתשרי . אתאן לר"א ור"ש דאמרו באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה: מצטרפין . לכנס לדיר אחד: לפני הגורן . מאלו שלש גרנות שאין הגורן מפסיק: לא כחנט . לא כאילנות דאזלינן בהו לענין מעשר בתר חנטה כל שחנטו פירותיו קודם ט"ו שבט מתעשר לשנה שעברה: ולא כשליש . כתבואה וזיתים דאזלינן בהו בתר שליש והיינו כשעת גמרן דמשהביאו שליש ראוין לאכילה ע"י הדחק: אין תימר כחנט. דאזלינן בהו בתר חנטה ה"ל למתני כל המעוברין מכ"ט באלול ואילך הן החדשות: אין תימר כשליש . א"כ אף במעשר בהמה אזלינן בתר גמרן שהן ראוין להקרבה: ניתני כל הנולדים עד כ"ב בו . דהיינו הנולדים שבעה ימים קודם ר"ה אבל שנולדים אח"כ אינן ראוין להקרבה בשנה זו דהא כתיב מיום השמיני והלאה תתנו לי: כשליש עשו אותו . ודקשיא לך ליתני עד כ"ב בו מתניתין ר"ש היא דסובר מחוסר זמן דהיינו קודם שבעה נכנס לדיר להתעשר: את אמר הדא מילתא . דמתניתין ר"ש היא: האלוליים מתעשרות בפני עצמן . מאי לאו הנולדים עד כ"ט באלול מיקרי אלוליים וכי אפשר לך לומר דבן עזאי סובר כר"ש ולא כרבנן דפליגי על ר"ש וסברי דמחוסר זמן אינו נכנס לדיר אלא ודאי הכל אזיל בתר לידה וזה גמרו כמו תבואה ואע"ג שאינן ראויין להקרבה: כמה דאת אמר וכו' . וכמו דאמרת לרבנן דאותן שנולדו מכ"ב אלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה עם אותן שנולדו קודם ר"ה ה"נ לבן עזאי דסובר דאלוליים מתעשרות בפני עצמן מ"מ גורנן לא הוה עד פסח הבא כיון דלדידיה מספקא ליה דלמא מתחיל מאלול ואין להם גורן עד פסח מיהו אז מתעשרין עם האלוליים: זאת אומרת . מדמצרפינן לרבנן כל הנולדים בתוך השנה שעברו אע"ג דנולדים בסוף השנה והם מחוסרי זמן שמעינן דאף בבכור מתחילין שנתו מיום הולדו וימים שהוא מחוסר זמן בהן מצרפין לשנה: כל הבכור אשר יולד . תקדיש לה' אלהיך: הא כיצד . שיקדיש בכור הלא ממעי אמו הוא קדוש אלא ללמד מכי יולד תתחיל למנות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד:

הלכה ב מתני' תורמין את הלשכה . נוטלין הממון מתוך הקופות הגדולו' שתרמו בהן בר"ח ניסן והן היו כל אחת של ט' סאין ובכל מועד היו תורמין מאלו קופות מקופות קטנות של ג' סאין וכתוב על אלו הג' קופות שמחזקת כל א' מהן ג' סאין א' ב' ג' כדי שיספקו ממנה לקרבנות צבור עד שתכלה ואח"כ מן השניה ואחר כן מן הג' : יונית כתוב עליהן . היו רגילים ביונית דכתיב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם יפיפיותו של יפת ישכון באהלי שם ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו היונית : פרגוד חפות . כשהמלבוש ארוך וכופלין אותו מלמטה אותו הכפל קרוי פרגוד חפות ואין התורם נכנס עם השפה הכפולה הזאת שלא יחשדוהו שנתן בתוכה ממעות הלשכה :

תורה אור | נוסחאות ישנות

תמן תנינן רמ"א א) באחד באלול ר"ה למעשר בהמה ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי בן עזאי אומר האלוליים (הם) מתעשרין בפני עצמן א"ר *חונה טעמא דר"מ עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות מכאן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות ר' יוסה בר ר' בון בשם רב *חונה טעמא דר"א ור"ש °לבשו כרים הצאן אלו הבכירות ועמקי' יעטפו בר אלו האפילות יתרועעו אף ישירו אלו ואלו נכנסים לדיר להתעשר אמר ב) בן עזאי הואיל ואלו אומרים כך ואלו אומרים כך יהו האלוליים מתעשרין בפני עצמן הא כיצד נולד לו בה' באב וה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין נולד לו בה' בתשרי וה' באב הרי אלו מצטרפין ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו אתא ר' ירמיה ור' מיישא בשם ר' שמואל בר ר' יצחק שכן נחלקו עליה אבות העולם ומאן *נינהו (א) אבות עולם תנא ר' יונה קומי ר' ירמיה ר' ישמעאל ור"ע זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד היה דר"ע אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה הואיל ואלו אמרו כך ואלו אמרו כך רבי אבון בשם ר' שמואל בר רב יצחק שמע לה מן הדא א"ל ג) בן עזאי על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד הוה לר"ע אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין: תמן ד) תנינן ^בכל הנולדין מאחד בתשרי עד כ"ט באלול הרי אלו מצטרפין חמשה לפני ראש השנה וה' לאחר ראש השנה אין מצטרפין ה' לפני הגורן וה' לאחר הגורן הרי אלו מצטרפין אמר רבי יוסה הדא אומרת מעשר בהמה לא עשו אותה לא כחנט ולא כשליש אין תימר כחנט ליתני כל המעוברים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול אין תימר כשליש ליתני כל הנולדים עד עשרים ושנים באלול רבי שמאי בשם רבי *ביבי ברבי חייא [א] כשליש עשו אותה כרבי שמעון דאמר ר"ש מחוסר ה) זמן נכנס לדיר להתעשר קם רבי מנא עם רבי שמאי [ב] א"ל את אמרת חדא מילתא תמן תנינן בן עזאי אומר האלוליים מתעשרין לעצמן לא אפי' נולד עד עשרים ותשעה באלול [ג] אית לך מימר בן עזאי כרבי שמעון ולא ^גכרבנן* כמה דאת אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן כן את אמר על דבן עזאי מניחן לגורן הבא והן מתעשרין עם בני אלולים (ב) אמר רבי חייא (חונה) זאת ו) אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו אמר רבי מנא אמר ר' יונה אבא שמע לה מן הדא °כל הבכור אשר יולד וגו' הזכר תקדיש הא כיצד ^דמשעת לידתו את מונה לו שנה:

תהלים סה | דברים טו

הלכה ב מתני' ^הבשלש ז) קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה

^ווכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל רבי ישמעאל אומר יונית כתוב עליהן אלפ"א בית"א גמ"א ^זאין ח) התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר °והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר °ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: גמ' (ג) תמןט) תנינן מפנין אפילו ד' וחמש קופות ר' זעירא שאל את רבי *יאשיה כמה הוא שיעורן של* קופות אמר ליה שלש נלמוד

במדבר לב | משלי ג

ריבב"ן

להם זמן בפרק השואל: מתני' וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. מפרש ביומא בסוף הוציאו לו אמר ר' יוסי למה כתב עליהן אב"ג לידע איזה נתרמה ראשון שמלוה בראשון לקנות ממנה תמידין ומוספין ובתוספתא נמי תניא מפני שמתחילין ומוציאין מן הראשונה: אלפא ביתא גמ"א. לשון יונית לפי שלאחר שמלך אלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישראל בלשון יונית וכתבו באותו הלשון שלא יטעו בקופות איזו ראשונה *) ואין מסתפקים מן הראשונה קודם השניה ולא שניה קודם שלישית:

תקלין חדתין

שגם על מעשר בהמה עוברים בל ב"ת כדדרשינן בר"ה (ה ב) לכך תקנו שיעשר סמוך לרגל ויביא לירושלים בעלותו לרגל: ר"ה. דאותן שיולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוה חדש וישן: האלולים. אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב כדמפרש טעמא לקמן: ע"כ מתמצות. עד אלול נמשך שיולדות האחרונות מהמעוברות קודם ניסן דעיבורה של בהמה דקה ה' חדשים: אלו הבכורות. שמתעברות באדר: אלו האפלות. דדריש יעטפו מלשון העטופים ללבן דהיינו האפלות שמעטיפות ומתאחרות מלקבל זכר עד ניסן: אלו ואלו כו'. דריש יתרועעו לשון רעים וישירו לשון מעשר כמו יעשירו שנעשו רעים לכנוס לדיר יחד להתעשר: הואיל ואלו. ר"מ אומר בא' באלול ור"א ור"ש אומרים בא' בתשרי: אין מצטרפין. האלולין לא עם הנולדים באב דלגבייהו הן חדש ולא עם ה' שבתשרי דלגבייהו הן ישן: ה' בתשרי וה' באב. כלומר באב שאחר תשרי מצטרפין אע"פ שיש גרנות בינתים ובבבלי שם פריך פשיטא ומשני מ"ד כי היכי דמפסקי שנים ה"נ מפסקי גרנות קמ"ל כדתנן וכו': ב"ע מכריע על דברי תלמידיו אתא. בתמיה דקס"ד דב"ע להכריע בין ר"מ ור"ש בא מדקאמר הואיל ואלו אומרים הואיל ואלו אומרים לכך מתמה וכי אפשר לומר שבא להכריע ביניהם והלא הם היו תלמידיו ודאי הוי מצי למיקם אטעמייהו והוה ליה למקבע הלכה כמאן דמסתבר טעמיה ולא להכריע. וכה"ג פריך בבבלי שלהי בכורות ומשני משום שנחלקו בזה אבות העולם ולא הוי מצי למיקם אטעמייהו ועל דבריהם של ר"י ור"ע אמר הואיל ואלו אומרים כך ואלו אומרים כך: דאמר לרביה הואיל ואלו אומרים כך. ולא אמר הואיל ורבי אומר כך: שמע לה מן הדא. שב"ע היה תלמיד וחבר לר"ע: שבאת. ולא הזכיר לשון רבי: מאחד בתשרי. אתאן לר"א ור"ש דאמרי באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה: לא כחנט. כפירות האילן דאזלינן בתר חנטה לזמן מעשר שלהם שאותם שחנטו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר: לא כשליש. תבואה וזיתים אזלינן בתר גידולם עד כשליש: ליתני כל המעוברין. דעיבור בבהמה כחנט באילן וליתני כל המעוברין מאחד בתשרי לאפוקי המעוברין קודם: עד כ"ב באלול. דראוי להקרבה עד ר"ה שיהיה ח' ימים עם יום כ"ב שנולד בו והוי כשליש בתבואה וזיתי' שהוא גמרן למעשר ואלו שנולדו בכ"ב בו הוא שיתעשרו עם אותן שנולדו מא' בתשרי משא"כ אשר יולד אחר כ"ב שאינו ראוי להקרבה עד ר"ה יתעשר לשנה הבאה: ר"ש כדעתיה. דס"ל דגם שאינו ראוי להקרבה דהיינו בכה"ג דמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והוי כשליש עד כ"ט בו: עד כ"ט באלול אית לך כו'. דב"ע סתמא אמר האלולים דמשמע דכל החודש וכאן לא מצי לתרוצי הכי דר"ש לשיטתיה אזיל כדקאמר ר"ש כדעתיה ול"ג ולא כרבנן דעיקר הפירכא משום דלאו לשיטתיה לא מסתבר לאוקמיה כר"ש כדאמר לר"ש גופיה כדעתיה אבל לא משום שלא יסבור כרבי' שמצינו אוקימתא כיחידאה: ה"ג אלא כמה דאת אמר כו' כן את אמר על דרבנן כו'. כלומר כמו לב"ע צריך אתה לפרש דאותן שנולדו מכ"ב עד כ"ט מתעשרים לשנה הבאה עם בני שנתן ה"נ לרבנן. ותנא לא עסיק לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא דפשיטא הוא. וגירסת הספרים שיבושא הוא דעל' דההכרת הוא מב"ע לרבנן: זאת אומרת וכו' עולין לו תוך שנתו גרסינן. מדאמר הכא לרבנן עם בני שנתן ולב"ע עם האלולים של שנה הבאה משמע כיון שנשלם שנתו משעה שנולד אזיל ליה שנת מעשרו ונחשבים הימים שהוא מחוסר זמן בתוך השנה ש"מ בבכור נ"כ חשבינן אלו הימים בתוך שנתו דהיינו מיום הולדו וכבי מני דרים לה מקרא כיון דקדושתו מרחם מתחיל למנו' שנתו ג"כ מיום הולדו: מתני' בג' קופו' כו'. הממון כולו המובא היו מכניסין בלשכה אחת ונוטלין מהן בג' קופות ומוציאין משם בכל מועד מהג' מועדות ואמר כאן כי מה שמוציאין בכל מועד משם היה בשלש קופות כל קופה מחזקת ג' סאין: אב"ג. בגמרא מפרש למה היה כתוב עליהן: יונית כתוב. שהיו רגילין בו: גמ' ה"ג תמן תנינן. שבת קכ"ו: כמה הוא שיעורן של

ולא בתפילין ולא בקמיע . שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות : גמ' כמה הוא שיעורן של קופות . הא דתנן בפ' מפנין אפילו ד' וה' קופות של תבן וכו' קאי כמה מדות

משנת אליהו

פרק ג הלכה א בן עזאי מכריע ע"ד תלמידיו . בבבלי בכורות נ"ד א' פריך וליחזי טעמא דמאן מסתבר וכי תימא לא מצי קאי אטעמייהו והתניא ב"ע אומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה א"ר יוחנן מפי השמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי . ולכאורה לשון תלמידיו דקאמר בסוגיין אינו מדוקדק דהא גם ר"מ ור"ש לא היו תלמידיו אלא חברים וכמו שמנאם הרמב"ם בחבריא שאחר ר"ע וי"ל דפשטא דסוגיין משמע דהמקשה כוון לקושית הבבלי כיון שהיה גדול כ"כ עד שאמר כל חכמי ישראל כו' א"כ למה צריך להכריע וכי לא מצי מיקם אטעמייהו וזהו דנקט תלמידיו שכל חכמי ישראל נחשבים לפניו לתלמידים . ושפיר משני שכן נחלקו עליה אבות העולם ומנו ר"ע ור"י והדיא קאמר חוץ מן הקרח הזה והוא ר"ע כדפירש רש"י שקרח קאי אר"ע ודלא כתוס' שם ד"ה חוץ . ואי"ת א"כ מדלא משני כבבלי הכי מוכח דקרח לאו ר"ע הוא י"ל דשיטת רש"י כיון דהיה חכם גדול והיה יודע להבחין איזה טעם יפה וה"נ הוי מצי למיקם גם אפלוגתייהו דר"ע דלא קאמר אלא דר"ע אינו לפניו כקליפת השום אבל היה יכול להבחין ועי' רש"י ד"ה חוץ ולכן משני שם מפי חגי זכריה כו' והוא כנבואה הלכתא בלא טעמא כו' וא"א להכריע : תמן תנינן מפנין אפילו ארבע וחמש קופות וכו' רבי זעירא שאיל לרבי הושעיה כמה שיעורן של קופות כו' ילמוד סתום מן המפורש דתני כו' וי"ל לפרש מ"ש בריש פרק מפנין סתם קופות ילמד מהמפורש הכא שהן ג' סאין . ובברייתא דמביא בגמרא שהן ט' שהן כ"ז מפרש גמרא הסכום כל הקופות דג' פרקים לכמה שאין יעלו לאורויי שאין חוזרין לשקול לתנא קמא או לשירים לר"מ אלא אם שלמו כל הסכום הנ"ל כדמפרש לקמן וגירסת רבינו הגאון בזה הוא דלא כשיטת הרמב"ם בענין הקופות שהאריך הרבה בפירושו במתני' זו ובמתני' שלאחריה . ובחיבורו . בהמלאה דג' קופות

*) בירושלמי הגירסא לומר מסתפק מן הראשונה וכו' והכן גי' הפ"מ בירושלמי כגי' רבינו ואין מסתפקים ונראה דהכוונה דאין מסתפקים לגמרי כל הקופה קודם השניה וכמש"כ לקמן בשם הירושלמי .

מסורת הש"ס

א) ר"ה ז ב ירושלמי ר"ה פ"א הל"א : ב) שם : ג) ב"ב קנח ב : ד) בכורות נג ב : ה) שם כא ב : ו) עי' ר"ה ו ב : ז) יומא סב א מגילה כא ב : ח) יבמות קב ב : ט) ירושל' שבת פ"ח הל"א ופי"א הלכה א ופסחים פ"י הל"א :

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פרק ז מבכורות הל"ו :
ו ב מיי' שם :
ז ג מיי' שם פרק ו הלכה יד :
ח ד מיי' שם פרק א הל"ח טוש"ע יו"ד סימן שו סעיף ז :
ט ה מיי' פרק ב משקלים הל"ה :
י ו מיי' שם הל"ז :
יא ז מיי' שם הל"י :

נוסחת הבבלי

(א) אבות העולם משום ר' יונה קמי' דר"י כו' : (ב) אמר רב הונא זאת כו' נכנס לדיר להתעשר אמר כו' : (ג) שלש קופות כו' ר"י כו' שיעורן של קופות :

הגהות הגר"א

[א] כ"צ כשליש עשו אותה ר"ש כדעתיה דאר"ש כו' : [ב] כ"צ א"ל את אמרת הדא מילתא א"ל אין א"ל הא תמן תנינן וכו' : [ג] כ"צ אית לך למימר ב"ע כר"ש הוא אלא כמה דאת אמר על דבן עזאי מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני אלולים . כן את אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן . וה"ס כמו לב"ע צריך אתה לפרש דאותן שנולדו מכ"ב עד כ"ט מתעשרי' לשנה הבאה עם בני שנתן ה"נ לרבנן . ותנא לא אתי לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא דפשיטא הוא . וגי' הספרים שיבושא הוא דעל :

ציון ירושלים

כמה הוא שיעורן של קופות . עיין רמב"ם ועיין תוס' יו"ט מ"ש בכוונת הרמב"ם אבל באמת אינו מכוון פירושו ועיקר כפירוש הש"ק כאן וכן מצאתי בפי' קדמון שהיה בכתב יד על שקלי' ונדפס כעת שכתב כן והסיג על הרמב"ם בפירושו :

א) שבת עו ב וירושל' שבת פ"ח הל"א : ב) עי' פסחים קח ב: ג) תוספ' שבת פ"ט : ד) ירושלמי ברכות פ"א הל"ד : ה) פסחי' קח ב : ו) עי' ב"ב לז ב : ז) מדרש מט א: ח) מ"ר קהלת פ' מי כהחכם: ט) פסחי' קט א :

תהא מכילה הקופה : נלמד סתום מן המפורש · דבמתניתן תנן בקופות של ג' ג' סאין היו תורמין ה"ה קופות דמפנין בשל ג' סאין איירי : תני בג' קופות וכו' · על אותן קופות שתרמו בהן בראשונה מן הלשכה קאי וכדפרישית במתניתין וקאמר שהן היו של ט' סאין כל אחת ומהן היו תורמין ג' פעמים ג' קופות של ג' ג' סאין כפירוש הרמב"ם : לומר ליסתפק וכו' · כדפרישית במתניתן : תמן תנינן · בשבת פרק המוציא יין כמה הוא שיעורן של כוסות · כוס הנזכר במתניתין כמה שיעורו : ישנן רביעית של יין האיטלקי · דלכל כוס שהי ברובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית דכל חמרא דלא דרי על [חד] תלת מיא לאו חמרא ה"ה טס דמתניתין בכוס של רובע רביעית איירי : מזוג בכמה · יהא חייב מי בעינן רביעית שלם או סגי בכדי גמיעה (בפחות מזה) : מים ר"י"א כדי מזיגת הכוס · והיינו ג' חלקי רביעית ה"נ במזוג שיעורו בכדי גמיעה : (אמר המגיה ובמסכת שבת כתב הבעל קרבן העדה וז"ל הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכוס · וה"פ כדרך בני אדם למזוג והיינו רביעית שלם דאי ס"ד בפחות מרביעית א"כ ביין סגי בפחות מרובע רביעית שהרי אם ימזגנו עם מים יהיה לו שיעור חשוב אלא ודאי דרביעית שלם בעינן) : כמה הוא שיעורן של כוסות · אנו שאין ידוע לנו שיעורו של רביעית האיטלקי במה נשער כוס של פסח : טיטרטון ורביע · מדה ששמה טיטרטון כולה ועוד רביעית המדה הזאת תוסיף עליה ותמלא רביעית של תורה שלם : מהו לשתותן · כל הארבע כוסות בכרך אחד בזה אחר זה בלי הפסק בינתים : בהלל. של לילי פסחים אם שמעה בבית הכנסת שכך היה מנהגם לומר הלל בלילי פסחים בבהכ"נ זכר למקדש שאמרו הלל בשעת עשיית הפסח בבה"מ וקאר"י אם כוון לבו לצאת בקריאה זו יצא וא"צ לאומרו עוד בביתו : הדא אמרה · זאת אומרת שאם שתאן בבת אחת יצא שהרי אין דבר מפסיק בין שלישי לרביעי : מהו לשתותן מפוסקין · פירוש מהו שיהא מותר להפסיק בשתיית כוס אחד כמה פעמים : ה"ג כלום אמרו שישתה לא שישתכר : אם שותה הוא מפוסקין אף הוא אינו משתכר · אבל אם ישתה בפעם אחת דוקא הוא משתכר דיין מגרונו שבע : מהו לצאת ביין של שביעית · כיון דלא קרינן ביה לכם וקס"ד דארבע כוסות בעינן לכם כמו מצה וכי היכי דאין יוצאין במצה כן אין יוצאין בארבע כוסות או לא : בקונדיטין · יין שיש בו בשמים : מהו לצאת מזוגין · יותר מג' חלקים : והוא שיהא בהן טעם יין · משמע דאפילו עד ששה חלקים מים יוצאין בו : ה"ג מבושל כדי תבל. צריך שיהא מבושל שיתן בו הבישול טעם כתבלין אבל מבושל יותר מדאי לא : וחזיק רישיה · וכאיב ליה ראשו עד עצרת לכך הכשיר במבושל שאינו מזיק כל כך : חמתיה וכו' · ראתה אותו אשה אחת משרי ארמיים שפניו מאירין : חדא מן תלת וכו' · א' מג' דברים אלו בך : או מלוה ברבית · שאין לו דאגת פרנסתו: או מגדל חזירין · שמרויח הרבה : אלא אולפני שכיח לי · תלמודי מצוי בידי · ל"א שמצוי לו לחדש דברים בתורה והן מאירין פניו : חמוניה· ראו אותו: אשכח רבי אבהו · מצאה לכך פניו לזובין : תוספתא עתיקתא · תוספתא ישנה שלא ראה אותה מימיו מצא וראה בה דברים חדשים ושמח בה : לוג דאורייתא · לוג הכתוב בתורה : תמונתא וכו' · מדה הישנה שמודדין בה המוריים בצפורי : חכים אנא לה · מכיר אני המדה הזאת ודבית רבי ינאי מודדין בה דבש ה"ג ודבית רבי ינאי : חצי שמינית· מדת טבריה הישנה היא רביעית של תורה :

נוסחאות ישנות תורה אור

נלמוד סתום מן המפורש (תני) דתניא בשלש קופות של שלש שלש סאין שהן תשעה סאין שהן עשרים ושבע סאין תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל מפני מה כתוב עליהן א' ב' ג' לומר *מסתפק מן הראשונה קודם לשניה *ומן השניה קודם לשלישית תמן תנינן המוציא א) יין °כדי מזיגת הכוס רבי זעירא שאל את רבי יאשיה (א) כמה שיעורן של כוס א"ל נלמד סתום מן המפורש דתני ר' חייא [א] ארבע ב) כוסות שאמרו °ישנן רביעית של יין באיטלקי אמר רבי יוסי בר אבין משום רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתני מים ג) כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (נ"א ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס מזוג בכמה נשמעינה מן הדא מים כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (נ"א ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכוס כמה שיעורן של כוס רבי אבין אמר טיטרטון ורביע מהו לשתותן בכרך אחד (ב) מדאמר רבי מנא אמר רבי יוסי הלל ד) °אם שמען בבית הכנסת יצא הדא אמרה אם שתאן בכרך אחד יצא מהו לשתותן בפיסקן*) [ב] כלום אמרו שישתה לא כדי שישתה ולא שישתכר אם שתה בפיסקן אף הוא אינו משתכר מהו לצאת ביין של שביעית תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטין מדתני בר קפרא קונדיטין כיין °הדא אמרה יוצאין ביין קונדיטין מהו לצאת ביין מזוגין מדתני ה) רב חייא °ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין אמר רבי ירמיה מצוה ו) °לצאת ביין אדום שנאמר °אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו וגו' משלי כג [ג] תאני ז) מבושל כמתובל מהו לצאת ביין מבושל אמר רבי יונה °יוצאין ביין מבושל רבי יונה לטעמיה דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא חמיתיה ח) חדא מטרוניתא אפוי נהירין אמרה סבא סבא חדא מהני תלת מלין אית בך או דשתוי חמרא את או דמלוי בריבית את או דמגדל חזירי את א"ל תיפח רוחא דההיא איתתא דחדא מאלין תלת מיליא לית בי אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב °חכמת אדם קהלת ח תאיר פניו ר' אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהורין אמרון *תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא אתא לגביה אמר ליה מאי אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה חכמת אדם תאיר פניו א"ר חנין לונא ט) דאורייתא תמונתא עתיקא דמורייסא דציפורי א"ר יונה וחכמנא לה (דב"ש) דבית רבי ינאי הוה מכילין בה דבש [ד] תני חצי שמינית טברנית הישנה

*) מהו לשתותן בפוסקין. פוסקין הוא שם כלי המחזיק כמה רביעית וכן הוא בהדיא בילקוט אסתר (בשם מדרש אבא גוריון) על פסוק והשתיה כדת וז"ל א"ר לוי כך היה תכסיס של אנשי פרס היה לשם כוס גדול מחזיק ארבעים שמניות והוא נקרא פוסקא והם משקין בו לכל אחד ואחד כו' עכ"ל הילקוט. (עקרי דינים סי' י"ט בשם מקום שמואל סימן ס"ו אות כ"ט) :

משנת אליהו

הגדולות שלא הוזכרו כלל·וכהן היו מכניסין ממון מהלשכה· ומהן היו התרומות ע"ש · והנה כל ההכרח שהוכרח להכנס בזה הלחץ הביאו לזה סוגיא זו כגירסת הספרים כמה שיעורן של ג' קופות והן מפורשין במתני' ומה זה דקאמר ילמד סתום מהמפורש וע"כ המציא ג' קופות הגדולות ופירש דעליהן בא השאלה והתשובה · אבל גירסת רבינו אנהירינהו לעיינין דכל הסוגיות והתוספתא נהירין וברירין כוותיה והכי הוא שיטת רש"י ותוס' בקדושין נ"ד א' וכ"ה שיטת הרע"ב ובירושלמי דשבת ר"פ מפנין מפורש דר"ז שאל על הקופות דהתם ולא כתב של ג' קופות והשיבו ילמד סתום כו' והוא ממש כגירסת מרן וכן מורה כולה סוגיא דהכא דר"ז שאל על מתני' דמכילתא אחריתי כמו כמה שיעורו של כוס כו' ולא היו באמת רק ג' קופות קטנות של ג' סאין המוזכרין במתני' וגמרא דקאמר בפרקין מכאן לשלשה פרקים לשלשה קופות כו' · וברים מכילתין דקאמר כולה כאחד היתה באה כו' ושלשה פרקים משום סומכי לדבר כבר פרישנא התם דסוגיא דתמן אליבא דרבי יוסי דסבירא ליה אין תורמין על הע"ל · דלהכי קאמר שם דבני בבל צריכים להשמיע מרחשו של תורף ולדידיה הוא דמוכרח לאוקמי הכי דג' פרקים רק משום סומכי וכדפרישית התם · אבל למ"ד תורמין על הע"ל דהוא ר"מ כדתניא בתוספתא כל הני סתמי מתניתא אליביה אזלי ולא אמרינן שכולם הביאו כאחד דהא קאמר בגמ' והתוספתא מפורש שבכל פעם הביאו כדתני שלישית היתה עשירה שבכולן כו' וכדלקמן אלא דלר"מ כפשטי' דבכל המקומות לא היו מחמיצין אלא באחד בהדר והוזכרו הג' פרקים כדי שיתרמו בכל פעם שהביאו דמה שהביאו בר"ח ניסן לא היה מספיק על כל השנה אלא דבר"ח ניסן צריך לתרום תרומה חדשה וכר"ש בר"י משום כתחילתה וכדרי' עבי וסוגיות דבבלי דאמר חדש והבא קרבן כו' מבא"כ לדרשא דברייתא בחודש א' יהא תורם אבל חדשי השנה לא אתו הני מתנייתא כפשטי' רק ג"כ משום סומכי כו' וכנ"ל ויש כח ביד חכמים לתקן בכה"ג ולאסמכוהו אקראי · והרמב"ם פירש מ"ש כולה כא' כו' ג"כ למ"ד תורמין כו' ולא אתי הני סוגיות לדידיה על נכון ולשון התוספתא תניא דמסייע לשיטת רבינו הגדול בפ"ב דשקלים תרם את הראשונה ואמר ה"ז מא"י על כל ישראל וחיפה בקטבלאות מפני שאנשי סוריא באים ושוקלין עליהם (ר"ל תרם ג' קופות של ג' סאין מהלשכה וחיפה בלשכה בקטבלאות והמביאין אח"כ נותנין על הקטבלא) תרם את השניה כו' ושוקלין עליה תרם את השלישית כו' זו היתה עשירה שבכולם שהיה בה איסטריאות של זהב ודרכונות של זהב · מדקאמר עלי' היינו כשיטת רבינו על הקטבלא שבלשכה כו' וכן דקאמר שלישית היתה עשירה כו' משמע דהכל אלשכה קאי דקופות גדולות מאן דכר שמי' הכא וגם לא היו נותנין רק ללשכה · ושם שמע הקטבלאות ונתערבו השירים · לא היה מערבו בשל אתקד שמא יצטרכו לתרום ונמצא תורמין מן הישנה עכ"ל וזו התוספתא מובא בקוצר בגמ' בפרקין הלכה ד' תני שמע הקטבלאות כו' תרם בראשונה כו' ולשם כל ישראל : היינו כר"מ דתורמין על הע"ל שיהא לכולם חלק בקרבנות · ומ"ש בגמרא נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה אג' קופות של ג' סאין קאי כדקאמר בהדיא בהלכה זו מפני מה כתוב עליהן אב"ג לומר אין מסתפק מן הראשונה כו' ר"ל שלא יגמור ממנה קודם לראשונה · והיינו כדי שיספיקו לקרבנות גם מן השלישית דאם היה גומר בתחלה כל קופה הא' או לא יגיע לספק מהג' והוא כדי לקיים דרשא דאסמכוה אקרא דוטעמדנו עלינו וגו' שלישית השקל מכאן לג' קופות · וכ"ה בתוספתא רפ"ב למה כותבין על הקופות אב"ג מפני שמתחילין ומוציאין מן הא' שלמה ראשונה מוציאין מן הג' כו' · וע"ש בתוספתא וצ"ל כמ"ש בגמ' אע"פ שלא שלמה הא' כו' ואח"כ שלמה הג' כו' שלמו שלשתן · ושלמו שלשתן היינו אם קודם שהגיע פרק הב' שלמו כל הג' קופות שהיו קרבנות מרובים והלכו כל הג' קופות על זה בזה פליגי אי חוזרין לשירים היינו מה שחיפה בלשכה בקטבלא או חוזר ושוקל ובגמרא מדוקדק חוזר ושוקל ובתוספתא שלפניו הגי' שגיע זמן תרומה חדשה כו' וא"ל מן הישנה נ"ל כמ"ש בגמ' · והרמב"ם השתמש בגי' התוספתא וניכר מלשונו בפירושו שפי' בכל קופה קטנה עד שתכלה הא' כו' ודעתו היה דמ"ש שלמה הראשונה כו' אקופות קטנות קאי · ודלא כבק"ע שכתב שהרמב"ם מפרש לכה דנטל מן הא' כו' אקופות גדולות ושגה לשכח דעת הרמב"ם חנם דהא עלייהו הוה כתוב אב"ג והוא גם לדידיה בקטנים וכמפורש במתני' וגמרא ותוספתא דאקטנים קאי וכל ראיותיו אינם כלום · וסוגיית הגמרא הכל כשיטת רש"י ותוס' ומה שהביא התוי"ט ראיה לדברי הרמב"ם השלישית לא היה מתפה שמא ישכח דלהרמב"ם אדסמיך ליה קאי משא"כ להרע"ב · לאו ראיה היא דבגי' מתני' ירושלמי מפורש ולמה היה מחפה שמא ישכח כו' ותקלין חדתין · היינו כדפירש"י ותוס' והרע"ב דמשופרות נותנין ללשכה כשמגיע א' מפרקי התרומה · וכתוס' דקדושין מביא התוספתא דשלמה שלישית חוזר לראשונה כו' כמו בגמ' אבל פירשו דקאי אם שלמו אפרק ג' אחר החג ודיוקם ממ"ש בתוספתא הגיע זמן תרומה חדשה כו' אבל לגירסא דגמרא א"ש יותר אם נגיה כן התוספתא וע"ש בתוס' שם ד"ה מעלין בארוכה : בפוסקין · פי' מה שכתבתי · ועי'

ריבב"ן

לא בפרגוד חפות . לשון חפת חלוקו מלבוש שיש לו שפה שמא יחשדוהו שמגניע שם מכסף הלשכה: מעון הלשכה. שנהנה מן ההקדש העני: תניא בתוספתא בפ"ב הנכנס לתרום את הלשכה מפשפשין בו בכניסה וביציאה ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיוצא ופריך בירושלמי וימלא פומיה מוי פי' שלא יוכל להניח כסף בפיו אמר ר' תנחומא מפני הברכה שצריך לברך בשעה שמפרים תרומה בקופות להפרים תרומה ואם היה בפיו מוי לא היה יכול לברך משום שנאמר ימלא פי תהלתך: תני הגזברין היו מפשפשין בקלקין פי' היו בודקין בשער ראשו שמא הגניע שם כסף . תני ר"ש אומר קוץ לא יתרום מפני החשד פי' קוץ מל' קווצותיו תלתלים:

תקלין חדתין

קופות דתמן : סתום · קופות דתמן : מן המפורש · קופות דהכא מפורש שהן של ג' סאין : דתני ג' קופות כו' שהן כ"ז סאין · מפרש כמה עולה שכום כל הג' פרקים לאורויי שכל השתום צריך לגמור על קרבנות וקודם שיוגמר אינם רשאים לשקול או להחזיר לשירים לר"ת : ולמה כתוב אב"ג · על הג' קופות : אין מסתפק · אינו גומר סיפוקו : קודם לשלישית ומשלישים גומר כל אשר בה ואח"כ חוזר לשניה ולראשונה כדלקמן : תמן תנינן · שבת ע"ו : המוציא יין כו' · מייתי לה איידי דמפרש להני סתומים מהמפורשים : של כוס · דתמן : שאמרו · בליל פסח : אחד מי ואחד מזוג גרסתן · והכי אמר בבבלי פסחים (דף ק"ח:) וטעמא דבליר מרביעית לא חשיב שתיה : ה"ג כמה שיעורן של כוסות · איידי דמזכיר כוסות דפסח מהדר לפרושי סוגיא דכוסות : טורטין · שם מדה ידועה להם שהיא מחזקת רביעית : בכרך א'. בלא הפסק ביניהם אלא שתאן רצופין אי בעינן דוקא הפסק שיהא ניכר ארבעתן כיון שתקנום נגד ד' גאולות או לא : יצא · אם שמע בבהכ"נ הלל בליל פסח א"צ לומר בביתו ואין דבר מפסיק בין כוס ג' לד' ושותאן רצופין ויצא : בפוסקין · לשון הפסק . וגירסת הגאונים בפיסקין (כמו בב"ב) כפיסין אכתי והוא לשון חלי בהפסק מועט בשתיית הכוס · ומשום דאמרינן (סוכה מ"ט ב') כי שבע אינים חמרא מגרוניא שבע ע"י שעותיהו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע ולא פ"י שתיית מרובה שמכניס יין הרבה במעיו ע"י לגימות דקות ואינו כאוכלין שמשביע שלהם בא ממילוי כרס ואהכא דברכתא משום חיבוב מצוה צריך לגמוע דרך שביעה משא"כ בהפסק : כדי שישתה לא שישתכר · תקנת חכמים רק שישתה ובלבד שלא ישתכר כדאמר בשלהי פסחים ירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה כדי שלא ישתכר אם שתה בפוסקין אף הוא אינו משתכר : מהו לצאת ביין של שביעית . היין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא צריך להפקירו אך דיש לומר מצות לאו ליהנות ניתנו והאי מצוה היא דחייבו אף לעני למכור כסותו בשביל ד' כוסות וכן לנשים שחייבו בו כמו בפיקרי מצוה : בקונדיטון · אם הוא כמו יין לפי שיש בו בשמים : קונדיטון כיין · לכל מילי : ביין מזוג · מיבעי ליה משום דברים פרק בתרא דפסחים בירושלמי מפרשי טעמא דד' כוסות ולחד מ"ד נגד ד' כוסות דפרעה ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה וגו' והתם לאו מזוגין וס"ד שתיקנו נגדם בעינן שלא יהיו מזוגין או דלמא מהאי טעמא דאמר רבנן התם כנגד ד' כוסות כו' קא את טום היין כו' ודינם כאמר יין שהוא מזוג : בין חיין בין מזוגין כתרין טעמי : טעם נגד מי שהוא חזק הרבה ולזימנין אין בו טעם יין : ומראה נגד מאג שלפעמים מרוב מזיגת המים נשתנה המראה : ביין אדום · כדין יין : ה"ג של מזוג בכמה · כמה שיעור מזיגה : כדי מזיגת הכוס · ובשבת קי"ל כל שמתקן שיעורן ברביעית א"כ מזוג ברביעית · והכא גרסינן לה ולא לעיל מינה דאכתי לא אשמועינן דיוצאין במזוג ואיך יפרש שיעורו : ה"ג מהו לצאת ביין מבושל · משום דאמרינן בפ"ז דב"ב אין אומרים קידוש היום אלא על היין שראוי לנסך ע"ג המזבח משא"כ מבושל דאינו ראוי לנסך ע"ג המזבח וה"נ אין יוצאין בו · או דלמא הא דממעטינן התם לאו משום גריעותא דהא אמרי' בפ"ב דתרומות רבי מתיר לבשל יין של תרומה מפני שמשביחו אלמא דאשתני לעילוי ובנסכים היינו טעמא דבעינן תידי דלא אשתני מבריתו כמו כבש משא"כ מבושל דאשתני ואם כן מקדשין ויוצאין בו : מן מה דתני מבושל כמתובל . ומתובל הוא קונדיטון דא"כ נשתנה ותניא דיוצאין בו הואיל ומשוב ה"נ במבושל : דר"י כד הוה שתי ד' ט' · משתיית הד' טסות היה כאיב רישיה עד החג · ומבושל אינו חזק כ"כ וכן קונדיטין : דשתוי חמרא את · ויין ישמח לבב אנוש : מלוה ברבית · גם כן שמח בעמלו יום ולילה מתרבה הונו בנשך ותרבית : מגדל חזירי. גם כן ריוח הרבה : לית בי · דיין מלבד דלא הוי שתי יין משום שכרות לא היה יכול לשתות דמזיק ליה וכן ריבית וחזירים אסור לישראל : אולפן שכיח לי חכמת אדם · נגד ג' הנ"ל · שהתורה נמשלה ליין שנא' ושתו ביין מסכתי ומשמחת לב האדם כמ"ש פקודי ה' ישרים משמחי לב ומלוותת דעתו ע"י שנעשה כמעיין המתגבר ע"י ריוח חידושי התורה ישמע חכם ויוסף לקח ומתענג על ה' בענג התורה היפוך הנגע כידוע : תוספתא עתיקא · ישנה ואינה מצויה ושמח עליה כמוצא הון רב כי כתיב כל חפצים לא ישוו בה : לוגא דאורייתא · לשער בו רביעית : תמונתא עתיקא · מדה ישנה שמודדין בה מוריים בצפורי והכי אמרינן לה בבבלי פסחים (ק"ט א') : ותכימנא · אני זוכר : ה"ג דבית רבי ינאי וכן הוא בירושלמי דפסחים פרק כתנא ושבת פרק ח' : דהוו מכילין · שהיו מודדין בה דבש :

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פרק יח משבת הל"ב :

יג ב מיי' פ"ז מחמץ הלכה ט טוש"ע או"ח סימן תעב סעיף ט :

יד ג מיי' שם פ"ח הל"י ובהשגות והה"מ :

טו ד מיי' פרק כט משבת הלכה יד ובהשגות וה"מ טור שו"ע שם סעיף יב :

טז ה מיי' פרק ז מחמץ הלכה ט :

יז ו טור שו"ע שם סעיף יא :

יח ז טור שו"ע שם סעיף יב וסימן ערב סעיף ח :

נוסחת הבבלי

(א) כמה הוא שיעורו של כוס וכו' דתניא ר' חייא כו' רביעית יין האיטלקי הכוס מזוג בכמה אר"י בר בון כו' נשמעינה מן הדא דתני כו' : (ב) מדאמר ר"ש א"ר יוחנן כו' :

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ארבע כוסו' שאמרו ישנן רביעית יין האיטלקי א' חי וא' מזוג כמה שיעורן של כוסות וכו' ומן א"ר יוסי וכו' עד ר' אבין אמר טטרטין נמחק . וכ"ה בבבלי בפסחים : [ב] צ"ל כלום אמרו אלא שישתה לא שישתכר אם שתה וכו' : [ג] ה"ג אל תרא יין כי יתאדם וגו' ושל מזוג בכמה נשמעינה מן הדא המוציא יין כדי מזיגת הכוס מהו לצאת ביין מבושל א"ר יונה מן מה דתני מבושל כמתובל יוצאין ביין מבושל ר' יונה לטעמיה וכו' . הכא גרסינן שפיר ושל מאג בכמה ולא לעיל מינה משום דאכתי לא שמענו דיוצאין ביין מאג ואיך יפרש שיעורו : [ד] ה"ג דבית ר' ינאי הוו מכילין בה דבש ולמה קרי לה עתיקא וכו'. והשאר שבינתים נמחק וכ"ה בירושל' דפסחים פ' בתרא ושבת פ"ח :

הלא דיין הוות · מדה שהיתה לנו מקדמית : ה"ג ולמה לא קרי לה עתיקתא · שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה הסיא וכבר עברה והל"ל הדא עתיקתא כדאמר ר"ח דאף ר"י היה במקומו של ר"ח : ומשני בגין דהוות ביומוי · אע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו : ה"ג אית דאמרי דהוות זעירא ורבת וזערת ולא זערת כמה דהוות · וה"פ בא לתרץ ולמה אמר ר"ח עתיקתא משום שנפחתה מרביעית ואח"כ הוסיפו עליה ואוקמוה ארביעית ואח"כ פחתו אותה ולא פחתו אותה כבראשונה וזה היה בימי ר"י הלכך לא מצי למימר עתיקתא דס"ד אמידה הפחותה קאמר ואי הוי הפחת בפעם שני כמו בראשונה שפיר הס"ל עתיקתא דאין לטעות דאמידה שנפחתה קאמר דא"כ הל"ל הא דאית לן השתא היא מדה רביעית וע"כ היינו מפרשין דאמידה גדולה קאמר אבל השתא דהמדה קטנה שבימיו לא היתה בשוה לסמדה הקטנה שהיתה בראשונה ודאי איכא למטעי דעל הראשונה הפחותה נאמר עתיקתא לכך קאמר הדא דידן הוה כלומר דהוות ביומוי קודם ולזו שהיה להן עכשיו וליכא למיטעי : ה"ג תני יבש בכזית דברי רבי נתן · וה"פ אם הוליא לרה"ר יין יבש שנקרש כזית חייב דמעיקרא הוי רביעית והא דבעינן רביעית שלם בקרוש ולא סגי רביעית משום דקרוש לאו בר מזיגה הוא : אתיא דר"נ · דאמר אף ביין רביעית בעינן כר"ש דמתניתין דאמר כולן ברביעית ולית ליה לר"י הא דאמרינן בסמוך דקרוש לאו בר מזיגה הוא : וטהרו דמה משום נבילה · שלא היה בו רביעית וכל שאינו רביעית לכשיקרש לא יהיה בו כזית ואין בו טומאת נבילה : עד כמה · דם היה בה שטהרו אותו משום נבילה : ולא אשגח ביה · ולא השיב לו ר' סימון דבר : ה"ג ושאל לריב"ל וא"ל וכו' : ה"ג ובאש לר"א על דלא וכו' · והרע לר"א על ר' סימון על שלא השיב לו על שאלתו : מתני הדין עובדא· סיפר המעשה (שחסו) [שמתה] הפרדת של בית רבי וטהר דמה משום נבילה : א"ל ר"י בר ביסנא לר' סימון · בדרך שאלה אם עד רביעית הוא דטיהרו אבל יותר מכאן טמא או אפילו יותר מרביעית טהור : ובעט ביה · רבי סימון ודחף אותו בסנדלו · ל"א גער בו : א"ל ר"ז · לר' סימון משום דשאל לך דבר תורה את מינזף ביה בתמיה : א"ל · הא דלא השבתי לו כהוגן שלא היתה דעתי מיושבת בעת ההיא : זה שלוקח חטים לשנה · שאין לו קרקע לזרוע והיינו חייו תלואים שאינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הבאה : ה"ג סדקי · מוכר תבואה למי שאין לו וזה הלוקח אופה משבת לשבת ולילה ויומם רמז לשבת שהיום הולך אחר הלילה : זה הלוקח מן הפלטר · מן הנחתום שאולי לא יהא לו לנחתום למכור : ואנא אפלטר סמיך · ואין דעתי מיושבת עלי להשיב לו : ה"ג ומאי כדון · מאי הוי עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור : העיד ריב"ב . מתניתין היא בפ"ו דעדיות : על דם נבלות שהוא טהור · וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ביותר מרביעית : ופריך מהו טהור · שהוא טהור להכשיר הזרעים שאינו מכשיר אלא דם השותת בשעת שחיטה אבל לטמא מודה ריב"ב שדם נבלות מטמא: ומשני תמן תנינן · במכשירין פ"ו : ואין לנו כיוצא בו · וקס"ד שאין לנו דם כיוצא שאינו מכשיר ומטמא ש"מ דם נבלה אפילו שמוי לא מטמא : ה"ג ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו וכו' · וה"פ דקשיא ליה דלמא הא דאינו כיוצא בו היינו לענין שיטמא הדם כבשרו אלא השרץ שדמו נמי מטמא בכעדשה ואפילו הדם נלול אבל דמו של נבלה מיהו מטמא כשהיא רביעית וטומאתו מדרבנן דרביעית כשיקרוש יעמוד על כזית ומתחלף בנבלה ממש : מ"ד טמא · והיינו ריב"ל דלעיל כר"י דאמר בפ"ד דעדיות שב"ה מטמאין דם נבלה : ומ"ד טהור· דהיינו מתניתין דמכשירין כר"י בן בתירא : ה"ג א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות · ושפיר קאמרת דר"י הוא דמטמא דרבי יהודה מורה הוראות דבי נשיאה הוי שהרי פרדות של בית רבי היה ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשמעתתיה: קווץ · מי שהוא בעל שיער לא יתרום שמא יביא בשערו וקווץ הוא מלשון קווצותיו תלתלים ורמב"ם פירש עני ונבהל להון מלשון קנתי בחיי : היו מפספסין בקילקין · היו מפספסין בשיער התורם אם היו שערותיו דבוקים מחמת זיעה וצואה . ל"א קילקי הוא חלוק של צמר שיש לו כימין וכשהיה התורם לבוש בחלוק כזה היו מפרידין אותן הכימין שלא יחשדנו שהטמין המעות בתוכו : מדברין היו עם התורם · כדי שלא יתן דבר בתוך פיו : ופריך וימלא פומיה מוי . היה לו למלאות פיו מים ולא היו צריכין לדבר עמו : מפני הברכה . שחייב התורם לברך על התרומה כדרך שמברכין על הפרשת תרומת הגורן : איזהו המחוור שבכולן · איזהו מהפסוקים מבורר ומפורש שבכולן שצריך לנקות עצמו לפני בני אדם :

הלכה ג מתני' וזורקו לפני התורם · מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות לצור ולא יהיו משירי הלשכה : ג' פעמים . על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים תרום וכן דרך לשון חכמים להיות משולש : תרם את הראשונה . הקופות הגדולות של ט' סאין שתרם מן הלשכה היו מכוסות במטפחות ואח"כ כשתרם מהן בקופות הקטנות של ג' סאין היה תורם הקופה הקטנה שכתב עליה א' מאחת מקופות הגדולות ומכסה אותה במטפחת ואח"כ מגלה הקופה הגדולה השניה וממלא ממנה קופה הקטנה שכתוב עליה ב' ומכסה אותה וכן בשלישית אלא שלא היה מכסה אותה לסימן שממנה יתחיל בפרוס העצרת : הראשונה לשם א"י · שכן שלחו שקליהם תחלה : ושניה לשום כרכים המוקפין · כגון עמון ומואב ומיהו בכל פעם היו תורמין על שם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיען שתקנו ג' פרקים אלו כדי שיתנו מקומות

נוסחאות ישנות · תורה אור

הישנה אמר רבי יוחנן *הדין דידן (הות) הוא ולמה קרי ליה עתיקה [א] מן בגין דהוה ביומי אית דאמרי דהות זעירא ורבתא ואית דאמרי דאזעירא *ולא אזעירא כמה דהות [ג] *כמה הוא שיעור של כוס רבי יוסי בשם ר' יוסי בן פזי ור' יוסי בר ביבי בשם ר' שמואל אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. (תני א) יבש כזית דברי רבי נתן) רבנן דקיסרי (א) ורבי יוסי בר ביבי בשם שמואל אתיא דר' נתן [ג] כר"ש כמה דר"ש אמר ברביעית כן אמר ר' נתן ברביעית לכשיקרש ויהא בו כזית רבי סימון בשם ריב"ל מעשה ג) בפרדת רבי שמתה וטהרו את דמה משום נבילה ושאל (ב) רבי אליעזר את ר' סימון עד כמה ולא אשגח ביה ושאל לריב"ל וא"ל עד רביעית טהור יותר מרביעית טמא *ובאש לר"א על (עד) דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק (ג) בר (ביסנא) כהנה עד רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט ביה אמר ליה רבי זריקא בגין דשאיל לך את בעט ביה א"ל בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה דאמר רבי חנן °והיו חייך תלואים לך מנגד זה שלוקח חטים לשנה ופחדת ג) לילה ויומם זה הלוקח מן *הסדקי ולא תאמין בחייך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור [ד] ומהו כדון העיד ד) ר' יהושע בן פתורה על דם נבילה שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר אבל לטמות מטמא תמן ה) תנינן °דם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו [ה] כיוצא בו ושיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו אמר רבי יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מאן דאמר טמא כרבי יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה (נ"א רב אבוה דאימן אחתיה דר' יהודה וכו') אמר ליה רב אבדומה דמן נחותה ויאות ו) דרבי יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה: שמא יעני ויאמרו כו' : תני רבי ישמעאל °קווץ לא יתרום מפני החשד תני הגזברין היו מפספסין בקילקין תני ז) מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא [א] מפני הברכה (ד) רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום בתורה מנין דכתיב °והייתם נקיים מה' ומישראל בנביאים מנין דכתיב °אל אלהים ה' וגו' וישראל הוא ידע בכתובים מנין דכתיב °ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם גמליאל זוגא (ה) שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחוור שבכולם אמר ליה והייתם נקיים מה' ומישראל :

הלכה ג מתני' של בית רבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם והתורם מתכוין (ו) ודחפו לתוך הקופה °אין התורם תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תרום תרום תרום שלש פעמים °תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות השניה וחיפה בקטבליאות השלישית (ז) לא היה מחפה ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות

ריבב"ן

מתני' זורקו לפני התורם. השקלי' שלהן והתורם מתכוין ודחפו לקופה שיהא שקלו בתרומה והגאת רוח הוא לפי שלא יהא מתקרב אלא משלהן תחלה : תרם את הראשונה באחד מן הקופות וחיפה בקטבלאות מכסה הקופות בעור לסימן. השלישית לא היה צריך לכסות שכבר נתרמו האחרות ולמה היה מכסה הראשונה שמא ישכח ויתרום מן הכסף שבקופה ויניח בקופה האחרת אבל אם היה מכוסה אין לחוש. תניא בתוספתא פ"ב תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל ועל כל ישראל וחיפה בקטבליות מפני שבני סוריא באין ושוקלין עליה. תרם את השניה ואמר הרי זה לשם עמון ומואב פי' ישראל שדרים בעמון ומואב ומכרכין המוקפין לארץ ישראל וחיפה בקטבליות מפני שאנשי בבל באין ושוקלין עליה. תרם את השלישית ואמר הרי זו מבבל וממדינות הרחוקות ועל כל ישראל ולא היה מחפה וזו היתה

תקלין חדתין

ולמה קרי ליה עתיקא · מאחר שזוכרה שמדדו בה בימיו : ה"ג מן בגין כו' כמה דהוה · והיינו עתיקא כמו שהיתה קודם קטנה · ה"ג אמר רבי יוחנן הדא דידן כו' · והכי אמרי' בבבלי שם א"ר תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירה על דא רבעא ובה משערין רביעית של פסח · וגירסת הספרים שיבוש: שיעורן של כוס · במדידת האצבעות : ה"ג תני יבש · יין קרוש בכזית משערינן דמעיקרא הוה ביה רביעית ובקרוש רביעית שלמה בעינן דלאו בר מזיגה הוא : ה"ג אתיא דר' נתן כר"י בר"י כו' · והוא ברייתא מובא בבבלי שבת (עז) דרבי נתן ור"י בר"י אמרו דבר אחד דתני התם דם נבילה ב"ש מטהרין · דאינו כבשר לטמא כנבילה בכזית ולא תורת משקין כו' · וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי בר"י אף כשטימאו בית הלל לא טימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אדם והיינו אמרו דבר אחד שבכזית היבש כשניתות הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מיתוקמא : וטהרו את דמה · אמר לה שתם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה ולא אשגח ביה · לא השיבו כלום : עד רביעית טהור כו' · כר"י בר"י והתם לא היה רביעית ושיהרו דמה: ובאש ר"א · התרעם רבי אלעזר על שלא השיב רבי סימון: הדין עובדא· שתם שטיהרו את דמה כמו שסיפרה רבי סימון : עד רביעית טהור כו' · שאל אותו אם כן הדין : ובעיט ביה · דחהו שלא רצה להשיבו ולא נהג בו בכבוד · כמו וביעט דבברכות פרק ב' (יז א) : דשאיל לך · כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה : דלא הוות דעתי בי · שלא היה דעתי מיושבת : שלוקח חטים · ואין לו קרקע שתהא אמת מארץ תצמח בזריעתו וצדק משמים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה חטים דלשנה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה חטים : מן הסדקי · מעט מעט מהמוכר תבואה ומפחד דלמא אדאזיל יזדבן וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלא יהיה לו על סעודותיו הרגילים בערב ובקר : ולא תאמין · זה שלוקח מהפלטר · מהנחתום פת אפויה דלזימנין אין לו פת כשרוצה לאכול : ואנא סמיכנא אפלטר · ואין דעתי מיושבת : מהו כדין · מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י בר"י או אף יותר מרביעית טהור : העיד רבי יהושע בן פתורא כו' · שהוא טהור · משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית · ודאי מה טהור מלהכשיר הוא דלגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטמא מטמא יותר מרביעית כשיעור נבילה בכזית וכדלעיל : תמן תנינן · במכשירין פ"ו : מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו · משמע דאמרינן כשאין מכשיר אינו מטמא ומדאמר טהור אם כן מוכח דלגמרי טהור אף מלטמא: דלמא לשיעור טומאתו · שדם השרץ מטמא בכעדשה כבשר השרץ משא"כ דם נבילה אינו כבשר נבילה בכזית אלא ברביעית אבל ברביעית על כל פנים מטמא אע"ג דאינו מכשיר : מאן דאמר טמא כרבי יהודה · רבי יהודה הוא דאמר ברים פ"ה דעדיות דדם נבילה ב"ה מטמאין וכדפרים ר"י בר"י דדוקא ברביעית וכדאמרינן בבבלי מנחות (ק"ג ב') : ומ"ד טהור כר"י ב"פ · דס"ל טהור לגמרי אף יותר מרביעית · וכדאמרי' בבבלי שם דהעיד ריב"פ שהיו עולי רגלים הולכים עד ארכובותיהן בדם הנבלות ולא אמרו להם דבר : ויאות · מה דאמר טמא כר"י : דר"י מורה הוראה דבית נשיא הוה · וכאן פרדת דבית רבי הוה והורה כשמעתיה דפחות מרביעית הוה שם ולכן טיהרוה : מתני' בפרגוד חפות · ארוך ורפול פן יחשדוהו שהטמין שם ממעות הלשכה : מפון הלשכה · על ידי שלקח ממנה : גמ' קווץ · בעל שיער וגירסת הרמב"ם קבץ והוא עני שתאב למעות וכן נבהל להון כמו קובץ על יד : מפספסין בקלקין · בגדי צמר כמו בשבת הקלקים והיו מפרידין הגימות שלא יחשדוהו שטמן בתוכן : מדברין היו עמו · כדי שלא יטמין בפיו : וימלא פומוי מוי · ימלא פיו מים וג"כ לא יהיה יכול להטמין בפיו : מפני הברכה · שצריך לברך על ההפרשה וכשמפסיק בפיו אינו יכול לברך דה"א נסלקן לצד אחר וכ"ש כשפיו מלא מים : המחוור שבכולן · מפורש לווי להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים : מתני' של בית ר"ג כו' · שהיו רוצין שיגיע דמיהן לקרבנות וזרקו נכנסה בשעה שהוא תורם והתורם מתכוין ודוחפו מהלשכה לקופה של ג' סאין שתורם בה : ג' פעמים · דרך חכמים הוא כן · כמו מגל זו כו' ועוד הרבה : הראשונה · תרומה ראשונה מהלשכה : בקטבלאות · על הנשאר בלשכה והמביאין אח"כ נותנין על הקטבלא : ולמה היה מחפה · בראשונה ושניה : שמא ישכח ויתרום · מן המכוס וכשמחפה נעשו המחופים שיריים ותורם ממה שעל הקטבלא רק בשלישית לא היה צריך לחפות שלוקח ממנה עד שגומרה כדלקמן : לשם א"י · שהראשונה היתה באה מא"י : כרכים המוקפין · היינו מקומות הסמוכים שהיו מביאין בשניה : לשם בבל כו'

משנת אליהו

בשו"ת שבות יעקב סימן כ"ב שהאריך בפירוש אחר בכלי שמו פוסקין ופירושו דחוק ומ"ש עיקר : על רוס אצבע ומחצה ושליש אצבע · עיין תוס' בפסחים ק"ט א' ד"ה רביעית שמיישב לסוגיא זו דמיירי באצבעיים ציפורים כו' ע"ש באריכה : מוריינא דבי נשיאה הוה · עיין במנחות ק"ג ב' ק"ד א' ועי' תוס' שם ד"ה מוריינא וד"ה הואיל כו' :

מסורת הש"ס

א) שבת עז א : ב) מנחו' קג ב ולקמן פ"ח הל"א : ג) ברכו' כד א מנחו' קג: ד) שם י עדיות פ"ה מ"א : ה) מכשירין פ"ו מ"ה: ו) מנחות קד א : ז) תוספתא פ"ב :

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פרק י"ח משכב הל"ב :
כ ב מיי' פרק א מאה"ט הל"ד :
כא ג מיי' פרק י מטומאת אוכלין הלכה ג :
כב ד מיי' פרק ג משקלים הל"י ובהשגות :
כג ה מיי' שם הלכה ה :
כד ו מיי' שם הל"ו :

נוסחת הבבלי

(א) ור"י בר' ביבין בשם ר' שמואל : (ב) ושאל ר' אלעזר: (ג) בר ביסנא עד כו' : (ד) ר"ש בשם ר' נתן בתורה כו' : (ה) שאל את ר' יוסי בר ביבי איזהו כו': (ו) ודוחפה לקופה כו' : (ז) לא הוה מחפה שמא ישכח את התרום ויתרום את דבר התרום כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ולמה קרי ליה עתיקא מן בגין דהוה ביומי' זעירא ורבתא ואיזעירת כמ' דהוה כצ"ל : [ב] כ"ב אמר ר' יוחנן הדא דידן היא תני שמיני' טברנית היתה כי כאן הוא מקומו של ר' יוחנן הנ"ל ולא לעיל מיניה . וכ"ה בבבלי שם אמר תמנייתא קדמייתא דהות בטבריא הות יתירה על דא רבעא ובה משערין רביעית של פסח . וגירסת הספרים שיבוש : [ג] [illegible]

ציון ירושלים

[א] מפני הברכה · עיין פי' מהרל"פ ועיין ש"ת ש"ב סי' קכא :

גליון הש"ס

[א] [illegible]

הרחוקות על לבן וישלחו שקליהן : גמ' ופריך אילו · מי שהיו מונחים לפניו שני כריים של תבואה ותרם מאחד על חבירו מי לא פטר גם השני א"כ ה"נ מאי נפקא לאו לדבית ר"ג אם הוא תורם של חצי שקל שלהן או לא : ומשני הנחת רוח הוא להן · שיהא הקרבן קרב ממונם ראשונה ולא יהא לשירי הלשכה : שמט את הקטבליות · מכולן נעשה הכל שיריים : איצטלא · בגדים וחמש חליפות שמלות מתרגמין וחמש איצטלון : אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה · אקופות הגדולות קאי שאינו נוטל מן הראשונה כל הג' קופות קטנות בפרוס הפסח אלא מכל אחת מהן נטל קופה אחת וכדפירש' במתניתין : שלמה שלישית · שהוציאו כל המעות שבקופה שלישית לצורך הקרבנות : שלמו שלשתן · שאין בקופות גדולות מעות צריכין נוסחאות ישנות / תורה אור

מדינות הרחוקות : גמ' של בית ר"ג וכו' אילו היו שני כריים ותרם מאחד מהן על חבירו שמא לא פטר חבירו [א] הנחת רוח היא להם שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחלה . *תני שמט את הקטבליאות נעשו כולן שיריים תני א) שלישית היא היתה עשירה שבכולן שהיו בה (איצטלי) אסטריאות (א) של זהוב ודרכונות של זהוב תני *תרם את הראשונ' לשם ארץ ישראל ולשם כל ישראל שניה לשם כרכים המוקפים ולשם כל ישראל והשלישית לשם בבל ומדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם כ"י תני (ב) נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן [א] חוזר ושוקל (ג) ר"מ ב) אומר בחוזר לשיריים שהיה ר"מ אומר [ב] מועלים בשיריים שמא יצטרכו להן בסוף וכן ג) היה רבי פנחס בן יאיר אומר [ג] זריזות מביאה לידי נקיות גנקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים תה"מ מביאה לידי אליהו זכור לטוב. זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב °וכלה מכפר נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב °וכפר עליה הכהן וטהרה טהרה מביאה לידי קדושה דכתיב °וטהרו וקדשו קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב °כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב °עקב ענוה יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב °וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב °אז דברת בחזון לחסידיך רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב °ונתתי רוחי בכם וחייתם תחיית המתים מביאה (ד) לידי אליהו זכור לטוב דכתיב °הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא :

ויקרא טז | שם יב | שם טז | ישעיה נז | משלי כב | תהלים קג | שם פט | יחזקאל לז | מלאכי ג

הדרן עלך פרק בשלשה פרקים

הלכה א מתני' התרומה מה היו עושין בה

דלוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם העומר ושתי לחם ולחם הפנים וכל קרבנו' הציבור השומרי ד) ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם 'אמרו לו אף אתה אומר שאין באין אלא משל

כל ישראל לשקול מחדש שקלים אחרים שהמעות שנשאר בלשכה ולא נכנס לתוך קופות הגדולות הוא שירייס ואינן כשרין טוב ליקח מהן קרבנות : מועלין בשירייס · שנשארו בלשכה שמא יצטרכו להן בסוף כשיכלה כל המעות שבתוך הקופות : וכן היה ר"פ וכו' · אהא דקאמר ר"מ דמועלין בשירייס שמא יצטרכו להן בסוף מייתי הא דר"פ שצריך האדם להיות זהיר וזריז שלא יבא לידי חטא : זריזות · הזריז במצות לעשותן כהוגן ומרחיק מעצמו כל דבר שיכול לבא ע"י לעבירה מביא את האדם שהוא נקי בעשיותיו ומעבירות שבידו : טהרה · שאף עונותיו הראשונים יתלבנו ויוטהר נשמתו : קדושה · קדושת הלב והמחשבה : לידי ענוה · שכל מי שיש בו רוח קדושה חפץ להיות יותר קדוש גם כי יפלם מעגלי לדק של שאר בני אדם ושאין דרכיו מבוררים כל הצורך וזה הוא עיקר ענוה שמכיר פחיתת ערכו : לידי יראת חטא · שאל יאמר אני אלך בשוק של זונות ולא אחטא וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה שכיון שהוא עניו ויאמר שהוא שפל אנשים יהיה ירא חטא : לידי חסידות · והיינו שיעשה דברים שהם לפנים משורת הדין כדי שלא יבא לידי שום חטא : לידי רוח הקודש · שכיון שהוא עושה לפנים משורת הדין עושין עמו מן השמים דברים שהן חוץ מהטבע ומודיעין לו רזי התורה : לידי תחיית המתים · שע"י שישרה רוח קדושה על עלמות יחיו וכמפורש ביחזקאל : לידי אליהו · שקודם התחיה האחרונה יבא אליהו : וכלה מכפר את הקדש · ולשון וכלה משמע זריזות מלשון כלוי ומשמע זהירות דהיינו זריזות וכתיב קרא אחרינא וכפר בעדו ובעד העם הוא הכפרה הכוללת לכולם אלמא ע"י זריזות בא הנקיה הגמורה : וכפר עליה הכהן וטהרה · מן השבועה שנשבעה כשכרעה לילד ואף שסוגגת היא צריכה טהרה : וטהרו וקידשו · לבתר טהרה אתיא קדושה : כי כה אמר רם ונשא · מדכתיב מרום וקדוש אשכון דהיינו שעם היותו מרום ישכון עם הקדוש והדר קאמר שישכון את דכא ושפל רוח שהוא העניו משמע דמקדושה יבוא האדם להיות עניו ולהכי קאמר שיהיה ה' עם הקדוש ויהיה עם דכא ושפל רוח : ה"ג דכתיב עקב ענוה · בעבור ובשכר ענוה יבא לידי יראת ה' : אז דברת · אין הקב"ה מדבר בחזון אלא לחסידיו : רוה"ק מביא לידי תחיית המתים· דכתיב ונתתי רוחי והוא רוה"ק וחייתם אח"כ : ה"ג לידי אליהו זכור למוב דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם : כל מי שהוא קבוע וכו' · פי' שהוא דר בקביעות בא"י שהיא מכפרת עון כדכתיב העם היושב בה נשוא עון : ואוכל פירותיו בטהרה · שגורם טהרת הגוף : ומדבר בלשון הקודש · שגורם טהרת הנפש : וקורא ק"ש בבוקר ובערב · שמקיים והגית בו יומם ולילה שהתורה עיקר טהרת נשמה : מובטח לו שהוא בן עוה"ב . אפילו גופו יזדכך ויזכה לחיים נצחים והם חיי עולם הבא אי נמי בלא דין ויסורין יזכה לעוה"ב : סליק פרק ג'

הלכה א מתני' התרומה מה היו עושין בה · מה שנתנו לתוך הקופות מה היו עושין בהן : וכל קרבנות הצבור · לאתויי קטרת : ספיחים · תבואה העולה מאליה ממה שנשר בקציר ונותנים שכר לשומרים שימנעו רגלי בהמה משם ויודיעו לבני אדם שהם לצורך העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ ונותנין שכרן מן התרומה דצורך קרבן כקרבן דמי : שומר חנם · ואף אם קנה אותן מן ההפקר כשמערן חנם סבר ר"י דקרבן יחיד משתנה לקרבן צבור : אף אתה אומר וכו' · כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור ואם שמרן חנם וזכה בהם נמצא שאינן באין משל צבור ולשיטתם השיבו דסברי

ריבב"ן

עשירה שבכולן שהיו בה דרכונות של זהב סתמא כר' יהודה דאמר לעיל בפ"ב אף לשקלים אין להם קצבה. ירושלמי נטל את הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה השלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן חוזר ושוקל ר' מאיר אומר חוזר לשירים פי' לוקחין תמידין מכסף הנשאר בלשכה לאחר שתרם בקופות ור' מאיר לטעמיה דאמר מועלין לשירים שמא יצטרכו להם בסוף :

משנה א התרומה שנתרמה בקופות שומרי ספיחית בשביעית לפי שכל השדות היו מופקרין בשביעית ביהודה היו שומרים במקום אחד הספיחין להביא מהן העומר ושתי הלחם ולא היו מביאין לכתחלה אלא ביהודה משום דכתיב כרמל ואם הי' מביאין מרחוק היה הרוח מיבשו ולא היה כרמל ואם לא מצא מן הקרוב לירושלים מביאין מן הרחוק ודוקא מא"י דס"ל להאי תנא אין עומר ושתי הלחם באין מחוץ לארץ ודלא כר' יוסי בר יהודה דאמר במנחות בפרק כל קרבנות (דף פד) עומר בא מחוץ לארץ מאי טעמא דמאן דאמר אינה באה מחוץ לארץ דכתיב ממושבותיכם ולא מחו"ל ור' יוסי בר יהודה האי ממושבותיכם דריש ליה בכל מקום שאתם יושבים דחדש נוהג בחו"ל. ועוד אמרינן בפרק כל קרבנות רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא תנן שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אלמא עומר בא מהן בשביעית והכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לאכלה ולא לשריפה וקומץ העומר מתירו אמר ליה רחמנא אמר לדורותיכם ואת אמרת

תקלין חדתין

הרחוקות · שלא היו מביאין אלא בפ' הג' : גמ' אילו היו שני כו' שמא לא פטר את חבירו · בתמיה והכי נמי למה לבית ר"ג לסדר שיבוא דמיהן לקופה כיון שיתרמו גם על שלהם : ותשני נחת רוח כו' תחלה · זריזות מצוה שיהא משלהן ובתחלה ולא ישאר בשירים: תני · תוספתא פ"ב דשקלים : שמט הקטבלאות נתערבו השירים · והתם תני דמ"מ לא יערבו בשל אסתקד : אנטלית של זהב ודרכונות כו' · שהיו מביאין ממדינות רחוקות והיו מצרפין של דרכונות כדלעיל רפ"ב : נוטל מן הראשונה · מפרש שבג' הקופות שתורם היה כתוב עליהן אב"ג מפני זה וכ"ה בתוספתא בהדיא ובפרקין לעיל למה היה כתוב עליהן כו' ותחלה נוטל מראשונה שמטה בראשון להסתפק ממנה תחלה · אבל אינו מריקה לגמרי שצריך לספק מכל הג' דאסמכוה אקרא לקמן מוהעמדנו עלינו לתת שלישית השקל · ואם היה מסתפק מהראשונה מכל וכל לא יבוא קודם שלרפ לספק מהשלישית : שלמה שלישית · משום הכי הצריכו לגמור השלישית קודם לשניה דבכך לא ימעטו לספק מקופה ראשונה מכל וכל קודם לשניה : שוקל · תקלין חדתין והיינו היכא דהיו קרבנות מרובים והוציאו כל הג' קודם הפרק הב' ולא ר"ל ליקח מהשירים שאין דינם כשקלים : מועלין בשיריים · ודינן כשקלים : וכן היה ר"פ ב"י אומר זריזות · אידי דאמרי בג' פרקים ושצריך להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים ושצריך להיות זריז כמו של בית ר"ג

א) תוספתא פרק ב : ב) קדושין מ ה : ג) סוטה מט א ע"ז כ וירושלמי שבת פרק א הל"ג : ד) ב"מ קיח א מנחות פ"ד א :

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פרק ב משקלים הל"ח :

כו ב מיי' שם הל"ו :

כז ג מיי' פרק ט"ז מטומאת אוכלין הלכה יב :

א ד מיי' פרק ד משקלים הל"א :

ב ה מיי' שם הל"ב :

ג ו מיי' שם הל"ו :

נוסחת הבבלי

(א) של זהב דרכמוני זהב : (ב) נוטל מן הראשונה כו' חוזר כו' חוזר ותורם כו': (ג) ר"מ אומר יחזור לשיריים כו' : (ד) לידי אליהו ז"ל דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא :

הגהות הגר"א

[א] צ"ל נחת רוח וכו' :

גליון הש"ס

[א] עי' ק"ע ועיין תוס' קדושין נד ע"א ד"ה מועלין:[ב] עי' ש"ק ועי' ברמב"ם פ"ו ממעילה הל"ג ועי' בשטמ"ק פ"ב משקלים וצ"ע:[ג] עי' ירושלמי שבת מ"ש שם על הגליון :

שיהיה שלהם תחילה מפרש לכולהו מדות דרפב"י : זריזות מביאה לידי נקיות · זריזות הוא היפוך העצלות וע"י שאחוז במדת הזריזות מביאתו לידי נקיות הן בכה"ג דנקיים מבריות דאיירינן במתניתין כשרואין זריזותו בדבר בשלימות לא יחשדוהו · והן בידי שמים · כשהוא זריז במצוה המצוה מזורזת ומלובנת מזבובי מות וכן אמרו ת"ח שעבר עבירה כו' ודאי עשה תשובה תיכף · והוא ע"י זריזותו נקי מחטא : נקיות מביאה לידי טהרה · טהרת הגוף בטבילה צריך שיהא נקי משום לכלוך חציצה ובלא זה אינו טהור · וכן ע"י נקיות הגוף מאבק חטא בא לטהרת הנשמה שאינה טהורה רק בכלי נקי כמו נפש נקי ולדיק : טהרה מביאה לידי קדושה · כמו באכילת קדשים וחולין שנעשו על טהרת הקדש וליכנס לקדש הכל על ידי טהרה וכל הנכנסין לעזרה צריכין טבילה · אי נמי כדאמרינן בברכות (כב א) גדר גדול גדרו בה מעשה בא' שתבע לדבר עבירה א"ל יש לך מ' סאה שאתה טובל פירש ואמרו כ"מ שנאמר בו קדושה הוא פרישת מן העבירות כמ"ש קדושים תהיו · וזהו טהרה מביאה לידי קדושה : קדושה מביאה לידי ענוה · ע"י שהולך ומתקדש בדרכי הקדושה כקדושים העומדים לפני ה' תמיד מבין גדולות הש"י ורב נוראותיו ונעשה שפל ונבזה בעיניו ממה שאינו יכול לעבדו ית"ש כדבעי למיעבד לפני ממ"ה הקדוש ב"ה וכן קדושה ע"י פרישתו מהנסים דאמרו שתאניות הן בעלי גאוה ופי"ז בא לידי ענוה : ענוה מביאה לידי יראת חטא · ע"י ענוותנותו שהוא נבזה בעיניו נמאס מתיירא וחרד שנבזה ושפל כמותו יחטא לפני קדוש ונורא וכל שהוא נמוך ושפל בעיניו מתרומם ככוד שמים בעיניו ויודע כמה החטא פוגם בכל העולמות · ודוד מלך ישראל ע"י שהיה עניו גדול כמ"ש ואנכי תולעת ולא איש אמר אשמרה דרכי מחטוא וכן אם ח"ו נכשל באיזה דבר חרד וירא מחטאה וחטאתו לנגד עיניו תמיד : ויראת חטא מביאה לידי חסידות · חסידות הוא דרגא עילאה לפנים משורת הדין כמ"ש בגמרא ולאו מצוה מחסידים כו' ואמרו כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ואמרו ולא ע"ה חסיד וע"י יראת חטא שהוא אוצר החכמה בא לעשות לפנים משורת הדין וכן ע"י שהוא ירא חטא עושה גדרים כדאמרינן לך אמרי' נזירא סחור סחור וכו' ועיקר החסידות שלא יתחייב מבני אדם במילי דשמיא כמ"ש ברכות ע"פ שמרה נפשי כי חסיד אני כו' ולא בוטחי כו' ואז כשעולה במדרגה עליונה לעשות כל מה שמוטל עליו ומה שביכלתו להשיג אז על השאר ה' בעזרו ויערה עליו רוח ממרום וזוכה לרוח הקודש ואמרו בירושלמי שלאי סוכה שמחת בית השואבה שהיו שואבין רוה"ק ושם היו חסידים ואנשי מעשה והוא ע"י שמחים במעשיהם ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה כמו שהיה בדוד וז"ש אז דברת בחזון וגו' וזהו חסידות מביאה לידי רוה"ק:ורוה"ק לידי תחיית המתים·כי על ידי שיזכו הרוחות ויערה עליהם רוח ממרום רוח קדושה וטהרה אז יעורו לרוחות המתים שיתנם ה' בהם ויחיו כמ"ש ונתתי רוחי בכם וחייתם · ואמרו בפרק ו' דפסחים עתידים לדיקים שיחיו את המתים כו' : דכתיב וכלה מכפר · סמיך להו בקראי ודרשו בזבחים (מ') אם כלה כפר וכלה הוא זריזות · כפר נקיות כמו לכפורי ידיה בההוא גברא · והוא נקיות מחטא : וכפר עליה וטהרה · נקיות וטהרה : כי כה אמר וגו' וקדוש שמו · ואת דכא ושפל רוח · שע"י הכרתו לקדושת שמו בא לשפלות כנ"ל : לידי אליהו ז"ל דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה לפני בוא יום ה' הגדול וגו' והוא אחר התחיה יום הדין הגדול וקודם ליום הגדול ישלחהו להשיב לב אבות על בנים גו' : כל מי שקבוע בארץ ישראל · נגד תיקון שלימות הגוף והוא נגד יסוד העפר כי עפר אתה וקבור לישיבת אה"ק מוקף בקדושת הארץ תמיד והסולך ד"א עליה זוכה לעוה"ב ומוחלין לו עונותיו כמ"ש העם היושב עליה נשוא עון וכמ"ש בשלהי כתובות : ומדבר בלשון הקודש · תיקון שלימות הרוח שממנו יסוד הדיבור ולשון הקדש פנימיות קדושה יש בו : פירותיו בטהרה · נגד נפש הצומחת : ק"ש בבקר ובערב · נגד תיקון הנשמה שהיא מאתוון דאורייתא ואחז"ל כל הקורא ק"ש בבקר ובערב וגו' והגית בו וגו' וגם דק"ש מוסר ומייחד נשמתו ומתקנה בקבלת עמ"ש · ונתקנו כל ד' חלקי האדם גוף ונר"ן נגד דצח"ם ואמר"ע · יהא מבושר שבן עולם הבא הוא · על ידי תיקון שלימותו הוא בן עולם הבא : הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין כו' · כל מה שתרמו מהלשכה : ספיחין · העולין מאליהן ממה שנשרו בקציר ונתנו שכר לשומר שימנע רגלי בהמות משם שנצרכים לעומר וב' הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ ולפי שצורך קרבן הוא וכקרבן דמי לכן נתנו שכרן מתרומת הלשכה : שומר חנם · ואף שקנה אותם מן ההפקר כששמרן חנם סבר דקרבן יחיד משתנה לשל צבור : אף אתה כו' · כלומר א"א מודה דבאין משל צבור ובכה"ג דשמרן חנם זכה בהם נמצא שאינם באים משל צבור דס"ל דאין קרבן יחיד משתנה לשל צבור

משנת אליהו

תני שלישית היתה עשירה שבכולן שהיה בה אנטלית של זהב ודרכונות של זהב · וקשיא דהא בריש פ"ב מסיק דאף מרגליות אסור לצרף משקלים שמא תוזל המרגליות ונמצא הקדש מפסיד ואיך אמר אנטלי של זהב שהוא שוה כסף וצ"ל שהביאו לכבוד שהיו הדרכונות של זהב כרוכים בהם לשמירה מדרכם הרחוקה:

הדרן עלך פרק שלישי

קרבן יחיד אינו משתנה לשל צבור : גמ' מה ראו וכו' · אמתני' דפ"ד דתענית קאי דתנן התם זמן עצי הכהנים והעם תשעה וקשיא ליה מה ראו להימנות הא אפי' כל יחיד יכול לנדב עצים כדתנן לקמן פ"ו : אלא בשעה וכו' · וקמ"ל שהעצים שלהן קודמין לכל שאר עצים שבלשכה : הנביאים שביניהן · שהיו באותו הדור כגון חגי זכריה ומלאכי ועזרא ונחמיה : אלא משלהן · מעצים שהתנדבו הן : דר"י היא · הא דאמרינן שעצים לקרבנות צבור באים בשל יחיד אתיא כר' יוסי למתני' : דברי הכל היא · ואפילו כרבנן דע"כ לא פליגי רבנן ור"י אלא בגופו של קרבן : אבל במכשירי קרבן · כגון עצים לקרבנות הכל מודים דמשתנה מיחיד לצבור : כתונת לבנה · הכהן לשרת בו בקדש : צריכה למסור לצבור · מיהו אם מסרה מותר לעבוד בו : במכשירי קרבן · כגון כתונת : ה"ג מתני' מסייעא לר' יוסי · וה"ס מהך ברייתא דמגילת תענית מוכח כדאמר ר' יוסי בשם ר' אילא דד"ה היא : בשעת הקרבן · בזמן שבהמ"ק קיים : ר"י אין נוהגין אלא בשעת הקרבן · ש"מ דרבנן דפליגי עליה דר"י סוברים דנוהג אפי' שלא בשעת הקרבן ופשיטא שמודים שהיו זמנים להבאת העצים וכמתניתין דתענית : והיינו מתענין ולא משלימין · מפני שיו"ט שלהן היה שבני סנאה בן בנימן הקריבו עצים בעשרה באב כדתנן בתענית פ"ד וזה היה ודאי אחר החורבן דבזמן הבית אינצום בט' באב ואם"ד דלא היו העצים אלו אלא לצורך קרבנות יחיד ודינו כקרבן יחיד למה יהיה להן יו"ט אף שלא בשעת קרבן בשלמא בשעת קרבן ניחא דאף יחיד שמביא קרבן הוה ליה כיו"ט כדאמרינן בריש פרק מקום שנהגו אלא לאחר החורבן מ"ט אלא ודאי דאף לקרבנות צבור התנדבו אלו ונשאר היו"ט לדורו' ומסתמא לא פליגי רבנן למתני' עליה דראב"צ דקי"ל מעשה רב : מתני' · דתנן שומרי ספיחים בשביעית וכו' ש"מ דאין העומר ושתי הלחם באין אלא מהארץ וכדפרישית במתני' נתיא כר"י דאמר שאין העומר בא מח"ל דאי כר"י בר' יהודה דאמר העומר בא מח"ל ל"ל שומרי ספיחים תיפוק ליה שאפשר להביאו מח"ל : אין העומר בא מן הסוריא · רבותא קמ"ל דאפילו מן הסוריא דדמיא לא"י במקצת אינו בא וכ"ש מחו"ל ממש : תמן תנינן · מנחות פ"ט : שאין באין אלא מן החדש · דכתיב מנחה חדשה : ומן הארץ · דגבי שתי לחם כתיב ממושבותיכם וגבי עומר כתיב וקצרתם את קצירה ולא קציר של ח"ל: תמן תנינן· בפ"ק דכלים : והביכורים·דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך : תמן תנינן · בפ"ק דשביעית : מה חריש רשות · דכתיב בחריש ובקציר תשבות ודרשינן מה חריש דהוא דוקא רשות שהרי אין לך חריש שיחרוש לשם מצוה דאפילו גבי עומר אם מצא חרוש אינו חורש אף קציר נמי שהוא רשות הוא דאסור בשבת אבל קציר של מצוה כגון קציר העומר שמצוה לקצור לשם העומר דוחה שבת : ה"ג ר"י כדעתיה דאמר אין העומר בא מסוריא · וכ"ה במס' שביעית וה"פ ר"י לשיטתיה דסובר שאין העומר בא אלא מן הארץ ואפילו בשביעית קוצרין אותו בארץ דקציר דידיה דוחה שביעית מפני שהוא מצוה וה"ה לדוחה שבת : ד"ה היא · ומתני' איירי בשנת בצורת ולא מצאו תבואה בחו"ל וצריכין להביא מספיחי א"י : ההן עומר וכו' · האי עומר אם אין שם ספיחים מהו שיזרע לצרכו לכתחילה בשביעית : לא נמצא · אם נזרע בשביעית כקומץ על שירים שאינן נאכלין שהרי השיריים אסורין באכילה וקומץ שאינו מתיר שיריים לאכילה אינו קומץ : נעשה כחמשה דברים וכו' · דתנן בפרק כיצד צולין חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם וכו' וה"נ עומר שנזרע בשביעית אין שיריו נאכל כאילו בא בטומאה: כיצד הוא עושה · אמתני' קאי דתנן שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וקשיא איך הקדש יוצא בלא חילול לכך קאמר שמתחילה לא היו הקוצרין והשומרין מקבלין שכר מהלשכה אלא משלחני ממעות חולין ואח"כ קודם הקרבה מחללין ממעות הלשכה : ופריך וטבות כן · וכי טוב הוא לעשות כן הרי כשפודה אותו אינו שוה כל כך כמה שהוציאו עליו לשומרין שהרי צריך לנפותו ומשתייר ממנו הרבה וגם עומר אחד אינו שוה מעות אלו : כל מה שיתן · הגזבר הן הן דמיו משעה הראשונה וה"ז כאילו הם נתנו מעות השומרין : אף בפתחי אבנים כן · המסתתין האבנים לצורך בנין הבית לא היו מקבלין המעות מן הגזברים מיד : לחוצבין · מן ההר : ולסתתין . המרבעין האבנים ומחליקן : הדימוס·שורה של בנין: וטבא היא כן· הא לפעמים מתקלקלין האבנים קודם שנתנו לבנין נמצא האבנים שנצרכו לבנין אינן שוים כ"כ כמו השכר שנתנו השלחנו':

משל צבור : גמ' [א] מה א) ראה זמן עצי כהנים והעם להימנות אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה ולא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן ומסרום לצבור וקרבו מהן קרבנות צבור והתנו עמהן נביאים שביניהן שאפי' לשכה מליאה עצים ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה אמר רבי אחא דרבי יוסה היא דרבי יוסה אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם ר' יוסי (אסי) בשם רבי אילא דברי הכל היא מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן צבור תני ב) אשה שעשתה כתונת לבנה (צריכה למסור) כשירה ובלבד שתמסרנה לצבור אמר רבי אחא דרבי יוסי היא דרבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם רבי יוסי (אסי) בשם ר' אילא דברי הכל היא מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן צבור [ב] מתני' פליגי על רבי יוסי אותן ג) הימים נוהגין בשעת קרבן ושלא בשעת קרבן רבי יוסי אומר אינן נוהגין אלא בשעת קרבן בלבד [ג] ועוד מן הדא דתניא (א) אמר ד) רבי אליעזר בי רבי צדוק אנו היינו מבני סנאה בן בנימין וחל תשעה באב להיות בשבת ודחינו אותו למוצאי שבת והיינו מתענין ולא משלימין: [ד] העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וכל קרבנות הצבור : (מתניתא דר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר אין העומר בא מן הסוריא) תמן ה) תנינן כל קרבנות היחיד והצבור באין מן הארץ ומן חוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ (ב) רב חונה בשם רבי ירמיה דרבי ישמעאל היא דרבי ישמעאל אומר אין העומר בא מן הסוריא תמן ו) תנינן עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי לחם מה שאין מביאין כן מכל הארצות (ג) ר' חייא (חונה) בשם רבי ירמיה דרבי ישמעאל היא דרבי ישמעאל אמר אין העומר בא מן הסוריא תמן ז) תנינן ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [ה] יצא קציר העומר שהוא מצוה (ד) ר' ישמעאל כדעתיה דר' ישמעאל דאמר אין העומר בא מן הסוריא כדעתיה דאמר יצא קציר העומר שהוא מצוה מאן תנא שומרי ספיחית בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ר' ישמעאל היא א"ר יוסה דברי הכל היא לא מצאו בסוריא מביאין אותן מספיחין שבארץ ישראל ההן עומר (ה) מהו שיזרע בתחילה ר' חייא בר אדא בעי קומי רבי מנא לא נמצא ט) כקומץ על השיריים שאינן נאכלין [ו] א"ל נעשה כחמשה דברים שהן באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה כיצד הוא עושה נוטל מעות מן השולחני (ו) ונותן לקוצרין ולשומרין עד שלא יקרב העומר ומביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליו (ז) וטבות כן (ר' יוסי בשם) רבי אחא בשם רבי בא כל ח) מה שיתן הן הן דמיו משעה הראשונה תנא ט) אף בפתחי אבנים כן כיצד הוא עושה (ח) נוטל מעות משולחני ונותן לחוצבין ולסתתין עד שלא תינתן על גבי הדימוס ומשניתן על הדימוס מביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה וטבות כן ר' יוסי (בשם רבי אחא) בי רבי בון בשם שמואל [ז] כל מה שיתן הן הן דמיה משעה הראשונה :

ריבב"ן

תיבטל אמר ליה ומי קאמינא[אנא] תיבטל ליתי משל אשתקד בעינא כרמל וליכא שכבר יבש וליתי כרמל משל אשתקד בעינן כרמל בשעת הקרבה וליכא דר' יוחנן אמר [כרמל] תקריב ור' אלעזר אמר ראשית קצירך ולא סוף קצירך בשעת הבאתה הבא תחלת קצירה שלאותה הבואה שבאתה ולא סוף קצירך [ואם מייתי] מדאשתקד הוא לה שעת הבאתה סוף קצירך כך פירש רבינו שלמה · ר' יוסי אמר אף הרוצה מתנדב ושומר חנם אמרו לו אם אתה אומר כן אין באין משל צבור בפ' הבית והעליה (דף קיח) מפרש טעמייהו ומסיק דכ"ע הבטה בהפקר לא קני פי' מה שאדם אומר בראייה בעלמא בלא זכייה אחרת או חזקה לא קני והכא בחוששין לבעלי זרועות קמפלגי ת"ק סבר תקינו רבנן ד' זוזי למיתב להו מלשכה כי היכי דלא ליתו בעלי זרועות ולשקלו מינייהו ור' יוסי סבר לא חיישינן לבעלי זרועות ומאי אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך שאתה אומר מתנדב ושומר חנם לדברינו דחיישי' לבעלי זרועות אין תמידין ומוספין באין משל צבור דאחר גם כן יכול לידור תמידין ומוספין א"כ אותן ד' זוזי שהיינו נותנין לשומרין אנו קונין תמידין ונמלא שהן של שומרים :

תקלין חדתין

צבור ולשיטתם השיבוהו : גמ' ה"ג תמן תנינן · בתענית (כ"ו א') : משנה · באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבים ומקריבין באלו ט' זמנים : מה ראו · למה הוצרכו לימנות אלו זמנים מיוחדים דכל יחיד יכול להביא נדבה עצים כדלקמן פ"ו : עמדו אלו כו' · ולהכי הוצרכו לימנות משום דהיא תקנה דעביד להו הני נביאים כי היכי דלא לידחינהו מתרייהו : ומסרום לצבור · שיהא של צבור וזהו אלא והקריבו מהן קרבנות צבור : מלאה עצים · של צבור : משל עצמן · שיהא קרבן נדבתם כדתנן לקמן פ"ו האומר הרי עלי עצים כו' : משלהן תחלה · מעצים שהתנדבו ובבבלי שם קמיך לה בקרא דנחמיה והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה : דר"י היא · הא דאמר שעצים דיחיד קרבים לשל צבור הואיל ומסרי לצבור כדקאמר ומסרום לצבור דאילו לרבנן לא מהני גבי שומר חנם אף שמוסר לצבור : במכשירי קרבן · כגון עצים לקרבנות : תני האשה כו' · בתוספתא ספ"ק דיומא : ה"ג כשרה ובלבד שתמסרנה כו' · ובגמרא דיומא (ל"ה ב') פריך פשיטא ומשני מ"ד ניחוש שמא לא תמסרנה יפה קמ"ל : ה"ג מתניתא פליגא על רבי אחא : אותן הימים · ברייתא שנויה במגילת תענית והובאה בתענית (י"ב) ובעירובין (מ"א) : נוהגין · בשעת קרבן יו"ט דקרבן עצים : מבני סנאה · הכי גרסי לה התוספתא שם : בן בנימין · משבט זה : והתענינו ולא כו' · ובבבלי שם מקיים מפני שיו"ט שלנו היה · והתם רבנן הוא דאמרי לה דפליגי אר' יוסי וראב"צ בשעת רבנן קאמר לה דס"ל אף שלא בזמן קרבן דהא איהו היה לאחר החורבן מדהזכיר ט' באב ע"ב ולרבי אחא הא לא היה לרבנן קרבן יחיד דעצים דאיהו לא מחלק בין מכשירין לגופו של קרבן · ובברייתא מוכח דהיה קרבן עצים דיחידים כדקאמר ראב"צ אנו היינו כו' החזיקו אותו יום טוב דקרבן עצים דיחידים שלהם ליו"ט : תמן תנינן · מנחות פ"ג ב' : מסוריא · דהיא מקצת א"י כ"ש מכל חו"ל ממש : תמן תנינן · פ"ק דכלים : ה"ג דתנן ר"י אומר מה חריש כו' · והוא בפ"ק דמ"ק (ג' ב' ד' א') ובמנחות ע"ב א' פ"ג ב' ור"ה ט' א') דת"ק דריש ליה באם אינו ענין לשבת תנהו לשביעית ולאסור הקצירה במוצאי שביעית ור"י מתיר הקצירה במוצאי שביעית ודריש לקרא אשבת וע"כ ס"ל דאסור להביא מסוריא דאי מותר להביא מסוריא למה התיר לקצור בשביעית : ר"י היא · דס"ל אין העומר בא מסוריא ולכן הוצרכו לשמור הספיחים : לא מצאו מסוריא כו' · וגם לרבנן צריכים לשמור הספיחין שבא"י שמא לא ימצאו בסוריא ויצטרכו לספיחין דא"י : מהו לזרוע בתחלה · כשאין ספיחין אם מותר לזרוע בשביעית בא"י דהא קצירה הותרה בשביעית לצורך העומר : כקומץ על השיריים כו' · דקומץ שאין מתיר שיריו לאכילה אינו קומץ והכא נמי יהיו השירים אסורין כשיזרע בשביעית : כחמשה דברים כו' · דתנן בפסחים (ע"ו ב') ועומר וב' הלחם מיחשב שם והתם ודאי אין שיריו נאכלין ואפי' הכי הוי עומר כשר ה"נ הכא ושפיר מיבעיא להו : כיצד הוא עושה · אמתני' מהדר לפרושי כיצד פורעין לשומרי ספיחין דמלשכה א"א להוציא הקדש לחולין להדיא : ומחללין עליו · כלומר על העומר שמתרוהו וכעשו המעות חולין ומסלקין אותן לשולחני : וטבות כן · וכי טוב הוא לחלל מעות הלשכה על העומר דהא מן העומר ילך הרבה לאיבוד נקיותו מפסולת שבו ולשירים : הן הן דמיו כו' · מה שיאמר ממנו לעומר הן דמיו שנתן הגזבר משעה ראשונה : בפתחי אבנים · אומני הבנין שמסתתין אבנים גם כן היו נוטלין מן השלחני א"ל : חוצבין · אבנים משרשן : מסתתין · לתקן האבנים :

משנת אליהו

ה"ג האשה שעשתה כתונת לבנה כשירה ובלבד שתמסרנה לצבור · וכ"ה בתוספתא ספ"ק דיומא מעשה בישמעאל ב"פ שעשתה לו אמו כתונת מאה מנה והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח · שוב מעשה בראב"ח שעשתה לו אמו כתונת מב' רבוא והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח כו' האשה שעשתה כתונת כו' כשרה ובלבד שתמסרנה לצבור · ומשמע בפשיטות דגם לעבודת צבור כשרה כדמוכח מהני עובדי דקאמר והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח סתם · אך בסוגיין ליכא לאכוחי על קרבן גופיה שהתנדב יחיד לצבור אם כשר ומהני תרין אוקימתין משמע עכ"פ דבגופי' של קרבן פליגי והלכה כרבנן נגד ר"י · אבל בסוגיא דבבלי דר"ה ז' א' מפורש דגם קרבנות שהתנדב יחיד מאלו כשרין ובלבד שימסרם לצבור · וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהל' כלי המקדש ה"ז · אבל בסוגיא דיומא שם ל"ה ב' מוכח ברייתא דתני ר"ה ב"י אחר שכלתה עבודת צבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד כו' פשיטא כו' · והוא כלפי לייא נגד סוגיא דר"ה · דגם דבבלי לא מחלק בין גופו של קרבן ובין מכשירין אבל שיהיה מכשירין חמורין מקרבנות דאמר כאן דוקא עבודת יחיד · ובמשנה למלך בהל' שקלים ושם בס"ת מהל' כשמ"ע האריך הרבה בפלפוליו בדברי התוס' דיומא שם ד"ה ניחוש ע"ש·ומ"ש דסוגיא דירושלמי אתיא כחדא עם סוגיא דר"ה · אינו מובן · דהא לירושלמי לאוקימתא קמא אף במכשירין פליגי ולמסקנא מחלק בין מכשירין אבל בגופי' דקרבן ודאי פליגי רבנן ואסרי · ומסוגיא דמנחות (כ"א ב') אין כ"מ לדינא דשם אליבא דבן בוכרי ומשמע שם דלרבנן יוחנן ב"ז לא בעינן כלל מסירה דידהו יפה אלא כיון דחייבין הן וכיון שבאים השקלים ללשכה הוו ככל השקלים ועיין בסוגיא דהכא פ"ק ה"ד · והרמב"ם פסק כסוגיא דר"ה · ומסקנת המ"ל דס"ל דפליגי הסוגיות ודחה כל הסוגיות משום סוגיא דר"ה המפורשת ואפשר דגי' אחרת היה לו להרמב"ם בסוגיא דיומא ול"ג יחיד . דלגי' זו שייך שפיר פשיטא דאל"כ מאי פריך פשיטא סוגיא קמ"ל דרק עבודת יחיד עובד בה ואפשר דגם גי' התוס' היתה כן ומתורץ כל תמיהת המ"ל שם · ע"ש : ה"ג מתני' פליגא על ר' אחא כו' אמר רבי אליעזר בר רבי צדוק כו' ול"ג ועוד מן הדא דהדא מתני' היא וכמו שפירש בקונטרס ובק"ע נדחק מאד בזה :

א) תענית פ"ד הל"ד מגילה פ"ק הל"ד ובבלי תענית כח א: ב) עי' יומא לה ב ולקמן הל"ב: ג) ר"ה יט ב: ד) תענית יב א: ה) מנחות סג ב: ו) כלים פ"א מ"ו: ז) ירושלמי שביעית פ"א הל"ב: ח) עי' תוספתא מנחות פ"י: ט) ע' מעילה יד א ב:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ו מהל' מקדש הל"ט :
ה ב מיי' שם פ"ח הל"ו :
ו ג מיי' שם פרק ו הלכה ט :
ז ד מיי' פרק ו מאיסורי מזבח הלכה טו :
ח ה מיי' שם ופ"ז מתמידין הל"ט :
ט ו מיי' פרק ח מתמידין הל"ב:
י ז מיי' פ"ז מהל' שכירה הל"ב :
יא ח מיי' פרק ז מתמידין הל"ג :
יב ט מיי' פרק י"א מפס"מ ה"כ :
יג י מיי' פרק ח ממעילה הל"ג ד:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר אלעזר בר צדוק אנו היינו מבני סנאב כו' ודחינוהו לאחר השבת והתענינו ולא השלמינו : (ב) רב הונא בשם ר"י דר"י היא דאמר כו' : (ג) רב הונא בשם ר"י דר' ישמעאל היא דאמר כו' : (ד) ר"י כדעתיה דאמר כו' מסוריא מאן תנא כו' : (ה) מהו לזורע לכתחילה כו' בעא קדם ר' מני כו' : (ו) ונותן לקוצרין (ולעומרין) ולשומרין עד כו' : (ז) וטבות כן ר' יוסי בשם ר' אחא כל כו': (ח) מביא מעו' מן השולחני ונותן לחוצבין כו' הדימוס אח"כ מביא כו' ר' יוסי בשם ר' אחא כל כו' :

הגהות הגר"א

[א] נ"ל תמן תנינן זמן עצי כהנים וכו'. והוא בתענית (כו:): [ב] ס"ל מתני' פליגא על ר' אחא: [ג] מלות ועוד מן הדא דתניא נ"ב דהא מתני' היא וכו"ע נדחק מאוד בזה : [ד] מן העומר ושתי הלחם עד תמן תנינן נמחק: [ה] ה"ג יצא קציר העומר שהוא מצוה מאן תנא שומרי ספיחין וכו'. והשאר שביניהם נמחק וגרס דתנן ר' ישמעאל :

גליון הש"ס

[א] עי' ש"ק ועיין תוס' מנחות דף סד ע"א ד"ה שומרי : [ב] עי' ש"ק ועיין תוס' מגילה דף יד ע"א ד"ה בונין ותוס' ב"ק דף עז ע"ב ד"ה אומר :

הלכה ב מתני' פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל באין מתרומת הלשכה · אע"ג דפרה אינה נשחטת בעזרה באה מתרומת הלשכה דחטאת קרייא רחמנא ושעיר המשתלח לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על איזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית · שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה וה"ה לעץ ארז ואזוב אלא נקט לשון של זהורית לבד לחלק בין לשון של זהורית זה ללשון של שעיר המשתלח: כבש פרה · שהיו עושין שני גשרים זה ע"ג זה מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליאין את הפרה: וכבש שעיר · שהיו עושין כמין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו תולשים בשערו ואומרין טול וצא שלא תשהה עונותינו: ולשון שבין קרניו · לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל והני אינן צורך קרבן לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומה: ואמת המים · העוברת בעזרה אם צריכין תיקון: וכל צרכי העיר · לחפור בורות שיחין ומערות ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר: מותר שירי הלשכה·מה שנשאר אחר שנעשה מהן תיקון צרכי העיר: לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות·ומוכרין אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות: אין משתכרין בשל הקדש · שאין עניות במקום עשירות וגנאי הוא להקדש: ואף לא בשל עניים · דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה: מותר התרומה · היינו מה שנשאר בקופות בר"ח ניסן שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה: צפוי לבית קדשי קדשים · לרצפה ולכותלים: מותר הפירות · מפרש בגמ': קיץ למזבח · כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם כך אחר שנגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל: מותר תרומה לקיץ המזבח · שלצורך קרבנות הופרשה: מותר הנסכים · מפרש בגמ': מותר נסכים לקיץ המזבח· שהנסכים כליל והעולה כליל: זה וזה · ר"ע ור"ח: גמ' של שעיר המשתלח · דבעי חלוקה כדתנן ביומא מה היה עושה חליו קשר בסלע וחליו קשר בקרניו לפיכך היה משקלו סלע: ושל מצורע · דלא צריך חלוקה די לו בשקל: ושל פרה · דבעי כובד ליפול אל תוך שריפת הפרה בעיא משקל שני סלעים: ואית דמפקין לישנא· כלומר יש אומרים בלשון אחר של פרה בי' זוזין והיינו הך דסלע ד' זוזין ושני סלעין ומחצה הן י' זוזין: מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה · דאילו ניטול שכר מכל בהמה בפני עצמה אסור דתנן הנוטל שכר להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו הלכך נוטל מתרומת הלשכה תהיה הבהמה תמימה או בעלת מום אין לו תועלת: שני דייני גזלות · שבירושלם: האורגות בפרכות· שבין היכל לקדשי הקדשים: מה פליג · במאי פליגי: ר"י גרונגרות · כך שמו: מזבח הזהב· כלי הוא ולא בנין שאינו מחובר לאדמה ויכולין לטלטלו לפיכך נידון ככלי: ממותרי הנסכים· לקמן פ"ה מפורש מה מותר נסכים: מזבח העולה · שהוא בנין: חוץ לעזרות · כל מה שהוא חוץ לעזרת ישראל כגון עזרת נשים והחיל וחומת העיר ומגדלותיה: מועלין בהן · ואס"ד דמשירי הלשכה הן באין קשיא וכי יש מעילה בשירים: ומשני אלא כר"מ · אתיא הך ברייתא: אמר ר' חיננא · אפי' כר"מ לא מצי אתיא: אלא בתוך שנתו · הוא דמועלין בשיריים דשמא יצטרכו לקנות מהן קרבנות צבור וכדאמרינן לעיל פ"ג ה"ד: והכא חוץ לשנתו אנן קיימין · דבתוך שנתו אסור להוציאן לצורך דברים אחרים דשמא יצטרכו לקרבנות צבור: מעכבין את הקרבן · שאסור להקריב קרבן אם אין אלו במקומן ויותר נראה שאסור להקריב עליהן קרבן כגון לחם הפנים על השולחן ונרות במנורה וקרבנות על המזבחות וזריקת הדם על הפרוכת וריחוץ ידים ורגלים בכיור: כל הן · כל היכא דכתיב נכח כגון במנורה דכתיב ואת המנורה (תתן) נוכח השלחן: צלע אינו מעכב · כגון בשלחן

נוסחאות ישנות

הלכה ב מתני' [א]פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה

[ב]כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו ואמת המים וחומות א) העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין משל עצמן מותר ב) שירי לשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש [ג]אף לא משל עניים מותר התרומה מה היו עושין בה רקועי זהב ציפוי לבית קודש הקדשים רבי ישמעאל אומר מותר הפירות קיץ המזבח מותר תרומה לכלי שרת רבי עקיבא אומר [ד]מותר תרומה לקיץ המזבח מותר נסכים לכלי שרת רבי חנניה סגן הכהנים אומר [ה]מותר נסכים ג) קיץ המזבח מותר התרומה לכלי שרת זה וזה לא היו מודים בפירות:

גמ' כבש פרה כו' (א) ר' ישמעאל בר נחמן בשם רבי יונתן (נתן) ג' לשונות הן של ד) שעיר בסלע [ו]של מצורע בשקל [ז]של פרה בשתי סלעים (ב) רבי חוניה דברת חוורין רבי בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה ואית דמפקין לישנא בעשרה זוז (מותר שירי לשכה כו') (ג) ר' ה) יהודה בשם ר' שמואל [ח]תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה (ד) רבי יצחק בר רדיפה בשם רבי אימי מבקרי אמי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי [ט]מגיהי *ספר העזרה [א] נוטלין שכרן מתרומת הלשכה (ה) גידל ו) בר בנימין בשם ר' אסי שני דייני גזילות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה שמואל ז) אמר [י]נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת (ו) הלשכה רבי חונה אמר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל [א] עבד לה [ב] כקרבן רב *הונא עבד חונה לה כבנין אמר רבי חזקיה תנא ר' יהודה (גרונגרות) גדגדות הקטרת ח) וכל קרבנות הצבור [כ]באין מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכל כלי שרת [ל]באין ממותר נסכים [מ]מזבח העולה וההיכל והעזרות [ג] באין משירי הלשכה חוץ לעזרות באין מלשכת בדק הבית והא תני אבני [ד] המזבח ההיכל והעזרות מועלין בהן וכי יש מעילה בשיריים [ה] אלא כר"מ דר' ט) מאיר אמר מועלין (ז) בשיריים א"ר חייא (חיננא) כלום אמר ר"מ אלא בתוך שנתו והכא חוץ לשנתו אנן קיימין א"ר חזקיה (ח) תנא רבי יהודה* גדגניות השלחן והמנורה והמזבחות גרוגרות והפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ו] אין לך מעכב את הקרבן אלא [ז] הכיור והכן בלבד ולא כן א"ר *אליעזר ור' יוסי אלעזר בן חנינה תרידהון אמרין כל הן דכתיב נכח מעכב צלע אינו מעכב ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ואפילו צלע מעכב (ט) וא"ר אילא בשם ר'

ריבב"ן

מתני' ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. פרה אדומה על שנקראת חטאת באה מתרומת הלשכה ושעיר המשתלח ממקום שבא שעיר הנעשה בפנים כדתניא בפ' שני שעירי (דף סב) ולקח את שני השעירים שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה [ובדמים] ולקיחתן כאחת. ולשון של זהורית בעוד שהיה מלבין ותולין אותו באולם כדאמר ביומא בפ' שני שעירי [דף סז] כבש פרה שהיו עושין מירושלים להר המשחה כיפה מול אוטם מפני קבר התהום כדאמר במסכת פרה פ"ג וכבש שעיר המשתלח דתנן ביומא בפ' שני שעירי עזים וכבש היו עושים מפני הבבליים שהיו מתלשין בשערו ואומרים לו טול וצא ולשון שבין קרניו לאחר שמת שמעון הצדיק שראו שלפעמים היה מלבין ופעם לא היה מלבין התקינו שהיו מניחין בין קרניו ובסלע כל הראוי לפנים ואף פרה אדומה ושעיר המשתלח באין מתרומת הלשכה אבל כבש השעיר אע"פ שהיה בפנים הואיל שלא הוצרך לעשותו אלא מפני הבבליים לא היה בא מתרומת הלשכה וכל שהוא צורך חוץ נעשה משירי הלשכה לפי שלא היה בו מעילה לר' יהודה אבל לר' מאיר יש מעילה גם בשירי הלשכה לפי שלפעמים כשהיה נחסר תרומת הלשכה לקנות קרבנות צבור מביאין לו מן השירים: מתני' ג שירי לשכה. הכסף שנשאר שם שלא בא בקופות לוקחין בהן יינות כדי להשתכר: אין משתכרין בשל הקדש. מפרש במסכת כתובות בפרק בתרא (דף קו) לפי שאין עניות במקום עשירות ואף לא בשל עניים מפני שפעמים היו צריכין מעות לעניים ואין בידם: מתני' ד מותר תרומת הכסף שנשאר בקופות מותר פירות ר' ישמעאל לטעמי' דאמר לעיל שהיו לוקחין יינות ושמנים וסלתות להשתכר קיץ המזבח בשעה שהמזבח בטל שאין בו מה להקריב לוקחין עולות ומקריבין ונקראין קיץ המזבח כאדם שאוכל פירות בקינוח סעודה כדאמרי' בשבועות פ"ק [יב] כבנות שבע לאדם: לכלי שרת דס"ל להאי תנא מכשירי קרבן כקרבן לפיכך באין ממקום שהקרבנות באין ובכתובות פ' בתרא מפרש טעמא דכתיב את שאר הכסף איזהו כסף שיש בו שירים הוי אומר זו תרומה ואימא שירים גופייהו כדאמר רבא העולה עולה ראשונה ה"נ הכסף כסף ראשון: מותר נסכים מפרש במנחות פרק שתי מדות ר' חייא בר יוסף אמר בירוצי המדות פי' שהיה הגזבר לוקח סולת ויין ושמן במדה טפופה וגדושה ומחזיר לקונין ממנו לצורך מזבח במדה מחוקה ר' יוחנן אמר כאותה ששנינו המספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע דמעות קונות דכתב רחמנא ונתן הכסף וקם לו קיבל משלש ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה ולא יהיה כח הדיוט חמור מן ההקדש דהדיוט כל זמן שלא משך יכול לחזור בו וזה וזה לא היו

משנת אליהו

ה"ג ספר העזרה · ועי' רש"י בכתובות ק"ו א' ד"ה מגיהי ספרים של כל אדם ואדם · שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה וראו ב"ד שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך · עכ"ל · ולשנא דספרים דקאמר שם דייק · ועי' מ"ק י"ח ב' אפי' בספר עזרה שפירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת · והריטב"א פי' שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ · ועי' רמב"ם וב"י שם · וגי' עזרא ע"ש כאן דשל עזרא ודאי א"צ להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל סדר כתיבת התורה ממנו קבלנו · והרמב"ם בשקלים נקט לשון סוגיא דבבלי ספרים שבירושלים ודעתו כפי' רש"י ודמי לגוזרי גזירות בסמוך לזה שהיו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה דהטעם כמ"ש התוס' שם ק"ה א' ד"ה גוזרי כו' לפי שכל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הצבור לפרנסם וה"נ מגיהי ספרים שבירושלים תמיד היו עסוקין בזה והיה מוטל על הצבור לפרנסם ועיין תוספות בשבועות י' ע"ב ד"ה קדושה כו' דייני גזירות וכן מגיהי ספרים דלב ב"ד מתנה עליהן ובק"ע אשתמיטתיה דברי התוספות דשבועות ופסק הרמב"ם דשקלים ותוספות דמעילה י"ד א' ד"ה בונין ע"ש: עבוד לה כבנין · לפי שלא קדשו קדושת הגוף · ובבבלי שם פריך עליה מברייתא דתניא נשים האורגות בפרכת כו' נוטלים שכרן מתרומת הלשכה · ומשני לה דהכי דברייתא מיירי בפרוכת דעבידי לצניעותא נגד הפתחים ואינן תחת בנין · ועי"כ ר"ה דהכא הכי ס"ל דלא תקשי עליה מברייתא · ושמואל פליג גם בפרוכת המבדיל בין היכל לק"ק דג"כ מתרומת הלשכה דודאי כחד גוונא פליגי וכ"ש דבפרוכת דפתחים ס"ל לשמואל דמתרומת הלשכה ולדידיה היא ברייתא איירי בכל גוונא אף בפרכת דתחת הבנין: ה"ג מזבח העולה והיכל והעזרות באין מבד"ה וכ"ה בבבלי שם בברייתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דגרס בירושלמי כגי' הישנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: חוץ לעזרות · בבבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עזו"נ והחיל כו' · אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם דלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בבבלי דעז"נ בכלל עזרה: ה"ג אלא קרן וכרכוב. ועשה רבינו הגאון · מסוגיא דזבחים ס"ב א' א"ר קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא איזהו כרכוב רבי אומר

תקלין חדתין

מתני' פרה. פרה אדומה אע"ג דאינה נשחטת בעזרה באה מתר:מת הלשכה דחטאת קרייה רחמנא: שעיר המשתלח · לפי שצריך ליקח ב' שעירים וא"י על איזה יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית · שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה וה"ה עץ ארז ואזוב אלא נקט לשון של זהורית לחלק בינו ובין לשון של שעיר המשתלח: כבש פרה · הגשר שהיו עושין א' ע"ג שלמטה הימנו מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליאין הפרה: וכבש שעיר · שהיו עושין גשר שעליו יוליך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו תולשין בשערו ואומרים טול וצא שלא תשהה עונותינו: ולשון שבין קרניו · לידע אם הלבין והני אינן צורך קרבן לכן אינן באין מתרומת הלשכה שהופרשה לשם קרבנות אלא משירי הלשכה: ואמת המים · העוברת בעזרה אם צריכה תיקון: וכל צרכי העיר · לחפור בורות שיחין ומערות ותקון רחובותיה: גמ' בסלע · שצריך לחלקו כדאמרינן ביומא חציו קושר בסלע וחציו בין קרניו: בשקל · דלא בעי חלוקה די בשקל · בב' סלעים · דכתיב והשליך אל תוך שריפת הפרה דבעינן קלא כובד ליפול לתוך שריפת הפרה ובעינן יותר: ואית דמפקין · לשנא אחרינא: בעשר זוז · הדא שיעורא הוא דהסלע ד' דינרין: מומי קדשים · של קרבנות שנתקדשו · דליטול מכל בהמה בפ"ע אסור דהא תנן הנוטל שכר לראות בכורות אין שוחטין על פיו אבל כשנותנין לו מתרומת הלשכה מ"ד דאין לו תועלת אם תהיה תמימה או בעלת מום: ספר העזרה גרסינן · ספר שבעזרה: בפרכת · כגון אותן פרוכת שתחת בנין דהיינו פרכת המבדילין בין היכל לק"ק שהיו במקדש שני במקום אמה טרקסין שעשה שלמה בבנין ראשון ואנשי הגולה עשו את הבנין גבוה מאד ולא יכול בנין בעובי החומה להתקיים בגובה כזה ולהרחיבו לא יוכלו לפי שמקלקלין את ההיכל ואת ק"ק ועשו ב' פרכת וביניהן אמה ואותן פרכת ס"ע לרב הונא דבאין מב"ה: ה"ג עביד לה ככלים: דתניא דבי ר"י כלי שרת באים מתרומת הלשכה ול"ג כקרבן דלכלים מסתבר לדמותן יותר מלקרבן אע"ג דקרבן נמי אתי מתרומת הלשכה: כבנין · הואיל ועשויות תחת בנין: ל"י בר גרוגרות · שם אדם: הקטורת כו' · ברייתא זו הובאה בבבלי כתובות (ק"ו ב') וה"ג לה נמי הכא: מזבח הזהב. שהוא כלי ולא בנין שיוכל להטלטל לכן נידון ככלי: מזבח העולה · שהוא בנין · בא מקדשי ב"ה: חוץ לעזרות · כגון חומות העיר ומגדלותיה באין משירים הנותרים בלשכה: ה"ג והתני אבני ירושלים מועלין בהן · וזה ודאי חוץ לעזרות וקשה וכי יש מעילה בשירים: ה"ג כר"מ דר"מ אמר כו' · ול"ג אלא דהירוצא קמה הוא דקאמר לה וגם דמיפרך ולא אסיק לה הכי: בתוך שנתה · כדאמר לעיל שמא יצטרכו לקנות בהן קרבנות ואבני ירושלים ודאי חוץ לשנתה קיימי ואמאי מועלין בהן: מעכבין את הקרבן · שאם אינו במקומו ואינו שלמין אסור [illegible]

מסורת הש"ס

א) כתובות קו ע"ב קדו' נד ב: ב) כתובות קו א: ג) מנחות נא: ד) יומא מב א וירו' שם פ"ד הלכה ב: ה) כתובות קו א: ו) ע"ש קה א: ז) שם קו א ח) שם ע"ב: ט) לעיל פ"ג:

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פרק ד משקלים הל"א:
טו ב מיי' שם הל"ח:
טז ג טור שו"ע יו"ד סימן רנט סעיף א בהג"ה:
יז ד מיי' שם הל"ט:
יח ה מיי' פ"ז מכלי המקדש הל' י"ג ובהשגות וכ"מ:
יט ו מיי' פרק י"א מטומאת צרעת הלכה א:
כ ז מיי' פרק ג מפרה הל"ב:
כא ח מיי' פרק ד משקלים הל"ד:
כב ט מיי' שם הל"ז:
כג י מיי' שם הל"ב:
כד כ מיי' שם הל"א:
כה ל מיי' שם הל"ב:
כו מ מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב שמואל בר נחמני בשם ר' נתן ג' לשונות כו' שעיר משתלח בסלע כו': (ב) ר' ביבא בר זבדא בשם ר"ש בר תחליפא של כו': (ג) א"ר הונא בשם ר' שמעון ת"ח כו': (ד) ר"י בר רדיפא אמר מבקרי כו': (ה) גידול בר מניומי בשם ר' אסי אמר שני דייני גזירות כו': (ו) הלשכה רב הונא אמר מתרומת ב"ה כו': (ז) בשיריי' א"ר (חיתנא) כלום כו': (ח) תני ר"י גרגדות השלחן כו': (ט) ור' אילא בשם ר' נחמני אפי' כו' שבחוץ א"ר חנין כו':

הגהות הגר"א

[א] ספר העזרה בג"ל ועי' רש"י כתובות (קו.) ד"ה מגיהי ספרים של כל אדם ואדם ועי' במ"ק (יח:) אפילו בספר עזרה פירש"י שהיה להם ס"ת שממנו [illegible]

גליון הש"ס [illegible]

דכתיב ואת השלחן תתן על צלע צפון אינו מעכב : ואפילו שימה מעכב . כגון ארון ופרוכת ומזבחות דכתיב בהו ויסם מעכבין וקשיא עלייהו מהא דאמרו רבנן שאינו מעכב אלא הכיור והכן בלבד : כאן בעבודות שבפנים · כשבא לעבוד בפנים כולם מעכבין אבל בעבודת חוץ אינו מעכב אלא הכיור והכן בלבד : שחצית · גאוה : היו מוציאין · בבנין כבש של פרה ואע"פ שהיתה כבש עומדת היו סותרין אותה ובנו חדשה : אית לך מימר וכו' · וכי אפשר לך לומר על שמעון הצדיק משום גאוה ח"ו עשה שני כבשים אלא ודאי שיש איסור דבר להוציא שניה בכבש שהוציאו בה פרה אחרת: מאי כדון . וטעמא מאי : סלסול . כבוד : זיזין וכתלין · היו יוצאין מכבש הפרה כדי שלא יבאו כהנים ויציצו ויבאו ליגע בעוסקים בהפרה ויטמאו אותן : אלא אם רצה · לעשות סחורה בשל הקדש ובשל עניים ע"מ שיהיה ההפסד שלו והשכר להקדש מותר : בר זמינא · כך שמו : אתפקיד גביה וכו' · הפקידו אצלו אוצר ופקדון של יתומים : אתא ושאיל לר' מנא · אם מותר לעשות בו סחורה : אמר ליה · אם אתה רוצה שיהא ההפסד לך לבדך והריוח לשניכם שרי דלאו רבית ממש הוא אלא אבק רבית ואע"ג דבדיקנני אסור ביתמי לא גזר שלא יכלו מעותיהן וה"ה בשל הקדש לא גזרו : כולה דר' ישמעאל היא ל"ג ליה והוא מראה מקום על המתני' א"נ ה"ק גם דברי ר"י אלו כדעתיה ברישא : מותר הפירות · דקאמר ר"י היינו מה שהשכיר ההקדש והוא ממותר שירי הלשכה כדאר"י לעיל : זו סאה רביעית. דתנן לקמן בפירקין המקבל עליו לספק סלתו' מד' סאין בסלע ועמדו בשלשה יספק ארבעה ומה שהקדש משתכר בזה הוא הנקרא מותר הנסכים : ברוצים · גדושת המדה שהיה ההקדש מקבל בגודש ומוכר במחוק : ופריך ולית ליה לר' חייא בר"י · שהיו ברוצי המדות ולדידיה מה היו עושין בהן : מה דנפל לסאה רביעית וכו' · מה שהיו עושין בסאה רביעית היו עושין בברוצי המדות דשניהן נקראין מותר הנסכים: ופריך על דעתיה דר"ח ב"י וכו' · בשלמא לר"ח ב"י דאמר מותר הפירות דקאר"י היינו מותר השכר תני שפיר בסיפא זה וזה לא היו מודים בפירות דסברי אין משתכרין בשל הקדש וכדאמר ר"ע לעיל אלא לר"י קשיא דהא תנן לקמן המקבל עליו לספק מד' יספק מד' ולא פליג ר"ע משמע דכ"ע מודים בה והכא תנן זה וזה ולא היו מודים בפירות : ומשני לא היו מודין בפירות · שיהיו לקיץ המזבח אבל מודין הן שהפירות לכלי שרת : עד כדון בירוצי צבור · כלומר הניחא בירוצי צבור באין לכלי שרת אלא הבירוצין שניתותרו מקרבנות היחיד איך אפשר שכלי שרת יהיו נעשין משל יחיד ולתרוייהו פריך בין לר"י ובין לר"ח ב"י : ומשני כלא דתני וכו' צריכה למסור לצבור . ה"נ בירוצי יחיד כיון שמסרן לצבור מותר לעשות מהם כלי שרת : עד כדון בירוצי הלח · הם קדושים לפי שהבירוצין נכנסים לתוך הכלי ונתקדשו בו ושוב נעקרו ממנו כשנפלו לחוץ : ואפילו בירוצי יבש · מי אמרינן דאף הן קדושים או דילמא כיון דלא נכנסו לתוך הכלי לא נתקדשו והן חול: ופשיט כהאי דתנינן תמן · במנחות פ' התודה : הנסכים שקדשו בכלי · שנתנו בכלי ונמצא הזבח פסול : אם יש שם זבח אחר · שאין לו נסכים יקריב אלו נסכים עמו : ואם לאו · משקדשו בכלי נפסלו בלינה שמעינן מיהת דאם לא נתקדש בכלי אינו מקודש א"כ ה"ה בירוצי יבש אינן קדושים :

הלכה ג מתני' מותר הקטרת · הנותר בכל שנה שאין לך שנה שאין בה מותר שהקטורת היתה שס"ח מנים שס"ה כמנין ימות החמה וג' מנין שמהם מכניס כה"ג מלא חפניו ביוה"כ ולא היו נכנסין כולן בחפניו ועוד בכל שנה פשוטה היה מותר שנת פשוטה ימיה שנ"ד : מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה: מפרישין ממנה. מן הלשכה: שכר האומנין. מפרש בגמ' וחוזרין ולוקחין וכו'. והכי לגיעת מילתא שפי ולא למכרם ולחזו' ולקנותם:

נוסחאות ישנות

ר' שמואל בר נחמן ואפי' שימה מעכב א"ר *חנינא [חנניה] [א] כאן בעבודות שבפני' כאן בעבודות שבחוץ אמר רבי חנינא שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר א) מששים ככרי זהב (ס"א כסף) היו מוציאין בה שהיה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו התיב רבי עולא קומי ר' מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה מאי כדון על שם מעלה היא בפרה סלסול היא בפרה תני זיזין וכתלים היו יוצאין מכאן ומכאן כדי [ב] שלא [יצאו] יציצו הכהנים ויטמאו: ר' עקיבא אומר אין משתכרין כו': אלא אם רצה יהי' ההפסד שלו והשכר להקדש מותר כהדא בר זמינא איתפקד (א) גבי' מדל דיתמין אתא ושאל לרבי מנא אמר ליה אין ב) בעית די ההפסדה דידך ואגרה דתרויכון *שרי רבי חייה בר אדא איתפקד גבי' מדל דיתמין ועביד כן : מותר פירות כו' : (כולה דר' ישמעאל היא) מתני' דר' ישמעאל היא *דרבי חייה בר יוסף [רבי] פתר מתניתא מותר ג) פירות שכר להקדש מותר נסכים זו סאה רביעית רבי יוחנן פתר מתניתא מותר פירות זו סאה רביעית מותר נסכים לבירוצין ולית ליה לרבי חייה בר יוסף לבירוצין אמר רבי חזקיה מה דנפל לסאה רביעית *נפל לבירוצין על דעתיה דרבי חייה בר יוסף ניחא אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים לפיכך זה וזה לא היו מודין בפירות על דעתיה דרבי יוחנן קשיא והא תנינן *עמדו מג' יספק מד' ותנינן זה וזה לא היו מודים בפירות לא היו מודים בפירות בקיץ למזבח אבל מודין היו בכלי שרת [א] עד כדון בירוצי צבור ואפילו בירוצי יחיד ולא נמצאו כלי שרת באין משל יחיד כהדא דתנינן ד) אשה שעשתה (ב) כתונת לבנה כשרה ובלבד שתמסרנה לציבור עד כדון בירוצי לח ואפילו בירוצי יבש [ג] כההיא דתנינן ה) תמן [ב] הנסכים *שקדשו בכלי ונמצא הזבח [פסול] אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו ואם [לאו] לנו יופסלו בלינה :

הלכה ג מתני' *(מותרו) הקטורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה (ג) על (שכר) מעות האומנין ונותני' אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומ' חדשה [ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה] ואם לאו מן הישנה: **גמ'** ולא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש כיצד הוא עושה אמר ז) (ד) רבי שמעון בר *ביסנא [ברסנא] מביא מעות ומחללן על הבנין ומביא

ריבב"ן

מודין בפירות להשתכר דאין עניות במקום עשירות : **מתני'** הקטורת שס"ח מנין היו דתניא בכריתות פ"ק פיטום הקטורת כיצד הצרי והצפורן וכו' כל המנין דהנהו שממנין דחשיבי התם הם שס"ח מנין מקטירין כל השנה בין שניה פשוטות ומעוברות חצי מנה בבקר וחצי מנה בערב [משום דכתיב] בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה וכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה נשארו שלשה מנין ומהן היה מקטיר כ"ג ביוה"כ לפני ולפנים כדכתיב ומלא חפניו קטרת סמים וכו' : מחללין אותה על מעות האומנין לאומני בית אבטינס היו פורעין אותן ממעות חולין ואח"כ האומנין היו קונין מותר הקטורת מן הגזבר וחוזרין ולוקחין אותה מהן מתרומה חדשה ואם לאו קונין מן הישנה. דאיתא במס' ר"ה פ"ק מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחסר מצוה :

תקלין חדתין

שימה · הייט ויסם דסוף פרשת ויקהל האמור בארון ומזבחות ופרכת ושאר דברים דכולם מעכבים · ואיך פליגי עם חכמים : כאן בעבודת פנים · כולהו מעכבים שיהיו בפנים : בעבודת חוץ · ס"ל כחכמים דאינו מעכב אלא קרן וכרכוב : שחצית · גסות : ששים ככרי זהב ול"ג כסף· דהכי תניא לה בתוספת' דשקלים יותר מס' ככרי זהב : שחץ היה · בתמיה : מאי כדין · כלומר אלא מאי טעמא : סלסול · כבוד : שלא יציצו הכהנים · המוליכים הפרה בדברים המביאין אותן לידי טומאה ע"י ראיה : **מתני'** מותר פירות נסכים · מה שנשאר מהן אחר שנעשה מהן תיקון צרכי השיר : ייטת שמנים · ומוכרים למי שצריך יין לנסכים ושמן למנחות : אין משתכרין בשל הקדש כו' · שמא יהיה הפסד : **גמ'** אין משתכרין בשל הקדש כו' · אלא א"כ רצה יהא ההפסד שלו והשכר להקדש מותר : כהדא בר זמינא · כמו עובדא דאדם אחד ששמו בר זמינא: מלאי דיתמי · אוצר של יתומים הפקידו אצלו : ושאיל לר"מ · אם רשאי לסחור בהן : די הפסדא דידך כו' דתרווייכון · והכי מסיק בבבלי פ"ה דב"מ (ע' ע"א) מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק מהפסד והייט כדפירש רש"י שהיו נוטלין היתומים חלק בשכר ואין נוטלין חלק בהפסד אבל רבית ממש לא אלא מה שישתכרו מעותיהם יחלוקו ואע"ג דבדיקנני אסור לאו רבית ממש הוא אלא אבק רבית הוא ומדרבנן וביתמי לא גזור שלא יכלו מעותיהם פרוטה אחר פרוטה וקאי הכא האי סוגיא אהקדש ועניים דחדא דינא הוא הקדש ויתומים כדאמר בפ"ד דב"ק : **מתני'** מותר התרומה · מה שנשאר בקופות כר"ח ניסן שמביאין מתרומה חדשה : לבית ק"ק · לרצפה ולכתלים : מותר הפירות · מפרש בגמ' : קיץ למזבח · כשהמזבח בטל מביאין מהן עולות כדרך ב"א להביא מיני מתיקה אחרי גמר סעודתם כן כשנגמרו חובות היום מביאין עולות קיץ למזבח כשהוא בטל מנדרים ונדבות: מותר התרומה לקיץ כו' · דלצורך קרבנות הופרשה : מותר נסכים מפרש בגמ': מותר נסכים לקיץ כו'· שהנסכים כליל והעולה כליל : זה וזה · ר"ע ור"ח : **גמ'** ה"ג ר"ח בר יוסף פתר לה כו' מותר פירות שכר להקדש · מה דאמר ר"י מותר פירות הייט מהן שהשכר להקדש כשיטתיה לעיל זהו מותר פירות : סאה ...

קרבן העדה

ואפילו שימה מעכב . כגון ארון ופרוכת ומזבחות דכתיב בהו ויסם מעכבין וקשיא עלייהו מהא דאמרו רבנן שאינו מעכב אלא הכיור והכן בלבד

מסורת הש"ס

א) עי' תוספתא פ"ב :
ב) עי' ב"מ ע א :
ג) עי' מנחות ל א :
ד) לעיל הלכה א :
ה) מנחות עט א :
ו) כריתו' ו א. [שבועו' יב מעילה יד ב] :
ז) עי' מעילה שם :

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פרק ד ממלוה ולוה הל' יד טור שו"ע יו"ד סימן קס סעיף יח :
כח ב מיי' פרק ב ממעה"ק הל"י :
כט ג מיי' פרק ז מכלי המקדש הלכה ט והלכה יג :
ל ד מיי' פרק ב ממעה"ק הלי"ב ופרק י"ב מפהמ"ק הלכה ו :
לא ה מיי' פרק ד משקלים הלי"ב :

נוסחת הבבלי

(א) גביה מלאי דיתמי כו' גביה מלאי דיתמי ועבד כן : (ב) כתונת לבנה צריכה שתמסרנה לצבור כו' ואם לאו יפסלו בלינה : (ג) אותה על שכר האומנין ונותנין לאומנין כו' חדשה ואם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה : (ד) ר"ש ברבי בסנא כו' על הבהמה כו' ומחללו עליהן ונותן לאומנין כו' :

הגהות הגר"א

מעתה כו' ותניא איזהו כרכב ר' אומר זה כיור ר"י בר"י אומר זה הסובב . אבי כרכב כתיב המזבח לעכב וכרכב נכללים שתיהן אי כמר אי כמר אבל מ"ש בספרים כיור וכנו שבוש הוא דאיך ...

משנת אליהו

ציון ירושלים

גליון הש"ס

ומביא קטורת ומחלל עליהן ונותנים אותה לאומנין בשכרן [א] אותן המעות מה יעשה בהן רבי אומר אומר אני ינתנו לבית גרמו ולבית אבטינס שהיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעשה לחם הפנים א"ר שמואל בר רב יצחק והן שיהו חייבין [ב] להן מעות משעה ראשונה (א) רבי חייה בר בא בעי לא היו חייבין להן מעות משעה הראשונה [ג] אתא רבי (ביבי) בא בשם ר' חייה בשם ר' יוסי (יוחנן) אמקייצין בהן את המזבח ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסה מהלפא שיטתי' דר' חייא בר בא [ד] תמן צריכה ליה וכה פשיטא ליה הא דצריכה ליה בכלי שרת הא דפשיטא ליה בקיץ למזבח דאיתפלגון פיטמה ה) בחולין (ב) ר' יוסי בי רבי חנינה אמר בפסולה רבי יהושע בן לוי אמר כשירה ג) מה טעמא דרבי יוסי בי רבי חנינה קודש היא שתהא הווייתה בקודש מה טעמא דרבי יהושע בן לוי קודש היא שתהא באה מתרומת הלשכה (ג) אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא דרבי יוסי בן חנינה כשמואל ודרבי יהושע בן לוי כר' יוחנן דתנינן ג) המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור רבי יוחנן אמר קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת ודרבי יוסי בי ר' חנינה כשמואל דאמר רב הונא בשם שמואל מכתשת ד) עשו אותה ככלי שרת לקדש א"ר יוסי בי רבי בון אמרה (ר' זעירא קמיה) רבי חונא קומי רבי יוסי דבר שקדש בכלי שרת נפדה א"ל ולא דשמואל היא דשמואל אמר קל הוא במותר דאיתפלגון הותירו ה) תמימים שמואל אמר גנפדין כתמימים ורבי יוחנן אמר נפדין כפסולי המוקדשים הותירו ו) שעירים על דעתיה דשמואל אם עולה (ד) נפדית לא כ"ש חטאת על דעתיה דר' יוחנן א"ר זעירא ירעו אמר רבי שמואל בר רב יצחק מקייצין בהן את המזבח וקשיא יש חטאת שקריבה עולה אמר ר' יוסה [ה] שנייא ז) היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה אמר רבי חייא (חנינה) תנאי ב"ד הוא על המותר שיקרבו עולות :

המקדיש

קרבן העדה

מן האומנין נותנין להן בעד הבנין ובעד השבת יחד : אותן המעות · שחיללו בו הקטורת והיה ברשותה לצורך האומנין מה יעשו בהן : ינתנו לבית גרמו וכו' · שמקבלין שכרן מתרומת הלשכה : והן וכו' · והוא שיהו חייבין להן לבית גרמו מעות משנה שעברה דאי משנה הבאה אף שכרן באה מתרומה חדשה : בעי · שאל אם לא היו וכו' מה יעשו במעות הראשונות : תמן צריכא ליה · מעיקרא מיבעיא ליה והשתא פשיטא ליה דר' בא בשם ר' חייה בר בא אמר למילתייהו : ומשני הן צריכא ליה · הא דקמבעיא ליה אם הן באין לכלי שרת כשירי הלשכה או דהוו להו כמותר תרומת הלשכה אבל לקיץ המזבח ודאי באין דאף מותר תרומת הלשכה לקיץ המזבח באה : דאיתפלגון · דפליגי ר"י ב"ח ור"י ב"ל : פיטמה · לקטורת בכלי חול : קדש היא· קדש תהיה לכם: שתהא הווייתה בקדש · שכל מעשיה לא יהיו אלא בקדש : שתהא באה מתרומת הלשכה · אבל אין צריך לעשותה בקודש : דתנינן · בסיפא : המקדיש נכסיו · וקי"ל סתם הקדשות לבדק הבית : והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור · וכל המקדיש דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם והראוי לקרבן יחיד מוכרין אותו ליחיד והראוי לקרבן צבור שאי אפשר להקריבו כך דצריך לקנות מקופת הלשכה הלכך נותנין אותן לאומנין בשכרן : רבי יוחנן אמר · הא דתנן והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור היינו קטורת דאי בהמה הא תני לה בסיפא והיא ראויה ליחיד כמו לצבור ואי ייינות ושמנים וסלתות הא תני להו אלא קטרת דאינה ראויה אלא לצבור אלמא עושין קטורת מחולין ובחוץ וקשיא לר"י ב"ח : באומן של בית אבטינס · שהיה נוטל בשכרו מותר הקטרת שניתותר אלא שהיו לוקחין ממנו אחר כך ולא הספיקו ליקח עד שהוקדשה ולעולם בקדש נעשית וכר"י ב"ח : מכתשת · שמתקו בה הקטרת היתה כלי שרת לקדש דכל מעשיה בקדש : דבר שקדש בכלי שרת נפדה · בתמיה ואנן תנן נותנין אותה לאומנין בשכרן : א"ל ולאו שמואל היא · כלומר מאן אמרה להך שמעתא שמואל ושמואל הוא דאמר שהקילו במותר קדשים : דאיתפלגון · דפליגי שמואל ור"י : הותירו תמידין · שלקחו ממעות צבור מתרומת הלשכה דתנן בערכין אין פוחתין מששה טלאים מבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות צבור ממעות התרומה של אשתקד שנאמר חדש בחדשו חדש והבא קרבנות מתרומה חדשה ונמצא בכל שנה ושנה ד' טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה הישנה והיינו שהותירו שלא הוצרכו להקריבו בשנה שעברה : שמואל אמר נפדין כתמימין · להכשירן בשנה זו ומחללין אותן על מעות חולין ואותן המעות ילכו למותר התרומה הישנה וכיון שיצאו לחולין חוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה ויקרבו בשנה זו ואע"ג שאין בהמת קדשי יחיד מתחללת בלא מום כדקי"ל מואס כל בהמה טמאה דאמר מר בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר אילו של צבור נפדין דלב ב"ד מתנה עליהן ובלא חולין אי אפשר לפדותן ממעות תרומה חדשה שאין הקדש מתחלל על הקדש : נפדין כפסולי המוקדשין· וירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה דקדושת הגוף שבהן להיכן הלכה ואינן מתחללין בלא מום : הותירו שעירים · שקנו הצבור מתרומת הישנה כגון שעיר של ר"ח אדר שנאבד ונמצא בניסן: אם עולה נפדית· להקריבה עולה ואע"ג שאם מניחין אותה לרעות עד שיסתאב נמי דמיה נופלין לקיץ המזבח להקריב עולה אפ"ה נפדית להקריבה עצמה עולה : לא כ"ש חטאת · שאם מניחין אותה שאינה קריבה אלא עולה : ר"ז אומר ירעו · השעירים כמו העולות : מקייצין בהן · בשעירים שנתותרו משנה לשנה את המזבח כשהמזבח בטל מקריבין אותן לנדבות צבור : וקשיא יש חטאת קריבה עולה · דשעירי הצבור חטאת הן וקיץ המזבח עולות הן : שנייא היא· שאני קרבנות צבור שאינן נקבעין לשם מה שיהיו אלא בשחיטתן וכל זמן שהן חיים רשות ביד צבור לשנותן למה שירצו : תנאי ב"ד על המותרות . אפילו חטאת שיקריבו עולות אבל שאר חטאות של צבור אין משתנין להיות עולות :

תקלין חדתין

כלומר כשהן בונין בבדק הבית היו קונין כל צרכי הבנין ממעות חולין כו' ולאחר שנגמר היו מקדישין אותו כן שהיו מביאין מעות של הקדש כשיעור דמי כל הבנין והשבת שהשביתו האומנין בבנין ושכר האומנין ואמר שתחול קדושה שיש במעות הללו על הבנין ונמצא קדוש והמעות יצאו לחולין ופורעין מהן שכר האומנין כו' . מ"ש מאן דמתנדב מעות מקדש להו דאמר תיחול קדושת מעות אבנין ויהיב להו לאומנין בשכרן · כיון דמתנדב מעות מקדש להו לאלתר וכיון דמקדש להו שוב א"י לקנות בהן דבר של חולין בהדיא לפי שהמוכר היה מועל בהן לפיכך צריך שיאמר תיחול כו' שיהא מחללן קודם שיבואו לידי המוכר מיתבי מותר הקטרת מה היו עושין כו' מפרישין ממנה מתותר הקטרת כנגד שכר האומנין דקס"ד לאלתר כשקנו צרכי הבנין מיד היו מחללין מעות הקדש בשעת קניה על העצים ועל האבנים ועל כל צרכי הבנין שקנו ופורעין אבל לא שכר האומנין שבונין בבנין שהכל היה קודש חוץ מן השבת שהיו משביתין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מביא מעות הקדש כשיעור השבת שהשביתו האומנין בבנין באותו יום ומחללן על שבח הבנין שהשביתו באותו יום והיינו מעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות חולין והבנין קודם אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאלתר דשכירות אינו משתלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניסן שיש שם מותר הקטרת שצריכין ללקחו מתרומה חדשה מחללין אותו מותר הקטרת על אותן מעות חולין שיש ביד הגזבר שחילל על השבת שהשביתו האומנין והוי הקטרת חול ומעות חזרו לקדושתן כבתחלה ותוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה אבנין . וא"ה כדאמר שמואל בונין בחול ואח"כ מקדישין ליחליה לקטרת אבנין עצמו ואמאי מפרישין כו' : ומשני דליכא בנין שלא בנו אותה כלום · והא על מעות האומנין קתני . אלמא דבנו בנין ומשני דליכא בנין כשיעור מעות · עכ"ל גמרא שם · והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שצריך ליתן לאומני הבנין ובעד הבנין ומחללן אבנין· היינו לאחר גמר הבנין אומר תיחול קדושת מעות אבנין וכמסקנא דהתם : ומביא קטרת . היינו מותר הקטרת הנ"ל : ומחללן עליהן · ר"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן ביד הגזבר : ונותנן לאומנין בשכרן· היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות אזלי לתרומה ישנה כדפירש הרמב"ם ולכן ל"ג הכא אותן מעות מה יעשה בהן · דפשיטא דשם מותר הקטרת עליהן ואזלי לתרומה ישנה : אמר רבי אומר אני יתנו לבית גרמי כו' . כלומר דרבי לא ניחא ליה שיבואו הקטרת ליד אומני הבנין רק דוקא ליד אומני הקטרת וס"ל דת"ק במתני' על מעות האומנין אע"ג דאמר סתם אומנין ינתן לאומני הקטרת וה"ק שמפרישין מעות מתרומה ישנה לשכר בית אבטינס כפי שמגיע להם בעד מלאכת הקטרת משנה שעברה והוי השכר חולין תכף כשמזכה להן הגזבר . ואחר כך מביא הגזבר מותר הקטרת ומחללן על המעות האומנין הנ"ל ונותן הקטרת שנעשו חולין לידי אומני בית אבטינס והמעות יחזרו לתרומה ישנה ומוזרין ולוקחין כו' : והן שהיו חייבין להן מעות משנה ראשונה · כלומר דוקא כשהיו חייבין לאומני בית אבטינס מעות משנה ראשונה ושפיר מחללן על הקטרת והמעות יפלו לתרומה ישנה : ה"ג ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה ראשונה מהו · דכשאין חייבין להן משעה ראשונה אם כן מה שאמר מחללן על מעות האומנין על כרחך על המעות שלוקח הגזבר מלשכה מתרומה חדשה ואם כן כשמחללן על מותר הקטרת שהוא מתרומה ישנה ונעשו המעות קודם אותן מעות מה יעשה בהן דלהחזירן לתרומה ישנה לא מסתבר כיון שנטלו מתרומה חדשה וליקח הקטרה מהאומן צריך מתרומה חדשה והן חליפי מותר הקטרת דישנה והא בעי לרבי דלר"ש ב"ב אף שלא היה מגיע לאומני הבנין משעה ראשונה ונותן להם מלשכת ב"ה ממה שיגיע עכשיו שפיר יוכלו מעות ב"ה הנתפסין במותר הקטרת ליפול לתרומה ישנה כמו אילו הי' מגיע להם משעה ראשונה מב"ה משא"כ לרבי כנ"ל : אתא ר"ב כו' מקייצין בהן את המזבח· כיון דהן חליפי מותר קטרת שבאה מתרומה ישנה שמיריה לקיץ המזבח לכן מקייצין בהן את המזבח : ה"ג תמן פשיטא ליה והכא צריכא ליה · ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירוצי יבם דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירוצי לא אפי' בירוצי יבם כו' · יפלו לקיץ המזבח דפשיטא ליה שם בבירוצי יבם אף על גב שהן חול דאתי לקיץ המזבח והכא מספקא ליה · ומשני הא דפשיטא ליה בכלי שרת דשם בירוצי יבם עכ"פ הן בכלי שרת · ומה שנפנים קדשו רק דבירוצין ס"ל לר"ע דלא קדים להו וג"כ דין קודם להם דאם יש זבח כו' ונפסלו בלינה ולהכי לקיץ המזבח מבא"כ הכא לחד מ"ד פסולה היא ולכן מספקא ליה ומה דצריכא ליה · היינו בכה"ג שנתפטמו הקטרת בחול דפליגי בזה אי כשרה אי פסולה ומספקא ליה בדמים אי אתי לקיץ המזבח או לא : דאתפלגון פיטמה בחול · בכלי חול : קודש היא · הווייתה בקודש · מתיבת היא דרים לה שיהיה בכלי קודש וא"ל פסולה והכי דרים לה בבבלי בפ"ק דכריתות : מתרומת הלשכה · אבל פיטמה בחול כשירה : דתנינא בסיפא דמתני' ראוים לקרבנות צבור · ר"י אמר קטרת היינו הראוים לקרבנות צבור · דבהמה והיכך אחריני הא תני להו וראוין ליחיד כמו לצבור אע"כ קטרת דאינה ראויה אלא לצבור הרי דקטרת שנתפטמה בחול כשירה דהא נכסי חולין היו ואתיא כריב"ל וקשיא לריב"ח : ודחי תפתר באומן שהיה נוטל בשכרו קטרת ונתפטמה בקודש ול"ג של בית אבטינס דהא המקדיש נכסיו סתמא קתני דקאי אכל מי שמקדיש נכסיו ולא מסתבר לאוקמי בבית אבטינס לחוד וגם הא רבי לחוד הוא דס"ל הכי דינתנו לאומני בית אבטינס אבל ר"ש בר ביסנא וסתמא דמתני' לאומנין סתם נקט דהיינו אומני הבנין : ככלי שרת לקודש · אלמא דוקא כ"ש בעינן ובחול פסולה : דבר שקדש בכ"ש נפדה פריך אי איירי בנתפטמה בכ"ש היאך נפדה שיגיעו לאומנין ע"י החילול : ולאו דשמואל היא דהוא מרא דשמעתין וס"ל דהקילו במותר לענין פדיון: הותירו תמידין·הובא בבבלי פ"ק דשבועות (י' ע"ב) · והיינו משום דתנן בערכין (י"ג) · אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות צבור ממעות התרומה של אשתקד כדאמר במסכת ר"ה חדש והבא קרבן מת"ח ונמצאו בכל שנה ארבע טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה ישנה והיינו לא הוצרכו לצבור להקריב בשנה שעברה והותירו : נפדין תמימים · להכשירן בשנה זו מחללין אותן על מעות חולין ואותן המעות ילכו למותר התרומה ישנה שעושין מהן ריקועי פחים ליפוי לבית ק"ק כדלעיל וכיון שיצאו לחולין חוזרים ולוקחים אותם ממעות תרומה חדשה ויקרבו בשנה זה ואע"ג שאין בהמת קדשי יחיד מתחללת בלא מום כדקי"ל (מנחות ק"א) מואס כל בהמה שמאה דאמר מר בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר אילו של צבור נפדין כדמפרש בגמ' משום דלב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו וא"ל יהיו לדמיהן ובלא חולין א"א לפדותן ממעות ת"ח שאין הקדש מתחלל על הקדש : נפדין כפסולי המוקדשין · וירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה : הותירו שעירים · שעירי חטאות שנקנו מתרומת הלשכה של שנה זו וניתותרו כגון שעיר של ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן : אם עולה נפדית · אע"ג דבעולה גם אם היו רועין עד שיסתאבו נמי היה דמי' נופלין לקיץ המזבח שהן עולות אפ"ה ס"ל דנפדית להקריב עצמה : כ"ש חטאת שאם יניחוה לא תקרב חטאת אלא קיץ המזבח דהוא עולה ודאי דס"ל דנפדית להקריב עצמה : ע"ד דר"י כו' ירעו · השעירים כמו בעולות ואין מקיילין בגופו אלא בדמיו לכשירעה ויומם יקחו בדמיו עולה לקיץ המזבח : אר"ש בר"י מקיילין כו' · בגופן : וקשיא יש חטאת קריבה עולה · דקיץ הן עולות : שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה · דקודם השחיטה תלויין ועומדין דאע"פ שהן חטאות אם ירצו להקריב זבח אחר רשאין : אר"ח תנאי ב"ד על המותרות · אפילו

משנת אליהו

נוסחת רבינו הגאון נ"ע · וכדפרישית מה דמהפיך בגירסתו תמן פשיטא ליה דקאי אדלעיל ולהכי גרים לעיל בעי ר"ח בר בא ועיין בשבועות י"א א' הלא מעתה תפסל בלינה כו' ובמנחות ל' ע"ב ואם לנו נפסלו כו' ובשבועות י"א א' ד"ה מכל מקום כו' : ה"ג תפתר באומן שהיה נוטל בשכרו קטורת · וכדפרישית והכי מתרץ לה נמי במסכת כריתות ו' ע"א אמר רבי אושעיא באותה הניתנת לאומנין בשכרן ועיין רש"י שם ד"ה מפרישין מהקדש ב"ה את שכר האומנין המחזיקים את ב"ה ועיין ברש"י שם ד"ה המקדיש נכסיו דקאמר ובגמרא מפרש באומן בית אבטינס כו' ועיין מעילה י"ד וברש"י שם דאיירי לאומני הבנין כולה סוגיא ודברי רש"י בשבועות י' ע"ב ד"ה מפרישין סתרי אהדדי ועי' תוספות שם ד"ה מפרישין כו' וא"ת נ"ל כולי האי יתנו הקטרת לאומנין בשכרן ורש"י נזהר כאן וכתב דכל זמן שהיא בקדושתה אינו רשאי ליתנו לאומנין דכל דבר שראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם ועיין רש"י במעילה סד"ה מותר כו' ואי קשיא כו' ומ"ש ה"מ קטרת דיחיד כו' וכן האריך המשנה למלך בסוף הל' שקלים· לא א"ש סוגיא דכריתות דפריך הא בכולהו מותרות תני חוזרין ולוקחין והכא לא תני ואס"ד דחילוק בין יחיד לרבים בענין נתינת הקטרת להאומן ה"נ בענין חוזר ולוקח תלוקים הם ומדמסיק מחמת זה אלא א"ר יוסף כו' ש"מ דליתא להאי חילוק ומ"ש א"כ הכא מיירי בשכר פיטום של שנה הדשה כו' לא הזכירו הירושלמי זה ולדידהו יסתור אוקימתא דירושלמי והן שהיו חייבין להן מעות משעה ראשונה כו' והרמב"ם שם בסוף הל' שקלים נקט סתם אומנים וכן אע"ג דבפירושו מזכיר של מפטמי הקטרת נ"ל דשם פירש אליביה דרבי ופסק כסתמא דהכי מתנייתא: א"ל ולאו דשמואל היא דשמואל אמר קל הוא שהקילו חכמים במותרות · בבבלי שבועות י' ע"ב מיחלפא הסוגיא ור"י סברי ליה נפדין כתמימין · וליכא שם דעת אין נפדין כתמימין אלא ר"ש דל"ל לב ב"ד מתנה כו' וגם לר"ש גופיה ס"ל דמקיילין בהן את המזבח ורבי יוחנן הוא דקאמר לה סתם · ומדוקדק מה דאמר סתם לר"ש אין נפדין תמימים · אבל לא כפסולי המוקדשים דהיינו דלא ס"ל ירעו ואף דבמנחות ע"ט ב' משמע דלר"ש אזלא לרעיה כבר הקשו התוס' בשבועות שם ד"ה מקיילין ובמנחות שם ד"ה דאית ליה כו' ותירצו דמשום חטאות נקט ליה דבשעירי חטאות בהדיא קאמר רב שמואל ב"י דאין מקיילין אלא לדמיהן · ונראה דכולא סוגיא דירושלמי איירי לרבנן מדלא הזכירו ר"ש כלל וגם בכל הסוגיא לא הזכירו סברא דלב ב"ד כו' אלא דרבי יוסה דהשיב זאת הוה רבי יוספא דבסוף מסיק שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה · ואיהו הוא דהשיב לרב הונא דשמואל אומר קל הוא שהקילו במותרות והיא סברא אחת דבמותרות הקילו · ור"י ס"ל דלא הקילו כל כך אלא דירעו ויהיה דמיה לקיץ המזבח לעולה · ובהותירו שעירים לשמואל נפדים ג"כ מחמת טעם הנ"ל דהקילו במותרות וסכין מושכתן כו' · ולר"י ירעו · ור"ש בר"י ס"ל לר"י דמקיילין בהן כו' וצ"ל דר"ש בר"י קאי אכולא מילתא דרבי יוחנן ולדידיה גם בתמידין לר"י מקיילין בהן כו' דודאי לא מסתבר למימר דבשעירים מקיילין ולא בתמידין דהא תמידין תחלתן ג"כ עולה ואי בשעירים מקיילים כ"ש בתמידין · ומקשה ויש חטאת כו' א"ר"י שנייא כו' שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה ולפ"ז לא

א) ירושלמי יומא פ"ה הל"א : ב) כריתות ו א : ג) לקמן הל"ד : ד) עי' שבועות יא א: ה) שבועות י ב : ו) ע"ש יב א : ז) שם ע"ב :

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פרק ד משקלים הלי"ב:

לג ב מיי' פרק ב מכלי המקדש הלכה ו :

לד ג מיי' פרק ד משקלים הלי"א:

נוסחת הבבלי

(א) ר' חייא כו' אתא ר' ביבא ור' חייא בשם ר' יוחנן מקייצין כו' חביבא בר כהן שאיל לר' יוסי מחלפתא כו' : (ב) ר"י בר' חנינא כו' כשירה הוא דעתיה דר' יוסי בר' חנינא קודש היא כדי שתהא הוייתה בקדש (שעשו) דעתיה דריב"ל קדש היא כו' הלשכה אתיא דר' יוסי בר' חנינא כשמואל אתיא דריב"ל כר"י דהא תנינא המקדיש כו': (ג) א"ר יוסי דר' אבין אמר' ר'זעירא קמיה דרב הונא דבר שהוא קדוש בכ"ש נפדה כו' : (ד) נפדית כל שכן חטאת כו' שמואל בר יצחק כו' א"ר חנינא תנאי כו' :

הגהות הגר"א

[א] מלות אותן המעות מה יעשה בהן ל"ג וה"פ ומביא קטרת ומחלל עליהן ונותנים לאומנין בשכרן היינו מותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצא לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות אזלי לתרומה ישנה כדפי' הרמב"ם ולכן ל"ג הכא אותן המעות מה יעשה בהן דפשיטא דשם מותר הקטורת עליהן ואזלי לתרומה ישנה:[ב]צ"ל שהיו חייבין עליהן וכו' : [ג] ה"ג לא היו חייבין להן מעות משעה ראשונה מחללין על מעות האומנין אותן מעות מה יעשה בהן אתא ר' ביבי וכו' . ואם תרצה לידע כוונת הגאון הנ"ל בגי' זו עי' בספר תקלין חדתין ותמצא טעם מספיק כי כאן קצרה היריעה להכיל את כל דבריו : [ד] ה"ג תמן פשיטא ליה וכה צריכא ליה כא דפשיטא ליה בכלי שרת והא דצריכא ליה בחול . נראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירוצי יבם דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירוצי לא אפילו בירוצי יבם וכו' יפלו לקיץ המזבח דפשיטא ליה שם :

גליון הש"ס

אלא למה שבבלי שלא יאמר מוציאין מכ"ש לחול משא"כ בבירוצי יבם ועי' מנחות דף ל וברש"י שם ד"ה גזירה ועי' במלמ"ל פ"ב ממעה"ק הל"ט: [ה] עי' תוס' שבועו' דף יב ע"ב ד"ה ואף דהוא מטעם דלב ב"ד מתנה עליהם. ומכאן לא נראה כן וצ"ע :

הלכה ד מתני' המקדיש נכסיו · וסתם הקדש לבדק הבית : והיו בהם דברים הראוים לקרבנות צבור · היינו קטורת : ינתנו לאומנין בשכרן · ויוצאין לחולין אע"פ שאין דבר אחר נכנס תחתיו דקסבר הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש : אינה מן המדה · כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטורת ואין ראוי אלא שתהוה מדותיך הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מותר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה : ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית . דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדים תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לבד"ה : ויביא בדמיהן עולות . קסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח אקדשינהו הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות אבל נקבות אין קרבות שלמים דלעתיה דמקדיש שיהיו כולן לגבוה הלכך ימכרו לצרכי זבחי שלמי' דכיון דראוי' למזבח חלה עלייהו קדושת המזבח ויביא בדמיהן עולות: המקדיש בפי'· שאמר בהמה ונכסי להקדש דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו ואעפ"כ לא אמר בהמה למזבח ונכסי לבדק הבית שמעינן שדעתו שהכל ילך אל מקום א' לבדק הבית אבל המקדיש סתם כל נכסיו אמרינן שדעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי : יינות שמנים וסלתות · שהן ראויין למנחות ולנסכים : ועופות · תורים ובני יונה : ר' ליעזר וכו' · טעמו מפרש בגמ': **גמ'** קטורת. היינו דברים הראוין לקרבנות צבור דבהמה ויינות ושמנים וסלתות כבר תני להו וקסבר יחיד מתנדב קטורת ור' הושעיא פליג כדפי' לעיל: תמן תנינן· בתמורה פ"ז: ומועלין בגידוליהן. שהמקדיש בהמה לבדק הבית מועלין בחלבה : ואין בהן הנאה לכהנים · משא"כ בקדשי מזבח הבשר או העור לכהנים : דר"א היא · הא דתנן סתם הקדשות לבד"ה דמשמע אפילו על בהמה אתיא כר"א : מה אנן קיימין · במאי איירי הך קרא אם במקדיש בית ממש : ה"ג כי פליגי במקדיש נכסיו . וה"פ דוקא במקדיש נכסיו הוא דאר"א שאף דמי הבהמות יפלו לבדק הבית שאין אדם חולק נדרו ומדשאר נכסיו לבדק הבית אף בהמה נמי : אבל במקדיש עדרו . כלומר במקדיש בהמות לחוד אף ר"א מודה שהן למזבח כיון שראויין למזבח : כל עמא מודיי · אפי' ר"י מודה שהוא לבדק הבית שאין אדם חולק נדרו : בהמה לא למזבח היא · בתמיה וכיון דבהמה למזבח נימא הכל למזבח אפי' שאר נכסיו שאין אדם חולק נדרו וספיקא לחומרא: ומשני בבהמה · ודאי למזבח היא אלא הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם המקדיש הזה ולא פי' שמקדיש בהמות אלא אמר נכסיו ה"ל כאומר בפירוש שיהו לבדק הבית : לא שנייא וכו' · ל"ש המקדיש נכסיו ול"ש המקדיש עדר בתרוייהו פליגי ר"א ור"י : שפודין תמימים · כגון שעבר והקדים תמימי' לבדק הבית כשהן נפדין בעוד שהן תמימים יוצאין לחולין: *) (מתני'. דחולין פ' הזרוע נמי דייקא) : מתניתא אמרה כן . בתמיה הא לא תנן אלא ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דמותרין לאחר פדיונן אבל של

*) כ"ה בכל דפוסים הקודמין והוא נעתק מפירוש מהרא"פ כי לפירוש הק"ע האי מתני' הוא קושיא ולא סייעתא . ודו"ק :

משנת אליהו

פליגא ר"ש בר"י דהכא אמה דבבלי מביא בשם ר"ש בר"י גופיה דבשעירים ירעו דהתם אליבא דר"י לר"ש קאמר לה ורבי חנינא קאמר תנאי ב"ד על המותרות שיקרבו עולות ג"כ אליבא דרבנן דר"ש ל"ל תנאי ב"ד ומלשון דקאמר שאין קרבנות צבור נקבעין כו' משמע דעיקר כפי' הערוך שמביא התוס' שם י"ב ב' ד"ה ואף ולא כפירש"י : מתני' אמרה כן וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן · עיין מה שכתבתי בקונטרס · ועיין במסכת תמורה ל"ב ב' ברש"י ד"ה וד"ה ועוד כו' דבקדשי ב"ה לא שני לן בין בעל מום מעיקרא לתם ונעשה בעל מום שהרי על עזים ואכנים כן חלין ושם ל"ג א' ד"ה ואמר רחמנא כו' דאי ברה"ה תמימה נמי מיפרקא דמאי איכפת לנו אי תם אי בעל מום ואפשר לייתב סייעתא דר"י בשם רב חסדא ממתני' דתמורה גם על תמימין לפי אוקימתא דגמרא בבכורות י"ד א' אף לדיחוייא דתפתר כו' והכי מבמע הסוגיא דאמר רבי חזקיה בשם רבי יוסי קדשי בד"ה תמימין שפדאן יצאו לחולין כו' ואין להאריך :

תורה אור | נוסחאות ישנות

הלכה ד מתני' המקדיש א) נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות הצבור ינתנו לאומנין בשכרן דברי ר"ע אמר לו בן עזאי אינה היא המדה אלא מפרישין מהן שכר האומנים ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנים אותן לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחים *אותה מתרומה חדשה המקדיש ב) נכסיו והיה בהן [אותן] בהמה ראויה על גבי מזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר ב זכרים ימכרו *לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסיו לבדק הבית רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות ישאר נכסים יפלו לבדק הבית אמר ר"ע רואה אני את דברי ר' אליעזר מדברי רבי יהושע שר' אליעזר (א) השוה את מדותיו ור' יהושע חלק א"ר פפיים שמעתי את דברי שניהן המקדיש בפירוש כדברי ר' אליעזר והמקדיש סתם כדברי ר' יהושע (ב) המקדיש ג) נכסיו והיו בהן דברים ראוים לגבי מזבח יינות ושמנים ועופות ר' אליעזר אומר ג ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית :

(ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבד"ה)

גמ' המקדיש וכו' לקרבנות צבור : ר' ד) יוחנן אמר (ג) קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת מה טעמא דבן עזאי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות : תמן ה) תנינן יש בקדשי בדק הבית ד שסתם הקדשות לבדק הבית הקדש בדק הבית ה חל על הכל ו ומועלין בגידוליהן ואין בהן הנייה לכהנים אמר רבי חנניה דר' ליעזר היא דתנינן המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה ע"ג מזבח זכרים ונקבות רבי ליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקיבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית אמר רבי יוחנן טעמא דרבי ליעזר °ואיש כי יקדיש [ויקרא כז] את ביתו קודש לה' במה אנן קיימין אם בבית דירה (ד) כבר כתיב °ואם המקדיש יגאל את ביתו [שם] אלא כי אנן קיימין במקדיש נכסיו [א] מכן שסתם הקדשות לבדק הבית אמר ו) רבי זעירא רב חונה בשם רב במה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח רבי בא רב חונה בשם רב מה פליגין במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבד"ה (ה) על דעתיה דרבי זעירא ניחא וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא [ב] בהמה למזבח היא [א] ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבד"ה רבי יוחנן אמר לא שנייא היא המקדיש נכסיו ז היא המקדיש עדרו היא המחלוקת (רבי אבא בשם רבי אבהו בשם ר' אחא) רב חונה בשם רב רבי אבהו בש' רבי יוחנן קדשי בד"ה שפודאן תמימין יצאו לחולין מתני' ז) אמרה כן ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן
רב

ריבב"ן

מתני' ראויין לקרבנות צבור מפרש בירושלמי קטורת ינתנו לאומנין בשכרן לאומני בית אבטינס בן עזאי לא סבירא ליה ליתן הקטורת לאומנין וטעמא מפרש בתוספתא ובירושלמי לפי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה ומתני' דלעיל סתמא כבן עזאי : **מתני'** המקדיש נכסיו סתם זכרים ימכרו לצרכי עולות אע"פ שאין פודין תמימין דוקא קדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית נפדין תמימין דקי"ל בתמורה המתפיס תמימים לבדק הבית כשהן נפדין אינן נפדין אלא למזבח שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם וכן מפרש בירושלמי ר' חזקיה בשם ר' יוסי קדשי בדק הבית נפדין תמימין יצאו לחולין אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בדק הבית דס"ל לר' אליעזר דסתם הקדשות לבדק הבית ואין אדם חולק הקדשו לקדשי מזבח ולקדשי בדק הבית והכי מוכח בזבחים בפרק טבול יום דר' אליעזר סבר אין אדם חולק הקדשו *) דלא שביק איניש קדשי מזבח ועביד קדשי בדק הבית: ירושלמי אמר ר' יוחנן מ"ט דר' אליעזר ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' מה אנן קיימין אם בבית דירה כבר כתב הס.המקדיש יגאל את ביתו אלא כך אנן קיימין במקדיש נכסיו (כל עמא מודו) [מכאן שסתם הקדשות] שהוא לבדק הבית ר' זעירא בשם רב מה פלינן במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודו דלמזבח ר' בא בר הונא בשם רב מה פליגן במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודו לבדק הבית ר' יוחנן אמר היא המקדיש נכסיו היא המקדיש עדרו היא המחלוקת: **מתני'** נקבות ימכרו לצרכי זבח שלמי' טעמא דר' יהושע לפי (שאין אדם)[שהאדם] חולק הקדשו ולא שביק קדשי מזבח ועביד קדשי בדק הבית להכי זכרים הן עצמן יקרבו עולות אבל נקבות אינו יכול הוא להקריבן שיאכל הבשר והעור שלו כשאר שלמים שהכל הקדש לפיכך ימכרו וגם יקריבום (ודמיהן לבד"ה **) וגם עור הזכרים שהן עולות לבד"ה והכי מסיק בפ' טבול יום הג"מ בשר דלא תפים לקדשי בדק הבית אבל עור תפים אע"ג דאמר ר' יהושע אדם חולק הקדשו מה שראוי למזבח ושאינו ראוי למזבח לבדק הבית לא שיהו כשאר קדשי מזבח שעורותיהן לכהנים דמודה הוא שהעור לבדק הבית כשאר נכסים אפי' עור העולה וכך פירש רבינו שלמה זצ"ל : ירושלמי אמר ריש לקיש טעמא דר' יהושע דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריב לה' לעולה הכל קרב עולה . לרצונכם תמים זכר מנין אפילו נקבות ת"ל בבקר לרבות את הנקבות ובתמורה פ"ג [דף כ] א"ל ר' חייא בר אבא לר' יוחנן לר' יהושע דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות ש"מ דקדושת הגוף אקדשינהו נקבות היכי קרבי שלמים הכי מכח קדושה דהוייא אתיין פי' דהא אינו ראוי להקריבן הוא אלא דמיהן נבעי רעייא א"ל ר' יהושע ס"ל כר' שמעון דאמר כל מילי דלא חזו להקרבה לא נחתא קדושה לגופיה דתנן התם המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אשם אם קרב אשמו יפלו דמיו לנדבה ר"ש אומר תמכר שלא במום אלמא לא קדוש אלא דמיה : **מתני'** השווה את מדתו הכל לבדק הבית ואינו חולק הקדישו ור' [יהושע] חלק הקדישו לקדשי מזבח ולבדק הבית : בפירוש . שפירש לבדק הבית : **מתני'** ר' אליעזר אומר ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות ירושלמי אמר ר' אבהו בשם ריש לקיש טעמא דר' אליעזר דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריב לה' לעולה . הכל קרב לעולה בבקר ולא עופות פי' אין מקריבין הן עצמן . להקריבו אין את יכול דכתיב בבקר ולא בעופות לפדותו אין את יכול שאין לעוף פדיון לפום כן צריך למימר לא קדשה אלא קדושת דמים ועוף דאין לו פדיון מנא לן דתניא בפרק המנחות והנסכים העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא בבהמה כדכתיב אם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ובבהמה בעלת מום משתעי קרא :

*) סדבר נ"ע דלר"א דס"ל דאין אדם חולק הקדישו א"כ ע"כ דלא ס"ל כך סברא דלא שביק איניש וכו' ואולי צ"ל ולא אמרינן דלא שביק וכו' . **) סדבר נ"ע דהא בהדיא תנן דמביא בדמיהן עולות ואולי דטס"ה וצ"ל ויביא בדמיהן עולות ועור הזכרים וכו' .

תקלין חדתין

מותרי הפאות שיקרבו עולות אבל עיקר הקרבן אינו מתפרש : **מתני'** המקדיש נכסיו · וסתם הקדש לבד"ה : לקרבנות צבור · מפרש בגמ' : ינתנו לאומנין בשכרן · ויוצאין לחולין אע"פ דאין דבר אחר נכנס תחתיו דקסבר הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש : אינה מן המדה · לאו מדה שוה היא לדתנינא לעיל אלא מפרישין כו' כמו גבי קטורת דלמעלה : גמ' המקדיש כו' רי"א קטרת · היינו ראוין לקרבנות צבור דבהמה ושארי דברים הא קתני לה וס"ל יחיד מנדב קטרת : ר"ה אמר תפתר באומן שהיה נוטל כו' · ועד שלא לקחו ממנו הקדישה ובבבלי במסכת כריתות ו' ע"א פריך עלה למה לא תני הכי והזר ולוקחין כו' אע"כ דהכא מיירי בסממני קטורת שעדיין לא נתפטמה כלל : **מתני'** המקדיש כו' ודמיהן יפלו כו' לבד"ה · דסבר סתם הקדשות לבד"ה ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדיש תמימים לבד"ה אינן נפדין אלא למזבח והדמים יפלו לבדק הבית : ויביא בדמיהן עולות · ס"ל מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח אקדשינהו הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות אבל נקבות אין קריבות שלמים דלדעתיה דמקדיש שיהיו כולן לגבוה הלכך ימכרו לצרכי זבחי שלמים דכיון דלאויות למזבח חלה עלייהו קדושת מזבח ויביא בדמיהן עולות : המקדיש בפירוש · שאמר בהמה ונכסי להקדש דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו ואעפ"כ לא אמר בהמה למזבח ונכסי לבד"ה שמעי' שדעתו שהכל ילך אל מקום אחד לבד"ה אבל המקדיש סתם כל נכסיו אמרינן דעתו להקדיש כ"ד למה שהוא ראוי: גמ' תמן תנינן · במסכת תמורה (ל"א ב') : שסתם ההקדשות · היכא שלא פירש כשהקדיש כדלקמן : בגידוליהן · תרנגולת בביצתה ובהמה בחלבה נקרא גידוליהן : לכהנים · דבקדשי מזבח הבשר או העור לכהנים: דר"א· הא דתני שסתם הקדשות לבד"ה אתי כר"א דס"ל הכי : טעמא דר"א · דס"ל הכי : מה אנן קיימין · היכא איירי האי קרא : במקדיש את נכסיו · דהיינו בכה"ג

דתניא דר"א : ה"ג קודם לה' שסתם הקדשות לבד"ה · דהקדש סתמא כתוב והכל לה' ומקדש לה' הוא דקמוכח לה : במקדיש נכסיו · סתמא התם פליג ר"א וס"ל דאף הבהמות לבד"ה כמו שאר נכסיו שהן לבד"ה : עדרו · שהן בהמות לאויות למזבח אף ר"א מודה שהן למזבח : אבל מקדיש נכסיו כו' לבדק הבית · לפי שאין אדם חולק נדרו · ולדידיה צ"ל דלא תני עם שאר נכסים במתניתין דהאי מוקי בכה"ג דליכא שאר נכסים פליגי והכי מתרץ לה בתמורה שם : ע"ד דר' בא קשיא · למה פליג ר"א במקדיש עדר שיהיה לבד"ה והא בהמה שייכי למזבח ומשני · ה"ג המקדיש בהמה למזבח כו' מפרש שהוא למזבח ומדסתם האיש הזה ש"מ שכוונתו לבד"ה: ר"י ל"ש כו' · דבשתיהן פליגי במקדיש נכסיו ודאי ניחא כדלעיל ובמקדיש עדרו טעמא דר"א מדסתם כו' כוונתו לבד"ה ור"י פליג : הקדש בד"ה שפדאן תמימים · איירי בהקדים כגון בכה"ג דמתני' : מתני' אמרה כן וולדן וחלבן מותר אחר פדיונן · מתניתין היא בחולין (ק"ל א') ובבכורות (י"ד א') · וקשיא טובא דהא התם איירי בקדם מום קבוע להקדשן כדתני שם בהדיא כל שקדם מום קבוע להקדשן כו' והיאך מביא סייעתא לדהכא דאיירי בתמימין · ויש לפרש דבבכורות שם מהדר גמרא לפרושי מה דתני במתני' שם כל שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו כו' יוצאין לחולין ליגזז ולעבד וולדן וחלבן כו' · טעמא דנפדו הא לא נפדו אסורין בגיזה ועבודה מסייע לר"א דאמר קדשי בד"ה אסורין בגיזה ועבודה (ופי' רש"י שם) והכי כקדשי בד"ה דמי דהם עצמם לא הוקדשו מתחלה אלא לדמיהן ודחי שם · אמרי לא קדושת דמים הוא דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו רבנן אבל קדשי בד"ה לא.(שם) לא תסייעיה מהכא דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן שיהיו הדמים קריבים למזבח ולכן אסור בגיזה ועבודה משום דמחלפא בקדושת הגוף למזבח (ובתוס' ד"ה כל ט') לאו בקדשי בד"ה איירי אלא בהקדשן למזבח לדמיהן כו'· מזינן דלמסקנא דגמרא

א) כריתות ו ע"א : ב) ב"ב קנא א זבחים קג א תמורה כ א ודף לא ב : ג) ב"ב שם זבחים שם : ד) כריתות ו א ולעיל הל"ג : ה) תמורה לא ב : ו) שם : ז) חולין קל א :

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פרק ה מערכין הל"י
לו ב מיי' שם הל"ו :
לז ג מיי' שם הל"ח:
לח ד מיי' שם הל"ז ופ"ו הל"א :
לט ה מיי' שם פ"ו הלכה ח :
מ ו מיי' פרק ה ממעילה הל"ו :
מא ז מיי' פרק ה מערכין הל"ז

נוסחת הבבלי

(א) השוה את מדתו כו' שמעתי כדברי שניהן כו' : (ב) המקדיש נכסים כו' ר' אלעזר כו' (ג) קטורת ר' יהושע אמר כו' לבד"ה וחלין על הכל כו' אמר ר' חנינא דר' אליעזר כו' ר' אליעזר כו' ימכרו לזבחי שלמים כו' : (ד) כבר נאמר כו' במה אנן קיימין במקדיש את נכסיו מיכאן כו' רב הונא כו' אבל המקדיש עדרו כו' ר' בא ר' הונא כו' : (ה) על דעתיה דר' יוחנן לא שניא כו' ר"א בשם ר' אבהו בשם ר' אחא קדשי כו' :

הגהות הגר"א

בירושלמי יבש אע"ג שהן חול דאתי לקיץ המזבח והכא מספקא ליה . ומשני הא דפשיטא ליה בכלי שרת דשם בירושלמי יבש עכ"פ הן בכלי שרת. ומה שבפנים קדשו רק דבירושלמי ס"ל לר"ע דלא קדים להו וג"כ דין קודש להם דאם ים זכה וכו' ונפסלו בלינה ולהכי לקיץ המזבח משא"כ הכא לחד מ"ד פסולה היא ולכן מספקא לי' ומה דלריכא לי' היינו בכה"ג שנתפטמו הקטרת בחול דפליגי בזה אי כשרה אי פסולה ומספקא ליה בדמים אי אתי לקיץ המזבח או לא. ולהכי גרים לעיל בעי ר"ח בר בא. ועי' שבועו' (יא .) ד"ה אלא מעתה וכו'. ובמנחו' (נ :) ואם לנו נפסלו כו' : [א] ה"ג אלא במה אנן קיימין במקדיש את נכסיו קדש לה' שסתם הקדשות לבדק הבית. כצ"ל . דהא הקדש סתמא כתיב והכל לה' ומקדש לה' הוא דקמוכח לה:[ב] ה"ג ע"ד דרבי בא קשיא בהמה לא למזבח היא המקדיש בהמ' למזבח אומר למזבח ולמה סתם האיש הזה וכו' כצ"ל :

גליון הש"ס

[א] היינו מדלא פי' לעולה או לשלמים ע"כ דלא לקרבן מכוין אלא לבד"ה ועיין מהרא"פ ודלא כק"ע שנדחק ולפ"ז אם לא היו אלא זכרים דסתמא

א) תמורה כ א : ב) שם ע"ב : ג) שם יט ב : ד) ע"ש כ א:

תמימים אפילו לאחר פדיונן אסור : תיפתר · הא דקאמר ר' יוחנן שפודין תמימין ואח"כ הוממו יוצאין לחולין וקמ"ל אע"ג דבשעת פדיון תמימין היו יוצאין לחולין ופי' הרא"פ בזה אינו מחוור כלל : מתניתא · דפ"ז דתמורה אמרה כן דתנן התם יש בקדשי מזבח וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן משא"כ בקדשי בדק הבית והיינו בשקדם הקדשן למומן ה"ג אם נפדו תמימים והוממו יוצאין לחולין : אין תימר וכו'. דאם נאמר לא יצאו לחולין א"כ לעולם בקדושת בדק הבית קיימין איך תנן במתני' לר"א זכרים שהוקדשו לבד"ה ימכרו לצרכי זבחי עולות : בעלי מומין · המקדיש בעלי מומין למזבח אע"ג שהוא עובר משום חמשה שמות מ"מ קדושת מזבח חל עליהן : ליידה מילה · לאיזה דבר חל עליהן קדושת המזבח :

ומפני לגיזה ועבודה · דאילו קדשי בדק הבית מותרין בגיזה ועבודה וקדשי מזבח אסורין : לעולתו לפסחו ולאשמו · ואלו אינן באין אלא זכרים : שכן מצאנו עולת נקבה בעוף כשרה · דאמר מר תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף הלכך חל עליה שם עולה שתרעה ותעשה תמורה : ואר"י טעמא דר"ש · אליבא דרשב"י: אם מין במינו הוא חלוק עליו · אפי' בא"ל גופיה שמביא לאשם אם שינה אינו חל עליו שם אשם כדמסיק כ"ש אם מקדיש נקבה לאשם שאינו קדוש : ה"ג הביא בן שתים לא יצא · וכ"ה בבבלי וברמב"ם : כן ר"ש אמר · לשיטת ר"ש בן יהודה דכל מידי דלא חזי ליה לגופיה לא נחתי ליה קדושת הגוף ואפילו עולה הלכך אינן צריכין לרעות אלא ימכרו מיד לצרכי אותו המין ואינן עושין תמורה : ה"ג א"ר אין אני רואה וכו' · וכ"ה בבבלי : שמא הקדש פסח בא שלמים · שכן מותר פסח קרב שלמים ושלמים באין נקבה ואע"ג דהך נקבה לא קרבה שלמים אפי' לאחר הפסח אלא תרעה מיהו שם שלמים עלה ונחתה לה קדושת הגוף : ופריך ולימא ולא אראה דבריו של ר"ש באשם · הואיל ומותר אשם קרב עולה ואישתכח דהך נקבה דאשם עולה היא ותיקדש קדושת הגוף: גופו קרב שלמים: הפסח עצמו לאחר הפסח קרב שלמים הלכך חל עליו שם שלמים : אין גופו קרב עולה. אלא ירעה עד שיסתאב ודמיו יפלו לנדבה לקיץ המזבח : מאי כדון · במאי פליגי ת"ק ור"ש ודברי הרא"פ בזה אין נראין : ההן אמר וכו' · ת"ק סבר קדושת דמים קדש אפי' אינו אלא קדושת דמים עושה תמורה דמגו דנחתא ליה קדושת דמים קדוש נמי קדושת הגוף ור"ש סבר דוקא אם קדש קדושת הגוף מתחילה הוא דקדש לרעיי' ולתמורה אבל קדושת דמים לא דלא אמרינן מגו : איש איש מבית ישראל · ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה : הכל קרב לעולה · כל מה שהם נודרים ומתנדבים מדברים אשר יקריבו לה' אפי' יינות ושמנים וסלתות יהיה לעולה : ואת אמרת בבקר לרבות נקבות · בתמים לא לכתוב זכר ולא בבקר : ומשני ודכוותה כתיב תמים · דכתיב תמים זכר ואפ"ה קדש לדמי דתנן המקדיש בעלי מומין למזבח אף על פי שהוא עובר בלא תעשה מה שעשה עשוי דכתיב ולנדר לא ירצה רצוי הוא דלא מרצה הא מיקדש קדשי לדמי ה"נ לכתחילה לא יקדיש נקבה מיהו אי מיקדש קדשי לעולה קדשי לדמי : מה ביניהון · מאי איכא בין ר"ע לרבי פפיים : שיבטא דכדכדא ביניהון · וכדכד היינו עץ שיש לאורגים שראשו חד ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין ומקרב המבדילין בין שני חוטין העליונים והתחתונים ומיד נוחים להתפרק ונפתח שער לירות בו חוט הערב וקאמר רב שיש הפרש גדול ביניהם דהא דקאמר ר' פפיים שהמקדיש בפירוש כדברי ר"א היינו שהקדיש בפירוש לבד"ה אבל הקדיש סתם כר"י ור"ע סובר שסתם הקדשות לבדק הבית א"נ ה"ק כשם שהכדכד מקרב המבדילין כך קרובים דברי ר"פ ור' עקיבא דהמקדיש בפירוש היינו שפירש נכסי ובהמה וכדפרישית במתני' ואפשר לומר דאף ר"ע מודה בזה ורא"פ פי' בענין אחר ודבריו תמוהים ע"ש : הכל קרב עולה · כל מה שנודרים ונודבים מדברים אשר יקריבו לה' אפי' יינות ושמנים וסלתות יהיו לעולה : יכול אפי' עופות · יקריב בדמיהן או אם הקדיש עוף יקריבנה עולה : ת"ל בבקר · הא אינו מקריב בכל מה שמתנדב אלא עולת בהמה בלבד : תמן אר"י וכו' . אהא דאר"ש המפריש נקבה לעולה עושה תמורה קאר"י דהיינו טעמא לפי שמצינו נקבה בעולת העוף נחתי לה קדושת הגוף ועושה תמורה : והכא הוא אמר הכין · דהמקדיש עופות ימכרו שמעינן דלא נחתי להו קדושת הגוף דאל"כ אסורין למכור:

קיימתיה

תורה אור

(א) רב חזקיה בשם רב חסדא תיפתר [א] שפדאן תמימין והוממו רבי יוסה בשם רב חסדא מתני' אמרה כן ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונין [ב] רבי חזקיה בשם רבי יוסה קדשי בדק הבית שפדאן תמימין יצאו לחולין (ב) אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בדק הבית בעלי מומין קדשי מזבח חלה עליהן ליידה מילה [ג] לגיזה ולעבודה הפריש א) נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו °עושה תמורה ר"ש אומר לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה רבי ג) שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה אמר רבי יוחנן טעמא דר"ש שכן מצינו נקבה בעוף כשירה לבא עולה וא"ר יוחנן טעמא דר"ש בן יהודה אם מין במינו הוא חלוק עליו כ"ש מין בשאינו מינו איזהו מין במינו שהוא חלוק עליו כהדא (ג) דתני ג) [ד] אשם בן שנה והביא בן שתים (יצא) בן שתים והביא בן שלש לא יצא (רבי שמעון אומר ב°כל עצמן אינן קדושים) א"ר ד) יוחנן ר"ש ור' יהושע שניהם אמרו דבר אחד כמה דר' יהושע אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים כן ר"ש אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים אין תימר קדשה קדושת הגוף ירעו אמר ר' אני רואה את דברי ר"ש בפסח (שמא הקדש) שהמותר פסח בא שלמים ולימא אין אני רואה דברי ר"ש באשם (שמא הקדש) שהמותר אשם בא עולה אמר רבי אבין אם הקדיש פסח בא שלמים גופו קרב שלמים אם הקדיש אשם בא עולה אין גופו קרב עולה [ה] מהו כדון ההין אמר הקדש דמים (קדוש) הקדיש וההן אמר הקדש גופו (קדוש) הקדיש : [ו] ר' זעירא בשם ר"ש בן לקיש טעמא דרבי יהושע °דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב לה' לעולה הכל קרב לעולה לרצונכם ויקרא כב

שם תמים זכר מנין אפילו נקבות ת"ל °בבקר לרבות את נקבות רבי יצחק בי ר"א שאל כתיב זכר ואת אמרת בבקר לרבות את הנקבות ודכוות' כתיב תמים ואת אמרת בבקר לרבות בעלי מומין מה בינוהון (ד) רב אמר שבטא דכרכדא ביניהן : ר"א אומר ימכרו כו' המין : ר' אבהו בשם ר"ש

שם בן לקיש טעמא דר"א °דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריבו לה' לעולה הכל קרב עולה לרצונכם תמים זכר יכול אפילו עופות ת"ל ג°בבקר ולא עופות רבי ירמיה ור' (ה) בון בר חייה הוון יתיבון ואמרין תמן אמר ר' יוחנן טעמא דר' שמעון שכן נקבה שבעוף כשירה לבא עולה וכא אמר הכין

א"ר

תקלין חדתין

שם דבעלי מומין למזבח אמירי מתמימין דבד"ה ומה דאסר בבעלי מומין למזבח בלא פדיון בבד"ה שרי בתמימין אף בלא פדיון ומינה מוכח הא דקתני במתני' שם גבי קדשי בעלי מומין דמזבח לאחר פדייה דוולדן וחלבן מותר · ה"נ בקדשי בד"ה אף תמימין שרי עכ"פ לאחר פדיון ומביא סתם מתני' וולדן וחלבן מותר לאחר פדייה משום דבעלי מומין דקדשי מזבח בעלי מומין שוין עם תמימים דבד"ה ודאי ולא חמיר בע"מ דקדשי מזבח מתמימין דבד"ה: ודמי סייעתיה · וה"נ תפתר שהוממו ופדאן. כלומר גם שמשווה קדשי בד"ה למתני' הנ"ל היינו באותן שקודם פדייה עכ"פ הוממו ונהי דבבעלי מומין דקדשי מזבח בעינן שקדם מום קבוע להקדשן אבל הוממו קודם פדייה אסורין אף לאחר פדייה כדתני בסיפא הכא בבד"ה אף שהוממו קודם פדייה מותרין לאחר פדייה בוולדן וחלבן אבל לא בנפדין תמימים : ה"ג מתני' אמרה כן וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן משא"כ בבד"ה והוא מתני' בתמורה (ל"א ב') : ור' יוסי בשם רב חסדא · מביא סייעתא דבהוממו ופדאן בקדשי בד"ה יוצאין לחולין כדאמר רבי חזקיה בשם ר' אחא תפתר כו' מדקתני התם וולדן וחלבן כו' והתם בהוממו ופדאן איירי כדקתני בהדיא בגמרא דמתני' דבכורות שם כל שקדם הקדשן את מומן ועלה קתני משא"כ בבד"ה הרי דבבד"ה הוממו ופדאן יוצאין לחולין : היאך קדשי מזבח חל על קדשי ב"ה · דקתני במתניתין ימכרו לצרכי עולות אם גם אחר פדיונן אינם יוצאין לחולין היאך יחול עליהן קדשי מזבח לאחר מכירתן הא קי"ל בתמורה אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה : ודמי בעלי מומין קדושת מזבח חלה עליהן. כשהקדיש בע"מ לבד"ה ופדאן קדושת מזבח חל עליהן : ליידה מילה · כלומר לאיזה דבר חל קדושת מזבח עליהן הא אינן ראוין למזבח : תפתר לגיזה ועבודה · דאסורין קדשי מזבח בגיזה ועבודה : הפריש נקבה כו' · איידי דתני במתניתין חילוקא דזכרים ונקבות סידר הכא פלוגתייהו בזה : לעולתו לפסחו כו' · שאלו כולן זכרים דוקא : טעמא דר"ש · דאמר לעולתו עושה תמורה · שכן מצינו נקבה כשירה בעוף לעולה · דקיי"ל תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות ולכן חל שם עולה עליה לעשות תמורה : טעמא דר"ש בן יהודה · דס"ל דבכולם אין עושה תמורה : אם מין עם מינו כו' · היינו באשם גופיה כדמפרש לה : דתנן · בתוספתא פ"ק דזבחים והובאה בש"ס דמנחות תמורה (י"ט ב') : ה"ג אשם בן שנה כו' · אשם בן ב' שנים אשם גזילות ומעילות ושפחה חרופה דכתיב שהו איל. אשם בן שנה אשם נזיר ומצורע דכתיב בהו כבש : ר"ש אומר כל עצמן אינן קדשים · כל עיקר אינן קדושים וזהו מין עם מינו דשניהם זכרים רק שחלוקין בזמן וס"ל דאינן קדושים כ"ש מין עם שאינו מינו ורשב"י משום ר"ש אמר לה : ר' יהושע · דמתניתין דאמר נקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן כו' : אלא להקדש דמים · דקאמר נקבות ימכרו לצרכי שלמים ואי הוי קדיש בקדושת הגוף הוי בעי לרעיה עד שיסתאב · וזהו דאמר אין תימר קדשה קדושת הגוף הל"ל ירעו עד שיפול מום וימכר ויקנה בדמיהן שלמים וס"ל כרשב"י אליבא דר"ש דאף בעולה אינו עושה תמורה דסבר כל מידי דלא חזיא ליה לגופיה לא נחתא ליה קדושת הגוף והכי מוקי לה בתמורה (כ' ע"ב) דר' יהושע ס"ל כרשב"י אליבא דר"ש : ה"ג א"ל אין אני רואה כו' שמותר פסח בא שלמים · כלומר הואיל ושייכי שלמים בפסח ושלמים באים נקבה ואע"ג דהך לא קרבה נקבה אפילו שלמים לאחר פסח כמ"ש בתמורה י"ח נשתיירה לאחר הפסח תרעה מיהו שם שלמים עלה הואיל ובאו שלמים נקבה ונחתא לה קדושת הגוף · ה"ג ולימא אין אני רואה דר"ש באשם שמותר אשם בא עולה וכ"ה בתמורה שם כלומר וכיון שמותר אשם בא עולה אשתכח דהך נקבה דאשם עולה היא ותקדיש קדושת הגוף בעולת נקבה דהא מצינו עולת נקבה בעוף : ודחי ר' בון · אם הקדיש פסח כו' גופיה קרב שלמים ושם שלמים עליה משא"כ באשם דאין גופו קרב עולה אלא ירעה עד שיסתאב ודמיו יפלו לנדבה לקיץ המזבח ולכן לא חל קדושת הגוף עליה : ה"ג מה פליגי · כלומר באיזה סברא פליגי ר"ש ורבי דאמר אין אני רואה וקאי אדסמיך ליה דמסיק דשפיר לא שייך פלוגתא דרבי אלא אפסח ומפרש פלוגתייהו בהדיא .

הכין אמר הקדש דמים קדיש · ר"ש ס"ל דלא נחתא קדושת הגוף משום דמותרו בא שלמים דהא הכא אין גופו קרב שלמים כדאמר בתמורה נשתיירה אחר הפסח אינה קרבה שלמים הואיל ומחמת קדושה פסולה קאתיין ואידחו מפסח אידחו נמי משלמים וא"כ בכה"ג אין גופיה קרב שלמים ואינו קדש אלא הקדש דמים : והכן סבר · כבי ס"ל הקדש גופיה קדיש משום דשם שלמים עליה הואיל והויא שלמים נקבה · ואיכא דמפרשי לה דהאי מאי כדון את"ק ור"ש קאי ומפרש פלוגתייהו דת"ק ס"ל הקדש דמים נמי קדיש לענין תמורה דהואיל ובא עליה קדושת דמים בא נמי קדושת הגוף לענין תמורה ור"ש ס"ל הקדש גופיה קדיש דוקא מתחילה בעינן הקדש גופיה לענין תמורה ולא הקדש דמים : ה"ג חברייא בשם ר' יוחנן כו' · טעמא דהדין תניא · על מימרא דרשב"י בשם ר"ש דאינו עושה תמורה : מה ת"ל טמאה · להוכות דינא דבהמה טמאה הא כתוב למטה ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך וגו' : אפילו טמאה לאותו השם · כמו נקבה לעולה ואשם ופסח וכתיב ביה והעמיד והעריך דלא חלה עליה קדושת הגוף ואינו עושה תמורה : לא אמר כן · מזה הכתוב דייק להיפוך דטמאה דעושה תמורה ומסיפיה דקרא קמדייק דכתיב אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' דהל"ל אשר לא יקריבו לה' אלא דה"ק כל שאינה ראויה ליקרב לא כאן ולא קרבן במקום אחר הוא דאינו עושה תמורה לאפוקי נקבה לעולה ראויה ליקרב במקום אחר דהיינו בעוף כדאמר לעיל טעמיה : הרי הרובע כו' · דאינן ראוין ליקרב בשום מקום ועושין תמורה כדתניא בתוספתא פ"ק דתמורה להדיא : א"ל אף כו' · דס"ד דר"ז קאי על חברייא דס"ל פירושא דטמאה כוותייהו וטעמא דר"ש שמא תפרש ולהכי נקיט עולה בדבריו ולכן הקשו לו והשיבם דהוא ס"ל דבטמאה ממש איירי האי קרא וה"ק דומיא דטמאה דאיירי בה אשר לא יקריבו ממנה בשום מקום קרבן מש"ה הרובע והנרבע ונקבות לעולה כו' דכולן יש במינם קרבן ועושין תמורה : וקשיא בהדא כתיב והעמיד והעריך · וכי בטמאה ממש כתיב והעמיד והעריך דהא בהמה טמאה ככר אמור מקרא דואם בבהמה הטמאה וגו' ופדה בערכך והאי והעמיד והעריך מוקמינן בבע"מ שנפדו · וזה ידוע בברייתות ותוספתות בכולא תלמודא כדאמר בתמורה (ל"ב ב') ובבכורות (ל"ז ב') ובספרא דקאמר שם בברייתא ואם כל בהמה וגו' בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר או אינו אלא בבהמה טמאה ממש הרי ככר אמור ואם בבהמה טמאה ופדה בערכך וגו' אלא בבעלי מומין כו' ומהא נפקא לן דבעינן העמדה והערכה לבעלי מומין · ובאם מתו בין תמימין בין קדשי מזבח שנפל בהן מום יקברו · אלא ע"כ טמאה באותו השם' ודחה דיוקו לגמרי : טעמא דר"י · דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות דמיהן יבואו לעולות : הכל קרב עולה · דריש לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' יהיה עולה והיינו גם במקדים נכסיו יקריבם לעולה : מנין אפילו נקבות · שיבואו הדמים לעולות : ת"ל בבקר · שמשמע נקבות ונקבות בכלל ג"כ : כתיב זכר כו' · כלומר כיון דאמרת דבבקר מרבה אף נקבות שיהיה דמיהן לעולות ומפיק ממיעוטא דתמים ה"נ נרבה מזה אף בעלי מומין וליפוק מיעוטא דתמים : ומה ביניהן · מה חילוק יש ביניהם בסברת דרשת הכתוב למידרש בבקר לרבות נקבות ולא בעלי מומין : שבטא דכדכדא ביניהון · עץ האורגים שמבדיל בין החוטים לירות שם חוט הערב · כלומר הבדל יש ביניהם ניכר ולכן לא פירש · והיינו טעמא דבבקר סתמא משמע גם נקבות שראוין ג"כ לקרבן כמ"ש אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר ואם נקבה תמים יקריבנו וגו' ומרבינן בבבקר דומיא דקרבן שיהא תמים וראוי לקרבן אחר אבל לרבויי בבקר בעלי מומין לא משמע כלל כמו דממעט לקמן מבבקר עופות דלא משמעי בתי' בבבקר ה"נ בע"מ לא נכללו בבקר שאינן ראוין לקרבן כלל ולא נקדשו בקדושת הגוף כלל שיהא לקרבן עולה דנימא שיבוא מדמיהן לעולה אלא לבדק הבית · ועוד דהכא מרבינן מבבקר נקבות ופרט וכלל הוא ונעשה כלל מוסף על הפרט אבל בתמים אחר בבקר חזר וכתב כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון וגו' : רבי אבהו בשם ר"ל טעמא דר"א כו' · סמיך לה מימרי דאמוראי בשם ריש לקיש והוא טעמא לר"א בתרא דאמר ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות · וגם העופות ימכור ולא יקריבם למזבח : הכל קרב עולה כו' · כדלעיל ובמתני' בתרא רבי אלעזר גרסינן ולא רבי אליעזר דהוא בר פלוגתיה דר"י ולא ס"ל הכל קרב עולה : תמן אר"י · טעמא דר"ש כו' · גבי הפריש נקבה לעולה דס"ל לר"ש עושה תמורה ופירש ר"י טעמיה שכן כשירה נקבה בעוף לעולה וא"כ מצינו בשם עולה נקבה ולהכי חלה הקדושה ועושה תמורה : והכא הוא אמר הכין · היינו חברייא בשם רבי

יוחנן

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פרק א מתמורה הלכ"א:

מג ב מיי' פרק ד מפהמ"ק הלכ"ו :

מד ג מיי' פרק ה מערכין הל"ט :

נוסחת הבבלי

(א) ר"ח בשם ר' אחא תפתר כו' : (ב) וא"ת כו' הבית ועוד מן הדא הותירו תמימין ימכרו לגבי מזבח וא"ת לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בד"ה בעלי מומין קדושת כו':(ג)דתני אשם כו' שתים יצא בן שנה כו' יצא א"ר יוחנן ר"יור"ש אמרו כו' רואה אני כו' בפסח שמא הקדש כו' פסח בא שלמים ואיני רואה את דברי ר"ש באשם שמא הקדש אשם בא עולה א"ר בון אם הקדש כו' אם הקדש אשם כו' הקדש דמים קדש כו' הקדיש גופו קדש ר' זעירא בשם ריש לקיש כו' ישראל איש איש כו' ר"י בי ר"א שאל כו' : (ד) ר"א דבר פרא ביניהון : (ה) ור' בון הוו יתבין כו' שאינה ראויה כו' רבי ייבו כו' :

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ר"ח בשם ר' אחא תיפתר שהוממו ופדאן. וה"פ אף אם תשווה קדשי בד"ה למתני' הנ"ל היינו באותן שקודם פדיה עכ"פ הוממו ונהי דבבעלי מומין דקדשי מזבח בעינן שקדם מום קבוע להקדשן אבל הוממו קודם פדיה אסורין אף לאחר פדיה כדתני בסיפא הכא בבד"ה אף שהוממו קודם פדיה מותרין לאחר פדיה בוולדן וחלבן אבל לא בנפדין תמימים : [ב] ה"ג מתני' אמרה כן ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן משא"כ בקדשי בד"ה . ר' חזקי' כו'. וכ"ה במשנה תמורה (לא :) ועי' בק"ע : [ג] צ"ל תיפתר לגיזה ולעבודה כו' : [ד] ה"ג אשם בן שנה והביא בן שתים בן שתים והביא בן שנה כשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. רש"א כל עצמן אינו קדוש כו' : [ה] צ"ל מה פליגי ההן אמר כו' כלומר באיזה סברא פליגי ר"ש ורבי דאמר אין אני רואה וקאי אדסמיך ליה דמסיק דשפיר לא שייך פלוגתא דר' אלא אפסח ומפ' פלוגתייהו בהדיא : [ו] מימרא המתחלת חברייא בשם ר' יוחנן עד וקשיא בהדא כתיב והעמיד והעריך הכתובה דף יג ע"א שייכא כאן כנ"ל :

גליון הש"ס

הם עולות שהם כליל גם ר"א מודה דהם עצמן יקרבו עולות כיון דלא הוי צריך וכדעת רב אדא בר אהבה בתמורה שם נלי"ק לפרש וכזה א"ש דברי הרמב"ם בפ"ה ממעס"ק הלכ"א שכתב וכן המקדיש נכסים והיו בהם זכרים שדינן שיקרבו עולות אף שפסק בפ"ה מערכין כר"א ועי' בלח"מ שהניח בצ"ע דהם דמיירי בזכרים לבד מזה גם ר"א מודה וכר' שבא שם משא"כ בזכרים ונקבות יחד פסק כר"א והכריע כלי"ק משום דבירושלמי תפס כן כדרכו ז"ל ודו"ק :

קיימתיה · טעמא דר"א למתני' כדר' שמואל: לא היא · עלמה : ולא דמיה . ע"י פדיון כשנפל בה מום : אלא הקדש דמים · דהיינו קדושת בדק הבית : ואמרת יאות . ושפיר קאמרת שעופות לבד"ה : להקריבו · לעולה לקייץ המזבח א"א דכתיב בבקר : שאין לעוף פדיון · אף שנפל בו מום כדאיתא בתו"כ : לפום כן וכו' · לפיכך צריך לומר דעופות לא קדש מתחילה אלא קדושת דמים : טעמא דהין תניא · טעמו דהך תנא דאמר אליבא דר"ש המפרים נקבה לעולה ולאשם ולפסח אינו עושה תמורה : אלא אפי' טמאה באותו השם · שלא קרא עליו שם קרבן הראוי לו : וקשיא בדא כתיב והעמיד והעריך · בתמיה וכי קרבן כזה שהוא תם בעי העמדה והערכה דהא בסיפא דהך קרא כתיב והעמיד והעריך וכאן ממ"כ לא בעי העמדה והערכה או שאינו קדוש כלל או שהוא עלמו קרב למזבח : ה"ג יצאה נקבה שבעולה · וה"פ אם הקדיש נקבה לעולה הרי היא ראויה למזבח לשם שלמים : הרי הרובע והנרבע · דתני בתוספתא פ"ק דתמורה דעושין תמורה ואינה ראויה להקרבה כלל : אלא · דומיא דטמאה ממש שאין במינה קרבן לאפוקי עולת נקבה שיש במינה קרבן : ה"ג בהדא כתיב והעמיד והעריך · סיומא דתירוצא דר"ז הוא כיון דקרא איירי בטמאה ממש צריכה העמדה והערכה:

תורה אור

א"ר יוסי קיימתיהכהא דא"ר שמואל בשם ר' זעירא כל שאינה יכולה ליקרב לא היא ולא דמיה לא קדשה אלא הקדש דמים ואת אמרת יאות להקריבו אין את יכול דכתיב בבקר ולא עופות לפדותו אין את יכול [א]שאין לעוף פדיון לפום כן צריך מימר לא קדשה אלא קדושת דמים חברייא בשם רבי יוחנן ר' אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם רבי יוחנן טעמא דהין תניא °ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מה ת"ל טמאה אלא אפילו טמאה באותו השם וקשיא בדא כתיב °והעמיד והעריך ר' זעירא בשם ר"א לא אמר כן אלא °ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' כל שאינה ראוי ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינו עושה תמורה יצאת נקבה (שבעוף) לעולה אע"פ שאינה ראויה ליקרב כאן ראוי ליקרב במקום אחר (א) רבי אבון ורבי בון בעון קומי רבי זעירא הרי [ב]הרובע והנרבע שאינן ראוין ליקרב לא כאן ולא במקום אחר והרי הן עושין תמורה אמר לון אף אני לא אמרתי אלא טמאה ממש (ס"א ממום) וקשיא בדא כתיב °והעמיד והעריך :

ויקרא כז · שם · שם · שם

הלכה ה מתני' [ג]אחת לל' יום משערין את הלשכה כל א) המקבל עליו

לספק סלתות מארבע עמדו משלש יספק מד' משלש ועמדו מד' יספק מד' שיד הקדש על העליונ' אם התליעה סולת התליעה לו ואם החמיץ יין החמיץ לו אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה : גמ' תני ב) בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן והכהנים זריזין הן :

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' [ד]אלו הן הממונים שהיו

במקדש יוחנן בן פנחס על החותמות אחיה על הנסכים (ב) מתיה בן שמואל על הפייסות פתחיה ג) על הקנין פתחיה זהו מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון . בן אחיה על חולי מעיים נחוניה חופר שיחין גביני כרוז בן גבר על נעילת שערים בן ד) בבי ממונה על הפקיע בן ארזא על הצלצל הוגרס בן לוי על השיר בית גרמו על מעשה לחם הפנים בית אבטינס על מעשה הקטורת ואלעזר על הפרוכת ופנחס המלביש ה) : גמ' ר' ו) חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר כשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו [א] (מאן דאמר כשירי כל דור ודור יבא למנות על כולן הוא אומר °זכר צדיק לברכה מאן דאמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על כולן הוא אומר °ושם רשעים ירקב ועל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין וחביריו) אמר

משלי · שם

ריבב"ן

מתני' מטערין את הלשכה לפרוע את חובת ההקדש כדתניא בתוספתא אחת לל' יום מטערין את הלשכה. כל מי שמכר להן יינות ושמנים וסלתות ואמר תנו לי מעותי אין שומעין לו *) אלא הולך אלל גזבר וגזבר מעמידו אלל שולחני: שיד ההקדש על העליונה אם נתיקרו אינו מפסיד ההקדש שהמעות קונות כדכתיב ונתן הכסף וקם לו . הוזלו אין ההפסד להקדש לפי שאין כח הדיוט חמור מן ההקדש שאינה קונה אלא במשיכה · התליעה סולת התליעה לו למוכר ואסור למזבח דתנו רבנן במנחות בפרק כל קרבנות סולת שהתליעה רובה פסולה חטין שהתליעו רובן פסולות וכן אם נשפך היין נשפך למוכר כדתניא בתוספתא פ"ב אינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרלה · ירושלמי תני ר' שמעון אומר מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזין הן :

מתני' אלו הן הממונים · ירושלמי רבי חזקיה ורבנן חד אמר כשירי כל דור ודור בא למנות וחרנא אמר מי שהיה באותו הדור מנה מה שבדורו . על החותמות שהיה נותן חותם למי שרולה סולת ויין ושמן מן הגזבר דדמיהן ידועין לכל ומי שבא לקנות מן ההקדש נותן מעות ליוחנן והוא נותן לו חותם והיה כתוב בו דמי נסכי כבש או איל או פר כדמפרש לקמן וכתב בו שם היום ושם המשמר ואחיה היה נותן לו הסולת והיין והשמן : על הפייסות כדמפרש ביומא פ"ב כשהיו באין להפיס זקן ויושב במערבה בלשכה חליה בנויה בקודש וחליה בנויה בחול ומלמד להם דרך הפייס א"נ הוא היה נוטל מלנפת מראשו של א' מהן וממנו היה מתחיל המנין כדמפרש התם : פתחיה זה מרדכי בלשן ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון היכי דמי פותח דברים ודורשן כדאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סד:) מעשה שבא העומר מגגות לריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר מטא עומר לא הוו ידעי מהיכא לייתוי אכרוז אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידיה אאיגרא וחדא ידיה אצריפא אמר להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמיה גגות לריפין או לריפין גגות בדוק ואשכח מטא לאתויי שתי הלחם לא הוו ידעי מהיכא לייתוי מפרש בירושלמי לפי שכל התבואות נשדפו באותה שנה בארץ ישראל אכרוז אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידיה אעיניה וחדא ידיה אסכרא אמר להו מרדכי מי איכא דוכתיה דשמיה עין סוכר או סוכר עין בדוק ואשכח הנהו ג' נשים דאתיין ג' קינן חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחדא אמרה לעינתי · סבור זיבתי זיבה ממש לימתי שספעה כים לעינתי שופעת כמעין דכלהו חדא לחטאת וחדא לעולה אמר להו מרדכי שמא בזוב סיכנה בים סיכנה בעינא סיכנה וכולן עולות דבנדר הביאום בדוק ואשכח הייתו דתנן פתחיה על הקנין שהיה עומד לפרש כילד מביאות הנשים קיהם : מתני' על חולי מעיים · ירושלמי על ידי שהכהנים הולכין יחפין על

על מעשה הכתב על הראשונים הוא אומר זכר לדיק לברכה ועל האחרונים הוא אומר שם רשעים ירקב וקאמר דלמ"ד דכשרים מנה התנא א"כ ע"כ לומר דאף בית גרמו ובית אבטינס היו כשרים שהרי מנה התנא אותם כאן ושם רשעים ירקב אבן קמלר לחודיה קאי: על כולן הוא אומר שם רשעים ירקב . אפילו על בית גרמו : על בן קטין וחביריו •

קרבן העדה

הלכה ה מתני' מטערין את הלשכה. נותנין שיעור ליינות ושמנים וסלתות שיעמיד זה השער לשלשים יום ולוקחין מהם הגיזברין מה שלריכין באותו שכום שפסקו ואם נתייקר המקח אין מוסיפין דמים ואם הוזל לוקחין לפי הזול : המקבל עליו לספק סלתות · בימות קליר חטים ובלירת ענבים ומסיקת זתים היו הגזברים מקדימין מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו לספק ייגות ושמנים וסלתות כל השנה ואם היו אז נמכרים ד' סאין בסלע והוקרו ועמדו ג' סאין לריך ליתן ד' סאין דהקדש קונה בכסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו ואם קיבל לספק ג' סאין בסלע והוזלו ועמדו ד' בסלע נותן ד' בסלע דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה : התליעה לו · ואפילו משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני : אינו מקבל מעותיו · כלומר אין נחשבין מעותיו של חנוני ולא זכה בהם אע"פ שקבלום מהגזבר : עד שיהיה המזבח מרלה · שיעלה לרלון על המזבח הלכך אם התליעה הסולת או שהחמיץ היין אחריותם על החנוני : גמ' מיד היו מקבלין את מעותיהן · דלא חיישינן שיפסלו שהכהנים זריזין הן :

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' על החותמות · ועל הסלתות כדמפרש לקמן במתני' :

על הפייסות · להורות סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו כמפורש במס' יומא : על הקינים · מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה דהיינו תורים ובני יונה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדאמרינן במסכת אבות קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות : שהיה פותח דברים וכו' · והוא מרדכי בלשן שעלה מן הגולה ונקרא כן שהיה בולל לשונות הרבה כדמפרש בגמרא : על חולי מעיים · מפרש בגמרא : חופר שיחין · היה בקי בחפירות שיחין כדמפרש בגמרא והיה ממונה לחפור שיחין כדי שיהיו מים מלויין לעולי רגלים : גביני · כך שמו של האיש המכריז כדמפרש בגמרא: על נעילת שערים · לנעול השערים בערב ולפתחן בבקר : על הפקיע · מפרש בגמ' : ללצל · כלי שיר שיש לו קול גדול לשון תצלינה אזניו לימבל"ו בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו הלוים מתחילין בשיר : על השיר · להתחיל את השיר וכשהיה מסיים היו כולן מסיימין : בית גרמו וכו'· כולה מפרש בגמרא : גמ' כשירי דור ודור בא למנות · שאי אפשר שאלו הנזכרים היו ממונים בכל זמן הבית דבכל דור דור היו משתנים הממונים לכן פירש דאותן הכשרים שבכל מינוי ומינוי מנה התנא במשנתנו : מי שה"ה באותו הדור · כשעלו ישראל מן הגולה מנה אותן שהיו בדורו ולא כל הממונים שהיו בזמן הבית: על כולן הוא אומר וכו'. אהא דתנן בפ"ג דיומא בית גרמו לא רלו ללמד על מעשה לחם הפנים בית אבטינס לא רלו ללמד וכו' הוגרס בין לוי היה יודע פרק בשיר ולא רלה ללמדו בן קמלר לא רלה ללמד

תקלין חדתין

יוחנן גופיה דדריש טמאה לאותו השם שאינה ראויה לעולה · ולמי דידיה אדידיה דכיון דאמר סברא דיליה שכן כשרה כו' א"כ אינה טמאה לאותו השם ואיך תפרש טעמיה דרשב"י מטעם זה ולהכי גרסינן למימרא דחברייא סמוך לעיל מינה וגילסת הספרים שיבוש הוא דאיך פריך מר' יוחנן אדר"ל וגם דכל שקלא וטריא שייכא לעיל דעסקינן בטעמייהו דר"ש : א"ר יוסא קיימתיה כההיא דאמר שמואל כל שאינה קריבה כו' · רבי יוסא אמר שהוא קיים דבריו דלא ליסתור כל כך דמה שאמר טמאה מאותו השם הייתו דבהקדים סתם כמו המקדיש נכסיו והיו בהן עופות אינה קדשה לא היא ולא דמיה בין תמימה דהא בבקר כתיב ולא עופות · ודמיה הייתו כשנפלה בה מום ג"כ לא קדשה שאין לעוף פדיון אף בנפל בה מום כדתניא בספרא ולכן נקרא טמאה לאותו השם דאינה ראויה בכולה שם עולה ולכן דרים לה בקרא הכי טמאה באותו השם וכו' והעמיד לאורויי דאינו עושה תמורה ולעיל גבי טעמא דר"ש הכי פריש לה הואיל ופעם בהקדים עוף תמימה בפירוש לעולה קדשה קדושת הגוף ולהכי אלה הכא גבי נקבה קדושת הגוף לענין לעשות תמורה ולהכי נפל בסדר השקלא וטריא ותירולי דר"י אדר"י עד דאמר טעמא דר"א דמפורש בבקר ולא עופות : מתני' מטערין את הלשכה · קובעין שער לייגות ושמנים כו' על ל' יום והגזברין לוקחין מהם מה שלריכין באותו הזמן ואם נתייקר המקח אין מוסיפין דמים ואם הוזל לוקחים כפי הזול : המקבל כו' · בימות הקליר והבליר היו לוקחים מעות אלל הגזברין והיו מקבלין עליהם להספיק סלתות ושמנים כל השנה ואם היה אז נמכרים ד' סאין בסלע והוקרו עד שעמדו ג' סאין בסלע לריכים ליתן ד' דהקדש קונה בכסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו וכן אם הוזלו נותן כשער שהוזל דלא גרע מהדיוט שאינו קונה אלא במשיכה : התליעה לו · ואפי' משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני : אינו מקבל מעותיו · אינם נחשבים מעותיו של חנוני ולא זכה בהם אע"פ שקבלם מהגזבר : עד שיהיה המזבח מרלה · שיעלה לרלון על המזבח הלכך אם התליעה הסולת או שהחמיץ היין אחריותם על החנוני : גמ' תני בשם ר"ש מיד כו' · דלא חיישי' שיפסלו שהכהנים זריזין הן : הדרן עלך התרומה פרק רביעי

מתני' אלו הן הממונים כו' · לשון רבינו הגאון · כולם נקראו ע"ש הראשון וכן במלכים פרעה ואבימלך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי · ובירושלמי בפנחס המלבים : הפייסות · להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי באחרת : הקנים · כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן קנין והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות : ויודע בשבעים לשון · הוא סיומא דמילתא דלהכי מינוהו לזה לפי שכל הנשים שמביאין הקינים לשונם משונים לארלותם ללשונותם ותשובתם ג"כ והוא היה מבין כל ע' לשון וממילא הבין כל שיבושי אותן הלשונות וכמפרש בגמרא על אחת שאמרה לזיבתי ופירש הוא כוונתה שבא זאב ליטול את בנה : על חולי מעים · מפרש בגמרא : חופר שיחין · כדי שיהא מים מלויין לעולי רגלים : גביני · שם אדם המכריז : ללצל · לימב"ל בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו מתחילין הלוים בשיר : בן לוי · משבט לוי על השיר להתחיל ובסיומו היו כולן מסיימין : גמ' כשרי כל דור ודור · שלא מנה רק הכשרים המיוחדים · ולכן מנה אלו בלבד אע"פ שהיו עוד בדורות אחרים ממונים אחרים לא מנה אלא המעולים כמ"ש לאיתי בני עליה והמה מועטים במספר : מי שהיה באותו הדור כו' · ולאו דוקא נמוס שהן כשרי כל דור אלא המונה מנה אלו שהיה בדורו : ה"ג תמן תנינן · ביומא פרק ג' : עליהן הוא אומר זכר כו' · דאיהו ס"ל שכל המנויין כאן היו כשרים וא"כ לדידיה לריך לפרושי מ"ש ביומא על הראשונים נאמר ז"ל על כולם גם אבית גרמי ובית אבטינס אף שמזכירים שם במשנה לגנאי · אך דבברייתא אמרו שמלאו תשובה לדבריהם וכ"ה בסוגיין ולכן נאמר גם עליהם ז"ל ועל בן קמלר שלא מלא תשובה לדבריו נאמר ושם רשעים כו' : מ"ד מי שהיה כו' · ול"ד כשרים א"כ מתני' דיומא כפשטיה דעל הראשונים קאי על בן קטין וחבריו דחשיב שם ברישא דמתני' דמזכירן לשבח עליהן קאי מ"ש ז"ל וגירסת הספרים חסרה

*) עי' בתוספתא בפ"ב דליתא שם כהך לישנא ונראה שחסר כאן בהעתקת לשון התוספתא וע"ש היטיב .

מסורת הש"ס

א) בבא מציעא נז ב מנחות ל א :
ב) לעיל פ"ב הל"ב·
ג) מנחות סה א :
ד) יומא כג א :
ה) בש"ס בבלי איתא על המלבוש :
ו) ירושלמי יומא פ"ג הלכה ט :

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פרק ו מאיסורי מזבח הלכה ד :
מו ב מיי' פרק א מתמורה הל"ח:
מז ג מיי' פ"ז מהל' המקדש הל"ג והסגות :
א ד מיי' שם הל"א :

נוסחת הבבלי

(א) רבין ורבי בון כו' והנרבע הרי אינן ראוין כו' : (ב) מתתיה בן שמואל כו' :

הגהות הגר"א

[א] ה"ג תמן תנינן על הראשונים נאמר זכר לדיק לברכה ועל אלו נאמר שם רשעי' ירקב מ"ד כשירי דור ודור בא למנות עליהן הוא אומר ז"ל מ"ד מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על מי נאמר ז"ל על בן קטין וחביריו כנ"ל . והוא ביומא פ"ג וגי' הספרים משובשת ועי' בס' ת"א טעם מרוות ועיין בק"ע שהביא הגמרא דיומא שם :

ציון ירושלים

הוגרס בן לוי על השיר . עי' תוספות יו"ט מ"ש בזה ועי' טו"א אא"ח סימן טו בהגהת בנו הרב שם:

השנויים שם ברישא דמתני' : לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה נפשו למות : שהתקין מדרש וכו' · שדורשין אותן ברבים ואף זה שמוסר נפשו לה' יהיה לו חלק בתורת ה' כר"ע : ה"ג ואת עצומים אלו אנשי כנסת הגדולה שהתקינו כללין ופרטין בתורה : מה ת"ל סופרים · מאי רבותייהו דשבחינהו קראי בהכי : ספורות · שקבלו בחכמתן כל החלוקות שבדינין ושמו להן מספר ככל הנך דמייתי : חמשה לא יתרומו · ברים מסכת תרומות : ה' דברים חייבין בחלה · ריש פ"ק דחלה : ט"ו נשים · רפ"ק דיבמות : ל"ו כריתות · ריש כריתות : י"ג דבר וכו' · ריש טהרות : ד' אבות נזיקין · ריש בבא קמא : ל"ט אבות מלאכות · שבת פרק כלל גדול : מה ת"ל סופר · דכתיב

תורה אור

אמר רבי יונה כתיב °לכן אחלק לו ברבים ואת (ישעיה נג) עצומים יחלק שלל (א) זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות ויש אומרים אלו אנשי כנסת הגדולה תיקנו אלא מה תיקן זה כללות ופרטות אמר ר' אבהו (ב) כתיב °משפחת סופרים יושבי (ד"ה א' ב) יעבץ מה ת"ל סופרים אלא שעשו את התורה [א] ספורות ספורות חמשה לא יתרומו תרומה ה' דברים חייבין בחלה חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן שלשים ושש כריתות בתורה שלש עשרה דבר נאמרו בנבלת העוף הטהור ד' אבות נזיקין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אמר רבי (אחא) אליעזר כתיב °לעזרא הכהן הסופר (עזרא ז) מה ת"ל סופר אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו [א] מה לאכול ר' אבא בר (יונה) זמינא בשם ר' זעירא אין א) הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין א"ר מנא בההיא שעתא אמרין אפילו כחמרתיה דר' פנחס בן יאיר לא אידמינון חמרתיה ב) דר"פ בן יאיר גנבתה ליסטאי בליליא עבדת טמירא גבון תלתא יומין ולא טעמא (ג) כלום בתר תלתא יומין אימלכון מהזרתה אמרי אפקינון מן הכא דלא תימות גבן אפקונה אזלת וקמת לה על תרעא דמרה שריית מנהקת אמר לון פתחון להדא עלובתא דאית לה תלת יומין דלא טעמא כלום פתחין לה ועלת לה אמר לון יהבו לה כלום תיכול יהבון קומה שעורין ולא בעית למיכל אמרין ליה רבי לא בעית למיכל אמר לון מתקנין אינון אמרו ליה אין אמר לון וארימתון דמיין אמרון ליה לא כן אלפון רבי א) הלוקח ג) זרע לבהמה קמח לעורות שמן לאור פטור מן הדמאי אמר לון [ב] מה נעבד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה סגין וארימון דמיין ואכלת : פתחיה על הקינין : (ד) בא וראה מה גדול הוא כחו של אותו האיש פותח דברים ודורשן : יודע בע' לשון : תני ד) ב) סנהדרין שיש בה שנים שיכולין לדבר וכולן ראוין לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין ג' הרי זו בינונית ד' הרי זו חכמה וביבנה היו בה ד' בן עזאי ובן זומא ובן חכינאי ור"א בן מתיה (נ"א חנניה בן חנילא) א"ר ה) חסדא פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא עומר והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חד ידיה על גגות וחד ידיה על צריפים אייתוניה קמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקריא גגות צריפין או צריפין גגות אזלין לתמן ואשכחן א"ר יוסה (ביבן) בי רבי בון פעם אחת [ג] נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מהיכן להביא העומר והוה תמן חד אילם דהוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוכרא אייתוניה לגבי פתחיה אמר לון אית אתר דמיתקריא עין סוכר או סוכר עין ואזלון תמן ואשכחון (ה) ג' נשים הביאו קיניהן אחת אומרת לעינתי ואחת אומרת לימתי ואחת אומרת לזיבתי זו שאומרת לעינתי סברין מימר שופעת כמעין אמר לון בעיינא סכנת זו שאומרת לימתי סברין מימר שופעת כים אמר לון בימה סכנת זו שאומרת לזיבתי סברין מימר זבה ממש אמר לון זאב בא ליטול את בנה : בן אחייה וכו' : ג) על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים והוה ידע האי דין חמר טב למעייא והאי דין חמר סמם למעייא : נחוניא חופר שיחין : ד) שהיה חופר שיחין ומערות והוה ידע

האי

לעזרא הכהן סופר : סופר דברי מצות ה' וסופר בתרא נ"ל : אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה · שמנה כל האותיות שבתורה שבכתב ועשה המסורת: כך היה סופר בדברי חכמים · למנות ההלכות : הראשונים חרשו כו' · איידי דמייתי שהראשונים עשו ספורות נהקל על המעיינים מייתי נמי הא דר' חגי : ואנו אין לנו מה לאכול · כלומר אף על פי שהראשונים עשו כל הפעולות להקל עלינו עדיין קשה עלינו להבין ד"ת על בוריין : אין הוון וכו' · אם היו הראשונים מלאכים אנו בני אדם אבל אם היו הן בני אדם אנחנו כחמורים לרוב פחיתותינו : א"ר מנא · באותה שעה אמרו אפי' לחמורו של ר"פ בן יאיר לא דמיין : חמרתא דר"פ בן יאיר · גנבוה לסטים בלילה והיתה טמונה אצלם שלשה ימים ולא טעמה כלום : בתר שלשה ימים · נמלכו להחזירה אמרו הוציאוה מכאן שלא תמות אצלינו ויהיה ניכר הגניבה : אפקונה · הוציאו אותה והלכה מעצמה ועמדה על פתח ביתו של ר"פ והתחילה לנעוק : א"ל ר' פנחס · פתחו הדלת לעניה זו דהא שלשה ימים שלא אכלה כלום : פתחן לה · ונכנסה : אמר להן · ר"פ תנו לה לאכול ונתנו לפניה שעורים ולא רצתה לאכול : אמר לון · ר"פ וכי מתוקנים הם השעורים שאין בהם פסולת : וארימתון דמיין · הפרשתן מהם דמאי : אמרון ליה · לא כך למדתנו רבינו הלוקח פירות מעם הארץ לזרע או להאכילן לבהמה פטורין מן הדמאי דכיון דרוב עמי הארץ מעשרין הן לא גזרו באלו כיון שאינו אוכל מהן בעצמו : קמח לעורת · לעבדן ושמן לנר פטור מן הדמאי וזו נמי למה אינה אוכלת : אמר לון · ר"פ מה נעשה לעניה זו שהיא מחמרת על עצמה הרבה והפרישו דמאי ואכלה : שיודעין לדבר · בשבעים לשון וכו' ראויין לשמוע שהן מבינין שבעים לשון אע"פ שאינן יודעין להשיב: ה"ז ראויין לסנהדרין · וכשרה על צד הדוחק: שלשה· שיודעין לדבר: ארבעה· שידעום לדבר ה"ז מעולה: יבשה א"י · שלא ירדו הגשמים ולא ידעו מאין להביא העומר: והוה תמן . שם: חד אלם· שאינו שומע ואינו מדבר: צריפין · הוא סוכה שאין לה גג אלא חדה מלמעלה ועשויה מערבה : אייתוני' וכו' · הביאוהו לפני פתחיה להבין ממנו באיזה מקום הוא : א"ל · מי איכא מקום בא"י ששמו גגות צריפין או צריפין גגות והלכו לשם ומצאו : נשדף · נלקה בשדפון: סוכרא · חור שבמזוזות הדלת שבו תוחבים הבריח לנעול : שופעת דמים כמעיין · ומביאה קן אחד חובה א' חטאת ואחד עולה כדין זבה : בעינה סיכנה · וזו קן נדבה וכולן עולות : בים סכנה · בעברה תוך הים היתה בסכנה וזו לנדרה ועולות הן : זאב בא ליטול את בנה · ונדרה קן אחד להצלת בנה : ע"י שהיו הכהנים וכו' והיו באין לידי חולי מעיים · לכך היו צריכין לרופא לרפאותן והלכך אף הוא נחשב מהממונים שהיו במקדש שאף הוא נטל שכרו מתרומת הלשכה לצרכי קרבן הוא שיאכלו הכהנים בשר קרבנות השמנים ולא יבוא לידי נותר: ושותין מים · שאסורים לשתות יין בעזרה : והוה ידע · בן אחיה איזה יין יפה למעיים לצערן ואיזה יין טוב לרפואתן שע"י הליכה המעיים מתרפאין או מתעצרים יותר מדאי : והוה ידע · איזה סלע מוציא מים צוננים ואיזהו מים חמים

ריבב"ן

על הרצפה ואוכלין בשר ושותין מים שאסורין לשתות יין כדכתיב יין ושכר אל תשת וכו' הוו באין לידי חולי מעיים והוו ידע הידין חמר טב למעיא : נחוניא חופר שיחין שיהיו מצויין מים לעולי רגלים·גביני כרוז היה משכים ואומר עמדו הכהנים לעבודתכם כו' כדאיתא ביומא פרק א' (דף כ:) . ממונה על הפקיע · ירושלמי שהיה מזויג את הפתילות כדתנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין לשמחת בית השואבה וקשה דבבבלי ביומא [דף כג] מפרש מאי פקיע אמר רב יהודה*) מרעתרא מאי מרעתרא אמר רב פפא דתירקא דטייעי דפסיק רישיה כדהניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע : הגלגל מלשון בגלגלי שמע כלי שיר על השיר נעימה יתירה היה יודע אמרו עליו על הוגרוס בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה מעין גודלו לתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו אחיו הכהנים נזקרין בבת ראש : על מעשה לחם הפנים שאין אדם יודע לרדות כמותם כדאמר ביומא פ"ג.ובית אבטינס על מעשה הקטורת שאין אדם יודע כמותן שיהא מתמר ועולה כמקל. על הפרוכת שהיה ממונה על אורגי פרוכת · פינחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה · ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלבים לסרדיוט אחד ונתן לו ח' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו נ"ל :

תקלין חדתין

חסרה ומשובשת : אר"י כתיב כו' · איידי דנקט מעלות המוזכרין לשבח וגם מעלת החכמים שמנו הכל נקט לה הכא : אחלק לו ברבים · זה ר"ע שרבים היו תלמידיו כמ"ש בריש מגילה וכולהו סתימתאי אליבא דר"ע ואמרינן בגמ' והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו כו' · והעמיד תלמידים הרבה ולכן דריש עליו אחלק לו ברבים חלק עולם הבא לו ותלמידיו וסיפיה דקרא ואת עצומים קאי לפ"ז על הרוגי לוד שנתעצמו למסור נפשם על קידוש ה' · יחלק שלל שלל האויבים כמ"ש תחת רבי עקיבא והבילוו מה כן מביאין כו' וזהו שנאמר תחת אשר הערה למות נפשו שמסר נפשו למיתה וכמו שאמר בכל יום היה מצטער לקיים ואהבת כו' בכל נפשך וזה שאמר נפשו וזהו ליישנא דקאמר והערה שעורר עליו שהיה מקהיל קהלות ואת פושעים נמנה · כמ"ש אוי לי כו' כמחללי שבתות כו' : אנשי כנה"ג תיקנו · שהמשנה והמדרש היה מקובל מידם מימי אנשי כה"ג כמ"ש הגאונים : כללים ופרטים · כללים כמו כלל אר"ע וכלהו סתימתאי כללי הלכות ופרטות שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות שהיה אחיזתו מתגין דאורייתא מענין שהיה בן גרים : מה ת"ל סופרים · דבבר נקט משפחתו מפורש וכולי קרא לדרשא : סופרים כו' ספורות · כדי שיהיו נגד עיני העוסקים בה זכור ושמור : חמשה לא יתרמו כו' · והא דלא חשיב אלא הני דברים למודייהו ואי משום שמנה בעלמא ליחשבו ב' או ג' אלא דהוא כולל כל הש"ס ומתחיל בסדר הראשון ונקט כסדר המספר אלא דסמיך קדשים לטהרות ואבות לאבות : לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר · דכתיב שם אשר נתן המלך ארתחשסתא לעזרא הכהן הסופר סופר דברי מצות ה' וחקיו וכיון דכתיב הסופר קמא מה ת"ל סופר בתרא : כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים · וסיפא דקרא דברי מצות ה' · הוא תורה שבכתב כמש"ש והוא סופר מהיר בתורת ה' · וחקיו על ישראל · זהו תורת שבע"פ · שתורה שבכתב גם לאומות נכתבה באר היטב בשבעים לשון וכמ"ש לעתיד מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה בחיקו כו' כלום יש בכם מגיד זאת דקאי על תורה שבעל פה : הראשונים · אגב שזכר מעלת הראשונים הזכיר החילוק ביניהם לבינינו : חרשו כו' · חשיב ט"ו מלאכות הפת לפי שהתורה נקראת לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי ועיין בחידושי על אגדות ענין הט"ו מלאכות בארוכה :

משנת אליהו

שנים שיודעין לדבר · עיין סנהדרין י"ד ועיין תוספות מנחות ס"ה א' ד"ה ויודעים בשבעים לשון כו' :

אחת אומרת לעינתי כו' · בבבלי מנחות ס"ד ב' מובא זו הסוגיא וכתוב בגמ' ותדא אמרה לעונתי סבור מינה זיבתי זבה ממש לימתי ממש לעונתי לעונתה ממש ופרש"י שם על ימתה ששופעת כים ועל לעונתה פי' לעונת קרבן זיבתי ליום ח' שלה והיינו משום דהגי' לעונתי ולפי סוגיא דירושלמי הגירסא לעינתי ואפשר דכן צ"ל בבבלי וס"ל שופעת כמעין כמ"ש בירושלמי דלפ"ז הוי א"ש טפי מה דפתר שמה בעינה סיכנה משא"כ אי גרסינן לעונתי לא משתמע על עינה · ועל מ"ש שם שמא בזוב סיכנה פירש רש"י ג"כ שהיתה שופעת דם יותר ונסתכנה למות ונדבה לקונה להביא כו'.ובירושל' מפור' זאב בא ליטול את בנה והיה צריך להגיה בבבלי שם שמא בזאב סיכנה וממש כירושלמי דעובדא חדא הוי ולא מסתבר שיפלוגו בזה התלמודים :

אין לנו פה לאכול · כמ"ש בפ"ה דערובין לחת האבן אם מפים אדם לחיו כאבן הזה שאינה נתחית וכמ"ש פתח פומך קרי כו' תני כו' שנאמר כי חיים הם למוצאיהם בפה · ואנחנו מתעצלים בזה : אין קדמאין מלאכים · שהאדם אליו מלאך מלך הנשמה ואליו בהמה מלך הגוף כידוע וכמה שהאריך הסמ"ג בהקדמתו לחלק עשין והראשונים הגבירו כח המלאך לעשות רצון קונם : בני אנש · כמ"ש בן חכם ישמח אביו וגו' וכמ"ש רבינו הגאון שחלק אביו גורם חכמתו וכן אמרו קדשים שהיו המקדש עצמו כו' וכמ"ש בזוהר ווי למאן דבני בניינא כו' וכמ"ש במ"כ ע"פ כי אבי ואמי עזבוני רק שבכח האדם להתגבר ולהרגיז יצר טוב על יצר הרע כמ"ש דוד הרגזו כו' וז"ש בני אנש : ואי הוו ב"א · ואפ"ה זכו למדרגתם הנפלאה : אנן חמרין · שגבר החמר בגלות התורה ומצות שאין לנו הרמ"ח ללחם כי נגרעו רובי מצות בגלות וכן כתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה : חמרתיה דרפב"י גנבוהו לסטים . עבידת היתה אצלם ג' ימים ולא טעמה כלום : מחזרתה · שנמלכו להחזירה : אפקנא · נוציאה מכאן שלא תמות : תרעא · שער של רפב"י : מתקנין אינון · שלא פסולת : ארימתון · אם נתתם דמאי : לא כן אלפן · וכי לא למדתנו רבינו שהלוקח לבהמה פטור מדמאי לפי שרוב עמי הארץ מעשרין הן ולא גזרו כשאינו אוכל בעצמו : מחמרה על נפשה · שיקתו דמאי : בוא וראה כו' · לפי שמינויו היו על הקינין שהן גופי תורה ונותן טעם למה שנקרא פתיחה שהיה פותח דברים הנסתרים וסגורים : שיודעין לדבר · בשבעים לשון : לשמוע · להבין אע"פ שא"י להשיב : חד אלם · שאינו שומע ואינו מדבר : צריפין · היא סוכה שאין לה גג וחדה מלמעלה : גגות צריפין · לפי שהניח ידו תחלה על גגות אמר תחלה גגות צריפין : סוכרא · חור שבמזוזות הדלת שבו תוחבים הבריח לנעול : עין סוכר כו' · כדפרישית : שופעת כמעיין · דמים ומביאה ב' קינין א' חטאת וא' עולה כדין זבה : בעינא · בימא · וכן לנדרה ועולות הן : זאב בא ליטול כו' · ונדרה קן א' להצלת בנה ומייתי לה שמתוך שהיה חכם גדול ויודע טיב הלשונות הבין דבר זה ואחר היה נכשל בזה : מים · שאסורין לשתות יין בעזרה : והוה ידע · בין אחיה : ממסמס · מרכך וממים ומזיק ולא ישתו ממנו ומדאמר תחלה דין חמר טב למעייא משמע דממסמס רע למעיים ולא כיש מפרשים

*) לפנינו ביומא שם איתא א"ר מדרא מאי מדרא אמר רב פפא מטרקי דמייעי וכו'.

מסורת הש"ס

א) שבת קיב ב ויומ' דמאי פ"א הל"ג :
ב) ירושלמי שם וב"ר פ' ס' ועי' חולין ז ב :
ג) דמאי פ"א מ"ג :
ד) עי' סנהדרין יז ב :
ה) מנחות סד ב :

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פרק י"ג ממעשר הל"ד :
ג ב מיי' פרק א מסנהדרין הל"ו :
ד ג מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ד :
ה ד מיי' שם הלט"ו :

נוסחת הבבלי

(א) זה ר"ע שהתקין משנה ומדרש והלכות וכו' : (ב) כתיב ומשפחות סופרים כו' סופרים ששעו כו' אמר רב אחא כתיב כו' סופר כשם כו' ר"ש בר נחמני כו' ר"א בר מונה בשם כו' : (ג) כלום אמרו אפקנא מהכא כו' דמרה שריא מיתאנחת אמר ליה ר' פנחס בן יאיר פתחו לה לעלובה כו' ועיילה יהבן קמה שעורין ולא אכלת אמרו לי' ר' לא בעית למיכל אמר להון מתקנון אינון אמר ליה אין ארומתון דמאי א"ל לא כדין אלפינן הנותן זרע לבהמה פטור מן הדמאי אמר מה ניעבד לה דהיא מחמרא על נפשה ארומה דמאי ואכלת : (ד) תני פתחיה זה מרדכי בא וראה כמה גדול כחו של אותו האיש שפותח בדברים כו' סנהדרין שהיו בה שנים יודעין לדבר כו' זומא ור' אליעזר בן מתתיה וחנניה בן חנילאי פ"א כו' ולא היו יודעין להביא כו' א"ר יוסי בר בידן פ"א נשדפה א"י ולא ידעו כו' יהיב חדא ידיה כו' וחדא על סוכרא אייתיניה קמיה דפתחיה אמר להו אית כו' : (ה) ג' נשים הביאו שלש קינין כו' :

הגהות הגר"א

[א] נ"ל אנו אין לנו פה לאכול . וכ"ה בעירובין פ"ה לחת האבן אם מפים אדם לחיו כאבן הזה שאינו נימח וכמ"ש פתח פומך קרי וכו' . תני וכו' . שנא' כי חיים הם למוצאיהם בפה ואנחנו מתעצלים בזה :

גליון הש"ס

[א] עי' תוספות קדושין ל ע"א ד"ה נקראו : [ב] עיין תוס' חולין דף ז ע"ב ד"ה לא : [ג] עי' תוס' מנחות דף סד ע"ב ד"ה ועל ותוס' ב"ק דף פב ע"ב ד"ה ועל :

ועד היכן מגיע חמימותיה : ווחרן . לעבור על כל פסעס : יתוותרון בני מעוי . יוותרו קשרי בני מעיו ויצאו בתחלואים . ל״א יהיו לו בני מעים יתירים שהוא מורה לבריות לחפוא שסומכין שימחול להם המקום ואינו כן אלא כל דרכיו משפט : אלא . שמאריך אפו וגובה חובו אע״ג שאינו גובה אותו מיד : וסביביו . לצדיקים הנדבקים בו : נשערה מאוד . לשון חוט השערה : ונורא על כל סביביו . מטיל אימת משפטיו עליהם יותר מן הרחוקים : והוון כל עמא . והיה כל העם נכנסין אצל החסיד לנחמו ולא רצה לקבל תנחומין : אמר . להן זהו חסידכם בתמיה הרי בוטח במידת הדין : והוא מקפחו במים . בתמיה וקיפוח הוא לשון חיתוך וקיצור : מיד נפלה . קול בעיר : בסוכתא איתערית . בענף

תקלין חדתין תורה אור נוסחאות ישנות

האי דין כיף מקורר מיא והאי דין כיף אית ביה שרברובי ועד היכן שרברובותיה מטי׳ א״ר אליעזר (אחא) ומת בנו בצמא אמר [א] רבי חנינא מאן דאמר רחמנא וותרן יתוותרון בני מעויי אלא מאריך רוחיה וגבי דידיה א״ר אחא כתיב °וסביביו נשערה מאוד מדקדק עמהן כחוט השערה א״ר יוסי (בר אבין) לא מטעם הזה אלא מן מה דכתיב °ונורא הוא על כל סביביו מוראו על הקרובים יותר מן הרחוקים רבי חגיי בשם רבי שמואל בר נחמן מעשה [ג] בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא ושטפה נהר והון כל עמא עללין לגבי בעון מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא עאל רבי פנחס בן יאיר לגביה בעי מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא אמר לון דין הוא חסידכון אמרו ליה רבי כך וכך היה עושה כך וכך אירע ליה אמר אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים מיד נפלה הברה בעיר באת בתו של אותו האיש אית דאמרי בסוכתא איתערית ואית דאמרי מלאך ירד כדמות ר׳ פנחס בן יאיר והצילה: גביני כרוז : שהיה [ג] מכריז בבית המקדש *מה היה אומר עמדו הכהנים לעבודה ולויים לדוכנן וישראל למעמדן אגריפס המלך שמע קולו עד ח׳ פרסאות ונתן לו מתנות הרבה : בן גבר על נעילת שערים : תירגם [ד] רב קומי דבית ר׳ שילא קרא גברא אבריז כרוזא *אמר ליה אמור קרא תרנגולא א״ל והתנינן בן גבר אית לך למימר בר תרנגולא : °בן בבי על הפקיע : [א] שהיה (מזווג) מזייג פתילות ר׳ [ה] יוסי (אסי) עאל לכופרה בעו ממנייא עלייהון פרנסים ולא קיבלון מינהן (א) עאל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להימנות עם גדולי הדור אתם שאתם נתמנין על חיי נפשות לכ״ש : בן ארזה על הצלצל: כי הא דתנינן [ו] תמן °הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה על הצלצל: הוגרס בן לוי על השיר:(ב) אמר [ז] ר׳ אחא נעימה יתירה היה יודע ואמרו עליו על הוגרס בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו בתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו כל אחיו הכהנים נזקרין לו בבת ראש : בית [ח] גרמו על מעשה לחם הפנים : בית גרמו היו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנים (ג) מאלכסנדריאה שהיו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו לא היו בקיאין בית (ד) גרמו [א] היו מסיקין מבפנים ורודין מבחוץ ולא היתה מתעפשת ואלו היו מסיקין מבפנים ורודין מבפנים והיתה מתעפשת כיון שידעו חכמים בדבר הזה אמרו כל מה שברא הקב״ה לכבודו ברא שנאמר °כל פעל ה׳ למענהו שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להם שכרן י״ב מנה היו נוטלים ונתנו להם כ״ד ר׳ יהודה אומר כ״ד היו נוטלים ונתנו להן מ״ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצים ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויעשו לפני ע״ז שלהן בדברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם שלא יהו אומרים ממעשה לחם הפנים הן אוכלים : בית אבטינס על מעשה הקטורת : של בית אבטינס היו בקיאין על מעשי פיטום הקטורת ובמעלה העשן ולא רצו ללמד (ה) שלחו והביאו אומנין מאלכסנדריאה של מצרים והיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעלה עשן לא היו בקיאין של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה כמקל ופוסה ויורדת ושל אלו היתה פוסה מיד כיון שידעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב״ה לכבודו ברא שנאמר °כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו וגו׳ (נ״א כל מה שפעל הקב״ה לא פעל אלא למענהו שנאמר כל פעל ה׳ למענהו) שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להן שכרן י״ב מנה היו נוטלין ונתנו להן כ״ד רבי יהודה אומר כ״ד היו נוטלין ונתנו להן מ״ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצין ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויהיו עושין כן לפני ע״ז שלהן בדברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצאת אשה משל אחד מהן מבושמת מעולם ולא עוד אלא כשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר היה פוסק עמה ע״מ שלא תתבשם שלא יהו אומרים ממעשה פיטום הקטורת הן מתבשמות לקיים מה שנאמר °והייתם נקיים מה׳ ומישראל [ב] א״ר יוסי פעם אחת הייתי עומד בירושלם ומצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס אמרתי לו בני מאיזו משפחה את אמר לי ממשפחת פלוני אמרתי לו בני אבותיך לפי שנתכוונו לרבות כבודן ולמעט כבוד שמים לפיכך כבודם נתמעט וכבוד שמים נתרבה אמר ר״ע שח לי שמעון בן לוגא מלקט הייתי עשבים אני ותינוק אחד משל בית אבטינס וראיתי אותו שבכה וראיתי אותו ששחק אמרתי לו בני למה בכיתה אמר לי על כבוד של בית אבא שנתמעט ולמה שחקתה אמר לי על הכבוד המתוקן לצדיקים לעתיד לבא ומה ראית מעלה עשן לנגדי נומיתי לו בני הראהו לי אמר לי רבי מסורת בידי מאבותי שלא להראותו לברייהו א״ר יוחנן בן נורי (מלקט הייתי עשבים אני וזקן א׳) פגע בי זקן א׳ משל בית אבטינס ומגילת סמנים בידו אמר לי רבי לשעבר היו בית אבא צנועין והיו מוסרין

חוץ לנסך: המגילה הזאת · שכתובים בה סמני הקטורת איך להכירם וסדר פיטומו: מעתה · אין להזכירם לגנאי שהרי ניכר שכוונתם היתה לשמים שהרי עכשיו מסרה להגון אע"פ שאינו ממשפחתו: שהיה מלביש בגדי כ"ג · מיהיו נאין ומהודרין: לאי סטרטיאות · שר משרי החיילות:

הלכה ב מתני' גזברים · הם שממון הקדש תחת ידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכת ההקדש נעשה על ידם: אמרכלין · למעלה מן הגזברים והוא נוטריקון אמר על כלו ובגמ' יליף לה הממונים אלו מקרא: גמ' כתיליקין · והוא שררה למעלה מן האמרכל: גזברין · אע"ג דבקרא לא כתיב גזברין מסברא ידעינן שהיו גזברין ג' דהא פסקו שכר ולקות ופדויית ערכין וחרמי' צריכין ג' דהיינו דין וכיון דקרא ממעה למעלה קחשיב ש"מ שהראשונים מן הגזברין שהן למטה מהאמרכלין והא דקחשיב בקרא כה"ג לסוף אע"ג דהמלך גדול ממנו היינו כדי לסיים נגיד בית האלהים שיהיה השם בתר כולם שהוא למעלה על כל: כשהוא חותם · הלשכה שהמעות בתוכו דהאי קרא בשמירת האוצרות איירי וילפינן מיניה דלכך כתיבי כולהו ללמד דכולם חותמין האוצרות וכדמסיק: והם יקחו את הזהב · מיעוט רבים שנים: שתהא הפסולת שלך · והלוחות של סנפירינון היו: מחצב · מקום שחוצבין ממנו: חמון שקין וכו' · ראו השוקים ראו הכרעיים ראו בשרו וכל זה ממה שהוא אוכל ושותה מן היהודים וכל רכושו מן היהודים: מיחמי צדיקא וכו' · כדי לזכות בראיית הצדיק הביטו אחריו דזכות גדול הוא שזכה לראותו:

הלכה ג מתני' ד' חותמות היו במקדש · ג' לג' נסכים חלוקין של בהמות חותם ראשון לנסכי בקר והן ג' עשרונים סולת בלול בחצי הין שמן ויין לנסך חצי ההין וחותמו עגל והב' זכר לנסכי איל שתרגום איל דכרא ונסכיו שתי עשרונים סולת בלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין והד' חוטא והם נסכיו של מצורע עשיר שמביא ג' בהמות וצריך עשרה לוגין שמן תשעה לשלשה כבשים ואחד למתן תנוך ובהונות וקרי ליה חוטא משום דעל שבע עבירות נגעים באין: ה' היו · ב' חותמות היו למצורע: חוטא דל וחוטא עשיר · לפי שמצורע עני אינו מביא אלא בהמה אחת ואם לא היה למצורע אלא חותם אחד היו נותנים למצורע עני עשר לוגין ות"ק סבר למצורע עני נותנין חותם גדי ולוג רביעית היה מביא מביתו: וארמית כתוב עליהן · שרוב דבורם היה בלשון ארמי: זכרים ונקבות · בין לנסכי עולות שאינן באות אלא זכרים בין נסכי שלמים שבאין זכרים ונקבות ועולה ושלמים טעונין נסכים דכתיב עולה או זבח: נותן לו מעות · כפי הנסכים שהוא צריך: בא לו אצל אחיה · שהיה ממונה לקנות יינות ושמנים וסלתות שלא יהא כל מביא קרבן צריך לחזור אחר נסכים העשויין על טהרת הקדש: ואם הותירו הותירו להקדש · ולא אמרינן שמא מעותיו של יוחנן הם שנתערבו במעות של נסכים: ממתינים לו עד הערב · שיזדווגו יחד יוחנן ואחיה אם נמצאו מעות יתירים ביד יוחנן כנגד החותם שאמר זה שנאבד ממנו נותנים לו: ושם היום כתוב · על החותם יום פלוני בשבת: מפני הרמאין · שמא מצא חותם שנפל מחבירו או מאחיה או מיוחנן ובא עכשיו ליקח וביום שמוציאו אינו רשאי להוציאו שהאובד מחזר אחריו ועוד יש לחוש שמא לקח חותם בשער הזול והכניסו עד שער היוקר: גמ' ופריך ולבן עזאי חוטא דל למה ליה · חותם בפני עצמו היה לו להביא חותם גדי: ומשני היה מביא לוגו עמו · כדי שיביא גם לוג שמן שצריך המצורע למתן תנוך ובהונות והמותר נאכל לכהנים כדין קדשי הקדשים וצריך שיהיה על טהרת הקדש לפיכך נתנו לו חותם בפני עצמו שהוא נסכי גדי וד' לוג שמן: ברם כרבנן · אבל לרבנן לא היו נותנין לחוטא דל אלא חותם של גדי ולוג שמן למתן בהונותיו היה מביא מביתו קשיא א"כ אף לחוטא עשיר לא היו צריכין לתקן חותם בפני עצמו שיכולין ליתן לו ג' חותמות גדי: נסכי רחל · בכמה שאינן נזכרים במתני': ומשני מן מה דתני במתני' גדי משמש וכו' · שמעינן דנסכי רחל כנסכי גדי: שהיה בדין · שיהא חילוק בין נסכי עגל לנסכי שור:

בין

תורה אור

מוסרין את המגילה הזאת אלו לאלו ועכשיו שאינן בית אבא (א) נאמנים הילך את המגילה והזהר בה וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ע זלגו עיניו דמעות ואמר מעתה אין אנו צריכין (רשאין) להזכירן לגנאי: אלעזר על הפרוכת: [א]שהיה ממונה על אורגי פרוכת: [ב]פנחס המלביש: שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה בכהן א' שהלביש לאיסטרטיות א' ונתן לו שמונה זהובים ואית דאמרין תרי עשרי יהב ליה:

הלכה ב מתני' אין ה) פותחין [ג]משבעה אמרכולין ושלשה גזברין

[ד]ואין ג) עושין שררה על (ב) הצבור פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרוכת שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן: גמ' אין פותחין מג' גזברין ומז' אמרכולין תני [ה]משני כתליקין הדא הוא דכתיב °ויחיאל ועזיזהו ונחת ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו אמרכולין פקידים מיד כונניהו ושמעי אחיו קתיליקין במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית אלהים המלך וכ"ג כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו (ג) לאמרכול אמרכל חותם ונותנו לקתליקין קתליקין חותם ונותנו לכהן גדול כ"ג חותם ונותנו למלך וכשהוא מתיר המלך רואה חותמו ומתיר כ"ג רואה חותמו ומתיר קתליקין רואה חותמו ומתיר אמרכל רואה חותמו ומתיר גזבר רואה חותמו ומתיר: אין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים: רב ג) נחמן בשם רבי מנא על שם °והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן (שמות כח) אמר ר' (נחמיה) חמא בי רבי חנינא מפסולת של לוחות העשיר משה הדא הוא דכתיב °פסל לך (שם לד) שני לוחות אבנים פסל ד) לך שתהא הפסולת שלך אמר ה) ר' חנין מחצב של אבנים טובות ומרגליות (גילה) ברא לו הקב"ה מתוך אהלו וממנו העשיר משה כתיב °והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה (שם לג) תרין ו) אמוראין ח"א לגנאי וח"א לשבח מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין (ד)חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי ומ"ד לשבח מחמי צדיקיא ומזכי טוביא דזכת למיחמי יתיה:

הלכה ג מתני' [ו]ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל זכר גדי וחוטא בן

עזאי אומר ה' היו וארמית כתוב עליהן עגל דכר גדי חוטא דל וחוטא עשיר עגל ז) משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות חוץ משל אילים איל משמש עם נסכי אילים בלבד חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורע [ז]מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחייה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב באין זה אצל זה ואחיי' מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות [ח]אם פחתו פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב ואם מצאו לו כדי חותמו נותנין לו ואם לאו לא היו נותנין לו ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין:

גמ' [א] וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם כרבנן מביא גדי נסכי רחל מה מן מה דתנינן גדי משמש [ט]נסכי צאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות הדא אמרי נסכי רחל כנסכי גדי דכתיב °ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים (במדבר טו) לשור ח) האחד למה נאמר מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה בדין בן הצאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים אם מצאנו שחלק בין נסכי כבש לנסכי איל לכך

ריבב"ן

מתני' מז' מרכולין תניא בתוספתא פ"ב גזברין מה הן עושין פודין את הערכין ואת החרמין ואת ההקדשות וכל מלאכות הקדש בידן מרכולין מה הן עושין ז' מפתחות עזרה בידן רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולן מרכולין פותחין וגזברין נכנסין ויוצאין ולפי כבוד הנכנסין היו יוצאין אמר ר' יהודה למה נקרא שמו מרכול מפני שהוא מר על הכל פי' מר אדון לשון מרות ירושלמי הגא אין פותחין מב' כתילקין הדא הוא דכתיב ויחיאל ועזיזהו ונחת גזברין ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו מרכולין פקידים מיד כנניהו ושמעי אחיו כתילקין כשהוא חותם הגזבר נותנו לאמרכול מרכול חותם ונותנו לקתלקוס וקתלקוס לכ"ג וכ"ג למלך ואין עושין שררה פחות משנים מפורש בבבא בתרא פרק א' דכתיב והם יקחו את הזהב:

מתני' ד' חותמות וכתוב עליהן עגל זכר גדי חוטא מפרש ואיל למה הוצרכו לפי שנסכיהן חלוקין זה מזה: ארמית. לפי שמלומדין בלשון כשדים בגלות בבל: חוטא דל וחוטא עשיר מצורע עני מצורע עשיר והנך בערכין על ז' דברים הנגעים באין לפיכך נקרא חוטא · עני מביא תורין או בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ואשם זה הכבש שהיה צריך לנסכים אבל מצורע עשיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ואשם ואין חטאת ואשם טעונין נסכים אלא חטאתו ואשמו של מצורע לפי שאינן באין על חטא דבנגעיה איכפר ליה חטאיה והקרבנות אינן באין אלא להכשירו בקדשים: גדולים וקטנים שאין חילוק בנסכים בין עגל לשור ולמה היה חותם לאשם ולחטאת של מצורע והלא נסכיהן כשאר כבשין שבאין נדבה דשניהן היו כבשים שאשם מצורע כבש הוא אלא לפי שאשם מצורע טעון לוג שמן ליתן לבהונות לבד שמן שבא מן הנסכים:

מתני' לערב באין זה אצל זה יוחנן אצל אחיה וכנגד החותמות שקיבל אחיה נותן [לו] יוחנן מעות אם פחתו פחתו ליוחנן אם הותירו הותירו להקדש: מתני' מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב שיבוא יוחנן אצל אחיה ויראה אם מצאו מעות יתירין כדי חותמו של זה שאבד נותן לו הנסכים ושם של היום פי' שם של היום היה כתוב ביום פ' נעשה חותם זה. מפני הרמאין שמא ימצאנו אדם אחר זמן וילך אצל אחיה ויתן לו סולת: ירושלמי הגא עלמך שזוג אותו היום שם המשמר היה כתוב עליו הגא עלמך שזוג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חדש כתוב עליהן:

תקלין חדתין

נאמנין כו' אלו לאלו · ולא היה בא ליד אחר שאינו הגון: שאינן נאמנין · ויראה אנכי שלא יגיע ליד אדם שאינו הגון: הא לך · שאתה נאמן ותיזהר בהם: בגנותן. שהרי טעמם אמת שעכשיו שהיה צריך למסור מסר. ובבבלי כ"ז שהיו בית אבא קיימין כו': מתני' אין פותחין וכו' · גזברין הן שממון הקדש בידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכות הקודש נעשה על ידם: אמרכלין · למעלה מהגזברין אמר על כולא: ואין עושין שררה כו'. לשון הגאון דכל הממונים היו עמהן אחרים דמתני' חשב ראש הממונים לבד אלו השנים שהיו יחידים: גמ' תנא בברייתא תוספת שאין פותחין מב' ממונים למעלה מן האמרכלין: הדא הוא דכתיב · מסמיך בכתוב: ויחיאל וגו' שם מיירי בתרומת הלשכה וקדשים כו' וזה יחיאל ועזיזהו ונחת אלו ג' גזברין שעסקו בערכין וחרמין שצריכין ודאי ג' ואח"כ חשיב ז' אמרכלין מן ועשהאל וגו' עד ובניהו וכנניהו ושמעי אחיו נקראו פקידים והן ב' כתלקין: במפקד כו' · המלך וכ"ג שנגיד בית אלהים הוא כ"ג: כשהוא חותם. כשרוצה לחתום הממון בלשכה: והם יקחו · לשון רבים ואין פחות משנים: אר"ח מפסולת כו' · מייתי לה הכא להשמיע דצריכים שנים שלא יבואו לידי חשד שהרי דורו של משה דיברו עליו כ"ש על אחרים בדורות אחרים: מחצב של אבנים כו' · לבד הלוחות ולא ס"ל מפסולת הלוחות: שקים · השוקים: קופריס · קופריס: גידל בשרו: ומדליה · ממונו: הלואי מיזכי · הלואי שנזכה לראותו לדיקא טוב שזכיתי לראותו: מתני' ארבע חותמות כו' · ג' לג' נסכין חלוקין של בהמות חותם ראשון לנסכי בקר והן ג' עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן ויין לנסך חצי ההין וחותמין עגל והב' זכר לנסכי איל שתרגום דכרא ונסכיו ב' עשרונים סלת בלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סלת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין והד' חוטא והם נסכיו של מצורע עשיר שמביא ג' בהמות וצריך י' לוגים שמן ט' לג' כבשים וא' למתן תנוך ובהונות וקרי ליה חוטא משום דאמרינן בערכין על ז' דברים נגעים באים: חמשה היו · ב' חותמות היו למצורע: חוטא דל כו' · בגמ' מפרש במאי פליגי: וארמית · שכן היה רוב דיבורם: זכרים ונקבות · בין לנסכי עולות שאינן באות אלא זכרים בין לנסכי שלמים שבאים זכרים או נקבות ועולות ושלמים הן שטעונין נסכים כדכתיב עולה או זבח (לשון הרמ"ב) חסר עוד קצת מפי' המתני': גמ' ה"ג ולבן עזאי חוטא דל למה · כלומר דלמה צריך לבן עזאי חוטא דל חותם בפ"ע ולא לת"ק: מפני שמביא לוגו עמו · דהכי תניא בתוספתא פרק ב' דשקלים ד' חותמות היו במקדש חוטא היה מביא לוגו עמו חוטא דל כדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו ונראה דפליגי בהא דת"ק ס"ל דחוטא עשיר הוא שהביא הלוג יחידי לבהונות עם כל קרבנו אבל חוטא דל לא היה מביא הלוג עם העשרון שלו וטעם אפשר דת"ק ס"ל כיון דחוטא עשיר צריך ליקח מהממונה ג' עשרונות ושמן לזה ט' לוג אזי יקח עוד לוג עד עשר כיון שלוקח כל כך משא"כ מצורע עני שא"צ אלא עשרון א' בלול בשמן · א"כ הלוג לבהונות אינו לוקח אצל הממונה להביא עם העשרון וליתן ליד הקדש כשער היוקר דיד הקדש על העליונה אלא מביא בעצמו מביתו משא"כ בעשיר לא מסתבר שיקמץ משום דבר מועט אלא דרך עשירות יקח כל העשר לוגין אצל הממונה ובזה תליא פלוגתתם דכיון דב"ע ס"ל שמביא גם החוטא דל לוג יחידי עם העשרון וקונהו מיד הממונה משום דלא פלוג בין עשיר לעני א"כ צריך חותם בפ"ע ולא סגי בחותם גדי שהרי צריך לוג שמן משא"כ בחותם גדי: ברם כרבנן מביא גדי · חוטא דל דהלוג מביא בעצמו מביתו לקמץ הריוח תועפת שיקנה בעצמו בזול והוא דלא כבג' ופי' התוספות יום טוב והמפרשים שנדחקו מאד: נסכי רחל בכמה · כמה יין היא צריכה ואם יש הפרש בין זכר לנקבה ס"ל בין רחלה לכבשה: הד"א כו' · במתוחו חותם שכתוב עליו גדי הייתי לוקחין נסכים לקרבן לאן בין גדולים בין קטנים בין זכרים ונקבות דהיינו נמי לכבשה ורחלה דכולן נסכיהן שוין חוץ משל אילים שלא היו נוטלין משם לצורך נסכי אילים שאין נסכיהן שוין ודנסכי כבש רביעית ההין לעשרון א' משא"כ לאיל: דכתיב כו' · מוכיח מקרא כן ככה יעשה וגו' (במדבר ט"ו) מה ת"ל וכלא ככר נאמר שם והקריב על בן הבקר מנחה וגו': מגיד שלא כו' · רבויא דקרא אתי לאשמועינן שלא נחלק בין עגל קטן לשור גדול: שהיה בדין כו' · שחלק בכתוב

מסורת הש"ס

א) תמיד כו: ב) בבא בתרא ח ב: ג) שם: ד) נדרים לח א ה) ויקרא רבה פ' לב: ו) בבלי קדושין לג ב ירושלמי בכורים פ"ג הל"ג ועי' ש"ר פ' נא: ז) מנחות צ א: ח) מנחות נא ב:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ז מכלי המקדש הלט"ז:
י ב מיי' שם הל"כ:
יא ג מיי' שם פ"ד הלכה יח:
יב ד מיי' פרק ט ממ"ע הלכה ה:
יג ה מיי' פ"ד מכלי המקדש הלי"ז:
יד ו מיי' פ"ז שם הלי"ח:
טו ז מיי' שם הל"ו:
טז ח מיי' שם הלי"ב והשגות:
יז ט מיי' פרק ב ממעה"ק הל"ד:

נוסחת הבבלי

(א) נאמנין הא לך זו כו' מעתה אין אנו רשאין לספר בגנותן של אלו: (ב) שררה על הצבור בממון פחות מב' כו' ואלעזר שעל הפרוכת כו': (ג) למלך המלך רואה כו': (ד) חמו קיפריה אכיל כו' לשבח הלואי מחמי צדיקא כו':

הגהות הגר"א

[א] צ"ל ולבן עזאי חוטא דל למה מפני שמביא לוגו עמו ברם כרבנן וכו'. ועי' בק"ע שמפרש גם כן על דרך הגה"ס ע:

בין נסכי כבש · שהוא בן שנה לנסכי איל שהוא בן שתי שנה : ת"ל ככה יעשה לשור האחד · כל נסכי שור אחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורש"י במנחות פי' דמיתורא דלשון קדרים שכבר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והראשון כ"ל : ת"ל או לאיל הא' · כיון שהוא איל כל נסכיו אחד הן בין זקן או שהוא בן י"ג חדש : ת"ל או לשה בכבשים · כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם : בין נסכי גדי · קטן לתיש גדול : הגע עצמך . ופריך הגע עצמך שהצניעו עד שיבוא היום ההוא בשבת הבאה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום : ומשני שם משמר · של אותו שבת נמי היה כתוב עליו : ופריך הגע עצמך · שימתין תלי שנה עד שיבוא זמן המשמר שנית : ומשני שם היום · כמה ימים בשבת : שם השבת · כמה שבת בחודש : שם החדש היה כתוב עליהן · וגם שם המשמר שאינו מצוי שיזדמן שיהיו כולם ביום א' מכוון אלא להרבה שנים :

נוסחאות ישנות · תורה אור

לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל °או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר (במדבר טו) שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין : ושם היום כתוב כו' : (א) הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג :

הלכה ד

מתני' אשתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר (ב) נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית : גמ' ר' א) יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי (ג) דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון (דברים יט) דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' °לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב (משלי כא) °מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערקמן קומוי אמר ג) רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא (תהלים מא) °אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר אדא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה ·היב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין [א] דשתן גבן נחמיה ג) איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הא לך (ד) טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה נחום ז) איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה עינייא דחמינך ולא *יסבון (יהבון) לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעוס מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הבין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד : (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן בלא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה

הלכה ד מתני' לשכת חשאים · על שם שהנותנין בתוכה נותנין בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלין בסתר : ללשכת בדק הבית · ללשכה שנותנים בה כל קדשי בדק הבית : גמ' הוון פרנסין · היו גבאי צדקה : והוה יהיב ליה · לאחרים שהיו העניים מתביישים לקבל מהגבאי : מליזין עליו · מדברין בו ואמרו שאינו צריך ליטול צדקה ונוטל : מן דדמך · כשמת בדקו ומצאו שלא נהנה ממה שקיבל אלא היה נותן לאחרים : הוה מפליג וכו' · היה מחלק צדקה בלילה ומוליכה אצל העניים שלא יבייש : חד זמן · פעם אחת פגע בו שר של רוחות וא"ל לא כן למדתנו רבינו לא תסיג גבול רעך ולילה גבול של רוחות ליל ואין לבני אדם לצאת אז : מתן בסתר יכפה אף · ויציאתו זו כדי ליתן צדקה בסתר ראוי הוא שיסתיר עצמו מפניו : והוה · הרוח מתיירא ממנו שלא יכפהו וברח מלפניו : זהו שמסתכל במצות · הצדקה היאך לעשותה שלא יתבייש העני : טול ואתה פורע · כשתקבל ירושתך : ה"ג א"ל יהא לך במתנה אר"ח בר אדא וכו' · וה"פ והוה א"ל אם לא יהיה לך לשלם הרי הוא לך במתנה כי היה חושש אולי יתאמץ העני לפרוע לו כשיראה שלא נפלה לו ירושה או כדי שלא יהיה לעני כגזל לפי דעתו : אית הוה סבין וכו' · היו זקנים בימינו כל מה שהיו נותנין להם מר"ה עד יוה"כ היו מקבלין ומשם ואילך לא היו מקבלין : אמרי דשתן גבן · מה שאנו צריכין לכל השנה כבר הוא אצלנו שהיו נותנין להם בימים אלו די פרנסתן לכל השנה כך נ"ל והיפה מראה פי' בזה פירושים דחוקים : זכה עמי · עשה עמי צדקה ותן לי תרנגולא חדא : ה"ג א"ל הא לך טימיתא וזיל זבין קופד · וה"פ הא לך מטבע זו וקנה לך בשר : ואכל · בשר שור ומת : להרוגו של נחמיה · שאילו נתן לו בשר תרנגולת שהיה רגיל בו היה חי : א"ל מיחזור · כשיחזור יתן לו לאכול : אמר · לנגד סמת עיניו שראו אותו ולא קבלוהו יהיו סתומין : ידים · דלא פשטו עצמן ליתן לעני יתקטעון : רגלים · שלא רצו לקראתך ליתן לך ישברו : ומטתיה כן · ועלתה לו כך בעיניו וידיו ורגליו : א"ל · רבי עקיבא מה אתה מקללני : א"ל · נחום ולמה אתה מבעט ביסורין דקאמרת אוי לי : הוה רביה דבריה . מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עם רבי הושעיא בכל יום : חד זמן וכו' · פעם אחת היה לו לר"ה אורחים ולא קרא לסגי נהור שיאכל עמו : ברמשא · לערב : א"ל · ר"ה לא יכעוס אדוני עלי שלא זמנתיך שתאכל עמי היום לפי שהיו אורחין אצלי ואמרתי שלא לזלזל בכבודך שיבייסוך הלכך לא אכלתי עמך יום הזה : א"ל אתה פייסת . למי שנראה ואינו רואה אותו שרואה ואינו נראה והוא הקב"ה יקבל פיוסך ותפלתך : א"ל · מנ"ל הא לברך כן : מרא"ב"י · מעובדא דרא"ב"י : דרא"ב"י · נכנס סגי נהור לעירו ישב רא"ב"י למטה ממנו שיאמרו הבריות אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא הוה רא"ב"י יושב למטה ממנו ועשו לו פרנסה ולדקה יקרה : אמר להון · הסגי נהור מהו זה שנותנין לי כל כך : וצלי עלוי · והתפלל סגי נהור זה על רא"ב"י האי תפלה : דלמא · מעשה : הוון מטיילין · בבתי כנסיות שבלוד : כמה ממון שיקעו אבותי בכאן · שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם : כמה נפשות שיקעו בבנין הזה · וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם ונראה שהיה ידוע לר' הושעיא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין בהכ"נ : עבד · אלו

ריבב"ן

מתני' לשכות · חדרים · חשאים על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי בצנעא שלא יתביישו : כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו · לבד"ה : ירושלמי תני קדשי מזבח מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית [ואין קדשי בה"ב] מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח · והתנינן כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית ס"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח הקדישו וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה*) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לב"ה :

תקלין חדתין

הכתוב ט' דכבש עשרון א' ואיל ב' עשרונים : ת"ל ככה יעשה לשור האחד · דבין גדול בין קטן נסכיו שוין א"כ מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד : או לאיל למה נאמר · והלא כבר נאמר או לאיל תעשה מנחה : בן שנה הוא כבש בן שנתים הוא איל : לבן שלש שיהיה נסכיו יותר : ת"ל או לאיל · מריבויא אשמועינן · א"כ מעת שקרוי איל הכל אחד בן שנתים ובן ג' : או לשה בכבשים למה נאמר כו' · והלא כבר נאמר או יעשה לכבש האחד : כבשה · נקבה דכבשים · רחלה · נקבה דעזים : ת"ל או גו' · מריבויא : או בעזים . הלא עזים בכלל כבשים הם : גדי · היינו בחור עזים . זקן : בג' לוגין · הוא רביעית ההין שההין י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בבבלי (מנחות צא ב לב א) : הגע עצמך כו' · אמתניתין מהדר כלומר מה בכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמאי להמתין בשבוע האחרת שיגיע יום זה הכתוב בחותם : שם משמר . ומשני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע האחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמאות : ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור חלילה זה המשמר וזה היום : ומשני שם יום ושבת וחדש כתוב שלא שייך שימתין זמן הרבה עד שיארע כך : מתני' לשכת חשאים · על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר : ללשכת בד"ה · ללשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה : גמ' לאחרנין · מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ונתן להם מה שלקח שהוא לא היה צריך : מלעיזין · לשון לעז : מפליג · ממה שהיה נוטל : מצוה · צדקה : בלילא · משום מתן בסתר שלא יבושו המקבלים וכמ"ש עב דלא יהביה כו' : לא תסיג . ובלילה זמן הרוחות ואמרו אל יצא ת"ח יחידי בלילה : מתן בסתר · וזה כל כוונתי בהליכתי בלילה ושלוחי מצוה אינן ניזוקין ובפרט שכופה אף : שהוא מסתכל במצוה . בהשכל וחכמה שלא יהיה בה איזה פחיתות : שנפלה לך ירושה ממקום אחר · דכתיב בית והון נחלת אבות · וכשנפסק זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כאבותיו שהשפיעו לו : טול ואתה פורע · כדאמרי' בשבת (קנא ב) כי אתא עניא אקדים ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לבניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בנו או בן בנו ואמרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריש לזה ומעשיר לזה וז"ש ואתה פורע בזימנא אחריתי : מן דהוה נסיב כו' · כדי שלא יסבור כפשוטו שהוא בע"ח ויצטער כמ"ש ברים ע"ז בע"ח עלב כו' : אית הוי סבין ביומינו . בימינו היו זקנים : מבין ריש שתא כו' · דגירסת הירושל' כל מזונותיו של אדם קצובין מר"ה ועד יוה"כ והיה דעתם בזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קצבת מזונם לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו נוטלין שעדיין לא נקצב להם במרום ורשות בידם ליטול משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקצב להם פרנסתם על כל השנה מהסיבה שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וזהו דשתא גבן של כל השנה אצלנו כבר : זכה עמי · עשה עמי צדקה ואוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם האיש אשר עשיתי וגו' : הא לך · מטבע זו וקנה לך חילופה בשר : ואכל · בשר שור ומת : להרוגו של נחמיה · שאילו נתן לו בשר תרנגולת כהרגלו היה חי : נחום איש גם זו · סוגיא זו איתמרא בבבלי במס' תענית (כא א) וכאן יותר מדוקדקת : גם זו · שהיה אומר על כ"ד גם זו לטובה : דורון · בבבלי מפורש משא ג' חמורים מאכל ומשתה ומגדים : מוכה שחין א'. שהיה נראה לעין חולה גדול וחלש : זכה עמי · לא אמר כמוכרח לזה מאד אלא שתזכה עמי בנתינתך לי ולא הפליג בקשתו כהסיה דאתיא לקמיה דבנימין הצדיק וא"ל הרי הם מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מזדרז ליתן תכף ועתה חשב בחזירתו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה אץ לדרכו וז"ש לבית חמיו : אשכחיה · בחזירתו דמית : קאים כו' · עמד לנגדו : עיני' דלא חמון כו' · האשים עצמו על שלא הביט גודל חוליו ותלישותו וה"ל להזדרז : דלא פשטן · כמ"ש פתוח תפתח את ידך וגו' : לך · שהיית נראה חולה גדול ופניו העידו בו : דלא רהטין · בתחילה וגם אילו היה כך יותר בחזירתו מילאתו ודאגתו על העני היה מוצאו עדיין חי והיה מצילו : רביה דבריה · מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו : חד זמן כו' · פ"א היו לר' הושעיא אורחין ולא אכל עמו : לא יתרעם אדוני עלי : דלא ליבזו · שלא יבזו כבודך שאינם מכירים אותך : מנא לך . הא ברכתא שהוא דרך חכמה : דרא"ב"י · בא חד סגי נהור למקומו וישב ר"א למטה הימנו כדי שיאמרו אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה הימנו ועשו לו פרנסה בכבוד : מהו הכין · מראה שהפריזו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו : א"ל רבי אלעזר בן יעקב יושב למטה ממך : וצלי כו' · התפלל הסגי נהור עליו : גמלת חסד · שישב למטה הימנו : שקעו אבותי · שבנו בתי כנסיות אלו : כמה נפשות כו' · וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה :

מסורת הש"ס

א) ירושלמי פאה פ"ח הל"ח : ב) ויק"ר פ' לד : ג) עי' כתובו' סז ב : ד) תעני' כא א :

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פרק ג מערכין הל"ב וס"י ממ"ע הל"א :
יט ב טוש"ע יו"ד סי' רמט סס"ז :

נוסחת הבבלי

(א) הגע עצמך (ששירות אותו היום ממש) כו' : (ב) נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית : (ג) דר' ארשעיא (זיני) דינר כו' הוו מלעיזין כו' דל"צ למינסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו' אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המשתכל בצדקה כו' נסיב יהיב ליה במתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו' : (ד) טומיתא תיזיל ותיכול קופר אכל קופר ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עינים דלא חמיולך יסתמון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה לרמשא כו' חמי תיפיים מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו' :

הגהות הגר"א

[א] ויש גורסין רשותא גבן ועוד חלופי גרסאות ועי' ביפ"מ סוף מס' פאה :

*) נראה דחסר כאן וצ"ל ומשני כיון מתניתין לצורך בדק הבית כלומר בשעה שהקדשו וכו' כצ"ל ור"ל דהירושלמי משני דמתני' מיירי שעיקר קדושתן הי' לבה"ב :

תרעייהו

א) עי' תמורה לב א: ב) מדות פ"ב מ"ג: ג) יומא נד א: ד) תוספתא פרק ב ויומא נג ב: ה) שם נד א: ו) ירושלמי סוטה פ"ח הלכה ג ותוספתא סוטה פ"ז: ז) ספרי פ' בהעלותך:

הפתחים של בהמ"ד הגדול: חמי מה דעבדית · היה משבח עצמו ראה מה שעשיתי: וישכח ישראל וכו' · טוב הוא ליתן לעניי תורה שעוסקין מצות בכל עת משיבנו בניינים והיכלות: מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית · כגון אם הקדיש בהמה או אבנים לבדק הבית וצריכין אותן למזבח נוטלין אותן למזבח אבל הקדיש בהמה אפי' בעלי מומים או אבנים למזבח אין מוציאין אותן לבדק הבית אלא ימכרו ודמיהן נופלין לבדק הבית: כלי שמצאו בו צורך לבד"ה. מניחין אותו · הא ראוי למזבח מוכרין אותו שמעינן דקדשי בדק הבית אף ע"פ שראוין למזבח אין מוציאין מקדשי בדק הבית: כיני מתניתא · כן היא משנתנו כלי שמצאו בו צורך והיינו לצורך המזבח או לבד"ה ללשכת בד"ה מניחין אותו ומשם נוטלין אותו למה שצריכין אותו :

תורה אור

דסדרא רבא אתא ר' מנא לגביה אמר ליה חמי מאי עבדית א"ל °וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות[הושע ח] לא הוה בני נש [א] דילעון באורייתא א) [א] תני [א]קדשי המזבח מוציאין את הראוי להן מקדשי (א) בדק הבית אין קדשי בדק הבית מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח והא תנינן כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין לבדק הבית א"ר חזקיה כיני מתני' (לצורך) ללשכת בדק הבית :

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

הלכה א מתני' [ב]שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנות שלש ג) עשרה

השתחוויות היו במקדש של בית ר"ג ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים היו משתחוים בארבע עשרה והיכן היתה יתירה כנגד דיר העצים שכן מסורת בידן מאבותיהן ששם הארון נגנז מעשה ג) בכהן א' שהיה מתעסק וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחבירו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון גנוז: גמ' תני [ג]השופרות הללו עקומות היו צרות מלמעלן ורחבות מלמטה מפני הרמאין תני ד) בשם ר"א הארון גלה עמהן לבבל מ"ט °לא[מ"ב כ] יותר דבר אמר ה' אין דבר אלא שהדיברות לתוכו וכן הוא אומר °ולתשובת השנה שלח המלך[ד"ה ב לו] נבוכדנצר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' איזהו כלי חמדת בית ה' זה הארון (תני ר"י בר אילעי) [ד]רבי שמעון בן לקיש אומר במקומו היה הארון נגנז הדא הוא דכתיב °ויאריכו הבדים ויראו[מ"א ח] ראשי (ב) הבדים אל הקדש אל פני הדביר ולא יראו החוצה [ב] כתיב ה) ויראו ואת אמרת ולא יראו אלא נראין ולא נראין בולטין ויוצאין כשני דדי האשה ורבנן אמרי בלשכת דיר העצים היה הארון גנוז מעשה בכהן אחד בעל מום שהיה עומד ומפצל עצים בלשכת דיר העצים וראה את הרצפה שהיא משתנה מחברותיה בא ואמר לחבירו בא וראה את הרצפה הזאת שהיא משתנה מחברותיה לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון גנוז: תני (משום) ר' הושעיא הקיש עליה בקורנס ויצאת אש ושרפתו תני ו) רבי יהודה (בר אילעי) בן לקיש אמר [ג] ב' ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר [ג] אחד שהיתה התורה נתונה בתוכו ואחד שהיו שברי לוחות נתונין בתוכו זה שהיתה התורה נתונה בתוכו היה מונח באהל מועד הדא הוא דכתיב °וארון ברית ה' ומשה לא משו[במדבר יד] מקרב המחנה וזה ז) שהיו שברי לוחות נתונין בתוכו היה נכנס ויוצא עמהן ופעמים שהיה מתראה עמהן ורבנן אמרי ארון א' היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה קרייא מסייע להו לרבנן °אוי לנו מי[ש"א ד] יצילנו מיד האלהים האדירים האלה מילה דלא חמון מן יומיהון קרייא מסייע לר' יודה בן לקיש °ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים והלא[שם יד] ארון בקרית יערים היה מה עבדון ליה רבנן הגישה אלי הציץ קרייא מסייע לר' יודא (בר אילעי) בן לקיש °הארון וישראל ויהודה יושבין בסוכות[ש"ב יא] והלא

קרבן העדה

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

הלכה א מתני' שלשה עשר שופרות · תיבות צרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין שופר מפני הרמאים שלא יתנו ידן לתוכן להראות כאילו נותנין לתוכו ויטלו מתוכן ולקמן מפרש למה י"ג שופרות וי"ג שולחנות ובאיזה מקום מונחין: י"ג השתחויות · לקמן מפרש היכן היו: כנגד דיר העצים · לשכה שבה היו נותנין כל עצי המערכה והיא היתה במקצוע מזרחית צפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז · ע"י יאשיהו כדמפרש בגמרא: שהיה מתעסק . במלאכתו מתליע את העצים שאין לבעלי מומין מלאכה במקדש כי אם להכין עצים למערכה דכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח: שהיא משונה . שלא היתה האבן שוה לשאר אבני הרצפה והבין שנסתלק משם והוחזרה: ביחוד · בבירור: גמ' ה"ג אלא הדברות שבתוכו : ולא יראו החוצה · סיפא דקרא ויהיו שם עד היום הזה : כתיב · ברישא ויראו וכתיב בסיפא ולא יראו וקשיא אהדדי: בולטין · ודוחקין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שבולטין מתחת חלוקה : ומפצל · ומבקע : ביחוד · בבירור : הקיש עליה בקורנס · על המקום ההוא ויצא אש ושרפו : התורה · ולוחות שניות מונחים בתוכו : לא משו וכו' . ואס"ד דהארון ההוא הוא שהיה הולך לפניהם במלחמה מסתמא גם המעפילים היו נוטלים אותו עמהם במלחמה: היה נכנס ויוצא עמהן . כשנסעו במדבר נסע לפניהם כדכתיב וארון ברית ה' נוסע לפניהם: ה"ג ופעמים הוא מתראה עמהן במלחמה . וי"ס דל"ג ליה והוא הנכון וכן הוא במס' סוטה : מילה דלא חמון וכו' · דבר שלא ראו מימיהם ואס"ד שהיה יוצא עמהן תמיד במלחמה מאי יום מיוחד שהיו מתייראין עתה: והלא ארון בקרית יערים היה · עד שבא דוד והעלוהו משם : ומשני הגישה אלי הציץ . והארון הזה לאו ארון ברית ה' אלא הארון שהיה בו החשן והאפוד והאורים והתומים וזכר הציץ לפי שאסור לשאול באורים כי אם בלבישת

משנת אליהו

ה"ג תני קדשי מזבח כו' · ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות שקלים הלכה י' והראב"ד השיג עליו ועיין כ"מ שנדחק וכתב שהירושלמי הזה צריך לימוד ורבינו הגדול אהסריכהו לעיונין בגירסתו ממש כשיטת הרמב"ם דתני קדשי מזבח מוציאין הראוי להן מקדשי בדק הבית ומפרש בכה"ג שלא הספיקו שקלים לקרבנות כו' ול"ק קושית הראב"ד דמתני' דמכיא מלשכת כלים ומחלק בינייהו דלגירסת רבינו מה דפריך גמרא ממתני' דלשכת הכלים קאי אמ"ש ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה וכדפרישית ובכגא דקדשי בד"ה מבד"ה ג"כ לא הוא שיטת הרמב"ם בפירושו ודלא כרש"י שם אלא דפירושו כפשטא כמו בקדשי מזבח מקדושה לקדושה בדידי' קאי ה"ג בקדשי בד"ה ומינה דלפעמים מקדשי בד"ה מוציאין הראוי להן לקדשי מזבח כסוגיא דמעלין בקודש כו' וכדתניא בתוספתא במתפיס תמימים לבד"ה כו' רק דחילוק דבקדשי מזבח אין משנין אף לקדושה חמורה משום שינוי אכילתו משא"כ בקדשי בד"ה לקדושה קלה הוא דאין משנין משא"כ לקדושה חמורה שימנו ולפ"ז מתורץ פסק הרמב"ם בפ"ד מהלכו' תמורה הלכ' י"א כיצד אם הקדיש לבדק היכל לא ישנה לבדק המזבח וכן כל כיוצא בזה וכל מה שהשיג עליו הראב"ד ל"ק כלל דפסק כשיטתו בפירושו וכגירסתו ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והיינו היכא דהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח וכפירושו במתני' דתמורה (ל"ב א') ומדפריך עלה ממתני' דסוף פ"ה דשקלים ומשני כיני ללשכת בד"ה שכיון שאין צורך לבד"ה ונופלין ללשכה חזרו ונתערבו כמחדש ורשאי לשנות לבד"ה אחר משא"כ לשנות מזה לזה אסור ומה שהקשה הראב"ד ממתני' דשקלים לשכות ועזרות באין מקדשי בד"ה אלמא דאין חילוק בין קדשי היכל לשאר עזרות לק"מ דהתם מסתמא דקדשי בד"ה והרמב"ם מיירי בהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לכן אין משנין והוא דומיא דהקדיש כלי לבד"ה בזמן שיש צורך וגם כשאין צורך דוקא ללשכה הוא דנופלין · והא דהקשה הראב"ד דהרי מודה הרמב"ם דמשנין קדשי בד"ה ל"ק דזהו כללא דמעלין בקדש כו' רק בקדשי מזבח אף להעלות אסור משום שינוי אכילתן משא"כ בקדשי בדק הבית מעלין ולא מורידין ומפרשי הירושלמי בק"ע והרא"ש נלחמו יחד בדחוקים רבים: ה"ג תני ר"י בר אלעאי שני ארונות היו מהלכין כו' אחד שהיו הלוחות נתונין לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות כו' כ"ה גי' רבינו הגדול וגי' הספרים באחד ס"ת מונח וכן בתוספתא פרק ז' דסוטה תני בזה שיצא למלחמה ס"ת כו' ונראה הא דל"ג רבינו משום דלקמן בסוגיא מוכח דלר"י לא היה ס"ת מונח כלל בארון אלא מצד הארון וסתם ר"י הוא ר"י ב"א בר פלוגתיה דר"מ וט"ס בתוספתא ר"י בן לקיש ועיין תוספות דסוטה (מ"ב א') שכתב בזה שיצא למלחמה ושברי לוחות כו' ומש"ש ר"ל ט"ס וצ"ל ר"י ב"א ועיין תוס' ביומא נ"ג ב' ד"ה תנן כו' ומוכח מדבריהם דגירסתם ר"י בר אלעאי דהוא סתם ר"י וכולה סוגיא במדת הלוחות הכל מייתי דלוחות ושברי לוחות מונחין בו כו' · ונראה דר"י בר אלעאי דלעיל דס"ל ארון במקומו נגנז לטעמיה אזיל דס"ל הכא שני ארונות היו וזה שהיה באהל מועד עם הלוחות וס"ת מצדו כשיטתיה נגנז במקומו והשני שהיו בו שברי לוחות ונכנס למלחמה זה גלה לבבל ולא קשיא עליה מקראי דר"א דכתיב ויבאהו בבלה עם כלי חמדת בית ד' דקאי על השני ולפ"ז צ"ל דתרי רבנן הוא רבנן דאמרי בלשכת דיר העצים לאו היינו רבנן דס"ל ארון אחד אלא ר"א דהתם ס"ל כרבנן דהכא דאמרי ארון אחד היה אך דבסוגיא דהכא קאמר במדת הארון גם לר"י לוחות ושברי לוחות וצ"ל ע"כ לדידיה דבזה שהיה יוצא למלחמה לא היו מניחין השברי לוחות רק בשעה שהיה יוצא למלחמה ובלא"ז היה גם השברי לוחות בארון שם הלוחות אבל בבבלי ביומא (נג ב) לא משמע הכי מדקאמר מאחר שר"א מלמדנו כו' אלא צ"ל דלא ס"ל דרשה דחמדת כו' וגם דסדרה כו':

שהן

ריבב"ן

מתני' י"ג שופרות י"ג שולחנות כלהו מפרש למאי אצטריכו : כנגד דיר העצים מקום שהיו העצים לצורך המזבח: ששם הארון נגנז שגנזו יאשיהו המלך כדאיתא ביומא(פ"ד)[פ"ה] (ד' נג)דכתיב (דה"ב לה) ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף · ירושלמי אמר להם אם גולה הוא עמכם לבבל אין עוד אתם מחזירין אותו למקומו אלא עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל · תניא בתוספתא ר' יהודה אומר י"ג השתחויות כנגד י"ג פרצות · ירושלמי מתני' אבא יוסי בר חנניה דאמר [אבא] יוסי בר חנן כנגד י"ג שערים ברם לרבנן ז' שערים הם בעזרה · על דעתיהון דרבנן היכן היו השתחויות הללו כהדא דתנינן י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון וחזרו וגדרום וכנגדן גזרו י"ג השתחויות : מתני' שהיה מתעסק . מפרש ביומא פ' הוציאו לו(ד' נד) מאי הוה עביד אמר ר' חלבו מתעסק בקרדומו הוה · תנא דר"י כהנים בעלי מומין היו מתליעין בעצים ונשמטה קרדומו של א' מהן ויצאתה האש ואכלתו ותנן במס' מדות(פ"ב מ"ה)ואיתא בפ"א דיומא (דף טז)ופ' כל קרבנות(דף פה) כל עץ שנמצא בו תולעת פסול ומפרש(שם)בפ' כל קרבנות ל"ש אלא לח אבל יבש גורדו וכשר : משונה מחברותי' . שהיתה גבוהה אותה טבלא של שיש שהיתה ברצפה והארון תחתיה ומת לפי שלא היה לו להראותו מקום הארון שמא ירגישו האומות : ביחוד בבירור כדאי' בגילה פ"ב גבי אין אופין פת עבה ביו"ט:

תקלין חדתין

תרעייהו · שערי בהמ"ד הגדול : חמי מאי עבדית · [מ"א] חמה עשיתי זה השער והיה משבח עצמו : ה"ג תני קדשי מזבח כו' ·מוציאין את הראוי להן מקדשי בד"ה· כמ"ש בפרק ד' המקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראוים למזבח כו' יקרבו עולות אע"ג דסתם הקדשות לבדק הבית ותניא בתוספתא פ"ק דתמורה המקדיש תמימים לבד"ה אין פודין אותן אלא למזבח וז"ש את הראוי להן: אין קדשי בד"ה מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח דמקדושה חמורה לקדושה קלה אף בקדשי מזבח גופיה אסור לשנות כדתנן בתמורה (לב א) : ה"ג ולא קדשי בד"ה מקדשי בדק הבית · מתניתין היא בתמורה (לב א) א' קדשי מזבח וא' קדשי בד"ה אין משנין אותן מקדושה לקדושה ופירשה הרמב"ם ז"ל כמו שאין משנין בקדשי מזבח גופיה משלמים לעולה וכן להיפך כן אין משנין בבדק הבית מקדושה לקדושה · ופריך והא תנינן כו' והשאר נמכרין ודמיהן נופלין לבד"ה · הרי דמשנין בבד"ה שנמכרין ולוקחין לבד"ה מזה ומשני כיני מתני' ללשכת בד"ה · וה"ק והשאר מה שאין צורך למה שהוקדשה כעת נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה ומ"ש ולא קדשי בד"ה מקדשי בד"ה הייתו דומיא דאינך שישנה מזה לבדק הבית אבל ללשכה הוא אחר כך כמו דבר חדש כיון שאין צורך בזה כלל לבדק הבית וגירסת הספרים חסרה ומשובשת :

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

שלשה עשר שופרות· תיבות צרות מלמעלה ורחבות מלמטה ועקומות · כשופר וכדמפרש בגמ' : י"ג השתחויות · ומפרש בגמרא היכן היו : כנגד דיר העצים · לשכה שבה היו נותנין כל עצי המערכה והיא היתה במקצוע מזרחית צפונית של עזרת נשים : ששם ארון נגנז · על ידי יאשיהו כדמפרש בגמרא : שהיה מתעסק · בקרדומות במלאכתו מתליע את העצים : שהיא משונה · שהיה גבוה אבן אחת משאר אבני הרצפה והבין שנסתלקה משם והוחזרה : ביחוד · בבירור : גמ' מפני הרמאים · שלא יהיו הרמאים פושים את עצמם כמטילים לתוכם ויקחו משם בנחת : תני בשם ר"א וכו' אין דבר כו' · דהא תחלה נאמר כל אשר בביתך והכל בכלל ולמה ליה למימר ולא יותר דבר אלא דקאי על הארון : וכן הוא אומר ולתשובת וגו' בבלה · בתוספתא שם נקט לה בשם ר"ש בפ"ע והכא מביא לראיה דמקרא קמא אפשר לומר דנתבטלה הגזירה מרעה למובה כמ"ש שאני גוזר גזירה ולדיק מבטלה ודקרא תניין מפורש ויביאהו בבלה · ולכן נקט לה בתוספתא מהאי קרא : ה"ג וכתיב ויהיו וגו' עד היום הזה · דמשמע במקומו נגנז · וכ"ה הגירסא בתוספתא: כתיב ויראו כו' ולא יראו · איידי דמייתי קרא דולא יראו דריש ליה: בדיר העצים · הוא דעת חכמים דיומא שם : בעל מום · שאינו ראוי לעבודה אחרת : מפציל · בודק מתולעת ובבבלי גרסינן מתליע כדתנן כל עץ שיש בו תולעת פסול לעבודה : בלשכת דיר העצים וראה את כו' · מסייע לרבנן : משונה מחברותיה · א' מן הטבלאות של שיש שברצפה ראה גבוה מחברתה והבין שסילקוה מאחר שנסדרה שם : בקורנס · בבבלי הגירסא מתעסק בקרדומו : באוהל מועד · ול"ג שנאמר וארון וגו' דזה הפסוק במעפילים כתיב שלא רצה ה' בהליכתם · ה"ג ויוצא עמהן · ול"ג ופעמים היה מתראה כו' דנכנס כו' משמע כל זמן שהיו במלחמה : דלא חמון כו' · שלא ראו מימיהם ופעם אחד זה בלבד הוא שיצא וכרבנן : בקרית יערים · היה אז עד שהעלוהו דוד משם ומאי הגישה דמשמע שהיה שם אע"כ ב' ארונות היו ועל ארון שהיה עמהם במלחמה אמר הגישה : מאי עבדו ליה רבנן הגישה אלי הציץ · יש מפרשים

דהארון

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פרק ג מערכין הלכה יג ובהשגות ופרק ד משקלים הל"י ובכ"מ ולח"מ :

א ב מיי' פרס ב משקלים הל"ב :

ב ג מיי' שם הל"א:

ג ד מיי' פ"ד מבית הבחירה הל"א :

נוסחת הבבלי

(א) מקדשי בד"ה (א"ר חייא כן הוא מתניתא קדשי מזבח מוציאין את הראוי להן לקדשי בד"ה) אין קדשי בדה"ב כו' : (ב) הבדים מן הקודש על פני הדביר כו' מסייע ליה לר"י בר אילעאי כו' :

הגהות הגר"א

[א] ה"ג תנן התם קדשי מזבח מוציאין את הראוי להם מקדשי בד"ה אין קדשי בדה"ב מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והא תנינן כלי שמצאו בו וכו'. א"ר חזקיה כיני מתני' ללשכת בדה"ב כנ"ל וכ"ה במתני' תמורה (לב.) א' קדשי מזבח ואחד קדשי בדה"ב אין משנין אותן מקדושה לקדושה ופירשה הרמב"ם ז"ל כמו שאין משנין בקדשי מזבח גופיה משלמי' לעולה וכן להיפוך כן אין משנין בבדה"ב מקדושה לקדושה . ופריך והא תנינא וכו' והשאר נמכרין ודמיהן נופלין לבדק הבית הרי דמשנין בבדה"ב שנמכרין ולוקחין לבדה"ב מזה ומשני כיני מתני' ללשכת בדה"ב וה"ק והשאר מה שאין צורך למה שהוקדשה כעת נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדה"ב ומ"ש ולא קדשי בדה"ב מקדשי בדה"ב היינו דומיא דאינך שישנה מזה לבדק הבית אבל ללשכ' הוא אח"כ כמו דבר חדש כיון שאין צורך בזה כלל לבדק הבית . וגי' הספרים חסרה ומשובשת : [ב] ה"ג ויאריכו הבדים וגו' ולא יראו החוצה וכתיב ויהיו שם עד היום הזה . וכ"ה בתוספתא ועי' בפירוש מהרא"ש : [ג] ה"ג אחד שהיו לוחות נתונות לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות נתונות לתוכו זה שהיו לוחות וכו' זה שהיו שברי לוחות נתונות לתוכו היה נכנס ויוצא עמהן ע"כ . ולא גרסינן ופעמי' שהי' מתראה עמהן ועי' בק"ע . וז"ל הרב בעל תקלין חדתין בתוספתא פ"ז דסוטה הגירסא א' שהיתה התורה נתונה בתוכה כמו בספרים שלנו. ונראה הא דלא גרס רבינו הגדול מהר"א ווילנא ז"ל כמו בתוספתא משום דלקמן בסוגיא דלר"י לא היה ס"ת מונח כלל בארון אלא מצד הארון וסתם ר"י הוא ר"י ב"א בר פלוגתיה דר"מ וט"ס בתוספתא ר"י בן לקיש ועי' תוס' דסוטה (מב.) שכתב בזה שיצא למלחמה ושברי לוחות וכו' ומ"ש שם ר"ל ט"ס וצ"ל ר"י ב"א ועי' תוס' יומא (נג :) ד"ה תנן וכו' ומוכח מדבריהם דגירסתם ר"י ב"א דהוא סתם ר"י וכולה סוגיא במדת הלוחות הכל מייתי דלוחות ושברי לוחות מונחין בו וכו'. ועי' במס' שקלים עם פי' תקלין חדתין הנדפס מקרוב ותמצא דבריו ביתר ביאור :

גליון הש"ס [א] עי' תשובת מהר"ם מרוטנבורג סימן תרנ"ב : [ב] עי' תוספות עירובין דף סג ע"ב ד"ה כל וסוטה דף מב ע"ב ד"ה מפני :

בשמונה בגדים והלין הוא המשוח שבכהן : והלא הארון בציון היה · בימי דוד ואיך קאמר והארון יושב בסוכות אלא ודאי דעל הארון השני שיולא עמהם למלחמה קאמר : סכך שהוא בקירוי · שהיה יושב באוהל שעדיין לא נבנה בה"מ ולכך קורא אותו סוכה לשון סכך בעלמא והואיל והארון לא היה מיושב וישראל במלחמה החמיר אוריה על עצמו שלא לשמש המטה : נגנז עמו צנצנת המן · דכתיב בארון אשר אועד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר מן ויליף שמה שמה גזירה שוה : וצלוחית שמן המשחה · דכתיב בו שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וכתיב גבי צנצנת למשמרת לדורותיכם ויליף דורות דורות : ומקלו של אהרן · דכתי' למשמרת לאות לבני מרי ובצנצנת כתיב למשמרת : וארגז שהושיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל · דכתיב תשימו בארגז מצידו אלמא גבי ארון הוה קאי וממילא שמעינן דעמו נגנז : יולך ה' אותך וגו' · ולאג שמא יגלה : תנו את הארון הקודש בבית · הא התם הוה קאי אלא גניזה היא: אין אתם מחזירין אותו למקומו · שאין מלות בכתף ישאו נוהגת בלוים אז ועוד שיתחלל קדושת הארון בירידתו לבבל : פיטום שמן המשחה וכו' · מלפריך עלה לקמן מהא דיאשיה גנזו מייתי ליה הכא ודלא כמהרא"פ : שהוא אלף ות"ק מנים · דמפרש קרא כדכתיב דקנמון בשם וקנה בשם כל אחד לא היה אלא ר"ן מנה ודקשיא מחציתו דקנמון בשם למאי אתא י"ל דגזירת הכתוב הוא שיביא ת"ק מנים ושוקלו ולוקח ממנו ר"ן מנים לשמן המשחה וכה"ג אמרינן במנחות מביא עשרון שלם וחולקו ומקריב ומחצה אבד ודלא כמהר"א פולדא : העיקרין · כן הבשמים : שולקן היה במים · שיבלעו המים וכשיציף עליהם השמן לא יבלעו אותו העיקרין דשמן המועט הזה היה נבלע בעיקרין המרובין : וממנו נמשחו אהרן וכו' · דכתיב שבעת ימים ימלא את ידכם ואיתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם : טעונין משיחה · דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו לימא קרא והכהן שתחתיו מבניו מאי המשיח אלא הא קמ"ל דאפי' מבניו אי נמשח הוה כה"ג ואם לאו לא הוה כה"ג : הה"ד שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם · דזה בגימטריא י"ב כלומר אף לדורות יהיה בגימטריא זה : אלא ע"ג מעין · שתמשוך מלכותו דסימנא מילתא היא : גיחון · מעין קטן סמוך לירושלם ולא זהו גיחון הגדול היוצא מגן עדן : מפני מחלוקת של אדוניהו · דכתיב למען יאריך ימים וגו' בקרב ישראל בזמן שהשלום בישראל המלכות ירושה ולא בעי משיחה אבל אי איכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחלה : ופריך לא כן כתיב וכו' · ואין מלכי ישראל טעונין משיחה ויורש מלך ישראל הוה : אלא יהואחז וכו' · כלומר הני מכאן יהוא מפני יורם ותני יהואחז מפני יהויקים: ופריך ולא יאשיהו גנזו . לשמן המשחה כדאמרי' לעיל ויהואחז ויהויקים בני יאשיהו היו ואיך קאמרת דיהואחז נמשח בשמן המשחה: ומשני הדא אמרה · זאת אומרת שיהואחז בשמן אפרסמון נמשח ולא בשמן המשחה א"כ ה"ק כיון דעכ"ל דבשמן אפרסמון נמשח א"כ אין צריך להניה הברייתא דאף יהוא בשמן אפרסמון נמשח : אין מושחין כהנים מלכים . ואע"פ שאינו זר אלא שמן המשחה דהא כבר נמשח כשנעשה כה"ג אפ"ה אין מושחין אותו למלוכה כמלכי ישראל דאין מושחין אלא מלכי בית דוד : לא יסור שבט מיהודה · וכל מלכות שאינו לירושה לעולם אין נמשח בשמן המשחה : וכתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים · שאפילו למלך אין ממנים כהן וכ"ש שאינן נמשחים: הוא יוחנן הוא יהואחז . דבדברי הימים כתיב ובני יאשיהו הבכור יוחנן השני יהויקים השלישי צדקיהו הרביעי שלום ויוחנן הוא יהואחז דיהויקים וצדקיהו מלינו שמלכו לאחר יהואחז ש"מ דיהואחז הוא יוחנן : ופריך והא כתיב הבכור יוחנן. ולעיל אמרינן שיהויקים גדול מיהואחז שתי שנים : ומשני בכור למלכות · שמלך ראשון : רביעי למלכות · שמלך יהואחז ואחריו יהויקים ואחריו יכניה בנו ואחריו צדקיהו : שצידק עליו · נבוכדנצר את הדין ואמר לו יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי ולכך קרא שמו צדקיהו : כל האמות · אפילו של כלים היו בינונית דהיינו באמה בת ששה טפחים : אמתא אשיתא · אמה אחת היא ששה טפחים : אשר שברת ושמתם בארון . דאשר שברת מיותר ללמדך דאף השבורות יהיו בארון וכל לוח רחבו שלשה : ה"ג ורחבן שלשה · כן הוא בסוטה :

משנת אליהו

שהן אלף ות"ק מנין · הך סוגיא פליגא אסוגיא דבבלי ריש כריתות (ה' א') דסוגיא דילן ס"ל כפשטיה דקרא דכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור ת"ק וקנמן בשם מחציתו מחציתו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ר"ן וקדה ת"ק הרי ט"ו מאות מנין · וסוגיא דבבלי שם מחציתו דכתיב בקנמון בשם ר"ל שיביא בב' פעמים משום הכרעות ובאמת יהיה ת"ק והוי ביחד אלף תש"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ק דהלכות כלי המקדש כגמרא דבבלי ולסוגיא דירושלמי לא קשה מינה ל"ל דקמ"ל פירושא דקרא להוציא מאוקימתא דבבלי כנ"ל : ה"ג ורוחבן שלשה מן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון כו' · והכי גרסינן בירושלמי פרק בתרא דתענית הלוחות היו אורכן ששה ורוחבן ג' כו' ובבבלי בב"ב (י"ד א') הגירסא אורכן ששה ורוחבן ששה ועוביין ג' ומפרש רש"י כדר"מ שהיו מונחות זה אצל זה ולא חשיב רק של הלוחות ולא דשברי לוחות וס"ל דשברי לוחות היו מונחים תחת הלוחות דבאורכעתן א"א

תקלין חדתין

דארון קאי על ארון שהלוין מונח בו : בציון היה · ואיך אמר והארון יושב בסוכות אע"כ דב' ארונות היו והארון דבמלחמה קאמר : שלא בקירוי גרס · שעדיין לא נבנה בה"מ והיה באהל ונפי שעדיין לא היה הארון בבית החמיר אוריה על עצמו : נגנז עמו צנצנת · בתוספתא שם ויליף מדכתיב בארון אשר אועד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר מן ויליף גז"ש שמה שמה : וצלוחית כו'· דכתי' ביה לדורותיכם וכן גבי צנצנת לדורותיכם ויליף דורות דורות : ומקלו כו' · יליף משמרת דכתיב ביה"ס למשמרת וכן בצנצנת כתיב למשמרת : וארגז כו' · דכתיב תשימו בארגז מצידו וממילא שמעינן דעמו נגנז : בבית אשר בנה כו' · שם גנזו : ה"ג ונגנז פיטום של שמן המשחה כיצד כו' · וקאי אדלעיל דתשיב בהגנזין גם שמן המשחה ומפרש ענין שמן המשחה : שהן אלף ות"ק מנים · ס"ל כפשטא דקרא דכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמון בשם מחציתו · מחציתו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ג"כ ר"ן וקדה ת"ק הרי אלף ות"ק : י"ב לוג שבו שולקין את העיקרין · הבשמים : ה"ג דברי רבי יהודה וכ"ה בכריתות שם : רבי יוסי אומר כו' · בבבלי שם א"ל רבי יוסי והלא לסוך העיקרין אינה ספק ופי' רש"י דהא שמן לא הוי אלא י"ב לוג ועיקרין הרבה כ"ש כיצד עושה הביאו העיקרין ושלקום במים שבלעו המים ולכשיציף עליהן השמן לא יבלעהו והציף עליהן שמן המשחה וקלט את הריח וקפחו וקפחו את הרוטב ביומא קפחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בצלוחית ע"ש וה"כ הכא ודרים לה מקרא : רוקח כדרך המפטמין · והתם מייתי לה מדכתיב הכי לר"י וכי נס א' נעשה בשמן המשחה כו' כל שבעת ימי המלואים כו' · כדמפרש בגמרא פרק קמא דיומא שבעת ימים ימלא וגו' ואיתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם : ה"ג מלך בן מלך אין טעון משיחה אבל כ"ג ט'. ול"ג מ"ש דכתיב כי זה וגו' דמזה דרים לקמן על מלכי ישראל שא"צ כלל משיחה וכ"ה בבבלי שם : טעונין כו' · התם מפרש מדכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו לימא קרא והכהן שתחתיו מבניו מאי המשיח הא קמ"ל דאפילו מבניו ההוא דמשח ליה הוי כה"ג וא"ל משח כו' : זה לדורותיכם · אלמא י"ב לוג קיימי לעת"ל : אין מושחין מלך בן מלך · ובבבלי מפרש מקרא דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כל הימים ירושה היא : אלא מפני כו' · גרסינן ול"ג תחלה מפני המחלוקת ובבבלי מנלן דכי אתי מחלוקת בעי משיחה ולא כל מלכא מורים ליה מלכותא : לא כדין כתיב כו'. בבבלי היא דפריך על הא דאמר שנמשח יהוא מפני וכו' והא כתיב כי זה וגו' דמשמע שאין אחר ממלכי ישראל נמשח כלל אף מפני המחלוקת דלא משתבר בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא ועוד פריך על מ"ש שנמשח יהואחז מפני כו' יאשיהו גנזו לשמן המשחה ויהואחז היה אחרי ובמה נמשח ופריך בהדא מחתא על שניהם באפרסמונא משחו שהם משחו אותם באפרסמון שמן המשחה ומפרש ב' המלכים דסמיך להו בברייתא ואתיא כאוקימתא דבבלי שם : משבט · ולא כהנים דאתו מלוי : אר"י הוא יוחנן כו'. לפרושי דלא תקשי אר"י מברייתא דלעיל ם : והכתיב הבכור יוחנן · וא"כ יהואחז הוי א"כ היאך קאמר יהואחז מפני יהויקים אחיו גדול ממנו ומשני בכור למלכות · ולעולם הוא קשים ובבבלי פריך מר"י אברייתא דהכי : השלישי צדקיהו · הוא כמה דפריך בבבלי דרי קחשיב דהיינו שלישי לביעי ומשני שלישי רביעי למלכות : צדקיה שצידק כו' · שמות ם : מתניה שמו כו' · הכי נקט לה בפלוגתא ר"ל והם נקט לה בחד מאן דאמר דעיקר שמו ואלו ב' שמות לשבחיו הם : בינונית · כל בין של כלים בין של בנין היו נמדדות בבינונית אמה בת ו' טפחים והיא קרויה בינונית מפני שאמת חמשה טפחים קטנה הימנה והיא אמת היסוד והסובב ואמת הקרנות ואמת רובע של מזבח כדאמר במנחות שם מהאי קרא ואלה מדות המזבח באמות וגו' ויש גדולה הימנה חצי אצבע ובפסחים פ"ו ב' אמות היו בשושן הבירה א' על קרן מזרחית צפונית וא' על מזרחית דרומית של משה חצי אצבע (רש"י סוכה ג' ב') עירובין ד' : אמת הבנין · כגון חומת הבית והעולה : ושל כלים . ארון ושלחן ומזבח הזהב · במנחות צ"ז א') : שנא' אשר שברת ושמתם שמים השברים בארון · והכי איתא במנחות צ"ט א') : ה"ג ורוחבן שלשה מן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון כו' נשתיירו ב' טפחים לס"ת היינו ליקח הס"ת משם דעביה של ס"ת ב' טפחים לפי שיעור ארכה ששה : שלשה טפחים · דד' לוחות רחבן י"ב טפחים

תורה אור

והלא ארון בציון היה מה עבדין ליה רבנן סבך שהוא [א]בקירוי שעדיין לא נבנה בית הבחירה משנגנז א) הארון אנגנז עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגז שהשיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל מי
דברים כח גנזו יאשיהו גנזו כיון שראה שכתוב °יולך ה' אותך
ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת
ד"ה ב לה אתה ואבותיך עמד וגנזו הדא הוא דכתיב °ויאמר
ללוים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את
ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך
ישראל אין לכם משא בכתף אמר להם אם גולה
הוא עמכם לבבל [א] אין אתם מחזירין אותו עוד
שם למקומו אלא °עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו
שמות ל ישראל : [ב] פטום שמן המשחה °ואתה קח לך וגו'
וקידה חמש מאות וגו' שהן אלף וחמש מאות מנים:
שמן זית הין שנים ב) עשר לוג שבו שולקין את
העיקרין [ג]דברי ר"מ רבי יהודה אומר בשולקן
היה במים ונותן שמן על גביהן משהיה קולט את
הריח היה מעבירו כדרך שהפטמין עושין הדא
שם הוא דכתיב °שמן משחת קדש וגו' תניג) רבי
יהודה בי רבי אילעי שמן המשחה שעשה משה
במדבר מעשה נסים נעשה בו מתחלה ועד סוף
שמתחלה לא היה בו אלא שנים עשר לוג שנאמר
שמן זית הין אם לסוך בו את העיקרין לא היה בו
ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והעצים
בולעים והיורה בולעת וממנו נמשחו המשכן וכל
כליו השולחן וכל כליו המנורה וכל כליה וממנו
נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המלואי'
וממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים מלך בתחלה
טעון משיחה [ד] מלך בן מלך גאין טעון משיחה
ש"א טז שנאמר °קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין
בנו טעון משיחה אבל דכ"ג בן כ"ג אפי' עד עשרה
דורות טעון משיחה וכולו קיים לעתיד לבא הה"ד
שמות ל °שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם: אין ד)
מ"א א מושחין המלכים האלא ע"ג המעיין שנא' °והרכבתם
את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו
אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא
למלך על ישראל אין ה) מושחין מלך בן מלך אלא
[ה] מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני
מחלוקתו של אדוניהו יואש מפני עתליהו יהואחז
מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו ב' שנים יהוא
ש"א טז מפני יורם לא כן כתיב °קום משחהו כי זה הוא זה
טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה
[ו] אלא יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו
שתי שנים ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה ובאפרסמון
נמשח: אין מושחין המלכים אלא מן הקרן שאולו)
ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת
דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות
קיימת : [ז] אין מושחין כהנים מלכים אמר רבי
בראשית מט (יונה אמר ר' אבי) יודה ענתונדרייא על שם °לא
יסור שבט מיהודה אמר ר' חייא בר אדא °למען
דברים יז יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל
מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים א"ר ז) יוחנן
ד"ה א ג הוא יוחנן הוא יהואחז והא כתיב °הבכור יוחנן
בכור למלכות א"ר יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו
והכתיב הג' צדקיהו והרביעי שלום ג' לתולדות ד'
למלכות צדקיהו שצידק עליו מדת הדין שלום
שבימיו שלמה מלכות בית דוד (ריש לקיש אמר)
לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא
מ"ב כד מתניה הדא הוא דכתיב °וימלך מלך בבל את
מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו : א"ר ח)
יוחנן [ג] באמה של ששה טפחים היה הארון עשוי
מאן תנא באמה של ששה טפחים ר' מאיר היא
דתנן ט) ר' מאיר אומר יכל האמות היו בבינונית ר'
יהודה אומר אמות הבנין ששה של כלים חמשה
על י) דעתיה דר"מ דו אמר באמה של ו' טפחים היה הארון עשוי אורכו של ארון ט"ו
שמות כה טפחים דכתיב יאמתים וחצי ארכו אמתא אשיתא ואמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא
וארבעהכ) לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים דכתיב *) אשר שברת ושמתם בארון
הלוחות היו כל אחד וא' ארכו ו' טפחים [ד] רחבו [ו] (שלשה) ששה ותן ארכן של לוחות לאורכו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים
תן

*) דברים י

מסורת הש"ס

א) יומא נב ב : ב) כריתות ה א וע"ש: ג) ויק"ר פ"י וירוש' הוריו' פ"ג הל"ב ועי' בבלי הוריות יא ב : ד) הוריות יב א : ה) שם יא ב : ו) מגילה יד א : ז) הוריות יא ב : ח) ירושלמי סוטה פ"ח הל"ג : ט) כלים פי"ז מ"י : י) ב"ב יד א : כ) מנחות לט א ועי' במ"ר פ"ד :

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מבית הבחירה הל"א :
ה ב מיי' פ"א מכלי המקדש הל"ב :
ו ג מיי' שם הל"א ופ"א ממלכים הל"ז והלכה יב :
ז ד מיי' פ"א מכלי המקדש הל"ז :
ח ה מיי' שם הל"א ופ"א ממלכים הלכה יא :
ט ו מיי' שם ופ"א ממלכים הל"י :
י ז מיי' פ"ב מבית הבחירה הל"ו ופ"ס מסנהדרין הל"ט ופ"ג מבית הבחירה הל"ב:

הגהות הגר"א

[א] שלא בקירוי גרסינן : [ב] ה"ג ונגנז פיטום של שמן המשחה כיצד וכו' . פי' וקאי אדלעיל דחשיב בהגנזין גם שמן המשחה ומפ' ענין שמן המשחה : [ג] ה"ג דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר וכו' וכ"ה בכריתות שם : [ד] ה"ג מלך בן מלך אינו טעון משיחה אבל כהן גדול בן כ"ג אפילו עד י' דורות וכו' . ול"ג מאי טעמא קום משחהו וכו' דמזה דרים לקמן על מלכי ישראל שא"צ כלל משיחה וכ"ה בבבלי שם : [ה] מלות מפני המחלוקת ל"ג:[ו]אלא ל"ג : [ז] ה"ג ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה תן רחבן של לוחות לארכו של ארון וכו' . וה"ג בירושלמי פ' בתרא דתענית . ובבבלי ב"ב (יד .) הגירסא ארכן ששה ורוחבן ששה ועובין ג' ועיין שם בפירש"י . ועיין בס' ת"ח שהוא מפלפל באריכות בגי' שני התלמודים :

ציון ירושלים

שאול ויהוא נמשחו מן הפך . עי' שו"ת רמ"ע מפאנו סימן ק"ב שכ' שאול נמשח בשמן המשחה . וכאן נראה מבואר שנמשח מן הפך . ובק"ע מבואר שם דיהוא בשמן אפרסמון נמשח ופ"כ דשאול גם כן נמשח בשמן אפרסמון וכן נראה מש"ס כריתות דף ו וכן מצאתי בשמואל א סימן י' על פסוק כי משחך הביא רד"ק ואלשיך מדרש ששאול נמשח באפרסמא דכיא . ועי' פרקי ר"א פס"ז וגם מ"ב שם שאמר נמשח באפרסמא דכיא מבואר כן ג"כ ועי' ב"ש בהוריו' וז"ל: ע"ש לא יסור שבט מיהודה. עי' רמב"ן על התורה פרשת ויחי ע"ש לא יסור שבט מיהודה ובתשובה בזה כתבתי דבר נחמד על ינאי המלך בקידושין ל"ו שאמרו רב לך כתר מלכות כו' והיינו שבאמת אין מושחין כהנים למלכים ואם כן אם יש לך כתר מלכות הנח כתר כהונה והם רמזו לו שמלבד זאת אינו ראוי לכהונה כי אינו מזרעו של אהרן . וישבתי בזה הרבה קושיות ועי' במקנה שם :

גליון הש"ס [א] עי' ק"ע ועי' ברמב"ם ורמב"ן בספר המצות מלוה לד : [ב] עי' ק"ע . ועי' ברמב"ן על התורה פ' ויחי : [ג] מכאן יש סמך למה שפסק הרמב"ם כר"מ לגבי ר"י ועי' בכ"מ פ"ה מתמידין שם משום דר' יוחנן סובר כר"מ : [ד] עי' תוספות מנחות דף נז ע"א ד"ה מלמד :

נוסחאות ישנות — תורה אור

תן מהם חצי טפח לכל כותל נשתייר שני טפחים לספר תורה רחבו של ארון תשעה טפחים דכתיב °אמה וחצי רחבו אמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא [א] וארבעה לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב °אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים [ב] תן רחבן של לוחות לרוחבו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה (א) מונח ר"ש בן לקיש אמר באמה בת חמשה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה בת חמשה טפחים ר' יהודה דתנינן תמן ר' יהודה אומר אמת הבנין ששה* טפחים של הכלים חמשה והדן ארון כלי הוא על דעתיה דרבי יהודה דו אמר באמה של חמשה טפחים היה אורכו* עשוי שנים עשר טפח ומחצה דכתיב °אמתים וחצי ארכו אמתא חמשא ואמתא ה' ופלגות אמתא תרי ופליג וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב °אשר שברת ושמתם בארון והלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [ג] ששה טפחים תן (רחבן) ארכן של לוחות לארכו של ארון ונשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן רוחבו של ארון שבעה טפחים ומחצה דכתיב אמה וחצי רחבו אמתא חמשה ופלגות אמתא תרי ופליג [ד] וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב °אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים תן רחבן (ארכן) לרוחבו של ארון ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט כיצד (ה) עשה בצלאל את הארון [ה] ר"ח (בן גמליאל) אמר שלש תיבות עשאו שתים של זהב ואחת של עץ נתן של זהב בשל עץ ושל עץ בשל זהב וציפהו דכתיב °וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו להביא שפתו העליונה רשב"ל (ב) אמר תיבה אחת עשאו וציפהו דכתיב וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו א"ר פנחס להביא בין נסר לנסר [א] כיצד היו הלוחות כתובים [ו] ר' (ג) חנינה (בן אחיהר' יהודה) בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה הה"ד [ז] °ויכתבם על שני לוחות אבנים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה [ח] הה"ד °ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה [ט] דכתיב ויכתבם על שני לוחות אבנים עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה דכתיב °מזה ומזה הם כתובים טטרוגה חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב °ממולאים בתרשיש כימא רבא ר"ש בן לקיש כד הוה מטי הדין קרייה הוה אמר יפה למדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה אמר ר' תנחומא [י] איתקשיית קומי רבי פנחס אתיא כר' יהודה ולא אתיא כר"מ מ"ט דר' יהודה דכתיב °לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' [כ] על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ספר תורה נתון כמין גלוסקיי' עשוי לו מבחוץ והיה ספר תורה נתון בתוכו מ"ט דר"מ דכתיב °ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה [ל] דר"מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח"כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה רבי פנחס (ג) בשם רשב"ל [מ] התורה ד) שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש *דכתיב °מימינו אש דת למו :

הלכה ב מתני' (ד) היכן היו השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב כנגד ה) שלשה עשר שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של

*) נראה דל"ל עד שער המים שבו מכניסין צלוחית וכו'.

קרבן העדה

תן מהם חצי טפח לכל כותל. שהרי מבחוץ נמדד אמתיים וחצי ארכו : ה"ג תן רחבן של לוחות לרחבו של ארון : ה"ג חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לכותל נשתיירו שני טפחים לשילוט · וה"פ לשילוט שתהא ס"ת נכנסת ויוצאת בריוח לפי שהיתה מונחת אורכה לרוחב הארון דהיינו באותן שני טפחים שנשתיירו באורך הארון וס"ת עביה שני טפחים וארכה ששה טפחים והיתה מונחת בדוחק באותן שני טפחים שבאורך לכך היה הארון רוחב יותר ב"ט לשילוט וליטלה כרצונו: והכן ארון. והאי ארון נמי כלי הוא שהרי מיטלטל בשעת הנסיעה: ה"ג ורחבן שלשה תן ארכן של לוחות לארכו של ארון: אצבע לכתלים מכאן · שהטפח ד' אצבעות: חצי טפח מכאן וכו' לשילוט · ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך: נתן של זהב · הפנימית בשל עץ האמצעי ושל עץ נתן בשל זהב החיצון : להביא שפתו העליונה · של העץ שיחפנו בזהב : להביא בין נסר לנסר · נמי ילפה זהב דקמ"ל קרא בכל היכא דאפשר לצפותו זהב יצפה אבל ליפוי העליון לרשב"ל א"צ ריבוי דלא גרע משאר מקומות : ויכתבם על שני לוחות אבנים · מיעוט לוחות שנים מה ת"ל שני שיהיו שניהם שוים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה : עשרת הדברים · ויכתבם על שני לוחות אבנים משמע דעשרה על כל אבן כתב דאל"כ עשרת הדברים ל"ל : דכתיב ויכתבם · משמע שיהו כתובים שני פעמים על כל לוח : מזה ומזה הם כתובים . היינו ב' בארכו וב' פעמים על שני צידי רחבו ועל טפח שלמעלה ושלמטה לא היו נכתבים שכל לוח ארכו ו' ורחבו ג'. עביו ג' א"כ הטפחיים שלמעלה ושלמטה לא היו כ"א שלשה על שלשה ולא היו ראויין לעשרת הדברים ולכתוב חמשה מכאן וחמשה מכאן אין זה דרך כבוד לחלקם למ"ד שכולן היו נכתבין באורך (ועיין ביפה מראה) : טטרוגא · מרובע בלשון יון : בין כל דבור ודבור . היו כתובים דקדוקי התורה : כימא רבא . ששמו תרשיש והוא הים הגדול והוא מלא מיני דגים הרבה : אתקשית וכו' · הקשיתי לפני ר"פ דקרא כר"י דייקי ולא כר"מ : מצד ארון ברית ה' . מצד הוא מונח ולא בתוכו : ע"ד דר"י. דהוא אמר שמצד היתה מונחת היכן היתה מונחת : כמין . תיבה עשה לארון מבחוץ ועלי' היתה ס"ת מונחת : ונתת את הכפרת על הארון ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך . וה"ל למיכתב תחלה ואל הארון תתן את העדות ואח"כ ונתת את הכפורת אלא ודאי דעדות דקרא היינו ס"ת והיא נתונה לתוך הארון בסוף מ' שנה שכבר היה הכפורת נתון על הארון : ה"ג ע"ד דר"י דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה · וה"פ לר"י ל"ק הך קרא דאיכא לשנויי אין מוקדם ומאוחר בתורה אפי' בחד ענינא והיינו דקשיא ליה לר' תנחומא קרא דר"י לר"מ דקרא דר"מ לר"י ל"ק כדשנינן (ומה מאוד נתלבטו המפרשים בפי' סוגיא זו ועיין בי"מ והנראה לי כתבתי) : אש לבנה . הם האותיות חקוקים ע"ג אש שחורה והיינו כתב ליבונאה א"נ בהיפך והוא ככתב שלנו : היא אש · התורה עצמה אש ובלולה באש : חצובה · אותיותיה באש : ונתונה · מהקב"ה למשה מאש שלמעלה :

הלכה ב מתני' והיכן היו משתחוין · שלש עשרה השתחויות דתנן לעיל : שער העליון · הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב והשער הסמוך למערב הוא שער העליון ואחריו שער הדלק הוא שער של לשכת העצים שהיתה בעזרה ודרך שם מכניסין עצי המערכה שדולקין על המזבח : שער הבכורות . שמכניסין שם הבכורות הנשחטים בדרום:

משנת אליהו

א"א לייסבן שהן כ"ד טפחים וארון גם לר"מ לא הוי אלא י"ב וכן פי' בדר"י והתוס' במנחות (צ"ט א') ד"ה מלמד כתבו גיר' הירושלמי ג"כ ורוחבן ג' ועי' במהרש"א שם שהגיה מ"ש אורכן לאורכו של ארון אלא צ"ל רוחבן לאורכו של ארון והוא כגירסת רבינו כאן ורצו התוס' להשוות התלמודים אהדדי דמ"ש בבבלי ורחבן ששה אתרוייהו קאי לוחות ושברי לוחות ורש"י לא ניחא ליה דרוחבן משמע דומיא דאורכן וגם דלא הוזכר שם בדברי ר"מ שברי לוחות ובדר"י שהזכיר בדבריו אין בארון רק לרבות שברי לוחות וה"א דלדידיה קאי המדידה אכולהו ואעוביין מנח להו ולכן בדר"י נזהר רש"י וכתב בד"ה מונחות מוטלות על רוחבן ולא על חודן וטעמיה דלא מסתבר ליה למדוד השברים. דכיון דנשברו א"א להעמידן עם השלמות במדידתן שוה רק דתחת השלמות היו מונחין אך דבזה מיפריך רש"י מירושלמי זה אלא צ"ל דרלה לאוקמי בדברי ר"י כמו לר"מ וכדר"מ לא הוזכר כלל שברי לוחות בדבריו ועיין במ"ר במדבר דהם כמו בבבלי רק דמוקי דעל עוביין היו מונחים : אצבע לכותל זה כו' · מכאן מוכח כפירש ר"ת בכ"ב שם ד"ה אצבע דל"ג ומאלה ואצבע ר"ל אצבע קטנה דהווין ששה בטפח ונשאר קצת ריוח שיהא יוכל ליסב י"ב בי"ב ודלא כרש"י שם ומה דקאמר בסוגיין לשלוט כ"ה גירסת רבינו וגיר' הספרים לס"ת שיבוש דלר"י ס"ת מצד הוה מונח ופי' לשלוט לפירוש רש"י דמפרש אצבע מד' בטפח פירושו לשלוט היינו שיהא ריוח קצת ללוחות דיתבו י"ב בי"ב וכדפריך בבבלי אתרי בתרי היכי יתיב לרבינו אם אף דלא נזכר הכא לעמודין ואם כן למה הטפח דהא ריוח קצת יש לשיטתו דמ"מ בעי ריוח יותר קצת :

ריבב"ן

מתני' *) (עד ד') ללוחית . שלימה שהיתה מחזקת ג' לוגין כדאמר בסוכה בפ' בתרא שהיו מנסכין בתמיד של שחר בחג בשעת ניסוך היין שהוא רביעית ההין דהייטו ג'

תקלין חדתין

טפחים : חצי טפח לכל כותל · לעובי הכתלים שהרי מבחוץ נמדד אמתים וחצי ארכו : לס"ת · שכתב משה כמ"ש ויכתוב משה את התורה וגו' : חצי טפח · דד' לוחות רחבן י"ב : לשילוט · היינו שיהיה ריוח קצת ללוחות דיתבי י"ב בי"ב וכמו דפריך בבבלי תרי בתרי היכא יתיב : כיצד כו' · איידי דמבית סדר הלוחות בארון מפרש למעשה הארון : ה"ג ר"ח ול"ג בן גמליאל ונשתבש מסוגיא דלקמן והכא הוא בר פלוגתיה דר"ל והוא סתם ר"ח : שלש תיבות כו' · שנאמר מבית ומחוץ תצפנו ושל עץ באמצע והושיבו בתוך של זהב וחזר ונתן של זהב שני בתוך של עץ וחיפה שפתו העליונה בזהב נמצא מחופה מבית ומבחוץ : של זהב · ראשון : בשל עץ · ושל עץ הוא אמצעי : שפתו העליונה · ליפה זהב שלא יהא העץ ניכר : בין נסר לנסר · שיהיה כאחת : כיצד היו הלוחות · אחר שפירש מדת הלוחות והארון ומפשיהם מפרש כתיבת הלוחות כיצד : ר"ח ב"ג גרים · דהא כאן בר פלוגתיה רשב"י · ורחב"ג מצינו בנדה פ"ג א' שהיה בימי ר"מ ואילו חנניה אחי ר"י היה בימי ר"ג כמ"ש בנדה כ"ד ב' וגם דמייתי ליה על מילתא אחריתא : ה"ג ויכתוב על הלוחות עשרת הדברים : ודרים עשרה על שתיהן יחד ה' על זה וה' על זה ופסוק הכתוב בספרים שיבוש הוא : ה"ג דכתיב ויגד וגו' לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים · דרים ויכתבם לעשרת הדברים על זה : רשב"י אומר כ' שנאמר כתובים מב' עבריהם · וס"ל כרבנן דעל עבר א' היה כתוב עשרה וכן על עבר הב' וכן בשני : מ' על לוח זה · ס"ל כרשב"י שהיו כתובים מב' עבריהם אך דדרים מזה ומזה שבכל עבר היו כתובים עשר מול עשר : טטרגא · מרובעים: בין כל דיבור כו' שבעשרת הדברות נכלל כל התורה וביניהם היו כל דקדוקיה ואותיותיה וכמ"ש במדרש פ"פ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף : כימא רבא · כדמפרש ר"ל · וכמ"ש ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים : בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים · עשרת הדברות היו כלליות ונקרא גל גדול וביניהן דקדוקי תורה ודברי סופרים והן גלים קטנים וז"ש יפה לימדני כו' : ה"ג א"ר תנחומא כו' דרבי פנחס כרבי מאיר ניחא לרבי יהודה קשיא ס"ת היכן מנח. דלר"מ היה מקום לס"ת כדלעיל אבל לרבי יהודה היכן היה הס"ת מונח ומשני : כמין גלוסקום · דהא ובבבלי שם ארגז שהשיבו פלשתים עליו היה ס"ת מונח : מאי טעמא דרבי יהודה · דסבירא ליה שלא היה ס"ת בארון : מצד ארון · ולא בתוכו ולר' מאיר לא קשיא האי קרא מתרץ בבבלי בבא בתרא (י"ד ב') : מאי טעמא דרבי מאיר · ולמה לא ס"ל כרבי יהודה וכפשטיה דקרא : ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך · ר"מ הכי דייק דלעיל תניה כתיב ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך והאי קרא תניינא למה לי אע"כ דקרא קמא מיירי בלוחות שנקראו לוחות העדות ואחר כך כתיב ונתת את הכפורת על הארון וגו' לאורויי דתחילה יתן את הלחות ואח"כ את הכפורת ואח"כ כתיב ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך קאי אס"ת שנקראת גם כן עדות וגם כן היתה מונחת בתוך הארון אך דס"ת עדיין לא ניתנה בתוכו עד סוף מ' שנה כמ"ש לקוח את ספר התורה גו' ושמתם מצד ארון גו' ולכן כתב לווי נתינתה אחר נתינת הכפורת על הארון והכי כתיבה בסדר העשיה בהקמת המשכן בפרשת פקודי תחלה נתינת העדות היינו הלוחות דהס"ת עדיין לא היתה כתובה ואחר כך נתינת הכפרת · אבל לרבי יהודה דס"ל דהס"ת לא היתה מקומה בתוך הארון א"כ הכי קראי צ"ל הכל בלוחות ותרי קראי ל"ל וצריך לפרש דקרא בתרא לאורויי סדר נתינתן שיהיה תחלה נתינת הלוחות ואח"כ נתינת הכפרת א"כ הכי הל"ע ואל הארון תתן את העדות אח"כ ונתת את הכפורת וזהו דאמר על דעתיה דר' יהודה אין מוקדם ומאוחר בתורה אף בחד ענינא וה"ל כאילו כתיבה ואל הארון וגו' ואח"כ ונתת וגו' וכמ"ש בקדושין ע"ח דאורחיה דקרא הכי הוא כמו דכתיב ונר אלהים טרם יכבה גו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו'· והמפרשים נתלבטו בזה באין מבין : רבי פנחס · איידי דאיירי בענייניא דס"ת מפרש נתינתה איך הוה : ה"ג אש לבנה · הן רזין דאורייתא כענין לבנת הספיר : מובללת מאש · כמ"ש ז"ל ע"פ לדבקה בו וכי אפשר לדבק בהקב"ה והלא אש אוכלה אלא לדבק בתורתו ולומדיה כו' · וכן חלק ההלכות ליתאא דאורייתא כמ"ש הלא כה דברי כאש גו' וזהו מובללת דאיהי כלולה מאש : חצובה באש · מלובשת בנרתקי נשמות ישראל שהן לבושין למאלב התורה שהנשמה חלק אלוהי ממעל שהן ג' חלקי התורה כידוע : ונתונה באש · בשעת מתן תורה עיקר נתינתה באש היתה : שנאמר · מימינו זו אש לבנה ימין חסד אש נגד אש שחורה : דת למו · הן אותיות תלמו"ד כדכתב רבינו הגאון כ"ע ולמו היינו שניתנה לנו וגם כן שמחוברת לנשמתינו וזהו למו וגם קאי על מימינו שמחוברת לו ית"ש ומשכא דרים כל הנ"ל : מתני' היכן היו משתחוים· י"ג השתחויות דלעיל: שער העליון · הוא שער הסמוך למערב שהוא שער העליון ואחריו שער הדלקה של לשכת העצים שהיתה בעזרה ודרך שם היו מכניסים עצי המערכה שדולקים ע"ג המזבח : שער הבכורות · שמכניסים שם הבכורות הנשחטים

מסורת הש"ס

א) יומא עב ב : ב) מדרש חזית פ' תורי זהב : ג) מדרש תהלים פ' ידיו גלילי זהב: ד) שם פ' ראשו כתם פז : ה) מדות פ"ב מ"ו :

נוסחת הבבלי

(א) שס"ת מונח בתוכה ריש לקיש כו' אצבע (ומחצה) לכתלים כו' ואצבע (ומחצה) לכתלי' כו' אצבע לכל כותל נשתייר חצי טפח מיכן וחצי טפח מיכן לשלום מקום שס"ת מונח : (ב) חנניה בן אחי ר' יהושע אומר כו' : (ג) ר"פ אמר בשם ר"ש תורה שנתן הקב"ה לו למשה אש לבנה כו' היא מאש חצובה גולדת מאש מובללת מאש נתונה מימינו של הקב"ה שנאמר מימינו אש דת למו : (ד) והיכן היו משתחוים כו' י"ג שערי' דרומיים כו':

הגהות הגר"א

[א] מן וארבעה לוחו' עד תן רוחבן נמחק : [ב] צ"ל תן אורכן של לוחות לרוחבו של ארון וכו' : [ג] צ"ל ורחבן שלשה טפחים וכ"ה גירסת הק"ע : [ד] מכאן עד תן רחבן כו' נמחק : [ה] ר"ח בן גמליאל ל"ג . ונשתבש מסוגיא דלקמן והכא בר פלוגתיה ר"ש ב"ל והוא סתם ר"ח : [ו] ר"ח בן גמליאל גרסינן דהא כאן בר פלוגתיה רשב"י : [ז] ה"ג ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברי' כו' . ודרים עשרת של שתיהן יחד ה' על זה וה' על זה. ופסוק הכתוב בספרי' שבוש הוא: [ח] ה"ג שנאמר ויגד לכם את בריתו וכו' ויכתבם על שני לוחות אבנים . כי ממלא ויכתבם קא דרים י' על לוח זה וי' על לוח זה לכן ראוי לכתוב גם סיפי' דקרא : [ט] צ"ל שנא' כתובים משני עבריה' כתב על לוח זה וכתב על לוח זה : [י] ה"ג אמר ר' תנחומא אתקשיתא קומי דר' פינחס כר"מ ניחא לר"י קשיא ס"ת היכן מונח על דעתיה דר' יהודה כמין גלוסקי' עשו לו מבחוץ והיה ס"ת מונח בתוכו כצ"ל וה"פ דלר"מ יהיה מקום לס"ת כדלעיל אבל לר"י היכן היה הס"ת מונח ומשני כמין גלוסקי' כו'.ובבבלי שם איתא ארגז שהשיבו פלשתי' עליו הי' הס"ת מונח: [כ] מן על דעתי' דר"י עד מ"ט דר"מ ל"ג . כי כבר גרסינן לה לעיל קודם מ"ט דר"י: [ל] צ"ל ע"ד דר' יהודה . ועי' בספר תקלין חדתין ותמצא טעם לשבח לכל הגרסאות הנ"ל : [מ] ה"ג תורה שנתן הקב"ה למשה אש לבנה תרותה באש שחורה מובללת מאש חצובה באש תונה באש שנאמר מימינו וכו' :

גליון הש"ס

[א] עי' שו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תקמ"ט :

תורה אור

של ניסוך המים בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן א) בצפון סמוכים במערב שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה ב) נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב ולא היה להן שם:

גמ' מתניתין אבא יוסה בן (חנן) יוחנן היא דאמר כנגד י"ג שערים ברם כרבנן "שבעה שערים היו בעזרה ע"ד דרבנן היכן ג) היו השתחוואות הללו כי ההיא דתנינן תמן י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון (א) וחזרו וגדרום בני חשמונאי וגזרו כנגדן (ב) השתחוואות כתיב °והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' תני ד) מבית ק"ק עד הפרוכת כקרני סילי וביליי מן פרוכת עד מזבח הזהב כקרני חגבים [א] ממזבח הזהב עד עזרות כחוט של שתי מן העזרות עד מפתן הבית כחוט של ערב מיכן ואילך כמפי הפך כתיב °והנה מים מפכים מן הכתף הימנית בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים עד קרסולה °וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים עד ברכייה וימד אלף ויעבירני מי מתנים עד מתנייא מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור אפי' לבירנין גדולה אינה יכולה לעבור בו מ"ט °וצי אדיר לא יעברנו מפני מה כי גאו המים מי שחו מהו מי שחו מלשוט (ג) אמר רב חונה (הונא) באתרין קרו לשייטא שחונא [ב] °ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות מהו [ג] לשחות אמר רבי יוסי בי ר' בון (ביבן) מיין דמתמללין בעלמא כתיב °ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד וליושבי ירושלם לחטאת ולנידה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' (נתן) יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי תערובות הם כשרים לנדה ופסולים למי חטאת אר"א (ר"מ אומר) מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנידה ולחטאת מכאן ואילך [ה] מי קטפריסות הן פסולין לנדה ולחטאת כתיב ה) °ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה ו) ים של סמכו (סיבוכא) וירדו אל הערבה זה ים של טבריא ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוצאים זה הים הגדול ולמה נקרא שמו מוצאים כנגד שתי פעמים שיצא אחד בדור אנוש ואחד בדור הפלגה רבי ז) לעזר בשם רבי חנינה בראשונה יצא עד קלבריאה ובשניה יצא עד כיפי ברבריאה רבי אחא בשם ר' חנינה בראשונה יצא עד כיפי ברבריאה ובשניה יצא עד עכו ועד יפו °עד פה תבא ולא תוסיף עד עכו תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך עד יפו אשית גאון גליך ניחא ימא רבא וימא דמילחא בשביל למיתקן ימא דטבריא ימא [ד] דסמכו לרבות דגתם דכתיב ביה °למינה תהיה דגתם למיני מינים תהיה דגתם תני אמר רשב"ג מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי א' °ונרפאו המים בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח ניתנו כתיב ונרפאו המים ואת אמרת ולא (ד) ירפאו המים מקום הוא ושמו ולא ירפאו כתיב °ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר תני ח) אמר רבי יהודה לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חודש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מ"ט לחדשיו יבכר אמר ט) רבי יוסי לפי שבעולם הזה התבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לי"ב חדש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לט"ו יום ואילן עושה לחדש אחד שכן י) מצינו שעשת התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום וקרב ממנה העומר מ"ט °ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ומה מקיים רבי יוסי לחדשיו יבכר בכל חודש וחודש יהיה מבכר °ועלהו לתרופה רבי יוחנן אמר תרפיה מציץ עליה ותרף מזונה רב כ) ושמואל חד אמר להתיר פה שלמעלן וחד [א] אמר להתיר פה שלמטן ר' חנינה ור' יהושע בן לוי ח"א להתיר פה עקרות וח"א ב] להתיר פה אלמים ולעומתן בצפון וכו' את ל) מוצא בשעה שעלה נבוכדנאצר לכאן בא וישב לו בדופני של אנטוכיא ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו ואמרה לו הגיע זמן הבית הזה ליחרב אמר להן אותו (ה) שהמלכתי עליכם תנוהו ליואני הולך באו ואמרו ליהויכין מלך יהודה נבוכדנאצר בעי לך כיון ששמע מהן כך נטל מ) מפתחות של בה"מ עלה לגגו של היכל אמר לפניו רבש"ע לשעבר היינו נאמנים לך והיו מפתחותיך מסורין לנו עכשיו שאין אנו נאמנים הרי מפתחותיך מסורין לך תרין אמוראין חד אמר זרקן ועוד לא ירדו וח"א ג] באה כמין יד ונטלתן מידו כיון שראו כל חורי

קרבן העדה

המים מפכים · מפרש בגמ': שער הקרבן · שם מכניסין קדשי קדשים ששחיטתן בצפון: שער הנשים · שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן א"נ לעמוד על קרבנן: שער השיר · דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו · שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך לגולה לבבל ויצא דרך אותו השער: שער נקנור. מפרש בפרק א"ל הממונה: פשפשין. שערים קטנים בתוך שערים גדולים ואף הם ממנין שלשה עשר שערים ואע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לא חשיב ליה לפי שהיה קטן ביותר: גמ' מתני'. אתיא כאבא יוסי בן יוחנן דאמר י"ג שערים היו במקדש אבל לרבנן דאמרי שבעה שערים היו במקדש קשיא היכן היו משתחוים דקים להו שהיו משתחוים י"ג השתחויות: ומשני כהאי דתנינן תמן · במסכת מדות: כקרני כיילי וסיילי. מיני שבלול הם וקרניהם דקים מאוד וקרני חגבים עבים מהם וחוט של שתי עב מהם וחוט של ערב עב ממנו: מכאן ואילך · מתגבר והולך כמפי הפך: מן הכתף הימנית · מצד דרום: וימד אלף באמה. המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קדשי קדשים תחלתו דק מאד והולך וגדל מאד וכל אלף אמה אורך משיצא חוץ לירושלים לא היה עמוק: מי אפסים · שהגיעו עד קרסולים: וימד אלף · באמה שנית והעמיקו עד הברכים מכאן ואילך וימד אלף אשר לא יוכל לעבור בו שהיו מימיו רדופים: לבירנין גדולה · לספינה גדולה: מלשוט · דאפי' בדרך שייטא לא יכול לעבור בו דרדיפו מיא: באתרין. במקומנו קורין לשייט שחונא: ופרש ידיו וכו' · מייתי ראיה דלשחות היינו לשוט: מיין דמתמללין בעלמא · שידברו העולם בו ויראו אותו נ"א שידברו העולם בהן מחמת גדולתן: מבית דוד ועד יושבי ירושלים · קשיא ליה אטו לשאר ישראל אינן כשרים הלכך קאמר מה שהמקור הולך מבית דוד ועד יושבי ירושלים הוא דכשר לאפר פרה ולטבול בהן נדות אבל משם ואילך פסול למי חטאת דמי תערובות הם ממי גשמים ולחטאת בעינן מים חיים: מי קטפריסות הן. הר משופע שמדרונו מחודד מאד והעבירו המים דרך דף הנתון במדרון ופסולין גם לנדה לטבול בהן א"כ לנדה היינו זבה: זה ים של סמכו. דשבע ימים סובבים לא"י וד' מהם ים של סמכו ושל טבריא וים המלח וים הגדול ומפרש דגלילה הקדמונה הוא ים של סמכו: ים הגדול · הוא הים ההולך מא"י למדינת אספניא: בראשונה · בדור אנוש יצא עד מדינה ששמה קלבריאה והיא במדינת גרפת ובדור הפלגה יצא עד הסלעים שבמדינת ברבריאה: עד עכו תבוא · דריש פה כמו כה: ניחא ימא רבא וימא למלחא · שהולרך המעין לבא לשם כדי למתקן שמימיהם מלוחים וסרוחים אלא ימא דטבריא וימא דסמכו למה באו לשם: ומשני לרבות דגתם · שע"י מים אלו יתברכו מימיהם לגדל דגים הרבה: למינה תהיה דגתם. קרא יתירא הוא דפשיטא דלמינה תהיה אלא נלמד דמיני מינים משונים שלא היו בתוכם מקדם יגדלו בהם: מקום הוא ששמו ולא ירפאו. וה"פ ביצאתיו וגבאיו ומקום ששמו ולא ירפאו למלח ניתנו ולא יבואו לשם המים הקדושים: תבואה עושה. פי' תבואה גדילה לששה חדשים: לחדשיו יבכר. האילן יוציא פירותיו לשני חדשים וכיון דמשנים עשר חדשים נעשו שני חדשים ה"ה מה שנעשה בתבואה בעוה"ז בששה חדשים נעשה לעתיד בחודש א': שהתבואה עשתה בימי יואל לט"ו יום. א"כ אילנות לשלשים יום כפל מהתבואה: בראשון · היינו בר"ח ניסן ירדו הגשמים וכתיב ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם היינו הקרבת העומר: ומשני בכל חדש וחדש יהא מבכר. האילן ולחדשיו היינו חדשים דעלמא: תרפיה מציץ עליה · הפירות נראים יותר מן העלין שבאילנות: ופריך ותרף מזונה · וכי תרף מזון הוא דקאמרת הפירות נראים יותר מן העלין · נ"א דרש תרפיה כמו טרף בטי"ת מלשון מזון וה"ק מטעה ספורה עליה מיד נותן מזונו שלא כדרך הטבע שהפרח מתאחר לנוץ אחר יציאת העלים ימים רבים והראשון נ"ל: להתיר פה שלמעלן · היינו פה אלמים: פה שלמטן · היינו פה עקרות: את מוצא בשעה שעלה נ"נ · לא"י כדי ליקח את יהויכין אחר שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעצוהו שרי בבל לסלקו: זרקן · כלפי מעלה ועוד לא ירד ולהראות להם שאינו חפץ בעבודתם: כיון שראו כל חורי יהודה כן · שאין רצון המקום בעבודתם ושנמס לב המלך בקרבי:

ריבב"ן

לוגין: מים מפכין עתידין להיות יוצאין מבית קדש הקדשים כדאיתא ביומא פרק בתרא אמר ר' מנחם משום ר' חגא ליפוראה מעין היוצא מבית קדש הקדשים בתחלה דומה לקרני סלעם עד שמגיע לפתח ההיכל כיון שמגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי עד שמגיע לפתח האולם נעשה כחוט של ערב עד שמגיע לפתח העזרה כפי פך קטן היינו דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מים מפכין עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית מפכים לשון פך: מתני' שער נקנור. על שם נקנור שנעשו נסים לדלתותיו

תקלין חדתין

הגשמים בדרום: המים מפכים · בגמ' מפרש: שער הקרבן · שם מכניסים ק"ק ששחיטתן בצפון: שער הנשים · שבו נכנסות לסמוך על קרבנן: שער השיר · דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו · שנכנס לבהמ"ק שם להפטר מלפני המלך מלכי המלכים וליטול רשות כשהלך בגולה ויצא דרך אותו השער: שער נקנור · מפורש ביומא: פשפשים · שערים קטנים בתוך שערים גדולים ונסיתו הם מתנין י"ג שערים ואע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לא חשיב לה לפי שהיה קטן ביותר: גמ' מתני' דקתני כנגד י"ג שערים · אתיא כאבא יוסא דס"ל הכי בספ"ב דמדות בהדיא: ברם כרבנן. דמדקאמר אבא יוסי כו' כנגד י"ג שערים ש"מ רבנן פליגי עליה וסתמא דמתני' דפ"ק דמדות ז' שערים היו סתמא כרבנן: היכן היו ההשתחויות · שהיו י"ג מכוונות: כקרני כיילי וסיילי · מיני שבלול שקרניהם דקים ושל חגב עבים מהם וחוט של שתי עב מהם וחוט של ערב עב מהם: ה"ג ממזבח הזהב למפתן הבית כו' ממפתן הבית לעזרה כו' · דהכי כתיב בקראי והנה מים יוצאים מתחת מפתן הבית ולשם באו מן המזבח כמ"ש שם ומפתן הבית קדים לעזרה: כמפי הפך · מתגבר והולך: הימנית · מצד דרום: מי אפסים · שהגיעו המים עד קרסולים: לבירני גדולה · שיוכל ליגלך שם ספינה גדולה: מי שחו · מלשוט דרדיפי מיא ולא יוכל לשוט שם: באתרין · במקומינו קורין לשייטא שחונא: ופרש ידיו ט' · מרלה בכתוב סמך לדרשתו: דמתמללין בעלמא · מרוב פרסום גדולתן א"נ כמ"ש לקמן להתיר פה אלמין שעל ידם יהיו יכולים לדבר וכן יהיה בהם רוחניות יותר כמ"ש במדרש מתחלה לא היו קילוסו עולה אלא מן המים כמ"ש נשאו נהרות קולם ותים אלו יהיה קדושתם יותר מכולם וזהו דמתמללין בעלמא: מבית דוד כו' · דכפשטיה קשיא וכי לשאר ישראל אינם כשרים אלא דסימנא נקט קרא המקור שהולך מבית דוד ועד יושבי ירושלים כשר לפרה ולטבילת נדות אבל מכאן ואילך מי תערובו' הן ולמי חטאת בעינן מים חיים: מי קטפרסאות · הוא שיפוע הר שמדרונו מחודד הרבה והעברת המים דרך דף הנתון במדרון ופסולין גם לנדה ודרים דמכאן ולהלן לשניהם פסולין ועיין תוספות (גיטין פ"ז א') ד"ה הגלוק והקטפרס כו': כתיב ויאמר כו' · דרים קראי דיחזקאל שהביא ועניני המים והימים דסביבות ארץ ישראל: אל הגלילה הקדמונה זה ימה של סבכי כ"ה גירסת הילקוט · דשבע ימים הן סובבים לא"י ודרים הגלילה הקדמונה הוא ימה של סבכי שהוא קרוב לגליל: ים הגדול · הוא הים שעוברין בו לא"י מהמדינות: בראשונה · בדור אנוש יצא עד מדינה ששמה קלבריאה ובדור הפלגה עד מדינת ברבריאה: עד פה תבוא עד עכו תבוא. לפי שהוא הגבול של א"י וכן יפו: ניחא ימא רבא ויתא דמילחא · שהיה צריך לבוא המים לשם כדי למתקן שמימן מלוחים וסרוחין אבל ימה של טבריא וימה דסבכי למה צריך למים ההם: להרבות דגתן · שעל ידי המים ירבו הדגים · והכי דרים לה בקרא למינה תהיה דגתם כדגת ים הגדול רבה מאוד ולמינה יתירה הוא אלא דלמיני מינים ירבו דגתם: שמנו ולא ירפאו · שם למלח ניתנו שלא יבואו שמה מים הקדושים הנ"ל: לחדשיו יבכר · לב' חדשים ולתבואה הני מפירות כמו בעוה"ז: לט"ו יום · ואילן כפל מהתבואה: בראשון · ר"ח ניסן ירדו הגשמים וממנו בה' היינו בהבאת העומר וכן ט"ו יום: לחדשיו · בכל חדש וחדש דעלמא: ועלהו לתרופה · טרפיה הוא פירושא דתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי · ודרש לתרופה לטרפיה ואחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מייצין עלה מימון הפלה: ותרף מזוניה · הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאתי: פה של מעלה · פי' הערוך לתאות המאכל ושל מטן לשלשל ואם כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: את מוצא כו' · הואיל והזכיר י"ג פרצות שפרצו מלכי יון מביא לדרשא דחורבן · ולפי דמתני' כאבא יוסא די"ג השתחויות כנגד י"ג שערים שבמקדש מייתי לה תחלה אגדתא דאמרי במקדש · ולרבנן דכנגד י"ג פרצות מפרש באחרונה מילי דחורבן: בשעה שעלה כ"נ · ליקח את יהויכין שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעצוהו שריו לסלקו: זרקן ועוד לא ירדו · להראות שמן השמים מסכימים על זה: ונטלתן מידו · כמו שאין חפץ בשימושו: כיון שראו

מסורת הש"ס

א) מדות פ"ב מ"ו: ב) שם: ג) שם מ"ג: ד) עי' יומא עז ב: ה) עי' תוספתא סוכה פ"ג: ו) עי' ב"ב עד ב: ז) ב"ר פ' כג: ח) ירוש' תענית פ"א הל"ב: ט) עיין תוספתא שם פ"א: י) עי' תענית הל"א: כ) סנהדרין קא א ע"ש מנחות נח א: ל) ויקרא רבה פי"ט: מ) עי' תענית כט א:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פרק ה מבית הבחירה הלכה ד:

יב ב מיי' פרק ז מפרה הלכה יג:

יג ג מיי' פרק ט ממקואות הלט"ז:

נוסחת הבבלי

(א) וחזרו וגדרום וחזרו כו': (ב) השתחוואות תני כו': (ג) א"ר הונא כו' מאי מי שחו אר"י בר ביבין מיא כו' ר"ש בר נחמני בשם ר' נתן מבית דוד ויושבי כו' רמ"א כו' זה ימא סיבוכא כו': (ד) ירפאו אלא מקו' היה ושמו לא כו' לחדש ואילן כו' שנאמר לחדשיו כו' יבכר אר"י בכל כו': (ה) שהמלכתי תנו אותו לי ואני אלך לי מכאן אתווא ואמרין ליה ליהויכין כו' וח"א יצתה כמין פיסת יד כו' כיון: (ששמעו) חורי יהודה כן אף הן עלו כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ממזבח הזהב למפתן הבית כחוט של שתי ממפתן הבית לעזרה כחוט של ערב מיכן ואילך כו' כנ"ל. דהכי כתיב בקראי והנה מים יוצאים מתחת מפתן הבית ולשם באו מן המזבח כמ"ש שם ומפתן הבית קדי' לעזרה: [ב] נ"ל שנא' ופרש ידיו כו': [ג] נ"ל מאי מי שחו ר"י בר ביבין אמר מי שחו מיא דמתמללין בעלמא כנ"ל: [ד] נ"ל ימא של סיבוכה:

ציון ירושלים

מכאן ואילך מי קטפריסות הן. עיין מהר"א פולדא שמישב הדברים בין לפירוש ר"ת ובין לפירוש רש"י וכס' נדפס מחדש על הלכות מקוואות מהגאון מוה' מענדיל ס"ב ס"ק ה לא ראה זאת:

גליון הש"ס

[א] עי' ק"ע שכתב א"נ לנדה היינו זבה ועי' בתוס' שבת דף סה ע"ב ד"ה שמא דאין חילוק בין נדה לזבה והכי קיי"ל ועי' ברמב"ם פרק א ממקואות הל"ס:

הלכה ג מתני' על של שיש מניחין את האברים · אחר הנתוח מסדרין אותן על השלחן עד שיעלום הכהנים ובגמרא מפרש למה לא עשאו של כסף או של זהב : ועל של כסף · כלי שרת שמוציאין בכל בוקר שלשה ותשעים כלי שרת כדתנן בתמיד : נותנין לחם הפנים בכניסתו · אחר שנאפה עד שיסדרוהו על השלחן : ועל של זהב ביציאתו · והיה מונח שם עד זמן סילוק : שמעלין בקדש ולא מורידין · דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף : גמ' תני על של כסף · אותן של אולם אחד היה של כסף ואחד של זהב על של כסף היו נותנין בכניסתו דאין עניות במקום עשירות: לית כאן של כסף. לא היה באולם של כסף אלא כדתנן במתני' דשל כסף מרתיח ומתחמם הלחם ויש לחוש שיתעפש : ופריך לא כן תני זה אחד מן הנסים וכו' · שהיה נשמר חום הלחם עד שעת סילוקו בשבת הבא א"כ לא היה מתעפש אפי' היו מניחין אותו על שלחן של כסף : אין מזכירין מעשה נסים · כלומר אין סומכין על הנס ועושין הכל שלא יתעפש בדרך הטבע : לא היה שם לחם . לסדר בשבת ובתוך ימי השבוע נזדמן להם מהו להניחם מלסדר עד שבת הבאה או דלמא אע"ג שהוא פסול דכל שלא עברה עליו שבעה ימים על השלחן פסול הוא מ"מ לקיים מצות לחם הפנים לפני תמיד אין להניחו בלא לחם א"כ לא היה שם לחם לערוך ביום השבת מהו להניח הלחם הראשון על השלחן שהרי לא יתקלקל גם בשבת הבאה מיהו פסול הוא משום לינה : לפני תמיד · שיהו תמיד לפני ה' אע"פ שהן פסולין : עשרה שולחנות עשה שלמה · דכתיב ויעש שולחנות עשרה וגו' : אין תימר חמשה בדרום וכו' . ומימין היינו מימין הפתח ומשמאל היינו משמאלו של פתח שהפתח היתה באמצע ההיכל בכותל מזרחי א"כ מימין היינו דרום שנקרא ימין ומלדרום נקרא ימין לפון נקרא שמאל : אלא · של משה באמצע וה' מימינו וחמשה משמאלו וכולן בצפון ההיכל : את השלחן · לשון יחיד : על כלם היה מסדר · פעמים בזה ופעמים בזה : מזרח ומערב היו נתונין · השולחנות ראשו אחד למזרח ואחד למערב דהיינו ארכו לאורך הבית : כולהון ראוין לשירות · ואיכא למימר על כולם היה מסדר : נמלא שלחן בדרום · וה"פ שלחן ארכו ב' אמו' (ומחלה) הרי הוא (שלשים) עשרים אמה לעשרה שלחנו' וההיכל כולו אינו אלא עשרים אם כן חמשה שלחנות

משנת אליהו

ה"ג לית כאן של שיש מפני שהוא מקרר כו' . בבבלי בתמיד (ל"א ב') הגי' במתני' דידן שהביאה שם גבי ב' דבאולם א' של כסף ואחד של זהב ופריך שם מכדי אין עניות כו' אמרי עבדי דשיש ליעבדו דכסף ליעבדו דזהב ומשני בשם ר"ש בר"י מפני שמרתיח ועיין תוס' במנחות (צ"ט ב') ד"ה אחד של כסף שהביאו סוגיא דירושלמי כגי' הספרים ולית כאן של כסף לדידהו אמתני' קאי ומפני שמרתיח ע"ש ומשמע שם דדעתם דגרסינן של כסף כמו שכתבו ומיהא בכל הספרים כו' של כסף כו' אך דבשם רש"י כתבו דגרס של שיש כמש"ש במתני' ד"ה על פתח כו' דעכשיו מניחו על של שיש כו' ובברייתא שם במנחות דתני של כסף היא ברייתא דירושלמי דתני של כסף . ובתמיד שם אכולהו פריך ומשני מפני שמרתיח ולשיטתו אזיל בירושלמי . ומה שכתב שם ברש"י ד"ה שנים דהא דקרי כסף בברייתא משום דשיש לבן ככסף ליתא ולאו לדברי רש"י הוא כמו שהביאו התוס' בשמו דפלוגתא דתנאי הוא ובמתניתין דמנחות פירש רש"י פשטא דמתני' דבאמת למה היו מניחין כלל על שלחן הראשון הא מיד הם מסלקין ממנו ומפרש דזהו מ"ש במתני' שמעלין בקדש דלכך היו מניחין אותו שם כדי להראותו שמעלין כו, דעכשיו מניחין על של שיש ומיד מסלקין כו' ואפשר דלשיטתו דאיד היו מסלקין מפרש בסוגיא דתמיד דלא פריך כלל אשלחן שיש דשל אולם משום דעלה מפרש במתניתין שמעלין כו' וכפירושו במתני' וס"ל דלא שייך שמא ירפיה בזמן מועט אלא דאכולהו שיש דשל איברים קאי ורמיה לזה מדפריך בתמיד שם וליעבדו דכסף וליעבדו דזהב דמשמע דכולהו יעשה או של כסף או של זהב ובהכה"ג ודאי לא יהיה מעלין בקודש כו' וגם מאי דמשני ע"כ דזהב נמי מרתיח וא"כ מאי פירוקא דשלחן קמא לא עביד דכסף משום שמא ירתיח אע"ג דעליו יהא מונח זמן מועט ומה שיהא מונח ע"ג שלחן הב' של זהב ביציאתו זמן רב עד שיקטירו הבזיכין לא איכפת ליה לשמא ירתיח ולפ"ז נדחו דברי תוי"ט במנחות שם ע"ש וכן מורין דברי הרע"ב בפרק ו' דשקלים משנה ד' ד"ה על של שיש דנקט קושיא ותירץ דסוגיא דתמיד רק על של איברים לחוד ולא אלחם הפנים רק דבמעלין בקודש פירש דלא כרש"י שם ובמנחות (פרק ה' מ"ז) העתיק דברי ר"ש ע"ש ועיין תוי"ט דשקלים ד"ה שמעלין כו' ופירש הרב כו' כלומר ולכך לא כו' ודבריו תמוהים ועיין במנחות שם בד"ה על של שיש כו' בסוף דבריו נ"ק דאסיפא קאי וכ"פ הרב כו' ע"ש ולגירסת הספרים שהביאו התוס' דבמתני' גרס של כסף פ"כ ודאי דבתמיד לא קאי הקושי' ופירוקא דשמא ירתיח רק אאינך אחרינא והמפרש בתמיד שם אחז גירסת הספרים דשל כסף ונקט פירוש דשמא ירתיח ולחם הפנים בלבד ודבריו תמוהים ולשון רש"י דמנחות ד"ה שנים שהיו כו' הטעיתיה . ובין לדין ובין לדין גירסת הספרים דבירושלמי קשה דמאי פריך בירושלמי מנסא דלחם חם בכה"ג ולא מסתבר לדחוקי ולכן גרס שפיר שמא יקרר והוא פירושא לברייתא דלא תני של שיש ושפיר פריך מניסא דהיה הלחם חם כו' וא"ש לשיטת רש"י דבכה"ג שייך למיחש דיתקרר אף בזמן מועט ולא סתרי הסוגיות אהדדי כלל ומסוגיא דירושלמי דכאן סייעתא לשיטת רש"י בשלהי חגיגה (כ"ו ב') ד"ה סילוקו כסדורו ודלא כמ"ש התוס' שם ד"ה סילוקו כו' דלא היה חם כו' ועיין רמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ג הלכה י"ז דגירסתו ה' של שיש ואחד של זהב דמעלין כו' :

בעון קומי דרבי לוי כו' ואפילו הוא כמה ימים . כך היא גירסת רבינו וגירסת הספרים ואפילו הוא פסול וצ"ל לפי גירסת רבינו דהכא איירי בלחם הפנים דנסדר כהלכתו בשבת וקמבע"ל שאם אין לחה"פ לשבת הבאה אי רשאי להניחם משבת זו לשבת הבאה אי אמרינן משום שנסדר כהלכתו מפסיל בלינה או לא מפסיל ופשיט ליה ר' לוי דבנסדר כהלכתו רשאי להניחו לכתחלה דהא קרא דונתת על השלחן ודאי בנסדר כהלכתו משתעי וכתיב תמיד ואפילו כמה ימים ומש"ה מחק רבינו תיבת פסול דקרא לא איירי אלא בכשר וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע דהשתא לפי פשיטות זו היא לן למימר דדוקא נסדר כהלכתו לא מפסיל בלינה מהאי קרא וטעמא נמי איכא דנעשה לחמו של שלחן משא"כ בנסדר שלא כהלכתו דליכא קרא וטעמא והשתא אהכרינהו לעיינין סוגיא דבבלי מנחות (צ"ה) יומא (כ"ט ב') אשר נתקשו בה רבותינו בעלי התוס' זבחים (פ"ז א') ד"ה לשלחן מדמינן לה ונשארו בתימה דליתני ליה שאני שלחן דבנסדר כהלכתו לא פסיל ואני מוסיף תמיה על תמיהתם למרמי דרבא אדרבא דהא ביומא שם ובמנחות (ק.) מוקי ליה רבא בשקדם וסילקו אלמא דס"ל דבלא נסדר מפסיל בלינה ואי אמרינן דנסדר נמי מפסיל א"כ תקשי דידיה אדידיה היכי קאמר לשלחן מדמינן הא בשלחן

[illegible]

*) ועי' בתוס' שם עמוד ב' ד"ה אחד דכתבו כן בשם הקונטרס .

תורה אור

חורי יהודה כן עלו לראש גגותיהן ונפלו ומתו הדא הוא דכתיב °משא גיא חזיון מה לך אפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה וגו': ישעיה כב

הלכה ג מתני' א) י"ג שולחנות היו במקדש ח' של שייש בבית המטבחיים שעליהן מדיחין את הקרביים ב' וב' במערב הכבש אחד של שייש ואחד של כסף על של שייש נותנין את האברים ועל של כסף כלי שרת ג' וב' באולם (מבחוץ) מבפנים על פתח הבית א' של שייש וא' של זהב על של שייש נותנין לחם הפנים בכניסתו ד' ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין אחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד : גמ' תני על של (א) כסף (ר' אחי ור' מיישא ומטו בשם רב שמואל בר רב יצחק) ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק ר' חנניה מטי בה בשם ר' יוחנן [א] לית ב) כאן של כסף מפני שהוא [א] מרתיח לא כן תני זה ג) אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאין אותו חום שנאמר °לשום לחם חם ביום הלקחו רבי יהושע בן לוי אמר אין ד) מזכירין מעשה נסים בעון קומי רבי (לוי) אילא לא היה שם לחם ה' מהו להניחו לשבת הבאה אמר לון כתיב °ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד [ב] אפילו פסול עשרה ה) שלחנות עשה שלמה דכתיב °ויעש שולחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וה' משמאל אין תימר חמשה בדרום וה' בצפון והלא אין השלחן כשר אלא בצפון שנאמר °ואת השלחן תתן על צלע צפון מה ת"ל חמשה מימין וחמשה משמאל אלא חמשה מימין שלחנו של משה וחמשה משמאלו אעפ"כ ו) לא היה מסדר אלא בשל משה בלבד שנאמר °את השלחן אשר עליו לחם הפנים (ב) רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר שנאמר °את השולחנות ועליהם לחם הפנים : תני ז) [ג] מזרח ומערב היו נתונין דברי רבי ר"א בי רבי שמעון אומר צפון ודרום היו נתונין מ"ד מזרח ומערב ניחא [ג] כולהן ראוין לשירות מ"ד צפון ודרום נמצא שלחן בדרום ומנורה

שמואל א כא · שמות כה · דה"ב ד · שמות כו · מ"א ז · דה"ב ד

ריבב"ן

כדאי' ביומא פ"ג (דף לו.) נקטר שם אדם ומזכירין אותו לשבח · פשפשין שערים קטנים שלא היו גבוהין ורחבין כשאר שערי הבית: לא היה להם שם. מה היה משמש : מתני' י"ג שולחנות. אינו מונה י' שולחנות שעשה שלמה כדכתיב במשכן דשלמה במלכים וסדר הנתתן מביא בפ' שתי הלחם במנחות אלא בבית שני עסקינן שלא היו שם אותן שלחנות· אחד של שיש. שמניחין שם האברים : ירושלמי ר' יוסי בשם ר' שמואל בר יצחק בשם ר' יוחנן לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח יתחממו האברים ויסריחו ולפי שבקרבנות יחיד כהן א' יכול להוליך כל האברים ומניחן שם כדי לנוח והא דתנן בפ"ב דיומא תמיד קרב בא' עשר וכו' ומונה שם דכך הולכת אברין למזבח הא אמרינן התם (דכ"ו:) בד"א בקרבנות צבור אבל בקרבנו' יחיד כל שרוצה להקריב מקריב אפילו אחד : על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו כדי לנוח ועל של זהב ביציאתו עד שיוקטרו בזיכי לבונה הבאין עם הלחם כך פירש רבינו שלמה בפ' שתי הלחם הכא תנן אחד של שיש ובפ' שתי הלחם (דנ"ט·) תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שנים שהיו באולם אחד של כסף ואחד של זהב ופירש רבינו שלמה אותו של כסף על שהוא לבן כשיש נקרא של שיש ולי נראה דתנאי היא דההיא ר' יוסי היא*): שמעלין בקודש מנלן בפרק שתי הלחם כאמר רב אחא בר יעקב אמר קרא את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים לפוי למזבח בתחלה תשמישי מזבח ולבסוף גופו של מזבח . ולא מורידין מנלן אמר ר' אחי דאמר קרא ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו רישיה וסיפיה לשון הקמה ולא כתיב ירידה ועוד שלא סייעו אחר אלא הוא עשהו שהוא גדול כך פירש רבינו שלמה :

תקלין חדתין

כו' · שמן הסמים הסכימו : מתני' שעליהן מדיחין את הקרבים · לשון רבינו הגאון וכן הפשט וניתוח היה שם אלא שלזה משמש יותר בקבע שהיו מדיחין עליו ומונח פד הקרבה ועי' תוי"ט פ"ה למדות (מתני' ג') : פל של שיש · אחר הניתוח מסדרין שם האיברים עד שיעלום הכהנים : ועל של כסף כלי שרת · שהיו מוציאין בכל בקר כדתנן בתמיד : פל של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו כו' שמעלין בקדש · לכן ביציאתו של זהב ותחלה על של שיש : גמ' תני על של כסף · הא דתני במתני' על של שיש בכניסתו תני בברייתא על של כסף ומכל מקום שפיר הוי מעלין בקדש מכסף לזהב : ה"ג לית כאן של שיש מפני שהוא מקרר · כלומר דמפרש למה לא תני בברייתא של שיש כמו במתני' והיינו לפי שהשיש מקרר כמו בסוף פרק קמא דיומא פמוד והפג אחת על הרלפה ולחם הפנים לריך שיהיה חם כמ"ש לשום לחם חום וגו' : ופריך לא כן תני זה א' מן הנסים כו' · ואם כן כיון שדכך גם היה חם כל השבוע אם כן ליכא למיחש לשיתקרר : אין מזכירין מעשה נסים · דתחלת סידורו לריך שלא יתקרר ולא לסמוך פל הנס ומתניתין דסבירא ליה על של שיש מפרש בבבלי תמיד (ל"א ב') מפני שהשל כסף מרתיח ואיכא למיחש שלא יתעפש : לא היה שם לחם מהו להניחו לשבת הבאה · בלחם כשר איירי אי רשאי להניחו לשבת הבאה ולא מיפסל בלינה אף בנסדר כהלכתו או דמיפסיל בלינה בנסדר כהלכתו : ה"ג א"ק ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד · ואפילו הוא כמה ימים · וגם לכתחלה יכול להניחו פל כמה ימים דקרא ודאי איירי בנסדר כהלכתו דכתיב ונתת לחם וגו' והיינו לחם כשר ואפילו הכי כתיב תמיד להורות דרשאי להניחו לכתחלה ולא מיפסל בלינה : עשרה שולחנות כו' · סוגיא זו במנחות (צ"ח ב' צ"ט א') ומסקנא דהכא כמ"ד דהתם מיתוקמא : וא"ת ה' בדרום כו' · והאי מימין מימין דפתח וכן משמאל דפתח קאמר ובבבלי שם קאמר בהדיא וא"ת מימין דפתח כו' : והלא אין שלחן כו' · הפתח היה באמצע ההיכל בכותל מזרחי ונמצאו ה' שלחנות שבשמאל דרך כניסה כולם בדרום : אלא כו' ה' מימין שלחנו של משה כו' · וכולן בצפון ההיכל וכדמפרש לקמן : רבי יוסי בר"י אומר פל כולן כו' · ובבבלי נקט לה בדר"א בן שמוע ורבי יוסי בר"י ס"ל דאין מסדר אלא פל של משה כו' פ"ש : ה"ג מזרח ומערב כו' דברי רבי וכן הוא בכולא תלמודא פלוגתייהו : ה"ג מ"ד מזרח ומערב ניחא · דסוגיא זו ס"ל למסקנא כסלקא דפתא דבבלי שם שהיו מסודרים ראשו של זה בלד ראשו של זה ואם כן למאן דאמר מזרח ומערב מונחים שפיר היו עומדים בלד לפון עשרה שלחנות ראשו של זה בלד ראשו של זה אע"ג דאי אפשר שיהו י' שלחנות של עשרים אמה בעשרים אמה מלומלמות שלא יללו קלת חוץ לעשרים אמה הפנימיות איכא למימר לא דק כולי האי הא דנקט בסוגיין וכולן היו נתונין משליש הבית ולפנים : ה"ג מאן דאמר לפון ודרום נמלא שלחן בדרום· שאורך העשרה שולחנות עשרים אמה וההיכל מלפון לדרומו לא היה אלא עשרים אמה מלומלמות ואם כן ה' שלחנות פ"כ יהיו בדרום ובקרא קפיד שיהיו השולחנות דוקא בלפון ונשאר בקושיא ולא חש להאריך בקושיות האחרות שבבבלי ולייעבם אליביה דמ"ד לפון ודרום מונחים משום דלית הלכתא כוותיה דלאב"ם דהלכה כרבי מחבירו וגם

[illegible]

סוגיות

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ה מבית הבחירה הלי"ד :

טו ב מיי' שם פ"ג הלכה טו :

טז ג מיי' שם פ"ג הלכה טז :

יז ד מיי' שם הלכה יב :

יח ה מיי' פרק פ מתמידין הלי"ג :

א) תמיד לא מנחות לט ב : ב) עי' תמיד לא ב : ג) יומא כא א : ד) עי' פסחים סד ב : ה) מנחות לח ב : ו) שם לט א : ז) שם לח ב :

נוסחת הבבלי

(א) כסף והיו ר"א כו' לית כו': (ב) ר"י בר' יהודה כו' ד"ר (אלעזר) ר"א בר"ש כו' ודרום מ"ד כו' :

הגהות הגר"א

[א] ס"ג לית כאן של שיש מפני שהוא מקרר וה"פ שהוא מפרש למה לא תני בברייתא של שיש כמו במתני' והיינו לפי שהשיש מקרר כמו בספ"ק דיומא עמוד והפג אחת על הרלפה ולחם הפנים לריך שיהיה חם כמ"ש לשו' לחם חום וגו' . ועי' בס' ת"ח שמאריך בפלפולו : [ב] ס"ג ואפי' הוא כמה ימים וצ"ל של הרב בעל תקלין חדתין וצ"ל לפי גי' רבינו דהכא איירי בלחם הפנים דנסדר כהלכתו בשבת וקמבעיא לן שאם אין לחם הפנים לשבת הבאה אי רשאי להניחה משבת זו לשבת הבאה אי אמרינן משום שנסדר כהלכתו מפסיל בלינה או לא מפסיל ופשיט ליה ר' לוי. דבנסדר כהלכתו רשאי להניחו לכתחלה דהא קרא דונתת על השלחן ודאי בנסדר כהלכתו משתעי וכתיב תמיד ואפילו כמה ימים ומש"ה מחק רבינו תיבת פסול דקרא לא איירי אלא בכשרי וע' בספר תקלין חדתין ובמשנת אליהו כי מאריך בפלפולו וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהאי גי' : [ג] צ"ל כולהן לשון ו"ה ראוים לשירות :

גליון הש"ס

[illegible]

בדרום: ומנורה בצפון. ל"ג: משוך מן הכותל בשתי אמות כלפי צפון. שיהיו שני כהנים הנושאים ב' סדרים הולכין זה בצד זה ותוס' גורסין משוך ב' אמות ומחצה: באמצע הבית. היינו באמצע ההיכל כשלא נחשב בית קדשי קדשים עמו ההיכל ארכו ארבעים ובית קדשי קדשים ארכו עשרים אמה והמזבח היה עומד בתחלת עשרים אמה של ההיכל המערביים: משליש הבית. של צד מזרח: ולפנים. לצד מערב והיינו כשנחשב בית קדשי קדשים עמו: הוא מכלות הזהב. פסוק הוא בד"ה וקמפרש מהו מכלות הזהב וקאמר שהן כולו של זהב סגור שהיה לשלמה שהרי עשר מנורות עשה ולכל אחת היה צריך אלף ככר כדמסיק: לקיים מה שנאמר. במנורת משה ככר זהב טהור וגו': ה"ג מעשה במנורת המקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה

ריבב"ן

מתני' י"ג שופרות היו במקדש וכולן פיהן צר כדי שלא יוכל אדם להכניס ידו בפנים ולגנוב מן הכסף וכולהו מפרש למאי אצטריכו. עלים ולבונה גרסי' וברוב ספרים כתוב ללבונה וטעות הוא דהא כל אחד ואחד יש לו שופר בפני עצמו ולבונה לבד ועלים לבד כדתני ואזיל. וזהב לכפורת לשון כפורי זהב פי' מזרקים ולמה נקרא שמם כפורי ע"ש שמקנחין ידיהם מן הדם כדאמרי' בגיטין [דף נו] בענין*) נבוזראדן בעי לכפורי ידיה בההוא גברא. ששה לנדבה לקיץ המזבח: מתני' קינין הן תורין גוזלי עולה הן בני יונה אבל שופר לקיני חובה לא בעי ר' יהודה והטעם כדאיתא בפ' הוציאו לו (דף נה) דשמא ימות א' מהן נמצאו כל המעות שבשופר הולכות לים המלח כי היכי דאמרינן בחטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה הכי נמי מעות שהופרשו לחטאת ומתו בעליהן הולכות לים המלח ופריך התם ונברור ד' זוזי ונשדי במיא והנך ליפתרו ר' יהודה לטעמיה דלית ליה ברירה כדאמר בעירובין [דף לז] מדתני איו: וחכ"א קינין הן קיני חובה אחד לעולה ואחד לחטאת ורבנן לא חיישי למיתה. גוזלי עולה בין תורין בין בני יונה כולן עולות נדבה. שני גזירין מפורש ביומא פ"ב (דף כו) תניא ר"ש בן יוחאי אומר מנין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזרי עלים בשני כהנים שנאמר וערכו עצים על האש וערכו שנים אם אינו ענין לתמיד של שחר שהרי כבר נאמר ובער עליה הכהן עצים בבקר תנהו ענין לתמיד של בין הערבים ואמרינן בפרק בתרא דמנחות (דף קו) ת"ר קרבן מלמד שמתנדבין עלים וכמה שני גזירין וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העלים ותניא בתוספתא בפרק [ג' דמכילתין] האומר הרי עלי עלים מביא דמי שני גזרין ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן עלים ומקריבין אותן ע"ג המזבח ונאותין בהן ואין מועלין ואם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אומר שני גזירין של עלים אלו לגבי מזבח הכהנים מקבלין אותן ממנו ומקריבין אותן ע"ג המזבח ואין נאותין בהן ומועלין בהן ואם הקריבן בחוץ חייב דברי ר' וחכ"א אם הקריבן בחוץ פטור ואלו ואלו הולכין ללשכת העלים. קומץ לבונה כדתנן בפרק בתרא דמנחות ה' קמצין הן. האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ. המתנדב מנחה יביא עמה קומץ לבונה. המעלה את הקומץ בחוץ חייב. שני בזיכי לבונה טעונין שני קומצין. זהב לא יפחות מדינר זהב ופריך בפרק בתרא דמנחות ולמא נסכא א"ר אלעזר דאמר מטבע ודלמא פריטי פריטי דדהבא לא עבדי אינשי. תניא בתוספתא בפ' בתרא [דמכילתין] האומר הרי עלי לבונה מביא דמי מלא קומץ לבונה ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותו ולוקחין מהן לבונה ומקריבין אותו ע"ג המזבח. האומר הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותו ולוקחין בהן זהב ועושין אותן רקועי פחים לפוי למזבח. ששה לנדבה מפרש בפרק בתרא דמנחות כנגד מי אמר ר' חזקיה כנגד ששה בתי אבות הכהנים שיהא להם שלום זה עם זה ר' יוחנן אמר מתוך שהנדבה מרובה תקנו להם שופרות מרובין כדי שלא יתעפשו המעות זעירי אמר כנגד פר ועגל ואיל וכבש וגדי כולן הן נדבה ודמיהן

תורה אור

ומנורה בצפון והא תני השלחן א) היה נתון מחצי הבית ולפנים משוך (א) מן הכותל ב' אמות ומחצה כלפי הצפון ומנורה כנגדו בדרום מזבח הזהב היה נתון [א] באמצע הבית חולק את הבית מחציו ולפנים [ה] משוך קימעא כלפי (צפון) חוץ וכולהן היה ג) נתון משליש הבית ולפנים עשר מנורות עשה שלמה שנאמר ויעש את מנורת הזהב עשר כמשפטו ויתן בהיכל ה' מימין וה' משמאל אין תימר חמש בצפון וחמש בדרום והלא אין המנורה כשירה אלא בדרום שנאמר ואת המנורה נוכח השלחן על ירך המשכן תימנה מה ת"ל חמש מימין וחמש משמאל אלא חמש מימין מנורתו של משה וחמש משמאלה אעפ"כ ג) לא היה מבעיר אלא של משה בלבד שנאמר ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב ר' יוסה בי ר' יהודה אומר על כולן היה מבעיר שנא' ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרות והמלקחים זהב הוא מכלות זהב הן ד) כילו זהבו של משה תני רב יהודה בשם אסי היה שלמה נוטל אלף ככרי זהב ומכניסן לכור ומוציאן עד שהוא מעמידן על א' לקיים מה שנאמר ככר זהב טהור עשה אותה וגו' תניא ה) אמר רבי יוסי בי רבי יהודה מעשה במנורת זהב שעשה משה במדבר והיתה יתירה דינר זהב והכניסוה לכור שמונים פעם [ב] ולא חסרה כלום ויאות עד דלא יקום על ברריה הוה חסר סגין מן דו קיים על ברריה לא חסר כלום:

דה"ב ד שמות כו שמות כז שם ד שמות כה

הלכה ד מתני'

ב) שלשה ו) עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין ותקלין עתיקין קנין וגוזלי עולה עצים לבונה זהב לכפורת ששה ז) לנדבה תקלין חדתין שבכל שנה ושנה ועתיקין מי (ב) שלא הביא אשתקד שוקל לשנה הבאה קנין הן תורין וגוזלי עולה הן בני יונה כולן עולות דברי ר' יהודה וחכ"א קנין אחד חטאת וא' עולה גוזלי עולה כולן עולות האומר ח) הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין לבונה לא יפחות מקומץ זהב לא יפחות מדינר זהב ששה לנדבה מה היו עושין בה לוקחים בה עולות הבשר לשם והעורות לכהנים זה ט) מדרש דרש יהוידע כהן גדול אשם הוא אשום אשם לה' זה הכלל כל שהוא בא משום חטאת ומשום אשמה ילקח בהן עולות הבשר לשם והעורות לכהנים נמצאו שני כתובין קיימין אשם לה' ואשם לכהן ואומר כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו: גמ' תניא י) אמר ר' יהודה לא היה שופר של קינין בירושלם מפני התערובות שמא תמות אחת* ונמצאו דמי חטאות מיתות מעורבות בהן והתניא כ) האשה שאמרה הרי עלי קן (ג) מביאה דמי קן ונותנתו בשופר ואוכלת

ויקרא ה מ"ב יב

נוסחאות ישנות

במנורת המקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה משה במדבר דינר זהב והכניסוהו לכור פ' פעמים ולא חסר האש ממשקלה: ופריך ויאות. בתמיה וכי כך הוא והלא עינינו רואות כשנותנין זהב בכור באש הוא נחסר: ומשני עד דלא יקום וכו'. כשעדיין לא קם הזהב על ברירותיה שלא נצרף כל צרכו נחסר ממנו אבל בשכבר נצרף כל צרכו לא נחסר ממנו כלום אפי' מכניסין אותה לאש כמה פעמים:

הלכה ד מתני'

תקלין חדתין. שבו נותנין שקלי שנה זו וכשמגיע זמן התרומה הגזבר מוציא כל שקלים שבשופר ונותנן ללשכה כדי שיתרמו מהם והשני כתוב עליו תקלין עתיקין ומי שלא הביא שקלו בשנה זו מביא בשנה שאח"כ ונותנו לשופר והגזבר נוטלם ונותנם בשירי הלשכה והג' כתוב עליו קינין והן תורין גדולים והד' גוזלי עולה והן בני יונה הקטנים וכולן עולות אבל לקני חובה לא היה שופר כדמפרש בגמרא: עצים. המתנדב עצים למערכה נותן דמיהן לתוכו: לבונה. המתנדב לבונה נותן דמיו לתוכו: זהב. המתנדב זהב נותנו שם או דמי שויו והוא לכפורת כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראים כפורי זהב בעזרא ובד"ה לפי שהכהן מקנח בהן אצבעו בין הזאה להזאה שהשיריים שבאצבעו פסולים: ששה. שופרות הנותרות הן לנדבה ובגמרא מפרש: האומר הרי עלי עצים. סתם: לא יפחות משני גזירין. כאותן שמסדרין על המערכה ושיעורן מפורש בגמ': לא יפחות מן קומץ. שזהו שיעור הלבונה הבאה עם המנחה ובגמרא מפרש מנ"ל ודוקא המתנדב סתם אבל אם רצה להביא אפי' קורט של לבונה מביא: זהב. המתנדב זהב סתם לא יפחות מדינר זהב: אשם הוא אשום אשם לה'. וקשיא רישא לסיפא דאשם הוא משמע בהווייתו יהא כהלכתו שהוא נאכל לכהנים ואשם לה' משמע שכולו לה' ודרש יהוידע הכהן כל שהוא מותר חטאת ואשם ילקח באותו המותר עולות נמצא ב' הכתובים קיימים אשם לה' הבשר ואשם לכהנים העורות והיכן מצינו מדרש זה ביהוידע כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו וא"א לומר לכסף שקדש לשם חטאת ולשם אשם יהנו בו הכהנים אלא ה"ק יעשו ממנו דבר שיהנו בו הכהנים והיינו עולות שהעורות לכהנים: גמ' לא היה שופר של קיני. חובה כגון זב וזבה ויולדת שיתנו לתוכו מעות כשם שהיו שופרות לקן נדבה כדתנן במתני': מפני התערובות. שמא תמות אחת מאותן שנתנו מעות בשופר וה"ל מעות חטאת שמתו בעליה מעורבין עם הכשרות והכל פסולין והולכין לים המלח: ה"ג והתני האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה דמי קן וכו'. כ"ה ברמב"ם פ"ק מהל' מחוסרי כפרה: אבל באומרת הרי עלי קן. שניהם עולות והרא"פ לא הרגיש בזה: ונותנתו בשופר. שכתוב עליו קינין ודמי

משנת אליהו

הקינין קלובין היו : ואוכלת בקדשים . לערב : ואינה חוששת שמא נתעלל בהן. דחזקה על ב"ד של כהנים שאינן עומדים משם עד שיכלו כל מעות של אותו שופר כדי שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים: ואין הכהן חושש וכו'· ולא פליג ר"י משמע דכ"ע מודים דלא חיישינן שמא מתה אחת מהן : ומשני כי קאמרינן לר"י דחיים לתערובת היינו שיוודע לן שבוודאי מת א' מהכותנין לתוך השופר נמלא שהן מעורבות:ופריך ואי אמרי' כו'.כלומר אמאי ונברור ד' זוזי דמי החטאת ונאמר דאלו הן דמי החטאת שמתו בעליהן והשאר יקרבו ודקאמר ד' זוזי היינו זוזי פשיטי שא' מהן הוא דינר לורי והן דמי פרידה אחת דתנן בו ביום עמדו קינין ברבעתים פי' פרידה אחת והרובע הוא חצי דינר לורי שהוא ד' זוזי מדינה א"נ אורחיה דש"ס למתני ד':לית ליה ברירה . לא סמכינן אברירה למשרי איסורא:

נוסחאות ישנות | תורה אור

ואוכלת בקדשים [א]ואינה חוששת שמא נתעצל בהן [א] ואין הכהן חושש שמא דמי חטאות מיתות מעורבות בהן כי א)קאמרינן בחטאות שמתו בעליהן ודאי ואי אמרינן [ב] נברור ד' זוזי ונישדי בנהרא ואידך לישתרו הא אמרינן בעלמא ר' יהודה לית ליה ברירה : רבי ג) יוסה בי ר' בון (ביבא) א"ר בא בר ממל בעי אמר [א] הרי עלי עץ [ב]מביא גיזר אחד א"ר לעזר מתניתא אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו כהאי דתנינן ג) תמן שנים בידם שני גזרי עצים [ג] קרבן ד) לרבות את העצים ריב"ל אמר עוביין ה) אמה [ג]באמה שוחקת וארכן באמה גדומה ר' חוני בשם ר' אמי כמין טורטני א"ר שמואל בר רב יצחק לפי ו) [ד]שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה גדומה ותני כן [ד] אמה היסוד אמה סובב אמה כרכוב ואמה קרנות ואמה מערכה : לבונה לא יפחות מקומץ [ג] נאמר ז) כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף אזכרה האמור כאן מלא קומץ אי מה אזכרה האמורה להלן [ה]שני קומצין אף אזכרה האמורה כאן שני קומצין [ה] אמר רבי אילא כלום למדו לקומץ (א) אלא (מלחם הפנים) ממנחת חוטא מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר [ג] פסול אמר רבי יוסה מילתא דרבי אילא אמרה המתנדב (מנחה) לבונה מביאה בקומצו [ד] של [ו] כהן (גדול) (ר' אלעי בשם ר"א) רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים : זהב לא יפחות כו' : אמר ח) [ו]ר"א והוא שהזכיר צורה אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפי' צינורה : ששה לנדבה. (ב) (רב אמר) חזקיה ט) אמר כנגד ששה בתי אבות בר פדיה אמר כנגד שש בהמות פר ועגל ושעיר איל גדי וטלה שמואל י) אמר כנגד ששה קרבנות (קני זבים וקני זבות קני יולדות) [ז] חטאות ואשמות המנחות ועשירית האיפה א"ר יוחנן ע"י שהנדב' מרובה ריבו לה שופרות הרבה [ח] *כתיב כ) [ז]וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע וגו' (ג) ר"ש בר נחמן בשם רבי יונתן אמר שתי נדבות עשה

תני

קרבן העדה

בעי אם אמר הרי עלי עץ · ולא אמר עלים שלא נתפרש אלא לעץ אחד מהו שיביא א' או שנים : מתניתא אמרה כן· שאף גיזר א' הוה קרבן ונדרו נדר : כהאי דתנינן תמן · ביומא פ"ב : ושנים שני כהנים בידם שני גזרי עלים . ביד כל א' גיזר א' ש"מ שכל א' קרבן בפני עלמו : ה"ג קרבן לרבות את העלים · וה"פ כתיב כי תקריב קרבן מנחה ומלינו לעלים שנקראו קרבן דכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העלים : באמה שוחקת · פי' באמה גדולה : גדומה . פחותה : כמין טורטני · קנה מאזנים ול"נ דאעוביו קאי שלא היתה עוביו אלא כטורטני והוא כמחק גודש סאה השנוי בבבלי : אלא אמה על אמה · ואמתא באמתא היכי יתיב וכתיב על העלים אשר על המזבח שלא יהו העלים יולאין מן המזבח לפיכך לא היו העלים אלא אמה גדומה : ותני כן · ותניא נמי הכי שמקום המערכה לא היה אלא אמה על אמה : נאמר כאן · גבי לבונה דלחם הפנים אזכרה דכתיב ונתת על המערכה לבונה זכה והיתה ללחם לאזכרה : ונאמר להלן . גבי מנחה וקמץ משם מלא קמלו מסלתה ומשמנה על כל לבונתה והקטיר הכהן את אזכרתה: אף כאן קומץ · לכל מערכה וכי היכי דסתם מנחה מלא קומץ אף סתם נדבת לבונה מלא קומץ: ה"ג אי מה להלן שני קומלין . וה"פ אי מה להלן בלחם הפנים ב' קומלין כדאמרינן לעיל על כל מערכה קומץ אף סתם נדבת לבונה ב' קומלין : כלום למדו לקומץ · לבונה אלא מלחם הפנים והתם בעינן שיהא כל קומץ בפני עלמו מלא ואם חסר ממנה פסול ש"מ אע"ג דבהלטרפות יש שני קומלין כגון שהשני יתר אפ"ה פסול כדילפי' ממנחת חוטא ש"מ דכל קומץ קרבן בפני עלמו : מילתא דרבי אילא אמרה · מדברי ר' אילא שמעינן : ה"ג המתנדב לבונה מביאה בקומלו של כה"ג · וה"פ מדיליף לה מלחם הפנים ובפיים נעשה ולא ידעינן הי כהן דמתרמי ולריך שיהיה הרבה שיקמוץ ממנו גדול שבכהנים : ואפי' בקומץ הבעלים · ממנחה ילפינן ויכול ליתן אותה לכל כהן שירלה שבאותו משמר : והוא שהזכיר לורה. דאמר מטבע : ליגורא · שיעורו מזלג קטן : כנגד ששה בתי אבות · הכהנים שתקנו להם חכמים שיהא כל משמר חלוק לששה בתי אבות כנגד ששת ימי השבוע שיעבוד כל אחד ביומו ובשבת כולן שוין שיהא שלום ביניהן שעורות של בהמות הנקחות מן השופרות היו לכהנים שמקריבין העולות וכל זמן שאין המזבח בטל לא היו לוקחין מן השופרות ואם לא היה להם אלא שופר אחד אתי לאנגויי דשמא באותו יום של בית אב הראשון או השני יביאו נדרים ונדבות הרבה ולא יטול הבית אב מן השופר כלום ובשאר ימות השבוע לא יבואו נדרים ונדבות הרבה נמלא אותן בתי אבות מקריבין מן השופר שלא יהא המזבח בטל והוו עורות שלהם ומגלו הנך קמאי בהדי הנך ואמרי יש לכם עורות ואנו אין לנו כלום ואי משום הנך עולות שהביאו יחידים במשמרות שלנו מזלנו גרם א"נ פעמים שמקריבים שלמים והעורות לבעלים הלכך תקינו ששה שופרות שלא יטול זה משופרו של זה וכשהמעו' באות נותנין אותו לו' שופרות : כנגד פר וכו'·שהמתנדב פר ועולה מביא ונותן לשופר שכתוב עליו פר מנה כדאמרי' יביא במנה והמתנדב עגל מביא ה' סלעי' ונותן לשופר שכתוב עליו עגל וכן כולם והכהנים מקריבין מכל שופר קרבן הכתוב עליו ומתני' רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא ילא : קני זבים וקני זבות · בחד ניתנו דשם זב אחד הוא : וחטאת ואשמות . בתרין הוו : המנחות · היינו מותר מנחת חוטא דלנבור אזיל דאילו מותר מנחת יחיד הוסיף משלו ומביא מנחה אחרת : ועשירית האיפה · שכה"ג מקריב בכל יום ואם הפרים לעשירית האיפה של יום וניתותרו שוב אין יכול לגרפו לשם מחר אלא תפול לנדבת לבור וכדר"א לעיל בפ"ב דף ח' ורש"י במנחות פרק האומר עלי יש לו גירסא אחרת ע"ש : ריבו לה שופרות הרבה · כדי שלא יתעפשו המעות : ה"ג כתיב וככלותם וכו' : שתי נדבות עשה · דבמלכים כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח בימין וגו' ובד"ה כתיב ויאמר המלך ויעשו ארון ויתנהו בשער בית ה' החולה משמע דב' ארונות עשה א' בפנים וא' בחוץ

ריבב"ן

אשם מלורע ומותר מנחת חוטא ומותר עשירית האיפה של כ"ג שגם היא נקראת חטאת שנאמר יביא חטאתו זו עשירית האיפה.ר' הושעיא אמר כנגד מותר חטאת ומותר אשם ומותר אשם נזיר ומותר אשם מלורע ומותר קינין אלו קיני חובה ומותר מנחת חוטא מכל אלו לוקחין עולות הבשר לשם והעורות לכהנים כשאר עולות שנאמר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. כתוב אחד אומר אשם הוא אשום אשם לה' וכתיב בפרשת נשא האשם המושב לה' לכהן הא כילד כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה שהיה חייב אשם כגון אשם גזלות אשם מעילות אשם תלוי אשם שפחה חרופה אשם נזיר אשם מלורע אם הפריש אשמו ונאבד והביא אחר תחתיו ונמלא הראשון ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה . מותר חטאת מי שהפריש חטאתו ואבדה והביא אחרת תחתיה ונמלאת הראשונה לרבנן דפליגי עליה דר' בתמורה פ"ד תרעה עד שתסתאב ויפלו דמיה לנדבה דלא אזלא למיתה אלא אם נמלאת לאחר כפרה ולר' דאמר אפילו נמלאת לאחר הפרשה אזלא למיתה משכחת לה כגון שהפרים שתי בהמות לאחריות האחת תרעה . ולר' שמעון דאמר כל אבודין מתין אפילו הפרישן לאחריות לא משכחת לה אלא כדאמר ר' אמי הפרים שני לבורי מעות מתכפר באחד מהן והשני יפלו לנדבה ומוקי לה בתמורה פ"ד אליבא דר' שמעון . א"נ הפרים מעות לכל אלו ונותרו מותרן נדבה :

תקלין חדתין

כך הוא דינם שתביא דמיהן של שני התורים ונותנת בשופר שכתוב עליה קינין ששם נותנין מעות קיני חובה: ואוכלת בקדשים·שם גרם ומובלת כדתנן חגיגה (כ"א) האונן והמחוסר כיפורים לריכים טבילה לקודש : שמא יתעלל בהן · דחזקה כהנים עושין שליחותן כדאמרינן במנחות (כ"ז ב') : ה"ג ואינו חושש שמא דמי חטאות מתות מעורבות בהן מדאמרי' שתטיל בשופר זה ולא פליג עליה רבי יהודה : כי קאמרינן בחטאת שמתו בעליה ודאי · דחיישינן שמא יתוודע בבירור שמתה א' ונמלא כולן אזלי לאיבוד אבל למיחש שמא תמות לא חיישינן : ואי אמרינן ברירה כו' ד' זוזי · שיעור דמי פרידה אחת כדתנן בקינין עמדו קינין ברבעתים : ר"י ל"ל ברירה · ואנן לר"י קיימינן : בעי · שאל מה שאמר אם יסכימו כן כדפריסית בפרק קמא : מביא גזיר א' · דחשיב קרבן בפ"ע שזה קרבן בפ"ע . כ"א מהגיזרין : בידם · ביד כל אחד גזיר א' ש"מ דכל אחד קרבן בפ"ע ולכן היה כהן לכל אחד : שוחקת · רווחת וגדולה · ועוביין של כל אחד וא' כדאמר שכל א' קרבן בפ"ע ולכן קאי אכ"א בפ"ע דלא כרה"פ : גדומה · פחותה : מורטני · קנה מאזנים ואפי' כ"ש בעוביה · א"נ שיהיו שוין בהיקש אורכן כעוביין כקנה מאזנים שוין · כך למדתי מתמעות פי' הרמב"ם במתני' · א"נ כמחק גודש סאה כמ"ש בבבלי זבחים (ס"ב ב') : לפי שלא היה כו' · דבעינן עלים ע"ג המזבח שלא ילאו העלים מן המזבח לפיכך לא היו העלים אלא אמה גדומה : ותני כן · שלא היה מקום המערכה אלא אמה : ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערכה · דאמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו אמתים לכל לד פש ליה אמה על אמה · וזה הביא ראיה דאמה כרכוב ואמה קרנות א"כ לא נשאר רק אמה מערכה : לבונה לא יפחות מקומץ נאמר כאן כו' · הכא במתני' בלבונה הבאה בפני עלמה איירי ולא אשכחן קומץ אחד רק בלבונה הבאה עם המנחה וכלל עמה לבונה דבפני עלמה בשיעורן ומפני שרולה לפרש משנתינו התחיל לפרש לבונה הבאה עם המנחה שממנה יתפרש לבונה בפ"ע דמתני' : נאמר כאן · היינו בלבונה הבאה עם המנחה כתיב ואת כל הלבונה וגו' אזכרתה לה' ומשמע להו דאת כל הלבונה דקאמר היינו כל שם הקטרת לבונה אף הבאה בפני עלמו וכדמשמע בבבלי מנחות (ק"ו ב') : ונאמר להלן · בלחם הפנים ונתת על המערכת לבונה זכה וגו' לאזכרה : מה להלן מלא קומץ · למערכה וכדתנן במתני' דמנחות (ק"ו ב') ואם חסר ממלא קומץ פסול כדאמר שם בהדיא : אף כאן מלא קומץ · וחסר פסול : ה"ג אי מה להלן ב' קמלים · בלחם הפנים כמ"ש במתני' ב' בזיכין ב' קומלין לכל מערכה קומץ א' ס"ל הכא : כלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו · ר' אילא בא לסתור מה דהתחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים וכי שיעורא דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפני עלמה למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (ק"ו ב') דכתיב והרים ממנו בקומלו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומינה מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר להאי סוגיא נ"ל דרב אילא ס"ל בלבונה הבאה עם המנחה כר"ש ור"י דאפליגו במנחות (י"א ב') גבי חיסר לבונתה וס"ל דכשר וגם ס"ל כחד מהני אמוראי ר' אמי ור"י נפקא דס"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה הכי נמי בלבונה בפני עלמו ס"ל לר"ש ור"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחם הפנים לדברי הכל חסר פסול כדאמר התם : מילתיה דר"א אמרה · מדבריו מוכח : ה"ג המתנדב לבונה מביאה בקומלו של כהן · דהואיל דלמד ממנחה ודינו כלבונה הבאה עם המנחה אף לקולא אם כן לכולא מילתא נשוויה דמשערינן בשיעור קומלו של יד הכהן : אפילו בקומץ בעלים · דת"ת נדבה בפני עלמו היא : לורה · מטבע כמ"ש בגמרא אלורתא דזוזי : ליגורא · מזלג קטן : כנגד ו' בתי כו' · שכל משמר חלוק לו' בתי אבות כנגד ו' ימי השבוע זה עובד יומו וזה יומו ובשבת כולן שוין ולכן תקנו ו' שופרות שלא יטול זה משופרו של זה ולא אתי לאינלויי כדאיתא בבבלי מנחות (ק"ו) וע"ש : ששה בהמות פר . שהמתנדב פר לעולה מביא ונותן לשופר שסמו פר במנה אחד דפר במנה אחד : ועגל · שהמתנדבו מביא ה' סלעים ונותן לשופר שסמו עגל וכן כולם והכהנים לוקחים משופר שסמו פר ומקריבים פר ויקרבו מאותו שופר פרים עד שיכלו המעות ולהכי נקט ששה בהמות שאין עולה באה אלא משסה בהמות אלו : כנגד ששה קרבנות · המנויין בפ"ב מתני' ה' : שופרות הרבה · כדי שלא יתעפשו המעות והתם מפרש ת"ע דמר דלא אמר כמר: ה"ג וככלותם גו' כמ"ש בפנים· ואגב דמזכיר במתניתין מדלם יהוידע לא יובא בית ה' דרים להני קראי וכתי קראי אהדדי הכי גרסי' בבבלי כתובות (קו ב) ומש

משנת אליהו

גירסאות להתלמודים בהא דתני ר"י בר"י : תני כן אמה כרכוב כו'. מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מסוגיא דזבחים (ס"ב א') וע"ש ובפי' רש"י וז"ש כאן להביא ראיה שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועי' מנחות (ל"ז ב') בסוגיא : נאמר כאן כו' . עי' רש"י במנחות (ק"ו ב') ד"ה מנ"ל דסתם כו' ושם (י"א ב') ד"ה לבונה כו' הבאה בפ"ע כגון האומר הרי עלי כו' . וכדפריסית לגירסת רבינו דרלה לאוכוחי דלבונה הבאה בפ"ע קומץ א' ומתחיל בלימוד לבונה הבאה עם מנחה דקומץ א' ג"כ אינו מפורש בהדיא ולמד מלחה"פ לחומרא רק דמשם הקשה דאימא ב' קומלין ודחה כלום למדו קומץ כל עיקרא דקומץ ממנחה למדו וגדולה מזו אף קומץ דלחה"פ למד בספרא ג"כ ממנחה בספרא פ' אמור פרשה י"ג הלכה ז' לאזכרה ר"ש אומר נאמרה כאן אזכרה ונאמרה להלן (במנחה) אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא הקומץ אף כאן מלא קומץ מלמד שהיא טעונה ב' קמלין מלא הקומץ לסדר זה ומלא הקומץ לסדר זה עכ"ל ועי' תוס' דמנחות (י"א ב') ד"ה קומץ כו' וגיר' הספרים ופירושי המפרשים אין הדעת סובלתן: ה"ג מביאה בקומלו של כהן . עי' תוס' דמנחות (ק"ו ב') ד"ה לא יפחות כו' והבק"ע לא ראה דברי התוס' ונדחק מאד לפרש כהן גדול הגדול שבכהנים ושגה מאוד :

הדרן עלך שלשה עשר שופרות

מסורת הש"ס

א) יומא מה ב : ב) ירושלמי שבועות פ"ט הלכה ה : ג) שם כו ב : ד) עי' מנחות קו ב : ה) זבחים סב ב : ו) ע"ש ע"א : ז) תורת כהנים פ' אמור פי"ג ועיין תוספתא מנחות פי"א וש"ס מנחות קו ב : ח) מנחות קו א : ט) שם ע"ב : י) ע"ש קח א : כ) עי' כתובות קו ב :

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פרק א ממחוסרי כפרה הלכה יב :

כה ב מיי' פרק ט"ז ממעה"ק הלי"ג:

כו ג מיי' פרק ז מאיסורי מזבח הלכה ג :

כז ד מיי' פרק ב מבית הבחירה הלכה יז :

כח ה מיי' פרק ס מתמידין הל"ב :

כט ו מיי' פרק ב מערכין הל"ט :

נוסחת הבבלי

(א) אלא ממנחת חוטא כו' אמרה (הא דתני) המתנדב מנחה מביאה כו' ר' אלעי בשם ר"א בשם ר"י כו' : (ב) רב אמר כנגד כו' ור' חזקיה אמר כנגד כו' מרובה לפיכך הרבו לה כו' : (ג) ר"ש בר' נחמני בשם ר' נתן כו' ויתנהו בשער בית ה' כו' רבהונא אמר מפני כו' רב הונא בשם ר' יוסי כו' :

הגהות הגר"א

[א] נ"ל ואין חושש ומלת כהן נמחק : [ב] ואי אמרי' ברירה נברור ד' זוזי וכו' כצ"ל : [ג] מלות קרבן לרבות את העצים נ"ב : [ד] ס"א אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערכה כצ"ל . וז"ל בעל ת"ח מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מסוגיא דזבחים (סב.) וע"ש ובפרש"י וז"ש להביא ראי' שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחות(לז:)כסוגיא: [ה] ה"ג א"ר אילא כלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כצ"ל . וה"ש אילא בא לסתור מה דהתחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים וכי שיעורא דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפ"ע למדו מלה"פ אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (קו :) דכתיב והרים ממנו בקומצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומינה מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר להאי סוגיא נ"ל דר' אילא ס"ל בלבונה הבאה עם המנחה כר"ש ור"י דאיפלגו במנחות (יא :) גבי חיסר לבונתה וס"ל דכשר וגם ס"ל כחד מהכי אמוראי ר' אמי ור"י נפקא דס"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ס"ל בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ור"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמצין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם כנ"ל פירוש בסוגיא זו וגי' הספרים ופירושי המפרשים אין הדעת סובלתן . כ"ז הועתק מס' ת"ח ע"ש : [ו] נ"ל מביאה בקומצו של כהן ול"ג כ"ג . ועי' תוספות מנחות (קו :) ד"ה לא יפחות וכו' . והבק"ע לא ראה דברי תוס' ונדחק מאוד לפרש כהן גדול שבכהנים ועי' בספר ת"ח : [ז] ה"ג חטאות ואשמות ועשירית האיפה כצ"ל : [ח] ה"ג כתיב וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את שאר הכסף ויעשו כלים לבית ה' כלי שרת וכתיב אך לא יעשה בבית ה' וכו' . ר"ש

גליון הש"ס

[א] עי' תוספות מנחות דף קו ע"ב ד"ה לא : [ב] עי' תוספות מנחות דף יא ע"ב ד"ה קומץ : [ג] הגר"א הגיה כשר ועי' ברמב"ם פי"א מפהמ"ק הלכה ח פסק דהיסר לבונתה כשר ועי' בכ"מ שם והאפשר שסמך על הירושלמי לפי גירסת הגר"א : [ד] עי' תוס' מנחות דף קו ע"ב ד"ה לא :

ציון ירושלים

חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות . עי' רש"י פסחים דף נ"ז ע"ב ד"ה לערב שכתב שמשמר נתחלק לששה בתים אבל בתענית דף כ"ו ע"ב ד"ה אנשי כתב לשבעה וכ"כ הריטב"א בתענית וברטנורה פ"א מפסחים ופ"א מתמיד כתב לשבעה וכ"כ הברטנורה פ"ב דתענית מ"ו והארכתי בזה הרבה והראיתי כמה מקומות בש"ס שגם בשבת היו משמרות

ומסתמא לשני מינין נדבות עשה אותן : מפני הטמאין · לעולם נדבה א' היתה אלא שיהוידע נתנו בפנים אבל המלך אמר שיתנהו בחוץ כדי שיוכלו גם הטמאים דהיינו טמאי מת ושרץ ליתן לתוכו שהם מותרים לבא במחנה לויה : על שם וכו' · כלומר ע"כ לומר דשתי נדבות היו דבמלכים כתיב אך לא יעשה בית ה' ספות מזמרות וכו' מן הכסף המובא בית ה' ובד"ה כתיב וככלותם וגו' את שאר הכסף ויעשוהו כלי שרת אלא ודאי דשתי נדבות היו ומן הכסף המובא בית ה' והיינו הנדבה הכתובה במלכים לא נעשו כלי שרת אבל מנדבה הכתובה בד"ה והיא ניתנה חוץ לבית ה' ממנה עשו כלי שרת : ה"ג ספות כסף וכו' . מן כסף המובא בית ה'.: הדרן עלך פרק שלשה עשר שופרות

ריבב"ן | תורה אור | נוסחאות ישנות

תני דבי ר' ישמעאל נדבה אחת דכתיב ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בהיכל בית ה' ויקב חור בדלתו והא דכתיב ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית ה' חוצה אמר רב הונא מפני הטמאים ר"ח בשם ר' יוסף אך לא יעשה בית ה' ספות כסף מזמרות וגו' :

הדרן עלך פרק י"ג שופרות

הלכה א מתני' מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים לנדבה יפלו לנדבה מחצה למחצה יפלו לנדבה בין עצים ללבונה קרוב לעצים יפלו לעצים ללבונה יפלו ללבונה מחצה למחצה יפלו ללבונה בין קינין לגוזלי עולה קרוב לקינין יפלו (א) לקינין קרוב לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה בין חולין למעשר שני קרוב לחולין יפלו לחולין למעשר שני יפלו למעשר שני מחצה למחצה יפלו למעשר שני זה הכלל הולכין אחר הקרוב להקל מחצה למחצה להחמיר : **גמ'** לא הוצרכה דלא בין שקלים לקינים ר' אבון בשם ר' פנחס (ב) כמין בוכלייאר היו עשוין מחצה למחצה יפלו לנדבה [א] (לא צורכה דלא מחצה למחצה יפלו לשקלים) אית דבעי מימר שמא יפלו לשירי הלשכה אית דבעי מימר מחצה למחצה כמי שמת א"ר יסא עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל הפריש שקלו ומת אמר ליה יפלו לנדבה (מותר) עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי לעזר אמר יפלו לנדבה וקשיא ויש חטאת קריבה עולה חזקיה (אחי) בשם רבי שמעון בן לקיש תנאי בית דין הוא על המותרות שיקרבו עולות האשה הזאת במה היא מתכפרת אמר ר' יצחק [ה] תנאי ב"ד הוא המספק את הקינין הוא מספק את [ב] הפסולות לא צורכה [ג] דלא בין קטורת לעצים ללבונה לזהב לכפורת ותניתה בסופה זה הכלל הולכין אחר הקרוב מחצה למחצה להחמיר :

הלכה ב מתני' מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר ובהר הבית חולין (ג) ובירושלם בשאר כל ימות השנה חולין ובשעת הרגל הכל מעשר בשר שנמצא בעזרה איברים עולות וחתיכות חטאות ובירושלם זבחי שלמים זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה נמצא בגבולין אברים נבילות וחתיכות מותרות ובשעת

ריבב"ן

מתני' מעות שנמצאו בין שופר שקלים לשופר נדבה הולכין אחר הקרוב בין להקל בין להחמיר מחצה על מחצה יפלו לנדבה דנדבה חמורה דכולה עולה אבל שקלים שיריהן קילי קדושתייהו דניתנין לחומת העיר ומגדלותיה. לבונה חמירא דלבונה היא עצמה קריבה אבל עצים הן מכשירי קרבן. בין קינין לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה סתמן כרבנן דקיני חובה הן ואחד לעולה וא' לחטאת וחטאת הבשר נאכל לכהנים ומיד שיש לו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה והעולה כליל וחמירא טפי. בין חולין למעשר שני לאו במקדש עסקינן אלא אם היו שני צבורי מעות בתיבתו מחצה למחצה יפלו למע"ש ויאכלם בירושלים כגון שנשתמש בהן כאחד דאי לא הוה אזלינן בתר בתרא כדמוכח בפסחים בפ"ק (דף ז) : **מתני'** מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה בירושלים לעולם מעשר שני לפי שרוב מעות מעשר שני לשלמים אזלא דאתיא שם שם כתיב הכא ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ותירושך וגו' עד ואכלת שם וגו' והתם [כתיב] וזבחת שלמים ואכלת שם [דברים כז] לא שאינו רשאי לאוכלן בתורת חולין כלל אפילו בירושלים דאפילו בהתפסה לשלמים לא תפסי דאמרינן בפרק התודה א"ר אמי המתפיס מעות מעשר לשלמים לא קנו שלמים ואם רצה ליקח בהן חטין או דבר אחר רשאי ותניא התם הלוקח חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה לא יצא העור לחולין כגון שלקחה ממעות מעשר שני ומפרש דאפילו העור אינו בתורת לצאת העור לחולין כשאר שלמים שהעור לחולין ואפילו של מע"ש דאמרינן בעירובין פ"ג בבקר מלמד שלוקחין בקר אגב עורו דפשיטא שהעור חולין גמור: ובהר הבית חולין. ירושלמי אמר רבא בר חייא בשם ר' יוחנן חזקה שאין כהן מוליא מעות מן הלשכה עד שמתחללות על הבהמה: [ובירושלים] בשאר כל ימות השנה חולין ובשעת הרגל מעשר מפרש בפסחים פ"ק אמר רב שמעיה בר זירא מ"ט הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום וקמאי קמאי אזלו להו: מתני' דלא כר' יוסי דתניא [תוספתא פ"ג] א"ר יוסי אלו דברי בית שמאי אבל ב"ה אומרים לעולם מעשר חוץ מהנמצאין בהר הבית בשאר ימות השנה שהן חולין: **מתני'** אברין עולות ודווקא שמנותחין כמפורש במס' יומא פ"ב וחתיכות חטאות וה"ה דאיכא לספוקי באשם אבל חטאת שכיחא טפי מ"מ אכילתן הוה ליום ולילה ודווקא בעזרה איכא לספוקי בחטאת אבל בירושלים לא דאינה נאכלת חוץ לעזרה בירושלים בין אברין בין חתיכות זבחי שלמים וה"ה דאיכא לספוקי בתודה ובמעשר בהמה ומידי דשכיחא נקט : זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השרפה . ירושלמי אמר ר' יוסי יאות לאוכלו אי את יכול שמא נתקלקלה צורתו פי' שמא הוא נותר לשורפו אי את יכול שמא לא נתקלקלה צורתו כלומר שמא עדיין לא בא לידי נותר לפום כן צריך מימר תעובר למחר ויצא לבית השרפה ולזבחי שלמים צריך אתה לפרש תעובר צורתו עד יום ג' שמא היום נשחט ואינו נותר עד יום ג' לשחיטתו : **מתני'** אברין נבלות והאוכלן לוקה לפי שנתנבלה השליכוה אברין · חתיכות מותרות ירושלמי חתיכות מותרות לא ממש מותרות אלא מותרות משום נבילה שאין

קרבן העדה

הלכה א מתני' יפלו לשקלים · דבתר קרוב אזלינן כדכתיב והיתה העיר הקרובה אל החלל: מחלה על מחלה יפלו לנדבה . בגמ' מפרש טעמא: מחלה על מחלה יפלו ללבונה · דלבונה היא עצמה קרבן ועצים מכשירי קרבן : מחלה על מחלה יפלו לגוזלי עולה . מפרש בגמ' : **גמ'** ופריך לא צורכה · לא היה לו לתנא לשנות אלא מעות שנמצאו בין שקלים לקיני' שהרי שופר של שקלים היה סמוך לקינים כפי סדר השנוי בפ' דלעיל ולא לנדבה שהנדבה בסוף ושקלים בראש: ומשני כמין כובליים · פי' בעיגול סביב היו עומדין והיו השקלים סמוך לנדבה מצד א' : ופריך לא צורכה · לא הל"ל אלא מחלה למחלה יפלו לשקלים שמביאין מהן קרבנות צבור הקבועים משא"כ נדבה שאינן אלא לקיץ המזבח : ומשני אית דבעי וכו'. יש שרצו לתרץ דהיינו טעמא דלא יפלו לשקלים דלפעמים יתותרו השקלים ושירי שקלים לחומת העיר ולא לקרבנות באין נמצא שהנדבה חמורה ממנה : מחלה למחלה · שקלים שנמצאו במחלה למחלה ה"ל כשקל שמתו בעליו שנופל לנדבה כדמסיק : עד דאנא תמן · כשהייתי בבבל שמעתי ששאל ר"י לשמואל הפריש שקלו ומת מה יעשה בו : מותר עשירית האיפה שלו . של כה"ג מה יעשה בו : יוליכם לים המלח לא נהנין ולא מועלין בו · וקשיא ויש חטאת וכו' · אמתני' פריך דתני בין קינין וכו' מחלה למחלה יפלו לגוזל עולה בשלמא קרוב לגוזלי עולה כיון דמדאורייתא אזלינן בתר קורבה הוה כאילו הן ודאי גוזלי עולה אלא מחלה על מחלה דמספיקא שדינן להו לגוזלי עולה קשיא וכי חטאת יכול להקריב עולה מספק : ומשני תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות · אע"ג דמותרות חטאת הן ה"נ תנאי בית דין הוא שיקרבו עולות : ופריך האשה הזאת שהביאה המעות הללו במה תתכפר · כלומר שמא מקיני חובה נפלו ובמה תתכפר שהרי לא הקריבה חטאתה : ומשני תנאי ב"ד הוא המספק את הקינין מספק את הפסולות · ואף זו מן הפסולות היא וצריך המספק קינין ליתן קינין כפי המעות הנמצאים ושוחטן חטאת על הספק דחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת : ופריך לא צורכה · וכי לא היה צריך לתנא לשנות נמי בין קטורת לעצים ובין לבונה לזהב לכפורת מה דינם : ומשני ותניתה בסיפא · כבר תנא בסיפא זה הכלל הולכין אחר הקרוב וכו' ומרבינן הכל בזה הכלל ומיהו הנך דתני איצטריך לאשמעי' שום חידוש כדשנינן :

הלכה ב מתני' לעולם מעשר · אפי' כל השנה כולה לפי שבעלי רגלים אינן מספיקין להוציא כל מעשר שני שלהם ברגלים ומניחין אותן לקרוביהם או לאהוביהן בטובת הנאה והן אוכלין אותן בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן הלכך לוקחין מהן בהמות ואע"ג דאיכא למימר שמא מן המוכרין נפלו ונתחללו כבר כיון דלוקחין הוי רובא שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר א' אמרי דלוקחין הן ולא נתחללו והרי הן מעשר : בהר הבית חולין · ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם אז הן של מעשר אפ"ה הוי חולין דאזלינן בתר רובא דשתא ואימור מקמי רגל נפיל : בירושלים · שלא בשוק הבהמות : בשעת הרגל הכל מעשר. ולא אזלינן בתר רוב שתא לפי ששוקי ירושלים עשוי להתכבד בכל יום ואי נפל מקודם כבר נמצאו אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה והרוח מכבד ומסיר כל האבק וגם אין אדם רשאי ליכנס להר הבית באבק שברגליו לפיכך אין אבק מצוי שם : איברים עולות · כיון שמנותח כדרך הנתוח המפורש בעולות נידוע שהן של עולות : וחתיכות חטאות · דאין אוכלין בעזרה אלא חטאות ואשמות : בירושלים זבחי שלמים · דרוב בשר הנאכל בירושלים הוי שלמים : זה וזה. בין שנמצא בעזרה בין שנמצא בירושלים תעובר צורתן לפי שנפסל בהיסח הדעת אסורין באכילה ואין לזלזל בהן ולשרפן עד שיפסלו בודאי הלכך טעונין עיבור צורה והיינו שיפסלו בנותר ועבור צורה לשלמים עד יום השלישי : נמצאו בגבולין · בערי ישראל : איברים נבילות . שכן דרך שחותכין הנבילות לאיברים ומשליכן ברחובות שיאכלוהו הכלבים : חתיכות מותרין · שאין דרך לחתוך

תקלין חדתין

דסב"ל ב' נדבות היו ובד"ה מיירי בנדבה אחרת היה לא לבד"ה ודרים את שאר הכסף היינו נדבה אחרת ובמלכים דבד"ה הוה : נדבה אחת מאי ככלותם · כלומר הך קרא דככלותם דכתיב ביה ויעשהו כלים לבית ה' : לאחר שהותירו · ודרים שאר הכסף המותר ממה שנגבו לבדק הבית עשו כלי שרת דלב ב"ד מתנה עליהן והוא כאוקימתא דבבלי שם : וקשיא על דר"י . דאמר נדבה אחת : בשער בית ה' חוצה · משמע דשני ארונות היו אחד עמם בחוץ ואחד בפנים אלמא דשני נדבות היו : ומשני דלעולם א' היתה והשני היה מפני הטמאים שאסורין ליכנס ולכן נתנו להארון חוצה שיתנו שם : הדרן עלך שלשה עשר שופרות

מתני' מעות שנמצאו כו' : יפלו לשקלים · דבתר קרוב אזלינן : לנדבה · מפרש בגמרא : ללבונה · דלבונה עצמה קרבן ועצים מכשירי קרבן : גמ' לא צריכא דלא כו' · קושיא היא דפריך וכי לא היה צריך למיתני בין שקלים לקינין שהיו סמוכין זה לזה כדתנן בפ"ו מתני' ה' ושופר נדבה היה בסוף : קובלייס · מתני דבעיגול היו נתונים והיו השקלים סמוכים לנדבה מצד א' : ה"ג מחלה על מחלה יפלו לנדבה אית כו' שמא יפלו לשירי לשכה · שמהם לוקחים לחומת העיר ולא לקרבן ולכן יפלו לנדבה שיביאו מהנה קיץ המזבח עולות : כמי שמת · כמי שהפריש שקלו ומת דאף זה הוא כלא בעלים כמו במת ובמת דינן דיפלו לנדבה כדאמר בסמוך : הפריש שקלו כו' · פרישנא בפרק ב' : וקשיא יש חטאת כו' · אנמנלא בין קינין לגוזלי עולה פריך דקתני במתני' יפלו לגוזלי עולה והא בקינין הוי אחד חטאת כו' : ה"ג תנאי ב"ד על המותרות · דהיינו כהאי גוונא שנתותרו על ידי שנאבדו ואי אפשר להביאם לידי קינין הוי ליה כמותר חטאת דתנן בפ"ב ומותריהן נדבה והן עולות לקיץ המזבח : אם כן דתנאי ב"ד שיקרבו עולות לבד ולא יבא זאת לחטאת במה מתכפרת שצריכה א' לכפרה והוא החטאת וכאן לא יקריבו אלא עולות שאינן לכפרה דהיכא דקרוב לגוזלי עולה ניחא כיון דמדאורייתא אזלינן בתר קרוב אמרינן ודאי של גוזלי עולה מה שאין כן הכא דאמרינן משום חומרא דספיקא הא לא מתכפר בחטאת : ה"ג המספק את הקינין מספק את הפסולות ואת האובדות ואם כן בכהאי גוונא יספיק המספק להקריב חטאת לכפרתה : ה"ג לא צריכא דלא בין קינין כו' · וכי לא היה צריך למיתני בנמלא בין קינין לעצים וכן בין לבונה לזהב דחשיב במתני' דשופרות לעיל ומשני תניתא זה הכלל דכלל מה דשייר והא דתני בין מעשר לאשמועינן דל"ד בשופרות אלא ה"ה בעלמא ובהנך הבבא דחשיב קמ"ל טעמא כדאמר בגמרא אית דבעי כו' ודכמין כובלייא · ובלבונה קמ"ל דלקרבן עדיף מעצים דמכשירי קרבן הן וקמ"ל דיש חילוק ביניהם וכסוגיא דלעיל ולא כת"ד דתשנה אותם ובגוזלי עולה סברא דתנאי ב"ד ולכן פריש הכי : **מתני'** מעות שנמצאו כו' · רוב אוכלי בשר בירושלים כל השנה ממעות מעשר שני הן לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל ונותנין אותן לבני העיר בטובת הנאה והן אוכלין אותן בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאים כדקי"ל במנחות פרק ב' והלכך לוקחין מהן בהמות דכל זמן שיש לו מעות מעשר אינו מוציא מעות חולין ואע"ג דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו ומעות חולין הן ספק איסורא לחומרא א"כ משום דלוקחין הוו רובא דכמה ב"א עומדין על בהמה אחת לקנות : בהר הבית· לעולם חולין ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין לא מספקינן להו במעשר דאזלינן בתר רובא דשתא ואמרינן נתו האידנא נפול אלא קודם הרגל : ובירושלים · בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות העיר חולין ובשעת הרגל מעשר כדמפרש טעמא בפסחים (ז' א')

משנת אליהו

ה"ג מחלה על מחלה יפלו לנדבה אית דבעי מימר כו' . הרמב"ם ז"ל פירש במתני' דלכך יפלו לנדבה משום דחמירא משקלים דבנדבה כולן עולות משא"כ בשקלים שמביאים מהם פעמים חטאת שנאכלים לכהנים וכ"פ הרע"ב וגיר' רבינו מכוונת לשיטתו דל"ג לא צריכה דלא כו' יפלו לשקלים כנוסחי אחרינא וכמו שדחק בק"ע דלשקלים עדיפא שהוא לחטאת לקרבן צבור ומפני זה נשאר בקושיא על הרמב"ם והרע"ב אבל ברור דגי' בגמ' כנ"ל דקאי לפרושי מ"ש במתני' יפלו לשקלים ודעת הרמב"ם ז"ל דפשטא דמתני' בכולי בבא דמחלה על מחלה הולכין להחמיר כדמסיים מחלה ע"מ להחמיר וה"נ דלבונה וגוזלי עולה וא"כ ה"נ בנדבה ודאי חמירא דכולן עולות וכדחזינן גבי גוזלי עולות דמחמרינן שיפלו לגוזלי עולות אע"ג דהתם צריכה האשה להתכפר עד דפריך גמ' ומשני אלא דבגמרא קאמר דאית דבעי מימר טעמא משום שמא יפלו לשירי לשכה ולא יביא כלל לקרבנות וניחא יותר וכן

מסורת הש"ס

א) א"ס ע רבוב מקראות יש כאן כי רישא דקרא ויאמר המלך ויעשו ארון א' וגו' הוא בד"ה ב' כ"ד וסיפא דקרא ויקב חור בדלתו הוא במלכים ב יב : ב) לעיל פ"ב הל"ד וש"נ : ג) לקמן הל"ג : ד) ב"מ כו א פסחים ז א : ה) חולין צה א:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ג משקלים הל"י"ד : ב ב מיי' שם הלט"ו : ג ג מיי' פ"ו ממעשר שני הלכה יב : ד ד מיי' פרק ג משקלים הל"י"ב : ה ה מיי' פרק ה מפסה"מ הל"ח : ו ו מיי' פ"ז מהל' המקדש הל"ט : ז ז מיי' פ"ו ממעשר שני הלכה י : ח ח מיי' שם הל"ט : ט ט מיי' פרק י"ט מפסה"מ הל"ד :

נוסחת הבבלי

(א) לקינין לגוזלי כו' : (ב) כמין קובליים כו' יפלו לשקלים אית כו' שמת (אביה) א"ר אסי כו' ומת מהו א"ל כו' עולה רבי חזקי' אמר בשם ר"ל תנאי ב"ד כו' עולות אם כן האשה כו' : (ג) בירושלם בשעת הרגל מעשר ובשאר כל ימות' השנה חולין:

הגהות הגר"א

בר נחמני בשם ר' נתן אמר ב' נדבות עשה ותנא דבי ר"י נדבה אחת מאי ככלותם לאחר שהותירו וקשיא על דר"י כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון א' ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח וגו' וכתיב ויאמר המלך יעשו ארון א' ויתנהו בשער בית ה' חוצה רב הונא אמר מפני הטמאי' כנ"ל. והשאר שבינתים עד סוף הפ' נמחק . וה"פ אגב דמזכיר במתני' מדרש יהוידע לא יובא בית ה' דרים להני קראי ורמי קראי אהדדי . וכ"ה בבבלי כתובות (קו:) ועי' בס' ת"ח ותמלא נועם : [א] השורה הנסגרת כאן ל"ג לה ועיין בפ"ת שהאריך מאוד והביא ראיו' נגד בעל ק"ע דל"ג לה:[ב] צ"ל את הפסולות ואת האובדות : [ג] ה"ג צ"ל דלא בין קינין לעצים בין לבונה לזהב לכפורת כצ"ל :

ציון ירושלים

מסמרות ועי' יבמות דף ק"ו רש"י שם ד"ה כל שכתב ששה בתי אבות אבל בגמ' שם משמע דגם בשבת היה שמנה דוקותשבת אבל מצאתי מנחות דק"ז ע"ב שמבואר ג"ב דלא היה רק ששה בתי אבות ובתשובה בארתי בדברי' באורך ואכ"מ : תנאי ב"ד הוא המספק את הקינין מספק את הפסולות . עש"ך

גליון הש"ס

[א] עיין ק"ע אמנם ברע"ב כתב בשם הירושלמי דבית דין כממונים על הקינין לוקחין משל צבור כפי אותן מעות שנמצאו ומקנין אותן לבעל המעות וכו' ע"ש נראה שהיה לו גרסא אחרת כאן ובאמת שלפי מה דקי"ל כר"י דהמספק את הקינין מספק את הפסולות שהרי הרע"ב אומר כן לקמן מ"ז קשה אמאי כתב כאן דבא משל צבור ונראה כיון דטעמו דר"י משום דאינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה כמ"ש הרע"ב שם א"כ זה דוקא בנפסלו אבל כאן במ"מ דיקרבו הקינין לגוזלי עולה יש כאן רילוי מזבח אם כן אמאי

א) עי׳ פסחים לד א: ב) תוספתא פ״ג: ג) פסחים ט ב וש״נ: ד) עי׳ חולין לס א:

עין משפט נר מצוה

י א מיי׳ פרק י״ח ממ״א הלי״א טור שו״ע יו״ד סימן קי סעיף ג:

יא ב מיי׳ שם הלכה יב טור שו״ע שם סימן סג:

נוסחת הבבלי

(א) א״ר חייא בשם ר״י כו׳: (ב) ר״י בר חנינא כו׳ ר״י בר חנינא כו׳: (ג) ר״א בר׳ חנינא כו׳ ומפיק לשוקיה א״ל כו׳ מזבין קופר גבי טבחא כו׳ בר נש נחית משזני בשר איסקופתיה גו נהרא אינשיתא וסליק לי׳ כו׳ בשוקא

תורה אור

ובשעת הרגל שהבשר מרובה אף איברים מותרות: גמ׳ לא צורכה דלא בהר הבית קודש (א) רבי בא ר׳ חייה בשם רבי יוחנן חזקה שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה: בשר שנמצא כו׳: רבי א) לעזר בשם ר׳ הושעיא [א] הסיע דעת טעון עיבור צורה א״ר הושעיה [א] מתני׳ אמרה כן תעובר צורתו ויצא לבית השריפה א״ר [ב] יוסי ויאות לאכלו אין את יכול שמא נתקלקל צורתו לפום כן צריך מימר תעובר צורתו ויצא לבית השריפה: נמצא בגבולין כו׳: רבי קריספא בשם (ב) רבי יוסי ברבי חנינה איברים נבילות לוקין עליהן משום נבילה מתניתא אמרה כן איברי נבילות והתיכות מותרות התיכות מותרות [ג] לא ממש ודכוותה איברים נבילות לוקין עליהן משום נבילה רבי קריספא בשם רבי יוסי ברבי חנינה אם ג) היו מחרוזות מותרות תשע חנויות [ג] מוכרות בשר נבילה ואחת מוכרת בשר שחוטה נתחלפו לו חושש ולנמצאת הולכין אחר הרוב תשע ג) חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה נתחלפו לו חושש ולנמצאת הולכין אחר הרוב א״ר יוחנן הנמצא ביד נכרי כנמצא בפלטיא (ג) רבי לעזר בי רבי חגיי הוה מסמך לר׳ מנא חמא לחד ארמאי מקטע מן סוסיה ומפיק לברא א״ל [ג] הדא היא דאמר רבי יוחנן הנמצאה ביד נכרי כנמצא בפלטיא א״ל כן א״ר יוסי [ד] ר׳ יוחן שראו אותו יוצא ממקולין של ישראל חד בר נש בציפורין אזיל בעי מיזבון קופד מן טבחא ולא יהב ליה אמר ליה לחד רומיי ואייתי ליה א״ל לא נסבית על כרחיה א״ל ולאו בשר דנבילה יהבית ליה רבי ירמיה בשם ר׳ חנינה מעשה ד) בא לפני ר׳ ואמר לא כולא מיניה מיסר מקולין דציפורין רב נחת לתמן חמתון מקילין וחמר עליהן חד בר נש אזיל בעי

ריבב״ן

שאין לוקין עליהן אבל אסור באכילה אברין נבילות ולוקין עליהן משום נבילות. ובשעת הרגל שהבשר מרובה אפילו אברין מותרין ודוקא מותר משום נבילה אבל באכילה אסור ואע״ג דאמרינן ט׳ חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה וא׳ בשר נבילה ולקח מאחד מהן ואינו יודע איזו לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב ומותר באכילה. התם חתיכות ולא הרגיש כשנפל אבל אברין שמא נתנבלה והשליכוה ולא נפלה מידו דמתוך כובדה היה מרגיש לפיכך השליכוה לאברין: בהמה שנמצאת וכו׳ בפ״ב דקדושין מייתי להא זכרים עולות ופריך זכרים עולות הוא דהוו ושלמים לא הוו אמר ר׳ הושעיא בבא לחוב בדמיה עסקינן וה״ק חייבין שמא עולות ניהו ור״מ היא דאמר הקדש במזיד

תקלין חדתין

מה טעם בשעת הרגל מפשר ולא אמרינן קודם הרגל נפלו כדאמרינן בנמצאין בהר הבית הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום מפני הטיט ואי נפול קודם הרגל הוי משתכחי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד: גמ׳ לא צריכא כו׳ · פריך על מ״ש

חד בר נש. אדם אחד הלך לרחוץ בשר בנהר ונפל מידו והלך לו חזר ורצה נלקחו מתוך הנהר א"ל רב אסור לך בשר זה שאני אומר הראשון שטפו נהר והביא בשר אחר של נבלה במקומו: חד בר נש. אדם אחד הוה מהלך בשוק טעון בשר בא עוף ששמו דיה וחטפו ממנו והשליכו במקום אחר ורצה האדם ההוא לחזור ללקחו א"ל רב אסור לך הא שאני אומר בשר נבילה היתה נושאת וזרקתו והאי שלקחו ממנו אכלה: גינאי. נהר ששמו גינאי שטף נודות של יין של ישראל ומצאוהו אח"כ: יתחכמון וכו'. יראו שופכי יין אם מכירין שזו היא קשריהן שקושרין הנודות יחד ויש להן סימן בקשרים מותרים: נקוניקה. מין קנקן נמצא בבית הכנסת של עיר ששמה בולי והיה מלא יין: אמר יתחכמון וכו'. יראו רושמי החביות בסיקרי אם יכירו שהוא מרושם שלהם ה"ל סימן ומותר: באסרטיא דגופתא. ברחוב של עיר ששמה גופתא: משונת הים. מקום שהים מגיע לשם בשעה שהוא סוער: משום שחיטת הנכרי. דאזלינן בתר רוב מהלכי דרכים ובדרך ההוא היו הרוב ישראל: ואשתכח דבית ר'. ונתברר אח"כ שהיה הגדי משל בית ר' וכדין התירוהו: עיגול דגובנא. עיגול של גבינה מצאו בפונדק של לוי והיו שם רוב ישראל: ומשום רוב מהלכי דרכים. ולא אסרו משום גבינות הנכרים: ואשתכח מן דר' אלעזר בר' יוסי. ומצאו שהיה הגבינה של ראבר"י וכדין התירוהו (והר"א פולדא לא דק): א"ר מנא. לפני ר' יוסי ואנו רואין שחכמים מכריזין אפילו מוצאין בפלטיא הגדולה ושאר מקומות כיוצא בהן: א"ל. אתה אם היית מוצא דבר לא היית נוטלו לעצמך ורבי יונה אביך לא אמר כן אלא אמר הלואי שאמצא מציאה לפנים מן פיוסרוס והוא מקום שרבים מצויין שם ולא אכריזנה: אפילו כן. שתמצא דש"ס קאמר אפ"ה פעם אחת מצא ר' יונה לפנים מן פיוסרוס והחמיר על עצמו והכריזו:

הלכה ג מתני' זכרים עולות. שאנו תולין שיצאו מירושלים ורוב זכרים שבירושלים הן עולות ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים פסחים והמוצאו מותר להקריבו לפסחו: קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהל' פסח ואדם מפריש את פסחו: ממשכנין את מוצאיה. המוצא עולות או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחין. כדי שלא להתחייב בנסכיה: שבעה דברים. קחשיב להו ואזיל: נכרי ששלח עולתו. דדרשינן איש איש שנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: שתהא מנחתו. עשירית האיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב: קריבה משל צבור. בגמ' מפרש טעמייהו דר"ש ור' יהודה: ושלימה היתה קריבה. כשהיא באה משל צבור לר"ש או משל יורשים לר"י עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון ובגמרא מפרש מנ"ל: שיהיו הכהנים נאותים בהן. דוקא לאכילת קרבנות אבל לאכילת חולין אפילו אותן הנאכלין בעזרה כדי שיאכלו הקרבנות על השובע אין נאותין בהן: שלא יהיו מועלין באפרה. בגמ' מפרש לה: ועל הקינין הפסולות. המחויבין קינין מביאין מעות ונותנין לשופר וב"ד לוקחין המעות וקונין בהן קינין והבעלים הולכים להם וסומכין על הב"ד שיקריבו קיניהן ואם פרחו הקינים או נמצאו פסולים תנאי ב"ד הוא שיקחו אחרים מתרומת הלשכה ומקנים אותן לבעלים ויוצאים בהן ידי חובתן: המספק את הקינים. אותן שפסקו עם הגזברים למכור להם כל הקינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שימצא בו פסול: גמ' לבא בדמיהן שנו. כלומר איהי ודאי לא קרבה וה"ק אם בא אדם זה המוצאה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא שהוא בספק ולהוציאה לחולין ולהקדיש את דמיה אם זכר הוא נתחייב אף בדמי עולה דחיישינן שמא עולות הן: אומרים לאדם וכו'. דכל בהמות הקדש הראויה למזבח אסור לחללן דכתיב אם בהמה טמאה ופדה בערכך ואמר מר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמימים לא וזה שבא לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד וחטא לחללה מזיד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: אם [illegible] מתני' אם רוב בהמות שנמצאו זכרים כולן עולות ואם רובן [illegible] רוב זכרים עולות. וה"פ דמתני' אם [illegible] נקבות אף זכרים שבהן שלמים: ופר[illegible] זכרים ניחוש שמא שלמים הן: ומשני [illegible] עולות ואין זה חטא דהא עכ"פ מקריבה [illegible] קשיא כיצד הוא עושה וכו' אלא שמוליא[illegible]

בעי משיזגה אסקופתיה בגו נהרא ואינשתה ואזיל ליה חזר בעי מיסבינא אמר ליה רב אסור לך דנא אמר ההיא שטף נהרא [א] ואייתי חורי דנבילה תחתוי חד א) בר נש הוה מהלך בשוקא טעין קופד (א) אתא דייתא וחטפתיה מיניה וטלקתיה חזר בעי מיסבינא [ב] א"ל רב אסור לך דנא אמר בשר דנבילה הוות טעינא וטלקתיה ונסבא ההוא אוחרנא גינאי שטף זיקין אתא עובדא קומי ר' יצחק בר"א ואמר יתחכמון שפייא קיטרהון נקוניקה אשתכח בכנישתא דבולי אתא עובדא קומי רבי ירמיה אמר יתחכמון סקוריי' עבידתהון גדי ב) צלי אשתכח באסרטי דגופתא והתירוהו משום שני דברים משום מציאה ומשום רוב מהלכי דרכים משום מציאה דתני ג) המציל מיד הארי מיד הגיים משונת הים ומשונת הנהר ומאיסרטיא גדולה ומפלטיא גדולה הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן משום רוב מהלכי דרכים משום שחיטת נכרי ואישתכח מן דבית רבי עיגול דגובנא אישתכח בפונדקא דלוי והתירוהו משום שני דברים משום מציאה ומשום רוב מהלכי דרכים משום מציאה דתני המציל מיד הגיים מיד הארי משונת הים ומשונת הנהר מאיסרטיא גדולה ומפלטיא גדולה הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן משום רוב מהלכי דרכים משום גבינת נכרי ואישתכח מן דר"א בר' יוסי א"ר מנא קומי ר' יוסי ואנן חמיין רבנן מכריזין א"ל את אין הוויתה משכח לא נסבת רבי יונה אבוך לא אמר כן אלא אמר הלואי כד נשכח נשכח מן פיוסא ולגוא אפילו כן אשכח ולא נסיב:

הלכה ג מתני'

בהמה ד) שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח זכרים עולות נקבות זבחי שלמים רבי יהודה אומר הראוי לפסחים [ג] לפסחים קודם לרגל ל' יום בראשונה היו ממשכנין את מוציאיה עד שהוא (ב) מביא (עמה) נסכיה חזרו להיות מניחין אותה ובורחין התקינו ב"ד שיהו נסכיה באין משל צבור אר"ש ה) ז' דברים התקינו ב"ד וזה אחד מהן נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור וכן גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור ותנאי ב"ד הוא על כה"ג שמת שתהא מנחתו קריבה משל צבור רבי יהודה אומר משל יורשין ושלימה היתה קריבה על המלח ועל העצים שיהו הכהנים נאותין בהן ועל הפרה שלא יהו מועלין באפרה ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל צבור ר' יוסי אומר המספק את הקינין הוא מספק את הפסולות: גמ' [א] ר' הושעיא רבה אמר לבא ו) בדמיהן שנו א"ל רבי יוחנן אומרים לו לאדם צא ומעול בקדשים אלא הילכו בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זבחי שלמים ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות כיצד הוא עושה מוציאן לחולין והוזר ועושה אותן עולות

ריבב"ן

חילל. תהי בה ר' יוחנן וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שתזכה בהקרבתה אלא אמר ר' יוחנן ממתין לה עד שתומם ומייתי שתי בהמות אחד לעולה ואחד לשלמים ומסיק דבכל מידי *) ליכא לספוקה: ירושלמי אמר ר' יוחנן אומר לאדם לא ומעול בקדשים אלא אם רוב זכרים עולות ואם רוב נקבות זבחי שלמים ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות כיצד עושה מוציאן לחולין ע"י מום וחוזר ועושה אותן עולות ר' זעירא אמר כמו דאתמר תמן תניי ב"ד על המותרות שיקרבו עולות כן אומר הכא תניי בית דין על האובדות שיקרבו עולות אמר ר' יוסי לר' יעקב אין זה מזיד בהמיה א"ל מכיון דהא תנויי ב"ד אין זה מזיד: הראוי לפסח כגון זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא הנמצא סמוך לפסח שלשים יום ושמא קנאו לצורך פסח ועדיין איכא לספוקי באשם נזיר ובאשם מצורע שהן בני שנה אבל לא שכיחן: ממשכנין את מוצאיה. שיביא נסכיה משלו בעל כרחו: מתני' נכרי ששלח עולתו דגרסינן בחולין פ"ק איש מה ת"ל איש איש מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: על כהן גדול שמת שתהא מנחתו דהיינו עשירית האיפה שלו קריבה משל צבור ואמרינן בפרק התכלת [דף נב] א"ר אבהו ב' תקנות הוו דאורייתא משל צבור כיון דחזו דמידחקא לשכה תקינו דליהו מיורשין כיון דחזו דקא פשעי בה אוקמוה אדאורייתא. ר' יהודה אומר משל יורשין ושלימה היתה קריבה ותניא בפ' התכלת שלימה שחרית ושלימה בין הערבים ובקומץ לבונה הבא עם החביתין **) [פליגי אמוראי התם] ועוד תניא התם כה"ג שמת ולא מינו כה"ג אחר תחתיו מנין שתהא מנחתו קריבה משל יורשין ת"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה יכול יקריבנה חציין ת"ל אותה אותה שלמה ולא חסרה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר חק עולם חקה משל עולם תהא כלומר משל צבור: מתני' על המלח ועל העצים שיהו הכהנים נאותין בהן אמרי' בהקומץ רבה [דף כא] אמר שמואל ל"ש אלא לקרבן אבל לאכילה לא ואסיק [לקרבן] לאכילת קרבן ומאי אכילה דחולין ואע"ג דאמר מר יאכלו אותה שיאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא החטאת נאכלת על השובע ויהא טעם קדשים בפיו ויאכל חוץ לעזרה חולין ותרומה

תקלין חדתין

בבשר שנתעלם מן העין והחמיר עליהן: משזגי בשר אסקופתיה. רחץ בשר בנהר ונפל לנהר ואזל ואחר כך רצה ליקחה מהנהר: ההיא שטף כו'. אסיר לו משום חומרא שבשר ההוא שטף הנהר והביא אחר דנבילה: דייתא. מין עוף ששמה דיה: וטלקתא. והשליכה: מסביניה. רצה האדם ליקח הבשר שהשליכה: בשר דנבילה כו'. שהחיה היתה טעונה אבשר בשר דנבילה והשליכה ולקחה זה הבשר וכל כך החמיר במקום שראה מקילים: גינאי. שם נהר המוזכר בפ"ק דחולין: זיקין. נודות של יין: יתחכמו כו'. יכירו בעליהן קשרי הנודות אם שלהן הוא והביא אהנהו עובדי אגב דמיירי בבשר שנמצא בנהר: דבולי. שם מקום: סיקוריא. אותן שסקרו בסיקרא לרשום החביות: באסטרטיא. בשוק: דגופתא. שם מקום: משום מציאה. שכבר נתייאשו בעליהן: משונת הים. הן כיפין הסמוכין לנמל הים: משום שחיטת הנכרים. דרוב מהלכי דרכים שם היו ישראל: דבית רבי. מבית רבי היה הגדי: דגובנא. גבינה: בפונדקא דלוי. שהיו שם רוב ישראל: מכריזין. אפי' בנמצא בפרטיא: את כו'. אילו היית מוצא לא היית לוקח בלא הכרזה: הפיוסא ולפנים. מקום שרבים שם: אפילו כן אשתכח. אפילו הכי שהיה רגיל לומר הכי מ"מ פ"א מצא בכה"ג ולא נסיב א"כ דקאי אהכי מנא אע"פ שאמרו לו בשם אביו שהיה מיקל בדבר אפילו הכי פעם אחת מצא ולא עשה הלכה למעשה להקל לעצמו: מתני' זכרים עולות. דתלינן שמירושלים באו לשם ובגמרא מפרש טעמא: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים והמוצאו מותר להקריבו לפסחו: ל' יום. שמואלין ודורשין בהלכות פסח: ממשכנין את מוצאיה. בהמות שמצאו מירושלים למגדל עדר שיביאו משלהן נסכיהן: עולתו. שמקבלין מהן נדרים ונדבות דדרשינן איש איש להביא את הנכרים: ר"י אומר משל יורשים. מפרש בגמרא: על המלח כו' שלא יהיו מועלין באפרה. בגמ' מפרש: הפסולות. אם נפסלו הקינין שלקחו בדמים שנתנו בעליהם לשופר תנאי ב"ד שיקח אותן משל צבור ומקנין אותם לבעלים שיצאו י"ח בהם: המספק את הקינין. שקבל על עצמו לספק בכל עת שיצטרך קינין וכל האחריות עליו ולכן אם נפסלו עליו לספק: גמ' ה"ג ואין השלמים כו'. וכי זכרים עולות הוא דהוי ולא שלמים דלמא שלמים הוי והיכי מקריב לה עולה: לבא בדמיהן שנו. הן בעצמם אינם קרבים כלל אלא דמיירי אם בא אדם לזה מצוה תקנה לבהמות אלו ובא לקבל על עצמו חוב כל דמיה שהן בספק ולהוציאן לחולין ולהקדיש את דמיהן אם זכרים הן נתחייב אף בדמי עולה דחיישינן שמא עולות הן: כיצד הוא עושה מוציא לחולין כו'. כלומר אע"ג דקדושת הגוף לא מתחלל בלא מום כדתנן (מעילה יט) אין מועל אחר מועל במוקדשין דהיינו בקרבן אחד של הקדש אי אפשר להיות ב' מעילות זו אחר זו דכיון שמעל הראשון יצא לחולין אלא בבהמה וכ"ש בלבד דבהמה של קדשי מזבח הראויה לקרבן איכא יוצאה לחולין כשהיא תמימה שאני התם דלא מכוין לאפוקינהו לחולין הלכך קדושת הגוף לא מיתחיל אבל הכא קמכוין לאפוקינהו לחולין הלכך קדוש[illegible] ועושה אותן עולות: ואין זה מזיד. דהא מכוין לאפוקינהו לחולין ור"מ הוא דס"ל הכי בלחוד ורבי יהודה פליג עליו בקדושין (נג ב) [illegible] להו לאוקמיה כיחידאה ודלא כהלכתא: ומשני מכיון שתנאי ב"ד כו'. דבתחלה נתקדש לשלמים על תנאי ב"ד שאם יאבדו וימצאו זכרים [illegible] וכה"ג לאו מזיד הוא: אומרים לו לאדם לא ומעל כו'. דכל בהמות מזבח אסור לחללן תמימין שנאמר אם בהמה הטמאה ופדה בע[illegible] הכתוב מדבר ואם שבא ליפלן לחוב בדמים נאמר לו שימעול לחללה מיד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: אלא הולכין בהן [illegible] לעולות דלשלמים כשרים גם נקבות ואי מזינן רובא זכרים אמרינן מסתמא לא הוקדשו אלא לעולות שאינן באים אלא מן הזכרים: אם [illegible]

משנת אליהו

[illegible]

*) דברי רבינו במחבר מעורבבין וכצ"ל ומסיק דבכל מידי דאיכא לספוקה מספקינן כגון אם הוא זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא וכו' עד ב"ד אין זה מזיד ואח"כ צריך לציין על המשנה ממשכנין את מוצאיה וכו'. **) נ"ל אם צריכה שני קמצים או דסגי בקומץ אחד.

מסורת הש"ס

א) ירושלמי ע"ז פ"ב הל"ח: ב) עי' ב"מ כד ב: ג) שם ע"א בשם רשב"א ובשקלים הנספח לבבלי רשב"י: ד) קדושין נג א: ה) מנחות כא ב נא ב ועי"ש: ו) עי' קדושין נה א ב:

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פרק ו מגזילה הלכה ב טוש"ע חו"מ סימן רנט סעיף ז:
יג ב מיי' פרק ד משחיטה הל"ח טוש"ע יו"ד סימן א סעיף ד:
יד ג מיי' פרק ו מפסה"מ הל"ח:
טו ד מיי' פרק ג ממעה"ק הל"ה ופ"ד משקלים הל"ג:
טז ה מיי' פרק ד משקלים הל"ד:
יז ו מיי' פרק ג מתמידין הלכ"ב:
יח ז מיי' פרק ח ממעילה הל"ו:
יט ח מיי' שם פ"ב הלכה ה:
כ ט מיי' פ"ו מכלי המקדש הל"ט:

נוסחת הבבלי

(א) והטפתה נמייה ושלקתא חזר אזל בעי מסבינה כו' ההוא תחותיה גינאי שטף כו' נקוניא (כי קא) אישתכח בכנישתא דבולי כו' דתני ר"ש ב"א כו' א"ר מונא קומי דר' ואנא חמוי כו': (ב) מביא נסכים כו':

הגהות הגר"א

[א] כל הפסקא כדפסת כחלופ גרסאו' ומבולבלת מאוד וה"ג ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות ר' הושעיא רבה אמר לבא בדמיהן שנו כיצד הוא עושה מוציא לחולין וחוזר ועושה אותן עולות א"ר אסי לר' יעקב בר אחא ואין זה מזיד א"ל מכיון שתנאי ב"ד הוא אין זה מזיד א"ל ר' יוחנן אומרין לאדם לא ומעל בקדשים אלא הולכין בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זבחי שלמים א"ר זעירא כמה דאת אמר תמן תנאי ב"ד על האובדו' שיקרבו עולות כן אם אמר אוף הכא תנאי ב"ד על האובדות שיקרבו עולות כצ"ל.

ציון ירושלים

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

הוא וכו' ול"ק לר"י : כמה דאת אמר תמן · כרים פרקין : תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקריבו עולות הלכך לא חיישינן דלמא שלמים הן : אין זה מזיד · בתמיה וכי אין זה כמחלל מזיד שלמים על עולות: מכיון שתנאי ב"ד הוא· עקרו לשם שלמים מיניה וכאילו לא נתקדש מעולם לשם שלמים ואין זה מחלל במזיד : עד דאנא תמן · כשהייתי בבבל שמעתי ששאל ר"י לשמואל הפריש שקלו ומת מה יעשה בו : מותר עשירית האיפה של כה"ג· כגון שהפריש מעות לעשירית האיפה של היום וניתותר שאינו ראוי למחר מה יעשה בו: יוליכם לים המלח · לא נהנין ולא מועלין בו: חוצה אותה ואח"כ מקדשה· אבל הכלי שמודדין בו העשרון לא היה קודש : מקדשה. כל העשרון בעשרון : ה"ג מקריב מחצה ומחצה אבד · כ"ה במנחות פרק התכלת : ואיירי כגון שנטמא מחצה של בין הערבים שמביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד שמעינן דאינה קדושה לחצאין אלא כולו בבת אחת וכיון דלא צריך למחצה השני שכבר נתקדש הרי הוא אבד וקשיא לר"י : שכן אפי' מעות · שנתותר מעשירית האיפה סובר ר"י שילכו לים המלח דה"ל מותר עשירית האיפה וכדאמר ר"י בסמוך וכ"ש הסולת שניתותר : ה"ג מתניתא פליגא על ר"י נמצאו וכו' : נמצאו ב' חציין וכו' · קאי אכה"ג שהקריב מחצה שחרית ומינו אחר תחתיו מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב ומחצה אבד נמצאו ב' חצאין אובדין וב' חצאים קריבין : תעובר צורתו · ויפסול בלינה וקשיא לר"י למה ליה עיבור צורה ולמה יוצא לבית השריפה הא לא נתקדש מעולם ואי משום מותר עשירית האיפה יוליכם לים המלח אבל שריפה לא צריך : פתר לה· למתני' כר"י דאמר עשרון מקדש וכיון שצריך ליתנו לתוך העשרון כדי לחצותו דלכ"ע למצוה צריך להביא עשרון שלם מביתו כדי לחצותו א"כ כבר נתקדש ויוצא לבית השריפה : כשהכהן מתקרב תחלה לעבודה · והיינו יום חנוכו צריך להביא עשירית האיפה משלו שנאמר זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה וגו' ובניו היינו כהנים הדיוטים : ועובד בידו. הוא עצמו מקריבה : בו ביום נתקרב בתחלה לעבודה · כהן שלא עבד כל ימיו ונתמנה להיות כהן גדול : מביא שתים · שתי מנחות מעשירית האיפה : אחת לחנוכו . ככהן הדיוט : ואחת לחובת היום · שהוא חביתי כ"ג שמקריב בכל יום : תופיני · כתיב מרבכת תביאנה תופיני ודריש בשעת הבאה אז תאפנה אבל לא בלילה שלפניו : ואין בשחרית תופיני · היינו קודם עלות השחר לא יאפו אותן : ופריך והא תנינן · בתמיד פ"ק העמידו עושי חביתין בשחרית קודם עלות השחר לעשותו חביתין · ושמעינן שבלילה היתה נאפית : ומשני לעשות המין לרככם· העמידוהו אז אבל לאפות לא היו אופין עד עלות השחר (ודברי הר' אליהו פולדא בסוגיא זו אינן מחוורים): ממגנה . במחבת ואח"כ אופה אותה בתנור : תאפנה נא · בשעת אפייתה בתנור תהא נא כמו אל תאכלו ממנו נא כלומר תהא מבושלת קצת ולא כל צרכה והיינו טגון דבהא מודו כ"ע דתרווייהו בעינן דכתיב על מחבת בשמן וכתב תופיני : תיאפנה רכה · אפיות הרבה אופה ומטגנה ואופה : תיאפנה נוי · בשעת אפייתה בתנור תהא נאה ואם מטגנה תחלה הרי היא שחורה מן השמן ומן המחבת : אתיין אילין פלגוותא וכו' · כלומר פלוגתא דאמוראי אתיין בפלוגתא דהנך תנאי וכדמסיק : לא סוף דבר שמת · לאו דוקא שמת כה"ג מביא השני עשרון שלם מביתו אלא אפי' נטמא הכה"ג נמי הדין כן : ואפי' נדחה ממום . בעיי' היא אם נדחה הכה"ג מחמת מום אם קרב מחציתו או משל שני ופשוט מהא דתני ר"י ב"פ מברדליה דאפי' נדחה ממום מביא השני עשרון שלם מביתו : ת"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה . דמשל יורשים קריבה עד שיעמוד אחר : יכול יקריבו · היורשים לחצאין כמו שהיה אביהן עושה : אותה כולה . וה"ק כשאחד מבניו יקריב לאחר שמת אביו יעשה אותה כולה ולא חציה : ממי שהבריות שלו · ממי שהעולם שלו וקס"ד דהיינו מתרומת הלשכה שכבר הקדישו הצבור לשמים : כליל להקטרה · שלא יעשו ממנה שיריים לאכילה. ל"א שיקטירו שלימה ולא לחצאין כל זמן שהיא קריבה משל צבור דקריבה שלימה לא פליגי בה ר"י ור"ש:תמן הוא אומר משל יורשין· במתני' קאמר דתנאי ב"ד הוא שיבא משל צבור משמע מדאורייתא באה משל יורשין:והכא·

נוסחאות ישנות תורה אור

עולות א"ר זעירא כמה דאת אמר תמן (א)תנאי ב"ד הוא על המותרות (האובדות) שיקרבו עולות כן את מר אוף הכא תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקרבו עולות א"ר יוסי לרבי יעקב בר אחא אין זה מזיד א"ל מכיון שהוא תנאי ב"ד אין זה מזיד: א"ר א) יסא עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה ומותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר ב)יוליכם לים המלח ר"א אמר יפלו לנדבה עשירית ג) האיפה של כ"ג רבי יוחנן אמר חוצה אותה ואח"כ מקדשה רשב"ל אמר ג)מקדשה ואח"כ חוצה אותה מתניתא פליגי על רבי יוחנן מקריב ג) מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפי' מעות ילכו לים המלח מתניתא פליגי על [א] ר"ש בן לקיש נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבודין ותני עלה מחצה ראשון ד)ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה פתר לה [ב] [א] (ב) כר' ישמעאל דאמר ה)עשרון מקדש כשהכהן ד) מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית (ג) האיפה שלו [ג] ועובדה בידו ו)א' כה"ג ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם [ד] עבודתן כשירה רבי ה) מנא בעי מימר ז)בו ביום שנתקרב תחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחת לחובת היום °תופיני [ב] בשעת הבאה תופיני [ויקרא ו] ואין בשחרית תופיני והא תנינן ו) ח)העמידו עושה חביתין לעשות חביתין א"ר חייא בר *אחא [אדא] לעשות חמין *לרבוכה [לרכוכה] תופיני רבי ז) יסא בשם ר' חנינה מטגנה ואח"כ אופה אותה רבי אחא בשם ר' חנינה ט)אופה אותה ואח"כ מטגנה [ה]תופיני תאפינה נא רבי אומר י)תאפינה *נאה רבי דוסא אומר תאפינה [רכה] *ריבה [נויי] אתיין אלין פלגוותא כהינין פלגוותא מ"ד תאפינה נאה כמ"ד *אופה ואח"כ מטגנ' ומ"ד תאפינ' נא כמ"ד* מטגנה ואח"כ אופה [ו] לא סוף דבר שמת אלא כ)אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום תני (ד) (ר' יוסי בן עזי) ר' יהודה בר פזי דבר דליה ואפילו נדחה ממום מנין ח) לכהן גדול שמת ולא מינו *אחר [כהן] תחתיו שתהא מנחתו קריבה משל יורשים ת"ל מבניו יעשה אותה יכול יביאנה לחציים ת"ל אותה כולה אמרתי דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינה באה אלא משל צבור [ז] שנאמר °חק עולם [שם] (ממי שהבריות שלו) מי שהברית כרותה לו כליל תקטר כליל להקטרה : כהן גדול שמת וכו' : רבי בא בר ממל בעי מחלפה ט) שיטתיה דר"ש [ח] תמן אמר משל יורשין והכא אמר משל צבור (ה) א"ר חייה בר

ריבב"ן

דבעזרה אסור דאין יכול להביא חולין בעזרה ואעפ"י שבאכילת חולין לצורך אכילת קדשים הן מלח של הקדש לא יאכל עמהן: ועל הפרה שלא יהיו מועלין באפרה . בפ' התכלת פריך וכי תקנה דרבנן היא מדאורייתא היא דכתיב חטאת היא מלמד שמועלין בה. בה מועלין ולא באפרה אמר רב אשי שתי תקנות הוו דאורייתא בה מועלין באפרה אין מועלין כיון דחזו דקא מזלזלין וקא עבדי מינה למכתן גזרו בה מעילה כיון דקא חזו דקא פרשו מספק הזאה אוקמוה אדאורייתא: ועל הקינין הפסולות . קיני חובה שנפסלו והיא אינה יודעת ואוכלת בקדשים

תקלין חדתין

הוקדשו לשלמים שנקבות נ"כ כשרין ולא לעולות וכולן זבחי שלמים: אמר רבי זעירא כמה דאת אמר כו' · רבי זעירא פריק לה לקושיא קמא דאיתא זכרים הוי לשלמים והיאך מקריב עולות· דלא קשיא כלל דהא לעיל גבי קינין וגוזלי עולה דפריך ויש חטאת קריבה עולה ואמרי' תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקריבו עולות ה"נ תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקריבו עולות אע"ג דחזי לשלמים ולא צריך לאוקימתא דרבי הושעיא ודרבי יוחנן:הפריש שקלו· פרישנא לעיל ונקט לה הכא איידי דאיירי במתני' בכ"ג שמת והכא נמי מביא פלוגתא דר"י ורשב"ל בעשירית האיפה: עשירית האיפה של כ"ג · שמקריבין בכל יום והן הנקראים חביתין כמ"ש ועל מחבת בשמן תעשה ותנן במנחות (נ' ע"ב) חביתי כ"ג לא היו באין חצאין אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה בבקר ומחצה בין הערבים כו' והטעם דכתי' מחציתה בבקר וגו' מחצה משלם הוא מקריב וס"ל לר' יוחנן דכשמביא העשרון שלם תחילה חוצה לחצאין ואחר כך מקדש האי דבקר כו' וטעמיה שיוקדש שליה כדין : ור"ל אמר מקדשה כו' · דכתיב מנחה מחציתה שקודם שיחצה יהיה בקדושת מנחה : מתניתין פליגא מקריב מחצה כו' · הוא מתניתין במנחות שם בכ"ג שהביא מחצה בבקר ומת ומינו אחר תחתיו לא יביא חצי עשרון מביתו וחצי של ראשון אלא מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה ומחצה אבד וקשיא לרבי יוחנן דס"ל חוצה תחלה א"כ למה מחצה אבד הא לא נתקדש חצי השני : ומשני שכן אפילו מעות כו' · שזה נקרא מותר עשירית האיפה והוא ס"ל לעיל אפי' במעות דמותר עשירית האיפה יוליכם לים המלח : ה"ג מתני' פליגא על ר"י נמצאו ב' חצאין כו' · במתניתין הנ"ל והיינו מחצה שנשאר מכ"ג שמת ומחצה שישאר ממנו ותני עלה שם (נ' ע"ב) תני תנא קמיה דר"נ וכ"ה בתוספתא פ"ז דמנחות : ראשון · שנשאר מכהן ראשון : צורתן · יפסלו בלינה וקשיא לרבי יוחנן דלדידיה מעיקרא לאיבוד אזלי ודינן כדין מותר עשירית האיפה ל"ל עיבור צורה וגם מה זה שריפה כדין קדשים : פתר לה כו' עשרון מקדשו · כלי העשרון ולכן בעי עיבור צורה ושריפה דע"כ מביא עשרון שלם : כשהכהן מתקרב כו' · כמ"ש זה קרבן אהרן וגו' ביום המשח אותו עשירית האיפה וגו' והוא לשון הספרא פרשת צו פ' ג' : ה"ג ועובדה בידו כו' · והכי גרסינן בספרא שם ובתוספתא סוף שקלים כהן הדיוט אין נכנס לעזרה אא"כ הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו כו' :

אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט · דתניא במנחות (נ"א ב') זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו יכול יהיו אהרן ובניו מקריבין קרבן אחד ת"ל אשר יקריבו לה' אהרן בפני עצמו ובניו בפני עצמם בניו אלו כהני הדיוטות : ה"ג עבודתן פסולה · דעשירית האיפה מעכבת בכהונת כהנים גם לדורות : בעי מימר בו ביום נתקרב תחלה כו' · שנתקרב ראשון לעבודה שלא עבד מימיו כלל ובו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שנים אחד לחינוכו שנתחנך לכהן גדול ואחד לחובת היום שצריך בכל יום ומה שאמר בעי מימר משום דהלה לומר שיהיה עולה חינוך דכהן גדול גם כן לתחלת עבודה ובאמת אינו כן כדמסיק בהדיא בבבלי מנחות (ע"ח א') שצריך בכהן גדול שלם : תופיני · הא דכתיב בפרשת עשירית האיפה מורבכת תביאנה תופיני כו' דריש תביאנה למטה אתופיני שבשעת הבאה תאפה ולא בשחרית : העמידו עושי חביתין · קודם היום לעשות חביתין וקס"ד לאפות אלמא דקודם היום נאפו : לעשות המין לרבוכה · אבל לא לאפות : אופה אותה כו' · אופה בתנור תחלה ואחר כך מטגנה במחבת : תאפינה נא · בשעת אפייתה בתנור תהא נא כמו אל תאכלו ממנו נא כלומר תהא מבושלת קצתו ואינה מבושלת כל צרכו והיינו טיגון דבהא כ"ע מודו דתרווייהו בעינן כדכתיב על מחבת בשמן וכתיב תופיני אלא דסבירא ליה לכן מאן דאמר תחילה טיגון ואחר כך אופה : תאופינה נאה · בשעת אפייתה בתנור תהא נאה ואם מטגנה בתחילה הרי היא שחורה מן השמן ומן המחבת והוא כמ"ד אופה ואחר כך מטגן : רבה · אפיות הרבה אופה ומטגנה ואופה · ומפרש לה במנחות (נ' ב') דאית ליה תרווייהו אית ליה נא מש"ה אופה אחר הטיגון ואית ליה נאה משום הכי אופה תחילה וברש"י מנחות שם מייתי עוד לישנא אחריני : לא ס"ד שמת · אמתני' דמנחות שם קאי דקתני כהן שהביא מחצה שחרית ומת ומינו כהן אחר תחתיו לא יביא כו' וחצי עשרון של ראשון ומפרש דלאו דוקא מת : אפילו נטמא כו' · בעיא היא דקאמרת דל"ד מת אם אפילו נטמא נמי ס"ל דדינא הכי שהכהן השני אשר יתמנה תחתיו לא יביא חצי עשרונו של ראשון או נדחה ממום דוקא קאמרת וה"ק לא סוף דבר שמת אלא אפילו נדחה ממום נמי דינא הכי אבל נטמא כיון דהדר חזי לא דמי למת ופשיט ליה מדרבי יוסי בן פזי מברדילא דנדחה ממום קאמר : מנין לכהן גדול שמת ולא מינו אחר · הא נמי אמתני' דמנחות (נ"א ב') קאי ולפרושי טעמא דר"י דקאמר התם לא מינו אחר תחתיו כו' כי"א משל יורשין קאמר הכא מנין להא דר"י ומייתי לה הכא כדי לאסוקי טעמא דר' שמעון ולמכתא דידיה אדידיה : ת"ל מבניו יעשה אותה · משל יורשים קריבה עד יעמוד אחר : יכול יקריבו לחצאין · כמו שהיה אביהן עושה : כל ל בהקטרה · שלא יעשה ממנה שיריים לאכילה · עיין שם ברש"י עוד ל"א : ה"ג תמן אמר משל צבור ד"ת · היינו

משנת אליהו

כדמיקן עולות וכר' יהושע דפ"ד הלכה ז' ועי' בסוגיא שם : עשירית האיפה של כ"ג . עי' מ"ש בפי' ובעל קרבן עדה פירש בנטמא מחצה של בין הערבים ודבריו תמוהים דהכיא מתני' מפורשת דשם ומביא מברייתא : פתר לה כר"ש . ובנוסחות הירושלמי כר' ישמעאל ועי' מנחות (כ"ו א') ושם (נ' ע"א) : ה"ג כשהכהן מתקרב כו' עבודתן פסולה . וגיר' הספרים כשרה וכן הוא בתוספתא דסוף שקלים ודפ"ב דחגיגה וכ"פ הרמב"ם פ"ה הל' כה"מ הל' ט"ז ובספרא פ' צו הגיר' פסולה ועי' בק"א שם וע"פ אותו הספרא מחק רבינו הגדול מהספרים וגרס פסולה וכן הוא בהדי' בירושלמי ריש יומא ר"י ב"ח אמר עשירית האיפה ומכנסיים מעכבין וכ"ה בילקוט פ' צו סי' תפ"ו וכן משמע בש"ס דילן ביומא (ה' א') דמפרשי אמוראי התם מאי בינייהו דמ"ד כל המעכב לדורות מעכב וכין מ"ד כל הכתוב בהן מעכב ולא איפשטיט אמורא למימר דעשירית האיפה א"ב דלמ"ד כל הכתוב בהן מעכב עכ"ח נמי מעכב דהא עשירית האיפה נמי כתוב בהן כדאמרי' התם (ה' ב') דגמרי' זה זה מזה קרבן אהרן . וכן הוא בירושלמי דלעיל . ומ"ד כל המעכב לדורות אינו מעכב אע"כ דלכ"ע מעכבת לדורות ומה שהביא הגאון בעל משנה למלך ראיה לגיר' הישנה . אני אומר וכי מפני שאנו דנין נעשה מעשה לשבש הספרים ולדחות הסוגיות דלעיל המפורשות דעשירית האיפה מעכב וגם ראייתו אינה חזקה כ"כ ואדרבה משם ראי' דעכ"פ חינוך מעכב מדפריך במה מתכנין והולך לדחוק עבודתו מחנכתו וא"ה חינוך אינו מעכב למה לא משני בפשיטות טפי היכא דלא אפשר שאני וכדמתרץ בדוכתי טובא בש"ס אלא ודאי חינוך מעכב ומשום דפשיטא לי' לש"ס אע"ג דבכל השנה עשירית האיפה מעכב להביתין מ"מ ביוה"כ א"א לחנכו בזה משום דמ"מ הוה קרבן יחיד ואינו דוחה יוה"כ כמ"ש תוס' מנחות (ע"ח) ומש"ה מתרץ הגמ' עבודתו מחנכתו אבל היכא דאפשר אין דנין משא"א ועשירית האיפה מעכב וכ"ה בקיצור ספרא של רבינו הגדול על החומש : בעי מימר כו'. הרמב"ם בסוף פ"ה מהל' כה"מ פסק דבעי שלם והוא כמסקנא דבבלי מנחות (ע"ח א') וכב"מ ציין לירושלמי וכתב ומ"ש אח"כ מביא שלישית פשוט הוא ותמוה דהא סוגיא ערוכה היא דמביא ג' ומירושלמי לא ברירא מילתא : ה"ג לא סוף דבר שמת אפילו נטמא ואפילו כו'. נראה טעם רבינו שמחק תיבת אלא דכיון דגרס אלא א"כ מסתמא דסוגיין פשיטא דנטמא הוא כמו מת ומה מבעיא לי' בנדחה ממום למה יהיה נדחה ממום דלא חזי לעולם עדיף מנטמא דנדחה ונראה אלא דהאבעיא קאי אשניה ולא מנה בברייתא אלא נדחה

מסורת הש"ס

א) לעיל פ"ב הל"ד ופ"ג : ב) עי' מנחות מא : ג) שם כ : ד) תו"כ פ' צו פ"ג : ה) עי' מנחות עח א : ו) תמיד כח א : ז) מנחות נ : ח) שם נא : ט) ע"ש :

עין משפט נר מצוה

בא א מיי' פרק ג משקלים הל"ב:
בב ב מיי' פרק ה מפסמו"ק הל"ח:
בג ג מיי' פרק י"ג ממעה"ק הל"ב:
בד ד מיי' פרק ג מתמידין הלכ"א:
בה ה מיי' פרק א מכלי המקדש הלכה יט:
בו ו מיי' שם פ"ב הלכה טו:
בז ז מיי' שם הל"ז:
בח ח מיי' פרק א מבית הבחירה הלכה יא:
בט ט מיי' פרק י"ג ממעה"ק הל"ג:
ל י מיי' פרק ג' מתמידין הל"ח:
לא כ מיי' פרק ג מתמידין הל"ג:

נוסחת הבבלי

(א) תנאי ב"ד על האובדות כו' א"ר אסי כו' א"ר אסי כו' : (ב) כר"ש דאמר ר"ש עשרון כו' : (ג) האיפה ושברה כו' ואחת לעבודת היום כו' חביתין א"ר יוסי לעשות כו' אותה ר"ח בשם ר"ח כו' רבי אמר תופיני רבה ר' דוסא אומר תופיני נויי אתיין כו' מ"ד תופיני נויי כו' : (ד) ר"י ב"ע דברדיליה כו' : (ה) אמר חייא בר אבא כו' :

הגהות הגר"א

[א] צ"ל מתניתין פליגא על ר' יוחנן נמצאו וכו' וכ"ג גי' סק"ע : [ב] גירסת הגאון ז"ל פתר לה כר"ש ועי' מנחו'(כו. ושם ט.) : [ג] צ"ל ועובדה בידו. וכ"ה בספרא ובתוספתא סוף שקלים כהן הדיוט אין נכנס לעזרה אא"כ הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו וכו' : [ד] צ"ל עבודתן פסולה דעשירית האיפה מעכבת בכהונת כהנים גם לדורות וז"ל הרב בעל ת"מ הגי' הספרי' עבודתן כשירה וכ"ה בתוספ' דסוף שקלים ודפ"ב דחגיגה וכ"ה הרמב"ם פ"ה מהל' כה"מ הל"ט"ז אמנם בספרא פ' צו הגי' פסולה ועי' בק"ה שם ועי"פ אותו הספרא מחק רבינו מלת כשירה וכתב פסולה וכ"ה בהדיא בירושלמי ריש יומא ר"י ב"ח אמר עשירית האיפה ומכנסיים מעכבין וכ"ה בילקוט פ' צו סימן תפו וכן משמע בש"ס דילן יומא (ה.) ע"ש. ועי' בס' ת"מ כי הוא נותן טעם לשבח לגי' הגאון ז"ל: [ה] חלוף גרסאות יש כאן וה"ג אתי אלין פלגות' כאילין פלגות' תופיני תתפנה נא ר' אומר תופיני נאה ר' יוסי רבה אמר תופיני רבה מ"ד תופיני נא כמ"ד מטגנה ואח"כ אופה מ"ד תופיני נאה כמ"ד אופה אותה ואח"כ מטגנה ועי' מנחות (נ:) וברש"י מנחות שם מייתי עוד לישנא אחרינא : [ו] ה"ג לא סוף דבר שמת אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום ר' יוסי בן עזי וכו'. ול"ג אלא וז"ל הרב בעל ת"מ נראה טעם דמחק רבינו מלת אלא דכיון דגרם אח"כ שסתמא דסוגיין פשיטא הוא כמו מת ומה מבעיא בנדחה ממום למה יהיה נדחה ממום דלא חזי לעולם עדיף מנטמא דנדחה ונראה אלא דהאבעיא קאי אשניה ולא מנה בברייתא אלא נדחה ממום ונטמא כשאר בבעי' והרמב"ם דפסק בפ"ג מהלכות תמידין הל"כ כהן שהקריב מחצה ומת או נטמא או נולד בו מום וכו' פשט הבעיא לחומרא ודלא כמ"ש בק"ע: [ז] ה"ג שנאמר חק עולם משל עולם כליל תקטר כליל להקטרה רבי בא בר ממל וכו' כנ"ל והשאר שבינתים נמחק : [ח] ה"ג תמן הוא אומר משל צבור דבר תורה והכא אמר מתנאי ב"ד א"כ

גליון הש"ס

[א] לא ידעתי לו מקום והגר"א הגיה כר"ש גם זה לא מצאתו. ואולי צ"ל ר"י והוא ר' יוסי עי' מנחות נא או ר"מ והוא הת"ק שם אפשר לקיים הגי' הישנה והוא כר' יאשיה אליבא דרבי ישמעאל עי' מנחות נז ע"ב : [ב] נראה דלדרשה זו כוון הרמב"ם פ"ג מתמידין הל"ה תופיני וכו' ולא תאפה מבערב שגם זה נדרש מתופיני ומיושב קושית הלח"מ שם ודוק:

ציון ירושלים

הרמב"ם פ"ד ממחוסרי כפרה הל"ב דכל שאפשר לעמוד על קרבנם בוודאי צריכין לעמוד וע"כ דהיו הכוונה גם על קרבנות יחיד . ועי' שבת נה מתוך שסהו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן משמע דהיו עומדין שם שיודעין היו שהכהנים מתרשלים בדבר . ועי' עירובין דף לב חזקה על ב"ד משמע דלא היה שם וצ"ע :

בברייתא דרים מקרא דמשל צבור: ולא יאות הוא מקשה · בתמיה דודאי שפיר קא מקשי א"כ בניחותא דלאו שפיר מקשה דידע ר"ח בר בא דשני תקנות הוו: הייתי אומר · שינבו מכל ישראל לצורך עשירית האיפה ותנאי ב"ד הוא שתבא מתרומת הלשכה אבל לעולם מן התורה משל צבור: בעי · הא דתני במתני' ושלימה היתה קריבה מי אמרינן שלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ה"נ ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים. וכ"ה בהתכלת: כד תהא פשיטא ליה · כלומר את"ל דשלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ג' לוגין מה הן · דלעשירית האיפה היה הכה"ג מביא ג' לוגין וקמבעיא ליה כשמת כה"ג והיתה המנחה כפולה בסולת אם היתה כפולה גם בשמן או לא: אוף הדא צריכה ליה · גם זה מבעיא ליה: ב' קמצין מה הן. דס"ל לחזקיה כאבא יוסי בן דוסתאי שסובר בהתכלת דבכל יום היה כה"ג מביא ב' קמצין לבונה ומקריב אחד מהן בשחרית וא' בין הערבים ואמר רבי יוחנן התם דהלכתא כאבא יוסי וקמיבעיא ליה כשהוא מביאה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים אם מביא כל פעם ב' קומצין או דלמא בקומץ אחד סגי: כלום למדו לקומץ · כלומר דלבונה בעי קומץ למדו ממנחת חוטא כדתניא בפרק דלעיל: מה להלן ב' קמצין · לכל עשרון קומץ לבונה דס"ל כי היכי דבעינן שעור שמן לכל עשרון אפי' נעשו הרבה עשרונות בכלי אחד כדתנן בפ' שתי מדות ה"נ בעינן קומץ לבונה לכל עשרון ה"ה כאן דכופל הסולת כופל נמי הקומצין: ומשני מה תמן צריכה ליה. כי היכי דמיבעיא ליה גבי חביתי כה"ג אם כופל הקומצין ה"נ מיבעיא ליה במביא מנחות הרבה בכלי אחד אם צריך קומץ לבונה לכל אחד או סגי ליה בקומץ אחד יהיו המנחות שתים או אחד ובגיר' הירושלמי שבבבלי לא גרסי' כאן מה תמן צריכא ליה: כלום למדו שלשה לוגין · דחביתין בעינן ג' לוגין אלא מתמיד שנאמר גבי חביתין מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמיד מה להלן שלשה לוגין לעשרון אף כאן ג' לוגין לעשרון: ומשני מה תמן צריכה ליה · כי היכא דקמבעיא ליה בחביתין ה"נ מבעיא ליה בתמיד כגון שלא הקריב מנחה בבקר שהביאה אפילו בערב דכתיב ומנחתם ונסכיהם בלילה או למחר אם צריך ג' לוגין לכל אחת או דסגי להו בג' לוגין א"כ ומה תמן וכו' מדברי רבי חזקיה הוא דקאמר לרבי יוסה שהשיב על דבריו דקאמר דלא קמבעיא ליה לר' יוחנן אקומץ דדומיא דמנחת חוטא הוא וקאר"ח א"כ מאי קמבעיא ליה לר"י מג' לוגין נילף מתמיד אלא ודאי מאי דגלי גלי מאי דלא גלי לא גלי א"כ ה"ה לענין קמצין והראשון נ"ל עיקר: בדין היה שימעלו · באפר פרה אלא שתנאי ב"ד הוא שאין מועלין באפרה: ופריך והא תני חטאת היא. דכתיב בפרה ללמדך שמועלין בה כשאר חטאות עד שלא היתה להן שעת היתר לכהנים: ה"נ היא בה מועלין ואין מועלין באפרה: משתקשקין בה. באפרה היו מתרפאין ונותנים אותה ע"ג מכותיהן דאפר מרפא מכה: כיון שנגדרו · ופרשו מספק הזאות אם נטמאו בספק טומאת המת לא היו מזין עליו שלא ימעלו בה: האשה הזאת במה היא מתכפרת · ל"ג ליה הכא ואגב גררא דר"פ מייתי ליה לכאן: ואת האובדות · שנאבד המעות בין שקלים לנדבה וכדאמרי' לעיל בר"פ דאל"כ האשה הזאת במה מתכפרת:

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

הלכה א מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין · ולא מחזקינן להו ברוקו של זב וזבה שהן מטמאין אדם וכלים משום דאזלינן בתר רובא: חוץ משל שוק העליון · בגמרא מפרש טעמא: שבאמצע טמאים . משום דזבין וזבות שכיחי ומהלכים באמצע הדרכים והטהורים מסתלקין לצידי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצוי' ומזהירין לכל טמא שלא יגע בהן אבל בשעת הרגל שרוב ישראל טהורין הטמאים מסתלקין לצדדים שלא יטמאו את העם והטהורים הולכין באמצע הדרכים הלכך בשעת הרגל רוקין הנמצאים באמצע טהורין ושבצדדין טמאין: דרך ירידה לבית הטבילה · ב' דרכים היו למקוה בא' יורדים ובאחד עולים שלא יגעו הטמאין בטהורין ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא כירידתן עלייתן · דבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן: ר' יוסי אומר כולן טהורין · דלא גזרו על ספק כלים בירושלים: מגריפה · כלי שגורפין וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה · מפרש בגמרא: שוחט בו מיד · דודאי הטבילוה בעלים מאתמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב פסח: בי"ג שונה ומטביל . כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילוה בעלים צריך המוצאה להטבילה שנית דשמא לא הטבילוה בעלים דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לשחיטה ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים אפ"ה גבי קדשים הצריכוה טבילה: קופיץ · סכין גדול כובד עשויין לחתוך בשר ולשבר בו עצמות: בזה ובזה · בי"ג ובי"ד שונה ומטביל לפי שעיקרה לחגיגה ששבירת העצם מותר בה ואיירי כגון שהיו הכהנים טמאי מתים בספק וחל שביעי שלהן בע"פ דאין מביאין עמו חגיגה דהוה ליה כפסח הבאה בטומאה וחגיגת ט"ו יעשו בטהרה ואין הכהנים שהן טבולי יום מטמאין הסכין שאין טבול יום אפי' דמת מטמא כלים: חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד . ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט בה מספיקא שמא טמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה וי"מ שוחט בה מיד בקופיץ קאמר דאף על גב דאין חגיגה בשבת מ"מ חזקה שהטבילוה מערב שבת לצורך חגיגת י"ד:

בר בא ולא יאות הוא מקשה אתא רבי יעקב בר אחא רבי אבהו בשם רבי יוחנן דבר תורה הוא שתהא בא מן הצבור (כיון דחזי דקא מידחקא לשכה) הייתי אומר ינבו לה (מן היורשין) (כיון דחזי דפשעי בה) התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה [א] רבי יוסה אמר ר' יוחנן בעי מהו א) שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים או ב) שלימה בשחרית ובטילה בין הערבים כד תהא פשיטא ליה דכתיב מנחת תמיד שלשת לוגין מה הן שלשת לוגין שחרית ושלשת לוגין בין הערבים או ב) לוג ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים אמר רבי חזקיה אוף הדא צריכה ליה שני ג) קומצין מה הן שני קומצין בשחרית ושני קומצין בין הערבים או קומץ אחת בשחרית וקומץ אחת בין הערבים א"ר יוסה כלום למדו לקומץ לא ממנחת חוטא מה להלן שני (א) קומצין אף כאן שני קומצין (מה תמן צריכה ליה אף הכא צריכה ליה) אמר רבי חזקיה כלום למדו שלשת לוגין לא מתמיד של בין הערבים מה להלן שלשת לוגין אף כאן שלשת לוגין ומה תמן צריכה ליה אף כאן צריכה ליה: שלא יהיה כו': (ב) ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן בדין היה שימעלו בה והן גזרו שלא ימעלו בה והא ד) תני חטאת מלמד שמועלין בה מועלין ואין מועלין באפרה אמר רבי אבהו בראשונה היו משתקשקין בה ונותנין אותה ע"ג מכותיהן וגזרו שימעלו בה כיון שנגדרו גזרו שלא ימעלו בה: ועל הקינין כו': [ב] האשה ה) הזאת במה היא מתכפרת אמר רבי יצחק תנאי ב"ד הוא המספק את הקינין הוא מספק את הפסולות ואת האובדות:

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

הלכה א מתני' כל הרוקין ו) הנמצאין בירושלים טהורין חוץ

משל שוק העליון דברי ר"מ (ג) רבי יוסי אומר ג) בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין ובשעת הרגל שבאמצע טהורין שבצדדין טמאין מפני שהמעוטין מסתלקין לצדדין כל ז) הכלים הנמצאין בירושלם דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עליה טהורין שלא כירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר ד) כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות סכין ח) ה) שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד ו) בשלשה עשר שונה ומטביל (ד) קופיץ [א] בזה ובזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו

ריבב"ן

לערב והיא מחוסרת כפרה ובכרת היא תיקנו ב"ד שיהו באות משל צבור: המספק את הקינין שהגזבר לוקח את הקינין מאחד בדמים קצובין וקצבה שלהן כדמפורש בסוף פרק קמא דכריתות אמר רשב"ג המעון הזה אם אלין בלילה עד שיהו בדינרין נכנס ודרש ולימד האשה שיש עליה חמש לידות ודאות מביאה קרבן ואוכלת בזבחים ואין השאר עליהן חובה ועמדו קינין בו ביום ברבעתים ומייתי לה נמי בב"ב פרק בתרא (דקמ"ו) וה"נ אמרינן בכריתות בפ' ב' נכרי שנתגייר בזמן הזה צריך שיפרים רובע *) שקל לקינו דהיינו דינר:

מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין ומוקי בפסחים פ"ק ואע"ג דאתחזק זב התם משום דלא גזרו על ספק הרוקין בירושלים חוץ משל שוק העליון שכל זב נפנה לשם: בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין. ירושלמי ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי קלרן של נכרים היה שם בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת פי' באמצע הדרך לשון שביל והטהורין הולכין מן הצד והטהורין הולכין שתם והטמאין אומרים להם פרושו בשעת הרגל הטהורים הולכין שיבולת והטמאין הולכין מן הצד והטמאין הולכין שתם והטהורין אומרים להם פרושו: **מתני'** כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין בפסחים בסוף פ"ק פריך רישא לסיפא דרך ירידה לבית הטבילה טמאין הא דעלמא טהורין אימא סיפא דרך עליה טהורין הא דעלמא טמאין אלא רישא דוקא הא בעלמא טהורין לפי שלא גזרו על ספק כלים וסיפא לאפוקי גזייתא ופרש"י ז"ל מבואות קטנים שהיו סמוכין לדרך הירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים היו עולין בהנהו מבואות טמאים מספק שהרי תחלתן טמאין היו ספק נפלו בירידה ספק נפלו בעליה ומספיקא לא נפקי מטומאתן אבל שאר כלים דספק נטמאו ספק לא נטמאו לא גזרו עליהן מספק: שלא כירידתן עלייתן שבדרך אחד היו יורדין לבית הטבילה ובדרך אחר היו עולין: והמריצה המיוחדין לקברות פי' כלי ברזל שבראשו [illegible] ולאוי לחפור בו ארץ קשה ובלע"ז [illegible] וירושלמי קורא אותה לפורן שדומה לצפורן מאן דאמר מרילה שהיא מרילה את האבן:

מתני' סכין שנמצאת בי"ד בניסן שוחט בה מיד. הפסח שהטבילוהו בעלים בי"ג שיהא לה הערב שמש בי"ג שונה ומטביל שמא לא הטבילה בעלים עדיין. קופיץ בין בזה ובין בזה בין בי"ג ובין בי"ד שונה ומטביל שמא עדיין לא הטבילוה בעלים אפילו מצאה בי"ד שמא אין דעתו לעשות חגיגה בי"ד שבא במרובה ואפי' בחול וכ"ש בשבת ובטומאה דלא עבדינן חגיגה כלל: חל י"ד להיות בשבת אפי' קופיץ שוחט בה מיד לפי שהטבילה בי"ג שאין מטבילים כלים בשבת כדאיתא בביצה פ"ב לפי שנראה כמתקן כלי א"כ גזרה שמא ישהה ועל כרחו הטבילה בע"ש שצריך לו לטבילת ט"ו שהוא יו"ט: נמצאת קשורה

תקלין חדתין

מתני' דמנחות כדקאמר מחק עולם והכא במתניתין דידן אמר מתנאי ב"ד: ד"ת משל צבור הייתי אומר יגבו לה. כלומר הא ודאי פשיטא דמשל צבור דבר תורה מקרא דחק עולם אבל הייתי אומר שלא ניקחה מתרומת הלשכה אלא נגבות מכל יחיד ויחיד דהכי משמע קרא דחק עולם משל עולם והתנו ב"ד שיהא באה מתרומת הלשכה ואיזה תלמיד טועה נסתבך בתירוצא דבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירושלמי ולא נהיר ולא בהיר דסוגיא דירושלמי ס"ל דלא הוה אלא חדא תקנה וכדפרישית ובבבלי משני ב' תקנות הוו: ר"י בעי שלימה בשחרית כו'. אמתניתין קאי דקתני כר"י ושלימה היתה קריבה ומבעיא ליה או שלימה בין הערבים ג"כ או דילמא בין הערבים בטילה: ודא צריכה ליה · הא מבעיא ליה: ג' לוגין מהו · כלומר אלו הג' לוגין שהיה מביא הכהן גדול וחולהו לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים ועכשיו כשמת והוכפלה הסולת כדקתני לה בברייתא דלעיל שלמה בבוקר כו' ומספקא ליה אם הוכפלה גם כן השמן או דילמא סולת דגלי קרא דאותה לר"י ולר"ש [illegible]

משנת אליהו

[illegible]

מסורת הש"ס

א) מנחות נב א: ב) בס"א או מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים: ג) מנחות נא ב: ד) שם נא ב: ה) לעיל הל"א: ו) פסחים יט ב: ז) שם: ח) שם ע א:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מתמידין הל' כב:
לג ב מיי' שם:
א ג מיי' פרק י"ג מאה"ט הל"ח:
ב ד מיי' שם הל"ה:
ג ה מיי' שם ובהשגו':
ד ו מיי' שם הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) קומצין (בחסר) כו' קומצין בחסר כו' אר"ח כו': (ב) ר"ש בר נחמן בשם ר' יוחנן כו' היו מקשטין בה כו': (ג) וחכ"א בשאר ימות כו': (ד) וקופיץ בין בזה ובין בזה כו':

הגהות הגר"א

חייא בר אבא יאות הוא מקשה אתא ר' יעקב ב"א ר' אבהו בשם ר"י ד"ת הוא שתהא באה משל צבור הייתי אומר יגבו לה התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה כצ"ל. וה"פ תמן היינו במתני' דמנחות אמר משל צבור כדקאמר מחק עולם והכא במתני' דידן אמר מתנאי ב"ד דבר תורה משל צבור הייתי אומר יגבו לה כלומר הא ודאי פשיטא דמש"צ ד"ת מקרא דחק עולם אבל הייתי אומר שלא ליקח אותה מתרומת הלשכ' אלא לגבות מכל יחיד ויחיד דהכי משמע קרא דחק עולם משל עול' והתנו ב"ד שיהא בא מתרומת הלשכה ואיזה תלמיד טועה נסתבך בתירוצא דבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירו' ולא נהיר ולא בהיר דסוגיא דירושל' ס"ל דלא הוה אלא חדא תקנה ובבבלי משני ב' תקנות הוו: [א] מכאן עד ספסק ר"ש בר נחמן וכו' מבולבלת מאוד וגי' הגאון ז"ל מלובנת ומחוורת. והגי' אסי א"ר יוחנן בעי מה שלימה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטלה בין הערבים הדר פשיטא ליה שלימה בשחרית שלימה בין הערבים ודא צריכה ליה שלשת לוגין מהו שלשת לוגין בשחרית ושלשת לוגין בין הערבים או לוג ומחצה שחרי' ולוג ומחצה בין הערבים א"ר חזקיה אף הדא צריכה ליה קומץ בשחרית וקומץ בין הערבים או חצי קומץ בשחרית וחצי קומץ בין הערבים א"ר יוסי כלום למדו לקומץ לא מלחם הפנים מה להלן שני קמצים בחסר אף כאן שני קמצים בחסר א"ר חזקיה וכלום למדו לג' לוגין לא מתמיד מה להלן שלשת לוגין אף כאן ג' לוגין כצ"ל. ותיבו' מה תמן צריכה ליה אף כאן צריכה ליה שלא יהי' וכו'. נמחקו: [ב] חסר כאן תמן תנינן מחצה למחצה יפלו לנזלי עולה האשה פוזאת וכו':

קרבן העדה

בט"ו שוחט בה מיד · לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה אסורה ביו"ט ומטבילין את הכל מעיו"ט : נמצאה קשורה לסכין · בגמ' מפרש : גמ' קצרן של נכרים · כובס של נכרים היה שם בשוק העליון וחכמים גזרו על הנכרים שיהו כזבים לכל דבריהם ורוקו טמא: ערודות · ערודי היער היו נוחרין לצורך אריות של מלך : ר"ש בר אבא בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם · ל"ג ליה הכא : וטהרו את דמיה משום נבילה . כל הסוגיא פירשתי לעיל פ"ג הל"ב : לא כן וכו' · אמתני' פריך לא גזרו על הרוקין שבירושלים ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון : שיבולת · היינו באמצע: ופריך לא כן וכו' · ובמתני' תנן חוץ מדרך ירידתן לבית הטבילה : ומשני מכיון וכו' נעשו הוכיח . יש הוכחה שהן טמאין ודאי ולא משום גזרה : שהיא דומה לצפורן . שעשויה כדמות צפורן של אדם: תני הסכין קשורה לו · אם נמצא הסכין קשור בקופיץ הרי זה כקופיץ ובזה ובזה שוחט ומטביל ופליג אמתני' ויותר נ"ל דברייתא לפרושי למתני' קאתי דה"ק נמצאת סכין שהיא קשורה עם סכין אחרת ידועה הרי הוא כסכין ידועה אם טמאה טמאה ואם טהורה טהורה וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה :

הלכה ב מתני' פרוכת שנטמאה בולד הטומאה · שנגעה במשקין טמאין שחכמים גזרו על המשקין שמטמאין כלים גזרה משום משקה דזב וזבה : מטבילין אותה בפנים · ואינה טעונה שילוח חוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה ומכניסין אותה מיד שאינה טעונה הערב שמש : מטבילין אותה בחוץ · דטעונה שילוח : ושוטחין אותה בחיל . חוץ לעזרה: נימין · ליצ"ס בלע"ז : כ"ד חוטין · מפרש בגמ' : ארכה ארבעים ורחבה עשרים· כמדת פתח האולם שהיה גובהו ארבעים ורחבו עשרים : פ"ב רבוא . דינרי זהב נעשית : **גמ'** אילו אמר חוט · גבי מלאכת הפרוכת הייתי אומר שיהא כל חוט כפול לשנים: שזור · אילו נאמר חוט שזור הייתי אומר שיהא חוטין כפול לשלשה השתא דכתיב משזר ילפי' מיניה דבעינן חוטין כפול ששה דהיינו כפל משזר : ארבעה · כלומר וארבעה מינין היו בו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר כל אחד חוטין כפול שש מכאן שהיה כפול כ"ד : מעשה רוקם · גבי מסך הפתח כתיב וגבי פרכת כתיב מעשה חושב מאי בינייהו: ר"י ור' נחמיה פליגי· איך היו מעשה חושב ומעשה רוקם והיאך היו שני פרצופין:גוזמא. מילתא בעלמא ולאו דוקא : תמן תנינן · במסכת תמיד פ"ב התחלו מעלין באפר ע"ג תפוח ותפוח היה באמצע המזבח ולפעמים עליו כשלש מאות כור אפר:

הלכה ג מתני' הכל ישרף בפנים . בבית הדשן הגדול שבעזרה ששם שורפין פסולי קדשים שכל שפסולו בקדש שורפין אותו בקודש : חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים·

משנת אליהו

קצרין של נכרים היו שם. עיין רש"י בפסחים (יט ע"ב) ד"ה של שוק העליון שם היו מתקבלים טמאים שלא לטמא את חבריהם ותמוה למה לא פירש טעמא דגמרא דכולה סוגיא ס"ל כן : סליקא לה מסכת שקלים

תורה אור

בט"ו שוחט בה מיד [א]נמצאה קשורה לסכין הרי היא כסכין: **גמ'** ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי (א) קצרן (זבין) של נכרים היה שם אמר ר' חנינה ערודות. [א]) [א] היו נוחרין בירושלים והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן ובאו לפני חכמים ולא אמרו להן דבר (ר"ש בר אבא (ב) בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם) רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי מעשה ג) בפרדה משל בית רבי שמתה וטהרו את דמיה משום נבילה ר"א שאיל לרבי סימון עד כמה ולא אגיביה שאיל לרבי יהושע בן לוי א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לרבי לעזר דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר ביסנא עד כמה א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובעט ביה א"ל ר' זריקא בגין דהוה שאיל לך את בעיט ביה א"ל בגין דלא הוות דעתי בי דאמר ר' חנין °והיו חייך תלואים לך מנגד זה שהוא לוקח לו חטין לשנה °ופחדת לילה ויומם זה שהוא לוקח מן הסדקי °ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור ואנא סמיך אפלטירא מאי כדון ג) העיד רבי יהושע בן פתורה [ב]על דם נבילות שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר הא ליטמות מטמא תמן ד) תנינן [ג]דם השרץ מטמא כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו א"ר יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מ"ד טמא כר' יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה א"ל רב אבדומה דמן נחותה ויאות דרבי יהודה מורייגה דבי נשיאה הוה: כל הרוקין וכו' : לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה לא ה) גזרו על הרוקין שבירושלים הא איתמר עליה רבי אבין בשם ריב"ל קצרן של נכרים היה שם: [ד]בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת והטהורין מהלכין מן הצד [ב] והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרין להן פרושו בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד הטמאין מהלכין סתם והטהורין אומרים להן פרושו : וכל הכלים הנמצאים כו' : לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן לא ו) גזרו על הכלים שבירושלם מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכיח אבא שאול היה קורא אותן ציפורין מ"ד ציפורין שהיה דומה לציפורין מ"ד מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות : קופיץ וכו' : תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה :

הלכה ב מתני' [ה]פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה (ג) בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג ז) אומר משום ר"ש בן הסגן [ו]פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטין ארכה מ' אמה ורחבה כ' ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: **גמ'** אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לשלשה משזר לששה ארבע מכאן הא ח) עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר °מעשה רוקם וכתוב א' אומר °מעשה חושב מעשה ט) רוקם [ז]פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה [ג] חד אמר מעשה רוקם [א] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן והרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן : בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו' : ר' י) יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא תמן (ד) תנינן פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא :

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים

ר"א

דברים כח שם שם

שמות כה שם

ריבב"ן

הקופיץ בסכין אפילו נמצאת בחול בי"ד אינו צריך להטבילה הואיל דהיא קשורה עמו הטבילן יחד והסכין צריך לו בי"ד לשחוט הפסח והטבילה בי"ג שיהא להם הערב שמש : **מתני'** בולד הטומאה ראשון לטומאה [מטבילין אותה] אפילו בפנים לפי שאין טומאתה מדאורי' שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ואם הטבילוה בחוץ מכניסין אותה מיד שאינה צריכה הערב שמש דטומאתן מדרבנן ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ לפי שאסור להשהותה בפנים וחייב להוציאה בחוץ הואיל דטומאתה מדאורייתא דאמרינן בעירובין בפרק בתרא מזכר עד נקבה תשלחו פרט לכלי חרס דברי ר' יוסי הגלילי ומפרש טעמא לפי שאין לו טהרה במקוה א"כ לפי שאינו נעשה אב הטומאה אבל הפרכת יש לה טהרה במקוה ונעשית אב הטומאה חייב לשלחה ולהוציאה בחוץ ושוטחין אותה בחיל במקום שנקרא חיל לפנים מהר הבית ומקודש ממנו כדאיתא בריש מסכת כלים אם היתה חדשה ונטמאת מטבילין אותה בחיל ושוטחין אותה שם כדי לנוגבה ובין כך ובין כך יראו העם מלאכה שהיא נאה : **מתני'** על כל נימה ונימה כ"ד חוטין כדאיתא ביומא פרק בא לו הפרכת כ"ד חוטין ארכה מ' ורחבה כ' כנגד פתח האולם כדאיתא במסכת מדות ומשמונים ושתים ריבוא חוטין נארגת ויש גורסין ריבות פירוש נערות האורגות בפרוכת ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: אמרינן בחולין פרק גיד הנשה אמר רבא גוזמא דלא צריכי כ"כ כהנים להטבילה ואמרינן התם בג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי גפן התפוח ופרוכת ומפורשים התם : **מתני'** בשר שנטמא בין באב הטומאה וכו' ב"ש אומר ישרף בפנים הכל [ואינו] חייב להוציאו מיד לחוץ (ליכא) כדפרישית לעיל דכל שאין לו טהרה במקוה ואינו נעשה אב הטומאה אין חייבין עליו ואוכלין ומשקין לא מלינו להם טהרה במקוה כלל אלא למים דרך זריעה וגם אינן נעשין אב הטומאה דכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב לעיל מיניה

תקלין חדתין

להטביל דאע"ג דמשא בעלים היה לכן סכין לשחוט ולא היתה קופיץ זו לכן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת אפילו הכי כיון דצריכה להם ביו"ט אחר שבת כבר הטבילה מערב שבת דהא בשבת לא מלו להטבילה כמ"ש במסכת ביצה (י"ז ע"ב) אל יו"ט אחר השבת כו' מלפני השבת: ובט"ו · אם מצאה ביו"ט עצמו : שוחט בה · שאמים מיד דודאי הטבילוה בעלים מאתמול : הרי היא כסכין · ואפילו נמצאת בי"ד שאל להיות בחול שוחט בה מיד דודאי הוטבלה עם הסכין בי"ג הואיל וקשורה עמו · לשון רש"י וכן פי' רבינו הגאון דקאי הכל אקופיץ : גמ' קצרין של נכרים · להכי בשוק העליון טמאים לפי שהיה שם כובסים של נכרים והן כזבים לכל דבריהם ולכן הרוקין דשם טמאים: ערודות. חיות שמן ערוד ולהכי טמאין הרוקין דשם ששם היו נכרים נוחרין הערודות: אריב"ל מעשה כו' · מייתי לה כל הסוגיא אגב שאמר ערודות היו כו' וכל הסוגיא פירשתי בפ' ג': לא כן א"ר אבהו כו' לא גזרו על הרוקין שבירושלים · אשוק העליון פריך ולא שמיעא להו סוגיא דרבי אבין ותמני הא אתמר עלה כו' : שיבולת כו' · מפרש טעמא דרבי יוסי ושיבולת הוא באמצע והטהורים מהלכים מן הצד שהיו מרחיקין עצמן לצדדין והטמאים מהלכים סתם שאינם מזהירים לפרוש מהם : והטהורים אומרים להם פרושו · שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן לכן הרוק הנמצא בצדדין טהורין ובאמצע טמא : ובשעת הרגל · כי כל ישראל חברים ברגל שנאמר (שופטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עצמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרוש עצמו לצדדים ויתרחקו בני אדם ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו דאמר והטהורין מהלכין סתם וטמאים מזהירים להן שיפרשו דלעולם המוטעים הולכין בצדדין והן המזהירין · וגירסא זו כגירסת הרמב"ם בפירושו : לא כן אמר ר"י · ותמהי אמר במתני' דרך ירידה טמאים : נעשו הוכיח · שמוכח שבירידתן לטבילה נפלו והן טמאים : אבא שאול · שהיה קובר מתים כדאמרינן בפרק ג' דנדה והיה רגיל בכלים הללו והיה קורא אותה לפורן למגריפה דמתני' : מריצה · שהיה מגלגלת את האבן לבית הקברות כשחופרין ומזדמן אבן מרילה · וגירסת הרמב"ם שהיא מרילה את העפר · ופי' דהכי קאמר שהיה כלי שהיו מכתתין ומרצצים בו העצמות כדי שיכנסו בכל להוליך אותו ממקום למקום וזה השם מגזרת ותרץ את גלגלתו ולמחוץ טומאתן היו בחזקת טומאה : תני הסכין קשורה לו ה"ז כמותה . ברייתא פליגא אמתני' וס"ל דאם נמצא הסכין קשור בקופיץ הרי זה כקופיץ ובזה ובזה שוחט ומטביל : מתני' פרכת · בולד הטומאה · שנגעה במשקים טמאים דרבנן גזרו על המשקים שמטמאים כלים גזירה משום משקה זב וזבה כגון רוקו ומי רגליו שהן אבות הטומאה ומטמאים אדם וכלים מדאורייתא ופרכת הוי כלי דכשמשאין אותו ממקום למקום נותן הכלים לתוכה ויש תורת כלי עליה לקבל טומאה : בפנים · ואינה טעונה שילוח חוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה : מיד · לשון הגאון דאין צריך הערב שמש בד"ס כמ"ש בפ"א דטהרות ועי' ר"ש שם : באה"ט · בשרץ או נבילה : בחוץ · דטעונה שילוח כמ"ש בסוף עירובין : בחיל · חוץ לעזרה : כ"ד חוטין · מפרש בגמ' : ארכה מ' כו' · כפתח האולם שהיה גבוה מ' ורחבו כ' : ומשמונים ושתים רבוא · לשון הגאון · ר"ל דינרים דאי אפשר לומר על הנימין דאם כן הל"ל קודם שאמר ארכה מ' כו' : היו מטבילין · דהכלים הנגמרים אע"פ שנגמרים בטהרה צריכים טבילה לקדש כמ"ש בחגיגה : גמ' אילו נאמר חוט אחד כלומר אילו היה נאמר חוט הייתי מפרש אחד כליגנא דחוט יחידי · ואילו היה נאמר כפול הייתי אומר לשנים כליגנא דכפל : שזור לשלשה · משזר לששה · ד' שהיה ד' מינין תכלת וארגמן תולעת שני ושש הרי ד' פעמים ו' הא כ"ד : תני · בברייתא ל"ב שהיו החוטין כולן ל"ב : משזר לח' · דמשזר משמע כפול דשזור וד' פעמים ח' הא ל"ב : קליע · הוא קלוע ג' יחד : שזור כפול דקליע · ומשזר י"ב וד' פעמים י"ב הא מ"ח : מעשה רוקם כו' אידי דנקט דרשא דפרכת נקט נמי הכי דרשא דמעשה חשב ומעשה רקם דכתיבי בפרכת : ס"ג חד אמר ארי מכאן וחלק כו' · מעשה חושב כו' ואכי מכאן דהיינו ב' פרצופות : ואוחרנא כו' · מעשה רוקם ב' פרצופות שוות לשון רוקם שנרקם צורה בב' הצדדין : גוזמא · קאי על הא דתני במתניתין שלש מאות כהנים · דהוא גוזמא בעלמא ומביא מתני' דתמיד ג"כ ג' מאות ואמר עלה דהוא גוזמא : מתני' ישרף בפנים · בבית הדשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפין פסולי קדשי קדשים שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקדש [לשון הגאון] דמותרין להיות במקדש משום שאין לו טהרה במקוה או משום שאינו נעשה אב הטומאה כמ"ש בסוף עירובין: באה"ט בחוץ · כיון דחמירא טומאתו ונפסל בחוץ אין להכניסן לעזרה הואיל ולא היה פסולו בקדש : בולד הטומאה בפנים · דאית בה תרתי טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא

מסורת הש"ס

א) מנחות קג ב : ב) לעיל פ"ג הל"ב וירושלמי שבת פ"ח הל"א ועי' מנחות קג ב : ג) עדיות פ"ה מ"א : ד) מכשירין פ"ו מ"ה : ה) פסחים יט ב : ו) שם יט ב : ז) תמיד כט א חולין צ ב : ח) יומא עא ב : ט) שם עב ב : (י) תמיד כט א חולין צ ב :

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ג [illegible]

ו ב מיי' פרק [illegible]

ז ג מיי' פרק [illegible]

ח ד מיי' פרק י"ג [illegible]

ט ה מיי' פ"ו מכלי המקדש [illegible]

י ו מיי' [illegible]

יא ז מיי' [illegible]

נוסחת הבבלי

[illegible]

הגהות הגר"א

[illegible] ...הצד והטהורין מהלכין מן הצד וטהורים מן סתם והטמאים אומרים להם פרושו כצ"ל וכ"ה דסתם גמ' בא לפרש טעמא דר' יוסי והגולה הוא הוא באמצע והטהורי' מהלכים מן הצד שהיו מרחיקין עצמן לצדדין והטמאים מהלכין סתם שאינם מזהירי' לפרוש מהם והטהורי' אומרים להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן ולכן הרוק הנמצא בצדדין טהורין ובאמצע טמא. ובשעת הרגל שכל ישראל חברים נקא' (שופטי' כ) ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עצמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרוש עצמו לצדדים ויתרחקו כ"א ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו דאמר וטהורין מהלכין סתם וטמאין מזהירין להן שיפרשו דלעולם המוטעין הולכין בצדדין והן המזהירין וגירסא זו כגירסת הרמב"ם בפירושו : [ג] ס"ג חד אמר מעשה רוקם ארי

גליון הש"ס לא הטבילו הבעלים הסכין מאתמול ואין לדון על הסכין והקופיץ כלל ועי' ש"ס פסחים שם : [א] עי' בהגר"א שהגיה ועי' מלמ"ל פ"ח מכלי המקדש הלכה טו :

א) ירושלמי מע"ש פ"ג הל"ה ועי' פסחי' פ"א הל"ו : ב) סוכה נד : ג) בכורות כג : ד) תוספתא פרק ג : ה) ירושלמי סוכה פ"ה הל"ו : ו) סוכה נד ב : ז) כריתות ט א : ח) יומא סו א וש"נ:

דאית ביה תרתי טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא באב הטומאה אין להשהותו עד שתשרף אלא יוציאנה מיד וישרפנה בחוץ: ישרף בפנים· דכיון דטהור מדאורייתא אפי' נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקדש : גמ' ולד הטומאה · היינו שנטמא בטומאה דרבנן : זה וזה לא דבר תורה · בתמיה וכיון דמדאורייתא טמא אין להכניסו לעזרה הואיל ולא היה פסולו בקודש : לא הוו רבנן · לא פלפלו חכמים בדברי ר' יוחנן דלר' יוחנן ל"ק דאב הטומאה חמירא אבל מולד הטומאה הקילו בה א"כ לא פלפלו חכמים בדברי ר"י דודאי קשיא אלא בדברי בר קפרא דקדקו : ומשני בגין דר"ע. בשביל טעמו של ר"ע דקאמר מקום טומאתו שם שריפתו ה"נ קאמרי ב"ש באב הטומאה ישרף בחוץ אבל בולד הטומאה ישרף בפנים כיון דמדבריהם הוא ישרף בפנים ששריפתו בקדש :
בגין דר"ש וכו' · בשביל הא דאמר ר' שמעון דמשלחין אפי' אוכלין שמאין לחוץ הלכך כל מה שנטמא בחוץ אין מביאין אותו לפנים :
הלכה ד מתני' מחצי הכבש ולמטה במערב . כהנים הזוכים בפיים באברי התמיד להעלותם לא היו מעלים אותם בפעם אחת אלא נותנים אותם על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרות את שמע ואחר כך חוזרין ומקריבין האברים ע"ג המזבח הכבש ארוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנין אותן ורוחב הכבש ט"ז אמה ובחציו של צד מערב היו נותנים אותן : ושל ראש חדש על כרכוב המזבח · בגמרא מפרש : אינן נוהגין אלא בפני הבית · שקלים משום לצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים ובכורים דכתיב ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך בזמן שיש בית יש ביכורים אין בית אין ביכורים : אבל מעשר דגן וכו' . נוהגין בפני הבית דקדושת הארץ לא בטלה : מעשר בהמה · צריך להפריש העשירי : המקדיש שקלים וביכורים · בזמן הזה : ביכורים אינן קדש · דכתיב בהו בהדיא תביא בית ה' אין שם ביכורים חל עליהן שלא בפני הבית : גמ' מי קודם · בהקרבתן אם שתיהן לפניו : חייליה דרבי ירמיה · כלומר כוחו וראייתו דר"י מהא : שירו של ר"ח קודם · וסבר ר"י דה"ה קרבן ר"ח קודם : א"ר יוסי · שאני התם לכך שיר של ר"ח קודם כדי לפרסם שהוא ר"ח אבל קרבן שבת קודם לר"ח : הא שקלים קדשי · מודה ר"ש אם אומר ביכורים קדש שהן קדש : הגר בזמן הזה · אע"ג דליכא מקדש צריך שיפריש רובע דינר לקינו דלכשיבנה ב"ה יביא קן דגר צריך קרבן ובפחות מרובע לא מצי להפריש דאין מצוי קן בפחות מרובע : מפני התקלה · שמא יהנה ממנו : אין מחרימין · דחרם הוא ק"ק דכתיב כל חרם קדש וגו' : הבהמה תעקר . דלא ליתי בה לידי תקלה : והיא מתה מאיליה · ברעב : עבר והקדיש . מהו שיהיה קדש : הכא · גבי קן של גר את אמר אם עבר וקדשו קדש והכא גבי שקלים

ר"א אומר שנטמא באב הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בחוץ שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים ר"ע אומר [א]מקום טומאתו שם שריפתו : גמ' בר א) קפרא אמר אב הטומאה דבר תורה ולד הטומאה מדבריהם ר' יוחנן אמר בין זה בין זה דבר תורה וקשיא דר' יוחנן על דבית שמאי דבית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ מה בין אב הטומאה בחוץ מה בין ולד הטומאה בחוץ זה וזה לא דבר תורה הוא ואפילו על דבית הלל לא מקשייא דב"ה אמר הכל ישרף בחוץ חוץ מה שנטמא בולד הטומאה בפנים מה בין ולד הטומאה בפנים מה בין אב הטומאה בפנים זה וזה לא דבר תורה הוא לא הוו בה רבנן אלא על דבר קפרא וקשיא דבר קפרא על דבית שמאי דבית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ מה בין אב הטומאה בין בחוץ בין בפנים זה וזה לא ד"ת הוא (א) בגין דר"ע אמר מקום טומאתו שם תהא שריפתו ואפילו על דבית הילל לא מקשייא דב"ה אמר הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים מה בין ולד הטומאה בפנים בין בחוץ זה וזה לא מדבריהם הוא בגין דר"ש אמר [א] מאכלו ומשקו של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות :

הלכה ד מתני' [ב]איברי ב) התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה (ב) (במזרח) במערב של מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה (במערב) במזרח של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח (למטה) מלמעלן [ג]השקלים [ד]והביכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית אבל ג) [ה]מעשר דגן [ו]ומעשר בהמה [ז]ובכורות נוהגין בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית המקדיש שקלים וביכורים הרי זה קודש ר"ש אומר האומר ביכורים קודש אינן קודש :

גמ' [א] איזהו ד) כרכוב המזבח [ח]אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי כהנים מוספי ה) שבת מוספי ר"ח מי קודם ר' ירמיה סבר (ג) מימר מוספי שבת ומוספי ר"ח קודמין חייליה דר' ירמיה מן הדא שירו ו) של שבת ושירו של ר"ח [ט]שירו של ר"ח קודם א"ר יוסה שנייא היא תמן דאמר ר' חייא בשם רבי יוחנן כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ר"ח [ב] כיצד היה עושה שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שירו של ר"ח ברם הכא מוספי שבת ומוספי ר"ח [י]מוספי שבת קודמין על שם כל התדיר מחבירו קודם את חבירו : [ג] שקלים וביכורים וכו' : הא שקלים קדשו רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בין אלו ובין אלו לא קדשו תני ז) [כ]גר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעית כסף אר"ש ביטלה ר' יוחנן בן זכאי מפני התקלה מהו מפני התקלה כהדה דתני ח) אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין [ד] ולא מגביהין תרומות ומעשרות בזמן הזה ואם הקדיש או העריך או החרים [ה] או הגביה הכסות תישרף הבהמה תיעקר כיצד נועל בפניה הדלת והיא מתה מאיליה והמעות ילכו לים המלח : עבר והקדיש מן מה דאמר ר"ש ביטלה רבן יוחנן בן זכאי מפני התקלה הדא (ד) אמרה עבר והקדיש קדשו רבי יודה ענתודרייא בעי קומי רבי יוסי הכא את אמר

ריבב"ן

וחטאו ביום השביעי כל היכא דקרינא ביה וחטאו דראוי לחיטוי (מי שראוי לחיטוי ראוי) *)לטבילה וקרינן ביה והנפש הנוגעת בו תטמא וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת יטמא לאפוקי כלי חרס ואוכלין ומשקין הואיל ואין להם טהרה במקוה שאינן נעשין אב הטומאה כפירש"י בסוף עירובין: ישרף בפנים במקום ששורפין שאר פסולי ק"ק דתניא בפסחים פ"ב [דף כד] ר"ש אומר בקדש באש תשרף לימד על חטאת ששריפתה בקדש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי ק"ק ואימורי קדשים קלים מנין ת"ל כל בקדש באש תשרף ואמרינן בפרק טבול יום ת"ר ג' בית הדשנין הן א' בעזרה ששם שורפין פסולי ק"ק ואימורי קדשים קלים וכו':חוץ משנטמאת באב הטומאה בחוץ.שלא ישרפום בפנים דהואיל ויצא יצא. ב"ה אומרים ישרף הכל בחוץ.והא דתניא לעיל פסולי קדשי קדשים נשרפין בפנים בשאר פסולין כגון הלן והיוצא והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בו אבל פסול טומאה לא ובירושלמי מקשה בין לב"ש בין לב"ה אידי ואידי לא דבר תורה הוא פי' בין שנטמאה באב הטומאה בין שנטמאה בולד הטומאה טומאתו לאו דאורייתא ואמאי מחלקין בין נטמא באב הטומאה לנטמא בולד הטומאה: מתני' ר' אליעזר אומר באב הטומאה דחמירא טומאתו ישרף בחוץ בולד הטומאה דקילא טומאתו מכניסה בפנים ושורפה ור' עקיבא סבר מקום טומאתו שם תהא שריפתו בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה ישרף בפנים : מתני' אברי תמיד נתנין מחצי כבש ולמטה במערב כשמוליכין אברים מבית המטבחיים מניחין האברים בכבש כדתנן בפ"ב דיומא הפיים השני מי שוחט מי זורק מי מעלה אברים לכבש ותניא בסיפא הפיים הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח להיכרא בעלמא ושל ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח ומפרש במסכת סוכה [דף נה] א"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו: השקלים והבכורים אין נוהגין אלא בפני הבית לפי שהשקלין נעשין לצורך תמידין ומוספין ובכורין בעו הנחה לפני המזבח כדכתיב והניחו לפני מזבח ה' ועכשיו אין מזבח מעשר דגן דהיינו מעשר שני נוהגין אפילו בזמן הזה וצריך להעלות לירושלים כדאיתא בבילה פ"ק במעשה דר' אליעזר שהיה [לו] כרם רבעי והפקירו לעניים מפני שלא היה יכול לעלות הוא ונתנו לעניים כדי שיוליכוהו שם וכרם רבעי ומעשר שני דינן שוה דילפינן קודש קודש ממעשר ומתני' דלא כר' ישמעאל דתניא בתמורה בפ"ג ר' ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה לירושלים וזין הוא בכור טעון הבאת מקום וכו' ומעשר בהמה ובכורות ימתין עד שיוממו ובכורות נותנין לכהנים ויאכלום במומן והמעשר יאכלוהו בעלים: המקדיש שקלים ובכורים הרי זה קודש בכורים ירקבו ושקלים יגנזו ר"ש אומר האומר בכורים קודש אינם קודש:ירושלמי הא שקלים קדש ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש בין אלו ובין אלו לא קדשו . תניא בתוספתא בפ' בתרא קינו של גר אינה נוהגת אלא בפני הבית ר' שמעון אומר אינו צריך להביא מפני התקלה מפני מה אמרו שקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית לפי שאין תורמין מן הישנה מפני מה אמרו ביכורין אינן נוהגין אלא בפני הבית משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך כל זמן שיש לך בית יש לך בכורין אין בית אין בכורים : ירושלמי תני הגר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעת כסף אמר ר' שמעון ריב"ז בטלה מפני התקלה פי' הגר שנתגייר בזמן הבית היה צריך להביא קרבן דוקא קינין ושתיהן עולות ותניא בפ"ב דכריתות ר' אומר ככם כגר כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כך הם לא יכנסו לברית אלא במילה ובטבילה והרצאת דמים והאי דאמר רובע שקל היינו דינר כדפרישית לעיל עמדו בו ביום

*) נ"ל והיינו שיש לו טהרה בטבילה קרינן ביה והנפש וכו' וכ"ה בפירש"י ז"ל שם.

עין משפט נר מצוה
יב א מיי' פרק י"ט מפסה"ק הל"ו :
יג ב מיי' פרק ו מתמידין הל"ג :
יד ג מיי' פרק א משקלים הל"ח :
טו ד מיי' פרק ב מבכורים הל"א :
טז ה מיי' פרק א מתרומות הל"א:
יז ו מיי' פרק ו מבכורות הל"ב :
יח ז מיי' שם פ"א הלכה ה :
יט ח מיי' פרק ו מתמידין הל"ג :
כ ט מיי' שם הל"ו:
כא י מיי' שם פ"ט הלכה ב :
כב כ מיי' פרק י"ג מאיסורי ביאה הלכה ה :

נוסחת הבבלי
עליו ג' מאות כור ר"י בר אבין בשם שמואל גוזמא : (א) בגין דר"ע דר"ע אמר כו' בגין דר"ש דר"ש אמר כו' : (ב) במזרח של מוספין כו' במערב ושל ר"ח כו' ניתנין מתחת כרכוב כו' מלמטה כו' : (ג) מימר מוספי ר"ח קודם כו' : (ד) אמרה הקדש עבר כו' קומי ר"י בר' בון הכא כו' ישנה היא אבל לגבי כו' הל' כר"ש:

הגהות הגר"א
מכאן וחלק מכאן מעשה חושב אחרי מכאן ואחרי מכאן ותרנה אמר מעשה רוקם אחרי מכאן ואחרי מכאן מעשה חושב אחרי מכאן ונשר מכאן . כצ"ל : [א] ה"ג מאכלו ומשקו של מצורע אין מביאין לג' מחנות . וה"פ בגין דאר"ש אוכלין ומשקין של מצורע אין מביאין לג' מחנות ולהכי מה שנטמא בחוץ אף בולד הטומאה דרבנן אין מביאין לפנים ור"ש זה לא מצאתי מקומו ונראה דר"ש לטעמיה אזיל דבספ"ק דכלים בתוספות ר"ש אומר כהם שאין זבות ונדו' ויולדות נכנסין להר הבית כך משכבן ומושבן כיוצא בהן. וה"נ במצורע אוכלין שלו שנטמאו ממנו . וגי' הספרי' משתלחין שבושא הוא דא"כ אף בולד הטומאה בפנים ישרף בחוץ מה"ט ועוד שילוח אוכלין ומשקין מאן שמעת ליה : [ב] מן כיצד הוא עושה וכו' עד ברם הכא ל"ג כאן רק לקמן קודם הפסקה שקלים וביכורים וכו' : [ג] כאן גרסי' כיצד הוא עושה שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שיר ר"ח וגי' הספרי' שבוש דמוכח : [ד] ולא מגביהין תרומות ומעשרות לא גרסינן : [ה] או הגביה ל"צ :

תקלין חדתין

בא"ש אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף אלא יוציאנה מיד וישרפנו בחוץ : ישרף בפנים · דכיון דטהור מדאורייתא אפי' נטמא בחוץ יש לקיים שריפתו בקדש : גמ' בר קפרא אומר ד"ת אב הטומאה ולד הטומאה מדבריהם · דמוקי מה דאמר במתני' אה"ט ודאי דאורייתא אבל ולד הטומאה היינו בדרבנן כגון שנגע במשקין דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי שאין אוכל נעשה אב הטומאה ורבנן גזרו שיהא משקין מטמאין כלי משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו וזה הבשר נגע בולד הטומאה דרבנן זה דמדאורייתא לא הוי אפילו ולד הטומאה דאין כלי נטמא ממשקין הנ"ל · והא דנקט אב הטומאה דאורייתא היינו דכל אב הטומאה דאורייתא · א"כ משום דאיכא אב הטומאה דרבנן כגון מעת לעת שבנדה ובית הפרס וארץ העמים : בין בזה כו' · דולד הטומאה היינו שנגע הבשר בכלי שנגע במשקה זב וזבה שהוא ולד הטומאה דאורייתא והוי הבשר שני שהכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשהו שני : זה וזה לא ד"ת הוא · בתמיה הא לר"י גם ולד הטומאה ד"ת היא ומ"ש לב"ש אה"ט מולד הטומאה : ופריך ואפילו על דבית הלל מי לא קשיא לר"י : לא הוו בה רבנן · לא שקלי וטרי רבנן אלא לפרושי מתני' אליבא דבר קפרא : מה בין אה"ט בין בחוץ כו' · וקשיא לבר קפרא : בגין דר"ע · דר"א קושפא דקאמר בסיפא בין בפנים כי קושיין אבל ר"ע ס"ל מקום טומאתו שם שריפתו · וטעמיה דולד הטומאה משום דהוי טהור מדאורייתא דולד הטומאה דרבנן איירי כאן ולכך ישרף בפנים מקום טומאתו : בגין דר"ש ה"ג דר"ש אמר אוכלין ומשקין של מצורע אין מביאין לג' מחנות · ולהכי מה שנטמא בחוץ אף בולד הטומאה דרבנן אין מביאין לפנים · ור"ש זה לא מצאתי מקומו · ונראה דר"ש לטעמיה אזיל דבספ"ק דכלים בתוספתא ר"ש אומר כשם שאין זבות ונדות ויולדות נכנסין להר הבית כך משכבן ומושבן כיוצא בהן · והכי נמי במצורע אוכלין ומשקין שלו שנטמאו ממנו · וגירסת הספרים משתלחין שיבושא דאם כן אף בולד הטומאה בפנים ישרף בחוץ מה"ט ועוד שילוח אוכלין ומשקין מאן שמעת ליה : מתני' מחצי כבש ולמטה במערב · כהנים הזוכים בפיים באיברי התמיד להעלותם לא היו מעלים אותן בפעם אחת אלא נותנים אותן על הכבש ומחציו ולמטה נותנין אותו בכותב הכבש ע"ז אמה ובחציו שלצד מערב היו נותנין אותן : ושל ר"ח על כרכוב המזבח · בגמ' מפרש : השקלים כו' בפני הבית · שקלים משום דלצורך קרבן נינהו וכשאין קרבן אין שקלים : וביכורים · דכתיב ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך בזמן שיש לך בית יש לך ביכורים כו' : מעשר דגן כו' · דקדושת הארץ לא בטלה : מעשר בהמה · בריש פרק בתרא דבכורות אמר שביטלוהו מפני התקלה : המקדיש שקלים וביכורים · דאינם נוהגים אלא בפני הבית אם הפרישן שלא בפני הבית קדשי · לשון רבינו הגאון נראה כפירוש ראשון של הרע"ב דמפרש קאמר מדלא נקט אלא הני תרתי : ביכורים קדש אינן קדש · כיון דבהדיא כתיב בהו תביא בית ה' אלהיך אפי' הפרישן בדיעבד לא קדשי ואין שם ביכורים חל עליהן שלא בפני הבית : גמ' איזהו כרכוב המזבח · פרישית לעיל פרק ו' הלכה ה' : מוספי שבת כו' . קאי אמתני' שהזכיר מוספי שבת ור"ח · ושואל איזה מהן קודם להקרבה כשחל ר"ח בשבת : חיליה דר"י · ראייתו : כדי לפרסמו כו' · הכי מתרץ לה ר"י בבבלי סוכה דהאי תיובתא עבדינן להיכרא שיכירו הכל דפשיטא להו לב"ד שקדשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא לאו חידוש הלבנה וזהו דוקא בשיר משא"כ לענין הקרבה כו' כל התדיר כו' כיצד הוא עושה כו' שיר ראש חודש קודם שיר שבת וגירסת הספרים שיבוש דמוכח : הא שקלים קדשי דסב"י אומר משום ר"ש כו' · פליג אתנא דמתני' בשם ר"ש : תני · במסכת כריתות (ט' א') : רביעית כסף · רובע דינר דלכשיבנה בהמ"ק יביא קן דאמרינן דצריך קרבן וקרבן בפחות מרובע לא אפשר להפריש דאין מצוי קן בפחות מרובע כדאמרינן במתניתין ועמדו קינין בארבעתים אבל פחות לא אפשר : מפני התקלה · שלא יהנה ממנו : אין מקדישין ואין מחרימין · דחרם הוי קדש כהקדש דכתיב כל חרם קדשי קדשים : תעקר · דלא ליתו בה לידי תקלה : לים המלח · משום דבעי שחיקה בשאר נהרות ובים המלח תטיל בעיניה לכן אמר ים המלח : עבר והקדיש · גבי רביעית כסף דגר אם עבר והקדיש לאחר שבטלה ריב"ז : מהו · אם קדש בדיעבד ודינן כדין הקדש וחרם דתנן המעות יוליכו לים המלח או לא חל שם הקדש עלייהו : מן מה דאמר מפני התקלה · משמע דלא בטלה אלא מפני התקלה אבל בדיעבד קדשה : ענתודריא · שם מקומו : הכא את

גליון הש"ס [א] עי' במלמ"ל פ"ג ממעה"ק הלכה ד' :

ציון ירושלים דר"ש אמר מאכלו ומשקו של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות . לא ראיתי מוזכר זאת אבל בהגהת הגאון מהרא"י הגיה כזה ע"ש : סליק

כג א מיי' פרק ח מערכין הל"ח ס:
כד ב מיי' שם פ"ו הלכה טז:

הגהות הגר"א
[א] ס"ג א"ל תמן אין מקדש ויניח עד שיבנה בה"מ שמא יבנה הבית בראשון ותתרם תרומת הלשכה מן החדש בזמנה באחד בניסן והכא מאי אית לך רב המנונא ורב אדא בר אהבה בשם רב הלכה כר' שמעון כצ"ל והשאר שבינתיים נמחק וה"פ תמן אין מקדש ולהכי בשקלים לא קדשי דעיקר טעם דאין להקדיש שקלים בזמן הזה משום שאין מקדש ולא חל שם הקדש עליו כלל דאף אם יבנה בהמ"ק חיישינן שלא יבואו להקדש וזהו דקאמר ויניח עד וכו' שמא יבנה הבית בראשון היינו בחדש ניסן כתחלתה כמ"ש ויהי בחדש הראשון וכו' הוקם המשכן ותתרם תרומת הלשכה מן החדש ולא יהיה ראוי שקליו שהקדיש כלל דהוי לה ישנה ולא משום תקלה דאף אם יבנה בהמ"ק בכה"ג לא יקדם ולכן לא חל והכי איתא בתוספתא פ' בתרא דמכילתין טעמא דאין שקלים נוהגים בזמן הזה משום תרומה יבנה מעכשיו הכא ברביעית כסף דבר דהקדש חל עליה דכשיבנה בהמ"ק ראוי רובע דינר שלו לקרבן רק דבעלה ריב"ז מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקיע לשם הקדש ממנו. וגירסת הספרים משובשים והקדשות אחרים מאן דכר שמייהו הכא: סליק

שקלים את אמר לא קדשו ולר"ש בן יהודה דלעיל פריך: א"ל תמן · גבי שקלים אין מקדישין לכתחלה דס"ל מתרומה ישנה שמא יעבור השנה ומתקנת חכמים דאפי' בדיעבד לא קדשי: ה"ג הכא ישנה היא לגבי הקדשות אחרים וקינו של גר א"נ שיהיה מן החדש. הלכך אם הקדיש קדוש בדיעבד: ופריך ויניח עד שיבנה בהמ"ק · גם בשקלים יניח עד בנין בהמ"ק ותהיה חדשה ומשני שמא יבנה הבית כבראשונה. בניסן ותתרם התרומה אז ומה שנדר כבר ה"ל ישנה: והכא. גבי קינו של גר מה אית לך למיחש הלכך קדוש:
הדרן עלך פרק כל הרוקין
וסליקא לה מסכת שקלים

אמר קדשו והכא את אמר לא קדשו א"ל [א] תמן לכך אין ^א^מקדישין לכתחלה לפי שמצוה להקריב מתרומה חדשה והיאך ה"ל ישנה והכא מאי אית לך למימר האי ישנה היא *לגבי הקדשות אחרים אל וקינו של גר אינו צריך חדשה ואם הקדיש קדוש ויניחנה עד שיבנה בית המקדש שמא יבנה הבית כבראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן והכא מאי אית לך רב המנונא ורב אדא בר אהבה בשם רב ^ב^הלכה כר"ש (רב אדא ורב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב הלכה כר"ש):

הדרן עלך פרק כל הרוקין וסליקא לה מסכת שקלים

ברבעתים ושקל הייט סלע וסלע ד' דינרין. פי' אמר רובע דינר כדאמרינן לעיל: ירושלמי עבר והקדיש מן מה דאמר ר' שמעון ריב"ז בטלה הדא אמרה עבר והקדיש קדשו ר' יודן בעא קומי ר' יוסי הכא אתמר קדשו פי' ברובע שקל של גר והכא אתמר לא קדשו פי' בשקלים ובכורים אמר ליה תמן שמא יבנה בית המקדש ותתרם תרומת הלשכה בזמנה באחד בניסן והכא מה אית לך רב אדא ורב המנונא בשם רב אמרי הלכה כר' שמעון:

נוסחאות ישנות

סליקא לה מסכת שקלים בס"ד

תקלין חדתין

אמר קדשו · היינו ברביעית כסף דגר כדאמר הכא: והכא את אמר לא קדשו · היינו בשקלים לר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דגם בשקלי' ס"ל דלא קדשו אף בדיעבד ומביכורים לא קשיא משום דאימעיטא לה מקרא דלא חל עליה שם ביכורים כלל אבל שקלים ס"ד דמשום תקלה גם כן דומיא דרביעית של גר ואם כן אמאי לא קדשו בדיעבד כמו רביעית של גר: ה"ג תמן אין מקדש · להכי בשקלים לא קדשי דעיקר טעם דאין להקדיש שקלים בזמן הזה משום שאין מקדש ולא חל שם הקדש עליה כלל דאף אם יבנה בית המקדש חיישינן שלא יבואו להקדש וזהו דקאמר ויניח עד כו' שמא יבנה הבית בראשון היינו בחודש ניסן כתחלתה כמ"ש ויהי בחדש הראשון כו' הוקם המשכן ותתרם תרומת הלשכה מן החדש ולא יהיה ראוי שקליו שהקדיש כלל דהוי לה ישנה ולא משום תקלה דאף אם יבנה בית המקדש בכה"ג לא יקדם ולכן לא חל והכי איתא בתוספתא פרק בתרא דמכילתין טעמא דאין שקלים נוהגים בזמן הזה משום תרומה יבנה מעכשיו הכא ברביעית כסף דבר דהקדש חל עליה דכשיבנה בית המקדש ראוי רובע דינר שלו לקרבן רק דבטלה רבי יוחנן בן זכאי מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקיע לשם הקדש ממנו · וגירסת הספרים משובשים והקדשות אחרים מאן דכר שמייהו הכא: הלכה כרבי שמעון · דמתני' דביכורים לא קדשי ושקלים קדשי וכן קינו של גר קדשו:

סליק לה מסכת שקלים בעזר המרחם על אומללים:

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שקלים

פ"א באחד באדר משמיעין על השקלים כו':

שקלים הם אותן שאמר הכתוב עליהן זה יתנו כל העובר על הפקודים וכו' ופירוש משמיעין מכריזין עליהם כדי שיכין כל אחד ואחד שקלו כדי שתהא תרומת הלשכה בעונתה ר"ל בראש חדש ניסן כאשר היתה בתחלה ר"ל בימי המדבר שהיתה התרומה הראשונה בר"ח ניסן הוא שאמרו חכמים בו ביום הוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה ואמר הכתוב בהקמת המשכן ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: ומכריזין עוד על הכלאים ענינו שיבקרו כל העם גנותיהם וכרמיהם ועוקרין מה שנמצא עם התנאי שבארנו במס' כלאים: ואמרו בט"ו בו קורין את המגילה עוד יתבאר במס' מגילה כי יושבי הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו: ואמרם ומתקנין הדרכים הוא תקון הדרכים והרחובות להשוות אותם וליישר אותם ולעשות הגשרים על הנהרות כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה שלא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס והשיגו גואל הדם והכהו נפש וזהו ענין אמרו תכין לך הדרך · ואמרם את מקוואות המים הוא שכל מקוה שימצאו שם פחות מארבעים סאה מביאין שם מים שאובין להשלים הארבעים סאה שהם שיעור מי מקוה ועוד יתבאר זה הענין וזולתו במסכת מקוואות. ואמרם לצרכי הרבים ביארם בירושל' ואמרו אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות דיני נפשות ודיני מכות ופודין ערכין וחרמין והקדשות ומשקין מי סוטה ושורפין את הפרה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ועורפין עגלה ערופה ופורקין את המנעול מע"ג המים ואין מחזירין אותו ר"ל שמפקירין הגבים שהמים מכונסים בהם לבני אדם *בכלל שיפתו מהם בימות החמה והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוגר ולא נתעסקו בו שמזרזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מחצי חדש אדר. ואמרם ומציינין על הקברות הוא שמבקרין אותן ואותן שהיו מוצאין שמיחה אותם המים ר"ל שנמחה הציון הבנוי על הקבר היו משימין בו סימן ומחדשין אותו כדי שיהא מקום הטומאה ניכר וידוע ויפרשו ממנו הכהנים וכבר נתבאר לך במסכת מעשר שני שציון קברות הוא בסיד: ואמרו ויוצאין אף על הכלאים שיוצאין הממונים ומבקרין השדות הזרועות והכרמים ולא היו סומכין על ההכרזה בלבד:

אמר רבי יהודה בראשונה כו':

זה מבואר ואמת וכבר באנרוהו בפ' שני מכלאים:

בט"ו בו שולחנות היו יושבין כו':

שולחן שם לשולחן שלפני השולחני שמקבל עליו מעות וכן קורין החלפני שולחני בכל המשנה: ומדינה שם לכל ערי ישראל מלבד ירושלם וכבר באנרו זה במס' מעשר שני: פירוש למשכן שמשכנין מי שאינו שוקל כלומר שמוציאין העבוט מביתו תרגום אם חבול תחבול אם משכנא תמשכן: וקטן שלא הביא שתי שערות אין ממשכנין אותו אלא שמניחין אותו ואם נתן מקבלין מידו אמרו אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות ואם אביו נתן בעבורו והוא קטן אומרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד *שיגיע ולא תפסוק וזהו ענין אמרם כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו אינו פוסק:

אמר ר' יהודה העיד בן בוכרי כו':

א"ר יוחנן בן זכאי כי הדעת נותן שכל ישראל חייבין לשקול לפי שהוא כופר נפש ועל דרך לחות המליצה אמר כי מה שאמר השם יתברך זה יתנו זה בגימטריא י"ב ר"ל כי השבטים עשר שבטים כולם הם חייבין לשקול אבל לפי שתרומת הלשכה יעשו ממנה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים והם מנחות ואוכליהן הם הכהנים כמו שפירש הכתוב והש"י אמר כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל אלו היו נותנין שקליהם בתרומות הלשכה לא היה מותר להם לאכול שיורי העומר ושתי הלחם ולחם הפנים והכ"א כי אמרו וכל מנחת כהן נאמר במנחות היחיד והוא אמרם מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת צבור קריבה כליל ולפיכך אם רצו לתת שקליהם מותר כמו שהעיד עליו בן בוכרי:

אע"פ שאמרו אין ממשכנין כו':

אמרו אין מקבלין מידם קני זבין וקני זבות וקני יולדות ר"ל מיד הכותיים אבל הנכרי אינו יודע בזה ואינו מורת בהם לעולם אמרו סיפא בכותי ולפיכך מקבלין מהם חטאות ואשמות לפי שהוא כיון שנתכוין בכפרה אולי ישוב אבל הנכרים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות לפי שאינו נדר ונדבה וכבר ידעת כי אנו לא נפרים היום בין כותי ונכרי כאשר הודעתיך זה הטעם במס' ברכות באמרם גזרו עליהם שיהיו כנכרים לכל דבריהם ולפיכך תבחין מה שראוי ליקח מהם בזה הכלל שנתן לך בכאן ופסק ההלכה שאין מקבלין מן הנכרים קרבן אלא עולה הבאה בנדר ובנדבה בלבד: ואמרם בהם"ם אין מקבלין מהם לא לאמת המים ולא לחומת העיר ולמגדלותיה ר"ל ירושלם לפי שאמרו להם הזקנים לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו וכתיב לכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלם:

ואלו שחייבין בקלבון כו':

כבר ידעת כי חובת כל אדם הוא מחצית השקל והשקל הנזכר בתורה הוא שקורין אותו במשנה סלע והסלע שני שקלים והיו חצאי השקלים המבוקשים לצורך בני אדם אליהם והיו נותנין בין השקל השלם ובין השני חצאין מעט מכסף והיו קורין אותו קלבון וכשבאו שנים ונתנו שקל א' בעבורם נאמר להם שיתנו להקדש קלבון א' שיש בין ערך השקל ובין מחצית השקל ורבי מאיר אומר שהם חייבים בשני קולבנות כי כל אחד מהם אילו היה רוצה לקחת שני מחציות שקל בשקל היה לו להוסיף קלבון ומאחר שלא יגיע למשקל חצי שקל אלא אחר נתינת קלבון יש לו על כל אחד מהניהם לתת קלבון על כל פנים ואם שקל אדם שקל בשבילו ובשביל מי שאינו חייב בשקל כגון הנשים והעבדים שנתינת אותו חצי שקל חסידות לא חובה אינו חייב בקלבון והכל מודים שאם נתן סלע כדי ליקח מן האדם המקבל השקלים שקל ויחזור לו בשקל בשביל אדם שהוא חייב בשקלים שיתן שני קולבנות האחד המחויב לשקל שלקח בסלע והשני המחויב עליו באותו שנתן בשבילו או בשביל חבירו ואין הלכה כר"מ:

השוקל על ידי עני וע"י שכנו וכו':

מעשר בהמה הוא חייב בו מי שנולד אצלו אבל הלוקח מזולתו בהמה אינו חייב להוציא המעשר והשותפין והאחים בהיותם שותפין בנכסי אביהם אינן חייבים בקלבון לפי שהם כמו אדם אחד והם חייבין להוציא מעשר בהמה ממה שיולדות צאנם ובקרם כאשר יתבאר כשיפרדו איש מעל אחיו ויחלקו ממונם יהיה כל אחד מהם כאלו קנה מחבירו החלק המגיע לו ולא יתחייב במעשר בהמה מאותן הולדות שחלקו ואם נתנו שקל בשבילם אחר החלוקה אז יתחייבו בקלבון ומעה כסף הוא חצי שתות מחצית השקל והוא חלק מארבעה ועשרים מן הסלע ומשקלו שם עשרה שעורות מכסף וחכמים אומרים חצי ר"ל חצי מעה והוא משקל שמנה שעורות כסף והלכה כחכמים:

פ"ב מצרפין שקלים לדרכונות כו':

דרכון היה בו שני סלעים ואמר שמצרפין אותן השקלים שהם מכסף בדינרי זהב כדי שיקל משאם· ושופרות תיבות כצורת שופרות היו נותנין בהם הזהב שהיו כונסין ועוד נבאר מפני מה היו כזאת הצורה: ואמר נשבעין ר"ל השלוחין המוליכין השקלים ופסק התלמוד כי אלו השלוחין שומרי שכר ומעיקרי הדינין כי שומרי שכר חייבין בגניבה ובאבידה כאשר נתבאר במקומו אלא אם היה שם אונס ולפיכך אמרו נגנבו בליסטין מזויין ענינו שיצאו עליהם ליסטין מזויינין בברזל שאין אונס גדול מזה ואבדו כשטבעה ספינתו בים שהוא ג"כ אונס ולפיכך אינם חייבין אלא שבועה: וענין נתרמה התרומה כאשר אספר לך והוא כי מעות השקלים כשכונסין אותן נותנין אותן בלשכה ידוע וכשהיה שם הממון לוקחין ממנו בשלש קופות קטנות ומוציאין אותן במה שצריכין בצורך הקרבנות עד שיכלה אותו הקטנה שהוציאו ומוציאין שנית קטנה אחר וכשמוציאין אותו הקטנה שמוציאין מן השקלים המכונסים מתכוונים להוציאו בקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שלא יהיו הקרבנות מאותן השקלים ממון מי ששקל בלבד ושארו אותן שלא נתנו שקליהם ערומים מאותן הקרבנות וזהו ענין אמרם תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות א"כ כל מקום שתשמע נתרמה תרומה ענינו שלקחו מן השקלים קטנה והוציאוהו להסתפק בקרבנות ולא נתרמה תרומה ענינו שהשקלים המכונסין לא הוציאו מהם דבר ואמר בכאן אם נתרמה תרומה ואח"כ אבד הממון נשבעין השלוחין לגזברים לפי שמאחר שנתרמה תרומה ברשות הגזברים יחשב ואפילו מה שלא הגיע לידם כי העיקר אצלנו מה שהודעתיך בו תורמין על העתיד לגבות ואם לא הוציאו מן הממון דבר ולא נסתפקו ממנו נשבעין השלוחין לאנשי העיר שנאבד באונס ושוקלין פעם שנית לפי שלא נתרמה תרומה עליהם וכששקלו שקליהם ע"י שומר חנם נתחייבו לשלם על כל פנים לפי שהם פשעו בהם ועל השלוחין להשבע על כל פנים בהכרח ואפילו אמרו אנשי העיר נשלם פעם שנית ולא נשביע אותם אין שומעין להם לפי שתקנת חכמים אין הקדש יוצא בלא שבועה:

הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו כו':

אם נתרמה תרומה מעל השוקל לפי העקרים שהקדמתי לך כי כשהוא תורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות ואותו השקל כשנתנו לחבירו מיד קנאו ההקדש כשתרם וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש ונתחייב קרבן מעילה וההנאה שהוא נהנה היא שלא ימשכנו אותו וכבר קדם לך כי כל מי שאינו שוקל שממשכנין אותו וזו היא ההנאה שבסבתה נתחייב מעילה דלהשלים המצוה העיקר אצלנו מצות לאו ליהנות ניתנו וכששקל שקלו ממעות שהיו אצלו הקדש ונתנו אחר שנתרמה תרומה ואחר שנתן קנו מאותה התרומה בהמה והקריבוה אז יתחייב מעילה לפי שזה ההקדש הקדש הוא בכל מקום שהוא ולא נשתנה וכשהקריבו הבהמה והוא נתכוון שזאת ממעות כל מי שנתן דבר בתרומת הלשכה כאילו קנה באותן מעות של הקדש בהמה והקריבה ונפטר מחיוב המשכון כאשר זכרנו ונהנה ויתחייב מעילה ואם נתנו ממעות מעשר שני יאכל כנגדו בירושלם כדין מעשר שני כאשר זכרנו ואם היה מדמי שביעית יאכל ג"כ כנגדו בקדושת שביעית כאשר בארנו במקומו:

המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי כו':

הכל מודים כי מי שהוציא מעות בידו ואמר הרי אלו לשקלי כי הוא צריך שיפרע מהם שקלו שהוא חייב בו כמו שביארנו במה שקדם: והמותר נדבה ר"ל שיקריב מהם עולות נדבה כאשר יתבאר ומה שחלקו בית שמאי ובית הלל במי שכונס מעט מעט ואמר כשמתחיל לכנס הרי אלו לשקלי אומרים ב"ש שמותרן כל מה שהותירו על השקל שהן חולין וב"ה אומרים נדבה וזה הוא מה שאמרו בירושלמי במאי פליגי במכנס פרוטרוט פירושו פרוטה פרוטה:

אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת כו':

רבי שמעון נותן טעם לדברי ב"ה שאמרו במכנס פרוטרוט לשקלו מותרן לחולין ואמרו במכנס פרוטרוט לחטאת מותרן נדבה. ואמר כי השקלים יש להם קצבה קצובה וכן אמר יתברך העשיר לא ירבה וגו' ולפיכך המותר חולין והחטאת קונין אותו בדינר או באלף ולפיכך כל מה שהכניס הנה קדושה עליו ויקנה מהן חטאת במה שיוכל והמותר עולת נדבה וחלק ר' יהודה על רבי שמעון ורצה לבטל טעמו ואמר לו אף לשקלים אין להם קצבה כי כבר שקלו העם שיעור גדול ושיעור קטן כי כשעלו מן הגולה היו שוקלין דרכונות ר"ל שהיה המטבע שלהם דרכונות כפל הסלע והיה שוקל אדם במחצית השקל סלע חזרו לשקול סלעים והיה שוקל אדם שקל ר"ל מחצית הסלע חזרו לשקול טבעי' ר"ל שחזר המטבע שלהם חצי סלע והוא שקל וכן אמרו טבעין פלגות הסלעים והיה אדם שוקל במחצית השקל שקל שלם שהוא מחצית השקל של תורה כי סלע הוא שקל של תורה ואין מותר לשקול בשום פנים פחות מן השיעור הכתוב בתורה אבל שוקל יותר כפי שינוי המטבעות · בקשו לשקול דינרין הוא רביעית הסלע כי הסלע ארבעה דינרין א"כ יהיה מחצית השקל החייב על כל אדם דינר וזה הוא שם מעה כסף כאשר ביארנו ולא הודו העם בזה והוא הבין מאלו השקלים שאין להם משקל ידוע אלא שהם חצי דינר מאיזה מטבע שיהיה והשיבו ר' שמעון אעפ"כ יד כולם שוה כי בזמן שהיו נותנין סלעים סלע סלע היה נותן כל אחד ואחד ולא היה נותן אחד סלע ואחד פחות ואחד

אחד יותר · וכמו כן בזמן נתינת השקלים שקל שקל היה נותן כל אחד ואחד ולא היה אדם מרבה על חבירו בזמן מן הזמנים והחטאת אינה כן והטעם שנתן רבי שמעון אמת :

מותר שקלים חולין כו' :

מותר שקלים חולין זהו דעת ב"ה ועל הפנים שספרנו : ועשירית האיפה הוא החטאת שמקריב העני כשלא תשיג ידו לקרבן העוף וזה בשבועת ביטוי וחברותיה והוא אמרו אם לא תשיג ידו לשתי תורים וגו' וכשספרים מעות לקנות עשירית האיפה או לשתי תורים ובני יונה שנתחייבו הזבים והזבות והיולדות או לקנות חטאת ואשם ונשאר מהם מותר אותו המותר קונין בו עולת נדבה ועל זה הדרך ילך אמרם מותר עולה עולה מותר פסח לשלמים לפי שכולם קדשים קלים מותר נזירים לנזירים מותר הקרבנות שמקריבין אותן הנזירים והם שלש בהמות כאשר נתבאר וכשנשתתפו תבורות נזירים וקרבנותיהם כאשר יתבאר במסכת נזירות והותירו יוציאו אותו המותר נזירים בקרבנותיהם :

מותר שבויים לשבויים כו' :

מותר מתים למתים . פירושו כשכונסין מעות להוציאם בקבורת המתים ותכריכיהן : ואמר מותר המת ליורשיו . הוא דבר אמתי : ונפש הוא הבנין שעושין על הקבר והוא נקרא ציון בלשון הקדש ובנה אצלו ציון : וממה שראוי שתדע כי נבאי צדקה כשרואין מדרך התיקון ובתנאי שיהא זה תיקון אנשי העיר שצריכין לשנות אלו המותרות ויעשו מהם רצונם כגון שיוציאו מותר שבויים לעניים או מותר מתים לשבויים והדומה לזה שהרשות בידם והבחירה וכן נראה מגמרתינו ובירושלמי אמרו נ"כ בזה המקום אין ממחין ביד פרנסים בכך וכל הדברים האלו הן הנוהגים כסדר הזה כשאין שם צורך הכרחי ולא הסכימו הזקנים ואנשי המדינה אל הפך זה אבל אם הסכימו עושין כפי הסכמתם :

פ"ג בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה כו' :

פירשו בגמרא ואמרו כולה כאחד היתה באה ר"ל כי בזמן פסח היו כונסים כולם ומפני זה סדרו להוציא מהם בשלשה פרקים כדי לפרסם הדבר ר"ל שמפרסמין ומודיעין כי בחג הפסח חובה להביא תרומת המקום הקרוב ואשר הוא רחוק ממנו בעצרת ואשר הוא יותר רחוק בחג הסוכות והוא אמרם הלין דקריבין בפרוס פסח והלין דרחיקין בפרוס עצרת והלין דרחיקין מנהון בפרוס החג . ענין פרס חצי מועד וכן אמר כל מה דתניגא פרס פלגא ענינו חצי חלש ובתוספתא איזה הוא פרס אין פחות מחמשה עשר יום קודם לרגל : וענין תורמין כבר בארנוה ואני אשנה אותו והוא שמכניסין הממון כולו המכונס מן השקלים ונותנין אותו בלשכה ולוקחין מאותו הממון שבלשכה ג' קופות גדולות שמחזיקות כלל גדול מן הממון המכונס ואין לו שיעור ידוע במשנה ועליו אמרו בירושלמי כמה הוא שיעורן של קופות ובאה התשובה גלמוד סתום מן המפורש ענינו שנלמוד זה השיעור מן ההלכות שלאחר אלו כאשר נבאר לפנים והיו נותנין הג' קופות בלשכה מן הלשכות תחת מפתח ומנעול ואח"כ היו מוציאין מאלו הג' קופות ממון באלו הג' מועדים בכל מועד ומועד שיעור ידוע והיו מסתפקין ממנו לקרבנות כמו שיתבאר בזו המסכת ועל נטילת ממון מן הקופות שנתנו בהם אומר בג' פרקים תורמין את הלשכה : ומחלוקת ר"ע וחביריו הוא בזמני המעשרות ר"ל מעשר בהמה ועוד יתבארו אלו הדינים בפרט בפרק האחרון ממס' בכורות והלכה כר"ע :

בשלש קופות של שלש שלש כו' :

כבר הודעתיך בהלכה הקודמת כי הממון כולו היו מכניסין בלשכה אחת וממלאין ממנו שלש קופות ומוציאין מהם בכל מועד מהג' מועדות ואמר בזאת ההלכה כי מה שמוציאין מהם בכל מועד הוא שלש קופות של שלש שלש סאין וכתוב על אלו השלשה קופות שמחזקת כל אחד מהם שלש סאין אלף בית גימל וזה כדי שיספקו מן הראשונה עד שתכלה ואח"כ מתחילין מן השניה עד שתכלה ואח"כ מן השלישית עד שתכלה ואח"כ ממלאין אותם פעם שנית בפרוס העצרת ואח"כ ממלאים אותם פעם שלישית בפרוס החג ואח"כ יהיה שיעור מה שמוציאים באלו השלשה זמנים שבעה ועשרים סאה לפי שתשעה סאין מוציאין בכל פעם ונדע מזה כי הג' קופות הגדולות שבהן היו הממון המכונס ומהן יוצא בכל מועד ומועד שמחזיקות שבעה ועשרים סאה כל קופה מהם מחזקת תשעה סאין וזה ענין אמרם שם בידיעת שיעורם ילמוד סתום מן המפורש של שלש שלש סאין וכו' ואם היה הממון יותר ממה שמחזיקות אותן השלש קופות אותו המותר נקרא שירי הלשכה וכבר ידעת כי התורם הוא הממלא אלו השלש קופות המחזיקות ג' סאין : ואמרם שאין נכנסין ללשכה ששם הממון לא בבגד שיוכל להחביא ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע כדי שלא יחשדוהו שגנב מן הממון בכניסתו והחביאו שם :

של בית רבן גמליאל היה נכנס כו' :

אמרם של בית רבן גמליאל ענינו כי כל אחד מהם היה נותן שקלו בזה הענין והיתה כוונתו כדי שיכנס שקלו בתוך הקופה ויסתפקו בו בקרבנות לפי שהיה מתיירא שמא ישאר בכלל השירים הנשארים מן הממון :

תרם את הראשונה כו' :

השלש קופות הגדולות שבהן כל הממון שבארנו שהן מחזיקות שבעה ועשרים סאה היו מכוסות בשלשה מטפחות והיה נכנס התורם בשלש קופות הקטנות המחזיקות תשעה סאין כמו שבארנו והיה ממלא הקופה הכתוב עליה א' מאחת מהשלש קופות גדולות ואח"כ מכסה אותה במטפחת שלה ואח"כ היה מגלה הקופה השניה מן הקופות הגדולות וממלא ממנה הקופה הכתוב עליה ב' ומכסה אותה ומניחה ואח"כ מגלה הקופה השלישית וממלא ממנה הקופה שכתוב עליה ג' ולא היה מכסה אותה שאילו היה מכסה אותה היה מוציא בפעם השנית בתחלה מאותה הקופה הגדולה שהתחיל בה בפעם ראשונה וזהו ענין אמרם שמא יתרום מן התרום וכשמניחה מגולה תהיה נכרת וכשיכנס בפעם השנית לתרום יתחיל ממנה ונמלא מוציא מכל קופה וקופה מן הג' קופות הכתוב עליהם אלף בית גימל עד שתהיה כל קופה מהן הקרב ממנו על כל ישראל כי כל קופה מן השלש קטנות מתכוונין עליה על קנת מישראל הוא אמרם תרם את הראשונה לשם א"י וזאת התרומה הוא שיתכוין בה התורם כשיתרום על הגבוי ועל העתיד לגבות כאשר אמרנו במה שקדם :

פ"ד התרומה מה היו עושין בה וכו' :

הצמחים של שנה שביעית נקראים ספיח לפי שאין זורעין בו דבר והצומח בה הוא ממה שנזרע בשנה שעברה כלומר השנה הששית וקצרו אותו והוא נקרא ספיח כמו שפירשתי בשביעית וידוע כי כל מה שתוציא אותה שנה הוא הפקר ואוכלין אותו כל העם בשוה ואנו צריכין בכל שנה עומר התנופה ושתי הלחם מן החדש כמו שהוא עיקר אצלנו במנחות והוא אמרם כל קרבנות צבור והיחיד באים מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ ולפיכך נצטרך לשכור שומרים לשמור קצת הספיחים כדי שלא ישלחו בני אדם ידם בהם בשנת השמטה ולא נמצא ממה שנביא עומר ושתי הלחם ואותן המעות שנותנין להם בשכרם הוא כאילו היו קונין בו העומר ושתי הלחם וא"ר יוסי כי מי שהתנדב לשמור בחנם שהעומר ושתי הלחם שלו בלי ספק לפי שהם הפקר והוא שומרם בלא שכירות והביאן שמותר להקריבן והציבור יוצאין בהם ידי חובתן א"כ הוא סובר שמשתנה קרבן יחיד לקרבן צבור וחלקו עליו חכמים בזה ואמרו אי אתה מודה כי העומר ושתי הלחם אינן באין אלא משל צבור ואיך יתנדב אותן יחיד כיון שאין להם בשנה שביעית דמים אלא לשמירתן וזו הקושיא היא כפי סברתם שהיו אומרים קרבן יחיד אינו משתנה לקרבן צבור ואין הלכה כרבי יוסי :

פרה ושעיר המשתלח כו' :

תרומת הלשכה הוא הממון המכונס בשלש קופות הגדולות שזכרנו אותם פעמים והמותר הנשאר בלשכה עושין ממנו כבש של עץ בצורת התבנית שקורין אותו בעלי התשבורת בלשון ערבי אלמגבור ועולין עליו כמו סולם אלא שאין בו מעלות והוא על זו הצורה ועוד יתבאר במקומו : ואמרם כבש פרה ענינו הכבש שמוציאין עליו הפרה אדומה מהר הבית להר המשחה כמו שיתבאר במסכת פרה : וכבש שעיר המשתלח ג"כ כבש שהיו מוציאין עליו שעיר המשתלח מן העזרה לחוץ המקדש כאשר יתבאר ביומא ושם יתבאר עוד כי לשון של זהורית קושרין בראש שעיר המשתלח ואין הלכה כאבא שאול:

מותר שירי לשכה כו' :

ר"ל כל מה שמשתכר בהן בין מקחן לממכרן לאותן שמקריבין הקרבנות משאר העם להקדש ור"ע אומר אין משתכרין בממון של הקדש ולא בממון עניים והלכה כר"ע :

מותר התרומה מה היו עושין כו' :

כבר קדם לך כי ר' ישמעאל סבר כי מותר שירי הלשכה שלוקחין בהן יינות שמנים וסלתות ויהיה שכרם להקדש אותו השכר הוא שקוראין אותו מותר פי' ר"ל כי אותו הדבר שהרויח בהן ניתוסף על דמיו ועוד נבאר לך בפרק שלאחר זה כי הנסכים היה הקדש משתכר בהם והיה מתקבץ ממנו דמים יתירים והם הנקראין מותר נסכים . וקיץ שם לימות החמה . בקיץ ובחורף . ופירות הקיץ ר"ל התאנים והענבים ששוטחין ומייבשין אותם ואוכלין אותם בני אדם תוספת על סעודתו ומפני זה נקראו הקרבנות הקרבין על המזבח יותר על החיוב קיץ המזבח והם כולם עולות נדבה והן משל צבור : ואמרם זה וזה לא היו מודין בפירות ר"ל ר"ע ור' חנינא לא היו מודים לו בשכר ייטת שמנים וסלתות לפי שהם אומרים אין משתכרים בשל הקדש כאשר קדם ופסק ההלכה בכל זה אמרם תנאי ב"ד על המותרות שיקריבו עולות :

מותר הקטורת מה היו עושין כו' :

אין ספק כי הקטורת שעושין לוקחין אותה מתרומת הלשכה וזה נכלל מדבריהם שאמרו בראש הפרק וכל קרבנות הצבור וכשישאר ממנה מותר יותר על מה שאנו צריכים לשארית שנתנו כי ידוע הוא הסך שמקריבין ממנו בכל יום כמו שנבאר בתחלת כריתות (אי) נקח מתרומת הלשכה כמו שכר האומן העושה הקטורת כמו שאמרו : ואמרם מתרומת הלשכה היו מפרישין ממנה שכר האומנין ומיד יחזור אותו השכר חולין בלא ספק ואח"כ מחללין המותר שנשאר מן הקטורת על שכר האומנין שחזר חולין ויחזור אותו השכר קדש ומחזירין אותן לתרומת הלשכה והמותר שנשאר מן הקטורת חולין ותנתן להם בשכרן וחוזרין ולוקחין אותו מהם בסוף השנה מתרומה חדשה ומסתפקים ממנה בשנה הבאה ובתוספתא למעילה שאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות כיצד הן עושין מפרישין שכר האומנין וכו' ואם כלתה השנה ולא נתקבלה תרומה חדשה ונצטרך לקטורת נקח אותו הקטורת מהם בתרומה ישנה ומקטירין אותו :

המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין כו' :

בן עזאי אומר אין הקדש מתחלל על המלאכה ולפיכך יאמר שיקחו מאותן הנכסים שכר האומנים שעשו הקטורת וזולתו ויחזרו חולין אותן הנכסים ואח"כ מחללין עליהם דברים הראוים לקרבנות צבור ואז תנתן אותה הבהמה [ס"א הקטורת] לאומנין בשכרן ויקנו אותה מהן מתרומה חדשה כמשפט שעשו בקטורת והוא מאמר בן עזאי אינה היא המדה ענינו כי אין זה שוה לדין שנדין בקטורת ואינו הולך באותו דרך ומאמר בן עזאי שוה למאמר הנקדש בקטורת לפיכך אני אומר הלכה כבן עזאי :

המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה כו' :

ר"א סובר סתם הקדשות לבדק הבית ור' יהושע אומר שהוא כן אלא מה שאמר כי מה שאפשר להקדים בעינו להקריבו במזבח שיקריב והיה כלו כליל והיא העולה וראה ר"ע דברי ר"א על דברי רבי יהושע כי רבי יהושע חלק דברו ונתן סתם הקדשות קצתו לבדק הבית ומקצתו למזבח וא"ר פפיים כי מי שהקדים לבדק הבית בפירוש שהדין בו כדברי ר"א ומי שהקדים סתם כר' יהושע ולא חלק ר' פפיים על ר"ע והלכה כר"ע :

המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין כו' :

מה שחייבנו לומר ביינות שמנים וסלתות ועופות שיביא בדמיהם עולות על כל פנים ואמרנו בבהמות שיפלו דמיהם לבדק הבית לפי שהבהמות יש להם פדיון ויינות שמנים וסלתות ועופות אין להם פדיון כמו שהוא עיקר בת"כ ולפיכך מקריבין דמיהם ע"ג המזבח בהכרח והלכה כר"א :

אחת לשלשים יום משערין את הלשכה כו' :

משערין מלה עברית כמו שער בנפשו וענינו שנותנין שיעור לאותו דבר וכן בכאן פירושו שפוסקין הדמים לאותן הדברים הנמכרים ופוסקין עם מוכרי הסולת והיין לקרבנות בדמים ידועים וקונין מהם בכל יום ויום מה שהיו צריכין לקרבנות אם נתייקר הדבר הנמכר אין הגזבר מוסיף להם כלום על הסך שהסכים עמהם עליו בתחלת השלשים יום ואם הוזל הדבר הנמכר לוקח מהם בשער הזול מוכרין לו כמו שמוכרין לשאר בני אדם שיד הקדש על העליונה ענינו שלוקח החלק היפה לעצמו וקנה לתועלתו וענין לספק שימכור לנו כדי צרכנו וספוק הוא השלמת הצורך תרגום ומצא להן היספקון להון ועברי ממש אם יספק עפר שומרון במלאת ספקו ואם הוא בשין וענין מארבע סאין בסלע מסך ארבע סאין בסלע ושיעור הסאה והסלע כבר פרשנוה פעמים רבות בסדר זרעים וממה שאני צעון להזכירך בסוף זה הפרק אמרם בהתלמוד בהעלם דבר ושעירי ע"ז בתחלה גובין להן ואינן באין מתרומת הלשכה :

פ"ה אלו הן הממונים כו' :

אלו החמשה עשר מעלות מנויים שזכר הם תמיד במקדש וראוי למנות ממונה על כל מדרגה מהם והיה עליהן בלי ספק מוקדמים בכל דור ודור ומונה בכאן האנשים החסידים הידועים וזכר אחד מכל מדרגה וזכר החסיד יותר שהיה באותם הממונים אפילו שלא היו בזמן אחד והוא אמרם כשרי כל דור ודור בא למנות : ומה שאמר על החותמות עוד יתבאר מה הן החותמות בזה הפרק : ופייסות גורלות היו שמפייסין הכהנים על העבודות כאשר יתבאר במס' יומא ובמס' תמיד : ופתחיה הוא מרדכי בלשן שעלה מבבל ששמו ידוע : ואמר בן אחיה על חולי מעים כי הכהנים היו מהלכין על הרצפה כל היום והיו משתמשין במים ולא היה עליהם אלא בגד אחד בכל הזמנים כי אסור להם לעבוד אלא בד' בגדים כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט לא פחות ולא יותר ואוכלין הבשר ומפני זאת ההנהגה היה מתרפה טבעם והיה כחות אבריהם הפנימים חלושים ובן אחיה הנזכר היה ממונה על רפואתם ולזה נתכוונו באמרם על חולי מעים : נחוניה חופר שיחים . כוונתו היתה להמציא מים לעם בישוב ובמדבר והיה ממונה על חפירות הבורות והמעיינות והגבים וכנוסי המים : גביני כרוז תרגום ויעבירו קול ועברו כרוז והיה גביני מכריז בשעת הקרבנות עמדו כהנים לעבודה לוים לדוכן ישראל למעמד : בן גבר היה מכריז בבא השמש לנעילת שערים והיו נוטלין שערי המקדש : בן בבי על הפקיע כלומר על ההלקאה ברצועה ועוד יתבאר לך במסכת מדות כי הכהנים והלוים היו שומרים סביבות המקדש ומקיפין אותו והיא מצוה ואע"פ שאין שם פחד והיה מחזיר עליהם כל הלילה ומי שנמצא ישן היו מלקין אותו ושורפין את בגדיו והיה בן בבי ממונה על זה המעשה : על הצלצל שהיה מכה בו כי הצלצל צריך היה במקדש בהכרח והיו מנגנין ומכין אותו בכל יום בשעת הקרבת התמידין כאשר יתבאר במסכת תמיד וכמו כן השיר בכל יום בנגון בשעת הקרבת הקרבן והיה זה האיש ממונה ושר על המשוררים בדור מן הדורות : על הפרוכת היה עושה הפרוכת הצריכות במקדש ומתעסק במלאכתן . ופנחס המלביש היה מלביש הכהנים בגדיהם והיה מתעסק בהצנעתן ובעשייתן :

אין פוחתין מג' גזברין ומז' אמרכולין כו' :

כבר מלאו אזניך כי גזברים הם נקראים אותן האנשים הממונים על המקדש והם מתעסקים בממון הקדש ובכל ההקדשות אמרו בתוספתא דשקלים ג' גזברים מה הם עושין פודין את הערכים ואת החרמים ואת ההקדשות ומעשר שני וכל מלאכת הקדש בהן נעשית · ואמרכול מעלתו גדולה מן הגזבר תרגום ונשיא נשיאי הלוי ואמרכלא דממנא על רברבי לואי ויש שם מעלה למעלה ממעלת האמרכל ונקרא מי שהוא בזו המעלה קתילק ולא יהיו בזו המעלה פחות משנים נמצא הסגן תחת נשיאות כ"ג והקתילוקין תחת נשיאות הסגן והאמרכולין תחת נשיאות הקתילוקין והגזברין תחת נשיאות האמרכולין ואמרו שבעה אמרכולין מה הן עושין שבעה מפתחות העזרה בידם רצה אחד מהם לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כל האמרכולין ופותחין וגזברין נכנסין והביאו ראיה שלא יהיו פחות מאלו מימים קדמונים בדורות הנביאים ולא היו פחות ממה שהתנה בכאן והביאו אסמכתא שלא יהיו ממונין על ממון הקהל פחות משנים מפסוק והם יקחו את הזהב ומיעוט כל לשון רבים שנים :

ד' חותמות היו במקדש כו' :

הנסכים כולם שלש המינים והוא כי קרבנות הצאן שהם כוללים ב' מינים הכבשים והעזים יתחייב כל בהמה מהם כשהיא עולה או שלמים (או) נסכים עשרון בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין ובמנין בהמות העולות והשלמים נופלין אלו השיעורין העזים הכל שוה לגדול ולקטן והכבשים אינם כן כי נסכי כבש בן שנתו או פחות נסכיו כאשר זכרנו כמו נסכי עז ונסכי איל והוא בן שנתים הם סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין וכן לכל איל ואיל וזה היה המין השני מן הנסכים והמין השלישי הוא נסכי בקר וכל אחד מן הבקר בין גדול ובין קטן שוים הם בנסכים המחוייבים בהם סולת שלשה עשרונים בלולה בשמן חצי ההין ויין לנסך חצי ההין וכן לכל עולה או לכל שלמים ושלמים והחטאת והאשם אינן טעונין נסכים אלא חטאת מצורע ואשמו בלבד כמו שנבאר כל זה ועקריו בתחלת מנחות ואם היה המצורע עשיר יקריב ג' בהמות ב' כבשים וכבשה והם עולה והטאת ושלמים ונסכיהם שלשה עשרונים בלולה בשמן ולוג שמן זהו מין הרביעי של נסכים ואם הוא עני יביא כבש אחד ועשרון סולת ושתי תורים או שני בני יונה וכל זה לשון התורה דכרין תרגום ואיל אחד ודכרא חד ולפיכך היו כותבין בחותמות האיל זכר . ונקרא המצורע חוטא לפי שבעונותיו אירעו מה שאירעו כמו

שהוא

שהוא העיקר אצלנו . והכ"א כי אין אנו צריכים חותם כתוב בו חוטא דל כי חוטא דל אינו צריך מן הנסכים אלא עשרון אחד כמו שאמרנו כיון שזה כמו זה מתנין לו חותם שיש בו גדי שהוא משמש עשרון אחד כמו שאמרנו · ואמרו זכרים ונקבות ענינו נסכי עולות שאינן באות אלא מן הזכרים מכל מין או נסכי שלמים הבאין מן הנקבות כי נסכי עולה ונסכי שלמים שוין כמו שהודעתיך ולשון התורה בנסכים עולה או זבח :

מי שהוא מבקש נסכים כו':
כל זה מבואר כי אחיה היה מוציא החותם שהוא בכתב יד יוחנן ושואל מיוחנן המעות שקבל אם הותירו אצלו הותירו להקדש ולזה המותר רמז בפרק הנקדם באמרו מותר נסכים :

מי שאבד ממנו חותמו כו':
אם מצאו לו כדי חותמו פירושו שימצאו במעות שביד יוחנן יותר כמו החותם שהוא אומר שאבד לו בלי תוספת וגירעון . ואמר מפני הרמאים כדי שלא ימצא חותם שנפל קודם לכן לבעליו או לאחיו או ליוחנן ויגבה בו או יקח חותם אמת ויניחנו אצלו עד שיוקר השער ויגבה בו :

שתי לשכות היו כו':
חשאי הוא הסוד והסתר וכל הענין מבואר אינו צריך פירוש אחר :

פ"ו שלשה עשר שופרות כו':
כבר אמרנו כי שופרות הם התיבות שמכניסין בהם המעות כשלוקחין אותם ועוד יתבאר בזה הפ' מה היה בכל תיבה ותיבה מהם וקראו אותן שופרות לפי שהיו בצורת שופר עגולות עקומות רחבות מלמטה צרות מלמעלה כל מה שהיו עולות למעלה היו נקצרות כדי שלא יוכל אדם להוציא מהם מעות אלא בקושי אחר שמהפכין אותן על פניהם · והיו מטילין שם המעות ולא היה אפשר לשלוח יד בהם להוציאם מהם וכן אמרו עקומות היו צרין למעלה ורחבין מלמטה מפני הרמאין ענינו כדי שלא יכנוס אדם רמאי ויעשה כמי שמטיל באמת מהן והוא נוטל מהם כי כן היה מנהג קצתם שיטיל בהם כל מי שרוצה איזה שיעור שירצה כאשר יתבאר בזה הפרק: והוא יבאר לאחר זה היכן היו משתחוים אותן ההשתחויות והיכן היה מקום אותם השולחנות וכשנצייר המקדש בכללות במס' מדות יתבאר לך מקומות השערים מהלשכות כולם ויתבאר לך איזו היתה לשכת העצים :

מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק כו':
מתעסק ידוע כמו עושה מלאכתו בכאן לא אמר עובד לפי שזה הכהן שאירע לו זה הדבר היה בעל מום והיה כורת עצים בלשכת העצים למערכה כי אין לבעלי מומין מלאכה במקדש אלא הכנת העצים למערכה כאשר יתבאר במסכת תמיד :

והיכן היו משתחוים כו' שלשה עשר שולחנות היו במקדש וכו':
פשפשין דלתות קטנות שעושין בבתי הגדולים בעצם דלתות השערים הגדולים כדי שיהיו נוחין לפתוח בכל עת שירצו וזה התנא שאמר כי שלש עשרה שערים היו בעזרה הוא אבא יוסי בן יוחנן כך נתבאר בירושלמי אבל חכמים אומרים שבעה שערים היו בעזרה כמו שנזכר במדות ואלו השלש עשרה השתחויות היו משתחוים אותן אליבא דחכמים כנגד שלש עשרה פרצות שפרצום מלכי יון בעזרה וחזרו בני חשמונאי וגדרום כאשר יתבאר במדות וכשהיה אדם מגיע למקום פרצה מן הפרצות היה משתחוה על דרך הודאה · כל זה מבואר ומצורת המקדש שאצייר במדות תבין אלו המקומות וכל מה שהיה בתוכו :

י"ג שופרות היו במקדש כו':
השופר הראשון כתוב עליו תקלין חדתין וכל מה שהיו כונסין משקלי אותה השנה היו מטילין אותם שם : והשופר השני כתוב עליו תקלין עתיקין ומה שהיו כונסין מן השקלים שנשארו לגבות משנה של אשתקד היו מטילין אותם שם ותרגום ישן עתיקא דעתיקא · והשופר השלישי כתוב עליו קינים · והרביעי כתוב עליו גוזלי עולה : ואמר רבי יהודה כי כל מי שיש עליו עולה מן התורים יטיל דמיה בשלישי וכל מי שיש עליו עולה מבני היונה יטיל דמיה ברביעי ולדעתו שמקריבין הכל עולות אבל מה שהוא בשלישי תורים ומה שהוא ברביעי בני יונה . וחכ"א כי כל מי שיש עליו חטאת ועולה מן העוף יטיל דמיהן בשלישי וכל מי שיש עליו עולה בלבד יטיל דמיה ברביעי ולפיכך כל הנמצא בשלישי יקריב מחצה עולות ומחצה חטאות וכל הנמצא ברביעי הכל עולות ואין הפרש ביניהם בין תורים או בני יונה והשופר החמישי כתוב עליו עצים וכל מי שיתנדב דבר לקנות בו עצים למערכה יטיל אותו שם והששי כתוב עליו לבונה וכל המתנדב לקנות לבונה מטיל אותו שם והשביעי כתוב עליו זהב לכפורת וכל מי שהתנדב זהב לעשות בכפורת וקדשי הקדשים מטילין אותו שם והששה הנותרות הם נדבה אחד מהם כתוב עליו מותר חטאת וכל מי שהפרים מעות לחטאתו ונשארו מהם מותר יטיל אותו שם והשני מטילין שם מותר אשם והשלישי למותר קני זבין וזבות ויולדות והרביעי למותר קרבנות נזיר והחמישי למותר אשם מצורע וכבר קדם לך מאמר תנאי ב"ד על המותרות שיקריבו עולות ולפיכך מקריבין כולן עולות נדבה כמו שפירש לקמן ולפיכך אמר ששה לנדבה והששי כתוב עליו נדבה סתם וכל מי שהתנדב דבר למזבח יטיל אותו שם והלכה כחכמים :

האומר הרי עלי עצים כו':
לפי שקדם המאמר כי היה שם שופר שהרשות ביד כל אדם להטיל בו כמו שהיה רוצה ואפילו הטיל בשופר של זהב בדרך הדמיון משקל שעורה של זהב או שהטיל בשופר של לבונה שוה שעורה אחת של לבונה אמר בכאן כי זה הרשות הוא כשלא פרט דבר מסוים בעין אבל אם אמר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין שיהיה באורך כל אחד אמה ועביו דומה לאורכו בדרך ההקש וכן אם אמר הרי עלי לבונה לא יפחות מן הקומץ ואם אמר הרי עלי זהב ר"ל מטבע שהוא מסוים כמו לבונה ועצים לא יפחות מדינר זהב וכן באר התלמוד ואלו הששה שופרות כבר בארנו שהן מותר חטאות ואשמות והביא ראיה על כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה שישתתפו בו הכהנים והמזבח כדי שיתקיים הכתוב אשם לה' ואשם לכהן כמו שכתוב כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' וגו' :

פ"ז מעות שנמצאו בין השקלים כו':
לפי שזכר הספק הנולד בין השופרות זכר ג"כ כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה וכבר נתן לך עיקר בסוף דבריו ומה שאמרנו שנדבה חמורה מן השקלים לפי שהמעות נדבה כולם עולות למזבח כמו שנתבאר ומעות שקלים מסתפקין מהם בקרבנות צבור מהם עולות ומהם חטאות אוכלים אותן הכהנים ולזה הטעם עוד אמרנו באותן מעות הנמצאות בין קינים לגוזלי עולה מחצה למחצה שהן כולם עולות והקדמנו ג"כ הלבונה על העצים כי הלבונה קרבן והעצים מכשירי קרבן :

מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה כו':
מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה ר"ל בירושלים לפי שבני אדם עולין שם במעות מעשר שני לקנות בהם הבהמות על הרוב כמו שבארנו במס' מעשר שני וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן נאמר שמא ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה ואמרו בירושלים ר"ל בכל השוקים ובשעת הרגל לפי שכל ישראל עולין לרגל וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני מעלה אותן עמו ומה שחייב שיהיה מה שימצא בהר הבית חולין אמרם חזקה אין הכהן מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה וכל מה שיפול ממנו חולין הוא לפי שכבר נתחלל ואח"כ הוציאוהו מן הלשכה :

בשר שנמצא בעזרה כו':
העולה היא כולה כליל לאישים ולפיכך אין חותכין אותה חתיכות ודי לה נעשותה אברים כמו שבארנו במסכת תמיד וכבר ידעת כי שלמים נאכלים בכל ירושלים ולפיכך נחוש בבשר הנמצא שם שמא הוא שלמים ונתן אותו כולו כמו שלמים כמו שנתכנו בכל הנמצא בעזרה מחותך חתיכות חטאות : ואמר זה וזה ר"ל בשר הנמצא בעזרה ובשר הנמצא בירושלים תעובר צורתו ענינו שיניחוהו עד שיפסד וישרף מפני החשש שמא עבר זמנו והוא נותר נמצא שבדברינו תועלת כי אם הבשר עולה או חטאת או שלמים ועבר אדם ואכלו אם אכל מה שנמצא בירושלים אינו חייב כלום לפי שהוא שלמים ואם אכל כהן חתיכות הנמצא בעזרה אינו חייב כלום לפי שהוא חטאת ואח"כ חזר לדין אחר דומה לזה ואמר בשר הנמצא בגבולים ענינו בשאר מקומות אם הוא אברים נחוש שמא נבלה הוא והתכו להאכיל לחיות או למכור ואם הוא חתיכות לא נחוש כי אין חותכין חתיכות אלא מה שאוכלין אותו בני אדם א"כ הבשר שחוטה הוא ומותר באכילה וזה בעיר שכולה ישראל אבל כשיש בעיר נכרי אסור לאוכלו כי העיקר אצלנו בשר שנתעלם מן העין אסור ובשעת הרגל שהבשר מרובה אצל בני אדם אין צריכין לחתכו חתיכות אלא שמבשלין אותו אברים ולפיכך אף אברים מותרים :

בהמה שנמצאת מירושלם כו':
כבר ידעת כי עולת בהמה אינה באה אלא מן הזכרים ותמצא בזה הענין כמה כתובים בתורה לפיכך אומר ר' יהודה כי אם נמצא קודם הפסח שלשים יום והיה הזכר הנמצא בן שנה מן הכבשים או מן העזים שהוא ראוי לפסח שאין מקריבין אותו עולה אבל מותר להקריבו פסח כי ברור שנאבד לאחד מעולי רגלים שהיה מעלה אותו לפסחו וזה הנקרב שלמים ויאכל אותו המוצאו לפי שהוא ממונו על עקרי דיניו ואם יבא במקרה שיכיר בעליו אחר כן יתן לו דמיו כמו שהיה שוה בשעה שהקריבו שלמים ואין הלכה כר' יהודה :

בראשונה היו ממשכנים כו':
ממשכנים את מוצאיה ענינו שהיו ממשכנים מוצא שעולה עד שיביא נסכים המחויבים לאותו המין :

ז' דברים התקינו ב"ד כו':
מנחת כ"ג היא מה שאמר הכתוב בה זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה סלת למנחה מחציתה בבקר ומחציתה בערב ואין הלכה כרבי יהודה :

על המלח ועל העצים כו':
דין התורה אין מועלין באפר הפרה אמר בספרי חטאת היא מלמד שמועלין בה ואין מועלין באפרה אבל לפי שהיו הכהנים מתחמין באפרה בתבורותיהן גזרו שיהיו מועלין באפר וכשנסתלקה הסבה ופרשו מהן בני אדם החזירו הדבר לעקרו והתקינו שלא יהו מועלין באפרה : ואמרו על הקנים הפסולות ענינו אצלי כי מה שנאבד ונמצא מן הקנים פסולות שיביא משל צבור כיון שהבעלים נתנו הדמים ואנחנו לקחנו אותם מהם : וא"ר יוסי כי מוכר הקנים כיון שפסק דמים עם הגזברים שהוא חייב להמיר כל מי שנמצא בהם פסול כמו שאמרנו בפרק רביעי במוכרי נסכים שאינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה ואפילו נפסד היין או הסולת ברשות הגזבר אחר שלקחו ממנו שהמוכר חייב לקבלו ולהמירו כמו כן בכאן אפילו נפסל העוף אחר לקיחתו על הגזבר להחזירו למוכר ועל המוכר לקבלו ומאמר רבי יוסי אמת אמרו תנאי ב"ד הוא המספק את הקנים הוא מספק את הפסולות ובכל מקום שאומר משל צבור הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה :

פ"ח כל הרוקין הנמצאין בירושלם כו':
לשון תורה הוא ברוק הזב שהוא טמא אמר השם יתברך וכי ירוק הזב בטהור וגו' ועוד יתבאר לך במסכת טבול יום כי משקים היוצאים מן הטמא שהן כמו המשקים שהוא נוגע בהם ולפיכך הוה רוק כל הטמאים טמא והעובדי כוכבים אצלנו כמו זבים אמר גזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהם והיה בשוק העליון של ירושלם עובדי כוכבים שוכנים שם ור' יוסי אומר כי הטמאים בכל השנה היו מהלכים באמצע הדרכים והאדם הטהור היה מרחיק אותם ומפרים עצמו לצדדין והיה מנוח לבני אדם שיפרשו מהם כדי שלא יטמאו ומפני זה הרוק הנמצא בצדדין טהור והנמצא באמצע הדרך טמא ובשעת הרגל הדבר להפך כי העיקר אצלנו כל ישראל חברים ברגל שנאמר ויאסף כל ישראל כאיש אחד חברים וכולם טהורים כאשר נצטוינו חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכל מי שנשאר טמא ולא יכול ליטהר יפרים עצמו לצדדים ויתרחקו בני אדם ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים והלכה כרבי יוסי :

כל הכלים הנמצאין כו':
שלא כירידתן עלייתן לפי שהם כשמורידין אותן לטבילה הם טמאים וכשמעלין אותן הם טהורים ויתבאר לך זה ממקום הכלי ותכונתו אם נפל בשעת הירידה או בשעת העלייה : ומגריפה כלי שמקבלים בו עצמות המתים · ומרילה הוא כלי שהיו מכתתין ומרצצים בו העצמות כדי שיכנסו בסל להוליך אותן ממקום למקום וזה השם מגזרת ותרץ את גלגלתו ולחוזק טומאתן היו בחזקת טומאה והלכה כרבי יוסי כי העיקר אצלנו לא גזרו על הכלים בירושלם אבל חוץ לירושלם כל הכלים הנמצאים בחזקת טומאה שמא הם מדרס הזב או טמאים במת וזו גזירה מדבריהם :

סכין שנמצאת בארבעה עשר כו':
יום י"ד מניסן הוא יום שחיטת הפסח וחזקת כל הסכינין שטהרו לשחיטה ולפיכך שוחט בה מיד ואם מצאה יום שלשה עשר מזה עליה מי נדה ומטבילה ותשאר עד הערב השמש ושוחט כי אפשר שהוציאוהו לטהר : ואמרם שונה לפי שאנו נותנים אותה ביום שלשה עשר כאילו הוא יום שביעי לטומאתה שהיא צריכה הזייה שניה כמו שאמר הכתוב בטומאת מת והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וגו' וכן כשיחול יום ארבעה עשר בשבת שמא יעלה על הדעת שלא נחוש בשבת מספק לפי שאפשר שהסכין טמאה והשחיטה נפסדת הודיענו בכאן שלא נאמר זה אלא שוחט בה מיד לפי שהוא יום טוב ולפי שהעם יודעים כי אסור בו הזאה וטבילת כלים כמו שיתבאר במסכת ביצה טהרו אותה מלפני יו"ט ואם נמצאת זו הסכין קשורה עם סכין ידוע אצלו הרי הוא כמו אותה שידועה אם טמאה אם טהורה טהורה ומה שחייב שנאמר סכין שנמצא בארבעה עשר טהורה ונאמר שטהרה יום שלשה עשר והעריב שמשה ולא נאמר זה בקופיץ אבל נאמר ואפילו יום ארבעה עשר שמא הוציאוהו לטהר ולא נטהר יום שלשה עשר והוא מה שביארוהו במס' פסחים והוא כי הסכין הוא צריך לשחיטת הפסח על כל פנים כי שחיטת הפסח צריכה בהכרח בין בטומאה בין בטהרה והקופיץ אינו צריך אלא לחתוך הבשר והעצמות ואינו ראוי אלא לחגיגת ארבעה עשר שמותר בו שבירת העצם וחגיגת י"ד אינה קריבה על כל פנים כי אם בא פסח בטומאה או במרובה אינה באה כמו שביארנו בפרק שני מפסחים ועל אלו העקרים נתקיימה זו המשנה כשהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר שהכל מטמאין לו ולפי שהדבר חד ספיקא שהרי אפשר שימות ויבא הפסח בטומאה ולא נצרך טהרת סכינין ואפשר שלא ימות ויבא בטהרה ונצטרך לטהרת סכינין יטהרו העם סכיניהם בשלשה עשר ויהיו מוכנים ולפיכך כשנמצא בארבעה עשר שוחט בה מיד אבל קופיץ לא נתעסקו לטהרו יום שלשה עשר כיון שהיה להם סכין ושמא ימות הנשיא כיון שהוא גוסס ויבא הפסח בטומאה ולא תהיה שם חגיגה ולא נצטרך לקופיץ לפי שהוא אינו צריך אלא לחגיגה או נאמר שלא ימות ויבא הפסח בטהרה שמא יבא במרובה ולא תהיה שם חגיגה ולא נצטרך קופיץ ומפני זה חזקתו שלא נטהר בארבעה עשר וכשנמצא ביום י"ד שונה ומטביל וזהו ענין אמרם לגבי סכין דחד ספיקא מטביל לה קופיץ דתרי ספיקי לא מטביל ליה והבן זה וכבר קדם לך לא גזרו על הכלים בירושלם והוצרכנו זה הסכין טבילה כשנמצא יום שלשה עשר משום הומרא דקדשים :

פרוכת שנטמאת כו':
בתחילת סדר טהרות נבאר לך האבות והתולדות נקראות ולד הטומאה ובמסכת פרה תמצא זה הלשון אמר כי כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה א"כ אינה נטמאת זאת הפרוכת מולד שהוא כלי. בולד הטומאה אלא במשקה ועוד יתבאר לך בתחלת כלים כי הכנים המטמאים במשקין אינן צריכין הערב השמש אלא אם נטמאו באב הטומאה :

רשב"ג אומר משום ר"ש בן הסגן כו':
שמונים ושתי רבוא שמנה מאות אלף ועשרים אלף דינר ומלאכת הפרוכת היא מלאכת התשבץ וכל מה שנזכר בזה הפרוכת הכל לשון הבאי וכן בארו בש"ס :

בשר קדשי קדשים כו':
בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים אלא מה שנטמא טומאה חמורה בחוץ וב"ה אומרים לא ישרף בפנים אלא מה שנטמא טומאה קלה בפנים :

רבי עקיבא אומר מקום טומאתו כו':
ר' עקיבא אינו חושש למין הטומאה לא קלה ולא חמורה אבל הוא חושש למקום והלכה כרבי עקיבא :

אברי התמיד ניתנין מחצי כבש כו':
הכרכוב הנזכר בכאן הוא לענין נתינת מוספי ראש חדש אמרו שהוא אמה בין קרן לקרן מקום הלוך רגלי הכהנים וכשנצייר המזבח יתבאר לך זה המקום ועשו זה כדי לפרסמו ענין ראש חדש וכן אמר כדי לפרסמו שהוא ר"ח ואמרו המקדים שקלים וביכורים הוא שיתן אותם הקדש לבדק הבית והלכה כר"ש :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שקלים

מסכת

סוכה

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט). ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } (מהרש"א) { להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } { אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}

ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות}

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

(ו–ח: על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה, להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).)

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

ועל כל אלה הוספנו בו חמשים הוספות חדשות ומפורשות בשערים למסכתות הקודמות.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת נוטלים לולב בכל שבעה לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ.

Трактатъ Сукко.

Часть VII Отдѣлъ II.

Съ Варшавскаго изданія 1880 года. Съ прибавленіями и комментаріями.

1881.

Дозволено цензурою 4 Іюня и 4 Декабря 1881 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ дома №№ 327 и 328.

סוכה

סוכה *א*שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה (*שלשה) דפנות ושחמתה *מרובה מצלתה פסולה: **גמ'** תנן התם *מבוי שהוא גבוה *מעשרים אמה ימעט רבי יהודה אומר אינו צריך מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא ואיבעית אימא בדאורייתא נמי תני תקנתא מיהו סוכה (*דנפישי מילתה) פסיק ותני פסולה מבוי דלא נפיש מיליה תני תקנתא מנה"מ *אמר רבה דאמר קרא °למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כג) עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא בה עינא רבי זירא אמר מהכא °וסוכה תהיה לצל יומם מחורב (ישעיה ד) עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות א"ל אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל התם דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה הכא דל דפנות ליכא צל סוכה ורבא אמר מהכא °בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג) אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק למעלה מכ' אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק

כולהו

רש"י

סוכה · ורבי יהודה מכשיר · בגמרא מפרש פלוגתייהו : ושאינה גבוהה עשרה · בגמרא מפרש טעמא : שלש דפנות · כמו בגמרא יליף להו : ושחמתה מרובה מצלתה · המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרויה סוכה : **גמ'** מבוי שהוא גבוה · מבוי שהוא סתום משלש לצדדין ורחבו פתוח לרשות הרבים וחצירות פתוחות לו ויוצאות ובאות לרשות הרבים הרי הוא רשות היחיד לבני חצירות ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב שהחצירות כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצירות בפת או ביין ולהניח השיתוף באחת מן החצירות ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרבים הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים או לחי זקוף או קורה מכותל לכותל ואם גבוה הקורה מעשרים אמה : ימעט · ישפיל : אינו צריך · והתם מפרש טעמא : סוכה מדאורייתא · דעשרים אמה דילה ילפינן מדאורייתא וקודם שנשנית המשנה נאמרה שיעורה בסיני : תני פסולה · שייך למיתני בה לשון פסול כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה : מבוי · דכוליה מדרבנן דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן : תני תקנתא · דלא שייך למתני בה לשון פסול דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו הרי היא תחלת הוראתו ומצותו : ואיבעית אימא בדאורייתא נמי · שייך למימר תקנתא : סוכה דנפישי מילתה · ואין דומין תקנותיהן זו לזו וצריך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה כגון בגבוהה ימעט וכשאינה גבוהה יגביה ושאין לה שלש דפנות יעשה לה ושחמתה מרובה יוסיף סכך הלכך פסיק ותני פסולה דמצי למיכללינהו לכולהו בהך פסולה דקיימא לן (פסחים דף ג:) ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה : מבוי לא נפיש מיליה · באותה משנה : למען ידעו · עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב ידעו כי בסוכות הושבתי טיתי ליישב הכי דריש ליה ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה : דלא שלטא בה עינא · שאינו רואה את הסכך וסוכה הייט סכך כשמה : וסוכה תהיה לצל · משמע אין סכך אלא העשוי לצל : אלא בצל דפנות · שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות ואין צריך סכך ולקמן מוקי פלוגתייהו לר' זירא בשאין בה אלא ארבע על ארבע דקים להו לרבנן דבהאי שיעורא ליכא צל סכך אלא צל של דפנות : עשתרות קרנים · שני הרים גדולים והשפלה ביניהם ומתוך גובה ההרים אין חמה זורחת שם בשפלה : דל דפנות ליכא צל סוכה · שחמה באה מתחתי' נמצא שמה בטל : שבעת ימים · סוכה של שבעה והוא לא דהייט עראי ודייה במחיצות קלות : למעלה מעשרים · צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין שלא תפול : עד עשרים אמה דאדם עושה כו' · שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה כתורה ועל כרחך לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור בגובהה שתהא יכולה לעמוד ע"י יתידות עראי :

כולהו

תוספות

סוכה · מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא · והא דלא פריך מאי שנא גבי אדם דתני פסולה ותקנתא דתנן בפרק לולב הגזול (לקמן דף לב:) או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר דלא פריך אלא מסוכה ומבוי שדינם שוה לענין גבוה ושינה לשון משנתו ועוד דגבי אדם אצטריך למיתני תקנתא דס"ד אמינא כיון *דגדולו בפסול תו לית ליה תקנתא : **דאורייתא** תני פסולה · דאי הוה תני ימעט הוה חיישינן דילמא טעי איניש לומר ימעט לכתחילה ודיעבד כשרה ודקדק בלשונו דלמא אתי לידי איסורא דאורייתא ותני פסולה אע"ג דלא הוי לישנא מעליא כמו ימעט אבל במבוי דרבנן לא חייש ותנא ימעט שהוא לישנא מעליא כדאשכחן בריש פסחים (דף ג·) שעקם הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה מפיו ובקונטרס לא פירש כן אי נמי יש לומר דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא ופסולה משמע דאורייתא ובפרק במה מדליקין (שבת דף כב.) דאמרינן נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי אגב דתנן בסוכה נקט נמי גבי נר חנוכה פסולה א"נ אי הוה תני ימעט הוה משמע כמות שהיתה מדלקת ישפילנה וזה אינו למאן דאמר הדלקה עושה מצוה ואפי' למ"ד הנחה עושה מצוה חיישינן דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה כדאמרינן גבי הדליקה בפנים והניחה בחוץ : **אמר** רבה אמר קרא למען ידעו כו' · קצת קשה ללישנא קמא דבריש עירובין (דף ג.) גבי מקצת סוכה בתוך עשרים דאמר רבה הסוכה פסולה הא שלטה בה עינא כיון דאין חללה עשרים ורבה גרס התם כי הכא דהא רבא פליג התם ואמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן ויש לומר דהא מפרש התם טעמא משום דסוכה דביחיד קא הוי' לא קא מדכר וזימנין דמיסתכיל מלתחת עובי הסכך הנכנס לתוך עשרים וקיימא כולה למעלה מעשרים ורבינא נמי דמשני סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מ"מ משמע דמדאורייתא כשרה : **כי** עביד ליה דירת קבע שפיר דמי · דאע"ג דיש לפרש קרא בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה למעוטי קבע משמע ליה קרא דאתא לשיעורא לאורויי לך מדת גובהה כלו' בסוכה שאפשר לעשות עראי וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קבע א"כ אמאי אמר (תענית דף ב:) גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר לקמן בפירקין (דף יד.) גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דמסככין בנסרין דאי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך בזה מה לי לישב תחת תקרת ביתי וביתו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה וי"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי ומה"ט נמי ניחא לרבי זירא דדריש מדכתי' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע:

כרבי

מסורת הש"ס

[לקמן ז:] עירובין ב.

[צ"ל שלש]

[לקמן כב:] עירובין ב.

שם ג.

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלג סעיף א :

ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :

[סך דגדולו פי' אגדו ע"ד דאיתא לקמן לז. מגדלי הושענא וכזה כוונו התוס' למאי דמסיק לקמן לג: לעולם בתר דאגדן]

ג ג מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ב :

ד ד מיי' שם פ"ה הלכה יט וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף א :

ה ה מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה יד סמג עשין דרבנן א טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף כו:

[צ"ל למעלה מעשרים כו']

ו ו מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלג סעיף א :

[צ"ל דנפישין מיליה וכ"א בעירובין ב.]

רבינו חננאל

סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה' ור' יהודה מכשיר · ותנן בעירובין מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט מ"ש מבוי דקתני תקנתא כלומר ימעט זה הגובה יוריד הקורה למטה מכ' אמה ויתקן המבוי והוכשר · ולגבי סוכה תני פסולה לתני נמי גבי סוכה ימעט ושנינן בסוכה שפסילותה בגובה מדאורייתא ונפישי מלתא תני פסולה · מבוי שהוא מדרבנן כו' ובאו לבאר מנין כי הגובה פוסל בסוכה · רבה אמר מהא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כל סוכה שאינה ידועה דהאי סוכה דמצוה היא אינה סוכה · ולמעלה מכ' אמה אין אדם יודע שדר בסוכה דלא שלטא ביה עינא לפיכך פסולה ור' זירא אמר *)בצל דפנות ודחי אביי אלא מעתה מקום שאין החמה זורחת כגון עשתרות קרנים אם יעשה באותו מקום סוכה אינה סוכה משום שאין שם צל מפני חמה . ושני התם דל עשתרות קרנים המונעים החמה ונמצא צל סוכה**)הבא אם הדפנות תמצא צל הסכך במקום אחר רחוק מזה המקום שהוא תחת הסכך כי הוא מיצל . רבא אמר מדכתיב בסכות תשבו שבעת ימים ז' ימים בלבד· ש"מ דירת עראי בעינן · ולמעלה מכ' אמה ודאי דירת קבע הוא ואינה דירת עראי לפיכך פסולה · אבל למטה מכ' אמה דמשכחת לה דעביד איניש דירת עראי אע"ג דעביד לה מעין דירת קבע [נמי נפיק] . כולהי הני אמוראי כרבה לא אמרי משום דסבירא להו דהאי ידיעה דכתיב בפה קרא ליתא ידיעה למאן דיתיב בסוכה דצריך היושב שיעור ידיעתו כי יושב בסכך של אותה סוכה אלא ידיעה לדורות כלומר הדורות הבאין כיון שרואין שעושין סוכות ומניחין בית דירתן ויושבין בימות החג בסוכה שואלין מפני מה עושין כך ומגידין להן אבותיהם מעשה יציאת מצרים· ור' זירא סוכה לימות המשיח היא · כלומר ישיבת ישראל בשלוה בלי פחד או אפילו במדבר במקום שאין שם לא חומה ולא עיר ואין חוששין אלא לחמה או לזרם מטר וסוכה לצל ולמכסה דיי ולא נלמד ממנה דין סוכה של מצוה · ומשני ר' זירא אי הכי ליכתוב חופה בלשון כיסוי כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר אמאי כתיב בלשון סוכה ללמדך כי גם סוכה של מצוה (בעינן) זו היא מצותה (כרבה) [כרבא] נמי לא אמרי משום קושיא דאביי כו' הא דאמר ר' יאשי' אמר רב מחלוקת ת"ק דמתני' ור' יהודה בשאין דפנות

*) [נראה דחסר וצ"ל דמשו"ה פסולה משום דלמעלה מכ' אינו יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות] **) [נראה דצ"ל הכא אם תסיר הדפנות תמצא צל הסכך במקום אחר וכו']

כולהו כרבה לא אמרי ההוא ידיעה לדורות היא כרבי זירא נמי לא אמרי ההוא לימות המשיח הוא דכתיב ור' זירא א"כ לימא קרא וחופה תהיה לצל יומם ומאי וסוכה תהיה לצל יומם שמעת מינה תרתי כרבא נמי לא אמרי משום קושיא דאביי כמאן אזלא הא דאמר ר' יאשיה אמר רב מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבה דאמר משום דלא שלטא בה עינא וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא כמאן אזלא הא דאמר רב הונא אמר רב מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי זירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דרבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשכא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשכא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והכא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה °אמר רבי יהודה *מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו *משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים הכי קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו °מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום

רש"י

כולהו · הנך אמוראי: כרבה לא אמרי · דיליף מלמען ידעו: ההוא · לאו בידיעה דישיבת סוכה קא אמר אלא בידיעות דורות הבאין היקף סוכות ענני כבוד הנעשה לאבות: לימות המשיח · אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור אבל סוכת מצוה אינה צל: תרתי · דאין שם סוכה אלא העשויה לצל דהסיא דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה: משום קושיא דאביי · דעשה מחיצות של ברזל ושיטיא לא משמע להו הואיל וקרא לאו דוקא ערלאי נקט לא ילפינן מיניה שיעורא: כמאן · מהנך אמוראי דלעיל אזלא הך כו': מחלוקת · דר' יהודה ורבנן: משלט שלטא ביה עינא · דרך דפנות דאי טעמא משום ערלאי הוא או משום צל בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן: ה"ג מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר כו': משום צל · דאי משום משלט עינא בטפי מד' אמות *פורתא לא שלטא בה עינא: הכי גרסינן מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו כו' · ואם תאמר קשיא דרב אדרב אמוראי נינהו ואליבא דרב: (א) כמאן דלא כחד · מהנך דלעיל דמפרשי טעמא דעשרים אמה דאי משום משלט עינא בשיעורא דיותר מכדי ראשו ורובו ושלחנו(נמי)לא שלטא וצל נמי ליכא ומחיצות קבע נמי בעיא: ראשו ורובו · דרך סעודתן בהסיבה היתה על מטות ומסובין על צד שמאלם ואין אוכלין זקופין ויושבין כמותו לפיכך הוצרך לומר ראשו ורובו לאפוקי קטנה שראשו נכנס בה ושלחנו ולא רובו או ראשו ורובו ולא שלחנו: למשכא · למשך הסוכה דאמר בין גדולה בין קטנה לא נחלקו אלא בשאין דפנות מגיעות: אלא רב הונא ורב חנן · דאמרי טעמא דרבנן בשיעורא דמשכא הוא ומר אמר ד"א ומר אמר ראשו ורובו ושלחנו: נימא בהכשר סוכה · בארכה וברחבה פליגי דתרווייהו אית להו דכי פליגי רבנן בסוכה המצומצמת בשיעור הכשר אורך סוכה פליגי ובטפי מיהא מכשרי אפילו היא גבוהה דכיון דרויחא איכא צל סכך או טעמא אחרינא להכשירה דרב הונא סבר אי אפשר להעמיד מחלוקתן בפחותה מד' אמות דאם כן בלאו גבוהה מעשרים אמה פסולה דהכשר סוכה בארבע אמות כרבי דאמר לקמן הכי (דף ג.): אבל יותר מכדי ראשו כו' כשירה · וטעמא דפסול למעלה מעשרים לא ידיע לן כדאמרן לעיל דהך לא כחד: ומר סבר בכדי ראשו ורובו ושלחנו · וכן ביותר עד ד' אמות פליגי בגובה וטעמא משום צל אבל ביותר מד' לא פליגי דכיון דרויחא איכא צל: מיתיבי · להנך אמוראי דפרישו דפלוגתא דמתני' כדמפרש ואזיל: קטן שאינו צריך לאמו · אמרינן לקמן (דף כח.) דחייב לחנכו במצות סוכה: מדרבנן · שהזקיקו להרגיל את הקטן למצוה שהוא ראוי לה כדי שיהא מחונך ורגיל למצות:

משום

תוספות

כרבי זירא לא אמרי · הא דלא קאמר משום קושיא דאביי כדקאמר על רבה משום דרבי זירא שני לאביי שפיר:

וכיון דדפנות מגיעות לסכך מישלט שלטא ביה עינא · ולא דמי לנר חנוכה וקורת מבוי דלא חשיב היכר למעלה מעשרים אע"פ שהקורה על גבי כתלים דהתם קורה טפח לא שליט בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא: יש בה יותר מארבע אמות אפילו למעלה מעשרים כשירה · לבסוף מסיק דרב הונא סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי יותר מד' אמות כשרה ותימה וכי נכשיר ברחבה משהו יתר מד' אמות אם היתה גבוהה מעשרים אפילו טובא הא ודאי אין כאן צל סוכה וי"ל דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה °לפי חשבון ד' אמות לעשרים אי נמי קים להו לרבנן דאפילו בגובה אלף אי אפשר שלא יהא כאן צל סכך פורתא אם היתה רחבה יותר מד' אמות כדאשכחן בפרק יוה"כ (יומא דף פ:) גבי כותבת הגסה דמייתבא דעתא דאמרינן כולי עלמא טובא עוג מלך הבשן פורתא: כרבי זירא דאמר משום צל · אבל כרבה דאמר משום מישלט עינא לא דאפילו רחבה טובא לא שלטא בה עינא:

כמאן דלא כחד · ודברי רב חנן בר רבה צריכה טעמא ויש מפרשים משום דהוה ליה לול של תרנגולין כיון דגביהה וקטינה כולי האי אבל מחזקת טפי מכדי ראשו נפקא מכלל לול של תרנגולין לאקרויי סוכה · הכי גר"ח: בשלמא דר' יאשיה דרב חנן ודרב הונא לא פליגי אדר' יאשי' דלא יהיב שיעורא למסכא כו' · וכתב רבינו חננאל ויש שגורסין פליגא: עד ארבעים וחמשים אמה · כי האי גוונא קתני גבי מבוי בריש עירובין (דף ב:) ולא תיקשי דלא דייק הכא השתא חמשים כשרה ארבעים מיבעיא כדדייקינן בריש אלמנה ניזונית (כתובות דף נה.) גבי אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה ובסוף ב"ק (דף קיח:) גבי לוקחין מן הרועים ארבע וחמש לאן ארבע וחמש גיזין דהתם ניחא דהוי זו ואין צריך לומר זו משום הכי קשיא ליה אבל קשיא מההיא דפרק בנות כותים (נדה לז:) גבי קישוי דקאמר רבי מאיר אפילו ארבעים וחמשים יום ופריך עלה השתא חמשים מקשיא ארבעים מיבעיא ויש לומר דאיכא לשנויי הכא כי ההוא לישנא דמשני בריש מפנין (שבת דף קכו.) ארבע וחמש כדאמרי אינשי וה"ה אפילו טובא אבל לגבי קישוי לא שייך לשנויי הכי דלא מיסתבר שיטהר קישוי לעולם וכן פרק במה אשה יוצאה (שם ס: ושם) גבי סנדל המסומר שנשתיירו בו ד' וחמש פשיטא ליה דלא שרינן טובא וכריש אע"פ (כתובות נז.) גבי משהה אדם אשתו ב' וג' שנים בלא כתובה ועוד התם (דף ס. ושם) גבי יונק תינוק והולך אפילו ארבע וחמש שנים בהני שייך לומר ה"ה אפילו טובא* :

רבינו חננאל

דפנות מגיעות לסכך אלא העמד דופן שתים או יותר תחת הסכך והשאר הניחו בלא דופן כדי שיהא האויר נכנס בו · אבל אם מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמ'(כ"ש)[כשרה]כרבה דאמר משום ידיעה היא וקיי"ל כרבה דהא*) כל מיליה כרב (הונא)עביד והא דאמר רב הונא משמיה דרב מחלוקת בשאין בה אלא ד' על ד' אמות כו' · והא דאמר רב חנן משמיה דרב מחלוקת כשאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושולחנו וכו' דבריהן פשוטין הן · נמצאו שמועות שלשתן משמיה דרב ואמרינן בשלמא שמועה דרבי יאשיה לא פליגא אשמעתא דרב הונא ורב חנן משום דלא איירי **)אלא הכשר בדפנות אבל משך בשיעור לא אורי ויש מי שגורסים פליגא ופשוטה היא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה במחזקת ראשו ורובו פליגי אבל אם הוא רחבה יתיר מזה השיעור [כשרה] נימא בהכשר סוכה פליגי אליבא דרב ושנינן לא כולי עלמא הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושלחנו ובהא פליגי מר סבר רב חנן בר רבה במחזקת ראשו ורובו פליגי אבל אם היא רחבה יתיר מזה השיעור אפילו גבוהה מכ' אמה אפילו לת"ק כשר וכ"ש לר' יהודה ורב הונא סבר מכדי ראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות על ד' אמות פליגי · יתר מד' אמות על ד' אמות אפילו גבוה מכ' אמה כשרה לדברי הכל · ומותבינן מהא דתניא סוכה שהיא גבוהה מכ' אמות פסולה ור' יהודה מכשיר עד מ' ונ' אמה · א"ר יהודה מעשה בסוכת הילני המלכה שהיתה גבוהה מכ' אמה והיו זקנים נכנסין אצלה ולא אמרו לה דבר: ירושלמי אמרו לו מפני שהיא אשה ואין אשה מצווה במצות · ואמרה להן והלא ז' בנים היו לה תלמידי חכמים אית לך למימר בסוכת מלכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו אלא כשאין הדפנות מגיעות לסכך דכך אורחייהו דעתירייא למעבד דפנת' קלילן די יהא [קרירא] עייל (פי' מן קרר הלכתי בלא חמה) · דייקינן מינה דלא מייתי ראיה מסוכת הילני המלכה אלא בדבר שחלקו והביא סיוע לדבריו עכשיו אם תאמר כשאין הדפנות מגיעות לסכך חלוקתם שפיר שדרך המלכה לישב בסוכה כעין זו · אבל לדברי (הכל) מי שאו' בסוכה קטנה

[ועי' תוס' שבת פ: ד"ה השתא ובעירובין ב: ד"ה עד ובכתובות נז. ד"ה שתים ודף ס. ד"ה ר"י ובב"מ מה. ד"ה השתא ובנדה לז: ד"ה ארבעים]

מסורת הש"ס

[תיבת פורתא אין לו מובן ואולי צ"ל נמי לא שלטא בה]

[תוספ' פ"א]

[שבת כט: ושם נסמן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמאן דלא כחד · סד"א עם ד"ה ראשו ורובו:

גליון הש"ס

גמ' א"ר יהודה מעשה בהילני המלכה · עיין עירובין דף ע"א תד"ה מיכל ועיין ברא"ש סימן פ"ז: שם מדרבנן הוא דמחייב · עיין יומא דף פב ע"ב בתוס' ד"ה בן שמונה וכמ"ש שם שיהא מתחנכים למצוה בעלמא וק"ל ודוק

אמרי' בסוגיי' וכ"מ קטן שא"צ לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיסי בדרבנן לא אשגחת ת"ש ועוד וכו' · הא אפי' מדרבנן לא מיחייבה איסי לחנך אותם וצ"ע: תוס' ד"ה יש בה וכו' · לפי חשבון ד"א לעשרים · עי' תשובת חכ"צ ח"א סימן קכו:

*) [עי' רי"ף כאן והיכא מ"ד הלכתא כרבה דכל מילי כרב עביד ופשוט שכיוון על רבינו הר"ח ז"ל]. **) [נראה דצ"ל אלא בהכשר דפנות אבל בשיעור משך הסוכה לא איירי]:

משום אוירא אלא למאן דאמר בסוכה קטנה מחלוקת וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה אמר רבה בר רב אדא לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות אמר רב אשי לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה רבנן סברי בניה בסוכה מעליא הוו יתבי ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא ומשום הכי לא אמרי לה דבר ור' יהודה סבר בניה גבה הוו יתבי ואפ"ה לא אמרי לה דבר *אמר רב שמואל בר יצחק "הלכה צריכה שתהא מחזקת "ראשו ורובו ושולחנו א"ל רבי אבא כמאן כב"ש א"ל אלא כמאן איכא דאמרי אמר רבי אבא דאמר לך מני א"ל ב"ש היא ולא תזוז מינה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ממאי דב"ש. ובית הלל בסוכה קטנה פליגי דלמא בסוכה גדולה פליגי וכגון דיתיב אפומא דמטולתא ושולחנו בתוך הבית דבית שמאי סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו ובית הלל סברי לא גזרינן ודיקא נמי דקתני *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין ואם איתא מחזקת ואינה מחזקת מיבעי ליה ובסוכה קטנה לא פליגי והתניא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה רבי אומר עד שיהא בה ארבע אמות על ארבע אמות ותניא אידך רבי אומר *כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה וחכ"א אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה ואילו שולחנו לא קתני קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא ב"ש הא ב"ה אמר מר זוטרא מתניתין נמי דיקא מדקתני ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואם איתא בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא מיבעי ליה ואלא קשיא מי שהיה לעולם בתרתי פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה וחסורי מיחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית "ב"ש אומרים לא יצא וב"ה אומרים יצא ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין מאן תנא להא דתנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות "פטור מן המזוזה "ומן המעקה "ואינו מטמא בנגעים "ואינו נחלט בבתי ערי חומה "ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב ואין

רש"י

משום אוירא · רוח שהוא שולט בה מפני החום: אלא למ"ד בקטנה פליגי · אבל בגדולה אפילו רבנן מודו: וכי דרכה של מלכה · והלא נערותיה ומשרתיה מסובים עמה: לקיטוניות שבה · סוכה גדולה לבני מסיבת' וקיטונית קטנה בתוכה לצניעות והיא בקיטונית יתבה ואע"ג דפסולה לא איכפת לן דאשה פטורה מן הסוכה: ורבי יהודה סבר כו' · וא"ת לרב חנן דמוקי פלוגתא בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו הכא כיון דבניה גבה הויא לה גדולה ומודו בה רבנן ומאי ראיה של רבי יהודה י"ל דשולחנה בתוך הסוכה הגדולה היתה ובניה על השולחן היו יושבין ראשן ורובן ולא כמסובין הן ולא כזקופין ולי נראה דודאי לרב חנן קשיא והאי תירוצא לרב הונא הוא וכן עיקר דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא ז' טפחים ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים: כב"ש · דאי כב"ה לא בעי שולחנו כדלקמן בפרק הישן (דף כח.): ודיקא נמי גרסינן ודיקא נמי כדלקמן בגדולה פליגי והוא יושב על הפתח מבחוץ וראשו מושכב לתוכה ושולחנו לפני גופו בבית: מדקתני · גבי פלוגתא מי שהיה ולא איירי בשיעורא דסוכה: ואם איתא · דבשיעורא דסוכה פליגי ליתני סוכה המחזקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ב"ש פוסלין כו': אמר מר זוטרא דיקא נמי · דבקטנה פליגי ובשיעורא דפוסלין ומכשירין על כרחך אסוכה מהדרי: אלא לא גרסינן והכי גרסינן לעולם בתרתי פליגי: פטור מן המזוזה · כולה מפרש טעמא לקמן: ואינו נחלט · אלא פודהו לעולם ויוצא ביובל אם לא גאלו כשאר קרקע בלא בנין: מעורכי המלחמה · מי האיש אשר בנה בית חדש וגו' (דברים כ): ואין מערבין בו · דרך בתיהם להיות פתוחין לחצר והרבה בתים פתוחים לחצר אחת וכן יוצאין דרך חצר לרשות הרבים נמצא החצר רשות לכולן והבתים כל אחד מיוחד לבעליו ואמרו חכמים אין מוציאין מרשות לרשות בלא עירוב שיערב כל הרשויות להיותם רשות אחת ותיקנו ליתן כל בית ובית שבחצר פת וכולן בכלי אחד ומניחין אותו באחד מן הבתים ונעשים כולם כאילו דרין באותו בית וכל הבתים דירה אחת ואשמעינן הכא דבית שאין בו ד' על ד' אין צריך ליתן את הפת: ואין משתתפין בו · שתיקנו חכמים על כל חצר הפתוחה למבוי כדרך שתיקנו עירוב לבתי החצר שיהו טתנין בשיתוף ואם בית קטן זה פתוח לחצר שבמבוי ואין בית אחר פתוח לה אין משתתפין בו אין צריכה ליתן בשיתוף: ואין מניחין בו עירוב · החצר לאחר שנבנו אותו מן הבתים: למעשר והנודר מן הבית מותר ליכנס בו ועוד הוה ליה למימר ואין לענין פתח בית אב של נערה המאורסה:

ואין מניחין בו עירוב · דלא חזי לדירה ואפי' לשמואל דאמר פרק מי שהוליאוהו (עירובין דף מט. וסס) עירוב משום קנין לא מיקנו רשותייהו בשביל בית דלא חזי לדירה ודכוותיה אשכחן התם שמואל גופיה דאמר בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת מאי טעמא כולהו הכא דיירי ואף על פי דאית ליה עירוב משום קנין ומקנו אהדדי משום דמנחי עירובן בביתו: ואין

תוספות

לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה · מה שדחק בקונטרס לרב חנן בר רבה מה ראיה לרבי יהודה הא אי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים לאו פירכא היא דדילמא ארוכה טובא אבל לא היתה רחבה *שבעה טפחים ובניה באותו אורך הוו יתבי:

דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה כו' · בסדר רב עמרם פסק בששה מקומות הלכה כב"ש חדא האי דסוכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו ואידך במנחות פרק התכלת (דף מ. וסס) גבי סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין עוד לשם כמה חוטין הוא נותן ב"ש אמרי ד' ובה"א ג' עוד התם כמה תהא משולשלת בית שמאי אומרים ד' ובה"א ג' בכל הני עבדי כב"ש ואידך במסכת ברכות פרק אלו דברים (דף נג:) בש"א מכבדין [את] הבית ואח"כ נוטלין לידים ואמרינן בגמ' בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך עוד התם בסוף [נ"נ פירקא גבי מי שאכל *ושתה ולא בירך וסכח] דמייתי בגמרא עובדא דרבה בר בר חנה דאשכח יונה דדהבא וחד תלמיד דעבד כב"ש ואשכח ארנקי ואידך תלמיד דעבד כב"ה ואכליה אריה וקצת קשה הא דקאמר התם בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך ושמא משום דב"ה נמי מודו דלכתחילה מיהא עבדינן כב"ש ועל מה שפסק בהך דהלכה כב"ש אין להקשות מהא דאמרינן פ"ק דברכות (דף יא.) דאמר רב יוסף עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום ומייתי ראיה מההיא מילתא דסוכה מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה והלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית אמרו לו זקני ב"ש א"כ היית נוהג כל ימיך לא קיימת מצות סוכה כל ימיך ומסקינן התם דהלכה כרבי יוחנן החורני דההיא פלוגתא בסוכה גדולה כדמסקינן דבתרתי פליגי בההיא הלכה כב"ה אבל הכא בסוכה קטנה ובהא הלכה כב"ש מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייק מינה דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום דראיה דמייתי בעשה כב"ה מיירי ועוד וכי צריך ראיה על זה היכא דהלכה כב"ה שאם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום וצ"ל דאיצטריך התם לאיתויי היכא דב"ה מחמירים מדרבנן וב"ש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרינן אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתיב אפיתחא דמטללתא דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לב"ה:

בית שאין בו ד' אמות · בירושלמי חשיב שאין טובל

רבינו חננאל

פליגי וכי דרך מלכה לישב בסוכה קטנה ושנינן בסוכה שהיתה עשויה קיטוניות היתה כו' ואסיקנא הלכתא צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו ואמר ליה ר' אבא מני הא וא' רב הונא ב"ש היא ולא תזוז מינה ואקשינן עלה ממאי דחלוקת ב"ש וב"ה בסוכה קטנה' דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין וב"ה מכשירין · ודייקת מינה הנה ב"ה מכשירין אע"פ שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד וב"ש פוסלין *) בסוכה קטנה פליגי וכיון דיתיב אפומא דמטללתא ושלחנו בתוך הבית · ואוקימנא לעולם בסוכה גדולה (וכי דאמרין) [ודיקא נמי] מדקתני [במשנתנו מי שהיה ראשו ורובו ולא קתני מי שהיה בסוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ודחינןלהאי סברא משום] דקשיא לן . דאי איתא שסוכה גדולה היא וכשרה · ומשום שיושב על פי הסוכה ושלחנו בתוך הבית פליגי · אי הכי לא יצא ידי סוכה היה להן לומר' אלא מדקתני פוסלין ש"מ בסוכה קטנה פליגי ואמרי' אי הכי דבסוכה קטנה פליגי ליתני מי שהיה בסוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין כו' · מי שהיה [ראשו ורובו] סתם למה לי ותריצנא בתרתי פליגי בגדולה וקטנה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בבית או שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וקיי"ל כב"ש והני מתניתא דקתני הדא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו כשרה רבי אמר עד שיהא בה ד' על ד' אמות ותניא אידך כל שאין בה ד' אמות על ד' אמות פסולה · וחכ"א אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה ואוקימנא קמייתא כב"ש ובתרייתא כב"ה · פשוטות הן · מאן תנא להא דת"ר בית שאין

*) [נראה דצ"ל דילמא בסוכה גדולה פליגי וכגון דיתיב אפומא דמטולתא וכו'] .

עין משפט נר מצוה

[אלא שבעה כצ"ל מג"א וט"ז רסי' תרלד ע"ש]

ז א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלד סעיף א [רב אלפס פ"ב דף רמג.]

ח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

ט ג מיי' פ"ו מהלכות מזוזה הלכה ב סמג עשין כב טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף יג:

י ד מיי' פי"א מהלכות רוצח הלכה א סמג עשין עט:

יא ה מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלט.

יב ו מיי' פי"ב מהלכות שמטה הל' יג סמג עשין קנד:

יג ז מיי' פ"ז מהלכות מלכים הל' ס סמג עשין קנ [כל הדינים אלו מן אות ד' עד כה שמה ברב אלפס עירובין פ"ז דף קטז. ועוד בב"ב פ"א דף קס: ועוד בהלכות מזוזה דף עא.]

מסורת הש"ס

פ"א אמר רב הונא

ברכות יא. לקמן ז: כח. עירובין יג:

[לקמן ז: עירובין ג: תוספ' פ"ב]

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות ואין האחין והשותפין חולקין בו לימא רבי היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן *התם אלא לענין סוכה דדירת עראי היא אבל לגבי בית דדירת קבע הוא אפי' רבנן מודו דאי אית ביה ד' אמות על ד' אמות דיירי ביה אינשי ואי לא לא דיירי ביה אינשי: אמר מר פטור מן המזוזה ומן המעקה ואין מטמא בנגעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה מ"ט דבית כתיב בהו בכולהו ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב מ"ט דלא חזי לדירה "עירובי חצירות אין מניחין בו אבל "שיתוף מניחין בו מ"ט דלא גרע מחצר שבמבוי דתנן *עירובי חצירות בחצר שיתופי מבוי במבוי והוינן בה עירובי הצירות בחצר והתנן הנותן "עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב "והדר שם אינו אוסר אלא אימא "עירובי חצירות בבית שבחצר "ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי והאי לא גרע מחצר שבמבוי "ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות דאפי' כבורגנין לא משוינן ליה מ"ט בורגנין חזו למילתייהו והאי לא חזי למילתיה ואין האחין והשותפין חולקין בו טעמא דלית ביה ד' אמות הא אית ביה ד' אמות חולקין והתנן *"אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אלא אימא "אין בו דין חלוקה *כחצר דאמר רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת ורב חסדא אמר "נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות והשאר חולקין אותו בשוה דהני מילי בית דלמהוי קאי יהבינא ליה חצר האי דלמיסתר קאי לא יהבינן ליה חצר: "היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואע"ג

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות. תימה הא בית מאי עבידתיה לר"מ דאמר פרק כיצד מעברין (עירובין דף נז. ושם) נותנין קרפף לזו וקרפף לזו בלא בית כך היא. וכן לרבנן אליבא דרב הונא דבגמרא ולחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן אותו קרפף אינו צריך בית ואי בעיא יותר ממאה וארבעים ואחת אמה ושליש אמה בין שתי עיירות דהוא שיעור שני קרפיפות שעכשיו מצטרף בית זה לצרפן דבית בו ד' חשיב למעט האויר ולצרפן ואי לית ביה ארבע אמות לא חשיב והוי כמאן דליתא ואין העיירות מתחברות בין לרב הונא בין לחייא בר רב א"כ מה לו להזכיר שתי עיירות הוה ליה למימר ואין עושין אותו עיבור לעיר אחת כיון שאין בו ד' אמות דאי הוה בו ד' אמות וקאי לתוך שבעים אמה ושיריים הוה מתעבר עם העיר למדוד מן הבית דשל עיר אחת יכולין לעשות בורגנין ללכת במקום שירצו כדאמרינן בפרק עושין פסין (שם דף כא.) אתיתו מברנים לבי כניסתא דדיאלא דהוי תלתא פרסי אמאי סמכיתו אבורגנין הא אבוה דאימך אמר אין בורגנין בבבל נפק אחוי ליה מתותא דמיבלען בשבעים אמה ושיריים ואומר רשב"ם דגרסינן הכא ואין עושין עיבור לעיר וכן משמע בירושלמי דגרסינן ואין עושין אותו חיבור לעיר ור"ת מקיים גירסת הספרים ומפרש דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין ב' עיירות דלרבנן לעיר אחת בפני עצמה אין לה קרפף כדאמרינן (שם דף נז.) לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות ואם היה לזה הבית ד' אמות היה לו דין עיר אחת לתת לו קרפף כמו לעיר והיינו נותנין לבית זה ולעיר שאצלו ב' קרפיפות כמו בשתי עיירות לרב הונא ולחייא בר רב קרפף אחד לשתיהן דעל כרחך לאו דוקא נקטי רבנן שתי עיירות דהוא הדין עיר ובית אלא אגב דנקט ר"מ עיר נקטי רבנן שתי עיירות דהא לחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן על כרחך לא נקטי רבנן שתי עיירות דווקא דהוא הדין עיר ובית דע"י בורגנין המובלעים בתוך שבעים אמה ושיריים הולך כדמוכח פרק עושין פסין (שם דף כא.) ומיהו אין נראה שיחשב בית כעיר לגמרי ליתן קרפף לבית אחד בפני עצמו לר"מ ולרב הונא אליבא דרבנן ליתן לשני בתים בלא עיר קרפף לזו וקרפף לזו ואע"פ שלחייא בר רב אליבא דרבנן הוי בית כעיר לגמרי שנותנין לשני בתים בלא עיר קרפף אחד לשתיהן דאי לאו הכי עיר שאין לה חומה במה יתחברו הבתים ליחשב אחת אם לא על ידי דמיבלען כל אחת ואחת בתוך שבעים אמה ושירים של חברתה דאין סברא להצריך שיגיע זו לזו: ואף

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות: דתנן במסכת עירובין (דף נז.) נותנין קרפף לשתי עיירות אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים עושה קרפף לשתיהן להיות אחת שתי עיירות המובדלות זו מזו קמ"א אמות ושליש ויש באמצע בית נמצא אותו בית בתוך שבעים אמה וד' טפחים לשתיהן נעשה אותו בית כעיבור להן כאשה עוברה שכריסה בולטת ומצטרפת להיות שתיהן כאחת נלן באחת מהן שיהו שתיהן לו כד' אמות ומונה אלפים מחוצה להן ואם יש בית פחות מד' אמות אינו חשוב לצרפן: ואין האחין או השותפין חולקין בו. קס"ד השתא שאין יכולין לכוף זה את זה לחלק לפי שאין בו כדי לזה וכדי לזה: לימא רבי היא. דלא חשיב סוכה בציר מד' אמות: ולא רבנן. דכי היכי דמכשרי בסוכה אלמא דירה היא והוא הדין לכל מילי דבית: כולהו בית כתיב בהו. מזוזות ביתך (דברים ו) כי תבנה בית חדש (שם כב) ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) כי ימכור בית מושב (שם כה) אשר בנה בית חדש (דברים כ): הכי גרסינן אין מערבין ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב דלא חזי לדירה עירובי חצירות אין מניחים בו אבל שיתופי מבואות מניחין בו כו': דלא חזי לדירה. וטעמא דעירובא מפרש בעירובין (דף מט.) משום דירה דבית שנותנין בו הפת של עירוב הוי כאילו כולן דרין בתוכו ונמצאת כל החצר משתמשת לבית אחד הלכך בית דראוי לדירה בעינן ופת נמי אינו צריך ליתן כיון דלא מיקרי דירה אין הדר בו אוסר על בני חצר שאין רשותו כלום: דלא גרע מחצר. שאינו מקורה והאי נמי סלק הקיפו וקרויו כמי שאינו נמצא שיתוף עומד באויר החצר ותנן (עירובין דף פה:) דשיתוף נותן באויר החצר משום דעירוב החצר לצירוף הבתים הוא להיות כולם כדרים בבית אחד הלכך בעינן בית הראוי לדירה ושיתוף המבוי אינו אלא לצרף החצרות וחצרות לאו דירה נינהו והלכך לא בעי דירה אלא באוירא של חצר דיו ובמקום משתמר ויהיו כל החצרות כולן כאילו תשמישן להיות אחד: מי מינטר לא גרסינן דאי משום נטירותא תרוייהו נטירותא בעו ועוד דבחצר מנטר הוא בכלי ומעירוב פריך דבעיא בית דירה כדמוכח לקמן אלא הכי גרסינן עירובי חצירות בחצר והתנן הנותן את עירובו כו'. עירוב הגבוי מבתי החצר ונתנו בבית שער היינו בית קטן שלפני שער החצר או מבפנים או מבחוץ ושומר הפתח יושב שם: אכסדרה. שלפני הבית שקורין פורטק"א: מרפסת. עליית ארוכה על פני החצר על פני רשות הרבים ובה פתחים הרבה לפי מחיצותיה ודיורין בכל אחת ואחת ועושין מרפסת ארוכה לפני הפתחים כאורך עלייה וכולן עולים בסולם אחד למרפסת ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין כולן: מרפסת אלוי"ר סולם אשקל"א: אינו עירוב. דלא חזי לדירה שכל היוצא ונכנס עובר עליו: אלא הכי קאמר עירובי חצירות בבית שבחצר. והאי בחצר דקתני לאו באוירא אלא באחד הבתים שבה ולאפוקי בית שבחצר אחרת שאין מצרפן ושיתופי מבואות דקתני במבוי ה"נ קאמר באחת החצרות שבמבוי ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת: בורגנין. צריף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לציידי עופות ותניא בעירובין בכילד מעברין (דף נה:) בורגנין מתעברין עמה: למלתייהו. ללינת לילה לאדם אחד: הא לא חזי למלתיה. דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד: הכי קאמר אין בו דין חלוקה כחצר. ומהו דין חלוקה כדרב הונא ורב חסדא: חצר מתחלקת לפי פתחיה. חצר שהיו בתים פתוחין לה וחלקוה שני אחין ביניהם זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול אם באו לחלק אוירא של חצר זה שנטל שלשה בתים הקטנים נוטל ג' חלקים כמנין שלשה פתחים וזה נוטל רביע לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרה"ר ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים: ורב חסדא אמר. אין צריך ליתן לכל פתח אלא ד"א כנגדן מן הפתח והלאה ורחבן ברוחב הפתח ואפילו הוא רחב י' אמות נוטל ד' אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו ובית קטן זה הפחות מד' אין לפתחו דין חלוקה ליטול בחצר לא כרב הונא ולא כרב חסדא: דהני מילי. דשקיל חלק בחצר בית דלמיהוי קאי ומבעי ליה לחצר לפרק משאו: היתה גבוהה מעשרים. פיסקי שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא: ובא למעטה. למעט גובה חללה מכ' ונתן בקרקעיתה להגביה: לא הוי מיעוט. שאין סופו להניח שם כל ז' מפני הפסד ממונו: ואף

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהלכות עירובין הלכה טו סמג עשין ח טוש"ע א"ח סי' שסו סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שסו סעיף א:

טז ג מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע א"ח סימן שסו סעיף ג:

יז ד מיי' שם פ"ד הל' ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' שע סעיף א:

יח ה מיי' שם פ"א הל' טז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שסו סעיף ג:

יט ו מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סימן שסו סעיף א:

כ ז מיי' פכ"ח מהלכות שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שלח סעיף ו:

כא ח ט מיי' פ"א מהל' שכנים הלכה ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קעב סעיף ח:

כב י מיי' שם פ"ב הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

כג כ מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה יג טוש"ע א"ח סימן תרלג סעיף ג:

רבינו חננאל

שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה ומן המעקה כו' ואוקימנא אפילו לרבנן דמכשרי בסוכה במחזקת ראשו ורובו משום דהיא דירת עראי אבל בית דהיא דיר' קבע אפילו רבנן מודו שאינו בית דירה ולא מקרי בית דירה עד שיהא בו ד' אמות על ד' אמות וכ"ש פחות מד': אמר מר פטור מן המזוזה ומן המעקה כו' הני הא בהדיא כתיב בהו קרא בית מזוזה שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך מעקה שנאמר כי תבנה בית חדש ועשית מעקה ואינו נחלט שנאמר כי ימכור בית מושב וגו' וכתיב בעורכי המלחמה מי האיש אשר בנה בית חדש. בנגעים כתיב כנגע נראה לי בבית. ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב מ"ט דכיון דאין בו ד' אמות על ד' אמות לאו דירה היא אבל שיתופי מבוי מניחין בו דקי"ל עירובי חצרות בבית שבחצר ושיתופי מבוי בחצר שבמבוי והא בית שאין בו ד' אמות לא גרע מחצר שבמבוי. ואין עושין אותו עיבור בין ב' עיירות משום דאתקן לדירה ולא חזי לדירה אבל בורגנין חזו למלתייהו. ואין האחין והשותפין חולקין בו. ואוקימנא אין בו דין חלוקה כמו בית שיש בו חלק בחצר. כי הא דאמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה רב חסדא אמר נותן ד' אמות לכל פתח ופתח והשאר חולקין בשוה. והני מילי בית דקאי

מסורת הש"ס

[נ"ל חכא]

עירובין סס:

ב"ב יא.

ויק בחר

מסורת הש"ס

[ברכות לה: פסחים מד.]

עירובין עח: אהלות פט"ו מ"ז

[תוספתא דאהלות פט"ו עירובין עט.]

לקמן יז.

ואע"ג דבטלינהו [לכולהו] משום *דבטלה דעתו אצל כל אדם א)תבן ובטלו הוי מיעוט וכל שכן עפר ובטלו תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן דתנן *בית ב)שמילאהו תבן או צרורות וביטלו מבוטל ביטלו אין לא ביטלו לא ותני עלה *רבי יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל ג)היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך כ' אמה אם צלתם מרובה מחמתם כשרה ואם לאו פסולה היתה גבוהה י' טפחים והוצין יורדין לתוך י' סבר אביי למימר אם חמתם מרובה מצלתם כשירה א"ל רבא ד)הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה ה)היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה ויש בה הכשר סוכה כשרה ו)ומן הצד אם יש משפת איצטבא לכותל ד"א פסולה פחות מארבע אמות כשרה מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה תנינא *בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א פסולה הא פחות מכאן כשרה מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן אבל הכא דלא חזיא לדופן אימא לא קמ"ל ז)היתה גבוהה מכ' אמה ובנה איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה פחות מארבע אמות כשרה מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה היינו הך מהו דתימא דופן עקומה מרוח אחת אמרינן אבל כל רוח ורוח לא קא משמע לן ח)היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה
פחות

איצטבא באמצע

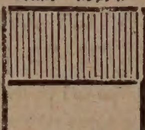

איצטבא מן הצד

רש"י

ואע"ג דבטלינהו · לכל שבעה בטלה דעתו אצל כל אדם ואין ביטולו ביטול: תבן וביטלו · בפיו לשבעה: תבן ואין עתיד לפנותו · ולא יצטרך לפנותו כל ימי החג ומיהו לא בטלו ממש בפיו: או עפר · נתן בו סתם ואין ידוע אם עתיד לפנותו אם לאו: מחלוקת ר' יוסי כו' · וכן עפר ואין עתיד לפנותו יש בו מחלוקת דבטיל לר' יוסי מסתמא ואפי' לא בטלו בפיו ולרבנן לא בטיל והא דנקט עפר סתם משום כחו דר' יוסי דאפי' סתם דלא ידיע אי עתיד לפנותו אי לא אמר דבטיל אבל תבן ראוי לבהמה ולהסקה או לטיט הלכך סתמיה לא בטיל אפילו לרבי יוסי: הכי גרסינן בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו · ולענין אהלות תנן דטומאה שיש לה אהל חלל טפח אינה בוקעת למעלה מן הגג אבל טומאה רצוצה שאין לה חלל טפח הימנה לגג שכנגדה עד לרקיע טמא דבוקעת ועולה וכן הלכה למשה מסיני והלכך בית שיש בו מת או כזית מן המת ומילאוהו תבן או צרורות וביטלו הויין רצוצה ובוקעת אבל לא ביטלו הוי כמאן דפנייה ויש לה חלל: תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כסתם עפר ובטיל · ופליג בין אתבן בין אצרורות דצרורות היינו עפר וקאמר ת"ק דצריך ביטול וא"ל ר' יוסי תבן אם ידוע שאינו עתיד לפנותו הרי הוא בטל מאליו וצרורות אפי' סתמא דלא ידיע אי עתיד לפנותו אי לא מסתמא בטל אלא א"כ ידוע דעתיד לפנותו דההיא הוי כסתם תבן ולא בטיל אלמא דתבן וביטלו עפר וביטלו כולהו מודו דבטיל תבן סתם ועפר ועתיד לפנותו דכולי עלמא לא בטיל תבן ואין עתיד לפנותו ועפר כיוצא בו או אפי' עפר סתם מחלוקת דלרבי יוסי בטיל: והוצין · של סכך ראשיהן התלויין: אם צלתם · של אותם הוצין מרובה מחמתם אי הוי שקלת ליה לסכך העליון: כשרה · דמיכן עשרים מהן ולמטה: סבר אביי למימר · דכי היכי דבגובהה לא ממעטי להכשיר היכא שחמתן מרובה מצלתן בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול ואם חמתן מרובה מצלתן כשרה: דופן האמצעי · דסתם סוכה בת שלשה דפנות כי מתניתין והרביעית היא כולה פתח: על פני כולה · שמגיעין ג' ראשי האיצטבא לג' דפנות הצדדין והאיצטבא הוא בנין אבנים וטיט אם יש בה באיצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה שבעה טפחים ומשהו דהיינו ראשו ורובו ושלחנו: כשרה · כל הסוכה שיש לה ג' דפנות והאי הכשר סוכה אפי' מן האיצטבא והלאה דמגינן חללה מראש האיצטבא ומעלה וכמלא דופן אמצעי כולו כשר ודפנות הצדדים ברחב האיצטבא הוכשרו בה הרי כאן סוכה קטנה כשרה ואמרינן לקמן (דף יט.) פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשינן ליה אם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה מעט והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב שזהו דרכן ליעשות ויוצא מהכשר סוכה שאין לו הכשר דפנות נידון כסוכה הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה: מן הצד · כגון אם בנה האיצטבא על פני אחד מדופני הצדדים: אם יש משפת איצטבא ולכותל · השני שהרחיקו ממנו ד' אמות: פסולה · דלא הוכשרו באיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה מן הצד והאמצעי שראש האיצטבא מגיע לו: פחות מד' אמות כשרה · שאף הוא הוכשר על ידה דקי"ל (לקמן דף ו:) הלכה למשה מסיני דמכשרי סוכה על ידי עקימת דופן עד ארבע אמות חסר משהו ורואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האיצטבא וכאן מודדין את גובהן משפת האיצטבא ולמעלה ואף על פי שמתחתיו נמשך כלפי חוץ האהל וראשו אינו כלה ע"כ זהו גובה חללה והרי נתמעט חללה מתחתיו: בית שנפחת · גגו וגגין שלהם חלקים הן ושוין ולא משופעים ונפחת הגג באמצעו: וסיכך · בסכך כשר על פי הפחת ומלא סכך הכשר מופלג מן הדפנות לכל צד: פחות מארבע אמות כשרה · שדופני הבית נעשין לה דפנות והתקרה פסולה המפסקת בינתיים רואין אותה כאילו היא מן הדופן ונעקם הדופן עד כאן ואין כאן סכך פסול אלא דופן ומחובר לסכך כשר: התם הוא · דאמר דופן עקומה משום דדופן דידה חזי לדופן דאינו גבוה מכשיעור ואין צריך לעקמו אלא כדי לקרבו לסכך: אבל הכא דלא חזי לדופן · ועקימותו משום דליתחזי למיהוי דופן הוא לא אמר קא משמע לן: וחקק בה · גומא באמצע: כדי להשלימה לעשרה · כנגד הגומא ובאותה גומא הכשר סוכה באורך ורוחב:
פחות

תוספות

ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם · לא דמי לארנקי דפ' חלון (עירובין דף עט.) דאיכא למאן דאמר דאפילו ארנקי מבטל איניש: בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו בטל · כך היא הגירסא בכל הספרים כאן ובפרק חלון (שם דף עח:) דמייתי לה אמתניתין דחריץ שבין שתי חצירות מלא קש או תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד מלא עפר או מלא צרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים והיא משנה במסכת אהלות פט"ו ולא כתב שם תבן אלא עפר או צרורות ומשום דמייתי לה הכא ובעירובין אתבן טעו להגיה הספרים תבן במקום עפר ולא גרסינן נמי במסכת אהלות וביטלו בטל אלא טומאה בוקעת ועולה טומאה בוקעת ויורדת והיא היא דהא בהא תליא אלא שדרך הש"ס לקצר משניות של סדר טהרות כשמביאם ואין [לומר] דהך דמייתי [הכא] ברייתא היא דאין לו להביא מן הברייתא כיון שיכול להביא מן המשנה וזה לשון המשנה בית שמילאהו עפר או צרורות וביטלו וכן כרי של תבואה וגל של צרורות אפי' כגלו של עכן אפילו טומאה בצד הכלים טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת פי' לפי שהם מבוטלים והא דקאמר תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן אע"ג דבמתניתין דאהלות לא איירי רבנן מידי בתבן מכ"מ הוא דידע ליה כיון דבעפר וצרורות מצרכי רבנן ביטול כ"ש בתבן וכן פרק חלון (שם עט.) קאמר מאן תנא אהלות רבי יוסי היא ופריך אי רבי יוסי איפכא שמעינן ליה בין אתבן בין אצרורות פריך מטעמא דפריסית אע"ג דלא קתני תבן במתני' דאהלות והא דפשיטא לן הכא דתבן וביטלו הוי מעוטא אפי' לרבנן דייק לה מדקתני במתניתין דאהלות אפילו כרי של תבואה דמהני ביטול כ"ש בתבן והא דקאמר עפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן הוי מצי למימר דבעפר ואין עתיד לפנותו נמי פליגי דלרבנן לא בטיל אלא א"כ בטלו ואין עתיד לפנותו לאו היינו ביטלו כדמוכח הכא אלא משום דר' יוסי נקט עפר סתם דאפילו בסתם קבטיל ולא חש להאריך לומר תבן ועפר שאין עתיד לפנות ועפר סתם מחלוקת: והוצין יורדין בתוך כ' · וא"ת כשצלתו מרובה מחמתו אמאי כשרה הא אי קלשת היו ההוצין נופלין כדאשכחן בעירובין (דף ג.) גבי מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה דפסלינן הסוכה דכי קלשת לה הוי לה חמתה מרובה מצלתה ועל כורחין פי' לפי שלא יכול להתקיים הסכך בתוך עשרים דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול דאין לפרש אפילו היה מתקיים כך הוה ליה חמתו מרובה שבזה לא היו מכשירין איכך אמוראי דהתם כיון דאין צלתה מרובה אלא על ידי סכך של מעלה מכ' הוה ליה סכך פסול °מצטרף בהדי סכך כשר ויש לומר דהכא יש לנו להכשיר יותר שיש רוב הוצין וראויין הן להתקיים בקל כך אם היה שם דבר הסומכת:
פחות

עין משפט
נר מצוה

כד א מיי' פ"ד מהל' סוכה הל' יג טוש"ע או"ח סי' תרל"ג ס"ד:

כה ב מיי' שם וסמג עשין ס"ב וטוש"ע שם ומיי' פכ"ד מהל' טומאת מת הלכה ג:

כו ג מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה יג וסמג וטוש"ע שם סעיף ב:

כז ד מיי' פ"ה שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ט:

כח ה מיי' פ"ד שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:

כט ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

ל ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

לא ח מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף י:

רבינו חננאל

לדירת אבל האי כיון דלמיסתר קאי לית ליה מידי בחצר: היתה גבוהה מכ' אמה ומיעטה בכרים וכסתות אע"ג דבישלן לא הוי (ביטול) מיעוט דבטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם נותן [כרים וכסתות] במקום עפר ואבנים. תבן ובישלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובישלו כגון שהסכים שלא ליטלו משם לעולם תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן לר"י בטל לרבנן לא בטל · דתנן [בית שמילאהו] עפר או צרורות וביטלן דייקינן מינה מדקתני וביטלן מכלל שאם לא ביטלו מפורש אלא בסתם אינן מבוטלים ותני עלה ר' יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו לתנא דידן לא בטל הרי הוא כעפר סתם וביטלו עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא ביטלו ש"מ תבן ואין עתיד לפנותו לתנא דידן לא בטל לר' יוסי בטל · וכן עפר סתם לר' יוסי בטל לתנא דידן דקתני צרורות וביטלן מכלל דסתמא לא בטלו · היתה גבוה מכ' אמה והוצין יורדין לתוך כ' רואים אם צילתן של הוצין הללו מרובין מחמתן כשרה דחשבינן אלו ההוצין הן הן הסכך · היתה גבוהה עשרה טפחים והוצין יורדין לתוך י' טפחים *) דחה רבא דברי אביי ואמר דירה סרוחה היא ופסולה · היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעית על פני כל האמצעית הסוכה ויש (בין האיצטבא) [בהאיצטבא] ז' טפחים שהן הכשר סוכה קטנה כשרה. בנה זו האיצטבא מן הצד אם יש משפת איצטבא ולכותל ד' אמות פסולה פחות מיכן כשרה מאי קמ"ל דופן עקומה תנינא בית שנפחת וסיכך ע"ג אם יש בין כותל לסיכוך ד' אמות פסולה ודחינן שאני התם משום דבדוכתיה דופן מעליא היא דפחות מכ' אמה היא · אבל הכא שזה הדופן גבוה יותר מכ' אמה ולגבי זו הסוכה דופן פסולה היא אימא לא קמ"ל היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בתוכה באמצעיתה האיצטבא יש משפת האיצטבא ולכותלי הסוכה ד' אמות ריוח לכל רוח פסולה · פחות מד' אמות כשרה ואתא לאשמעינן דמכשירין דופן עקימה ואפילו סכל רוח היתה פחותה מי' וחקק בתוכה להשלימה לי' טפחים

*) נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל וסבר אביי למימר דאם חמתם מרובה מצלתם כשרה ודחה רבא וכו'.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והוצין וכו' מצטרף בהדי סכך כשר · עי' לקמן דף ט ע"ב תוס' ד"ה הא קא מצטרף:

עין משפט
נר מצוה

לב א ב מיי' פ"ד מהל' סוכה הל' יא טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ו :

רבינו חננאל

טפחים אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים [פסולה] פחות מיכן כשרה ולא דומה לדופן עקומה דלא מיפסלא אלא בד' אמות דלגבי הדופן עקומה הדופן מיהא איתיה ולקרוביה הוא דבעינן הלכך עד ד' אמות כעקומה חשבינן לה · אבל הכא דלית לדופן ולשוי לדופן קאתי פחות מג' טפחים כלבוד דמי וכשרה ג' טפחים פסולה (הלכך עד ד' אמות כעקומה חשבינן לה) אבל היתה גבוהה מכ' אמה ובנה עמוד מאמצעיתה גבוה עשרה טפחים ויש בזה הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא כלומר הבן בלבבך כאלו התכתה והעלית מחיצות מזה העמוד ודחה רבא ואמר בעינן מחיצות הניכרות וליכא. תנו רבנן נעץ ד' [קונדיסין]וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין ואסיקנא אליבא דרב הונא פליגי באמצע הגג · והוא הדין על שפת הגג · ר' יעקב סבר גוד פירוש משוך מלשון וימשכו ומתרגמינן ונגידו כלומר משוך אסיק למחיצתא כדאמרן לעיל · ורבנן סברי לא. *) והאי דפליג בארץ ודייקינן מינה באמצע הגג פליגי להודיעך כחו דר' יעקב דמכשיר דלעולם כח דהתירא עדיף ליה פירוש קונדיסין קורות של עץ כגון עמודין (הן) ואם הם עבים שאם יחקקו יש בהן טפח לכאן וטפח לכאן וכשתעמידהו בזוית סוכה נראה טפח ממנו לרוח אחרת וטפח לרוח אחרת הסמוכה נידון כשתי דיומדין פירוש בלשון יון קורין לשנים דיו · נמצא פי' דיומדין ב' עמודין · כלומר ב' פסין של טפח טפח עומדין : ת"ר נעץ ד' קונדיסין וסיכך ע"ג ר' יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן נידון משום דיומד שהיה ר' יעקב אומר דיומדי סוכה טפח · וחכ"א עד שיהו שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפי' טפח ופשוטות הן :

פיסקא ושאינה גבוהה עשרה טפחים אתמר רב ור' יוחנן ור' חנינא ואמרי לה רב חביבא מתנו כוליה סדר מועד כל כי האי גוונא זוגא (זוזא חלופי) חלופי ר' יוחנן ועייל ר' יונתן · ארון ט' טפחים וכפורת טפח הרי עשרה וכתיב ונועדתי לך שם כלומר כיון שמצאנו כי הארון יש בו עשרה טפחים וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם · נמצא למעלה מארון רשות אחרת :

*) נ"ל דל"ל והאי דפליגי בברייתא אחריתי בנעץ בארץ דייקינן מינה.

גמרא

תורה אור

פחות משלשה טפחים כשרה מאי שנא התם דאמרת פחות מארבע אמות ומאי שנא הכא דאמרת פחות משלשה טפחים התם דאיתיה לדופן פחות מארבע אמות סגיא הכא לשוויי לדופן פחות משלשה טפחים אין אי לא לא היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא ת"ר נעץ ארבעה *קונדיסין וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג דר' יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא אבל *באמצע הגג דברי הכל פסולה ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו מיתיבי נעץ ד'קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין והא ארץ דכאמצע הגג דמי וקא מכשיר רבי יעקב תיובתא דרב הונא תיובתא ועוד באמצע הוא דפליגי אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה °לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בתרתי אמר לך רב הונא פליגי באמצע הגג והוא הדין על שפת הגג והאי דקמיפלגי באמצע הגג להודיעך כחו דר' יעקב דאפילו באמצע הגג נמי מכשיר ת"ר *נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומד ואם לאו אין נידונין משום דיומד שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח וחכמים אומרים עד שיהו שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח: ושאינה גבוהה עשרה טפחים: מנלן אתמר רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו *בכולה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן *ארון תשעה *וכפורת טפח הרי כאן עשרה וכתיב °ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת (שמות כה) ותניא

תוספות

פחות משלשה טפחים כשרה · מכאן קשיא לפי מה שפי' בקונט' בריש פרק שני דגיטין (דף טו:) גבי גידוד חמשה ומחילה חמשה אין מצטרפין דאם היה חריץ עמוק חמשה ומקיפו מחילה חמשה אין מצטרפין להיות בתוכו רשות היחיד הא אשכחן הכא לענין סוכה דמצטרפין וכן בפ"ק דשבת (דף ז:) גבי בית דאין תוכו עשרה דאם חקק בו ארבעה על ארבעה חשיב כוליה רשות היחיד מיהו הויא איכא לדחות שחקק ארבעה בעומק עשרה ועוד מקשה רבינו תם מהא דאמר פ' בתרא דעירובין (דף צט:) ובשבת פרק הזורק (דף צט.) דבור וחולייתה מצטרפין לעשרה ועוד אמרינן בסוף פרק כל גגות (עירובין צג:) גבי שתי חצירות זו למעלה מזו ויש גידוד חמשה ומחילה חמשה דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה דמערבת שניהם ולא מערבת אחד אלא יש לומר דגידוד חמשה ומחילה חמשה לענין שתי חצירות זו למעלה מזו איירי ולענין עליונה כדמוכח סוגיא דכל גגות ולענין עירוב אי נמי לענין תל ברשות הרבים גבוה חמשה והקיף על גביו מחילה חמשה דלא חשיב רשות היחיד לענין שבת וא"ת ויחשבה רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש כדאשכחן בריש הזורק (שם דף עח. ושם) גבי עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בו יתד כל שהוא מיעטו ואם מילאו כולו ביתדות חשיב כולו רשות היחיד הואיל ואי בעי מנח ליה מידי ומשתמש ודייק לה מהא דאמר רבי יוחנן בור וחוליא מצטרפין לעשרה כלומר וכי היכי דמצטרפי לעשרה לענין עומק הוא הדין דמצטרפי לארבעה לענין רוחב דממתני' דשבת פרק הזורק (דף צט.) ובפרק המוצא תפילין (עירובין דף צט:) דקתני חוליית הבור שהן גבוהין עשרה ורחבין ד' דייק לה ר' יוחנן וכי היכי דקתני עשרה קתני נמי ד' ואמאי חשיב רשות היחיד הא לא משתמש ליה ברוחב שהאויר מפסיק אלא מאי אית לך למימר דמנח ליה מידי ומשתמש ה"נ וי"ל דהכא מיירי בתל שהוא רחב הרבה בעשר אמות או בעשרים כעין חצר דלא שייך להחשיבו רשות היחיד מטעם דאי מנח עליה מידי אלא בדבר צר כעין עמוד רוחב ד' וא"ת בפ"ק דשבת (דף ז:) גבי בית שאין תוכו עשרה וחקק בו להשלימו לעשרה אמאי לא מחלק כי האי גוונא אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך : [ועי' תוס' שבת ז: ד"ה ואם]

סברי אביי למימר גוד אסיק מחיצתא · לבסוף מסיק בעינן מחיצות הניכרות ולא דמי לסיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין דשלהי פירקין (דף יח:) דפי תקרה חשיב שפיר מחיצות הניכרות :

אבל על שפת הגג כשרה לדברי הכל · דחשיב מחיצות ניכרות טפי מעמוד משום דניכרות בבית :

דיומדי סוכה טפח · והא דבעינן אמה גבי פסי בירלאות פרק עושין פסין (עירובין דף יז:) גבי מחיצות שבת החמירו :

עשרה טפחים מנלן · והא דבעינן נמי גבי שבת מחיצה עשרה מהכא ילפינן :

יו"ד

רש"י

פחות משלשה · כלבוד הלכה למשה מסיני וחשבינן ליה כאילו החקק לבוד ומגיע עד הכותל לבוד שניף אפוסטי"ן בלע"ז דבר שמאריכין אותו על ידי שניפין כדי לסטוף חקק על חקק : התם דאיתיה לדופן פחות מארבע אמות · התם דאיכא שם דופן עליו דכל דופן שאינו פחות מי' שמו דופן ואפילו גבוה עד לרקיע הלכך עד ארבע אמות חסר משהו אגמריה רחמנא למשה דופן עקומה : הכא · פחות מי' אין שם דופן עליו אלא השתא הוא דבעינן לשוייה דופן הלכך במה שאינו דופן לא אגמרי' רחמנא דהא דופן עקומה אגמרי' והאי לאו דופן הוא והלכך פחות מג' טפחים בכל דוכתא לבוד הוא שפיר דמי ואי לא לא : ובנה בה עמוד גבוה עשרה · רחוק מן דפנות הרבה ובו הכשר סוכה שיש בראשו שבעה *ומשהו על שבעה ומשהו : גוד אסיק מחיצתא · של עמוד שמבחוץ סביב הגביהם עשרה סביבות ראשו והרי יש בהן גובה י' וחשובה סוכה על ראשו ודופני העמוד דופנותיה על ידי גוד אסיק וסכך של מעלה כשר לה דאינו למעלה מכ' מראש העמוד : מחלוקת על שפת הגג · דמחיצת הבית תחתיה כנגד בין הקונדיסין ואיכא למימר גוד אסיק והכא לא אמרינן דבעינן מחיצות ניכרות : אבל באמצע הגג · שאין תחתיה מחיצות סביב דברי הכל פסולה ולא דייה בארבעת הקונדיסין להיות לה שם ד' מחיצות : הכי גרסינן ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת · ועל ידי הקונדיסין ר' יעקב מכשירה וכגון שהן רחב טפח לכל צידיהן דאיכא שם מחיצות טפח מצפון לדרום ושם מחיצות טפח ממזרח למערב בכל אחת ואחת כדלקמן ורבנן סברי לא מתכשרה אלא בשתי מחיצות כהלכתן כשיעור מסך סוכה ובשלישית אפילו טפח : אבל בשפת הגג דברי הכל כשרה · דאמרי' גוד אסיק : דכי אמצע הגג דמי · דאין מחיצות תחתיה דנימא גוד אסיק : תיובתא דרב הונא · דאמר אבל באמצע דברי הכל פסולה : באמצע הגג הוא דפליגי · הש"ס הדר ודייק ממתניתא לאותבי תיובתא אחריתי : בתרתי · חדא למאי דאמר באמצע הגג דברי הכל פסולה ומתני' קתני דבה פליגי וחדא למאי דאמר מחלוקת על שפת הגג ואנן מצינו למידק ממתני' דבשפת הגג דברי הכל כשרה : כל שאלו יחקקו ויחלקו · בקונדיסין עגולין קא אמר רואין כל שיש בעוביין כל כך שאילו יחקק ויטל עובי עיגולן וירבעום ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן ולאחר שירבעום יחלקום מבפנים ויעשו אותם כעין מרזבים שלנו שיש להם שתי דפנות שאם אתה זוקפן אחד מדפנותיה עומד ממזרח למערב והשני מצפון לדרום : נידון משום דיומד · אתה דנו להכשיר כדין שאמרו חכמים לענין פסי בירלאות בעירובין (דף יז:) שניתרין בארבעה דיומדין ועל שם שיש לכל אחד שתי מחיצות קרי להו דיומדין דיו עמודין שני עמודין : שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה דיו בטפח · ולא כשל פסי בירלאות שהצריכום אמה לכאן ואמה לכאן ועל כרחיך הא דרבי יעקב דאמר יחקקו ויחלקו בעגולין קאמר דאי במרובעין לא אמר אלא יחלקו דהכי אמרי להו בעירובין : שתים כהלכתן · באורך כל הסוכה וברחבה אחד לארכה ואחד לרחבה : ושלישית אפילו טפח · דהכי אגמריה רחמנא למשה מסיני דבשלישית סגי ליה בטפח : רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו · להך מילתא דלקמן : בכולי סדר מועד · כל היכא דאמרינן האי זוגא כי הדדי בשמעתא היכא אמוראי דמחלפי רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן : ארון תשעה · גובהו דכתיב ואמה וחצי קומתו ואמה בת ששה טפחים : ותניא

מסורת הש"ס

[עי' רש"א מ"ש על רש"י דלעיל ע"א ד"ה אם יש בה]

[תוספתא פ"א]

שבת נד: מגילה ז. שבת לב. עירובין ד: סנהדרין ז.

גליון הש"ס

גמ' לימא תיהוי תיובתיה דר"ה בתרתי · כעין זה לקמן דף נא ע"א גיטין דף סו ע"ב :

ותניא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום שנאמר (תהלים קטו) °השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ולא ירדה שכינה למטה והכתיב (שמות יט) °וירד ה' על הר סיני למעלה מעשרה טפחים והכתיב (זכריה יד) °ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים למעלה מעשרה טפחים ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב (שמות יט) °ומשה עלה אל האלהים למטה מעשרה והכתיב (מ"ב ב) °ויעל אליהו בסערה השמים למטה מעשרה והכתיב (איוב כו) *°מאחז פני כסא פרשז עליו עננו *ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו למטה מעשרה מכל מקום מאחז פני כסא כתיב אישתרבובי אישתרבב ליה כסא עד עשרה ונקט ביה בשלמא ארון תשעה דכתיב (שמות כה) °ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו אלא כפורת טפח מנלן דתני רבי חנינא כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן כפורת מדת ארכה ומדת רחבה נתנה מדת קומתה לא נתנה צא ולמד מפחות שבכלים שנאמר (שם) °ועשית לו מסגרת טפח סביב מה להלן טפח אף כאן טפח ונילף מכלים גופייהו תפשת מרובה לא תפשת *תפשת מועט תפשת ונילף מציץ דתניא **ציץ דומה כמין טס של זהב ורחב ב' אצבעות ומוקף מאזן לאזן וכתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה וא"ר אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מתכשיט ונילף מזר דאמר מר זר משהו דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מהכשר כלי אי הכי מסגרת נמי הכשר כלי הוא מסגרתו למטה היתה הניחא למאן דאמר מסגרתו למטה היתה אלא למאן דאמר מסגרתו למעלה היתה מאי איכא למימר האי הכשר כלי הוא אלא דנין דבר שנתנה בו תורה מדה מדבר שנתנה בו תורה מדה ואל יוכיחו ציץ וזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל רב הונא אמר מהכא (ויקרא טז) °על פני הכפורת קדמה ואין פנים פחות מטפח ואימא כאפי דבר

רש"י

ותניא מעולם לא ירדה שכינה למטה. וקרא כתיב דעל כפורת ירד ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא: למעלה מעשרה טפחים. פירושא הוא: שפירש שדי מזיו שכינתו. פרשז נוטריקון קא דריש: מדת קומתה לא נתנה. מדת עוביה היא קומתה שהיא היתה לארון ככסוי תיבה: מסגרת. ספה כעין לבזבזין סביב השלחן: תפשת מרובה כו'. כל דבר שמשמעו מרובה ומועט אם תפשת את המועט יפה תפשת דבליר מהכי לא משמע ואם ימלא שהיה לך לתפוס המרובה הרי הוסיפו לך ולא נטלו ממה שבידך כלום ואם תפשת המרובה לא תפשת שאתה נראה כשקרן בדבריך וממה המועט יש לך לתפוס ואתה הרבית לתפוס חסרו לך ממה שבידך והיינו לא תפשת אבל כשתתפוס המועט אם יוסיפו טוב ואם לאו מה שתפשת תפשת ומשל הוא: ונילף מציץ. שהוא מועט ממסגרת: קדש למ"ד מלמטה גרסינן: אני ראיתיו ברומי. שהכניסוהו לאוצר המלך כדאמרינן במעילה (דף יז:) בבן תלמיון: תכשיט. מלבוש לאדם: מזר. של ארון או של מזבח או של מסגרת זר אינו כלי אלא תיקון כלי לקשטן: מסגרת נמי הכשר. קישוט שלחן הוא: למטה היתה. מרגל לרגל היתה נתונה בראשם ודף השלחן מונח עליו: הניחא כו'. פלוגתא במנחות (דף צו:): מאי איכא למימר. אדיליף מינה נילף מזר: ואין פנים. של אדם פחותין מטפח: בר

תוספות

יו"ד ה"א מלמעלה. אע"פ שיו"ד ה"א שם גמור אין זה הוגה שם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות כיון דאינו מזכירם לשם שם שלם ועוד הוגה שם באותיותיו פירש בקונטרס שדורש אותיות של שם בן ארבעים ושתים ואעפ"כ נזהרין בכל השמות*:

קדש למ"ד מלמטה. י"מ למטה ממש זה למעלה מזה ולא מיסתבר דאין זה כדרך קריאתו אלא יש לפרש זה שלא כנגד זה קדש למ"ד בתחילת שיטה התחתונה ושם בסוף שיטה עליונה:

מסגרתו למטה היתה. משמע מכאן דלדידיה לא היתה מסגרת הכשר כלי שלא היתה מסגרת בשלחן אלא ברגל היתה מונחת בראשה ודף השלחן מונחת עליה ולא כמו שמפרש ר"ת דלמאן דאמר למטה היתה מחוברת נמי בשלחן משום דקשי' ליה הא דאמר ר' יוחנן פרק שתי הלחם (מנחות דף צו:) למאן דאמר למטה היתה טבלא המתהפכת טמאה ובפרק אלו מומין (בכורות דף לח:) לא מסכחת טומאה דאורייתא לאין לו תוך בכלי שטף אלא בהנך דחזו למדרסות ובפרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו:) גבי דף של נחתומין מסקינן שאני פשוטי כלי עץ דרבנן ולא מיסתבר למימר דאתא כמאן דאמר מסגרתו למעלה היתה דלההוא נמי אמר במנחות (דף צו:) טבלא המתהפכת תיבעי ומתוך כך היה דוחק רבינו תם דלמאן דאמר מסגרתו למטה היתה היה לה בית קיבול מלמטה והיינו מתהפכת שאם היתה מתהפכת היה לה בית קיבול מלמעלה ולכך טמאה טפי מאחר פשוטי כלי עץ וזה לא יתכן כדמוכח הכא וצריך לומר דהא דאמרינן גבי דף של נחתומין דרבנן היינו כמאן דאמר מסגרתו למעלה היתה דמדרבנן טמאה ומדאורייתא תיבעי ור' אליעזר דמיקל משום דסמא מדאורייתא טהורה א"כ ההוא שנויא דפ' המוכר את הבית דלא כרבי יוחנן ומסקנא לא קאי וכן פירש שם רשב"א דההיא מסקנא לא קיימא ועוד י"ל דהא דמיבעיא לן בטבלא המתהפכת הייט משום דמשמשת את האדם ומשמשי משמשי אדם כדתניא בתורת כהנים פרשת ויהי ביום השמיני כלי עץ יכול אף הסולם והקולב והנחותא והמנורה ת"ל מכל כלי עץ ולא כל כלי עץ יכול שאני מוציא את השלחן ואת הטבלא ואת הדולבקי ת"ל כל כלי ריבה מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט ת"ל שק מה שק מיוחד שמשמש אדם ואת משמשי אדם אף אני מרבה את השלחן ואת הטבלא ואת הדולבקי שמשמש אדם ואת משמשי אדם ומוציא אני את הסולם שמשמש אדם ואינו משמש את משמשי אדם וקולב והנחותא והמנורה שמשמש את משמשי אדם ואינו משמש אדם ועל כרחין כשאין ראוין למדרס מיירי מדלא נקט מטה כסא וספסל ועוד דהוי מלי לרבוייהו ממשכב וכשאין להם בית קיבול נמי מיירי מדלא קאמר מה שק מיטלטל מלא וריקן ומיבעיא לן במנחות (שם) אי דרשה גמור' או אסמכתא בעלמא משום דעל כרחיך אפילו למ"ד מסגרתו למטה אע"פ שכל הדרשות לריבות ההיא דת"כ לרבויי משמשי אדם ומשמשי משמשי אדם והשלחן הטהור אצטריך ללמד שמגביהין אותו לעולי רגלים מ"מ לענין טבלא לאו דרשה גמורה דטבלא המתהפכת נפקא לן משלחן הטהור והשתא דף של נחתומין דפשיטא לן שהיא מדרבנן אינה משמשת אדם והא דמשמע בכל דוכתא דפשוטי כלי עץ אפילו טומאה דרבנן לית בהו כדמשמע בריש חולין (דף ג. ושם) דקאמר טמא במוקדשין שבדק קרומית של קנה ושחט בה ועל כורחין כשעשאה כלי מיירי דעולה טעונה כלי ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לא.) דשקיל ליה בפשוטי כלי עץ ובפרק כל הכלים (שבת דף קכג:) גבי קנה של זיתים דפריך בגמרא פשוטי כלי עץ הוא ובפ"ק דשבת (דף טז:) כלי עץ וזכוכית פשוטיהן טהורין אפילו מדרבנן דומיא דכלי זכוכית ולקמן בפירקין (דף יב:) דאמר סיככה בחצים זכרים כשירה ואי מקבלי טומאה אפילו מדרבנן הוו פסולין לסיכוך דאפילו מטלניות שאין בהן שלש על שלש ואיכא פסלינן אף על גב דלא מקבלי טומאה כל הני לא דמו לדף של נחתום מחמת שהדפין רחבין וראוי להניח עליהן דבר גזרו עליהן דדמו לבית קיבול כדפירש בקונטרס במנחות (דף צו:) דמהאי טעמא טמאה טבלא המתהפכת מדאורייתא למ"ד מסגרתו למטה היתה ואי הוה מצי למימר דף של נחתומין הוה כטבלא המשמשת אדם ומשמשי אדם כל שכן דניחא טפי דלא דמו לכל הני דאפילו מדרבנן טהורין:

ואל יוכיח ציץ וזר שלא נתנה בהן תורה מדה. והא דאמר לעיל דציץ רחב שתי אצבעות אין זה אלא מדרבנן משום דכתיב (שמות כח) על מצחו שיעור מצחו וסתם מצח רוחב שתי אצבעות ומיהו ריב"א מפרש *הציץ היה מונח בראשם משום דקשיא ליה מאי שנא גבי כהן גדול דקראה מצנפת כדכתיב (שם כט) ושמת המצנפת על ראשו וכתיב (ויקרא טז) ובמצנפת בד יצנף ואמר פ"ק דגיטין (דף ז. ושם) בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם ובכהן הדיוט קראה מגבעות כדכתיב (שמות כח) (*ועשית להם מגבעות) אלא ודאי משונות היו זו מזו דשל כהן הדיוט גדולה משל כהן גדול שהציץ היה דוחה אותה וכן התפלין כדאמרינן בפרק שני דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין וכהן הדיוט אע"ג דהוה ליה נמי תפלין היה יכול להניחם במקום שכהן גדול מניח את הציץ

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה א סמג עשין קעג:

[וע"ע תוס' ע"ז יח. ד"ה הוגה ותוס' שבועות לה. ד"ה כאלף]

רבינו חננאל

ותניא ר' יוסי אומר מעול' לא ירדה שכינה למטה ולא והכתיב וירד ה' על הר סיני והא כתיב ועמדו רגליו ביום ההוא ושנינן למעלה מעשרה טפחים ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב ומשה עלה אל האלהים וכתיב ויעל אליהו בסערה השמים ושנינן למטה מעשרה. והכתיב מאחז פני כסא פרשז עליו עננו. וא"ר נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו עליו. [למטה מעשרה] מכל מקום מאחז פני כסא[כתיב]. מכלל שיש שם אחיזת יד ושנינן אישתרבובי אישתרבב לו הכסא ואחז בו אלא משה לא עלה אלא למטה מעשרה טפחים. בשלמא ארון ט' טפחים דכתיב ביה אמה וחצי קומתו כל אמה ו' טפחים נמצא קומת הארון ט' טפחים אלא פרוכת מנלן ואסיקנא יליף מפחות שבכלים והוא המסגרת דכתיב ועשית לו מסגרת טופח ואקשינן ונילף מציץ דתניא ציץ דומה כמין טס של זהב רחבו ב' אצבעות מוקף מאזן לאוזן וכתוב עליו ב' שיטין ה' מלמעלה וקודש למ"ד למטה. וא"ר יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קודש לה' בשיטה אחת ודחינן ציץ וזר תכשיטין ואין דנין כלי מתכשיט. ואפילו למ"ד מסגרתו למעלה היתה והכשר כלי הוא. מ"מ נתנה תורה בעיקר השלחן מדה ונתנה תורה בעיקר הארון מדה ודומה זה לזה לאפוקי ציץ וזר דלא נתנה תורה בהן מדה כלל: ירושלמי מנא לן דלמעלה מעשרה רשות אחרת. ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש ונועדתי לך שם. וכתיב אתם ידעתם כי מן השמים דברתי עמכם. מה דבור האמור להלן רשות אחרת אף דבור האמור כאן מעל הכפורת רשות אחרת. רב הונא אמר כפורת טפח מהכא דכתיב אל פני הכפורת קדמה וכתיב אל פני הכפורת יהיו פני הכרובים ונמירי דאין פני הכרובים פחותים מטפח. ואקשינן ממאי דחלל הסוכה בעינן עשרה טפחים וזולתי הסככה. אימא עשרה טפחים בהדי סככה הן.

מסורת הש"ס

[שבת פט.]

[ר"ס ד: וש"נ]

[עי' תוס' יומא כה. ד"ה טען] [נ"ע ומגבעות תעשה להם]

תורה אור

דבר יוכני תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת ואימא כאפי דציפרתא דזוטר טובא אמר רב אחא בר יעקב רב הונא פני פני גמר כתיב הכא אל פני הכפורת וכתיב התם °מאת פני יצחק אביו ונילף מפנים של מעלה דכתיב °כראות פני אלהים ותרצני תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת ונילף מכרוב דכתיב °אל הכפורת יהיו פני הכרובים אמר רב אחא בר יעקב גמירי אין פני כרובים פחותין מטפח ורב הונא נמי מהכא גמיר ומאי כרוב א"ר אבהו *כרביא שבן בבבל קורין לינוקא רביא א"ל *אביי אלא מעתה דכתיב °פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם היינו כרוב היינו אדם אפי רברבי ואפי זוטרא וממאי דחללה עשרה בר מסככה אימא בהדי סככה אלא מבית עולמים גמר דכתיב °והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו וכתיב °קומת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני ותניא מה מצינו בבית עולמים כרובים בשליש הבית הן עומדין משכן נמי כרובים בשליש הבית הן עומדין משכן כמה הוי עשר אמות דכתיב °עשר אמות אורך הקרש כמה הוי להו שיתין פושכי תלתיה כמה הוי עשרים פושכי דל עשרה דארון וכפורת פשו להו עשרה וכתיב °והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת קרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה ממאי דגדפינהו עילוי רישייהו קיימי דלמא להדי רישייהו קיימי אמר רב אחא בר יעקב למעלה כתיב ואימא דמידלי טובא מי כתיב למעלה למעלה הניחא *לר' מאיר דאמר כל האמות היו בינוניות אלא לר' יהודה דאמר אמה של בנין ששה טפחים ושל כלים חמשה מאי איכא למימר ארון וכפורת כמה הוי להו תמניא ופלגא פשו להו חד סרי ופלגא אימא סוכה עד דהויא חד סרי ופלגא אלא לרבי יהודה הלכתא גמירי לה דאמר ר' חייא בר אשי אמר רב °*שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני שיעורין *דאורייתא נינהו דכתיב °ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש *ואמר רב חנין כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר חטה לבית המנוגע דתנן *הנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידו הוא והן טמאין מיד היה

*בר יוכני. עוף גדול הוא מאד ובבכורות (דף מ:) אמרינן פעם אחת הטילה בר יוכני ביצה במקומו וטבעה ששים כרכים ושיברה ש' ארזים: פני פני גמר. ג"ש גמר ובציפרתא לא כתיב פני: תפשת מרובה. במקום שאתה שומע אף המועט במרובה לא תפשת דיש להקשות תפוש את המועט והרי אתה שקרן בדבריך: ונילף מפני הכרובים. דזוטרי מטפח: הייט פני כרוב היינו אדם. הלא שניהן שוין ולמה חלקם הכתוב ומשני לעולם כרוב נמי פני תינוק הוא וזהו חילוקם פני אדם אפי רברבי פני הכרוב אפי זוטרי: וממאי דחללה עשרה. כיון דמארון וכפורת ילפת עשרה ממאי דחללה עשרה לבד מעובי סככה דלמא בהדי סככה כי ארון וכפורת: בשליש הבית היו עומדין. שהיו הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ על רגליהם וכתיב קומת הכרוב עשר נמצא קומתו כלה בשליש גובה הבית שהוא שלשים אף כאן במשכן כשהיו הכרובים שעשה משה על הכפורת היה גבהן כלה בשליש גובה הבית: משכן כמה הוי. גבהו: תלתיה כמה הוי עשרים. נמצא גובה הכרובים כלה לסוף עשרים טפחים מן הארץ והן עומדין על הכפורת: דל עשרה טפחים דארון וכפורת. לדעת מראשם של כרובים כמה הוי נמצא מראשם של כרובים עד רגליהם עשרה טפחים: וכתיב סוככים בכנפיהם. אלמא מכנפיהם ולמטה עד הכפורת קרוי סכך וכנפיהם למעלה לגבהן היו פרוסות אלמא תחת כנפיהם עשרה טפחים חלל עד הכפורת וקרי ליה סוכה: וממאי דגדפייהו עילוי רישייהו. כפריסי דהוה ליה חללה עשרה: להדי רישייהו. בשוה לראשם דהוה ליה עשרה עם עובי הכנפים: הניחא לרבי מאיר דאמר. במסכת מנחות (דף צז.): כל האמות. שבמשכן בין של כלים בין של בנין היו נמדדות בבינונית שהיא אמה בת ששה טפחים והיא קרויה בינונית מפני שיש בת חמשה קטנה הימנה והיא אמת יסוד וסובב ואמת הקרנות ואמת ריבוע של מזבח הפנימי כדאמר במנחות (שם) מהאי קרא ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטופח וגו' ויש גדולה הימנה חצי אצבע כדתניא בפסחים (דף פו.) שתי אמות היו בשושן הבירה אחת יתירה על של משה חצי אצבע שתי אמות ב' מקלות עשויין למדוד בהן האמות שושן הבירה מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית ושושן הבירה מצויירת בו הניחא לר"מ שהשוה כל האמות איכא למילף כדילפת דל י' לארון וכפורת פשו להו עשרה מכנפיהם עד מקום מושבם: מאי איכא למימר. אי מינה ילפת בעי חללה חד סרי ופלגא דארון וכפורת תמניא ופלגא הוא דהוו וכיון דכרובים בשליש הבית עומדין דהייט לסוף עשרים פשו חד סרי ופלגא תחת כנפיהם: לרבי יהודה. דלא מצי יליף מקראי כל שיעור מחיצה הלכתא גמירי לה מסיני וגמירי דבציר מעשרה לבר מסככה לאו מחיצה היא ובהכי הויא מחיצה: שיעורין. של איסורין כגון כזית לכל אכילת איסור וככותבת ליום הכפורים: חצין. שהחציצה פוסלת בטבילה: ומחיצין. הלכות מחיצה: לשיעורין נאמר. הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל שאפילו בדברי תורה צריכין לשער בפירותיה איסורין שבתורה: כליו על כתפיו. שאינו לבוש בהן: וסנדליו וטבעותיו בידו. אוחזין בידו טבעותיו דומיא דסנדליו: טמאין מיד. בלא שהייה דכתיב (ויקרא יד) והבא אל הבית יטמא וטלאו בא אל הבית קרינא ביה:

הלין דיש מקום בראש שראוי להניח בו שני תפלין כדאמרינן בריש המוצא תפילין (עירובין דף צה:) ואע"ג דגבי ציץ כתיב מצח *ומתרגמינן *בין עינוהי ואמרינן פרק האומר (קידושין סו.) גבי ינאי המלך הקם להם בציץ שבין עיניך והאי בין עיניך משמע כמו בין עיניך דכתיב גבי תפלין שהכל בגובה של ראש ומיהו אינו מתישב כל כך משום דתפלין יליף בסוף הקומץ רבה (מנחות דף לז:) בגזרה שוה שבין עיניך בגובה הראש מלא תשימו קרחה בראשם במקום שער ומ"מ אפילו היה ציץ על המצח ממש מ"מ היה צריך לקשור הציץ והתפלין מאחורי ראשו והיו שניהם דוחין שם את המצנפת והא דאמרינן בפרק ראשון דיומא (דף יב:) דבגדי כה"ג ביה"כ כשרין לכהן הדיוט אע"ג דבבגדי לבן כתיב מצנפת בשאר בגדים איירי חוץ מן המצנפת ומיהו בלשון גמ' אשכחן דקרי מצנפת להשיא דכהן הדיוט דאמרינן בפ' בראשונה (שם כה. ושם) גבי פיים שנוטל מצנפתו של אחד מהם ועוד קשה דלא היה ציץ ביוה"כ בבגדי לבן ולמה קרי ליה מצנפת ושמא אעפ"כ היתה קטנה כמצנפת של כל השנה [ועי' תוספות עירובין צה: ד"ה מקום]: **תפשת** מרובה לא תפשת: יש מפרשים לפי שמדה מרובה אין לה סוף וכאן אי אפשר לומר כן דעל כרחיך לא אפשר ללמוד אלא מפנים שיכולין ליכנס במשכן וכן בפרק קמא דר"ה (דף ד: ושם) ובחגיגה (דף יז.) גבי עצרת דיש לה תשלומין כל שבעה דיליף מחג המצות ופריך ונילף מחג הסוכות ומשני תפשת מרובה לא תפשת והתם יש לדבר סוף ועוד מוכח בהדיא בתורת כהנים דכתיב (ויקרא טו) כי יזוב זוב דמה ימים רבים ימים שנים יכול ימים הרבה אמר ר' עקיבא כל שמשמעו מועט ומשמעו מרובה תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת רבי יהודה בן בתירה אומר שתי מדות אחת מדה כלה ואחת מדה שאינה כלה מודדין במדה כלה ואין מודדין במדה שאינה כלה אמר רבי נחמיה וכי למה בא הכתוב לפתוח או לנעול והלא לא בא לנעול אלא לפתוח אם אתה אומר ימים עשרה או אינו אלא מאה או מאתים או אלף או ריבוא וכשאתה אומר ימים. שנים פתחת וזהו פירושו של תפשת מרובה דאם אתה תופש את המועט אין מוציאין אותו מידך שהמועט בכלל המרובה אבל באת לתפוש המרובה אומר לך הבא ראיה וטול ורבי יהודה בן בתירה בא ללמוד ממנהג העולם שתופסין את המדה כלה ומניחין את המדה שאינה כלה אף כאן תופסין החשבון המועט שיש לו סוף ור' נחמיה בא ללמוד מדרך המקראות שלא בא לסתום אלא לפרש והכא גבי תשלומין צריכין כולן לטעמיה של רבי עקיבא: [ועי' תוספות יומא עבי ד"ה נעביד] **בשליש** הבית הן עומדין. דקומת הכרובים עשר אמות והבית שלשים אמות והא דכתיב (מלכים א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו היינו משפת הכרובים ולמעלה כדאיתא בפ' המוכר פירות (ב"ב צט:) ולא כמו שפירש בקונטרס בפירוש מלכים (שם) דעליית בית קדשי הקדשים נמוכה משל היכל: [ועי' תוספות יומא נב. ד"ה ועשרים] גפן

[נ"ל הא מתרגמינן] [בתרגום אונקלוס איתא בית עינוהי]

לד א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב:

לה ב מיי' פט"ז מהלכות טומאת צרעת הלכה ז:

רבינו חננאל

ושנינן תנא מבית עולמים גמר לה דכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה וגו' ודברי' פשוטי' הן. נמצאו הכרובים על גבי הכפורת במשכן עומדים בשליש הבית שהוא כ' טפחי' דל מיניה עשרה טפחים לארון וכפורת כדאמרינן פשו להו עשרה וכתיב והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם. נמצאו כנפי הכרובים למעלה מעשרה וקרי להו סככה. ש"מ כי חללה עשרה זולתי הסככה. ואקשינן ממאי דכנפיהן למעלה מראשיהן היו פורשין שנמצא החלל עשרה טפחים דלמא בהדי רישייהו הוו קיימו ונמצאת הסככה למעלה מכלל עשרה. ושנינן מדכתיב פורשי כנפים למעלה ש"מ למעלה מראשיהן. הניחא לר' מאיר דתני במס' כלים בפרק ט"ז כל האמות היו בבינוניות ומפורש דאמה של משה היתה קטנה ואחרת היתה יתירה עליה חצי אצבע ואחרת יתירה עליה חצי אצבע. נמצאת האמה שהיא ששה טפחים וחצי אצבע היא הבינונית שיש פחות הימנה חצי אצבע ואחרת יתירה עליה חצי אצבע אלא לר' יהודה דפליג עליה דר"מ דאמר אמה של בנין ו' טפחים ושל כלים ה' נמצא ארון ז' טפחים ומחצה כי כלי הוא וכפורת טפח הרי ח' וחצי נשארו קומות הכרובים י"א טפחים וחצי*) הנה צריכין להיות שיעורי י"א טפחים חצי הסוכה ושנינן לר' יהודה גמרא גמיר לה שיעור דסוכה י' טפחים דאמר רב חייא בר אשי אמר רב שיעורין חציצין ומחיצות הל"מ. מחיצות הא דאמרן. שיעור מחיצות של סוכה עשרה טפחים הל"מ. הניחא לר' יהודה דצריך הלכה אלא לר"מ מדאורייתא היא כדאמרן ארון ט' טפחים וכפורת טפח הרי עשרה והכרובים סוככים על הכפורת ושנינן לר' מאיר מדאורייתא גובה חרפנות אתאי הלכתא לגוד אסיק מחיצתא ולרופן עקומה ד' אמות ופחות מג' כלבוד דמי ואקשינן שיעורין דאורייתא נינהו דכתיב א"ץ חטה ושעורה א"ר אבין כל הפסוק הזה לשיעורא נאמר חטה דתנן בנגעים פרק י"ג מ' שנכנס לבית המנגע

*) נ"ל הכא צריך להיות שיעור הסוכה י"א טפחים וחצי.

חגיגה יג: [שם איתא ר"ם לאביי]

גליון הש"ס

גמ' שיעורין חציצין. עי' לקמן דף לד ע"א רש"י ד"ה עשר:

[לקמן ו: כלים פי"ז מ"י עירובין ד: מנחות לז.]

עירובין ד:

שם ברכות מא.

שם חולין פב: נגעי' פי"ג מ"ט

סיה

תורה אור

היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד והן טהורים עד שישהה בכדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכל בליפתן שעורה דתנן *עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל גפן כדי רביעית יין לנזיר תאנה כגרוגרת להוצאת שבת רמון דתנן *כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים (דברים ח) ארץ זית שמן (*ודבש*) ארץ שכל שיעוריה כזיתים כל שיעוריה סלקא דעתך הא איכא הני דאמרינן אלא אימא שרוב שיעוריה כזיתים דבש ככותבת הגסה ביום הכפורים אלמא דאורייתא נינהו ותסברא שיעורין מי כתיבי אלא *הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא חציצין דאורייתא נינהו דכתיב (ויקרא יד) ורחץ (*את בשרו) במים *שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים כי אתאי הלכתא לשערו כדרבה בר בר חנה *דאמר רבה בר בר חנא נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שתים איני יודע שערו נמי דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו כי אתאי הלכתא לכדרבי יצחק דאמר רבי יצחק

דבר

רש"י

היה לבוש כליו. דאיקרו להו בגדיו: הוא טמא מיד. דכתיב והבא אל הבית יטמא: והן טהורין עד שישהה. דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס וגו' ודרשינן בת"כ אין לי אלא אוכל ושוכב אוכל בלא שוכב שוכב בלא אוכל לא אוכל ולא שוכב מניין ת"ל יכבס בגדיו ריבה שתי פעמים כתיב יכבס בגדיו ואם סופנו לרבות הכל מה ת"ל והאוכל ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה שאין טעון כיבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה וגופו טמא מיד דהכי כתיב והבא אל הבית יטמא ולא כתיב כיבוס בגדים והאוכל בבית דהיינו שוהה כדי אכילה יכבס בגדיו: אכילת פרס. חצי ככר שיערו חכמים אותו למזון שתי סעודות לעירוב דתנן בעירובין (דף פב:) וחציה לבית המנוגע: פת חטין. שהייתה מועטת משל שעורים: מיסב. דהיינו דרך אכילה מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה ואינו טרוד בדברים אחרים: עצם כשעורה. מן המת: ואינו מטמא באהל. כשיעור זה עד שיהא שדרה או גלגולת שלמה או רוב מנין אברי אדם: גפן. מה שיערו בו: כדי רביעית יין. בשאר איסורי נזיר דאיכא למאן דאמר במסכת נזיר (דף לח:) דחרצנים וזגין ועלין מצטרפין לשיעור רביעית יין שאם יתנם לכוס מלא יין עד שיצא ממנו רביעית יין ואין דומה המשער בכוס מלא מים למשער ביין משום דיין עב הוא ואינו ממהר לצאת אלא נברך ונגדש על שפת הכוס יותר מן המים: תאנה. מה שיערו בה: כגרוגרת להוצאת שבת. שיערו בכל האוכלים: כל כלי בעלי בתים שיעורן. בנקביהם: כרמון. דעד שניקב כמוציא רמון שם כלי עליו ומקבל טומאה לפי שבעל הבית חס על כליו וכשהוא מוציא זיתים הוא משתמש בו רמונים אבל כלי אומן שעומד לימכר טהור בנקב כל שהוא: רוב שיעוריה כזיתים. מת ונבילה ואיסור חלב ודם ופיגול ונותר וטמא וגיד הנשה: דבש. כל מיני מתיקה קרויין דבש ותמרים מיני מתיקה הן: כותבת. תמרה: ליום הכפורים. דלא כתיב ביה אכילה אלא אשר לא תעונה (ויקרא כג) מידי דמייתב דעתיה ומפקע ליה מעינוי: מי כתיבי. כלום כתיב בתורה עצם כשעורה ובית המנוגע בחטין וכן כולם: ה"ג בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ כו': נימא אחת קשורה. ומקפיד עליו חוצצת דמיהדק שפיר ולא עיילי בה מיא ואמרינן לקמן גזרינן על מיעוטו המקפיד: שלש אינן חוצצות. לפי שהשער קשה ולא מיהדק שפיר ועיילי ביה מיא: את הטפל לבשרו. יהא במים הטפל הדבוק:

דבר

תוספות

גפן כדי רביעית יין לנזיר. פי' בקונטרס כדי רביעית בשאר איסורי נזיר דאיכא למאן דאמר במס' נזיר (דף לח:) דלולבין ועלין וחרצנין מצטרפין לשיעור רביעית יין דאם יתנם לכוס מלא יין ויצא ממנו רביעית יין ואינו דומה המשער בכוס מלא יין למשער בכוס מלא מים דיין עב ואינו ממהר לצאת אלא נברך ונגדש על שפת הכוס יותר מן המים ובריש עירובין (דף ד.) פי' בקונטרס גפן כדי רביעית יין לנזיר לחייבו מלקות משמע שרוצה לומר אם שתה רביעית יין ואין זה מענין האחרים דמשערינן בהו מילתא אחריתי וכמו שפירש כאן עיקר וכי האי גוונא תניא בתוספתא דנזיר כילד הוא עושה מביא כוס מלא יין ומביא זית איגורי ונותן לתוכו ושופע אם שתה כיוצא בו חייב ואם לאו פטור דברי ר' עקיבא ר' אלעזר בן עזריה אומר אינו חייב עד שישתה רביעית והשתא סוגיא דמתניתין כר' אלעזר בן עזריה ואין לחוש בכך דהכי נמי הויא דעשר רביעית דפרק שלשה מינין (נזיר דף לח:) כוותיה ואע"ג דאמרינן התם בפלוגתא לא קמיירי לא חיים בהו אע"ג דפליג עלה רבי עקיבא ובנזיר נמי איכא בפלוגתא בפ' ג' מינין (דף לד:) דתנן ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית משנה ראשונה אומרת עד שישתה רביעית יין ר' עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין ויש בו לצרף כזית חייב ואמרינן בגמ' [דף לה:] ת"ק מדמה להו איסורי נזיר לשתיה ובאכילת עלין ולולבין נמי בעי רביעית כמו בשתיה ור' עקיבא סבר כיון דאמר קרא וענבים לחים ויבשים לא יאכל מה אכילה בכזית אף כל בכזית כלומר אף שתיה וקצת קשה לגירסא זו דהיכא אשכחן דמצריך רביעית במידי דאכילה וצריך לומר דמשמע ליה דכי קתני עד שיאכל מן הענבים כזית ה"ה בשתיה ומשנה ראשונה דאומרת עד שישתה רביעית ה"ה באכילה אלא מר נקיט אכילה משום דיליף מיניה לענין שתיה ומר נקיט שתיה משום דיליף מיניה לענין אכילה ור"ת גרים שם בנזיר ת"ק לא מדמה להו לכל איסורי נזיר לאכילה וכן מצא בספר ישן ויש ספרים שכתוב בהן ולא מדמי להו לאיסורי נזיר לשתיה והכל אחד אבל לאכילה ניחא טפי פי' משנה ראשונה מחלקת בין אכילה לשתיה ולא ילפינן מהדדי ולגירסא זו הויא אכילה בכזית לכולי עלמא ובמשנתין גרס ר"ת כזית יין לנזיר ואתיא ככ"ע ובמידי דאכילה וקשה לפי' ר"ת דמאי נפקא מינה דמשערינן אותו זית בכוס מלא יין דכן יכול לשער במים כמו יין במקום שישימו הזית איגורי בין ביין בין במים שם ישימו כמו כן החרצנים והזגים ואם נעמיד שמעתין במידי דשתיה כיון דאמרינן לחייב בשותה מה שמפיל שיעור כזית מן היין להוא דבר מועט הא פשיטא דכיון דשתה יין דשעוריה *(מהכא) דאי אפשר לשערו אלא ביין וקצת משמע בירושלמי דנזיר כפר"ת דאכילה לכולי עלמא בכזית דקאמר התם משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין דהוו דרשינן שכר שכר מה שכר שנאמר להלן רביעית אף שכר האמור כאן רביעית חזרו לומר לא יאכל ולא ישתה מה אכילה בכזית אף שתיה בכזית: **כל** כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים. גבי כלי עץ מיתניא פי"ז דכלים אבל בכלי חרס תנן פ' שלישי דכלים [מ"א] העשוי לאוכלין שיעורן כזיתים העשוי למשקים כו' והא דאמר בסוף המצניע (שבת דף צה:) חמש מדות בכלי חרס ניקב כמוציא זית טהור מלקבל זיתים ועדיין כלי הוא לקבל רמונים היינו אם יחדו לרמונים אבל סתמו כמוציא זית: **שיעורן** כרמונים. במס' כלים פי"ז [מ"ד] תנן הרמונים שאמרו שלשה אחוזים זה בזה ולא שיהא צריך נקב גדול כל כך כדי שיצאו שלשתן בבת אחת אלא אחד לבד דהא אמר בסוף המצניע (שבת דף צה:) כמוציא רמון משמע רמון אחד דלא קאמר רמונים ועוד בפ' אלו קשרים (שם דף קיב:) ובפ' עושין פסין (עירובין דף כד.) דבעי חזקיה ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב כמוציא זית וסתמו עד שהשלימו למוציא רמון מהו הוה ליה למינקט ניקב כמוציא רמון וסתמו וחזר וניקב כמוציא רמון וסתמו עד שהשלימו לשלשה רמונים מהו ונראה לפרש דהא דנקט שלשה רמונים אחוזים דאע"פ שמוציאם זה אחר זה אין נוחין לצאת דרך נקב נר כמו שהיה יוצא זה אחר זה בפני עצמו עוד יש לפרש דנקט שלשה אחוזים זה בזה משום דרמון דגדל יחידי בפני עצמו או שנים גדולים יותר מדאי והגדלים ארבעה אחוזים קטנים יותר מדאי אבל הגדלים שלשה בינונים ומשערים בהן: [וע"ע תוספות שבת קיב: ד"ה עד ותוספות עירובין ד: ד"ה שיעורן]: **אלא** הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא. מכאן קשה לגירסת הספרים דבפ' בתרא דיומא (דף פ. ושם) דא"ר יוחנן שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני ופריך שיעורין מיכתב כתיבי ארץ חטה ומשני אלא אימא שיעורין של עונשין וקשה לאותה גירסא דמאי קפריך מיכתב כתיבי הא מסיק הכא דקרא אסמכתא היא ועוד מאי קמשני אימא שיעורין של עונשין הלא על השיעור הקשה מיכתב כתיבי ועוד דבכל דוכתא דמייתי האי קרא דשיעורין מייתי כולה מילתא דר' חנן דהכא ומתוך כך גרים התם בקונטרס עונשין מיכתב כתיבי אלא אימא שיעורין של עונשין ובפ' כילד מברכין (ברכות ד' מא. ושם) משמע קצת (א) דדרשה גמורה דאמר רב (*חמא אמר) ר' יצחק כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה שנאמר ארץ חטה וגו' והדר אמר ופליגא דר' חנן דאמר ר' חנן כל הפסוק לשיעורין נאמר ושמא למאי דמסיק התם ואידך שיעורין מי כתיבי לא פליגי:

דבר

מסורת הש"ס

אהלות פי"ב מ"ג

שבת קיב: כלים פי"ז מ"א עירובין ד: כד. ברכות מא.

[ברכות מא: איתא מדרבנן וקרא אסמכתא וכו']

*[עי' פסחים קט.]

נדה סז. [ב"ק פג. עירובין ד: ושם אי' בר רב הונא]

נ"ל נספי

[נ"ל יוסף ואיתימא]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא הלכתא וכו' משמע קצת דדרשה גמורה היא דאמר:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פט"ז מהלכות טומאת צרעת הלכה ו:

לז ב מיי' פ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ג:

לח ג מיי' פ"ה מהלכות נזירות הלכה ב סמג לאוין רב:

לט ד מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה א:

מ ה מיי' פי"ז מהלכות כלים הלכה ג:

מא ו מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה א סמג לאוין סט טור ש"ע א"ח סי' תריב סעיף א:

[בברכות מא: וכן בילקוט ליתא]

*) [בברכות איתא אמר ר"י בר חנינא]

מב ז מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה טז ופ"א מהל' מקואות הלכה יב סמג לאוין קיא ועשין רמח טוש"ע י"ד סי' קצח סעיף א:

עירובין ד: פסחים קט. ע"ש [חגיגה יא.]

מג ח ט מיי' פ"א מהל' מקואות שם טוש"ע שם סעיף ה:

רבינו חננאל

וכליו על כתפו וסנדליו וטבעותיו בידו הוא והן טמאין מיד כו'. מצאנו שכתוב בפסוק והבא אל הבית והאוכל בבית והשוכב בבית היה [לו] לומר והבא אל הבית ודיו. ואני אומר הבא טמא האוכל והשוכב לא כ"ש. ותניא בתורת כהנים אם סופנו לרבות [הבא אל] הבית אע"פ שאינו לא אוכל ולא שותה מה ת"ל אוכל ושותה אלא ליתן שיעו' להבא כדי אכיל'*) בשכיבה. וכמה שיעור אכילה כדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכלן בלפתן ושנינן במס' פרה פרק ראשון [אמרו] כיוצא בו (אחד) האוכל בבית המנוגע פרס משלש לקב אמרו לא מי"ח לסאה אמר להם כך שמעתי סתם. אמר בן עזאי אני אפרש כשאתה אומר מג' לקב אין בו חלה. וכשאתה אומר מי"ח לסאה מיעטתו חלתו. שעורה עצם כשעורה מטמא במגע במשא ולא באהל ומפורש במס' אהלות. גפן כדי רביעית יין לנזיר ואמרינן (בנזיר ל"ח ע"א) עשרה רביעיות הן. תאנה וכו' ושנינן לעולם הלכתא והאי קרא דכתיב ארץ חטה ושעורה וכו' אסמכתא בעלמא. חציצין דאוריי' נינהו דכתיב ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין המים. ודחינן מן התורה חציצת בשרו. כי אתאי הלכתא לשערו שערו נמי דאורייתא דכתיב ביה ורחץ את בשרו ודרשינן את הטפל לבשרו ומאי נינהו שערו

ואמרינן נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות משום דמחלחלי ועייל בהו מיא. שתים איני יודע. אלא כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאינו מקפיד וכדר' יצחק דאמר ר' יצחק כו' ודברי ר' יצחק מפורשין ביבמות בפרק הערל דגרסינן התם ואלא הא דאמר רבא מעוברת שנתגיירה אין בנה צריך טבילה אמאי אין צריך טבילה וכי תימא משום דר' יצחק דאמר

*) ר"ל כדרך שכיבה והיינו שיהא מיסב ואוכל.

מד א מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טור ש"ע א"ח סי' תרל סעיף ב:

תורה אור

*דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד אי נמי משום רובו שאינו מקפיד *היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה מחיצין הא דאמרן הניחא *לרבי יהודה אלא לר"מ מאי איכא למימר כי אתאי הלכתא לגוד *ולבוד ודופן עקומה: ושאין לה שלש דפנות: תנו רבנן *שתים *כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור' שמעון סבר *יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת °בסכת בסכת (ויקרא כג) בסכות הרי כאן ארבע דל חד לגופיה פשו להו תלתא שתים כהלכתן ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח ר' שמעון סבר יש אם למקרא בסכות בסכות בסכות *הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע שלש כהלכתן אתאי הלכתא וגרעתה לרביעית ואוקמתה אטפח ואי בעית אימא דכולי עלמא יש אם למקרא והכא בהא קמיפלגי מר סבר *סככה בעיא קרא ומר סבר סככה לא בעיא קרא ואיבעית אימא דכולי עלמא יש אם למסורת והכא בהא קמיפלגי מ"ס כי אתאי הלכתא לגרע ומ"ס כי אתאי הלכתא להוסיף ואיבעית אימא דכולי עלמא כי אתאי הלכתא לגרע ויש אם למסורת והכא *בדורשין תחילות קמיפלגי מ"ס דורשין תחילות ומ"ס אין דורשין תחילות רב מתנה אמר טעמיה דר"ש מהכא °וסוכה תהיה לצל יומם מחורב (ישעיה ד) ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר ואותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב

ויעמידנו

דבר תורה. הלכה למשה מסיני: רובו. רוב שערו מטונף בטיט או קשור אחת אחת ומקפיד עליו חוצץ: אין מקפיד עליו. הוה ליה כגופיה הואיל ואין סופו ליטלו ובטיל לגביה ולא חייץ: וגזרו על רובו שאינו מקפיד. הואיל והוי רוב ודמי במקצת לחציצה דאורייתא: ועל מיעוטו המקפיד. הואיל ודמי ליה בהקפדה: (א) גזרה. לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא גזירה מדרבנן ורובו המקפיד לחודיה הוא דהוי הלכה למשה מסיני: הא דאמרן. לגובה עשרה: הניחא לרבי יהודה. דלא נפקא ליה מקראי אצטריך הלכתא: לגוד. להיכא דצריך למיגד או גוד אחית או אסיק כגון אכסדרה בבקעה דאמרינן בה פי תקרה יורד וסותם: ולבוד. פחות מג': דופן עקומה. פחות מד' אמות: שתים כהלכתן. מזרחית וצפונית כמין גאם או דרומית ומערבית: כהלכתן. כשיעור מסך סוכה: יש אם למסורת. כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל היא האם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא: בסכת תשבו ישבו בסכת כי בסכות הושבתי חד מלא ותרין חסרין: בסכת. משמע חדא: לגופיה. דאין דורשין תחילות פסוק הנאמר ראשון אינו לדרשה אלא למשמעי אתא: הילכתא. הא דאמרינן לעיל הלכה למשה מסיני להכי נמי אתמר ליה הלכתא למחילות למיגרעיה לשלישית דופן סוכה ולמיסגי ליה בטפח: סככה לא בעי קרא. דממשמעותא דגופיה נפקא דסוכה בלא סכך לא מקרייא: דורשין תחילות. לדרשה הוו להו ארבעה: למחסה ולמסתור וגו'. בלא ארבע מחיצות לאו מחסה מזרם הוא שהרוח משיב את הזרם דרך דופן הפרוץ: כנגד היוצא. מקום שהמחיצה כלה באיזה שירצה אם השתים מזרחית לפונית יעשה הטפח בסוף הצפונית במקצועו לצד מערב או במזרחית לצד דרום:

ויעמידנו

דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ. י"מ דהכא איירי בשער אבל בבשר חוצץ אפילו מיעוטו שאינו מקפיד וקשה לר"ת מהא דאמרינן פרק הערל (יבמות דף עח. ושם) נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ופריך אמאי וכי תימא משום דרבי יצחק דאמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ והשתא דעדיפא הוה ליה לאקשויי דבבשר אפילו משהו ואפילו אינו מקפיד חוצץ ועוד מדקיהיב שיעורא בחציצה במסכת מקואות (פ"ט מ"ה) ומייתי לה בסוף אלו קשרים (שבת דף קיד.) על המרדעת רשב"ג אומר עד כאיסר האיטלקי עוד מייתי התם של בנאים של תלמידי חכמים מלך אחד חוצץ ושל בור משני לדדין ובזבחים בסוף דם חטאת (דף צח:) דם על בגדו חוצץ ואם טבח הוא אינו חוצץ רבב על בגדו חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ וא"ת כיון דאתא הלכתא לרובו ולא למעוטו א"כ קרא למאי אתא דדרשינן בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים וי"ל דאצטריך לבית הסתרים כדאיתא בפרק קמא דקדושין (דף כה.): ורבי שמעון סבר יש אם למקרא. כולהו מודו דדרשינן מקרא ומסורת דלא על חנם נכתב כן אלא במילתא דמיכחשי אהדדי פליגי דמר סבר מקרא עיקר כדאשכחן ר"ע בריש סנהדרין (דף ד.) דסבר יש אם למקרא ובפ' כל שעה (פסחים דף לו.) גבי לחם עוני דדריש מקרא ומסורת ובפ' לולב הגזול (לקמן דף לד:) תנן ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך כו' ודרשינן בגמרא [דף לב.] לולב אחד מדכתיב כפת חסר וי"ו וכן ר"ש דסבר הכא יש אם למקרא ובפ' קמא דקדושין (דף יח:) גבי בבגדו בה דריש מקרא ומסורת ומיהו קשה דלרבי עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לחוד ואמאי לא דריש תרווייהו כר' שמעון כדאמרינן גבי לחם עוני ועוד אשכחן ר"ע דסבר יש אם למקרא ולקמן בסמוך [דף ז:] מכשיר ר"ע סוכה בראש הספינה ומוכח שמעתא משום דקסבר סוכה דירת עראי בעינן אלמא לא בעי ג' כהלכתן דחד טעמא הוא כדקאמרי' בההוא שמעתא (ב) (*דרשב"ג) דפליג אדר"ע שוין בסוכה דדירת קבע בעינן א"כ סבר ר"ע יש אם למסורת ומיהו בזה יש לומר כמו שאפרש לקמן דהאי דקאמר כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן לא בשביל שיהו שוין אבל עוד קשה דהא ר"ע ור"ש דסברי יש אם למקרא ומחייבי אחתיכה אחת בפרק דם שחיטה (כריתות דף כב:) גבי חתיכה של חולין וחתיכה של קדש בא אחד ואכל את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי ר"ע ר"ש אומר שניהם מביאין אשם אחד וכן גבי חלב ושומן אלמא לא בעינן חתיכה משתי חתיכות ומאן דבעי חתיכה משתי חתיכות אמרינן בפרק ספק אכל (שם דף יז:) משום דמלות קרינא ביה ומאן דמחייב סבר יש אם למסורת מלת כתיב ואין לפרש דהיא דדם שחיטה בשתי חתיכות גדולות שאכל זה מזו כזית וזה מזו כזית דתרווייהו שתי מלות דעל כרחך טעמא משום דלא בעי חתיכה משתי חתיכות כדמוכח התם בשילהי פירקין בגמרא גבי ר' יוסי דקאמר חתיכה משתי חתיכות איכא בינייהו ואין לומר דכיון דהוו לכתחילה שנים חשוב מלות משום דאיקבע איסורא דהא רב נחמן הוא דקאמר הכי בריש פרק ספק אכל (שם יח.) אבל רבה דמפרש טעמא משום דמלות קרינן בה לית ליה כלל כדמוכח התם ועוד קשיא מדר' שמעון להאי לישנא דאמרינן הכא דכולי עלמא יש אם למסורת ובסוף פרק כילד צולין (פסחים דף פו:) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא ועוד קשה דלקמן (דף ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא: [וע"ע תוס' לקמן לב. ד"ה כפת ותוספות סנהדרין ד. ד"ה כולהו ותוספות זבחים מ. ד"ה לא נצרכה ותוספות נדה טו. ד"ה לא ותוספות פסחים לו. ד"ה עוני]:

בדורשין תחילות קמיפלגי. ומשמע דלכולי עלמא סככה לא בעי קרא ואפילו הכי דל חד לגופיה ולא מוקמינן ליה למניינא למאן דלא דריש תחילות ולא כמו שפי' הקונטרס בריש סנהדרין (דף ג:) גבי תלתא אלהים כתיבי בפרשה דפי' אין דורשין תחילות משום דאצטריך למומחה ועוד קשיא לפי' למאי דמסיק התם דלכולי עלמא אין דורשין תחילות ואמר *ליה ר' יאשיה א"כ נכתוב קרא אל השופט דאי משופט לא הוה ידעינן מומחה כמו שפי' שם בקונטרס עלמו ור' (*יוחנן) (עלמו) לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא הרגיל ולא לגבי הדיוט וכיון דמשופט לא ממעט הדיוט א"כ הוי אתי למניינא אלא ודאי אפילו לא אילטריך למומחה אפילו הכי דל חד לגופיה דאין דורשין תחילות וכל הני דבריש סנהדרין (דף ד:) דקרנות קרנת לטוטפות לטטפת ועשרה כהנים דסוף פרק קמא דסנהדרין (דף יד:) לריך לדקדק דדרשינן כולהו למניינא ולא אמרינן דאין דורשין תחילות: וסוכה תהיה לצל. בירושלמי אמרינן טעמא דר"ש מן הדא קרייה וסוכה תהיה לצל יומם מחורב הרי אחת למחסה ולמסתור הרי שנים מזרם וממטר שנים ורבנן אמרי מזרם וממטר אחת:

ויעמידנו

רבינו חננאל

דבר תורה רובו ומקפיד עליו(אינו)חוצץ והאמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו אע"פ שאינו מקפיד חוצץ. ומשני שאני עובר דהיינו רביתיה. ש"מ דהאי רובו רוב גופו של אדם הוא *) ואתאי הלכתא. וגזרו על רובו שאינו מקפיד להיות חוצץ משום רובו המקפיד שהוא דבר תורה וכן מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד ונגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד כו' ודחינן רובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד גזירה נינהו ואין גוזרין גזרה לגזרה פי' המקפיד כגון שעוה וכיוצא בה שיש דבוק בבשרו של אדם ומקפיד עליו להוציאו מעל בשרו חוצץ. כדתנן (מקוואות ספ"י) כל המקפיד עליו**) להסירו חוצץ וכל שאינו מקפיד עליו להסירו אינו חוצץ: ושאין (עליו)[לה]ג' דפנות כו'.ת"ר ב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח. ר' שמעון אומר ג' כהלכתן ורביעית אפילו טפח. במאי פליגי רבנן סברי יש אם למסורת פירוש במסורת הכתיבה וחסירין הן בסכת בסכת בסכות הרי כאן ד' דל חד לגופיה פשו להו ג' שתים כהלכתן ואתאי הלכתא גרעת' לשלישית ואוקימתא אטפח. הלכתא הא דגרסינן בנדה פרק ג' תני אושעיא זעירא דמן חברייא. חמשה שיעורים ואלו הן שליא ושופר ושדרא ואיזון ודופן הסוכה. דתנא ב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח ור' שמעון סבר יש אם למקרא ולא חיישינן לכתיבה דבסוכות בסוכות בסוכות קרינן הרי כאן ו' דל חד קרא לגופיה פשו להו ד' ג' כהלכתן ורביעית אפילו טפח אתאי הלכתא האי דתני אושעיא גרעתא לרביעית אוקימתא אטפח איבעית אימא כ"ע יש אם למקרא וד' הם ובהא פליגי ת"ק סבר סככה בעיא קרא פשו להו תלת. ור' שמעון סבר סככה לא בעיא קרא. איבעית אימא כ"ע יש אם למסורת וד' הם דל חד לגופיה פשו להו תלת ת"ק סבר כי אתאי הלכתא למגרע מהני תלת חד ולוקמה אטפח ור' שמעון כי אתאי לטפויי אהני תלת דופן אחריתי דאית בה טפח איבעית אימא כ"ע כי אתאי הלכתא למיגרע והכא בדורשין תחלות קמפלגי פירוש הא קרא חדא דאוקימתא לגופיה ור' שמעון סבר דרשינן לה ות"ק סבר לא דרשינן ליה רב א' לטעמיה דר' שמעון מהכא זה היה קבלה בידינו ומצאו מפורש בתלמוד א"י רבנן דקיסרי שמעין טעמיהו דרבנן וטעמא דר"ש מהדא קרא וסוכה תהיה לצל יומם מחורב למחסה ולמסתור.הרי אחת למעלה כסככה למכסה ולמסתור הרי ב'

מזרם

*) נראה דר"ל דהאתאי הלכתא לזה דרוב גופו של אדם ומקפיד עליו חוצץ. **) במשנה שם ליתא לתיבת להסירו ואולי דרבינו גרס שם.

עירובין ד: יבמות עח. נדה סז.

[ביצה ג. וש"נ]

[לעיל ס: וש"נ]

[עי' שבת לו:]

[לקמן ז: סנהדרין ד. נדה כו. תוספ' פ"א]

[קידושין יח: וש"נ]

[ולע"ג דסכו' לא איקרי סוכה מ"מ מיזוגא דקראי ילפינן לדפנו' עי' רש"י לקמן יב. במשנה ד"ה כשרין]

[סנהדרין ד:]

[סנהדרין ג:]

[נ"ל דר"ג]

[נ"ל לך]

[נ"ל יונתן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועל מיעוטו וכו' בהקפדה הס"ד ואח"כ מ"ה וכל גזרה: (ב) תום' ד"ה ור' שמעון וכו' כדקאמרינן בההוא שמעתא דרבי שמעון ורבן גמליאל דפליגי אדר' עקיבא:

ויעמידנו °כנגד ראש תור °שתיק רב איתמר נמי אמר שמואל משמיה דלוי מעמידו כנגד היוצא וכן מורין בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא רבי סימון ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר ^א^עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי כשרה ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה רבי סימון ואיתימא ר' יהושע בן לוי אמר ^ב^עושה לו פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי ומאי שנא התם דקאמרת סגיא טפח שוחק ומאי שנא הכא דקאמרת בעיא פס ארבעה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק הכא דליכא שתי דפנות אי איכא פס ארבעה אין אי לא לא אמר רבא ואינה נתרת אלא בצורת הפתח איכא דאמרי אמר רבא ונתרת נמי בצורת הפתח איכא דאמרי אמר רבא ^ג^וצריכא נמי צורת הפתח רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא עביד טפח [א] שוחק וקא עביד צורת הפתח א"ל לא סבר מר להא דרבא דאמר רבא ונתרת נמי בצורת הפתח א"ל אנא כאידך לישנא דרבא סבירא לי דאמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח: שתים כהלכתן כו': אמר (א) רבא ^ד^וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת איתיביה אביי ומי אמרינן מגו והתניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ ^ה^מה שאין כן בסוכה מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה ולא אמרינן מגו לא יתירה שבת דעלמא על שבת דסוכה אי הכי ליתני נמי יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק ואילו סוכה דשבת לא בעיא טפח שוחק וסגי בלחי דהא את הוא דאמרת סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר ההוא לא אצטריכא ליה השתא מקילתא לחמירתא אמרינן מחמירתא לקילתא לא כל שכן גופא אמר (ג) רבא סיכך

רש"י

ויעמידנו כנגד ראש תור. (ראש שורה) במקצוע ^א^לפונית מערבית באלכסון או מזרחית דרומית כשהמחיצות מערבית לפונית דנראה נוטה לב' מחיצות ומיחזי כארבע מחיצות ראש תור היא תלם מענה של סוף שדה שהתלמים כלים והולכין באלכסון זה ארוך מזה מעט: טפח שוחק. מודדין בד' אצבעות שאינם נוגעות זו בזו דהוי טפח ומשהו: ומעמידו בפחות מג' ב]. סמוך לאחת הדפנות ופחות מג' כלבוד והויא ליה כמחילה של ד' טפחים ומסך סוכה שבעה נמלא רובו של דופן עשוי: כמבוי המפולש ג]. שתי הדפנות זו כנגד זו: כשרה. דהא נמי קרי כהלכתן: לכל רוח שירלה. שהרי יש כאן ארבעה יולאין ולאיזה יולא שירלה יעשנו: עושה פס ד]. דופן גמור של ד' טפחים ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן אלא מקלוע פס ארבעה דכי אמרינן לבוד איכא ז' טפחים ארוך כדי סוכה קטנה: שתי דפנות (ה). שלמות כהלכתן כמין גאם דאין נראות מפולשות כי האי: אמר רבא ואינה נתרת אלא בלורת הפתח. בעירובין (דף יא:) אמר היכי דמי לורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח שנינו בברייתא שמתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח לורת הפתח על פני כל הדופן כולו כילד קנה של אוי טפח אגל היולא וקנה של אוי טפח במקלוע שכנגדו וקנה על גביהם מזה לזה (ג) הוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו לורת פתח סתימה מעלייתא היא בפרק קמא דעירובין (דף ב:) וזהו טפח שאמרו חכמים: ונתרת נמי בלורת הפתח. משמע דטפח שנינו הייט כדפריש רבי סימון לעיל עושה סתימה טפח אגל היולא ואתא רבא למימר דאם עשה לורת הפתח על פני כל הדופן בשני קנים כל שהוא וקנה על גביהם קאי ליה במקום טפח ומכשר ליה כוותיה דהו האי או האי מכשר: ולריכא נמי לורת הפתח. משמע דתרווייהו בעינן טפח אגל היולא וקנה בזוית שכנגדו וקנה שעל גביהם קאי מטפח זה לקנה של זוית: דקעביד טפח שוחק. אגל היולא כדרבי סימון: לא סבר לה מר ונתרת נמי. או האי או האי: וכן לשבת. אע"פ שלריך לשבת שלש מחילות ליעשות רשות היחיד שבת של סוכות מותר לסמוך על מחילות הסוכה אם עשה ברה"ר סמוך לפתחו סוכה דאין בה אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מכניס ומוליא הימנה לביתו (ד) ואע"ג דבשאר שבתות לא מישתרי אי נמי בשאר מחילות שאינן של סוכה לא מישתרו בהכי לשבת דסוכה שריא דמיגו דהוא טפח אגמריה רחמנא למשה במחילות סוכה דליהוי ליה דופן שלימה לסוכה הוי דופן נמי בשבת דסוכה לענין שבת: דופן סוכה כדופן שבת. כל לידי דפנות שהתירו חכמים לשבת כגון מחילה של שתי בלא ערב כדאמר בעירובין (ד' טז:) מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים ואע"פ שרחב קנה אינו אלא מלא אלבע ויש בין קנה לקנה שלשה טפחים חסר משהו ואיכא פרוץ מרובה על העומד שפיר דמי דאמרינן לבוד והוה ליה כולו עומד או של ערב בלא שתי כדתנן התם (שם) מקיפין שלשה חבלים הוי היקף נמי לדופן סוכה ובלבד שיהא זהיר שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים כשהוא מקיף כי היכי דאמר לענין שבת דאם כן נפיק ליה מתורת לבוד ודווקא במקומות הרבה דהוי ליה פרוץ מרובה על העומד אבל מקום אחד או שני מקומות הוו להו כפתחים: שהשבת אינה נתרת. אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם לורת הפתח ורבים על העומד ומבטלי ליה לעומד: מה שאין כן בסוכה. דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מלטרפת להו בהדי שתים הפרולות הוה ליה פרוץ מרובה שריא: מאי לאו. אפילו בשבת שבתוך החג קאמר דלא מישתריא לטלטולי והכי קאמר יתירה הלכות טלטול שבת דסוכה אהלכות הכשר סוכה לאכול ולישן ולנאת ידי חובת סוכה דלענין מיפק ידי חובתו נפיק ובלבד שלא יטלטל בה אלא (ה) ארבעה ולא יכניס מתוכה לבית: לא. הכי קאמר יתירה הלכות טלטול שבת דעלמא אהלכות טלטול שבת דסוכה ששבת דעלמא אינה נתרת אלא בעומד מרובה דליכא למימר בה מיגו ושבת דסוכה נתרת משום מיגו: ולי שבת דעלמא קאמר אבל שבת דסוכה והלכות הכשר סוכה שוין משום מיגו ליתני נמי יתירה הלכות הכשר סוכה דעלמא דחול אהלכות הכשר סוכה דשבת: ואילו סוכה דשבת. אם עשויה כמבוי שתי דפנותיה זו כנגד זו סגי לה בלחי זקוף אגל היולא אע"ג דאין רחבו טפח דמיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה דהא מר משום דאית ליה מיגו אמר הכי לדידך דאמרת לחי משום מחילה והזורק למבוי מפולש שיש לו לחי חייב אלמא מדאורייתא מחילה היא ומתוכו לרשות היחיד נהי דמדרבנן אסור מדאורייתא מיהא מותר דהא מר משום דאית ליה מיגו אמר הכי: סיכך על גבי מבוי מפולש שיש לו לחי כשרה. בשבת ולא בחול דמיגו דהוי דופן לשבת למהוי רשות היחיד הוי דופן לענין סוכה: ההוא לא איצטריך ליה. לאשמעינן דיתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת משום דמרישא שמעינן ליה: דהשתא מקילתא לחמירתא אמר מיגו מיגו דהוי דופן לסוכה דקילא הוי דופן לשבת דחמירא: מחמירתא לקילתא מיבעיא. דמבוי שיש לו לחי זקוף דכשר לסוכה בשבת:

פסי

תוספות

ויעמידנו כנגד ראש תור. אע"ג דאכיולא בזה אמר פ' קמא דעירובין (דף י:) אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה גבי והרחב מעשר אמות וגבי עור העסלא הכא דטפח מחילה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוירא ומבטל לה:

עושה לו טפח שוחק. קנה בפחות מג' סמוך (ו) (ליה) לדופן לא יועיל ליחשב כטפח מחמת לבוד דהא לכך בעי טפח שוחק כדי שיהא דופן זה רחב ארבעה טפחים כדפירש בקונטרס כדי שיהא רוב דופן דשיעורו בשבעה טפחים ומשהו ועוד דקנה מבטל ליה אוירא:

ואינה ניתרת אלא בצורת פתח. פירוש אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן כולו כילד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהם דהוה ליה כאילו כל הדופן סתום דאע"ג דבפ' קמא דעירובין (ד' יא:) לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהם אלא שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קשין גבי סוכה החמירו דבעינן מחיצות הניכרות:

שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים. אין זה כר' יאשיה דבסמוך דבעי מחיצות (ז) כסכך צלתו מרובה מחמתו:

שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ. משמע הא כפרוץ אסור והוי מצי לאקשויי מהכא לרב פפא דאמר פ"ק דעירובין (ד' טו:) פרוץ כעומד מותר ובלאו הכי איתותב התם אף על גב דהלכתא כוותיה כדאמרינן התם משום דדייקינן מתניתין כוותיה כדאמר התם ואי גרסינן הכא שהשבת אינה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד אתי שפיר:

סיכך

רבינו חננאל

מורם וממטר. רבנן אמרי אחת רבי שמעון אמר שתים. אותו טפח היכן מעמידו רב אמר כנגד היוצא כדגרסינן בירושלמי רב אמר אותה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח אמרו רב כהנא ורב אסי ויעמידנו כנגד ראש תור כלומר בראש הזויות ממול זה וזה כדגרסינן בתחלת המוכר את הבית בעניין מצר לו מצד אחד ארוך ומצד אחר קצר. אמר רב לא קנה אלא כנגד אותו הקצר. א"ל רב כהנא לרב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור שתיק רב וזו ראיה לטה שאמרנו ואסיק' ומעמידו כנגד היוצא שהוא כנגד קצה הדופן היוצא להראות כי הוא פתח הסוכה. סוכה העשויה כמבוי מפולש רב יהודה אמר אותו הטפח מעמידו לכל רוח שירצה ריב"ל אמר עושה לה פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן דכל פחות מג' סמוך לדופן כלבוד דמי. דכיון דלית בה ב' דפנות דבוקות זו בזו לא סגי לה הדופן השלישית בטפח אלא בפס ד' ומשהו רחוק מן הדופן ג' חסר משהו הכל ז' טפחים. והן משך סוכה קטנה ונכשרת הסוכה בכך אמר רב אינה ניתרת הסוכה בענין הזה אלא בצורת הפתח דלא היישינן לטפח אם ישנו ואם אינו. איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצור' הפתח או טפח או צורת הפתח. איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח אע"פ שיש שם טפח [בעינן] צורת הפתח וכן הלכתא דהא רב פפא עבד בה עובדא הכי: ב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח. אמר רבא וכן לשבת מגו דהויא [מחיצה] לסוכה הויא נמי מחיצה לשבת. ומותיב עלה אביי מהא דופן סוכה כדופן שבת. כדתנן מקיפין בקנין ובלבד שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים יתירה שבת על הסוכה. שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפריץ כדגרסינן בעירובין באחרית פרק ראשון כל שהוא ארבעה ומארבעה (ועד ד' אמות) ועד עשר אמות צריך שלא יהא פרצה בין זה לזה במלואו שלא יהא פרוץ כעומד ואם היה פרוץ כעומד כנגד עומד מותר. כנגד פרוץ אסור. ואם היה עומד מרובה על הפרוץ אף כנגד הפרוץ נמי מותר. מה שאין כן בסוכה

טפח בדופן סוכה אי פס [ד'] מתיר כמו הפרוץ מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה. ולא אמרינן מגו דהויא דופן לסוכה הויא נמי לשבת. (משא"כ בשבת) [לא יתירא שבת] דעלמא. ואקשינן עליה אי הכי ניתני נמי יתירה סוכה דעלמא דאילו סוכה דעלמא לא סגי לה בלחי כל שהוא עד שיהא כטפח ואלו (סוכה דעלמא) [סוכה דשבת] סגי לה בלחי כל שהוא כדתנן לחיים שאמרו גובהו עשרה טפחים רחבן ועביין כל שהוא ואת היא

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ג:

מו ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

מז ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם וסעיף ב:

מח ד מיי' שם הלכה ט טור שם:

מט ה מיי' שם הלכה יב טור ש"ע שם סעיף ט:

גליון הש"ס

[וי"א גורסי' דרומית מערבית]

ב]
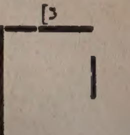

ג]
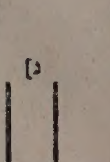

ד]
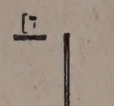

ה]
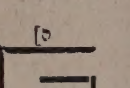

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא וכן לשבת: (ב) שם גופא אמר רבא: (ג) רש"י ד"ה אמר רבא וכו' ה"ל כאילו כל הדופן: (ד) ד"ה וכן לשבת וכו' ומוציא הימנה לביתו. נ"ב וס"ס שמטלטל בה יותר מבארבע כמו האי כסמוך ד"ה מאי לאו: (ה) ד"ה מאי לאו אפילו וכו' אלא בארבע: (ו) תוס' ד"ה עושה וכו' בפחות מג' סמוך לדופן בל"ל ותיבת ליה נמחק: (ז) ד"ה שלא יהא וכו' דבעי במחיצות צלתו מרובה מחמתו בסכך בס"ד:

הגהות הגר"א

[א] נ"ב שוחק [קדמאה מפיו. ולא נמלא בכ"י ולא בספקי' דמרים התים עי"ן]:

גליון הש"ס

גמ' כנגד ראש תור. מלשון המשנה כלאים פ"ב מ"ז: שם שתיק רב. כעין זה ב"ק דף ו ע"א ודף נו ע"ב ב"ק דף יא ע"א ב"מ דף סט ע"ב:

ת"רה אור

אסיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה ואמר (א) רבא בסיכך על גבי פסי ביראות כשרה וצריכא דאי אשמעינן מבוי משום דאיכא שתי דפנות מעלייתא אבל גבי פסי ביראות דליכא שתי דפנות מעלייתא אימא לא ואי אשמעינן פסי ביראות משום דאיכא שם ארבע דפנות אבל סיכך על גבי מבוי דליכא שם ארבע דפנות אימא לא ואי אשמעינן הני תרתי מחמירתא לקילתא אבל מקילתא לחמירתא אימא לא צריכא: ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: ת"ר חמתה מחמת סיכוך גולא מחמת דפנות רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי מ"ט דרבי יאשיה דכתיב °וסכות על הארון את הפרוכת פרוכת מחיצה שמו' מ וקא קרייה רחמנא סככה אלמא מחיצה כסכך בעינן ורבנן ההוא דניכוף ביה פורתא דמחזי כסכך אמר אביי רבי ור' יאשיה *ורבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ובית שמאי ורבי אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן רבי דתניא *רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ד' אמות פסולה רבי יאשיה הא דאמרן *רבי יהודה דתנן *סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה רבי יהודה מכשיר ור' שמעון דתניא *ב' כהלכתן וג' אפילו טפח רבי שמעון אומר ג' כהלכתן וד' אפילו טפח רבן גמליאל דתניא *העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר בית שמאי דתנן *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין רבי אליעזר דתנן *העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל רבי אליעזר פוסל לפי שאין לה גג וחכמים מכשירין אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זווית אמר ר' יוחנן דסוכה העשויה כבבשן אם יש בהקיפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם כשרה ואם לאו פסולה כמאן כרבי דאמר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה מכדי *גברא באמתא יתיב *כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח בתריסר סגי הני

פסי בירלות. בפרק שני דעירובין (דף יז:) תנן דהתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לבירלות שברשות הרבים פסין ארבעה כמו דיומדין ורואין כאלו יש מחילה מזה לזה וכמלא הבור מוקף מחילות וממלאין מתוכה לתוך

המחילה ואם סיכך על גבן כשרה בשבת דסוכות דמיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה ואע"ג דבעינן שתים כהלכתן: וצריכא. נרבא למימר הנך תלת שמעתתא לאשמועינן דאמרינן מיגו: דאי אשמעינן מבוי. הוה אמינא התם הוא דמכשרינן לסוכה ע"י מיגו דאיכא שתי מחילות מעלייתא: פסי בירלות. איכא שם ד' דיומדין נוטין לארבע הרוחות שנים לכל מחילה אמה מכאן ואמה מכאן שהדיומדין רחבין אמה לכל לד: ואי אשמועינן הנך תרתי. ולא אשמעינן הך דאמרינן לעיל וכן לשבת הוה אמינא מחמירתא לקילתא הוא דאמר מיגו: חמתה מחמת סכך. פוסלת בה ולא חמתה מחמת דפנות: פרוכת מחילה היא. דכתיב (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם וגו': ורבנן. אמרי לך מאי וסכות דאמר רחמנא: ניכוף בה. למעלה פורתא כעין גג יעשה ממקלתה: דירת קבע. ראויה להשתמש קבוע ונראית כבית: שלש כהלכתן. ופרשינן טעמא למעלה (דף ו:) למחסה ולמסתור מזרם: בראש הספינה. שהיא גבוהה מאד כספינות הים שהן גדולות והרוח באה ועוקרתה ובראש העגלה נמי כיון דניידי מתחזי כעין עראי: ב"ש פוסלין. דראוי לתשמיש בעינן: כמין צריף. גגה ודפנותיה באין כאחד כעין כוורת שאין גג ניכר לבד והדפנות לבד: או שסמוכה לכותל. עשה קנים ארוכים וסמך ראשו אחד מוטה על הכותל וראשו אחר מוטה על הארץ דגגה ודופנה אחד שאין לה גג ואין נאה לדירה: כשובך. עגולה: כבבשן. עגולה דלית ליה כאחרים: כדי לישב בה כו'. סביבות הקיפה מבפנים: כמאן. בעי ר' יוחנן סוכה גדולה כל כך כרבי דאמר ד' אמות בעינן בתמיה דעל כרחך לית לן תנא דמפיש בשיעורא דסוכה כוותיה וכי בעי רבי יוחנן כולי האי אליבא דמאן אמרה: באמתא יתיב. כל אחד מקומו אמה כמלא הקיפה כ"ד אמות וקיימא לן (עירובין דף יג:) כל עגול שיש בהקיפו ג' טפחים יש ברחבו טפח דכתיב (דה"ב ד) בים שעשה שלמה עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף אלמא הכא נמי בתריסר אמות היקף סגי דנהוי פותיא ארבעה: הני

סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה. בין למ"ד בפ"ק דעירובין (דף יב:) לחי משום היכרא בין למ"ד משום מחילה קשה מה ענין סוכה דבעי מחילות דאורייתא למבוי דרבנן דמדאורייתא בלא לחי שרי וי"ל דמיירי בלחי טפח כדאמרינן לעיל דמעמידו בפחות מג' סמוך לדופן דהיינו מדרבנן ובשבת שרי על ידי מיגו ואפילו בסמוך לדופן אבל אין לתרץ דטפח סוכה מדרבנן ומדאורייתא בכל שהוא דהא בפרק המפלת (נדה דף כו.) קחשיב דופן סוכה בהדי חמשה ששיעורן טפח ואמרינן התם דלא חשיב קורה טפח משום דהוי מדרבנן ולא חשיב אלא הנך דכתיבן ולא מפרש שיעורייהו וא"ת ומבוי זה אם יש בו ג' מחילות גמורות תיפוק לי דבלא לחי הסוכה כשרה דקיימא לן כרבנן דאמרי שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ובקונטרס פי' דמיירי במבוי מפולש ולא יתכן דא"כ לא מיכשרי בלחי וקורה אלא לר' יהודה וכולהו אמוראי כרבנן בפ' קמא דעירובין (דף יב:) ואמרינן בסוף חלון (שם דף פא:) ובסוף כל גגות (שם דף לה.) דאין הלכה כרבי יהודה במחילות וי"ל דלעולם מיירי במבוי סתום מג' רוחות ומיירי כגון שסיכך לגד הלחי ולפנים לגד הבתים לא סיכך דהשתא אין לזו סוכה אלא שתי מחילות ולחי אחד: **סיכך** ע"ג פסי בירלות כשרה. מיגו דהוי מחילה לענין שבת ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים (ב) לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ויורד מטפס ועולה כדאמרינן פרק עושין פסין (שם דף כא.) מ"מ כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מגו ואפילו מדרבנן לא אסרי משום מלות סוכה וכי עביד נריכותא ממבוי שיש לו לחי ומפסין לא חייש למימר האי טעמא דפשיטא ליה טעמא דמלוה: **מחיצה** היא וקרייה רחמנא סככה. מהא דנפקא לן מחילות לעיל מבסוכות וקרייה רחמנא סככה לא מלי דריש דהתם לא דרשינן אלא מייתורא ותדע דכולהו מודו דלא בעינן למחילות פסולת גורן ויקב: **כולהו** סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. על כרחך אין שוין דהא רבי בעי ד' אמות ולב"ש סגי בכדי ראשו ורובו ושולחנו ודכוותיה ביבמות פרק ר"ג (דף נא:) כולהו סבירא להו מאמר קונה קנין גמור והא דחשיב הכא ר' יהודה לאו משום דאסיקנא לעיל טעמא דרבנן דפסלי דבעו דירת עראי דהא אביי דהכא הוא מקשה לרבא* דאית ליה ההוא טעמא אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מכ' לא קיימא אלא אם כן עשאו קבע ואמרינן נמי בפרק הישן (לקמן דף כח:) רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ודייק מהא דמכשיר למעלה מכ': **העושה** סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה. לקמן (*מפרש) בפרק הישן (דף כב: ושם) ש"מ דרגיל לעשות סוכתו דירת קבע: במתני' דקתני כשרה גרסינן בראש העגלה אבל הכא בברייתא בפלוגתא דר"ג ור"ע אור"ת דלא גרסינן ליה וכן ר"ח לא גרס ליה שבראש העגלה לא פליגי דהא מסקינן בפרק הישן (לקמן דף כג.) דפליגי ביכולה לעמוד ברוח מלויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מלויה דים ומיהו יש לדחות דכי האי גוונא אמר יכולה לעמוד ברוח מלויה דארץ ואינה יכולה לעמוד ברוח מלויה שבראש העגלה כיון דניידא ולא מיסתבר כלל דלא מעתה ליפלגו בסוכה שבראש העגלה כיון דניידא מתחזיא כעראי ועוד קשה דבראש הספינה נמי ניידי ולמה (ג) לי משום דאינה יכולה לעמוד ברוח מלויה דים ומיהו יש ליישב כמו שאפרש לקמן בריש הישן (דף כח:) [בד"ה שאין] גבי סוכה שסמכה בכרעי המטה: **אחרים** אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה. דסוכה דירת קבע בעינן ואחרים היינו ר' מאיר והא דאמר ר"מ לקמן (דף ח:) שתי סוכות היוצרים זו לפנים מזו החיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה בשאר ימות השנה קאמר דאילו בחג כיון דקסבר דירת קבע בעינן חייבת במזוזה כדמוכח פ"ק דיומא (דף י.) דמהאי טעמא מחייב רבי יהודה סוכת החג בחג במזוזה: כמה

נ א ב מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ז:

נא ג שם סעיף א:

נב ד מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל"ד סעיף ב:

רבינו חננאל

הוא דאמרת סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר ודחי רבא הא לא אצטרי' למיתנא השתא דופן סוכ' דהיא מלתא [קילתא] הויא דופן לשבת החמורה מידי דאיתיה דופן לשבת החמורה לא כ"ש דתהוי דופן לסוכה קלה. וכן אמר רבא סיכך ע"ג [פסי ביראות] כשרה מגו דהוין הני פסין מחיצות לשבת הויא מחיצות לסוכה. נמצא ג' שמועות דרבא ב' בשבת וא' בסוכה. ופשוטות הן. ושחמתה מרובה מצילתה ת"ר חמתה מחמת סכך ולא מחמת דפנות וכן הלכתא. אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש ור' שמעון ור"ג ור' אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן ודברים פשוטין הן. והא דתניא העושה סוכתו בראש הספינה או בראש העגלה ר"ג פוסל ור' (יהודה)[עקיבא]מכשיר שיטה הן ואין הלכה כמותן וקיי"ל דליתא הא דאחרי' דאמרו סוכה העשויה כשובך ולא כר' יוחנן דאמר סוכה העשויה ככבשן ושמעתייהו כרבי סלקא דבעי סוכה שיש בה ד' אמות על ד' אמות ולית הלכת' כוותי'. אמר (רבא) [ר' יוחנן]סוכה העשויה עגולה ככבשן אם יש בהיקיפה כדי לישב כ"ד בני אדם כשרה ואם לאו פסולה. כמאן כרבי דבעי סוכה שיש בה ד' על ד' ואקשינן למה לי כולי האי מכדי גברא באמתא יתיב בי"ב סגי דהא שמעינן ליה לר' יוחנן דא' בעירובין מהאי קרא ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב. ש"מ שכל מי שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח בי"ב סגי כיון דאית בהיקיפו י"ב נמצא חללו

[לעיל ג.]

רש"ל מ"ז

[לקמן כח:]

[לעיל ג. וש"נ]

[יומא י: לקמן כח:]

[לעיל ג.]

[לעיל ז: וש"נ]

לקמן כג.

[לעיל ג. וש"נ]

לקמן יט: ע"ש

[עי' תוס' ב"ב קח. ד"ה ורחבן]

עירובין יג: יד. [ב"ב יד: אהלות פי"ב מ"ו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמר רבה סיכך: (ב) תוס' ד"ה סיכך ע"ג פסי וכו' ולעולי רגלים נמי לא התירו: (ג) ד"ה העושה וכו' ולמה ליה למימר משום דאינה:

*הני מילי בעיגולא אבל בריבועא בעיא טפי מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע בשיתסר סגי ה"מ בעיגול דנפיק מגו ריבועא אבל ריבועא דנפיק מגו עגולא בעיא טפי משום מורשא דקרנתא *מכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסונא בשיבסר נכי חומשי סגיא לא דק אימור דאמרינן לא דק פורתא טובא מי אמרינן לא דק א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מי סברת גברא באמתא יתיב תלתא גברי בתרתי אמתא יתבי כמה הוו להו שיתסר אנן שיבסר נכי חומשא בעינן לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק אמר ליה רב אסי לרב אשי לעולם גברא באמתא יתיב ורבי יוחנן מקום גברי לא קחשיב כמה הוו להו תמני סרי בשיבסר נכי חומשא סגיא היינו דלא דק ולחומרא לא דק *רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי עיגולא דנפיק מגו ריבועא רבעא ריבועא

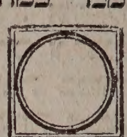

הני מילי. דבהיקף ג' איכא רווחא טפח: בעיגולא. רוחב טפח יש בו והוא עגול וכל עגול אין רחבו אלא באמצעו ואנן בעינן ד' אמות מרובעות שיהא ארבע בגידיה כמו באמצעה ובריבועא איכא הקיפא טפי: מכדי כמה מרובע יתר על העיגול רביע. מתני' היא *בארבעים ותשע מדות והדברים נראין לעינים דאילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה ואמה מרובעת צריכה חוט ד' לסובבה אמה לכל רוח: בשיתסר. היקף סגי: ה"מ. דסגי בשיתסר מהאי טעמא דמרובע יתר על עיגול רביע: בעיגולא דנפיק מיגו ריבוע. אם היקפת בחוט של ט"ז אמה בקרקע בריבועא שנמצא בתוכו ארבע מרובעות ואם היית צריך לעגלו מבפנים ולהוציא קרנות ריבועו אתה עוגלו בחוט י"ב ונמצא חיצון יתר על הפנימי רביע אף כאן אם היתה מרובעת סוכה זו דיה להיות כדי שישבו בהיקיפה ששה עשר בני אדם: אבל בריבועא מגו עיגולא בעינן טפי משום מורשא דקרנתא. אבל עכשיו כשעשה אותה עגולה אם לא היה הקיפה אלא ששה עשר כמנא האמצע רוחב הרבה מארבע וגידיה הולכים וכלים עד לכלה ואין אתה מוצא בגידיה ארבע שאין לה זויות ורבי ארבע מרובעות בעי וצריך אתה לעשות על כרחך היקף עיגולה גדול כדי שתוכל לרבע מתוכה ארבע מרובעות שיש להם זויות: מכדי כל אמתא בריבועא כו'. כשאתה מודד אלכסון שלהם אתה מוצא לכל אמה שבריבוע תוספת שני חומשים כך שיערו חכמים: בשיבסר נכי חומשא סגי. שהרי אינך צריך להרחיב עיגול זה אלא שתמצא בתוכו ד' מרובעות וכשאתה מושיב לתוכו טבלא מרובעת יהא חוט העיגול המקיפו נוגע בקרנות הריבוע נמצא עיגול זה רחב מתוכו כמזוית לזוית של ריבוע שהוא חמש אמות ושלשה חומשים ודבר עגול כל רחבו שוה כאלכסונו כן אמצעו שהרי אין לו זויות נמצא תוכו חמשה ושלשה חומשין על חמשה ושלשה חומשין וכל שיש ברחבו טפח בעיגול צריך היקפו שלשה נמצא לחמש אמות רחב חמש עשרה אמה היקף ולשלשה חומשין תשע היקף שהן שתי אמות פחות חומש הרי שיבסר נכי חומשא פחות חומש: לא דק. ר' יוחנן במילתיה לצמצם ואמר טפי דכל כמה דהויא גדולה טפי עדיפא: לחומרא. אם אמר להוסיף על השיעור דלא חש לצמצם לא הוה קשיא לן אבל השתא דבציר ליה שיעורא והכשיר את הפסולה קשיא לן מי לא דק במילתיה דלא ליקיל: באמתא יתיב. ואי הוה מצריך רבי יוחנן להושיבם לתוכה ודאי איכא לאקשויי: אלא ר' יוחנן מקום גברי לא קחשיב. בתוך הסוכה אלא סביבותיה מבחוץ הוא אומר להושיבם הרי פיחתנו מן החשבון מרוחב העיגול שתי אמות על שתי אמות שכשאתה סובבו בחוט סביבו מבחוץ היקפו עשרים וארבע אתה מוצא בתוכו שמונה על שמונה דכל שיש בהיקפו שלשה יש ברוחבו טפח ועכשיו שהדפנות מפנימה למושבן אינו רחב אלא ששה על ששה דהא גברא באמתא יתיב והוצאת לך אמה מזה ואמה מזה לכל צד: כמה הוו להו תמני סרי. בהקיפה יש שמונה עשר דהא רחבה ששה על ששה: ולחומרא לא דק. שהוסיף מעט על השיעור ולא צמצמו ומיהו פורתא אוסיף דלא הרחיבו בתוכו יותר על שיעורו אלא שני חומשין דהיינו שליש משלשה חומשין שהוסיף בהקיפו וליכא לאקשויי כדאקשת לעיל טובא מי לא דק: ורבנן דקיסרי אמרי. לעולם מקום גברי בעינן דלהוי לתוכה עשרים וארבע אמות: דעיגולא מגו ריבועא ריבעא. מפיק מן הריבוע כשאתה עוגל את המרובע מתוכו:

אבל

כמה מרובע יתר על העגול רביע. אין להוכיח דבר זה מהא דטבלא מרובעת של שלש על שלש וחוט של שתים עשרה יסוב אותה וטבלא עגולה של שלש חוט של תשע אמות יסוב אותה דכל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח כדאמר בשמעתין דאין מביאין ראיה מחוט ההיקף הגדול רביע אלא רוחב המקום דאטו טבלא עגולה של ד' על ד' אמות סלקא דעתך שאינה מחזקת אלא כטבלא של ג' על ג' מרובעים לפי שהחוט המקיפו מדתו שוה והלא כשתחלוק טבלא של ג' על ג' מרובע על ג' רצועות לאורך ושלש רצועות לרוחב לא תמצא בה כי אם ט'

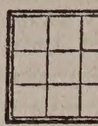

[של] אמה על אמה וטבלא עגולה של ד' על ד' ע"כ יש בה י"ב רצועות של אמה על אמה שהרי (אם) ריבוע של ד' על ד' כשנחלק לד' רצועות של רחב אמה לארכו וכן לרחבו תמצא בו י"ו רצועות של אמה על אמה ומרובע אינו יתר על העיגול אלא רביע נמצאת אתה אומר שהעגולה היא י"ב אמה על אמה אלא ודאי אין ראיה מחוט של היקף כלל ועוד תדע דרצועה של ה' אמות אורך על רוחב אמה חוט של י"ב אמה מקיפה כשתבא לחלקה לרצועות של אמה על אמה אין בה אלא חמש אמות והיינו טעמא לפי כשאתה מניח חוט בריבוע הולך ומיצר לזויות וכשאתה מניחו בעוגל מרחיב והולך ואם באנו לכוין החשבון למרובע יתר על העגול תוכל להוכיח בענין זה שתעשה נקודה של משהו ותקיפנה בחוטין הרבה סביב זה סיבוב אחר סיבוב עד שירחיבו ויגדל רוחב בעוגל טפח על טפח ואחר כך תחתך החוטין מן הנקודה ולמטה דהיינו מחצי רוחב עיגול ולמטה ואחר שיחתכו יתפשטו כל החוטין מימין ומשמאל ונמצא כל חוט הולך ומאריך מחבירו משהו מכאן עד שאתה מגיע לחוט העליון דארכו ג' טפחים שהוא חוט החיצון שהוא מסבב טפח על טפח דכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים נמצאו החוטין הללו סדורין כענין זה כמין רצועה רחבה באמצע חצי טפח והיינו כנגד הנקודה מכאן ומכאן כלה והולכת וצרה עד משהו ואם באת לחזור ולחלק אותה באמצע היינו כנגד הנקודה תמצא שתי רצועות שכל אחת ארכה טפח ומחצה ומצד אחת רחבה חצי טפח ומצד אחת כלה עד משהו ועתה תצטרף אלו שתי הרצועות ושים הארוך כנגד הקצר תמצא רצועה ארכה טפח ומחצה על רוחב חצי טפח תחלוק אותה לשלש רצועות תמצא בה שלש רצועות מחצי טפח על חצי טפח ואילו רצועה מרובעת של טפח כשתחלקנה שתי וערב תמצא בה ארבע רצועות של חצי טפח על חצי טפח הרי לך מרובע יתר על העיגול רביע:

כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא. אין החשבון מכוון ולא דק דאיכא טפי פורתא שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלק אותו שתי וערב נמצא בתוכו ארבעה ריבועים של חמשה על חמשה חזור וחלוק אותם ריבועים לאלכסונים ההולך נגד אמצע של ריבוע גדול תמצא בריבוע הפנימי חמשים אמה שהרי הוא חציו של חיצון שהרי חלקת הריבועים של ה' על ה' כל אחד לאלכסונו ואם לא היה בו אלא לפי חשבון אמתא ותרי חומשי

דהיינו ז' על ז' נמצא דאין בו חציו של חיצון דריבוע של שבעה על שבעה אין בו אלא ארבעים ותשע רצועות של אמה על אמה וראוי להיות חמשים דהא הוא חציו של עשרה על עשרה דעולה למאה רצועות של אמה על אמה:

רבי יוחנן מקום גברי לא קחשיב. על חנם דחק ליישב דברי ר' יוחנן דעל כרחך מקום גברי קחשיב דשמעינן ליה בהדיא בעירובין בריש חלון (דף עו.) דאמר חלון עגול צריך שיהא בהקיפו כ"ד טפחים ולא מיתרצא אלא כדייני דקיסרי וכו':

ריבועא

רבינו חננאל

ד' על ד' ודחינן הני מילי בעיגולא כלומר לא תמצא חללו ד' אמות אלא באמצע בלבד בצדדין אינך מוצא ד' אמות.*) ותנן באהלות (פי"ב מ"ו) כמה יהא בהיקפה ויהיה בה טפח **) במרזב במרובעת ד' שהמרובע יתר על העיגול רביע. בי"ו גברי סגי דהא משכחת ד' על ד' אמות. ודחינן הני מילי דמרובע יתר על העיגול רביע בעיגולא דנפיק מגו ריבועא. אבל ריבועא דנפיק מגו עיגולא בעינן טפי משום מורשא דקרנתא. ראינו לרבינו הגאון פי' ואמר אינך מוצא ד' על ד' אמות אלא יש בעיגול ט"ז אמה וה' שביעיים ושני שלישי שביע חסר מעט. ותוב אמרינן מכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא כלומר אם תעשהו באלכסון במתיחת זויותיו תמשוך בהן מורשא דקרנתא לא יוסיף יתר על כל אמה שני חומשין לי"ב אמה כ"ד חומשין משום שתרבעהו ותוציא מורשאות בקרנותיו נמצאו כ"ד חומשין. הנה ה' אמות פחות חומש ושתים עשרה הנה י"ז אמה פחות חומש. וזהו שאמרו בשיבסר נכי חומשא סגי כלומר בזה השיעור בי"ז נכי חומש בעיגולא תמצא ד' על ד' אמות אחרי שתמשוך מהן מורשא דקרנתא ודחינן לא דק כלומר הוסיף על שיעור ולא דקדק. ומתמהינן אימור דאמרינן לא דק פורתא טובא[מי]אמרינן. וחזרנו לחשבון אחר. כלומר אין כל אדם ישיבתו אמה אלא מקום ב' אמות ישיבת ג' אנשים הן אי הכי בכמה אמות יושבין כ"ד בני אדם. בי"ו אמות ואנו בשבסר נכי חומש בעינן ושנינן לא דק. הוסיף אמה אחת פחות חומש. ואמרינן אימור דאמרינן לא דק לחומרא. וזה קולא היא כי בי"ו אמה הסוכה פסולה היא. ואתה הכשרת אותה. ושנינן לעולם גברא באמתא יתיב ור' יוחנן מקום גברי לא קחשיב פירוש בני אדם הללו חשבן ר' יוחנן במקום דופן וכשישב אדם נמצא ירכו עם שוקו אמה. והיושב כנגדו אמה כשיהיה האמות בעיגול נמצא מקום ישיבת זה אמה ומקום היושב כנגדו אמה אחרת כשתוציא מכלל השמונה אמות במקום ישיבתם נמצא פנוי ביניהם ו' אמות. וכל עיגול שיש בתוכו ו' אמות קו יסוב אותו י"ח אמה ודי לנו בי"ז נכי חומש נמצא שהוסיף אמה וחומש ושנינן לחומרא הוסיף והיינו לא דק ולחומרא לא דק וגרסינן בפרק חלון שבין ב' חצרות א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהיקפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו [מהן] בתוך

שאם ירבענו נמצא משהו בתוך י'. למה לי כולי האי מכדי כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח בי"ב טפחים סגי ושנינן הני מילי בעיגולא אבל בריבועא בו' ואסיקנא בי"ז נכי חומשא סגי. ושנינן ר' יוחנן דאמר כדייני דקיסרי דאמרי ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא. ואקשינן והא ליתא לדייני דקיסרי. ושנינן למעותא דדייני דקיסרי

מסורת הש"ס: נ"ל במס' מדות וכ"ה בתוספות ב"ב כז. וסיא מבנס במס' אהלות פי"ב מ"ו · [עירובין נז. ב"ב קא:] · [עירובין עו:]

*) נראה דצ"ל מכדי כמה מרובע יתר על העיגול רביע וכדתנן באהלות וכו' **) לפנינו שם מיירי המשנה בקורה ולא במרזב ואולי דגי' אחרת היה לו לרבינו ז"ל שם.

ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא ולא היא דהא קחזינן דלא הוי כולי האי: א"ר לוי משום ר"מ [א]שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה [ב]וחייבת במזוזה והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה ואמאי תהוי חיצונה כבית שער הפנימית ותתחייב במזוזה משום דלא קביע [*]תנו רבנן [ג]גנב"ך סוכת גוים סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא [ד]והוא שעשאה לצל סוכה מכל מקום לאתויי מאי לאתויי סוכת רקב"ש דתנו רבנן [ה]סוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל סוכה מכל מקום לאתויי מאי לאתויי סוכת גנב"ך האי תנא דגנב"ך אלימא ליה גנב"ך משום דקביעי וקא תנא מכל מקום לאתויי רקב"ש דלא קביעי והאי תנא דרקב"ש אלימא ליה רקב"ש דבני חיובא נינהו ותנא מ"מ לאתויי גנב"ך דלאו בני חיובא נינהו:

מתני'

אבל ריבועא מגו עיגולא פלגא. כשאתה מרבע בתוך העיגול אתה מוציא ממנו חצי השיעור הנשאר בו דהיינו תילתא דכוליה הלכך לשם עשרה ריבוע צריך העיגול המקיפו סביב להיות עשרים וארבע: ולאו מילתא היא. דהא ראינו דלא הוי שיעורא כולי האי אלא שיהא רחב כשיעור אלכסונא של מרובע וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו: שתי סוכות של יוצרים. כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהן עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור: פנימית אינה סוכה. אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה ואע"ג דלא בעינן סוכה לשם חג דהא כבית הלל קיימא לן דמכשרי סוכה ישנה במתניתין (דף ט.) הכא אינה סוכה דלא מינכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר בו דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם: וחייבת במזוזה. לעולם משום דכל דירתו בה: החיצונה סוכה. ויוצא בה ידי חובתו ואין צריך לסותרה ולעשותה לשם חג כבית הלל ומשום היכרא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכולה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר בה איכא היכרא: ופטורה מן המזוזה. לעולם דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולהכניס שם תגרים: ותיהוי כבית שער הפנימית. דקי"ל במנחות בהקומץ רבה (דף לג:) דחייב במזוזה מדרבנן בית שער פירק"א בלע"ז שלפני הבית: משום דלא קביע. לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית חשובה להיות לה בית שער: סוכת גוים. שעשויה לדור בה בימות החמה: סוכה מ"מ. אפילו פחותה מאלו ולקמיה מפרש מאי היא: מאי כהלכתה. מאי אתא לאשמועינן דהילו שתהא צלתה מרובה מחמתה ובדבר שכשר לסכך בו פשיטא אטו משום דריעא במילי אחרנייתא שלא נעשית לשם סוכה תתכשר אף בפסולות: אמר רב חסדא. האי כהלכתה דקאמר הוא שמסוככת יפה דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב: רקב"ש. סימן רועים קייצים בורגנין שומרי פירות ולקמן פריך מאי גריעותייהו דהני מהנך דלעיל דקרי ליה סוכה מכל מקום: רועים. שעשו סוכה בשדה לישב בתוכה מפני השרב ושומרים לאגם: קייצים. שומרי קציעות השטוחין בשדה לייבש: בורגנין. שומרי העיר וכולן ישראלים הם אבל סוכה זו לא לשם חג נעשית: סוכה מכל מקום. דאפילו פחות מאלו והיינו הנך דלעיל כדמפרש לקמן דהאי תנא חשיבי ליה הני משום דישראלים נינהו וחייבין בסוכה וראויה סוכתן להכשיר יותר מסוכת גנב"ך גוים נשים בהמה כותים שאין חייבין בסוכה: אלימא. חשובה להכשיר: סוכת רקב"ש לא קביעי. פעמים רועין כאן ופעמים רועין כאן כשאכלו את המרעה וכן קייצים כשיבשו הולכין להם וסותרין סוכתן:

מתני'

ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא. פירש בקונטרס כשאתה מרבע בתוך העיגול אתה נוטל ממנו חצי השיעור הנשאר בו דהיינו תילתא דכולה הלכך לשם עשרה ריבוע צריך העיגול המקיפו סביב להיות כ"ד ודבר תימה הוא זה מה ענין זה אצל זה אלא יש לפרש ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא מרוחבו של עוגל מחזיק רוחב הריבוע נמצא זויות של ריבוע המגיעין עד העיגול כפליים על רוחב הריבוע דקא סבר כל אמתא בריבוע תרי אמות באלכסונה ותימה היאך טעו במדה רבי יוחנן ודייני דקיסרי דמאחר שלא מדדו הדבר היאך עשו כלל על דבר שאינו ויש לומר דקבלה בידם לשון זה של ריבוע מגו עיגולא פלגא והוא אמת לענין המקום ולא לענין אורך החוט המקיף והרוחב דמקום הריבוע שבתוך העיגול מתמעט חצי של ריבוע דהוא תילתא דכולי עיגול תדע שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלקנו שתי וערב ותחזור ותעשה ריבוע בפנים לאלכסונה

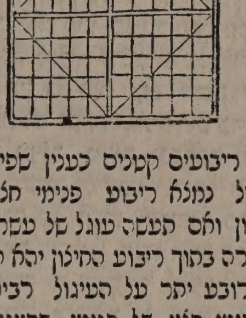

של ריבועים קטנים כענין שפירשתי לעיל נמצא ריבוע פנימי חציו של חיצון ואם תעשה עוגל של עשרה על עשרה בתוך ריבוע החיצון יהא העגול בין שני הריבועים וזה הוכחנו שמרובע יתר על העיגול רביע אם כן העיגול יתר על הריבוע הפנימי הציו של פנימי דהיינו (תילתא דעגולה דהיינו) רביע של ריבוע חיצון וקצת תימה דלא נקט ריבועא דנפיק מגו (א) עיגולא דהיינו תילתא מכל העגול כי היכי דנקט עיגולא דנפיק מגו ריבועא ריבעא דהיינו ריבעא מכל הריבוע לכך יש לפרש דהנך תרי מילי קיימי דאיירי כעין שפירשתי שעושה עיגול בתוך ריבוע וחוזר ועושה ריבוע אחר בתוך אותו עיגול ואתא למימר שנתמעט

העוגל רובע של ריבוע החיצון וריבוע פנימי נתמעט מריבוע חיצון פלגא ורובע ופלגא קיימי אריבוע חיצון ואם תאמר והלא ריבוע של שבעה על שבעה אם תעשה בו עוגל של שבע על שבע אמות ותחזור ותעשה בתוך העוגל ריבוע של אלכסונו שבעה כמדת העוגל הוה ליה ריבוע פנימי חמשה על חמשה לפי חשבון של אמתא ותרי חומשי באלכסונא ומשכחת לה בריבוע פנימי יתר מחציו של חיצון דיש בפנימי כ"ה רצועות של אמה על אמה ובחיצון לא משכחת אלא מ"ט ויש לומר שזה תלוי במה שהוכחנו דחשבון של אמתא ותרי חומשי אינו מכוון דאיכא טפי וא"כ אין בריבוע הפנימי ה' על ה' דאם היה בו ה' על ה' היה אלכסונו עולה טפי מז': **ותיהוי** חיצונה בית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. ובית שער חייב במזוזה כדתניא בהקומץ רבה (מנחות דף לג:) בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ותימה דבפרק קמא דיומא (דף יא: ושם) אמרינן דממעטינן להו ממזוזה מדכתיב בית מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה ויש מחלקין בין פתוחין לבית ולפתוחין לגינה וקשיא דאם כן הוה ליה לשנויי הכי התם במנחות (שם) דפריך אדרב חסדא דאמר אכסדרה פטורה מן המזוזה וי"ל הא דאורייתא הא דרבנן והא דלא משני התם במנחות דמשמע ליה דרב חסדא פטורה לגמרי קאמר אפילו מדרבנן:

סוכת כותים. כל הנך דקחשיב הכא אמר בשמעתין דלאו בני חובה נינהו דקסבר גרי אריות הן והא דאמר פרק שני דיבמות (דף כד:) דאחד גרי אריות ואחד גרי חלומות הלכה כולם גרים הני מילי כשנתגיירו לגמרי אבל גרי כותים כתיב בספר מלכים (ב יז) את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים ומאן דאמר כותים גרי אמת קסבר דאחר כך ניתקנו:

סוכה

נג א טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ב:

נד ב מיי' פ"ו מהלכות מזוזה הלכה ט סמג עשין כג טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף יב:

נה ג ד ה מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ט סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלה:

רבינו חננאל

דקיסרי קאמר נמצאת שמועה דר' יוחנן אליבא דדייני דקיסרי אמורה: א"ר מאיר משום ר' לוי ב' סוכות של יוצרים כו'. פשוטה היא. ת"ר סוכת גוים סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים סוכה מ"מ כשירה. ובלבד שתהא עשויה לצל ומסוככת כהלכתא וכן סוכת רועים סוכת קייצין סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מ"מ כשירה ואסיקנא סוכת גוים וסוכת נשים וכיוצא בהן דלאו בני חיובא נינהו אם היא עשויה לצל ומסוככת כהלכתא כשרה וכ"ש סוכת רועים וקייצים ובורגנין ושומרי פירות דבני חיובא נינהו שסוכתם

[מהר"ם מוחק זה]

מנחות מג.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ריבועא דנפיק וכו' וקצת תימה וכו' מגו עיגולא תילתא דהיינו סילתא מכל העיגול:

גליון הש"ס

גמ' תנו רבנן גנב"ך. ע' גיטין דף מה ע"ב תוס' ד"ה לא:

מתני' סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה:

גמ' מ"ט דבית שמאי אמר קרא °חג הסוכות שבעת ימים לה' סוכה העשויה לשם חג בעינן ובית הלל ההוא מיבעי ליה לכדרב ששת *דאמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא רבי יהודה בן בתירה אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' ובית שמאי נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי אלא מאי טעמייהו דבית שמאי כתיב קרא אחרינא °חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה העשויה לשם חג בעינן ובית הלל ההוא מיבעי ליה לעושין סוכה בחולו של מועד ובית שמאי סבירא להו כרבי אליעזר דאמר *אין עושין סוכה בחולו של מועד ובית הלל לית להו דרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב עשאה מן *הקוצין ומן הנימין ומן הגרדין פסולה מן הסיסין כשרה כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי אף מן הסיסין נמי פסולה (אלמא) דבעינן טויה לשמה ה"נ נבעיא סוכה עשויה לשמה שאני התם דאמר קרא °גדילים תעשה לך לך לשם חובך הכא נמי חג הסוכות תעשה לך לך לשם חובך ההוא מיבעי ליה *למעוטי גזולה התם נמי מיבעי ליה למעוטי גזולה התם כתיב קרא אחרינא °ועשו להם משלהם:

מתני'

ויקרא כג | דברים טז | דברים כב | במדבר טו

רש"י

מתני' סוכה ישנה. כדמפרש שעשאה קודם לחג שלשים יום ולא פירש שהיא לשם חג: בית שמאי פוסלין. דבעו סוכה לשמה וזו סתם נעשית ואילו תוך שלשים לחג הוה כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה לשם חג הוא עושה אבל קודם שלשים סתמא לאו לחג: ובית הלל מכשירין. דלא בעינן סוכה לשם חג: כשרה. לבית שמאי איצטריך:

גמ' סוכה לשם חג. דכתיב סוכות לה' לשם מצות המלך: על החגיגה. שלמי חגיגה שם שמים חל עליהם לאוסרן עד לאחר הקטרת אימורין דזכו בהו בתר הכי משלחן גבוה כעבד הנוטל פרס: חג. חגיגה: חג הסוכות תעשה. סוכות תעשה לחג סרס המקרא ודרשהו: בחולו של מועד. אם לא עשאה מתחילה: פלוגתא דרבי אליעזר בפרק הישן (לקמן כז:): ופרכינן לבית הלל דלא בעו לשמה כימא גבי ציצית נמי לית להו דרב יהודה אמר רב: עשאה. לציצית: מן הגרדין. פרנ"ש שתולין בסוף הטלית מותר האריגה וגדל שם הציצית מינה ובה: מן הקוצין. חוטין שנתקו בשתי וקושרים אותן ותלויין בראשיהן בבגד לאחר שנארג וקרי להו קוצין על שם שבולטין כקוצים: מן הנימין. כגון טלית שתפרוה או שעשו בה אימרא במחט ורא(ש)י חוטי התפירה תלויין בה ומהן גדלו הציצית: פסולה. הואיל ותלויין ועומדים כל אלה בבגד ולא נתלו בה לשם ציצית לאו עשיה לשמה היא: מן הסיסין. פקעיות כדוריות של חוט לומשיי"ש: כשרה. הואיל וכשנתלו בבגד לשם ציצית נתלו עשיה לשמה היא דטויה לשמה לא בעינן שאין טויה מן העשיה: כי אמריתה קמיה דשמואל. רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב וכשהרצתי דברים לפני שמואל נחלק עליו מ"מ תרוייהו עשיה לשמה בעו: אלמא. לא גרסינן אלא ה"נ אף מן הסיסין פסולה דבעינן טויה לשמה דמאן דגרס אלמא משמע דהאי דמותיב קאמר לה ואם כן לא מותיב אלא מדשמואל ולאו מילתא היא דרב נמי עשיה לשמה בעי: למעוטי גזולה. דבעינן תעשה לך משלך:

מתני'

תוספות

סוכה ישנה בית הלל מכשירין. בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חבריא אמרין טפח רבי יוסי אמר כל שהוא ומאן דאמר כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה ובתר הכי איתא התם מלה ישנה פלוגתא דבית שמאי וב"ה א"ר דברי הכל הוא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי הוא שלא דקדק בה: ואם עשאה לשם חג וכו'. אפילו לבית הלל נפקא מינה שאין צריך לחדש בה דבר ואפילו לא נפקא מינה אלא לב"ש יש לו לתנא לפרש במה נחלקו ולא שייך לאקשויי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן אלא היכא דפליגי תנאי אליבא דב"ש ולא נפקא מינה מידי בפלוגתא אליבא דבית הלל כי ההיא דרבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה.) ובפרק ארבעה אחין (יבמות דף כח. ושם)(א)קשיא ובפ' קמא דביצה (דף ז:) וכולן פירשנו במקומם: מנין לעצי סוכה שאסורים כל שבעה. משמע דאסירי מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך והא קרא להכי הוא דאתא ותימה דבפרק כירה (שבת דף מה.) משמע שהוא מדרבנן דמייתי התם ראיה דרבי שמעון אית ליה גבי נר מתוך שהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו מהא דתניא דאין נוטלין עצים מן הסוכה בי"ט ור' שמעון מתיר ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ובפ' המביא כדי יין (ביצה דף ל: ושם) מייתי דרשה דהכא ואפילו הכי משמע התם בסוף שמעתין דלא אסירא אלא מטעם מוקצה דקאמרינן עצי סוכה דחיילא קדושה(ב)איתקצאי לשבעה וי"ל דהאי דאסור מדאורייתא היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים אבל משנפלה דבטלה מצותה לא אסירא אלא מדרבנן והא דפריך בביצה (שם) *וכי מהני ביה תנאה היינו משום דכיון דלא מהני ביה תנאי בעודה קיימת כשנפלה נמי לא יועיל דמיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לשבעה ומשני דסיפא אתאי לסוכה דעלמא והדר פריך מנויי סוכה דמהני ביה תנאה ומשני בהומר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא הוקצו למצותו ולא דמו לעצים שהם עיקר המצוה ועל כרחך בודל מהם ויש בהם סתירת אהל ואע"ג דמעיקרא ידע האי טעמא אורחא דהש"ס לפרש דבריו דרך קושיא ותירוץ ור"ת מפרש דעצים של כדי הכשר סוכה חיילא קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל היותר מכדי הכשר לא מיתסרי אלא מדרבנן והא דפריך נמי *וכי מהני ביה תנאה משום דמסתמא כי היכי דלא מהני תנאה במאי דאסירי מדאורייתא הוא הדין דלא מהני במאי דאסיר מדרבנן ולא מפליג נמי תנא בין צריך לסוכה בין לא צריך והההיא דביצה קשיא מפרק במה מדליקין (שבת דף כב. ושם) דמשמע דנויי סוכה אסורין משום בזוי מצוה ולא משום מוקצה ובמקומה פירשנוה: מה חגיגה לה' אף סוכה לה'. קסבר רבי יהודה בן בתירא דהאי לאו משום חגיגה מוקמינן לה לסוכה לשם חג: ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה. תימה תיפוק ליה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה דמהאי טעמא פסלינן *אתרוג הגזול ביום טוב שני לקמן בריש לולב הגזול (ד' כט:) ובההיא שמעתא גופא קשיא דקאמר בשלמא בי"ט ראשון בעינן לכם משלכם אלא בי"ט שני אמאי ומשני משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה והשתא אם כן ל"ל לכם משלכם ומיהו התם איכא לשנויי דאיצטריך למעוטי שאול אבל גבי סוכה ליכא לשנויי הכי לרבנן דאמרי לקמן פרק הישן (ד' כז:) דאדם יוצא ידי חובתו בסוכה של חבירו ונפקא להו מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת וי"ל דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן ומיהו קשה מפרק הניזקין (גיטין ד' נה. ושם) גבי חטאת גזולה שלא נודעה לרבים (ג) דאמר עולא בגמרא בין לא נודעה בין נודעה אינה מכפרת מאי טעמא דיאוש כדי לא קני ושמעינן ליה לעולא דיאוש כדי קני גבי עורות של בעל הבית וגנב וגזלן (ב"ק ד' קיד.) ואומר ר"ת דטעמא דעולא בגיטין משום מצוה הבאה בעבירה אלמא דאורייתא היא ומיהו בלאו הכי לא יתכן דהא בהדיא קאמר עולא משום דיאוש לא קני ועוד דבפרק מרובה (שם ד' סז:) דריש רבא בהדיא דיאוש לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול אלא נראה דההוא דהגזול בתרא לאו יאוש כדי הוא דאיכא יאוש ושינוי השם כדקאמר התם במרובה (שם סו:) דמעיקרא קרי ליה משכא והשתא קרי ליה אברזא ואע"ג דגבי קרבן נמי איכא שינוי השם כדאמר התם [דף סו:] דמעיקרא חולין והשתא הקדש מכל מקום ממעט מדכתיב קרבנו כיון דקודם הקדש לאו שלו הוא ואף על גב דחל עליו הקדש מחמת שינוי השם דאתי השתא לא חזי להקרבה דבעינן קרבנו בשעה שמקדיש:

הא

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ט טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף א:

נז ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלח סעיף א:

נח ג מיי' פ"א מהלכות ציצית הלכה יא סמג עשין טו טוש"ע א"ח סי' יא סעיף ה:

רבינו חננאל

כשרה: פיסקא סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין מתני' בשלא עשאוה לשם סוכה של מצוה לפיכך גרסינן בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חברייא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהוא. מ"ט דב"ש דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה העשויה לשם חג בעינן וב"ה האי קרא איבעי להו לעושין סוכה כל שבעה ואפילו לחולו של מועד. ואסיקנא לב"ה עצי סוכה אסורין כל שבעה ושם שמים חל על הסוכה ואקשינן וב"ה לית להו הא דרב יהודה דאמר עשאה לציצית מן הצמר שנסבך בקוצים ונמרט או מן החוטים של גרדי או מן הנימין פסולה מן הסיסין פי' הן פקעיות כש'. כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר לי אף מן הפקעיות נמי פסולה דבעינן טויה לשמה. ובסוכה אמאי לא בעו ב"ה לשמה ושנינן שאני התם לגבי ציצית דכתיב גדילים תעשה לך לשם חובה לכך בעינן עשיה שהיא חטויה לשם גדילים. למעוטי מי שלא נטוה לשם גדילים ועשו להם ציצית דייקינן האי דכתיב להם משלהם למעוטי גזול אבל גבי סוכה דליכא קרא אחרינא למעוטי גזולה ודרשינן חג הסוכות תעשה לך למעוטי גזולה אבל עשויה לשמה לא בעינן לדברי ב"ה וקי"ל בהא כשמואל דבעינן טויה

מסורת הש"ס

ביצה ל:

מנחות מב:

[לקמן כז:]

[צ"ל ומי]

[צ"ל לולב]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואם עשאה וכו' ובפרק ארבעה אחין ובפ"ק כצ"ל ותיבת קשיא נמחק: (ב) ד"ה מנין וכו' דחיילא קדושה עלייהו איתקצאי: (ג) ד"ה ההוא וכו' שלא נודעה לרבים מכפרת כו' דאמר עולא:

גליון הש"ס

גמ' מנין לעצי סוכה. עי' לקמן דף לז ע"ב רש"י ד"ה אסור לבריח:

עין משפט
נר מצוה

נט א ב ג מיי׳ פ״ה מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טור ש״ע א״ח סי׳ תרכו סעיף א:

ס ד ה מיי׳ שם הלכה כב סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תרכח סעיף א:

רבינו חננאל

לשמה: מתני׳ העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ופסולה. אוקימנא באילן שצלתו מרובה מחמתו. מפני שהיא כסוכה תחת הסוכה. אבל אם היה שחמתו מרובה מצלתו שאינו חשוב כסוכה וחתך הנוף הנתון ע״ג הסכך כשרה. כיוצא בו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבו פסולה דמצטרף סכך פסול זה הגפן והדלעת והקיסום בהדי סכך כשר לפיכך פסולה. אם קצצן כשרה ואפילו לכתחלה ולא גזרינן היכא דקצצן אטו דלא קצצן. סוכה ע״ג סוכה כו׳. ת״ר בסכות תשבו. בסכת חסר כתיב דמשמע סוכה אחת. ולא שתים מיכן אמרו ולא בסוכה (שע״ג) [שתחת] סוכה. ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה (שבתוך האילן) שבתוך הבית. א״ר ירמיה פעמים ששתיהן כשרות פעמים ששתיהן פסולות פעמים שהתחתונה כשרה והעליונה (כשרה) [פסולה] פעמים שהעליונה כשרה והתחתונה פסולה וכולן

מתני׳ העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ר׳ יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: גמ׳ אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ממאי מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית למה לי למיתני כאילו עשאה בתוך הבית ליתני פסולה אלא הא קמ״ל דאילן דומיא דבית מה בית צלתו מרובה מחמתו אף אילן צלתו מרובה מחמתו וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אמר רב פפא בשחבטן אי בשחבטן מאי למימרא מהו דתימא ניגזור היכא דחבטן אטו היכא דלא חבטן קמ״ל דלא גזרינן הא נמי תנינא *הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה היכי דמי אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסול עם סכך כשר אלא לאו כשחבטן ושמע מינה דלא גזרינן מהו דתימא הני מילי בדיעבד אבל לכתחילה לא קמ״ל: סוכה ע״ג סוכה וכו׳: ת״ר °(*בסוכות) תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית אדרבה בסוכות תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק בסכת כתיב אמר ר׳ ירמיה פעמים ששתיהן כשירות פעמים ששתיהן פסולות פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה פעמים שתחתונה פסולה והעליונה כשרה פעמים ששתיהן כשירות היכי דמי כגון שתחתונה חמתה מרובה מצלתה והעליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים פעמים ששתיהן פסולות היכי דמי כגון דתרווייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מעשרים אמה פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי

תורה אור: ויקרא כג

מתני׳ כאילו עשאה בתוך הבית. ופסולה כדתניא בברייתא בגמ׳: התחתונה פסולה. דשני סככין יש לה וקרא פסיל סוכה תחת סוכה כדלקמן: אם אין דיורין. בגמרא מפרש לה: גמ׳ למה לי למתני כאילו עשאה בתוך הבית. מההוא קרא דנפקא לן תוך הבית נפקא לן תחת האילן ולמה לי למיתלי האי בהאיך: הא קא מצטרף סכך פסול. מחובר סכך פסול הוא דכתיב (דברים טז) באספך מגרנך ומיקבך ממה שאתה מאסף מגרנך עשה סוכתך בפסולת גורן כגון קשין ובפסולת יקב כגון אשכולות ריקניות וזמורות אלמא תלוש בעינן ומהני נל האילן נצל הסכך להשלים צלתה של סוכה: בשחבטן. השפיל ענפיו למטה מעורבין עם סכך כשר ואין נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלה דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא כדתנן במתני׳ (לקמן דף יט.) אם היה סיכוך מרובה מהן כשרה: מאי למימרא. למה ליה לרבא למימר כשרה ולמתניתין למה ליה למימר כאילו עשאה בתוך הבית לאשמועינן דלא פסול אלא דומיא דבית האי לאו תחת שני סככים הוא דכיון דחמתו מרובה דענפיו מועטין וסכך כשר רבה עליו מהיכא תיתי למיפסל לאו משום שני סככים איכא דהא חד סככה הוא ולאו משום מחובר איכא דהא בטל ליה ברובא שמע מינה מהכא שמסככין על קני הגג שקורין לט״ש אע״פ שסמוכות זו לזו בפחות מג׳ כיון שחמתן מרובה מצלתן ואומר רבי דזהו השיעור כשהקנים והאויר שביניהן בשוה כדאמרינן (לקמן דף כב:) כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת ובעוד שהן הכסוי והקנים בשוה אין צריך לנענע אבל אם הקנים רבה נוטל אחת מבינתים וכל לשון חבטה שבהש״ס לשון השפלה והמפרש חבטה תלישה או שליפה טועה דאי מחובר הוא מאי אהני ואי תלוש הוא הא קתני או קצצן מכלל דרישא מחוברים ועוד אי תלוש הוא צלתה מרובה מחמתה אמאי לא הלא נפלו על הסכך וגבי הדלה עליה אמאי בעי סיכוך הרבה מהן: אטו היכא דלא חבטן. דאיכא משום מחובר דמצטרף סכך פסול לכשר דאינו מעורב ביניהם ולחודיה קאי ולא בטיל: הדלה. הריס ופשט עליה כעין דלית שקורין טריי״א: קיסוס. עשב המתפשט מאד ושרשיו כאילן ועיקרו כאילן וקורין לו אידר״א ומתפשט ועולה על החומות: פסולה. משום מחובר: היכי דמי. סיכוך הרבה מהן דמכשיר ליה בביטול אי דלא חבטן דלא בטיל אמאי כשירה: הא קמצטרף. וגמלא מסכך במחובר ואף על פי שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הצל וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה: אלא דחבטן. דבטיל אגב כשר והוה ליה כוליה כשר: דיעבד. דקתני הדלה: ה״ג שתיהן כשירות היכי דמי כגון שהתחתונה חמתה מרובה מצלתה ועליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים שתיהן פסולות ה״ד כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מכ׳ תחתונה כשרה ועליונה פסולה היכי

הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. לפי שהאילן מחובר ובעינן דבר תלוש דומיא דפסולת גורן ויקב ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה לאו מיסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה אלא כשאין צלתה מרובה אלא מחמת הפסול איירי והא דלא משני כגון דבלאו פסול צלתה מרובה משום דא״כ מאי למימרא דהשתא נמי דמשני בשחבטן קא פריך מאי למימרא ותדע דגבי מקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה מכשירין לקמן (דף טו:) בשיש ריוח ביניהן כמותן ואע״ג דלא מהני בהו חבטה לבטל ברוב כיון דמינכרין ולא מיערבן דהאי לחודיה קאי(א) ולא אמרי׳ דתפסול משום מצטרף סכך פסול דכיון דכי שקלת ליה סגי בכשר ועוד אמרינן לעיל (דף ד:) היתה גבוהה מעשרים והוצין יורדין לתוך עשרים אם צלתם מרובה מחמתם כשרה והא דאמרינן בסמוך תחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה והעליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך עשרים דמשמע הא קיימא עליונה למעלה מעשרים תחתונה נמי פסולה משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר התם מיירי כשאין התחתונה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה וכי האי גוונא הוה מצי לאשכוחי שתיהן פסולות אי קיימא עליונה למעלה מעשרים אלא דמשכח לה שפיר וא״ת כיון דאין תחתונה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה אמאי כשרה הא לקמן בריש הישן (דף כב.) אמרינן סוכה המדובללת כשרה ומפרש שמואל בגמרא קנה עולה קנה יורד וקאמר אביי לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה אבל יש בין זה לזה ג׳ פסולה וי״ל דהא אמר רבא התם דאפילו יש בין זה לזה שלשה אם יש בגגו טפח אמרינן חבוט רמי ורבינו תם מפרש דלמעלה מעשרים לא חשיב סכך פסול מאחר שאין הפסול אלא מחמת גובה שקשה לו הא דקאמרינן תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא נצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שדחק בקונטרס לפרש דאע״ג דקיימא עליונה בתוך כ׳ מהו דתימא ניגזר למיפסל תחתונה משום דזימנין דקיימא עליונה למעלה מעשרים דלא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר ומדחזי לעליון כי חמתו מרובה סבר כמאן דליתיה דמי ולא פסיל לתחתונה קא משמע לן דלא גזרינן הא אטו הא ודוחק הוא זה ועוד דמהאי טעמא הוה מצי למימר שתיהן כשרות אצטריך ליה וגריס ר״ת תחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי דמי כגון דעליונה חמתה מרובה מצלתה ותחתונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא תחתונה בתוך כ׳ כלומר אבל העליונה לא חיישינן בכל ענין דקיימא ואפילו למעלה מעשרים לא מיפסלא התחתונה בהכי והיינו דקאמר הש״ס מהו דתימא ליצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כלומר שיחשב סכך פסול מחמת דקיימא העליונה למעלה מעשרים קמ״ל דכי האי גוונא לא חשיב סכך פסול וגריס עירובין (דף ג. ושם) משמע קצת כפירוש ר״ת גבי מקצת סכך בתוך כ׳ ומקצת למעלה מעשרים אף על גב דאי שקלת להאיך יהא חמתה מרובה מצלתה משמע התם דכשרה משום דעכשיו הויא לה צלתה מרובה מחמתה ומיהו גבי הוצין יורדין פירשנו לעיל דאפילו חשיב סכך פסול כשרה דמיירי כשצלתה מרובה מחמתה מה שבתוך עשרים והא דקאמרינן (שם) אי קלשת לה ויהא חמתה מרובה מצלתה היינו לפי שלא יכול להתקיים הסכך שבתוך עשרים דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול: בסכת. ואפילו למאן דאמר יש אם למקרא מודה דלא לחגס נכתב המסורת כדפרישית לעיל (דף ו:): תחתונה כשרה. כבר פירשתי לעיל:

אמר

מסורת הש״ס

לקמן יט.

[נ״ל בסכת]

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה הא קא מצטרף וכו׳ והאי לחודיה קאי ולא אמרינן: נ״ב והאי לחודיה קאי ולא אמרינן:

היכי דמי כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך עשרים ופעמים שהעליונה כשרה ותחתונה פסולה ה"ד כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה בתוך עשרים פשיטא תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה מ"ד ניגזר דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח *(*דתניא) [א]טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה אבל פחות מרום טפח לא מביא ולא חוצץ ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ארבעה שלא מצינו מקום [חשוב] פחות מארבעה ושמואל אמר [ב]עשרה מאי טעמא דשמואל כהכשרה כך פסולה מה הכשרה בעשרה אף פסולה בעשרה תנן רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה מאי אין דיורין אילימא דיורין ממש אטו דיורין קא גרמי אלא לאו מאי אין דיורין כל שאינה ראויה לדירה והיכי דמי דלא גבוה עשרה מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא [ג]אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לקבל פסולה איכא בינייהו דיכולה לקבל על ידי הדחק: **מתני'** [ד]פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס ע"ג הקינוף פסולה אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה: **גמ'** אמר רב חסדא [ה]לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה פשיטא מפני הנשר תנן מ"ד הוא הדין דאפילו לנאותה והאי דקתני מפני הנשר אורחא דמילתא קתני קמ"ל לימא מסייע ליה *[ו]סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים *פרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד

רש"י

(א) היכי דמי כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה והעליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך כ' עליונה כשרה ותחתונה פסולה היכי דמי כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה בתוך כ' פשיטא תחתונה כשרה ועליונה פסולה אילטריכא ליה מ"ד ניגזר דילמא מצטרף סכך פסול כו' ול"ג בהא סיומא וכגון דקיימא עליונה כו'. ופירושו שתיהן כשרות ה"ד כגון שהתחתונה חמתה מרובה דסכך דידה כמאן דליתיה הוא דתרוייהו מתכשרן בסכך העליון והוא דקיימא עליונה בתוך כ' לארץ דהוי סכך כשר אף להכשיר תחתונה: שתיהן פסולות כו' וקיימא עליונה למעלה מכ'. לגגה של תחתונה שהיא קרקעיתה של עליונה: תחתונה כשרה ועליונה פסולה ה"ד כגון שהתחתונה צלתה מרובה כו'. דסכך של עליונה לאו סכך הוא ולא מיפסלה תחתונה משום סוכה תחת סוכה ועליונה פסולה משום דחמתה מרובה מצלתה וכגון דקיימי תרוייהו בתוך כ' לארץ דאי עליונה למעלה מעשרים אף תחתונה פסולה משום דמצטרף סכך פסול בהדי כשר משום דסכך למעלה מעשרים פסולה אבל כי קאי בתוך כ' לצטרף ובלבד שלא יהא צלתה מרובה מחמתה דתפסיל תחתונה משום סוכה תחת סוכה: ה"ד דתחתונה פסולה. משום סוכה תחת סוכה: וקיימא עליונה בתוך כ'. לגגה של תחתונה דהוא קרקעיתה דעליונה: פשיטא. דכי חד מנייהו חמתה מרובה לאו סוכה תחת סוכה היא ומאי אשמעינן רבי ירמיה: תחתונה כשרה ועליונה פסולה אילטריכא ליה. כדקיימא עליונה בתוך כ': מ"ד ניגזר. למיפסל תחתונה משום זמנין דקיימא עליונה למעלה דלא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר ומדחזי לעליון חמתה מרובה סבר כמאן דליתיה הוא ולא פסיל לתחתונה קמ"ל דלא גזרינן הא אטו הא: וכמה יהא. הפסק בין סכך לסכך ותפסול תחתונה משום סוכה תחת סוכה דלא נימא חד סוכה הוא: טפח. אבל בציר מטפח חד סככה הוא: טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה. הלכה למשה מסיני הוא אבל פחות מטפח לא מביא ולא חוצץ לא מביא את הטומאה [אם] טומאה תחת ראשו אחד וכלים תחת ראשו שני והיא קורה ארוכה ורחבה טפח וראויה להביא טומאה לא מייתי משום דליכא רום הפסק טפח ממנו ולקרקע ולא חוצץ אם יש כלי על גבה כנגד הטומאה אפילו עד לרקיע טמא דטומאה רצוצה שאין לה אהל טפח בוקעת ועולה: שלא מצינו מקום חשוב. להיות רשות לעצמו לא כרמלית ולא רה"י פחות מארבעה כדאמר ביציאות השבת (דף ז·) והכא נמי לאו רשות לעצמו היא לאקרויי סוכה תחת סוכה: כהכשרה כך פסולה. משום שתי סוכות פסלה קרא וכי לית בה בעליונה הכשר סוכה לאו סוכה היא ולא פסלה: אי נימא דיורין ממש. שאין בה אדם: אטו דיורין גרמי. מכל מקום סוכה תחת סוכה היא: אלא לאו שאינה ראויה לדירה והיכי דמי דלא גבוה י' מכלל דת"ק כו'. וקשיא לשמואל מדרבנן: כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא. האי אין ראויה לדירה דקאמר ר' יהודה לאו בשאין גבוה קאמר דא"כ לת"ק נמי כשרה אלא כשאין בריאה וחזקה לקבל כסתות וכרים של עליונה ולישן תחתונה כשרה מהאי טעמא דשמואל דכהכשרה כך פסולה וכיון דעליונה לא חזיא למידר בה שהרי אין תחתונה מקבלתה לא פסלה: ופרכינן מכלל דת"ק סבר כו'. סוף סוף שמע מינה דרבנן לית להו דשמואל והוא הדין לשאינה גבוהה כו': ומשני איכא בינייהו כו'. דרבנן סברי כיון דיכולה לקבל בדוחק שם סוכה על העליונה ומיפסלא התחתונה ורבי יהודה סבר כיון דליכא תשמישא להדיא לאו שם סוכה עלה דעליונה: **מתני'** הנשר. שלא יהו עלין וקיסמין נושרין על שולחנו וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן (דף יא.): או שפירס על גבי קינוף. כלומר או אפילו לא פירסו מפני הנשר אלא לנוי על מטתו: על גבי קינוף. הן ד' קונדיסין לד' רגלי המטה וגבוהין ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופורס עליהן סדין ומרחיקן מן הסכך דהשתא לא משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלא דהא לאו לסכוכי שטחם התם: פסולה. משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה. שאינן אלא שנים והן יוצאין באמצע מטה אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסין עליו סדין והוא משפע לכאן ולכאן ומשום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל: **גמ'** ל"ש אלא מפני הנשר. דשויה סכך להגין הלכך מפסיל משום מקבל טומאה: אבל לנאותה. אין שם סכך עליה ובטילה וי"מ טעמא דפסולה משום שני סככים ואי אפשר דא"כ לרב חסדא לא מפסיל אלא אם כן מופלג ד' דהא איהו אמר לעיל ארבעה וכיון דמיפלגי ד' תו לא מצי למימר אבל לנאותה כשרה דהא איהו פסיל לקמן בנויי סוכה המופלגין ד' מן הסכך משום שני סככין: בקרמין המצויירין. מעשה אורג כגון בגדי צבעונין שקורין אובריי"ן: ובסדינים המצויירין. שצורתן בולטת כגון מעשה רוקם או מעשה אורג שקורין גלינסק"ש: ייגות שמנים. נותנין בכוסות של זכוכית לנוי: הכל

תוספות

אמר רב הונא טפח. אע"ג דלקמן פרק הישן (דף כב:) אמרינן תבוע רמי הכא לא שייך:

שלא מצינו מקום פחות מד'. היינו לענין רשות היחיד וכרמלית כדפירש בקונטרס ולענין גובה נמי אשכחן בריש חלון (עירובין דף עו·) ליחשב כפתח:

פירס עליה סדין מפני החמה. כתוב בתשובת הגאונים הא דקתני פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה ואין הסדין פוסלתה והיינו כמו שפירשתי לעיל דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כיון דבלא פסול צלתה מרובה וכענין זה מפר"ת מפני החמה שמייבשת את הסכך ומתוך כך היה נעשה חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר ואם היו עלין נושרין היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתו מרובה מחמתו פסול אבל לפירוש הקונטרס קשה דלמה יפסל מפני שמגין על האדם מפני החמה ומן הקיסמין מאי שנא מנאותה ועוד מצינו לקמן פרק הישן (דף כז:) בר' יוחנן ברבי אלעי כשהגיעה חמה למרגלותיו עמד ופרס עליו סדין: עד

מסורת הש"ס

א) אהלות פט"ו מ"ז [נדה כו.]

ב) ביצה ל: שבת כב. מה. [תוספתא פ"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכי דמי וד"ה שתיהן וד"ה תחתונה כשרה הד"א:

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פי"ג מהלכו' טומאת מת הלכה א:

סב ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה כב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף א:

סג ד ה מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יט וסימן תרכז סעיף ד:

סד ו מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טז סמג שם טוש"ע א"ח סימן תרלח סעיף ב:

[נ"ל דתנן]

[פי' אשכולות של שבלים שהן כרותין עם זמורה. ערוך]

רבינו חננאל

פשוטות הן. כיון ששנינו העליונה כשרה והתחתונה פסולה אמרי' וכמה יהא בין סוכה לסוכה. כמה יהא חלל בין סכך לסכך ותהיה התחתונה פסולה. אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח. רב חסדא אמר ד' טפחים שלא מצינו מקום [חשוב] פחות מד' טפחים ושמואל אמר י' טפחים כהכשרה. כלומר אין התחתונה פסולה עד שיהיה בעליונה הכשר סוכה. ודייקינן מדברי ר' יהודה דתני [אם] אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. ואוקימנא כשאינה ראויה לדירה מכלל דת"ק סבר אע"פ שאין העליונה ראויה לדירה כשרה קשיא לשמואל ושנינן אין [ראויה] לדירה מרווחת. אבל ראויה לדירה ע"י הדחק היא. וכן אהא דאמרינן במערבא כל שאין העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה כולי שנויא הכא והכא חדא התם לדירה והכא לקבל ע"י הדחק: **פיסקא** פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר דלא יהון טרפין דסוכה נתרין על המטעמים בעידנא דאכיל. או שפרס סדין ע"ג הקינופות שהן ד' קינופות בד' קצות המטה פסולה. אבל פורס הוא על נקליטי המטה שהן שנים באמצע המטה כדגרסינן בירושלמי רב ביבי בש"ר יוחנן שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו. כלומר אם הוא מכוסה בסדין ומעמיד ב' זרועותיו וב' ידיו עומדות על גופו והסדין עליהן נמצאו זרועותיו בולטין ועולין מצדדין כנקליטי המטה והסדין עליהם. לפיכך ע"ג נקליטין כשרה כי כזרועותיו הן חשובין. פירש גאון קינופות עמודין עומדין במטה ועליהן מלמעלה ד' עמודים ברוחב ופורסין עליהן סדינין ונקראין בבבל פראמה. נקליטי ב' עמודין עומדין עשוין כפתח העשוי בפאת המטה שהיא מסגרתה מב' צדדין. אמר רב חסדא זה ששנינו פסולה דווקא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה. ואתינן לסיועי מהא דתניא סככה כהלכתה ועיטרה בקרמין

עד מוצאי יום טוב האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו דלמא מן הצד אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי ומן הצד ממעטין מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא ואשתטחא אמטללתא אמר ליה רב אשי דלייה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה והא קא חזו ליה דרטיבא לכי יבשה קאמינא לך אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא אגנינהו רב נחמן בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי אמר להו הדור בהו רבנן משמעתייהו אמרו ליה *אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה תא שמע הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה מיתיבי *הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו הא תרגמה שמואל במטה גבוהה עשרה ת"ש או שפירס על גבי קינופות פסולה התם נמי דגביהי עשרה והא לא קתני הכי דתניא נקליטין שנים וקינופות ארבעה פירס על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין כשרה ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה מכלל דקינופות אף על פי שאין גבוהין עשרה שאני קינופות דקביעי והרי סוכה על גבי סוכה דקביעא ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה אמרי התם דלמפסל סוכה בעשרה הכא דלשויי אוהלא בציר מעשרה נמי הוי אוהלא אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע מיתיבי הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא קריאת שמע הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה ה"נ מסתברא מדקתני סיפא הא למה זה דומה לעומד בבית ערום שלא יוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא קריאת שמע מינה

ובית

הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהם כל בין השמשות של יום טוב הראשון דלא חל קדושה עלייהו והכי מוקים לה במסכת ביצה בהמביא (דף ל:) ותנאה אחרינא לא מהני בהו קתני מיהת סדינין והיינו סייעתא: דילמא מן הצד. לדפנות קאמר אבל למעלה אימא לך אפילו לגאותה כמי מסכך במקבל טומאה קרי לה: אין ממעטין. קרמין הפרוסין למעלה לנוי אין ממעטין בגבוהה מעשרים להכשירה דלאו מין סככה נינהו דאי סכך הוו הוה מיפסלה משום מקבל טומאה ולא לפוסלה משום פחותה מי': ומן הצד ממעטין. לה משיעור ז' טפחים דהא אינה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו: איטמישא. נישורה במים: והא קחזו לה דרטיבא. שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך: לכי יבשה קאמינא לך. דתשקלה: נויי סוכה. סדינין הפרוסין תחת סכך לנוי: פסולה. משום אהל מפסיק והשתא דלא גגי בסוכה ולרב נחמן כיון דלנוי סוכה יהבינהו בטלה לגבה: רב נחמן. אב בית דין היה וגיד ומלוה בבית ראש גולה ועושין על פיו: שלוחי מצוה אנן. להקביל פני ראש גולה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ופטרינן כדתנן לקמן (דף כה.) שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה: כילה. הפרוסה סביבות המטה ואע"פ שיש לה גג שאין גגה משופע כשל נקליטין אלא שוה כשל קינופות: והוא שאינה גבוהה עשרה. מן המטה דבציר מגובה עשרה לאו אוהלא הוא: הא לא קתני הכא. בברייתא דמפרש להו בגוה דהכי תנא נקליטין שנים כדפירשתי לעיל יוצאין באמצע המטה למראשותיה ולמרגלותיה: דקביעי. אבל כילה לא קביעה בחוזקה כקינופות הלכך כי לא גבוהה עשרה לא חשיב: התם דלמפסל סוכה. קאתייה משום סוכה תחת סוכה: כהכשרה כך פסולה. כל כמה דלא מקרייא עליונה סוכה לא מיפסלא תחתונה: הכא דלשוייה אוהלא. שלא ישן תחתיו אבל שאר הסוכה כשרה: בציר מעשרה נמי הוי אוהלא. היכא דקביעה: וקורא קריאת שמע. דכיון דלאו אהל הוא לא אמרינן למקום שרובו שם ראשו נזרק וליתסר משום לא יראה בך ערות דבר אלא הרי הוא כמוציא ראשו חוץ לחלוקו:

הכי

עד מוצאי יו"ט האחרון של חג. לקמן בפ' לולב וערבה (דף מו: ושם) מפרש מאי שנא מאתרוג דשרי ביום טוב האחרון ומסיק משום דסוכה אי אתרמי ליה סעודתא בין השמשות בעי למיכל בסוכה ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא אבל אתרוג לא חזי בין השמשות דמעיקרא קדים נפיק ביה ואף על גב דממ"נ מוקצה הוא בין השמשות דאמא יום הוא והוי שביעי של חג לא שייך כי האי גוונא לאוסרו בשמיני במיגו דאיתקצאי לבין השמשות מאחר דלא נאסרה אלא מחמת יום שעבר וכן משמע בפ"ד (שם) גבי הפריש ז' אתרוגים לז' ימים דאמרינן התם דכל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר ולא אסרינן למחר אף על גב דאיתקצאי בין השמשות משום ספיקא דיום שעבר ומהאי טעמא גבי שבת ויום טוב בפ"ק דביצה (דף ד.) דאמר רב טולדה בזה אסורה בזה מפרש טעמא משום הכנה ולא בעי למימר מיגו דאיתקצאי אע"ג דרב כרבי יהודה סבירא ליה דאית ליה מוקצה וכן שני ימים טובים של גליות דטולדה בזה מותרת בזה ובפרק בכל מערבין (עירובין דף לח:) גבי לגין של טבול יום שמלאוהו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר ערבו לי בזה לא אמר כלום משום דסוף היום של ע"ש קונה עירובו או משום דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום הא אם תחילת יום של שבת קונה עירוב ולא בעי סעודה הראויה מבעוד יום הוי עירוב ולא אמרינן לאו ראויה היא בשבת מיגו דאיתקצאי בין השמשות משום יום שעבר וכל הני לא דמו לסוכה דאסרינן משום דאי איתרמי ליה סעודתא בין השמשות אף על גב דלא מיחייב למיכל בה אלא משום ספיקא יום שעבר (א) שאני סוכה דמכל מקום חייב למיכל בה מחמת מה שיהיה ומאן דאסר התם אתרוג אפילו בשמיני ופירש שם בקונטרס מיגו דאסור בין השמשות בשמיני משום דספק יום דשביעי הוא איתקצאי לכולי יומא אלמא אהני מיגו דאיתקצאי משום יום שעבר לאסור בשמיני לא יתכן דאפילו רב אסי דאסר ביצה פ"ק דביצה (דף ד:) בשני ימים טובים של גליות לא אסר אלא משום דמספקא ליה אם קדושה אחת הן או לא אלא היינו טעמא משום דגזר אתרוג אטו סוכה ומיהו אין ראיה מרב אסי למאי דגרים לקמן פ' לולב וערבה (דף מו:) הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים רב אסי אמר כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר דקסבר לכולי יומא איתקצאי ותו לא ושרי ליה למחר ולא אסר ליה במיגו דאיתקצאי לפיכך דוחק התלמוד לפרש טעמא גבי ביצה משום דמספקא ליה והפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים דקאמר רב בפ' לולב וערבה כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר אע"ג דרב כר' יהודה סבירא ליה לא אסר למיכלה ביומא במיגו דאיתקצאי דלמצותה לחודה איתקצאי ותו לא והיכא דמיקלע שבת במוצאי יום טוב של חג נוהגין איסור להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת ולכאורה שרי דמאיזה טעם נאסור [אי] משום דקדושה אחת היא שבת ויום טוב האמר רב פ"ק דביצה (דף ד.) הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר דאמר שתי קדושות הן ולאי משום הכנה מה הכנה יש כאן: נויי סוכה. קרמים הפרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בסוכה גבוהה מכ' להכשירה דלאו מין סככה הוא דאי סככה הוי הוה מיפסל משום דמקבל טומאה ולאו לפוסלה משום פחותה מי' כך פירש בקונטרס ולא דמי להוצין יורדין לתוך י' דפסלינן לעיל (דף ד.) משום דירה סרוחה דשאני הכא דלנוי עשויין: שלוחי מצוה אנן. וכגון שהיו מתבטלים מן המצות אם היו מחזרין אחר סוכה אחרת: ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה. מן הדין אפילו גבוהין י' שרי דלא חשיבי אהל להפסיק כיון דאין בגגו טפח דהא בשילהי פירקין (דף יט:) מסקינן דכן הלכה סוכה העשויה כמין צריף פסולה לפי שאין לה גג דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ומינה דייק רב יוסף בגמרא דמותר לישן בכילת חתנים בסוכה והא דאסרינן הכא גבוהין עשרה היינו מדרבנן ודוקא בנקליטין דקביעי אבל כילת חתנים דלא קביעי אפילו גבוה י' שריא כי היכי דהחמירו בקינופות לאסור אפילו אין גבוהין י' משום דקביעי ובכילת חתנים דלא קביעי שרי אפילו בית לה גג וכדאמרינן לאידך לישנא דנקליטין לגבי כילה קביעי אי נמי בהכי פליגי הנך תרי לישני ועל כרחך בהא פליגי הנך תרי לישני דלא אפשר לומר דפליגי בית לה גג ואינה גבוהה י' דללישנא בתרא אסור דהא בהדיא בגמרא תרגמא שמואל למתניתין דהכא בגבוה י': מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש. לא חיים שמואל ללבו רואה את הערוה [כת"ק בברכות כד: כה:]:

אי

רבינו חננאל

בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים ואפרסקין כו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון ואם התנה עליהן בשעה שעיטרה ע"מ שיסתפק מהן כל ימי המועד מותר להסתפק מהן אפילו ביום טוב קתני מיהא עיטרה בקרמין ובסדינין כרב חסדא ודחי רב אשי דלמא כי מכשר האי תנא בעיטרה מן הצד אבל תחת הסכך פסולה ודלא כרב חסדא. עבדיה דרב אשי איטמישא כתנתיה במ"א ושטחה ע"ג סוכה כדי להתייבש. וא"ל הסר אותה שלא יאמרו הרואין אותה ע"ג סכך הסוכה דמסככין בבגד. ופשוטה היא. *) פירוש הסדינין שמעטרין הסוכה בהן שאינן דבוקות בדפנות אלא אמרו פסול' וקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים. אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לכילה זו גג מפח. ובלבד שלא תהא גבוהה (ששה) [עשרה] מפחים ואקשינן עליה ממתני' דקתני הישן (במטה) [תחת המטה] בסוכה לא יצא י"ח. ומשני במטה גבוהה י' מפחים. והרי קנופית דאינן גבוהות ז' מפחים דתניא בהדיא נקליטין שנים וקנופות ד'. פירס ע"ג קנופות פסולה. ע"ג נקליטין כשרה. ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה מפחים. מכלל דקנופות אע"פ שאין גבוהה עשרה מפחים פסולה. ודאי שאני קינופות דקביעי במטה ואפילו פחות מי' כיון דקביעי אהל הן. והרי סוכה אע"ג דקביעה ואמר כהכשרה כך פסולה. כלומר אינה עליונה חשובה אהל עד שיהא בה חלל י' מפחים ודחינן התם לגבי סוכה ע"ג סוכה דלמפסלא לסוכה קא אתי בעי' שמואל י' מפחים ואמר כהכשרה כך פסולה אבל הכא **) בכילה דלשוויא אהלא קא בעי בבציר מי' מפחים לא הוי אהלא. הא דאמר שמואל הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש אוקימנא בשאינה גבוהה י' מפחים (וכי הכילה) [ולכן] אמרינן חזינא לה במאן דחבימא רמיא על גופו היא וכלבוש עשוי אבל אם היא עשרה מפחים לא יוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא. דייקינן מנה מדקתני למה זה דומה

סה א מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלח סעיף ג:

סו ב מיי' שם סמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יט:

סז ג מיי' שם הלכה כג סמ"ג שם טוש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ג:

[לקמן כו. ע"ש]

לקמן כה.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד מוצאי וכו' דשאני סוכה דמכל מקום וכו' בין השמשות דשמיני משום:

*) נראה פשוט דחסר כאן וצ"ל נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה. פירוש הסדינין כו' אלא פרודות מהדופן ד"ע ר"נ אמר כשרה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו פסולה וקיי"ל וכו'.

**) לפי סוגיית הגמרא אקינופות קאי דלשוויה אהלא היכא דקביעא כמו קינופות בבציר מי' נמי הוי אהלא. ודברי רבינו ז"ע

ובית נמי אע"פ שאין גבוה עשרה כיון דקביע אוהלא הוא דלא גרע מקינופות ל"א אמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג אע"פ שגבוהה עשרה מיתיבי הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו הכא במאי עסקינן בשיש לה גג ת"ש *נקליטין שנים וקינופות ארבעה פירס על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין כשרה ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה טפחים הא גבוהין מן המטה עשרה פסולה אע"פ שאין לה גג שאני נקליטין דקביעי אי קביעי ליהוי כקינופות לגבי קינופות לא קביעי לגבי כילה קביעי דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה אע"פ שיש לה גג אע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר *לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע דתנן *א"ר יהודה נוהגין היינו לישן תחת המטה בפני הזקנים ולימא הלכה כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא הני מילי מטה דלגבה עשויה אבל כילה דלתוכה עשויה אימא לא קמ"ל טעמא דרבי יהודה דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע לא שנא מטה ולא שנא כילה:

מתני' *[ב]הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה [ג]ואם היה סיכוך הרבה מהן [ד]או שקצצן כשרה זה הכלל [ה]כל (א)שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו:

גמ' יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר או שקצצן כשרה ואמר רב [ו]צריך לנענע אמר ליה רב הונא הא שמואל אמרה *אהדרינהו רב יוסף לאפיה ואמר ליה אטו מי קאמינא לך דלא אמרה שמואל אמרה רב ואמרה שמואל אמר ליה רב הונא הכי קאמינא לך דשמואל אמרה ולא רב דרב אכשורי מכשר כי הא דרב עמרם חסידא *רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן אתא לקמיה דרב חייא בר אשי אמר ליה הכי אמר רב מפסקן והן כשרין אלמא פסיקתן זו היא עשייתן הכא נמי קציצתן זו היא עשייתן וסבר שמואל לא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן והא תני שמואל משום ר' חייא הטיל לשני קרנות בבת אחת ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן כשרין מאי לאו שקושר ואח"כ פוסק [ז]לא שפוסק ואח"כ קושר פוסק ואחר כך קושר מאי למימרא מהו דתימא בעינן

רש"י

ה"ג ובית נמי אע"ג דלא גבוה עשרה כיון דקביע הוי אוהלא דלא גרע מקינופות. והך מלתא שמעתא באפי נפשה הוא דלא תימא בית ככילה דאי לא גבוה לישתרי להוציא ראשו חוץ לחלון: כילת חתנים. אינה כשאר כילה ואין עושין לה גג והיא סביבות המטה וגגה משופע כשל נקליטין: ליהוי כקינופות. וליפסלא אף בפחות מי': לגבי קינופות לא קביעי. לחשוב כמותה ליפסול אף בפחות מי': לגבי כילה קביעי. הלכך איכהו פסלי בי' אפילו לית להו גג וכילה לא פסלה אפילו בי' כי לית לה גג: כר' יהודה. לקמן מפרש בפרק הישן: נוהגים היינו ישנים תחת המטה. דמטה לגבי סוכה אהל עראי הוא שמסלקין אותה ממקום למקום: דלגבה עשויה. לשכב על גבה ולא תחתיה להיות לו אהל הלכך לאו שם אהל עליה וטעמא לאו משום עראי הוא אלא לאו שמה אהל: אבל כילה דלתוכה עשויה. ולאהל הלכך שם אהל עליה ואע"ג דעראי הוא לא מיפקע שמיה קמ"ל רבה דטעמא דרבי יהודה התם כו': **מתני'** הדלה. טרלי"ד בלע"ז: קיסוס. איר"א בלע"ז והוא גדלה כגפן: פסולה. שאין מסככין במחובר דאמר מר (דף יב.) באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר: הרבה מהן. ומבטלן ברוב: או שקצצן. אף לאחר שסככה בהן ולא אמרינן תחילת עשייתה בפסול ופסולה: זה הכלל כו'. בגמרא יליף לה: ואין גידולו מן הארץ. כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה: **גמ'** ויתיב. רב יוסף וקאמר הכי הא דתנן או שקצצן כשרה אמר רב עלה נהי דאין צריך לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת אותם שהוסככו במחובר לאחר קצילתן דתהוי להו הך כעשייה דאי לא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאינו ראוי לסוכה ואתה מתקנו בתיקון מועט כי האי דמכשר לה בקצילה ולא הדר סתר לה ומיהו נענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו: אהדרינהו רב יוסף לאפיה. בכעס: אכשורי מכשר. בלא נענוע דקסבר קצילתה זו היא גמר עשייתה והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה שהסיכוך היה מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך והסוכה נעשית מאליה דופנותיה וסככה אבל זה שקצצן זהו מעשה שלה שנגמר בהכשר: רמא תכלתא. הטיל ציצית: לפרזומא דאינשי ביתיה. לטלית אשתו דקסבר לילה זמן ציצית הוא וראיתם אותו (במדבר טו) פרט לכסות סומא *אבל כסות לילה חייב והויא מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות: תלאן. לציציות בכנפות הטלית חוט אחד כפול ד' ותוחבו בכנף ועודנו חוט א' כופלו והרי הן שמנה כפלים ופוסק ראשין שלהן ונעשין שמנה חוטין ורב עמרם תלאן ולא פסקן עד שעשה כל הגדילים וקשריהם ונמצאת עשוין בפסול דאין בה אלא חוט אחד ואתא לקמיה כו': הטיל לב' קרנות בבת אחת. שעשה ארבע כפלים ארוכין כשיעור שתי ציציות ותוחב ראשו אחד בכנף זה וראשו אחר בכנף זה וכפף הראשין עד שהגיעו זה לזה לאמצע ארכה: מאי לאו קושר. עשה הגדיל בזו ובזו ואחר כך פסק האמצע ונעשו שתים ואע"פ שנעשו בפסול דכולה קודם שנפסקה חוט אחד הוא: בעינן

תוספות

אי קביעי להוי כקינופות. אע"פ שזה יש לה גג וזה אין לה גג מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהין עשרה ובשניהם אית ביה חדא לריעותא דנקליטין אין לה גג וגבוה עשרה וקינופות יש לה גג *ואין גבוהים י': **מותר** לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה. אין הלכה כן דאמרינן בסוף פירקין (דף יט:) אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר כמאן כר"א משמע דלא שרי אלא בלא גג ואמר בפרק הישן (לקמן דף כו.) רב שרא ליה לרב אחא ברדלא למיגני בכילת חתנים בסוכה משום בקי כלומר דמצטער פטור מן הסוכה משמע דהא לאו הכי אסור בשיש לה גג או כאידך לישנא דשמואל בגבוה עשרה ואע"פ שאין לה גג:

דרב עמרם חסידא רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה. וכן רב יהודה פרק התכלת (מנחות דף מג.) דקסברי לילה זמן ציצית ולא מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים חייבות כרבנן דפרק התכלת (שם) דאמרי הכל חייבין בציצית נשים ועבדים ור"ש פוטר בנשים וכוותיה קי"ל מדדחיק גמרא בריש פרק שני דזבחים (דף יח:) לאוקומי תנאי התם כולהו כר' שמעון דממעט כסות לילה ומרבי כסות סומא ועובדא דר' יהודה בר אילעאי פ' במה מדליקין (שבת ד' כה: ושם) שהיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן דאמרינן ואיכא סבור גזרה משום כסות לילה ואיכא טעמא אחרינא פ' התכלת (מנחות מג:) ומדנקט האי טעמא שמע מינה דהוא עיקר ועוד בפרק במה מדליקין (שבת כז:) גבי האי דפריך דכי היכי דמרבי שאר בגדים לענין טומאה נרבי נמי לענין ציצית מאשר תכסה בה ומשני דהאות מיבעי לרבות כסות סומא ומייתי ברייתא דר"ש שמע מינה דכן הלכה וסתם ברייתא דפ"ק דקדושין (דף לד: ושם) גבי מצות עשה שהזמן גרמא דקחשיב ציצית ועוד דרבנן דר"ש מוקי פרק התכלת (מנחות דף מג:) וראיתם אותו לכדתניא וראיתם וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה ואיזו זו קריאת שמע אלמא קסברי קריאת שמע דאורייתא וקיימא לן דקריאת שמע דרבנן בפ' מי שמתו (ברכות דף כא.) ומיהו מזה אין ראיה דהא רב יהודה דאמר ק"ש דרבנן ואשכחן דרמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה דפרק התכלת והוא דריש כאידך תנא דדריש וזכור מצוה אחרת ואיזו זו כלאים ועוד יש ראיה מפרק שני דברכות (דף יד:) דאמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתא דבמערבא (אמרי)לה (*אמר) מצות ציצית בלילה ומסיק דאתחולי הוו מתחלי וכיון דמתחלינן גמרינן משמע מהא דלילה לאו זמן ציצית: **פסיקתן** זו היא עשייתן. גרע עשאה מן הקוצים ומן הגרדין דלעיל (דף ט.) דהא על פי שטוסין אחרי כן הציצית לגמרי לא חשבינן ליה עשייתן משום דבעינן תלייה לשם מצוה: פסולין

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כג סמג עשין מג טור ש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ג: ואין גבוהים י' מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהים י'. כ"ה בס"א:

סט ב מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יג:

ע ג מיי' וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרכו סעיף א:

עא ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ב:

עב ה מיי' שם הלכה א ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף א ב:

עג ו מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכו סעיף ב:

עד ז מיי' פ"א מהלכות ציצית הלכה יד סמג עשין כו:

רבינו חננאל

לעומד בבית דבית אע"פ שאינה גבוהה עשרה טפחים אסור להוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא שם *) בית נמי כדאית ביה י' טפחים למה לי למימר אלא ש"מ אפילו פחות מי' טפחים כיון דקביעא אהלא הוא דלא גרע מקינופות. לישנא אחרינא אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג. ואע"פ שגבוהה י' טפחים. מיתיבי הישן בכילת חתנים כו' ואסיקנא נקליטין לגבי קנופות לא קביעי נקליטין לגבי כילה קביעא. דרש רבא בר רב הונא מותר לישן בכילה בסוכה ואע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה י' טפחים. כמאן כר' יהודה דאמר נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בסוכה כו' קסבר לא אתו אהלי עראי ומבטלי אהלי קבע לא שנא כילה ולא שנא מטה לא מבטלי סוכה: הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת כו' יתיב רב יוסף וקאמר הא דתנן או שקצצן כשרה אמר רב עלה וצריך לנענע אחר שקצצן כלו' צריך מעשה לשם סוכה בסכך עצמה. א"ל רב הונא שמואל אומר צריך לנענע אף על פי שחתכם אבל רב מכשר אפילו בלא נענוע אלא כיון שקצצו והוציאו מתורת מחוברין דיו. כי הא דרב עמרם חסידא תלה ציצית בטלית בני ביתו. זה פי' בפרוזמא דאינשי ביתיה ותלאם קודם שחתך ראשי החוטין ויפריד החוטין זה מזה. אתא לקמי' דרב חייא בר אשי. א"ל הכי אמר רב מפסיק ראשי חוטין וכשירה ש"מ מדקאמר רב גבי ציצית פסיקתן זו היא עשייתן. כך ש"מ דגבי סוכה קציצתן מן הקרקע של גפן ושל דלעת ושל קיסוס היא עשייתן. ואקשינן על שמואל מהא דתני ר' חייא הטיל ציצית לב' קרנות והחוטין מתוחין מזה הקרן לזה הקרן כמתחיות חוטין במסכת ואח"כ פיסק באמצע ונתפזרו הקרנות כשירין שנמצא בכל קרן ציצית כמצותן הנה בפסיקה בלבד[כשרין]דלא בעינן

*) נראה דל"ל דאי בית נמי בדאית ביה וכו'.

מסורת הש"ס

[לקמן כח:] לקמן כ:

[לעיל ט:]

[ב"ק קא. ע"ז ו.]

[מנחות מג.]

הגהות הב"ח

(א) במשנה כל דבר שהוא מקבל טומאה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לפרזומא כו' אבל כסות לילה חייב. עי' בספר המלך פ"ג מהלכות ציצית:

בעינן כנף בשעת פתיל וליכא קמ"ל מיתיבי תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן פסולין מאי לאו פסולין לעולם ותיובתא דרב אמר לך רב מאי פסולין פסולין עד שיפסקו ושמואל אמר *פסולין לעולם וכן אמר לוי (א) פסולין לעולם וכן אמר רב מתנה אמר שמואל פסולין לעולם איכא דאמרי אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דמר שמואל ואמר לי פסולין לעולם מיתיבי תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן פסולין ועוד תניא גבי סוכה °תעשה *ולא מן העשוי מכאן אמרו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה היכי דמי אילימא בשלא קצצן מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי תיפוק ליה דמחוברין נינהו אלא בשקצצן וקתני פסולה וש"מ דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן ותיובתא דרב אמר לך רב הכא במאי עסקינן דשלפינהו שלופי דלא מינכרא עשיה דידהו מכל מקום תלאן ואח"כ פסק קשיא לרב קשיא לימא כתנאי *עבר וליקטן פסול דברי רבי שמעון בר יהוצדק וחכמים מכשירין סברוה דכ"ע *לולב צריך אגד וילפינן לולב מסוכה דכתיב גבי סוכה תעשה ולא מן העשוי מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דמכשיר סבר אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן וגבי לולב נמי אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן ומאן דפסיל סבר לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן וגבי לולב נמי לא אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן לא דכ"ע לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן *והכא במילף לולב מסוכה קמיפלגי מאן דמכשר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ומאן דפסיל סבר ילפינן לולב מסוכה ואב"א אי סבירא לן דלולב צריך אגד כולי עלמא לא פליגי דילפינן לולב מסוכה והכא בהא קמיפלגי מר סבר צריך אגד ומר סבר אין צריך אגד ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לולב בין *אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מ"ט דרבי יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב התם °ולקחתם אגודת אזוב וכתיב הכא °ולקחתם לכם ביום הראשון מה להלן באגודה אף כאן נמי באגודה ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן כמאן אזלא הא דתניא לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר אי ר' יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן אמאי מצוה לעולם רבנן היא ומשום שנאמר °זה אלי ואנוהו *התנאה לפניו במצות: זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו': מה"מ אמר ריש לקיש אמר קרא °ואד יעלה מן הארץ מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ הניחא למ"ד ענני כבוד היו אלא למ"ד סוכות ממש עשו להם מאי איכא למימר דתניא °כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר *ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם הניחא לר"א אלא לר"ע מאי איכא למימר כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אמר קרא °חג הסוכות תעשה לך מקיש סוכה לחגיגה מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אי

תורה אור: דברים טז | שמות יב | ויקרא כג | שמות טו | בראשית ב | ויקרא כג | דברים טז

רש"י

בעינן כנף בשעת פתיל. בשעה שפותלו שתולה בו הפתילים בעינן כנף אחד ולא שנים: לעולם. ואפילו מפסקן לשנים לאחר קישור וקשיא לרב: וסיכך על גבן פסולה. ול"נ בברייתא אם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן: דשלפינהו שלופי. פשחן מן האילן עד שניתקן ומתוך שאין קציצתן ניכרת כל כך שסוככין ראשי פשיחתן אצל האילן לא הוי עשיה מעלייא: מ"מ תלאן ואח"כ פסק קשיא לרב. דמכשר: כתנאי. אי אמרינן קציצתן זו היא עשייתן או לא: עבר וליקטן. ענבי ההדס דתנן לקמן (ד' לג:) אם היו ענביו מרובין מעליו פסול דהוה ליה מנומר ולא הדר הוא ואם מיעטו כשר ואין ממעטין בי"ט דמתקן מנא להכשיר את הפסול וקתני בברייתא עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממעטין בי"ט ולקטן בי"ט פסול: סברוה. רבנן דבי מדרשא דבעו למישמע מינה דבלקיטתן זו היא גמר עשייתן פליגי: דכולי עלמא. תרווייהו הנך תנאי סבירא להו: לולב צריך אגד. לאגוד שלשה המינין כאחד ושייכא בה עשיה: וילפינן לולב מסוכה. בבנין אב מה מצינו בסוכה שיש בה מעשה והקפידה תורה על העשוי בפסול אף לולב כן: לא ילפינן לולב מסוכה. לפסול בה את העשוי: ואיבעית אימא. אם הוה סבירא להו לתרווייהו לולב צריך אגד ושייכא ביה עשיה דכולי עלמא (ב) דילפינן לולב מסוכה למיפסל ולקיטתן לאו זו היא עשייתן: ר"ש סבר לולב צריך אגד. לאגוד שלשה המינים ושייכא ביה עשיה ועל כרחך מבעוד יום אגדו עם ענביו וכי לוקטו בי"ט הוה ליה מן העשוי: לא ילפינן. לא למדוה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא א"כ למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו ושמא מקראות הללו לא לדרוש גזירה שוה נכתבו: ואנוהו. התנאה לפניו במצות. סוכה נאה לולב נאה ציצית נאה: ואד יעלה מן הארץ. שמע מינה עננים גידולי קרקע נינהו וסוכה מעננים ילפינן שהרי זכר לענני כבוד הוא כדכתיב כי בסוכות הושבתי ומתרגמינן ארי במטלות עננין: אין מקבל טומאה. דלא נאמרה טומאה אלא בכלים ואוכלין ומשקין ואדם וזה אינו אחד מאלה: ענני כבוד היו. סוכות שאמר הכתוב שהושיבם במדבר: סוכות ממש. מפני החמה בשעת חנייתן היו עושים סכות: מאי איכא למימר. מי יאמר לנו שלא היו מסוככות בכלים ובגדים ועורות: כי חגיגה. כל בהמה לרבי יוחנן גדולי קרקע הן שמן הקרקע גדילים וניזונין אבל דגים ומלח וכמהין ופטריות לאו גידולי קרקע נינהו וגבי מעשר קרינן להו לבהמות גידולי קרקע דאמר קרא (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע וכו' ומיהו כיון דלא קמה מילתייהו דרבי יוחנן דהא פרכינן עלה אי מה חגיגה בעלי חיים וכו' וילפינן טעמא מגרנך ומיקבך לא סמכינן עלה לאכשורי לסכך בעורות דנהי דגידולי הארץ איקרי על שם שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה אבל גידולים מן הארץ לא איקרי אלא דבר הצומח מן הקרקע ולא בהמות דתניא בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פט.) פועלים אוכלין בדבר שגידולו מן הארץ וגמר מלא תחסום שור בדישו מה דיש מיוחד דבר שגידולו מן הארץ כו' יצא החולב והמחבץ והמגבן אלמא לאו גידולין מן הארץ קרי להו תנא: פסולת

תוספות

פסולין לעולם. כולהו אמוראי וכולה שמעתא כשמואל ולא אמר קציצתן זו עשייתן וגבי סוכה צריך נענוע: דשלפינהו שלופי. קצת קשה דהא מפרש טעמא בברייתא משום תעשה ולא מן העשוי וי"ל אסמכתא בעלמא הוא אי נמי הכא מיירי כשנפשח ומעורה בקליפה ואין יכול להחיות לה כי ההיא דפ' העור והרוטב (חולין דף קכז:) דאע"ג דחשיב כתלוש מ"מ כיון דלא נקצץ לגמרי לא אמרינן זו היא עשיה: דברי ר"ש בן יהוצדק. תנא היה ואפשר שזה הוא הנזכר בכמה מקומות בש"ס א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק ואין זה הוא דפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) דקרנהו ריש לקיש רועי בקר ואמר להו ר' יוחנן אי קרינכו רועי לאן מאי עבידנא לכו דלא הוה מהדר ליה הכי אלא מוחה היה על כבוד רבו*: והכא במילף לולב מסוכה קמיפלגי. והא דאיפלגו בעבר וליקטן ולא איפלגו בליקטן מערב י"ט דבעי לאשמועינן אין דיחוי אצל מצות כדאיתא בפרק לולב הגזול (לקמן דף לג:) א"נ משום דמעי"ט היה יכול לתקן לכתחילה להתיר אוגדו ולחזור ולאוגדו אי נמי כדפי' לקמן דנקט פלוגתייהו בי"ט למימר דבתר אוגדיה פליגי דהא בי"ט לא אגיד ליה: לקיחה לקיחה לא ילפינן. בריש קדושין (דף ב.) ילפי' קיחה קיחה משדה עפרון אבל הכא לא ילפינן גזירה שוה דלקיחה: מקיש סוכה לחגיגה. הכא מייתי קרא דחג הסוכות תעשה לך ולעיל (דף ט.) דאסרינן עצי סוכה משום דאיתקש לחגיגה מייתי קרא דחג הסוכות שבעת ימים לה': וגידולו מן הארץ. בריש בכל מערבין (עירובין דף כז:) גבי מעשר שני דכתיב ונתתה הכסף בבקר ובצאן חשיב בהמה גידולו מן הארץ אבל בפ' השוכר את הפועלים (ב"מ דף פט.) גבי דיש ובפ"ק דקדושין (דף יז.) גבי הענקה לא חשיב בהמה גידולי קרקע דלגבי דבר היוצא מן הקרקע ממש כגון דיש וגידולין לאו יוצא מן הקרקע היא אלא שהיא גדילה מן הקרקע: אי

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' שם טוש"ע א"ח סי' יא סעיף יג:

[וכן כתבו תוס' נדה י: ד"ה אמר ועי' תוס' ע"ז ט. ד"ה דאמר וכו']

מסורת הש"ס

[לקמן יב. ע"ש לג.]

[לקמן לג: וש"נ]

[לקמן לג.]

שם. [תוספ' פ"ב מנחות כו.]

[גזיר' שבת קלג: מכילתא פרשת בשלח]

[בת"כ איתא ר"א אומר סוכות ממש היו ור"ש אומר ענני כבוד היו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לוי ושמואל אמר פסולין לעולם וכן אמר: (ב) רש"י ד"ה ואיבעית אימא וכו' דכ"ע ילפי' לולב:

רבינו חננאל

בעינן מעשה אחר אלא אמרינן זה מעשה הוא חשוב. ודחינן להאי דתני ר' חייא כגון שקישר ועשה מעשה אחר שפסק ביניהן והא אתא לאשמעינן מהו דתימא בעינן ענף נוסף בשעת נתינת פתיל בכנף הבגד וליכא. דהוא מתוח הוא ואינה ענף נוסף קמ"ל דלא חיישי'. ת"ש תלאן ולא פיסק ראשי חוטין שלהן פסול מאי לאו פסול לעולם. ומשני רב פסולה עד שיפסיקו ולוי תני פסולה לעולם אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר שמואל פסולה לעולם. ואע"ג דמשני רב בהודל' על הגפן וכו' דשלפינהו שלופי [דלא מנכרא] עשיה דידהו ולפיכך קתני פסולה כו' קיי"ל פסולה לעולם. חדא דהא לוי ושמואל פליגי עליה דרב והם רבים לגביה. ותוב דהא עלתה ליה בקושיא ואתינן לאוקמי שמעתא דרב כתנאי ר"ש בר' [יהוצדק]רא' עבר וליקט ביו"ט הענפים של הדס כגון שהיו ענביו מרובין מעליו אע"פ דמיעטו היום בפסילתו עומד דילפינן לולב מסוכה. ת"ק דפסיל כשמואל ולוי חכמים שמכשירין כרב דאמר קציצתן זו היא עשייתן. ודחינן לא, כ"ע והן ת"ק וחכמים כולהו סבירא להו גבי סוכה בעינן מעשה לשם סוכה (דמובא) דקיי"ל תעשה ולא מן העשוי ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן. אלא בהא פליגי ת"ק סבר ילפינן לולב מסוכה כשם דלגבי סוכה לא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן כך גבי לולב לא אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן וחכמים סברי הני מילי סוכה אבל לולב אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן. איבעית אימא בהא פליגי ת"ק סבר לולב צריך אגד. ואגודתו זו היא עשייתו*) דליף לולב מסוכה. וחכ"א לולב אין צריך איגוד ולקיטתו זו הוא עשייתו ובפלוגתא דהני תנאי חכמים דמכשירי אם מיעטו כת"ק דתני לולב בין אגוד בין לא אגוד כשר ואוקימנא נמי דהא דתניא סתמה לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר כרבנן דמכשרי כשאינו אגוד אבל מצוה לאוגדו משום ואנוהו ות"ק דתני עבר וליקטו פסול כר' יהודה דתני אגוד כשר שאינו אגוד פסול. וסוגיא כרבנן. זה הכלל [כל דבר] שאינו מקבל כו' פירוש אליבא דר' אליעזר דאמר הא דכתיב כי בסוכות הושבתי סוכות ענני כבוד היו. בענין סוכה כענין אותם הסוכות מה ענני כבוד שהן עולים מן הקרקע ואין מקבלים טומאה כדכתיב ואד יעלה מן הארץ הנה הענן שהוא גדולי קרקע ואינו (כלי) המקבל טומאה אף סוכה כמו כן בענין שפיר. אלא לר' עקיבא דאמר סוכות ממש היו מנא ליה דבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ואתינן לפרושא מהאי קרא מדכתיב חג הסוכות (המצות). ופשטינן חג דכתיב בחמה

*) אולי צ"ל ולכן לא אמרינן דלקיטתן זהו עשייתן.

תורה אור

אי מה חגיגה בעלי חיים אף סוכה נמי בעלי חיים כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אמר קרא דברים טז °באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ואימא גורן עצמו ויקב עצמו א"ר זירא יקב כתיב כאן ואי אפשר לסכך בו מתקיף לה רבי ירמיה °ואימא יין קרוש הבא משניר שהוא דומה לעיגולי דבילה אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן ואתא ר' ירמיה ושדא ביה נרגא רב אשי אמר מגרנך ולא גורן עצמו מיקבך ולא יקב עצמו רב חסדא אמר מהכא נחמיה ח °צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות היינו הדס היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב: **מתני'** °חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן וכולן שהתירן כשרות וכולן כשרות לדפנות: **גמ'** א"ר יעקב שמעית מיניה דרבי יוחנן תרתי חדא הא ואידך *החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה חדא משום גזרת אוצר וחדא משום תעשה ולא מן העשוי ולא ידענא הי מינייהו משום אוצר והי מינייהו משום *תעשה ולא מן העשוי א"ר ירמיה ניחזי אנן דאמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן פעמים שאדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי ליבשה [שם] ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה *תעשה ולא מן העשוי מדהא משום גזרת אוצר הא משום תעשה ולא מן העשוי ורבי יעקב הך דרבי חייא בר אבא לא שמיע ליה אמר רב אשי אטו חבילי קש וחבילי עצים משום גזרת אוצר איכא משום תעשה ולא מן העשוי ליכא והחוטט בגדיש משום תעשה ולא מן העשוי איכא משום גזרת אוצר ליכא ור' יוחנן אמר לך הכא דקתני אין מסככין בהן לכתחלה הוא דאין

רש"י

פסולת גורן. קשין: פסולת יקב. זמורות ואשכולות ריקנים: גורן עצמו ויקב עצמו. הקשין עם התבואה ואשכולות עם הענבים דהוה ליה דבר המקבל טומאה האוכל: יקב כתיב. דמשמע לאחר שנעשה יין: קרוש. קפוי: הא מילתא הוה בידן. עד השתא הייתי סבורין לידע טעם משנתנו מן המקרא הזה דבפסולת הכתוב מדבר דאי אפשר לסכך ביין: ואתא רבי ירמיה. שהזכיר לנו יין קרוש הבא משניר: ושדא ביה נרגא. קללה בגרזן כלומר השיב תשובה נילחת: רב אשי אמר. שפיר משמע פסולת מקרא דכתיב באספך מגרנך משמע שאתה אוספו ונוטלו מן הגורן וגורן הוא האוכל ומה שאתה אוסף ובורר מתוכו הוא הפסולת: צאו ההר. °פסוק הוא בספר עזרא לעשות סוכות ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ: היינו עלי הדס היינו עץ עבות. מהו זה ומהו זה להזכיר שניהם במקרא אלא אחד הם דההדס הוא עץ עבות על שם שהעלין מורכבין זה על זה כמין עבותות ושרשרות: הדס שוטה. שאינו כשר ללולב לפי שאין עבותו עשויה של שלש שלש עלין: **מתני'** וחבילי זרדין. מין קנים הם שעושין זרדין טויי"ש בלע"ז ואוגדין אותם ובעודן לחין בהמה אוכלתן ולכי יבשי עומדים להיסק: אין מסככין בהן. כשהן קשורין ובגמרא מפרש טעמא: וכולן. הפסולין שבינו בסכך: כשרין לדפנות. דכל סוכה הכתוב סכך משמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקא לן (לעיל ד' ו:) דפנות מבסכת בסכת בסכות מייתורא דקראי ילפינן ולא ממשמעותא הלכך סוכות תעשה באספך מגרנך אסככה הוא דקאי: **גמ'** שמעית מר' יוחנן תרתי. פי' טעם שני דברים האמורים במשנתנו שמעתי ממנו: חדא הא. דחבילין מ"ט לא מסככי בהו וחדא הא דתנן במתניתין החוטט בגדים לעשות לו סוכה נוטל מן העומרים למטה סמוך לארץ ונכנס לתוכו ועושה חלל כשיעור סוכה וסכך עשוי ועומד מאליו אינו סוכה ופירש לי ר' יוחנן טעמיה בחדא מינייהו אמר טעמא משום גזרת אוצר דמדאורייתא כשרה הוא ורבנן הוא דגזור שאם אתה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באוצרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד ולא לשם סכך של צל דנהוי שם סוכה עליה ואפילו שם סוכה שאינה של חג אלא כבית בעלמא ובחדא מינייהו פירש טעמא דפסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי: ולא ידענא הי מינייהו. פירש לי ר' יוחנן משום גזירת אוצר והי מינייהו משום תעשה ולא מן העשוי: נחזי אנן. ונשמעה ממה דאמר ר' יוחנן בדוכתא אחריתי: פעמים שאדם בא מן השדה. כל ימות החמה: ומניחה ע"ג סוכה. שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילין שם לייבשן ולא לסכך וכשמגיע החג נמלך עליהם לסכך: והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. בפסול וזה שנסכך שם שלא לשם סכך אפילו לצל אלא לייבש אין שם סוכה חל עליו והלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו הוא מטילן עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה דאיכא פסול דאורייתא אלמא טעמא דמתניתין דהכא משום גזירת אוצר היא ומדרבנן כל דבר שאדם מקלה ומכניס לקיום קרי אוצר וחבילין שאדם מכניס כל ימות הקיץ לימות חורף קרי אוצר: ומדהא משום גזרת אוצר. שמע מינה הך דחוטט בגדים פסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי היא דהא שמעיה ר' יעקב לר' יוחנן בחדא מינייהו פסולה דאורייתא: ורבי יעקב. דלא ידע לפרושי הי מינייהו פסולה דאורייתא והי מדרבנן: הך דרבי חייא. דמפרש בהדיא לא הוה שמיע ליה: אמר רב אשי. מקשי אדרבי יעקב: אטו. תרווייהו טעמי מי ליכא למימרינהו בשתי המשניות: חבילי קש משום גזירת אוצר איכא. מדרבנן: משום תעשה ולא מן העשוי. דאורייתא ליכא בתמיהה מי לא משתמע נמי מתניתין דאותם שניתנו שם כל ימות החמה קאמר דלא נמלך עליהם לסיכוך דהויא לה היא גופה פסולה דאורייתא ומהיכא שמע ר' יוחנן דמתניתין דהכא לאו מדאורייתא קאמר: וחוטט בגדים נמי משום תעשה ולא מן העשוי איכא משום גזירת אוצר ליכא. מי לא מצינן למימר נמי דאפילו סתר הכל כלפי מעלה ונעשה עומרין שעל הסכך וחזר והניחן לשם סוכה קא פסיל ליה מתניתין מדרבנן משום גזירת אוצר דזימנין דלא מנענע ונעשין מאליהן כדאמרת גבי חבילים דפסלת להו אפילו מניחן שם לשם סכך מדרבנן משום גזירה דכל ימות השנה לאוצר ומהיכא דייק רבי יוחנן הנך טעמי דמוקי להך מדאורייתא והך מדרבנן: אמר לך. ר' יוחנן מתניתין גופייהו דייקי כוותאי מתניתין דהכא קתני אין

תוספות

אי מה חגיגה בעלי חיים. לעיל (דף ט.) גבי הא דילפינן איסור הנאה, לא שייך לאקשויי הכי:

בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. רבי יוחנן לא יליף מענני כבוד מפרש בירושלמי דין כדעתיה ודין כדעתיה רבי יוחנן אמר עננים למעלה היו כלומר מן השמים הן באין ואין זה גידולו מן הארץ דקתני מתניתין ור"ל אמר למטה היו ר' יוחנן מדמי להו כאדם המשלה לחברו חבית וקנקנים וריש לקיש מדמי ליה כמאן דאמר לחבריה שלא קופתך וסב לך חיטין והכי נמי איתא בבראשית רבה (פרשה יג) ר' יוחנן אמר אין עננים אלא למעלה שנאמר וארו עם ענני שמיא ריש לקיש אמר אין עננים אלא מלמטה שנאמר מעלה נשיאים מקצה הארץ על דעתיה דרבי יוחנן לאחד שכיבד את חבירו בחבית של יין וקנקנים על דעתיה דר"ל לאחד שאמר לחבירו תן לי סאה חיטין אמר לו הבא לי קופתך ובא מדוד כך אמר הקב"ה לארץ אייתי ענני וקביל מיטרא:

אמר רבי זירא הא מלתא הוה וכו' ואתא רבי ירמיה שדא ביה נרגא. משמע דרבי זירא לא מוקי ליה לקרא בפסולת גורן ותימה דבפ"ק דר"ה (דף יג.) דריש חג האסיף מאי אסיף קציר ופריך רבי חנינא מי מלית אמרת מאי אסיף קציר והכתיב מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן ואתא רבי חנינא ושדא ביה נרגא אלמא מודה ר' זירא דבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר וי"ל דהכא נמי מודה בה רבי זירא ולא קאמר אלא דלא ידע לשנויי קושיא דר' ירמיה:

חבילי זרדין. מפרש בירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים:

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ס מהלכות סוכה הלכה י סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף טו :

עז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז :

עח ג מיי' שם פ"ד הלכה טז וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף א :

רבינו חננאל

בהמה שחוגג בה ואיתקש סוכה לחגיגה מה בהמה גידולי קרקע ואינה מקבלת טומאה אף סוכה כמותה. ונדחית [ואתי] למפשטה מדכתיב באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ונדחית גם זו. ודקדק רב אשי מדכתיב מגרנך ש"מ מגורן ולא גורן עצמו. וכן מיקב ולא יקב עצמו למעוטי יין קרוש וכיוצא בו ונמצא קשיא דרבי ירמיה דחויה. ועמד לדברי ר' עקיבא בפסולת גורן ויקב. רב חסדא [אמר] מהכא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ [שמן] ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות [סוכות] ככתוב כהני. מה הני גדולי קרקע ולא מקבלי טומאה אף כל כוותיה ואסיקנא הדס הוא עץ עבות מאי היא עבות ללולב. שאר מיני הדס לסוכה: [מתני'] חבילי קש וחבילי עצים כו'. א"ר יעקב שמעתי מר' יוחנן דאמר בהלין מתני' הא דקתני [אין] מסככין בחבילות והא דקתני החוטט בגדיש פי' חוטט כמו חופר. כדגרסינן (פסחים כח) כפא דחם נגרא בגוויה נשרוף חרדלא. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. חדא פסולה משום גזירת אוצר. וחדא פסולה מדאורייתא מדכתיב תעשה ולא מן העשוי. ולא ידענא לפרש הי מינייהו דאורייתא והי מינייהו מדרבנן ופשטנא הני חבילות דקתני אין מסככין לכתחלה הא דיעבד שפיר דמי משום גזרת אוצר הא מדאורייתא כשרה. כדמפרשה מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו כו'. עד ונמלך עליה לסיכוך *) גזרה שמא לסכך עתה בחבילות שהביאם היום אטו חבילות שמא אצלו מונחות ליבשם ונמלך עליהן להניחן עכשיו לסוכה ועל זה אמרה [תורה] תעשה ולא מן העשוי והאי בהחוטט אינה סוכה ש"מ דאפילו מדאורייתא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי. אמרי משמיה דרב

*) נראה דצ"ל וגזרו שלא לסכך בחבילות שהביאם היום אטו חבילות שהי' אצלו מכבר ומונחות וכו'.

מסורת הש"ס

[ר"ה יג.]

לקמן טו.

[לעיל יא: וש"נ]

גליון הש"ס

גמ' ואימא יין קרוש עי' יומא דף עו ע"ב תוס' ד"ה גמר שכר בסה"ד: שם חבילי קש. עיין מ"ל פרק י"ד הלכה ד מהל' טומאת צרעת: רש"י ד"ה צאו ההר פסוק הוא בספר עזרא. פסוק זה בנחמי' וכן ברש"י בחומש דברים לב כ"ה ודוגמתו מצינו בעזרא ותתן להם והוא בנחמיה ט וכן בביצה דף טו ע"ב ברש"י ד"ה אלו משמנים וכן לשון הש"ס לקמן דף לז ע"א וכן בעזרא אומר צאו ההר וזהו ע"פ דברי חז"ל סנהדרין דף כג מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו :

דאין מסככין משום גזרת אוצר הא דאורייתא שפיר דמי התם דקתני אינה סוכה אפילו דיעבד מדאורייתא נמי אינה סוכה *אמר רב יהודה אמר רב [א]סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה זכרים כשרה פשיטא מהו דתימא ניגזור זכרים אטו נקבות קמ"ל (אמר מר) בנקבות פסולה פשיטא מהו דתימא בית קבול העשוי למלאות לא שמיה קיבול קמשמע לן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [ב]*סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה והושני פשתן איני יודע מהו והושני עצמן איני יודע מה נפשך אי דייק ולא נפיץ הושני קרי ליה אבל תרי ולא דייק הוצני קרי ליה או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי ליה אמר רב יהודה הני שושי ושווצרי מסככין בהו אביי אמר בשושי מסככין בשווצרי לא מסככין מ"ט כיון דסרי

אין מסככין בהן ולא קתני אינה סוכה משמע מדאורייתא סוכה היא הלכך על כרחך במניחן עכשיו לשם סכך קאמר ומדרבנן ולא בנמלך על המונחין ועומדין דפסולה מדאורייתא וגבי חוטט בגדיש קתני אינה סוכה משמע לגמרי אינה סוכה דפסולה מדאורייתא אלמא בשלא נטנע הסכך לשם סוכה קאמר אבל נטנע כשר דהא אסיק אדעתיה ותיקן וליכא למיגזר בה משום זימנא אחריתי שהרי המצוות תיקן וכל שכן שלא יעוות: סככה בחיצים. בית יד של חצים פלקיי"ש בלע"ז: זכרים. כעין שלט שתוחבין אותה בבית קיבול של חץ: כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה: נקבות. שיש נקב בראשו והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב הוו להו מקבלין שבכלי עץ וראויין לקבל טומאה ופסולה: העשוי למלאות. מילוי עולם שלא להתרוקן עוד: אמר רבה בר בר חנה. שמעתי ג' דברים מר' יוחנן השנים פירש והשלישי השיב איני יודע: סככה באניצי פשתן פסולה. שכן ראויה ליטמא בנגעים כדאמר בבמה מדליקין (שבת דף כז:) האונך של פשתן משיתלבנו (פי' אניצי) לאחר שתיקנו במסרק שקורין נרבי"ש ועשאן אונך שקורין ריסט"א: בהוצני פשתן. שמעתי מר' יוחנן כשרה דהיינו כשהוא בהוצין שלו כמו שגדל ולא כשרה במי המשרה ולא נופץ במכתשת: והושני פשתן איני יודע. אם כשרה או פסולה: והושני עצמן איני יודע. מאי קרי ר' יוחנן הושני: מה נפשך. לפרש בהם: שמא דייק. במכתשת ולא נפיץ במסרק קרי הושני ואמר בהו איני יודע: אבל תרי. שרוי במי המשרה: ולא דייק. הוי בכלל הוצני כי ההוא דלא תרי ולא דייק וכשרה: או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי להו. ואף הן בכלל ספיקא ולא הוה פשיטא ליה להכשיר אלא בדלא תרי ולא דייק: שושי. פליי"א בלע"ז: שווצרי. ארנז"א בלע"ז שושי ושווצרי מיני ירקות ורבי מכיר פירש שווצרי ארב"א שקורין פלקיר"א והוא שעליו רחבין וגדל ביערים: מסככין בהם. שאינם מקבלין טומאה לפי שאינן מאכל אדם:

אין מסככין בהן. בתחילה משום גזירת אוצר לא גרסינן לכתחילה דדיעבד נמי לא מהני מדרבנן מדקאמר הא מדאורייתא שפיר דמי משמע אבל מדרבנן לא וא"ת והא גבי דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ קתני מתניתין (לעיל דף יא:) אין מסככין בו אף על גב דדיעבד נמי אינה סוכה אפילו מדאורייתא וי"ל דשאני התם דליכא למיטעי ומהא דקתני מתניתין ואם היו מותרות כשרות לא מצי למידק מידי דאפילו תחילתו הניחן לייבשן מהני התרתן כאלו הוא נענוע דלעיל: בחיצים זכרים כשרה. לא דמו לשאר פשוטי כלי עץ כמו דף של נחתומין דפרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו:) דמקבל טומאה מדרבנן דהני אפילו מדרבנן טהורין כדפרישית לעיל (דף ה:) גבי מסגרתו למעלה היתה: בנקבות פסולה. קשה תימה כיון דעשוי למלאות ה"ל גולמי כלי עץ דטהורים כמו קתא דסכינא עד שלא שם הברזל: מהו דתימא בית קיבול העשוי למלאות לא שמיה בית קיבול קמ"ל. *משמע מהכא דשמיה קיבול וקשה לפירוש הקונטרס דסוף ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) גבי כדור ואימום דפירש שם בקונטרס דנחלקו ר' אליעזר וחכמים בסדר טהרות דחכמים אומרים אין מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דאיתקש לשק והאי הואיל וקיבולו נעשה למלאות ולהיות מילואו לתוכו עולמית לא שמיה בית קיבול ור' אליעזר אומר מקבלין טומאה דשמיה בית קיבול ולפירושו אתיא מסקנא דשמעתין כר' אליעזר ורבי אליעזר שמותי הוא ודוחק לומר דהכי קאמר קמשמע לן דכי האי דחילין שמיה בית קיבול לפי שפעמים שנוטלין הברזל מן העץ ועוד קשיא מהא דתניא במס' כלים פ' י"ח (מ"ח) התפילין ד' כלים ואין לך עשוי למלאות יותר מתפילין ובסנהדרין *הארכתי ובמסכת כלים פרק כ"ו (מ"ב) אמתניתין דצרור המעות ר' אליעזר מטמא וחכמים מטהרין: באניצי פשתן. פי' בקונטרס שכך ראוי ליטמא בנגעים כדאמר פ' במה מדליקין (שבת דף כז: ושם) האונך של פשתן משיתלבנו פירוש אניצי פשתן לאחר שתקנו במסרק שקורין נריכ"ש בלע"ז משמע שר"ל שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טוויה ולפירושו אתיא שמעתין כרבי יהודה דפלוגתא היא במסכת נגעים פרק י"א (מ"ח) ומייתי לה בפרק במה מדליקין (שם) דתנן שתי וערב מטמא בנגעים מיד דברי ר"מ רבי יהודה אומר השתי משישלק והערב מיד והאונך של פשתן משיתלבנו ותמיהה היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תנא הא שתי וערב כתיב ועוד דמנא רבי יהודה מיקל טפי מרבי מאיר בשתי ומחמיר באונך וכי תימא באונך לא פליגי ושמעתין ככולי עלמא אכתי מאחר דנראה לטמא בנגעים כשהוא אונך היאך יוצא שתי מידי טומאה עד שישלק ועוד דאמרינן בפרק במה מדליקין (שם) סומכוס אומר סיככה בטווי פסולה מפני שמטמא בנגעים כמאן כי האי תנא דתנן ומייתי מתניתין דנגעים משמע בהדיא דאין מטמא בנגעים אלא טווי ומיהו בההוא שמעתא גופא פי' בקונטרס אונך של פשתן שלא נטוה ורוצה לומר דפליגי ועוד קשיא דקאמרינן התם אמר אביי ר' שמעון בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד רבי שמעון בן אלעזר הא דאמרן דקתני התם ר' שמעון בן אלעזר אומר כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו חוץ מפשתן והשתא היאך אמרו דבר אחד הא מיפלג פליגי דסומכוס טווי קאמר ור' שמעון בן אלעזר קאמר פשתן אפילו קודם טוויה וכי תימא דלאו דוקא פשתן כמו לענין שלש על שלש מכל מקום מנלן דאיירי בטווי טפי מבאונך מאחר דאשכחן רבי יהודה דמטמא אונך בנגעים לכך נראה כמו שפירש בערוך דאונך הוא מטוה של פשתן ושתי וערב דקאמר ר"מ היינו בלמר שניכר בו מהו ערב מהו שתי שזה טווי כלפי היד וזה טווי כלאחר יד אבל דפשתן הכל שוה ואין ניכר ורבי אליעזר בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יז:) דאייתי ליה תרי קיבורי ואמרי ליה הי דשתיא הי דערבא יש לפרש בשל צמר שהדבר ניכר אי נמי בשל פשתן ולבקיאין כגון רבן של טרסיים ניכר איזה ראוי לשתי ואיזה ראוי לערב ואניצי פשתן נמי אומר ר"ת שהוא מטוה ור"ש בן אלעזר וסומכוס בטווי דווקא איירי אבל קשה דבמס' נדרים פ' ר' אליעזר אומר פותחין (דף סו:) דאמרינן שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן (ואינה ראויה כלל) ועוד תניא בספרי (פרשת תצא) יכול לא יביא גיזי צמר ואניצי פשתן ויתחמם בהן ת"ל שעטנז משמע דאניצי פשתן דומיא דגיזי צמר שלא נטוה ועוד סוגיא דשמעתין מוכחא דהוא פשתן שלא נטוה ודייק ונפיץ מדקאמר בהוצני פשתן כשרה בהושני פשתן איני יודע ומשמע דמספקא ליה בתרי ולא דייק ודייק ולא נפיץ מכלל דדייק ונפיץ פשיטא ליה דפסולה והיינו אניצי לכן נראה דאניצי פשתן ודאי לאו טווי הוא ואע"ג דאינו מטמא בנגעים הואיל וקרוב הוא לטומאה גזור בהו רבנן לפוסלו לסכך כדאשכחן לקמן (טו:) דאיכא דפסיל נסרים משופין משום גזירת כלים ואפילו מאן דמכשר התם מצי למיפסל הכא והא דקאמר סומכוס סיככה בטווי פסולה מדאורייתא קאמר והוא הדין כשאין טווי מדרבנן כדקאמר ר' שמעון בן אלעזר חוץ מפשתן דמשמע פשתן כגון אניצי ואמרו דבר אחד דקאמר משום דלר' יהודה דאין מטמא בנגעים עד שיתלבנו לא מיפסלי אניצי לסוכה כיון דרחוקין מטומאה אבל סומכוס קאמר סיככה בטווי דמשמע מיד ואפילו תימצי לומר דפסיל ר' יהודה מדרבנן קודם ליבון כמו ר"ש בן אלעזר קודם טוויה על כרחך סומכוס מדאורייתא קאמר מדקאמר מפני שמטמא בנגעים והא דלא קאמר ר' שמעון בן אלעזר וסומכוס ור' מאיר אמרו דבר אחד בסדר המשנה אין כתיב דברי ר' מאיר במס' נגעים וכ"ש דניחא טפי הא דקאמר כמאן כי האי תנא ולא קאמר כמאן כר"מ ועוד משום דר' מאיר לא איירי בסיכוך אע"ג דהא בהא תליא דכיון דמטמא מיד א"כ יפסול לסכך מדרבנן באניצי פשתן ולעולם אונין של פשתן דר' יהודה טווי כדפירש הערוך ול"ע ועוד י"ל דרבנן דפליגי עליה דסומכוס סברי סיככה בטווי כשרה אע"ג דמטמא בנגעים דקסברי דלא שייך למילף מפסולת גורן ויקב לפסול בדבר המטמא בנגעים מאחר דאין מטמא בשאר טומאות והיינו אמרו דבר אחד במה שאין מסככין בדבר המטמא בנגעים דליכא למימר דחוץ מפשתן דקאמר ר"ש בן אלעזר בבגד פשתן איירי וכרבנן כמו אין בו משום שלש על שלש דהיינו בגד דהא לאו מלתא היא דבההוא נמי ה"ק כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש חוץ מן היוצא מן הפשתן:

אפקותא

*) מד' רבינו נראה דגרים בדברי אביי דגם בחוזמי אין מסככין ודלא כגי' דידן וצ"ע.

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף ג:

פ ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

[לפנינו בסנהדרין לא נמצא בתוס' אריכות וקיצור ועי' בפי' הר"ש כלים פכ"ו מ"ב. ועי' תוס' שבת נב: ד"ה היא של אלמוג וכו' דאמרינן בית קיבול וכו' לא שמיה בית קיבול ומג"ה לייסב דלפי שכאלי ו תוס' דהכא וגם הר"ב נשאר קושית תוספ' בשבת וי"ל קלת]

רבינו חננאל

סיככה בחיצין זכרים כשרה. אלו עצים הן והן עשוין לעשות מהן חצים. ואם העצים הללו נכנסין בברזל כשרים לעשות בהן אבל אם חקוקים והן נכנסין בהן כיון שיש להם חלל כדי ליכנס בו החץ ולמלאותו עכשיו כיון שיש בו בית קבול חשובין ככלים ומקבלין טומאה ופסולין הן לסיכוך כמשנתנו שאין מסככין אלא בדבר שאינו מקבל טומאה. אניצי פשתן פשתים דדייק ונפיץ העומד לטויה הוצנין פשתי העץ דליתיה לא דייק ולא נפיץ הושני לא איפרשא היכי נינהו. שושי ושואצרי שמות עצי השדה ושוצרי מפורש שריחם רע. *) הוזמי והיגי מיני קוצים הן כיון שנטשכת ומתייבשין נושרין עליהן על המסעמים ועליהן עצמם ולפיכך אמרו אין מסככין (עליהן) [בהם] חיישינן דלמא נקפה דעתיה מיניהו ונפיק ושביק לסוכה.

מסורת הש"ס

[לקמן טו.]

רש"ל מ"ז

[תוספ' פ"א]

רש"ל מ"ז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מהו דתימא כו' משמע מהכא דשמיה קיבול. עיין תשובת שבות יעקב ח"א סי' לג:

ר"מ מ"ז

גמרא

דסרי ריחייהו שביק (א) להו ונפיק אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככינן בהיגי לא מסככינן מאי טעמא כיון דנתרי טרפייהו שביק לה ונפיק אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין בהו אע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני דוקרי דקני מסככין בהו אע"ג דאגידי נינהו אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד תניא נמי הכי קנים ודוקרנין מסככין בהן קנים פשיטא אימא קנים של דוקרנין מסככין בהן ואמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני מרריתא דאגמא אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מיתיביה *אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב *כוחלי ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי ולא אזוב שיש לו שם לווי אמר אביי כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאת' תורה והקפידה עליה בידוע שיש לו שם לווי והני לא נשתנה שמייהו קודם מתן תורה כלל רבא אמר הני מרריתא סתמא שמייהו והאי דקרי להו מרריתא דאגמא משום דמשתכח באגמא אמר רב חסדא איגד בחד לא שמיה אגד שלש שמיה אגד °שנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן דתנן *מצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשה גבעולין רבי יוסי אומר מצות אזוב שלשה גבעולין ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא קא סלקא דעתין מדשיריו שנים תחילתו נמי שנים והאי דקתני שלשה למצוה ומדרבי יוסי שלשה למצוה לרבנן שלשה לעכב והתניא ר' יוסי אומר אזוב (ב) תחילתו שנים ושיריו אחד פסול ואינו כשר עד שיהא תחילתו שלשה ושיריו שנים איפוך לר' יוסי שלשה לעכב לרבנן שלשה למצוה והתניא אזוב (ג) תחילתו שנים ושיריו אחד כשר ואינו פסול עד שיהא תחלתו ושיריו אחד שיריו אחד פסול הא אמרת שיריו אחד כשר

אלא

רש"י

דסרי ריחייהו · מבאיש ריחם : היזמי והיגי · מיני סנה : דנתרי טרפייהו · נושרין עלין שלהן : אפקותא דדיקלא · מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב : ואע"ג דאגידי · שמחוברין ענפי האילן יחד ודמי לחבילין דאמרן אין מסככין בהן : ואע"ג דהדר אגיד להו איהו · הענפים של מעלה כדי להשכיבן מפני שמתפללין לכאן ולכאן וזוקפין למעלה ואין סותמים הנקב : אגד בחד לא שמיה אגד · כל דבר יחידי המחובר יחד ואוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד: דוקרי דקני · כעין אפקותא דדיקלא אלא שזה של קנים וזה של דקלים : קנים ודוקרנים · משמע תרי מילי ודוקרנים כמו יחפור בדקר (ביצה דף ג.) פל"א בלע"ז : קנים של דוקרנים · שיוצאים בגזעם כמין דוקרנים הרבה: מסככין בהן · ולא משוינן להו כחבילה : מרריתא דאגמא · חזרת של אגם : אזוב · כל היכא דכתיב אזוב דריש ליה הכי : ולא כל אזוב שיש לו שם לווי · הכא נמי מרור כתיב ולא מררתא דאגמא דהוא שם לווי : כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה · שיש בו כמה מינין וכל אחד שם לווי לו כמו אזוב כוחלית וקודם מתן תורה היה זה שמו ובאתה תורה והקפידה שכתוב בכמה מקומות אזוב ולא נכתב באחד מהן אחד משמות הללו ש"מ אסתם אזוב קפיד רחמנא: הני · מרריתא לא נשתנה שמם קודם מתן תורה וכשניתנה תורה לא היו קרויין אלא מרור סתם וכשהזכיר מרורים אף זה היה במשמע : לא שמיה אגד · לא לענין חבילה לסכך ולא לענין אגודת אזוב : שלשה קלחין · שרשין : ובהן שלשה גבעולין · גבעול לכל קלח גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו כקנבוס ופשתן: רבי יוסי אומר · לקמן מפרש פלוגתייהו : שיריו · אם נפל האחד לאחר זמן שיריו כשרים בשנים : גרדומיו · כשמזין בו פעמים הרבה מתוך שגבעוליו רכים משתברים וכל שהוא המשתייר באגודה כשר ובלבד שישתייר מכל אחד ואחד כל שהוא שתהא שם אגודתו קיימת : קא סלקא דעתיה · דהא דאמר רב חסדא שנים מחלוקת רבי יוסי ורבנן הכי מפרש פלוגתייהו והכי שמעינן לה דמדשיריו שנים לר' יוסי תחילתו נמי שנים דיעבד : למצוה · לכתחילה : ומדרבי יוסי · בעי שלש מיהא למצוה מכלל לרבנן דאמרי שלשה לעכב דאי אינהו נמי למצוה ולא לעכב מאי אתא רבי יוסי לאיפלוגי ומאי מחלוקת דקאמר רב חסדא דלרבי יוסי שמיה אגד ולרבנן לא שמיה אגד : אזוב שתחילתו שנים · פסול וכן אזוב שלשה ונפלו שנים מן האגודה ונשתייר אחד פסול : ואינו כשר כו' · כלומר אין תחילתו כשר אלא בשלשה דבציר מהכי לאו אגודה היא ואין שירים כשרים אלא בשנים : איפוך · סברא דידן דאמרן לעיל קא סלקא דעתיה דנפרשה לרב חסדא הכי דלר' יוסי שלשה לעכב כדמפרש הכא בהדיא ומכלל דשלשה (*לרבנן שמע רבי יוסי) דקאמרי למצוה ולא לעכב : והתניא · ובניחותא: לרבנן לא גרסינן שאין זו לשון גמרא ומיהו על כרחך רבנן קאמרי לה דהא ר' יוסי שלשה לעכב שמעינן לה : אזוב שתחילתו שנים · כשר : ושיריו אחד · נמי כשר : ולא פסול · בתחילתו עד שיהא אחד וקס"ד דסיפא נמי הכי מיפרשא ואין שיריו פסולים עד שיהא אחד ולהכי פריך שיריו אחד סלקא דעתיך ליפסל והא קתני כשר :

אלא

תוספות

אפקותא דדיקלא · מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב ואע"ג דאגידי שהם מחוברים בענפי האילן יחד כך פירש בקונטרס ואין זה אצוותא דדיקלא דפרק כל שעה (פסחים דף לט. ושם) דהוא עשב הגדל סביב הדקל ויוצאים בו משום מרור ואי מן הדקל הוא הא אמר התם מה מלה מן הזרעים ואפשר דהיינו ערקבלין דסוף עושין פסין (עירובין דף כו:) דמפרש התם בגמרא אצוותא חריותא ופי' שם בקונטרס שהוא סיב הגדל סביב הדקל וצריך לומר דמין זרע הוא ומיהו מדתנן בפרק לולב הגזול (לקמן דף לו:) אין אוגדים את הלולב אלא במינו ואמר רבא בגמרא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא שמע מינה דאין זה עשב אלא מן הדקל עצמו הוא ואין זה ערקבלין :

מרריתא דאגמא · פי' בקונטרס חזרת של אגם ואין משמע כן בפרק כל שעה (פסחים דף לט.) דאמרינן רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמרריתא אמר ליה מאי דעתיך אי משום דמרירי טפי והאנן תנן חזרת אלמא אין זה חזרת אלא מין אחר הוא ששמו מרריתא ויש ממנו שמגדל באגם ושורש שלו נקרא תיעה בפרק אלו טרפות (חולין דף נט: ושם) מאי תיעה עיקרא דמרריתא :

משום דשכיחן באגמא · כי האי גוונא משני רבא פרק אלו טרפות (חולין דף סב:) גבי תורין של רחב' ואביי נמי אף על גב דמשני הכא והתם שינויי אחריני מכל מקום מודה לרבא דהא בפרק אותו ואת בנו (שם דף פ.) מכשירין עזי דבאלא לגבי מזבח :

בשלש שמיה אגד · תימה דבמסכת אבות (פ"ג מ"ו) משמע דפחות מחמשה לא שמיה אגד דתנן עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה ביניהן שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ומנין שאפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ואית ספרים דגרסי איפכא דחמשה נפקא לן מבקרב משום דאעדת דרישיה דקרא קאי ובלשון בקרב משמע אמצע כלומר בחצי עדה דהיינו חמשה ישפוט ושלשה נפקא לן מואגודתו על ארץ יסדה ובפ"ק דברכות (דף ו.) לא משמע כן דאמר התם מנין לעשרה שמתפללין ששכינה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה ביניהם שנאמר בקרב אלהים ישפוט ולגירסא קמייתא ניחא ושמא דאף על גב דבעלמא חשיבא אגודה בשלשה האי קרא דואגודתו על ארץ יסדה לא מיתוקם אלא בחמשה משום דכתיב אף ידי יסדה ארץ וביד יש בה חמש אצבעות :

מצות אזוב שלשה קלחים · גבי אזוב דפרה לא כתיב אגודה אלא גבי אזוב דפסח מצרים כתיב ובסיפרי (פרשת חקת) יליף בג"ש לקיחה לקיחה מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה ורבנן דלא ילפי לעיל גבי לולב לקיחה לקיחה דמכשרי בשאינו אגוד קסברי דמאזוב לאזוב נאמרה גזרה שוה ותימה דאי גזרה שוה היא הא קתני סיפא דהך משנה בסוף פרק אחד עשר דפרה לא אגדן כשר ומ"ש מלולב לרבי יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול משום דיליף לקיחה לקיחה :

ובהן שלשה גבעולין · גבעול אחד לכל קלח וקלח דאי שלשה לכל קלח וקלח אם כן היינו ר' יהודה דקתני סיפא ר' יהודה אומר שלש על שלש ומשנה זו שנויה באורך במסכת פרה (פי"א מ"ט) אלא שהגמרא קצרה : **וגרדומין** כל שהוא · בפרק התכלת (מנחות דף כז:) דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזוב כשרין אגב תכלת נקט אזוב דגרדומי אזוב תנינא דמשנה היא במסכת פרה (שם) אי נמי משום אזוב דמצורע איצטריך :

ירקות

עין משפט נר מצוה

פא א ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף יד :

פב ג מיי' פ"ח מהלכות סוכה הלכה יא [טוש"ע א"ח שם סעיף טו] :

פג ד טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף ה :

פד ה מיי' פי"א מהל' פרה הלכה ב :

פה ו ז שם הלכה ד :

[פי' אזוב שיש בו צבע כמו כחל · ערוך ערך כחל ג]

רבינו חננאל

אפקותא דדיקלא פירוש הצואר של דקל שנחתך מן הדקל והחריות עמו דבוקים מסככין ולא גזרינן משום חבילות דהני אגידתן איגוד בידי שמים הוא כלומרברייתן כך היא ואע"פ שחוזר ואוגדן אינן דומין לחבילות הנאגדין מפני שכל החריות הללו שעיקרן מאפקותא כאחד מהן חשובין · וקיי"ל אגד בחד לא שמיה אגד · דוקרני דקני · עיקר הקנים שנתלשו ויש להן קנים הרבה דבוקים בעיקרן מסככין בהן · דינם כדין האפקותא' כיון שהזכיר שמועות של רב חסדא משמיה דרב אבינא בר רב שילא הזכיר נמי מרריאתא והאזוב שיש לו שם לווי ופשוטה היא אמר רב חסדא אגד בחד לא שמיה אגד כדאמרן ג' הוי איגוד ב' מחלוקת רבנן סברי הוי איגוד ור' יוסי סבר לא הוי איגוד דכתיב ולקחתם אגודת אזוב וכתיב ולקח אזוב וטבל במים וילפינן *) לקיחת אזוב כלומר דבעינן איגוד ותנן במסכת פרה פרק י"א מצות אזוב ג' קלחים ובהן ג' גבעולין · רבי יהודה אומר של ג' ג' אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא אגדו ולא פסגו [כשר] ר' יוסי אומר ג' גבעולים ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא · ואוקימנא לר' יוסי ג' גבעולים לעכב כלומר השנים **) אינן נאגדין לפיכך פסולין ולרבנן למצוה שלשה ואם עשה שנים כשר · כדתניא אזוב לרבנן תחלתו שנים ושיריו אחד כשר ואינו פסול אלא עד שיהא [בתחלתו] אחד כשיריו: ירושלמי אין חבילה פחות מכ"ה.

*) נראה דצ"ל וילפינן לקיחה לקיחה מהתם כלומר וכו'. **) נראה דצ"ל דשנים אינן נקראים אגודם לפיכך פסולין :

מסורת הש"ס

חולין סב. פרה פי"א מ"ז ספרי פ' חקת [נגעים פי"ד מ"ו]

שבת קט: פרה פי"א [מ"ט ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שביק לה ונפיק : (ב) שם רבי יוסי אומר אזוב שתחילתו: (ג) שם והתניא אזוב שתחילתו:

[צ"ל דלר' יוסי שמע לרבנן]

גליון הש"ס

גמרא שנים מחלוקת ר"י ורבנן כו' · לא זכיתי להבין מה ראיה מחכמים מדמכשירין בדיעבד מקרי אגד הא בלא אגדו כלל ג"כ כשר בדיעבד כדקתני במתני' לא פסקן ולא אגדן כשר · ובתוס' הקשו דאמאי כשר וכו' ובכ"מ הובא בתוי"ט דהגז"ש הוי רק אמצוה א"כ רק למצוה יהיה איך שיהיה כיון דלא אגדו כשר דיעבד מהיכן נשמע דאגד שנים שמיה אגד וצ"ע :

אלא אימא עד שתהא תחלתו כשיריו אחד דרש מרימר הני איסורייתא דסורא מסככין בהו אע"ג דאגדן למנינא בעלמא הוא דאגדן א"ר אבא הני צריפי דאורבני כיון שהותרה ראשי מעדנים שלהן כשרין והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו (ואמר) רב הונא בריה דרב יהושע *אפילו תימא דלא שרי להו כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד א"ר אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מביאין את הטומאה ואין חוצצין בפני הטומאה ופוסלין בסוכה משום אויר מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמי ואמר רבי אבא אמר רב הונא הבוצר לגת אין לו ידות ורב מנשיא בר גדא אמר רב הונא הקוצר לסכך אין לו ידות מאן דאמר קוצר כל שכן בוצר דלא ניחא ליה דלא נימצייה לחמריה מאן דאמר בוצר שאין לו ידות אבל קוצר יש לו ידות דניחא ליה דליסכך בהו כי היכי דלא ליבדרן נימא דרב מנשיא בר גדא תנאי היא דתניא סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר יש להן ידות ומר סבר אין להן ידות לרבי אבא ודאי תנאי היא לרב מנשיא בר גדא מי לימא תנאי היא אמר לך רב מנשיא דכולי עלמא סברי הקוצר לסכך אין לו ידות והכא במאי עסקינן כגון שקוצצן לאכילה ונמלך עליהן לסיכוך אי קוצצן לאכילה מאי טעמייהו דרבנן וכי תימא קסברי רבנן כיון דנמלך עליהן לסיכוך בטלה ליה מחשבתו ומי בטלה ליה מחשבה בהכי והתנן *כל הכלים יורדין

אלא · אתחלתו קאי והכי קאמר אין תחילתו פסול עד שיהא הוא כשיעור שיריו דהייט אחד אלמא לרבנן שלשה דקאמרינן לעיל למצוה דאי לעכב הא מני לא רבי יוסי ולא רבנן: איסורייתא דסורא · חבילי קנים שהיו עושין למכור בשוק ומוכרין אותם במנין: מסככין בהן · ואין בהם משום גזרת אוצר דכל ימות השנה לפי שאין דרך להצניעם באגדם: אלא למנינא בעלמא · אגדינהו עד שימכרו והלוקחן לייבשן מתיר אגדן הלכך המסכך בהן לשם סוכה אינו צריך להתיר אגדן: צריפי · כמין כוך עגול ככובע ונחבאים בתוכו ליידי עופות: דאורבני · עשוי מענפי ערבות וגודלין אותו מתחתיו פיו רחב ולמעלה קושרין ראשי הנצרים בחבל קשר אחד כעין כלי מצודות שצדין דגים קטנים שעושין בגומא שקורין יונק"ש אבל אין בצריף שלשה וארבעה בתי אריגה כמו שיש למצודה: ראשי מעדנים · קשר העליון מעדנים כמו התקשר מעדנות כימה (איוב לח): מתתאי · נגד פיו הוא קלוע: דשרי להו · מתיר ראשי החוט שהוא קלוע בו ואינו צריך להפקיע הקליעה: שאינו עשוי לטלטלו · כגון זה שמשהתיר קשר העליון אם אתה מטלטלו הוא ניתק מאליו שאין לו אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הנצרים: ירקות שאמרו חכמים · בפסח שאדם יוצא בהן ידי מרור חזרת ועולשין ושאר חברותיהן דקות הם טינב"ש בלע"ז הלכך אין חוצצין בפני הטומאה אם סיכך בהן גג ומדרבנן הוא דגזור עלייהו שלא יסמכו עליהן לחוץ בפני הטומאה דלמא סמכי עלייהו לכי יבשי נמי מיהו בעודן לחין חוצצין מדאורייתא משום דלא מקבלי טומאה דלאו מאכל אדם ניכהו (דאי מקבלי טומאה לא חייצי בפני הטומאה) ולכי יבשי אין חצילתן חצילה כדמפרש דמפרכי ונפלי: ומביאין את הטומאה · בעודן לחין וכל כמה דלא יבשי אהל הוא מדאורייתא: ופוסלין בסוכה משום אויר · כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו בשלשה טפחים כדאמרינן לקמן בפירקין (דף יז.) אויר בשלשה ולא משערינן להו לפסול כשיעור שאר סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הוא וסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים באמצע וארבע אמות מן הצד אלא כי אויר דייניגן להו לחומרא ובשלשה: הבוצר לגת · הבוצר ענבים לדרוך אותם אין להם ידות להביא העץ טומאה על האוכל לפי שאינו צריך לבית אחיזה ולא ניחא ליה בהן וכי אתרבו ידות לטומאה בהעור והרוטב (חולין דף קיז.) הני מילי ביד הצריכה או בכלי או באוכל: הקוצר לסכך · אין הקשין מביאין טומאה על האוכל דלא ניחא ליה בחיבורין דאוכל בסכך לא מיבעי ואי לאו דפסולת מרובה עליו הוה פסיל לה לסוכה: מאן דאמר · דקוצר לסכך אין לו ידות: כל שכן בוצר · לגת דלא ניחא ליה בהנך ידות: דנמלייה לחמריה · מוצצות את היין ומפסידות: דלא ליבדרן · ניחא ליה באוכל המחובר בהן שאם יבדיל ראשי שבלים מן הקשים שמא יתפזרו וילכו לאיבוד: נימא דרב מנשיא · דאמר קוצר אין לו ידות תנאי היא: סוכי תאנים · ענפי תאנים: פרכילין · זמורות: מכבדות · ענפי דקל: כשירין · לסכך: על הידות · כדי בית יד סמוך לאוכל אף הוא צריך ביטול שגם הוא מקבל טומאה: לרבי אבא · דאמר בוצר אין לו ידות אבל קוצר יש לו ודאי תנאי היא על כרחיה מבעי למימר אנא דאמרי כאחרים דאמרי יש לו דאילו תנא קמא לא מיתוקם כוותיה דהא אמר אין לו ואי בקוצר לאכילה ונמלך לסיכוך כל שכן דהוה ליה למימר יש לו וקאמר אין לו הלכך לא מיתוקמא כרבי אבא: אלא לרב מנשיא · דאמר קוצר לסכך אין לו מי מדחיק לאוקמי מילתיה כתנאי ולמימר אנא אמרי כתנא קמא ואחרים פליגי או מוקמינן למתניתין בקוצר לאכילה ונמלך לסכך ומשום הכי אמרי אחרים דיש לו ידות אבל בקוצר לסכך אחרים מודו נמי דאין לו: ומי בטלה מחשבה · קבלת טומאה בהכי ואפילו לא נטמאו קודש שנמלך מיהו ירדה להן תורת קבלת טומאה על ידי מחשבה ראשונה ומי בטלה קמייתא במחשבה בתרייתא:

ירקות שאמרו חכמים · בפסח שאדם יוצא בהן ידי מרור חזרת ועולשין ותמכא וחרחבינא דקות הן מאד טינב"ש בלע"ז הלכך אין חוצצין בהן בפני הטומאה אם סיכך בהן גג ומדרבנן הוא דגזור רבנן עלייהו שלא יסמכו עליהן לחוץ מפני הטומאה דלמא סמכו עלייהו נמי לכי יבשי ומיהו מדאורייתא חייצי דלא מקבלי טומאה דלאו מאכל אדם ניכהו ולכי יבשי אין חצילתן חצילה כדמפרש דמפרכי ונפלי ומביאין את הטומאה בעודן לחין דכל כמה דלא יבשו אהל הוא מדאורייתא כדפירש בקונטרס ומה שהוזקק לפרש מדרבנן דאי חשיבי אהל מדאורייתא הוא לענין הבאה אם כן לענין חצילה נמי ואי לא חשיבי אהל לענין חצילה אם כן לענין הבאה נמי לא דלא דמי להנהו דחשיב בפרק שמיני דאהלות (מ"א) גבי מביאין ולא חוצצין דהתם היינו טעמא משום דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ מפני הטומאה אבל לא שייך למיתלי טעמא בהכי דהא מפרש טעמא משום דכי יבשי מפרכי ונפלי ולא מסתבר למימר דאסוכה לחודה קאי דלכאורה אכולה מלתא קאי ועוד דאי בהכי תלי טעמא ממתניתין דאהלות שמעינן ליה דקחשיב אוכלין טמאין אלא ודאי מדרבנן הוא דאין חוצצין הכא והא דלא חשיב להו גבי הנהו דאהלות משום דהתם מדאוריי' והכא מדרבנן אבל קשה דהיכי מצי למימר דלאו מאכל אדם ניכהו הא אמרינן בפרק כל שעה (פסחים דף לט:) מה מצה שנקחת בכסף מעשר אף מרור כו' ומהאי טעמא ממעט הרדפני דאין יוצאים בו ידי מרור כדפירש שם בקונטרס דהרדפני אינו נקח בכסף מעשר דאינו מאכל ואנן בעינן אוכלין דומיא דיין ושכר ובקר וצאן והגהה היתה שהגיה הר' יהודה בפירוש רש"י דלא מקבלי טומאה משום דלאו מאכל אדם ניכהו ואינו כן אלא מאכל אדם הן ואפ"ה חייצי מדאורייתא כל זמן שלא הוכשרו כדתנן במסכת אהלות פ"ח (מ"א) גבי מביאין וחוצצין קחשיב אוכלין טהורין דהייט שלא הוכשרו וגבי מביאין ולא חוצצין קא חשיב אוכלין טמאין דהייט שהוכשרו וכן מוכח בהדיא פרק לא יחפור (ב"ב דף יט: ושם) בשמעתין דרקיק ודווקא בתלושין עסקינן דאלו מחוברין לא מביאין ולא חוצצין כדתנן בפ"ח דאהלות (מ"ה) אלו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע חוץ מן הירקות שמנו חכמים כלומר גבי מביאין וחוצצין דקחשיב התם בריש פרק ח' האירוס והקיסוס וירקות חמור ולעת יוונית דהנהו אפילו מחוברין חייצי דקביעי וקיימי ואין הרוח מנענען אבל שאר ירקות המחוברין מתנענעין ברוח והוו להו כטלית וספינה שהיא שטה על פני המים ואפילו בעידנא דלא ניידי ואין מביאין ואין חוצצין מדקתני בסיפא קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמיד כבש את האבן על גבי טלית מביאה את הטומאה הא לאו הכי לא אבל כשהן תלושין ומונחין בחלון או כנגד ארובה חייצי ושאר ירקות כדאמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב דף כ. ושם) עשבים שתלשן והניחן בחלון או שעלו מאיליהן בחלון ממעטין:

דלא ליבדרן · פ"ה שאם יבדיל ראשי שיבולים מן הקשין יתפרדו וילכו לאיבוד וי"מ שיכבידו ראשי שבלין על הקשים ולא יתפרדו הקשים מעל הסוכה ברוח:

אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה · אבל אוכל מרובה פסולה אע"ג דאמר בפרק העור והרוטב (חולין דף קכט. ושם) בית שסיככו בזרעים טיהרו משום דבטלינהו יש לחלק בין בית לסוכה דבסוכה לא בטילי דעביד דסתר לה אחר החג אי נמי בעינן דלא מקבלי טומאה בשעת סיכוך משום תעשה ולא מן העשוי אי נמי התם כשעשה בהן שינוי מעשה דבמחשבה לא סלקי מטומאה והכא בשלא עשה בהן שינוי מעשה כדמוכח בתר הכי דפריך אי הכי מ"ט דרבנן דמה שמניחן ע"ג הסוכה לא חשיב שינוי מעשה וכן בפרק לא יחפור (ב"ב דף יט: ושם) דאמר רקיק אינו ממעט בחלון כדקאמרינן התם משום דלא מבטל ליה ופריך ותיפוק ליה דהוי דבר המקבל טומאה דלא מהני ביטול בלא שינוי מעשה:

כל

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יא טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף טז:

פז ב שם סעיף יב:

פח ג מיי' פ"ה מהלכות טומאת אוכלין הל' ו:

פט ד שם הלכה ז:

צ ה ו מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף י:

צא ז מיי' פ"ח מהלכות כלים הלכה י:

רבינו חננאל

איסורייתא דמחוזא · פירוש אגודות של עצים שקושרין אותן למוכרן במספר כך וכך אגודות: צריפי דאורבני · פי' צריפין שמסככין אותן במורביות של ערבה וקושרין את ראשיהן *) מהנה ומהנה בנת וקושרין ועוד קצותן למטה שלא יפרדו · פי' ראשי [מעדני'] כדכתי' התקשר מעדנות כימה · ואלו הקשרין אין עשויין לטלטל בהן · ותנן נמי בכלים (פ' כ' מ"ז) בענין המחצלות וכן המתיר ראשי המעדנים טהורה · נחלקה לארכה ונשתיירו בה ג' מעדנים של ששה טפחים טמאה: ירקות פוסלין הסוכה מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי ונתרי כמאן דליתנהו דמי · ואותו מקום המסוכך בירקות כאויר הוא · ואע"פ שעכשיו מסוכך הוא ואם יש בו ג' טפחים פסולה · א"ר אבא אמר רב הונא הבוצר ענבים לדורכן לגת אין לו ידות כלומר אין רצון הבוצר בגת להיות בענבים ידות ולדורכן הוא בעי והידות שואבין היין ורב מנשיא בר גדא אמר רב הונא הקוצר לסיכוך אין לו ידות ואסיקנא מאן דאמר קוצר לסיכוך אין לו ידות כ"ש בוצר ודאי אין לו אבל דר' אבא דאמר בוצר אין לו ידות הני מילי בוצר דניחא ליה דלא להוי להן ידות דלא נמציה לחמריה אבל קוצר לסיכוך יש לו ידות דניחא ליה לסכוכי בהן לימא כתנאי סוכי פי' אמירי תאנים ובהן תאנים · פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבולים מכבדות ובהן תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולין אחרים אומרים עד שיהו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין מאי לאו בהא קמפלגי ת"ק סבר הקוצר לסיכוך אין לו ידות לפיכך תני עד שיהא פסולת מרובה על האוכלין בלבד ואחרים סברי יש לו ידות וידות כמו אוכל הן ופסולין הן לסיכוך לפיכך עד שיהא פסולת מרובה על האוכל ועל הידות · ור' אבא דאמר בוצר אין לו ידות אבל קוצר יש לו ידות כתנאי הוא דהא ת"ק א' אין לו ידות · לרב מנשיא מי לימא תנאי הוא דהא אחרים אומרים יש לו ידות ודחה לא לעולם אפילו אחרים מודו דהקוצר לסיכוך אין לו ידות והכא כגון שקצרן לאכילה שצריך להיד כדי להיות תופס בהן אוכל לפיכך כמו האוכל הן חשובין להכנים הטומאה וכבר פרשנוהו דין הידות בפרק העור

מסורת הש"ס

[נ"ל אמר אפילו]

רש"ל מ"ז

שבת נב: ודף נח: כלים פכ"ד מ"ע קדושין נט. [מנחות סט.]

מסורת הש"ס

[נ"ל מתחשב] [עוקצין פ"א מ"ה] [שם] [נ"ל אלעזר] [נ"ל אלעזר] [יבמות סד. (ושם אי' אמר ר' יצחק)] [לקמן טו. לו.] *) [לקמן יז:] [לקמן יז:] [נ"ל יצחק לה']

עין משפט נר מצוה

צב א מיי' פ"ב מהל' טומאת אוכלין הלכה ח:

צג ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף יח:

יורדין לידי טומאה במחשבה · *מי שחשב עליו שזה יהא גמר מלאכתן כגון שעיבדו לדרגש או לדולבקי כיון שעיבדו מקבל טומאה ואלמלי עיבדו לרצועות וסנדלין אין מקבלים טומאה עד שיגמרו למלאכת הסנדלין: ואין עולים מטומאתן · ממחשבת תורת קבלת טומאה אין עולין במחשבה כגון עיבדו לשלחן ולדרגש וחישב עליו לרצועות וסנדלין אין מחשבתו מבטלתן מתורת קבלת טומאה: אלא בשינוי מעשה · עד שיתן בו אזמל: (ב) מעשה מבטל מידי מעשה · אפילו עשה בו מעשה מוכיח מתחילה לשלחן כגון שקיצצו סביבותיו ליפותו כיון שנתן אזמל בו לחתכו לסנדלין מבטל מעשה ראשון וכל שכן שמוציא מידי מחשבה שלא היה בה מעשה: וכי תימא הני מילי · דלא מבטלין בתרייתא לקמייתא בכלים דחשיבי ומשילא עליו שם כלי במחשבה אינה נוחה להפקיע שמה: שבבסן · לקמיה מפרש מאי היא: טהורות · דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בהו וטהרו מלקבל טומאה הידות אלה עוד ולא הביאה טומאה על האוכל עד שיגיע טומאה באוכל עצמו: ור' יוסי מטמא · טעמא מפרש לקמן: בשלמא למאן דאמר · האי בסן היינו שהתיר אגדן של עומרין לשון מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז) מתגוללת כלומר כיון שהתיר אגדן השבלין מתגוללין בגורן לפי שנוחין להתפזר או לשון כנה דמתרגמינן ואת כנו וית בסיסיה (שמות ל) כלומר הכנו לדשן: שפיר · לא קשיא לך דאליביה אלית למימר דקיימי רבנן כוותיה כיון שהתיר אגדן דלא הוי אלא כמחשבה בעלמא דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בידות שלהן שאין הידות ראויות לשבלין אלא כדי לאוגדן בהם והאי מוכח דלא בעי לאוגדן: אלא למאן דאמר בסן ממש · שדשן לידות ברגלי בהמה או במקבת כמו בשמך נבוס קמינו (תהלים מד) בוססו את חלקתי (ירמיה יב) והכא דאיכא מעשה רבה הוא דאמר דקא מטהרי רבנן אבל במחשבה לא אמר: מאי איכא למימר · אי בקוצר לאכילה מוקמת לה להיא דלעיל מאי טעמא דרבנן: הכא נמי · פלוגתא דאחרים ורבנן כשבסן ממש כשנמלך לסיכוך: האי מאי · בשלמא גבי פלוגתא דר' יוסי דקא מיירי בגורן איכא למימר טעמא דרבי יוסי דאע"ג דבסן חזו למיהוי ידות וניחא ליה שיהו מחוברות באוכל כמו שהן בוססות מרגליא"ה בלע"ז: הואיל וראויות להפך · ראשי השבלים: בעתר. על ידי הידות עתר פורק"א ואלמלא הידות אין נוחין להפכן בה דמתוך שהם קצרים יוצאין מבין ב' עוקציה של עתר ונשמטין ממנה והוא כשבסן תחלתן לא לבטלן נתכוון אלא לרככן: אלא הכא · דבעי להו לסכך: למאי חזו · ידות אוכלים משבסן ואינן אגודות בהן: בגילייהו · בקשין שלהם יאחזום ויטלו ראשי השבלים עמהם: משום הכי מטמא רבי יוסי · דקסבר מעשה זוטא לא בטלה תורת ידות מינייהו שאלתי את מורי מגופה דמשנה דמייתי אגב גררא בשמעתין מי שייך למיתני גופא כדגרסינן במימרות האמוראים ואמר לי רבי משום דהך משנה מן הטהרות שאין מהם שום גמרא בעולם ולא מפורשת כשאר המשניות לפיכך נהג הש"ס לומר גופא כדי לפרש: למה נמשלה כו' · אגב דאמר הואיל וראויות להפך בעתר נקט נמי הא מלתא למה נמשלה כו' דכתיב ויעתר (*אל ה') (בראשית כה) ויעתר לו (שם): מתני' מסככין בנסרים · בגמרא מפרש פלוגתייהו: נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה · בגמרא מפרש מאן קתני לה: ובלבד שלא יישן תחתיו · דנסר רחב ד' סכך פסול הוא כדאמר בגמרא לרב אליבא דר' מאיר ולשמואל לדברי הכל וסוכה כשרה וכגון דיהביה אצל הדופן דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרינן דופן עקומה: גמ' מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה · שרוב תקרות הבית עשויות מהן: ר' מאיר · דפסיל אית ליה גזרת תקרה אי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך באלו מה לי לישב תחת קורות ביתי אף היא בנסרים מקורה וההוא ודאי פסול דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה: אבל בנסרים שאין בהם ד' · שאין רוב תקרות עשויות מהן: דברי הכל כשרה · דלא דמי לתקרה דלגזור בהו: בשאין בהן ד' מחלוקת · בההוא מכשר ר' יהודה משום דאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרינן בהו ור' מאיר חייש למיעוט שיש מיעוט העושין תקרה מהן: אין בהן ארבעה · קפסיל ר' מאיר: אפילו בפחותות משלש · בתמיה: הא קנים בעלמא נינהו · וא"כ במאי מכשר: א"ר פפא הכי קאמר · שמואל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה כו': שיעור מקום · דאין רשות בפחות מארבעה: לא גזרינן · משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן: כיון דנפקי מתורת לבוד · שאם היה אויר במקום אחד מהם לא מצי למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרי': תנן נתן עליה נסר כו' · קא סלקא דעתיה דברי הכל היא וכשרה וכגון שנתנו מן הצד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך למיפסלה: שני סדינין מצטרפין · לארבעה טפחים לפסול בסוכה משום סכך פסול שסיכך בדבר המקבל טומאה וסכך פסול באמצע פוסל בארבעה:

יורדין לידי טומאה במחשבה ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה (א) מעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה מחשבה אינה מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה וכי תימא הני מילי כלים דחשיבי אבל ידות דלצורך אכילה נינהו במחשבה נעשה ובמחשבה סלקא והתנן* אכל ידות האוכלין שבסן בגורן טהורות (ור' יוסי מטמא) בשלמא למאן דאמר בסן התיר אגודן שפיר אלא למאן דאמר מאי בסן בסן ממש מאי איכא למימר הכא נמי שבסן ממש אי הכי מאי טעמיהו דאחרים דאמור כרבי יוסי דתנן *רבי יוסי מטמא האי מאי בשלמא התם טעמא דרבי יוסי חזיא לכדרבי שמעון בן לקיש דאמר רבי שמעון בן לקיש הואיל וראויות להופכן בעתר אלא הכא למאי חזיא לכי סתר למנקט להו בגילייהו גופא כל ידות האוכלין שבסן בגורן טהורות ורבי יוסי מטמא מאי בסן רבי יוחנן אמר בסן ממש ר' (*אליעזר) אומר התיר אגדן בשלמא לרבי (*אליעזר) דאמר בסן התיר אגדן היינו דמטמא רבי יוסי אלא לרבי יוחנן דאמר בסן ממש אמאי מטמא רבי יוסי א"ר שמעון בן לקיש הואיל וראויות להופכן בעתר *א"ר (*אליעזר) למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות:

מתני' *מסככין בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר באוסר *)נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו: **גמ'** אמר רב גמחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אבל בנסרין שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ושמואל אמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ואפי' פחות משלשה הא קנים בעלמא נינהו א"ר פפא הכי קאמר יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה מ"ט קנים בעלמא נינהו כי פליגי משלשה עד ארבעה מר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום לא גזרינן ומר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד גזרינן תנן נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה משום הכי לא יישן תחתיו אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה לר' יהודה אמאי לא יישן תחתיו מי סברת דברי הכל היא סיפא אתאן לרבי מאיר תא שמע *שני סדינין מצטרפין

שני

תוספות

כל ידות האוכלין שבסן בגורן טהורות · משנה היא פ"ק דעוקצין (מ"ה): **בעתר** בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סד.) פי' בקונטרס עתר פל"א בלע"ז ולא יתכן דבלא ידות נמי יכול להפך בה את התבואה והיא נקראת רחת שמטהרין בה את התבואה מן המוץ שלה כדכתיב (ישעיה ל) אשר זורה ברחת ובמזרה וכאן פירש פורק"א וכן עיקר*:

רבינו חננאל

הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה ואין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה מעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה · מחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה פי' עור היה וחישב עליו להיות קטבליא במחשבתו נעשה כלי ואם נגעה בו טומאה נטמא · אבל אם היתה קטבליא וחישב לעשות עור אינה יוצאה מתורת כלי במחשבה עד שיעשה בה מעשה · כדתנן שלחן שנטלה אחת מרגליו טהורה כו' זהו*) פירושו כל היורדין לידי טומאה במחשבה אין עולין מידי טומאה אלא בשינוי מעשה · וכי תימא ידות האוכלין במחשבה סגיא להו · והתנן בפרק א' בעוקצין (מ"ה) כל ידות האוכלין שבסן בגורן טהורין · כלומר הכניסן לאוכלין ונמלך עליהן בגורן טהורין · ור' יוסי מטמא פסיגא של אשכול שריקנה טהורה שייר בה גרגיר אחד טמאה פי' בסן פסן כדגרסי' בע"ז כיצד מבטלה קטע ראש אזנה והוא כמה חתיכה ואמר בשלמא לר' אלעזר דאמר התיר איגורן הנה במחשבה נתנן טהורות אליבא דרבנן שפיר · אלא לר' יוחנן דאמר בסן ממש כלומר אין מסתלקת תורת טומאה מהן אלא בשינוי מעשה מאי טעמייהו דרבנן דמטהרי הבא במחשבה בלבד ושנינן הכא נמי רבנן דאמרינן אם פסולת מרובה על האוכלין טהורה שפסן ממש דהוא מעשה · ואקשינן אי הכי מאי טעמייהו דאחרים דפסלי הא עבד בהו מעשה ובטלינהו ושנינן אחרים כר' יוסי סבירא להו דאף על גב דעבד בהו מעשה סבר הואיל וראוי להפכן בעתר לא בטלה ידות מינייהו · אחרים נמי סברי כיון דלכי סתר לה לסכך חזו למנקט להו בגילייהו לא בטלי תרגום לקושש קש לגבבא גילי . למה נמשלה תפלת צדיקים כעתר שנאמר ויעתר יצחק לה': מתני' מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ר' מאיר אוסר: אמר רב בנסרין שיש בהן ד' טפחים מחלוקת רבי מאיר גזר הני משום תקרה סבר מאן דחזי דמכשרה בנסרים שיש בהן ד' טפחים אתי לאכשורי תקרה · ורבי יהודה לא גזר ושמואל אמר כשיש בהן ג' טפחים מחלוקת ר' יהודה סבר כיון דלית בהן ד' טפחים דאינון [שיעור] מקום לא גזרי ור"מ סבר כיון דנפקי מנ' דהוא לבוד גזרינן ואקשינן עליה דרב ממתני' דתנן נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו קס"ד מתני' דברי הכל היא קשיא לרב דאמר כשיש בהן ד' טפחים ר' יהודה מכשיר אי הכי לר' יהודה אמאי לא יישן תחתיו לאו מכלל דסבר ר' יהודה דנסר פסול הוא

ומשני

הגהות הב"ח

(א) גמרא בשינוי מעשה שהמעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה: (ב) רש"י ד"ה שהמעשה מבטל:

*) נראה דזהו כתב לפירוש על סיפא דמתני' דמחשבה אינה מוציאה אפי' מידי מחשבה דהיינו כל היורדין וכו'.

שני נסרין אין מצטרפין ר' מאיר אומר אף נסרין כסרינין בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה מאי מצטרפין מצטרפין לארבעה אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ה"ד אי דאית בהו ארבעה למה להו לאיצטרופי אי דלית בהו ארבעה אמאי והא קנים בעלמא נינהו לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד לישנא אחרינא בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה מאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד אלא לרב בשלמא לר' מאיר מאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד אלא לר' יהודה דאמר אפי' יש בהן ארבעה כשרה מאי אין מצטרפין קנים בעלמא נינהו איידי דקאמר ר' מאיר מצטרפין אמר רבי יהודה אין מצטרפין תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דשמואל תניא כוותיה דרב *סככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה יש בהן ארבעה רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר א"ר יהודה מעשה בשעת הסכנה שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת וישבנו תחתיהן אמרו לו *משם ראיה אין שעת הסכנה ראיה תניא כוותיה דשמואל *)סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ר' מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח *פסל ביניהם וכשרה ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ואין ישנים תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו אתמר הפכן על צידיהן רב הונא *אמר פסולה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה הפכן על צידיהן מהו אמר להו פסולה נעשו כשפודין של מתכת אמר להו רב הונא לא אמרי לכו אמרי כוותי אמרו ליה ומי אמר לן מר טעמא ולא קבלינן מיניה אמר להו ומי *בעיתו מינאי טעמא ולא אמרי לכו לימא מסייע ליה אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו או שנפרצה בה פרצה כדי שיזדקר בה גדי בבת ראש או שנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים אע"פ שלא הכנים לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה היכי דמי (*מאי) לאו כגון שהפכן על צידיהם לא הכא במאי עסקינן כגון דאנחה אפומא דמטללתא דעייל תלתא לגיו ואפיק חד לבר דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה וכל פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה:

מתני'

רש"י

שני נסרים אין מצטרפין · לפוסלה דאפילו כולה מסוככת בהן כשרה ור' יהודה היא : בשלמא לשמואל כו' · טוקמא להך פלוגתא נמי בשאין בהן ד' וקאמר רבי יהודה שני נסרים של שלשה טפחים ואע"ג דנפיק מתורת לבוד אין מצטרפין לפוסלה שאף כולה מסככין בהן ורבי מאיר אומר נסרים מצטרפין לארבעה אם באמצע סוכה הן לפוסלה : למה לי לאצטרופי · דקא אמר ר"מ נסרים כסדינין ומצטרפין חדא מינייהו פסלה לה:קנים בעלמא נינהו.דהא אמר רב אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה : לד' אמות מן הצד · דמן הצד אין סכך פסול פוסל אלא בד"א דבבליר מהכי גמירי דופן עקומה וקאמר רבי יהודה שני נסרים של ארבעה ארבעה וכן סידר והולך עד ד"א אין מצטרפין שאף כולה ראוי לסכך בהן דלית ליה גזרת תקרה: בשעת הסכנה · שגזרו העובדי כוכבים גזרה על המצות: והביאנו נסרים · שאין הנכרים מכירין שתהא לשם סוכה : ומודה ר' מאיר · בין שיש בהן ארבעה בין שאין בהן ארבעה : שאם יש בין נסר לנסר כו' · ולקמן (דף יח.) מוקי לה בסוכה בת שמונה אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן נסר תחלה ואח"כ פסל כמו כן עד אמצעה הוו להו שני פסלים באמצע והן של שמונה טפחים ואיכא הכשר סוכה ונסרים שבה לא פסלי לה דאמרינן דופן עקומה עד הפסלים האמצעיים : פסל · פסולת גורן ויקב דהוא סכך כשר והכי נמי מצי למיתני ומודה רבי יהודה בהנך דאית בהו ארבעה דפוסלין שאם יש בין נסר לנסר כו' והאי דנקט רבי מאיר רבותא היא דאפי' רבי מאיר דמחמיר מודה בהא : ומודה רבי יהודה · דאף על גב דאיהו מיקל בשאין בהם ארבעה מודה הוא בנסר אחד ובו ארבעה שאם נתנו בסוכה מן הצד שאע"פ שהיא כשרה מן הצד על ידי דופן עקומה לא ייֹשן תחתיו : הפכן על צידיהן · נסרים שיש בהם ארבעה שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן שהוא פחות מג' : פסולה · כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן : כשרה · דטעמא משום גזירת תקרה וכי האי גוונא לא עבדי אינשי תקרה : עול לגביה רב חסדא ורבה · לשאול אולי יאמר כדבריהם : ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו גרסינן ול"ג אלא: או שנפרצה בה פרצה · באחת הדפנות סמוך לקרקע : שיזדקר גדי · דהיינו שלשה טפחים : בבת ראש · בהדיא ובריות: היכי דמי · דרחב ארבעה ולא הכניס בו אלא שלשה : לאו שהפכן · טונן על צידיהן וסיככה כולה בהן : דאנחה · ונסר אחד דווקא קאמר : אפומא דמטללתא · אצל רוח רביעי שאין שם דופן דלפקיה מיניה ע"י דופן עקומה דהא אין כאן דופן אלא פתח ואע"ג דלא עיילי' כולי' לתוך חלל דפנות הגדיים פסול דהואי טפח דאבראי מיחשב נמי כי סוכה דאלו סכך כשר הוא מותר ליתן שם ויוצא ידי סוכה דאמרינן לקמן (דף יט.) פסל היוצא מן הסוכה כי האי גוונא נידון כסוכה :

מתני'

תוספות

אי דאית בהו ארבעה למה להו לאצטרופי · להוה לישנא דאמר רב לקמן דבאמצע פוסל בארבעה פריך דלאידך לישנא דאמר דאפילו באמצע אינו פוסל אלא בארבע אמות לא קשיא מידי :

מצטרפין לארבע אמות · ולרבי יהודה אין מצטרפין דאפילו מכוסה כולה בהן כשרה :

ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר · אנסר שיש בו ארבעה נמי קאי כדמוכח לקמן דפריך מינה לשמואל דאמר סכך פסול באמצע פוסל בארבעה והכי נמי הוה מצי למיתני ומודה רבי יהודה והא דנקט רבי מאיר רבותא היא כדפירש בקונטרס דאפילו רבי מאיר דמחמיר מודה בהא ועוד משום דעיקר ומודה אאין בהן ארבעה דאיפליגו בהו קאי ודוקא נקט בין נסר לנסר כמלא נסר דאי איכא פחות אע"פ שסכך פסול בפחות מד' ישנים תחתיו היכא דמקום הפסול מרובה גרע ומיהו בנסר ארבעה למאי דמוקי לה לשמואל לקמן בסוכה בת ח' אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן תחלה נסר ואחר כך פסל דהוו להו שני פסלים באמצע דאיכא בהו הכשר סוכה בשאר הפסלים לא נפקא מינה מידי בין כמלא נסר לפחות ממלא נסר דהאי משום הכשר סוכה שבאמצע אפילו כל השאר מכוסה בנסרים עד הדופן אמרינן דופן עקומה ואי משום להכשיר שאר הפסלין שבין נסר לנסר הוו להו כבאמצעה דאמר שמואל באמצע בארבעה א"כ אינו מועיל וזהו כללו של דבר דנסר ופסל כמלא נסר בנסרים פחותים מארבעה אפילו כל הסוכה עשויה כן כשרה אפילו תחת הנסרים ואפילו לרבי מאיר דהא ליכא ארבעה במקום אחד וכי פסיל להו ר' מאיר היכא דאיכא תרתי נסרים בהדדי דמצטרפין שני הנסרים לארבעה אי נמי היכא דליכא בין נסר לנסר כמלא נסר דלא הוי מחצה על מחצה והיכא דנסרים רחבים ארבעה ויש בין נסר לנסר כמלא נסר לרב דאמר לקמן בין מן האמצע בין מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות מיתוקמא הך ברייתא דעבידא כולה הכי וכשרה תחת הפסל ולא תחת הנסר ולשמואל מיתוקמא כששני הפסלים באמצע וליכא ארבע אמות עד הדופן וכולה פסולה אף תחת הפסלים חוץ מתחת שני הפסלים שבאמצע דכשרה :

הפכן על צידיהן · אליבא דרב לא מיתוקמא הך פלוגתא דאמוראי אלא כרבי מאיר וברחבים ארבעה וקיימא לן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) ר' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה אבל לשמואל מיתוקמא שפיר ככולי עלמא ומתוך כך נראה דהלכה כשמואל אף על גב דבעלמא הלכה כרב באיסורי ועוד לקמן פ' לולב הגזול (דף לו:) דקאמר רבי יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בארבעה מינין שבלולב ופריך מההיא ברייתא דתניא כוותיה דשמואל דקתני סיככה בנסרים של ארז ולא מייתי מההיא דתניא כוותיה דרב שמע מינה הא דשמואל עיקר :

רבי

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' ז טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יח:

רבינו חננאל

ומשני רב חא מתני' לאו דברי יהודה היא אלא ר' מאיר היא דאית ליה גזרת תקרה · ורבי יהודה פליג ואמר כשרה וישן תחתיו · ת"ש ב' סדינין מצטרפין וב' נסרים אין מצטרפין ר' מאיר אמר נסרין כסדינין ואקשינן אליבי' דרב אם אלו הנסרין בכל אחד יש בו ד' טפחים למה צריכין צירוף ד' טפחים ויותר מד' דינם א' צירוף למה לי אע"ג דלא מצטרפי פסולין הן · ומשני רב לעולם דאית בהו בכל אחד [ד' ומצטרפין] מן הצד לד' אמות כדתנן בית שנפחת וסיכך על גביו כו' תניא כרב סיככה בנסרין של ארז שאין בהן ד' כשרה · יש בהן ד' טפחים ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר תניא כשמואל סיככה בנסרין שיש בהן ד' טפחים פסולה · ושאין בהן ד' טפחים רבי מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר · והלכה כרבי יהודה. ומודה ר' מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם כו' ואע"ג דקיי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי והא איסורי היא אלא כיון דחזינן רבנן בתראי דשקלי וטרי בהני נסרין דאית בהו ארבעה טפחים אם הפכן בצדיהן וסיכך בהן פסולה או כשרה ופשט רב נחמן פסולה. ואוקימנא נעשו כשפודין של (שלמים) [מתכות] מפליגי בהפכן על צדיהן מכלל שאם סיכך בהן (כרבנן) [ברחבן] דברי הכל פסולה וסוגיא דשמעתא לפסילותא ריהטא והא נמי דתניא ושאינה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו או שנפרץ בו כדי שיזדקר הגדי בבת [ראש] או שנתן עליה נסר שרחב ד' טפחים אף על פי שלא הכנים לתוכה אלא ג' פסולה ואוקימנא כגון דאית בה כפי *) הסוכה והכנים מן הנסר שלשה בסוכה וטפח חוץ לסוכה דהויא ליה האי טפח פסל היוצא מן הסוכה וסבר האי תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה:

*) נראה דצ"ל כפי סכך סוכה

מסורת הש"ס

לקמן יז: לג.

[שבת כט: ושם נסמן] *) [לקמן יז: לג.]

[עי' תוספות לקמן לו: ד"ה ר' יהודה]

[מגילה כג. נזיר יט. סנהדרין יט:]

[ברש"י ליתא]

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה ר' יהודה אומר בית שמאי אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתים ובית הלל אומרים *מפקפק או נוטל אחת מבינתים רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק: גמ' בשלמא ב"ה טעמייהו משום *תעשה ולא מן העשוי אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עבד בה מעשה אלא בית שמאי מאי טעמייהו אי משום תעשה ולא מן העשוי בחדא סגי אי משום גזרת תקרה בנוטל אחת מבינתים סגי לעולם משום גזרת תקרה והכי קאמרי אף על פי שמפקפק אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא אי הכי אימא סיפא ר' מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק רבי מאיר היינו בית שמאי הכי קאמר *לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מאי קמ"ל דר"מ אית ליה גזרת תקרה ור"י לית ליה גזרת תקרה והא אפליגו בה חדא זימנא דתנן *מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ורבי מאיר אוסר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן רישא בנסרים משופין עסקינן ומשום גזרת כלים נגעו בה ולר"י אמר רב דאמר *סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה ולא גזר זכרים אטו נקבות הכא נמי לא נגזור נסרים משופין אטו כלים אלא על כרחך רישא פליגי בגזרת תקרה וסיפא פליגי בגזרת תקרה ואפליגי בתרתי זימני ל"ל סיפא ר' יהודה (היא) דקא אמר ליה לרבי מאיר אמאי קא אסרת בנסרים משום גזרת תקרה האי סברא לבית שמאי הוא דאית להו ובית הלל לא גזרי ואמר רבי מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה הניחא לרב דאמר מחלוקת בשיש בהן ארבעה דר' מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה סיפא במאי פליגי בביטולי תקרה קא מיפלגי *מר סבר בטלה בהכי ומר סבר בהכי לא בטלה: מתני' *המקרה סוכתו בשפודין או בארוכו' המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה *החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה: גמ' לימא תיהוי תיובת' דרב הונא בריה דרב יהושע דאתמר *פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר ג אסור אמר לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי כמותן בנכנס ויוצא והא

רש"י

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה · שהם תקרה בנסרים שיש בהן ארבעה: מעזיבה · רצפת טיט ודומה לו במקרא בספר עזרא (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה מתוכה עפר להחזיק החומה: ר' יהודה אומר · ב"ש וב"ה נחלקו בדבר: ב"ש אומרים · אם בא לישב תחתיה לשם סוכה: מפקפק · סותר ומנענע את כולן ואח"כ נוטל אחת מבינתים ונותן פסל במקומה ולקמן מפרש למה לי תרתי: וב"ה אומרים מפקפק · משום תעשה ולא מן העשוי ואין צריך לתת פסל ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר בנסרים שיש בהן ד' לסכך את כולה והיינו כרב ושמואל מתרץ לה לקמן בגמרא: או נוטל אחת מבינתים · ואינו צריך לפקפק דבהכי סגי דאיכא עשיה מעליא: רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים · אבל לא יפקפק שאין פקפוק מועיל לו ור' מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים ועל ידי פסל שבינתיים מתכשרא ולשמואל דאמר לקמן (דף יז:) סכך פסול בד' באמצע מיתוקמא כדפרישית לעיל דניהוו שני פסלים באמצע ואין בו אלא ח' אמות דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה אי נמי סבירא ליה כרב דאמר לקמן (שם) סכך פסול בין מן הצד בין מן האמצע בארבע אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתים דליכא שיעור פסול ביחד: גמ' בשלמא ב"ה טעמיה משום תעשה ולא מן העשוי · בפסול וכן מן העשוי לבית ולא לסוכה שאין שם סוכה עליו גזרת תקרה לית להו במסכך בנסרים ואפילו בני ארבעה: אלא ב"ש · דבעו תרתי: אי משום גזרת תקרה · אית להו דאין מסככין בנסרים משום הכי לא מהני פקפוק: והכי קאמרי כו' · כלומר לא מהני פקפוק אלא נטילה אחת מבינתים דאיכא מעשה מעליא וגזרת תקרה נמי בטלה לה והאי דאמרי מפקפק הכי קאמרי המפקפק לא הועיל ונוטל אחת מבינתים: ה"ק · ליה רבי מאיר לר' יהודה לא נחלקו בדבר זה דב"ה כוותיה סבירא להו דאין מסככין בנסרים ולא מהני פקפוק: גמאי קמ"ל · דסתמא למתני' מאי אשמעינן בהך פלוגתא למיתנייה במתני': אמר ר' חייא בר אבא כו' · רישא לאו משום גזרת תקרה איפלוג אלא בנסרים שאינן בני ארבעה אבל משופין הן וחלקים וראוין לתשמיש ומשום גזרת כלים נגעו בה לפסול אליבא דרבי מאיר אע"ג דפשוטי כלי עץ ניהו ולא מקבלים טומאה גזר בהו אטו כלים המקבלים טומאה: סיפא רבי יהודה (היא) דקאמר ליה לרבי מאיר אמאי קאסרת בנסרים · לעיל (דף יד.) משום גזרת תקרה הך סברא לבית שמאי היא ושבקת בית הלל: לשמואל דאמר · אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה: סיפא במאי פליגי · הא ודאי שתם תקרה בני ארבעה הוא וקמכשר רבי יהודה אליבא דבית הלל: בביטולי תקרה · כלומר אמר לך שמואל לעולם בשיש בהן ארבעה ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהו לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסיל דגזרינן משום תקרה שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי פליגי רבי יהודה ורבי מאיר אי איכא תו למגזר משום תקרה או לא רבי יהודה סבר בטולי תקרה לבית שמאי צריך ליטול מבינתים דאע"ג דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרי בה וב"ה סברי כיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למגזר ור"מ סבר לא נחלקו כו' ואף בה גזרינן: מתני' המקרה סוכתו · כמו שאנו עושין שמסדרין לנוסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהן: ארוכות · אשפונדי"ש בלע"ז ובגמרא מפרש דמקבלי טומאה: אם יש ריוח ביניהן כמותן · בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם הפסל וכן על פני כולה ובגמרא פריך הא אין הכשר מרובה על הפסול: גמ' פרוץ כעומד · לענין מחילות שבת אתמר מחילה שנעשית בפסין רחבין ג' והניח בין פס לפס כמלא פס דנפקא ליה מתורת לבוד וכן על פני כולה דהוה ליה פרוץ כעומד ודכוותה הכא במתניתין דהוה ליה פסול ככשר: בנכנס ויוצא · שיהא פסל הרוחב כמותן יכול ליכנס ולצאת בריוח שבינתים דהשתא הוה ליה פסל שנותן שם מרובה על השפודים והאויר יותר על השפודים: והא

תוספות

רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק · שאין פקפוק מועיל לו ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים ועי"י פסל שבינתים מיתכשרא ולשמואל דאמר לקמן (דף יז:) סכך פסול פוסל באמצע בארבעה מיתוקמא כדפרישי' לעיל דניהוו שני פסלים באמצע ואין בו אלא שמנה אמות דדופן עקומה אמרינן עד הכתלים ומפקינן להנך נסרים מן הסוכה אי נמי ס"ל כרב דאמר לקמן סכך פסול בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתים דליכא שיעור פסול ביחד כך פירש בקונטרס והדין עמו שפירש כן דבתקרה שנסרים שלה רחבים ארבעה איירי דסתם תקרה כך היא ומדפסלי נסר ד' משום גזרת תקרה אלמא סתם תקרה כך היא וכן מוכח בגמרא דפריך לשמואל במאי פליגי ומסיק דבבטולי תקרה פליגי דלרבי מאיר אין מועיל פקפוק לבטולי תקרה שהנסרים ארבעה ולכך בעי שיטול אחד מבינתים ותימה אדפריך לקמן מברייתא לשמואל דאמר באמצע פסול בארבעה הוה ליה לאקשויי ממתני' ולשנויי וי"ל משום דמתניתין לא קתני בהדיא נסרים של ארבעה אלא מכח סתם תקרה:

פרוץ כעומד · נראה דהלכה כר' יוסי דאמר פרק שני דבכורות (דף יז: ושם) אפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם מדאפליגי אמוראי הכא בפרוץ כעומד ובפרק שני דחולין (דף כח: ושם) במחצה על מחצה כרוב והא דקאמרינן התם גבי חלקו לשנים והן שוין דטמאין שניהן לפי שאי אפשר לצמצם בכלי חרס כולהו מודו כדקאמרינן בבכורות (דף יז: ושם) משום דאית ביה גומות ואין לומר דשמעתין אפילו כמאן דאמר אי אפשר וקרי פרוץ כעומד מחצה על מחצה כסדומה לנו שהן שוין אע"ג דשמא אינן שוין דהא מפרש טעמא פ"ק דעירובין (דף טו: ושם) ובפ' שני דחולין (דף כח:) דלא הוי כעומד וכרוב משום דהכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובא ושחוט רובא ותיפוק ליה משום דבלא"ה הוא אסור מספק משום דשמא שייר רובא והא דפריך בגיטין בפרק הזורק (דף עח. ושם:) גבי דאתו תרווייהו בהדי הדדי בארבע אמות והא אי אפשר לצמצם אפילו תהא הלכה כר"י הגלילי מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך שאין רגילות להיות ומסתמא לא כוונו לבא בבת אחת ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לג. ושם) גבי

[לעיל יא: וש"נ]
[שבת מב. קלה. יבמות מג. ב"ק נד.]
[לעיל יד. וש"נ]
[לעיל יג:]
עירובין טו:
לעיל יב.
עירובין טו:

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרל"א סעיף ט:

צו ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה טז טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף ג וסימן תרל"ג סעיף ח:

[מר סבר בטל תקרת לב"ש כשנוטל אחת מבינתים ולבית הלל או מפקפק או נוטל אחת מבינתיים וא"ל ר"מ בין ב"ש בין ב"ה אי נוטל אחת מבינתיים אין אי לא לא · מהרש"ל]

רבינו חננאל

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה נסרים שהבית מקורה בהן ואין עליהם טיט מפקפק פותח ומרחיב ודייקינן בשלמא ב"ה טעמא מאי משום תעשה ולא מן העשוי וכל דהו מעשה מכשיר ואפילו פקפוק אלא ב"ש מ"ט ופשטנא טעמא דב"ש משום גזרת תקרה · ולעולם נטילת אחת מבינתים בעי ואפילו פקפוק לא סגי עד דשקיל אחת מבינתים ואקשינן אי הכי רבי מאיר דאמר נוטל אחת מבינתי'ואין צריך לפקפק כב"ש היא' ושנינן ר' מאיר סבר ב"ה שוין דמשום גזרת תקרה[גזרינן]ובנטילת אחת מבינתים[מתכשר] ואע"ג דפקפק פקפוק אינו מועיל ואמרי' מאי קמ"ל והא איפלגו רבי מאיר ורבי יהודה בהא סברא חדא זימנא דתנן מסככין בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר אוסר' ואוקימנא בגזרת [תקרה] פליגי ואתינן לאוקימנא פלוגתייהו בהא דתנן מסככין בנסרין דברי ר' יהודה [בנסרים] משופין לשידות ולתיבות וכיוצא בהן ומשום גזרת כלים פליגי ונדחת אלא מתני' תרווייהו בגזרת תקרה פליגי וסיפא רבי יהודה היא דא"ל לר' מאיר הא דגזרת[לסכך]בנסרים משום גזרת תקרה טעמא דב"ש[היא]דאמרו נוטל אחת מבינתים אע"פ שפקפק אבל ב"ה אפילו בפקפוק סגי ואמר ליה רבי מאיר *) בדבר זה שניהן לא נחלקו בדבר זה שניהן בגזרת תקרה'ושמואל דאמר נסרין כשאין בהן ד' טפחים מחלוקת אבל בנסרין שיש בהן [ד'] דברי הכל פסולה'אלמא ר' יהודה נמי אית ליה גזרת תקרה' אמר לך סיפא בבטולי תקרה פליגי רבי יהודה סבר אפילו בפקפוק בטלה וב"ש בנטילת נסר מבינתים'ורבי מאיר סבר לעולם לא בטלה אלא בנטילה:מתני' המקרה סוכתו בשפודין כו'ואקשינן מינה לרב הונא (בר הושעיא) [בריה דרב יהושע] (עד) דאמר בעירובין פרוץ כעומד אסור לטלטל שאינה מחיצה והכא תנן אם יש ריוח כמותן לעשות בהן (כשרה) [סכך כשר] שנמצא הריוח סכך כשר והשפודין כפרוץ וקתני' כשרה

*) נראה דצ"ל ואמר ליה ר"מ דלא נחלקו שניהן בדבר זה דשניהן אית להו גזרת תקרה:

והא אפשר לצמצם א"ר אמי [א]במעדיף רבא אמר אפילו תימא בשאין מעדיף [ב]אם היו נתונים שתי נותנן ערב נותנן שתי: או בארוכות המטה: לימא מסייע ליה לר' אמי בר טביומי דאמר רבי אמי בר טביומי [ג]סככה בבלאי כלים פסולה כדאמר ר' חנן אמר רבי בארוכה ושתי כרעים בקצרה ושתי כרעים ה"נ בארוכה ושתי כרעים בקצרה ושתי כרעי' היכא איתמר דר' חנן אמר רבי אהא דתנן

מטה

(א) והא אפשר לצמצם· קס"ד דהאי דקמתרץ בנכנס ויוצא הכי מתרץ כל כמותו בנכנס ויוצא הוא סתמא הוא בנכנס ויוצא דאין דרך לצמצם ולכוין כמותן ממש לא פחות ולא יותר ופרכינן והא אם יתן דעתו לכך אפשר לצמצם וקתני מתניתין כמותן כשרה והוה ליה פרוץ כעומד: ומשני אמר רבי אמי במעדיף· מתניתין לא אכשר במצומצם אלא במעדיף ריוח שבינתים על רחב השפודין וכמותן דקתני בנכנס ויוצא: רבא אמר· אפילו במצומצם ואם היו נתונין השפודין שתי נותנן לקנים של סכך ערב דע"כ אם אינו נותן ראשי הקנים על שפודין הרי הן טפלין לארץ והלכך הוה ליה כשר מרובה על הפסול ומבטלן: בבלאי כלים· לקמן מפרש במטלניות שאין בהן שלש על שלש דאף על גב דהשתא לא מקבלי טומאה כיון דמכלי אתו גזור בה רבנן ארוכות נמי השתא לא מקבלי טומאה דלא חזו למידי אלא מכלי קאתו: בארוכה ושתי כרעים עמה· ולקמן מפרש למאי חזו: קצרה· אותם אשר ברוחב המטה לצד מראשותיה ומרגלותיה:

חבילה

גבי כפרו שניהם כאחת פריך והא אי אפשר לצמצם ומשני רבי יוסי הגלילי היא ורבי יוחנן משני אפילו תימא רבנן משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי וכן פרק ד' אחין (יבמות דף כח.) גבי אחיות איני יודע מי שכאן אמר אליבא דרבי יוחנן לא סתם לן תנא כר"י הגלילי לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו והני הוו כבידי שמים אבל בידי אדם הלכה כמותו כדמוכח הך דשמעתין ובפרק שני דחולין (דף כח.) ויש תימה הא דאמרי' פ"ק דעירובין (דף ה:) לחי המשוך מדופני של מבוי (ב) לתוך המבוי פחות מארבע אמות אין צריך לחי אחר להתירו ארבע אמות צריך לחי אחר להתירו וקאמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרו אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אומר אפילו במבוי ח' לא צריך לחי ממה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ אי פרוץ נפיש נדון משום לחי כלומר א"כ אין בלחי ד' אמות מאי אמרת שוו תרווייהו הוה ליה ספק דדבריהם וכל ספק דבריהם להקל משמע דאי אפשר לברר הדבר וי"ל לעולם אפשר למדוד ולברר אלא לא הטריחוהו חכמים למדוד שם מספק כיון דבין עומד נפיש בין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור אלא אם כן הן שוין ומילתא דלא שכיחא היא מכל מקום אם היתה איסורא דאורייתא היה אסור כיון דאפשר למדוד ומזה אין להקשות על רב אשי כי שוו כי הדדי ליסתרו דקיימא לן פרוץ כעומד מותר דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור ויש לפרש דהני אמוראי דפרוץ כעומד ומחלה על מחלה כרוב מני סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ומאן דשרי כשדומה לנו שהפרוץ כעומד משום דאימא עומד מרובה ואת"ל שהן שוין רחמנא אמר לא תפרוץ רובא ומאן דאסר משום (ג) דאמר פרוץ מרובה ואת"ל שהן שוין רחמנא אמר גדור רובא וכן לענין מחלה על מחלה דשחיטה והשתא ניחא טפי ההיא דספק דבריהם להקל כיון דאי אפשר למדוד ומיהו קשה דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור משום חששא בעלמא שמא הן שוין אף על גב דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר ואם כן היכי דייק (נמי) פרק שני דבכורות (דף יז: ושם) מההיא דמצאו הרוג מכוון בין שתי עיירות דבידי אדם אפשר לצמצם ולכוון מודו רבנן דמביאין שתי עגלות משום חשש דאורייתא משום דשמא הן שוין ועוד למאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר ליה רחמנא למשה גדור רובא ולא מטעם דשמא הפרוץ מרובה ואם כן בההיא דלחי אפילו הוי ספיקא דאורייתא תשתרי כיון דבין פרוץ בין עומד נפיש מותר ומהאי דפריך בשמעתין והא אפשר לצמצם אין לדקדק שום דבר דרבינו חננאל גריס והא אי אפשר לצמצם וכן ר"ת ולגירסתם נמי אין ראיה שיהא הלכה כן דלא הוי כמו אי אפשר לצמצם דעלמא אלא כלומר אי אפשר בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד כשממלא בהכשר אותו מלא נכנס ויוצא דאינו דוחק כל כך הכשר לקרבו אצל הפסול שלא יהא אויר משהו בין הכשר לפסול ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול ומשני במעדיף כלומר עד שבא מן הכשר על השפודים שמכאן ומכאן שנתכסה כל האויר ורבא משני דאפילו תימא אינן מעדיפים אם היו נתונים שתי נותנן ערב אי אפשר שלא יתכסה כל האויר שהכשר נסמך בפסול אי נמי דווקא שתי וערב מהני לרבא אבל בענין אחר לא דגזרינן שמא לא יעדיף אבל שתי וערב אי אפשר בלא העדפה שלא יפול הכשר ולפי זה לא גרסינן כמו שכתוב ברוב הספרים אמר רבא אפילו תימא בשאינו מעדיף ובפרק קמא דעירובין (דף טו:) אינו בשום ספר ובההיא דסוף בכורות (דף ס:) דיצאו שנים בעשירי וקראן עשירי משמע דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אפילו בידי שמים אפשר לצמצם דאי כרבנן דאמרי אי אפשר לצמצם אותו שקדם הוי עשירי ואפילו שתק בו והוה ליה כאילו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי שאין אחד עשר קדוש שלא נעקר שם עשירי ממנו וכן בההיא דסוף פרק שני דחולין (דף לח:) דתחת אמו פרט ליוצא דאוקמינן בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים וכן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע.) גבי הא דבעי רבא הלכו באברים אחר הרוב ויש לדחות ההיא דסוף בכורות דאפילו סבר אי אפשר לצמצם כיון דאין יכול להכיר איזה קדם משהו לחבירו ונתכוון לקרות שניהם עשירי ובבת אחת קראם לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואחר כך לאחד עשר עשירי והא דקאמרינן התם אבל בבת אחת תרווייהו קדשי לא ממש בבת אחת בצמצום [אלא] כדפירשתי ומיהו קשיא דפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נ.) ופרק שני דקדושין (דף נא.) פריך מהך ויצאו שנים בעשירי לרבה דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו ומשמע דקשיא ליה וכיון דבזה אחר זה אין אחרון קדוש בבת אחת לא יהא קדוש לא לזה ולא לזה כמו מקדש אשה ואחותה והיאך יכול להיות זה דהל קריאת שם דידה מהכא כיון דאי אפשר ליה לצמצם ממה נפשך עשירי מאליו קדוש ויש לומר דמבהרא פריך היאך הוא קדוש כיון דאי אפשר לצמצם אינו קדוש אלא מחמת דיבורו:

והא אפשר לצמצם· קא סלקא דעתך דהא דקמתרץ בנכנס ויוצא הכי קמתרץ כל כמותו בנכנס ויוצא הוא דאין דרך לצמצם והא כו' וקתני מתני' כמותן כשרה והוה ליה פרוץ כעומד ומשני אמר ר' אמי במעדיף ומתני' לא אכשר במצומצמין כך פי' בקונט' וקשה דאין זו סוגיא דהש"ס שאינו אלא כמשיב דאינו חושש בקושיא שלו דלעולם איירי בנכנס ויוצא וי"ל במעדיף שמרבה בפסל עד שמכסה השפודים ונמצא סכך כשר רבה על סכך פסול ומבטלו ובענין זה פי' בקונטרס בדרבא אם היו נתונין שתי נותנן ערב ולהאי פירושא קא משמע לן רבא דבמעדיף לא מהני משום דזימנין דלאו אדעתיה לא ירבה בכשר אבל כשמשנה להניח כעין שתי וערב אי אפשר שלא ירבה ומיהו קשה להאי *פירושא דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר אע"פ שהכשר רוב כיון דאין מעורבין זה בזה וניכר כל אחד בפני עצמו כמו שפי' בקונטרס דכשתבטן לעיל (דף ט:) שעירבן ואינו ניכר הי ניהו פסול והי ניהו כשר וגירסת ר"ת עיקר דגרס והא אי אפשר לצמצם כדפרישית וניחא לפי גירסתו דלא קיימא השתא רבי אמי ורבא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור דלכולהו קאמרינן הכא הך פירכא דאי אפשר לצמצם אבל לגירסת הקונטרס קיימי השתא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור והיינו דלא כהלכתא דפרק קמא דעירובין (דף טז:) פסקינן הלכה כמאן דאמר מותר:

בארוכה ושתי כרעים בקצרה ושתי כרעים· סוגיא דשמעתין כרבי נחמיה דרבנן לא מטמאה בארוכה ושתי כרעים דתנן במסכת כלים פרק י"ח (מ"ט) מטה שהיתה טמאה מדרס ניטלה קצרה ושתי כרעים טמאה ארוכה ושתי כרעים טהורה ורבי נחמיה מטמא ודוקא כשכל המטה קיימת וכולה של אדם אחד שסופו לחזור ולחברה אבל אם נאבד מקצתה או של שני בני אדם הואיל ואין סופן לחזור ולחברה טפי אפילו איכא ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים טהורה כדתנן במסכת כלים פרק י"ח (מ"ט) ובפרק שלשה שאכלו (ברכות דף נ:) מייתינן לה מטה שנגנבה חציה או שאבדה חציה חלקוה אחין או שותפין טהורה החזירוה מקבלת טומאה מכאן ולהבא והא דתנן התם כרע שהיתה טמאה מדרס וחברה למטה כלה טמאה פירשה היא טמאה מדרס והמטה מגע מדרס אלמא דכרע לחודיה טמא היינו לאחר שחברו למטה חוזר לטומאה ישנה אפילו במטה טהורה אבל כל זמן שלא חברו טהורה אע"פ שפירש ממטה טמאה:

מטה

עין משפט נר מצוה

צז א ב מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' טז וסמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלא סעיף ח:

צח ג מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף ג:

רבינו חננאל

כשרה ומשני מאי ריוח ביניהן כמותן דקתני במתני' כשיש ריוח להכנים סכך כשר ביניהן להכנים ולהוציא כלומר אם יש לו יתרון כמעט מן השפודין· ודחינן והא *) אפשר לצמצם כלומר אם תבא להכנים ביניהן ולהוציא סכך כשר כמותם אי אפשר שלא תדחק השפוד כמעט מהנה או מהנה שנמצא מצד אחד יתר ומצד אחת פחות· ושנינן במעדיף בריוח יתר ממקום חשפוד שנביא שם סכך כשר כמותן ולא יזוז ממקומו ולא ידחוק השפוד ובא רבא בטעם אחר ואמר לעולם אין שם ריוח אלא כמותם בנכנס ויוצא מאי אמרת חיישינן דילמא בעידנא דסכיך בינייהו דחיק ליה לסכך פסול כדאמרת אם היה סכך פסול נתון שתי נותן הסכך כשר עליהן ערב ולא נמצא מכנים ביניהם כלום ולא דוחק וכך השמועה: או בארוכות המטה· ואוקימנא בארוכה וב' כרעים דכלי הוא וכי

*) נ"ל והא אי אפשר לצמצם וכן גרים רבינו גם בעירובין ט"ו וכ"ה בתוס' שם וכאן בשם רבינו דגרים והא אי אפשר לצמצם.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא אפשר סד"א עם ד"ה ומשני וכו' דקתני סכא בנכנס ויוצא: (ב) תוס' ד"ה פרוץ כעומד וכו' המשוך מדופנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ואין צריך לחי אחר להתירו ארבע אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו: (ג) בא"ד ומאן דאסר משום דאימור פרוץ מרובה:

*) נ"ל להאי גירס' מהרש"א

*מטה מטמאת חבילה ומטהרת חבילה דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים [א]מטמאת אברים ומטהרת אברים מאי ניהו א"ר חנן אמר רבי ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים למאי חזיא למסמכינהו אגודא *ולמיתב עלייהו ומשדא אשלי גופא אמר ר' אמי בר טביומי סככה בבלאי כלים פסולה מאי בלאי כלים *אמר אביי *מטלניות שאין בהם שלש על שלש דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים תניא כוותיה דרבי אמי בר טביומי מחצלת של שיפא ושל גמי שיריה אע"פ שנפחתו מכשיעורה אין מסככין בהן *מחצלת הקנים גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה ר' אליעזר אומר *אף היא מקבלת טומאה ואין מסככין בה: [ג]החוטט בגדיש: אמר רב הונא [ד]לא שנו אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה הרי זה סוכה °תניא נמי הכי החוטט בגדיש לעשות לו סוכה הרי זה סוכה והאנן תנן אינה סוכה אלא לאו שמע מינה כדרב הונא שמע מינה איכא דרמי ליה מירמא תנן החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה והא תניא הרי זו סוכה אמר רב הונא לא קשיא כאן בשיש שם חלל טפח במשך שבעה כאן בשאין שם חלל טפח במשך שבעה: **מתני'** *[ה]המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוה מן הארץ שלשה טפחים פסולה מלמטה למעלה אם גבוה עשרה טפחים כשרה רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה עשרה טפחים כך מלמעלה למטה עשרה טפחים: **גמ'** במאי קמיפלגי מר סבר מחיצה תלויה מתרת ומר סבר מחיצה תלויה אינה מתרת תנן התם *[ו]בור שבין שתי חצירות אין ממלאין ממנה בשבת אלא אם כן עשה לה מחיצה עשרה טפחים בין מלמעלה בין מלמטה בין בתוך אוגנו רבן שמעון בן גמליאל אומר בית

רש"י

חבילה · ביחד: ומטהרת חבילה · אם טמאה היא אין טבילה עולה לה אברים אברים אלא מתקנה ומטבילה: למסמכינהו אגודא · לקרבן אצל הכותל הרחב כמלא רוחב מטה וטוחן עלים מן הכרעים ולכותל למראשותיה ולמרגלותיה: ומשדא אשלי · וטוחן חבלים ומסרג וראויה למשכב ומטמא מדרס:

שיפא · ליסק"א: ושל גמי · יונ"ק: שיריה · כגון נפחתה ונשתייר בה: אע"פ · שפחותה עכשיו מכשיעור לטומאה דתנן (כלים פ' כ"ז מ"ב) מפץ ששה על ששה: אין מסככין · הואיל ומכלי קאתו ותחלתה היתה מקבלת טומאת משכב הזב והנדה: גדולה מסככין בה · דלאו כלי הוא דסתמא לסיכוך: אף היא מקבלת טומאה · קסבר סתמא לשכיבה וכלי היא: אלא שאין שם חלל טפח · גובה במשך אורך ורחב שבעה טפחים כשיעור סוכה ואח"כ הגדיש כל הגדים על אותו חלל דעכשיו נעשה שם סכך מאליו ולא היה עליו שם סכך מתחילה: אבל אם יש שם כו' · חלל טפח אהל הוא נמלא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה וחקק בה והשלימה לעשרה: איכא דרמי לה מירמא · לא מתני להא דרב הונא בלשון לא שנו ולפרושי מתני' אלא רמי מתני' מירמ' אברייתא ודרב הונא אשנויא אתמר: **מתני'** המשלשל · כל מלמעלה למטה קרי שלשול: מלמעלה למטה · שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה: שלשה טפחים פסולה · דהיינו כדי שיזדקר הגדי בבת ראש דאמרן פסולה: מלמטה למעלה · שהתחיל לארוג מלמטה סמוך לקרקע ומגביה ועולה כיון שהגביה עשרה כשרה ואף על פי שלא הגיע לסכך: רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה · דיו באריגת י': כך מלמעלה למטה · דיו באריגת עשרה ואפילו גבוהה הרבה מן הארץ כשרה וקסבר מחיצה תלויה עשרה מתרת: **גמ'** בור שבין שתי חצירות · חציו בחצר זו וחציו בחצר זו ומחיצה בין החצירות ומהלכת ותלויה על פי הבור ואין פתח ביניהם לערב זו עם זו: אין ממלאין ממנה · לא זו ולא זו לפי שמימי חצר זו מביא לזו: בין מלמטה · סמוך למים: בין מתוך אוגנו · כלומר בין מלמעלה רחוק מן המים ובלבד שתהא בתוך אוגן של בור דמוכחא מילתא דבשביל אוגן המים נעשית ומפרשינן טעמא בעירובין שמחיצה תלויה מתרת במים דקל הוא שהקילו חכמים במים אבל מחיצה החוצצת את החצירות ומהלכת ע"פ הבור שלא נעשה בשביל המים אינה מתרת דאין מחיצה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשביל להתיר מלוי המים כגון גזוזטרא שלמעלה מן הים דתנן בעירובין (דף פז:) דעושין לה מחיצה תלוי' וכגון זו שבתוך אוגן הבור:

תוספות

מטה מטמאה חבילה · משנה היא פרק י"ח דכלים ומטמאת חבילה כשהיא מחוברת יחד אבל נתפרקה אבר אבר אינה מקבלת טומאה אפילו בקצרה ושתי כרעים ומכל מקום מודה רבי אליעזר שאם נתפרקה וחזר וחיברה חוזרת לטומאתה כדקאמר ומטהרת חבילה אם טמאה היא אין טבילה עולה לה אברים אלא מתקנה ומטבילה וחכמים אומרים מטמאה אברים כדמסיק בארוכה ושתי כרעים כן ריהטא דמתני' דכלים לכאורה אבל בתוספתא דכלים לא משמע הכי דתניא כיצד כרע שפירשה מן הארוכה עם הקצרה רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ואם הטבילה אינה חוצצת וחכמים אומרים אינו חיבור ואם הטבילה חוצצת ולפי שיטת התוספ' הכי פירושא דמתני' ומטמאת חבילה דכשם כשכולה שלימה אם נטמא אחד מאבריה נטמאת כולה כך נמי כשפירש הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה חיבור הוא ואם נטמאת הכרע נטמאת הקצרה והיינו דקתני בתוספתא רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ומטהרת חבילה אם הטביל הכרע והקצרה ביחד אין הקצרה חוצצת עליה כי היכא דלא חיילא במטביל את השלימה וחכמים אומרים מיטמאת אברים ולא חבילה ואם נטמאת הכרע היא טמאה ולא קצרה ואינה חיבור כשלימה והיינו זה דקתני בתוספתא וחכ"א אינה חיבור ומטהרת אברים מטביל הכרע בפני עצמה ולא חבילה הכרע עם הקצרה שהקצרה חוצצת עליה ואינה כשלימה דהמטביל מטה שלימה אע"פ שלא פירקה טהורה:

ומטהרת חבילה · משמע דפשוטי כלי עץ טמאין כגון מטה דחזיא למדרסות [(א)]ואית להו טהרה במקוה והא דמשמע פרק רבי עקיבא (שבת דף פד. ושם) דמפץ אין לה טהרה במקוה אומר ר"ת דהתם בשל שיפא ושל גמי והא דאמרינן פ' כיצד הרגל (ב"ק דף כה: ושם) גבי מפץ וקמייתי לה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה דמשמע שיש לו טהרה לאחר שבעה דאפילו באנו לפרש דלדין טומאת שבעה קאמר כלומר להיות אב הטומאה משום דאין לך דבר הטמא טומאת שבעה אלא אם כן הוא אב הטומאה מכל מקום אי לית ליה טהרה במקוה אין יכול ליעשות אב הטומאה כדמוכח בשילהי עירובין (דף קד:) אלא צריך לומר דההיא ברייתא דמפץ במת מכין משמע דמיירי ליה בכל מפץ בין בשל עץ כגון מחצלת של קנים בין בשל שיפא וגמי ודייקינן פרק אמר רבי עקיבא (שבת דף פד.) ממפץ של שיפא וגמי ובפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כה:) דייקינן ממפץ של עץ והא דאית להו לפשוטי כלי עץ טהרה במקוה אף על גב דקרא דבמים יובא דבסוף פרשת שמיני כתיב גבי מקבלי כלי עץ דכתיב מכל כלי עץ או בגד או עור או שק מכל מקום נפקא לן מאידך קרא דכתיב בפרשת מדין כל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו דליכא למימר מה מעשה עזים מטלטל מלא וריקן דלא שייך למדרש הכי אלא גבי שק שאין דרך לעשותו אלא מלא וריקן שעשוי לשאת בו משאות כדכתיב (בראשית מב) ולהשיב כספיהם איש אל שקו:

דלא חזי' לא לעניים ולא לעשירים · °ואפילו הישב עליהן בטלה דעתו והא דמשמע בזבחים פרק דם חטאת (דף צד.) דמטלית פחותה משלש על שלש מהני ביה מחשבה דלא דמי דהתם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כדפרישית פרק כ"ח דכלים:

אבל אם יש שם חלל טפח · מכאן למימר רב הונא לטעמיה דאמר לעיל (דף י.) גבי בין סוכה לסוכה טפח ושמא מאן דאמר התם ארבעה הכא מודה דהא לשמואל דאמר התם עשרה הכא לא שייך:

בין מלמטה בין מתוך אוגנו · ויש ספרים שכתוב בהן בין מלמטה מתוך אוגנו ולא יתכן דאם כן מלמעלה היינו חוץ לבור דאי בתוך הבור סמוך לשפתו היינו מתוך אוגנו ואם כן היינו כותל שביניהן דקאמר ר"י שמפסיקין בין שתי החצרות ומהלכת על פי הבור ועוד דאם כן לא הוי למעלה דת"ק כגון למעלה דרבן שמעון בן גמליאל דפליגי אמוראי פרק כיצד משתתפין (עירובין דף פו.) דרב הונא אמר למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ורב יהודה אומר למטה למטה מן המים [למעלה למעלה מן המים]:

בית

רבינו חננאל

הא דתנן מטה מיטמאת אברים ומיטהרת אברים ר' חנין אמר בארוכה וב' כרעים בקצרה וב' כרעים דעדיין תורת כלי עליה דחזיא למסמכינהו אגודא ולמיתב עלה ולמישד אשלא עלית ומשום הכי דאוקימנא למתני' בדאית תורת כלי עליה ונדחת היות סיוע לרמי בר טביומי דאמר סככה בבלאי כלים פסולה · ופשט אביי מטלאות שאין בהן ג' על ג' דלא חזו לא לעניים ולא לעשירים ואע"ג דתניא כוותית דתניא מחצלת של שיפא ושל גמי אע"פ שנפחתו שירית מכשיעור אין מסככין בהן ושל קנים גדולה מסככין בהן ר' אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה [מסככין בה]*) לא דייקא מתניתין כוותיה **): מתני' החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה · אמר רב הונא לא שנו אלא שאין חלל טפח במשך שבעה כו' · יש מי שאומר לא שנו כי אינה סוכה אלא בזמן [שאין] שם חלל טפח במשך שבעה כו' מחודש עשוי עכשיו בחגג טפח גובה במשך שבעה · אבל אם יש טפח שם הא קיי"ל דטפח אהל הוא ומשך ז' טפחים הוא משך סוכה קטנה וכאילו עכשיו הוא עשוי לשם החג · ויש מי שאומר לא שנו אלא שאין שם חלל אפילו טפח בתחלת גדישתהגדיש עשוי לשם צל בעלמא אבל יש שם חלל טפח במשך (ששה) [שבעה] טפחים שיעור משך סוכה קטנה ונמצאת הסכך ההיא עשויה לשם צל סוכה בעלמא וקיי"ל סוכת רקב"ש סוכת גנב"ך סוכה מ"מ כשרה וזה שחוטט בגדיש לממה ומסיר האלומות להשלים ז' טפחים כדי הכשר סוכה שפיר דמי מאחר שהסכך לשום סוכה בעלמא נעשית ואינה עשויה לשם אוצר שאין דרך בנ"א להגדיש תלוי וכיון שתלה זה נתברר לשם סוכה הניחו לפיכך כשר · ושאר השמועה פשוטה היא פיר"ש גאון למיתב עליה ולמישד' אשלא ראיה היא לישב עליה ולפוות נעורת או פשתן או קנבוס · אלא שכל הנפווה גם צריך לישב הפווה ע"ג מקום גבוה כדי להפשיל וירד למטה וכשזוקפין ארוכה וקצרה ע"ג ב' כרעים וסומכין אותה ויושבים עליה וככלי חשובה · ואע"פ שאינה מטה על מתכונתה לפיכך מיטמאת אברים ומיטהרת אברים הללו: המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהות מן הארץ כו' · תנן התם בעירובין פרק ח' בור שבין ב' חצירות כו' עד

*) כ"ה בגי' בברייתא לקמן כ וכן גרס רבינו גם בכאן. **) דברי רבינו אינו מובן דמאי לא דייק מתני' כוותיה וכל הראשונים ז"ל פסקו כוותיה וצ"ע.

עין משפט נר מצוה

צט א מיי' פכ"ו מהל' כלים הלכה יג:

ק ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' ט טוש"ע א"ח סימן תרלה:

קא ד מיי' שם פ"ד הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ט:

קב ה מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה יא ופ"ג מהל' עירובין הל' כא סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שעו סעיף א:

[עי' תוספות שבת כו. ד"ה אין בו]

מסורת הש"ס

כלים פי"ח מ"ט

[עי' פי' ערוך בערך שד א']

[שבת קכה.]

[לקמן כ.]

[שם ע"ש]

[שבת לז. עירובין פו:]

שם.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומטהרת וכו' דחזיא למדרסות אית כצ"ל ואות ו' נמחק:

גליון הש"ס

גמ' תנ"ה וכו' איכא דרמי ליה מירמא · כעין זה לקמן דף לב ע"א · ר"ה דף כז ע"ב · ב"ב דף יט ע"א ודף כו ע"א: תוס' ד"ה דלא חזי' וכו' ואפי' הישב · עיין נדה דף ס ע"ב תוס' ד"ה כמטלניות:

עין משפט
נר מצוה

קב א ב מיי׳ פ״ד מהל׳ סוכה הלכה ד סמג עשין מג טוש״ע א״ח סימן תרל סעיף ט:

מסורת הש״ס

בית שמאי אומרים מלמעלה ובית הלל אומרים מלמטה אמר ר׳ יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן *אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ר׳ יהודה בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת ולא היא לא ר׳ יהודה סבר לה כר׳ יוסי ולא ר׳ יוסי סבר לה כר׳ יהודה לא ר׳ יהודה סבר לה כר׳ יוסי עד כאן לא קאמר ר׳ יהודה התם אלא בעירובי חצירות דרבנן אבל הכא סוכה דאורייתא לא ולא רבי יוסי סבר לה כר׳ יהודה עד כאן לא קאמר ר׳ יוסי הכא אלא בסוכה דמצות עשה אבל שבת דאיסור סקילה לא ואם תאמר מעשה שנעשה בציפורי על פי מי נעשה לא על פי רבי יוסי אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי ומאי מעשה *דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ס״ת מערב שבת למחר פירסו סדינין על גבי העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו פירסו ס״לקא דעתך מהיכן הביאום בשבת אלא מצאו סדינין פרוסין על גבי העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו אמר רב חסדא אמר אבימי ^א^מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי ליה באמצע פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה וכל פחות משלשה כלבוד דמי פשיטא *מהו דתימא חד לבוד אמרינן תרי לבוד לא אמרינן קמ״ל מיתיבי מחצלת שבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן כי תניא ההיא ^ב^בסוכה גדולה ומאי קא משמע לן דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה כרבי יוסי אמר רבי אמי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקים ליה בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי מאי קמ״ל הא קמ״ל שיעור משך סוכה קטנה שבעה:

מתני׳

תוספות

בית שמאי אומרים מלמעלה ובית הלל אומרים מלמטה. בכל הספרים גרסינן איפכא בפ׳ כילד משתתפין (עירובין דף פו.):

פירסו סלקא דעתך מהיכן הביאום. והלא היה אסור להכנים ולהוציא והא הכל מודים לא גרסינן דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא ומחיצה כזו מותר לעשות בשבת כדאמרינן בפרק כל גגות (שם דף לד.) אמר להו שמואל נגידו לי גלימא כך פי׳ בקונטרס וכמו כן בפרק כל הכלים (שבת דף קכה:) גבי פקק החלון דהאי חלון למעלה בגג אבל מן הצד לא שייך איסור אהל והביא ראיה כמו כן מההיא דכל הגגות דאמר להו שמואל נגידו לי גלימא ואהדרינהו רב לאפיה ופריך לשמואל למה לי למעבד הכי הא אמר זה מטלטל עד עיקר המחיצה ומשני שמואל דעבד לצניעותא בעלמא משמע דאם היה שמואל אוסר כרב ניחא ליה במאי דעבד שמואל הכי ולא הוה קשיא ליה מידי היכי שרי למיעבד הכי אלמא לא חשיב אהל בדפנות מן הצד דהא לא קפיד רב על עשיית המחיצה אלא משום דקסבר אסור לטלטל הסדין לתוכה וקשיא לפירוש הקונטרס מאי הקשה היאך הביאו הסדינים דלמא דרך מלבוש הביאום ועוד קשה דלשון חלון שייך בכותל ובגג ארובה כדתנן (ביצה דף לה:) משילין פירות דרך ארובה וכמו ארובות שבדלת דפרק בתרא דיומא (דף עו.) היינו בארובות שבגג כמו ארובות השמים (בראשית ז) ועוד מוכח פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מד. ושם) דשייך מן הצד עשיית אהל גבי עשיית דופן פריך והא אתמר עלה הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה ביו״ט ובפרק כילד משתתפין (שם דף פו:) גרים בקונטרס כמו שכתוב בספרים פירסו לכתחלה מי שרי והאמר מר הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה בשבת ונראה לר״ת דמן הצד נמי שייך עשיית אהל וכל היכא דאמרינן דמחיצה זו מועלת להתיר חשיב עשיית אהל בתחלה כי הך דפרסו סדינין והוי כדופן שלישי של סוכה דחשבינן אהל בפרק מי שהוציאוהו (שם מד.) אבל דופן רביעי אינה אלא תוספת אהל דבלאו הכי מתריא ורב שהקפיד בפרק כל גגות (שם דף לד.) אעשיית מחיצה הקפיד דלדידיה כיון דאסור לטלטל לא היה לפרוש שם סדין בשבת משום עשיית אהל והא דפריך שמואל למה לי למיעבד הכי הא אמר זה מטלטל עד עיקר המחיצה כל שכן דאם היה אסור לטלטל דטפי הוי קשיא לן היכי שרי למיעבד הכי אלא האמת מקשה ומאן דשרי תוספת אהל אפילו באהל שלמעלה מן הגג נמי שרי כדמוכח פרק המוצא תפילין (שם דף קב. ושם) גבי הנהו דיכרי דהוו בי רב הונא ביממא בעו טולא בליליא בעו אוירא ולקמן פ׳ הישן (דף כז:) [גי׳ ל׳ יוחנן] גבי עובדא דרבי אליעזר ששבת בסוכתו של (*רבי יהודה) ברבי אילעאי בקיסרי: מהו דתימא חד לבוד אמרינן תרי לבוד לא אמרינן. ותימה דהא נמי מלתא דפשיטא היא דמכשירין לעיל (דף ז.) קנה קנה פחות משלשה דדופן סוכה כדופן שבת ושמא סלקא דעתך לחלק בין שתי לערב ואין להקשות דתיסגי בשני חבלים שעובין יתר מטפח ואמרינן לבוד כדאשכחן פרק קמא דעירובין (דף טז:) בשלשה חבלים והכא תשנים סגי הא אמרינן התם דלא התירו אלא בשיירא:

כי תניא ההיא בסוכה גדולה. בגבוה הרבה שאין יכול לומר שני לבודין הלכך בעי מחצלת שבעה ומשהו ומעמידה בפחות סמוך לקרקע כך פירש בקונטרס אבל בכל הספרים גרסינן מאי קמ״ל דמשלשל דפנות מלמעלה למטה כר׳ יוסי לפיכך צריך דמעמידה למעלה בפחות משלשה סמוך לסכך ואפילו גבוה הרבה מן הארץ כשרה כרבי יוסי דמתניתין דאמר מחיצה תלויה מתרת:

פס ארבעה. בהאי דמעומד שייך לשון פס ולעיל דרחבה לגובה הדופן שייך לשון מחצלת: בפחות משלשה סמוך לדופן. סוכה בשתי דפנות דשיטה דכולהו אמוראי דלעיל בפירקין (דף ו:) כרבנן דאמרי שתים כהלכתן היינו כמין גאם ואם האחת מן הדפנות ונתונה מזרחית מוקי לה להאי פס ארבעה ומשהו לצד דרום או לצד צפון בפחות משלשה לדופן מזרחית ונחשב כסתום ויש כאן שתי דפנות ותימה למה לי פס ארבעה יעשה פס שני טפחים וירחיק שלשה טפחים פחות משהו ויעמידנו סמוך לדופן ויעמיד פס אחד של שני ומשהו

רש״י

בית שמאי אומרים מלמעלה. דיו אם עשאה מלמעלה מתוך אוגנו: מן הכותל שביניהן. אותה הנעשית לחוץ בין החצרות ותלויה על פי הבור ואע״פ שלא נעשית בשביל המים דקא סבר מחיצה תלויה מתרת בחצרות אפילו כל טלטול: בשיטת רבי יוסי. דמתניתין: לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי. שתהא מחיצה תלויה מתרת בסוכה ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה בבור שתהא מתרת בשבת: דרבנן. הא דאסרינן להביא מימי חצר זו לזו בלא עירוב מדרבנן הוא דמדאורייתא לא מיתסר אלא מרשות היחיד לרשות הרבים: אבל שבת דאיסור סקילה הוא. במלאכות דאורייתא מחמירין אפילו במידי דרבנן דאית בה: ואם תאמר. כיון דרבי יוסי לא סבר לה כרבי יהודה בשבת: מעשה שנעשה בציפורי. שהתירו בשבת על ידי מחיצה תלויה כדאמר רב דימי לקמיה: על פי מי נעשה. והלא רבי יוסי ראש של ישיבת ציפורי הוא כדאמרינן בסנהדרין (דף לב:) צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה אחר רבי יוסי לציפורי: לא על פי רבי יוסי נעשה. שכבר נפטר: אלא על פי רבי ישמעאל בנו. ומאי מעשה דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו בציפורי ולא הביאו ספר תורה בערב שבת. [שהיה דרכן להצניע ספר תורה בבתים מפני הנכרים ואותו הבית שהניחו לתוכו] היה בבית אחד שבחצר בית הכנסת ובתים הרבה היו פתוחין לחצר ולא עירבו או שהיו חצרות הרבה פתוחות לאותו מבוי ובית הכנסת פתוח לו והיה ספר התורה בחצר שכנגד בית הכנסת ולא נשתתפו במבוי ואסור להוציא מן החצרות למבוי ופרסו סדינין על גבי עמודים שהיו לרוחב המבוי וחלקו את המבוי ולא היו פתוחים מן המחיצה ולפנים אלא בית הכנסת וחצר שכנגדו והביאו ספר התורה שהרי שאר החצרות נסתלקו ואין איסור כאן: מהיכן הביאום. והלא היה אסור להכנים ולהוציא והלא הכל מודים כו׳ לא גרסינן דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא ומחיצה כזו מותר לעשות כדאמרינן בפרק כל גגות (עירובין דף לד.) אמר להם שמואל נגידו לי גלימא: סדינין פרוסין. והיו גבוהין מן הארץ דהוה ליה מחיצה תלויה: מחצלת שרחבה ארבעה ומשהו. וארכה כאורך הדופן: מתרת בסוכה. אם תולה אותה באויר בפחות משלשה סמוך לסכך ופחות משלשה לקרקע וכגון שאין הסוכה גבוהה אלא עשרה מצומצמין: מחצלת שבעה ומשהו. אלמא חד לבוד אמרינן ותו לא: בסוכה גדולה. הגבוהה הרבה שאין יכול לומר בה שני לבודין הלכך בעי מחצלת שבעה ומשהו ומעמידה בפחות משלשה סמוך לסכך דהויא לה מחיצה עשרה ותו לא איכפת לן אם תלויה היא וקמ״ל דמשלשלין מלמעלה למטה כר׳ יוסי: פס ד׳ ומשהו מתיר בסוכה. אם גבוה י׳ ורחבה ד׳ ומשהו: ומוקי לה בפחות מג׳ סמוך לדופן. השני במקצוע וכי אמרינן לבוד איכא דופן שבעה וזה משך סוכה קטנה כדי ראשו ורובו:

מתני׳

רבינו חננאל

עד א״ר יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם פי׳ ת״ק דמתני׳ סבר המשלשל דפנות מלמעלה למטה משלשלם מן הסכך עד קרקעיתה של סוכה אם הגיע הדופן המשולשל קרוב לקרקעית הסוכה פחות מג״ט *) (אמר ד׳) כל פחות מג׳ כלבוד דמי וכאלו בקרקעית הסוכה הגיע לפיכך הוא דופן כשר אבל אם למעלה מג׳ טפחים פסול׳ שאינו דופן כשר אבל אם הדופן עולה מקרקעית הסוכה ולמעלה אם יש בזה הדופן י׳ טפחים אפילו נשאר בין הדופן ובין הסכך יותר מי׳ טפחים אחריו אויר דופן כשר הוא והסוכה כשרה׳ ר׳ יוסי אומר גם הדופן היורד מן הסכך אם יש בו י׳ טפחים אפילו נשאר בין קרקעית הסוכה ובין הדופן יתר מי׳ טפחים כשר דין דופן העולה ממטה למעלה ודין הדופן היורד שוין׳ ורואין הדופן היורד התלוי כאלו יורד וסותם׳ וקא״ר יהודה בענין בור שבין ב׳ חצירות והבור חפור בעוביו של כותל וכותל המחיצה שבין ב׳ חצירות יורד וסותם על פי הבור ונשאר מקצת פי הבור פתוח בחצר זה ומקצת בור מצד האחד בחצר האחרת שבהן ממלאים מים מן הבור׳ וא״ר יהודה רואין זה הכותל שעל פי הבור יורד וסותם עד התהום ומחלק המים נמצאת משנת ר׳ יהודה ששנה כי הכותל שהוא תלוי בחללו של בור המחלק בין ב׳ חצירות יורד וסותם ומתיר הבור לזה ולזה על דעת ר׳ יוסי דמתני׳ ששנה כי הדופן מן הסכך ותלוי אם יש בו י׳ טפחים אע״פ שבין הדופן ובין קרקעית הסוכה אויר הרבה הדופן התלוי מתיר הסוכה. ואמרינן דרבי [יוסי] דמתיר מחיצה תלויה בסוכה בשבת חולק על רבי יהודה ואוסר וכן ר״י חולק ואוסר בסוכה ופשוטה היא והמעשה שנעשה בציפורי בעת ששכחו להביא ס״ת מע״ש ומצאו סדינין וסמכו עליהן משום מחיצה והביאו תורה בשבת ע״פ ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי נעשה ולא ע״פ ר׳ יוסי׳ אמר אבימי מחצלת ד׳ טפחים ומשהו מעמידה באמצע בפחות מג׳ סמוך לסכך ופחות מג׳ סמוך לקרקעית הסוכה ועולה לו משום דופן וקיי״ל כל פחות מג׳ כלבוד דמי ואמרינן תרי לבוד [לבוד] בסכך ולבוד בקרקעית הסוכה

*) אולי צ״ל אמרי רבנן כל פחות וכו׳.

עירובין פ:

[הכל שם ע״ש]

רפ״ע

[עירובין פ.]

מתני'

מתני' ׳הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה *׳בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה *וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה: **גמ'** כל הני למה לי צריכא דאי אשמעינן בית שנפחת משום דהני מחיצות לבית עבידן אבל חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי אימא לא צריכא ואי אשמעינן הני תרתי משום דסככן סכך כשר הוא אבל סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה סכך פסול הוא אימא לא צריכא אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי ׳אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בארבעה ואמינא להו אנא אויר דפוסל בשלשה מנא לכו דתנן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה סכך פסול נמי לא ליפסיל אלא בארבע אמות דתנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הסיכוך לכותל ד' אמות פסולה ואמרו לי בר מינה דההיא דרב ושמואל אמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה ואמינא להו אנא מה אילו איכא ׳סכך פסול פחות מארבעה ואויר פחות משלשה מאי כשרה מלייה בשפודין מאי פסולה ולא יהא אויר הפוסל בשלשה כסכך פסול הפוסל בארבעה ואמרו לי אי הכי לדידך נמי דאמרת סכך פסול פוסל בארבע אמות מה אילו איכא סכך פסול פחות מד' אמות ואויר פחות משלשה מאי כשרה מלייה בשפודין מאי פסולה לא יהא אויר הפוסל בשלשה כסכך פסול הפוסל בארבע אמות ואמינא להו אנא האי מאי בשלמא לדידי דאמינא ארבע אמות משום

משום

רש"י

מתני' הרחיק הסיכוך מן הדפנות · לאו בגבהה קאמר אלא במשכה: פסולה · דאויר פוסל בשלשה אפילו מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרינן שבסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ובאוירא ליכא למימר הכי ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דאם כן גם גבי אויר נמי נימא הכי: בית שנפחת וסיכך כו' · גגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על הפחת באמצעו ונמצא תקרת הבית שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר: אם יש מן הסיכוך · הכשר ולכותל ד' אמות פסול דבארבע אמות לא נאמר למשה מסיני דופן עקומה אבל בפחות כשרה הלכה למשה מסיני רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה ולא יישן תחת זה: וכן חצר המוקפת אכסדרה · כל חצר שבהם"ס לפני הבתים והבתים פתוחין לו חצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחין לה סביב מג' רוחותיה ולפני הבתים עשו אכסדראות סביב לשלשה רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבה כל אוירה של כל חצר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות אם יש ברוחב האכסדרה ד' אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה דוגמא לדבר קלויסטר"א בלשון אשכנז של איזה אומות הם הגלחים שיש לה אויר שיש בה עשבים והיקף אכסדרה סביב לו: שהקיפוה · סיבבו סביב לה סמוך לדפנות בדבר המקבל טומאה ובאמצעה נתן הסכך כשר: אם יש · תחת הסכך פסול ד' אמות פסולה אף הסכך כשר לפי שאין לה מחיצות פחות מכאן כשרה דאמרי' דופן עקומה: **גמ'** כל הני למה לי · לאשמועינן דופן עקומה בתלת בבי במתניתין ליתני חדא ולשמעינן לכולהו: משום דהני מחיצות לבית עבידן · להיות דופן לבית זה והרי הבית נעשה סוכה הלכך שדינן מחיצות בתר סוכה ע"י עיקום: אבל חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה נעשו · אלא לבית הלכך ליכא למימרא תקרה אכסדרה עקימת דפנות הללו היא ולא שדינהו לדפנות הכא לגד סוכה: סכך כשר הוא · כלומר ממין סכך כשר הוא ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי אבל דבר שאין מסככין בו שהוא מין פסול אימא לא ליכשריה על ידי עיקום: דיתבי וקאמרי · משמיה דרב: אויר פוסל · כל הסוכה בשלשה: וסכך פסול פוסל · את כל הסוכה בד': בר מינה דההיא · כלומר הראיה אינה עיקר: דרב ושמואל אמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה · להכשיר דאמרינן דופן הוא ולא סכך ואין כאן פסול וכי אמרינן בארבעה כגון באמצע רחוק מן הכותל ד' אמות דאינו יכול לבטלן על ידי עקימת דופן ונמצא חוצץ בסוכה בין כשר לכשר וארבעה הוי מקום חשוב להיות חציצה: ואמינא להו אנא · תשובה לדבריהם: ומה אילו איכא סכך פסול פחות מארבעה · ואויר בצידו פחות משלשה מאי אמריתו ביה: כשרה · דליכא שיעור סכך פסול: מלייה · להאי שיעורא בשפודין דאסור לסכך בהן משום מקבלי טומאה והויא בה ארבעה טפחים מסכך פסול: מאי · אמריתו ביה: פסולה · דאיכא חציצה ארבעה ומתחילה כשהיה אויר שהוא חמור היתה כשרה ועכשו שנהפך להיות קל נפסלה: לא יהא אויר · חמור שפוסל בג' פוסלה לסוכה זו כסכך פסול שהוא קל שאינו נפסל אלא בארבעה: אמרו לי אי הכי לדידך נמי · דאמרת שיעור סכך פסול ד' אמות דלית לך דטעמא דמתניתין משום דופן עקומה אלא זהו שיעורא לפסול אפילו באמצע אף זו תשובתך ומה אילו כו' ואויר פחות מג' בלדו: בשלמא לדידי דאמרי ארבע אמות · דקתני מתניתין פסולה הא פחות כשרה:

משום

תוספות

ומשהו דכוותיה פריך פ"ק דעירובין (דף י:) דאמר רב יהודה מבוי שהוא רחב ט"ו אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות ופריך ולמאי יעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה וליכא לשנויי הכא כדמשני התם דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה דהכא כל הפחות מג' כלבוד דמי והוה ליה כסתום דאפילו עשה כל דפנות הסוכה קנה קנה בפחות מג' כשרה כדתניא לעיל (דף ז.) דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים ואין שייך לחלק כלל בין סוכה של ג' דפנות לסוכה של ארבעה ועוד קשיא טפי דבשני פסין שיש בכל אחד חצי טפח ומשהו סגי דמוקי חד בפחות מג' סמוך לדופן ואידך מוקי בפחות מג' סמוך לראשון וי"ל משום דאמרינן בסוף פ"ק דעירובין (דף טז:) דכל מחילה שאינה של שתי וערב אינה מחילה ואם היו שני פסין שאין בכל אחד ארבעה הויא לה כמחילה של שתי: **אויר** פוסל · כל הסוכה בשלשה בין באמצע בין מן הצד סכך פסול פוסל כל הסוכה בארבעה באמצע כגון שהוא רחוק מן הכותל ארבע אמות דאינו יכול לבטלו משום עקימת דופן ונמצא חוצץ בין כשר לכשר ודוקא כשמתחיל מדופן האמצעי ומהלך על פני כל הסוכה עד הפתח דהשתא חוצץ האויר או הפסול בין כשר לכשר וליכא ג' דפנות לא לזה ולא לזה אבל אם מתחיל מן הדופן שבצד ומהלך עד הדופן שכנגדו אם נשאר מן הכשר לצד הדופן האמצעי כשיעור הכשר סוכה כשרה דהא אית לה ג' דפנות ושל צד הפתח פסולה והיכא דהאויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר או ארבעה על ארבעה סכך פסול אם ממנו ועד הדופן האמצעי כדי הכשר סוכה הכל כשר בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות כדאמרינן [לקמן] (דף יט.) דנידונין כסוכה ואפשר אפי' אין כדי הכשר סוכה ממנו עד דופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לכדי הכשר סוכה ואין האויר והפסול חוצצין מאחר שהכשר מתחבר יחד דרך הצדדים: **אילו** איכא סכך פסול פחות מארבע ואויר פחות מג' מאי כשרה · ואין באויר שיעור לפסול ואין בסכך פסול שיעור לפסול אין מצטרפין זה עם זה לפסול כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי כדאמרינן ומיהו היכא דאיכא שני טפחים סכך פסול ושנים של סכך פסול ואויר מפסיק ביניהם פחות מג' איכא לספוקי אם שני הפסולין מצטרפין לארבעה לפסול את הסוכה דשמא כיון דאויר מפסיק בינתים לא מצטרפי או שמא כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו היכא דליכא בפסולים ד' ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם אין האויר משלימו לארבעה במה שחושבו כסתום מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר:

הבגד

עי' ד.
לקמן יט.

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה כ טוש"ע א"ח סימן תרלב סעיף ב:

קה ב מיי' שם הלכה יד סמג עשין מג טוש"ע א"ח שם סעיף א:

קו ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ב:

קז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

ומסקנא דשמעתא כר' יוסי דהא אותבינן מחצלת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן ואוקימנא בסוכת גדולה ומשלשלין דפנות מלמעלה למטה ולא עוד שרבי יוסי נמוקו עמו · והא דר' אמי אסיקנא שיעור משך סוכה קטנה ז' טפחים. הא דאמור רבנן דבי רב האויר בסוכת פוסל [בג' טפחים] וסכך פסול פוסל בד' טפחים ואקשי רבה עליה ומה אילו איכא סכך פסול פחות מד' טפחים ואויר משלימו לד' כשרה [מליא בשפודין מאי פסולה] ולא יהא האויר החמור דפוסל בג' טפחים כסכך פסול הקל ממנו [דאינו] פוסל עד שיהיה בו ד' טפחים ואמרו לי לדידך נמי דאמרת אויר פוסל בג' טפחים כדתנן הרחיק את הסיכוך ג' טפחים פסול · סכך פסול בד' אמות כדתנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין סיכוך לכותל ד' אמות פסול · ואילו איכא פחות סכך פסול פחות מד' אמות ואויר פחות משלשה משלימו לד' אמות כשרה · [מליא בשפודין מאי פסולה] ולא יהא האויר חמור דפוסל בשלשה טפחים כסכך פסול דפוסל בד'

משום שיעורא ולאו שיעורא הוא האי לאו שיעורא הוא כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי אלא לדידכו דאמריתו שיעור משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול מה לי אתפלג בסכך פסול ואויר אמר ליה אביי ולמר נמי נהי דלא שוו שיעורייהו בסוכה גדולה בסוכה קטנה מי לא שוו שיעורייהו א"ל התם לאו משום דשוו שיעורייהו להדדי הוא אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא וכל היכא דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי והתנן *"הבגד שלשה על שלשה [ב]השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה מפץ ששה על ששה *ותני עלה [ג]הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה התם כדקתני טעמא אמר רבי שמעון מה טעם הואיל וראוי לטמא מושב כדתנן [ד]המקצע *מכולן טפח על טפח טמא טפח על טפח למאי חזי ואמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי ינאי הואיל וראוי (*ליטלו) על גבי החמור בסורא אמרי להא שמעתא בהאי לישנא בנהרדעא מתנו אמר רב יהודה אמר שמואל [ה]סכך פסול באמצע פוסל בארבעה מן הצד פוסל בארבע אמות ורב אמר בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות תנן *נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה בשלמא לרב דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות משום הכי כשרה אלא לשמואל דאמר באמצע בארבעה אמאי כשרה הכא במאי עסקינן מן הצד תא שמע *שני סדינין מצטרפין שני נסרים אין מצטרפין רבי מאיר אומר נסרים כסדינין בשלמא להך לישנא דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות מאי מצטרפין מצטרפין לד' אמות אלא להך לישנא דאמר רב באמצע בארבעה היכי דמי אי דאית בהו ד' למה להו אצטרופי אי דלית בהו ד' קניא בעלמא נינהו לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד ת"ש *סככה בנסרין של ארז שיש בהן ד' דברי הכל פסולה אין בהן ד' רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה

הבגד ג' על ג' · משנה היא במסכת כלים פרק כ"ז [מ"ב] והכי מיתניא הבגד מטמא משום ג' על ג' למדרס ומשום ג' על ג' לטמא מת השק ארבעה על ארבעה והעור חמשה על חמשה ומפץ ששה על ששה שוין למדרס ולטמא מת והשתא הבגד ג' אצבעות על ג' אצבעות לטמא מת דמרבינן לה פרק במה מדליקין (שבת דף כו:) מדכתיב והבגד דחזי לעניים אבל מדרס תלוי במידי דחזי לישיבה ובפחות מג' טפחים על ג' טפחים לא חזי אבל שק ועור ומפץ שוין למדרס ולטמא מת: ותני עלה הבגד והשק והעור והמפץ מצטרפין זה עם זה · משנה היא פרק קדשי מזבח במסכת מעילה (דף יח.) וקתני סיפא א"ר שמעון מ"ט מפני שהן ראויין ליטמא במושב והכי תנן במעילה הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין דווקא כסדר הזה לפי ששיעורן קרובין זה לזה אבל בגד ועור או שק ומפץ דשיעורן רחוקים זה מזה אין מצטרפין ודוקא חמור מצטרף לקל ולא קל לחמור כדתנן התם במסכת כלים (פכ"ז מ"ג) היה עושה ב' מן הבגד ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן העור ארבעה מן העור ואחד מן המפץ טהור חמשה מן המפץ ואחד מן העור ארבעה מן העור ואחד מן השק ג' מן השק ואחד מן הבגד טמא זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור ומתוך הכלל דאתא לרבויי משמע דלאו דוקא קתני מתניתין דמצטרפין כסדר הזה: כדתנן המקצע מכולן טפח · משנה היא התם במסכת כלים (ג"ז שם מ"ד) דמאיזה מהם שיקצע טפח ויעשנו טלאי למרדעת של חמור טמא וה"ה דהוה מצי למימר הואיל ושוין לכי האי דתניא במסכת מעילה בסוף פ' קדשי מזבח (דף יח.) קיצע מכולן ועשה מהן בגד למשכב שלש למושב טפח לאחיזה כל שהוא כלומר לעשות טלאי למשכב כגון לכר או לכסת או לשאר דברים המיוחדים למשכב שיעור הטלאי ג' טפחים דומיא דלמושב טפח דהיינו לעשות טלאי למושב כגון למרדעת של חמור כדמוכח הכא וכן ההיא דתניא בתוספתא המקצע למשכב אין פחות משלשה ולמושב טפח ולמעמד כל שהוא ואותו מעמד היינו אחיזה דמעילה והתם מפרש מאי לאחיזה אמר ריש לקיש שכן *)עומד וגוולא במתניתא תנא הואיל וראוי לקוצצי תאנים ופירש בערוך ראוי אותו משהו לאורגים כשהן מחליקין את המטות של אריגה בשובין או בשום דבר כדי לחזק כורך משהו בגד על אצבע ומחליק את הטוי ואותו סמרטוט שעל אצבעו משמר אצבעו שאין החוט מחתכו ואותו שכורך באצבעו קרוי גוולא וראוי נמי לקוצצי תאנים אותן שמבקעין את התאנים ומולחין אותן כורכין משהו על אצבען שלא ידבק בשומן התאנים:

אין

משום שיעורא ולאו שיעורא הוא · דארבע אמות הוו שיעור לפסול ובפחות מכאן אינו שיעור לפסול ואין הטעם משום דופן עקומה אלא כך שיעורו לפסול הלכה למשה מסיני כשאר כל השיעורין: האי לאו שיעורא הוא כיון דלא שוו גרסינן ולא גרסינן וכיון: אלא לדידכו דאמריתו שיעורא דידהו משום הפלגה · דהא ארבעה דקאמריתו לא תנן להו במתניתין לענין סכך פסול והא סברא מנא לכו אתון היינו טעמייכו משום דבכל מקום חשובין ד' טפחים להיות מקום חשוב לעצמו אתם אומרים שאף זה מקום הוא לעצמו וחולק בסוכה זו לעשותה כשתים ואין דפנות להם מה לי איתפלג כו': בסוכה קטנה · ששיעורה מצומצם: מי לא שוו שיעורייהו · על כרחך אחד זה ואחד זה פסולה בג' טפחים דכיון דנפק מתורת לבוד חשיב לבטוליה לשיעוריה דסוכה וכיון דשוו שיעורייהו לענין שום סוכה ליצטרפי: א"ל התם · דשניהם פוסלין בה בג' לא משום דשוה שיעורן לפסול אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה: הבגד ג' על ג' · טפחים אם ייחדו למשכב הזב מטמא ליעשות אב הטומאה במשכב הזב או במדרסו: הבגד והשק · הואיל וממשן קרוב להיות שוה: מצטרפין · להשלים את הקל שאם אין בשק ד' הבגד שהוא חמור משלימו אבל השק אינו משלים הבגד החמור: שק · מנוצה של עזים עשוי והוא עב יותר מן הבגד ואינו מגיע לעוביו של עור: וכן השק והעור מצטרפין · להשלים שק את שיעור העור: מה טעם · מצטרפין הואיל וראוין בשיעור אחד לטמא מושב הזב: כדתנן המקצע מכולן · מאחד מכל אלו קיצע טפח על טפח מקצע שמשויהו סביב סביב באזמל ומתקנו יפה אפילו אין בו אלא טפח על טפח טמא כדמפרש: הואיל וראוי ליטלו · לעשותו טלאי ע"ג מרדעת החמור כנגד בית מושב האדם וכיון דשוו שיעורייהו באחד מטומאות הזב ליעשות אב הטומאה מצטרפין אף למדרס ויש מפרשים המקצע מכולן יחד שחיבר קיצועיהן שקיצץ כל המינין ועשה מהן טפח על טפח ותפרן יחד והראשון נראה לי: בסורא מתנו להא שמעתא · דרב דאמר סכך פסול פוסל בד' באמצע: בהאי לישנא · דאמר לעיל דאשכחינהו רבה לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי לה: בנהרדעא מתנו · דלא אמרה רב אלא שמואל ורב פליג עלה: באמצע בארבעה · דמקום חשוב הוא להפליג ולחוץ שאין הדפנות מועילות שוב זו לזו ונראות כשתי סוכות: מן הצד בארבע אמות · אבל פחות מכאן כשרה דמסלקינן להו בפחות מכאן בעקימת דופן ובלבד שישתייר הכשר סוכה בכשר אבל ארבע אמות לא אתמר בהו דופן עקומה: ורב אמר בין באמצע כו' · שזהו שיעורו לפסול: תנן נתן עליה נסר כו' · קא סלקא דעתך באמצע: שני סדינין מצטרפין · לשיעור סכך פסול לפסול הסוכה משום דבר המקבל טומאה: שני נסרים אין מצטרפין · לפוסלה משום גזרת תקרה שאפילו כולה מסוככת בנסרים כשרה רבי יהודה קאמר לה דאית ליה מסככין בנסרים: רבי מאיר אומר אף נסרים · מצטרפין לשיעור סכך פסול לפוסלה: ה"ג בשלמא להך לישנא דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות מאי מצטרפין כו' · דקא סלקא דעתך באמצע קאמר ולרב איבעי לן לאוקמה בנסרים שיש בהן ד' כדאוקי רב לעיל פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים ומאי מצטרפין דקאמר רבי מאיר מצטרפין לארבע אמות לשיעור סכך פסול: אלא להך לישנא דאמר רב באמצע בארבעה טפחים · כדאשכחינהו רבה לרבנן דבי רב דאמרי הכי האי מצטרפין דרבי מאיר היכי דמי דבעי צירוף אי דאית בהו ארבעה למה להו צירוף ואי דלית בהו ארבעה קנין בעלמא נינהו דהא רב הוא דאמר בשמעתא דלעיל בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ולשמואל ליכא לאותובי מינה דשמואל לטעמיה דאמר בנסרים שאין בהן ד' מחלוקת ומוקי להא בנסרין שאין בהן ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבעה טפחים דלדידיה ליכא למיפרך קנין בעלמא נינהו: *ומודה רבי מאיר · בכל אלו שהוא פוסל בהן

*)[בגמרא ורש"י ותוס' שם במעילה איתא שכן עמד לגוולה וע"ש שפירשו גוולה היא אריגה]

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פכ"ב מהל' כלים הלכה א ופכ"ג הלכה ג:

קט ב שם פכ"ג הל' ב:

קי ג שם הלכה ד:

קיא ד שם הלכה ג:

קיב ה מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה יד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלב סעיף א:

רבינו חננאל

אמות ומשני רבה לדידי משום דלא שוו בשיעורייהו דאויר שיעורו בטפחים והסכך באמות לפיכך לא מצטרפו אלא לדידכו אידי ואידי טפחים נינהו · ולרבה נהי דלא שוו בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה דאין בה אלא ז' טפחים הלא נפסלת בד' טפחים סכך פסול ומשני רבה התם לגבי סוכה קטנה כיון דהוי בה ד' טפחים סכך פסול הויא ליה רובה דסוכה סכך פסול ובטל המיעוט ונמצאת כאילו כולה סכך פסול וליכא לסוכה כלל · ואקשינן לרבה וכל היכא דלא שוו בשיעורייהו לא מצטרפי · והתנן במס' כלים בפרק כ"ז הבגד מטמא משום ג' על ג' למדרס משום ג' על ג' לטמא מת. השק ד' על ד' טפחים והעור ה' על ה' מפץ ו' על ו' הבגד מטמא בג' טפחים למדרס ובשיעור שלש אצבעות לטמא מת והשק שיעור טומאתו בד' טפחים ותנן במעילה פרק ד' בסופו הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה הנה אע"ג דשיעור האי באצבעות ושיעור האי בטפחים דלא שוו בשיעורייהו ומצטרפי ומשני רבה שאני התם דקא מפרש טעמא בסיפא · א"ר שמעון מה טעם הואיל וטמא מושב ותנן כזה הענין בכלים פרק כ"ז זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור · המקצע מכולם טפח על טפח טמא · ומתמהינן טפח על טפח למאי חזי ושנינן הואיל וראוי ליטלו ע"ג חמור דלא חייש להכי · בסורא מתני כדאמרן · אויר פוסל בג' סכך פסול פוסל בד' טפחים וכן הלכתא . בפומבדיתא מתנו אמר רב יהודה אמר שמואל סכך פסול באמצע הסוכה בארבעה טפחים מן הצד בארבע אמות (ורבה)[ורב] אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות · ומקשינן אדשמואל תנן נתן עליה נסר שרחב ארבעה טפחים כשרה · ומשני נסר מן הצד הוא לפיכך הסוכה כשרה שאין נפסלת הסוכה מן הצד אלא בד' אמות · ת"ש ב' סדינין מצטרפין ב' נסרין אין מצטרפין ר' מאיר אומר נסרים מצטרפין כסדינין בשלמא לרב מאי מצטרפין מצטרפין לד' אמות בין באמצע בין מן הצד אלא לשמואל באמצע למה לי מצטרפין אי אית בהו ד' בלא צירוף פסול הוא · אי דלית בהו ד' קנים בעלמא נינהו · ומשני מאי מצטרפין דקתני לעולם דאית בהו ד' טפחים ומצטרפין לד' אמות מן הצד . ורב פפא אכרע לה לשמעתא קמי הא [לעיל דף יז.] דכל היכא דהוו הנסרים ד' טפחים בין לר' מאיר ובין לר' יהודה אין מסככין בהן משום גזרת תקרה דכל היכא דלית בהו ג' על ג' כקנים בעלמא נינהו ולדברי הכל כשרה אבל היכא דאית בהו [מג'] ועד ד' פלוגתא דרבי מאיר ור' יהודה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר והלכה כר' יהודה · ת"ש סיככה בנסרים שיש בה ד' טפחים *) מודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלוא נסר שמניח

*) חסר כאן וצ"ל ד' פסולה אין בהם ד' טפחים ר"מ פוסל ור"י מכשיר ומודה ר"מ כו'.

מסורת הש"ס

שבת עו. ע"ש

עמ: כלים פכ"ז מ"ב

מעילה יח.

כלים שם מ"ד

[צ"ל למלאי כ"א בערוך]

[לעיל יז.]

שם

שם: ולקמן ... [עיין לקמן ע"א]

ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה בשלמא למ"ד בין באמצע בין מן הצד בד' אמות משום הכי כשרה אלא למאן דאמר באמצע בארבעה אמאי כשרה אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכא בסוכה דלא הויא אלא שמנה (א) מצומצמות עסקינן ויהיב נסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא דהוו להו שני פסלין באמצע ואיכא הכשר סוכה באמצע אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט והני מילי מן הצד אבל באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר ^איש לבוד באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע מ"ט דמ"ד יש לבוד באמצע דתניא *^בקורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל אחר וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל אחר ואינן נוגעות זו בזו פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת ואידך שאני קורות דרבנן מאי טעמא דמאן דאמר אין לבוד באמצע דתנן *^גארובה שבבית ובה פותח טפח טומאה בבית כולו טמא מה שכנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור ואידך שאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו דריש רבי יהודה בר אלעאי בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה אמר לפניו ר' ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש כך פירש אבא ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה דריש רבי יהודה בר אלעאי אברומא שריא אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש כך אמר אבא של מקום פלוני אסורה של מקום פלוני מותרת כי הא דאמר אביי האי *צחנתא דבב נהרא שריא מאי טעמא אילימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה לא מצי קאים והא קא חזינן דקאי אלא משום דמליחי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה קילפי לא מצי קאי והא קא חזינן דקאי אלא משום דלא מרבה טינייהו דג טמא אמר רבינא והאידנא דשפכי נהר איתן ונהר גמדא להתם אסירא *אתמר ^דסיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה שאין לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר ^הפסולה אביי אמר כשרה אמרינן

רש"י

בהן ולשים בהן ד' נמי קאי: אמאי כשרה · בכל אחת מהנסרים שיש שיעור לפסל היכא דליכא למישרייה בדופן עקומה וזו כולה מבולבלת בהן ואם גדולה היא אותם שחוץ לארבע אמות פוסלות בה: שאין בה אלא שמונה אמות מצומצמות · לא פחות ולא יותר שהן ארבעים ושמונה טפחים וכגון שהתחיל בה מב' צדדים דיהב נסר ברישא והדר פסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא הרי כ"ד טפחים הרי סיכוך עד אמצעה וחוזר ומתחיל מצדה השני ועושה כמו כן והוו להו שני פסלים באמצע דאיכא הכשר סוכה והרי ח' טפחים הן הלכך כשרה על ידי אותן שני פסלים ותחת הנסרים לא ייָשן והסוכה אינה נפסלת בהן דאמרי' דופן עקומה עד הפסלים האמצעים דהא פחות מארבע אמות הוא וא"ת בנסרים ופסלים הפחותים מד' לא מתכשרא בשנים האמצעים דזימנין דליכא הכשר סוכה ולרבי מאיר דאמר אף בשאין בהן ארבע אין מסככין בהן היכי מתכשר בשיש בין נסר לנסר כמלא נסר ההיא כולה כשרה ואף תחת הנסרים דהא ליכא ד' במקום אחד והיכא פסיל ר' מאיר היכא דאיכא תרתי בהדדי דקסבר שני נסרים מצטרפים לארבע: הוי מיעוט · וכשרה דלאו שיעור אויר יש ולא שיעור סכך פסול יש: בסוכה קטנה · שיעור מצומצם: בקנים הוי מיעוט · דאמרינן לבוד ואין כאן אויר: בשפודין לא הוי מיעוט · ואף על גב דלא מזה ולא מזה יש שיעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים בהדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באפי נפשייהו ולא מצטרפין בהדה לאשלומה לשיעורא וליתיה לשיעורא דסוכה: והני מילי · דאויר פחות מג' לבוד ואינו פוסל בסוכה:(ב) מן הצד · דאמרינן הרי הוא כלבוד מן הדופן: באמצע · אויר בפחות מג' שלא בסמוך לדופן: קורה היוצאה · להתיר המבוי ונתונה על רוחב פתח המבוי מכותל לכותל וזו אינה מגעת לשני הכתלים: וכן ב' קורות כו' · ועל כרחך באמצע אויר פחות מג' שלא בסמוך לדופן: שאני קורה · דכל איסור טלטול מבוי והלכות עירוב דרבנן הוא דמדאורייתא לא בעי תיקון הלכך הקילו בה הכי דהם אסרו והם התירו אבל סוכה דאורייתא אי לא קים לן לבוד באמצע הלכה למשה מסיני לא מלינן לאכשורה: ארובה · בגג היא: כנגד ארובה טהור · כלים שתחתיה טהורים שאינו אהל המת אלמא אין לבוד באמצע למהוי כוליה כסתום: כל הבית כולו טהור · שאין מאהיל על הטומאה כלום: אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור · סיפא גרסינן כי רישא ובדברים אחרים יש ביניהם חילוק במשנה דאהלות והכא לא מייתינן לה כולה וזהו ראש הפרק ארובה שבתוך הבית: הכי גמירי להו · מסיני דאין לבוד באמצע והלכה לא גמרינן מידי אחריתי אלא ההוא דאתמר ביה: רבי פריש · את דבריך: אברומא · מין דגים קטנים ואין שרצין ניכרין בהן: של מקום פלוני אסורים · ששרצין גדלין באותו נהר ומרוב קטנם אין יכול להפריש שאינן ניכרים: של מקום פלוני מותרת · שאין אותו נהר מגדל שרצים כדמפרש: צחנתא · מין דגים קטנים: דבב נהרא · הנהר בב שמו: רדיפי מיא · קלות וממהרות לרוץ: חוט השדרה · נותן כח בהדם ובהמה ודגים להיות שדרתו עומדת בבריאות: והא קחזינן דקאי · בכמה נהרות הרדופין במים: קילפי · קשקשים: דלא מירבי טינייהו דג טמא · אין טיט של אותו נהר מגדיל ומשקין שקצים ורמשים: והאידנא כו' · לתוכן עכשיו והם מגדלין שקצים ומהן יורדין לאותו נהר: סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין · כגון חצר המוקפת אכסדרה כדפרישי' במתניתין וסיכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת קירוי של אכסדרה ואין מחיצות פנימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מארבע אמות אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהם פחות פחות משלשה כשרה דאמרינן בהו לבוד: לאויר הוי מיעוט דאויר סכשאר אמרינן ביה לבוד מן הצד אבל אם יש אויר ג' באמצע ומיעטו עד פחות פליגי ביה אי הוי מיעוט:

תוספות

אין לבוד באמצע · הייט למעלה דדפנות מכשירין לעיל (דף ז.) קנה קנה פחות מג' ומקורות מבוי פריך שפיר דהייט נמי למעלה ופריך בין למאן דאמר פ"ק דעירובין (דף יב:) קורה משום היכרא בין למאן דאמר משום מחילה וא"ת אם אין לבוד באמצע א"כ גלתה מרובה מחמתה תיפסל עד שתהא מכוסה יפה ומעובה כמין בית שלא יהא בה נקב לאו פרכא היא דהכא מיירי כשהאויר מהלך על פני כולה ובסיכוך נחלקו לשנים והא דאין סכך פסול פוסל בפחות מארבעה ואע"ג דאין לבוד באמצע לא דמי לאויר דהא מה נפסק יתר משלשה הרי יצא מתורת לבוד ואפילו הכי אינו פוסל לפי שאינו חשוב להיות חוצץ ומפסיק בינתים:

אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור · בסיפא גרסינן כי רישא ובדברים אחרים יש ביניהם חילוק במסכת אהלות פרק י' והכא לא מייתי לה כולה שדרך הגמרא לקצר משניות של סדר טהרות:

סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין · במשנתנו פירש בקונטרס (לעיל דף יז.) חצר המוקפת אכסדרה חצר זו מוקפת בתים ופתוחים לה סביב משלש רוחות ולפני הבתים עשוין אכסדראות סביב לג' רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר וזה סיכך על גבי אוירה של חצר ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין הבתים לאכסדרה ונמצא תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות ואם יש ברוחב האכסדרה ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה דוגמא לדבר קלויסטר"א של האומות שיש לה אויר שיש בה עשבים והקיף האכסדרה סביב לה וכשיש בתקרת האכסדרה ארבע אמות ויש לצד הסוכה פצימין לאכסדרה עמודים כמין חלונות וביניהן פחות משלשה כשרה דאמרינן בה לבוד וכשאין בה פצימין פליגי דאביי אמר כשרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם דהוא עובין של נסרים שבתקרה עובי ראשיהם הכלה לצד הסוכה יורד וסותם מכל צד ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כדמפרש טעמא לקמן כך פירש בקונטרס והא דאיצטריך ליה לאשמועינן שיש לה פצימין דכשרה על ידי לבוד משום דלאידך ליסנא קפסיל רבא וקסבר דלא אמרינן הכא לבוד לפי שהפצימין לחלל האכסדרה נעשה ולא לאויר החיצון ולמאי

עין משפט נר מצוה

קיג א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כ טוש"ע א"ח סימן תרלב סעיף ב:

קיד ב מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה כד טוש"ע א"ח סימן שסג סעיף כא:

קטו ג מיי' פט"ו מהל' טומאת מת הלכה א סמג עשין רלא:

קטז ד ה מיי' פ"ד מהלכות סוכה הל' ח ט סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ח:

רבינו חננאל

שמניח פסל ביניהן וכשרה ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשרה [ואין ישנים תחתיו] בשלמא לרב דאמר לעולם בד' אמות משום הכי כשרה · אלא לשמואל דאמר באמצע בארבעה טפחים פסולה קשיא · ומשני רב הונא בריה דרב יהושע אליבא דשמואל הכא בהא מתני' בסוכה שאין בה אלא ח' אמות על ח' אמות מצומצמות שהן מ"ח טפחים היא · וכגון דמסכך בה נסר ופסל ונסר ופסל [ונסר ופסל] מהאי גיסא ונסר ופסל ונסר ופסל [ונסר ופסל] מהאי גיסא דהוו להו ב' פסלין באמצע שיעור ב' פסלין ח' טפחים וכל פסל הוא סכך כשר · והנסר הוא סכך פסול נמצאו*) שני שהן קנים כדאמרן מאי פסל קנים היוצאים מן הסוכה הוא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה סכך כשר באמצע ח' טפחים שהן אמה ושליש ושלש אמות [ושליש] מזה הצד שיעור שלשה נסרים וב' פסלין וכן מן הצד האחר ותנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין כותל לסיכוך ד' אמות פסולה ש"מ ד' אמות פסולה הא פחות מד' כשרה · וזהו אחד מן המחיצות והיא דופן עקומה דקיימא לן הל"מ אליבא דר"מ וכיון שהיא ג' אמות ושליש מהאי גיסא וג' אמות ושליש מהאי גיסא וסכך כשר באמצע ח' טפחים שהן שיעור סוכה רואין כאילו הן ב' פסלין (הן) שהן באמצע היא הסוכה ואלו הנסרים והפסלין מזה הצד ומזה הצד חשובין כדפנות ודנין אותן כאילו[הן] כדופן עקומה לסיכך היא הסוכה כשרה · ומצאנו אותו מפורש בירושלמי ר' לוי בש"ר חמא ב"ר חנינא דכתיב וסכות על הארון את הכפורת מיכן שהדופן קרוי סכך ומיכן שעושין דפנות בדבר שמקבל טומאה כגון הפרוכת שהיא דופן ואפילו דופן מקצתו עומד ומקצתו עקום נקרא דופן · וראיה לזה הפרוכת וכשר הוא ומפני מה אמרו ח' אמות מצומצמות כדי שיבאו פסלין באמצע שאם יוסיף יפסד החשבון ואם יהיה הסכך ד' אמות פסול וקיימא לן כשמואל בהא דהא סוגיא דשמעתא כוותיה וכן המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה כענין הזה (בהא) מוקמי להו בדופן עקומה כבית שנפחת וכחצר המוקפת אכסדרה כן סוכה המוקפת בדברים שאין מסככין בהן כגון השפודין וארוכות המטה וכיוצא בהן · אויר פחות מג' טפחים בצדדין אמרינן כלבוד דמי כדתנן הרחיק את הסיכוך ג' טפחים מן הדפנות פסולה הא פחות אמרינן כלבוד דמי וכשרה · אויר פחות מג' באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא · חד אמר יש לבוד באמצע גמר לה מקורה · דתניא קורה היוצאה מן הכותל זה ואין נוגעת בכותל זה שכנגדו וכן ב' קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו אצל זו אם יש ביניהן פחות מג' טפחים אין צריך להביא קורה אחרת דאמרינן דפחות מג' כלבוד דמי ג' צריך להביא קורה אחרת עליהם לסתום הפתוח שביניהן והחולק דוחה שאני קורה דמדרבנן היא · אבל סוכה שהיא מן התורה לא אמרינן בה לבוד באמצע דתנן ארובה בתוך הבית ובה פותח טפח טומאה בבית נגד ארובה טהור טומאה כנגד כו' · ואם אמרינן לבוד באמצע למה הבית טהור הלא מאהיל על הטומאה אלא ש"מ אין דין לבוד באמצע · ודחי שאני הלכות טומאה דהכי גמירי · אתמר

*) אולי צ"ל נמצאו שני פסלין שהן קנים כדאמרן (לקמן י"ט) מאי פסל היוצא מן הסוכה קנים היוצאין מן הסוכה סכך כשר כו':

מסורת הש"ס

עירובין יד. לקמן כב. [תוספתא עירובין פ"א]

אהלות פ"י מ"א [ע"ש]

פ"ז לם.

עירובין צג. לה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב הונא וכו' דלא במנה אמות מצומצמות:

(ב) רש"י ד"ה מן הצד · נ"ב ס"א ה"מ מן הצד הא דאמרינן כשמיעטו

קיז א מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה לה סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שסא סעיף ב בהגה"ה :

אמרינן פי תקרה יורד וסותם רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם אפילו הפחות דופן אמצעי אמר ליה מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאתמר *אכסדרה בבקעה רב אמר [א]מותר לטלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי

כי

עירובין [כה: צ:] צד.

אמרינן פי תקרה יורד וסותם · מכל צד : רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם · כדמפרש טעמא לקמן פי תקרה עוביין של נסרים בחודן וכן עובי ראשיהן הכלה לצד סוכה : לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם · תימא הכי נמי בסוכה העשויה באמצע חצר ומסוכך בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושנים מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרה יורד וסותם : מודינא לך בההיא · דכיון דאויר פתוח לנגדו דומיא דמבוי מפולש ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים : לימא אביי ורבא · קא סלקא דעתיה טעמא דרבא משום דקסבר בחד דופן או בשנים אמרינן יורד וסותם אבל בכל צד לא אמרינן : בבקעה · להכי נקט בבקעה דמתוך שאינה סמוכה לבית אין לה דפנות שאין עושין דפנות לשם אכסדרה אבל פעמים שעושין אותה לפני הבית ודופן הבית סותמה מאחריה : לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם · וטעמא מפרש בעירובין (דף צד:) בארבע דפנות לית ליה אבל אם היתה שם דופן שלימה אית ליה יורד וסותם באחרנייתא לימא כו' אביי כרב ורבא כשמואל : אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי · כך פירש סוגיא זו בכל מקום שיכול להעמיד דברי אחד מהן שלא במחלוקתן של אחרים ודברי השני אינו יכול להעמיד אלא במחלוקת אומר כן אליבא דשמואל ודאי כדקאמרת הוא דרבא לחודיה הוא דאמר כשמואל ואביי אינו יכול להעמיד דבריו כשמואל ואליבא דשמואל לא פליג אביי למימר כשרה דמה לענין שבת דמחיצות פי תקרה לחלל אכסדרה עבידי שהתקרה לצורך אכסדרה נעשית לא שרי להו שמואל בסתימת פי תקרה כל שכן לענין סוכה שלא לשם סוכה נעשה שהרי חוץ לחללה של אכסדרה היא נעשית ומחיצות לצורך תוכן עשויות ולא לצורך חוצה להן :

כי

ולמאי דפי' בקונטרס דלאביי פי תקרה יורד וסותם מכל צד קשה דהא לבתר הכי מסיק דכי אפחית דופן אמצעית ונשתייר בסוכה שתי דפנות זו כנגד זו כמין מבוי מפולש דבהא מודי אביי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"ש כאן דאין לה דפנות כלל ומיהו בקונטרס חילק משום דהתם מיירי בחצר בלא אכסדרה דפירש לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם תימא נמי בסוכה העשויה בחצר מסוככת בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושנים מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרת נסרים יורד וסותם אמר ליה בההיא מודינא לך כיון דאויר פתוח לנגדה דמיא למבוי מפולש ועשוי לקפנדריא ולבקעת רבים משמע מתוך פירושו שרוצה לפסול יותר לפי שאויר החצר מקיף סביב לסכך מהיכא דתקרת האכסדרה מקפת לו משום דהאי דמי טפי למבוי מפולש מהאי וסברא משונה היא לפיכך נרא' כי (א) מעיקרא פליגי בסיכך על אכסדרה שאין לה פצימין ביש לה שתי דפנות כהלכתן כמין גאם מזרח ודרום או מזרח וצפון דאורחא דמלתא למיעבד גניעות קלת ואע"ג דאין כאן שלישית כלל שרי אביי על ידי פי תקרה ורבא מקשה לאביי דאילו היו שתים זו כנגד זו וליתא לאמצעית אי הוה שרי לה על ידי פי תקרה והאי דנקט הפחית לאו דוקא דהוא הדין אם נעשית כך מתחלה ושמא כשנעשית כך מתחלה שייך ביה נמי לשון פחיתה ואמר ליה אביי בהא מודינא לך דלא אמרינן פי תקרה משום דהוה כמבוי מפולש דלית להו לרבנן פי תקרה כדתנן בסוף כל גגות (עירובין דף צה.) דפליגי בבוכה עלייה על גבי שני בתים ואפילו רבי יהודה דשרי התם הני מילי גבי שבת דאית ליה שתי מחיצות דאורייתא אבל גבי סוכה דשלש מחיצות דאורייתא מודה דמפולשות לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ורבא דהוה מקשה סלקא דעתיה דאפילו לרבנן דלית להו פי תקרה התם אמר אביי כאן פי תקרה יורד וסותם מיגו דשייך לגבי אכסדרה שאינה מפולשת דהוה אמרינן פי תקרה אם היתה צריכה מהני נמי לגבי סוכה המפולשת ומיהו לפי מה שפירשתי קשיא דמשמע פרק כל גגות (שם דף צג.) דמפולשת מכשר נמי אביי דאמר ליה רבא לאביי ולא מצינן מחיצה לאיסור והא סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשרה ואלו השוה את פצימיה פסולה אמר ליה לדידי כשרה לדידך סילוק מחיצות היא והשתא יש לה פצימין דהתם לא הוי כיש לה פצימין דהכא דעל כרחך בההיא דהתם פליגי וזהו פי' דשמעתין דהתם לפי מה שפירש בקונטרס שם דסיכך על גבי אכסדרה שיש לה שתי דפנות כהלכתן לארכה ועשויה כמבוי ובדופן שלישית קבועים עמודים בזוית ויש להן טפח כשרה דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו השוה את הפצימין שבנה שתי מחיצות בתוכה אצל מחיצות הראשונות ונמצאו פצימין עומדין בין ב' המחיצות מכאן ובין ב' המחיצות מכאן ובתוך האכסדרה אין נראין פסולה דאין לה אלא שתי מחיצות לדידי כשרה (ב) דפליגנא עלך בהא מילתא דאפילו אין לה שום מחיצה דאית לי פי תקרה יורד וסותם דסתם אכסדרה תחובין לו קורות מלמעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנין את התקרה והנך קורות יש להן פה דהיינו תקרה שאינה עגולה אלא מרובעת ולדידך נמי דאמרת פסולה אין כאן מחיצה לאיסור דהכא היינו טעמא שסילק מכאן את הפצימין ואת המחיצות הראשונות על ידי מחיצות הללו ומעמידה על אלו לבדן והשתא לפי מה שחילק בקונטרס בין מפולשת לאויר החצר למפולשת לאכסדרה ניחא אבל לפי מה שפירשתי קשיא וצריך לומר דשתי דפנות דהתם לאו במפולשות זו כנגד זו אלא כמין גאם כדפרישי' והפצימין במקום שלישית של טפח וארבע פצימין לארבע זויות של אכסדרה שכן דרך להושיב קורות מעמוד לעמוד לבנות עליהם תקרת האכסדרה ואותן העמודים בולטין בראשי הדפנות במקום טפח וכשהשוה פצימה שעשה מחיצות אחרות כנגד אותן שתים כמין גאם מבפנים לפצימין ואינן נראין בתוך הסוכה ומ"מ לאביי כשרה מכח פי התקרה אפילו ליכא מחיצות כלל ומיהו פצימין דשמעתין דפליגי בהו באידך לישנא מכח לבוד צריך לאוקומי במוקפת פצימין הרבה ואין שם מחיצות כלל אלא הנך פצימין נעשין מחיצות לסוכה מכח לבוד ואם באנו להשוותה להאי דעירובין וביש לה שתי מחיצות והפצימין לזווית צריכין אנו לומר שיש לכל זוית שני פצימין סמוכין זה לזה בתוך שלש ואין בעוביין טפח אלא מכח לבוד וכ"ש דניחא ליה טפי טעמא דרבא דמצינן למימר דקסבר דגמירי טפח בלא לבוד דלא אמרינן לבוד אלא למחיצות שלימות ולא למחיצה של טפח :

אכסדרה בבקעה · בפרק כל גגות (עירובין דף צד:) פירש בקונטרס דנקט בבקעה משום דבבקעה הויא אכסדרה פרוצה מארבע רוחותיה ועומדת קירויה על ד' יתידות אבל בעיר סתם אכסדראות סמוכות לבית או לחצר ודופן הבית סותמה מאחריה ומודה שמואל התם דיורד וסותם וזהו כפי גרסתו דגרים בשילהי כל גגות (שם דף צד:) ומי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם ומשני כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ופירש שם בקונטרס כי לית ליה בד' במקום שצריך לעשות ארבע מחיצות בסתימת פי תקרה כגון אכסדרה אבל בג' אם היתה בה מחיצה אחת כהלכתה ופי תקרה לשלש מחיצות מכשר וקשיא דהא מוקמינן הכא אביי כרב ולעיל קאמר אביי בההיא מודינא לך משום דהוה כמבוי מפולש אלמא דאפילו בשתי מחיצות לית ליה פי תקרה כ"ש היכא דליכא כלל ואם באנו לחלק משום דאיסור בקעה דהתם כרמלית דרבנן אם כן לרבא נמי נימא הכי ועוד פליגי ר' יהודה ורבנן בסוף כל גגות (שם דף צה.) גבי שתי מחיצות ברה"ר אי אמרינן פי תקרה או לא וגבי בקעה אמר רב פי תקרה אפילו בלא מחיצות אם לא משום דזה מדאורייתא וזה מדרבנן ור"ת גרים איפכא וכן ר"ח כי לית ליה בשלש כלומר כשאין בו כי אם שלש מחיצות והרביעית פרוצה במלואה דסתם אכסדרה כך היא כדאמרינן בשלהי לא יחפור (ב"ב דף כה:) עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת ואמר בהקומץ רבה (מנחות דף כט:) מפני מה נברא העולם בה"א מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא אבל בארבע כשיש שם ארבע מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים ומשהו דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה ביותר מעשר אית ליה פי תקרה ורב אפילו פרוצה במלואה ואפי' בשתי מחיצות אית ליה פי תקרה ובלבד שלא יהא מפולש מדקפריך בשלהי כל גגות (עירובין דף צד:) גבי וכן בית שנפרץ משתי רוחות מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשני רב כגון שנפרץ בקרן זוית (ג) דקירויו באלכסון והדתניא התם לעיל בההוא פירקא (דף צג.) בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אע"ג דליכא התם שם ד' מחיצות אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פחות מותר לכלאים כדאמרינן פ"ק דעירובין (דף יא.) והאי דנקט הכא בבקעה לפי' ר"ת יש לפרש דנקט בקעה שהוא מקום איסור טלטול דבקעה שהיא כרמלית א"נ משום דאיירי נמי באכסדרה שיש לה שתי מחיצות דהתם נמי אית ליה לרב פי תקרה ובלבד שלא תהא מפולשת כדפרישית ואי הוה נקיט אכסדרה שבחצר הוה משמע דווקא כשיש לה שלש מחיצות דסתם אכסדרה שבחצר מוסכת בכל אורך שבחצר א' ברוחב אלא שהיא עד אמצע החצר ופרוצה במלואה לפנים :

אתוי

רבינו חננאל

אתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשרה פי' לחיים ושאין לה פצימין אלא סיכך ע"ג כותלי אחרים אביי אמר כשרה · פי' תקרה יורד וסותם כלו' רואין בדעת כאלו קצה הסכך יורד וסותם · כדקיי"ל גוד אחית מחיצתא (ולא) סמכינן אכותלי בתים העשוים לבתים ואחרי הבתים נעשים כותלי הסוכה · רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא בעינן שלשה טפחים דפנות הנראות לעין כי הן לסוכה · לימא בפלוגתא דרב ושמואל פליגי דאתמר אכסדרה בבקעה כגון שהעמיד ד' עמודים בבקעה וסיכך עליהן · רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות · ודחינן לה אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרב אביי כרב ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב מותר לטלטל בכולה אלא משום דהני מחיצות לאכסדרה עמדו ומגואי איכא המחיצות · אבל הכא דמאבראי דלא עבידו לסוכה לא. חלוקת רב ושמואל בסוף פרק כל גגות העיר' ואקשינן ממתני' תנן סיכך ע"ג אכסדרה כו' אי אמרת פי תקרה יורד וסותם מאי היא פסולה תרגמה רבא אליבא דרב דאביי

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סיכך על גבי וכו' וסברא משונה היא לפיכך נראה כי פליגי מעיקרא בסיכך על גבי אכסדרה : (ב) בא"ד לדידי כשרה דפליגנא עלך : (ג) ד"ה אכסדרה וכו' שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון :

כי פליגי אליבא דרב אביי כרב ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא תנן *וכן חצר המוקפת אכסדרה ואמאי נימא פי תקרה יורד וסותם *תרגמה רבא אליבא דאביי כשהשוה את קירויו בסורא מתני להא שמעתא בהאי לישנא בפומבדיתא מתני סיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין דברי הכל פסולה יש לה פצימין אביי אמר כשרה רבא אמר פסולה אביי אמר כשרה אמרינן לבוד רבא אמר פסולה לא אמרינן לבוד והלכתא כלישנא קמא רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין אמר ליה לא סבר מר הא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ אי נמי נראה מבחוץ ושוה מבפנים

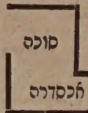

דאתמר *נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ולחי היינו פצימין תנא *פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאים לאחורי סוכה והא בעינן שלש דפנות בדאיכא והא בעינן הכשר סוכה בדאיכא והא בעינן צלתה מרובה מחמתה בדאיכא אי הכי מאי למימרא מהו דתימא הואיל ולגוואי עבידי ולבראי לא עבידי אימא לא קמ"ל רבה ורב יוסף אמרי תרווייהו הכא *בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא תפסל בהך פורתא קא משמע לן ומאי יוצא יוצא מהכשר סוכה רבי אושעיא אמר לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה ומאי יוצא יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה מי פסיל אמר ליה רבי אבא זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו ומי איכא מידי דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר אמר רבי יצחק בן אלישב אין

טיט

רש"י

כי פליגי · אביי ורבא : אליבא דרב · ומילתיה דרבא לא דחיק לאוקמא בפלוגתא דאפילו אליבא דרב פליג למיפסלה : דמחיצות · פי תקרה זה נעשה אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עלה אבל לאכשורה ע"י גוד אחית לא דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה ומיהו היכא דיש לה פצימין אע"ג דלגוואי עבידן לבוד בפחות משלשה כמחיצה סתומה היא : תנן וכן חצר המוקפת אכסדרה · וגג אכסדרה מפסיק בין מחיצות הבתים לאויר שסיכך עליו אם יש ברוחב הגג ד' אמות פסולה דתו לא מהני לה מחיצות הבתים : אליבא דאביי · במקום אביי ובשבילו שהיא משנה זו מתורגמת לפי דבריו : כשהשוה את קירויו · שעשה קירויו נמוך ולא נתן ראשי קנים על גבי תקרה שיהא פי תקרה נראה בה אלא תלאן בשוה לפי הנסרים שאין חוזן נראה בסוכה כל תקרת גגותיהן חלקה ושוה היתה ולא שיפוע כעין שלנו אלא כתקרת עליות: להא שמעתא · דאביי ורבא : דברי הכל פסולה · דכיון דתקרה לחלל אכסדרה עשויה ולא לאויר שחוצה לה אין פיה נעשה מחיצות לאויר : יש לה פצימין · בפחות משלשה : אביי אמר כשרה אמרינן לבוד · ואע"פ שהפצימין לחלל אכסדרה נעשו ולא לאויר החיצון הויא לה מחיצה דכל פחות משלשה סתימא מעלייתא היא ושדייה להכא ולהכא : ורבא אמר פסולה · דלבוד לאו מחיצה היא אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו אבל למשדייה להכא ולהכא לא : והלכתא כלישנא קמא · דרבא ולא כלישנא בתרא דלבוד אמרינן אפילו לאויר אבל סתימת פי תקרה לא אמרינן אלא לחלל : רב אשי אשכחיה לרב כהנא כו' · סוכה זו שתים כהלכתן היו לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים : אחוי ליה · שהיה פצים שבו טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל מסוף רחבו לאחורי סוכה באורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו נראה לתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו : ושוה מבפנים · לאותם העומדים בפנים אינו נראה אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה : דאמר מר · לענין מבוי שהכשירו בלחי אם נתנו להלן מן הפתח שוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא לצד רשות הרבים כנגדו או מן הצד וניכר לעומדים מבחוץ שאינו מן הדופן : נידון משום לחי · והכא נמי נידון משום דופן : והיינו פצימה · זהו פצים שלה : לאחורי סוכה · חוץ לדופן אמצעי שהוא אחורי' של הסוכה : קנים · מן הסכך : והא בעינן הכשר סוכה · שהיא שבעה טפחים דעל כרחך סוכה באפי נפשה היא ומובדלת מזו : לבראי לא עבידי · דופן אמצעי זה לא לכך נעשה וגם שצדדין תחלתן לשם סוכה (א) נעשו אלא שהכנים דופן אמצעי לתוכן [אחר] שראה שהיתה דייה בכך : לפנים מן הסוכה · לצד דופן רביעי הפתוח משוכין ויוצאין להלן מאורך דפנות הצדדין : וממשכא ואזלא חד דופן · מדופני הצדדין בהדייהו : מהו דתימא · כיון דלא ממשיך דופן שני בהדה מוכח מילתא דבאפיה נפשה היא והא לית בה שבעה טפחים בהכשר סוכה : קמ"ל · דמן סוכה הוא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דלא ממשכא עד הרביעית וכשרה : ה"ג לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה : ה"ג מהו דתימא תיפסל בהך פורתא : יוצא מהכשר · שאינו מסוכך כהלכות סוכה : מתורת סוכה · שאפילו מין כשר אינו : לא יהא אלא אויר · ופשיטא דכשר דאפילו אויר החמור ממנו אינו פוסל בשיעור זה : אמר ליה רבי אבא · להכי אהני נידון כסוכה דאשמעינן הנא לומר שישנים תחתיו דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנים תחתיו :

טיט

תוספות

אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים · תימה היאך הוא מועיל בסוכה כיון דלא מינכר מבפנים שלישית של טפח דאי משום מיגו חדא דאטו מי לא עבד רב כהנא סוכה אלא בשבת ועוד דלשלישית דאורייתא לא מהני מיגו כדפי' לעיל : לבראי לא עבידי · פי' בקונטרס דופן אמצעי זה לא נעשה לכך וקשה דממתניתין שמעינן ליה דכשר דקתני וכן חצר המוקפת אכסדרה דאם אין מן הכותל לסיכוך ד' אמות כשרה אע"ג דמחיצות בית לאו לבראי עבידי כדאמרינן לעיל (דף יז.) ונראה דאקנים היוצאים לאחורי סוכה קאי ואית ספרים דגרסי בהדיא מהו דתימא הני קנים לגוואי עבידי לבראי לא עבידי ס"ד לפוסלה לפי שאינה עשויה לצל קמ"ל דכשרה : לא יהא אלא אויר · ופשיטא דכשר דאפילו האויר החמור ממנו אינו נפסל בשיעור זה אמר ליה רבי אבא להכי אהני נידון כסוכה דאשמעינן לומר שישנים תחתיו דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנים תחתיו כך פירש בקונטרס וקשיא אמאי נקט ר' אושעיא סוכה קטנה הא בסוכה גדולה נמי איצטריך לאשמועינן דישנים תחתיו ודוחק הוא לומר דנקט סוכה קטנה משום דאשמעינן בה תרתי דמצטרף וישנים תחתיו ועוד קשה דכל מקום חשבינן אויר פחות משלשה כסתום על ידי לבוד ולא דמי לסכך פסול פחות מג' דאין שייך לעשותו כסתום בסכך כשר מאחר דיש בו סכך פסול ועוד מי יוכל להזהר בסוכה מלאה נקבים שאין צלתה מרובה מחמתה אלא משהו שלא ישן כנגד הנקבים °ונראה' כספרים דגרסי' התם אויר מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו כלומר הא דאפשיטא דכשר אפילו אויר החמור ממנו אינו נפסל כשיעור זה אדרבה סכך פסול חמור ממנו דאין ישנים תחתיו והוה אמינא מטעם זה דאין מצטרף כדמתמה בתר הכי מי איכא מידי ומיהו קשיא מסיככה בשפודין דמכשירין בשיש ריוח ביניהן כמותן ואי אפשר שלא (*יתן) כנגד השפודין לכך צריך לפרש בשיש הכשר סוכה בלא האויר ובלא הפסול ישנים תחתיו בין בזה בין בזה ולהכי נקט סוכה קטנה ובירושלמי דברכות פרק שלשה שאכלו משמע דאויר מצטרף ואין ישנים תחתיו כפירוש הקונטרס וז"ל אנן קיימין בסוכה וילפינן מטיט הגרוק דתנינן תמן הרחיק הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה פחות מכאן כשרה מהו ליישן תחתיו התיב ר' יצחק בן אלישב הרי טיט הגרוק שמשלים במקוה ואין מטבילין בו אף הכא משלים בסוכה ואין ישנים תחתיו :

טיט

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה לב סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף יג :

קיט ב ג מיי' פ"ד מהלכות סוכה הל' ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ז :

רבינו חננאל

כשהשוות פי' קירוי הסוכה לאכסדרה ודיבקם שאין נראית תקרת הסוכה חלוקה מן האכסדרה להיודע שהיא פי תקרה והלכתא כרבא בהאי לישנא כי אכסדרה שאין לה פצימין פסולה ואם יש לה פצימין כשרה · וצורת פצימין מיפרשא לקמן נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום [לחי] והיינו פצימא וגרסינן בעירובין פרק מבוי אמר רבה אמר רב הונא נראה מבחוץ שהוא לחי ושוה מבפנים נידון משום לחי להתיר הפנימי ששוה לו · ומותבינן עליה חא דתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה · מפני שהיא כפתחא של גדולה אמאי תשרי קטנה בכותל הגדולה כנראה מבחוץ ושוה מבפנים · ומשני התם במופלגות כו' ואסיקנא והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וגרסינן בירושלמי פרק א' [דעירובין] אבני הבנין היוצאות מן הבנין אם אין בין אחת להברתה ג' טפחים *) דינן כלחיד והיינו לחי קרן זוית יוצא [מיכן] וקרן זוית יוצא מיכן נידון כלחיים · כותל הנכנס ונראה כפס מבפנים ושוה מבחוץ או נראה כפס מבחוץ ושוה מבפנים נידון כלחיים היה משוך רואין אותו כאילו הוא כנוס התיב רב חסדא והתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה כו' · ויעשו כותלי גדולה כלחיים אצל כותלי קטנה והותרה קטנה ופריק תפתר במשוכין יתר מעשר וכו' · והאי דאמרינן בשמעתין לגבי פצימין אמרינן לבוד כי האי גוונא היא כגון דאיכא אבנים ויש ביניהן פחות משלשה טפחים אמרינן לבוד · ובגין [כן] הוא נידון משום לחי · רב אשי אשכח לרב כהנא דמסכך ע"ג אכסדרה שלא היו פצימיה נראין מבחוץ ואמר ליה לרבא כי האי גוונא פסולה · עיילה ואחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ וא"ל היינו פצימא וקיי"ל כלישנא קמא דרבא וכן הלכה. תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה · ואוקימנא קנים היוצאין מן הסוכה לאחורי הסוכה ויש בהן ז' טפחים שיעור סוכה קטנה מהו דתימא הני דפנות הואיל ולגואי עבידי לבראי לא עבידי פסולה קמ"ל כיון דלשם צל בעלמא עבידו כשרה · רבה ורב יוסף אמרי בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומשכה ואזלה דופן אחת בהדייהו מהו דתימא הואיל ושלמה להו סככא אפלגא דדופן האי סוכה אחריתי היא קמ"ל. דברי ר' יוחנן פשוטין הן · ר' אושעיא אמר לא נצרכא אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה (עסקינן) ואמאי פסל יוצא קרי ליה מפני שהיא מהכשר סוכה · ומותבינן עלה לא יהא אלא אויר · דלא אשכחן בפוסלי סוכה פחות הימנו · וכי אויר פחות מג' פוסל בסוכה קטנה · ודחי רבא אמר פחות מג' מצטרף וישנין תחתיו כדקיי"ל כלבוד דמי · אבל סכך פסול מצטרף לד' אמות מן הצד ואין ישנין תחתיו כדתנן נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו ויש שמחליף

*) נראה דצ"ל נידון כלחיים והיינו דאמרינן לבוד קרן זוית וכו'.

מסורת הש"ס

לעיל ז.

[שבת כב: וש"נ]

עירובין ט:

[תוספתא פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לבראי וכו' לשם סוכה שפנימית נעשו אלא :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יהא וכו' ונראה כספרים דגרסי התם אויר · עיין עירובין דף יד ע"ב תוס' ד"ה עור הסלגה :

*טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה: מתני' *העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר [א]פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין: גמ' תנא *מודה ר' אליעזר [ב]שאם הגביהה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה מאי טעמייהו דרבנן *שיפועי אהלים כאהלים דמו אביי אשכחיה לרב יוסף דקא גני בכילת חתנים בסוכה °אמר ליה כמאן *כר' אליעזר שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר אמר ליה ברייתא איפכא תני ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין שבקת מתניתין ועבדת כברייתא אמר ליה מתניתין יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל רבי נתן אומר רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין: מתני' [ג]מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה [ד]ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה רבי אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה: גמ' הא גופה קשיא אמרת עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך והדר תני לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה הא לא קשיא כאן בגדולה כאן בקטנה (בשלמא לרבנן לא קשיא אלא לרבי אליעזר קשיא דתנן) רבי אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך אימא סיפא עשאה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה אלא אמר רבא [ה]בגדולה כ"ע לא פליגי דסתמא לסיכוך כי פליגי בקטנה תנא קמא סבר סתם קטנה לשכיבה ורבי אליעזר סבר סתם קטנה נמי לסיכוך והכי

רש"י

טיט הנרוק יוכיח · שראוי להריקו מכלי אל כלי כגון שהוא רך: שמצטרף · להשלים שיעור מ' סאה: והטובל בו · במ' סאה שכולו טיט נרוק: לא עלתה לו טבילה · דהכי תנן במסכת מקואות (פ"ז מ"א) אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק ומעלין היינו משלימין אשלומי אין בפני עצמו לא: מתני' כמין צריף · כוך של ציידין שאורבין בה את העופות ועשוי כצורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד: או שסמכה לכותל · הטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ: לפי שאין לה גג · שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו אהל הוא אלא אם כן יש בו טפח זקוף כדקתני בברייתא: גמ' שאם הגביהה מן הקרקע טפח · אתרוייהו קאי דאמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל: או אם הרחיקה כו' · אסמכה על הכותל קאי אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מכותל טפח והיתה סמוכה על יתידות אמרינן לבוד ממנה ולכותל בשוה ולא בשיפוע והוא הגג: שיפועי אהלים כאהלים · אע"פ שלא הגביה ולא הרחיקה כשרה: בכילת חתנים · לפי שאין לה גג טפח שוה לא חשיב אהל להפסיק: כר' אליעזר · דאמר אהל משופע לאו אהל הוא: ברייתא איפכא תניא · מצאתי ברייתא ששנויה איפוך בשיטתן רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג: יחידאה היא · מתניתין דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין: מתני' מחצלת קנים · קשה ואין נוחה למשכב: עשאה לשכיבה · הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה כו': לסיכוך כו' ואינה מקבלת טומאה · דלאו כלי הוא ובגמרא פריך סתמא אסתמא: רבי אליעזר אומר כו' · בגמרא מפרש מאי קאמרי ומאי פלוגתייהו דהיכא דפריש בהדיא לשכיבה או לסיכוך ודאי אין חילוק בין גדולה לקטנה והא פירש אלא קטנה נראית סתמא לשכיבה גדולה נראית סתמא לסיכוך: גמ' כאן בגדולה כאן בקטנה · וסיפא לא דמי לרישא דסיפא הכי קאמר ואם קטנה היא ועשאה לסיכוך מסככין בה כו' הא סתמא לשכיבה: אימא סיפא כו' · ודר' אליעזר ליכא לתרוצי כדתנא קמא דהא אחת גדולה ואחת קטנה קתני: אלא אמר רבא בגדולה כ"ע לא פליגי דסתמא לסיכוך · כלומר לא תשני רישא בגדולה וסיפא בקטנה ותרוייהו כדפרים דאם כן דרבי אליעזר לא מיתרצא אלא כל לסיכוך דקתני מתניתין בין בסיפא דמילתיה דתנא קמא בין בדרבי אליעזר אסתמא קאי:

והכי

תוספות

טיט הנרוק יוכיח · פירש בקונטרס כדתנן במסכת מקואות (פ"ז מ"א) ואלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק ומעלין היינו משלימין אבל בפני עצמו לא וקשה דמה יוכיח הוא זה דאויר נמי בפני עצמו לא ואין זה יוכיח דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה ולא דמי לאויר דאין ישנים תחתיו אפילו בשעה שהוא מצטרף ונראה דטיט הנרוק נמי אפילו בשעה שמצטרף אין מטבילין בו והכי תנן במסכת מקואות פרק שני (מ"י) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט ר' אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר במים ובטיט באיזה טיט אמרו בטיט שהמים צפין על גביו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט ואיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקום שאין קנה המדה עומד אבא אליעזר בן דלעאי אומר מקום שהמשקולות יורדות ר"א אומר היורד בפי החביות ר' שמעון אומר הנכנס בשפופרת הנוד רבי אלעזר בר צדוק אומר הנמדד בלוג ומיהו קשה דאמר ר"ל פרק ב' דזבחים (דף כב.) כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור ולרביעית אינו משלים ופריך למעוטי מאי אילימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דאין פרה שוחה ושותה ממנו אפילו למקוה נמי אינו משלים והשתא אי איתא דטיט דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע הוא טיט הנרוק היכי שביק כל הני שיעורי דר' מאיר ור' יהודה ואבא אליעזר וכולהו תנאי דמקואות ונקט שיעורא דפרה שוחה ושותה ממנו דלא תנן ושמא כל הנך שיעורי דהני תנאי בהכי תלי טעמייהו דמר סבר דבהאי שוחה ובהאי אינה שותה ואין שייך לומר ניחזי אנן דאין כל הפרות שוות והא דמשמע בפרק כל הבשר (חולין דף קו. ושם) דמים שנפסלו משתיית בהמה טובל בהן כל גופו לא נפסלו מחמת טיט איירי אלא ממאים ומסריח ולא חזו לשתיית בהמה אבל אין טיט מעורב בהן ולכך כשרים לטבילה:

העושה סוכתו כמין צריף · בכי האי גוונא איירי דלאחר שמסך השיפוע בגובה עשרה איכא עדיין במשך סוכה רוחב ז' דבעינן אחר לא מכשרי רבנן דהא בעינן גבוה עשרה במשך ז' בגובה י' ואפשר כשיש שם משך ז' בגובה י' שאף תחת השיפוע שאין גבוה י' כשרה כיון שיש בה (א) ד' ברוחב מידי דהוה אפסל שיוצא מן הסוכה לרבה ורב יוסף דלעיל דמכשרי בקנים היוצאים מלפני הסוכה:

שאם הגביה מן הקרקע טפח · ועשה בנין זקוף טפח והושיב עליו ראשו של שיפוע למטה וכן הרחיק מן הכותל טפח שעשה בסמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראש השיפוע העליון ומתוך לשון הקונטרס משמע דאותו טפח שהגביה *הרחיק אפילו הוא אויר כשרה דנחשבו כסתום מטעם לבוד דפירש הקונטרס אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מן הכותל טפח והיתה סמוכה על יתידות וקצת משמע כן בירושלמי דגרסינן מודה רבי אליעזר לחכמים שאם היתה נתונה על ארבעה אבנים [א] או שאם היתה גבוהה מן הארץ פותח טפח כשרה:

לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה · דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן *דילפינן ממשכן פרק במה מדליקין (שבת דף כח. ושם): כאן בגדולה כאן בקטנה · לא משום דתהוי רישא בחדא וסיפא בחדא אלא נקט ברישא עשאה לשכיבה בכל מחצלות משום דאיכא מחצלת דסתמא לסיכוך ובסיפא נקט עשאה לסיכוך בכל מחצלות משום דאיכא מחצלת דסתמא לשכיבה: אמר רבא בגדולה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיכוך · ולסיכוך דקתני מתני' בין בסוף מילתיה דתנא קמא בין בר"א אסתמא קאי והכי קאמר עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם אנו יכולין לומר בה שהוא לסיכוך והיכי דמי כגון דלא פריש מסככין בה ואינה מקבלת טומאה כך פירש בקונטרס ודוחק לפרש דלהכי סיירה תנא קמא לקטנה ולא תנייה משום דסבר גדולה דווקא הוא דאמרינן בה סתמא לסיכוך הא קטנה סתמא לשכיבה ואתא ר"א למימר קטנה כגדולה וקשיא דהשתא לא פליג ר"א אעיקר מילתיה דתנא קמא אלא אדיוקא ונראה לפרש דלא אתא רבא לשנויי אלא מילתיה דר"א אבל מילתיה דתנא קמא לעולם כדשנינן ולסיכוך דקאמר ר"א היינו כדפירש בקונטרס אם יכול לומר שהיא לסיכוך כגון בסתם טהורה ומסככין בה:

אחת

עין משפט נר מצוה

קב א ב מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלא סעיף י:

קבא ג מיי' פכ"ה מהל' כלים הלכה יג:

קבב ד ה מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' ו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף ו:

רבינו חננאל

שמחליף: ומפרש ומתמיה ומי איכא מידי דמצטרף להכשיר והוא עצמו פסול · ואמרינן טיט הנרוק יוכיח כו' טיט דק כמים עבים · כדתנן מקוה שיש בו [מ'] סאת מים וטיט ר"א מטבילין במים ולא בטיט ר' יהושע אומר במים ובטיט · באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין ע"ג · אם היו [המים] מצד אחד מודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. באיזה טיט בטיט שהקנה יורד מאליו. דברי ר"מ ר"א שאין קנה מדה עומד כו': [מתני'] העושה סוכתו כמין צריף · פי' צריף כגון הבונה רחב מלמטה ומיצר ועולה עד באמצע נמצא הבנין צר מלמעלה ומשפע ויורד · פירוש שסמכה לכותל שעשה סכך הסוכה צדו אחד למעלה בכותל והצד א' בארץ · ובשתיהן בעשויה כמין צריף · ובסמוכה לגג אין לה גג אע"ג דמתני' ר' אליעזר [פסל] בהני תרתי אבל רבנן פליגי עליה · ואמרינן מ"ט דרבנן · ואמרינן שיפועי אהלים כאהלים דמי הא פירשה רב יוסף דמתני' רבי נתן היא קתני לה ויחידאה היא ולא משגחינן ביה וקיי"ל כוותייהו דחכמים בסוכה העשויה כמין צריף ובסוכה שצידה א' למעלה ואחרת בקרקע פסולה · וכ"ן הלכ"ה · ולפיכך היה ישן רב יוסף בכילת חתנים שאין לה גג [מפני] שאינה אהל לפיכך אינה חשובה כסוכה בתוך סוכה לפסול הסוכה: [מתני'] מחצלת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת [טומאה] ואין מסככין בה כו' ואמרינן הא גופא קשיא כו' ושנינן לא קשיא גדולה סתמא לסיכוך ואינה מקבלת טומאה · ואם פירש שעשייתה לשכיבה [מקבלת טומאה] ואין מסככין בה אבל קטנה לשכיבה סתמא ואם פירש שעשייתה לסיכוך מסככין בהן · ואקשינן אי הכי אימא סיפא דר' אליעזר דתנן ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה בשלמא גדולה פי' כי לשכיבה עשאה מקבלת טומאה ש"מ הא סתמא לסיכוך כדאמרן אלא קטנה קשיא דהא קתני קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ש"מ הא סתמא לסיכוך ואת אמרת סתם קטנה לשכיבה ומשני רבא בגדולה דברי הכל דסתמא [לסיכוך] כי פליגי בקטנה ת"ק סבר קטנה לשכיבה ורבי אליעזר סבר קטנה [נמי] לסיכוך

מסורת הש"ס

[זבחים כב.]

לעיל ז:

[תוספתא' פ"א]

[שבת קלח:]

[ועי' תוס' שבת קמג: ד"ה ור' יוחנן]

[עי' הוי"ט]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה העושה סוכתו וכו' שיש בה שבעה ברוחב מידי דהוה:

הגהות הגר"א

[א] תוספות סד"ה שאם כו' אבנים והיתה גבוהה כו' כצ"ל:

רש"ל מ"ז וגורס אימא סיפא

או הרחיק כצ"ל

גליון הש"ס

גמרא א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן · עיין שבת דף קמג ע"ב תוס' ד"ה ור' יוחנן הגירסא שלהם כאן א"ל שבקת רבנן · וס"ל דהא דאמרינן כר"א היינו דר"י השיב כר"א:

קכג א ב מיי' פכ"ג מהלכות כלים הלכה א:

והכי קאמר מחצלת הקנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא נעשה כמי שעשאה לסיכוך מסככין בה (קטנה עשאה לסיכוך מסככין בה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא נעשה כמי שעשאה לשכיבה ואין מסככין בה) ואתא ר' אליעזר למימר אחת קטנה ואחת גדולה סתמא כשרה לסיכוך אמר ליה אביי אי הכי ר' אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה ועוד כי פליגי בגדולה הוא דפליגי ורבי אליעזר לחומרא דתניא *מחצלת הקנים בגדולה מסככין בה ר' אליעזר אומר *אם אינה מקבלת טומאה מסככין בה אלא אמר רב פפא בקטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ורבי אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה ומאי עשאה לשכיבה דקאמר הכי קאמר סתם עשייתה נמי לשכיבה עד דעביד לסיכוך ת"ר *מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חילת גדולה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו אחת זו ואחת זו מסככין בה וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו תנן התם *כל החוצלות מטמאין טמא מת דברי ר' דוסא וחכמים אומרים מדרס מדרס אין טמא מת לא והא אנן תנן *א כל המטמא מדרס מטמא טמא מת אימא ב אף מדרס מאי חוצלות אמר רב אבדימי בר המדורי מרזובלי מאי מרזובלי אמר ר' אבא מזבלי ר' שמעון בן לקיש אומר מחצלות ממש ואזדא ריש לקיש לטעמיה דאמר ריש לקיש הריני כפרת רבי חייא ובניו שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוה וכן אמר רבי חייא ובניו לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות של אושא שהן

שהן

רש"י

והכי קאמר · עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם אנו יכולין לומר בה שהיא לסיכוך והיכי דמי כגון דלא פריש מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ובגדולה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיכוך דבין תנא קמא ובין ר' אליעזר תנא גדולה ואמרינן דסתמא לסיכוך כי פליגי בקטנה תנא קמא שיירה לקטנה ולא תנייה משום דסבר גדולה הוא דאמרת בה סתמא לסיכוך הא קטנה סתמא לשכיבה: ואתא ר' אליעזר למימר · קטנה כגדולה דאם עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם יש לומר בה שהיא לסיכוך והיכי דמי כגון שעשאה סתם מסככין בה ואין מקבלת טומאה: אי הכי · דרבי אליעזר קטנה כגדולה אתא לאשמועינן אחת גדולה ואחת קטנה בתמיה דכי תנא הכי משמע דגדולה כקטנה אתא לאשמועינן כך כתובה הגירסא ולי נראה איפכא דגרס במתני' אחת קטנה ואחת גדולה והכי פריך אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה דאי כדגרסינן לה לא ידענא פירכא מאי היא דאחת גדולה ואחת קטנה משמע קטנה כגדולה דהכי משמע אחת היא הגדולה ואחת היא הקטנה כלומר כמוה היא ואינה חלוקה לדין שני וכן דרכי התנאים בכל מקום דההיא דפשיטא ליה תנא ברישא ואותו השני כשבא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שונה אחריו כדתנן בר"ה (דף כט:) אחד יבנה ואחד כל מקום כו' ובבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה כו' ובמסכת סוטה (דף מג·) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש וטובא תנן התם גבי מערכי המלחמה הכי: אם אינה מקבלת טומאה · כלומר אם בפירוש עשאה לסיכוך אין אי לא לא אלמא לתנא קמא סתם גדולה לסיכוך ולר' אליעזר סתמא לשכיבה: אלא אמר רב פפא כו' · ומאי עשאה לשכיבה דקתני במילתיה דרבי אליעזר הכי קאמר עיקר עשייתה לשכיבה עד דעביד ליה לסיכוך כו' ומילתיה דתנא קמא הכי מיפרשא כדאוקימנא מעיקרא רישא בגדולה כדקתני בהדיא וסיפא בקטנה והכי קאמר ואם קטנה היא ועשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואתא ר' אליעזר למימר אף גדולה שוה היא לקטנה דכי עביד לה סתם הוי עשאה לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אבל עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה: שיפה · פוו"ל: גמי · יונ"ק דהן רכין הלכך סתם קטנה יש בהן לשכיבה לא שנא גדולה מעשה שרשרות שהיא עבה ואינה חלקה לא שנא ארוגה שהיא חלקה והיינו דקתני גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה ואין חילוק בין גדולה לארוגה אבל של קנים הן קשים וכן של חילת לשק"א והקלא שלה עב: גדולה · מעשה עבות וקליעה מסככין בה אפי' קטנה דאינה לשכיבה לפי שהיא עבה ואינה חלקה ועץ שלהן קשה: ארוגה אין מסככין בה · דסתמא לשכיבה דלא היו רגילין לאורגה אלא לשכיבה שהיא חלקה ונוחה: כל החוצלות · לקמן מפרש מאי היא: מטמאות טמא מת · כלומר כלי הם מן הסתם ומקבלות טומאה והאי דנקט טמא מת משום דבעי אפלוגי במדרס שהוא אב הטומאה נקט נמי טמא מת שהוא אב הטומאה והכי קאמר החוצלות כלי הם לטומאה אבל אינם מיוחדות לשכיבה *שהן נעשות אב הטומאה במדרס הזב ואין אתה מוצא שיהו אב הטומאה אלא ע"י המת עצמו שיהיו הן טמאות מת דברי ר' דוסא: וחכמים אומרים טמאות מדרס · על ידי מדרס נעשות אב הטומאה לפי שעשויות לשכיבה: מדרס אין טמא מת לא. בתמיה: והתנן כל המטמא מדרס מטמא טמא מת · והוא הדין לכל הטומאות כגון נוגע בשרץ ובנבילה והאי דנקט טמא מת משום דבאב הטומאה מיירי והכי קאמר כל הנעשה אב הטומאה על ידי מדרס נעשה אב הטומאה כשהוא טמא מת דאין לך מיטמא מדרס אלא המיוחד לשכיבה וכיון דשוי לתשמיש כלי הוא וכל שהוא כלי למדרס מיטמא בכל טומאה ואפילו הוא פשוטי כלי עץ דילפינן ליה בק"ו במסכת שבת (דף פד·) מפך במת מנין ודין הוא כו' וסיפא דההיא משנה ויש שהוא מטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס והיינו מה שהוא כלי אבל אינו מיוחד לשכיבה דמטמא בכל טומאות חוץ מטומאת מדרס שאם שכב עליו הזב ולא נגע בו טהור דלגבי מדרס מיוחד לכך בעינן כדאמרי'* צא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: אימא אף במדרס · שכלי הן ועשויין לשכיבה: מזבלי · בולו"ס ועשוי לרועה להניחן תחת ראשו ולשכב: הריני כפרת · יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא ובניו יהיו ולשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צ"ל כן*: כשנשתכחה תורה מישראל · לא נשתכחה כולה קאמר אלא הלכות שכוחות מבני בתירא שהיו ראשי ארץ ישראל כדאמרי' בפסחים באלו דברים (דף סו·): עלה הלל הבבלי · שמיוחס שגלה יכניה החרש והמסגר עמו היתה ישיבה מצויה בבבל:

שכן

תוספות

אחת קטנה ואחת גדולה מיבעי ליה · פירש בקונטרס דאיפכא גרסינן ובמתניתין גרסינן אחת קטנה ואחת גדולה ופריך דאחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה דדרך התנאים בכל מקום דההוא דפשיטא ליה תני ברישא כדתנן בר"ה (דף כט:) אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין ובבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה ובמסכת סוטה (דף מג·) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש וטובא תנן התם גבי מערכי מלחמה ונראה דאין ראיה מבור ובונה לכאן דהכי נמי תנן בסנהדרין (דף לב·) אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ותנן נמי בפ' החולץ (יבמות מא·) גבי הבחנה אחד בתולות (*ואחד קטנות) ואחד בעולות ובפרק הבא על יבמתו (שם דף נג:) אחד המערה ואחד הגומר ובפרק המפקיד (ב"מ דף מ:) תניא אחד הלוקח ואחד המפקיד לפקטים ומפרש התם כי היכי דמפקיד מקבל פקטים לוקח נמי מקבל פקטים בכל הני מזכיר הפשוט באחרונה אבל ההיא דיבנה ראיה היא דלפי תנא קמא שאמר אין תוקעין אלא ביבנה קא מהדרי ליה אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין וכן ביבמות פרק האשה (דף קטז·) דקאמרי בית הלל לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד אמרו להו ב"ש אחת באה מן הקציר ואחת באה מן הזיתים וה"נ הזכיר ת"ק מחצלת גדולה ועל זה שייך לאהדורי אחת היא גדולה ואחת היא קטנה כלומר כמוה היא הקטנה ואינה חלוקה לדין שני*:

של שיפה ושל גמי · בשיפא פליגי ר' דוסא ורבנן בשל קנים ושל חילת משמע בשל שיפה ושל גמי לא פליגי *ולא אשכחן בהדיא דפליגי בשל גמי לענין מדרס והא דלא תני ליה הכא למאן דאמר מאי חוצלות מזבלי ניחא דאין זה מחצלת ואפילו לריש לקיש דאמר מחצלת ממש לא תני לה הכא משום דלא איתשיל הכא אלא לאשמועינן במה מכסין ובמה אין מכסין: ושל חילת · בקטנה מיירי: תנן התם כל החוצלות · משנה במסכת עדיות פרק שלישי מיטמאה טומאת מת בדאית ליה גדנפא מוקמי לה דחשיב בית קיבול ואע"ג דפשוטי כלי עץ הרחבים העשוים להניח עליהם דבר כדף של נחתומין מטמאין מדרבנן כדאמר פרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו· ושם) הכא היכא דלית להו גדנפא עשוין לסיכוך: עלה הלל מבבל ויסדה · שלמד משמעיה ואבטליון כדאיתא בפסחים פרק אלו דברים (דף סו:):

חזיין

[ליתא שם]

[ועי' תוס' שבת כו: ד"ה אחד ותוס' פסחים סה. קה: ד"ה אחד ותוס' כתובות כ: ד"ה ותוס' זבחים לב: ד"ה אי הכי ותוס' מנחות סג. ד"ה ר"י ותוס' קידושין יג. ד"ה כסס]

רבינו חננאל

ומקשינן אי הכי ר' אליעזר אחת קטנה ואחת גדולה היה לו לומר. כלומר דין הקטנה כדין הגדולה סתם לסיכוך. ועוד הא אשכחן בהדיא דרבי אליעזר לחומרא הוא דתניא מחצלת קנים גדולה מסככין בה. ר' אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה [מסככין בה]. אלא אמר רב פפא בקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיב'. כי פליגי בגדולה. ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך. ור' אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה. והכי קתני ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה סתם עשייתן לשכיבה עד שיפרש לשם סיכוך: תנו רבנן מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה. קטנה אין מסככין בה. ושל קנים ושל הילף גדולה מסככין בה. ארוגה אין מסככין בה. ר' יוסי אומר משום אביו אחת זו ואחת זו מסככין בהן. וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו. תנן התם כל החוצלות טמאות טמא מת דברי ר' דוסא וחכ"א אף מדרס. כדתנן במס' נדה כל המטמא מדרס מטמא טמא מת מאי חוצלות א"ר אבא מזבלי. פי' עושין כמין יריעות קצרות ואח"כ תופרין אותן ועושין מהן כפיפות וכסוין. ר"ל אמר מאי חוצלות מחצלות ממש דאמר הריני כפרת ר' חייא ובניו שבתחלה נשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה. חזרה ונשתכחה עלה ר' חייא ובניו ויסדוה.

יכך

רש"ל מ"ז

[לעיל פו.]

[שם פ"ח]

[תוספתא פי"א]

עדיות פ"ג מ"ד

נדה מט.

ד"ה שיהו נעשות

[שבת נט.]

[קדושין לא:]

[צ' בש"ע י"ד סי' רמב סעיף כח]

שהן טמאות ושל טבריא שהן טהורות על מה נחלקו על שאר מקומות מר סבר כיון דליכא דיתיב עלייהו כדטבריא דמיין ומר סבר כיון דמקרי ויתבי עלייהו כדאושא דמיין אמר מר כל החוצלות מטמאין טמא מת דברי ר' דוסא והתניא וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו לא קשיא הא דאית ליה גדנפא הא דלית ליה גדנפא מיתיבי חוצלות של שעם ושל גמי ושל שק ושל ספירא מטמא טמא מת דברי ר' דוסא וחכ"א אף מדרס בשלמא למאן דאמר מרזובלי של שעם ושל גמי הוו לבינתא דפירי של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני אלא למ"ד מחצלות ממש בשלמא של שק ושל ספירא חזו לפרסי *ונפוותא אלא של שעם ושל גמי למאי חזו חזו לנזיאתא איכא דאמרי בשלמא למ"ד מחצלות ממש של שעם ושל גמי חזו לנזיאתא של שק ושל ספירא חזו לפרסי ונפוותא אלא למ"ד מרזובלי בשלמא של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני אלא של שעם ושל גמי למאי חזו הזו לבינתא דפירי תניא א"ר חנניה כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל ר' יהושע אחי אבא הודה לדבריו אמר רב חסדא והוא דלית ליה גדנפא אמר עולא הני בודיתא דבני מחוזא אלמלא קיר שלהן מסככין בהו תניא נמי הכי מסככין בבודיא ואם יש להן קיר אין מסככין בהן:

הדרן עלך סוכה

הישן אתחת *המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אמר ר' יהודה נוהגין היינו שהיינו *בישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה ואמר להן רבן גמליאל לזקנים ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו: **גמ'** והא ליכא עשרה *תרגמא שמואל גבמטה עשרה תנן התם *דאחד חור שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת וכן מדבך אבנים וכן סואר של קורות מאהיל על הטומאה רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל מאי טעמא דרבי יהודה יליף

רש"י

שהן טמאות · אף מדרס דמיוחדות לשכיבה הן ולא לתשמיש אחר: ועל של טבריא · קשות הן ואין לך אדם שוכב עליהן: כיון דליכא דיתיב עלייהו · אין רוב בני אדם רגילין לייחדן לכך: דמקרי ויתיב ומייחדן לכך: והתניא · לעיל: וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו · של ר' יוסי דזו וזו מסככין בה אלמא לאו כלי הוא לקבל טומאה: גדנפא · כעין שפה סביב גבוה מעט לקבל מה שנותנין בהו ועשויה לתשמיש לתת פירות על גבה: דלית ביה גדנפא · אפילו כלי לא הויא דלסכך על גבי אהלים עשויה: שעם. פוויי"ל מין שיפה: של שק · מטוה של עזים: של ספירא · ממה שמספר מנוצר הסוס ומזנבו: מטמאין טמא מת · ולא מדרס דכלי הן ולא לישיבה: בשלמא למאן דאמר · חוצלות היינו מזבלי איכא למימר בכל הני דכי לא עבידן לשכיבה כלי הם לתשמיש אחר: של שעם ושל גמי · אף על פי שאין נארגים היטב ויש הפרש בין בית ניר לבית ניר: ראויין הן לכנתא דפירי · פירות גסין שאין יוצאין דרך נקב קטן: של שק ושל ספירא · שנארגים יפה: חזו לגולקי וצני · כלים כעין שקין שנותנין בהן קיטוניות ופירות דקין: אלא למאן דאמר מחצלות ממש · שהן פשוטין ואין להן בית קיבול: בשלמא של שק ושל ספירא · לר' דוסא אע"ג דלאו לשכיבה עבידי: חזו לפרסי ונפוותא · וילון כנגד הפתח כדמתרגם מסך הפתח (שמות לה) פרסא דתרעא: נפוותא · לנפות בהן הקמח כמות שהן נותנין עליו קמח וטפלין אותן וקושרין בראש הכפל כעין בויטי"ל שלנו: למאי חזיין · אליבא דרבי דוסא דאמר לאו לשכיבה עבידן אמאי טמאות שום טומאה: לנזייתא · לכסות בהן גיגית שעושין בהן שכר: חנניה · בן אחי רבי יהושע: כשירדתי לגולה · כשירד לגולה לעבר שנה כדאמרינן בברכות בהרואה (דף סג:): בודיא · מחצלת: מסככים · דסתמא לסיכוך והנה כלי לתשמיש: קיר · הוא גדנפא:

הדרן עלך סוכה

הישן · לא יצא · דאהל מפסיק בינו לסוכה ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה: נוהגין היינו כו' · טעמא מפרש בגמרא דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע: מעשה בטבי עבדו · ועבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב כדאמרי' בחגיגה (דף ד·): ולפי דרכינו למדנו · כלומר אע"פ שלא אמר לנו לשם לימוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו לבדיותא בעלמא למדנו ע"פ דרך בדיותו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו: **גמ'** תנן התם · באהלות קא חשיב את המביאין טומאה: שחררוהו המים · כגון בשפה גבוהה על הנהר והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך: או שרצים · כגון חולדות (א) ואישות: או שאכלתו מלחת · שהארץ מליחה ומתבקעת מאיליה: וכן מדבך · אבנים גדולות הערוכות זו על זו ופעמים שהאחת סדורה על גבי השנים והתחתונות שוכבות זו אצל זו ומפרידות זו מזו ויש שם אהל טפח: וכן סואר של קורות · אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנין ויש שם הרבה נקבים ביניהם ויש בהן אהל כל אלו אם כזית מת בתוך האהל בראשו אחד וכלים בראשו שני נטמאו באהל המת: בידי אדם · מתכוין לעשותו אהל: אינו אהל · לטומאה: אהל

תוספות

חזיין לפרסי · מסך לפני הפתח ומקבל טומאה הוא כדאמרי' סוף פרק קמא דבילה (דף יד: ושם) מפני מה אמרו וילון טמא: **חזיין** לנזייתא. פי' בקונטרס לכסות בהן גיגית שעושין בה שכר ואי אפשר לומר כן דשעם וגמי לא מקבלי טומאה אלא מתורת כלי עץ דאיתקש לשק ובמסכת כלים פי"ו [מ"ח] תנן גבי כלי עור וכלי עץ זה הכלל העשוי לתיק טמא ולחיפוי טהור ותנן נמי פכ"ו [מ"ו] במס' כלים עור שעשאו חיפוי לכלים טהור דהא דפליגי התם למקולת טמא ורבי יוסי מטהר משום דהעשוי לכסות מקולת פעמים שמקבלין בו דבר ור' יוסי מטהר משום דעיקרו לכסוי וצריך לומר הכא שעושין לקבל בהן דבר: **מסככין** בבודיא · עשויה היא לקבל תמרים כדאשכחן בכתובות פרק נערה (דף נ:) זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא וא"ת אם כן מקבלת טומאה מדרבנן כדף של נחתומין פרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו·) והיאך מסככין בה ויש לומר דההיא דאית ליה גדנפא היא העשויה לקבל תמרים והך מוקמינן בדלית ליה גדנפא דההיא ולאי עשויה לסיכוך וטהורה:

הדרן עלך סוכה

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו · בגמרא מוקי לה שמואל בגבוהה עשרה דפחות מכאן לא חשיב אהל להפסיק ומלינן למימר דשמואל לטעמיה דמכשר בפרק קמא (דף י·) התחתונה כשאין בעליונה עשרה אבל לאיך אמוראי דפסלי משום דעליונה חשיבא אהל אע"פ שאינה גבוהה י' הוא הדין דחשיב אהל להפסיק ושאני מטה שאני כדאמר בגמרא דהויא לה מטה אהל עראי הלכך כולהו מודו דבפחות מעשרה לאו כלום היא: **ראיתם** טבי עבדי שהוא תלמיד חכם · עבד כשר היה כדאיתא בפרק שני דברכות (דף טז:) ובירושלמי תני שהיה מניח תפילין ולא מיחו בידו חכמים ופריך מחלפא שיטתי' דרבן גמליאל דהא הכא גבי סוכה מיחו בידו חכמים מליתב בסוכה שהרי היה ישן תחת המטה ומשני שהיה עושה כן שלא לדחוק את חכמים שהיו ישנים בסוכה ופריך אי שלא לדחוק את חכמים ישב לו חוץ לסוכה ומשני דרוצה היה לשמוע דברי חכמים: **תנן** התם · באהלות פ"ג [מ"ז] אחד חור שחררוהו מים אריסא קאי דאיירי בביב שהוא קמור תחת הבית וקמ"ל אע"פ שנעשה ע"י מים או שרצים:

יליף

א א ב מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה כג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכז סעיף א:

ב ג מיי' פי"ג מהלכות טומאת מת הלכה א סמג עשין רלא:

רבינו חננאל

וכך אמרו לא נחלק ר' דוסא וחכמים על המחצלות של אושא שהן טמאות ועל של טבריא שהן טהורות. ועל מה נחלקו על שאר מקומות. ר' דוסא סבר כיון דליכא דיתיב עליהן אע"ג דמיטמו טמא מת לא מיטמו מדרס. דגרסינן (בפרה) [בנדה] בפרק בא סימן התחתון יש שמטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס לאתויי סאה ותרקב דתניא והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יכול כפה סאה או תרקב וישב עליו יכול יהא טמא ת"ל אשר ישב עליו הזב יטמא מי שמיוחד לישיבה יצא סאה ותרקב שאם ישב עליהן אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. וחכ"א כיון דאיכא דמיקרי ויתבי עלייהו כדאושא דמיין שהן עשויות לישיבה. ואקשינן עלה וכי סבר ר' דוסא שהחוצלות מקבל טומאה והתניא וכן היה ר' דוסא אומר כדברי ר' ישמעאל כי המחצלות מסככין בהן בין (ארוכה) [ארוגה] בין גדולה וכל שמסככין בה אינה מקבלת טומאה. ושנינן הא דתניא מיטמאין טמא מת בדאית להו גדפא. ומותבינן על ר"ש בן לקיש חוצלות של שעם ושל גמי *) חזו לתופרן ולעשות מהן בנאתא. פי' כלכלה דפירי. של שק ושל תפירה חזו לעשות בו כסוי לגואלקי וצני שקים שלשער שפרופות. אלא לר' שמעון בן לקיש דאמר מחצלות ממש. בשלמא של שק ושל ספירא חזו לפרסי ונפוואתא. פי' כמו נפה וכברה. כלומר הנה כלים הן לפיכך מקבלי טומאה אלא של שעם ושל גמי למאי חזו. ושני חזו לנזיאתא פירוש בלשון טייעות (סרנאת) [סודנאתא] כסוי קנקנים של יין. כדגרסינן לכי נזייתא ריהטא: איכא דאמרי בשלמא למ"ד מחצלת כו'. תניא א"ר חנינא כשירדתי לגולה מצאני זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי כו'. רב חסדא אמר והוא דלית לה [גרנפא] וכן הלכתא: ירושלמי מודה רבי אליעזר לחכמים שאם היתה נתונה על ד' אבנים או שהיתה גבוהה מן הארץ טפח כשירה. תנא העושה סוכתו בבית יער הלבנון שבירושלים כשירה. למי נצרכה לר' אליעזר. רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן במחצלות אושא [שנו]. א"ר אליעזר סתם מחצלות אושא טמאים עד שיעשום אהלים. סתם מחצלות טבריא טהורות עד שיעשום לשכיבה. רבנן הורו באלו שעל פתח החנויות שטהורות. הורי ר' אבא ארונה סגאי מהו לסכך בה מחלוקת ר' אליעזר וחכמים. ר' יצחק ברבי אליעזר הורי מרוחק להתיר ראשי מעדנים ולסכך בהן. תנינן וכן המתיר ראשי מעדנים [טהורות] ותמר הכן: הדרן עלך סוכה שהיא גבוהה

פ"ב **הישן** תחת המטה לא יצא ידי חובתו. תרגמה שמואל במטה עשרה נעשה אהל והיושב בה אינו ישן בסוכה: **תנן** התם באהלות פ"ג [מ"ז] טפח על טפח על רום טפח מרובע מביא את הטומאה כו' עד אחד [חור] שחררוהו מים או שעיקבוהו מים או שרצים או אכלתו מלחת ארץ מליחה וכן מרבך של אבנים. וכן צבר של קורות צבורות זו על זו. ר' יהודה אומר כל שאינו בידי אדם אינו אהל ומידה בשקיפין ובסלעין

[פי' כמו נסה וכברה ערוך]

לעיל י:

לעיל יא.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה או שרצים כגון חולדות ואישות היא תכשמת בלא עיניס. הס"ד:

[לעיל י:]

אהלות פ"ג מ"ז

*) נר' לה דהסר וצ"ל מטמא טמא מת וכו' בשלמא למ"ד מזבלי חוצלות של שעם ושל גמי חזו וכו'.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ב מהלכות פרה הלכה ז סמג עשין רלג:

מסורת הש"ס

[שבת כז:]

[זבחים קיג.] פרה פ"ג מ"ב

[עי' תוס' עירובין עט. ד"ה סרי]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כל עיקר ולא:

[במדבר יט] *יליף אהל אהל ממשכן כתיב הכא °זאת התורה אדם כי ימות באהל וכתיב התם [שמות מ] °ויפרש את האהל על המשכן מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם ורבנן אהל אהל ריבה וסבר ר' יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל ורמינהו *(א)חצירות היו בנויות בירושלים ע"ג הסלע ותחתיהם חלל מפני קבר התהום ומביאין נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות בניהם שם לפרה ומביאין שוורים ועל גביהן דלתות ותינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהם הגיעו לשילוח ירדו לתוך המים ומילאום ועלו וישבו להם *רבי יוסי אומר ממקומו היה משלשל וממלא מפני קבר התהום ותניא *ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים [תוספ' פרה פ"ג] והא שוורים דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא וקתני ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים כי אתא רב דימי א"ר אלעזר מודה ר' יהודה כמלא אגרוף תנ"ה ומודה ר' יהודה בשקיפין ובנקיקי הסלעים והרי דלת דיש בה כמה אגרופין וקתני רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים אמר אביי לא הוצרכו להביא דלתות רבא אמר לא היו מביאין דלתות כל עיקר שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר

רש"י

אהל אהל ריבה · אהלים טובא כתיבי בפרשת פרה לרבות אף שעשוי מאליו: מפני קבר התהום · כל שם קבר התהום וטומאת התהום שבש"ס לשון ספק הוא כתהום שאינו גלוי מפני קבר התהום שכל העיר היו מסופקין שמא יש שם קבר ואין לו למת חלל טפח וטומאה שהיא רצוצה בוקעת ועולה תורה אור לרקיע לכך היו בונין אותה ע"ג כיפין שאפי' יש שם קבר מתחת הרי חלל מפסיק: ומביאין נשים עוברות כו' · משום ההיא דתנן (פרה פ"ג מ"ז) מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית וכיון דטבול יום כשר בפרה עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יזלזלו בה תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה והכהן השורפה הזקיקוהו לפרישת שבעת ימים ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כדאמרינן בפ' קמא דיומא (דף ב·) ואמר מר מזין עליו כל שבעה ותקנו שיהו תינוקות הללו ממלאין לו מים לקדש בהן מי חטאת ומשום מעלה תקנו שיהו טהורים מכל טומאה ובתוספתא שנינו עד שיהו בני שבעה ובני שמנה שנים מגדלין אותן ולא יותר שלא ראו קרי: ומביאין שוורים · כשהיו רוצים לילך ולמלאות מים חיים מן השילוח: וכוסות של אבן בידיהם · שכל מעשיה היו בכלי אבנים כדפרישית: ירדו לתוך המים ומלאום · קסבר האי תנא מילוי בעינן ולא שישלשל בחבל: מפני קבר התהום · שמא יש כאן טומאה: אלא שוורים · שכריסם רחבות ותינוקות יושבין עליהם וכריסן מפסיק שאין התינוקות מאהילין על הארץ ולקמן מפרש טעמא אמאי לא היו מביאין דלתות אלמא אשמעינן רבי יהודה דשדרתן של שוורים שהיא כעין גג וחלל של בהמה הוא האהל המפסיק ואע"ג דאינו עשוי בידי אדם: כמלא אגרוף · אהל שרחב כמלא אגרוף שהוא יותר מטפח מודה רבי יהודה שאע"פ שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אהל דבמלא אגרוף מצינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם כדתנן באהלות (פי"ג מ"א וכלים פי"ז מ"ג) ובמס' בכורות מייתינן לה בפרק על אלו מומין (דף לז:) מאור שלא נעשה בידי אדם שיעורו להוציא את הטומאה לאויר כמלא אגרוף וזהו אגרופו של בן אבטיח וישנו גדול כראש כל אדם וכי אר"י דאינו אהל היכא דאין עשוי בידי אדם בטפח קאמר: בשקיפין · סלעים הנופלים ומתפרקין ברוח ויש חור גדול במקום עקירתן: נקיקי · ביקועין: והרי דלת דיש בה כמה אגרופים · מן הקרקע עד הדלת וקא א"ר יהודה לא היו מביאים דלתות קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים: כל עיקר.(א) לא משום דאינו אהל אלא שלא תהא דעתו של תינוק גסה עליו פריוו"י בלע"ז שמתוך שאינו ירא ליפול והרי הוא בטוח כאילו הוא בעלייה רחבה ויוציא ראשו חוץ לדלת ומאהיל לפיכך מביאין שוורים בלי דלתות ומתוך שהוא ירא ליפול אינו מוציא ראשו להלן מן רחב השור:

[עירובין ל:] שדעתו של תינוק גסה עליו · קסבר *רבי יהודה אהל זרוק שמיה אהל דמשמע הא לא מפני שדעתו גסה היו מביאין דלתות:

תוספות

יליף אהל אהל ממשכן · וא"ת אי ממשכן יליף אפילו עשוי בידי אדם נמי לא יביא את הטומאה אלא פשתן כדאשכחן פרק במה מדליקין (שבת דף כז: ושם) דתנן כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן ויליף בגמרא אהל אהל ממשכן וי"ל דכל המאהילים דמטמאים ילפינן בספרי בפרשת פרה בקל וחומר ממנורע דתניא מנין לעשות שאר המאהילים כאהל המת אמרת מה מנורע הקל עשה בו כל המאהילים כאהל מת החמור לא כל שכן דלגבי מנורע כתיב מושבו ודרשינן בתורת כהנים מושבו טמא מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן וטהור עובר טמא וא"ת אם כן כי לא עביד נמי בידי אדם נילף בקל וחומר ממנורע וכי תימא אם כן ג"ש מאי אהניא הא אינטריכא ליה לדרשה דפרק במה מדליקין דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים ויש לומר דמושבו לא משמע לא ריבוי ולא מיעוט לענין שאינו עשוי בידי אדם ולרבי יהודה דמעטיה רחמנא גבי מת ילפינן מנורע הקל בקל וחומר ממת דלא מטמא ולרבנן לא מחלק לא הכא ולא הכא ואף על גב דסתם סיפרא רבי יהודה אתיא שפיר ההיא דאילן כרבי יהודה דאמר במתניתין מודה היה רבי יהודה כמלא אגרוף וא"ת וכיון דשאר המאהילים ילפינן ממת ק"ו ממנורע אם כן נימא דיו ולא מטמא עוברים כמו קוברי המת שהיו עוברים באכסדרה ויש שם כלים דמנורע עובר אינו מטמא באהל כדתניא בתורת כהנים וכדתנן במסכת נגעים פ' י"ג (מ"ז) ומייתי לה פ"ק דקדושין (לג:) ויש לומר דק"ו זה אינו אלא גלויי מילתא בעלמא הוא דלא ילפינן ממשכן למעוטי שאר המאהילים:

ומביאין נשים עוברות ויולדות · אע"פ שהיו התינוקות טמאים בנדה ויולדות לא היו חוששין אלא לשומרן מטומאת מת דבעיא הזאה ומטומאה היוצאה מגופו כגון בעל קרי כדתניא [תוספ' פרה פ"ג] בתוספתא* שהיו מגדלין אותן עד שיהו בני שבע שנים או שמנה ולא יותר שלא יראו קרי וקצת תימה מה מועיל מילוי זה שהיו ממלאין בתינוקות סוף סוף בעינן איש בשעת קידוש שנותנין האפר במים או בשעת הזאה לרבי יהודה או לרבנן כדמוכח פרק טרף בקלפי (יומא דף מג:) ויש לומר דמה שהיה יכול לתקן מתקנין משום מעלה דכולה מילתא מעלה בעלמא כדאיתא בריש (*יומא) (דף ג:) ועל גביהן דלתות · מאן דאמר בגיטין (דף ח:) ובנזיר פרק כהן גדול (דף נה·) ובפ' בכל מערבין (עירובין דף ל:) ובפרק בתרא דחגיגה (דף כה·) דאהל זרוק לא שמיה אהל לחוץ בפני הטומאה מצי למימר דסבר לה כרבי יהודה דאמר במתניתין לא היו מביאין דלתות אלא שוורים שכריסותיהן רחבות ואע"פ שגם הם אהל זרוק מ"מ בדידהו גלי רחמנא דחשיבי אהל כדדרשינן מדכתיב (איוב י) ובעצמות וגידים תסוככני ומיהו לר' אליעזר דלקמן ודאי קשה דמפרש טעמא דשוורים משום דמגינים על הרועה שלהם וקושיא דמטה מפני משום דהויא אהל עראי ולהאי טעמא קשה היכי עבדינן למ"ד אהל זרוק לא שמיה אהל דאפי' שידה תיבה ומגדל לא חייצי: והתינוקות יושבין · בתוספתא דפרה [פ"ג] קתני דהכל שוין שהתינוקות צריכין טבילה כלומר הכל שוין בין ר' עקיבא בין ר' יוסי הגלילי שנחלקו לענין הזאה כדתנן במסכת פרה פ"ג [מ"ד] צריכין היו התינוקות להזות דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא היו צריכין להזות: ירדו לתוך המים ומלאום · קסבר האי תנא מילוי ידים בעינן ולא שישלשל בחבל כך פירש בקונטרס ותימה גדולה פירש דבכולהו סתמי מוכחי במסכת פרה (פ"ז משנה ו ז) שהיו מוליכין חבל כדי למלאות ואפילו נתמלא הכלי מאליו משמע דכשר במילוי דתנן במס' פרה פ"ה (מ"ז) השוקת שבסלע אין ממלאין בה היתה כלי וחברה בסיד ממלאין עוד תניא בתוספתא דפרה אמר לפני רבי עקיבא משום רבי ישמעאל כוסות של אבן היו תלויין בקרני שוורים כיון ששחו שוורים לשתות נתמלאו הכוסות אמר להם אל תתנו מקום לצדוקים לרדות (*אחריו) ונראה לפרש דבהכי פליגי רבי יוסי ורבנן דרבנן סברי משום ההוא פורתא לא חיישינן לקבר התהום ורבי יוסי חייש: תניא נמי הכי · משמע לכאורה שהיא ברייתא והיא משנה שלימה במסכת אהלות (פ"ג מ"ז) סיפא דההיא דלעיל דהכי תנן התם רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל ומודה בשקיפים וסלעים*: והרי דלת דיש לה כמה אגרופין · תימה היכי סלקא דעתא דמקשה שלא יועילו דלתות והלא בידי אדם הוא דמדעת הונחו לשם אהל ועוד מאיזה טעם יש לשוורים להועיל יותר מן הדלתות ובקונטרס פירש קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים ולפי זה תיקשי ליה היא גופא וי"ל דקא סלקא דעתיה דבעלי חיים חשיבי להגיל טפי מדלתות ליחשב אהל אף על פי שאין דרך אהל בכך ולא שייך טעם זה אלא בדבר התלוי בסברא ולא למאי דילפינן ממשכן:

ובעצמות

רבינו חננאל

ובסלעין. מ"ט דרבי יהודה יליף אהל אהל כתיב הכא אדם כי ימות באהל. וכתיב התם ויפרוש את האהל על המשכן מה להלן בידי אדם הכא נמי בעינן אהל העשוי בידי אדם. איני והתנן במס' פרה פ"ג חצירות היו בירושלים בנויות ע"ג סלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום כו' פי' שאם יש שם קבר תחתיו נעשה חלל זה אהל ואין טומאה בוקעת ועולה למעלה מן האהל לפיכך [היו] התינוקות מתגדלים באותן חצירות. וכן כשהיו מוליכין אלו התינוקות מן החצירות ההן להר הבית היו מרכיבין אותן ע"ג שוורים וע"ג השוורים דלתות והתינוקות יושבין מלמעלה שאם יש שם קבר הדלתות נעשית אהל והן מפסיקין בין הטומא' לתינוקות ותניא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתו' אלא שוורי' והא שוורים שאינו עשוי בידי אדם [והוי אהל] ומשני ר' אלעזר כי בעי ר' יהודה *) אהל בידי אדם ב' טפחים. ומודה ר' יהודה במלוא אגרוף שהוא יותר מטפח כדכתיב באבן או באגרוף שאע"פ שאינו בידי אדם אהל הוא. מדקתני [ומודה] ר' יהודה בשקיפין ובנקיקי הסלעים. והאי דקתני לא היו מביאין דלתות אלא שוורים. אביי אמר הכי קתני לא הוצרכו להביא דלתות דיי להם בשוורים. רבא אמר חייש ר' יהודה הואיל ודעת התינוקות גסה שמא יוציא כו' לפיכך אמר

*) נ"ל אהל בידי אדם בטפח ומודה ר"י.

[נ"ל פרק בתרא דזבחים דף קיג.]

[נ"א אחריכם]

[גם פרש"י הגיה דבר זה בתוס' ועי' ישוב ע"ז בתוי"ט ספ"ג דאהלות בשם מהר"ם]

תורה אור

בקבר התהום תניא כוותיה דרבא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות כל עיקר מפני שדעתו של תינוק גסה עליו שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן הגיעו לשילוח ירדו ומלאום ועלו וישבו להן על גביהן והרי מטה דיש בה כמה אגרופים ותנן ר' יהודה אומר נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים שאני מטה הואיל ולגבה עשויה שוורים נמי לגבן עשוים כי אתא רבין א"ר אלעזר שאני שוורים הואיל ומגינים על הרועים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אי הכי מטה נמי הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה אלא אמר רבא שאני שוורים הואיל ועשוים להגן על בני מעים שלהן שנאמר °עור ובשר תלבישני (איוב י) ובעצמות וגידים תסוככני ואי בעית אימא *ר' יהודה לטעמיה דאמר *סוכה דירת קבע בעינן והוה ליה מטה דירת עראי וסוכה אהל קבע *ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע והא *ר"ש דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן (הא) ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע (אין) בהא פליגי מר סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ומר סבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע: א"ר שמעון מעשה בטבי עבדו: תניא א"ר שמעון משיחתו של רבן גמליאל למדנו שני דברים למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה ולמדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו ולימא מדבריו של רבן גמליאל מילתא אגב אורחיה קמ"ל כי הא *דאמר רב אחא בר אדא ואמרי לה אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי' שיחת *תלמידי חכמים צריכה *לימוד שנאמר °ועלהו לא יבול (תהלים א): מתני' *הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה: גמ' מ"ט דר' יהודה פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה מאי בינייהו כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך על גב המטה כשרה מאי טעמא למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה:

מתני'

רש"י

בקבר התהום · כלומר בספק קבר : דיש כמה אגרופים · מן התבלים לקרקע : טהגין הייט · אלמא אהל ערלי לאו אהל הוא : הואיל ולגבה עשויה · לישן על גבה ולא תחתיה לפיכך אין לה שם אהל : על הרועים · שמכניסין ראשיהן תחת כריסם : להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים דאמרי' בבבא בתרא (דף נח·) איזהו מטה של תלמידי חכמים כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים שטתנים שם כשהוא בא לשכב וליסן הולך מנעליו וטתנן תחת מטתו אבל לתת תחתיה דברים אחרים גנאי הוא לו שמרגיל בני הבית לשם: על בני מעיין · גג שבדרה שלהן מגין עליהן: תסוככני · אלמא סכך קרי ליה: ואיבעית אימא. לר' יהודה מטה אהל היא אלא היינו טעמא דשרי משום דסוכה אהל קבוע הוא: ולא אתי ערלי ומבטל קבע · להסיר שם הסוכה מכאן : והא ר' שמעון דאמר נמי סוכה קבע (א) · דבעי ארבע' דפנות ואמרי' בפרק קמא (דף ז:) ר' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן וקאמר במתניתין לפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו : משיחתו · לשון שיחת חולין ושמחה : מלתא · חדתא אגב אורחיה דאזיל לאשמועינן שני דברים שלמדנו הולך בלשונו בדבר שתוכל להבין בו דבר חידוש דאי אמרת מדבריו לא שמעינן מינה שתהא שיחת חולין צריכה ליתן לב ללומדה אבל השתא אשמעינן דצריך להטות אוזן אף לשיחתן שאף היא סופה להבין בה דבר תורה מדבריו משמע דברי תורה שהוא מתכוין ללמדן לתלמידים: צריכה לימוד · צריך לשומעם שיתנו להן לב : ועלהו · דבר קל שבו : מתני' בכרעי המט' · מטה שלמה: ר' יהודה אומר כו' · טעמא מפרש בגמרא : גמ' שאין לה קבע · שמטלטלת על ידי מטה ור' יהודה לטעמי' דאמר סוכה דירת קבע בעינן : שמעמידה כו' · ואע"פ שלא למדנו פסול אלא לסכך הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה: אבל סיכך על המטה · ולא סמך הסיכוך בכרעים אלא על גבי יתידות אבל כל דופני הסוכה אינן אלא מצות מחלשה לדדין לא פסיל ר' יהודה דהא לא גמרי' פסול מיניה לסוכה אלא לסיכוך וזה לא הוא ולא מעמידו בפסולי' ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך :

מתני'

תוספות

ובעצמות וגידים תסוככני · אף על גב דהאי קרא באדם כתיב כל שכן בבהמה שכריסה למטה כעין אהל : למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה · ואע"ג דהאי מצות עשה שהזמן גרמא אצטריך לאשמועינן דלא תימא דחייבין משום דכתיב תשבו כעין תדורו כדלקמן בשילהי פירקין (דף כח:) : שאין לה קבע · (ב) שמטלטלת על ידי המטה ורבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע כך פירש בקונטרס לפי סברא זו מצינו למימר דפליגי נמי בסוכה שבראש העגלה וגרים שפיר לעיל בפרק קמא (דף ז:) ולקמן בפירקין (דף כג·) בראש העגלה גבי פלוגתא דרבן גמליאל ור' עקיבא בראש הספינה דבראש העגלה נמי פליגי והא דמודה רבן גמליאל בראש הספינה דכשרה היכא דיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה כדאמרי' לקמן (שם) אע"ג דמטלטלת ע"י הספינה שאני ספינה דאורחא בהכי וחשיבא קבע אע"ג דמטלטלת ואפילו למאן דמפרש הכא טעמא דמתניתין משום דבר המקבל טומאה מכל מקום מודה הוא דפליגי נמי בטעמא דדירת קבע תדע מדלא קאמר היכא בינייהו כגון שסמכ' בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש דלמאן דאמר לפי שאין לה קבע הכא נמי אין לה קבע דמטלטלת ולמאן דאמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה הני כיון דבאין במדה טהורים כדתנן פרק ט"ו דכלים (מ"א) ומיהו קשה דלקמן (דף כג·) דפסיל ר' יהודה סוכה על גבי בהמה מאי טעמא משום דכתיב חג הסכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה וזו אינה ראויה לפי שאין עולין לה בי"ט והשתא תיפוק ליה משום דמטלטלת ע"י בהמה ואינה קבע מידי דהוה אסומך בכרעי המטה ובירושלמי משמע דטעמא לפי שאין לה קבע שאין לה י' טפחים מן המטה עד לגג דהך פלוגתא דר' זירא ור' אבא דהכא מתני לה בירושלמי בר' אמי ור' אבא וזה לשונו אמר רבי אמי על שם שאין מכרעי המטה לסכך עשרה טפחים אמר ר' אבא משום שאין מעמידין בדבר טמא הא תני מעשה בירושלים שהיו משלשלין מטותיהן לפני חלונותיהן והיו מסככין על גביהן אין תימא משום שאין מעמידין על דבר טמא הא לית ליה טעמא אלא משום שאין מכרעי המטה לסכך י' טפחים עד כאן ירושלמי ואותן של אנשי ירושלים היה עשרה מכרעי המטה לסכך והא דקתני מתניתין רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד מעלמה אסורה דמשמע הא יכולה לעמוד כמו שסמכה על יתידות כשרה אע"פ שאין מכרעי המטה לסכך עשרה לא חשיב ערלי כיון דלאי שקיל לה למטה איכא אויר עשרה והסוכה מתקיימת כדאמר אביי בשמעתין למאן דאמר אין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר אי שקיל לה למטה דמטה לאודה קיימא ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכרים וכסתות דפרק קמא (דף ד:) לא הוי מיעוט לא לענין עשרה ולא לענין עשרים :

עין משפט נר מצוה

ד א ב ג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף יג :

רבינו חננאל

אין מביאין דלתות אלא שוורים ותניא כוותיה דרבא . ואקשינן והרי מטה דיש בה כמה אגרופין ולא חשיב ליה ר' יהודה אהל ומכשיר לישן תחתיה בסוכה ודחינן שאני מטה דלגבה עשויה . כלומר הנסרין הנתונות עליה לישן עליהן על גביהן נתונות ולא תחתיהן . ואקשינן אי הכי שורין נמי לגבן עשוין ושנינן שאני שוורים פעמים שהרועים נכנסים תחתיהם בצל מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים שנמצאו להם כמו אהל אי הכי מטה נמי מגינה על מנעלים וסנדלים ונדחת זו . ומשני רבא אלא שאני שוורים הואיל ומגינים על בני מעיים כסוכה . שנאמר עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני . איבעית אימא דרבי יהודה לטעמי' דאמר [סוכ'] דיר' קבע בעינן והוי"א לה סוכ' [קבע] ומטה דירת עראי ולא אתו אהלי עראי ומבטלי אהלי קבע . והא ר' שמעון נמי דבעי סוכה דירת קבע וקתני מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל כו' ופליג על ר' יהודה. ואסיקנא בהא פליגי ר' שמעון [סבר] אתו אהלי עראי ומבטלי אהלי קבע ורבי יהודה סבר לא . ר' יהודה ור' שמעון מפורשין בפרק הראשון. אמר אביי . רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן . מצאנו כי עלי האילן נקראו שיחים דכתיב תחת אחד השיחים . וכתיב וכל שיח השדה וכתיב בין שיחים ינהקו כמו שנקראו דברי תורה שיחה כדכתיב והקיצות היא תשיחך :

(פיס') [מתני'] הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה . אמר אביי לא שנו אלא מעמיד שנמצא מחזיק*) הסכךאלא דר' יהודה בדבר שאין לו קבע. וי"א בדבר המקבל טומאה . אבל סיכך ע"ג המט' וכותלי המטה הן דפנות דברי הכל כשרה :

*)נראה דהלשון מסורס כאן וכן צ"ל אמר אביי לא שנו דברי ר"י אלא מעמיד שנמצא מחזיק הסכך בדבר שאין לו קבע וכו' .

מסורת הש"ס

[ורשב"ם מח' פ"א ע"ש]
[לעיל ז:]
[לעיל יח.]
[לעיל ז:]
ע"ז יט: ע"ש
[ס"א חולין של]
[בע"ז יט: איתא תלמוד ועי' בפרש"י דשם והכא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא ר' שמעון וכו' קבע בעינן דבעי ד' : (ב) תוס' ד"ה שאין לה קבע שמיטלטלת וכו' דירת קבע בעינן עכ"ל כך פירש :

מתני' סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה :

גמ' מאי מדובללת אמר רב ׳סוכה ענייה ושמואל אמר ׳קנה עולה וקנה יורד רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת מאי מדובללת מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה כשרה ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מבולבלת ותרתי קתני סוכה מבולבלת כשרה וצילתה מרובה מחמתה כשרה אמר אביי ׳לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה *אמר רבא ׳אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן אלא שאין בגגו טפח אבל יש בגגו טפח כשרה דאמרינן חבוט רמי אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית (א) ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה לא אמרינן חבוט רמי דתנן *׳קורות הבית והעלייה שאין עליהם מעזיבה והן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא בין התחתונה לעליונה ביניהן טמא על גבי העליונה כנגדה עד לרקיע טמא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחתיהן תחת כולן טמא על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותני עלה *׳בד"א בזמן שיש בהן טפח וביניהן פותח טפח אבל אין ביניהן פותח טפח טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא ביניהן ועל גביהן טהור אלמא כי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי שמע מינה יתיב רב כהנא וקאמר להא שמעתא אמר ליה רב אשי לרב כהנא וכל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי והא תניא *קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת *רבן שמעון בן גמליאל אומר פחות

מתני' סוכה המדובללת · לקמן מפרש לה בגמרא : ושצילתה מרובה מחמתה כשרה · ליכא לאקשויי תנינא חדא זימנא (לעיל דף ב:) שחמתה מרובה מצילתה פסולה אינן דומות זו לזו דמיקשיא קשיין אהדדי כדרמינן להו בגמרא ומשנינן : המעובה כמין בית · שסכך שלה עב מאד : **גמ'** ענייה · שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו שלשה ביחד : קנה עולה וקנה יורד · שלא השוה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ואשמעינן מתניתין דאמרינן (ב) כל שאילו היו מסוככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה : (ג) רב תני חדא · מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה אחדא סוכה קיימי : ושמואל תני . מתני' בתרי סוכות : רב תני חדא · סוכה שהיא ענייה שהיא מדובללת מדולדלת אם צילתה מרובה מחמתה כשרה : ושמואל תני תרתי · סוכה מבולבלת כשרה דאמרינן רואין ושצילתה מרובה מחמתה מילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צילתה מרובה כשרה : לא שנו · דשמואל דקנה עולה וקנה יורד כשרה דאמרינן רואין : אלא דאין בין זה לזה שלשה · דכל פחות משלשה חדא היא : שאין בגגו · בקנה העולה רחב טפח דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר ביה חבוט רמי השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו דהיינו נמי ענין גוד אחית אלא לענין מחילה דהוי חודה של מחילה שייך למימר גוד אחית משוך אותה והורד ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר חבטא : אמרינן חבוט רמי · כשגבוה שלשה ויותר דאילו בפחות מג' לאו חבוט הוא שהרי הוא כמוסכך עליו : ה"ג להך מתניתין באהלות קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא בין התחתונה לעליונה ביניהם טמא על גבי העליונה כנגדה עד לרקיע טמא היו העליונות כבין התחתונות וטומאה תחתיהן תחת כולן טמא על גביהם כנגדן עד לרקיע טמא · וה"פ קורות הבית אותן שהעלייה עשויה בהן שקורין שוליב"א קורות העלייה הן שהגג עשוי בהן שקורין טרי"ב וגגין שלהן חלקין היו ושוין ומניחין הנסרין מקורה לקורה כמין תקרת עלייה : שאין עליהם מעזיבה · ולא נסרים ומעזיבה לאו דוקא נקט אלא דסתם היכא דליכא מעזיבה ליכא נסרים : והן מכוונות · העליונות מכוונות כנגד התחתונות ומאהילות עליהן : טומאה תחת אחת מהן · תחת אחת מהתחתונות : תחתיה טמא · על פני כל אורכה דיש ברוחבה טפח כדמפרש לקמן ומביאה את הטומאה וכל שאר הבית מטה ומעלה טהור ואף כנגד אותה הקורה למעלה דהיינו בינה לבין העליונה (ד) ואין טומאה אלא תחתיה לבד : בין תחתונה לעליונה ביניהן טמא · כל כלים שבין אותם השתים טמא שהעליונה מאהלת על הטומאה ומביאה את הטומאה על פני כל אורכה תחתיה : על (ה) העליונה · ואם טומאה על העליונה : כנגד הטומאה עד לרקיע טמא · שהרי אין דבר חוצץ הימנה ומעלה : (ו) היו העליונות כבין התחתונות · שלא היו מכוונות זו כנגד זו אלא העליונות מכוונות כנגד האויר שבין התחתונות : טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא · דאמרינן בכל העליונות חבוט רמי והשליכם בין התחתונות והוי כל הבית מקורה והוי אהל אחד וכדמוקי בברייתא שהיה רוחב העליונות כשיעור אויר שבין התחתונות : ותני עלה · הכי גרסינן לה בד"א בזמן שיש בהן טפח ויש ביניהן פותח טפח אבל אין ביניהן פותח טפח טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא ביניהן ועל גביהן טהור · ולא גרסינן אין בהן טפח והכי פירושא בד"א דכולה מתניתין בשיש בהן טפח בשיש בתחתונות הללו טפח וביניהן פותח טפח מתוקמא מתניתין שפיר דאמרינן חבוט רמי כשהן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא ותו לא דכיון דיש בה טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה הלכך תחתיה טמא ועל גבה טהור טומאה על גבה תחתיה טהור אפי' כנגד הטומאה דחוצלת וכשאינן מכוונות כיון דיש ביניהן פותח טפח והעליונות רחבן כשיעור אויר שבין התחתונות כדקתני העליונות כבין התחתונות שהן כנגד האויר וכשיעורן טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא דאמרינן חבוט רמי אבל אין ביניהן פותח טפח נמצא שאין ברוחב העליונות טפח טומאה תחת אחת מהן מן התחתונות תחתיה טמא ותו לא דלא אמרינן חבוט רמי : ביניהן · בין התחתונות לעליונות *כשהן מכוונות טהור והוא הדין בשאין מכוונות שעל גבה טהור ותחתיה טמא דכיון דיש בה טפח מביאה טומאה לכל אורך שתחתיה וחוצלת בפני הטומאה לטהר על גבה ומאן דגריס אין בהן טפח טועה דאם כן טומאה תחת אחת מהן אין כל תחתיה טמא דאין בה שיעור להביא טומאה ואין על גבה כנגד הטומאה טהור שאין בה שיעור לחוץ וטומאה על גבה כנגד הטומאה טמא ומתחתיה נמי טמא דטומאה בוקעת ויורדת שאין בה שיעור לחוץ ובתוספתא [דאהלות פי"ג] גרסינן בהדיא במסקנא במה דברים אמורים פעם שניה וגרסינן הכי במה דברים אמורים כשיש (ז) פותח ספח אבל אין ביניהן כו' : להא שמעתא · דרבא : פחות מארבעה כו' · רבן שמעון סבירא ליה פחות מארבעה לבוד בכל דוכתא :

שתי

קנה עולה וקנה יורד · שלא השוה את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כל שאילו היו מוסככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה כך פירש הקונטרס · משמע לפירושו דכשיש בין זה לזה שלשה דפסולה לאביי היינו מטעם חמתה מרובה מצילתה ולא יתכן דכיון דאי קיימה חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה אלא היינו טעמא משום דלא חשיב סכך להצטרף כי הוי גונא כשיש בין זה לזה שלשה אבל כי ליכא שלשה כלבוד דמי והכל אחד :

קורות הבית והעלייה · משנה היא במסכת אהלות פרק י"ב ותני עלה ברייתא היא כך היא שנויה בתוספתא דאהלות במה דברים אמורים בזמן שיש *ביניהן פותח טפח אבל אין *ביניהן פותח טפח וטומאה תחתיהן תחתיה טמא על גביהן וביניהן טהור ביניהן או על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותחתיהן טהור בד"א בזמן שיש בהן פותח טפח אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת והשתא הך ברייתא אסיפא דמתניתין קאי שהעליונות כבין התחתונות דכשהתחתונות אין בין זו לזו פותח טפח נמצא דעליונות אין בהן פותח טפח שהן כבין התחתונות הלכך כשיש טומאה בתחתונות תחתיהן טמא שכל אחת ואחת מביאה טומאה על כולה הואיל ויש ברחבה טפח וביניהן טהורות כיון דאין בעליונה רוחב טפח לא אמרינן חבוט רמי ליחשב האויר שבין התחתונות כסתום ועל גבו נמי טהור דחוצלת בפני הטומאה דכיון דיש בו ברוחבו טפח והדר קאמר בד"א דמביאות טומאה וחוצלין כשיש ברחבן של תחתונה טפח אבל אין ברחבן טפח בין שהטומאה תחתיהן בין שהטומאה על גביהן כנגד הטומאה טמא ומן הצד טהור :

הא

נ"ל רבא אמר וכ"ה בר"ן

אהלות פי"ב מ"ה

[תוספתא דאהלות פ"ג]

עירובין יד. לעיל יח.[וש"נ]

[עירובין ט. וש"נ]

[פי' רש"ל ורש"א]

ה א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יט כ סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ד :

ו ב ג ד מיי' שם הלכה כא טוש"ע שם סעיף ה :

ז ה ו מיי' פי"ז מהל' טומאת מת הל' ו :

רבינו חננאל

מתני' סוכה מרובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה . רב אמר מאי מדובללת ענייה מדלדלת וחדא קתני במתני' הענייה שצילתה מרובה מחמתה כשרה שמואל אמר מאי מדובללת מבולבלת קנה עולה וקנה יורד. ותרתי קתני במתני' קנה עולה וקנה יורד ושצילתה מרובה מחמתה כשרה אמר אביי לשמואל דאמר קנה עולה וקנה יורד לא שנו אלא שאין ביניהן ג' טפחים . דאמרינן כל פחות מג' כלבוד דמי . אבל יש ביניהן ג' טפחים פסולה . רבא אמר אפי' אם יש בין זה לזה ג' טפחים אם יש בגגו של קנה העולה והיורד טפח כשרה . מ"ט אמרינן חבוט רמי . כלומר ראה העליונה כאילו הן למטה ולבוד הוא הכל כדתנן באהלות פרק י"ב קורות הבית והעלייה שאין עליה מעזיבה והן מכוונות פי' זו על זו אינה יוצאה התחתונה מכנגד העליונה וביניהן בין בתחתונות ובין בעליונית פתוח תחתיהן טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא. כלומר היא מפסקת ומאהלת על הטומאה מלעלות למעלה והצדדין אויר הן ואינן מאהילין. ואם הטומאה נתונה ע"ג אחת מן הקורות התחתונות דהיינו ביניהן כל דבר המאהיל באותה הקורה עד הקורה של עלייה המכוונת כנגדה טמא. ואם הטומאה בקורה העליונה כל דבר המאהיל על אותה קורה עד לרקיע הכל טמא. אם היו הקורות העליונות רחבות כשיעור האויר שבין התחתונות ונתונות אותן הקורות של עלייה כנגד האויר שבין קורות הבית טומאה תחת אחת מהן תחת הקורות התחתונות*) הבית כאן טמא. אין הקורות של בית מפסיקות שהרי עליונות נתונות באויר שבין קורות הבית וכשמאהיל על מקצת מאהיל על הכל. ותני עלה בתוספתא כלומר מפרשא בברייתא בד"א בזמן שיש בהן בקורות טפח וביניהן פותח טפח והקורות העליונות כנגד הפותח טפח. טומאה תחת אחת מהן הכל טמא. אבל אין

*) נראה דל"ע כל הבית טמא דכאן אין הקורות של בית וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכי אית ביה טפח וכו' וכי לית ביה טפח לא אמרינן: (ב) רש"י ד"ה קנה עולה וכו' דאמרינן רואין כל שאילו וכו' וכשרה : (ג) ד"ה רב וד"ה ושמואל וד"ה רב תני חדא כצ"ל : (ד) ד"ה תחתיה טמא וכו' לבין העליונה טהור ואין טומאה : (ה) ד"ה על גב העליונה : (ו) ד"ה היו העליונות וד"ה טומאה הכ"ל : (ז) ד"ה ביניהן וכו' בד"א כשיש בהן פותח טפח אבל אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת הס"ד :

פחות מארבעה אין צריך להביא קורה אחרת ארבעה צריך להביא קורה אחרת
אוכן שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת רשב"ג אומר אם מקבלות אריח לארכו שלשה טפחים אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת בהיו אחת למעלה ואחת למטה רבי יוסי בר' יהודה אומר רואין העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה והתחתונה למטה מעשרה הא זה וזה בתוך עשרים אמרינן חבוט רמי אע"ג דלית ביה טפח א"ל תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אלא בתוך עשרים והתחתונה סמוכה לה בפחות משלשה אי נמי בלבד שלא תהא תחתונה למטה מעשרה אלא למעלה מעשרה ועליונה סמוכה לה בפחות משלשה אבל שלשה כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי: ושצילתה מרובה מחמתה כשרה: הא כי הדדי פסולה והא תנן באידך פירקין *ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא גכאן מלמעלה כאן מלמטה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת: מעובה כמין בית: ת"ר דהמעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה אין כוכבי חמה נראין מתוכה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין:
מתני' ההעושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביום טוב ובראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה בי"ט *שתים באילן ואחת בידי אדם או שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביום טוב שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה בי"ט
זה

רש"י

שתי קורות המתאימות כו' · דתנן בעירובין (דף יג:) הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרוחבו והתם פריך טפח ומחצה בעי ומשני שבולטת לשני צידי הקורה אצבע לכל רוח ומלבנן בטיגא ואם לא היתה לו קורה רחבה טפח ונתן שתים זו בצד זו דהיינו מתאימות כעין תאומים: אם מקבלות אריח לרחבו טפח · כשהן סמוכות זו לזו אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו שאין שתיהן רחבות טפח צריך להביא קורה אחרת: רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מקבלות לאורכו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת · רבן שמעון בן גמליאל להקל בא כלומר אפילו אין בהן טפח ואם מושיב על שתיהן אריח לרחבו אינו עומד מרחיקן זו מזו ומושיב עליהן לאורכו ובלבד שיהו בריאות לקבל כובדו ואורכו של אריח שלשה: ואם לאו · שאינן בריאות לקבלו צריך להביא קורה אחרת: היתה אחת למעלה ואחת למטה · כשהושיבן זו אצל זו לא נתנס בשוה אלא זו נמוכה וזו גבוהה: רואין את העליונה כאילו היא למטה · בשוה לזו או את התחתונה כאילו היא למעלה אצל חברתה: (א) ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים · לארץ דאינו מקום להכשר קורה: ולא תחתונה למטה מעשרה · לארץ שאין מחילה בפחות מעשרה: הא זו וזו בתוך עשרים · אפילו העליונה סמוכה לשפת עשרים והתחתונה לשפת עשרה קא סלקא דעתך דמכשר אלמא אמרינן חבוט רמי בפחות מרוחב טפח: תריץ הכי · כלומר רואין דקאמר פחות מג' הוא ובלבד דקתני הכי קאמר ובלבד שלא תהא עליונה כו': כאן מלמעלה כאן מלמטה · הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי · כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מלומלם פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך והא דדייקי' כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה שחמה וצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: כוזא מלעיל כאסתירא מלתחת · כשהנקב רחב כשיעור זוז חמתו מרובה למטה כשיעור סלע: כוכבי חמה · כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה אין זו דומה לסוכה אליבא דבית שמאי: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה · אף על גב דמטלטלא ולא קביעא ובראש הספינה שהוא מקום גבוה של ספינה והים גבוה מאד ואין הרים מקיפין והרוח שולטת שם ועוקרתה: כשרה · דדירת עראי סגי בה: ועולין לה ביום טוב · ומשום דבעיא למיתנא סיפא ואין עולין תנא רישא ועולין: בראש האילן · תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות וסכך: כשרה · לחולו של מועד ואף ביום טוב אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביום טוב · דגזור בה רבנן *דאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש: שתים באילן ואחת בידי אדם · סמך קרקעית הסוכה רובו באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי מחיצות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קצת קרקעית הסוכה באמצע הדופן והגביה הדופן ממנו למעלה עשרה או שתים בידי אדם ואחת באילן הואיל

תוספות

הא זה וזה בתוך עשרים אמרינן חבוט רמי · וא"ת מאי קושיא אדפריך מרבי יוסי ברבי יהודה ליסייעיה מרבנן דלית להו רואין דהא רבנן פליגי עליה כדמוכח פ"ק דעירובין (דף יד · ושם) דאמר אביי רבי יוסי סבר לה כאבוה בחדא ופליג עליה בחדא סבר לה כאבוה בחדא דאית ליה רואין ויש לומר דטעמא דרבנן לאו משום דלית להו חבוט רמי בפחות מטפח אלא משום דפסלי קורה המונחת באותו ענין שאינה ראויה לקבל אריח דבעו רחבה ובריאה ולא אמרינן רואין לפסול קורה הניטלת ברוח ושתי קורות המתאימות אפילו בפחות משלשה משום דראויה לקבל אריח בעו אבל אי הוה להו הכא (ב) רואין אפילו בפחות משלשה יש לנו ללמוד מדברי רבי יוסי ברבי יהודה שאפילו במופלג שלשה היו אומרים רואין דהא לא פליגי (אלא) במאי דלית להו רואין אלא מטעמא דפריסית:
אבל בשלשה כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי · השתא אסיקנא דבטפח אמרינן חבוט רמי אפילו בשלשה ותימה דבפרק קמא דעירובין (דף טו· ושם) אמרינן גבי היתה קורתו משוכה או תלויה כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן שלשה ואין בעקימותן שלשה וקא משמע לן דאמרינן לבוד וחבוט ולמה לי שאין בגובהן שלשה כיון דקורה רחבה טפח אפילו בגובה שלשה נמי אמרינן חבוט רמי ויש לומר דלא דמי דבלאו הכי תיקשי לן התם בלאו טעמא דחבוט רמי ליתכשר האי מבוי כיון דאין הקורה למעלה מעשרים אלא היינו טעמא כדאמרינן התם דבעינן קורה על גבי מבוי ואפילו הוי קורה משום מחילה בעינן היכר קא ולא חשיב היכר כלל אלא אם כן הוי בתוך שלשה כי ההיא דהתם דהניח מבחוץ ואפילו סמוך לכותל:
כאן מלמעלה כאן מלמטה · הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי בשיש בין קנה לחבירו כמלא קנה אפילו מלומלם פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה מן הצל של סכך והא דדייקינן כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה שהחמה והצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: *)כוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת · כשנקב רוחב מלמעלה כשיעור זוז חמתה מרובה מלמטה כשיעור סלע כך פירש בקונטרס והקשה ר"ת דרב פפא גופיה דהכא אית ליה פ' קמא דעירובין (דף טו:) פרוץ כעומד מותר והתם נמי פסקינן הלכתא הכי ועוד קשה דאמר פרק קמא דקידושין (דף יא:) דעבדי אינשי דקרו לפלגתא דזוזא איסתרא אלמא דאיסתרא פחות מזוזא ומפרש רבינו תם כאן מלמעלה מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשרה לפי שהוא עומד כפרוץ אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ודומה כי הדדי פסולה לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא דומה בעיניו קטן כאיסתרא מחמת שהוא רחוק ממנו וראיה לדבר ונהי בעינינו כחגבים (במדבר יג) וכוכב גדול בשמים דומה בעינינו כקטן כדמוכח בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עג·) **) : שתים באילן ואחת בידי אדם · סמך קרקעית הסוכה רובה באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי מחיצות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קרקעית הסוכה באמצע הדופן והגביה הדופן ממנו ולמעלה עשרה או שתים בידי אדם ואחת באילן הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה שאינה יכולה לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן כך פירש בקונטרס ולא משמע הכי פרק מי שהחשיך (שבת דף קנד: ושם) דדייק מהכא דלצדדים אסורין דאמרינן מאי לאו דחק ביה באילן ואגח ביה קנים באילן דהוי להו צדדין ומשמע דמיירי שהאילן דפנות לסוכה וקנים של סוכה נסמכין על האילן ואם יכנס בה ביום טוב גזרה שמא יניח חפצו על הסכך וכן פירש שם בקונטרס:
דתניא

*) לפ"ד מהרש"א הכל ד"א וק"ל. **) [וע"ע תוס' ב"ב קסז. ד"ה ומשום]

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה כה טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף כב:
ט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף כג:
י ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יט סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף א:
יא ד מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ג:
יב ה מיי' פ"ד מהלכות סוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ג:
יג ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

בהן טפח ולא ביניהן פותח טפח טומאה תחתיהן [תחתיהן] טמא ביניהן ועל גביהן טהור. אלמא כי יש בקורה טפח אמרינן חבוט רמי. אין בקורה טפח לא אמרינן. וכן בסוכה אם יש בגגה טפח אע"פ שקנה יורד מחבירו יותר מג' טפחים אמרינן חבוט רמי. ומקשי רב אשי לרב כהנא איני דבמילי אחרנייתא זולתי הטומאה כל היכא דליכא טפח לא אמרינן חבוט רמי. והתניא בעירובין פרק מבוי קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל כו' עד וכן בב' קורות המתאימות ולא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח אם מקבלות אריח לרוחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת כו'. פי' הקורה המתרת במבוי צריכה להיות רוחבה כדי לקבל אריח כדתנן הקורה שאמרו רחבה לקבל אריח כו'. אם אינה יכולה לקבל אריח אינה מתרת. ושנינן בזו הברייתא ב' קורות המתאימות. כלומר נתונות זו בצד זו על פי המבוי. אם יש בשתיהן רוחב טפח כדי לקבל אריח לרחבן דיי לן ומתירות המבוי וקתני על אלו ב' קורות שאין באחת מהן טפח. היו נתונות אחת למעלה ואחת למטה. ר' יוסי בר' יהודה אומר רואין העליונה כאילו היא למטה והתחתונה כאילו היא למעלה כו'. הנה אע"פ שאין באחת מהן טפח אמרינן חבוט רמי. ושנינן תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' אמה אלא בתוך כ' והקורה התחתונה סמוכה לה בפחות מג' אי נמי כו' כענין הראשון ופשוטה היא. ומדמתרץ אביי ורבא אליבא דשמואל דאינן בתראי ש"מ דכוותיה סבירא להו דמדובללת קתני במתני' מבולבלת היא ותרתי קתני: *)פי' החמה והצל בזמן דאינון כהדדי פסולה דסכך שנקוב כי זוזא מלעיל נראה בקרקע הנכנסת מאותן נקב כאיסתרא שהוא יתר. אבל בקרקע אם שוין שיעור החמה והצל כשרה היא. שלמעלה החמה מעופא מן הצל. והמעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה. ואסיקנא **) כוכבי חמה בעינן: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין כו' ביבולה

*) נראה דחסר כאן ודברי רבינו סובבים והולכים על הא דמשני הגמ' כאן מלמעלה וכאן מלמטה וע"ז כתב פי' וכו':
**) נראה דר"ל דלכתחלה בעינן שיהו כוכבי חמה נראין דב"ה לא מכשרי רק בדיעבד וכ"ה בירושלמי להדיא ועי' ברא"ש ובר"ן:

מסורת הש"ס

לעיל ב.
שבת קנד:
[ביצה לו:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ובלבד וכו' ד"ה ולא תחתונה סד"א:
(ב) תוס' ד"ה הא זה וכו' אי הוה להו הכא רואין אפילו:

יד א ב מיי' פ"ד מהל' סוכה הל' ה טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ג:
טו ג מיי' שם הלכה
טז טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף יא:

זה הכלל כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביום טוב:

גמ' מני מתניתין רבי עקיבא היא דתניא* העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר מעשה ברבן גמליאל ור"ע שהיו באין בספינה עמד ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה רוח ועקרתה אמר לו רבן גמליאל עקיבא היכן סוכתך אמר אביי דכולי עלמא היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה כ"ע לא פליגי דכשרה כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד (*ברוח שאינה מצויה דיבשה) רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא ר"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה: או על גבי גמל כו': מתני' מני רבי מאיר היא דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה ר"מ מכשיר ורבי יהודה פוסל מ"ט דרבי יהודה אמר קרא °חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים *סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה ורבי מאיר הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה *עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר שהיה *רבי מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לביראות ולא גולל לקבר *משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים מ"ט דר' מאיר אביי אמר שמא תמות רבי זירא אמר שמא תברח בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי דאי נמי מיית יש בנבלתו י' כי פליגי בפיל שאינו קשור למאן דאמר שמא תמות לא חיישינן למאן דאמר גזרה שמא תברח חיישינן למאן דאמר גזרה שמא תמות ניחוש שמא תברח אלא בפיל שאינו קשור כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בבהמה קשורה למ"ד גזרה שמא תמות חיישינן למ"ד גזרה שמא תברח לא חיישינן ולמאן דאמר גזרה שמא תברח ניחוש שמא תמות *מיתה לא שכיחא והאיכא רווחא דביני ביני דעביד ליה בהוצא ודפנא ודלמא רבעה דמתיחה באשלי מלעיל ולמאן דאמר גזרה שמא תמות נמי הא מתיחה באשלי מלעיל ומנין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך וכיון

תורה אור: חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים — דברים טז

[יומא יג.]

רש"י

הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה שאינו יכול לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן: גמ' לא כלום היא · דאפי' דירת עראי לא הויא: שאינה מצויה דיבשה · הוי כרוח מצויה דים: יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה · דהיינו רוח מצויה דים דכולי עלמא כו' אף ע"ג דאינה עומדת ברוח שאינה מצויה דים דאפי' למאן דבעי סוכה דירת קבע איכא: על גבי בהמה · כגון נתן דלתות על שני סוסים והם קרקעית הסוכה ועשה למעלה מחיצות וסכך הראוי' לשבעה· והשתא דגזור רבנן אין עולין לה נמצאת שאינה ראויה ליום ראשון: ולא פסין לבירות. דתנן בעירובין (דף יז:) עושין פסין לבירות ארבע' דיומדין לבור שברשות הרבים והבור עמוק עשרה דהוא רה"י ואין יכול למלאות ממנה אלא אם כן מוקף מחיצות ומפני בהמות עולי רגלים התירו המחיצות בארבעה דיומדין לארבע פיאות ואמר ר' מאיר דלא עבדין חדא מהנך בבעלי חיים וטעמא מפרש לקמן: ולא גולל לקבר · כלומר אם עשאוהו כיסוי לארונו של מת אין שם גולל עליו לטמא דאמרי' בבהמה המקשה דגולל מטמא במגע ובמשא ובאהל דתניא (חולין דף עב·) על פני השדה לרבות גולל ודופק: ור' יוסי הגלילי· מפרש לקמיה טעמא: גזרה שמא תמות· הבהמה ביום טוב ותפול ואין כאן דופן ונמצא בטל ממצות סוכה ולקמיה פריך ובגולל דקולא היא מאי טעמיה: קשור · דליכא למיחש שמא תברח: דכולי עלמא. בין לאביי בין לרבי זירא מכשיר רבי מאיר: דאי נמי מייתא · ויפול יש בנבלתו עשרה: מיתה לא שכיחא· ואפילו רבי מאיר לא פסיל: והאיכא רווחא · דביני כרעי שהיא פרוצה ואפי' כשהיא חיה: דעביד ליה · גדר בין רגליה: בהוצא ודפנא · הוצא לולבי דקל דפנא ענפי עץ שקורין לורי"ר וגדל בו פרי שקורין בקיי"ש: רבעה · רובצת: אשלי · חבלים: הא מתיחה באשלי מלעיל· ואם תמות אינה נופלת: זימנא דמוקי לה פחות מג' כו' · פעמים שאין בגובהה של בהמה אלא שבעה ומשהו וסוכה עשרה דקאי לה בפחות משלשה סמוך לסכך ואמרינן לבוד:

[לעיל ז:] [נ"ל ברוח מצויה דים כך גירסת תוספות לעיל ז: ד"ה סוכה וכ"ג ... והר"ן] [לקמן כז:] עירובין מד. [שם טו:] [שם]

תוספות

דתניא העושה סוכתו בראש הספינה · שפיר גרים בברייתא בראש העגלה דפליגי נמי בראש העגלה כדפרישי' לעיל (דף כא: בד"ה שאין) ולא כמו שפי' ר"ת בפ"ק (דף ז: ושם בד"ה העושה): על גבי בהמה · פ"ה נתן דלתות על ב' סוסים להיותם קרקעית הסוכה ועשה למעלה מחיצות וסיכך רבי יהודה פוסל ומכאן קשה לפ"ה דמתניתין דלעיל (דף כא:) גבי סמך סוכתו בכרעי המטה כדפי' לעיל וי"מ דהכא לאו במיטלטל הסכך על גבי הבהמה דא"כ למה לי קרא לר' יהודה תיפוק ליה משום דאין לה קבע כדפרישית לעיל אלא העמיד סוכה על ד' קונדסים וסמך עליהן הסכך והכניס שם הבהמה ועשה עליה קרקעיתה ומחיצותיה עד לסכך דלא חזיא לשבעה דאין עולין על גבי בהמה ביום טוב: סוכה הראויה לשבעה · מהאי טעמא נמי היה פוסל בסוכה על גבי אילן: ורבי יהודה מכשיר · בשלא סמך הסוכה על גבה איירי דא"כ הויא לה כסמכה בכרעי המטה: ולא גולל לקבר · כשהמת מונח בקבר מניחין על הקבר אבן גדולה לסתום את חללה והוא נקרא גולל כדמוכח במסכת אהלות פרק ט"ו [מ"ח] דתנן קורה שעשאה גולל לקבר בין מוטה על לידה בין עומדת אין טמא אלא כנגד הפתח ועוד תניא בתוספתא דאהלות [פט"ו ע"ש] גל של צרורות גולל לקבר הנוגע בתוכו עד ארבעה טפחים טמא דברי רבי יהודה וחכמים אומרים אינו טמא אלא סדר הפנימי צורכו של קבר משמע דנקרא גולל מה שסותם החלל ועוד תניא בתוספתא דאהלות סוף פרק (*שני) שתי אבנים גדולות של ארבעה טפחים שעשאן גולל לקבר המאהיל על גבי שתיהן טמא ניטלה אחת מהן המאהיל על גבי שניה טהור מפני שיש לטומאה דרך שתצא מכל הני משמע שתחת הגולל כולו חלל ואע"ג דבפ' בהמה המקשה (חולין דף עב·) נפקא טומאת הגולל מדכתיב על פני השדה דמשמע דאין דבר על גבי הגולל ועומד מגולה על פני השדה זימנין דאינו מגולה כי ההיא דגל של צרורות דאינו טמא אלא סדר הפנימי ודופק הנזכר בכל מקום עם הגולל הם אבנים שהגולל נשען עליהם כדתנן פרק ב' דאהלות [מ"ד] ואיזהו דופק את שהגולל נשען עליו אבל דופק דפקין טהור דפעמים מניחין אבן לסמוך אותה שהגולל נשען עליה והיא נקראת דופק דפקין וצריך לדקדק הא דאמר פ' העור והרוטב (חולין דף קכו:) דגולל מטמא במגע ובאהל היכי דמי בשלמא מגע אפשר מן הצד אלא באהל מאי אריא משום גולל תיפוק ליה משום שהקבר סתום ותניא בנזיר פ' כהן גדול (דף נג:) או בקבר זו קבר סתום דאמרי' טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואין לומר דאיצטריך היכא דאין המת בקבר דאי ליתיה אם כן לא מטמא משום גולל דאפי' כי איתיה ויש מקום לטומאה לצאת לא מטמא ואין לומר נמי כגון דבולט חוץ לקבר דהא מה שחוץ לקבר טהור כדקאמרינן אין טמא אלא כנגד הפתח דהא דקתני כיפא עשה ראשה גולל לקבר אין טמא אלא עד ארבעה טפחים היינו כשנתנה על הקבר מעומד איירי דכולה כנגד הפתח ועד ארבעה דקתני היינו בגובהה דומיא דההיא דגל של צרורות לרבי יהודה ומיהו מצינן למימר דאיצטריך למאהיל על הגולל כנגד מחיצות. הקבר שהגולל מונח עליהם דאע"פ שאין מאהיל כנגד חלל הקבר טמא משום דמאהיל על הגולל דאם אין שם גולל טהור*: בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי · לשון הש"ס משובש כאן משאר מקומות דרבי זירא ואביי תרוייהו מפרשי טעמא דרבי מאיר והוה ליה למימר מאי בינייהו והוא מפרש והולך בלשון פליגי: ולמאן דאמר שמא תמות ניחוש שמא תברח. דאע"ג דלמאן דאמר שמא תברח נמי על כרחך ר' יהודה דמכשר לא חייש מ"מ אביי אליבא דר"מ דחייש למיתה דלא שכיחא כ"ש דיש לו לחוש לשמא תברח דשכיחא:
דתניא

[וע"ע תוס' ברכות יט: ד"ה מדלגין וכו']

רבינו חננאל

ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים. ור' עקיבא היא דאמר סוכה דירת עראי בעינן וקי"ל כוותיה: פיסקא בראש האילן או ע"ג הגמל כשירה ואין עולין לה ביו"ט. ואוקימנא לר"מ דתניא העושה סוכתו ע"ג בהמה ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל משום דבעי סוכה דחזיא ליה לשבעת ימי החג כדכתיב בסכות תשבו שבעת ימים והא אינו יכול לעלות לה ביו"ט דתנן אלו הן משום שבות לא עולין לאילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ור' מאיר אמר לך הא נמי מדאורייתא חזיא ורבנן גזרו בה: ת"ר עשאה לבהמה דופן ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר שהיה ר' מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותן לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי כו'. מ"ט דר' מאיר אמר אביי גזירה שמא תמות כו'. משום גזירת פוסל מכלל דדופן מעליא הוא. והא איכא רווחא דמכריסה ועד ארעא. ושנינן דעבד לה בהוצא ודפנא ומשום שלא תרבע תחתיה

וכיון דמייתא כוונא ולאו אדעתיה ומי אמר אביי ר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא חייש והתנן *אבת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמינן עלה *הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד ואמר אביי לא קשיא הא ר"מ דלא חייש למיתה הא רבי יהודה דחייש למיתה דתניא *הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי רבי מאיר רבי

וכיון דמייתא כוונא · מתמעט לטריי"ט והוה ליה שלשה ובטיל ליה לבור ואין כאן דופן : ולאו אדעתיה · אינו נותן לב לתקנה דאינו ניכר : הרי זה גיטיך · ירא שלא ימות פתאום או בעיר אחרת ותיזקק אשתו לחליצה ונותן לה גט כשהוא בריא ואומר לה גט זה יהא לגרשיך שעה אחת קודם מיתתי: אסורה לאכול בתרומה מיד · אם הוא כהן והיא ישראלית דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו והרי היא מגורשת ממנו אלמא מיתה שכיחא וחיישינן לה : ואמר אביי גרס : הלוקח יין מבין הכותים · קודם שגזרו עליהם כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף ו·) : אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש · מן המאה לתרומה הרי שם תרומה קרוי עליהם בתוכו וכגון שהגיע לילי שבת [או] אין עמו כלים טהורים להפריש לתוכן תרומה ומעשר והאי דנקט כותים אשמעי' דגרועין הן מעמי הארץ והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי ואף על התרומה נחשדו : ומיחל · מעשר שני שהוא יכול לחללו ומחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו : ושותה מיד · וסמכינן אברירה וכשיבא לביתו יפריש ואמרינן יש ברירה שאלו הן מעשרן ותרומתן :
אוסרין

דתניא הלוקח יין מבין הכותים · ברייתא היא דמתני בה פלוגתא דתנאי ומשנה אחרת היא במסכת דמאי פרק שביעי [מ"ד] וסתמא כר"מ ובמטהר יינו של כותי איירי או קודם שגזרו על יינן כדאיתא פ"ק דחולין (דף ו·) ואע"ג דר' יוסי ורבי שמעון דהכא שמעינן להו במנחות פרק רבי ישמעאל (דף סו:) דכותים גרי אריות הן מ"מ אפשר דכשגזרו על יינן של נכרים לא גזרו על של כותים כיון דפרושים מע"ז יותר מאלו נכרים ומחזיקים בתורה שבכתב אע"פ שגזרו על פתן כמו כן למ"ד גרי אמת גזרו על פתן ולא גזרו על יינן עד שגזר רבי מאיר בפרק קמא דחולין : שני לוגין שאני עתיד להפריש · בע"ש בין השמשות איירי כדקתני בתוספתא* [דמאי פ"ח] הלוקח יין מבין הכותים בע"ש ושכח להפריש ולא שכח עד שקדש היום דאם כן אפילו לקרות לו שם אסור כדמוכח בכמה דוכתי דאין תקנה לטבל בשבת אלא באיסור דאמרינן פרק כירה (שבת דף מג·) טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן ובפ' מי שהחשיך (שם דף קנד:) היתה בהמתו טעונה טבל ועששית אסור לפורקה ולא מסתבר למימר דכל הני ר' יהודה ורבי יוסי ור' שמעון דאסרי ועוד דאמרינן פרק שני דביצה (דף יז:) המעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשמע נמי בפרק הניזקין (גיטין דף נד·) דאתיא נמי כר"מ ואי הוה שרי למיכל בתנאי שאני עתיד להפריש לא היה ראוי לקונסו אפילו עבר ותיקן ולא מיירי נמי בעוד יום אלא שאין שהות ביום כדי להפריש דאם כן נימא מעשר שני בצפונו או בדרומו ויחללנו וישתה כמו גבי דמאי אלא ששכח עד בין השמשות איירי דאסור להפריש כדתנן פרק במה מדליקין (שבת דף לד·) ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי ופירות כותי ודאי דאף על גב דאמרינן פרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז:) הני כותאי עשורי מעשרי כראוי דכיון דכתיב באורייתא מיזהר זהירי ה"מ כשרוצין לאכול אבל למכור לא חיישי אלפני עור דדרשי ליה כפשטיה ומשום גוזל את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי דהוה ליה ממון שאין לו תובעין ועוד משום דלא הוברר חלקם ועוד כדדרשינן פרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח:) עשר תעשר ואכלת ולא מוכר ולקרות שם כי האי גוונא דאומר שאני עתיד להפריש מותר דכולי האי לא גזור בין השמשות אפי' בודאי וכי האי גוונא דתני הכא קתני במסכת דמאי פרק ז' [מ"ה] גבי תאנים של טבל אבל בהא דדמאי לא תני הני דהכא ובטבל ודאי תני תרומה גדולה מה שאין כן בדמאי דלא נחשדו עמי הארץ על תרומה גדולה והא דלא תני הכא למחר ולא גבי *דמאי פרק ז' וגבי מזמן חברו (שם מ"א) דקתני התם שאני עתיד להפריש למחר משום דבמזמן אין מפריש אלא מה שאוכל והוא הדין נמי גבי מי שיש לו תאנים של טבל שיכול להפריש מה שאוכל בשבת אלא לפי שרוצה לתקן את המותר הכל בבת אחת לא קתני למחר דלצורך חול אסור להפריש ובהדיא אמרינן בירושלמי פ"ז דדמאי רבי ינאי הוה ליה תנאי ודאי שאל רבי חייא רבו מהו מתקנא בשבתא א"ל למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים אפילו בשבת פירוש תנאי ודאי שהיה לו טבל ודאי שהתנה עליו מערב שבת מה שאני עתיד להפריש יהא מעשר אלמא בהדיא דשרי וקצת תימה בעובדא דהאשה רבה (יבמות דף צג·) דרבי ינאי גופיה מעשר מפירא דביתיה שלא מן המוקף וקרא שם והפריש בשבת מן המוקף כעובדא דירושלמי ושמא ההוא הוה ברישא ואכתי לא ידע אי שרי אי נמי היה צריך לכולה כנתא דפירי ועוד דאין מתנה על ודאי שביד חבירו כדאיתא בירושלמי דדמאי דאמר מה בין דמאי לודאי דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אינו מתנה אלא על דבר שברשותו והא דאין קורא שם הכא לתרומת מעשר ולא גבי תאנים טבל ואלו גבי מזמן ובההיא דדמאי אשכחן שהוא קורא שם לתרומת מעשר משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו מתקן המעשר כדי לאכול אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן *ללוי (א) ולהכי לא קתני הכא מעשר בצפונו או בדרומו כדקתני גבי דמאי משום דקביעות מקום כהפרשה ותנן פרק במה מדליקין (שבת דף לד· ושם) ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי אבל מעשרין את הדמאי ומתניתין בה"ש ולהכי נמי לא קתני הכא ומחלל על המעות כדקתני גבי דמאי אלא קתני ומיחל ושותה והיינו מתחיל ושותה דאי מחלל על המעות ושותה ליתני מחלל על המעות כדקתני בכולהו ועוד כאן דאמר שאני עתיד להפריש סתם ולא קבע לו מקום בצפונו או בדרומו אין יכול לחללו כדתניא בתוספתא דמעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום בצפונו או בדרומו רבי שמעון אומר קרא שם וחכמים אומרים עד שיאמר לצפונו או לדרומו ומייתי התם עובדא דרשב"ג ור' יוסי ור' יהודה שנכנסו אצל בעל הבית לכזיב והיה מעשר בזה הענין אמרו לו הסכרת המעות ואיבדת הנפשות ורבי שמעון נמי דאמר קרא שם לא אמר אלא דוקא כשאומר בתוכו דהיינו נמי פלוגתייהו דר"ש ורבנן במסכת תרומות (פ"ג מ"ה) האומר תרומת כרי זה בתוכו ותרומת מעשר בתוכו ר"ש אומר קרא שם ומפרש פרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) דדוקא כשאומר בתוכו דמשמע באמצעיתו דקבע לו מקום אלא בירושלמי עלה דההיא דתרומות פרק שני משמע דבתוכו לאו דוקא ושם פירשתיה ועוד על כרחיך צריך להפריש דהא קאמר שאני עתיד להפריש ואם היה שותה בלא הפרשה נמצא שותה טבלים למפרע כמו באם יבקע הנוד דשאני עתיד להפריש אכולהו קאי כדמוכח בתוספתא דקתני עשרה הבאים אחריהם תשעה הבאים אחריהם ובשבת אין מפרישין כדפרישית : עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני · לאו דוקא דכבר הפריש מן המאה שני לוגין לתרומה גדולה ונמצא חסר מהנך עשרה ותשעה מעשר של שני לוגין דהיינו חומש הלוג וכן גבי תאנים דמסכת דמאי (פ"ז מ"ה) ומיהו יתכן שהפריש שנים ממאה ושנים דהא זמנין דמפריש נמי אחד מששים כדתנן במסכת תרומות פרק רביעי [מ"ד] תורם כדעת בעל הבית (ב) אחד מששים פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה כדאמרינן בכתובות פרק אלמנה (דף ק·) דאיכא תורם בעין רעה ויש מפרשים משום דכותים שמא הפרישו תרומה גדולה והשאר לא הפרישו ולכך אין מתמעט שיעור המעשר ולא יתכן לומר כן בתאנים של טבל דמסכת דמאי פרק שביעי ועוד יש מפרשים משום דחטה אחת פוטרת את הכרי אינה ממעטת את המעשר אפי' כשמרבה בתרומה וגם זה לא יתכן כלל : דברי ר"מ · משמע הכא דר"מ אית ליה ברירה דלמאן דלית ליה ברירה אסור כדמוכח שמעתין בכמה דוכתי ותימה דבפרק יש בכור (בכורות דף מח·) משמע דמספקא ליה לרבי מאיר אם יש ברירה אם לא גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דאם לא נתנו עד שחלקו ומפרש בגמרא דסבירא ליה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות וטעמא משום דמספקא ליה כדמוכח פ"ק דבבא קמא (דף ט·) וי"ל דשאני הכא שמברר בדבריו כשאומר שאני עתיד להפריש וכן צריך לומר משום רבי יהודה דמוקי ליה התם רבא כרב אסי ובריש כל הגט (גיטין דף כה:) קאמר רבא גופיה דבין רבי יהודה ורבי שמעון אית להו ברירה וטעמייהו הכא משום בקיעת הנוד וכן צריך לומר נמי דלא תיקשה לדשמואל אדשמואל בסוף ביצה (דף לז:) גבי שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות דקאמר שמואל אף חבית אסור משום דאין ברירה ובפ' מי שאחזו (גיטין דף עה:) אמרינן אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם ימות יהא גט ואם לא ימות לא יהא גט ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש בריר' דכי האי גוונא דייקינן פרק כל הגט (שם דף כה: ושם) ברישא אמילתיה דר' יהודה דמה היא באותן הימים והטעם פי' שם בקונט' משום דאין זה תנאי כשאר תנאים דעלמא שאדם מתנה בגט שבידו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע בלא טעמא דברירה אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט והא דמשמע פרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) גבי שני רמונים כשאמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה ואם לאו יהא זה תרומה על זה דהוי תרומה היינו למאן דלית ליה ברירה אי נמי התם חשיב טפי משום דמתנה
בין

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ט מהלכות תרומות הלכה ב :

יז ב שם הלכה א :

רבינו חננאל

תולה אותה בחבלים כו' . ואקשינן ומי אמר אביי כי רבי מאיר חייש למיתה ור' יהודה לא חייש והתנן בגיטין פרק ז' בת ישראל שניסת לכהן והלך בעלה למדינת הים הרי זו אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמינן עלה הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד ומשני אביי הא דקתני אוכלת ר' מאיר דלא חייש למיתה והא דקתני אסורה לאכול ר' יהודה דחייש למיתה דתנן הלוקח יין מבין הכותים פי' בע"ש ולא הספיק להפריש אומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה וכו' .

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שני לוגין וכו' אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן ללוי והא דלא קתני : (ב) ד"ה עשרה וכו' תורם כדעת בעל הבית ואם אינו יודע דעתו של בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים פיחת עשרה :

עיין מהרש"א

מסורת הש"ס

גיטין כח.

ג"י שם ונדרים ג: יבמות סט:

ב"ק סט: דמאי פ"ז מ"ד יומא נה: עירובין לז: מעילה כב. חולין יד. גיטין כה. כח. [תוספ' דמאי פ"ז]

ג"י רש"א טבל ודמאי

רבי יהודה ורבי יוסי ור' שמעון אוסרין איפוך ר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא חייש למיתה דתניא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר אמר לך ר' מאיר מיתה שכיחא בקיעת הנוד לא שכיחא אפשר דמסר ליה לשומר קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה טעמא דר' יהודה לאו משום דחייש לבקיעת נוד אלא משום *דלית ליה ברירה ולא חייש ר' יהודה לבקיעת נוד והא מדקתני *סיפא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע ואמר להו לכשיבקע מכלל דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד התם ר' יהודה הוא דקאמר לרבי מאיר לדידי לית לי ברירה אלא לדידך דיש ברירה אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד אמר ליה לכשיבקע ולא חייש רבי יהודה למיתה והא תנן ר' יהודה אומר אף *אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו הא איתמר עלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעלה עשו בכפרה בין למאן דאמר שמא תמות בין למאן דאמר שמא תברח מדאורייתא מחיצה מעליא היא ורבנן הוא דגזרו בה אלא מעתה לרבי מאיר תטמא משום גולל אלמה תנן *רבי יהודה *מטמא משום גולל ורבי מאיר מטהר אלא אמר רב אחא בר יעקב קסבר ר"מ כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה מאי בינייהו איכא בינייהו דאוקמה בנוד תפוח למ"ד מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח למ"ד אינה עשויה בידי אדם הרי

רש"י

אוסרין · ואמרינן גזרה שמא יבקע הנוד ולא יבא לידי ברירה ונמצא שותה טבלים אלמא ר' יהודה חייש לבקיעת הנוד וכל שכן למיתת אדם ור' מאיר לא חייש: איפוך · לא שניהו אביי כדקאמרת אלא איפכא שניהו אביי הא דלא חייש ר' יהודה והא דחייש ר"מ ולאו מהלוקח יין שניהו אביי אלא מהך דסוכה דר' יהודה לא חייש ור' מאיר חייש: קשיא דרבי מאיר · דבקיעת נוד אדרבי מאיר דסוכה: דלית ליה ברירה · ואפי' אינו נבקע אסור: לכשיבקע · נבין בדבר כלומר דלא חיישינן לה: מתקינין לו · מזמנין לכהן גדול לערב יוה"כ: שמא תמות אשתו · וכתיב (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו היא אשתו: בכפרה · בכפרת יום הכפורים עשה בו מעלה זו שחשש בה במידי דלא חייש בעלמא: ופרכינן בין למ"ד טעמא דר' מאיר משום שמא תברח בין למ"ד משום שמא תמות תרוייהו מפרשי לרבי מאיר דמדאורייתא מחיצה היא ורבנן גזור שמא תברח או תמות תינח גבי סוכה מבוי ועירובות דר' מאיר לחומרא אבל גבי גולל ר' מאיר מקיל וכיון דמדאורייתא בטיל היאך יכול לטהרו מידי טומאת גולל אלמה תנן בעירובין דבר שיש בו רוח חיים מטמא משום גולל ור' מאיר מטהר וה"ה דמצי למיפרך ממתני' דלעיל דקתני ולא גולל לקבר אלא ממתני' אלימא ליה לאקשויי ועוד משום דקתני מטהר בהדיא לשון קולא: רוח חיים לאו בידי אדם הוא שהרי אין רוח בידו לנפחו: העומדת ברוח · על ידי רוח: לאו מחיצה היא · דעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא: דאוקמה בנוד תפוח · סמך הדופן על הנוד תפוח ברוח: הרי

תוספות

בין ירדו ללא ירדו ומיהו טעם זה לא יתכן גבי אם בא חכם נמי מתני התם בכל ענין וחשיב ליה ברירה והא דפריך במרובה (ב"ק דף סט:) דר' יוחן אדר' יוחנן בההיא דכל המתלקט ובההיא דאחין שחלקו לקוחות הן ולא מחלק בין זו לזו משום דכל המתלקט מברר דבריו בפירוש [וסומך להתברר ע"י תנאו] ניחא ליה למימר לעולם דכל הנלקט כדקתני ועוד ניחא ליה למימר לעולם לא תיפוך ועוד דאפי' הוה מחלק אכתי קשה ליה מההיא דאמר ר' יוחנן ברים כל הגט (גיטין דף כה:) אף אחרון אינו פוסל משום דאין ברירה אע"פ שמברר בדבריו כשאומר איזו שארצה אגרש בו ומיהו כי מצריך ברים כל הגט תרי מילי דר' יוחנן הוה ליה למימר דריכותא דמההיא דלקוחות הן לא הוה שמעינן דאף אחרון אינו פוסל מטעם דפרישית ועוד יש לומר דהא דדייק ליה לרבי יהודה ברירה מיהא דלכי מיית הוי גיטא היינו משום דמוקי פרק מי שאחזו (שם דף עג:) באומר מעת שאני בעולם דהיינו שעה אחת קודם מיתתו שלא היתה השעה מבוררת ולבסוף כשמת אמרי' הוברר הדבר שאותה שעה אחת היתה ולפי טעם זה אין לדקדק מדשמואל ומכל מקום פי' הקונט' אמת דהא ברים כל הגט (שם דף כה:) בההיא דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא ובההיא דבכל מערבין (עירובין דף לו:) בההוא דאם בא חכם למזרח אע"ג דהוי תנאי משמע דלא מהני למאן דלית ליה ברירה ואם תאמר דהכא לא חייש ר"מ למיתה ובפרק ארבעה אחין (יבמות דף כו·) תנן ד' אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואים אחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ומפרש התם בגמרא משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין דדילמא אדמייבם חד מיית אידך וקבטלת מצות יבמין והיא משנה רבי מאיר כדמוכח בפ"ב דיבמות (דף יח·) משום דסתם מתני' ר"מ ויש לומר דלכולי עלמא חיישי' התם למיתה דלאחר שייבם לאחת פעמים שממתין השני זמן גדול מלחלוץ ומלייבם וחיישינן שמא ימות בינתיים אבל שמא ימות בזמן מועט לא חיישינן כבקיעת הנוד דהכא וא"ת והא לא חייש ר"מ לשמא מת דזמן מרובה בפרק כל הגט (גיטין דף כח·) דקתני בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ואביי לא מפליג התם בין שמא מת לשמא ימות וסוגיא דשמעתין דפרק שני דיבמות כאביי דמשמע דקיבלה אביי מרבה וי"ל דאביי מדמה פרק כל הגט חששא דשמא מת דזמן מרובה לשמא ימות לאלתר דמאן דחייש להאי חייש להאי אבל פשיטא דלא לגמרי מדמי שמא מת לשמא ימות לאלתר דהא רבי יהודה דחייש לשמא ימות לאלתר גבי בקיעת הנוד ואם תימצי לומר דחייש נמי לשמא מת לאלתר א"כ אשת כהן שילא בעלה מפתח ביתה לא תאכל בתרומה מכיון שנתעלם בעלה מעיניה וצריך שיהא בעלה תמיד לפניה בשעה שהיא אוכלת: **רבי** יהודה ורבי יוסי ור"ש אוסרין · הא דבעי למימר בשמעתין ובעירובין (דף לז:) ובגיטין (דף כה·) ובמרובה (ב"ק דף סט·) טעמא דר' יהודה משום דלית ליה ברירה אע"ג דקתני בהדיא משום בקיעת הנוד דכותי' אשכחן טובא שאין הגמרא חושב עיקר טעם אותו טעם המפורש במשנה פרק התערובות (זבחים דף עז:) גבי אברי תמימה שנתערבו באברי בעל מום ובפרק שלישי דשבועות (דף כא:) גבי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע ובפרק שני דמכות (דף יז·) גבי כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהוא וא"ת אי רבי יהודה לית ליה ברירה אלמה סבירא ליה כר' יוחנן דברים כל הגט (גיטין דף כה·) ובפרק מעשר בהמה (בכורות דף נז·) דאמרינן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל אם כן היאך מנא ידיו ורגליו בבית המדרש דלא משכחת דמייתי בכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון דבפרק החובל (ב"ק דף נ·) אית ליה לר' יהודה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי גבי דין יום או יומים וכן נמי לר' יוסי דמספקא ליה התם אי כקנין הגוף דמי או לאו והכא לית ליה ברירה וכי האי גוונא דייק בסוף השולח בגיטין (דף מח·) וי"ל דמדין יום או יומים אין ללמוד בעלמא אלא גבי מילי דעבד לחוד דהתם כתיבי קראי דכספו ותחת ידו ומהאי טעמא לא מייתי לה בהשולח כי מייתי ההיא דשדה אחוזה ועוד יש לומר דדוקא ר' יוחנן הוא דאית ליה הך סברא דמשום דלקוחות הן מחזירין זה לזה אבל איך אמוראי הוו אמרי דאע"ג דאין ברירה אין מחזירין כדקאמרי' ברים כל הגט (שם דף כה·) ובפרק מעשר בהמה (בכורות דף נז·) דמכר הוא דאמר רחמנא דליהדרי' ביובל ירושה ומתנה לא ור' יוחנן לא קשיא מרבי יהודה דהוה מפרש טעמא משום בקיעת הנוד מיהו לא יתכן טעם זה לר' יוסי דע"כ לית ליה כמו שאפרש וא"ת דהכא לית ליה לר' יוסי ברירה ובפרק מי שאחזו (גיטין דף עג:) אית ליה ברירה דתנן ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת ולכי מיית הוי גיטא ולמאן דמחלק ברים כל הגט (שם דף כה·) בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ניחא ורבא דלא מפליג התם מפרש טעמא [משום בקיעת הנוד ורבה מפרש טעמא] פרק בכל מערבין (עירובין דף לו:) משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרין ומיהו אכתי קשה דבפרק בכל מערבין (שם) משמע דלית ליה ברירה לר' יוסי גבי מעשר שיש לי בביס מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס ר' יוסי אומר לא חילל ויש לחלק משום דבההיא דמי שאחזו הדבר עומד להתברר בודאי שהרי או יהיה או ימות ויש ליה ברירה טפי מההיא דסלע שתעלה בידי מן הכיס שמא לא יתברר הדבר לעולם דכי האי גוונא נוכל לתרץ דשמואל אדשמואל

תלמוד

רבינו חננאל

הנה ר' מאיר מתיר דלא חייש לבקיעת הנוד ור' יהודה דחייש לפיכך אוסר. ושנינן איפוך ואימא הכי הא מתני' דקתני אוכלת בתרומה ר' יהודה היא דלא חייש למיתה והאי דקתני אסור לאכול ר' מאיר דחייש למיתה דתניא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר ואסיקנא ר' מאיר למיתה חייש לבקיעת הנוד לא חייש. ואסיקנא לר' יהודה לעולם לא חייש למיתה ואמאי אסר ביין משום דלית ליה ברירה פי' מי יברר לנו כי ודאי היין הנשאר הוא התרומה והמעשר שמא אותו ששתה הוא היה התרומה והמעשר. וכבר פירשנוהו בשחיטת חולין ובכמה מקומות לפיכך לא הארכנו בה עכשיו וזה שאמר לכשיבקע הנוד אם ישאב וישתה הוא שותה טבלין שכבר נקרע הנוד. אבל כל זמן שהנוד קיים אינן טבלין. דאמרינן הנה התרומה והמעשר בנוד *) הא דתנן ביוה"כ רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו מעלה עשו בכפרה: **) פי' הבהמה מחיצה בידי שמים היא. ועמידתה ברוח היא:

*) נראה דצ"ל לדבריו דר"מ קאמר והא דתנן וכו'. **) נראה דחסר כאן וצ"ל רב אחא בר יעקב אמר כל מחיצה וכו' פי' הבהמה וכו'.

יח א מיי' פ"ז מהל' טומאת מת הל' ד:

רס"ג

רס"א

[עירובין לז: וש"נ]

[שם לו: וש"נ]

יומא ב. יד.

עירובין טו. ע"ש

יט א מיי' פ"א מהל' גירושין הלכה ו ופ"ד הל' ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעיף ג :

כ ב מיי' פ"ח מהלכות גירושין הלכה יא סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קמג סעיף כ :

כא ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא :

כב ד מיי' פט"ז מהל' שבת הלכה טו סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שסב סעיף א :

כג ה מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף י :

הרי עשויה בידי אדם : *אמר מר משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים מ"ט דר' יוסי הגלילי דתניא *°ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום אם כן מה ת"ל ספר לומר לך מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל ורבנן *אי כתב בספר כדקאמרת השתא דכתיב ספר לספירת דברים בעלמא הוא דאתא ורבנן האי וכתב מאי דרשי ביה ההוא מיבעי להו *בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ס"ד אמינא הואיל ואיתקש יציאה להויה מה הויה בכסף אף יציאה בכסף קמ"ל ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה מספר כריתות נפקא ליה *ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ואידך ההוא מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה כדתניא *הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין ועל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות כל שלשים יום הרי זה כריתות ואידך מכרת כריתות נפקא ואידך כרת כריתות לא דרשי : **מתני'** *העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה : **גמ'** אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה והא קאזיל ואתי הכא במאי עסקינן בקשין והאיכא נופו דעביד ליה בהוצא ודפנא אי הכי מאי למימרא מהו דתימא ניגזור דלמא אתי לאשתמושי באילן קמ"ל ת"ש היה שם אילן או גדר *או מחיצת הקנים נידון משום דיומד התם נמי משום דעביד ליה בהוצא ודפנא ת"ש *אילן המיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו אמאי הא קא אזיל ואתי התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא אי הכי ניטלטל בכוליה אלמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע *אין מטלטלין בו

אלא

הרי עשויה בידי אדם · דרוח זה בידי אדם בא : ספר · וכתב לה ספר כריתות : אין לי אלא ספר · קלף : מניין לרבות כל דבר · לכותבו עליו כגון לוח עץ ועלה זית : וכתב מכל מקום · דמלי למיכתב ונתן בידה ספר כריתות : אי הוה כתב וכתב לה כריתות בספר כדקאמרת · דהאי ספר קלף הוא : השתא דכתב ספר · אין זה קלף ואין הכתוב מדבר שיהא נכתב עליו אלא דברי הגט קרוי ספר ספירת דברים כריתות דברים שהן כורתין ומפרידין ביניהן : ורבנן · כיון דספר לאו קלף הוא האי וכתב לה לא אצטריך לרבות כל דבר דמהיכא תיתי לך לייחד דבר לכתיבתו דאיצטריך לאשמועינן שכל דבר כשר לך : ואינה מתגרשת בכסף · ליתן לה כסף לשם גירושין ולומר הרי את מגורשת בו כדרך שנתן בקידושין ואמר הרי את מקודשת בו : ואיתקש יציאה להוויי' · ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כד) : מה הוייה · כשמהווה עצמה לאיש אפשר בכסף כדנפקא לן בקידושין (דף ב·) קיחה קיחה משדה עפרון : מספר כריתות · מדסמך כריתות לספר: לדבר הכורת · שתהא ספירת דברים כורתת ביניהם ולא יהא תנאי האוגדם יחד : אין זה כריתות · דכל ימיה קשורה בו שמחמתו צריכה לעמוד שלא לילך : הרי זה כריתות · דיכול לבא לידי הפרדה לסוף שלשים הלכך מעכשיו מותרת לינשא מן התורה : מכרת כריתות · דמלי למיכתב ספר כרת : **מתני'** בין אילנות · בארץ ולא סמכה עליהן אבל הן דופנותיה : **גמ'** שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה · שהרוח מוליכה ומביאה : בקשין · אילנות זקנים ועבים : הא איכא נופו · שהולך ובא ופעמים שאף הנוף מן הדופן : דעביד ליה · אורג הנוף כמין מחילה שלא יניענו הרוח : לאשתמושי באילן · להניח עליו כליו : היה שם · בפסי ביראות קאי היה באחת הפיאות אילן שעוביו אמה לכל צד : או גדר · מרובע אמה על אמה כל גדר סתם של אבנים הוא וצריך שיהא אמה על אמה כדי לחלקו לשתי מחיצות אמה למזרח ואמה לצפון או לדרום : דיומד · ב' עמודים שהיו מחילה לכאן ולכאן שבכך הקילו חכמים עליהם : המיסך על הארץ · נופו גדול מאד וראשי הנוף כפופין סביב על הארץ : מטלטלין תחתיו · דאמרינן לבוד ומחילה זו גבוהה עשרה מבפנים שהנוף ארוך הוא ובגובה האילן הוא : אי הכי · דעשויה בידים היא וראוי לדור תחתיה ולשמור שדה עשאה וכיון דמוקף לדירה הוא : ליטלטל בכוליה · כלומר יטלטל בו כל כמה שהוא גדול אלמה אמר רב הונא אין מטלטלין בו כלל

אלא

תורה אור

דברים כד

תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום · וא"ת אימא וכתב כלל ספר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ועוד האמר בסוטה בפרק היה מביא (ד' יז·) אין כותבין לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר בספר והכא נמי כתיב ספר והכא נמי הוה ליה למיפסל כל דבר חוץ ממגילה ואין לחלק בין ספר לבספר ועוד דהכא נמי אמרינן ורבנן נמי אי כתב בספר כדקאמרת משמע שאז היה לו לרבות כל דבר שאין בו רוח חיים וי"ל דגבי סוטה דכתיב (במדבר ה) וכתב את האלות בספר הוה כלל ופרט אבל הכא ונתן בידה חזר וכלל אע"ג דבברייתא לא מייתי כללא בתרא דכוותה אשכחן בפ"ק דקדושין (ד' כא:) דקתני בברייתא אין לי אלא מרצע מניין לרבות הסול והסירה והמקדח והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד ומוכחא הסוגיא דמכלל ופרט וכלל דריש דונתת באזנו ובדלת חזר וכלל : **מה** ספר שאין בו רוח חיים · בפ' בכל מערבין (עירובין דף כז:) גבי מעשר שני דכתיב בבקר ובצאן נקט לד של פרי מפרי וגדולי קרקע ולעיל בפ"ק (ד' יא:) נקט מה חגיגה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ בכל אחד כפי מה שדומה לחכמים ענין הראוי לו : **ורבנן** האי וכתב מאי עביד ליה · אף ע"ג דאיצטריך לשמה תרי קראי כתיבי וא"ת ולרבי יוסי הגלילי אמאי צריכי תרוייהו דמהיא דלשמה דרשינן שפיר כלל ופרט ויש לומר דבפ' המגרש (גיטין ד' פו·) דרשי' וכתב לה ולא לה ולחברתה : **בכתיבה** מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף · הך דרשה לרבא אבל לאביי נפקא ליה מסברא בריש קדושין (ד' ה·) יאמרו כסף מכניס כסף מוציא יאמרו סניגור יעשה קטיגור ומ"מ לאביי נמי איצטריך וכתב לה שבכתיבה מתגרשת ולא בחליצה דבריש מסכת קדושין (ד' ג:) דריש לה מספר (א) כורתה ואין דבר אחר כורתה והיא דרשה כרבי יוסי הגלילי היא כדמשמע הכא וקצת תימה דלא נקיט התם לענין חליצה הך דרשא דכתב דהויא כרבנן וי"ל דאורחא דהש"ס הכי בכל דוכתא להביא דרשה הפשוטה לאורה כדאשכחן פרק החובל (ב"ק דף פז·) דמייתי שבח נעורים לאביה גבי חבלה ובריש קדושין (דף ג:) משמע דבנעוריה בית אביה בהפרת נדרים כתיב וכן בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד:) ובפרק בא סימן (נדה דף נ· ושם) דדריש נגעים אין רואין אותן אלא ביום מביום הראות בו בשר חי יטמא כדאביי דפרק קמא דמועד קטן (דף ח· ושם) ושביק דרשה דרבא דדריש דכתיב לי ולא לאורי וכן פרק הקורא את המגילה למפרע (מגילה דף כ·) דדריש ולא מוהלין אלא ביום מדכתיב וביום השמיני ימול ובפרק ר"א אם לא הביא (שבת דף קלב· ושם) מפיק ליה מבן שמונת ימים ולא לילות וביום מוקי' לה ביום אפילו בשבת : **על** מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות · תימה והא אם מת (*אביו) לא חשיבה תו בית (*אביו) כדתנן בנדרים פרק השותפין (ד' מו·) קונם לביתך שאיני נכנס שדך שאיני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר וי"ל דבית אביו קרויין כל יוצאי חלציו של אביו ואע"פ שמת כדאשכחן גבי תמר שהיתה בתו של שם וכתיב (בראשית לח) שבי אלמנה בית אביך וכבר מת אביה כדמוכחי קראי* : **ואידך** מכרת כריתות נפקא · קשיא לרבינו תם דבפ' המגרש (גיטין דף פג:) קאמר על רבנן דרבי אליעזר כרת כריתות לא דרשי ור' יוסי הגלילי בכלל דרבנן ויש לומר דלא קאמר לא משמע ליה אלא לא דריש להיא דרשה : **והא** איכא נופו דעביד לה בהוצא ודפנא · תימה דבפרק קמא דעירובין (דף טו·) דאמר רבא מחילה העומדת מאליה לא שמה מחילה ופריך מהכא ומשני בשנטעו מתחלה לכך הא על כרחך מוקמי לה הכא דעביד ליה בהוצא ודפנא ותו לא צריכין לנוטעו מתחלה לכך וי"ל דבין הכא בין התם דייק משום דמשמע ליה דאיירי בכל ענין בין היכא דהוי רוב הדופן מעץ האילן הקשה שאין הולך ובא ברוח בין הוי רוב הדופן מן הנוף ופריך התם מן הקשה והכא פריך מן הנוף והא דפריך הכא אי הכי מאי למימרא ולא משני דאשמעינן מחילה העומדת מאליה שמה מחילה ולא נטעו מתחלה לכך דכך הוא מסקנא דהתם דכולהו מודו במחילה לא חשיב זה חידוש משום דקיימא לן כאביי בלחי העומד מאליו דשמיה לחי וכל שכן מחילה :

רבינו חננאל

הא דקתני אין כותבין גיטי נשים על מי שיש בו רוח חיים או על מי שהוא אוכל דדייק לספר ורבנן דוחין הכי אי הוה כתיב וכתב לה בספר הוה שמעינן מינה האי סברא השתא דכתיב ספר לספירת דברים בעלמא הוא דאתא כו' ואידך מכרת כריתות כו'. פי' היה לו לכתוב וכתב לה ספר כרת מ"ט כתיב כריתות כו'. ואידך כרת כריתות לא משמע ליה כלומר טעם אחר הוא : **אמר** רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. ואקשי' עלה ממתני' דתנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה והני ניידי ואזלי ואתו. ומשני האילנות חזקים וקשים דלא ניידי שנינו ונופו עביד ליה בהוצא ודפנא. כלומר נועץ הוצא ודפנא וקושר הנוף בהן כדי שלא יהא מתנודד והולך ובא. והא קמ"ל דלא חייש דילמא אתי לאשתמושי באילן המחובר לקרקע. ת"ש מהא דתניא גבי פסי ביראות היה שם גדר או אילן או מחיצת קנים נידון משום דיומד ושני התם דעביד בהוצא ודפנא. ת"ש מהא דתנן בסוף(עוקצין)[עירובין] אילן המיסך על הארץ אם [אין] נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו. ומשני התם נמי דעביד בהוצא ודפנא. אי הכי מחיצה מעליא היא אמאי אמר רב הונא בריה דרב יהושע התם אין מטלטלין בתוכו

[נ"ל אביה]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בכתיבה וכו' דריש לה מספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר :

מסורת הש"ס

עירובין טו:

ג"ז שם וגיטין כא.

קדושין ה.

עירובין טו. [גיטין כא: קדושין ג. ה. יד.]

[עירובין טו. יומא יג. קידושין ה.] גיטין פג:

עירובין טו.

שם ודף יט:

עירובין טו. נט:

ג"ז כב: ע"ש

[נ"ל אביה]

[עי' תוספות עירובין טו: ד"ה ע"מ]

המה

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

אלא בית סאתים משום דהוי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בו אלא סאתים ת"ש **שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות עד בית סאתים וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות עד בית סאתים וכן קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה אע"ג דקאזיל ואתי התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא: **מתני'** שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה: **גמ'** מה"מ דת"ר °בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב הונא כדרך מה דרך רשות אף כל רשות לאפוקי האי דבמצוה עסוק מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה וקא אמר רחמנא ליקרי אם כן לימא קרא בשבת ובלכת מאי בשבתך ובלכתך בלכת דידך הוא דמיחייבת הא בלכת דמצוה פטירת אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי כונס את הבתולה טריד כונס אלמנה לא טריד וכל היכא דטריד ה"נ דפטור אלא מעתה טבעה ספינתו בים דטריד הכי נמי דפטור וכי תימא ה"נ *והאמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר הכא טריד טירדא דמצוה התם טריד טירדא דרשות *והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא מהתם נפקא דתניא °ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי

ר"ע

[רש"י]

אלא אם כן אינו הוה אלא כשיעור בית סאתים כחצר המשכן ששיעור זה נתנו חכמים לכל היקף שאינו לדירה ואם גדול הוא מכאן הוי כרמלית ואין מטלטלין בו אלא בתוך ארבע אמותיו של אדם והאי כיון דבידים הוקף ולדירה אפילו הוא יותר מבית סאתים ליטלטל ביה: שתשמישה לאויר · אינה עשויה דירה זו אלא לצורך אויר שחוצה לה לשמור השדות ואינה חשובה דירה להתיר היקף גדול: שבת בתל · קדש היום על האדם והוא בתל גבוה עשרה וקנה שם שביתתו: והוא מארבע אמות עד בית סאתים · גדול הוא מארבע אמות אבל אינו יותר על בית סאתים: וכן בנקע · גומא העשויה מששת ימי בראשית וליא"ה: וקמה קצורה · באמצע: ושבולות · גבוהות עשרה מקיפות אותה סביב כל הני מחיצות נינהו להיקף בית סאתים ולא ליותר מכאן דלא נעשית לדירה הלכך מהלך את כולה למחר וחוצה לה אלפים דכל חללה הואיל ושבת זה באוירה מבעוד יום הוה כארבע אמות של מקום שביתה ולהכי נקט והוא מארבע אמות דאי לא הוה יותר מארבע אמות מאי מהלך את כולה איכא בלא מחיצות נמי ארבע אמות מקום שביתה אית ליה דהיינו שבו איש תחתיו וחוצה לכן אלפים אמה דכתיב אל יצא איש ממקומו ואסמוך רבנן למילף מקום ממקום ומקום מניסה כו' כדאמרינן בעירובין (דף נא.) ותל מוקף מחיצות הוא דכל שגבוה עשרה אמרי' גוד אסיק מחיצות שלו והקף בהן את ראשו: ושבולות מקיפות · ואע"ג דאין עומדות ברוח: דעביד ליה · למחיצות השבלים בהוצא ודפנא משבולת לשבולת עד שאוגדן וגודלן יחד סביב ומחזיקות זו את זו: **מתני'** שלוחי מצוה · הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים: פטורין מן הסוכה. ואפי' בשעת חנייתן: **גמ'** בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. שאינו חייב בקריאת שמע ולקמן מפרש מאי משמע: ובלכתך בדרך פרט לחתן · ואע"ג דהוא נמי במצוה טריד איצטריכי להו תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועוסק מלאכת מצוה בידים או מהלך למצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא טריד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מק"ש דטריד במחשבת בעילה: מאי משמע · מהני קראי פרט למצוה: כי דרך · הולך בדרך סחורה: מי לא עסקינן כו' · וכי איך יכול לכלול במקרא דרך מצוה עם הרשות והא דרך סתמא כתיב ומשמע נמי דרך מצוה וקאמר רחמנא ליחייב לקרות: אם כן · דבדרך מצוה נמי קאי לכתוב בלכת בדרך: טריד · לבו טרוד במחשבת בעילה ומסתברא כי פטריה קרא משום טירדא פטריה (א) ואינו יכול לעסוק בשנים כאחד: כונס אלמנה לא טריד · ויכול לקיים את שתיהן: אי משום טירדא כו' · האי דפריך משמע ליה דטרדתו פוטרתו לפי שאינו יכול לכוון את לבו והלכך אפי' טבעה ספינתו דטרוד בצערו ליפטר: שנאמר בהן פאר · כדלקמן ואבל לאו בר פאר הוא וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל: התן טריד טירדא דמצוה · ואשמעינן קרא דלא מיחייב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל זו הבאה עליו אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר: טירדא דרשות · שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו אינו חייב להצטער: והעוסק במצוה דפטור ממצוה מהכא נפקא · מבשבתך בביתך: ויהי אנשים וגו' · בפסח מדבר קרא בשנה השנית ליציאת מצרים:

הכי

[תוספות]

קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה · אע"ג דמוקי לה במסקנא דעביד לה בהוצא ודפנא לא שייך כאן לאקשויי אי הכי ניטלטל בכולה כדאקשי לעיל דהתם באילן המסכך על הארץ שיש בו שכך וחשיב כמוקף לדירה אבל הכא ליכא שכך אלא אויר ואפי' הקיף ולבסוף פתח לא חשיב מוקף לדירה כדאיתא פרק עושין פסין (עירובין דף כד:): **שלוחי** מצוה · הולכי בדבר מצוה כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבויין פטורין מן הסוכה ואפילו בשעת חנייתן כך פי' בקונטרס וכן משמע בגמרא* דקאמר הולכי לדבר מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי דאזלי ביממא ובלילה אפי' לדבר הרשות נמי פטירי כדקתני בברייתא* ועוד עובדא דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא ותימה אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות ובפ' אין בין המודר (נדרים ד' לג:) גבי המודר הנאה דמחזיר לו אבידתו אע"פ דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיחא ואי כל זמן שאבידה בביתו מיפטר מלמיתב ריפתא לעני אם כן שכיחא היא אלא ודאי לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה או בהמה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו וצריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות: **ובלכתך** בדרך פרט לחתן · ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד איצטריך תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מצוה בידים או מהלך במצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא מחשב בבעילה לא פטר הכתוב הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מק"ש דטריד במחשבת בעילה כך פי' בקונטרס וסוגיא דשמעתין משמע דמובלכתך בדרך ממעט האי דבמצוה קא עסיק ובשילהי פ"ק דברכות (דף יא.) הגירסא להפך דגרס התם* בשבתך פרט לחתן ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה וגירסא זו נראה דהכי משמע קרא בשבת דידך הוא דמיחייבת בק"ש ולא בשבת דמצוה שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה ובלכתך ממעט עוסק במצוה דמשמע בלכת דידך ולא בלכת מצוה ומחתן לא הוה ידעינן שאר עוסק במצוה דדלמא שאני חתן שאין נקל לו כל כך להסיר הטירדא מלבו אע"פ שבטירדא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו: **שהרי** נאמר בהן פאר · לקמן בשמעתין מפרש מדקא אמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך את הוא דמיחייבת אבל כולי עלמא פטירי והא דמשמע לישנא שהטעם תלוי משום דאיקרו פאר ואבל לאו בר פאר הוא וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל לא אתא למימר אלא דלא ילפינן מהכא לפוטרו משאר מצות דשאני תפילין דאיקרו פאר וא"ת ומאי שנא גבי תפילין דאמרינן דדוקא ליחזקאל קאמר ליה ולא לשאר אבלים וגבי תלמוד תורה אמרינן פ"ק דמועד קטן (דף טו.) אבל אסור בת"ת מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום דעבדי שאר אבלים כיחזקאל ויש לומר דבדברי תורה שסיים בו הכתוב מכ"ע אית לן למימר משום דאבל אסור בדברי תורה אבל בתפילין אמאי הוצרך לומר לו שים תפילין אם לא בשביל שהייתי סבור לאוסרו:

מישאל

[מסורת הש"ס]

עירובין טו.

דברים ו

ברכות יא. ע"ש טז. ע"ש

כתובות ו: מו"ק טו. ע"ש במנחות פ"ו:

[סוטה מד:]

במדבר ט

[עין משפט נר מצוה]

כד א מיי' פט"ז הל' ז ופכ"ז הלכה ד מהלכות שבת ופ"ז מהל' עירובין הלכה ד סמג לאוין סה ועשין דרבנן א טוש"ע א"ח סי' שצו סעיף ב:

כה ב מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה א סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' ע סעיף ג:

כו ג מיי' פ"ד מהלכות אבל הלכה ט סמג עשין דרבנן ב טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפח סעיף א:

[שס]

רבינו חננאל

יותר מבית סאתים. ושנינן התם כדקתני טעמא משום דהויא תשמישתיה לאויר כלומר אין שם בית. וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים. ת"ש שבת בתל שגבוה כו' פשוטה היא: מתני' שלוחי מצוה פטורין מן המצוה מנא לן דת"ר בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. ובלכתך בדרך פרט לחתן ודייקי' מדהוה ליה לקרא למיכתב ובלכת בדרך דמשמע אע"ג דאזיל לדבר מצוה חייב וכתב בלכתך במשמע בלכת דידך דהוא רשות מיחייבת למקרי ק"ש אבל בלכת דמצוה פטירת ש"מ העוסק במצוה פטור מן המצוה אחרת. הא דתניא פרט לחתן והוא דכנס בתולה דטריד טירדא של מצוה. ולפיכך פטור אבל מאן דטריד טירדא דרשות כגון שטבעה ספינתו וכיוצא בו חייב בכל מצות. ואפי' אבל חייב דאמר מר אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין מפני שנא' בהן פאר ותני מילי ביום ראשון בלבד וכן הכונס את האלמנה חייב לקרוא ק"ש. הא מהתם נפקא ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו' נושאין ארונו של יוסף היו. דברי ר' יוסי הגלילי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טריד וכו' דאינו יכול:

עין משפט
נר מצוה

כז א מיי׳ פ״ו מהל׳ קרבן פסח הלכה ב סמג עשין רכד:

כח ב ג מיי׳ פרק ד מהל׳ אבל הלכה ט סמג עשין דרבנן ב טוש״ע א״ח סי׳ לח סעיף ה וטוש״ע י״ד סי׳ שפ סעיף א וסי׳ שפח סעיף א:

כט ד מיי׳ פ״ו מהלכות סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש״ע א״ח סי׳ תרמ סעיף ה:

ל ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ו:

לא ו טור וב״י שם:

לב ז (מיי׳ פ״ו מהל׳ תפלה סמג עשין יט טוש״ע א״ח סי׳ קו סעיף א) טור א״ח סי׳ לח:

לג ח מיי׳ פ״ד מהלכות תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש״ע א״ח סימן לח סעיף ז:

תורה אור

ר״ע אומר מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא ר׳ יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו כבר היו יכולין ליטהר אם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר *אלא עוסקין במת מצוה היו [א]שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר °ולא יכלו (במדבר ט) לעשות הפסח ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות צריכא דאי אשמעינן התם משום דלא מטא זמן חיובא דפסח אבל הכא דמטא זמן ק״ש אימא לא צריכא ואי אשמעי׳ הכא משום דליכא כרת אבל התם דאיכא כרת אימא לא צריכא גופא א״ר אבא בר זבדא אמר רב *אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה [ב]חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן פאר מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל °פארך חבוש (יחזקאל כד) עליך וגו׳ את הוא דמיחייבת אבל כ״ע פטירי [ג]וה״מ ביום ראשון דכתיב °ואחריתה כיום (עמוס ח) מר ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב [ד]אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל (א)וא״ר אבא בר זבדא אמר רב מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא קמשמע לן ה״מ צערא דממילא אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה וא״ר אבא בר זבדא אמר רב [ה]חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה מ״ט משום דבעו למיחדי וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה אין שמחה אלא בחופה וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה וליעבדו חופה בסוכה אביי אמר משום ייחוד ורבא אמר משום צער חתן מאי בינייהו איכא בינייהו דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם למאן דאמר משום ייחוד ליכא למאן דאמר משום צער חתן איכא א״ר זירא [ו]אנא אכלי בסוכה וחדי בחופה וכ״ש דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתי ת״ר חתן והשושבינין וכל בני חופה [ז]פטורין מן התפלה [ח]ומן התפילין וחייבין בק״ש

משום

הכי גרסינן בברייתא בסיפרי ר״ע אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו בנדב ואביהוא ר׳ יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולין היו ליטהר ואם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר אלא מי היו טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יכלו וגו׳: ואם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר · שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו שרף אלעזר את הפרה שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה כדאמר במסכת גיטין (דף ס·) שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן ופרה אדומה אחת מהן ובאחד בניסן הוקם המשכן והוא ח׳ למלואים כדקיימא לן (שבת דף פז:) אותו היום נטל עשר עטרות ובו מתו נדב ואביהוא הלכך מראש חדש ועד הפסח היו יכולין ליטהר וקרא אמר ולא יכלו ונושאי ארונו של יוסף נמי כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו בהר חורב בראש חדש סיון כדכתיב (שמות יט) ביום הזה באו מדבר סיני ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה דכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל וגו׳ ויסעו מהר ה׳: טמאי מת מצוה · לאו מת מצוה דווקא קאמר דאפי׳ מתיהן נמי מת מצוה קרי להו דמצוה להתעסק בהן כגון האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) שהכהן מטמא בו: שחל שביעי שלהן · ואע״ג דחזו לאורתא לא איטהרו דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני הפסח ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא: דלא מטא זמן חיובא. כשנטמאו עדיין לא הגיע זמן אכילת פסח: אבל · קרית שמע דמטא זמן חיוב׳ בתוך החופה והוא ראוי לכך אימא ליחייב: אבל פסח דבכרת הוא אימא לא · יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח: צריכא · למיכתב ביום ההוא לאשמועינן דנטמאו תוך שבעה דעוסק במצוה פטור מן המצוה: מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל כו׳ · דקאמר ליה רחמנא הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו׳ האנק דום מתים אבל לא תעשה לא תתאבל עליה פארך חבוש על ראשך שלא כדרך שאר אבלים לפי שאני עושה אותך אות ומופת לישראל שכך עתידין למות מתיהן ואין איש מתאבל עליהם אלמא אבל אסור בתפילין: והני מילי ביום ראשון · דעיקר מרירא חד יומא כדכתיב ואחריתה כיום מר: פשיטא · מאי שנא הא משאר מצות דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות: צערא דממילא · שהסוכה מצערתו כגון חמה או זינה או סירחה בדברים שסיכך בהן: מיבעי ליה ליתובי דעתיה · הוכה עליו ליישב דעתו למצוה: למיחדי · לשמוח: משום ייחוד · דהתם סוכה היו עושין בגגותיהן ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורח ושמא ירד החתן לעשות צרכיו ויתייחד אחר עם הכלה: צער חתן · שהמקום צר ופתוח שאין לה אלא שלש דפנות ובוש לשחק עם כלתו: תרתי · שתי מצות סוכה ומצות נישואין וכגון שנשא ערב הרגל אבל בתוך הרגל קיימא לן במועד קטן (דף ח:) דאין נושאין נשים במועד: פטורין מן התפלה · דבעיא כוונה: ומן התפילין · משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: וחייבין בקריאת שמע · דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרות פסוק ראשון:

משום

מישאל ואלצפן היו · וא״ת ולמאן דאמר פרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף נב·) דשריפה ממש הואי שנשרפו גופיהן וכן נמי דריש בתורת כהנים אקרא דותאכל אם אותם אמאי נטמאו וי״ל דשמא שלדן היתה קיימת כאילו נשרפו על גבי קטבלא כדאמר פרק המפלת (נדה דף כז:) מת שנשרף ושלדו קיימת טמא: שחל שביעי שלהן בערב הפסח · מכאן קשה להא דא״ר לוי בשילהי הניזקין (גיטין דף ס· ושם) ח׳ פרשיות נאמרו באותו יום שהוקם המשכן וקא חשיב פרשת טמאים ופירש שם בקונט׳ ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו׳ ולא יתכן כדמוכח הכא שהיה בערב הפסח והמשכן הוקם באחד בניסן ואפילו לר״ע לא יתכן לפי הספרים דגרסינן בפסחים בפ׳ האשה (דף צ:) רב סבר לה כר״ע דאמר מישאל ואלצפן היו שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח ומיהו אותה גירסא ליתא אלא ר׳ יצחק גרס התם ונראה לפרש פרשת טמאים דסרך ונבלה וזב וזבה ונדה לפי שהוצרכו ליזהר על טומאת מקדש וקדשיו: משום דלא מטא זמן חיובא · ואין להקשות מהא דדרשינן בריש טבול יום (בזבחים דף ק· ושם) דהולך לשחוט את פסחו מטמא למת מצוה מולאחותו אפי׳ לאחר חצות דמת מצוה שאני והא דדייק הכא מברייתא דקתני למת מצוה נטמאו לא מת מצוה ממש אלא כלומר לקרובים כדפירש בקונטרס ולאחר חצות הוא דאינו מטמא כדקתני התם אמרת לא יטמא אבל קודם חצות יטמא כדקאמרינן התם ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ונמנו אחיו הכהנים וטמאוהו בעל כרחו אבל קשה (*לרבה) [נ״א לרבא] דאמר התם אידי ואידי לאחר חצות כאן קודם ששחטו וזרקו עליו כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו אלמא מטמא לקרובים אפי׳ היכא דמטא זמן חיובא(ב)זמן הפסח מאחר שלא שחטו וזרקו עליו ואין לומר דהיא גופא ילפינן מחתן דפטור מק״ש דדלמא שאני ק״ש דלית ביה כרת כדקאמר הכא ולא אתי מיניה פסח דאיכא כרת ומטיא זמן חיובא: אין שמחה אלא בחופה · משמע מכאן דאם יצא חתן מחופתו אפי׳ כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר דאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון דאין שמחה אלא בחופה ובפ״ק דכתובות (דף ז: ושם) אמרינן נמי מברכין ברכת חתנים בבית חתנים משמע דוקא במקום חופה דהוא בית חתנים ומיהו אין ראיה משם דדלמא לאפוקי מדרבי יהודה קא אתי דאמר אף בבית האירוסין מברכין אותה וצריך לדקדק מה היא חופה דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי ליה חופה פעמים שאפי׳ ברחוב העיר מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה: וחייבין בק״ש · כדפירש בקונט׳ דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון ויכולין ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרות פסוק ראשון:

חתן

רבינו חננאל

ר׳ יהודה אומר מישאל ואלצפן היו שנשאו נדב ואביהוא. ר׳ יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולין היו ליטהר ואם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר אלא קוברי מת מצוה היו וחל שביעי שלהן להיות ערב פסח שנא׳ ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. מכלל המתעסק במצוה פטור מן המצוה האחרת. ושנינן צריכא זו וזו. דאי אשמעינן גבי פסח כו׳. אמר רב זבדא משמיה דרב אבל חייב בסוכה ולא דמי למצטער דהוא פטור מן הסוכה. ת״ר חתן וכל השושבינין וכל בני חופה פטור מן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה וחייבין בקריאת שמע

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער: (ב) תום׳ ד״ה משום וכו׳ אפילו היכא דמטא זמן חיובא דפסח כצ״ל ותיבת זמן הפ׳ נמחק:

מסורת הש״ס

פסחים צ:

ברכות יא. טז: כתובות ו: מ״ק טו

גליון הש״ס

רש״י ד״ה טמאי מת מצוה וכו׳ שהכהן מטמא בו. עיין טורי אבן ר״ה דף טז ע״ב ד״ה חייב אדם:

משום רבי שילא אמרו [א]חתן פטור והשושבינין וכל בני החופה חייבין תניא א"ר חנניא בן עקביא [ב]כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ר' יוסי הגלילי שהיה רבי יוסי הגלילי אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה ת"ר *[ג]הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום הולכי דרכים ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא אמרי *אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין ת"ר *[ד]שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום שומרי העיר בין ביום ובין בלילה פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה [ה]שומרי גנות ופרדסים פטורין בין ביום ובין בלילה וליעבדי סוכה התם וליתבו אביי אמר *תשבו *כעין תדורו רבא אמר [ו]פרצה קוראה לגנב מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מנטר כריא דפירי: [ז]חולים ומשמשיהם: תנו רבנן *[ח]חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה אפי' חש בעיניו ואפילו חש בראשו ארשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר ר' יוסי בריבי לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה רב שרא לרב אחא ברדלא למגנא בכילתא בסוכה משום *בקי רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא למגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער *פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולין ומשמשיהם פטורים מן הסוכה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורים [ט]מצטער הוא פטור משמשיו לא: [י]אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה: וכמה אכילת עראי אמר רב יוסף *תרתי או תלת ביעי א"ל אביי והא זימנין סגיאין סגי ליה לאיניש בהכי והוה ליה סעודת קבע אלא אמר אביי *[כ]כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה [ל]ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אמר רב *) אשי גזרה שמא ירדם א"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין אבל לא שינת קבע ליחוש שמא ירדם אמר רב יוסף בריה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים מתקיף ליה רב משרשיא *ערבך ערבא צריך אלא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [מ]במניח ראשו בין ברכיו עסקינן רבא אמר אין קבע לשינה תני חדא ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך בין קבע בין עראי ותניא אידך *לא קבע ולא עראי לא קשיא *[נ]הא דנקיט להו בידיה הא דמנחי ברישיה הא דפריס סודרא עלויה וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הילוך מאה אמה תניא נמי הכי הישן בתפילין ורואה קרי [ס]אוחז ברצועה ואינו

*)[נראה דהיינו רב אשי הקדמון דאל"כ איך יעוייר שאביי השיב לו הא אביי שכיב קודם רבא כדאיתא כתובות סה. וביום שמת רבא נולד רב אשי כדאי' קידושין עב:]

רש"י

משום ר' שילא אמרו חתן פטור · מקריאת שמע דטריד ושאר בני חופה חייבין ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה: תגריהן · הלוקחין מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להם: מוכרי תכלת · לציצית: הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום · דכתיב בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע: הולכים לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה · אף על פי שאין הולכין אלא ביום ומשום דטרידים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקוניה פטורין מן המצוה: שלוחי מצוה אנן · שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא: ארקתא . על שפת הנהר: שומרי גנות ופרדסין · אין זזין משם: כעין תדורו · כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח: פרצה קוראה לגנב · משל הדיוט הוא ואף כאן הגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת: כריא דפירי · כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן ואין כאן פרצה קוראה לגנב: רבי יוסי בריבי · יוסי החכם חריף שבדורו והוא ר' יוסי בן חלפתא: למגנא בכילתא · ואע"פ שיש לה גג וגבוהה עשרה והוי כאילו חוץ לסוכה: משום בקי · ציני"ץ: סרחא דגרגישתא · קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה: מצטער · שהסוכה מצערתו: תרתי או תלת · שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורסיי"ש: כדטעים בר בי רב ועייל לכלה · בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה: ירדם · שמא תחטפנו שינה ויישן קבע: אבל לא שינת קבע. שמא יפיח בהן: מוסר שינתו לאחר. אומר לחברו אם אירדם העירני: ערבך ערבא צריך · שמא אף הוא ישכב ויישן: בין ברכיו · דודאי לא ירדם: רבא אמר · לשמא ירדם לא חיישינן הלכך בתפילין שרי וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי לפי שאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מתנמנם מעט ודיו בכך הלכך זו היא שינתו וגבי תפילין דטעמא שמא יפיח בהם ולאו משום איסור שינה בניים פורתא לא אתי לידי הפחה: דנקיט להו בידיה · לא קבע ולא עראי שמא יפלו מידו: דמנחי ברישיה · עראי מותר וקבע אסור שמא יפיח: דפריס סודרא עלייהו · הניחם אצל מראשותיו בין קבע בין עראי דלא נתנה תורה למלאכי השרת: ורואה קרי · צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו: ולא

תוספות

חתן פטור מקריאת שמע · דטריד ושאר בני חופה חייבין לית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה כדפירש בקונט' וקשיא דאי לית להו א"כ יתחייב חתן בסוכה ומשמע דבחתן פוטר יותר מת"ק לכך נראה דקסבר חתן אין יכול לכוין דעתו כלל אפי' בפסוק ראשון אבל שאר בני חופה יכולין לכוין ובקריאת שמע לחודיה קאי ובכולהו אחריני מודי לת"ק:

ומכל מצות האמורות בתורה · מאי דאיצטריך למיחשב הני אגב דחשבינהו בברייתא קמייתא:

הולכי דרכים ביום · כל זה נפקא מתשבו כעין תדורו שכשם שאדם בביתו אינו נמנע מללכת לדרך וכן מצטער דפטרו לעיל מן הסוכה היינו מתשבו כעין תדורו דאין אדם דר במקום שמצטער:

וחייבין בלילה · כשאדם לן בלילה בייתוב:

פרצה קוראה לגנב · לאו משום דלית ליה לרבא דרשה דתשבו כעין תדורו דברייתא היא לקמן בפירקין (דף כח:):

ואפילו חש בעיניו · אע"פ שאין בו סכנת עין דסכנת אבר כסכנת נפשות אפילו לחלל עליו את השבת כדמוכח פרק אין מעמידין (ע"ז דף כח·) גבי עין שמרדה:

משום בקי · ואע"פ שבפ"ק (דף יא·) דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילת חתנים אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה אין הלכה (א) (כרבה) כדפירשתי שם:

תרתי (או) תלת · פירש בקונט' שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורסי"ל בלע"ז ויש ספרים שכתוב בהן תרתי תלת ביעי והכל אחד כדמוכח לקמן* גבי לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף ואביי דשיעור בית הבליעה כביצה ולבסוף מסיק כדטעים צורבא מדרבנן ואזיל לכלה שזה מלא פיו דהיינו כביצה ושיעור זה דוקא בפת דפירי לאו בעו סוכה כדמסיק פרק בתרא דיומא (דף עט: ושם) דקבע דידהו כאכילת עראי דפת:

אבל שינת קבע לא · והא דאמרי' פרק במה טומנין (שבת דף מט· ושם) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים ואמר אביי שלא יפיח בהן ורבא אמר שלא ישן בהן לאו דשרי אביי לישן דהא אסר אביי גופיה הכא אלא קסבר אע"פ שאינו זהיר בשינה כאלישע מניחן כיון דזהיר שלא יפיח דשינה גופה אינה אלא גזרה שמא יפיח:

הישן בתפילין · מתוך הלשון משמע דרבי יעקב שרי אפי' שינת קבע דאי לאו הכי במאי פליגי וי"ל דכולהו מודו בשינת קבע דאסיר ופליגי במילתיה דרבי נתן דבסמוך דשרי לישן בתפילין ביום שאין דרכו לישן שינת קבע ובלילה חולץ אפילו לשינת עראי דלמא ממליך ויסן שינת קבע ור' יעקב לא חייש דלמא ממליך:

נסלו

רבינו חננאל

משום ר' שילא אמרו חתן פטור וכל השושבינין וכל בני החופה חייבין. תניא ר' חנניא בן עקביא אומר מוכרי ספרים ותפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת *)שחייבין בק"ש ופטורין מן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ר' יוסי הגלילי דאמר העוסק במצוה פטור מן המצוה: ת"ר הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה. הולכי דרכים בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום הולכי לדבר מצוה פטורים ביום ובלילה. כדרב חסדא ורבה בר רב הונא הוו אתו לשבתא דרגלא הוו גנו ארקתא דנהרא אמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן: ת"ר שומרי העיר ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורים מן הסוכה בלילה וחייבים ביום שומרי גנות ופרדסים פטורים ביום ובלילה: חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה: ת"ר לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חולה שאין בו סכנה ואפי' חש בעיניו או בראשו וכן הלכה. ואסיקנא חולה הוא ומשמשיו פטורים מן הסוכה אבל המצטער הוא לבדו פטור. ואפי' אינו מצטער אלא משום בקי או משום סירחא וכיוצא בה פטור. וכ"ש אם מצטער בדבר של מעלה מאלו: כמה היא אכילת עראי ששנינו שאוכלין חוץ לסוכה. רב יוסף אמר ב' וג' לגימות. אביי אמר כדטעים בר בי רב מידי ועייל לכלה. תני חדא ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע כדמניחי ברישיה ישן בין קבע בין עראי כדמפריש סודרא עלייהו לא קבע ולא עראי כדנקיט להו בידים. תניא הישן בתפילין וראה קרי אוחז ברצועה ולא

*) לפנינו בש"ס וברי"ף הגי' פטורין מק"ש· ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו וקצת י"ל ע"פ דברי התוס' ד"ה חתן ודו"ק ·

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה א סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' ע סעיף ג:

לה ב טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ח:

לו ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ח:

לז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

לח ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:

לט ז ח מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ג:

מ ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

מא י כ ל מיי' שם הלכה ו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ב:

מב מ נ מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה טו סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מד:

מג ס טוש"ע א"ח סי' מ סעיף ו:

[דס"ל לכתוב בסוכות תשבו אלא תשבו היינו ישיבה דרך עיכוב ושייך כעין תדורו תוי"ט סוף מ"ד]:

מסורת הש"ס

[ערכין ג:]

הגהות הב"ח (א) תוס' ד"ה משום בקי וכו' הלכה כן כדפירשתי:

[לעיל י:] [תוספ' פ"ב]

[לקמן כו. כח: ערכין ג:]

[תוספתא שם]

ערוך פי' שכן קורין לפספס בערבי וי"א זבובים קטנים

ב"מ ג:

[לקמן כז.]

[שם]

[גיטין כח:]

[לקמן מה: ברכות כג: ע' תוספות קידושין מח: סד"ה כמאן]

עין משפט נר מצוה

כד א טוש"ע א"ח סי' רנא סעיף א :

מה ב טוש"ע א"ח סי' ד סעיף טז :

מו ג טוא"ח סי' רלא :

מז ד מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כא סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מ סעיף ו :

מח ה ו מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ו סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ב :

ואינו אוחז בקציצה דברי רבי יעקב וחכמים אומרים ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע וכמה שינת עראי כדי הילוך מאה אמה אמר רב ^א אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי אמר אביי שנתיה דמר כדרב ודרב כדרבי ודרבי כדדוד ^ב ודדוד כדסוסיא ודסוסיא שיתין נשמי ^ג אביי הוה נייס כדמעייל מפומבדיתא לבי כובי קרי עליה רב יוסף °עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך (משלי ו) ת"ר הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח בלילה חולץ ואינו מניח דברי רבי נתן רבי יוסי אומר הילדים לעולם חולצין ואינן מניחין מפני שרגילין בטומאה לימא קסבר רבי יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין אמר אביי בילדים ונשותיהן עמהן עסקינן שמא יבואו לידי הרגל דבר ת"ר ^ד שכח ושמש מטתו בתפילין אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות הן : מתני' *מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו *)העלום לסוכה *וכשנתנו לו לר' צדוק ^ה אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו : גמ' מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני ^ו אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו

*) [עפרש"י שבת קנד : ד"ה שתים בידי אדם]

ולא יאחז בקציצה · הן תפילין עצמן דפוס מושבן ורצועה ודומה לו במס' גיטין בהניזקין (דף נח·) ארבעים סאה קצוצי תפילין : לישן ביום · מפני ביטול תורה : דמר · רבה בר נחמני : כרב · דממנו למד מדת שינתו שהיה ישן רב ביום כשיעור זה : דרב כרבי · ורב תורה אור למדה מרבינו הקדוש שגדל אצלו : ורבי כדוד · כך קבל מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל : שיתין נשמי · אנל"ש : הוה נייס · ביום : כמיעל מפומבדיתא לבי כובי · °דמפ' *במקום אחר דהוו שיתא פרסי : הנכנס לישן · שאין כוונתו אלא לישן ואינו מהרהר לדבר אחר : רצה חולץ · תפילין : רצה מניח · לפי שביום אין דרכו לשמש עם אשתו ולא לישן קבע : בלילה חולץ · אפי' לשינת עראי דלמא מימלך וישן קבע : הילדים · בחורים : לעולם חולצין · ואפי' ביום : שרגילין בטומאה · קס"ד שמא יראו קרי שהרהור מצוי בהן : לימא קא סבר רבי יוסי כו' · ומיבעי לן למיעבד כוותיה שהלכה כמותו ברוב מקומות דקיימא לן נימוקו עמו (גיטין דף סז:) : שמא יבאו וכו' · והא ודאי אסור לבזותן לנהוג בהו קלות ראש : עסקניות הן · ושמא נגעו במקום הטינופת : מתני' אוכל פחות מכביצה · מאכל פחות מכביצה : נטלו במפה · לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו דדריש כרבי יהודה (ברכות דף מט·) ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה : גמ' מעשה לסתור · וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר דבריהם דקתני רישא *אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ומביא מעש' דלטעימ' תבשיל צריך סוכ':

ה"ג

נטלו במפה · פירש בקונט' משום נקיות ובה"ג פירש כן דרבי צדוק כהן הוה כדמוכח פ' מי שמתו (ברכות דף יט:) ובסוף פרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לו·) והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה שזו היא אחת מי"ח דבר דבפ"ק דשבת (דף יד·) דאפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח פרק שני דמס' טהרות (מ"א) דתנן אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור : ולא בירך אחריו · סבר לה כרבי יהודה דפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) דדריש ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ור"מ פליג ואמר דמברכין בכזית ונראה הלכה כוותיה מדאמרי' פרק כיצד מברכין (שם דף לח: ושם) א"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח· ושם) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן וכן אמר רב הונא בר יהודה משמיה דרב ומתוך הירושלמי משמע דבבריה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה והכי איתא בירושל' בריש כיצד מברכין ר' יוחנן נסב זיתא ובריך לפניו ולאחריו והוה ר' חייא בר אבא מסתכל ביה ואמר ליה ר' יוחנן בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו ולית ליה לרבי יוחנן שגרעינתו ממעטתו מה עבד ליה ר"י משום בריה מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריו ובהש"ס שלנו יש כעין מעשה זה פרק כיצד מברכין (שם דף לה:) דא"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחילה וסוף א"ל ר' ירמיה לר' זירא היכי בריך ר' יוחנן אזית מליח כיון דשקליה לגרעינתיה בצר ליה שיעורא אמר ליה מי סברת כזית גדול בעינן בינוני בעינן וההיא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתיה פש ליה שיעורא והשתא אי הוה עובדא דהש"ס שלנו היינו ההיא דירושל' א"כ חולק על שלנו ולא סמכינן עליה מדלא שני ליה משום דבריה הוא אבל שמא שני מעשים היו וההיא דירושל' היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דהש"ס שלנו לא היה בו גרעין שכן סתם זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולהכי הוצרך לתרץ דגדול היה וזית דירושלמי קטן מזית בינוני היה והרוצה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו בדבר שהוא בריה ודוקא לענין ברכה שלאחריה אבל לפניו מברך אפי' פחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעור דאסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה כדמשמע מעובדא דר' צדוק דקאמר ולא בירך אחריו כדפרי' משום דסבר לה כר' יהודה משמע הא לפניו בירך וכן פירש בקונט' ואמרינן בירושלמי בתחלת פרק כיצד מברכין כל שאומר עליו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אומר עליו ג' ברכות אין אומר עליו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פחות מכזית דאין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ הא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכא פי' לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מאכל של חמשת המינים כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריו ג' ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עלייהו ופת אורז ודוחן שאין מברכין אחריהם שלש ברכות אין אומרים עליהם המוציא לחם מן הארץ ואע"ג דבריש כיצד מברכין (שם דף לה· ושם) נפקא לן ברכה בתחלה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש מ"מ לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך בתחלה אע"ג דלא מברך בסוף דאותו ק"ו אינו אלא גלוי מלתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו וכן בפ' היה קורא (שם דף טז· ושם) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניה אבל מברכין לאחריה שתי ברכות ולענין שתיה נראה שמברכין אכזית יין על הגפן ועל פרי הגפן אע"ג דלגבי יוה"כ לא הוי שיעור חשוב בפחות ממלא לוגמא כדאמר פ' בתרא דיומא (דף עג: ושם) לא ילפינן מיניה ברכת היין לאחריו תדע דלענין אכילה הוי שיעורא ביום הכפורים ככותבת ולענין ברכה מיחייב לאחריו בכזית דהלכה כרבי מאיר כדפרישית ואית למ"ד לענין קידוש דה"ל מלא לוגמא הלכך לברך אחריו נמי יכול להיות דלא בעי מלא לוגמא ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודי ר' מאיר בשתיה דבעי כביצה דבפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט· ושם) דריש ר"מ ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ור' יהודה דריש ואכלת ושבעת זו אכילה שיש בה שביעה ואי זו זו כביצה וכיון דנפקא לן לר"מ שתיה מושבעת א"כ בעי כביצה דלא הוי שביעה בפחות ושמא יש לחלק בין שתיה לאכילה דדלמא שביעה בשתיה הוי בפחות מכביצה וכל הני שיעורין דרבנן ניניהו כדמוכח פרק מי שמתו (שם דף כ: ושם) דאמרי' הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן ולענין ברכה דלאחריו לא מצינו שום שיעורא אלא כזית לר"מ וכביצה לר' יהודה וקרא אסמכתא בעלמא דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח·) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד משמע דאינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית הא בכזית דגן מוציא אע"פ שהמלך והמלכה מסתמא אכלו כדי שובען לא דמי גדול דרבנן לקטן דרבנן דלא מפיק דאורייתא דהא גדול אפילו לא אכל כלל היה ראוי (להו) להוציא אחרים וכן פירש שם בקונטרס :

ואמרו

רבינו חננאל

ולא אוחזן בקציצה · פי' היא הטבלא דברי ר' יעקב וחכמים אומרים ישן אדם שינת עראי והוא כדי הילוך מאה אמה . אבל שינת קבע יותר מזה [אסור] . אמר רב אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס והוא שתין נשמי תניא ר' יוסי אומר הילדים בזמן שנשותיהן עמהם חולצין בין ביום ובין בלילה ואח"כ ישנים . ואקשי' ש"מ בעל קרי אסור בתפילין ושנינן מפני שרגילין בטומאה . *) ת"ש בעל קרי אינו אסור בתפילין . ת"ר שכח ושימש מטתו בתפילין אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויסירם מראשו מפני שהידים עסקניותהן : מעשה שהביאו לריב"ז לטעום התבשיל כו' . תניא לא שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן אבל הלכה אוכל אדם אכילת עראי חוץ לסוכה. והרוצה להחמיר על עצמו מחמיר . ואקשי' מדר' (יצחק) [צדוק] (דרש)

*) אינו מובן ואולי טס"ה ול"ל וש"מ דבעל קרי וכו' .

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כמיעל וכו' דמפרש במקום אחר . עיין בתשובת נודע ביהודה מהדורא תניינא תא"ח סי' כ :

מסורת הש"ס

[לא אדע מקומו דבקידושין ע: ברש"י ד"ה כי כובי ובכתובות קי"א אסור לצאת כו' לא פירש ועי' בגיטין ז.]

יומא עט.

[לעיל כח.]

ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה לימא תיהוי תיובתיה *דרב יוסף ואביי דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי הא כביצה בעי נטילה וברכה:

מתני' רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה [א]וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד *ועוד אמר ר' אליעזר מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון של חג וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין ועל זה נאמר °מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות:

גמ' מ"ט דר' אליעזר תשבו *כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן [ב]כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אי הכי אפי' לילי יום טוב ראשון נמי א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמ' חמשה עשר בחג המצות מה להלן *לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות והתם מנלן אמר קרא °בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה: ועוד א"ר אליעזר: והא א"ר אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה אמר בירא א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר משלים במאי אילימא בריפתא סעודה דיומיה קא אכיל אלא מאי ישלים ישלים במיני תרגימא תניא נמי הכי אם השלים *במיני תרגימא יצא שאל אפוטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל סעודה אחת ואפטר אמר לו בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך ועוד שאלו כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי מהו שאצא מסוכה לסוכה ואפטר אמר לו לא שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה תניא ר' אליעזר אומר אין

הכי גרסינן נימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף· דאמר לעיל* תרתי תלת: ואביי· דאמר כדטעים בר בי רב דהיינו כבילה דכבילה אוכל הנאכל בבליעה אחת הוא כדאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף פ:) מכל האוכל אשר יאכל: הא כבילה בעי נטילת ידים וברכה· אבל סוכה אפי' כבילה נמי לא: תורה אור

מתני' י"ד סעודות· ובגמרא מפרש טעמא: אין לדבר קצבה· אם רצה להתענות אין אנו זוקקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה: חוץ מלילי י"ט הראשון· שאינו רשאי להתענות כדיליף בגמרא: ישלים· סעודתו זאת בי"ט האחרון בשמיני עלרת ואע"פ שאינו בסוכה ובגמרא פריך עלה: **גמ'** מכאן ואילך רשות· דהכי ילפינן לה בפ' בתרא דפסחים (דף קכ.) ששת ימים תאכל מלות וביום השביעי עלרת מה שביעי רשות אף ששה רשות לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מלות (א) ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מלות האמור בו אינו חובה אלא אם באת לאכול תהא אכילתך מלה ולא חמץ ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא: והתם גופיה מנלן· דלילה הראשון מיהא חובה: והאמר ר' אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה· וכיון דביום אחרון לא בסוכה יתיב ואם ישב בה לשם מלוה עובר על בל תוסיף מאי השלמה דסוכה איכא הכא: אמר בירא· שם חכם: חזר בו ר' אליעזר· אלל חכמים לומר שאין לדבר קלבה ואם רלה להתענות יתענה חוץ מלילי יום טוב הראשון ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף בי"ט האחרון: אילימא בריפתא· כלומר תאמר שסעודת י"ט האחרון שהוא סועד בלחם ולפתן ועורכי הסעודה תהא תשלומין לראשון: סעודתא דיומיה קאכיל· ומאי היכר יש כאן שתהא לשם סעודה ראשונה הלא דרכו לסעוד היום: במיני תרגימא· לאחר שסילק יביאו פרפראות ומעדנים לפניו כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות: תרגימא· פרונגו"ש: תניא נמי הכי· דהכי הויא סעודה לתשלומי ואע"פ שאינו חוזר וקובע עצמו לאכול שתי סעודות של לחם ובשר: אם השלים כו'· וכ"ש אם קבע סעודה שניה בלחם ובשר: אפוטרופוס של אגריפס· ממונה על שלו ורב ביתו שקורין שקל"ק: מהו שאוכל סעודה אחת ביום· בסוכה ואפטר: פרפראות· מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו מסוך אחר הפת ויאכל: מהו שאלא מסוכה לסוכה· לאכול ולישן היום בזו ולמחר בזו: ביטל מלותה של ראשונה· אפי' ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מלוה כדיליף לקמן שלריך לישב כל ז' בסוכה אחת: אין

ואמרו העלום לסוכה· בפ' בתרא דיומא (דף עט:) מייתי מתני' דהכא בהאי לישנא לא מפני שהלכה כן אלא שרלו להחמיר על עלמן וכשנתנו לר' לדוק כו' היינו משום דמתרלינן מתניתין הכי מייתי לה הש"ס כאילו משנתנו שנויה כך:

הא כבילה בעי נט"י לאכילה· ולא מיסתרי במפה דחיישינן דלמא נגע כדמסיק פ' כל הבשר (חולין דף קז:) ומיהו תימה דהא ר' לדוק כהן היה כדפרישי' וא"כ אפי' כבילה שרי במפה בלא נט"י כדאמר שמואל התם התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות*:

תשבו כעין תדורו· בירושלמי יליף בגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר להלן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה ישיבה שנאמרה להלן עשה בה את הלילות כבימים אף ישיבה האמורה כאן עשה בה לילות כבימים וטעמא דרבנן מפרש ר' יוחנן בשם רבי ישמעאל נאמר חמשה עשר בפסח ונאמר ט"ו בחג מה ט"ו הנאמר בפסח לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות אף ט"ו הנאמר בחג לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות חברייא בעו אי מה להלן עד שיכנס למלה כשהוא תאוה אף כאן עד שיכנס לסוכה בתאוה ר' זירא בעי אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מלה אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה:

אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל· כלל דאי אכיל חייב לאכול בסוכה כדאמרינן לעיל ומשמע הכא דבי"ט לא הוי חובה ואי בעי לא אכיל כלל חוץ מליל י"ט הראשון ולפי זה אם טעה ולא הזכיר של י"ט בברכת המזון אינו לריך לחזור והא דאמרי' פ' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) שבתות וי"ט דלא סגי ליה דלא אכיל אם טעה חוזר לא מיתוקמא אלא בלילי י"ט הראשון של פסח ובלילי י"ט הראשון של חג והא דאשכחן בפ' ב' דבילה (דף טו:) ובפ' אלו דברים בפסחים (דף סח:) גבי י"ט חלקהו חליו לה' וחליו לכם חליו לאכילה וחליו לבית המדרש דברי ר' יהושע אפשר בבישרא ופירי דאין בהן ברכת המזון ולא בעי הזכרת י"ט אבל לילי י"ט הראשון של חג לא סגי בלא פת כיון דילפינן מחג המלות אע"ג דלר' אליעזר אמרינן בשאר ימים אם השלים במיני תרגימא יצא*:

והא א"ר אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה· אהא דמשלים בי"ט האחרון פריך דליכא סוכה:

חזר בו ר' אליעזר· אלל חכמים לומר שאין לדבר קלבה ואם רלה להתענות יתענה חוץ מלילי י"ט הראשון ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבן י"ט ראשון אף בי"ט אחרון כך פי' בקונטרס ולישנא דישלים ואם השלים לא משמע כלל לשון תשלומין אלא לשון השלמה חשבון של י"ד סעודות ועוד כיון דממלה ילפינן לא מלינן שיהא תשלומין למלה של לילה הראשון של פסח ועוד דמשמע קלת בירושלמי דבעי כזית דגן לסעודת י"ט הראשון של חג כמו גבי מלה והכא אמרי' דישלים במיני תרגימא ועוד מעובדא דאפוטרופוס של אגריפס משמע דלא פטר ר' אליעזר בסעודה אחת לכך נראה לפרש חזר בו ר' אליעזר ממה שהיה מלריך סוכה ולעולם י"ד סעודות בעי ובירושלמי משני אמר ר' אחא למלוה חשובה כלומר לכתחילה לריך לאכול בסוכה ואם לא אכל משלים במיני בלא סוכה:

במיני תרגימא· פי' בקונטרס כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין ואי אפשר לומר כן דהא רבא מסיק פ' ח' דיומא (דף עט: ושם) דפירי לא בעי סוכה ודייק מהכא ואי ס"ד פירות בעי סוכה לישלים בפירות ודחי באתרא דלא שכיחי פירות ואיבעי' אימא מיני תרגימא נמי מיני פירי ניניהו מ"מ משמע דאי פירי לא בעי סוכה אין השלמה מועלת בפירות ומיני תרגימא הוו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימא להשלים שלש סעודות של שבת דשאני התם דילפי' (שבת דף קיז:) מדכתיב תלתא היום גבי מן שהוא במקום פת ואפי' באנו להשוותם לא נפיק בפירות כדפרישי' דלא מהני גבי סוכה*:

מהו

רבינו חננאל

נתנו לו אוכל פחות מכביצה ואכלו חוץ לסוכה במפה בלא נטילת ידים ובלא ברכה דייקינן מינה הא כביצה בעיא סוכה וקשיא לרב יוסף דאמר ב' וג' לגימות היא אכילת עראי שאוכלין חוץ לסוכה ולאביי דאמר כדאכיל בר בי רב ועייל לכלה ושנינן לעולם אפי' כביצה לא בעיא סוכה אלא דייקינן ממתני' דקתני פחות מכביצה הא כביצה בעי נטילת ידים ובעי ברכה. וקי"ל הכי: מתני' ר' אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה. וחכ"א אין לדבר קצבה אינו חייב אלא[ליל] יו"ט הראשון בלבד כרבי שמעון בן יהוצדק דאמר נאמר חמשה עשר בחג המצות אכילת מצה ונאמר בחמשה עשר בחג הסוכות ישיבה כעין דירה מה חג המצות אכילת [מצה] בלילה הראשון חובה שנא' בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. אף בחג הסוכות ישיבה כעין דירה *)באכילה בסוכה. מכאן ואילך רשות דמצוה. ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי י"ט הראשון. והא חיובי מחייב ליה לאכול בכל יום ב' סעודות והנה חייב בשאר הימים וכ"ש בליל יו"ט הראשון. א"ר אסי חזר בו ר' אליעזר ואסיקנא כי זו השלמה במיני תרגימא. תניא ר' אליעזר אומר

*) נ"ל דצ"ל דהיינו אכילה בסוכה. בלילה הראשון חובה מכאן וכו'.

מט א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ג:

[עי' תוס' יומא עט. ד"ה הא כתבו ישוב נכון על זה ותוס' חולין קז. ד"ה מאי לאו]

[וע"ע תוס' פסחים קז: ד"ה מיני]

[דף כו.]

[לעיל כו.]

[עירובין כג.]

[לעיל כו. וש"נ]

[לקמן מז. פסחים קכ.]

יומא עט:

קהלת א

שמות יב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכאן וכו' תאכל מצות פיה ויצא:

תורה אור

אין יוצאין מסוכה לסוכה *ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה בחולו של מועד מ"ט דר' אליעזר אמר קרא °חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה *סוכה הראויה לשבעה ורבנן הכי קאמר רחמנא עשה סוכה בחג ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד פשיטא מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קמ"ל תניא ר' אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו דכתיב °ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים *משלכם כך אין *אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים משלך וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב °כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת ורבנן האי לך מאי דרשי ביה מיבעי ליה למעוטי גזולה *אבל שאולה כתיב כל האזרח ור' אליעזר האי כל האזרח מאי עביד ליה מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתים וקטן שנתגדל בינתים ורבנן כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד לא אצטריך קרא ת"ר מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל אמר לו אלעאי אינך משובתי הרגל שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל דכתיב °ושמחת אתה *וביתך איני והאמר ר' יצחק מניין *שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנא' °מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת מיחייב איניש לאקבולי אפי רביה לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה הא דאזיל ולא אתי ביומיה ת"ר *מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסריון והגיע חמה לסוכה אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד ממנו שופט הגיע חמה לחצי הסוכה אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא יצאו ממנו נביאים שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים הגיע חמה למרגלותיו של ר' אליעזר נטל יוחנן סדין ופירש עליה הפשיל ר' אליעזר טליתו לאחוריו ויצא *לא מפני שהפליגו בדברים אלא מפני *שלא אמר דבר שלא *שמע מפי רבו לעולם היכי עביד הכי והאמר ר' אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה רגל אחר הואי והאמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל שבת הואי ותיפשוט ליה מדידיה דתנן *פקק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין

התם

רש"י

אין יוצאין מסוכה לסוכה · לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ומחר בזו : ואין עושין סוכה בחולו של מועד · מי שלא ישב בסוכה י"ט הראשון : עשה סוכה לשם חג של שבעת הימים · שמעת מינה דאין עושין סוכה בחולו של מועד דאינה לשבעה ושמעינן מינה דאין יוצאין מסוכה לסוכה דאם כן לאו סוכה לשבעה היא : פשיטא · דהא סוכת שבעה היא : מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קמ"ל · הואיל וישב בה בי"ט וזו להשלים היא סוכת שבעה קרינא ביה שתשלומין לראשונה היא : לכם משלכם · להוציא את הגזול ואת השאול : כל האזרח ישבו בסוכות כתיב · דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה : בינתיים · בחולו של מועד : וקטן שנתגדל · שמחו לו ב' שערות במועד ואתא האי כל לרבויי שעושה סוכה בחולו של מועד מה שאין כן במחויב קודם לכן כדאמר ר' אליעזר לעיל : ורבנן כיון דאמרי עושין סוכה בחולו של מועד · ואפי' מי שמחויב קודם לכן ולא עשה תו לא איצטריך האי לרבויי דכ"ש הוא : ברגל · י"ט ראשון והלך אצלו מערב י"ט : אינך משובתי הרגל · הואיל ולא עמדת בביתך אצל אשתך : משבח אני את העצלנין · אע"פ שלא בשביל הרגל מתעכבים שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין מחמת עצלות אעפ"כ משבחן אני : מדוע את הולכת וגו' · בעלה של שונמית אמר לה כשאמרה לו אלכה וארוצה עד איש האלהים ואשובה : הא דאזיל ואתי ביומיה · ומשמח שמחת החג עם אשתו חייב להקביל פני רבו כגון עיר שבתוך התחום או על ידי עירוב : ששבת בסוכתו של יוחנן כו' · לקמיה פריך הא אמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין : מהו שאפרוש עליה סדין · נצל שלא תשזפך השמש מי אסור משום מוסיף על אהל עראי בשבת או לא : אין לך כל שבט כו' · השיאו לדבר אחר כדאמרי' לקמן (דף כח.) שלא אמר דבר אחד שלא שמע מפי רבו : שלא העמיד שופטים · מושיע את ישראל אותן שהיו משמת יהושע ועד שמואל שמשח שאול למלך יהושע מאפרים אהוד מבנימין גדעון ממנשה הרי מבני רחל שמשון מדן ברק מקדש מנפתלי הרי מבני בלהה אבצן זה בועז מיהודה עלי מלוי תולע מיששכר אלון הזבולני מזבולן אלו מפורשים אבל עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שמות שבטיהן ומראובן ושמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש : הגיע חמה · מתפשטת ומתקרבת אצלם : מלכים על פי נביאים · שאול ודוד ע"פ שמואל : ויצא · שלא *רצה להתיר את הדבר : לא מפני שהפליגו בדברים · מה שהשיאו לדבר אחר לא הפליגו הימנו ולדחותו שלא נלמדו תורה נתכוון אלא שלא אמר דבר כו' : אין יוצאין מסוכה לסוכה כו' · והיאך הניח שבת שבתוך הרגל את סוכתו שהיתה בלוד שהיה דר בלוד כדתניא (סנהדרין ד' לב:) אחר ר' אליעזר ללוד : רגל אחר היה · כגון עצרת והיו יושבין בסוכה משום אויר : ותפשוט ליה מדידיה · שלא תפרוש עליה סדין דאסור להוסיף על אהל עראי : שקשור ותלוי · שם כל שעה : פוקקין בו · כיון דמתוקן ועומד לכך אין זה לא בונה ולא מוסיף : ואם לאו אין פוקקין בו · דמוסיף הוא על סתימת אהל :

התם

תוספות

מהו דתימא כיון דנפלה אחריתי היא · יש ספרים שכתוב בהן קמ"ל כיון (*דבדידי') קעביד איהי היא משמע לפי שבונה אותה באותן עצים : כל האזרח בישראל ישבו בסוכות · משמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שתהא של כולם דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד אלא על ידי שאלה כך פירש בקונט' ועל חנם דחק דכיון דכתב לך למעוטי דשותפין משמע כדמוכח בראשית הגז (חולין דף קלו:) גבי תרומה וחלה ופאה וטובא דקא חשיב התם ואפי' אתרוג כמי דכתיב ביה לכם לשון רבים אמרינן בית נוחלין (ב"ב דף קלז:) האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאכלו כגון דאיכא אתרוג כיוצא בו לכל חד וחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו ולא דמי לבגדיכם ועריסותיכם ותרומותיכם דפרק ראשית הגז (חולין דף קלו:) דשל שותפין בכלל והא דכתיב לכם לשון רבים משום דאיבעי ליה למיכתב ולקחתם לשון רבים דדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן דף מג.) שתהא לקיחה לכל אחד ואחד (*ומרבינן) סוכה אחת לכל ישראל שמע מינה דלא דרשי לך למעוטי שאולה ומוקמי ליה למעוטי גזולה ומיהו קשה הא גבי ציצית מרבינן דשותפין מדכתיב בגדיהם וממעטינן שאולה מדכתיב כסותך בפ' ראשית הגז (חולין דף קלו:) וא"כ הכא נמי נידרוש הכי ולפירוש הקונטרס ניחא דעל כרחך יוצאין בשאולה מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל ותימה דלר' אליעזר דבעי סוכה שלכם אין שנים יוצאין בסוכה א' לעולם ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד וא' ושמא הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו (שותפין) שיכולים לישב יחד בסוכה אחת ומה שנהגו כל הקהל לקנות אתרוג בשותפות לצאת בו דעתן להקנות כל א' חלקו לחבירו בשעה שהוא מברך על מנת להחזיר דבשביל שנשתתף בו לא גרע ממתנה על מנת להחזיר דשמה מתנה :

פקק החלון · פירשנו לעיל בפרק קמא (דף טז:) גבי שכחו ולא הביאו ספר תורה :

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלז סעיף א :

נא ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כה סמג עשין שם טוש"ע א"ח סי' תרלז סעיף ב :

נב ג מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ז :

נג ד מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה ל סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיג סעיף א :

[לקמן כט: ל. לה. מא: פסחים לח.]

[נ"ל ומדמרבינן עי' מהר"ם ורש"ל]

רבינו חננאל

אין יוצאין מסוכה לסוכה כו'. וחכ"א יוצאין מסוכה לסוכה [ועושין סוכה] בחולו של מועד. ועוד אמרו חכמים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא בלולבו של חבירו אבל יוצא הוא בסוכתו של חבירו שנאמר כל האזרח בישראל וגו'. מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. והאי דכתיב תעשה לך למעוטי גזולה אבל שאולה כשרה היא : ת"ר מעשה בר' אליעזר ששבת בסוכת יוחנן בן אלעאי הגיעה חמה בשפת הסוכה א"ל מהו לפרוש עליה סדין א"ל אין שבט מישראל שלא העמיד שופטים כו'. הגיעה חמה במרגלותיו של ר"א עמד ר' יוחנן ופרש עליה סדין. הפשיל ר' אליעזר טליתו ויצא. ואסיקנא שבת היתה שלא היה ר' אליעזר יוצא מביתו ברגל. ולמה לא השיבו מפני שלא אמר דבר שלא שמע מרבו מעולם ואמאי לא פשיט ליה מדידיה דתנן פקק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שתלוי וקשור פוקקין בו דילמא

מסורת הש"ס

[לעיל ט.]

[לעיל כג.]

[לקמן לח.]

[לעיל ט.]

[עיין תוס' פסחים קט. ד"ה שנאמר ושמחת]

[תוספ' פ"ג ע"ש]

ברכות כז: סוטה מט: כלה ועי' מג"א סי' קע

[יומא סו:]

[לקמן כח.]

שבת קכה: עירובין קב.

התם הוא דמבטל אבל הבא דלא מבטל לא ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר' יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שתים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי *מימי לא קדמני אדם בבית המדרש ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי ולא שחתי שיחת *חולין ולא אמרתי דבר *שלא שמעתי מפי רבי מעולם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם *ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו תנו רבנן *שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה *כמשה רבינו ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים *ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר (משלי ח) °להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף: **מתני'** *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש *משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה *קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה *וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן: **גמ'** מה"מ דת"ר אזרח זה אזרח (ויקרא כג) *°האזרח להוציא את הנשים °כל לרבות את הקטנים אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע והתניא האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי אלמא אזרח גברי משמע אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי הי קרא והי הלכתא ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (א) יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא (במדבר ה) °איש או אשה השוה

רש"י

התם מבטל ליה · להאי פקק לגבי חלון ותשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף אבל סדין אגן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי מוסיף: אינן אלא מפי השמועה · בתמיה: הזקקתוני · כלומר תזקיקוני לומר דבר כו' אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: שיחת חולין · דברי הבאי ושחוק כלומר מה שספק בידי לא מפני (*שטרחתי) בכל אלה ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתיו ומה שלא שמעתי לא אומר שכך היא מדתי: בלא תורה · בלא גירסא שהיה הולך ושונה תמיד: חוץ מערבי פסחים · מפני תורה אור עשיית פסחיהם ומפני התינוקות שלא ישנו כך מפורש בפסחים (דף קט·): וערב יום הכפורים · שצריך לאכול מבעוד יום: משנה · (ב) כגון משנה וברייתא של ששה סדרים: גמרא · זו היא סברא שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ואותו דיוק שבימי התנאי' נקרא הש"ס: הלכות · הלכה למשה מסיני כגון גוד ולבוד ודופן עקומה שיעורין *חלילין מחילין עשר נטיעות ערבה וניסוך המים: דקדוקי תורה · ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים כגון האזרח להוציא הנשים שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד: דקדוקי סופרים · שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה ודכוותה בבכורות (ד' ל:) גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר' יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים: קלים וחמורים · דברים הלמדין בק"ו שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני: וגזרות שוות · דברים הלמדין בג"ש: תקופות. חשבון הילוך חמה ולבנה: וגימטריאות · דברים הלמדין בלשון גימטריא כגון (ירמיה כה) ששך בבל בא"ת ב"ש כשדים (שם נא) לב קמי בא"ת ב"ש כשדים מגון (לקמן ד' נג:) בא"ט ב"ח וכן לפי מנין האותיות כגון סתם נזירות שלשים יום (נזיר ד' ה·) מקדוש יהיה יהי"ה בגימטריא שלשים הוו: שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים · לא ידענא מאי היא*): משלות כובסין ומשלות שועלים · שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם ותולין אותן בכובסים ובשועלים כגון (סנהדרין לט·) מאזני צדק אבות אכלו בוסר: הויות דאביי ורבא · כל איבעי' להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם ובימי אמוראים נשתכחו: נשרף · שהיו מלאכי השרת מתקבלין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו: **מתני'** משם ראיה · בתמיה: נשים ועבדים · מפרש בגמרא: **גמ'** האזרח · בבני ישראל ישבו בסוכות: אזרח זה אזרח · אי הוה כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים: כתיב האזרח · מיומן שבאזרחים להוציא את הנשים: לרבות את הקטנים · לקמן רמינן מתניתא עלה: בעינוי · יום הכפורים דכתיב תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר אלמא ה' לרבויי אתא: אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי · הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרווייהו מקראי דאם זו ה' לרבות אף זו ה' לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן לחילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור וחדא מינייהו לאו ממשמעותא אלא רבנן אסמכינהו אקראי חדא ממשמעותא וחדא אסמכתא בעלמא דהאו קרא חילופא משמע ולמילתא אחריתי אתא: ה"ג הי קרא והי הלכתא ותו למה לי קרא למה לי הלכתא · הי קרא הי מינייהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא דהאו קרא חילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב: נשים פטורות · בפ"ק דקדושין (ד' לד·) מפרש: ויום הכפורים · לא תעשה הוא וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד' לה·) מדרב יהודה דחייבות: אמר

*) עי' בערוך ערך סח פירוש ע"ז.

תוספות

כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש וכענין זה מצינו במדרש בסעודת דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם*:

הלכתא נינהו · הלכתא היא גרסינן לשון יחיד דחדא מינייהו הלכתא ותו לא וכדאיתא בבנות כותים (נדה דף לב·) גבי אין לי אלא אשה נקט לשון רבים לפי שמסופק על שניהם הי מינייהו הלכתא: השוה

רבינו חננאל

התם משום דמבטל ליה לפקק החלון קא אסר את שאינו תלוי. אבל הכא דלא מבטל ליה לסדין אימא לא תיבטל נמצא הדבר ספק. וכן שאלו שלשים הלכות את ר' אליעזר בענין סוכה. י"ב השיב להן. י"ח אמר להן לא שמעתי. אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה. אמר להן הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי ובא להודיע שלא נתרשל בשימוש בהמ"ד אמר לעולם לא קדמני אדם לבהמ"ד ולא ישנתי בו שינת קבע ולא עראי ולא הנחתי אדם בבהמ"ד ויצאתי ולא שחתי שיחת חולין ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מהבותי שהיה נוהג ר' אליעזר כמנהג ריב"ז בכל אלו והיה עוד ריב"ז נוהג לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. ולא מצאו אדם יושב דומם אלא שונה ולא פתח אדם דלת לתלמידים אלא הוא. מכלל שהיה משכים ומקדים. ולא אמר הגיע זמן לצאת מבהמ"ד חוץ מערבי פסחים שבתות וימים טובים: ת"ר פ' תלמידים היו לו להלל הזקן. ל' מהן ראוין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו ול' מהן [ראוין] שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון ועשרים בינוניים. הגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל אמרו עליו כל עוף שפורח עליו באויר בשעה שהיה עוסק בתורה מיד נשרף כלומר זיו השכינה היה במושבו. קטן שבכולן ריב"ז אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלין וחמורין וגז"ש תקופות וגימטריא שיחת מלאכים ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות שועלין משלות כובסין דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא פי' הקושיות שהיו נושאין ונותנין בה עכשיו אביי ורבא פשוטות וסדורות היו ומכוונות ביד ריב"ז *) וכך היו מתעסקין בהן: ירושלמי ר' אבדמא מלהא הוה דמוך אחנותיה עבר ר' חייא בר אבא והוייא א"ל זיל דמוך גו מטללתך וכן א"ר יוסי. ר' זעירא סליק לגזורה. פי' לשבועה בנדר' אילא ולא קיבל עליו מטעים מידי **) עד דמיפני מוסף או משום שאין שבת לת"ח להניח ביתו (בערב) [ברגל]. תני כל שאומרים עליו ג' ברכות לאחריו אומר לפניו ברכת המוציא כל שאין אומרים עליו ג' ברכות לאחריו אין אומרים עליו המוציא התיבון פחות מכביצה אין אומרים (לפניו) [אחריו] ג' ברכות מעתה אין אומרים לפניו המוציא ושני ר' אחא לשאר המינין נצרכה כלומר כל מין שחייב אחריו ג' ברכות אומרים לפניו המוציא: מתני' מי שהיה ראשו ורובו בסוכה כו'. נשים ועבדים וקטנים פטורים כו' מנא לן שהנשים פטורות דת"ר אזרח הייתי אומר אזרח [בין איש] בין אשה. האזרח להוציא את הנשים. ואקשינן למימרא דאזרח בין איש ובין אשה משמע. והתניא בענין הכפורים האזרח לרבות הנשים האזרחיות לענוי אלמא אי לאו דמרבי להו לנשים מהאזרח מתוספת ה"א אזרח גברי משמע נשי לא משמע. ומשני רבה הלכתא היא ואסמכוה אקרא. כלומר חדא קרא וחדא הלכתא. ואמרינן איזו היא קרא ואיזו היא הלכתא. ותוב הא תרתי בסוכה שהנשים פטורות וביוה"כ שהנשים חייבות אין צריכות לא קרא ולא הלכתא. ישיבת סוכה

*) אינו מובן ואולי דצ"ל ואח"כ נשתכחו מהן וכן פרש"י ובימי אמוראים נשתכחו. **) נ"ל או משום דלא הוי עסקיה טעם כלום עד דמפני מוסף וכו'. וכ"ה שם בירושלמי.

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הלכה ט טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טז:
נה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז ושם סעיף כה בהג"ה:
נו ג מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כה:
נז ד מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סי' פה סעיף ב וטוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כו בהג"ה: [עובדא זו כתבו תוספות חגיגה טו. ד"ה שובו וכו' בשם הירושלמי ע"ש]
נח ה (מיי' פ"ז מהל' מלה) סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף א:
נט ו מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ד:
[יומא יט:]
ס ז מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף א:
סא ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

מסורת הש"ס

[נ"ל שלא טרחתי]
מגילה כז:
[לעיל ה: ולקמן לד.] [לעיל כז:]
פסחים קט. ע"ש בסוף ר"ע.
ב"ב קלד.
[עי' סנהדרין יא. ומה שנדפס שם בגליון בשם רש"ל דמותק זה]
[בערך סח כתב הערוך ענין נפלא ע"ש]
ברכות יא. עירובין יג: לעיל ג. ז:
[שבת כט. וש"נ] ערכין ג: [עירובין פב.] יבמות טו. [קדושין לד.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' נשים פטורות ויום הכפורים: (ב) רש"י ד"ה משנה כגון. נ"ב והרשב"ם בפ' י"ג דף קכד האריך בפי' ברייתא זו בביאור יותר מפרש"י כאן:

גליון הש"ס

גמ' כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת:

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' א טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ב :

סג ב מיי' שם הל' ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א :

סד ג מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ד :

מסורת הש"ס

*השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ואיצטריך ס"ד אמינא תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל רבא אמר איצטריך ס"ד אמינא יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא למה לי לרבות את הגרים ס"ד א °האזרח בישראל (ויקרא כג) אמר רחמנא ולא את הגרים קמ"ל יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא לא נצרכא אלא לתוספת עינוי ס"ד א הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל : אמר מר כל לרבות את הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה ל"ק כאן *בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך *קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא : קטן שאינו צריך לאמו כו' : *היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי (*שמעון) אומר כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא [אמא] גדולים נמי קרו אלא (אימא) כל שנעור ואינו קורא אמא אמא : מעשה וילדה כלתו כו' : מעשה לסתור חסורי מחסר' והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן : **מתני'** כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו : **גמ'** ת"ר *כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות* מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה מה"מ *דת"ר °תשבו כעין תדורו מכאן אמרו (שם) כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושות' ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנוי בר ממטללתא ל"ק *הא במגרס הא בעיוני כי

רש"י

אמר אביי לעולם סוכה · לפטור' הלכתא היא דאלו קרא חיובא קמרבי דאזרח גברי הוא דמשמע וה' לרבות את הנשים הוא לן למדרשיה כדדרשינן ביום הכפורים אלא שהלכה למשה מסיני פוטרתן ודקתני האזרח להוציא את הנשים אסמכתא בעלמא הוא ועיקר קרא לרבויי אתא כדלקמן ודקשיא לך למה לי הלכתא לפוטרן הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא איצטריך ס"ד כו': רבא אמר איצטריך · מה התם נשים חייבות באכילת מצה ואף ע"ג דמצה מצות עשה שהזמן גרמא דנפקא כדר"א בפסחים (דף מג:) שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים ישנן במצות לא תעשה דהיינו אכילת חמץ : והשתא דאמרת סוכה לפטורה הלכתה היא ולאו ממשמעותא דאילו ה' דקרא רבוייא היא קרא למה לי כלומר אמאי אתא ה' דסוכה : לרבות את הגרים · שחייבים בסוכה : מדרב יהודה נפקא · ולמה לי קרא ה' דהאזרח לרבויי נשים לעינוי : לתוספת עינוי · שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום : הואיל ומעטיה קרא · מלאו וכרת דכתיב בעינוי (ויקרא כג) בעצם היום הזה על עצמו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא (דף פא·) נשים נמי למעטי דלא ליחייבו ביה אפילו למצות עשה בעלמא : קטן שהגיע לחינוך · משאינו צריך לאמו : אסמכתא בעלמא ניהו. וקרא לרבי אליעזר כדאית ליה לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל דעושים סוכה בחולו של מועד מה שאין שאר ישראל עושין או לרבנן כדאית להו שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ולהכשיר סוכה שאולה : הכי גרסינן כל שניעור משנתו ואינו קורא אמא שאינו כרוך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור : ופרכי' [אמא] גדולים נמי קרו · כלומר שאינו קורא לאמו הוא דקרית ליה אין צריך לאמו הא אם קורא אמא צריך לאמו קרית ליה אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור : אלא כל שניעור ואינו קורא אמא אמא · שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא : מעשה לסתור · דהא קטן הצריך לאמו הוא ואמאי פיחת וסיכך : **מתני'** סוכתו קבע · להיות כל עיקר דירתו בה : מאימתי מותר לפנות · הימנה ולירד : משתסרח המקפה · משתקלקל המקפה כל תבשיל קפוי לא רך ולא עב קרוי מקפה : משל לעבד כו' · כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הם משל לעבד כו' : ושפך לו קיתון · של מים על פניו. ובגמרא מפרש מי שפך למי : **גמ'** ומשנן בסוכה · סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד (א) דהיינו שמעתא דאמוראי וסברא של טעמי משנה וברייתא מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר : מקרי ומתני · לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה : במטללתא · בסוכה : ותנוי · הש"ס דהוא סברא לטרוח ולשנן וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא : בר ממטללתא · אם ירצה דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו קא סלקא דעתיה תנוי היינו משנן : הא למיגרס כו' · כלומר תרי גווני שינון הוו למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה והיינו משנן : לעיוני · בר ממטללתא : כי

תוספות

השוה הכתוב אשה לאיש · וא"ת פ"ק דערכין (ד' ג:) דאמר אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה מנין ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו·) גבי מקלל אביו ואמו דאיצטריך לן איש לרבות אשה דדרים לה מדכתיב איש איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש וכן בפ' נגמר הדין (שם ד' מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש ולא אמרי' השוה אשה לאיש וי"ל דלענין פרשה שנאמרה *בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש דהאי מייתי לה בריש תמורה (ד' ב:) והכא גבי אזרח אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה ומיהו קשה דבפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק ד' מד:) אמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית והתם לא כתיב ביה שור איש אלא דכתיב ביה וגם בעליו יומת וזה אינו אלא לשון זכר ושמא יש בו שום יתור שהייתי ממעט ממנו אשה אי לאו דרביי' רחמנא אי נמי משום דדרשינן בפרק ד' וה' (שם דף מד·) נגיחה למיתה נגיחה לנזקין הוה ילפי' מיתה מנזקין דכתיב בהו כי יגח שור איש* : **לרבות** הגרים · דס"ד ישראל ולא גרים כי האי גוונא אשכחן פרק כל המנחות באות (מנחות דף סא: ושם) גבי תנופה דאמרי' אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין ת"ל המקריב וכן בפרק הערל (יבמות דף עד: ושם) ובספ"ק דכריתות (דף ז:) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה ותימה דבפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו· ושם) גבי גונב נפש אמרינן בני ישראל למעוטי למי שחציו עבד וחציו בן חורין אבל כולו משוחרר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד·) בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי וכן במנחות בפ' שתי מדות (דף צג· ושם) בני ישראל סומכין ואין הנכרים סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין הנכרים מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים*): **באן** בקטן שהגיע לחינוך · כגון קטן שאינו צריך לאמו אע"פ דמתניתין קתני לה בהדיא דרך הש"ס להקשות ולתרץ כן ודכוותי' פ"ק דחגיג' (דף ד. ושם) דדרים כל זכורך לרבות הקטנים ופריך והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך דהיינו כדתנן התם כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית ואם יכול לעלות היינו הגיע לחינוך וקס"ד דמקשה דכל קטן מרבי משום דקרא סתמא כתיב מרבינא להו ודכוותה בריש בנות כותים (נדה דף לב· ושם) דאי לאו משום דבת שלש שנים ויום אחד לענין ביאה הלכתא הוה מרבי אפי' בת יום אחד מדכתיב ואשה משום דקרא סתמא כתיב והשתא הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים אלא כל אחד לפי ענייגו דהכא אמרי' באין צריך לאמו וגבי חגיגה שיכול לעלות ובסוף לולב הגזול (לקמן דף מב.) גבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר : **תשבו** כעין תדורו · רבא נמי דמפרש טעמא אחרינא גבי שומרי גנות לעיל (דף כו·) לא פליג אהא ברייתא כדפרישית שם : **ומשנן** בסוכה · לבאר טעם המשניות והיינו הש"ס ופריך והא תנוי לבר ממטללתא לפי שצריך מתשבה ורוחב אויר ומשני דבגמרא נמי יש עיון כגון דבר פלוני אסור ומותר אבל לעיוני בטעמים בר מסוכה : מנא

*) [וע"ע תוס' סנהדרין פו. ד"ה בני ובמנחות סח: ד"ה אין לי]

[וע"ע תוס' ב"ק טו. ד"ה השוה ובדף מד: ד"ה שור]

רבינו חננאל

סוכה מצות עשה שהזמן גרמא הוא וקי"ל כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אי יוה"כ נפקא לן מהא דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ומשני אביי סוכה הלכתא ואצטריך סד"א תשבו כתיב ודרשינן תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו חייבין קמ"ל אשה פטורה רבא אמר סד"א נילף ט"ו ט"ו מחג המצות מה ט"ו דחג המצות נשים חייבות אף ט"ו דחג הסוכות נשים חייבות קמ"ל דלא וקרא דכתיב בסוכה האזרח לרבות הגרים. ומדסוכה הלכתא יוה"כ שהנשים חייבות בעינוי קרא. ל"ל בהא קרא הא אמרן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ושנינן כי אתא קרא לחיובינהו לנשים בתוספת עינוי והוא בין השמשות של יוה"כ סד"א הואיל ומיעטה קרא להאי תוספת מכרת דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' על עצמו של יוה"כ חייב כרת ולא על תוספת מעוטי נמי מיעטנהו לנשים קמ"ל האזרח לרבות הנשים האזרחיות (לעינוי) [לתוספת עינוי] : פיסקא כל קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. ותניא נמי כל האזרח כל לרבות הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורים ושנינן הא דתני קטנים פטורים בקטן שצריך לאמו והא דתני קטנים חייבין בקטן שאינו צריך לאמו. ואסיקנא קטן שאינו [צריך] לאמו כגון שנפנה ואין אמו מקנחתו או ניעור ואינו קורא אימא אימא ב' פעמים ואפי' קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא דמחייב ליה אי הכי כל האזרח למאי אתא ואמרי' לר' אליעזר מיבעי ליה לגר שנתגייר בחולו של מועד שחייב לעשות סוכה ולישב בה וכן קטן שהגדיל ולרבנן מבעי להו כל האזרח מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ומפורשין דברי ר' אליעזר ורבנן למעלה כך : מתני' כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע יש לו כלים נאים ומציעות נאות מעלן בסוכה אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה ואוקימנא למגרס *)ולעיוני בסברא דצריך קבע בסוכה וכו'

*) אולי דל"ל למגרס דלא בעי קביעות א"ל סוכה ולעיוני בסברא וכו' ועי' בר"ן דהביא פירוש זה בשם י"מ .

יבמות סד: תמורה ב: ב"ק טו. פסחים מג. קדושין לה: נדה מח:

[חגיגה ד.]

עירובין סב.

[נ"ל ממ"ון בן לקיש] רש"ל

רש"ל מ"ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומשנן בסוכה וכו' לעמוד עליו דהיינו :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בלשון זכר הוא וכו'. עיין תוס' יומא דף מג ע"א ד"ה ונתן :

[עי' ברש"י שבת קנד: ד"ה בתים]

[עירובין ל: וכו'] ערכין ג:

כי הא (*דרבה) בר חמא כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא מרהטי בגמרא בהדי הדדי והדר מעייני בסברא אמר רבא *[א]מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא חצבא ושחיל בר ממטללתא ושרגא במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי [ב]הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה: ירדו גשמים: תנא [ג]משתסרח המקפה של גריסין אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשב זיקא וקא מייתי ציבותא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהכא אמר ליה אביי והא תנן משתסרח המקפה אמר ליה לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי לי ת"ר *[ד]היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו [ה]היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים *וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור איבעיא להו עד שיעור או עד שיאור ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר תרתי אלא אימא [ו]עד שיעור ויעלה עמוד השחר: משל למה הדבר דומה: איבעיא להו מי שפך למי ת"ש דתניא [ז]שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך

הדרן עלך הישן

ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם כולו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס לפניהם כעס עליהם ואמר לעבדו טול פנס מפניהם והושיבם בחושך תניא רבי מאיר אומר כל זמן שמאורות לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שמלומדין במכותיהן משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו מי דואג מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג *תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע הרקיע סימן רע לכל העולם כולו פניו דומין לדם חרב בא לעולם לשק חיצי רעב באין לעולם לזו ולזו חרב וחיצי רעב באין לעולם לקה בכניסתו פורענות שוהה לבא ביציאתו ממהרת לבא וי"א חילוף הדברים ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר °ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים ובזמן שישראל עושין *רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו שנאמר °כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה עובדי כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו *ת"ר בשביל ארבעה דברים חמה לוקה על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין על כותבי (*פלסתר) ועל מעידי עדות שקר ועל מגדלי בהמה דקה בא"י ועל קוצצי אילנות טובות ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות על משהי שטרות פרועים ועל מלוי ברבית ועל

שמות יב | ירמיה י

רש"י

כי הא כו'. דבשמעתא איכא נמי ריהטא בלא טרחא ואיכא עיון בטרחא: כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא. בתר דאגמריניהו שמעתא: מרהטי בגמרא. מה ששמעו מפיו דבר פלוני אסור דבר פלוני מותר: והדר מעייני בסברא. מה טעמו של דבר ואם יש להשיב כלום: מאני משתיא. כוסות: במטללתא. לפי שאינן מאוסים: מאני מיכלא. קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן: לבר ממטללתא. חוץ לסוכה: חצבא. כד של חרס ששואבין בו המים: ושחיל. דלי של עץ: שרגא. נר של חרס שקורין קרוסיי"ל: סוכה קטנה. של שיעור מצומצם ז' טפחים אסור להניחן בתוכה: מקפה של גריסין. ממהרת לקלקל בגשמים מעט: ציבותא. קסמין של סכך היה נושר על המאכל: רב יוסף אאניני דעת הוה דתניא בפ' ערבי פסחים (פסחים קיג:) שלשה חייהן אינן חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי: וירדו גשמים. וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בבית וכשיבא לו פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור: איבעיא להו עד שיאור. עד שיעלה עמוד השחר: או עד שיעור. משינתו קא אם הקיץ אפילו היה בחצי הלילה יקום משינתו ויעלה ויישן בסוכה: תא שמע עד שיאור ויעלה עמוד השחר. ועל כרחיך עד שיעור הוא דתניא בה דאל"כ מאי ויעלה עמוד השחר: תרתי. בתמיה שני דברים אלו הן סותרים זה את זה שיאור משמע שהאיר לו המזרח ועלה עמוד השחר משמע קודם לכן: אלא. על כרחך שיעור קתני וה"ק עד שיעור משיעלה עמוד השחר לאפוקי אם הקיץ משינתו בלילה דאין מטריחין ואם עלה השחר ולא ניעור אין מקיצין אותו: מי שפך למי. עבד לרבו והכי קאמר משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין כשורה או דלמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת גשמים היא שפילת קיתון ומכל מקום סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתניתין מיבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים: בזמן שהחמה לוקה כו'. משום דאיירי הכא בסימני קללה נקט לה: והניח פנס. לנטירנ"א: והושיבם בחשך. כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך: מפני שמלומדים במכותיהם. כל מיני פורעניות הבאין בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות מפני שהן רגילין ללקות יותר מכולם: משל לסופר. מלמד תינוקות: ורצועה בידו. להכות: מי דואג. אי זה מהן ירא שרגיל ללקות: לוקה במזרח. בבקר כשהחמה במזרח: באמצע הרקיע. בחצות היום כשעומדת בראש כל אדם: לשק. עשוי מצולה של עזים והוא דומה לשחור: חיצי רעב. משחירין פנים: לקה בכניסתו. בשקיעתו: פורענות שוהה לבא. כדרך ששוהה הסימן להראות עד כלות היום: ביציאתו פורענות ממהרת לבא. כדרך שמיהר הסימן לבא: ויש אומרים חילוף הדברים. לקה בכניסתו ערבית פורענות ממהרת לבא שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום שסמוך לשקיעתו הוא כך אין שהות לפורענות לבא ביציאתו שחרית פורענות שוהה לבא כשם שיש לחמה עוד שהות ביום: אלהיה. שרה המליץ בעדה כגון סמאל שהיה שר של עשו: אל דרך הגוים אל תלמדו. לעשות כמעשיהם ומשתעשו רצונו מאותות השמים אל תחתו: בשביל ד' דברים. לא שמעתי טעם בדבר: מאורות. ירח וכוכבים: כותבי פלסתר. שטרות מזויפים ומכתבי עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא נוה: מגדלי בהמה דקה. מחריבין את הארץ שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חביריהם: ועל קוצצי אילנות טובות. ואפילו הן שלהן שמשחיתין הן ונראין כבועטין בהקב"ה ובברכתו שמשפיע טובו: על משהי שטרות פרועים. אללם כדי לחזור ולגבות פעם אחרת: ועל מלוי ברבית. שמלוין בעלי בתים לישראל ברבית וכתיב (משלי כח) מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו ואמרינן בב"מ (ד' ע:) כגון שבור מלכא שחונן בהן עניי נכרים:

תוספות

מנא דמיכלא. קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאם מן הסוכה משום מיאוס כך פירש בקונטרס וי"מ כגון קדירות ואגני דלישא וטעמא דכעין תדורו בעינן והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם וכן פירש בה"ג כגון קדרי ושפודי ובי טוי ובי תפי: ואמרי לה בר ממטללתא. אין שרגא מעניינא דאחרים דמנא דמיכלא בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא בעודו דולק ומשתמש לו לאורו אסור כדמוכח לקמן פרק לולב וערבה (ד' מח: ושם) דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר סוכתו משום דאי מתרמי ליה סעודתא אכיל בגווה אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמטה מפני כבוד יום שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה ואמרינן בגמרא אין לו מקום להוריד כלי וצריך לאכול (א) בה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים מדליק בה את הנר ומדהשיב לה היכירא בשעת הדלקה שמע מינה דאסור בחג ושמא היינו טעמא דמשום דמוקמינן בסוכה קטנה ותיישינן שמא תשרף סוכתו ותדע דהדלקה דוקא מדלא נקט מטייל את הנר כדנקיט התם מטייל בה מאני מיכלא:

רבינו חננאל

וכן מקרא ומשנה אבל תנויי לארהוטי לישנא דגמרא בר ממטללתא ולא חיישינן כי הא דרבא בהדי רמי כי הוו קיימי מקמי רב חסדא הוו מרהטי לישנא דגמ' והדר יתבי ומעייני בסברא. אמר רבא מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא. שרגא שרי בסוכה גדולה בסוכה קטנה חוץ לסוכה. ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות כו' תנא משתסרח המקפה של גריסין. וכן אי הוה נשיב זיקא וקא מייתי ציבי באפיה מותר לפנות: ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד ופסקו גשמים אין מטריחין אותו לעלות *)עד שיאור ויעלה עמוד השחר: ירושלמי לא סוף דבר שתסרח מקפת גריסין אלא אפי' מקפת כל דבר. תני כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנים מפני השרב ומפני היתושין. רבן גמליאל ור' אליעזר היו נכנסין ויוצאין כל הלילה חד מתלמידיהון דר' מנא הורי לחד מן קרובוהי דנשיא יצא אין מטריחין אותו לחזור ולא שמע הא דרבן גמליאל ור' אליעזר: פיסקא לעבד שבא למזוג כוס ושפך הקיתון לפניו. תנא אמר לו אי אפשי בשמושך. תני מפני ד' דברים בעלי בתים לוקין ונמסרין למלכות. על שמשהין בידם שטרות פרועין. ושמלוין ברבית. ושפוסקין צדקה ואינן נותנין. ושספק בידו למחות ואינו מוחה. בזמן שמאורות לוקין סימן רע לעובדי כוכבים מלה"ד למלך שעשה סעודה. בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים[וכו'] שהאומות מונין לחמה. לבנה לוקה סימן רע לשונאי ישראל. שישראל מונין ללבנה. לקו במזרח סימן רע לבני מזרח. במערב לבני מערב. באמצע לכל העולם. לקה כמין דם חרב בא לעולם. כמין שק רעב בא לעולם. לקה בכניסתו פורענות שוהה לבוא. ביציאתו פורענות ממהרת לבוא. וי"א חילוף. ובזמן שעושין רצון מקום אין מתיראין מכל אלו שנאמר ומאותות השמים אל תחתו וגו' עובדי כוכבים יחתו ולא ישראל יחתו: ת"ר בשביל ד' דברים חמה לוקה על אב ב"ד שמת ולא נספד כהלכה. ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה. ועל משכב זכור. ועל ב' אחים שנשפך דמן כאחת. ועל ד' דברים מאורות לוקין על כותבי פלסטר. ועל מעידי שקר. ועל

עין משפט נר מצוה

סה א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ה טור ש"ע או"ח סי' תרל"ט ס"ה:
סו ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ה:
סז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
סח ה ו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז ובהג"ה:

[לקמן מח.]

מסורת הש"ס

[נ"ל דרבא ורמי וכן העתיק בע"י] ובעל סה"ד הגיה דרמי בר חמא כי הוי קיימא וכו'

[תוספתא פ"ב]

[עי' פרש"י שבת קנה: ד"ה שתיסבידיאדם]

מגילתא פ' בא

שבת קנו.

[מס' ד"א פ"ב]

[בערוך איתא פלסטר]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואמרי וכו' וצריך לאכול בה ביו"ט:

*) נראה דחסר כאן וצ"ל עד שיגמור סעודתו היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור כו'.

ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין אמר רב בשביל *ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון על כובשי שכר שכיר ועל עושקי שכר שכיר ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גסות הרוח וגסות הרוח כנגד כולן אבל בענוים כתיב °וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום:

הדרן עלך הישן

לולב [א]הגזול [ב]והיבש פסול *[ג]של אשירה ושל עיר הנדחת פסול [ד]נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר *רבי יהודה אומר [ה]יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשירות *לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר: **גמ'** [ו]קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא יום טוב ראשון דכתיב °לכם *משלכם אלא ביום טוב שני אמאי לא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי משום

ועל שהיה ספק בידם. של בעלי בתים הללו למחות ביד עוברי עבירות שבדורם שדבריהם נשמעים מחמת עושרם והבריות יראים מהם ולא מיחו: ועל שפוסקין. בעלי בתים הללו צדקה ברבים שיתנוהו לעניים (והם) ולא נותנים: לטמיון. שנטממין וכלים מאליהם: כובש. שמדחהו בלך ושוב: עושק. לגמרי גוזל שכרו: ועל גסות הרוח. שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן:

הדרן עלך הישן

לולב הגזול. לולב כף של תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול. פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם: יבש. דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו: של אשירה. אילן שעובדין אותו ע"ז ובגמרא מפרש טעמא: ושל עיר הנדחת. משום דלשרפה קאי דכתיב (דברים יג) ואת כל שללה תקבוץ ולולב בעי שיעור ד' טפחים כדלקמן (דף לב:) וכיון דהאי לשרפה קאי אין שיעורו קיים דכשרוף דמי: נקטם ראשו. פסול דלא הוי הדר: נפרצו עליו. משדרה ואינם מחוברין אלא על ידי אגודה כי חופיא שקורין אשקוב"א לאו הדר הוא: נפרדו עליו. מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה. אם נפרדו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין: ציני הר הברזל. מפרש בגמרא ציני דקלים: כשרות. לולבין שלהן ואע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם ארכה של שדרה: כדי לנענע בו. מפרש בגמרא שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים: **גמ'** קפסיק ותני. פסול: לא שנא בי"ט ראשון. דחיוביה מדאורייתא: לא שנא בי"ט שני. דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב: בשלמא יבש. פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה: אמאי לא. מהיכא תיתי למיפסליה: שנאמר

לולב יבש פסול. ומפרש בגמרא משום דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר ולא כמו שפירש הקונטרס משום דכתיב (שמות טו) זה אלי ואנוהו דאין ואנוהו אלא לכתחלה ולא מיפסל בהכי כדמוכח פ"ק (לעיל דף יא:) דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנא' זה אלי ואנוהו לא אגדו כשר והאי יבש דהכא אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין (ע"ז דף כט:) דתנן החרצנים של נכרים יבשים מותרים ומפרש בגמ' יבשים לאחר שנים עשר חדש דהא אמרינן לקמן (דף לב:) גבי הדס יבש יבשו רוב עליו ונשתייר שם שלשה בדי עלין לחין כשירין אלמא אין היבשות תלוי בשנים עשר חדש אלא יש לומר יבשות דהכא כמו יבשות אזן בכור דתנן בפרק על אלו מומין (בכורות דף לז:) רבי יוסי בן המשולם אומר יבשה עד שתהא נפרכת בצפורן:

נקטם ראשו. לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאין מראש השדרה אבל קשיא דבגמרא (דף לב:) קאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול והן אותן העלין האמצעיים והא אפילו בנקטם ראשו פסול כל שכן נטלו לגמרי וצריך לומר דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין העליונים אי נמי אצטריך ליה לרבי יהושע בן לוי לאשמועינן ניטלה דסלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטם אי נמי ניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלה אא"כ נקטמו שתיהן:

נפרצו עליו. ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא (פ"ב) ופי' בקונטרס שנפרצו מן השדרה שלו ואינן מחוברין אלא על ידי אגודה משמע שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמ' דאמרינן נפרצו דעביד כי חופיא והעלין שנתלשו מן השדרה הוצי מיקרו כדאמרינן בגמרא (דף לז:) אמר רבה לא (*ליגוד) איניש לוליבא בהוצענא דמשתיירי הוצי והוי חציצה כלומר אם ארוך הוא יותר מדאי מן הערבה ובא לקצץ מתחת לא יקצץ בעודו באגודו דמשתיירי עלי הלולב כשנתלש מן השדרה על ידי הקצירה ומן ההוצין עושין חופיא כדאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק דף צו:) האי מאן דגזל לוליבא מחבריה ועבדינהו הוצי קני מעיקרא לוליבא והשתא הוצי הוצי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא חופיא והייתו שחלק כל עלה ועלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות חופיא:

קפסיק ותני לא שנא בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני. משמע דדייק מדקתני סתם ולא מפליג ותימה הא אמרינן לקמן (דף לה:) ניקב וחסר כל שהוא פסול אע"ג דבי"ט שני כשר כדאמרינן לקמן (דף לו:) בגמ' דר' חנינא מטביל ביה ונפיק ביה ומוקי מתני' בי"ט ראשון ואי דייק מדקתני גזול ולא קתני שאול הא לקמן בסוף הסוגיא דייק רב נחמן בר יצחק הכי אבל הכא (א) לא אסיק אדעתיה ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש הכי נמי גבי נקב קתני עלתה חזזית על רובו דמפסיל אף בי"ט שני משום הדר ומיהו בירושלמי משמע קצת דמשום חזזית לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון דמסיק עלה רבי יצחק בר נחמן בשם ר' שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא בי"ט ראשון בלבד תמן אמרין רובו מגד אחד חוטמו כרובו והייתו במקום אחד דאמרינן לקמן (דף לה:) גבי חזזית ומיהו אי יום ראשון דווקא על כרחך הדר הוא ולא מיפסיל אלא משום דחשיב כחסר ולא מסתבר כלל וי"ל דר' חנינא לית ליה האי קפסיק ותני כמו שמואל דשמעתין דמוקי מתניתין דגזול בי"ט ראשון ומכשיר בי"ט שני אי נמי ברישא דמשנה שייך לדקדק מדתני סתם ולא מפליג אבל כולהו אחריני איידי דלא מפליג ברישא לא מפליג בסיפא ושונה דבריו סתם אף על פי שיש לחלק:

בעינן הדר וליכא. משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי ולכם משלכם לא מיתוקם אלא בי"ט ראשון וכן ולקחתם דממעטינן מיניה חסר דבעינן לקיחה תמה לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון כדקאמרינן לקמן בפירקא (דף לו:) ר' חנינא מטביל ביה בי"ט שני ונפיק ביה ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע ליה דהני דכתיבי מקמי ביום ראשון עליה קיימי אבל הדר בתריה כתיב אכתי קשיא מדכתיב ולקחתם דדרשינן בהקומץ רבה (מנחות דף כז.) ולקמן בפירקין (דף לד:) דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה ובשילהי פירקין (דף מא:) וברים לולב וערבה (לקמן ד' מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד כי היכי דדרשינן פרק רבי ישמעאל (מנחות דף סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם ואם כן בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה של אחד בשביל כולם לכך נראה דהייתו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (לקמן דף מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר ובשאול לא תקון ובגזול פלוגתא דשמעתין דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר דלא תקון דמתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול:

משום

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א:

ב ב מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ה:

ג ג מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף ג:

ד ד מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ו:

ה ה מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א ג:

[נ"ל ליגוז]

מסורת הש"ס

רש"ל מ"ז

(גיטין לג.) [לח:]

[עי' תוס' לקמן לא: ד"ה של]

[לקמן לא.]

[לקמן לב: לו:] מנחות מב.

[לעיל כו:וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה קפסיק ותני וכו' אבל הכא עדיין לא אסיק אדעתיה:

תורה אור

תהלים לז

ויקרא כג

רבינו חננאל

ועל מגדלי בהמה גסה. ועל קוצצי אילנות טובות. ועל ד' דברים ממון בעלי בתים יורד לטמיון על עושקי שכר שכיר. ועל כובש שכר שכיר. ועל פורק עול מצוארו ונותנו בצואר חבירו וגסות הרוח כנגד כולן. ופשוטין הן:

הדרן עלך הישן

לולב הגזול והיבש כו'. ואוקימנא היבש משום דבעינן הדר וליכא. גזול נמי ביו"ט ראשון כתיב לכם והאי לאו שלכם. ובשאר הימים נמי לפני יאוש *) דהא אינו שלכם.

*) הדבר תמוה דהא ביו"ט שני לא בעי לכם רק הטעם משום מצוה הבאה בעבירה ואולי דאיזה ע"ם נפל בכאן וצ"ע.

תורה אור

משום דהוה ליה *מצוה הבאה בעבירה
מלאכי א שנאמר °והבאתם גזול ואת הפסח ואת
החולה גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה
תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא [א]לא שנא
לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא
ויקרא א לפני יאוש °אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא
ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה
ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה
בעבירה וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי
ישעיה סא מאי דכתיב °כי אני ה' אוהב משפט [ב]שונא
גזל בעולה משל למלך בשר ודם שהיה עובר
על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס
למוכסים אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך
הוא אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים
ולא יבריחו עצמן מן המכס אף הקב"ה אמר
אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני
ויבריחו עצמן מן *הגזל אתמר נמי אמר רבי
אמי יבש פסול מפני שאין הדר גזול פסול
משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה
ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר
שמואל לא שנו אלא ביום טוב ראשון אבל
ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי
בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול
והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא
בי"ט ראשון הא כתיב לכם *משלכם והאי
לאו דידיה הוא אלא לאו ביום טוב שני וקתני גזול פסול (*רבא אמר) לעולם
ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל
גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קא משמע לן אמר
להו רב הונא להנהו *אוונכרי [ג]כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזזו אתון אלא
לגזזה אינהו ויהבו לכו מאי טעמא סתם עובדי כוכבים גזלני ארעתא נינהו
וקרקע

רש"י

שנאמר והבאתם גזול וגו'. דאשכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה: מה פסח אין לו תקנה. לאחר זמן להקריבו שהרי מום קבוע עולמית הוא: אף גזול. ילפינן מינה דאין לו תקנה לאחר זמן ואפילו ביאוש דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה לחסרון כיס ואע"ג דלענין מקני אמרינן בבא קמא (סח.) דקני ליה ביאוש והוי דידיה ואפ"ה אקרובי למזבח לא: שונא גזל בעולה. בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם ואע"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היתה: אתמר נמי. דטעמא דמתני'. בגזול בי"ט שני משום מצוה הבאה בעבירה: לא שנו. דגזול פסול: מתוך שיוצא בשאול. דהא בי"ט שני לא כתיב לכם למעוטי: לעולם בי"ט ראשון. ולא תידוק כדדייק' הא שאול כשר דכ"ש דשאול פסול ומתני' לא מיבעיא שאול קאמר: אימא סתם גזילה. מיד ואע"ג דלא שמעינן דאייאש: יאוש בעלים הוא. שהרי בפניו הוא גוזלו מידו ואין כח להציל: קמ"ל. דעד דשמעינן דאייאש לא קני ליה דמימר אמר השתא הוא דתקיף מינאי למחר תפסינא ליה בדינא: אוונכרי. תגרי כל דבר להשתכר בו כגון כלים קטנים מחטין ומסריקות ולולבין וקורין מרצי"ש: כי זבניתו אסא מנכרים. כשתקנו הדס מן הנכרים לאגוד בהן להושענא: ליגזזו אינהו. הם יחתכוהו מן המחובר ויתנוהו לכם: מאי טעמא סתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל נינהו. ושמא אותו קרקע מישראל הוא:
וקרקע

תוספות

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. והדתניא לקמן פ' לולב וערבה (דף מג.) לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול משום שאול איצטריכא דבלאו לכם נפקא לן גזול משום מצוה הבאה בעבירה דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב הוא הדין בכל מצות דהוי דאורייתא' כדמוכח בריש הגוזל קמא (ב"ק ד' צד.) גבי הרי שגזל סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאץ °וא"ת לקמן (ד' לה:) דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ותו אמאי שרינן דלאו אשרה דמשה וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בו אבל הני אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה ומיהו יש ספרים דגרסי' לקמן (ד' לה.) אמתני' דאתרוג של אשרה מ"ט משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וגירסא משובשת היא אלא טעמא משום דמיכתת שיעוריה דאתרוג נמי בעי שיעור כאגוז או כביצה דאף על גב דאמרינן לקמן (ד' לא:) טעמא משום דלא גמר פירא מכל מקום בעינן דמינכר לקיחתה דמהאי טעמא פסלינן לקמן (ד' לה.) פלפלין ומיהו תימה בפרק כל שעה (פסחים ד' לה:) דתניא אין יוצא ידי מצה בטבל ודריש ליה מקרא תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה*:

כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא. תימה דבמרובה (ב"ק ד' סו:) ממעט גזול מדכתיב קרבנו והכא ממעט ליה מדכתיב מכם ואע"ג דאיכא דמוקי לה התם בגזל קרבן דחבריה מ"מ קשה למאן דלא מוקי ליה הכי ועוד קשה דהתם משמע דלפני יאוש לא צריך קרא דדריש קרבנו ולא הגזול וקאמר ה"ד אילימא לפני יאוש למה לי קרא ועוד קשה דהא מכם דרשינן בפ"ק דחולין (ד' ה. ושם) מכם ולא כולכם להוציא את המומר מכם בכם חלקתי ולא באומות ואע"פ שיש לומר דרישא דקרא מייתי הכא ומקרבנכם דסיפא דקרא קא דריש כמו שמפר"ת גבי לא תחתון דסוף האומר בקדושין (ד' סח: ושם) לא משמע כן כלל וי"ל דהא דקאמר במרובה לפני יאוש למה לי קרא משום דלפני יאוש אין יכול להקדיש והרי הוא חולין כדאמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו *ברשותו כדאי' במרובה (ב"ק ד' סח:) ואפילו מאן דפליג לא פליג אלא בבעלים אבל בגזלן גופיה מודה דאין יכול להקדיש והא דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג דמביתו נפקא אורחא דגמרא בהכי דמייתי מכם משום דאי לא כתיב ביתו הוה מוקמינן מכם לכך דרשה אבל השתא דכתיבי הני קראי אייתר ליה מכם להוציא את המומר ובכם חלקתי ודכוותה אשכחן פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד: ושם) דדרשי' נגעים ביום מדכתיב וביום הראות בו ובפ"ק דמועד קטן (ד' ח:) מוקי לה לחתן דיש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה וביום נפקא לן מדכתיב כנגע נראה לי ולא לאורי וכן בשילהי פרק שני דמגילה (ד' כ: ושם) דלא מוהלין אלא ביום דכתיב ביום השמיני ובפרק ר"א דמילה (שבת ד' קלג.) מוקי ליה ביום אפילו בשבת ולילה ממעט מדכתיב בן שמונת ימים ועוד איכא דכוותייהו בדוכתי טובא*: הא קנייה ביאוש. וקרינא ביה (א) לכם משלכם משמע דקסבר ר' יוחנן יאוש כדי קנה וקשה דבמרובה (ב"ק ד' סח:) קאמר ר' יוחנן דתשלומי ארבעה וחמשה חייביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ואי יאוש קני אמאי חייב שלו הוא טובח שלו הוא מוכר דכי האי גוונא דייק התם לעיל (דף סז:) רב ששת אמילתיה דרב דקאמר כי נייס ושכיב רב אמר להא שמעתא ועוד דבהגוזל בתרא (שם דף קטו.) שמעינן בהדיא לר' יוחנן משמיה דר' ינאי דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני ויש ספרים דגרסינן הכא הא קנייה ותו לא ואפילו גרסינן ביאוש יש לפרש דהכי קאמר הא קנייה ביאוש ושינוי השם כדאמרינן במרובה (שם דף סו.) הגנב והגזלן הקדשן הקדש ואפילו למאן דאמר יאוש לא קני משום דהא איכא יאוש ושינוי השם מעיקרא חולין והשתא הקדש וא"ת א"כ מאי פריך התם אביי לרבא דאמר יאוש קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ואמאי דחיק לשנויי דגזל קרבן דחבריה הא ממה נפשך התם קני דאיכא יאוש ושינוי השם ומ"מ מיפסיל להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדאמרינן הכא וכמו כן קשה בסוף ההיא שמעתא דדייק רבא דיאוש כדי לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ועולה נפקא ליה התם מגזול דומיא דפסח דלית ליה תקנתא וי"ל דאם איתא דיאוש כדי קני הוי שלו קודם הקדש ותו לא חשיב מצוה הבאה בעבירה וכן מוכח לקמן במתניתין גבי (*נכרי) וליקנינהו בשינוי השם משמע דאי קנו ליה מצו נפקי ביה ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה אבל אי יאוש כדי לא קני ועל ידי הקדשן קא קני ליה דאיכא יאוש ושינוי השם השתא אז חשיב מצוה הבאה בעבירה וכולה שמעתין דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכא דקני ליה מלינן למימר דקני קודם באגודה אפילו למאן דלא בעי אגד הא קני ליה קודם י"ט דהכתי לא חל חיוב מצוה ואי נמי אפילו בי"ט דלא דמי למקדיש דחל קנין והקדש ביחד והא דשמעינן ליה (ב) לעיל לעולא בהגוזל בתרא (שם דף קיד.) גבי פלוגתא דר"ש ורבנן בעורות של גנב ושל גזלן אי סתם גניבה יאוש בעלים או סתם גזלה קאמר דקאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל קני התם איכא יאוש ושינוי השם כדאמרינן בההיא שמעתא דמרובה (שם דף סו:) דמעיקרא קרו ליה משכא והשתא קרו ליה אברזא והא דמשמע בריש הגוזל קמא (שם דף צד.) בההיא דגזל סאה דאף על גב דשינוי קונה חשיב מצוה הבאה בעבירה אף על פי שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה התם דיחויא בעלמא הוא אי נמי שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים ולפי שיטה זו צריך ליישב סוגיא דהניזקין (גיטין דף נה.) דאמר עולא דבר תורה בין לא נודעה בין נודעה אינה מכפרת וסוגיא דהגוזל בתרא וסוגיא דמרובה ור"ת מפרש בענין אחר משום קשיא דעולא אדעולא והרבה הארכתי במרובה ובפרק הניזקין (שם דף נה.): מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול. הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חיים אמצוה הבאה בעבירה:
וקרקע

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה א טוש"ע א"ח סי' תרמ"ט סעיף א:

ז ב מיי' פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיט:

ח ג טוש"ע א"ח סימן תרמט סעיף א בהג"ה:

רבינו חננאל

לאחר יאוש משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר כי אני ה' אוהב וגו'. אתמר נמי א"ר אסי יבש פסול לפי שאינו הדר. גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ור' יצחק פליג ואמר הני מילי ביו"ט ראשון. אבל משני ואילך מתוך שיוצא בלולב שאול יוצא נמי בגזול אחר יאוש. מיתיבי על ר' יצחק ממתני' דקתני לולב הגזול והיבש פסול ודייקינן מינה גזול פסול הא שאול כשר. ושאול כשר לא משכחת ביו"ט ראשון דהא בהדיא כתיב לכם למעוטי אפי' השאול אלא משני ואילך השאול כשר. ואפי' הכי גזול פסול. ומשני רב אשי. מתני' לעולם ביום ראשון ואיצטריך סד"א שאול ודאי לאו דידיה. אלא גם גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים היא וקנה ביאוש ודידיה הוא קמ"ל דלא בדא"ר חייא לאונכרי פי' כגון *) בית של נשיא הממונה בצרכיו וביוצא בנשיא אנשים חשובין הממונין בצרכיהן נקראין כן אמר להו כי זבניתו אסא ליגזו אינהו אסא כי היכי דליהוי יאוש בידיהו דנכרים ושינוי רשות בידייכו. דעכו"ם גזלני נינהו.

*) נראה דצ"ל פי' כגון הממונה בבית הנשיא בצרכיו וכיוצא בנשיא וכו'.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום כו' וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשירה. וזה אינו קושיא כ"כ דיש לומר דצריך ליתן טעם לשמואל דלא ס"ל למצוה הבאה בעבירה ועכ"פ ביו"ט ב' דרבנן דמ"מ אשירה פסול משום כתותי וכו' ועדיפא יש להקשות דלמה לי קרא מן הבקר להוציא הנעבד תפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה:

מסורת הש"ס

[ברכות מז: וש"נ] ב"ק ס"ז.

הגזול רס"ל

[לעיל כז: וש"נ]

[נ"ל אמר רבא וכהלכ"ם ב"ק פ"י ססי' טו גירסת רב אשי]

[נ"ל אוונכרי פי' לגון פרסי שומר מלאכת הנשיא. ערוך]

שבו. רס"א

[ועי' תוס' שבת קכח. סד"ה ונתן וכו']

[נ"ל אוונכרין]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הא קנייה ביאוש וקרינא ביה לכם משלכם וכו': (ב) בא"ד והא דשמעינן ליה כצ"ל ותיבת לעיל נמחק:

*וקרקע אינה נגזלת הלכך לגזוה אינהו כי היכי דליהוו יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידייכו סוף סוף כי גזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי הרשות בידן לא צריכא בהושענא דאוונכרי גופייהו וליקניוה בשינוי מעשה קא סבר *לולב אין צריך אגד ואם תמצי לומר *לולב צריך אגד שינוי החוזר לברייתו הוא *ושינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וליקניוה בשינוי השם דמעיקרא הוה ליה אסא והשתא הושענא

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קניה לגזלן בשום יאוש לעולם היא בחזקת בעלים דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז: ושם) כדפירש בקונטרס והדין עמו *דאי יאוש מועיל בקרקע מאי נפקא ליה מינה במאי דאינה נגזלת אי קודם יאוש אפילו היתה נגזלת לא קני ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש וכן מוכיח בשמעתין* גבי פלוגתא דר' אליעזר ורבנן דפליגי בסוכה גזולה דמכשרי רבנן משום דקרקע אינה נגזלת והויא ליה סוכה שאולה ואדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו והשתא אי לפני יאוש הא אפילו מטלטלין אין נגזלין אלא ודאי לאחר יאוש ומיהו אין משם ראיה דאם היתה סוכה מטלטלין כגון שהוליאו מסוכתו שבראש העגלה ובראש הספינה לא היה יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום דממעטי' בפרק (*קמא) (דף ס׳) מדכתיב לך גבי סוכה לך להוציא את הגזולה ולפני יאוש נמי לא חשיבא כשאולה דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות בעלים קיימי אבל

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קניה לגזלן בשום יאוש דלעולם בחזקת בעליה היא דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא (ב"ק קיז:) בנזיקין אבל משנתלש הפרי הוי גזל והתולשו הוא גוזלו הלכך לגזזוה הן מן המחובר ויתנוה לכם שיהיו הן הגזלנין ואתם לוקחין אותה מהם והבעלים נתייאשו כבר מכל הפירות והוי יאוש אצלם ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני ואי נמי קני מצוה הבאה בעבירה הוי אם אתם תתתכוה מן המחובר תהיו אתם גוזלים: בידייהו דידהו. אוונכרי: בידן. דידן שלוקחין אותן מהן ולדידן לאו מצוה הבאה בעבירה היא: דאוונכרי גופייהו. באותם שהם קונין לצורכם לצאת בו: ליקניוה בשינוי מעשה. שאגד שלשת המינין יחד דשינוי מעשה נמי קני: החוזר לבריתו. מתיר אגדן והרי הן כבראשונה: הושענה

קרקע בחזקת בעליה עומדת ויש לדקדק מהא דתניא בחזקת הבתים (ב"ב דף מג:) מכר לו את הבית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקמערער דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי דניחא ליה דהדרא אבל פרה וטלית לא הדרי דהוי יאוש ושינוי רשות משמע בהדיא דבקרקע לא מהני יאוש וכי תימא משום דקא סבר יאוש כדי לא קני ושינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דיאוש לא קני משום דבאיסורא אתא לידיה כדמפרש במרובה (ב"ק דף סו׳) והכא גבי קרקע נמי כבר נתיאש קודם שהחזיק בה הלוקח כמו גבי פרה וטלית ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש יאוש לקרקע דפריך ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע ומיהו יש ליישב דלעולם אין יאוש ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי דתנן התם (פ"ז מ"ו) הגנב שזרע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו ואפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שליש יתר מכאן קוצרו כדרכו והולך אפילו לאחר המועד מאימתי נקרא אנס משישקע ואמרינן עלה בגמרא דירושלמי אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו אפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שליש רב הונא ורב ששת חד אמר עד שליש לשכר וחד אמר עד שליש לדמים מאימתי נקרא אנס משישקע א"ר אחא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו אסורין דבר תורה נתיאשו הבעלים ולא נשתקעו אסורין מדברי סופרים ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע עד כאן ירושלמי והכי פירושו מותר לקוצרו אפילו במועד דמלאכה אסורה חוץ מדבר האבד שוכר פועלים אפילו דרך פרסום וקוצר ובזריעת האנס לא נאסר הכרם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ונותן לפועלים עד שליש לשכר היינו שמרבה להם בשכירות שליש יותר ממה שהיה ראוי ליתן להם כדאמר רב הונא בפ"ק דב"ק (דף ט׳ ושם) במצוה עד שליש ומאן דאמר לדמים היינו שנותן להם שליש שויים של כל הפירות אבל יתר מכאן לא יוסיף וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד (א) מאימתי נקרא שם אנס על הכרם ליחשב כשלו שיאסר בזריעתו משישקע שם בעלים ממנו ונקרא על שם האנס ואע"פ שלא נתיאשו הבעלים דלא אמרו ווי ליה לחסרון כיס דאנן סברי דמיאשי ואפילו אמרי דלא מיאשי נעשה כלוות על ספינתו שטבעה בים ומיתסרא דאורייתא בזריעת האנס אבל נתיאשו ולא נשתקעו לא מיתסר מדאורייתא דקרקע אינה נגזלת אבל מדרבנן אסור ופריך ויש קרקע נגזלת כלומר לאסור אפילו מדרבנן ומשני דיש יאוש לאסור מדרבנן משום כלאים אבל מדאורייתא אין יאוש מדלא אסור מדאורייתא ומיהו היכא דנשתקע שם בעלים אפילו מדאורייתא יש יאוש מדהוי איסורו דבר תורה ועוד יש לפרש בענין אחר שנשתקעו הבעלים ולא נתיאשו איסורו דבר תורה לא מחמת זריעת האנס קאמר אלא שהלך לו האנס ונשאר הכרם לפני הבעלים ולא עקרו ממנו הכלאים והוסיף מאתים איסורו דבר תורה מחמת הבעלים שמקיימים כלאים דדידהו הוי כיון דלא נתיאשו אבל נתיאשו ולא נשתקעו מדרבנן ואיכא פירכי טובא ללשון זה ולשון ראשון עיקר ובמסכת ערלה פ"ק תניא בירושלמי בשם ר' שמעון בן אלעזר נוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו ברשות הרבים פטור (ב) בגזל קרקע ויש קרקע נגזלת א"ר אילעי אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע וכולה מלתא תמוה דהא מתניתין דהתם קתני הגזלן שנטע חייב ותו מאי קא פריך אברייתא ויש קרקע נגזלת דמשמע משום דנגזלת ויש יאוש פטור מן הערלה אדרבה מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך שלו ועוד מדמי נוטע ברשות הרבים לגזל קרקע ונטעה והיינו בלא יאוש דומיא דרשות הרבים דלאין שייך בו יאוש ואם [מתקנה] רש"א היא דיש יאוש לריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים: **כי** גזו אוונכרי נמי ליהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו. וא"ת ההוא יאוש שלא מדעת הוא דלא ידע ביה נגזל בלוקח וקיימא לן בריש אלו מציאות (ב"מ דף כב:) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וי"ל דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם אבל הכא הכא ידעי בה ונתיאשו מקודם אלא דאין יאוש לקרקע:

שינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי. ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא בריש הגוזל קמא (ב"ק דף צג:) בגוזל עצים ועשאן כלים כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק הכא ומיהו מההיא סבתא (לקמן דף לא׳) משמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני אלא מטעם מריש אלא יש לתרץ התם משום תקנת השבים והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת השבים דנקיל להתיר אגודו ומה שנקלן מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא כדאמרינן בריש הגוזל קמא (ב"ק דף צו׳) האי דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיה לארעא דידיה לא קני מאי טעמא דמעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי ואע"ג דפסק לחיותא גרע מכחשא דלא הדר או מבהמה והזקינה דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמה ומשלם כשעת הגזלה וכן עצים ושיפן אבנים וסיתתן למר וליבנן בריש הגוזל קמא (שם דף צג:):

וליקניוה בשינוי השם. תימה הא אמרינן דשינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי והוא הדין בשינוי השם כדאמרינן במרובה (ב"ק דף סו׳) גבי מריש דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא שמיה שינוי וי"ל דפריך הכא אליבא דרב יוסף דמסיק התם שינויא אחרינא ועוד י"ל בשינוי השם דליכא שינוי מעשה בהדיה לא קני בחוזר לברייתו כמו מריש דכמו שהוא בנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה אבל הכא דאגדו הרי חשיב שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני אע"ג דהדר למלתיה וא"ת ועוגלא דהתם (דף סו:) כיון דלית בה קיצוץ ואין בה אלא מחשבה א"כ שינוי השם דידיה חוזר לברייתו הוא ואמאי קני וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם דהיכא דליכא יאוש אין מחשבה מטמאתו כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש כדאשכחן גבי עוגלא משינוי מעשה החוזר לברייתו דאפילו עם יאוש לא קני כדמסיקנא הכא והשתא ניחא הא דקאמרינן התם שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיכי דמי לסדדי והלא שינוי מעשה לחודיה בלא יאוש קני כדמוכח בכמה דוכתי במרובה (שם דף סו׳) ובהגוזל קמא (שם דף צג:) ואילו שינוי השם לא קני אלא בהדי יאוש כדמוכח ההיא דעוגלא אלא היינו טעמא משום דעוגלא חוזר לברייתו אבל היכא דלא הדר קני לחודיה דההיא דהגנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור פריך התם לעיל (דף סה׳) וליקנינהו בשינוי השם ולא יתחייב ארבעה וחמשה ומשני שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל משמע דאי לאו הכי קני בשינוי השם לחודיה והשתא יש כמה דינים בדבר דשינוי מעשה שאינו חוזר וכן שינוי השם שאינו חוזר קני מדאורייתא אע"ג דלא נתייאש ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן כדמשמע בריש הגוזל קמא (שם דף צד:) וטעמא משום תקנת השבים ושינוי השם דהדר למלתיה בלא יאוש לא קני כלל חוץ מלטנין מריש משום תקנת השבים וכל בנין קרקע וביוצא בו כדמוכח שמעתא דההיא סבתא (דף לא׳) דלווחה אלמא לא נתיאשה ואמר רב נחמן אין לה אלא דמי עצים וא"ת הא דפריך הכא לקנינהו בשינוי השם תקשי ליה אמתני' דלולב הגזול (לעיל דף כט:) וי"ל דמתני' איכא לאוקמא בגזלו אגודה דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה:

א

[עי' תוס' ב"מ סא. ד"ה אגא לאו דגזול וכו']

[לקמן לא.]

א מיי' פ"ב מהלכות גזילה הלכה י סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' ש"מ סעיף א:

[וע"ל סוכה דף כז:]

[לקמן לא. ב"ק לה.]

[לעיל יא: לקמן לג. סנה' פח:]

[סנהדרין שם] לעיל יא: לקמן לא. לג. מו:

רבינו חננאל

וקרקע אינה נגזלת. ואוקימנא בהושענא דאונכרי גופיהו. אבל בהושענא דבעלי בתים אפי' הוא גזולה אפי' גזזוה אונכרי גופייהו כשירה כו'. ואסיקנא לולב אין צריך אגד. ואפי' מאן דסבר דצריך אגד. [כיון] דאי שרי ליה חוזר לכמות שהיה. אינו שינוי דקי"ל שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי ושינוי השם אינו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וקרקע אינה וכו' וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד. נ"ב פירוש קוצר כדרכו לאט לאט ולא ישכור פועלים אפילו כמשך הקצירה עד לאחר המועד וגם לאחר המועד לא ישכור אלא אם כן ביקש ומצא פועלים בשכר שידוע שיקצרו כדרכם אז ודאי אם לא ישכור פועלים חיישינן משום משהה כלאים בכרם הא לאו הכי לא חיישינן משום משהה כלאים וק"ל: (ב) בא"ד בהא"ר פטור כגזל קרקע וכו' מכח זה יש לי לחייב כנוטע לתוך:

הושענא מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה ת"ר סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים ר' אליעזר פוסל וחכמים °מכשירין אמר רב נחמן מחלוקת בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו ורבי אליעזר לטעמיה דאמר *אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי *קרקע אינה נגזלת סוכה שאולה היא ורבנן לטעמייהו דאמרי אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו וקרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא אבל °גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי עצים ממאי מדקתני דומיא דרשות הרבים מה רשות הרבים קרקע לאו דידיה הוא סוכה נמי לאו קרקע דידיה הוא ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי צווחה ולא אשגח בה רב נחמן אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה אמר להו רב נחמן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד אמר רבינא °האי כשורא דמטללתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש פשיטא מאי שנא מעצים מהו דתימא עצים שכיחי אבל האי לא שכיחא אימא לא קמ"ל °הני מילי בגו שבעה אבל לבתר שבעה הדר בעיניה ואי חברו בטינא ואפילו לאחר שבעה נמי יהיב ליה דמי תנא יבש פסול רבי יהודה מכשיר אמר רבא מחלוקת בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הדר אף לולב בעי הדר ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן ובלולב לא בעי ר' יהודה הדר והתנן *רבי יהודה אומר °אוגדנו מלמעלה מ"ט לאו משום דבעי הדר לא כדקתני טעמא *רבי יהודה אומר משום ר' טרפון כפות תמרים כפות ואם היה פרוד יכפתנו ולא בעי הדר והתנן *אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא דהא אמר רבא *אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא [ואלא] מאי טעמא דרבי יהודה התם דקא סבר *לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה להו חמשה מינין ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר והתניא *°ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוספין עליהן לא מצא אתרוג °לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר °כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר אף יבשין וא"ר יהודה מעשה

בבני

רש"י

הושענא קרו לה. על שם שרגילין לאוגדן להושענא בחג : והמסכך ברשות הרבים. הא נמי גזל הרבים : מחלוקת. הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקעו של נגזל °וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע : ור' אליעזר לטעמיה. דאמר סוכה שאולה אין יוצאין בה בפ' הישן (לעיל כז:) הלכך ממה נפשך זו פסולה : אי קרקע נגזלת. כלומר אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזלן : סוכה גזולה היא. ור' אליעזר דריש תעשה לך משלך ולא גזולה ולא שאולה : ואי אינה נגזלת. וכל הימים ברשות בעליה היא הויא לה שאולה ופלוגתא היא בהגוזל (ב"ק דף קיז:) איכא למ"ד קרקע נגזלת דדריש ריבוי ומיעוט ואיכא למ"ד קרקע אינה נגזלת דדריש כללי ופרטי : ורבנן לטעמייהו. דאמרי יוצא אדם בסוכה שאינו שלו בשאולה וס"ל דקרקע אינה נגזלת דרבנן היא דאמרי בפ' הגוזל (שם) דקרקע אינה נגזלת ופליגי עליה דר"א נמי בהא דגזילת קרקע הלכך שאולה היא וה"ה נמי דה"ל לר"נ למימר דר"א לטעמיה דאמר בהגוזל (שם) קרקע נגזלת וסוכה גזולה היא דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין דה"ל קרקע בחזקת גזלן ורבנן לטעמייהו דאמרי קרקע אינה נגזלת ושאולה היא אלא אי אמר הכי הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה ואנן קים לן בהישן (לעיל דף כז:) דאף בשאולה פסיל הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך כלומר אע"ג הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה נגזלת כרבנן אפ"ה פסיל לה משום שאולה : אבל גזל עצים וסיכך בהן. אין זו לא גזולה ולא שאולה דקננהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אינו צריך לסתור בנינו אלא יחזור דמים ודאמרינן בפ' הישן (שם) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים ומסכך בהן אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הואיל עליה יגיעות הלכך גזולה היא : ממאי. דבגזילת קרקע פליגי ובטעמא דשאולה : ההיא סבתא. דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים וסככו בהן : צווחה. צווחה להחזיר לה עצים עצמן : לאבוהא. לאברהם אבינו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות : פעיתא. קולנית היא זו : אלא דמי עצים. דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול הנגזל את דמיו ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים במס' גיטין (ד' נה.) : עבדו רבנן תקנתא. לטול דמיו : מפני תקנת מריש. ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתיר סוכתו דמלוה מצוי ליה כל שבעה כבנין קבע : פשיטא מאי שנא מעצים. דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמים : עצים שכיחי. לקנות בדמים שיתן לו זה הלכך משום תקנת השבים לא אטרחוהו לגוזל דהא כגזל מני מיטרח ומזבן : ואי חבריה בטינא. הוה ליה כשאר בנין קבוע : מה אתרוג בעי הדר. כדכתיב ביה : לא מקשינן. לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק"ו : אבל אתרוג דברי הכל בעי הדר. דהדר כתיב ביה ולא דרשינן ליה לרבי יהודה אידור לשון יווני כדדריש ליה בן עזאי לקמן (ד' לה.): כפות. לשון אסירה כדתנן (מכות ד' כג:) כופת שתי ידיו על העמוד : אין אוגדין את הלולב. האי לולב היינו הושענא כולהו שלשה המינים יחד: אפילו בסיב. הגדל סביבות הדקל ונכרך סביביו כעין לולבי גפנים : ואפילו בעיקרא דדיקלא. מן הקליפה ואע"פ שאין מראיהן דומה למראה הלולב ובלבד שיהא מאותו המין דטעמא דר' יהודה התם לאו משום הדר הוא : אלא משום דקסבר לולב צריך אגד · הלכך כל הנאגד עמו הוי מן המצוה ונמצא עובר בבל תוסיף אם יאגד מין חמישי : פריש. קרוני"א : כמושים. פלאיד"ש :

בבני

תוספות

אי קרקע נגזלת. למה הוא דר' אליעזר סבר כן דממעטינן ליה הכי בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) אלא רוצה ליישב דבריו בכל ענין : אבל גזל עצים וסיכך בהן. אין זה לא גזולה ולא שאולה דקננהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמים והא דאמרינן בפרק הישן (לעיל דף כז:) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים וסיכך בהן אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה (א) והיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין בה משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותו ולא הואיל עליו יגיעות הלכך גזולה היא כך פי' בקונטרס ועל אנס דחק דמדכתיב לך דממעטינן גזולה בפרק הישן (לעיל דף כז:) וגזל עצים וסיכך בהן שינוי החוזר לברייתו הוא ומדאורייתא לא קני ומשום תקנת מריש היינו מדרבנן וקרא מיתוקם רס"א מדאורייתא ואפילו [מדרבנן] בלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון (ב) מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו דאין עליה תורת שאולה °כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן ולא דמיא לקרקע דבחזקת הבעלים עומדת ולכך אין קרקע נגזלת : ור"י סבר לא מקשינן לולב לאתרוג. פי' בקונטרס לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לידרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר ותימה גדולה פי' דאפילו סמוכין דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה ניתנו לידרש מן התורה כדאמרן בריש יבמות (דף ד.) סמוכין מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר °כל שכן היקישא דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד ואפילו לר' יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה כדאמרינן התם מ"מ בהיקישא מודה אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה דאין דן אלא אם כן למדה מרבו והכא בסברא פליגי דיש דברים שאין להקישם לאותו דבר ושמא קסבר לא שייך לשון הדר אלא בפירות : אין אוגדין את הלולב אלא במינו. תימה היכי בעי למימר משום דבעי הדר והא פסל במתניתין (ד' לו:) בגימוניות של זהב שהיו עושין משום נוי ושמא הוי מצי למימר וליטעמיך : לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש. יש לדקדק מכאן דאם לא מצא כשר מברך בפסול מדנקט פריש או רמון ויש לדחות אבל יש לדקדק דשרי כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק :

הואיל

מסורת הש"ס

[לעיל כז:]

[לעיל ל: ב"ק נה.]

[לעיל כט:]

[לקמן לג.]

לקמן לו.

שם

[לעיל ל: וש"נ]

[תוספ' פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אבל וכו' בראש הספינה דהיא עצמה : (ב) בא"ד בחצרו של שמעון שלא מדעתו :

עין משפט נר מצוה

י א ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלז סעיף ג :

יא ג ד מיי' פ"ה מהל' גזילה הלכה ס סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שס סעיף א :

יב ה מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה ס סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמא סעיף יג יד :

יג ו מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג שם [טוש"ע א"ח סי' תרמו סעיף ו וסי' תרמט ס"ג] :

רבינו חננאל

שינוי דמעיקרא נמי אסא דהושענא קרו ליה: אסיקנא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים בסוכה גזולה בתוקף חבירו והוציאו מסוכתו דר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין. אבל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמי עצים בלבד. פי' פעיתא צעקנית. אמר רבינא האי כשורא וסיכך בה עבדו רבנן תקנתא בה כדתנן במס' גיטין מריש הגזול שבנאו בבנין שנוטל דמיו מפני תקנת השבים ואי חבריה בטינא כלומר קבעה בטיט להיותה שם אין מחייבין אותו להסירה ולהחזירה*) אלא נותן את דמיו ודיו. תנא אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו ביו"ט ראשון אא"כ נתנו לו במתנה גמורה. ומעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ולא היה להם לולב. לקח רבן גמליאל לולב באלף זוז וכו' וכיון שיצא בו נתנו במתנה גמורה לחבירו וחבירו לחבירו כו'. תנא יבש פסול ור' יהודה מכשיר. אוקמה רבא מחלוקת ר' יהודה ורבנן בלולב. דר' יהודה מכשיר ביבש ולא בעי הדר בלולב. והא דקתני אין אוגדין את הלולב אלא במינו לאו משום דבעי הדר בלולב אלא משום דר' יהודה סבר לולב צריך אגד ואי אגיד ליה במין אחר זולתי מין הלולב הוו להו ה' מינין לפיכך תני אין אוגדין את הלולב אלא במינו ואפי' בסיב וכיוצא בו שהוא ממיני דקל כשר לאגד בו. והא דתניא (וכמון)**) כמושין כשרין יבשין פסולין. ר' יהודה אומר אף יבשין כשרין

*) נראה דצ"ל להסירה ולהחזירה אפילו לאחר ג"כ:
**) נראה דצ"ל ארבעת מינין וכו' כמושין כשרין וכו':

גליון הש"ס

גמ' לא יביא לא פריש. עי' בטורי אבן בהכני מלואים כרי"ס דף כח ד"ה הרי. רש"י ד"ה מחלוקת כו'. וכל המחובר. עי' תשו' פנים מאירות ח"ב סימן קלא ובדבריו כי' סח"א סס' תקלז. תוס' ד"ה אבל גזל. כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן וכו' ולכך אין קרקע נגזלת. תמוה לי הא אמרינן לאו עבדיה שוקסו לקרקעות גזל עבדים והכניסן לביתו אין נגזלים והספס נסר חייב באחריותן

אף דאין קיימין ברשות בעלים והם ברשות הגזלן ואפ"ה אין נגזלות ועמ"ג : שם ד"ה ור"י סבר וכו' כ"ש סיקלא. עי' ר"ה דף לד ע"א ברש"י ד"ה ס"ק אי לאו ג"ש. וסנהדרין דף עג ע"א ברש"י ד"ה סיקלא. ומנחות דף פב ע"א רש"י ד"ה זאת אומרת.

יד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טור ש"ע א"ח סי' תרמט סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרמח סעיף ז:

טז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

[ועי' תוס' סנהדרין פח: ד"ה אי שכתבו גירסת ר"ח בסוגיא דהכא]

רבינו חננאל

בשאר מיני לולב בלבד אבל באתרוג אפי' ר' יהודה מודי דבעינן הדר והיבש פסול. אמר מר ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמרו לולב [בין] אגוד ובין שאינו אגוד *) כשר הלכך לא צריך אגד והאי יתירא דמוסיף על אילן הארבעה לחודיה קאי. ולא מיפסיל ביה קמ"ל דפסיל. אין מוסיפין עליהן ואין פוחתין מהן. לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון ולא דבר אחר פשיטא דאתרוג בעינן כדקי"ל דאתרוג הוא פרי עץ הדר שכתוב איצטריך מהו דתימא לא מצא אתרוג מייתי דבר אחר כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דלא. מ"ט חיישינן דלמא אתי למיסרך. ואע"ג דאיתיה לאתרוג מייתי דבר אחר אמרי תאי כי האי זה פוטר וזה פוטר ונפיק מיניה חורבא הלכך אסור דבר אחר זולתי אתרוג. איני דר' יהודה בעי הדר באתרוג. והתניא בהדיא אתרוג יבש פסול ור"י מכשיר תיובתא דרבא תיובתא. ואסיקנא האי דפסיל ר' יהודה בהירוק ככרתי ובקטן שהוא כאגוז לאו משום דבעי הדר אלא משום דלא גמר פירא. והאי דבעי ר' יהודה באתרוג גדול כדי שיאחוז שניהן האתרוג והלולב בידו אחת לאו משום דבעי הדר אלא משום דאית ליה הא דרבא דאמר לולב בימין ואתרוג בשמאל זמנין דשקיל לולב בשמאל ובעי לאהדורי לימין ואם האתרוג גדול מזה השיעור דלמא בעידנא דמחליף ליה משמאליה לימיניה נפיל מידיה ומפגם ואתי לאיפסולי. לפיכך מצריך להיות שיעור נטילת שניהם בידו אחת. והאי דכתי' באורייתא הדר דריש ביה ר' יהודה פירי הדר באילנו משנה לשנה ומאי ניהו אתרוג. ירושלמי היבש פסול דכתיב לא המתים וגו' תני בשם ר' יהודה היבש כשר שהרי בכרכי הים מורישין לולב לבניהן. אמרו לו אין למידין מן הדחק. בעון קומי ר'

*) גי' רבינו הנז הובא גם בתוס' סנהדרין פח ע"ב ד"ה אי בשם רבינו ע"ש.

בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו (*להם) משם ראיה אין שעת הדחק ראיה קתני מיהת רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין מאי לאו אאתרוג לא אלולב אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה *לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר פשיטא מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי למסרך ת"ש אתרוג הישן פסול ורבי יהודה מכשיר תיובתא דרבא תיובתא ולא בעי הדר והא אנן תנן *הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא תא שמע *שיעור אתרוג קטן רבי מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא ת"ש *ובגדול כדי שיאחוז שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא כיון *דאמר (א) רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא *הדר באילנו משנה לשנה: של אשרה ושל עיר הנדחת: ושל אשרה פסול והאמר רבא *[א]לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר הכא באשרה דמשה עסקינן *דכתותי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה: נקטם ראשו: אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם [ב]אבל נסדק כשר והתניא [ג]לולב כפוף קוץ

הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. תימה כ"ש לרבנן דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד אי אגיד ליה ממין אחר הוה ליה תמשת המינין אבל לרבנן דאין צריך אגד לא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרינן בהדיא בפ' אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פח:) גבי כל המוסיף גורע דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וי"ל דהכא מיירי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה* וא"ת א"כ לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל דאין צריך אגד וי"ל דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה כדרך גדילתן ומינים שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן (דף מה:) אבל לרבי יהודה דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגוד' שלא כדרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר (ב) דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן והא דקאמר בסנהדרין (דף פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ד' מינים שבלולב אין מוסיף עליהן ומסתמא היינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד ואפ"ה איכא בל תוסיף והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתן:

הירוק ככרתי. משמע שמראהו כצבע שקורין *ויר"ד בלע"ז והיא דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א בלע"ז דתנן התם פ"ק (דף ט:) משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה ובמנחות פ' התכלת (דף מג:) אמרינן דתכלת דומה לים וים דומה לרקיע וזהו כעין צבע שקורין *אירנד"א בלע"ז אבל בירושלמי משמע שהוא צבע ויר"ד כעין עשבים דההיא דבין תכלת לכרתי מסיים ליה תכלת דומה לים וים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ובפרק אלו טריפות (חולין דף מז:) משמע דירוק דמי לחלמון של ביצה שהוא כעין צבע *יאל"ה בלע"ז דאמרינן כגון ביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה דכשרה היכי דמי ככרתי וכן משמע בתוספתא דנגעים* שדומה לשעוה דתניא ירוק שבירוקים ר' אלעזר אומר כשעוה וכחורמל סומכוס אומר ככנף טווס *וכחרוץ של דקל וכן משמע בפ' ב' דנדה (דף יט:) גבי ה' דמים טמאים באשה דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרינן התם מנין לדם נדה שהוא אדום משמע דאין לטמאות באשה אא"כ נוטה למראה אדמומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדמומית אלא צבע יאל"ה בלע"ז וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כדכתיב (תהלים סח) ואברותיה בירקרק חרוץ ובספר המחברת פי' מנחם שהוא זהב הבא מן החוילה ודונש פי' חרוץ זה אבן טובה ופלוגתא דאמוראי היא דאמרינן בבראשית רבה (פ' מ"ג) אקרא דוירק את חניכיו ריש לקיש אמר שהוריקן באבנים טובות ומרגליות כמה דאת אמרת ואברותיה בירקרק חרוץ פי' שלא יהו להוטין אחר הממון ויתעסקו בהצלת נפשות ר' לוי אומר בפרשת שוטרים הוריקן כמה דאת אמרת מי האיש הירא ורך הלבב כלומר מעבירות שבידן ונתביישו במה שהוזקקו לחזור ואמרינן בשילהי ד' נדרים (ד' לב.) וירק את חניכיו רב ושמואל חד אמר שהוריקן בתורה בפרשת שוטרים וחד אמר שהוריקן בזהב פי' קרא דבירקרק חרוץ קדריס וזהב דומה לצבע יאל"ה* ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעוה ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשחוזרים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פירייס:

שיעור אתרוג קטן. אין זו פלוגתא דאתרוג הבוסר דפליגי בה ר"ע ורבנן לקמן בפירקין (ד' לו.) דהא אפילו גדול כאגוז וכביצה פסיל ליה ר"ע *משום דלאו בר זריעה לטעם אחד ולפי טעם שני משום דבעי הדר והאי דהכא אפילו לא בעי הדר פסיל ליה משום דלא גמר פירא ולא כמו שפי' בקונטרס לקמן אתרוג הבוסר כפול הלבן דההוא שיעורא אתמר גבי ענבים דבגמר בישולם נמי קטנים הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפילו יותר מכביצה בוסר הוא כשסופו ליגדל יותר הרבה והכא בשאין סופו ליגדל יותר דאפילו ר"ע דפסיל התם הכא מכשיר בכאגוז למר וכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אע"פ שאין סופו ליגדל יותר דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי ומצוי הוא בענבים שיש מהם שלעולם בוסר עוד יתכן דאפילו רבנן דמכשירי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי ובפ"ק דמעשרות בירושלמי תני אתרוג הבוסר ר"ע אומר פרי וחכמים אומרים אינו פרי:

דבר הדר באילנו משנה לשנה. *) בן עזאי הוא דדריש הכי לקמן בפירקין (ד' לה:) ויש שם דרשות אחרות:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. בסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאמר רבא מצות לאו ליהנות ניתנו ומכשין בעפר עיר הנדחת ופריך מהא דתניא שופר של ע"ז אם תקע לא יצא ולולב של ע"ז אם נטל לא יצא הוה מצי לאקשויי ממתניתין דקתני של אשרה פסול אלא ניחא ליה לאתויי מברייתא משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא:

באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה. וכן ברייתא דסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאם נטל לא יצא וכן צריך לתרץ השופר דקתני התם תקע לא יצא ובפ' ראוהו ב"ד (ר"ה ד' כח. ושם) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות ד' קג: ושם) אמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שיעוריה דהנהו בע"ז דנכרי דיש לה ביטול והוות דקתני לא יצא בע"ז דישראל שאינה בטילה עולמית וא"ת ע"ז דנכרי נמי מדאגבהה קנייה ונעשה של ישראל כדאמרינן בפ' כל הצלמים (ע"ז ד' מב.) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל לה וי"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות דהא

*) גי' רש"ל ר' אמרו

זימנין: (ב) תוס' ד"ה הואיל וכו' לר' יהודה קאמר דאי מייתי מינא

בבני כרכין. שאין דרין על מקום פרדסין ואין דקלים מצוים שם: אי מייתי מינא אחרינא. ולא אגיד ליה בהדיה: כיון דאמר רבה אתרוג בשמאל ולולב בימין. משום דהכא תלת מצות ואתרוג חד מצוה וזימנין דמחלפין ליה שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידיו עד שיחליף. ואי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסול שיארע בו נקב: שנים בידו אחת. גרסינן ב' אתרוגים בידו אחת שבמקום הא' יאחז הלולב כשיהפכן: הדר באילנו משנה לשנה. מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא שאין פרי אחר עושה כן: לולב של ע"ז. שעימשו בו לע"ז לכבד לפניה קרקע אי נמי שעבודתה בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו: לא יטול. דמאיס לגבוה: ואם נטל כשר. ואע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו: באשרה דמשה. אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שהצריכן הכתוב שרפה כדכתיב (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש ולולב צריך שיעור והאי כמאן דמיכתת שיעוריה כיון דלשרפה קאי: נסדק. נסדקו ראשי העלין: כפוף. ראשו כפוף כאגמון דומות לאיש גבן והזקן שראשיהן שחין וכפופין למטה: קוץ

[נ"ל לו]

[לקמן לג. ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול וש"נ]

לקמן לד.

[שם]

[שם]

לקמן לו:

[לקמן לה.]

חולין פט. ע"ש

[עי' תוס' לקמן לה. ד"ה לפי]

ובל"א גלוי"א

בל"א געלי"ב

[פרק א]

[בתוספתא איתא וכתון]

[וע"ע תוס' חולין מז: ד"ה אלא ירוקה]

[לקמן לו. ועי' במהר"ם]

[שייך לעיל במשנה כט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיון דאמר רבה אתרוג בשמאל ולולב בימין:

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ג טור ש"ע א"ח סימן תרמ"ה סעיף ח:
יח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
יט ג ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:
כ ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כא ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:
כב ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

---

*קוץ סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר אמר רב פפא דעביד *כהימנק עקום דומה למגל אמר רבא לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא אמר רב נחמן לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי ואמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: נפרצו עליו כו': אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי בעי רב פפא *נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר (*ר' יוחנן) אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי לאו הוא הדין נחלקה לא ניטלה שאני דהא חסר ליה איכא דאמרי אמר (*ר' יוחנן) אמר ריב"ל *נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול: ר' יהודה אומר: תניא *ר' יהודה אומר משום ר' טרפון °כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא בעינא כפות וליכא ואימא אופתא כפות מכלל דאיכא פרוד והאי כפות ועומד לעולם ואימא כופרא אמר אביי °דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כתיב אמר ליה רבא תוספאה לרבינא ואימא תרתי כפי דתמרי כפת כתיב ואימא חדא להוא כף קרי ליה: ציני הר הברזל כשרה: אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול תניא נמי הכי ציני הר הברזל פסולה והא אנן תנן כשרה אלא ש"מ כאביי שמע מינה

ואיכא

רש"י

קוץ. שיואלין בשדרה שלו עוקצין כמין קולין: עקום דומה למגל. חדא מלתא היא: חרות. קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נקשים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: אמר רב פפא. הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה: אלא דעביד כי הימנק. יפוינפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וראשו א' מפוצל כך גדל הלולב כמין שתי שדראות מחצית עלין לכאן ומחצית עלין לכאן: לאחריו. שנעקם לצד שדרה: מלפניו. לצד שכנגד השדרה שדרה זהו צד העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברין בה מכאן ומכאן ולמעלה חלק ועולה כמקל: דסליק בחד הוצא. שכל עליו מצד אחד: כי הופיא. אשקוב"א שבו מכבדין את הבית ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד: דאיפרוד איפרודי. ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין *מצומצמין עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה: נחלקה התיומת. שני עלין עליונים האמצעיים שבשדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם: תיומת. לפי שמדובקין כתאומים: חרותא. ענף הדקל משנתקשה שתי שנים ושלש ויוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: בעינן כפות. שאם היה פרוד יכפתנו והרי זה פרוד ואין אתה יכול לכופתו שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אביהם שהן מחוברין בו לפי שקשין הן: ואימא אופתא. אשטיל"א מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו לכאן ולכאן שאין לך כפות הימנו: כפות. משמע שפרוד מתחלה ואתה כופתו: ואימא כופרא. היינו נמי עץ כעין חרותא אלא עדיין בן שנה או שתי שנים ולא נתעבה עצו ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אביהן: דרכיה דרכי נועם. ואלו עשוין כקוצים ויוצאין בהן עוקצין הרבה ומסרטין את הידים: תרתי כפי דתמרי. תמרים עצמן דרכן להיות הרבה תלוין ביחד במכבדות שלהם וקורין להם כף טרוק"א: כפת כתיב. חדא: כף קרי ליה. וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה ואין לשון זה נופל אלא על [עלי] הלולב: ציני הר הברזל. לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הן לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה:

ואיכא

[ב"ק נו.] [לעיל לא.]

תוספות

דהא במנעל שאינו שלו תנן *חליצתה כשרה ולולב בי"ט שני ובשמעתין הוה מצי לשנויי דמתני' בי"ט ראשון ולא הוה צריך לאוקמי באשרה דמשה אלא משום דקתני דומיא דעיר הנדחת ואפילו בי"ט שני ור"ת מפרש דכולהו בע"ז דנכרי וכאן קודם ביטול וכאן לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע דמאיס לענין מצוה לפי שהיה עליו שם ע"ז וכן לא תחלוץ בו לכתחלה ואפילו אם תימצי לומר דשרי לכסות לכתחלה בעפר ע"ז כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם ביטול משום דמשנקצץ הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות ד' קג:) מפליג בין סנדל של ע"ז לסנדל של תקרובת ע"ז דאין לו ביטול ולא מפליג בשל ע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת ע"ז אינה בטילה עולמית ובההיא דראוהו בית דין קשה טפי דמפליג רבא התם בין שופר של ע"ז לשופר של עיר הנדחת דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול *ועל כרחך צריך לאוקומה לאחר ביטול כפירוש ר"ת לפמ"ש שם ברוב ספרים רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה דאמר התם לעיל בשופר שלמים לא יצא דמצות ליהנות ניתנו ומיהו צריך לומר דמ"מ רבא גרס ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתותי מיכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו ומיהו קשה דבפרק כל הצלמים (ע"ז ד' מז.) בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומסיק רב דימי באשרה שבטלה קמיבעיא ליה יש דחוי אצל מצות או אין דחוי אצל מצות ומוכחא מלתא דשום אמורא לא פשיט ליה הא מלתא דבעי למיפשטה מדרבי יוחנן ומדרב פפא ומשני דרב פפא גופיה קמיבעיא ליה וקיימא בתיקו והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דחוי אפילו לקולא ומיהו י"ל דהא [דאמר רבא] דיצא כשבטלה מערב י"ט והא דמיבעי לן אי יש דחוי כשביטל בי"ט דאז שייך דחוי כדמוכח לקמן בפירקין (דף לג.) דבעי ר' ירמיה נקטם ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אבל עלתה בו תמרה בערב י"ט לא חשיב דחוי והוא הדין בבטלה מערב יו"ט ולישנא קמא דפרישית דע"ז דנכרי אפילו בלא ביטול יוצא כגון בי"ט שני דלא בעי לכם קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב לה דחוי וכי תימא דבי"ט ראשון הוא דחשיב ליה דחוי לפי שלא היה שלו קודם ביטול א"כ מי שנתנו לו לולב בי"ט לא יצא ואע"ג דלא דמי כולי האי דשל ע"ז אין תקנה בשום ענין מ"מ כיון דמשום איסור ע"ז דאיכא השתא לא מיפסיל אין לנו לחושבו דחוי מחמת שאינו שלו ונראה לפרש דרבא שרי אפילו בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בר' יהודה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מח.) דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך דדרשינן תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ואפילו בי"ט ראשון אם נטל יצא דשרי להדיוט ולכם קרינא ביה ומתני' דשל אשרה פסול כשנטעה מתחילה לכך והיינו אשרה דמשה דבההיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש (דברים יב) דאסור אפילו להדיוט ובעיא דכל הצלמים באשרה דנכרי דנטעה מתחלה לכך וא"כ בטלה אם יש דחוי או לא מיהו ללישנא קמא דהתם דקאמר כי תיבעי לן באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט מהו לענין מצוה מאיס כלגבוה או לא הוה מצי למיפשטה מדרבא מדקאמר אם נטל יצא אלא רבא סבירא ליה כרב דימי דמסיק דיש דחוי קמיבעיא ליה אבל בהא פשיטא ליה דיצא וא"ת תיפשוט דאין דחוי ממתניתין דענביו מרובין מעליו ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואמר בגמרא הא עבר ולקטן כשר היכא דאשחור מאתמול דלא פסלינן ענביו מרובות אלא בשחורות אבל ירקות לא וכי אשחור מאתמול דחוי מעיקרא בתחלת י"ט לא הוי דחוי אלמא אין דחוי אצל מצות וי"ל דשאני התם דבידו לתקן דנהי דאסור למעט מ"מ בידו למעט אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל דאין ישראל מבטל ע"ז של נכרי*:

נקטם ראשו. פירושו בריש פירקין: **קוץ**. פי' בקונטרס שיואלין בשדרה שלו עוקצים כמין קוצים ובערוך פירש ענין למיתה:

דעביד כי הופיא. פירושו במתני': **נחלקה** התיומת. לא מיירי שנסדקו בראשו עלין שבראש השדרה דכולהו הכי איתנהו אלא כדפירש בקונטרס שני עליו עליונים האמצעיים שבשדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה ובה"ג פי' נחלקה התיומת הוא גבא דהוצא היכא דדביקו אהדדי הואי דמתיים בהו ומשוי להו חד אי כנפרצו עליו דמי פסול אי כנפרדו עליו דמי כשר:

דרכיה דרכי נועם. רבא לא היה שם משום הכי לא מייתי הכא קרא דהאמת והשלום כדלקמן: **כפת** כתיב. בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת וצריך טעמא: [עי' מה שתירצו בפסחים לו: ד"ה עוני קרינן ביה וכו' וע"ע תוס' לעיל ו: ד"ה ור' שמעון]:

שדרו

גי' מהרש"ל ומיהו של כרחך

רבינו חננאל

בון מה בין קטום *)ליבש הצוציתו. אמר להן זה הדר וזה אינו הדר. של אשירה אוקימנא באשירה דמשה דלשריפה קאי אבל שאר אשירות לא יטול ואם נטל כשר. נקטם ראשו פסול. אבל אם נסדק ולא נפרד כשר. והאי דתניא סדוק פסול דעביד כי המנק. המנק בלשון ערבי לבד אשיין וזה צורתו*

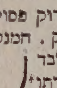

עקום בין מלפניו בין מצדדיו פסול ואינו כשר אלא אם עקמומיתו מאחריו דהיינו (בלבד)[ברייתו]. וכן הלכה: תניא לולב כפוף כווץ חרות פסול. אבל דומה לחרות כגון שנפרדו עליו כשר הוא. אמר רבא לולב העולה בחד הוצא. כלומר אין הוצין עולין מזה הצד ומזה הצד. בעל מום הוא ופסול. נפרצו עליו פסול שנתרו מן השדרה ואין הן תלויין בה. דעביד כי חופיא. פי' ההוצין שבשדרה כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסי' בהגוזל קמא. הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה מעין פרצה. נפרדו שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות דלא ניתק אחד מחבירו כשר. הלא תראה ששנינו אם היה פרוד יכפתנו מכלל שהפרוד אין בו אלא כעין פתיחת הוצין בלבד: אריב"ל נחלקה התיומת. פי' שבראש הלולב נעשה כמי שניטלה ופסול. פי' תיומת גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי ומשוי להו חד כי כל אחת כפולה לשנים ותאומה מגבה אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר. ואם נחלקה התיומת שלהן הרי הן כאילו נפרצו עליו ופסול

---

*) בירושלמי איתא סתמא מהו בינו ליבש ומפרש רבינו דקאי על האיבעיא דיבש וליתא מהו וכן פי' הפ"מ שם ודלא כהק"ע.

גליון הש"ס

°ואיכא דרמי ליה מירמא תנן ציני הר הברזל כשר והתניא פסולה אמר אביי לא קשיא כאן שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כאן שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה *אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהם וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם: לולב שיש בו שלשה טפחים: אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח ורבי פרנך אמר רבי יוחנן *שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח תנן *לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו כשר מר כדאית ליה ומר כדאית ליה תא שמע שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה מאי לאו בהדי עלין לא לבר מעלין גופא *שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה ר' טרפון אומר באמה בת חמשה טפחים אמר רבא שרא ליה מריה לר' טרפון השתא עבות שלשה לא משכחינן בת חמשה מבעיא כי אתא רב דימי אמר אמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב כמה הוו להו תלתא ותלתא חומשי קשיא דשמואל אדשמואל הכא אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה והתם אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון לא דק איכו דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק כי אתא רבין אמר אמה בת חמשה טפחים עשה אותה ששה צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב כמה הוי להו תרי ופלגא סוף סוף קשיא דשמואל אדשמואל לא דק והיינו לחומרא לא דק דאמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון: **מתני'** הדס הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט: **גמ'** תנו רבנן °ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו ואי זה הוא הוי אומר זה הדס ואימא זיתא בעינן עבות וליכא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא ואימא הירדוף אמר אביי °דרכיה דרכי נועם וליכא רבא אמר מהכא °האמת והשלום אהבו תנו רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה הדס תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא °להאוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה באסא

ויקרא כג | משלי ג | זכריה ח

תורה אור

ואיכא דרמי להו מירמא. למתני' וברייתא ואגב רמיא דידהו אתמר דאביי לשנוייהו: שתי תמרות. שני דקלים: גיא בן הנם. סמוך לירושלים: שיהא לולב יוצא למעלה מן ההדס. כשם שהוא גבוה במינו מכוון: שדרו. לבד (א) שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו: אימא וכדי לנענע. ומה שיוצא למעלה מן האגד הוא המנענע: למר כדאית ליה כו'. לשמואל טפח עם עליו ולר' יוחנן טפח שדרה: מאי לאו בהדי עלין. ותיובתא דר' יוחנן: באמה בת חמשה. קא סלקא דעתיה דהכי קאמר צריך להיות הדס וערבה אמה בת חמשה טפחים: שרא ליה מריה. ימחול לו רבונו כלומר צריך הוא לבקש מחילה על דבריו: עבות שלשה לא משכחינן. שלשה טפחים אין אנו יכולין למצוא שיהא עבות כראוי קלוע כמין קליעה ודומה לשרשרת כדלקמן ורוב הארוכין הדס שוטה הם והוא אומר לנו באמה בת חמשה ומטריח על ישראל: כי אתא רב דימי. פרשה לדר' טרפון ואמר דהא דר' טרפון חומרא זוטא היא דאיהו נמי שלשה קאמר אלא שמשער בטפחים גדולים וה"ק ליה לתנא קמא הטפחים האלו יהו גדולים שיהו חמשה מהן ממלאין אמה בינונית שהן ו' טפחים בינוניים: אמה בת ששה. אחוך בטפחים גדולים ועשה הימנה חמשה חלקים ובהן תשער שלשה להדס וטפח יותר ללולב: והשאר ללולב. רביע שהוספת ללולב יהא בטפח גדול כאלו: כמה הוו להו. להדס וערבה תלתא טפחים בינוניים ותלתא חומשי: לא דק. שמואל בשיעוריה ונקט שלשה: אמה בת חמשה טפחים. בינוניים חלוק אותה לששה חלקים בטפחים קטנים ובהן שיעור שלשה להדס וארבעה ללולב ורבי טרפון לקולא והכי משמע מלתיה בברייתא דקאמר ליה לתנא קמא אותן שלשה טפחים שאתו משערין בהן וסתם שלשה טפחים חצי אמה הן טפחים הללו קטנים יהיו ולא יהו אלא חצי אמה באמה בת חמשה: לא דק. שמואל בשיעור (ב) שלשה דסגי בתרי ופלגא כר' טרפון: **מתני'** נפרצו עליו. נשרו: ענביו. פרי שבו שדומה לענב: **גמ'** ענף עץ עבות. שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין ע"י שהן עשויין בקליעה וסוככין על אפיהן: ואימא זיתא. כולו עלין ארוכים ורצופים ומתוך שהן מרובין מכסין את העץ: בעינן עבות. מעשה שרשרת שיהו מורכבין זה על זה: דולבא. עץ ערמון קסטניי"ר קלוע הוא אבל אין עליו רצופין לכסות כל עצו: הירדוף. כמין קליעה עשויין עליו: דרכי נועם. והאי מברז בריז את הידים כקוצים שראשי עליו עשויין חדין כמחט: האמת והשלום אהבו. וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות: תלתא תלתא בחד קינא. שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד: תרי וחד. שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים: מהדר אתרי וחד. אף על גב דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: אבא להאוא. דתרי וחד הדס שוטה קרי ליה: רוב עליו. תרי מכל עבות:

אסא

שדרו של לולב. ברייתא דפ' המפלת (נדה דף כו' ושם) מסייעא ליה לר' פרנך דתני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן טפח וקא חשיב שדרו של לולב ושמואל לא חייש דלא מיתניא בי ר' חייא ורבי אושעיא*: **צא** מהן שלשה להדס והשאר ללולב. פירש הקונטרס והרביע שהוספ' בלולב יהא בטפח (ג) כאלו ויש ספרים שכתוב בהדיא וטפח ללולב ובכל ענין שנפרש לא מיתוקמא ההיא [דתניא] (נדה דף כו) חמשה שיעורן טפח כר' טרפון דטפח דלולב אינו שוה לאחרים*: **דולבא**. עץ ערמון קסטניי"ר קלוע הוא כך פי' בקונטרס ובפרק אם אינן מכירין (ר"ה דף כג' ושם) חשיב ליה גבי עשרה מיני ארזים הן ואומר רבינו תם דאין זה קסטניי"ר שאינו קלוע: **דרכיה** דרכי נועם. והאי מברז את הידים כקוצים שראשי עלין עשוין חדין כמחט: **האמת** והשלום אהבו. וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות כך פירש הקונטרס ועל חנם הוזקק לומר טעם בפני עצמו אלא קרא דכל חד שייך אתרווייהו ומתוך פירושו משמע דהירדוף היינו הרדופני בפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) אחוזת דם והמעושנת ושאכלה הרדופני שהוא סם המות לבהמה ואי אפשר לומר כן כדמוכח בפ' כל שעה (פסחים דף לט' ושם) גבי מרור דקא חשיב הרדופני גבי ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח והירדוף פסל התם משום דמה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא נועם ולא שלום לפי שראשי עליו חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא לא הוי מצי למימר גבי מרור שיכול לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול אבל הכא גבי נטילת לולב צריך כל המינים כדרך גדילתן: **תלתא** טרפי בחד קינא. שלשה עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד כדפירש בקונטרס וכן פירש תרי וחד שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו מצוי ושמא בחד קינא מיקרי כשהם סמוכים ודבוקים זה בזה אע"פ שכל אחד בעוקצו (*ומיהו) תלתא בקינא חד הוו יתבי כדאמר פרק הכונס (ב"ק דף נט') שלשה דקלים (ד) בשורה אחת וכמו כן שלשה עלין [אינן] מעוקץ אחד*:

כד א מיי' פ"ז מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנ סעיף א:

[וע"ע תוס' נדה כו. ד"ה שדרה]

כה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כו ג טוש"ע שם סעיף א:

ר"מ

[עי' תוס' שם]

כז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א:

כח ה מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמו סעיף ו:

כט ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:

ל ז ח מיי' שם פ"ז הלכה ב טוש"ע שם סעיף ג:

גי' ר"מ וכן או כמו

ר"מ

[וע"ע תוספות ב"ק לב: ד"ה גבי]

רבינו חננאל

ופסול: כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר. אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. ואקשינן ממתני' כל לולב שיש בו ג' טפחים כו'. ומתרצינן אימא וכדי לנענע בו כשר מר כדאית ליה ומר כדאית ליה: גופא שיעור הדס וערבה ג' טפחים. ולולב ד'. ר"ט אומר באמה בת ה' טפחים. אמר רב הונא שרי ליה מריה לר"ט השתא עבות ג"ט שהן חצי אמה לא משכחינן. באמה בת ה' טפחים מאלו הטפחים הגדולים שהן הג' טפחים חצי אמה וג' חומשי טפח. מי משכחינן באמה בת ה'. *) הא דרב דימי דאמר באמה בת ו' טפחים עשה אותה. כלומר חלוק הטפח הששי **) של ה' טפחים אחד חומש. ואמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר באמה בת ה'. ושנינן לא דק. אמר ג' ושיעורו יתר. ומתמהינן אימור דאמרינן דלא דק לחומרא. אבל זה לקולא הוא. כי התובה ג' טפחים וג' חומשי טפח כר' טרפון והוא אמר שיעור הדס וערבה ג' טפחים כחכמים. ומתרצינן לה כדרבא דאמר אמה בת ה' עשה אותה ו'. פי' אמה. כשאמר ת"ק שיעור הדס וערבה ג' השיב ר' טרפון באמה בת ה' טפחים אתה אומר. אינם אלא ג' באמה של ו' טפחים כמה הוו להו לר"ט ג' טפחים באמה בת ו' שהן חצי אמה ולחכמים באלו הטפחים ***) שיעור חצי אמה ג' טפחים וג' חומשין הכא אמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר ג' שהן חצי אמה. והתם אמר שיעור הדס וערבה ג' כרבנן דאמרי' ג' באמה בת ה' טפחים שהן חצי אמה וג' חומשין. ושנינן היינו דלא דק שאמר ג' ת' חומשין. והא הלכה היא ג' בלבד וזהו לחומרא לא דק: ת"ר ענף עץ. עץ שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס כו': ת"ר קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס. ר' אליעזר בן יעקב אומר עץ עבות. עץ שטעם עצו ופריו שוין. ואיזה. זה הדס. תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול. היכי דמי עבות. אמר רב יהודה כגון דקאי תלתא תלתא טרפי בחד קינא. ורב הונא אמר אפי' תרתי וחד. רב אחא בריה דרב' מחזר אתרי וחד. הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמי לרב אשי אבא האי דקאי תרי וחד הדס שוטה קרי ליה ולא הוה מכשריה ללולב כדאשכחן בעזרא דכתיב הדס וכתיב עבות. ואמר רב חסדא הדס [שוטה] לסוכה ועץ עבות ללולב: ת"ר נשרו רוב עליו נשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת. פירשת אביי

באסא

עירובין יט. ע"ש

נדה כו.

[לעיל כט:]

[תוספ' פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדרו לבד מעלין שהעלים: (ב) ד"ה לא דק וכו' בשיעורא ונקט שלשה דסגי: (ג) תוס' ד"ה צא מהן וכו' בטפח גדול כאלו: (ד) ד"ה תלתא וכו' שלשה דקלים בשורה אחד וכמו כן:

גליון הש"ס

גמ' ואיכא דרמי ליה מירמא. כעין זה לעיל דף סו ע"א ר"ה דף כו ע"ב ב"ב דף יט ע"א ודף כו ע"א:

*) נראה דצ"ל כי אתא רב דימי אמר באמה וכו'. **) נראה דצ"ל לכל טפח מהחמשה טפחים חומש אחד. ***) אולי צ"ל ולחכמים באלו ג' טפחים שהן שיעור חצי אמה של ג"ט.

ואימא הכי נמי. תימה מאי ס״ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא הא אפי׳ הירדוף מכשרינן אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם:

נקטם מערב יו״ט ועלתה בו תמרה ביו״ט מהו. אף על פי שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה הא דהכא דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחלת יו״ט לא חזי כדמוכח לקמן גבי אשחור מעיו״ט והני דגבי קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרא הוי דחוי גבי מפריש נקבה לפסחו בפ׳ מי שהיה טמא (פסחים ד׳ נח. ושם) וגבי בהמה של שני שותפים בפ״ק דזבחים (ד׳ יב. ושם) ובפ״ק דקדושין (ד׳ ז. ושם) גבי מצוה מיבעיא לן וכי תימא הא דאסקינן גבי אשחור תפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי לא דמיין להכא כדפרישנא לעיל דשאני התם דבידו ללקט ואפי׳ בקדשים מכשירין מה״ט במסכת זבחים פ׳ כל הפסולין (דף לד: ושם) דתנן גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופריך בגמ׳ וליהוי דחוי ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי ומיהו לא לגמרי דמי להאי דיגא דהא נראה ונדחה הוא ולקמן מסקינן דלא תפשוט מיני׳ נראה ונדחה חוזר ונראה אע״ג דבידו ללקטן וכן בההיא דהפריש קרבן והמיר דת דבידו לחזור ואפילו הכי אמרינן פ״ק דזבחים (ד׳ יב: ושם) הואיל ונדחה ידחה עוד אמר בזבחים פרק קדשי קדשים (ד׳ נט. ושם) כל הקדשים שנשחטו עד שלא נפגם המזבח ואח״כ נפגם המזבח פסולין דהואיל ונדחה ידחה אע״פ שבידו לתקן וצריך לחלק בדברים והא דמדמי הכא ההיא דכיסוי הדם דבידו לגלות מכל מקום היה לו לחשבו דחוי הואיל ונפטר מלכסות לא נתחייב להוציאו מן הדחוי כדי לחזור ולכסות והא דמייתי לימא כתנאי מעבר ולקטן הוה מצי לדחויי דמ״ד התם אין דחוי משום דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו לתקן יש דחוי*: **והכא** במילף לולב מסוכה קמיפלגי. והוה מצי לאשמועינן פלוגתייהו בליקטן בהיתר כגון מערב יום טוב לאחר שאגדן והא דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור כגון ביו״ט לאשמועי׳ דאפילו הכי חכמים מכשירין דאין דחוי:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ או שלשה מקומות כשר אמר רבה שנים: (ב) רש״י ד״ה רבינו רב. נ״ב בבכורות פ׳ מומין אלו דף מה וכן בפרק בא סימן דף מט איכא נמי כהאי סוגיא אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו כו׳ ופרש״י רבינו רב ולע״ג דבפ׳ החולץ דף מה קאמר כי אתא רב דימי א״ר יצחק בר אבדימי משום רבינו אמרו נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ופרש״י רבינו רבי היינו משום דהתם אי אפשר לפרש רבינו רב דרב סובר כשר איתא ליה ובפ״ק דר״ה סוף דף יט פרש״י נמי רבינו רב:

אסא מצראה. גדל על המיצר של שדה ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא משבח ומצליח לישנא אחרינא אסא מצראה הדס מצרי: שלשה בדי עלין לחין. שלשה בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבציר משלשה עלין לא הוי עבות: ובראש כל אחד. שיהו עלין הלחין בראשי הבדים אבל באמצעם לאו הדר הוא: ועלתה בו תמרה. כמין תמרה כעין הגמלא בעלי ערבה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק ונובעין בו הנשים לעיפיהם: ועלתה בו תמרה ביום טוב. משנאגד דבתלוש נמי סלקא ביה: יש דחוי אצל מצות. כלומר נוהגת תורת דחוי אצל מצות כשם שנוהגת אצל קרבנות דאם נראה ונדחה משנשחט׳ אמרת ידחה דהו לא הדר חזי הכא נמי הואיל ונדחה כשנקטם תו לא הדר מיחזי בעליית תמרה והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה דהאי דנקטם מעיו״ט לא נראה מעולם: כסהו. אדם לדם חיה או עוף: לא שנו. דכסהו הרוח חייב לכסות אלא שחזר ונתגלה: הואיל ואידחי. על ידי הרוח מכיסוי של מצוה כדקאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות: אידחי. לעולם ואפילו נתגלה: ואמר רב פפא גר׳: דרב פפא גופיה. האי דיוקא דרב פפא מיבעיא לי׳ לר׳ ירמיה: מיפשט פשיט ליה. לתנא דתנא כסהו הרוח חייב לכסות דאין דחוי: לא שנא לחומרא. כי הכא דמחייב ליה בכיסוי משום טעמא דאין דחוי: ולא שנא לקולא. כי ההיא דר׳ ירמיה דאי אמרי׳ אין דחוי הוי כשר ואם יש דחוי הוי פסול ואמרי׳ אין דחוי ומכשרינן: או דלמא מספקא ליה. לתנא ומספיקא לחומרא הוא דמחייב ליה בכיסוי שמא אין דחוי: אבל לקולא. כגון לענין תמרה: לא אמרינן. אלא פסלינן שמא יש דחוי או אין דחוי: עבר ולקטן. לעינבי הדס שהיו מרובין מעלין ותנן אם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו״ט משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו ואם עבר ומיעטן פסול כדמפרש טעמא ואזיל: סברוה. רבנן דבי מדרשא דבעו למימר דהך פלוגתא בים דחוי ואין דחוי היא: דכ״ע. רבנן ור׳ אלעזר בר׳ צדוק: לולב אין צריך אגד. ולא שייך ביה עשיה דלוקי טעמא דר׳ אלעזר דפסל משום תעשה ולא מן העשוי בפסולות ולא״ג צריך אגד אפ״ה משום תעשה ולא מן העשוי לא מיפסיל דהא בדידיה לא כתיב תעשה: ולולב מסוכה לא יליף. הלכך מהשתא ליכא למיפסליה אלא משום דחוי דכיון שאגדו בפסול ונקרא עליו שם לולב של מצוה בשעת דחוי נדחה לעולם ואע״ג דלא נראה ונדחה הוא אלא דחוי מעיקרא והאי דנקיט פלוגתייהו במיעטן ביום טוב משום דסתמא בתר דאגדיה הוא דהא ביום טוב לא אגיד ליה ואי לא צריך אגד אילטריך למינקט ביום טוב משום דאי לאו דקדם היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה ולא שם מצוה למקרייה דחוי: ומאן דמכשר סבר. אין דחוי לענין מצוה אלא לענין קדושה כגון קרבנות: לא דכ״ע לא אמרי׳ יש דחוי במצוה. וטעמא דמאן דפסל משום תעשה ולא מן העשוי הוא דקסבר לולב צריך למיגד ושייך ביה עשיה והכא במילף לולב מסוכה פליגי: ילפינן. בבנין אב הואיל וזה בעשיה וזה בעשיה מה זה ולא מן העשוי אף זה ולא מן העשוי: ואגוהו. התנאה לפניו: רבינו. (ב) רב: במקום א׳. שהענבים כולן ביחד ומיהו מרובין הן על העלין שבכל ההדס: הכי גרסינן לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר ליה רבא שנים ושלשה מקומות הוה ליה מנומר ופסול הכי גרסינן לה לקמן לענין עלתה חזזית באתרוג: מנומר

[לקמן לד.] · חולין פו. ע״ז מז. · [לעיל יא: [ע״ש ובתוס׳ שם ד״ה דברי ר״ש בן יהוצדק] · [לעיל יא: ושם נסמן] · [שם] · מנחות כז. לעיל יא: [לעיל לה: תוספתא פ״ב] · מנחות כז. לעיל יא: · [לקמן לה:]

תורה אור

באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא אמר אביי ש״מ האי אסא מצראה כשר להושענא פשיטא מהו דתימא *הואיל ואית ליה שם לווי לא מתכשר קא משמע לן ואימא הכי נמי עץ עבות אמר רחמנא מכל מקום ת״ר *יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביו״ט מהו °יש דחוי אצל מצות או לא ותפשוט ליה מהא דתנן *[ג]כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן [ד]לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות הואיל ואידחי אידחי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה מיפשיט פשיט ליה דאין דחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא או דלמא ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו *לימא כתנאי עבר ולקטן פסול דברי רבי אלעזר (*בן) צדוק וחכמים מכשירין סברוה דכ״ע *לולב אין צריך אגד ואת״ל צריך אגד לא ילפינן לולב מסוכה דכתיב בה תעשה *ולא מן העשוי מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דחוי אצל מצות ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דחוי אצל מצות לא דכ״ע לא אמרינן יש דחוי אצל מצות *והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי מר סבר ילפינן לולב מסוכה ומר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ואיבעית אימא אי סבירא לן לולב צריך אגד דכ״ע ילפינן לולב מסוכה והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא *לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר׳ יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר׳ יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב הכא °ולקחתם לכם ביום הראשון וכתיב התם °ולקחתם אגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה מאן תנא להא דת״ר [ה]לולב *מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר מני אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן מאי מצוה קא עביד לעולם רבנן ומצוה משום °זה אלי ואנוהו: או שהיו ענביו מרובין: *אמר רב חסדא דבר זה *רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים או שלשה מקומות כשר (א) א״ל רבא שנים

ויקרא כג · שמות יב · שם טו

[נ״ל ברבי] · [לעיל לג: ושם נסמן] · [וע״ע תוס׳ זבחים לד: ד״ה כל שבידו ועוד שם נט. ד״ה עד שלא ותוס׳ מנחות נט: ד״ה כל]

לא א טוש״ע או״ח סי׳ תרמו סעיף ח:
לב ב ג מיי׳ פי״ד מהל׳ שחיטה הל׳ ז סמג עשין סד טוש״ע יו״ד סי׳ כח סעיף יא:
לג ד מיי׳ פ״ז מהלכות לולב הלכה ו סמג עשין מד טוש״ע או״ח סי׳ תרנא סעיף א:

רבינו חננאל

באסא מצראה שעליו צרין וקיימי ז׳ בקינה ונתרי ד׳ מינייהו דאינון רובא ונשתיירו תלתא כיון דקרינן ביה עבות כשרה. ואע״ג דאינון מיעוטא. *) פשיטא סד״א כיון דקרו ליה אסא מצראה שם לווי הוה קמ״ל עץ עבות אמר רחמנא מ״מ: ירושלמי תני הדס והערבה ג׳ ולולב ד׳ **) כרב דימי דאמר באמה בת ה׳ דברי ר׳ טרפון וחכ״א באמה בת ו׳. על דעתיה דר׳ טרפון פושכין רברבין על דעתיה דרבנן פושכין דקיקין לולב טפח שדרו של לולב צריך להיות היוצא מן ההדס טפח שילייא טפח. (זה מצאתי בצד הדף. המעתיק) (השיב אביי במרירתא דאגמא. ואמר [לעיל יג.] כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאתה תורה והקפידה עליו זהו שם לווי. סבר אביי שאין עליך לרוק בדוקיא הוו אלא בדברים שנשתנו שמותן קודם מתן תורה ובארה תורה והקפידה עליו ונקרא בפי׳ בתורה כשם השני שנשתנה אליו ולא נקרא בשם הראשון כגון זה חוששין לשם לווי ואין כשר אלא שנקרא סתם. ודברים שנשתנה שמן אין אנו יודעים אותן אלא זה רבותינו הודיעונו שלא נשתנו שמן. ובשמועה באלו טריפות [ד׳ סב.] בתורין של רחבה): ת״ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו לחים כשר. אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד נקטם ראשו של הדס פסול. עלתה בו תמרה כשר. עלתה ביו״ט מאי. ואמרינן מאי קמיבעיא ליה יש דיחוי אצל מצות או לא. דאם נראה ונדחה ונראה כיון שנרחה נדחה. או דילמא כיון שחזר ונראה כשר דהא חזר לכשירותו. ואמרינן תפשוט ליה מהא דרב פפא דאמר זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות. ואמרינן היא גופא מיבעיא ליה הא דרב פפא פשיטא ליה דאין דיחוי אצל מצות ל״ש לקולא ול״ש לחומרא. או דילמא לחומרא פשיטא ליה לקולא מספקא ליה. ואתינן למיפשטה מהא דתניא עבר וליקט הענבים מן ההדס פסול. דברי ר׳ שמעון בן צדוק וחכמים מכשירין. ואסיקנא לא דכ״ע אין דיחוי אצל מצות ולולב צריך אגד ובמילף לולב מסוכה פליגי כו׳. עד והכא בלולב צריך אגד. ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר. ר׳ יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול. ואסיקנא כמאן אזלא הא דתניא לולב צריך לאגדו לא אגדו כשר. אי כר׳ יהודה כי לא אגדו אמאי כשר

*) נראה דחסר כד׳ רבינו אמר אביי ש״מ האי אסא מצראה כשר להושענא. **) לכאורה היה נראה דנתחלף התיבות כאן וצ״ל ולולב ד׳ באמת בת ה׳ דברי ר״ט וחכ״א באמת בת ו׳ על דעתיה וכו׳ פושכין רברבין [כרב דימי לעיל ל״ב ב׳] על דעתיה דרבנן וכו׳ כצ״ל.

גליון הש״ס גמ׳ יש דחוי אצל מצות. עיין סוטה דף טו ע״ב תוס׳ ד״ה נתאכמו: שם א״ר חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו. כעין זה לקמן דף לה ע״ב:

עין משפט נר מצוה

לד א ב ג ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הל' ה סמג עשין מד טור ש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ב :

לה ה טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף א :

לו ו מיי' פ"ח מהל' לולב הל' א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף א :

לז ז מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ב :

לח ח מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג :

לט ט מיי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע או"ח סי' תרמז סעי' ב :

מסורת הש"ס

תורה אור

שנים ושלשה מקומות הוי מנומר ופסול אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה *רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו *ל"ש אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר אמר רב פפא [ב]אדומות כשחורות דמיין דא"ר חנינא האי דם *שחור אדום הוא אלא שלקה : אם מיעטן כשר : דמעטינהו אימת אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא אלא לבתר דלאגדיה דהוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא : ואין ממעטין ביו"ט : [ג]הא עבר ולקטן מאי כשר דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי אלא לאו דאשחור ביום טוב נראה ונדחה הוא שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא לעולם דאשחור מעיקרא דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט מינה אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט ת"ר אין ממעטין ביום טוב משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביו"ט אמר רב אשי [ד]כגון שלקטן לאכילה ור' אליעזר בר' שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה *ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי ת"ר הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק ואמאי [ה]ליענביה מיענב הא מני ר' יהודה היא דאמר *עניבה קשירה מעלייתא היא אי ר' יהודה אגד מעלייתא בעי האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא : **מתני'** [ו]ערבה גזולה [ז]ויבשה פסולה [ח]של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה [ט]נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה : **גמ'** ת"ר °ערבי נחל הגדילין על הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין ת"ל ערבי נחל מכל מקום

אבא

ויקרא כג

שנים ושלשה מקומות נמי מתחזי כמנומר ופסול . אית ספרים דגרסי אדרבה כדאשכחן לקמן גבי עלתה חזזית ולפי אותה גירסא קשה דכי מסיק אלא אי איתמר הכי איתמר הוה מאי לאסוקי איפכא אם מעטו כשר לא שנו אלא במקום אחד דאותו מיעוט ענבים הנשארים הוו במקום אחד דכי האי גוונא מסיק לקמן גבי חזזית אבל אי לא גרסינן אדרבה ניחא דמשמע ליה הסברא שהכל שוה לענין ענבים אע"פ שחלוקין לענין חזזית :

לעולם בתר דאגדן וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא . זו גירסת הקונטרס ואית ספרים דגרסי וקסבר לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדאמרינן לעיל (דף יא:) :

תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי . לענין מצות דוקא כדפירש' לעיל ובעיא דנקטם נמי לא איפשיטא כדפיר' נמי לעיל : **מודה** ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. עיקר מילתייהו פ' ר' אליעזר דמילה (שבת קנג.) גבי בשר(א) אע"ג שיש שם בהרת יקוץ וא"ת בסוף פרק ספק אכל (כריתות דף כ: ושם) גבי חותה גחלים בשבת והובערו מאליהן אמר דמאן דמחייב סבר לה כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ומאן דפטר כר"ש ועל כרחיך פסיק רישיה הוא מדמחייב לרבי יהודה דבמילתא דלאו פסיק רישיה ליכא אלא איסורא בעלמא וא"כ לר"ש אמאי פטור וי"ל דאין מתכוין דהתם היינו דאין חושש בהבערתם לכך פטור לר"ש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור לר' שמעון אע"פ דפסיק רישיה הוא וכן הצד חלזון והפוצעו בשילהי כלל גדול (שבת דף עה.) וכן הא דמסני הכא דאית ליה הושענא יתירא היינו משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואע"ג דאפילו לר"ש פטור אבל אסור הכא שרי משום מצוה ובפ"ק דכתובות (דף ו. ושם) גבי מסוכריא דנזייתא הארכנו ובקונטרס פירש כאן דכי אית ליה הושענא אחריתי אין כאן תיקון כלי* :

ואחת

[שבת קיג: עירובין לז. קי:]

[וע"ע תוס' שבת מא: ד"ה מיחם]

מנומר ופסול . דלאו הדר הוא שהרי הענבים שחורות והעלין ירוקין מטומר עכ"ש בלע"ז : אלא שהענבים שחורות . שכבר התחילו לייבש ומשחירין ומתחלתן ירוקין הם : מיני דהדס נינהו . שמראיהן שוה לו ואינו נראה מנומר : ואדומות כשחורות דמיין . דלאו מין ירוק הוא וזהו שחרירותן ולכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים:דא"ר חנינא. לענין דם נדה : דם שחור . באשה אדום הוא : אלא שלקה . לפיכך טמאוהו כדתנן (נדה דף יט.) חמשה דמים טמאין באשה האדום והשחור כו': פשיטא . אמאי נפסלי' לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגד בהכשר ולא משום דחוי יש כאן שהרי לא קרא שם מצוה עליה בדחוי: אלא בתר דאגדיה. ואשמעי' האי תנא דלולב מסוכה לא ילפינן למיפסליה משום מן העשוי בפסול מיהו משום דחוי הוה לן למיפסליה שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה בשעת אגידתו ומדמכשר ליה ש"מ דחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ונפשוט מינה פלגא דאיבעיא לן יש דחוי אצל מצות או אין דחוי נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרי' בה דהוי דחוי ולא הוי דחוי אא"כ נראה ביו"ט ואח"כ נדחה כל שנדחה קודם יו"ט קרי דחוי מעיקרא : הכי גרסינן לעולם בתר דאגדי' וקא סבר אגד הזמנה בעלמא הוא . אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות והלכך אפי' דחוי מעיקר' אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו דכיון דמטא זמן מצוה ולא חזי ליה מיקרי דחוי אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא : הא מעטינהו ביו"ט כשר. ואע"ג דנאגד כבר דהא ביו"ט לא אגיד ליה ודאשחור ענבים אימת דאילו ירקות לא פסלי : דחוי מעיקרא הוא. דהא מטא זמן מצוה ולא חזי והוה ליה דחוי מעיקרא: אלא דאשחור ביו"ט . והרי נראה ביו"ט ונדחה כשהשחירו: ש"מ כו' . בתמי' : תפשוט מיניה כו'. דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחזי והוי כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחלתו מחוסר זמן היה אבל נראה למצוה ונדחה ממנה הוה ליה דחוי : מתקן מנא . שהיה פסול ומכשירו : שלקטן. לענבים הללו מן ההדס על מנת לאוכלן ואינו מתכוין להכשירו : והא מודי ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות . באומר אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות דכיון דא"א שלא תמות כמתכוין חשיב ליה וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר כגון היכא דאפשר ליה בלא איסור כגון גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואע"ג דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה לא מיחייב אבל היכא דודאי עביד מודי : לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי . ולא צריך להאי הלכך אין כאן תיקון כלי דלא צריכא ליה לאכשורה ולא דמי השתא לפסיק רישיה דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך והכא ליכא תיקון כלי אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא דהא צריך להכי ואע"ג דלא מתכוין להכי אסור דהוי פסיק רישיה ולא ימות : הותר אגדו . של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא יכרוך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית : ואמאי . דחקא ליה בכי האי גוונא : ליענביה מיענב . והכי מקיים טפי ואיסור מלאכה ליכא דעניבה לאו קשירה : ר' יהודה היא כו' . במסכת שבת (ד' קיג.) דתניא חבל דלי שנפסק אין קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יעגבנו : אי ר' יהודה קשר מעליא בעי . כדתניא לעיל שאינו אגוד פסול דגמר מאגודת אזוב והאי לאו אגוד הוא : האי תנא סבר לה כוותיה בחדא . דעניבה קשירה היא לענין שבת : ופליג עליה . בלולב דאין צריך. אגד שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפילו רבנן דפליגי עליה דר' יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן : **מתני'** ערבה גזולה ויבשה פסולה . כלולב דלכם אכולהו קאי : של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה . דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה : נפלפה . מין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרינן לקמן ופסיל לה מקרא : כמושה . פלרי"א : ושל בעל . גדילה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף דכשרה : בעל . קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרי' במשקין בית השלחין (מ"ק ד' ב.) בעל לישנא דמייתבותא כמו כי יבעל בחור בתולה (ישעיה סב) ומתרגמינן ארי כמה דמתייתב עלם עם בתולתא והאי דפליג להו במתני' בד' בבי ותני לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עירב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ונפלפה לא שייכא אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכא אלא באתרוג הלכך אינטריכו ארבע בבי : **גמ'** ערבי נחל הגדילות על הנחל . נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים : משוך . ולא עגול פרט לנפלפה : ושל הרים . ערבה של הרים ולא נפלפה : ערבי מ"מ . לשון רבים :

אבא

לקמן לג:

חולין מו. נדה כ.

שבת עה. קג. קיא: קיז. קכ: קנג. קמג: [כריתות כ.] כתובות ו. בכורות כה.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מודה וכו' גבי בשר ערלה אף על גב :

רבינו חננאל

כשר . ואי כרבנן מאי מצוה לעולם כרבנן . ומצוה משום זה אלי ואנוהו : **פיסקא** או שהיו ענביו. פי' פירותיו מרובות מעליו פסול . ואוקימנא בענביו שחורות או אדומות . אבל אם היו ירוקות מינא דהדס אינון וכשר. אם מיעטן לאלו הענבים כשר . דמעטינהו אימת אי מיקמי דלוגדיה פשיטא . אלא בתר דאגדיה . ש"מ דיחוי מעיקרא אינו דיחוי . לעולם בתר דאגדיה ולולב אין צריך אגד . ואגד מערב יו"ט הזמנה היא והזמנה לאו מילתא היא: **פיס'** אין ממעטין [ביו"ט] הא עבר ומיעטן כשר.ואוקימנ' בדאשחור אלו הענבים מעיו"ט . וש"מ דיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי ולא מוקמינן לה בדאשחור ביו"ם ונראה ונדחה חוזר ונראה לא *) מיבעיא לן: **ת"ר** אין ממעטין ביו"ט משום ר' אליעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין כגון שלקטן לאכילה . ומשום הכי לא אמרינן מתקן מנא הוא וסבר ליה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר . והוא דאית ליה הושענא אחריתי . ואי לא אמרינן איערומי קא מערים : תנא הותר אגודו ביו"ם אתגדו כמין אגודה של ירק . פי' שזר ב' קצות של הוצא ונועצן בהושענא עצמה כדי שלא יתפרדו וכן דרך אוגדי ירק ואמאי לא עניב ליה עניבה שהיא חצי קשר משום דהאי תנא סבר ליה כוותיה דר' יהודה בחדא דעניבה קשירה היא . ובלולב צריך אגד פליג עליה : **מתני'** ערבה גזולה ויבישה פסולה כו' . ת"ר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מכל מקום:

אבא

*) נראה דצ"ל לא תפשוט ומבעיא לן .

עין משפט
נר מצוה

מ א מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה סמג לאוין רסז:
מא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ סמג שם וב"י טור או"ח סימן תרסד:
מב ג מיי' פ"י מהלכות תמידין ומוספין הל' ו סמג עשין כה:
מג ד ה מיי' פ"ז הלכות לולב הל' ג ד סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמז סעיף א:

מסורת הש"ס

[לקמן מד. תוספתא פ"ג]
לקמן מד. תענית ג. מו"ק ג: ע"ש זבחים קי:
[תוספתא פ"ב]
[לעיל לג.]
שבת לו. ע"ש
ר"ה מ"ז
כתובות עו: חולין מח: נ: [שם ע"ש]

תורה אור

אבא שאול אומר *ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי להו דא"ר אסי א"ר יוחנן *עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה °קח על מים רבים צפצפה שמו (יחזקאל יז) א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה א"כ מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא קח על מים רבים צפצפה שמו מתקיף לה ר' זירא ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי ניהו צפצפה אם כן מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים ת"ר *אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא פשיטא מהו דתימא *הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום אמר רב חסדא *הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' ערבתא ערבתא חלפתא מאי נ"מ ללולב שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה פתורתא פתורא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר אמר אביי אף אני אומר בי כסי הובלילא הובלילא בי כסי למאי נפקא מינה *למחט הנמצא בעובי בית הכוסות אמר רבא בר יוסף *אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא

רש"י

אבא שאול אומר. ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך שתי מצות של ערבה אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מה.): ורבנן. דדרשי ערבי להכשיר של בעל ושל הרים למקדש מנא להו: עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. אלו שלשה כשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם וכן שיעורים וחציצין ומחיצין (לעיל דף ה:) שמען השומע וסדרן כסדר ששמען וכן בכל מקום עשר נטיעות משנה היא בסדר זרעים (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה ותפסו בית סאה שהוא נ' אמה על נ' אמה מפוזרות לאורך ורוחב בשוה חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"פ שמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקדש כדנפקא לן מבחריש ובקציר תשבות חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה כדאמרי' בשמעתא קמייתא דמועד קטן (דף ג.) מקראי בנטיעות נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ר"ה כדי שלא יבשו ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה נאמר למשה שיונקות בבית סאה כולה ומותר לחרוש את כולן בשבילן אבל אם אינם עשר או שאינן מפוזרות כהלכתן חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה ובאילנות זקנים נאסר ל' יום לפני ר"ה כדאמרינן במועד קטן (שם) לר' ישמעאל מהלכתא ולר"ע מקראי וחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן בזקנים מעצרת ואילך ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה שלש אילנות (*ממעט עשרה) לבית סאה הרי אלו מצטרפים וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עצרת לפי שכולו צריך להן ויצתה מתורת שדה לבן ונעשית שדה אילן ואם אינם שלש חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עצרת והשאר אסור מפסח ואילך: ערבה. למקדש דאילו ערבה ללולב מקרא נפקא: וניסוך המים. לתמידין של שחר שבעת ימי החג כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מח.) והתם מפרש כיצד מנסכין בין מים בין יין וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין חוץ מן החג בתמיד של שחר שצריך שני ניסוכין: מאי קראה. דצפצפה לגריעותא ולא מינא דערבה היא דנרבייה מערבי מכל מקום: קח על מים רבים צפצפה שמו. כדמפרש ליה ר' אבהו אותו שנשרש ואחוז על מים רבים נעשה צפצפה אלמא גריעותא היא דבתוכחה נאמר ביחזקאל: א"ר אבהו גרסינן ולא גרסינן אלא ולאו לפרושי טעמא דמתני' אלא מלתא באפי נפשה היא הואיל ואיירי בקרא פרשיה: ואיכא דמתני להאי קרא אמתני'. דתנא דמתני' גופיה אייתיה במתני' ולאו ר' זירא והך אתקפתא דאביי מתני לה בר' זירא ותירוצא דא"כ מאי שמו מתנו לה בלא גברא: קנה שלה. עץ שלה: ופיה חלק. חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: והתניא דומה למגל כשר. מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה. מסר היא מגירה שקורין סיג"ה ופגימותיה הולכות נכחו ולהם שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: ה"ג משכחת לה בחילפא גילא. ולא גרס ומשכחת לה חילפא גילא מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: חילפא ערבתא. לאו היינו חילפא גילא אלא צפצפה ועכשיו נשתנית משמה וקורין לה ערבה: שיפורא. כפוף: חצוצרתא. פשוטה ואינה של איל: פתורתא פתורא. האחת גדולה והאחת קטנה ושם היו רגילין לקרות לגדולה חלף קטנה ושל קטנה לגדולה: אף אני אומר. אף אני יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה: הובלילא. בנפיי"ל: בית הכוסות. סוף הכרס שקורין פנצ"ה והוא עשוי ככובע וכוס ודופנו סביב (שפה) לו עבה כשתי דפנות ותניא חולין (דף נ:) מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד תחובה בעוביו ולא ניקב נקב מפולש כשר שהעובי סותמו ומגין משני לצדדין שהנקב מפולש טריפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא:

תוספות

ואחת למקדש. תימה דכיון דלית ליה הלכתא אימא אף בגבולין למידי מקדש כתיב בקרא:

ורבנן למקדש מנא להו. הכי נמי מצי למיבעי לאבא שאול של בעל ושל הרים מנא ליה ושמא לית ליה ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן ערבי נחל שתים אלא סבר ליה כרבי עקיבא דאמר הדס אחד וערבה אחת ואין הלכה כר"ע כדמוכח לקמן ולפי זה צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב אא"כ גדילה על הנחל דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדדרשינן לקמן וכדדרשינן הכא וכל הני תנאי דהכא ודלקמן מתניא גבי הדדי בתורת כהנים משמע דמר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי:

קנה שלה כו'. כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני:

בית הכוסות. סוף הכרס שקורין פנצא והוא עשוי כובע וכוס ותניא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד *ולא ניקב נקב מפולש כשרה שהעור סותמו ומגין משני לצדדין שהנקב מפולש טרפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא כך פי' בקונט' ואם תמצא לומר דאין סברא שיהא טרפה הואיל ולא ניקב אלא חד העור מגינן למימר דכולו ניקב וחיישינן שמא הבריא כי היכי דחיישינן ברים אלו טרפות (חולין דף מג:) גבי ישב לו קוץ בושט למאן דחייש לספק דרוסה והא דתנא התם המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ דמשמע דבעינן נקב מפולש לאו דוקא לחוץ מפולש אלא כלומר כלפי חוץ לאפוקי נקבו זה לתוך זה והא דקא אמרי' בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה צריך לפרש אותו צד מבפנים כלפי הרעי דאי צד חיצון שכלפי חלל הגוף אפי' לא ניקב כלל אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טרפה דאמרינן נקובי נקב ואתאי ואין נראה לר"ת לומר שתהא טרפה בלא נקב אלא תני העובי של המסס נמי מצד אחד כשרה והא דנקט עובי בית הכוסות רבותא קמ"ל אע"פ שניקב עור אחד שלם אפ"ה כשרה עד שיקבו שניהם ואיידי דנקט מצד אחד כשרה נקט נמי משני לצדדין טריפה אף על פי דמילתא דפשיטא היא אי נמי ס"ד משני לצדדין דניקבו שתי העורות כשרה לפי שסוכב ע"ג המסס ומדובק שם בשומן ומגין שלא יצא הרעי מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה והא דנפקא מינה הכא במאי דאישתני שמייהו היינו נפקותא דלא תטעה מה שאמר מצד אחד כשרה היינו בהובלילא דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין הובלילא דהיינו מה שהיו רגילין לקרות בית הכוסות אפי' מצד אחד טרפה הואיל וניקב עור שלם וכן שלא נטעה נמי במשני לצדדין טרפה דהוי במה שקורין עכשיו בית הכוסות דהוא המסס אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהוא מה שהיו קוראין תחלה בית הכוסות אפי' משני לצדדין כשרה כחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה:

נפקא

רבינו חננאל

אבא שאול אומר ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש. ולרבנן הלכתא גמירי לה עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלמ"מ. תניא אידך ערבי[נחל]פרט לצפצפת שגדילה בין ההרים: ת"ר איזהו ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק זו היא ערבה. איזוהי צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל זו היא צפצפה. ואם היא מין ערבה שקוראין אותה חילפא גילא דומה למגל כשר. דומה למסר פסול. ואסיקנא חילפי [גילא] היא ערבה שתיהן מין ערבות הן. מיהו חילפא היא הדס רע. כדגרסינן בנגמר הדין [דף מ"ד ע"א] אסא קאי בחילפא אסא שמיה ואסא קרו לה מכלל שהחילפא הדס רע הוא *) וכן שופר (והחצוצרות) [הוא חצוצרות] ופתורא היא פתורתא. אמר אביי אף אני אומר בי הובלילא היא בי כסי וביכסי היא בי הובלילא למאי נפקא מינה למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות בין אם יאמר לך בי הובלילא נמצא [בין אם בבי כסי בעובי בית הכוסות הוא].

*) נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל. א"ר חסדא הני תלת מילי אשתנו שמייהו חלפתא היא ערבתא וכן שופר חצוצרות וכו'.

גליון הש"ס
גמרא ערבי שתים אחת ללולב. עי' לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה הביאו ודף מה ע"ב תוס' ד"ה אי ללולב:

עין משפט
נר מצוה

מד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף א :

מה ב מיי' פ"ח שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמו סעי' א וסעיף י וסי' תרמז סעיף ב :

מו ג מיי' פ"ז שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרנא סעי' יב:

מז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף א :

מח ה מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף א :

מט ו מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג :

נ ז מיי' שם הלכה ב :

נא ח מיי' שם וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף ה :

נב ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ב :

נג י מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעי' כא :

נד כ ל מיי' פ"ז שם הל"ח טור שו"ע שם סעיף כב :

נפקא מינה לגיטי נשים: מתני' ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת: גמ' תניא רבי ישמעאל אומר °פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות שלשה ערבי נחל שתים ואפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום ר' טרפון אומר שלשה ואפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת אמר לו ר' אליעזר יכול יהא אתרוג עמהן באגודה אחת אמרת וכי נאמר פרי עץ הדר וכפת תמרים והלא לא נאמר אלא כפת ומנין *שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם שתהא לקיחה תמה ורבי ישמעאל מה נפשך אי שלימין בעי ליבעי נמי כולהו אי לא בעי שלימין אפי' חד נמי לא אמר בירא' א"ר אמי חזר בו רבי ישמעאל אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרישנא לכו כרבי טרפון מ"ט אילימא משום דמיקל ולידרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי תלתא קטומי שכיחי חד ולא קטום לא שכיח: מתני' אתרוג הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול של ערלה פסול של תרומה טמאה פסול של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר *עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף נסדק ניקב *וחסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו נטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול *והירוק ככרתי ר' מאיר מכשיר ור' יהודה פוסל *שיעור אתרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה *ובגדול כדי שיאחז שנים *בידו דברי ר' יהודה ורבי יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו:
גמ'

רש"י

לגיטי נשים. דקיימא לן (גיטין דף ב.) המביא גט מחוצה לארץ צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אי משום דאין מצויין לקיימו ואי משום דאין בקיאין לשמה והמביא מארץ ישראל אינו צריך לפי שבקיאין לשמה ועולי רגלים מצויין להכיר חתימת עדים לקיימו ואמרי' התם (דף ו.) בבל כארץ ישראל לגיטין לפי שהן בני תורה ובקיאין לשמה ובני ישיבה מצויין. לילך וללמוד משם תורה מכל מקומות ובורסיף סמוך לבבל ואינן בני תורה כדאמרינן (סנהדרין דף קט.) מאי בורסיף בור שספו את מימיו ולא נשתייר בו כלום והמביא משם צריך שיאמר אבל עכשיו נתחלף שמם הלכך המביא מבבל צריך שיאמר ומבורסיף אין צריך: מתני' שלשה הדסים. בגמרא יליף לה: ואפילו שנים קטומין. אהדסים קאי ובגמרא פריך מה נפשך אי קטום פסול והוא צריך שלשה ליבעי כולהו שלימים ואי קטום כשר לכשיר שלשתן קטומים ומשני חזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר אפי' שנים קטומין. והוא הדין אי לא מייתי להו לגמרי דהא קטומים כמאן דליתנהו דמי: ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים. דלא בעי הדר בהדס: גמ' כפת תמרים אחד. משמע דכפת כתיב: ענף. חד עץ חד עבות חד: ואפילו שנים קטומים. אהדס קאי: יכול יאגדם כולן. ואף האתרוג עמהם אמרת וכי נאמר וכפת תמרים דניהוי משמע וי"ו מוסיף על ענין ראשון לצרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפת משמע בפני עצמן הן ולא עם האתרוג וענף עץ מוסיף עליהם וערבי נחל מוסיף עליהם שנאמר בהן וי"ו לפיכך נאגדין עם הלולב: שמעכבין זה את זה. אם חסר אחת מארבעתן אין השלשה מצוה: תמה. שלמה דדריש ולקחת תם: ור' ישמעאל דמכשיר שנים קטומים וחד מצריך שלם היכן חלקן הכתוב אי בעי הדר ניבעי בכולהו ואי לא בעי הדר אפילו בחד לא נצריך: אמר בירא'. שם חכם: חזר בו ר' ישמעאל. מתחלת דבריו ומכשר בחד ומיהו הדר בעי: הלכה כר' טרפון. להקל דקטום כשר: אשוו וזבינו. מכרו בשוה ואל תעלו על דמיהם מפני שמבקשים מכם שלשה הדסין ושלימים: ואי לא. משויתו: דרשינא כר' טרפון. דמכשר בקטומין: כר"ע. דלא בעי אלא חד: מתני' של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. בגמרא מפרש טעמא: לא יטול. בגמרא מפרש טעמא: בירושלים. שהיא כשרה לאכילת מעשר שני: לא יטול. כדמפרש בגמרא: ואם נטל כשר. שהרי יש בה היתר אכילה אבל חוץ לירושלים לא דלכם כתיב הראוי לכם: חזזית. כמין אבעבועות דקות: נטלה פטמתו. ראש אתרוג מפי רבי' יעקב ודוגמתו הפטמ' של רמון (עוקצין פ"ב מ"ג): הכי גרסי' נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול. ניקב וחסר כל שהוא חדא מילתא דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה כשר כדקתני סיפא: ניטל עוקצו. זנבו כמו בעוקצי תאנים (סנהדרין דף מ.): הכושי. שבא מארץ כוש ושחור הוא: כרתי. פרסים פור"י: ובגדול. שלא יהא גדול יותר מדאי:
גמ'

תוספות

נפקא מינה לגיטי נשים. כדפירש בקונט' דקיימא לן בפ"ק דגיטין (דף ו.) דבבל כארץ ישראל לגיטין דאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דשכיחי מתיבתא ובקיאין לשמה וגם עדים מצויין לקיימו והיינו מה שקורין בורסיף דמשתני שמה ובסוף במה מדליקין (שבת דף לו: ושם) פי' עוד לשון אחר (א) ונפקא מינה לענין שמו ושמה ושם עירו ושם עירה ולא יתכן דבבל הוא שם המדינה כדאמר (קדושין דף עא.) א"י עיסה לבבל ואמרי' פרק עשרה יוחסין (שם) עד היכן הוא בבל ואין כותבין שם המדינה בגט אלא שם העיר:

ענף עץ עבות שלשה. פי' בקונט' ענף חד עץ חד עבות חד ותימה דלעיל (דף לב:) אוקימנא ענף עץ שענפיו חופין את עליו ודרשינן נמי עץ עבות קלוע כמין קליעה וא"ת ונימא פרי עץ הדר שלשה וי"ל דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שוים:

ערבי נחל שתים. אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדפרישית בסוף ראוהו בית דין (ר"ה דף כח: ד"ה ומנא) :

שתהא לקיחה תמה. מהאי טעמא נמי פסלינן אתרוג חסר משום דאין זה לקיחה תמה וביום שני לא חיישינן אף על גב דקפדינן אארבעה מינין וטעמא פירשתי בריש פירקין (דף כט: ושם בד"ה בעינן) ובהקומץ רבה (מנחות דף כז.) מסיק דהא דמעכבי אהדדי לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ופירש בהלכות גדולות אין מעכבין דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי אלא אי מגבה כל חד וחד לחודיה שפיר דמי דקיימא לן לולב אין צריך אגד ודבר תימה הוא לומר כן דכיון דכולו מצוה אחת היאך יועילו בזה אחר זה ור"ת הגיה בספרו לא שנו דמעכבין משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא חברו באגדו כדאמרי' (לעיל דף לג.) דלא דרשי רבנן לקיחה לקיחה ולר' יהודה דדריש לקיחה מלקיחה משמע ליה דלא הוי תמה אא"כ אגדו :

ולדרוש להו כר"ע דמיקל טפי. תימה הא לא סבירא ליה כר"ע אלא כרבי טרפון וי"ל דכל זה מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמי' דכרבי טרפון סבירא ליה דאי מפחיד להו במידי דלא סבר כדי שימכרו בזול היה לו להפחידם מר"ע דמיקל טפי ודאי אדרב' מפחדי טפי מרבי טרפון דתלתא קטומין שכיחי מחד דלא קטים ומעולם לא תשמע דסבר כרבי טרפון ומיהו קשה מפרק כל שעה (פסחים דף ל.) מקדירות בפסח דאמר שמואל משהי להו עד אחר הפסח ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ואמרינן ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבנו כנדי אשוו זבינייכו ואי לא דרישנא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ לאחר הפסח כי ליתיה בעיניה ומשמע בהדיא דלא מפחד במידי דלא סבר ליה וי"ל דהתם למה לו להפחידם במידי דלא סבר ליה דבשלמא הכא מצי למימר דהיה מפחידם כדי שימכרו בזול ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו בשביל יוקר וא"ת ואי סבר לה כר' טרפון לידרוש להו כוותיה דכי האי גוונא פריך בפרק כל שעה (שם) ומשני אחרי' דרב הוה וי"ל דהכא הגיה משום הידור מצוה וכדאיתא בבבא בתרא (דף ה. ושם) גבי רוניא דאקפיה רבינא מארבע רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר זיל פייסיה במאי דאיפייס ואי לא דיינינא לך כרב הונא אליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר מה שלא דן לו לפי שנתפייס רבינא ומחל לו בפחות:

רבינו חננאל

וכן שטר שכתוב בו בורסיף היא בבל : מתני' ערבה כמושה ונשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה. חלוקת ר' ישמעאל ור' טרפון במשנתנו. ר' ישמעאל אומר ג' הדסין ואפי' ב' קטומין ואחד שאינו קטום. ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להנהו דמזבני אסא אשוו זבינייכו כלומר תחישו ומכרו בזול לא תדקדקו על הקונים הרבה דאי לא דרישנא לכו הלכה כר' טרפון דקי"ל כוותיה. אלא משום מצוה בעינא שלימין : ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה שנא' ולקחתם לכם שתהא לקיחה תמה : *) ירושלמי רב הונא בשם רב יוסף טעמא דרב הונא דמאי מדבריהם ושאר הימים מדבריהם מה דמאי אין מברכין אף שאר הימים אין מברכין: [מתני'] אתרוג הגזול כו' :

*) דברי ירושלמי אלו שייכים להסוגיא דלקמן מ"ה ע"ב ע"ש.

מסורת הש"ס

תורה אור: ויקרא כג

מנחות כז.

[עי' תוס' לקמן לה: ד"ה עלתה]

[לעיל לא. ועי' תוס' שם ד"ה הירוק ותוס' חולין מז: ד"ה אלא] כד"י בידו אחת

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נפקא מינה וכו' עוד לשון אחר דנפקא :

ללמדך

גמ׳ ת״ר °פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין כדתניא *היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר °ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל מה ת״ל עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין א״י חסרה כלום שנאמר °לא תחסר כל בה התם משום דלא אפשר היכי נעביד ננקוט חדא לא מינכרא לקיחתה ננקוט תרי או תלתא (*אחד) אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר רבי אומר אל תקרי הדר אלא הדיר מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין ה״נ יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימין ובעלי מומין אלא הכי קאמר עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים ר׳ אבהו אמר אל תקרי הדר אלא (הדר) דבר *שדר באילנו משנה לשנה בן עזאי אומר אל תקרי הדר אלא (*אידור) °שכן בלשון יווני קורין למים (*אידור) ואיזו היא שגדל על כל מים הוי אומר זה אתרוג: של אשרה ושל עיר הנדחת פסול: מ״ט *כיון דלשרפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה:(*ושל) ערלה פסול: מ״ט פליגי בה ר׳ חייא *בר אבין ור׳ אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה תנן של תרומה טמאה (*פסולה) בשלמא למ״ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר אלא למ״ד לפי שאין בה דין ממון אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא בהיתר אכילה כ״ע לא פליגי דבעינן כי פליגי בדין ממון מר סבר היתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן ומר סבר דין ממון נמי בעינן מאי בינייהו איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דר׳ מאיר למ״ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ״ד לפי שאין בה דין ממון מעשר שני ממון גבוה הוא תסתיים דר׳ אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דא״ר אסי *אתרוג של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו״ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו״ט תסתיים גופא אמר ר׳ אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו״ט לדברי חכמים ״אדם יוצא בו ידי חובתו ביו״ט *מצה של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים ״אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח *עיסה של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים ״חייבת בחלה מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב °ראשית עריסותיכם אתרוג נמי כתיב לכם *משלכם אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב ייבר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא °לחם עוני וכתיב התם והיה

רש״י

גמ׳ פרי עץ. שהעץ כפרי בטעם שוה: ממשמע שנאמר ונטעתם. וכתיב בסופיה לא יאכל איני יודע דבעץ מאכל משתעי קרא: חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן הארץ: לא תחסר כל בה. ולמדך האי עץ מאכל דאפילו פלפלין בכלל: ננקוט חדא. גרעין אחד: לא מינכרא לקיחתה. מתוך קוטנה: הדיר. פרי עץ שדומה אילנו לדיר של צאן: אטו כולהו אילני לית בהו פירות גדולים וקטנים. והלא כל תפוחי אילן אחד אינן שוות: ה״ק עד שבאים קטנים כו׳. כלומר האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים וכשבאין וחונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו: הדר. והיא היא דרבי אלא במשמעותא פליגי מר דריש ליה לשון דיר ומר דריש ליה לשון דירה: לפי שאין בה היתר אכילה. ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו: לפי שאין בה דין ממון. שאינו שוה פרוטה דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא: קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה. אי הוי ביה היתר אכילה כגון מעשר שני בירושלים לא בעי דין ממון דאע״פ שאין ממונו לרבי מאיר דאמר בקדושין (דף נג:) מעשר שני ממון גבוה הוא ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה כשר לצאת בו: ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה. ומכשיר אתרוג של טבל שאסור באכילה ומותר בהנאה: אלא למ״ד לפי שאין בה דין ממון. אבל היתר אכילה לא בעינן ומשום דין ממון קרינא ביה לכם: הרי מסיקה לזו תחת תבשילו. כדאמרינן (שבת דף כה:) תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא: אלא בהיתר אכילה דכ״ע לא בעינן. ואפילו יש בה דין ממון לא מתכשרין בלא היתר אכילה דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה לאו לכם הוא: דין ממון לא בעינן. אם מותרת באכילה כגון מעשר שני בירושלים ואליבא דרבי מאיר כשר ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר אפילו כר׳ מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מתוקמא: דין ממון נמי בעינן. ומעשר שני לר׳ מאיר פסול ומתני׳ דקתני כשר רבנן היא דאמרי ממון הדיוט הוא ומקדשין בו את האשה: תסתיים דר׳ אסי הוא דאמר לפי שאין בה דין ממון. וא״כ איכא היתר אכילה דין ממון נמי בעינן ושל מעשר לר׳ מאיר פסול: אין יוצא בה ידי חובתו בפסח. ידי חובת אכילת מצה לילה הראשון ולקמן פריך מי כתיב מצתכם: פטורה מן החלה. דכתיב עריסותיכם והאי דגבוה היא ואע״ג דאיכא היתר אכילה כיון דלית בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא:

תוספות

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמו רותם שאינו גבוה כך פי׳ בקונטרס וקשיא דלא בהכי תליא מלתא וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן אלא היינו טעמא משום דאמרינן פ׳ בתרא דיומא (דף פא: ושם) כס פלפלי ביומא דכיפורי פטור ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא וס״ד כיון דסופו ליבש אפילו רטיבתא פטורין וא״ת ומנלן דקרא בפלפלין אימא אתרוג ואימא תלתן דאתרוג טעם עצו ופריו שוה כדאמר הכא וכן תלתן כדאמרינן בשילהי פ׳ קמא דבילה (דף יג׳) וי״ל אתרוג אין זה חידוש אם הוא חייב בערלה ותלתן מין ירק הוא מדחשיב כלאים בכרם כדתנן במס׳ ערלה (פ״ג מ״ו) ומייתי לה בריש בילה (דף ג׳) ובשילהי הערל (יבמות דף פא׳ ושם) מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם:

לפי שאין בו היתר אכילה. ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתן ואף על גב דגבי תרומה טמאה דרשינן פ׳ במה מדליקין (שבת דף כה׳) מדכתיב לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך כיון דנטמאת ואסרה הכתוב שייך לדרוש לך דידיה לגבי שאר הנאות כמו לכם דלולב דלא שייך ביה אכילה וא״ת גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת (לעיל לא׳) למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום דבעינן דין ממון דאפילו מאן דלא חיים הכא גבי אתרוג לדין ממון היינו משום דעיקרו לאכילה אבל לולב דלית ביה אכילה כתיב לכם דידיה לענין דין ממון וי״ל דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול בי״ט שני וא״ת אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה דמצותו בשרפה דקחשיב ליה בתמורה פרק בתרא (דף לג:) בהדי נשרפין ואמרינן התם הנשרפין לא יקברו ואפשר דאפילו מדאורייתא הויא ערלה בשרפה דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה פן תקדש ודרשינן (חולין דף קטו׳) פן תוקד אש ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וי״ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני כדמסקינן איכא בינייהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר (ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן) והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכולי עלמא כדמוכח בסוף חלק (סנהדרין דף קיב:) שהוא ממון גבוה*:

אתיא לחם לחם. תימה בפרק כל שעה (פסחים דף לה:) דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות יצא מי שאיסורו עליה משום בל תאכל טבל תיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם וטבל לא חשיב לכם כדמוכח הכא גבי אתרוג דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הילל אלא בדמאי משום דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה אבל בטבל ודאי כולהו מודו וי״ל דלא דמי דהא דאין יכול לצאת באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש לכהן ולוי בו חלק ודמי לאחין שקנו אתרוג

ר״מ מ״ז ומהרש״א גורס ומאן דפסיל היינו מדרבנן

[ועי׳ תוס׳ קדושין נג: סד״ה איהו וע״ע תוספות בכורות ט: ד״ה ותנן]

רבינו חננאל

ת״ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה. הוי אומר זה אתרוג. ואימא פלפלין ללמד שהפלפלין חייבין בערלה. ואסיקנא הדר באילנו משנה לשנה הוי אומר זה אתרוג. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דהוות ליה מצוה הבאה בעבירה. של ערלה פסול מ״ט. פליגי בה ר׳ חייא בר אבא ור׳ אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה ולא חיישינן לדין ממון. וחד אמר בעינן נמי שיהא בה דין ממון מאי בינייהו איכא בינייהו אתרוג של מעשר שני בירושלים. ואליבא דר׳ מאיר דאמר במסכת קדושין מעשר שני ממון גבוה הוא. למ״ד בערלה פסול לפי שאין לו בה היתר אכילה באתרוג של מעשר שני בירושלים כשר שהרי יש לו בה היתר אכילה. למ״ד איסור הערלה לפי שאין בו דין ממון *). דא״ר אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר אין אדם יוצא י״ח ביו״ט. לדברי חכמים אדם יוצא בו ביו״ט. תסתיים: גופא א״ר אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר אין אדם כו׳. וכן מצה וכן עיסה. ואתקפא עליה בשלמא עיסה כתיב עריסותיכם. ואתרוג נמי כתיב לכם משלכם. דבעינן ממונכם ומעשר שני לדברי ר׳ מאיר ממון גבוה הוא. אלא מצה מי כתיב מצתכם. ושנינן יליף

*) נראה דצ״ל אתרוג של מע״ש פסול תסתיים דר׳ אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דא״ר אסי וכו׳.

עין משפט נר מצוה

נה א מיי׳ פ״ח מהלכות לולב הלכה ג:

נו ב מיי׳ פ״ו מהלכות מצה הלכה ח:

נז ג מיי׳ פ״ו מהלכות ביכורים הלכה ד:

מסורת הש״ס

ויקרא כג

שם יט

דברים ח

ברכות לו: ע״ש
יומא פח: ע״ש

[נ״א פרי אחד כלומר אם באת להביא שנים ושלשה כי היכי דמתנכר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא. הרא״ש בסי׳ י״ד ע״ש]

[לעיל לא:]

[נ״א הדור כן איתא בערוך ערך הדר ד]
*[בערוך איתא הדור]

[עי׳ תוספות לעיל ל. ד״ה משום]

נ״א ושל

[בכ״מ פ״ו מהל׳ ביכורים דין ד׳ לא נזכר בר אבין וכתב דהלכתא כר׳ חייא דהוה רבו דרבי׳ של רב אסי]

[נ״א פסול]

פסחים לח.

[שם]

[שם לז:]

במדבר טו

[לעיל כז:וש״נ]

דברים טז

גליון הש״ס

גמ׳ שכן בלשון יווני. כעין זה שבת דף סג ע״ב וש״נ: תוס׳ ד״ה לפי שאינו׳ עיין חולין דף קטו ע״ב תוס׳ ד״ה כלאי הכרם:

עין משפט נר מצוה

נח א ב ג ד ה מיי' פ"ח הלכות לולב הלכה מב סמג עשין מד :

נט ו מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא :

ס ז ח מיי' פ"ח מהלכו' לולב הלכה כ :

סא ט י כ מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ט :

סב ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז :

סג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :

מסורת הש"ס

°והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה *עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא °עריסותיכם עריסותיכם תרי זימני: אשל תרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: בושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר גמפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: דואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: הושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן *ומאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: זשל מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: חואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא: טעלתה חזזית: *אמר רב חסדא דבר זה *רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר (א) ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא יועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: כנטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר מנטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא

במדבר טו

שם

תורה אור

והיה באכלכם. גבי חלה כתיב: היא היא. ודאי מסייע ליה ומאי לימא: אלא ודאי. בהא מסייעא ולימא דקאמרינן אסייעתא דאתרוג. ומצה קאמר והכי קאמר לימא מסייע לרבי אסי בכולהו דמדבהא פליגי באתרוג ומצה נמי פליגי דהא חד טעמא הוא דהתם נמי לכם כתיב ומצה נמי מחלה ילפא: או דלמא שאני עיסה. בהא הוא דקאמר ר"מ פטורה דכתיב מיעוטא יתירא אבל בחד מיעוטא לא נפקא לן דכיון דמשתרי לאכילה אע"ג דלית בה דין ממון לכם קרינא ביה: שמכשירה. לקבל טומאה דאמרינן במתני' (דף מב.) מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת שהיו שורין האגודה בשבת כדי שלא ייבשו וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה דכתיב (ויקרא יא) וכי יותן מים על זרע ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב (במדבר יח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור: שמפסידה. קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה כדפרישית: הרי יש בה היתר אכילה. לכהן וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן אבל פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל והאומר כן רשע הוא: הרי יש בה דין ממון. כהן מקדש בה את האשה וישראל נמי אם נתנה לו הכהן מקדש בה את האשה ומוכרה לכהנים והדמים שלו: *של דמאי. לקחם מעם הארץ וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין: מאי טעמייהו דב"ה. הא לית בה היתר אכילה: וחזי ליה. דרוב עמי הארץ מעשרין הן וחומרא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם: אכסניא. חיילותיו של מלך ומטיל מזונותיהן על בני המדינה: הרי מכשירה. ומעשר שני בעי שימור דקודש איקרי דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו': למ"ד. בערלה לפי שאין בה היתר אכילה אבל אי הוה בה היתר אכילה הוה מתכשרא ואפילו לית בה דין ממון הא יש בו נמי היתר אכילה ומתני' דתני כשר דברי הכל היא ואפילו לר"מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא דהא בהא דין ממון לא בעינן דכיון דאכיל לה לכם קרינא ביה: ומ"ד. בערלה לפי שאין בה דין ממון דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסיל לה משום דליתיה ממון לשאר הנאות כגון מעשר שני בירושלים לר"מ: מתניתין רבנן היא. דאמרי מעשר ממון הדיוט הוא ולא ר"מ דאילו לר"מ פסול: ה"ג אלא אי אתמר אסיפא אתמר: ובחוטמו. בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו: אפילו כל שהוא פסול. שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו: תני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו. במתניתיה הוה תני להאי נטלה פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל מקום פטמא עוקץ: האי אתרוג דאגליד. נקלף: כאהינא סומקא. תמרה אדומה ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות: בכולה

אתרוג בתפיסת הבית בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קנז: ושם) אבל גבי מצה כשאכל ממנה כמה זיתים אם יש משלו כזית יצא ומהאי טעמא נמי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי דתניא הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת ובודאי איירי מדוקדק להפריש תרומה גדולה ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי בשיש שם חמשת רבעים בלא חלקו של כהן (אע"ג) דבפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) ילפינן עיסה דשותפין:

דכתיב עריסותיכם תרי זימני. אע"ג דתרוייהו דרשינן במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סז.) למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש ועוד דריש ליה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עריסותיכם כשיעור עיסת מדבר הכא דחוי בעלמא הוא: מפני שמכשירה. שהלולב כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש כדתנן בפירקין (דף מב.) ומחזירו למים וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג והוה מצי למימר איכא בינייהו שכבר הוכשר:

דאי בעי מפקר נכסיה. לא הוה צריך להאי טעמא אלא משום דיש בו היתר אכילה לעני כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן ודכוותה בפרק מפנין (שבת דף קכז: ושם) תרומה ודמאי פריך בגמ' דמאי הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוה מצי למימר הואיל וחזי לעני כי היכי דשרי התם תרומה ביד ישראל הואיל וחזיא לכהן וההיא דפרק בכל מערבין (עירובין דף לא.) דתנן מערבין בדמאי ומפרש בגמרא משום דאי בעי מפקר נכסיה התם ניחא דאיצטריך לההוא טעמא ליסבה אפילו כסומכוס דפליג על ישראל בתרומה והא לא פליג:

מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי. משנה בפרק ג' דדמאי ופליגי בגמ' דירושלמי דרבי יונה אמר בעניים חברים ובאכסניא כרבי יהושע כדמפרש התם שהם ישראל ור' יוסי אמר בעניים עמי הארץ היא ובאכסניא נכרי: ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין. וסתם מתני' במס' דמאי דמאכילין ותימה מאי קמ"ל רב הונא במאי דב"ש פליגי ואיכא לשנויי הכא כדמשני פ' בתרא דיבמות (דף קכב.) דתנן ומשיאין על פי בת קול אמר רבה בר שמואל בגמרא ב"ש אומרים אין משיאין וב"ה אומרים משיאין ופריך מאי קמ"ל ומשני דהא קמ"ל דאי מסכת סתמא דתניא אין משיאין ב"ש היא ולא סמכינן עלה:

*עלתה חזזית על רובו. בירושל' משמע קצת דבי"ט [ראשון] דווקא מיפסל כדפרישית בריש פירקין: נטלה בוכנתו. במתני' פי' בקונטרס בשם ר' יעקב הזקן ניטלה פטמתו ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמא של רמון וכאן פי' בקונטרס דר' יצחק בן אלעזר קרי במתני' להאי פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמו בוכנא ובשם רבו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטל העץ מה שחוץ לגומא

פסחים לח. [סנהדרין קיב:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושלשה מקומות כשר אמר רבה כצ"ל ותיבת ליה נמחק:

דמאי פ"ג מ"א ברכות מז. שבת קכז. עירובין יז: לא. פסחים לה:

[דיבור זה שייך למשנה דלעיל לד:]

[לעיל לג.]

גליון הש"ס

גמ' אר"ח דבר זה וכו'. עיין זה לעיל דף לג. ע"א:

[שייך לעיל במשנה לד:]

רבינו חננאל

לחם לחם מעשה של מעשר שני [מה עיסה של מע"ש] לא שנאמר עריסותיכם. אף מצת מעשר שני לא. לימא מסייע ליה עיסת מעשר שני פטורה מן החלה. וחכמים אומרים חייבת בחלה. וכי היכי דפליגי בעיסה הכי נמי פליגי במצה ובאתרוג. ודחינן דלמא שאני עיסה דכתיב תרי זימני עריסותיכם אבל הני לא. אתרוג של תרומה טמאה פסול. לפי שאין בו היתר אכילה. ושל תרומה טהורה לא יטול. פליגי בה ר' אמי ור' אסי. חד אמר מפני שמכשירה כלומר משוי לה מנא. וחד אמר מפני שמפסידה בשימוש הידים. איכא בינייהו כגון שקרא עליה שם תרומה חוץ מקליפתה. מ"ד מפני שמפסידה בשימוש הידים הנה קליפה הפנימית אינה נפסדת וכשר. ומ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה *) ופסול. ואם נטל כשר. ושל דמאי ב"ה מכשירין דאית ביה היתר אכילה. דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה. דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא [דמאי] ושל מעשר שני בירושלים לא יטול. למ"ד שמכשירה הרי מכשירה. למ"ד שמפסידה הרי מפסידה ואם נטל כשר. למ"ד לפי שאין לו בה היתר אכילה דברי הכל היא. למ"ד לפי שאין לו בה דין ממון רבנן היא: מתני' עלתה חזזית על רובו פסול. אוקימנא בין במקום אחד בין במקומות הרבה. אם תצטרף מכל מקומות שיש בו החזזיות נמצאו רוב אתרוג חזית ופסול. עלתה חזזית על מיעוטו כשר. ואוקימנא במקום אחד אבל בב' ובג' מקומות הוה ליה כמנומר ופסול. ובחוטמו אפי' לא עלתה בו חזזית אלא במשהו פסול. ניטלה פטמתו. חוטמו של אתרוג ושושנתו דגרסינן בירושלמי פיקא **) נקלף. אוקימנא בשנקלף כולו. כלומר נפשטה קליפתה החיצונה כולו פסול. אבל נקלף מקצתו ונשתייר מקצתו כשר. כדרבנן דאמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא. פי' האתרוג שנקלף

*) הלשון אינו מדוקדק ואולי דר"ל דפסול מליטול לכתחלה. **) בירושלמי איתא תמן אמרין שושנתו ור' יונה ב"ר תבילא אמר פיקא ודברי רבינו צע"ק.

*הא בכולה הא במקצתה: נסדק ניקב: תני עולא בר (א) חנינא ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו מאי קמיבעיא ליה אי נקלף תנינא אי נסדק תנינא אי ניקב תנינא כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן *ריאה שנשפכה כקיתון כשרה ואמר רבא והוא דקיימא סימפונהא הא לא קיימי סימפונהא טרפה הכא מאי דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא הדר בריא אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחי מסרחת או דלמא לא שנא ת"ש אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול אתרוג ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול קתני מיהת תפוח סרוח מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דתפח אע"ג דלא סרח הא דסרח אע"ג דלא תפח אמר מר אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן רבא אמר לא קשיא *הא לן והא להו אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין אמר רבה ר' עקיבא ור"ש אמרו דבר אחד ר"ע הא דאמרן ר"ש מאי היא (*דתניא) ר"ש פוטר *את האתרוגים בקוטנן א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר"ע הכא דבעינן הדר וליכא אבל התם כרבנן סבירא ליה אי נמי עד כאן לא קאמר ר"ש התם אלא דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה אבל הכא כרבנן סבירא ליה

ותו

רש"י

בכולה. כשר: במקלתה. פסול דמנומר הוא: תני עולא בר חיננא. אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתני' ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא מלידו ללידו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט ונקב שאינו מפולש בכאיסר אם רחב כאיסר פסול ואע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתני' בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש: סימני טרפה. שהבהמה נטרפה בה ולקמיה מפרש ליה: נקלף. סימני טרפה הוא דהיינו הגלודה: נסדק. דהיינו גרגרת שנסדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה: ניקב. כגון ניקב קרום של מוח: ריאה שנשפכה כקיתון. הבשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמים: הא לא קיימי סימפונהא טרפה. אלמא מסימני טרפה הוא: הכא מאי. אם נימוח וקיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם: סרוחי מסרחת. נרקבת: תפוח סרוח. מפרש לקמן: כבוש. בחומץ או בחרדל: שלוק. מבושל ביותר באור ברותחין: (*כדור). העשוי כמין כדור עגול כדור פלוט"א: התיום. שנים דבוקין יחד: הבוסר. קטן כפול הלבן: גידלו בדפוס. שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר וגדל כמדת הדפוס דפוס פורמ"א בלע"ז כל דבר העשוי לעשות למדתו דברים אחרים על גביו כמו מנעלין או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפנים שיכניסו העיסה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה כגון אלו קרי דפוס: כמין בריה אחרת. שאינו דומה לאתרוג כלל: מאי לאו תפוח מבחוץ. שנפחת ונרקב מבחוץ: סרוח מבפנים. וקליפתו קיימת כמין ריאה שנשפכה כקיתון: לא תפח אע"ג דלא סרח סרח אע"ג דלא תפח. תפח אינפל"ה בלע"ז כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפח סרח נרקב ל"א תפח נרקב סרח ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו: דומה לכושי. שגדל כאן והרי הוא שחור: פסול. שנדמה הוא קונטרפא"ט בלע"ז אבל כושי עצמו היינו טעם דכשר דאורחיה הוא: הא לן והא להו. לעולם מתני' כושי נמי פסיל ולא קשיא מתניתין לבני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש ואינם רגילים בהם ברייתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילין בהם ומכל מקום בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול: רבי עקיבא. דאמר דעד גמר בישוליה לא הוי אתרוג פרי ורבי שמעון אמרו דבר אחד: פוטר את האתרוגים בקוטנן. מן המעשרות: כרבנן סבירא ליה. דחייבין במעשר דפרי הוא הואיל ותחילתן וסופן אוכל: שבני אדם מוציאין לזריעה. פרי העשוי לצמוח ולא משכחת לה אלא בבשל כל צורכו והא דנקט אתרוגין משום דלא פלוג רבנן בני פלוגתייהו לחיובי בקוטנן אלא אתרוגין ותפוחין דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא כדתנן לה פ"ק דמסכת מעשרות כל שתחילתו וסופו אוכל אע"פ שמשמרו במחובר להוסיף אוכל חייב בין גדול בין קטן וכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כו' האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים ופליג ר' שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים דקסבר כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה ואתרוגים קטנים שטועם אינם נזרעין אבל תפוחין קים ליה דאף על פי שלא בישלו כל צורכן צומחין ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ולאי פליגי הואיל וטעמא משום מוציאין לזריעה הוא:

תוספות

לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני ר' ילחק בן אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא והקשה בקונטרס על זה שלא מלינו בכל מקום פיטמא עוקץ ור"ת מפרש שמלינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בסוף פ' יולא דופן (נדה דף מז: ושם) גבי סימני בוגרת דתנן בן עזאי אומר משתשחיר פטמתו רבי יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור דעוקץ הוא חודו של דד שהתינוק מכניס לתוך פיו ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב וקלת היה נראה מדמזכיר כאן גבי אתרוג פטמתו ועוקלו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שפלשה במקום אחד נגד ראשו של אתרוג דעוקץ פעמים שיולא מחודו שבראשו כמין עוקץ בולט וקשה כעץ ולכך קרי ליה עוקץ ונטלה פטמתו דהיינו בוכנתו היינו שנתלש אותו עוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג ובפרק יולא דופן (ג"ז שם) פירש בקונטרס חוטמו ספק וכאן פירש בחוטמו אפילו במשהו הנראה בעובי גובהו שמשפע ויורד נגד ראשו ובירושלמי אמר נטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו משמע שהוא נגד ראשו כעין פרח שושן [שם] ובערוך *פירש בשם ר"ת נטלה [ערך] פטמתו נראין הדברים שהוא דד של חוטם כמין פיטמא של דד כדתנן (עוקלין פ"ב מ"ג) פיטמא של רימון אבל [הא] דאמר רבי ילחק נטלה בוכנתו הוא קלה העץ הנתון באתרוג כאותו דשחיטת חולין (דף מב:) האי *) (בוכנא) דאטמא דשף מדוכתיה טריפה מתוך פירושו משמע דפטמתו ובוכנתו תרי מילי ניהו זה בעוקץ וזה בראשו ולא בא *ר' אליעזר בר ילחק לפרש אלא להוסיף על המשנה ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפירוש רבינו ילחק בר יהודה הלוי: **הא** בכולה הא במקצתה. פי' בקונטרס במקצתה פסול דמיחזי כמנומר ורבינו חננאל פי' איפכא בכולה פסול לטריפות מדמי לה בשמעתין וגבי טריפות אשכחן בפרק אלו טרפות (חולין דף נה:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כסלע כשרה דהדרא בריא וכן מוכח מדפריך אי נקלף תנינא כלומר אם סימן טריפה דקא אמרינן היינו נקלף דסימן טריפה הוא הגלודה תנינא במתני' שהוא פסול באתרוג משמע בהדיא דכעין טרפה מיפסיל: **אי** נסדק תנינא. שהוא כעין טרפות בגרגרת שנסדקה כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתני' נסדק פסול ובכי האי גוונא שנסדק על פני כולה אי ניקב שגם הוא סימן טריפה כמו ניקב קרום של מוח והשתא הא דפריך עלה תנינא לא הוי כעין אחריני אלא כלומר תנינא שהוא כשר גבי אתרוג כדקתני מתני' ניקב ולא חסר כשר ומכל מקום אע"ג דלענין טרפות אסור התם הוא משום דקרום לחודיה קאי אבל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לבית חללו ויתכן דגבי אתרוג נמי אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן פסול אע"ג שלא חסר ולעיל דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד אותן חדרים ואם ניקב עד שם בכלל מפולש הוא דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי כדמוכח שמעתין דבעי ליה לגמיפסל נשפכה כקיתון משום דלא קיימי סימפונהא ואי הוה מפרשי דמתניתין דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול תרי מילי ניניהו הוה ניחא טפי דהוי תנינא דומיא דאחריני כלומר ניקב נקב מפולש או לבית הסימפונות או חסר כל שהוא בלא מפולש אבל אי אפשר לומר כן דמשמע דחדא מלתא היא מדקתני סיפא ניקב ולא חסר כשר:

אתרוג ככדור פסול. כלומר עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו כדדרשינן (פסיקתא רבתי) דברי חכמים כדרבונות ככדור של בנות שזורקות זו לזו כך דברי תורה נזרקין מפה אל פה פלוט"א בלע"ז כי ההיא דהכדור והאימוס דסוף ארבע מיתות (סנהדרין דף סח. ושם) ולית דגרס כדור בדל"ת והיינו עשוי כמין דוד ועגול כקדרה: [וע"ע תוס' סנהדרין כו: ד"ה כדור ותוס' חולין סד. ד"ה כודרת]: **אתרוג** הבוסר. פי' בקונטרס קטן כפול הלבן ולא יתכן כדפרישית בריש פירקין (דף לא:) אההיא דשיעור אתרוג דמייתינן התם:

*) בגמ' איתא בוקא דאטמא ופירש רש"י ז"ל בוכנא וכן הוא בערוך

מקורזלות

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ו:
סה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
סו ג ד מיי' פ"ז מהל' שחיטה הלכה ט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' לו סעיף ו:
סז ה (מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח) סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמח סעיף ד:
סח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
סט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:
ע ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז:

רבינו חננאל

שנקלף עורו במקצת כמו פני תמרה. ארומין כשירה. וגרסי' נמי באלו טרפות. הגלודה ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלין שנקלף עורה כאהינא סומקא. והני מילי כולה. אבל נשתייר מקצת מציל בגלודה. ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר בעי רבא נולדו בו באתרוג סימני טריפה כגון שנשפך כקיתון [מהו] ואמרינן ת"ש אתרוג תפוח סרוח פסול מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים וקתני פסול. ודחינן לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דאיתפח ואח"כ סרח. והא דסרח ואח"כ איתפח ולא איפשטא. ניטלה פיטמתה. נראין הדברים שהוא דד של חוטם. כפיטמא של דד כדתניא פיטמא של רמון. אבל הא דתני ר' יצחק ניטלה בוכנתו והוא קצה העץ הנתון באתרוג כגון בוכנא. דגרסי' בשחיטת חולין האי בוכנא דשף מדוכתיה טריפה. ושם המדוך בוכנא כדגרסינן (בחולין נ"ב) בוכנא ואסיתא ובאתרוג העץ שהוא תלוי בו באילן הוא כמין בוכנא. ובעיקר האתרוג חקוק כמו אסיתא והעץ נתון בה וקי"ל שאם נעקרה בוכנא מן האסיתא חיישינן שמא ניטל מנופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול. אבל אם הבוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיתא ונחתך העץ למעלה הימנה כשר שהרי העיקר קיים וזהו ניטל עוקצו כשר. אתרוג כושי פסול. אוקמה אביי דומה לאדם כושי פסול אבל אתרוג כושי כשר ורבא אוקמה בא"י שנו שאתרוג כושי פסול. אתרוג הבוסר כדכתיב אבות אכלו בוסר. ר"ע פוסל וחכמים מכשירין. והלכתא כחכמים. ור' שמעון דפטר את האתרוגין בקוטנן מן המעשר כשיטת ר'

מסורת הש"ס

חולין מז:
[צ"ל כבדור]
[ברכות ה: וש"נ]
[צ"ל דתנן]
דברים יד

הגהות הב"ח

(א) גמ' תני עולא בר חיננא נ"ב כצ"ל וכן בכ"י:

עין משפט
נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף יט:

עב ג ד מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרמט סעיף ה בהג"ה:

עג ה מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה ד סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיב סעיף א:

[נ"ל תניא]

עד ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יא יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף א:

*ותו לא מידי גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא לא שנו אלא כמין בריה אחרת אבל כברייתו כשר פשיטא כמין בריה אחרת (*תנן) לא צריכא דעבידא דפי דפי איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני °והא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי א"ד אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני : אתרוג קטן וכו' : אמר רפרם בר פפא *כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות דתניא בשבת *ג' אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא וכמה שיעורן רבי מאיר אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה : ובגדול כדי שיאחז כו': תניא א"ר יוסי מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו אמר לו רבי יהודה *משם ראיה אף הם אמרו לו אין זה הדר : **מתני'** *אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אפי' *בחוט במשיחה אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה : **גמ'** *אמר רבא אפי' בסיב אפי' בעיקרא דדיקלא ואמר רבא מ"ט דרבי יהודה קסבר *לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה חמשה מיני ואמר רבא מנא אמינא לה דסיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא דתניא °בסוכות תשבו סוכה של כל דבר דברי ר"מ ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בד' מינים שבלולב והדין נותן ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים אינו נוהג אלא בארבעת מינין סוכה שנוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין אמרו לו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין
לא

ויקרא כג

רש"י

ותו לא מידי . אין לדון אחר דבר זה דלא סבר ר"ש כר"ע ולא ר"ע סבר כר' שמעון : דעבידא דפי דפי . כמין קרשים קרשים כעין גלגל של רחיים של מים ורבא אשמעינן דהוא כמי ברייתו : והא ר' חנינא מטביל בה . אוכל מקלתו : ונפיק . ויוצא ידי חובתו בטהר ומברך עליו והא דנקט מטביל שכל מאכלם ע"י טיבול היה כדאמר בפסחים (דף קו:) השמש מטביל בבני מעיים רבי יצחק מטביל בירקא : ופרכינן ולר' חנינא קשיא מתני' . דקתני חסר כל שהוא פסול : ומשנינן בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק מתני' ביום טוב ראשון שלקיחתו מן התורה ובעינן לקיחה תמה דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לקיחה תמה וביום טוב שני נפיק ביה ר' חנינא אע"ג דלא היה שלם : אלא לרב . דאמר אין זה הדר קשיא דר' חנינא דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו כדאמר בריש פירקין יבש פסול לא שנא בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני ואוקימנא דבעינן הדר וליכא : ה"ג ואיכא דאמרי אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק : כדרך שחולקין כאן. כשיעורן כאן כך שיעורן כאן: מותר להכניס לבהכ"ס. בתוך ד' אמות ובהכ"ס בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור : במקורזלות . הראוים לקינוח מקורזלות פיקוד"ש בלע"ז : כאגוז. קסבר בהכי חזיא לקינוח אבל גדולה לא חזיא : על כתפו . מרוב גודלו : אין זה הדר . ואע"ג דאוקימנא (לעיל לא.) דטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא הכי קאמר ליה אפילו לדידך דלא חיישת לאנפולי ומייתית ראיה מדר' עקיבא אינה ראיה דאף הם אמרו לו אין זה הדר : **מתני'** אין אוגדין את הלולב אלא במינו . כדמפרש בגמ' : חוט של משיחה. ליצויי"ל בלע"ז: גימוניות. חוטי זהב כפופין כגימון על שם הלכוף כאגמון (ישעיה נח) : במינו אוגדין אותו מלמטה . לשם מצות אגד וזה לנוי בעלמא : **גמ'** בסיב . אוליר"ה שגדל סביב הדקל וכרוך סביבו כלולבי גפנים : עיקרא דדיקלא . לחתוך ממנו גלדים וקולפן עד שראויין לאגד וטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא דהא אוקימנא דלא בעי הדר אלא משום דבעי מינו : ומאי טעמא . בעי מינו כיון דאמר לולב צריך אגד הוה ליה אף האגד מן המצוה : ואי מייתי מינא אחרינא כו' . ועובר משום בל תוסיף : אלא בארבעת מינין שבלולב וכו' . לקמן בפ' לולב וערבה (דף מג.) ילפינן מקראי לולב ביום וסוכה בין ביום בין בלילה : אמרו לו כל דין ק"ו שאתה דן שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין . קל וחומר שאתה מתחיל לדרוש על ידי חומר שיש בו להביא לו חומר אחר בק"ו מן הקל כגון זה וסופו שאתה מיקל עליו בחומר זה שהבאת בו שהוא נהפך להקל אינו ק"ו הגון שהרי הדין מלמד עליו חומר ואתה מביא עליו קל :
לא

תוספות

מקורזלות פי' בקונטרס פיקוד"ש בלע"ז חדודות וטובות לקנח ולא משמע כן פרק אלו עוברין (פסחים דף מז.) גבי יש חורש תלם אחד דפריך ואי אמרינן הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסות בו דם צפור ומשני באבנים מקורזלות ומה שייך להזכיר שם אבנים חדודות ומפרש רבינו תם דמקורזלות היינו [רכות] דחזו לחרישה ולזריעה וכן יסד הפייט אשישת שלוחתו בקטב תלה אשישות להניך בתיחוח קירזולה :

בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא . בתוך ד' אמות ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור כך פי' בקונטרס °ומדקאמר להכניס משמע דאיכא מחיצות ולשון בית הכסא משמע בית וכן משמע פ"ק דתמיד (דף כז:) דאמר רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא אתא ר' אבא נחר ליה ובפרק כהן גדול (סנהדרין יט.) שיהו נשים מספרות בבית הכסא משום יחוד משמע דמקום צנוע היה ומוקף מחיצות ואין רואין העומדים בחוץ ואפ"ה התירו להכניס ואע"ג דמכניס מכרמלית לרשות היחיד ותדע דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית שלא התירו טלטול במת אלא ע"י ככר או תינוק כדמוכח פרק במה מדליקין (שבת דף ל:) ובפרק נוטל (שם דף קמב:) ואיסור כרמלית אשכחן דשרי במת בשילהי המצניע (שם דף צד:) בההוא שיכבא דשרא להו רב נחמן לאפוקיה לכרמלית משום כבוד הבריות וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ש דהתירו ארבע אמות בכרמלית *להכניס מכרמלית לרשות היחיד ומרשות היחיד לכרמלית ומיהו לדידן דיש לנו בית הכסא קבוע בבנין אסור כדמוכח בשילהי המוציא יין (שם דף פא: ושם) דשרי רב חסדא להעלותו אחריו לגג ומקשה ליה רבינא מהא דאסרינן לעיל מיניה ליטול קיסם משלפניו לחצות בו שיניו ומשני התם אדם קובע מקום לסעודה הכא אין אדם קובע מקום לבית הכסא משמע דהיכא דקבע אסור ואע"פ שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טירחא יתירא בהעלאה לגג לא משמע כן דא"כ כי מקשה ליה רבינא מהא דאסרינן קיסם משלפניו לחצות בו שיניו תיקשי ליה כולה שמעתא דהתם דשרי לטלטל אבנים מקורזלות אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מערב שבת הוה בעי למיסר כיון דאפשר להזמינן ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום והא דאמר ר' ינאי התם אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא מלא היד התם בשדות איירי דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מערב שבת אבל לדידן דיש לן מקום קבוע בבית אסור אלא אם כן הזמין ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי :

דסיב ועיקרא דדיקלא . מכאן קשה לפי' הקונטרס דפ' כל שעה (פסחים דף לט.) דתנן אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וקחשיב חרחבינא ומפרש בגמרא אצותא דדיקלא ופי' שם בקונטרס סיב הדקל שגדל סביב הדקל והכא משמע שהוא מין אילן ובהדיא אמרינן התם מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים :

רבי יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעת מינין שבלולב . ולית ליה הא דדרשינן בפ"ק (דף יב.) באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ומ"מ מודה דאין מסככין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים כגון שעשה מהם כלי או פירות דקל דבעינן דומיא (*דאויר) למ"ד ענני כבוד היו ולמאן דאמר סוכות ממש עשו להם ילפי מדאיתקש סוכה לחגיגה דלא שייך לאקשויי אי מה חגיגה בבעלי חיים מאחר דלא מכשירין אלא מארבעת המינים והא דאיפליגו ר"מ ור' יהודה בפ"ק (דף יד:) בנסרים שאין בהם ד' וקתני ומודה ר"מ דאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל אחד ביניהן דמשמע פסל לשון פסולת הגורן ויקב כדפירש שם בקונטרס וקאמר דמודה לרבי יהודה לא בשביל שיכשיר רבי יהודה בפסולת גורן ויקב אי נמי מה שנגזר ופסל מן האילן קרי ליה פסל :

כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין . כי האי גוונא פליגי פרק כל שעה (פסחים דף כז: ושם) דר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ק"ו מנותר שאינו בבל יראה ומהדרי ליה רבנן שאותו דין תחילתו להחמיר וסופו להקל אם לא מצא עצים לשורפו ובההיא קיימא לן כרבי יהודה דהתם מתניתין פרק בתרא דתמורה (דף לג:) דחמץ בשריפה אלמא חשבינן ליה דין אף על פי שסופו להקל

רבינו חננאל

עקיבא אמרה . גידלו בדפוס . אוקימנא אפי' עשאו דפי דפי כגון כף מרובע . אם הוא כברייתו כשר ואינו פסול אלא אם עשאו כמין בריה אחרת : איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר כלומר פסול הוא ואקשינן והא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה . היה חותך חתיכה מן האתרוג ואוכלה והיה יוצא י"ח בנשאר ואע"פ שחתך ממנו . לר' חנינא קשיא מתני' דתנן ניקב וחסר כל שהוא פסול . ושנינן אליבא דר' חנינא מתני' דקתני חסר כל שהוא פסול ביו"ט ראשון שהוא מן התורה . ור' חנינא כי הוה מטבל ביה ונפיק ביה בשאר הימים זולתי היום הראשון . אלא לרב הא דר' חנינא קשיא ליה . ושנינן לא פסיל רב אלא בנקיבת עכברים דמאים אבל נקיבת בן אדם לא פסיל . וא"ד אתרוג שנקבוהו עכברים . אמר רב אין זה הדר . פי' בתימה כלומר הדר הוא זה וכשר . דר' חנינא מטבל ביה ונפיק אלא מתני' דקתני חסר כל שהוא פסול קשיא עלייהו ושנינן מתני' ביום ראשון . דרב ור' חנינא בשאר הימים . וקי"ל כוותייהו : מתני' שיעור אתרוג קטן ר"מ אומר כאגוז . ר' יהודה אומר כביצה . ובגדול כדי שיאחזו שתיהן בידו אחת . פי' כדי שיאחז האתרוג ועמו לולב בידו אחת . ואם הוא האתרוג גדול שאין ידו יכולה להחזיק עם הלולב בבת אחת פסול האתרוג . ור' יוסי אמר אפי' בב' ידיו . והלכתא כר' יוסי . ולא עוד אלא דהא ר' עקיבא קאי כוותיה . וכן חלוקין באבני בית הכסא.דתניא ובשבת מותר להכנים ג' אבנים מקורזלות בבית הכסא . וכמה שיעורן ר' מאיר אומר כאגוז . ר' יהודה אומר כביצה וקיי"ל כר' יהודה: מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו כו' . אוקמא רבא בסיב ועיקרא דדיקלא מין לולב הן ומותר לאגוד בהן דדייק מדתנן מסככין בנסרין דברי ר' יהודה . ותניא ר' יהודה אומר סוכה אינה נוהגת אלא בד' מינין

מסורת הש"ס

[עירובין קג: יבמות לט. קדושין כה: ע"ז כג. סד. סנהדרין סב. סו: סוריות ג. ע: בכורות יא. נס: חולין קס.]

[שבת פא. ע"ש] שם ע"ש

[שבת כט: וש"נ] לעיל לא.

[במשנה שבמשניות ובכרי' ובהרא"ש ליתא מלת בחוט ועי' תוי"ט וכן בפיסקא דלקמן לז. ליתא]

[לעיל ל: וש"נ]

[נ"ל דאויר]

גליון הש"ס

גמ' והא ר"ח מטביל בה ונפיק . עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה אתרוג בו' . וכעי"ז דף נח ע"ב תוס' ד"ה בגר : תוס' ד"ה בשבת וכו' ומדקאמר להכניס . עיין בבכור שור ובספרו תבואת שור סי' י"ט סקט"ו :

תורה אור

לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל והתורה אמרה בסוכות תשבו שבעת ימים סוכה של כל דבר °וכן בעזרא אומר °צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות (*ועשו) סוכות ככתוב [א] *ורבי יהודה סבר הני לדפנות עלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך *ותנן מסככין בנסרין ד"ר יהודה אלמא סיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא ש"מ ומי אמר ר' יהודה ארבעת מינין אין מידי אחרינא לא *והתניא סיככה בנסרים של ארז שיש בהן ד' טפחים ד"ה פסולה אין בהן ד' טפחים רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן וכשירה מאי ארז הדס (א) כדרבה בר רב הונא *דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב עשרה מיני ארזים הן שנא' °אתן במדבר ארז שיטה והדס וגו' : ר' מאיר אומר אפילו במשיחה כו' : תניא *א"ר מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו *משם ראיה במינו היו אוגדין אותו מלמטה אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא בי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שיירי ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה רבא אמר °כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקיט איניש הושענא בסודרא דבעינא לקיחה תמה וליכא °ורבא אמר *ג לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה אמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה דתנן *ג אזוב קצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה אמאי °ולקח וטבל אמר רחמנא אלא לאו ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ממאי דלמא שאני התם כיון דחבריה כגופיה דמי אלא מהבא *ד נפל משפופרת לשוקת פסול הא

לא מצא אחד מד' מינין הללו יהא יושב ובטל . מסוכה נמצא זה קל והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג בלילות כבימים יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בד' מינין סוכה חמורה שנוהגת בלילות כו' : עלי זית ועלי עץ שמן . לאו ד' מינין נינהו : ור"י סבר הנך לדפנות ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרים . ול"ג של ארז והכי נמי דהני נסרים מאחד מד' מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא נינהו אלמא לר"י סיב ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר"י אין סוכה אלא בהכשר לולב מק"ו : סככה בנסרים של ארז גרסינן הכא : י' מיני ארזים הם . והדס חד מינייהו במסכת ר"ה (דף כג.) : ביקירי ירושלים . מנכבדי ירושלים העשירים : במינו אוגדין אותו מלמטה . כמנא אגד העליון לנוי בעלמא ולא להכשיר מטה לפיכך אינו תוספת לעבור על בל תוסיף : מגדלי הושענא . אוגדי הלולבים לשון גדילין ולשון הש"ס לומר לכל אומן בדבר לשון זה כגון הך דבפרק מסקין (מו"ק דף יא.) למגדלי אוהרי ולמגדלי תעורי בחולו של מועד הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון : שיירי ביה בית יד . מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד : דלא נהוי חציצה . בין יד להושענא ואין זו לקיחה : לא לינקוט איניש הושענא בסודרא . כשנוטלו נאחז בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב : אזוב קצר . שהיו מביאין מי חטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות ומכניסין אותם בהם לטהרת טמאים ומטביל האזוב ומזה ואם היה קצר כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני : מספקו . מאריכו כדי ספוקו : בכוש . פלך פוז"ל בלע"ז שהנשים טוות בו: ולקח. אזוב וטבל במים בשעת טבילה בעינן לקיחה: אלא שמע מינה שמה לקיחה . ומיהו כשהוא מזה צריך לאחוז באזוב מפני שאם אוחז בספוקו הוא מנענע כאן וכאן ואינו מכוין ומזה על הכלי : נפל משפופרת לשוקת . אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת שהאפר נותן למעלה כדילפינן בסוטה (דף טז:) מים חיים אל כלי שהמים נותנין תחילה אל כלי ולא יפסיק אפר ביניהן והא דכתיב ונתן עליו מים מוקמינן (שם) לערבן ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכוין פסול הקידוש דבעינן ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן וגו' שיהא נוקח בידו ונותן : הא

להקל ותימה דהכא אין הלכה כר' יהודה דלא מכשר אלא בד' מינין דסתם מתני' בפ"ק (דף יא.) כרבנן בהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקתני או שקצץ כשרה וי"ל דהא דקי"ל התם כרבי יהודה היינו מכח דין אחר ויליף במה מצינו מנותר שישנו בבל תותירו וחמץ ישנו בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה דאע"פ שאמרו לו חכמים אשם תלוי וחטאת הבא על הספק יוכיחו שהם בבל תותירו ואת אמרת בקבורה ושתק ר' יהודה אלמא הדר ביה מההיא אע"ג דהוא שתק אנן לא שתקינן דלא שתק אלא מתוך דברי עצמו במה שהוא אומר במקום אחר דנותר בקבורה אבל אנן סברינן בשריפה ואין כאן יוכיח :

והביאו עלי זית . רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות :

מאי ארז הדם כדרבה בר רב הונא דאמר י' מיני ארזים הם . תימה ולרב יהודה אמר רב דפליג עליו מאי איכא למימר דאמר במס' ר"ה פ' אם אינן מכירין (דף כג. ושם) ד' מיני ארזים הם אלו הן ארז וקתרוס ועץ שמן וברוש ולספרים דגרסי לעיל בפ"ק (דף יד:) ברייתא דתניא כוותיה דרב סיככה בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ול"ג של ארז ניחא דבברייתא דהכא תניא כוותיה דשמואל ולא חשיב לה רב עיקר:

בי היכי דלא ליהוי חציצה . דקסבר רבה מין במינו חוצץ אי נמי משום דמספקא ליה כדמוכח פרק בהמה המקשה (חולין דף ע. ושם) כרכתו אחותו והוציאתו מהו דמפרש ר"ת היינו נקבה שנולדה עמו וקרי לה אחותו כדאשכחן פרק כל הבשר (שם דף קיד.) אין לי אלא בחלב אמו בחלב אחותו הגדולה מניין והא דאמר פ"ק דבכורות (דף ט. ושם) גבי חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים ורבנן לימא קסברי מקצת רחם מקדש דאי טליה רחם מקדש נהי דא"א לנמנם חציצה מיהא איכא אמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ התם הוא דפשיטא לן משום דאיכא מקצת רחם בלא חציצה ואע"ג דהכא נמי הוי חוצץ לאגד ומקצתה בלא חציצה וקא קפיד רבה דלמא לידה שאני דאורחייהו של תאומים בהכי והא דאשכחן בסוף שתי מדות (מנחות דף צד.) דמרבה כל בעלי חוברין לסמיכה [ובתנופות אחד מניף ע"י כולם] ולא בעי למילף תנופה בק"ו מסמיכה דלא אפשר דהיכי ניעבד ליכפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה אפילו לרבא דאמר הכא מין במינו אינו חוצץ מ"מ פירכא היא ועוד מידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ כדתנן פ"ב דזבחים (דף טו:) על גבי רגל חברו פסול ובפ' הוציאו לו (יומא נח. ושם) מיבעיא ליה לרמי בר חמא הניח מזרק [תוך מזרק] וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצץ או אינו חוצץ ומסיק דאינו חוצץ דכתיב (ג) אשר ישרתו בם בקודש שנים כלים ושירות אחד והדר מיבעיא ליה הניח סיב בתוך המזרק דהוי מין בשאינו מינו אי חוצץ או אינו חוצץ ואין לדמות כל הדברים :

דבעינא לקיחה תמה וליכא . הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל דלעיל איירי כשיאגד בלולב והכא כשכרך בידו ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה ובסוף מקום שנהגו (פסחים נז. ושם) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ופי' בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן אע"ג דלקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה [לרבא] ה"מ דרך כבוד כדמוכח בסוף פירקין (דף מב.) גבי לולב שהוציאו בכלי דפריך עלה והאמר רבא לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ומשני הני מילי דרך כבוד אבל דרך בזיון לא והשתא נמי אע"ג דכריך ידיה בשיראי לכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלכו ידיו בדם האברים ומבזה קדשי שמים קרי ליה התם אי נמי *דלטעמיה דחציצה נענש משום בזיון קדשים כדמוכח מבת קול ומיהו לא יתכן פירוש זה מדמייתי עלה ההיא דאזוב שספקו בחוט אלא י"ל דאגד הצריך ללולב שלא יתפרדו המינין שייך ביה חציצה אבל הכא סודרא לא בעי לולב ומיהו גם זה לא יתכן דכ"ש דהוה ליה למימר דחוצץ כדמוכח בעיא דרמי בר חמא דפרק הוציאו לו (יומא דף נח: ושם) דהניח מזרק בתוך מזרק דבעי למיפשטה מההיא דעל גבי רגל חבירו פסול ודחי שאני רגל דלא מבטל ליה וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואוחז בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר ודמי לאזוב שספקו בחוט ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה ולולב שהוציא בכלי דסוף פירקין לא בשאוחז בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלי* :

נפל משפופרת לשוקת . פי' בקונטרס לשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים ואי אפשר לומר כך דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא כדמוכח פרק חומר בקודש דאמרינן שפופרת שחתכה לחטאת טמאה ויטביל ובמסכת פרה בדוכתי טובא תנן שהיו ממלאין חביות לקדש בהן עוד משמע דעדיפי שאר כלים לקדש דתנן (פרה פ"ה משנה ה) בכל הכלים מקדשים אפילו בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה דאף על גב דלא חשיבי כלים לטומאה חשיבי כלי לקידוש וכ"ש שאר כלים ומה שכל מעשיה בכלי אבנים היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה ולשכת בית אבן היתה נקראת כדמפרש בריש יומא (דף ג.) ועביד משום מעלה : [וע"ע תוספות חגיגה כג. ד"ה שפופרת ותוספות יומא ג. ד"ה שכל ותוספות חולין כה: ד"ה טמאה]

אמאי

עין משפט נר מצוה

עה א ב מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יא טור ש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ז :

עו ג מיי' פי"א מהלכות פרה הלכה ד סמג עשין רלג :

עז ד מיי' פ"ט שם הלכה ב סמג שם :

[יש נוסחאות שלא היה כתוב לפניהם הך ור' יהודה עד לדפנות וכמו שהעיד הכהס אזולאי בספר שמחת הרגל שמצא כן בש"ס של קלף ובזה א"ש תוספות ד"ה והביאו]

[לקמן מב.]

פרה פי"ב מ"א

שם פ"ו מ"ז

ר"פ

מסורת הש"ס

[נ"ל לעשות]

לעיל יד. וש"נ

שם: יז:

תענית כה: ר"ה כג. ב"ב פ:

[תוספתא פ"ב]

[שבת כט. וש"נ]

[דל טעמיה כל"נ]

[וע"ע תוספות זבחים כד. ד"ה מולל ולפסק]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ארז הדם כדרבה וכו' שיטה והדס תא"מ ונ"ב כש"א אינו : (ב) תוס' ד"ה בי היכי וכו' [illegible]

הגהות הגר"א

[א] (ור"י סבר כו' עד לסכך) תא"מ :

גליון הש"ס

גמ' לקיחה ע"י דבר אחר [illegible]

רבינו חננאל

שבלולב . ש"מ נסרין של דקל מין לולב הן . ואסיקנא נמי ארז מין הדס הוא . ר' מאיר אומר אפי' במשיחה אוגדין . תניא אמר ר' מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין אותו בגימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה . אמר רבה למגדלי הושענא דבי ריש גלותא שיירו בלולב בית יד . כלומר קצה הלולב הנאגד עם ההדס הניחוהו בלא אגד כי היכי דלא ליהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ מין במינו הוא . אמר רבה לא לינקוט איניש לוליבא בסודרא דבעינא [לקיחה תמה] וליכא . ורבא אמר לקיחה [ע"י דבר אחר] שמיה לקיחה מהא דתנן בפרה פי"ב האזוב הקצר מספקו בחוט או בכוש טובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה . ר' יהודה ור"ש אומרים כשם שהזיה באזוב כך טבילה באזוב . פי' אליבא דת"ק דפליג עלייהו אמאי קא שרי ולקח אזוב וטבל במים כתיב כו' וזה לא לקח אלא בחוט ובכוש שטוות בו הנשים נקרא כוש אלא ש"מ לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ודחינן דלמא שאני חוט וכוש דכיון דהבריה לאזוב כאזוב דמי ולא דמי לסודר דלא הבריה ללולב אלא מהא דתנן בפרה פ"ו נפל הקידוש משופרת על השוקת פסול ודייקינן

הא הפילו הוא כשר אמאי °ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא לדוץ איניש לולבא בהושענא דדלמא נתרי טרפי והוי חציצה ורבא אמר ^מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר *מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה ^ג הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה °ואמר רבה ^ג הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגזייה ואמר *רבה ^י לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב הואיל וגבוה מכולן ולגבהיה לאתרוג ולבריך א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן: **מתני'** ^ו והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומרין אף באנא ה' הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה התם קאי *כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תנן התם *שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר °אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן *מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא זאת אומרת שירי

תורה אור: במדבר יט. שמות כט.

רש"י

הא הפילו הוא. במתניתין דומיא דנפל מאליו שלא אחז באפר עצמו אלא אחז בשפופרת ונערה לתוך שוקת כשר: ה"ג אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר רבה גרס בכולהו: לא לידוץ איניש לוליבא בהושענא. לאחר שאגד הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב למלמעלה בתוך האגד: דלמא נתרי טרפי. הלולב משיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין בין מין למין ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת: לא (*ליגוד) איניש לוליבא בהושענא. אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוליאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד: דמשתיירי הוצא. של לולב תלושין מן השדרה בתוך האגד לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתחת השדרה ונמשכין ועולין כנגד גובהו של לולב וכשקוצצן מתחת נמצאו חתוכין מן השדרה ונשארין באגודה: אסור להריח בו. דגמרינן מסוכה דילפינן בפרק קמא (דף ט.) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה: מריחא. שהוא דרך הנאתו אקצייה: הדס במחובר. לענין שבת נקט לה כל ימות השנה: כי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למיתלש דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר ואינו טרוד בקליטתו שישכח ויתלשנו: אבל אתרוג דלאכילה קאי. כי מורח ליה מיגמר ותליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזה: הואיל וגבוה מכולן. חשוב הוא ונקרא האגד על שמו: ולגבהיה לאתרוג. קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמר' היינו הא דאמרן לעיל (לב:) שדרו של לולב צריך שיצא למעלה מן ההדס טפח: ובמינו. גבוה משלשתן: **מתני'** תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה. שיהא אדם חייב לנענע דפשיטא ליה לתנא וקבעי היכן היו מנענעים: כדי לנענע בו. אלמא מצוה לנענע כדלקמן לעצור רוחות רעות וטללים רעים: כיצד עושה. אותם שהוא צריך להניפם יחד חיים כדכתיב (ויקרא כג) והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים וגו' הכבשים חיים ומניח שתי הלחם על שני הכבשים כדכתיב על לחם הבכורים תנופה על שני כבשים ואף על גב דרישיה דקרא משמע אותם על לחם ילפינן לה במנחות מלחם המלואים דלחם למעלה: הונף. היינו מוליך ומביא ונטלי"ר בלע"ז: הורם. מעלה ואין עלייה בלא הורדה והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים ומיהו כל תנופות ילפינן מינה: למי שארבע רוחות שלו. מצוה זו אנו עושין לשמו כן מראה בהנפתו: זאת אומרת. הא דרבי יוסי דקאמר תנופה עוצרת רוחות רעות וטללים רעים
שירי

תוספות

אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה הכא נמי לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. כך כתוב בכל הספרים וקשה חדא דמה לו לדקדק מנתינה הא גבי פרה כתיב לשון לקיחה ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת השתא קכתיב על ידי שפופרת דהיינו על ידי דבר אחר ועוד ונתן קאי אמים ולא אאפר כדמוכח בהדיא פרק כל שעה (פסחים דף לד: ושם) דפריך ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו כלומר דבעינן מים חיים אל כלי ובפרק שני דסוטה (דף טז: ושם) ובפרק קמא דתמורה (דף יב: ושם) נמי קאמר תרי קראי כתיבי ונתן עליו אלמא אפר ברישא דפשטיה דקרא משמע דעליו אאפר קאי שנותן המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי ופרק הערל (יבמות עג: ושם) קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו (א) שקלי תרי ויהיב חד היינו (ב) שקלי תרי מאפר ויהיב חד במים ומיהו יתכן דנתן אתרווייהו קאי אמים ואפר ובקונטרס גריס הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: **ולגבהיה** לאתרוג ולבריך. קשה דהוה ליה למימר הואיל ובשיעור' גבוה מכולן: **בהודו** להשם תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש בקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולאו מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם אחד וכן באנא ה' הושיעה נא כבית הלל ולא באנא ה' הצליחה נא כבית שמאי וטעמא דבית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו וכן יאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל שליח צבור לא ינענע וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי שליח צבור ביאמר נא וביאמרו נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרינן בפירקין (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר (דף ל. ושם) הקדים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל: **כדי** לעצור רוחות רעות. בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות סב. ושם) חשיב כל הטעונין תנופה ושמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת וכן ללולב משום דאמרינן פ"ק דר"ה (דף טז.) דגזר דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ולכך הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה ובערוך פירש בערך נע [דאיתא בירושלמי תנא] צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר בעי ר' זירא הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד פי' כבר אמרת צריך נענוע ג' פעמים ובעי ר' זירא הולכה פעם אחת והבאה פעם אחת או הולכה והבאה פעם אחת נחשבים וצריך להוליך ולהביא שלשה פעמים תמן תנינן בנדה פרק האשה (דף סב.) גבי שבעה סמנין מעבירין על הכתם וצריך לכסכס שלש פעמים על כל אחד רבי זעירא בעי הכין חד והכין חד או הכין והכין חד ולא אפשיט וכיון דלא אפשיט עבדינן לחומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד ע"כ לשונו והיא בעיא דהתם איתא נמי בש"ס דידן בנדה פ' האשה (דף סג.) דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד ודכוותה פ' ואלו מנחות (דף עו.) גבי שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד:
מאי

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף א:

עט ב מיי' שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרנג סעיף א:

פ ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הלכה ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף י:

פא ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ט סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ב:

פב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח:

פג ו מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה יא:

רבינו חננאל

ודייקינן מינה טעמא דנפל הא הפילו הוא מן השפופרת בכוונה לשוקת כשר. ואמאי ולקחו לטמא וגו' אלא ש"מ לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה. אמר רבה לא לידוץ אינש כלומר לא ינעוץ לולב בהושענא דלמא ניתרי טרפי דהושענא בנעיצה זו וחוצצין בין הלולב ובין הושענא. רבא אמר מין במינו אינו חוצץ וכן אמר רבה לא יחתוך אדם קנה הלולב היוצא מתחת ההדס אחר שאגדו שמא ישארו מן ההוצין שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיו יוצא מן ההדס ונשארו ההוצין בלא עיקר וחוצצין. רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. הדס של מצוה שהוא עם הלולב מוקצה הוא ואסור להריח בו אבל האתרוג מותר להריח בו כי לא הקצהו אלא מן אכילה. וכן הדס במחובר אסור להריח בו גזירה שמא יתלוש. אתרוג מותר דלא אתי למתלש דלאכילה עביד ולאכול מיניה הא לא שרית ליה. אמר רבה לולב בימין שהוא ג' מצות בהדדי ועליה מברכינן הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן. ואתרוג בשמאל שהוא חד מצוה. כיון ששנינו לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו. אמרנו והיכן היו מנענעין בהודו תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא. ונענוע זה זולתי מוליך ומביא ומעלה ומוריד ששנינו במנחות בענין שתי הלחם וכבשי עצרת. ואמר רבה התם וכן בלולב. אלא צריך לנענע בהולכה ובהובאה בג' פעמים זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד. וכן קבלנו מרבותינו האי צ"ל. והעמדנו עיקר דבר זה מתלמוד א"י. דגרסינן התם רב חייא בר אשי בשם רב נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע וכשמגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל. תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר. ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד

והכן חד או הכן והכן חד. פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג"פ. בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם אחת או [הולכה]והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג"פ. תמן תנינן [בנדה] [בפרה] ז' סממנים מעבירין על הכתם וצריך לכסכס על כאו"א ג"פ. ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או הכין והכין חד ולא איפשטא. וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא ג"פ הולכה והבאה כאו"א ג"פ

מסורת הש"ס

[צ"ל ליגוז]

[זבחים קי. בכורות טו:]

לעיל לא:

לעיל כט: וש"נ

מנחות סא.

שם סב. ע"ש

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמאי וכו' דאפי' שקלי תרי: (ב) בא"ד היינו שקלי תרי מאפר ויהיב חד ממים:

גליון הש"ס

גמ' ואמר רבה הדס במחובר. עיין בר"ן פ"ב דביצה דף קיד ע"א בשם הגאונים בכאן בסיפוק דהדס במחובר אסור להריח בו אתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י:

שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים ואמר רבא וכן בלולב רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה אמר *דין גירא בעיניה דסטנא ולאו מלתא היא משום דאתי לאיגרויי ביה: **מתני'** מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים *שכל היום כשר ללולב: **גמ'** אמרת נוטלו על שלחנו למימרא דמפסיק ורמינהי *אם התחילו אין מפסיקין אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום °אמר רבא מאי קושיא דילמא הא דאורייתא הא דרבנן אלא אמר רבא אי קשיא הא קשיא לכשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו אלמא דמפסיק והדר תני לא נטל שחרית יטול בין הערבים אלמא לא מפסיק אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום א"ר זירא °מאי קושיא דלמא מצוה לאפסוקי ואי לא פסיק יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב אלא אמר ר' זירא לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקשיא לך הא דאורייתא הא דרבנן הכא ביום טוב שני דרבנן עסקינן דיקא נמי מדקתני מי שבא בדרך ואין בידו לולב דאי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי: **מתני'** [ג]מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין ותבא לו מאירה אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה *מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך יברך [ד]הכל כמנהג המדינה: **גמ'** ת"ר* [ה]באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אמר רבא הלכתא

שירי מצוה. מצוה שהיא שירים שאינה עיקר לעכב כפרה אעפ"כ חשובה היא לעכב את הפורענות: שהרי תנופה שירי מצוה היא. ואינה מעכבת כדתניא בתורת כהנים ומייתינן לה בגמרא דיומא (דף ה.) לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם אלא שאם עשאה לתנופה שירי מצוה שיירה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו לא עשה מן המובחר וכיפר כלומר אעפ"כ כיפר שאין צריך להביא קרבן אחר: וכן לולב. מוליך ומביא מעלה ומוריד: ממטי ליה. מוליך: ומייתי. מביא: גירא בעיניה דסטנא. הרי זה לתן בעיניו של שטן שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעליו עול מצות: ולאו מלתא היא. אין נכון לומר כן: לאיגורויי. שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע ויסיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר: **מתני'** יטול על שלחנו. אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב: **גמ'** אם התחילו אין מפסיקין. גבי תפלת המנחה תנן לה במסכת שבת לא ישב אדם לפני הספר ולא יכנס לא לאכול ולא לדון ואם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתן והגיע זמן המנחה אין מפסיקין אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל: הא דאיכא שהות ביום. התם בדאיכא שהות להתפלל אחר שיגמרו סעודתם ומתני' דהכא בדליכא שהות שתמשך סעודתו עד שתחשך: ומאי קושיא. דתפלה אלולב דאיצטריך רב ספרא לשנויי עלה דלמא תרוייהו בדאיכא שהות וגבי לולב מפסיקין דמדאורייתא היא אבל תפלה דרבנן: אלא אי קשיא. דאיצטריך רב ספרא לשנויי היא גופה קשיא דלולב אלולב רישא דקתני מפסיק וסיפא משמע ימתין אם ירצה שהרי יש לו שהות כל היום: דלמא מצוה לאפסוקי. שמא ישכח ויפשע: אלא אמר ר' זירא לעולם. כי איצטריך רב ספרא לשנויי משום קושיא קמייתא איצטריך: **מתני'** מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הוא ואין מחויב בדבר אין מוציא את המחויב מידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר: ותבא לו מאירה. שלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה: עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר והכי קתני לה במסכת סוטה (דף ל:) כיצד אמרו ישראל שירה כיום כגדול המקרא את ההלל והם עונין אחריו הללויה משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה' אלמא דעל כל דבר ודבר קאמר דעונין הללויה: לכפול. כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה הודו תחלה וסוף יאמר נא שלשה פעמים קראתי יה ענני במרחב יה ה' לי ה' לי טוב לחסות טוב לחסות סבוני סבוני דחה דחיתני ויהי לי לישועה קול רנה וישועה ימין ה' ימין ה' לא אמות ולמות לא נתנני פתחו לי שערי זה השער וגו' אבל מאודך ולמטה אינו (*כופל) והיינו דאמרינן לקמן (דף לט.) מוסיף לכפול מאודך ולמטה: **גמ'** באמת אמרו. כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר: בן מברך לאביו. ברכות המזון משהגיע לחינוך דחייב מדרבנן ובמסכת ברכות פרק מי שמתו (דף כ:) מוקים לה כגון שלא אכל אביו אלא כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן דמדאורייתא לא מחייב עד דשבע דכתיב ואכלת ושבעת וברכת הלכך אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן: שאשתו ובניו מברכין לו. דודאי מחמת שלא למד הוא:

הלכתא

מאי קושיא דלמא הא דאורייתא והא דרבנן. תימה והרי קידוש היום דאורייתא כדאמרי' פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה והא דמשמע בריש נזיר (דף ג:) שהוא מדרבנן אין הוא מדרבנן דדריש לאסור על היין מצוה כיין הרשות וקאמרינן מאי היא קידושא ואבדלתא מושבע ועומד הוא ומשני קידוש עצמו דאורייתא ואפ"ה א"ר יוסי בריש ערבי פסחים (דף ק. ושם) דאין מפסיקין ופסקינן התם הלכה כר' יוסי בע"ש וכר' יהודה בערב פסח וי"ל דשאני קידוש היום שיכול לקדש ביום כבלילה וליכא למיחש לפשיעות' כולי האי ועוד לפי שעוסק בסעודת שבת לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום: **יום** טוב שני דרבנן. ואכתי הוה מצי לשנויי דאידי ואידי איכא שהות אלא משום דכולי יומא זמניה הוא חיישינן טפי דלמא אתי למיפשע כדאמרינן פ"ק דשבת (דף י.) במנחה כיון דקביעא ליה זימנא מירתת ולא אתי למיפשע ערבית כיון דכולי ליליא זמניה לא מרתת ואתי למיפשע ואין לומר משום דהתם ליליא זמן שינה ואיישינן טפי דא"כ ההוא טעמא ה"ל למימר התם וי"ל דתפלה צריכה שהות ומתעצל בה טפי מנטילת לולב דמכי אגבהיה נפק ביה: **מדקתני** מי שבא בדרך. תימה בסוף פ' תפלת השחר (ברכות דף ל. ושם) אמרי' השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע [לולב ומנענע] והייט ביום טוב וי"ל דהיכא דליכא למיטעי לא חיישי ומיירי בהולך בתוך התחום למקום שבא חכם ועוד דהתם קתני השכים לצאת לדרך שמביתו הולך לקראת חכם ונוטל לולב קודם שילך אבל הכא קתני מי שבא בדרך וכשיכנס בביתו נוטל לולב משמע שממקום רחוק בא לביתו: **מי** שהיה עבד ואשה. משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור: **ותהי** לו מאירה. שלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחין כאלה כן פי' בקונט' ועל אשתו ובניו מברכין לו בגמרא היה לו לפרש כן דמתני' מיירי בלא למד שמקרין אותו ועונה אחריהן מה שהן אומרים ומשום דמבזה במה שאלו מברכין לו דלאו בני חיובא נינהו המקרין אותו קלינא ליה דהא בגדול מקרא אף על פי שאין עונין אחריו אלא הללויה דנפיק בשמיעה כהודיה ותבא לו מאירה דעבד ואשה נמי לא מיחייבי בהלל דמצות עשה שהזמן גרמא הוא: **באמת** אמרו בן מברך לאביו. אין זה מענין משנתינו ולא מייתי ליה אלא אגב גררה דשבא לו מאירה דהכא לא איירי במקרא אותו דבפ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) רוצה לדקדק מכאן דנשים חייבות בברכת המזון דאורייתא מדמוציאה אחרים ידי חובתן ופריך קטן היכא למימר דאורייתא אלא הב"ע דאכל שיעורא דרבנן ומפיק דרבנן ובתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן ואיכא לאוקומי באכל שיעורא דאורייתא ואין יכול לדקדק מכאן *דברכת המזון דאורייתא דדלמא לא הוי דאורייתא כיון דאין מצטרפות לזימון כדתנן פרק שלשה שאכלו (שם דף מה.) אין מוציאות אע"פ שהאיש מוציאן שאני איש דחשיב טפי אי נמי משום דרבים זילא בהו מלתא דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה:

הלכתא

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנב סעיף ב:

פה ב ג מיי' פ"ג מהל' חנוכה הלכה יד טוש"ע א"ח סי' תכב סעיף ג:

פו ד מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ט סמג עשין כז:

רבינו חננאל

פי' כסכום. כמו לכסכוסי קרמי [במו"ק דף י' ע"ב] והוא כמו חיכוך ובעיא דר' ירמי' התם במס'נדה ולא איפשיטא ועלתה בתיקו: מתני' מי שבא בדרך ואין בידו לולב כשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו וכו'. אלמא מפסיק סעודתו ונוטלו ואוכל. איני והתנן בשבת פ"א לא יכנוס לאכול סמוך למנחה עד שיתפלל וקתני אם התחילו אין מפסיקין. ושנינן אי איכא שהות ביום כדי לאכול ולגמור סעודתו ואח"כ מתפלל אינו מפסיק. ואם אין שהות ביום מפסיק. ומתני' בדליכא שהות ביום. ואתא רבא ושני שנויא אחרינא ואמר לא שני לן בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן. הלא בהדיא שנינן מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. הלכך לולב דמדאורייתא מפסיק. תפלה דמדרבנן לא מפסיק. אלא מתני' היא גופא קשיא קתני כשנכנס לביתו נוטלו על שלחנו אלמא מפסיק והדר תני לא נטל שחרית יטול בין הערבים אלמא לא מפסיק בשחרית. ומשני *)רב אשי לא שווי לולב לתפלה. ואמר לכתחלה איבעי ליה לאפסוקי ואי לא מפסיק יטול כל היום. אי הכי קשיא הכא קתני יטול על שלחנו אלמא מפסיק. והתם קתני ואם התחילו אין מפסיקין (לכתחלה לא). לעולם כדאמרינן הא דאיכא שהות ביום אין מפסיקין. ואי ליכא שהות ביום מפסיקין ומתני' נמי הכי קתני אין שהות ביום יטול על שלחנו אלמא מפסיק. ואם יש שהות ביום אינו מפסיק שאם לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב. ושינויא הא דלולב דאורייתא ותפלה דרבנן לא מצית אמרת מדקתני מי שבא בדרך אלמא מתני' דבשאר הימים דמדרבנן היא. דאי ס"ד ביו"ט ראשון שהוא מןהתורה כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. מי שרי לסגויי באורחא אלא ש"מ **)דמדרבנן בשאר הימים נינהו: מתני' מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים כו'. אמר רבא

*) נראה דצ"ל לעולם שוה לולב לתפלה וכו'

ורבינו מפרש דרב אשי לשנויי קושיא קמייתא אתי ולא לתרוצי תירוצא דרב ספרא אתא ודוק. **) נראה דצ"ל אלא ש"מ בשאר הימים דמדרבנן נינהו.

[קדושין ל"ה.] [מגילה כ:] שבת ט: [פסחים קיט.] ברכות כ:

גליון הש"ס
גמ' אמר רבא מאי קושיא. כעין זה יבמות דף קח ע"ב:

[צ"ל כופל]

גי' ר"מ ואינו יכול לדקדק מכאן דאין חייבות בבהמ"ז דאורייתא דדלמא חייבות דאורייתא אלא כיון דאין מצטרפות:

עין משפט
נר מצוה

פז א מיי' פ"ג מהל' חנוכה הלכה יב יג יד:

פח ב מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה יא סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' כה סעיף י וסי' קד סעיף ז' וסי' קט סעיף ג וסי' ריג סעיף ב:

מסורת הש"ס

הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה הוא אומר °הללו עבדי ה' והן אומרין הללויה מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים אתמר נמי אמר רב חנן בר רבא מצוה לענות ראשי פרקים הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו אמר להו חכימיא וספריא ורישי עמא ודרשיא אמרו *שמע ולא ענה יצא אתמר נמי אר"ש בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה דכתיב °את (*הדברים) אשר קרא (*יאשיהו) וכי יאשיהו קראן והלא שפן קראן דכתיב ויקראהו שפן (את כל הדברים האלה) לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה ודילמא בתר דקראנהו שפן קרא יאשיהו אמר רב אחא בר יעקב לא סלקא דעתך דכתיב °יען רך לבבך ותכנע לפני ה' בשמעך (את הדברים האלה) בשמעך ולא בקראך אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא ברוך הבא בשם ה' בהדדי (*א"ל רב ספרא
משה

תורה אור: תהלים קיג; מלכים ב כב; שם; רש"ל מ"ז

רש"י

הלכתא גיברתא. הלכות גדולות: ממנהגא דהלילא. ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לענות הללויה שתי פעמים ולא יותר ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין הודו אחריו וחוזרין וקורין עמו עד אנא ועונין אנא הושיעה נא ואנא הצליחה נא אחריו כמו שאנו עושין ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר כדאמרינן במתניתין דהכא ובסוטה (דף ל:) ואמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשתיקנוהו תחילה לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו תקנו אחד קורא ואחרים שומעים והכל עונים מקצת ועכשיו שכל בני כנסיותינו בקיאין וקורין אותו כולו ואעפ"כ עונין שתי פעמים הללויה והודו לה' ואנא מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאין ולבקיאין: הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפילו לבקיאין: הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה מכאן למי שגדול מקרא (א) שעונה אחריו הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר הלל קורין כולן עמו אנו למידין תקנה הראשונה מי שאינו בקי או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג הזה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה ולא תשתכח שמותר בכל הלל לסמוך עליו ולענות הללויה למי שאינו בקי: הוא אומר הודו. והן שותקין ואחר כך עונין: מכאן. שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי ליה בהללויה ומיהו אנן דגמרינן כוליה לא צריכינן אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר: הוא אומר אנא והם אומרין אחריו אנא. ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתניתין: הוא אומר אנא ה' הצליחה נא. והן שומעין ואחר כך עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול את ההלל כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זו כפילה וכל הני מכאן דקאמר רבא מכאן לקטן המקרא כו' מכאן שאם בא לכפול לאו דווקא דהוא הדין נמי מצי למילף איפכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא לקטן המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל: הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'. ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא תיבות עצמן ולא הללויה מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אף על פי שלא ענה יצא וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר *קדיש או יהא שמיה רבא ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה והרי הן כעונין וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות: חכימיא. כמשמעו: וספריא. מלמדי תינוקות: אשר קרא המלך וגו'. בספר שמצא חלקיה הכהן משתעי קרא בספר מלכים (ב כב): לא לימא איניש. מי שאין אחר מקרא אותו לא לימא ברוך הבא ויפסיק ביניהם והדר בשם ה' דלא קיימא אזכרה אמילתא דלעיל ומיחזי כמוציאו לבטלה:
משה

תוספות

הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא. במקום של רבא היו כולם בקיאים בהלל והיו כולם קוראים את ההלל עם שליח צבור כמו שאנו קוראים עכשיו ולא היו סומכים עליו כלל כדפירש בקונטרס אלא שנהגו לענות בהך דוכתי דמפרש והולך כדי ללמוד מהן הלכה למעשה לבקי ולמי שאינו בקי וגדול מקרא אותו או קטן ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן משום דמנהגא קרי ליה (והיכא דנהוג נהוג) והיכא דלא נהוג לא נהוג: הוא אומר הללויה. שליח צבור והצבור עונין אחריו הללויה והוא שותק עד שיענו והשתא אינו מפרש היאך מברכין שגם הצבור חייבין לברך קודם שיתחילו ושמא כולם מברכין יחד ואף על פי שהצבור שותקין עד שיפתח שליח צבור הללויה אין לחוש בכך: מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונין אחריו הללויה. ממתני' שמעינן לה אלא מפרש והולך כל הלכתא דאיכא למשמע ממנהגא: מכאן שמצוה לענות בראשי הפרקים. פירש בקונטרס מכאן שבראשי הפרקים צריכין לענות ראשי הפרקים ולא סגי להו בהללויה משמע מתוך פירוש הקונטרס שבראשי פרקים עונין ראשי פרקים ולא יותר ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים עונין הללויה עד שיגמור את ההלל וכן פירש במתניתין ובסוף פרק כשם (סוטה דף ל: ושם) לא משמע הכי דתניא בגמרא כיצד אמרו ישראל שירה כגדול (ב) מקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משמע שמתחילת הפרק עד סופו עונה ראש (ראש) פרק על כל דבר ודבר עד סופו וכן פרק שני עונה ראש פרק שני ועל כל דבר ודבר עד סופו וכן כולם כגון הללויה בצאת ישראל ממצרים לא לנו ה' לא לנו אהבתי כי ישמע ה' הללו את ה' כל גוים הודו לה' כי טוב ושמא מתחלת הלל עד הודו פרק אחד מדלא עשה במנהגא דהלילא סימן לדבר עד הודו דבפרק ראשון הבא אחריו היה להם לעשות סימן זה ומה שנוהגין עכשיו ששליח צבור אומר שלשה יאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו ולא מצינו מנהג זה בש"ס מ"מ נפקי מהנך קראי דשומע כעונה: הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרים אנא ה' הושיעה נא הוא אומר אנא ה' הצליחה נא וכו'. ואע"ג דאמרינן במגילה (דף כב.) אין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות הכא שאני שאמרוהו שני בני אדם כדאיתא בערבי פסחים (דף קיט.): שמע ולא ענה יצא. מי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון את לבו לשמוע אף על פי שלא ענה יצא וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדושה או יהא שמיה רבא מברך ישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין וכשיגמור קדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בה"ג כדפירש בקונטרס וקשה מהא דאמרינן פרק מי שמתו (ברכות דף כא:) אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל *וי"א שם כן במודים ולמה לן כולי האי יתפלל כדרכו וכשיגיע שם ישתוק אלא ודאי אם היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו ומיהו שמא אע"ג דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף ומצוה מן המובחר*: אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה'. תימה דבסוף מצות חליצה (יבמות דף קו: ושם) אמר אביי האי מאן דמקרי חליצה לא ליקרי לדידה לא לחודי' ואבה [יבמי] לחודיה דמשמע אבה יבמי אלא לא אבה יבמי בבת אחת ולא ליקרי לדידיה לא לחודיה וחפצתי [לקחתה] לחודיה דמשמע חפצתי לקחתה אלא לא חפצתי לקחתה בפעם אחת אמר רבא אפסוקי מלתא לית לן בה ויש לומר דלבתר דשמע הכי מרב ספרא סברה:
אבל

[ברכות מה:]

[צ"ל מלך יהודה]

[צ"ל קדיש]

[צ"ל כל דברי הספר]

גי' מהר"מ וכן אמרי' שם במודים ולמה לן

[עי' תוספות ברכות כא: ד"ה עד וכו' האריכו יותר בביאור]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה הוא אומר הללו וכו' שגדול מקרא אותו שעונה: (ב) תוס' ד"ה מכאן וכו' כגדול המקרא את וכו' עונה ראש פ' ראשון על כל דבר:

רבינו חננאל

הלכתא גיברתא איכא למגמר מן ההלל. הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה. מכאן שאם שהיה גדול מקרא ההלל. אמרו אחריו הללויה. הוא אומר הודו לה'. [והן אומרים הודו לה'] מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא. מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונה אחריו מה שהוא אומר. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא. והן אומרים אנא ה' הצליחה נא. מכאן שאם בא לכפול כופל. הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה. א"ר חייא חכימיא וסופריא ודרשיא ורישי עמא אמרי שמע ולא ענה יצא שומע כעונה. מהכא דכתיב את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה קראם והלא שפן קראם אלא מכאן לשומע כעונה. אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא לא יפסיק ביניהן:

תורה אור

משה שפיר קאמרת אלא התם והכא *אסוקי מילתא היא ולית לן בה)אמר רבא לא לימא איניש יהא שמיה רבא והדר מברך אלא יהא שמיה רבא מברך בהדדי א"ל רב ספרא משה שפיר קאמרת *אלא התם והכא *אסוקי מילתא הוא ולית לן בה: מקום שנהגו לכפול: *תנא רבי כופל בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה: לברך יברך: אמר אביי *ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל *כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דאמר רב נחמן בר יצחק דכתיב °וירץ אחימעץ דרך הככר °ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא °והוא עבר לפניהם ואיבעית אימא מהכא °ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם: **מתני'** *הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית: **גמ'** *לא רצה ליתן לו במתנה מהו אמר רב הונא מבליע ליה דמי אתרוג בלולב וליתיב ליה בהדיא לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות ואם מסר יאמר הרי מעות הללו יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי

ובא

משה. *גדול הדור: [שפיר קאמרת.] בתמיה: כל אסוקי מלתא. הואיל וכוונתו לגמור לית לן בה: כופל בה דברים. מתנא והלכה: מוסיף בה. בהלל מוסיף לכפול על כפילתו של רבי: מאודך ולמטה. כדפרי' לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן: ל"ש. דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו: עובר. קודם: ויעבור את הכושי. קדמו לרוץ לפניו: **מתני'** הלוקח לולב מחבירו. לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי' דהא בעם הארץ קמיירי כדאמרי' בגמ' ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי לוקח נמי עם הארץ מי איית לן להחזיק חבירו בחשוד: נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: לפי שאין רשאי כו'. בגמ' מפרש טעמא: **גמ'** מבליע ליה דמי אתרוג בלולב. ימכור לולב ביוקר עד שיתן לו אתרוג במתנה: וליתיב ליה. דמי אתרוג בהדיא מ"ט אין רשאי ללוקחו בשביעית: אין מוסרין דמי פירות כו'. דהתורה אמרה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר ועמי הארץ חשודין על כך לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): יותר ממזון שלש סעודות. אבל מזון ג' מוסרים כדי חייו דאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות השבת: ואם מסר. ששכח ומסר לו: יאמר. חבר זה שמסר לו: מעות הללו. שמסרתי לעם הארץ זה(א) (וכו')וחלה עליהם קדושת שביעית כדאמרינן לקמן* שביעית תופסת דמיה בקדושת' מקרא: יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי. שאינם של שביעית ויכנסו הפירות לקדושה תחתיהן:

ובא

אבל לפניו מצוה לברך. כי האי גוונא אמרי' גבי מגילה פ' הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) וכן תנן פרק בא סימן (נדה נא:)ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ומפרש בגמ' לאתויי ריחני הוה מצי למימר לאתויי הלל ומגילה במקום שנהגו שלא לברך אחריהן אלא ריחני פסיקא ליה וכמו כן הוה מצי למימר מצות טובא כגון ציצית ושופר וסוכה ולולב למאי דפי' ר"ת דאין מברכין לשמור חוקיו אלא אתפילין לחודייהו ודוקא כשמסלקן משום לילה וכמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין הוא*:

עובר לעשייתן. מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו דאי לאחר שנטלו מדאגבהיה נפק ביה כדאמרי' בסוף פירקין (דף מב.) ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי הא אמר בהקומץ רבה(מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו ושמא משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתן שמעכבים זה את זה אי נמי לאחר שנוטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרינן בסוף פירקין (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן מה:) מדכתיב עצי שטים עומדים ואפי' נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמרי' בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:) דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק והא דלא משני הכא בסוף פירקין (דף מב.) דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמרי' פ"ק דסוטה (דף ד:) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמרי'(*פ"ק דסוטה)בסוף פירקין* מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא ניענע ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים (דף ז: ושם) דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע טפי ומר סבר להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למאן דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגבהינהו נפק ביה ופריך אי הכי לצאת יצא בו מיבעי לי' ומשני משום דקבעי למיתני סיפא ליטב בה תנא רישא לצאת בו וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמרי' בסוף פירקין (דף מא:) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי ללולב דהתם מברך על נטילת לולב ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה והתם בירו' פליגי מצות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן:

הלוקח לולב מחבירו בשביעית. פירש בקונטרס דמעם הארץ מוקמי לה בגמרא ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חבירו ועל חנם דחק דאשכחן בדוכתי טובא דקרי ליה חבירו דתנן בפ' הניזקין (גיטין סא. ושם) משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית ובפרק בכל מערבין (עירובין לב. ושם) האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן ודאי °ומוקי סיפא בד"א בעם הארץ ובשבת פרק שואל (דף קנ.) לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים ומוקי לה בחבירו נכרי:

וליתיב ליה דמי האתרוג בהדיא. מ"ט אין רשאי ללוקחו דאי משום דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית לא חשיב סחורה אלא כי ההיא דמסכת שביעית פ"ז (מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותיר מותר למכור פי' היינו לוקח כדקתני סיפא אבל הוא לוקט ובהדיא קתני בתוספתא ולא יהא לוקט וכשמוכר בשוק הוא הלוקט עצמו אסור [דללקט] לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה דהיינו למכור אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו דלא חשיב סחורה כיון דהוא לא ליקטם ובירושל' אמרי' האחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן דעל ידי הבלעה מוכר שלו ושל חבירו א"ר יוסי בר בון ובלבד שלא יעשו פלטר פי' ולא יהא מוכר בההוא אתרא כל שעה וסוחרי שביעית דתנן פ"ק דר"ה (דף כב. ושם) ופ' זה בורר (סנהדרין כד:) היינו כי האי גוונא ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר היינו נמי סחורה וכפ' ז' דשביעית (מ"ג) תנן שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפו' ולא בשקצים ולא ברמשי' לא משכחת שיהו כולם שוים לענין סחורה אלא כי האי גוונא דבהדיא שרא רחמנא למכור לנכרי:

שאין מוסרין לעם הארץ דמי פירות שביעית. פי' הקונט' דהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא יעשה בהן סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר וקשה דא"כ ליסתרו כל אותן דתנן במס' שביעית פ"ז (מ"ה) שיש להן שביעית ואין להם ביעור ובהדיא פריך בשמעתין אי הכי *לולב אין לו ביעור דמתקיים הוא וקא אסר למסור דמיו לע"ה אלא ה"ט דליכא איסורי טובא שאין ע"ה נזהר לאסור לקנות בהן בהמה טמאה עבדי' וקרקעו' חלוק וטלית ומנעלי' ואין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספן ולא לספר דשביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים ואסור לפרוע מהן חובו ואין מספר לדיגים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית:

יותר ממזון שלש סעודות. משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות והא דתנן פ"ו דמעילה (דף כא.) נתן לו שתי פרוטות ואמר לו לך והבא לי אתרוג באחת ובאחת רמון התם באתרוג פסול דלא בעי ליה אלא לאכילה אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים:

מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בביתי. פלוגתא היא בשמעתא דנוטע במרובה (ב"ק סח: ושם) גבי כרם אם יכול לחלל מה שביד חבירו ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן וי"ל דהכא קנסא בעלמא הוא ודכוותה אשכחן פרק האיש מקדש (קדושין דף נה: ושם) דאין לוקחין בהמה טמאה ועבדים וקרקעות במעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדם ומפרש התם קנסא: בד"א

מסורת הש"ס

[בשבת קא: פרש"י כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו ובכילה לח: פרש"י ביקרא דמשה קא משתבעו ובחולין לג. פרש"י תלמיד חכם]

[נ"ל אמרי אסוקי וכו' כך הגי' בע"י וכ"א באכודרהם דף כב ע"ב]

פסחים קיט:

פסחים ז:קיט: מנחות לה: מגילה כא: נדה סג.

[בכורות לא:]

[שם]

[דף מ:]

ר"מ מ"ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מעות וכו' לעם הארץ זה וחלה כצ"ל ותיבת וכו' נמחק:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הלוקח לולב וכו' וקתני סיפא בד"א בע"ה. וכן ברכות דף י"ז ע"א אני ברי' וחבירי ברי'.

עין משפט נר מצוה

יבמות דף קו:

[ועי' תוס' ברכות מד: ותוס' נדה נא: ד"ה ולבני מערבא וכו' ועי' תוס' מנחות לו: ד"ה וממרת]

פט א טוש"ע א"ח סי' נו סעיף א בהגה:

צ ב מיי' פ"א מהל' ברכות הל' ב' ופ"א הל' ג' ופ"ד מה' תפילין הלכה ז' סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' כה סעיף ח וסי' קנח סעיף יא:

צא ג ד מיי' פ"ח מה' שמיטה הלכה יא:

צב ה שם הלכה י:

[דף מב.]

[לולב נמי ולולב אין לו ביעור כצ"ל לעג"ד]

רבינו חננאל

וכן לא יאמר יהא שמיה רבה והדר מברך א"ל רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא מיהו בתרוייהו הכא והתם חדא מלתא היא. ואפוקי מלתא לית לן בה: מתני' מקום שנהגו לכפול יכפול. תנא רבי כופל בה דברים ר' אליעזר בן פרטא מוסיף. ואוקימנא מוסיף לכפול מאודך ולמטה. לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה. ואוקמה אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה. דקי"ל כל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. פי' כדכתיב וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי כלומר רץ אחימעץ והקדים את הכושי: פיסקא הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה כו' לא רצה לתת לו אתרוג במתנה כו' מבליע לו דמי אתרוג בלולב. פי' אם היה שוה הלולב זוז ודאתרוג זוז נותן לו שני זוזים בלולב. ולוקח האתרוג בחנם. כי בפירוש לתת דמי פירות שביעית לע"ה אסור. והאתרוג שהוא פרי אסור בהנאה. אבל הלולב שהוא כמו עץ ואינו פרי הייתי אומר כי אין בו איסור. *) הא דאמרינן לקמן שהוא אסור לא משום דהוא לולב בן שנה ששית שנכנס בשביעית דתניא. אין מוסרין פירות שביעית לע"ה יותר ממזון שלש סעודות ואם מסר אומר לו מעות הללו מחוללין כו'. פי' מזון ג' סעודות כדי מזונו ליום אחד ואפילו לשבת.

*) אינו מובן ואולי צ"ל אבל מהא דאמרינן לקמן משמע שהוא אסור רק משום דהוא לולב וכו'.

עין משפט
נר מצוה

א ב ג מיי' פ"ח צג מהל' שמיטה הל' יב ופ"ו שם הלכה א: צד ד מיי' פ"א מה' מעשר שני ונ"ר הלכה ה:

מסורת
הש"ס

ובא ואוכלן בקדושת שביעית *בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר אסור מתיב רב ששת ומן המופקר ג' סעודות ותו לא ורמינהי הפיגם *והירבוזין והשיטים והחלגלוגות והכוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגיר של אפר פטורין מן המעשר וניקחין מכל אדם בשביעית לפי שאין כיוצא בהן נשמר הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכדי מן שנו וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכדי מן שנו מאי משמע דהאי מן לישנא דמזוני הוא דכתיב °וימן להם המלך וגו' אי הכי לולב נמי לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא אי הכי אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא אתרוג בתר לקיטה אזלינן והא בין ר"ג ובין ר' אליעזר לענין שביעית אתרוג בתר חנטה אזלינן דתנן *אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת

תורה אור: דניאל א

שביעית פ"ט מ"א

ר"ה יד: קדושין ג: בכורי' פ"ב מ"ו

ובא. חבר זה ואוכל אותם הפירות בקדושת שביעית אכילה ושתיה וסיכה והדלקת הנר שהן הנאות המותרות בהן כדמפרש במס' שביעית (פ"ח מ"ב): בד"א. דמזון ג' סעודות מיהא מוסרים בלוקח מן המופקר שרואה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרו הואיל ולא ראינוהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להצניען: אבל בלוקח מן המשומר. שהשדה זו היתה משומרת בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך וגו' והערמה היא שמוכרן על יד על יד: הפיגם. עשב שקורין רוד"א: הירבוזין. הנפל"ש בלשון אשכנז וכאן קורין לו אוידל"ש והן עשבים וטעמם קרוב ללולבי גפנים: והשיטין. אישפרו"ש ומין ירק הוא: וחלגלוגות. פולפי"ד: והכוסבר של הרים. אלייכדר"א והוא גדל בהרים אבל כוסבר של גנה חשוב הוא: והכרפס של נהרות. שקורין בלע"ז קריסו"ן אבל של גנה חשוב הוא וי"א כרפס אפי"א וכן שמעתי אבל נראה שאינה גדילה בנהרות: והגרגיר של אפר. אורוג"א הגדילה באחו אבל של גנה חשוב הוא: פטורין מן המעשר. בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאין חשובין על הבריות ומפקירין אותן לכל והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: וניקחין מכל אדם בשביעית. ואף על גב דשביעית נהגא במופקרים מפני שאין כיוצא בהן נשמר והוה ליה לוקח מן המופקר ואף על גב דלא ידעינן ביה בהאי דודאי הפקיר מחזקינא ליה בהכי דאין דרך לשומרן לפיכך מוסרין לו דמיהן ולא חשדינן ליה שיכניעם לסחורה אלמא בלוקח מן המופקר מסרינן טובא דהא ונקחין קתני משמע אפי' טובא: בכדי מן. בכדי מזונותיו שהו דנקחין והיינו שלש סעודות: וימן להם המלך. בצרכי סעודה משתעי קרא בדניאל (א') וימן המלך ויפרנס המלך: אי הכי. דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ לולב נמי לא נזבין מיניה שאף בו נוהג שביעית וטעמא מפרש לקמן: ומשני לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא. דעל כרחך בחמשה עשר יום שמראש השנה עד החג לא גדל וקיימא לן אילן בתר חנטה אזלינן ביה במסכת ראש השנה (דף יג:): אתרוג בתר לקיטה אזלינן. דחלוק משאר אילנות ודינו כירק שהלכו בו בתר לקיטה משום דגדל על כל מים כדאמרינן בר"ה (דף יד:) ותבואה ואילנות גדילין על מי גשמים ואתרוג גדל על כל מים שמשקין אותו תמיד כירק כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ג.): בין לר"א בין לר"ג. דאפליגו באתרוג לענין מעשר מודו לענין שביעית דבתר חנטה אזלינן ביה: לערלה. שנוהג בו כאילן וכן רבעי נוהג בו: ולשביעית. דאזלינן ביה לענין שביעית בתר חנטה:

שבשעת

בד"א דמזון שלש מיהא מוסרין בלוקח מן ההפקר שרואה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרן הואיל ולא ראיתוהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להצניען אבל בלוקח מן המשומר שהשדה זו מקום משומר בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקירן שאמרה תורה תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך והערמה היא שמוכרן על יד כך פי' בקונט' ולא יתכן פי' זה לפי מה שפירשנו בשם ר"ת פ"ב דכתובות (דף כד. ושם) גבי שני חדש ושל חברי יכן דסתם ע"ה אינו חשוד אא"כ יודע ביה שהוא חשוד ואי בודאי חשוד מיירי הכא א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם ואומר ר"ת דפירות מן המשומר אסורין כדדרשי' בת"כ ואת ענבי נזיריך לא תבצור מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר דנזיריך משמע דנזר מהן בני אדם וכן פי' בקונט' בשם רבותיו בסוף יבמות (דף קכב.) גבי נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של נטע רבעי הם של עזקה הם לא אמר ולא כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו לומר של עזקה מפרדס מעוזק וגדר סביב לו והיא שביעית והקשה שם בקונטרס על פירושם מה איסור יש כאן אם עבר זמן הביעור לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור וקודם הזמן אלו ואלו מותרין ופירש שם דעזקה עיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים ואם היה עובד כוכבים זה בחוצה לארץ ומשבחן ואומר מעזקה הן אין חוששין לדבריו לענין שביעית דאין נוהגין בחו"ל דאמרינן עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית ולענין שלא לעשר עליהן מפירות חו"ל משום מן הפטור על החיוב ופירוש ראשון נראה לר"ת דמן המשומר אסורים כדפרישית ועזקה לשון ויעזקהו ויסקלהו (ישעיה ה) כמו בית יעזק היתה נקראת דתנן פרק ב' דר"ה (דף כג:) ולהשביח מקחו אומר כל זה דפירות של ילדה טובים משל זקנה ופירות הפרדס השמור טובים משל הפקר שיד הכל ממשמשים בהן וקשו להו ידים וגם ממהרים ללקטם קודם בישולם והא דקאמר הכא אפי' כחצי איסר אסור היינו משום דאסירי באכילה ושומרי ספיחים בשביעית דפ' הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) לא שומרים מן האכילה דלא היו צריכין לשומרם מבני אדם דמאליהם היו פורשים כשהיו יודעין שהן לצורך העומר ולא היו שומרין אותם אלא מבהמה חיה ועוף ומיהו קשה לר"ת דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבוצרים אבל ע"י שינוי שרי כדקתני סיפא מכאן (א) אמרו תאנה של שביעית אין קוצין אותה במוקצה אבל קוצה בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה אין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא ומכניס לבדידה ואמן המשומר קאי ועוד דמשמעתין משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד אבל פירות מיהא לאכילה שרי דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור ומיהו קשה דרישא דקרא דריש ליה התם לאיסור אכילה דקתני רישא את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכינן על הספיחים שהן אסורין ועוד דכולה סיפא דתאנה של שביעית סתם משנה היא פרק ח' (מ"ו) משמע דבסתם שביעית איירי שדרך להפקיר אע"ג דבגמרא דירושלמי מייתי עלה כולה דרשא דתורת כהנים: **לרבעי**. הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי בפרק כיצד מברכין *(דף לה.): **ולשביעית**. ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי פרק ב' דביכורים כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לבעלים כאילן דבתר חנטה ולא כירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים (*ולא) הוי כלאי הכרם מה שאין כן בירק ולענין דר"ה שלו שבט כאילן אע"ג דלאחר לקיטתו עישורו כירק ומ"מ ר"ה שלו שבט כאילן כדאמרינן פ"ק דר"ה (דף יד: ושם) דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה וא"ת ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מים כירק דהכי משמע פ"ק דר"ה (ג"ז שם) באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב שהן גדילין על רוב מים ומתעשרין על שנה שעברה יצאו ירקות שגדילים על כל מים מתעשרין לשנה הבאה ואע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ לענין שביעית דאורייתא דרשא גמורה היא וי"ל משום דדרשינן פ"ק דר"ה (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"א) תנן כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירשנו שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסין לשביעית ומיתרצא בהכי ההיא דפ' מקום שנהגו (דף נא: ושם) דתניא איפכא אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה היינו בשלא נגמר גידולו בששית אבל נגמר גידולו בששית שרו בין לר"ע דדריש שגדילים על רוב מים בין לר' יוסי הגלילי דדריש שגדילים על מי שנה שעברה פ"ק דר"ה (דף יב.) מידי דהוה אבצלים הסריסים דהתם שמנע מהם מים ל' יום לפני ראש השנה דאפילו מאן דפליג התם הכא מודה דלר"י הגלילי כיון דנגמר גידולם כמאן גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מים יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מים כדקאמרינן בירושלמי גבי בצלים הסריסים פ"ב דשביעית אמר ר' מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל שמספקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר וכן נראה לגבי אורז ודוחן בר"ה פ"ק (דף יג:) דיהב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך ללקט בגמר פרי והנהו גמר פריים ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדקאמרינן דעשויה פרכים פרכים ומיהו קשה מאתרוג דאמרינן פרק קמא דר"ה (דף יד:) באתרוג שחנטו פירותיה קודם חמשה עשר דאידך שבט ונלקט באחד בשבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן באתרוג בתר חנטה כר' אליעזר

[ועי' תוס' קדושין נ: ד"ה אתרוג]

[נ"ל דלא]

רבינו חננאל

ואקשינן מזון ג' סעודות מן המופקרות ותו לא. ורמינהו הא דתנן בשביעית פ"ג הפיגם והירבוזין השוטין וחלגלוגות והכוספר שבהרים והכרפס (שבנגנות) [שבנהרות] והגרגיר שבאפר פטורין מן המעשר ונלקחין מכל אדם בשביעית ולא קתני ג' סעודות. ופרקינן בכדי מן פי' כדי מזונותיו כלומר כדי שימכור אילו ויקנה בדמיהן פת כדי אכילתו ולא קשיא. אי הכי שאין מוסרין לו בשביעית*) הוא שנכנס משנה ששית לשביעי' כי הוא חשוב מפירות שנה ששית לפיכך מותר. וא"ת אי הכי ליתני במתני' שגם האתרוג מותר. ונוקמה באתרוג בן ששית הנכנסת לשביעית לא מצית אמרת הכי דאפי' אתרוג בן ששית שנכנס לשביעית אסור דבתר לקיטה אזלינן ולא חיישינן לחנטתו של אתרוג.

*) נראה דחסר כאן וצ"ל שאין מוסרין לו דמי פירות שביעית לולב נמי לולב בר ששית שנכנס לשביעית הוא שנכנס וכו'.

הגהות
הב"ח

(א) תוס' ד"ה בד"א דמזון וכו' מכאן אתה אומר תאנה:

תורה אור

*שבשעת לקיטתו עישורו דברי רבן גמליאל ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר הוא דאמר כי האי תנא דתניא *א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא ואמרו בין למעשר ב בין לשביעית שביעית מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג (א) בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית טעמא דלולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא הא דשביעית קדוש אמאי עצים בעלמא הוא ועצים אין בהן משום קדושת שביעית (*דתנן) *עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובה על פני השדה ג לקטן לאכילה יש בהן משום קדוש' שביעית לקטן לעצים אין בהן משום קדושת שביעית שאני התם דאמר קרא °לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן והאיכא עצים דמשחן דהנאתן וביעורן שוה אמר רבא *סתם עצים ולהסקה הן עומדין ועצים להסקה תנאי היא דתניא* ד אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה ר' יוסי אומר מוסרין מ"ט דת"ק דאמר קרא לאכלה ולא למשרה ולא לכבוסה מ"ט דרבי יוסי אמר קרא לכם *לכם לכל צרכיכם ואפילו למשרה ולכבוסה ות"ק הא כתיב לכם ההוא לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן ורבי יוסי הא כתיב לאכלה ההוא מיבעי ליה לאכלה ולא למלוגמא כדתניא לאכלה ולא למלוגמא אתה אומר לאכלה ולא למלוגמ' או אינו אלא ולא לכבוסה כשהוא אומר לכם הרי לכבוסה אמור הא מה אני מקיים לאכלה לאכלה ולא למלוגמא מה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא

מרבה

רש"י

שבשעת לקיטתו עישורו · שאם חנט בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני מתעשר כדין מעשר שלישית ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדין שניה ולענין מעשר השוו אתרוג לירק דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן ומעשר גורן ויקב דאורייתא ובגורן ויקב ילפינן בראש השנה (דף יג:) שמתעשר אחר השנה שהביאו שליש מקראי ואסמכו רבנן מעשר דבריהם אגורן ויקב מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על רוב מים דהיינו מי גשמים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל הגדילין על רוב מים כגון פירות האילן מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים שמתעשרים לשנה הבאה ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק: לכל דבר · אף למעשרות: הוא דאמר · תנא דמתני' דמקפיד אאתרוג: (דאמר) כי האי תנא · דקתני ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: טעמא דלולב בר ששית כו' · קושיא היא כלומר לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששית הוא הא שביעית הוא אסור ונפקא מינה שלולבי שביעית קדושת שביעית נוהג בהו שלא ליקח בדמיהן חלוק וטלית: שגבבן · שכינסן לאוצרן: לחובה · לשון מחבא: לקטן לאכילה · למאכל בהמה: שאני התם · גבי עלי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת וגו' ומשמע לכם לכל צרכיכם וכתיב לאכלה למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה: שהנאתו וביעורו שוה · כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו דה"נ מידרש קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה: יצאו עצי הסקה שהנאתן אחר ביעורן · משנעשו גחלים אופין בהן אבל לולב עיקר הנאתו לכבד את הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי הלכך בתר מחשבה אזלי: והא איכא עצים דמשחן · עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות והוי הנאתו וביעורו שוה כימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דהנאה בהו שביעית: ומשני סתם עצים · של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לאו להאיר קיימו הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר: ה"ג עצים דהסקה תנאי היא · ועצים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן תנאי היא אי נהגא בהו שביעית אי לא דאיכא תנא דדריש לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו כדדרשינן לעיל ומההיא דרשה אימעוט עצים ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים וסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא וכן כתוב בכל הספרים וטרחתי מנעורי בכל לידי שיטת הש"ס ליישבה כפי דבריהם ואיני יכול ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה וכן נראה בעיני: אין מוסרין פירות שביעית לא לתוך משרה · לשרות פשתן ביין של שביעית: ולא לכבוסה · לכבוס בגדי' ביין של שביעית משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן שמשעה שנשרה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו והנאתו אינה עד שילבש הבגדים: למלוגמא · לרפואה:

מרבה

תוספות

אליעזר אי בתר לקיטה כרבן גמליאל נהג בו שני עישורין אלמא דמאן דאמר בתר לקיטה אע"ג דנגמר פרי [כבר] דהרי חנט בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר ושמא אתרוג חלוק משאר פירות לפי שדרכו לעמוד באילן שתים ושלש שנים וכל זמן שמתקיים באילן גדל בכל שנה ושנה אי נמי אע"פ שחנט בשבט של שנה שעברה זימנין דאין נגמר גידולו עד שבט אחר וניחא השתא דנקט רבי יוחנן פ"ק דר"ה (דף טו:) גבי אתרוג אפילו כזית ונעשה ככר כלומר דע"י מי שנה הבאה גדילה ומיהו כזית לאו דווקא בעינן דהא רבי יוחנן בתר חנטה אזיל ושמא לא חשיבא חנטה באתרוג פחות מכזית: **ורבותינו** נמנו באושא · אית דגרסי פ"ק דר"ה (דף טו:) אתרוג אחר חנטה בין למעשר בין לשביעית וסברי כרבי אליעזר דלעיל ואי אפשר לומר כן כדמוכח בשמעתין דגרס אחר לקיטה ושלש מחלוקות בדבר: **שגבבן** לחובה · יש לפרש דווקא נקט ויש לפרש אורחא דמלתא נקט: **לקטן** לאכילה · אי בסתם היו לעצים לא היה מועיל מפרש לאכילה מידי דהוה אעצים דמשחן שליקטן להאיר לרבא דאמר סתם עצים להסקה ושמא הני סתמייהו להכי ולהכי הלכך אזלינן בתר מפרש: **ועצים** דהסקה תנאי היא · אי נהגא בהו שביעית או לא דאיכא תנא דדריש לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו וממעט עצי הסקה ואית דלא ממעט אלא דבר שהנאתו אין שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין כך פירש בקונט' ורבותינו היו גורסין וסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא ופי' בקונט' דטרח עלה ליישבה ולא יכול ובהגוזל קמא (ב"ק דף קב.) פי' בקונט' וזה לשונו תנאי היא איכא למאן דאית ליה סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית ואפילו אעצים דמשחן ואיכא דסבר אעצים דמשחן מיהא חיילא והיינו תנאי רבנן סברי סתם פירות לאכילה ניתנו וחיילא עלייהו קדושת שביעית כדאמרי' דאכל דבר שהם וביעורן שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה ולכבוסה לא מהניא מחשבה למיהוי כעלי קנים שלקטן לעצים ומשרו דהכא סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמייהו לאכילה ומשעת ילידתן חיילא קדושה עלייהו ותו לא מהניא מחשבה לאפקועי למשרה ולכבוסה דאין נוהגין בקדושת שביעית וגבי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשחן ור' יוסי סבר לא אמרי' סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה כעלי קנים וגפנים והיכא דלקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עליה שביעית: **יצאו** משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן · שמשעת שרה הפשתן או הבגדים ביין שעה אחת נתבער ואבד והנאתו אינה עד שילבש אותן בגדים כך פי' בקונט' ותימה דבהגוזל קמא (ב"ק דף קא: ושם) קא חשיב מין הצובעין הנאתן וביעורן שוה ומאי טעמא הוה ליה לאחשובי הנאתו אחר ביעורו שביעור בשעת לביעה ולבישה אחר כך ולמאי דבעי למימר' התם יש שבח סממנין על גבי הצמר ניחא דאין זה שייך גבי משרה וכבוסה ובקונטרס פירש שם דמיירי לבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע בבגד נמצא הנאתו וביעורו שוה אבל משרה וכבוסה משעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה שיהא הפשתן שרוי:

אין

רבינו חננאל

דתניא נמנו וגמרו באושא אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית כבר פירשנו זה הענין כולו בר"ה לפיכך לא הוצרכנו להאריך בכאן. ומקשינן וכי לולב כפרי הוא דמוקמת לה בבן ששית שנכנס לשביעית עץ הוא ועץ אין בו קדושת שביעית דתנן עלי קנים ועלי גפנים שגבבן מן השדה ליקטן לאכילה יש בהן קדושת שביעית לעצים אין בהם משום קדושת[שביעית] ושנינן שאני התם דאמר קרא לכם ואמר קרא לאכלה. כלומר לא ניתנה לכם שביעית אלא לאכילה. ובעינן [לכם] דומיא דלאכילה ודרך המאכל ללעוס ולבער המאכל בלעיסתו מתורת אוכל. וכיון שמגיע בחניכיו נהנה חכו מן המאכל בלעיסתו ונתבער אותו הפרי נמצאת הנאתו ועת ביעורו באין כאחד. וזהו פי' הנאתו וביעורו שוין וכל דבר שהנאתו וביעורו ביחד קדושה חלה עליו ואף על שאינו נאכל והואשניתן ליהנות ממנו בדרך האכילה ששוה בכל אדם. יצאו העצים שהנאתן אחר ביעורן. כלומר אין הפת נאפת ואין התבשיל מתבשלת אלא אחר שריפת עצים. הנה ביעורן קודם להנאתן. לפיכך אין קדושה חלה על העצים ודחינן והאיכא עצים דמשחן. פי' משחן להתחמם כדכתיב ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו ומתרגמינן ולא שחין ליה כלומרשעושין מהן המדורה להתחמם שבעת הדלקתן הוא מתחמם בהן. נמצאת הנאתן ועת ביעורן ביחד ולמה אין קדושת שביעית חלה עליהן. ודחי רבא סתם עצים להסקה הן עומדין. פי' עצים להסיקן תחת תבשילו ועל התנור לאפות בו את הפת עומדים לאפוקי לולב דלאו להסקה עומד והנאתו בעת ביעורו. לפיכך יש בו קדושת שביעית ומשום דהוא בן ששית שנכנס לשביעית שרי לובני. וסתם עצים להסקה עומדים ואין מותרין בשביעית אלא משום הנאתן אחר ביעורן תנאי היא דתניא אין מוסרין פירות שביעית למשרה ולכביסה. פי' כגון פירות שמלבנין וכובסין בהן כגון הבורית וכיוצא בהן בשביעית אסור מהאי טעמא דכתיב לכם יהיה לאכלה בעינן לכם דומיא דלאכלה מה לאכלה בעת הנאתו מתבערין אף לכם בעינן להיות ביעורו בעת הנאתו *) שמתכבסין ומתלבנין אחר ביעורן ונמצאת הנאתן אחר ביעורן ואסור וכן העצים. ור' יוסי מתיר דייק לכם לכל צרכיכם. ואפי' משרה וכביסה והא דכתיב לאכלה למעוטי מלוגמא ומרבה המשרה והכביסה להיתר שכל אדם צריכין להן וממעט המלוגמא שאינה צורך הבריאים אלא צורך החולים והבאת עצים נמי מלכם נפקא ולא בעי דומיא

*) אולי צ"ל לסוגיא משרה וכבוסה שמתכבסין ומתלבנין כו'.

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"א מהל' מעשר שני הל' ה:

צו ב שם ופ"ד מהלכות שמיטה הלכה יב:

צז ג מיי' פ"ה מהלכות שמיטה הלכה יא:

צח ד מיי' שם הל' י:

מסורת הש"ס

[ר"ה טו. תוספ' שביעית סוף פ"ג]

[ר"ה מ"ז ע"ש דתניא]

[ביצה נב: ע"ש נדרים סב: ע"ש ב"ק קב.]

[מכות יג.]

ויקרא כה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמרו אתרוג אחר לקיטה:

עין משפט
נר מצוה

צט א ב מיי' פ"ה מהל' שמיטה הל' י :
ק ג מיי' פ"ו מהלכות שמיטה הלכה ח :
קא ד מיי' שם הל' ו :
קב ה מיי' שם הל' ז :
קג ו מיי' שם הלכה ט ופ"ד מהל' מעשר שני וג"ר הלכה ו :

ופ"ש דלפנינו איתא מחללין ולא מחללין מיבעי ליה]

תורה אור

מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם ומוציא את המלוגמא שאינה שוה לכל אדם מאן תנא להא דת"ר [א]לאכלה ולא למלוגמא לאכלה ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין במאן כר' יוסי דאי רבנן הא [ב]איכא נמי משרה וכבוסה אמר ר' אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ורבי יוחנן אמר [ג]בין דרך מקח בין דרך חילול מ"ט דר' אלעזר דכתיב °בשנת היובל הזאת וגו' וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר דרך מקח ולא דרך הילול ורבי יוחנן מ"ט דכתיב כי יובל היא קדש מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול אף שביעית בין דרך מקח בין דרך חילול ורבי יוחנן האי כי תמכרו ממכר מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדר' יוסי בר חנינא דתניא *א"ר יוסי בר חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו' אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו שנאמר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' ור' אלעזר האי קרא דר' יוחנן מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא °כי יובל היא קדש מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה תניא כוותיה דר' אלעזר ותניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרבי אלעזר *[ד]שביעית תופסת את דמיה שנאמר כי יובל היא קדש תהיה לכם מה קדש תופס את דמיו ואסור אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה אי מה קדש תופס דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין תלמוד לומר תהיה בהוייתה תהא היא כיצד [ה]לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים לקח בדגים יין יצאו דגים ונכנס יין לקח ביין שמן יצא יין ונכנס שמן הא כיצד *אחרון אחרון נכנס בשביעית ופרי עצמו אסור מדקתני לקח לקח אלמא דרך מקח אין דרך חילול לא תניא כוותיה דר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ו]על שחוטין מתחללין על חיין אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים אמר רבא מחלוקת בזכרים

מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם · שהכל צריכין לה כמו אכילה ששוה בכל אדם : מלוגמא שאינה שוה בכל אדם · שאין הכל חולין : ולא לזלף · יין שמזלפין בבית לריח טוב : אפיקטויזין · להקיא והוא בגוטריקון אפיק טפי זין מזון האוכל יותר מדאי מוציא ומקיא : כמאן כר' יוסי · דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל והנך נמי אינם אלא לצורך חולי ואסטנים והייט תנאי דלעיל דלרבנן לא נהגא שביעית אלא בדבר שהנאתו וביעורו שוה דדרשינן ליה נמי הכי והיתה שבת הארץ נוהגת בדבר שהוא לכם דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ולא בעלים ורבי יוסי דריש הכי והיתה שבת הארץ נוהגת כולו שהנאתו שוה בכל אדם ואפילו עלים להסקה : אין שביעית מתחללת · לתפוס דמיה בקדושתה אלא דרך מקח שמוכרה זה לחבירו אבל לא ע"י חילול לומר הרי פירות הללו מחוללין על מעות הללו כדרך שפודין הקדשות : בשנת היובל · שביעית ויובל חדא היא : וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר · ודרשינן סמוכין למימרא דלא שייך בפירות לתפוס קדושת הדמים אלא ע"י ממכר : קודש מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול · דכתיב (ויקרא כז) ופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו הרי חילול ואם לא יגאל ונמכר בערכך (שם) הרי מקח : ורבי יוחנן · הך דרשה דסמוכין דסמיך וכי תמכרו ליובל מאי דריש ביה : דרבי יוסי בר חנינא . במסכת ערכין (דף ל:) ארוכה היא מאד וכאן לא נכתבה כולה בספרים כמה קשה אבקה של שביעית מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו קרי אבק וכן אבק רבית וכן אבק לשון הרע שאינו לשון הרע גמור אלא צד לשון הרע כמו אבק העולה מדבר הנכתש במכתשת: אדם נושא ונותן בפירות שביעית · לסחורה דהיינו אבק שביעית דעיקר איסור שביעית לא תזרע לא תזמור וזהו איסור קל שבה : לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו · מחמת עניות: שנאמר בשנת היובל הזאת וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר · ודרשינן סמוכין שבשביל עונשה של שביעית תבא לידי כך : קודש תופס את דמיו · פדיה כתיב ביה שזה יוצא וזה נכנס תחתיו יוצא הקדש לחולין ונכנסין הדמים תחתיו דהיינו ופדה והיינו נמכר דכל מכירה יוצאה מכחו של זה ובא לזה והדמים נכנסין לרשות המוכר : בהוייתה תהא · בקדושתה: מתבערין בשביעית · בתוך זמן הביעור : יצא בשר · שהדמים יוצאין לחולין ע"י פדיה בדמים של קודש דלא כתיב תהיה אלא בפירות עצמן : ופרי עצמו · פרי הראשון אסור לנהוג בעצמו חול אלא קדושת שביעית עליו : מתחללין · משמע דרך חילול בפדיה ולא במקח וממכר : שמא יגדל מהם · ישהם אלו לגדל וולדות ונמצא משהה מעשרותיו והתורה אמרה (דברים יד) שנה שנה ואכלת ואם שהה דאשונה ושניה חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית ולהתוודות וגבי שביעית נהגה מהן להתעשר והתורה אמרה[א] ולא לסחורה אלא להפקיר ולבער בשביעית עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן : בזכרים

אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח · והא דתניא לעיל (דף לט·) ואם מכר יאמר מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בבית קנסא בעלמא כדפרישית לעיל : אבקה של שביעית · עיקר איסור בעבודת קרקע כגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא דלאכלה ולא לסחורה ועונש זה מפרש בפרק קמא דקדושין (דף כ·) לסוף מוכר את מטלטליו ואת ביתו ואת עצמו בעון משא ומתן בא לו מדה כנגד מדה : על חיין אין מתחללין · במעשר שני חוץ לירושלים איירי דבירושלים מותר לקנות ממנו בהמה לזבחי שלמים כדמוכח פרק קמא דמעשר שני ועוד מדדייק בסמוך דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש והא כתיב וצרת הכסף בידך כלומר היאך מתחלל על בהמה חיה ועוף אלא מאי מעשר דמי מעשר משמע בהדיא דאיירי חוץ לירושלים מדמייתי עלה קרא דוצרת הכסף ואפי' לכתחלה שרי ר"מ לחלל כדקתני בהדיא בתוספתא דשביעית אחד שביעית ואחד מעשר שני מחללין אותו על חיה ועוף ועל בהמה בעלת מום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא אמרו אלא שחוטין ומחללין לכתחלה משמע והא דנקט הכא מתחללין דמשמע דיעבד כדאמר בריש הזהב (ב"מ דף מה:) *מתחללין ואין מתחללין מיבעי ליה משום רבותא דרבנן נקט לה דאפילו דיעבד אין מתחללין על חיין ותימה דבריש הזהב (שם דף מד:) משמע בין לב"ש בין לב"ה דטיבעא אפירא לא מחללין גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב וי"ל דהכא מיירי ע"מ להעלותו ולאוכלו בירושלים ופלוגתא היא בירושלמי פ"ק דמעשר שני יש שאוסר אפילו על מנת להעלותו ומוקי פלוגתא דר' מאיר ורבנן דהכא בדמאי ותימה דמשום גזירה דרבנן דשמא יגדל מהם עדרים לא הוה לן למימר אין מתחללים דיעבד כדמשמע בריש הזהב גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב דפריך בשלמא להך לישנא דאמרת מדאורייתא משרא שרי ורבנן הוא דגזרו בהו שמא ישהה עליותיו היינו דקתני יעשה ולא יעשה אלא להך לישנא דאמרת מדאוריי' פליגי מתחללין ולא מתחללין מיבעי ליה משמע דמשום גזרה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד וי"ל דאין מתחללין דהכא היינו שיחזרו דמים למקומן כדאשכחן דכוותיה בפ' האיש מקדש (קדושין נו.) : שמא יגדל מהם עדרים . פרק האיש מקדש (קדושין דף נה: ושם) דתניא אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני פירש שם בקונטרס שמא תכחיש ולא היה לו לפרש כן אלא כדמפרש טעמא הכא שמא יגדל עדרים ואפילו ר"מ לא פליג אלא בזכרים אבל בנקבות לא כדקאמרינן הכא ומפרש בירושלמי דבזכרים פליגי אי גזרי' זכרים אטו נקבות ותימה דרבנן דהתם דאמרי ואם לקח בשוגג יחזרו דמים למקומם במזיד תעלה ותאכל במקום וי"ל דאיירי כמו שמפרש ר' יהודה התם בד"א במתכוין ולקחו מתחלתו לשם שלמים [א]היינו נקבה כדאיתא בבילה(דף כ·)דאז לא גזרינן דיעבד שמא יגדל ולאו דווקא לקחו לשם שלמים דאפי' בסתם נמי כיון שהם תמימין דהא לא ממעט אלא דווקא מתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין אבל בעלי מומין קתני רבי יהודה בסיפא בתוספתא בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומן וכולה ברייתא דקדושין רבי יהודה היא דאפילו

רבינו חננאל

דומיא דלאכלה להיות דרך הנאתו וביעורו שוה א"ר אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ממש מתחללת בלא כלום אונאה [שנאמר בשנת היובל הזאת וגו' וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר ש"מ דקדושת יובל בעינא מקח וממכר ממש] ור' יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול . כלומר אפי' אם יאמר הללו פירות שביעית יהו מחוללין על מעות הללו. הרי אלו מחוללין מ"ט דכתיב כי יובל היא קדש וגו' כקדש מה קדש אפי' דרך חילול אף שביעית כמותן ור' אלעזר האי מיבעי ליה לכדתניא כי יובל היא וגו'. (או) מה קדש תופס את דמיו ונעשו אותן דמים קדש אף שביעית תופסת דמיה . ותניא כוותיה כי יובל היא וגו'. אי מה קודש תופס את דמיו ויוצא תקדש לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאין הפירות לחולין . ת"ל תהיהכל תבואתה לאכול בהווייתה תהא לעולם. כיצד לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בעיו"ם הראשון של פסח בשנה השביעית . ומפורש בפרק אחרון דמעשר שני לקח בבשר דגים יצא בשר נכנסו דגים לקח בדגים כו' . הא כיצד אחרון אחרון נתפס . כלומר לקח בבשר דגים ובדגים יין וביין שמן השמן נתפס לבדו שהוא אחרון והבשר והדגים והיין יצא לחולין ופירות שביעית עצמן אע"פ שנתפסו הדמים הפירות לא יצאו לחולין אלא הרי הן בקדושת שביעית ודייקינן דקתני ברייתא בכל אחד מהן הבשר והדגים וביין ובשמן לקח בכל אחד ש"מ דרך מקח אין דרך חילול לא : תניא כר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטין דברי ר' מאיר וחכ"א על שחוטין מתחללין על חיים אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים' הא דתני ר' יוסי בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית מפורש בקדושין פ"א וזו השמועה ידיין צריכה עיון יאשיקנא

מסורת הש"ס

קדושין כ. ערכין ל: [תוספ' דערכין פ"ה]

קדושין נח. ע"ז נד:

[שביעית פ"ח מ"ז קידושין נה. ע"ז נד: בכורות ט.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמא יגדל וכו' והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה שמא כו' היינו נקבה כדאיתא בבילה דף כ. נ"ב אין לזה מובן ובש"ס דפוס ווילנא ובאסיפות אינו :

בזכרים אבל בנקבות דברי הכל על שחוטין מתחללין על חיין אין מתחללין גזרה שמא יגדל מהן עדרים אמר רב אשי מחלוקת בפרי ראשון אבל בפרי שני דברי הכל בין דרך מקח בין דרך חילול והא דקתני לקח לקח איידי דתנא רישא לקח תנא נמי סיפא לקח איתיביה רבינא לרב אשי מי שיש לו סלע של שביעית וביקש ליקח בו חלוק כיצד יעשה ילך אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע פירות ונותן לו וחוזר ואומר לו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה והוא אומר לו הא לך סלע זו במתנה והלה לוקח בהן מה שירצה והא הכא דפרי שני הוא וקתני דרך מקח אין דרך חילול לא אלא א"ר אשי מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חילול לא והא דקתני אחד שביעית ואחד מעשר שני מאי שביעית דמי שביעית ראי לא תימא הכי מעשר ממש והא כתיב °וצררת הכסף בידך אלא דמי מעשר הכא נמי דמי שביעית: **מתני'** *בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור: **גמ'** *מנא לן דעבדינן זכר למקדש א"ר יוחנן דאמר קרא °כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: ושיהא יום הנף: מ"ט *מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש האיר מזרח התיר השתא דאיכא בית המקדש עומר מתיר דאיבני אימת אילימא דאיבני בשיתסר הרי התיר האיר מזרח אלא דאיבני בחמיסר מחצות היום ולהלן תשתרי דהא תנן *הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלים בו לא צריכא דאיבני בליליא אי נמי סמוך לשקיעת החמה (אמר) רב נחמן בר יצחק אמר רבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמר' דאמר מן התורה הוא אסור דכתיב

עד

דברים יד | ירמיה ל

תורה אור

רש"י

בזכרים · שאין מגדלים מהם וולדות ואפ"ה גזרו רבנן אטו נקבות: אמר רב אשי מחלוקת · דרבי אלעזר ורבי יוחנן: בפרי ראשון · בפירות שביעית הוא דא"ר אלעזר דרך חילול לא משום דדריש סמוכין: פרי שני · דמי שביעית: והא דתניא. בברייתא דמסייע ליה: לקח לקח · בכולהו בין בפרי ראשון בין בדמיו דקתני לקח בבשר יין ולא קתני חילל בשר ביין: איידי דתני רישא לקח · דאיירי בפרי עצמו: וביקש לו ליקח חלוק · ואינו יכול דהתורה אמרה לאכלה בתוך הזמן (א) ולא לסחורה וזה מתקיים לשנה הבאה: הרגיל אצלו · שמתוך כך יעשה לו חפצו: וחוזר ואומר לו · לחנוני: הרי פירות הללו · שמכרת לי שהיו של חולין ונכנסו לקדושת שביעית נתונים לך במתנה ואוכל אותם בשביעית והחנווני אומר לו ואני נותן לך סלע חולין זה שיצא לחולין במתנה ובא ולוקח מאותו סלע כל מה שירצה והחנווני יאכל הפירות בתורת שביעית: והא הכא · דהא סלע פרי שני הוא דמי שביעית וקתני דצריך לילך אצל חנווני ולהוציאו לחולין דרך מקח וממכר אלמא בפרי שני נמי איכא מאן דפליג דאי הוי סגי בדרך חילול למה ילך אצל חנווני יקח פירות חולין שיש לו בביתו שוה סלע ויחללנו עליהם ויאכלם בתורת שביעית: אלא · אי אתמר דרב אשי הכי אתמר: מחלוקת בפרי שני · בהא הוא דאיכא למאן דשרי דרך חילול אבל פרי ראשון כו': והא דקתני · בברייתא דמסייע לר' יוחנן אחת שביעית ואחת מעשרות מתחללין אלמא שביעית עצמה דרך חילול: מעשר מעשר ממש · בתמיה וכי יש לומר שהמעשר עצמו יתחלל על בהמה חיה ועוף: והכתיב · ונתתה בכסף וצרת דאין מתחלל אלא על המטבע דבר שיש עליו צורה: **מתני'** במקדש שבעה · כדדרשינן בת"כ ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג) ולא בגבולין ז' ימים: במדינה · בירושלים שאף הוא כגבולים: ושיהא יום הנף · של עומר דהיינו ט"ז בניסן כולו אסור בחדש ובעוד המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב (שם) עד הביאכם וכשחרב הבית מותר מן התורה משהאיר המזרח כדאמר במנחות (דף סח·) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר המזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום כדמפרש טעמא בגמרא: **גמ'** מהרה יבנה בית המקדש · ויחזור דבר לאיסורו דהשתא קרינא ביה עד הביאכם ואי הוו נהיגי בחורבנו לאכול בהאיר מזרח כדין תורה אתיא למיכל נמי בבניינו ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כו': דאיבני אימת · הך תששא דחיישינן למהרה יבנה אימת תגמור המלאכה דאיכא למיחש לאיסור חדש כל היום דאצטריך לרבן יוחנן בן זכאי למיסר השתא כל היום משום סירכא דההוא יומא: אי נימא דאיבני בשיתסר · שלא נבנה עד יום ט"ז עצמו הרי התיר האיר המזרח · ושפיר קאכלי דהואיל דהאיר המזרח ואין מקדש בנוי אשתרי ליה בחדש: אלא דאיבני בחמיסר · או קודם לכן דכי מטא שיתסר לא התיר האיר המזרח שהרי המקדש בנוי הלכך אכלי איסורא וגזר ריב"ז השתא משום ההוא יומא: מחצות היום ולהלן נשתרי · השתא דאי נמי אכלי ההוא יומא מחצות היום ולהלן כסירכא דמעיקרא נכלי וליכא איסורא דודאי קרב העומר: דתנן · במסכת מנחות (שם): הרחוקים · מירושלים לא היו רואין ולא היו שומעין שעת הקרבת העומר: מותרין · בחדש: מחצות היום ולהלן · לפי שיודעים שאין ב"ד מתעצלים בו מלהקריבו קודם חצות: לא צריכא דאיבני בליליא · כלומר לשמא יבנה בליליא חיים ולא יהו פנויים לקצור העומר עד סמוך ליום ויש טורח הרבה בעומר שהיו מייבשין אותו *באבוס של קלאים ונוברין אותו שיזובו מימיו וטוחנין אותו ברחים של גרוסות ומניפין אותו בי"ג נפה בגסה בדקה כדאמרינן התם וזה שלא יוכלו להתעסק בו מתחילת לילה לא יספיקו להקריבו למחר קודם חצות: אי נמי · דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה והיא היא ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקי"ל בשבועות (דף טו:) דאין בנין בית המקדש בלילה דכתיב וביום הקים ולא בחמיסר שהוא י"ט דקי"ל בשבועות (שם) דאין בנין ב"ה דוחה י"ט ה"מ בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנא' (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך: בשיטת ר' יהודה · אותה שיטה שהיה ר' יהודה שהיה מתלמידי תלמידיו דורש אחריו דרש גם הוא בימיו:

עד

תוספות

דאפילו למ"ד פרק זה בורר (סנהדרין דף כה· ושם) אימתי דרבי יהודה לפרש ובמה לחלוק היינו דזימנין דבמה לחלוק ומ"מ דזימנין נמי היינו לפרש והא דאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק דף לז: ושם) גבי מטות מעשר שני מעות של בבל והם בבבל למאי חזו ומשני דזבין ביה בהמה ומסיק לה התם היינו כרבי מאיר דשרי אפילו לכתחילה אי נמי אפילו כרבנן והתם דלא אפשר בענין אחר ולפי מה שפי' דר' מאיר שרי אפי' לכתחילה לא יתכן מה שפירש בקונטרס פרק הזהב (ב"מ דף נה:) דגבי דמאי מחללין אותו כסף על נחשת נחשת על הפירות ויחזור ויפדה את הפירות דדוקא כך צריך לעשות ולא מעלם לירושלים והכא אשכחן דשרי ר"מ דמאי לחלל על הפירות לכתחילה ובלבד שיעלו ויאכלו במקום דהכי עדיף משיחזור ויפדה את הפירות:

פירות הללו נתונים לך במתנה · בהדיא קתני בירושלמי דשביעית בסוף פרק שמיני והחנווני אומר לו הרי סלע נתון לך במתנה ובענין אחר לא סגי ודייק דדרך חילול אינו מדלא חילל החנווני לכתחילה סלע של בעל הבית על פירותיו שלא כדרך מקח וממכר:

ושיהא יום הנף כולו אסור · הרבה תקנות תיקן רבן יוחנן בן זכאי אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תני הכא יום הנף אגב גררא ותימה דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף סח·) לא תני הנך דלולב אגב ההוא דיום הנף ובפרק בתרא דר"ה (דף ל·) תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובה דתקון:

דאשתקד לא הוה בית המקדש האיר המזרח הוה מתיר · ואפילו לרבי יהושע דאמר שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית בפ"ק דמגילה (דף י·) הני מילי כשיש מזבח בנוי אבל בלא מזבח לא כדמוכח בזבחים פרק קדשי קדשים (דף סי ושם) דמזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולים ואין אוכלים בגיעו שירי מנחה ולא קדשי קדשים ואפילו קדשים קלים:

אי נמי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר · שלא יוכלו להתעסק בעומר בתחילת לילה ולא יספיקו להקריב קודם חצות למחר וי"מ דמיירי בערב י"ט סמוך לשקיעת החמה ולא יכול לבקר בי"ט מהיכן יקצרו את העומר והיכן מגלות וקופות ושלש עשרה נפה וכלי שרת דברים הצריכין לעומר כדתנן במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סו·) דאי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר קאמר שהוא י"ט הא אין בנין בית המקדש דוחה י"ט כדאיתא פרק שני דשבועות (דף טו:) ולאו פירכא היא דתיקשי לן הא דקאמרינן לא צריכא דאיבני בליליא הא נמי אמרינן התם דאין בנין בהמ"ק בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין אותו ובלילה אין מקימין אותו אלא על כרחך צריך לחלק כמו שפירש בקונטרס דהני מילי בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד בנוי ומשוכלל יגלה ויבא מן השמים שנא' מקדש ה' כוננו ידיך:

ולקחתם

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ז מהלכות שמיטה הלכה ח:

קה ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג סמג עשין מד:

קו ג מיי' שם הל' טו:

קז ד מיי' פ"י מהלכות אסורות הלכה ב סמג לאוין קמב טוש"ע א"ח סי' תפט סעיף י טוש"ע י"ד סי' רצג סעיף א:

קח ה ו מיי' שם הל' ב:

רבינו חננאל

ואסיקנא דמחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר בדמי פירות שביעית שהן פרי שני ושמעינן לה מהא דתניא מי שיש לו סלע של שביעית פי' סלע שלקחה בדמי פירות שביעית וביקש ליקח בה חלוק כיצד עושה הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע זו פירות ונותן לו וחוזר ואומר לו הרי פירות הללו שקניתי ממך נתונין לך במתנה והחנוני אומר הרי סלע זו נתונה לך במתנה. והלה אומר הרי פירות הללו מחוללין על פירות שיש לי בביתי ולוקח בסלע זו מה שירצה הנה הסלע של שביעית כמו פרי שני וקתני דרך מקח אין דרך חילול לא כמאן כר' אלעזר. אלא אם תאמר מחלוקת בפרי ראשון אבל בפרי שני דברי הכל אפי' דדרך חלול הוא: לא כר' יוחנן ולא כר' אלעזר אלא ש"מ מחלוקת בפרי שני ואי קשיא לך הא דתניא אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין מאי שביעית דמי שביעית הן מדקתני מעשר שני בהדיה וכי מעשר שני מתחלל בבהמה והלא אינו מתחלל אלא בכסף שיש עליו צורה אלא בדמי מעשר שני [הכא] נמי בדמי שביעית:

פיסקא משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל כל שבעה במדינה זכר למקדש שנאמר דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה ושיהא יום הנף כולו אסור לאכול החדש כבר פירשנוה במסכת ר"ה חלוקות ר' יהודה על ריב"ז במסכת מנחות ואסיקנא לריב"ז אסור לאכול החדש בי"ו בניסן היום כולו. והאידנא לא אכלינן אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר ומאי התקין דקתני במתני' דרש המקרא והתקין:

מסורת הש"ס

[ר"ה ל.]

[שם ע"ש]

[מנחות סח:]

עירובין לב. ר"ה ל. מנחות סח.

ר"ה מ"ו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וביקש לו וכו' בתוך הזמן וזה כצ"ל ותי' ולא לסחורה נמחק:

[באבוס של קלאים כצ"ל]

עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וקסבר *עד ועד בכלל ומי סבר ליה כוותיה והא מפליג פליג עליה (*דתניא) *משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור אמר לו רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום רבי יהודה הוא דקא טעי הוא סבר מדרבנן קאמר ולא היא מדאורייתא קאמר והא התקין קאמר מאי התקין דרש והתקין: **מתני'** י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית *הכנסת למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו רבי יוסי אומר *יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** מנה"מ דת"ר *ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד *לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים *אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל למה לי למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה כי הא *דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מיתיבי *לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל ולא ישתין בהן מים *ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו תניא *רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו מאי קמ"ל להודיעך כמה היו זריזין במצות: רבי יוסי אומר י"ט: אמר אביי

לא

רש"י

עד עצם עד (א) עצמו של יום · כל היום קרוי עצם היום: וקסבר עד ועד בכלל · ולא דריש עד ולא עד בכלל להתירו בהאיר מזרח כי ליכא עומר והכי מתוקמא קראי אין עומר עד עצם ועד בכלל יש עומר עד הביאכם: והא מיפלג פליג · רבי יהודה עליה שמליט שתמה רבי יהודה בדורו על תקנת ריב"ז למה תלה הדבר בעצמו דמשמע לעשות סייג בא והלא מן התורה הוא אסור: דרש · המקרא עד ועד בכלל: והתקין · לפי שהיו רגילים לאכול חדש מאלות ולהלן כשהיה הבית קיים עד עכשיו הוצרך לתקן: **מתני'** י"ט הראשון כו' · דאמרינן לקמן (דף מג·) דדוחה מצות לולב שבת בי"ט הראשון לבדו: מוליכין את לולביהן: מערב שבת: שהוליאו ברשות · ברשות מצוה שהיה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת וקסבר רבי יוסי טועה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן: **גמ'** מנא הני מילי · דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו: לכם משלכם · משמע: למה לי למימר החזירו · מה אנו למידין מחזרה זו דאצטריך תנא למיתנייה במתני': הא קמ"ל · דר"ג ע"מ שיחזירוהו לו נתנו להם ואפ"ה הויא מתנה עד שיצאו בו: החזירו לו יצא · דמתנה על מנת להחזיר מתנה היא והרי החזירו לו אבל אם לא החזירו אגלאי מלתא דמעיקרא גזול הוא בידו: ר"ג למה ליה למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהם: הוה מצלי ביה · כשהיה מתפלל היה לולבו בידו מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו: לא יאחז אדם כו' ויתפלל · מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו: לא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי · שמא יפלו מידו והכי אוקימנא ליה בהישן (לעיל דף כו·) דהא דקתני לא קבע ולא עראי בדנקיט ליה בידיה: סכין · מתיירא שמא יפול ויתקע לו ברגלו: וקערה · מליאה: ומעות · שלא יתפזרו: וככר · שאם יפול יהא נמאס: לאו מצוה נינהו · לאוחזן והויין עליו למשא לפיכך טרוד במשאם וכבד עליו משאם ושמירתם: הכא · נטילתה ולקיחתה מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאה ושימורה כבד עליו ולא טריד: קורא בתורה · צריך להניח הלולב לפי שגולל ס"ת ופותחו: נכנס לבית המדרש · טריד בשמעתא ויפול מידיו:

לא

תוספות

ולקחתם שתהא לקיחה לכל א' וא' · מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד וגבי סוכה לא צריך קרא דהא כתיב כל האזרח: **אלא** א"כ נתן לו במתנה. ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח בשילהי יש נוחלין (ב"ב דף קלז: ושם) גבי אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד שלו אלא כשאול הוי ואינו יוצא בו ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות מלמדין אותן שיהו כולם נותן כל אחד ואחד חלקו לחבירו על מנת להחזיר ויש לסמוך דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואע"ג שלא פירשו סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו: **הילך** אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי · בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו להקדים תנאי למעשה ותנאי כפול והן קודם ללאו אע"ג דבהכי מיירי אלא שמקצר לשונו לפי שלא על אודות זה בא להשמיענו ולא דמי לתנאי ומעשה בדבר אחד דהיינו כששניהם סותרים זה את זה כי ההיא דעל מנת שתחזיר לי את הנייר בפרק מי שאחזו (גיטין דף עה· ושם) וא"ת כיון דאמר ע"מ שתחזירו לי א"כ אם הקדישו אינו מקודש כדמוכח בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלז:) גבי שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי דכיון דקאמר לי מידי דחזי לי קאמר וא"כ הילך יצא והא אנן תנן בנדרים פרק השותפין (דף מח·) גבי מתנה דבית חורון דכל מתנה שאינה *שאם הקדישה לא תהא מקודשת לא שמיה מתנה וי"ל דה"נ הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ועוד דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה כדמוכח בנדרים ירושלמי דאמר עלה רבי ירמיה רבי יהודה בעי מעתה מתנה אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"מ שלא יקדשנה לשמים ומשני מתני' כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שהיתה בערמה שאם הקדישה אינה מוקדשת אינה מתנה כלומר שלא נתנה לו שיהנה המקבל שום הנאה שבעולם אלא שיהא מותר לאביו של נותן זה ודאי הערמה בעלמא ולא שמיה מתנה שהרי לא זכה בה לענין עצמו לשום דבר וא"כ מה הקנה לו אבל הכא דמזכה ליה שיהנה בו שמיה מתנה ולא הזכיר שם הקדש אלא משום שעל הקדש היה מעשה ולשון כל מתנה שאינה וכו' מוכיח כן דמשמע שאינה מתנה לשום דבר גם סעודתו היתה מוכחת עליו שלא היה דעתו ליתן כלל לענין שום דבר רק שיבא אביו ויאכל כמו שמפרש שם בגמרא או משום דויתור אסור במודר הנאה אבל בעלמא מתנה היא אע"פ שאין יכול להקדישה כדתנן פרק בתרא דנדרים (דף פח·) שנותן לבתו מה שנושאת ונותנת לפיה ובפ"ק דקדושין (דף כג: ושם) שנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות*): **ואם** לאו לא יצא · ומה שלא החזירו רבי יהושע לרבן גמליאל אלא נתנו לרבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא דעתו של רבן גמליאל היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו: **ואמר** שמואל סכין וקערה וככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן · אצטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דווקא תפילין וס"ת דאיכא בזיון כתבי הקודש בנפילתו טריד בהו טפי ואין דעתו מתיישבת בתפלתו:

*) [וע"ע תוס' קדושין ו: ד"ה לא ודף מט: ד"ה דברים ותוס' ב"ב קלז: ד"ה לא ותוס' גיטין עה. ד"ה לאפוקי וד"ה אלא אמר ותוס' שם עה: ד"ה דתנאי]

אמר

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה י:

קי ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנח סעיף ג:

קיא ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

[נ"ל דתנן]

קיב ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' צו סעיף א:

קיג ו מיי' פ"ד מהל' תפלין הלכה יז סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מג סעיף א:

קיד ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע א"ח סי' מד:

קטו ח מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג שם טוש"ע א"ח סי' צו סעיף א:

קטז ט מיי' שם ופ"ז מהל' לולב הל' כד סמג שם ועשין מד טוש"ע שם וסי' תרנב סעיף א בהג"ה:

שאם הקדישה מוקדשת כ"ה גי' מהר"ם

רבינו חננאל

מתני' בי"ט הראשון כו'. זו ששנינו שאין אדם יוצא בי"ט הראשון בלולבו של חבירו אמרי' מנ"ל דת"ר ולקחתם לכם משלכם להוציא את הגזול והשאול אא"כ נתנו לו במתנה כאשר נהג ר"ג לר' יהושע כו'. ואסיק' כי הא דאמר רבא הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי החזירו יצא לא החזירו לא יצא: ירושלמי רב יעקב בר נחמן הוה יהיב אתרונא לבריה הוה אמר ליה לכשתזכה בו ובמצותו תחזירהו לי. וכן הלכה אמר מר בר אמי אבא הוה מצלי ולולבו בידו. ומותבינן עלה מהא לא יאחז אדם תפלין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל כו'. ואמר שמואל סכין וקערה ככר ותינוק כיוצא בהן כלומר אסור לו להתפלל ואלו בידו ושנינן הללו לאו מצוה אבל לולב כיון דמצוה הוא לא טריד ביה ושדי תניא א"ר אלעזר בר' צדוק כך היה מנהג בני ירושלים נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו. קורא בתורה או נושא את כפיו מניחו על הקרקע: פיסקא ר' יוסי אומר י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא הלולב ברה"ר פטור מפני

מסורת הש"ס

[ברכות כו: וש"נ] ר"ה ל. מנחות סח.

[לקמן מג. מד.]

פסחים עב:

[לקמן מג.]

[לעיל כז: וש"נ]

[תוספ' פ"ב]

[ב"ב קלז: קדושין ו:]

ברכות כג.

[שם: לעיל כו.]

[תוספת' פ"ב]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עד עצם עד עיצומו של יום:

גליון הש"ס

גמ' כמה מצות חביבות. עיין בב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה אילימא:

מסורת הש"ס

[דף מה:]

לעיל לז:

כס"י איתא ועבר מצוה אבל כו' וכ"ס כתוס'

[ערכין ב:]

ערכין ב: [תוספ' דחגיגה פ"א]

[תוספ' שם ותוספ' טהרות פ"ג]

תורה אור

לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב הא מדאגבהיה נפק ביה אמר אביי כשהפכו רבא אמר אפילו תימא שלא הפכו הב"ע כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא *דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה הני מילי דרך כבוד אבל דרך בזיון לא אמר רב הונא אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים וכסבור חטאת העוף היא ואכלה פטור מאי קא משמע לן דטעה בדבר מצוה פטור היינו הך מהו דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה *פטור היינו דעבד מצוה אבל הכא דטעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה אימא לא קא משמע לן מיתיבי רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת וצריך תמיד אחר אמר ליה בר מינה דההיא דהא אתמר עלה אמר רב שמואל בר חתאי אמר רב המנונא סבא אמר רב יצחק בר אשיאן אמר רב הונא אמר רב כגון שהביאו מלשכה שאינן מבוקרין : **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת רבי יהודה אומר בשבת מחזירין ביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין *קטן היודע לנענע חייב בלולב : **גמ'** פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל קא משמע לן : קטן היודע לנענע : ת"ר *קטן היודע לנענע חייב בלולב להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין אביו *לוקח לו תפילין יודע לדבר אביו לומדו תורה וק"ש תורה מאי היא א"ר המנונא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג) ק"ש מאי היא פסוק ראשון *היודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות לשמור את ידיו אוכלין על ידיו טהרות היודע לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברשות הרבים ספיקו טהור היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות

היודע

רש"י

לא שנו · דפטור אלא שלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהשתא טרוד במצוה וטעה בדבר מצוה אבל יצא בו קודם שהוציאו תו לא טעה בדבר מצוה הוא ולא טרוד מהשתא במצוה לעשותה: ה"ג הא מדאגבהיה נפיק ביה אמר אביי כשהפכו. הכי קשיא ליה ה"ד לא יצא בו הא לא הוציאו אא"כ הגביהו ומדאגבהיה נפק ביה ידי חובת לקיחה וקתני פטור אמר אביי כשהפכו כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה ואמרינן לקמן* אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן : דרך כבוד · כגון בסודר שכורך ידיו בסודר כדאמרן לעיל (ד' לז·) : ודרך בזיון · כגון בקערה : אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים . נראה בעיני דהאי בין אגפיים אינו אלא לשון עופות עולת העוף שנמצאת בין עופות המלוקים לחטאת המפרכסין אצל המזבח שפעמים שהן נעשין על קרן אחת כדתנן בשחיטת קדשים (זבחים ד' סג·) חטאת העוף היתה נעשית על קרן מערבית דרומית ושלשה דברים היתה אותה הקרן משמשת מלמטה וג' מלמעלה מלמטה חטאת העוף והגשות ושירי הדם ולמעלה ניסוך המים והיין ועולת העוף כשהיא רבה במזרח שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית וכשהיו כהנים רבים עומדים ומולקים עולת העוף במזרח באים למערב ונעשית שם בקרן חטאת העוף אלא שהעולה למעלה מחוט הסקרא והחטאת למטה : וכסבור · הכהן חטאת העוף היא : ואכלה · ונמצא שמעל בקדשי שמים בשוגג : פטור · מקרבן מעילה הואיל דעם החטאת נמצאת ואכילתה מצוה דכתיב (שמות כט) ואכלו אותם אשר כפר בהם הוה ליה טועה בדבר מצוה ופטור : היינו הך · למה ליה לרב הונא למימר פשיטא דממתני' שמעי' ליה : מהו דתימא · במתני' הוא דפטור משום דטעה בדבר מצוה וסוף סוף עשה מצוה שנטל הלולב בהוצאה זו אבל הכא לא עשה מצוה באכילתה אם עולת העוף היא : קא משמע לן · רב הונא דשמיע ליה מרביה דלא שני לרבי יוסי בין טעה בדבר מצוה ועשה מצוה לטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה : הכי גרסינן רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו מן המומין בשבת חייב חטאת משום שחיטה בשבת שאינה של מצוה ואיכא דוחה אלמא טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב שהרי טרוד זה במצוה שהיה רוצה לשחוט תמיד של שבת וכסבור שהוא מבוקר : להכשירו לא גרסינן : מלשכה שאינן מבוקרין · דאין זה טועה בדבר מצוה שבטלאים שבלשכה זו אינו טרוד שאינן עומדין להקריבה להיות חרד עליהם מתי יקרבו ואף חרדת זמן התמיד לא שייכא הכא שקרוב למזיד הוא ולא דק בלשכות להבחין מאיזו יביא : **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה ובעלה · את לולביהן ולא אמרינן קמטלטלא מידי דלא חזי : מחזירין למים · שלא יכמוש : בשבת מחזירין · שהרי מכאן נטלום היום אבל לא מוסיפין מים כ"ש שאין מחליפין המים לשפוך את אלו ולתת אחרים טונן מהני דטרח לתקוני מנא : במועד מחליפין · בחולו של מועד מצוה להחליף : **גמ'** אימא לא · דלגבה איכא איסור טלטול : קא משמע לן · כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל : חייב בלולב · לחנכו מדבריהם : לשמור תפילין · שלא יכנוס בהן לבית הכסא : היודע לשמור גופו · מטומאת מגע ומשא ואהל : אוכלין על גופו טהרות · אם נגע גופו בטהרות אין חוששין להם אבל לא על ידיו אם נגע בידיו בטהרות חוששין להם שיש יודע לשמור גופו ואין יודע לשמור ידיו מתורת סתם ידים שגזרו עליהם להיות שניות אלא אם כן יודע לשומרם אבל היודע לשמור את ידיו משנטלם אינו נוגע בשום דבר ספק או בספק המטמא את הידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל ידיו : אוכלין על ידיו טהרות · שנגעו ידיו בהם : והיודע לישאל · שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו יודע להשיב הן או לאו או איני יודע : ברשות הרבים ספיקו טהור · אם שאלוהו ואמר איני יודע : ברשות היחיד ספיקו טמא · הכי גמירי לה הלכתא מסוטה כדאמרינן במסכת סוטה (דף כח·) ומכאן אתה דן לשרץ כו' : היודע לפרוס כפיו · כשהוא כהן : חולקין לו תרומה בבית הגרנות · ומקמי הכי אין חולקין לו בגורן אבל משגרין לו לביתו אם יודע לשומרה בטהרה. דהכי תניא בגמרא דנושאין על האנוסה ביבמות (דף נט:) עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חרש שוטה וקטן כו' וכולן משגרין להם לבתיהם בבית הגרנות אין חולקין להם שבזיון תרומה הוא שאין כל רואיו יודעים בו שהוא בקי לשומרה אבל לביתן משגרין להם הבקיאים ומכירין בהם ומשיודע לפרוס כפיו ופורס בצבור הכל יודעים שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרינן במגילה (דף כד·) הלכך חולקין לו :

היודע

תוספות

אמר אביי כשהפכו · מדאיצטריך לשנויי הכי משמע דסבירא ליה דמצות °אין צריכות כוונה דהא קאי אמוציא לרשות הרבים והתם אין שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך ועוד דאיירי בהולך אצל בקי ללמוד ותימה דבסוף ראוהו ב"ד (ר"ה ד' כח:) דאמר רבא מצות אין צריכות כוונה קא מותיב ליה אביי טובא, ושמא אביי קיבלה מיניה : **עולת** העוף שנמצאת בין אגפיים · למאי דאמרי' בשילהי אלו דברים (פסחים ד' עב:) דלא פטר רבי יוסי בלולב אלא משום דזמנו בהול צריך לומר דהאי נמי זמנו בהול כדי שלא תבא חטאת לידי נותר : **מהו** דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה ועבד מצוה אבל הכא טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה אימא לא קא משמע לן · פלוגתא היא בפסחים פרק אלו דברים (שם) דמחייב התם בנתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו ואית ספרים דגרסי מהו דתימא הני מילי מצוה דרמי עליה אבל מצוה דלא רמי עליה אימא לא כלומר לולב דלא סגי ליה דלא שקיל דהי אפשר על ידי אחרים אבל חטאת אפשר שיאכלנה אחר : **שאינו** מבוקר כהלכתו · ואפי' נמצא תם משום דטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה דבפרק מי שהיה טמא (שם דף צו·) יליף לה מפסח בגזרה שוה: **היודע** לישאל ברשות היחיד ספקו טמא · אבל אינו יודע לישאל אפילו ברשות היחיד ספקו טהור כדדרשינן בסוטה פרק כשם (ד' כח:) : **היודע** לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות · מקמי הכא אין חולקין לו בגורן אבל משגרין לו לביתו אם יודע לשומרה בטהרה והכי תניא בגמרא דנושאין על האנוסה ביבמות (ד' נט: ושם) עשרה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות וקא חשיב חרש שוטה וקטן וקתני סיפא משגרין להן בבתיהן ובבית הגרנות אין חולקין לו שבזיון תרומה היא שאין כל רואיו בקיאין בו שיודע לשומרה בטהרה אבל לביתו משגרין לו הבקיאין בו *ומי שיודע לפרוס כפיו ופורס בצבור הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס את כפיו כדתנן במגילה (דף כד·) כך פי' בקונט' ולא משמע הכי אלא בקטן ממש איירי דומיא דהיודע לדבר אביו מלמדו תורה והיודע לשחוט וכן כולהו אחריני והא דאמר בנושאין על האנוסה (יבמות דף נט: ושם) דאין חולקין

תרומה

עין משפט נר מצוה

קיז א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה י :

קיח ב ג מיי' פ"ז מהלכות לולב הל' ט סמג עשין מד :

קיט ד מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרנא ס"ז :

קכ ה ו מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה כה סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנד :

קכא ז מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרנז :

קכב ח מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ט סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' יז סעיף ג :

קכג ט מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' לז סעיף ג :

קכד י כ מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף ה :

קכה ל מיי' פי"ז מהל' אבות הטומאות הלכה י :

קכו מ מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' כב :

[גבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא יש לו טלית וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו תוס' ערכין ב: ד"ה היודע]

רבינו חננאל

שהוציא ברשות א"ר אמי ל"ש שפטור אלא שלא יצא בו מקודם שנמצא מוציאו עכשיו לצאת בו ולפיכך פטור אבל יצא בו חייב חטאת ואוקמה אביי כשהפך הלולב בשמאל ואתרוג בימין . ורבא אוקמה בשהוציאו בכלי דכי האי גוונא לא נפק ביה בהגבהתו כי דרך בזיון הוא . והא דאמר רבא בשמעתא דמקמי הא דאי נקטיה בסודרא נפיק ביה ידי חובתו דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה הני מילי כגון סודר דהוא דרך כבוד אבל לקיחה בכלי דהוא דרך בזיון לא . אמר רב הונא אומר היה ר' יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים . פי' שנמצאת מלוקה בין אגפיים וכסבור חטאת העוף היא ואכלה פטור פשיטא מהו דתימא גבי לולב טעה בדבר מצוה ומ"מ עשה מצוה אבל עולת העוף דלא עשה מצוה כי אכילת העולה אינה מצוה ליחייב קמ"ל דפטור . ואותיבנא על רב הונא ר' יוסי אומר השוחט תמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת כו' . הנה ר' יוסי טעה בדבר מצוה מחייב ומשני בר מההיא דהא אוקמה כגון שהביאו מלשכת הטלאין שאין מבוקרין לפיכך חייב : מתני' מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה לולב ומחזרתו למים בשבת כלומר אפי' אשה שאינה בת נטילת לולב והייתי אומר אסורה לטלטלו קמ"ל אפי' אשה מותרת לטלטלו וכ"ש איש . ומחזירתו למים בשבת ולא גזרינן משום השקת זרעים : ירושלמי תני מטלטלין עצי בשמים להריח בהן לחולה בשבת רבנן דקיסרי אמרין ערבה מותר להניף לחולה בשבת . ר' יהודה אומר בשבת מחזירין ביום[טוב] מוסיפין ובמועד מחליפין . יש מי שאומר מחזירין ומוסיפין ומחליפין הכל במים ויש מי שאומר דמחליפין ומוסיפים בהדס הוא ומסתברא כמ"ד במים דהא מחזירין ומוסיפין ומחליפין קתני היכא דמחזירין בשבת תמן קתני דמוסיפין בי"ט ותמן קתני דמחליפין במועד ואמאי אין מוסיפין מים בשבת משום דנראה כמשקה זרעים בשבת : פיסקא כל קטן היודע לנענע בלולב חייב היודע להתעטף בציצית חייב היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין . היודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו וגו' ופסוק הראשון מק"ש היודע לשמור ידיו אוכלין ע"ג ידיו טהרות . היודע לשמור גופו אוכל ע"ג גופו טהרות . כיצד בודקין

אותו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אמר אביי וכו' אין צריכות כוונה . עיין לעיל דף לט ע"א תוס' ד"ה עובר :

תורה אור

אהיודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא בוהוא שגדול עומד על גביו *גיכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות אמר רב חסדא דוהוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בריה דרב ייבא ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס דכתיב °ויוסיף דעת יוסיף מכאוב היכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח שנאמר °איש לפי אכלו רבי יהודה אומר עד שיכול לברר אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו :

קהלת א | שמות יב

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה *ההלל והשמחה שמונה סוכה *וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה לולב שבעה כיצד איו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה ערבה שבעה כיצד ביום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה מצות לולב כיצד (בשבת) *יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא והזקנים מניחין את שלהן בלשכה ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה למחר משכימין ובאין והחזנין זורקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין איש את חבירו וכשראו ב"ד שבאו לידי סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו : **גמ'** אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה *גגזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו

רש"י

היודע לשחוט · לאמן ידיו לשחיטה אף על פי שאינו בקי בהלכות שחיטה : מותר לאכול משחיטתו · כדאמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו וראה שלא שהה ולא דרס : כזית דגן · כל חמשת המינין קרי דגן חטין ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון : מרחיקין מצואתו · משאכל כזית מאלו בכל ענין אכילה שצואת מינים הללו מסרחת: ד' אמות · לענין קריאת שמע ותפלה : והוא שיכול לאכול כזית זה בכדי אכילת פרס · לבינוני אבל אם צריך זה הקטן לשהות יותר מכאן הרי הוא כאוכל עכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכן הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה ארוכה מזו : פרס · חצי ככר שיערו בו חכמים מזון שתי סעודות לעירוב ולשון פרס פלגא כדתנן בעירובין (דף פב:) חציה לבית המנוגע לבא בבית המנוגע ליטעון כיבוס בגדים שתלאן הכתוב בשהיית שיעור אכילה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס בגדיו : מכאוב · מסריח : שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו על בני החבורה ואי לא לא דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו תכסו הראוי לאכילה :

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה · שהן במקדש כל שבעה לולב לנטילה וערבה להקיף מזבח כדלקמן בפירקין (דף מה·) : ששה ושבעה · פעמים שדוחין שבת והן כל שבעה ופעמים שאין דוחין והוו להו ששה ימים ולקמיה מפרש ואזיל לה: ההלל · לגמור כל שמונה כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין (דף י·) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן : והשמחה · לאכול בשר שלמים דקיימא לן בפסחים (דף קט·) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואף על גב דהאי קרא לאו ברגלים כתיב דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיבא ושמחת בחגך: סוכה · לישב בסוכה : ניסוך המים · בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרינן בסדר יומא בפ' שני (דף כו:) : החליל · שמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים ומחללים בחלילים ובכנורות ואותו חליל אינו דוחה יום טוב הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שבחולו של מועד פשו להו חמשה ופעמים שהוא ששה כגון שחל יום טוב ראשון בשבת דפשו להו ששה של חול המועד דבזמן מקדש אין עושין יום טוב שני : לולב שבעה · דיום טוב ראשון דחי שבת : ושאר כל הימים . שחל בהן יום טוב ראשון ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל שבעה הוא מן התורה במקדש לא דחי כדאמרינן טעמא בגמרא וכן ערבה בשביעי ובגמרא מפרש מאי שנא שביעי : מצות לולב · ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת כיצד : ה"ג י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית מערב שבת : החזנין · שמשין שהיו שם לצורכי צבור : ע"ג האיצטבא. רחבה של הר הבית היתה מוקפת איצטבאות לישב שם ומסוככת למעלה מפני הגשמים . על גב האיצטבא גר' במתני' דהיינו על גבי הספסלים : והזקנים · שנוהגין שלא ידחפום למחר ויתמעכו בהקהל הכל לקחת איש לולבו : ומלמדין · ב"ד את כולם לומר אם יבא לולבו לידי חבירו הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול : **גמ'** טלטול בעלמא · אין בו צד איסור אלא כמטלטל עצים וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה אסרוהו מה שייך לתורה מצוה בו : ללמוד · נענועו או ברכתו :

תוספות

תרומה לקטן בבית הגרנות היינו כשאינו יודע לישא את כפיו והא דתנן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כד· ושם) דקטן אינו נושא את כפיו היינו בפני עצמו אבל עם הגדולים נושא כדאשכחן גבי שיר של מקדש פרק אין נערכין (ערכין דף יג:) דתנן בין רגלי [הלוים] היו עומדים וצעירי הלוים היו נקראים והא דאמרינן בשילהי פרק קמא דחולין (ד' כד: ושם) נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו *עד שיתמלא זקנו איכא לאוקומה ביחידי שאין עמו אחר אי נמי לישא את כפיו בקביעות ובשעה שמרבים ברחמים כגון ביום הכפורים ובתעניו' ובמעמדות וכן צריך לחלק נמי משום לירד לפני התיבה דבהקורא את המגילה עומד (מגילה ד' כד·) תנן קטן קורא בתורה אבל לא פורס על שמע ולא יורד לפני התיבה ולא נושא את כפיו משמע הא גדול יורד לפני התיבה ואף על פי שלא נתמלא זקנו אלא על כרחך צריך לאוקומה ההיא דחולין כגון ליעשות שליח צבור קבוע ולירד לפני התיבה ביום הכפורים ובתעניות ובמעמדות :

והיודע לשחוט · לאמן ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה מותר לאכול משחיטתו כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו וראה שלא שהה ולא דרס כך פי' בקונטרס משמע דאם אין יודע לאמן ידיו לשחיטה אע"פ שראהו גדול מתחילה ועד סוף שלא שהה ולא דרס אסור לאכול משחיטתו: **יכול** לאכול כזית צלי · יש שיכול לאכול כזית מבושל ואינו יכול לאכול כזית צלי ומשערין בצלי לפי שדינו של פסח צלי :

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה. והשמחה· לאכול בשר שלמים דקאמר בע"פ (פסחים דף קט·) בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב אלא בהר גרזים ובהר עיבל מיהו ברגלים שמחה כתיב דכתיב ושמחת בחגך כך פירש בקונטרס וא"ת זימנין דאינם נאכלין כל ח' כגון שחל י"ט ראשון דסוכות באחד בשבת ויום שמיני בא' בשבת דאי אפשר לומר כל ח' (א) שלמים דליל מוצאי שביעי לא ישחטו דבעינן יום הקרבה ויום השביעי נמי לא דאין חגיגת שמחה דוחה שבת וע"כ מהני דנשחטו ביום [ששי] אכיל בשביעי ואין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות כמאי דבליל מוצאי שבת שהוא ליל שמיני עצרת לא יאכל שלמים ויש לומר כדאמר רב פפא פרק אלו דברים (שם דף עא·) על קופיא אחרת משמחו בכסות נקיה וביין ישן ה"נ נימא הכי :

טלטול בעלמא הוא · אע"ג דחזי למצוה שייך ביה איסור מוקצה לטלטול מאחר דאין עשוי כלי כדאשכחן גבי קנים דלחם הפנים דכתיבי כדתניא במנחות פרק שתי הלחם (דף צז·) ומנקיותיו אלו קנים ותנן התם* לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת אלא נכנס מע"ש אלמא חשיב להו מוקצה אע"ג דחזו ללחם ובפ' ארבעה אחין (יבמות דף לג:) גבי זר ששימש דקאמר אי בקבלה והולכה טלטול בעלמא הוא ומיהו התם ניחא טפי כיון דזר הוא:

ויעבירנו

עין משפט נר מצוה

קכז א ב מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה ה סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' א סעיף ה :

קכח ג ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ו סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' פא סעיף א :

קכט ה מיי' פ"ב מהל' קרבן פסח הל' ג סמג עשין רסג :

[ג' תיבות אלו עד שיתמלא זקנו ליתא שם]

א ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג טז סמג עשין מד :

ב ז מיי' שם הל' כא :

ג ח מיי' שם הלכה יג :

רבינו חננאל

אותו *) וממבלין אותו ומוסרין לו חולין לשם תרומה ורואין והיודע לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור . יודע לפרוש את כפיו חולקין לו תרומה בגרנות היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות [לק"ש ולתפלה ובגדול אפילו אינו יכול] לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו הפסח ר' יהודה אומר עד שידע הפרש אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו: ירושלמי אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו ואינו עומד על הדוכן עד שתמלא זקנו . רבי יהודה אומר כולן מבן כ' שנה ולמעלה שנאמר ויעמידו הלוים מבן כ' שנה לנצח כבר פירשנות בשחיטת חולין בסוף פרק ראשון :

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה כו' : אמאי אין הלולב ניטל בשבת כשאר הימים בביתו טלטול בעלמא הוא אמר רבה גזירה שמא יטלנו וילך אצל

*) לשון התוספתא דטהרות פ"ג כך הוא וכיצד בודקין אותו מטבילין אותו ומוסרין לו חולין לשם תרומה אם היה יודע לשמור את גופו אוכלין ע"ג גופו לשמור את ידיו אוכלין על גב ידיו טהרות . ע"כ :

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לולב והשמחה וכו' שמנה שלמים דהיינו ליל מוצאי שביעי דבלילה לא ישחטו :

מסורת הש"ס

[תוספ' ברכות פ"ב ושם לא נזכר דגן אמנם בתוספ' חגיגה איתא דגן]

פסחים עא.

תענית ג.

[לקמן מג. מד.]

פסחים סט: [כילה י:] ר"ה כט: מגילה ד:

ויעבירנו

תורה אור

ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אי הכי יום ראשון נמי ראשון הא תקינו ליה רבנן בביתו התינח אחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר אלא *ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו בהו רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן אי הכי האידנא נמי ^באנן לא ידעינן בקיבועא דירחא אינהו דידעי בקיבועא דירחא לידחו אין הכי נמי (*דתני) חדא *ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת *כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית (*ותניא) אידך *לבית הכנסת שמע מינה כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים שמע מינה דאיתיה מן התורה בגבולין מנא לן דתניא *°ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול ביום ואפילו בשבת (א) ראשון אפי' בגבולין הראשון מלמד שאינו דוחה אלא יום טוב הראשון בלבד אמר מר ביום ואפילו בשבת מכדי טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למישרי טלטול אמר רבא לא נצרכא אלא למכשירי לולב ואליבא דהאי תנא דתניא* לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי ר' אליעזר מ"ט דר' אליעזר אמר קרא ביום ואפי' בשבת ורבנן האי ביום מאי עבדי ליה מיבעי ליה ^גביום ולא בלילה ור' אליעזר ביום ולא בלילה מנא ליה נפקא ליה מסיפא דקרא °ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ימים ולא לילות ורבנן אי מהתם הוה אמינא לילף ימים ימים מסוכה מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן נמי ימים ואפי' לילות וסוכה גופה מנלן *דת"ר °בסוכות תשבו שבעת ימים ^דימים ואפי' לילות אתה אומר ימים ואפי' לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים (ג) ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר במלואים ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפי' לילות נראה למי דומה דנין דבר שמצותו כל היום מדבר שמצותו כל היום ואל יוכיח דבר שמצותו שעה אחת או כלך לדרך זו דנין דבר שמצותו לדורות מדבר שמצותו לדורות ואל יוכיחו מלואים שאין נוהגין לדורות ת"ל תשבו

[ויקרא כג] [שם] [שם]

ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר · הוא הדין דמצי למימר ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אלא שברוב מקומות ועניים אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברה"ר או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתים כדאמרינן במסכת שבת (דף ה:): הא תקינו ליה רבנן ליטלו בביתו · כדקתני מתניתין התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו זכור הוא ולא אתי לאפוקי: אלא ראשון · דחשובה נטילתו דאפי' בגבולין חייב לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר הימים שאינו מן התורה אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזור ביה רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש ואם תאמר כמאלו ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותביה ביבמות (דף צ:) ושנינן שב ואל תעשה שאני: אי הכי · משום דאיתיה בגבולין לא גזור ביה האידנא נמי · לידחי בי"ט ראשון את השבת: לא ידעינן בקביעא דירחא · שמא אין י"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר: איכהו · בני א"י שעדיין מקדשין על (ג) הראיה: לידחו · להו אף בזמן הזה: ותניא אידך · מתניתין היא בסוף פירקין דלעיל (דף מא:): ביום אפי' בשבת · דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון: ראשון אף בגבולין · לאו מרבויא דריש אלא ולקחתם ביום ראשון ולא פירש מקדש משמע אפי' בגבולין: הראשון · ה"א מיעוטא הוא כלומר בראשון לחודיה הוא דאמינא לך ואף בשבת: אצטריך קרא למישרא טלטול · דרבנן עדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב · בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת כלומר תיקוניה ואפילו לקוצצו מן המחובר ולאוגדו: ונאמר להלן ימים · בלולב מה להלן ימים ולא לילות כדכתיב ביום הראשון: במלואים · כדכתיב (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו': סוכה מצותה כל היום ומלואים מצותם כל היום ליסב בעזרה ושלא לצאת כדכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ונאמר תשבו יומם ולילה שבעת ימים:

[לעיל מב:] [לקמן מד.] [נ"ל ותנן] [שם] שבת קלא: ג"ז שם

ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר · ה"ה דמצי למימר ויוציאנו מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועניים אמרינן דיש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן איסור הוצאה מדאורי' ויש כאן איסור העברה ברה"ר או אם הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציא ונמלך עליו להוציאו פטור אם לא עמד לפוש בינתים כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ה:) כך פי' בקונט' וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבירו ארבע אמות אע"פ שהעבירו אחרי כן לא מיחייב אם לא עמד לפוש בינתים •וטעם ראשון נראה אי נמי מרה"י לרה"ר אית להו היכירא וליכא למיגזר אבל ברה"ר זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות*: **הא** תקינו רבנן ליטול בביתו · כדקתני מתניתין ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו זכור הוא ולא אתי לאפוקי וכי תימא א"כ לתקנו נמי כל שבעה בביתו כשחל בשבת יודע הגמרא דמהני קנת הואיל דראשון דאורייתא: **לא** ידעינן בקביעא דירחא · לאו משום דלא ידעינן דהא אמרינן בר"ה ביצה (דף ד:) דהאידנא ידעינן אלא עבוד רבנן כאילו לא ידעינן משום גזרה דהתם דזימנין דגזרו גזרה ואתי לקלקולי ובפ' מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דאמ' ליה רב ספרא (*לרבא) כגון אנא דידענא בקביעא דירחא בישוב לא עבידנא במדבר מאי לא כמו שפירש בקונט' שהיה בקי בסוד העיבור דמ"מ אסור כדפרישי' אלא מפרש רבינו תם דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי וזימנין דאזיל בניסן היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי דגזרינן בההוא דוכתא ניסן אטו תשרי ועבדינן תרי יומי כדאמרינן בסוף פ"ק דראש השנה (דף כא:)*: **אינהו** דידעי בקביעא דירחא אין הכי נמי · אין מסקנא זו קיימא דלקמן מסקינן כיון דלדידן לא דחי לדידהו נמי לא דחי (*וברייתא) דקתני מוליכין לולביהן לבית הכנסת מוקמינן בזמן שבית המקדש קיים ובגבולין וא"ת מאי שנא משופר דתנן פרק ד' דר"ה (דף כט: ושם) י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא וכיון דאיסתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל בתקיעת שופר איכא מעשה חכמה ואחמור בה טפי ומיהו קשה דלאחר חורבן הקילו בשופר טפי מבלולב דתנן בר"ה (שם) משחרב בהמ"ק התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד ולולב לא איסתרי כלל כדמסקי' לקמן וי"ל דשופר שהוא לעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דבחד ב"ד תקנו תקנו בכל מקום שיש בו ב"ד אע"פ שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר דבר"ה דלא ידיע קביעות החודש אלא בירושלים אבל י"ט ראשון דלולב היה ידוע אף בגבולין: **הראשון** מלמד שאינו דוחה אלא י"ט ראשון · מייתורא דה"א קא דריש דה"א מיעוטא הוא כלומר בראשון לחודיה הוא דבו ביום ובפ' גיד הנשה (חולין ד' צא.) דרש היכך המיומנת שבירך למעוטי שמאל וכן העולה עולה ראשונה (פסחים ד' נט:) וזימנין דאתיא ה"א לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק הישן (ד' כח:) גבי תוספת עינוי דיום הכפורים האזרח לרבות את הנשים וגבי סוכה האזרח לרבות את הגרים כל אחד לפי ענייניו: **וסוכה** גופה מנלן · דאי משום תשבו כעין תדורו מה דירה בין ביום בין בלילה דמהאי טעמא הוה מרבינן* נשים מה דירה איש והשתא אי לאו משום הלכתא שאני הכא דמעטיה קרא בהדיא לילות דשבעת ימים משמע ימים ולא לילות דשבעת ימים מיהו למאי דקאמרינן נראה למי דומה קשה:

[לעיל כח:] [ועי' תוס' ר"ה כט: ד"ה שמא ותוס' מגילה ד: ד"ה ויעבירנה ותוס' ביצה יח. ד"ה שמא]

ד מיי' פ"ז מהלכות לב הלכה יד:
ה ב מיי' שם הל' יז:
ו ג מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרנב סעיף א:
ז ד מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א:

רבינו חננאל

בקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה. ואקשי' אי הכי ניגזור אפי' י"ט ראשון ושנינן י"ט ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו רבנן בביתו אבל שאר הימים דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו רבנן ליטלו בביתו. ואקשינן אי הכי דאיתיה מן התורה בגבולין האידנא נידחי ליטלנו בביתו ודחינן לא ידעינן בקביעא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת. בית הוועד דידעי בקביעא דירחא לידחו. ושנינן אין לדידהו דידעי בקביעא דירחא האידנא נמי דחי מדתנן בפ' לולב הגזול י"ט של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת ובפירקין תנן כל העם מוליכין לולביהן להר הבית ש"מ בזמן שבית המקדש קיים היו מוליכין לולביהן להר הבית. אחר שחרב בהמ"ק היו מוליכין לולביהן לבהכ"נ ונדחת האי סברא דהא מקשינן לקמן ושנינן לא אידי ואידי בזמן שבהמ"ק קיים ולא קשיא [כאן] במקדש בהר הבית [וכאן] בגבולין ובשאר המדינות בכנסת ותרווייהו בזמן שבית המקדש קיים. יום ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין מנ"ל. דתניא ולקחתם כל אחד ואחד לכם משלכם. להוציא השאול והגזול. ביום ואפי' בשבת לאיתויי מכשירי לולב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ראשון אפילו בגבולים הראשון. נ"ב ובפסחים דף ה מוקי זה ללימוד אחר: (ב) שם אתה אומר ימים ואפילו לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר במלואים ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר להלן ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות נראה למי דומה דנין דבר כצ"ל: (ג) רש"י ד"ה אינהו וכו' על פי הראיה:

גליון הש"ס

תום' ד"ה ויעבירנו וכו' וטעם ראשון נראה. עיין עירובין דף לג ע"ב תוס' ד"ה הכא באינן:

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כא :

ט ב טוש"ע א"ח סי' תכח סעיף א :

י ג מיי' שם הלכה כג :

יא ד מיי' שם הל כב :

גמרא

תשבו תשבו לגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים °תשבו מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפילו לילות : ערבה שבעה כיצד: ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת א"ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה אי הכי לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מן התורה לולב גזרה משום דרבה אי הכי ערבה נמי נגזור ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור אי הכי כל יומא נמי לידחי אתי לפקפוקי בלולב ולידחי ביום טוב ראשון לא מוכחא מלתא אמרי לולב הוא דקא דחי ולידחי בחד מהנך כיון דקא מפקת לה מראשון אוקמה אשביעי אי הכי האידנא נמי לידחי אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא אינהו דידעי בקיבועא דירחא לידחי כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי אמרי איקלע ולא דחי ואלא קשיא אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דלמא בזקיפה איתיביה אביי לולב וערבה ששה ושבעה מאי לאו כלולב מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה מידי איריא הא כדאיתיה והא כדאיתיה איתיביה אביי *בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום שבע פעמים מאי לאו בערבה לא בלולב והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א"ל הוא אמר לך בערבה ואנא אמינא בלולב אתמר ר' אלעזר אומר בלולב רב שמואל [בר נתן] אמר ר' חנינא בערבה וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א"ל רבא לרב יצחק בריה דרבה בר בר חנה *בר אוריא תא ואימא לך מלתא מעליתא דהוה אמר אבוך הא דתנן *כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר' אלעזר בלולב איתיביה *לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מרביות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת אלמא בנטילה היא תיובתא ואלא נדחו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי ולדידהו דחי

אמרי

רש"י

תשבו · יומם ולילה ולולב מצותו שעה אחת שלא נאמר בו אלא לקיחה : מאי טעמא דוחה · ולא גזור בה כי היכי דגזור בלולב דהא הכא נמי ליתא מן התורה בגבולין כשאר ימי החג לגבי לולב ואמאי לא גזור בה במקדש : לפרסמה שהיא מן התורה · לפי שאינה מפורשת מן התורה אור התורה בהדיא שבקו לה רווחא למידחי שבת חד יומא כדי לפרסמה שמן התורה היא : לולב נמי נידחו. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה דהא לא מפרשא בהדיא דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' שבעת ימים לאו שמחה לולב קאמר : שלוחי בית דין מייתי לה. מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים המקיפין בה את המזבח : אי הכי. דליכא למיגזר בה מידי והוא כל שבעה במקדש מן התורה : כל יומא נמי. דאיקלע בשבת נידחי מאי שנא חד יומא ותו לא : אתי לפקפוקי בלולב. לזלזולי בלולב משום דלא דחי בלולב אלא בחד יומא והא דחי כל יומא אתי למימר לולב לאו מצוה חשובה היא : ולידחי. ערבה בי"ט ראשון כלולב : לאו מוכחא מילתא. דמשום ערבה הוא דמיפרסם שהיא מה"ת דאמרי משום דנתנה לדחות אגל לולב נדחית אף אגל ערבה ועיקר משום לולב הוא : בחד מהנך. באחד משאר הימים : אוקמה אשביעי. יום מסוים או ראשון או אחרון : האידנא נמי. לאחר חורבן דעבדינן ערבה חד יומא כדאמרינן לקמן (ד' מד.) מנהג נביאים היא בגבולין כיון דליכא למיחש מידי לידחי בשביעי ויטלוה ויחבטוה שלוחי בית דין לפרסמה שהיא במקדש מן התורה שהרי לא גזרו עליה בשביעי ולאחר חורבן מי גזר עליה : לא ידעינן בקביעא דירחא. ושמא אין שביעי שלנו שביעי : לא איקלע. הם מעברים את אלול או אחד מן החדשים כשרואין שיארע שביעי בשבת : וכל נחותי. כל הסיעה שירדו מא"י לבבל ושעלו מבבל לא"י וחזרו : מאן לימא לן. דערבה במקדש בנטילה דלידחי השתא ערבה איסורא מדרבנן זכר למקדש דנידחי שבת : דלמא בזקיפה. לא היו נוטלין אותה ביד אלא זוקפין אותן בצידי המזבח לחוד כדתנן במתני' והשתא ליכא מזבח היכא נזקפה : ואותו היום · בשביעי מדקתני פעם אחת ושבע פעמים ש"מ הקפה ברגל סביב המזבח הוא ובמה מקיפין לאו בערבה: לא בלולב · מקיפים לאחר שזקפו הערבה סביב המזבח : בתחילתו · בי"ט ראשון: וערבה בסופו · בשביעי: מרביות · נטיעות : והכירו בהן בייתוסין · הרגישו תלמידי בייתוס והן צדוקים ואינם מודים בערבה שאינה מפורשת מן התורה : וכבשום · טמנום כמו בהדי כבשי דרחמנא למה לך במסכת ברכות (דף י') וי"מ כמו יכבוש עונותינו (מיכה ז) יכסה כסית כל חטאתם סלה (תהלים פה) : תחת האבנים · ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים : עמי הארץ · שלא היו בקיאים באיסור טלטול והם היתה ידם עם הפרושים : והביאום הכהנים וזקפום כו' · אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח ומדקתני חיבוט ערבה מכלל דביד נוטלין אותה ומנענעים ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם ואחר כך זוקפין אותה : ואלא לידחי · כיון דבנטילה הוא יש לו לעשות זכר למקדש ולידחי שביעי דילה שבת : כיון דאנן · בגולה לא דחינן משום דלא קים לן בקביעא דירחא*) :

לדידהו

תוספות

תשבו תשבו לגזרה שוה · לא לגמרי יליף ממלואים דהתם אי אפשר ליישן בעזרה כמו בחצר שהיה במקום עזרה דגמירי (סוטה ד' מא:) אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואילו כאן אסור לישן חוץ לסוכה : שלוחי בית דין מייתי לה · מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא הכהנים מקיפין בה את המזבח כדפי' בקונטרס דישראל אין יכולין להקיף כדתנן פ"ק דכלים (מ"ח) דאין ישראל נכנס בין האולם ולמזבח ולכך הוצרך בקונטרס לטעם זה שהכהנים מקיפין ואין ישראל שכן מוכח הלשון דקאמר לולב לכל מסור ועוד הבאת שלוחי ב"ד מה יש לו להועיל ועוד דא"כ ליתקן נמי בלולב שיביאום שלוחי ב"ד ולידחו אלא ודאי הדבר תלוי בזה שהכהנים זריזין הן ולא אתו לידי חילול שבת אבל לולב דלכל מסור כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי ומיהו קשה דפריך האידנא נמי לידחי והאידנא ערבה לכל מסורה ובקונטרס דחק לפרש לידחי ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב"ד : לא איקלע . שהיו מעברין אלול או אחד מן החדשים כשהיו רואים שאירע בשבת שביעי של ערבה והכי אמר בירושלמי ר' סימון מפקד לאלין דמחשבין הבון דעתכון דלא אתי תקעתא בשבתא ולא אתא ערבתא בשבתא ואי דאיקתון עבדון תקעתא ולא תעבדון ערבתא משמע דחייש טפי יום ערבה מתקיעת שופר ולולב וגם עכשיו אנו מחשבין דלא מיקלע יום ערבה בשבת והשופר והלולב לא חיישינן אע"פ שיום ראשון דאורייתא וטימה דאיום ערבה שהוא זכר למקדש בעלמא חיישינן ואהגי דאורייתא לא חיישינן וי"ל דאין הכי נמי דהגי דכתיבי בהדיא לא אתי לפקפוקי בהו בשאר שנים אבל ערבה דרבנן אתי לפקפוקי בה ועוד דמספק עבדינן תרי יומי וכי מיקלע יום ראשון בשבת אין שופר בטל לגמרי דתוקעין בשני אע"ג דכי באו עדים קודם המנחה לא עבדי בא"י אלא חד יומא מ"מ בחוצה לארץ עבדינן תרי יומי אבל שביעי של ערבה דליתא אלא חד יומא דלא אפשר למיעבד השמיני על הספק לפי שהוא י"ט אם היה בטל לגמרי משתכח תורת ערבה : והביאו מרביות של ערבה מע"ש · כאן לא היו מתנין כל מי שיגיע בערבה של חבירו הרי הוא במתנה כדתנן גבי לולב למ"ד בפירקין דלעיל (דף מד·) ערבה הלכה למשה מסיני לא גמרי מסלכם ולאבא שאול נמי דדרש מדכתיב ערבי אחת ללולב ואחת למקדש אלמא בעי מסלכם גבי מקדש כמו לולב מ"מ גבי לולב שכל אחד מביא לולבו להר הבית והחזנים מקבלין מידם היו צריכין להתנות אבל ערבה שלוחי ב"ד מייתו לה ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת בשבת ועוד דהכהנים מקיפין את המזבח ולא היו כל כך מרובים ועוד דזריזין הן :

אמרי

רבינו חננאל

ואליבא דר' אליעזר ביום למעוטי לילה אליבא דרבנן אבל לולב לא איצטריך קרא למישרי טלטול . ראשון ואפילו בגבולין הראשון שאינו דוחה אלא אותו יום הראשון בלבד . סוכה שנוהגת בלילות כבימים מנא לן בסוכה כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים ובמלואים כתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה להלן במלואים לילות כבימים . אף בסוכה חייבין לישב בה לילות כ י מ י ם : מתני' ערבה שבעה כיצד יום שביעי כו' . ערבה בשביעי מ"ט דוחה את השבת . א"ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כו' . ופשוטה היא . ואסיקנא אמרי' כיון דאפיקתיה מראשון אוקמה אשביעי ואקשי' אי הכי שערבה מן התורה היא שתהא ביום ז' ניטלת תדחה שבת אצל בני ישראל דידעי בקביעא דירחא ויודעי' שבודאי תיום יום ז' של חג הוא . והנה ר' אבין וכל נחותי מערבא אמרי איקלע יום ז' של חג בשבת ולא נטלו בו ביום ערבה . ועלתה בקשיא' ושני רב יוסף כיון דלא אשכחן דכתיב לקיחה בערבה בפירוש כי בהלכה מפורש מצות ערבה ודלמא בזקיפה היא וקיום מצותה בזקיפה . ולפיכך לא הוצרכנו לנטילת ערבה והלכך לא דחי נטילתה שבת . ומותיב אביי ממתני' דקתני לולב וערבה מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה . ומשני לא.הא כדאיתיה והא כדאיתיה לולב בנטילה וערבה בזקיפה ואסיקנא א"ר אלעזר הא דתנן אותו היום היו מקיפין את המזבח שבעה פעמים בלולב ומותבינן מהא דתניא לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה מע"ש והניחום בלשכה כו' עד ושמטום מתחת האבנים והביאום וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת והא חיבוט דכי נטילה הוא ואמאי אירה בזקיפה . ופרקי' לעולם יום ז' של ערבה מן התורה וכל מילתא דאנן בני חוצה לארץ לא דחינן ליה אינהו נמי בני א"י לא דחו ליה . אינו והא לולב שחל להיות י"ט ראשון

מסורת הש"ס

ויקרא ח

[לקמן מה.]

רש"ל

[ברכות יב.]

[לקמן מה.]

[תוספ' פ"ג]

*) דירחא לדידהו כו' [illegible] כצ"ל [illegible] לדידן כו' [illegible]

אמרי ^אלדידהו נמי לא דחי ואלא קשיא הני תרתי דתנא חדא *כל העם מוליכין את לולביהן ^בלהר הבית ותני' אידך לבית הכנסת ומתרצינן כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים לא אידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים ולא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין א"ל אביי (א) לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש א"ל הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב א"ל ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה *והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש למאן אילימא *לאבא שאול דאמר °ערבי נחל כתיב שתים אחת ללולב ואחת למקדש אי לרבנן הלכתא גמירי לה *דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ^גערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה א"ל ר' יוחנן מי אמרה מי אמרה הא איהו אמר דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא מי אמרה בנטילה דלמא בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימים אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים דא"ר אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא תסתיים א"ל ר' זירא לר' אבהו מי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני *°אשתומם כשעה חדא ואמר °שכחום וחזרו ויסדום ומי א"ר יוחנן הכי *והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא ל"ק כאן

תורה אור: ויקרא כג | דניאל ד

רש"י

לדידהו נמי לא דחי. שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ונראה כשתי תורות דלדידן לא דחי לולב שבת: בגבולין. מוליכין לבית הכנסת וכולהו בזמן הבית דהוו כולהו בארץ וסמוכים להיות ב"ד ויודעים אימת הוקבע החדש אבל עתה משחרב בית המקדש אין לולב דוחה שבת אפי' לבני א"י: דלא עבדינן לה שבעה. אבל יום אחד מיהא עבדינן כדאמרינן לקמן (עמוד ב) בר"א בר לדוק והוא היה לאחר חורבן שהרי ר' לדוק אביו בימי ר' יוחנן בן זכאי ובימי ר"א ור' יהושע ור"ג היה כדאמרינן בבכורות (ד' לו.) כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ והוא היה השואל: למאן. אליבא דמאן קאמר ערבה דרבנן: עיקר. יום אחד מיהא יש לו שורש אבל ערבה אין לה שום שורש מן התורה בגבולין: כהנים בעלי מומין. אף הם דוחקים ונכנסין להקיף ברגליהם וערבה בידם וא"א להקיף שלא יכנסו בין האולם למזבח וכל השנה אסורים ליכנס שם כדאמרינן במסכת כלים בפרק ראשון: מי אמרה. הששא ס"ד דה"ק מי אמרה שהיא חובה וקאמר ללאת בה ידי חובה ולהכי פריך מאן אמרה בתמיה: מי אמרה בנטילה. ותהא חובת כהנים דקאמר ללאת: דלמא בזקיפה. וכהן אחד זוקפה ע"י הכל ואין חובה על כולם: יסוד נביאים הוא. תקנת נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו ממתקני תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה: מנהג. הנהיגו את העם ולא תקנו להם ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דאפילו בכלל לא תסור ליתא: ומי א"ר יוחנן. יסוד נביאים היא והא הלכה למשה מסיני היא: שכחום. בגלות בבל שכחו את התורה והמצות במקצת וזו נשכחה לגמרי: וחזרו. נביאים אחרונים: ויסדום. ע"פ הדבור: והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא. רב כהנא היה מתלמידי רב והיה חריף מאד וברח לא"י לפני ר' יוחנן מחמת מרדין [שהרג לאדם אחד] כדאמרינן בפרק בתרא דב"ק (ד' קיז.) והולרך לו ר' יוחנן לכמה ספיקות והיה אומר ר' יוחנן לבני א"י סבור הייתי שתורה שלכם שלא גליתם מארצכם ולא היה לכם טירוף הדעת אבל ראיתי שהיא של בני בבל שאע"פ שגלו עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה כדכתיב (מ"ב כד) הכל גבורים עושי מלחמה ותניא בסדר עולם וכי מה גבורה עושין בני אדם הנתונין בשלשלאות של ברזל אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה אלמא ס"ל לר' יוחנן דלא נשתכחה תורה בגלות בבל: רב כהנא שעלה מבבל: במקדש מנהג נביאים שהיו רגילין

תוספות

אמרי לדידהו נמי לא דחי. ל"ק מידי משופר כדפרישנא לעיל: כהנים בעלי מומים. ה"ה דהוה מצי למימר ופרועי ראש דתרוייהו אסירי אי לאו משום ערבה כדתנן פ"ק דכלים (מ"ט) בין האולם ולמזבח מקודש הימנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם: אמר ליה ר' יוחנן מי אמרה. סלקא דעתיה דה"ק מי אמרה שהיא חובה דאורייתא ואתיא ודחיא מעלות דרבנן דלמא רבנן היא דלא דחינן מעלות דרבנן משום תקנתא דרבנן ולכך פריך הא איהו אמרה ומשני מי אמרה שהיא בנטילה דלמא בזקיפה וכיון דאין מקיפין את המזבח ולא בעי אלא זקיפה בעלמא אחד זוקף ע"י כולן א"נ בעלי מומין אפשר להו לזקוף בשאר רוחות ולא יכנסו בין האולם ולמזבח ואפי' תימלי לומר בנטילה כדאסקינן לעיל דאיתותב מ"ד בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דלמא אין הלכה למשה מסיני אלא בתמימין הראוין לעבודה כמו שאין הלכה למשה מסיני בזרים אלא בכהנים דבהא מודית מדלא אמרת זרים נכנסין ולפי שיטה זו דפרי' דמעלה דרבנן היא קשה לאבא שאול דיליף (לעיל דף לד.) ערבה של מזבח מדכתיב ערבי אמאי בכהנים דלמא אפי' בישראל כמו ערבה דלולב וי"ל דשמא הקפת מזבח בכהנים ושאר ישראל בעזרה בלא הקפה: והא א"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא. רב כהנא מתלמידי דרב היה ומבבל ברח לא"י לפני ר' יוחנן מחמת מרדין כדאמרינן פרק בתרא דב"ק (דף קיז. ושם:) והולרך לו ר' יוחנן לכמה ספיקות וא"ר יוחנן לבני א"י סבור הייתי שהתורה שלכם שלא גליתם מארצכם לא היה לכם טירוף הדעת אבל ראיתי שהיא של בני בבל שאע"פ שגלו עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה כדכתיב הכל גבורים עושי מלחמה ותניא בסדר עולם וכי מה גבורה עושים בני אדם הנתונים בשלשלאות של ברזל אלא שהיו גבורים במלחמתה של תורה אלמא לר' יוחנן לא נשתכחה תורה בגלות בבל כך פי' בקונטרס והקשה רבינו תם אטו מי לא אשכחן פ' הבונה (שבת קד. ושם) גבי מנצפ"ך שכחום וחזרו ויסדום ולא פריך הכי ועוד אטו משום דהם בני תורה א"א שישתכחו תורת ערבה ורבינו חננאל גרס דלכון אמר דלהון היא ומפרש רבינו תם שהיה ר' יוחנן אומר לתלמידיו שהיו לפניו מבבל אחד משלכם אומר דהוא דלהון היא משלהם היא ערבה כלומר שהיא לדבר לתלמידים שבבבל וכן ת"ח שמבבל לתלמידים שמא"י כדאשכחן לקמן (דף מח:) רב חייא בר רב (אשי) שהיה מבבל דאמר פוחת בה ארבעה דמיירי לבני א"י ור' יהושע בן לוי שהיה מא"י דאמר מדליקין בה את הנר איירי לבני בבל וכן פ"ק דשבת (דף ט: ושם) גבי מסיתיר חגורו והשתא ניחא דפריך הכא שפיר דרבי יוחנן אדר' יוחנן דאמר יסוד נביאים ודלהון היא משמע דמנהג הנביאים ולא יסוד והשתא כמי ניחא פרק המגרש (גיטין דף פה:) אמתני' דכיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה דאמר חזקיה רשב"א היא שמכשיר כן פרק הזורק (שם דף עח.) גבי כנסי שטר חוב זה ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבי דילכון אמרי שאני הכא הואיל וקנאתו ליפסל בו ופי' שם בקונט' דר' חייא ובניו עלו מבבל כדאמרינן לעיל בסוף פ"ק (דף כ:) וחזקיה בנו של ר' חייא היה וא"ל ר' יוחנן אחד משלכם דהוא רב כהנא שעלה מבבל כמותו אומר דאתיא אפי' כר' וקשה והלא חזקיה רבו של ר' יוחנן היה כדמוכח פרק אלו קשרים (שבת דף קיב:) וכשעלה רב כהנא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) וזקן גדול היה דמסרהו ליה גביניה וסתמא לא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כל ימי חזקיה רבו ואע"ג דאשכחן בהקומץ רבה (מנחות דף כג: ושם) דכשעלה רב כהנא אשכחינהו לבני ר' חייא דיתבי וקאמרי עשרון שחלקו והניחו בביסא ונגע טבול יום באחת מהן מהו שמא פעמיים עלה אחת בימי חזקיה ואחת בימי ר' יוחנן כששאל ממנו ר' יוחנן כל ספיקי דה"ל ולפירוש ר"ת ניחא דלתלמידיו שמבבל היה אומר ר' יוחנן דלכון אמרי אפי' תימא ר' ודכוותיה אשכחן פ' אין מעמידין בירושל' דא"ל ר' יוחנן לר' חייא בר אבא הלין תלת מילין סלקון מן גביכון: כאן

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יז יח סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנח סעיף ב:

יג ב מיי' שם הלכה כב:

רבינו חננאל

בשבת דלדידהו דחו מדתנא כל העם מוליכין את לולביהן לכנסת ומשנה אחרת כל העם להר הבית. ואוקימנא להו הא דתנא בהר הבית בזמן שביהמ"ק [היה קיים] והא דתנן בכנסת בזמן הזה. ודחי' לא תרויהו בזמן בית המקדש והא דתנן בהר הבית במקדש. והא דתנן בכנסת בגבולין זולתי ירושלים פי' בשאר מדינות ותרוייהו כשהמקדש קיים. ועל זה הפסק של שמועה זו קבלנו שאלו שראו שחל יום ז' של ערבה בשבת בזמן שלא נתקבעו השנים כתיקונן כגון יסוד השמד: ירושלמי ר' סימון מפקד לאילין [דמחשבין] יהבון דעתכון כי היכי דלא תעבדון תקיעתא ולא ערבתא בשבת. ואין תדחקון עבדון תקיעתא בשבת ולא תעבדון ערבה בשבתא א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דעבדינן ליה זכר למקדש ומ"ש ערבה דלא עבדינן. ואסיק' לולב דאית ליה עיקר מן התורה בפני עצמה בגבולין *) לא עבדינן לה זכר למקדש א"ר לוי כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כשמקיפין את המזבח כדי לצאת בערבה א"ל ר' יוחנן מי אמרה בנטילה דלמא בזקיפה. פי' זה שהיו מקיפין שבעה פעמים בלולב היה ולא בערבה כאשר א"ר אלעזר בראש השמועה. מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימים. פי' שכיון שמצותה בזקיפה לא יתכן כהנים בעלי מומין לזוקפה על המזבח שמתראה כאילו הן כשרים לגבי המזבח. **) תמימין לזוקפה כלומר הכהנים התמימים הן זוקפין אותה על המזבח. א"ר יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הל"מ: ירושלמי ערבה ולא כאבא שאול דאמר ערבה מן התורה ניסוך המים [ודלא] כרבי עקיבא דאמר [בשני] ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם. מ"ם. יו"ד. מ"ם. מים. מיכן לניסוך המים מן התורה: איתמר ר' יוחנן אמר יסוד נביאים היא כלומר הנביאים הורו אותה לעשות כך. ריב"ל אמר מנהג נביאים היא כלומר הוראה בלא תיקון ואקשינן איני והא אמר ר' יוחנן הל"מ. פי' וכיון שהל"מ אמאי צריכא הוראת נביאים ותיקונם והלא מתוקנת ועומדת היא. ופריק [אין] הכי נמי מיהו שכחוה והורו הנביאים והורו להן הלכה ויסדוה להן ונתקיימה יסוד נביאים. ונתברר כי דברי ר' יוחנן שאמר יסוד נביאים היא כלומר יסדוה נביאים כי היא הל"מ קאמר. איני והא [אמר] ר' יוחנן לחזקיה בנו של ר' חייא שהוא בבלי דלכון ***) אמרי כלומר רב כהנא החכם שלכם שהוא בבלי אמר דלהון היא פי' החכם שלכם אמר לי:

מסורת הש"ס

[לעיל מג.]

[כתובות סח: לה: ב"ק לה: ב"מ טו: קי: ב"ב קעג:]

[לעיל לד.]

לעיל לד. ע"ש תענית ג: מו"ק ג: [זבחים קי:]

[שבת מז. מו"ק ג: קדושין לט. חולין כח.]

ב"ק קיז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אביי לרבה מאי שנא:

גליון הש"ס

גמ' שכחום וחזרו ויסדום. שבת דף קד ע"א מגילה דף ג ע"א:

רש"ל

*) נראה דחסר כאן וצ"ל עבדינן ליה זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מה"ת לא עבדינן וכו'. **) אולי דגי' רבינו הי' בגמרא דלמא בתמימין לזוקפה ולכן פי' על זה כלומר שכהנים התמימים וצ"ע.
***) נ"ל דילכון אמר וכ"כ התוס' להדיא כאן בד"ה והא בשם רבינו דגרס דילכון אמר.

עין משפט
נר מצוה

יד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ:

טו ב מיי' שם סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרסד סעיף ה:

טז ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג וסעיף ו:

יז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

יח ו מיי' שם הלכה כב טוש"ע שם סעיף ב:

יט ז מיי' פ"א מהלכות שמיטה הל' טו ופ"ו הלכה יא:

כ ח מיי' פ"א מהלכות שמיטה הלכה ז:

כא ט י מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה יא סמג עשין ל טוש"ע א"ח סי' רמט סעיף א [רב אלפס כאן ובשבת פ"א דף ח.]:

[ועי' תוס' יומא לז: סד"ה אמר אביי]

כאן במקדש כאן בגבולין. במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פליגי דר' יוחנן אמר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים ופי' בקונט' דנפקא מינה דאי תקנה היא בעיא ברכה ואי מנהגא לא בעיא דליכא למימר וצונו דמנהג בעלמא שהנהיגו העם ואפי' בכלל לא תסור ליתיה וכן אמרי' בסמוך חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא ויש מדקדקין מתוך כך דלא מברכין אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדמוכח פ' בתרא דתענית (דף כח: ושם) רב איקלע לבבל חזי דקרו הלל בר"ח סבר לאפסוקינהו שמע דקא מדלגי ואזלי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם והא דקאמר רבי יוחנן התם י"ח יום יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"א יום לא משום דליהוי אחריני תקנה שיהו קורין בדילוג אלא יחיד גומר הייט כמו יחיד קורא דאורחיה דהש"ס דמשתעי הכי כי ההיא דתניא פ"ק דברכות (דף ט: ושם) וותיקין *היו גומרין אותו עם הנץ החמה ור"ת אומר דאין ראיה מערבה להלל דערבה אינה אלא טלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה ודכוותיה אשכחן דמברכין אשני ימים טובים של גליות ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא פ"ק דבילה (דף ד:) (א) ומיהו אין מזה ראיה דהא טעמא דאין מברכין אערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו °וב' ימים טובים של גליות אין בהם וצונו אלא קידוש להזכרת היום בתפלה וברכת המזון ואי משום דמברכין אתקיעת שופר בי"ט שני של ר"ה הנהו תקנתא נינהו וחמירי מב' ימים טובים של גליות לענין בילה קדושה אחת נינהו כדמוכח בפ"ק דבילה (דף ד:) הזהרו במנהג אבותיהם בידיכם ועוד מדקדק ר"ת ממסכת ברכות פרק היה קורא (דף יד.) דמייתי ראיה דאין מפסיקין בהלל מרב בר שבא דאיקלע לבי דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא היפסיק ומשני שאני רב בר שבא דלא חשיב עליה דרבינא ואם אין מברכין עליו מה הפסקה שייך בו ועוד ראיה מההיא עובדא דתענית (דף כח: ושם) מעובדא דרב דאמר סבר לאפסוקינהו דמשמע דמברכי דאי לא מברכי היה לו לידע שהוא מנהג אבותיהם וסתמא לא באמצע הלל איקלע מדקאמר רב איקלע לבבל ולא קאמר איקלע לבי כנישתא וכי תימא אכתי מכיון דמברכי לקרות היה לו לידע דמדלגי ואמאי סבר לאפסוקינהו הא לאו מילתא היא שאפילו כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרות את ההלל כמו שמברכין לקרות מגילה ומה שנוהגין עכשיו לברך אהלל לגמור כשגומרין ומברכין לקרות כשמדלגין לסימן בעלמא נוהגין כן ובין בזה ובין בזה יכולין לברך לקרות ולגמור וא"ת הא דנקט י"ח יום שיחיד גומר בהן את ההלל אמאי נקט יחיד דמשמע אבל צבור גומרין אותה אפי' בשאר ימות השנה והא עובדא דרב בצבור הוה ואפ"ה מדלגי ושמא לרבותא נקט יחיד דאפי' יחיד בפני עצמו גומרו ועוד י"ל דאפי' צבור שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו משום דאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) נביאים אמרוהו ותיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק על כל צרה וצרה שלא תבא עליהן וכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן ולכך נקט יחיד דכי ליכא כל ישראל אין גומרין אותו אלא באלו הימים אבל לגאולת כל ישראל אומרים אותו לעולם והא דתניא התם בתענית יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר כי ליכא כל ישראל קרי ליה יחיד אפי' צבור אם נגאלו מן הצרה והתחילו היו גומרין אותו ור"ח פי' לא יתחיל בברכה: [וע"ע תוס' ערכין יוד. ד"ה י"ח ימים ותוס' ברכות יד. ד"ה ימים ותוס' תענית כח: ד"ה אמר]: **ואינה** ניטלת אלא בפני עצמה. לא שיאסור ליטול הערבה עם הלולב דלא מיירי אלא באגידי בהדי הדדי: **שלשה** בדי עלין לחין. שלשה *)בדין יולאין מקלח אחד: וכי

*) גי' מהר"מ עלין יולאין

תורה אור

א**כאן** במקדש כאן בגבולין א"ר אמי ערבה צריכה שיעור בואינה ניטלת אלא בפני עצמה גואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב כיון דאמר מר אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב דמהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה והדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא לא קמ"ל ורב חסדא א"ר יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב (בי"ט הראשון של חג) וכמה שיעורה אמר רב נחמן ג' בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפילו עלה אחד ובד אחד עלה אחד ובד אחד ס"ד אלא אימא האפילו *עלה אחד בבד אחד אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דר"א בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה ושקיל חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא אייבו וחזקיה בני ברתיה דרב אייתו ערבה לקמיה דרב חביט חביט ולא בריך קא סבר מנהג נביאים הוא אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק אתא לקמיה ההוא גברא א"ל קרייתא אית לי כרמיא אית לי זיתיא אית לי ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא ואוכלין בזיתיא אריך או לא אריך א"ל ילא אריך הוה קא שביק ליה ואזיל אמר כדו הויתי דיירי בארעא הדא מ' שנין ולא חמיתי בר אינש מהלך בארחן דתקנן כדין הדר ואתי וא"ל מאי מיעבד א"ל אפקר זיתיא לחשוכיא ותן פריטיא לקשקושי כרמים *וקשקושי מי שרי והא תניא °והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל *אמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו חד סתומי פילי וחד אברויי אילני חאברויי אילני אסור סתומי פילי שרי אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק טאל יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות אמר רב כהנא לא אמרן אלא לביתיה אבל לאושפיזיה אמאי דנקט סמיך ואיכא דאמרי אמר רב כהנא ילא נצרכא אלא אפי' לביתיה אמר רב כהנא בדידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי: מצות לולב כיצד: תני תנא קמיה דרב *נחמן סודרין על גג האיצטבא א"ל וכי

שמות כג

במקדש. הלכה למשה מסיני: בגבולי'. יסוד נביאים: ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה ניטלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מצוה: אבל היכא דאגבהיה. לשם נטילת לולב והדר אגבהיה לשם ערבה אימא ליפוק בה דאיכא הוכחה טובא: וכמה שיעור'. דאמרן לעיל צריכה שיעור: שלשה בדי. שיש בכל אחד עלין לחין: עלה אחד ובד אחד ס"ד. עלה משמע בלא בד ובד בלא עלה ומאי לקיחה בעלה בלא בד הא לא מינכר: עלה אחד בבד אחד. בד אחד ובו עלה אחד ודיו וכי אמרינן לעיל (דף לב:) ג' טפחים לגבי לולב הוא דאמרינן שתהא ערבה ארוכה שלשה טפחים אבל ערבה שהיו מקיפין בה בפני עצמה כל דהו סגי והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצוה בעין יפה: אייבו. אבוה דרב: חביט חביט. לשון ניענוע: מנהג נביאים היא. בגבולין ולא יסוד נביאים הלכך אינה צריכה ברכה: קרייתא אית לי. כפרים ויושביהם: ומקשקשין בכרמיא. עודרין את הכרמים בשביעית: ואכלי זיתיא. בשכר חפירת הכרמים ואינן מפקירין לעניים: אריך או לא אריך. טוב לעשות כן או לא אריך לשון דבר הגון ובעזרא (ד) יש לו דומה וערות מלכא לא אריך לנא למיחזי: א"ל לא אריך. לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעי' והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה אבל הקשקוש מותר כדלקמן: א"ר אלעזר בר צדוק כדו הויתי דאיר. כבר עברו מ' שנה שאני דר בארץ הזאת: ולא חמיתי בר אינש. לא ראיתי בן אדם: דמהלך באורחא דתקנן כדין. שמהלך בדרך ישר כאדם זה: אפקר זיתיא לחשוכיא. לעניים: והב פריטיא. ותן פרוטות מכיסך לקשקש הכרמים: ומי שרי. קשקוש בשביעית: מלסקל. להשליך אבנים לחוץ: סתומי פילי. שהשרשים מגולים וצריך לכסותם שלא ייבש האילן ואוקומי אילני הוא שלא ימות ואינו עושה להשביחן אלא לקיימן שרי: פילי. בקעים: וחד אברויי אילני. כמו °וברא אותם בחרבותם (יחזקאל כג) לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ותיחוח והאילן מבריא כך שמעתי לישנא אחרינא להבריא את האילן ולהשביחו: לא יהלך כו'. אלא ישבות לו בעוד יום גדול ויכין לו סעודת שבת: אלא לביתיה. שהולך לביתו והם אינם יודעים שיבא היום ואין מכינים לצורכו והוא כועס עליהם: אבל לאושפיזיה אמאי דנקט סמיך. אינו סומך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שבידו נסמך: אפי' לביתו. דמה שמולא אם מעט אם רב שלו הוא אעפ"כ לא יהלך וכ"ש לאושפיזיה שלא ימלא כלום: כסא דהרסנא. סעודה מועטת דגים קטנים מטוגנים בקמח בשומן שלהן: על גג האצטבא. הוה תני תנא קמיה: וכי

מסורת
הש"ס

ר"מ מ"ו

[ב"מ כד. ע"ש ג"פ]

מו"ק ג.

שם. ע"ז נ:

[נ"ל יהודה כן משמע לקמן בתוס' ד"ה וכי לייבשן]

הגהות
הב"ח

(א) תוס' ד"ה כאן וכו' ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא בפ"ק דבילה הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם ומיהו אין מזה ראיה וכו' כדמוכח בפ"ק דבילה ועוד מדקדק ר"ת כצ"ל:

גליון
הש"ס

רש"י ד"ה וחד אברויי וכו' כמו וברא. אלו ב' פירושים הם ג"כ ברש"י חולין דף מג ע"ב ד"ה אין חוששין: תוס' ד"ה כאן במקדש וכו' וב' ימים טובים של גליות אין בהן וגומ. וקשה לי דמ"מ יקשה מברכת על אכילת מצה ועל אכילת מרור בליל ב' דפסח ואולי יש לחלק בין נוסח ברכה בלשון לעשות כן ובין נוסח בלשון על את"ז מצאתי שהקשה כ [מהר"ן] עיין בט"ז א"ח סי' ח' ס"ק ו:

רבינו חננאל

לי כי ערבה מדרבנן היא ואינה לא יסוד נביאים ולא הלכה. ושנינן לא קשיא כי אמר ר' יוחנן הל"מ ויסוד נביאים כשהמקדש קיים ובגבולין. וכי אמר רב כהנא מדרבנן היא אינה לא הלכה ולא יסוד נביאים בזמן הזה. ומעשה דרב כהנא בהדי ר' יוחנן שפירק לו כל קושיא שהיה לו מפורש בהגוזל [בתרא] והיינו דא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא והא דאמרן דלחזקיה בן ר' חייא משיב ואמר לו דלכון אמר כן מפורש בגטין פ' המגרש*) אמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני וגרסינן בתעניות פ' אחרון כל היכא דאמרינן הלכה דרשינן לה בפירקא מנהג מדרש לא דרשינן ליה אורויי מורינן ליה ואסיק' ערבה אינה ניטלת אלא בפ"ע. וצריכה שיעור ושיעורא ג' בדי עלין כרב נחמן אבל דרב ששת דאמר עלה אחת בבד אחד לא אפשר**) וצריכה חיבוט ואינה צריכה ברכה כרב דקסבר מנהג נביאים היא וכריב"ל. א"ר אבין מעשה בההוא דאתא לקמיה דר' אלעזר בן צדוק ואמר ליה קרייתא אית להו בני כפרים כרמייא אית לי זיתיא אית לי וכך אמר לו זו הקריה כולה לי היא ובאין בני קריה בשביעית מקשקשין בכרמים לתקנם והן עניים ואין להם הנאה ומשמשין בזיתים ונוטלין ואוכלין ונמצאין מקשקשין בכרמים מפני הזיתים שנוטלין אריך אי לא פי' כשר ליהנות מאותן הכרמים שנתקשקשו בשביעית. ***) כשר זה פי' אריך כדכתיב ערות מלכא לא אריך לנא למיחזי. פי' אברויי אילני אסור מניחין [זבל תחת] לאילנות להברותם שהזיבול היא ברייה להן. כלומר מאכל כדכתיב להברות את דוד. לסתומי פילי פילחי כדכתיב כמו פלח ובוקע בארץ. ואסיקנא אברויי אילני שהוא זיבול אסור וסתומי פילי שרי. לא יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות כו' ועד אפי' לביתו. פי' מפני שהוא צריך לעשות כלום דבר לעונג שבת: מתני' לולב כיצד יום טוב הראשון שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן בהר הבית. עד התקינו שיהא כל אחד נוטלו בביתו
אחד

*) נ"ל בס' המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם [ד' פ"ד ע"ב]. **) הדבר צ"ע דלפי המסקנא דרב ששת עלה אחד בבד אחד קאמר בוודאי אפשר וכן פסקו הפוסקים ומצוה ליישב:
***) נראה דצ"ל אריך פי' כשר זה כדכתיב וכו'.

וכי לייבשן הוא צריך אלא אימא על גב האיצטבא *אמר רחבא אמר (*רב) יהודה הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו:

מתני' מצות ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו *בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים (א) בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח ר"א אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא חבוט חריות מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן:

גמ' תנא מקום קלניא הוה ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא איידי דמיפק מכרגא דמלכא קרי ליה מוצא: ובאין וזוקפין אותן בצדי כו': תנא[] רבות וארוכות וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהו גוחות על המזבח אמה אמר מרימר משום מר זוטרא שמע מינה על היסוד מנח להו דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו מכדי *עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה זהו סובב עלה שלש זהו מקום הקרנות גוחות על גבי המזבח היכי משכחת לה אלא לאו ש"מ איסוד מנח להו שמע מינה אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר °אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו

תהלים קיח

רש"י

וכי לייבשן הוא צריך · והרי היבש פסול: סטיו כפול. אצטבאות מקיפות אותו ואצטבאות אחרים היקף לפנים מהיקף: **מתני'** ונקרא מוצא · בגמרא מפרש טעמא: אני והו · בגימטריא אנא ה' ועוד משבעים ושתים שמות הן הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח ויסע וגו' ויבא בין מחנה ויט משה את ידו ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות ומהן שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולן השם הראשון והו וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי"ו דויט ושם השלשים ושבע הוא אני אל"ף דמאחריהם ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע ויו"ד דרוח קדים: ואותו היום · בשביעי: גיגיות · קוב"ש של זהב מלאות מים: חריות של דקל היו מביאין · בין בחול בין בשבת ובגמרא מפרש טעמא: חריות. ענפים: מיד תינוקות שומטין את לולביהן · הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביעי*: ואוכלין אתרוגיהן · של תינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכך נהגו מחמת שמחה: **גמ'** קלניא. בן חורין מן המס של מלך: דמיפק מכרגא. מוצא מכלל המס של מלך והיינו כמי קלניא דתוספתא: כדי שיהו גוחות על המזבח · גרסינן גוחות מוטות כמו כותל הגוחה לרה"ר דפ"ק דמועד קטן (ד' ז·): ש"מ· מדקתני גוחות על המזבח אמה וא"א להיות גוחות על המזבח אמה אלא א"כ גבוהות ממנו אמתים ואם יותר יותר דאם אינם גבוהות אמתים ומוטות אמה הרי הן נגררות בגג המזבח ואין זה לשון גוחות: כי מנח רגליהם איסוד מנח להו. על אמה של כניסת היסוד של מזבח: עלה אמה · מן הארץ ברוחב שלשים ושתים על שלשים ושתים שמתחילה הביאו מלבן מרובע שלשים ושתים על שלשים ושתים והושיבוהו על הארץ כעין אייסטר"א וגובהו אמה ומילאוהו סיד וקוניא וזפת כמלא שעלה אמה וחזרו והביאו מלבן שהוא שלשים על שלשים וגובהו חמש אמות והושיבוהו על זה משוך אמה מכל צד ומילאוהו סיד וקוניא וזפת הרי שנכנס אמה ועל אותה כניסה היו שופכין הדמים ומשם יורדין לרצפה דרך שני נקבים שהיו באחת הזויות וכשנתמלא מלבן זה כמלא שעלה חמש מן היסוד ומעלה הרי שש מן הארץ חזרו והביאו מלבן שהוא כ"ח על כ"ח והושיבו על זה משוך אמה מכל צד וגובהו ג' אמות ומילאוהו סיד וקוניא וזפת כמלא גבוה תשע אמות והוא גג המזבח וכניסה זו של סוף שש הוא הסובב שבה מקום הילוך לכהנים סביב למזבח כשבאין להקטיר ולמתן דמים והיינו דקאמר עלה אמה וכנס אמה זה היסוד עלה חמש וכנס אמה זה הסובב עלה שלש זה מקום הקרנות ולא גרסינן וכנס אמה שלא היו משוכין הקרנות כלום לפנים אלא הביא מלבן שהוא אמה על אמה ברום אמה ונתנו לקרן ומילאוהו חלקי אבנים וסיד וקוניא וזפת וכן לכל קרן מ"מ גובה המזבח אנו למידין מכאן שהוא תשע אמות לבד הקרנות ואי אארעא מנח להו והתם צריך לתת באלכסון רגליהם משוכין להלן מן המזבח מפני הכניסיות כדי שיהו ראשיהן גוחין על המזבח תו לא משכחת להו גבהו שתי אמות למעלה מגג המזבח שיהו גוחות עליו אמה אלא לאו שמע מינה איסוד מנח להו דהוי ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה והטייתן מפני כניסת הסובב ממעטת קצת מגובהן שצריך למשוך רגליהם לשפת כניסת היסוד כמלאו גבוהות יותר משתי אמות ומהן אמה נחייה ולמטה מן הגחייה יותר מאמה שלא יהו נגררות על גבי המזבח: מאי קראה · דעולות למעלה מן המזבח: אסרו חג בעבותים · באילנות כמו ובין עבותים היתה צמרתו (יחזקאל לא) בגד שלו אסרו כמו אסרי לגפן *יסחר ישראל (בראשית מט): עד קרנות המזבח. עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח: אסרו

תוספות

וכי לייבשן הוא צריך: תימה שאותו תנא נתחלפה שיטתו דהכא דהוה ליה למיתני על גב הוה תני על גג ובפ"ק דפסחים (ד' יג:) גבי שתי חלות של תודה דה"ל למיתני על גג הוה תני על גב ויש לומר דאותו התנא היה שונה שניהם בשוה על גב או שניהם על גג וכשהגיע לו לרב יהודה בראשון ואמר לו שטעה והיה סבור שכן יש להיות גם באחר: **זוקפין** אותן בצדי המזבח · היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ד ערבה בנטילה: **תקעו** והריעו ותקעו · משום שמחה: **אני** והו · בגימטריא אנא ה' ועוד משבעים ושתים שמות הן הנקובין בשלשה מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח ויסע מלאך וגו' ויבא בין מחנה וגו' ויט משה את ידו וגו' ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות ומהם שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון אחרונה של אמצעי וראשון של אחרון וכן בסדר הזה כולם כך פי' הקונטרס ועדיין צריך טעם לזה למה נשתנו שני שמות הללו דאמרינן להו טפי מאחריני משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל (א) ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה (מ) והוא אסור בזיקים כביכול הוא בעצמו והיינו הושענא שיושיע לעצמו: **מיד** תינוקות שומטין לולביהן · לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידן ואוכלין אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר גזל ולא משום דרכי שלום אלא שכך נהגו בו מחמת שמחה כך פי' בקונט' ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן ועוד יש לומר דמתני' לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות אלא מיד כלומר לאלתר התינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה לפי שהלולב ארוך ושוחקין בו ואתרוגיהן היו אוכלין והשתא ניחא הא דפריך בגמרא* [לקמן מו:] למאן דאמר אתרוג בשביעי מותר דהכא משמע תינוקות אין גדולים לא ובקונט' דחק לפרש דהכי פריך תינוקות דווקא שלא הוקצה למצוה גמורה אבל של גדולים הוקצה למצוה גמורה אסורין כל היום וקשה דא"כ הוה ליה למימר דתינוקות אין דגדולים לא: **עלה** שלש זהו מקום קרנות · ולא גרסינן וכנס אמה שהקרנות לא היו משוכין לפנים כלום אלא מביא מלבן שהוא אמה על אמה ברום אמה ונתנו לקרן ומלאהו חלקי אבנים וסיד וזפת וקוניא וכן בכל קרן וקרן כך פירש בקונט' וכן מוכיח בזבחים פרק איזהו מקומן (ד' נד·) ובפרק שתי הלחם (מנחות ד' נז:) שהקרנות לא היו משוכין לפנים כלום אבל מ"מ מוחק בחנם גרסת הספרים שכתוב בכל הספרים עלה שלש וכנס אמה וזה מקום קרנות כלומר דבאותה כניסה היו הקרנות בנוים והשתא הוי ממש דומיא דאחריני עלה אמה וכנס אמה כו' זה מקום קרנות מקום הכניסה הוא מקום קרנות: סביב

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה כא סמג עשין מד:
כג ב מיי' שם הלכה כג טוש"ע א"ח סי' תרס סעיף א וסי' תרסד סעיף א:
כד ג מיי' שם הל' כב: [נ"ל רבי]
כה ד מיי' פ"ב מהל' בית הבחירה הל' ז:

רבינו חננאל

אמר רחבה אמר ר' יהודה כו'. היה מספקא ליה אי משום ר' יהודה אי משום רב יהודה והיה מדקדק על עצמו שלא יחלף השמועות והיה שונה רבי*): מתני' מצות ערבה כיצד מקום כו' תניא קלניא כלומר קלניא היה שם אותו מקום ולא האי שמא למאי דאמרינן בתחלת השותפין הורדוס קלניא מתעבד שפירושו בן חורין נעשה **) דהך קלניא והך קלניא ושם אותו מקום היה ותנא דידן קרא ליה מוצא שהוא מוצא מן המס שאינן שדות המוקפות אלא כמו המדבר שאין עולין מס. ותנא רבות ארוכות גבוהות י"א אמה כדי שיהו גיחות על המזבח אמה. פי' גיחות היו ***) גחונות כמו גחונות. ואמרינן ש"מ מזו הברייתא כי הן י"א אמה ומהך אמה אחת גחונה על המזבח. כי על יסוד המזבח היה מעמידם שאם תאמר עד קרקע היה מעמידם גובה המזבח עשר אמות עלה אמה זה יסוד עלה חמש אמה וכנס אמה זה הסובב עלה ג' וכנס אמה זה מקום מערכה עכשו אם ינמה קו המדה מקרקע המזבח עד שפת האמה החמישית שהן מן היסוד עד הסובב נמצא מתיחת הקו מן הקרקע ועד הסובב ו' אמות וב' חומשי אמה דקי"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכל כניסת אמה באלכסון כן תבוא מדידתה תמצא מקרקע המזבח י"א אמה פחות חומש אלא כיון ששנה י"א כדי שיהו גיהות על המזבח אמה ש"מ איסוד הוה מנח לה. פי' גוהות נוטות כגון מי שהיה כותלו גוהה סותרו ובונה ופי' גוהה נוטה והוא קיר נטוי. א"ר אבהו מאי קרא אסרו חג בעבותים עד וגו' פי' המזבח י' אמות ****) והקרנות אמה אמה שצריכה הערבה והיותר בה אמה להתגה ע"ג הקרנות המזבח שיש בם אמה שהן פנויים כאשר שנינו מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה כו': ירושלמי א"ר יוסי מתניתא אמרה כן וראשיהן כפופין ע"ג

*) עי' בר"ח פסחים דף כ"ב ע"ב ובערוך השלם בסוף ערך אביי.
) נראה דצ"ל הך קלניא גם אותו מקום סי' ותנא דידן וכו'. *) אולי צ"ל פי' גיהות היו גוחות כמו גחונות וכו' ועי' בערוך ערך גחן. ****) אולי צ"ל עשר אמות עד למעלה מן הקרנות והערבה הי' גם אמה יותר להתגה ע"ג וכו'.

מסורת הש"ס

ברכות לג: פסחים יג: נב:
[לעיל מג:]
[ועי' רש"י לקמן מו: ד"ה מיד]
מנחות נז: מדות פ"ג מ"א
[תרגומו]

הגהות הב"ח

(א) במשנה שבע פעמים (בשעת פטירתן וכו' ליה ולך מזבח) תא"מ ונ"ב ס"א אינו במשנה אלא לקמן בגמרא וכן משמע מפירוש רש"י לקמן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' תנא רבות וארוכות וגבוהות. מלת רבות נמחק וא"ב צ"ל רכות:

תורה אור

אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר ירמיה משום ר"ש בן יוחי ור' יוחנן משום ר"ש המחוזי משום ר' יוחנן המכותי כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנא' אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר °עצי שטים עומדים *תנ"ה עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן דבר אחר עומדים שמעמידין את ציפוין דבר אחר עומדים °שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין ת"ל עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י °יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו *ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הן אני ובני מהן אם מאה הם אני ובני מהן אם שנים הן אני ובני הן ומי זוטרי כולי האי והא *אמר רבא *תמני סרי אלפי *) דרא הוה דקמיה קודשא בריך הוא שנאמר °סביב שמנה עשר אלף ל"ק הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דלא מסתכלי באספקלריא המאירה ודמסתכלי באספקלריא המאירה מי זוטרי כולי האי והא *אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום שנאמר °אשרי כל חוכי לו ל"ו בגימטריא תלתין ושיתא הוו ל"ק *הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר: בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו': והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר ותניא *כל המשתתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר °בלתי לה' לבדו הכי קאמר ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין ליה אנחנו [א] מודים ולך אנו מקלסין: כמעשהו בחול: אמר רב הונא מ"ט דר' יוחנן בן ברוקה דכתיב *°כפות שנים אחת ללולב ואחת למזבח ורבנן אמרי כפת כתיב ר' לוי אומר כתמר *מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים אמר רב יהודה אמר שמואל לולב שבעה וסוכה יום אחד מ"ט לולב דמפסקי *לילות מימים כל יומא מצוה באפיה נפשיה הוא סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא אריכא דמו ורבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן סוכה שבעה ולולב יום אחד מאי טעמא סוכה דאורייתא שבעה לולב דרבנן סגי ליה בחד יומא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד זה ואחד זה שבעה אמר רב יוסף נקוט דרבה בר בר חנה בידך דכולהו אמוראי קיימי כוותיה בסוכה מיתיבי

העושה

*) בס"י ליתא הוה דרא

רש"י

אסרו · אגודה של לולב: בעבותים · בהדס שהוא עבות של ג' בדין קליעה: עד קרנות · הרי הוא לכם כנותן דמים שבקרנות המזבח: איסור לחג · אגודה לחג: באכילה ושתיה · שקורא לחג עונג במאכל ומשתה ויש אומרים יום שלאחר החג: בעבותים · בהמות עבות ושמנות: כל המצות · כגון קרשי המשכן ועמודים ולולב והדס וערבה: דרך גדילתן · התחתון למטה והעליון למעלה. שמעמידין את ציפוין · הציפוי של זהב קבוע בהן במסמרות של זהב כדכתיב (שמות כו) ואת הקרשים תצפה זהב ולא היה עושה עם ארוך כמדת הקרש שיעמוד מאיליו: אבד סיברם · משגנז אהל מועד בטל לו עולמית: סכויים · תוחלתם ומבטם כדמתרגמינן הבט נא (בראשית טו) איסתכי כען לשמיא: לפטור · בזכותי אני סובל כל עונותיהם ופוטרן מן הדין: יותם בן עוזיהו · צדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד אביו ועליו נאמר בן יכבד אב (מלאכי א) שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ כדכתיב (מלכים ב טו) ויותם (*בנו) שופט וגו' לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל דינין שהיה דן אומרן בשם אביו: ועד סופו · עד שיכלה העולם: ראיתי בני עלייה והן מוע ן · רואה אני לפי מעשה הבריות שבני עלייה כת המקבלין פני שכינה מועטים הם: סביב שמנה עשר אלף · סיפיה דקרא ה' שמה דאע"ג דבירושלים שלעתיד לבא כתיב קרא דרשינן לי' נמי להכי דמקום ששכינה שמה סובבין אותו שמנה עשר אלף והם הצדיקים הנתונים לפנים ממלאכי השרת שנא' (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ואומר (ישעיה כג) ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואומר (שם ל) והיו עיניך רואות את מוריך: אספקלריא · מחילה שחוללת ביניהם לשכינה: מאירה · כמראה זו שרואין בה ויש צדיקים שאין מאירה להם כל כך ואין יכולין לראות ממש: אשרי כל חוכי לו · המחכים לכת שהוא כמנין לו: בבר · ברשות: דעיילי בלא בר · בלא רשות מועטים הן ובהנהו קאמר אני ובני מהם: בשעת פטירתן · אמתניתין קאי: יופי לך · היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו: ליה ולך · אנו עושין את הכבוד הזה: ליה אנו מודים · שהוא אלהינו: ולך אנו משבחים · שאתה חביב לפניו לכפר עלינו מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים: ר' לוי אומר כתמר · טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק אלא סברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל: אין לו אלא לב אחד · כעין מוח יש בו כגון בעץ האגוז והגפן ואין לו אלא בעץ האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה ולא בחריותיו ומכבדותיו: סוכה שבעה: לברכה: ולולב יום אחד · ואע"פ שנוטל כל שבעה זכר למקדש אין מברכין בו אלא יום ראשון שהוא מן התורה: נקוט דרבה בר בר חנה בידך · דאמר סוכה שבעה ולא דרב יהודה אמר שמואל דאמר סוכה יום אחד: דכולהו אמוראי · משמיה דר' יוחנן קיימי כוותיה בסוכה ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן *כן מצאתי ביסודו של רבינו יעקב:

העושה

תוספות

סביב שמנה עשר אלף · והאי קרא כתיב בסוף יחזקאל (מח) גבי מדתה של ירושלים דלעתיד היקיפה שמנה עשר אלף קנים דנמצאת מדת ריבועה (על) ארבעת אלפים וחמש מאות קנים אורך על ארבעת אלפים וחמש מאות קנים רוחב ומדת הקנה שש אמות ומה שכתוב בספרים תמניסר אלפים פרסי לא גרס פרסי דאטו פרסי מי כתיב בקרא אלא גרסינן תמניסר אלפי (א) דרא קמי הקב"ה והוא היקף הקנה דנמצאת ריבוע ד' אלפים וחמש מאות קנים אורך על ד' אלפים וחמש מאות קנים רוחב דהכי כתיב קרא (יחזקאל מח) ואלה תוצאות העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת ימה חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת נגבה חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת קדמה חמש מאות וד' אלפים מדה והדר כתיב סביב שמנה עשר אלף ואע"ג דקרא גבי ירושלים כתיב דרשינן מיניה דדרא דקמיה קודשא בריך (ב) הוא דכתיב בסיפיה דקרא ושם העיר מיום ה' שמה: אחת ללולב ואחת למזבח · לא יתכן כלל לפרש דרבי יוחנן בן ברוקה לא פליג אלא בשביעי אלא אכולהו נמי פליג דסבר חריות של דקל היו מביאין כל שבעה ולא ערבה כי היכי דאבא שאול דריש* ערבי אחד למקדש דהיינו כל ז' וכן רבנן דנפקא להו מהלכה דהיינו כל ז' ור' יוחנן בן ברוקה דריש להו ערבי כשאר תנאי דלולב הגזול והלכה לית ליה והא דקתני מתניתא ואותו היום לאו דוקא יום אחד ומיהו לר' לוי דמפרש טעמא דר' יוחנן בן ברוקה כתמר ולא מקרא דריש אלא סברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל שאין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים (אי) אפשר דלא הוי אלא יום אחד בין יהיה יום אחד בין יהיה כל שבעה לא היתה ערבה בטלה ותרוייהו היו מרביות של ערבה וחריות של דקל: אחד זה ואחד זה שבעה · אין סוכה ולולב שוין לברכה דאלולב אין מברך אלא פעם אחת ביום אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה ויישן ואפילו עשר פעמים ביום מברך אכל אחת ואחת מידי דהוה אתפילין כל זמן שמניחן והיינו טעמא דסוכה דהי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה אע"פ שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן תפילין כל היום מונחין שיהו מונחין בראשו ובזרועו אבל לולב אין עיקר מצותו אלא פ"א ביום כדאמ' (לעיל ד' מב:) מדאגבהיה נפיק ביה:

העושה

רבינו חננאל

המזבח: כל המצות אין יוצא בהן אלא דרך גדילתן העיקר למטה (והצמר) [והצמח] למעלה שנאמר עצי שטים עומדים. כלומר כמו שעומדין בגדילתן. רשב"י היה במערה י"ג שנה ונראה לו בדרך מראות אלהים גודל כבודו והיה יודע בעצמו שהוא חסיד גדול והיה אומר יכול אני לפטור העולם כגון זה האמור בסדום אם אמצא שם כך וכך צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם מיום (שנבראת) [שנבראתי] העולם עד עכשיו כלומר בזכותי יתקיים העולם. ולא יחרב ולא ישחית אלהים העולם בעבורי. ואפי' אם אין שם צדיק ואם יהיה אלעזר בני עמי משנברא העולם ועד עכשיו · כלומר שלא תהא כליה כגון המבול שהיה בכל העולם כענין שפרשנו למעלה ואילמלי יותם כו' ולמה יותם לפי שנתברר לו כי לא קבל מזכיותיו בעוה"ז כלום שכל צדיקים קבלו בעוה"ז מעין השמור להן לעוה"ב ור' שמעון ובנו ויותם לא קבלו בעוה"ז לפיכך היתה להם זכות גדולה משאר הצדיקים · ואמר עוד ר' שמעון ראיתי בני עלייה פי' ראיתי ברוה"ק כגון ראיית חלום כי הצדיקים שבדור הזה הראויין לעלות לג"ע מועטין הן שהמקום המוכן להם מגיד זה ואמר אם אלף הן מובטח אני שאני ואלעזר בני מהן ואם שנים הן אני ובני הן ואקשינן איני שהצדיקים שבכל דור מופרדין בפני עצמן והאמר רבא דרא קמא פי' שורה של צדיקים הראשונים דמקמי קב"ה י"ח אלפי פרסי היא שנאמר סביב שמונה עשר אלף . ופרקינן הללו כולן צדיקים הן אבל מהן מסתכלין באיספקלריא שאינה מאירה ומהן מסתכלין באספקלריא הגדולה המאירה ואני לא אמרתי מועטין הן אלא המסתכלין באספקלריא המאירה בהן אמרתי ומקשינן ומי זוטרי כולי האי להיותם שנים והאמר אביי לא פחות עלמא מל"ו צדיקים בכל דור דמקבלי פני שכינה בכל יום שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא שיתא ותלתין ופרקינן לא קשיא הא דעיילי בבר הא דלא עיילי בבר פי' יש מי שאומר עיילי בבר הצדיקים העולין בנ"ע בבניהן שהיה הוא צדיק ובנו צדיק כמותו כגון ר' שמעון ובנו ר' אלעזר והו שאמר מועטין הן בדור זה ויש מי שאומר הצדיקים הנכנסים בישיבה של מעלה בלא בר. כלומר אינן מתעכבין בחוץ עד שימליכו בשכינה המלאכים הממוני' ליתן רשות להכנס לפי שהן חשובין הרבה לפני השכינה ואין מי יעכב עליהן אלא מיד הן נכנסין בלא נטילת רשות ואלו שהן בענין הזה מועטין הן ושאר הצדיקים אינן כן והלא אביי ורבא דאחרונים הן לגבי רשב"י ואיך מקשינן מדבריהם עליו אלא ללמדך המסורת שהיתה בידם בדברי אביי ורבא כך היה בידי הראשונים בקבלה כהל"מ . ואינם דבריהם שאלו הדברים וכיוצא בהן אי אפשר להאמר אלא בקבלה מן הנביאים ואלו הדברים שקיבלו מרבותיהם היו מגידין . פי' אני והו הושיעה נא . פי' על השכינה הדברים אמור כדכתיב בכל צרתם לו צר . הא דאמר ליה ולך מזבח אסור שנמצא משתף שם שמים למזבח ותניא כל המשתף שם שמים בדבר אחר נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לבדו . אלא כך היו אומרים ליה אנו מודים ולך מזבח אנו משבחים: מתני' כמעשהו בחול כך כו' . ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין כו' . מ"ט דר' יוחנן בן ברוקה שנאמר כפות תמרים אחת ללולב ואחת למסרש

עין משפט נר מצוה

כו א ש"ע א"ח סי' תכט סעיף ב בהג"ה:

כז ב מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה ט סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ב וסעיף ט [רב אלפס לעיל פ"ג דף רנב]:

כח ג מיי' פי"א מהל' שבועות הלכה ב סמג עשין קכג:

כט ד מיי' פ"ו מהל' סוכה ולולב הלכה ו ופ"ז הלכה טו סמג עשין מג מד טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א וסי' תרנג סעיף א וסי' תרסב סעיף א:

מסורת הש"ס

יומא עב.

סנהדרין לז:

[סנהדרין איתא דרא דקמיהקוד"א בריך הוא תמני סרי אלפי הוה שנאמר כו' וכ"א בערוך]

ג"ז

סנהדרין סג. [ועי' תוס' שם ד"ה כל]

[פי' דס"ל לר"י כ"ב יש אם למקרא עי' תוס' סנהדרין ד. ד"ה כולהו ועי' ביבמות סח: וכבמות וכו']

[עירובין מז:]

לעיל לד.

[סנהדרין לז: ע"ש]

רש"ל מ"ז

[התשובים הנכנסין בלא רשות המלאכים העומדין לפני השכינה מועטין אבל אותם שאין נכנסין עד שימלכו המלאכים בשכינה הרבה הן ויש אומרים הצדיקים העולין בגן עדן בבניהן כלומר שיהא צדיק ובנו כמותו כמו ר' שמעון ובנו מועטין וזה שאמר מועטין בדור הזה . ערוך ערך בר א]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סביב וכו' תמניסר אלפי הוה דרא וכו' דקמי קודשא בריך הוא הוא דכתיב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מודים . נ"ל מברכים:

[נ"א בן המלך על הבית]

גליון הש"ס

גמ' שמא תאמר אבד סברם. עירובין כא ע"ב: שם יכול אני לפטור . עיין אבות דר' נתן פט"ז:

*העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה נטלו לצאת בו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ואף על פי שבירך עליו יום ראשון חוזר ומברך כל שבעה *העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו' נכנס לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה וכיון שבירך יום ראשון שוב אינו מברך קשיא לולב אלולב קשיא סוכה אסוכה בשלמא לולב אלולב לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים אלא סוכה אסוכה קשיא תנאי היא דתניא *תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד אתמר אביי אמר הלכתא כרבי ורבא אמר הלכתא כרבנן אמר רב מרי ברה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא מקדים וקאי ועייל לבית הכסא נפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך וכי אצטריך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכין כל שבעה אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח תפילין מברך רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו מברכי אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב כל שבעה ור' יהושע בן לוי אמר יום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצות זקנים ורבי יצחק אמר כל יומא מצות זקנים ואפילו יום ראשון והא קיימא לן דיום ראשון דאורייתא אימא בר מיום ראשון אי הכי היינו דרבי יהושע בן לוי אימא וכן אמר רבי יצחק ואף רב סבר כל שבעה מצות לולב *דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך רבי ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך מאי מברך אמר רב יהודה יום ראשון המדליק מברך שלש הרואה מברך שתים מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת ומאי מברך ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר (של) חנוכה והיכן צונו מלא תסור ורב נחמן בר יצחק אמר °שאל אביך ויגדך (*מאי ממעט זמן אימא ממעט נס נס כל יומא איתיה) רב נחמן בר יצחק מתני לה בהדיא אמר רב כל שבעה מצות לולב ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו כו' נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו כו' היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך אם לאו לכשיכנס לישב בה מברך שתים אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא ת"ר היו לפניו מצות הרבה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות רבי יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה א"ר זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא הלכתא כרבי יהודה ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא מ"ט דרבי יהודה דכתיב °ברוך ה' יום יום *וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא בא לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו *ואמר ר' זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן

מחזיק

רש"י

העושה לולב · בערב יום טוב : לעצמו · ולא לאחרים : כאן בזמן בית המקדש · מברכין עליו במקדש כל שבעה דמדאורייתא היא כרבי יוחנן דתלי טעמא בדאורייתא : כל זמן שמניחן · ואפילו חולצן ומניחן מאה פעמים ביום וגבי סוכה נמי אע"ג דלא מפסקי לילות מימים וכחד יומא אריכא הוא מברכין עליה בכל יום דהוא דומיא דחולץ ומניח : אלא שחרית · ובסוכה נמי כיון דכחד יומא הוא סגי בברכה של יום ראשון: דלא עביד כשמעתיה· אלא כל זמן דמנח תפילין מברך : הכי גרסינן ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכינן כל שבעה · ואע"ג דכחד יומא הוא ובלולב נמי כל שבעה ואע"ג דמדרבנן מברכינן עליה כי היכי דמברכינן בנר חנוכה ובמגילה דרבנן דקם ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב ורבין נמי משמיה דר' יוחנן אמר לולב שבעה: דמשמשי בהו. דקיימא לן חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ בפ"ק דיומא (דף ז:) : מצות לולב שבעה · לברכה: יום ראשון מצות לולב · דאורייתא ועיקר ובעיא ברכה : מכאן ואילך מצות זקנים · רבן יוחנן בן זכאי וסיעתו ודרבנן לא בעיא ברכה : ואף רב סבר לה כל שבעה · בעי ברכה למצות לולב ואף על גב דמדרבנן הוא בעי ברכה : דאמר רב · בנר חנוכה דמדרבנן היא ובעי ברכה הכא נמי לא שנא : הרואה נר חנוכה · קאי על שלא הדליק בביתו ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל שמצוה להניח בפתח צריך לברך על (א) הראשונה : מברך שתים · שהחיינו ושעשה נסים שאין על הרואה לברך להדליק הנר : מכאן ואילך · זמן ליכא : המדליק מברך · להדליק נר ושעשה נסים : והרואה · שעשה נסים לחודיה : והיכן צונו · הואיל והוא מדבריהם : מתני לה בהדיא · להא דרב גבי לולב ולא שמע לה מכללא דנר חנוכה: מברך שתים · לישב בסוכה וזמן : מצות הרבה · ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית : על המצות · ויצא ידי כולן : כל יום ויום מעין ברכותיו · של שבת מעין של שבת של חול מעין של חול של יו"ט מעין של יו"ט המאורע:

מחזיק

תוספות

העושה סוכה לעצמו · דווקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא דסבר דאין מברך לעשות כדדייקינן פ' התכלת (מנחות דף מב· ושם:) ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך [א] לעשות סוכה [לשמו] :

העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו · צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו כדמוכח פרק התכלת (נ"ז שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות שם) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ואילו אקריאת הלל לא מברך ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה (ברכות דף נט:) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא כמכינן עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין (עירובין ד' מ:) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן* :

נכנס לישב בה מברך לישב בסוכה · מדלא קאמר מברך שתים כדקתני סיפא בעשויה ועומדת ואין יכול לחדש בה דבר משמע דנפיק אהא דבירך אעשייה שהחיינו ותימה ותיפוק ליה דמברך משום יו"ט כמו שמברכין איום טוב דפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתיא סברא הוא דזמן דידה אע"פ שבירך בחול פטור הוא אף בחג דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו בלא יום טוב כדאמר לקמן (דף מז:) דאי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אוחרא :

דבכל אימת דמשמשי מברכי · דמצוה למשמש בהן שלא יסיח דעתו דבפרק קמא דיומא (ד' ז:) ילפינן מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת ולא אתפרש מאי הוא מברך אם מברכין לשמור את חוקיו כמו שמברכין בתר דמסלקין תפלתו או להניח כמו שמברכין בשעת הנחה כדאיתא בהקומץ רבה (מנחות דף לו· ושם) דהכא הרי מונחין ועומדין ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו כמו דמברכין לשמור בתר דמסלקין תפלתו כדאיתא פרק בא סימן (נדה דף נא:) :

הרואה נר של חנוכה צריך לברך · בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך :

אתרוג

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פי"א מהלכות ברכות הל' ט ופ"ז מהלכות לולב הלכה ו סמג עשין כז ועשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנ"א סעיף ס : רס"ל [ועי' רס"א]

לא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תרכב סעיף א :

לב ג מיי' פי"א מהל' ברכות הלכה ח ט ופ"ו מהלכות סוכה הל' יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמא סעיף א :

לג ד מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כה סעיף יב :

לד ה מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמג סעיף ג :

לה ו מיי' פ"ג מהל' חנוכה הלכה ד סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעו סעיף א :

לו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג :

לז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב :

לח ט מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמא סעיף א :

לט י מיי' פי"א מהלכות ברכות הלכה יג:

[ועי' תוס' מנחות מב: סד"ה והלנו]

רבינו חננאל

למקדש ואין הלכה אלא ערבה למקדש : אמר רב יהודה אמר שמואל לולב ז'. פי' צריך לברך עליו כל שבעה . אבל סוכה סגי לה בחד יומא. רב' בר בר חנה אמר סוכה צריכה ברכה כל ז' . ולולב ביום אחד . ורב דימי ורבין תרוייהו משמא דר' יוחנן תרוייהו כרבה בר בר חנה קיימי בסוכה ומותבינן עליה דר' יוחנן מהא מתניתא דקתני לולב ז' וסוכה יום אחד ומשני לולב שבעה בזמן שבהמ"ק קיים. לולב יום אחד האידנא. סוכה תנאי היא דתניא תפלין כ"ז שמניחן מברך עליהן דברי רבי והכמים אומרים אין מברך עליהן אלא שחרית בלבד ור' יוחנן דאמר כרבי . ואע"ג דאמר רבה בר בר חנה הלכה כחכמים לא עביד עובדא כשמעתיה אלא כל אימת דמנח להו מברך. רבנן דבי רב אשי כל אימת דהוו משמשי בהו מברכי אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב כל ז' ואף רב סבר מצות לולב כל ז' . דאמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר חנוכה צריך לברך ביום ראשון המדליק מברך ג' והרואה מברך ב' כו'. וריב"ל אמר יום ראשון מצות לולב מיכן ואילך מצות זקנים וכן א"ר יצחק : ת"ר העושה סוכת לעצמו אומר ברוך שהחיינו . נכנס לישב בה מברך לישב בסוכה. היתה עשויה אם יכול לחדש בה דבר מברך אחת מיד שהחיינו . ואם לאו לכשיכנוס בה מברך שתים אמר רב אשי רב כהנא מסדר להו לכולהו הני ברכתא אכסא דקידושא. ת"ר היו לפניו מצות הרבה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות . ר' יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת מדכתיב ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו כלומר אם היא שבת מברך ברכת שבת . ואם י"ט הוא מברך ברכת י"ט הבא נמי כל מצוה ומצוה תן לו ברכתה בפ"ע והלכתא כר' יהודה א"ר זירא [לא] כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם

מדת

מסורת הש"ס

[תוספ' ברכות פ"ו]

[מנחות מג. תוספתא שם]

[מנחות מג.]

שבת כג. ע"ש

דברים לב

תהלים סח

ברכות מ.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הרואה נר וכו' לברך על ראיה הראשונה :

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה העושה. לעשות סוכה לשמו . נמחק וצ"ל על עשיית סוכה :

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כו סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרסה סעיף א:

מא ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה טו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרסז:

מב ג מיי' פ"ח מהל' לולב הל' י סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנח סעיף ו:

מג ד ה מיי' פ"ז שם הלכה כז סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרסה סעיף א ב:

גמרא

תורה אור

מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנא' °והיה *אם שמוע תשמע וגו' אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש °ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: מיד תינוקות וכו': א"ר יוחנן "אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר *"סוכה אפי' בשמיני אסורה וריש לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ס לכולי יומא אתקצאי איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן מאי לאו הוא הדין לגדולים לא תינוקות דוקא איכא דאמרי איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן תינוקות אין גדולים לא הוא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל (בה) בגווה אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור לאוכלה כל שבעה א"ר זירא "לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט *דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו וא"ר זירא לא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא *שנא' °למדו לשונם דבר שקר ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאיתמר *הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים (א) אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה *לאלתר ורב אסי אמר "כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה *למחר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ס לכולי יומא אתקצאי ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי "שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר בסורא עבדי כמרימר רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

רש"י

מחזיק · מה שנותנין לתוכו: מלא אינו מחזיק · מה שתוסיף עליו: אם שמוע תשמע · אם הורגלת לשמוע אז תשמע תוכל ללמוד ולהוסיף: ואם לאו · שלא הטית אזן בילדותך לשמוע: לא תשמע · לאחר זמן לא יספיקו בידך: ד"א אם אתה שומע בישן · מחזר על תלמודך שמעת: תשמע בחדש · תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים: ואם יפנה לבבך · להתייאש על מה שלמדת כבר מלחזור עליו: שוב לא תשמע · משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ל): אסור · לאכילה ואפילו לאחר שיצא בה כדמפרש טעמא קסבר לכל שבעת הימים אתקצאי: סוכה אפי' בשמיני אסורה · להסקה וטעמא מפרש לקמן מאי שנא מאתרוג: ואפי' בז' נמי (ב) מותרת · משיצא בה ואינה עומדת למצוה עוד דקסבר למצותה אתקצאי ותו לא: מיד תינוקות שומטין כו' · בשביעי קאי במתני' ויש מפרשים מיד תינוקות כלומר מיד אחר סיום מצות לולב התינוקות שומטין את לולביהן כלומר מניחין אותם כמו *שומטו ומניחו בקרן זוית והולכין ואוכלין אתרוגיהן ואין נראה דאמרינן *(בבראשית רבה) מעשה בחסיד א' שנתן דינר לעני והקניטתו אשתו וברח ולא היה לו במה להתפרנס בשביעי של ערבה הלך ושמט אתרוגין מיד התינוקות כדתנן תמן מיד התינוקות שומטין כו' והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד והוליכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה ומכרן ביוקר גדול וחזר לביתו אלמא דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות: מאי לאו הוא הדין · באתרוגין של גדולים נמי שרו באכילה: תינוקות דוקא · שלא הוקצה למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה אסורין כל היום: אורחא דמילתא · שאין דרך לשמוט מיד הגדולים את אתרוגיהם: דחזיא לבין השמשות · שהרי מצותה כל היום: אתרוג לא חזי לבין השמשות · משילא בו שחרית: אתרוג אפילו בשמיני אסורה · מיגו דאסירה בין השמשות דשמיני משום דבין השמשות ספק יום הוא ובשביעי אתקצאי לכולי יומא וכיון דבין השמשות אסורה ואע"ג דלא חזיא לבין השמשות אסורה לכולי יומא: קם אבוה דשמואל בשטתיה דלוי · חזר בו מדבריו ואמר כלוי: קם רבי זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל · דאמר בבית המדרש בשביעי אסור בשמיני מותר: אתרוג שנפסלה · רבותא נקט דאפילו נפסלה אסורה כל שבעה שמתחילה לשבעה הוקצה אבל בשמיני מותרים: לא ליקני איניש הושענא לינוקא · במתנה עד שלא יצא בו הוא: מקנא קני · דרבנן תקינו ליה זכייה לנפשיה: אקנויי לא מקני · אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה דלאו בר דעת הוא: ובפלוגתא · הא דרבי יוחנן ורבי שמעון ב"ל איפלוג נמי רב ורב אסי וכיון דקמו רב (ג) אסי ורבי יוחנן בחדא שיטתא הלכתא כוותייהו ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני והיינו דקבעי ואנן דאית לן בשמיני תרי יומי היכי עבדינן מי אסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי או לא: מרימר אמר אפילו תשיעי ספק שמיני אסורה לא גרסינן לה: שביעי לסוכה · כדמפרש לה לקמן: ושמיני לברכה · שאומר בתפלה וברכת המזון וקידוש את יום השמיני חג עצרת הזה: שמיני לזה ולזה · אף לענין סוכה הוי שמיני ולקמן מפרש ואזיל למילתיה: כולי עלמא לא פליגי דיתבינן בסוכה · בשמיני ספק שביעי ואפילו לר' יוחנן דאמר שמיני לזה ולזה: לברוכי

תוספות

אתרוג בשביעי אסור · אפילו לאחר שיצא בו כמו שמפרש דלכולי יומא אתקצאי ואפי' לריש לקיש דאמר בשביעי מותר היינו לבתר דנפק ביה כדאמרינן למצותה אתקצאי ותימה ר' חנינא דאמר פרק לולב הגזול (לעיל דף לו:) דמטביל ביה ברישא והדר נפיק ביה כמאן דלא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש וי"ל כיון דלא אכל ליה כוליה ומשייר בה כשיעור דמלי נפיק ביה שרי אפי' לר' יוחנן ואע"ג דממה נפשך נאסרה כולה ביום ראשון דחסר כל שהוא פסול דלמא רבי חנינא הפריש כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר הימים מידי דהוה אז' אתרוגין לשבעת הימים דלקמן בשמעתין ואע"ג דתנאי דמהני בסוכה לא מהני אלא באומר איני בודל מהן כל בין השמשות כדאיתא פרק המביא כדי יין (ביצה דף ל:) והכא ביום ראשון ממה נפשך בודל מכולן הא אמרינן התם אתרוג דמפסקי לילות מימים כל חד וחד באנפי נפשיה סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולה כחד יומא אריכתא דמי והיה ר' חנינא מתנה כוליה ליום ראשון ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בבין השמשות שלהן ומיהו קשה דלעיל פרק לולב הגזול (דף לח:) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב דקתני לכשיבא לביתו יטול על שולחנו משמע בגמרא דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכל שכן שלא יתחיל א"כ רבי חנינא היכי מטביל בה ברישא וצריך לומר דהכי קאמר מטביל בה היום ונפיק בה למחר:

תינוקות אין גדולים לא · פירושו במתניתין:

דאי איתרמי ליה סעודתא · אע"ג דהאתרוג נמי מוקצה בין השמשות מטעם ספק יום לא קשיא מידי כדפרישית פ"ק (דף י: ושם בד"ה עד) גבי עיטרה בקרמים וא"ת ולמה לי טעמא דאי איתרמי ליה סעודתא תיפוק ליה דאסור משום איסור סתירת אהל וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בחול המועד הואיל ואתקצאי לשבעה ואפילו בין השמשות מחמת דהוה אכיל בה אם היתה קיימת וכולה כחד יומא כדפריש' כיון דלא מפסקי לילות מימים א"נ לענין עצי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל:

אתרוג אפילו בשמיני אסורה · דגזור אתרוג אטו סוכה כדמפרש פ"ק* גבי עיטרה בקרמים:

דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני · לא דמי לבר שטיא דפ' ארבעה אחין (יבמות דף לא·) דאמרינן כשהוא שוטה זבן כשהוא שוטה זבין דשוטה גרע ולא קני מקני:

שמיני ספק שביעי אסור · בארץ ישראל דליכא ספיק' לא גזור אטו סוכה אבל בבבל דאיכא ספיקא אע"ג דלא מברך ביה גזור אטו סוכה אבל תשיעי ספק שמיני לא גזור אתרוג אטו סוכה:

מיתב

רבינו חננאל

מדת הקב"ה כלי מלא מחזיק שנאמר והיה אם שמוע תשמע ריקן אינו מחזיק שנאמר ואם יפנה לבבך ולא תשמע כלומר אם הוא פנוי לא תשמע. מדת ב"ו כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק כדכתיב כי לא דבר רק ולמה הוא רק בשביל שאין אתם מתעסקין בו. א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת. מ"ט אתרוג כיון דלצאת בו קאי אע"ג דקי"ל כל היום כשר לנטילת לולב מאחר שיצא בו מבע"י בשביעי אינו צריך לו למצוה ולא אתקצאי אלא בו ביום כולו אבל לבין השמשות דיליה לא איתקצאי אבל סוכה דחזיא כל יומא מינו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי נמי לכולי יומא דשמיני. ריש לקיש אמר אתרוג אפי' בשביעי מותרת. מ"ט למצותה אתקצאי מתני' כר' יוחנן דתנן מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן. תינוקות אין גדולים לא. ומשני ר"ל הוא הדין דאפילו גדולים. והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא נקט. ואסיקנא לדידן דאית לן תרי יומי הלכך שמיני ספק שביעי אסורה. תשיעי ספק שמיני מותרת. א"ר זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא דמיקנא קני אקנויי לא מקני. ואשתכח האי גברא דאהדר ליה ינוקא לולב דנפיק בלולב דלאו דיליה וכן לא לימא איניש לינוקא יהיבנא לך מידי ולא יהיב דאתי לאגמורי שיקרא שנאמר למדו לשונם וגו'. ולענין סוכה בשמיני ספק שביעי א"ר יהודה שביעי לסוכה לישב בה שמיני לברכה להזכיר בתפלה ובברכת המזון יום שמיני חג עצרת:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשבעה ימים רב אמר כל אחד: (ב) רש"י ד"ה ואפי' בשביעי נמי מותר משילא בו ואינו עומד למצוה עוד דקסבר למצותו אתקצאי: (ג) ד"ה ובפלוגתא וכו' וכיון דקמו רב ור' יוחנן [כן היה לפניו הגי'].

נ"ב מפי' רש"י משמע דגורס רב אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו למחר ורב אסי אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו לאלתר ועיין בתוספות למעלה בדף י ע"ב בד"ה עד מוצאי יום טוב:

מסורת הש"ס

[עי' בברכות מ ול"ע שוב ראיתי בע"י גרים כאן כמו דאית' בברכות]

[עי' תוספות שבת מה: ד"ה אמר ליה]

[ביצה כח:]

[נ"ל בויקרא רבה סדר בחוקותי פרשה לז]

[עי' תוספות סנהדרין סח: ד"ה קטן ותוס' גיטין נט. ד"ה קטנים]

[יבמות סג.]

[ביצה ל.]

למחר גי' בה"ל

לאלתר גי' רש"ל

לברוכי למ"ד שביעי לסוכה ברוכי נמי מברכינן למ"ד שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי מיתב הוו יתבי ברוכי לא בריכי ודלמא סבירא להו כמ"ד כיון שבירך יו"ט ראשון שוב אינו מברך גמירי דמאפר אתו איכא דאמרי ברוכי כולי עלמא לא פליגי דלא מברכינן כי פליגי למיתב למ"ד (א) שבעה לסוכה מיתב יתבינן ולמ"ד שמיני לזה ולזה מיתב נמי לא יתבינן אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דמרא דשמעת' מני רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת ובשמיני ספק שביעי לבר מסוכה יתיב והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן אמר ר' יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בשביעי של פסח וא"ר לוי בר חמא ואיתימא ר' חמא בר חנינא תדע שהרי חלוק בג' דברים בסוכה ולולב וניסוך המים ולרבי יהודה דאמר *בלוג היה מנסך כל שמונה הרי חלוק בב' דברים אי הכי שביעי של פסח נמי הרי חלוק באכילת מצה *דאמר מר לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות הכי השתא התם מלילה חלוק מיום אינו חלוק הכא אפילו מיום נמי חלוק רבינא אמר זה חלוק משלפניו וזה חלוק משלפני פניו (*אמר רב פפא) הכא כתיב פר התם כתיב פרים רב נחמן בר יצחק אמר הכא כתיב ביום התם כתיב וביום רב אשי אמר הכא כתיב °כמשפט התם כתיב כמשפטם [במדבר כט] לימא מסייע ליה הפרים האילים והכבשים מעכבין זה את זה ורבי יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה שהרי מתמעטין והולכין אמרו לו והלא כולן מתמעטין והולכין בשמיני אמר להן *שמיני רגל בפני עצמו הוא שכשם ששבעת ימי החג טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון קרבן ושיר וברכה ולינה מאי

תורה אור

לברוכי · ליתב בסוכה : ברוכי לא מברכינן · דשמיני הוא ואין שם סוכות עליו והיינו לזה ולזה לסוכה דלא מברכינן לברכה את יום שמיני חג עצרת הזה : נקוט דר' יוחנן בידך · דאמר לא מברכינן ליתב בסוכה : גמירי דמאפר קאתו · למדתי מרבותי שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג : דלא מברכינן · ואפילו לרב יהודה דאמר שביעי לסוכה : דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל · דאיהו אמר משמיה דרב וחזינא ליה דלא עביד כשמעתיה : תדע · דאומר בו זמן לפי שרגל בפני עצמו הוא : שהרי חלוק · מאחר הימים : בג' דברים · אין יושבין בסוכה ואין נוטלין בו לולב ואין מנסכין בו מים כדתנן במתני' (לעיל דף מב:) סוכה וניסוך המים שבעה : ולר' יהודה נמי · דפליג בניסוך ואמר כל שמונה הרי חלוק מיהא בשני דברים : בלוג היה מנסך כל שמונה · בתרתי פליג דקאמר ת"ק שלשה לוגין בכל יום ואיהו אמר בכל יום לוג וקאמר ת"ק שבעה ולא שמיני והוא אומר כל ח' : מיום איני חלוק · דאף י"ט ראשון רשות : זה חלוק משלפניו · שמיני חלוק מיום אתמול שביעי אינו חלוק אלא מן הראשון : הכא כתיב פר והתם כתיב פרים · כל ימי החג קריבים פרים הרבה ומתמעטין והולכין אחד ליום עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה ובשמיני פר אחד לבדו נמצא שאינו מסדר שאר הימים שהיה [לו] להקריב בו ששה : התם כתיב וביום והכא כתיב ביום · כל ימות החג כתיב בהו וביום השני וביום השלישי אבל בשמיני כתיב ביום השמיני חלקו מהן ולא עשאו מוסיף על הראשונים : רב אשי אמר · בשביעי כתיב במספרם כמשפטם משמע כמשפט כל קרבנות שאר הימים ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאן משפט חלוק לעצמו : לימא מסייע ליה · לר' יוחנן דאמר זמן בשמיני : הפרים האילים הכבשים · האמורים בקרבנות החג לכל יום : מעכבין זה את זה · אם חסר אחד מן הראוין ליום אין מקריבין : שהרי מתמעטין · מיום אל יום אלמא לא קפיד עליה רחמנא הלכך אף האמורין ליום אין מעכבין : אמרו לו · אם מכאן אתה למד אף האילים והכבשים לא יעכבו שהרי כולן מתמעטין בשמיני דכל ימי החג אילים שנים וכבשים י"ד ובשמיני איל אחד ושבעה כבשים : רגל בפני עצמו הוא · ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג ואין למידין הימנו לקרבנות החג : טעונין קרבנות · לעצמן אף זה קרבן לעצמו ואינו מסדר האחרים : שיר · שהלוים אומרים בקרבנות שמיני אינו מסדר שיר החג ולא פירש לי שיר של שמיני *אבל שיר של חג מפורש בהחליל (לקמן דף נה·) ביום בוטרים בעם כו' הבו לה' כולן רמוזים על עסקי מתנות עניים מפני שזמן אסיפה הוא ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות שישנטו מפרישים ויפרישו בעין יפה : וברכה · מפרש ואזיל מאי היא : ולינה · ללון לילה של מוצאי י"ט הראשון בירושלים דגמרי' מפסח דכתיב (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך בי"ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייבו חכמים לראות בעזרה כך פי' בפ"ק דר"ה (דף ה·) לראות בעזרה כדי להביא עולת ראייה ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד וקאמרינן בבקר אלמא חייב ללון מוצאי י"ט בתוך העיר ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך ללון לילה שלאחריו :

מיתב כולי עלמא לא פליגי דיתבין · בלולב לא רצו לתקן ככל שיטלנו הלולב מספק לפי שהוא י"ט ומוקצה לטלטול ומינכר' למילתיה שנוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו אוכל בה אפי' בי"ט : גמירי דמאפר קאתו · באין מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג ואע"ג דאמרי'* סוכת רועים לא היה להם :

הכא כתיב כמשפט · בכולהו כתיב כמשפטם והאי בתרא כתיב כמשפט ואין זה כענין האחרים דרב פפא דאמר בכולהו כתיב פרים ובהאי כתיב פר דקאי אשמיני וכן אההיא דר"נ בר יצחק אבל לרב אשי אשביעי קאי דכתיב ביה כמשפטם לפי שהוא סוף הרגל וגמר החג כתב רחמנא כמשפטם לומר לך זהו משפטם של ששה ואין שמיני הבא אחריו כמשפט זה לומר לך כמשפטם:

שיר · פירש בקונט' לא פי' מהו שיר של שמיני ובמסכת סופרים* משמע שהיו אומרים בבית הכנסת למנצח על השמינית ושמא כמו כן היו אומרים הלוים בבית המקדש וכן משמע בירושלמי :

לינה · ללון לילה של מוצאי י"ט ראשון (ב) דגמרינן מפסח דכתיב (דברים טז) ופנית בבוקר והלכת לאהליך ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד דביום טוב חייב בראיית פנים בעזרה אלא לבוקרו של מוצאי י"ט קאמר והא לא קשיא ליה לינה כל שבעה מי איכא דפשיטא ליה דאיכא דמי שלא הביא חגיגה יום ראשון והביא באחד הימים צריך ללון לילה שאחריו אבל אזמן קשיא ליה דלא אסיק אדעתיה אם לא אמרו בראשונה שיאמרו בשני ועוד משום טס וא"ת ותיפוק ליה משום דטעון לינה משום שלמי שמחה דאיכא כל שמנה דתנן (לעיל דף מב:) ההלל והשמחה כל שמנה ואפי' בשאר ימות השנה אם הביא קרבן טעון לינת לילה כדתני' בספרי (פרשת ראה) ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה כלומר כל הזבחים דומיא דפסח אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות ועצים ולבונה שנאמר ופנית כל פינות שאתה פונה מן הבקר ואילך [ובפסח] שני פליגי תנאי במתניתין ובפרק מי שהיה טמא (פסחים צה: ושם) ובספרי מפרש טעמא דמ"ד טעון לינה דהרי הוא כעצים ולבונה וי"ל דמשכחת דלא מייתי קרבן ביום שבא לירושלים כגון דשלח שלמיו מאתמול דנאכלין לשני ימים ועוד דבפ"ק דחגיגה (דף ח· ושם) תניא ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה ואמרי' בפסחים פרק אלו דברים (דף עא·) אפי' בכסות נקיה ויין ישן ובענין אחר לא משכחת לה שמחת שמנה כשחל יום ראשון להיות בשבת משום דבעינן זביחה בשעת שמחה וכי האי גוונא אשכחן בירושלמי בפרק שני דביכורים דתנן ומטונין לינה א"ר יונתן בשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן ובפ' דם חטאת (זבחים דף צז. ושם) משמע קצת דטעונין לינה כל שבעת ימי הפסח שכולן חשובין כלילה אחת גבי הא דתנן ר"ט אומר אם בישל בכלי מתחילת הרגל יבשל בו כל הרגל ואמרי' בגמרא מ"ט דר"ט א"ר יצחק דאמר קרא ופנית בבקר והלכת לאהליך הכתוב עשאן כולן בקר אחד ואע"ג דלא קיימא מסקנא הכי דפריך עלה וכי אין פיגול ברגל וכי אין נותר

מאי

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרסח סעיף א :

[לעיל ח:]

מה ג מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כג סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' תל סעיף ו :

מו ד מיי' פ"ו מהלכות מגה הלכה א סמג עשין מ טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ז :

[פי"ט ורש"י בעצמו בר"ה ד: הביא כך דמ"ס]

רבינו חננאל

ובתר הכי פסקינן והלכתא מיתב יתבינן כולי יומא בסוכה ברוכי לא מברכינן לישב בסוכה כשאר הימים . א"ר יוחנן אומרים שהחיינו בשמיני של חג שהרי חלוק משאר הימים בג' דברים כי בשבעת ימי החג חייב לישב בסוכה ולנטילת לולב ולניסוך המים מה שאין כן בשמיני לפיכך רגל אחר חשוב וצריך לומר בו זמן . ואין אומרים זמן ביום ז' של פסח ואם תאמר גם שביעי של פסח חלוק באכילת מצה שביום שביעי אין חובה עליו לאכול מצה התם בפסח כל שבעה אין עליו חובה זולתי לילה הראשון ויום שביעי מיום ששי אינו חלוק מיום הראשון חלוק והוא לפני פניו אבל בסוכה ח' חלוק מיום ז' שהוא לפניו דבז' חייב ובח' אינו חייב . לימא הא מתניתא מסייעא לר' יוחנן דתנוא הפרים והאילים והכבשים מעכבים כו' עד אמר להן שמיני רגל בפ"ע הוא שכשם ששבעת [ימי] החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה

מסורת הש"ס

[לקמן מח: תענית ג.]

[לעיל כז. פסחים קכ.]

[נ"ל רב פפא א"ר]

[לקמן מח. חגיגה יז. ר"ה ד: יומא ג.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' למאן דאמר שביעי לסוכה מיתב : (ב) תוס' ד"ה לינה כו' יום טוב ראשון בירושלים דגמרינן :

[עמ"ש רש"י ר"ה ד: בשם מס' סופרים]

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כג וכסג"מ סוף הל' שביתת. עשור טוא"ח סי' תריט :

מח ב מיי' פ"ג מהל' ביכורים הלכה יב סמג עשין רכח :

מט ג מיי' שם הל' יד :

נ ד מיי' שם הל' יב :

תורה אור

מאי לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה הכי נמי מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא מ"מ כוס בעינן לימא מסייע ליה לר"נ *דאמר רב נחמן [א]זמן אומרו אפילו בשוק דאי אמרת בעינן כוס כוס כל יומא מי איכא דלמא דאיקלע ליה כוס וסבר ר' יהודה שמיני טעון לינה והא תניא *רבי יהודה אומר מנין לפסח שני שאינו טעון לינה שנא' °ופנית בבקר והלכת לאהליך וכתיב °ששת ימים תאכל מצות את שטעון ששה טעון לינה את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה למעוטי מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג לא למעוטי פסח שני דכוותיה הכי נמי מסתברא *דתנן [ב]הביכורים טעונין קרבן ושיר ותנופה [ג]ולינה מאן שמעת ליה דאמר תנופה רבי יהודה וקאמר טעון לינה דתניא *ר' יהודה אומר [א] °והנחתו זו תנופה אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש כשהוא אומר והניחו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה ודלמא ר"א בן יעקב היא דתניא* °ולקח הכהן הטנא מידך לימד על הביכורים שטעונין תנופה דברי ר"א בן יעקב מ"ט דר"א בן יעקב *אתיא יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב התם °ידיו תביאינה את אשי ה' מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד [ד]כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף מאי הוי עלה רב נחמן אמר אומרים זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומרים זמן בשמיני של חג והלכתא אומרים זמן בשמיני של חג תניא כוותי' דרב נחמן *שמיני

רגל

רש"י

מאי לאו זמן · קך ברכה דקאמר ר' יהודה מאי היא לאו היינו זמן לעצמו : ברכת המזון · דעל השתא אמרי' את יום חג הסוכות הזה וכאן את יום שמיני חג עצרת הזה : מ"מ · היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד ואפי' לא בריך יומא קמא הא בעינא כוס של יין ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד : לימא · הא דקתני ברכה כל ז' ומפרש' דהיינו זמן : מסייע לר"נ · דאמר אומרו בשוק בלא כוס: מנין לפסח שני · האמור לטמאים לעשותו בחדש השני שאינו טעון לינה בירושלים : ופנית בבקר· וסמיך ליה ששת ימים וגו' פסח שני אינו אסור בחמץ אלא שטעון מצה למצוה ואוכל חמץ מיד : ה"ג מאי לאו למעוטי נמי שמיני · דכיון דאינו אלא י"ט יחיד אינו טעון לינה : לא למעוטי פסח שני דכוותיה · אינו ממעט אלא פסח שני לבדו דבפסח קאי ופסח קממעט אבל שבועות ושמיני עצרת אע"ג דלא איתנהו ז' ימים טעון לינה : ה"נ מסתברא. דלא ממעיט ר' יהודה אלא פסח שני לחוד : טעונין קרבן · להביא עמהם שלמים ובהש"ס ירושלמי יליף מושמחת בכל הטוב (דברים כו) ואין שמחה אלא שלמים דכתיב (שם כז) וזבחת שלמים ואכלת ושמחת ושיר נמי יליף לה מבכל הטוב ואין טוב אלא שיר והלוים היו אומרים אותו ומהו השיר ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל) דכתיב (יחזקאל לג) יפה קול ומטיב נגן ובספרי (פרשת ראה) נמי תניא בכל הטוב זה השיר : ותנופה · לקמיה יליף לה: ולינה. התם יליף לה ופנית בבקר הא למדת שכל הפינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר : מאן שמעת ליה דאמר תנופה · לביכורים : ר' יהודה · כדלקמן : וקאמר הכא טעונין לינה · ואע"ג דאין טעונין ששה : דתניא · דאית ליה לרבי יהודה תנופה בביכורים : והנחתו זו תנופה · דברא הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסיפיה נאמר והנחתו מכלל שחזר ונטלו ולמה נטלו לתנופה : זו הנחה · שמגיד לך שמצוה להניחו לפני המזבח ואח"כ יטלוהו הכהנים ויאכלוהו : ודלמא · ההיא דקתני תנופה ולינה ר"א בן יעקב הוא דשמעי' ליה נמי דאמר טעונין תנופה אבל כרבי יהודה לא מתוקמא דאית ליה לר' יהודה כל שאין טעון ששה אין טעון לינה ולא תילף מהכא סברא דידך: ידיו תביאינה · בבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה דכתיב בסיפיה להניף אותו תנופה וגו' : מה כאן · בביכורים כהן דכתיב ולקח הכהן : תחת יד הבעלים · בעלים אוחזים בשפת הטנא וכהן מניח ידיו תחת שוליו וכן מפרש במסכת ביכורים (פ"ג מ"ו) : מאי הוי עלה · דזמן בשמיני :

פז"ר

תוספות

נותר ברגל מ"מ לענין לינה יתכן דעשאן בקר אחד כפשטיה דקרא שאחר הרגל ישוב לביתו וניחא השתא דשמיני עצרת וביכורים דטעונין לינה מיתרבו מדכתיב ופנית ולחג הסוכות בעינן היקישא מחג המצות ולא מיתרבי מדכתיב ופנית כדאמרינן פ"ק דר"ה (דף ה: ושם) למאי הלכתא כתב רחמנא לחג הסוכות לאקושי לחג המצות מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה דאי משום דכתיב ופנית הוה אמינא לילה אחד ואתיא היקישא לאשמועינן דאסור לצאת מירושלים כל ז' ימי החג שכל הרגל חשוב בקר אחד כחג המצות וניחא נמי הא דקאמרי' הכא שכשם שבשבעת ימי החג טעון לינה :

הביכורים טעונים קרבן שיר תנופה ולינה · בפ' ג' דביכורים (מ"ו) מפרש דבאמצע הקריאה היתה תנופה דתנן הגיע לארמי אובד אבי מוריד הסל מכתפו ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה כולה ומניחו בצד המזבח ומשתחוה ויוצא משמע שלא היה מניף אלא בשעת הקריאה אבל בספרי (פרשת ראה) משמע דאיכא שתי תנופות דקתני והנחתו לפני ה' אלהיך מלמד שטעונין תנופה ב' פעמים אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחויה והתם בספרי דרש ב' תנופות מדכתיב ולקח הכהן הטנא מידך כר' אליעזר בן יעקב ושמא סבר לה נמי כרבי יהודה דדריש הכא והנחתו זו תנופה ולהכי בעי ב' תנופות דולקח הכהן באמצע קריאה כתיב וכי כתיב והנחתו גבי השתחויה כתיב ומשמע ליה לשון תנופה מלשון לך נחה את העם (שמות לב) מנא"ר בלע"ז ומוליך ומביא א"כ מדאחר הנחת כהן כתיב' עוד הנחה אחריתא לאחר קריא' ש"מ דלאחר הנחת כהן חזר ונטלו כדי לחזור ולהניף אחר קריאה דהייט בשעת השתחויה אבל קשה דבפרק בתרא דמכות (דף יח:) אמרינן מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר"א בן יעקב מנא ליה דפליגי דלמא דרשי תרוייהו כמו תנא דספרי והתם משמע דר"א מייתי ליה והנחתו לומר דהנחה מעכבת בהן ושמא מדלא מייתי כל חד דרש' דחבריה מכלל דלא ס"ל ומיהו קשה דרבי יהודה דריש תנופה מוהנחתו ואפ"ה מוקי לה בשעת קריאה כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) משום דוהניחו [קמא] גבי קריאה כתיב לכך נראה דבספרי דריש תנופה להשתחויה מדאיתקש להנחה ועוד תנא שלישי דלית ליה תנופה כלל כדמשמע הכא מאן שמעת דאמר תנופה רבי יהודה מכלל דרבנן לא בעו תנופה כלל והוא תנא פרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא·) דתנן התם גבי ואלו טעונות תנופות הביכורים כדברי ר"א בן יעקב שמע מינה דלרבנן לא בעו תנופה וכי קאמר במכות מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר"א בן יעקב ניחא ליה לאתויי תנא דמסכת בהדיא ועוד י"ל דב' תנופות לאו דוקא אלא לפי שיש ביכורים שאין טעונין קריאה כגון מן החג ועד החנוכה כדתנן פ"ק דביכורים (מ"ו) וקאמר דהטעונין קריאה מניף בשעת קריאה ושאין בהן קריאה מניף בשעת השתחואה :

כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף · לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים ממש דא"כ הויא חציצה בין הכלי ובין הכהן ובסוף שתי מדות מסקינן גבי בעלים חברים לנפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה אלא כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) גבי סל של ביכורים אוחז בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו והיינו תחת יד הבעלים ומיהו בההיא דבעלים חברים פי' שם בקונט' דבתנופת הכהן לא איכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא ותימה היא מנא ליה הא דתרוייהו כתיבי והתם (מנחות דף סא:) תניא גבי תנופה דשלמים הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף כיצד עושה מניח אימורין על פיסת היד וחזה ושוק עליהם והתם מלינו למימר שאוחז הכהן באימורים היוצאין חוץ לפיסת היד ולפי שהבעלים למעלה קאמר תחת יד הבעלים ובירושלמי דסוטה משמע קצת דהוי בנגיעה ממש גבי תנופת מנחת סוטה דפריך בירושלמי ואין הדבר כעור מביא מפה ואינו חונך מביא כהן זקן ואפילו תימא ילד אין יצר הרע מצוי לאותה שעה מיהו מצינו למימר דאף על פי שזה למטה מן הכלי וזה כמעלה מן הכלי פעמים שנוגעין ידו בידה על ידי שמתעסקין בתנופה:

רגל

רבינו חננאל

מאי ברכה דקתני לאו זמן ש"מ דאומרין זמן בשמיני של חג ודחינן לא מאי ברכה דקתני הזכרה בבהמ"ז ובתפלה. פי' מזכירין בפירוש את יום מקרא קדש הזה יום שמיני חג עצרת הזה הכי נמי מסתברא דברכה זו ברכת המזון ותפלה . דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא דקתני כשם שימי החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר ברכה ולינה ודחינן האי סברא לא קשיא דאי לא בריך האידנא בריך למחר כו' . ואע"ג דמראין הדברים כי אין אומר זמן אלא על הכוס גרסינן בהדיא בעירובין בסוף בכל מערבין והלכתא אומרים זמן בר"ה וביוה"כ והלכ' זמן אומרו אפילו בשוק. ואקשינן וסבר ר' יהודה שמיני של חג טעון לינה. והתניא ר"י אומר ופנית בבקר והלכת לאהליך . ששת ימים תאכל מצות את שטעון ששה טעון [לינה] את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה . מאי לאו למעוטי שמיני של חג שכיון שאינו טעון ששה אינו טעון לינה' ודחינן לא למעוטי פסח דכוותיה דאינו טעון לינה ומאי ניהו פסח שני . והאי דקתני בברייתא בהדיא מנין לפסח שני אחר שתירצוה והעמידוה כן נשנת כך . הכי נמי מסתברא דתנן במסכת ביכורים פ"ב הביכורים טעונין קרבן שיר ותנופה ולינה . וגמרינן בגמ' דילה טעונין לינה דכתיב ופנית וגו' כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר · א"ר יונה הדא דאיתמר בשאין שם קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת קרבן ואמרינן מאן שמעת ליה ביכורים טעונים תנופה ר' יהודה *) כלומר הוא שמצריך לינה על הקרבן ודחינן כו' . מתניתין כר' אליעזר דהא ר' אליעזר מחייב תנופה בביכורים

*) נראה דצ"ל וקאמר טעון לינה כלומר והוא שמצריך.

הגהות הגר"א

[א] גמ' ר"א והניחו זו כו' כשהוא אומר והנחתו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והניחו זו תנופה כצ"ל [עי' במנחות דף סא:]

מסורת הש"ס

עירובין מ: · פסחים צה: · ביכורים פ"ב מ"ד · מכות יח: מנחות סא: · ג"ז שם. ספרי פ' כי תבא · קדושין לו: [סוטה יט:] · [תוספ' פ"ד]

*רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב [א]פיים בפני עצמו זמן בפני עצמו רגל בפני עצמו [ב]קרבן בפני עצמו [ג]שירה בפני עצמו [ד]ברכה בפני עצמו: **מתני'** [ה]ההלל [ו]והשמחה שמונה כיצד מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג: **גמ'** מנה"מ דת"ר *°והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון או אינו אלא יו"ט הראשון כשהוא אומר *אך חלק ומה ראית *לרבות לילי יו"ט האחרון ולהוציא לילי יו"ט הראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו: **מתני'** סוכה שבעה כיצד [ז]גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל *מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג: **גמ'** אין לו כלים להוריד מהו אין לו כלים אלא כי אשתמש במאי אשתמש אלא אין לו מקום להוריד כליו מהו ר' חייא בר (*רב) אמר [ח]פוחת בה ארבעה ור' יהושע בן לוי אמר [ט]מדליק בה את הנר ולא פליגי *הא לן והא להו הא תינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי איכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא *דאמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא מאני משתיא במטללתא: **מתני'** °[י]ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו עלה בכבש ופנה לשמאלו שני ספלים של כסף היו שם ר' יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין ומנוקבין

כמין

רש"י

פז"ר קש"ב · סימן הוא כדמפרש ואזיל: פיים בפני עצמו · שבכל פרי החג לא היו מטילין פיים איזה משמר יקריב לפי שבסדר היו מקריבין אותן עד שכל כ"ד משמרות שוות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאמרי' בהחליל (לקמן דף נה:) ופר דשמיני בתחילה מפייסין עליו: זמן · לברך בו שהחיינו: רגל בפני עצמו · שאין יושבין בסוכה: קרבן לעצמו · שאינו כסדר פרי החג דא"כ היו בו ששה פרים: ברכה לעצמו · את יום השמיני ובתוספתא משמע שמברכין את המלך והכי גרסינן לה ברכה בפני עצמו שנאמר (מלכים א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך: **מתני'** והשמחה · שלמי שמחה: והלל · לגמור בו את ההלל: **גמ'** מנא ה"מ · דשמיני חייב בשמחה דהא לא כתיב ביה בהדיא הלא בשבעת ימי החג דכתיב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך וגו' וסמיך ליה ושמחת בחגך: אך שמח · בההיא פרשה דעשר תעשר כתיב ז' ימים תחוג: לרבות לילי יו"ט האחרון · לשמחה שלפניו לכוללו עם שבעת הימים שיזבח שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני דהאי שמח למאי אתא כיון דכתיב לעיל מיניה ושמחת בחגך אלא לרבות שמחת ליל שמיני וכיון דאתרבי לילי יו"ט האחרון שהוא טפל ק"ו היום שהוא עיקר שחייב בשמחה ושאר הלילות לא צריכי ריבויי דימים אפילו לילות במשמע כדדרשינן גבי סוכה (לעיל מג.) וכי איצטריך ללילי יו"ט האחרון איצטריך דאינו בכלל שבעה ועל כרחך לילה אתרבי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אתי בק"ו ואשמעינן שבשלמים הנזבחים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה: או אינו אלא לרבות לילי יו"ט הראשון · ואשמעי' שצריך לזבוח שלמים ערב יום טוב לשמחת לילה הראשון ולא בעינן זביחה בשעת שמחה: **מתני'** גמר מלאכול · בשביעי: לא יתיר את סוכתו · לא יתיר אגדים שלה לסותרה דהא כל היום חובתה ליישן ולשנן ואי אקלע ליה סעודתא אכיל לה בגווה: אבל מוריד הוא את הכלים · ואת המצעות שנשתמש בהן בתוכה כדתניא בפ' הישן (לעיל דף כח:) היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה: מפני כבוד יום טוב · שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שישמש שם הלילה: **גמ'** אין לו מקום · אחר לאכול שם (שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה) ביו"ט האחרון: מאי · מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים: פוחת בה ארבעה · טפחים ופוסלה: מדליק בה את הנר · דאמרי' (דף כט.) שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא: הא לן · לבני בבל שהשמיני שלהם ספק שביעי דלא קים להו בקביעא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה מחר: והא להו · לבני א"י דקים להו בקביעא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פוחת: התינח בסוכה קטנה · בהדלקת הנר: סוכה גדולה מאי איכא למימר · דהכי אמרן לעיל (שם) שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה כו': **מתני'** מן השילוח · מעיין הוא סמוך לירושלים: מחזקת שלשה לוגין · זהו פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש: שער המים · אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שמכניסין בו צלוחית של מים של ניסוך בחג: תקעו והריעו · משום שמחה דכתיב (ישעיה יב) ושאבתם מים בששון: עלה בכבש · שהיה בדרומו של מזבח: ופנה לשמאלו · שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה ובמסכת זבחים יליף לה מקראי בפרק קדשי קדשים (דף סג:): שהיו מושחרין פניהם · ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד:

כמין

תוספות

רגל בפני עצמו · דאין יושבין בסוכה קרבן לעצמו שאינו בסדר פרי החג דא"כ היו בו ששה פרים ברכה לעצמו את יום שמיני חג העצרת הזה ובתוספתא משמע שמברכין את המלך דה"ג בה ברכה לעצמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך פי' בקונט' והשתא לא הוי כי ההוא דתניא לעיל דאמרינן כשם שחג טעון שיר קרבן ברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר וברכה ולינה ורבינו תם מפרש ברכה דהכא ברכת המזון ותפלה כי ההיא דלעיל ורגל בפני עצמו לענין שטעון לינה ורבינו חננאל מפרש לענין [שידחה] אבילות משום דאמרי' פרק בתרא דמועד קטן (דף יט:) דהקובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים וזימנין דליכא שבעה קודם לרגל ואפ"ה בטלה הימנו גזרת ל' משום שמיני עצרת ורבינו תם עצמו יסד במעריב של שמיני עצרת קודש ללינה ושלשים ידחה כאשר אבלים ינחם ומיהו אי אפשר לומר שידחה לגמרי דהא פרק בתרא דמו"ק (דף כד: ושם) אמרי' יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום וברכת המלך לא בעי למיתני משום דצריך למיתני דומיא דברכה של ז' ימי החג שיר שהיו אומרים מזמור שלם משא"כ בשאר ימי החג שלא היו אומרים מזמור שלם אלא חציו היום וחציו למחר כך מפרש ר"ת כדאיתא בשילהי החליל (לקמן דף נה.) דמותיב בה סימנא הומבה"י ולעיל* פירשתי שהיו אומרים למגלה על השמינית:

פוחת בה ארבעה · טפחים ופוסלה כך פי' בקונט' ותימה מה שיעור הוא זה בארבעה והלא אויר פוסל בשלשה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין באמצע (א) כדמוכח שילהי פ' קמא (דף יז.*):

מדליק בה את הנר · פירשנו לעיל פרק הישן (דף כט. ושם בד"ה ואמרי לה):

שער המים · מן השערים הדרומיים שבעזרה הוא דתנן במס' מדות (פ"ב מ"ו) שערים הדרומיים סמוכים למערב וקחשיב שער המים וקתני למה נקרא שער המים שבו מכניסין צלוחית המים של ניסוך המים בחג:

*°**והחזירין** על העקב · לא כמו שפי' בקונט' משום שלא ירבה בהילוך בחנם דא"כ כשהיא בקרן דרומית מזרחית נמי אלא הייתו טעמא דהכא דחזרתן על העקב הוי דרך ימין:

ועולת העוף כשרבתה במזרח · ברייתא זו כולה משנה שלימה היא במסכת זבחים פרק קדשי קדשים (דף סג:) והתם דייק מדקא אמר כשרבתה במזרח מכלל דמקומה במזרח ועל חנם נקט טעמא מן הדיוק דבהדיא תנן התם (דף סד:) עולת העוף כיצד היתה נעשית עלה לכבש ופנה לסובב בא לו לקרן דרומית מזרחית):

שני ספלים של כסף · תימה דתנן במנחות פרק שתי הלחם (דף צט:) שתי שולחנות היו באולם אחד של כסף ואחד של זהב על של כסף נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין אפי' סילקוהו מעל שלחן הזהב בהיכל לא היו יכולים להורידו ולהניחו בשל כסף וא"כ הכא שהיו ממלאים בצלוחית של זהב היאך היו מנסכין בספלין של כסף וכי תימא בצלוחית שאינה מקודשת היו ממלאין לא היא דגבי חבית כשנתמלא מע"ש קתני מתני' שאינה מקודשת כדמפרש טעמא בגמרא אבל צלוחית שהיו ממלאין בחול היתה מקודשת וי"ל דספלים היו קבועים בסיד ולא כלים נינהו דנחשבין כגופו של מזבח והרי הם כלבונה שהיתה בבזיכין של זהב שהיו מקטירין על המזבח:

*) עי' בריטב"א תי' ע"ז

כמין

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"י מהל' תמידין ומוספין הלכה יג:

נב ב מיי' שם הלכה ה:

נג ג (מיי' שם הל' יא):

נד ד מיי' בסדר תפלות טוש"ע א"ח סי' תרסח סעיף א:

נה ה מיי' פ"ג מהלכות חנוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תרמד סעיף א:

נו ו מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה יז:

נז ז ח ט מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יד סמג עשין כג טוש"ע א"ח סי' תרסו:

נח י מיי' פ"י מהל' תמידין הלכה ו סמג עשין שם:

[פסחים עא.]

רבינו חננאל

ופשוטה היא ואסיקנא להלכתא אומרין זמן ליום ח' של חג ואין אומרין זמן בח' של פסח. פי' פז"ר קש"ב. פיים כדתנן בשמיני חזרו לפיים כרגלים. זמן כדאמרן. רגל בפ"ע לחשב אותו ז' ימים לענין אבלות כדגרסינן בפרק אחרון במשקין אמר רב יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א לענין שלשים. קרבן בכל הימים פרים. וביום השמיני פר אחד. שיר בפני עצמו ברכה בברכת המזון ותפלה כדאמרן: מתני' ההלל והשמחה שמונה כו'. בשביל שלמי חגיגה שצריך לאוכלו בח' ימי החג שאין שמחה אלא בבשר. תנא ההלל י"ח ימים ולילה אחד שגומרין בהן את ההלל. ואלו הן ח' ימי החג וח' ימי חנוכה וי"ט ראשון של פסח ולילו וי"ט של עצרת: והשמחה דת"ר והיית אך שמח לרבות י"ט האחרון לשמחה בו: ירושלמי השמחה ח'. הגע עצמך שחל י"ט הראשון להיות בשבת. לשחוט מערב אין אתה יכול דאמר*) רבי שלמי חגיגה ששחטן מערב הרגל אין יוצא בהן י"ח ברגל. לשוחטו בשבת אי אפשר הלכך לא משכחת לה אלא בכהנים שאוכלים את שעיר החטאת **): פיסקא סוכה ז' כו' אם אין לו מקום להוריד את הכלים שנשתמש בהן בסוכה פוחת בה ד' טפחים או מכניס בה כלי מאכל ואם היא קטנה מכניס בה נר ודיו: [מתני'] ניסוך המים כיצד כו'.

*) לפנינו בירושלמי איתא דאמר ר' זעירא עילא בר ישמעאל בשם ר' אלעזר.

**) ועי' בבבלי פסחים ד' עא ול"ע.

מסורת הש"ס

[לעיל מז.] יומא ג. חגיגה יז. ר"ה ד:

[פסחים עא.]

[פסחים ה. וש"נ]

[עי' פרש"י שבת קנד: ד"ה שתים בידי אדם וכו']

[בברא"ש אי' אשי]

[לעיל לו.] תענית ד: ברכות ה: מד. יומא כא: שבת ע: [וש"נ] לעיל כט.

זבחים סג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פוחת וכו' בין באמצע בין מן הצד כדמוכח:

גליון הש"ס

מתני' ניסוך המים. עיין ב"ב דף פט ע"א ברשב"ם ד"ה מים ובשיטה מקובצת שם:

כמין שני חוטמין דקין (*ואחד) מעובה ואחד דק כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת מערבו של מים מזרחו של יין עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא *ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה *ולמנסך אומר לו הגבה ידך שפעם אחד נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה נשפכה נתגלתה היה ממלא מן הכיור שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח:

גמ' מנא הנ"מ אמר רב עינא דאמר קרא ושאבתם מים בששון וגו' הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה א"ל ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב ששון ושמחה ישיגו וגו' א"ל שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב שמחה וששון ליהודים א"ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך ושווך פרוונקא דכתיב כי בשמחה תצאו א"ל שמחה לששון חד יומא שבקוך ומלו בך מיא דכתיב ושאבתם מים בששון א"ל ההוא מינא דשמיה ששון לר' אבהו עתידיתו דתמלו לי מים לעלמא דאתי דכתיב ושאבתם מים בששון א"ל אי הוה כתיב לששון כדקאמרת השתא דכתיב בששון משכיה דההוא גברא משוינן ליה גודא ומלינן ביה מיא: עלה בכבש ופנה לשמאלו כו': ת"ר *כל העולים למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל *חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו שעולין דרך שמאל וחוזרין על העקב ואלו הן ניסוך המים וניסוך היין ועולת העוף כשרבתה במזרח: אלא שהיו משחירין: בשלמא דיין משחיר דמיא אמאי משחיר כיון דאמר מר עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא של מים אתי לאשחורי: ומנוקבים כמין ב' חוטמין וכו': לימא מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן דתנן רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה דאי רבנן כי הדדי נינהו אפי' תימא רבנן חמרא סמיך מיא קליש הכי נמי מסתברא דאי רבי יהודה רחב וקצר אית ליה דתניא רבי יהודה אומר שני *קשוואות היו שם אחד של מים ואחד של יין של יין פיה רחב של מים פיה קצר כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת ש"מ: מערבו של מים: ת"ר *מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן *ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני שלא יראה מזבח פגום

שכל

תורה אור: ישעיה יב · ישעיה לה · אסתר ח · ישעיה נה

רש"י

כמין שני חוטמין דקים · חוטם אחד בספל ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטמין על גב המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו עמוקין וחלולים מאד: אחד מעובה ואחד דק · אחד מנקבים מעובה אותו של יין ואחד דק אותו של מים: שיהו שניהם כלים כאחד. כדמפרש בגמרא שהמים ממהרים לצאת לפיכך צריך שיהא הנקב דק: ה"ג מערבו של מים מזרחו של יין · הספלים נתונים אצל הקרן זה לפני זה סמוכין זה לזה אחד לצד מערב ואחד לפנים הימנו דהיינו למזרח: ר' יהודה אומר כו' · בתרתי פליגי אשלשה לוגין קאי ואשבעה: דקאמר ת"ק ואתא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים: הגבה את ידך · שנראה שתתן המים בספל לפי שהצדוקין אין מודין בניסוך המים שפעם אחת נסך צדוקי אחד את המים על רגליו: שאינה מקודשת · לא נתחנכה לעבודת המזבח שתהא קדושה לכלי שרת דקיימא לן (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן ובגמרא מפרש מ"ט ממלאים בשאינו מקודש: היה ממלא מן הכיור · מן המים שבתוך הכיור ומי הכיור אע"פ שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש מימיו אין נפסלין בלינה שהיו משקעין אותו מבערב בבור כדאמר בסדר יומא (דף לז·) אף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור שלא יהו מימיו נפסלין בלינה: שהיין והמים מגולים כו' · נתגלה היינו טעמא דנמלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהיין [והמים] המגולין פסולין לגבי מזבח דחיישינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב בהן ונמלא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן: גמ' מנא ה"מ · דתוקעין ומריעין בשאיבת המים של נסוך: דכתיב שמחה וששון · אקדים קרא לשמחה קמיה ששון: חד יומא שבקוך · יפקיעוך מן השמים: פרוונקא · רץ לרוץ לפניו: בשמחה תצאו · שהוא יראה הדרכים ויעבור מעברות המים: משכא דההוא גברא משוינן לה גודא · נוד וחבירו במסכת שבת (דף קלח·) הגוד והמשמרת: עולין דרך ימין · כשהוא עולה לראש המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית דהיינו לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקראי ילפינן לה (זבחים דף סג:) ומעלותהו פונות קדים (יחזקאל מג) כשתעלו בו תפנו למזרח: ומקיפין ויורדין דרך שמאל · כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש ויורד במערבו של כבש שהיא לשמאלו בעלייתו והאי דאין חוזרין על העקב דא"כ נמצא מהלך לצד שמאלו שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו *אחוריו ורחמנא אמר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דנפקא לן מדתני רמי בר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר וכו' במסכת זבחים (דף סב:): חוץ מן העולה לג' דברים · הנעשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל כשהן בראש המזבח פונין לקרן מערבית דרומית שהיא לשמאלו ואין פונין לימין שיהו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית ובשחיטת קדשים (דף סד·) מפרש טעמא נסכים שמא יתעשנו בעשן המערכה כשיקיפוהו סביב שיותר ממהלך מאה אמה יש בהיקף המזבח ועולת העוף שמא תמות בעשן: וחוזרין על העקב גרסינן ולא גרסינן ומקיפין על העקב בדרך שעלו בו ואין מקיפין דכל כמה דמצינן למעוטי בהילוך של שמאל ממעטינן: כשרבתה במזרח · מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא מפני שקרובה לבית הדשן ששם זורקין מוראה ונוצה כדכתיב (ויקרא א) והשליך אותה אצל המזבח וגו' ובית הדשן היה אצל הכבש במזרחה סמוך לו בשלשה טפחים ורחוק מן המזבח כ' אמה כדתנן במסכת תמיד (פ"א מ"ד) גבי תורם את הדשן וכשעולת העוף רבה במזרח שיש שם כהנים רבים מולקין עולת העוף באין ועושין אותה במערבית דרומית אותם שאין יכולין לעמוד שם: אתי לאשחורי · לפי שפעמים שמחליפין: לימא מתניתין · דבעי אחד מעובה ואחד דק רבי יהודה היא דאמר של מים לוג ושל יין רביעית ההין כתיב בנסכי תמיד הייתו ג' לוגין שהן שנים עשר לוג: סמיך · עב: ומיא קלישי · ויוצאין בנקב קטן: הכי נמי מסתברא · דמתני' רבנן היא: דאילו ר' יהודה רחב וקצר אית ליה · כלומר שמעינן ליה דבלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה ולא בלשון מעובה ודק רחב משמע יתר על קצר טפי מייתורא דמעובה על מידק: נפגמה קרן המזבח · ע"י אבנים שזרקו בו: בול של מלח · מלא אגרוף: לא מפני · שיהא המזבח כשר לעבודה בסתימה זו: אלא כדי שלא יראה פגום · מפני הכבוד:

שכל

תוספות

כמין חוטמין דקין · פירש בקונט' חוטם אחד בספל ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה (א) מים בפי הספלים והנסכים מקלחין דרך החוטמין ע"ג המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו חלולין מאד ועמוקין וזו תימה גדולה מנין לו כל אותו הענין שמחוטם של הספלים מקלח על גג המזבח ומשם לנקב המזבח ומשם לשיתין דלמא הוא דמנקב הספלים יורדין לשיתין כמין שני נקבי החוטם ולא שהיה בולט כמין חוטם כי ההיא דתנן במסכת מדות (פ"ג מ"ב) גבי דמים ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין שהדמים ניתנין על יסוד מערבית ועל יסוד דרומית ויורדין בהן ומתערבין באמה ושמא כמין בליטת חוטם היה עשוי על הנקב שלא יפול עליו דבר לסותמו:

אחד מעובה ואחד דק · פירש בקונטרס אחד מן הנקבים מעובה משמע שרוצה לומר שהיה הנקב רחב וגדול זה מזה ולשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים ומתוך כך אין המשקה ממהר לצאת:

שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח · שמא שתה מהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן כך פירש בקונטרס ויתכן פירוש זה למאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמרא דפריך (לקמן נ·) ונעבריניהו במסננת אבל לפי המסקנא מפרשינן משום הקריבהו נא לפחתך:

מנא הנ"מ · דתוקעין ומריעין בשאיבת מים של ניסוך כך פי' הקונט' ועוד יש לפרש דמנלן דמי השילוח בעי ומפרש מדכתיב ממעייני הישועה:

שכל

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"י מהל' תמידין הלכה ח:
ס ב מיי' שם הל' ט:
סא ג מיי' שם הל' י:
סב ד מיי' פ"ז מהל' מעשה הקרבנות הלכה יא:

רבינו חננאל

*) פי' המים שאתם שואבים בשמחת החג יהיו מן המעין. לפיכך שנינן מן השילוח תנא מאימתי מנסכין עם אברי תמיד של שחר מעשה באחד שניסך על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. עלה לכבש ופנה לשמאלו. תנן התם (זבחים סג) כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין על העקב חוץ מן ג' דברים ואלו הן ניסוך המים והיין ועולת העוף שרבתה במזרח ניסוך המים והיין שלא יתעשנו עולת העוף שלא תמות בעשן. אחד מעבה ואחד מדק שיהו שניהן כלים כאחד. פי' ספל אחד עבה שמוציא הרבה. והאחד דק מוציא מעט מעט. ואמרינן לימא מתני' ר' יהודה היא דאמר מלוג המים היה מנסך נמצאו המים המתנסכים לוג אחד והיין ג' לוגין דלא אשכחן בניסוך היין פחות מנסוך הכבש והוא ג' לוגין שנאמר ורביעית ההין לכבש יין דההין י"ב לוגי רבע ההין ג' לוגין לפיכך היה של יין נקב גדול ושל מים נקב קטן ועמוד זה של יין היה יוצא עבה ושל מים היה דק. דאי כרבנן כיון דאמרי' היין ג' לוגין כדאמרי' והמים ג' לוגין דתנן צלוחית של זהב היתה שם ומחזקת ג' לוגין אמאי צריך אחד מעבה ואחד מדק והא כי הדדי נינהו. ואמרינן אפי' תימא רבנן חמרא סמיך מיא קליש וגרסינן בירושלמי בעיין מימר מעבה של מים מדק של יין וה' ירושלמי בהיפך מסוגיא דשמעתין דא"ר יונה בשם ר' מאיר נקב שאינו מוציא מים היה מוציא יין ושאינו מוציא יין מוציא שמן ושאינו מוציא שמן מוציא דבש: ואוקימנא אמתניתא לרבנן דלרבי [יהודה] לא היו ספלים אלא קשות כו'. ת"ר מעשה בצדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן כו': ירושלמי אית דאמרי שהוא הצדוקי דפרה שבא ונגע בו ריב"ז הוא שניסך ברגליו והקטורת של יוה"כ אחד ואית דאמרי דפרה ויוה"כ חד וסוכה חד:

*) [נראה דחסר כד' רבינו וצ"ל מנה"מ וכו' דא"ק ובאלהכם מים בששון ופי' כפי' התוס' בד"ה מנה"מ].

מסורת הש"ס

[נ"א אחר]
[לעיל מז.] תענית ג.
יומא כו:
זבחים סג:
[גירוס כלים מלבון קשה הנכן ערוך]
[יומא כו: תוספתא פ"ג]
זבחים סג.
נ"א עוקף

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כמין חוטמין וכו' מערה בפי הספלים כצ"ל ותיבת מים נמחק:

חוץ מן העולין כו' ובשחוורין חוזרין על העקב ג"י מכר"ת

מסורת הש"ס

*שכל מזבח שאין לו לא כבש ולא קרן ולא יסוד ולא ריבוע פסול לעבודה רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר °חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן חמוקי ירכיך אלו השיתין כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה תנא דבי ר' ישמעאל °בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית תניא *ר' יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום שנאמר °אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויטעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין תניא* א"ר אלעזר בר צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה ובאין ושורפין אותו בקדושה שנא' °בקדש הסך נסך שכר לה' כשם

רש"י

שכל מזבח כו'. להכי אין כשר לעבודה שכל המזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול לעבודה הכי גרסינן קרן אבן אמה על אמה ברום אמה לכל קרן ויסוד דהיינו אמה כניסה ראשונה וריבוע שאינו מרובע אם חסר אחד מכל אלו פסול וטעמא אמר רב הונא בשחיטת קדשים (זבחים סב.) כל מקום שנאמר תורה אור המזבח לעכב דהכי משמע המזבח זהו המזבח העשוי כן והנך כולהו כתיב המזבח על קרנות המזבח באצבעך במלואים (שמות כט) ובכבש כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו) והכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועלייתו וביסוד כתיב אל יסוד המזבח (שם ח) ובריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (שמות כז): רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב. מעכבו דקסבר כרכוב המזבח זהו הסובב והרי נאמר בו המזבח ורבנן סבירא להו זהו הכיור והכי אמרינן בזבחים בפרק קדשי קדשים (שם): שיתין. חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: חמוקי. סתרי לשון חמק עבר (שיר ה) נסתר ונכסה ממני וכן עד מתי תתחמקין (ירמיה לא) תסתרי ממני שאת בושה ליקרב אלי על שמעלת בי חמוקי ירכיך לשון ירך המזבח (ויקרא א): מעשה ידי אומנותו של הקב"ה. גרסינן ועליהם כרה דוד וכו' לא גרסינן ליה בתוספתא והכא נמי לא גרסינן ליה דמאן דאית ליה שכראן לית ליה שמששת ימי בראשית נבראו: לידידי. הקב"ה בשבילו אני משורר ובמקומו אני לקבול על זאת: שירת דודי לכרמו. על כרמו: כרם היה לידידי בקרן בן שמן. בארץ ישראל זוית השמינה מכל הארצות: ויעזקהו. בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים ובריח כטבעת דמתרגמינן עיזקא (שמות כה): ויסקלהו. כאדם המפנה אבנים מכרמו כלומר פינה האומות מפניהם שלא ישבו בארצם פן יחטיאו אותם: ויטעהו שורק. נטעו גפנים משובחות ולא זמורה אלא שרשין עצמן זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן שמחבבם לפני המקום: ויבן מגדל בתוכו זה מזבח. העשוי כמגדל עוז: וגם יקב חצב בו. באותו מגדל יקב הוא בור חפור וכן עד יקבי המלך (זכריה יד) בית שיחא דמלכא לשון שיח ומערה פוסיי"ן בלע"ז: לול. ארובה שהיא מלמעלה למטה: בין כבש למזבח. הכבש ארכו ל"ב ומשפע ועולה ט' אמות עד שהוא למזבח ולא היה ראשו מחובר למזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתים כדאמר בזבחים (דף קד.) ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה הא למדת אויר יש בין כבש למזבח ואותו אויר קרוי בין כבש למזבח ולול היה באותו אויר במערבו של כבש בשמונה אמות מערבית של כבש שהכבש רחבו ט"ז אמה ממזרח למערב ואותו חלל שהנסכים יורדין לתוכו שהן נעשין בדרומית מערבית של מזבח ומוקף ארבע מחיצות עד קרקעיתו וקרקעיתו של רצפת שיש ואין היין נבלע שם וכל נסכי יין של כל השנה יורדין שם והאי תנא לית ליה שהיו שיתין יורדין עד תהום והכי אמרינן לקמן דלית ליה ופליג אדרבנן: פרחי כהונה. ילדים כהנים: יין קרוש. שנעפש ונקרש: ושורפין אותו בקדושה. במקום קדוש בעזרה ומתוך השיתין מוציאין אותו שלא יתמלאו השיתין מן הנסכין שכל קרבנות הצבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם *ושורפין אותם שאסורין בהנאה דקדש הוא: שנאמר בקדש הסך. הקים שריפה לניסוכו:

מה

תוספות

שכל מזבח שאין לו קרן. וזה שקרנו נפגמה הוה ליה קרן כמאן דליתיה ולכך נפסל לעבודה דאין לו קרן דפגימה פוסלת באבני מזבח כדי שתחגור בה צפורן כדאמר פ"ק דחולין (דף יח. ושם) וטעמא פירש שם בקונט' משום דכתיב אבנים שלמות תבנה [ובסידא] פליגי בה תנאי התם ר"ש בן יוחי אומר טפח ר' אליעזר בן יעקב אומר כזית וי"ל דהטעם משום דלא חשיב ריבוע למר בהאי שיעורא ולמר בהאי שיעורא וריבוע מעכב כדקתני הכא ומיהו במזבח ניחא דכתיב רבוע יהיה המזבח אבל קרן מנלן דסיד היה בקרן דאע"פ שפירש כאן בקונט' קרן אבן מרובע אמה על אמה ברום אמה לא יתכן דע"י מלבן נעשה כדאי' בפ' איזהו מקומן (זבחים נד.) ושמא רבוע דקרן ילפינן ממזבח וא"ת ואבני מזבח מאי איריא משום דנפגמה תיפוק ליה משום דחסרה האבן ואפילו לא נפגמה לא קרינן בהו שלמות כדמוכח פ' איזהו מקומן (שם) גבי מזרחית דרומית שלא היה לו יסוד דפריך היכי עבדי לה אי דגייז לה אבנים שלמות אמר רחמנא וי"ל דהכי קאמר ליה התם אי גייז לשבר האבן אי אפשר [לשבר] בלא פגימה ואין כאן שלמות ואם בא לפחות ולהחליק בסכין בלא פגימה איכא איסורא דלא תניף עליהן ברזל וכן משמע במסכת ע"ז פ' ר' ישמעאל (דף נב:) גבי אבני מזבח *שקצום וגנזום בית חשמונאי דקאמר היכי נעביד ניתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא נשריינהו פי' לעשות בלא פגימות לא תניף עליהם ברזל כתיב וא"ת וליעבדו על ידי שמיר דבבית שני הוה שמיר כדמוכח במסכת סוטה בפ' עגלה ערופה (דף מח.) דקאמר משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בית המקדש בטל שמיר והיינו בית שני דאי בית ראשון ליערבינהו משחרב בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר דמשמתו נביאים הראשונים היה חורבן הבית כדתניא בגמ' משחרב בהמ"ק בטלו אורים ותומים והיינו בית ראשון דחמשה דברים חסר בית שני מבית ראשון כדאיתא ביומא (דף כא:) אלא בטל השמיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר רשב"ג התם משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות מסתמא לאחר חורבן בית שני קאמר שחרב בימיו תדע דאשכחן בבית שני שהיו פירות מתברכין בימי שמעון בן שטח *שנעשין חטין ככליות של שור הגדול ועוד יש להביא ראיה דהוה שמיר בבית שני מעובדא דדמא בן נתינה דפ"ק דקידושין (דף לא.) ודפ"ב דע"ז (דף כג: ושם) שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לאפוד ואבני אפוד בעו שמיר כדקאמר ר' נחמיה פ' עגלה ערופה (סוטה מח:) כדכתיב במלואותם ואפי' ר' יהודה דפליג עליה ואמר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק מודה נמי דאבני אפוד בעו שמיר כדמוכח פ' מי שאחזו (גיטין סח. ושם) גבי בנין בהמ"ק שעשה שלמה דקאמרינן היכי נעביד איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד והוא על כרחך רבי יהודה היא דלר' נחמיה לא הוה שמיר לבית המקדש ועובדא דדמא בן נתינה בבית שני הוה דקאמרינן התם לשנה טולדה לו פרה אדומה בעדרו ושבע פרות היו הראשונה שעשה משה שניה שעשה עזרא כדתנן במסכת פרה (פ"ג מ"ה) וכיון שהיה שמיר בבית שני כדפרישית אמאי גנזום בית חשמונאי וי"ל שמיר אין עושה אותן שלמות שלא תחגור בה צפורן וא"ת א"כ היאך בנו את המזבח דלא אפשר לומר שהיה מתקן מבחוץ ומכניסו מבפנים דאפילו כי האי גוונא במזבח אסור כדתניא במכילתא בסוף פרשת וישמע יתרו לא תבנה אתהן גזית בו אין אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית בהיכל ובקודש הקדשים ומה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו בבית אינו נשמע אלמא במזבח אפילו בחוץ אינו נשמע וכן יסד רבינו אליהו הזקן באזהרת אמת יהגה חיכי אבני מזבח חוף וכר כן נגוזו ועבר והיינו יכולין לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח דעודן חולין לאחר שהוקדשו אבל אין צריך דמשמע בפ' איזהו מקומן (זבחים נד. ושם) שבנו אותו באבנים החלוקות כגון חלוקי אבנים מן הנחל שבחול הים ובחול הים נבראו חלוקות משמת ימי בראשית ומיהו קשה דגבי בית המקדש כתיב אבן שלמה מסע נבנה ואמר ר' יהודה דהוה שמיר לבהמ"ק*:

אל תיקרי בראשית אלא ברא שית. האי תנא ור' יוחנן סברי מששת ימי בראשית נבראו אבל אידך תנא דדרים וגם יקב חצב לית ליה דמההוא קרא דריש מזבח ושיתין למזבח בידי אדם הוה ובמילתיה גרסינן ועליו כרה דוד ומיהו קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן דהכא סבר מששת ימי בראשית נבראו דדריש מעשה ידי אמן מעשה אומנותו של מקום ולקמן בפרק החליל (נג.) א"ר יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ושמא אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן: **ויטעהו** שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין. כך כתוב בכל הספרים וזה גרסת הקונט' אבל בתוספתא גרים ויבן מגדל בתוכו זה היכל וגם יקב חצב בו זה מזבח וקרי למזבח יקב לפי שמנסכין עליו את היין שמוליאין מן היקבים ומריבויא דגם דרשינן שיתין:

נסכים

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פ"ב מהל' בית הבחירה הל' יז סמג עשין קסג:

סד ב מיי' שם הלכה יח:

סה ג מיי' שם הלכה יב:

רבינו חננאל

תניא א"ר אליעזר ב"ר צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש פרחי כהונה אחת לע' שנה יורדין שם ומלקטין משם יין קרוש הדומה לעיגול דבילה. ושורפין אותו בקדש שנאמר

[וע"ע תוספות ע"ז כג: ד"ה בקשו ותוספות גיטין סח. ד"ה איכא ותוספות זבחים נד: ד"ה אבנים ותוספות חולין יח. ד"ה וכמה]

זבחים סב. | [תוספ' פ"ג] | [שם מעילה דף יא: תוספתא מעילה פ"א] | [זבחים נד.] | [תענית כג.] | נ"ע שקצום וגנזום

כו א מיי' פ"ב מהל' מעילה הלכה ט:
כז ב מיי' פ"א מהל' עכו"ם הלכה ג:
כח ג מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב:

כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה מאי משמע אמר רבינא אתיא קדש קדש כתיב הבא °בקדש הסך נסך וכתיב התם °ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא כמאן אזלא הא *(דתניא) [נ"א דתנן] **נסכים בתחילה מועלין בהן ירדו לשיתין אין מועלין בהן לימא רבי אלעזר בר צדוק היא דאי רבנן הא נחתו להו לתהום אפילו תימא רבנן בדאיקלט ואיכא דאמרי לימא רבנן היא ולא ר' אלעזר בר צדוק דאי רבי אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי אפילו תימא רבי אלעזר *אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה' מאי משמע אמר רב פפא שכר לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אבסא דברכתא אגמע גמועי *דרש רבא מאי דכתיב °מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנא' °נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם ג שהיה תחילה לגרים תנא דבי רב ענן מאי דכתיב *°חמוקי ירכיך למה נמשלו דברי תורה כירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב *°הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה *והלא דברים ק"ו ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה א"ר אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנאמר °עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר °זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אדם קוצר ודאי אוכל וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר °אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל °מה יקר חסדך אלהים (*חסד ה' מלאה הארץ) וגו' יכול אף ירא שמים כן ת"ל °וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו *חן בידוע שהוא ירא שמים שנא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וא"ר אלעזר מאי דכתיב °פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד: כמעשהו בחול כו': ואמאי נייתי במקודשת אמר זעירי קסבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי

נסכים בתחילה מועלין בהם. משנה היא במעילה פרק ולד חטאת (דף יא.) ומסיק עלה בגמ' בלשונות אחרים שאין כתובים כאן וגירסא דהכא עיקר: ואי

מה ניסוכו בקדושה כו'. לא יליף מהכא אלא שריפתו בקדושה ולא בחיל חוץ לעזרה אבל הוצאתו משם פשיטא ליה כדי שלא יתמלאו ולא צריך קרא: מאי משמע. מהכא שריפה: אתיא קדש קדש. ואיכא למימר נמי דמצות הוצאתו ושריפתו מהכא יליף: בתחילה מועלין בהם. משהוקדשו עד שנתנסכו יש בהם מעילה דקדשי גבוה נינהו: ירדו לשיתין אין מועלין בהן. שאין בהם שום צורך גבוה: כמאן. אילטריך למיתני אין מועלין כר' אלעזר בר צדוק דאין יורדין לתהום ואפשר ליכד ולהביאם: דאיקלט. אם תלה כלי בתוך השיתין וקיבל: א"ד לימא. הא דקתני ירדו לשיתין אין מועלין רבנן היא ואיקלט אין מועלין דאין בהן מעתה צורך גבוה דאי ר' אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי דקאמר שורפין אותו בקדושה אלמא קדושתו עליהם מדבעו שריפה: שנעשית מצותו. וניסוכו הוא עיקר מצותו: פוקקין את השיתין. את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין שירצה היין עליו כגרון מלא ושבע: שכר. לשון שכרות ושמחה ונסיכה: מגרוניה שבע. ע"י שותהו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע ולא על ידי שתיה מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ע"י לגימות דקות ואינן כאוכלין שטובע שלהם בא במילוי כרס: לגמע גמועי. בלגימות גסות: מגמע ליה גמועי. דרך שביעה משום חיבוב מצוה: בנעלים. בעליית רגלים: נדיב. שנדבו לבו להכיר את בוראו: תחילה לגרים. בנדבת לבו להתגייר: מאי דכתיב חמוקי ירכיך וגו' למה נמשלו וכו'. רב ענן דרש לקרא כמו חלאים כלוחות שהיו מאבנים טובות כמו נזם [זהב] וחלי כתם (משלי כה) מעשה ידי אמן והלוחות מעשה אלהים (שמות לב): חמוקי ירכיך. הנסתרים כירך שכבוד התורה בצנעא ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר* ולא לשנות לתלמידיו בשוק כדאמר במועד קטן (דף טז.): הוצאת המת והכנסת כלה. דכתיב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) אף שם צריך הצנע א] לספוד במדה נאה ולשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו וי"א אם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה ענייה יעשה בצנעא ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי [כן] וכן מפרש בשאלתות דרב אחאי*: דברים שדרכן לעשותן בצנעא. כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם מה שאין כן במת ובכלה לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין הילכה משל מי והיינו דאמר רבי אלעזר דכל מילי בעי צניעותא והוא הדין לדברי תורה: נבחר לה' מזבח. הכל בכלל זבח חטאת ואשם ועולה ושלמים כולם זבח הם: שנאמר זרעו לכם לצדקה וגו'. קרא הכתוב לזריעה צדקה ואת החסד קרא קציר וטובה קצירה מזריעה כדמפרש: אדם זורע כו'. ספק אינו אוכל שמא לא יצמח או ילקה בשדפון וברד: אלא לפי גמילות חסדים שבה. הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה כגון נותן לו פת אפויה או בגד ללבוש או מעות בעת שהתבואה מצויה שלא יוציא מעותיו לאיבוד שטוחן לבו ודעתו לטובתו של עני: זרעו לכם לצדקה. הצדקה היא הזריעה שזורע כדי לקצור לקבל שכר וקצרו לפי חסד שתקבלו שכר לפי החסד שבה: גמילות חסדים בין בגופו. כגון מספיד למת טוענו קוברו משמח החתן מלוה חבירו בדרך: ובממונו. מלוה לו מעות משאילו כלים ובהמה: שמא כל הבא לקפוץ. ולעשות צדקה וחסד קופץ ומספיקין וממציאין לו אנשים מהוגנים לכך ת"ל מה יקר צריך לתת לב ולטרוח ולרדוף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים: ואמאי נייתי במקודשת. דקא סלקא דעתיה אין הכלי מקדשן קדושת הגוף ליפסל בלינה אא"כ דעתו שיתקדשו הכלי או אם יש בהן יותר מכשיעור אין ראויין לכלי ואין הכלי מקדשן דאין מקדשין אלא הראוי להם: אין שיעור למים. שאפילו יותר משלשה לוגין ראויין לנסך דלא פירשה בהן תורה שיעורא הלכך ראויין לכלי הם וכלי מיד מקדשם דכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש ואפילו אינו רוצה שיתקדשו עד מחר הכלי מקדשן מיד שלא מדעת:
ואי

רבינו חננאל

בקדש הסך כשם שניסוכו בקדש כך שרפתו בקדש דקי"ל כל בקדש באש תשרף. אסיקנא אין לך דבר שנעשת מצותו ומועלין בו. אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפיש חמריה לגמעיה גמועי כי היכי דלישבע נחיריה. עם אלהי אברהם מפני שהוא תחלה לגרים. א"ר אלעזר מ"ד הגיד לך אדם וגו'. עשות משפט זו הדין ואהבת חסד זו גמ"ח. והצנע לכת עם (ה') אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה. ומה דברים הללו שדרכן להעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשות בצנעא כגון זו דברי תורה עאכו"כ. ועוד אמר גדולה צדקה מכל הקרבנות שנאמר עשה צדקה וגו'. וגמ"ח גדולה מן הצדקה: ת"ר בג' דברים גמ"ח גדולה מן הצדקה. צדקה לחיים היא ולעניים והיא בממונו. וגמ"ח לעניים ולעשירים לחיים ולמתים בגופו ובממונו. והאוהב צדקה ומשפט כאילו מילא העולם חסד שנ' אוהב צדקה ומשפט וחסד וגו'. ושמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך. יכול אף יראי שמים כן ת"ל וחסד ה'. וכל מי שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. ועוד אמרינן מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וגו' תורה לשמה ותורה ללמדה זו היא תורת חסד. ושאינה כן אינה תורה של חסד: מתני' כמעשהו בחול כו' אמאי לייתי במקודשת

מעילה דף יא.
[יומא נט: וש"נ]
חגיגה דף ג.
[מו"ק טז.]
[מכות כד.]
[ג"ז שם]
[כדאי' פסחים קיג.]
[פרשת בראשית סי' ג]
[בע"י ובילקוט ליתא]
[בבל"ס ד"קמו: העתיק חסד]

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] רש"י ד"ה הוצאת המת וכו' אף שם צריך הצנע לספוד. מלת לספוד נמחק וצ"ל לספוד:

תורה אור

ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה חזקיה אמר **כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו א"ר ינאי א"ר זירא אפילו תימא [ב]יש שיעור למים וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאן: נשפכה או נתגלתה כו': ואמאי ליעביר במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה *דתניא *[ג]מסננת יש בו משום גילוי אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שארס נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו אפילו תימא רבי נחמיה אימר דאמר ר' נחמיה להדיוט אבל [ד]לגבוה מי אמר ולית ליה לרבי נחמיה °הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות: ^(מלאכי א)

הדרן עלך לולב וערבה

החליל [ה]חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב:

גמ'

ואי מייתי במקודשת איפסלו בלינה. הואיל ואיקדשו קדושת הגוף הוו להו כאימורי קרבן: חזקיה אמר. הא ודאי מלית למשמע מינה דאין שיעור למים אבל קידוש שלא מדעת לא שמעינן מינה וטעמא דמתני' דלא מייתי במקודשת דמאן דחזי להו למחר דשקלי להו מתוך כלי שרת סבר לדעת שיקדשם כלי ניתנו בו מאתמול וכיון דאין שיעור למים קדשום הכלי וקא חזי דמנסכי להו ש"מ אין לינה מועלת בנסכים ונפקא מינה חורבה: ר' ינאי אמר. אפילו תימא יש שיעור למים ואפ"ה נפק מינה חורבה: גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים. לכהן גדול מלאום וקדשום בכלי שאין מקדשים ידים ורגלים אלא במים מקודשים דומיא דכיור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו והם לקידוש ידים ורגלים ואף קתון של זהב שהיו עושין לכבודו של כ"ג לקדש הימנו ידיו ורגליו כדאמרי' בסדר יומא פ' טרף בקלפי (דף מג:) מקודש היה ואתי למימר הכא לקידוש ידים ורגלים מילאום ולית להו שיעורא שאפי' הוה ק' לוגין ראוין הם לכלי ונתקדשו וכי חזי דמנסכי להו אמר אין לינה מועלת בנסכים: ואמאי. מים מגולין פסולין: לעבריגהו במסננת. קולי"ר בלעז מסננת שמסננין בה קונדיטון כמו שעושין בעלי חנויות שתלוי כמין כברה ובו אבקת רוכל ויין ותחתיה כלי והקונדיטון מסתנן לתוכו: יש בו משום גילוי. אם הניחו בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי המפורש בהכל שוחטין (חולין י.) כדי שילא נחש מתחת אזן כלי וישתה ויחזור לחורו ואסורה בשתיה: התחתונה. כלי התחתון:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל חמשה וששה. פעמים שהוא ששה ימים פעמים חמשה: וזהו חליל. שהיו מחללין לרבות שמחה לבית השואבה דמפרש במתני': בית השואבה. כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כדמפרש ושאבתם מים בששון: שאינו דוחה כו'. הלכך חל י"ט להיות בשבת פשו להו ששה חולו של מועד נמצא חליל ששה חל י"ט בחול הוו להו תרי יומי שבת וי"ט דלא דחי להו (שבת) פשו להו חמשה:

גמ'

ואי מייתי להו במקודשת איפסלו בלינה. וא"ת דנעשה כמי שמלאוהו הקוף כיון שנתמלאה שלא בזמנה דכלי שרת אינם מקדשים שלא בזמנו ואי משום דכי מטו לילי דבי שימשי תיקדוש דלילה אין מחוסר זמן ומיפסלו בלינה סוף סוף מאחר דקודם לכן נתמלאו יש לנו לחושבן כאלו מלאו הקוף כדאשכחן במנחות פ' שתי הלחם (דף ק. ושם) גבי לחם הפנים שסידרו אחר השבת שאפילו הוא על השלחן כמה ימים אין בכך כלום דנעשה כמי שסידרו הקוף וי"ל דלא דמי דשאני הכא דלא בעי (א)כהן בגדי כהונה במילוי וא"ת והלא ללוחית של זהב המחזקת שלשה לוגין מקודשת היתה דלא קתני שאינה מקודשת כדקתני גבי חבית ולא קתני שיהו מקדשין אותן בכלי שרת אחר קודם ניסוך וא"כ היאך היו ממלאין ממי השילוח הא מיפסלי ביוצא כיון דנתקדשו בכלי שרת כי היכי דמיפסלי בלינה וכן פי' בקונטרס בהדיא בריש שתי מדות (מנחות פז: ושם) גבי שלחן אבל מקדש ליפסל בלינה וביוצא ובפ' המזבח מקדש (זבחים דף פח.) מפרש בקונטרס אבל מקדשין ליפסל אם יצא חוץ לקלעים או נגע בו טבול יום וגם רבינו שלמה פירש פ"ב דזבחים (דף כ: ושם) גבי יליאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים כדרך כל הקדשים (ב) הנפסלים ביוצא והשתא קשה ממי דללוחית דלא מיפסלי ביוצא ומיהו אין מכאן קושיא כל כך דאין כלי שרת מקדש בחוץ עד שיכנס לפנים כדאמר שמואל בהדיא בשילהי המזבח מקדש (שם דף פח.) דכלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא מבפנים אבל קשה מפ"ק דמנחות (דף ט. ושם) דפליגי בבללה חוץ לחומת עזרה דריש לקיש אמר כשירה דמדכהונה לא בעיא פנים נמי לא בעיא ור' יוחנן אמר פסולה כיון דעשייתו בכלי נהי דכהונה לא בעיא פנים מיהא בעיא אלמא בפנים מתקדשא ואפ"ה לא מיפסלא ביוצא וכן משמע בפ' התכלת (שם מז.) דאמר רב ששת הכי תנאי כרבי סבירא להו דאמר שחיטה מקדשא פי' דאיפסלא ביוצא ובסוף (ג) שמעתין (דף מח.) קאמר הא דלא כרבי דאי כרבי כיון דאמר שחיטה מקדשא דפריך להו היכא אי אברתי איפסלי ביוצא משמע דוקא משום דשחיטה מקדשא הוא מיפסל ביוצא הא לאו הכי לא אע"ג דרבי אית ליה תנור מקדש במנחות פרק רבי ישמעאל (דף עב:) מיהו יש לדחות דבאין עם הזבח שאני דהא נסכים הבאים עם הזבח לא מיפסלי בלינה אלא בשחיטת הזבח כדאמר זעירי בפרק התודה (מנחות עט.) ואלו בפני עצמן תנן במס' מעילה (דף י.) קידשו בכלי נפסלו בלינה ועוד יש לדקדק מהגהו דתנן פרק שני דמעילה (שם) קדשו (ד) הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה ולא קתני וביוצא אע"ג דגבי עופות וזבחים הוה מלי למיתני ליה ולא תני ליה איידי דלא תני ליה גבי שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות לא תני ליה בהגהו והא דאמרינן בפ' כל שעה (פסחים לו.) גבי לישה דמנחות נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא אורחא דמילתא הוא דדרך לעשותה במקום זריזין ויליאה דקידוש ידים ורגלים לאו משום פסול *יוצא הוא אלא כדקאמרינן התם כיון דפריש אסוחי אסח דעתיה והא דדייק פרק שתי הלחם (מנחות נה:) אמרת ליפתן ועריכתן מבחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה וכן בסוף כל המנחות באות מלה (שם סג.) דדריש ר' שמעון תנור תנור שתי פעמים שתהא אפייתן בתנור ושיהא הקדישן בתנור ופריך מהא דתנן ר"ש אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשירות בעזרה וכשירות אבי פגי לאו משום דאי מקדשא הוי מיפסיל ביוצא אלא משום דדבר מכוער הוא להוציא דבר לחוץ שנתקדש וא"ת כיון דבקדושת כלי לא מיפסלא ביוצא מנחת כהנים וחביתי כהן גדול דלית בהו קמיצה ונסכים הבאים בפני עצמן אימת מיפסלי ביוצא וי"ל ודאי דבאוקן מועיל קידוש כלי דכוותיה אמרינן בסוף ב"ש בזבחים (דף מה:) יש לו מתירים משקרבו מתיריו אין לו מתירין משיקדשו בכלי ואם תאמר לפי מה שפירש' דכלי שרת אין מקדשין אלא בפנים אם כן אכתי תיקשי לן וגייתי במקודשת ולא יכניסום בעזרה עד לאחר עמוד השחר כדי שלא יפסלו בלינה וי"ל דא"כ מה יועיל שתהא מקודשת ועוד דדבר מכוער הוא להשהותם כל כך בכלי שרת בחוץ:

חזקיה אמר כלי שרת אין מקדשין שלא מדעת. תימה דבפ' התודה (מנחות עח:) פליגי בתודה ששחטה על שמונים חלות חזקיה אמר קדשו ארבעים מתוך שמונים ר' יוחנן אמר לא קדשו ומסיק אביי דפליגי בכלי שרת מקדשין שלא מדעת חזקיה סבר מקדשין וכמו כן קשיא דרבי יוחנן אדר' יוחנן דרב פפא קאמר התם דכ"ע כלי שרת מקדשין שלא מדעת ובפ"ק דמנחות (דף ז. ושם) גבי קמילת פסולין דתניא לא שנו אלא קמץ אבל קידש פסל וליפסול א"ר יוחנן זאת אומרת כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ומיהו דר' יוחנן איכא לשנויי שאני תודה דמתוך שמקדש מ' מתוך פ' מדעת מקדש נמי שלא מדעת אבל מכך קשה שאין שיעור למים ואפ"ה אין מקדשין שלא מדעת וי"ל דשאני הכא שלא בזמן הוא אע"ג דאמרינן בסוף שתי הלחם (שם ק.) דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו מ"מ גרע שלא בזמנן מבזמנן לענין שלא מדעת:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל. הא דלא קתני כילד יום טוב שחל להיות בשבת חליל ששה ובשאר כל הימים חמשה כדלעיל בפרק לולב (דף מג:) משום דבעי למיסמך ולמימר חליל של בית השואבה דדייק מינה בגמרא האי הוא דלא דחי הא דקרבן דחי:

שאינו דוחה לא את יו"ט ולא את השבת. אע"ג דחליל איטו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר כמו לא מספקין ולא מטפחין דפ' משילין (ביצה דף לו:) וקיי"ל דאין שבות במקדש בית השואבה שאני כדאמרינן בגמרא דאינה אלא משום שמחה יתירה:

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ג מהל' פסולי מוקדשין הי"ט:

ע ב מיי' פ"י הלכות תמידין הלכה ז:

עא ג מיי' פי"א מהל' שמירת הנפש הל' יד:

עב ד מיי' פ"ו מהלכות אסורי מזבח הלכה י סמג לאוין שיט:

א ה מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יג

[במשנה תרומות פ"ח מ"ז איתא כצ"ג ור' נחמיה מתיר המנס כנרייתא דמייתי הכא מסורש עפי הלכך מייתי הש"ס הנרייתא]

רבינו חננאל

זעירי חזקיה ור' ינאי חלקו בזה. ודברים פשוטין הן: פיסקא שהמים והיין מגולין פסולין לגבי מזבח: ירושלמי מה טעם דכתיב ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל. מדבר שראוי ישראל לשקותו עד כאן מים. יין. א"ר שבתי שנאמר המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח במה משמח אלהים בניסוך שנא' בקדש הסך. ואוקימנא למתני' אפי' לר' נחמיה דתני אימתי מסננת יש בה משום גילוי בזמן שתחתונה מגולה. אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שארס הנחש דומה לספוג וצף ועומד ואינו בוקע המרשת*) של תחתונה. לא קשרי ר' נחמיה כי הא גוונא אלא להדיוט (דמשום). אבל לגבוה דמשום גריעותא הוא לא מכשר. וכי לית ליה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל חמשה כו': זה חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט.

*) תיבה זו לא מובנת ואולי צ"ל המסרת מן מסרת ענבים או המסמרת.

מסורת הש"ס

מנחות דף ז. פח:[תוספ' יד:]

ב"ב דף נז: [ב"ק קטו:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי מייתי וכו' דלא בעי כהן ובגדי כהונה: (ב) בא"ד כדרך כל הקדשים בכלי הנפסלים: (ג) בא"ד דאיפסלא ביוצא ובסוף היא במעתא קאמ': (ד) בא"ד קדשו בכלי הוכשרו וכו' יוצא הוא דהא קאמרינן התם אבל יציאה כיון דפריש וכו' אלמא מדת יבש לא נתקדשה ואפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה וכן בסוף כל המנחות:

ב א ב מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הלכה יח:

גמ' איתמר רב יהודה ורב עינא חד תני שואבה וחד תני חשובה אמר מר זוטרא מאן דתני שואבה לא משתבש ומאן דתני חשובה לא משתבש מאן דתני שואבה לא משתבש דכתיב °ושאבתם מים בששון ומאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית ת"ר *החליל דוחה את השבת דברי ר' יוסי בר יהודה וחכ"א אף י"ט אינו דוחה אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן דר' יוסי סבר *עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה את השבת ורבנן סברי עיקר שירה בפה ולאו עבודה היא ואינה דוחה את השבת אבל שיר של שואבה דברי הכל שמחה היא ואינה דוחה את השבת אמר רב יוסף מנא אמינא(א) דבהא פליגי דתניא **כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דמכשיר סבר עיקר שירה בכלי וילפינן מאבובא דמשה ומאן דפסיל סבר עיקר שירה בפה ולא ילפינן מאבובא דמשה לא דכ"ע עיקר שירה בכלי והכא בדנין אפשר משאי אפשר קמיפלגי מאן דמכשיר סבר *דנין אפשר משאי אפשר ומאן דפסיל סבר(ב) לא דנין אפשר משאי אפשר ואיבעית אימא דכ"ע דעיקר שירה בפה ואין דנין אפשר משאי אפשר והכא במילף *מנורה בכללי ופרטי או ברבויי ומיעוטי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי רבי דריש כללי ופרטי °ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תעשה המנורה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי ועשית מנורת ריבה זהב טהור מיעט מקשה תעשה המנורה חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט *של חרס אמר רב פפא כתנאי

ישעיה יב

שמות כה

חד תני שואבה. בירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש שהשכינה שורה מתוך שמחה דכתיב ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה' ומייתי עובדא דיונה בן אמיתי שהיה מעולי רגלים ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה: וחד תני חשובה. ברים מסכת ע"ז (דף ג. ושם) גבי עידיהן ואידיהן מפרש טעמא מאן דתני אידיהן מ"ט לא תני עידיהן ובשמעתין לא דייק הכי ולא בדוכתי טובא ברים כילד מעברין (עירובין דף נג.) מעברין ומאברין ובפ' הגוזל בתרא (ב"ק קטז:) גבי מסיקין ומליקין וברים פרק שני דיבמות (דף יז. ושם) גבי ראשונה ושניה (ד) ובפרק מפילין (ביצה דף לה:): ורבנן סברי עיקר שירה בפה. תימה דבפ' המוצא תפילין (עירובין קב:) תנן קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה והיכא תנא בגמ' דאמר לא היה קושרה אלא עונבה ועד כאן לא פליגי אלא בתיקון כלי אי דחי שבת משום מכשירי קרבן אבל שיר עצמו לכ"ע דחי ותנן נמי פרק שני דערכין (דף י.) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובפסח שני וביו"ט הראשון של פסח וביו"ט של עצרת ושמנה ימי החג אלמא דחי שבת ויו"ט דא"א לשמנת ימי החג בלא שבת ולרב ירמיה בר אבא דמסיק בשמעתין בשיר של שואבה פליגי אבל שיר של קרבן לכ"ע דחי ניחא ורב יוסף דהכא איתותב מברייתא ול"ל דמתניתין דערכין ודעירובין הוה מוקי להו רב יוסף כרבי יוסי בר יהודה ומיהו אכתי קשה דבכוף תמיד נשחט (פסחים סה.) משמע דמילתא דפשיטא היא דאין שבות במקדש ואפי' ר' נתן דמחמיר התם מודה דשבות דצריכה התירו ועוד תנן בפירקין (דף נג:) גבי תקיעות של מקדש דבכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות ואפילו בשבת כדדייק בגמרא דבכל יום תנן* ולא אשתמיט דפליג שום תנא ואין לומר דהנהו תקיעות דאורייתא דהא (*דקתני) שלש לפתיחת שערים ותקיעות נמי שלש כדי להבטיל העם ממלאכה דוחות י"ט שחל להיות בערב שבת כדתנן פרק קמא דחולין (דף כו:) י"ט שחל להיות בערב שבת תוקעין ולא מבדילין שהיו משנין בהם במקלת כדמפרש התם טעמא בגמרא וכל הני דהתם דרבנן ולא גזור במקדש ובמילוי המים דכתיב ושאבתם מים בששון *גזור וי"ל דלפי שהיה שם רוב כלי שיר חלילים כנורות מצלתים נבלים שצריכים לתקן תדיר גזור בהו טפי מהנך דסגי בשופר דלא בעי תיקון ואגב דגזור בהו גזור נמי שלא יתקעו למילוי המים בי"ט כדמוכח בפירקין (דף נה:) דפריך אי הכי ערב שבת שבתוך החג נמי לא ליחשביה זימנין דלא משכחן כגון דחל יו"ט ראשון של חג בע"ש כלומר דבלאו הכי תקיעות משום דלא תקעי למילוי המים והיינו טעמא כדפרישנא לפי שרגילין בהו להרבות בשאר כלי שיר בלא מספר כדתנן בפירקין (דף נא:) גזרו שלא יתקעו כלל:

כתנאי

גמ' מששת ימי בראשית. דאמרן לעיל שיתין נבראו מששת ימי בראשית לקבל הנסכים: בשיר של קרבן. בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך *(המים (ג) ו)היין לתמיד של שחר וניסוך היין לתמיד של בין הערבים שהלוים עומדין על דוכנם ואומרים שיר והחליל מכה לפניהם כדתנן במסכת ערכין (דף י.) בי"ב יום בשנה החליל מכה לפני המזבח ואין אומרים שיר על המזבח אלא על היין כדאמרינן התם ובאותו חליל נחלק ר' יוסי בר יהודה לומר שהוא דוחה: עיקר שירה. שקרבן צבור טעון שיר מן התורה כדאמרינן במסכת ערכין (דף יא.) מכמה מקראות וסבר ר' יוסי עיקר השיר אינו אא"כ חליל מכה עם השיר וכן כנורות ונבלים הכל כמנין המפורש שם הלכך עבודה היא וכי היכי דתמיד דוחה שבת שיר שלו נמי דוחה שבת: בפה. הלוים אומרים השיר דבר יום ביומו כגון לה' הארץ ומלואה (תהלים כד) בראשון גדול ה' ומהולל (שם מח) בשני וכן כולם ובשבת שאי אפשר לחליל אינו דוחה שאין כלי שיר המצוה ולקמן ילפינן טעמייהו מקראי: אבל שיר של שואבה. שהיה כל הלילה על מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כדקתני במתני' והלוים בכנורות ובנבלים: דברי הכל שמחה יתירה היא. ואינה מן התורה אלא להבב את המצות ולא דחי שבת: דבהכי פליגי. בעיקר שירה בפה או בכלי: מאן דמכשר. עץ לכל כלי שרת סבר עיקר שירה בכלי והוו להו כלי השיר כלי שרת ואבוב היה במקדש מימות משה והוא של קנה כדתנן בערכין (דף י:) הלכך שאר כלי שרת מיניה ילפינן לאכשורי בשל עץ: עיקר שירה בפה. וכלי לבסומי קלא בעלמא הוא הלכך כלי השיר אינן כלי שרת ולא ילפינן מינייהו לדמויי כלי שרת לאבוב של משה: אין דנין אפשר משאי אפשר. שאר כלים אפשר שיהיו של מתכת והן מכובדים הלכך ממנורה ילפינן להו ולא מאבוב של משה דהתם טעמא משום שאי אפשר לעשות של מתכת כדמפרש בערכין (דף י:) שצפהו *זהב ולא היה קולו ערב נטלו את ציפויו והיו קולו ערב ומאן דמכשר סבר דנין אפשר משאי אפשר דמ"מ אשכחן כלי שרת דעץ: ה"ג ואיבעית אימא עיקר שירה בפה ואין דנין אפשר משאי אפשר. וה"פ דכ"ע עיקר שירה בפה וליכא למילף מאבוב ואת"ל עיקר בכלי אפילו הכא מאבוב לא גמר דאין דנין אפשר משאי אפשר: והכא במילף מנורה בכללי ופרטי או בריבויי ומיעוטי קמיפלגי ה"ג ול"ג ממנורה. יש שדורשין את התורה בכלל ופרט ויש שדורשים אותה במדת רבוי ומיעוט הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל הלכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו לפי שהוא פירושו מהו כלל הכלול למעלה זה שאני אומר לך עכשיו ולא יותר וכי אתי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לו הלכך אי אתה דן על ידי כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט שלא נתרבו מתחילה והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט אלא משום דבכלל קמא נתרבה הכל במשמע אתי פרטא בתראה למעוטי ממשמעותיה וכי הדר אתי ריבוי אחריני בהדיה אהני לרבויי כל מילי דאלו דברים שהן כעין הפרט לא אינטריך דלא אימעיטו להו ממיעוטא והכי אמר בהדיא בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) גבי כל הנסקלין נתלין דמאן דדריש ריבויי ומיעוטי משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אחרון כל הדומין לפרט: מיעט של חרס. דע"כ מיעוטא למעוטי אתא וזהו הראוי להתמעט יותר מן הכל:

כתנאי

ר"ה ל"א

[תוס' ד"ה ותוס' ערכין פ"א ע"ב] [לקמן נא. תענית כז. ע"ז מז. ערכין יא.]

סוטה דף יד: מנחות ד' כח:

[יבמות מו. הוריות ג: זבחים לח. מנחות יט. פב: תמורה טו: יח: נדה לו:] (סוטה יד:)

מנחות דף כח:

גי' מהר"מ ולא פליג שם תנא

[צ"ל קתני]

[זבחים פג:]

גזור אע"פ שיש להם סמך מן המקרא כו' לתקן תדיר גזור בהו טפי מהנך כו' כצ"ל מהר"מ

הגהות הב"ח

(א) גמ' מנא אמינא דבהכי פליגי: (ב) שם ומאן דפסיל סבר אין דנין: (ג) רש"י ד"ה בשיר של קרבן וכו' בשעת ניסוך המים. נ"ב משום חג הסוכות נקט ניסוך המים כי לא היה ניסוך המים אלא בחג ודוקא בתמידי שחר כמו שפירש רש"י במשנה ר"פ לולב וערבה: (ד) תוס' ד"ה וחד תני וכו' ושניה וכן בפרק מפילין:

רבינו חננאל

רב יהודא ורב עינא. חד הוה תני מתני' השואבה כדכתיב ושאבתם מים בששון: וחד הוה תני מתני' חשובה [משום דחשובה] ובאה מששת ימי בראשית: ת"ר חליל דוחה את השבת דברי ר' יוסי ב"ר יהודה. וחכ"א אפי' יו"ט אינו דוחה: אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן. דר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודחיה שבת. ורבנן סברי עיקר שירה בפה ולאו עבודה היא ולאו דחיה שבת: ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דבהכי פליגי. דתניא כלי שרת שעשאן של עץ פסול. ור' יוסי ב"ר יהודה מכשיר. מאי לאו בהא קמיפלגי. ר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי והאבוב כלי שרת הוא ואמר מר אבוב של משה של קנה היה. ש"מ שעושין כלי שרת של עץ. [רבי פוסל דר'] (ור') סבר דעיקר שירה בפה והאבוב לאו כלי שרת הוא לפיכך עשאוה של קנה. ודחינן לא כ"ע עיקר שירה בכלי. ר' ור' יוסי בדנין אפשר משאי אפשר פליגי. פי' אבוב אי אפשר לעשותו ממיני מתכות דגרסינן בערכין פ"ב (דף י.). ת"ר אבוב שבמקדש חלק היה דק קטן היה מימות משה היה והיה קולו ערב. וצוה המלך וצפהו זהב ולא היה קולו ערב ונטלו צפויו וחזר קולו כמו שהיה. וא"ר פפא התם היינו חליל היינו אבוב. דתנן *) לא היה מכה באבוב של נחושת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב כו'. לפיכך אמר אבוב אי אפשר לעשותו ממיני מתכות כשאר כלי שרת שאפשר לעשותן ממיני מתכות. הלכך אמרינן ר' סבר אין דנין כלי שרת שאפשר לעשותן ממיני מתכות מן אבוב שאי אפשר לעשותן ממיני מתכות. ור' יוסי סבר דנין אפשר משאי אפשר. איבעית אימא כ"ע לא ילפינן מאבוב דמשה אי משום דאין דנין אפשר משאי אפשר או משום דעיקר שירה בפה. והכא במילף מנורה פליגי ר' דריש כללי ופרטי ועשית מנורת כלל בכל דבר זהב פרט. זהב ולא דבר אחר. מקשה תעשה. חזר וכלל. כלל ופרט כו'. מאי מיעט. מיעט של עץ. ר' יוסי ב"ר יהודה דרש רבויי ומעוטי. ועשית מנורת ריבה. זהב מיעט. מקשה תעשה חזר וריבה כו': א"ר פפא עיקר שירה בפה או בכלי

*) נראה דצ"ל דתנן שם החליל מכה לפני המזבח וכו' ולא היה מכה באבוב כו'.

[נ"י כתנאי (*דתניא) *עבדי כהנים היו דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר [a]משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא ומאמאום היו שהיו משיאין לכהונה ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר לוים היו מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר *עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה ומאן דאמר לוים היו קסבר *עיקר שירה בכלי ותסברא רבי יוסי מאי קסבר אי קסבר עיקר שירה בפה אפילו עבדים נמי אי קסבר עיקר שירה בכלי לוים אין ישראלים לא אלא *דכולי עלמא [ב]עיקר שירה בפה ובהא קא מיפלגי דמר סבר הכי הוה מעשה ומר סבר הכי הוה מעשה למאי נפקא מינה למעלין מדוכן ליוחסין ולמעשר קא מיפלגי מאן דאמר עבדים היו קסבר אין מעלין מדוכן ליוחסין ולא למעשר ומאן דאמר ישראל היו קסבר מעלין מדוכן [ג]ליוחסין אבל לא למעשר ומאן דאמר לוים היו קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשר ורבי ירמיה בר אבא אמר מחלוקת בשיר של שואבה דרבי יוסי בר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת ורבנן סברי [ד]שמחה יתירה אינה דוחה את השבת אבל [ה]בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודוחה את השבת מיתיבי שיר של שואבה דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינו דוחה תיובתא דרב יוסף תיובתא לימא בשיר של שואבה הוא דפליגי אבל בשיר של קרבן דברי הכל דוחה את השבת °לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף בתרתי אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה והוא הדין לקרבן והאי דקמיפלגי בשיר של שואבה להודיעך כחו דרבי יוסי בר יהודה דאפילו דשואבה נמי דחי והא קתני זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב זהו דאינו דוחה אבל דקרבן דוחה מני אי נימא רבי יוסי בר יהודה האמר שיר של שואבה נמי דוחה אלא לאו רבנן ותיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי דכתיב °ויאמר חזקיהו (דה"ב כט) להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל מ"ט דמאן דאמר עיקר שירה בפה דכתיב °ויהי כאחד למחצצרים (שם ה) ולמשוררים להשמיע קול אחד ואידך נמי הא כתיב ויאמר חזקיהו הכי קאמר החל שיר ה' בפה על ידי כלי דויד מלך ישראל לבסומי קלא ואידך נמי הא כתיב ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים הכי קאמר משוררים דומיא דמחצצרים מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי: **מתני'** (א) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו [ו]במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול מנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וארבעה סולמות לכל אחד ואחד וארבעה ילדים מפירחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל *[ז]מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה [ח]חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות

*) [ת"י דלא הקשו גם ממגבעת ועיין בתוי"ט שהגיה דבר זה בתימה]

רש"י

כתנאי · עיקר שיר בפה או בכלי : עבדי כהנים היו · [משנה] במסכת ערכין היא על אוחזי כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימינן : משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא · זה שם המשפחות : ומאמאום היו · זה שם מקומם : ומשיאין לכהונה · ישראל מיוחסין היו שנשיהם אלמנות ובנותם ראויות תורה אור לינשא לכהנים : לוים היו · אבל ישראלים פסולין לכך : מעלין מדוכן · הרואהו עומד על הדוכן עם הלוים א"צ לבדוק אחריו לא להשיאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון דודאי לוי הוא שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם כי אם לוים כדי שלא יטעו בהם בני אדם להחזיקם כלוים ואינם לוים: ומ"ד ישראל היו · סבר מדוכן ליוחסין מעלין שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים : אבל לא למעשרות · שלא נזהרו מלהעמיד שם ישראל : ומאן דאמר עבדים היו · קסבר אין סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להעלותן ליוחסין הלכך לא נזהרו על כך : ור' ירמיה אמר כו' · לעיל קאי אפלוגתא דרבי יוסי ברבי יהודה ורבנן ופליג אדרב יוסף : הכי גרסינן דרבי יוסי סבר שמחה יתירה נמי דוחה שבת הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבות בעלמא : תיובתא דרב יוסף · דאמר מודה ר' יוסי בשיר של שואבה דלא ידחה : אבל בשיר של קרבן דוחה כו' · האי לשון קושיא ובעיא הוא כלומר הזינן הכא דבשל שואבה פליגי ואיכא למידק הא בשל קרבן מודו רבנן דדחי : נימא תהוי תיובתא דרב יוסף · נמי בהא דאמר לעיל בשל קרבן פליגי והכא דייקינן דמודו רבנן ביה והויא תיובתא בתרתי בשל שואבה הוי תיובתיה מדרבי יוסי ובשל קרבן הוי תיובתיה מדרבנן : והוא הדין לקרבן · ומדרבנן לא תותביה : והא קתני מתניתין וזהו חליל כו' · ל"ג והא עלה קתני אלא והא קתני : אלא לאו רבנן היא · דשמעינן להו בדשואבה דלא דחי וקתני זהו למעוטי דקרבן אלמא בשל קרבן מודו : החל שיר ה' והחצוצרות ועל ידי כלי דוידי · אלמא כלי דוד שיר ה' קרי ליה : למחצצרים ולמשוררים · והכא לא כתיב כלים וחצוצרות לאו כלי שיר נינהו שהן לתקיעות התמידין והמוספין : **מתני'** יורדין לעזרת נשים · כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוהה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיפוע ההר: ומתקנין שם תיקון גדול · מפרש בגמרא : וארבעה ספלים של זהב בראשיהן · בראש כל מנורה ומנורה : ילדים · בחורים ובידיהם כדי שמן ועולים כל אחד בסולמו : מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן היו מפקיעין · ממכנסי בגדי הסרד שהיו מש"ל לבוש ומאבנטיהם הישנים · מפקיעין קורעין לעשות פתילות : שלא היתה מאירה מאור בית השואבה · לפי שהמנורות גבוהין חמשים אמה* והר הבית גבוה והאורה זורחת בכל העיר וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאמרינן בסדר יומא (דף טז.) והמנורות עולין למעלה הימנה :

תוספות

עבדי כהנים היו · משנה היא פרק שני דערכין (דף י.) ותימה דהכא מסקינן דכ"ע עיקר שירה בפה והתם קתני רישא דחליל מכה בשמונה ימי החג ואי אפשר בלא שבת וי"ל דהא מפרש טעם משום דאין שבות במקדש ובירושלמי פריך ומשני רישא רבי יוסי בר' יהודה היא :

מעלין מדוכן · רואהו עומד על הדוכן עם הלוים אין צריך לבדוק אחריו לא להשיאו מיוחסת וליתן לו מעשר ראשון דודאי לוי הוא שמפני דבר זה לא הרגילו עבדים לעמוד שם כך פירש בקונטרס משמע שרוצה לומר דפליגי בהכי דמר סבר אין להעמיד עבדים לדוכן דחיישינן שמא יעלוס ליוחסין ולמעשר ומר סבר לא חיישינן למעשר אבל חיישינן ליוחסין ומר סבר אף ליוחסין לא חיישינן ואין הלשון משמע כן דקאמר והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הכי הוה מעשה ומ"ס הכי הוה מעשה משמע שהמעשר אין תלוי בהעלאה אלא העלאה תלויה במעשר דמר סבר הכי הוה מעשה שהלוים היו בקיאים בכלי שיר ומר סבר עבדים היו בקיאים יותר מן הכל והעמידום ומיהו פרק שני דערכין (דף יא. ושם) משמע כפירש הקונטרס דגרס והכא במעלין מדוכן למעשרות וליוחסין קמיפלגי ומיהו גם לפי מה שפירשתי שם יש ליישבו :

למחצצרים ולמשוררים · והכא לא כתיבי כלים וחצוצרות לא כלי שיר נינהו שהם לתקיעות התמידין והמוספין כך פירש בקונ' ותימ' קרא גופיה כתוב בכלי שיר דקרא הכי כתיב בדברי הימים (ב' ה') גבי שלמה כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה' וכהרים קול בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו וי"ל דדייק מדחלקם לב' הילולים דמעיקרא כתיב גבי שירה בפה להשמיע קול אחד להלל להודות לה' ולבתר הכי כתיב גבי כלי השיר ובהלל לה' שמע מיניה דעיקר שירה בפה וכלי השיר לבסומי קלא :

מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן · תימה דלא חשיב נמי *)כתונת שגם היא היתה של שש :

שעליהן הלוים עומדין בכלי שיר · לשמחת בית השואבה אבל דוכן לשיר דקרבן אצל המזבח היה כך פירש בקונט' ובמס' מדות (פ"ב מ"ו) תנן ומייתי לה בפ"ק דיומא (דף טז.) ראב"י אומר מעלה היתה שם גבוהה אמה ודוכן נתון עליה ואותה מעלה היתה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים :

קרא

עין משפט נר מצוה

ג א ב מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש הלכה ג סמג עשין קסט :

ד ג מיי' שם ופ"כ מהל' איסורי ביאה הל' ג :

ה ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יג :

ו ה מיי' פ"ג מהלכות כלי המקדש הל' ו סמג עשין קע :

ז ו מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יב :

ח ז מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ו :

ט ח מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יד :

רבינו חננאל

תנאי היא דתנן בערכין פ"ב עבדי כהנים היו דברי ר"מ[ר' יוסי]אומר משפחת בית הפגרים כו' · רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר לוים · מאי לאו בהא פליגי דמ"ד עבדים היו · פי' אלו המכים באבוב קסבר עיקר שירה בפה והלויים הם משוררים · פי' ואלו המכים באבוב אף על פי שהן עבדים הותרו שהרי אין הסמיכה עליהן · ומ"ד לוים היו קסבר עיקר שירה בכלי לפיכך לויים היו · ותסברא דבהכי פליגי אי הכי ר' יוסי דקתני כשרין היו מאי קאמר כו' כמו שהוא מפורש בערכין פרק ג' ור' ירמיה בר אבא אמר מחלוקת בשיר של בית השואבה אבל בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודחיא שבת מיתיבי חליל של בית השואבה דוחה שבת דברי ר' יוסי בר' יהודה וחכ"א אפילו יו"ט אינו דוחה תיובתא דרב יוסף תיובתא בחליל של בית השואבה אבל בשיר של קרבן דברי הכל דחי ואסיקנא תיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא מ"ד עיקר שירה בכלי מ"ט דכתיב ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח וגו' ומ"ד עיקר שירה בפה מ"ט דכתיב ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד *) והכי קאמר להעלות העולה החל שיר ה' בפה ועל ידי כלי דוד לבסומי קלא · ואידך אמר לך אדרבה משוררים למחצצרים מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי : מתני' מוצאי יו"ט הראשון של חג היו יורדין לעזרת ישראל ומתקנין שם תיקון גדול

*) חסר כאן וצ"ל ואידך נמי הא כתיב ויאמר חזקיהו וגו' הכי קאמר וכו' .

מסורת הש"ס

ערכין י.

[שם יא.] תענית כז. [לעיל נ: ושם נסמן]

[שם בערכין פ"ט]

שבת כא. יומא כג.

הגהות הב"ח

(א) במשנה אמרו כל מי שלא ראה שמחת וכו' כדים של שמן של מאה :

גליון הש"ס

גמרא לימא תהוי תיובתא דר"י בתרתי · כעין זה לעיל דף ה ע"ב וש"נ :

עין משפט נר מצוה

י א טוש"ע א"ח סימן קכד סעיף ח:

יא ב מיי' פ"ה מהלכות מלכים הלכה ז:

יב ג מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה יג:

באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות והלוים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמש עשרה (*מעלות) שבתהלים שעליהן לוים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהן קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו [א] הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו (*הגיעו לקרקע [ב] תקעו והריעו ותקעו) היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח הגיעו לשער היוצא ממזרח הפכו פניהן ממזרח למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה ומשתחוים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו ר' יהודה אומר היו שונין ואומרין אנו ליה וליה עינינו: **גמ'** ת"ר מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם מי שלא ראה בהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם מאי היא אמר אביי ואיתימא רב חסדא זה בנין הורדוס במאי בניה *אמר (רבא) באבני שישא ומרמרא איכא דאמרי באבני שישא כוחלא ומרמרא אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דלקבל סידא סבר למשעיין בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי דמיתחזי כאדותא דימא תניא *רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו [ג] פעמים שהיו בה (*ששים רבוא על ששים רבוא) כפלים כיוצאי מצרים והיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א (א) של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד [ד]רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן *הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן ולא היו יושבין מעורבין אלא זהבין בפני עצמן וכספין בפני עצמן ונפחין בפני עצמן °וטרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו אמר אביי וכולהו [א]קטלינהו [ה]אלכסנדרוס מוקדן מ"ט איענשו משום דעברי אהאי קרא °לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואינהו הדור אתו כי אתא אשכחינהו דהוו קרו בסיפרא °ישא ה' עליך גוי מרחוק אמר מכדי ההוא גברא בעי למיתי ספינתא בעשרה יומי דליה זיקא ואתי ספינתא בחמשא יומי נפל עלייהו וקטלינהו: במוצאי יום טוב כו': מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו *חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה תנו רבנן *בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה היכי עביד הכי והכתיב °הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב *)קרא אשכחו ודרוש וספדה

*) [זבחים סב.]

דברים יז · שם כח · דה"א כח

תוספות

קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו. תימה דמשמע שמקרות הגבר הולכין לשאוב מים וא"כ היו נפסלין בלינה דע"כ לא פליגי פ"ב דזבחים (דף כ.) אלא לענין קידוש ידים ורגלים מקרות הגבר ועד לפרא [אי]פסלא בלינה או לא אבל מי הכיור (עצמו) נפסלין בעמוד השחר כדמוכח התם ואפי' סילקן מן הכיור אחר קרות הגבר הדר מקשע ליה וי"ל דשופין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פניהם למערב וגם בחזרה לאחר מילוי והיה מאיר היום קודם שיגיעו לעזרה ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה כדתנן פרק חטאת העוף במסכת מעילה (דף י.) גבי נסכים ואף על פי שהגלוסקמ היתה מקודשת מכל מקום אין כלי שרת מקדשין בחוץ אלא בפנים:

והיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים (ב). פירוש סנהדרין תימה הא דתנן פרק קמא דסנהדרין (דף ב. ושם) סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד רבי יהודה אומר שבעים [וא"כ ה"ל לעשות רק שבעים קתדראות] ומתוך כך צריך לפרש שאותה קתדרא היתה למופלא שבב"ד ולא היה מן החשבון *דאי לאו הכי קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה:

[וע"ע תוספות סנהדרין סז: ד"ה אמר]

רש"י

באבוקות של אור. זורקין אותם כלפי מעלה ומקבלין אותם ויש שבקיאין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה וזורק זו ומקבל זו: דברי תושבחות. מפרש בגמרא: ט"ו מעלות. אורך המעלה ברוחב העזרה ורוחב המעלה חצי אמה ורומה חצי אמה כדאמרינן במסכת מדות (פ"ב מ"ג) ובסדר יומא (דף טז.): שעליהן הלוים עומדין [בכלי] שיר. לשמחת בית השואבה אבל דוכן לשיר הקרבן אצל המזבח היה: תקעו והריעו. זה סימן לילך למלאות המים לניסוך מן השילוח: הגיעו לעזרה. לקרקע עזרת נשים: תקעו והריעו ותקעו. ובראש השנה (דף לג:) יליף בכל תקיעות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע: והיו תוקעין והולכין. באלו שלש אחרונות מאריכין עד שמגיעין לשער היוצא מעזרת נשים להר הבית לשיפולו למזרח והשער ההוא מכוון כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים ויורדין ממערב למזרח וכשהיו נכנסין למקדש היו הולכין ממזרח למערב דרך עלייה: הפכו פניהם. למערב נגד העזרות וההיכל לומר דבר זה: אבותינו. בבית הראשון היו כופרין ולא היו פניהם לבית אלא אחוריהם אל היכל ה' וגו' פסוק הוא ביחזקאל (ח): שונין אותה.. שונין אותה כדמפרש אנו ליה וליה עינינו: **גמ'** מאי היא. איזה מן הבניינים של שלמה או של נחמיה בן חכליה או של הורדוס שסתרו ובנאו: [שישא]. שיש צבוע לא לבן ולא שחור אלא כעין ירוק בלע"ז בי"ש: [ומרמרא]. שיש לבן: כוחלא. שישא צבוע ככחול: אפיק שפה. שורה של אבנים נכנסה ושורה יוצאה: דמיחזי כאדותא דימא. כגלי הים שהאבנים משונים במראיהן זו מזו והעינים המסתכלות בהן שוטטות ונראות כאילו גלי הים הם נדים ונעים: דיופלוסטון. לשון יונית דיו שנים פלו לשון שרים כמו מטרפולין וכמו דיופולין מרומי דתענית (דף יח:) סטון לשון סטיו שני סטוין: סטיו כפול. לישיבת שרים של אלכסנדריא שהלכו שם יוחנן בן קרח ושרי החיילים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ונתיישבו שם ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והחריב את מצרים והרגו מישראל שהלכו שם כמו שנתנבא עליהם ירמיה (מג) עלו בניהם שם לגדולה ועושר עד שהחריבם אלכסנדרוס: בסילקי. פלטירין גבוהים נקראים בסילקאות: כנגד שבעים ואחד זקנים. שעשו להם סנהדרין: ככרי זהב *גרסינן: בימה. כעין אלמימבר"א שלנו: חזן הכנסת. שמש הצבור: לענות אמן. שהיה שליח שלפני התיבה גומר ברכתו והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו: זהבין כספין. צורפי זהב צורפי כסף: נפחים. חרשי ברזל: טרסיים. חרשי נחושת: גרדיים. אורגין: ונפנה לשם. ונשכר להם למלאכתם: ההוא גברא הוה. עליו נאמר מקרא זה וגזרת מלך היא להחריבה: ודלי זיקא. גבה הרוח: חלקה היתה. העזרת נשים בראשונה ולא היו זיזין יוצאין מן הכתלים: והקיפוה גזוזטרא. נתנו זיזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות לווחין שקורין בלנ"ק כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות וזהו תיקון גדול דקתני מתניתין שמתקנין בכל שנה: מבפנים. בעזרת נשים: מבחוץ. ברחבה של הר הבית ובחיל: היכי עביד הכי. כל מלאכת שהוסיפו ושינו כלום על בנין שלמה: והכתיב גבי דוד המלך כשצוה את שלמה על מדת הבית ובניינו: הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. כל תבנית שהודיעו הקב"ה ע"י גד החוזה ונתן הנביא: קרא אשכחו. שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול: וספדה

תורה אור

מסורת הש"ס

[נ"ל שיר המעלות וכ"א במשנה שבמשניות]

[כל זה ליתא במשנה שבמשניות וכן מוכח מרש"י דהכא ד"ה הגיעו לעזרה וכו' וגם מרש"י דלקמן נג: ד"ה שלשה לשער התחתון וכו' מוכח דליתא לגבא זו]

ב"ב דף ד. ע"ש [ושם ליתא רבה]

[תוספתא פ"ד]

[כל זה ליתא בתוספ' ובע"י ליתא פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים]

[מדות פ"ב מ"ה ע"ש]

[תוספתא פ"ד ע"ש]

גרסינן לאפוקי דינרי כ"ה בס"א · רש"ל

רבינו חננאל

תנא בראשונה כשהיו רואין שמחת בית השואבה היו אנשים מבפנים ונשים רואות מבחוץ והיו באין לידי קלות ראש התקינו ג' גזוזטראות בעזרה כנגד ג' רוחות להיות הנשים רואות מלמעלה. והיכי עבדי הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' וגו' [והאיך] התקינו אח"כ. אמר רב יוסף קרא אשכח

הגהות הב"ח

(א) גמרא כנגד שבעים ואחד זקנים כל אחת כצ"ל ותיבות של סנהדרי גדולה נמחק: (ב) תוס' ד"ה והיו בה וכו' זקנים שעשו להם סנהדרין:

הגהות הגר"א

[א] במשנה (הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו) תא"מ: [ב] שם הגיעו לקרקע · נ"ב העזרה: [ג] גמ' סטיו לפנים מסטיו והיו בה כו' · כצ"ל: [ד] שם ריבוא · רשום עליו קו למחקו: [ה] שם (אלכסנדרוס מוקדן) תא"מ ונ"ב טרכינוס:

גליון הש"ס

גמרא וטרסיים · עיין ע"ז דף יז ע"ב תוספות ד"ה רבן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמרא קטלינהו אלכסנדרוס מוקדן · נ"ב עיין הקדמת אברבנאל לס' מלכים שמחק מלת מוקדן ויאמר שם בראיה ברורה שאלכסנדרוס הוא לא היה אלכסנדר מוקדן שהיה בזמן בית שני ואלכסנדר הזה קיסר היה ק"נ שנה אחר הבית יעוש"ה:

מסורת הש"ס

וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד אמרו והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה הא הספידא מאי עבידתיה פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצה"ר שנהרג בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב °והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד שמחה בעי למעבד אמאי בכו כדדרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר °כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא *א"ר אסי °יצה"ר בתחלה דומה לחוט של *בוביא ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר °הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתן לך שנאמר °אספרה אל חוק וגו' אני היום ילדתיך °שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים אומר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר °חיים שאל ממך נתתה לו וגו' דרש ר' עוירא ואיתימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצה"ר הקב"ה קראו רע שנאמר °כי יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערל שנאמר °ומלתם את ערלת לבבכם דוד קראו טמא שנאמר °לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא שלמה קראו שונא שנאמר °אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך ישעיה קראו מכשול שנאמר °סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי יחזקאל קראו אבן *שנאמר °והסרותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר יואל קראו צפוני *שנאמר °ואת הצפוני ארחיק מעליכם ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן את פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם כי הא דאביי שמעיה להההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל באורחא אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו *אמר רבי יצחק יצרו של אדם *מתגבר עליו בכל יום שנאמר °רק רע

°) ברא֗שית ו

רש"י

וספדה הארץ · בנבואת זכריה ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג וכתיב משפחת בית דוד לבד וכתיב לבד שאפי' בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים: שעוסקין בהספד · באותה שעה והמצטער אינו מיקל ראש ועוד שאין יצר הרע שולט כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן ולקמן אמר שהקב"ה שוחטו כו' אמרה תורה כו': כאן שעסוקין בשמחה · וקרובה לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט עכשיו לא כל שכן: והביטו אלי את אשר דקרו · יסתכלו בהרוג שלפניהם: וספדו עליו כמספד על היחיד · כאדם המספיד על בן יחיד שהיה לו ומת: צדיקים בוכים · שנזכרים בצערם שהיה להם לכבוש הרשע הזה בחייהם: כי יפלא בעיני וגו' · סיפיה דקרא גם בעיני יפלא: של בוביא · עכביש שקורין איריני"א: ולבסוף · משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו: מושכי העון בחבלי השוא · בתחלה היו מביאין אותו עליהם ע"י חבלים שאינן של כלום: וכעבות העגלה · חבל עבה שקושרין בו את הפרה למחרישה: אספרה אל חוק · אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון: היום ילדתיך · היום אגלה לבריות שבני אתה: אם רעב שנאך · יצרך הרע רעב ותאב לעבירה: האכילהו לחם · הטריחהו במלחמתה של תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי (משלי ט): השקהו מים · זה תורה דכתיב בה הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה): ישלימנו לך · שיהא שלם יצרך עמך ואוהבך ולא ישיאך לחטוא וליאבד מן העולם: הצפוני · כדמפרש צפון בלבו של אדם: פניו אל הים הקדמוני · המקדש הראשון שהוא כים שהיו הכל נקבצים שם כים שכל הנחלים הולכים אליו: ועלה באשו וצחנתו · ומפני שהעלה באשה וסרחון שהניח האומות ונתגרה בישראל: נקדים וניזיל באורחא · נשכים בהשכמה קודם היום השכמה קרי קדמותא בש"ס: כי הוו פרשי מהדדי · שהיו משתי עיירות והגיעו לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזו לכאן: אורחא רחיקא · דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו ואי אפשינו עוד לילך יחד: ולוותין בסימא · אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעים לוות שלנו: אי מאן דסני לי · אם היה שונאי מתייחד עם האשה לא הוה מצי אוקומי אנפשיה מלחטוא ועל עצמו היה אומר: תלא נפשיה · נשען על בריח הדלת כאדם שמחשב ומצטער:

תוספות

וכיון שהגיע לענות אמן מניף בסודר וכל העם עונין אמן · בערוך קשיא ליה לרבינו נסים הא דאמר בריש גמרא דשלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין עונין אמן יתומה והא הכא לא שמעו הברכה אלא בהנפת הסודרין יודעין שהגיע עונת אמן והן עונין אמן יתומה ומפרש בשם רבנן דבני מערבא שעל מי שהוא חייב ברכה קאמר ובענייתו אמן רוצה לצאת ידי חובתו צריך שישמע ואחר כך יענה אמן ולא יענה אמן יתומה והא דעונין אמן בהנפת סודרין הייתו בקריאת ספר תורה ולא בתפלה ולא בדבר שצריך (א) מוציא רבים ידי חובתן וכן מפרש בגמרא דפירקין בירושלמי בימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עליה עמד אחד מהן לקרות היה הממונה מניף בסודרין והם עונין אמן על כל ברכה וברכה ובברכות ירושלמי בסוף אלו דברים קאמר איזו היא אמן יתומה הוגא אמר רב הן הן דחייב לומר ברכה ולא ידע מה הוא עונה ורב כהן צדק גאון אמר חייב לבור לשתוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן ואח"כ יענה אמן לאחר שתכלה הברכה מפי המברך* ועוד יש לומר יודעים היו לכוון סדר הברכות שזו אחר זו במנין שמונין כסדרן*:

*אם ברזל הוא מתפוצץ · שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע ותימה הא משמע שהפטיש הוא ברזל מפוצץ סלע וכמו כן קשה פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד. ושם:) דקאמרינן מה ברזל מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וכן קשיא במסכת שבת פרק אמר רבי עקיבא (דף פח: ושם) מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה מתחלק לשבעים לשון ובההיא דסנהדרין היה מגיה רבינו שמואל מחלק ולא גרסינן מתחלק ולא יתכן להגיה כן כלל דמה לו להזכיר הפטיש ה"ל למימר מה סלע מתחלק ועוד בהך דשמעתין משמע שהברזל מתפוצץ ואית דגרים הכא אם ברזל הוא מפעפע שנאמר הלא כה דברי כאש ואם מפעפע את הברזל ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע ורבינו תם מקיים גירסת הספרים ומפרש וכפטיש יפוצץ סלע שהסלע מפוצץ את הברזל כדאמרינן במדרש (*אגדה) מעשה באחד שקנה סנפירין ובא לבדקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נבקע הסדן ונחלק

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכיון וכו' ולא בדבר שצריך צבור מוציא:

[סנהדרין נט:]

[גי' הערוך כוביא פי' הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת עליו הערב כרוך נקרא כוביא]

גליון הש"ס

גמרא יצה"ר בתחילה דומה· עי' מדרש רבה בראשית פכ"ב: שם שנאמר והסרתי · וכן בסמוך (ע"ב) ואידך והסרתי וכו' וכן ברכות דף לב ע"א בכולהו מייתי הך קרא ולא ידעתי אמאי לא מייתי ממוקדם יחזקאל יא יט והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר:

רבינו חננאל

ודרש וספדה הארץ משפחות וגו' אמר רב יצר הרע בתחלה דומה לחוט של כוביא *). פי' הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת ועליו הערב כרוך נקרא בוכיא ובסוף דומה לחוט העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וגו' · ז' שמות נקרא יצה"ר · הקב"ה קראו רע שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו· משה קראו ערל שנאמר **) ונמלתם את בשר ערלתכם · דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא · שלמה קראו שונא שנאמר אם רעב שונאך וגו'· ישעיה קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול וגו' · יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן · יואל קראו צפוני שנאמר את הצפוני ארחיק מעליכם וגו' ***) וגם זה יצה"ר הצפון בלבו של אדם ארחיק מעליכם שהוא החריב המקדש ראשון והשני ומניח האומות ומתגרה בישראל ובתלמידי חכמים יותר מכולם · וכן הגדול מחבירו יצרו גדול

*) נראה דצ"ל כוכיא וכ"ה בערוך ערך כוכיא וידוע דע"פ הרוב ד' הערוך נתייסד ע"פ גירסת רבנו הר"ח ז"ל ·

**) הדברים נראים דט"ס דצ"ל ומלתם את ערלת לבבכם וכמו דאיתא בגמרא וק"ל.

***) אולי צ"ל וגם בברייתא תניא ואת הצפוני זה יצה"ר .

שונות

[ע"כ בערוך]

[וע"ע תוספות ברכות מז. ד"ה אין]

[שייך לעמוד הקודם] [שכך אמן]

[בקדושין איתא מתחדש וכן איתא בעי' הכא]

זכריה יב · שם · ישעיה ה · תהלים ב · שם · שם כא · בראשית ח · דברים י · תהלים נא · משלי כה · ישעיה נז · יחזקאל לו · יואל ב · קדושין ל:

רע כל היום · כל היום רעתו נתוספת : ה' לא יעזבנו בידו · בתריה כתיב : מנוול זה · יצר הרע : לכו למים · כמשלה תורה למים וכתיב אבנים שחקו מים : דברי כאש · והאש מפעפע את הברזל והיינו מתפוצץ שהניצוצות ניתזין ממנו : עבדו · יצה"ר הוא עבדו של אדם שאם רצה הרי הוא מסור בידו שנאמר ואתה תמשל בו : באטב"ח · (ב) אלפא *ביתא הוא א"ט ב"ח ג"ז ד"ו הרי עשיריות י"צ כ"פ ל"ע מ"ס הרי מאות ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ם הרי אלפים ונשארו הנ"ך שלא היה לה"א בן זוג בעשיריות ולא לנו"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות ולא לכ"ף בן זוג באלפים וחברם יחד נמצא דרך אלף בית זה שהדה מנון סמ"ך מן מ"ם במקום מ"ם ה"א מן ה"ן במקום נו"ן דלי"ת מן ד"ו במקום וי"ו ועוד ה' במקום נו"ן : התעם · תעות בעלמא : בקרבם · משמע נטוע בלבם : הלך · עובר דרך עליו ואינו מתאכסן עמו : אורח · אכסנאי : איש · בעל הבית : ויבא הלך · בדוד ובת שבע קאי דקאמר ליה נביא לדוד על יצר רע הבא אליו : אבר קטן · גוייה : משביעו · בתאמים : רעב · גופו חסר כח ורעב לעת זקנה : שבע · בכח שלם : גלות · שהגלה את ישראל : לא היה · אינו כדי והלואי לא היה : אהלים לשודדים · אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות ורועים מקנה כל ימיהם וכתיב סיפיה דקרא לאשר הביא וגו' כלומר הוא עצמו גרם לו הרגזתו שהביאם בעולם : מה לי פה · זו היא חרטה : ואשר הרעתי · רישא דקרא אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעתי אני בראתי את יצר הרע המחטיאם וגרמתי להם כל זאת : שלשה מקראות · המעידין שהטועות והזכיות בידו ותוכן הלבבות:חרשים · אומנים : משיחים שניהם חרשים לבנין בית המקדש אליהו חרש אבן שבנה מזבח בהר הכרמל ומצינו שהוא עתיד להשתלח: וכהן צדק· הוא שם בן נח ונקרא חרש ויחזק חרש את צורף (ישעיה מא) ובבראשית רבה (פ' מ"ג) מפרש ליה במלכי צדק שבא לקראת אברהם וברכו וחיזקו וקראו חרש על שם בנין התיבה שבנה עם אביו: אלה הקרנות אשר זרו · בתריה כתיב : שפיל לסיפיה דקרא · דאלה הקרנות ויבאו אלה להחריד אותם סוף הפסוק הוכיח שתחילתו אינו מדבר בחרשים אלא באומות שכששאל הנביא את המלאך מה אלה החרשים אמר לו אלה הקרנות כלומר אומות הללו אשר זרו את יהודה ויבאו אלה החרשים להחריד אותם הקרנות לידות את קרנות הגוים : שפיל · השפל עצמך לתחתית המקרא לסופו : *אמר רב ששת בהדי הנא באגדתא למה לי · מה לי אצלו בהגדה בקי הוא בהגדה ממני ולא אוכל לו:שבעה רועים ושמנה נסיכים · לא ידעתי בהם טעם כמדומה לי דאמרינן בעלמא ויצחק להיכן אזל להציל בניו מדינה של גיהנם כדכתיב כי אתה אבינו (מדרש ילקוט מיכה ה)* : עמוס וצפניה · מן הנביאים היו : אדם שת ומתושלח · מן הצדיקים שהיו קודם המבול שלא חטאו עד דור אנוש

תורה אור

רע כל היום אמר רבי שמעון בן לקיש *יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר °צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו שנאמ' °ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו תנא *דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ אם אבן הוא נימוח דכתיב °הוי כל צמא לכו למים וכתיב °אבנים שחקו מים אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב °הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן יצר הרע מסיתו לאדם בעוה"ז ומעיד עליו לעולם הבא שנאמר °מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון שכן באטב"ח של ר' חייא קורין לסהדה מנון רב הונא רמי כתיב °כי רוח זנונים התעה וכתיב °בקרבם בתחלה התעם ולבסוף בקרבם אמר רבא בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש שנאמר °ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח וכתיב ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו *אמר רבי יוחנן אבר קטן יש לו לאדם מרעיבו שבע משביעו רעב שנאמר °כמרעיתם וישבעו וגו' אמר רב חנא בר אחא אמרי בי רב ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם ואלו הן גלות °כשדים וישמעאלים ויצר הרע גלות דכתיב °ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם וגו' כשדים דכתיב °)הן ארץ כשדים זה העם לא היה ישמעאלים דכתיב °ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו יצר הרע דכתיב °ואשר הרעתי *אמר רבי יוחנן אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל חד דכתיב ואשר הרעתי וחד דכתיב °הנה כחומר ביד היוצר כן אתם וגו' ואידך °והסרותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר אף מהאי נמי °ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' °°)ויראני ה' ארבעה חרשים מאן נינהו ארבעה חרשים אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן צדק מתיב רב ששת אי הכי היינו דכתיב °ויאמר אלי אלה הקרנות אשר זרו את יהודה הני *לשובה אתו א"ל שפיל לסיפיה דקרא ויבואו אלה להחריד אותם לידות את קרנות הגוים הנושאים קרן אל ארץ יהודה לזרותה וגו' א"ל בהדי חנא באגדתא למה לי °והיה זה שלום אשור כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם מאן נינהו שבעה רועים דוד באמצע אדם שת ומתושלח מימינו אברהם יעקב ומשה בשמאלו ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם ישי ושאול ושמואל עמוס וצפניה *)צדקיה *ומשיח ואליהו: ארבעה סולמות כו' : תנא גובהה של מנורה חמשים אמה (כו') : וארבעה ילדים של פרחי כהונה ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג : איבעיא להו מאה ועשרים לוג (א) כולהו או דלמא לכל חד וחד תא שמע ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג שהם כולם מאה ועשרים לוג תנא והן משובחין היו יותר מבנה של מרתא בת בייתוס אמרו על *בנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל שתי יריכות של שור הגדול שלקוח באלף זוז ומהלך עקב בצד גודל ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כן משום °ברב עם הדרת מלך מאי משובחים אילימא משום יוקרא הני יקירי טפי אלא התם כבש ומרובע ולא זקיף הכא סולמות וזקיף טובא : ולא היה חצר בירושלים : תנא אשה

*) נ"א חזקיהו °)ישעיה כג °°) זכריה ב

ונחלק הקורנס וסנפירין לא נחלק ממקומו היינו הוא דכתיב וכפטיש יפוצץ סלע הסלע יפוצץ את הפטיש וסנפירין הוא אבן ספיר ואע"ג דלא כתב יפוצצו סלע הרבה פסוקים יש בענין זה אבנים שחקו מים (איוב יד) פירושו שחקו אותן מים וקצת קשה דהכא מדמה פטיש ליצה"ר ובהכנו מדמי פטיש לדברי תורה בסנהדרין ובשבת ושמא ה"ט דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים וקשה לפירוש ר"ת דבריש מסכת תענית (דף ז.) אמר כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם שנאמר כפטיש יפוצץ סלע אלמא פטיש קשה ומפוצץ את הסלע* :

משביעו · שמרבה בתשמיש ביום ובלילה דהא מייתי לה בחלק (סנהדרין דף קז.) גבי עובדא דדוד שאמר בחנני ה' ונסני דקאמר מיד לעת ערב ויקם דוד מעל משכבו ואמר רב יהודה אמר רב שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה דאמר רבי יוחנן אבר קטן יש בו באדם : אשה

[ועיין תוספות קדושין ל: ד"ה אם]

כדכתיב (בראשית ד) אז הוחל וגו' מתושלח לדיק גמור היה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף קח:) שבעת ימים שנתלו לדור המבול הן ימי אבלו של מתושלח : לכולהו · לארבעת הילדים דהוו שלשים לכל חד : והן משובחין · בדבר זה היו משובחים בכחם יותר מבנה של מרתא : בנה של מרתא בת בייתוס · כהן היה : עקב בצד גודל · הוליכן בכבש בנחת עקב רגל אחד בצד גודל של חבירתה ודרך נושאי משאוי לרוץ : ולא הניחוהו אחיו הכהנים · להוליך שני אברים אלא כמנין המפורש בסדר יומא (דף כו:) פר קרב בכ"ד משום ברוב עם הדרת מלך : אי משום יוקרא · כובד המשוי : הנך יקירי טפי · שתי יריכות כאילו כבידות משלשים לוג : כבש ומרובע · הכבש היה משפע בשיפוע אורך קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה דשתים ושלשים אמה אורך לתשעה גובה :

יש

רבינו חננאל

הימנו ומתגבר עליו להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק וגו' אם פגע בך מנוול זה פירוש הוא יצה"ר משכהו לבית המדרש · אם וכו' וה' לא יעזבנו בידו · שכן באט"ב ב"ח קורין לסהדה מנון פירוש כגון א"ת ב"ש ג"ר ד"ק · וא"ל ב"ם ג"ן ד"ס וכיוצא בהן · ואלו האותיות של א"ט ב"ח כה הן א"ט ב"ח ג"ז ד"ו י"צ כ"פ ל"ע מ"ס ק"ת ר"ש · הן האותיות שאצל סמ"ך ה"א דל"ת ה"א שהוא סהדה יבא מהן מנון וכן חילוף · אמר רבא בתחלה קראו הלך ובסוף קראו אורח ובסוף איש · שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר וגו' · א"ר יוחנן אבר יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב : ד' הקב"ה מתחרט שבראן באלו יש הרעה אלו הן כשדים וישמעאלים גלות ויצה"ר כשדים הן ארץ כשדים זה העם לא היה אילמלא ג' מקראות הללו נתמוטטו רגלי שונאי ישראל ואשר הרעותי וכתיב כי הנה כחומר ביד היוצר וגו' וכתיב והסירותי וגו' · רב פפא אמר האי נמי דכתיב ואת רוחי אתן וגו' ד' חרשים משיח בן דוד משיח בן יוסף אליהו וכהן צדק · (ד' חרשים משיח בן דוד שבעה רועים משיח בן יוסף) שבעה רועים דוד באמצע אדם שת מתושלח מימינו אברהם יעקב ומשה משמאלו [שמונה] נסיכי אדם ישי שאול ושמואל . עמוס צפניה חזקיהו ואליהו ומשיח : פיס' ומנורות של זהב היו שם' וספלין בראשיהם כו' ד' ילדים מפרחי כהונה ובידיהן כדי שמן של ק"כ לוג ואוקימנא ביד כל אחד כד שמן של ל' לוג הכל ק"כ לוג · ואלו הילדים שהיו עולין בסולמות ובידיהן כד של ל' לוג היו משובחין מבן מרתא בת בייתוס שהיה נוטל ב' יריכות של שור גדול חלקוח באלף כסף בידו אחת ומהלך עקב בצד גודל ועולה בהן במזבח שהכהן היה עולה בכבש שאינו זקוף · ואלו הילדים כשהן זקופין : פיס' מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהם היו מפקיעין : ירושלמי מבלאי מכנסי כ"ג היו מדליקין נרות שבפנים ממכנסי כהן הדיוט היו מדליקין נרות מבחוץ כתיב להעלות נר תמיד שיערו לומר אין לך דבר שעושה שלהבת אלא פשתים · מהו מפקיעין תירגם ר' הגי מפשילין : תנן לא היתה חצר בירושלים שלא היתה מאירה

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאה ועשרים לוג לכולהו : (ב) רש"י ד"ה באטב"ח· נ"ב זהו פירוש הערוך אבל רש"י פירש בפ"א וכמו שהעתיק בס' עין יעקב :

מסורת הש"ס

עיין ברש"ע נוסחא אחרת

[קדושין ל: ע"ש]

[שם]

סנהדרין קז.

ברכות לב. ע"ש

ס"א יתיבי מותבי ליהודה

[בע"י איתא ואליהו ומשיח וכ"א בילקוט]

[ועי' פרש"י ברכות י. ד"ה שפיל]

[תוספתא דיומא פ"א]

[ועיין שבת סג:]

תהלים לז · שם · ישעיה נה · איוב יד · ירמיה כג · משלי כט · הושע ד · שם ה · שמואל ב יב · הושע יג · ישעיה כג · איוב יב · מיכה ד · ירמיה יח · יחזקאל לו · שם · זכריה ב · מיכה ה · משלי יד

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה כ סמג לאוין רלח טוש"ע י"ד סימן רלו סעיף ד :

תורה אור

אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה: חסידים ואנשי מעשה כו': ת"ר *יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו תניא *אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן הוא היה אומר כן למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי אם (א) תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך אם אתה לא תבא אל ביתי אני לא אבא אל ביתך שנאמר °בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך *אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך ומטיפיך יטופון אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה הנהו תרתי כושאי דהוו קיימי קמי שלמה °°אליחרף ואחיה בני שישא סופרים דשלמה הוו יומא חד חזייה למלאך המות דהוה קא עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא מסרינהו לשעירים שדרינהו למחוזא דלוז כי מטו למחוזא דלוז שכיבו למחר חזיא מלאך המות דהוה קבדח א"ל אמאי בדיחת א"ל באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו מיד פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה תניא *אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה *לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע והא גרמא ליה והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי הא והא גרמא ליה לוי הוה *מטייל קמיה דרבי בתמני סכיני שמואל קמיה שבור מלכא בתמניא מזגי חמרא אביי קמיה (*דרבא) בתמניא ביעי ואמרי לה בארבעה ביעי תניא אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין משם לבית המדרש משם לאכילה ושתיה °משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה איני *והאמר רבי יוחנן *שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר אלא הכי קאמר לא טעמנו טעם שינה דהוו מנמנמי אכתפא דהדדי: חמש עשרה מעלות: אמר ליה רב חסדא להההוא מדרבנן דהוי קמסדר אגדתא קמיה א"ל *שמיע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד א"ל הכי אמר רבי יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן אי הכי חמש עשרה מעלות יורדות מיבעי ליה אמר ליה הואיל ואדכרתן (מלתא) הכי אתמר *בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם

אחספא

רש"י

יש מהם אומרים · היינו תושבחתא דמתני' שמשבחין להקב"ה על כך : אלו חסידים · כל חסיד הוי חסיד מעיקרו : שלא ביישה כו' · שלא עברנו עבירה בילדותנו לבייש את זקנותנו : אם אני כאן הכל כאן · דורש היה לרבים שלא יחטאו בשמו של הקב"ה אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית הזה ושכינתי שרויה בו יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן ואם תחטאו ואסלק שכינתי מי יבא כאן : הכי גרסינן בתוספתא הוא היה אומר למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי אם אתה תבא לביתי · ונראה לי שאף כאן צריך לגורסה כן משום דאמר ר' יוחנן בתרה רגלוהי דבר איניש כו' ואי לא גרסינן ליה מאי שייכא דר' יוחנן הכא : שצפה על פני המים · שחתכו את ראשו והטילוהו למים והכיר בו שהוא רוצח ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו : אמר לה על דאטפת אטפוך · על שהצפת גלגולת של אחרים במים אטפוך הציפוך אחרים עכשיו : לסוף מטיפיך יטופון · עוד יבא יום ויציפו גולגולתם של אלו שהרגוך : לאתר דמתבעי · למקום שנגזר עליו למות בו משם הוא מתבקש ליטול נשמתו : תמן מובילין יתיה · לשם רגליו מוליכות אותו : תרי כושאי · על שם שהיו יפים קרי להו הכי : אליחורף ואחיה · פסוק הוא במלכים שהיו סופרים לשלמה : דקא בעו מינאי · אלו מתבקשים ממני למעלה שהגיע זמנם למות ולא היה יכול ליטול נשמתם כיון שלא נגזר עליהם למות כי אם בשער לוז : מסרינהו · שלמה : לשעירים · לשדים שהוא היה מלך עליהם כדכתי' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך שמלך על העליונים ועל התחתונים*: אמטינהו למחוזא דלוז · עיר שאין מלאך המות שולט בתוכה כדאמרינן בסוטה (דף מו:) : ערבין ביה · לשמים משלמין ערבותן ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם : שני גודליו · של שתי ידיו ונשען עליהן עד ששוחה ונושק את הרצפה לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה (תהלים קב) : וזו קידה · האמורה בכתובים דאמר מר *קידה על אפים אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד מי שיודע ויכול לעשות כן ובדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן אלא הוא : איטלע · נעשה חיגר לפי שכשזוקף גופו מאליו ואינו נשען על ידיו בחזקה לדחוף גופו למעלה נמצא כל אונס זקיפתו על מתניו : יטיח · יזרוק לשון כמטחוי קשת (בראשית כא): הטיח דברים · במס' תענית (דף כה.) עלית ויתבת לך במרום ולא אתה משגיח על בניך: הא והא גרמא ליה · נענש בתפלת דברים ונענש בשעת המאורע כדאמרינן במסכת שבת (דף נב.) נפל תורא חדד לסכינא: קמיה דרבי · בביתו שהיה נשיא ומכבדין אותו לשמחו שהיה דואג תמיד בצרת ישראל ובחוליו כדאמרינן בנדרים (דף נ:) יומא דמחיך ביה רבי אתי פורענות לעלמא: שבור מלכא · מלך פרס היה: מזגי חמרא · כוסות זכוכית מלאים יין ואין היין נשפך: רבי יהושע בן חנניה · מן הלוים *)המשוררים היה כדאמר בערכין (דף יא:) וכבר הלך *ר"י בן גודגדא לסייע את ר' יהושע בן חנניה בהגפת דלתות: מלקין אותו · שנשבע לשוא ומעשה שילת שבועה מפיו הרי הוא כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר ובשבועות (דף כט.) תנן דהיינו שבועת שוא וחייבים על זדונה מכות וכגון שהתרו בו: בשעה שכרה דוד שיתין · ולא סבירא ליה שמששת ימי בראשית נבראו ואי סבירא ליה שמא נתמלאו עפר או צרורות וצריך לכרותן: קפא תהומא · צף התהום למעלה ויצא ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו) : א"ל · רב חסדא לדידיה הואיל ואדכרתן הכי איתמר: מי איכא דידע כו' · דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל והוא היה שם :

*) [צ"ל המשוררים]

אחספא

תוספות

אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה · בירושלמי פריך היאך בוררת האיכא מעילה דשמן ופתילה היו של הקדש ומשני דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וקשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כו. ושם) אמרינן עלה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה: אם אני כאן · פירש בקונטרס שהיה הלל אומר בשמו של הקב"ה אבל בירושלמי משמע שהיה אומר על עצמו דפריך ולקילוסיו הוא צריך כלומר וכי היה צריך לשבחו והכתיב אלף אלפין ישמשוניה ומשני דכנגד ישראל היה אומר וחביב עליו קילוסן של ישראל מן הכל שנאמר (שמואל ב כג) ונעים זמירות ישראל וכתיב (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ומיהו הא דקאמר אם אתה תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך לא אפשר אלא בשכינה דהא דריש ליה מדכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך :

רבי

רבינו חננאל

תני יכולה אשה לבור חטים לאור המערכה ולא היו מועלות דא"ר סימון ריח ומראה וקול אין בהן משום מעילה ז' קולות נשמעין מיריחו קול שער הגדול שנפתח' קול המגריפה. [בערכין יא] רב ושמואל חד אמר עשרה נקבים היו בם וכל נקב מוציא מאה מיני זמר וחד אמר מאה נקבים היו בם וכל נקב מוציא(ס"ו)[עשרה] מיני זמר מדברי שניהם המגריפה היתה מוציאה אלף מיני זמר [קול העץ] שעשה בן קטין מוכני לכיור · קול גביני כרוז · קול החליל · קול הצלצל קול כ"ג ביוה"כ בשעה שאומר אנא השם · ריח פטום הקטורת · מראה כדאמר ר' חייא בר אבא הוא נבל הוא כנור נימין יתידות בין זה לזה · ולמה נקרא שמם נבל מפני שמנבל כל מיני זמר עוגב זה ארדלם חסידים ואנשי מעשה שלא טעמו טעם חטא בילדותם כ"ש בזקנותם · *) חסידים בעלי תשובה. הלל הזקן כד הוה חמי עבדין בפחז היה אמר וכי קילוסין דהללו צריך והכתיב אלף אלפין ישמשוניה וכד הוה חמי לון דעבדין בכושר הוה אמר הכי(אי אנן לינן מזלן)[דאי לא אנן הכא מאן הכא]. אע"פ שיש כמה קילוסין לפניו חביב עליו קילוסי ישראל יותר מן הכל דכתיב ונעים זמירות ישראל ואתה קדוש יושב תהלות ישראל · ר' חייא רבה אחוי כריע' קדרבי ונפסח ונתרפא' לוי אחוי קידה כריעה קמי רבי ונפסח ולא נתרפא. הלל ראה גולגולת אחת צפה על פני המים [אמר לה] על דאטפאך עטיפוך ודאטפך יטופון. הנהו תרי כושאי כו' · א"ר יוחנן רגלוהי דבר איניש אינון ערובין ליה לאתר דמתבעי תמן מובלן יתיה · כשהיה משתחוה רשב"ג היה נועץ שני גודליו ושוחה ונושק פני רצפה וזוקף ומה שאין אחר יכול לעשות כך וזו היא הקידה · לוי הוה מטלל קמי דרבי בתמני סכיני תניא א"ר יהושע בן חנניה כשהיינו מתעסקין בשמחת בית השואבה לא היינו רואין שינה בעינינו · שעה ראשונה לתמיד של שחר ומשם לתפלת השחר ומשם למוספין · ומשם לתפלת המוספין ומשם לביהמ"ד · ומשם לאכילה ושתיה ומשם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה · ואסיקנא מאי לא ראינו שינה בתרדמה אלא שינה כעין נמנום: ט"ו מעלות כו' בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא בעא

*) נ"ל דל"ל יש מהן אומרים וכו' אלו חסידים

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ד ע"ש]

[תוספתא שם]

[תוספתא שם]

מגילה כב: תענית כה.

שבועות כה. נדרים טו. יבמות קכא:

מכות יא.

הגהות הב"ח

(א) גמרא אם אתה תבא אל ביתי:

[ב"מ יא. העתיקו על נכון וע"ע רש"י ברכות סג: ד"ה יודע נגן] ואנשי מעשה ויש מהן אומרים וכו' אלו בעלי תשובה כצ"ל וע' בתוספתא וירושלמי וברש"י כאן ובק"ע.

גליון הש"ס גמרא אליחרף · עיין ירושלמי פ"ט דכלאים ושם איתא בשינוי לשון קצת: שם משם לתפלת המנחה · בתשובת תשב"ץ ח"ב סימן קס"א הביא סוגיא זו משם לתמיד של בין הערבים משם לתפלת מנחה · ועיין בתשובת הרמ"ע סימן י"ד :

אחספא ונשדיה בתהומא ומנח ליכא דקאמר ליה מידי אמר דוד כל דידע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו נשא אחיתופל ק"ו בעצמו *ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה אמר ליה שרי כתב שם אחספא ושדי לתהומא ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי כי חזי דנחית טובא אמר כמה דמידלי טפי מירטב עלמא אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי ואוקמיה באלפי גרמידי אמר עולא ש"מ סומכא דארעא אלפי גרמידי והא חזינן דכרינן פורתא *ונפקי מיא אמר רב משרשיא ההוא מסולמא דפרת: ועמדו כהנים בשער העליון שיורד כו': בעי ר' ירמיה למעלה עשירית דנחית חמשה וקאי אעשרה או דלמא דנחית עשרה וקאי אחמשה תיקו *תנו רבנן ממשמע שנאמר °ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' אלא מה תלמוד לומר אחוריהם אל היכל ה' מלמד שהיו פורעין עצמן ומתריזין כלפי מטה: אנו ליה וליה עינינו כו': איני *והאמר רבי זירא *כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים אלא הכי אמרי המה משתחוים קדמה ואנו ליה (א) (אנחנו מודים) ועינינו ליה מיחלות: **מתני'** *אין פותחין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ואין מוסיפין על ארבעים ושמנה בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש שלש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע °ובערב שבת היו מוסיפין שש *שלש להבטיל את העם ממלאכה ושלש להבדיל בין קדש לחול ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמנה שלש לפתיחת שערים שלש לשער העליון ושלש לשער התחתון ושלש למילוי המים ושלש על גבי מזבח תשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ותשע למוספין שלש להבטיל את העם מן המלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול: **גמ'** *מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא ר"י אומר הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה במאי קא מיפלגי ר"י סבר תקיעה תרועה תקיעה אחת היא ורבנן סברי תקיעה לחוד ותרועה לחוד מ"ט דרבי יהודה אמר קרא °ותקעתם תרועה (*וכתיב תרועה יתקעו הא כיצד תקיעה ותרועה אחת היא) ורבנן ההוא לפשוטה לפניה ולאחריה הוא דאתא (ור' יהודה לפניה ולאחריה מנליה נפקא ליה משנית) ורבנן מאי טעמייהו דכתיב °ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד תקיעה תרועה אחת היא אמר רחמנא פלגא דמצוה עביד ופלגא לא עביד ור' יהודה ההוא לסימנא בעלמא הוא דאתא ורבנן סימנא הוא ורחמנא שויה מצוה כמאן אזלא הא דאמר *רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כמאן כרבי יהודה (אי רבי יהודה) פשיטא מהו

אחספא · מפני שהחרס גולל ויורד ואינו צף כדי שירד וינוח על הנקב ובאגדת דספר שמואל מפורש שמצאו דוד על פני נקב התהום וכתוב בו שהיה שם משעת ימי בראשית: לעשות שלום בין איש לאשתו · לבדוק את הסוטה ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם: שמי שנכתב בקדושה · שכתב במגילה יתן ה' אותך וגו' כדכתיב וכתב את האלות האלה וגו' (במדבר ה): כמה דמידלי טפי מירטב עלמא · כמה שהתהום גבוה וסמוך לארץ מתלחלח העולם והארץ מגדלת פירותיה: אמר · ט"ו מזמורים של שיר המעלות: סומכא דארעא · עובי הארץ עד התהום: סולמי דפרת · מעלות העשויות כמחילות שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע לפי שפרת גבוה מוצאו מאד כדאמרינן בבכורות (דף נה.) כל הנהרות למטה מפרת ומים היוצאים מהר גבוה אם דרך מתוקן להם עולין על הר כיוצא בו ולא יותר לפיכך אף החופרים בהרים שבבבל הסמוכה לפרת מוציאין מים: וקאי אחמשה · עמדו על חמשה שעדיין יש ה' מעלות לירד עד עזרת הנשים: ממשמע שנא' ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' · שהיו עומדים פתח (ב) ההיכל כדכתיב ברישיה דקרא והנה פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש ולא הוה ליה למיכתב אלא ופניהם קדמה וממילא ידענא דאחוריהם אל היכל ה' שהיכל הוא במערב ופתחו בכותל מזרחי: מפריעין · מגלין: ומתריזין · ריעי: שמע שמע · פסוקא פסוקא ותני לה: כאומר מודים מודים · דתנן (ברכות דף לג:) משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות: אנו ליה משתחוים וליה עינינו מיחלות · דכיון דאתרי מילי קמדכר ליה תרי זימני ולאו אחדא מילתא תרי זימני לית לן בה: **מתני'** מעשרים ואחת תקיעות · בכל יום כדמפרש ואזיל פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע חשיב ליה תלת: שלש לפתיחת שערים · שערי העזרה: תשע לתמיד של שחר · כשהיו מנסכין את נסכי התמיד הלוים אומרים בשיר ושלשה פרקים היו בשיר שהיו מפסיקין בו ותוקעין הכהנים בחצוצרות ומשתחוים העם כדתנן במסכת תמיד (פ"ז מ"ג) הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה ועל כל תקיעה היתה תרועה באמצע ופשוטה לפניה ולאחריה: ובמוספין · ביום שיש בו מוסף מוסיפין עוד תשע לשיר של מוספין: שלשה להבטיל העם ממלאכה · כדמפרש בשילהי במה מדליקין (שבת דף לה:): בין קודש לחול · כשקדש היום להודיע שחשכה ויש מעתה חיוב סקילה במלאכה: שלש לפתיחת שערים · כמו בכל יום שבעה שערים היו בעזרה: שלש לשער העליון · דאמרן לעיל קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו: שלש לשער התחתון · דאמרן לעיל הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו והיו מאריכין בהן עד שהגיעו לשער היוצא למזרח והוא שער התחתון ובגמרא מפרש אמאי לא חשיב שלש של מעלה העשירית: שלש למילוי המים · אחר שמלאוס ושבו ובאו להן לעזרה דרך שער המים ותנן לעיל בפרק לולב וערבה (דף מח:) הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו: שלש לגבי מזבח · כשזוקפין את הערבה כדתנן בפרק לולב וערבה לעיל (דף מה.) וזוקפין את הערבה בצידי המזבח ותקעו והריעו ותקעו: **גמ'** אחת היא · מצוה אחת הן וחדא חשיב להו: ה"ג מ"ט דר"י דכתיב ותקעתם תרועה אלמא תרועה הייתו תקיעה כלומר מדקרי לתרועה תקיעה שמע מינה חדא היא: ההיא לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה · מהכא ילפינן לה בראש השנה (דף לד.) דכתיב ותקעתם והדר תרועה והדר כתיב תרועה יתקעו כלומר אחר התרועה יתקעו: ההוא לסימנא בעלמא הוא · ההיא תקיעה שהיא להקהיל הקהל אינה אלא לסימן כשהיה משה רוצה לדבר אליהם ואינה מצוה: רחמנא שויה מצוה · שמצווים להקהיל בסימן זה ולא באחר: ולא כלום · לא היה מפסיק בינתים אלא כדי נשימה: מהו

רבי יהודה סבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא · מכאן ראיה לפירוש הקונטרס דפרק במה מדליקין (שבת דף לה: ושם) גבי שש תקיעות בע"ש שכולן בסדר תקיעה ותרועה ותקיעה והא דקתני התם התחיל לתקוע תקיעה שניה תקיעה לאו דוקא דתרועה היא דהא קתני מתניתין שלש להבטיל את העם ממלאכה ור' יהודה לא חשיב לה אלא אחת ואע"ג דאמרינן בשמעתין לרבי יהודה אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום לאו אכולהו קאי דהנך להבטיל את העם מן המלאכה היה שהות גדול בין זו לזו כדאמר בסוף במה מדליקין (ג"ז שם):

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן סא סעיף ט:

טו ב מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' ה:

טז ג מיי' שם הלכה ו:

[גי' הערוך וקא נבגי מיא פי' מפכים המים ועולין ועי' תוספות בכורות מה: ד"ה לא וכו' העתיקו ונבעי מיא]

רבינו חננאל

למשפף עלמא נשא אחיתופל ק"ו בעצמו ואמר מה לעשות שלום בין איש לאשתו אמר הקב"ה שמי הנכבד שנכתב ימחה על המים לעשות שלום בעולם על אחת כמה וכמה כתב שם אחספא ושדא אתהומא ונחת [שיתסר אלפי גרמידי] אמר דוד ט"ו מעלות ואסיק להו למיא ט"ו אלפי גרמידי: קרא הגבר כו' ירושלמי תרגים רב עליה דר' שילא קרא הגבר [אכריז כרוזא] אמר ליה ר' שילא קרא תרנגולא · א"ל רב והתנינן (גביני כרוז) בן גבר על נעילת שערים אית לן למימר קרא תרנגולא: הגיעו למעלה העשירית [בעי רבי ירמיה] דנחתי חמשה או לא *) וקמו העשרה תיקו: כתיב אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה · מלמד שהיו מפריעין עצמן ומתריזין כלפי מעלה כו' · ועכשיו אנו אומרים אנו ליה מודים ולו עינינו מיחלות: מתני' אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על י"ח כו' · מתני' דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר אין פוחתין משבע ואין מוסיפין על ט"ז · ובמאי פליגי ומפרישנא ר' יהודה חשיב תקיעה ותרועה ותקיעה אחת קסבר שלשתן אחת הן חשובות הלכך נמצאו כששנינן במשנתנו כ"א הן לרבי יהודה שבע והמ"ח הן ט"ז ומפרש טעמייהו בשמועה זו מ"מ [דר"י] קחשיב שלשתן כאחת ומ"ש דתנא דידן דקא חשיב תקיעה אחת ותרועה אחת ותקיעה אחת לכל אחת בפני עצמה וחשיב לתקיעתא בכל יום כ"א ובע"ש בתוך החג מ"ח ופשוטין דברי כל אחד מהן ואין צריכין פירושא אבל הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה

*) נראה דצ"ל דנחתי חמשה וקאי אעשרה או דלמא דנחית עשרה וקאי אחמשה כו'.

מסורת הש"ס

[שבת קטו. מכות יא. נדרים סו: חולין קמא.]

יומא עו. קדושין עב:

ברכות לג: מגילה כה.

[ערכין י.]

שבת קיח:

[ערכין י. תוספתא פ"ד]

רס"ל מ"ו ופ"ע אלמא תרועה ותקיעה אחת היא ועי' רס"ה

[ערכין י.]

ר"מ מ"ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולנו ליה משתחוים ועינינו: (ב) רש"י ד"ה ממשמע שנא' וכו' שהיו עומדים פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' וגו' ולא הוה ליה למיכתב כנ"ל ותיבות ההיכל כדכתיב ברישא דקרא והנה פתח נמחק:

תורה אור

מהו דתימא אפילו כרבנן ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר *שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן מאי ולא כלום: ע"ש שבתוך החג כו': ואילו למעלה עשירית לא קתני מתניתין מני רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא שלש למעלה עשירית ר' אליעזר בן יעקב אומר *שלש על גבי המזבח האומר למעלה עשירית אינו אומר ע"ג המזבח והאומר ע"ג המזבח אינו אומר למעלה עשירית מ"ט דר' אליעזר בן יעקב כיון דתקע לפתיחת שערים למעלה עשירית למה לי דתקע האי לאו שער הוא הלכך ע"ג המזבח עדיף ורבנן סברי כיון דתקע למילוי המים ע"ג המזבח למה לי הלכך למעלה העשירית עדיף כי אתא *ר' אחא בר חנינא מדרומא איתי מתניתא בידיה °ובני אהרן הכהנים (במדבר י) יתקעו בחצוצרות שאין ת"ל יתקעו שכבר נאמר °ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם (שם) ועל זבחי שלמיכם ומה ת"ל יתקעו הכל לפי המוספין תוקעין הוא תני לה והוא אמר לה לומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף תנן ע"ש שבתוך החג היו שם מ"ח ואם איתא ליתני שבת שבתוך החג משכחת לה חמשין וחד א"ר זירא לפי שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת אמר *רבא מאן הא דלא חש לקימחא חדא דבכל יום תנן ועוד אי נמי כהדדי נינהו ליתני שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה דשמעת מינה תרתי שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב ושמעת מינה דר' אחא בר חנינא אלא אמר רבא *לפי שאין תוקעין למילוי מים בשבת דבצרי טובא וליתני נמי ר"ה שחל להיות בשבת דהא איכא תלתא מוספין מוסף דר"ה מוסף דר"ח מוסף דשבת ע"ש שבתוך החג איצטריך ליה לאשמעינן כדרבי אליעזר בן יעקב אטו מי קאמר ליתני הא ולא ליתני הא ליתני הא וליתני הא *תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר ערב הפסח
אי

רש"י

מהו דתימא רבנן היא · ויכול להפסיק בינתים הפסקה מועטת ומאי אין בין דקאמר שלא ימתין המתנה מרובה לאפוקי מדרבי יוחנן: תשע תקיעות · האמורות בר"ה השנה מן התורה שלש למלכיות תקיעה תרועה תקיעה ושלש לזכרונות ושלש לשופרות כדאמרינן בראש השנה (דף לד.) והאי דעבדינן טפי משום ספיקא דתרועה הוא דלא ידעינן אי גנוחי הוא אי ילולי הוא: ולא כלום · משמע דאפילו הפסקה מועטת ליתא: אינו אומר על גבי מזבח · שהיו תוקעין לגבי המזבח: ה"ג לגבי המזבח למה לי דתקע הא תקע ליה למילוי המים · כל תקיעות הללו של שער העליון והתחתון ושער המים משום מילוי המים הוא הלכך לערבה למה לי תקיעה הא כל הני תקיעות דמוספין בחג אינן אלא משום ושאבתם מים בששון הלכך הואיל וגמירי חשבון התקיעות בחג שנים עשר למעלה העשירית עדיף למיעבד דמוכחא מילתא שהן משום מילוי המים שתוקע לכולן על דבר המילוי כסדר ומעלה עשירית משום דמקום מסוים בעלמא הוא לידע היכן תוקעין אותם ואני שמעתי שלש לגבי מזבח כשמוליכין את המים למזבח וה"ג לגבי מזבח למה לי דתקע הא תקע ליה בשעת נסוך המים ט' לתמיד של שחר בשעת נסכים היו שאין אומרים שיר אלא על היין וקשיא לי א"כ נפישן להו תקיעות דהא איכא הנך דתנן* גבי זקיפת ערבה או שמא זקיפת ערבה בעת שמוליכין המים למזבח היא: שאין ת"ל יתקעו · אלא ובני אהרן בחצוצרות: הכל לפי המוספין תוקעין · מפרש ואזיל לה: הוא תני לה · רבי אחא דתני לה הוא אמר לה: לומר שתוקעין כו' · הוא היה מפרש לה דמאי הכל לפי המוספין דקאמרינן שתוקעין על כל מוסף ומוסף יום שיש בו שתי קדושות כגון שבת ויום טוב וצריך שני מוספין תוקעין לכל מוסף שאומרים למוסף שבת שיר של שבת ותוקעין תשע תקיעות לשלשה פרקים ולמוסף יו"ט שיר של יום טוב ותוקעין ט' תקיעות: ואם איתא · דתוקעין על כל מוסף ליתני שבת שבתוך החג: שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת · שאינה למצוה כתקיעות של קרבן דכתיבי בקרא ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אבל הנך לסימנא נינהו שישמעו ויבאו למעמדם ולדוכנם ולא דחו שבת הלכך הדר הוי להו מ"ח: מאן הא · דתריץ הכי: דלא חש לקימחא · טוחן ומוליא סובין ואינו חושש כלומר מרבה דברים שאינם: חדא דמתני' תנן בכל יום · היו שם אחת ועשרים ומני פתיחת שערים בהדייהו ואם אינם בשבת נמצא שפוחתין מאחת ועשרים: ועוד אי נמי כי הדדי נינהו · כלומר אפי' לדבריו שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת והוו להו נמי בשבת שבתוך החג מ"ח כדהוו ארבעים ושמונה בע"ש שבתוך החג ליתני שבת שבתוך החג דהא הוה ליה למיתני ולמישבק ע"ש: דהא שמעינן מינה תרתי שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב · דאין תוקעין למעלה העשירית אלא על גבי המזבח כדקאמר להו ואזיל ושמעינן מיניה דרבי אחא דתוקעין על כל מוסף דאילו שלשה להבדיל וג' להבטיל אשמעינן ברישא ואמאי שבקה ותנא ע"ש ולא אשמעינן מילתא חדתא אלא דרבי אליעזר בן יעקב לחודה: לפי שאין תוקעין למילוי המים בשבת · שכבר נתמלאו מערב שבת כדתנן בפרק לולב וערבה (לעיל דף מח:) אלא שהיה ממלא מערב שבת: ובצרי להו טובא · כל הנוספות בחג דשער עליון ותחתון ושער המים ולגבי מזבח ובצרי להו נמי דלהבטיל ולהבדיל דערב שבת ואיכא טובא: וליתני ר"ה כו' · לרבי אחא מותבינן אם איתא דתוקעין לכל מוסף ליתני ר"ה שחל להיות בשבת היו שם מ"ח כ"א שבכל יום וכ"ז של שלשה מוספין: כדרבי אליעזר בן יעקב · דמני להו ולא חשיב דלמעלה העשירית:
ערב

תוספות

מהו דתימא אפילו כרבנן · ואין בין דקאמר שלא יפסיק בין זה לזה הפסקה מרובה כדי לגמור שלשתן כדרבי אבהו דאמר בשילהי ראש השנה (דף לד: ושם) שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא דשהה כדי לגמור את כולן אינו חוזר לראש קמ"ל דוקא לרבי יהודה קאמר רב כהנא משום דתקיעה ותרועה ותקיעה כולה אחת היא ואפילו הפסקה מועטת פחות מכדי לגמור שלשתן לא יפסיק אלא כדי נשימה דהפסקה צריך כדאמר בשילהי ר"ה (שם) ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפ"ע אבל לרבנן לא חיישינן אי מפסיק טובא והשתא לענין תקיעות לא נפקא לן מיניה מידי לרבי יהודה בפלוגתא דר' אבהו ור' יוחנן וכי פליגי אליבא דרבנן ולענין מילי טובא בהלל ובמגילה ובק"ש ובתפלה:

שייר ערב הפסח · יש בשחיטת הפסח עשרים ושבע תקיעות שהפסח נשחט בשלש כתות כת אחר כת כדתנן בתמיד נשחט (פסחים דף סד.) וכל כת קוראה את הלל שלש פעמים שהיו פסחיהן מרובין (א)והם טעונים הלל בשחיטתן ולא היו מספיקין לשחוט פסחיהם כל כת וכת עד שיקראוהו ג' פעמים ואף על גב דתנן ואף על פי שלא שלשו מימיהן היינו לא גמרו פעם שלישית אבל מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית ואין חסר מן התקיעות כלום שבתחלת קריאה תוקעין ובכל קריאה שלש תקיעות כך פירש בקונטרס ואין הלשון משמע כן דתנן התם קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אף על פי שלא שלשו מימיהן משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית מעולם ועוד משמע שבראשי פרקים היו תוקעין כדאשכחן בסוף מסכת תמיד גבי שיר של תמיד דברו הלוים בשיר הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחואה ושני פרקים יש בהלל מדר' יהודה דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי משמע דאהבתי הוא תחילת הפרק והודו נמי תחילת הפרק כדאמרינן פרק לולב הגזול (לעיל דף לח: ושם) מכאן שמצוה לענות בראשי פרקים והם היו תוקעין בתחלת ההלל שלש תקיעות כדתנן פרק תמיד נשחט (פסחים דף סד.) ננעלו דלתות העזרה תקעו והריעו ותקעו וכן לכל פרק ופרק נמצא להלל אחד תשע תקיעות וכן לכל כת וכת ואין לך כת שלא היתה גומרת הלל אחד לרבנן נמצא לשלשה כתות שלשה הללות ובהן כ"ז תקיעות אפילו כשלא היו שונות את ההלל כלל וכשהיו שונות נפישי תקיעות טובא אלא הני דפסיקי ליה קאמר דשייר והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח הוה מצי לאקשויי זימנין דמוסיפין כגון היכא דשונות את ההלל אבל בלאו הכי פרכינן עלה מערב הפסח שחל להיות בשבת דנפישי לרבי יהודה ולרבנן ומשני כיון דליתיה בכל שנה לא קא חשיב ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את הלל לא היתה הכת קוראה אלא הלוים קוראים וכן איתא בתוספתא דפסחים הלוים היו עומדים על דוכנן ואומרים את ההלל בשיר אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהם א"ר יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלוים לומר אהבתי בשחיטת פסחיהן:
אי

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ז מהלכות כלי המקדש הל' ז:

מסורת הש"ס

[תוספתא ר"ה פ"ב] ערכין י. ר"ה לג:
[תוספתא פ"ד]
[לקמן נה.]
במדבר י
שם
[לעיל מה.]
[פסחים פד. יומא מו. יבמות מב:]
[תענית יג: יד. יבמות כח: עג. פד: כתובות מח. קדושין עז. מ. נזיר לח: סוטה סז. ב"ק י. טו. מג: סב: מכות כח:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שייר וכו' פסחיהן מרובים והיו טעונים:

רבינו חננאל

תקיעה לתרועה ולתקיעה ולא כלום צריכא פירושא לאוקמא כרבי יהודה ואילו לא ולא כלום הוה אמרינן לאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא בא רב כהנא לומר שאם ריחק הרבה ביניהם לא יצא לפיכך פירש ולא כלום להודיע דהכי סבירא ליה דכולהו חדא חשיבן כר' יהודה: מתני' ע"ש שבתוך החג היו כו' ואמרי' מתני' ר' אליעזר בן יעקב היא דלא אמר למעלה העשירית. [דתניא] ר"א בן יעקב אומר ג' לגבי מזבח כו' פי' המצריך ג' למעלה העשירית אינו מצריך כלום לגבי מזבח והמצריך ג' לגבי מזבח והוא רבי אליעזר בן יעקב אינו מצריך כלום למעלה העשירית. כי אתא רב אחא בר חנינא מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה דקתני בה הכל לפי המוספין [תוקעין]. ופירשה הוא בעצמו שתוקעין על כל מוסף ומוסף [תשע תקיעות] בפני עצמן ומקשינן עליה והא שבת שבתוך החג דאיכא מוסף דחג ומוסף דשבת ואע"ג מדלית מן מ"ח ג' להבטיל העם מן המלאכה כו' [ג'] להבדיל בין קדש לחול שאין תוקעין בהן בשבת ונשתיירו מ"ב וט' למוסף של שבת הרי נ"א ליתני במתני' שבת שבתוך החג היו שם נ"א תקיעות ופריק ר' זירא אין תוקעין על פתיחת שערים בשבת הרי פ' פי' ג' להבטיל ג' להבדיל ג' לפתיחת שערים אפיק הללו ועייל ט' של מוסף של שבת ש"מ מ"ח הויין. ובא רבא ואמר מאן האי דלא חייש לקמחיה שלא שימש כל צרכו ולא ידע שמועה זו ואתי לפרוקי לן לא חזי דמתני' בכל יום תנן ואפי' בשבת. ועוד סוף סוף כי מדלית ג' להבטיל את העם וג' להבדיל ג' לפתיחת שערים ועיילת ט' למוסף של שבת הויין להו מ"ח ואי איתא לדר' אחא בר חנינא ליתני (ע"ש) [שבת] שבתוך החג היו שם מ"ח ואשמעינן מתני' ר"א בן יעקב ואשמעינן נמי דר' אחא בר חנינא. ונדחו דברי רבי זירא ופירק רבא אליבא דרבי אחא ואמר לפי שאין תוקעין על מילוי המים בשבת. פי' שאין מילוי המים בשבת דתנן כמעשהו בחול כו' אלא שהיה ממלא מע"ש חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח בשבת ואין שם תקיעה על מילוי המים ולא על שער [העליון] ולא על שער התחתון כו'. ושית אחריני להבטיל ולהבדיל בין קדש לחול וכיון דמדלית הני מ"ו נשתיירו כ"א דבכל יום וג' דלגבי מזבח וט' למוספי שבת וט' למוספי יו"ט הרי מ"ב ובצרי להו טובא

לפיכך לא תני [שבת] שבתוך החג דהא לא משתכח בה מ"ח · ומקשינן תוב וליתני ר"ה שחל להיות בשבת דאיכא ג' מוספי של ר"ה ושל שבת ושל ר"ח דאינון כ"ז תקיעות . ג' לפתיחת שערים וט' לתמיד של שחר וט' לתמיד של בין הערבים מ"ח ואי איתא לדר' אחא ליתני ר"ה שחל בשבת היו שם מ"ח · ופרקינן איצטריך ליה למיתני ע"ש שבתוך החג לאשמעי' ג' לגבי מזבח ומתניתין ר' אליעזר בן יעקב היא · וליתני ר"ה שחל להיות בשבת לאשמעי' הא דר' אחא בר חנינא · ודחינן אין הכי נמי מיהו תנא חדא ושייר אחריתי · מאי שייר דהאי שייר ערב הפסח נמי אית ביה מ"ח תקיעות כ"א שבכל יום ושלש תקיעות בכל הלל · ושנינן כי הפסח נשחט בשלש כתות וכל כת ששוחטין פסחים קורין את הלל · ותוקעין ומריעין ותוקעין · ואם גמרו את הלל שונין אותו ואם שנו ועדיין לא נשלמה שחיטת פסחים של כל כת משלשין את הלל נמצאו שתוקעין על כל כת ט' תקיעות בג' כתות כ"ז תקיעות הנה מ"ח תקיעות בערב הפסח ושייר ולא שנאה במשנתנו וכשם ששייר
אי

תורה אור

אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא דהא מני רבי יהודה היא *דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר °אהבתי כי ישמע ה' מפני שהיו עמה מועטין (*הא אוקימנא דלא כר' יהודה ודלמא האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא אלא מאי שייר דהאי שייר ערב הפסח שחל להיות בערב שבת אפיק שית ועייל שית: ואין מוסיפין על מ"ח: ולא והא איכא ערב הפסח שחל להיות בשבת דאי לרבי יהודה חמשין וחדא אי לרבנן חמשין ושבע כי קתני מידי דאיתיה בכל שנה ערב הפסח שחל להיות בשבת דליתיה בכל שנה ושנה לא קתני אטו ע"ש שבתוך החג מי איתיה בכל שנה זימנין דלא משכחת ליה והיכי דמי כגון שחל יום טוב ראשון בערב שבת כי מקלעינן יום טוב ראשון בערב שבת מדחי דחינן ליה מאי טעמא כיון דאיקלע יו"ט הראשון של חג להיות בע"ש יוה"כ אימת הוי בחד בשבת הלכך דחינן ליה ומי דחינן ליה והא תנן *חלבי שבת קריבין ביוה"כ ואמר רבי זירא כי הוינן בי רב בבבל הוה אמרי הא דתניא *[א]יום הכפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין ובמוצאי שבת לא היו מבדילין דברי הכל היא כי סליקית להתם אשכחתיה לרבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי דיתיב וקאמר ר"ע היא לא קשיא הא רבנן הא אחרים היא דתניא *אחרים אומרים [ב]אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה מיתיבי [ג]ראש חדש שחל להיות בשבת שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת ואי איתא לימא דשבת ולימא דראש חדש אמר רב ספרא מאי דוחה דוחה לקדם ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו והאי היכירא עבדינן הא היכירא אחריתא עבדינן (*דתניא) *חלבי [ד]תמיד של שחר ניתנין מחצי כבש ולמטה *במזרח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה *במערב ושל ראש חדש ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמטה [צ"ל תנן] ואמר

ערב הפסח · שיש בשחיטת פסח כ"ז תקיעות שהפסח נשחט בג' כתות כת אחר כת כדאמר בתמיד נשחט (פסחים דף סד.) וכל כת קוראה את ההלל ג' פעמים שהיו פסחיהם מרובין והיו טוענין הלל בשחיטתם ולא היו מספיקין לשחוט פסחם כל כת וכת עד שיקראוהו שלש פעמים ואף על גב דתנן התם אע"פ שלא שילשו מימיהן היינו לא גמרו פעם שלישית כולו אבל מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית ואין חסר מן התקיעות כלום שבתחילת קריאתו תוקעין וכל קריאה ג' תקיעות : לא הגיעה לאהבתי · של קריאה ראשונה ואין בה אלא ג' תקיעות מפני שעמה מועטין שבשתי כתות הראשונות נתמלאה העזרה לכל כת ונשאר כת שלישית במעט ולא היה שחיטת פסחיהן מארכת בכדי קריאת שלש הללות : והאמרת רישא דלא כרבי יהודה · דאי ר' יהודה תקיעה ותרועה ותקיעה בחדא מני להו : סבר לה כוותיה בחדא · בערב הפסח ופליג עליה במנין התקיעות : ולא · הואיל ואיכא לאוקמה כרבי יהודה מאי שייר דהאי שייר : ערב הפסח שחל להיות בערב שבת דאפיק שית · מתקיעות כת שלישית כר' יהודה : ועייל שית · דכל ערב שבת דהבטלה והבדלה : ולא מוסיפין על מ"ח ולא · בתמיהה גרסינן ליה : דאי לרבי יהודה חמשין וחדא · כ"א שבכל יום ותשעה דמוספין הרי שלשים ושמונה עשרה דשתי כתות ושלשה דכת שלישית הרי חמשין וחדא : זימנין דלא משכחת לה · שיהו בו תקיעות דמילוי המים דמתני' : והיכי דמי כגון שחל יו"ט הראשון בערב שבת · דשמחת בית השואבה לא דחיא יום טוב כדתנן מולאי יו"ט כו' וכי מטי תו ערב שבת הוה ליה שמיני עצרת : מידחא דחינן ליה · ועבדינן ליה אלול מעובר כי היכי דליקלע ראש השנה בשבת : מ"ט כו' בחד בשבא · וחיישינן משום ירקייא ומשום מתייא כדאיתא בראש השנה (דף כ.) : והתנן · פרק אלו קשרים : חלבי שבת · של תמיד של בין הערבים קריבין ביום הכפורים שחל במוצאי שבת אלמא חייל יוה"כ במוצאי שבת : ואמר ר' זירא · התם באלו קשרים : כי הוינן בבבל הוה אמרי הא דתניא יוה"כ שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין · להבטיל ולהבדיל משום דיום הכפורים נמי לאו מלאכה עביד : ובמוצאי שבת · ואם חל יוה"כ להיות במוצאי שבת : לא היו מבדילין · על הכוס בין קודש לקודש כדרך שמבדילין משבת ליו"ט דהתם הוא שיוצא חמור ונכנס קל אבל כאן הנכנס חמור כיוצא לענין כל איסור מלאכה והוה אמרינן דברי הכל היא בין לר"ע בין לרבי ישמעאל דפליגי גבי חלבי שבת קריבין ביוה"כ מיתוקמא : כי סליקית להתם אשכחתיה לרבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי דיתיב וקאמר ר"ע היא · והתם מפרש למילתיה מיהו שמעינן נמי מברייתא דחל יוה"כ במוצאי שבת : הא רבנן הא אחרים · מתני' רבנן דפליגי אדאחרים ואמרי מעברין החדש לצורך הלכך ר"ה בערב שבת לא מיקלע דדחינן ליה והנך מתניתין דאמרי מיקלע ולא אמרינן דחינן אחרים היא דאמרי אין מעברין את החדש לצורך : אלא ארבעה ימים בלבד · אם זה באחד בשבת יחול לשנה הבאה בחמישי בשבת דהיינו ארבעה ימים וזה הסדר לפי מולד לבנה הוא שבין מולד למולד עשרים ותשעה יום ומחצה לשני מולדות חמשים ותשעה נמצא כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואחרים סבירא להו דאין מעברין ואין מחסרין שום חודש לצורך אלא קובעים ראשי חדשים אחד מלא ואחד חסר לעולם נמצא בין פסח לפסח ד' ימים ששה מלאים וששה חסרים שלש מאות וחמשים וארבעה ימים הן שלש מאות וחמשים ימים חמשים שבועות נמצאו ד' יתירים בין קביעת שנה זו לקביעת שנה הבאה : ואם היתה שנה מעוברת חמשה · דקסבר חדש העיבור לעולם חסר עשרים ושמונה ימים שלו ארבעה שבועות נמצא יום אחד יתר תנהו על ארבעה ימים שבשנה פשוטה הרי חמשה : מיתיבי · לרבי אחא דאמר תוקעין על כל מוסף ומוסף : לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו · האי חשיבותא עבדינן ליה להיכרא שיכירו דפשיטא להו לב"ד שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה : חלבי התמיד · ה"ה לכל אבריו דכל אברי עולה קרי חלבי : ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח · ששה כהנים הזוכים בהולכת אברים כדאמרינן בסדר יומא (דף כו.) מסדרין אותו בתחתיתו של כבש מחציו ולמטה במזרחו של כבש עד שיבא המעלה ומקטירן מן הכבש ולמזבח וזה היה סימן שהן של תמיד שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספין קודם לעולת התמיד דהא מפקינן מקרא שאין שום קרבן קודם על המערכה לתמיד של שחר הלכך היה צריך היכר : ושל מוספין · ניתנין כנגדו במערבו של כבש שהכבש רחבו שש עשרה אמה מן המזרח למערב ואורכו ל"ב מן הצפון לדרום : ושל ראשי חדשים · אברים של מוספי ראשי חדשים נתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של כבש שכל הכבש אורכו שלשים ושתים ואינו משפע ועולה אלא תשע אמות השש אמות מן הארץ לסובב והשלש מן הסובב ולמעלה נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ לסובב :
ואמר

אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא הא מני רבי יהודה היא · תימה וכי יעמידנה כר' יהודה כדי שיקשה לו וכי האי גוונא איכא בנזיר פרק שלשה מינים (דף לח: ושם) אי משום כל יחל לאו שיורא הוא וכן בב"ק ספ"ק (דף טו.) ובכתובות פרק אלו נערות (דף מא. ושם) אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא (א) בההוא ניחא טפי דאיצטריך ליה למימר הכי כדי שלא יקשה למ"ד פלגא נזקא ממונא דשייר חצי כופר מאי שייר דהאי שייר :

כגון שחל יו"ט הראשון של חג להיות בערב שבת · דאין תקיעות של שמחת בית השואבה דוחות יו"ט אע"פ שהתקיעות של בטלה ממלאכות דוחות יו"ט כדתנן בסוף פ"ק דחולין (דף כו:) והטעם פי' בריש פירקין :

אלא ד' ימים בלבד · דקסבר אין מעברין את החדש לצורך וכולם הולכים לפי המולדות ובפרק ב' דערכין (דף ט: ושם) פריך דאיכא יומא דשעי לתלת שנין ואיכא יומא דחלקים לתלתין שנין לפי שיש עדיין שמונה שעות ותתע"ו חלקים ועולות השעות יום אחד לסוף שלש שנים והחלקים עולין ליום לסוף שלשים שנה ומשני כיון דליתא בכולי שני לא קחשיב :

ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם · בלא רב ספרא יכול להקשות כן :

דתניא אברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושל ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח ולמטה · והיא שנויה כן בסוף מסכת שקלים (פ"ח מ"ח) ואין גירסת הספרים שלפנינו נכונה :

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה כא סמג לאוין סה :
יט ב סמג עשין מג :
כ ג מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה י :
כא ד מיי' שם הל' ג :

רבינו חננאל

זו כך שייר ר"ה שחל להיות בשבת ואמרינן לא יכלת למימר הכי דאית לך למימר משנתנו ר' יהודה היא דאמר מימיה של כת שלישית לא הגיעה לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין ואין להן פסחים הרבה כדי שיתעכבו בהן ולא משכחת בע"פ לרבי יהודה אלא מ"ב תקיעות הלכך לאו שיורא הוא ואמרינן והא אמרת מתני' דלא כר' יהודה דמתניתין קתני מ"ח ור' יהודה תני פ"ז · ופרקינן האי תנא סבר לה כוותיה בערב הפסח שאין שם אלא שתים ומ' תקיעות ופליג עליה בחדא בתקיעות דחשיב כל תלתא חד · הלכך שיורא דערב הפסח לאו שיורא הוא · ואקשינן והא איכא ערב הפסח שחל להיות בערב שבת דמשכחת אפילו לרבי יהודה מ"ח תקיעות כיצד כ"א שבכל יום · ומ' לכת ראשונה · ומ' לכת שניה · וג' לשלישית הרי כאן מ"ב וג' להבטיל וג' להבדיל בין קדש לחול אלא שייריה הא נמי ר"ה שחל בשבת שייריה ואהדרינן לאקשויי אהא דתנן ואין מוסיפין על מ"ח ולאו והא איכא ערב הפסח שחל בשבת דאית תמן כ"א תקיעות שבכל יום וי"ח לב' כתות וג' לשלישית הרי מ"ב ומ' למוספי שבת הרי נ"א אליביה דרבי יהודה ולרבנן דמוסיפין ששה לכת השלישית הרי נ"ז תקיעות · ופרקינן כיון דליתה בכל שנה לא שביח בכל השנה *) דזמנין דמקלע יו"ט ראשון בע"ש ואין תוקעין למילוי המים ביו"ט · ולא משכחת לה מ"ח תקיעות בע"ש ופרקינן כי מקלע ר"ה בע"ש אתי יוה"כ אחר השבת ודחינן ליה וכן הכי נמי כי מקלע ברביעי אתי יוה"כ בע"ש · ודחינן להו דלא למקלע יוה"כ סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה: ירושל' במס' מגילה בתחילה לית כאן חל להיות בשני בשבת ולא חל להיות בשבת דאי חל בשני חל צומא רבא בחד בשבתא ואי בחד בשבתא צומא רבא בערובתא הלכך לא מקלע יו"ט ראשון בע"ש לעולם · ומקשינן איני דלא חייל יוה"כ סמוך לשבת ובאחד בשבת לעולם · והתנן במסכת שבת פרק אלו קשרים חלבי שבת קריבין ביוה"כ · וא"ר זירא כי הוינן בבבל הוה אמרינן הא דתנן יוה"כ שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין ובמ"ש לא היו מבדילין דברי הכל היא אלמא חייל יוה"כ להיות בערב שבת ובאחר בשבת ולא קא דחו ליה · ופרקינן הא דאמר ר' זירא דברי הכל היא ליתא אלא מתני' דהתם אחרים הוא דלית להו דחויים אלא לעולם סבר כולהו ירחי אחד מלא ואחד חסר · דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה השנה מעוברת ה'. וקי"ל דלא הוי בקי ר' מאיר בסוד העיבור והא דאחרים מיפרשא בערכין בפרק אין נערכין ובשבת בסוף אלו קשרים · ואסיקנא דהא ר' זירא לאו דברי הכל היא ולעולם לרבנן כל אימת דמתרמי הכי דחינן להני היכי דמסירי להו בסוד העיבור למשה מסיני והא הלכה לא אימסירא ליה לר' מאיר · תוב מותבינן אהא דר' אחא ר"ה שחל בשבת שיר של ר"ח דוחה את של שבת ואם איתא דר' אחא לימא שיר דר"ח ושיר של שבת במוסף של שבת · ופרקינן אמר רב ספרא איכא למימר דאמר הא והא ומאי דוחה דקתני דקדם דר"ח והא שבת תדיר · ותנן תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם · ופריק רבי יוחנן להודיע שהוקבע ר"ח בזמנו מקדימין שאינו תדיר · איגי והא הכירא אחרינא עבדינן לה באברים וא"ד

*) נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל ע"ש שבתוך החג נמי מי איתא בכל שנה דזמנין .

מסורת הש"ס

פסחים סד.
והא אמרת רישא דלא כר"י רש"ל
שבת קיז. [יומא מו.]
[שבת קיד:]
[תוספתא ערכין פ"א] שבת סו: ר"ה ו: [ודף כ.] ערכין ט.
שקלים פ"ח מ"ח ס"א במערב ס"א במזרח וכ"ה הרמב"ם

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי משום וכו' לאו שיורא הוא ומיהו בכוליה ניחא :

ואמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו תרי היכירא עבדינן דחזי האי חזי וחזי בהאי חזי מיתיבי דתני רבא בר שמואל יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמו ועל ראש חדש בפני עצמו כך יהיו תוקעין על כל מוסף ומוסף ת"ל ובראשי חדשיכם תיובתא דרבי אחא תיובתא מאי תלמודא אמר אביי אמר קרא ובראשי חדשיכם הוקשו כל חדשים כולם זה לזה רב אשי אמר כתיב חדשכם וכתיב ובראשי ואיזה חדש שיש לו שני ראשים הוי אומר זה ר"ה ואמר רחמנא חדשכם חד היא ועוד תניא בחולו של מועד בראשון מה היו אומרים הבו לה' בני אלים בשני מה היו אומרים ולרשע אמר אלהים בשלישי מה היו אומרים מי יקום לי עם מרעים ברביעי מה היו אומרים בינו בוערים בעם בחמישי מה היו אומרים הסירותי מסבל שכמו בששי מה היו אומרים ימוטו כל מוסדי ארץ ואם חל שבת באחד מהם ימוטו ידחה רב ספרא מנח בהו סימנא הומבה"י רב פפא מנח בהו סמנא הומהב"י וסימנך אמבוהא דספרי תיובתא דר' אחא בר חנינא תיובתא והא ר' אחא בר חנינא קרא ומתניתא קאמר אמר רבינא לומר שמאריכין בתקיעות רבנן דקיסרי משמיה דר' אחא אמרי לומר שמרבה בתוקעין ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אביי אמר שני ידחה רבא אמר שביעי ידחה תניא כותיה דרבא אם חל שבת להיות באחד מהן ימוטו ידחה אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי:

מתני'

(תורה אור: במדבר י · תהלים כט · שם נ · שם צד · שם פא · שם פב)

וא"ר יוחנן · לכך סודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו: יכול כשם שתוקעין · על מוסף של ר"ח בפני עצמו כשחל בחול ועל מוסף שבת בפני עצמה כשהיא לבדה: כך תוקעין על כל מוסף ומוסף · כשחלו להיות יחד: ת"ל ובראשי חדשיכם · גבי תקיעות כתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם וגו': הוקשו כל החדשים כולן · לענין תקיעות שתקיעותיהן שוות: שני ראשים · ר"ח ור"ה וקרייה רחמנא חדשכם חסר כתיב לענין תקיעות: בחולו של מועד · דסוכות: מה היו אומרים · בשיר המוספין: בראשון · ביום הראשון דחוה"מ: אומרים הבו לה' וגו' · כל המזמור על שם שהיום תחלת שמחת בית השואבה דהיינו כבוד ועוז ובאותו מזמור קול ה' על המים על שם ניסוך המים: ולרשע אמר כו' · וכל המזמור דברי כבושין הן לנאספים לעזרה למצות החג ושמחים שמחת החג ומוכיחם מה לך לספר חקי כלומר למה לך לבא לבית זה עם שאר עמי אם אינך חוזר בתשובה ובאותו מזמור כתיב זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך על שחג הסוכות זמן בל תאחר הוא לשלש רגלים כסדרן וסוף המזמור זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו וגו': מי יקום לי עם מרעים · ובינו בוערים במזמור אחד הם ובינו בוערים מוקדם ומי יקום לי מאוחר והם מקדימין את המאוחר ונראה בעיני מפני שפרשת מי יקום לי מדברת על גרותן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי ואף על פי כן אינן נמנעים מלשמוח שמחת מלכם ומתפללים מי יקום לנו להצילנו מן המרעים האלה לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי אם אמרתי מטה רגלי וגו' ברעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו כלומר אף לפי גרותינו אין אנו נמנעין מלבא להשתעשע בתנחומיך וכו' עד סוף המזמור ולמחר בינו בוערים בעם מפני שעכשיו זמן מתנות עניים שהוא זמן אסיף זמן לקט שכחה ופאה ומעשר עני וכשמגיעין ימים האחרונים שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם קורין לפניהם להוכיחם שיעשרו כראוי ואע"פ שהמעשרות בצנעה ולא יאמרו מי רואנו ומי יודענו לכך אומר בינו בוערים בעם שאומרים בלבם מי יגיד מעשינו הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט היוסר גוים הלא יוכיח וגו' עד מי יקום לי: הסירותי מסבל שכמו · דברי תנחומין הן אם תזכו בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה כו' על המים שנידונין עליהם בחג לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להם וכתיב במזמור זה אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו שאשלח לכם ברכה וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חטה וגו': ימוטו כל מוסדי ארץ · במזמור אלהים נצב בעדת אל ואומרים כל המזמור על שם שכתוב בו עני ורש הצדיקו אלו מעשרות שכך הוא נדרש בחולין לדק מסלך ותן לו בפרק הזרוע (דף קלד.) לא ידעו ולא יבינו ומי שאינו נותן לבו להבין לכך בחשכה יתהלכו זו מיתה כדתנן (אבות פ"ה מ"ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במוצאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים וגורם קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ: ואם חל שבת באחד מהן · ידחו שיר המועד מלפני שיר שבת: ימוטו ידחה · שהוא שיר אחרון ונדחה מפני שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול שאין מדלגין סדר השיר ובשני שיר של אחד בשבת נמצא האחרון נדחה: הומבה"י · סימן סדר הפרשיות הוא ומחליף להקדים הסירותי לבינו בוערים בעם: וסימנך · שלא תטעה איזה סימן של רב ספרא: אמבוהא דספרי · גדודי אנשים ונשים רגילים להלך במבוי של מלמדי תינוקות שהתינוקות ואבותיהם ואמותיהם מלוין אותם אף כאן מי ששמו ספרא היה סימנו הומבה"י שדומה לתיבת אמבוהא: תיובתא דר' אחא · דאמר תוקעין על כל מוסף אלמא דאמר לכל אחד שירו והכא קתני ימוטו ידחה אלמא לא אמרו בשבת של חול המועד אלא שיר של שבת: אמר רבינא לומר שמאריך בתקיעות · ברייתא קתני סתמא הכל לפי המוספין תוקעין ור' אחא פירשה שתוקעין על כל מוסף ולא ה"ל לפרושי הכי דודאי אין אומר אלא שיר אחד ואין כאן אלא תשע תקיעות לשלשה פרקי השיר וברייתא קמ"ל שמאריך במשך התקיעות כשיש שני מוספין ואומרין השיר לאחר שקרבו נסכי שניהם: שמרבה בתוקעין · שמוסיפין חצוצרות ותוקעין יחד וכולהו חד מיחשבי דתנן בערכין (דף יג.) אין פוחתין משתי חצוצרות ומהשע כנורות ומוסיפים עד לעולם: אנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן · משום דאיירי בשתי פרשיות המאורעות ליום דדחינן חדא מינה קבעי לה ואנן דמיבעי לן למימר בצלותא דמוספין את מוספי היום וקרבנות החג אינן שוין שהפרים מתמעטין והולכין ואית לן תרי יומי י"ט מספיקא ולא מצינן למימר בי"ט שני פרשת וביום השני דא"כ עבדינן ליה חול ומיבעי לן למימר ביה ובחמשה עשר יום ביומא קמא היכי עבדינן בראשון של חול המועד ובשאר הימים מי אמרינן ביומא קמא וביום השני דה"ל למימר מאתמול וכן כסדר ונמצא שביום השביעי של ערבה נאמר וביום הששי ועל כרחך למחר שהוא יו"ט לא מצית למימר וביום השביעי דאם כן עבדת ליה חול ונמצא שביעי נדחה או דלמא יומא קמא אמרינן וביום השלישי ושני נדחה ממקומו מפני שהוא ספק ידחה לגמרי: ימוטו ידחה · שהוא אחרון אלמא פרשה שנדחת היום אומרים אותה למחר והאחרונה נעקרת: אתקין אמימר דמדלגי דלוגי · ונמצאו כולן עומדין אומרין ביום ראשון של חול המועד ביום השני וביום השלישי ספק שני ספק שלישי ולמחר אומרים ביום השלישי וביום הרביעי ובשלישי דחול המועד ביום הרביעי וביום החמישי וברביעי ביום החמישי וביום הששי ובחמישי דחול המועד שהוא הושענא רבא אומרים ביום הששי וביום השביעי כספיקו והיינו דלוגי שאומרים היום מה שאמרו אתמול כדאמרינן(מגילה דף כג.) גבי ר"ח רב אמר דולג שאומר השני אחד מן הפסוקים שאמר ראשון וכי היכי דאתקין אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קוראי התורה שהרביעי הקורא שהוא (א) מוסף בחולו של מועד יותר משאר ימים וניכר שהוא בא לכבוד היום הוא קורא את ספיקי היום כמו ששליח צבור אומרן ואם שבת הוא קוראן המפטיר והשלשה שקורין תחלה אין מקפידין על קריאתם יקראו מה שירצו ומכל מקום כך היו נוהגין רבותי שני ראשונים קוראים שנים ספיקי היום והשלישי בפרשת יום המחרת שאינה מספיקות היום כלל והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים:

מתני'

אתקין אמימר דמדלגי דלוגי · יום ראשון של חול המועד אומר במוסף ביום השני וביום השלישי לפי שהוא ספק שני ספק שלישי וכן בכל יום ויום של חול המועד ספק הראוי ופירש בקונטרס כי היכי דאתקין אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קוראי התורה ורביעי שנתוסף לחול המועד יותר משאר ימים וניכר שהוא בא לכבוד היום הוא קורא ספיקי היום כמו שש"ץ אומרן ואם שבת הוא קוראן המפטיר וג' הקוראים תחלה שנים ראשונים קוראים שתי ספיקות היום והשלישי בפרשת יום המחרת והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים והשתא לפי סדר זה ישתנה הסדר ביום הושענא רבא שאם יקראו שנים הראשונים שתי ספיקות היה השלישי זקוק לקרות ביום השמיני עצרת תהיה לכם ואין נכון לקרות בחג פרשה שאינה של חג ואם מתחיל הראשון וקורא פרשה שלפני הספיקות ושני ושלישי קוראים הספיקות נמצא שאין סדר זה כסדר שאר הימים ועוד דבחנוכה כשקוראין בפרשת נשיאים רגילים שנים הראשונים לקרות נשיא אחד דיומא ושלישי קורא דלמחרת אלמא חשיב ראשון עיקר ובחג איפכא דאדרבה האחרון נחשב עיקר לפיכך ראוי להנהיג שכל הארבעה הקוראים בתורה אין קוראים כי אם בספיקות יום ראשון של חול המועד קורא ראשון ביום השני ושני ביום השלישי וחוזר שלישי וקורא ביום השני ורביעי ביום השלישי וכיוצא בזה קורין בספיקות בכל יום ויום:

ובחילוק

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהל' כלי המקדש הל' ס:

כג ב מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה יא סמג עשין רה:

כד ג טוש"ע א"ח סימן תרסג סעיף ג ותרסג סעיף א:

רבינו חננאל

ואמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו · ואסיקנא תרי הכירא עבדינן ליה דחזי האי חזי ודלא חזי האי חזי האי · ת"ש יכול כשם שתוקעין של ר"ח בפ"ע ושל שבת בפ"ע כך היו תוקעין על כל מוסף ומוסף ת"ל ובראשי חדשכם ואמרינן בה תרי טעמי חדא הוקשו כל החדשים זה לזה שאין תוקעין *) בכל ר"ח · ואמר רב אשי כתיב ראשי דמשמע ב' וכתיב חדשכם חסר דמשמע חדא שנאמר ובראשי חדשכם ש"מ איזהו חדש שיש לו ב' ראשים ואתה מזכירו חדש אחד הוי אומר זה ר"ה שהוא גם ר"ח ואי אתה מחשבו אלא (ראש) [חדש] אחד תוב מקשינן אדר' אחא מהא דתניא בענין שיר של כל יום משבעת ימי סוכה וקתני בזמן שחלה שבת להיות באחד מהן ימוטו שהוא שיר של לוים ביום האחרון מחולו של מועד ידחה כלומר האחרון, אחרון נדחה. ואי איתא לדר' אחא אמאי נדחה ליתני לשבת וליתני ריומיה דהא תנן בשיר (בתמיד פ"ז) על כל פרק, תקיעה ועלתה בתיובתא לרב אחא ואמרינן והא ר' אחא מתניתא תני ואין נדחו דבריו ופריק רבינא לר' אחא הא פירושא דמתניתא דאייתי לה בידיה כך פירוש' דהא דתניא הכל לפי המוספין [תוקעין] לומר שמרבה בתוקעין או מאריך בתקיעות כלומר מרבין כהנים ותוקעין ומריעין ומאריכין לפי המוספים והכל ביחד · אבל לזה בפ"ע ולזה בפ"ע לא · ואנן דאית לן תרי יומי היכא עבדינן במקרא בסיפרא ובתפלה · אביי אמר שני נדחה פירוש בשנ ימים טובים קרינן בין בסיפרא בין בצלותא ובחמשה עשר יום וגו' ובשלישי קורין ביום השלישי נמצא יום ב' שנדחה · רבא אמר שביעי נדחה פי' ב' ימים טובים קורין ובחמשה עשר יום ומחר שהוא חולו של מועד קורין וביום השני ואחריו וביום השלישי ואחריו וביום הרביעי ואחריו וביום החמישי ואחריו שהוא יום ערבה וביום הששי ולמחר שהוא יו"ט קורין ביום השמיני נמצא יום טוב שביעי הוא שנדחה · תניא כרבא' הא דתניא ימוטו ידחה פי' האי שיר דפריש בהא ברייתא שיר דיומי דחולו של מועד דחג הסוכות הוא · ימוטו ידחה דקתני **) יו"ט [של] ערבה שהוא ששי לימי חולו של מועד. אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגין דלוגי מצאנו שפירש גאון וצ"ל הכין מנהג באתרין בתרין מתיבתא ביום הראשון וביום השני שהן יו"ט קורא ובחמשה עשר בלבד ביום השלישי שהוא חול קרי כהן וביום השני ולוי קורא וביום הג' וישראל קורא ביום הרביעי

[סנהדרין ז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אתקין וכו' הקורא שהוא ניתוסף בחולו של מועד:

*) נראה דצ"ל שאין תוקעין בחודש שיש בו ב' מוספין רק כמו בכל ר"ח. **) נראה דצ"ל היינו שיר של יו"ט של ערבה וכו'.

עין משפט
נר מצוה

כה א מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה יב:

כו ב מיי' שם הל' יג:

כז ג מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ד סמג עשין קעג:

כח ד מיי' שם הלכה ה ופ"ד מהל' תמידין הלכה יב:

כט ה ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ה:

מתני' ״יום טוב הראשון של חג היו שם י"ג פרים אילים שנים ושעיר אחד נשתיירו שם י"ד כבשים לשמונה משמרות ביום ראשון ששה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשני חמשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשלישי ד' מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בחמישי שנים מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בששי אחד מקריב שנים והשאר אחד אחד בשביעי כולן שוין ״בשמיני חזרו לפיים כברגלים אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה: גמ' נימא מתני' רבי היא ולא רבנן דתניא פר הבא בשמיני בתחילה מפיסין עליו דברי רבי וחכמים אומרים אחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים עושה אותו אפילו תימא רבנן אטו שתי משמרות לא אפוסי בעי כמאן אזלא הא דתניא *כל המשמרות שונות ומשלשות חוץ משני משמרות ששונות ואין משלשות נימא רבי ולא רבנן אפי' תימא רבנן מאי לא שלשו בפרי החג ומאי קמ"ל הא קמ"ל מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה א"ר (*אליעזר) הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות פר יחידי למה כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך א"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן: מתני' *״בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים ״ובחילוק לחם הפנים בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ ״משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור ומקריב את הכל: גמ' אימורי הרגלים של גבוה נינהו אמר רב חסדא מה שאמור ברגלים ת"ר מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים ת"ל °ובא בכל אות נפשו ושרת יכול אף בשאר ימות השנה כן תלמוד לומר מאחד שעריך לא אמרתי אלא *בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד: ובחילוק לחם הפנים כו': תנו רבנן ״מנין שכל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים תלמוד

דברים יח

רש"י

מתני' יו"ט הראשון של חג כו' · וכל המשמרות עולות לרגל ושם עשרה מהם מקריבין שם עשרה בהמות הללו: נשתיירו כו' · דכל המשמרות זוכות בחובות הבאות מחמת הרגל ברגל ואין משמר של אותה שבת יכולה לעכב עליהן כדאמרינן בגמרא: יום הראשון · שהיו שמונה משמרות לי"ד כבשים ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחת מהן הרי שנים עשר כבשים: והשאר · שנים הנותרות מקריבות אחד אחד: בשני · שנתמעט אחד מן הפרים ונשתיירו תשעה משמרות לי"ד כבשים: חמשה מהם מקריבים שנים שנים · הרי עשרה: והשאר · ארבעה הנותרות מקריבות כל אחת כבש אחד: בשלישי · שנתמעט עוד אחד מן הפרים ונשארו עשרה משמרות לי"ד כבשים: ארבעה מקריבין שנים שנים · דהוו להו שמונה: והשאר אחד אחד · ששה כבשים לששה משמרות: בשביעי כולן שוין · כל המשמרות המקריבות כבשים שוות שכל אחת מקרבת אחד שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרות נשתיירו י"ד כבשים לי"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפיים כברגלים · פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים הקריבים בשמיני אין קריבים כסדר קרבנות החג שקרבו לפי סדר משמרות כדבעינן לפרושי במסקנא אלא כל המשמרות באות ומפיסות עליהן כמו שמפיסין בשאר רגלים שאין קרבנותיהן מרובין להקריבן לפי הסדר ולהשוות בהן כל המשמרות אף בשמיני כולן מפייסין והזוכה בפיים מקריבו ובסדר יומא (דף כב.) מפרש היאך מפיסין: אמרו מי שהיה מקריב היום פרים לא היה מקריב למחר · פרים שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם אלא חוזרין חלילה ונמצאו כולן שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים ששונות ואין משלשות כיצד ביום הראשון היו י"ג פרים והקריבו י"ג משמרות כדרך שסדרום בדברי הימים (א כד) יהויריב לראשון ואחריו ידעיה חרים כו' כולן כמות שהן סדורים נשתיירו עשתי עשרה אחרונות לאילים ולכבשים למחרת היו שנים עשר פרים ומקריבין אותן הנך י"א משמרות וחוזר יהויריב ומקריב אחד נמצא ששנה יהויריב לבדו בשלישי היו אחד עשר פרים והקריבום י"א משמרות שאחרי יהויריב נמצא ששנו י"ב משמרות ברביעי היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם הרי ששנו נמצאו כ"ב משמרות שונות בחמישי תשעה פרים שתי משמרות האחרונות הקריבו שנים מהן וחזר יהויריב ושם משמרות שלאחריו והקריבו שבעה הרי ששילשו שבעה משמרות בששי שמונה פרים והקריבום השמונה שלאחריהם הרי ט"ו משמרות ששילשו בשביעי שבעה פרים לשבעה משמרות נמצאו כולן משלשות חוץ משתים האחרונות: גמ' לימא מתניתין · דקתני בשמיני חוזרים לפיים כברגלים וקא סלקא דעתיה דכל המשמרות באות ומפיסות רבי היא ולא רבנן: בתחילה מפיסין עליו · כל המשמרות כאילו הוא תחילת קרבנות ולא אמרינן ליקרבו חד מהנך שלא שילשו: לאו אפוסי בעי · בין שתיהן איזה מהן תזכה בו ודלמא ההוא פיים דקאמר מתני' בין שתיהן היה דהא לא תנן ביה בתחילה: מאי קמ"ל · וכי מניינא אתא לאגמרינן שכן עולה החשבון כשחוזרין חלילה: ומשני קמ"ל מאי דאשמועינן נמי תנא דמתניתין מי שהיה מקריב פרים היום כו': שבעים פרים · פרי החג שבעים הם חוץ משל שמיני כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים: פר יחידי · של שמיני: שאהנה ממך · אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך: מתני' בג' פרקים · בשלשה רגלים: באימורי רגלים · בעורות של עולות ובחזה ושוק של שלמי חגיגה הבאות מחמת הרגל ובגמרא מפרש מאי לשון אימורים דקתני: ובחילוק לחם הפנים · אם אירעה שבת ברגל שבשבת מסלקין אותו ומסדרין לחם אחר תחתיו כדכתיב (ויקרא כד) ביום השבת יערכנו: ובעצרת · כשאירע בשבת ויש בו חילוק חמץ דשתי הלחם וחילוק לחם הפנים שהוא מצה כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (מנחות דף נב:): אומר לו · לכל אחד כשנותנין לו חלקו הילך מצה וכשנותנין לו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן אלא מכל אחד חלקו כדקיימא לן בקידושין (דף נג.) ובמנחות (דף עג.) מלכל בני אהרן תהיה ולפיכך מודיעים אותו: משמר שזמנו קבוע · שהיה משמש בשבת זו שהרגל חל בתוכה: מקריב תמידין · שהרי אינם בשביל הרגל: ונדרים ונדבות · שנדבו ונדרו כל השנה ומקריבין אותם עכשיו אין שאר המשמרות זוכין בהם שאין זוכין אלא חובות שמחמת הרגל: והוא מקריב את הכל · בגמרא מפרש לאתויי מאי: גמ' אימורין דגבוה נינהו · ומאי שוות איכא: במה שאמור ברגלים · בחילוק קרבנות האמורים ברגל הראויין להתחלק כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד ועורות של עולות ראייה ומוספי צבור ושעירי חטאות: ובא בכל אות נפשו ושרת ככל אחיו · שאין המשמר מעכב עליו וכיון דזוכה בעבודתו זוכה באכילתו דכתיב (ויקרא ז) לכהן המקריב אותה לו תהיה ובכ"ד מקומות נקראו כהנים לוים: ת"ל מאחד שעריך · רישיה דקרא וכי יבא הלוי מאחד שעריך ודריש ליה הכי כמו באחד שעריך כשכל ישראל נכנסין בשער אחד כלומר בעיר אחת: מנין שכל המשמרות שוות · ברגל בחילוק לחם הפנים:

תלמוד

תוספות

ובחילוק לחם הפנים · דוקא בחילוקו שוין אבל סילוקו וסידורו והקטרת הבזיכין למשמר הקבוע דהכי תניא בתוספתא לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות והיינו טעמא משום דבגמרא מרבינן ליה חלק כחלק יאכלו משמע לאכילה רביה רחמנא ולא לעבודה ומוסף שבת לא מפרשה מתניתין מידי ושיירא והוי בכלל דשאר קרבנות צבור וכי קאמר בגמרא לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז הוה מצי לאתויי מוסף שבת דבהדיא קתני בתוספתא שהוא למשמר הקבוע והא דמרבה לחם הפנים טפי דיאכלו משמע מידי דאכילה הוא עיקרו והיינו לחם הפנים שככר נעשה מצותו משבת שעברה שסידרוהו על השלחן ואינו מחוסר מעתה אלא סילוק דאי משום הקטרת בזיכין להתיר לחם קאתיין ואין עבודה זו בגוף הלחם:

עד

רבינו חננאל

הרביעי והרביעי דהוא מפטיר קורא וביום השני וביום השלישי · וכן מזכירין תרי עניני ובשביעי קורא ביום חששי וביום השביעי וכן בתפלה: מתני' יום [טוב] הראשון שהיו שם י"ג פרים כו' פי' בכל הרגלים בכל המשמרות של כהנים באות להוג (יהיה החלות) להיות כולן מקריבין קרבנות של רגל וכשם שכולן מקריבין כך היו כולן חולקין ביו"ט הראשון של חג היו שם ל' בהמות י"ג פרים וב' אילים ושעיר אחד הרי ט"ז וי"ד כבשים הפרים והאילים והשעיר חולקין ט"ז משמר בהמה אחת נשארו י"ד כבשים לח' משמרות ביום הראשון שש משמרות מקריבין ב' ב' כבשים [הרי י"ב כבשים] ושתי משמרות מקריבין א' א' יום שני חסרו הפרים י"ב פרים ואילים ב' ושעיר א' ט"ו בהמות לט"ו משמרות נשתיירו י"ד כבשים לט' משמרות מקריבין ב' ב' וד' מקריבין א' א' · יום ג' י"א פרים וב' אילים ושעיר י"ד בהמות לי"ד משמרות נשתיירו שם י"ד כבשים לי' משמרות ד' משמרות מקריבין ב' ב' וששה משמרות מקריבין א' א' · וכן סדר כל יום עד שביעי ובשביעי כולן שוין כי ז' פרים לז' משמרות וב' אילים לב' משמרות ושעיר למשמר' הרי י' ונשתיירו י"ד כבשים לי"ד משמרות כל אחד כבש אחד בשמיני חזרו לפיים כרגלים · ופליג רבי ורבנן לענין פר הבא בח' דרבי סבר מפיסים עליו כל המשמרות בכל הרגלים וחכמים סברי אין מפיסין עליו אלא ב' משמרות שלא שילשו בפרי החג והן מפיסין עליו בלבד לפי שפרי החג כולן הן ע' ותנן מי שהיה מקריב בפרים היום לא היה מקריב למחר אלא חוזרין חלילה הלכך כשתחלק את ע' פרים לכ"ד משמרות נמצאו ביד כ"ב ג' פרים לכל משמר ומשמר נשארו ב' משמרות בידם ב' ב' ואלו הן ב' שלא שילשו בפרים ומתני' לא אכרעא דאתיא נמי כרבנן והא דתניא כל המשמרות כולן שונות ומשלשות בפרים חוץ מב' משמרות ששונות ואינן משלשות איכא דאוקמא בפרי החג והושבנא בעלמא קמ"ל אבל בפר דשמיני משמרת אחת מהנך תרתי דאמרן שקלא ביה ולא פליגא אדרבנן ואיכא לאוקמא כרבי: מתני' בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוין באימורי רגלים ובחלוק כו' · ש"מ דלית למשמר קבוע בההוא שבוע לא באימורי הרגלים ולא בלחם הפנים אלא כאחת מן המשמרות כולן · ובעצרת נמי שתי הלחם לכ"ד משמרות היו מתחלקות ואמרו לראש המשמר הא לך מצה דהוא מן לחם הפנים והא לך חמץ דהוא משתי הלחם · פי' אימורי הרגלים האמור בקרבנות הרגלים כגון חטאת צבור וכיוצא בו דתנן בהו דנאכלין לזכרי כהונה לפנים מן הקלעים וכל חובות הבאות מחמת הרגל ברגל אבל עולות דגבוה נינהו והיינו דאמר רב חסדא מאי אימורי [הרגלים] מה שאמור ברגלים ותלמודא מכי יבא הלוי מאחד וגו' ושרת בשם ה' וגו' · בשעה שכולן נכנסים

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ד]

[נ"ל אלעזר]

[מו"ק יז:]

[פסחים לא.]

תלמוד לומר °חלק כחלק יאכלו כחלק עבודה כך חלק אכילה ומאי אבילה אילימא קרבנות מהתם נפקא °לכהן המקריב אותה לו תהיה אלא לחם הפנים יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל ת"ל °לבד ממכריו על האבות מה מכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך: בעצרת אומר לו הילך וכו': איתמר רב אמר ^אסוכה ואח"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה רב אמר סוכה ואחר כך זמן חובא דיומא עדיף רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לימא רב ורבה בר בר חנה בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל קמיפלגי דת"ר *דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין ובית הלל אומרים ^במברך על היין ואחר כך מברך על היום בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום שהיין גורם לקידושא שתאמר *ד"א ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לימא רב דאמר כבית שמאי ורבה בר בר חנה דאמר כבית הלל אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לבית הלל עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא שהיין גורם לקידושא שתאמר אבל הכא אי לאו זמן מי לא אמרינן סוכה ורבה בר בר חנה אמר לך אנא דאמרי אפילו לבית שמאי עד כאן לא אמרי בית שמאי התם אלא שהיום גורם ליין שיבא אבל הכא אי לאו סוכה מי לא אמרינן זמן תנן בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ והא הכא דחמץ עיקר ומצה טפל וקתני הילך מצה והילך חמץ תיובתא דרב אמר לך רב תנאי היא דתניא הילך מצה הילך חמץ אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה דרש רב נחמן בר רב חסדא לא כדברי רב דאמר סוכה ואחר כך זמן אלא זמן ואחר כך סוכה ורב ששת בריה דרב אידי אמר סוכה ואחר כך זמן והלכתא סוכה ואחר כך זמן: משמר שזמנו קבוע [וכו'] ושאר קרבנות צבור: לאתויי מאי לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים: והוא מקריב את הכל: לאתויי מאי לאתויי קייץ המזבח: **מתני'** ^גיום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים ^דחל להיות יום אחד [להפסיק] בינתים משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתים ^הובשאר ימות השנה *הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום בילגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה: **גמ'** מאי מלפניה ומאי מלאחריה אילימא לפניה יום טוב ראשון לאחריה יום טוב אחרון היינו שבת שבתוך החג אלא לפניה יום טוב אחרון לאחריה יום טוב ראשון מ"ט כיון דהני מקדמי והני מאחרי תיקנו רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי: חל יום אחד:
והני

רש"י

תלמוד לומר חלק כחלק · בתריה דההוא קרא דלעיל כתיב דאוקמא ברגל: חלק אכילה · שיה בכולן כחילוק עבודה דאתרבי לעיל מובא בכל אות נפשו ושרת: ומאי אכילה · איצטריך לאשמועינן: אילימא אכילה דקרבנות · דשעירי חטאות וחזה ושוק: מהתם נפקא לכהן המקריב אותה וגו' · מי שעובדה אוכלה וכיון דאתרבי לעבודה פשיטא דמיכל נמי אכלי: אלא לחם הפנים · איצטריך לרבויי שאין בו שום עבודת לחם שכבר נעשית עבודתו משבת שעברה: יכול אף חובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל · יהו זוכין בעבודתן ויחלוקו: ת"ל לבד ממכריו · חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה: ומה מכרו אבות זה לזה · כלומר שהתנו ביניהם שיהו משמשין כל אחד בשבתו קבוע: אני בשבתי ואתה בשבתך · ונדרים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה והרי הן למשמר המשמש ליתנהו בכלל הרגל שלא יהו שוין בהן אלא למשמר שבאותו שבוע יהו כבשאר ימות השנה הלכך על כרחך לא אתרבו מחלק כחלק יאכלו אלא ממשמעותיה דקרא דבר שאין בו אלא אכילה והיינו לחם הפנים דאכילה אית ביה אבל עבודה לית ביה: סוכה ואח"כ זמן · מי שלא בירך שהחיינו בעשייתה שהיתה עשויה ועומדת ותניא בפרק לולב וערבה (לעיל דף מו.) כשנכנס לישב מברך שתים סוכה וזמן ואמר רב סוכה לימא ברישא והדר זמן: זמן תדיר · שנוהג בכל הרגלים: דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה · דברים שנחלקו בהלכות סעודה: מברך על היום · כשמקדש בערבי שבתות קידוש היום תחילה ואחר כך ברכת היין: שהיום גורם ליין שיבא · שאם לא מפני קידוש לא היה נזקק לכוס לפני סעודה: וכבר קדש היום · כלומר ועוד טעם אחר שקדש היום מאליו משחשיכה ועדיין יין לא בא לפניו: שהיין גורם לקידוש שתאמר · שאם לא היה לו יין לא היה מקדש בכדי והוא הדין נמי למקדש על הפת מקדים ברכת הפת מהאי טעמא שהפת במקום יין: לימא רב · דאמר חובת היום עדיפא מתדיר דאמר כבית שמאי: ורבה כב"ה · דאמרי תדיר עדיף: אלא שהיין גורם כו' · אי לאו דהאי טעמא נמי איכא משום תדיר לא הוו מקדמו ליה דחובת היום עדיפא: אי לאו סוכה · אי לאו ישיבת סוכה מי לא אמרינן זמן כגון הולכי דרכים דפטורין מן הסוכה אומרין זמן בשביל המועד כמו בשאר רגלים: דחמץ עיקר · שהיא חובה ליום: ומצה טפל · שהוא של שבת שעברה וקתני דפלגי מצה ברישא אלמא תדיר עדיף: פר העלם דבר של צבור · אם אירע בהן ברגל שעברו עבירה בהוראת ב"ד: קיץ המזבח · כשהוא בטל שכלתה הקטרת תמיד ואין מביא נדר ונדבה היו שופרות שם שנותנין בהם מעות כל מותרות השנויין בהם"ס בכל מקום וכ"מ שאמרו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ומהן לוקחין עולות לקייץ המזבח ולשון קייץ כאדם האוכל תאנים בקינוח סעודה *:

מתני' בין מלפניה בין מלאחריה · מפרש בגמרא שחל יו"ט לאחריה דלא הוי ליה שבת שבתוך החג ואפ"ה הואיל וצריכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל יו"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבא חולקין בלחם הפנים וכן *אם חל שמיני לפניה בע"ש אע"פ שאין השבת בתוך החג חולקין בו הואיל ולא יוכלו ללכת: חל יום אחד להפסיק בינתים · כגון שחל יו"ט ראשון בשני בשבת שהיו יכולין לבא באחד בשבת והם קדמו ובאו מע"ש או שחל יו"ט האחרון בחמישי בשבת שהיו יכולין לילך מע"ש ונתעכבו שם בשבת כל המשמרות שנתעכבו אין נוטלין אלא שתי חלות ומשמר שזמנו קבוע נוטל עשר וחולקין אותן בין משמר הנכנס למשמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: הנכנס נוטל שבע · מפרש בגמרא שהמשמרות מתחלפות בשבת זו עובדת שחרית וזו עובדת ערבית כדאמרינן בגמרא בברייתא: הנכנסים חולקין ביניהם בצפון · את המגיע לחלקן כדאמרינן בגמרא כדי שיראו הנכנסין שהצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים חולקים בדרום · כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בילגה · שם המשמרה: לעולם חולקת בדרום · ואפי' כשהיא נכנסת קנס הוא שקנסוה כדמפרש בגמרא: וטבעתה קבועה · כ"ד טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחיים כנגד עשרים וארבע משמרות והיו נתונות באבני רצפה והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה: וחלונה סתומה · חלונות היו בבית החליפות בעובי כותלי התאים שבלפונו של היכל ששם גונזין את סכיניהן כדתנן במסכת מדות (פ"ד משנה ז) וכתמו חלונה של בילגה:
והני

תוספות

עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא שהיין גורם לקידוש שתאמר · תימה הא קאמרי ב"ה דהיין תדיר וי"ל לא מטעם זה לחודיה קודמת לחובת היום דנימא מטעם זה יקדים זמן לסוכה ושמא איתו בא לייסב דברי רב אלא לפי דבריו בדין ולא לפי טעמי בית הלל:

והלכתא סוכה ואח"כ זמן · ולא חיישינן לכתם מתני' דקתני הילך מצה הילך חמץ אע"ג חשיב נמי לחם הפנים חובת היום אף על פי שהם משבת שעברה:
בולינה

רבינו חננאל

נכנסים בשער אחד ושרת. ותלמודא דלחם הפנים [מדכתיב] חלק כחלק יאכלו השוה (בין) אכילה לעבודה מה עבודה פי' עבודה של אמורי הרגלים שאמרנו בה שכל המשמרות שוין בחילוקה כן חלק אכילת לחם הפנים כולן לוקחין ממנו *) ובא בכל אות נפשו אף אכילה כיוצא בה · והני מילי ברגלים אבל בשאר ימות השנה לבד ממכריו כו' מה מכרו אבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך כל המשמרה זוכה בכל הקרבנות הבאות בשבתה: **פיסקא** אתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן. פירוש מקדים ומברך לישב בסוכה ואח"כ זמן סבר חיובא דיומא עדיף לאקדמה · רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה סבר תדיר קודם ורב אמר לך הא הודאה בעלמא הוא ולית ביה תדיר קודם **) וחלוקת ב"ש וב"ה קמו בה רב ורבה בר רב הונא וכל חד מינייהו אסיק מסמריה כתרווייהו ואתינן לאכרועי מדתנן הילך [מצה] תחלה דהיא תדירה והדר חמץ דהוא חיובא דיומא ואמר לך רב תנאי היא ואסיקנא כרב והלכתא סוכה ואח"כ זמן: **מתני'** יו"ט הסמוך לשבת מלפניה כו': מאי לפניה ומאי לאחריה · פירוש יו"ט האחרון שחל בע"ש זהו לפניה ואם חל יו"ט הראשון להיות באחד בשבת זהו לאחריה · מ"ט כיון דהני לא סגי להו אלא דקדמי אתי והני לא סגי דלא מעכבי תקינו רבנן להו לחם הפנים אבל יום טוב הראשון לפניה יום טוב אחרון לאחריה [היינו] שבת שבתוך החג ואנן בעינן שתהא שבת לרגל הסמוכה ואינה מן הרגל [רק] כיון שאי אפשר לבאין שלא יקדימו בו' בשבת בזמן שהיא לפני הרגל ואי אפשר שלא יתעכבו עד אחד בשבת בזמן שהוא אחר הרגל תקנו חכמים לשאר משמרות לחלוק בלחם הפנים · ויש מי שאומר יו"ט סמוך לשבת מלפניה כגון דמקלע יו"ט באחד בשבת · כל יו"ט דהוא צריכין משמרות למיתיא מן מעלי [שבתא] ומאהריה כגון דמקלע יו"ט במעלי [שבתא] כל יום דצריכין משמרות לאחורי עד בתר שבתא תקינו להו רבנן לכל המשמרות לחלוק בלחם הפנים:

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ז מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרמג סעיף א:
לא ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו סמג עשין כט טוש"ע א"ח סימן רעא סעיף י:
לב ג מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה יב:
לג ד מיי' שם הל' יג:
לד ה מיי' שם הל' יב:

מסורת הש"ס

דברים יח · ויקרא ז · דברים יח
ברכות נא: פסחים קיד.
שם זבחים נא.
[יומא יח.]
[עי' בשבועות יב:]
[עי' תוי"ט]

מתני' חל [יום] אחד להפסיק בינתים כו': פיסקא אחד מימי החול (יום) להפסיק בין יו"ט לשבת וזהו בינתים כאשר פירש הנה והוא המביא לידי עיכוב כו' עד המתעכב נוטל פי שנים · פי' כגון שחל יו"ט האחרון להיות בחמישי בשבת ויש במשמרות מי שעיירותיהן רחוקות ונמנעין מלצאת בע"ש ומתאחרות וצריך להתעכב עד אחד בשבת וזו היא משמר המתעכב כזה ששנינו משמר שזמנו קבוע והוא משמר היוצא ומשמר הנכנס נוטל י' חלות והמתעכב כגון זה שפירשנו למעלה נוטל שתים וכן בזמן שחל יו"ם (האחרון) הראשון בשני בשבת נמצא משמר היוצא מתעכב (לחג) [משום החג] שאינו יכול לילך ולחזור בו ביום

*) נראה דחסר כאן איזה תיבות וצ"ל כמו דבעבודה כולן חולקין בה דכתיב ובא בכל אות נפשו ושרת אף אכילה כיוצא בה. **) נראה דצ"ל וס"ד דתלמודא דבחלוקת ב"ש וב"ה קמו בה רב וכו'.

לה א מיי' פ"ד מהל' תמידין הלכה ט:

גמ' והני תרתי מאי עבידתייהו אמר ר' יצחק בשכר הגפת דלתות ונימא ליה דל בדל אמר אביי *בוצינא טבא מקרא אמר רב יהודה ובמוספין חולקין מיתיבי ^משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין ואילו מוספין חולקין לא קתני האי תנא בחלוקה לא קא מיירי אמר רבא והא תנא דבי שמואל דמיירי בחלוקה ובמוספין חולקין לא קתני דתנא דבי שמואל משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין ארבעה כהנים היו נכנסין שם שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו וחולקין לחם הפנים ואילו במוספין חולקין לא קתני תיובתא דרב יהודה תיובתא: הנכנסין חולקין בצפון: ת"ר *הנכנסין חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין: בילגה לעולם חולקת בדרום: ת"ר *מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה ויש אומרים משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו אע"פ ששכיני הרשעים לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו שבילגה לעולם חולקת בדרום וישבב אחיו בצפון בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבא היינו דקנסינן לכולה משמר אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה אמר אביי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו טוב לצדיק טוב לשכינו [שנאמר °אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו]:

תורה אור — ישעיה ג

הדרן עלך החליל וסליקא לה מסכת סוכה

תוספות

בוצינא טבא מקרא · משל הדיוט הוא האומר לחבירו דלעת קטנה אני נותן לך במחובר אם תרצה להניחה עד שתיגדל ותיעשה קרא תניחה טוב לו ליטלה מיד שמא לאחר זמן יתחרט בו זה או שמא לא יצטרך זה לזה כך פי' בקונטרס *ור"ת מפרש דעל כרחך בוצינא וקרא שני מינים הם דקשואין מתרגמינן בוצינא ודלעת הייני קרא כדמוכח בנדרים פרק הנודר מן המבושל (דף נא.) דאמרינן מאי דלעת הרמוצה קרי קרקוזי וקישואין ודילועין ב' מינים כדמוכח במסכת כלאים (פ"ג מ"ה) דתנן נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומא א' ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו ונוטה שער של זו לכאן ושער של זו לכאן ועוד ראיה מהא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מח.) בוצינא מקטפי' ידיע משמע דלאחר שנגמר הפרי נקרא בוצינא ואומר ר"ת שהקישות מין פרי קטן מדלעת שממהר להתבשל ויכול לאוכלו מיד והדלעת גדולה ואינה ממהרת להתבשל ואין יכול לאוכלה עד לאחר זמן ואוהב אדם דבר מועט לאלתר מדבר מרובה לאחר זמן*:

[וע"ע תוס' כתובות פג:]

הדרן עלך החליל

וסליקא לה מסכת סוכה

רש"י

גמ' והני תרתי מאי עבידתייהו · אדר' יהודה קאי דאמר הנכנס נוטל שבע: בשכר הגפת דלתות · שמשמר הנכנס מגיף הדלתות ערבית שפתח אותן משמר היוצא: ונימא ליה · יוצא לנכנס: דל בדל · הסר חוק זה מכאן בשביל שיסירוהו אצלך אם תטול עכשיו שבע יטול לשבת הבאה משמר הנכנס שבע ואתה* טול עתה בשוה כדי שתטול גם אתה לשבת הבאה בשוה דל הסר כמו דל רגלים (ר"ה דף ז:) וכדגרסינן בריש מסכת (דף ב.) דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה דל דפנות ליכא צל סוכה דל מעשר בהמה (ר"ה דף ז:): בוצינא טבא מקרא · משל הדיוט הוא האומר לחבירו דלעת קטנה אני נותן לך במחובר אם תרצה לתולשה עכשיו תלוש ואם תרצה להניחה עד שתיגדל ותיעשה קרא הניחה ותגדל טוב לו ליטלה מיד שמא לאחר זמן יתחרט בו זה או שמא לא יצטרך זה לזה ה"נ גבי משמרות מי שראוי ליטול עכשיו לא ימתין לשבת הבאה: ובמוספין חולקין · כי היכי דפלגי בלחם הפנים משמר הנכנס והיוצא פלגי נמי בעורות המוספין של כל שבת: ובזיכין · מסלקין ומסדרין לחם הפנים ומקטירין שני בזיכי לבונה שסילקו מעל השלחן והן מתירין את הלחם באכילה כדכתיב והיה ללחם לאזכרה: האי תנא לא איירי בחלוקה כלל · ואם תאמר מאחר שהמשמר היוצא עושה המוספין היאך יחלקו בהם משמר הנכנס אינהו נמי מהפכי בהו בצינורא על המזבח כל היום לאחר שיצא משמר יוצא ומתניתין דאיירי בחלוקה ולא תנא חלוקה דמוספין היינו טעמא דלא אותביה דאיכא למימר תנא דמתניתין איידי דאיירי בלחם הפנים דרגלים הוא איירי בלחם דשאר ימות השנה ואגב גררא בעלמא נסב חלוקה בשארי שבתות: נכנסין · לעזרה: כדי שיראו נכנסין · טעמא דמתניתין קא מפרש וגמרא היא: מרים בת בילגה · ממשמר בילגה היתה וכן שמה: כשנכנסו יוונים להיכל · בימי מתתיהו בן יוחנן: לוקוס · הוא זאב בלשון יווני: וכששמעו חכמים בדבר · לאחר שגברה יד בית חשמונאי: סתמו חלונה · של משמרה ולקמן פריך ומשום דידה קנסינן לכולה משמרה: משמרתו של בילגה שוהה לבא · כשהגיע שבת שלה לא היו באים ומוכחא מילתא שאין העבודה חביבה עליה: ונכנס ישבב אחיו · סדר משמרות בילגה אחר ישבב וכשישבב יוצא בילגה נכנס וכששהה משמרת בילגה לבא עיכבן ישבב במשמרתו ולא יצא לפיכך קנסוה: ואע"פ שכל שכיני הרשעים לא נשתכרו · דאוי לרשע אוי לשכינו: שכיני בילגה נשתכרו · היינו ישבב: שבילגה לעולם חולקת בדרום · ואפי' בכניסתו וישבב לעולם בצפון אף ביציאתו שהרי בילגה נכנס אחריו ושבח הוא להם לחולקי צפון: משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה · כלומר אפי' לאבוה מי הוה לן למיקנסיה: שותא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה · משל הדיוט הוא מה שהתינוק מדבר בשוק מאביו או מאמו שמע אף (*זה) אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן שותא דיבור כמו לא תיפוק לכו שותא (ב"ב דף נט.) ובקדושין (דף ע.) שותא דמר לא ידענא: אוי לרשע ואוי לשכינו · בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים נגע באבן שבמקצוע שניהן חולצין ואע"פ שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה מחמת שהיתה עינו צרה בכלין חבירו לקה בשבילו מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינו וממילא טוב לצדיק טוב לשכינו דמדה טובה מרובה:

הדרן עלך החליל וסליקא לה מסכת סוכה

ג"ל ואתה חמש

כתובות פג: תמורה ט.

[תוספתא פ"ד]

[תוספתא פ"ד]

[ג"ל זו]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בוצינא וכו' ור"ת מפרש · עיין טורי אבן מגילה דף יב ע"ב תוס' ד"ה סייט דאמרי

רבינו חננאל

ביום *) הלכך נוטל ב' חלות יתירות ושאר כל ימות השנה הנכנס נוטל ו' והיוצא נוטל ו' ר' יהודה אומר הנכנס והן באי' שבת נוטלין ז'; חלות שתים יתירות על יוצאי השבת בשכר הגפת דלתות שהיוצאין פתחו והבאין צריכין לסגור וזהו ששנינו הנכנס נוטל ז' בשכר הגפת דלתות ואמרינן לימא ליה משמר היוצא למשמר הנכנס נחלוק י"ב חלות ו' ו' וכן בשבת הבאה תחלקו אותן עם המשמר הנכנס ו' ו' · זהו פירוש דל בדלפירוש לישנא קלילא הוא מן דלי ודילך · כלומר לא תיסב דילי כי היכי דלא לישקלן בשבת הבאה דילך ודחינן אמר אביי בוצינא טב מקרא · כלומר הנאה הבאה עכשיו ואפילו היא מועטת כגון הנאת קישואין שהיא קטנה ואדם אוכלה מיד חפץ בה ובוחר באכילתה מיד מאכילת דלעת שהיא צריכה איחור עד שתתבשל בוחר הקרוב ואפילו היא פחות מן הרחוק כך אני טוב לי ב' חלות בשבת זו יותר מחמשה לשבת אחרת · אמר רב יהודה ובמוספין חולקין · ואיתותב רב יהודה ונתברר כי המוספין של משמר היוצא הן בלבד: מתני' הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום בילגה לעולם חולקת בדרום טבעתה קבועה וחלונה סתומה · פי' בילגה שם המשמר · ומסקנא דשמעתין מפני ששהתה ולא באה בשבתה במקדש לעבוד עבודתה קנסוה חכמים בחלונה ובטבעתה ובחלוקה פי' בחלוקה שחולקת בדרום לעולם ותצא לפיכך בילגה לעולם נראית יוצאה לעולם טבעתה קבועה פירוש שהיתה לכל משמר טבעת של ברזל קבועה בקרקע ופירושו שקושרין חבל ברגלי השור ומכניסין חבל ההוא בטבעת ומושכין החבל מעט מעט ומפילין השור בניחותא דחיישינן לריסוק אברים · ופירש בתלמוד א"י רב אמר משום ר' יהודה טבעות שעשו רחבות מלמטן וצרות מלמעלן · ושנינו במדות פ"ג טבעות היו לצפונו של מזבח שש הסדרים של ד' ד' וי"א ד' של שש שש שעליהן שוחטין את הקדשים ותנא בתוספתא כ"ד טבעות היו שם כנגד כ"ד משמרות למה אלו חלונות של לוים שהיו נותנין בהן כלי שיר והן זולתי חלונות כהנים · ועוד תנן בסוטה בפרק עגלה ערופה יוחנן כ"ג העביר הודיית המעשר ואף הוא ביטל את המעוררין ואת הנוקפין ופירש בתלמוד בענין הנוקפין אמר רחבה שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול לו דם מעיניו · ובא הוא ואסר לעשות כך · משום דמחזי כמומא במתניתא תנא שהיו מכין העגל בין קרניו כדרך [שעושין] לע"ז אמר להן יוחנן כ"ג עד מתי אתם מאכילין למזבח נבלות והא שחוטות נינהו · אלא אימא טרפות היישינן שמא ניקב קרום של מוח מה עשה תיקן להם טבעות בקרקע כאשר פירשנו כבר למעלה ענין הטבעות והחלונות של כהנים היו נותנין בהן בגדיהן ולא היו מניחין עליהם אלא סכנים בלבד וחלונות היו שם וכתוב בהן תשמיש הכלים וכך היו להן חלונות לתת בהן סכינים ששוחטין בהן דתנן ומ"ו אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינין וקנסו בילגה ששהתה לבוא בשלשתן על אלו נאמר אוי לרשע ואוי לשכנו אשרי לצדיק אשרי לשכנו:

*) לדברי רבינו משמר שמתעכב היינו משמר היוצא ונוטל שתי חלות לבד מה שנוטל חלק כחלק בעשר חלות עם משמר הנכנס.

הדרן עלך החליל וסליקא לה מסכת סוכה

סוכה

א נר חנוכה שהדליקה בפסול יכבנה ויחזור וידליק. ד"ה דאורייתא : דף ב
ב אין לעשות סכך אלא דרך פרחי. ד"ה כי עביד :
ג שיעור סוכה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו ובסוכה גדולה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בבית סגי : בו' דברים הלכה כב"ש · מי שאכל [ושכח] ולא בירך יחזור למקומו ויברך. ד"ה דאמר לך : דף ג
ד בית שאין בו ד' על ד' אין טובל למעשר והנודר מן הבית מותר בו ואין קרוי פתח בית אביו. ד"ה בית :
ה בית שאין בו א] ד' אמות אין מניחין בו עירוב בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת. עירוב משום דירה. ד"ה ואין :
ו כשיש הרבה בתים מובלעין לעיר יכול לילך דרך כולן. לב' בתים נותנים קרסף אחד. ד"ה ואין : שם ע"ב
ז אין סכך כשר מצטרף לפסול. ד"ה והוצין : דף ד
ח הרחיק הסכך שלשה מן הדופן פסול. ד"ה פחות : שם ע"ב
ט סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשרה. ד"ה סבר :
י הוגה השם באותיותיו היינו שמזכירו לשם שם שלם ודורש שם בן ארבעים ושתים ונזהרין מכל שמות. ד"ה יו"ד ה"א : דף ה
יא נ"ס קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ובריאה לעמוד בה דלת של קשין. ד"ה ואיכא : דף ז
יב קיי"ל שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מבוי מסולש אין ניתר בלחי. ד"ה סיכך ע"ג : שם ע"ב
יג לא הותרו פסי בירה אלא לבהמת עולי רגלים אבל אדם מפסם וכו'. ד"ה סיכך ע"ג :
יד בית שער חייב במזוזה מדרבנן. ד"ה ותיפוי : דף ח ע"ב
טו גירי אריות גירי תלומות כו' כולן הוי גרים. ד"ה סוכות :
טז סוכה ישנה צריך לחדש בה טפח או כל שהוא על פני כולה : ד"ה סוכה : דף ט
יז סוכה בעודה קיימת אסור ליטול ממנה מן התורה ובנפלה (אסורה מדרבנן) כדי הכשר סוכה אסירא דאורייתא ויתר מכאן דרבנן. ד"ה מנין :
יח פירש עליה סדין להגן מפני החמה אין נפסלת לפי' ר"ת ופסול סדין היינו שבלא הסדין חמתה מרובה. ד"ה פירס : דף י
יט לא שייך מגו דאיתקצאי בספק יום ספק לילה נולד בזה מותרת בזה. כששמחת תורה בע"ש נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה. ד"ה עד: שם ע"ב
כ שלוחי מצוה פטורין מסוכה היינו במקום שהיו או מבטלין מן המצוה : ד"ה שלוחי :
כא סוכה העשוי כעין צריף פסולה שאין גגה טפח ומותר לישן בכילת חתנים דלא קביע בסוכה ואפילו גבוה עשרה. ד"ה ובלבד :
כב וכשיש לכילה גג טפח או גבוה עשרה בלא גג פסולה. ד"ה מותר : דף יא
כג ציצית מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. ד"ה דרב עמרם :
כד תלאן לחוטין ואחר כן פסקן פסולות ובסוכה צריך נענוע אם עשאן במחובר ואח"כ קצצן. ד"ה פסולין : שם ע"ב
כה התלמיד צריך למחות לכבוד רבו. ד"ה דברי :
כו אין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים. ד"ה חבילה : דף יב
כז סיכך בחבילה פסול אף בדיעבד. ד"ה אין : שם ע"ב
כח מרור בעינן מין זרעים ולא מין אילן : ד"ה אסקותא : דף יג
כט ירקות התלושין מביאין הטומאה ולא המחוברין כטלית המנפנפת וספינה שטה. ד"ה ירקות: שם ע"ב
ל דבר המקבל טומאה כמו כופת שאור וביטלו לא מהני בלא שינוי מעשה. ד"ה אם :
לא נסרים פחותים מארבעה וסיכך נסר ופסל כל הסוכה כשרה בכך. ד"ה ומודה : דף י"ד ע"ב
לב סיכך בנסרים שיש בהן ארבעה פסולה אף הפכן על צידיהן (א) :
לג בידי אדם אפשר לצמצם ולא בידי שמים. ד"ה פרוץ : דף טו
לד סכך כשר רבה על הפסול מבטל דוקא בשאין ניכר הפסול. פרוץ כעומד מותר. ד"ה וכא אפשר : שם ע"ב
לה מטה שנגנבה או אבדה חציה חלקוה אחים או שותפין שאין סופן לחזור ולתברה טהור. ד"ה בארוכה:
לו פשוטי כלי עץ הטמאין מטהרן במקוה. ד"ה ומטהרת : דף טז
לז רש"י פי' דמחיצה בלא גג מותר לעשותה בשבת ור"ת מפרש דג' דופני סוכה חשיבי כאהל אבל דופן רביעי דבלאו הכי משתריא חשיבי אבל עראי ושריא. ד"ה פרסו : שם ע"ב
לח דופני סוכה כמין גאם שתי דופני סוכה לא מהני לעשותה קנה קנה פחות משלשה ביניהם. ד"ה בפחות :
לט אויר הפוסלה ב] היינו כשמהלך מן דופן אמצעי עד הפתח ולא בענין אחר. ד"ה אויר : דף יז
מ נ"ע שני טפחים מכאן וב' טפחים מכאן ואויר ב' טפחים בינתיים אבל ליכא ארבעה בפסולים ודאי כשירה. ד"ה אנו :

מא אכסדרה שיש לה ב' מחיצות ובשלישית כל שהוא מותרת אבל שתי מחיצות פרוצות לא. ד"ה אכסדרה : דף יח ע"ב
מב אויר פחות מג' מצטרף ואין ישינין תחתיו וי"מ כשיש הכשר סוכה בלא האויר ובלא הפסול ישינין בין בזה בין בזה. ד"ה לא יהא : דף יט
מג טיט הנרוק מצטרף ואין מטבילין בו ומים סרוחין בלא טיט טובלין בהן. ד"ה טיט : שם ע"ב
מד כמין צריף שמשך השיפוע בגובה עשרה ומשך שבעה והן כשירה אף מקום שאין גבוה עשרה. ד"ה העושה :
מה הרחיק מן הכותל את הגג טפח כשרה ואפילו הוא אויר בלא סכך. ד"ה שאם :
מו קיימא לן דשיפוע אהלים לאו כאהל דמו (ב) :
מז פשוטי כלי עץ הראוין שראוי להניח עליהן [דבר] כדף של נחתומין מטמאין. ד"ה תנן : דף כ
מח חיפוי כלים טהורין. ד"ה חוץ : שם ע"ב

הישן

מט תינוקות לפרה משמרין מטומאת מת ומטומאה היוצאת מגופן ותינוקות בני שבעה או שמונה. ד"ה ומביאין : דף כא
נ כשהאויר למעלה כמו הסתום כשרה אבל כשעומד למטה ונראה לו כן פסולה דהאויר מרובה. ד"ה כזוזא : דף כב ע"ב
נא גולל הוא אבן הסותם חללו והוא נשען על הדופן וכשאין המת בקבר או שיש מקום לצאת טהור וגם כשבולט חוץ לקבר קבר סתום מטמאו. ד"ה ולא גולל : דף כג
נב במעשר שני אומר מעשר שלו בצפונו או בדרומו ג] ומחללין. פירות כותי ודאי טבל. ד"ה שני: שם ע"ב
נג קונם לביתך שאני נכנס ומת או מכרו מותר ליכנס בו בית אביו הוי אפילו יוצא חלציו. ד"ה על מנת : דף כד ע"ב
נד לחי העומד מאליו הוי לחי וכל שכן מחיצה. ד"ה והא איכא :
נה אילן המיסך קרוי דירה ולא הוקף ולבסוף פתח. ד"ה קמה : דף כה ע"א
נו שלוחי מצוה ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויין פטורין אפילו בשעת חנייתן שומר אבידה דפטור דוקא כשעוסק לצורכה או נותן מזונות לבהמתו. ד"ה שלוחי :
נז אם חתן וכלה יוצאין לבית אחר אין מברכין שם שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים ד]. חופה היינו עיקר ישיבת חתן וכלה. ד"ה אין : שם ע"ב
נח חולה אם בעיניו אפילו אין בו סכנת עין פטור סכנת עין כסכנת נפשות לחלל שבת. ד"ה ואפילו : דף כו ע"א
נט אוכלין חוץ לסוכה עראי מלא פיו כביצה אבל פירי לא בעו סוכה. ד"ה תרתי :
ס תפילין צריכין גוף נקי שלא יפיח ולא יישן בהן. ד"ה אבל :
סא ברכה שלאחריו בכזית גם להוציא רבים ידי חובתן בכזית ודבר שהוא בריה כמו ענב אם הגרעין בתוכו ושלם אפי' כל שהוא מברך אחריו ומ"מ טוב לאכול כזית אבל ברכה שלפניו אבל כל שהוא מברך ואפי' המוציא אבל במעשה קדירה ואורז ודוחן ופת הבא בכיסנין (ג) שאין מברכין אחריו [ג' ברכות] גם לפניו אין לברך [המוציא] ולענין שתיה מברך אכזית יין (ואחריו) [לאחריו] על הגפן. קטן אין מוציא את שאכל כל שבעו. ד"ה ולא בירך: שם ע"ב
סב כביצה (ד) בעי נטילת ידים ולא מישתרי במפה התירו מפה לאוכלי תרומה ולא לטהרות. ד"ה הא כביצה : דף כז ע"א
סג בלילי יו"ט הראשון של חג ושל פסח חובה לאכול ולא בשאר יומי ואם אז לא הזכירו של יו"ט בברכת המזון אינו חוזר (ה). ד"ה אי בעי:
סד בירושלמי בעי שיאכל בסוכה בתאוה וכזית דגן. ד"ה חזר :
סה מיני תרגימא רש"י פי' פירות וכיסנין וקפלוטות ור"י פירש בשר ודגים וכה"ג וסעודה שלישית בשבת בעינן פת (ו) ופשיטא דבפירות לא נפיק. ד"ה במיני :
סו נהגו שכל הקהל קונין אתרוג אחד ודעתם להקנות לכל אחד כשמברך. ד"ה כל האזרח: שם ע"ב
סז קטן (שחייב בסוכה שאין צריך לאמו) [שאין צריך לאמו חייב בסוכה] ובחגיגה שיוכל לעלות מירושלים להר הבית ובלולב היודע לנענע ובציצית להתעטף ובתורה היודע לדבר. ד"ה כאן : דף כח ע"ב
סח מאני מיכלא בר ממטללתא אחר שאכל ונר [אסור] בסוכה קטנה אפילו כשדולק ובגדולה אחר שכבה. ד"ה ואמרי : דף כט ע"א

לולב הגזול

סט לולב יבש שהוא נפרך בציפורן פסול חרצנים וזגים של עובדי כוכבים לאחר שנים עשר חדש שרו. ד"ה לולב : שם ע"ב
ע ניטל אחת מן התיומת פסול ובנקטם [דוקא] שניהן או נקטם [רוב] שאר עלים ולא אמצעים. ד"ה נקטם:
עא נפרצו רוב עלין ולא שנתלשו לגמרי. ד"ה נפרצו :
עב עלתה חזזית על רובו פסול אף ביו"ט שני ניקב או חסר דוקא ביו"ט ראשון. ד"ה קפסיק :
עג לולב יבש וגזול ולקיחה לכל אחד שוו כל הימים חסר ושאול דוקא יו"ט ראשון. ד"ה בעינן :

עד בקרקע לא מהני שום יאוש. ד"ה וקרקע : דף ל ע"ב
עה יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש כגון שבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד : בא"ד
עו שינוי מעשה או שינוי השם שאינו חוזר קונה מדאורייתא בלא יאוש ושינוי מעשה לבד החוזר קני מדרבנן ושינוי השם לבד לא קני כלל (ז) ובנין קרקע כיוצא בו : בא"ד
עז לא מצא אתרוג כשר מברך בפסול. ד"ה לא מצא : דף לא ע"א
עח אתרוגין הגדלין ודומין כעשב כשרין כי יחזרו למראיהן. ד"ה הירוק : שם ע"ב
עט אתרוג פחות מכביצה פסול. ד"ה שיעור :
פ ע"ז של נכרי יש לה ביטול ושל ישראל אין לה ביטול. ד"ה באשרה :
פא נחלקה התיומת עלין האמצעיות נסדקו עד עלין שלמטה מהן או נחלקו הני דדביקי יחד פסול. ד"ה נחלקה : דף לב ע"א
פב שלשה עלי הדס סמוכין לצאת מעוקץ אחת. ד"ה תלתא : שם ע"ב
פג לא יטול ערבה ללולב אלא הגדל בנחל ולא של בעל והרים. ד"ה ורבנן. דף לד ע"א
פד בית הכוסות שניקב רק עור אחד כשר. ד"ה בית הכוסות :
פה אין כותבין שם המדינה בגט. ד"ה נפקא : שם ע"ב
פו אפילו נותן כמה ערבי וכמה הדס אינו עובר משום בל תוסיף אלא אם כן מוסיף מין אחר. ד"ה ערבי :
פז אין ליטול ארבעה מינין זה אחר זה אלא ביחד ואפילו לא תיכרן. ד"ה שתהא :
פח מאכילין עניים דמאי י"א עניי חברים ואכסנאי ישראל וי"א עניי ע"ה ואכסנאי נכרי. ד"ה מאכילין : דף לה ע"ב
פט עוקץ כמין עץ ה] בראש אתרוג ניטל כשר ואם נתלש ממקומו ונשאר בגומא פסול וכן ניטל העץ שתלוי בו פסול. ד"ה נטלה :
צ נקלף מיעוטו פסול לרש"י ור"ת פירש בכולו פסול במיעוטו כשר. ד"ה הא : דף לו ע"א
צא ניקב עד חדרי הזרע ולא חסר פסול. ד"ה אי נסדק :
צב מותר להכניס אבנים מקורזלות מכרמלית לרשות היחיד. מטלטלין את המת לכרמלית ומטלטלו ע"י ככר או תינוק. בית הכסא שלנו מטלטלין אבנים מקורזלות כשבני בית מרווחין. ד"ה בשבת : שם ע"ב
צג אין ביעור חמץ אלא שריפה וא"צ לסכך בד' מינין שבלולב. ד"ה כל :
צד כשאוחז הלולב בסודר כעין לבא שמה לקיחה. ד"ה דבעינן : דף לז ע"א
צה מקדשין מי חטאת בכל כלים. ד"ה נפל :
צו מנענע בהודו תחלה וסוף כשיגמור הלל ובאנא כדכתיב אז ירננו וגו' ואמרו הושיענו והציבור כשעונין הודו אחר ש"צ גם מנענעין בתחלת הברכה. ד"ה בהודו : שם ע"ב
צז מנענעין בכל הולכה והבאה שלש פעמים. ד"ה כדי :
צח נשים חייבות בקידוש היום. אין מפסיקין לקידוש. יכול לקדש ביום כבלילה. ד"ה מאי קושיא : דף לח ע"א
צט לולב כולה יומא זימניה הוא. מכי אגבהיה נפיק ביה. ד"ה יו"ט :
ק בהמ"ז אין אשה מוציאה את הרבים י"ח ולא במגלה. ד"ה באמת :
קא אין נוהגין עכשיו מנהג הלל כמו שהיו עושין דכמנהגא תליא מלתא. בימיהן ו] מתחלת הפרק עד סופו עונה ראש הפרק על כל דבר וכן בפרק שני כגון הללויה בצאת לא לנו אהבתי הודו ועתה נוהגין שהש"צ אומר יאמר נא והציבור עונין הודו ולא היתה זאת בימיהן. ד"ה מכאן : שם ע"ב
קב המתפלל ושמע קדוש ויהא שמיה רבא ישתוק והרי הוא כעונה לרש"י. ד"ה שמע :
קג לא אבה יבמי (ח) לא תפלתי לקתתה לית מילתא לאפסוקי. ד"ה אמר רבא :
קד מצות מברך עליהן לפניו ולא לאחריו וכן ר"ת. לשמור חוקיו לא מברכין אלא בתפלין כשמסלק בלילה למ"ד לילה לאו זמן תפלין. ד"ה עובר : דף לט ע"א
קה ברכת לולב מפיתחיל ליטלו עד שיטול האתרוג או יהפכנו או יכוון דעתו שלא יצא בהגבהה. העושה ציצית לעצמו אומר אשר קב"ו לעשות ציצית כתעטף (ט) [אומר] אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית : בא"ד
קו לא ילקט ירקות שביעית למכור בשוק אבל לוקט ובנו מוכרן ליקט לעצמו והותיר מותר למכרו ה' אחין מלקטין ואחד מוכרן לא יקנה בזול ומוכרן ביוקר דאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא ז] בבכורות ולא בתרומה ולא בנבילה וטריפה ולא בשרצים ורמשים. ד"ה וליתיב :
קז [דמי שביעית] אין לוקחין בהן בהמה טמאה ועבדים וקרקעות וחלוק וטלית ומנעלים ואין נותנין [לבייר] לבלן לספר לספן ולא לפורעם בחובו דלאכילה ושתיה וסיכה ניתנו ולא לשאר דברים שמונה שם. ד"ה שאין :

קח אתרוג הכשר והדר יש בדמיו יותר מדמי ג' סעודות. ד"ה יותר :
קט סתם ע"ה אינו חשוד על השביעית אין בוצרין מן המשומר בשביעית. ד"ה במה : שם ע"ב
קי מקריבין אע"פ שאין בית וכשיש מזבח בנוי מזבח שנפגם אין שוחטין קדשים [עליו] ולא אוכלין [בגינו] ד"ה דאשתקד : דף מא ע"א
קיא על מנת שתחזירו לי ע"י תנאי קודם למעשה (י) והן קודם ללאו. ד"ה הילך : שם ע"ב
קיב תנאי ומעשה בדבר אחד היינו כשאומרין זה את זה הרי את מגורשת (כ) על מנת שתחזירי לי סבייר מתנה על מנת להחזיר והקדישה בעודה בידו מקודשת והויא מתנה אפילו במקום שאין בידו להקדיש. ד"ה הילך : בא"ד
קיג אין לאחוז ביד סכין וככר ומעות כשמתפלל. ד"ה ואמר שמואל :
קיד מצות אין צריכות כוונה (ל). ד"ה אמר אביי : דף מב ע"א
קטו קטן ממש נושא כפיו עם הגדולים וחולקין לו תרומה בבית הגרנות אבל ביחידי או בקביעות או בתעניות ויוה"כ עד שיתמלא זקנו וגם אינו יורד לפני התיבה. ד"ה יודע :
קטז אין לשחוט אם לא שידע לאמן ידיו לשחיטה. ד"ה שיודע לשחוט : שם ע"ב

לולב וערבה

קיז אפילו דבר שראוי למצוה ואינו כלי אסור לטלטלו. ד"ה טלטול :
קיח דוחין שבת בשביל ערבה ולא בשביל תקיעה. ד"ה לא : דף מג ע"ב
קיט היו מתנין מי שיגיע לולב חבירו לידו הרי הוא במתנה. ד"ה והכילו :
קכ מברכין על קריאת הלל דראש חדש אפילו כשגומרין הלל יכול לברך לקרות הלל. ד"ה כאן : דף מד ע"ב
קכא אני והו אומרים על שם והוא אסור באזיקים. ד"ה אני : דף מה ע"א
קכב בחורים שרוכבין [בסוסים] לקראת חתן וקרע אחד בגדי חבירו פטור מלשלם. ד"ה מיד :
קכג סוכה כל זמן שנכנס לה לאכול ולישן אפילו עשר פעמים ביום מברך. ד"ה אחד זה : שם ע"ב
קכד בירושלמי עשאה לעצמו מברך לעשות לאחר מברך לעשות סוכה לשמה והאי תנא סבר (לא) [לא] מברך לעשות כדאמרי' במנחות. ד"ה העושה : דף מו ע"א
קכה בעשיית סוכה ופדיון הבן מברך שהחיינו וכן אמגילה ובעשיית ציצית ותפלין ואמילה ואקריאת הלל לא מברך. ד"ה העושה :
קכו אם בירך בעשיית שהחיינו פטר שהחיינו דליל יו"ט. ד"ה נכנס :
קכז כל אימת דמשמשי בתפילין מברכין נראה דמברכין לשמור חוקיו. ד"ה דכל :
קכח הרואה נר חנוכה מברך ולא הרואה שאר מצות. ד"ה הרואה :
קכט מה שיושבין בסוכה ביו"ט אחרון אינו זלזול דפעמים שסוכת חול עריבה עליו. ד"ה מיתב : דף מז ע"א
קל לינה היתה לכל זבחים ועופות ומנחות ועצים ולבונה לן בירושלים. ד"ה לינה :
קלא ביכורים הגיע לארמי וגו' מוריד הסל ואוחזו בשפתיו והכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא וגומר ומניחו בצד המזבח ומשתחוה ויוצא. ד"ה הביכורים : שם ע"ב
קלב בירושלמי גבי סוטה וסלא הדבר כעור ומתרך במפה ומסיק כהן זקן וגם אין יצה"ר באותה שעה משמע שנוגע ידיו בידה ממש. ד"ה כהן :
קלג [שמיני] רגל לעצמו לענין אבילות אפילו אין שבעה ימים לפני החג בטלה ממנו גזירת ל' ונוהג שבעה אחר החג (מ). ד"ה רגל : דף מח ע"א
קלד הניסוך מקלח מחוטם הספלים על גג המזבח ומשם לנקב המזבח ומשם לשיתין *) ח] ומים צריכי דנקבי הספלים יורד לשיתין. ד"ה כמין : שם ע"ב

החליל

קלה אמן יתומה לא הוי אברכת תורה אלא אתפלה או אינו יודע על מה עונה. חייבין הציבור לשתוק לשמוע כל ברכה מפי החזן ובסיומה יענו אמן. ד"ה וכיון : דף נב ע"א
קלו מרוב אור שמחת בית השואבה היתה אשה יכולה לברור חטין ולא בוררת ממש. ד"ה אשה : דף נג ע"א
קלז בשחיטת פסח קראו הלל ותקעו עשרים ושבעה תקיעות. ד"ה שייר : דף נד ע"א
קלח סדר קריאת החג יום ראשון דחול המועד כהן וביום השני לוי וביום השלישי ישראל וביום השני והרביעי וביום השלישי. ד"ה אתקין : דף נה ע"א

*) ע"ם יש כאן ועיין בתוס'.

סליק סימני פסקי תוספות ממסכת סוכה

נוסחת כ"י

א] ד' על ד' אין וכו' : ב] או סכך פסול : ג] ומחללין : ד] חתן המוליך כלתו ממקום למקום הוי שפיר מקום חופה ומברך ז' ברכות וכן אם אוכלי קרואי החופה בד' או בה' בתים אפילו אין השמש מצרפן כולם מברכין ברכת חתנים : ה] נעוץ : ו] נוהגין : ז] בבכורים : ח] ומיהו נראה דמנקבי הספלים יורד לשיתין :

הגהות בפסקי תוספות

(א) דבר זה מבואר כאן בגמ' : (ב) לענין סוכה מבואר כאן בגמ' ועי' תוס' לעיל יו"ד ב' ד"ה ובלבד ובתוס' שבת קל"ח ב' ד"ה שאין ובהגר"א א"ח ס"ס שס"ו : (ג) אם לא קבע סעודתו עליו שאין מברכין אחריו ג' ברכות גם לפניו אין לברך המוציא : (ד) התוס' כ"כ אליבא דר"ל דס"ל לענין בהמ"ז כר"י וה"ה לענין נטילה אבל לדידן דקי"ל כר"מ שיעור נט"י בכזית [ולא משתרי במפה] ועי' בהגר"א א"ח סי' קנ"ח ס"ק ו' ז' [ואולי יש להקל בנט"י [ע"י מפה] כדעת המשערין האידנא שיעור כזית כבילה בלא קליפתה] : (ה) עי' בר"ן כאן שכ' שדברי התוס' דכאן דתוקין דמשמעות הלשון דגמ' דברכות שם דבכולהי יי"ט לא סגי דלא אכיל וכ"ד תוס' בברכות שם וש"ס : (ו) עי' בהגר"א א"ח סי' תמ"ד ס"ק ז' : (ז) תוך מכנין קרקע וכיוצא בו כנ"ל : (ח) לגירסא שלנו ביבמות שם מודה רבא בלא אבה יבמי וכ"כ בפסקי תוס' שם אלא לגירסת הרי"ף שם לא בעינן רק ראויה לקרות ועי' רשב"א וני"י שם : (ט) לאו דוקא דלכתחלה מברך קודם העטוף. בהגר"א א"ח סי' ח' ס"ק י"ט וסי' תרמ"ג ס"ק ב' : (י) ותנאי כפול. כ"ה בתוס' כאן ועי' תוס' גיטין ע"ה א' ד"ה לאפוקי ובפסקי תוס' שם. ועי' תוס' קדושין ו' ב' ד"ה לא : (כ) בתוס' לא כתב אלא אליבא דמ"ד ע"מ לאו כמעכשיו דמי משא"כ לדידן : (ל) בתוס' כי אליבא דאביי ועי' רא"ש ור"ן פפ"ג דר"ה ובתוס' פסחים קט"ו א' ד"ה מתקיף הוכיחו דקי"ל מ"צ כוונה וכ"כ בפסקי תוס' שם סי' ש"ע : (מ) ע"ם כאן עי' בתוס' :

מסכת סוכה פרק ראשון

א [דף ב ע"א] **סוכה** שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה י' טפחים ושאין לה שלש דפנות ושחמתה מרובה מצלתה פסולה : **גמ'** מה"מ אמר רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה מאי טעמא משום דלא שלטא ביה עינא. ורבי זירא אמר מהכא וסוכה תהיה לצל יומם מחורב עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות. רבא אמר מהכא בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי. פי' ראויה לעמוד בבנין עראי הלכך אפילו אי עביד קבע כגון שסיכך על מחיצות של ברזל שפיר דמי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא קבע. [דף ב ע"ב] לרבה דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא ביה עינא אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא ביה עינא אע"ג דגבוה מעשרים אמה ולמעלה כשירה . ולרבי זירא דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות אי אית בה יותר מד' אמות כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשירה. ולרבא דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע לית ליה תקנתא אלא בין דפנות מגיעות לסכך בין אין דפנות מגיעות לסכך בין יש בה יותר מד' אמות בין אין בה יותר מד' אמות כיון שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. היכא מ"ד הלכתא כרבה [א] דהא בכל מילי כרב עבד (שבת דף כב.). ואנן מסתברא לן דהלכתא כרבא דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן ורבי יהודה דמכשיר ס"ל דסוכה דירת קבע בעינן [ב] פי' דמכשיר אף בדירת קבע ולית הלכתא כותיה ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כ"ש דהוה ליה דירת קבע. [ג] ועוד דהא סוגיא בענין סוכה ע"ג סוכה כוותיה. [א] וכן פסק הר"ז הלוי ז"ל כרבא דבתראה הוא ואפילו לאביי דאקשי עליה הא קבליה לטעמא מדאשכחן לאביי דאמר רבי ורבי אושעיא וכו' כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן . ומינה שמעינן דטעמא דרבנן משום דבעינן דירת עראי . אע"ג דחשו לה לקושיא דאביי כדאמר כולהו כרבא לא אמרי משום קושיא דאביי מ"מ כיון דאביי גופיה קבליה לטעמא דרבא כדאמר הלכך דרבא עדיף [ב] ועליה סמכינן ע"כ. ולאו ראיה היא [ג] כמו שפירש ר"י לקמן (דף ז:) דהא דחשיב לרבי יהודה לא משום דאסקינן לעיל טעמא דרבנן דפסלי משום דבעינן דירת עראי דהא אביי דהכא הוא דאהדיה ליה לרבא לעיל דאית ליה ההוא טעמא אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מעשרים אמה לא קיימא בלא קבע . ואמרינן נמי בפרק הישן (דף כח:) רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ודייקא מהא דמכשר למעלה מעשרים . וכן פסק הרי"ף גיאות ז"ל כרבא וכן ה"ר ישעיה דטרנ"י . אבל בעל העיטור פסק כרבה ולא נראו לי דבריו : [דף ג ע"א] אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו [ד] והיינו ז' טפחים על ז' טפחים דגברא באמתא יתיב ושולחנו טפח כדאיתא בירושלמי (פרק הישן הלכה ח) כמה כדי שולחן טפח. א"ל רבי אבא דאמר לך מני ב"ש היא. בסדר רב עמרם פסק בשם מקומות הלכה כב"ש והך דהכא שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו חדא מינייהו ואע"ג דאמר בפרק קמא דברכות (דף יא.) אמר רב יוסף עשה כב"ש לא עשה ולא כלום [ה] ומייתי ראיה מעובדא דרבי יוחנן בן החורני [ו] שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ההיא בסוכה גדולה איירי ופליגא בתרתי כדמסיק בשמעתין . בגדולה הלכה כב"ה דלא גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו אבל בקטנה הלכה כב"ש כדפסיק הכא [ז] וכן משמע הלשון צריכה שתהא מחזקת ומיירי שהוא ושולחנו בתוך הסוכה ולא שייך הכא טעמא שמא ימשך אלא בשיעור הכשר סוכה קא מיפלגי אבל בסוכה גדולה [ח] והוא יושב על פתח הסוכה רחוק מן הדפנות ושולחנו בתוך הבית איכא למיחש שמא ישכח ישיבת הסוכה וימשך אחר שולחנו . ובהא הלכתא כבית הלל וכן כתב רי"ץ גיאות ז"ל והר"ז הלוי ז"ל ובעל העיטור. אבל הרב אלפסי סבר [ט] דחד טעמא לתרוייהו ובשניהם פסק כב"ש וכ"כ ה"ר ישעיה דטרנ"י [י] ואין דבריו נראים דלישנא שתהא מחזקת לא משמע הכי . ועוד מדקתני בברייתא רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה וחכמים אומרים אפילו אינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו (*ושולחנו) כשירה דמשמע דומיא דארבע אמות שנס שולחנו בתוך הסוכה ואפ"ה פסל [כ] ת"ק דאידך ברייתא אלמא לאו משום שמא ימשך :

ב [ד] **היתה** גבוה מעשרים ובא למעטה. מיעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט . [דף ד ע"א] ואף על גב דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם. תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש בעפר ובטלו. תבן סתם [ל] ועפר ועתיד לפנותו כ"ע לא הוי ביטול. תבן ואין עתיד לפנותו או עפר סתם פלוגתא דרבי יוסי ורבנן לרבנן לא בטיל לרבי יוסי בטל . והלכה כרבנן . כל ביטול דשמעתין פרש"י לז' הימים . ור"ת ורבינו אבי העזרי [מ] פירשו עד עולם ונראה כפירוש רש"י דביטול דהכא כל זמן מצות סוכה דומיא דמיעוט דכותל וחריץ שבין ב' חצירות דפרק חלון (דף עז:) דלא בעי ביטול אלא באותה שבת דקאמר התם דדבר שאינו ניטל בשבת ממעט אבל דבר הניטל אינו ממעט :

ג **היתה** גבוה מעשרים אמה והוצין יורדין לתוך עשרים אם צלתן מרובה מחמתן כשירה [נ] ואע"פ שמקלת הסכך הויא מלמעלה הא אמרינן בפ"ק דעירובין (דף ג:) חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן והכי פירושו הוצין יורדין לתוך כ' כלומר שמגיעות עד חלל כ' כשירה ואם לאו פסולה [ס] דכמאן דליתנהו דמי כמאן שאין הסכך מגיע עד חלל כ'. היתה גבוה [ה] למעלה מי' והוצין יורדין לתוך י' סבר אביי למימר אם חמתה מרובה מצלתה כשירה דכמאן דליתנהו דמי ואיכא חללה י'. א"ל רבא האי דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה. היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה ויש בה הכשר סוכה כשירה פרש"י כשירה כל הסוכה אפילו מן האיצטבא והלאה דמוקין (מגין) חללה מראש האיצטבא למעלה וגמלא דופן האמצעי כולה כשירה ודפנות הצדדין ברוחב האיצטבא הוכשרו בה והרי כאן סוכה קטנה כשירה ואמר לקמן (דף יט.) פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשינן ליה אם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל דהיינו סכך העשוי מפסולת גורן ויקב ויוצא מהכשר סוכה שאין לו הכשר דפנות נידון כסוכה וכל הסוכה כמו שהיא גדולה כשירה. והקשה ה"ר ישעיה דהא דאמרינן לקמן (שם) פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה [ע] היינו היכא דאית ליה הכשר דפנות אלא דלא מוכחא מילתא כולי האי מש"ה נידון כסוכה אבל הכא דמן האיצטבא והלאה גבוהה יותר מכ' אמה מהיכי תיתי לה הכשר אילו סוכה המסוככת חציה בסכך כשר וחציה בסכך פסול אף על פי שיש שיעור הכשר בסכך הכשר היושב תחת סכך פסול [פ] מי יצא ידי חובתו ה"נ הכא דכל למעלה מכ' סכך פסול וכשפודין של ברזל דמי. ופירש הוא דאינה כשירה אלא על האיצטבא ועוד לא דמי לפסל דהתם הדופן הקצר נמשך כנגד האורך כדאמר שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח אבל הכא היכא אשכחן שיהא נמשך וניחא חפירה כמאן דמליא דמי. ונ"ל לקיים פירוש רש"י דהא דאמרינן לקמן גבי פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומסככה חד דופן בהדיה מדקרי ליה פסל היוצא מן הסוכה על כרחין שאר שתי הדפנות לא שייכי להאי יוצא דאי שייכי ליה הרי יש ב' מחיצות שלימות ואחת קצרה כדין הכשר סוכה [צ] ובכלל הסוכה הוא [ק] אלא כדפרשינן לקמן (א) דאחר שעשה מחילה השלישית ארוכה באורך סוכתו אע"פ שהיה לו די בז' טפחים גלי בדעתיה מה שאינו בין ב' המחילות אינו בכלל סוכתו [ר] ואין לפסל היוצא אלא מחילה אחת אפילו הכי נידון כסוכה ועוד הא אמרינן לקמן לחד פירוש אם רובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מותר לאכול בה אף באותו מיעוט אע"פ שאינה מסוכך כהילכתה ומה שהקשה מסוכה שחציה סכך פסול לא דמי דסכך למעלה מכ' לא מיקרי סכך פסול כדפירש ר"ת כיון דמין כשר הוא ואינו נפסל אלא מחמת גובהה הלכך כיון דמקצתו כשירה אידך נידון כפסל היוצא מן הסוכה : בנה בה איצטבא מן הצד אם אין משפת האיצטבא ולכותל ד' אמות כשירה ואם לאו פסולה (וזו היא צורתה)*

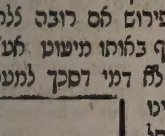

כשאין ד' אמות משפת האיצטבא עד הכותל השני כשירה דאמרינן דופן עקומה* פירש רש"י רואין סכך עליון המחובר לדופן הרחוק כאילו מן הדופן עצמו

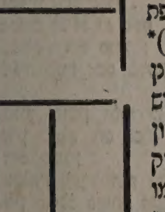

הגה"ה
*אבל משפת האיצטבא ולכותל אין ישנים תחתיו אף על גב דאמרינן דופן עקומה כדתנן נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשירה משום דופן עקומה וקתני ובלבד שלא יישן תחתיו כך פי' ראבי"ה . מא"ז :

ועקום עד כנגד האיצטבא ומכאן מודדין את גובהה משפת האיצטבא ולמעלה ואע"פ שמתחתיו נמשך כלפי חוץ הואיל וראשו אינו כלה ע"כ זהו גובה חללו והרי נתמעט חלל מתחתיו ע"כ. ולא הכשיר רש"י כל הסוכה שהרי אין לה סכך [ש] כיון דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום :

ד **בנה** איצטבא באמצע אם יש משפת איצטבא ולכותל ארבע אמות לכל צד

הגהות הב"ח א כוותיה דרבה שייכא וכן פסק הר"ז : ב דרבא עדיף ועליה סמכינן . נ"ב וכן כתבו התוס' בדף ז' בד"ה כולהו ס"ל : ג כמו שפירשתי לקמן דפא : ד היתה גבוה מכ' אמה ובא : ה למעלה מעשרה טפחים והוצין יורדין :

תפארת שמואל

פרק ראשון (א) **דאחר** שעשה מחילה סג' ארוכה כו' . שלשון מגומגם וכודאי יש בו טעות וחסרון וכאשר הוא בסוף הפרק כן הוא העיקר בביאור וכן אי' בטור סי' [תרלא] כמ"ש הרא"ש

קרבן נתנאל

פרק ראשון [א] **דהא** בכל מילי כרב עביד. ור' אושעיא אמר רב מפליג בין דפנות מגיעות לסכך או לא . ולכאורה ה"פ כרב עביד והלכתא כוותיה דרב באיסורי . וזה אינו דא"כ בקיצור הל"ל דרבה אזיל בשיטתיה דרב . אע"כ דמזה אין ראיה דהא רב הונא אמר רב דמפליג בין ד' אמות ליותר מד' אמות אזלי בשיטה דר"ז ומאי חזית דאזלת למימרא דרבי אושעיא ניזל בתר מימרא דרב הונא שהיה תלמיד מובהק לרב . אלא ה"פ מסתברא כיון דרבה עביד בכל מילי כרב . דקדק במעשיו לחקור היטב דברי מי מהני אמוראי איכא דרב ברורים ובדוקים וכיון דרבה כל"א אמר רב ש"מ דהכי אמר רב ומעשה רב : [ב] **פירוש** דמכשיר אף בדירת קבע . ותימה דהא לקמן בפירקין אמר אביי רבי ור"י אמרו דבר א' דבעינן סוכה דירת קבע . וכן גבי סוכה ע"ג סוכה ולקמן פרק הישן דאמר ר"י לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מכל הני משמע דבעינן דוקא דירת קבע . ע"כ נראה שצריך להיות פי' דמכשיר דוקא בדירת קבע : [ג] **ועוד** דהא סוגיא בענין סוכה ע"ג סוכה כוותיה . לקמן דף י' פירשה לה בגמרא כשיש בחלל העליונה י' טפחים אלא שאין יכולה לקבל כרים וכסתות אלא ע"י הדחק . ת"ק סבר דעליונה כשרה וכיון שכן תחתונה פסולה משום סוכה תחת סוכה . ור"י סבר שכיון שאינה יכולה לקבל אלא על ידי הדחק העליונה פסולה הלכך התחתונה כשירה . אלמא דירת קבע בעי ומש"ה פסולה עליונה כיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק. כתב"ן ור"ן : [ד] **והיינו** ז' טפחים על ז' טפחים . לשון הרי"ף לקמן בפ' הישן וכן פרש"י לקמן דף ז' ד"ה על פני : [ה] **ומייתי** ראיה מעובדא דרבי יוחנן בן החורני . דמעשה רב . אבל לפרש"י שם דה"ק וכי סיכי דעשה כדברי בית הלל לא עשה ולא כלום לדברי בית שמאי . אף העושה כדברי בית שמאי לא עשה ולא כלום לדברי בית הלל עד כאן . לא קשה כלום מסוגיא דברכות : [ו] **שהיה** יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית . קא סלקא דעתך מש"ה היה שולחנו בתוך הבית שהיה יושב בסוכה קטנה שאינה מחזקת כי אם ראשו ורובו : [ז] **וכן** משמע הלשון צריכה שתהא מחזקת . ולא קאמר צריכה שתהא ראשו ורובו ושולחנו בתוך הסוכה אלא ש"מ דמיירי שהוא ושולחנו בתוך הסוכה ומ"מ פסולה כיון דע"פ הדחק הוא ואינו יכול לישב בריוח פסולה עד שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו בריוח שהוא ז' על ז' : [ח] **והוא** יושב על פתח הסוכה רחוק מן הדפנות ושולחנו בתוך הבית. אבל רש"י פי' והוא יושב על הפתח מבחוץ וראשו מושכב לתוכה ושולחנו לפני גופו בבית : [ט] **דחד** טעמא לתרווייהו . דסוכה קטנה נמי פסלי ב"ש כיון דאינה מחזקת אלא ראשו ורובו מסתמא מניח השולחן בבית על פתח הסוכה וגזר שמא ימשך וכ"ת פליגי בתרווייהו ל"ל . י"ל דסוכה גדולה איירי שהוא יושב על פתח הסוכה מבחוץ כפרש"י ואי הוי פליגי בסוכה גדולה ה"א התם שייך שמא ימשך אחר שולחנו שהוא יושב בבית אבל בסוכה קטנה כיון שהוא יושב בתוך הסוכה ה"א ב"ש מודו לב"ה . ואי הוי פליגי בסוכה קטנה ה"א בסוכה גדולה ב"ה מודו לב"ש . ואפשר לומר דרש"י ס"ל כהרי"ף ומש"ה דוחקתו לפרש שהוא יושב על פתח הסוכה מבחוץ . אבל רבינו פירש בו כפשוטו דס"ל דבתרתי פליגי : [י] **ואין** דבריו נראין . ועי' ב"י סימן תרל"ד ואין דבריהם נראין ומגיה הספר . ויותר נראה דהאי וכן כתב הר"ר ישעיה מקומו לעיל אחר דברי בעל העיטור ודברי הספר מכוונים : ה"ג אלא כדי ראשו ורובו כשירה : [כ] **ת"ק** דאידך ברייתא . ר"ל ברייתא קמייתא דקתני עד שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו : [ל] **ועפר** ועתיד לפנותו כ"ע לא הוי ביטול . הא עפר ואין עתיד לפנותו משמע לרבנן לא בטל וכדעת רש"י ותוס' והדר תני או עפר סתם הוי פלוגתא ר"י ורבנן . הא עפר ואין עתיד לפנותו לרבנן נמי בטל וכדעת הרשב"א בחידושיו ועיין מהרש"א . וצ"ל דספוקי מספקא ליה : [מ] **פירשו** עד עולם . י"ל משום הך דארנקי דחקו : [נ] **ואע"פ** שמקלת הסכך הוי למעלה . ויש לדקדק מה בכך הא כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה א"כ דמה שגבוה הסכך מעשרים לא מקרי סכך פסול דגובהו גורם וכמ"ש רבינו בפרק זה סי' י"ד . וצ"ל דה"פ ואמאי כשרה והלא אי קלשת יפלו הסולין למטה . לזה תירץ הא אמרינן בפ"ק דעירובין חלל סוכה תנן . ומה לנו לחוש במעוט הסכך העולה למעלה מעשרים הרבה לפי שעיקר ההיכר הוא למי שעומד תחת הסוכה וכיון שאין בחלל עשרים שלטא בי' עינא . כ"פ רבינו יהונתן בריש פ"ק דעירובין . וכבין מהירות פולמתו דהא בעל מימרא שאמר חלל סוכה תנן הוא רבה והוא נותן טעם לרבה שאמר עד עשרים שלטא בי' עינא . אלא שלרבה צ"ל כיון דאין חלל עשרים ראוי לעשות במחילות לדירת ערא' וא"ת אי בעינן חלל עשרים אפילו הוצין למעלה מעשרים נמי כשר כיון דאין בחלל אלא עשרים ע"ז כתב רבינו והכי פירושו כו' כלומר שמגיעות עד חלל עשרים ר"ל שמקרקע הסוכה עד הוצין יש חלל עשרים וכ"כ רבינו להדיא ריש סימן ב' דהיינו עד שפת . ודלא כמ"א סי' תרל"ג ס"ק ב' . שהשוה דעת הר"ן ורבינו. ור"ל שהוצין יורדין לתוך חלל עשרים ע"ש : [ס] **דכמאן** דליתנהו דמי . משא"כ במקלת הסכך אע"פ דחמתה מרובה מצלתה כשר דחשיב [פי' ר"ן] : [ע] **היינו** היכא דאית ליה הכשר דפנות . וקשה דהאי קושיא אחריתי היא ומה איכא בין קושיא לתשובה לקושיא שניה . לכן נ"ל להגיה וכצ"ל היינו היכא דאית ליה הכשר סוכה וקאי אסככה וקושיא שניה אזלא מכח הכשר דפנות : [פ] **מי** יצא ידי חובתו . דא"כ ה"ל להנך אמוראי דלקמן לפרש כך הך ברייתא דקתני פסל היוצא מן הסוכה כסוכה : [צ] **ובכלל** הסוכה הוא. ומאי ס"ד למפלגה : [ק] **אלא** כדפרישית לקמן . סימן ל"ה . ושם ביארתי קצת באריכות ע"ש : [ר] **ואין** לפסל היוצא מן הסוכה אלא מחילה אחת אפ"ה נידון כסוכה . ובזה מתורצת קושיא שניה ומ"ש ועוד הא אמרינן לקמן לחד פירוש כו' . בא לתרץ קושיא לתשובה . אמנם קשה לי טובא היאך בא לקיים פרש"י דלקמן מכשרינן בחד דופן וכרש"י גופא לא פי' הכי לקמן וז"ל קמ"ל דמן סוכה הוא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דלא מיתכשרא עד לביעית וכשרה . וגם רבינו כתב לקמן בסי' ל' בשם ראבי"ה ולא דייניגן לי' כפסל היוצא מן הסוכה דהא לא מיתכשרא חד דופן בהדיה . ור"ל דגבי גדים אין לה הכשר דפנות . אבל בנמשכה חד דופן אית ליה הכשר דפנות שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח . אבל אם הדופן בפני עצמה כתשב . קשה מה לי אם יש לה חד דופן . או לית לה כלל דפנות בין כך ובין כך אין להסוכה הכשר דפנות . ונ"ל דס"ל לרבינו דהא דמכשרינן לקמן אם נמשכה חד דופן בהדיה מטעם דהוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כפרש"י . אלא דמייתי ראיה מהך דלקמן פסל היוצא כו' . דהא בהך אילטבא כל הסוכה יש לה הכשר דפנות וסככה כיון דמין כשר הוא ואינו נפסל אלא מחמת גובהה כמו שביאר רבינו . אלא שיש לבעל דין לחלוק ולומר דלא הוי כפסל היוצא מן הסוכה . דהא חזינן שמיעט גובהה בכך אילטבא שיעור הכשר סוכה ולא יותר גלי דעתיה שמן האילטבא והלאה אינו מן הסוכה . ע"ז בא כמשיב דהא אם נמשכה חד דופן נמי אית לן למימר דגלי דעתיה מה שאינו בין המחילות אינו בכלל סוכתו . מ"מ מכשרינן מכח פסל היוצא מן הסוכה דמ"מ נחשב מן הסוכה תדלא עשה דופן זה בפני עצמו . וה"ה הכא מה שמן האילטבא והלאה נחשב מן הסוכה מדהגביל כל הסוכה בחד סכך ודפנות . דיינינן ליה כפסל היוצא מן הסוכה וכשרה : [ש] **כיון** דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום . והא דכתב רבינו לקמן סי' ל"ג ואע"פ שאני רואה

פסולה [ח] פחות מכאן כשירה דאמרינן דופן עקומה לכל לד. כתב רי"ץ גיאות והלכך שלא תהא אצטבא גבוה מי' טפחים דרשות אחרת היא. ולא ידענא טעמא [א] מאי נ"מ דרשות אחרת היא כיון דאמר דופן עקומה מכל לד הרי אצטבא מוקפת מחיצות ומובדלת משאר הסוכה ודומה לסוכה שעומדת בראש הגג דרשות אחרת היא לגבי חצר ובעל העיטור הכשירה גם כן אפילו גבוה י"ט :

ה **היתה** פחותה מי' וחקק בה להשלימה לעשרה [ב] אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה. [דף ד ע"ב] [ג] ואם לאו כשירה היתה סוכה גבוה מי' ובנה בה עמוד גבוה עשרה ובו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא אמר ליה רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא. כתב רי"ץ גיאות ז"ל אע"פ שעומד העמוד בתוך ד' אמות של דפנות פסולה [ד] דכיון שחלק רשות אחרת לעצמו לא מתכשר אלא במחיצות. [ה] ואזיל לטעמיה שכתב דאין האיצטבא גבוה עשרה (ב) [ו] ולפי מה שכתבתי מיירי הכא שמופלג העמוד (ג) מן המחיצות ארבע אמות :

ו **ת"ר** נעץ ארבע קונדסין על הגג וסכך על גבן. רבי יעקב מכשיר. וחכמים פוסלין. אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג. דרבי יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא. ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. אבל באמצע הגג דברי הכל פסולה. ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת ופלוגתייהו בדרבי יעקב דתניא באידך ברייתא דרבי יעקב מכשיר במחיצה טפח. איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה. או דלמא: בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו וכיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו [ז] ואליבא דר"נ [ח] ולכך השמיטה הרב אלפס ז"ל. אבל רי"ץ גיאות ז"ל כתב דרב שרירא גאון לא גרים לאיבעיא להו אלא הכי גרסי' ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשירה ופסקינן כר"נ. וכן כתב (הרמב"ן)[הרמב"ם] ז"ל *נעץ ד' קונדסין על ד' זויות הגג וסיכך על גבן הואיל והסכך על שפת הגג כשירה ורואין את המחיצות התחתונות כאילו עולות למעלה על שפת הסיכוך ובכל הספרים שלנו ישנה הבעיא הלכך לא סמכינן אגירסא רב שרירא להקל (ד) וכן פסקו רבינו ישעיה וה"ר אבי"ה ז"ל. [ט] דבין באמצע ובין על שפת הגג פסולה: [דף ו ע"ב] ושאין לה שלשה דפנות. ת"ר שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ור"ש אומר שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח. וקי"ל כרבנן ואותו טפח היכן מעמידו [דף ז ע"א] א"ר סימון אריב"ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן. אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי כשירה פי' דופן מכאן ודופן מכאן והיא מפולשת כמבוי המפולש ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה א"ר סימון אריב"ל עושה פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן מ"ש התם דסגי לה בטפח שוחק ומ"ש הכא בסוכה העשויה כמבוי דבעי' פס ד' ומשהו התם דאיכא ב' דפנות דעריבן סגי להו בטפח שוחק הכא דליכא ב' דפנות דעריבן אי איכא פס ד' ומשהו אין ואי לא לא. ואמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח אהיכא דעריבן מחיצות קאי בופרש"י (אהיכא דעריבן מחיצות קאי) שחולק הטפח לשנים ומעמיד חצי טפח אצל הכותל הדרומי וחצי טפח האחר מעמידו כנגד סוף כותל מערבי ונותן קנה על שני אלו הטפחים ונמצא כל דופן שלישי שהוא בצורת הפתח ואע"ג דלענין שבת וכלאים סגי בקנה כל דהו מכאן וקנה כל דהו מכאן גבי סוכה הלכתא גמירי לה דבעי' טפח בדופן שלישי כדאיתא בברייתא לעיל [י] ורבא גמר מרבותיו שאותו הטפח צריך לעשות ממנו צורת הפתח. איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח אם ירצה יעשה טפח שוחק כמו ששנוי בברייתא ואם ירצה יעשה קנה כל דהו מכאן וקנה כל דהו מכאן וקנה על גביהן לאורך כל דופן שלישי והברייתא הזכירה טפח כ"ש צורת הפתח דחשיב מחיצה לענין שבת וכלאים. ואיכא דאמרי אמר רבא וצריכה נמי צורת הפתח עם הטפח השנוי בברייתא ויעמיד קנה בסוף הכותל ויניח קנה עליו ועל הטפח. פי' הרי"ף אם היתה סוכה בב' דפנות להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת הפתח לא איכפת לן בטפח שוחק בין ישנו בין אינו. ולהך לישנא דאמרת וניתרת נמי בצורת הפתח ניתרת באחת מהן או בצורת הפתח או בטפח שוחק ולהך לישנא דאמרת וצריכה נמי צורת הפתח אינה ניתרת אלא בשתיהם בצורת הפתח ובטפח שוחק והלכתא צריכה צורת הפתח וטפח שוחק דאמר רב אשי אשכחנא לרב כהנא דעביד לה טפח שוחק באמצע וקא עביד נמי צורת הפתח [ג]מן הלד א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר וניתרת נמי בצורת הפתח [ד]אמר ליה כאידך לישנא סבירא לי וצריכה נמי צורת הפתח (ה) מה שכתב האלפסי להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת הפתח לא איכפת לן לטפח שוחק בין ישנו בין אינו [כ] יש לומר בין ישנו במקום אחד בין אינו במקום אחד אלא חלוק לשנים לעשות ממנו צורת הפתח אבל לא מלית למימר דלית ליה כלל וסגי בצורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן כמו בשבת וכלאים דא"כ למה הוזכר טפח בברייתא. וסוכה העשויה כמבוי הוא מסתברא למימר כיון שצריך בדופן השלישי פס ד' ומשהו ויש בו הכשר סוכה [ל] כשאתה מעמידה בפחות משלשה סמוך לדופן אין צריך צורת הפתח ויש שפסקו כך וי"א מדקאמר הגמרא מ"ש התם דסגי ליה בטפח שוחק ומ"ש הכא וכו' ומשני גמרא התם דאיכא שתי דפנות דעריבן סגי בטפח שוחק וכו' אלמא יתרון התיקון במחיצות גרועות דלא עריבן משוי אותן למחיצות טובות להתיר בתיקון גרוע ושקולין הם לענין צורת הפתח וסברא הראשונה יותר חזקה וברורה אלא שהרב אלפסי ז"ל אית ליה סברא אחרונה כמו שאפרש וצריכין אנו לילך אחריו *וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות סוכה ה"ג) :

הגה"ה

*והיכא דאיכא ג' מחיצות או ד' אין צריך צורת הפתח ולא נהגו אלא לנוי בעלמא. ונראה לראבי"ה אם מגיעים הקנים העומדים לצ"ה עד לסכך אע"פ שאין קנה עליהן כשר, ולא דמי לפתחי שמאי. מרדכי (סי' תשל"א):

ז **שתים** כהלכתן ושלישית וכו'. אמר רבה וכן לשבת מינו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי מחילה לענין שבת. הרב אלפסי השמיט מימרא זו דרבה וכתב ב' מימרות אחרות דרבה והיינו טעמא משום דפסק דבעי נמי צורת הפתח [מ] ומילתא דפשיטא היא כיון דאיכא שלשה מחיצות מעלייתא דאמרינן מינו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעיא צורת הפתח לא היה לו להשמיט מימרא זו :

ח **תניא** דופן סוכה כדופן שבת. ירושלמי* יש דברים כשרים בסוכה ופסולין במבוי פסולין בסוכה וכשרין במבוי [נ] דוקרנין [ס] כשרים בסוכה ופסולין במבוי ותני' כן הביא ד' דוקרנין וסיכך על גבן במבוי פסול בסוכה כשירה

הגהות הב"ח א גבוה עשרה טפחים היתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה : ב ופירש רש"י וכו' תני הטפחים של שלישית ונמצא כל דופן : ג הפתח א"ל, ולא כצ"ל ותי' מן הלד נמחק : ד א"ל אלא כאידך לישנא ס"ל דאמר וצריכה נמי :

תפארת שמואל

בסוף הפרק ע"ש: (ב) ולפי מ"ש מיירי הכא שמופלג כו'. אבל אם אינו מופלג אפי' אי לא אמרי' גוד אסיק מ"מ הוא כדופן עקומה ודו"ק: (ג) מן המחיצות ד' אמות. ואומר אני מדאמר התלמוד סתמא ובנה בה עמוד כו'. משמע דאיירי אפילו באינו מופלג מן הכותל מ"מ פסולה. והדין עמו שהרי אין להעמיד מחיצה כלל שהרי הוא רחוק מן הכותל יותר מג"ט מכל צד וא"כ אין כאן לבוד ואין לו שום מחיצה ול"ד לאיצטבא דלעיל שיש לו ג' מחיצות כהוגן ושאר מחיצות מחוברים לאלו המחיצות בסיכוך א"כ הל"מ דאף שאר המחיצות הגבוהים יותר מעשרה מתכשרין על ידי דופן עקומה אבל באין דופן כלל אין להכשיר לא עמוד ולא איצטבא שהיא באמצע [הסוכה] ודברי הרי"ץ גיאות נכונים בעיני. ולקמן נמי מצינו חילוק היכא דשתי דפנות כהלכתן מקילין גבייהו וכ"ש שיש לחלק גבי אצטבא בכה"ג ובפרט דאיכא מחיצות מחוברים להני מחיצות כדפרישית ודו"ק: (ד) וכן פסקו רבינו ישעיה וראבי"ה ז"ל. ולענין הכרע נ"ל כדברי הרי"ץ גיאות וכגי' רב שרירא דגירסא שלנו אינו נראה בעיני נכונה דאיך קבעי סתמא דתלמודא הכי דהא א"כ מסיק סתמא דתלמודא מיתיבי נעץ ד' קונדסין בארץ וסיכך ע"ג ר"י מכשיר וחכמים פוסלין והא ארץ דכאמצע גג דמי תיובתא ועוד באמצע הגג הוא דפליגי אבל על שפת הגג ד"ה כשרה לימא תהוי תיובתא דר"ה בתרתי כו' עד להודיעך כחו דרבי יהודה כו' ע"ש אלמא דס"ל סתמא דתלמודא דדוקא באמצע גג פליגי כדקתני להדיא בברייתא. ועוד אין זו מן הסברא לומר דבתרוייהו פליגי היכא דאין הפלוגתא שייך זו לזו דבאמצע הגג פליגי בראין ובשפת הגג פליגי בגוד אסיק ומנ"ל לומר הכי ובפרט מאחר דלא קתני התנא פלוגתייהו אלא באמצע הגג נ"ל: (ה) מ"ש הרב אלפסי להך לישנא דאמרת כו'. לשון רש"ל והנה מ"ש הרא"ש לפרש דברי הרי"ף מ"ש לא [איכפת] לן אי בעי טפח כו' קשה בעיני פירושו דא"כ הו"ל בין ישנו במקום א' כו' גם על פרש"י שפי' הני טפח מכאן והני טפח מכאן כו' הא שיעורא דהני טפח לאצטרופי עם הני טפח העומד כנגדו מרחוק לא מצינו בשום ענין שיועיל להיות חיבור גם לישנא דברייתא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מסתמא במקום א' משמע להיות הטפח במקום מחיצה דהכי הלכתא גמירי לה דבעי מחיצה טפח ע"כ נראה בעיני [דלהאי] לישנא דקאמר אינה ניתרת אלא בצורת הפתח לעולם ס"ל דבעי טפח במקום א' והשאר בצורת הפתח אבל לא בעי טפח שוחק כדי להעמידו בפחות מג' לכותל אלא מעמיד הטפח באיזה מקום שירצה ויעשה צורת הפתח במקום הנשאר פתוח. וכ"נ מלשון הרי"ף שכתב בהאי לישנא לא איכפת לן בטפח שוחק ר"ל מאחר דלא בעינן שיעמידנו בפחות מג' לכותל א"כ לא איכפת לן אם הוא שוחק או לאו. ומ"ד דצריכא נמי נ"ה קאמר ס"ל דבעי טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' לכותל והנשאר עושה נ"ה והכי קי"ל דבעי תרוייהו גם זה שכתב איך שמוטין דברי הרי"ף לסברא זו דאין לחלק בין תיקון מחיצות מבוי המפולש לתיקון מחיצות כהלכתן בענין צורת הפתח אין ספק לי כלל כדבר כי נראה בעיני פשוט דרבא אסוכה שהיא כמבוי נמי קאי מדאוקי תלמודא דברי רבא בתר מימרא דרב יהודה דאמר סוכה העשויה כמבוי כו' והכולה מילתא קאמר כל היכא שבא לתקן מחיצה השלישית דאינה נתרת אלא בנ"ה אבל לעולם פס ד' בעי שיהא שיעור למבוי המפולש דרוב שיעור כותל בעינן ואין חילוק באיזה מקום מעמידו וממילא נ"כ לא בעינן שוחק כדפי' אלא פס ד' בעי ושאר מקום הפתוח עושה צורת הפתח ולמ"ד דבעי תרוייהו בעי פס ד' [וטפח] שוחק ומעמידו בפחות מג' לכותל ואח"כ עושה נ"ה והכי נמי י"ל דבעי תרוייהו במחיצה השלישית בסוכה

קרבן נתנאל

רואה את הסכך כאילו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא פוסל הפנימי בשביל זה ע"כ. וי"ל דהתם שאני דאי הוא יושב בסוכה הפנימי מחשב הוא לסכך כשר ולא משום דופן. וכשהוא יושב בחיצונה החיצונה כשרה דמחשב הסוכה הפנימית לדופן עקומה אבל הכא שאין באצטבא כ"א ב' דפנות ע"כ מחשב הסכך לכותל עקום ואסור לישב תחת הכותל וליכא למימר נמי דתהוי כפסל היוצא מן הסוכה. דאם הוא פסל אין לאיצטבא הכשר סוכה דהא אין לה אלא ב' דפנות משא"כ אם בנה איצטבא כנגד דופן האמצעי : [ח] **פחות** מכאן כשרה דאמרינן דופן עקומה לכל צד. סי' תרל"ב כתב הטור ואפילו אין הדופן אלא י' טפחים והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז נאמר דופן עקומה ע"כ. ועיין הרב ב"י לגלות מקום שלמד הטור דין זה. ויפה השיגו הב"ח ע"ש ועיין לקמן סי' ו'. אמנם נראה שאף דוחקתו דאם נימא דלא אמרינן דופן עקומה כי אם כשהדופן מגיע לסכך א"כ ש"מ דהני פסקי הלכות דאיצטבא דלא כרבה אתי'. דהא לדידיה כשהדפנות מגיעות לסכך אפילו גבוה מעשרים כשר א"כ איצטבא ל"ל. ורבינו חזר לעיל סי' א' ראיות דהלכתא כרבה ולא כרבה ולא מייתי ראיה מהך דאיצטבא. וביותר בעל העיטור שהביא רבינו שם בשמו דהלכתא כרבה וא"כ הך דאיצטבא תיובתיה. אע"כ נ"ל דכל הני פוסקים ס"ל דופן עקומה אפילו אין הדופן מגיע לסכך. ומה שטען הב"ח דאיכא למדחי ולמימר דהא דאמרינן דופן עקומה אף בשאין הדפנות מגיעות לסכך היינו דוקא כשהוא פחות מג'. אבל בגבוה הרבה שילא מתורת לבוד מנ"ל והטור פסק להדיא אפילו כשהגג גבוה הרבה. אין זו טענה דבשאין הסכך [רחוק] מן הדפנות כי אם פחות מג' לרבה נמי כשר דדפנות מגיע לסכך מקרי. והא דאמרי' לעיל סוף דף ב' בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרבה של מלכה ליתב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום אוירא. היינו שהרחיקו הדפנות הרבה מן הסכך כדי שיהיה שולט הרוח מפני החום בהא פליגי רבנן. אבל אם לא הרחיק אלא פחות מג' אפילו רבנן מודו. ע"כ אין לזוז מפסק הטור. גם פ"ז מסכים ומביא ראיה לדין זה. דלא כמ"א שהסכים עם הב"ח. ועכ"פ היה לו להכשיר אם הרחיק הדופן מסכך למעלה מעשרים פחות משלשה : [א] **מאי** נ"מ דרשות אחרת היא · וליכא למימר דנ"מ שלא להכשיר הסוכה מן האיצטבא והלאה דלא הוי כפסל היוצא מן הסוכה כיון דהאיצטבא תחת רשות אחרת היא. דהא בלא"ה לא הכשיר בזה כל הסוכה כמ"ש רבינו ס"ס ג' שהרי אין לה סכך כיון דרואין את הסכך כאילו הוא עקום : [ב] **אם** יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה. עיין פ"ק דשבת סי' י"א מ"ש רבינו שם : [ג] **ואם** לאו כשירה. בתוך החקק. רש"י. ולא דמי כשהיתה הסוכה גבוה מעשרים ובנה בה איצטבא דמכשיר רש"י לעיל סי' ג' אפילו מאיצטבא והלאה. דלא אמרינן פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה אלא היכא דאית לה הכשר דפנות. אבל הכא כיון דאין המחיצות גבוה עשרה אין שם הכשר דפנות : [ד] **דכיון** שחלק רשות אחרת לעצמו. ר"ל לענין שבת הוי כאילו מוקף מחיצות לא מיתכשר בדופן עקומה אלא במחיצות : [ה] **ואזיל** לטעמיה שכתב דאין האיצטבא גבוה עשרה. והב"י סי' תרל"ג כותב דברים אלו מסברא דנפשיה ע"ש : [ו] **ולפי** מ"ש מיירי הכא שמופלג העמוד מן המחיצות ד' אמות. ואומר אני מדאמר התלמוד סתמא ובנה בה עמוד. משמע דאיירי באינו מופלג מן הכותל מ"מ פסולה. ועוד דלא דמי לאיצטבא דלעיל שיש לו ב' מחיצות כהוגן ושאר מחיצות מחוברים כו'. ועי' בתפארת שמואל. ואיני רואה שום השגה בזה מטעם דכתבתי הכא קמייתא דאיצטבא ע"כ איירי אפילו בגובה עשרה. ומיניה פיסקא דהלכה ג' בנה בה איצטבא באמצע ע"כ נמי איירי אפי' בגובה עשרה. ומעתה נסתר קושיא ראשונה דאיכא למימר דסמיך התלמודא אהך דבנה בה איצטבא באמצע סוכה : [ז] **ואליבא** דרב נחמן. דרב הונא איתותב : [ח] **ולכך** השמיטה רב אלפס. וסמך לו על מה שהביא לקמן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח : [ט] **דבין** באמצע ובין על שפת הגג פסולה. ולפי דעת רב אלפס ז"ל פי' אמרינן בגמרא לקמן דף ו' כי אתיא הלכתא לגוד ולבוד ולדופן עקומה. מאן דתני גוד אסיק בהדי' לענין שבת אתמר. דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גוד אסיק דהא מסקינן דאפילו על שפת הגג פסולה. ר"ן. לטעמיה אזל שפירש לעיל הא דאמר רבא בעינן מחיצות הניכרות. דלגבי סוכה בעינן מחיצות כעין דירה. וכשאין מגיעין הדפנות לסיכוך לא אמרינן ביה דופן עקומה. אבל למה שכתב הטור סי' תרל"ב ואפילו אין הדופן אלא י' טפחים והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז נאמר דופן עקומה ע"כ. א"כ נ"מ לגוד אסיק לענין סוכה דנימא ביה דופן עקומה וזה סעד לפסק הטור דזה דוחק דגוד ע"כ אתיא נמי לענין סוכה דגוד אחית מחיצה כולל שבת וסוכה ש"מ דלגבי סוכה נמי אמרינן גוד אסיק מחיצה וכדאמרן ועיין לעיל סי' ד'. ודע שכתב הריטב"א דבאמצע הגג דליכא למימר גוד ד"ה פסולה אפילו פחות מג' טפחים לשפת הגג דגוד ולבוד לא אמרינן ע"כ אמנם אם המחיצות ניכרות על שפת הגג והקונדסין עומדים פחות מג' לגם לפי מ"ש בש"ע סי' תר"ל סעיף ט' אמרינן גוד ולבוד למעלה ע"ש יש להכשיר ודלא כהריטב"א שפוסל אפילו במחיצות ניכרות : [י] **ורבא** גמר מרבותיו שאותו טפח צריך לעשות ממנו צורת הפתח. נשמע מן דא שאין צורת הפתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות. שאם אי אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרי בה אפילו טפח. כיון שיש נ"ה ע"פ כולה אע"ג דלענין שבת וכלאים מהני לענין סוכה שאני דבעינן שתי דפנות דעריבן ולפ"ז צריך ליזהר שלא יהיה בד' זויות הסוכה פתחים דליכא שתי דפנות דעריבן. ר"ן : [כ] י"ל בין ישנו במקום אחד בין אינו במקום אחד. והא דבעינן טפח שוחק באינו במקום א'. נ"ל דהכי הלכתא גמירי ליה. והר"ן פירש לא איכפת לן אי הוי טפח שוחק או לא. ועיין בתפארת שמואל בשם מהרש"ל שהסכים וביאר בכותב פי' הר"ן ע"ש : [ל] **כשאתה** מעמידה בפחות משלשה סמוך לדופן אין צריך צורת הפתח. דזה מקרי ב' דפנות דעריבן כיון דפרוץ פחות מג' איכא ד' שיעור עומד כ"ן. משמע דאפילו הסוכה רחבה הרבה כשר אע"פ שהשלישית רחוקה ממנו. דאלת"ה צורת הפתח למה לי. ומ"א בסי' תר"ל ס"ק ג' הניח בצ"ע מנ"ל להני פסקי אימא התלמודא איירי דוקא בסוכה עשויה כמבוי והמחיצות אינם רחוקים זו מזו כי אם מעט שיעור סוכה קטנה ואינו יודע מאי ספיקתו דהא סוכה עשויה כמבוי דומיא דשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח איירי. והך דינא בברייתא מתני אפילו כשהסוכה רחבה הרבה דהא אית לה צורת הפתח ועוד דהוי כפסל היוצא מן הסוכה. ועה"ק בני הב"ח שמעון הירש פי' [דהאי] איירי בסוכה קטנה דוקא ל"ל פס ד' טפח שוחק סגי ויעמיד באמצע פחות משלשה מזה ומזה דתרי לבוד אמרי'. אלא ש"מ דסוכה רחבה הרבה מש"ה בעי פס ד' מקום הטוב. מיהו ראיתי בר"ן שכתב ז"ל ודוקא בפס ד' דאיכא בעומד שיעור ראוי. אבל בטפח שוחק ומוקי ליה בי מילתי פחות מג' להך גיסא ופחות מג' להך גיסא לא סגי. כיון דליכא בעומד שיעור ראוי ע"כ ולדידיה ודאי נוכל לומר דאיירי בסוכה קטנה. יען אם פתרינן בסוכה גדולה לא צריכנא לדוחק הר"ן ועיין במה שאפרש לקמן סי' נ"ח : [מ] **ומילתא** דפשיטא הוא כיון דאיכא ג' מחיצות מעלייתא דאמרינן מינו. ורבה צריך לאשמועינן דס"ל כהך לישנא דרבא ניתרת נמי בצורת הפתח. ונשמע מן דא דרבה גרסינן דאי רבא קשיא דרבא אדרבא ובכולהו גרסינן רבה דהא עביד התלמודא צריכותא : [נ] **דוקרנין**. פי' בערוך ערך דקרן קנין המפוצלין למעלה : [ס] **כשרין** בסוכה ופסולין במבוי. ותימה דהא בנעץ ארבע קונדסין בארץ וסיכך ע"ג לעיל דף ד' קי"ל כחכמים דפוסלין כ"פ רבינו לעיל סי' ו'. ואין לומר דעשה צורת הפתח ע"ג. דא"כ במבוי נמי כשר. ועה"ק דבסוכה לא מהני דפנות ע"י צורת הפתח כמ"ש הר"ן לעיל בפיסקא דרבא דאמר ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח. וז"ל נראה לי שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתירו לשבת ולכלאים כדאיתא בפ"ק דעירובין שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרי בה אפילו טפח כיון שיש בה צורת פתח ע"פ כולה א"ה אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה

כדופן

[ע] שתי דפנות כשירות בסוכה ופסולות במבוי. ותני כן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ובמבוי [פ] עד שיהא מגופף מארבע רוחותיו. [צ] רחב מעשר אמה בסוכה כשרה במבוי פסול. [ק] חמתה מרובה מצלתה בסוכה פסולה ובמבוי כשר. [ר] תניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ע. יתירה שבת על הסוכה שהסוכה ניתרת בטפח ובשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ פי' אם הי' בהיקף פתחים שאין בהן צורת הפתח מצטרפין עם הפרוץ לבטל העומד מה שאין כן בסוכה דהא סגי ליה בב' כהלכתן וכו' ואפילו יש בב' הדפנות פתחים הרבה ואין להן צורת הפתח [כן פרש"י] והרמב"ם ז"ל כתב (שם הל' י"ב) ובלבד שלא יהא שם פתח יותר על עשר אבל אם היה שם פתח יותר על עשר אע"פ שיש לו צורת הפתח צריך שלא יהא פרוץ מרובה על העומד. וכן כתוב בספר המצות*. [ש] ודברי תימה הן דהא תנן ואם יש לו צורת הפתח אין צריך למעט ואין הלכה כרב דאמר אתנייה צריך למעט (ו) ואין חילוק בצורת הפתח בין עשר ליותר מעשר: ט [דף ז ע"ב] אמר רבה סיכך על מבוי שיש לו לחי מצד אחד כשרה.

הגה"ה
*בסמ"ק כתב דעל כן נכון לעשות מחיצות גמורות שלא יהיה פרוץ מרובה על העומד ועוד כתב ונהגו העולם לעשות מחיצות שלימות ולא שלישית אפילו טפח וכו' והעושה מחיצות מיריעות של סדינים בלא שום ערבה אין נכון דמנתיק ולאו אדעתיה. סמ"ק. הלכתא כרבנן דעושין מחיצה בדבר המקבל טומאה. א"ז:

[ת] פירוש מבוי מפולש ויש לו לחי מצד אחד ומצד השני אין בו תיקון כשרה הסוכה בשבת אבל לא בחול. ואליבא דרב יהודה דאמר פ"ק דעירובין (דף יב:) מבוי שאינו ראוי לשיתוף פי' שהוא מפולש הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב. הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור. דקסבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר ואע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל במבוי כיון שהוא פרוץ ברוח רביעי. [א] משום מצות סוכה התירו לטלטל כמו שהתירו גבי פסי בירות. ואע"ג דקאמר התם רבה אמר אחד זה ואחד זה משום היכר. רבא גרסינן התם שהיה [ב] תלמידו של (רב יהודה)[רבה]. אמר רבא סיכך על גבי פסי בירות כשרה בשבת דסוכה. דמגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה. ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים נמי לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ועולה ומטפס ויורד. משום מצות סוכה התירו אף לטלטל בשבת דסוכה. וכן כתב רי"ץ גיאות ז"ל שמותר לטלטל בה מידי דהוה אשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח. וראבי"ה ז"ל כתב ואפי' לא נתקן להתיר בירות כגון שאין אבור כיון דאם היה שם בור היה נידון משום מחיצה ושרי ובחצר אם עשה כיוצא בו רפיא בידי אם היתה כשירה. ואית מרבותינו שנסתפקו בדברים הללו ע"כ. וצריכא דאי אשמועינן מבוי שיש לו לחי דאית ביה שתי דפנות מעלייתא אבל פסי בירות דליכא שתי דפנות מעלייתא אימא לא צריכא. ואי אשמועינן פסי בירות דאיכא שם ד' מחיצות אבל מבוי שיש לו לחי דליכא שם ד' מחיצות אימא לא צריכא:

י **ושחמתה** מרובה מצלתה. ת"ר במחמת סכך ולא מחמת דפנות.[ג] רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות. אמר אביי רבי יאשיה ורבי ורבי יהודה ור"ש ורבן גמליאל ובית שמאי ור"א ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. רבי יאשיה הא דאמרן. רבי הא דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה. רבי יהודה דתניא סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה [ד] ורבי יהודה מכשיר. ר"ש דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ר' שמעון אומר שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח. רבן גמליאל דתניא העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ורבי עקיבא מכשיר. ב"ש דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית [ה] ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין ר"א דתנן העושה סוכתו כמין צריף וסמכה על הכותל רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות אע"ג דקי"ל דכל כי האי גוונא שיטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו. הכא איכא תרתי מינייהו דהלכתא נינהו. ההיא דהעושה סוכתו כמין צריף דקי"ל דמתני' יחידאה היא (לקמן דף יט:) וברייתא איפכא תניא ר"א מכשיר וחכמים פוסלין. ולאו משום דסברי רבנן דסוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפוסלים רבנן דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו. ואידך מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דקיימא לן הלכתא כב"ש. וטעמא דב"ש לא משום דבעינן דירת קבע [ו] אלא טעמא דידהו גזירה שמא ימשוך אחר שולחנו ולמעלה (סס"א) כתבתי [ז] דאין הלכה כב"ש בהא:

יא [דף ח ע"ב] **אמר** ר' לוי משום רבי מאיר שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה וחייבת במזוזה. החיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה.

[ח] ותיהוי חיצונה בית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. משום דלא קביעי: יב **ת"ר** סוכת נכרים נשים בהמה כותים סוכה מ"מ כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה [ג]אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל להתלונן תחתיה מחורב וממטר. אבל לצניעותא בעלמא אין שם סוכה עליה. [ט] ורבינו תם פי' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מן המטר וכן סוכת רקב"ש רועין קיילין בורגנין שומרי פירות [ד]כשרה. ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. א"ר חסדא מאי כהלכתה והוא שעשאה לצל: יג [דף ט ע"א] **מתני'** סוכה ישנה בית שמאי פוסלין וב"ה מכשירין איזהו ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה. °ירושלמי (הלכה ב) [י] תני צריך לחדש בה דבר. וכמה חבריא אמרו טפח רבי יוסי אומר כל שהוא. מ"ד כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה*. כתב בעל העיטור ש"מ חידוש בגופה בעינן. ודלא כבעל הלכות שכתב [כ] מיכנשא ומימך בסתרקי הוי חדוש דהא ליכא סוכה דלא יכול לחדושי בה האי חדוש: **גמ'** מאי טעמא דב"ש אמר קרא [ה][שבעת ימים לה'] (חג הסוכות תעשה לך) עשה סוכה לשם חג. וב"ה ההוא מיבעי ליה לכדרב ששת דאמר משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורים כל שבעה (ז) ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה'. ותניא ר"י בן בתירא אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה ת"ל חג הסוכות לה' מה חגיגה לה' אף סוכה לה' °וקשה דמשמע הכא דעצי סוכה אסירי מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך וב"ש נמי מיבעי ליה להכי ובפרק כירה (דף מה.) משמע דלא אסירי אלא מדרבנן דמייתי ראיה התם דר"ש אית ליה גבי נר מתוך שהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו מהא דתניא אין נוטלין עצים מן הסוכה ביו"ט ור"ש מתיר ושוין בסוכת חג בחג שהיא אסורה. ובפרק המביא כדי יין (דף ל:) מייתי האי דרשה דהכא ואפילו הכי משמע בסוף שמעתא דהתם דלא אסירי אלא מטעם מוקצה. וקאמר עצי סוכה דחיילא קדושתא עלייהו אתקצאי לשבעה וי"ל דהא דאסירי מדאורייתא היינו בעודה קיימת [ל] והא דמשמע התם דלא אסירי אלא מדרבנן היינו אחר שנפלה ובטלה מצותה. [מ] (ח) ורבינו תם תירץ דעצים של הכשר סוכה הלה קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל יותר מכדי הכשר סוכה לא מיתסרי אלא מדרבנן והאי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא [א] הסכך[נ] אבל עצי הדפנות משרי שרי דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן (דף יב.) גבי פסולת גורן ויקב. ודלא כהרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה הלכה ט"ו) שכתב עצי סוכה אסורים כל (שבעת) [שמונת] ימי החג [ס] בין עצי דפנות בין עצי סכך ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל ימי החג:

הגה"ה
*ואליבא דב"ה ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה ואין צריך לחדש בה דבר. מא"ז:

יד [דף ט ע"ב] **מתני'** העושה סוכה תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית: **גמ'** אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה. ואמאי והא קא מצרף סכך פסול בהדי סכך כשר. אמר רב פפא כשחבטן. פרש"י השפיל ענפיו למטה על הסכך והרי הן מעורבים עם סכך כשר ואין נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי ברובא בטל [א"ה מאי למימרא] מהיכי תיתי למפסל ומשום שני סככין ליכא דהא חד סככא הוא ולא משום מחובר איכא דהא בטיל ליה ברובא [מהו דתימא נגזור היכא דחבטן אטו היכא דלא חבטן קמ"ל דלא גזרינן] ומיירי שאין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא מחמת אילן הפסול שמשלימו [ע] דאי צלתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא מחמת צירוף סכך פסול

הגהות הב"ח א כגון שאין שם בור: ב ת"ר חמתה מרובה מחמת סכך וכו' רבי מאי היא דתניא וכו' ר' יהודה דתנן סוכה וכו' ר"ש דתניא שתים: ג מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא: ד שומרי פירות סוכה מכל מקום כשרה ובלבד וכו' כהלכתה מאי כהלכתה אמר ר"ח: ה אמר קרא חג הסוכות שבעת ימים לה' סוכה לשם חג בעינן וב"ה ההוא:

[א] עי' מהרש"א ע. ד"ה מנין וכו' הנית דברי הרא"ש אלו בתמי':

קרבן נתנאל

כדופן שבת לענין צורת הפתח וגליסנא בתרא דרבא נמי כו' עכ"ל. מ"מ דבסוכה לא מהני צורת הפתח בשתי דפנות ובשבת הוא מתיר. ולא ראיתי א' מן הפוסקים ופרשנים שהגיה בזה ע"כ נ"ל להגיה כל הספרים וכצ"ל כשרין במבוי ופסולין בסוכה. ומיירי שעשה צורת הפתח שהניח קנה על הפיגול מלמעלה: [ע] **שתי** דפנות כשרות בסוכה ופסולות במבוי. היינו במבוי דעלמא אבל בשבת דסוכה מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי מחיצה לענין שבת: [פ] **עד** שיהא מגופף בארבע רוחות. פי' ג' מחיצות וכד' לחי או קורה: [צ] **רחב** מעשר אמות בסוכה כשרה במבוי פסול. אפילו גיפפו מג' רוחות וברביעית לחי או קורה אינו כשר אם המבוי רחב יותר מעשר. אבל בסוכה אם יש לה

תפארת שמואל

העשויה כמבוי המפולש כ"ל: (ו) ואין חילוק בצ"ה בין עשר ליותר מעשר. ואין זו סתירה דשמא בפרוץ מרובה על העומד לא מכשרינן ביותר מעשר אפילו בצ"ה. אבל מ"מ הדין אמת שהרי חילוק זה אמר רב יוסף בפ"ק דעירובין ודוקא אליבא דרב דאמר אתנייי' צריך למעט אבל לדידן אין חילוק ע"ש עיין ברש"ל בפ"ק דעירובין סימן כ': (ז) ת"ל חג הסוכות שבעת ימים כו'. ודוקא סוכה דמצוה אבל סוכה העשויה לצל או שלא ישב בה או אם נפלה מותר אפילו ביו"ט [אי] הוה רעוע כדאיתא בפרק המביא ועיין בהגהת א"ז: (ח) ורבינו תם תירץ כו'. דלתירוץ ראשון לא מהני להתנות ולומר איני בודל מהן כל בה"ש אפילו בנויי סוכה כדלקמן אלא בנפלו אבל בלא נפלו הוי בקדושתיה מדאורייתא. ולפי תירוץ האחרון

שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כשרה אפילו רחבה יותר מעשרה: [ק] ה"ג חמתה מרובה מצלתה בסוכה פסולה ובמבוי כשרה ע"כ ירושלמי: [ר] **תניא** דופן סוכה כדופן שבת. והרי"ף והרמב"ם והטור לא הביאו הך דינא דמחיצה של שתי דמהני בסוכה משום דס"ל דהך ברייתא אתיא כחכמים בתראי בפ"ק דעירובין דף ע"ז דמתירין אפילו ביחיד בישוב. אבל אנן קי"ל כרבי יהודה כדדרש רב נחמן (שם) דלא התירו אלא בשיירא. אבל ליחיד לא התירו מש"ה בסוכה נמי פסולה אבל רבינו ס"ל כיון דלשיירא מותר ש"מ דהוי מחיצה מדאורייתא מש"ה הוי דופן לענין סוכה נמי וכ"פ רבינו לקמן סי' ל"א דקי"ל דופן סוכה כדופן שבת. וכן בפ' שני (סימן מ') ע"ש ועי' בחדושי לקמן סימן ל"א: [ש] **ודברי** תימה הן דהא תנן ואם יש לו צורת הפתח א"צ למעט. וה"ה מהל' שבת פ' ע"ז תי' דס"ל להרמב"ם בשהוא יתר מעשר עם צורת הפתח כעשר בלא צורת הפתח. מה עשר בלא צורת הפתח פרוץ מרובה על העומד לא אף יתר מעשר בצורת הפתח פרוץ מרובה על העומד לא. והא דקתני אם יש לו צ"ה א"צ למעט. היינו בגוונא שלא יהיה פרוץ מרובה על העומד וע"ש: [ת] **פירוש** מבוי מפולש. ובתוס' הקשו וז"ל ולא יתכן דא"כ לא מתשרי בלחי וקורה אלא לר"י וכולהו אמוראי כרבנן בפ"ק דעירובין ואמרי' בסוף כל גגות דאין הלכה כר"י ע"כ. לפרש"י ולשיטת רבינו אין מקום לקושית תוס' דרבה דס"ל לחי משום מחיצה אפילו לרבנן דסברי דג' מחיצות מדאורייתא משתרי בלחי כמו שהביא רבינו בסמוך דברי רב יהודה. וכן פרש"י לדידך רבה דסבירא לך לחי משום מחיצה. אך בתוס' היה בגרסתם רבא והוא סבר לחי משום היכר ומש"ה קשיא להו וזהו כוונתם בתחלה בהלעת דבריהם בין למ"ד לחי משום היכר וע"ז יקדו דבריהם אבל אי קשיא לי הא קשיא לי דאי איירי בסוכה מפולשת מאי קאמר דאילו סוכה דעלמא בעי טפח שוחק הא ר' סימון דמסיק הכי לעיל דבעינן טפח שוחק היינו בב' דפנות כהלכתן דעדיבן. אבל בסוכה העשויה כמבוי ומפולשת בעינן פס ד'. והכי ה"ל למימר דאילו סוכה דעלמא בעי פס ד'. בשלמא לפי' תוספות דמיירי במבוי סתום משלש רוחות אלא שריחק הסכך מן המחיצה השלישית דלנד שבתים לא סיכך לק"מ דכיון דאינה מפולשת לגמרי ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית לה ב' דפנות דעדיבן. כמ"ש הר"ן והובא בש"ע סי' תר"ל סעיף ד' ע"ש מ"א ס"ק ד'. ותמה אני על מהרש"א שהקשה כן בשיטת תוס' והרי אתה רואה דלשיטת תוספות לק"מ. וצ"ל דלשיטת רש"י ורבינו דגרסי' רבה שהוא תלמיד דרב יהודה ור"י ס"ל אפילו סוכה העשויה כמבוי כשרה בטפח. ומש"ה קאמר דאילו סוכה דעלמא בעי טפח: [א] **משום** מצות סוכה התירו. ודעת הר"ן והתוס' דוקא במבוי סתום וע"ד שפרשתי ע"ש בתוס' ור"ן: [ב] **ה"ג** שהיה תלמידו של רבה. וכ"כ רבינו בפ"ק דעירובין סי' י': [ג] **רבי** יאשיה אמר אף מחמת דפנות. כתב המרדכי בשם ראבי"ה דלר' יאשי' נמי בעינן למחיצות מפסולת גורן ויקב ע"ש. ומשמעתי להקשות א"כ לדידיה האיך שייך למימר הלכתא דופן עקומה בכ"מ בסכך פסול ולק"מ דהא לרב דאמר לקמן דף י"ז דסכך פסול פוסל בין באמצע בין מן הצד בד' אמות. ע"כ ס"ל דהלכתא לא אתיא לדופן עקומה כמ"ש הרמב"ן הביאו רבינו לקמן סי' ל"ב. כמו כן נימא לרבי יאשי': [ד] **ורבי** יהודה מכשיר. עי' לעיל סי' א': [ה] **ב"ש** פוסלין. פי' משום דבגמרא אמרי' לעיל דף ג' דפליגי נמי בסוכה קטנה והיינו פחות משבעה טפחים וחסורי מחסרא והכי קתני ואינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין וטעמא דב"ש בסוכה קטנה משום דלאו ראוי לדירה היא ומניה נפקא לאביי דסברי ב"ש דסוכה דירת קבע בעינן. ר"ן: [ו] **אלא** טעמא דידהו גזרה שמא ימשך אחר שלחנו. הרי"ף לטעמיה אזיל שס"ל דחד טעמא לתרווייהו כיון דסוכה קטנה אינה מחזקת אלא ראשו ורובו מסתמא השלחן עומד על פתח הסוכה וגזרה שמא ימשך ופסק כב"ש בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה: [ז] **דאין** הלכה כב"ש בהא. ר"ל בהך גזרה שמא ימשך ולכן בסוכה גדולה כשראשו ורובו בתוך הסוכה והשלחן בתוך הבית קי"ל כב"ה שילא. ובסוכה קטנה קי"ל כב"ש שפוסלין ולא מטעם שמא ימשך דאפילו כשהשלחן בתוך הסוכה נמי פוסלין אלא משום דס"ל סוכה דירת קבע בעינן. אע"ג דשיטה אמתר אביי ולית הלכתא כחד מנייהו אע"ג דאינם שוים לגמרי בדבריהם. שאני הכא כיון דתלמודא פסק בהדיא כחד מנייהו מפיק לה משיטה כי הא דפסק לעיל דף ג' כב"ש בסוכה קטנה. ולהא מילתא לחוד קי"ל סוכה דירת קבע בעינן וקי"ל נמי כר"א אבל לא לאידך מילתייהו: [ח] **ותיהוי** חיצונה בית שער. לפי מה שמסכים רבינו בהל' קטנות סוף הלכות מזוזה סי' י"ו עם [תירוץ ר"י] דבית שער פטור מדאורייתא וחייב מדרבנן ומאי פריך אימא הא דקתני הכא פטורה מן המזוזה היינו מדאורייתא. כבר תירץ מהרש"א דלשון פטורה משמע אפילו מדרבנן דדומיא דסוכה דהוי אפילו מדרבנן ופי' בתוס' ובהרי"ף שם: [ט] ור"ת פי' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מן המטר. פי' בב"ח סי' תרל"א ס"ק ד': ה"ג מאי כהלכתה א"ר חסדא וכו': [י] **תני** צריך לחדש בה דבר. אליבא דב"ה: [כ] **מכנשא** ומימך בסתרקי. פי' לאסוף כסאות ליסב עליהם: ה"ג אמר קרא שבעת ימים לה' עשה סוכה. ודלא כט"ז סי' תרל"ח ס"ק א' שהגיה בזה והאריך בתנם כי לא מקרא חג הסוכות תעשה לך נפקא וק"ל: [ל] **והא** דמשמע התם דלא אסירי אלא מדרבנן היינו אחר שנפלה ובטלה מצותה. וא"ת מנ"ל דהא דקתני התם ושוין בסוכת החג דבנפולה איירי אימא בעודה קיימת ומקרא דחג לה'. וי"ל דומיא דרישא בסוכה דעלמא דר"ש מתיר דמוקמינן בפ' המביא בנפולה ע"ש. וכן נ"ל לתי' ר"ת דדומיא דסוכה דעלמא קתני דפליגי ר"ש ורבנן דהתם ליכא לאפלוגי ש"ה בסוכת החג איירי בכל הסוכה אפילו יותר מכדי הכשר סוכת החג ש"מ משום דאיתקצי למצותה ובלימוד היסיבה ישבתי בדלך אחר שיטת ר"ת וה"ק. וממאי דר"ש היא דתני רב יוסף ושוין בסוכת החג שהיא אסורה וכ"ת דהא דאסרינן התם מקרא דחג לה' וסיפא דקתני ואם התנה הכל לפי תנאו אתאן לסוכה דעלמא מ"מ קשה על. סך תנא אמאי לא תני הך שריותא דביתר מכדי הכשר סוכה מהני תנאי ובלא תנאי אסור אף לר"ש. היינו בסוכת החג ביו"ט דאסור משום סתירת אהל ומשום מצוה ובהא מודה ר"ש דמוקצה למצוה והוקצה לאיסורו והוי דומיא דנר בשעה שהוא דולק אע"כ צ"ל דסמך בדין זה על אידך ברייתא דסככה כהלכתה א"כ ש"מ דהך ברייתא דסככה ר"ש. ומעתה לא צריכן לדוחק כפי' שפי' הך דלא הקשה בריבתא מהך דתני רב חייא בר יוסף דניחא ליה לאותבי' ממתני' דרבי חייא ור' אושעיא עכ"ל דמש"ה לא אותבי' מהך דתני ר"ח בר יוסף דס"ה דסוכת החג אסורה מקרא דחג לה' והשתא מכח ברייתא דסככה פריך מת"כ וכדאמרן ודו"ק: [מ] ור"ת תי' דהך וכו'. ובטור סימן תרל"ח ז"ל ור"ת פי' אפילו בעודה קיימת אם הוא יותר מכדי הכשר סוכה כו' משמע בנפולה אפילו בשיעור הכשר לא אסור לר"ת מקרא דחג לה' וצ"ע מנ"ל הא: [נ] **אבל** עצי הדפנות מישרי שרי. ומ"ש תוס' בפ' המביא דעצים כדי הכשר סוכה היינו ב' דפנות ושלישית טפח לסימנא בעלמא נקט ודלא כמהרש"א שהשיג בזה וק"ל: [ס] **בין** עצי דפנות בין עצי סכך. נראה דיליף לה מדכתיב חג הסוכות שבעת ימים לה' דדרשינן מיניה דעצי סוכה אסורין ומדכתיב סלא בוי"ן לרבות דפנות כמו דדרים לעיל דף ו' בסכת בסכת בסכות תלה לענין דפנות. ועי' מ"ש הט"ז סי' תרל"ח ס"ק א' דמפ' הך ברייתא דלקמן דף י' עיטרה בקרמין ובסדינין מן הלד משום מוקצה מ"ש הוא דהא תוס' כתבו להדיא בשבת דף כ"ב דמשום מוקצה אינו אסור אלא ביו"ט ושבת ולא בחה"מ וחיכי קתני אסורין להסתפק ממנו עד מוצאי יום טוב האחרון של חג משום דאיתקצי לבה"ש הא בה"ש גופה מותר מה"ת אלא טעמא משום בזוי מצוה כ"ש בתוס': [ע] **דאי** צלתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא. והא דפריך והא קמצטרף סכך פסול. ולא משני כגון דבלאו פסול צלתה מרובה. משום דא"כ מאי למימרא לשון תוס'. ורבינו הפליס

קושיה

כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה וכן משמע לשון לירוף להשלים השיעור כמו שני סדינין מצטרפין (לקמן דף יד.) והכי אמרינן לעיל (דף ד.) היתה גבוהה מעשרים והולין יורדין לתוך עשרים אם צלתה מרובה מחמתה כשירה [פ] ועוד מכשרינן לקמן (דף טו.) המקרה בשפודין או בארוכות המטה כשיש ריוח ביניהם כמותן ואע"ג דלא שייך בהו ביטול ברוב כיון דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא מיערבא ולא מיפסלא משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר [צ] כיון דכי שקלת ליה הוי בכשר [ק] אבל רבינו אבי העזרי כתב בשם ריב"א אם לא חבטן אפי' חמתו של האילן מרובה מצל האילן והסוכה צלתה מרובה מחמתה פסולה שהרי הצל הוא מן האילן ולא מן הסוכה שאם ניטל סכך הסוכה אכתי איכא מצל האילן ל"ש קדים האילן לסוכה ולא שנא קדמה הסוכה לאילן כיון שמונחין (על) ענפי האילן כנגד סכך הכשר ומיהו אם הוא כך שענפי האילן אינן מצילין כנגד הסכך אלא כנגד האויר שבין סכך הכשר אכשרה. ובצלתה מרובה מחמתה אין צל האילן פוסל הואיל ואינן מכוונין ויש בכשר כשיעור אם ניטל הפסול והפסול חמתו מרובה ע"כ [ר] והאי דהולין לא מקרי סכך פסול דגובהה גורם כמו שפירש ר"ת:

טו מתני' סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ורבי יהודה אומר אם אין דיורים בעליונה אף התחתונה כשרה: [דף י ע"א] גמ' כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה התחתונה כשרה ואף רבנן מודו בהא דכמאן דליתא דמיא אלא דפליגי ביכולה לקבל על ידי הדחק רבנן סברי כיון דיכולים לישב על התחתונה ע"י הדחק ולאכול בעליונה מקרי העליונה סוכה ומיפסלא התחתונה משום סוכה שתחת סוכה ורבי יהודה סבר כיון שאינו יכול לאכול בעליונה אלא על ידי הדחק לא מקרי סוכה ליפסל התחתונה. ור"י לטעמיה דבעינן דירת קבע ורבנן נמי לטעמייהו וזהו מה שכתב הרב אלפסי למעלה (סימן א) בסוגיא דשמעתין דסוכה תחת סוכה מוכח כרבא דמפרש טעמא דמתני' משום דירת עראי דבמתני' דהכא פליגי נמי בהכי. וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותיפסל התחתונה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהל הטומאה טפח רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרווייהו ד' טפחים שלא מצינו מקום חשוב בפחות מארבעה ושמואל אמר עשרה כשהכשרה כך פסולה מה הכשרה בעשרה אף פסולה בעשרה. כתב בעל העיטור מסתברא דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דרבים נינהו ועוד מדאיפלגי [ג] ר"נ ורבה בר רב הונא בנויי סוכה המופלג ממנה ד' דר"נ מכשיר [ור"ח] ורבה בר רב הונא פוסלים משמע דלא מכשיר ר"נ אלא בנויי סוכה דכיון דלנוי יסבינהו התם לא בטלי הסכך מלמעלה מהן אבל בסוכה על גבי סוכה סבר רב נחמן דבהפלגת ד' מיפסלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא הלכך הא דתנן סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה אע"פ שאינה ראויה לדירה שאין בה עשרה פסולה וליתא לדשמואל ומיהו בעינן שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות של עליונה ע"י הדחק אבל אינה יכולה לקבל דירה סרוחה היא ע"כ. וכן פסק הרב אבי"ה והר"ז הלוי ז"ל מהך פלוגתא דלקמן ואינו נראה לי כלל ראיה מהך דלקמן דודאי יש לדקדק ממנו דסכך פסול שתחת סכך כשר פוסל את סכך הכשר בהפלגת ד' היינו דומיא דנויי סוכה שהן פסולין לסכך ולא פסלי לר"נ בהפלגת ארבעה משום דלנוי עשאן ובטלן לגבי הסכך אבל סכך פסול דעלמא פוסל את העליון בהפלגת ארבעה אבל סוכה שתחת סוכה לפסול את התחתונה משום סכך העליון לא דמי להדיא כלל ונראה לי לפסוק כשמואל דסוגיא דהש"ס כוותיה דקאמר אלא שאינה ראויה לדירה היכי דמי דלא גבוה עשרה מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה ופריך לשמואל מת"ק ומשני עלה במערבא מאי אין דיורין בעליונה דקאמר ר"י ופליגי עליה רבנן כשאין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אבל אם אין העליונה גבוה י' בהא מודו רבנן דהתחתונה כשרה ופריך הש"ס מכלל דת"ק סבר דאם אינה יכולה לקבל פסולה דמ"ש אינה יכולה לקבל מלא גבוה עשרה תרווייהו לא חזו לדירה ולא מקרי עליונה סוכה לפסול את התחתונה ומוקי פלוגתייהו ביכולה לקבל ע"י הדחק אבל לא גבוה עשרה מודה ת"ק דהתחתונה כשרה והיינו כטעמיה דשמואל וכהכשרה כך פסולה דכשעליונה כשרה וראויה לדירה אז שם סוכה עלה לפסול את התחתונה ואם לאו כשרה [ש] וטעמא דמסתבר הוא והלכתא כוותיה [ת] והש"ס דפריך לשמואל משום דמלי לשנויי מתניתין אליביה אבל אליבא דשאר אמוראי לא מלי לשנויי מתני' והכי אורחיה דהש"ס דלא מקשי אלא מאי דמלי לשניי ודוחק גדול הוא מה שכתב בעל העיטור דאם אינה יכולה לקבל כרים וכסתות מקרי דירה סרוחה [א] ופסול כשאינה גבוה עשרה [ב] והדבר ידוע דאין לך דירה סרוחה מזו דשייף ועייל אגחוניה וכן מצאתי כתוב בשם הרי"ץ גיאות ז"ל שפסק כשמואל והביא ראיה מהא דפסקינן לקמן גבי כילה כשמואל דאמר מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה אלמא בפחות מעשרה לא חשיב אהל אע"פ שיש לו גג והשתא לשוויה אהל בעינן עשרה למיפסל סוכה לכ"ש דבעינן עשרה ויש דוחין ראיה זו דדלמא בכילה דלא קביע בעי עשרה אבל סוכה בתוך סוכה דקביע אפי' בבציר מעשרה מיפסיל כדאמר לקמן בשמעתין בקנופות דקביעי ויש להן גג דאפילו בבציר מעשרה אהל הוי ופסולה. וכן כתב *הרמב"ן ז"ל בד"א שתחתונה פסולה כשהיה גובה העליונה עשרה טפחים וגג התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות אפילו ע"י הדחק:

טז מתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה. *כתוב בתשובת הגאונים הא דקתני במתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה היינו היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין. אבל אם צלתה מרובה מחמתה כשירה ואין סדין פוסלתה והיינו כמו שפירשתי לעיל (סימן יד) דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר היכא דבלא סכך פסול צלתה מרובה וכענין זה פירש ר"ת מפני החמה שמייבשת את הסכך ומתוך זה נעשה חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר שאלמלא הסדין היה נושר ונעשית חמתה מרובה והסדין מגנו מליפול וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה פסולה. לפרש"י ז"ל קשה למה תיפסל אם פירס טליתו להגן עליו מפני החמה או מפני הקיסמין [ג] דמאי שנא מנאותה ועוד מצינו דלקמן בפרק הישן (דף כז:) ברפי יהודה בר' אילעאי כשהגיע חמה למרגלותיו [ד] עמד ופירס עליה סדין וקי"ל לפי' הגאונים מ"ש לנאותה דכשרה [ה] אפילו לנאותה פסולה אם חמתה מרובה ואם צלתה מרובה אפי' (מן) [מפני] הנשר נמי כשרה [ו] ולפירוש ר"ת ניחא א) דמוקי לה כשצלתה מרובה: גמ' אמר רב חסדא ל"ש אלא מפני הנשר ב) אבל לנאותה כשרה:

יז ת"ר (ט) סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים פרכילי ענבים ועטרות שבלים יינות ושמנים וסלתות אסור להסתפק מהן [דף י ע"ב] עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ג) ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו [ז] והוא דאמר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל ד). תנא נויי סוכה אין ממעטין בסוכה

הגה"ה
א) והכי פי' לפר"ת אבל לנאותה פי' שאין דואג לנשר שתהא חמתה מרובה כגון שהסכך עבה ומרובה שאז אינו פורס אלא לנאותה כשרה. מא"ז:

הגה"ה
ב) אפילו מכוין שלא יטנפו המאכל דהוי שלא לצורך סוכה אבל לנאותה הוי צורך סוכה ובטל אגב הסוכה כשרה דאין שם סכך עליו. מרדכי סימן תשל"ו:

הגה"ה
ג) עיטורי סוכה שנפלו בשבת ויום טוב אסור אפילו לטלטל. בחול מותר לטלטל ואסור באכילה ודוקא איני בודל אבל תנאי אחר לא מהני כגון שאמר אני מתנה לאכול מן הפירות כשיפלו לא מהני וגם אין שום תנאי מועיל אלא לכשיפלו. סמ"ק:

הגה"ה
ד) ותנאי אחרינא לא מהני בהו אפילו תלאו סמוך לסכך למעלה. מא"ז:

*לא להכשירה אם גבוה יותר מעשרים ולא לפוסלה אם אינה גבוה כי אם עשרה ולא דמי להולין יורדין לתוך עשרה (לעיל דף ד.) דכיון דלנוי עשוין לא מיקרי דירה סרוחה אמר רב ששת ומן הלד ממעטין מנימין עבדיה דרב אשי אטמישא כתונתיה במיא שטחיה אמטללתא א"ל שקלה [ח] דלא לימרו קא מסכך בדבר המקבל טומאה והא קא חזי דרטיבא לכשיבשה קאמינא:

יח איתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ד' רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים ורי"ץ גיאות כתב דלא מסתבר אלא כרב נחמן דקאי כשמואל והכי פסק רב ישראל כהן [ט] ולא דמיא להא דשמואל כדפירשתי לעיל. ויש לומר דדוקא בנויי סוכה הוא [י] דמכשיר הפלגת ד' כיון דלנוי עבידי גבי סוכה בטילי. אבל סכך פסול דלא עביד לנוי אפי' סמוך לסכך הכשר פסולה דהא דאמרינן גבי סדין לנאותה כשרה מיירי שאין מופלג ארבעה אליביה דרב חסדא ורבה בר רב הונא [כ] ואפילו הכי מפני נשר פסולה:

יט [ל] על גבי קינוף פסולה וכו' פירוש קינופים הן ד' וכשהוא פורס על גביהן ד) נעשה כסוכה בתוך סוכה לפיכך פסולה ונקליטין שנים וכשהוא פורס על גביהן את הסדין אין נעשה כאהל לפי שאין לה גג לפיכך כשרה ירושלמי (הלכה ג) שכן הוא עושה חלול באצילי ידיו פירוש כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא ישן תחת הסדין ונעשה סדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו נקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הם חשובים ואין בכך כלום:

כ א"ר יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג [מ] והוא שאינה גבוה י' מיתיבי הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו הב"ע כשגבוה עשרה ת"ש הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו הא תרגמה שמואל במטה גבוה עשרה [דף יא ע"א] ליתנא

הגהות הב"ח א והסוכה צלתה מרובה מחמתה: ב דסוגיא דשמעתין בענין סוכה: ג מדאיפלגי רב נחמן ורב חסדא ורבה כו' דר"נ מכשיר ור"ח ורבה בר רב הונא פסלי משמע: ד על גביהן סדין נעשה:

תפארת שמואל

אפילו בעומדת מהני תנאי כגון בנויי סוכה או אפילו בעצי סוכה בסמוך לה דלא הוי סתירת [אהל] כדאיתא בריש המביא. ודברי ר"י נראה עיקר וכ"כ הטור וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דמהני בהו תנאי אפילו בעודן קיימות אבל בלא תנאי אסורים אפילו לאחר שנפלו: (ט) סיככה כהלכתה כו'. לשון ס"ג עיטורי סוכה שנפלו בשבת אסורים באכילה ואסורין לטלטל ממקומן נפלו בי"ט אסורים באכילה ומותרין לטלטל במקומן. נפלו בחול המועד אסורים באכילה ומותרין להחזיר למקומן. אבל אם התנה עליהם בשעה שתלה אותן ואמר כ"ז שארצה אטול מהם מותר עכ"ל ומ"ש ואם התנה כו' לאו למידק דדוקא בנפלו הא בעודם קיימת לא מהני תנאי כמ"ש הטור דהמא בא להשמיענו דאפילו בנפלו [אסירי] היכא שלא התנה. ומה שתמה הטור על זה שחילק בין שבת לי"ט לענין טלטול. אני אומר שאין לתמוה דאיירי שנפלו על השולחן וא"א להכול עליו כל זמן שלא הסירן ומשום שמחת י"ט ושייך בהו אוכל נפש אפשר שמותר לטלטל המוקצה וכ"פ התוס' בפרק המביא ובפ"ק דביצה שהתירו טלטול מוקצה משום אוכל נפש בי"ט ולא בשבת:

קרבן נתנאל

קושיא זו והיינו טעמיה. דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה. א"כ אפילו כשאילן צלתה מרובה מחמתה נמי כשר כמו שהביא רבינו לקמן בסי' ע"ז גבי סדין שפירס על הסוכה שכשרה אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה. לשיטת הגאונים. ולא נחית רבינו לחלק בין שהאילן קדים מפא"כ התם הסוכה קודמת לסדין וכמו שחילק מהרש"א לשיטת תוס': [פ] ה"ג. ועוד אמרינן לקמן כו' כמותן כשירה: [צ] כיון דכי שקלת ליה הוי בכשר. אע"ג דאין ריוח ביניהם אלא כמותן הא קיי"ל פרוץ כעומד מותר וא"כ כ"ש אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן פשיטא דכשר וק"ל: [ק] אבל רבינו אבי העזרי כתב בשם ריב"א. נראה שכן הוא דעת רש"י שפי' בד"ה מהו דתימא ומדחזי לעליון חמתה מרובה סבר כמאן דליתא הוא ולא פסול ע"כ ועל כרחך צ"ל דאיירי דסוכה התחתונה היא צלתה מרובה מחמתה דאי לאו הכי היכי אסיק אדעתיה למימר על סוכה עליונה כמאן דליתא הא תחתונה חמתה מרובה מצלתה וע"כ הוא צריך להאי סככה דלמעלה. וכן יש לפרש דברי רש"י ד"ה הא כמ נצטרף לא שמצטרף סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן ומהני ומשלים שע"י שניהם נעשו צלתה מרובה מחמתה וכן יראה לפרש דברי רש"י על דרך זה בד"ה אמאי כשרה ודו"ק. ומפ"ז לא יהיו דברי רש"י סותרים אהדדי: [ר] והאי דהולין לא מקרי סכך פסול. אבל האי דמקרה א"צ לפני' כיון דאין הסכך פסול כנגד סכך הכשר והוי כמו ענפי אילן שאינם מצילין נגד הסכך הכשר אלא כנגד האויר שבין סכך כשר: [ש] וטעמא דמיסתבר הוא והלכתא כוותיה. עם שרב חסדא ורבה בר רב הונא רבים נינהו. שמואל נמי רבים ס"ל כוותיה דהא דמערבא ס"ל כוותיה: [ת] והש"ס דפריך לשמואל וכו'. דברים אלו קיים להולמם וצ"ל שאין כאן מקומו כמו שיבא: [א] ה"ג ומכשיר כשאינה: [ב] והדבר ידוע דאין לך דירה סרוחה מזו דשייף ועייל אגחוניה. וזה שכתב רבינו לעיל והש"ס דפריך לשמואל כו' פה יבא על נכון. וה"פ דלפי סברת רבינו דמי שסובר שצריך לקבל כרים וכסתות פשיטא שסובר שצריך שתהיה הסוכה העליונה עשרה. א"כ ה"ל להש"ס לפרוך על רב הונא ורב חסדא ורבה בר רב הונא מר' יהודה שס"ל שתהא סוכה ראויה לדירה ש"מ שצריכה שתהא גבוהה עשרה וא"ת שסבירא להו כת"ק. אכתי קשה מנ"ל דת"ק כוותייהו ס"ל. אימא דת"ק נמי ס"ל כשמואל אלא דבהא פליג אדר"י דאפילו התחתונה אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אלא ע"י הדחק מ"מ התחתונה פסולה. אבל לפי סברת בעל העיטור עם היות שהתחתונה מקבלת כרים וכסתות של עליונה. מ"מ אית לן למימר שהעליונה אין בחללה אלא ד' טפחים ושייף ועייל. א"כ ניכא למיפרך מדר' יהודה דאמר לך רב חסדא רבי יהודה נמי כוותיה ס"ל. אלא דבהא פליג את"ק שהתחתונה צריך לקבל כרים וכסתות של עליונה בלי דחק דבעינן דירת קבע: [ג] דמאי שנא מלנאותה. משום דאין לנו טעם נכון לחלק בין מפני הנשר ובין לנאותה שהרי שניהן ענין נוי הוא שלא יטנפו הטלין את המאכל והמטה. ואין לנאותו גדול מזה: [ד] עמד ופירס עליה סדין. וא"ת דמסיק התם רגל אחר הוי מ"מ המקשן דס"ד דסוכת החג הוי אלא שפריך ר"א אדר"א. ס"ל להקשות נמי ממתניתין דהכא על ר"י בר אילעאי: [ה] אפי' לנאותה פסולה אם חמתה מרובה. עדיפא מיניה ה"ל להקשות אפילו לא פירס עליה סדין כלל מפני החמה ונשר פסולה דהא הוי חמתה מרובה מצלתה. אבל באמת שניכס לדקו יחדיו. דמיירי שהשלים אח"כ הסוכה בסכך כשר עד שהיתה צלתה מרובה לבד הסדין ע"כ אם פירס הסדין לנוי לא מעלה ולא מוריד לענין סכך סוכה כשרה דהא השתא מסוככת כהלוי. מפא"כ אם פירס מפני חמה כיון דפירס לשם סכך לא מהני אח"כ השלמת סכך כשר. ודמיא כמי שסיכך בסכך פסול ואח"כ הניח עליה סכך כשר לא חזרה להכשירה עד שיסלק הסכך פסול. ועי' מ"ש לעיל בסי' י"ד אבל אי קשיא לי הא קשיא מאי קאמר לימא מסייע לי'. ה"ל לשנויי דהתם מיירי דהסוכה היתה צלתה מרובה מחמתה כדקתני סיככה כהלכתה.ובכה"ג אפי' מפני הנשר נמי כשר וצ"ע: [ו] ולפי' ר"ת ניחא דמוקי לה בשצלתה מרובה מחמתה. ויש לדקדק ה"ל לרב חסדא לפלוגי ל"ש אלא מפני הנשר אבל לסגין כשרה וי"ל דהיינו לנאותה כמ"ש רבינו לעיל מ"ש לנאותה וכדפרשתי: [ז] והוא דאמר איני בודל מהם כל בין השמשות. כדמוקי לה בש"ס במס' י"ש דף ל' ע"ש ובסי' י"ג לעיל: [ח] דלא לימרו קא מסכך בדבר המקבל טומאה. משמע אפילו הסוכה מסוככת כהלכתה. וקשה דלעיל סי' י"ד פסק רבינו דאי צלתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא מחמת צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת לי' לפסול אכתי צלתה מרובה. מ"מ יפסול הסוכה משום שלא לימרו דמסככין במחובר. וי"ל דהכא בקל יכול לסלקיה לכתחלה והוי כלכתחלה. מפא"כ באילן: [ט] ולא דמי להא דשמואל כדפרישית לעיל. סי' ע"ו דהא דבעי שמואל עשרה היינו בין סכך כשר לסכך כשר. אבל בנויי סוכה שהן פסולים לסיכוך שמואל מודה דבהפלגת ד' פוסל סכך העליון: [י] דמכשיר הפלגת ד'. ר"ל עד הפלגת ד': [כ] ואפי' הכי מפני נשר פסולה. וקשה מאי לאו' התם היינו טעמא שאלמלא הסדין הי' נושר ונעשית חמתה מרובה מצלתה והסדין מנעו מליפול ומש"ה פסול דבלא סדין הוי חמתה מרובה מצלתה כמ"ש רבינו בשם ר"ת לעיל סי' ע"ז. וי"ל דע"כ האי דפסלינן בסדין מפני הנשר ע"כ משום דסכך פסול הוא. דאי סכך כשר הוא. אטו אם סכך כשר מונע הסכך מליפול תפסול: [ל] על גבי קינופת פסולה אבל פורס ע"ג נקליטי המטה. הנה הרי"ף ורבינו פסקו קינופת סתם אפילו אינה גבוה עשרה כיון דקביעי. ונקליטין משמע דכשר אע"ג דגבוה עשרה. אע"ג דבברייתא קתני בהדיא ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה דומיא דקינופות. אפי' דקי"ל שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי כדלקמן סי' ל"ז. והך ברייתא אתיא כמ"ד דשיפועי אהל כאהל דמי כ"כ הרמב"ן במלחמות. אבל הטור בגמיזם ובהלכותיו סי' תרכ"ז ס"ל לדעת רבינו דלא מכשיר בנקליטין אלא כשאין גבוהין עשרה כדקתני בברייתא והא דמשמע מדקתני סתמא בנקליטין דמשמע אפילו גבוהין עשרה. י"ל דסמך הרי"ף ורבינו על הא דמייתי ראיה מהירושלמי שכן אדם עושה חלול באצילי ידיו משמע אין עושה חלול גבוה עשרה וכ"מ בב"ח. אבל אין לומר דסמכו על הא דלקמן סי' כ"ז דכילה כשיש לה גג וגבוה עשרה שאסור לישן בתוכה בסוכה. וא"כ אדתני קינופת פסולה אלא ע"כ קינוף אפילו כילה פסולה אפילו באינה גבוה עשרה איירי ועלה קתני נקליטין כשרה. די"ל דבכל גוונא איירי פסול דקינופת והכשר דנקליטין: [מ] והוא שאינה גבוה עשרה. בסי' תרכ"ז ס"ק ג' ז"ל מ"א כ"ל דהנך עשרה טפחים מארעא משמע אע"פ שאין י"ט מן המטה לכילה וכ"מ בתוספות סוף דף כ"א ע"א. ועיין שיפוי' כ"כ דהא איתא

אחרינא אמרי לה אמר רב הונא אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג ואע"פ שגבוה עשרה. לכאורה נראה דהני תרי לישני לא פליגי אהדדי לישנא קמא אשמעינן שריותא כשאינה גבוהה י' אע"פ שיש לה גג ולישנא בתרא אשמעינן שריותא כשאין לה גג ואפילו גבוה י' ותרווייהו בעינן לאיסורא [נ] וכן דעת הרב אלפסי ז"ל. ורי"ף גיאות ז"ל כתב טולהו רבותינו פסקי כלישנא בתרא [ס] והכין פסקו כילה שיש לה גג אפילו אינו גבוה עשרה פסולה ואין לה גג אפילו גבוה עשרה מותרת ואי אפשר לומר כן [ע] דהא שמואל תרגמה להא דישן תחת המטה במטה עשרה וכן פירש רבינו יצחק דהני תרי לישני לא פליגי אהדדי: כא מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס [פ] וסיכך ע"ג פסולה ואם היה סיכוך הרבה מהם או שקצצן כשירה. זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו. כל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו. אם היה סיכוך הרבה מהן אוקימנא (לעיל דף ט:) כשחבטן דאי לאו הכי היה מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסולה: גמ' או שקצצן כשירה [צ] וצריך לנענע [ק] כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרינן קיצתן זו היא עשייתן:

כב וכן לענין ציצית איכא [ר] דתלאן וקצרן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין ולא אמרינן קיצתן זו היא עשייתן דהגיא תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין:

כג זה הכלל כל דבר המקבל טומאה כו'. מה"מ [דף יב ע"א] אמר רבי יוחן דאמר קרא חג הסוכות תעשה לך וגו' באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. רב חסדא אמר מהכא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב. הייני הדס היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה עץ עבות ללולב. והלכתא אין מסככין אלא בדבר הגדל מן הארץ אבל לא בשורות דגידולי קרקע מיקרו אבל לא מיקרו גידולו מן הארץ כמו פסולת גורן ויקב: כד מתני' חבילי קש וחבילי קנים [ב] וחבילי זרדים אין מסככין בהן ואם התירן כשירות וכולן כשירות לדפנות: גמ' אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [ש] מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן לא מפני שהן פסולין לסיכוך אלא לפעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו [ת] ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה לשם סוכה תעשה ולא מן העשוי*. ירושלמי (הל' ו) אין חבילה פחותה מכ"ה קנים דלא שייכא גזירת אוצר אלא בחבילות שאדם רגיל להביא מן השדה ולא דמי להא דאמר בגמ' (לקמן יג.) אגד בחד לא שמיה אגד אגד בשלשה שמיה אגד דהייני באפקותא דדיקלא ודוקרי דקי שיש בו קנים הרבה והוי כמו חבילה. [דף יב ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב סככה בחיצין זכרים כשירה בחיצין נקבות פסולה [א] ואע"ג דעשוי למלאות בית קיבול הוא. אמר רבה בר רב הונא אמר רב סיככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשירה פירוש [ב] בהוצני פשתן כיתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין הוא עץ. ירושלמי (הל' ד) סיככה בחבלים אית תנא תני כשירה ואית תנא תני פסולה. מ"ד פסולה בחבלים של פשתן ומ"ד כשירה בחבלים של סיב *והרמב"ן ז"ל כתב מסככין בחבלים של סיב ושל חלף וכיוצא בהן שהרי צורתן עומדת ואינן (כלין) [כלים]: [נ"ל והרמב"ם]

הגה"ה

*מכאן היה רבינו ברוך מריגנשבורג אומר שאם עשה סוכה בתוך הבית תחת התקרה ואח"כ הסיר התקרה דפסולה דהתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. וה"ר יצחק הלבן הכשיר דאין שייך לומר תעשה ולא מן העשוי אלא היכא דגוף הסוכה היה בפסול כגון גפן ודלעת וקיסוס מחוברים אבל הכא דגוף הסכך הוא כשר אלא שהתקרה גורמת לו הכי נמי דכשירה אחר שהסיר התקרה וכן הוא כדבריו. מא"ז: ולפי הירושלמי צריך ליזהר שלא לעשות דפנות מדבר המקבל טומאה או שאין גידולו מן הארץ ובאורך הטעם מפורש. מא"ז:

כה אמר רב יהודה הני שולי ושולרי מסככין בהן. מין עשב הן ועליהם רחבים וגידולן ביער. אביי אמר בשולי מסככין בשולרי אין מסככין מאי טעמא [דף יג ע"א] כיון דשכי ריחייהו [ג] שביק להו ונפיק. אמר ר' חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהן אביי אמר בהיזמי מסככין בהיגי אין מסככין דכיון דנתרי טרפייהו שביק להו ונפיק. בכל הני לכתחילה לא משום גזרה דלמא שביק להו ונפיק אבל יצא ידי חובתו אם סיכך בהן וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' סוכה ה"ב). אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין ביה אף ע"ג דאגידי [ד] אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דהדר אגיד להו מלמעלה אגד דחד לא שמיה אגד כיון שהוא למטה אחד ואע"פ שמתפצל לכמה קנים חד מיקרו ולא שמיה אגד. אמר רב חסדא אגד דחד לא שמיה אגד ג' שמיה אגד שנים מחלוקת רבי יוסי ורבנן [ה] רבי יוסי בעי ג' ורבנן בעו שנים והלכה כרבנן דתרין הוי אגד וכל דבר כמו אפקותא ודוקרי דקי דכשאגדן ואחר עמו הוה חבילה [ו] בחבילה של כ"ה קנים כההיא דירושלמי: [דף יג ע"ב] דרש מרימר הני איסורייתא דסורא מסככין בהן ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגדן אמר ר' אבא אמר שמואל הני גריפי דאורביני כיון שהתיר ראשי מעדנים שלה כשירה והא אגיד מתתאי א"ר פפא דשרי להו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דלא שרי להו כל אגד שאינו עשוי לטלטלו בו לא שמיה אגד: כו אמר רבי אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח פוסלין בסוכה משום אויר מאי טעמא כיון דלכי יבשי מפרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמי והשיבי כאויר ופוסלים בג' ואי לא מפרכי פוסלים באמצע בד' טפחים מן הצד בד' אמות כדין סכך פסול [ז] דאוכלין נינהו ומקבלים טומאה:

כז תניא סוכי תאנים ובהם תאנים ובהם פרכילין ובהם ענבים קשין ובהם שיבולין מכבדות ובהם תמרים אם פסולת מרובה על האוכלים כשרים ואם אוכלים מרובין על הפסולת פסולין [ח] ואם קצרן מתחילה לסכך אין להם ידות דלא ניחא ליה בהו ואין מביאין טומאה לאוכל ומסייעין לבטל את האוכל ואם מתחילה קצץ לאכילה ונמלך עליהם לסיכוך [ט] אין המחשבה מוציאה את הידות מידי טומאה והשיבי כאוכל. וצריך שיהא בפסולת לבטל את האוכל והבית יד הסמוך לאוכל עד שיעשה בהו מעשה [י] כגון שדשן בגורן:

כח [דף יד ע"א] מתני' מסככין בנסרים דברי ר"י. [כ] ור"מ אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשירה ובלבד שלא ישן תחתיו: גמ' אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה דרבי מאיר אית ליה גזירת תקרה ור"י לית ליה גזירת תקרה אבל אין בהן ד' דברי הכל כשירה ושמואל אמר בנסרים שאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה ד"ה פסולים ופריך אין בהן ארבעה ואפילו פחות מג' קנים בעלמא נינהו אמר רב פפא ה"ק יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה ד"ה כשירה כי פליגי מג' ועד ארבעה מ"ס כיון דליכא שיעור מקום לא גזרינן ומ"ס כיון דנפקו להו מתורת לבוד גזרינן: [דף יד ע"ב] איתמר הפכן על צידן להני נסרים שיש בהן ארבעה רב הונא אמר פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשירה. איקלע רב נחמן לסורא על לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לו הפכן על צידן מהו אמר להן פסולה נעשין כשפודין של מתכת וכן הלכתא ואליבא דרב לא מיתוקמא הך פלוגתא דאמוראי אלא אליבא דרבי מאיר וברחבין ארבעה וקי"ל בפרק מי שהוציאוהו (דף מו:) [ל] דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה אבל אליבא דשמואל [מ] מיתוקמא שפיר לכ"ע ומתוך כך נראה דהלכתא כשמואל ואע"ג דקי"ל הלכתא כרב באיסורי ועוד לקמן בפרק לולב הגזול (דף לו:) דקאמר רבי יהודה סוכה אינה טוהגת אלא בארבעה מינין שבלולב ופריך (שם לז.) מהא ברייתא דתניא כוותיה דשמואל סיככה בנסרים של ארז [נ] ולא מייתי מהך דתניא כוותיה דרב ש"מ דהך דשמואל עיקר. וכן פסק הרב אלפסי והביא ראיה מהא

הגהות הב"ח א לענין ציצית נמי היכא דתלאן וקצרן: ב וחבילי עצים וחבילי זרדים:

קרבן נתנאל

אותא להדיא בברייתא ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה. גם ראיות הרי"ף מהירושלמי שכן הוא עושה חלל באגילי ידיו. ואותו חלל מן המטה ולא אישתמיט חד מפוסקים שהזכיר מזה ומה שהביא ראיה מתוספות חילוק גדול יש ביניהם דהתם הכרים וכסתות לא יניח שם מגא"כ בכילה ונקליטין העולים מחוברים במטה עצמה ומותחין עלי' סדין ואם אין מטה אין נקליטין ולפיכך אם אין עשרה מהמטה לאו אהל הוי: [נ] וכן דעת רב אלפס. עי' לקמן בפ' זה סי' ל"ז מ"ש בשמו: [ס] והכין פסקו כילה שיש לה גג אפילו אין גבוה י' פסולה. דס"ל לרבותא דפליגי הני תרי לישני ולישנא בתרא בשיש לה גג אפילו אין גבוה י' פסולה: [ע] דהא שמואל תרגמה להא דהישן תחת המטה במטה עשרה. ואי כהני רבוותא אפילו בלא גבוה עשרה פסול דהא יש למטה גג: [פ] וסיכך ע"ג פסולה. אבל אם סיכך כראוי ואח"כ הדלה כשרה כך דייק ר"ת לשיטתו סי' י"ד וס"ז כיון דבלאו פסול נמצא מרובה מחמתה. דאלת"ה ליתני סיכך ואח"כ הדלה פסול וכ"ש הדלה ואח"כ סיכך. והר"ן דחה ראיה זו דאיכא למימר תרתי בבי קתני הדלה את הגפן שבתחלה סיכך כראוי והדלה אחר כך עליה או סיכך ע"ג ואח"כ סככה כהלכתה. כמו חלץ ועשה מאמר. וראיתי בחידושי ריטב"א הקשה על ראיות דר"ת דהא רישא בשלא רבה הסכך כשר על הפסול ואין צלתו מרובה מחמתו. וא"כ היכי אפשר דמתכשר בשסיכך ואח"כ הדלה דהא אינה מסוככת כהלכתה ומצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ע"כ. ודבריו תמוהים דשפיר מצינו למימר דרישא איירי בצלתה מרובה מחמתה ע"י סכך כשר. אלא שסכך פסול ג"כ צלתה מרובה ואין הסכך הכשר רבה עליו. ועוד אני אומר דלשון הברייתא דקתני וסיכך ע"ג. סייעה לדיוק ר"ת: [צ] וצריך לנענע. פרש"י שצריך לנענע כל חד וחד וכ"פ בש"ע: [ק] כדי שיהא מעשה לשם סוכה. לאו דוקא דהא לא בעינן סוכה לשמה כדפסיק לעיל סי' י"ג. אלא רצה לומר לשם צל וכ"כ הר"ן: [ר] דתלאן וקצרן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן פסולין. אבל היכא דתלאן ופסקן ואח"כ קצרן כשרין דלא בעינן כנף בשעת פתיל והא דתני תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין. היינו תלאן וקצרן: [ש] מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן. וליכא למימר דאיירי בנוגחין ועומדין ונמלך עליהן לסיכוך דפסולה מדאורייתא ה"ל למתני במתני' אינה סוכה. משמע מדאורייתא סוכה היא שמניחין עכשיו לשם סכך ומדרבנן פסולה לכך שואל מפני מה: [ת] ליבשה ונמלך עליהן לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. ובכה"ג אין ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע וכ"פ בש"ע סימן תרכ"ט סעיף י"ז. וז"ל הר"ן איפא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה בחבילה שהניח ליבשה אם נענע כשרה כדמוכח גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככים בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק. דכיון דמחזיר עליה לבטלה ליכא למגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר ע"כ. והגה על הר"ן לק"מ דסבר מפקפק היינו שמנענע את הנסרים כמו שפי' רש"י אמנם על הטור וש"ע שפוסקים בסימן תרל"א כפי' הרא"ש לקמן סימן כ"ט שמפקפק שמסיר את המסמרים שהיו קבועים בהם. וא"כ אמאי לא ניתרת הכא בהתרה בלי נענוע. וי"ל דהתם ע"י שמסיר המסמרים מנענע הנסרים בלי ספק משא"כ כאן בהתרת הקשר של חבילה עם היות שקלת מהקנים מנענעים כמו כן ע"י התרת הקשר מ"מ בחבילה שיש בתוכו עכ"פ כ"ה קנים יש בהגמארים פסול דאורייתא תעשה ולא מן העשוי וז"ל הב"ח סס"ק י' ואין לסקל ג"כ להתיר בנענוע בלי התרה אפילו בסעלה לייבש דהראיה שהביא הר"ן מנסרים יש לדחות דדלמא התם שאני דבפקפוק הוא ביטול תקרה ליכא למגזר. משא"כ בחבילה בנענוע ליכא ביטול היבש. דכך מתייבשת בחבילה במקום האחר כמו במקום הראשון אכתי הגזירה במקומה עומדת והלכך אין היתר במוס דבר כי אם בנענוע עם התרה תחלה והנענוע להזיזם ממקומו כדעת ר"ת נ"ל עכ"ל. וכן הרב מ"א נמשך אחריו ושצריך התרה עם נענוע. ואני איני יודע שום טעם לחלק בין הך לנסרים דהא חבילה סכך כשר הוא אלא משום גזירת אוצר הוא פסול מטעם תעשה ולא מן העשוי וכיון שהוא מהדר לבטל ומנענע את החבילין הרי הוא בקי בתולת"ה וליכא למיגזר שמא יאכל תחת אוצר. כמ"ש רבינו סברא זו גבי נסרים סימן כ"ט. ומפני זה א"צ להזיזו ממקומו כמו גבי תקרה שאין עלי' מעזיבה שאינו מזיז הנסרים ממקומן כי אם שלוקח המסמרים שהיו קבועים חזינן שהוא בקי בהולת"ה. ע"כ אין לזוז מפסק ש"ע שדי בנענוע בלי התרה והזזה ממקומו: [א] ואע"ג דעשוי למלאות בית קיבול הוא. וז"ל הרמב"ם פ"ג מהל' כלים בית קיבול העשוי למלאות אינו בית קיבול כיצד בקנת של עץ שחוקקים בה בית קיבול ותוקעין בו הסדן של ברזל. אם של נפחין הוא אינו מקבל טומאה אע"פ שיש בה בית קיבול לא נעשה אלא למלאותו ובפ"ה מהל' סוכה בחיצין נקבות פסולה שאף על פי שהוא עשוי למלאות בברזל בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי בית קיבול. וצ"ל דהכא שאני לפי שפעמים נוטלים הברזל ממנו והמילוי אין שם בקביעות כמו שהזכירו התוס' סברא זו. אבל הרמב"ן בשו"ת סימן רע"ו גם הר"ש בפי"ז דכלים פירש במתני' פירוש אחר ע"ש. וזהו השגת הראב"ד לשון המשנה תחתית הצורפין כו'. ר"ל דיש לפתור אותה המשנה כמו שפירש הר"ש ודלא ככ"ת ע"ש. וס"ל בית קיבול העשוי למלאות מקבל טומאה. ודברי רבינו אין הכרע. ועיין בר"ש פרק כ"ו מתסכת כלים ע"ש: [ב] בהוצני פשתן כיתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא. אע"ג דבגמרא מספקא לן כל היכא דתיר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ הושני קרי ליה היכא דלא תיר ולא דייק ולא נפיץ. כיון דטומאת אגילי מדרבנן הוא דמדאורייתא אינה מטמא בנגעים אלא טוי כמ"ש תוס'. מש"ה נקיט לה רב אלפס ורבינו לקולא בספיקא. הר"ן. וקשה לפ"ז עדיפא מיניה ה"ל להרי"ף ורבינו לשרויי אפילו דייק ולא נפיץ דספיקא דר"י בהושני הוא ורבה מספקא ליה אי דייק ולא נפיץ נמי הושני קרי ליה וספיקא דרבנן לקולא. ונראה לי אע"ג דמילתא דרבנן הוא מ"מ בהא ספיקא אזלינן לחומרא כמ"ש גליון מרדכי פרק החולץ וז"ל אע"ג דקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל היינו היכא דחזינן פלוגתא דתנאי אבל היכא דלא חזינן פלוגתא דתנאי בהדי' אלא לא ידעינן מה אמרי בי' קמאי כי הכא אזלינן לחומרא אף בשל סופרים וכה"ג אמר בערבי פסחים דכולהו ארבע כוסות צריכי הסיבה מספק אע"ג דשל סופרים הוא עכ"ל. וא"ת א"כ ה"ל להחמיר אפילו בלא דייק ולא נפיץ. ויש לומר דמש"ה מקלינן בכה"ג דספק ספיקא הוא: [ג] שביק להו ונפיק. ואף לדפנות פסולין כיון דשכי ריחייהו. ר"ן: [ד] אגד בידי שמים לא שמיה אגד. וקשה דהא ילפינן בסמוך מאזוב דפרה דאגד חד לא שמיה אגד ובאזוב דפרה אגד בידי שמים הוי אגד דקתני התם פי"א דפרה אזוב שיש בו שלשה קלחים מפספו לא פסקו ולא אגדו כשר ש"מ דאגד בידי שמים שמיה אגד. ותי' בעל המאור דמדאורייתא שמיה אגד. אבל הכא בגזירת חבילין אקילו רבנן ולא גזרו באגד בידי שמים משום גזרת אוצר: [ה] רבי יוסי בעי ג' ורבנן בעי שנים. וא"ת הא קתני במתני' פסקו ולא אגדו כשר. והא בעי אגודה. תי' בעל המאור דפסקן ולא נפסקו לגמרי. וריטב"א בשם רבו תי' דמדאורייתא באזוב דפרה לא בעי איגוד אלא שלשה קלחים לר"י שיהיה ראוי לאיגוד ולרבנן שנים. דלא ילפינן לקיחה לקיחה מאזוב דמצרים. וכ"כ הרמב"ם פי"א דפרה. וז"ל שמצותו להיות אגודה אע"פ שלא נת פרש בתורה שיהיה אגודה ע"כ. ואני אבין את דבריהם שמצותו להיות אגודה מאחר שמצות אזוב בשלשה קלחים לכך צריך להיות אגודה כדי שיזה בכל שלשה בבעולין: [ו] בחבילה של כ"ה קנים כההיא דירושלמי לעיל סי' כ"ד וע"ש ויש סוברין דהך דירושלמי פליגא אגמרא דילן דהא רב חסדא סבר דאגד שלשה או שנים מקרי חבילה וכן נראה מהרי"ף שלא הזכיר מזה הירושלמי. אבל רבינו סובר דלא פליגי ולא מקרו חבילה לענין גזרת אוצר כי אם שיהיה שני קנים עכ"פ באגודה אחת ויש בהם כ"ה קנים: [ז] דאוכלין נינהו ומקבלין טומאה. וא"ת אמאי מפרש טעמא דלא חיילי בפני טומאה משום דלכי יבשי מיפרכי. הא בלא"ה קי"ל דכל המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה תי' בתוס' דאיירי בירקות שלא הוכשרו עדיין אבל לענין סכך סוכה כיון דראוים לקבל טומאה סכך פסול מקרי ובסי' תרכ"ט ס"ק ג' השיג ט"ז על מהרי"ל שתלה הדין אם נטמא ממש וחלילה להשוות כטועה והילך לשון מהרי"ל בהל' סוכה אמר מהרי"ל כל דבר המקבל טומאה אסור לסכך בו לכן יזהר כל אדם שלא להניח כולם או שברי כלים של ספסלאות וקתדראות על הסכך להחזיק את הערבה דחייבינן שמא נטמאו במדרס ע"כ. הבין דהך טעמא שמא נטמאו במדרס אכולהו קאי. ולא כן הוא דבכולם אסור לסכך דראוי לקבל טומאה. אלא דשברי כלים שאינם ראוים תיד לקבל טומאה. ולהכי הוצרך לתת טעם דחייבינן שמא נטמאו במדרס: [ח] ואם קצרן מתחילה לסכך אין להם ידות. כרב מנשיא בר גדיא דר' אבא אתי' כתנאי אבל רב מנשיא אתי' ככ"ע: [ט] אין המחשבה מוציאה את הידות מידי טומאה. דמחשבה אינו מוציא מידי מחשבה: [י] כגון שדשן בגורן. כר' יוחנן דאמר בשמן ממש: [כ] ור"מ אוסר. לכאורה משמע שאוסר לכתחילה אבל בדיעבד כשרה. אמנם א"א לומר כן דהא קתני בברייתא ר"מ פוסל ותני נמי סככה בנסרים שיש בהם ד' פסולה. ריטב"א. ולפ"ז ה"ל לרבינו להביא הנך ברייתות. ונראה בסמך רבינו על הא דקתני נתן עליה נסר בדיעבד שאין ישנים תחתיו. ועוד דהנך אמוראי בהפכן על צידן פסלי אפילו בדיעבד ואיידי דר"י הומר מסככין תני ור"מ אוסר. ואשמועינן אגב אורחיה דהא דר"מ מטעם גזירה דרבנן היא ולאו מדינא: [ל] דר"מ ור"י הלכה כר"י. וא"כ הנך אמוראי נחלקו שלא אליבא דהלכתא: [מ] מיתוקמא שפיר לכ"ע. והדרינן לכללא ר"מ ור"י הלכה כר"י. וליכא למימר הא קי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו שאני הלו גזרותיו שאף ר"י גוזל ג"כ גזירת תקרה אליבא דשמואל. אלא שנראה לו שאין לו לגזור בפחות מד' ריטב"א: [נ] ולא מייתי מהך דתניא כוותיה דרב. תימה יש ספרים דלא גרסי בהך ברייתא דתניא כוותיה דרב של ארז. ומש"ה לא מייתי הך ברייתא וע"ש בתוס' בד"ה מאי ארז. וצ"ל שרבינו סובר כמ"ש

דרב פפא דס"ל כוותיה [ס] ואינה ראיה כל כך לפי שדרך המורא בתרא לפרש דברי הראשונים ואף על גב דלא סבירא להו כוותיהו וכן פסק ר"ח והרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' סוכה ה"ז) והר"ז הלוי וה"ר ישעיה דטראני דהלכה כשמואל [ע] והראב"ד ז"ל פסק כר' מאיר בגזירותיו וכרב [פ] והכל עולה לסגנון אחד :

כט [דף טו ע"א] **מתני'** תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר מבית שמאי מפקפק ונוטל אחת מבינתים ובית הלל אומרים מפקפק או נוטל אחת מבינתים רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו צריך לפקפק. וטעמייהו דבית הלל משום תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עביד ליה מעשה ואי נוטל אחת מבינתיים עביד ליה מעשה וכן הלכתא*. והקשה הר"ז הלוי ז"ל על הרב אלפסי על שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי דהאי טעם הוי אליבא דרב ואנן קי"ל כשמואל ולשמואל פליגי בביטול תקרה משום דסתם תקרה מקורה בנסרים שיש בהן ארבעה. והרמב"ן ז"ל תירץ דהרב אלפסי כתב כשמואל [צ] דטעמא דביטול תקרה היינו משום תעשה ולא מן העשוי דכל זמן שלא ביטל התקרה הרי הוא כאילו דר בבית ויש כאן משום תעשה ולא מן העשוי אלא דבגזירת תקרה ליכא לאוקמי פלוגתייהו דכיון דמהדר לבטלה הרי הוא בקי בתעשה ולא מן העשוי וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית [ק] אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ואין בה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך הבא לסכך מתחילה [ר] בנסרים שאין בהן ארבעה [ש] ואפי' הן משופין כשרים בנסרים שיש בהן ארבעה לא יסכך אפילו הפכן על צידן [ת] אבל בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולו [א] שמסיר את המסמרים שהיו קבועים בהן ואפילו הן רחבים ארבע [ב] או נוטל אחת מבינתיים בין כל אחת נוטל אחת ומניח פסל במקומו. והרמב"ם ז"ל כתב (פ"ה מהל' סוכה ה"ח) בלבד שלא יהא בכל נסר אחד ד' טפחים [ג] ודבריו תמוהים : **מתני'** [ד] המקרה סוכתו בשפודים בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהם כמותם כשירה : **גמ'** לימא תיהוי תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאיתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור. אמר לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי כמותן בנכנס ויוצא [דף טו ע"ב] והא אפשר לצמצם א"ר אמי במעדיף רבא אמר אם היו נתונין שתי נותנן ערב נותנן שתי הכי גירסת רש"י. והרב אלפסי ז"ל לא הביא כל זה אלא המשנה כצורתה דהא איפסיק הלכתא בפ"ק דעירובין (דף טו:) כרב פפא דפרוץ כעומד מותר ושני ברייתא כמותו בצמצום וזהו לגירסת רש"י דגרים והא אפשר לצמצם ופריך לרב הונא ואליבא דידיה משני ר' אמי ורבא. ולא צריכא לשנויי דידהו אליבא דהלכתא [ה] וקשה להך גירסא דפריך סתמא דגמרא דלא כהלכתא הלכך נראה כגירסת ר"ח ור"ת דגרסי והא אי אפשר לצמצם. ופריך לתרוייהו דכשנותן ביניהם סכך כשר כמותו אי אפשר לאדם לצמצם שיהא לגמרי כמותו לפי שאין דרך אדם לצמצם בכך למלא את כל החלל ונשאר מעט אויר נמצא לרב פפא דמפרש מתניתין כמותו בצמצום הפסול מרובה ולרב הונא דמפרש מתניתין ביוצא ונכנס הרי הוא עתה מצומצם ומשני הני אמוראי אליבא דתרוייהו הלכך אליבא דהלכתא נמי צריך לפרש מתניתין במעדיף או בשתי וערב : [דף טז ע"א] אמר רמי בר טביומי סיככה בבלאי הכלים פסולה מאי בלאי הכלים אמר אביי מטלניות שאין בהן שלשה על שלשה דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים תניא כוותיה מחללת של שיפה ושל גמי שיריה [ו] אע"פ שנפחתו מכשיעור אין מסככין בהן :

ל **מתני'** החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה : **גמ'** אמר רב הונא לא שנו אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה הרי זו סוכה. דכיון שהניח מתחילה חלל טפח לצל הרי הוא חשוב אהל ושם סכך עליו [ז] וכשחוטט ממטה למעלה עד שמגביה את החלל עשרה אין זו עשייתה שאינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כשרה כסוכה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה. ואע"פ שמתחלה לא נעשה לשם סוכה הא מכשירין ב"ה בסוכה ישנה.* ומצי למימר דרב הונא לטעמיה דאמר לעיל (דף י.) גבי אויר שבין סוכה לסוכה טפח אבל נראה דאפילו למ"ד ד' הכא מודה דהא לשמואל דאמר התם י' הכא לא שייך למימר י' דאין כאן חוטט לעשות סוכה שהרי מתחילה עשה שיעור סוכה לצל. וכתב רבינו אבי העזרי בשם רבותיו אם הגדיש גדול ולא הניח חלל טפח אלא במשך ז' ושוב חטט בו הרבה ועשה סוכה גדולה אינה כשירה כולה על ידי משך ז' ולא דיינינן ליה כפסל היוצא מן הסוכה [ח] דהא לא מימשכא חד דופן בהדיה ואם חטט ד' אמות משני לדדין יותר על החלל אף החלל פסול דסכך פסול מן הצד פוסל בד' אמות. והא דאמר רב הונא במשך ז' לאו לאכשורי אף במקום שלא הניח מאחר שהניח כדי הכשר סוכה אלא נקט שיעור סוכה דבציר מהכי לא מהני אף במקום שמניח :

הגה"ה
*ומהאי טעמא אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות תחלה ואם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך תחלה יכול לסכך ע"כ· מהר"מ סגהת מיי' פ"ה (ס"ק מ'):

הגהות הב"ח א דאלו בגזרת תקרה :

קרבן נתנאל

תוס' לחלק בדוחק במסכת כ"ה דף כ"ג ע"ש: [ס] **ואינה** ראיה כ"כ לפי שדרך אמוראי בתראי לפ' דברי הראשונים אע"ג דלא ס"ל כוותיהו . עי' ת"ש מזה בגיטין פרק הזורק סימן י"א ועי' בפרק כילד ריש סי' א' : [ע] **והראב"ד** ז"ל פסק כר"מ בגזרותיו . בתשובותיו הביאו הרמב"ן בספר מלחמות . וכן פסק בספר יראים ר"א ממיץ כרב וכר"מ בגזרותיו : [פ] **והכל** עולה לסגנון אחד . כ"כ כל הפוסקים . ולפי' מהר"ס מלובלין הא דקאמר בלישנא אחרינא לשמואל הא דקאמר ר"מ מצטרפין קאי אנסרים שיש בהן ד' ומאי מצטרפין לד' אמות מן הצד . ולר"י אין מצטרפין . א"כ לדידיה לית לן נפקותא להני פוסקים כשמואל וכר"י בד' אמות מן הצד אין מצטרפין אפילו בנסרים שיש בהם ד' וכמו כן להנך פוסקים דפסקי כרב וכר"מ בגזרותיו מ"מ בד' אמות מן הצד קי"ל כר"י שאין זה נוגע לגזרת תקרה . גם לפירוש מהרש"א לשמואל אליבא דר"י בנסרים שיש בהן ד' כיון שיש שם סכך פסול מצטרפין לד' אמות מן הצד כמו כל סכך פסול . כמו כן אין נפקותא דלשמואל אליבא דר"י מצטרפין. ולהנך פוסקים דפסקי כרב וכר"מ ה"נ מצטרפין לד' אמות מן הצד בנסרים שיש בהם ד' כיון דשם סכך פסול עליהם . אבל אי קשיא לי הא קשיא דלשיטת מהר"ם ה"ל לרבינו לבאר לנו הדין הזה שבנסרים שיש בהן ד' אין מצטרפין לד' אמות מן הצד . בשלמא לפי' מהרש"א לא תקשי לך לסיפך דה"ל לאשמועינן דמצטרפין לד' אמות מן הצד . דדין זה מתילא שמעינן כיון דידעינן דנסרים שיש בהן ד' אין רשאין לסכך בהם . נתוודע לנו דמצטרפין לד' אמות מן הצד כמו כל סכך פסול דעלמא וסמכו על הא מתני' דלקמן שהביא רבינו סי' ל"ב סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בה . שכולל נמי נסרים שיש בהן ד' שמצטרפין לד' אמות . ומה שיש עוד לדקדק בזה תראה בסמוך סי' כ"ע ע"ש :[צ] **דטעמא** דביטול תקרה היינו משום תעשה ולא מן העשוי . פי' לפירושו דהרי"ף הוי קשה ליה הא דפריך לשמואל במאי פליגי . אמאי לא פריך בהוזק לשמואל מאי מהני פקפוק הא סתם תקרת בית בד' . מש"ה נאיד מפרש"י דהמתקן נמי ידע מהך סברא דלא שייך בתקרה זו גזרת תקרה דכיון דמהדר לביטולה . ולזה פריך מכ"פ לשמואל במאי פליגי . ומשני דפליגי אם צריך ליטול אחת מבינתים לבטל התקרה שלא יהא כאילו דר בבית . אמנם תמיה לן טובא הא פ"כ לרב דפליגי בגזירת תקרה לא ס"ל הך סברא כיון דמהדר לביטולה הרי הוא בקי וכמ"ש הרמב"ן ז"ל לשיטתו שאין טעם מחוור שיהא אסור לסכך בהם לכתחלה וכשעשאה לשם בית והוא מפקפק מעט תהא כשרה דהא אכתי איכא למימר משום הנכנסין והיוצאין . א"כ מאי פריך במאי פליגי דלשמואל פליגי כאוקימתיה דרב בגזירת תקרה ופליגי הכי תנאי אי שייך בתקרה שאין עליה מעזיבה גזירת תקרה או לא ואין לומר דהכי פריך דלשמואל ע"כ צ"ל דלא חש לחששא דהנכנסין והיוצאין דהא בנסרים שיש בהם ד' אסור לסכך בהן וכשיש פורתא פחות מד' מותר לסכך בהם.אכתי ניחוש משום הנכנסין והיוצאין שאין נראה לכל בין נסר שהוא ד' לנסר שהוא קצת פחות מד'. דא"כ כשתרצה להניח הני שתי חששות במשקל אחד . תקשי לך כ"מ אליבא דרב דבתקרת בית ס"ל דלא מהני פקפוק מטעם הנכנסים והיוצאים ובנסרים שהמה פחות מד' קצת מותר לסכך בהן וצ"ע . ועכ"ק דע"כ צ"ל דרב לית ליה האי סברא כיון דמהדר לביטולה . ואם תרצה לומר דרב אלפס לשמואל אית ליה האי סברא הוי לן לפרושי הך טעמא לשמואל: [ק] **אלא** פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה . ובהך פלוגתא הדרינן לכללא ר"מ ור"י הלכה כר"י זהו לדעת הרי"ף . אבל לדעת הראב"ד לעיל ס"ס כ"ח שפסק כרב וכר"מ בענין מסככין בנסרים ובתקרה שאין עליה מעזיבה לרב פליגי נמי בגזירת תקרה . ולדידיה בתקרת הבית נמי קי"ל כר"מ בגזרותיו . וא"כ קשה טובא מה שמסיק רבינו שם לעיל שהכל עולה לסגנון אחד הא איכא נפקותא רבה אי מהני פקפוק בתקרה הבית וכדאמרן וצ"ע : [ר] **בנסרים** שאין בהן ארבעה אפילו הן משופין כשרים. וקשה הא רבי יוחנן מוקי ליה בנסרים משופין ומשום גזרת כלים. ולהך אוקימתיה הלכה כר"מ בגזרותיו . כדמלינו בעירובין דף מ"ו לאפוקי מ"ד הל' כר"מ בגזרותיו ש"מ דהלכה כר"מ נגד רבי יוסי וק"ו נגד רבי יהודה. ומש"ה פריך מדרב דאמר מסככין בחילין זכרים דאי רב מוקי מתני' בנסרים משופין קי"ל כר"מ . א"כ בחילין זכרים נמי נגזור אטו נקבות . וע"כ מהדר לאוקמי' אליבא דרב דפליגי בגזירת תקרה . ואחר כך מצאתי בחידושי ריטב"א כדברי ודלא כמהרש"א שנדחק בזה. כל זה לרב איברא לרבי יוחנן שמוקי ליה בנסרים משופין קי"ל כר"מ שאסור לסכך בהן ובחילין זכרים נמי אסור לסכך וקי"ל רב ושמואל ור"י הלכה כר"י וא"כ קשה על הני תרתי פסקות שפסק רבינו בנסרים משופין ובחילין זכרים לעיל סי' כ"ד שמותר לסכך בהם הא קי"ל כר"י וצ"ל כיון דתניא כוותיה דרב ושמואל הברייתות אלו תיובתא דר"י דהני ברייתות משמע שקאי על פלוגתא קמייתא דר"י ור"מ . והא דלא פריך מברייתא דניחא ליה להתלמודא למירמי דרב אדרב כמ"ש תוס' בב"מ דף ל"ז ד"ה ומני ומהרש"א בשבת דף כ"ח בתוספות ד"ה והאמר שמואל . אחר כתבי זאת מצאתי בפיסקא דחילין זכרים שהראשונים נתקשו בזה וכוונתי לדעת הרמב"ן ודלא כבעל המאור ע"ש . וא"ת אכתי איכא למיפרך אמאי לא פריך מדרב אדרב דמוקי פלוגתא דר"מ ור"י בגזרת תקרה ולא במשופין י"ל דה"א דרב מפ' פלוגתא דר"מ ור"י בתקרה שאין עליה מעזיבה . אבל בפלוגתא קמייתא איכא למימר דרב מפרש להו בנסרים משופין . להכי פריך מהך מימרא דרב בחילין זכרים דלא ס"ל לר"מ דגזרינן בנסרים משופין . ודרב ושמואל פליגי במתני' קמייתא פריך שפיר לרב ושמואל: [ש] **ואפי'** הן משופין כשרים. וא"ת הא אמרינן בפ' המוכר הבית דף ס"ו דדף של נחתומין משמא מדרבנן ודבר שהוא מקבל טומאה מדרבנן פסולין לסיכוך ואם כן נסרים משופין דומין לדף של נחתומין ואמאי כשרים לסיכוך . וי"ל דס"ל כמ"ש תוס' לעיל דף ה' ובעירובין דף ל"א דדף של נחתומין הוי כטבלא המשמשת אדם ואת תשמישי אדם מש"ה מקבל טומאה מדרבנן והך דרשה דתורת כהנים דכל דבר משמש אדם ואת תשמישיו דמקבל טומאה אסמכתא בעלמא היא . וכ"מ דהרמב"ם ס"ל כתי' זה שכתב בהל' כלים פ"ד שלש מדות בכלי עץ שאינם עשוים לקבלה. כל כלי עץ שעשוי לתשמיש אדם בלבד כגון סולם אינו מקבל טומאה כלל ולא ריבוהו חכמים לטומאה . וכל כלי עץ העשוי לתשמיש כלים והאדם כגון שלחן וטבלא ומטה מקבלין טומאה . ומנין שהן לתשמיש אדם ותשמישי משמשיו שהרי מניחין הקערות על השלחן והכוסות על הטבלא . וכל כלי שהוא תשמיש כלים בלבד כו' . ואם נאמר שכלי עץ שמשמש אדם וכלים מטמאין מדאורייתא . ודף של נחתומין אינו דומה לשלחן וטבלא . ועכ"פ מדרבנן מטמא כיון שהדף רחב קצת להניח דבר עליו וכמ"ש תוספות שם בתי' קמא . א"כ ה"ל להרמב"ם למיחשב ד' מדות בכלים והרמב"ם דקדק כלי עץ העשוי לתשמיש אדם וכלים . אבל הני נסרים משופין שמסכך בהן אינם עשוים לתשמיש אדם וכלים מש"ה אינם מקבלים טומאה אפילו מדרבנן· ובסי' תרכ"ע הרב ע"ז ומ"א תמהו לייסב הך דינא דנסרים משופין ע"פ תירוץ ראשון שבתוספות שמחלק בין דף של נחתומין שהוא כתב לשאר פשוטי כלי עץ ע"ש. ולפי מ"ש לדינא א"א לקיים הך תי' דא"כ ה"ל למיחשב בתוספתא דפרק שליש בב"מ דכלים ד' מדות בכלי עץ שאינם עשוים לקבלה . עוד כתב מ"א בסי' הנ"ל ס"ק י"א. ודע דכל כלי עץ שרחב קצת וראוי להניח עליו מקבל טומאה . ואם כן אין להניח מכה ומגריפה [שקורין קריג בל"א] על הסוכה . ולפי זה אין על המגריפה שום טומאה דהא כלי עץ משמש אדם הוא כמו סולם ומנורה ואפשר לדעת הרמב"ן שסובר כלי קיבול העשוי למלאות הוי כלי קיבול כמו שמסופק בסולם שבליבותיו נעוצים בנקבים אבל לדעת הרמב"ם בפ"ג דכלים דינו ככלי פשוט ואינו מקבל טומאה . וגם לדעת רמב"ן אינו אוסר אלא בסולם בצירוף שאר טעמים ע"ש . ותו משמע מלשונו שאוסר בנסברה מטעם שראוי להניח עליו וזה אינו דאפילו אינו ראוי עכשיו מ"מ פסולין לסיכוך הואיל ומכלי קאתי ותחלתה היתה ראויה לקבל טומאה כמו דף של נחתומין וכמו שפירש רש"י גבי מטלניות שאין בהם שלשה על שלשה ותוספות בפרק ב' דשבת דף כ"ו ד"ה אין בו ע"ש : [ת] **אבל** בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולה . הא אית בה מעזיבה אין די בפקפוק או בנוטל נסר . דהא מעזיבה סכך פסול הוא אלא צריך להסיר בתחלה כל המעזיבה ואח"כ יפקפק . וזה כשר בלי פקפוק ודלא כר' אברהם הצרפתי הובא בשו"ת מהר"ל בן חביב בתשובה א' בשמו שרוצה לומר דלא מהני פקפוק . כיון דקעבד מעשה . מאח"כ כשאין עליו מעזיבה אינו כי אם פסול מחשבה לחוד ע"ש . וזה אינו דהא בלא מעזיבה עביד ג"כ מעשה שחיבר הנסרים במסמרים : [א] **שמסיר** את המסמרים שהיו קבועים בהן . אע"פ שאין מנענע ודלא כפרש"י . והיינו טעמא כיון דמהדר לביטולה הרי הוא בקי בתולמ"ה וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית. ונוכל לומר שס"ל כדעת רש"י אלא דקמ"ל עם היות שהמסמרים רפוים ויוכל לנענע הנסרים . מ"מ לא מהני נענוע בלי הסרת המסמרים : [ב] **או** נוטל אחת בינתים בין כל אחת ומניח פסל במקומו . משמע דשאר הנסרים אף שהמה עדיין מחוברים במסמרים כשר . וקשה א"כ מאי מהני נוטל אחת מבינתים הלא המה פסולים משום תעשה ולא מן העשוי ורבינו לקמן סי' ל"ב מסיק כמ"ד סכך פסול פוסל באמצע בד' . וי"ל דהא על הנסרים אין שם סכך פסול עליהם אף שהמה נעוצים במסמרים אינם פסולים מטעם פסול מחובר דתלוש ולבסוף חיברו כשר לסוכה כמ"ש ב"י ס"ס תרכ"ו בשם הגהת מיימוני ואינם פסולים אלא מטעם תעשה ולא מן העשוי . או מדרבנן משום גזירת תקרה . וס"ל לרבינו כיון דנוטל נסר מבין שני נסרים מבטל הך תקרה שלא להניח עוד שם לתקרת בית . כי אם מה שמניח לשם כאלו מסכך עתה לשם מצות סוכה דהא כבר ביטל תקרה הישנה ודומה לזה כתב ב"י לשם בשם א"ח וז"ל נוכל לומר שאלו העושים סוכה בתוך הבית ואינם מסירים הרעפים עד אחר סיכוך הסוכה שאין צריכין לנענע הסיכוך אח"כ משום תולמ"ה לפי שהסרת הרעפים ופקפוק הדפין הוא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול ע"כ . וגזרת תקרה נמי לא הוי כיון דמהדר לביטולה . ונאיד רבינו מפרש"י דמניח נסר ופסל ואיתרמי שמונה טפחים באמצע כדאוקמינהו להכיא ברייתא דקתני מודה ר"מ שאם יש בין נסר וכו' דהכא אחת מבינתים קתני . ועוד שלשון המתני' משמע דבנוטל אחת מבינתים תהא כולה כשירה . ולא שתהא סוכתו חציה פסולה כמ"ש הרמב"ן ועוד משום קושית תוס' אמאי לא פריך לקמן מהך מתני' : [ג] **ודבריו** תמוהים . דהא אפילו בנסרים ארבע לית בהו גזרת תקרה כיון דמהדר לביטולה . ועכ"ק לדבריו מאי פריך לשמואל סיפא במאי פליגי כיון דהמתני' איירי בנסרים שאין בהם ד'. לשמואל נמי ניחא דפליגי בגזרת תקרה . ור"י הוא דקאמר לר"מ כמו דלאוקמינהו אליבא דרב . ושיטת הרמב"ם בנוי על דברי הרמב"ן בספר המלחמות לפ' דעת הרי"ף . ויבא הכל על נכון : [ד] **המקרה** סוכתו בשפודין . פי' הטור שפסול משום דמקבלי טומאה . ופי' ב"י דמיירי בשל עץ דבמתכת בלא"ה פסול דלא מיקרי גידולו מן הארץ כי אם דבר הגומח מן האדמה . ובמ"א הקשה עליו דפשוטי כלי עץ טהורין אפילו מדרבנן כמ"ש תוס' פ"ק דף ה' . ויש לומר דמיירי בשל עץ וברא' השפודין יש בהם מתכת : [ה] **וקשה** להך גירסא דפריך סתמא דגמרא דלא כהלכתא. ובתוס' הקשו עוד לגי' רש"י ופירושו רבא אמר אפילו בצימצם ואם היו נתונין השפודין שתי נותנן לקנים של סכך ערב . דע"כ אם אינו נותן כאשי הקנים על שפודין הרי הן נופלין לארץ והלכך ה"ל כשר מרובה על הפסול ומבטלה ע"כ וקשה דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר כיון דאין מעורבין זה בזה וניכר כל אחד בפני עצמו וכמו שפרש"י לעיל דף ע' בשתבטן שעירבן ואינו ניכר הי טינהו פסול והי ניהו כשר וכמש"כ רבינו לעיל סימן י"ד ונראה לי דלא תם רבינו להך קושיא די"ל הא דפרש"י לעיל בשתבטן שעירבן ואינו ניכר . אינו משום כדי שיוכל לבטל הסכך כשר לסכך פסול . אלא משום דלא להוי כשני סככות וע"ש בפרש"י ועוד י"ל דהא דפרש"י כאן ומבטלה אינו ר"ל שביטלו ברוב אלא ה"ק כיון שנותן ראשי הקנים על שפודין נמצא בזה הסיכוך מבטל אותן שפודין שהמה נעשו טפלים לסכך ורב הונא ס"ל כמ"ד לקמן דף כ"א דמותר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה וכ"פ רבינו לקמן סי' ל"ח ועי' לקמן(סי' מ"א)[פ"ב סי' ד] דהוכחתי דרבא ס"ל מותר להעמיד בדבר המקבל טומאה. והך מ"ד דס"ל דאסור להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה . ס"ל כרב פפא . ומזה הטעם דוחק רש"י לייסב הך גי' והא אפשר לצמצם . ולא ניחא לי' כגי' ר"ח ור"ת והא א"א לצמצם . דהא רש"י פי' לקמן דלמ"ד אסור להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה . היינו מדינא . ולא מטעם גזירה כמ"ש הר"ן . וא"כ אי לכ"ע צריכין לתרץ כשינויא דרבא או כר' אמי תקשי לך להך מ"ד דס"ל דאסור להעמיד הסכך בסכך פסול.והא אי אפשר לצמצם.ולדידי קשה באמת על רבינו שהסכים עם גי' ר"ח ור"ת. והוא סבר לקמן(סי' ל"ח)[שם סי' א]דלמ"ד אסור להעמיד בדבר המקבל טומאה מדינא אסור.א"כ תקשי לי' להך מ"ד ממתני' דהכא והא א"א לצמצם . וי"ל דס"ל הך מ"ד כשינויא דר' אמי במעדיף ואין השפודין מעמידין הסכך כשר : [ו] **אע"פ** שנפחתו מכשיעור אין מסככין בהן . ועי' לעיל סי' כ"ו מ"ש בשם מהרי"ל : [ז] **וכשחוטט** ממטה למעלה כו' אין זו עשייתה שאינו מתקן אלא הדפנות . אע"ג דסכך דמעיקרא ליתא בעולם וסכך דהשתא אית בי' משום תולמ"ה משום דכל דבהדי סככה אפילו סמוך עובא סכך הוי אלא דהשתא קלים ליה מלמטה הלכך שפיר דמי וכן הוא הגירסא ברש"י שלפנינו ממטה למעלה . ואנ"ל בשחוטט מלמעלה למטה אבל גי' הר"ן ברש"י מלמעלה למטה ודייק מיניה הא מלמטה למעלה לא : [ח] **דהא** לא מימשכא חד דופן בהדיה. דהא יש ד' אמות בין הסכך הכשר לבין הדופן :

הרחיק

לא מתני' המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה מלמטה למעלה אם גבוהות מן הארץ י' טפחים כשירה. רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה י' טפחים כך מלמעלה למטה י' טפחים [ט] הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה. ה"ג ורב נטרונאי והרמב"ן ז"ל וה"ר ישעיה ז"ל פסקו כרבנן. ורב עמרם ור"ח ורבינו אבי העזרי פסקו כרבי יוסי דנמוקו עמו [י] אע"ג דאין הלכה כרבי יוסי אלא מחבירו ולא מחביריו הא תניא לקמן (דף טז:) כוותיה ומחללת שבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן והיינו לפי הספרים דגרסינן ומאי קמ"ל דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה אוכן בעל העיטור פסק כרבי יוסי מהאי ברייתא ופירש קמ"ל דמשלשלין מלמעלה למטה אפילו לכתחילה כרבי יוסי דאי ממתניתין הוה אמינא דוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא וזו הגירסא היא ברוב הספרים אבל לגירסת רש"י אין ראיה משם דרש"י גרים כי תניא ההיא בסוכה גדולה ותו לא פירוש בסוכה גבוהה הרבה שאין יכול לומר בה שני לבודין הלכך בעי מחללת ז' ומשהו [כ] ומעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע ואתיא כרבנן. ורי"ץ גיאות ז"ל פסק כרבנן דקי"ל (לעיל דף ז.) דופן סוכה כדופן שבת [ל] וקי"ל בשבת דאין מחילה תלויה מתרת אלא במים קל הוא שהקילו חכמים במים וכן דעת ה"ר אלפסי ז"ל מדלא פסק כרבי יוסי אלמא סבר דהלכה כרבים וכן הלכתא :

[דף טז ע"ב] **גמ'** [ב]אמר רב חסדא מחללת ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד מוקי לה בי מילעי [מ] בפחות מג' למטה ובפחות מג' למעלה דכל פחות מג' כלבוד דמיא. [נ] א"ר אסי פס ד' ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקי ליה בפחות מג' סמוך לדופן מאי קמ"ל הא קא משמע לן דמשך סוכה ז' טפחים :

לב [דף יז ע"א] **מתני'** בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל ולסיכוך ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשירה דחשבי' ליה לתקרת הבית כאילו היא מן הדופן ועקומה למעלה ואין לפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום ומגיע עד הסכך הכשר ומוליא את הפסול חוץ לסוכה דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי. וכן חצר שמוקפת אכסדרה וסיכך על גביו אם יש מן הסיכוך ולכותל ארבע אמות פסולה פחות מד' אמות כשירה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ד' אמות פסולה : **גמ'** אמר [ג]רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי משמיה דרב אויר פוסל בג' סכך פסול פוסל בד' ואמינא להו אנא וכו' [דף יז ע"ב] בסורא מתנו הכי בנהרדעא מתנו הכי אמר רב יהודה אמר שמואל סכך פסול באמצע בד' מן הצד בד' אמות ורב אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות כתב בעל העיטור איכא פלוגתא ביני רבוותא הרב אלפסי ז"ל פסק כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה סבירא להו. ובעל הלכות פסק כרב כלישנא בתרא. וירושלמי (הלכה י') מסייע ליה דתני ר' חייא אויר פוסל בג' סכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות ומסתברא כוותיה דהא רבנן[ד] לאו סייעתיה היא דהא אי לישנא בתרא איתא קמא ליתא דתרי לישני נינהו והלכך מספקא לן אי כסורא אי כנהרדעא פלוגתא דרב ושמואל והלכתא כרב דבין באמצע ובין מן הצד בד' אמות ומשמע דכי היכי דבהרחיק את הסיכוך מן הדפנות בפסול אויר ליכא פלוגתא בין באמצע בין מן הצד בסכך פסול נמי ליכא פלוגתא ומיהו [ס] פלוגתא דרבוותא היא ולחומרא. והרמב"ן ז"ל כתב והני אכריע כדברי הרב אלפסי דלרב דאמר בין באמצע בין מן הצד בד"א א"כ טעמא לאו משום דופן עקומה הוא דהא אפילו באמצע דליכא למימר דופן עקומה הוי נמי שיעורא בד' אמות [ע] וכדאמר בגמרא בלישנא קמא בר מינה דההיא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה הלכך כיון דלכולהו לישני מ"ד באמצע כמי בד' אמות לא נגעו בה משום דופן עקומה הלכך ע"כ הלכתא כמ"ד באמצע בד' ומן הצד בד"א משום דופן עקומה דסוגיא דכולה הגמרא דאמרינן דופן עקומה כדאמר ברים מכילתין מאי קמ"ל דאמר דופן עקומה תנינא וכו' [פ] ואמרי' נמי לעיל (דף ו:) כי גמירי הלכתא לגוד ולגבוד ולדופן עקומה וכן פסקו [ה]הרמב"ן ז"ל (פ"ה מה"ס) וה"ר ישעיה ז"ל דבאמצע פוסל בד' וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד ג' טפחים :

לג [דף יח ע"א] **אמר** אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעט בין בקנים בין בשפודים הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודים לא הוי מיעוט והנ"מ מן הצד אבל באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע והלכתא יש לבוד באמצע דקי"ל (פסחים דף עד: חולין דף נג:) דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא והא דאויר פוסל בג' וסכך פסול פוסל בארבעה היינו כשמתחיל מדופן האמצעי ומהלך על פני כל הסוכה [צ] עד הפתח דהשתא חולק האויר או הפסול בין הכשר לכשר ולא נשאר לכל לד כי אם שתי דפנות אבל אם מתחיל מן הדופן שבלד זה ומהלך לדופן שכנגדו אם נשאר מן הכשר ללד דופן האמצעי כדי הכשר סוכה כשרה דהא אית לה ג' דפנות ולד שמעבר אלל הפתח פסול אם יש אויר מפסיק [ק] ואם סכך פסול מפסיק ונשאר אלל הפתח הכשר סוכה ופחות מד' עד הדופן האמצעי הכל כשר. החילון ע"י דופן עקומה ואע"פ שאני רואה את הסכך כאילו הוא עקום להכשיר החילונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה ואם האויר והפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה אלא באמצע הסוכה יש אויר ג' על ג' או סכך פסול ד' על ד' אם יש ממנו עד דופן האמצעי כדי הכשר סוכה הכל כשר בין מה שבלדדין בין מה שבלד הפתח [ר] ואפילו מה שכנגד האויר או כנגד הפסול דהואיל שהכל מחובר לשיעור הכשר הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דנדון כסוכה ונראה דאפילו אין בו כדי הכשר סוכה ממנו עד הדופן האמצעי מלטרפין זה עם זה לשיעור הכשר סוכה ואין האויר והפסול פוסלין [ש] מאחר שהכשר סוכה מתחבר יחד עם הלדדין ואמרינן בשמעתין דסכך פסול פחות מד' ואויר פחות מג' לא מלטרפין לפסול בסוכה גדולה כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי. ואם יש סכך פסול שני טפחים וסכך פסול שני טפחים ואויר פחות משלשה מפסיק יש להסתפק אם שני הפסולין מלטרפין לפסול את הסוכה מי אמרי' כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מלטרפין או דלמא כיון דאין באויר ג' מלטרפין ומיהו אם אין בפסולין ד' ואויר פחות מג' מפסיק אין האויר משלימו לד' שנאמר שיהא חשוב כשהוא מחמת לבוד [ת] דלא אמרינן לבוד להחמיר : **לד אתמר** סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פלימין פי' הניח הסכך על האכסדרה והסכך מהלך על פני כל החצר [א] לפרש"י גג האכסדרה רחב ד' אמות דליכא למימר דופן עקומה [ב] ולפר"י אין הסכך מהלך על פני

הגהות הב"ח א מלמעלה למטה כרבי יוסי וכן בעל העיטור : ב אמר רב חסדא אמר אבימי מחללת : ג אמר רבה אשכחתינהו : ד ומסתברא כוותיה דהא רבנן דבי רב לאו וכו' דרב ושמואל היא והלכתא : ה וכן פסקו הרמב"ם והר' ישעיה :

קרבן נתנאל

[ט] **הרחיק** הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה דאויר פוסל בשלשה. ואין כאן מקומה. אך לקמן במתני' בית שנפחת וסיכך ע"ג דאיירי בסכך פסול. אבל מתניתין דהכא איירי בפסול והכשר דפנות. אלא שהרי"ף ורבינו שמכו הדין למתני' דהכא לדייק הא אם הרחיק הסיכוך פחות מג'. אפילו הדפנות אינן מגיעות לסכך אלא שהמשלשל מלמטה למעלה כשירה. דאמרינן גוד אסיק מחילה ולבוד לסכך. וכ"פ בטור וש"ע ואין אחד מהן שפי' בו מאין הוליאו החידוש הזה. ועי' לעיל סי' ו' : [י] **אע"ג** דאין הלכה כרבי יוסי אלא מחבירו. כרבי יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן בעירובין דף מ"ו ע"ב ע"ש : [כ] **ומעמידה** בפחות מג' סמוך לקרקע. ודינא דמתניתין קמ"ל דאמרי' גוד אסיק מחילה : [ל] **וקי"ל** בשבת דאין מחילה תלויה מתרת אלא במים. עירובין דף י"ב. וא"ת איתא מתמירתא לקילתא אמרי' כל מה דהוי מחילה לענין שבת לכ"ש דהוי דופן לסוכה אבל איפכא לא. וי"ל דהא תני בברייתא לעיל דף ז' ויתירה שבת דעלמא על סוכה דעלמא דשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ משא"כ בסוכה ה"ל למיתני נמי הא דשבת אינה ניתרת אלא במחילה גמורה משא"כ בסוכה דניתרת אפילו במחילה תלויה : [מ] **בפחות** מג' למטה ופחות מג' למעלה. דאמרי' תרי לבוד אפילו בערב. וא"ת לסגי בשני חבלים שעובין יותר מטפח ואמרי' לבוד כדאשכחן בעירובין מקיפין בג' חבלים והכא בשנים סגי וי"ל הא אמרי' התם דלא התירו אלא בשיירא תוס'. והא דאמרי' לעיל דף ז' דופן סוכה כדופן שבת בקנים כיון דהתירו חכמים בשיירא. היינו בשתי אבל בערב לא. מהרש"א : [נ] **אמר** רב אסי פס ד' ומשהו מתיר בסוכה משום דופן. וא"ת דבשני פסין שיש בכל א' חצי טפח ומשהו סגי דמוקי חד בפחות מג' סמוך לדופן ואידך פחות מג' סמוך לראשון. וי"ל משום דאמרי' בפ"ק דעירובין דכל מחילה שאינה של שתי וערב אינה מחילה ואם היו ב' פסין שאין בכל א' ד' ה"ל כמחילה של שתי. תוס'. ור"ל דרבי יוסי בר יהודה הכי ס"ל דאפילו בשיירא לא התירו מחילה של שתי ואף שאין הלכתא כר"י בר"י מ"מ ניחא ליה לרב אסי לאשמועינן דין דמשך סוכה שבעה אליבא דכ"ע והיינו שעושה פס ד'. והא דקתני לעיל דופן סוכה כדופן שבת שמקיפין בקנים. היינו למה דקי"ל כר' יהודה דבשיירא התירו מחילה של שתי וכיון דבשיירא מותר לגבי סוכה הוי נמי דופן. מהרש"א ומהרש"ס מלובלין. ואין להקשות לפ"ז הא דאמרי' לעיל דף ז' ולריכה נמי לורת הפתח נעמידנהו טפח שוחק בי מילעי פחות משלשה להך גיסא ופחות מג' להך גיסא. דהתם איירי בסוכה גדולה. וכ"כ הריטב"א. וכן משמע מל' הר"ן לעיל שכתב וז"ל וללישנא בתרא דרבא דאמר לריכה נמי ל"ס כלומר שלריכה לה טפח שוחק בפחות מג' ול"ס של ארבעה. דבסוכה יותר משבעה איירי דבסוכה קטנה לא בעי ל"ה. ובעל מ"א בסי' תרל"ו תפרש דעת הר"ן שמחלק בין העושה ד' דפנות מהני קנה קנה בפחות מג' אבל כשעושה ג' דפנות בעי שלימות ע"ש. וזה ליתא דא"כ אמאי לריך הר"ן לומר בל"ס של ד' אפילו של שלשה בעי ל"ס דלא אמרינן תרי לבוד אף בשתי כ"א שעושה ד' דפנות. גם מה שרולה לפרש דעת התוס' על פי שיטה זו ליתא. חדא דהא כבר תירלו בקילור דלא התירו אלא בשיירא. ומש"ס לא שרינן אלא כשעושה ד' דפנות אלא ש"מ דאין סברא לחלק כלל בין ד' דפנות לשלשה. כמ"ש תוס'. ודברי מהרש"א מתוקנים ומקובלים לדברי תוס' לריך לחלק בין שתי לערב. אבל רש"י לעיל פי' דופן סוכה כדופן שבת לכל לדדים בין שתי ובין ערב ע"כ ל"ל א' משתי פנים או דס"ל לחלק בין ד' דפנות לשלש. או שס"ל דהך ברייתא דופן סוכה כשבת אתי' כחכמים דמתירין יחיד בישוב אבל רב אסי אמר למילתיה אליבא דהלכתא כר"י כדדרש רב נחמן שם בעירובין דלא התירו אלא בשיירא ומש"ס בעי הכא פס ד' ומשהו. ועי"ל סי' ו' : [ס] **פלוגתא** דרבוותא היא ולחומרא. ע"כ דברי בעל העיטור : [ע] **וכדאמר** בגמרא בלישנא קמא בר מינה דההיא כו'. ש"מ דלרבה ארבע אמות מן הצד לאו משום דופן עקומה היא : [פ] **ואמרינן** נמי לעיל דף ו' ובריטב"א מייתי עוד ראיה מדאקשינן לעיל דף י"ד מב' נסרים אין מצטרפין ואוקמי' רב בצירוף ד' אמות מן הצד ולא אוקמי' לארבע אמות באמצע : [צ] **עד** הפתח. ולד הזאת לא היה לה דופן כלל : [ק] **ואם** סכך פסול מפסיק ונשאר אלל הפתח הכשר סוכה כו'. ואיני יודע למה לא חילק בזה בריסא כשהסכך פסול הולך ומפסיק ע"פ כולה עד הפתח. אם בכל לד נשאר הכשר סוכה כל לד ולד כשר ע"י דופן עקומה : [ר] **ואפי'** מה שכנגד האויר או כנגד הפסול. ללוט הסכך הכשר מה שכנגד האויר והפסול. אבל תחת האויר והפסול ממש אסור לישן ולאכול שם וכ"ה להדיא בטור : [ש] **מאחר** שהכשר סוכה מתחבר יחד עם הלדדים. והוי כפסל היוצא מן הסוכה : [ת] **דלא** אמרי' לבוד להחמיר. וקשה דאם כן אמאי דחי במתניתין שאני טומאה דהלכתא גמירא לה ולכן לא אמרי' לבוד הוי ליה למימר דגבי ארובה היינו טעמא דלא אמרינן לבוד לחומרא. אח"כ מלאתי ראיתי שהרגיש בזה בעל מגן אברהם סימן תק"ב שהשיג שם על הדרכי משה בקושיא זו. אבל על רבינו לא קשיא כלום דהוא פי' בסי' תרל"ב דכוונת רבינו והטור דודאי אמרי' לבוד אף להחמיר דחשוב כאילו שניהם סמוכים זה לזה. מכל מקום לא אמרינן לבוד להחמיר שיהיה כמעורב ושתום בסכך פסול ע"ש. וקשה לי טובא דמקודם לזה מסתפק רבינו אם יש סכך פסול ב' טפחים מזה ומזה ואויר פחות מג' מפסיק אם מצטרף הסכך פסול או לא. וקשה מה ספיקתו פשיטא דמצטרפין דאמרי' לבוד אלא ש"מ דס"ל לרבינו והטור דאפילו להיות שניהם סמוכים זה לזה ע"י לבוד לא אמרי' לבוד להחמיר אבל לי נראה ליישב קושית מ"א דמש"ה לא דחי התלמודא דשאני התם דלא אמרי' לבוד להחמיר משום דאכתי הוי ש"מ משיפא דהתם דלא אמרי' לבוד באמצע לקולא דקתני התם מקלת הטומאה בבית ומקלתה כנגד ארובה הבית טמא וכנגד הטומאה טמא. אמאי נימא לבוד וכל מה שבעליה יהי' עשוי נגד הטומאה. לכך דחי שאני הלכות טומאה. ועוד נראה לי דודאי מן הלד אמרינן לבוד אפילו לחומרא רק באמצע פסק רבינו דלא אמרינן לבוד לחומרא. דהא דאמרי' לבוד באמצע היינו מטעם דהלכתא כרבינא לקולא משא"כ אם הלבוד לחומרא הלכתא כרב אחא שהוא לקולא בכה"ג. ודכך מקרה מלאתי כן בסמ"ע סי' ש"ן ע"ש. וכל זה לדידן. אבל המ"ד דס"ל דאמרינן לבוד באמצע לדידיה אמרי' לבוד בין לקולא בין לחומרא. ומ"ד דלא אמרי' לבוד נמי לא מחלק בין לקולא בין לחומרא. ומש"ה דחי שאני טומאה דהלכתא גמירא לה. ובזה נסתלק קושית מ"א מהא דמוכח בעירובין דף ע' גבי לחיים באנו לפלוגתא דרשב"ג ורבנן דאמרינן לבוד לחומרא לרשב"ג היינו בלבוד מן הלד. ומזה מוכח כדברי ב"י סי' תק"ב כשמגיע השלחן סמוך לארץ פחות מג' אמרי' לבוד ושלא כדין השיג עליו בד"מ דמן הלד מוכח דאמרי' לבוד אפי' לחומרא ובזה נסתלק תלונות חכם לבי במו"ת סי' כ"ט ז"ל אלא שאני תוכך בפחות מג' בכ"ד אי אמרי' בי' לבוד ולא משום שאני חושש למה שכתב מהרמ"א ס"ס שע"א ביו"ד דלא אמרי' לבוד להחמיר דבמחילת כת"כ איסתמיטתי' תלמוד ערוך פ' עושין פסין דף כ"ה הרחיק מן הכותל פחות מג' לא הועיל ופירש רש"י דהוי כמחילה ע"ג מחילה הרי בפירוש דאמרי' לבוד להחמיר אפילו באיסורי דרבנן הקלים · ואני אומר מ"מ שביק הך דעירובין דף ע' גבי לחיים ולא מותיב מיניה. משום די"ל כמ"ש דמן הלד אמרי' לבוד אפילו להחמיר אך באמצע לא אמרי' בהך דעושין פסין נמי כיון דהוי מן הלד אמרי' בי' לבוד להחמיר : [א] **לפרש"י** גג האכסדרה. נ"ל וגג האכסדרה רחב ארבע אמות כו' · דלפי' אחר נמי נ"ל כן. והא שאמר לפרש"י מוסב למעלה שהסכך מהלך על כל פני החלר. ויש לדקדק מאי נפקא לן אליבא דרבא בין פרש"י לפי' ר"י דהא רש"י בעלמו פי' בהך עובדא דרב אמי איקלע בי רב כהנא סוכה זו שתים כהלכתן היה לה כמין גאם והשלישית סמוכה לאכסדרה ומ"מ א"ל ולא סבר מר להא דרבא אין לה פלימין פסולה ש"מ דלרבא אפילו ברוח אחת לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם. ואח"כ מלאתי קושיא זו בב"ה סי' תר"ל ס"ק ז'. ותירץ שם דנ"מ דלפי מה שמשני רבא ע"כ לא אמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי כמלינו למידין דלרבא אם המחילות לאכסדרה עבידי ס"ל כרב. וא"כ אם סיכך בנסרים על אכסדרה גופה אמרי' בי' פי תקרה יורד וסותם אפילו מפולש מד' רוחות. אבל לפי' ר"י בכהאי גוונא פסול אם לא שיש לסוכה ב' דפנות שלימות. וקשה לי דהא אביי גופה קאמר מודינא לך בהא דהוי כמבוי מפולש וא"כ היכי מכשיר רב במפולש מד' לדדים וכמו שהקשו תוספות על פרש"י ד"ה אכסדרה ולריך לומר דלפרש"י יש חילוק דרב איירי בכרמלית שהוא מדרבנן אבל בסוכה שהיא מדאורייתא רב גופיה ס"ל כאביי דאם היה פתוחה כמבוי מפולש פסולה ורבא דמשני אנא דאמרי כרב ע"כ לא אמר רב כו' ה"ה דהוי יכול לדחות ע"כ לא קאמר רב אלא בכרמלית שהוא מדרבנן אבל גבי סוכה לא אמר פי תקרה יורד וסותם. א"כ עדיין הדרא קושיא לדוכתא דלענין סוכה ליכא נ"מ בין פרש"י לפר"י דהא לפרש"י לא אמרי' בי' פי תקרה יורד וסותם אם הסוכה מפולשת כיון דהוי מדאורייתא וניחא לי ע"פ מ"ש רבינו בסמוך אם עשה ב' דפנות והשלישית בלורת הפתח דכשרה מדאורייתא והא דבעינן נמי טפח שוחק הוא מדרבנן. וא"כ עדיין יש לנו למלוא נ"מ כגון שסיכך בנסרים שאין בהן ד' ע"ג אכסדרה גופה ומפולשת מד' רוחות אך לכל ד' רוחות יש להם לורת הפתח דבכ"מ לורת הפתח הוי כמחילה דאורייתא דלפרש"י כשרה הסוכה ולפי' ר"י פסולה. אבל מכל הלין נשמע כסברת מהרש"א דאם סיכך על אכסדרה גופה הוי מחילות לאכסדרה עבידי. דא"ת כסברת מהרש"ל דאפי' סיכך בנסרים ע"ג האכסדרה גופה מ"מ הוה נחשבו מחילות לאו להכי עבידי א"כ אין לנו למלוא נ"מ בין פרש"י לפי' ר"י. מיהו י"ל דמהרש"ל בעלמו מודה בכה"ג דהוי מחילות להכי עבידי. אך פתוס' פי' דאיירי כגון שסיכך על האכסדרה גופה התני. ונמלא דיש לסוכה שני דפנות כמין גאם מן כותלי האכסדרה ודופן שלישית הוא פי תקרה של כיסוי קורות האכסדרה וע"ז שפיר קאמר התלמודא אבל הכא דלאו להכי עבידי היינו כותל השלישי. ועל"ז יש לתרץ קושית מהרש"א ומהר"מ על מהרש"ל ודוק ואין להקשות לפרש"י הא דאמר רב אמי לרב כהנא לא סבר ליה מר להא דרבא אין לה פלימין פסולה. אימר דאמר רבא בכגון אם סיכך בחלר דלית לה דופן כלל אבל בחד דופן מודה רבא דאמרי' פי תקרה יורד וסותם וי"ל דלבתר דמסיק אבל הכא דהכי לאו להכי עבידא לפי סברא זו תו אין לנו לחלק בין חד דופן לד' דפנות: [ב] **ולפר"י** אין הסכך מהלך. כן הוא גיר' מהרש"א אבל מהרש"ל גורס ולפי' רי"ף. אך מהרש"א תפס עליו באומרו דמדברי רי"ף לא הוזכר בשום מקום ב' דפנות אלא בסמוך לה (לאפוקי משיטה זו שאומרים שסיכך על האכסדרה גופה) וליכא למימר שרבינו ראה את הגירס בהלכות. כמ"ש הר"ן. דא"כ ה"ל לרבינו להביא דעת הרי"ף בפלימין שהוא מפרש דלא כפרש"י ז"ל [וכמ"ש] הר"ן אבל הרב אלפסי לא נזכרה בהלכות ולא עשה לה אלא שני פלימין משמע דס"ל(ר"ל לפי גורס שראה)ז"ל דאפילו אביי לא מכשיר אלא בסוכה שיש לה שני דפנות ועל דופן שלישי בלבד הוא סומך על האכסדרה כיון שאין לריכין לומר פי תקרה יורד וסותם אלא מרוח אחת. ולרבא פסולה דס"ל דאפילו מרוח אחת לא אמרינן ליה ולפי שיטה זו כי אמרינן יש לה פלימין לאו בסמוכין פחות מג' עסקינן כדרך רש"י אלא כשיש לה פלימין באותו רוח שלישית אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פלימין אמרי' פי תקרה יורד וסותם ע"י הפלימין כדאמרי' בעירובין פ' כל גגות כו' ע"ש. והא דאמר בלישנא אחרינא שיש לה

כל החצר אלא יש לסוכה שתי דפנות ובשלישית סיכך על גבי אכסדרה [ג] ודבריו כתבתי במסכת עירובין. אם יש לאכסדרה פצימין והן עומדין כמין חלונות וביניהם פחות משלשה טפחים ד"ה כשרה דאמרינן לבוד אין לה פצימין אביי אמר כשרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם משום דפי תקרה זה נעשה להיות מחיצה לחלל שבפנים ולא לאויר שחוצה להם אבל אם יש להם פצימין אע"ג דלגואי עבידין אמרינן לבוד דפחות מג' כסתום דמי ומחיצה מעלייתא היא: [דף יט ע"א] רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים (כזה) והאמר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וקשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן שלישי צריך להיות ליושבי בסוכה כמו שתי הדפנות וכי תימא דאמרינן מיגו דמהני נמי לסוכה לאו מילתא היא דלא אמרינן מיגו מדרבנן לדאורייתא. ועוד וכי לא עשה סוכה זו אלא לשבת של ימי הסוכה וי"ל דמיירי כשעשה צורת הפתח לדופן השלישית ורב כהנא דהכא לטעמיה [ד] דאמר לעיל (דף ז.) וצריכא נמי צורת הפתח וכיון דהוה ליה צורת הפתח מדאורייתא סגי לה בהכי דבכ"מ צורת הפתח חשיב כמחילה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מיגו דמהני לענין שבת מהני הכא כל שבעת ימי הסוכה א"כ הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגואי עבידין ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הלכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ: **לה תנא** פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאים לאחורי סוכה ואית בהו הכשר סוכה ושלשה דפנות וצלתה מרובה מחמתה [ה] וקמ"ל אע"ג דלגואי עבידי לבראי לא עבידי כשרה. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה עסקינן ומשכא חד דופן בהדייהו מהו דתימא הא לחודיה קיימא והא לחודיה קיימא קמ"ל. (י) [ו] ומיירי בשעשה שתי מחיצות של הצדדין ארוכות אע"פ שהיה לו די בז' טפחים באחת מהן זה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות ודופן האחת הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה הוא אלא בפני עצמו קאי [ז] ונמצא שאין לו אלא דופן אחת ואפ"ה נידון כסוכה. רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הכא בסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה פי' ברוב הסוכה הצל רבה על החמה שני משהויין ובמיעוט החמה רבה על הצל משהו וכשמצטרף יחד הצל והחמה של כל הסוכה תהיה צלתה מרובה מחמתה משהו. ומאי יוצא מהכשר סוכה ור' הושעיא אמר לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה ומאי יוצא יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא ולא יהא אלא אויר ואויר פחות מג' בסוכה קטנה מי פסיל אמר רבה זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו פרש"י אויר פחות מג' מצטרף להשלים שיעור סוכה אבל אין ישנים תחתיו ואשמעינן תנא דסכך פסול נידון כסוכה לומר דמצטרף וישנים תחתיו וכן משמע בירושל' בפ"ג דברכות (הלכה א) דגרסינן התם [ח] אנן חמיי רבנן קיימין בסוכה וילפינן מטיע הגרוק כדתנינן התם הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה פחות מיכן כשירה מהו ליישן תחתיו השיב ר' יצחק בר אליעזר הרי טיע הגרוק שמצטרף למקוה ואין מטבילין בו אף הכא משלים לסוכה ואין ישנים תחתיו ולא תיקשי לך היאך יוכל אדם ליזהר בסוכה מליאה נקבים שלא יישן תחת הנקבים דהכא מיירי כשאויר מהלך בכל אורך הסוכה [ט] ומימרא דכל הני אמוראי הלכתא נינהו: **לו מסקנא** דמילתא סכך פסול [י] בסוכה גדולה באמצע ארבעה טפחים פסולה פחות מכאן כשירה וישנים תחתיו. מן הצד בארבע אמות פסולה פחות מכאן כשרה ואין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ד' טפחים [כ] סכך פסול בסוכה קטנה בין מן הצד בין באמצע בשלשה טפחים פסולה פחות מכאן כשרה וישנים תחתיו [ל] ואויר בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין מן הצד בין באמצע בג' טפחים פסולה פחות מכאן כשרה ואין ישנים תחתיו ובלבד כשאויר מהלך בכל אורך הסוכה:

לז [דף יט ע"ב] **מתני'** העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל לפי שאין לה גג וחכמים מכשירין: **גמ'** תנא מודה ר' אליעזר שאם הגביה מן הקרקע טפח או אם הרחיק מן הכותל טפח שהיא כשרה פי' ר"י הגביה שעשה בנין זקוף בגובה טפח והושיב עליו ראשו של שיפוע של מטה והרחיק מן הכותל טפח שעשה סמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראשו של שיפוע העליון אבל מתוך פרש"י משמע דאותו טפח שהגביה או שהרחיק אפי' הוא אויר חשבינן ליה כסתום מטעם לבוד וכן משמע בירושלמי (הלכה א') דגרסינן התם מודה ר' אליעזר לחכמים [מ] שאם היתה נתונה על ארבעה אבנים [נ] או שאם היתה גבוה מן הארץ טפח שהיא כשרה. אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר ליה כמאן כר' אליעזר שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר א"ל בברייתא איפכא תניא ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין א"ל שבקת מתני' ועבדת כברייתא א"ל מתני' יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' נתן אומר ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. [ס] ומיירי בכה"ג דלאחר שנמסך בגובה עשרה יש במסך הסוכה ז' על ז' טפחים ואפשר דאף תחת השיפוע שאינה גבוהה עשרה כשרה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה וכיוצא בזה מצינו בפ"ז דאהלות [ע] כל שיפועי אוהלים כאהלים אהל (א) ששיפועו יורד וכלה עד כאצבע טומאה באהל הכלים שתחת השיפוע טמאים. טומאה תחת השיפוע הכלים שתחת האהל טמאים טומאה באהל היינו מקום שיש לו לרבע טפח אלמא חזינן כשיש בשיפוע לרבע בו טפח על טפח חשיב כולו אהל ואפי' במקום שאין בו טפח על טפח. [פ] כתב רב אלפס והלכתא כרב יוסף וש"מ שהעושה סוכתו כמין צריף פסולה בלשון ישמעאל קורין אותו מזוזיקט"א או שסמכו לכותל כגון שהעמיד את הקורות בארץ רחוק מן הכותל והטה אותה וסמכה לכותל ונמצא שהסוכה אין לה גג שהיא פסולה ואם הגביה את הסוכה מן הקרקע טפח או שהרחיקה מן הכותל טפח כשרה שהרי יש לה גג טפח [צ] וש"מ [ק] שמותר ליישן בסוכה בכילה שאין לה גג אע"ג דגבוהה עשרה ואם יש לה גג אסור ליישן בה בסוכה דכיון דיש לה גג הוי ליה כסוכה בתוך סוכה והוא דגבוה עשרה: **מתני'** מחצלת הקנים ומחצלת הקש גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה עשאה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ר"א אומר אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה עשאה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה [דף כ ע"א] ואסקא רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה קאי כ"פ בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ורבי אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה והלכה כת"ק: **גמ'** ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חוליות גדולה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו זו וזו מסככין בה וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו. הרב אלפסי ז"ל לא הביא הך סיפא [ר] משום דס"ל דהלכה כר' יוסי ור' דוסא וכן מוכחא סתמא דמתני' דלא מפלגא במחצלת קנים אלא בין גדולה לקטנה. [דף כ ע"ב] תניא אמר רבי חנינא כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל (ב) אחי אבא הודה לדבריו אמר רב חסדא והוא דלית ליה גדנפא. אמר עולא הני בודייתא דמחוזא אלמלא קיר שלהן מסככין בהן תניא נמי הכי מסככין בבודיא ואם יש לה קיר אין מסככין בה ואע"ג דקא שקיל ליה לגדנפא לא מסככין בה מידי דהוי אבלאות של כלים שאין מסככין בהן. כתב ה"ר ישעיה מטראני אלו המחצלאות שמוכרים התגרים וסתמא לאו לשכיבה עבידי שהן ממלאין אותן למר וגם עושין מהן מחיצות הלכך לאו בתר עשייתם אזלינן שהאומן אינו עושה אותן אלא למכרן למי שצריך להן כל אחד ואחד לפי צורכו וא"כ אין לילך אלא אחר קנייתה שאם קנאו אדם לשכיבה מקבלת טומאה. ואם קנאו לצורך דבר אחר אינה מקבלת טומאה וא"כ אדם יכול לקנות מחצלת חדשה לשם סוכה ולסכך בה אע"ג דחזיא לשכיבה בתר מחשבתו אזלינן וכיון דקנאה לצורך סוכה וסיכך בה אינה מקבלת טומאה. ולא מיסתבר לי אלא בתר מנהג אנשי המקום אזלינן כדקאמר לא נחלקו ר' דוסא וחכמים על מחצלת אושא שהן טמאות הלכך במקום שנהגו לשכב עליהן אפילו אמר

הגהות הב"ח א אוהל שמשופע ויורד וכו' שיש בו לרבע טפח על טפח וכו' את הקורות למטה בארץ וכו' שהיא פסולה ואם הגביה וכו' ואע"ג דגבוה עשרה דכיון שאין לה גג לא הויא כסוכה בתוך סוכה ואם יש לה גג: ב וכשבאתי אצל רבי יהושע אחי אבא:

קרבן נתנאל

פלימין דפליגי אביי ורבא אי אמרינן לבוד ה"ק אי אמרינן פי תקרה יורד וסותם והוי לבוד וסתום (ומ"ש) [או] אין פי תקרה יורד וסותם ואינו לבוד וסתום כפי' הרשב"א או נאמר כמ"ש תוס' דב' פלימין המה מכל צד ושניהם יחדיו רחב טפח שוחק ע"י לבוד. או כתב הר"ן ויש לתמוה על מ"ש הרב אלפסי דהא דאמרינן על גבי אכסדרה לא על גבה ממש אלא בסמוך לה. והוא תימה דבגמרא אמרינן דאילו השוה את קורותיו דלא אמרי' ביה פי תקרה יורד וסותם ע"ש. ואני תמה על תמיהתו דודאי כוונת הרי"ף שהניח כלונסי הסכך על האכסדרה ור"ל בסמוך לה לאפוקי דלא תפרש שהניח כל הסכך על דפנות האכסדרה גופה. אלא דלהסוכה יש לה ב' דפנות מבלעדי האכסדרה וע"ז נתן הסכך והדופן השלישי הוא האכסדרה נמצא הסכך של סוכה סמוך לתקרת האכסדרה אבל מ"מ הסכך מונחת על תקרת האכסדרה: [ג] ודבריו כתבתי. לא נזכר מפי' ר"י שם. והכוונה דלא תקשי לפי' ר"י דהא ע"כ מוכח דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו מד' רוחות דהא פליגי רב ושמואל באכסדרה בבקעה וע"ז כ' ודבריו לענין אכסדרה בבקעה כתבתי בעירובין פ"ק סי' ג' דפי' שם באורך דהך אכסדרה איירי בשלש או בשני דפנות לר"ת ע"ש: [ד] דאמר לעיל דף ז'. והכי קי"ל כמו שמסיק רבינו שם בפ"ק סי' ו': [ה] וקמ"ל אע"ג דלגואי עבידי. פי' הקנים והדפנות תלשון רבינו משמע אפילו ידעינן בודאי שלא עשאו אלא לגוואי מ"מ כשר. מטעם פסל היוצא מן הסוכה כסוכה אמנם רהיטא דשמעתין לא משמע הכי אך דקס"ד למימר הכי וקמ"ל דלבראי נמי עבידי ועי' במ"א סימן תרל"א ס"ק ב' וכנ"ל כיון שהיה מחיצה שלימה ולא ע"י לבוד הוי מחיצה עי' סי' תר"ל ס"ח גבי תקרת אכסדרה דאמרי' לגוואי עבידא ולא לבראי משום דהתם אינה מחיצה אלא מטעם פי תקרה יורד וסותם: [ו] ומיירי בשעשה שתי מחיצות של הצדדין ארוכות. רצונו בזה שלא תקשי לך מאי ס"ד למפסל הא יש לה ב' דפנות כשרות ולא גרע משתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. לזה קאמר כיון שעשה שתי מחיצות הצדדין ארוכות זה מוכיח שרוצה לעשות סוכתו בדפנות ארוכות. ומאחר שלא האריך בדופן כנגדה גלי דעתי' מה שאינו בין שתי המחיצות אינו בכלל סוכתו וכמ"ש רבינו לעיל בסימן ג: [ז] ונמצא שאין לו אלא דופן אחת ואפ"ה נידון כסוכה. לכאורה ספי' דאפילו הכי כשר מטעם פסל היוצא מן הסוכה וכן משמע מדברי רבינו לעיל סי' ג' ע"ש אבל כי דייקת שפיר א"א לפרש הכי. דהא לעיל סי' ל' כתב רבינו בשם הראב"ד ולא דיינינן לה כפסל היוצא מן הסוכה דהא לא מימסכא חד דופן בהדיה אלא כפרש"י שפירש קמ"ל דמן סוכה הוא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דלא מתמסכא עד רביעית וכשרה. ודברי רש"י תמוהין דהא לעיל סוף ד' י"ד אם טייל תלתא טפחים תנסר לגיו ואפיק חד לבר דפסול דהוי כפסל היוצא מן הסוכה ונידון כסוכה דהאי טפח דאבראי מחשיב נמי כסוכה דאילו סכך כשר הוא תותר ליישן ויוצא ידי סוכה דאמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה כה"ג נידון כסוכה עכ"ל ואי כפרש"י דהכא מכ"ל דמותר ליישן בהך טפח דאבראי בלי דפנות דהא דמכשירין לקמן היינו בשיש להפסל דפנות דסכך דופן ארוך מן הסוכה והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וכ"כ הר"ן גבי איצטבא דלית לן לאכשורה משום פסל היוצא מן הסוכה אלא חד מהני גווני דמתאמרי בגמרא בסוף פרקין אבל גוונא אחרינא דאיכא למימר בי' דלא עדיף כסכנו לא. וצ"ל הא דמשני תלמודא לעיל אינו אלא לדחות דלא תסייע למ"ד הפכן על צידיהן פסול אבל הלכתא קי"ל כמ"ד הפכן על צידיהן פסול והא דקתני בברייתא אע"פ שלא הכניס לתוכה אלא ג' טפחים כגון שהפכן על צידיהן. אבל אי אנחה אפומה דמטללתא ועייל תלתא לגיו ואפיק חד לבר כשר דלא הוי כפסל היוצא מן הסוכה דלענין סכך כשר נמי לא אמרי' דלהוי כסוכה בלא דופן. והא דאמרי' דנידון כסוכה היינו אם נמשכה הפסל עם חד דופן דהוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. ועפ"ז אתחת לן שלא ראיתי מהפוסקים ראשונים והאחרונים שהביאו דין זה זולת בעל המאור שהוא יחיד בדבר הזה ודוק. **ועתה** בא וראה בסי' תרל"ב במ"א ס"ק א' שכתב מאד להכשיר בסוכה גדולה אם הניח נסר רחב ד' מן הצד במקום דופן ולא עייל אלא שלשה טפחים שהוא כשר ליישב תחתיו. אינו מן הנוכח לדידן אפילו כשאין דופן בכה"ג כשר. וגם לא ידעתי מה תיקן בזה ליישב קושיית מהרש"א דאם הכוונה אם יש דופן מפסיק דופן הנסר לשנים טפח לחוץ ושלשה לגיו דא"כ אמאי פרש"י שאין שם דופן דלפקיה מיניה ע"י דופן עקומה ואם הכוונה דוקא ע"י דופן עקומה נחשב הנסר כשתי חתיכות. א"כ אסור ליישב תחתיו דהא סכך פסול הוא דמן הדופן חשבינן לדעת הראב"ד שאין ישנים תחתיו א"כ הוא פחות מג' כמו שהביא ב"י בשמו בסי' תרל"ב. כמ"ש רבינו לעיל ס"ס ג' וז"ל ולא הכשיר רש"י כל הסוכה שהרי אין לך סכך דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום. וי"ל דרש"י ס"ל דסכך פסול בסוכה גדולה כל שהוא פחות מד' ישנים תחתיו וזהו דעת הרז"ה כמו שהביא הר"ן בשמו ספ"ק דסוכה. ולהנך פוסקים דלא מכשרי בסוכה גדולה ליישן תחתיו כ"א בפחות מג"ט ס"ל דדופן מפסיק הנסר לשתי חתיכות בלי דופן עקומה. ואין על הנסר שם סכך פסול ומותר ליישב תחתיו: [ח] ה"ג ואנן [חזינן] רבנן קיימין בסוכה וילפינן מטיע הגרוק. קאי אהאי שיליף דין הזאת אזוב מצירוף שלשה לזימון. ע"ז קאמר א"ת אין למידין אזוב מברכה. הלא רבנן ילפי סוכה מדין טיע הגרוק: [ט] **ומימרא** דכל הני אמוראי הילכתא נינהו. וז"ל בעל המאור הא דתניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואעפ"כ הלכה היא ופירשוהו בגמרא ארבעה פירושי ובכולהו נקיטין דלא פליגי אהדדי דלית לן לדחויי חדא מנייהו ע"כ וא"ת מנלן דלא פליגי הני אמוראי אדפולא. וי"ל דלא פליגי אמתני' אגר המוקפת אכסדרה דאם אין מן הכותל לסכך ד' אמות כשרה אע"ג דמחיצות בית לאו לבראי עבידי. ומאי שנא קנים ומ"ש מחיצות: [י] ה"ג בסוכה גדולה באמצע ארבעה טפחים פסולה. והיינו כשהסכך פסול מהלך בכל אורך הסוכה וחולקת לשני חלקים ואין בכל חלק שיעור הכשר סוכה עם ג' דפנות כמו שביאר רבינו בסי' ל"ג באורך: [כ] **סכך** פסול בסוכה קטנה בין מן הצד בין באמצע בג' טפחים. לשון ה"ג והלכתא אויר פסול בשלשה טפחים בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה. סכך פסול פוסל בארבעה בסוכה קטנה ע"ש וכנ"ל פוסל בארבעה בסוכה גדולה ובשלשה בסוכה קטנה. וטעות דמוכח מלשונו מדלא כתב סכך פסול פוסל בארבעה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה כדקתני באויר: [ל] **ואויר** בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בשלשה טפחים. ובסי' תרל"ב הרב בעל ע"ז נותן טעם לזה אויר בג' וסכך פסול בד'. ולא ידעתי מי הכריחו ליתן טעם על הל"מ אלו יותר מאחר הל"מ: [מ] **שאם** היתה נתונה על ארבעה אבנים. ועומדת הסוכה באויר ע"ג אבנים אלו שהמה גבוהים טפח: [נ] **או שאם** היתה גבוה מן הארץ טפח. ע"י תקרה או בנין אבנים: [ס] ומיירי בכה"ג דלאחר שנמסך. אע"ג דקי"ל כר"א דמתני'. מ"מ נפקא מיניה לדידן באם הגביה מן הקרקע טפח או אם הרחיקה מן הכותל טפח שהיא כשירה: [ע] **כל** שיפועי אהלים כאהלים דמי כו'. אין להביא ראיה מזה דהלכה כחכמים דמתני' דהא התם תנא באהלות כוותיה. דהתם איכא למימר שהאהל רחב הגג טפח שאין משופע הוא קרי אהל וכ"כ רש"י שם. והוי כהרחיק מן הכותל טפח. ולא מייתי ראיה מיניה כ"א דחשיב כולה אהל אפילו במקום דאין טפח על טפח וה"ה הכא לענין סוכה תחת השיפוע חשיב סוכה כסוכה עצמה: [פ] **כתב** רב אלפס והלכה כרב יוסף. עיין לעיל בפ' זה סי' כ': [צ] **וש"מ** שמותר ליישן בסוכה בכילה שאין לה גג ואע"ג דגבוה עשרה. כך גי' רבינו בהרי"ף. אבל בשלפנינו לא ראינו גי' זו: [ק] **ושמע** מינה שמותר לישן בסוכה בכילה שאין לה גג ואף על גב דגבוה עשרה. דהא כילה דרב יוסף ע"כ איירי בגבוה עשרה דאלת"ה מאי קאמר כמאן כר"א. אימא כרבנן וס"ל כהך לישנא קמא דשמואל לעיל דף י"א אע"כ צ"ל דגבוה עשרה ולר"א מ"מ שרי כיון דאין לה גג: [ר] **משום** דס"ל דהלכה כר"י ור' דוסא. ומפרש פלוגתתם בשל גדולה בשטת ושיעור דת"ק סבר בשל חלף וקנים אף שהיא גדולה אם היא ארוגה אין מסככין בה ומש"ה פסק כר"י וכר' דוסא כסתמא דמתני'. וכן מפרש ה"ה דעת הרמב"ם ע"פ דרך זה. ודלא כפרש"י שמוקי פלוגתא זו בקטנה. ויש לפרש בענין זה ע"ד אחר והוא דהפלוגתא דת"ק ור"י ודאי קאי בגדולה אך מה דקאמר ת"ק גדולה מסככין בה היינו ל' גדיל ועבות. אלא בזה ניחא טפי ולפי' דהך גדולה של קנים בחולם כמו גדולה ברישא בשל גמי ושל

תפארת שמואל

(י) ומיירי בשעשה שתי מחיצות כו'. פי' תלמודא בהכי מיירי דאל"כ פשיטא דכשר שהרי גילה דעתו בזה שעשאה ארוכה להיות בה ג"כ הכשר סוכה וכן מוכח בהדיא לשון הטור וז"ל קנים היוצאים לאחורי הסוכה כו' עד שהוא הדופן הנמשך אפ"ה כשרה וק"ל: הדרן עלך סוכה

לאומן לתקנו לו לסיכוך אין מסככין בה דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לסיכוך ואתו כולי עלמא לסכוכי בהו : הדרן עלך סוכה

פרק שני

א הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו א"ר יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטות בפני הזקנים [ולא אמרו לנו דבר]. אמר ר"ש מעשה בטבי עבדו של ר"ג שהיה ישן תחת המטה ואמר להן ר"ג לחכמים ראיתם טבי עבדי שת"ח הוא ויודע שהעבדים פטורים מן הסוכה ולפיכך ישן תחת המטה ולפי דרכנו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו : גמ' תרגמא שמואל במטה גבוה י' טפחים דכיון דגבוה י' שהוא שיעור סוכה [א] נעשית כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו :

[דף כא ע"ב] מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ור' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה : גמ' מ"ט דר' יהודה פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר לפי שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. שאין לה קבע פרש"י שמיטלטלת ע"י המטה ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן וקשה לקמן במשנתין דפסל ר' יהודה סוכה על גבי בהמה [ב] ומפרש טעמא משום דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים [א] ובירושלמי משמע דטעמא דאין לה קבע לפי שאין עשרה טפחים מן המטה ועד הגג והכי איתא בירושלמי (הלכה ב) אמר ר' אמי על שם שאין בכרעי המטה עשרה טפחים אמר רבי אבא מפני שמעמידה בדבר טמא והתניא מעשה בירושלים שהיו משלשלין מטותיהן לפני חלונותיהן איך תימר מפני שמעמידה על גבי דבר טמא הא לא הוי טעמא אלא משום דאין מכרעי המטה לסכך עשרה טפחים. עד כאן. ומטות של ירושלים מכרעי המטה עד הסכך היו עשרה טפחים [ג] וקשה לי לטעמא דמעמידה בדבר המקבל טומאה אם סיכך על מחילות אבנים תהיה פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ : אמר אביי לא שנו אלא סומך אבל סיכך על מטה כשרה. פי' [ב] שלא סמך הסכך על הכרעים אלא ע"ג יתידות אבל כל דופני הסוכה אינו אלא מן המטה מלמטה לדדין. דלא גמרינן פסול המחילות לסוכה אלא לסכך וזה לא הוי (ליה) מעמידו במקבלי טומאה ולענין קבע נמי יש קבע לסכך תמיה לי מה בא אביי להשמיענו משנה שלמה היא ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה הא יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה וא"ת לפי הירושלמי דמפרש לפי שאין עשרה טפחים מכרעי המטה ועד הגג מה לי סמך ומה לי סיכך על גב המטה וי"ל כיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי שקיל לה למטה איכא אויר עשר וסוכה מתקיימת הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירא מידי דהוה אכרים וכסתות דפ"ק דלא הוי מיעוט לא לענין עשרים ולא לענין עשרה והשתא נמי מיתרצן נמי קושייתי דהא אתי אביי לאשמועינן ומדהביא רב אלפסי דברי אביי נראה שפוסק כר' יהודה וטעמיה כיון דשקלו וטרו אמוראי לפרש טעם דבריו וגם אביי אמר דבריו אליבא דר' יהודה אלמא סבירא להו כוותיה [ד] וגם אני אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירושלמי ולא ידענא מאיזה טעם יכשירו רבנן היכא דסמך הסכך על כרעי המטה ואין מכרעי המטה עד הגג עשרה דירה סרוחה היא הלכך נראה דר' יהודה לפרושי דברי ת"ק אתא וליכא הכא פלוגתא :

ב [דף כב ע"א] מתני' סוכה המדובללת וצלתה מרובה מחמתה כשרה המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה : גמ' מאי סוכה מדובללת רב אמר סוכה עניה [ה] ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד רב סבר מאי מדובללת מדולדלת וחדא קתני סוכה מדולדלת שצלתה מרובה מחמתה כשרה ושמואל סבר מאי מדובללת מבולבלת והכי קתני סוכה מבולבלת וצלתה מרובה מחמתה כשרה. אמר אביי לא שנו אלא שאין בין זה לזה ג' טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה ורבא אמר אפי' יש בין זה לזה ג' טפחים נמי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח כשרה דאמרינן חבוט רמי ירא"ה דהלכה כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה ואפשר דרב לא פליג אשמואל בהא דמכשיר קנה עולה וקנה יורד אלא דמשמע ליה לפרושי מתני' בחדא וכן פסקו הרמב"ם (פ"ה מהלכות סוכה הלכה כא) ובעל העיטור ז"ל והר"ז הלוי ז"ל ומדלא הביא הרב אלפסי ז"ל דברי אביי ורבא משמע דסבר [דלית] הלכתא כשמואל ואין דבריו נראין בזה : ג [דף כב ע"ב] ושצלתה מרובה מחמתה כשרה הא כי הדדי פסולה והתנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מתחת אם החמה והצל שוין מלמטה כשרה שבידוע שהצל מלמעלה הוא מרובה ואם החמה והצל מלמעלה שוין פסולה שבידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל וכן פי' ר"ח ורש"י ז"ל *וקשה ר"א והא רב פפא גופיה אית ליה בפ"ק דעירובין (דף טו:) פרוץ כעומד מותר ופסקו התם דהכי הלכתא ועוד אמרינן בפ"ק דקדושין (דף יא:) דקרו אינשי לפלגא דזוזא אסתירא. ופי' הוא כאן מלמעלה מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשרה דפרוץ כעומד מותר אבל העומד למטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ונראה לו כי הדדי פסולה לפי שהאויר שהוא רחב למעלה כי זוזא דומה בעיניו קטן כאיסתרא כשעומד למטה [ו] וראיה לדבר כוכב גדול בשמים נראה בעיניו קטן ונראה לי דלא שייך להביא לכאן פרוץ כעומד דדוקא גבי סכך פסול וסכך כשר המונחין זה אצל זה שייך להזכיר פרוץ כעומד כדמייתי ליה לעיל (דף טו.) אמתני' דהמקרה סוכתו בשפודין וכו' אבל גבי סוכת סכך ואויר ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה וכן מצינו לענין פרוץ כעומד של דפנות [ז] מועיל קנה קנה פחות משלשה אע"פ שהפרוץ מרובה ולענין סכך אינו מועיל מפני שהחמה מרובה [ח] ואע"ג שאיסתרא פלגא דזוזא אפשר דאיסתרא מטבע נחשת ורחב יותר מזוזא וכן מצאתי כתוב בשם ה"ר ישעיה ז"ל. ובעל העיטור כתב בשם רבותיו אם יש בין קנה לקנה כמלא קנה למעלה ולמטה צלתה מרובה מחמתה [ט] שהחמה מועטת למטה כשרה ואם למטה כי הדדי ולמעלה חמתה מרובה מצלתה פסולה : המעובה כמין בית וכו'. ת"ר אין הכוכבים נראין מתוכה כשרה אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. ירושלמי (הלכה ג) [י] הדא אמרת צריכין הכוכבים נראין מתוכה [כ] ר' לוי אמר בכוכבי חמה שנו [ל] פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא ב"ה מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה :

ד מתני' העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביום טוב בראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה ביו"ט שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביום טוב שלשה בידי אדם [מ] ואחת באילן כשרה ועולין לה ביום טוב. [דף כג ע"א] זה הכלל כל שאילו ינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביו"ט *כאן פי' רש"י שסמך קרקעית הסוכה רובה באילן ועשה בראש האילן המחילות ובפ' מי שהחשיך (דף קנד:) פי' שסמך הסכך על האילן וסוגיין דהתם מוכחת כן שהאילן דפנות לסוכה וקנים של הסכך נסמכין על האילן ואסור ליכנס בו ביו"ט גזירה שמא יניח חפציו על הסכך והאי דנקט עולין משום דכל כניסת סוכה מוזכרת בגמרא בלשון עלייה לפי שסוכתן היתה בראש הגג כדלקמן (דף כט.) אין מטריחין לעלות אמר להן העלום לסוכה (דף כו:) אבל מוריד הוא את הכלים (דף מח.) : גמ' מתני' מני ר"ע היא דתניא העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר אמר אביי דכ"ע היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ד"ה פסולה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ד"ה כשרה כ"פ ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים רבן גמליאל סבר דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לאו כלום הוא ור"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה והלכתא כרבי עקיבא. תניא עשאה לבהמה דופן לסוכה רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר והלכתא כרבי יהודה :

ה [דף כד ע"ב] מתני' העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה* : גמ' אמר רב אחא בר יעקב כל מחילה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחילה וכן הלכה :

הגה"ה
*ומיירי באילנות זקנים ועבים דלא אזלי ואתו ברוח מצויה. מא"ז :

ו [דף כה ע"א] מתני' שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה פרש"י הולכין בדרך מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי אזלי ביממא ובליליא [נ] אפילו לדבר הרשות פטירי כדקתני בברייתא (לקמן דף כו.) וכן מוכח נמי בעובדא דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו [ס] ארקתא דנהרא *ותימה אם יכולין לקיים את שניהם אמאי פטורין אטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות ובפרק המודר הנאה (דף לג:) אומרים דהמודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבידתו אע"ג דמהני לו פרוטה דרב יוסף משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא ואי כל זמן שהאבידה בביתו מיפטר מליתן פת לעני אם כן שכיחא היא אלא ודאי לא מיפטר אלא בשעה שהוא עסוק כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה או בהמה בשעה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול פת וצריך לומר דהכא נמי איירי בכה"ג [ע] שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יבטל ממצותו ביום* :

הגה"ה
*אבל בא"ז חילק דכל העוסק במצוה בידיו או ברגליו כגון משקה בהמת אבידה או מאכילה מיפטר בההיא שעתא למיתב פרוטה לעני אע"ג דאפשר לקיים שניהם

גמ' שלוחי מצוה וכו' מנלן דת"ר [פ] בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן : ז [דף כה ע"ב] אמר ר' אבא בר

הגהות הב"ח א מפום דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה וזאינה ראויה לפי שאין עולין לה ביו"ט והשתא תיפוק ליה משום דמיטלטלת ע"ג בהמה ואינה קבע מידי דהוה אסומך בכרעי המטה כו' ובירושלמי משמע דטעמא : ב פרש"י שלא סמך :

קרבן נתנאל

ובל שיפה איך שיהיה יש לגמגם לפירושם וכי מחצלת גדולה של קנים כשהיא ארוגה לשכיבה היא אף שהות קשה מפני מה נמי ושיפה דבדידהו לא מחלק התנא וסתם דגדולה לסיכוך בין שהיא עשויה גדיל או ארוגה : הדרן עלך סוכה

פרק שני [א] נעשית כסוכה בתוך סוכה. והרז"ה והטור כתבו דבעינן בצל סוכה והמטה נעשית אהל בפני עצמו : [ב] ומפרש טעמא משום דכתיב. ויש לדקדק דצריכא טעמא משום הך מ"ד דס"ל מפני שמעמידה כו' ובהמה אינה מקבלת טומאה וי"ל מ"מ להך מ"ד נמי פסולה דהרי מעמידה בדבר שאין גידולו מן הארץ וכמו שפרש"י לעיל דף י"א ע"ב אבל קשה אכתי צריכא להך דרשא בגוונא שהכית הנכרים על גב בהמה והעמיד כלונסות וסיכך ע"ג דלאו מעמיד חשיב דמעשה קרקע בעלמא הוא וכמ"ש הר"ן גבי אילן. וי"ל דהך מ"ד משום דמעמיד ע"כ ס"ל נמי הך טעמא משום שאין לה קבע כמ"ש תוספות. וא"כ לכ"ע הל"ל טעמא משום שאין לה קבע ע"ג בהמה : [ג] וקשה לטעמא דמעמידה. רצונו דס"ל להירושלמי להקשות איך תימר מפני שמעמידה ע"ג דבר טמא. הרי מעשים בכל יום שמסככין על מחילת אבנים תהיה פסולה. הואיל והעמיד הסכך על דבר שאין צומח מן הארץ. והר"ן פי' דהך דאין מעמידין משום גזרה שמא יבא לסכך בה ואין שכיח לסכך באבנים אבל רבינו ס"ל דמדינא אסור כמ"ש רש"י הואיל ועיקר של סכך אלו מעמידין הוי כאלו סיכך בדבר המקבל טומאה : [ד] וגם אני אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירושלמי. הרי רבינו לא חש להך טעמא משום שמעמידה בדבר המקבל טומאה והרז"ה הכי ס"ל דפסק כחכמים ורש"י שפי' דבר המעמיד שהוא טמא מדינא אסור ה"נ שפוסק כחכמים. ומדברי הרי"ף נמי אין ראיה דפסק כאביי ואביי לית ליה טעמא שאין לו קבע דהא אביי בשיטה אמרה לעיל דף ז' וע"כ סיכך ע"ג פסול משום שמעמידה. די"ל דס"ל טעם דאין לו קבע ר"ל דירה סרוחה שאינה גבוה עשרה וכמו שאמר בירושלמי. וכן יש לפ' דברי הרמב"ן בספר מלחמות ע"ש. נמצא הר"ן יחיד בדבר הזה ומטעם גזירה ולא מדינא ודלא כב"ח סי' תרכ"ט ס"ק ה' שהחמיר בזה לפסול מדינא והרבה אחרי רבים. די"ל לדעת רבינו דמדינא אסור ס"ל דטעם קבע עיקר ולהרמב"ן איכא למימר דס"ל כמ"ש הר"ן דמטעם גזירה או טעם שאין לה קבע וכדמפרש בירושלמי. ע"כ אין לפסול סוכה כשמעמידה בדבר פסול לסכך וכ"פ הט"ז בסי' תר"ל ס"ק י"ד ומ"א בסי' תרכ"ט ס"ק ט' ע"ש. ועי' לעיל מ"ש בפ"ק ס"ס כ"ט. ועי' עוד מזה לקמן סי' ד' שהוכחתי דרבא ס"ל דמותר להעמיד בדבר פסול ע"ש : [ה] ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. לפרש"י אע"ג דהשתא הוי חמתה מרובה מצלתה כיון דאילו חבטינן להו הוי צלתה מרובה מחמתה כשרה. ואחרים אומרים דלא מכשרינן בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הוי צלתה מרובה מחמתה והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים. אבל אי הוי השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה. הר"ן. וקשה לי לפי זה אמאי לא קאמר נמי לשמואל חדא קתני סוכה מבולבלת ובתנאי שיהיה צלתה מרובה מחמתה : [ו] וראיה לדבר כוכב גדול בשמים נראה בעיניו קטן. והרמב"ן דחה ראיה זו שהרי סכך מלמעלה נמי נראה מועט וסימן לדבר אדם עומד בראש ההר נראה כעוף קטן : [ז] מועיל קנה קנה פחות משלשה. כדתניא לעיל בפ"ק דף ז' : [ח] ואע"ג שאיסתרא פלגא דזוזא אפשר כו'. ובריטב"א מייתי ראיה דסלע מדינה נמי איסתרי קרי בבכורות לענין ה' סלעים של פדיון הבן ה' איסתרין לפדיון הבן אם כן כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת קאי אזוזא וסלע צורי :

[ט] שהחמה מועטת למטה. ודבר תימה הוא שהרי"ף ורש"י ורבותיו של בעל העיטור יהיו מחולקים בהמציאות באם יש בין קנה לקנה כמלא קנה לרי"ף בידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל ולרבותיו בידוע שהחמה מועטת למטה ונראה דשניהם צדקו יחדיו. כגון בזמן שהחמה עומדת בראש כל אדם שהצל נוטה תחתיו באותו עת החמה מלמטה מרובה על הצל. אך אם החמה זורח בשיפוע באותן עתים החמה מועטת מלמטה שנוטה צל גדול. ולדידן צריכין למיחש לכל הזמנים ואינו כשר עד שיהיה צל הסוכה מרובה בכל העתים וכמ"ש הב"ח : [י] הדא אמרת צריכין הכוכבים נראין מתוכה. מדקתני במתני' המעובה כמין בית כשרה דיעבד הא לכתחילה צריכין הכוכבים נראין מתוכה : [כ] רבי לוי אמר בכוכבי חמה שנו. ר"ל הא דקתני כשרה בדיעבד הא לכתחילה אין לעשות הסכך מעובה כמין בית דלכתחילה צריך שכל"פ שכוכבי חמה נראין מתוכה. ועי' בב"י סי' תרל"א שרוצה לומר שכוכבי לילה וזהורי חמה אידי ואידי חד שיעורא ע"ש. תימה א"כ במאי היו מחולקין ר' לוי עם הדא אמרת והנה רבינו מביא הירושלמי ואין מכריע ביניהם מ"מ דלכתחילה צריכין למיחש לתרוייהו לכסות בקל עד שיראו הכוכבי לילה ובדיעבד כשר אפילו לא נראו כוכבי חמה ועי' בב"ח סי' הנזכר ס"ק ג' : [ל] פי' צריכין לכתחילה כדקתני בברייתא וב"ה מכשירין. טעמי' דרבי לוי מפרש אמאי מחמיר בכוכבי חמה יותר מבכוכבי לילה. משום דתנינן בברייתא דב"ה מכשיר בדיעבד בכוכבי חמה וכי היכי דב"ש אחמיר טפי בהו בכוכבי חמה דפוסל בדיעבד ובכוכבי לילה מכשיר בדיעבד כמו כן לב"ה דצריך לכתחילה היינו בכוכבי חמה אבל בכוכבי לילה אפילו לכתחילה וכו' זה לר' לוי אבל לדידן חיישינן לתרוייהו וכדכתיבנא ובמעובה שאין המטר יכול לירד עי' מ"ש לעיל פרק קמא סי' י"ב : [מ] ואחת באילן כשרה. ז"ל הר"ן ודאמרינן כשרה. היינו טעמא מפני שהסכך סמוך בקונדסין הנעוצין בקרקעית הסוכה ואינו סמוך לגבי אילן דכיון דאילן לא חזי לסכך משום מחובר אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבא לסכך בו. ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך ע"כ וקשה לי מהא דפרק מי שהחשיך דף קנ"ד דמוקי לה התלמודא אליבא דרבא דכייפי לאילן ואנח סכך עלי' א"כ קושית הר"ן במקומה עומדת אמאי כשרה נגזור שמא יבא לסכך באילן וצ"ל דמשני התם דרבא ס"ל כמ"ד בדף כ"א לפי שאין לו קבע ולא משום דמעמיד בדבר המקבל טומאה. וכן בפ"ק סי' כ"ט דמשני רבא במעדיף נמי צ"ל לדידיה דס"ל דמותר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. ועי' מ"ש סי' א' ועי' במילואי פרק במה בהמה סי' ה' מ"ש היטב : [נ] אפי' לדבר הרשות פטירי. וא"ת לפי מה שמסיק מ"א בסי' תר"ת ס"ק ע"ו דהולכי דרכים אינם פטורים אלא מלעשות סוכה אך כשלן בלילה ביישוב. אבל כשיש שם סוכה במקום שאוכל חייב לאכול בסוכה. משא"כ שלוחי מצוה אף בשמצא שם סוכה מ"מ פטורים י"ל דאף אם נאמר כן מ"מ קשה ותימה אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין : [ס] ארקתא דנהרא. לפי הגרסא דתלמודא ארקתא דקורא מוכח שפיר. אמנם לפי גירסת רבינו קשה מה מייתי ראיה אימא לא באו למקום יישוב ולנו בשדה. וי"ל דא"כ אמאי פטרי נפשייהו מטעם שלוחי מצוה אכן, אפילו אזלי לדבר הרשות נמי פטירי : [ע] שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יבטל מצותו ביום. כגון שהסוכה מופלגת מן הדרך אשר הוא הולך שמה לדבר מצוה או באופן שאם ילין חוץ לסוכה וישן ינוח יותר ויוכל לעסוק למחר טפי במצותו חשיב הכל עוסק במצוה ופטור אף בלילה : [פ] בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. כ"ה וכמ"ש רבינו בפרק

ביה

זבדא אמר רב [צ] אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא בישיבת הסוכה יותר מבישיבת הבית [ק] דאבל חפץ הוא להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו קמ"ל הנ"מ צערא דממילא [ר] אבל הכא איהו קמצער נפשיה [ש] ומבעי ליה ליתובי דעתיה :

וכן לובש תפילין או מתעטף בציצית פטור בשעה שהוא לובש או מתעטף אבל אחר שהשקה או נתעטף בציצית או לבש תפילין חייב ואין זה קרוי עוסק במצוה וכן רב חסדא ורבה בר רב הונא דהוו גנו ארקתא דנהרא אע"פ שהיו יכולין ללכת לסוכה פטורין משום דהואיל שהיו הולכים לדבר מצוה ועדיין לא הגיעו לשם הוי כמוליך אבידת בהמה להשקות דפטור . מא"ז :

ח ואמר ר' אבא בר זבדא אמר רב החתנים והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל ז' משום דבעי למיחדי. וליכלו וליחדו בסוכה אין שמחה אלא בחופה משמע מכאן דאם החתן יוצא מחופתו ואפילו כלתו עמו והולכין לאכול בבית אחר [ת] אין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון שאין שמחה אלא בחופה ובפ"ק דכתובות [א] נמי אמרינן אין מברכין ברכת חתנים אלא בבית חתנים ומיהו אין ראיה מגם דשמא אתא לאפוקי מדר' יהודה דאמר אף בבית האירוסין מברכין אותה וצ"ע מה היא החופה אי במקום שמברכין ברכת נישואין דהיינו תחילת נישואין ולכך קרי ליה חופה אי אפשר לומר כך דלפעמים שמברכין אותה ברחוב העיר כשהעם מרובין אלא במקום עיקר ישיבת החתן והכלה קרי ליה חופה ולא במקום העשוי להקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה ונוהגין באשכנז שעושין אפריון למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה ונראה דמהכא אין ראיה שאין לברך ברכת חתנים במקום שהחתן והכלה הולכים לאכול בבית אחר *דה"פ הכא אין שמחה אלא בחופה כיון שאין דעתו להניח חופה אלא כדי לאכול בסוכה ואח"כ חוזר לחופתו אבל אם הולך לגמרי לבית אחר הוא וחביריו אחריו ועושים אותו בית עיקר גם שם נקראת חופה ויכול לברך שם ברכת חתנים וכן היה מעשה באדם אחד [א] שהוליך כלתו לעיר אחרת והצריכוהו לברך שם ברכת חתנים וי"א שאם אוכלים בד' או בה' בתים שאין מברכין שהשמחה במעונו וברכת חתנים *אינו אלא בבית החופה כדמשמע הכא שאין שמחה אלא בחופה ונראה שאם יש שמש שמשמש בכל הבתים השמש מצרפן ומברכין בכולן ז' ברכות כדאמר בפרק שלשה שאכלו (דף נ:) גבי שתי חבורות שאוכלים בשני בתים שהשמש מצרפן לזימון וה"ר יחיאל אמר בשם ה"ר יהודה שאפילו אין שם שמש כיון שהתחילו לאכול עם אותם שבחופה כולם חשובים כאחד לשמחה ומברכין ברכת חתנים כיון שאוכלין מסעודה שתקנו בשביל החופה וכן עמא דבר* : וליעבדו חופה בסוכה אביי אמר משום ייחוד רבא אמר משום צער חתן ר' זירא אבל בסוכה וחדי [ב] בסוכה אמר כ"ש דחדי ליבאי טפי דעבדינן תרתי. יש פוסקין כר' זירא ומביאין ראיה מן הירושלמי ר' יצחק בר מריון הוה שושביניה דחד בר נש אתא שייל לר"א א"ל דמוך בגו מטללתך רבי מונא הוה שושביניה דרבי יעקב ואתא ושייל לרבי א"ל דמוך בגו מטללתך אבל הרב אלפסי ז"ל לא הביא אלא דברי רבי אבא [ג] ונראה שיש לעשות כעובדין דירושלמי וכן כתב בעל העיטור ז"ל: ת"ר החתן ושושביניו וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש : [דף כו ע"א] משום ר' שילא אמרו החתן פטור והשושבינין וכל בני החופה חייבין [ג] הני תנאי אית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא ת"ק מחייב להו בק"ש משום דעיקר כוונת קריאה היא בפסוק ראשון [ד] ובקל יוכל לכוין וליישב דעתו בפסוק ראשון ורבי שילא סבר דחתן אי אפשר לו לכוין דעתו כלל. רבי שילא לא קאמר דשושבינין ובני חופה חייבין אלא בק"ש אבל בתפלה ותפילין מודה דפטורין [ה] ולא משום דעסיקי במצות ניניהו דא"כ אפילו מק"ש נמי נפטרי אלא ודאי לא מיקרו עוסקים במצות [ו] והא דפטירי מתפלה (לפי שמתוך שמחתן אי אפשר להם לכוין להתפלל) ^גמשום דשכיחי בחופה שמחה וקלות ראש [ז] והא דפטירי מסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן [ח] מצטערין היו [ט] והלכה כרבי שילא דחתן פטור מק"ש :

הגה"ה

*וכן פסק בא"ז וכבר היה מעשה שהיו סועדין החתן ושושבינין במקום א' שלא בבית החופה ולא הניח רבינו יצחק ברבי אברהם לברך ז' ברכות כהך דמשפתין ומיירי הכא (במקום) שנשא אשה בערב הרגל דאי ברגל אסור לישא דאין מערבין שמחה בשמחה אבל בערב הרגל מותר ומצוה לשמוח כל שבעת ימי החופה מיהו עיקר השמחה חד יומא הוא אבל לארס מותר בחול המועד משום שמא יקדמנו אחר ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין מפני שמחה היא לו אבל שמחת סעודת ברית מילה מותר דלא מיקרא שמחה משום צערא דינוקא ואין עושין סעודת אירוסין בע"ש . מא"ז :

הגה"ה

*אבל במרדכי ובמיימוני וא"ז כתבו אם אכלו במקום אחר דאין מברכין ובית חתנים היינו עיקר ישיבתם ולא במקום שברכו ברכת נשואין דלפעמים מברכים ברחוב וגם לא שהלכו שם באקראי ואפילו חתן וכלה עמהם וב"ה כתב בהג"ה דמהר"ם הנהיג לברך שהשמחה במעונו ואשר ברא בלילי מוצאי שבת אחר הנשואין כשעושין המשתה אצל חתן וכלה בביתם שלא אכלו במקום שאכלו סעודת נשואין אבל אם אכלו [במקום] סעודת נשואין משמע שם דמברך אשר ברא כל ז' וע"ש והיג"א הורה לברך בבתים הפתוחים לבית חתנים על ידי צירוף שמש :

ט תניא ר' חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת [י] פטורין מק"ש מתפלה ומתפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי רבי יוסי הגלילי שהיה רבי יוסי הגלילי אומר כל העוסק במצוה פטור מן המצוה: י ת"ר [כ] הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום הולכי דרכים ביום ובלילה פטורים מן הסוכה ביום ובלילה הולכים לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה* כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי בשבתא דריגלא בי ריש גלותא הוו גנו בארקתא דנהרא אמרי שלוחי מצוה אנן ופטורינן : יא ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום שומרי גנות ופרדסים פטורין בין ביום בין בלילה וליעבדו סוכה התם וליתבו אמר אביי תשבו כעין תדורו רבא אמר פרצה קוראה לגנב מאי בינייהו דקא מנטר כרי דפירי לאביי פטור ולרבא חייב והלכתא כרבא :

הגה"ה

*נראה לראבי"ה משום דכשנתים וישנים בלילה להנאתן יכולים למהר לעסוק טפי והוי הכל בכלל עוסקי מצוה :

יב מתני' חולין וכל משמשיהן פטורין מן הסוכה : גמ' ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חש בעיניו ואפילו חש בראשו *אמר רשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקסרי והתיר (לי) רבי יוסי לישן לי ולמשמשי חוץ לסוכה רב שרא ליה לרב אחא ברדלא [כ] למיגני בכילתא בסוכה משום בקי רבא שרא ליה לרב אחא (ברדלא) [בר אדא] למיגני בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא [ל] ומיירי באכסניא דאי בביתו היאך עשה סוכה מתחלה בדבר שהיה מצטער ליישן בה ויפטר משום מצטער א"כ [גרגישתא] היא גופסית [מ] וכשהמטר יורד עליו הוא מסריח. כתב בספר המצות דוקא למיגני [נ] אבל למיכל אסור ולא מיסתבר דיותר מזיק הריח בשעת אכילה ונקט למיגני לרבותא משום דחמירא שינה מאכילה דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה ^ה) והאן הגן חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשין פטורין מצטער הוא אין משמשין לא ^ב) :

הגה"ה

*מיהו המקיז דם חייב לאכול בסוכה דלא הוי חולה אלא אדרבה הוא שמח ומרבה בסעודה באכילה ובשתיה ותו דסוה ליה שלא להקיז דם במועד אלא קודם או אחר כך . מא"ז :

יג מתני' אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ^ג) מעשה והביאו לפני ריב"ז לטעום את התבשיל ולרשב"ג שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ולא נטל ידיו ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך לאחריו ^ד) : גמ' וכמה אכילת עראי אמר אביי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה והיינו כביצה כדטעים בבת אחת מלא פיו ובית הבליעה מחזיק כביצה ודוקא פת אבל פירי לא בעי סוכה כדמסקינן בפרק בתרא דיומא (דף עט:) [ס] דקבע דידהו כאכילת עראי דפת [ע] ורבינו מאיר היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה [פ] כי היה סובר להחמיר כהא׳

הגה"ה

א) כתב רא"ש בס"י פי' שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל דכעין דירה בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד כדירתן בצער ושיעור לצער כדתנן ירדו גשמים מאימתי יש לו לפנות כו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו הוא רשאי לצאת מסוכתו ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אח"כ אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפי' אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה לא יצא ידי חובתו כלל אפילו אכילה דכיון דאינו יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הוי סוכה כיון דלנעורי קיימא. מרדכי (סי' תש"מ):
ב) ובשינה סומכין העולם על דבר שיראים מן הצינה והוי כחולה שאין בו סכנה או כמצטער דפטור. מרדכי (סי' תשמ"א) : כתב רבינו שמחה כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא אין מקבל שכר והדיוטים הם . הג"ה במיימוני (פ"ו ס"ק ג') :
ג) מעשה לסתור חסורי מחסרי והכי קתני ואם בא להחמיר מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה וכו'. מא"ז:
ד) פרש"י ברכת המזון דדרים ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה כו'. מא"ז :

הגהות הגב"ח א שהשמחה במעונו וברכת חתנים אלא כצ"ל ותיבת אינו נמחק : ב רבי זירא אבל בסוכה וחדי בחופה אמר כ"ש : ג אי אפשר להם לכוין להתפלל ומן התפילין נמי פטורין משום דשכיחי בחופה :

הגהות הגרי"פ [א] דף ז' ע"ב ושם איתא מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וכ"ה בתוס' :

קרבן נתנאל

היה קורא סי' ע"ו ודלא כהתום'. ד"ה בלכתך בדרך : [צ] אבל חייב בסוכה . ראיתי בשו"ת שערי אפרים סי' ל"ד קושיא מהא דאמרינן בערכין דף ג' דכהנים בשעת עבודה פטורין מן הסוכה הואיל ואין נזקקין לנשותיהן וא"כ אבל נמי אסור בתשמיש המטה יהא פטור מן הסוכה ומה שתירץ דהא דקאמר קמ"ל דנהי בשעת עבודה פטירי . ר"ל דה"א בשעת עבודה פטירי קמ"ל דאפילו בשעת עבודה חייב ע"ש. זה ליתא לפרש"י ותום' שם. גם אידך קמ"ל נהי וכו' דקאמר התם הכל חייבין בציצית ואינך מכל הלין משמע דהאמת כך הוא. אלא נראה לתרץ דגבי אבל תשבו כעין תדורו הוי דהא בבית דירה נמי אסור בתשמיש . משא"כ הכהנים בזמן הרגל אם ירצה שלא לעבוד ויאכל בביתו מותר בתשמיש . א"כ דהא דקאמר הואיל ואין נזקקין לנשותיהן אין לנוטו בתשמיש אלא שאין יכול לדור עם האשה בעזרה כי אשה בעזרה מנין בשעת עבודה . משא"כ אבל אף שאסור בתשמיש מ"מ יכול להיות הוא ואשתו בסוכה : [ק] דאבל חפץ להיות מתבודד ויושב במקום צער.עי' בע"ז סי' תר"מ ס"ק ח'. ואין דבריו מוכרחים ע"ש : [ר] אבל הכא איהו קמצטער נפשי' . פרש"י שאינו חייב להצטער שאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה ורחיצה וסיכה להראות כבוד מתו : [ש] ומבעי ליה ליתובי דעתיה . כדי לקיים מצות סוכה : [ת] אין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון שאין שמחה אלא בחופה .ובב"ש סי' ס"ב ס"ק י"ג בשם מהר"ל מפראג דזה ראיה זו דה"ק אין שמחה אלא בחופה ר"ל דלא יכול לשמוח כראוי אבל בעלמא איכא שמחה ומברך ז"ב אפילו שלא במקום החופה ע"כ. ותימה דא"כ מאי פריך תו וליעבדו חופה בסוכה הא כבר שנייה דלא יכול לשמוח כראוי:[א] שהוליך כלתו לעיר אחרת והצריכוהו לברך שם ברכת חתנים . אם הוא תוך ז' כ"פ בש"ע אה"ע סי' ס"ב. ואם לא היו מברכין ז' ברכות עדיין אלא מיד אחר החופה הלכו למקום אחר ושהו בדרך עד אחר ז' לדעת ב"י שוב אין מברכין ז"ב . והט"ז חולק עליו באומרו מאחר שלא קבעו באותו מקום. והלכו מיד למקום אחר נעשה אותו מקום שהלכו לשם מקום חופה ומתחילין ז' ימי משתה מיום שבאו לשם : [ב] ונראה שיש לעשות כעובדא דירושלמי. ויש לדקדק מאי מייתי ראיה מהירושלמי דהלכה כרבי זירא אימא חתן פטור דעוסק במצוה פטור מן המצוה . משא"כ השושבינין לא מקרי עוסקי במצות כמו שמסיק רבינו בסמוך לר' שילא ופסק הלכתא כוותיה . וי"ל דאי חתן פטור מן הסוכה אף השושבינין פטורין משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו ומצטער פטור מן הסוכה : [ג] הני תנאי אית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה . דהא ת"ק מדפטר החתן ושושביניו מן התפלה ותפילין מטעם העוסק במצוה פטור מן המצוה ולדידיה חתן פטור מסוכה . ומיניה נשמע דלר' שילא נמי פטור מן המצוה ס"ל דאל"כ לרבי שילא יתחייב חתן בסוכה ומשמעות הברייתא דר' שילא מיקל יותר על החתן מת"ק וכן הקשו תוספות : [ד] ובקל יוכל לכוין וליישב דעתו בפסוק ראשון . והא דדרים לעיל ס"ס ו' ובלכתך בדרך פרט לחתן היינו מלילה הראשון עד מוצאי שבת דטריד טפי בטירדת בעילה מש"ה לא יוכל לכוין אפילו בפסוק ראשון ודלא כהרב אלגזי שנתקשה בזה: [ה] ולא משום דעסיקי במצות ניניהו . ר"ל דליכא למימר דהשושבינין ובני החופה אפשר להם לכוין ולהתפלל ולהניח תפילין . אך פטורים הם דבאותו שעה שיתפללו חל עליהם מצוה לשמח החתן ועוסקי במצוה פטורים עם שיש להם דעת צלולה לקיים שניהם דבכל שעה ורגע עליהם חובת מצות שמחת חתן דא"כ אפילו מק"ש נמי נפטרי . דאותו שעה מועטת כמו כן חל עליהם מצות שמחת חתן . והא דכתב רבינו לעיל דת"ק מחייב להו בק"ש משום דעיקר כוונת קריאה היא בפסוק ראשון ובקל יכול לכוין דעתו. היינו לפי מה שמסיק רבינו דהשושבינין ובני החופה פטורין דאי אפשר להם לכוין ולהתפלל ולהניח מחמת שכרות. וזה אינו חל עליהם שלא לשתות שיהיו שכורים כדי שתהיה להם פנוי לתפלה ולתפילין . דהעוסק במצוה פטור מן המצוה . והב"ח א"ח סי' ל"ח כתב ז"ל ואיכא לתמוה בהא דכתב ולא משום דעסיקי במצוה ניניהו דא"כ אפילו מק"ש נמי נפטרו . דהא קודם זה תוך כ"ד כתב דלת"ק חתן ובני חופה כולהו פטורין מן התפלה ומן התפילין משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואפ"ה חייבים בק"ש משום דלא בעי כוונה אלא בפסוק א' . ולא קשיא מק"ש נמי נפטרו ומאי שנא דקשיא לר' שילא טפי . ונראה ליישב דדוקא לר' שילא קשיא דכיון דחתן פטור מק"ש . א"כ בני חופה נמי נפטרו מק"ש שהרי הם עוסקים במצות שמחת חתן וכלה כשהגיע זמן ק"ש מאחר שהחתן אינו קורא ק"ש . דאילו לת"ק דהחתן חייב בק"ש. א"כ בני חופה אינם עוסקים במצות שמחת חתן וכלה כשיגיע זמן ק"ש שהרי חתן קורא ק"ש לפיכך חייבין בני חופה לקרות ק"ש ע"כ . ולדבריו לת"ק דהחתן פטור מתפלה ותפילין . השושבינים ובני חופה פטורין אף שיש להם פנאי להתפלל ויוכלו לכוין דעתם . משום דאותו שעה עוסקים במצות חתן וכלה מאחר שהחתן אינו מתפלל ועוסק במצוה פטור מן המצוה . ולר' שילא בני חופה אינם פטורין אלא משום שאי אפשר לכוין להתפלל אבל אם אפשר לכוין בני חופה חייבין א"כ ס"ל לת"ק ור' שילא לפלוגי נמי לענין מצות תפלה ותפילין . ע"כ כמו שפירשתי : תו קשה הב"ח וצריך להבין דאמאי לא מקרי עוסקי במצוה . ויישב בדוחק גדול ע"ש . ולק"מ דודאי מקרי עוסקי במצוה . אלא ה"ק הא דפטירי בני החופה מתפלה לאו משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואפילו בגוונא שיוכלו לכוין דעתם דא"כ מק"ש נמי נפטרו · אלא אף שעוסקים במצות שמחת חתן וכלה . מ"מ יוכלו לקיים שתיהן דזמן תפלה לחוד וזמן שמחה לחוד וכ"מ דכ"מ שיוכלו לקיים שתיהן אינם פטורים מטעם עוסק במצוה כמ"ש רבינו לעיל סי' ו' ועי' שו"ת חות יאיר סי' ס"ו: [ו] ה"נ והא דפטירי מתפילין משום דשכיחא בחופה שמחה : [ז] והא דפטירי מסוכה . הא יוכלו לקיים שתיהן : [ח] מצטערין היו . ומצטער פטור מן הסוכה וזהו נמי כוונת תוספות דפטירי מסוכה משום מצטער ומ"מ על פרש"י מקשו תוס' שפיר דלדידיה לר' שילא עוסק במצוה אינו פטור מן המצוה.א"כ שחתן נמי יתחייב בסוכה ומה תאמר שאין יכול למחדי בסוכה . ישב בשעת אכילה בסוכה ולא ליחדי באותה שעה. אבל לפי' תוס' ורבינו ר' שילא ס"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה וא"כ החתן פטור מן הסוכה דבעי למחדי . ומש"ה בני חופה נמי פטירי דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין : [ט] והלכה כרבי שילא דחתן פטור מק"ש . וקשה אם החתן פטור מק"ש כל שבעת ימי משתה א"כ אמאי קתני בפ' היה קורא חתן פטור מק"ש עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה והביא רבינו שם סי' ע"ו . ודייקינן הא אם עשה מעשה חייב בק"ש . ועוד הקשה הב"ח למה פסק כיחיד נגד רבים ועוד הטור פסק בסי' ל"ח שהחתן חייב בק"ש . מכל הלין רוצה להגיה דאין הלכה כרבי שילא. וליתא כד תעיין שפיר ברמזים ע"כ צ"ל דברי הטור ע"פ דברי רבינו וכמ"ש ב"י שם ליישב דברי הטור . והא דקתני התם אם לא עשה מעשה. דכ"ז שלא עשה מעשה אפילו רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי דקי"ל הלכתא כרשב"ג דאמר לא כל הרוצה ליטול השם יבא ויטול כמו שפסק רבינו להדי' סוף פ' היה קורא משא"כ כל שבעת ימי משתה אינו פטור אלא משום דלא יכול לכוין דעתו מחמת טרדת שמחתו אמנם אם הוא יודע בעצמו לכוין דעתו רשאי לקרות דאין לך אלא מה שאמרו חכמים : [י] פטורין מק"ש מתפלה ומתפילין . והא דאיתא בירושלמי פ"ק דברכות רבי חנינא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ולתפילין ולשאר כל מצות של תורה. נ"ק דידיה אדידיה כאן במצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים וכאן במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים כגון שאין סופר אחר ולסקונה א"א למצוא ממקום אחר תפילין ומעי' להא כמו דאקשי בפ"ק דמ"ק דף ט' קראי אהדדי כתיב פלס מעגל רגליך וכתיב אורח חיים פן תפלס . ומשני כאן במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים וכאן במצוה כו' · ועל דרך זה תי' מ"א סי' ל"ח פ"ק ט' ועי' מ"ש בפ"ק דשבת סי' כ"ו : [כ] הולכי דרכים ביום .עי' לעיל מ"ש רבינו סי' ו' : [כ] למיגנא בכילתא משום בקי . הא בלאו הכי לא שרי ואיירי בכילה שיש לה גג וגבוה עשרה וכמ"ש רבינו בפ"ק סי' נ"ז : [ל] ומיירי באכסניא דאי בביתו היאך עשה סוכה מתחילה כו' . נ"ל דלא הוי ריח מאוס לכל דאי הכי מיפסל סוכה לכל העושה . אלא הכא בדמצטער איהו לחודי' עסקינן כמ"ש הר"ן : [מ] וכשהמטר יורד עליו הוא מסריח . והפסיק המטר מ"מ אה"כ שרי לי' למיגנא חוץ לסוכה משום ריח : [נ] אבל למיכל אסור . מפני שהיא שעה מועטת. עי' בב"י סי' תר"מ בשם ה"ר פרץ דמצטער אינו פטור אלא למיגני אבל לענין אכילה מצטער חייב ועי' בשו"ת מים חיים א"ח סי' כ"ג כ"ז : [ס] דקבע דידהו כאכילת עראי דפת . דקי"ל כרבא דהתם דהוא בתרא וכ"כ הרז"ה ומרדכי דלא כהרי"ף עי' ר"ן : [ע] ורבינו מאיר היה נזהר מלאכול פירות . אפילו אכילת עראי : [פ] כי היה

קובר

ליסנא דפירי בעי סוכה ומיהו נראה דמוכח התם דאפילו אי פירי בעי סוכה [צ] היינו כשקובע עצמו לאכילת פירות ואשמועינן דקבע דידהו הוי כאכילת עראי דפת אבל באכילת עראי דפירי ליכא מאן דאסר* ושתיית יין עראי היא וה"ר פרץ ז"ל כתב דוקא פירי לא בעי סוכה אבל בשר וגבינה ושאר דברים חוץ מפירי בעי סוכה כדאמרי' בשמעתין אם הטלים במיני תרגימא ילא ומיני תרגימא היינו בשר וביולא בו ומדמהגיא בהו השלמה ש"מ בעי סוכה ודלא כרש"י שפי' דמיני תרגימא היינו פירי דפירי לא בעי סוכה ולא מהגיא בהו השלמה ע"כ. ובתוספתא פ' כילד מברכין תניא הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני מזונות ומשמע דמיני תרגימא היינו מאכל שעשוי מחמשת המינים ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר וגבינה ואין ראיה ממיני תרגימא להצריך סוכה לבשר ולגבינה וגם אין דרך לקבוע סעודה עליהן ולא חשיב מאכילת עראי דפת* והתוס' כתבו שאין להביא ראיה מהשלמת סוכה במיני תרגימא להשלמת סעודה שלישית דשבת דילפינן לה (שבת קיז:) מדכתב רחמנא היום גבי מן שהוא במקום פת: יד ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מאי טעמא אמר רבא לפי שאין קבע לשינה. [דף כו ע"ב] אמר רב (חסדא) אסור לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי. אביי הוה ניים כי מיזל מפומבדיתא לבי כובי קרי עליה רב יוסף עד מתי עצל תשכב וגו':

הגה"ה
*וכא"ז התיר אפילו אכילת קבע. מא"ז:

הגה"ה
*וכ"כ בא"ז ושתיית מים מותר חוץ לסוכה היינו דלי של מים דר"ג שלא היה צריך סוכה אלא שהחמיר על עצמו ומיהו שתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר חוץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתיה בלא אכילה או שמא פעמים אוכלין אגוזים ושאר פירות וקובעים עצמן לשתיה ואסור. מא"ז:

טו [דף כז ע"א] מתני' ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט ראשון בלבד ועוד אמר ר' אליעזר מי שלא אכל בלילי יו"ט ראשון ישלים בלילי יום טוב האחרון וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל וגו': גמ' חוץ מלילי יו"ט הראשון דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה חג המצות לילה הראשון חובה דכתיב בערב תאכלו מצות כלומר לילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות אף סוכה לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות*. ירושלמי (הלכה ז') חבריא בעו אי [ק] מה להלן שיכנס למצוה כשהוא תאב אף סוכה כן ר' זירא בעי אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה אף כאן [ר] עד שיאכל כזית דגן בסוכה ואיבעיא ליה אי יוצא במיני תרגימא: טז [דף כז ע"ב] תניא ר"א אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד. תניא ר"א אומר כשם שאין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביו"ט הראשון של חג דכתיב ולקחתם לכם משלכם כך אין אדם יוצא בסוכתו של חבירו בחג הסוכות דכתיב חג הסוכות תעשה לך משלך וחכמים אומרים אע"פ שאין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביו"ט הראשון של חג [ש] אבל יוצא הוא בסוכתו של חבירו דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות ראוין כל ישראל שישבו בסוכה אחת ורבנן האי לכם מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי גזולה*: יז [דף כח ע"א] מתני' מי שהיה [ת] ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן החורני ומצאו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להן ב"ש לב"ה משם ראיה אף הם אמרו לו א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך. נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה וקטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך ע"ג המטה בשביל הקטן: [דף כח ע"ב] גמ' היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ריש לקיש אומר כל שניעור משנתו [א] ואינו קורא אמא אמא:

הגה"ה
*מהכא שמעינן דביו"ט לא הוי חובה דאי בעי לא אכיל כלל חוץ מלילי יו"ט הראשון לפי זה אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בבהמ"ז א"צ לחזור חוץ מלילי יו"ט הראשון של חג ושל פסח. מא"ז:

הגה"ה
*וכגון שגזל סוכה העשויה כראש האילן או כראש הספינה שאינה מחוברת לקרקע שאז היא נגזלת ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן מפני תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא אבל גזל עצים וסיכך בהם אין לו אלא דמי עצים בלבד ואין זה לא גזולה ולא שאולה דקני בשנוי השם ובשנוי מעשה ועוד משום תקנת השבים אין לו לסתור בנינו אלא יחזיר דמים וכן התוקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקע של נגזל כשרה ויוצא בה ידי חובתו דקרקע אינה נגזלת והוי לה סוכה שאולה דכשרה לרבנן. וראובן שבנה בחצרו של שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו פסולה דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשות של ראובן. המסכך ברשות הרבים כשרה בדיעבד. מא"ז:

יח מתני' כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע ואת דירתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות הכלים משתסריח המקפה מושלין אותו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג לו כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: גמ' ת"ר כל שבעת הימים אדם עושה את סוכתו קבע ואת ביתו עראי כילד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה ומצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומטייל בסוכה מה"מ דת"ר תשבו כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה ומטייל ושונה בסוכה ואוכל ושותה בסוכה איני והאמר אביי מקרא ומשנה במטללתא תנויי בר ממטללתא לא קשיא הא למיגרס והא לעיוני לעיוני צריך להתבודד ולישב בישוב הדעת ומלטער הוא בסוכה:

יט [דף כט ע"א] אמר רבא מאני מיכלא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא* חצבא ושחיל בר ממטללתא שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה והא בסוכה קטנה [ב] הני מאני לא איירי בחד עניגא דמאני מיכלא ומאני משתיא איירי בשעה שאין משתמשין בהן מאני משתיא לא מאיסי אבל מאני מיכלא כגון קערות לאחר שאכלו בהם מאיסי ואין להשהותם בסוכה אבל בשרגא אף בשעה שהוא דלוק אין להניח בסוכה כדמוכח בפירקין דלקמן (דף מח.) דתנן גמר מלאכול פירות בשביעי לא יתיר את סוכתו דלמא מיתרמי ליה סעודה אחריתי אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון אין לו מקום להוריד כלים וצריך הוא לאכול בסוכה ביו"ט האחרון כילד הוא עושה שיפסל את הסוכה דאינו נראה כמוסיף [ג] אם יאכל בשמיני בסוכה. ריב"ל אומר מדליק בה את הנר תינח סוכה קטנה גדולה מאי איכא למימר. דמעייל בה מאני דמיכלא אלמא שרגא בסוכה קטנה אף בשעה שהוא דלוק אין להניחו בסוכה* והטעם שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחז בהן האור:

הגה"ה
*פרש"י היינו קערות לאחר שאכלו בהם משום דמאיס ובס"ג וכן בס' המצות פי' מאני מיכלא עריבות שלשין בהן ומחמיצין ואין דרכן להיות בבית אבל קערה לאחר שאכלו שרי לאנוחיהו בסוכה. מא"ז:

הגה"ה
*ואפילו שרגא של זכוכית או חרסה כך דינה כך כתב ראבי"ה. מא"ז:

כ משתסרח המקפה. תנא משתסרח המקפה של גריסין אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשיב זיקא וקא מייתי ליבותא אמר רב יוסף פנו לי מאני מהכא א"ל אביי והאנן תנן משתסרח המקפה אמר ליה לדידי כיון דאנינא דעתאי כמה שתסרח המקפה דמי* ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירד אין מטריחין אותו לעלות [ד] עד שיעור משיעלה עמוד השחר*: משל למה הדבר דומה לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון של מים על פניו. [ה] איבעיא להו מי שפך למי ת"ש דתניא ושפך לו רבו קיתון של מים על פניו כלומר אי איפשי בשימושך: הדרן עלך הישן

הגה"ה
*אע"פ שלא הוכחה המקפה לסוכה דלא נתקלקל אלא שירדו כ"כ גשמים שנראה לפי אומד דעתו שראויה להתקלקל מפנה כליו ויוצא. וכשם שמפנים מפני הגשמים כך מפנה מפני השרב ומפני היתושים ירושלמי. מא"ז:
*בלילה ראשונה חייב לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים ומיהו אפי' בכזית פת סגי וצריך שיהיה ודאי לילה ולא להקדים. סמ"ק:

פרק שלישי

א [דף כט ע"ב] לולב הגזול* והיבש פסול של אשירה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ר' יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ליני הר הברזל כשרות לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר. והיבש פסול *אין לפרש היבש כמו יבש דפ' אין מעמידין (דף כט:) דתנן החרצנים של נכרים יבשים מותרים ומפרש התם (דף לד.) יבשים לאחר י"ב חדש דהא אמרינן גבי הדס היבש יבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחים כשר [א] אלמא דאין היבשות תלוי בזמן אלא יבש דהכא יש לפרש כמו יבש דאזן בכור דפרק אלו מומין (דף כט.) דתנן רבי יוסי בן משולם אומר יבישה כדי שתהא נפרכת בצפורן והר"ז הלוי ז"ל כתב דאין טפל לשון פריכה אלא באוכלין כדקאמר בירקות (לעיל דף יג:) דלכי יבשי מיפרכי ומסתבר משילאו מכלל כמושים ועבר הלחלוחית נקרא יבש. והראב"ד ז"ל חילק ביבשות לפי המינים וגבי לולב כתב הדבר ידוע דאפילו אחר כמה שנים אינו נפרך ואינו עומד [א]על יבשותו בפריכה ושבירה אלא שסימן הנכון והישר במיני עלים והוא המראה שלהם כי כל זמן שיהא עליהן מראה ירקות הוא סימן הלחות או הכמישות ואינם יבשים אבל משכלה כל מראה ירקות שלהן וילבינו פניהם אז הם כמתים ועליהם אומר בירושלמי (הלכה א') היבש פסול על שם שנאמר לא המתים יהללו יה אע"פ שבגמרא דידן פסיל לה משום הדר אע"פ כן ראיה גדולה היא וסימן גדול הוא שאינו נקרא יבש עד שילבינו פניו ויחזור כמת הלכך במיני עלים ודאי ראוי הסימן הזה בין להקל בין להחמיר לפי שתמלא פעמים שההדס יתיבשו עליו עד שיהו נפרכים ביד ועדיין הם ירוקים כתחלתן ואומר אני שאין דנין אותם כיבשים לפי שאם השרה אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשמושן ובמראיהן אבל משילבינו פניהם אע"פ שתשרה אותן במים כמה ימים לא יחזרו למראיהן והרי הן כעץ יבש שאפילו תשרה אותן במים כמה ימים לא יסור מעליו שם היבש ע"כ:

ב נקטם ראשו *לכאורה נראה לפרש בשני עלים האמלעים היולאים מראש השדרה וקשה בגמרא דקאמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והן אותן שני עלין האמלעים והא אפי' בנקטם פסול וכ"ש בניטלו לגמרי וי"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלים וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק. וי"ל דניטלה אילטריך ריב"ל לאשמועינן דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם א"כ בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן. והראב"ד ז"ל כתב נסתפק לי איזה הוא ראשו אם הוא *העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום. או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה והביא הירושלמי דגרסי' בעי ר' אבא בר ממל קמיה ר' אבין יבשה ליליתו מהו מה בין זה [ב]לנקטם זה הדור וזה אינו הדור פי' ליליתו היא התיומת העליונה מלשון וילץ לין והוא העליון כדכתיב ויוצא פרח ויצץ ציץ ומדקאמר וכי מה בין זה לקטום אלמא דאפי'

הגהות הב"ח א אינו נפרך ואינו עומד האדם על יבשותו: ב מה בין זה לקטום זה הדור:

קרבן נתנאל

סובר לסתמיך כהאי ליסנא דפירי בעי סוכה. היינו כבי ירמיה. או רב זביד דהתם ע"ש: [צ] היינו כשקובע עצמו לאכילה. ר"ל דאפילו אוכל כשיעור יותר מכביצה אינו חייב אלא דוקא שיאכל דרך קביעות. אבל אם אוכל בלא קביעות דרך עראי אע"פ שהוא שיעור קביעות כיון דפירי הוא ליכא מאן דאוסר. כן פירשו הב"ח. ומ"א סי' תרל"ט ס"ק ו'. וכתב שם ולמד כן מדאמרי' ביומא ד' ע"מ אכילת עראי אין אכילת קבע לא ע"כ. ואני תמה לדבריו מה אתא רבינו לפלוגי עלי' דהר"ת אמו דמהר"ת לא מודה דמדינא בפירות צריך קבע. אך שהוא החמיר כמו רבן שמעון בן גמליאל בשתי כותבות ואם כן מה זה שכתב רבינו ומיהו נראה דמוכח מהתם דאפילו אי פירי בעי סוכה כו' היאך מוכח התם דאין ראוי להחמיר אם לא כשקובע סעודתו עליו. ועוד הקשה שם וז"ל וצ"ע דהא לעיל מיני' איתא ואי ס"ד כותבת יתירה מכביצה. משמע בהדיא דבכיצה פירות חייב למאן דמחייב אפילו לא קבע עליו דאם לא כן לא פריך מידי דדלמא [רשב"ג] אכלן דרך עראי דומיא דטעימת התבשיל וצ"ע עכ"ל. וגם מ"ש רבינו ואשמועינן דקבע דידהו. לפי פירושו אינו מכוון. ע"כ נראה לי דה"פ דאפילו אי פירי בעי סוכה היינו כשקובע עצמו לאכילת פירות. רצונו דאפילו למ"ד פירי בעי סוכה כשאוכל כשיעור היינו כשקובע עצמו. ובכה"ג החמיר רשב"ג אפילו בשתי כותבות היינו מפני שאכלם דרך קביעות. דאי לא תימא הכי אלא רשב"ג דרך עראי אכל דומיא דטעימת תבשיל קשה על תנא דמתני' דלא ה"ל להביא מעשה דר"י בן זכאי אך מעשה [דרשב"ג] ונשמע משם דאפילו שתי כותבות שהוא פחות מכביצה ואכל דרך עראי החמיר בה [רשב"ג] וכ"ש תבשיל. אע"כ צ"ל דהני תרי מעשים אינם דומים בעובדא דריב"ז אשמועינן דהחמיר אף שאוכל דרך עראי ובפירות אשמועינן דהחמיר רשב"ג אם אוכל פחות מכשיעור דרך קביעות. וזהו שכתב רבינו ואשמועינן דקבע דידהו הוי כאכילת עראי דפת תב"ה החמיר אבל באכילת עראי דפירי ליכא למאן דאסר כנ"ל: [ק] מה להלן שיכנס למצוה כשהוא תאב אף סוכה כן. דבשאר ערבי שבתות וי"ט קי"ל כרבי יוסי ריש ערבי פסחים דאמר אוכל והולך עד שתחשך אבל בערב פסח אסור לאכול מתשע שעות ולמעלה: [ר] עד שיאכל כזית דגן בסוכה. וא"ת לאיזה לורך מביא רבינו כך ירושלמי הא בבבלי פ' שלשה שאכלו דף נ"א מסיק התם אלא מעתה בשבתות וי"ט דלא סגיא דלא אכל פת וכדכתב רבינו שם סי' כ"ג שצריך לאכול פת משום שמחה. וי"ל דנ"מ אם עת ירידת גשמים הוא דאינו חייב לאכול בסוכה. אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת יו"ט. אלא שבליל א' חייב לאכול בסוכה מכח ג"ש ט"ו ט"ו מחג המצות ולכך איבעי' לי' אי צריך לאכול דוקא כזית דגן או מיני תרגימא. וספיקא למוחרא דהא ספיקא דאורייתא הוי. ומ"ש רבינו שם בפ' שלשה שאכלו דאפילו יורדין גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות. לא פי' מה הוא הכזית וסמך אדהכא. אבל קשה מ"ש רבינו שם אף אם ירדו גשמים בלילה הראשונה מ"מ צריך לאכול כזית בסוכה. הלא מצטער הוא ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות דבעינן תשבו כעין תדורו וא"ת ג"ש ט"ו ט"ו למאי אתיא דחייב בסוכה אף אם לא אוכל אלא כזית פת. דבכל הימים אוכל עד בילה חוץ לסוכה אבל בלילה הראשון חל חיוב עליו אפילו אם אוכל כזית פת צריך לאכול בסוכה וכמ"ש הר"ן: [ש] אבל יוצא הוא בסוכתו של חבירו דכתיב כל האזרח. פי' מ"א סי' תרל"ט ס"ק ח' ובשו"ת ח"צ סי' נ"ד: [ת] ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית. עי' מ"ש רבינו בפ"ק סי' א': [א] ואינו קורא אימא אימא. ועד כמה בהא פליגי רבי ינאי ור"ל ס"ל כבר ארבע כבר חמש כל חד לפי חורפי' ורב אסי ס"ל דעד בן שש ועד בכלל נקרא קטן צריך לאמו. ובפ' כילד משתתפין סי' ב' מחלק רבינו בדליתא לאבוה במתא קטן בן שש יוצא בעירוב אמו אבל בדאית לאבוה במתא כבר ארבע וחמש אין עפי' לא. ורבינו כאן לענין סוכה מסתם סתמיה וצ"ל דסמך עצמו אהאי דכילד משתתפין. דהא בירושלמי פרק זה הלכה ט' תנא ר' הושעיא קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה. ויוצא בעירובה של אמו. הכי השוה עירוב וסוכה וגם בתלמודא דידן פ' כילד משתתפין פריך מסוכה אעירוב: [ב] הני מאני לא איירי בחד עניגא. ר"ל שרגא ומאני מיכלא ומאני משתיא: [ג] אם יאכל בשמיני. היינו תשיעי ספק שמיני כן מסיק רבינו לקמן פרק לולב וערבה ס"ס מ"א ע"ש: [ד] עד שיעור משיעלה עמוד השחר. עי' ב"י סי' תרל"ט: [ה] איבעיא להו מי שפך למי. ותימה למאי נפקותא הביא הרי"ף ורבינו בעיא דא וצ"ל ע"פ מה שפרש"י מאי היא ישיבת סוכה או ירידת גשמים. ופי' מהרש"ל ישיבת סוכה פי' שאתה יוצא הימנה ומבטלה. ואי בכי האי גוונא אם רצה להחמיר על עצמו שלא לצאת חוץ מן הסוכה רשאי. ואם נאמר שספך רבו קיתון על פני עבד אין רשאי לישב בסוכה בירידת גשמים. ואח"כ מצאתי בהשמטת מדפיס רשב"א כדברי ושמחתי: הדרן עלך פרק הישן

פרק שלישי [א] אלמא דאין יבשות תלוי בזמן. י"ב חדשים דהא עדיין ג' עלים לחים

כי האי פסול ולא בעי חסרון בשדרה וכתב שיש נוסח שכתוב בהו בעו קומא רבי אבין יבשו הולין מהו על כל ההולין הוא שואל לפי ששנינו במשנתינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרה של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל והשיבו ומה בין זה לקטום כלומר נחשוב הולין היבשים כאילו הן קטומין כולם והשיבו לו זה הדור וכו' כלומר אע"פ שהוא יבש הדור הוא אבל כשהוא קטום כולו ונשארה השדרה ערומה אינה הדור ולגירסא זה נסתפק עדיין בנקטם ראשו אם הוא מן התיומת לבדה או שיחסר עמה מן השדרה. ופשט ליה מדתני עולא (דף לג.) בהדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשרה אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאם בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר הל"ל נקטם ראשו ועלה בו עלין כשר אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומשום הכי צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרינן (דף לג.) לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. והאי ודאי על שדרה עצמה קאמר [ב] כדמוכח סוגיא דשמעתין והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב וההולין נקראין עלין או הולין וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהיא לולב. יבשות העלין אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמ' ויש ללמוד מן הירושלמי ממה ששאלו מרבי אבין יבשו הולין והיו סבורין לדמותו לקטומה והשיב להם שאין דומה לקטום שהקטום אינו הדור והיבש הדור. ומסתברא ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס יבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד ע"כ. מה שדימה יחד הדס לולב והערבה י"ל שלא לדמותם דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס והערבה אין העלין העליונים יוצאים מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד שוה אלא הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכח מלתא דעל שדרה קאמר [ג] לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד הוא כדאיתא סדוק הוא בראש הלולב ואינו בגוף הלולב ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלין בגמ' לא מוכחא כן מדקאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר רבי יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח [ד] אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין [ה] וכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כחופיא פסול כ"ש ביבשו רוב עלין: ג נפרצו עליו ברוב עלין איירי [ו] כדאיתא בתוספתא ופרש"י שנפרצו מן השדרה ואינו מחובר אלא ע"י אגודה. משמע שרצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמרא דמפרש נפרצו דעביד כי חופיא והעלין שנתלשו מן השדרה הולין מקרו כדאמר לקמן (דף לז:) אמר רבא לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דהתרי הולין והוי חציצה כלומר אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקוצצו מתחת לא יקצצו כשהוא באגודה דהולין הנתלשין מן השדרה הוי חציצה אלמא עלין הנתלשין מקרו הולין ומהולין עושין חופיא כדאיתא פרק הגוזל קמא (דף צו.) האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הולי קני מעיקרא לוליבא והשתא הולי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הולי והשתא חופיא והיינו שחילק כל עלה לשנים במקום שהוא כפול מגבו ואז נקרא חופיא ועושין מהן מכבדות היינו נפרצו עליו דהכא שנפרץ ראש כל עלה ועלה מגבו ברוב עליו שבלולב:

גמ' *מתניתין לולב הגזול והיבש. קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון כו' בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא ביו"ט ראשון ולקחתם לכם משלכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא *משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולי יומי אבל לכם משלכם לא בעינן בשאר ימים וכן [illegible] לקיחה תמה לא מיפסיל אלא ביו"ט ראשון כדאמר בפרקין (דף לו:) רבי חנינא מטבל ביה ונפיק ביה ביו"ט שני ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע דהאך דכתיבי מקמי יום ראשון דוקא עליה קיימי ולא רצו לתקן שיהו נוהגים בשאר הימים אבל הדר דכתיב בתריה תיקון בכל הימים. אכתי קשה דהא מן ולקחתם לכם דרשינן בהקומץ רבה (דף כז.) ולקמן בפירקין (דף לד:) דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה. ובשלהי פירקין (דף מא:) ובריש לולב וערבה (דף מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד כי היכי דדרשינן בפרק רבי ישמעאל (דף סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם וא"כ בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה לאחד בשביל כולם הלכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר הימים דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (דף מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינים בלולב ולקיחה לכל אחד ואחד תיקון גם בשאר ימים כעין דאורייתא [ז] וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר לא תיקון ולא בשאול*. ובגזול פליגי בשמעתין רבי שמעון בן יוחי סבר דהיקון משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר כיון שהוא מדרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה*. והרב אלפסי ז"ל שלא הביא אלא המשנה כצורתה ולא הביא פלוגתא דאמוראי דפליגי בגזול מכלל דסבירא ליה כסתמא דגמרא דאמר קפסיק

הגה"ה
*אמר להו רב הונא [illegible]

הגה"ה
*אבל בשאול יוצא ביום טוב שני ואין להקנות מתנה ע"מ להחזיר. מא"ז:
*ובירושלמי גרסינן אמר שמואל בר נחמני בשם ר"ש כל הפסולים אינן פסולים אלא ביום טוב ראשון בלבד ובפירקין דהכא רבי חנינא מטבל ביה ונפיק וכו' עד כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני ונראה דעתו כאיכא דאמרי דאפילו נקבוה עכברים מכשיר ביו"ט שני ולא כלישנא דאמר שאני עכברים דמאיסי והיכא שלא היה לו אתרוג ולא נתעלל במצות בפשיעתו מכרעת הדעת

שיכול לברך אפילו על אתרוג הניקב או שיש בו פסול אחר אע"פ שאינו הדר דברי"ם לולב הגזול פליגי רבי יהודה ורבנן בין בלולב בין באתרוג אי בעי' הידור ור' יהודה מכשיר בשניהן ואפי' יבשו דלא בעינן הדר וכדאי הוא ר"י לסמון עליו בשעת הדחק אע"ג דרבים פליגי עליה ועוד ראיה מלולב יבש כדלעיל בריש פרק זה ע"כ מצאתי וכל זה איתו אלא ביו"ט ראשון אבל בשאר ימים פשיטא דכשר כבעמוד וכל זה מצאתי בשם הר"מ ועוד הביא ראיה מהא דפרק לולב הגזול האתין שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו' דלא מפיק אלא פרים ורמון ולא מפיק חסר וה"ה בלולב שנשבר קנה ואין לו אחר מידי דהוי איבש דאמרינן אין שעת הדחק ראיה ואמנם נקבוה עכברים פסול אפילו בשעת הדחק משום דמאים כדאמרינן בגמ'. ע"כ הגהת מיימוני פ"ח (ס"ק ק'):

ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני ופסיל ליה משום מצוה הבאה בעבירה ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה בכל מצוה כדמוכח בריש הגוזל קמא (דף לד.) דקאמר הרי שגזל סאה של חטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ ולא כשמואל דסבר דלא אמרינן הכי אלא במצוה שהיא מדאורייתא ולא מיסתבר טעמיה דכיון דמברך ומזכיר שם שמים מנאץ הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא ועוד דרב נחמן בר יצחק דהוא בתרא פריך לשמואל ממתניתין ואע"ג דדחי ליה לא סמכינן אשינויא דחיקא וכן פסק בה"ג ורב פלטוייא גאון נמצא שאין חילוק בין יו"ט ראשון לכל שאר הימים אלא בחסר כדאמר לקמן רבי חנינא מטבל ונפק ביה וכן שאול אבל כל שאר הפסולים נוהגים בכל הימים [ח] ויו"ט שני דידן הוא כיום הראשון דספיקא הוא וראיתי דעות אחרות לפוסקים ונלאיתי לכותבם כי לא ישרו בעיני וכאשר כתבתי כך עיקר: ד נקטם ראשו. אמר רב אלא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ואי נסדק [דף לב ע"א] ועביד כי המנק פסול והוא כלי שיש לו שני ראשין וזהו צורתו.

תניא לולב כפוף קוץ סדוק עקום דמי למגל פסול חרות פסול דמי לחרות כשר קוץ פרש"י בשדרה שלו יוצאין עוקצים כמין קוצים. ובערוך בערך קוץ [ט] פי' שנלמת ונכווץ ויש בו כעין קמטין. עקום דומה למגל. אמר רבא לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא וכשר אמר רב פפא ולצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול: ה אמר רבא האי לוליבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול פרש"י שכל עליו מצד א'. וי"מ דכל העלים שהן כפולות קאמר שאם לא היו כפולות פסול וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' לולב הלכה ד) היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה לכם תיומת פסול ורב שר שלום ז"ל כתב בתשובה לוליבא דסליק בחד הוצא שהוצא אחד בעיקרו ועולה אותו חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה *נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר אמר רב פפא נפרצו דעבדי כי חופיא נפרדו דאפריד איפרודי: ו בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו ת"ש דא"ר יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול פרש"י [ב] עלין עליונים אמצעיים שבשדרה כלה נחלקו זה מזה [י] ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם ובתשובת הגאונים כתב תיומת הוא אותו הוצא העליון שבראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנו [כ] והוא כשני הולין דבוקין זה בזה ונקראת תיומת. בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו פירוש נפרד אחד מחבירו אותו הוצא העליון שבלולב עד שדומה לשנים ע"כ ולדבריהם לא נמצא לולב כשר בשלנו כי בצורת כמלא שיהא לנו תיומת בזה הענין וי"ל שאף לדבריהם אינו פסול אלא א"כ שנשתנה מברייתו שהיתה מתחלה תיומת מחוברת כזה הענין ונחלקה [ל] אבל אם לא היתה התיומת מחוברת מתחלה כשר [מ] וכעין פי' זה נוטה פי' ה"ג שפירש בעי רב פפא נחלקה התיומת ההוא גבה דהוצא דהיכא דדביקו אהדדי הוא דאתמים להו ומשוי להו חד נחלקה מהו אי כנפרצו עליו דמי ופסול [ג] או כנפרדו עליו דמי וכשר ע"כ [ס] ואע"פ שלא פירש שבהוצא העליון מדבר שהוא שנים מחוברים ביחד אין נראה להעמיד דבריהם בשאר הולין ולומר שקורא לגבה דהוצא יחידי תיומת על שם שמחבר כפל ההוצא ביחד דנפרצו ונפרדו לא איירי אלא ברוב העלין [ע] כדאיתא בתוספתא ונחלקה התיומת לא מיירי אלא רק בחדא מדלא קאמר נחלקו התיומות ול"נ דלא קשה [ד]נחלק התיומת של כל אחת ואחת קאמר וכן פי' הרב אלפסי תיומת גבה דהוצא דמתיים להו (להולין) לשני לידי העלין ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותיומת מגבה ואם נפרדו ההולין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים והתיומה שלה קיימת כשרה ואם נחלקה התיומת נעשה כמי שנפרצו עליו ופסול וברוב עליו מיירי וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' לולב הל' ד') ברייית עלין שבלולב כך הוא כשהן גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן וגב כל שני עלין הדבוקין היא נקראת תיומת נחלקה התיומת פסול והאי נחלקה הוא ברוב כל עלה ועלה [פ] וכן נחלקה של תשובת הגאונים הוא ברוב [צ] ולפי מה שפירשו התוספות נפרצו כי חופיא אין לפרש כפירוש הרב אלפסי דהיינו נחלקה התיומת ולכך [ד]אמרו דפירוש הלכות גדולות כפי תשובת הגאונים: ליני הר הברזל כשרות. אמר רב הונא לא שנו אלא שראשו של זה מגיע בצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה בצד עיקרו של זה פסולות: ז [דף לב ע"ב] לולב שיש בו ג' טפחים וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח ורבי פרנך אמר רבי יוחנן כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח וכר' יוחנן קי"ל לגבי שמואל ועוד ברייתא דפ' המפלת (דף כו.) מסייע ליה דתני ר' הושעיא זעירי דמן חבריא חמשה שיעורן טפח וקחשיב שדרו של לולב. והתנן לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר [ק] אימא וכדי לנענע למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. תניא שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה רבי טרפון אומר אמה בת ה' ופירשה רבין אמה בת ה' (א) עשה אותה בת ששה לא מהן שלשה טפחים להדס ועוד טפח ללולב דהוה להו להדס תרי ופלגא. אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר"ט ואע"ג דאמר שמואל הדס

הגהות הב"ח א אמר רב הונא לא שנו: ב פרש"י שני עלין: ג דנחלקה וכו' וכן פירש הרב אלפסי תיומת גבה דהוצא דמתיים להו לשני לידי העלין: ד ולכך אמרנו דפירש הלכות גדולות:

תפארת שמואל

פרק שלישי (א) עשה אותה בת ששה לא מהן שלשה טפחים כו'. פי' אמה שהיא חמשה טפחים בינונים עשה בת ששה טפחים קטנים [וג"ט] דבעינן להדס היינו ג' טפחים ומחצה בינונים שהן עשר אצבעות בגודל. דטפח הוא ד' בגודל וה' באצבע בינוני וששה בקטנה ומ"ש טפח ללולב ר"ל כמו טפח קטן דששה מהם באמה נמצא שהוא פחות מאותו טפח בינוני שמהם חמשה באמה. וכ"כ בטור ודו"ק:

קרבן נתנאל

[ב] כדמוכח סוגיא דשמעתין. דהא תני בחד בבא קוץ סדוק עקום דומה למגל חרות פסול וכל הני בשדרה של לולב הוא הדין יסדוק ואם כן הא דקאמר רב הונא נסדק כשר ע"כ נמי איירי בנסדק השדרה דאל"כ מא פריך מברייתא אדרב הונא. וא"ת מאי האי דפסול סדוק בשדרה. הא אפילו נחלקה התיומת פוסל ריב"ל וי"ל דאיירי שהתיומה שלמה אך סמוך בכלות התיומה נסדקה השדרה בלבד או מפרש כהני אית דמפרשי דאיירי בנסדק השדרה ברוחב:[ג] לא ידענא [illegible] אין להקשות אם סדוק איירי בראש העלין מאי קמבעי לי' לרב פפא נחלקה התיומת מאי לפשוט לי' [illegible] התיומת כשר או דלמא עשויה כהמנק פסול אפילו במיעוטא אבל נחלקה התיומת כולה נמי פסול. הוכחה זו דכל חד וחד כדאיתא סדוק הוא בראש העלין וקוץ ועקום ואינך בגוף השדרה. ואין להקשות [illegible] מברייתא. די"ל דרב פפא מבעי' ליה אחר שמוקי לה הברייתא בעשויה כהמנק. אבל נחלקה התיומת [illegible] וראיתי בחידושי ריטב"א שמייתי הוכחת הראב"ד בדרך אחר דנסדק היינו השדרה דאילו נסדקה העלה העליון היינו נחלקה התיומת. וסותר ראיה זו דאיכא למימר נחלקה התיומת איירי בנחלקה רובה: [ד] אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין. ז"ל הריטב"א ולא עוד שאם אתה אומר שאין העלין [illegible] מר שאין העלין מכללו. היאך נחלקו בו כלל אם העלין בכלל או לא. והלא כיון [שאינן] בעילומו של לולב דבר פשוט שאין נכללין בשיעורו כשם שאין עלי ההדס בכלל שיעורו אלא ודאי לפי שהעלין של לולב בכלל גופו ועילומו היה סובר שמואל שהם בכלל שיעורו. ור"י אמר שאע"פ שהם מכללו ואחד מאיבריו אין משערין אלא מן השדרה שהוא בגופו של לולב: [ה] וכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כחופיא פסול כ"ש שיבשו רוב עליו. אדלעיל קאי שכתב הראב"ד ויבשות העלין אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמרא ומסיק דיבש העלין הדר הוא על זה השיגו רבינו דנלמד בק"ו מפסול מנפרצו רוב עלין: [ו] כדאיתא בתוספתא. עי' בתוס' ד"ה נפרצו: [ז] וכן בהדר משום הידור מצוה. וי"ל שזהו כוונת רש"י במתני' היבש פסול משום ואנוהו. [דסובר] דפסול דמתני' אפילו ביו"ט שני ואמאי תקנו רבנן זכר למקדש ביבש עפי מבשאר פסולי לכך פרש"י משום הידור מצוה ונסתלק קושית תוס' ד"ה לולב ואם תקשי לך הכל ל"ל הך טעמא הלא בלא"ה ל"ק מהדר כמ"ש בתחילה דדוקא הנך דכתיבי מקמי' ביום הראשון עלה קיימו ולא רצו לתקן שיהיו נוהגים בשאר ימים אבל הדר דכתיב בתריה תיקון בכל הימים י"ל דזה דוחק דהא קי"ל כחכמים פ"ק דר"ה דף ט' וכ"פ הרמב"ם פ"י מהל' שמיטה דמקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו. אלא דהתוס' הקשו מדברים אחרים עדיפא מיני' אליבא דכ"ע: [ח] ויו"ט שני דידן הוא כיום הראשון דספיקא הוא. עי' מ"ש רבינו בפ' שלשה שאכלו בס"ם ל"ג לענין גשמים:[ט] פירוש שנלמת ונכווץ. וגורס כווץ: [י] ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם. ר"ל שנסדקו העלין היוצאים מן השדרה ונחלקו עד תחילת עץ השדרה. ואין להקשות הא קאמר נעשה כמו שנקטם ראשו ופסול. והר"ן פוסל במתני' בנקטם אפילו בכל שהוא י"ל דרש"י ורבינו מפרשי' בנקטם כמו כן דאינו פסול כי אם בניטל כל התיומת א"נ אף שניטלה פוסל בכל שהוא מטעם הידור. אבל בנסדק עד שנסדק כל התיומת: [כ] והוא כשני הולין דבוקין יחד. פי' ע"ז סי' תרמ"ה ס"ק ד' ואינו מוכרח אלא כמו שפי' הב"י דשני עלי לולב כפולים נקרא הוצא. ושני הולין היינו שהיה ללולב שני ראשי עלין והיו מחוברים ומותאמים ואחר כך נחלקה התיומת. וכ"ה ברמזים: [ל] אבל אם לא היתה התיומת מחוברת מתחילה כשר. נשמע מן הדא אם יש ללולב שני תיומות וניכר שלא היו מחוברים בתחלה שכשר ללולב: [מ] וכעין פי' זה נוטה פי' ה"ג. ר"ל שמפרש כמו כן נחלקה התיומת על הוצא העליונה. ולא אהולין של רוב הלולב אפס בזה אין בדבריו הכרע אם כפרש"י או כתשובת הגאונים: [נ] או כנפרדו עליו דמי וכשר ע"כ. עד הנה דברי תוס' הם בפ' הגוזל קמא דף צ"ו. ע"ש: [ס] ואע"פ שלא פי' שבהוצא העליון מדבר. ויותר מסתבר לומר שקאי אשאר הולי לולב וברוב עלין דהא נפרצו ונפרדו לא איירי אלא ברוב עליו. מ"מ ניחא לתוס' לפרש על עלה העליון מדקתני נחלקה התיומת ולא קאמר נחלקו בלשון רבים אבל רבינו חולק על זה דהא הרי"ף והרמב"ם מפרשי להא דרב פפא על רוב עלין וקשה להו למה קאמר נחלקה וכ"ל נחלקה התיומת [של] כל אחת ואחת קאמר. א"כ יש לפ' דה"ג נמי מפרש האיבעי' כרי"ף ולמב"ס: [ע] כדאיתא בתוספתא. ועי' בתוס' דף כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו עליו: [פ] וכן נחלקה של תשובת הגאונים הוא ברוב. ע"ש הוא וכצ"ל וכן נחלקה של ה"ג הוא ברוב עלין: [צ] ולפי מה שפירשו התוס' נפרצו כי חופיא-עי' תוס' דף כ"ט ד"ה נפרצו. היינו שחלק כל עלה לשנים. לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות חופיא ע"כ. אין לפרש כפי' רב אלפס דהיינו נחלקה התיומת ומה איבעי' לי' לרב פפא תפשוט לי' ממתני'. אבל הרב אלפס פי' נפרצו עליו כפרש"י ע"ש. וה"ה שפיר פי' לשיטתו הך דנחלקה התיומת ברוב עלין: [ק] אימא וכדי לנענע

וערבה שלשה טפחים לא דק ולחומרא לא דק. ולא ידענא למה השמיט הרב אלפסי הסיא דר"ט כיון דשמואל פסק כוותיה ודאי הלכתא היא [ר] ואע"ג דמתני' קתני שלשה טפחים כיון דאמורא פוסק דלא כמתני' הלכתא הכי ורבי יוחנן נמי לא פליג עליה דשמואל בהא [ש] דבאותן טפחים דאיירי שמואל איירי נמי רבי יוחנן [ת] וברייתא דהמפלת נמי אין צריך שיהו כל הטפחים שוין והאי שיעורא דאמרינן הוא דלא ליהוי פחות מהאי שיעורא אבל אי טפי בהו מהאי שיעורא כשר דקי"ל לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה:

ח מתני' הדס הגזול והיבש פסול ושל אשירה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותן ביו"ט: גמ' ת"ר ענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עליו הוי אומר זה הדס. ת"ר עץ שהוא עבות קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס ר"א בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה הדס. תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא רב כהנא אמר אפי' תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בריה דרב אשי אבא להוא הדס שוטה קרי ליה. הלכתא טרפי בחד קינא פרש"י שלש עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד וכן הרי וחד פי' שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על שניהם וכן היא דפ' הכונס (דף נח.) תלתא בחד קינא הוו קיימי פירוש שלשה דקלים יוצאין משורש אחד *וחומרא גדולה היא זו דאינה מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי שפיר כשהן סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו אע"פ שכל אחד בעוקצו וכן ההיא תלתא בחד קינא דפרק הכונס היה קרקע ביניהם אלא שלמטה מן הקרקע היה שורש אחד להן:

ט ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת. ומסכתת לה [דף לג ע"א] בהאשא מגלאה דקיימי ז' בחד קינא ואע"ג דנתרי ארבעה מיניה דהוה ליה רובו פשו להו תלתא בקינא דהוה להו עבות וכשר:

י ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא וברא כל אחד ואחד. פרש"י ג' בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבציר משלשה עלין לא הוי עבות ושיהו העלין הלחין בראשי הבדין אבל באמצען לאו הדר הוא ופירושו אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן (וכן משמע מתוך פרש"י) ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו ג' בדין והלא מתחלה אינם כי אם ג' ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיור ג' בדין וה"ר ישעיה דטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדין של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם שלשה בדין ובהן שלשה עלין לחין לכל אחד ואחד כשר דאי אהדס קאי הוה ליה למימר ונשתיירו בו שלשה עלין לחין ולא ג' בדין ותו דקאמר רב חסדא בראש כל אחד [א] ש"מ דאלולב קאי ע"כ. ולא נהירא דלמה דבר ההגא בלולב שיש בו יותר משלשה בדין כיון דאין צריך יותר ועוד יבשו רוב עליו משמע דאהדס קאי דאי אלולב קאי ויש לו בדין הרבה הוה ליה למימר יבשו רוב בדין ונשתיירו שלשה בדין ובהן שלשה עלין לחין ונ"ל יבשו רוב עליו של ההדס ונשתיירו בו ג' בדין והלתא בחד קינא מיקרי בד על שם שיוצאין כאחד ממקום אחד וכל קן וקן עומד לבד על כן נקרא בד [ב] כמו בדי מחטין דגבי מציאה (ב"מ דף כד.). בדי עלין לחין כלומר עלין לחין יש בכל בד ובד ולא שיהו כולן לחין דא"כ ה"ל למימר ג' בדין לחין מדקאמר שלשה בדי עלי לחין משמע שיש בהן מקצת עלין לחין ואפי' אין בכל בד ובד אלא עלה אחד כשר וקאמר רב חסדא שאותו העלה יהא בראש כל בד ובד כי ג' עלין של קן א' יוצא מכאן וא' יוצא מכאן והג' באמצע מורכב על שניהם הוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים וכתב הראב"ד ז"ל אם היו אלו שלשה עלין שנשתיירו כמושין פסול [ג] דאין מגיל מיד היבש אלא הלא "וזה ההדור ולא ידעינן חומרא זו מנין לו דכיון שהכמוש כשר דינו כלח לכל דבר [ד] ואין לו לדקדק מדהזכיר התנא לחין. כתב הראב"ד ז"ל דבעינן כולי שיעורא דהדס שיהא עבות למצוה או רוביה לעיכובא מדמקשה (דף לב:) לרב הונא על ר' טרפון דבעי הדס אמה בת חמשה דהשתא תלתא לא משכחינן חמשה מיבעיא אלמא בעי כולי שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא בת תלתא ובת חמשה ועוד דהדס דומיא דלולב מה התם בעינן רוב העלין בהכשר כדפי' לעיל (בפ' זה סימן ג') מן התוס' אף בהדס כך וא"כ אין הכשירו של הדס אלא בעבות הלכך למצוה בעינן כל שיעור הדס עבות ואם אין אלא הרוב עבות כשר "מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו הכי נמי אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו [ה] ויש אומרים ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרינן גבי יבשו עליו דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד ולא נהירא דלא בעינן עבות בראשו דהתם משום הדר הוא ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואע"ג שאינו בראשו קיים מצות עבות עד כאן [ו] ושאר המחברים כתבו בענין אחר ודברי הראב"ד ז"ל מחוורין. כתב בעל העיטור נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה [ז] דאם כן נפרצו דהדס היינו נשרו ובברייתא קתני נשרו רוב עליו ובלבד שיהא עבותו קיימת אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקין שתים ושלש ע"כ ודבריו אינן נכונים בזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימות אלא שנשרו העלים היתירים על העבות [ח] ונפרצו דמתניתין היינו שנשאר רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט ואף לפירוש ר"י דמפרש נפרצו עליו דלולב שנחלקו העלין כי חופיא. בנפרצו דהדס וערבה הוי פירוש נשרו דלא שייך בהו כי חופיא ולכך לא אמר בהו רב פפא דעביד כי חופיא: נקטם ראשו הנא עולא בר חנינא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר. ואיפסיקא הלכתא לקמן כר' טרפון דאמר אפי' שלשתן קטומים הלכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה [ט] ולקמן נדקדק בו:

יא [דף לג ע"ב] או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו השם יהיה בעזרו לא שנו אלא שחורות אבל ירוקות מיני הדס הן וכשירות ואמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דאמר רבי חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביום טוב [י] תנא אם עבר ולקטן כשר*:

יב תניא לולב בין אגוד בין אינו אגוד כשר רבי יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר' יהודה [כ] גמר לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה והלכתא כרבנן דאמרי דלולב אין צריך אגד ומיהו אגדינן ליה להדורא בעלמא דת"ר לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר ואמרי' מאי מצוה משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה. גרסינן בפרק ארבעה אבות נזיקין (דף ט.) אמר רבי זירא [ל] הידור מצוה עד שליש במצוה פי' אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפו ביפה במערבא משמיה דרבי זירא אמרי עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה פי' אוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב. והשתא דקי"ל לולב אין צריך אגד אי לא אהנחיה בהושענא מערב יו"ט [מ] מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי [נ] וכי אגיד ליה ביום טוב אגיד ליה כאגודה של ירק דשזיר שתי קצוות של הוצא והדר נעיץ להו מגרע גבי הושענא א"כ דעניב להו מיענב*:

הגה"ה
*ואם מיעטן בתר דאגדו כשר. מא"ז:

הגה"ה
*משמע מדבריו כשאוגדן מערב יום טוב אוגדן בקשר גמור ולא כאגודה של ירק דלאו אגודה היא וכן פרש"י. מא"ז: אגד לולב כתב רא"ש שצריך ב' קשרים זה על גבי זה דהיינו קשר הנאסר בשבת ויו"ט וראבי"ה [כתב] דנהגינן בלולב וגם בקשר של ציצית לקשור רק פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בשני ראשי האגד ב' פעמים. מרדכי (סי' תשמ"ח):

יג מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה של אשירה ושל עיר הנדחת פסולה נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה או שנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה. האי נפרצו עליה דהדס וערבה פירוש שנפרצו ממקום חיבורן [ס] אף לפירוש ר"י שפירש שנפרץ דלולב היינו שנחלקו העלין במקום התיומת דהאי לא שייך גבי ערבה והדס ולפרש"י נפרצו דשלשתן שוה ושנה בסיפא נשרו מקצת עליה כשרה לאשמעינן שנפרצו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוספתא (פ"ב) ושנאו באחרונה וה"ה בכולהו וגבי פסולה נקט נפרצו משום דהוה ברוב וגבי מיעוטא שייך לשון נשרו וכ"ש לפי' ר"י ומשום דלגבי לולב שנה נפרצו שנה בכולן אע"פ שאין פירושן שוה: גמ' ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ה"ל ערבי נחל מ"מ. [דף לד ע"א] אבא שאול אומר ערבי נחל שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנ"ל הלכתא גמירי לה וכתבו התוס' דאבא שאול וה"ק לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים אלא סברי כר"ע דאמר ערבה א' [ע] דשתי דרשות לא דרשי' מערבי כדמוכח הכא דלרבנן דדרשי מערבי לרבות של בעל ושל הרים צריכא למימר דהלכתא גמירי לה ואין הלכה כר"ע ודרשי' ערבי נחל שתים א"כ לא איתרבי של בעל ושל הרים א"כ צריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא אותן שגדלים על נחלי מים ולא של הרים ולא של בעל ע"כ [פ] וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשה לי שלא ראיתי העולם נזהרים מזה [צ] וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדלים על הנחל דמצוה להביא הגדלים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להן מערבי נחל. מ"מ לא ראיתי לרבותי שהיו מצווין להביא ערבה הגדילה על הנחל ונ"ל לפרש דערבי נחל הגדילות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרובה

הגהות הב"ח א אלא הלא ההדור ולא ידענא חומרא זו: ב הרוב עבות כשר ועוד מדנשרו: ג ונפרצו דמתניתין היינו שנשרו רוב עבות:

קרבן נתנאל

בו. ושיעור שלשה טפחים קחשיב על האגודה הדס וערבה. רש"י: [ר] ואע"ג דמתני' קתני שלשה טפחים. ושיעור הזה קאי על אגודת הדס וערבה. יען על הרי"ף יש לתרץ דפסק כרבי יוחנן דאמר בעלמא הלכה כסתם משנה וכר"י קי"ל לגבי שמואל: [ש] דבאותן טפחים דאיירי שמואל איירי נמי ר"י. ותימה לי מאי ראיה זו דהא שמואל בעצמו ג' טפחים שלמים קאמר. אע"ג דס"ל ב' טפחים ומחצה סגי. מ"מ קאמר ג' טפחים ולא דק לחומרא. אבל לרבי יוחנן איכא למימר דדק ודוקא ג' טפחים ולא פחות: [ת] וברייתא דהמפלת נמי אין צריך שיהו כל הטפחים שוין. כלומר ומברייתא דהמפלת אין לך להביא ראיה דלא קי"ל כשמואל דהא לדידיה טפח קטן הוא והתם קחשיב ה' טפחים משמע דדומיא דאידך ע"ז תירץ א"ל שיהיו כל הטפחים שוין. דמ"מ כיון דאיכא שם טפח עליו חשיב לי' התם עם שאר טפחים. ועוד תירצו תוס' שם ז"ל א"נ טפח בלולב לא קאי אטפחים קטנים ולא קאי קטנים כ"א אטפחים של הדס. ורבינו שלא כתב תי' זה ש"מ דס"ל דאפילו לולב לא בעי אלא י"ג אצבעות ושליש כמ"ש המרדכי בשם רבינו יונה ואנא סימן עליו מי בעל דברים ר"ל הלולב הוא בעל דברים שמברכין עליו. יגם אליהם ר"ת י"ג טפחים שלים: [א] ש"מ דאלולב קאי. דאי אהדס קאי הא אין לו אלא ראש א': [ב] כמו בדי מחטין גבי מציאה. והקשה בס' אליהו מזרחי על הסמ"ג שאינו מחוור מה שהביא ראיה לפי' בד קן מהאי דאלו מציאות. דהא בהדיא קאמר בגמרא מאי בדי שוכי ואמאי קרי ליה בד דכל דבר דתלו בי' מידי בד קרי לי' כי האי דתנן התם אפילו עלה א' בבד א' כשרה ועוד קשה דהא רבינו בתחלה פי' ע"ש שכל קן וקן עומד לבד מש"ה קרי לי' בד וא"כ מייתי ראיה מפרק אלו מציאות כאלו מטעם אחר קרי הקן בד ע"כ נ"ל להגיה וכצ"ל וכמו בדי מחטין. רצונו דהתם קאמר דכל דבר דתלו בי' מידי קרו לי' בד. מש"ה גבי הדס המקום הקן קורא בד דבאותו מקום לחוד תולה בו הקן. ובין כל קן וקן הוא מקום הלוק שאין נמצא שם עלין. משא"כ בדי מחטין ובדי ערבה שבכל הבד תולה בהם מחטין ועלי ערבות. והרי פי' רבינו דקן נקרא בד. פירוש ראשון על שם שכל קן עומד לבד. ופי' השני דמקום הקן קורא בד ע"ש דבאותו מקום תלוין העלי הדס ובין כל קן וקן לא תלוי בהן שום עלה: [ג] דאין מגיל מיד היבש אלא הלא וזהו ההדור. ר"ל אע"ג דקי"ל כמושין כשרין כדאיתא בברייתא דלעיל דף ל"א היינו דוקא שכל שיעור הדס כמוש אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח: [ד] ואין לו לדקדק מדהזכיר התנא לחין. דלא תנא לחין אלא משום דתני יבשו. נופל בהאיך עלין לשון לחין: [ה] ויש אומרים ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרי' גבי יבשו רוב עלי' דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד. זהו לפרש"י ולפי' ה"ר ישעיה דטראני. אבל לפי מה שפי' בו רבינו אין מקום לראיה זו: [ו] ושאר המחברים כתבו בענין אחר. הלא המה הרימב"א ודעימי' שהביא הטור שאפילו אין בו כי אם פעם אחת ג' בחד קינא כשר: [ז] דא"כ נפרצו דהדס היינו נשרו ובברייתא קתני נשרו רוב עליו כשר. ר"ל ואמאי קתני במתני' נפרצו עליו פסול. וע"ז השיב רבינו דבשלמא בברייתא נשתייר העבות בכל שיעור הדס. משא"כ במתני' שנשרו רוב עבות של שיעור הדס מש"ה פסול: [ח] ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט. פירוש שנשרו רוב עלין מכל קן דהיינו שלא נשאר רק עלה א' בקן בשיעור הדס דהיינו ג' טפחים נשר מכל קן ב' עלין כשיעור ז' גודלים. וכן פי' ר' ירוחם וב"י לחד פי' וב"ח והט"ז סי' תרמ"ו ס"ק ח' מייתו ראיה לזה. וגם הנכי אבית ראיה לזה הפי' דהא לפי' רבינו דנפרצו היינו שנתלשו מן השדרה וכבר כתב רבינו בדברי הראב"ד בסי' זה דהדס דומיא דלולב. ובלולב מבית רבינו לעיל תחלת סי' ג' דנפרצו עליו ברוב עליו מיירי כדאיתא בתוספתא. מש"ה ה"נ בהדס איירי שנפרץ ההדס ברוב עליו שנשר מכל קן ב' עלין. ואין להקשות לפירוש רבינו אמאי קתני סתם במתני' נפרצו עליו דהיינו נשרו פסול היכי פסק ותני הא בעינן רוב שיעור הדס מכל קן וקן. די"ל דהא גם לפי' בעל העיטור צ"ל דנפרצו עליו איירי ברוב עליו כדתני בתוספתא. אף שאינו מפורש במתני'. כמו כן אני אומר לפי' זה. מכל הלין נשמע דס"ל לרבינו שאם נשר עלה א' מכל קן וקן כשרה כדעת הרא"ה ולא כהר"ן. אלא שהב"י כתב אבל מלשון רבינו שכתב בשם הראב"ד נראה כפי' קמא ואפילו לא נשר מכל קן אלא עלה א' אע"פ שעדיין נשארו ב' עלין פסול. ע"כ. ואין אני רואה משמעות שם מדברי הראב"ד. אי תאמר מדקאמר ואם אין אלא הרוב עבות כשר מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו ה"נ אי הוי מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו ע"כ. ושאינו עבות בתולדתו היינו כשהמה שנים ונלמד מן נשרו ש"מ דלא מכשרינן בנשרו כי אם עלה אחת ונשארו שנים. אי משום הא לא איריא דמי לא עסקינן שאין עבות ולא נמצא בבד כי אם עלה [א'] לחוד. ולפיכך אין מדברי הראב"ד משמעות כלל. לכן אם נשרו מכל קן עלה א' אפילו רובו או כולה אין בהם פיקפוק כלל. אך בהני הדסים יבשים שמובאים ממדינת אטליא ולא נמצא בהם רק שתי עלין בקן א' צריך לבדוק אם נשר מן רוב עלה א' פסול וכ"פ הט"ז בסי' הנ"ל: [ט] ולקמן נדקדק בו. סי' י"ד. ועי' בהר"ן במתני' דלקמן ר"י אומר ג' הדסים: [י] תנא אם עבר ולקטן כשר. בנוסחא שבש"ס דייק הא עבר ולקטו מאי ולא מצינו שברייתא היא. ממשמעות לשון רבינו אפילו אם לקטו ביו"ט כשר. והא דלא מפליג ה"מ בדאשחיר מאתמול דהוי דחוי מעיקרא. אבל אי אשחיר ביו"ט הוי נראה ונדחה אינו חוזר ונראה תי' הב"י משום דס"ל כסוגיא דזבחים פרק כל הפסולין כל מה שיש בידו לתקן אמרי' ביה חוזר ונראה. והכא נמי יש בידו לתקן. דלבתר דמסיק כאן בשמעתין היכא דאית ליה הושענא אחריני כהאי גלקמן לאכילה בידו לתקן חשיב והתלמודא בתחילה דאמר היכא דאשחיר ביו"ט אינו חוזר ונראה אכתי לא אסיק אדעתיה טעמי' דיתיב רב אשי לר"א ברבי שמעון ועי' ב"ח ס"ק ו': [כ] גמר לקיחה לקיחה. עי' ריטב"א פ"ק דף י"א: [ל] הידור מצוה עד שליש. והתם מיבעי' לן שליש מלבר או שליש מלגיו ורב אלפס מסתם לה סתומי כי היכי דליגקיט לחומרא שליש מלבר דהכי ודאי עפי עדיף. ר"ן: [מ] מנח ליה בי"ט ושפיר דמי. אבל למ"ד צריך אגד בעינן בלולב קשר גמור וזה אסור לקשור ביו"ט: [נ] וכי אגיד ליה בי"ט אגיד ליה כאגודה של ירק. ש"מ דבחול אפילו לרבנן צריך לאגוד בקשר גמור. וכפרש"י ומרדכי בשם רא"ש וכ"פ בש"ע סי' תרנ"א: [ס] אף לפי' ר"י. עי' לעיל בפ' זה תחילת סי' ג' שם תמצא פי' רש"י ופי' ר"י: [ע] דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח הכא. וא"ת א"כ אמאי לא פריך ולאבא שאול של בעל ושל הרים מנ"ל. וי"ל דאבא שאול פליג אתנא דמתני'. וס"ל כתנא קמא דברייתא דאמרי ערבי נחל הגדלים על הנחל ולמעוטי של בעל ושל הרים: [פ] וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים. דברי רבינו תמוהים מאד בזה. דאינו נראה שום משמעות. אדרבה מביא המתני' של בעל כשרה. גם אינו ממעט בברייתא אלא צפצפה. ותו מייתי הך ת"ר איזוהי ערבה ואיזו היא צפצפה. וערבה הגדילה על ההרים נמי יש לה כל סימנים כאותה ערבה הגדילה על הנחל. וראיתי בריטב"א שהוכיח מברייתא זו. דאם נאמר דוקא כשגדלה על הנחל. א"כ כל הני סימנים למה לי הל"ל בקיצור איזהו ערבה הגדלה על הנחל ע"ש וזה ליתא דהאה למעוטי צפצפה אף שגדלה על המים וכ"ת בש"ג כשצפצפה על המים מ"מ פסולה. אף שהתוס' אינם פוסקים כהך ברייתא. אבל האלפסי שמייתי הברייתא נהלכה לא די שאין משמעות ברי"ף אלא נהפוך הוא דוקא צפצפה פוסל הא של הרים ושל בעל מבמשמעות שלו שמכשיר וצ"ע: [צ] וגם רש"י פי' ט' דמרבה להו מערבי נחל. אע"ג דרש"י לא בא אלא לפרש ולא לפסוק שום הוראה. מ"מ מאחר דגם רש"י הולך בשיטה.

גדילה על הנחל למעוטי לפלפה הגדילה בהרים. ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי לפלפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל הן והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכי שתי ערבות [ק] וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' לולב הל"ג) שכתב ערבי נחל האמורות בתורה אינו כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל עלה שלו משוך ופיהו חלק וקנה שלו אדום ירוק מין זה גדל על הנחלים לכך נקרא ערבי נחל ואפי' היה גדל במדבר או בהרים כשר ע"כ: ת"ר איזהי ערבה ואיזו היא לפלפה ערבה קנה שלה אדום עלה שלה משוך ופיה חלק לפלפה קנה שלה לבן עלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא ואע"ג דאית ליה שם לווי : יד [דף לד ע"ב] מתני' רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרוג אחד ואפי' שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שאתרוג אחד ולולב אחד כך הדס אחד וערבה אחת: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון *והא דמכשיר בהדס קטום טפי מלולב וערבה פי' ה"ר ישעיה ז"ל משום דענפיו חופין את עליו [ר] ואין קטימתו נראית כל כך והראב"ד ז"ל ובעל המאור ז"ל [ש] חלקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא [ת] ופירושם רחוק מן הדעת וכל הני שיעורי שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול ואין כאן משום בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד אלא אם כן מוסיף מין אחר כדמוכח סוף פ' ראוהו בית דין (דף כח:) והרמב"ם ז"ל כתב (פ"ז מהל' לולב הל' ז') אם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף וגוי מצוה הוא אבל שאר המינים אין מוסיפין על מנינם ואין גורעין מהן ואם הוסיף או גרע פסול והפכא מסתברא דבהדס כתיב מניגא ענף עץ עבות ובערבה כתיב ערבי ומיעוט ערבי שתים אבל כל מה שמוסיף בכלל ערבי הוא. וחכמי פרובינצי"א הקשו עליו וחזר בו והכשיר הכל ויראה שכן באתרוג ולולב אין בהם משום בל תוסיף אע"ג דכתיב כפת ופרי עץ כיון שאינו מוסיף מין אחר והא דאמרי' לקמן (דף לה.) פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה היינו לענין חובת לקיחה כלומר אם באת להצריך שנים ושלשה כי היכי דמתנכר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ובהדס שאינו עבות נחלקו הגדולים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לנוי [א] בה"ג כתב דהדס שוטה אפי' בהדי אסא אחריני פסול ור' נטרונאי כתב אם יוכל לעשות כולו מן העבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא שלשה הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכן כתב רבי פלטיא מן המקרא היה משמע דשני מינין הן דכתיב בעזרא ועלי הדס ועלי עץ עבות. ואמנם אנו רואין שגדלים בערוגה אחת ושוין במראה ובקומה זה יוצאין עליו עבות וזה אין יוצאין עליו עבות ואפילו שפסלו הכתוב למצות הדס מ"מ מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף מידי דהוה אסיב ועיקרא דדיקלא דאמר לקמן (דף לו:) דאוגדים בו את הלולב לרבי יהודה אבל לא במין אחר משום דסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה ליה ה' מינים אבל סיב ועיקרא דדיקלא אין בו משום בל תוסיף משום דמינא דדיקלא הוא אע"פ שאינו כשר ללולב ומה שחלקו הכתוב לשנים לאו משום דשתי מינין נינהו אלא אמר להם עזרא שידקדקו ויחפשו להביא עבות למצות לולב ומעלי הדס יביאו הרבה לעשות סוכה (בגמרא לעיל דף יב.). [ב] תניא אמר רבי אליעזר יכול יאגדן כולן כאחד אמרת וכי נאמר וכפות והלא לא נאמר אלא כפות תמרים ומנין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם לקיחה תמה. [ג] תניא ד' מינין שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פרים ולא רימון ולא דבר אחר ויש שרוצים לדקדק מכאן דאם לא מצא האתרוג כשר מברך בפסול מדנקט פרים ורמון דוקא ולא נקט פסול ואור"י דיש לדחות דנקיט פרים ורמון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם אבל י"ל דשרי כמו לולב פסול לרבנן דשרי בשעת הדחק דתניא בכולן כמוסים כשרים יבשים פסולים ר' יהודה אומר אף יבשים כשרים אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכים שהיו מורישים את לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפילו בפסול *וכן כתב הר' ישעיה דטראני וכן כתב הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואומר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפילו דיעבד אפילו במקום הדחק לא יצא בו דאיך יתכן זה להיות שבמקום

הגה"ה
*ופסק ר' אליעזר בר נתן כר"ע דאי עביד נמי חד ולא קטים כשר ואמר מורי ראבי"ה דנראין דבריו מדפריך לדרוש נהו כר"ע וכו'. וכמדומה אני שכך ראיתי בצרפת עושין אבל יש שנוהגין שעושין ענין אחר פאורות של ערבה כמנין לולב בגי' שזהו ס"ח וג' כנגד אתרוג ולולב והדס הרי ע"א כנגד סנהדרי גדולה וכן מנהג בישיבה. מא"ז :

הגה"ה
*וכן כתב בא"ז אם אינו יכול למצוא לולב או אתרוג כשר יכול לברך על אתרוג שניקב או שיש בו פסול אחר משום כיון דלא איתמר בהדיא הלכה כרבנן כדאי הוא רבי יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק דמכשיר בלולב ואתרוג יבש דלא בעי הדר וכיון שהתרנו ביבש שפסול אף ביו"ט שני ה"ה בשאר פסולין בשעת הדחק. מא"ז :

הדחק יוצאין בו ומברכין עליו לכתחלה ושלא במקום הדחק אפי' דיעבד לא יצא וסברא הוא [ד] כי היבש כמת הוא וכמה שנכתת שיעורו ואינו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב ואתרוג וזהו שאומר אין שעת הדחק ראיה כלומר שלא עשו כן אלא כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב וכמו שאמרנו ביבשים שנוטלין אותו לזכרון בעלמא שלא תשתכח וכו' ה"נ במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפ"ה מצוה ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב כדאמרינן לא מצא אתרוג וכו' ואמרי' פשיטא מהו דתימא כי היכי דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה חורבה דכי איתיה לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי להנך שמע מינה היכא דליכא למיחש לחורבה כי הכא צריך למינקט כי היכי דלא ליתשכח מצות לולב ועוד מדקאמר נייתי כי היכי דלא ליתשכח מצות אתרוג ואי לא נקיט לולב אמאי מייתי פרים שלא תשתכח תורת אתרוג וכי חמור תורת אתרוג מתורת לולב אלא ש"מ דנקיט לולב אע"פ שאין אתרוג וסלקא דעתך אמינא ליגקוט בהדיה פרים או רמון לזכרון דהאי אתרוג קמ"ל דמוטב ליטול הלולב ולא ליטול עמו מין אחר במקום אתרוג משום דנפיק מיניה חורבה ואם תאמר בלולב נמי נפיק חורבה מיניה דזימנין הוה ליה תרוייהו ובעי למיפק בלולב לחודיה ולא היא דארבעה מינין שבלולב מפרשי באורייתא ולא אתא למיטעי אבל אתרוג לא אתפרש בהדיא וקסבר אינים דפרים או רימון פרי עץ הדר הוא ובין יבשים ללחים ליכא למיגזר משום חורבה דהיכא דאיכא לחין לא שבקי לחין ועבדי יבשים ע"כ. ומלשון אין שעת הדחק ראיה אינו מורה על פי' זה דרבי יהודה הביא ראיה לדבריו דאמר יבשים כשרים ומברכין עליהם מבני כרכים שהיו מברכין על היבשים ואמרו לו חכמים אין שעת הדחק ראיה שאין ללמוד שלא בשעת הדחק משעת הדחק אבל מודו רבנן דבמקום הדחק היו מברכין דאם לא כן יאמרו לו בשעת הדחק נמי לא היו מברכין [ה] אלא כל הני פסולי מסרן הכתוב לחכמים [ו] והם אמרו שלא בשעת הדחק אפילו בדיעבד לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצות אבל במקום הדחק הכשירום כיון שאי אפשר בענין אחר מברכין עליהן. בפ' הקומץ רבה (דף כז.) ארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה ואמר רב חנן בר רבא לא שנו אלא שאין לו *אבל יש לו אין מעכבין ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה דקי"ל לולב אין צריך אגד וכן פירש בה"ג ולא נהירא לר"ת דכיון דכולן מצוה אחת לא מיסתבר שיוציאו בזה אחר זה והגיה בספרים לא שנו דמעכבין משום גזירה אלא שאין לו אבל יש לו תמה היא אע"פ שלא חברם באגודה אחת כרבנן דלא דרשי לקיחה לקיחה ולא נהירא לי גירסתו ופירושו דאם לא בא להשמיענו רב חנן בר רבא אלא דהלכה כרבנן דלולב אין צריך אגד לימא הלכה כרבנן ועוד למה לי כלל ממילא ידענא דהלכתא כרבנן אלא אתא לאשמעינן דכיון שמונחין כל ארבעתן לפניו שמברך ונוטלן זה אחר זה [ז] ומסתבר שמגביה הלולב תחלה שמזכירים אותו בברכה : טו מתני' אתרוג הגזול והיבש פסול של אשירה ושל עיר הנדחת פסול של ערלה פסול ושל תרומה טמאה פסול ושל טהורה לא יטול ואם נטל כשר ושל דמאי ב"ש פוסלין [א]וב"ה מכשירין *אית ספרים דגרסי אמתניתין של אשירה ושל עיר הנדחת פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה משום דס"ל דלא שייך למיפסל משום דמיכתת שיעוריה משום דלא אשכחן שיעור מפורש באתרוג והא דאמרי' כאגוז כבילה לאו משום שיעור הוא אלא כדמפרש טעמא (לעיל דף לא:) [ח] משום דלא גמר פירא הוא ולא נהירא לר"י דא"כ אמאי איצטריך לפרש טעמא דאשירה ועיר הנדחת [ט] גבי לולב משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ועוד אמאי שריא באשרה דנכרי דיעבד דהא משום מצוה הבאה בעבירה פסלינן בדיעבד אלא ודאי לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה אלא דומיא [ב]דגזל דמחמת עבירה הוא דגזל באותה המצוה שיוצא בה [י] אבל הכי לא נפיק בהו מחמת העבירה שנעשית ובאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעינן דמינכר לקיחה ומהאי טעמא פסלינן פלפלין וכיון דמיכתת שיעוריה הוי כאילו נשחק כולו והוי כאילו לא מנכר לקיחה : [דף לה ע"א] גמ' ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזה זה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלים לא אפשר היכי ליעביד לנקט חדא לא מינכרא לקיחה לנקט תרי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' פירות הלכך לא אפשר : מתני' עלתה חזזית על רובו ניטלה פיטמתו נקלף נסדק ניקב חסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה

הגה"ה
*ודוקא ביו"ט ראשון אבל ביום טוב שני אין מעכב ואפילו אין לו אתרוג יטול שאר מינין ויברך שהרי דרשינן ולקחתם לקיחה תמה למעוטי חסר ודרשינן נמי לארבעה מינין שמעכבין זה את זה הלכך כי היכי דלקיחה תמה פוסל אתרוג חסר דוקא ביו"ט ראשון ה"נ לקיחה תמה המעכב בארבעת מינין דוקא ביו"ט ראשון וכן הלכה. מא"ז :

הגה"ה
*של מעשר שני אמרינן בירושלמי דלא יטול ואם נטל כשר. מא"ז :

הגהות הב"ח א וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר אית ספרים כנ"ל והגה"ה המתחיל של מע"ש נמחק לגמרי : ב דומיא דגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא וכו' שנעשית בה ובאתרוג :

קרבן נתנאל

כפיטה זו לפרש דשל בעל ושל הרים אינם בכלל ערבי נחל. אם לא מריבוי דערבי ממילא נמאי דקי"ל כרבנן דמצרכי שתי ערבות דדרשי ערבי שתים א"כ לא איתרבי של בעל ושל הרים ופסולין אף דיעבד. אלא דיש לבעל דין לחלוק ולומר דלרא"י ס"ל דאף למסקנות הסוגיא דלא דרשי שתי דרשות מערבי. מ"מ נוכל לומר דאף דת"ק דאבא שאול דרשי מערבי לרבות של בעל ושל הרים. שתי ערבות בעינן דלאו ממילא שמעינן דערבי לשון רבים ולאו דרשה מקרי. וא"כ מש"ה אין העולם נזהרין מזה. ע"ז השיב רבינו בתשובה אחלת אף את"ל כן מ"מ אי אתה מודה לי דלפרא"י מצוה להביא מן הגדלים על המים ולא ראיתי מרבותי שהיו מצווין לכתחילה להביא מן הגדלים על המים עם שרבותי מדקדקין במצות היו : [ק] וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל. דלא מצריך קרא לרבוי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל הן. ואינו מחוור דמנא ליה לפרושי מלתא דהרמב"ם הכי. אימא משום ריבויא דערבי כדקתני בברייתא ר"ל ערבי נחל מ"מ שפירושו מריבוי דערבי לשון רבים. לא"ת. ותי' הב"י דהא הרמב"ם פסק כרבנן שתי ערבות מקרא דערבי. א"כ א"א לומר דדרשי ביה לרבויי של בעל ושל הרים דשתי דרשות לפום סוגיא לא דרשינן ביה ובס' ל"מ הקשה עליו דהרב לא השיג על רבינו אלא מנין הוציאו מדברי הרמב"ם וזה הסברא אינו אלא בדברי הגמרא עצמה. ולא אוכל לכוין דעתו דהא בגמרא אית לן למימר דת"ק ואבא שאול ס"ל כר"ע דסגי בערבה אחת כמ"ש תוס' ויש עוד תי' על קושיות מהרא"מ בב"ח ע"ש : [ר] ואין קטימתו נראית כל כך. ולפי זה אדחי ליה סתם מתני' דלעיל סי' א' דקתני גבי הדס נקטם ראשו פסול. גם הך שמעתתא דף ל"ג דפסלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה וכמ"ש רבינו בס"ס י' ע"ש : [ש] חלקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא. דקטומים דמתני' דהכא היינו שדלך ענפי הדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות וכן מפסיקין בקני ההדס דלא הוי תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותם מהם נקראים הבדין קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ור"ע סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא והשתא אתי שפיר דקי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינין. ואתיא כהלכתא כולה שמעתין דפסלינן וטרינן בעלתה בו תמרה. ולדיעה זו צריכין לקטום אותן הפארות והבדין שמפסיקין בקני ההדס. אך רבינו דוחה פירושם בשתי ידים וע"ז אנו סומכין שאין נזהרין לקטום אותם: [ת] ופירושם רחוק מן הדעת. דא"כ לא ליסתמיט תנא בשום דוכתא למיתני אם יש לו פארות ובדין פסול כדקתני גבי הדס אם ענביו מרובים מעליו פסול ואם מיעטן כשר : [א] בה"ג כתב דהדס שוטה אפי' בהדי הדס אחרינא פסול דס"ל דשני מינין הן ועובר על בל תוסיף שמעתי מקשין מהא דאמרי' לקמן דף ל"ז ור"י סבר הני לדפנות עלי הדס (זהו הדס שוטה) ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך. ולר"י אין מסככין אלא בארבעה מינים שבלולב ש"מ דמין א' הוא עם עץ עבות. וניחא לי עם מה שכתבו תוס' שם והביאו עלי זית ר"י הוי מוקי ליה לדפנות ש"מ דלא היה לתוס' בגירסתם בגמ' ור"י סבר הני לדפנות א"כ כמו כן לא היה לבעל ה"ג גירסא זו ומעתה נוכל לומר דלר"י מפרשינן לקרא עלי עץ זית ועלי עץ שמן ועלי הדס לדפנות ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך. ואין להקשות על בה"ג דהא

מדר"י נשמע לרבנן דאם הוסיף מין אחר לנוי אין בו משום בל תוסיף כמ"ש רבינו בפ' זה סי' כ"ד ע"ש. די"ל דס"ל לחלק דמאי איגוד דר"י שלא היה דרך גדילתו משא"כ כשהוסיף לנוי דרך גדילתו: [ב] תניא אמר ר"א יכול יאגדן. הגי' זה נכונה וזהו כגי' הרי"ף ודלא כגי' שלפנינו אמר לו ר"א דמה שייך שאלה זו בדר"ע : [ג] תניא ד' מינין שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. ובגמרא פריך אין מוסיפין פשיטא ולגי' שלפנינו כשם שאין פוחתין כך אין מוסיפין ניחא אבל לגי' הרי"ף ורבינו אמאי לא פריך אאין פוחתין פשיטא י"ל דקמ"ל דד' מינים מעכבין זה את זה כדאמר בסמוך. אבל אין מוסיפין מאי אריא גבי לולב בכל המצות אין רשאי להוסיף שעובר על בל תוסיף : [ד] כי היבש כמת הוא. עיין בפ' זה סי' א' : [ה] אלא כל הני פסולי מסרן הכתוב לחכמים. דהא כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא שאר ימים וכתיב ליון דורש אין לה מכלל דבעי דרישה כדאמר לקמן דף מ"א ועבדינן זכר למקדש כל שבעה. ובגין דא פסלינן איזה פסולים כל שבעה וקצת פסולים מכשרינן כמ"ש רבינו לעיל סי' ג'. וזה נמסרו לחכמים כגון בסדר משום הדור מצוה אמרו חכמים שיפסול כל שבעה. וזה לא אמרו אלא שלא בשעת הדחק אבל בשעת הדחק הם אמרו שיברך על יבש כי בענין זה כיון דלא אפשר לא עשאו זכר למקדש לענין אותו פסול. ודלא כהו"ת חכם צבי סי' ע' שהשיג על רבינו בזה וז"ל ובעיני יפלא דלא אמרי' הכי אלא בשני כתובים המכחישין זה את זה כאותה דפ' אין דורשין באיסור מלאכה של חוה"מ. ומה דעתו שרבינו לא ידע מזה אשר כל מלפוני פ"ס גלוי לפניו ואת מי אין כמו אלה. ורצוי להעריך שיהיה דברי חכמים הראשונים קיימים. ותו מה שפוסק שמה לברך ביו"ט ראשון באתרוג שניטל עוקץ עי' לקמן סי' ע"ז מ"ש בזה : [ו] והם אמרו וכו' אבל במקום הדחק הכשירוהו. וא"ת תינח כל שבעה שהמה מדרבנן יו"ט ראשון מא"ל שהוא מדאורייתא. י"ל דא"כ ביום ראשון אין מברכין. ובני כרכים מורישים לולבים על יו"ט שני על שעת הדחק ור' יהודה נמי לא מייתי ראי' אלא מיו"ט שני דלרבנן הדר פסול כל שבעה. א"כ כיון דביו"ט שני מברכין ה"נ מברכין ביו"ט ראשון נמי מדרבנן אף שמדאורייתא פסול כמ"ש בשו"ת חכם צבי סי' ע': [ז] ומסתבר שמגביה הלולב תחילה שמזכירים אותו בברכה. וכן ברוקח סי' ר"כ וזהו שלא כדעת מטה משה ושל"ה שהביא מ"א בסי' תרנ"א ס"ק ח' שיטול האתרוג בתחלה ע"ש : [ח] משום דלא גמר פירא הוא. וה"ה נאידך טעמא משום הדר דהא של אשירה יש בו הדר וגמר פירא : [ט] גבי לולב משום דמיכתת שיעורי' תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. וליכא למימר דניחא למימר הך טעמא כדי לפסול אפילו ביו"ט שני. דהא מסיק רבינו לעיל סי' ג' דמשום מצוה הבאה בעבירה אפילו במילי דרבנן פסול. אך יש לדחות דהך דמצוה הבאה בעבירה יליף מדברי הקבלה והבאתם גזול ואת הפסח ועפי ניחא ליה למיהב טעמא שפסול מדאורייתא גבי לולב : [י] אבל הכי לא נפיק בהו מחמת העבירה שנעשית. וכ"כ התוס' לעיל דף ל'. ובא"ח סי' י"א סעיף ח' המשתחוה לפשתן נמוע כשר לציצית וכתב עלה הפ"ז ואין כאן מצוה הבאה בעבירה שהרי הוא לא עשה העבירה ע"כ. משמע הא הוא עצמו השתחוה לפשתן אסור לציציתו. ואישתמיטתי' דברי תוס' ורבינו הכא דלא חשיב מצוה הבאה

פסול. עלתה חזזית פרש"י כמין אבעבועות והוא שיש בהן ממש שמקומו ניכר במשמוש שהוא גבוה משאר האתרוג ובירושל' (הל' ו) מסיק עליה רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולים אינם פוסלין אלא ביום טוב ראשון בלבד תמן אמרי' רובו מצד א' חוטמו כרובו. הא דאמרי' רובו מצד אחד [כ] י"ל כגמ' דידן דהיינו במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות אפי' מיעוטו פסול ולא כדברי המפרשים דברובו של צד אחד מיפסיל כיון דמתני' בסתמא קתני רובו של אתרוג קאמר. [ל] ונראה שהירושלמי סובר שהחזזית חשוב כחסר ולכך לא מיפסיל אלא ביו"ט ראשון ולא מיסתבר כלל דאי טעמא משום חסר מאי נ"מ בין רובו למיעוטו בחוטמו אלא ודאי משום הדר הוא ומיפסיל בכל הימים או שמא הירושלמי פליג אגמרא דידן [מ] וסבר דאפילו בהדר לא מיפסיל אלא ביו"ט ראשון:

טז [דף לה ע"ב] גמ' [נ] ניטלה פיטמתו תניא רבי יצחק בן אלעזר אומר ניטלה בוכנתו פירש רש"י בשם רבינו יעקב ברבי יקר פיטמתו [ס] ראש האתרוג כמו פטמא של רימון ועוקצו זנבו ורבי יצחק בר אלעזר היה שונה במתני' במקום פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כעין בוכנא ובשם רבינו יצחק הלוי פירש פטמא ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטל מן העץ מה שהוא חוץ לגומא שבאתרוג כשר פיטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בוכנתו מה שנכנס לתוך האתרוג כבוכנא הנכנס לתוך העץ ומכה באסיתא ועתה לפי' קמא אין פסול בעוקץ כלל אפילו נתלש העוקץ ונשאר מקומו כמו גומא לפי שלא נחסר מגוף האתרוג כלום מידי דהוה אנקלף דלא מיקרי חסר דאין הקליפה מכלל האתרוג* ולפרושא בתרא אין פסול בפטמתו שבראש האתרוג לפי שאינו מכלל האתרוג ופרש"י דלישנא קמא עיקר דלא מלינו בשום מקום עוקץ לגבי פטמא ורבינו תם אומר דמלינו עוקץ ופטמא במקום אחד בסוף יוצא דופן (דף מז.) גבי סימני בגרות דתנן משתשחיר הפטמא רבי יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור ועוקץ הוא חודו של דד שמכנים התינוק לתוך פיו ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב וקלת היה נראה מדמזכיר גבי אתרוג פיטמתו ועוקצו וחוטמו וכן מזכיר נמי התם גבי דדי אשה משמע שלשתן במקום אחד מצד ראש של אתרוג שיוצא מתוך חודו של אתרוג כמין עוקץ בולט וקשה כעץ וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו כלומר שניטל אותו העוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג [ע] ולהך פירושא אין פסול בזנב האתרוג ובערוך פירש בשם ר"ח נטלה פיטמתו נראין הדברים שהוא דד והוא החוטם כמין פיטמתו של דד כדתנן פטמא של רימון. וניטלה בוכנתו היינו קלה העץ הניתן באתרוג כאותו דחולין (דף מב:) [פ] אהאי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ומשמע מתוך פירושו דפטמתו ובוכנתו תרי ענייני נינהו זה בראשו וזה בעוקצו [צ] ולא בא רבי יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה וכ"כ הרב אלפס והרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' לולב ה"ז) וכן נהגינן [ק] ליפסל בשניהם כשהיה פטמא בראש האתרוג וניטלה אבל יש אתרוג שלא היתה בו פטמא מעולם ואינו נפסל בכך [ר] וכן אם ניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג פסול אבל אם נשאר בו כל דהו כשר:

הגה"ה

*ובלבד שניטל זנבו באותו צד שלא נחסר מגוף האתרוג אבל אם נחסר התם ודאי פסול ואי ליכא אחרינא אפילו ניקב נקב מפולש כשר ובלבד שלא יהא חסר אלא משהו ובלבד שלא מצא אחר לקנות אבל אם מצא אחר הדר הימנו וסמך על זה ולא קנאו אסור לכתחלה. מא"ז:

יז נקלף אמר רבא האי אתרוגא דאיגליד כי אהינא סומקא כשר פירוש שלאחר שניטלה הקליפה הוא מאדים כתמרה אדומה וכן כל פירות הנקלפין מאדימים ומיירי שלא ניטל אלא הקליפה האדומה ולא ניטל מן הלבן עמה כלום דא"כ הוה ליה חסר. והתנן נקלף פסול (דף לו.) לא קשיא הא בכולה הא במקצתה פרש"י במקצתה פסולה דהוה ליה מנומר ור"ח פירש איפכא בכולה פסולה דהא לטרפה מדמינן ליה וגבי טריפה אמרינן הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כסלע כשרה וכן כתב הראב"ד ז"ל ועוד כתב דוקא שנקלף במקום אחד אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות [ש] אפיל' במיעוטו נמי פסול משום דה"ל כמנומר כי מקום הנקלף אין מראהו דומה לשאינו נקלף ואם היו מראיו שוין כשר ויש אומרים שאע"פ שנקלף בשנים ושלשה מקומות ואין מראיו שוין כשר לפי שאינו דומה לחזזית כי החזזית אינו ממראה האתרוג אבל נקלף אף על פי שאין מראיהן שוין מכל מקום כולן ממראה אתרוג הם ולא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנה לחברבורות כמין מראות אחרות כמו חזזית והלבן והכושי שהוא פסול אבל אם נשתנה מקום הקלוף למראה פסול זהו ודאי כמנומר. ובחוטמו אפילו במשהו פסול דומיא דחזזית [ת] והא דאמרינן בכולו פסול לאו דוקא כולו אלא אפילו רובו דדמי לחזזית דפסול ברובא ע"כ [א] ומיירי שנשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו אם לא נשתייר בו אלא כסלע כשר:

יח וחזזית שעלתה על רובו או על מיעוטו בשנים ושלשה מקומות או מנומר יראה שיש לו תקנה על ידי קליפה [ב] אם יהיה מראה הקילוף כמראה אתרוג כשר וזהו פסול שחוזר להכשירו: ניקב תני עולא בר חיננא ניקב נקב מפולש במשהו נקב שאינו מפולש בכאיסר ואפילו לא חסר כלום [ג] ואסיפא קאי וכן מוכח בירושלמי (הל' ו) דגרס התם ניקב ולא פילש מכפנים כשר כי הא דתנן ניקב ולא חסר כל שהוא כשר מיהו לשון הירושלמי משמע דאע"פ שאינו מפולש מעבר לעבר אלא לחלל הוי מפולש מדקאמר ולא פילש מכפנים הא פילש מכפנים פסול אע"פ שאינו מפולש משני לצדדין וכן פי' ר"י אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעין בתוכו פסול אע"פ שלא חיסר כלום והא דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד החדרים ונקב עד החדר בכלל מפולש הוא וכן מסתבר דפסולי אתרוג לטריפות מדמינן להו כדקאמר בגמרא אי נקלף תנינא דתנן נקלף פסול כי היכי דגלודה טריפה אי נסדק תנינא דתנן נסדק פסול כי היכי דנסדקה הגרגרת לכל אורכה ולא נשאר בה חוליא למעלה וחוליא למטה טריפה הכי נמי באתרוג אם נסדק לכל אורכו פסול והא דפריך אם ניקב תנינא לא הוי פירושא כי הנך דהא באתרוג ניקב ולא חסר כשר והתם ניקב קרום של מוח או של ריאה טריפה אלא הכי פירושו תנינא דכשר הכא והתם טריפה ואל תתמה מאי שנא משאר טריפות שפסול באתרוג דשאני התם דהקרום לחודיה קאי והטריפות תלוי בנקיבת הקרום והרי ניקב כולו אבל הכא כוליה אתרוגא חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לבית חללו [ד] אבל אם ניקב עד חדרי הזרע ודאי טריפה דאותם חדרים במקום סימפוני הריאה קאי כדמוכח שמעתתא דמדמי ליה הש"ס לריאה שנשפכה כקיתון אבל בהלכות גדולות כתב מפולש כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה אבל מצד אחד אפילו ניקב לחלל לא הוי מפולש וכשר והירושלמי כתב הראב"ד ז"ל שיש לפרש דהכי קאמר דאע"פ שהוא נקוב מכאן ומכאן אם לא פילש מכפנים כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה כשר שלא תאמר מעיו של אתרוג כמטוקבין הן ואפשר שסובר בעל ההלכות דהך בעיא דבעי הש"ס אי מדמינן אתרוג שנמוח בפנים וקיימי חדרי הזרע לריאה שנשפכה כקיתון ולא איפשטא אזלינן לקולא ולהכי קאמר ניקב לאותן חדרים לא הוי כמפולש וכן משמע שהרב אלפסי סובר דאזלינן בהך בעיא לקולא דהני פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים [ה] ולהכי לא הביא זאת הבעיא:

יט עלתה חזזית על מיעוטו כשר אמר רב חסדא אמר רב לא שנו אלא במקום אחד אבל [ו] בשנים ושלשה מקומות [ז] הוה ליה כמנומר ופסול כתב הראב"ד ז"ל נ"ל שנתפזר הנימור ברובו של האתרוג אע"פ שהחברבורות עצמן מיעוט הן אבל במיעוטו כגון שאינו אלא בצד אחד של האתרוג כשר ולפי זה הא דתניא מנומר פסול היינו שפשט הנימור ברוב האתרוג וגבול ושיעור טוב הוא דלא מיסתבר למימר שאם היו באתרוג כמין שני טפין ושלש של נימור כל דהו זה בצד זה שיפסול בכך אבל אין הלשון מורה על פירושו דמשמע דשנים ושלשה מקומות דומיא דמקום אחד מה מקום אחד במיעוטו אף בשנים ושלשה מקומות במיעוטו אם לא שנאמר דבהכי דמי ליה שהחברבורות של שלש מקומות הן מיעוט האתרוג כמו במקום אחד אבל פיזור הנימור הוא ברוב האתרוג:

כ אמר רבא ובחוטמו אפילו כל דהו פסול פירש רש"י בשופי גובהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבאותו שופי אדם נותן עיניו משמע מתוך פרש"י שאין כל השיפוע עד הפיטמא נקרא חוטם אלא שופי גובהו שממנו משפע ויורד אבל מדהזכיר הרב אלפסי ז"ל ור"ח ז"ל [ח] החוטם אצל הפיטמא משמע שהשיפוע קרוי חוטם וכן עמא דבר שמשופי גובהו עד הפיטמא פוסלין חזזית כל דהו וה"ה יבשות וכל הפסולים משום הדר ויבשות האתרוג דימה הראב"ד ז"ל לבשר חי כי הליחות לפירי כמו הדם לבשר חי שכל זמן שהוא מוציא ליחה או בסחיטתן או מדוחק חתיכת הסכין [נקרא לח] וכשתכלה הליחה שבו שאינו מוציא שום ליחה הרי כבשר מת שנוקבין אותו ואינו מוציא טיפת דם אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחטו ולא לחותכו אבל מכיון שאמרו נקב שאין בו חסרון כשר [ט] יכול להעביר בו מחט [י] (ב) וכן חוט ואם יש בו ליחות יראה בחוט ואין ליתן לו סימן של יבשות הלולב שכתבתי לעיל (סימן א) הלבנת פנים לפי שהאתרוג אינו מלבין כשיבש אלא הוא מאדים ופניו מתכרכמות לפיכך הסימן הנכון הוא בליחות:

הגהות הב"ח א כאותו דחולין האי בוכנא דאטמא: ב יכול להעביר בו מחט וכו חוט:

קרבן נתנאל

הבאה במצירה כיון דלא נפיק בה מחמת עבירה שנעשית: [כ] י"ל כגמרא דידן. לקמן סי' י"ח: [ל] ונראה שהירושלמי סובר שהחזזית חשוב כחסר. ודקאמר כל הפסולין אינן פוסלין אלא ביו"ט ראשון היינו מחזזית ואילך: [מ] וסבר דאפי' בהדר לא מיפסל אלא ביו"ט ראשון. ודקאמר כל הפסולין קאי נמי לפ"ז אפילו אגזול ויבש ועי' בתוס' דף כ"ט ד"ה קא פסיק: [נ] ניטלה פטמתו. פסול ובשו"ת בית יעקב מכשיר אם נתחב הפיטום ע"י מחט. וליתא כמו שהשיג עליו בשו"ת שבות יעקב סי' ל"ה. אבל אם הפיטום מחובר קצת מכשיר שם ומביא ראיה נכונה ע"ש: [ס] ראש האתרוג כמו פטמא של רימון. לענין אם ניטל שושנתא של פיטמא אם לפסול לחד מהני פירושים עי' ב"ח סי' תרמ"ח: [ע] ולהך פירושא אין פסול בזנב האתרוג. וגם אין פסול אם ניטל כל הפטמא בלי גומא: [פ] ה"ג האי בוכנתא דשף מדוכתיה. עי' בתוס' שכן היה גרסת הערוך: [צ] ולא בא רבי יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה. כלומר שהיה שונה במתני' ניטל בוכנתו או פטמתו פסול. ובזה נסתלק קושיות הר"ן והריטב"א לפי' ר"ת הל"ל תנא רבי יצחק ניטל בוכנתו פסול ע"כ: [ק] ליפסל בשניהם כשהיה פטמא בראש האתרוג וניטלה. בניטלה הפטמא יש שני טעמים משום חסר וה"ה והר"ח מפרש פסלי מטעם דלא הוי הדר ולדידהו פסול זה כל ז'. ועתה בא וראה לר"ת נ"ל דפוסל מטעם חסר שכתב וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו כלומר שניטל אותו העוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג. משמע דוקא כמין גומא פסול ולא יותר. ולר"ח ולרי"ף ורמב"ם נ"ל דס"ל מטעם חסר דהא לדידהו נ"ל דרבי יצחק היה שונה במשנה ניטל בוכנתו ופיטמתו פסול כדכתיבנא ובוכנתו פסול מטעם חסר ופסול א' כולל בוכנא ופיטמא ש"מ דתרוייהו מטעם חסר אך לפי' ה"ר יעקב בן יקר א"ל דס"ל מטעם הדר דהא קאמר ור"י בן אלעזר היה שונה במשנה במקום פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא. ונאיד מפי' ר"ת שנקרא בוכנא ע"ש שניטלה ממקום חיבורו כמין בוכנא שנשאר גומא בראש האתרוג. אך קשה לפ"ז אחר שהביא רבינו החילוקי דינים שיש לכל הני פרושים ה"ל למחשב נמי הך נ"מ דלר' יעקב ניטל פיטמא פסול כל ז' ולר"ת ולר"ח ניטל פיטמתו אינו פסול אלא יו"ט הראשון. אובנא אחר העיון אין זה דיוק אע"ג דקתני חד פסול מ"מ הך כדיניה והך כדיניה. דהא חזזית פסול משום הדר כמו שמסיק רבי' בסי' ע"ו ותנא (עם) ניקב וחסר בחד בבא ע"כ מהא ליכא למשמע מיניה: [ר] וכן אם ניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג פסול. ובשו"ת חכם צבי סי' ע' מסיק להלכה שמברכין עליו ביום ראשון בשעת הדחק. וצ"ע לדינא הלא הרב ב"י ורמ"א וכל האחרונים היה ערוך לפניהם כל הני רבוותא שמשיב ואזיל דס"ל דמברכין על הפסולין. אך המה לאו הרבה דעות שפסקו שלא לברך ע"כ השכימו שב ואל תעשה עדיף כי ספק ברכות להקל. ע"כ טוב מזה שלא לברך דהא הברכות אין מעכבין כנ"ל: [ש] אפי' במיעוטו נמי פסול. אבל הנימור נתפזר ברוב האתרוג אע"פ שהקילוף בעצמו מיעוט הוא כמ"ש הראב"ד סי' י"ט לענין חזזית: [ת] והא דאמרינן בכולו פסול לאו דוקא כולו אלא רובו. אדלעיל מהדר בין לפי' ראשון בין ליש אומרים דלכל חד לשיטתו אם הקילוף בשנים ושלשה מקומות פסול משום מנומר א"כ קשה הא דמפליג התלמודא בין בכולו בין במקצתו. במקצתו לחוד ה"ל להפליג ולשנויי הא במקצתו במקום א' והא אם נתפזר הקילוף בשנים ושלשה מקומות. ע"ז מתרץ באמת הא דקאמר בכולו לאו דוקא אלא רובו דהיינו שנתפזר המיעוט הקילוף בשנים ושלשה מקומות ברוב האתרוג דדמיא לחזזית דפסול ברובא מצד אחד או מיעוט כשנתפזר בשנים וג' מקומות ברוב האתרוג: [א] ומיירי שנשתנה למראה פסול. כתב כן לתרץ שתי קושיות חדא דאם נקלף נמי פסול מטעם דמחזי כמנומר או במקום א' ברוב האתרוג א"כ היינו חזזית ותרתי ל"ל. ועו"ק היאך מסיק הראב"ד לאו דוקא כולו אלא רובו. הא איהו גופא כתב דגלודה לטריפה מדמינן לה ואם נשתייר בה כסלע כשר לפי' ר"ח וכן כתב הראב"ד א"כ קשה דידיה אדידיה לזה כתב ומיירי שנשתנה כו' א"כ לק"מ דאם נשתייר כסלע איירי במראה כשר לכל חד פי' כדאית לי'. ואם נקלף כולה אף שנשתנה למראה כשר מ"מ פסול ובזה איירי מתניתין נמי בנקלף פסול והיינו אם נשתנה למראה פסול ברובו. ונשתנה למראה כשר בכולו. והראב"ד נמי ל"ק אהדדי. ורבינו כתב כל זאת בין לפי' קמא בין לפי' י"א וכל מה שכתבנו דלא כב"י והב"ח בסי' תרמ"ח בזה ע"ש ותמצא מדברי כנים ואמתים: [ב] אם יהיה מראה הקילוף כמראה אתרוג. זהו לדעת י"א לכאורה דהא לדעת הראשונה עם שיהיה למקום הקילוף מראה אתרוג מ"מ פסול משום נימור ובטור כתב כמראה האתרוג ניחא אף לפי' קמא דבעינן שיהיה מראה הקילוף כמו מראה האתרוג שאינו נקלף: [ג] ואסיפא קאי. לחומרא. דלא כדעת ר"ח שפי' דאפילו נקב שיש בו חסרון אינו פוסל אלא בכאיסר או מפולש. משובר שקאי ארישא: [ד] אבל אם ניקב עד חדרי הזרע ודאי טריפה דאותם חדרים כו'. שיעור דבריו כך הוא כיון דניקב עד חדרי זרע ודאי טריפה דהוי כניקב הלב לבית חללו. אך א"ת דכולה אתרוגא חיבור הוא אפילו חדרי הזרע ע"ז קאמר דאותן חדרים במקום שמפוני הריאה קאי נמצא שאין חדרי הזרע חיבור לגוף האתרוג. וכדמצינו ברים אלו טריפות ר"ש אומר עד שתנקב הריאה לבית הסמפונות. ש"מ דבשר הריאה לחוד לדידיה וסימפוני לחוד. ומהרש"ל מלובלין פי' דע"כ לא קמבעיא ליה בגמרא אלא אם סמפוני ריאה קיימי אבל במקום שטריפה בבהמה כגון דלא קיימי סימפונותי דכה"ג לא קיימי חדרי הזרע לא קמבעי' ופשיטא דפסול וא"ת עד כאן לא טרפינן בבהמה אלא היכא שנתקלקל בשר הריאה שנימוקה אבל אם לא נשפך בשר הריאה ואינקוב הסימפון לחוד קי"ל דכשר כדאמרינן בפרק אלו טריפות ד' מ"ח. י"ל דהתם היינו טעמא דכשר דבשר הריאה סותמת נקב הסימפון משא"כ הכא שניקב עור האתרוג עד חדרי הזרע אין שם מה שיסתום הנקב ופסול כמו דאמרינן התם סימפון דאינקב לחבירו כיון דקשה אינו סותם וטריפה: [ה] ולהכי לא הביא זאת הבעיא. ואפשר לומר דהרי"ף ס"ל להחמיר כמ"ש הטור ויש מחמירין כיון דספיקא דאורייתא היא אע"ג דהנך פסולי אינן עיקרן אלא מד"ס מ"מ מאחר דספיקא במידי דאורייתא הוא אזלינן לחומרא ומש"ה השמיט הרי"ף הך איבעיא וכתב הברייתא בסתמא אתרוג תפוח סרוח פסול משמע בין בסרוח מבחוץ ובין סרוח מבפנים וקליפתו קיימת וכך פי' הר"ן ז"ל דברי הרי"ף: [ו] בשנים ושלשה מקומות. והא דלא פריך הכא השתא שנים פסולים שלשה מבעיא דאיכא לשנויי הכא כי האי שנויא דשני ברים שפנין ארבע וחמש כדאמרי אינשי וה"ה אפילו טובא וכ"כ התוס' ברים מכילתין באריכות ד"ה עד ארבעים וחמשים. והכ"ת ותוי"ט ופ"ז נתקשו בזה ואישתמיטתייהו דברי תוס' הללו ע"ש: [ז] ה"ל כמנומר. במראות אחרות כמו הלבן והכושי: [ח] החוטם אצל הפטמא משמע שהשיפוע קרוי חוטם וכן עמא דבר שמשופי כו'. שיעור דבריו דמפרש"י משמע שמשופי גובהו קרוי חוטם ומדברי הרי"ף ור"ח משמע שהשיפוע קרוי חוטם ולכן צריכין לחוש לכל הפירושים וע"ז מסיים דכן עמא דבר שמשופי גובהו עד הפיטמא פוסלין: [ט] יכול להעביר בו מחט. ואינו נוקב נקב מפולש: [י] וכן חוט. היינו מחט

עם

כא הירוק ככרתי שדומה לעשבים כתבו התוספות (לעיל דף לא:) דאתרוג שהוא ירוק ככרתי וכשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג נראה שהוא כשר [כ] דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוג בתלוש :

כב [דף לו ע"א] **תניא** אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן מנומר פסול אתרוג כדור פסול וי"א אף התיום אתרוג הבוסר רבי עקיבא פוסל וחכמים מכשירין כושי ולבן אם הם במקום אחד ברובו של אתרוג כמו חזזית ואם הוא בשנים ושלשה מקומות היינו מנומר. [דף לו ע"ב] גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אבל כברייתו אפילו עבדיה דפי דפי כשר. כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול לא קשיא הא לן והא להו בני א"י הרחוקים מארץ כוש כושי פסול להם לפי שאינם רגילין בהו אבל בני בבל הקרובים לכוש [ל] ורגילין בהם כושי כשר אבל האתרוג הגדל בבבל ודומה לכושי פסול דנדמה הוא :

כג איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ולא היא דהא רבי חנינא מטביל ונפיק ביה ואע"פ דאתרוג אתקלאי למצותו ואסור באכילה [מ] כיון שנשאר בו שיעור לצאת בו היותר מכשיעור לא אתקלאי ולרבי חנינא קשה מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ל"ק מתניתין ביום טוב ראשון ודרבי חנינא ביום טוב שני [נ] וכן הלכתא* : **כד מתני'** שיעור אתרוג קטן [ס] ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו והלכה כרבי יהודה בקטן והלכה כרבי יוסי בגדול ורבנן דמכשרי בבוסר מודו בפחות מכביצה דפסול [ע] דבוסר הוא יותר מכביצה וסופו ליגמר וחשיב כפירי . אין אוגדים הלולב אלא במינו רבי מאיר אומר אפילו במשיחה אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהן בגימוניות של זהב אמר לו רבי יהודה משם ראיה במינו היו אוגדין אותו למטה רבי יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד וכי אגיד להו במינא אחרינא הוו להו ה' מינים אבל לאחר שנעשה בו אגד של מצוה אם הוסיף אגד אחר לנוי ליכא בל תוסיף ומינה נשמע לרבנן דאם הוסיף מין אחר לנוי אפילו דרך גדילתו אין בו משום בל תוסיף כיון דלא נתכוין אלא לנוי [פ] ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם אבל אם כוון לנוי אפילו דרך גדילתו הוי כאגד יתירה לר' יהודה וקי"ל בהא כר"מ: [דף לז ע"א] **גמ'** אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא לבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא שיירו ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו לא הוי חציצה אמר רבה לא לנקוט איניש הושענא בסודרא* דבעינן ולקחתם לכם וליכא [צ] רבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה [דף לז ע"ב] אמר רבה לא לידון איניש לוליבא בהושענא דנתרי טרפי והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוד איניש לוליבא בהושענא דנתרי הוצי והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ והילכתא בכולהו כרבא :

הגה"ה

*וכן פסק ר"ת היינו כליסנא בתרא וכתב ראבי"ה דאתרוג כמוש ומנומר שהוא פסול אם חתך מה שהיה יבש כמוש ומנומר ושייר השאר שלם שפסול לברך עליו כיון שבא מכח הפסול ומאוס ואף על גב דאם מיעט ענביו ובא מכח הפסול כשר התם משום דאינו ניכר המיעוט דיש שגדל בו ענבים הרבה ויש שגדל בו מעט . מא"ז :

הגה"ה

ר"י פירש דוקא כשכורך הסודר סביב הלולב לא דהוי גנאי והסודר מסייעו להחזיק אבל אם כורך סודר סביב ידו ואוחז הלולב בידו לקיחה זו לא הוי חציצה. מרד' סי' תש"ג. וכ"כ התוס' בפ" (תמיד נשחט):

כה אמר רבה [ק] הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו* מ"ט הדס דלריחא קאי כי קא מקצי ליה מריח קא מקצי ליה אתרוג דלאכילה קאי כי קא מקצי ליה מאכילה מקצי ליה ואמר רבה הדס במחובר מותר להריח בו ואתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלריח עביד אי שרית ליה לא אתי למיקצייה ואתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למיקצייה* ואמר רבה [ר] לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה ואם הוא אטר יד ימין יקח הלולב בשמאל דימין דידיה הוא אמר ליה רבי ירמיה לר' זריקא מאי טעמא מברכין על לולב א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן :

הגה"ה

*המריח חייב לברך אשר נתן ריח בפירות ראבי"ה ורבינו שמחה אומר דאין לברך דהא לאו לריחא עביד . מרדכי סי' תשנ"א :

הגה"ה

*ובפירוש ר"ח הדס במחובר אסור להריח בו אתרוג במחובר מותר להריח בו ופירש טעמא משום דאי תלים לאתרוג אסור לאוכלו לפיכך הוא נזהר ולא יתלוש אבל הדס אע"פ שיתלוש מותר להריח בו מא"ז . יש במדרש שלולב דומה לשדרה של אדם והאתרוג דומה ללב ועלי הדס דומה לעיינים ועלי ערבה דומה לשפתים על שם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך . מהרי"ח :

כו מתני' והיכן הוא מנענע בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא השם הושיעה נא כדברי ב"ה וב"ש אומרים אף באנא ה' הצליחה נא אמר ר' עקיבא צופה הייתי בר"ג ורבי יהושע שכל העם היו מטרפים בלולביהם והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד . הודו תחלה וסוף פרש"י הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל דמהודו ועד סוף הלל חדא פרשה היא ממנין פרשיות של תהלים וי"מ תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולא מיסתבר לנענע בפסוק אחד שני פעמים [ש] והא דמנענעים באנא ה' הושיעה נא אע"פ שאינו תחלת הפרק ולא סוף הפרק היינו על פי המקרא (דה"א טז) דכתיב אז ירננו עצי היער וגו' וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו וגו' ואיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואומות העולם ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבאין לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא ועכשיו שנהגו שש"ץ אומר יאמר נא ישראל והצבור עונים הודו וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעין על כל הודו והודו שיאמרו* ובשעת ברכה לא מצינו שצריך לנענע בתחלת הנטילה אלא מדאמר בסוף הפרק (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שמנענע בתחלת הנטילה אע"פ שאינו יודע לקרות את ההלל ועוד מדתניא בברכות בסוף פרק תפלת השחר (דף ל.) השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע אלמא בשעת נטילה בעי נענוע וראבי"ה הביא ראיה מן [ת] הירושלמי דגרס התם למה מנענע משום לנענע כחו של קטיגור רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה ואומר גירא בעינא דסטנא ולאו הורח ארעא דלמא מיגרי ביה ועוד כתב ראבי"ה דעיקר הנענוע כמו שיתבאר דינו נראה בעיני שהוא בשעת הברכה אבל נענוע דמתניתין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא הוא נענוע בעלמא וההוא נענוע דמתני' מפרש בירושלמי למה מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור והדר קאמר רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך וכן משמע כד מברך ממטי ליה אבל בנענוע ראשון שהזכיר לא ממטי ליה אלא בנענוע בעלמא קא עביד ודומה להא דאמר רבי יצחק (ר"ה דף טז:) למה תוקעין ותוקעין ומריעין וכו' כדי לערבב את השטן וההוא דישיבה עיקר כדפרישית בר"ה אע"ג דלאו על סדר ברכות הן והנהו דעמידה הן הערבוב וה"נ לענין נענוע : **גמ'** כילד הוא עושה כדאמרינן התם לענין שתי הלחם ושני כבשי עצרת כילד הוא עושה מניח שתי הלחם על שני הכבשים ומניח ידו תחתיהם ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד. אמר ר' חייא בר אבא מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתני הכי אמר רב חמא בר עוקבא אמר ר' יוסי בר חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים אמר רבא וכן בלולב וכן המנהג ואיכא מ"ד דצריך לנענע ג"פ בהולכה ובהובאה חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני מערבא דגרסינן התם (בפרק זה הל' י) תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד כלומר ההולכה אחד וההובאה אחד או דלמא ההולכה וההובאה שניהם אחד אלמא נענוע זה חוץ ממוליך ומביא [א] מעלה ומוריד הוא ומפרש כך על כל דבר ודבר כלומר לכל רוח שמוליך ומביא הלולב [ב] צריך לנענע ג"פ חוץ ממוליך ומביא וכו' כלומר [ג] אין מספיק לה ההולכה וההובאה עד שינענע ג"פ בכל הולכה והובאה [ד] והיה ראוי לפרש שיתפוש ידו במקום אחד וינענע נענוע כל דהו ג"פ [ה] לולי בעיא דר' זירא דבעי הכין וכו' משמע דלכל צד צריך להוליך ולהביא ג"פ ומיבעיא ליה אי הולכה אחד והובאה אחד או הולכה והובאה שתיהן אחד וכתבו התוס' כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא וכ"כ ר"ת בשם רב האי ואע"ג דנענוע זה מדרבנן משום חביבות המצוה אמרו כן [ו] נמצא שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל צד וצד שהם שלשים ושש בין הכל ובעל העיטור כתב כיון דנענוע דרבנן הוא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן עוד כתב מנהג אבותינו שמוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד ומוליך ומביא למי שד' רוחות העולם הם שלו והמושל בשתים מושל הוא בד' רוחות והמוליך לצפון ולדרום דעת חיצוני הוא ע"כ והעולם לא נהגו כן אלא מוליכין לד' רוחות ומנהג כשר הוא הקערה ימינו מלהודות שד' רוחות העולם שלו ומנהג אחר חיצוני הוא והראשון שהנהיג כך היה נראה לו שהמוליך ומביא לד' רוחות נראה כעושה שתי וערב והדרבה כשמוליך ומביא לשתי רוחות ומעלה ומוריד הוא הנראה כשתי וערב כי ד' קצוות יש לו אבל המוליך ומביא לד' רוחות ומעלה ומוריד שש קצוות יש לו :

הגה"ה

*וש"ץ מנענע ביאמר נא ולא ביאמרו אי נמי אגב ציבור שעונין על כל פעם ופעם ומנענעין מנענע כמו כן שליח צבור . מא"ז :

כז [דף לח ע"א] **מתני'** מי שבא בדרך ואין בידו לולב לכשיכנס בביתו יטול על שולחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב : **גמ'** ומסיק רב אשי [ז] דמתני' ביו"ט שני איירי מדקתני מי שבא בדרך והא דמפסיק סעודתו ונוטלו על שולחנו איירי כשאין לו שהות ביום אבל אם יש שהות ביום אינו מפסיק [ח] כי ההיא דתנן פ"ק דשבת (דף ט:) גבי תפלה ואם התחילו אין מפסיקין ודוקא ביו"ט שני אבל ביו"ט ראשון אפילו יש שהות מפסיק והכי אמרי' התם דמפסיקין לקרות ק"ש שהוא דאורייתא ותמהתי על הרב אלפסי למה לא הביא שקלא וטריא דגמ' :

כח מתני' מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם אומרים ותבא לו מארה ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה :

גמ' ת"ר באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו . [דף לח ע"ב] אמר רבא הלכתא גבירתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה [ט] מכאן מי שגדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה הוא אומר הודו לה' כי טוב והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרים אנא ה'

קרבן נתנאל

עם הוא ביו"ט שני אף שנוקב נקב מפולש ע"י העברת חוט. ומהש ביו"ט ראשון שתוחב בו מחט שאינו מגיע בו עד חדרי הזרע : [כ] **דאי לאו דנגמר פריו** . ולא כתב שזה הדר ש"מ דלא חיישינן לירוק משום הדר כ"א מטעם גמר פרי ודלא כב"ח דלא מכשיר אלא אחר שנעשה כולו מראה אתרוג וכבר מחו ני' כל האחרונים : [ל] **ורגילים בהם כושי כשר** . ובש"ע כושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי בכ"מ פסול כהרי"ף ורמב"ם ע"ש : [מ] **כיון** שנשאר בו שיעור לצאת בו היותר מכשיעור לא איתקלי . והריטב"א כתב דר' חנינא לא היה אוכל מן האתרוג שהקצה למצותו אלא מן האתרוג שהיה לאכילה היה אוכל מקלתו ויוצא בשאר למחר ועי' בתוס' ד' מ"ו ד"ה אתרוג : [נ] **וכן הלכתא** . ומ"מ אסור משום מיאוס עד שיסיר ניקור העכברים. כל זה והובא ברמ"א : [ס] **ר"מ** אומר כאגוז ר"י אומר בכביצה . ועי' בשו"ת חכם צבי סי' קס"ה השיג שם על הב"י א"ח ס"ס תרמ"ח וכתב עליו שמגג בשגגה גדולה . וא"ח שהשגגות נעשו זכיות דמעולם לא עלה ע"ד ב"י לפרש מ"ש תוס' עוד יתכן לקיים פרש"י כי אם לייסב דרבנן דבוסר אתי' כר"מ וכר"י . אלא שלוקח סברת תוס' שהסמ"ג סובר כך לקיים פרש"י . ושאומר שהוא הספק המוטל הראשון. אינו כן דבוסר פירי מקרי לרבנן אף שהוא קטן כפול הלבן . דדרך גידוליו הוא ועתיד לגדל יותר חשוב פרי לגבי ענבים אבל פרי קטן פחות מהשיעור שאין עתיד לגדל יותר בריה משונה היא כמו התיום והכושי שפסולין ע"כ מן הסברא אין לדחות דברי ב"י : [ע] **דבוסר** הוא יותר מכביצה וסופו לגמור . והא דאתרוג קטן קי"ל כר"י אם הוא גדול כביצה כשר . איירי כשאין סופו לגדל יותר דחשיב גמר פירי אם הוא כביצה : [פ] **ואע"ג** דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם אבל אם כיון לנוי כו' . ובטור סוף סימן תרנ"א ולא יוסיף עליהן מין אחר אפילו לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו לשם מצות לולב עובר על בל תוסיף ודייקינן הא אם יאחזנו בידו שלא לשם מצות לולב אינו עובר והקשה ב"י הא אסיקנא בפ' ראוהו ב"ד דף כ"ח דלעבור בזמנו לא בעיא כוונה וכ"ה ונ"ז ות"א כדמקו לייסב . וליכא למימר שכוונת הטור לדייק הא לא יאחזנו בידו אלא לנוי אינו עובר כדמסיק רבינו הכא . דא"כ הכי הל"ל אפילו לא יאגדנו עמהם אם לא יאחזנו בידו לשם נוי עובר על בל תוסיף : [צ] **רבא** אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמיה לקיחה . עי' בשו"ת בית יעקב סי' קמ"ב ודבריו תמוהים דלפי דבריו מה מייתי ראיה מהזיית אזוב שאני התם דלא כתיב ולקחתם לקיחה תמה . אלא דכל כחו של רבה הוא מלקיחה לחוד דע"י דבר אחר לא הוי לקיחה ע"ש : [ק] **הדס** של מצוה אסור להריח בו . אבל הדס ואתרוג שתולין בסוכה לנוי או שסיכך בהדס מותר להריח בו . ריטב"א ועי' רמ"א ס"ס תרנ"ח : [ר] **לולב** בימין ואתרוג בשמאל . עי' מ"א בסי' תרנ"א ס"ק ו' : [ש] **והא** דמנענעים באנא . מילתא באנפי נפשי' קאי לכל הפירושים : [ת] **הירושלמי** דגרס התם . לא ידעתי מקומו : [א] **מעלה** ומוריד הוא . ע"כ דברי הרי"ף : [ב] **צריך** לנענע ג' פעמים . פירוש שצריך ג' נענועים חזקים בהולכה וג' נענועים חזקים בהבאה באופן שמוליך ג' פעמים ובכל הולכה מנענע בחוזק ע"י הולכה וכן ע"י הבאה שמביא אללו בחוזק שעי"כ מנענע וכן הוא ברמזים והב"י רצה לפרש שצריך לנענע ג' פעמים . היינו מלבד שמוליך הלולב עושה ג' נענועין כמו שפי' האחרים שהביא הכ"ן : [ג] **אין** מספיק לה ההולכה וההובאה עד שינענע ג"פ בכל הולכה והובאה. לפי' ב"י דברים כפשטן ולפירושי ה"ק שאם תקשי לך לפי' הזה שע"י הולכה מנענע וכן ע"י הבאה מאי קאמר חוץ ממוליך ומביא . לזה תירץ שאין מספיק לה הולכה והובאה בלי נענוע . אלא עד שינענע ג"פ בכל הולכה והבאה כלומר ע"י הולכה והבאה : [ד] **והיה ראוי** לפרש שיתפוש ידו במקום א' וינענע נענוע כל דהו ג"פ . והא דקאמר על כל דבר ודבר היינו של כל המקומות מהלל ועל שעת נטילה מנענע כל פעם נענוע כל דהו ג"פ ולא לכל צד . ולפי' הב"י ה"ק שיתפוש ידו במקום א' היינו בהולכה או בהבאה שם ינענע נענוע כל דהו ג"פ . אך לפירושו אינו מדוקדק הא דקאמר נענוע כל דהו דהא לפי פירוש רבינו לשיטתו אף לפי האמת נענוע כל דהו סגי אלא שצריך לנענע לכל צד שמוליך או מביא אבל לפי שכתבתי בפירושו ניחא דלפי האמת בעינן שלשה נענועים בחוזק לכל צד : [ה] **לולי** בעי' דר' זעירא דבעי כו' משמע דלכל צד צריך להוליך ולהביא ג"פ ומבעי' לי' . כלומר מדבעי ר' זירא על הולכה והבאה וקבע דבריו על הא דתני על כל דבר ודבר ש"מ דהאי כל דבר ודבר היינו לכל צד וצד ולפי' ב"י הנעת דבריו כך הוא מדבעי ר"ז ולא איפשטא עבדינן לחומרא שלכל צד שהוא מוליך ומביא צריך לנענע ג"פ : [ו] **נמצא** שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל צד וצד שהם שלשים ושש . ר"ל שצריך לנענע בחוזק ע"י ג' הולכות וג' הבאות לכל צד וצד שהם שלשים ושש . ולפי' ב"י קשה הלא לשיטת אחרים צריך הולכה והבאה מלבד שלשה זוגות הולכות והבאות קטנות והוי יותר משלשים ושש . וכפי פירושי כן אנו נוהגים שבכל הולכה או הבאה מנענעין בחוזק . והב"ח רוצה להשוות דעת רבינו עם בעל העיטור ואין לשון רבינו סובל עמוד עליו והבוחר יבחר . וא"ת עם היות שאין הלשון של רבינו מסכים לפי' ב"י כדפירשתי מ"מ תקשי לך הכל למה לא דרך רבינו באותו פי' לפי' הרי"ף והירושלמי . וי"ל דא"כ ה"ל להירושלמי למבעי בעי' על שני פנים א' אם הנענועות הקטנים הם בהולכה לבד או צריך לעשות הולכה והבאה בתנועות קטנות את"ל שצריך לעשות הולכה והבאה . אם צריך לעשות אותם בהולכה או בהבאה או בהולכה ובהבאה : [ז] **דמתניתין** ביו"ט שני איירי. שהוא מדרבנן. ולפי מ"ש רבינו בפרק זה סי' ג' דיו"ט שני דידן הוא כיום ראשון דספיקא הוא. מתני' דהכא איירי בחוה"מ שזהו נקרא יו"ט שני ודיקא נמי מדקתני מי שבא בדרך עי' ריטב"א : [ח] **וכי הא** דתנן גבי תפלה ואם התחילו אין מפסיקין . וא"ת שאני התם דאיירי דהתחילו בהיתר אבל הכא גבי לולב הוי כהתחילו באיסור דהא מצות השחר זמניה הוא . וי"ל דככר הוכיח רבינו שם סי' י"א דגבי תפלה אפילו התחילו באיסור אין מפסיקין ע"ש: [ט] **מכאן** מי שגדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה . בסי' תכ"ב כ' בדק הבית בשם ר"י נתיב י"ב אע"פ שיצא מנהג

בין

הושענא נא מכאן מי שקטן מקרא אותו אומר אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם אומרים אנא ה' הצליחה נא מכאן מקום שנהגו לכפול יכפול הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה' מכאן שהשומע כעונה. בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו אמר להו חכימיא וספריא ודרשייא וריש עמא אמרי שמע ולא ענה יצא. איתמר אמר ר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא מנין לשומע כעונה שנאמר את הדברים האלה אשר קרא המלך יאשיהו וכי המלך קראן והלא שפן קראן לפני המלך דכתיב ויקרא שפן את הדברים האלה לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה:

מתני' מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה. הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה שאינו רשאי ללוקחו בשביעית: **גמ'** [דף לט ע"א] תנא ר' טופל בה דברים פי' מאנא ה' הושיעה נא ולמטה רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף מאודך ולמטה [י] כי עד אודך כל המזמור כפול [כ] וגם מאודך ולמטה אמרוהו ישי ובניו ושמואל כדאיתא בערבי פסחים (דף קיט.): לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה. אמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר ר"נ בר יצחק אמר קרא וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי אביי אמר והוא עבר לפניהם ואי בעית אימא מהכא ויעבור מלכם וגו':

כט [דף מא ע"א] **מתני'** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה [ז' זכר למקדש] ושיהא יום הנף כולו אסור: **גמ'** מנ"ל דעבדינן זכר למקדש אמר ר' יוחנן אמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה:

ל [דף מא ע"ב] **מתני'** י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהם לבית הכנסת למחר כל אחד ואחד מכיר את לולבו ונוטלו מפני שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו ובשאר כל ימות החג יוצא בלולבו של חבירו: **גמ'** מנא הני מילי דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד לכם משלכם [ל] להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא א"כ נתנו לו במתנה ומעשה בר"ג ורבי יהושע ור"א בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו נתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לר"א בן עזריה במתנה נטלו ראב"ע ויצא בו ונתנו לרבי עקיבא במתנה נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג למה ליה למימר החזירו לר"ג דהא אפילו לא החזירו לו יצאו כולן דר"ג נתנו לרבי יהושע במתנה גמורה וכל אחד לחבירו מילתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה [מ] דאמר רבא הילך אתרוג זה במתנה ע"מ להחזירו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכן היתה מתנת ר"ג ולהכי תנא והחזירו לר"ג דאם לא החזירוהו לו לא יצאו אע"פ שכל אחד לא החזירו לר"ג כן היתה המתנה שכל אחד יתנהו לחבירו ויחזירהו לבסוף וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו במתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול ותדע מדאמר לקמן (דף מו:) לא ליקני איניש לוליבא לינוקא ביומא טבא קמא דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואם אינו צריך [א]להחזיר לו במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא אלא ודאי צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא. כתב בעל העיטור מסתברא כיון שהמקבל מתנה יודע שהנותן אין נותן במתנה גמורה שהרי צריך הוא עדיין לו לצאת בו שאין לו לולב אחר אין צריך לפרש לו על מנת להחזיר לו אלא נותן לו סתם והמקבל מחזיר לו סתם ואין צריך תנאי [נ] דהא ר"ג נתן במתנה ולא אמר לו ע"מ להחזיר אלא כיון שלקחו ר"ג לצאת בו ולא היה לו אחר מסתמא ע"מ להחזירו נתנו ע"כ ודבר פשוט הוא דלענין לצאת בו יותר טובה מתנה על מנת להחזיר אלא שבא לחדש דאפילו במתנה סתם הוא ע"מ להחזיר ואם לא החזירו לו לא יצא ואם נגזל ממנו ולא החזירו כתב בעל העיטור ז"ל מסתברא אע"ג דחזרת דמים הויא חזרה כדאמרי' (גיטין דף עד.) גבי איצטלית דאמרו חכמים תתן לו דמיה דוקא באיצטלית אמרינן מה לי היא מה לי דמיה אבל אתרוג כי אמרי' החזירו לו באתרוג דוקא קאמר לצאת בו ידי חובה ואם לא החזירוהו לא יצא כדאמר (ב"ב דף קלז:) גבי אחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא דחזרת דמים לאו חזרה היא ע"כ. והרואה דבריו נראה לו שטעה במה שכתב דאמרי' גבי איצטלית מה לי היא מה לי דמיה והא ליתא דלית הלכתא כרשב"ג דאמר תתן דמים דהיינו עובדא דלידן (גיטין דף עד.) והוא לא טעה דטעמא דרבנן התם משום דלצערה קא מיכוין והא לא ליצערה [ס] אבל בעלמא מודו רבנן דאמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן כדאמר בפרק איזהו נשך (דף סג.) ולענין הדין אם הוא חייב באונסין יש אומרים שאינו חייב באונסין שהרי במתנה נתנו לו ונהי נמי שלא החזירוהו לו מ"מ שואל אינו וכן דעת ה"ר ישעיה ז"ל שהקשה מה יש בין מתנה ע"מ להחזיר לשאול בשניהם הוא שלו עד שיטלנו ושניהם אין הגוף קנוי לו ותירץ דמתנה ע"מ להחזיר אינו חייב באונסין דלהכי יהביה ליה במתנה מיהו כי איתיה בעיניה מיחייב לאהדורי ליה וכיון דאינו חייב באונסין קרינא ביה לכם אבל שאול שחייב באונסין לא קרינא ביה לכם ולדבריו אפילו בגניבה ואבידה לא מיחייב כיון דפטר ליה מאונסין משום מתנה הוא הדין נמי מגניבה ואבידה אי לאו משום דאמרינן הואיל ונהנה מהנה כדאמרינן (ב"מ דף פא.) גבי הנוטל כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ונאנסו בהליכה חייב בחזרה פטור מאונסין וחייב בגניבה ואבידה דהואיל ונהנה מהנה ומיהו נ"ל דחייב אפילו באונסין ועוד אפילו במתנה מחמת מלאכה חייב שהרי קבל עליו לאחריות ואם לא החזירו המתנה בטלה ונהי דשואל לא הוי מיהו כנפקד ושולח יד בפקדון שלא ברשות הוי גזלן ואע"פ שברשות ירד הוא ביטל אותו רשות בשלא קיים תנאו ועשה את עצמו גזלן למפרע: **לא גרסי'** בפ' יש נוחלין (דף קלז:) אמר רבה בר רב הונא האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית נטלו אחד מהן ויצא בו אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא שמע מינה דהני בי תרי דזביני לוליבא בשותפות לא נפקי ידי חובתייהו ביומא קמא עד דיהבי חד לחבריה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק ומה שנהגו במקום שאין אתרוגים מצויין שכל הקהל כולן קונין אתרוג בשותפות ויוצאין בו פי' רשב"ם כיון דקנוהו על מנת לצאת בו סתמא דמילתא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנין חלקם למי שנוטל ומברך בו על מנת להחזירו להם כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת ונשאל לרב שרירא גאון על זה מקום שאין אתרוג ולולב מצויין וגובין מכל הקהל מן כל אחד וקונין אחד ונוטלו חזן בית הכנסת בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכין עליו ושוב נוטלו כל אחד מחבירו עד שמברכין עליו כל הקהל יצאו בו ידי חובתן או לא והשיב ודאי בשאר ימות החג מיום השני והלאה יצאו ידי חובתן באותו לולב אבל ביום ראשון צריך כל אחד ואחד ליטול לולב שלו וכן ראוי שתעשו להיות קונין הלולב לאחד מן הצבור או שיקחנו מממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה. והוא יקנהו לעצמו וביום טוב ראשון יתנהו במתנה לאחד מן הזקנים וכל אחד יתנהו לאחר במתנה עד שיבא לידי כולן ונהגו באשכנז ובצרפת כרשב"ם:

לב **אמר** ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא מצלי ביה. מיתיבי לא יאחוז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל שאני התם דלאו מצוה היא וטריד בהו אבל הכא מצוה הוא ולא טריד. תני אמר ר' אלעזר בר צדוק מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לנחם אבלים ולבקר חולים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגרו ביד עבדו ביד בנו או ביד שלוחו. רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל בשבת שכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור מפני שהוציאו ברשות. [דף מב ע"א] אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב כי לא יצא בו נמי אמאי פטור והא מדאגבהיה נפיק ביה אמר אביי בשהפכו דאמר (לקמן מה:) חזקיה אמר רבי ירמיה משום ר"ש בן יוחי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן [ע] אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים ותניא עצי שטים עומדים שעומדין דרך גדילתן רבא אמר אפילו תימא בשלא הפכו והכא במאי עסקינן כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה הנ"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא:

לג [פ] **וצריך** לדקדק מתי יברך אדם על הלולב אם יברך אחר שנטלו בידו הא אמרינן הכא מדאגבהיה נפק ביה ובעינן שיהא מברך על כל המצות עובר לעשייתן *והיה נראה שיברך עליו קודם שיטלנו בידו אבל לא מיסתבר דהיאך יברך עליו בעוד שהוא מונח בכלי הא אמרינן בפ' הקומץ רבה (דף לה:) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה דכל זמן דאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר שיברך וטוב שיברך משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג [צ] דהיינו עובר לעשייתן שמעכבין זא"ז א"נ יהפוך אחד מהן עד שיברך כדאמרינן הכא שאינו יוצא אלא בדרך גדילתן א"נ יכוין שלא לצאת עד אחר הברכה אע"ג דאמרינן בר"ה (דף כח:) דמצות אין צריכות כוונה הני מילי בסתם אבל במכוין שלא לצאת לא נפיק בעל כרחיה והא דלא משני הכא הכי משום דמיירי באדם שאינו בקי בדיני כוונה מצוה דמסתמא מה ששכח והוציאו לר"ה לפי שהיה טרוד לילך אצל בקי ללמוד אבל הא ידע שאין יוצאין בהן אלא בדרך גדילתן א"נ משום דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע ומהאי טעמא מברכין על נטילת ידים אחר הנטילה משום דלא נגמרה מצות הנטילה עד אחר ניגוב הידים וכן מוכח בפ"ק דפסחים (דף ז:) בהא דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר דלשעבר משמע ומ"ס דלהבא נמי משמע ופריך מהא העושה לולב לעצמו וכו' נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב ופריך למ"ד דמברך לבער ומשני שאני התם דמעידנא דאגבהיה נפק ביה ופריך אי הכי נטלו לצאת בו יצא בו מיבעי ליה ומשני משום דקא בעי למיתני סיפא העושה סוכה מברך לישב בה תנא נמי רישא לצאת בו וכיון דיצא בו היכי הו מברך אלא ע"כ צ"ל הואיל ולא נגמרה מצות הנענוע ועוד כדקאמר לעיל (בסוף) בפירקין (דף מא:) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בהן מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן וכי האי גוונא אמרי' בירושל' דברכות פרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בו אומר אקב"ו להתעטף בציצית אלמא אף על פי שכבר נתעטף מברך ולאו ראיה היא כולי האי דהתם המצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד אבל לולב כבר יצא משעת נטילה:

מתני' מקבלת* אשה מיד בנה או מיד בעלה ומחזרת למים בשבת רבי יהודה אומר בשבת מחזירין וביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין:

לד **וכל** קטן שיודע לנענע *חייב בלולב: **גמ'** ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב* להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין היודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש. תורה אמר רב המנונא תורה צוה לנו כו' ק"ש פסוק ראשון. יודע לשמור ידיו אוכלין טהרות על

הגה"ה
*וגמרא פריך פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא סרש"י לגבה איכא איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לאיש תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל מכאן יש ללמוד דאסור לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא דאי יכולין לברך מאי איריא דראוי לאנשים תיפוק ליה דראוי לה לעצמה ליטול ולברך אבל ר"ת מתיר להן לברך ומפרש כאן כע"א ונראין דברי רש"י. מא"ז:

הגה"ה
*פי' שיודע להיות מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ולהתעטף בציצית היינו שיודע להשליך שתי כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש. מא"ז:
*ירושלמי הגיע לשלש עשרה שנה ויום אחד חייב בכל

הגהות הב"ח א ואם א"צ לחזור וליתנו לו במתנה: ב כי אמרינן החזירו לו יצא אתרוג דוקא קאמר:

קרבן נתנאל

בין יחיד בין צבור ודוקא שאינו בקי שאינו יודע לענות אבל אם יודע לענות אם יצא אינו מוציא אא"כ עונה אחריו הללויה ע"כ ול"ע היכא איתא בגמרא. עכ"ל בד"ה. ובמ"א סס ס"ק ה' ז"ל ופליאה בעיני על הרב"י אטו נהירין לי' שבילי דמתיבתא סריסא דמילתא תלמוד ערוך הוא בר"ה דף כ"ט. וסיפא דמילתא הוא מתני' דהכא. ומ"ש כי"ו אם יצא אינו מוציא לאו דוקא דה"ה אם לא יצא כו' ע"ש. ולא עיין יפה דהא במתני' דהכא לא מפליג בין בקי לשאינו בקי כמו שפרש"י והר"ן בין שיצא או לא יצא בכל פעם צריך השומע לענות הללויה והך דר"ה לענין ברכות הוא. אמנם לענין קריאת הלל לא דיבר שם כלום וסמך אמתני' דהכא לכן דברי כי"ו תמוהים: [י] כי עד אודך כל המזמור כפול. פי' פירושו במתני' בפרש"י: [כ] וגם מאודך ולמטה אמרוהו ישי ובניו ושמואל. ולא דוד עצמו לכן כופלין אותם להפסיק ביניהם כמו בסוף זמירות פסוק כל הנשמה תהלל יה. ובסוף שירה ה' ימלוך לעולם ועד. מרדכי: [ל] **להוציא** את השאול. יש תימה דהא לפי מה שכתב רבינו בפרק כל הבשר סי' כ"ו בשואל טלית מצוייצת אדעתא דהכי השאילו לו שיברך עליה ואם א"א לו לברך אלא א"כ תהיה שלו. הוי כאילו נתנו לו במתנה ע"מ להחזיר. ובפ"ק דקידושין סי' כ' לענין אם אמר לו השאילני טבעת כדי לקדש בו את האשה הוי מקודשת כיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתן לו באותו לשון שיועיל וכו' כי אדעתא דהכא מסר לידו טבעת אם לא יועיל בלשון שאלה תהיה בלשון מתנה לכל הפחות תהיה מתנה ע"מ להחזיר ע"כ. וא"כ גבי אתרוג נמי נימא הכי כיון שהשאיל לו אדעתא לצאת אנן סהדי דגמר בלבו אם לא יועיל בלשון שאלה תהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהיה מתנה ע"מ להחזיר ובא"ח סי' י"ד ובסי' תר"מ נתקשו בה האחרונים עמוד עליהם. וי"ל ודאי דהוי כמתנה ע"מ להחזיר ואינו מקפיד על הזמן דהא לא קבע זמן. זהו שייך למימר בטלית או בטבעת שאולה. אבל באתרוג אם לא אמר לי ולא קבע זמן אזי בעי להחזיר לו אף לאחר החג. ואנן סהדי דלא נתן לו אדעתא דהכי מש"ה אמרי' גבי אתרוג דלא נתן לו למתנה וכ"כ כמ"א בסמ"ע סי' רמ"א אם לא קבע זמן להחזיר יכול המקבל להחזיר לו כשירצה ואם הוא דבר שצריך לנותן כגון אתרוג ואמר ע"מ שתחזירנו לי בודאי נתנו שיחזירנו לו בעוד שצריך לו וצריך להחזיר לו מיד ואם אמר ע"מ שתחזירהו ולא אמר לי יכול להחזיר כשירצה ומ"ה בכה"ג שאמדינן דעתיה שנתן לו במתנה ע"מ שתחזיר ולא אמר לי ולא קבע זמנא שיכול להחזיר לו כשירצה. ובהאי ודאי לא אמרי' אנן סהדי כששאל לו שהיה בדעתו ליתן לו: [מ] **דאמר** רבא הילך אתרוג זה במתנה ע"מ להחזיר לי נטלו ויצא בו החזירו יצא. היינו בדכפליה לתנאי ועשה כל דיני תנאי. כ"כ רבינו בפ' יש נוחלין סי' מ"ח ובגיטין פ"ז סי' ח': [נ] **דהא** ר"ג נתן במתנה ולא אמר לו ע"מ להחזיר. וזהו דלא כשו"ת הרשב"א והובא בד"מ ח"מ סי' רמ"א דאם אמר ע"מ שתחזירהו ולא אמר לי יכול להחזיר כשירצה אפילו לאחר החג ע"כ ודוחק לחלק בין מתנה סתם לכשאמר שתחזירהו ולא אמר לי. אבל רבינו כתב לעיל בסמוך דמתנת ר"ג היה שאמר לר"י ע"מ שתחזיר לי. איכא למימר דרבינו סובר כדעת הרשב"א: [ס] **אבל** בעלמא מודו רבנן דאמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן. ונראה דוקא באין האתרוג בעין אבל היכא דאיתא בעיניה אפילו רשב"ג מודה כדאיתא להדיא במס' גיטין ד' ע"ה. וב"ח א"ע סי' כ"ע ס"ק א' כתב וז"ל ומיהו קשה הלא באמר לאשה ע"מ שתחזירהו לי הוי תנאי ומעשה בדבר אחד דהתנאי בטל וי"ל כיון דאפשר להחזיר דמיה שהוא החפץ שמקדש אותה בו לא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד ע"כ. [וקשה] דהא כי איתיה בעיניה צריך להחזיר הטבעת. וליכא למימר כיון דנאבדה שאז אין צריך להחזיר אלא הדמים מ"ה לא הוי תנאי ומעשה בדבר א'. דאם כן לא הוי פריך אביי כלום שם בגיטין ע"ש: [ע] **אלא** דרך גדילתן. פרש"י התחתון למטה והעליון למעלה. ולא פירש כדרך גדילתן באילן. כדי שלא תקשי לך מאתרוג שלוקחין עם העוקץ למטה והפיטום למעלה ובאילן תולה עם הפיטום לארץ. לכן פרש"י דכל מה שנקרא בלקיחתן למעלה צריך להיות בעליונה והתחתון למטה נמצא בנענוע הלולב למטה ולארבע רוחות צריך לראות תמיד שיהא ראש הלולב למעלה ולא בקו השוה כנגד הגוף. בד"מ אם מנענע נגד מזרח מ"מ צריך להגביה הלולב קצת למעלה והעולם אין מדקדקין בכך: [פ] **וצריך** לדקדק מתי יברך. כל דברי רבינו בפיסקא זו דברי תוס' הם לעיל דף ל"ט: [צ] **דהיינו** עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה,
והא

יהו שיודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות היודע לישאל ברה"י ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור [ק] לפרוש כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות [דף מב ע"ב] היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ואם יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות אמר רב חסדא והוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בריה דרב אויא ובגדול אע"פ שאינו יכול לאוכלו בכדי אכילת פרס דכתיב יוסיף דעת יוסיף מכאוב אם יכול לאכול כזית צלי שוחטים עליו את הפסח מ"ט לפי אכלו כתיב ר' יהודה אומר עד שיהא מכיר אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:

מצות האמורות בתורה אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו עומד על הדוכן עד שתתמלא זקנו רבי אומר עד שיהיה בן עשרים. מא"ז:

הדרן עלך לולב הגזול

פרק רביעי

א **לולב** וערבה ששה ושבעה ההלל והשמחה שמונה סוכה וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה לולב ששה ושבעה כיצד יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת שבעה בשאר כל הימים ששה: **גמ'** אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר (רבא) [רבה] גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד [דף מג ע"א] ויעביר ד' אמות ברה"ר *והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אי הכי ראשון נמי לא לידחי ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא גזרו בו רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן אי הכי האידנא נמי לידחי לא ידענא בקביעא דירחי אינהו דידעי בקביעא דירחי לידחי כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו. וראשון דאית ליה עיקר מן התורה מנא לן דכתיב ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול ביום ואפילו בשבת ראשון ואפילו בגבולין הראשון מלמד שאינו דוחה אלא ביום ראשון בלבד אמר מר ביום ואפילו בשבת פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול אמר רבא לא נצרכה אלא למכשירי לולב ואליבא דר"א דתניא לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מאי טעמא דר"א אמר קרא ביום ואפילו בשבת ורבנן ביום ולא בלילות. ת"ר בסוכות תשבו שבעת ימים ואפילו לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר ימים במילואים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות נראה למי דומה דנין דבר שמצותו כל היום מדבר שמצותו כל היום ואל יוכיח לולב שמצותו אינו אלא שעה אחת או כלך לדרך זו דנין דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות ואל יוכיח מילואים שאינה נוהגת לדורות [דף מג ע"ב] ת"ל תשבו תשבו לג"ש נאמר כאן תשבו ונאמר להלן תשבו מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לילות:

הגה"ה
*ישראל כשהביא לו נכרי אתרוג ביום טוב ראשון מחוץ לתחום לאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר דהבא לישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל אפילו לאותו ישראל שרי לצאת בו דאין שייך לגזור שמא יאמר לנכרי להביא כדי לצאת בו דמילתא דלא שכיחא היא שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה. מא"ז:

מתני' ערבה ששה ושבעה כיצד שביעי של ערבה שחל בשבת שבעה ושאר כל הימים ששה: **גמ'** [דף מד ע"א] איתמר רבי יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים היא וחד אמר מנהג נביאים היא* תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים היא דא"ר אבהו אמר רבי יוחנן ערבה יסוד נביאים היא תסתיים ואסיקנא [דף מד ע"ב] אמר איבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא [א] ואמנהגא לא מברכין. רב שמואל בר חפני פסק כרבי יוחנן דריב"ל ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן [ב] והעם נהגו כרב אלפס ז"ל [ג] כיון דרב ורבי אלעזר בר (יצחק) [צדוק] עבדו עובדא [ד] וגם ר"ת פסק הלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן ובתשובות הגאונים פסק כריב"ל בכל מקום. לגאון שיעור החיבוט שני פעמים בתפלת המוסף של יום שביעי של ערבה [ה] לפי שבתפלת תמיד אנו נוטלין את הלולב ובתפלת המוספין של היום ההוא אנו נוטלין את הערבה בפני עצמה וכן אנו נוהגין בישיבה. א"ר אמי ערבה צריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה פירוש שלא יאגוד דבר אחר עמה אבל אם יש לו ד"א בידו אין חושש ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו אגבהה והדר אגבהה ורב חסדא אמר רב יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב והרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' לולב הל' כ') פסק כר' אמי וראבי"ה פסק כרב חסדא וכן מיסתבר דרב חסדא דאמר משמ' דרב יצחק קבלה מיניה מדלא פריש גמרא דפליג עליה והוה ליה רבי אמי חד לגבי תרי ודוקא דאגביה והדר

הגה"ה
*אמר ליה אביי לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן שבעה זכר למקדש ומסיק רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין יום א' עבדינן ליה כל ז' זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין אפילו יום אחד לא עבדינן זכר למקדש כל שבעה פי' ריב"ן ומהאי טעמא נפקא ליה היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקפינן סביב הבימה פעם אחת בכל יום ושבת יוכיח שאין לולב ניטל בו ולא מקפינן וכן כתב רש"י בתשובתו. מא"ז ועוד האריך בא"ז:

אגביה דהא דקאמר ר' אמי אין אדם יוצא קאמר רב חסדא דיוצא. וכמה שיעורה אמר רב נחמן [ו] שלשה בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפילו עלה אחד בבד אחד ובתשובות הגאונים כתוב הלכה כרב נחמן בדיני והלכה כרב ששת באיסורי והרמב"ם ז"ל (שם) כתב דערבה חובטה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש וכן כתב הרי"ץ גיאות ז"ל [ז] ורש"י פירש דחביט היינו נענוע*:

ב [דף מו ע"א] **ת"ר** העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ואע"פ שבירך ביו"ט ראשון חוזר ומברך ביום טוב שני והאידנא לא נהוג לברך שהחיינו בשעת עשיה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקדושא ה"נ דלולב מברכין ליה בשעת נטילה*. ולענין זמן על הלולב ביום טוב שני כתב רבי שלמה ב"ר שמשון ז"ל נשאלתי אם אומר זמן על הלולב ביום טוב שני ותמהני על מה שכתב בעל הלכות גדולות [ח] דזמן דכסא פוטר דלולב [ט] והלא לענין לולב מיפסקי לילות מימים ור"י פסק דאין אומר זמן ביום טוב שני וכן נהגו גדולי גרמייש"א וטעמא שלהם דממ"נ יצא בזמן שאמר ביום ראשון דאפילו אם תמצי לומר דחול הוה הא אמרינן העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו ושוב אין מברך בשעת נטילה וא"כ הכא נמי יצא בזמן שבירך אתמול אפילו אם היה חול ולא דמי לזמן של קידוש שאומר בשני הלילות דאותו זמן הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה ולולב מידי דהוה אשאר יום טוב ועוד משום דבעינן נטילת לולב שבעת ימים ואם נברך זמן מספק ביום טוב שני וביום שמיני ספק שביעי לא מברכין נמצא שאין לולב ניטל אלא ששה ימים וזה הטעם אינו כ"ל דבין אמר זמן ביו"ט שני ובין לא אמר זמן יום ראשון ספק הוא ומיהו איכא למימר אנן דבקיאין בקביעא דירחא ואינו ספק לנו אלא מנהג בעלמא הוא מה שאנו עושין שני ימים אבל אם נברך זמן ביום שני אז אנו מראין בשעת נטילת לולב שהן ספק וכן פסק רש"י בתשובה שאין לומר זמן ביום שני וה"ר שמואל מאייבר"א [י] כתב בשם ר"י דעכשיו שנהגו לברך זמן בשעת נטילה א"כ צריך לברך גם ביום שני דשמא יום ראשון חול הוא ולא יצא דזמן לא נתקן לאומרו אלא בשעת נטילה או בשעת עשייה אפילו בחול (המועד) ואם לא אמרו בשעת עשייה ואמרו בחול לאחר עשייה לא יצא וצריך לאומרו בשעת נטילה מיהו י"ל דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו [כ] ועדיף טפי מנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני:

ג **העושה** סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה. כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה הל' יב) דיש לקדש מעומד משום עובר לעשייתן [ל] ולדבריו היה צריך לברך קודם שיכנס בה דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה דאם היה אוכל מעומד היה צריך לברך על הסוכה אלא ודאי כיון דמצות סוכה היא אכילה וטיול אם מברך אחר שישב מיקרי שפיר עובר לעשייתן כדאיתא בירושלמי דברכות פרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית נתעטף אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית אלמא אף על פי שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד וכן נמי בסוכה המצוה נמשכת כל זמן אכילה ובסוכות תשבו פי' תתעכבו כמו וישב העם בקדש (במדבר כ) וכן ופתח אהל מועד תשבו (ויקרא ח) ולישב בסוכה היינו נמי להתעכב בסוכה ואם כן מיקרי שפיר עובר לעשייתן אם מברך אחר הישיבה וכן כתב מר רב נמח גאון ז"ל אף על פי שמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קבע [מ] אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש* הכוס וסעודה לפניו סודרן על הכוס ורבינו מאיר היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דקאמר נכנס לישב בה מברך הלכך ראוי שתקדום ברכה לברכת המוציא מיד אחר הישיבה והעם לא נהגו כי רגילין העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס בה לטייל בה ושינה אלא דוקא בשעת אכילה הלכך ראוי שיברך תחלה ברכת המוציא שמתחיל הסעודה ואחר כך יברך על הסוכה. ומה שאין מברכין על הסוכה בשעת השינה ואף על פי שמצוה בה חומר יותר מבאכילה דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. היינו טעמא דשמא לא יוכל לישן והוי ברכה לבטלה. ורבינו תם פירש לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה אבל שאר טיול ושינה שעושין בסוכה טפלים לגבי האכילה והיא פוטרתן. [נ] ורב האי גאון כתב הנכנס בסוכת חבירו לבקרו [ס] מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין לא סעד. [ע] ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישב בה דמברך ואע"פ שבירך ביום טוב ראשון חוזר ומברך ביום טוב שני דגמרינן מתפילין דתניא תפילין כ"ז שמניחן מברך עליהם דברי ר' וקי"ל כוותיה דאמר רבא כ"ז דמנח להו מברך ורב מרי נמי אמר כ"ז דמנח להו מברך וכן הלכה: ת"ר העושה סוכה לעצמו

הגהות הב"ח א ויש קידוש היום וסעודה לפניו:

קרבן נתנאל

וכא דמסיק רבינו לעיל סוף סי' י"ד דלא כר"ת אלא כיון שמונחין כל ארבעתן לפניו אין מעכבין זה את זה ומברך ונוטלן זה אחר זה. מ"מ מקרי עובר לעשייתן דהא אם רוצה רק ליקח אחת מהם לא יצא דמעכבין זה את זה כי כולם מצוה אחת הם. ב"ח וע"ז: [ק] לפרוש כפיו. היינו עם הגדולים אבל בפני עצמו אין נושא כפיו כדאיתא במתני' פ"ד דמגילה: הדרן עלך לולב הגזול

פרק רביעי [א] ואמנהגא לא מברכינן. עי' בפרק היה קורא סי' ה': [ב] והעם נהגו כר"י ז"ל. ובטור ונהגו כהרי"ף שפוסק כריב"ל דלא מברכינן. וטעות הדפוס הוא שהיה כתוב ונהגו כר"י ולכוונו כר' יצחק אלפס. והדפיסו כר' יוחנן אך לפי מ"ש מהרש"א במכילתין ד' י"ח בתוס' ד"ה היכך שאין לשון הרא"ש להזכירו רי"ף אלא רב אלפס. נ"ל ונהגו כריב"ל. ועי' בעירובין פ"ק סי' ז' ובפסחים פ"ב סי' ע' דלא כמהרש"א: [ג] כיון דרב ור"א בר צדוק עבדו עובדא. ויש לי כאן תימה רבתי על המהרש"ל שכתב בתוס' ד"ה כאן במקדש דלפי' רבינו תם נ"ל דה"ק כאן במקדש פי' פליגי ר"י סבר יסוד נביאים דהיינו הלכה למ"מ ושכחום וחזרו ויסדום וריב"ל סבר מנהג נביאים. אבל בגבולין אף ר"י סבר מנהג נביאים. דוק ותשכח. ולדבריו מאי קאמר בהני תרתי עובדא קסבר מנהג נביאים הא בגבולין כמו הני עובדא כ"ע סברי מנהג נביאים הוא. ע"כ נראה להיפוך דבמקדש ריב"ל נמי מודה דהל"מ הוא. כי פליגי בגבולין ור"י דאמר יסוד נביאים ר"ל יסדו ותיקנו לעשות כן בישראל והא דאמר רב כהנא דילהון היא ר"ל נביאים תקנוה בגבולין ולא הל"מ. והא דפירשו תוס' לפר"ת דילהון היא כלומר שהיא מנהג נביאים. היינו לפי מה דמשני דשכחום וחזרו ויסדום ר"ל האי דקאמר יסוד נביאים על שחזרו ויסדו הלכה למשה מסיני וא"כ לא שייך לומר דילהון מקלהם אם לא שס"ל מנהג נביאים. אבל בתר דמחלק בין מקדש לגבולין והא דקאמר יסוד נביאים בגבולין נביאים יסדוהו ולא שהיה בגבולין מעולם הל"מ שפיר אית לן למימר דילהון על יסוד נביאים ודו"ק: [ד] וגם רבינו תם פסק הלכה כריב"ל לגבי ר"י. תוס' פ' גיד הנשה דף צ"ז. ובמגילה דף כ"ז: [ה] לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב. כוונתו לתת טעם למה בתפלת מוסף ולא בתפלת תמיד וקאמר לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ולא מוכחא מצות נטילת ערבה שהרואה אומר שהכל הוא ערבה שבלולב לכך אנו נוטלין הערבה בתפלת מוסף בפני עצמה. ב"ח. ולי נראה שס"ל כדעת הרמב"ם שהמוסיף על ב' ערבות עובר על בל תוסיף. ואנן פסקינן כרבנן דלולב אין צריך אגד נמצא האגד כמאן דליתא דמי ואם נלקח הערבה עם הלולב נמצא עובר על בל תוסיף וכן הביא ב"י שהגאונים פסקו כרמב"ם שאין להוסיף על שתי ערבות: [ו] שלשה בדי עלין לחין. עי' מ"ש רבינו לעיל בפרק לולב הגזול סי' י' לגבי הדס: [ז] ורש"י פי' שחביט היינו נענוע. והוא מלשון חבוט כמו דבפ"ק דסוכה שפי' נענוע. ב"ח. אמנם בפ"ב דף כ"ב לא כן פרש"י אלא לשון השפלה. ואם כמשפיל הוא מנענע. אם כן הוה ליה להביא יותר דוגמתו בפרק קמא דף ע' בשחבטן. ולי נראה שהוא מלשון כי תחבוט זיתך וטעמו כי לאחר גמר פירי האילן דרך לנענע אותו כדי להשיר פירותיו: [ח] דזמן דכסא פוטר דלולב. והא דאומרים זמן ביום הראשון. דליל ראשון צריך זמן משום סוכה לבד מיו"ט לכן אינו פוטר. דזמן דסוכה אינו שייך ללולב. משא"כ בזמן די"ט [שני] שייך אלולב דמחמת החג קאתי כ"מ במנהגים בתוס' ביאור. וא"ת מ"ש זמן די"ט של ר"ה אינו פוטר זמן דשופר. ותי' ר' נסים גאון הובא בהגהות הרא"ש סוף פרק בכל מערבין דזמן ליל ר"ה הוא מדרבנן אבל זמן ליל חג הסוכות דאורייתא וכ"ה במנהגים. ר"ל דר"ה ויו"כ לא מקרי רגלים מדאורייתא ורבנן מחייבי לברך זמן כדמסיק בס"פ בכל מערבין. וזמן דשופר אומרים על מצוה דאורייתא ואין זמן על דבר שהוא מדרבנן פוטר זמן שהוא על מצוה שהיא מדאורייתא. משא"כ זמן החג הסוכות שהוא רגל מדאורייתא פוטר זמן דלולב. ובעל מ"א סי' תרס"ב לא ראה רק דברי מנהגים ולא ידע מדברי ר"נ גאון המה ופי' בו פי' זר ורחוק ע"ש: [ט] והלא לענין לולב מיפסקי לילות מימים. וא"כ אכתי בלילה לא הגיע זמן לולב ואיך יפטור אותו: [י] כתב בשם ר"י. הוא ר"י אחר [דר"י] פסק לעיל דאין אומרים זמן: [כ] ועדיף טפי מנטלו בחול אחר עשי'. אבל בשופר מסיק רבינו בפ' יו"ט תוך סי' ל"ד דמברך זמן אפילו ביו"ט [שני] משום דלא שייך הך טעמא דהתם אין מברך על השופר בשעת עשיה וכן תי' מ"א סי' תרס"ב: [ל] ולדבריו היה צריך לברך קודם שיכנס בה דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה. והרמב"ם סבר כיון שאין קבע אלא בישיבה מש"ה מברך קודם הישיבה דהוי עובר לעשייתן ע"ז: [מ] אלא בישיבה בסעודה. ולא קאמר אלא בישיבה ש"מ דאין הישיבה גורם כ"א קביעות הסעודה. ומש"ה הוי שפיר עובר לעשייתן אף אחר ישיבה. דעיקר הקביעות הוא קביעות הסעודה: [נ] ורב האי גאון כו' ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישב בה מברך. לכאורה מדהביא רבינו דעת רב האי ודברי הרי"ף באחרונה ש"מ דסבירא ליה כוותייהו דכל פעם שנכנס לישב בסוכה מברך. וברמזים משמע שרבינו הסכים עם ר"ת. ולכאורה אינו כן. דהא מ"ש באחרונה הוא עיקר למסקנא. עד שראיתי בכללי דרכי הפוסקים בכ"ה סי' מ"ו וז"ל אפילו למאן דסברי הכי היינו כשמביאם סברת זולתם או שמביאם סברת הפוסק. אבל כל שהלשון ראשון הם דברי הפוסק וסברא דנפשיה והשני הם דברי זולתו לא שייך לומר דלשון שני עיקר בשם ר"י הלוי. א"כ כבר כתב רבינו מסברא דנפשיה וחולק על ר"מ מרוטנבורג והעם לא נהגו כי רגילין העם שאין מברכין על הסוכה אלא דוקא בשעת אכילה. הכי קים ליה לרבינו ודלא כב"י בסי' תרל"ט שכתב רבינו סובר כרי"ף וכסברת הגאונים וכן פסק בש"ע המחבר ורמ"א בהמנהג שאין מברכין אלא בשעת אכילה: [ס] מנהג ידוע הוא שיברך. וכבר כתב רבינו שעכשיו העם לא נהגו כן: [ע] ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישב בה מברך. דברי

אומר שהחיינו ודוקא לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא ובירושלמי (פ' הרואה) תניא העושה לעצמו מברך לעשות סוכה [פ] עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה ואגמרא דידן סמכינן דגרסינן בפרק התכלת (דף מב.) אמר רב חסדא כל מצוה שכשירה על ידי נכרי אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת נכב"ך כשירה ואיכא מ"ד כל מצות שאין עשייתן גמר מצוה אין צריך לברך היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם לאו לכשיכנס בה מברך שתים משמע דברישא כשבירך שהחיינו בעשייתה אינו מברך שתים בכניסתה ותימה והלא צריך לברך שהחיינו בשביל המועד כמו שמברכין זמן בכל המועדים וי"ל כיון דסוכה מחמת חג עשה סברא הוא דזמן דידה אע"פ שבירך בחול פוטר זמן החג דזמן מחמת המועד קאתי אפילו בלא יו"ט דאמרינן לקמן דאי לא בריך האידנא מברך למחר וליומא אוחרא לפי זה כ"ש כשבירך זמן על הלולב ביו"ט ראשון שאין צריך לברך עליו זמן ביו"ט שני. א"ר אסי חזינא לרב כהנא דמסדר להו אכסא דקדושא :

ד ת"ר היו לפניו מצות הרבה מברך אקב"ו על המצות רבי יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה אמר ר' זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא הלכה כר"י. גרסי' בפרק החליל (דף נו.) איתמר רב יהודה אמר סוכה ואח"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה והלכתא סוכה ואח"כ זמן [צ] יש מן הגדולים אומרים דבליל שני אומר זמן תחלה דזמן לא קאי הסוכה דאפילו אם היה ליל יו"ט ראשון חול יצא בזמן דסוכה [ק] ולפי סברת בני אייבר"א שחלקו בין בשעת עשייה בין לאחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה ולאבי"ה כתב שבכל פעם י"ל זמן באחרונה דהא יו"ט שחל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז אע"ג דזמן לא קאי אהבדלה וי"ל דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין בורא פרי הגפן להבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בליל שני למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא איכא אמורא דס"ל דאפילו בליל ראשון דסוכה בעיא זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וא"כ בליל שני אי סוכה לא בעיא זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש : מתני' מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן פירש רש"י לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידם ואוכלין אתרוגיהם של תינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכבר נהגו כן משום שמחה. וכתבו התוס' שיש ללמוד מכאן אותם בחורים שרוכבין לקראת חתן ונלחמין זה עם זה וקורע בגדיו של חבירו או מקלקל את סוסו שהם פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן [ר] וכ"ל דמתניתין לא איירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים אלא ה"פ מיד שנגמרה מצות הלולב והערבה התינוקות שומטין לולביהן של עצמן מתוך הערבה שהלולב ארוך ושוחקין בהן התינוקות וגם עושים מן ההוצין כמין טבעות ושפלים לשחוק בהם והאתרוגים היו אוכלין והשתא ניחא הא דפריך בגמרא למאן דאמר אתרוג בשביעי מותר דהכא משמע תינוקות אין גדולים לא ורש"י דחק לפרש דהכי פריך דתינוקות דוקא שלא הוקצה למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה לא וקשה לי א"כ הוה ליה למימר דתינוקות אין גדולים לא ועוד [ש] לולבין גדולים למה להו : [דף מו ע"ב] גמ' א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר. סוכה אפי' בשמיני אסורה ור"ל אמר אתרוג אפי' בשביעי מותר [ת] א"ל רב פפא לאביי לר"י מ"ש סוכה מ"ש אתרוג א"ל סוכה דחזי לבהש"מ דאי מתרמי ליה סעודתא בעי למיתב בגוה ומיכל איתקצאי לבין השמשות ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות ולא איתקצאי לבין השמשות לא איתקצאי נמי ליומא דשמיני וא"ת אתרוג נמי ממה נפשך בין השמשות אסור דשמא יום הוא וכיון דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי נמי לכל היום [א] וי"ל דבכה"ג לא שייך למימר מיגו דאיתקצאי לבין השמשות כיון שלא נאסר בין השמשות אלא מחמת ספק יומא שעבר :

ה וכן נמי אמרינן הפרים שבעה אתרוגים לשבעה ימי החג כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר ואע"ג דאיתקצאי בין השמשות מחמת ספק יום שעבר וה"נ אמרינן בפ"ק דיו"ט (דף ד.) גבי שבת ויו"ט דאמר רב נולדה בזה אסורה בזה ומפרש טעמא משום הכנה ולא שייך למימר משום מיגו דאיתקצאי לבין השמשות אע"ג דכרבי יהודה ס"ל (שבת דף קנו:) דאית ליה מוקצה וכן שני ימים טובים של גליות דנולדה בזה מותרת בזה וכן בפרק בכל מערבין (דף לו.) גבי לגין טבול יום שמילאהו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר עירבו לי בזה לא אמר כלום משום דסוף היום קנה עירוב או משום דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום הא אי תחלת היום קנה עירוב או או לא בעינן סעודה הראויה מבעו"י הוי עירוב ולא אמרינן דלאו ראויה בשבת הוא מיגו דאיתקצאי בין השמשות כיון דלא איתקצאי אלא מחמת יום שעבר ולא דמי לסוכה דאמרינו משום דאי מיתרמי ליה סעודתא בין השמשות

דהע"ג דלא מיחייב למיכל בה אלא משום ספק יום שעבר דלמא יום הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעמא שיהא [ב] וצריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול בה ולוי דאסר אתרוג אף בשמיני ופרש"י מיגו דאיתקצאי בין השמשות דשמיני משום דספק יום שביעי איתקצאי לכולי יומא וא"ת לומר כן שהוכחתי כבר דליכא מאן דאית ליה סברא זו אלא היינו טעמא דגזר אתרוג אטו סוכה וא"ת הא דאמרי' בשמעתין גבי אתרוג לדידן דאית לן תרי יומי שמיני ספק שביעי אסור [ג] ואמאי אסור דהא לא נטלינן ליה אלא ע"כ משום דהואיל דאיתקצאי בין השמשות מחמת יום שעבר [ד] וי"ל דשאני התם דאם יבא אליהו ויאמר דעברוה לאלול הוי שמיני שביעי· וכן אי מיקלע שבת במוצאי יום טוב אחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנוי סוכה עד מוצאי שבת . ונראה דשרי בשבת משום דאיתקצאי בין השמשות לא אסרינן ליה כדפי' . ואי משום שבת ויו"ט קדושה אחת היא האמר רב בפ"ק דיו"ט (דף ד.) הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן וגם משום הכנה ליכא למיסר [ה] דמה הכנה יש כאן. וה"ר פרץ ז"ל כ' בשם גדולי אייבר"א דאם חל יו"ט האחרון של חג באחד בשבת דהאתרוג אסור אע"ג דאמרי' תשיעי ספק שמיני מותר ה"מ בשאר הימים אבל הכא אסור משום הכנה דאין שבת מכינה ליו"ט ולמאי דפרישית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר . ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי אתרוג שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר* וכן הלכה : הפרים ז' אתרוגים לז' ימים רב

הגה"ה
*אתרוג שנפסל אסור לאוכלו כל שבעה שמתחלה הוקצה לשבעה אבל בשמיני שרי. מא"ז :

אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו לאלתר ורב אסי אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו למחר וקי"ל כרב אסי דהא ר"י קאי כוותיה. ולענין מיתב בסוכה בשמיני הלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן* והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמיני עצרת הוא א"א לברוכי אסוכה דקיין אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת

הגה"ה
*פי' ראבי"ה כיון דאיכא היכרא דלא מברך ככל שבעה לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור ונפי' דמלקות ליכא איסור איכא. מרדכי:

הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא ומשום דספיקא היא הרווייהו עבדי' לחומרא יתבינן בסוכה [ו] ולא מברכינן ונוהגין בה מנהג יום טוב דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא אבל בלולב לא רצו לתקן שיטלוהו בלא ברכה מספק לפי שהוא מוקצה לטלטול ומיכרא מילתא שהוא נוהג בה מנהג חול [ז] אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו ואוכל בה אפי' ביו"ט אחרון: [דף מז ע"א] אמר ר' יוחנן אומר זמן בשמיני של חג ואין אומר זמן בז' של פסח וכן אמר ר"כ אומר זמן בשמיני של חג ואין אומר זמן בז' של פסח ותניא נמי הכי שמיני לענין פז"ר קש"ב פיים בפני עצמו זמן בפ"ע רגל בפני עצמו קרבן בפ"ע שיר בפ"ע ברכה בפ"ע· פירוש ברכה בפ"ע בתפלה ובברכת המזון את יום שמיני חג עצרת הזה רגל בפ"ע למאי הלכתא [ח] לכדאמר רב (מועד קטן דף כד:) יום א' לפני החג והחג ושמיני עצרת הרי כאן כ"א יום למנין ל' :

ו [דף מו ע"ב] אמר ר' זירא לא לקני איניש לוליבא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט ינוקא מקני קניא קנויי לא מקני ואיסתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו* :

[דף מח ע"א] מתני' ההלל והשמחה שמנה כילד מלמד שאדם חייב בכבוד יום טוב האחרון כשאר ימות החג* : ז סוכה שבעה כילד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון* : גמ' אין לו מקום להוריד את הכלים מהו רב חייא בר אשי אמר פוחת בה ארבעה וריב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו הינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי מעייל בה מנא דמיכלא כרבא דאמר רבא מנא דמפתיא במטללתא מאני דמיכלא לבר ממטלתא פרש"י הא לן לבני בבל שהשמיני

הגה"ה
*ולא דמיא לגר שטיא דאמר (כתובות דף כ.) כשהוא שוטה זכין כשהוא שוטה זכן דבשוטה גרע דלא קני ולא מקני ופירש רבינו אליעזר בר נתן שאם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ובקיאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמם נוטלין אותו ומברכין עליו . מא"ז :

הגה"ה
*ועושין שמחת תורה בספק תשיעי ותתני תורה רגילין לעשות כשמסיימין סעודה גמורה ומזמנין את הקהל ונותנין להם מאכלים טובים ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית וגו' אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה . מא"ז :

הגה"ה
* [ולדידן דמורידין כלים. במ' אסור] להעמיד השלחנות והספסלים לסדרן לצורך הלילה דאין יו"ט מכין לחבירו דומיא דהצעת המטה . הג' מיי פ"ו :

שלנו ספק שביעי דלא קים לן בקיבועא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר והא להו לבני א"י דקים להו בקיבועא דירחא דלא יתבי בסוכה בשמיני פוחת [ט] משמע מתוך פירושו דסוכה קטנה צריך להדליק בה את הנר כדי

קרבן נתנאל

הרי"ף סמה:[פ] עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה . יש טעם בחילוק הברכה כפי שכתבו המפרשים בפ"ק דפסחים דכל המצות הנעשות ע"י אחר הכל מודים שאותו אחר מברך בעל כדאמרי' התם גבי מי' לא סגיא דלאו איהו מל . מהרש"א . אבל גי' התוס' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לו לשמו ופי' בו מהרש"ל נר"א דפוסל סוכה שאולה מש"ה הולרך האחר לעשותה לשם מי שישב בה. ותמה אני הא תוגה שם בירושלמי העושה תפילין או לולב לאחר כו' והוי תפילין תיובתי' ומהרש"א מקיים הגירסא לעשות סוכה לשמה לב"ש דסוכה לשמה בעינן מש"ה אם הוא עושה לעצמו א"צ לומר בברכה שהוא עושה לשמה דמעשיו שיושב ומברך בה לישב בסוכה מוכיחין שפיר דעשאה לשמה אבל אם עשאה לאחר אין כאן מעשים מוכיחים ולהכי צ"ל בברכה כך דעשאה לשמה ע"כ . והוי לולב תיובתיה . ועוד בין למר ובין למר קשה אמאי צריך תוס' להביא ראיה דאין הלכה ככך דירושלמי מפ' התכלת . ה"ל למימר כיון דתנן לא קי"ל כב"ש וכר"ה מש"ה לא עבדינן ככך דירושלמי וכ"ל נקיים הגירסא לעשות סוכה לשמו. וכ"ה בירושלמי שלפנינו וע"פ מ"ש רבינו בפ"ג דברכות ס"ס י"ג דאים אע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה אלא מדרבנן כו'. מש"ה מברך על עשיית סוכה לחבירו שלונו ה' לעשות סוכה לשמו לשם מי שעושה סוכה בשבילו. כי ישראל ערבים זה בזה ומלווה כל אחד לעשות מצוה בשביל חבירו עי' בשו"ת מהרל"י בי רב סי' ס"ח : [צ] יש מן הגדולים אומר דבליל שני אומר זמן תחלה. דזמן לא קאי אסוכה דאפילו אם היה ליל יו"ט ראשון חול יצא בזמן דסוכה. שמעתי להקשות הא בסמוך תי' תוספות כיון דסוכה מחמת החג קאתי סברא הוא אע"פ שבירך בחול פוטר זמן החג א"כ בליל שני לא לברך זמן כלל כיון דיצא מליל ראשון בזמן דסוכה פטור נמי מזמן החג לפי סברתו כיון דזמן מחמת החג קאתי . ונראה לי לייחב דלכאורה אין מקום לקושיית תוס' דהא דקתני לכשיכנס בה מברך שתים היינו לישב וזמן דסוכה אבל כשבירך שהחיינו בעשייתה אינו צריך לברך שתים על סוכה . אבל צריך לברך זמן בשביל החג וכ"ת מאי נפקא מיניה אם יאמר זמן אחר לישב בסוכה כי כשיברך בשעת עשיה מברך על חג זמן בתחלה ואח"כ לישב אבל אם לא בירך בשעת עשיה אומר סוכה ואח"כ זמן דזמן קאי נמי אסוכה אלא שקושיית התוס' אזלא לרב דסבר תמיד סוכה ואח"כ זמן מטעם הובת היום קודם בין בליל ראשון בין בליל ב' ולרבה בר בר חנה דס"ל לסיפך בכל פעם זמן ואח"כ סוכה תדיר קודם מקשין תוס' שפיר לדידהו היכי מתרלים הברייתא. אמנם רבינו שממניא לחלק בין בלילה הראשונה אומר סוכה ואח"כ זמן ובלילה שניה זמן ואח"כ סוכה ודאי צריך ביאור מנ"ל לחלק מסברתו נגד הני רבוותא רב ורבה בר בר חנה . וצ"ל דליסנא דגמרא דחקתו למה מקיים והלכתא סוכה ואחר כך זמן ה"ל למימר והלכתא כוותיה דרב אלא ודאי דהלכתא כוותיה דרב ולא מטעמיה דחובת היום עדיף דא"כ קשה קושיית התוס' דהא סתמי' דמתני' הילך מלה והילך תמן קשה לרב אלא דהלכתא סוכה ואחר כך זמן כדי שזמן קאי נמי אסוכה אבל בליל שני זמן ואח"כ סוכה ואם כן השתא אזל רבינו מסברת תוס' וס"ל אפילו כשבירך בחול שהחיינו על הסוכה מ"מ צריך לברך על החג לאחר הקידוש וקושיות תוס' בלאו הכי לק"מ אליבא דהלכתא ודוק היטיב ועוד י"ל ע"ד פשוט שזה שכ' רבינו סברת תוספות קאי לשיטת הראבי"ה אבל לסברת יש מן הגדולים לא צריכנא לתירוץ תוס' כדפירשתי . [ק] ולפי סברת בני אייבר"א לעיל סי' ל"ו : [ר] וב"ל דמתני' לא איירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים . ורש"י סותר פירוש זה מדאמרינן בברייתא רבה מעשה בחסיד אחד ט' בשביעי של ערבה הלך ושמע אתרוגין מיד התינוקות ע"ש . אמנם בויקרא רבה פרשת בחוקותי ראיתי מעשה זה בנוסחא אחרת שמקיים לפי' זה וז"ל הלך לו לבהכ"נ וחמא התמן מן אילין אתרוגין דמינוקייא מקלקלי ביום הושענא ותנינן תמן מיד התינוקות שומטין כו' ועי' ביש"ש ב"ק פ"ו : [ש] לולבין גדולים למה להו. שחטפו מיד התינוקות : [ת] א"ל רב פפא לאביי לר"י מ"ש סוכה מ"ש אתרוג . וא"ת מאי פריך אימא דסוכה אסורה משום סתירת אוהל ובעוד הסוכה קיימת אומר ר"י דסוכה בשמיני אסורה ולא בנופלת. וי"ל דמש"ה פריך לאביי דאמר שמיני ספק שביעי אסור משום דגזר אטו סוכה . ואי מטעם סתירת אהל לא שייך למיגזר אלא ש"מ משום מוקצה. ואיירי אפילו בנפלה מש"ה פריך שפיר מ"ש סוכה מ"ש אתרוג : [א] וי"ל דבכי האי גונא לא שייך למימר מיגו דאיתקצאי לבהש"מ כיון שלא נאסר בהש"מ אלא מחמת ספק יום שעבר . ואם תקשי אמאי לא תירצו תוס' ורבינו דבאמת אתרוג מותר בבהש"מ כיון דמוקצה כל ז' מדרבנן ובהש"מ הוי ספיקא דרבנן לקולא. משא"כ בסוכה דבין השמשות דידה ספיקא דאורייתא היא דהא דרשינן מקרא דעלי סוכה אסורים כל ז' . דא"כ אמאי קאמר דסוכה אסורה כיון דאילו אתרמי ליה סעודה ה"ל למיוי דסוכה אסורה משום מיגו דאיתקצאי לבהש"מ משא"כ אתרוג דלא איתקצאי לבהש"מ דספיקא דרבנן הוא אלא ש"מ דאפי' במילי דאורייתא לא אמרי' מיגו מחמת ספק יום שעבר : ה"ג אע"ג דרב [כר"י]כו' בפלוגי שבת דף קנו:ה"ג וגם אי לא בעינן:[ב] וצריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול בה . והוי כמו דחיה בידים כדאשכחן לר"ש לית ליה מוקצה ומוקצה דדחיה בידים אית ליה וא"ת ה"ל לרבינו לפרש הכי דה"ק דאי איתרמי ליה סעודה בין השמשות בעי למיכל בגוה מש"ה א"א לסתור סוכתו מבע"י . וא"כ אסור בשמיני משום סתירת אוהל. וי"ל כדפירשתי דאביי מתני הכי נאביי דאוסר אתרוג בשמיני ספק שביעי משום גזרה א"א לומר מטעם סתירת אוהל : [ג] ואמאי אסור . ורבינו לא מתיישב דעתו במה שכתבו תוס' דגזרי' אטו סוכה דא"כ תשיעי ספק שמיני נמי נגזור: [ד] וי"ל דשאני התם כו' הוי שמיני שביעי. ולפ"ז תקשי לן כל הני קושיות דלעיל וליכא לתרוצי כדאמרן דאי משום סתירת אהל לא שייך למגזר אתרוג אטו סוכה הא טעמי' דאתרוג כפי מ"ש רבינו משום דאם יבא אליהו . וצ"ע דסוכה בנפלה איירי דומיא דאתרוג דאפי' נפסל אסור כל ז' כדאיתא בש"ע בי' תרס"ה ודומיא דהכי סוכה שנפלה מכ"מ אסורה כל שמונה . והואיל דאתא לידן אציג לפניך מ"ש הט"ז שם סק"ב דאם נפסל האתרוג מותר בח' אף לדידן דקי"ל לאסור בח' ע"ש באריכות ובגבה סיא דא"כ היכי קאמר קם ר' זירא בשיעתים דאבוה דשמואל דאמר ר"ז אתרוג שנפסל אסור לאוכלו כל שבעה . ואי כדברי ט"ז אימא ר' זירא סבר כלוי והא דלא אסר בשמיני היינו טעמא משום דנפסל : [ה] דמה הכנה יש כאן . עי' מ"ש בפ"ק דביצה סי' א' : ה"ג אי אפשר לברוכי ליתב בסוכה דסתרי אהדדי : ה"ג ומשום דמספקא לן בתרווייהו : [ו] ולא מברכינן ונוהגין ביה מנהג י"ט. והא דמברכינן על ספירת העומר בליל שני ולא חיישינן לזילותא דיו"ט שני עי' בהר"ן שני תירוצים והובא במ"א בשם כ"מ סי' תפ"ט : [ז] אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו ואוכל בה אפילו ביו"ט האחרון , אמנם אם בלותו יום עת לינה או רוחות או שום שינוי אויר אין מן הראוי לאכול בסוכה ביום שמיני ספק שביעי : [ח] לכדאמר רב מו"ק דף כד. ועיין תוס' דף מח: ה"ג רב חייא בר רב : [ט] משמע מתוך פירושו דסוכה קטנה צריך להדליק בה את הנר בסוכ:

[ז] שלא יהא נראה כבל תוסיף [ח] מה שיאכל בה בלילה. [ט] ותימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן ועוד קשה דר' יהושע בן לוי דאמר לבני בבל מדליק בה את הנר משמע דקאי דוקא אשאין לו מקום להוריד כליו בז' והא ליתא דאפילו יש לו מקום להוריד צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כבל תוסיף מה שאוכל בה בלילה [י] ולא מיסתבר למימר מה שמוריד כליו אע"פ שחוזר ומעלה בלילה איכא היכרא בהכי דאינו נראה דעובר בבל תוסיף מה שאוכל בלילה [כ] ונראה לפרש דריב"ל דאמר לבני בבל מדליק בה את הנר באין לו מקום להוריד כליו בשמיני קאי וצריך ליסב בה בשמיני הלכך צריך לעשות היכר שאינו עובר בבל תוסיף ומדליק בה את הנר כי אינו יכול לפחות בה ביום טוב ורב חייא בר אשי לבני א"י קאמר דפוחת בה ד' בז' וכן כתב הרב אלפסי ז"ל :

הדרן עלך לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

קרבן נתנאל

ובסוכה גדולה צריך לפייל בה מנא דמיכלא : [ז] שלא יהיה נראה כבל תוסיף . אבל אינו עובר בבל תוסיף כיון דאין מתכוין לשם מצוה דשלא בזמנו בעי כוונה כדאיתא בר"ה דף כ"ח : [ח] מה שיאכל בה בלילה. כ"ל בליל שמיני עלרת : [ט] ותימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן . אף שלא ראינו אינו ראיה ובפרש בכס"ג סוכה קטנה ואין לו מקום להוריד כליו. מ"מ מתמיה בסוכה גדולה ויש לו מקום להוריד כליו לא ראה שמורידין כלים בליל ש"ע מן הסוכה עם היות שהמשה ומלעיו מסלקים מן הסוכה שאסור לישן בסוכה בליל שמיני עלרת . תיכח לאותן המרידים שוכנים בסוכה לכולי עלמא מה היכר איכא כי לא ראינו מי שמוריד כליו משם ולא כב"ח שכתב שנתפשט המנהג ברוב העולם שמורידין כלים מאיס ביום ז' מן המנחה ולמעלה : [י] ולא מסתבר למימר מה שמוריד כליו אע"פ שחוזר ומעלה בלילה איכא היכרא בהכי . וכמ"י ס"ל דאיכא היכרא בהכי ודומה לזה מלינו בפ"ק דף ע"ו בביטולי תקרה כיון שמפקפק או נוטל א' מהגה זה מוכיח שהוא יודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי: [כ] ונראה לפרש כו' כי אינו יכול לפחות בה ביו"ט . וכן נראה לפ' דברי רמ"י ואשמיני ספק תשיעי קאי וה"ק ולא יפתחנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר ולמחר אינו יכול לפחות בה זה אין צריך לפנים דהא הוי יום טוב :

הדרן עלך פרק לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת סוכה

פרק א א סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה שאי אפשר לעשותה אלא דירת קבע. ל"ש גדולה ל"ש קטנה בין דפנות מגיעות לסכך בין אין מגיעות. שיעור מסך סוכה ז' טפחים על ז' טפחים דהיינו כדי ראשו ורובו ושלחנו אבל אם היתה הסוכה גדולה ולא נכנס בה אלא ראשו ורובו ושלחנו בתוך הבית ילא : ב היתה גבוהה מכ' אמה ומיעטה בכרים וכסתות אפי' בטלם שם לא הוי מיעוט . בתבן ובעפר אם אין דעתו לפנותו או עפר סתם (הוי מיעוט וכ"ש אם בטל אותו תבן סתם) לא הוי מיעוט אא"כ ביטל לעפר ותבן כל ז' ימים : ג היתה גבוהה מכ' אמה והוצין יורדין לתוך הלל עשרים אם ללתה מרובה מחמתה כשרה . היתה גבוהה י' והוצין יורדין לתוך הלל י' אפי' חמתן מרובה מללתן פסולה . היתה גבוהה מכ' ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמלעי על פני כולה ויש בה הכשר סוכה כשרה כולה אפי' מהאיצטבא והלאה . מן הלד אם אין משפת איצטבא ולכותל ד' אמות כשרה על האיצטבא ואם לאו פסולה : ד בנה בה איצטבא באמלע אם יש משפת איצטבא ולכותל ד' אמות לכל לד פסולה פחות מכן כשרה על האיצטבא אפי' גבוהה י' טפחים : ה היתה פחותה מי' וחקק בה להשלימה לי' אם יש משפת הקק ולכותל ג' טפחים פסולה פחות מכן כשרה . היתה גבוהה מכ' ובנה בה עמוד גבוה י' וגו הכשר סוכה אע"פ שאין כ' מראש העמוד לסכך פסולה ואם היה עמוד בתוך ד' לדפנות כשרה : ו נעץ ד' קונדיסין וסכך על גבן בין באמלע הגג בין בשפתו פסולה . הלכתא שתים כהלכתן ושלישית עושה טפח שוהק ומעמידו בפחות מג' לא' מהכתלים ויעמיד עוד קנה כנגד סוף הכותל וישים קנה עליו ועל הטפח . ובסוכה העשויה כמבוי עושה פס ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ומשים קנה מהפס על הדופן האחר : ז סוכה שעשויה שנים כהלכתן ושלישית בטפח כהלכתה מותר לטלטל בה אפי' בשבת : ח סוכה שעשאה שנים כהלכתן ושלישית בטפח כמשפטה אפי' יש בשתי המחיצות פתחים הרבה שאין להם צורת פתח כשרה ובלבד שלא יהיו יתר על י' ואם יש להם צורת פתח אפי' יתר מי' כשרה : ט מבוי שמפולש שתקנו בלחי מלד א' וללד הב' לא עשה לו כלום וסכך על גביו כשרה הסוכה בשבת שבתג ומותר לטלטל בה . סיכך על גבי פסי בירלות שברה"ר אפי' אין ביניהם בור כשרה בשבת שבתג ומותר לטלטל בה ואם עשה כמין פסין בחלר וסיכך על גבן לא : י הא דחמתה מרובה מללתה פסולה היינו דוקא מחמת סכך ולא מחמת דפנות : יא שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה וחייבת במזוזה והחילונה סוכה ואינה חייבת במזוזה : יב סוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה רק שתהיה עשויה לצל להגין תחתיה כדי שלא תהיה מעובה כמין בית . פי' גנב"ך ורקב"ש גוים נשים בהמה כותיים רועים קיילים בורגנין שומרי פירות : יג סוכה ישנה שעשאה קודם לחג ל' יום כשרה רק שיחדש בה טפח או כל שהוא על פני כולה . ואם עשאה לחג אפי' מתחלת השנה כשרה בלא חידוש . עלי סכך הסוכה כל זמן שהסוכה קיימת אסורים מה"ת כל ז' ואם נפלה אסורים מדרבנן . ואפי' בעודה קיימת אין אסור מה"ת אלא הצריך להכשר סוכה והשאר אינו אלא מדרבנן ובעלי הדפנות אין בהם שום איסור : יד העושה סוכתו תחת אילן שללתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין ואם האילן חמתו מרובה מללתו והשפיל ענפיו וערבן עם הסכך והסכך רבה עליו כשרה ואם הסוכה ללתה מרובה מחמתה בלא האילן אפי' לא חבטן כשרה ור' אבי"ה כתב שפסולה אם ענפי האילן מכוון כנגד סכך הכשר אבל אם הם כנגד האויר כשרה : טו סוכה על גבי סוכה וביניהן י' טפחים והתחתונה מקבלת כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק התחתונה פסולה אבל אין ביניהן י' או יש ביניהן י' ואינה מקבלת כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק כשרה : טז פירס עליתו על הסוכה שלא תיבש ותהיה חמתה מרובה מללתה או תחתיה שלא יפלו העלין ותשאר חמתה מרובה מללתה פסולה אבל אם ללתה מרובה מחמתה כשרה והוא שפירש לנאותה : יז תלה בה פירות לנאותה אסורים כל ז' ואם אמר איני בודל מהן כל ביה"ש מותרין . נויי סוכה אין ממעטין בה בין להכשירה אם היא גבוהה מכ' בין לפסלה אם אינה גבוהה מי' . מן הלד ממעטין . אין לפרוש טלית יבש על הסוכה שנראה כמסכך בדבר המקבל טומאה : יח נויי סוכה המופלגים ממנה ד' טפחים פסולה פחות מכן כשרה . וסכך פסול תחת סכך הכשר אפי' בסמוך לו ממש פסול : יט קינופות שהן ד' קנים יוצאין לד' לדי מטה אסור לפרוש סדין עליהן וליישן תחתיהן בסוכה אפי' אם אינם גבוהים י' אבל נקליטין שהם שנים א' באמלע המטה (א') לראשה וא' למרגלותיה מותר לפרוש עליהן סדין ולישן תחתיהן אם אינן גבוהים י' : כ כילה שאינה גבוהה י' אפי' יש לה גג או אין לה גג אפי' גבוהה י' מותר לישן תחתיה עד שיהא לה גג וגם גבוהה י' : כא הדלה עליה גפן או דלעת וקיסוס וסיכך על גבן פסולה ואם היה סכך הכשר הרבה מהן והבטן או שקללן ונעגען כשרה : כב ליצית שהלאן וקשרן ואח"כ פסק ראשי הוטין שלהן פסולין ולא אמרי' קליצתן היא עשייתן : כג אין מסככין אלא בדבר הגדל מן הארץ ואינו מקבל טומאה ולא בעורות : כד חבילי קש וחבילי עלים אין מסככין בהם ואם התירן כשרות וכולן כשרות לדפנות ואין חבילה פחותה מכ"ה קנים . סככה בחלים זכרים כשרה בנקבות פסולה . באניצי פשתן פסולה . בהוצני היינו כיתנא דלא דייק ולא נפיץ כשרה . בחבלים של פשתן פסולה ושל סיב כשרה : כה עשבים שריחן רע או שעליהן נושרין אין מסככין בהם לכתחלה . קנים שעולין הרבה בגזע א' אע"פ שקשרן בראש השני אינה חבילה ומסככין בהן . אגד בחד לא שמיה אגד . בתרי כגון אפקותא דדיקלא דכשאגד אחר עמו הוי חבילה [בחבילה] של כ"ה קנים והוי אגד . חבילה שאין קושרים אותה אלא למוכרה במנין ומיד כשיקללה יתירנה אינה חבילה . כל אגד שאינו עשוי לטלטל בו לא שמיה אגד : כו ירקות שממהרין להתיבש אם סכך בהם נידונין כאויר לפסול בג' טפחים אפי' בעודם לחים ואם אין ממהרין להתיבש פסולין כדין סכך פסול : כז סוכי תאנים ובהם תאנים פרכילין ובהם ענבים אם פסולת מרובה על האוכלין כשרין לסכך ואם האוכל מרובה על הפסולת פסולין ואם קלרן מתחלה לסכך אין לו תורת אוכל שיהא צריך פסולת לבטלו אלא אדרבה הוא מסייע לבטל האוכל ואם קלרן לאכילה וגמלך לסכך אין המחשבה מוליאה הידות מידי טומאה ותשיבי כאוכל עד שיעשה בהן מעשה כגון שדשן : כח נסרים שאין בהן רחב ד' כשרים לסכך אפי' הן משופין יש בהם ד' פסולין אפי' הפכן על לדיהן שאין בהם ד' : כט תקרת בית שמקורה בנסרים שיש בהן ד' ובא להכשירה לסוכה ואין עליה מעזיבה מפקפק כל נסר ונסר שמסיר המסמרות או נוטל אחת מבינתים ומניח במקומו סכך כשר . המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה וכגון שמעדיף סכך כשר על הסכך הפסול או אם היה הפסול נתון שתי נותן הכשר ערב או איפכא . סככה בבלאי כלים אפי' אין בהם שיעור לקבל טומאה פסולה : ל המוסס נגדים לעשות לו סוכה אינה סוכה . ואם כשהגדים הגדים הניח חלל טפח במסך ז' על ז' והוסיף עליו אח"כ בגובה כשרה . ואם הגדיש גדול ולא הניח טפח אלא במסך ז' ושוב חסם בו הרבה עושה סוכה גדולה אינה כשרה כולה ע"י מסך ז' הראשונים ולא עוד אלא שאם יש ד' אמות ממסך ז' הראשונים עד הכותל אפי' ז' הראשונים פסול : לא המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה ממטה למעלה אם גבוהות מן הארץ י' טפחים כשרה . הרחיק את הסכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה . מחללת ד' ומשהו מתרת בסוכה שמניחה באמלעה ואמרי' לבוד למעלה ולמטה : לב בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הסיכוך לכותל ד' אמות פסולה פחות מכן כשרה דסכך פסול מן הלד אינו פוסל אלא בד' אמות ובאמלע פוסל בד' טפחים . וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה בין באמלע בין מן הלד בד' טפחים . ואויר בכל מקום פוסל בג' טפחים : לג אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו אפי' בשפודין הוי מיעוט . בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט . הלכתא אמרי' לבוד (למעלה) באמלע . סכך פסול פחות מד' ואויר פחות מג' אינן מלטרפין . והא דאויר וסכך פסול פוסלין היינו כשמתחיל מדופן האמלעי ומהלך על פני כל הסוכה . מה דינו אם הולך מלופן שמן הלד לכשנגדו או אם יש מקום באמלע מסכך פסול ד' על ד' : לד סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פלימין זה אלל זה בפחות מג' כשרה . אין לה פלימין אפי' יש לה קורה שפיה ד' טפחים פסולה . ואם יש לה מחילה שנראית מבחוץ ושוה מבפנים כשרה לחד שינויא אפי' בלא לורת פתח ולאידך שינויא דוקא בלורת פתח : לה קנים היוצאים מן הסוכה ואית בהו הכשר סוכה ג' דפנות ולללן מרובה מחמתן כשרה . קנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומסכה חד דופן בהדייהו כשרה . סוכה שרובה ללתה מרובה מחמתה ומעוטה חמתה מרובה מללתה והיא בענין שכשתלטרף הכל יהיה ללתה מרובה מחמתה כשרה : לו סכך פסול בסוכה גדולה באמלע בד' טפחים פסולה פחות מכן כשרה [וישנים תחתיו . מן הלד בד' אמות פסולה פחות מכן כשרה] ואין ישנים תחתיו . ובסוכה קטנה בין מן הלד בין מן האמלע בג' טפחים פסולה פחות מכן כשרה וישנים תחתיו ומלטרף להשלים הסוכה לכשיעור . ואויר בין בגדולה בין בקטנה בין באמלע בין מן הלד ג' פסולה פחות מכן כשרה ומלטרף להשלים הסוכה ואין ישנים תחתיו . ודוקא כשהאויר מהלך על פני כל אורך הסוכה : לז העושה סוכתו כמין צריף כזה" ∧ או שסמכה לכותל פסולה ואם הגביהה מן הקרקע טפח או שהרחיקה מן הכותל טפח כשרה אפי' אותו הטפח הוא אויר ומיירי בכי האי גוונא דלאחר שנמשך בגובה י' יש במשך הסוכה ז' על ז' . מחללת של קש וקניה ושיפה וגמי בין גדולה בין ארוכה סתמא מסככין בה אם אין לה קיר בית קיבול . קטנה סתמא אין מסככין בה . ואם נוהגים אנשי המקום לסכך בה ולא לישכב עליהן מסככין בה אבל אם אין נוהגים אפי' אם אמר לאומן לתקנה לסכוך אין מסככין בה :

פרק ב א הישן בסוכה תחת המטה שגבוהה י' לא ילא . הסומך סוכתו בכרעי המטה שסמך הסכך על הכרעים ואין גבוהה י' מן הכרעים עד הגג פסולה . אבל אם גבוה י' או שסמך הסכך על גבי יתדות ודפני המטה הן המחילות לסוכה אפי' אם אין גבוה י' מן הכרעים לסכך כשרה : ב סוכה עניה שיש לה אויר הרבה אלא שאין ג' במקום א' וכן שקנה עולה וקנה יורד אם אין בין זה לזה ג' או אפי' יש ג' בין זה לזה ויש בכל קנה העולה רחב טפח כשרה : ג אם החמה והלל שוין למטה כשרה בידוע שלמעלה הלל מרובה ואם הן שוין למעלה פסולה בידוע שלמטה החמה מרובה . לכתחלה לריך שיהא כוכבים וכוכבי חמה נראין מתוכה ואם היא מעובה בענין שאינם נראין כשרה : ד העושה סוכתו בראש העגלה כשרה . בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מלויה דיבשה פסולה יכולה לעמוד ברוח מלויה אפי' אינה יכולה לעמוד ברוח מלויה דים כשרה . בראש הגמל ובראש האילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט : ה העושה סוכתו בין האילנות והן דפנות לה כשרה והוא שקשרן בענין שאין רוח מלויה מנידן דכל מחילה שאינה יכולה לעמוד ברוח מלויה אינה מחילה : ו שלוחי מלוה פטורים מן הסוכה ביום ובלילה . ומיירי שהוא בענין שאם היה לנם לחזר אחר סוכה לצורך הלילה יבטלו ממלותן ביום : ז אבל חייב בסוכה [ולאו דוקא אבל אלא המלטער מחמת מת] : ח חתן שהוליך כלתו למקום אחר הוי שפיר מקום חופה ומברך ז' ברכות . וכן [אם] אוכלים קרואי החופה בד' או בה' בתים אפי' אם אין השמש מלרפן כולן מברכין ברכת חתנים : ט העוסק במלוה ואפי' כל העוסקין במלאכת שמים כגון כותבי ספרים תפילין ומזוזות פטורים מכל המלות שאם היו עושין אותן היו לריכים ליבטל ממלאכתן . וחתן פטור מכל המלות חוץ ממלות סוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה . שושביניו ובני החופה לאו עוסקי מלוה נינהו הלכך חייבים בכל המלות האמורים בתורה חוץ מתפלה ותפילין : י הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבים בלילה . והולכי דרכים בלילה פטורים בלילה וחייבין ביום . והולכי לדבר מלוה פטורים ביום ובלילה : יא שומרי העיר ביום פטורין ביום וחייבין בלילה . והשומרים בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום . שומרי גנות ופרדסים פטורים ביום ובלילה . ואם שומרים כרי של פירות חייבים : יב חולה אפי' אין בו סכנה אלא שחש בראשו או בעיניו הוא ומשמשיו פטורין מן הסוכה . ומלטער מחמת הרוח או ריח רע שבא אחר שנעשית הסוכה הוא פטור ומשמשיו חייבין : יג אוכלין עראי דהיינו פת כבילה חוץ לסוכה . ספי לא . ופרי ובשר וגבינה ושתיית יין לא בעי סוכה . אבל מאכל עשוי מה' מינים לריך סוכה אם קובע סעודתו עליהן . אין לעשות סעודה שלישית של שבת במיני תרגימא : יד אין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה . ואסורין לישן ביום יותר משתין נשמי [משום ביטול תורה]: טו אין קלבה לסעודת סוכה אלא אם ירלה יאכל ואם לא ירלה לא יאכל חוץ מלילי יו"ט הראשון של חג שהוא חובה לאכול כזית דגן בסוכה : טז יולאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ויולא אדם בסוכה שאולה משל חבירו אבל לא בגזולה : יז נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה וקטן שאינו לריך לאמו דהיינו שניעור משנתו ואינו קורא אמא אמא עד שתבוא אליו הייב מדרבנן : יח כל ז' הימים עושה סוכתו קבע וביתו עראי שמכנים כליו ומטותיו הנאים בסוכה ואוכל ושותה ומטייל ולומד בה חוץ מדבר הלריך סברא ויישוב הדעת וא"א לדקדק בה : יט לאחר שאכל אין להניח בסוכה כלי האוכל כגון קערות שאכל בהן . וכלי המשתה מותרין . ונר אפי' בשעה שהוא דולק אין להניח בסוכה קטנה ובגדולה מותר : כ היה אוכל וירדו גשמים משתסרח המקפה מותר לפנות . ואפי' פסקו גשמים קודם שגמר סעודתו א"ל לחזור לסוכה . וכן אם היה ישן וירדו גשמים ויצא א"ל לחזור עד שיעור משנתו לאחר שיעלה עמוד השחר . ואם הרוח נושב ומביא קסמין בסוכה אי איכא דעתיה יכול לצאת כמפני המסר :

פרק ג א לולב הגזול והיבש פסול ושיעור היבשות משתפרך בלפורן ולהראב"ד שכלה מראה הירקות והלבינו פניו : ב נקטם ראשו דהיינו שני העלים העליונים

היוצאים מראש השדרה פסול. ואם יבשו רוב עליו פסול. ולראב"ד כשר רק שתהיה התיומת העליונה לחה: ג נפרצו עליו פסול לפרש"י שנתלשו לגמרי מן השדרה ולפר"י שנפרצו רוב כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב: כל הפסולין שפסולין בראשון פסולין כל שבעת הימים חוץ מחסר ושאול שאין פסולין אלא בראשון ולדידן הוי יום טוב שני כמו יום טוב ראשון: ד נסדק ראשו כשר ואי עביד כהמנק כזה V פסול: לולב שראשו כפוף או שיש לו כמין קוצין בשדרתו או שנלמת ונכווץ או שנתקשה כחריות של דקל או שעקום לפניו או לצדדיו פסול אבל עקום לאחריו או שהתחיל להתקשות ולא נתקשה עדיין כשר: ה לולב שכל עליו מצד א' או שעליו אינן כפולות או שאין לו עלין הרבה אלא עלה א' מעיקרו עד ראשו פסול: ו נפרדו עליו זה מזה ונפתח וכולן עדיין שלמין כשרין: נחלקה התיומת פסול פרש"י ב' עלים העליונים שעם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהן. והגאונים פירשו שב' עלין העליונים שדרכן להיות כמחוברין נחלקו זה מזה ברובן עד שנראה כשנים. ורב אלפס פירש שכל העלין של לולב המחוברין מגבן נחלקו רוב כל עלה ועלה: ז שיעור הדס וערבה שני טפחים ותלי שהן עשרה גודלים ושדרה של לולב יוצא למעלה טפח חסר שתות ואם ירצה להוסיף יוסיף שאין לו שיעור למעלה: ח הדס הגזול והיבש ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסול. והדס היינו דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא שיצאו שלשה עלין סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו: ט היו הרבה עלין בקן אחד אפילו אם נשרו רוב אם ישאר עבותו שהן שלשה קיימות כשרה: י יבשו רוב עליו ונשתיירו בו תלתא בקינא ואין בהן אלא עלה אחד לח או כמוש כשר והוא שיהיה העלה הלח מורכב על שניהן הלכך בעינן כוליה שיעוריה דהדס עבות למצוה או רוביה לעיכובא ואפילו אין העבות בראשו נשרו רוב עליו ממנו פסול. נקטם ראשו כשר אפי' לא עלתה בו תמרה: יא היו ענביו מרובין מעליו ירוקות כשר שחורות או אדומות פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואם עבר ומיעטן כשר: יב לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר אלא שמצוה לאגדו משום הידור מצוה. אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יותר יפה יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפו ביפה: אם לא אגדו מערב יום טוב אוגדו ביום טוב ולא בקשר גמור אלא בעניבה או כאגודה של ירק: יג ערבה גזולה ויבשה ושל אשרה ועיר הנדחת או שנשרו רוב עליה ממקום חיבורן ולפלפה פסולה. כמושה או שנשרו מיעוט עליה ושל בעל כשרה. וסימני' קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק. ולפלפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל. ודומה למגל אע"פ שאינה חלק כשרה: ולרוב המפרשים עיקר המצוה באותה הגדילה על נחלי מים אבל בדיעבד יוצא אף בגדילה על ההרים. ולא"א הרא"ש ז"ל אין צריך לחזר כלל על של נחלי מים: יד מצות ארבעה מינין אלו שיקח לולב אחד ושתי ערבות ושלשה הדסים אפי' שלשתן קטומים באגודה אחת ואתרוג אחד לבדו וכל ארבעה מעכבים זה את זה אם חסר לו אחד מהם. אבל אם יש לו כולם אפי' לא נטלן ביחד אלא היו לפניו ונטל זה אחר זה יצא ובלבד שיגביה הלולב תחלה: חסר לו אחד מארבעה מינין לא יקח מין אחר במקומו. ולא יפחות מהם ולא יוסיף עליהם מין אחר. אבל מאותן המינין יכול להוסיף אפילו בהדס שוטה. ובשעת הדחק שאין לו כל המינין כשרים ויש לו פסולים מברך עליהם ולהראב"ד נוטלן בידו בלא ברכה: טו אתרוג הגזול והיבש ושל אשרה ועיר הנדחת פסול. עלתה חזזית על רובו והוא כמין אבעבועות ויש בהן ממש שמקומן ניכר במשום שהוא גבוה מהאתרוג אפי' במקום אחד פסול כל שבעת הימים שאינו הדר: טז נטלה פטמתו פסול והוא הפרח שבראשו שבולט מראשו של אתרוג ובני מילי כשהיה לו וניטלה. אבל יש אתרוגין שלא היו להם פיטמא מעולם הם כשרין. ואם ניטל העוקץ ולא נשאר ממנו באתרוג כלל פסול אבל אם נשאר ממנו כל שהוא כשר: יז אתרוג שנקלף קליפה העליונה ולא ניטל מהבשר כלום אפילו נקלף כלו כשר. ומקלתו פסול לפי' רש"י ולפירוש ר"ח מקלתו ומראה הקלוף דומה למראה האתרוג כשר: אם נשתייר בו כסלע בכלו אפי' אם מראה הקלוף דומה למראה האתרוג. או ברובו ואין מראה הקלוף דומה לאתרוג פסול ואם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפי' במיעוט אם אין מראה הקלוף דומה לאתרוג פסול: יח חזזית או נימור שפוסל באתרוג אם קולפו ומראה הקליפה כמראה אתרוג כשר. נסדק מראשו לסופו אע"פ שאין חסר כלום פסול: ניקב וחסר כל שהוא פסול אבל אם אינו חסר כלום אם הנקב רחב כאיסר אפי' אם אינו מפולש או (אפי') אם הוא מפולש ואפי' אם הנקב כל שהוא פסול. ואם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין בתוכו הוי כמפולש ופסול ואתרוג הנימוח מבפנים וחדרי הזרע קיימים איבעיא ולא איפשט יש אומרים להקל ויש אומרים להחמיר: יט עלתה חזזית על מיעוטו במקום אחד כשר בשנים ושלשה מקומות פסול וכגון שנתפזר הנימור ברובו אע"ג דבשפה החברבורות הוא מיעוט. אבל במיעוטו שאינו אלא בצד אחד של אתרוג כשר: כ בחוטם האתרוג דהיינו ממקום שמתחיל לשפע עד ספמא פוסל חזזית ויבשות וכל שינוי המראה בכל שהוא: ושיעור יבשות האתרוג כל שמוציא ליחה כשסוחטין אותו או דוחקין אותו נקרא לח: כא ירוק ככרתי שדומה לעשבי השדה פסול ואם הוא ירוק וכשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג כשר: כב אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק ומנומר פסול. כושי ולבן במקום אחד פסול ברובו. בשנים ושלשה מקומות דינו כמנומר: וכושי שפסול היינו לארצות הרחוקות מארץ כוש אבל הקרובים לכוש אתרוג כושי שבא להן כשר. אבל הגדל בארץ אחרת והוא שחור פסול בכל מקום. והעגול ככדור פסול. והתיום כשר. גדלו בדפוס ועשאו כבריה אחרת פסול. כברייתו כשר אפי' עשאו דפי דפי: כג אתרוג שניקב או נקבוהו עכברים ביו"ט ראשון פסול מכאן ואילך כשר. ומותר לאכול ממנו מיום ראשון ואילך רק שישאר בו שיעור כדי לצאת בו: כד שיעור אתרוג קטן כביצה וגדול אפילו כדי שיאחזנו בשתי ידיו. ואתרוג הבוסר שלא נגמר וסופו ליגדל יותר אם הוא כביצה כשר. קי"ל לולב אינו צריך אגד הלכך אגדו אפילו במשיחה או בחוט שפיר דמי. הילכתא כל לנאותו אינו חוצץ הלכך אפילו קשר אותו במין אחר לנאותו ומפסיק בין יד ללולב אינו חוצץ. ולקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה הלכך אפילו עשה לו בית יד ונתן בו הלולב וכל הלולב חוץ לידו שפיר דמי. ומין במינו אינו חוצץ. הלכך אם נשרו מן העלים של הדס או של לולב ונשארו תלושים וחוצצין בין הלולב להדס או בין יד ולהדס אינו חוצץ: כה הדס של מצוה אסור להריח בו. ואתרוג של מצוה מותר להריח בו. הדס במחובר מותר להריח בו בשבת וי"ט ואתרוג במחובר אסור להריח בו. נוטל לולב בימינו ומברך על נטילת לולב ואתרוג בשמאלו. ואם הוא אטר יד יטול הלולב בשמאל דהוא ימין דידיה: כו מצות הנענוע בשעת הברכה ובשעת הלל בהודו בכל פעם שמחזירין הקהל הודו באנא ה' הושיעה נא ובהודו שבסוף המזמור. והנענוע הוא שמוליך ומנענע שם שלש פעמים בהולכה ובהבאה ומביאו אצלו ועושה שלש פעמים וכן לצפון ולדרום עושה גם כן שלש פעמים ומוליך ועושה [כן למעלה ומטה] שהוא סך שמנה ושלשים פעמים: כז מצות לולב שלא יאכל עד שיטלנו ואם שכח ליטלו ולא נזכר עד שהוא על שלחנו ביו"ט ראשון אפי' אם יש שהות [ביום יפסיק ויטול מכאן ואילך אם יש שהות] לא יפסיק ואם אין שהות יפסיק: כח מי שהיה קטן או אשה מקרין אותו הלל וכו' וכל קריאת ההלל תלוי במנהג והאידנא נהגו שקורין כולן. ולא נהיגי כהסיא הלכתא גבירתא דאמר רבא. וחייבים לברך לפניו והלכתא שומע כעונה וכו' וכופלים מאודך ולמטה עד סופו: כט מן התורה לולב ניטל במקדש כל שבעה ובמדינה יום אחד ומדרבנן ניטל במדינה כל שבעה: ל אין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולב של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה גמורה ואפילו מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה על מנת להחזיר ואחר שיצא בו צריך להחזיר וליתנו לו. אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא. וצריך שיחזירנו לו אח"כ ואם לא החזירו לו לא יצא ואפי' אם נאנס בענין שאינו יכול להחזירו לו לא יצא. ואפילו אם נתנו לו סתם צריך להחזירו לו. מכל מקום אם לא החזירו לידו אלא ליד אחר ואחר לאחר ואחרון מחזיר לבעליו יצאו: לא אתרוג של שותפין אין אחד מהם יוצא בו אלא אם כן נתנו לחבירו במתנה ובמקום שאין אתרוגין מצויים יוצאין כל הקהל באתרוג אחד והוי כאילו פרשו שכל הקהל נותנין כל אחד חלקו לכל אחד בשעה שמברך עליו על מנת שיחזירו להם אחר כך: לב אע"ג שאסור לאחוז בידו תפילין וס"ת בשעת תפלה לולב מותר לאחוז בידו. ועיקר מצותו לאחוז בידו משיצא מביתו עד שיצא מבית הכנסת ללכת לבית המדרש חוץ משעה שקורא בתורה ונושא כפיו: לג עיקר מצות ברכת הלולב משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג כדי שיהא עובר לעשייתן. אי נמי יהפך א' מהמינין עד אחר הברכה דאין יוצאין בהם אלא דרך גדילתן. אי נמי יכוין שלא לצאת עד אחר ברכה. מקבלת אשה לולב מיד בעלה או מיד בנה ביו"ט ומחזירתו למים ותוסיף עליו מים אם צריך ובלבד שלא תחליף המים. ובחול המועד מצוה להחליפן כדי שישאר לח ונאה: לד קטן היודע לנענע חייב בלולב מדרבנן לחנכו. והיודע להתעטף חייב בציצית. והיודע לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין. והיודע לדבר אביו מלמדו תורה פסוק ראשון של שמע ותורה צוה לנו משה. והיודע לאמן ידיו אוכלים מטהרתו אם גדול עומד על גביו. והיכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות לתפלה. ובגדול אפילו אינו יכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס מרחיקין *(ממנו) וממי רגליו ארבע אמות:

פרק ד א לולב

וערבה לא דחו האידנא שבת כלל: ומצות לולב בימים ולא בלילות וסוכה בימים ובלילות. הלכתא ערבה מנהג נביאים היא ולא מברכינן עלה אלא נוטלה בידו ומנענע. והרמב"ם כתב שחובטה על הקרקע או על הכלי שתים או שלש פעמים בתפלת מוסף. וצריכה שיעור ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד. וניטלת בפני עצמה שלא יאגוד דבר אחר עמה אבל אם יש לו דבר אחר בידו אין חשש. ויוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. אי אגבהיה והדר אגבהיה ולהרמב"ם אינו יוצא: ב העושה לולב לעצמו אין צריך לברך שהחיינו אלא בשעת נטילה יברך על נטילת לולב ושהחיינו. וביו"ט שני י"א שאומרים זמן וי"א שאין אומרים אותו. ודעת הרא"ש ז"ל שאין לאומרו [וכן נהיגן]: ג העושה סוכה לעצמו אין צריך לברך לא על עשייתה ולא שהחיינו אלא כשיושב בה מברך על ישיבתה ושהחיינו. והרמב"ם כתב שיברך מעומד קודם שישב. והגאונים כתבו שמברך בכל פעם שנכנס אפילו לבקר חבירו בסוכתו. ורבינו תם כתב שאין צריך לברך אלא מאכילה לאכילה ואז ישב לאכול ויברך המוציא ואח"כ על הסוכה ומברך כל שבעת ימים: ד היו לפניו מצות הרבה מברך על כל אחת בפני עצמה הלכך כשמקדשין בליל סוכה י"א סוכה תחלה ואח"כ זמן לפי שהוא חוזר על שניהם וה"מ בליל ראשון אבל בליל שני אומרים זמן תחלה: מקום שנהגו לשחוק מחמת שמחה כגון ברגל או בחופה אם באותו השחוק הכה או הזיק אחד לחבירו פטור. הלכתא אתרוג [בשביעי] אסור כל היום בשמיני מותר: ולדידן דאית לן תרי יומי שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר: ה הפרים שבעה אתרוגין לשבעה ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר. הלכתא בשמיני מיתב יתבינן בסוכה ברוכי לא מברכינן עליה. אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בשביעי של פסח: ו לא ליקני איניש לולבא לינוקא ביומא טבא קמא עד שיברך עליו תחילה. חייב אדם בכבוד יו"ט האחרון של חג כשאר ימות החג: ז בשביעי אע"פ שאכל בסוכה לא יתיר סוכתו שאם יזדמן לו סעודה צריך לאכול בה אלא מוריד הכלים מן המנחה ולמעלה לכבוד יום טוב האחרון. אם ירצה לאכול בשמיני בסוכה צריך לפחות בה ד' טפחים בשביעי כדי שלא יהא נראה כמוסיף ולדידן דצריכין למיתב בשמיני אם ירצה לישב בה גם בתשיעי. ואם אין מקום להוריד כליו מדליק בה נר בשמיני:

סליקא לה קיצור פסקי הרא"ש ממסכת סוכה

ספר שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס ממסכת סוכה המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצלה"ה

פרק ראשון

דף ג ע"א בית שאין בו ד' על ד' אמות פטור מן המזוזה. הרא"ש בעירובין פ"ז סימן ט' ובכ"ב פ"א סימן מ' ובהל' מזוזה סימן ע"ז: **ע"ב** ואין עושין אותו עיבור בין ב' עיירות. הרא"ש בעירובין פ"ה סי' ג': שם היתה גבוהה מכ' אמה ובא למעטה בכרים וכסתות וכו'. הרא"ש בסוכה פ"ב סי' א':

דף ד ע"א היתה גבוהה מכ' אמה והוצין יורדין לתוכה בתוך כ' אמות אם צלתן מרובה מחמתן כשירה. הרא"ש בסוכה פ"א סי' ג' וסי' י"ד: שם היתה גבוהה י' טפחים והוצין יורדין לתוך י' וכו'. הרא"ש בסוכה פ"א סי' יז: שם מאי קמ"ל דאמרי' דופן עקומה תנינא. הרא"ש בסוכה פ"א סי' ל"ב: שם היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה. הרא"ש בשבת פ"א סימן י"א ובסוכה פ"א סי' למ"ד:

דף ו ע"ב כי אתאי הלכתא לגוד ולבוד ודופן עקומה. הרא"ש פ"א דסוכה סימן ל"ב: שם ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח. הרא"ש בב"ק פ"ב סימן ב':

דף ז ע"א א"ל אנא כאידך לישנא דרבא סבירא לי דאמר רבא וצריכא נמי ג"ט. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ל"ד: שם אמר רבא וכן לשבת מגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ל"א וסימן ל"ד: שם יתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה וכו' מש"כ בסוכה. הרא"ש בסוכה פ"ב סימן ג' (ועי' ק"נ): **ע"ב** אמר אביי ר' ור"י ור"ש ור"ג וב"ש ור"א ואחרים כולהו ס"ל דירת קבע בעינן. הרא"ש בסוכה פ"א סימן א':

דף ח ע"ב גנב"ך סוכת גוים כו' סוכה מ"מ כשירה. הרא"ש בגיטין פ"ד סי' מו:

דף ט ע"א סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ל':

דף י ע"א אמר רב הונא טפח דכן מצינו באהלי טומאה טפח. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ל': **ע"ב** נוי סוכה המופלגין ממנה ארבעה. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ט"ו: שם מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה י'. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ט"ו: שם הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש. הרא"ש בברכות פ"ג סימן ל"ו:

דף יא ע"א רמי תכלתא לפרזומי דאינשי ביתיה. הרא"ש בשבת פ"ז סימן ו': **ע"ב** תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין. הרא"ש בהלכות ציצית סימן י"ב: שם אמר קרא חג הסוכות תעשה מקים סוכה לחגיגה. הרא"ש בסוכה פ"א סימן י"ג:

דף יג ע"א אגד בחד לא שמיה אגד שלש שמיה אגד. הרא"ש בסוכה פ"א סימן כ"ד: **ע"ב** כיון דלכי יבשה פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמי. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן א':

דף יד ע"א ב' סדינין מצטרפין ג' נסרין אין מצטרפין. הרא"ש בסוכה פ"א סימן י"ד:

דף טו ע"א המקרה סוכתו בשפודין כו' אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה. הרא"ש בסוכה פ"א סימן י"ד ובפ"ב סימן ג':

דף טז ע"א אמר אביי במצלניות שאין בהן שלש על שלש. הרא"ש בנדה פ"ט סימן ב': שם המטלטל דמת וכו'. הרא"ש בהל' ציצית סימן י"ב:

דף יח ע"ב א"ל מודינא לך בהאי דס"ל כמבוי שאינו מפולש. הרא"ש בעירובין פ"ט סימן ג':

דף יט ע"א תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. הרא"ש בסוכה פ"א סימן ג' וסימן ל': **ע"ב** טיט הנרוק יוכיח שמצטרף למ' סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה. הרא"ש בנדה בהל' מקואות סימן ג': שם אמר ליה מתני' יחידאה היא. הרא"ש בסוכה פ"א סי' י':

פרק שני

דף כא ע"ב ולכ"ע ר"י לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. הרא"ש בסוכה פ"א סימן א':

דף כג ע"א העושה סוכתו ע"ג בהמה ר"מ מכשיר ור"י פוסל. הרא"ש בסוכה פ"ב סי' א': שם כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל"ט:

דף כה ע"ב אבל חייב בכל מצות וכו' חוץ מן התפילין. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן ל"ז ובהלכות תפילין סימן כ"ט: שם וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן מ"ב: שם חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין. הרא"ש בהלכות תפילין סימן ל':

דף כו ע"א אמרו אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין. הרא"ש בשבת פ"א סימן ל"ח: שם אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנין שינת עראי חוץ לסוכה. הרא"ש בסוכה פ"ד סימן ג': שם הישן בתפילין ורואה קרי אוחז ברצועה וכו'. הרא"ש בהלכות תפילין סימן כ"ח: **ע"ב** ת"ר הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח. הרא"ש בברכות פ"ג סי' כ"ח ובהלכות תפילין סימן כ"א: שם שכח ושימש מטתו בתפלין. הרא"ש בהלכות תפילין סימן כ"ז: שם ולר"ג ב' כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה. הרא"ש בסוכה פ"ב סימן ד': שם וכשנתנו לו לר"צ אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. הרא"ש בברכות פרק ז' סימן כ"ד:

דף כז ע"א ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. הרא"ש בברכות פרק ז' סימן כ"ג: שם אלא מאי ישלים. ישלים במיני תרגימא. הרא"ש בסוכה פ"ב סימן י"ג:

דף כט ע"א היה אוכל בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו. הרא"ש בסוכה פ"ב סימן ד':

פרק שלישי

דף ל ע"א לא מבעיא שאול דלאו דידיה הוא. אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא. הרא"ש בב"ק פרק י' סימן ט"ו:

דף לא ע"א ד' מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י"ד: **ע"ב** לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר. הרא"ש בר"ה פ"ג סימן ט': שם הכא באשירה דמשה עסקינן וכתותי מיכתת שיעורא. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ע"ו:

דף לב ע"א ניטלה התיומה פסול. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ב': שם אמר ריב"ל נחלקה התיומה נעשה כמי שניטלה התיומה ופסול. הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ד': **ע"ב** שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיצא לולב יוצא מן ההדס טפח. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ב': שם והתם אמר רב הונא א"ש הלכה כר"ט. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י':

דף לג ע"א יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין להין כשר. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן א': שם נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ב': שם ר"י אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י"ד: **ע"ב** אלא לאו דאשחור ביו"ט נראה ונדחה הוא וש"מ וכו' חוזר ונראה. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' נ"ז:

דף לד ע"א עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למ"מ. הרא"ש בפסחים פ"י סימן מ"א: שם למאי נ"מ למחט הגמא כעובי בית הכוסות. (ועיין ברש"י). הרא"ש בחולין פ"ג סימן נ"ד: **ע"ב** ערבי נחל שתים. הרא"ש בהלכות ציצית סימן ו': שם ומנין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם שתהא לקיחה תמה. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ג': שם והירוק ככרתי. הרא"ש בנדה פ"ב סימן ד': שם שיעור אתרוג הקטן. הרא"ש בסוכה פרק ג' סימן ט"ו:

דף לה ע"א ניבקט תרי או תלתא א' אמר רחמנא ולא ב' וג' פירות הלכך לא אפשר. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן י"ד:

דף לו ע"ב איני והא ר"ח מטביל בה ונפיק בה. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ג': שם אמר רבא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן י"ד: שם ר"י אומר אין כורכה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב. הרא"ש בסוכה פ"א סימן כ"ח:

דף לח ע"א מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב. הרא"ש בשבת פ"א סימן י"ח:

דף מא ע"ב מנה"מ דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל א' וא'. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ג': שם ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז. הרא"ש בב"ק פ"א סימן ז': שם כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ל"ג:

דף מב ע"א קטן היודע לנענע חייב בלולב. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן כ"ו. ובהלכות ציצית סימן כ': שם היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. הרא"ש במגילה פ"ג סימן ט"ו:

פרק רביעי

דף מב ע"ב היודע לשחוט אוכלין משחיטתו. הרא"ש בחולין פ"א סימן ד':

דף מג ע"א ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל א' וא'. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ג':

דף מד ע"א מ"ט לולב דעבדי' ליה ז' זכר ומ"ש ערבה לא עבדינן לי' ז' וכו'. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ג': **ע"ב** אייתי הואי גברא ערבה קמיה שקל חביט חביט ולא בירך. הרא"ש בברכות פ"ב סימן ה' וביומא פ"א סימן כ"ד: שם אל יהלך אדם בע"ש יותר מג' פרסאות. הרא"ש בשבת פ"א סימן ל"ח:

דף מו ע"א תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן. הרא"ש בהלכות תפילין סימן י"ד: שם אמר ר"ת הזינן ליה לר"כ דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא. הרא"ש בסוכה פ"ד סימן ב': **ע"ב** לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא קמא. הרא"ש בסוכה פ"ג סימן למ"ד וקידושין פ"א סימן כ"ה:

דף מז ע"ב הא ל"ק דאי לא בעיך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא. הרא"ש בסוכה פ"ד סימן ג':

דף מח ע"א סוכה ז' כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו. הרא"ש בפסחים פ"י סימן ה'. ובסוכה פ"ב סימן י"ט: שם אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון. הרא"ש בסוכה פ"ב סימן ד':

פרק חמישי

דף נא ע"ב מי שלא ראה דיופלוסטרין של אלכסנדריא של מצרים. הרא"ש בברכות פ"ז סימן י"ז:

דף נג ע"ב ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה וכו' ימחה על המים. הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ב':

דף נה ע"א ואמר רחמנא הדשיכם חד הוא. הרא"ש בר"ה פ"ד סימן י"ד: שם התקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי. הרא"ש במגילה פ"ד סימן י':

דף נו ע"א רב אמר סוכה ואח"כ זמן. ורבב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה. הרא"ש בסוכה פ"ד סימן ד':

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י ממסכת סוכה מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק ראשון

בד"ה והיכא דאיכא כו' ול"ד לפיתחא שמאי. הוא מהמרדכי ל"ד לפיתחא שמאי דלית ליה תקרה דאיטו תשוב פתח כדאמרינן פ"ק דעירובין [י"א א'] דהתם אין לו עלי' מלמעלה כלום והיינו דהכא מגיע עד לסכך: **בד"ה** בסמ"ק כתב דע"כ נכון הוא כו' היינו לאתוש לשיטת הרמב"ם ז"ל ועי' בסי' תר"ל מזה לדינא: **בד"ה** והליכא דב"ה (היינו דב"ה אינן מכשירין אלא דוקא בחידש בה דבר): **בד"ה** אפי' מכוין כו' (יעו"ש במרדכי דה"ט דמפני הנסר פסולה ולנאותה כשרה משום דלנאותה הוי צורך סוכה ומפני הנסר הוי צורך אדם): **בד"ה** ותנאי אחרינא ל"מ בהו אפי' תלאו סמוך לסכך למעלה (ולא הבנתי מאי חידש לנו בזה דהא כבר מבואר בהג"א למעלה דתנאי אני מתנה ל"מ ומה לי סמוך לסכך או לדפנות וגם מאי אפי' דנקיט וקצת י"ל דלפי סברת הרמב"ן ז"ל המובא בר"ן רפ"ד דבילה דבנוי סוכה הואיל שטפלן כו' ה"ה כמוהו כו' וזה שייך בשטפלן לדפנות אבל בתלאן סמוך לסכך ל"ש זה אמנם הוא דרך רחוק ואפשר שכנ"ל ואפילו סמוך לדפנות ועיין בהגהות רמ"א די"א בנוי התלוין לדפנות אפי' בלא תנאי כלל מותר אבל המג"א חולק דל"מ בלא תנאי יעו"ש וכא להשמועינן דגם בה"ג תנאי אחרינא ל"מ) [והמעיין באור זרוע הלכות סוכה סימן רפ"ח יראה שבאמת דברי הג"א אינם מדוקדקים דהא"ז שם קאמר דלדידן דקי"ל כר"ח דלנאותה כשרה מתוקמא הברייתא עיטרה בקרמים כו' אפי' תלאן סמוך לסכך לאפוקי מדתויא דגמ' דמיירי דוקא מן הצד]: **בד"ה** ומהאי טעמא כו' (ביאור סברתו בזה דדמיא לחוטט בגדים עיין בט"ז בסימן תרל"ה מזה):

פרק שני

בד"ה וכן פסק כא"ז כו' ואין עושין סעודת אירוסין בע"ש (עי' בא"ח סימן רמ"ט ובמג"א שם מזה):
בד"ה אבל במרדכי כו' כתב בהגה"מ דמהר"מ כו' (הוא בהגה"מ בפ"ה דברכות):

פרק שלישי

בד"ה ובירושלמי גרסין כו' נקבוהו עכברים פסול אפי' בשעת הדחק (ולכאורה הוא סותר למ"ש הג"א בתחלה דקי"ל אפי' נקבוהו עכברים כשר ביו"ט שני ולא כמאן דפסלו משום דמאיס וא"כ בשעת הדחק להוי כחסר ואפשר דדוקא ביו"ט שני סמכינן להקל בזה ולא ביו"ט ראשון ועי' בהגה"מ פ"ח מזה) [מה שרצה לחלק בזה בין יו"ט שני לשעת הדחק ביו"ט ראשון לא יתכן כמובן להמעיין. ובאמת אין כאן שום סתירה כי הג"א העתיק לשון הגה"מ ומ"ש בתחלה ונראה „דעתו" כא"ד כו' קאי על הרמב"ם שנראה דעתו כן מדלא חילק בזה. ואח"כ הביא מה שמצא בשם הר"מ (הוא ה"ר מאיר מרוטנבורג) שפוסק כלישנא קמא בגמ']: **בד"ה** אגד לולב כתב ראבי"ה שצריך ב' קשרים כו' (היינו כשאוגדו כתול אבל ביו"ט לדידן דקי"ל לולב א"צ אגד אסור לקשור בה"ג עיין במרדכי מזה): **בד"ה** ופסק ראב"ן כו' אבל יש שנוהגין כו' עי' בתוס' בר"ה דף כ"ח ובפוסקים אי שייך בל תוסיף בה"ג ואפשר דבהושענא היו עושין כן [ולא נראה כן אלא דודאי מיירי בערבה שבלולב וכדעת הפוסקים המתירין]: **בד"ה** וכן כתב בא"ז וכו' (כבר הוא כתובה לעיל בשם הגה"מ): **בד"ה** ודוקא ביו"ט ראשון ובא"ד הלכך כי היכא דלקיחה תמה הפוסלת אתרוג חסר וכו' כנ"ל (ועיין שם בדף ל"ב בתוס' בד"ה לקיחה תמה וכו'): **בד"ה** וכן פסק ר"ת וכו' (ועמ"ש לעיל בהג"א מדין אתרוג שנקבוהו עכברים): **בד"ה** וכפי' ר"ת הדס במהובר אסור להריח בו וכו' (והיינו משום דלאו לאכילה קאי ול"ש לגזור וכו' וגם אח"כ הוא מותר להריח בו ומכ"ז נראה דמוקצה מותר בהנאה מדמותר להריח בו. ועיין במג"א בסימן שכ"ה ובש"ך ביו"ד סימן ק"ח ס"ק כ"ו וא"כ"מ):

פרק רביעי

בד"ה אתרוג שנפסלה ובשמיני מותר (ומזה ראיה לסברות הט"ז בסימן תרס"ה ס"ק ב' דמותר בשמיני בזה גם לדידן דאיכא תרי יומא וכמ"א הארכתי):

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סוכה

פרק ראשון

סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה פסולה כו': — דף ב ע"א
סוכה ישנה ב"ש פוסלין כו': — דף ט ע"א

העיקר אצלנו סוכה דירת עראי בעינן ולפיכך אין ראוי להיות גבוה יותר מכ' אמה ור' יהודה סבר סוכה דירת קבע בעינן ולפיכך הוא מתיר שתהיה גבוה אפי' בתכלית הגובה ושיעור רחבה לא פחות מז' טפחים באורך על ז' טפחים ברוחב וכבר קדמו לך בזה הסדר עקרים מכללם כל פחות משלשה כלבוד דמי ומהם כי שיעור מקום לא יהיה פחות מארבעה טפחים. ואמרם שאין לה ג' דפנות פי' שיהיו שני הכתלים גמורים והכותל השלישי אפי' לא יהיה בו אלא טפח ומשהו יתן אותו בפחות מג' סמוך לדופן עד שיהיה הכל שיעור מקום. ולזו הסוכה ג' צורות הראשונה שיהיו לה ג' כתלים גמורות דבוקות בגג ולא יצטרכו לדבר אחר וזו היא צורתה (א). והצורה השניה שיהיו לה שני כתלים דבוקים ותצטרך לכותל שלישי יהיה בה יותר מטפח ויעמידנה בפחות משלשה סמוך לדופן עד שיהיה (בטפח) עם החלל שיש בינו לבין הכותל ארבעה טפחים וצריכה צורת פתח וזהו צורתה (ב). והצורה השלישית היא שיש לה שני כתלים זה כנגד זה ותצטרך לכותל שלישי יהיה בו יותר מארבעה טפחים ויעמידנה בפחות מג' ויהיה בו שיעור סוכה קטנה והיא ז' טפחים וזו ג"כ צריכה לצורת פתח וזו היא צורתה (ג). וזו הצורה האחרונה היא צריכה לארבעה ומשהו לפי שהב' כתלים מובדלים וכבר קדם לך בעירובין צורת פתח שאמרנו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם ושם ביארנו שאין אנו צריכין שידבק קנה שעל גביהם בהם. ואמרו שחמתה מרובה מצלתה פסולה היא ראיה שאם חמתה וצלתה שוין שהיא כשרה וזה יראה בקרקע אם נראה שיעור השמש בקרקע כשיעור הצל ר"ל שיהיה כשיעור המקום שכיסה אותו מגג הסוכה ואין בו שמש כלל שהיא כשרה לפי שהנקבים שבגג הסוכה שמהם נכנס השמש פחות מן הסכוך וזה יתבאר בחכמת הראיות נקרא בערבי על"ם אלמנט"ב במופת שהשמש כשנכנס על חור או חלון שיהיה אורו בארץ יותר גדול מאותו חור בהכרח ואין הלכה כר' יהודה:

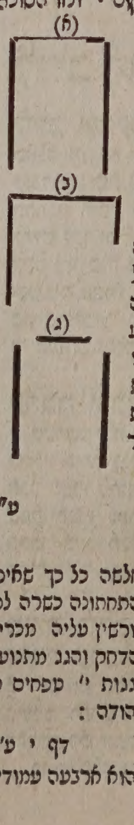
(א)
(ב)
(ג)

העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה כו': — ע"ב
[סוכה על גבי סוכה וכו']:

רוצה באמרו דיורין שלא תהיה ראויה לדירה והוא כי כשתהיה התחתונה חלשה כל כך שאינה יכולה לסבול בשום פנים מה שפורשין עליה מכרים וכסתות אין מחלוקת כי התחתונה כשרה לפי שאנחנו על [גג] העליונה נסמוך ואם היא חזקה כל כך שתוכל לקבל מה שפורשין עליה מכרים וכסתות אין מחלוקת כי התחתונה פסולה ואם יכולה לקבל כרים וכסתות ע"י הדחק והגג מתנועע בהם בזה חולקין ר' יהודה וחכמים וכל זה בתנאי שיהיה החלל שבין שתי הגגות י' טפחים או יותר אבל פחות מי' תהיה התחתונה כשרה. ואין הלכה כר' יהודה:

פירס עליה סדין מפני החמה כו': — דף י ע"א

נסר הוא דבר הנושר מן העלין והלולבין מן הצמחים שמסככין בהם. וקינוף הוא ארבעה עמודים וכשפירס עליהם יהיה גג ותהיה סוכה בתוך סוכה ובתנאי שתהיה בגובה העמודים י' טפחים או יותר. ונקליטי המטה הם שני עמודים בלבד וכשפרש עליהם אינו סכך ואם פרש מסך תחת גג הסוכה לנוי הרי היא כשרה מפני שפרש ואומר מפני הנסר:

הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת כו': — דף יא ע"א

אם היה הסיכוך הרבה מהם כשרה בתנאי שיקוץ אותן שאם לא קצצן יצטרף סכך כשר לסכך פסול ופסולה לפי שאין מותר לסכך בצמחים בעודן מחוברין לקרקע מן הטעם שנבאר. עוד אמר או שקצצן כשרה בתנאי שינענע אותן ואז תהיה כשרה ואע"פ שרוב הסוכה מזה הגפן או הדלעת כדי שיהיה נעשה לשם סוכה כי העיקר אצלנו חג הסוכות תעשה לך ואמרו תעשה ולא מן העשוי וזה העיקר הנזכר כי כל שגדוליו מן הארץ אינה מקבל טומאה והוא שלא יהיה כגון מחצלאות ובגדי פשתן וכלי עץ שמקבלין כלם טומאה זהו עיקר אמיתי וראוי לסמוך עליו והראיה בזה אמר הש"י חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' ובאה הקבלה בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר עניינו שתהיה הסוכה מהם וכיוצא בהם:

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין כו': — דף יב ע"א

נחוש שמא ישים אדם מתחלה הבילת האגודה לייבש או להניע קודם החג וימלך אחרי כן ויניחנה להיותה סוכה והוא אסור מן הטעם שזכרנו תעשה ולא מן העשוי ר"ל שאינו עשוי לצל רק לייבש ולפיכך הטריחוהו להתיר אותם החבילות כדי שיהיה מעשה לשם סוכה ולפיכך צריך להתיר החבילות מפני זה החשש ונאסור עשיית הסכך בחבילות הקשורות:

מסככין בנסרים דברי רבי יהודה כו': — דף יד ע"א

נסרים הם הלוחות אם היו אותם הנסרים קצרות שאין ברחבן ג' טפחים מותר לסכך בהם לדברי הכל לפי שהם כקנים ואם היה ברוחב כל נסר מהן ד' טפחים שהוא שיעור מקום אסור לסכך בהם לדברי הכל ואם היה רוחב אותן הנסרים פחות מד' ויותר מג' בזה נחלקו ר' יהודה ור"מ ר' יהודה מתיר לסכך בהן לפי שהן פחות מד' ואין בהם שיעור מקום ור' מאיר אוסר לפי שהם יותר מג' טפחים ויצאו מתורת לבוד והלכה כר' יהודה:

תקרה שאין עליה מעזיבה כו': — דף טו ע"א

תקרה היא גג או סכך מעצים. ומעזיבה היא הטיט או העפר או הסיד שנותנים על הנסרים. ומפקפק פי' שיעקור אותן ממקומן ומן המסמרין התקועין בהם. ונוטל אחת מבינתים פי' שיטול נסר א' מבין שני נסרים וימלא מקום אותם הנסרים שעקר מסכך כשר. וב"ש אומרים אע"פ שפקפק נוטל אחת מבינתים לפי שהם סוברים כי ביטול תקרה לא יהיה אלא בנטילת אחת מבינתים ור' יהודה אומר כי ב"ה סוברין שבאחד מאלו שני מעשים יהיה ביטול תקרה ור' מאיר אומר כי ב"ש וב"ה מודין שביטול תקרה לא יהיה אלא בנטילת אחת מבינתים. והלכה כר' יהודה כמו שהורה מדברי בית הלל:

המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה כו': — שם

אין ראוי לסכך בשפודים לפי שאינן גדולי קרקע וארוכות המטה כלים ומקבלין טומאה. ואמר כמותן רוצה בו כיוצא בהן בקרוב ולא בדיוק כי העיקר אצלנו כי כשהסוכה פרוץ כעומד שהיא פסולה ואלו השפודים כמו כן כל סכך פסול נחשוב אותו כפרוץ ולפיכך צריך שיהיה חלל ביניהן יותר מעט מהם כדי שימלא אותו חלל שביניהם סכך כשר ואז תהיה כשרה מפני שהעומד מרובה על הפרוץ: ומה שאמרנו כי החוטט בגדיש אינה סוכה מן העיקר שזכרתי לך תעשה ולא מן העשוי וכשפרץ בגדים העומרים סוכה אין ספק כי גג אותה סוכה לא נתכוון הגודש בשעת

גדישת

גדישת אותן העומרים להיותם סוכה. ולפיכך אם היה בגדים חלל טפח במשך בגבעה ונעשה לגם סוכה בתחלה והשלים עליו שיעור סוכה אחר גדישת העומרים הרי זו כשרה:

המשלשל דפנות מלמעלה למטה כו': דף טז ע"א

הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה: דף יז ע"א

גובה הסוכה אין ראוי שיהיה פחות מי' טפחים כמו שזכרנו ור' יוסי סובר כי מחיצה תלויה מתרת ולפיכך אומר כי כשהדופן הוא לגוד בגג ויש בו ד' טפחים אפי' יהיה בינו ובין הארץ יותר מג' טפחים שהוא כשר. ואין הלכה כר' יוסי:

בית שנפחת וסיכך על גביו כו': שם

גם זה עיקר גדול ראוי לשמרו כי כשיש מראש הדופן עד גג הסוכה פחות מד' אמות וביניהן בנין או סכך פסול נראה כאלו ראש הדופן עקום ומגיע בסכך הכשר וזה הענין שנאמר עליו דופן עקומה והיא הלכה למשה מסיני וסוכה גדולה היא שישאר באמצע הסוכה סכך כשר שיש בו ז' על ז' וכבר נתבאר לך כי דין דופן עקומה בארבע הרוחות. ואכסדרה הוא מקום לפני הבתים ומוקף מג' רוחותיו ושבאת אלו הג' הלכות ללמדך כי דופן עקומה דינו בו על איזה מין שיהיה מן הבתים שאותן הכתלים נבנו לבית או לחצר הבית שאותן הכתלים לא נתכוונו בהם שיהיו כתלים לתקרה שמקרים חצר הבית אבל נבנו לשמור הבית מן הדרך שהולכים בו רבים או בסוכה גדולה שמבדיל סכך פסול בין הדפנות ובין סכך כשר ושמור זה הלשון וזכרהו והוא אמרם סכך פסול מן הצד פוסל בארבע אמות ובאמצע פוסל בארבעה טפחים כמו שנתבאר בזה הפרק:

העושה סוכתו כמין צריף כו': דף יט ע"ב

מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה כו': שם

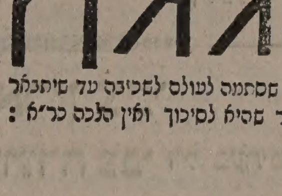

כמין צריף הוא כמו זו הצורה א ונקרא בערבי מכנ"ס והלכה כר"א שפסל. ואם יש לה גג טפח כזו הצורה ב [או] אם הכותל גבוה טפח כזה ג הרי היא כשרה. ומחלוקת ר"א וחכמים במחצלת כי ת"ק סבר כתם מחצלת קטנה לשכיבה וסתם מחצלת גדולה לסיכוך ולפיכך אומר עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ענין זה כי סתמא לעולם לסיכוך עד שיתבאר שהיא לשכיבה. ואמרו לסיכוך מסככין בה הוא במחצלת קטנה שסתמה לעולם לשכיבה עד שיתבאר שהיא לסיכוך ור"א אומר סתם גדולה נמי לשכיבה עד שיתבאר שהיא לסיכוך ואין הלכה כר"א:

פרק שני

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא כו': דף כ ע"ב

וצריך שיהיה גובה המטה י"ט שהוא שיעור סוכה ותהיה כסוכה בתוך סוכה. ואין הלכה כר' יהודה:

הסומך סוכתו בברעי המטה כשרה כו': דף כא ע"ב

סוכה המדובללת ושצלתה מרובה כו': דף כב ע"ב

רבי יהודה סבר סוכה דירת קבע בעינן וכבר קדם לך דעתו ולפיכך הוא מצריך שתהיה יכולה לעמוד בפני עצמה. המדובללת הוא שיהיה גג שלה אינו שוה כמו שביארנו אלא קנה עולה וקנה יורד. ואין הלכה כר' יהודה:

העושה סוכתו בראש העגלה כו': שם ע"ב

בראש הספינה כשרה ובתנאי שתהיה זו הסוכה חזקה כל כך שלא יהפכנה הרוח המצויה תמיד ביבשה מבלי הכרח. ועוד יתבאר לך כי מכלל הדברים האסורים ביו"ט אין עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה:

העושה סוכתו בין האילנות כו': דף כד ע"ב

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה כו': דף כה ע"א

מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את כו': דף כו ע"ב

האילנות אין ראויות שיהו דפנות אלא בשני תנאים האחד שיהו אותם האילנות בתכלית העובי והחוזק כדי שלא תניעם הרוח ויטו לארץ כאשר יקרה לענפים הדקים והשני שימלא ראש האילן ובין ענפים בתבן וכיוצא בו כדי שתתקיים ולא יניענו הרוח כי העיקר אצלנו מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה אינה מחיצה. ועוד עיקר אחר אצלנו העוסק במצוה פטור מן המצוה. ואמר חולין פטורין מן הסוכה ואפי' חולי קל ביותר. ואכילת עראי הוא שיאכל אדם שיעור מועט לא יחשוב עליו לסעודה אבל אכלו לדחות תאותו עד שיגמור סעודתו אח"כ וזה המעשה הביאו ללמדך כי המדקדק על עצמו ואינו אוכל ושותה דבר חוץ לסוכה ה"ז משובח אע"פ שאין בו חיוב:

רבי אליעזר אומר י"ד סעודות חייב כו': דף כז ע"א

ר' אליעזר אומר כי מה שאמר הכתוב בסכת תשבו שבעת ימים יתחייב האדם להשתמש בסוכה כמו שמשתמש בביתו תמיד אכילתו ביום ואכילתו בלילה. וחכמים למדים חמשה עשר בתשרי מחמשה עשר בניסן כמו שאכילת מצה בלבד לילה ראשונה מצוה ואח"כ אם רצה לאכול או לצום או לאכול פירות הרשות בידו כמו שביארנו במקומו כמו כן בסוכות. ומה שאמר ר' אליעזר ישלים רוצה לומר שיאכל מן הפירות פי שנים ממה שהוא רגיל לאכול מהם כל לילה ולילה אבל הלחם והבשר אין עולין לו לשתי סעודות. ואין הלכה כר' אליעזר:

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו כו': דף כח ע"א

והלכה כבית שמאי:

נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה כו': שם

אמר הש"י כל האזרח בישראל ישבו בסכות ובאה הקבלה כי זה להוציא נשים ועבדים וקטנים. וקטן שא"צ לאמו הוא שאינו קורא לאמו בשעה שעומד משנתו כמנהג נערים קטנים ואין הלכה כב"ש שהחמיר וחייב הסוכה לזכרים כולם בכל השנים:

כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע כו': שם ע"ב

ענין קבע הוא עיקר ועמוד והוא שיעלה כליו הנאים לסוכה ויציע אותם בהצעה נאה וטובה שיש אצלו וישתדל לנאותה ויאכל וישתה בה ויישן בה וישים ביתו כמו בית השימוש והסוכה כמו בית הדירה. וסרוחה בלשונם הוא כמו הפסד. ומקפה הוא המרק הקרוש והוקפה לפי שרוב בני אדם מואסין אותו ומעט מים מפסיד אותו וכתבו זה במקפה של גריסים והוא הפולים הנטחנים לפי שהתבשיל שנעשה מהם הוא נפסד מהר במים וירידת הגשמים בתחלת הסוכות רמז כי השם אינו מקבל מעשיהם ברצון:

פרק שלישי

לולב הגזול והיבש פסול כו': דף כט ע"ב

מצוה הבאה בעבירה אינה מצוה ולפיכך לולב הגזול ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסול וזו האשרה היא שיהיה האילן הזה נעבד ועוד יתבארו חילוקי אלו האשרות בע"ז וכבר ידעת אמרו יתברך ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואמרו יתברך פרי עץ הדר ובאה הקבלה כי כולם צריכין הדר ולפיכך נפסל לולב יבש לפי שאין לו הדר. נפרצו עליו הוא שישתברו עליו מגב הלולב שהם קבועות בו ויהיה (כמו זו הצורה). ונפרדו עליו הוא שיפרדו עליו קצתם מקצתם (כזו הצורה) ודעת ר' יהודה כי כל לולב צריך שיאגדו אותו כדי שיתקבצו עליו קיבוץ חזק ובמקום ידוע מא"י יש דקלים שבריאת הלולבים לשם הם ראש עלה של זה בצד עיקרו של זה ואינן מורכבות קצתם על קצתם כשאר הלולבים (כזו הצורה) והם נקראים ציני הר הברזל: ואמר ג' טפחים כדי לנענע אותם רוצה בו וכדי לנענע עניינו כדי שיאחזנו בידו ויגענעו והוא שיעור טפח. ומן החיוב שלא יהיה הלולב פחות מד' טפחים ומן הטפחים שכל טפח מהם ד' אצבעות בגודל שהוא הבוהן והמדה תהיה מגב הלולב ומתחת עיקר השני עלין התאומים הם בראש הלולב. ואין הלכה כר"י:

הדס הגזול והיבש פסול כו': דף לב ע"ב

ענביו הם הזרעים שיש בהן ובתנאי שיהיו אותן הגרעינין שחורים או אדומין אבל אם היו ירוקים אפי' היו יותר מן העלים כשר. ואמר נקטם ראשו פסול אינה הלכה.

ערבה גזולה ויבשה פסולה כו': דף לג ע"ב

שמא יעלה על הדעת כי ערבה אינה באה אלא ממקום המים לפי שאמר הכתוב ערבי נחל לא ר"ל אלא להודיע המין באיזה המקום שיצמח. ואמרו נקטם ראשה פסולה אינה הלכה:

ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות וכו': דף לד ע"ב

דע כי שיעור ערבה והדס באורך ג' טפחים מן הטפחים הידועים שהן ד' אצבעות בגודל. והלכה כר' ישמעאל וכר' טרפון:

אתרוג הגזול והיבש פסול כו': שם

ערלה ותרומה טמאה הם מכלל הדברים הטעונין שריפה כמו שנתבאר בזרעים ולפיכך הוא פסול למאמר הש"י פרי דאלו אינן ראוין לאכילה בשום פנים. והעיקר אצלנו שאין מביאין קדשים לטומאה וכבר נשנה זה העיקר במה שקדם: והמאכלות כולם אינן מקבלות טומאה עד שיפול עליהם אחת מז' משקין כמו שיתבארו אלו העיקרים וענפיהם במסכת משקין ולפיכך לא נתיר לכתחלה שיטול אתרוג מתרומה טהורה ושל מעשר שני שמא יכשיר אותה לטומאה ומה שייחד ואמר בירושלם לפי שמעשר שני אינו ראוי לאכילה אלא בירושלם וחוץ לירושלם יפדה כמו שנבאר במקומו ומה שהתירו אתרוג של דמאי לפי שהדמאי אוכלין אותו העניים כמו שנבאר במקומו ואם רצה להקדיש נכסיו ויהיה עני יהיה זה האתרוג של דמאי מותר לו לאכילה וכיון שיש בו צד היתר שיהיה ראוי לאכילה מותר לברך עליו:

עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף כו': שם

פטמתו הוא הצד היוצא מעיקר האתרוג. אם היה הנקב מפולש אפי' במשהו פסול ואם אינו מפולש עד שיהיה כאיסר ואיסר רביעית המעה ומשקל האיסר ארבע שעורות. ואינו רוצה בנקלף שתהיה נקלפת [הקליפה] שירוקה עד שיראה הלבן כי זה נכלל באמרו חסר כל שהוא אבל רוצה לומר שנקלף ממנו גלד דק אף מאותו הגלד הירוק ובתנאי שיהיה נקלף כולו אבל אם נשאר ממנו דבר מועט שלא נקלף הרי הוא כשר. ואמר חסר כל שהוא פסול ביו"ט ראשון בלבד אבל בשאר הימים לא. ומה שאמרנו שהוא כשר כשעלתה חזזית על מיעוטו בשתי תנאים. הא' שתהיה חזזית א' במקום א' אבל אם היו שתים בשני מקומות אפי' היו אותן המקומות כשיצטרפו מיעוט האתרוג פסול והתנאי הב' שלא תהיה החזזית בפטמתו כי כשיהיה שום שינוי בפטמתו ה"ז פסול והלכה כר' יהודה:

שיעור אתרוג הקטן ר' מאיר אומר כאגוז כו': שם

הלכה כר' יהודה באמרו כביצה וכר' יוסי באמרו אפי' בשתי ידיו:

אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה כו': דף לו ע"ב

והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף כו': דף לז ע"ב

מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב כו': דף לח ע"א

מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו כו': שם

למה שאמר בתחלת הפרק כדי לנענע שהודיעך כי מצותו הנענוע הודיעך היכן מנענעים וצורת זה הנענוע מוליך ומביא מעלה ומוריד והלכה כר"מ ואין הלכה כר"ע:

מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט כו': שם

הלוקח לולב מחבירו בשביעית כו': דף לט ע"א

לכפול הוא שיקרא מאודך כי עניתני עד סוף ההלל כל מלה ומלה שתי פעמים. לפשוט הוא שיקרא כל מלה פעם אחת כמו שקורין כל ההלל והברכה על קריאת ההלל קודם קריאתו חובה בכל מקום ואין הדבר הולך אחר המנהג: וכבר קדם הדין בפירות שביעית כי אין מותר לעשות מהם סחורה ולא ליתן דמיהם לע"ה. והעיקר אצלנו אתרוג בתר לקיטתו אזלינן וכיון שנלקט בשנה שביעית דינו כדין פירות שביעית [אף על פי] שנגמר בשנה ששית אבל הלולב מותר למכרו כמו העצים ואין קדושת שביעית חלה עליו:

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה כו': דף מא ע"א

מדינה היא כל העיירות שבא"י מלבד ירושלם וכבר ביארנו זה במס' מעשר שני. ויום הנף הוא יום ששה עשר מניסן שאמר בו השם והניף את העומר ודרש ר' יוחנן בן זכאי אחר חורבן הבית יום ששה עשר מניסן אסור לאכול חדש כל היום וזהו ענין התקין וכן אמרו מאי התקין דרש והתקין ועוד יתבארו עיקרי זה המאמר וטעמו בעשירי ממס' מנחות ואלו התקנות כולם הלכה בכל מקום שנמצא מהם דבר דבר בכל המשנה:

יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כו': שם ע"ב

אמר הש"י ולקחתם לכם ביום הראשון ובאה הקבלה לכם משלכם ואם נתנו במתנה יצא ואפי' תהיה המתנה ע"מ להחזיר כי העיקר אצלנו מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ומותר לתת מתנה ביו"ט:

ר' יוסי אומר יו"ט הראשון של חג כו': שם

מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה כו': דף מב ע"א

בתנאי שיוציאו אותו הספוק או שיוציאנו בכלי שהרי לא יצא ידי חובתו אבל אם נטלו בידו והוציאו שוגג חייב חטאת כי העיקר אצלנו מדאגבהיה נפק ביה וכיון שיצא ידי חובתו לא נאמר *) להוציאו ברשות. והלכה כר' יוסי והלכה כר' יהודה:

*) שהוציאו

פרק רביעי

לולב וערבה ששה ושבעה כו': שם ע"ב

הוא יבאר אלו המאמרים כולם אחד אחד:

לולב שבעה כיצד כו': שם

הלולב נטילתו חובה מה"ת ביום הראשון בכל העולם ונטילתו חובה כל שבעת הימים במקדש בלבד וכן הוא לשון התורה ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ואמר השם ולקחתם לכם ביום הראשון ואפי' בגבולין ומה שחייב שלא ליטול הלולב בזמן הזה בשבת ביו"ט הראשון כדי שלא נחדש דבר והוא כי אנו לא היינו נוטלין אותו בחו"ל ביום הראשון שחל להיות בשבת בזמן שבהמ"ק קיים לפי שלא היינו יודעים באמת ר"ח המכוון לקביעות ב"ד של א"י והדבר על הענין הראיה והעיבור שהוא בידינו אולי נחבר בו חיבור מיוחד לבאר בו מה שנסתר על רוב בני אדם ומה שחייב לאסור נטילת הלולב בשבת שבתוך החג אפי' במקדש גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות ברה"ר ולא עשינו הגזירה ביו"ט הראשון כי מצותו כל כך חזקה עד שהיא חובה ואפי' בגבולין כמו שנתננו העיקר:

ערבה שבעה כיצד כו': שם

זו הערבה היא הלכה למשה מסיני ליטול ערבה מלבד הערבה שבלולב והיא מנהג הנביאים שהיו נוטלין אותה בלא ברכה ולא שמנו אותה שתדחה שבת ביו"ט ראשון מפני שלא יתפרסם ענינה אבל יאמרו מחמת הלולב שנטלו היום נטלו הערבה וג"כ לא שמנו אותה שתדחה שבת שבתוך החג שמא יאמרו כמו שערבה דוחה שבת כך ידחה הלולב וכבר ביארנו כי לולב אינו ניטל בשבת שבתוך החג אבל שמנו אותה שתדחה שבת כשתחול ביום השביעי כדי שיתפרסם זכרה ויודע שהיא חובה וכן אמרו כדי לפרסמה שהיא מה"ת ובכאן לא נחוש שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר לפי שענינה מסור לב"ד ושלוחי ב"ד בקיאין הם:

מצות לולב כיצד כו': שם

מצות ערבה כיצד כו': דף מה ע"א

אני מאמות הש"י וכמו כן *) והו. כך אמרו המפרשים נגמ' ואני אומר שהוא קורא ורומז למה שאומר ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בא בשמירת ישראל וישועתם וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו ותקנת הגאונים אמרו שהוא רוצה בו מי שאני והוא בנרה הושיעה נא וזה על דרך הפשט והוא אמר יתעלה עמו אנכי בצרה;

*) בדפו' הגי' הוא

כמעשהו

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו': שם
ר' יוחנן אומר כפות תמרים אחת ללולב ואחת למזבח ואסור לאכול האתרוג בשביעי כי העיקר אצלנו כיון שנאסר מקצת היום נאסר כולו ולפיכך אמר התינוקות כי אינם מדקדקים באיסור והיתר. ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקא:

ההלל והשמחה שמונה כיצד כו': דף מח ע"א

סוכה שבעה כיצד כו': שם
אמר הש"י והיית אך שמח אמרי' לרבות יו"ט האחרון לשמחה:

ניסוך המים [שבעה] כיצד צלוחית של זהב כו': שם
החוטם שהיה בספל המים היה דק יותר מאותו שהיה בספל היין כי היין היה עב יותר מן המים ור' יהודה אומר לוג של מים בלבד היה מנסך כל שמנת ימי החג וניסוך המים בחג הלכה למשה מסיני ויש לו רמזים נסתרים בתורה ואותן שאינן מאמינין בתורה שבעל פה אינן מאמינים בניסוך המים ולפיכך כשניסך זה המים על רגליו רגמוהו כל העם באתרוגיהם לפי שהיה צדוקי שאינו מאמין בניסוך המים:

פרק חמישי

החליל חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה כו': דף נ ע"א
חליל הוא כלי מכלי שיר הנקרא בלשון ערבי מזמא"ר והיו שם מינים רבים מכלי הניגון אבל לפי שזה הוא העיקר השיר נתייחס אליו. ובית השואבה שם המקום שהיו מתקנין לשמחה וקראו לו זה השם משום ושאבתם מים בששון:

במוצאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים וכו': דף נא ע"א
תיקון גדול ר"ל גדול התועלת והוא כי העם היו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים וכשאצייר העזרה בכללה במקומה יתבאר לך עזרת הנשים וזולתה מן המקומות ואמרו אנו ליה וליה עינינו קיצר בדבר ולשונם היה כך אנו ליה משתחוים ועינינו ליה מיחלות:

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש כו': דף נג ע"ב
ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה רוצה בזה על הרוב כי יתכן בקצת השנים שיהיה בו יום יהיה בו שבעה וחמשים תקיעות והוא כשיחול ע"פ בשבת וכבר קדם לך בפסחים כי הפסח נשחט בשלשה כיתות ושם אמר נכנסת כת ראשונה תקעו והריעו ותקעו ועוד אמר קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואמר כמעשה הראשונה כך מעשה שנייה ושלישית הרי נתבאר מזה כי שלש תקיעות בכל קריאה שהם בשלשה כתות שבעה ועשרים תקיעות וי"ח לשני תמידין ותשעה למוסף שבת ושלשה לפתיחת שערים ואי אפשר להיות במקדש יותר מזה המנין:

יו"ט הראשון של חג היו שם י"ג פרים כו': דף נה ע"ב
כל זה מבואר בידיעת שני עיקרים האחד מהם כי משמרות כהונה עשרים וארבע וכולם עובדים במועדות והשני כי קרבנות ארבע עשר כבשים ושני אילים ושעיר בכל יום משבעה הימים וביום הראשון מוסף על מה שזכרנו שלשה עשר פרים וביום השני שנים עשר פרים וביום השלישי אחד עשר פרים וכן פוחתין אחד אחד עד שיהיו קרבנות יום שביעי שבעה פרים ושני אילים ושעיר וארבע עשר כבשים והם עשרים וארבע בהמות כמנין המשמרות תקריב כל משמרה ומשמרה בהמה אחת וזהו ענין אמרם וי"ד כולם שוה כי אין שם משמרה שתקריב ב' בהמות ובשאר ימות החג תקריב משמרה לכל פר ופר ומשמרה לשעיר ושני משמרות לשני אילים ומה שנשאר ממנין המשמרות חלקו הארבע עשר כבשים יש מהם מי שמקריב שני כבשים שני פעמים ומהם מי שמקריב אחד כמו שנזכר עד שישתוה המנין ויחזרו הגילה על הסדר הנזכר ומנין אלו הקרבנות הם לשון התורה ומה שאמרו בכאן אחד שנים שלשה על המשמרות אע"פ שמשמרה ומשמרות לשון נקבה מאמרם לא היה אלא על ראש המשמרה כאשר יאמרו בכל המשנה יהויריב וידעיה רוצה בו משמרת יהויריב משמרת ידעיה ואולי שהיה נוהג וסומך על מלת משמר שהוא לשון זכר:

בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות כו': שם

יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה כו': דף נו ע"א
פרקים הם שלשה רגלים ובעצרת יש לנו לחם המין במקדש ואמר הש"י ממושבותיכם תביאו לחם תנופה ולחם הפנים מצה וכשיחול יום עצרת בשבת היו מחלקין על הכהנים חמץ ומצה ואמרו שוין באימורי הרגלים ר"ל קרבנות שנאמרו ברגלים מה שראוי מהם לאכול אוכלין אותו בשוה והראוי לשריפה מקריבין אותו בשותפות כמו שנזכר ומשמר שזמנו קבוע הוא המשמר שאותו השבוע היתה לו לבדו ואפי' אם לא היה בו חג ואמר כל קרבנות הצבור לאתויי פר העלם דבר של צבור ועוד יתבאר עניינו במס' הוריות. ואמרו הוא מקריב את הכל לאתויי קיץ המזבח וכבר ביארנוהו ברביעי של שקלים ואמרו בזמן שיו"ט סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה ענינו כי כשהיה יו"ט הראשון של חג יום ראשון חולקין כולם לחם הפנים בשוה יום שבת שהוא ערב הרגל אע"פ שלא חל הזמן להיות שוין בו וזה הדבר תקנה מפני הקדמתן וכניסתן לעבודה [והזמנתן] מקודם וכמו כן כשיחול יו"ט האחרון יום ששי חולקים לחם הפנים בשוה יום שבת שלאחריו שהוא יום אסרו חג אע"פ שהחג נגמר וזה תקנה לפי שאם יתאחר מאותה משמרה שום אדם תאחר שארית מאלו המשמרות ותמלא מקומה:

חל להיות יום אחד להפסיק בינתים כו': שם
חל יום אחד להפסיק בינתים הוא שהיה יו"ט הראשון של חג יום שני או יו"ט האחרון יום חמישי וכשאירע כן לא ישאר למשמר השני הנכנס אלא עבודת יום אחד בלבד ויבא החג וישתתפו כולם בעבודה אם יחול יו"ט הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יו"ט האחרון יום חמישי לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות תצא אחת ותיכנס השנית ומחלקין לחם הפנים וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא ותרגום ויתמהמה ויתעכב לפיכך תקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד ור' יהודה רוצה שראוי להעדיף משמר הנכנס מפני נעילת אלו השערים של מוצ"ש ומפני מה חולקין לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה כדי שידעו כי העבודה בזו השבוע שלהם כי השחיטה בצפון כמו שיתבאר במקומו. והיו במקדש ארבע ועשרים טבעות טבעת לכל משמר היו תולין בהם הבהמות ומפשיטין אותם והיו כולם קבועות בכתלים וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז שהעבודה שלה וכמו כן היו שם עשרים וארבע חלונות ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה ומשמרה והיו כלם סגורות וכשנכנסת משמרה לעבודה היתה פותחת החלון שלה מלבד משמרת בלגה שגזרו עליה חכמים שתהיה לעולם זו המשמרה חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה כמו המשמרה היוצאת ולא הניחו לה סימן שיורה עליה שהעבודה שלה ועשו לה זה מפני כי כשתקפה יד היונים על ירושלים כמו שנתפרסם נשאת נערה אחת מהם לאחד משרי היונים וחזרה לדתם והעיזה פניה ונכנסה לבהמ"ק והכתה בסנדלה על המזבח והיתה מדברת ואומרת לו בלשון יוני לאריב לאריב עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ולא תושיעם בעת צרתם ולפיכך עשו חכמי אותו הדור בכל המשפחה שיצא ממנה זו התרבות רעה מה שכתבתי וקבעו זה לדורות משום והנשארים ישמעו ויראו. ואין הלכה כרבי יהודה:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סוכה.

הגהות על מסכת סוכה מהגאון בעל הלבוש ז"ל

דף ב ע"ב גמ' עד ארבעים וחמשים. (שבת ס' ב') תוס' ד"ה השתא (נדה ל"ו ב') תוס' ד"ה ארבעים. [א"ה עי' מל"מ פ"ח מלולב הלכה ז' שתמה על דברי התוס' אלו דהא מסיק הש"ס דאידי ואידי חד שיעורא הוא ואפשר דהתוס' שם לא דייקי רק להס"ד שם דחבילתו על כתפו היא יותר א"כ יקשה על ר"י דנקט ארבע והמש השתא תמש וכו' ולהס"ד לא הוה מצי לחלק בין בריא לכחוש דאיכא ג' שיעורין וע"כ כיון דלהס"ד טובא נמי אין בזה קושיא אבל למאי דמשני אידי ואידי חדא שיעורא א"כ ממילא ע"כ החילוק בין בריא לכחוש כנ"ל לפי תומר הנוסחא והבן]: בהילני המלכה בלוד (עירובין ל"ו א') תוס' ד"ה מיכל (ר"ה ל"ג א') תוס' ד"ה הא:

דף ג ע"ב גמ' אבל שיתוף מניחין (עירובין ע"ג א') תוס' ד"ה כפת: לא הוה מיעוט (סוכה כ"א ב') תוס' ד"ה שאין:

דף ד ע"א גמ' גבוה מכ' אמה (סוכה ט' ב') תוס' ד"ה הא. [א"ה עי' בשו"ת פנים מאירות חלק א' ס"י]:

דף ה ע"א גמ' תפסת מרובה (ר"ה ד' ב') תוס' ד"ה תפסת: ורוחב ב' אצבעות (עירובין נ"ה ב') תוס' ד"ה מקום: מסגרתו למטה (חגיגה כ"ד ב') תוס' ד"ה לא (סוכה י"ב ב') תוס' ד"ה כחילים (מנחות נ"ו ב') תוס' ד"ה ולדברי:

דף ו ע"א גמ' גפן כדי רביעית (עירובין ד' א') תוס' ד"ה גפן: תאנה כגרוגרת (יומא ע"ט ב') תוס' ד"ה לומר: **ע"ב** רובו ומקפיד (יבמות פ"ח א') תוס' ד"ה רובו: בסכך בסכת (שבת ז' ב') תוס' ד"ה ואם (סוכה ט' ב') תוס' ד"ה בסכת (זבחים ז' ב') תוס' ד"ה אלא: יש אם למסורת (סנהדרין ד' א') תוס' ד"ה כלהו:

דף ז ע"א גמ' כדופן שבת (סוכה ט"ז ב') תוס' ד"ה מ"ד: בין קנה לחברו (סוכה י"ח א') תוס' ד"ה אין: **ע"ב** בראש העגלה (סוכה כ"ה ב') תוס' ד"ה שאין: גברא באמתא יתיב (שבת נ"ט א') תוס' ד"ה אמתא (סוכה ס"ג). [א"ה סתום כי לא נמצא במס' זו ואולי צ"ל כ"ג והוא בתוס' א' ד"ה דתניא ושייך להא דראש העגלה]:

דף ח ע"א גמ' גברא באמתא יתיב (ב"ב ק"א א') תוס' ד"ה ורחבן. [א"ה עי' בשו"ת מעיל צדקה סי' י"ח]: **ע"ב** כבית שער (יומא י"א א') תוס' ד"ה יכול (מנחות ל"ג ב') תוס' ד"ה אכסדרה: גנב"ך כשרה (גיטין מ"ה ב') תוס' ד"ה כל:

דף ט ע"א גמ' טויה לשמה (מנחות מ"ב ב') תוס' ד"ה מן הקולין: תעשה לך (מנחות מ"ב ב') תוס' ד"ה כתנאי: **ע"ב** בשחבטן (עירובין ט"ז א') תוס' ד"ה רש"י:

דף י ע"א גמ' עשרה (סוכה כ' ב') תוס' ד"ה הישן: **ע"ב** מוצאי יום טוב (ביצה ד' א') תוס' ד"ה נימא:

דף יא ע"א גמ' הישן בכילה (שבת קל"ח ב') תוס' ד"ה שאין: רמי תכלתא (שבת כ"ה ב') תוס' ד"ה גזירה. **ע"ב** וגדולו מן הארץ (עירובין ט"ו ב') תוס' ד"ה מה:

דף יב ע"א גמ' פסולת גורן (סוכה ל"ז ב') תוס' ד"ה ר"י: יין קרוש (יומא פ"ו ב') תוס' ד"ה גמר: **ע"ב** בחיצין זכרים (סוכה ה' א') תוס' ד"ה מסגרתו (מנחות נ"ו ב') תוס' ד"ה ולדברי. [א"ה עי' בשו"ת שבות יעקב חלק א' סי' ע"ג וכבר רמז לזה המשנה למלך פ"ב מכלים ועי' בשו"ת המיוחסות סימן קס"א והגאון מוהרי"פ העיר בשבת דף כ"ב ע"ב וכאן וכבר נתקשה בזה בשבות יעקב שם]: באניצי פשתן (שבת כ' נ"ל כ"ז ב') תוספות ד"ה ורשב"א:

דף יג ע"א גמ' כל שנשתנה שמו (זבחים כ"ב ב') תוס' ד"ה יצאו. [א"ה עי' בשו"ת אא"ז הח"צ ז"ל סי' קס"א]: ושיריו שנים (מנחות ל"ט א') תוס' ד"ה דאיגרדום: **ע"ב** משום אויר (חולין קכ"ט א') תוס' ד"ה בית: ונמלך עליהם (שבת נ"ב א') תוס' ד"ה בכאן:

דף יד ע"א גמ' גזירת תקרה (סוכה כ' א') תוס' ד"ה כי: שאין בהם ד' (סוכה ל"ז א') תוס' ד"ה מאי: **ע"ב** פסל ביניהם (סוכה ל"ו ב') תוס' ד"ה ר"י:

דף טו ע"א גמ' גזירת כלים (סוכה י"ב ב') תוס' ד"ה באגילי: **במשנה** ריוח ביניהם (סוכה ט' ב') תוס' ד"ה הא:

דף טז ע"א גמ' אברים (ברכות נ' ב') תוס' ד"ה חלקוהו: מטלניות (שבת כ"ו א') תוס' ד"ה אין: דלא חזיין (ב"ב כ' א') תוס' ד"ה חזי:

דף יז ע"א במשנה חצר שהיא מוקפת (סוכה י"ח א') תוס' ד"ה סיכך: **גמ'** לבית עבידן (סוכה י"ט א') תוס' ד"ה לגראי: פוסל בשלשה (סוכה מ"ח א') תוס' ד"ה פוחת: פוסל בד' (סוכה ט"ו א') תוס' ד"ה ר"מ: **ע"ב** המקצע מכולן (שבת ע"ו א') תוס' ד"ה אבל:

דף יח ע"א גמ' כנגד ארובה (שבת מ"ד ב') תוס' ד"ה ואין (שם קכ"ז א') תוס' ד"ה הלקטי (עירובין י' ב') תוס' ד"ה עור. [א"ה ע' בשו"ת תולדות אדם לרשב"א ז"ל ס' קכ"ט]: יש לה פצימין (עירובין ל"ג א') תוס' ד"ה סיכך: **ע"ב** פי תקרה (עירובין נ"ד א') תוס' ד"ה בשתי:

דף יט ע"א גמ' פסל היוצא (סוכה י"ז א') תוס' ד"ה אויר **ע"ב** מים הנרוק (זבחים כ"ב א') תוס' ד"ה למעוטי: שיפועי אוהלים (שבת קל"ח ב') תוס' ד"ה שאין: כמאן כר"א (סוכה י"א א') תוס' ד"ה מותר:

דף כ ע"א גמ' אחת קטנה (זבחים נ"ב ב') תוס' ד"ה אי (מנחות ס"ג ב') תוס' ד"ה ר"י: ויסדוה (סוכה מ"ד א') תוס' ד"ה והא (גיטין פ"ד ב') תוס' ד"ה ר"י (נדה י"ד ב') תוס' ד"ה מאי לאו:

דף כא ע"א גמ' ע"ג דלתות. (עירובין ל"א א') תוס' ד"ה מ"ס. [א"ה עי' משנה למלך פי"א מטומאת מת הל' א' בסופו]:

דף כב ע"א גמ' לא שנו וכו' (סוכה ט' ב') תוס' ד"ה הא. [א"ה עי' בשו"ת פנים מאירות חלק א' סי' ט']: חבוט רמי (סוכה י' א') תוס' ד"ה אמר: **ע"ב** כזווא מלעיל ב"ב קס"ז א') תוס' ד"ה ומשוי

דף כג ע"א גמ' ברוח מצויה (סוכה ז' ב') תוס' ד"ה העושה: ר"י פוסל (סוכה כ"א ב') תוס' ד"ה שאין: שמא תמות (עירובין מ"ד א') תוס' ד"ה דאי. [א"ה עי' בשו"ת א"ז הח"צ ז"ל סי' ק"ז ובלח"מ פ"א מנזיר הלכה ד' ודו"ק]:

דף כה ע"א במשנה שלוחי מצוה (ב"ק נ"ו ב') תוס' ד"ה בהאי: **ע"ב** מישאל ואלצפן היו (פסחים ל"ג א') תוס' ד"ה ור"ע (סנהדרין כ"ב א') תוס' ד"ה היה: [א"ה ע' בשו"ת מעיל צדקה סי' מ"ה שהקשה בשם הרב מוה' בערמאן ז"ל]:

דף כו ע"א גמ' פירצה (סוכה כ"ה ב') תוס' ד"ה תשכו: משום בקי (סוכה י"א א') תוס' ד"ה מותר: דנקיט לית בידיה (קידושין מ"ח ב') תוס' ד"ה הא:

דף כז ע"א במשנה ועוד אמר ר"א (עירובין כ"ג א') תוס' ד"ה אילימא: **גמ'** נאמר כאן ט"ו (חגיגה ט' א') תוס' ד"ה נאמר: מיני תרגימא (יומא ע"ט ב') תוס' ד"ה מיני: **ע"ב** שכל ישראל (סוכה ט' א') תוס' ד"ה האי. [א"ה עי' בתוס' כאן ובשו"ת הריב"ש סימן שמ"ז ובלשונות הכנה"ג על או"ח על הרי"ף ועי' בהגהותינו מעשה אילפס שם]: למעוטי גזולה (סוכה ל"א א') תוס' ד"ה אבל: ופירס עליה (סוכה י' א') תוס' ד"ה פירס (שם ט"ז ב') תוספות ד"ה פירסו:

דף כח ע"א גמ' דמבטיל ליה (שבת פ"ה נ"ל קכ"ו ב') תוס' ד"ה ומדבריהם: **במשנה** וקטנים (ברכות כ' א') תוס' ד"ה וקטנים: **גמ'** הלכתא נינהו (פסחים מ"ג ב') תוס' ד"ה סד"א (נדה ל"ב א') תוס' ד"ה אי:

דף כט ע"ב במשנה לולב הגזול (סוכה ל' ב') תוס' ד"ה וליקניוה: **גמ'** הדר בעינן (סוכה ל"ד ב') תוס' ד"ה שתהא:

דף ל ע"א גמ' מצוה הבאה בעבירה (סוכה ט' א') תוס' ד"ה ההוא: מכס אטר (חולין ה' א') תוס' ד"ה מכס. [א"ה ע' בהקדמת נחלת שבעה על תיקון שטרות]: **ע"ב** בשינוי השם (גיטין נ"ה א') תוס' ד"ה מ"ט (ב"ק ס"ז א') תוס' ד"ה אמר:

דף לא ע"א גמ' דמי עצים (ב"ק ס"ז א') תוס' ד"ה אמר: מיני אחריני (סנהדרין פ"ח ב') תוס' ד"ה אי: **ע"ב** באשרה דמשה (ר"ה כ"ח א') תוס' ד"ה אמר (יבמות ק"ד א') תוס' ד"ה סנדל (חולין פ"ט א') תוס' ד"ה ותניא: דכתותי מיכתת (סוכה ל' א') תוס' ד"ה מבוס. [א"ה עי' ירושלמי שבת פ' האורג הלכה ג' תמן גופיה עבירה והמפרש בעל ק"ע שם התפלא איך לא זכו התוס' והרשב"א כאן דברי הירושלמי אלו שמחלק בע"א ואין הנוסחאות שוים כמ"ש בחבורנו מגן גבורים סי' מ"א ע"ש]: מיכתת שיעוריה (סוטה כ"ה ב') תוס' ד"ה לאו. [א"ה ע' שו"ת זקננו הגאון בעל שער אפרים סי' ס"ב ובהגהות בנו הרב ז"ל]:

דף לב ע"א גמ' דרכי נועם (פסחים ל"ט א') תוס' ד"ה ואימא: כפת כתיב (פסחים ל"ו א') תוס' ד"ה עוני. [א"ה עי' ביבין שמועה ובבעלי הכללים ובחבורנו מכלל יופי הארכנו בזה]:

דף לג ע"ב גמ' דיחוי מעיקרא (פסחים נ"ח א') תוס' ד"ה ש"מ (כתובות ו' א') תוס' ד"ה הא: נראה ונדחה (סוטה ע"ו ב') תוס' ד"ה נתאכמו: תשעינא אחריתי (שבת ק"ג א') תוס' ד"ה לא:

דף לד ע"א גמ' ערבי שתים (סוכה מ"ג ב') תוס' ד"ה וסבילו (שם מ"ד א') תוס' ד"ה א"ל. [א"ה עי' בשו"ת דבר שמואל סי' כ"ג]: עשר נטיעות (ב"ב כ"ו ב') תוס' ד"ה עשר (זבחים כ"ח). [א"ה לא מצאנו שם ואולי הוא או חילוף הדף וצ"ל דף מ' והוא בתוס' שם א' ד"ה לא ושייך כאן ע"ב כשם שלולב א' או צ"ל דף ס"ח והוא תוס' שם א' ד"ה כשהוא ושייך כאן ע"א אגורתא ושיפורא ויתכן יותר שהוא חילוף המס' וצ"ל מנחות כ"ח והוא בתוס' שם ע"א ד"ה אגורות ושייך על הא דאגורתא ושיפורא]:

דף לה ע"א גמ' לא מנכרא (סוכה ל' א') תוס' ד"ה משום: ולא שנים ושלשה (סוטה י"ח א') תוס' ד"ה כתבה. [א"ה עי' בשו"ת מוהרא"ם סי' ל']: שדר באילנו (סוכה ל"א ב') תוס' ד"ה דבר: **ע"ב** במקום א' (סוכה כ"ט ב') תוס' ד"ה קפסיק:

דף לו ע"ב גמ' ונפיק ביה (סוכה כ"ט ב') תוס' ד"ה בעי (שם מ"ו ב') תוס' ד"ה אתרוג: **במשנה** נמוניות (סוכה ל"א א') תוס' ד"ה אין. [א"ה עי' בשו"ת פנים מאירות חלק א' סימן ט']: **גמ'** בעיקרא דדיקלא. (סוכה י"ג א') תוס' ד"ה אפקותי:

דף לז ע"א גמ' יהא יושב ובטל (שבת קל"ו ב') תוס' ד"ה דתניא: של ארז (סוכה י"ד ב') תוס' ד"ה הפכן: שמה לקיחה (פסחים כ"ז א') תוס' ד"ה דכרך (זבחים כ"ד א') תוס' ד"ה הואיל. [א"ה עי' בשו"ת בית יעקב סימן קנ"ז]: דמשתייר הוצא (סוכה כ"ט ב') תוס' ד"ה גפרנו:

דף לח ע"א במשנה כשיבא לביתו (סוכה ע"ח נ"ל מ"ו ב') תוס' ד"ה אתרוג: **גמ'** למימרא דמפסיקין (שבת ט' ב') תוס' ד"ה ואם: **במשנה** עונין אחריהם (מגילה י"ט ב') תוס' ד"ה ור"י (סוכה כ"ח). [א"ה לא נמצא ואולי צ"ל כ"ד והוא בתוס' ע"א ד"ה שייר ושייך כאן ע"ב מצוה לענות ראשי פרקים]:

דף לט ע"ב גמ' אסוקי מילתא הוא (יבמות ק"ו ב') תוס' ד"ה רבא. [א"ה עי' במ"א סי' ל"ו ובחידושי הגרשוני להגאון בעל עה"ג ע"ש]: דמי פירות (בכורות י"א ב') תוס' ד"ה הרי (שם ל' א') תוס' ד"ה מתני': **ע"ב** מן המופקר (מנחות פ"ד א') תוס' ד"ה שומרי:

דף מ ע"א גמ' בתר לקוחי (ר"ה ט"ו ב') תוס' ד"ה ורבותינו: עצים דמשחן (פסחים כ"ז ב') תוס' ד"ה נוכל: תנאי הוא (ב"ק ק"ב א') תוס' ד"ה ה"ג:

דף מא ע"א גמ' מחלוקת בזכרים (קידושין נ"ה ב') תוס' ד"ה אין: של שביעית (ע"ז ס"ב ב') תוס' ד"ה העלה: מחצות היום (מנחות ס"ח ב') תוס' ד"ה בסיסת: **ע"ב במשנה** מוליכין וכו' (ר"ה כ"ט ב') תוס' ד"ה אבל: **גמ'** שתהא לקיחה (סוכה כ"ט ב') תוס' ד"ה בעינן: באלף

זיו

הגהות על מסכת סוכה מהגאון בעל הלבוש ז"ל

זוזי (ב"ק ט' ב') תוספות ד"ה אילימא : שמה מתנה (קידושין ו' ב') תוס' ד"ה ואם : לא יצא (קידושין מ"ט ב') תוס' ד"ה דברים :

דף מב ע"א גמ' לשמור תפילין (ברכות כ' א') תוס' ד"ה וקטנים (עירובין צ"ו ב') תוס' ד"ה לא : לפרוש כפיו (יבמות צ"ט ב') תוספות ד"ה ואלו (חולין כ"ד ב') תוס' ד"ה נתמלא. [א"ה עי' בשו"ת אא"ז המהרש"ל סימן כ"ד ובב"ח סימן כ"ה ובתבורנו שם] : ע"ב במשנה ההלל והשמחה (פסחים נ"ב ב') תוס' ד"ה טעון . [א"ה עי' שו"ת זקננו הח"ל ז"ל סימן קנ"ח] :

דף מג ע"א גמ' ויעבירנו (ר"ה כ"ט ב') תוס' ד"ה במה : שבהמ"ק קיים (פסחים ע"א א') תוס' ד"ה לרבות : שתהא לקיחה (סוכה כ"ז ב') תוס' ד"ה כל : ואת הגזול (סוכה ל' א') תוס' ד"ה משום :

דף מד ע"א גמ' זכר למקדש (סוכה כ"ט ב') תוספות ד"ה בעינן : שתים (מנחות ל"ח א') תוס' ד"ה התכלת : כדי לצאת (זבחים ק"י ב') תוס' ד"ה אשתמיטתיה : מנהג נביאים (תענית כ"ח ב') תוס' ד"ה אמר : דילכון אמר (ב"ק קי"ז ב') תוס' ד"ה דילכון : ע"ב ולא בריך (ערכין י' ב') תוספות ד"ה י"ח :

דף מה ע"ב גמ' דרך גדילתן (פסחים ז' ב') תוס' ד"ה לצאת (סוכה ל"א ב') תוס' ד"ה הואיל (שם ל"ט א') תוס' ד"ה עובר : כפת כתיב (סנהדרין ד' א') תוס' ד"ה כלהו :

דף מו ע"ב גמ' אפילו בשמיני (שבת מ"ה ב') תוס' ד"ה אמר : דאי אתרמי (סוכה י' ב') תוס' ד"ה עד : מקני קני (גיטין ל"ט א') תוס' ד"ה קטנים (סנהדרין ס"ח ב') תוס' ד"ה קטן :

דף מז ע"א גמ' כמשפטם (שבת ק"ג ב') תוס' ד"ה בשביעי : קרבן ושיר (פסחים נ"ה ב') תוס' ד"ה טעון (חגיגה י"ז א') תוס' ד"ה פז"ר (ר"ה ד' ב') תוס' ד"ה פז"ר (שם ה' א') תוס' ד"ה מה (יומא ג' א') תוס' ד"ה פז"ר (זבחים ל"ז א') תוס' ד"ה ופנית :

דף מח ע"א גמ' ולמעלה (סוכה כ"ט א') תוס' ד"ה ואמרו : פוחת בה (סוכה מ"ד א') תוס' ד"ה והא : במשנה פנה לשמאלו (זבחים ס"ד א') תוד"ה יותר : ע"ב משנה שאינה מקודשת (פסחים ס"ג ב') תוספות ד"ה מידי (מעילה י"ג ב') תוס' ד"ה מים :

דף מט ע"א גמ' לול קטן (זבחים ס"א ב') תוס' ד"ה ארבע . [א"ה עי' בשו"ת זקננו הגאון הח"ל ז"ל סימן ק"ג שתמה מזה על התוספות פסחים דף ע"ו ע"א ד"ה אויר ע"ש ובהגה תמה די"ל דכוונת התוספות הוא לתת טעם אף לר"י דלדידיה ליכא כיפה דבשר ודם לענין זה ואנן קי"ל כר"י וכר"ע דמה דם בזריקה וכו' ועי' ברמב"ם ז"ל פ"ו ממעה"ק הלכה ד' ובלח"מ ובפ"א מכבס"ח הלכה י"ג וע"כ דדרשינן נמי להא משום הך טעמא שעי"כ יזכה לזרוק ודו"ק] : ע"ב קודש קודש (פסחים כ"ד ב') תוס' ד"ה אגרת : צדקה לעניים (ע"ז י"ז ב') תוס' ד"ה בגמילות : ניתי במקודשת (זבחים ס"ד צ"ל כ' ב') תוספות ד"ה קידש :

דף נ ע"א גמ' אין מקדשין (חגיגה כ"ג ב') תוס' ד"ה שאם : ע"ב של עץ (חולין ג' א') תוס' ד"ה כגון :

דף נא ע"א גמ' אינו דוחה (ערכין י"א א') תוס' ד"ה לא : ע"ב שישא ומרמרא (קידושין ט' א') תוס' ד"ה והלכתא : כנגד שבעים ואהרן (סנהדרין ג' ב') תוס' ד"ה ר"י : ופרסיים (ע"ז י"ז ב') תוס' ד"ה רבן (חולין כ"ז ב') תוס' ד"ה מטלית : אלכסנדרוס (גיטין כ"ז ב') תוס' ד"ה זה . [א"ה עי' בהגהות הגאון החנא מוהר"א מווילנא ז"ל שהגיה כאן טורכינוס וכן הגיה בגיטין שם ע"ש ועי' במאור עינים למוהר"ע ותבין עומק כוונת הגאון ז"ל שבזה נסתר כל דברי מוהר"ע הנ"ל ועי' תוס' שם] :

דף נג ע"א גמ' בוררת חיטין (שבת כ"א א') תוס' ד"ה שמחת (פסחים כ"ו א') תוס' ד"ה מעלה : שברה דוד (סוכה מ"ט א') תוס' ד"ה ע כ : ע"ב סולמא דפרת (בכורות מ"ד ב') תוס' ד"ה לא. [א"ה עי' שו"ת חוט השני סי' ל"ה ובתוס' קידושין דף ע"א ע"ב ד"ה עד ובחדושי מהרי"ט שם ובתוס' ב"ב פ"ז ע"א ד"ה בנפרא ודו"ק] : במשנה כ"א תקיעות (סוכה נ' ב') תוס' ד"ה ורבנן : ובפתיחת (ערכין י' ב') תוס' ד"ה אין :

דף נד ע"ב גמ' לאו שיורא (כתובות מ"א א') תוס' ד"ה אי : אחרים הוא (שבת קי"ד א') תוס' ד"ה הלבו (פסחים כ"ח ב') תוס' ד"ה כאילו :

דף נה ע"א גמ' הומבהי (ר"ה ד' ב') תוס' ד"ה פז"ר (סוכה מ"ה א') תוס' ד"ה רגל :

דף נו ע"א במשנה חולקין בצפון (שבת קל"ג ב') רש"י ד"ה וכשלתן (קידושין כ"ג א') רש"י ד"ה כלנוטין : ע"ב תמיד ש"ש (ברכות י"א ב') רש"י ד"ה למשמר (תמיד ל"ג ב') במפרש ד"ה ומה :

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל נקראות בשם גליון מהרש"א

דף ב ע"א רש"י ד"ה ושמתה. המועט בטל ברוב . עי' פירוש הדברים בהר"ן ד"ה ושמתה : גמרא עד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה . לא ר"ל צל מ"ש שסכך דעל"ז אינו מונע החמה מלבוא . אלא ר"ל ממעט חום החמה להושיב תחתי'. הר"ן ד"ה וסוכה : ע"ב תד"ה יש בה . אי אפשר שלא יהא כאן צל הכך פורתא . עי' בהר"ן ד"ה וסוכה דכ' א"א שלא ימעט חום השמש קצת : תד"ה עד ארבעים. דלא דייק הכא הפתח . עי' כ"מ פ"ז מהל' לולב : גמרא וכי תימרו קטן שאינו צריך . עי' מ"ש בגליון רש"י ריש חגיגה :

דף ד ע"א גמרא משום דבטלה דעתו . בברטנורה פ"א מ"ג דמנחות ובכלים פכ"ז מ"ג בברטנורה . וברש"י ר"ה ד"ד ע"א ד"ה איכא בינייהו ובגמרא ברכות ל"ה ב' ובפסחים מ"ד א' . ובשבת ל"ב ריש ע"ב ובשו"ע א"ח סימן קפ"ת ס"ו. ובאשר"י גיטין סוגיא דמעמד שלשתן . ובמג"א ססי' ע"ז : שם יורדין בתוך כ' אמה . עי' בהר"ן עלה רל"ס ע"ב ד"ה אבל : שם ותקק בה כדי להשלימה לעשרה . עי' בתוס' פ"ק דשבת דף ז' ריש ע"ב : שם רש"י ד"ה ואע"ג דבטלינהו לכל שבעה.עי' בהר"ן [עלה] רל"ח א' ד"ה תנן ובתוספות ב' ב' ד"ה אם : שם ד"ה כשירה . כל הסוכה שיש לה ג' דפנות . דאי להכשיר ע"ג הנעבה בלבד פשיטא . ועי' בהר"ן עלה רל"ח ריש ע"ב ד"ה וכי רש"י : ע"ב גמרא גוד אסיק מחיצתא . עי' בהר"ן ועי' לקמן ריש ע"ב :

דף ה ע"א תד"ה יו"ד ס"א . כוונה שם באותיותיו . בתוספות ריש פ' חלק : שם תד"ה ומסגרתו . פשוטיהן טהורין אפילו מדרבנן . עי' ט"ז יו"ד סי' ר"א ס"ק מ"ג :

דף ו ע"א תד"ה אלא הלכתא נינהו . עי' חילוף גרסאות בזה בהר"ן סוף הל' נדה : ע"ב גמרא יש אם למקרא . עי' ת' בא"ר עסק סימן נ"ט : שם תד"ה דבר תורה . דהכא איירי בשער . עי' בס' סדר המשנה על הרמב"ם פ"ו ס"ו מיטמ"ת אות ג' :

דף ז ע"א גמרא וכן לשבת מגו דהוי דופן . עי' ב"י א"ח סימן קע"ד עלה פ"ג קרוב לראש ע"ג בשם רשב"א מתוך דהוי קביעות לאכילה.ועי' מעילה פ"א דף ו ברש"י מגו דמהני זריקה למה שבפנים כו' עי' חולין דף לג ברש"י מגו דהוי שחיטה לבשר מהני לי' נמי אוכלא לענין טומאה ובכורות פ"ג מ"ד בהרע"ב מגו דמהני שחיטה לגמר . ובפ"ה דעדיות בהרע"ב ד"ה וחכמים אוסרים ובפ"ו מ"ב דמקואות מגו דעולה טבילה לדלי עולה למה שבתוכה :

דף ח ע"א תד"ה כל אמתא . אין החשבון מכוון . עי' ת' שער אפרים סימן כ"ט :

דף ט ע"א גמרא ובית הלל לית להו דרב יהודה . עי' שו"ע א"ח סימן י"א סוף ס"ה ובבה"ש שם : שם רש"י ד"ה ב"ש פוסלין . כיון דפוסלין בהלכות . צ"ע מזה על הב"י או"ח סימן תכ"ט וע"ש במג"א : שם תד"ה מנין לעצי . ובפרק המביא כדי יין . עי' באשרי כאן ומ"ש עליו בב"י רש"י תרל"ח : בא"ד לא הטורה אלא מדרבנן . א"כ מה שהוא שיעור סוכה אסור מדאורייתא והעודף רק מדרבנן . תוס' שם : בא"ד אסורין משום בזוי מצוה . עי' בהר"ן כאן ריש עלה רל"ס : ע"ב תד"ה הא . דהאי להודיע קאי . עי' בהר"ן עלה רל"ס א' ד"ב וגרסינן דמבטל העומד בפ"ע חשוב טפי אף דגם הדבר המתבטל עומד בפ"ע :

דף י ע"א תד"ה פרס . ועוד מצינו לקמן . עי' בהר"ן עלה רל"ו ע"א ד"ה ומיהא.ומ"ש עליו בגליון שם : ע"ב תד"ה עד . ולא בעי למימר מגו דאיתקצאי . עי' בעה"מ פ"א מהל' יו"ט עלה ק"ט ע"ג : בא"ד ראויה היא בשבת מגו דאיתקצאי . צ"ע בתוס' פ' כירה דמ"ג ע"א הד"ה טבל ועי' ביצה ל"א ב' תד"ה ונפחת ובעה"מ הל' יו"ט עלה כ"ט ע"ד ד"ה ומדברי התוס' :

דף יא ע"א מתני' ואם היה סיכוך הרבה מהן . עי' בהר"ן עלה רלה א' ד"ה גרסי' בגמרא : שם רש"י ד"ה הרבה מהן . ומבטלין ברוב . עי' רש"י לעיל ט' ב' ד"ה בשתבנן : שם ד"ה לפרוזמא . פרט לכסות סומא . צ"ע ברש"י פ' התכלת דף מ"ג ריש ע"ב : שם ד"ה תלאן . שעשו כל הגדילים וקשריהם . ר"ל דגם בזה כשר לרב . אבל לשמואל אין ה"נ דגם בעשה קשר א' ופסקו את"כ פסול . ב"י א"ח סי"א עלה י"א ע"ג ד"ה ונראה לי :

דף יב ע"ב גמרא לא שמיה קיבול . עי' רמב"ם כאן פ"ה מסוכה הלכה ה' וברמב"ם פ"ב מכלים ה"ג נראה כסותר ועי' ת' שבו"י ח"ג סי' ל"ג : שם תד"ה כאיני . הואיל וקרוב הוא לטומאה גזור בהו . וברמב"ם פ"ה מסוכה כ' משום דכשהנה נורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע ועוד טעם אחר בהרא"ש מ' דראוי ליתן אותם בכרים וכסתות והוי ככלאי בגדים :

דף יט ע"ב גמרא טיט הנרוק יוכיח . עי' בהר"ש מסכת מקואות פ"ב מ"ג :

דף כג ע"א גמרא ורבי מאיר הא נמי מדאורייתא מהזה הזיא. עי' שעה"מ פ"א מהל' לולב ס"א עלה ע"ז דף א' ע"א ד"ה ומעתה ועי' לקמן ל"ה ב' ובל דמאי מאי טעמא דב"ה כיון דאי בעי מפקר נכסים כו' (משמע דלולי זה לא מקרו לכם אף דתרומת פירות מדרבנן) ועי' ת' בשמים ראש סימן נ"ב : שם רש"י ד"ה גזירה . שבהמה ביו"ט . צ"ע מלקמן ריש ע"ב . שעה"מ פ"ד מסוכה עלה ע"ד ד"א עמוד א' ד"ה ודע :

דף כד ע"א גמרא ר"י אומר אף אשה אחרת. עי' תוס' פ' הכותב דפ"ג ב' ד"ה מיתה ל"ש . בשעה"מ סוף פ"ד מהל' סוכה :

דף כה ע"ב גמרא אבל חייב בסוכה.צ"ע בערכין ג' ב' בכהנים דאמרינן פ"ד כיון דבשעת עבודה פטירי וע"ש רש"י משום דא"א לזקק לנשותיהם ועי' ת' שער אפרים סי' ל"ד :

דף כו ע"א גמרא במנית ראשו בין ברכיו . פי' רבינו יונה ברכות פ"ג דף י"ז ריש ע"א :

דף כז ע"א גמרא נטלו גשמים ואכלו חוץ לסוכה. עי' ברכות מ"ט ב' תד"ה אי בעי ובהר"ן פ' הישן עלה רמ"ב ב' במתני' ר"א אומר ובשעה"מ פ"ו ה' מהל' ס' ובת' גינת ורדים חלק א"ח כלל ג' סימן י"א : שם מתני' ר"א אומר ארבע עשרה סעודות . עי' מג"א סי' תקפ"ט סק"ה ובשעה"מ הל' סוכה פ"ו ה"ז עלה ע"ס ע"א דף א' : שם תד"ה אי בעי . ומשמע הכא דביו"ט. עי' גליון לעיל בסמוך :

דף כח ע"א גמרא קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי . עי' בכ"מ פ"ב ה"ב מהל' ממרים : שם האזרח לרבות את הנשים . ולפעמים הה"א אתא למעט כמו היכי המיוחדת שצריך למעוטי של במאל חולין ל"א א' ועי' (בהר"ן פ' לולב וערבה עלה רנ"ג ע"ב ד"ה והאזרח) ובתוס' לקמן כ"ח א' ד"ה האזרח : שם מדרב יהודה אמר רב . עי' שעה"מ פ"ב מהל' ע"ז ה"ג וריש הל' שביתת עשור עלה כ"ג סוף ע"ג : ע"ב גמרא מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות . בת"כ יש קרא דלא תימא קו"ח לחייב בחג הסוכות לאכול מצה דמה פסח דא"ח בסוכה חייב במצה כו' או להיפוך לחייב בפסח לישב בסוכה עי' מל"מ רפ"ו מהל' ח' ומצה : שם לא נצרכה אלא לתוספת עינוי . עי' בהר"ן ריש פרק יום הכפורים ובשעה"מ הל' שביתת עשור עלה כ"ג סוף ע"ב : שם ומאזהרה לא נתחייבו . עי' ת' אגא מהרי זלוק"ל בה"א מפסקים סי' ע"ז : שם רש"י ד"ה כל המיגרם הברורה לו כבר . וי"מ איפכא לעיוני הוה קבע ובעי סוכה הר"ן רמ"ג ב' והט"ז סי' תרל"ט ס"ק י"ג סביאו :

דף כט ע"א תד"ה מנא דמיכלא . אלא בית יש להם לבדם . ולאו טעמא משום מאיסותא וכ"כ רא"ש דקערות אחר שאכלו ברי לאנוחינהו בסוכה.ב"י רש"י תרל"ט : שם רש"י ד"ה שרגא נר של חרס . בב"י יש ב' פירושים או דבא רש"י ז"ל רק לאפרושי מלת שרגא או דדוקא חרס אסור : ע"ב רש"י מתני' ד"ה ושל עיר הנדחת . ולולב בעי שיעור . צ"ע בהה"מ פ' י"ז מהל' שבת הלכה י"ב ועי' עירובין דף פ' ריש ע"ב תד"ה אבל : שם גמרא דכתיב לכם משלכם . אכולהו ד' מינים קאי . הר"ן עלה רמ"ז ב' ד"ה מתני' ערבה גזולה :

דף ל ע"א גמרא משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה . עי' ת' יד אליהו סי' כ"ג . עי' תמורה דף כ' ב' הדא דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ועי' רש"י שם . ובמצוה דרבנן כש"כ דמצוה הבאה בעבירה מזיק . הר"ן עלה רמ"ד סוף ע"א : שם תד"ה משום . תיפוק לי משום מצוה הבאה בעבירה . עי' ירושלמי הביאו הטור יו"ד סי' ב"מ בהל' קריעה עלה רפ"ד ע"ב והרי מצה כו' : שם תוד"ה הא קנייה . אי נמי שאני ברכה . עי' ש"ע א"ח סימן ת' ס"ע : בא"ד משום מהשבע . מכאן אף דבשעת מצוה כבר אין עבירה הוה מהשבע : שעה"מ פ"ז מלולב ה"ה : בא"ד אבל כני אטו מחמת עבירה . עי' ת' גינת ורדים ח"א חלק א"ח סוף סימן כ"ז כלל ב' : בא"ד תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה . עי' רש"י פסחים ל"ה ריש ע"ב ד"ב דמאי לא חזו ליה ובהר"ן שם בשעה"מ הל' לולב פ"ז הלכה ה' עלה פ"ב ד"א ע"ב : בא"ד דאיכא נמי בזכרם לש"ש . עי' ת' ג"ו ה"א בא"ה כלל סי' כ"ח על ריש ע"ב : ע"ב תוד"ה וקרקע מכר לו את הבית . ע"ש בהרא"ש ובתוס' : שם תוד"ה ולקנייה וקני אף על גב דהדר למלתיה . עי' בס' שעה"מ ריש הל' גירושין ד"ה שם אלא בכתב וצ"ע מ"ש שם בדבור ושוב ראיתי כו' והגהה ברור כו' : בא"ד דקאמרינן התם בינוי הבס . ע"ש בתוס' :

דף לא ע"א רש"י ד"ה צוותא להחזיר לה עלים עצמן . עי' בב"י א"ח סוף סימן תרל"ז : שם ד"ה לא מקשינן אלא ק"ו . ברש"י גיטין מ"א כ' ד"ה דכ"ע גזירה שוה משמע דהיקש אדם דן מעצמו ועיין מל"מ פ"ב מקרבן פסח קרוב לתחלת הדבור : ע"ב גמרא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר . עי' בתוס' ע"ז מ"ו א' ד"ה מי ובהר"ן שם : שם דכתותי מיכתת שיעוריה . עי' מג"א סי' תרמ"ט סק"ך : שם רש"י ד"ה כאשרה דמשה . שהצריכו הכתוב שריפה . עי' בתוס' יבמות ריש דף ק"ד דאף בע"ז שעבדו ישראל (לא שעבדו נכרי ע"ד ישראל) דטעון גניזה נמי שייך כתותי מכתת שעוריה :

דף לב ע"א רש"י ד"ה חרות עליו נושרים בימות הגשמים . ר"ל מתפרדים ומתרחקים מגוף השדרה וקרי ליה נושרים בב"י רש"י תרמ"ה : שם רש"י ד"ה אלא דעביד . כך גדל הלולב . עי' בב"י סי' תרמ"ה עלה ש' ע"א ד"ה נסדק :

דף לג ע"א גמרא ועלתה כו' תמרה כשר . הלין קודם שיפתח דומה לתמרה . הרע"ב במסכת שביעית פ"ב מ"י : שם תוד"ה נקטם דאמי הכם דבידו לנקט . עי' לח"מ פ"ד מקרבן פסח סוף ה"ד : בא"ד הכל הכא דאין בידו לתקן . עי' בהר"ן פכ' ע"ג דגבי ענבים מסקי' דדחוי מעיקרא לא הוי דיחוי לא פסקינן מיניה בעלתה בו תמרה דש"ה דבידו לתקן דאף דאין ממעטו ביום טוב מ"מ בידו הוא ועי' בב"י סימן תרמ"ו סוף סי' כתב מאחר דאי מסכה הוטענה אחרינא דאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב ועי' ט"ז סימן תרמ"ו סק"ו ד"ה ומ"ש הש"ג דא"כ יהיה שוב מכוין לתקן מנא ועי' מג"א סק"ב : ע"ב גמרא דחוי מעיקרא לא הוי דחוי . עי' לח"מ פט"ו ה"ד ממעשה הקרבנות : שם הא עבר ולקטן מאי כשר . עי' רש"י פסחים דף ל"ה ריש ע"ב ובשעה"מ הל' לולב פ"ז הלכה ה' עלה פ"ב ד"א ע"ב למה לא מקרי מצוה הבאה בעבירה : שם דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי . דהכוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו . הר"ן : שם והא קא מתקן מנא . עי' מג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד : שם מודה ר"ש בפסיק רישיה . עי' מג"א סי' שי"ד סק"ה מ"ש בשם תה"ד ועי' בשעה"מ הל' שבת פרק כ"ה הלכה כ"ד עלה י"ח ריש ע"ד : שם תוד"ה מודה וכן הא דמשני הכא . עי' בהר"ן סוף פ' ח' שרצים ד"ה ואין אלו ראיות עי' פ' הבונה קג א' תד"ה לא צריכא :

דף לד ע"ב מתני' אפילו שלשתן קטומים . להרז"ה נקטם לאחד וקטומים לאחד עי' בהר"ן רמ"ח א : שם גמרא ואי לא דרשינא לכו . ב"ב ס' א' פסחים ל' א' ועי' בהר"ן כאן עלה רמ"ח א' ד"ה גמרא אמר רבי יהודה : שם מתני' שיאחוז שנים בידו . הר"ן עלה רמ"ט ב' גרס כדי שיאחוז שניהם בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג : שם רש"י ד"ה ניטל עוקצו זנבו כמו בעוקצי . אפילו נשאר מקומו כמו גומא לפי שלא נחסר מגופו האתרוג כלום מידי דהוי נקלף דלא מקרי חסר דאין הקליפה מכלל האתרוג :

דף לה ע"א גמרא לפרי שאין בו היתר אכילה . עי' מג"א סימן תרמ"ט סק"ך : שם תוד"ה לפי דמכתת שיעוריה דמצוה בשריפה . משמע דבנקברים ל"ש כתותי כו' ועי' בזה פלפול נאה בת' שער אפרים סי' נ"ח עלה י"ט ד"א ע"ב ד"ה ואף ובבכורים שאה"ז . ובתוס' יבמות ריש דף ק"ד ב' דגם הטעונים גניזה שייך ביה כתותי מכתת שיעוריה : שם גמרא הרי מסיקה תחת תבשילו . עי' פסחים דף ע"ה א' ד"ה וגרפו ובשעה"מ הל' חמץ עלה י"ד ד"א ע"א ד"ה אמנם : ע"ב גמרא כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה . עי' גליון לעיל כ"ג א' ועי' פסחים פ' אלו עוברים ריש דף מ"ח ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא כו' : שם גמרא אבל בפנים ובלבה מקומות כשר . עי' ע"ז ריש דף מ' ובשבת דף ס' ע"ב תד"ה השתא ובמל"מ כאן פ"ח מלולב ה"ז :

דף לו ע"א גמרא גולדו באתרוג סימני טרפה . להרי"ף פסולים אלו רק מדרבנן וע"כ פסק האיבעיא לקולא ולהטור סימן תרמ"ח הוי מדאורייתא :

דף לז ע"א גמרא דלא תהוי חציצה . ר"ל כעין חציצה דבאמת ל"ה חציצה כי הם היכא דאיכא קרא כטבילה ותפילין.הר"ן סוף עלה רמ"ט : שם לקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה . עי' תוס' זבחים כ"ד א' ד"ה הואיל כו' פירוש :

דף לח ע"א גמרא למימרא דמפסיק ירמינהו . עי' מג"א סימן תלא ס"ק ה' : שם תוד"ה מי שהיה . משום דמצוה שהזמן גרמא . עי' ברכות דף כ' ריש ע"ב בתוס' ד"ה בתפלה : שם תוד"ה באמת ואין יכול לדקדק מכאן . צ"ע מברכות כ' ב' ועי' ת' שער אפרים סי' י"ב :

דף לט ע"א תוד"ה ולימיב לא מסכתת ביצה כולה שוים . עי' ט"ז יו"ד סי' קי"ז סק"א ועי' בשעה"מ פ"ב מיסודי תורה עלה ב' ד"א ע"א ות' חות יאיר סימן קמ"ב עלה ק"ל ע"א וע"ש די"ל דוקא טמאים אבל נבילה דהיתה לה שעת הכושר אין באיסור סחורה איסור דאורייתא :

דף מ ע"א גמרא דהנאתן וביעורן שוה . עיין תוס' פסחים כ"ז ריש ע"ב :

דף מא ע"ב מתני' מפני שהוציאו ברשות . דברי התוי"ט מ"א פ"א דמסכת שבת ד"ה פשט העני צ"ע :

דף מב ע"א רש"י ד"ה קא משמע לן כיון דראוי לנטילת אנשים . עי' שעה"מ הל' לולב פ"ז ה' כ"ה עלה ע"ו ע"ז וע"ש עמוד ד' ד"ה ולדעת מה שהקשה מיבמות ל"ג ע"ב זר שהימם כו' טלטול בעלמא ועי' מג"א סוף סי' ש"ח : ע"ב גמרא גזרה שמא יטלנו בידו . עי' גליון ר"ה דף כ"ט ב' :

דף מג ע"א גמרא אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא . צ"ע בהר"ן ר"ה ריש פ' יו"ט של ראש השנה ועי' עליו בשעה"מ פ"ב משופר ה"ו : ע"ב רש"י ד"ה שלוחי אלא כהנים המקיפין בה : עי' בהר"ן עלה רנ"ג ע"ב ד"ה גרסינן :

דף מד ע"א גמרא לולב דאורייתא . עי' פירוש הדבר בהר"ן ריש עלה רנ"ד : ע"ב תוד"ה כאן שנהו תקנתא נינהו . ומה יענו על ברכת מצה דליל יום טוב שני של פסח הר"ן עלה רנ"ד א' :

דף מה ע"א מתני' ומלקטין משם מורביות של ערבה . שורש השם רבה והיו"ד בא במקום הה"א והמ"ם נוספת כדרך השם הנגזר מן הפעול תוי"ט שביעית פ"ג מ"ה :

דף מו ע"א תוד"ה העושה מברך שהחיינו ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו . והרמב"ם באמת ס"ל דמברכי' על ציצית ותפילין ועי' מג"א סי' כ"ב וש"ך י"ד סי' כ"ח ס"ה :

דף נב ע"א גמרא שבעה שמות יש לו . עי' עקידה שער י"ז עלה כ"ח ע"ד :

דף נג ע"א גמרא אם אני כאן עי' עקידה שער ס"ו עלה ל"א ע"ד :

דף נד ע"ב תוד"ה ואמאי בלא רב ספרא יכול להקשות כן . משמע דאף לדחות תדיר קודם וצ"ע מג"א סי' תרפ"ד סק"ב :

הגהות על הרא"ש

פרק א סימן יג ד"ה סוכה אבל עי' הדפוס מסרו שרי . וזה תימא דהרי התוס' פ' המביא כדי יין עלמן כ' דגם דפנות בשיעור שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח זהו סוכה לה' ועי' בב"י רסי' תרל"ד דחק לייסב :

פרק ג סימן א ד"ה לולב יש לפרש כמו יבש דאוזן בכור . בהר"ן כ' ועוד דלולב דלא שליט בי' אוירא לא בעי שיהא נפרך בצפורן כדאמרי' גבי אזן בכור כו' :

שם סימן ג ד"ה נפרצו . מנאן הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא . ולהדרבה דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה של תורה . הר"ן :

סימן ד ד"ה נקטם . הלכך עבדינן לחומרא . וכן סתם בש"ע סי' תרמ"ה ס"ח וק"ק ביו"ט ב' שהוא מדרבנן ה"ל לילך לקולא ואינו דומה למ"ש לקמן סימן כ"ו קרוב לסופו דמשום חביבות מצוה הלכו לחומרא דשם אפשר בנטוע אבל לפסול אמאי :

סימן יב ד"ה תניא . פי' אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר . אבל בש"ע סימן תרנ"ו דוקא במצוה לקנות ב' אתרוגים דיקח ההדור אבל בשקנה כבר ואח"כ נזדמן לו אחר יותר יפה א"צ להוסיף ועי' ט"ז ומג"א :

סימן יד בסופו כל ארבעתן לפניו שמברך . והרמב"ן מיקל יותר אף שלא היה ברשותו דהד כל שנוטלן זא"ז יצא . הר"ן :

סימן כד ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה . במס' ר"ה סוף דף כ"ח :

סימן כו משום חביבות המצוה אמרו כן נמצא שצריך . עי' לעיל סי' ד' בגליון :

סימן ל ד"ה יום טוב . ודבר פשוט הוא דלענין לצאת . צ"ע קצת דאין זה פשוט כ"כ למה דמבואר בש"ע יו"ד סי' ש"ה ס"ח ואף דהש"ך שם העלה דבידע הכהן שפיר דמי וכאן כתב הטעם דהמקבל יודע מ"מ אין זה פשוט כ"כ . וגם גוף הסברא דיודע צריך לאומרו :

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ד מתני' ניסוך המים כיצד ויש לו רמזים נסתרים בתורה בס' מגלת אסתר על מנין המצות להרמב"ם דפוס א"ד עלה ו' סוף ע"ג הקשה ממ"ש בהקדמתו זרעים ז"ל ועל כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו וא"א להוציאו מדרכי הסברא עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני ותירץ דמ"ש כ' הרמב"ם כאן רמזים נסתרים :

מסכת סוכה

דף ב תוס' בד"ה מ"ש גבי סוכה דתני כו' והא דלא פריך מ"ש גבי הדס כו' דסד"א כיון דגדולו בפסול כו' עכ"ל הא ודאי לדברי המתרץ לא תקשי מהך דגבי הדס אהך דמבוי דהדס דאורייתא נפישין נמי מיליה והמקשה נמי ניחא ליה למפרך מהך דסוכה שהיא ברים מכילתין אבל מהך דגבי הדס אהך דסוכה דכולם במס' זו עדיפא הוה ליה למפרך גם לדברי המתרץ לא יתורץ הך אי לאו משום טעמא דסד"א כיון דגדולו בפסול כו' ודו"ק: **בד"ה** דאורייתא תני פסולה דאי הוה תנא ימעט חיישינן דילמא טעי אינים לומר ימעט לכתחילה כו' עכ"ל ולא ניחא ליה לפרש דקושטא דמלתא הכי הוא דבמבוי דתנא ימעט היינו לכתחילה ודיעבד כשירה דמבוי דרבנן הוא ולהכי לא תני ימעט גבי סוכה דפסולה דאורייתא הוא אפילו דיעבד דהא גבי נר חנוכה תני לישנא דפסולה אע"ג דהוי דרבנן משום דאגב סוכה נקט פסולה בנר חנוכה ודאי לא הוי נקט שקר בנר חנוכה ועוד למאי דעבדינן צריכותא לרבה ברים עירובין מהך דסוכה אהך דמבוי ע"כ לית לן לפלוגי לענין

דינא בין לישנא דימעט ללישנא דפסולה דאי לאו חד דינא אית להו הא ודאי דאילטריכו תרווייהו שפיר ודו"ק: **ע"ב** בד"ה יש בה יותר מד' אמות כו' לבסוף מסיק דרב הונא סבר כו' ותימה וכי נכשיר כו' עכ"ל דלמאי דבעינן למימר דבהכשר סוכה קמיפלגי ובשיעורא המלומלם שהוא ד' אמות קאמר רב הונא דפסולה בגבוה כ' ודאי דאיכא למימר דלפי חשבון זה צריך הרוחב לפי הגובה אבל למאי דמסיק דרב הונא סבר מראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות פליגי משמע להו דכולהו בשיעור גובה כ' מפסלי ולא לפי ערך וא"כ ביתר מד' אמות דקאמר דכשרה לית לן למיפסל לפי ערך והאי תקשי להו וכי נכשיר ברחבה משהו יתר כו' ותירצו דיש לומר דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה כו' דהא דקאמר מראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות פליגי היינו נמי לפי ערך רוחב ד' אמות לגובה כ' פליגי נמי בפחות מד' אמות והשתא ביתר מד' אמות נמי אינה כשרה אלא לפי ערך ודו"ק:

דף ג בד"ה דאמר לך מני כו' מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייק כו' ומדב"ש נשמע לב"ה כו' עכ"ל שיעור דבריהם כך הוא דלפי יישוב שמעתין דהתם לא מייתי ראיה מהך מלתא דסוכה אלא למילתא אחריתא דב"ה מחמירין מדרבנן דאם עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום השתא לית לן לדחוקי כדלעיל למימר דבסוכה גדולה הלכה כב"ה אלא דמצינן למימר שפיר דבסוכה גדולה הלכה כב"ש דרב יוסף לא נחית לאתויי התם ראיה אהך מלתא דסוכה כלל אלא אמילתא אחריתא כמו ק"ש וע"ש בתוס': **ע"ב** בד"ה ואין עושין אותו עיבור כו' דהוא שיעור ב' קרפיפות שעכשיו מלטרך בית זו לצרפן כו' ואין העיירות מתחברות בין לרב הונא בין לחייא כו' עכ"ל בשיעור ב' קרפיפות לחייא בר רב ליכא לאסכוחי אלא אליבא דר"מ וק"ל: **באד"ד** לא נקטי רבנן ב' עיירות דוקא דה"ה עיר ובית דע"י בורגנין כו' עכ"ל ולא נקטו רבותא טפי דלאו דוקא ב' עיירות [אלא] אפילו ב' בתים

חכמת שלמה

דף ב ע"א תוס' בד"ה מאי שנא כו' והא דלא פריך מ"ש גבי הדס דתני כו' דתנן בפ' לולב כצ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה כמאן דלא כחד כו' דגביה וקטינא כולי האי כו' כצ"ל. ונ"ב זה הדבור גליון הוא: **דף ג ע"א** תוס' בד"ה דאמר לך כו' כמה תהא משולשלת כו' נ"ב רש"י פי' התם דעל הפתיל קאי שיהא משולשל ד' אצבעות והגדיל ב' ור"ת פי' אגדיל קאי והפתיל שמנה וכן נוהגים. תוס': **ע"ב** רש"י בד"ה מי מינטר כו' תרווייהו נטירותא בעי ועוד דבתלר מינטרא בכלי והא דפריך מעירוב דבעינן בית דירה פריך כדמוכח לקמן אלא הכי גרסינן כו' כצ"ל ונ"ב ס"א: תוס' בד"ה ואין

מהר"ם

דף ב ע"א בגמ' סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא. נ"ל דהמשך דברי המקשן והתרצן לפרש"י כך הוא דהמקשה הקשה מ"ש גבי סוכה וכו' ר"ל ממ"נ אי ניחא ליה לתנא לשנות לישנא דפסולה א"כ גבי מבוי נמי ניתני לשון פסולה פי' שהקורה שהניח במבוי למעלה מכ' כדי להתיר לטלטל במבוי היא פסולה ואי ניחא ליה לתנא לשנות לישנא דתקנתא דהיינו ימעט כדקתני גבי מבוי גבי סוכה נמי ליתני לשון דימעט ומתרץ התרצן דלעולם ניחא ליה לתנא לשנות לישנא דפסולה כדקתני גבי סוכה אלא שגבי מבוי לא שייך לשנות לישנא דפסולה כיון שהוא מדרבנן לכך היה מוכרח לשנות לישנא דימעט ואב"א בדאורייתא נמי תני תקנתא וכו' ר"ל ואי בעית אימא דלשון דימעט ניחא ליה למתני כמו במבוי אלא דהכא גבי סוכה לא היה אפשר לשנות לישנא דתקנתא משום דנפישי מילי ולכך היה מוכרח לשנות לישנא דפסולה: **אמר** רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם וכו'. פרש"י הכי דריש לה אע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד וכו' וזה לשון הר"ן אע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וקרא ה"ק כדי שיזכרו דורותיכם הבאים היקף ענני כבוד שהיו במדבר אפ"ה למען ידעו דורותיכם מיותר ליה דה"ל למיכתב בסוכות תשבו כי בסוכות הושבתי ובהכי הוי סגי דממילא משמע ומדכתיב למען ידעו דורותיכם משמע דה"ק עשה סוכה שתהא ישיבתה ניכר לך וכו' ושמעינן מדבריהם דבלא דרשה מפשוטו דקרא דאיירי בהיקף ענני כבוד שהיו במדבר לא יליף עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך ומה שהכריחו לפרש כן משום דכן משמע בגמ' לקמן דקאמר כולהו כרבה לא אמרי ההיא ידיעה לדורות הוא משמע בהדיא דכיון דמיירי בידיעה לדורות לא שמעינן מינה סברתו של רבה ויש לתמוה למה דמפשוטו של מקרא נמי הוה שמעינן סברתו של רבה דה"ק קרא בסוכות תשבו כדי שיזכרו דורותיכם היקף ענני כבוד שהיו במדבר וע"י מה יזכרו היקף ענני כבוד שיושבים בצל סכך הסוכה ולמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה ונ"ל דאי לאו מדרשא לא הוה אמרי דקרא ר"ל דבשעה שישב בסוכה ויסתכל בסכך ע"י זה יזכור היקף ענני כבוד שהיו במדבר אלא ר"ל בסוכות תשבו פי' שתצאו מבתיכם שהיא דירת קבע לסוכה שהיא דירת עראי וע"י כך ידעו דורותיכם ויזכרו היקף ענני כבוד שהיו במדבר ע"י היציאה שיצאו מבתיהם אבל השתא מיתורא דקרא דרשינן דה"ק קרא למען ידעו דורותיכם פי' הדורות כשיעשו סוכה יעשוה באופן שבשעת שישבו בה יהיה ישיבתה ניכרת להם שצויתי להם לישב בסוכה וע"י מה ע"י שיסתכלו ויראו הסכך וק"ל וע"ד זה יתורץ ג"כ תירוצו של רבא דאמר מהכא בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת ימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי וכו' שיש לדקדק מנא ליה לרבא דרש זה דהא בענין אחר לא הוה אפשר ליה לקרא למכתב אע"ג דזה נוכל ליישב קצת דדייק לה מדהוי ליה למכתב שבעת ימים תשבו בסוכות דוגמת מה שכתוב בפסח שבעת ימים תאכלו מצות ועוד יש לדקדק למה לו לרבא להאריך בדבורו שאמר אמרה תורה כל שבעת ימים צא מדירת קבע וכו' למה לו להזכיר היציאה היה לו לומר אמרה תורה עשה סוכה של שבעת ימים ותו לא דהיינו עראי אלא נראה שרבא ס"ל דעיקר הידיעה הוא היציאה מביתם לסוכה כפשוטו של מקרא כמו שכתבנו ולכך דייק רבא דהוה לה לתורה להזכיר היציאה שיצאו מביתם דהיא דירת קבע לסוכה שהיא דירת עראי דכל סוכה אפי' היא עשויה במחיצות של ברזל היא נקראת דירת עראי נגד בית שהרי גשמים יכולין לירד לתוכה ולכך היה לו לקרא להזכיר היציאה שהיא הידיעה העיקרית ולמה תלה הכל בישיבה ואמר בסוכות תשבו שבעת ימים אלא לומר לך עשה סוכה שאינה ראויה לישב בה כ"א ז' ימים שתהא בנין עראי ולא קבע ולמעלה מכ' א"א לעשותה אלא בבנין קבע וחזק ולכך היא פסולה וק"ל: **הבא** דל דפנות ליכא צל סוכה, פי' דל דפנות ר"ל אותו גובה הדפנות היותר על כ' אמה אבל לא כל הדפנות דא"כ ה"ל למימר ליכא דפנות ואין סוכה פחותה מג' דפנות אבל לפ"ז קשה דא"כ שהסוכה נפסלת בנטילת גובה הדפנות מחמת שהחמה באה מתחתיה א"כ בסוכה שאינה גבוהה למעלה מכ' אמה כשאין הדפנות מגיעות אל הסכך תפסל מחמת שהחמה באה מתחת לסכך ולקמן דף ט"ז במתני' המשלשל דפנות כו' מלמטה למעלה אם גבוה י' טפחים כשרה משמע דאם הדפנות גבוהות י' טפחים אפי' הסכך גבוה הרבה מהן שאין הדפנות מגיעות לסכך בכל ענין כשרה לכך נ"ל דהא דקאמר בגמ' דל דפנות ליכא צל סוכה ר"ל כל דפנות והא דלא קאמר דל דפנות ליכא דפנות אלא ליכא צל ה"נ קאמר דל דפנות ליכא צל סוכה ר"ל דלא מכשרינן בצל הסכך אלא כשיש כאן דפנות לכל הפחות גבוהים י' טפחים דאז איכא צל סוכה אבל כשאין כאן דפנות ליכא צל סוכה כלל ולא נקרא כלל בשם סוכה כשאין כאן דפנות והיינו שדקדק רש"י דל דפנות וכו' ונמצא שהמה בטל ר"ל דסכך בלא דפנות אינו נקרא בשם סוכה: **ברש"י** בד"ה ור"י מכשיר בגמ' מפרש פלוגתייהו במאי. ר"ל הא דקאמר לקמן בדף זה ע"ב מחלוקת כשאין דפנות מגיעים לסכך וכו': **ד"ה** מבוי שהוא גבוה וכו' עד הרי הוא רה"י לבני החצירות. כוונת רש"י במה שכתב והרי הוא רה"י לבני החצירות צ"ע שלמאי נפקא מינה כתב כאן שהמבוי הוא רה"י לבני חצירות צ"ע שלמאי נפקא מינה כתב כאן שהמבוי הוא רה"י לבני חצירות גם מה שכתב אח"כ ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב והחצירות כל אחת רשות לעצמה וכו' אין לדברים הללו קישור וראיתי שבספר ח"ש הגיה שהחצירות כל אחת רשות לעצמה וכו' ור"ל שלכך אסור לטלטל ולהוציא במבוי משום שחכמים אסרו להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב שהחצירות הם כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן והוי כאילו מוציא מרשותו לרשות חבירו כשמוציא מחצר למבוי ולכך הצריכו בו חכמים שיתוף אבל נ"ל שאינו מכוון שלפי הגהתו משמע שעירוב ושיתוף דבר אחד הוא וזה אינו דעירוב הוא שהבתים שבחצר מערבים יחד ושיתוף הוא שכל החצרות הפתוחות למבוי משתתפין יחד וכן הוא בהדיא ברש"י דף ג' ד"ה ואין מערבין בו. ונ"ל שכוונת והמשך דברי רש"י וקישורם כך הוא מבוי שהוא סתום מג' צדדים וכו' הרי הוא רה"י לבני החצירות ומן התורה היה מותר להוציא ולטלטל בה שאין זה רה"ר מה"ת אלא שחכמים אסרו לטלטל ולהוציא לתוכו ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו ר"ל מן הבתים לחצר שכיון שהחצר הוא רשות לכולן כשמוציא מן הבית לחצר הוי כאילו הוציא מרשותו לרשות חבירו ולכך אסרו להוציא בלא עירוב דהיינו עירובי חצירות והחצירות ג"כ כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן ולכך אסרו ג"כ להוציא מן החצירות למבוי בלא שיתוף והיינו שתופי מבואות: **בתוס'** ד"ה מאי שנא וכו' והא דלא פריך מאי שנא גבי הדם וכו' ר"ל ולמה לו למפרך ממבוי דהיא מסכת אחרת ה"ל למפרך מהדס דמתני' היא פ' לולב הגזול בהאי מסכת גופה משום דלא פריך אלא מסוכה ומבוי שדינם שוה וכו' ועוד דגבי הדס איצטריך למתני וכו' ר"ל דלא פריך מהדס משום דנוכל לומר דלעולם לישנא דפסול ניחא ליה לתנא למתני ולא תקנתא וכיון דקתני הכא פסול לא איצטריך למתני תקנתא אבל גבי הדס אע"ג דקתני לישנא דפסול אפ"ה איצטריך למתני ג"כ תקנתא ונוכל ג"כ לפרש כוונת התוס' דלא על המקשן קא מקשו דה"ל למפרך מהדס אלא גם לפי מאי דמסיק ותירץ סוכה ומבוי ומסיק דגבי סוכה לא שייך למתני תקנתא ועדיין הא ה"ל למפרך מהדס דהוי ג"כ דאורייתא ותני פסול ותקנתא ותירצו דלא פריך אלא מסוכה ומבוי וכו' אבל במשניות אחרות לא חיישינן אם משנה לשון משנתו ועוד דגבי הדס איצטריך למתני תקנתא וכו' ולכך ליכא למיפרך מידי לפי המסקנא וק"ל: **ד"ה** דאורייתא תני פסולה דאי הוה תני ימעט חיישינן דלמא טעי כו' הוקשה להם לתוס' ע"פ רש"י דלפי פירושו אינו מתורץ לשינויא קמא דכיון דלא שייך למתני לישנא דפסולה גבי מבוי כ"א לשון ימעט א"כ ה"ל לתנא לשנות גבי סוכה נמי לשון ימעט כדי שישנה לשון משנתו וגם לפי מה שפירשתי לעיל המשך התירוץ שבגמ' לפרש"י לא יתיישב לישנא דאי בעית אימא דקאמר ואי בעית אימא בדאורייתא נמי תני תקנתא דמשמע דלשינויא קמא לא שייך לשון דימעט בדאורייתא וזה אינו לפרש"י דלפירושו לשנויא קמא לשון ימעט שייך נמי בדאורייתא אלא דלשון פסולה ניחא ליה לתנא לשנות כדלעיל ע"כ פירשו התוס' בהיפוך מפירוש רש"י דלשנויא קמא לישנא דימעט הוה לישנא מעליא ולכך תני ליה גבי מבוי אלא שהכא גבי סוכה דהוי דאורייתא לא הוי אפשר ליה לשנות לישנא דימעט דהייש דלמא טעי אינש וכו' ויבא לידי איסור דאורייתא אבל גבי מבוי דהוי דרבנן לא חייש כ"כ לטעות ולכך תני לישנא דימעט דהוי לישנא מעליא דלישנא דפסולה הוי לישנא מגונה קצת כדאשכחן ריש פסחים שעיקם הכתוב וכו' פי' שכתב ומן הבהמה אשר איננה טהורה ולא אמר טמאה כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו והשתא יתיישב לישנא דאי בעית אימא שפיר והא דפירשו התוס' דבמבוי דרבנן לא חייש ותנא ימעט דמשמע מדבריהם דבמבוי נמי פסול בדיעבד אלא דלא חייש לדקדק למתני פסולה ולא פירשו דרך קצרה טפי דבמבוי דרבנן אינו אלא לכתחלה ולכך תני לשון ימעט משום דלפי האמת אינו כן דבמבוי נמי קי"ל דאם הניח הקורה למעלה מכ' אמה אפי' בדיעבד אסור לטלטל במבוי: **באד"ד** א"נ י"ל דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן כו' מתוך דברי התוס' דהכא משמע דהאי א"נ הוי תירוצא אחרינא ור"ל א"נ ה"פ דגמ' דשינויא קמא דקאמר סוכה דגבי דאורייתא תני תקנתא וכו' משום דגבי דאורייתא שייך דוקא לישנא דפסולה ולא לשון דימעט וגבי דרבנן שייך דוקא לשון דימעט דמשמע דבר שהוא דרבנן ולא לשון פסול ועיין בתוס' בריש עירובין דשם משמע דהכל הוא תירוץ אחד: **באד"ד** א"נ אי הוי תני ימעט הוה משמע כמות שהיא דולקת וכו' ואע"ג דלעיל מזה כתבו התוס' דבמבוי דדרבנן לא חייש לדקדק בלשון משנתו שאני הכא דכשאינו מדליק במקומו אינו מקיים מצות נר חנוכה כלל משום דהרואה אומר לצרכו הוא מדליקה ולכך דקדק ותני פסולה אע"ג דהוי דרבנן וק"ל: **ד"ה** אמר רבה וכו' דאמר רבה בסוכה פסולה וכו' שם ללישנא קמא אמר רבה בסוכה פסולה ובמבוי כשרה וצ"ל דהתוס' סברי דגם לרבה דאמר התם בסוכה פסולה ס"ל דהלל סוכה תנן משום דהכי משמע לישנא דמתני' דהכא דקתני סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' וכמו שכתב הר"ן ואעפ"כ פוסל שם בסוכה כיון דמקצת הסכך למעלה מכ' ורבא השיב שם דהלל סוכה תנן והואיל ומקצתו הוא בתוך כ' וממעט החלל כשרה דאל"כ אלא שהתוס' ס"ל דלרבה לא אמרי' חלל סוכה תנן אלא כשהיא כ' עם הסכך תני מתני' דהכא דפסולה א"כ נימא נמי הא דאמר רבה הכא עד כ' אמה אדם יודע וכו' למעלה מכ' אין אדם יודע וכו' משום דלא שלטא ביה עינא נמי ר"ל אע"פ שאין בחלל הסוכה לבד כ' לא שלטא ביה עינא וא"כ מאי מקשו התוס' וק"ל: **באד"ד** ורבה גרסי' התם משמע מדברי התוס' דאי גרסי' התם רבא הוה אתי שפיר והא אפי' אי גרסי' רבא נמי קשה דהא רבא נמי ס"ל הכא דדוקא כשהסכך הוא למעלה מכ' היא פסולה וי"ל דלרבא נוכל לתרץ דכיון דטעמו משום קביעות דמחיצות נוכל לומר דהתם כיון דמקצת הסכך הוי למעלה מכ' א"כ ע"כ המחיצות נמי גבוהות כ' ולכך פסול התם אבל כיון דגרסי' רבה ואיהו תלי טעמא בשלטא עינא קשה ונ"ל דלפי האמת שמכשיר שם רבא ס"ל דלא פסלו חכמים אלא כשהחלל של הסוכה כ' אמה וכל הסכך למעלה מכ' דאז א"א כ"א במחיצות בנין קבע אבל כשאין בחלל כ' אלא שמקצת הסכך בתוך כ' אע"ג דהמחיצות גבוהות למעלה מכ' אפ"ה כשרה משום דאין רגילות לעשות מחיצות חזקות בנין קבע כשאין כל הסכך למעלה מכ' וק"ל: **ד"ה** כי עביד ליה דירת קבע שפיר דמי וכו' עד מ"מ בסכבה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מינכרא עד דעביד ליה עראי פי' עראי דסכך היינו שלא יכסנו בקביעות בנסרים בענין שלא ירדו בו גשמים: **ע"ב בתום'** ד"ה יש בה יותר מד' אמות וכו' עד לבסוף מסיק דרב הונא סבר מראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות פליגי וכו' ר"ל דאם היא אינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו כ"ע מודו דפסולה ואם יתירה על ד' אמות כ"ע מודו דכשרה אפי' אם המחיצות גבוהות ולא פליגי אלא בשיעור דבינ בינ"י ונ"ל דהא דהוצרכו התוס' להביא מאי דמסיק לבסוף ולא הקשו התימה על מימרא דרב הונא גופא דאמר בהדיא אבל יש בה יותר מד' אמות על ד' אמות אפי' למעלה מכ' אמה כשרה משום דבהא דמסיק לבסוף מראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות פליגי ר"ל דאם היא יתירה מד' אמות אפי' משהו כשרה לכ"ע ודוקא נקיט ד' אמות מצומצמות דומיא דפחותה מראשו ורובו ושלחנו דאפי' משהו כ"ע מודו דפסולה וכו' ודו"ק: **באד"ד** כ"ע טובא עוג מלך הבשן פורתא פי' דשם פריך כ"ע בכותבת ועוג מלך הבשן בכותבת ומשני כ"ע מייתבי דעתייהו טובא בכותבת ועוג מלך הבשן מיישב דעתו פורתא בכותבת דאע"ג דהוא אדם גדול ביותר א"א שלא יגיע לו קצת יישוב הדעת ע"י אכילה ככותבת ה"נ קי"ל דכשהיא רחבה יותר מד' אמות ומשהו אע"ג דהמחיצות גבוהות אלף אמות א"א שלא יהא כאן צל סכך פורתא: **ד"ה** בשלמא דר' יאשיה וכו' עד לא פליגי אדר' יאשיה וכו' פי' לא פליגי בשיעור הכשר סוכה שהרי ר' יאשיה לא איירי כלל במשכא דסוכה אבל מ"מ פליגי בענין אחר דר' יאשיה ס"ל טעמא דלמעלה מכ' פסולה הוי מטעם דלא שלטא ביה עינא ולכך כשהדפנות מגיעים לסכך כשרה ולרב חנן אין הדין כן אלא שבשיעור הסוכה לא פליגי והמשך הפשט לפי גירסא זו יתייש: שפיר בשלמא דר' יאשיה לא פליגא אדרב הונא וכו' כלומר זה פשיטא לן דלא פליגי ר' יאשיה ואינהו בשיעורא אלא רב הונא ורב חנן נימא דבשיעור הכשר סוכה פליגי או לא ועי"ד זה צריכין אנו ג"כ לגרש המשך הפשט לפי הגירסא דגרסי פליגי דאל"כ מאי קאמר בשלמא דר' יאשיה וכו' דהא כמו דלדידהו הוי בשלמא משום דר' יאשיה ס"ל דטעמא הוי משום דלא שלטא עינא כך הוי בשלמא לרב הונא ולר' חנן דפליגי וטעמא דרב הונא ס"ל דטעמא הוי משום צל ולכך דוקא ביתירה מד' על ד' כשרה משום דאיכא צל אבל עד ארבע פליגי ורב חנן ס"ל טעמא אחרינא ולכך אמר דבמחזקת יותר מראשו ורובו ושלחנו אפי' למעלה מכ' כשרה וק"ל: **ד"ה** עד ארבעים והמשים אמה וכו' עד דהתם ניחא דהוי זו ואצ"ל זו פי' דגבי ארבע והמש צאן הוי נמי זו ואצ"ל זו דהא השתא ד' לוקחים מן הרועים ולא חיישינן שמא גנבום משל בעלים משום דחסרונן ניכר בעדר ואין יכול לישמט ולומר זאב טרפן המש מבעיא דחסרונן ניכר טפי:

דף ג ע"א בתום' ד"ה דאמר לך מני וכו' עד ועל מה שפסק בהך כב"ש אין להקשות וכו' עד ומייתי ראיה מההיא מלתא דסוכה וכו' מיהו שמעתין וכו' לפי גירסת הספרים בתום' שלפנינו המשך דברי התום' כך הם ומייתי ראיה כו' ר"ל מדמייתי ראיה מהך מלתא דסוכה דעשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום ש"מ דבהא אין הלכה כב"ש ותירץ דההיא איירי בסוכה גדולה וכו' מיהו שמעתין וכו' ר"ל דבלא קושיא ע"כ צריכין אנו לפרש שם בענין אחר דיש לתמוה דהיאך דייק דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום דראיה דמייתי דעשה כב"ה איירי אע"כ דאיצטריך התם לאתויי היכא דב"ה מחמרי וכו' וא"כ נוכל לומר דלעולם בהאי מלתא דסוכה הלכתא כב"ש ולא מייתי מינה בברכות אלא בטקום אחר היכא דהלכתא כב"ה ועביד כב"ש אפי' במה שמחמירים ב"ה מדרבנן לא יצא ידי חובתו אפי' מדאורייתא וא"כ אין מכאן קושיא לדברי רב עמרם שפסק בזה כב"ש אלא שיש לדקדק לפי' התום' שלפנינו היאך ס"ד מתחלה דשם בברכות מייתי ראיה כפשוטו דעשה כב"ש לא כלום מההיא דסוכה ושם איירי בעשה כב"ה ועוד דשם הוא מייתי ראיה מההיא דסוכה וכו' עד אמרו לו זקני ב"ש א"כ היית נוהג כל ימיך לא קיימת מצות סוכה כל ימיך והלכה כר' יוחנן החורני ולפי גירסא זו נוכל לומר שמתחלה עלה על דעת התום' דשיטת הגמ' דברכות גורם בסדר המשנה בההיא עובדא דהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה בסיומא דמלתא דהלכה כר' יוחנן החורני ומינה מייתי ראיה דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום ובתר הכי קאמר דהתם תימה היאך דייק מינה וכו' דפירוש קמא נראה להם דוחק גם בסדר המשנה שלפנינו ליתא לסיומא והלכה כר' יוחנן החורני וע"כ יש תימה היאך דייק מינה וכו' וע"כ כתבו וע"כ צריך לפרש התם בע"א באופן דלא יקשה מזה כלל לרב עמרם כמו שכתבנו למעלה וק"ל: **ד"ה** בית שאין בו ד"א וכו' עד וכו' ועוד ה"ל למימר לענין פתח וכו' ר"ל בשלמא לפי הגמ' שלנו לא קשיא מידי משום דתני ושייר אבל בירושלמי דקא חשיב כולהו א"כ ה"ל למיתני נמי הא: **ד"ה** ואין מניחים וכו' משום קנין פי' דבני החצר מקני' לבעה"ב שמניחים [שם] העירוב [חלקם] שיש להם בחצר בשכר שהוא מקנה להם ביתו שמניחים בו העירוב ולא מקני ליה רשותייהו ב"א בבית הראוי לדירה: **ע"ב בתום'** ד"ה ואין עושים אותו יציבור כו' עד לר"מ וכו' כלל הענין שם במשנה דרבי ס"ל דאפי'

לציר

כמ"ש בסוף דבריהם משום דלית להו ראיה להא אלא מסברא כתבו כן אבל לעיר ובית ע"י בורגנין אית להו ראיה כמ"ש כדמוכח פרק עושין פסין :

דף ד בד"ה בית שמלאוהו תבן כו' ומשום דמייתי ליה הכא ובעירובין אתבן כו' עכ"ל לכאורה לא מייתי ליה התם מידי אתבן דהכי איתא שם מלא עפר מערבין אחד כו' ואפילו בסתמא והתנן בית שמלאוהו כו' ונראה לפרש דהא דמשמע ליה התם הא דמלא עפר ואפילו בסתמא היינו משום דאי בבטלו בפירוש קאמר לא הוי תני ברישא במלא קש ותבן דמערבין שניהם ולא א' ומ"ה טעו להגיה בהך דמייתי בית שמלאוהו תבן כו' דמהני ביטול בפירוש אפי' גבי תבן ודו"ק : **בא"ד** והא דקאמר עפר סתם מחלוקת ר"י ורבנן הס"ל כו' עכ"ל יראה דהוכרחו לפרש זה לפי גירס' דל"ג תבן בהך מתני' אבל לגירסת רש"י דגרסי' תבן בהך מתני' מלינן למימר שפיר דבעפר וצרורות ואין עתיד לפנות מודו רבנן דבטל ולא נקט בטלו אלא משום תבן דאין בטל באין עתיד לפנותו : **בפרש"י** בד"ה אם יש בה כו' ז' טפחים ומשהו דהיינו כו' עכ"ל נ"ע [א] דהוסיף כאן ולקמן גבי עמוד בשיעור סוכה משהו על ז' טפחים ובכמה דוכתין במכילתין נראה דלא הוי שיעור הסוכה אלא ז' טפחים מצומצמים והטעם דגברא באמתא יתיב ושלחנו טפח כדאיתא בירושלמי וכמ"ש הרא"ש ע"ש :

גמרא ובנה בה אצטבא כו' הרא"ש מפרש הך דאצטבא אפילו בגבוה עשרה טפחים ע"ש באורך מיהו למאי דסבר אביי למימר גוד אסיק בהך דבנה בה עמוד גבוה י' טפחים ע"כ הך דאצטבא באינה גבוהה י' טפחים קמיירי דאל"כ ליתכשר בגוד אסיק אפילו ביש ד' אמות מספת אצטבא לכותל וק"ק לפי דרכו אמאי נקט עמוד גבוה י' טפחים ולא נקט הך מלתא דסבר אביי באצטבא גבוה י' דקיימינן בה ולפי פי' ר"י ניאות ניחא דאיכא למימר אין דרכה לעשותה י' טפחים ודו"ק : **ע"ב** תוס' בד"ה סבר אביי למימר גוד כו' אכסדרה שאין לה פצימין דשלהי פרקין דפי תקרה כו' עכ"ל וכ"ה בתוס' מדויקים וכן נראה דמשום הפצימין אין שייך להכשיר משום דפי תקרה כו' אלא משום לבוד ועיין לקמן :

דף ה בד"ה מסגרתו למטה היתה כו' ואי המ"ל דף של נחתומין הוה כטבלא המשמשת אדם כו' עכ"ל והיינו לפי תירוצם קמא דהך דדף של נחתומין כמ"ד מסגרתו למעלה ומדרבנן טמאה ומדאורייתא תבעי דהשתא שפיר איכא למימר דדף של נחתומין הוה כטבלא מתהפכת וק"ל : **ע"ב** גמ' אלא מבית עולמים גמר כו' יראה דהך ילפותא דלא ירדה שכינה למטה דשמעינן מיניה דלמעלה מי' מפסקא רשותא ודאי קיימא ואיהו סותר הך דיליף הכא דלא הוי רשות אחרת אלא בחללה עשרה לבר מסככה דלענין דלהוי ע"ג רשות אחרת אפילו בגבוה י' עם סככה קאמרינן לעיל דמפסקא רשותא והכא דלהוי תוכה רשות אחרת כמו סוכה קאמר דלא הוי אלא בחללה י' לבר מסככה והכי אמרינן בפ"ק דשבת דבית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לי' על גגו מותר לטלטל בתוכו אין מטלטלין כו' וק"ל :

ח"א דף ה ע"א ולא פלה כו'. מה שיש לדקדק בזה מפורש פ' הפועלים : **מלמד** שפירש מדי מזיו כו'. מפורש בפ' ר"ע ע"ש : **יו"ד** ה"א מלמעלה כו'. שם של ד' היה כתוב בו ולא נקט התגא במלתיה רק תלי שם ולדברי התוס' ניחא דלא נקט התגא השם שלם בארבע אותיותיו משום דהוה הוגה השם באותיותיו דאסור ואין לו חלק לעוה"ב. ולפ"ה שכתבו התוס' דלא אמרו הוגה באותיותיו אלא בשם של מ"ב מ"מ איסורא נמי איכא בשם של ד' כדאמרי' לעלם כתיב ומפס הענין שאין זה כבוד השם שיהיה קדש למ"ד כתוב קודם השם בשיטה אחת ולהקדים השם קודם לקדש למ"ד אין זה דרך קריאתו אבל קדש למ"ד בתחלת שיטה התחתונה והשם בסוף שיטה העליונה הוה שפיר דרך קריאתו כמ"ש התוס' וא"ל דבכמה מקומות בתורה שמקדימין דברים אחרים לפני השם בשיטה אחת וכבר אמרו במס' ידים שהשיבו הפרושים למין הגלילי שכותבין המושל מלמעלה ואת השם מלמטה שנאמר ויאמר פרעה מי ה' אשר וגו' דהתם כיון דיש בתורה סיפור דברים לפני השם ולאחריו ואין לחוש בקדימה ובלמטלה משא"כ הכא בציץ דלא כתיב ביה רק תיבה אחת והשם יש לחוש בקדימת התיבה לפני השם ומשום דרך קריאתו כתבו בב' שיטות דרך קריאתו כמ"ש התוס' :

דף ו בפרש"י בד"ה והן טהורין עד שיטהם דכתיב והאוכל וגו' ודרשינן בת"כ כו' ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה כו' עכ"ל והגירסא בילקוט מכוונת יותר והכי איתא והאוכל יכבס וגו' אין לי אלא האוכל מנין אף השוכב תלמוד לומר והשוכב בבית יכבס וגו' אין לי כו' אם סופינו לרבות הכל מה תלמוד לומר האוכל והשוכב ליתן שיעור לאוכל כדי כדי שיאכל שוכב וכמה כדי אכילת פרס כו' ע"כ דהיינו דאיצטריך נמי שוכב להא דאמרינן מיסב ואוכל וק"ל : **תוס'** בד"ה גפן כדי רביעית כו' וקשה לפר"ת דמג"מ דמשערינן אותו זית בכוס מלא יין כו' עכ"ל והתוס' בריש עירובין הקשו גם לפ"ה כך וא"ת ומאי נ"מ לשער ביין דהא כלי המחזיק רביעית הוא בילה ומחלה ומה שמפיל בילה ומחלה בין מים בין יין אם שיעור עלין ולולבין שאכל יפילו כל כך חייב כו' עכ"ל וע"ש תירוץ בזה בגליון שם : **ע"ב** בד"ה ד"ת רובו ומקפיד כו' וכ"ת משום דר"י כו' עכ"ל ואע"ג דאר"י הכא גזרו על רובו שאינו מקפיד התם אוקימנא אדאורייתא מפרש"י בפרק הערל ע"ש : **בד"ה** ור"ש סבר יש אם למקרא כו' ובפרק לולב הגזול כו' ודרשינן בגמרא כו' מדכתיב כפת חסר וי"ו וכן ר"ש כו' עכ"ל וכהאי לישנא כתבו התוס' ג"כ בפ"ק דסנהדרין ודבריהם תמוהים דמשמע דכל זה ראיה לדבריהם דבמלתא דמכחשי אהדדי המקרא עיקר וה"ז סותר דבריהם [ב] דלפי המקרא דכפות קרינן יצטרך ב' לולבין ועי' בתוס' בפ' כל שעה שהירלו שם

קרני ראם [א] נ"ב ואמרי' עושה לו פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות מג' הרי לא הוי רק ז' טפחים מצומצמים : [ב] נ"ב כוונת התוס' דאם לא דרשינן כלל מסורת א"א למילף מכפת חסר מגא"כ אם דרשינן המסורת כלא סתרי הכא מהך דפרי עץ אחת מסתייע המסורת וכמ"ש בפסחים :

מהר"ם

לעיר אחת נותנים ורבנן אמרו לא אמרו קרפף אלא לב' עיירות ומפרש רב הונא דרבנן ס"ל דב' עיירות נותנים להם ב' קרפיפות דבב' עיירות ס"ל כר"מ וחייא בר רב ס"ל דגם בב' עיירות פליגי דלרבי נותנים ב' קרפיפות ולרבנן קרפף אחד : **בא"ד** א"כ מה לו להזכיר ב' עיירות וכו' ר"ל דלענין למעט שייך נמי בעיר אחת דאם עומד הבית בסוף ע' אמה ושיריים ונכנס לתוך הע' אמות ושיריים ממעט האויר של הע' אמות ונחשב לעיר ומודדין מן הבית ולחוץ אפי' לרבנן כדלקמן בסוף דבור זה דממ"נ לחייא בר רב וכו' לא נקטי רבנן ב' עיירות דוקא וכו' צ"ל דלחייא בר רב דס"ל דלרבנן אין נותנין אלא קרפף אחד לשתיהם צ"ל שהעיר השניה מובלעת בתוך הע' אמה ושיריים לעיר אחרת והוא הקרפף כמו גבי בורגנין שצריכים להיות מובלעים וק"ל :

דף ד ע"א בגמ' מהו דתימא דופן עקומה מרוח אחת אמרי' וכו' ואע"ג דמתני' דבית שנפחת מפרש רש"י שנפחת באמצע א"כ שמעינן נמי מיניה דאמרי' דופן עקומה מכל רוח ורוח י"ל דשאני הכא דלא חזיא לדופן לא הוה אמרי' דופן עקומה לכל רוח ועוד י"ל הא דפרש"י שנפחת באמצע היינו לפי האמת דאשמעינן הכא דאמרי' דופן עקומה לכל רוח אבל אי לאו דאשמעינן הכא גבי אצטבא היינו מפרשים ההיא דבית שנפחת ר"ל שנפחת מן הצד ולא באמצע ולא אמרי' דופן עקומה כ"א מצד אחד : **ברש"י** ד"ה אם יש בה איצטבא וכו' כשרה כל הסוכה וכו' עיין באשר"י שיש חולקים על פרש"י ולא מכשרי כל הסוכה כ"א על גבי האצטבא ועיין ג"כ בר"ן : **בתוס'** ד"ה בית שמלאוהו וכו' עד ואין לומר דהך דמייתי הכא ברייתא היא כצ"ל ר"ל ובברייתא תני תבן וא"כ לא נצטרך לומר שטעו הסופרים דזה אינו דאין לו להביא מן הברייתא וכו' אלא שהאמת הוא דהך דהביא מתני' היא : **בא"ד** וכן בפרק חלון וכו' ופריך אי ר' יוסי איפכא שמעינן בין אתבן ובין אצרורות פריך ר"ל דשם רצה לאוקמי מתני' דאהלות דתנן בית שמלאוהו תבן או צרורות ובטלו וכו' כר' יוסי ופריך אי ר"י איפכא שמעינן ליה דלא מצריך ביטול ובין אתבן ובין אצרורות פריך איפכא שמעינן ליה דבתבן לא מצריך ר"י ביטול בפירוש אלא אין עתיד לפנותו אע"ג דמתני' דאהלות לא תני תבן בהדיא מ"מ במכל שכן דעפר שמעינן לה דבעי ביטול ולכך פריך עלה : **ד"ה** והוצין יורדין לתוך עשרים וכו' כדאשכחן בעירובין גבי מקצת סכך וכו' דפסל בסוכה דכי קלשת לה וכו' כצ"ל ור"ל לפי שינויא דרבינא דאמר סוכה דאורייתא החמירו הוי פי' החמירו משום דכי קלשת לה הויא לה חמתה מרובה מצלתה ולכך פסולה אע"ג דהשתא צלתה מרובה מחמתה ומקשו התוס' הכא א"כ גבי הוצין נמי ליפסלה מהאי טעמא [אף] דהשתא צלתה מרובה מחמתה ואפי' את"ל שצלתן כ"כ מרובה שאפי' שיקלשו לה ישאר בהוצין צלתן מרובה מחמתן מ"מ ליפסלה מטעם דכי קלשת לה לא יוכלו להתקיים ויהיו חמתן מרובה מחמת שהרוח יפזרם דשם גבי מקצת סכך בתוך כ' איירי נמי שאף לאחר שיקלש מקצת הסכך שלמעלה ישאר באותו מקצת שבתוך כ' צלתה מרובה מחמתה בלאו אותו מקצת שלמעלה מכ' ואפ"ה פסול מטעם דאי קלשת לה לא יוכל להתקיים מחמת שהרוח יפזרם או יפול דאין לומר דשם איירי שבאותו מקצת שבתוך עשרים לא הוה צלתה מרובה כ"א ע"י אותו מקצת שלמעלה מכ' ואי קלשת לה הויא לה חמתה מרובה דא"כ בזה לא היו מכשרי אינך אמוראי דהתם וכו' ר"ל דשם איכא לישנא אחרינא דמכשרי בסוכה ותירצו התוס' דהכא איירי שיש הרבה הוצין שיכולין להתקיים בקל ע"י סמיכה והא דלא הקשו התוס' ג"כ לשינויא אחרינא דהוא רבא מפרזיקא דמשני התם דטעמא דבסוכה דפסול משום דסוכה דיחיד הוא לא מדכר וזימנין דמשתקל מתתא עובי הסכך וקיימא כולה למעלה מכ' והביאוהו התוס' לעיל ריש הפרק ד"ה אמר רבא וכו' א"כ ליחוש נמי הכא גבי הוצין דלמא משתקלי הנך הוצין דיורדין בתוך כ' ולא מדכר וליפסלה נמי מה"ט כדהתם משום דלדידיה פשוט דאיכא לשנויי דהכא איירי דיורדין כל כך הרבה למטה באופן דליכא למיגזר מידי ועי"ש בעירובין דף ג' בתוס' ד"ה אי קלשת וכו' ותמצא הכל מבואר כמו שכתבתי : **ע"ב בתוס'** ד"ה פחות מג' וכו' עד דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש וכו' פי' מניח דף או דבר אחר על אותה מחיצה ונמצא שהוא כולו כעמוד גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כל שהוא מיעטו פי' מיעט מרוחב של ד' טפחים ולא חשיב תו רה"י :

דף ה ע"א בתוס' ד"ה יו"ד ה"א מלמעלה אע"פ שי"ה שם גמור וכו' ר"ל וא"כ היכי קאמר הגמ' יו"ד ה"א מלמעלה וכו' היה לו לומר בלשון כינוי כגון השם מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה : **ד"ה** קדש למ"ד מלמטה וכו' עד קדש למ"ד בתחלת שיטה תחתונה כו' אבל מ"מ קשה גם לפי' הא נמי לא הוי כסדר קריאה שהרי מה שכתוב בשיטה עליונה אע"פ שהוא בסופה הוא נקרא תחלה אבל רבינו בחיי כתב בפרשת תצוה בשם הראב"ד בהיפך שקדש למ"ד היה בסוף שיטה עליונה וזה קרויה מלמטה והשם בתחלת שיטה התחתונה ועם זה היה נקרא כסדר ע"ש : **ד"ה** מסגרתו למטה היתה וכו' עד דלמ"ד מסגרתו למטה היתה טבלא המתהפכת טמאה וכו' פי' דשם יליף דשלחן שבמשכן מקבל טומאה מדכתיב על השלחן הטהור מכלל דאיכא טמא ואע"ג דכלי העשוי לנחת ואינו מטלטל מלא וריקן דומיא דשק אינו מקבל טומאה אמר התם דשלחן של מקדש היה מטלטל דהיו מגביהים אותו לעולי רגלים ומראים להם הלחם והנס הנעשה בו שהיה נשאר חם סילוקו כסידורו ואמר ר' יוחנן דלמ"ד מסגרתו למטה וא"כ לא היה לשלחן למעלה בית קיבול ואפ"ה היה מקבל טומאה א"כ ה"ה כל טבלא המתהפכת כפרש"י שחלקה מב' צדדים ויכולים להשתמש בה בצד זה כמו בצד זה דומיא דשלחן במקדש טמאה דילפינן לה משלחן ולדברי האומר מסגרתו למעלה היתה א"כ היה לשלחן בית קבול טבלא המתהפכת מיבעיא לן אי (נמי) טמאה אי לא משום דליכא למילף משלחן (דלא תימא) [דהוא טמא] (ליה) משום דשלחן היה לו בית קיבול כיון דלדידיה מסגרתו למעלה היתה וקשיא ליה לר"ת דבפ' אלו מומין לא משכחת וכו' ולא מסתבר למימר וכו' דלההוא נמי קאמר שם דמיבעי אי טמאה דאורייתא או לא ובפ' המוכר את הבית מדקאמר שאני פשוטי כלי עץ דמדרבנן משמע דמדאורייתא פשיטא דטהורים ואין בהן שום ספק ומתוך כך היה דוחק ר"ת וכו' וזה לא יתכן וכו' וצ"ל דהא דקאמרינן גבי דף של נחתומין דרבנן היינו כמ"ד מסגרתו למעלה היתה וה"ק שאני פשוטי כלי עץ דמדאורייתא איבעיא לן אי טמאים או לא ואינן טמאים ודאית כ"א מדרבנן והא דמשמע בכל דוכתין דפשוטי כלי עץ אפי' טומאה דרבנן לית להו וכו' ר"ל דבלא פי' זה דלעיל היינו יכולין לתרץ דדף של נחתומים שאני משאר פשוטי כלי עץ משום דהוי תשמישי אדם ולכך טמא מדרבנן יותר משאר פשוטי כלי עץ אבל השתא דפרישנא דדף של נחתומים לא משמש תשמישי אדם ככל פשוטי כלי עץ קשה והיינו דמסיימו התוס' בסה"ד ואי הוה מצי למימר דדף של נחתומים הוי כטבלא המשמשת תשמישי אדם וכו' כ"ש דניחא טפי : **ד"ה** ואל יוכיח ציץ וכו' עד ואע"ג דגבי ציץ כתיב מצח ומתרגמינן בין עינוהי וכו' יש לדקדק מה הוצרכו התוס' להביא התרגום הלא בלא התרגום קשה טפי דכתיב בהדיא מצח וצ"ל להגיה הא מתרגמינן בין עינוהי וכו' ותירוצא הוא ובסמוך גרסי' והאי בין עיניך משמע כמו בין עיניך דכתיב גבי תפילין וכו' והאי בוי"ו ואלעיל קאי וק"ל : **בא"ד** ומ"מ אפי' היה חציץ על המצח וכו' ר"ל ופירושו של ריב"א שפי' שהיה על הראש אינו מוכרח וק"ל : **ע"ב ד"ה** בשליש הבית הן עומדים וכו' עד והא דכתיב ולפני הדביר פי' בית קדשי הקדשים שהוא לפני הדביר :

דף ו ע"א ד"ה גפן כדי רביעית וכו' עד וסוגיא דשמעתין כר"א בן עזריה וכו' והא דקאמר ר"א עד שישתה רביעית לאו דוקא אלא ה"ה לענין אכילת לולבים וגפנים משערים ברביעית כמו שיפורש בתוס' בסמוך : **בא"ד** ובנזיר איכא נמי פלוגתא וכו' דתנן ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין ר"ע אומר וכו' פי' רישא דמתני' אתיא כר"ע דסיפא והיא המשנה האחרונה ואמרי' בגמ' ת"ק מרמי ליה איסורי נזיר לשתיה פי' ת"ק דר"ע דהיא משנה ראשונה : **בא"ד** וקצת קשה לגירסא זו דהיכא אשכחן דצריך רביעית במידי דאכילה וכו' ר"ל היכא אשכחן בדברי הת"ק דהיא משנה ראשונה דמצריך רביעית במידי דאכילה והלא לא הזכיר בדבריו אלא שתיה דקאמר עד שישתה רביעית ומאי קאמר בגמ' ת"ק מרמי ליה איסורי נזיר לשתיה : **בא"ד** ור"ת גרים וכו' עד אבל לאכילה ניחא טפי ר"ל אותה גירסא דגרסי ת"ק לא מרמי כל איסורי נזיר לאכילה אותה גירסא היא ניחא טפי ולפי' ר"ת רישא דמתני' דקתני עד שיאכל מן הענבים כזית אתיא כב"ע דמידי דאכילה כ"ע מודו דשיעוריה בכזית ולא פליגי משנה ראשונה ור"ע אלא בשתיה דר"ע מדמה איסור שתיה לאכילה וס"ל דשיעוריה בכזית : **בא"ד** וקשה לר"ת דמאי נפקא מינה דמשערין אותו כזית בכוס מלא יין ר"ל שהרי לפי גירסא זו הוי פירושא דשמעתין הכי דאם לולבי גפנים משערין אותן בכזית והיאך משערין אותן מביאין זית אגורי ומכניסין אותו לתוך כוס מלא ובהכרח יצאו מים כשיעור זית ואח"כ חוזרים וממלאים הכוס ולוקחים מהלולבי גפנים כשיעור שאכל ומכניסים אותן לתוך הכוס ואם יצאו מים מהכוס כ"כ הרבה כשיעור שיצאו בהכנסת הזית א"כ ידעינן שאכל כשיעור זית וא"כ מה לי שממלאים הכוס ביין או במים אם יצאו ע"י הזית הרבה כמו כן יצאו ע"י הלולבי גפנים אם יהיו כשיעור זית וק"ל : **ע"ב בגמ'** ואי בעית אימא דכ"ע יש אם למקרא והכא בהא קמיפלגי מר סבר סככה בעי קרא וכו' מקשין העולם הא ע"כ לפי שינויא זה כ"ע ס"ל דבעי חד קרא לגופיה דאל"כ הרי כאן לר"ש שש וא"כ לרבנן דאיצטריך חד קרא לגופיה וחד קרא לסככה א"כ לא פשו כ"א שתים דהא לא נשאר כ"א חד קרא דסוכות ואינהו ג' מחיצות בעו והשתא עדיין לא ידעינן למימר דהלכתא אתיא להוסיף וא"כ לא נצטרך לרבנן כ"א ב' מחיצות וצ"ל דהשתא ס"ל לרבנן דהסכך הוא נחשב כדופן דמה לי דופן מן הצדדים או דופן למעלה וא"נ ס"ל דאתי חד קרא לגופיה פשו להו ד' דהיינו ד' דפנות וחד דופן אתי לסכך פשו להו ג' דפנות לצדדים ואתיא הלכתא וגרעת לשלישית ואוקמא אטפח וק"ל : **ברש"י** ד"ה יש אם למסורת כמה שכתב משה ומסר בספר וכו' כצ"ל : **ד"ה** כנגד היוצא וכו' עד אם השתים מזרחית צפונית וכו' הא לך הציור ב *) : **בתוס'** ר"ת דבר תורה רובו ומקפיד וכו' עד ועוד מדכתיב שיעורא בחציצות וכו' ואע"ג דהתם בחציצות בגדים איירי מ"מ מסתבר להו לתוס' למימר דכי היכי דבחציצות בגדים מחלקים בין מקפיד לשאינו מקפיד ש"מ דהא דר' יצחק לא קאי דוקא אשער

ח"א

חכמת שלמה

ואין עושין כו' אחוי ליה מתוותא כו'. נ"ב תוס' פי' כפרים קטנים ורש"י פי' עיירות תריכות :

דף ד ע"א רש"י בד"ה דופן האמצעי כו' מצויירין אלו הציורין* :

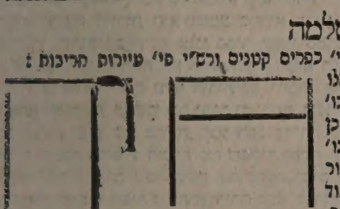

בד"ה פחות מד"א כשירה כו' הואיל והאשו אינו כלה על כן נמחק ע"כ ונ"ב נ"ל על כרחך וכן מצאתי באשר"י ודו"ק : **תוס'** בד"ה בית שמלאהו תבן וכו' להביא מן המשנה כו' נ"ב וק"ק דלמא מביא הברייתא בעבור שנאמר בה תבן ולעולם גרסינן בה תבן ודו"ק : **ע"ב** גמ' גוד אסיק מחיצתא כו' נ"ב מצאתי בערוך ערך גד וז"ל גוד אסיק כו' פירוש הכן בלבך כאלו תתכת והעלית מחיצה מזה העמוד תרגום וימשכו ונגידו ע"ש וה"ה בעיני שיש טעות סופר שם וחסר הוא וכך ראוי להיות ל"א משוך ואסיק מחיצה תרגום וימשכו ונגידו וכן מצאתי בערוך קטן : **תוס'** בד"ה סבר אביי כו' בעינן מחיצות הניכרות כו' יש שם ציור כזה* :

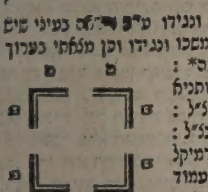

דף ה ע"א גמ' ואמר ר' תנחום נ"ב נ"ל האמר ר' תנחום : **רש"י** בד"ה ותניא מעולם לא ירדה שכינה כו' ש"מ למעלה מעשרה איפסקא רשותא כצ"ל : **תוס'** בד"ה מסגרתו למטה היתה כו' הא דא"ר יוחנן בפרק שתי הלחם כו' כצ"ל : **בא"ד** שאני פשוטי כלי עץ כו' נ"ב פי' שמשני התם טעמא דר' אלעזר דמיקל בטומאת דף של נחתומין : **בא"ד** והקולב והנחותא כו' נ"ב קולב הוא כמין עמוד רחב מלמטה ודק מלמעלה ומטלטל והחנוני מעמידו לפני חנותו ומסמרים תחובים בו ותולה בהן אבנטים ורצועות למכור רש"י פרק במה אשה דף ס'. והנחותא פי' בערוך חתיכת לוח שנפל מן הנגרים : **בא"ד** ואת הדולבקי נ"ב [פאלסטיי"ר] של עור ואוכלין עליו רש"י פרק שתי הלחם דף נ"ו : **בא"ד** ומיבעיא לן במנחות נ"ב פי' הא דאמר לעיל למ"ד מסגרתו למעלה היתה תיבעי הכי איבעי ליה כו' : **בסה"ד** ואי הוה מצי למימרא כו' נ"ב נ"ל דמשנים התוספות איך הקשו לעיל והא דמשמע בכל דוכתא דפשוטי כלי עץ כו' הלא בלאו הא דלעיל נמי קשה אהדדי גמ' דפרק המוכר את הבית אסוגיא דגמרא דמעשר, פשוטי כלי עץ אפילו מדרבנן ודו"ק לכך מתרצין כלא ואת לא היה קשה אם לא הא דלעיל וק"ל :

דף ו ע"א רש"י בד"ה כדי רביעית יין כו' אלא נכרך כו' נ"ב מלשון קמאו מבורך נ"ל : **תוס'** בד"ה גפן כדי רביעית כו' ואמרי' בגמ' ת"ק מדמה להו נ"ב פי' המשנה ראשונה אבל המשנה אחרונה היינו רישא דרישא אתיא כר"ע : **בא"ד** עד שיאכל מן הענבים כזית הוא הדין בשתיה ומשנה ראשונה דאומרת עד שישתה רביעית ה"ה באכילה כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י מס"ד גזירה לאו כו' : **בד"ה** לגוד כו' כתוב כזה א : **בד"ה** כנגד היוצא מצויר כזה ב : **שם** בסה"ד כזה ג : **תוס'** בד"ה ור"ש כו' דע"כ טעמא משום כו' כצ"ל :

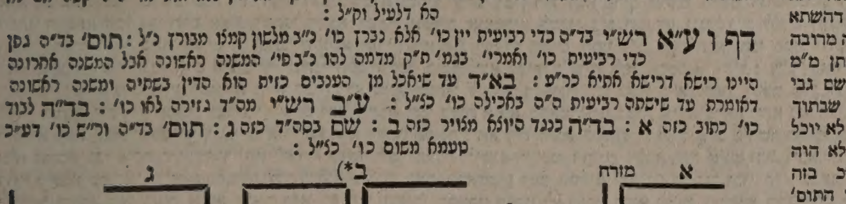

אהך דכפת חסר וי"ו ועיין בתוס' פ"ק דסנהדרין שכתבו שם ישוב קצת לדבריהם ודו"ק: **באד"ה** אבל עוד קשה דהא ר"ע ור"ש דסברי יש אם למקרא ומחייבי אאתרוגה אחת כו' עכ"ל התוס' דהכא משמע להו דבהך מלתא דמצות כתיב ומצוות קרינן מכחשי אהדדי המקרא והמסורת אבל התוס' בפ"ק דסנהדרין קיימו שניהם דמצוות קרינן לחייב בב' אתרוגים והמסורת לחייב באתרוגה אחת וע"ש: **באד"ה** ועוד קשה דלקמן פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה כו' ולא אמרינן יש אם למקרא עכ"ל ל"ע דהכא הניחו דבר זה בקושיא ולקמן בסמוך כתבו התוס' אהך דבסכת כתיב ואפילו למ"ד יש אם למקרא מודה דלא לחגם נכתב המסורת כדפי' לעיל עכ"ל ויש נראה לפרש דהכא הניחו הדבר בקושיא היינו להאי לישנא דאית ליה בשמעתין לר"ש דיש אם למסורת ותקשי להו נמי דלקמן פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה ולא אמרינן כלל יש אם למקרא ובההיא דס"פ כיצד צולין אית ליה דהמקרא עיקר כל היכא דמכחשי אהדדי אבל להאי לישנא דבשמעתין דר"ש אית ליה יש אם למקרא מצינן שפיר למדרש המסורת לפסול סוכה תחת סוכה דלא לחגם נכתב המסורת ולא אמרינן כיון דמכחשי אהדדי המקרא עיקר אלא היכא דלית לן לאוקמא במלתא אחריתא אבל הכא הא איכא לאוקמא המקרא להך מלתא דבשמעתין וכל זה אינו שוה לי דאם נימא בכה"ג דלא מקרי מילתא דמכחשי אהדדי משום דאיכא לאוקמי המקרא למלתא אחריתא א"כ גם קושייתם דהכא לאו קושיא להאי לישנא דבשמעתין נמי דאמרינן לכ"ע יש אם למסורת דלמא קים ליה לתלמודא לאוקמא המקרא לשום מילתא אחריתא וי"ל דהכי קא קשיא להו כיון דהמקרא עיקר ולא דרשינן המסורת אלא משום דלא לחגם נכתב א"כ כיון דדרשינן ליה לחדא מלתא לפסול סוכה תחת סוכה לית לן למיזל בשום מלתא אחריתא בתר מסורת אלא אחר המקרא שהוא עיקר ודו"ק:

דף ז בפירוש רש"י בד"ה ויעמידנו כנגד ראש תור כו' במקצוע צפונית מערבית באלכסון כו' עכ"ל לפירושו נראה שציור ראש תור כזה* וכ"ה

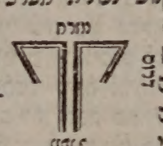

במהרש"ל אבל לדברי התוס' שכתבו אהך דראש תור דאתי אוירא דהאי גיסא כו' א"א לקיים לפי ציור זה ובעל המאור כתב בזה דהרבה דעות ופירושים מתחלפין בשמועה זו והפי' שאנו סומכין עליו בזה הוא פרש"י כו' עכ"ל והפי' שכתב בעל המאור אינו מסכים לפרש"י שלפנינו כי לפי פירושו יהיה ראש תור דומיא דאמרינן בפרק המוכר את הבית מצר לו מצר א' ארוך וא' קצר אף כאן הקצר הטפח והארוך הוא היוצא והתם נמי אקשי ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש תור כו' עכ"ל וכן נוטים דברי הערוך בערך ראש ודברי המלחמות בפי' ראש תור ואף שהם חולקים בפירוש שמועה זו מ"מ אין אחד מהם שיפרש כמובן מפרש"י שלפנינו להעמיד הטפח באלכסון אלא שהטפח עומד בשוה בא' מן הגדיים או מצד מערב או דרום וממקום שכלה הטפח ימשך חוט באלכסון עד סוף הדופן הארוך שכנגדו והנראה דברי התוס' לשיטת בעל המאור דמעמידו נגד היוצא שמעמידו בסוף דופן האחת שיהא נראה דופן קצרה נגד ארוכה והקשו לו רב כהנא ורב אסי דאף אם ירחיק הטפח מהדופן יהיה הטפח הזה נראה כדופן ע"י ראש תור באלכסון נגד סוף דופן הארוכה שכנגדה וע"ז יפול קושית התוס' שפיר דאתי אוירא דהאי גיסא כו' והפשר עד"ז ג"כ לפרש"י שלפנינו דהקשו לו דא"ל להעמידו בסוף הדופן האחד שיהא נראה כדופן קצרה נגד הארוכה דאף אם ירחיק מן הדופן ויעמידנו במערב בשוה לסוף דופן צפונית באלכסון נגד סוף דופן מזרחית יהיה נראה כדופן ובמקצוע צפונית מערבית כו' דנקט רש"י לאו ממש במקצוע אלא לפי שהוא שוה לדופן היוצא בקרן צפונית מערבית והוא נוטה אלא באלכסון לסוף דופן היוצא בקרן מזרחית דרומית מקרי שפיר שהוא עומד במקצוע צפונית מערבית כזה* וכן להפך אם יעמידנו בדרום בשוה לסוף דופן מזרחית כזה* ולפ"ז

יפול שפיר ג"כ קושיית התוס' דאתי אוירא דהאי גיסא כו' אבל לפי בעל המלחמות וכן לפ"א שכתב הערוך דהרבה יהיה נגד ראש תור דהיינו שיעמידנו בסמוך לדופן אחת ולא יפול בו קושיית התוס' כלל ודו"ק היטב: **בד"ה** ואלו סוכה דשבת כו' נהי דמדרבנן אסור מדאורייתא מיהא מותר כו' עכ"ל פי' דאע"ג דמדרבנן אסור כיון דמדאורייתא מותר משום מצות סוכה התירו לטלטל והאיבעיא דר"י דמבוי מפולש הכשרו בלחי וכ"כ הרא"ש וכה"ג כתבו התוס' גבי פסי ביראות דמשום מצות סוכה התירו לטלטל וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה סיכך ע"ג מבוי כו' וי"ל כו' ומיירי כגון שסיכך לגד הלחי ולפנים כו' לא סיכך כו' עכ"ל אך ק"ל בשמעתין אהך סיכה דע"ג מבוי דאיירי בסוכה מפולשת מאי קאמר דהוא סוכה דעלמא בעי טפח שוחק כו' הא ר' סימון דמסיק הכי לעיל דבעינן טפח שוחק היינו דוקא בב' דפנות כהלכתן דעבידן אבל בסוכה העשויה כמבוי מפולש בעינן פס ד' והכי הל"ל דהוא כסוכה דעלמא בעי פס ד' כו' ולולי דברי התוס' יש לפרש הך דסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי דמיירי נמי בכה"ג שהמבוי סתום מג' רוחות ושיכך חצי רוחב המבוי מצד אחד בכל האורך מראשה מצד הלחי עד סופה לצד הסתום דהשתא הוי שפיר הכשרה בטפח שוחק שהרי יש לו ב' דפנות דעבידן ודו"ק: **בד"ה** מחילה היא וקרייה רחמנא כו' ותדע דכולהו מודו דלא בעינן כו' עכ"ל עיין במהרש"ל ודבריו דחוקים מצד עצמם ואין להאריך בהם דבהדיא כתב המרדכי בשם ראבי"ה דלר' יאשיה נמי בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב כסכך אבל ביאור דבריהם דכולהו מודו כו' היינו כולהו תנאי דלעיל דנפקא להו מחיצות מבסוכות דהא אנן ע"כ דסבירא לן למדרשא מסורת או המקרא למחיצות מבסוכות כחד מהני תנאי ואפ"ה אית לן דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב אלא ע"כ היינו משום דלא דרשינן ליה אלא מיתורא אבל ר' יאשיה דדריש ליה ממשמעותיה דקרא ודאי דבעי נמי למחיצות בפסולת גורן ויקב כמ"ש המרדכי וכ"כ מפרש"י לקמן במתני' דתבילי קש כו' ע"ש: **בד"ה** כולהו ס"ל כו' ש"מ דרגיל לעשות סוכתו דירת קבע עכ"ל מובן מדבריהם דר"ל דמהא דמכשיר למעלה מכ' מדייק תלמודא דבעינן דירת קבע דוקא ואין זה מדויק דנהי דמכשיר למעלה מכ' דהוה דירת קבע אינו מוכרח למימר דלא מכשיר נמי בדירת עראי ובהשר"י הביא דברי התוס' ולישנא ש"מ דרגיל לעשות כו' אינו שם ולא נחתי התוס' הכא להך מלתא אלא דר"ל דמהך מלתא דמדייק תלמודא למאן דאית ליה לרבנן דבעינן דירת עראי דר' יהודה סבר דירת קבע בעינן כיון דמכשיר למעלה מכ' ה"נ איכא למימר השתא דלית להו לרבנן דירת עראי בעינן מ"מ הא ר' יהודה מכשיר למעלה מכ' דהוי דירת קבע ודו"ק: **בד"ה** העושה סוכתו כו' ולא מסתבר כלל דהא מעתה ליפלגו בסוכה כו' עכ"ל לכאורה שבאו לדחות בזה תירוצם דלעיל כיון דבהך סברא דניידא תליא פלוגתייהו א"כ נימא דבהך סברא לחוד פליגי וקשה דאימא דקושטא דמלתא הכי הוא ויש ליישב דאי הוה פליגי בהך סברא דניידא לחוד לא הוה הך פלוגתא דבראש העגלה דומיא דבראש הספינה כדמפרש תלמודא ועוד נראה לפרש דמילתא באנפי נפשיה מסברא קאמרי דלא מסתבר כלל לפרש (דהא מעתה) בההיא דראש העגלה דלא פליגי אלא בהך סברא דניידא לחוד כנראה מפרש"י דשמעתין:

דף ח גמ' א"ל מר קשישא כו' ג' גברי בתרתי אמתי יתבי כו' יש מקשים לפום הך סברא מצינן לאשכוחי שפיר בשיעור מטומטם ובתריסר בעיגולא כדבעי למימר מעיקרא דכיון דג' גברי בב' אמות יתבי ה"ל שיתסר ואתה מוצא בתוכו ה' אמות ושלים על ה' אמות ור"י מקום גברי לא קחשיב הוציא לך ד"ט לכל צד נמצא דהוינו רחב אלא ד' על ד' דהוא תריסר בעיגול' ונראה דקושיא זו מרכביה אתרי רכשי דמאן דאית ליה ג' גברי בב' אמות יתבי לית ליה מקום גברי לא קחשיב ומאן דאית ליה מקום גברי לא קחשיב לית ליה ג' גברי בב' אמות יתבי ועוד הא דסגי בתריסר בעיגולא אינו אלא לפי סברת המקשה דמעיקרא דד' אמות על ד' אמות ודאי משמע בריבוע אך קשה למאן דאית ליה דמצינן למימר דג' גברי בב' אמות יתבי מכ"ש דמצינן למימר דד' גברי בג' אמות יתבי שזאת הסברא יותר קרובה לגברא באמתא יתיב וא"כ ה"ל תמני סרי ולחומרא לא דק וי"ל מאן דאית ליה ג' גברי בב' אמות יתבי ד' חומשין תסיבא ליה פורתא ולא דק אבל ו' חומשין תסיבא ליה טובא וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה ריבועא דנפיק מגו כו' ודבר תימה הוא זה מה ענין זה אצל זה כו' עכ"ל ר"ל דלפי האמת דלענין המקום נאמרו הדברים ודאי יתיישב שפיר רביע ופלגא בגוונא חדא דקיימא אריבוע חיצון כמבואר בתוס' לקמן אבל השתא לפי הטעות לענין אורך חוט המקיף לא יתיישב בכה"ג דקאי רביע ופלגא אריבוע חיצון דמה ענין זה דריבוע פנימי הוא פלגא מריבוע חיצון גבי הא דמייתינן ליה הכא לענין ריבוע דנפיק מגו עגולא מה הוא ודו"ק: **באד"ה** וא"ת והלא ריבוע של ז' על ז' אם תעשה עיגול כו' עכ"ל לפום קושייתם לכאורה לא הוו צריכי בציורם לעיגול אלא שיעמוד רבוע פנימי לאלכסונים של רבועים כציור שכתבו

חכמת שלמה

דף ז ע"א רש"י בד"ה ויעמידנו כנגד ראש תור ראש שור כו' נמחק ראש שור וכ"כ בס"א אינו וטעות הוא דהא א"כ פרש"י שהוא לשון הלם ושורה וסיימו מלשון טורי זהב וק"ל ועוד דהכא לא דיבר בלשון ארמי אלא בלשון הקודש והיה לו לכתוב ראש שור בפרק ג' דכלאים והרמב"ם פי' עדי שישימו הכפים בהוניהם כמו תורי זהב ותבניתו משולש על כן יקראו הזוית המתחדדת מכל תבנית ראש תור ע"כ אבל בפרק רבי עקיבא דף פ"ו פרש"י ראש שור וכן בסמ"ג ותימה הוא בעיני. (עיין במהרש"א): **בד"ה** ומעמידה כו' מצייר ציור זה א: **בד"ה** כמבוי כו' מצייר ציור זה ב: **בד"ה** עושה פס כו' מצייר ציור זה ג: **ע"ב** גמ' שעשויה ככבשן מצייר כזה ד: **רש"י** בד"ה פסי ביראות כעין ציור זה ה:

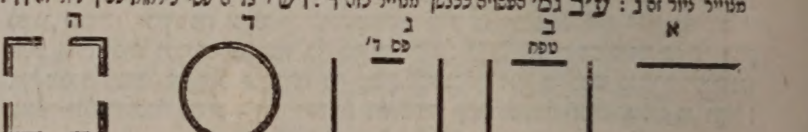

תוס' בד"ה מחילה היא כו' ותדע דכולהו מודו כו' נ"ב נ"ל כולהו תנאי דהכא וס"ק אע"פ דדרשו הכא דמחילה קרויה סכך מ"מ מודו לענין פסולת גורן ויקב דלא הוי כסכך אם כן ק"ו דמאי דדרשינן לעיל מיתורא דבסכת דלא מרבינן אלא מחיצות אבל לא לדמות כלל לסכך ודו"ק: (עיין במהרש"א): **בד"ה** העושה סוכתו כו' לקמן בפרק הישן במתני' דקתני כו' כצ"ל:

דף ח ע"א גמ' ה"מ בעיגולא דנפיק מגו ריבועא נ"ב כזה א:
שם רבועא דנפיק מגו עיגולא נ"ב כזה ב:
תוס' בד"ה כמה מרובע כו' והלא כשתחלק טבלא של ג' על ג' נ"ב כזה ג: **באד"ה** כשתבא לחלק' לרצועה של אמה על אמה כו' נ"ב פי' א"כ טבלא של ג' על ג' כשאתה מחלקה לרצועות יהיה ט' אמות ואע"פ שכולן חוט של י"ב מקיפו וכן מכל עגולה ד' על ד' כו' וק"ל: **באד"ה** טבל לסוכית בענין זה שתעשה נקודה כו' נ"ב כזה א: **באד"ה** ונמצא כל חוט ארוך ומאריך כו' נ"ב כזה ב: **באד"ה** ואם באת לחזור לחלק אותם נ"ב כזה ג: **באד"ה** ועתה הנצרף אלו שתי הרצועות כזה ד: **בד"ה** כל אמתא בריבוע כו' שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלק אותו שתי וערב כו' נ"ב כזה ה: **ע"ב תוס'** בד"ה ריבועא דנפיק מגו עיגולא כו' מה ענין זה אצל זה כו' נ"ב פי' דענין עיגולא דנפיק מגו ריבועא כו' איירי מכל הריבוע וריבוע דנפיק מגו עיגולא כו' איירי ממה שנשאר ודו"ק: **באד"ה** שאם תעשה ריבוע של י' על י' ותחלקנו כו' נ"ב כזה ו: **באד"ה** דהיינו ריבוע של חיצון כו' נ"ב פי' של כל הריבוע: **באד"ה** שנתמעט העיגול

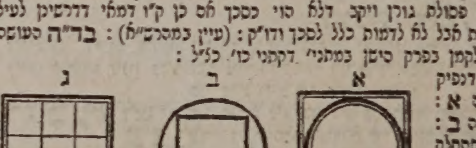

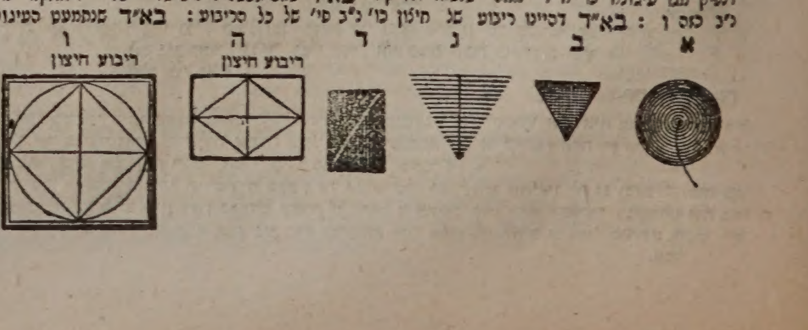

מהר"ם

וה"ה לחציצות בשרו דתלי בהקפדה: **באד"ה** בסופו וי"ל דאיצטריך לבית הסתרים וכו' פי' דאפי' בבית הסתרים שייכא חציצות דאע"ג דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים מ"מ ראוי לביאת מים בעינן ע"ש בפ"ק דקדושין: **ד"ה** ור"ש סבר יש אם למקרא וכו' עד ובפ' לולב הגזול וכו' ודרשי' בגמ' לולב אחד מדכתיב כפת חסר ו' וכו' ויש להקשות הא על כל פנים היכי דמכחשי סבר ר"ע דיש אם למקרא ודרשינן המקרא ולא המסורת וא"כ גבי לולב אחד למה ס"ל לר"ע דדרשינן המסורת אבל מצאתי בתוס' פ' כל שעה דף ל"ו ד"ה שני קרינן וז"ל והא דלגבי לולב כ"ע מודו דכפת כתיב ולא אמרינן כפות קרינן ויצטרך שני לולבים ליטול אור"י משום דהתם סמכינן אקרא פרי עץ הדר דלא משמע אלא חד לכך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת ע"ש: **באד"ה** ועוד אשכחן ר"ע דסבר יש אם למקרא וכו' פי' היכי דמכחשי כדלעיל: **ד"ה** בדורשין תחלות וכו' עד ואפ"ה דל תך לגופייהו וכו' ועוד קשה וכו' עד ואי משופע לא הוי ידעינן מומחה כצ"ל:

דף ז ע"א רש"י ד"ה ויעמידנו כנגד ראש תור ראש שורה במקצוע צפונית מערבית באלכסון וכו' עד ומחזי כארבע מחיצות כו'. מתוך משמעות לשון רש"י שכתב ומחזי כד' מחיצות וגם מתוך לשון התוס' שכתבו אע"ג דאכיוצא בזה אמר פ"ק אתי אוירא דהאי גיסא וכו' נ"ל לצייר הצורה באופן זה א ור"ל אם השתים מזרחית ודרומית אזי יעמיד אותו הטפח במקצוע צפונית מערבית ויהיה קצת נוטה לצד צפון וקצת נוטה לצד מערב ומחזי כאילו היה לו ג"כ דפנות לצפון ולמערב והיינו ד' מחיצות ואם השתים צפונית ומערבית כזה ב אזי יעמיד הטפח במקצוע מזרחית דרומית (כזה) וק"ל ובספר הח"ש ראיתי שצייר בענין אחר אבל לא יתיישב לפי ציורו לא פרש"י שכתב ומחזי כד' מחיצות ולא לשון התוס' שהקשו דלא אמרי' הבא אתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה ע"ש ודו"ק:

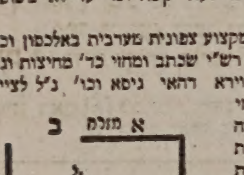

דף ח ע"א בגמ' ור"י מקום גברי לא קא חשיב ופרש"י בתוך הסוכה אלא סביבותיה וכו' עד והוצא לך אמה מזה ואמה מזה לכל צד ר"ל הא דקאמר ר"י אם יש בהיקפה כדי לישב כ"ד בני אדם כשרה אין פי' שיהא הסוכה כ"כ גדולה שיוכלו כ"ד בני אדם לישב בתוכה מבפנים אלא ר"ל פי' שיהא מקום היקף ושטח הסוכה כ"כ גדול שיוכלו כ"ד בני אדם לישב מבחוץ סביב לאותו היקף ונמצא שאותו היקף מבפנים כשתמדוד אותו מפני האיש ר"ל מלבד גופו היושב בצד דרום עד פני האיש היושב בצד צפון שכנגדו אינו אלא ו"א שמתחלה כשחשבת עם הגופים היה הרוחב ח"א ועתה כשתחשוב ותמדוד לבד הגופים אין כאן כ"א ו' אמות כי כל גוף גברא אמה בעוביה כמו ברחבו וברחבו ג"כ באמה יתיב וא"כ חסר מן המדה אמה מגוף האיש היושב בדרום ואמה מגוף האיש היושב כנגדו בצפון ולא תמדוד כי אם השטח שביניהם מזה לזה: **בתוס'** ד"ה כמה מרובע וכו' עד דאמר טבלא עגולה של ד' על ד"א וכו' ר"ל דאמר טבלא עגולה של ד' על ד' שחוט של י"ב מקיפתה לפי חשבון דכל שיש בהיקפו י"ב יש בו רוחב ד' וטבלא של ג' על ג' מרובעים ג"כ חוט של י"ב מקיפה וכו' בשביל שחוט המקיפין מדתו שוה נאמר ג"כ שהטבלא עגולה של ד' על ד' לא תחזיק יותר מהטבלא המרובע שהיא ג' על ג': **באד"ה** ואח"כ תחתוך החוטין מן הנקודה וכו' כזה א ואח"כ שיחתכם יתפשטו כל החוטין ימין ושמאל כנה החוט הארוך הוא החוט העליון והב' הקצר קצת ממנו הוא השני: **ד"ה** כל אמתא בריבוע וכו' עד שאם תעשה רבוע י' על י' וכו' כזה ב: **ע"ב ד"ה** רבועא דנפיק מגו עגולא פלגא וכו' עד ודבר תימה הוא זה מה ענין זה אצל זה ר"ל דעיגולא מגו רבועא הוי פירושו דהעיגול מתמעט רבע מכל הריבוע וריבוע דנפיק מגו עיגולא פלגא הוי פירושו דמתמעט פלגא ממה שנשאר: **באד"ה** והוא אמת לענין המקום כו' והם טעו בזה שהוו סבורים דחוט המקיף ומקום המחזיק חדא מלתא הוא: **באד"ה** תדע שאם תעשה ריבוע וכו' כזה (הציור בח"ש אות ו') א"כ העיגול יתר על הריבוע הפנימי חציו של פנימי דהיינו ריבוע של חיצון כצ"ל:

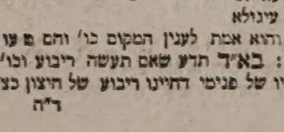

ד"ה

לעיל בד"ה כל אמתא ברבוע כו' אלא דהכא לא נחתי אלא לאוכוחי דרבוע דנפיק מגו עגולה דאינו פלגא של חיצון ולפי ליורס בעיגול לא תצטרך להעמיד רבוע פנימי לפי אלכסונים של רבועים דבכל גוונא שיעמוד בתוך העיגול ויגיעו ארבע זויותיו עד העיגול ה"ל רבוע פנימי פ' על ה' ודו"ק: **בד"ה** ותהוי חלוצה כו' והא דלא משני התם במנחות כו' פטורה לגמרי כו' עכ"ל אפירכא דמשמעתין נמי דלא משני פטורה במזוזה מדאורייתא ל"ל הכא דפטורה לגמרי משמע והתוס' כתבו כן אההיא דמנחות משום דעיקר קושייתם ליש דמחלקין בין בית לגינה לא יפול אלא אההיא דמנחות :

דף ט בד"ה מנין לנוי סוכה כו' ור"ת מפרש דעצים של כדי הכשר סוכה כו' עכ"ל הרא"ש כתב לפר"ת האי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות שרו ודלא כהרמב"ם כו' עכ"ל והתימה ממנו דבהדיא כתבו התוס' בפרק המביא לפר"ת דעצים כדי הכשר סוכה היינו ב' דפנות ושלישית טפח כו' והיינו כדברי הרמב"ם : **בד"ה** ההוא מבעי ליה למעוטי גזולה כו' ועוד דבפרק מרובה דריש רבא בהדיא דיאוש לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול כו' עכ"ל דבריהם [א] תמוהים דמלתא דרבא ודאי אינו מוכרח דהא רבה פליג התם ואית ליה דיאוש קני ומוקי קרבנו ולא הגזול בגזל קרבנו דחבריה אבל ה"ל לאתויי מלתא דעולא גופיה דדריש בהדיא התם דיאוש לא קני דגזול דומיא דפסח וכ"ה בתוס' ר"פ לולב הגזול ועיין עוד שם : **בפרש"י** בד"ה ב"ש פוסלין כו' כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג ל' יום כו' עכ"ל בפרק קמא דפסחים יליף לה מקרא דשואלין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום ואפשר דילפינן הלכות חג מפסח בשום דרשא ואינו דומה דב"ה הכא לית להו הא דשואלין דבהא לא פליגי אב"ש ומכאן תשובה לב"י בא"ח ריש הלכות פסח שהבין הא דשואלין ל' יום קודם היינו דוקא בפסח ולא בחג : **ע"ב** תוס' בד"ה הא קא מצטרף כו' וכה"ג הוי מצי לאשכוחי שתיהן פסולות כו' אלא דמשכח לה שפיר כו' עכ"ל הא ודאי אם נפרש דמצטרף סכך פסול אפילו בתחתונה ללתה מרובה עפי מצינן לאשכוחי שתיהן פסולות אפילו בתחתונה ללתה מרובה אלא דבעי לומר אף לפי שיטתם לפי גירסא זו ה"מ לאשכוחי שתיהן פסולות בכה"ג ולאפוקי לגירסת ר"ת דאפילו בכה"ג לא מצינן לאשכוחי שתיהן פסולות : **בא"ד** ור"ת מפרש כו' סבר כמאן דליתיה כו' ועוד דמהאי טעמא המ"ל שתיהן כשירות אילטריך ליה כו' עכ"ל לפי לשון רש"י דסבר כמאן דליתיה כו' לכאורה אין זה דומה דבחמתו מרובה סבר כמאן דליתיה דלאו סכך הוא אבל בההיא דשתיהן כשירות דעליונה ללתה מרובה וסכך מקרי אמאי לא תפסל למעלה מכ' גם התחתונה ועוד דע"כ הוא צריך להוות סככה דלמעלה מכ' כיון דהתחתונה חמתה מרובה וסכך דידה כמאן דליתיה ומהיכא תיתי לן למגזר בדקיימו תרווייהו בתוך כ' משום הך דקיימא עליונה למעלה מכ' דאטו נפסול כל סוכה אפילו בתוך כ' מהאי טעמא דשמא יכשר נמי למעלה מכ' ונראה לפרש דבריהם לפי שיטתם דלעיל דההיא דתחתונה כשרה ועליונה פסולה מיירי בשאין התחתונה ללתה מרובה אלא בצירוף סכך עליונה וא"כ ע"כ לית לן לפרושי הך גזירה כפרש"י דמדחזי לעליון דחמתה מרובה סבר כמאן דליתיה דמי דהא ע"כ צריך להוות סככה כיון דהתחתונה נמי ללתה אינו מרובה אלא בצירוף סכך עליונה אלא דע"כ אית לן לפרושי הך גזירה הכי דנגזור למפסל התחתונה בשאין ללתה מרובה אלא ע"י צירוף סכך עליונה משום דזמנין דקיימא עליונה למעלה מכ' ולא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר דיסבור כיון דמקלתן בתוך כ' יצטרף לו אף מה שלמעלה מכ' להכשירו וא"כ מהאי טעמא גבי שתיהן כשירות נמי איכא למימר הכי דאם נכשיר בדקיימו תרווייהו בתוך כ' גם התחתונה ע"י צירוף סכך העליונה זמנין דקיימא עליונה למעלה מעשרים ולא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר דיסבור כיון דמקלתו תוך כ' יצטרף לו אף למעלה מכ' והדברים ברורים למבין : **בא"ד** וגריס ר"ת התחתונה כו' מ"ד ליצטרף סכך פסול כו' קמ"ל דכה"ג לא חשיב סכך פסול כו' עכ"ל ומשמע ליה אפילו בשאין לל תחתונה מרובה אלא מחמת הפסול דאי דבלאו סכך הפסול ללתה מרובה א"כ מאי למימרא וכמ"ש התוס' לעיל אמתני' דהכא וק"ל : **בד"ה** בסכת ואפילו למ"ד יש אם למקרא מודה כו' עכ"ל מה שיש לדקדק אדבריהם עיין לעיל : **בפרש"י** בד"ה מאי למימרא למה כו' ש"מ מהכא כו' ואומר רבי דזהו השיעור כשהקנים ואויר שביניהן בשוה כדאמרינן כוזא מלעיל כו' עכ"ל מהאי טעמא דכוזא מלעיל כו' אדרבה פסלינן סוכה דשוה סככה ואוירה מלמעלה לפ"ה בפרק הישן והיינו משום כיון דסככה ואוירה שוה מלמעלה הרי לפנינו למטה אוירה נראה יותר אבל סכך פסול וסכך כשר שלא נראה לפנינו למטה איזה מהם יותר אדרבה אית לן למימר בסכך פסול שסיכך בתחלה לא סיכך אלא המועט שהרי אוירה נראה יותר למטה וא"כ כי סיכך בתר הכי בסכך כשר כל אותו האויר שהיה נראה למטה סיכך והרי סכך הרוב והיינו מתני' דמקרה סוכתו בשפודין כו' דמכשרינן בשיש ריוח כמותן לפ"ה לקמן דלא מוקמינן ליה במעדיף אלא לרב הונא בריה דרב יהושע אבל לרב פפא ניחא בלאו הכי ומיהו מלתא דרב פפא גופה דמכשיר בפרוץ כעומד קשה לפ"ה לקמן בפ' הישן כמ"ש התוס' שם וע"ש ברא"ש שכתב ייסוב לזה ודברי מהרש"ל בזה אינם מובנים ואין להאריך ושוב בא לידי פרש"י ישן כתוב על קלף וראיתי שכל זה מן וש"מ מהכא כו' עד כל לשון חבטה שבתלמוד כו' אינו מפרש"י אלא שהוא גליון וק"ל :

דף י בד"ה וקיימא עליונה בתוך כ' לגגה של תחתונה כו' עכ"ל לאו דוקא נקט הכי דדקיימא נמי עליונה בתוך כ' לארץ נמי הוי דינא הכי כפרש"י לעיל אלא לרבותא נקט הכי דאפילו בכה"ג העליונה כשרה וק"ל : **תוס'** בד"ה פירס עליה סדין כו' אבל אם יש ללתה מרובה מחמתה כשרה ואין הסדין פוסלתה והיינו כמו שפרש"י לעיל כו' עכ"ל נראה מדבריהם דאף בשלל הפסול נמי מרובה מחמתה דומיא דסדין כשרה כיון דלל הכשר נמי מרובה מחמתה והיינו טעמא כדפי' לעיל דכי שקלת ליה לפסול אכתי ללתה מרובה אבל לפ"ז קשה מאי קא קשיא להו לעיל מהא דקפרכינן הא קא מצטרף סכך פסול כו' והא דלא משני כגון דבלאו פסול ללתה מרובה כו' עכ"ל הא ליכא לאוקמי הכי דא"כ אף בלל האילן נמי מרובה תכשר כמו בסדין דהכא יש לחלק דלעיל באילן דקדם לסכך כשר כיון דקדם האילן שהוא סכך הפסול ולל מרובה לא מהני בתר הכי לל סוכה אף בשללתה נמי מרובה אבל הכא דקדמה סוכה לסדין כיון דסככה כהלכתה שללתה מרובה שוב אין נפסלת ע"י סדין וכן חילק הר"ן לפר"ת בענין זה ע"ש : **אהובי אחי** בדבריך עיינתי והנה תלית דבריך באילן שתחתיו סוכה שבאו לפוסלה מבסוכת השבו היפוק ליה משום פסול מחובר ובזה ראית לדחות פריב"א ואם כדבריך הוא למה לא הביאו התוס' זאת הראיה לדבריהם דכשהסוכה ללתה מרובה מחמתה לא הפסול משום צירוף סכך פסול דאל"כ ל"ל בשמעתין טעמא דבסוכת השבו בסוכה שתחת האילן עד שהוצרכו להביא ראיה מההיא דהמקרה סוכתו בשפודין כו' ומההיא דר"פ בהוצין יורדין לתוך כ' כו' אבל כיון דמתני' מיירי באילן שללתו מרובה דומיא דבית ואימעיט נמי מבסוכת השבו נקטו ליה הכי בהך ברייתא אגב סוכה שתחת סוכה מהגיין ומיהו אית בהו נמי פסול אחר והשתא אין כאן מקום לדחות פריב"א אמנם במה שבאת לחלק לשיטת התוס' דהיכא שהסדין בתוך י' לשמואל דליכא כאן אלא פסול סדין כשהלל הכשר מרובה לא יפסל אף כשהלל הפסול גם הוא מרובה משא"כ באילן דמשום פסול בסוכת השבו נגעו בה למעלה מי' וכיון שלל האילן מרובה אף בשלל הסוכה גם כן מרובה פסולה אמת הן הן הדברים ראוים הן ליכתב לפי הדין אבל אינן עולין יפה לפי הסוגיא לחלק בזה ולתרץ קושייתי דהכתי איכא למימר דאטו הא דהעושה סוכתו תחת האילן ובית דוקא בלמעלה מי' איירי לשמואל דהא סתמא קתני פסולי דאילן ובית והני אמוראי לא פליגי אלא כמה יהא בין סוכה לסוכה ולא קאמרינן נמי וכמה יהא בין אילן ובית לסוכה משום דבהני בכל גוונא קתני פסולי דידהו דבפחות מי' נמי פסול באילן משום מחובר וכן בבית בלאו פסול [סוכה תחת סוכה] וא"כ הדרא קושייתי לדוכתיה דלא ה"מ לשנויי לעיל דמיירי בללתה מרובה דא"כ אף כשלל האילן מרובה נמי תכשר היכא דאין האילן למעלה מי' כמו בסדין דהכא אבל סברא זו שכתבתי לתרץ קושייתי וכמ"ש הר"ן היא מפורשת ממשמעות המשנה דהעושה סוכתו תחת האילן משמע שהאילן קדם ופירס עליה סדין משמע שהסוכה קדמה ואין זה (אסור) [חסר] מדבריהם ולא כתבו כמו שפירשתי לעיל אלא בהא דאין מצטרף סכך פסול בשהכשר ללתה מרובה ומיהו אינן דומין לגמרי דלעיל אין מצטרף אלא כשאין לל הפסול מרובה כיון שהפסול קדם אבל הכא אף בשהלל הפסול מרובה אין מצטרף כיון שהכשר קדם ואל יקשה לך לפי סברתי ג"כ הרי כתב הטור דל"ש אם האילן קדם או הסכך קדם וכמ"ש גם הר"ן בשמו התוס' אזיל בכל האי ענינא לדעת ר"ת בשמעתין ועיין בב"י סימן תרכ"ט שכתב ויש לתמוה על רבינו שפסק כפר"ת דהא דפסלינן פרס עליה סדין כו' ובסי' תרכ"ו כתב ל"ש אם האילן קדם כו' עכ"ל דברים אלו מסכימים ממש לדברי אבל לדבריך אין כאן מקום תמיה ולא ה"ל להשמיט א' מהפוסקים מלהזכיר לפלוגי בסוכה שתחת אילן ובית דיש חילוק בין אם האילן למעלה מי' או לא וז"ל הטור ואם האילן ללתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף אם הסוכה ללתה מרובה עכ"ל הרי לך שלא חילק ובכל ענין פסול וק"ל : **ע"ב** בד"ה עד כו' והיכא דמקלע שבת במוצאי יו"ט של חג נוהגין כו' עכ"ל ר"ל לפי שיטתם דלית לן למימר מגו דאתקצאי מחמת יום שעבר לית לן למיסר נמי הכא דאי איתרמי ליה סעודתא בין השמשות כו' לא שייך הכא ועיין בתוס' פרק המביא וק"ל : **גמ'** הכ"מ מדקתני סיפא הא למה זה דומה לעומד בבית כו' ובית ודאי אע"פ שאינו גבוה י' כיון דקביע כו' ומיהו שפיר קאמר הכ"מ כיון דקאמר הא למה זה דומה כו' לבית שהם קמדמי ליה שהוא גבוה י' דלכמה מילי לא חשיב בית אלא בגבוה י' אבל להך מלתא דהכא ודאי בבית אע"פ שאינו גבוה י' דלאו בבית תליא מלתא דהכא אלא באהלא וכיון דקביע אהלא הוא דלא גרע מקינופת ודו"ק :

דף יא תוס' בד"ה אי קביעי להוי כו' מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהין י' ובשניהם אית ביה חדא לריעותא כו' עכ"ל אין דבריהם מובנים במה שאמרו ובשניהם אית ביה חדא לריעותא דאדרבה מהאי טעמא לית לן למפסל נקליטין באינן גבוהין י' דהא אית ביה תרתי [לטיבותא] ועוד כילה מאן דכר שמיה וראיתי בגמרא מאבא מורי ז"ל שהגיה בכאן להקדים המאוחר ולאחר המוקדם ונקליטין במקום כילה וכצ"ל אי קביעי להוי כקינופת אע"פ שזו יש לה גג וזו אין לה גג ובשניהן אית ביה חדא לריעותא דנקליטין אין לה גג וגבוה י' ובקינופת יש לה גג ואינה גבוה י' מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהים י' עכ"ל ובזה יבואו דבריהם על נכון בלי גמגום וק"ל : **ע"ב** בד"ה דשלפינהו שלופי ק"ק דהא מפרש טעמא כו' וי"ל אסמכתא כו' עכ"ל קצת נראה דלא הוי גרסי בגמרא דשלפינהו שלופי דלא מינכרא עשייה דידהו, דהשתא ודאי שפיר קאמר טעמא משום תעשה כו' וק"ל :

קרני ראם [א] נ"ב נראה שהתוס' כאן ל"ש להו לחלק בין היכא שקדם הקנין אלא ס"ל מדמעט מקרבנו ולא הגזול מטעם דיאוש לא קני. ש"מ דמה"ב מדרבנן ודייקא מרבא ומרבה ג"כ וכ"מ סוף דבריהם ואע"ג דתל עליו הקדש מחמת שינוי השם עי"ש ואין כאן תמהון :

מהר"ם

דף ט ע"א בתוס' ד"ה ואם עשאה לשם חג וכו' עד ואפי' לא נפקא מינה אלא לב"ש וכו' אלא היכא דפליגי וכו' ולא נ"מ מידי בפלוגתא אליבא דב"ה משמע דהכא נפקא מינה נ"כ אליבא דב"ה וברישׁ דבריהם אמרו ואפי' לא נ"מ אלא לב"ש וכו' ונראה דבריהם כסותרים אלא שר"ל דבהאי שעשאה לשם חג לא נפקא בדין זה אלא לב"ש אבל מ"מ יש נפקותא בזה שמפרש סברת ב"ש דמינה שמעינן סברת ב"ה דמכלל דבית הלל אפי' לא עשאה לשם חג מכשרי : **ד"ה** מנין לעצי סוכה וכו' עד ואפ"ה משמע התם בסוף שמעתין דלא אסירי אלא מטעם מוקצה וכו' התוס' דהכא ס"ל דמדנקיט לישנא דמוקצה עצי סוכה דקאמר אתקצאי לז' ס"ל לגמ' דלא אסירי אלא מטעם מוקצה ועיין בתוס' פ"ב דשבת דף כ"ב דלא מפרשי שם הכי במסקנא : **בא"ד** והא דפריך בביצה ומי מהני בה תנאה כו' ומייתי האי דרשא דהכא דחג לה' ומה פריך הא אמרי' דאינו אסור מדאורייתא אלא בשעודה קיימת ושם איירי כשנפלה תיינו משום דכיון דאסירא מדאורייתא בעודה קיימת אפי' כשנפלה אסורה מטעם מוקצה ומטעם מוקצה פריך המקשה שתהא אסורה אפי' כשנפלה ולא יהא מועיל בה תנאי והיינו דקאמרי בתר הכי ואע"ג דמעיקרא ידע ה"ס ר"ל דהמקשה לעיל גופיה לא פריך שלא יועיל ביה תנאי כשנפלה אלא מטעם מוקצה וא"כ ל"ק מידי מנוי סוכה כו' : **בא"ד** ור"ת פי' דעצים של כדי הכשר וכו' עיין בפ' במה מדליקין דף כ"ב ושם תמצא מבואר סברת המקשן והתרצן לפי שיטת ר"ת :

דף י ע"א בתוס' ד"ה אמר רב הונא טפח וכו' הכא לא שייך ר"ל דהא דאמרי' לקמן חבוט רמי היינו דוקא בקנה עולה וקנה יורד אבל בסכך שלם לא שייך לומר חבוט רמי וק"ל :

ע"ב ד"ה עד מוצאי יו"ט האחרון וכו' עד דאפי' רב אסי דאסר ביצה וכו' כוונתם להכריח דלא אמרי' מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר וליכא למ"ד כלל דלימא הכי דא"כ למ"ד דס"ל דאמרי' מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר א"כ למה ליה לדחוקי לרב אסי ולומר דאוסר הביצה מטעם דמספקא ליה אם קדושה אחת הן או לא נימא דאסורה מטעם מיגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת שמא עדיין יום שעבר הוא איתקצאי לכולי יומא דשני אלא ודאי ליכא למ"ד דאמרי' מיגו מחמת יום שעבר ומאן דאסר אתרוג בשמיני היינו טעמא משום דגזר אתרוג אטו סוכה : **בא"ד** ומיהו אין ראיה מרב אסי וכו' ר"ל משום דרב אסי פליג התם על המ"ד דאסר אתרוג בשמיני ולא ס"ל דאסור מטעם מיגו דאיתקצאי ולכך דחיק נמי בביצה ואמר דהביצה אסורה בשני מטעם דמספקא ליה אי קדושה אחת הן או לאו אבל איתו מ"ד דס"ל לאסור אתרוג אף בשמיני לעולם אימא לך דמטעם מיגו דאיתקצאי אסר ליה וס"ל דאמרי' מיגו מחמת יום שעבר :

דף יא ע"א בתוס' ד"ה אי קביעי להוי כקינופות וכו' דברי התוס' בדבור זה הן מגומגמים וסורח ליישבן כפשוטן וראיתי מי שהגיה בלשון זה אע"פ שזה יש לה גג וזה אין לה גג ובשניהם אית ביה חדא לריעותא דהנקליטין אין לה גג וגבוהה עשרה ובקינופות יש לה גג ואין גבוה עשרה מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהים עשרה ולגירסא זו מיושב קצת דהא דקאמרי דבשניהם אית ביה חדא לריעותא הכל לשון קושית התוס' הוא דמקשי מה פריך המקשה אי קביעי להוי כקינופות הא הוי ודאי כקינופות דבכל חדא אית ביה חדא לריעותא וכו' ומ"מ לא חשיב גג וכו' תירוצא דתוס' היא אבל

חכמת שלמה

ריבוע של ריבוע החיצון וריבוע פנימי נתמעט מריבוע החיצון פלגא וריבוע ופלגא קיימי אריבוע חיצון כנ"ל ושם ליור זה שנית* : **בא"ד** וכחיצון לא משכחת אלא מ"ט כו' כנ"ל וכ"ב פי' בחיצון כולו :

דף ט ע"א רש"י בד"ה אלמא ל"ג כו' נ"פ פי' אלמא טוויה לשמה כו' ודו"ק : **ע"ב רש"י** בד"ה מאי למימרא כו' כוזא מלעיל ואיסתרא מלרע נ"ב פירוש דאיסתרא הוא סלע וגדול מזוזא כך פירש רש"י והתוס' פירשו להפך לקמן בדף כ"ב . (עיין במהרש"א) : **תוס'** בד"ה הא קא מצטרף כו' מכשרינן לקמן בשיש ריוח ביניהן כו' נ"ב מתני' היא לקמן ואינו קשה לפירוש רש"י כי לקמן משני תלמודא דאיירי שיש אויר יותר מסכך פסול ע"ש :

דף י ע"א רש"י ד"ה וקיימא עליונה כו' דעליונה פשיטא כו' הד"א : **תוס'** בד"ה פירס כו' בפ' הישן ברבי יוחנן בר אילעאי כו' כנ"ל : **ע"ב תוס'** בד"ה עד מוצאי יו"ט כו' ומיהו אין ראיה מרב אסי כו' נ"ב נ"ל דעיקר דיוקא מרב אסי דכל אידך ראיות נוכל לומר אמת דלא ס"ל דאמרינן מיגו כה"ג אבל לעולם מאן דאוסר אתרוג בשמיני אית ליה מיגו כפ"ה אבל מאחר דדחק התלמוד לפי ר"א דמספקא ליה בדין אם קדושה אחת . או לא אמאי לא משני דאית ליה מיגו כהאי מאן דאמר אלא ש"מ דליכא מאן דאמר בעולם דלית ליה מיגו ודו"ק : **בד"ה** ובלבד כו' שרי אפילו כיש לה גג כו' נכתב בצידו פירוש ואינו גבוה עשרה :

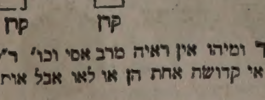

דף יא ע"א רש"י בד"ה הטיל לשני קרנות כו' וכפף הראשין עד שהגיעו זה לזה נ"ב כזה* : **ע"ב** רש"י בד"ה ואי בעית אימא כו' דכ"ע ילפי לולב כו' כנ"ל :

בד"ה והכא במילף לולב מסוכה קמיפלגי והא דאפלגו בעבר וליקטן כו' עכ"ל למאי דסברו מעיקרא דפליגי אי אמרינן דלקיטתן זו היא עשייתן נמי ל"ל כן אלא דסמכו דבריהם אמסקנא דפליגי בע"א ודו"ק : **בד"ה** מקיש סוכה לחגיגה הכא מייתי קרא דחג הסוכות תעשה לך ולעיל דאסרינן עלי סוכה כו' עכ"ל אע"ג דמקרא דחג הסוכות תעשה לך נמי דרשינן מיניה לעיל לב"ש דבעינן סוכה לשם חג ולב"ה לעושין סוכה בחש"מ מ"מ היקשא דמה חגיגה כו' לא דרשינן לעיל מהאי קרא וק"ל :

דף יב בפרש"י בד"ה אמר לך רבי יוחנן כו' וגבי חוטט בגדים כו' אבל נענע כשר דהא אסיק כו' עכ"ל הוכרח לפרש לדברי המתרץ דנענע כשר בחוטט בגדים ולא ניחא ליה לפרש דסברת המקשן קיימא דאית ביה נמי גזירת אוצר אלא דר"י מפרש לה משום תעשה ולא מן העשוי דליסנא דאינה סוכה משמע דאורייתא כדמסיק דא"כ אכתי תקשי לתנא דמתני' אמאי לא קתני בהדיא דחוטט בגדים נמי משום גזירת אוצר כדקתני בהך דהכא מיהו בהך דהכא לא תקשי ליה אמאי לא קתני בה נמי משום תעשה ולא מן העשוי כדקתני בהך דחוטט בגדים דאיכא למימר דלרבותא נקט בהך דהכא דאית ביה נמי משום גזירת אוצר משא"כ בהך דחוטט בגדים דלית בה אלא משום תעשה ולא מן העשוי ודו"ק : **ע"ב** תוס' בד"ה באניצי פשתן כו' לכן נראה דאניצי פשתן ודאי לאו טווי הוא כו' וה"ה כשאין טווי מדרבנן כדקאמר רשב"א חוץ מפשתן כו' עכ"ל יש לדקדק כיון דהוה ניחא ליה לפירוש הערוך דאניצי טווי הוא דרשב"א נמי מלי איירי בטווי כמו שפי' ר"ת א"כ אף לפי דרכם דאניצי דהכא באינו טווי כמו שהוכיחו מתוך שמעתין מ"מ אניצי דר' יהודה ע"כ כפי' הערוך בטווי אמאי לא נימא דרשב"א בטווי קמיירי וי"ל כיון דאסכתן הכא באניצי דאינו טווי דאין מסככין בו מדרבנן לשיטתם ניחא נמי לפרש חוץ מפשתן דקאמר רשב"א כמשמעו אפילו אינו טווי אין מסככין בו מדרבנן וק"ל : **בא"ד** והא דלא קאמר רשב"א וסומכוס ור"מ כו' עכ"ל ולפר"ת ניחא דרשב"א בטווי קמיירי ואמרו ד"א לגבי סיכוך הוא ור"מ לא איירי כלל בסיכוך אלא בטומאת נגעים ולאו הא בהא תליא והא דקאמר כי האי תנא ואייתי מדר"א מטומאת נגעים קאמר דקאמר סומכוס מפני שמטמא בנגעים וק"ל : **בא"ד** דליכא למימר דחוץ מפשתן דקאמר רשב"א בבגד פשתן כו' דבההוא נמי ה"ק כל היוצא כו' חוץ מן היוצא מן הפשתן עכ"ל ר"ל דהשתא מלת פשתן כמשמעו נמי לגבי שלש על שלש והיוצא מן הפשתן הייתו בגד ול"ע דא"כ לגבי סיכוך נימא נמי הכי כל היוצא מן הפשתן דהיינו בגד וכרבנן וי"ל דמ"מ מדלא קאמר בהדיא חוץ מבגד פשתן או היוצא מן הפשתן משמע דבפשתן גופיה נמי איירי ולא ביוצא ממנו ולגבי סיכוך וכה"ג כתבו התוס' אמלתא אחריתא בפ' ב"מ בד"ה רשב"א ותנא דבי כו' ע"ש :

דף יג בד"ה משום דסכיתן באגמא כו' מ"מ מודה ליה לרבא כו' מכשירין עיזי דבאלא כו' עכ"ל דאוקימתא דאביי לא הוזכרה שם אע"ג דאוקימתא דרבא נמי לא הוזכרה שם אית לן למימר טפי דאביי מודה התם לרבא ולא דרבא מודה לאביי התם דכיון דאיכא למימר שנשתנה שמן קודם מ"ת לא ה"ל לאביי לאשתמוטי מלמימר התם דלא נשתנה שמייהו כדקאמר הכא ובפ' א"ט אבל דרבא ודאי נמי שייכא התם וק"ל : **בד"ה** וגרדומיו בכל שהוא כו' א"כ משום אזוב דמצורע איצטריך עכ"ל דהמשנה איכה שנויה אלא לגבי אזוב דפרה ולא ניחא להו דמשום אזוב דפסח מצרים איצטריך דלא שייך למימר גרדומי אזוב כשרין אפסח מצרים דמאי דהוה הוה וק"ל : **ע"ב** בד"ה ירקות שאמרו כו' כדאמרינן פ' לא יחפור כו' או שעלו מאליהן בחלון ממעטין עכ"ל ודוקא לגבי מיעוט חלון קאמרינן התם דעלו מאליהן שהוא מחובר ממעט דלגבי אהל למעלה בארובה אין חוצץ המחובר מפני שהרוח מנשבו כך תירצו שם בשם ר"ת ומיהו לענין תלוש שפיר מייתו הכא מהתם מדממעט בחלון חוצץ ה"ה נמי באהל דבתלוש ליכא לפלוגי בין מיעוט חלון בין חציצת אהל

וק"ל : **בד"ה** אם פסולת מרובה כו' כדמוכח בתר הכי דפריך אי הכי מ"ט דרבנן דמה שמניחין ע"ג כו' עכ"ל ואפילו למאי דמסיק שבססן דהוי שיטי מעשה דהיינו בידות אבל בראשי השיבולין לא נעשה בהן שיטי ממש ואע"ג דהך פירכא אי הכי מ"ט דרבנן נמי אידות קאי מ"מ מייתינן שפיר ראיה מיניה דהגאה ע"ג סוכה לא מקרי שיטי מעשה וק"ל :

דף יד ע"ב גמרא ל"א בשלמא לשמואל כו' אלא לרב בשלמא לר"מ כו' אלא לר"י כו' לכאורה נראה לפרש דלשמואל ניחא ליה לר' יהודה לאשמועינן דאין מצטרפין אפילו ביש בהן ארבעה לד"א מן הצד אבל הוא דחוק דכיון דאסור לסכך בהן כל הסוכה ה"ל כסכך פסול ואמאי אין מצטרפין לד"א כמו פחות מד' לר"מ דמצטרפין משום דאין ראוי לסכך בהן כולה דבהא ודאי לא פליגי ואינו דומה לפלוגי לר"י בין סכך פסול משום גזירת תקרה ובין שאר סכך פסול כדמוכח לקמן דאין לחלק בזה וע"כ נראה לפ' דלשמואל ניחא משום דאיכא למימר דנקט ר"י אין מצטרפין בשאין בהן ד' משום הודאתו לר"מ ביש בהן ד' דמצטרפין דאסור לסכך בהן כולה וניחא לדרכו דנקט מאי מצטרפין לר"י במקום אין מצטרפין דקאר"י וק"ל : **תוס'** בד"ה מצטרפין לד"א ולר"י אין מצטרפין דאפי' מכוסה כולה בהן כשרה עכ"ל הא ודאי דלמאי דקאמר לשמואל ניחא מצטרפין בד' נמי כן הוא דלר"י אין מצטרפין משום דמכוסה כולה כשרה אלא דכוונתם הכא ליישב ולומר דהאי ליסנא קמא לא הם למפרך לרב אליבא דר"י מאי אין מצטרפין כדפרכינן לליסנא בתרא משום דר"י ה"נ קאמר [לר"מ] אין מצטרפין משום דאפילו מכוסה כולה בהן כשרה ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה הסכן על לידיהן נסרים שיש בהן ד' כו' שהוא פחות מג' עכ"ל מהך ברייתא דמייתי סייעתא קתני נסר שהוא רחב ד' טפחים אע"פ שלא הכנים להוכה אלא ג' טפחים ורש"י דקדק לפרש בפלוגתייהו בפחות מג' משום דלהוי מהוקמא פלוגתייהו ככ"ע כמ"ש התוס' ומש"ה נקט שיש בהן ד' משום דר"י ונקט על לידן פחות מג' משום דר"מ וברייתא דקתני בה שהוא רחב ארבע ועל לידן הוא שלם אליבא דר"י מתנייא ודו"ק : **בד"ה** ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושלחנו גרסי' ול"ג אלא עכ"ל וכל"ל וכ"ה בספרים מדויקים : **גמ'** הב"ע דאנחה אפומא דמטללתא דעייל ג' [לגיו] ואפיק חד כו' ול"ל דמיירי בסוכה קטנה דאין שיעור ז' לסכך כשר לחוד דאי נשאר בכשר לגד דופן אמצעית שיעור סוכה ודאי דהסוכה כשרה וכן מצאתי בדברי בעל המאור אבל פרש"י מגומגם לפ"ז שפירש שאין שם דופן דלפקיה מיניה ע"י דופן עקומה דהא אין כאן דופן כו' עכ"ל דהא א"כ הוי שם דופן ונפקיה ע"י דופן עקומה הסוכה פסולה כיון דלא נשאר שם שיעור סוכה וק"ל :

ח"א דף יד ע"א למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר כו' שנאמר ויעתר יצחק וגו' עיין פרק הבע"י :

דף טו שם א"ה אימא סיפא ר"מ אומר נוטל כו' אבל אי הוה קאמר ר' יהודה לב"ש מפקפק ונוטל הוי ניחא ליה סיפא רמ"א כו' דאליבא דב"ה פליג ר"מ אר"י דר"י קאמר לב"ה או מפקפק או נוטל ור"מ קאמר לב"ה דוקא נוטל אבל השתא דב"ש נמי נוטל דוקא קאמר א"ה אימא סיפא רמ"א כו' וק"ל : **שם** ולרב יהודה אמר רב דאמר סככה בחלין זכרים כו' הכי מפרש רב בהדיא מתני' דלעיל דפליגי בנסרים שיש בהן ד' משום גזירת תקרה וה"ה דה"מ למפרך הכא בפשיטות אלא דניחא ליה למפרך ממימרא דרב במלתא דדינא ועוד דהך מימרא מוקדמת וליכא למימר דאליבא דר"י קאמר הכי דאי הוה פליגי בהכי לא הוה איצטריך ליה לאשמועינן האי דינא דודאי ר"מ ור"י הלכה כר"י מסתמא וק"ל : **תוס'** בד"ה פרוץ כעומד כו' ואין לומר דשמעתין אפי' כמ"ד א"א וקרי פרוץ כעומד מהלך על מהלך כשדומה לנו שהם שוים כו' משום דשמא שייר רובא עכ"ל ולפום ריהטא טפי ה"ל לאקשויי בפשיטות מאן דשרי אמאי שרי ושמא שייר רובא דליכא למימר דנחתי הכא להך סברא שפי' לקמן דאיכא שני לדדים להיתר משום דאימר עומד מרובה ואת"ל שוין כו' דא"כ

חכמת שלמה

דף יב ע"א רש"י בד"ה ותבילי זרדין כו' שעושה זרדין כו'. נ"ב פי' אותם העצבים שמצמיח נקראו זרדין : **בד"ה** אמר רב אשי מקשי אדר' יעקב. נ"ב לאו דוקא לר"י שאמר לעיל ולא ידענא אלא לר' יוחנן עצמו פריך וכלומר על דין ר"י שאמר ר' יעקב לעיל בשבילו דחדא מתני' משום גזירה וחדא משום לא תעשה ודו"ק : **בד"ה** וחוטט בגדים כו' מניחן לשם סכך מדרבנן כו' כצ"ל. וכן בדבור שאחר זה צ"ל לשם סכך : **ע"ב גמ'** אמר מר בנקיבות כו'. נמחק אמר מר : **רש"י** בד"ה סככה באניצי כו'. ופי' אניצי נמחק : **תוס'** בד"ה מ"ד כו' כדור ואימוס. נ"ב פי' דפוס לסנדל והוא עשוי משל עור ומלאו נמר לתוכו דומיא דכדור : **בד"ה** באניצי פשתן כו' ומייתי מתני' דנגעים כו'. נ"ב פי' דברי רבי מאיר דלעיל : **בא"ד** שפי' וערב דקאמר ר' מאיר בגמר שניכר כו' כצ"ל : **בא"ד** כמו ר"ש בן אלעזר קודם טוויה כו'. נ"ב פי' וא"כ טכל לומר כמו שר"י סובר מדאורייתא עד שיתלבנו אפ"ה אוסר מדרבנן קודם ליבון א"כ ה"ס נוכל לומר לעולם מה שאמר סומכוס סיככה בטווי פסולה מדרבנן קאמר ומדאורייתא עד שיתלבנו וא"כ ממילא לא יהיה דבר אחד ר"ש בן אלעזר עם סומכוס ודו"ק : **בא"ד** מדרבנן באניצי פשתן ולעולם אונץ דר' יהודה נמי כדפי' בערוך וצ"ע ועי"ל כו' כצ"ל : **בא"ד** דסומכוס סבר דסיככה כו' כצ"ל : **בא"ד** חוץ מן היוצא מן הפשתן. נ"ב פירוש ולעולם התם לשון פשתן לא איירי בבגד כלל ודו"ק :

דף יג ע"א גמ' ולא אזוב כוחלי. נ"ב פי' הרמב"ם בסוף נגעים יראה שהוא שם מקום או מדינה כמו אינך והערוך פי' שהוא אזוב שיש בו צבע כמו כחולן: **שם** והאי דקרי להו מרריתא. נ"ב נ"ל דקאי ארב חסדא ודו"ק : **רש"י** בד"ה ומדר' יוסי כו' למצוה מכלל כו' הד"א : **תוס'** בד"ה משום דסכיתן כו' מכשירין עיזי דבאלא לגבי מזבח כצ"ל. וכ"ב עיזי סלכנון לכנון מתרגמינן באלא רש"י : **ע"ב רש"י** בד"ה ופוסלין בסוכה כו' דאוכל דראוין לקבל טומאה הן כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה ירקות שאמרו חכמים כו' שמנו חכמים כו'. נ"ב על כל המשנה כו' : **בא"ד** כדאמרי' בפ' לא יחפור כו' כצ"ל : **בד"ה** אם פסולה כו' דאמרי' בפ' העור והרוטב כו' וכן בפ' לא יחפור כו' דאמר דקיק אינו ממעט בחלון כצ"ל. ונ"ב פי' חלת רקיק :

דף יד ע"א גמ' ור' יוסי מטמא נמחק. נ"ב בסיפא הינו : **רש"י** בד"ה בעתר כו' עתר פורק"א כו'. נ"ב בלשון אשכנז גאפי"ל : **בד"ה** מתלוקת כו' מהן ר"מ כו' הד"א : **ע"ב רש"י** בד"ה ומודי נ"ל ומודה : **ד"ה** דאנחיה. נ"ל דאנחה :

דף טו ע"א גמ' בטלה בהכי ומר סבר בהכי לא בטלה נמחק וכצ"ל מר סבר בטל תקרה לב"ש כשנוטל אחד מבינתים ולב"ה או מפקפק או נוטל אחת מבינתים ואמר ליה ר"מ בין לב"ש בין לב"ה אי נוטל א' מבינתים אין אי לא לא : **רש"י** בד"ה מעזיבה כו' ודומה לו במקרא בספר עזרא ויעזבו את ירושלים עד החומה מילאוה כו' כצ"ל ונמחק בספר עזרא : **בד"ה** או נוטל כו' דבהכי סגי כו' כצ"ל :

מהר"ם

אבל האמת שגם לפי גירסא זו קשיא דלמה להו להתוס' למינקט הקושיא בלשון אריכות זה היה די למבין במה שאמרו אע"ג דזה יש לה גג וזה אין לה גג כמנהגם בכל המקומות לקצר בלשונם לכן נראה שכוונת התוס' כאן הוא בדרך תדע וק"ל :

דף יב ע"ב בתוס' ד"ה אין מסככין וכו' עד אבל מדרבנן לא וא"כ לפי זה צ"ל דגמ' ס"ל דלישנא דאין מסככין שייך במידי דרבנן ולישנא דאינה סוכה שייך בדאורייתא ולאו מלישנא דאין מסככין דמשמע לכתחלה דייק לה : **בא"ד** וא"ת וכו' וי"ל דשאני התם דליכא למטעי לפ"ז צ"ל דלישנא דאין מסככין שייך בדרבנן ובדאורייתא ולישנא דאינה סוכה לא שייך כ"א בדאורייתא ולכך הכא דאיכא למטעי אי הוי דאורייתא לא ה"ל למתני לישנא דאין מסככין והוא"ל ותנא כן ודאי איירי בדרבנן דהיינו משום גזירת אוצר אבל התם גבי דבר המקבל טומאה ליכא למיטעי ולכך לא דקדק ותנא לישנא דאין מסככים אע"ג דהוי מדאורייתא : **בא"ד** ומהא דקתני מתני' ואם היו מותרות כשרות לא מצי למידק מידי ר"ל דא"ת לידוק מהא דאם איתא דמתני' איירי באיסור דאורייתא כגון שהניחם לייבש א"כ הא דקתני סיפא וכולן שהתירן כשרים מהא לא מצי למידק מידי וכו' : **ד"ה** באניצי פשתן וכו' עד וכי תימא באונץ לא פליגי. פי' והסיפא דקתני והאונץ של פשתן משיתלבנו ד"ת היא ולא פליגי כ"א בשתי וערב וכו' אבתי קשה מאחר דנראה וכו' כצ"ל : **בא"ד** כמאן כי האי תנא דתנן ומייתי מתני' דנגעים כו' פי' משמע דגמ' ס"ל דבין לר"מ ובין לר"י לא מטמא בנגעים כ"א טווי דוקא וא"כ ש"מ דאונץ של פשתן ר"ל פשתן טווי : **בא"ד** ומיהו בההיא שמעתתא גופיה פרש"י וכו' ור"ל דפליגי. פי' ומאי דאמר כמאן כי האי תנא לא מייתי ראיה כ"א מר' מאיר לחוד : **בא"ד** שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן ועוד תניא בסיפרי וכו' כצ"ל והיותר ראוי למחוק : **בא"ד** לכן נראה וכו' ר"ל דלעולם אונץ של פשתן דקתני התם גבי נגעים הוא מטווה של פשתן כמו שפי' הערוך אבל שאינו טווי אינו מטמא בנגעים אבל אניצי פשתן דהכא דשמעתין ודאי לאו טווי הוא. אמרו דבר אחד דקאמר וכו' ר"ל דכיון דקאמר ר"ש בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד משמע דאיכא מאן דפליג משום דלר' יהודה וכו' ולכך קאמר ר"ש בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד לאפוקי ר"י דלא ס"ל כסומכוס ואפילו אם ת"ל דפסיל ר' יהודה מדרבנן וכו' וא"כ לא פליג ר"י אסומכוס דהא איהו נמי ס"ל דפסול מדרבנן מ"מ לא הוי דבר אחד עם סומכוס דסומכוס ע"כ ס"ל דפסול מדאוריי': **בא"ד** ואע"ג דהא בהא תליא וכו' עד א"כ יפסול לסכך מדרבנן באניצי פשתן ר"ל אעפ"כ כיון דר"מ לא איירי בסיכוך לא אמר ר"ש וסומכוס ור"מ אמרו דבר אחד וזה הוא סיומא דמלתא והא דכתב בתר הכי ולעולם אונץ דר' יהודה וכו' אלעיל ארישא דתירוצו : **בא"ד** ועוד י"ל דרבנן דפליגי עליה דסומכוס וכו' ר"ל ולכך אמר ר"ש וסומכוס אמרו דבר אחד לאפוקי רבנן דפליגי עליה : **בא"ד** דליכא למימר דחוץ מפשתן דקאמר ר"ש בגד פשתן קאמר וכו' ר"ל דהואיל דכל היוצא מן העץ דקאמר ברישא חוזר גם על פשתן דסיפא ובחד דיבורא קאמר להו לכך קאמר לאו מלתא היא דבההוא נמי ה"ק חוץ היוצא מן הפשתן והוי כאילו אמר גבי פשתן יוצא בפני עצמו ועוד יש לפרש כוונת התוס' דה"ק דליכא למימר דחוץ מן הפשתן דקאמר רשב"א ע"כ בבגד פשתן קאמר משום דהא קאי נמי אשלש על שלש ודין דשלש על שלש אינו כ"א בבגד וא"כ ע"כ ס"ל דהא חוץ מן הפשתן הוי פירושו בגד פשתן לאו מלתא היא וכו' : **בא"ד** ה"ק כו' חוץ מן היוצא מן הפשתן וחוץ מן היוצא כולל בגד וכולל ג"כ פשתן ממש וגבי ג' על ג' ר"ל בגד של פשתן וגבי דין סיכוך ר"ל פשתן ממש דהיינו אניצים שאינו טווי וק"ל :

דף יג ע"א גמ' אמר אביי כל שנשתנה שמו וכו' בידוע שיש לו שם לווי וכו' הלשון אינו מדוקדק ור"ל כיון שנשתנה שמו קודם מתן תורה והתורה כתבה סתם אזוב ולא כתיב בשום מקום אותו אזוב שהיה לו שם לווי בידוע שהקפידה התורה למעט אותו אזוב שיש לו שם לווי אבל מרור היו קורים אותו קודם מ"ת מרור סתם ולא היה לו שום שם לווי ולכך לא מצינו לומר שהתורה מיעטו : **ע"ב בתוס'** ד"ה ירקות שאמרו וכו' עד ומה שהוזקק לפרש מדרבנן וכו' ר"ל ולא פי' דאין חוצצין מן התורה דלא חשיבי הפסק וחציצה כלל משום דלכי יבשי פרכי ונפלי ולכך אפי' בעודן לחין כמאן דליתנהו דמי דאי חשיבי אוהל מדאורייתא לענין הבאה ה"ה לענין חציצה עד אבל לא שייך למתלי טעמא בהכי ר"ל דדלמא ה"נ מביאין הטומאה אבל לא חוצצין משום דהוי דבר המקבל טומאה : **בסה"ד** או שעלו מאליהן בחלון ממעטין ואע"ג שעלו מאליהן היינו מחובר ולעיל מזה בסמוך כתבו התוס' דמחוברים לא מביאים ולא חוצצין שם בפ' לא יחפור הקשו זה בתוס' ותירץ ר"ת דדוקא לענין דאין נעשין אוהל לחוץ בפני הטומאה על מה שתחתיהן או שעליהן או להביא הטומאה משום שהרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד והוי דומיא דעוף הפורח שאינו לא חוצץ ולא מביא אבל לענין למעט בחלון ממעט אפי' מחובר כן משמע שם בתוס' ע"ש :

דף יד ע"א בגמ' ואפי' פחות מג' הא קנים בעלמא נינהו וכו' עד ומר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום לא גזרינן וכו' וי"ל מה ס"ד דמקשה ואפי' פחות מג' דמהיכי תיתי לומר דאיירי אפילו בפחות מג' ועוד יש לדקדק בדברי שמואל פרש"י דנחלקו אי חייש למיעוטא דמסככים בנסרים שאין בהן ארבע וא"כ במסקנא דמסיק רב פפא דמג' ועד ד' פליגי למה לו למינקט סברא אחרת דפליגי מר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום וכו' למה ליה למהדר מסברא קמייתא דאמרי' דפליגי בחייש למיעוטא ונ"ל דהא בהא תליא דלעיל היה סבר דפליגי באי חיישי' למיעוטא דמסככים בנסרים שאין בהם ד' וזאת המחלוקת שייך ג"כ אפי' בנסרים שיש בהן פחות מג' דבהו נמי יש מיעוט העושין מהן תקרה ולכך פריך ואפי' בפחות מג' קנין בעלמא נינהו ומסיק רב פפא דמג' עד ד' פליגי אבל בפחות מג' ד"ה כשרה ולא פליגי בחיישינן למיעוט אלא מר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום וכו' ומר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד גזרינן : **ע"ב בגמ'** בשלמא לשמואל דאמר כשאין בהן ד' מחלוקת וכו' מאי מצטרפין לד' פי' דאע"ג דאית ליה לר"מ דאסור לסכך בנסרים אף פחותים מד' מ"מ לא פסלי הסוכה אלא אם כן הוו ד' טפחיים במקום אחד כדין כל סכך פסול שאינו פוסל כ"א בד' : **שם** לישנא אחרינא וכו' אלא לרב בשלמא לר"מ וכו' אלא לר' יהודה וכו' מאי אין מצטרפין וכו' אידי דקאמר ר"מ מצטרפין א"ר יהודה אין מצטרפין כנ"ל להגיה ופי' מאי אין מצטרפין הלא לר"י לא שייך שום צירוף כיון דאפי' ברחבין ד' ס"ל דמותר לסכך בהן אבל לשמואל דלא פליגי אלא בשאינן רחבין ד' אבל ברחבין ד' אסור לסכך בהם אפי' לר' [יהודה] שייך שפיר צירוף לר"י כגון ברחבין ד' ולד' אמות מן הצד והשתא בברייתא זו איירי ברחבים ד' דאסור לסכך לכ"ע ופליגי בפלוגתא אחרינא אי מצטרפין ולר"מ מצטרפין מן הצד לד' אמות דלר' יהודה אין מצטרפין אבל באמצע דשיעורו בד' טפחים לד"ה פסולה הסוכה ודו"ק : **בתוס'** ד"ה ומודה ר"מ וכו' עד ועוד משום דעיקר ומודה אאין בהן ד' דאפליגו בה קאי. לכאורה פי' התוס' כך הוא דלא שייך לומר ומודה אלא במאי דפליגי וביש בהן ד' לא פליגי ולכך עיקר ומודה קאי אאין בהן ד' דפליגי בה אבל קשה לא לימא לישנא דמודים לאשמעינן רבותא דאפי' ביש בהן ד' ויש בין נסר לנסר כמלא נסר דכשרה ונראה דמה שאמר ועוד משום דעיקר ומודה וכו' לא אתיבת ומודה להוד קאמר אלא אמה שאמר ומודה שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר וכו' דזה עיקרו קאי אאין בהם ד' ואין כל הסוכה כשרה אלא כשיש דוקא בין נסר לנסר כמלא נסר כמו שמבאר והולך בתר הכי ודוקא נקט בין נסר לנסר וכו' ודו"ק : **בא"ד** היכא דמקום הפסל מרובה צ"ל מקום הפסול : **בא"ד** ואי משום להכשיר שאר הפסולין שבין נסר לנסר הוו להו כבאמצע וכו' ר"ל ואינן מתכשרין כיון דבאמצע וביניהם יש נסר רחב ד' שהוא סכך פסול וסכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים :

פרוץ

מאן דאסר נמי שפיר קאמר משום גדור רובא דהשתא אסור בשוין וה"ל ב' צדדין לאיסור ואל"ה ה"ל ב' צדדין להיתר וע"כ נראה דהכא לא נחתי אכתי להך סברא שפירשו לקמן דאפשר להיות שיהו שוין והוא מפי' הרא"ש בפ"ב דחולין אלא דהכא ר"ל דא"א לצמצם ולהיות שוין אלא דקרי ליה פרוץ כעומד משום דדומה לנו שיהו שוין דהשתא ע"כ ליכא צד לאיסור אלא משום דשמא שייר דא"א להיות שוין וא"כ לא הל"ל משום דאמר רחמנא גדור רובא אלא משום דשייר רובא ודו"ק: **ע"ב** בא"ד פחות מד' אמות א"צ לחי אחר להתירו ד' אמות צריך לחי אחר להתירו וקאמר רב הונא כו' עכ"ל מתוספות פרק ב' דבכורות וק"ל: **בא"ד** ומיהו קשה דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור כו' וא"כ היכי דייק בפרק ב' דבכורות מההיא דנמצא הרוג מכוון כו' עכ"ל לכאורה בלאו הכי תקשי להו בפשיטות מההיא דבכורות דהא איכא ב' צדדים בכל אחת שתביא עגלה שמא היא קרובה ושמא הן שוין ואפשר דהך קושיא ניחא להו משום דהך צד דשמא כ"א היא קרובה ליכא צד לחיובי בב' עגלות דיולאין בעגלה אחת ע"י תנאי וכה"ג כתבו התוס' בפרק ב' דחולין ודו"ק: **בא"ד** ועוד למאן דאסר פרוץ כעומד כו' וא"כ בההיא דלחי אפי' הוי ספיקא דאורייתא כו' עכ"ל למאן דשרי טפי ה"ל לדקדק כן דהא שרי בחד צד לאיסור ואם כן בההיא דלחי נמי אפילו הוי ספיקא דאורייתא תשתרי אלא דניחא להו לדקדק למאן דאסר דההיא דלחי אליביה אזלא כמ"ש התוס' לעיל: **בא"ד** לא ממש בבת אחת בצמצום אלא כדפי' עכ"ל מתוס' דבכורות וכצ"ל: **בד"ה** והא אפשר לצמצם כו' ומיהו קשה להאי פירושא דאינו דומה שיתבטל כו' עכ"ל כתב מהרש"ל בין לפרש"י ובין לפי' י"ל שכתבו התוס' כו' עכ"ל וכ"ה הקושיא בהדיא לפרש"י בתוס' פ"ק דעירובין גם בקצת נוסחאות תוס' כאן כתיב ומיהו קשה להאי גירסא והיינו בין לפרש"י בין לפי' י"ל אך מ"ש מהרש"ל לאפוקי לפר"ת לק"מ שהוא מפרש אליבא דמ"ד מחלה על מחלה כשר וא"כ אין אנו צריכין שיתרבה סכך כשר כו' עכ"ל מובן מדבריו דלמ"ד פרוץ כעומד אסור אנו צריכין שיהיה סכך כשר מרובה לבטל הפסול לפר"ת ואין זה נכון [א] דהא למ"ד נמי פרוץ כעומד אסור נמי פרכינן הך פירכא לפר"ת כמ"ש התוס' בהדיא הכא ובפ"ק דעירובין אלא דאליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור נמי [הא"ל] שיהא סכך כשר [מרובה] לבטל הפסול דהא תירוצא בנכנס ויוצא קיימא לפר"ת וקושיי' והא א"א לצמצם קושיא באנפי נפשיה היא לכולהו אמוראי כמו שפירשו התוס' לעיל והשתא נכנס ויוצא למ"ד פרוץ כעומד אסור מהני כמו מחלה על מחלה למאן דשרי פרוץ כעומד וא"ל כאן בכשר מרובה לבטל הפסול לכולהו אמוראי כמו לפרש"י למ"ד במעדיף וכן הוא באשר"י בהדיא לפר"ת וזה ברור ודו"ק: **בד"ה** בארוכה וב' כרעים כו' מטה שהיתה טמאה כו' ודוקא כשכל המטה קיימת כו' אבל אם נאבד כו' עכ"ל וכל זה אליבא דחכמים דפליגי אדר"א אבל לר"א אפילו בכולה של אדם אחד שסופה לחברה אינה טמאה כל זמן שלא חברה ודברי מהרש"ל תמוהים [ב] שכתב לקמן בתוס' בד"ה מטה מטמאה כו' גם לר"א דה"מ כו' דומיא דנגנבה כו' אבל אם מפרקה אדעתא לחברה עוד פשיטא דלא סלקא טומאה כלל מינייהו כ"ל עכ"ל וא"כ הוא במאי פליגי ודו"ק:

דף טז בד"ה מטה מטמאת חבילה כו' ואם נטמאת הכרע נטמאת הקלרה כו' וחכ"א מטמאת אברים כו' ואם נטמאת הכרע היא טמאה ולא קלרה כו' עכ"ל ולפי זה נראה הא דקאמר בשמעתין קלרה וב' כרעים מטמאה אברים היינו לר"א אבל לחכמים הכרע לחודה נמי מטמאה וצ"ע דא"כ אמאי לא תקשה ליה לחכמים הכרע לחודה למאי חזיא ואפשר דהתלמודא דבשמעתין לית ליה פי' התוס' למתני' אלא כפירוש ראשון שכתבו התוס' וק"ל: **בד"ה** בין מלמטה בין מתוך אוגנו וי"ס שכתוב בהן בין מלמעלה בין מלמטה מתוך אוגנו כו' עכ"ל כצ"ל: **בא"ד** ורבי יהודה אומר למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים עכ"ל וכצ"ל: **ע"ב** בד"ה מ"ד חד לבוד אמרינן כו' ושמא ס"ד לחלק ובין שתי לערב ואין להקשות כו' דלא התירו אלא *) בשיירא עכ"ל [כצ"ל] ע"ש: **בד"ה** בפחות מג' סמוך כו' ועוד קשיא טפי דבב' פסין כו' וי"ל משום דאמרינן בספ"ק דעירובין דכל מחילה שאינה של שתי וערב אינה מחילה כו' עכ"ל והכי איתא שם דלר' יוסי ב"י בין בשתי בלא ערב ובין בערב בלא שתי אין נותנין ליחיד אלא בית סאתיים ולשיירא דהיינו ג' נותנין להן בית שש ולחכמים בין ליחיד בין לשיירא נותנין להן כל צרכן ולר"י בשיירא נותנין להן כל צרכן כחכמים וליחיד אין נותנין (להן) אלא בית סאתים כר' יוסי ב"י והלכתא כר' יהודה כדהדר רב נחמן ואוקים כו' ורואינו גם משם לחלק בין שתי לערב דאמרי' הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד בערב מאי כו' והשתא מ"ש הא אמרי' התם דלא התירו אלא בשיירא היינו דניחא להו הכא אליבא דהלכתא כר' יהודה דלא התירו במחילות שבת דרבנן ליתן כל צרכן בערב לחודיה אלא בשיירא ה"נ לא מהני ערב לחודיה במחילות סוכה מיהו בשתי לחודיה אע"ג דלא התירו נמי ליתן כל צרכן אלא בשיירא במחילות שבת מ"מ הוי מחילה לגבי סוכה דבהא איכא לפלוגי בין שתי וערב וכדקתני סתמא דברייתא דמהני בסוכה קנה קנה פחות מג' אף בלא שיירא אבל לקמן גבי פס ד' כו' דמיירי בשתי ולא סגי ליה בב' פסין בכ"א חצי טפח ומשהו ע"כ שהם דבריו דלא כסתמא דברייתא דמתיר בשתי לחוד בסוכה ולית לן לפלוגי כלל בין שתי לערב אלא משום דאמרי' ספ"ק [דעירובין] דכל מחילה שאינה של שתי וערב אינה מחילה כו' כמ"ש התוס' בסמוך והיינו כר' יוסי בר"י דלא התירו כל צרכן אף בשתי או בערב ומש"ה לא סגי ליה במחילות סוכה בב' פסין בכ"א חצי טפח שהם ר' אמי דבריו לכ"ע אף אליבא דר' יוסי ב"י אע"ג דלית הלכתא כוותיה אלא כר"י וכסתמא דברייתא דמתיר בשתי לחוד גבי סוכה ודו"ק:

דף יז בא"ד וליכא לשנויי הכא כדמשני התם דאתי אוירא דהאי גיסא כו' עכ"ל יש לדקדק דהא מסיק התם אפירכא דירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחלה כו' דאה"נ וכולי האי לא אטרחוהו רבנן ובהכי ניחא דמיתרצן כל הפירכות בין פירכא קמייתא דיעשה פס אמה וירחיק ב' אמות וכו' ובין פירכא דבתר הכי ויעשה פס אמה וירחיק אמה כו' וא"כ ה"נ הכא לא אטרחוהו רבנן וי"ל דפירכא קמייתא ודאי לא מתרצא כיון דאין עושין אלא אויר אחד בין ב' פסים נקל הדבר לעשות משא"כ בפירכא בתרייתא דעושה ב' אוירין וב' פסין וכן נראה מדלא קאמר תלמודא אלא וכו' ודו"ק: **בא"ד** דהכא כל הפחות מג' כלבוד דמי וה"ל כסתום כו' וע"ק טפי דבב' פסין שיש בכ"א חצי טפח ומשהו סגי כו' עכ"ל לכאורה שזה סותר מה שכתבו לעיל בדף ז' בעושה לו טפח שוחק דקנה פחות מג' סמוך לדופן לא יועיל כו' ועוד דקנה מבטל ליה אוירא עכ"ל הרי לך בהדיא דאף בפחות מג' אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא כו' ויש לחלק דגבי ההוא טפח קאמרינן התם דאוירא דהאי גיסא כו' ולא הוי כלבוד אבל במחילה שלימה הוי שפיר כלבוד ולא אתי אוירא כו' וכה"ג חלקו התוס' לקמן לרבה דלית ליה לבוד בים לא פלימין ע"ש ודו"ק: **בד"ה** אויר פוסל כל הסוכה כו' ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי כו' עכ"ל פי' היוצא לחוץ לגמרי היינו מה שכנגד האויר או הפסול לצד הפתח וכן נראה מלשון הרא"ש ע"ש וק"ל: **ע"ב** בד"ה ותני עלה הבגד כו' דוקא כסדר הזה לפי ששיעורן קרובין כו' עכ"ל אע"ג דשוו שעורייהו ליטמא מושב אין מצטרפין אלא בששיעורן קרובין והא דפריך אביי לרבה כיון דבסוכה קטנה שוו שעורייהו ליצטרפו אויר הפוסל בג' טפחים וסכך פסול הפוסל בד' אמות אין זה מקרי שיעורן רחוק כיון דליכא שיעור פסול אחר בין אלו ב' שיעורי פסול משא"כ בבגד ועור דאיכא שיעורא דשק בינייהו ודו"ק:

דף יח בפרש"י בד"ה אמאי כשירה בכל אחת מהנסרים כו' ואם גדולה היא אותם שחוץ לד' אמות פוסלות בה עכ"ל לכאורה יש כאן גמגום דל"ל לפסול אותן שחוץ לד' אמות משום דליכא למסרייה בדופן עקומה תיפוק ליה דאיכא בין פסל לפסל נסר הרחב ד' וחוצץ בין כשר לכשר וליכא הכשר סוכה במקום אחד וי"ל בדוחק דמשמע ליה דודאי המקשה ידע דאיכא לאשכוחי דיבואו ב' פסלין באמצע אלא דלא הוה ידע לאוקמי דמיירי דוקא בח' מלומלמות דמשמע ליה דמיירי אף ביותר משמונה אלא דא"כ ליכא למסרייה בדופן עקומה הב' פסלים שבאמצע והמתרץ השיב לו דאיירי דוקא בח' מלומלמות דהשתא איכא למסרי שפיר הב' פסלים שבאמצע על ידי דופן עקומה וק"ל: **בד"ה** שאין בה אלא ח' אמות מלומלמות לא פחות ולא יותר כו' עכ"ל אין שוין דלא יותר ליכא לאשכוחי כלל אבל פחות איכא לאשכוחי בל"ב טפחים ולא קאמר לא פחות אלא למעוטי הפחות ממ"ח עד ל"ב וק"ל: **תוס'** בד"ה סיכך על גבי אכסדרה כו' לפיכך נראה כי מעיקרא פליגי בסיכך על אכסדרה כו' דאורחא דמלתא

קרני ראם [א] נ"ב וטעמא דמילתא משום דלשיטת רש"י צריך ע"כ שיתבטל משום דכיון דהכשר מונח על הפסול מה לו להועיל אם לא מטעם ביטול הפסול משא"כ לשיטת התוס' אין הפסול מונח על הכשר רק בלא"ה היה הפסול מרובה מש"ה א"צ ביטול: [ב] נ"ב ונראה שמהרש"ל מחלק בין יכול להחזירה בין דעתו להחזירה דיכול להחזירה פליגי ר"א וחכמים דלחכמים טמאין איברי' ולר"א מטהר אבל בדעתו להחזירה אפי' לר"א טמא וז"ב:

מהר"ם

דף טו ע"א בתוס' ד"ה פרוץ כעומד וכו' ומיהו קשה דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור משום חששא בעלמא כו' ר"ל אע"ג דיש כאן תרתי להיתרא ממ"נ דבין פרוץ מרובה ובין עומד מרובה הוא מותר ואין כאן כ"א חדא חששא לאיסורא דשמא שוין א"כ היכי דייק וכו' ועוד למאן דאסר פרוץ לא אסר אלא מטעם דאמר רחמנא גדור רובא פי' דהשתא איכא תרתי לאיסורא דשמא הפרוץ מרובה ואת"ל שוין רחמנא אמר גדור רובא ואין כאן כי אם חדא להיתרא דשמא העומד מרובה אבל בלאו האי טעמא והוה סבירא לן רחמנא אמרה לא תפרוץ רובא דלא הוה כאן כי אם חדא לאיסורא דשמא הפרוץ מרובה ותרתי להיתרא דשמא העומד מרובה ואם תמצא לומר שוין הוה נמי להיתרא לא הוה אסרינן ליה מטעם דשמא הפרוץ מרובה לחוד (לא) וא"כ בההיא דלחי דאיכא תרתי להיתרא ולא הוה כי אם חדא לאיסורא דהיינו בשוין א"כ אפי' הוי ספיקא דאורייתא מותר: **בגמ'** אם היו נתונין שתי נותנן ערב פי' הקנים שנותן למלאות האויר שבין שפוד לשפוד מניח אותן אורכן בין שפוד לשפוד וראשי הקנים מונחים על שפוד זה מכאן ועל שפוד זה מכאן וא"כ א"א שלא יעדיף דהא ראשי הקנים מונחים על השפודין: **תד"ה** והא אפשר לצמצם וכו' עד דאין דרך לצמצם וכו' ופרכינן והא אם יתן דעתו לכך אפשר לצמצם כצ"ל והספרים חסרים: **ד"ה** בארוכה ושתי כרעים וכו' עד סופו היינו לאחר שחברו למטה וכו' ולפ"ז צ"ל הא פירשה היא טמאה וכו' ר"ל פירשה מהמטה הטמאה שלה אבל חברה למטה אחרת טהורה ולכך היא טמאה מדרס שחוזרת לטומאה ישנה והמטה מגע מדרס:

דף טז ע"א תוס' ד"ה מטה מטמאה חבילה וכו' עד ומ"מ מודה ר"א שאם נתפרקה וחזר וחברה חוזרת לטומאתה כדקאמר ומטהרת חבילה וכו' ור"ל מודה ר"א וכו' ולא אמרי' דכיון שנתפרקה בטלה ונטהרה מטומאתה לעולם אלא כשחוזר ומחברה חוזרת לטומאתה כדאמר ר"א בעצמו מטהרת חבילה ר"ל מכלל דצריכה טבילה כשחוזר ומחברה א"כ ש"מ דלא נטהרה לגמרי מטומאתו: **בא"ד** הארכובה בכל הדבור צ"ל הארוכה: **ד"ה** ומטהרת חבילה וכו' והא דמשמע פ' ר"ע דמפץ אין לה טהרה וכו' שם איתא דכל שאין לה טהרה במקוה אינה מטמאה טומאת מדרס ופריך מברייתא דמפץ דקתני דמטמא במת מק"ו דפכין קטנים שאינם מטמאים מדרס מפץ דמטמאה מדרס אינו דין שמטמאה במת וכו' והא מפץ אין לה טהרה במקוה וכו' והשתא כל דברי התוס' בדבור זה מבוארים: **ד"ה** דלא חזי וכו' עד והתם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וכו' פי' שעשה מעשה שניכר מתוכו שמייחד אותו לאיזה דבר כגון שתלאו ביתד או בקופסא ועיין בפ' כ"ה דכלים: **ד"ה** אבל יש שם חלל טפח וכו' דהא לשמואל דאמר התם עשרה לא שייך הכא. זה לשון הרא"ש דהא לשמואל דאמר התם עשרה הכא לא שייך לומר עשרה דאין כאן חוטם לעשות סוכה שהרי מתחלה עשה שיעור סוכה לצל: **ד"ה** בין מלמטה בין מתוך אוגנו ברש"י ובתוס' משמע דלא גרים בגמ' בין מלמעלה אלא בין מלמטה בין מתוך אוגנו ומתוך אוגנו היינו מלמעלה רחוק מן המים ובלבד שיהא בתוך אוגנו של בור כמו שפרש"י וכן הוא שם בעירובין ולפ"ז צ"ל הא דמסיימו התוס' הכא ועוד א"כ לא הוי למעלה דת"ק כגון למעלה דרשב"ג נקט למעלה לאותן ספרים דגרסי בין מלמעלה בין מלמטה מתוך אוגנו וק"ל: **ע"ב בגמ'** פשיטא מ"ד חד לבוד אמרי' וכו' מיתיבי מחצלת שבעה וכו' מקשין העולם על הסוגיא דמתחלה פריך פשיטא והדר פריך מיתיבי וכו' דכיון דהוה ידע דהברייתא להוי עליה תיובתא מאי פריך מתחלה פשיטא ויש ליישב דמתחלה לא סלקא אדעתיה לחלק בין לבוד א' לב' ולכך היה סבר הא דנקט בברייתא מחצלת שבעה ה"ה מחצלת ד' דמה לי הא ומה לי הא ולא אתא הברייתא אלא לאשמעינן דאמרי' לבוד במחיצות וא"כ ה"ה בד' אבל השתא דמשני מהו דתימא וכו' א"כ ש"מ דסלקא דעתך אמינא לחלק בין לבוד א' לב' א"כ אם איתא דהברייתא ס"ל דאמרי' ב' לבוד ה"ל לאשמעינן רבותא טפי דאפי' תרי לבוד אמרי' ולכך פריך שפיר מיתיבי וכו':

דף יז ע"א תוס' בסוף ד"ה בפחות מג' סמוך לדופן וכו' עד וי"ל משום דאמרי' פ"ק דעירובין דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה וכו' יש לתמוה על דברי התוס' מאי משני והקושיא עדיין במקומה עומדת דהא אפי' כל דפנות הסוכה קנה קנה בפחות מג' כשרה כדלעיל ולא אמרי' דהוי מחיצה של שתי ועוד דהא דאיתא בפ"ק דעירובין כל מחיצה שאינה של שתי וכו' דברי יחיד הן וחכמים פליגי עליה ע"ש דף ט"ז דדברי ר"י בר' יהודה הן ואף ר' יוסי לא אמר אלא ביתר מבית סאתים כדאיתא התם בגמ' ויש ליישב בדוחק דה"ק משום דאמרי' בעירובין דכל מחיצה שאינה של שתי וערב כו' הואיל ואיכא מאן דאמר דס"ל הכי וכדי שתהא עשויה כתיקונה לכ"ע לכך אמר ר' אמי פס ד' כדי שלא תהא נראת כמחיצה של שתי אבל מן הדין היתה כשרה אפי' בשני פסין שאין בכל א' ד' וק"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה ותני עלה וכו' עד אבל בגד ועור או שק ומפץ דשיעורן רחוקין זה מזה וכו' וי"ל לפ"ז מאי פריך מהכא לרבה הא לרבה שיעור דאויר ושיעור דסכך פסול רחוקים ולכך אתי שפיר דלא מצטרפים ויש ליישב דדוקא גבי בגד ועור דיש אמצעים ביניהם דהיינו שק ולכך חשיב שיעור דעור רחוק ממנו משא"כ הכא גבי אויר וסכך פסול וק"ל: **בא"ד** ומתוך הכלל דאתא לרבויי משמע דלאו דוקא קתני ר"ל אלא אפי' בגד ועור גם כן מצטרפין:

דף יח ע"א תוס' ד"ה אין לבוד באמצע וכו' עד דהא מה נפשך יותר משלשה וכו' פי' דהא אפי' למ"ד יש לבוד באמצע הא על כל פנים ביתר מג' הרי יצא מתורת לבוד וא"כ כשסכך פסול משהו יותר מג' ליפסל אע"כ לא דמי לאויר: **ד"ה** סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין וכו' עד לפיכך נראה כי מעיקרא פליגי בסיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימים וכו' כתב בספר ח"ש שנראה לו

שהתוס'

*) בשיירא עכ"ל וכתבו ע"ש בד"ה בפחות מג' סמוך כו' כן הוא במהרש"א הראשון הנדפס שנת שע"ג:

חכמת שלמה

תוס' בד"ה פרוץ כעומד כו' והא דקא אמרינן התם גבי תלקו לנכים כו' נ"ב פי' אתמר שטעמא קאי דהיינו כרובו וק"ל: **בא"ד** ולא מטעם דשמא הפרוץ [מרובה כו' נ"ב מטעם ספיקא לבד לא הוי אוסר מפני דהוה להו ב' צדדין להיתר הלכך נ"ל גדור רובא דמחלה על מחלה נמי אוסר א"כ גבי לחי אפילו הוה ספיקא דאורייתא נמי לישתרי דהא הוי שני צדדין להיתר וחד לאיסור ודו"ק: **ע"ב רש"י** בד"ה והא אפשר לצמצם כו' פרוץ כעומד ומשני כו' הד"א: **תוס'** בד"ה והא אפשר לצמצם כו' ומיהו קשה להאי פירושא כו' נ"ב פי' בין לפרש"י ובין לי"מ לומר שכתבו התוס' לאפוקי לפי' ר"ת לא קשה מידי שהוא מפרש אליבא דמ"ד מחלה על מחלה כשר וא"כ אין אנו צריכין שיתרבה סכך כשר כדי לבטל הפסול ודו"ק (עי' במהרש"א):

דף טז ע"א רש"י בד"ה אבל אם כו' גובה עשרה ואין זו עשייתם כו' כצ"ל: **בד"ה** ר' יוסי כו' עשרה כך מלמעלה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מטה מטמאה כו' חוזרת לטומאתה כדקאמר ומטהרת חבילה אם טמאה כו' כצ"ל וכ"ב ודוקא לטמאה מכאן ולהבא והני מילי כגון שנתפרקה אדעתא שלא לחברה עוד דומיא דנגנבה או תלקוה לעיל אבל אם מפרקה אדעתא לחברה עוד פשיטא דלא סלקא טומאה כלל מינייהו כ"ל ודו"ק. (עיין במהרש"א בד"ה בארוכה): **בד"ה** ומטהרת חבילה כו' של עץ והא דאית להו כו' כצ"ל: **בא"ד** מעשה עזים מטלטל מלא וריקן כו' נ"ב פי' אע"פ שסק נעשה ממעשה עזים כדלקמן בפירוש רש"י דף י"ז וק"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה אלא על פי רבי ישמעאל בנו ומה מעשה כו' הד"א: **בא"ד** ולא הביאו ספר תורה בערב שבת שהיה דרכן להצניע ס"ת בבתים מפני הנכרים ואותו הבית שהניחו לתוכו כו' היה בבית אחד כו' כצ"ל וכ"ב ס"א:

דף יז ע"א רש"י בד"ה אמרו לי כו' תשובתך ומה אלו כו' הס"ד והד"א: **ע"ב רש"י** ד"ה מ"ט מצטרפין נ"ב הא דקאמר בסוכה המקלע כו' הואיל וראוי ליטלו על גבי תמורו לשון הואיל וראוי לאו דוקא הוא דדוקא אם עשה מהן טלאי ויתדן לכך טמא טפח על טפח וכן אמינו לקמן בפר"ע הואיל וראוי למתק הקדרה דהוא"ל הואיל וממתקן דהא איירי שנפלו לתוך קדרה [לשון] ר"י תוס' פ' כלל גדול:

דף יח ע"א רש"י בד"ה מן הצד כו' נ"ב ס"א הא דאמרינן במיעוטו לאויר הוי מיעוט ובאויר הנשאר אמרינן ביה לבוד מן הצד אבל אם יש אויר ג' באמצע ומיעטו עד פחות פליגי ביה אי הוה מיעוט: **בא"ד** ונמתק וע"כ באמצע אויר פחות משלשה שלא בסמוך לדופן: **ע"ב רש"י** בד"ה לימא אביי כו' קס"ד טעמא כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה סיכך על גבי אכסדרה כו' לפיכך נראה כי מעיקרא פליגי בסיכך כו' נ"ב נ"ל שהתוס' מפרשים בסיכך על גבי אכסדרה שיש לה שתי מחיצות והיא עצמה הוי סוכה וכן משמע להדיא בפרק כל גגות לפי פי' רש"י דהתם כמו שמביאים התוס' כאן דאיירי שהאכסדרה עצמה הוי סוכה והתוס' אינם חולקים על פירוש רש"י דהתם רק שרש"י פירש כעין מפולש והם פירשו כמין ג"ם אבל גם לפי' התוס' איירי בנעשית האכסדרה עצמה סוכה ואם כן מה שפירשו התוס' הכא כמין ג"ם איירי נמי כה"ג והיינו באכסדרה שאין עליה נסרים רק שסכך על גבי ד' קורות סביבות ולא איירי כלל באכסדרה

שהיא

למעבד לניעות קלא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ז"ל שהתוס' מפרשים בסיכך ע"ג אכסדרה שיש לה ב' מחיצות והיא עצמה הוי הסוכה וכן כו' עכ"ל והאריך ע"ש ואף שלפום ריהטא נראה כדבריו ממ"ש דאורחא דמלתא למעבד לניעות כו' שהוא טעם לאכסדרה סתם דנקט שיש לה ב' דפנות כמין ג"ס משום דאורחא הכי הוא דלסוכה גופה לא הוו צריכי להאי טעמא דע"כ איירי בית לה ב' דפנות דאי לאו הכי לא מהני לה פי תקרה כמו שהוכיחו לעיל ולקמן דלא מהני פי תקרה אלא בית לה ב' דפנות אבל א"א לומר כן דאם כן הויין המחיצות לאויר הסוכה עבידן שהאכסדרה היא הסוכה גופה ומאי קאמר ורבא אמר לך ע"כ לא קאמר רב התם כו' אבל הכא דלאו להכי עבידי ודוחק לפרש דה"ק דלאו להכי עבידי שלא לשם סוכה אלא לשם אכסדרה כיון דאויר האכסדרה הוא אויר הסוכה גופיה ועוד אי הוו התוס' מפרשין ליה הכי לא ה"ל לשתוק מלפרש כן לפי שיטתם ולא כפרש"י שפירש דפי תקרה לשם חלל אכסדרה עבידה ולא לאויר שחוצה לה וע"ק שהרי התוס' כתבו לקמן דכל היכא דקאמרינן סתם אכסדרה ולא נקט בבקעה היינו אכסדרה שיש לה ג' מחיצות והכא הא נקט אכסדרה סתם ומיירי שאין לה אלא ב' מחיצות ועוד שדחק עצמו מהרש"ל במה שכתב הרא"ש ולפר"י אין הסכך מהלך על פני כל החצר אלא יש לסוכה ב' דפנות ובשלישית סיכך ע"ג אכסדרה כו' שאין זה ר"י בעל התוס' אלא רי"ף שמפרש לה הכי דסמך לה בשלישית על אכסדרה וזה אינו דבדברי רי"ף לא הוזכר בשום מקום ב' דפנות אלא בסמוך לה ואדרבה בפרק כל גגות מוכח מדברי הרא"ש שהבין מדברי הרי"ף לפרש לגבי שבת דמיירי בג' דפנות ובשם ר"ת כתב שם הרא"ש דמיירי גם בשתי דפנות ודעת זו הוזכרה שם בתוס' בשם ר"י וא"כ ע"כ מ"ש כאן הרא"ש ודבריו כתבתי בפ' כל גגות לא קאי לפירוש רי"ף גם אין לשון הרא"ש להזכירו רי"ף אלא רב אלפס וע"כ נראה דודאי לגבי שבת איכא לפרש פלוגתא דרב ושמואל לענין לטלטל בתוכה כדמשמע מכל הפירושים אבל לגבי פלוגתא דאביי ורבא בסוכה לית לן לפרושי סיכך ע"ג אכסדרה אלא בסמוך לה וכמתני' דהכא דמייתינן עלה והיינו משום דכל אכסדרה יש לה כבר גג וסכך ולגבי שבת שפיר מצינן לאשכוחי פלוגתייהו בגופה דאכסדרה המסוככת אי פי תקרה יורד וסותם או לא אבל לגבי סוכה דצריך סכך כשר לא מצינן לאשכוחי פלוגתייהו אלא בסיכך בסמוך לה באויר החצר אם פי תקרה של אכסדרה יורד וסותם גם לאויר שחוצה לה או לא והשתא מ"ש התוס' לפיכך נראה כי מעיקרא פליגי בסיכך על אכסדרה שאין לה פצימין בית לה ב' דפנות כו' היינו שיש לסוכה ב' דפנות כמין ג"ס ובשלישית סמך על אכסדרה שאין לה פצימין והם דברי ר"י בעצמם שכתב הרא"ש ומשום דמקשינן ממתני' וכן חצר המוקפת אכסדרה ואמאי נימא פי תקרה דאיכא לאוקמא באין לה דופן כלל דהאכסדראות דמוקפות ליה פתוחות לסוכה זו מכל צד ובהא אביי נמי מודה דלא אמרינן בה פי תקרה כיון דאין לסוכה זו ב' דפנות מש"ה הוצרכו התוס' לומר דמשמע ליה למקשה דמסתמא מתני' לא איירי בכה"ג אלא בעשה לה ב' דפנות כמין ג"ס דאורחא דמלתא למעבד הכי בכל סוכה המוקפת אכסדרה אף אם הכשרה במחיצות הבית משום לניעות שלא תהיה הסוכה פרוצה מכל צד להאכסדראות והשתא שפיר פריך לאביי גם מ"ש מהרש"ל שפרש"י מפרק כל גגות שהביאו התוס' כאן לא איירי כלל במפולש לאכסדרה אלא בסיכך ע"ג ממש אין שם הכרע אלא דלפום רהיטא הוה משמע כן ממה שפרש"י שם ובתוך האכסדרה אין נראין כו' ולדרכנו נראה דודאי כיון דלענין סוכה קמיירי התם אין לפרש דסיכך ע"ג אכסדרה ממש שהרי מסוככת כבר אלא דמיירי נמי בסמוך לה וה"ק דאפילו בתוך האכסדרה אין נראין הפצימין משום מחיצות הראשונות דאי הוו נראין באכסדרה כגון שהשוה את הפצימין מבפנים ונטל מחיצות הראשונות היה נראין שפיר באכסדרה וכשר דה"ל נראין מבחוץ ושוה מבפנים וק"ל: **בא"ד** ורבא דהוה מקשה ס"ד דאפילו רבנן דלית להו פי תקרה כו' עכ"ל גם בכאן דחק מהרש"ל לפרש דרבא הוה ס"ד אף דבשבת יש חילוק בין כמין ג"ס למפולש בסוכה אין שייך לאסור כ"כ מפולש והביאו לזה לפי מה שהבין דלכ"ע אף לרבנן מהני כמין ג"ס לגבי שבת ואינו כן דאם כן לגירסת ר"ח ור"ת דלית ליה לשמואל פי תקרה אפילו בג' מחיצות שמואל כמאן אלא ע"כ שמואל אית ליה דלרבנן לא מהני פי תקרה אפילו בכמין ג"ס ורבא נמי הוה סבירא ליה ולא ידע כלל לפלוגי בין כמין ג"ס ובין מפולש אלא לאביי ע"כ לפלוגי בין שבת לסוכה ומש"ה מקשה לאביי כיון דמהני פי תקרה בסוכה שאינה מפולשת מהני נמי במפולשת ודו"ק:

דף יט בד"ה אחוי ליה נראה כו' דאי משום מיגו הדא כו' עכ"ל ל"ע מאי מיגו איכא הכא דאי הוו ג' מחיצות בלא לחי נמי הסוכה כשירה ואי לא הוה אלא ב' מחיצות לא משתרי בלחי לגבי שבת לרבנן דפליגי אר"י וכה"ג הקשו התוס' לעיל גבי סיכך על גבי מבוי כו' וי"ל דלעולם איירי שיש ג' דפנות אלא שלא סיכך אלא מדופן אמצעית לצד אחד מב' דפנות של הצדדין דהשתא אין לסוכה זו אלא שני מחיצות ולחי אחד וכה"ג כתבו התוס' שם ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה מ"ד כיון דלא ממשיך דופן כו' והא לית בה ז' טפחים כהכשר סוכה עכ"ל לכאורה יש לדקדק דאי אסכך היולא קאמר דלית בה ז' כו' מה לי יש בו ז' טפחים או לא ואי אסוכה גופה קאמר לפוסלה כיון דלית בה ז' דסכך היולא אינו מצטרף עמה דבאנפיה נפשיה הוי הא עיקר הך מלתא לאשמועינן בית בה יותר מז' כנראה מדברי הרא"ש וכמ"ש הטור דאשמועינן אע"פ שעשה דופן של הצדדין יותר על ז' ודי לו בז' וה"א הרי גילה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות כו' ע"ש דאל"כ הא ודאי דלא גרע מב' כהלכתן וג' אפילו טפח ונראה דאסכך היולא קאי וה"ק דאף אם יש לו ז' טפחים לסכך היולא הא לית להו לאותן ז' טפחים הכשר סוכה דהיינו דפנות כהלכתן שהוא הכשר סוכה ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה לא עלתה לו טבילה כו' אלו מעלין ולא פוסלין השלג כו' אשלומי אין בפני עצמו לא עכ"ל ל"ע לפרש"י אמאי נקט טיט הנרוק יוכיח טפי מכל הנך השלג כו' ולפי' התוס' ניחא וק"ל: **תוס'** בד"ה כאן בגדולה כאן כו' אלא דנקט ברישא עשאה לשכיבה בכל מחצלות כו' עכ"ל דכיון דברישא הוזכר גדולה ולא נקט לגבי לסיכוך קטנה לא משמע להו לפרש דסיפא ה"ק ואם קטנה היא ועשאה לסיכוך כו' כפרש"י אלא דלסיכוך אגדולה נמי קאי ובכל מחצלות איירי בין ברישא ובין בסיפא ונקט גדולה וה"ה לקטנה ודו"ק: **בד"ה** אמר רבא בגדולה כ"ע כו' אבל מלתיה דת"ק לעולם כדשנין כו' עכ"ל ונראה דר"ל כדשנין לעיל היינו דלסיכוך מיירי בקטנה מיהו לאו ממש כדלעיל דמש"ה הוצרך הכא רבא לפרש דברי ת"ק ולא שבק ליה כדשנין לעיל דקאמר רבא הכא וה"ק כו' הא סתמא נעשית כמי שעשאה לסיכוך כו' והיינו משום דבעי לפרש לסיכוך דבמלתיה דת"ק דומה קצת לסיכוך דלר"א דפירושו דסתמא נעשה כלסיכוך דקתני בסיפא דמילתא ה"נ ת"ק קאמר דסתמא דגדולה נעשה כלסיכוך דקטנה דקתני בסיפא וק"ל:

דף כ בפרש"י בד"ה אלא אמר רב פפא כו' ומלתא דת"ק הכי מפרשא כדאוקימנא מעיקרא רישא בגדולה כו' עכ"ל אע"ג דהשתא נמי איכא לפרש לסיכוך דבמילתיה דת"ק אסתמא קאי לגבי גדולה כפרש"י לרבא ניחא ליה לפרש הכא כדמעיקרא משום דהשתא הוי לסיכוך דבמילתיה דת"ק ממש כלסיכוך דבמילתיה דר"א דהיינו כדפרים לסיכוך אבל לרבא אדרבה ניחא ליה לפרושי דלסיכוך במילתיה דת"ק אסתמא קאי דומה לסיכוך דבמילתיה דר"א דקאי נמי אסתמא ודו"ק: **תוס'** בד"ה של שיפה ושל גמי כו' ואפילו לר"ל דאמר מחצלת ממש לא תני לה כו' עכ"ל כצ"ל דשל קנים שכתוב בכל הספרים אין לו מקום כאן ואין להקשות דמאי קא קשיא להו לר"ל דהא כיון דמוקמינן הך ברייתא לקמן בדלית ליה גדנפא אימא דחכמים דאית להו בדאית ליה גדנפא דטמא מדרס מודו הכא ומש"ה לא פליגי ברישא בשל גמי לענין מדרס די"ל דלענין טומאת מדרס אין לחלק בין אית ליה גדנפא ללית ליה ועוד נראה לקמן מתוך שמעתין דגבי גמי ושיפה ליכא לפלוגי בין אית ליה גדנפא ללית ליה דהא בתר דמפלגינן בין אית ליה גדנפא דעשוי לקבל פירות ללית ליה פרכינן למ"ד מחצלת ממש של גמי למאי חזי ודו"ק: **בד"ה** ושל חילת בקטנה מיירי עכ"ל והוא כפרש"י ולדבריהם תנא דמתני' דסבר בקטנה סתמא אין מסככין ע"כ לא סבר כרבי יוסי וכרבי דוסא דאמרי אחת זו ואחת זו מסככין אבל הרא"ש כתב דת"ק דמתני' דלא מחלק במחצלת קנים אלא בין גדולה לקטנה סבר כרבי יוסי וכרבי דוסא ולדבריו צ"ל דהך פלוגתא דשל קנים וחילת בגדולה מיירי וגדולה פירושה גדולת השעה וזה דעת הרמב"ם כמ"ש המ"מ ע"ש: סליק פרק סוכה

חכמת שלמה

שהיא כעין קלוסטרא כמו שפירש רש"י ומה שכתב הרא"ש שלפי' ר"י איירי בית לה ב' מחיצות ממש והשלישית סמך לאכסדרה אין זה פירוש ר"י בעל התוס' אלא ר"י אלפסי ופירושו הבית נמי בפרק כל גגות דו"ק ותמצא ר"ל (עיין במהרש"א): **בא"ד** דהוה אמרינן פי תקרה אם היתה צריכה כו' כצ"ל וכ"ב פי' לענין טלטול בתוכה וק"ל: **בא"ד** מהני נמי לגבי סוכה המפולשת כו' כ"ב פי' מאחר דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בשתי מחיצות א"כ אין חילוק בין עשויה כמין ג"ס בין מפולש רק דבשבת אסרו חכמים לטלטל משום דדומה למפולש א"כ לענין סוכה סבר רבא דמכשר אביי אליבא דרבנן אף במפולש כמו שתי מחיצות דגם לענין טלטול שבת דבסוכה אין שייך כל כך לאסור מחמת מפולש וק"ל ואביי השיב לו שמודה בסוכה לענין מפולש כמו שאינו מועיל לענין איסור שבת כך אינו מועיל לסוכה ודו"ק ובלשון זה כתב האשר"י בסוף פ' כל גגות (עיין במהרש"א): **בא"ד** בין מפולשת לאויר החצר למפולשת לאכסדרה כו' כצ"ל וכ"ב אע"פ שהכא בודאי לא איירי במפולשת לאכסדרה כי לפירוש רש"י איירי בסיכך עליה ממש אלא ה"ק מאחר שרש"י מחלק לעיל בין מפולשת לחצר למפולשת לאכסדרה ק"ו שנוכל נמי לחלק בין סוכה המפולשת לחצר לסוכה שהיא על גבי אכסדרה ממש כי מאחר שיש לה ד' קורות סביב כמו שעשוי לאכסדרה אם כן אינה דומה כלל לקפנדריא ואינה מחלפת במבוי מפולש וק"ל אי נמי מאחר שסתם אכסדרה סמוכה לכותל הבית וא"כ היכא שיש לה שתי מחיצות עשויה כזה **א**: ואינה עשויה כלל להילוך שאינו עומד פילושו נגד הבית לאפוקי סוכה המפולשת בחצר שפילושה נגד הבית ועשויה להלוך ודו"ק כ"ל: **בד"ה** אכסדרה בבקעה כו' אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פיאות מותר לכלאים כו' כצ"ל וכ"ב פי' אפילו נעץ ד' קונדסין בשדה מותר לזרוע תוכן גפנים ותולה להן מיד זרעים ולענין שבת אסור לטלטל בתוכה. [בא"ד בפ"ק דעירובין] כדף י"א ע"ש:

דף יט ע"א גמ' אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים כזה **ב**: רש"י בד"ה כששוה את כו' בשוה לפי הנסרים כו' כצ"ל: **בד"ה** דאמר מר כו' אבל בולט הוא לצד רה"ר כנגדו כ"ב כזה **ג** כו' או מן הצד כ"ב כזה **ד**:

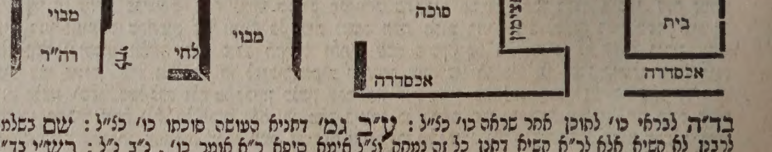

בד"ה לגרתי כו' לתוכן אחר שרה כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** דתניא העושה סוכתו כו' כצ"ל: **שם** בשלמא לרבנן לא קשיא אלא לר"א קשיא דתנן כל זה נמחק וצ"ל אימא סיפא ר"א אומר כו'. כ"ב כ"ל: **רש"י** בד"ה טיט הנרוק יוכית שראוי להריקו מכלי כו'. כ"ב והר"ם פי' הרקיק הרכה כמו הרוק: **בד"ה** שאם הגביהה מן הקרקע טפח אתרוייהו קאי דאמרי' כו' כצ"ל. כ"ב פי' בין העושה סוכתו כמין צריף או סמכה לכותל וק"ל: **בד"ה** או אם כו' ולכותל בשוה ולא כו' כצ"ל: **בד"ה** ר"א אומר כו' דהא פי' אלא קטנה נראית סתמא כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה טיט הנרוק כו' דמה יוכית הוא זה דאויר נמי בפ"ע לא ואין זה יוכית כו' למי כיור ולרביעית אינו משלים כו' כצ"ל:

דף כ ע"א גמ' קטנה עשאה לסיכוך מסככין בה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא נעשה כמי שעשאה לשכיבה ואין מסככין בה כל זה נמחק. וכ"ב כ"ל דלא גרסי' אלא לפי' התוס' ודו"ק: רש"י בד"ה אלא אמר רב פפא כו' דר"א ה"ק כו' כצ"ל וסד"א: **תוס'** בד"ה אחת קטנה ואחת גדולה כו' אחת בזה מן הקניר אחת בזה מן הזיתים כו' והכא נמי כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה גדנפא כו' ועשויה לתשמיש כו' כצ"ל: **בד"ה** חנניה בן אחי ר' יהושע הס"ד:

סליק פרק סוכה

ולפי

מהר"ם

שהתוס' מפרשים שסיכך ע"ג האכסדרה ממש והאכסדרה היא בעצמה הסוכה וכן משמע לשון רש"י בפרק כל גגות בההיא דא"ל רבא לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והא סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימים כו' והביאו התוס' לשונו לקמן בסמוך בדבור זה והאמת אתו שכן משמע כל לשון התוס' בדיבור זה אבל מ"מ הפי' האמיתי דשמעתין לא נוכל לפרש כן משום דהא אמרי' לקמן בשמעתין לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי וכו' עד אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרב אביי כרב ורבא אמר לך ע"כ לא אמר רב התם אלא דמחיצה לאכסדרה היא עבידא אבל הכא דלאו להכי עבידא לא ואי כפירושו דאיירי הכא דסיכך ע"ג אכסדרה ממש והסוכה היא בתוך האכסדרה עצמה א"כ הכא נמי המחיצה בפי תקרה להכי עבידא הלכך ע"כ א"א לפרש שמעתין אלא כפי' רש"י דהכא דפי' סיכך ע"ג אכסדרה היינו שעשה הסוכה בחצר וסיכך ע"ג החצר אלא שסמך סכך הסוכה לתקרת האכסדרה וכשאין לאכסדרה פצימים ס"ל ג"כ לאביי דכשרה מטעם דפי תקרה של האכסדרה יורד וסותם ועולים לדפנות לסוכה אע"ג דהפי תקרה של האכסדרה אינה עשויה אלא לגוואי דהיינו לתוך האכסדרה לא להיות מחיצה לאויר החצר ששם סיכך לשם סוכה אבל לפי האמת אין נפקותא בדבר ואף לפי שיטה זו של רש"י דהכא נוכל לפרש כפי' דלפי' התוס' איירי נמי שעשה הסוכה באויר החצר אלא שאיירי שעשה להסוכה ב' מחיצות כמין גאם ובדופן השלישית סמכה לאכסדרה ואפי' אין לה פצימין שרי לה אביי ע"י פי התקרה וכן ההיא סוגיא דפ' כל גגות יש לפרש על פי שיטה זו דלפרש"י איירי שיש לה לסוכה שתי דפנות מפולשות ובשלישית סמכה לאכסדרה ואם יש לה פצימים כשרה דשלישית אפי' טפח ואילו השוה פצימיה פסולה באין לה כ"א שתי מחיצות דהפצימים עומדים בין שתי המחיצות שמכאן הדרומיות ובין שתי המחיצות שמכאן הצפוניות ואינן נראים הפצימים בתוך הסוכה כלל כזה **א** ולפירוש התוס' איירי שיש להסוכה שתי מחיצות מורח ודרום או מזרח וצפון ובשלישית סמכה להאכסדרה ואע"ג דעדיין נשאר פצים א' בקרן דרומית (כזה) וצ"ל דס"ל דלא מכשרה הסוכה

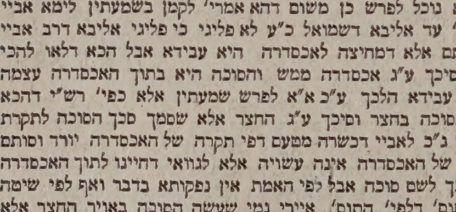

ע"י טפח בשלישית אלא כשהטפח סמוך לא' מהדפנות כזה **ב** וכן צ"ל ע"כ ג"כ אפי' אי מפרשים לה דסיכך ע"ג האכסדרה עצמה ועשאה סוכה דהא אכסדרה יש לה ד' פצימים בראשי הדפנות וא"כ אפי' השוה הפצימים השנים ועשה ב' דפנות כמין גאם לפנים מהפצימין עדיין נשאר פצים אחת בקרן הרביעי וק"ל ועיין לעיל בגמ' בדף ז' גבי ואותו טפח היכן מעמידו וק"ל: **בא"ד** ומיהו לפי מה דפרישית קשיא דמשמע פ' כל גגות דמפולשות מכשיר נמי אביי כו' עד והשתא יש לה פצימים דהתם לא הוי כיש לה פצימים דהכא דע"כ בההיא דהתם דפליגי וכו' כצ"ל ויש גורסים בההיא דהכא פליגי אבל לי נראה דא"צ למחוק הספרים דאפי' אי גרסי' בההיא דהתם פליגי י"ל שפיר דה"ק דע"כ בההיא פצימים דהתם פליגי כדקאמר לדידי כשרה לדידך סילוק מחיצות וכו' והכא משמע דביש לה פצימים כ"ע מודו דשרי וא"כ ע"כ צ"ל דההיא דהשוה פצימים דהתם דפליגי ביה לא הוה כההיא דהכא אלא צריך לפרשה כפירושו של רש"י וא"כ נשמע מינה דאפי' בשתי דפנות המפולשות מכשיר אביי:

דף כ ע"א בגמ' של קנים ושל חילת גדולה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה האי גדולה לשון גידולין הוא פי' מעשה קלועין ובקטנה איירי ואעפ"כ מסככין בה משום דאין ראויה לשכיבה: **בתוס'** ד"ה אחת גדולה ואחת קטנה כו' עד ונראה דאין ראיה מבור ובונה לכאן וכו' ר"ל משום דהתם לא קאי אתנא דלפניו אלא הכל דברי עצמו הן ודרך לשנות לפעמים הפשוט באחרונה אבל ההיא דיבנה דקאי נמי אדברי תנא שלפניו לכך הוי שפיר ראיה לכאן דאיירי נמי בענין זה דבכל מקום דקאי אדברי תנא שלפניו מזכיר הפשוט בראשונה אותו דבר שדבר בו התנא שלפניו: **ד"ה** של שיפה ושל גמי וכו' עד ולקמן אשכחן בהדיא דפליגי בשל גמי לענין מדרס כצ"ל ורצונם לומר הא דמיתי לקמן בגמ' ברייתא דקתני חוצלת של שעם ושל גמי וכו' ומפרש לה ריש לקיש דהיינו מחצלת וא"כ קשה הא דלא קתני לה הכא בפלוגתא דפליגי לענין סיכוך: **בא"ד** ולמ"ד מאי חוצלת מרזובלי ניחא כצ"ל ור"ל דלקמן נמי לא איירי במחצלת של שיפה ושל גמי: **בא"ד** ואפי' לריש לקיש דאמר מחצלת ממש כצ"ל ולא גרסי' של קנים: **בא"ד** לא תני לה הכא משום דלא איתשיל הכא אלא לאשמעינן במה מכסין ובמה אין מכסין ר"ל ור' דוסא ל"פ אלא לענין טומאת מדרס אבל לענין סיכוך דסוכה מודה דאין מכסין בקטנה בשל שיפה ושל גמי: סליק פרק סוכה

ואיתם

הישן פרק שני

ע"ב תוס' בד"ה ראיתם טבי עבדי שהוא ת"ח כו' דהא הכא גבי סוכה מיחו בידו חכמים כו' עכ"ל למאי דס"ד השתא [לא] שמיחו בידו חכמים ממש דא"כ מאי קאמר ר"ג ראיתם שהוא ת"ח ויודע שעבדים פטורים אלא דה"פ דמשמע ליה למקשה דהעבד מעצמו עשה כן מפני אימתו של ר"ג שאילו היה יושב בסוכה היה מוחה בו ר"ג ומש"ה קאמר שפיר דמחלפא שיטתיה דר"ג ועיין בר"ן וק"ל :

דף כא בד"ה והתינוקות יושבין בתוספתא דפרה קתני דהכל שוין שהתינוקות צריכין טבילה כו' עכ"ל מפירוש הרע"ב במסכת פרה אבל צריכין טבילה לכ"ע שמא נטמאו בארץ עכ"ל : **בד"ה** והרי דלת דיש בה כו' וצ"ל דקס"ד דבעלי חיים כו' ולא שייך טעם זה אלא בדבר התלוי בסברא ולא למאי דילפינן ממשכן עכ"ל איתו דומה [א] שבאו לקיים פרש"י דודאי משום דילפינן ממשכן לא נעשה הסברא הפוכה להיות בעלי חיים גרע מלהציל אלא שבאו ליישב עיקר קושייתם דמהך טעמא הוי סבר המקשה דמועיל בשורים יותר מבדלתות אע"ג דהוגתו לשם אהל וק"ל : **בד"ה** שדעתו של תינוק גסה עליו קסבר רבי יהודה אהל זרוק שמיה אהל כו' עכ"ל דהא דלא בעי רבא למימר הא דלא היו מביאין דלתות דאית ליה לרבי יוסי כמאן דאמר דאהל זרוק לא שמיה אהל ומ"מ בשורים מהני דחשיב אהל כדדרשינן וגידים תסוככני כדקאמר רבא גופיה לקמן וכמו שכתבו התוס' לעיל משום דרבא ידע הך ברייתא דקאמר רבי יוסי טעמא מפני שדעתו של תינוק כו' דע"כ אית ליה אהל זרוק שמיה אהל : **ע"ב** בד"ה שאין לה קבע שמטלטלת כו' והא דקתני מתני' ר"י אומר אם אינה יכולה כו' הא יכולה לעמוד כו' עכ"ל בלאו האי דיוקא אמלתא דאביי גופיה דקאמר אבל סיכך ע"ג מטה כשרה ה"מ לדייק הכי אע"פ שאין מכרעי המטה לסכך י' כו' ועיין ברא"ש שתמה מה בא אביי להשמיענו דהא משנה שלימה היא ר"י אומר אם אינה יכולה כו' הא יכולה כשרה וכתב ליישב זה לפי הירושלמי ע"ש :

דף כב בפרש"י בד"ה ביניהם בין התחתונות לעליונות כשהן מכוונות טהור וה"ה בשאין מכוונות שעל גבה טהור כו' עכ"ל אין לפרש לדבריו דביניהן ועל גביהן על הטומאה שביניהן קמיירי דלא הל"ל בזה טהור בסתם אלא כנגדו עד לרקיע טמא כדקתני במתני' בע"ג עליונה כו' ובעל גביהן כו' ועוד דהך מלתא שנויה בתוספתא בהדיא בתר הך בבא דמייתי כמו שהביאו התוס' דקתני בתר הך בבא דמייתי תלמודא תחתיה טמא ביניהן וע"ג טהור ביניהן או על גביהן כנגדו עד לרקיע טמא ותחתיהן טהור שפי' ביניהן וע"ג דהך בבא על הטומאה שביניהם וע"ג אלא על כרחך דהאי ביניהן או על גביהן טהור דמייתי תלמודא לפירוש רש"י מיירי כולה בטומאה תחתיה ובכלים שביניהן ועל גביהן קאמר דטהורים והאי במה דברים אמורים דברייתא אכולה מתני' קאי כפרש"י ותלתא מילי קתני בה בטומאה תחת אחת מן התחתונות תחתיה טמא ולא תחת כולן אפילו באין מכוונת דלא אמרינן בה חבוט רמי והכלים שביניהן טהור במכוונת ושעל גביהן טהור באין מכוונת ונקט רש"י על גבה במקום על גביהן משום דכל על גביהן ע"ג חדא מינייהו בטומאה תחתיה קאמר דטהור אף כנגד הטומאה מפני שחוללת בפני הטומאה וכ"ה לשון התוספתא ועל גבי כו' במקום על גביהן דקתני בברייתא ומ"ש שוב רש"י ותחתיה טמא דכיון כו' הוא מלתא באנפי נפשה לכולה ברייתא דמש"ה תחתיה טמא וביניהן ועל גבה טהור כיון דיש טפח כו' והשתא בין לפרש"י בין לפי' התוס' ביניהן ועל גביהן טהור אכלים קאי אלא דבמלת ביניהן הם מחולקים דלפרש"י מלת ביניהן הם בין התחתונה לעליונה במכוונת קמיירי ולפי' התוס' מלת ביניהן נמי באינה מכוונת וביניהן בין שתי התחתונות טהור דלא אמרי' חבוט רמי וניחא להו לפרש ביניהן הכי ולא כפרש"י משום דהשתא הוי מלת ביניהן ממש דומיא דביניהן דקתני ברישא דברייתא ביש ביניהן פותח טפח אבל אין ביניהן פותח טפח כו' דהיינו בין ב' התחתונות וזה ברור ודברי מהרש"ל אינם מובנים בזה כל הצורך ואין להאריך : **ע"ב** תוס' בד"ה (כזוזא מלעיל*) [כאן מלמעלה] כו' ורואה לדבר והוי בעינינו כחגבים כו' עכ"ל נראה דפשטיה דקרא והוי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם הכי משמע להו שהוא נאמר דרך משל על הרואה ממקום גבוה לשפל או משפל לגבוה שידמה לו דבר גדול לקטן וכ"כ הרד"ק בספר ישעיה בפסוק היושב על חוג הארץ ויושביה כחגבים שהוא נאמר ד"מ כיושב על מקום גבוה ומביט במקום שפל ידמה לו דבר הגדול לקטן לפיכך אמר ויושביה כחגבים וכן היינו בעיניהם עכ"ל ורישא דקרא ודאי דה"ל הכי מתפרש דוהי בעינינו כחגבים משום דכן היינו בעיניהם מגד רוב גובהם שראו אותנו ממקום גבוה וק"ל :

דף כג בד"ה ולמ"ד שמא תמות כו' אליבא דר"מ דחיים למיתה דלא שכיחא כ"ש כו' עכ"ל לרווחא ולקושטא דמלתא כ"כ דכ"ש הוא דהכתי לא ידע המקשה לפלוגי בין שמא תמות לשמא תברח ועוד דהכתי אמאי דפריך לקמן למ"ד גזירה שמא תברח ניחוש שמא תמות כו' תקשי לן דהא ע"כ למ"ד נמי שמא תמות ע"כ רבי יהודה דמכשיר לא חייש כו' אלא דאית לן למימר לסברת המקשה דמשום שמא תמות לשמא תברח מ"מ רבי זירא אליבא דר"מ דחייש שמא תברח ניחוש נמי למיתה וה"נ מצינן למימר לאביי ודו"ק : גמ' והא איכא רווחא דביני ביני כו' לכאורה דאפלוגתייהו דאביי ורבי זירא פריך הכי ויש לדקדק דאגופא דברייתא ה"מ לאקשויי הכי לרבי יהודה דמכשיר וי"ל דעיקר קושייתו הכא משום ודלמא רבעה להגי טעמי דאביי ורבי זירא דאגופה דברייתא המ"ל טעמא דמסיק דכל מחילה שאינה עשויה בידי אדם כו' ומיירי בפיל ואפילו קשור דליכא למיחש דלמא רבעה ובהכי יתיישב מה שמקשין בשמעתין לרבא דמוקי טעמא דר"י בההוא דלוקח יין משום בקיעת הנוד כדאיתא בפרק כל הגט כמ"ש התוס' לקמן ואמאי לא חייש ר"י הכא לגבי סוכה לשמא תמות או לשמא תברח דהא מוכח בשמעתין דאם ניחוש לשמא יבקע הנוד מכ"ש דניחוש לשמא תמות ולשמא תברח אלא דע"כ אית לן למימר דרבא מוקי לה בטעמא דמסיק דכל מחילה שאינה עשויה בידי אדם כו' ומיירי בפיל ואפילו קשור דליכא למיחש לא לשמא תמות ולא לשמא תברח ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה אומר ב' לוגין כו' וכגון שהגיע לילי שבת או אין עמו כלים טהורים כו' עכ"ל וכל"ל מפרש"י בפ"ק דחולין ע"ש : תוס' בד"ה שני לוגין כו' והא דלא תני הכא למחר ולא לגבי דמאי כו' וה"ה נמי גבי כו' תאנים של טבל כו' אלא לפי שירצה לתקן המותר הכל בבת אחת לא קתני למחר כו' עכ"ל פתחו דבריהם בהך דדמאי וסיימו בטבל וע"כ נראה להגיה כאן ולא גבי טבל ודמאי כו' מיהו אע"ג דבנוסחאות שלנו קתני שם למחר גבי דמאי אין למחוק כאן מתוך התוספות דמאי דנראה מדברי הר"ש בפרק ד' דדמאי דלא הוה גרס למחר נמי גבי דמאי אלא בהך דמזמן לחוד וע"ש : **באד** אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן ללוי ואפילו אה"ל דלוקח מן הכותי כלוקח מן הנכרי דאמר בפרק שני דבכורות מעשרן והן שלו משום דלאתי מכח גברא דלא מלי לאשתעויי דינא בהדיה מ"מ אסור להפרים בשבת ע"י קריאת שם דבהש"מ מאחר דבין השמשות אין מעשרין את הודאי ולהכי לא קתני הכא מעשר כו' עכ"ל כל זה חסר כאן וכ"ה בפי' הר"ש בפ"ז דדמאי ומהרש"ל הגיה כאן בתוס' והא דלא קתני הכא מעשר כו' ונעלם ממנו החסרון כאן בתוס' כמו שהוא בפירוש הר"ש וע"ש : **בד"ה** דברי ר"מ משמע כו' והא דמשמע פרק בכל מערבין גבי ב' רימונים כו' היינו למאן דאית ליה ברירה עכ"ל ודאי דהתם ה"נ מפרש דבריו ואפילו ר"י ושמואל דלית להו ברירה בעלמא

קרני ראם [א] נ"ב אין דבריו מובנים וכוונת התוס' נראה שכיון שבע"ח חשיבי להציל טפי לחשב אהל א"כ מה מקשה מעיקרא מר"ג דמועיל שורים אף דלא הוי בידי אדם דלמא בע"ח חשיבי וזה כתב דלענין ילפותא ממשכן ל"ש זה ובזה יש להוסיף ליישב קוש' ארש"י משום דבשלמא אי לא ילפי' ממשכן א"כ י"ל דבע"ח חשיבי ומיחשב אהל אף שאין דרך אהל בכך אבל אי ילפי' ממשכן א"כ גרע בע"ח ואיך אפשר להקל בכמלא אגרוף בבע"ח יותר מאהל בידי אדם היכא דאין דרך אהל בכך והבן :

מהר"ם
הישן פרק שני

ע"ב בתוס' ד"ה ראיתם טבי עבדי וכו' עד דהא הכא מיחו בידו חכמים מלישב בסוכה שהרי היה ישן תחת המטה וכו' ואע"ג דמלשון המשנה דקתני ראיתם טבי עבדי שהוא ת"ח כו' משמע שמעצמו היה עושה זאת שהיה ישן תחת המטה כמובן מעצמו צ"ל דה"ק שהוא ת"ח ויודע שהעבדים פטורים מן הסוכה ואם ישב בסוכה ממש ימחו בידו כמו שמוחים בידו מלעשות שאר המצות לפיכך ישן הוא תחת המטה מ"מ נשמע מינה שהיו מוחים בידו מלקיים המצות : **באד** ופריך אי שלא לדחוק וכו' ישב לו חוץ לסוכה יש לדקדק דקושיא זו אין ענינה הכא דהא אפי' לפי מאי דס"ד דמשום דמיחו בידו היה ישן תחת המטה תקשה נמי ישב לו בחוץ וי"ל בדוחק דבשלמא לטעמא דמיחו בידו נוכל לתרץ דמש"ה ישן תחת המטה ולא יצא לחוץ כדי שיהא היכרא שאסור לו לקיים המצות ולכך היה ישן תחת המטה וק"ל :

דף כא ע"א תוס' ד"ה יליף אהל אהל ממשכן וכו' אינו מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן וכו' פי' דגבי טומאת מת כתיב והזה על האהל דגם האהל בעצמו הוא טמא ויליף שם דכל אהל שהוא עשוי מעץ אינו טמא בעצמו כ"א הכלים שבתוכו חוץ מן האהל של פשתן דגם האהל בעצמו טמא ומקשו התוס' הכא דאפי' הכלים שבתוכו לא יטמאו כ"א בתוך אהל של פשתן דוקא הואיל ויליף לה ר' יהודה לענין זה ממשכן : **באד** דלגבי מצורע כתיב מושבו וכו' נ"ל מדכתיב לשון מושב ולא כתיב לשון אהל ילפינן כל המאהילים דמושב משמע כל מיני מושב אבל לשון אהל משמע דוקא של פשתן כדאשכחן גבי משכן : **ד"ה** ומביאין נשים עוברות וכו' או בשעת הזאה לר' יהודה או לרבנן פי' דרבנן ס"ל דבעינן איש בשעת קידוש דהיינו כשנותנים האפר במים ור"י ס"ל דבעינן איש בשעת הזאה : **ד"ה** וע"ג דלתות וכו' ומיהו לר"א דלקמן ודאי קשה וכו' עד וקושיא דמטה משני משום דהוי אהל עראי וכו' מתוך דברי התוס' הללו משמע דאינהו מפרשי הא דאיתא לקמן בסמוך בגמ' ואי בעית אימא ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן וכו' שהאי שינויא חוזר אשינויא דר"א דלעיל דשני דשאני שורים הואיל ומגינים על הרועים אלא דפריך עלה א"ה מטה נמי וכו' ועל זה מהדר ואי בעית אימא וכו' ולעולם טעמא דשורים הוי מטעם דמגינים על הרועים אבל מפרש"י משמע דהאי אי בעית אימא אתחלת סוגיא קא מהדר דפריך והרי מטה דיש בה כמה אגרופין וכו' : **ד"ה** והרי דלת דיש לה כמה אגרופין עד ולא שייך טעם זה אלא בדבר התלוי בסברא וכו' נ"ל דקשה להו להתוס' א"כ מאי פריך לעיל והא שורים דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא וכו' נימא דשאני שורים דהוו בעלי חיים וחשיבי טפי להציל וע"ז כתבו התוס' דלא שייך טעם זה אלא בדבר התלוי בסברא כגון אין דרך אהל בכך אבל לעיל דפריך מטעם דיליף ממשכן דבעינן אהל העשוי בידי אדם לא שייך האי טעמא : **ע"ב תוס'** ד"ה שאין לה קבע וכו' עד ובירושלמי משמע וכו' פי' הירושלמי מפרש שאין לה קבע בענין אחר מפרש"י :

דף כב ע"א בגמ' אבל אין ביניהם פותח טפח וכו' פי' אבל התחתונות בעצמן יש בהן פותח טפח דאל"כ אפי' יהיה טומאה תחת א' מהם לא היה תחתיה טמא . ביניהם ועל גביהם טהור פי' ביניהם בין התחתונות בין זו לזו ולא הוי פי' דהאי ביניהם כביניהם דלעיל דקתני ביניהם טמא דלעיל הוי פירושו ביניהם בין התחתונות לעליונות וק"ל : **ע"ב בגמ'** אין כוכבי חמה נראין וכו' פי' כשאין כוכבי חמה נראין אז מעובה יותר משאין סתם כוכבים נראין מתוכה : **תוס'** ד"ה הא זה וזה בתוך כ' וכו' עד סבר לה כאבוה בחדא דאית ליה רואים פי' דר' יהודה פליג התם במתני' וס"ל דאפי' בקורה עקומה אמרי' רואים כאלו היא שוה או של קש כאלו היא של ברזל כדאיתא התם ומדקאמר ר"י בר יהודה בהאי רואים כאבוה מכלל דרבנן דפליגי ולא ס"ל רואים דהתם לא ס"ל נ"כ האי רואים דר' יוסי בר יהודה : **ד"ה** שתים באילן וכו' עד ואנח ביה קנים באילן וכו' פי' הקנים שהסכך מונח עליהם :

דף כג ע"ב בתוס' ד"ה שני לוגים וכו' בסופו ועוד ע"כ צריך להפריש וכו' וכוונתו שבא להוכיח דמיחל לא הוי פירושו מחלל דהא משמעות דברייתא הוא שצריך להפריש דשאני עתיד להפריש אכולהו קאי וא"א לפרש דמפריש קודם ואח"כ מחלל דהא אסור להפריש בשבת וא"כ ע"כ צריך לפרש דמפריש לאחר השבת ואי כבר חללו בשבת כדי לשתותו למה לו אח"כ להפרישו הא כבר נעשה חולין ושותה אלא ע"כ ומיחל לא הוי פירושו מחלל כנ"ל וק"ל : **ד"ה** דברי ר' מאיר וכו' עד והטעם פי' שם בקונטרס וכו' פי' והטעם שהוצרך לטעם דברירה ולא אמרינן דהוי גם מטעם התנאי :

בתוס'

חכמת שלמה
הישן פרק שני

במשנה ולפי דרכינו למדנו שהישן כו'. נ"ב יש ספרים גרסי' במתני' למדנו ב' דברים כו' כמו בברייתא דלקמן וטעות בידם כי כך הפי' במשנה אמר ר"ש לפי דרכינו כלומר שעסקנו בשיחת חולין שלא לשם תלמוד למדנו מדרך בדיחתו עוד דין אחר שהישן תחת המטה כו' אבל הא דעבדים פטורים מן הסוכה א"ר גמליאל בהדיא וק"ל . אבל בברייתא דלקמן בא ר"ש להשמיע לנו מלתא אגב אורחא שיתן כל א' לב לשיחתו של ת"ת ולא יבטל ממנה שהרי משיחה שלו נשמע ב' דברים א' שהעבדים פטורים וא' שישן כו' ולכך דקדק תלמוד מלתא אגב אורחיה מברייתא ולא ממתני' ודו"ק וכן יראה מפרש"י וכן ברי"ף ורא"ש איתו : רש"י בד"ה או ברלים כגון תולדות ואישות . נ"ב היא תכשמת כלה עינים : **בד"ה** או שאכלתו מלתת שהארץ מליחה כו' . נ"ב ספרים אחרים ארץ מליחה שמתבקע מחליה כגון ארץ מליחה לא תשב ומפרשינן מלחת מקום שמולחין שם מלח ופעמים שזוחלים ממימי המלח במקום אחד ומחמת תוקף המלח נעשית הארץ חורים חורים ל"א תולעת שעמד בארץ ומפריכה כמו שמים כעשן נמלחו פי' נמתקו : **בד"ה** וכן סוחר כו' ויש בכן אהל כו' כנ"ל :

דף כא ע"א גמ' הגיעו לשילות כו'. נ"ב נהר שלוח : **רש"י** בד"ה אלא שורים שכריסן רחבות ותינוקות יושבין עליהם וכריסן מפסיק כנ"ל . וכ"נ נ"ל נאו דוקא כריסן ממש אלא שדרן וק"ל : **ע"ב** גמ' וגידים תסוככני ואי בעית כו' כנ"ל וכן ברש"י וכן בתוס' : **שם** והא ר"ם דאמר סוכה דירת קבע בעינן ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע בהא פליגי כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה ובעצמות כו' כל שכן בהמה שכריסה למטה כו' . נ"ב פי' מאחר שכריסה למטה א"כ הסדרה דומה לאהל ממש ודו"ק : **בד"ה** שאין לה קבע כו' טעמא דמתני' הכא כו' כנ"ל :

דף כב ע"א רש"י בד"ה ושלילתה מרובה כו' תניא חדא זימנא כו'. נ"ב פי' מאחר שנאמר כבר חמתה מרובה מצלתה פסולה א"כ ממילא איפכא כשרה וק"ל : **בד"ה** רב תני כו' קיימי ושמואל כו' סוכות רב תני כו' כשרה ושמואל כו' רואין ושלילתה כו' הד"א : **בד"ה** כנגד נ"ל כנגדה : **בד"ה** ותני עלה כו' והכי פירושא כו' מתני' בשים כו' וכשיעורן טומאה כו' דלא אמרי' חבוט רמי כנ"ל הס"ד והד"א : **בד"ה** ביניהם כו' נעליונות כשאינן מכוונות טהור וה"ה כשהן מכוונות שעל גבה כו' כנ"ל . וכ"ב פי' על גבה לא איירי דומיא דביניהם דאיירי בטומאה ביניהם ועל גבה דפרש"י איירי לענין כלים והטומאה תחתיה ולא כפי' התוס' ודו"ק . (עיין במהרש"א) ותדע שגירסתיה היא מתוקנת דלס"א מהו וה"ה כשאינה מכוונת כו' וקאי על האויר שביניהם שלא יטמאו הכלים מטומאה שתחתיה פשיטא מאחר דככר פרש"י דלא אמרי' חבוט רמי לטומאה שתחתיה שלא יטמא כל הבית למטה מכח חבוט רמי מכ"ש למעלה דהוי הפסק ביניהם ועוד קשה לגירסתו מאחר דככר פירש תחתיה ואח"כ עשה פיסקא על ביניהם כי לא תמצא כלשון רש"י חבוט רמי ביניהן א"כ מה צריך תו להזכיר אח"כ ותחתיה טמא כו' או היה לו לפרש למעלה ועוד למה שינה הלשון וכתב שעל גבה ולא על גביהן כלשון הברייתא אלא רש"י בתחלה מפרש הברייתא שאם הטומאה תחתיהן תחתיה טמא ולא כל הבית ואם הטומאה ביניהן כל הכלים שעל הקורות טהורין חוץ ממה שהוא למעלה כנגד הטומאה דפשיטא שהוא טמא דבוקעת ועולה וכן על גביהן ולא הזכיר רש"י משום שפשוט דהוי כמו ביניהן שוב מפרש רש"י מה שאמרי' לעיל שאם הטומאה תחתיהן שתחתיה טמא ותו לא דאפי' על גבה נמי טהור אפי' הוא למעלה כנגד הטומאה משום דחוצץ ומכיא ודו"ק היטב : **באד** וגרסי' הכי בד"א כשיש בהן פותח טפח אבל אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה טומאה בוקעת ויורדת כנ"ל והס"ד : תוס' בד"ה קורות הבית כו' בד"א בזמן שיש בהן פותח טפח כו'. נ"ב בפי' רבינו שמשון מצאתי לשם דעל רוחב הקורה נמי שייך לשון פותח ע"ש : **ע"ב** רש"י בד"ה שתי קורות כו' של ג' טפחים כו'. נ"ב פי' ג' על ג' : **בד"ה** הא זו כו' דמכשר אלמא כו' הד"א : **תוס'** בד"ה הא זה וזה כו' אפי' בפחות מג' כו'. נ"ב פי' אפי' לא שמעת מהם דהוי רואין אלא בפחות מג' אפ"ה תוכל ללמוד מדברי ר' יוסי בר יהודה שאפי' בשלשה כו' וק"ל : **באד** דהא לא פליגי במאי דלית להו רואין אלא מטעמא דפריסים כנ"ל : **בד"ה** אבל בשלשה כו' היתה קורתו משוכה כו'. נ"ב פי' חוץ למבוי : **באד** או תלויה כו'. נ"ב כזה* :

קוכה

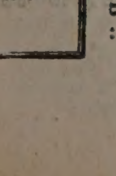

דף כג ע"א תוס' בד"ה על גבי בהמה כו' כדפרשי' לעיל. נ"ב שפי' לעיל אין לה קבע היינו שמטלטלת ע"י המטה א"כ תיפוק ליה הכי משום שאין לה קבע שהסוכה מטלטלת ע"י הבהמה וקרא נ"ל כמו שמסיק אחר כך : **בד"ה** ולא גולל כו' הנוגע בתוכו עד ד' טפחים כו' כנ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה ומיחל מעשר שני שהוא יכול לחלל כו'. נ"ב פירוש כל מה שיכול לתקן מתקן ואינו סומך על ברירה כן פירש רש"י בפרק מרובה ובשאר מקומות : **תוס'** בד"ה דתניא כו' של כוסים דכיון דפרוסים כו' כנ"ל : **בד"ה** שני לוגין כו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים אפי' בשבת כו'. נ"ב פי' בקראי דמעשרות כתיב וק"ל : **באד** ליתן ללוי והא דלא קתני הכא כו' כנ"ל : **באד** ובשבת אין מפרישין כדפריסית . נ"ב פי' אפי' בין השמשות (עיין במהרש"א) : **בר"ה** עשרה כו' דמסכת דמאי פ"ז ועוד כו' כנ"ל :

תוס'

מודו בכה"ג כמ"ש התוס' ודקאמרי הייט למאן דאית ליה ברירה הייט למאן דאית ליה ברירה בכה"ג במפרש דבריו אע"ג דלית ליה בעלמא וק"ל :

דף כד בא"ד משום דכל המתלקט מפרש דבריו וסומך להתברר ע"י תנאו כו' עכ"ל וכ"ל מפירוש הר"ש במסכת דמאי פ"ז והשתא אין זה סותר לדבריהם דלקמן כמו שהבין מהרש"ל שזה שהביאו למחקו : **בד"ה** רבי יהודה ור"ש אומרים כו' ורבה דלא מפליג התם מפרש טעמא בקעות הנוד ורבא מפרש טעמא בפרק בכל מערבין משום דבעינן ראשית כו' עכ"ל כצ"ל מפירוש הר"ש והכי איתא התם בהדיא ר"פ בכל מערבין דרבה דלא מפליג בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים מוקי ליה משום בקעות הנוד וק"ל : **ע"ב** בד"ה ורבנן האי וכתב מאי עביד ליה כו' ואת"ל ולר"י הגלילי כו' ו"ל דבפרק המגרש דרשי' וכתב לה ולא לה ולחברתה עכ"ל וכפ"ב דגיטין וכפ"ב דעירובין כתבו דלרבנן מוכחת מדכתיבה דרשינן בכתיבה מתגרשת ומלה ולא לה ולחברתה עכ"ל ותימה לדבריהם דהכא דכתבו דמהאי דלשמה ספיר יליפינן כלל ופרט מאי פריך הכא לר"י הגלילי האי סברא מגליה כו' דלמא קושטא דמלתא דמהאי דלשמה יליף כלל ופרט ומכתב אחרינא דרש כמו לרבנן בכתיבה מתגרשת ומלה ולא לה ולחברתה וק"ל : **בד"ה** ע"מ שלא תלכי לבית אביך כו' תימה והא אם מת אביה כו' עכ"ל מהרש"ל וכ"ה בתוספות פ"ב דגיטין ובנוסחאות התוס' לא תירצו מידי והייט דלא קשיא להו ממכירה משום דאף אם מכר אביה ביתו אין זה כריתות דאפשר [א] שיקנה בית אחר וק"ל :

דף כה בד"ה קמה קטורה כו' לא שייך כאן לאקשויי אי הכי ניטלטל כו' עכ"ל וכהך דלעיל היה שם לוגין או נדר כו' דמוקי לה בהולך ודפנא לא תקשי להו לאקשויי דה"ט מאי למימרא כו' כדפריך בהך דלעיל משום דבהך סוגיא דקאמר דלמא אתי לאשתמושי כו' לא מתיישבא הך כמ"ש התוס' פ"ק דעירובין מיהו ק"ק [ב] מאי לא מסיק מאי למימרא בהך סוגיא דמסיק התם דקא משמע לן מתמלית קנים פחות מג' טפחים : **בד"ה** בלכתך בדרך פרט לחתן כו' וסוגיא דשמעתין משמע דמבלכתך בדרך ממעט האי דבמלוה קעסק כו' דשמעתין משמע דמבשבתך בביתך ממעט האי דבמלוה קעסק כו' והיינו משום דמשמע להו דסוגיא דשמעתין היינו הא דקתני בברייתא בשבתך בביתך פרט לעוסק במלוה כו' ואינו כן דלא הול"ל סוגיא דשמעתין משמע דבהדיא קתני הכי בברייתא אבל נוסחת התוספות הישנות ישרות דסוגיא דשמעתין משמע דמבלכתך בדרך ממעט האי דבמלוה קעסק והיינו ממאי דקאמרי' בשמעתין בלכת דידך הוא דמחייבת הא בלכת דמלוה פטירת והאי קמייתו ראיה דבברכות הגירסא להפך כו' וה"נ ראוי להיות בברייתא דמייתינן הכא ואף שבברכות הגירסא שלפנינו הוא כדהכא נוסחת התוס' לא היה שם כך : **ע"ב** בד"ה שהל ז' שלהן בע"פ כו' ואפילו לרבי עקיבא לא יתכן לפי הספרים כו' ומיהו אותה גירסא ליתא אלא ר' ילחק כו' עכ"ל לאותה גירסא דוקא דלר' עקיבא חל ז' שלהן בע"פ דהשתא אפשר דלא נטמאו מיפאל והלכפן בר"ח קאמרי התוס' דא"כ לא יתכן דנאמרה פ' טמאים בר"ח קודם שנטמאו אבל בשמעתין דלא קאמר שחל ז' שלהן בע"פ אלא דנטמאו בר"ח כדקאמר ר"י והלא כבר היו יכולין לטהר דהשתא ספיר מלינן למימר דנאמרה פ' טמאים בר"ח שהו ביום נטמאו מיהו בפרק הנזקין הקשו התוס' ודחו פ"ה (נמי) מר"י הגלילי דקאמר דנטמאו בארונו של יוסף והיינו משום דמשמע להו התם דכיון דמקודם ר"ח נמי היו טמאים לא היה זמן לאומרה פרשת טמאין בר"ח משא"כ לר"ע דבר"ח נטמאו ודו"ק :

דף כו בד"ה חתן פטור מק"ש דטריד כו' לית להו להני תנאי העוסק במלוה כו' וקשיא דאי לית להו אם כן יתחייב חתן בסוכה כו' עכ"ל לפום ריהטא וכמו שהבין בעל המאור פרש"י אין מקום לקושייתם שכתב לפרש"י דהני תנאי בין לת"ק בין לרבי שילא לית להו העוסק במלוה פטור מן המלוה ול"ג בהא ומכל המלות האמורות בתורה כו' וטעמא דת"ק דפוטר החתן וכל בני החופה מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה יתירתא ושכיחא שכרות כו' עכ"ל דהשתא קושטא דמלתא הוא בין לת"ק בין לרבי שילא החתן וכל בני החופה חייבין בסוכה ובכל המלות דהעוסק במלוה אינו פטור מן המלוה אלא שהתוס' הבינו מפרש"י דהני תנאי היינו תנאי שאמרו משום ר' שילא אית להו העוסק במלוה אינו פטור מן המלוה מדאית להו דכל בני החופה חייבין בכל המלות אבל ת"ק דרבי שילא דפוטר בבני החופה מן התפלה ומן התפילין אית להו דהעוסק במלוה פטור מן המלוה ואין חילוק בין תפלה ותפילין לשאר מלות ואפשר דהוו גרסי נמי בהדיא בדברי ת"ק ומכל מלות האמורות בתורה כנראה מדברי בעל המאור דאיכא דהוו גרסי הכי ואהא ספיר קשיא להו דאי לית להו להני תנאי שאמרו משום רבי שילא דהעוסק במלוה פטור מן המלוה א"כ יתחייב לדידהו החתן בסוכה ובכל המלות ובהא פליגי נמי את"ק דפוטר ומשמע דלא לחויבי לחתן טפי אתו לאפלוגי את"ק אלא לפטור החתן יותר מת"ק אתו לאפלוגי ומיהו ממה שפרש"י בדברי ת"ק טעמא דפטור מן התפלה משום דבעי כוונה ומן התפילין משום שכרות הוא מוכרע כדברי בעל המאור דת"ק נמי לית ליה עוסק במלוה פטור מן המלוה דאל"כ לא הוה לריך להאי טעמא ואולי שבפ"ה שלפניהם לא היה כל זה כנראה שכתבו כל פ"ה דבשמעתין ולא כתבו זה והדברים ברורים ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה לימא קסבר רבי יוסי כו' ומבעי לן למעבד כוותיה כו' עכ"ל דמש"ה לא קמבעי לן לעיל לרבי יעקב לימא סבר ר"י כו' דלא אכפת לן בהכי כיון דלית הלכתא כוותיה :

דף כז בד"ה חזר בו ר"א אצל חכמים כו' ובהא מיהא פליג כו' כמו שיש תשלומין לקרבנות יום א' אף ביו"ט אחרון עכ"ל יראה שהוכרח הכא להאי טעמא דכמו שיש לו תשלומים לקרבנות כו' דמש"ה השתא למאי דחזר בו ר"א ולא תקשי לן מאי השלמה דסוכה איכא בליל יום טוב אחרון לתשלומין דליל יו"ט ראשון דבעו סוכה לכ"ע כיון דמלינו בו השלמה אחרת מיום אחרון ליום ראשון לגבי קרבנות אית לן למימר הך השלמה דאכילת יום אחרון להשלומין ליל הראשון אע"ג דסוכה ליכא ביום אחרון אבל למאי דס"ד דהאי ישלים קאי לי"ד סעודות הא ודאי ליכא השלמה כיון דליכא סוכה ביום אחרון וליכא נמי השלמה אחרת מיום אחרון לשאר ימים ומהרש"ל דחק בזה לפרש דחיובא דליל יו"ט ראשון לאו בסוכה תליא אלא ילפי' מליל פסח דלריך אכילה כו' והאריך ע"ש ואין זה דומה דהא לגבי מלות סוכה ילפינן מליל פסח דכמו דמלות אכילה בליל פסח הוא מנה כך מלות אכילה בליל ראשון דחג הוא בסוכה כדאיתא בירושלמי שכתבו התוס' ודו"ק : **תוס'** בד"ה אי בעי אכיל כו' אע"ג דלר"א אמרינן בשאר ימים אם משלים במיני תרגימא ילא עכ"ל לשיטתם כתבו כך דבשאר ימים מהי"ד סעודות אם משלים אותן במיני תרגימא ילא משא"כ בסעודת ליל ראשון דחג דלא מהני בה השלמה במיני תרגימא כיון דסעודת ליל ראשון בעי כזית דגן כמו שהקשו לקמן לפרש"י ולדבריהם גרסינן במתני' מי שלא אכל ביו"ט ראשון ישלים כו' וכ"ה בכל נוסחאות המשנה הישנים אבל חדשים מקרוב באו שהגיהו מי שלא אכל בליל יו"ט ראשון ישלים כו' ואין זה נכון לדברי התוס' דלא מהני השלמה לסעודת ליל יו"ט ראשון : **ע"ב** בד"ה כל האזרח בישראל כו' ושמא הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו שותפין סיכוליס ליסב יחד כו' עכ"ל במהרש"ל נמחק שותפין וכ"ל טעות דמסתמא ר"א פוסל בשותפות כמו שפוסל בשאולה וממעטינן מלך כו' עכ"ל ועוד האריך וליסנא שיכולין ליסב אינו מכוון כלל לדרכו אלא דרגילים הכ"ל ואין להאריך בשאר דתוקים דודאי נוסחאות כל התוס' נכונות וישרות ולפי מאי דקיימו התוס' פרש"י מהכרח קושיא דלילית דמלשון לך שהוא לשון יחיד ממעטינן שאולה ומבגדיהם שהוא לשון רבים מרבינן שותפות אלא דלרבנן

חכמת שלמה

דף כד ע"א תוס' בד"ה דברי ר"מ כו' דכל המתלקט מברר דבריו בפירוש כצ"ל ונמחק ועומד להתברר ע"י תנאי . ונ"ב טעות הוא כי אינו עומד להתברר בודאי דלמא לא יבא לידי חילול לעולם ודו"ק וכן בכל התוס' [דבמרובה] אינו וק"ל : **בא"ד** אף אחרון אינו פוסל . נ"ב דין האחרון השנוי במשנה : **בא"ד** דלמא אדמייבם חד מיית אידך כו' . נ"ב ומדינא לבתר דחלין הראשון מאי איכא ליבומי דהשתא מקיימא מלות יבומי בתרתי אלא גזירה דלמא אתי ליבומי כרישא רש"י : **בא"ד** וסוגיא דשמעתין דפ"ב דיבמות כאביי כו' . נ"ב פי' דמשני התם אדמייבם חדא מיית אידך כו' דמשמע מינה דחיישינן לשמא ימות לזמן מרובה ואע"פ דרבה הוא דמשני התם מ"מ משמע דאביי קבלה מיניה מדסקשה לו אביי ורבה השיב לו כך ושתק משמע דקבלה וק"ל : **בד"ה** ר' יהודה ור' יוסי כו' בין תולה בדעת עצמו כו' . נ"ב פי' דבתולה בדעת עצמו לא אמרי' ברירה ובתולה בדעת אחרים אמרי' ברירה : **ע"ב רש"י** בד"ה הא איכא כו' ופעמים שאף הגוף מן הדופן כצ"ל : **תוס'** בד"ה בכתיבה מתגרשת כו' מספר כריתות ספר כורתה כו' כצ"ל : **בד"ה** על מנת כו' והא אם מת אביו או מכרו נמחק או מכרו . ונ"ב וכן בתוס' דגיטין ועירובין אינו כי לא פריך מיניה וק"ל (עיין במהרש"א) :

דף כה ע"א רש"י בד"ה והוא מארבע כו' בית סאתים וכן כו' הד"א : **בד"ה** שלוחי מלוה כו' ואפי' בשעת חנייתן . נ"ב פי' אף בלילה : **תוס'** בד"ה שהרי נאמר כו' שאר אבלים כיתזקאל כו' . נ"ב פי' א"כ גבי תפילין נמי ניעביד שאר אבלים כיתזקאל אבל לא להיפך ודו"ק : **ע"ב תוס'** בד"ה משום דלא מטא כו' אפי' לאחר חלות לא קשה דמת מלוה שאני כו' כצ"ל :

דף כו ע"א תוס' בד"ה משום בקי כו' אין הלכה כך כדפרישית שם כצ"ל : **בד"ה** הישן בתפילין כו' ור' יעקב לא חייש דלמא ממליך . נ"ב ותכמים חוששין וה"ק אין ישנים שינה שיבא לידי קבע דהיינו בלילה דלמא ממליך וק"ל : **ע"ב תוס'** בד"ה ולא בירך אחריו כו' מלתיה דר' יוחנן אמר . נ"ב פי' כמו זאת אומרת וק"ל :

דף כז ע"א מתני' חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג כו' . נ"ב לילי הוא כמו ליל אלא שהוא דבוק וק"ל וכן לילי האחרון של חג בפ' לולב וערבה : **רש"י** בד"ה חזר בו כו' חוץ מלילי יו"ט הראשון כו' . נ"ב נ"ל דס"פ חזר בו ר"א מי"ד סעודות בסוכה ולא קאי אלא על לילי יו"ט הראשון ואע"פ שאותה סעודה בע"כ לריכה סוכה מ"מ חיובא די"ד לאו בסוכה תליא אלא ילפינן מלילי פסח דלריך אכילה ומאחר דלריך אכילה אי אפשר לקיימה בלא סוכה ומ"מ עיקר מלותה תלוי באכילה ומש"ה יכול להשלימה באכילת סעודה אחריני באיך שהיא אבל אי הוה מלריך ר"א י"ד סעודות בסוכה א"כ ע"כ מתשבו כעין תדורו נפיק דלריך י"ד בסוכה ועיקר חיובייהו בסוכה תליא וא"כ איך מועיל השלמה כו' ודו"ק (עיין במהרש"א) : **תוס'** בד"ה תשבו כעין תדורו כו' למלה כשהוא תאוה . נ"ב נ"ל שזה הביאו התוס' לפסק הלכה שיחמיר האדם על עצמו לאכול בליל הראשון לתאוה כמו בליל פסח וכן מאי שאמר אחריו שלריך כזית דגן לריכא נמי להחמיר כמו שמשמע אח"כ מדברי התוס' שאינו יולא במיני תרגימא וק"ל : **בד"ה** אי בעי אכיל כו' אפשר בבישרא ופירי דאין בהן בהמ"ז כו' . נ"ב אבל בתוס' פ' שלשה שאכלו פסקו התוס' בשם ר"י דלריך פת ביו"ט כמו בשבת והוזר ביו"ט כמו בשבת והא דקאמר הכא אי בעי לא אכיל היינו כשירדו גשמים לאפוקי בליל הראשון לריך כזית דגן אפי' ירדו גשמים וכן דעת הרא"ש לשם וכן מסקנת הטור : **בד"ה** במיני תרגימא כו' ואין ללמוד מכאן כו' . נ"ב וכן פסק הרא"ש : **ע"ב רש"י** בד"ה ויצא שלא רצה להתיר את הדבר . נ"ב ס"א שלא יאמרו התיר את הדבר וכ"ב נ"ל עיקר : **תוס'** בד"ה כל האזרח בישראל כו' כיון דכתיב לך כו' . נ"ב פי' כל היכא דכתיב לשון לך אם נתמעט בו שאולה ה"ה דאיתמעט ביה שותפות דמלינו כמה כה"ג בראשית הגז דגנך שדך (עריסותיכם) דממעטינן שותפות אף דלא שייכי שם שאלה וק"ל א"כ אי הוה ממעטינן הכא גבי סוכה שאולה ה"ה שותפות וא"כ היכא מקיימא כל האזרח בישראל אלא לך לא בא למעט לא שאולה ולא שותפות ואינו בא אלא על גזולה וק"ל : **בא"ד** דדרשינן מיניה בפ' לולב [וערבה] כו' כצ"ל : **בא"ד** מדכתיב תשבו כעין תדורו שותפין כו' נמחק שותפין . וכ"ב נ"ל טעות דמסתמא ר"א פוסל בשותפות כמו שפוסל בשאולה וממעטינן מלך דהא מוקי כל האזרח לדברים אחרים ועוד וכי ברירה ליה כל כך דרך דירה בשותפות בשלמא מה שאדם עושה סוכה אחת לכל בני ביתו הוא דרך דירה אבל לא בענין אחר ועוד א"כ מאי פירשו התוס' לעיל דבחנם דחק רש"י דממעטים שותפות כו' הא תשבו כעין תדורו מרבי שותפות אלא על כרחך ט"ס (עיין במהרש"א) : **בא"ד** ומה שנהגו כו' . נ"ב זה דברי רשב"א וכן כתב הסמ"ג :

גמ'

אלא מוקמינן ליה למעוטי גזול : **בא"ד** וא"ת הכי נמי נדרוש הכי וכו' נ"ל לגרוס וא"כ הכי נמי נדרוש הכי ולפי' הקונטרס ניחא דע"כ יוצאים בשאול וכו' ר"ל דהא ליכא לאוקמי בשותפים משום דלא מטי שוהפרוטה לכל אחד וא"כ ע"כ צריך לאוקמא הא דיוצאים כל ישראל בסוכה אחת היינו בשאול וליכא למימר א"כ נימא איפכא ונוקמא האזרח לשאול ולך למעוטי שותפים משום דמסתברא לאסור יותר בשאול מבשותפים וכיון דמהאזרח ילפינן להתיר בשאול כ"ש דמותר בשותפות וא"כ מיעוטא דלך ליכא לאוקמא אלא לגזול :

מהר"ם

דף כד ע"א בא"ד ועוד י"ל דהא דדייק ליה לר' יהודה ברירה וכו' ואלעיל מהדרי דקאמרי וכ צ"ל נמי דלא תקשי דשמואל אדשמואל וכו' דכיון דאמר דלכי מיית הוי גיטא א"כ הוי מטעם ברירה כדלקמן ולעיל והשתא קאמר דלעולם ס"ל אין ברירה וטעמו דשמואל דלכי מיית דהוי גיטא לא הוי מטעם ברירה אלא מטעם התנאי והא דדייק הכי מדברי ר' יהודה טעמא אחרינא אית ביה כדמפרש ואזיל : **ע"ב תוס'** ד"ה ורבנן האי וכתב מאי עביד ליה וכו' עד וי"ל דבפ' המגרש דרשינן וכתב לה ולא לה ולחברתה וי"ל א"כ מאי פריך ג"כ לרבנן הא לרבנן נמי איכא לתרוצי הכי דבעינן תרי קראי חד לכתיבה לשמה וחד ללא לה ולא לה ולחברתה וי"ל דללה ולא לה ולחברתה דהיינו שאין ב' נשים מתגרשות בגט א' להאי עלפותא לא הוי צריך למכתב וכתב דהא האי מלתא לא בכתיבה תליא ובשלמא לר' [יה"ג] אע"ג דמהאי קרא דלשמה הוי דרשינן נמי שפיר כלל ופרט מ"מ הואיל ובלאו הכי איצטריך למכתב לה למעט ולא לה ולחברתה כתב נמי וכתב למילף מיניה כלל ופרט בפ"ע אבל לרבנן קשה דלמה ליה למכתב האי וכתב כלל וק"ל ובדרך זה יתיישבו קושיות הרבה אשר א"צ בהן להאריך :

דף כה ע"א בתוס' ד"ה בלכתך בדרך וכו' עד וסוגיא דשמעתין משמע וכו' ר"ל דמפרש"י משמע דגרים בברייתא בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן אבל סוגיא דשמעתא לא משמע הכי דקאמר מאי משמע אמר רב הונא כדרך מה דרך רשות וכו' משמע דמבלכתך בדרך ממעט פרט לעוסק במצוה ובשילהי פ"ק דברכות הגירסא להיפך בברייתא ממה שמשמע מפרש"י הכא ואתיא שפיר נמי כסוגיא דשמעתין דהכא דמשמע דמבלכתך בדרך ממעט פרט לעוסק במצוה וגם קושית רש"י לא תקשה הכא דמיעוטא דחתן כתיב ברישא בקרא ומחתן לא הוי ידעינן שאר עוסק במצוה דדלמא שאני חתן וכו' וק"ל :

דף כו ע"א בגמ' שומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום ובין בלילה וכו' פי' משום דצריכים לשמור בין ביום ובין בלילה : **בתוס'** ד"ה חתן פטור מק"ש וכו' וקשיא דאי לית להו וכו' דברי התוס' צ"ע אבל צריך לפרש דהתוס' ס"ל לפי פרש"י פירוש הברייתא כך חתן והשושבינים פטורים וכו' וחייבים בק"ש כולן חייבים אפי' חתן משום ר' שילא אמרו חתן פטור פי' מהכל אפי' מק"ש והשושבינים וכל בני החופה חייבין פי' אפי' בתפלה ותפילין ולכך פרש"י לית להו להני תנאי דאמרן משום ר' שילא העוסק במצוה פטור מן המצוה דהא אמרו דהשושבינים חייבים בכולן והקשו א"כ לחייב חתן בסוכה וכי תימא דלדידיה אין ה"נ דמחייב דהא משמע דאינהו פטרי בחתן יותר מת"ק דהא אפי' מק"ש פטרי ליה וא"כ הא דאמר ר' אבא בר זבדא דחתן ושושבינים פטורים מן הסוכה כמאן אתיא לכך נראה דקסבר חתן אין יכול לכוין דעתו וכו' ר"ל דלעולם קסברי העוסק במצוה פטור מן המצוה במקום שיתבטל ממצותו אם יתקיים האחרת אלא שק"ש דמצות כוונתו אינו אלא בפסוק ראשון ויכולין לכוין דעתן שעה קטנה כזו וגם אינו כ"כ שיהוי ואינן מתבטלין כ"כ ממצותן ולכך חייבין אבל חתן אינו יכול לכוין דעתו כלל ולכך פטור אבל בתפלה ותפילין דיתבטלו ממצותן על ידיהם אפי' השושבינים פטורין והא דקאמרי והשושבינים וכל בני החופה חייבים אק"ש לחוד קאי ופליגי את"ק אבל בכולהו אחריני מודו כנ"ל : **ד"ה** הישן בתפילין וכו' עד ור' יעקב לא חייש וכו' פי' אבל חכמים פליגי וס"ל דבלילה אפי' עראי אסור לישן בהן דחיישי' דלמא ישן שינת קבע והא דקאמרי חכמים אבל לא שינת קבע פי' כל מקום דאיכא למיחש לשינת קבע כגון בלילה אסור בכל ענין :

דף כז ע"א בתוס' ד"ה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל וכו' עד אע"ג דלר"א אמרי' בשאר ימים אם השלים במיני תרגימא יצא התוס' אזלי למעמייהו דמפרשים בדבור שאחר זה שמתחיל חזר בו ר"א שלעולם לא חזר ר"א ממה שאמר שחייב לאכול י"ד סעודות אלא שמזה חזר שיש להן תשלומין אף ביום אחרון אע"פ שאין אוכל אז בסוכה ועל זה קאי בגמ' ישלים במיני תרגימא אבל סעודת ליל ראשון אף ר"א מודה דבעי כזית דגן דוקא כדאיתא בירושלמי כמו שכתבו התוס' בדבור הנזכר ולכך כתבו הכא אע"ג דלר"א בשאר ימים אם משלים במיני תרגימא יצא אבל בסעודת ליל ראשון אף לר"א לא יצא במיני תרגימא : **ע"ב בתוס'** ד"ה כל האזרח בישראל וכו' עד דכיון דכתיב לך למעוטי דשותפין משמע וכו' עד ומרבינן סוכה אחת לכל ישראל ש"מ דלא דרשינן לך למעוטי שאולה וכו' והמשך דברי התוס' כך הם ור"ל דהאזרח דמרבינן מיניה סוכה אחת א"א לאוקמא בשותפות דהא לך למעוטי דשותפות משמע ר"ל דבמשמעות דלך אימעוט שותפות כמו שאול ומדמרבינן מהאזרח סוכה אחת לכל ישראל ש"מ דלא דרשינן לך למעוטי שאול דאי דרשינן ליה לשאול אימעיט נמי שותפות וא"כ היכן מצינו סוכה אחת לכל ישראל אלא ע"כ צ"ל דלא דרשינן ליה לא לשותפות ולא לשאול

חלכתא

גבי סוכה ע"כ לית לן לאוקמי מיעוטא דלך לשאולה וריבויא דכל האזרח לשותפות דא"א לכל ישראל סוכה בשותפות כפרש"י וע"כ אתא לרבויי שאולה אבל לר"א דמוקי כל האזרח למלתא אחריתא ואיכא הכא מיעוטא דלך וריבויא דתשבו כעין תדורו ודאי דאית לן למימר הכא כמו גבי ציצית לאוקמא מיעוטא דלך לשאולה וריבויא דתשבו כעין תדורו לשותפות והיינו דקאמרי לשותפין היכולין כו' דלר"א שפיר מצינן לאוקמא ריבויא לשותפין שיכולין ליסב בסוכה א' בשותפות דהאי ריבויא דתשבו כעין תדורו לא משמע סוכה לכל ישראל דאינם יכולים ליסב בה בשותפות משא"כ לרבנן ריבויא דכל האזרח דמשמע סוכה אחת לכל ישראל דאינם יכולים ליסב בה בשותפות כפרש"י והדברים ברורים ודו"ק :

ח"א דף כז ע"ב מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל כו' מכלל דבחודש ובשבת מחייב כו' נקט ברגל גם שאינו מפורש בקרא דלא גרע רגל מחדש : ל"ק כו' הא דאזיל ולא אתי ביומיה כו' הא דרכי אילפי איירי בהכי וא"ת כיון דאזיל להתם ביומיה ע"כ בתוך התחום הוא או ע"י עירוב וא"כ אמאי לא אתי ביומיה ודוחק לומר שהלך לשם ע"י עירוב (תחום) הרבה כ"כ שלא היה יכול לחזור ע"י לביתו ונראה דלאו דוקא נקיט דאזיל ביומיה אלא שהלך לשם מערב הרגל וחוץ לתחום הוה ודו"ק : אין לך כל שבט כו'. פרש"י מפיאו לד"א כדאמרי' כו' עכ"ל והוא דחוק להביאו בכך וי"ל לפי כוונתו שהוא לא אמר דבר שלא שמע מרבו וע"כ לא תשאלני אבל אין לך כל שבט כו' שלא העמיד שופט ומהם יש לכם לשאול כמ"ש ובאת וגו' ואל השופט אשר יהיה בימים וגו' ואמרינן אין לך אלא שופט שבימיך יפתח בדורו כשמואל בדורו וכה"ג פרש"י ביומא שהשיב להם ומשיאם לד"א ופ"ם גם מ"ש בזה : שלא העמיד שופט כו'. פרש"י יהושע מאפרים כו' אלו מפורשים אבל עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שמות שבטיהן כו' עכ"ל עתניאל מפורש בקרא דאחי כלב היה וכלב מיהודה הוה אלא דעתניאל לא היה אחיו רק מן האם דזה כלב בן יפונה וזה עתניאל בן קנז אבל מה שמסופק ביפתח לא ידעתי למה שהרי גם דבן אשה זונה היה מ"מ בן גלעדי היה כמפורש בקרא וגלעד ממנשה היה. גם מה שמסתפק ביאיר לא מצינו בו שהיה שופט ובן מנשה היה ודו"ק :

דף כח ע"ב גמ' אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ואצטריך כו' ולא בעי למימר דאיצטריך הלכתא לפטור נשים משום דקרא חיובא משמע דאתא הה"א לרבות נשים כמו גבי יוה"כ דא"כ לא היה מנקיט הכא התנא לאסמכתא להוציא נשים והיינו דאי מש"ה לא הוה איצטריך לן הלכתא לפטור דודאי לא הוה מוקמינן הה"א לרבות נשים כיון דאיכא לאוקמא לרבות גרים ודו"ק :

ח"א דף כח ע"א הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי כו'. דהיינו אגיד לכם מדותי וזו אחת מהן כפרש"י וגם שכל אלו מדות קבל מרבו ריב"ז כדמסיק ור"א תלמידו היה נוהג אחריו מ"מ המדות לא שמען מרבו אלא ראה שנהג רבו כך ונהג גם הוא כן ועי"ל דבלשון תימה קא"ל וכי תזקיקוני לומר דבר שלא שמעתי והרי מדותי כו' וזו אחת מהן ובמדות דריב"ז חשיב הרבה מדות דלא חשיב להו בדר"א. אע"ג דר"א נהג אחריו בכולן כדמשמע לקמן. י"ל דלא חשיב הכא רק הנהו מדות שלא תאמר מה שלא שמעתי מרבותי הוא שהם ודאי אמרו בבה"מ ואני הייתי מתעצל ונמנע מלשמען מפי רבותי אם מפני שהייתי מתאחר מלבא ומתמהר לצאת מבה"מ או מפני השינה או מפני שהייתי שח שיחת חולין ע"כ אמר שאינו כן אלא מעולם לא קדמני כו' וכן נראה מפרש"י ודו"ק : ריב"ז מימיו כו'. כל אלו מדות דחשיב נוגעין בלמוד תורה ואמר בלא תפילין כי היא כתר תורה כמ"ש בקידושין פ' האומר ופרשיותיו ד' מורים על למוד תורה וזה אב לכולן שנאמר ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' וגו'. ואמר ולא הרהר במבואות כו'. ר"ל אע"פ שהיתה התורה שגורה כל כך בפיו ובלבו היה נזהר מלהרהר במבואות כו'. ואמר ולא מצאו אדם יושב ודומם כו'. גם שהיה אפשר בלמוד עיוני עיקרא בגירסא שתהא שגורה בפיו ולא תשתכח כדאמרי' בכמה מקומות. ואמר ולא פתח אדם דלת כו'. שהוא היה מקרב עצמו אבל הפתח דבתלמידיו היה קנאה וביטול תורה איזו מהן יפתח לחבריו הבאים ואשמעינן נמי דלא הניח ר' יוחנן בן זכאי ליסב שומר על הפתח שלא ימנע שכר ויתעכב מלכנוס מי שאין לו כטובדא דהלל במסכת יומא : שמונים תלמידים היו לו להלל כו' כל הסוגיא מפורש פ' יש נוחלין ע"ש :

דף כט בפרש"י בד"ה איבעיא להו עד שיאור עד שיעלה עמוד השחר עכ"ל הכא דלא קאמר אלא עד שיאור ודאי דאית לן לפרושי עד שיאור קלת היום דהיינו עמוד השחר אבל לקמן דקתני עד שיאור וקתני נמי ויעלה עמוד השחר ע"כ דעד שיאור לאו היינו עמוד השחר דתרתי למה לי אלא משהאיר המזרח כפירוש רש"י ומש"ה קא מקשה תרתי דסתרי כו' וק"ל : סליק פרק הישן

ח"א דף כט ע"א איבעיא להו מי ספן כו'. פרש"י מבעיא ליה שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת סוכה או ירידת גשמים עכ"ל ואין זה נראה שיהא שפיכת קיתון משל לישיבת סוכה ולולי פירושו דגם לפוס מאי דבעי למימר דעבד לרבו הוה שפיכת קיתון ירידת גשמים דגם שמן השמים הגשמים באים מ"מ ע"י חטא האדם באה קללה זו בחג דה"ל בשפך העבד קיתון אינו של עבד אלא של רבו ודו"ק : בזמן שהחמה כו' מלה"ד למלך ב"ו שעשה סעודה לעבדיו כו'. זהו המשל בעצמו שאמרו בפ' אד"ת אדם נברא בע"ש מפני מה כו' כדי שיכנס לסעודה משל למלך ב"ו שבנה פלטרין והתקין סעודה ואח"כ הכניס אורחים כו' ואמר בכעס כו' שול פנס והושיבם בחושך כו' כדאמרי' פ' יוה"כ אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאין רואה ואוכל ומכאן לסומין שאינן שבעין כו' : כל זמן שהמאורות לוקין סימן רע לשונאיהם כו'. מאורות בלשון רבים היינו ירח וכוכבים כפרש"י לקמן אבל בחמה לוקה סימן רע לאומות העולם כדלקמן : משל לסופר כו' מי שרגיל ללקות בכל יום דואג כו' ור"ל דהיינו אותו שיש בידו לב ללמוד ולא למד אבל מי שאין בידו ללמוד אין משגיחים בו לסלקותו אם אינו לומד כך ישראל יש בידם התורה ללמוד ממנה ואם אינן לומדין יש להם לדאוג ביותר: מפני שישראל מונין ללבנה ואו"ה לחמה כו'. ובמדרשות נתנו לזה הלבנה דמיונים אקרא דהמודע הזה לכם ולא לנכרים עשו שהוא גדול מונה לגדול שהוא החמה יעקב שהוא הקטן מונה לקטן ללבנה והוא סימן טוב גדול שליט ביום ולא בלילה כך עשו שליט בעוה"ז ולא בעוה"ב קטן שולט ביום ובלילה כך יעקב שולט בעוה"ז ובעוה"ב. ואמרו אם זכיתם למלאותו אברהם כו' עד ע"ו דורות ואם לאו לפגמו להבעם כו' עד ע"ו דורות כו' ע"ש : לשק אני רעב כו'. פרש"י דומה לשחור אני רעב תשחירין כו' ע"ש והוא דחוק אלא דבשק דרך להניח תבואה כמ"ש ויפתח האחד את שקו ליתן מספוא וגו' ויהי הם מריקים שקיהם וגו' וכשנראה בחמה דומה לשק ריקן סימן לרעב : ואין לך כל אומה כו' שאין אלהיה לוקה עמה כו'. לפרש"י לא שייך כ"כ הכא ונראה לפרש דקאי אדלעיל דחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לפי שהם מאמינים בשמש כמ"ש ולאית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים וגו' דהיינו לאלהות שלא תנעו מלטעות אחריהן כמפורש פ' ר"י וע"כ אם האומה לוקה גם החמה לוקה עמה שנאמר ובכל אלהי מצרים וגו' וע"ז אמר ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין להם ליירא מאותות השמים שלא נתנו להם לאלהות אבל יש להם ליירא מעונותיהם אם אין עושין רצונו של מקום והיינו ע"ד הגוים שעושין להם לבה השמים לאלהות אל תלמדו לעשות כמעשיהם כי הם יחתו שעובדים אותן ואלהיהן לוקה עמם ואין ישראל יחתו כי ה' הוא אלהיהם : על ד' דברים חמה לוקה על אב"ד שמת כו'. פרש"י לא שמעתי טעם בדבר עכ"ל ונראה במקצת מהם יש לתת טעם כי האב"ד דומה לחמה שמאיר לכל בתורה וע"כ משה שהיה אב"ד אמרו בו פניו כפני חמה : ועל נערה מאורסה שנעקה כו'. דהיינו שהיה בגלוי לכל כשמש לעקתה ולא היה מושיע לה : ועל ד' דברים מאורות לוקין כו'. דהיינו לבנה וכוכבים כפרש"י יש לתת טעם ע"פ מ"ש ספ"ק דשבת מאן דנולד בלבנה רזוהי כמן אם גנב מצלח והשתא ד' דברים דחשיב כותבי פלסתר ומעידי שקר ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות אינן דברים מפורסמים ובכלל רזוהי כמן וגניבה הן וע"כ מזלו שהן הלבנה וכוכבים לוקין : על ד' דברים נכסי בעלי בתים כו'. יש לדקדק שאמר על משהי שטרות פרועים פרש"י כדי לגבות פעם אחרת עכ"ל והא ודאי גזילה גמורה ולא היה לו לומר על משהי אלא על הגובין שטרות פרועין. וכן מלוה ברבית איסור גמור הוא . ע"ב ואמר על שהיה סיפק בידם למחות כו'. ובפ' במה בהמה אמר בית בידו למחות כו' שהוא נתפס על כל העולם כולו . ואמר פוסקי לדקה כו' הרי זה עובר בבל יחל דברו וגו'. ונראה לדקדק בכל זה דנקט בעלי בתים דהיינו עשירים ומנהיגים ואינן ת"ח ואין משהין שטרות פרועין לגבות בהן שנית דהא ידעי דגזל גמור הוא אבל משהין אותו שיש לו שום דין ודברים עם הלוה ורוצה לדוחקו בזה השטר לעמון מגו ודבר זה בעיני בעלי בתים לאו איסור הוא אבל אחז"ל בזה דאיסורא איכא משום אל תשכן באהלך וגו' שמא ימות ויפול שטר זה לפני יתומיו ויגבו בו שנית ומלוי ברבית דקאמר נמי על בעלי בתים שהם אינן יודעין להלות מעותיהן בהיתר בעיסקא או בדרך אחר של היתר : ועל שהיה סיפק בידם למחות כו'. איירי נמי בבעלי בתים מנהיגים שיש בידם למחות ואינו ביד ת"ח : ופוסקי לדקה ברבים. היינו שבעלי בתים מנהיגי הקהילה פוסקין לדקה מרובה ואינן נותנין כולה שאומרים שלא היה דעתן לכך אלא בשביל אחרים שיתנו נדבות כראוי ודו"ק : בשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון פי' בערוך לטמיון לאוצר המלך ע"ש ונראה דה"כ בבעלי בתים העשירים ומנהיגים ומשתררים ומתגאים על אחיהם כפרש"י והיינו דמסיק וגסות הרוח כנגד כולם כמ"ש לגבי המלות ותלמוד תורה כנגד כולם שהתלמוד מביא לידי מעשה ה"נ הכא הגסות הרוח מביא לאלו בעלי בתים להני דברים שהם כובשי שכר שכיר כפרש"י שמדחהו בלך ושוב שעובר בבל תשהה כדאמרינן פרק המקבל דמתוך גאותן דוחין השכירים בלך ושוב שאין לי פנאי להתעסק בך עתה : ועושקי שכר שכיר. פרש"י גוזל שכרו עכ"ל והוא דחוק דא"כ ה"ל למימר גוזל אלא דלא תפשוק שכר שכיר מוקמינן לה התם לאינו מפלם לשכיר בזמנו דהיינו שכיר יום כל הלילה ושכיר לילה כל היום וזהו ודאי ג"כ בא להם מתוך גאותן לדחות השכירים מלשלם להם בזמנם. ואמר על שפורקין עול כו' היינו נמש מתוך גאותן סוברים בדעתן שאחיהם ישאו עליהם עול מנהיגים. ומסיים אבל בענוים כתיב וענוים יירשו ארץ פסוק הוא בספר תהלים דלעיל מיניה כתיב אל תתחר במצליח דרכו וגו' היינו העשירים המתגאים על הציבור שלא לשם שמים. ואמר ועוד מעט ואין רשע וגו'. דהיינו שנכסיו יורדין לטמיון אבל ענוים שאינן משתררין על הצבור ונזהרין בכל זה הם ירשו ארץ שנכסיהן מתקיימים ובכל נוסחא שלפנינו הכתיב בזה קרא אחרינא נצר מעשי מעשה ידי להתפאר והוא פסוק בישעיה ותחילת המקרא ועמך כולם לדיקים לעולם ירשו ארץ נצר וגו' ואין לו מקום כאן : סליק פרק הישן

לולב הגזול פרק שלישי

ע"ב תוס' בד"ה קפסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון כו' ותימה הא אמרינן לקמן ניקב כו' דר' חנינא מטביל ביה כו' עכ"ל אע"ג דשמואל דמכשיר בשמעתין גזול ביו"ט שני ע"כ לא הם להאי קפסיק ותני לא ניחא להו למימר דרבי חנינא נמי לא הם ליה כיון דסתמא דתלמודא קא דייק ליה ורבי יוחנן ור' אמי נמי הולרכו מש"ה למימר טעם משום מלוה הבאה בעבירה ואין דומה להם דר' חנינא פליג עלייהו אלא בדוחק כמו שתירלו לחד תירולא וק"ל :

דף ל תוס' בד"ה משום דה"ל מלוה הבאה בעבירה כו' וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשרה כו' ומיהו תימה בפרק כל שעה דתניא אין יוצא ידי מלה בטבל כו' עכ"ל ול"ע אדקשיא להו מלולב של אשרה דלקמן וממלה אמאי לא תקשי להו מסוכה גזולה דלעיל

מהר"ם

דף כח ע"א בתוס' ד"ה הלכתא נינהו וכו' ובריש בנות כותים וכו' לפי שמסופק על שניהם וכו' משום דשם אמר רבא הלכתא נינהו והדר מסיק ומפרש שם הי היא הלכתא דמשמע דרבא בעצמו היה מסופק מתחלה איזה מהן הוי הלכתא ומשום דמעיקרא היה רבא מסופק הי מינייהו הוי הלכתא לכך קאמר לישנא נינהו לשון רבים ור"ל חדא מינייהו הוי הלכתא ר"ל וא"צ להגיה הספרים שם אבל הכא אע"ג דפריך נמי גמ' הי קרא והי הלכתא מ"מ לרבא בעצמו לא היה שום ספק בדבר דסוכה הוי הלכתא כדאמר לקמן בסמוך רבא אמר איצטריך וכו' לכך כתבו התוס' דהכא דהלכתא היא גרסי' לשון יחיד ולפי זה נ"ל הא דקאמר התם בפ' בנות כותים הי קרא הי הלכתא אילימא וכו' הכל הוא מדברי רבא ור"ל שמתחלה היה רבא עצמו מסופק הי מינייהו הוי הלכתא ומ"מ דברי התוס' דהכא אינם כדבריהם שם בפ' בנות כותים דשם משמע מדברי התוס' דאף הכא בסוכה גרסי' נינהו לשון רבים וכאן בדבור זה כתבו דגרסי' הכא הלכתא היא לשון יחיד ובספר ח"ש מפרש התוס' דהכא דרצונו לפרש הכא בהאי פירושא דדהו שם בפ' בנות כותים מכח סוגיא דהכא [וז"א] שהרי כתבו שם וא"צ לפרש משום דקאי נמי אקרא דוכרים דלקמן וכו' ע"ש וגם אין במשמעות לשון התוס' דהכא כפי' ספר ח"ש שהרי כתבו לפי שמסופק על שניהם וכו' והאי לישנא דלפי שמסופק לא יתיישב כלל לפירושו אלא כמו שכתבתי ועיין במה שכתבתי שם בפ' בנות כותים : סליק פרק הישן

לולב הגזול פרק שלישי

דף כט ע"ב בתוס' ד"ה לולב היבש פסול וכו' עד דהא אמרי' לקמן גבי הדס יבש וכו' אלמא אין היבשות תלוי בי"ב חדש וכו' הוכיחו זה דאי תימא דפירושו של יבש הוא י"ב חדש א"כ ה"נ ע"כ מפרש גבי הדס יבשו רוב עליו היינו שרוב עליו הן בני י"ב חדש ופירושו של ג' בדין לחין היינו נמי שאינן בני י"ב חדש וזה א"א להיות שקצתו של ענף אחד יהיה י"ב חדש וקצתו אינו י"ב חדש וק"ל : ד"ה נקטם ראשו וכו' עד דנקטם ראשו איירי ברוב העלין העליונים עיין באשר"י שכתב שראש כל עלה ועלה קאמר :

דף ל ע"א בגמ' שנאמר והבאתם גזול את הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח וכו' נ"ל דדריש כן מדלא הקדים חולה לפסח : משל למלך ב"ו שהיה עובר על בית המכס וכו' יש לדקדק

חכמת שלמה

דף כח ע"א גמ' ראוין שתשרה עליהם שכינה כו'. נ"ב ראוין שתשרה כו' אלא שעון הדור גורם ואין הדור ראוי לכך שתעמוד להם חמה כיהושע ולמשה נמי עמדה חמה דנפקא לן אחל אתל אלא משום דאין חשובים כל כך כמשה תלאן ביהושע : תלמוד סברות המשניות כעין שאנו מפרשין עליהן לא שנא כו' חסורי מיחסרא כו' : הלכות הלכה למשה מסיני : הגדות דורשי פסוקים כגון תנחומא ובראשית רבה ויקרא רבה : דקדוקי תורה וי"ו דוזה לכם הטמא וגו' דמרבינן מיניה דם השרץ : דקדוקי סופרים כגון גזירות שגזרו חכמים שלא יבא לידי איסור תורה : קלים ותמורים שאדם דן מעצמו : גזירות שוות כגון קיחה קיחה משדה עפרון : תקופות מולד הלבנה : גימטריאות כגון אנכי אנא נפשי כתבית יהבית יר"ע יראה ראתה נטתה : משלות כובסים לורך יש בהן ללמוד דברי תורה כדכתיב תקן משלים הרבה וכתיב להבין משל ומליצה : שיחת מלאכי השרת להשביעם : שיחת שדים להשביעם ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה : ושיחות דקלים שבני אדם רגילין לדבר על הדקלים כדכתיב בשלמה וידבר על העלים : מעשה מרכבה שביחזקאל : הויות דאביי ורבא שהקשו משניות וברייתות עוקא ותירלום : להנחיל אוהבי יש עולמות וכל כך למה כי אולרותם מלאים כל טוב דברי תורה וחכמה : גדול שבכולן על אחת כמה וכמה להבין דבר מתוך דבר יותר ויותר רשב"ם בפ' יש נוחלין דף קכ"ד : שם שיחת דקלים. נ"ב כתב רבינו האי ז"ל כי בדורו היה מר אברהם גאון שהיה מכיר עתידות בנענוע עלי ויאורי האילנות ביום שאין הרוח נושבת והיה מכסה אילן בסדינין והיא חכמה מפוארה מנאתי וכה"ג בערוך ערך סח : שם דבר גדול מעשה מרכבה. נ"ב פי' הריטב"א דבר גדול מעשה מרכבה. פי' מרכבה העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידוע לבעלי האמת. דבר קטן פי' קטן הוא לגבי מעשה מרכבה ואח"כ פי' הויות דאביי ורבא הם קושיות ותירולים וספיקות שלהם שלא נתבררו להם מפני שלא ירדו לעומקה של תלמוד כתכמים הראשונים ולפי שהיה זה מחסרון הידיעה קרא ליה דבר קטן כחכמת המשנה אבל גדול הוא מכל שאר חכמות חיצונים עכ"ל זל"נ שתועלת הוא לאדם אפי' מכל חכמות המשנה ואפשר אף ממרכבה ומה שנקרא קטן משום שהוא מחמת חסרון הידיעה שאלמלא היה זכור לנו כל הלכות ממשה רבינו ע"ה לא היינו לריכין לה ודו"ק עוד נ"ל לפרש שקראו קטן כפשוטו שהוא בערך העסק למרכבה אבל לעולם דבר גדול הוא לנו ומוכרח ברוב תועלתו ואמשול לך משל כעין לחם ובשר ודו"ק : שם לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש. נ"ב כלומר על אלו נתקיים המקרא הזה וכן פי' הריטב"א : שם כל עוף הפורח עליו מיד נשרף. נ"ב מסקינן בירושלמי אם התלמיד כן הרב עאכ"ו אלא התלמיד בתוך ד' אמות והרב אף חוץ לד' אמות ודו"ק : שם אמר רבא הלכתא כו' נ"ל רבה. וכ"ב נ"ל כי אין דרך שישיב אביי אחריו וג"כ לישנא דרבא אמר איצטריך כו' משמע דלעיל לא הוה רבא אלא רבה ודו"ק : שם הלכתא ניניהו כו'. נ"ב לפרש"י נ"ל גרסי' ספיר הלכתא ניניהו ודו"ק : רש"י בד"ה וגימטרי' כו' כשדים לב קמי בא"ת ב"ש ומקרא הוא על יושבי לב קמי והיינו כשדים : תוס' בד"ה הלכתא ניניהו כו' לפי שמסופק על שניהם. נ"ב פי' שני פעמים נאמר התם בסוגיא הלכתא ניניהו כו' ותלמודא דייק אח"כ אבל אתא הי מינייהו הלכתא כו' כמו שדייק הכא ומאחר שאמר התם בשני פעמים הלכתא כו' נקט נמי לשון רבים ודו"ק : ע"ב גמ' לתינוק כדרכנן הוא כו' כל שניעור ואינו קורא אימא אימא גדולים נמי כו' כנ"ל : רש"י בד"ה ופרכינן אימא גדולים נמי כו' כנ"ל : בד"ה מעשה לסתור דהא קטן כו' כנ"ל : בד"ה ומשני בסוכה כו' ומתתכו על בוריו. נ"ב קצת נראה שזהו לפי הסלקא דעתא של המקשה אבל לא לפי האמת ודו"ק :

דף כט ע"א גמ' נסיב זיקא וקא מייתי ליבותא. נ"ב בערוך גרים וקמבלבל מאובייתא ע"ש : רש"י בד"ה כי הא כו' ואיכא עיון טירחא כנ"ל : בד"ה רב יוסף כו' דתניא בפסחים כו' כנ"ל : בד"ה איבעיא להו עד שיאור עד שיעלה עמוד השחר. נ"ב אפשר שרש"י סובר שלשון שיאור סתם משמע עד שיעלה עמוד השחר אם לא היכא שנאמר אצלו עמוד השחר אזי בהכרח משמע עד שיאור סמוכה וק"ל : בד"ה מי ספן למי כו' מאי היא ישיבת סוכה כו'. נ"ב פי' שאתם יוצאת הימנה ומבטלה : בד"ה וי"א כו' לבא ביציאתו כו' הד"א : סליק פרק הישן

לולב הגזול פרק שלישי

דף ל ע"א גמ' ויבריתו עלמן מן הגזול כו'. נ"ב נ"ל דגרסי' דוקא הגזול ולא גזל דהכא קאמר שיבריחו עצמן מן הגזול כבר בידם וקנוי להם דומיא דעולה להקב"ה אף שכבר קנוי לו והוא שלו כדפרש"י ודו"ק : רש"י בד"ה אף גזול כו' ביאוש דאשמעינן ליה כו' כנ"ל : בד"ה כי זכינהו כו' לאגוד בהן להושענא כנ"ל. וכ"ב פי' שהיה עצמה להושענה : תוס' בד"ה כי יקריב מכם כו'. וכא דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג כו'. נ"ב והשתא לא קשה א"כ קרבנו אמאי לריך לאתר יאוש הוא דאתא וסיינו רבא דדריש התם מקרבנו וגו' ויליף ליה מיניה דיאוש כדי לא קני כמו עולה דלעיל מיניה דיליף מוהבאתם את

בס"פ הישן לרבנן דשאולה כשרה וגזולה פסולה מדכתיב לך וכבר הקשו כן התוס' בפ"ק ואם ניחא להו הכא משום גזולה כתירוצם שם דאיסורא דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן א"כ קושיתם מלולב דאסרה ומחלה נמי ניחא וק"ל: בד"ה כי יקריב מכם כו' תימה דמרובה משמע גזל מדכתיב קרבנו והכא משמע ליה מדכתיב מכם כו' עכ"ל לכאורה תימה להקשות הכא דהכא מדכתיב מכם לא ממעטינן אלא לפני יאוש והתם מקרבנו למאן דלא מוקי ליה נמי בקרבן דחבריה לא ממעטינן אלא לאחר יאוש ויש לומר בדוחק דתמיהתם היא דבעי למימר אי לפני יאוש כו' דהיינו קס"ד דאתא קרבנו לפני יאוש כיון דהכא ממעט ליה מדכתיב מכם וזה הקשו דהיאך קמפיק התם דלפני יאוש לא צריך קרא דהא הכא מצריך קרא מכם ללפני יאוש ויש מקשים מאי קשיא להו דהאמאי לא נימא דה"ק התם דלפני יאוש לא צריך קרא דקרבנו משום דממכם דהכא נפקא דהא קרא לפני יאוש נמי ה"ק דלפני יאוש לא צריך קרא דקרבנו משום דממילא נפקא ויל"ל דודאי מביתו דנפקא לן דהרי הוא חולין שפיר קאמר דלמה לי קרא דקרבנו דהא לאו קרבן הוא כלל אלא חולין אבל אי אהך קרא דמכם דלא משמע דהרי הוא חולין לא הל"ל למה לי קרא אלא הכי הל"ל הא מהכא נפקא מהתם נפקא מדכתיב מכם ודו"ק: בא"ד אמר רחמנא מה ביתו שלו כדאיתא במרובה וכו' עכ"ל כל"ל דלהך מילתא נחתי הכא דלפני יאוש אין גזלן יכול להקדיש מדכתיב ביתו מה ביתו שלו אבל ממה ביתו ברשותו לא ממעטינן אלא דאין הנגזל יכול להקדיש כדאיתא התם וק"ל: ע"ב בפרש"י. בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' וא"כ קני מצוה הבאה בעבירה כו' עכ"ל פי' דבשעה שיתחכו הם גוזלים ואז יתחילו לקנות ביאוש וה"ל מצוה הבאה בעבירה ולא תקשי לך הא דפריך ולקנוה בשינוי מעשה ובשינוי השם דאף אם הם יתחכו ויהיו גוזלים לא יהוי מצוה הבאה בעבירה אף דבקנין היאוש ודאי יהיו גוזלים מ"מ בקנין שינוי מעשה והשם באגודה שאחר כך לא יהיו גוזלים כיון דכבר קנאוהו ביאוש גרידא בשעת גזילה מיהו התוס' לעיל לית להו הך סברא כלל אלא כיון דקני ביאוש גרידא לא הוי תו מצוה הבאה בעבירה כיון דהקנין והמצוה לא חל כאחד כהך דהקדש וק"ל: תוס' בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש וכן כו' עכ"ל הא ודאי למאי דקיימינן השתא יאוש גרידא לא קנה כדקאמר דליהוי יאוש כו' ושינוי רשות בידייהו וכן מוכח ממאי דכתבו התוס' לקמן דבסוכה ברא"ם הספינה לא היה יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום גזולה אלא הא דקאמרי ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש היינו משום דהוי יאוש ושינוי רשות וסמכו דבריהם הכא אמה שכתבו לקמן בסמוך אההיא דמכר פרה וטלית דליכא למימר דשינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דיאוש לא קני משום דבאיסורא אתי לידיה והכא גבי קרקע הרי נתייאש קודם שהחזיק בה הלוקח ודו"ק: בא"ד וכולה מלתא תמוה דהא מתני' דהתם קתני הגזלן שנטע חייב כו' עכ"ל יש לדקדק אמאי לא תקשי להו דהא מתני' דהתם תנן נמי ברשות הרבים חייב וי"ל דהך מלתא דקתני רשות הרבים פטור אימא דפליג רשב"א אמתני' דמחייב ברה"ר אבל הא דלא פטור דר"ה בגזל קרקע משמע דבר פשוט ושני כבר לפטור שפיר מקשין הא אדרבה כבר שני במתני' לחייב בגזל ודו"ק: בא"ד ואם מתקנה הוא דיש יאוש צריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים עכ"ל כ"ה בספרי' וכצ"ל ואם מתקנה דלא משכחת שנשתקעו אלא בגזל שם פטור במקום חייב ולכריה תיקון בגזל ברה"ר חייב בגזל קרקע כו' דהשתא בתיקון זה יתיישבו כל הקושיות חוץ מזו ברה"ר מאן מיילא אבל כיון דע"כ לפי הטעות דקתני בה פטור הא דיש יאוש צריך לאוקמי כשנשתקעו דהוי אף מדאורייתא יאוש אף להקל כמ"ש התוס' לעיל וא"כ השתא נמי הוי שפיר רה"ר דומיא דשייך בו גם כן יאוש דנשתקעו שם בעלים ממנו ודו"ק: בד"ה ולקנייה בשינוי השם כו' וא"ת ועולבא דהתם שינוי ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש כו' משינוי מעשה כו' והשתא ניחא הא דקאמרינן כו' עכ"ל ויש לדקדק דהך קושיא מעולבא אין לה מקום כאן אלא אתלמוד ערוך דהתם דקאמר גבי מריש דשינוי השם החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וע"ק אמאי לא תרצו כן לעיל אתמיהתם דאע"ג דשינוי מעשה החוזר לברייתו קאמר דלא קני מ"מ פריך שפיר ולקנייה בשינוי השם החוזר עם יאוש דעדיף דהא עם יאוש מיירי הכא כמ"ש התוס' וע"ק מאי קאמרי והשתא ניחא דמשמע לכאורה השתא דקאמרי' דאפילו שינוי החוזר אינו קונה אלא היכא דאיכא יאוש גביה כמו שהבין מהרש"ל מדבריהם וזה אינו דהא מכ"ש אם ניחא דההיא דעולבא מיירי בלא יאוש וקני שינוי השם לחודיה דהוה ניחא טפי ההיא דשינוי השם כשינוי מעשה דמי דקני לחודיה בלא יאוש וע"כ הנראה שהביאו כאן הך קושיא ות"ת ועולבא דהתם כו' דע"כ מכח הך קושיא אית לן לפלוגי בין שינוי מעשה החוזר לשינוי השם החוזר דעדיף וקונה עם יאוש דבהכי יתיישב מעיקרא תמיהתם דשפיר פריך ולקנייה בשינוי השם החוזר דעדיף משינוי מעשה החוזר והאי קאמרי והשתא ניחא כלומר לפי הוכחתינו מהך דעולבא ע"כ דמיירי בשינוי השם החוזר דלא קני אלא ביאוש כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ניחא דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי היכא דאינו חוזר אבל אי הוה מיירי הך דעולבא בשינוי שאינו חוזר ואפ"ה לא קני אלא ביאוש כדקתני לפי שלא נתייאשו לא הוה ניחא [הא] דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיאך דמי כו':

ח"א דף ל ע"א שונא גזל בעולה מלס"ד למלך ב"ו כו' ולכך נקט בקרא קרבן עולה שכולה כליל והכל שלו אבל חטאת ואשם ושאר קרבנות וודאי דגזילה גמורה היא כיון דנאכלין ולא הוה דומה למשל כלל וזהו שדקדק רש"י לפרש ואע"פ שהכל שלי ואף מתחילה שלי כו' ר"ל שהכל שלי שכולה קריבה לגבוה ומתחילה עולם ומלואו שלו הוא והוי ממש דומה למשל וק"ל:

דף לא בד"ה אבל גזל עצים כו' כך פי' הקונטרס ועל חנם דחק דמדכתיב לך כו' ואפילו מדרבנן בלא עגלה וספינה איכא לאוקמא כו' עכ"ל כנ"ל וכ"ה בנוסחאות מדויקות בתוספות וכוונתם דעל חנם פי' הקונטרס לאוקמי מיעוטא דלך לפסול גזולה ברא"ם הספינה

חכמת שלמה

את הגזול וגו' ולא ס"ל טעמא דמצוה הבאה בעבירה אלא משום דיאוש לא קני ומהסוא קרא קא יליף דיאוש לא קני וכן מביאין התוס' לקמן: בא"ד הוה מוקמינן מכם להך דרשה כו'. נ"ב פי' אלמא דמכם הוא פשוט ומסתבר להך דרשה וק"ל: בד"ה הא קנייה ביאוש כו' ועולה נפקא ליה כו'. נ"ב פי' לעולה נמי קשה דנפקא ליה דיאוש כדי לא קני מוהבאתם את הגזול ולא ס"ל טעמא דמצוה הבאה בעבירה וק"ל: בא"ד בין נודעה כו'. נ"ב אתעלת גזולה קאי התם: בד"ה מתוך שיוצא כו' הכא דוקא שהוא מדרבנן כו'. נ"ב פי' ביום שני נגבולין וק"ל: ע"ב תוס' בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' בפ"ק מדכתיב כו' קרקע נמי הרי נתייאש בו הלוקח כמו גבי כו' קוצרו אפי' במועד כו' אלא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו במועד כו' כנ"ל. וכ"ב כיני פי' שהוא מכנה המתני' מה שאמרו קוצרו במועד לא חיובא קאמר אלא דמותר לקוצרו וכשרוצה לקוצרו ישכור פועלים כו' וק"ל: בא"ד ולא ישכור אפי' לאחר המועד כו'. נ"ב פי' א"נ להשכיר יותר משלים אפי' לאחר המועד וק"ל: בא"ד נוטע לרבים חייב כנוטע בתוך כו' כנ"ל. וכ"ב פי' בערלה: בא"ד פטור בגזל קרקע כו' לחייב כנוטע לתוך שלו כו' כנ"ל: בא"ד ואם מתקנה הוא דיש יאוש כו'. נ"ב פי' אע"ג שהגירסא ירושלמי היא משבשתא וכן האמת וא"כ אין להקשות ממנה ואף אם תדחק עצמך לקיים הגירסא ולתרצה בשינויים דחוקים וא"כ תהא המסקנא לשם שיש יאוש אפי' להקל אלמא דאפי' מדאורייתא אמרי' יש יאוש לקרקע א"כ בע"כ צריכין אנו לאוקמה בנשתקע כו' ומשום הכי יש יאוש ובפי' ר"ש בזרעים בפי' דכלאים כתב בהאי לישנא ואם מתקנה היא צריך לאוקמה בנשתקע כו' והיינו כמו שפירשתי וק"ל: בד"ה ולקניוה בשינוי השם כו' והשתא ניחא הא דקאמרינן התם כו'. נ"ב פי' השתא דקאמרי' דאפי' שינוי השם היכא דחוזר לברייתו אינו קונה אלא היכא דאיכא יאוש גביה וק"ל: בא"ד תקשה ליה אמתני' דלולב הגזול כו' כנ"ל. וכ"ב אע"פ ששינוי השם דהכא איירי עם היאוש מ"מ מני למיפרך שפיר אמתני' דגזול דסתם גזילה יאוש בעלים וק"ל (עיין במהרש"א):

דף לא ע"א גמ' ומאי טעמיה דר' יהודה כו' כנ"ל: תוס' בד"ה אבל גזל עצים כו' ומדאורייתא לא קני כו'. נ"ב א"כ הוה שאולה לגביה מאחר שלא קנה ואין לומר דהוה כשאר מטלטלין הנגזלין דקיימי ברשותיה דמרייהו קדמאי אבל הכא שגזל עצים ובנה אותם במחובר לקרקעיתו א"כ הוי שאולה

מהר"ם

לדקדק מה כוונת ר' יוחנן במשל זה כי איזה דקדוק יש לו במקרא זה שהביא המשל על זה ונראה מדכתיב כי אני ה' שונא גזל בעולה וי"ל מה קאמר בעולה וכי בענין אחר אינו שונא הגזל אע"כ ר"ל אפי' בעולה וא"כ מאי אפי' ועל זה הביא המשל וכו' ור"ל אפי' הביא הגזל לפני לעולה ומקודם זה ג"כ הכל שלי ואין עול בדבר אפ"ה אני שונא אותו א"נ י"ל שר"י נתכוין לדקדוק זה שאמר כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה כי מאי נתינת טעם הוא לכי ה' אוהב משפט שהוא שונא גזל בעולה אלא ודאי ה"ק כי אני ה' אוהב משפט של בני אדם שיתנהגו במשפט ולא בגזל וחמס וע"כ אני שונא גזל בעולה אע"פ שכבר הכל שלי כדי שממני ילמדו בני אדם ויאהבו ג"כ המשפט וישנאו הגזל ומביא המשל על זה: בתוס' ד"ה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וכו' והדתניא לקמן וכו' ולקחתם לכם משלכם וכו' משום שאול איצטריך וי"ל דא"כ דלגזול לא איצטריך שום מיעוט א"כ קשיא לרבנן דמכשרו סוכה שאולה ולך דכתיב גבי סוכה מוקי לה למעט סוכה גזולה לעיל סוף פ' הישן ולקמן דף ל"א מייתי לה ולמה לי לך לגזולה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה וצריך לחלק בין לולב לסוכה דלא עביד מצוה בידים בגופה וק"ל: בא"ד ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב וכו' כדמוכח בריש הגוזל קמא וכו' י"ל מה כוונת התוס' בזה אם להביא ראיה לדבריהם דלכם דכתיב גבי לולב לא איצטריך לגזול דנפקא ליה מטעם מצוה הבאה בעבירה דילפי' ליה מקרבן א"כ קשה מה איצטריכו להביא ראיה מריש הגוזל קמא משמעתין גופא הוי ראיה דהא ר' יוחנן דמפרש טעמא דמתני' דלולב הגזול פסול משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה הביא ראיה מקרא דקרבן והבאתם גזול ואת הפסח וגו' ואם כוונתם להביא ראיה לדברי ר"י ולומר שטעמו של ר"י שהביא ראיה מקרבן משום דהכי נמי אשכחן גבי חלה א"כ ר"י גופיה לא ה"ל לאתויי אלא מחלה לחודיה ונראה שכוונת התוס' הוא דלא תימא דלעולם דפסולי דגזול ילפינן מלכם ולא נפקא ליה מטעם מצוה הבאה בעבירה דלא הוי פסול מדאורייתא מטעם זה דקרא כי כתיב בקרבן הוא דכתיב אלא מדרבנן פסלו לולב הגזול ביום שני מטעם דאשכחן איסור דמצוה הבאה בעבירה גבי קרבן אבל לעולם פסול דאורייתא ליכא מטעם זה אלא מטעם לכם ביום הראשון ולכך כתבו דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב וכו' ה"ה בכל המצות כדמוכח בריש הגוזל וכו' ושם מייתי לה נמי מקרא דבוצע ברך נאץ ה' א"כ ש"מ דמן התורה בכל המצות שייך מצוה הבאה בעבירה ולכך צ"ל דגבי לולב נמי בלאו לכם נפקא לן גזול מטעם מצוה הבאה בעבירה והא דר' יוחנן לא מייתי ראיה מחלה משום דהאי דרשה דבוצע ברך נאץ ה' ר' אליעזר בן יעקב דריש לה הכי ואיכא תנאי אחריני דדרשי לה בענין אחר או משום דס"ל כשאר תנאי דגבי חלה לא מקרי מצוה הבאה בעבירה משום דקני לה בשינוי קודם שחל המצוה דמעיקרא חטים והשתא סולת כדלקמן בתוס' דף זה ד"ה הא קנייה ביאוש כו' ולכך הביא ר' יוחנן קרא דוהבאתם את הגזול ואת הפסח וכו': בא"ד ותו אמאי שרינן אשרה דלאו דמשה כצ"ל: בא"ד דאע"ג דאמרי' לקמן טעמא משום דלא גמר פירא לקמן הוא בגמ' דף ל"א ע"ב ור"ל א"כ לא הוי טעמא דביצה או כאגוז משום דבעי שיעורא מ"מ עכ"פ בעי שיעור דיהא מינכרא לקיחתו דאי קטן כ"כ שאינו מינכר לקיחתו הוא פסול כמו פלפלין וא"כ שייך נמי באתרוג טעם דמכתתא שיעורא הואיל ובעי שיעור: ד"ה כי יקריב מכם וכו' עד ה"ד אילימא לפני יאוש למה לי קרא פי' אלא לאחר יאוש ומביא מיניה אותו מ"ד ראיה דיאוש כדי לא קנה ולית ליה אותו מ"ד טעמא דמצוה הבאה בעבירה א"נ אית ליה ואעפ"כ מוכיח מיניה דיאוש כדי לא קני דאי קני לא מקרי מצוה הבאה בעבירה משום דקנה ליה ביאוש קודם עשיית המצוה כמו שכתבו התוס' בדבור שאחר זה בסמוך: בא"ד כמו שמפרש ר"ת גבי לא תתחתן וכו' לא משמע כן כלל כצ"ל ור"ל דבשלמא אי קאמר הכא הא כתיב כי יקריב מכם היינו יכולין לפרש דאסיפא דקרא סמיך אבל מדקאמר לישנא מכם אמר רחמנא משמע דמלשון מכם לחוד קא דריש: בא"ד משום דאי לא כתיב ביתו וכו' ור"ל דגמ' דרשה הפשוטה נקיט אע"ג דלפי האמת לאו מהכא יליף לה והשתא יתורץ הכל דמכם איצטריך לדרשה דדריש בחולין ומביתו ילפינן דכל הקדשות אין אדם יכול להקדיש כלל לפני יאוש ולא חלה עליו שם הקדש כלל אפי' סתם הקדש לאו דקרבן וקרבנו ולא הגזול איצטריך דלענין קרבן אפי' לאחר יאוש אסור להקריב משום דיאוש כדי לא קנה וליכא להקשות למ"ד דיאוש כדי לא קנה למה לי טעמא דמצוה הבאה בעבירה תיפוק ליה דאינו שלו דהא אע"ג דיאוש לא קנה מ"מ חל עליו שם הקדש מטעם יאוש ושינוי השם כדאמרי' במרובה הגנב והגזלן הקדשן הקדש אבל לקרבן אסור מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה דמחמתה בא לו השינוי השם כמו שיתבאר בדבור שאחר זה ודין דיאוש כדי לא קנה נפקא לן ג"כ לענין שאר דינין לענין דאף לאחר שנתיאשו הבעלים צריך הגזלן להחזיר לבעלים הגזילה בעינה ולא הדמים: ד"ה הא קנייה ביאוש וכו' עד הא ממ"נ התם קני דאיכא יאוש ושינוי השם ר"ל הא אפי' נימא יאוש כדי לא קני מ"מ הא קני התם מטעם יאוש ושינוי השם אלא ע"כ צ"ל דמש"ה אסור לקרבן משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה א"כ נימא נמי דלעולם יאוש כדי קנה והא דקאמרי' קרבנו ולא הגזול היינו אפי' לאחר יאוש היינו מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה: בא"ד ובכולה שמעתי' דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכי דקני ליה מצי למימר דבכל מקום קני קודם ובאגודה למאן דבעי אגד וכו' ור"ל דלקמן איתא בשמעתין דפריך וליקנייה בשינוי מעשה ומשני לולב א"צ אגד ואת"ל צריך שינוי החוזר לברייתו הוא משמע דלמאן דבעי אגד ואי דלא הוי שינוי החוזר דקנייה באגד הוי נפיק ביה שפיר ולא אמרי' דהוי מצוה הבאה בעבירה היינו משום דאי קני באגד דאגיד ליה קודם יו"ט ואי נמי ביו"ט בכל ענין קני ליה קודם שבא לצאת בו ידי חיוב מצוה ולכך לא חשיב מצוה הבאה בעבירה: בא"ד והא דמשמע בריש הגוזל קמא וכו' דאע"ג דשינוי קונה הוי מצוה הבאה בעבירה וכו' דחויא בעלמא הוא פי' דשם רצה להוכיח דראב"י ס"ל דשינוי אינו קונה מדאמר הגוזל סאה חטים וכו' אין זה מברך אלא מנאץ ודחי ליה שאני התם משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ור"ל ולעולם יכול להיות דס"ל לראב"י בעלמא שינוי קונה דמשמע לפי שינויא דהתם דאפי' אי שינוי קונה מקרי מצוה הבאה בעבירה ולכך קאמרי התוס' דיחויא בעלמא הוא אבל לפי האמת טעמו של ראב"י משום דס"ל דשינוי אינו קונה אבל אי הוה קונה לא הוה מיקרי מצוה הבאה בעבירה: בא"ד אי נמי שאני ברכה דאיכא הזכרה וכו' ולפי שיטה זו צריך ליישב ההיא דהניזקין וכו' אבל יש לדקדק לפי תירוץ זה דמשמע מיניה דהיכי דאיכא ברכה מקרי שפיר מצוה הבאה בעבירה אפי' היכי דקני ליה קודם שחלה המצוה א"כ מה פריך בגמ' בסמוך ולקנייה בשינוי מעשה וכו' הא אפי' אי הוי קני ליה בשינוי מעשה מ"מ מקרי מצוה הבאה בעבירה כיון דגבי לולב נמי איכא ברכה וצ"ל דס"ל לגמ' כיון דבהנהו אוונכרי לא היה גזל והאי כי אם ספק ולכך אי הוי שינוי קונה א"כ הוה נפיק ביה שפיר אפי' היתה אותה קרקע גזולה ואפי' מצוה בעבירה ליכא כיון דקונה מקודם ואין כאן אלא חשש שמא תהיה הברכה קצת אינה ראויה אם תיתה גזולה הואיל וברכות אינן מעכבות משום חשש זה לא היה רב הונא ממרית עליהם לדקדק שיגזזו אותם הנכרים אבל בההיא דגוזל סאה בגוזל ומברך קאי ולכך קאמר דהוי מנאץ בודאי וק"ל נ"ל: ד"ה מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול הכא דוקא לפי שהוא מדרבנן וכו' וצ"ע דלפ"ז מאי קאמר רבא לקמן בסמוך אליביה דמ"ד זה לתרץ המשנה דקתני גזול לעולם ביו"ט ראשון ולא מיבעיא קאמר פי' וכ"ש שאול דמאי כ"ש הוא זה הא איכא למימר דאימא גזול דוקא דהוי מצוה הבאה בעבירה כיון דיום ראשון הוי דאורייתא ובדאורייתא לכ"ע חיישינן למצוה הבאה בעבירה ודו"ק: ע"ב תוס' ד"ה וקרקע אינה נגזלת וכו' עד מכר לו אין מעיד לו עליה כצ"ל: בא"ד אבל פרה וטלית לא הדרי וכו' ושם בגמ' פריך הא מ"מ חייב להחזיר לו הגזלן הדמים וא"כ ניחא ליה לשמעון דתיקום ביד לוי שקנאה מראובן הגזלן ומשני כגון דמת הגזלן: בא"ד ואע"ג דלא נתייאשו הבעלים דלא אמרו ווי ליה לחסרון כיס דאנן סהדי דמייאשו ואפי' שמעינן דלא מייאשו נעשה כצוח על ספינתו וכו' כצ"ל: בא"ד נוטע לרבים חייב כנוטע בתוך שלו ברה"ר פטור כגזל קרקע: בא"ד וכולה מלתא דתמיה היא דהא מתני' קתני הגזלן וכו' כצ"ל: בא"ד דמשמע משום דנגזל' ויש יאוש פטור וכו' אדרבה מכח זה יש לי לחייב כנוטע בתוך שלו כצ"ל: בא"ד ואם מתקנה דיש יאוש צריך לאוקמא וכו' כצ"ל ופי' ואם נוכל לתקן ולליישב לשון הירושלמי ויהיה נשמע מיניה דיש יאוש צריך לאוקמה דאיירי כשנשתקעו שם הבעלים אבל לעולם בסתם יאוש לא שייך בקרקע: ד"ה שינוי החוזר לברייתו וכו' כגון נסרים ועשאן כלים כיון דמדאורייתא לא קני כצ"ל: ד"ה ולקניוה בשינוי השם וכו' עד וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם וכו' ועדיף שינוי השם החוזר וכו' ר"ל ובזה יתורץ ג"כ הקושיא הראשונה של התוס' שהקשו תימה הא אמרי' דשינוי מעשה החוזר כו' וה"ה בשינוי השם וכו' דהא השתא הוכיחו התוס' דעדיף שינוי השם החוזר כו' וק"ל: בא"ד ושינוי השם דהדר למלתא בלא יאוש לא קני וכו' וכן לענין קרקע כיוצא בו כצ"ל ור"ל דדין בנין קרקע דומה למריש: בא"ד הא דפריך הכא וכו' תקשי ליה אמתני' וכו' ר"ל אפי' תימא דמתני' איירי שלא נתייאש מ"מ לקני בשינוי מעשה או שינוי השם לפי מה דס"ד השתא דבלולב איכא שינוי מעשה ושינוי השם:

דף לא ע"א בגמ' אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי קרקע אינה נגזלת סוכה שאולה היא כצ"ל ולא כספרים דגרסי אי קרקע אינה נגזלת וכו' ואי נמי נגזלת סוכה גזולה היא דעל זה לא שייך למימר ואי נמי דר"ל ואת"ל נגזלת דהא ר"א איהו ס"ל קרקע נגזלת ורבנן ס"ל אינה נגזלת ומאי את"ל קאמר וק"ל וכן משמע בתוס' שמתחיל הדבור אי קרקע נגזלת וכו' כצ"ל: אבל גזל עצים וסיכך בהם וכו' ממאי מדקתני וכו' הוצרך לדיוק זה דלא נימא דתקנת מריש ליתא בסוכה משום דאין כ"כ טורח והפסד לסתור סוכתו כמו שפי' רש"י לקמן בסמוך גבי האי כשרה דמטללתא וכו': והני מילי בגו שבעה וכו' כצ"ל: דהא אמר רבא אפי' בסיב ואפי' בעיקרא דדיקלא ואלא מאי טעמא דר"י וכו' כצ"ל ופי' סיב ועיקרא דדיקלא ר"ל דקל של תמרים שהוא מין הלולב ועיין לקמן בדף ל"ז בסופו ודף ל"ז: תוס' ד"ה אבל גזל עצים וכו' עד ועל חנם דחק דמדכתיב לך וכו' ואפי' מדרבנן בלא עגלה וספינה וכו' כצ"ל ור"ל דלעולם נוכל לפרש דהא דממעטינן לעיל פ' הישן סוכה גזולה איירי בגזל עצים וסיכך בהם דמדאורייתא סוכה גזולה היא דלא קנה אותה בשינוי משום דשינוי החוזר לברייתו הוא והא דקאמר הכא דגזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים היינו מדרבנן לאחר שתיקנו תקנת מריש אבל מדאורייתא לא קנה והה"ל סוכה גזולה דבמטלטלין שאינן ברשות בעלים לא שייך שאלה כמו שכתבו התוס' לעיל בדף שלפני זה ד"ה וקרקע אינה נגזלת והדר קאמרי התוס' ואפי' מדרבנן ר"ל לאחר תקנת מריש אשכחן נמי סוכה גזולה בלא עגלה וספינה כגון בראובן וכו' עד ולא דמי לקרקע דבחזקת בעליה עומדת וכו' ר"ל ולכך נקראת סוכה שאולה אבל הכא לא גזל שמעון מראובן הקרקע דהא שלו היתה אלא עצי הסוכה שהן מטלטלין והן נגזלין דלא שייך בהו שאלה כיון שאינן ברשות בעליהן ולכך נקראת סוכה גזולה ופסולה אפי' לאחר תקנת מריש דלא שייך כאן תקנת מריש דהא

שמעון

ועגלה דספיר מלינן לאוקמי בגזל עצים דמדאורייתא לא קני כיון דהוזר לבריתו וה"ל גזולה דקרא מיתוקם מדאורייתא ובשמעתין דקאמר אין לו אלא דמי עצים אינו אלא מדרבנן משום תקנת מרים ושוב הוסיפו לומר דקרא מתוקם בלא עגלה וספינה אפילו בתר דתקנו רבנן לקנות בגזל עצים וסיכך בהן וכגון בראובן שבנה [סוכה בחצרו של שמעון] שלא מדעתו של [שמעון] כו' כצ"ל וכ"ה בהגהות אשר"י ומהרש"ל כתב כאן דרך אחרת ואין להאריך: **ע"ב** בד"ה הואיל ואמר רבי יהודה כו' וי"ל דהכא איירי בשנותן אותו חוץ לאגד כו' והכא אפילו לר"י קאמר כו' עכ"ל ר"ל דבנותן חוץ לאגד הוה סברא טפי למימר לר' יהודה האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כיון דצריך אגד והאי מינא אחרינא לא אגד בהוכן וק"ל : **בד"ה** באשרה דמשה כו' וכן ברייתא דסוף כיסוי כו' וכן צריך לתרץ אשופר כו' ובפרק ראוהו ב"ד כו' ובפרק מצות חליצה כו' עכ"ל שיעור דבריהם כך הוא דכמו דמוקמינן הכא הך מתני' דגבי לולב דבאשרה דמשה איירי דמכתת שיעוריה כן מוקמינן נמי הך ברייתא דסוף כיסוי הדם דקתני נמי בכה"ג לגבי לולב וכן הוצרך תלמודא לתרץ התם גבי שופר דקתני התם לא יצא וכפרש"י שם בהדיא דההא דקתני התם גבי שופר דלא יצא נמי פריך ומוקמינן ליה משום דמכתת שיעוריה וכמו דמוקמינן הך מלתא דרבא דהכא דאם נטל כשר דלא מיירי באשרה דמשה דאין לה ביטול אלא בע"ז דנכרי דיש לה ביטול ה"נ אית לן לאוקמא הך דפרק ראוהו ב"ד לגבי שופר דאם תקע דיצא והך דפרק מצות חליצה כו' דאיירי בע"ז של נכרי כו' ודו"ק :

דף לב בא"ד והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר הכא כמו לפי' קמא דדומיא דעיר נדחת קתני דמכתת שיעורא כיון דליכא הכא נפקותא לענין דינא כמו לפירוש קמא דאשמועינן לפסול אפילו ביו"ט שני ומש"ה הוצרכו לתרץ דלא משני הכא בדנכרי וקודם ביטול דמשנקצץ הלולב מן הדקל כו' וכ"ה לשון התוס' בפ' כיסוי הדם אבל לשונם בפ' מצות חליצה שכתבו דאפילו משנקצץ הלולב כו' הוא מגומגם וכתבנו יישוב לדבריהם שם : **בא"ד** וללישנא קמא דפריסית דע"ז דנכרי כו' קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב ליה דיחוי כו' עכ"ל ור"ל ללישנא קמא היינו לפי' קמא אבל מדברי התוס' בפרק מצות חליצה נראה דניחא להו לפי' קמא ואפשר דהיינו ממ"ש התוס' בפ' כל הצלמים דהכא דמלתיה דרבא מיירי קודם ביטול ובדיעבד יצא דמצות שלא להנות נתנו ור"ל מבעיא ליה התם אחר ביטול אי מאיס אי לא עכ"ל והכא מיאנו בזה והיינו ממ"ש דמשמע דלא יצא מדחשיב ליה דיחוי כו' ודו"ק : **ע"ב** בד"ה דולבא עץ ערמון קשטניי"ר כו' ובפ' אם אינן מכירין כו' ואור"ת כו' עכ"ל אין רצונם כיון דחשיב ליה בפ' אין מכירין ממין ארז ע"כ דאין זה ערמון שהוא קשטניי"ר דהא התם קאמר דא' מעשר מיני ארזים הוא ערמון שהוא דולבא אבל שיעור דבריהם כך הוא ובפ' אין מכירין נמי קאמר בהך מילתא דקחשיב ליה גבי י' מיני ארזים דדולבא הוא ערמון כפרש"י כאן ואור"ת דבין הכא ובין התם ערמון שהוא דולבא אין זה קשטניי"ר כפרש"י כיון שאינו קלוע וע"ש בתוס' : **בד"ה** דרכיה דרכי נועם כו' ואי אפשר לומר כן כדמוכח בפ' כל שעה דקחשיב הרדופני כו' עכ"ל מהך מלתא לחודא דמכשר התם הרדופני למרור ה"מ לדחות פרש"י כיון דהרדופני סם המות הוא כדאיתא בפ' אלו טריפות אין זה אמת ושלום וכן הקשו התוס' בפ' כל שעה בשם רשב"א וע"ש :

ח"א דף לב ע"ב אמר כדי מריון כו' שני תמרות יש בגיא בן הנם כו'. מפורש פרק עושין פסין :

דף לג בפרש"י בד"ה ואי נמי צריך אגד כו' והאי דנקט פלוגתייהו במיעטן ביו"ט משום דסתמא בתר דאגדיה כו' עכ"ל ולא בעי למימר דמש"ה נקט מיעטן ביו"ט משום דאגד הזמנה בעלמא הוא ולא כלום הוא כדמסיק לקמן אמתני' דמשמע ליה דהכא אכתי לא אסיק אדעתיה הך סברא דאגד הזמנה בעלמא הוא ועוד דהך סברא לא קאמרינן לקמן אלא אי קסבר אין צריך אגד והכא קיימינן למאן דקסבר דצריך אגד ולמאי דקאמר נמי דפליגי במילף לולב מסוכה איכא למימר נמי הכי דמש"ה נקט מיעטן ביו"ט דסתמא בתר דאגדיה הוא כך כתבו התוספות פרק קמא בשם פ"ה אבל התוס' בשמעתין כתבו למאי דמסיק דפליגי במילף לולב מסוכה תירוץ אחר דמש"ה נקט ביו"ט לרבותא דאפ"ה מכשירין חכמים דאין דיחוי ולמאי דס"ד דכ"ע אית ליה דצריך אגד ופליגי ביש דיחוי או לא לא כתבו התוס' כלום אמאי נקט מיעטן ביו"ט וע"כ לא סברי כתירוץ רש"י דא"כ למאי דקאמר נמי דבמילף לולב מסוכה פליגי נמי הוה ניחא בהאי תירוצא אלא שהנראה שהתוס' סברי דאף אם נימא דצריך אגד לא שייך כאן דיחוי כיון דנתקן קודם יו"ט והוי בתחלת יו"ט וכן נראה ממ"ש לעיל גבי אשירה דכמו דעלתה בו תמרה בעיו"ט לא חשיב דיחוי ה"ה בבטלה מעיו"ט וכן נראה ממ"ש הכא דנקט מיעטן ביו"ט לרבותא דאפ"ה מכשירין חכמים דאין דיחוי ואי הוה שייך דיחוי באגד אפילו קודם יו"ט כפרש"י הא שפיר הוה שמעינן באגדו ומיעטו קודם יו"ט דחכמים סברי אין דיחוי אלא ע"כ דהתוס' סברי דלא שייך כלל דיחוי במיעטו קודם יו"ט וא"כ לפי זה שפיר מצינן למימר הא דמסיק לקמן דאגד הזמנה בעלמא הוא אפילו לולב צריך אגד כמ"ש התוס' דאית ספרים דגרסי הכי ומיהו התוס' כתבו דאין לגרוס כן והיינו משום דא"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדמסיק הכא בחד תירוצא ודו"ק :

מהר"ם

שמעון לא פרח בשום בנין אלא גזל סוכתו של ראובן כמות שהיתה בנויה וק"ל והארכתי בדברים הפשוטים כדי להוציא מדברי ספר ח"ש שכתב בדבור זה דברים שאינם ואי אפשר לסובלן ואולי שלא יצאו אותן הדברים ממנו רק טעות סופרים הוא : **ד"ה** לא מצא אתרוג וכו' עד ויש לדחות. פי' די"ל דנקיט פריש ורימון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם כן כתב הרא"ש לקמן על מתני' ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות וכו' : **ע"ב תוס'** ד"ה הואיל ואמר ר' יהודה וכו' תימה כ"ש לרבנן וכו' וה"ה דהוו מצי להקשות אמאי דמסיק קמ"ל דמשמע דאפי' לר' יהודה אין מוסיפין וכ"ש לרבנן ולעיל אמר דלרבנן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והיינו מה שכתבו בסוף דבריהם והכא אפי' לר' יהודה קאמר וכו' והכי משמע לישנא דגמ' : **בא"ד** וי"ל דהכא מיירי כשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה וכו' ר"ל דהשתא מסתברא טפי לר' יהודה לומר דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי מלדברי רבנן דס"ל דא"צ אגד וק"ל ולכך אתא שפיר דקאמר מהו דתימא הואיל ואמר ר' יהודה וכו' קמ"ל דאפי' לר' יהודה אין מוסיפין וכו' כ"ש לרבנן ודו"ק : **בסה"ד** והשתא ניחא דתנא קמא דר' יהודה דקתני ד' מינים שבלולב וכו' כצ"ל : **ד"ה** הירוק ככרתי וכו' שקורין ויר"ד בלע"ז נ"ל ובלשון אשכנז קורין אותו גרי"ן ושקורין אירב"א בלע"ז היינו שקורין בל"א בלא"ה שהוא כתכלת הדומה לים ולרקיע ושקורין יאל"ה בלע"ז והיינו שקורין בל"א געל"ל : **בא"ד** וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כצ"ל : **ד"ה** שיעור אתרוג קטן וכו' אין זו פלוגתא דאתרוג הבוסר וכו' וס"ד לומר דר' יהודה דאמר כביצה משום דס"ל כר"ע דפוסל אתרוג הבוסר ור"מ דאמר כאגוז כרבנן : **בא"ד** משום דלאו בר זריעה הוא לטעם א' וכו' הלשון מגומגם דלקמן לא קאמר שני טעמים לפסול האתרוג אלא הטעם דלאו בר זריעה קאי אמעשר ולא אר"ע קאי אלא אר"ש דמעשר ועיין לקמן דף ל"ו : **בא"ד** כאגוז למר וכביצה למר כצ"ל : **ד"ה** של אשרה ושל עיר הנדחת וכו' עד משום דאפסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא זה לשון הגמ' שם איתביה וכו' שופר של ע"ז לא יתקע מאי לאו אם תקע לא יצא לא אם תקע יצא לולב של ע"ז לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא לא אם נטל יצא והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא אמר רב אשי וכו' והאי דפריך מתחלה משופר של ע"ז לא יתקע וכו' לולב של ע"ז לא יטול לא אשכחן דמתני' או ברייתא היא בשום מקום אלא נראה דההיא דשופר מימרא דרבא היא פ' ראוהו ב"ד והובא בתוס' בדבור שאחר זה וההיא דלולב לא יטול היא ג"כ מימרא דרבא דפריך מינה הכא בשמעתין והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר ואע"ג דלא קתני בהדיא ואם נטל כשר דהא פריך מינה התם מאי לאו אם נטל לא יצא נקט הכא כמה דמסקא התם לא אם נטל יצא ולכך הדר ופריך התם מברייתא והא תניא לא יצא וכו' ע"ש והיינו מה שכתבו התוס' הכא משום דאפסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא וכי תימא הדרא קושיית התוס' דהכא לדוכתא דהיא גופא תקשי דלמה לא הקשה המקשה שם מיד ממתני' דהכא דשל אשרה פסול א"כ ש"מ דמצות ליהנות ניתנו ותיובתא לרבא י"ל משום דניחא ליה למיפרך מעיקרא ממימרות דרבא גופיה למירמי דידיה אדידיה וק"ל ושם בפ' כיסוי הדם פירשו התוס' דניחא ליה להביא הך ברייתא דקתני בה שופר ולולב : **ד"ה** באשרה דמשה וכו' נ"ל דכן צ"ל וכן צריך לתרץ הברייתא דסוף כיסוי הדם דאם נטל לא יצא וכן צריך לתרץ משופר וכו' ובפ' ראוהו ב"ד וכו' והכל קושיא אחת וקישור דברי התוס' כך הם ר"ל צריך לתרץ הברייתות אהדדי דבפ' כיסוי הדם דקתני התם בין בלולב ובין בשופר לא יצא ובפ' ראוהו ב"ד קתני יצא על כן צ"ל דהנהו בע"ז דנכרי כו' וההוא דקתני לא יצא בע"ז דישראל וכו' והא דלא משני הכא דמתני' איירי באשרה של ישראל צ"ל דס"ל להגמ' דאשרה של משה ועיר הנדחת ותקרובות ע"ז הם בענין אחד דמה לי דאוקמא באשרה דמשה או באשרה של ישראל דלכולם דין אחד להם שאין להם ביטול עולמית וכן צ"ל בכל דבור תוס' זה כמו שיתבאר עוד בסמוך ור"ל דבע"ז דנכרי אפי' קודם ביטול יצא דהואיל דראויה ליבטל לא אמרי' בה דכתותי מכתת שיעוריה :

דף לב ע"א תוס' בא"ד ור"ת מפרש וכו' עד והא דמשני הכא באשרה דמשה וכו' דמשנקצץ הלולב מן הדקל נתבטל ר"ל אבל ההיא דפ' כיסוי הדם דקתני לולב של ע"ז שופר של ע"ז לא יצא (לא) איירי בלולב שמשתמשים בו לע"ז והע"ז עצמה עדיין לא נתבטלה ולכך מוקי לה ר"ת קודם ביטול וההיא דראוהו ב"ד לאחר ביטול ולכך קאמר אם תקע בו יצא : **בא"ד** ובפ' מצות חליצה וכו' ולא מפליג בשל ע"ז גופא וכו' ר"ל דבשלמא לפירושא קמא לא קשיא דאמאי לא מפליג בין ע"ז של נכרי ובין ע"ז של ישראל דאיכא למימר דתקרובת ע"ז וע"ז של ישראל הכל אחד כדלעיל : **בא"ד** ובההיא דראוהו ב"ד קשה טפי וכו' עד דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול ומיהו ע"כ צריך לאוקמא לאחר ביטול כפי' ר"ת לפי מה שכתוב שם ברוב ספרים וכו' כצ"ל והמשך דברי התוס' כך הוא ובההיא דראוהו ב"ד קשה וכו' דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק וכו' דבשלמא לפירושא קמא לא קשה מידי דלא מחלק בין ע"ז של ישראל לשל נכרי דע"ז של ישראל ועיר הנדחת דין אחד להם דאין להם ביטול כדלעיל אבל לפי' ר"ת קשה והדר קאמרי ומיהו אף בלא פירושו של ר"ת קשיא ההיא דראוהו ב"ד דע"כ בלא פי' ר"ת דלעיל צריך לאוקמא ההיא דאמר יצא לאחר ביטול לספרים דגרסי בהאי מימרא דר' יהודה דהא רב יהודה ס"ל דמצות ליהנות ניתנו ואף בלא טעם דמכתת שיעורא אין יוצאים בה מטעם דאפי' ע"ז של נכרי דאסורה בהנאה קודם ביטול ולכך ע"כ הא דיצא צריך לאוקמא לאחר ביטול כפירושו של ר"ת וא"כ הוי ליה לחלק בסוף דבריו ולמימר אבל קודם ביטול לא יצא והכל בע"ז גופיה ולמה לו למימר דבשל עיר הנדחת לא יצא והדר מסקי התוס' ומיהו הנהו ספרים דגרסי שם רב יהודה ליתנהו דעכ"פ צ"ל רבא גרסי' התם וכו' וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלפי' קמא אתי שפיר ולפי' ר"ת קשה הא דלא מפליג בע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול : **בא"ד** ומיהו קשה דבפ' כל הצלמים בעי ר"ל וכו' ומסיק רב דימי באשרה שביטלה קמיבעיא ליה וכו' עד והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דקאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דיחוי ומיהו י"ל דהא דאמר רבא וכו' עד וה"ה בבטלה מעיו"ט ר"ל וא"כ לפי' ר"ת יתורץ שפיר וללישנא קמא דפרישית דע"ז דנכרי וכו' דלא בעי לכם קשה כצ"ל ור"ל הפי' קמא של התוס' בריש דבור זה : א"כ מי שנתנו לו לולב ביו"ט וכו' כצ"ל : **בא"ד** ונראה לפרש דרבא שרי אפי' בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו וכו' (ההיא) והשתא מפרשים התוס' דהא דקאמר רבא לולב של ע"ז פירושה של אשרה שנטעה מתחלה לשם אילן ואח"כ לבסוף נמלך לעבדה והשתא יש ג' חלוקי דינים אשרה שנטעה ולבסוף עבדה אפי' של ישראל פשיטא ליה לרבא דיצא אשרה שנטעה מתחלה לכך כאשרה של משה או של ישראל פשיטא דלא יצא דכתותי מכתת שיעוריה ועלה מוקמינן מתני' דקתני פסול אשרה שנטעה מתחלה לכך והיא של נכרים ואח"כ בטלה היינו דאיבעיא לן שם בפ' כל הצלמים אי יש דיחוי או אין דיחוי וצריך שתדע דעל כל פנים לא חזרו התוס' משינויי קמאי דהא ע"כ צריך עדיין גם לתירוצים הראשונים כדי לתרץ הא דקתני בשופר של ע"ז תקע יצא ובברייתא קתני אם תקע בו לא יצא וכן ההיא דאמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ופשוט הוא : **ד"ה** נחלקה התיומת וכו' עד ובהלכות גדולות פי' וכו' עיין באשר"י דמפרש הא דה"ג בב' פנים : **ע"ב בגמ'** כי אתא רבין אמר אמה בת ה' טפחים וכו' פי' סתם אמה בת ו' טפחים בינונים וא"כ הא דקאמרי רבנן שיעור הדס וערבה ג' טפחים היינו ג' טפחים בינונים דהוא חצי אמה של בת ו' טפחים בינונים וקאמר להו ר' טרפון דאין שיעור הדס גדול כ"כ אלא כשתעשה האמה בת ה' טפחים בינונים ותחלוק אותם ה' טפחים לו' טפחים קטנים שהרי כל אמה אינו פחות מו' טפחים באותן הטפחים הקטנים תשער שיעור ההדס ואינו אלא כאורך ג' טפחים קטנים שהוא ג"כ חצי אמה של בת ו' טפחים קטנים שהן ה' טפחים בינונים וא"כ הג' הטפחים הקטנים הן ב' טפחים וחצי טפח בינונים וכן דייק לשון רש"י ולכך כתב דקאמר ליה לת"ק אותן ג"ט שאנו משערים בהן וסתם ג"ט חצי אמה הן וכו' ר"ל דת"ק איירי בג' טפחים בינונים שהן סתם חצי אמה של בת ו' טפחים בינונים וק"ל : **בפרש"י** ד"ה תרי וחד וכו' ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים הא דכתב רש"י ועלה א' מלמטה וכו' ולא פי' שעלה א' מלמעלה רוכב על השנים כוונתו דוקא כשהעלה הג' הוא מלמטה של השנים ועולה למעלה הוא דאמרי' בשמעתין דאמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא להההוא הדס שוטה קרי ליה אבל אי הוה העלה הג' למעלה על גבי השנים לכ"ע לא מיקרי הדס שוטה כ"כ מהרי"ק שורש מ"א ע"ש : **תוס'** ד"ה צא מהן וכו' ובכל ענין שנפרש לא מתוקמא ההיא דתניא ה' שיעורן טפח כר"ט כו' כצ"ל : **ד"ה** דולבא עץ ערמון וכו' ובפ' אם אין מכירין וכו' נ"ל דכוונת התוס' היא כלומר דבמה שפרש"י דדולבא הוא עץ ערמון האמת אתו דבפ' ראוהו ב"ד חשיב שם ערמון גבי י' מיני ארזים ומפרש שם גמ' ערמונים דולבא אבל מה שפרש"י שהוא קשטניי"ר אינו שהרי בשמעתין משמע דדולבא הוא קלוע עבות ואנן חזינן דקשטניי"ר אינו קלוע וק"ל : **ד"ה** האמת והשלום וכו' ועל חנם הוזקק לומר טעם בפני עצמו אבל קרא וכו' כצ"ל וי"ל שרש"י פי' אבל א' מן הפסוקים טעם בפני עצמו שבדברי אביי שמביא פסוק דרכי נועם פרש"י שזה אינו נועם משום דמבריז את הידים ובדברי רבא שמביא פסוק האמת והשלום מפרש שזה אינו אמת ולא שלום משום שהוא סם המות והיה יכול לפרש כל א' משני טעמים אתרוויהו : **בא"ד** ומתוך פירושו משמע דהרדוף היינו הרדופני כו' ר"ל משום דלא אשכחן בשם הרדוף שיהא סם המות כ"א הרדופני : **ד"ה** תלתא טרפי בחד קינא וכו' עד ומיהו תלתא בחד קינא הוו יתבי וכו' נ"ל דט"ס הוא וכך צ"ל וכן או כמו תלתא בקינא חד הוו יתבי כדאמר פ' הכונס ג' דקלים בשורש א' ר"ל שהיה הקרקע מפסקת ביניהם אלא שלמטה בארץ היה שרשם אחד ועיין באשר"י ויש גורסים בשורה אחת ור"ל שיהיו סמוכים זה אצל זה אבל היו יוצאים משורש א' א"כ יש להגיה כמו תלתא בקינא חד וכו' והא דמסיים בסוף הדבור וכמו כן שלשה עלין מעוקץ אחד א"א ליישבו אלא צריך להגיה וכמו כן שלשה עלין אינן מעוקץ אחד :

דף לג ע"א בפרש"י ד"ה יש דחוי וכו' והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא כו' בא ליישב הא דאמרי' בעי ר' ירמיה נקטם ראשו מעיו"ט וכו' דזהו מקרי דחוי מעיקרא ולא נקט נקטם ראשו ביו"ט דזהו נראה ונדחה דזה מיקרי דחוי טפי ותרוייהו איבעיא לן אי הוי דחוי אצל מצוה כדמשמע לקמן דף זה ע"ב משום דהשתא לא דייק וכו' וס"ד דהכל ענין א' ואין חילוק ביניהם עד לקמן :

בתוס' ד"ה נקטם מעיו"ט וכו' אע"פ שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה כו' נראה דבספרי התוס' לא היה כתוב ברש"י והשתא לא דייק וכו' : **בא"ד** לא לגמרי דמי להאי דינא וכו' ר"ל דלא דמי האי לקמן [illegible]

מורה

חכמת שלמה

שאולה מדאורייתא דלא קנה העצים אלא מדרבנן משום תקנה וא"כ קרא למאי אלא לסוכה העשויה בראש העגלה דשייך לגביה גזולה ולא שאולה ודו"ק (עיין במהרש"א) : **ע"ב תוס'** בד"ה סירוק כו' שדומה לאינד"ה בלע"ז דתנן התם בפ"ק כו' שהוריקן באבנים כו' מעבירות שבידן ונתבייש כו' כנ"ל : **בד"ה** דבר הדר באילנו כו' בן עזאי כו'. נ"ב נ"ל ר' אבהו :

דף לב ע"א גמ' אמר רב נחמן לגדדין כו'. נ"ב נ"ל שזהו רב נחמן בר יצחק או גרסי' רבה ודו"ק : **רש"י** בד"ה דאיפרוד איפרודי כו' ואין מגומגמין עם הסדרה כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה באשירה דמשה כו' וע"כ צריך לאוקמי כו'. נ"ב פי' ומיהו ע"כ וכן בתוס' דכיסוי הדם וק"ל : **בא"ד** לפי' ר"ת נמתק לפי'. וכ"ב נ"ל כפי' ר"ת וכן מצאתי בתוס' דכיסוי הדם ודו"ק : **בד"ה** נחלקה התיומת כו' הביא דמתיים בסו כו'. נ"ב ובאשר"י מפרש אי קאי נמי על כל גב וגב שכפולה מאחוריו או על האמצעי לחוד קאי ע"ש : **ע"ב גמ'** לולב יוצא מן ההדס כו'. נ"ב נ"ע אמאי קאמר כדי שיהא יוצא וסיים כפי' רש"י שהוא גבוה כו' ובמתני' תלי טעמא בנענוע ונ"ע : **שם** גופא שיעור הדס כו'. נ"ב קצת קשה לשון גופא כי להכא אין לתרץ כמו שתירץ רש"י לעיל בדף י"ד ע"ש : **שם** לא דק והיינו לתומרא לא דק כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה עבות שלשה כו' שוטה הם והוא אומר כו' הד"א : **בד"ה** ענף עץ עבות שכולו ענף כו' כנ"ל :

דף לג ע"א רש"י בד"ה רביתו רבי נ"ל רביתו רב . וכ"ב וכן בס"א ועיקר וכן פרש"י בבכורות בסוף אלו מומין דף נ"א וכן בפ' בא סימן דף מ"ט : **ע"ב גמ'** מאי כשר ודאשתור אימת כו' זנדתה דחוזר ונראה כו' כנ"ל :

רש"י

דף לד תוס' בד"ה ורבנן למקדש מנ"ל כו' ולית ליה נמי הא דדרשו רבנן לקמן ערבי נחל כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דת"ק דאבא שאול נמי לית ליה הא דדרשי לקמן ערבי שתים דב' דרשות לא דרשינן מערבי וכ"ה לשון הרא"ש בשם התוס' דאבא שאול ות"ק לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים כו' עכ"ל ע"ש: **בד"ה** בית הכוסות כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בכל דבריהם בזה תמצא מבואר בחידושי חולין פרק אלו טריפות דף נ' ע"ש: **גמ'** אמר אביי ש"מ האי חילפא גילא כו' פשיטא כו' יש לדקדק דמכח סברא הא ודאי לא פשיטא ליה למימר דחילפא גילא כשר להושענא דאימא כיון שאין בו ג' סימנים דערבה פסולה דמש"ה אילטריך למתני בברייתא סימני דלפלפה כמו שפירשו התוס' ואי קאמר פשיטא כיון דע"כ הברייתות הכי מתרצן וא"כ מאי אשמועינן אביי דקאמר ש"מ האי חילפא גילא כשר דא"כ מאי משני מ"ד הואיל ואית ליה שם לווי כו' הא ע"כ אע"ג דאית ליה שם לווי מתכשר דהברייתות מתרצן בהכי ואכתי מאי אשמועינן אביי וי"ל דאיכא עוד מינא אחרינא דלית ביה נמי ג' סימנים אלא שפיה דומה נמי למגל אבל לית ליה שם לווי דבההוא מינא אחרינא שפיר מתרצן הברייתות ודקאמר כי תניא ההיא בחילפא גילא קושטא דמלתא קאמר דמכשיר נמי בחילפא גילא ואשמועינן אביי דאפילו חילפא גילא דאית ליה נמי שם לווי כשר ודו"ק:

ח"א דף לד ע"א בקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה כו' ע"פ מ"ש פ"ק דע"ז אשריכם זורעי על כל מים וגו' אין זריעה אלא צדקה כו' ואין מים אלא תורה כו' כמפורש שם שנותן צדקה ע"פ התורה ה"נ בהאי קרא קאמר ויתנהו בשדה זרע קח וגו' דהיינו שיהיה נשרש במצות צדקה ע"פ התורה והם שמו צלמם כצפצפה שבהרים דהיינו רחוק מן המים של התורה:

דף לה בפרש"י בד"ה ומאן דבעי דין ממון כו' ומכשיר אתרוג של טבל כו' עכ"ל ואין להקשות אדפריך מאתרוג [א] של תרומה טמאה אמאי לא פריך ליה מאתרוג של טבל גופיה דפסל במתני' דע"כ ל"פ ב"ש וב"ה אלא בדמאי אבל בשל טבל כולהו מודו כמ"ש התוס' דניחא ליה למפרך מתרומה טמאה דקתני בהדיא במתני' דפסול ועי"ל דרש"י מפרש לה כמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן דהא דפליגי ב"ש וב"ה בדמאי היינו בתרומה טמאה של דמאי ואריפא קאי והשתא מלינן למימר שפיר במתני' דמכשר בשל טבל ולא הוי כמו אתרוג השותפין כיון שיכול לסלק הכהן באתרוג דעלמא שיפרוש על זה כמ"ש הר"ן ע"ש: **תוס'** בד"ה לפי שאין בו היתר אכילה כו' [ב] וי"ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דכ"מ כו' עכ"ל מיהו קשה אכתי אמאי לא שבק המתרץ סברת המקשן דמאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה והא דתרומה טמאה פסולה משום דמצותה בשריפה וכתותי מכתת שיעוריה וי"ל לפי שיטתם בדיבור שאחר זה דאף למאן דבעי דין ממון ולא בעי היתר אכילה אתרוג של טבל ודאי פסול לכ"ע משום אתרוג השותפין ובתרומה טמאה נמי תנן בהדיא במתניתין דפסול כדפריך מיניה וא"כ ליכא נפקותא כלל למאן דבעי דין ממון ולא בעי היתר אכילה ודו"ק: **בא"ד** ומאן דפסיל היינו מדרבנן כו' עכ"ל אין זה מובן לכאורה דודאי ר"מ דפסל משום דאית ליה דממון גבוה הוא מדאורייתא כדאיתא בהדיא בקדושין פ"ב ועוד מדפטר מעשר שני מן החלה בשמעתין ע"כ אית לן למימר דאית ליה דממון גבוה הוא מדאורייתא ומהרש"ל כתב וט"ס הוא והגיה דכל"ל ומאן דמכשר היינו אליבא דרבנן וקאי על המשנה עכ"ל וטוב היה לנו לומר כי כולו טעות כי טעות כזה אינו מצוי ליפול בספר גם הגהתו אינה מבוררת דהא איכא מאן דלא בעי דין ממון ומכשיר אף לר"מ ואתיא מתני' שפיר כר"מ ונראה לקיים נוסחות הישנות בתוספות שבאו ליישב קושייתם בדרך אחרת דלכך נקט טעמא דהיתר אכילה בערלה ובתרומה טמאה משום דמטעמא דמכתת שיעוריה לא פסול אלא מדרבנן והוא דחוק ומ"ש עוד מהרש"ל במה שכתבו התוס' דהמ"ל נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכ"ע כו' פירוש דאיכא בינייהו דמאן דצריך היתר אכילה ולא בעי דין ממון ה"נ מכשיר דהיתר אכילה יש לה ע"י פדיון ודין ממון ליכא שהרי ס"ם ממון גבוה הוא לכ"ע כו' עכ"ל הוא דחוק דאף אם יש לה פדיון מ"מ אסור באכילה השתא ואין לה היתר אכילה מקרי ולא קאמרינן התם דממון גבוה הוא בגבולין אע"ג דיש לה פדיון אלא משום דאין לה היתר אכילה עכשיו וכפרש"י שם בהדיא גם מ"ש מהרש"ל הא דאמר רב חסדא התם כו' אבל בגבולין ד"ה פטור מן החלה בע"כ דסבר כמ"ד הכא דבעי דין ממון ולא סגי בהיתר אכילה עכ"ל אף לפי סברתו דלעיל דמקרי יש לה היתר אכילה בגבולין אע"פ דממון גבוה הוא מ"מ אין זה מוכרח אלא דרב חסדא דהתם אית ליה כמסקנא דהכא דשאני עיסה דאיכא מיעוטא יתירא אבל באתרוג דליכא מיעוטא יתירא כיון דמשתרי באכילה אע"ג דלית ביה דין ממון לכם קרינא ביה וק"ל: **ע"ב** בד"ה נטלה בוכנתו כו' כדתנן פיטמא של רימון אבל הא דא"ר יצחק נטלה בוכנתו הוא קלה העץ כו' עכ"ל וכל"ל וכ"ה בערוך:

דף לו ע"ב בד"ה בשבת מותר להכניס כו' אע"פ שפירש שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טירחא כו' עכ"ל נראה מלשונם דלפי פ"ה אין הוכחתם הוכחה

קרני ראם [א] כ"ב ולענ"ד מ"ש רש"י דבאתרוג של טבל מכשיר אע"ג דהוי כמו אתרוג של שותפין דיש לכהן וללוי חלק בו וכמ"ש התוס' בד"ה לאו אלא דמ"מ יש נ"ת בהיכא דהתרומה ומעשר אחר הפרשה יהיה של וכמו במלוה מעות ללוי ולכהן להיות מפרים עליהן מתלקן כמבואר בגיטין דף ל' ובכה"ג לא הוי אתרוג של שותפין ומש"ה אע"ג דלית ביה היתר הכילה יוצא אבל מתני' דבשל טבל מודה מיירי היכא דיש לכהן וללוי חלק והוי כאתרוג של שותפין וז"ב וגם כ"מ בפשיטות כגון שהיה האתרוג של כהן דבכה"ג לא הוי אתרוג של שותפין דמה שמפרים יהיה שלו וז"פ אלא דדברי התוס' צ"ע שכתב באתרוג של טבל הטעם משום אתרוג של שותפין ואמאי לא פי' בפשיטות משום דאין בו היתר אכילה: [ב] כ"ב אין ת"י מובן דעכ"פ צ"ל לומר דהיתר אכילה לכ"ע בעינן אלא דהכ"ת לענין מעשר שני בגבולים והיתר אכילה ל"ב ותרומה טמאה הטעם משום כתותי מכתת שיעורא וע"כ נראה דהא דהוי בשריפה מכ"ת מיחשב כתותי מכתת שיעורא משא"כ תרומה טמאה לא הוי רק מדרבנן וכמ"ש התוס' בשבת כ"ה ולשיטת רש"י שם בלא"ה ניחא ועיין ביבמות ק"ד בתוס' ד"ה סנדל משמע דאפי' בהיכא דטעון גניזה הוי כתותי מכתת שיעורא וא"כ אפי' בנקברים אמרי' בי' כתותי מכתת שיעוריה אלא שגם שם לא ברירא להו בזה ויש לומר דהתוס' בסוגיא לא סבירא כן ועיין בר"ן שפי' הטעם בתרומה טמאה משום כתותי מכתת שיעוריה והדברים צ"ע בזה ועיין בריטב"א תמצא ישוב לזה:

חכמת שלמה

דף לד ע"א רש"י בד"ה עשר נטיעות כו' ממטע י' לבית סאה כו'. נ"ב ממטע נ"ל לשון נטיעה וק"ל: **תוס'** בד"ה בית הכוסות כו' ואיידי דנקט מגד א' כו'. נ"ב פי' מאחר שרבותא הוא לסכשיר אפי' בגד א' א"כ ממילא מב' לדדין טריפה וק"ל: **ע"ב תוס'** בד"ה ולדרוש להו כו' דאקפיה רבינא מארבע רוחותיו. נ"ב פי' שארבע שדות היה לו לרבינא סביבות שדה של רוניא וגדר רבינא כל שדותיו ורוניא לא היה רוצה לשלם לו וק"ל: **בא"ד** לפי מה שגדר מה כו' כנ"ל:

דף לה ע"א גמ' אל תקרי הדר אלא אידור שכן בלשון יוני קורין למים אידור כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה הרי מסיקה כו' (ביבמות כו') מכלל דבת אורו הוא. נ"ב זה לא היה ולא נברא אלא במס' שבת פי' במה מדליקין הד מאן דאמר יליף התם מנלך שלך תהא להסיקה וחד יליף מדכתיב גבי תרומה אתן לו ולא לאורו פי' שאין תורמין מן הטמא על הטהור שאז לא תתן לכהן שום דבר אלא לאורו שיכול להסיקה כו' מכלל דבת אורו היא כך פרש"י: **תוס'** בד"ה לפי שאין בו כו' ומאן דפסל היינו מדרבנן נ"ל ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן. וכ"ב נ"ל זה טעות בע"כ דאי מדרבנן פסול ומדאורייתא לא פסול דר"מ לית ליה ממון גבוה אלא מדרבנן א"כ למה פוטר מעשר שני מן החלה בירושלים כדאמר בסוף חלק וק"ל אלא ט"ס הוא וקאי על המשנה וכך ראוי להיות כמו שהגהתי ודו"ק (עיין במהרש"א): **בא"ד** מעשר שני בגבולין כו'. וכ"ב פי' מעשר שני בגבולין א"כ מאן דצריך היתר אכילה ולא דין ממון הכא נמי מכשיר דהיתר אכילה יש לה ע"י פדיון ודין ממון ליכא שהרי סוף סוף ממון גבוה הוא לכ"ע ואסור לקדש כו' והא דאמר רב חסדא בסוף חלק אהא דפליגי ר"מ ורבנן במעשר שני לענין חלה לא שנו אלא בירושלים אבל בגבולין דברי הכל פטור ע"כ בעל כרחך סבר כמאן דאמר דהכא דבעי דין ממון ולא סגי בהיתר אכילה וק"ל (עיין במהרש"א): **ע"ב תוס'** בד"ה אתיא לחם לחם כו' ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם. נ"ב פי' בודאי טבל וק"ל: **בסה"ד** ילפינן עיסה דשותפין. נ"ב פי' לחיוב חלה אלמא דזהו קרי עריסותיכם וה"ה למצה וק"ל:

דף לו ע"א רש"י בד"ה תני עולה כו' של מחט ונקב כו' סד"א: **בד"ה** שבני אדם מוציאין לזריעה כו' אע"פ שמשמרו במחובר כו'. נ"ב פי' הגימון: **תוס'** בד"ה ניטלה בוכנתו כו' הוטמו ספק כו'. נ"ב פי' לא איתפרים לי: **ע"ב תוס'** בד"ה ובשבת נ"ל בשבת שלא אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא כו' כנ"ל: **בא"ד** אתא ר' אבא נחר ליה כו'. נ"ב פי' בבית הכסא דלא הוה פתות דלת אלא כך היה המנהג מי שרצה ליכנס לבית הכסא היה נוחר ואם היה שם אדם היה נוחר כנגדו רש"י: **בא"ד** לעיל מיניה ליטול קיסם כו' לגג אבן לא משמע כו' כנ"ל: **בד"ה** כל דין כו' לא מצא עליה לשורפו כו' ובהגיא קי"ל כו' כנ"ל:

גמ'

מהר"ם

ד"ה מודה ר"ש בפסיק רישיה כו' עיקר מילתייהו בפ' ר"א דמילה גבי בשר ערלה וכו' נ"ל הא דהוצרכו התוס' לכתוב דעיקר מלתייהו שם משום דשם מוכח דר"ש מודה בפסיק רישיה דחייב מה"ת משום דשם קא יליף מקרא דמילה דוחה צרעת ואפי' בהרת יקוץ ופריך לר"ש ל"ל קרא תיפוק ליה דהא ס"ל דדבר שאינו מתכוין מותר ומשני אביי ורבא אמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ר"ל ולכך איצטריך קרא אפי' לר"ש ומדאיצטריך קרא ש"מ דבפסיק רישיה חייב מה"ת אפי' לר"ש וא"כ לפי זה יקשה שפיר מההיא דחותה בגחלים כיון דע"כ בפסיק רישיה איירי א"כ לר"ש אמאי פטור הא מודה ר"ש בפסיק רישיה דחייב מה"ת אבל משמעתין לחוד לא הוה קשה מידי דהיינו יכולין לומר דהא דמודה ר"ש בפסיק רישיה היינו לענין שיהא פטור אבל אסור מדרבנן דאילו בדבר שאין מתכוין בעלמא דלא הוי פסיק רישיה ס"ל לר"ש דמותר לגמרי ולכך הוה אתי שפיר ההיא דחותה גחלים דפטור לר"ש ולכך הוצרכו התוס' לכתוב דעיקר מלתייהו שם בפרק ר"א דמילה כדי להקשות וא"ת בסוף פרק ספק אכל וכו':

דף לד ע"א בגמ' א"ל אביי ודלמא פרושי קא מפרש וכו' צריך ליישב היאך ס"ד לאביי שיהא פרושי מפרש והא מקרא זה בתוכחת ישראל נאמר ועוד וכי לא ידע מאי דכתיב בסוף המקרא שמו ונראה שס"ד דה"ק שהנביא מזכיר רוב חסדיו של הקב"ה שהוא נטע את ישראל כמי שנוטע קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה והיה ס"ד ששמו קאי על הקב"ה ור"ל ששם את ישראל כצפצפה ומזכיר שם הנביא והולך בפסוקים שאחר שנהפכו ישראל לנטיעה רעה וגפן סוריה ופי' רש"י ביחזקאל שם נוטה לפי' זה ופריך א"כ מאי שמו ר"ל דאי קאי אהקב"ה הו"ל כפילת דברים ודברי מותר: **ברש"י** ד"ה עשר וכו' ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה ג' אילנות לבית סאה הרי אלו מצטרפין וכו' כצ"ל והא דכתיב בספרים ברש"י ממטע י' ט"ס הוא ועיין בסדר המשנה בזרעים: **בתום'** ד"ה ורבנן למקדש מנא להו וכו' אלא סבר לה כר"ע וכו' המשך דברי התוס' כך הם דאבא שאול סבר לה כר"ע וא"כ ה"ה מאן דדריש ערבי לרבות של בעל ושל הרים לא מצי סבר כרבנן דלקמן דדרשי ערבי שתים אלא כר"ע וא"כ אנן דקי"ל דאין הלכה כר"ע אלא קי"ל דערבי שתים א"כ איצטריך ריבויא דערבי לערבי שתים לא מצינן לרבויי של בעל ושל הרים וא"כ ע"כ לדידן של בעל ושל הרים פסולה לפי זה צריך ליזהר וכו': **ד"ה** קנה שלה וכו' עד אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנין אלו. פי' ג' סימנים הכשרים וי"ל א"כ שמא איפכא לפרוש לן ג' סימנים צפצפה לפסולא וטמילא נשמע מיניה שכל שאין לו כל הג' סימנים פסולים כשרה כגון חילפא גילי וי"ל דלכך פי' נמי ג' סימנין דערבה למידק מיניה דאשכחן נמי שאף שאין בו כל הג' סימנין של צפצפה פסול כגון דומה למסר וק"ל: **ד"ה** בית הכוסות וכו' עד אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טרפה דאמרי' נקובי נקב ואתאי פי' דרך הושט ונקב הושט: **בא"ד** ואיידי דנקט מצד א' כשרה נקט נמי משני צדדים טרפה וכו' יש לדקדק מה צריך לדקדק זה לפי' ר"ת מפי מלפי' רש"י דהא לדידיה נמי תקשה משני צדדים למה לי ויש ליישב דבשלמא לפרש"י דס"ל בהמסס אפי' לא אינקיב אלא חצי העור טרפה א"כ נוכל ג"כ לומר דה"ה בבית הכוסות היכי דנקיב המחט עור א' שלם וגם חצי עור הב' נמי טרפה דהא לא נשאר שלם כי אם חצי עור א' כמו בהמסס דמאי שנא וא"כ נוכל לתרץ דהא דקתני משני צדדים טרפה אין פירושו שעברה המחט ונקבה כל שני העורות בנקב מפולש אלא פירושו שנקבה עור א' שלם וחצי עור השני דזה מיקרי ג"כ משני צדדים וטרפה ולכך שייך שפיר למתני משני צדדים טרפה אבל לפי' ר"ת קשה וק"ל ועיין במה שכתבתי מזה במס' חולין בדף נ': **ע"ב תום'** ד"ה שתהא לקיחה תמה וכו' עד ור"ת הגיה בספרו וכו' פי' כתב פי' זה בגליון בספרו לא שהגיה בלישנא דגמ' דבר מה אבל באשר"י כתב שר"ת הגיה הספרים ולפי הגירסא שלפנינו במנחות לא מצינו שמניה כלום ע"ש: **בא"ד** אבל יש לו תמה הוא כדאמרי' לקמן דלא דרשי רבנן לקיחה ולר' יהודה דדריש וכו' כצ"ל והא דקאמר כדאמרי' לקמן והא בשמעתין לעיל איתא פלוגתא דרבנן ור' יהודה אי דרשינן לקיחה לקיחה משום דהאי דבור התוס' איתא נמי שם בהקומץ ובתר כן מפרש שם בגמ' דפליגי רבנן ור' יהודה אי ילפי' לקיחה לקיחה ולכך קאמר כדאמרי' לקמן ושם במנחות משמע מפרש"י בהדיא דמפרש כפי' ר"ת: **ד"ה** ולדרוש להו כר"ע וכו' עד ומיהו קשה מפ' כל שעה וכו' עד ומשמע בהדיא דלא מפחד במידי דלא סבר ליה. פי' דהא דקאמר ואזדא שמואל לטעמיה ומייתי מיניה ראיה דס"ל דהלכה כר"ש ולא דחי לה שם דשמא להפחידם בעלמא אמר כן ולעולם לא משמע מינה דסבר כר"ש א"כ ש"מ בהדיא דאין סברא לומר כן:

דף לה ע"א ברש"י ד"ה ומאן דבעי דין ממון וכו' ומכשר אתרוג של טבל וכו' הא דנקט רש"י אתרוג של טבל ולא נקט של תרומה טמאה דמיתנייא במתני' ומותיב מינה בשמעתין למ"ד משום דין ממון י"ל משום דתרומה טמאה אית לן טעמא אחרינא דפסול משום דלשרפה קאי וכתותי מכתת שיעוריה כמו שכתבו התוס' בעמוד זה ד"ה לפי שאין בו היתר אכילה וכו' וצריך לומר ג"כ דהמקשה דמותיב בשמעתין תנן של תרומה טמאה פסול בשלמא וכו' עיקרו אאתרוג של טבל סמך דנשמע נמי ממתני' דפסול דעד כאן לא פליגי ב"ש וב"ה אלא באתרוג של דמאי אבל באתרוג של טבל כ"ע מודו דפסול כדאיתא בתוס' ואילו מתרומה טמאה לא היה מותיב מידי דאיכא למימר דטעמא דמתני' דפסול דכתותי מכתת שיעוריה: **בתום'** ד"ה ללמדך שהפלפלין חייבים כו' עד אלא היינו טעמא משום דאמרי' פ' בתרא דיומא כס פלפלי' וכו' ור"ל ולכך איצטריך לאשמעינן דפלפלין חייבים בערלה דלא תימא דפטור משום דאינו ראוי לאכילה דהיינו טעמא דפטור בכס פלפלין ביוה"כ: **בא"ד** ואימא תלתן וכו' ובשמעתין דפריך ואימא פלפלין ולא פריך נמי ואימא תלתן משום דבהאי שינויא דמשני אפלפלין משום דלא אפשר וכו' דלא מינכר לקיחתה וכו' אידחי נמי דלא הוה תלתן: **ד"ה** לפי שאין בו וכו' עד וא"ת וגבי לולב של אשרה וכו' ואפי' מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממון וכו' כצ"ל ונראה דכ"ש דקשה טפי גבי אתרוג של אשרה לכ"ע דלמה לן לטעמא דכתותי מכתת שיעוריה תיפוק ליה מטעם דאין בו היתר אכילה דבהיתר אכילה כ"ע לא פליגי דבעינן אלא שהתוס' נקטי רבותא דאפי' מלולב קשה אע"ג דלא שייך ביה טעמא דהיתר אכילה: **בא"ד** וי"ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי וכו' כדמסקינן איכא בינייהו מעשר שני ואליבא דר"מ והוה מצי למימר וכו' והא דכתוב בספרים ומאן דפסול היינו מדרבנן ט"ס הוא דהא לר"מ ממון גבוה הוא מדאורייתא אפי' לקולא דהא פוטרו מחלה כדאיתא בשמעתין ויש מגיהין ומאן דמכשיר פי' במתני' היינו רבנן אבל אין לדברים אלו מקום כאן בתוס' וק"ל: **ד"ה** אתיא לחם לחם וכו' עד אבל גבי מצה וכו' אם יש משלו כזית יצא והטעם משום דהא גבי מצה לא כתיב מצתכם אלא דילפינן לה מחלה ובחלה גופיה מרבינן דשותפות חייב בחלה: **בא"ד** דתניא הרוצה להפריש תרומה וכו' ובודאי איירי וכו' כצ"ל ר"ל בודאי טבל דבדמאי אין מפרישין תרומה כי אם מעשר: **בא"ד** ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי כשיש שם ה' רבעים בלא חלקו של כהן דבפ' ראשית הגז ילפינן לעיסה דשותפין. פי' דחייבת בחלה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד אחר דכתיב עריסותיכם וכו' והא דכתיב בספרים ועוד דבפ' ראשית הגז ט"ס הוא: **ע"ב תום'** ד"ה דאי בעי מפקיר נכסיה וכו' כמו לישראל דנפיק בשל תרומה וכו' ולא ס"ל לתוס' מה שפי' רש"י וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן וכו' אלא הטעם הוא הואיל ויש לה היתר אכילה ודין ממון בכהן ישראל נמי נפיק בה ומקרי לכם: **בא"ד** ובההיא דפ' בכל מערבין וכו' ניחא וכו' נראה דר"ל והואיל ושם איצטריך לטעמא דאי בעי מפקיר נכסיה קאמר לה נמי הכא ובפ' מפנין: **ד"ה** מאכילין את העניים דמאי ופליגי בגמ' דירושלמי דר' יונה אמר כו' כצ"ל: **בד"ה** ואמר רב הונא וכו' ותימא מאי קמ"ל וכו' נ"ל דלפי התוס' לא גרסי' בגמ' בשמעתין וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן אין מאכילין וכו' ל"ג דתנן וכו' אלא דאמר רב הונא וכו' דאל"כ מאי מקשו התוס' תימה מאי קמ"ל רב הונא וכו' הא טובא קמ"ל לתרץ התרי סתמי דסתרי אהדדי דבהדא תנא מאכילין ובהדא אין מאכילין אלא ע"כ התוס' ל"ג לה לסתמא שני בשמעתין: **ד"ה** עלתה הזוית בירושלמי משמע קצת דביו"ט ראשון דוקא פסול כצ"ל: **ד"ה** נטלה בוכנתו במתני' פי' בקונטרס כו' כצ"ל:

דף לו ע"א באד" וכפ' יוצא דופן פי' בקונטרס חוטמו ספק ר"ל שלא איתפשם מה נקרא חוטם ובערוך פי' וכו' כדתנן פיטמא של רימון אבל הא דאמר ר' יצחק בן אלעזר בוכנתו הוא קצה העץ וכו' כצ"ל: **ד"ה** אי נסדק תנינא וכו' ומ"מ אע"ג דלענין טרפות אסור התם הוא וכו' ר"ל ואם תקשה לך וטעמא מאי נשתנה דין אתרוג מדין טרפה בניקב טפי מבנקלף ונסדק דבכולהו דין אתרוג שוה לטרפה וא"ז קאמר ומ"מ אע"ג דלענין טרפה אסור הכא כשר דהתם הוא דאסור משום דקרום לחודיה קאי וכו': **בא"ד** מדמוכח בשמעתין דבעי ליה למיפסל נשפכה כקיתון וכו' פי' דעד כאן לא קמבעיא ליה בשמעתין אלא במקום דמכשיר בטרפה דהיינו בדקיימי סימפונהא דכה"ג הכא דקיימי חדרי הורע אבל במקום שטרפה בבהמה דהיינו היכי דלא קיימי סימפונהא דכה"ג הכא דלא קיימי חדרי הזרע לא קא מיבעי ליה ופשיטא דפסול כמו בטרפות היכי דלא קיימי סימפונהא א"כ ש"מ דס"ל דהדרי הזרע דומין לדין סימפונות שבריאה: **בא"ד** ואי הוה מפרשינן וכו' הוי ניחא טפי וכו' פי' דפריך נמי תנינא דניקב אפי' בלא חסר פסול כמו בטרפות דומיא תנינא דפריך באחריני והא דניקב בלא חסר פסול היינו בניקב נקב מפולש או לבית חללו דאל"כ הא קתני בסיפא דמתני' ניקב ולא חסר כשר ואע"ג דאף לפי מה דמפרשינן דניקב וחסר כל שהוא דמתני' הכל חדא מלתא הוא מ"מ ע"כ צ"ל דהיינו היכי שאינו נקב מפולש אבל היכי דהוה נקב מפולש או לבית חללו פסול נמי אפי' בלא חסר אעפ"כ לא נוכל לפרש תנינא ר"ל דפסול בניקב אפי' בלא חסר כגון במפולש דהא דין נקב מפולש או ניקב לבית חללו לא נשנה ולא נזכר במתני' כלל אלא דין ניקב וחסר אבל אי הוה מפרשינן דתרי מילי נינהו אתא שפיר דהשתא נשנה במתני' דין נקב מפולש דפסול אפי' בלא חסר ושייך שפיר למיפרך תנינא דומיא דאחריני: **בסה"ד** אבל א"א לומר כן וכו' מדקתני סיפא ניקב ולא חסר כשר כצ"ל ור"ל דע"כ הרישא דומיא דסיפא והואיל ובסיפא ע"כ ניקב ולא חסר חדא מלתא היא א"כ ה"ה ברישא הא דקתני ניקב וחסר חדא מלתא היא: **ע"ב תום'** ד"ה מקורזלות וכו' ומפרש ר"ת דמקורזלות היינו דמות כו' כצ"ל ר"ל ולכך הא נמי לבה"כ

הואיל

ונראה דהיינו דאי הוה סברת האבעיין משום טרחא יתירתא למאי דמסיק נמי הכא אדם קובע מקום לבית הכסא בתמיה דמשמע בבה"כ קבוע יש לאסור היינו דוקא היכא דאיכא נמי טרחא יתירתא משא"כ במזון דידן בבה"כ בבית ואע"ג דהסיא דלחלות שיהו אוסר משום קבוע בלא טרחא יתירא מ"מ ניחא להו לאתויי ראיה מבה"כ גופיה ומש"ה הוצרכו לדחות פ"ה דבב"ה בגג גופיה לא [הוה]בעי למימר כלל משום טרחא אלא כיון דאפשר להזמינו מבעו"י וזה שייך נמי במזון דידן בבה"כ בבית ודו"ק:

דף לז בד"ה כי היכי דלא להוי חלילה דקפיד רבה מין במין כו' עכ"ל מהך מלתא ודאי אין ראיה למימר דמין במינו חוצץ דאיכא למימר דמיירי בתגדו שלא במינו דהא רבה כרבנן סבירא ליה דאין צריך אגד כפירוש רש"י ורבא נמי דקאמר הכא אינו חוצץ לאו משום דמין במינו אינו חוצץ אלא אפילו שלא במינו אינו חוצץ ומשום דכל לנוי אינו חוצץ כדקאמר אלא שהתוס' סמכו דבריהם אדלקמן גבי לא לדוץ כו' ולא לגוז כו' דאית ליה לרבה בהדיא דמין במינו חוצץ ורבא אית ליה דאינו חוצץ וכן נראה מדברי התוס' דבפרק הוציאו לו דאדלקמן סמכו דבריהם ע"ש: **בד"ה** דבעינן לקיחה תמה וליכא כו' ופירש בקונטרס דאיסורא משום חלילה אע"ג דלקיחה ע"י ד"א כו' עכ"ל אין זה מדוקדק שפתחו באיסור חלילה וקאמרי אע"ג דלקיחה ע"י ד"א כו' דהא לפי דרכם השתא לא שייכא כלל איסור חלילה בדבר הכרוך בידו בהך דקיימינן ביה דכרך ידיה בשיראי והכי הל"ל אע"ג דחלילה לא שייכא הכא ולקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ומיהו למאי דמסקי התוס' דאין לחלק בזה אלא דהכא מיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חלילה כו' דהשתא שפיר איכא לקיים פרש"י בההיא דכרך ידיה בשיראי דאיסורא משום חלילה וכן נראה מדברי התוס' דפרק הוציאו ע"ש ודו"ק:

ח"א דף לז ע"א עשרה מיני ארז הן כו'. מפורש פ"ק דר"ה: **ע"ב מניח ב' הלחם** כו' מוליך ומביא למי שד' רוחות כו'. הכוונה כי שתי הלחם הקרבתן בעצרת למז לשני לוחות ומש"ה לכו לחמו בלחמי והיו ב' עשרונים ע"ש י' הדברות שהיו בהן והיו סולת ע"ש שהתורה כסולת נקיה מחטה כמ"ש בזה במסכת הוריות וב' כבשים ע"ש כבשים ללבושך דדרשינן בפ' אין דורשין דברים שהם כבשונו של עולם והיה מוליך ומביא למי שד' רוחות כו' שע"י התורה הקב"ה מקיים עולמו הכולל ו' קצוות שהם ד' רוחות ושמים וארץ כמ"ש הרא"ש גבי לולב ומ"ד כדי לעצור רוחות וטללים רעים שהתורה [היא] מגינה ומצלת על כל אלו:

דף לח בד"ה ותהי לו מאירה שלא למד ואם למד כו' דמתני' מיירי בלא למד כו' דהא בגדול מקרא אע"פ כו' עכ"ל דהשתא ע"כ אשלא למד לא קלייט דאם כן בגדול מקרא אמאי לא קלייט ליה גם דרך השני שבפ"ה ואם למד תבא לו מאירה שמבזה כו' א"א לפרש במתני' דהא בלא למד איירי מתני' אלא משום דלאו בני חיובא מקרין אותו ואין מוציאין אותו קלייט ליה אבל בברייתא דמיירי דמוציאין אותו וכדמוקמינן לה באכל שיעורא דרבנן ע"כ דלא קלייט ליה אלא משום שלא למד ואם למד משום שמבזה קונו בשלוחים שפלים כאלה ולא הוציא את עצמו ובמתני' דמיירי בלא למד לא סגי להו בהאי טעמא שמבזה קונו בשלוחים שפלים כאלה דכיון דלא למד ולא היה יכול להוציא עצמו הוצרך לשלוחים שפלים ועדיפא להו לפרש במתני' כיון דלאו בני חיובא נינהו ואינן מוציאין אותו קלייט ליה ומהרש"ל כתב והא דלא לייט ליה במתני' משום דלא למד נ"ל דלא כל אדם בקי בקריאת הלל משא"כ בבהמ"ז עכ"ל והוא דוחק אלא שהגרא שהתנא דמתני' לא נחית כלל להך מלתא למעוטי לה משום דלא למד וק"ל: **בד"ה** באמת אמרו בן כו' ואין יכול לדקדק מכאן [דחייבות] בברכת המזון דאורייתא כו' עכ"ל וכ"ה בכל ספרים ושבוש ישנות בתוס' ומהרש"ל הגיה מכאן דברכת המזון דאורייתא עכ"ל ואל"ה לגבי"ה כן דהכא ליכא מאן דפליג ולא מבעיא לן בשום דוכתא דלכ"ע ברכת המזון דאורייתא ולא פליגי ר"מ ור"י אלא בשיעורא אי בכזית אי בכביצה ולא הא מבעיא לן אי נשים חייבות בברכת המזון דאורייתא או דרבנן דאורייתא דדלמא כו' ושיעור דבריהם כך ואף לפי מה שכבר כתבו דבפרק מי שמתו רוצה לדקדק מהך ברייתא דנשים חייבות בבהמ"ז דאוריי' ודחי לה והא כתבו דמהך תוספתא דמייתינן אין לדקדק בהיפך דאין חייבות בבהמ"ז דאורייתא מדאין מוציאין הרבים בשאכלו שיעור דאורייתא והא תירצו דודאי איכא למימר דחייבות בבהמ"ז דאורייתא אלא דלא הוי דאורייתא לענין דלא מצטרפות לזמון וכדקתני דאין מוציאין הרבים י"ח ומשום דרבים זילא בהו מלתא ובהכי סליקו דבריהם כהוגן ודו"ק:

ח"א דף לח ע"א וכן לולב כו'. פ"פ מ"ש פ' הקומץ ארבע מינין שבלולב ב' מהן עושין פירות וב' אין עושין פירות כו' ועוד שיהיו כולן באגודה א' כו' והוא מבואר עם ד' כתות שבישראל ב' מהן עושין פירות ומ"ש כדמיון הלולב והאתרוג וב' אין עושין פירות ומ"ש כדמיון הדס וערבה ויהיו אגודה אחת שיגינו אלו על אלו והשתא עיקר הנענוע בב' שעושין פירות שהוא הלולב בימין והאתרוג בשמאל למי שהו' קצוות שלו שיעצור רוחות וטללים רעים מזמן החג שמתחילין הרוחות והגשמים: **ממטי** ומייתי ליה ואמר דין גירא כו'. מבואר כדלעיל שהלולב בא לעצור רוחות וטללים רעים והם כח המומאה מסטרא דמסאבא דסטנא ולכך אמר שהנענוע גירא דסטנא הוא לבטל כחו הרע. ואמר דלאו מלתא היא דגם שכוונת הנענוע כן הוא מ"מ לא יאמר אדם כן בפה משום דאתי לאגרויי ביה כפרש"י ודו"ק: **מקרין** אותו כו'. נקט האי ליטנא פ"ש מארת ה' בבית רשע ונוה לדיקים יברך שתבא מאירה לביתו של רשע שהוא לא ידע לברך בביתו ולדיקים שבנוהו שהן עבד ואשה וקטן יברך במקומו וק"ל: **מקום** שנהגו לכפול יכפול כו' ענין הכפול מפורש באגדה ס"פ ע"פ: **ע"ב ודלמא** בתר דקרינהו שפן קרא יאשיהו כו'. הא ודאי דמפורש בכתוב דיאשיהו גופיה קראה דכתיב וישלח המלך וגו' ויקרא באזניהם את כל דברי ספר וגו' אלא דהיינו לבתר נבואת חולדה אבל האי קרא דבנבואת חולדה שאמרה אשר קרא מלך יהודה לא מצינו בכתוב לעיל מיניה מפורש שקראו המלך אלא שפן ולכך לא פריך אלא ודלמא גם המלך קראו קודם נבואת חולדה אלא שלא הוזכר בקרא. ומשני דפ"כ לא קראה המלך מקודם מדכתיב בשמפן שתלאה חולדה הדבר בשמיעה ולא בקריאה וק"ל: **והדר** בשם ה' כו'. פרש"י דלא קיימא אזכרה אמלתיה ומחזי כמוליאו לבטלה עכ"ל וגבי והדר מברך לעלם כו' דבסמיך ליכא לפרושי הכי דהא לית ביה אזכרה ולפי מה שיש מפרשים בפ"ק דברכות דשמיה הוא כמו שם י"ה דהשתא י"ה מקרי אזכרה והוה לבטלה דלאו קיימא מברך לעלם עליה: **סליק פרק לולב הגזול**

דף לט בפרש"י בד"ה הלוקח לולב כו' מי לייח לן להחזיק כו' עכ"ל וכל"ל וכ"ה לשון רש"י באלפסי וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה בד"א דמזון ג' סעודות מיהא דמוסרין כו' דסתם ע"ה אינו חשוד כו' א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם כו' עכ"ל יש לדקדק מאי קא קשיא להו לפ"ה דמן המופקר ודאי שרי מטעמא דסתם ע"ה אינו חשוד אבל מן המשומר הרי ראינוהו חשוד שסדה זו משומר בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין כו' כפ"ה ונראה משום דמשמע להו דאין חילוק בין המשומר דראינוהו משמרו או דלא ידעינן ביה אם היה

מהר"ם

הואיל והן רכות וע"ש בתוס' פ' אלו עוברין: **ד"ה** בשבת כו' מותר להכנים וכו' עד אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מע"ש הוה איבעי למיסר כיון דאפשר להזמינם וכו' כצ"ל ור"ל ולכך לא מקשה אכל הני שמעתתא דשרי לטלטל אבנים מקורזלות לבה"כ משום דהתם א"א להזמין מע"ש דכל בתי כסאות שלהן היו בשדה משא"כ בלחצוץ שיניו דאפשר להזמין ולכך בלהעלותן לגג דאפשר ג"כ להזמין מקשה ליה מנוטל קיסם לחצוץ בו שיניו ומסיק אין אדם קובע מקום לבה"כ משמע הא במקום שקובע ואפשר להזמינן כמו בבתי כסאות שלנו אסור: **ד"ה** דסיב ועיקרא דדיקלא וכו' עד מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים הוא סה"ד ואח"כ מתחיל דבור אחר ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגת וכו' ולית ליה הא דדרשי' בפ"ק באספך מגרנך ומיקבך וכו' והספרים חסרים: **בסה"ד** א"נ מה שגזר ופסל מן האילן קרי ליה פסל כצ"ל:

דף לז ע"א בגמ' והתניא סיככה בנסרים של ארז שיש בהן ד' טפחים דברי הכל פסולה אין בהן ד' ר"מ פוסל וכו' כצ"ל ועי' לעיל דף י"ד תניא כוותיה דשמואל וכו': **בתוס'** ד"ה כל דין וכו' עד וי"ל דהא דקי"ל התם כר' יהודה היינו מכח דין אחר דיליף במה מצינו מנותר וכו' [כצ"ל]: **ד"ה** מאי ארז הדס וכו' תימה ולרב יהודה אמר רב דפליג עליו וכו' כצ"ל ור"ל דרב לית ליה דהדס הוי ארז ולא גרים בתניא כוותיה שלו ארז משום דר' יהודה סבר דאין מסככים אלא בד' מינין ושמואל דגרים בברייתא שלו ארז ס"ל כדרבה בר רב הונא וכו' דארז הוי הדס: **ד"ה** כי היכי דלא להוי חציצה וכו' וילדה שני זכרים כו' עד והא דאשכחן בסוף שתי מדות דמרבה כל בעלי חוברים לסמיכה ובתנופה א' מניף ע"י כולם ולא בעי למילף תנופה בק"ו וכו' כצ"ל: **באה"ד** ובפ' הוציאו לו מבעיא ליה לרמי בר חמא הניח מזרק תוך מזרק וכו' כצ"ל: **ד"ה** דבעינא לקיחה תמה וכו' עד ופי' בקונטרס משום חציצה אע"ג דלקיחה ע"י דבר אחר וכו' נ"ל דהתוס' קצרו לשונם במקום שהיה להם להאריך. ור"ל דפרש"י אינו דבכרך ידיה לא שייך חציצה אלא דאיסורא הוי משום דלא הוי לקיחה תמה ואע"ג דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה לרבא ה"מ דרך כבוד וכו' כצ"ל: **באה"ד** א"נ דל טעמא דחציצה נענש וכו' ר"ל דלעולם דלרבא לא שייך לא איסור חציצה ולא איסור דלא הוי לקיחה תמה ולא מטעם זה נענש אלא מטעם שהיה מבזה הקדשים שלא רצה ללכלך בהן את ידיו: **באה"ד** ומיהו זה לא יתכן וכו' ר"ל הא דפירשנו דהא דקאמר הכא לא לינקוט איניש הושענא בסודרא היינו שלא יכרוך הסודר על ידו: **באה"ד** אלא י"ל דאגד הצריך ללולב שלא יתפרדו וכו' אבל הכא סודרא לא בעי ללולב וכו' ור"ל ואיירי היכא דכריך הסודר בלולב: **בסה"ד** וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד וכו' עד ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה כצ"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה אמאי ונתן אמר רחמנא וכו' עד ובפרק הערל קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפי' שקלי תרי ויהיב חד וכו' כצ"ל: **ד"ה** כדי לעצר וכו' עד ובערוך פי' בערך נע צריך לנענע וכו' ונ"ל דכך יש לגרוס בתוס' ובערוך פי' בערך נע דאיתא בירושלמי תנא צריך לנענע על כל דבר ודבר בעי ר' זעירא הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד פי' כבר אמרו וכו' ופי' זה הוא מלשון הערוך ומשמע שם מדבריו שהוא סבר שצריך עוד ג' נענועים קטנים בהולכה והבאה זולת ההולכה והבאה המפורשת בגמ' שלנו בשמעתין ועל אותן הנענועים הקטנים קא בעי ר' זעירא בירושלמי אם ההולכה והבאה אחת וכו' אבל האלפסי מפרש הירושלמי שעל ההולכה והבאה הגדולים קא מבעיא אם לעשות ג' הולכה והבאה על כל דבר ודבר או לא וע"ש בר"ן: **באה"ד** תמן תנינן וכו' גם זה מהירושלמי שהביא הערוך: **באה"ד** שבעה סמנים מעבירים על הכתם וצריך לכסכס ג' פעמים כצ"ל פי' צריך לשפשף הכתם בהולכה והובאה ג' פעמים כדרך שמכסכסים הבגדים שכופל הכתם זה על זה ומשפשף ומוליך ומביא: **באה"ד** והתיא בעיא איתא נמי בגמ' שלנו בנדה פרק האשה וכו' כצ"ל נ"ל:

דף לח ע"א ברש"י ד"ה לכפול כל פסוק ופסוק וכו' עד יאמר נא ג' פעמים קראתי יה ענני במרחב יה ה' לי וכו' כצ"ל: **בתוס'** ד"ה ותהא לו מאירה וכו' עד דמתני' איירי בלא למד שמקרין אותו ועונה אחריהם וכו' ומשום דמבזה וכו' דלאו בני חיובא נינהו ומקרין אותו קא לייט ליה דהא בגדול וכו' עד דנפיק בשמיעה להודיה ולא קתני תבא מאירה וכו' כצ"ל והכי פירושו ועל אשתו ובניו וכו' היה לו לפרש כן ר"ל דהא דמשמע מפי' הקונטרס דמתני' מיירי בין לא למד ובין למד זה אינו דמתני' ע"כ איירי בלא למד דוקא דהא צריך לענות אחריהן כל שהן אומרים וכו' ואי למד למה לו שמקרין אותו כיון שגם עתה צריך הוא לקרות כולו אבל בההיא דאשתו ובניו מברכין לו דגמרא דהוא אינו עונה אחריהן כלל רק שיוצא בברכתן שם נוכל לומר דאיירי בין למד ובין לא למד ומשום דמבזה במה שאלו מברכין וכו' ר"ל גם מה שפרש"י דמשום שלא למד לייטינן ליה זה אינו רק משום דמבזה וכו' לייטינן ליה דא"א לומר דמשום דלא למד לייטינן ליה דהא בגדול מקרא וכו' דבשמיעה להוד נפיק ובסתמא איירי דומיא דרישא דלא למד ואעפ"כ לא קתני תבא לו מאירה ש"מ דלא לייטינן ליה רק משום דמבזה במה שאלו מברכין ומקרין אותו ואינן בני חיובא דעבד ואשה נמי לא מחייבי וכו' כמו קטן וא"כ כולהו לאו בני חיובא נינהו: **ד"ה** באמת אמרו וכו' עד ואין יכול לדקדק מכאן דבהמ"ז דאורייתא וכו' כך גירסת הספרים ובעיני אינו נכון דלא מסתפק לן שם בגמ' אי בהמ"ז דאורייתא או לא דודאי דאורייתא ויליף לה התם מקרא דואכלת ושבעת וברכת וגו' ולא מסתפק שם אלא אם הנשים חייבים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן ויש ספרים שכתוב בהן ואין יכול לדקדק מכאן דחייבים בבהמ"ז דאורייתא וכו' וגם גירסא זו א"א ליישבה ונ"ל שכך צ"ל ואין יכול לדקדק מכאן דאין חייבות בבהמ"ז דאורייתא דדלמא חייבות דאורייתא אלא כיון דאין מצטרפין וכו' והכי פירושו ואין יכול לדקדק מהתוס' דקתני דאין אשה מוציאה את הרבים א"כ ש"מ דאין הנשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא דאי חייבות אמאי אין מוציאות את הרבים דדלמא חייבות דאורייתא והא דאין מוציאות משום דאין מצטרפין לזימון עם האנשים כו' א"נ דרבים זילא בהו מלתא וכו' וק"ל: **ע"ב תוס'** בד"ה שמע ולא ענה יצא וי"א שם במודים וכו' נ"ל להגיה וכן אמרי' שם במודים ולמה לן כולי האי וכו' עד ומיהו שמא אע"ג דשומע כעונה וכו' ר"ל ומיהו יש ליישב הקושיא דלעולם אימא לך דאם הוא שותק אין שמיעתו מפסקת תפלתו ויוצא בשמיעתו מידי קדושה כמו שפרש"י ומה שאמרו שם אם יכול להתחיל ולגמור וכו' יתפלל ואם לאו אל יתפלל משום דאע"ג דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף וכו' לכך שאם אינו יכול להתחיל ולגמור וכו' אל יתפלל רק ימתין עד שיענה קדיש ואמן יהא שמיה רבא ואח"כ יתפלל אע"ג שהיה יכול לצאת בשמיעה אם היה מתחיל להתפלל והיה עומד בתפלתו בשעת קדושה:

דף לט ע"א בגמ' א"ל רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא התם והכא וכו' נראה דהספרים מיותרים דלא אמר ליה רב ספרא כן אלא חדא זימנא אתרתי מילי דרבא והכי צ"ל אמר רבא לא לימא אינש ברוך הבא וכו' ואמר רבא לא לימא אינש יהא שמיה רבא וכו' אמר ליה רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא התם והכא פי' בין התם בברוך הבא ובין הכא ביהא שמיה רבא אסוקי מלתא היא ובענין אחר לא יתיישב לישנא דקאמר התם והכא וכו' וכ"נ מדברי ספר ח"ש אבל בספר עין יעקב גרים אלא התם והכא אמרי אסוקי מלתא וכו' ולפ"ז נוכל לפרש התם בא"י והכא בבבל כל החכמים בשוה אמרי דאסוקי מלתא היא וכו': **ברש"י** משה גדול הדור הוא סה"ד ואח"כ מתחיל דבור אחר שפיר קאמרת בתמיה: **בתוס'** ד"ה עובר לעשייתן וכו' ומיהו לא מסתבר וכו' עד משעת הנחה עד שעת קשירה דכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מסתבר כלל דיברך ושמא משיתחיל ליטול לולב וכו' כצ"ל: **באה"ד** ומיהו לא דמי כולי האי דנענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב מדפריך לקמן בסוף פרקין מדאגבהיה נפיק ביה ומשני כשהפכו וכו' כצ"ל: **ד"ה** וליתיב ליה דמי אתרוג בהדיא וכו' עד וכשהמוכר בשוק הוא הלוקט עצמו אסור דללקט לאכלה אמר רחמנא וכו' ובלבד שלא יעשה פלטר פי' שלא יהא מוכר בההוא אתרא כל שעה וכו' כן צריך להגיה: ולא משכחת שיהו כולם שוים לענין סחורה אלא כי האי גוונא. ור"ל דמרבינן התם אין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומה וכו' משמע שענין הסחורה שאסור בהן הוא על ענין אחד ולא משכחת שיהיו ענין אחד אלא בכה"ג דהיינו שקונה כדי להרויח: **ע"ב תוס'** ד"ה בד"א דמזון ג' סעודות מיהא מוסרים וכו' עד אבל בלוקח מן המשומר וכו' הכל דבור א': **באה"ד** ולא יתכן פי' זה וכו' גבי שלי חרש ושל חבירי ישן דסתם ע"ה אינו חשוד וכו' כצ"ל: **באה"ד** דפירות של ילדה טובים משל זקנה וכו' ושומרי ספיחים בשביעית וכו' דלא אמרי' מן המותר באכילה וכו' ר"ל דאמרי' התם דשומרי ספיחים בשביעית ע"פ תב"ד כדי שיקצרו משם להקרבת העומר והיו נוטלים שכרן מתרומת

חכמת שלמה

דף לז ע"א גמ' מאי ארז הדס כו' כנ"ל והשאר נמחק וכ"ב בס"א אינו ויתור הוא וק"ל: **רש"י** בד"ה עלי זית וכו' ור' יהודה סבר כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה כל דין כו' וס"ל כרבנן שהם אומרים בקבורה נמחק וכ"ב נ"ל זה טעות כי ר' יהודה לא הזר אלא מסברא זו ודו"ק: **בד"ה** דבעינן לקיחה תמה וליכא כו' ומיהו לא יתכן פי' זה כו' כ"ב פי' דאיירי בכרך ידו ודו"ק: **בד"ה** נפל מספוספרת כו' דאמרי' שפופרת שתהיה לחטאת כו' כ"ב פי' שתקנה לאפר חטאת כו': **ע"ב תוס'** בד"ה אמאי ונתן אמר רחמנא כו' היינו שקלי תרי מאפר כו' כ"ב פי' תרי גברי ורש"י פי' אפי' שני חלקים אפר וחלק אחד מים ע"ש: **בד"ה** בהודו לה' כו' הצבור מנענעים על כל הודו כו' כ"ב וס"ל מנענע ביאמר נא ולא ביאמרו נא. א"ז וכן המנהג אצלנו כ"ל: **בד"ה** כדי לעצור כו' וצריך לכסכס ג' פעמים כו' כנ"ל וכ"ב פי' לשפשף בידו: **באה"ד** גבי ג' מאות שיפה כו'. כ"ב פליגי התם תנאי אי בתסין קאי או על הבצק בלישה וק"ל:

דף לח ע"א במשנה ותבא לו מאירה כו' לברך יברך הכל כמנהג המדינה כנ"ל ונמחק אחריו וכ"ב נ"ל טעות אף שכתוב ספרים שראיתי כתוב כך וראיה מלא שנו דלקמן וק"ל וכה"ג בפ' הקורא במגילה עומד ע"ש: **תוס'** בד"ה מאי קושיא כו' מאי היא אילימא קידושא כנ"ל: **בד"ה** מדקתני כו' שופר ותוקע לולב ומנענע והיינו ביו"ט כו' כנ"ל: **בד"ה** ותהי לו כו' דהא בגדול מקרא אע"פ שאין עונין כו' כ"ב והא דלא לייטינן משום דלא למד כ"ל דלאו כל האדם בקי בקריאת הלל משא"כ בבהמ"ז ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** באמת אמרו כו' ולא מייתי ליה נמחק. (עיין במהרש"א): **ע"ב גמ'** אמר ליה רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא התם והכא אסוקי מלתא היא ולית לן בה כל זה נמחק וכ"ב כ"ל דלא גרסי' ולפי זה מיושב שפיר התם והכא דקאמר רב ספרא ודו"ק: **תוס'** בד"ה הלכתא כו' והיכא דנהוג נהוג נמחק: **בד"ה** מכאן שמצוה לענות כו' והם עונים אחריו ראשי פרקים כו' כנ"ל: **באה"ד** אהבתי כי ישמע ה' הללו את ה' כל גוים הודו לה' כנ"ל וכ"ב כ"ל: **באה"ד** ראשון הבא אחריו כ"ב פי' אחר הללויה והוא בצאת ישראל ודו"ק: **בד"ה** אמר רבא כו' אנא יבמי לחודיה כו' תפלתי לקחתה לחודיה כו' כנ"ל:

דף לט ע"א גמ' ואמר רבא לא לימא כו' שפיר קאמרת אלא כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה משה גדול הדור ונס"ד ואח"כ מה"ד שפיר קאמרת בתמיה כנ"ל וכ"ב אבל בסוף ביאה פרש"י ביקרא דמשה קמשתבע: **תוס'** בד"ה עובר לעשייתן כו' לא מסתבר כלל לברך ושמא משיתחיל ונמחק השאר: **באה"ד** דמר סבר לבער משמע טפי כו'. כ"ב פי' מלשנא הלכך לא יברך על ביעור חמץ שהרי עדיין לא ביער אלא יברך לבער ומר סבר להכא נמי משמע הלכך על ביעור הוא טוב כמו לבער וק"ל: **בד"ה** וליתיב ליה כו' הלוקט עצמו אסור דללקט לאכלה אמר רחמנא כו' שלא יעשו פלטר פי' לא יהא כו' כנ"ל: **בד"ה** שאין מוסרין כו' ואין נותנין לא לבייר ולא לספר ולא לספן כו' דשביעית כו' כנ"ל כ"ב בייר פי' חופר בורות ר"ש: **ע"ב תוס'** בד"ה בד"א דמזון ג' סעודות מיהא מוסרין בלוקח כו' מה איסור יש כאן כו' כנ"ל: **באה"ד** ושומרי ספיחים בשביעית כו'. כ"ב פי' להקרבת עומר: **באה"ד** אבל קונה בתרבס כו'. כ"ב פי' סכין חרב: **באה"ד** אין עושין זיתים בכד ובקוטב אבל כו' כנ"ל וכ"ב קוטב פי' בערוך הוא שמשימין עץ גדול וכבד על הזיתים שבבית הבד ונקרא קטב וכראשו אבן גדולה וכן פי' ר"ש: **באה"ד** ומכניס לבודידה והומן כו' כנ"ל וכ"ב בודידה פי' כעין עריבה: **בד"ה** לרבעי הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי כו' כ"ב לאפוקי מאן דסבר כרם רבעי אסרה תורה ולא נטע האילנות וק"ל: ולשביעית

משמרו אלא שהוא מן המשומר שכוונו בו נשמר ובהכי ניחא שנקטו בקושייתם מלתא דלקמן דא"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם כו' ולא סגי להו להקשות אמן המופקר דקיימינן בה בהך ברייתא משום דעיקר קושייתם אברייתא דלקמן דדומיא דפיגם וכל הני דחשיב דלא ידעינן ביה בהאי דודאי הפקיר אלא דמחזקינן ליה בהפקר שאין כיוונו בו נשמר ודומיא דהכי במן המשומר אף דלא ידעינן ביה דמשמרו אלא שהוא מן המשומר שכוונו בו נשמר ואהא קשיא להו שפיר דהא סתם ע"ה אינו חשוד הוא ואי בודאי חשוד דהיינו דידעינן ביה שדרכו להגניע משות שביעית לאחר הביעור כפ"ה לעיל או דקונה בהן דברים האסור לקנות בהן כפירוש התוס' לעיל א"כ מן המופקר נמי לתסר כו' ודו"ק: **בד"ה** ולשביעית ירק נמי אית ביה כו' גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורין משום ערלה כו' עכ"ל מפי' הר"ש במסכת שביעית דמכאן ילפינן דיש לאילנות ר"ה אחר קבוע ואזלינן ביה בתר חנטה דיש לכולן קביעות בשבט ואע"ג דגדלין על רוב מים לא אזלינן בהו בתר הבאת שלים כמו בגורן ויקב משום דאין קביעות להבאת שלים שלהם וכ"ל דלא אזלינן בהו בתר לקיטה מהאי טעמא ולגבי אתרוג כתבו התוס' בר"פ דקדושין אע"ג דאתרוג גדל על כל מים אין לנו לחלקו משאר אילנות לענין שביעית כיון דלענין רבעי לא חלקתו תורה משאר אילנות ודרשה דגורן ויקב לירקות אתא ולא לאתרוג ומכל מקום לענין מעשר שהוא דרבנן תקנו חכמים אחר לקיטתו הואיל וגדל על כל מים כירק עכ"ל ע"ש ודו"ק: **באה"ד** ומיהו קשה מאתרוג דאמרינן בפ"ק דר"ה באתרוג שחנטו כו' אלמא דמ"ד בתר לקיטה אע"ג דנגמר כו' עכ"ל הא ודאי א"כ דאזלינן נמי בתר גמר פרי הוה צריך שני עישורין דכבר בט"ו בשבט דאשתקד נכנסה שלישית נמצא שחנטה בשניה ובשלישית נגמר פרי שלה אבל עיקר קושייתם לפי דרכם שכתבו דהכל הולך אחר גמר פירי ולא נקט בכל דוכתא לקיטה אלא משום דדרך ללקט בגמר פרי וא"כ הכא כיון דכבר נגמר פרי זמן רב קודם לקיטה לא ה"ל למתלי כלל בלקיטה שנלקט בא' בשבט ומעשה שהיה כך היה כדקאמר התם כיון דהלקיטה לא היתה בזמן גמר פרי ומהרש"ל האריך בפירוש דברי התוס' קלת בפנים שונים וא"ל ודו"ק:

דף מ בד"ה ועלים דהסקה תנאי היא כו' והיכא דליקטן למשרה הוי דבר שהגאתו אחר ביעורו ולא חל עליה שביעית עכ"ל משמע לפי שיטה זו דהיכא דלא לקטן למשרה מודה רבי יוסי דאסור למשרה דהוי דבר שהגאתו אחר ביעורו ופירות סתמייהו לאכילה וא"כ הוא לא הוה אצטריך למימר לר"י לאכלה ולא למלוגמא אלא לאכלה ולא למשרה היכא דלא לקטן למשרה אלא דקושטא קאמר לר"י דממעטינן למלוגמא אפילו בכה"ג דלקטה למלוגמא ולא מהני בהו מחשבה אך קשה דאמאי אצטריך ליה למימר לר"י לכם לכל צרכיכם אפילו למשרה וכביסה דהא שפיר דרש ר"י כרבנן דלכם דומיא דלאכלה במי שהגאתו וביעורו שוה ילאו משרה וכביסה אם לא לקטן למשרה משום דהגאתן אחר ביעורן ואם לקטן נמי למשרה מהני בהו מחשבה ולא נהגא בהן שביעית נמי מה"ט דהוי דבר שהגאתן אחר ביעורן ויש ליישב אבל בדוחק ואולי שמפני זה כתב בפ"ה כאן שטרח ליישבה ולא יכול ודו"ק: **ע"ב** בד"ה על חיין אין מתחללין כו' ותימה דבריש הזהב משמע בין לב"ש בין לב"ה דטבעא אפירא לא מחללין כו' עכ"ל מההיא דהגוזל קמא שהביאו התוס' לקמן דמעות של בבל בבבל תזו דזבין בהו בהמה ומסיק להו התם ה"ל לאקשויי בפשיטות אההיא דריש הזהב דקאמרינן דטבעא אפירא לא מחללין ויתיישב נמי בדברי התוס' בשמעתין ועי' בתוס' ר"פ הזהב ודו"ק: **בד"ה** שמא יגדל מהם עדרים כו' ומפרש בירושלמי דבזכרים פליגי אי גזרינן כו' עכ"ל משום דאפשר לפרש דבנקבות ודאי דכ"ע מודו היינו מטעמא דשמא יגדל עדרים כדאמר בשמעתין אבל בזכרים דפליגי ורבנן אמרי דאין מתחללין לא משום גזירה זכרים אטו נקבות דה"ל גזירה לגזירה אלא משום שמא תכחים כפ"ה התם מש"ה הוצרכו לאתויי דבירושלמי קאמר בהדיא דבזכרים נמי פליגי משום גזירה אטו נקבות ומפ"ה דבשמעתין ה"מ לאקשויי אפירושו דהתם אלא דניחא לאתויי מירושל' בהדיא ודו"ק:

דף מא בד"ה פירות הללו נתונים לך כו' בהדיא קתני בירושלמי דשביעית ספ"ח והחנוני א"ל הרי סלע כו' עכ"ל בתוספתא דשביעית פ"ח ליתא הך סיפא והוא א"ל הא לך סלע זו במתנה והלה לוקח כו' ואפשר שכן היה בנוסחת גמרא שלהם ולהכי הוצרכו להביאו מדברי ירושלמי: **באה"ד** ודייק הדרך חילול אינו מדלא חילל החנוני לכתחלה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל פירוש בעל הבית יתן לחנוני סלע במתנה והחנוני יחלל ויחזור ויתן לו סלע במתנה וזולת זה לא יתכן עכ"ל ואין זה מוכרח דלמאן דאית ליה במרובה דיכול אדם לחלל מה שביד חבירו שפיר יתכן דיחלל החנוני הסלע שביד בעל הבית ונראה שהתוס' ימאנו מלפרש כפרש"י שפי' מדלא חילל הבעל הבית עצמו על פירותיו דאפשר בדלית ליה פירות וע"כ בדלית ליה פירות קמיירי דלמה ילך אצל חנוני הרגיל ילך אצל חבירו ויתן לו פירותיו במתנה ויחזור להחליף פירותיו עם חבירו על הסלע שבידו ויחזור חבירו ויתן לו הסלע במתנה ודו"ק: **גמ'** אמר רב נחמן בר יצחק רבי יוחנן בן זכאי בשיטת כו' מהרש"ל הגיה רב נחמן ב"י אמר ר"י בשיטת כו' עכ"ל והיינו משום דמשמע ליה דלרב נחמן ב"י לא קאי האי טעמא דקאמר אמתני' משום דמהרה יבנה בהמ"ק אלא דמן התורה אסור אבל קשה למחוק כל הנוסחאות בסוגיין ובפ"ג דר"ה שוות דגרסינן אמר רב נחמן ב"י כו' והנראה דלרב נחמן ב"י נמי ע"כ למאי דקטעי רבי יהודה למימר דמדרבנן קאמר ע"כ דקאי האי טעמא דשמא יבנה בהמ"ק אלא לפום קושטא דמלתא קאמר רב נחמן דמלינן למימר שפיר דריב"ז נמי מן התורה אית ליה משום קושיא אחרת דפריך במנחות פרק ר"י ומשום מלוה ליקום וליגזור קאמר רב נחמן ב"י הכי ומיהו התוס' כתבו שם דהכא משום קושיא דלעיל קאמר רב נחמן בר יצחק הכי ומלינן למימר הכא כיון דאקושיא דהתם שפיר קאמר רנב"י שרביה דהתם נקט הכא ובפ"ג דר"ה למימר נמי הכי אר"נ כו' ודו"ק: **ע"ב** תוס' בד"ה הילך אתרוג זה כו' ולשון כל מתנה שאינה כו' מוכיח כן דמשמע כו' אחר ביעורן ויש ליישב...

חכמת שלמה

בד"ה ולשביעית ירק נמי כו' פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה כו'. נ"ב פי' וא"כ מאחר שקרא דערלה סתמא נאמר ובכל אילנות איירי ודו"ק וכה"ג משמע בתוס' בריש קדושין בד"ה מה ירק כו': **באה"ד** הענוים פרכים פרכים כו' נ"ב פרש"י מתוך שגורנו עשוי מעט מעט שאין נלקטים כא' אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מפרכין מעט ואם היו הולכין אחר לקיטה הוי אדם ויבן מעורבין זה בזה כו': **באה"ד** קודם חמשה עשר דאידך שבט ונלקט כו' כנ"ל. ונ"ב דאידך פי' אשתקד. (עיין במהרש"א):

דף מ ע"א באה"ד נהג בו שני עישורין כו'. נ"ב פי' מעשר שני ומעשר עני שבנה שניה הנכנסת לשלישית הוה וק"ל: **באה"ד** אע"ג דנגמר פירי כו' פי' מאחר שנחנט קודם ט"ו דאידך דשבט א"א שלא יהא נגמר קודם לקיטתו דא' בשבט ואע"ג דמ"מ כל היכא דנגמר אחר ט"ו דאידך דשבט צריך שני עישורים מספק דר"א ורבן גמליאל אי אזלינן בתר חנטה כו' וכן איתא לשם בגמ' כא דנלקט בא' בשבט לאו דוקא ה"ה קודם אלא מעשה שהיה כך היה מ"מ דייקי התוס' מדהזכיר לשם זמן הלקיטה שהיה בא' בשבט ולא הזכיר זמן שהיה נגמר משמע לשונו משום דאזלינן בתר לקיטה וכ"מ אי לא הוי נלקט בא' בשבט אלא אחר כך בט"ו בשבט לא היה נוהג בו שני עישורין אלא מעשר שני לבד אבל אי אזלינן בתר גמר פרי לעולם נוהג בו שני עישורין אלא בע"כ ש"מ דלא אזלינן בתר גמר פירי אלא בתר לקיטה ולכך צריך להזכיר לקיטה דא' בשבט ודו"ק כ"ל: **גמ'** באוצה ואמרו אחר לקיטה בין למעשר כו'. ומה ראית כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה ה"ג כו' ואינו מוגה נ"ב פי' סתם וק"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה וסמיך ליה כו' לתפוס קדושת הדמים אלא ע"י ממכר כנ"ל: **תוס'** בד"ה שמא יגדל מהם כו' במזיד תעלה ותאכל במקום וי"ל כמו שמפרש ר"י התם כו' כנ"ל. ונ"ב כ"ל וכן מוכח להדיא מתוס' דקדושין שכן מתרצין והכא איירי בבעלי מומין ודו"ק: **באה"ד** דאפי' למ"ד כו'. נ"ב פי' לא פליגי על רבנן וק"ל:

דף מא ע"א רש"י בד"ה לא צריכא כו' שהיו מיבשין אותו באבוב של קלאים כו' כנ"ל. ונ"ב ובגמ' נקרא אבוב של קליות והיא היא והוא הכלי של נחושת מנוקב משוליו ככברה כדי שתבלוע בו האש וקליות פרש"י של מוכרי קליות במנחות פ' ר' ישמעאל: **תוס'** בד"ה פירות הללו כו' והחנוני אומר כו'. נ"ב פי' ואע"פ שבכאן לא הוזכר חנוני וא"כ נוכל לפרש ותוזר ואומר על החנוני כו' ויהיה הכל איפכא א"כ לפי זה יהיה פי' החנוני לוקח בסלע מה שירלה ואח"כ נתנו לזה ודו"ק אי נמי בגמ' שלהם לא היה כתוב והוא אומר כו' וכן בתוס' פ"ה דשביעית ליתא מש"ה כותבין שכן איתא בהדיא בירושלמי וק"ל: **באה"ד** מדלא חלל חנוני לכתחלה סלע כו'. נ"ב פי' הבעה"ב יתן סלע לחנוני במתנה והחנוני יחלל ויחזור ויתן לו סלע במתנה וזולת זאת לא יתכן ודו"ק. (עיין במהרש"א): **ע"ב תוס'** בד"ה אא"כ כו' ומה שנהגו הקהל כו'. נ"ב לעיל בפ' היישן דף כ"ז לא כתבו ומלמדין אותם אלא סתמא דעתינו מסכמת וכן באשר"י וסמ"ג: **באה"ד** לגאת בו ואע"פ שלא פירשו כו' כנ"ל: **בד"ה** הילך אתרוג זה כו' מידי דחזי ליה קאמר כו'

מהר"ם

מתרומת הלשכה ולפי' ר"ת דמן המשומר אסור באכילה א"כ היאך היה העומר קרב מן המשומר הא כתיב ממשקה ישראל ודרשינן מן המותר לישראל אבל האסור לישראל באכילה אסור ג"כ להקריב ממנו קרבן וא"כ היאך היו יכולין להקריב העומר מן המשומר ותירץ שלא היו שומרים אותו מבני אדם שלא היו צריכין לזה דמאליהם היו פורשין וכו' ולא היו שומרים אותו אלא מבהמה ותיה ולכך לא נקרא מן המשומר והיה מותר להקרבת העומר: **באה"ד** ומיהו קשה לר"ת דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבוצרים וכו' אין קוצצים במקצע אבל קוצץ בחרבה כצ"ל והוא כעין סכין: **באה"ד** ומיהו קשה דרישא דקרא דריש התם לאיסור אכילה וכו' ר"ל וא"כ ה"ה נמי מה שדרש אח"כ בסיפא ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר היינו לענין שהמשומר אסור באכילה אפי' בוצר ע"י שינוי לא לענין שצריך לשנות הבצירות וא"כ צ"ל ע"כ הא דקתני בסיפא מכאן אמרו תאנה של שביעית אין קוצצין אותה במקצוע וכו' לא קאי אמן המשומר אלא אמן המופקר קאי ועוד דהסיפא של ת"כ דקתני מכאן אמרו תאנה של שביעית וכו' משנה היא וכו' משמע דבסתם שביעית איירי וכו' ור"ל א"כ ע"כ אמן המופקר קאי אבל מן המשומר אפי' ע"י שינוי אסור: **באה"ד** אע"ג דבירושלמי מייתי עלה כולה דרשה דת"כ ר"ל דעלה דההיא סיפא מייתי בירושלמי דרשה דת"כ דדריש ואת ענבי נזירך לא תבצור וכו' ואי אתה בוצר מן המשומר ר"ל ולכך אינו רשאי לבצור כדרך הבוצרים אלא צריך לשנות משמע דהסיפא דקתני דע"י שינוי מותר קאי אמן המשומר: **ד"ה** לרבעי הך משנה אתיא כמ"ד נטע רבעי וכו' פי' לאפוקי ממ"ד דפליגי התם וס"ל דבכל המשניות שאיירי ברבעי איירי דוקא בכרם רבעי אבל נטע רבעי א"צ חלול בשנה הרביעית: **ד"ה** ולשביעית וכו' עד וי"ל משום דדרשינן פ"ק דר"ה גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה. לשון זה של התוס' מורח ליישבו דכי מעיינת שפיר שם בר"ה דף י' לא איירי שם כלל מדין אי אזלינן בתר חנטה אלא לענין ערלה שאע"ג דתשרי הוא ר"ה לנטיעות ונשלמו הג' שנים בתשרי אסורים הפירות בערלה עד ט"ו שבט ויליף לה התם מרכתיב ובשנה הרביעית דמשמע דשנות ערלה נכנסים ג"כ בשנה הרביעית וכן שנת רביעי בחמישי וע"ש בדף י' וז"ל התוס' בקדושין דף ג' אי נמי י"ל אע"ג דאתרוג גדל על כל מים אין לנו להלקו מדין שאר אילנות לענין שביעית כיון דלענין רבעי לא חלקתו תורה משאר אילנות ועל דרך זה צריך ליישב ג"כ שיטת התוס' דהכא: **באה"ד** ומיתרצא בהכי ההיא דפ' מקום שנהגו וכו' ר"ל דהא דקתני כל הספיחים מותרים וכו' איירי בספיחי ששית הנכנסים לשביעית והא דקתני כל הספיחים אסורים איירי בספיחי שביעית הנכנסים לשמינית וא"כ משמע דבפירות ג"כ אזלינן בתר חנטה ולא בתר לקיטה ועיין בפי' רבינו שמשון בזרעים וא"כ ש"מ דגם בירקות לא אזלינן בתר לקיטה: **באה"ד** והנהו נמר פריים ביחד וכו' ר"ל ולכך תלה שמואל הטעם דאזלינן בהו בתר גמר פרי ולכך מעשרים מזה על זה אבל אי הוה אזלינן בהו בתר לקיטה לא הוי מעשרים מזה על זה דאין כל לקיטתן ביחד אע"ג שנורעו ביחד ע"ש: **באה"ד** ומיהו קשה מאתרוג דאמרי' פ"ק דר"ה וכו' עד אלמא דמ"ד בתר לקיטה אע"ג דנגמר פרי כבר וכו' כצ"ל ודברי התוס' תמוהים דהא אפי' אי אזלינן בתר גמר פרי אתי שפיר דנהג בו ב' עישורין דהא על כל פנים לא נגמר פריו עד אחר ט"ו שבט של אשתקד והחניטה היתה קודם ט"ו של אשתקד וא"כ נחנט בשניה ונגמר פריו בשלישית ומספקא ליה אי בתר חנטה אזלינן אי בתר גמר פרי ולקיטה ולכך נהג בו ב' עישורים וצ"ל ברוחק דאע"ג דשם בההוא מעשה דר"ע שליקט אתרוג בא' בשבט ונהג בו ב' עישורים אין נגמר חילוק בין אי אזלינן בתר גמר פרי ובין בתר לקיטה כמו שכתבנו מ"מ מייתי מיניה התוס' ראיה דבכל דוכתא דנקיט לקיטה תלוי דוקא בלקיטה ודברי התוס' הוזרים אדלעיל שכתבו דבירק אזלינן בתר גמר פרי אלא דנקט בכל דוכתין לקיטה משום דדרך ללקט בגמר פרי ומקשו דהא באתרוג דגמר הפרי הוא קודם הלקיטה ואעפ"כ נקט שם לקיטה וא"כ משמע דבכל דוכתי הכל תלוי בלקיטה דוקא ולא בגמר פרי כגון אם נגמר האתרוג בשני ולקטו בשלישי נוהג בו מעשר עני או אם נגמר בג' ולקטו ברביעית אינו נוהג בו מעשר עני וכל כיוצא בו וה"ה נגמר פריו בששית ונלקט בשביעית אסור דבתר לקיטה אזלינן דוקא ולא בתר גמר פרי וא"כ הדרא קושיא קמייתא לדוכתא דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמס' שביעית תנן כל הספיחים מותרים וכו' כנ"ל ובספר ח"ש כתב קצת דומה לזה אלא שקיצר במקום שהיה לו להאריך ויש להתיישב בדבר זה דמהכא משמע בהדיא דאתרוג הוי ראש השנה שלו ט"ו שבט לענין מעשר כאילנות והנחנט קודם ט"ו שבט דשנה שלישית למ"ד דאזלינן בתר חנטה או הנלקט למ"ד דאזלינן בתר לקיטה יש לו דין שנה שניה ונוהג בה (כל) מעשר שני ואע"ג דכבר עיילא שנת שלישית מהשמיטה מתשרי לפי מנין שנות עולם וה"ה הנחנט והנלקט קודם ט"ו שבט דשנה רביעית יש לו דין שנה שלישית לענין מעשר וא"כ ה"ה נמי דשנת ששית מהשמיטה נמשכת עד ט"ו שבט דשביעית והנחנט או הנלקט קודם ט"ו שבט נוהג בו מעשר עני כדין שנה ששית אע"ג דכבר נכנסה שנה שביעית מתשרי ונחנט ונלקט אחר ר"ח תשרי לאחר שנכנסה שנה שביעית ואי הוה אמרי' הכי ג"כ לענין איסור שביעית דכל הפירות הנחנטים והנלקטים קודם ט"ו שבט יש להם דין שנה ששית ואינם אסורים משום שביעית א"כ לפי זה יקשה הא דפריך בשמעתין א"ה אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא ומשני אתרוג בתר לקיטה ר"ל וכיון דנלקט אחר שנכנסה שנה השביעית קודם חג הסכות יש לו דין שביעית ונוהג בו קדושת שביעית ואי אמרי' דכל הנלקט קודם ט"ו שבט אין בו דין שביעית לא משני מידי כמבואר מעצמו וצ"ע אם לא שע"כ צ"ל דכל אילנות שר"ה שלהן ט"ו שבט היינו דוקא לענין מעשר ולא לענין איסור שביעית וא"כ כל הפירות הנחנטים למ"ה בתר חנטה אזלינן או הנלקטים למ"ד דבתר לקיטה היתה אחר שנכנסת שביעית מתשרי וקודם ט"ו שבט נוהג בהן דין קדושת שביעית ואסורים לבעלים ונוהג בהן ג"כ דין מעשר כדין שנה ששית וק"ל:

דף מ ע"א תוס' ד"ה ועצים דהסקה תנאי היא וכו' עד ורבותינו היו גורסים וכו' הספרים שלפנינו חסרים וכך צ"ל ורבותינו היו גורסים וסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא ופי' הקונטרס דפרח עלה ליישבה ולא יכול ובהגוזל קמא פי' בקונטרס וזה לשונו תנאי היא איכא למאן דאית ליה סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפי' אעצים דמשחן וכו'. ונ"ל דלפי גירסא זו ולפי פי' זה לא פליגי רבנן ור' יוסי אי אמרי' סתם פירות לאכילה או לא וה"ה אי אמרי' סתם עצים להסקה או לא דא"כ לפי גירסא זו לא מייתי מידי דפליגי תנאי בסתם עצים דאינו מוכרח לומר דמשום דפליגי בסתם פירות אם לאכילה ניתנו או לא פליגי ג"כ בסתם עצים דיכול להיות דבעצים כ"ע מודו דלהסקה ניתנו אלא ודאי בהא לא שייך שום פלוגתא דכ"ע ידעי מסברא דסתם עצים להסקה ניתנו וכן סתם פירות לאכילה אלא דפליגי אי מחשבה מוציאה אותן מהסתם או לא והשתא מייתי שפיר תנאי דכמו דלרבנן אין מועיל שום מחשבה להוציא הפירות מסתמן דקיימי לאכילה להתירן למשרה ולכביסה ה"ה אין מועיל שום מחשבה לסתם עצים להוציאן מסתמן כדי שיחול עליה קדושת שביעית ולר' יוסי מועלת מחשבה בין בפירות בין בעצים אע"ג דלשון רש"י שמביאים התוס' אינו משמע כן דמכל לשונו משמע דעיקר הפלוגתא היא אי אמרי' סתם עצים להסקה ניתנו אי לא מ"מ ע"כ צריך ליישב הלשון ע"ד שיטה זו שכתבנו וק"ל וגם לפי שיטת גירסא ופי' זה של רבותינו לא יתיישב לישנא דגמ' דמשמע דפלוגתא דרבנן ור"י היא בדרש הפסוק דהא אמר מ"מ דת"ק אמר קרא לאכלה וכו' מ"מ דר"י אמר קרא לכם לכל צרכיכם ומנא לן לומר דטעמא דר"י היא משום דמחשבה מוציאן שלא תחול עליה קדושת שביעית וצריך ליישב דס"ל לגמ' דאי לאו דמטעם המחשבה לא הוה דריש ר"י לכם לכל צרכיכם דהא לאכלה כתיב ודוחק הוא וגם נצטרך לומר דמחשבת למלוגמא וכיוצא אין מוציאן מקדושת שביעית אע"ג דמוציאה לענין משרה וכביסה וכל זה דוחק וק"ל: **ד"ה** יצאו משרה וכביסה וכו' בשעת רתיחת היורה כלה השורש וכו' כצ"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה אין שביעית מתחללת וכו' הספרים שלפנינו מוטעים וכך צ"ל והא דתני לעיל ואם מכר יאמר הרי מעות הללו יהו מחוללים על פירות שיש לי בביתי וכו': **ד"ה** על חיין אין מתחללים וכו' חוץ לירושלים איירי דבירושלים מותר לקנות ממנו בהמה לזבחי שלמים וכו' כצ"ל: **בסה"ד** וי"ל דאין מתחללין דהכא היינו שיחזרו הדמים למקומן ר"ל דהאמת הוא דחיילא קדושת מעשר אבהמה אלא דרבנן גזרו משום שמא יגדל מהם עדרים שיחזיר המוכר הדמים ללוקח ויחער ויפדה קדושת הבהמה על המעות וק"ל: **ד"ה** שמא יגדל מהם עדרים כו' עד ותימה דרבנן דהתם דאמרי כו' במזיד תעלה ותאכל במקום וי"ל דאיירי כמו שמפרש ר' יהודה התם במה דברים אמורים במתכוין ולקחו מתחלתן לשם שלמים וכו' כצ"ל והספרים שלפנינו חסרים וקושיית התוס' היא דהכא משמע דלרבנן אפי' בדיעבד אין מתחללים והתם קאמרי רבנן במזיד תעלה ותאכל במקום פי' בירושלים ותירצו דהתם איירי כמו שמפרש שם ר"י במה דברים אמורים וכו' ולאו דוקא לשלמים אלא ר"ל בתמימים הראוים לשלמים והואיל וראוים לשלמים ולא גזרינן בהו שמא יגדל מהם עדרים בדיעבד ולכך לכתחלה אין לוקחים אבל בדיעבד תעלה ותאכל במקום והכא איירי בבעלי מומים דאין ראוין לשלמים ולכך אפי' בדיעבד אין מתחללים: **באה"ד** אי נמי אפי' כרבנן והתם דלא אפשר יותר כצ"ל:

דף מא ע"א באה"ד לא יתכן מה שפי' בקונטרס פ' הזהב דגבי דמאי מחללין אותו כסף על נחושת כו' לא מצאתי זה בפרש"י שם פ' הזהב גם מה שכתבו התוס' והכא אשכחן דשרי ר"מ דמאי לחלל וכו' דמאי מאן דכר שמיה הכא ואם רצונם לומר הא דכתבו לעיל בדף שלפני זה ד"ה על חיין אין מתחללים וכו' דבירושלמי מוקי פלוגתא דר"מ ורבנן בדמאי א"כ מה כתבו אח"כ ובלבד שיעלו ויאכלו במקום דהלא מבואר לעיל דחילוק זה הוא תירוץ אחר שתירצו התוס' לעיל וכאן הרכיבו התוס' שני התירוצים יחד וק"ל: **ד"ה** אי נמי סמוך לשקיעת החמה וכו' ויש מפרשים וכו' דאי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר הא אין בנין בהמ"ק דוחה יו"ם וכו' ויש להקשות לפי זה הא בהדיא פריך המקשן אלא דאבני בחמיסר מחצות היום ולהלן תשתרי ש"מ דאין פרכא כלל מהא דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ם וצ"ל לפי דבריהם דהמקשה באם תמצא לומר דבנין בהמ"ק דוחה יו"ם מכל מקום מחצות היום ולהלן תשתרי וק"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה הילך אתרוג זה וכו' בשום מקום

עכ"ל וז"ל הר"ן והיינו ליסנא כל מתנה שאינה כלומר כל מתנה שמתוך הערמתה אינה כלום עד שאם הקדישה אינה כו' עכ"ל :

דף מב בד"ה מ"ד התם הוא דטעה כו' פלוגתא היא בפסחים פרק אלו דברים כו' ואית ספרים דגרסי מ"ד כו' עכ"ל נראה קצת מלשונם דלאית דגרסי אין אנו צריכין לאוקמי מילתא דרב הונא בפלוגתא ואינו כן דהא איכא מאן דמחייב התם בלא עשה מצוה ורב הונא פוטר הכא ונראה לפרש דמשמע להו דחוק דרב הונא אשמעינן הכא מילתא דתליא בפלוגתא אבל לאית דגרסי אף שהוא פוטר אפילו בלא עשה מצוה מ"מ לא ניחא לאשמעינן הך מלתא אלא מלתא אחריתא אשמעינן דפוטר אפילו במצוה דלא רמיא עליה ודו"ק : בד"ה היודע לפרוס כו' איכא לאוקמא ביחידי שאין עמו אחר כו' עכ"ל להאי תירוצא לא דייק להו הא דמשמע קטן אינו נושא כפיו הא גדול נושא ואע"ג שלא נתמלא זקנו אלא דכל שלא נתמלא זקנו קטן מקרי ואינו נושא כפיו בפני עצמו מיהו להאי תירוץ שני שכתבו א"נ נושא כפיו היינו בקביעות כו' ודייק להו מיורד לפני התיבה דמשמע הא גדול יורד כו' מהך מילתא גופה דנושא את כפיו ה"מ לדיוקי הכי ואפשר במה שכתבו וכנ"ל נמי משום לירד כו' ר"ל דמנושא את כפיו דיורד לפני התיבה נמי וכ"ה בר"ן פרק הקורא עומד ע"ש ודו"ק : סליק פרק לולב הגזול

לולב וערבה פרק רביעי

ע"ב בד"ה והשמחה לאכול בשר כו' וא"ת זימנין דאין נאכלין כל שמנה כגון שחל יו"ט כו' עכ"ל יש לדקדק מאי קשיא להו דמי יימר לן דליל ח' בכלל שמחה ח' דקתני דהא ע"כ לילה ראשונה אינה בכלל כדאמרינן לקמן ומוליא אני ליל יו"ט ראשון וכימא דדומיא דהלל קתני נמי השמחה שמנה דהיינו ביום ועוד אמאי לא תקשי להו בשאר לילות כשחלו במוצ"ש ומהרש"ל תירץ בזה דשאר לילות לא אתרבו בשלמים להדיא רק ליל שמיני כו' עכ"ל וא"א לומר כן דמהאי טעמא דמרבינן מוסיית אך שמח ליל ח' לפי שיש שמחה לפניו כדלקמן מכ"ש דה"ל לרבויי שאר לילות שיש שמחה לפניהם חוץ מליל יו"ט ראשון אלא דלא אצטריך לן לרבויי שאר לילות דימים אפילו לילות במשמע כפרש"י לקמן ועוד אם שאר לילות לא אתרבו אם כן ע"כ והשמחה שמנה לא קאי כלל אלילות ומאי קשיא להו מליל שמיני אבל הנראה שדבריהם מבוארים שהם הבינו הכא הדברים דלקמן כפשטן וכמ"ש התוס' נ"כ בשם רש"י פרק אלו דברים דלא מרבינן לקמן מוסיית אך שמח יום שמיני לשמחה דבחג הסוכות כתיב שמחה אלא דליל שמיני אתרבי משום דיש שמחה לפניו והשתא הא דקתני והשמחה שמנה אין הימים שוים דבראשון השמחה ביום ולא בלילה ובשאר הימים בין ביום ובין בלילה ובח' בלילה ולא ביום והשתא שפיר תקשי להו כשחל ליל שמיני במוצ"ש ליכא שמחה כלל בח' לא בלילה ולא ביום וה"ל למתני נמי השמחה שמנה וז' כדקתני באידך בבי אבל בשאר לילות כשחל במוצ"ש איכא שמחה מיהת ביום ודברים אלו ברורים בכוונת התוס' דהכא ואיך שיהיה התוס' דהתם סותרים דבריהם דהכא וכן פרש"י דהתם סותר פירושו דלקמן שפירש שיש שמחה ביום שמיני ודו"ק :

דף מג בד"ה לא ידעינן בקביעא כו' דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי וזמנין דאזל בניסן כו' עכ"ל [א] ולא ניחא להו למימר דהוה דייר היכא דמטו שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי דא"כ לא הוה קאמר כגון אנא דידענא בקביעא דירחא דהא בתשרי הוה עביד תרי יומי מדינא כאילו לא ידע וק"ל : **ע"ב** גמרא ערבה שלוחי ב"ד מייתו לה כו' מדלא קאמר אלא ערבה שלוחי כו' משמע דהאי טעמא דאר"י כדי לפרסמה קאי משום דאי לאו האי טעמא ה"ל למדחי ביו"ט ראשון וכדמסיק דלא מוכחא מלתא ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה תחת האבנים ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים עכ"ל ליכא לאקשויי הכא כדאקשינן לעיל בלולב טלטול בעלמא הוא ולדחי שבת דערבה במקדש כל ז' דאורייתא הוא די"ל דכל דבר שאפשר לעשותו מע"ש אסור לעשותו בשבת אפילו באיסור טלטול אבנים דהכא משא"כ באיסור טלטול דלולב דא"א לעשותו מעיו"ט והכי אמרינן בהדיא בפ' שתי הלחם בהך דסידור קנים ונטילתן אין דוחה שבת משום מוקצה כמ"ש התוס' שם אע"ג דהוי סידור קנים ונטילתן דאורייתא והיינו משום דאפשר לעשות מעיו"ט והא דאסרינן הכא שבות במקדש ע"ש בתוס' וק"ל :

דף מד תוס' בד"ה א"ל רבי יוחנן מי אמרה כו' וי"ל דשמא הקפת מזבח בכהנים ושאר ישראל כו' עכ"ל יראה פי' לדבריהם דשאר ישראל נמי דאורייתא בנטילת ערבה והקפת כהנים אינה אלא תקנתא דרבנן דמי כתיב הקפה באורייתא דהכא נמי נ"ל למאן דאית ליה מקיפין בלולב דהוי נמי הקפת כהנים דרבנן ויש לדקדק השתא לתירוצם הדרא קושיין לדוכתין כיון דשאר ישראל נמי דאורייתא בנטילת ערבה בלא הקפה אם כן ערבה נמי לכל מסורה ולא תדחי שבת גם אמאי לא היו מתנין בה כמו בלולב לחד תירוצא כיון דכל אחד מישראל היה לו ערבה ומה הולה בהקפת כהנים שאינו אלא תיקון דרבנן וי"ל דקושטא דמלתא לאבא שאול דבשאר ישראל לא דחי ערבה שבת אלא בכהנים בהקפת מזבח בערבה הוי דחי וליכא למימר הכא כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי כמ"ש התוס' לעיל גבי לולב דהכא בערבה הוה היכרא שהם היו מקיפין גם בשאר ימים ולא ישראל מיהו למ"ד בלולב היו מקיפין קשה בלולב אמאי לא נימא נמי הכי וי"ל בדוחק וק"ל : **גמ'** לא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין לפרש"י הל"ל אלא לא קשיא כו' דהא חזר מתירוצא קמא ולשיטת התוס' בשם ר"ת ניחא וק"ל : **ע"ב** שם אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב בי"ט הראשון של חג כ"ה בכל הנוסחאות אבל ברי"ף וברא"ש לא כתבו בדבריהם ביו"ט הראשון של חג וכתבו דברי ר' יצחק להלכה ומצות ערבה לדידן אינה אלא ביום ז' זכר למקדש כדאמרינן לעיל ואפשר דר"י לרבותא קאמר הכי לדידהו בזמן שבהמ"ק קיים אפילו ביום טוב ראשון של חג דהוי ליה מצות לולב עיקר מן התורה בגבולין ולא בערבה וליכא הוכחה דעבד לה למצות ערבה אפ"ה יוצא י"ח נמי בערבה וכגון דהדר מגביהו וכמ"ש הרא"ש דבהכי איירי ר"י והרי"ף והרא"ש לא הביאו הך רבותא כיון דלא נפקא לן מידי להלכה וק"ל : **תוס'** בד"ה שלשה בדי עלין לחין שלשה הבדין יוצאין מקלח אחד עכ"ל מפרש"י נראה לפרש שלשה בדין כמשמען וכ"ה בר"ן אבל התוס' דקדקו לפרש כן כיון דרב נחמן בא לפרש ערבה צריכה שיעור דקאמר ר' אמי ע"כ ג' בדין לאו כמשמען דא"כ לא הוה אצטריך ליה לר' אמי למימר שוב דאין אדם יוצא בערבה שבלולב דהא פשיטא כיון דאין בלולב אלא שני בדי ערבה כדאמרינן פרק לולב הגזול ומש"ה פרש"י דג' בדין דנקט אינו אלא בקלח אחד ולרבותא קאמר דלמצות ערבה יוצא בה וק"ל :

דף מה ע"ב גמרא ואלמלא יותם בן עוזיהו כו' עיין פרש"י ובס' ד"ה פי' בע"א מפני

קרני ראם [א] נ"ב נ"ל דזה א"א דכל היכא דמטי שלוחי דתשרי פשיטא דמטי שלוחי ניסן דדוקא בתשרי אין לכם זמן לילך כמו בניסן מפני י"ט דתשרי משא"כ בניסן וז"ס :

מהר"ם

מקום אין מדקדק הגמ' בלשונו וכו' : **בא"ד** והא אנן תנן בנדרים וכו' דכל מתנה שאינה שאם הקדישה מקודשת כו' כצ"ל ובסדר המשניות גרים שאם הקדישה אינה מקודשת : **סליק פרק לולב הגזול**

לולב וערבה פרק רביעי

דף מב ע"ב תוס' בד"ה והשמחה וכו' וא"ת זימנין דאינן נאכלין כל ח' כו' נ"ל להגיה כן כגון שחל יום ח' בא' בשבת דאז א"א לומר כו' דליל מוצ"ש בלילה לא ישחטו וכו' וע"כ מהני דנשחטו יום ו' כו' נמצא דבליל מוצ"ש שהוא ליל שמ"ע לא יאכל שלמים וקושית התוס' זו ל"ק אלא ללשון אחר שפרש"י שם פ' אלו דברים דהא דאמרי' לקמן בפירקין דף מ"ח והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון הוי פי' דוקא הלילה של ח' ולא יום ח' ולכך הקשו הכא דכשחל ליל שמ"ע במוצ"ש לא אשכחן כלל שמחת שלמים בח' דבלילה לא ישחטו וביום אינו חייב בשמחה וא"כ לא אשכחן אז השמחה שמנה אבל לפי מה שפרש"י כאן לקמן דהא דאמרי' לרבות לילי יו"ט האחרון ק"ו ליום ל"ק מידי דאף אם חל ליל שמ"ע במוצ"ש דא"א לאכול שלמים בלילה מ"מ ביום שמ"ע עצמו ישחום ויאכל שלמים וא"כ איכא שמחה שמנה וע"ש בתוס' פ' אלו דברים דף ע"א ד"ה ליל יו"ט האחרון וכו' שמקשין שם קושיא דהכא על לשון זה של רש"י דפי' דליל יו"ט אחרון לבד חייב בשמחה וסתרו פי' זה מכח קושיא זו ומפרשים דליל יו"ט האחרון לאו דוקא דה"ה ליום ובזה יתיישב ג"כ הא דמקשין התוס' מליל שמ"ע שחל במוצ"ש ולא מקשין מכל יום מימי החג שחל בשבת א"א לאכול שלמים במוצ"ש וא"כ לא אשכח ח' ימים שלמים אלא ודאי בשאר ימים אין קושיא כלל דיכול לשחוט ביום ההוא בעצמו ויאכל שלמים אבל בשמ"ע היום אינו חייב בשמחה ללשון האחר של רש"י שפי' שם פ' אלו דברים וק"ל ע"ש : **בא"ד** וי"ל כדאמר רב פפא פ' אלו דברים על קושיא כזו כצ"ל ור"ל דשם פריך למ"ד דשלמים ששחטו מעיו"ט אינו יוצא בהן ביו"ט היכא דחל יום ראשון בשבת ליכא שמחה שמנה ומתרץ רב פפא בכסות נקיה וביין ישן :

דף מג ע"א תוס' ד"ה לא ידעינן בקביעא דירחא וכו' ובפ' מקום שנהגו א"ל רב ספרא וכו' לא כמו שפי' בקונטרס וכו' אלא מפרש ר"ת דהוי דייר היכא דמטו שלוחי ניסן ותשרי וזימנין דאזיל בניסן היכי דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי דגזרינן בההוא דוכתא וכו' והא דאיצטריך למימר דאזיל למקום דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ולא קאמר דאזיל למקום דלא מטו שם שלוחים כלל לא ניסן ולא תשרי דא"כ היכי סלקא אדעתא למיעבד חד יומא דכיון דהשתא הוא במקום דלא מטו שם שלוחי דניסן היכי ידע אימתי נקבע ר"ח ניסן אבל השתא אתי שפיר דהוה במקום שידעו אימתי נקבע ר"ח ניסן אלא שהם עושין ב' ימים מחמת גזירה דתשרי ולדידיה ליכא גזירה דבמקומו מטו ג"כ לשם שלוחי תשרי ועבדי לעולם יום א' : **ע"ב תוס'** ד"ה לא איקלע שהיו מעברין וכו' לפי שיטת ההלכה משמע שהיו מעברין כדי שלא תחול בשבת שאם היה חל היה דוחה והתוס' שמביאים מהירושלמי משמע שהיו מעברים כדי שלא תחול ואם היה חל בשבת לא היה דוחה וצ"ל דהירושלמי אתי לפי המסקנא דמסיק בשמעתין כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו :

דף מד ע"א ברש"י ד"ה שכחום וכו' והזרו נביאים אחרונים ויסדוה ע"פ הדיבור הא דהוצרך רש"י לפרש דיסדוה ע"פ הדיבור נ"ל משום דהכא אית ליה לר' יוחנן משום דיסוד נביאים היא מברכינן עליה ולקמן בדף מ"ה ע"ב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לולב יום א' משמע שם דס"ל לר"י דלא מברכינן אמידי דתיקון דרבנן לכך הוצרך רש"י לפרש גבי ערבה דיסדוה על פי הדיבור ולכך מברכינן עליה וק"ל : **תוס'** ד"ה כהנים בעלי מומין כו' וד"ה בין האולם ולמזבח שניהם דבור אחד : **ד"ה** א"ל ר' יוחנן מי אמרה כו' עד ולפי שיטה זו דפרי' לעיל דמעלה דרבנן היא קשה לאבא שאול וכו' ור"ל דבשלמא אי הוה אמרי' דהא דאסורין בעלי מומין שיכנסו בין האולם ולמזבח הוא מדאורייתא לא הוי קשה מידי לאבא שאול דיליף ערבה של מזבח מדכתיב ערבי אמאי בכהנים דלמא בישראל דא"א לומר בישראל דהא אסורים מה"ת שיכנסו בין האולם ולמזבח ולכך ע"כ צ"ל דהא דאיתרבי מדכתיב ערבי ערבה של מזבח היינו דוקא בכהנים ולא בישראל אבל השתא דפרישית דאיסור כניסה של בעלי מומין אינה כ"א מעלה דרבנן ומה"ת מותרים לכנוס א"כ ה"ה זרים מותרים שיכנסו בין האולם ולמזבח דמאי שנא בעל מום מזר א"כ קשיא לאבא שאול דיליף ערבה דמזבח דהוי דאורייתא מדכתיב ערבי אמאי בכהנים דלמא בישראל כמו ערבה דלולב דהא מדאורייתא מותר לזרים שיכנסו בין האולם ולמזבח וליתי דאורייתא ולדחי מעלה דרבנן וק"ל : **ד"ה** והא א"ר יוחנן דילכון אמרי וכו' עד ורבינו חננאל גרים דילכון אמר דילהון היא כצ"ל : **בא"ד** דאמר חזקיה רשב"א היא שמצריך כן פ' הזורק וכו' ור"י אמר אפי' תימא (וכו') [רבי] דלכון אמר שאני הכא וכו' כצ"ל : **ע"ב בגמ'** ורב חסדא א"ר יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב כצ"ל ומה שכתוב בספרים ביו"ט ראשון של חג נ"ל ט"ס הוא : **שם** הוה קאימנא קמיה דר"א בר צדוק כצ"ל וכן בכל העמוד וכן מוכח לעיל ברש"י וכן הוא באשר"י : **שם** הדר אתא וא"ל מאי אעביד א"ל אפקר ויתא וכו' כצ"ל : **בתוס'** ד"ה כאן במקדש וכו' ודכוותיה אשכחן דמברכין אשני י"ט של גליות וכו' ויש ספרים דגרסי הכא בתוס' ורבינו נסים כתב גירסא זו בשם התוס' ע"ש ומיהו אין מזה ראיה דהא טעמא דאין מברכים אערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו וביו"ט של גליות אין בהם אלא קידוש והזכרת היום ואינו אומר וצונו וכו' ע"ש ברבינו נסים ולי תימה על גירסא זו דמאי דקאמר ומיהו אין ראיה מזה כו' דהא מקריאת הלל דיום שני אייתי שפיר ראיה דהא לכ"ע בשני ימים של גליות גומרים בהן את ההלל ומברכים עליו וצונו וכדאמר ובגולה א' ועשרים יום וכו' משמע דמברכים עליו דומיא דאינך ימים אע"ג דיום ב' לא הוי אלא מנהג וק"ל : **בא"ד** שאפי' כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרוא את הלל כמו שמברכים לקרוא מגילה ומה שנוהגים עכשיו שמברכים לגמור כשגומרים ולקרוא כשמדלגים לסימן בעלמא וכו' כצ"ל : **בא"ד** ולכך נקים יחיד דכי ליכא גאולת כל ישראל אין גומרים אותו אלא באלו הימים אבל לגאולת כל ישראל גומרים אותו לעולם : **ד"ה** ג' בדי עלין לחין שג' בדין יוצאים מקלח א' גי' זו א"א ליישבה דאמאי מצריכים שיהיו ג' בדין יוצאין מקלח א' דאפי' בהדס לא מצרכינן לעיל אלא תלתא טרפי בחד קינא ור"ן כתב ג' בדין שיש בכל א' ג' עלין לחין וכן שם ברש"י הנדפס באלפסי אבל מלשון רש"י שכתב הכא וכי אמר ג' טפחים לגבי לולב וכו' משמע מדבריו דלמ"ד ג' בדין עלין לחין צריך שיהיו כל אורך ג' טפחים של הג' בדין עלין לחין וק"ל ועיין באשר"י וברבינו נסים לעיל בדיני ההדס ונראה שגם בתוס' דהכא צ"ל שג' עלין יוצאין מקלח אחד וק"ל :

דף מה ע"א בתוס' ד"ה אני והו וכו' משום דדרשינן באיכה רבתי וכו' ועדיין צריך טעם למה תקנו לומר בזה הלשון אני והו הקדימו שם אני לשם והו איפכא מבעיא ליה דוהו שם הראשון גם לפי סדר הפסוקים והנביאים דוהו כתיב בירמיה ואני ביחזקאל : **ע"ב תוס'** ד"ה אחת ללולב ואחת למזבח וכו' עד ומיהו לר' לוי דמפרש טעמא דר' יוחנן בן ברוקא וכו' שאין להם אלא לב א' לאביהם שבשמים אפשר דלא הוי אלא יום א' כצ"ל : **בא"ד** ובין יהיה יום א' ובין יהיה כל ז' לא היתה ערבה בטלה וכו' וצריך ליתן טעם לדברי התוס' דאמאי כתבו דלר' לוי בין יהיה יום א' ובין יהיה

חכמת שלמה

כו' נ"ב פי' ואם יכול (לקדשו) [להקדישו] לא חזי ליה וק"ל : **בא"ד** כמו שמפרש שם או משום דויתור אסור כו' כצ"ל. ונ"ב פי' מה שדרך לותר ולא להקפיד עליו אפ"ה אסור במודר הנאה כדאיתא במגילה בפ"ק :

דף מב ע"א גמ' אמר ר"ה אומר היה ר' יוסי כו'. נ"ב לפי דעתי שאומר זה הוא כמו לדברי ר' יוסי ומכללא איתמר וכן יראה מפרש"י דשמעתין ודו"ק : **שם** להתעטף חייב בציצית כו'. נ"ב כן בכל נוסחאות וכן באשר"י אבל באלפס מדוייק מצאתי כתוב אביו לוקח לו ציצית וכן במרדכי וכן בטור וכן עיקר : **שם** תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב כו'. נ"ב ובירושלמי מסיים מלמדו שמע בני מוסר אביך מרדכי : **רש"י** בד"ה ה"ג כו' במצוה שהיה רוצה כו' כצ"ל : **בד"ה** להכשירן לא גרס : נ"ב פי' וצריך תמיד לא' להכשירן ומש"ה ל"ג דהוה פי' שהוא מכשיר הראשון ואינו כן אלא ראשון פסול לגמרי וק"ל : **בד"ה** מקבלת כו' קא מטלטלא מידי דלא חזי כצ"ל : **בד"ה** אוכלין על גופו כו' אא"כ יודע לשומרם אבל היודע כו' כצ"ל והד"א והשאר נמחק : **בד"ה** חולקין לו כו' לפרוס כפיו ופורס בצבור כו' כצ"ל : **ע"ב תוס'** בד"ה היודע כו' בין רגלי הלוים היו כו' כצ"ל : **סליק פרק לולב הגזול**

לולב וערבה פרק רביעי

גמ' אמר רבה גזירה כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה והשמחה כו' ראשון דסוכות בא' בשבת כו' נ"ב אע"פ שלעולם חסר ליל מוצ"ש וא"ת ח' ימי החג בלא שבת אפ"ה לא מקשי התוס' אלא היכא שחל יום א' בשבת כו' משום דשאר לילות לא איתרבו להדיא בשלמים רק ליל שמיני העצרת דילפי' בפ' לקמן מקרא והיית אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון של חג וק"ל. (עיין במהרש"א) : **בא"ד** דליל מוצאי ז' לא ישחטו כו' דוחה שבת וע"כ מהני דנשחטו ביום ו' אכיל בו' ואין שלמים כו' כצ"ל :

דף מג ע"א רש"י בד"ה סוכה מצותה כל היום ושלא לצאת כדכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ונאמר תשבו יומם ולילה שבעת ימים כצ"ל ונמחק לא תצאו פן תמותו. ונ"ב נ"ל דטעות דהאי קרא בשמיני כתיב : **ע"ב גמ'** כי אתא רבין וכל נחותי נ"ב בספרים מדויקים לא כתיב נחותי ימא אלא נחותי וכן יראה מדברי רש"י : **שם** ר' אלעזר אומר בלולב ר' שמואל בר נתן אמר ר' חנינא בערבה כצ"ל : **רש"י** בד"ה הכירו נ"ל והכירו כו' : **בד"ה** כאן נ"ל כיון כו' דידהו לדידהו כו' הד"א : **תוס'** בד"ה לא איקלע כו' דלא אתי תקעתא בשבת כו' כצ"ל :

דף מד ע"א רש"י בד"ה והא א"ר יוחנן כו' מחמת מרדיו שהרג אדם א' כדאמרי' כו' אלמא ס"ל לר' יוחנן דלא נשתכחה כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אמר ליה ר' יוחנן כו' דמעלה דרבנן היא כו'. נ"ב אבל מותר מה"ת ליכנס נמי בין אולם למזבח וא"כ ס"ה זר שרי מה"ת וק"ל : **בד"ה** והא א"ר יוחנן כו' דלהון היא מצלהם היא. נ"ב פי' ישראל מעצמן נהגו כך מימי הנביאים אחרונים אבל מעולם לא נצטוו על כך כי אינה מה"ת ומן הלכה ודו"ק : **ע"ב תוס'** בד"ה כאן במקדש כו' דר' יוחנן אמר יסוד נביאים כו'. נ"ב זהו כפרש"י אבל לפי' ר"ת ע"כ הכי קאמר כאן במקדש פי' פליגי ר' יוחנן סבר יסוד נביאים דהיינו הלכה למשה מסיני ששכחום וחזרו ויסדום ור"א סבר מנהג נביאים אבל בגבולין אף ר"י סבר מנהג נביאים דו"ק והשכח ונ"ע : **בא"ד** ובין בזה יכולין לברך לקרות כו'. נ"ב וה"ה לגמור מטעמא דלעיל וכן פי' הרא"ש רק מהר"ם מרוטנבורג חולק עיין בטור : **בא"ד** על כל צרה וצרה שלא תבא עליהן וכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן ולכך נקט כו' כצ"ל. ונ"ב פרש"י ליסנא מעליא נקט כלומר אם ח"ו תבא עליהן צרה וכשיושעו ממנו אומרין אותו על גאולתן כגון חנוכה :

דף מה ע"א רש"י בד"ה אני והו כו' אלף דמאהריהם כו' כצ"ל : **בד"ה** מיד תינוקות כו' לולבי הקטנים מידם בשביעי כצ"ל : **בד"ה** עלה אמה כו' ומלאוהו סיד וקוניא כו' נ"ב פי' סיתוך אבר : **בא"ד** ומילאוהו חלוקי אבנים כו'. נ"ב פירוש אבנים שלמות וחלוקות בלי פגימה : **ע"ב רש"י** בד"ה בשעת פטירתן כו'. נ"ב מדברי רש"י יראה שלא כתוב במשנה בשעת פטירתן כו' אלא מדברי סתמא דתלמודא הוא והוא מן התוספתא וכן בס"א איתו במשנה וכן מוכח מעין יעקב ע"ש :

גמ'

שבכל מלכי יהודה כו' נמצא בכ"א קצת חטא חוץ מיותם וע"ש שהביא המאמר בע"א שהוא תמוה וק"ל :

ח"א דף מה ע"א ר"י אומר אני והו הושיעה כו' כפרש"י אני"ו וה"ו גימטריא אנא ה' ועוד מע"ב שמות הן כו' ע"ש מיהו יש לעיין בזה [נ"ל] לשנות משום כוונה זו לשון המקרא דכתיב אנא ה' הושיעה וגו' בספר תהלים ולמה לא נאמר (אני והו) [אנא ה'] כו' על כוונה זו ונראה לכוון דר' יהודה נמי לא אתי לשנות המקרא אני והו במקום אנא ה' אלא בחג בהקפת המזבח שכוונת הקפה שיעמרנו האל מסביב מצרותינו כמ"ש ומכל צרותיו הושיעו חונה מלאך ה' סביב ליראיו וגו' והוא בעצמו ענין הקפת יריחו ששה ימים בכל יום פעם אחת וביום השביעי ז' פעמים לתפלת אויבים וענין ההקפה דהכא במזבח עש"ה ואסובבה את מזבחך ה' כי התם ביריחו פעם אחת בכל יום מו' ימי החג וז' פעמים ביום השביעי ולכך מזכירין אלו שני שמות אני והו ע"ד עמו אנכי בצרה כביכול שיושיע לעצמו וכמ"ש התוס' ולזאת הכוונה היה הסיקף בערבה עש"ה סביב רשעים יתהלכון שבה נמשלו הרשעים אויבינו שבסיקף זה יכלו הרשעים כאו שהערבה זו כלה ע"י חבוט בסוף ודו"ק : יופי לך מזבח יופי כו' הכפל בזה ע"פ מ"ש בסוף מכילתין בבת בילגה שנשתמדה כו' והיתה מבעטת בסנדלה ע"ג מזבח כו' ואמרה עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל כו' הרי שביזתה המזבח במעשה ובדבור אנו לא כן דעתנו אבל יופי לך מזבח במעשה ויופי לך בדבור ור"א הוסיף בזה לומר ליה אנו מודים כפול שאין אנו כופרים לא במעשה ולא בדבור כמו שכפרה בת בילגה ואמרה ואי אתה עומד עלינו בשעת הדחק ולמזבח אנו משבחין בדבור ומקלסין במעשה וק"ל : כל הנוטל לולב באגודו כו'. דהיינו עשיית לולב באגודה והדס בעבותו היא מצוה כאילו בנה מזבח ונטילתן היא מצוה כאילו הקריב קרבן ולכך לא נקט רק לולב דשייך ביה עשיית אגודה והדס דשייך ביה עבות : ע"ב כל העושה איסור לחג באכילה כו' לפרש"י לשון איסור לא ידעתי לפרש ולולי פירושו נראה דאיסור כמשמעו שעושה לו איסור וגדר במצות אכילה ושתיה בחג דהיינו שלא לאכול אכילה גסה ושלא ישתכר יותר מדאי שאינו לש"ש והכי אותו מותר שלא אכל ושתה נחשב לו כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן ועד"ז אמרו בפ' הרואה פתח במזבח וסיים בשלחן מה מזבח מכפר אף שלחן מכפר כו' כמפורש בחידושנו ס"פ ח"ה : כל המצות כו' שנאמר עלי שעים עומדים כו'. כולה מפורש בפ' בא לו : בפרש"י לפטור בזכותי אני סובל כל עונותיהם כו' עכ"ל. והיינו שסובל עונותיהם ביסורין וכעל שהיה לו ולבנו במערה כדאמרינן פ' ב"מ ועוד אמרו בפ' הפועלים בבנו ר"א כולהו שני יסורין דר"א לא שכיב איניש בלא זמניה וביותם נמי נ"ל דהוה קים להו דהוה סובל יסורין וכהאי לשנא אמרינן פ' סדר שאמר רבי אליעזר בן עזריה יכולני לפטור כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בהמ"ק עד עכשיו ומסיק דהיינו מדין תפלה ליכא לפרושי כי הכא אלא ר"ל יכולני בטענה לפטור אותם וק"ל : ראיתי בני עלייה כו'. למעלה בשמים קרי ליה עליה והצדיקים שבארץ השייכים שם קרוים בני עליה ועש"ה הבונה בשמים מעליותיו ואגודתו וגו' ר"ל אגודתו של צדיקים השייכים שם בארץ יסודם לסבול עון העולם כדלעיל : י"ח אלפי דרא הוה כו' שנאמר סביב י"ח כו' קיפיה דקרא ושם העיר מיום ה' שמה קדרים כמו שפרש"י והתוס' ובפ' הספינה דרשו מיניה דירושלים שלמטה מתקרא על שמו של הקב"ה כו' ושמה מלשון שם ע"ש והכא דרשו מיניה ושבקו מלת שמה כפשטיה ועל עיר ירושלים שלמעלה קאי דכתיב עיר גבורים עלה חכם וגו' ועלה שפיר כתיב מיום ה' שמה שהשכינה שרויה שם לעולם ועלה קאי סביב לשכינה י"ח אלף דרא דצדיקים : הא דמסתכלי באספקלריא המאירה כו' עיין בערוך ערך אספקלריא ויש לדקדק דמסיק הכא דמסתכלי באספקלריא מאירה לא הוו פחות מל"ו צדיקי ואנן אמרינן בפרק החולץ דמשה לחוד ראה באספקלריא מאירה וכל הנביאים לא ראו באספקלריא מאירה וי"ל דהתם בנביאים קאמר אבל הכא בצדיקים וחכמים כמו רשב"י וחביריו קאמר וכדאמרי' דחכם עדיף מנביא ומיהו ק"ק מההיא דפרק ג"ה אילו ת"ה צדיקים שהעולם מתקיים עליהם כו' ע"ש במאי מתוקמא מנין ת"ה צדיקים וי"ל דהתם בצדיקים במעשים בעלמא קאמר והכא בחכמים בעיון מושכלים קמיירי וק"ל : אשרי כל חוכי לו ל"ו גימטריא כו'. משום דה"א למכתב אשרי כל חוכיו דריש מלת ל"ו גימטריא כו' : הא דעיילי בבר כו'. עיין פרש"י ועוד פי' בערוך בר בלשון תרגום בן כלומר שיהא צדיק ובנו כמותו כמו ר"ש ובנו ר"א מועטין כו' ע"ש :

דף מו תוס' בד"ה העושה סוכה לעצמו כו' עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לשמה עכ"ל מהרש"ל הגיה לשמו ולא ידענא טעם שיתכוין לאחר לשמו וי"ל לר"א דפוסל סוכה שאולה מש"ה הוצרך לאחר לעשותה לשם מי שיושב בה וברא"ש הביא הירושלמי בע"א עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה עכ"ל ולפי זה יש טעם בחילוק הברכה כמו שכתבו המפרשים בפ"ק דפסחים דכל המצוה הנעשית ע"י אחר הכל מודים שאותו אחר מברך בעל כדאמרינן התם גבי מילה לא סגיא דלאו איהו מהיל ויש לפרש הירושל' לגיר' התוס' שלפנינו דסוכה לשמה בעינן לב"ש כדאמרינן בפרק קמא ואם הוא לעצמו עושה הסוכה אין צריך לומר בברכה דעושה לשמה דמעשיו שיושב בה ומברך לישב בסוכה מוכיחין שפיר דעשאה לשמה אבל אם עשאה לאחר אין כאן מעשים מוכיחים ולהכי צ"ל בברכה כך דעשאה לשמה ודו"ק : בד"ה העושה כו' ודאמרינן בהרואה כו' כתב רב שרירא כו' דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה כו' עכ"ל ר"ל דבהך מלתא דרב שרירא יתיישבו כל הקושיות לבר מהך דפדיון הבן ועיין בר"ן שתירץ בזה דפדיון הבן נמי מזמן לזמן קאתי וק"ל : בד"ה הרואה נר של חנוכה כו' דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך עכ"ל מפי' מהרש"ל דלעשות ברכה אחרת שאין העושה מברך זה לא יתכן וברכת שהחיינו לק"מ אע"פ שעושה כו' כי אין שייך שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת ועוד כו' עכ"ל ודאי דמצינו ברכת שהחיינו שפיר בלאו ברכה אחרת וכגון ברואה חבירו לאחר ל' יום גם לא ידענא מאי קשיא ליה משהחיינו דהא באחר הרואה קיימינן ודומיא דהכי אפילו אחר העושה אינו מברך שהחיינו אלא בעושה לעצמו וק"ל : ע"ב בד"ה אתרוג בז' אסור אפילו כו' משמע בגמ' דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכ"ש שלא יתחילו כו' עכ"ל הך דמפסיק סעודתו מוקמינן התם בדליכא שהות ונהי דהך דרבי חנינא אפשר דמיירי בדאיכא שהות מ"מ אסור להתחיל לכתחילה כדקתני התם גבי תפלה אם התחילו אין מפסיקין בדיעבד דוקא קאמר וק"ל : בד"ה דאי איתרמי ליה סעודתא כו' וכולה כחד יומא כדפרישית כיון דלא מפסקי כו' עכ"ל לא הוה אצטריך הכא להך מלתא דהא לכל ז' אתקצאי ובאתרוג נמי בכה"ג אסור כל ז' באתרוג שנפסל ולא שייך לפלוגי בין אתרוג בין סוכה מה"ט דמפסיק לילות מימים אלא היכא דאתקצאי למקצת הימים כמ"ש התוס' לעיל ואפשר משום (דנפסלה) [דנפלה] והרי לא אתחזי לבהש"מ ולא ה"ל לאסור בסוכה בח' טפי מבאתרוג ולהכי הוצרך בסוכה לטעמא דכולא כחד יומא ול"ע :

דף מז בפרש"י בד"ה לינה ללון כו' יום שחייבו חכמים ליראות בעזרה כך פי' בפ"ק דר"ה כו' עכ"ל אין זה לשון רש"י אבל [יש] מי שכתב כך שכך פרש"י בפ"ק דר"ה ע"ש ולאפוקי פרש"י דפ"ב דחגיגה שפי' שם דאילו ביו"ט תחומין אסור עכ"ל וע"ש בתוס' שקיימו נ"כ פירושו דפ"ק דר"ה ודחו פירושו דפ"ב דחגיגה וק"ל : ע"ב תוס' בד"ה הבכורים טעונין קרבן שיר כו' ועוד תנא שלישי דלית ליה כו' עכ"ל ר"ל בדין תנופה איכא שלשה תנאי דהיינו דאיכא מאן דלית ליה תנופה כלל ותנא דספרי דאית ליה שתי תנופות ורשב"י ור' יהודה נהי דפליגי בהנחה מעכבת כדאיתא במסכת מכות בדין תנופה שוים דחדא תנופה הוה וק"ל : בד"ה כהן מניח ידו תחת כו' ולפי שהבעלים למטה קאמר יד הבעלים עכ"ל כ"ה בכל נסחות תוספות ישנות ובדפוס מחדש הגיהו ולפי שהכהן למטה כו' גם זה אינו שוה לי ויותר נראה לקיים נוסחות הישנות ודו"ק ועיין בזה בתוס' פ"ק דקדושין בענין אחר ול"ע שם:

ח"א דף מו ע"א ברוך ה' יום יום כו'. בכל יום תן לו מעין ברכותיו כו' כל הסוגיא מפורש פרק כיצד מברכין :

דף מח בד"ה רגל בפני עצמו כו' קודם ללינה ושלמים ידחם כאשר אבלים כו' כצ"ל מתוס' פ"ק דר"ה וק"ל : באד וברכת המלך לא בעי למתני כו' עכ"ל ולינה לא בעי למתני לפרש"י ולפר"ח משום דפשיטא ליה תוס' דחגיגה וק"ל :

ח"א דף מח ע"ב הנהו ב' מינים חד שמיה ששון כו' א"ל ששון כו' כן דרך המינים לפרש הכתובים על עצמם לפי סכלותם והבלם כמ"ש בזה בר"פ כ"ה ותשובתן בצדן גם לפי טעותן כמפורש שהם גם בכאן שזה אמר שאנא קדים בקרא וזה אמר אדרבה אנא קדים בקרא נמצא שניהם שקר ולא נתכוין המקרא עליהם וכן באידך שא"ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך ומווייך פרוונקא לפי טעותו בדרך היתול על חברו המין כשא"ל חברו כהיפך שבקוך ומלו בך מיא חזרו שניהם מטעותם לפרש המקראות כן : השתא דכתיב בששון מצמיח דהסוא גברא כו'. יש לדקדק אמאי לא א"ל ר' אבהו כפשטיה דאיהו גופיה יהיה שואב מים לישראל כמ"ש לעיל יומא חד שבקוך ומלו בך מיא ונראה לומר דלעיל עם מין חברו היה מדבר שאין מאמינים בתחיית המתים לעתיד לכך לא קא"ל אלא יומא חד שבקוך ומלו בך מיא בעוה"ז אבל זה המין שא"ל לר' אבהו עתידי דתמלו לי מיא כו' אמר כן בדרך היתול על אמונתינו שאנו מאמינים בתה"מ שנהיה אנו אז להיות שואבי מים וקא"ל ר' אבהו

חכמת שלמה

דף מו ע"א גמ' נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה כו' כנ"ל : שם מאי ממעט זמן אימא ממעט נס נס כל יומא איתיה כל זה נמחק וכ"כ בס"א איתו וכן נ"ל כי אין כאן מקומו : רש"י בד"ה הרואה נר חנוכה כו' צריך לברך כס"ד ואח"כ מס"ד על הראשונה מברך שתים כו' והד"א וכ"כ כך הוא נקוד בס"א אבל יכול להיות נ"כ (להיות) לברך על הראשונה פי' אותה שראה בראשונה וק"ל : תוס' בד"ה העושה סוכה לעצמו כו' עליה שמחה כו' נ"ב ומילה נערת דינוקא וק"ל : בסה"ד דאתי מזמן לזמן נ"ב ופסק מהרא"י בתה"ד דדברי רב שרירא ליתא מקמי כל המחברים : בד"ה הרואה נר של חנוכה כו' שאין העושה מברך נ"ב פי' ולישב בסוכה אין שייך לעשות אפי' רואה אחד שיושב בסוכה כמו שהכא אין שייך לברך להדליק אלא שעשה נסים וא"כ צריכים אנו לעשות ברכה אחרת מה שאין העושה מברך וזה לא יתכן ודו"ק ומברכת שהחיינו לא קשה מידי אע"פ שהעושה מברך בעשיית סוכה לא קשה כי אין שייך שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת ודו"ק ועוד העושה נמי יכול לסדר אותה על כוס של קידוש ודו"ק. (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' רב אמר כל א' וא' יוצא בו ואוכלו למחר ור' אסי אמר כל א' וא' יוצא בו ואוכלו לאלתר כצ"ל וכ"ב כן מצאתי לפי גי' רש"י לאפוקי לפי גי' התוס' עיין בפ"ק גבי עיטרה בקרמים : רש"י קודם ד"ה קם ר' זירא נ"ל הדבור קם אבוה דשמואל בעיטתיה דלוי הזר מדבריו ואמר אף בשמיני אסור קם ר' זירא בעיטתיה דשמואל דאמר כו' כנ"ל : בד"ה ובפלוגתא כו' היכא עבדינן כו' כנ"ל :

דף מז ע"א רש"י בד"ה טעונין קרבנות לעצמן כנ"ל : תוס' בד"ה הכא כתיב כו' והאי בתרא כתיב כמשפטם ואין כו' כנ"ל : בד"ה לינה ללון לילה כו' מתחלת הרגל יבשל בו כל הרגל כו' כנ"ל וכ"ב פי' ואינה צריכה מריקה ושטיפה משום נותר :

דף מח ע"א רש"י בד"ה אין לו מקום כו' לאכול שם ביו"ט האחרון כנ"ל : תוס' בד"ה והוזרין כו' דהכא דהזרתו על כו' כנ"ל : ע"ב גמ' הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה א"ל שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב שמחה וששון ליהודים א"ל ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב ששון ושמחה ישיגו א"ל שמחה לששון חד יומא שבקוך ומלו בך מיא דכתיב ושאבתם מים בששון א"ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך ושוויך פרוונקא דכתיב כי בשמחה תצאו כו' כנ"ל : שם חוץ מן העולה לג' דברים שעולין דרך שמאל וחוזרין על העקב כו' כנ"ל : רש"י בד"ה שהיין והמים מגולין הייני טעמא דפסולין לגבי מזבח דחיישינן שמא שתה כו' כנ"ל והשאר נמחק : ד"ה חד יומא כו' נ"ל קודם דיבור פרוונקא כו' : בא"ד חד יומא שבקוך ישקיעוך מן השמים כנ"ל : בד"ה ומקיפין כו' של כבש שהיא לשמאלו כו' במס' זבחים כנ"ל וכ"כ בפ' קדשי קדשים דף (נ"ח) [ס"ב] :

רש"י

מהר"ם

יהיה כל ז' לא היתה ערבה בטלה ותרוייהו היו לר' יוחנן בן ברוקה ולרב הונא דמפרש טעמא דר' יוחנן בן ברוקה דיליף מקרא דכפות כתבו התוס' לעיל בסמוך דסבר חריות של דקל היו מביאים כל ז' ולא ערבה אימא לרב הונא נמי ס"ל לר' יוחנן בן ברוקה תרוייהו הוו ונראה דטעמם דודאי פשוטן של דברים משמע דר' יוחנן בן ברוקה פליג וס"ל דחריות של דקל היו מביאים ולא ערבה אלא שלפי סברת ר' לוי דאמר דהחריות של דקל לא היו מביאים אלא לסימן טוב ע"כ צ"ל דגם לר' יוחנן בן ברוקה היו זוקפים הערבה ע"ג המזבח מטעם גזירת הכתוב לאבא שאול או טהלכה לרבנן ואגב זה היו זוקפין ג"כ חריות של דקל לסימן טוב אבל אי ס"ל דלא היו מביאים ערבה כלל לר"י ב"ב לא מסתבר לומר שהיו מביאים החריות של דקל לבדו לסימן טוב מאחר שלא היו מביאים שום דבר זולת זה ע"ג המזבח מדינא מצד החיוב דמאיזה דמיון וסיבה נפלו על ענין זה להביא דבר אל המזבח לסימן טוב אם לא מחמת שבלאו הכי היו מביאים הערבה להמזבח הביאו ג"כ החריות של דקל לסימן טוב וק"ל :

דף מו ע"א גמ' ר' ירמיה אמר הרואה נר חנוכה וכו' כצ"ל והא דכתוב בספרים דידיה אמר ט"ס הוא : שם מאי מברך אמר רב יהודה כו' נ"ל דלא גרסי' מאי מברך הכא דאין כאן מקומו וק"ל וכן בשבת פ' במה מדליקין ליתיה : רש"י ד"ה הרואה נר חנוכה וכו' צריך לברך על הראשונה פי' על הנרות שרואה בראשונה : תוס' ד"ה העושה סוכה לעצמו וכו' ואיכא תנא דתני בירושלמי וכו' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לשמה כן הגי' בספרים שלנו בתוס' אבל הרא"ש כתב בשם הירושלמי עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה : ד"ה דכל אימת דמשמשי מברכי וכו' עד או להניח וכו' כדאיתא בהקומץ רבה דהכא הרי מונחים ועומדים וכו' ר"ל דהואיל ומונחים ועומדים לא שייך לברך לשמור את חקיו דברכה זו לא שייכא אלא בשעת הסילוק : ד"ה הרואה נר חנוכה כו' ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן וכו' ר"ל דבשלמא בנר חנוכה דהמדליק שהוא העושה בעצמו מברך להדליק וגם שעשה נסים תקנו שהרואה יברך אחת מהן דהיינו שעשה נסים אבל בסוכה דאין העושה מברך כ"א לישב בסוכה וברואה לא שייכא ברכה זו א"כ נצטרך לתקן ברכה חדשה שאינה בעושה וזה אין שייך וכן בלולב ובשאר המצות ואין להקשות דלתקן שיברך הרואה שהחיינו שאין ברכת שהחיינו ברכה על המצוה בעצמו אלא על הזמן ואינה אלא צירוף לברכת המצוה וק"ל : ע"ב גמ' א"ר יוחנן אתרוג אפי' בשביעי ל"ג אפי' וכן לקמן בסמוך בדברי אבוה דשמואל ל"ג אפי' : שם אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר ורב אסי אמר וכו' ואוכלה למחר כן הגי' בספרים שלפנינו אבל בדברי רש"י נראה דגרים איפכא דרב אמר ואוכלה למחר דאית ליה לכולי יומא איתקצאי כשיטת ר' יוחנן ורב אסי אמר ואוכלה לאלתר ולעיל פ"ק גבי עיטרה בקרמים כתבו התוס' דיש ספרים דגרסי' כספרים שלנו :

רש"י ד"ה שוב לא תשמע משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין כצ"ל דהכי כתיב ואם יפנה לבבך ולא תשמע ופסוק הוא בסוף פרשת אתם נצבים ע"ש : ד"ה מיד תינוקות שומטין וכו' ואין נראה דאמרי' בב"ר עד הלך ושמש אתרוגין מיד התינוקות כדתנן מיד התינוקות שומטין כו' והיה אותו חסיד עובר בספינה וכו' ומכרם ביוקר גדול וחזר לביתו אלמא דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות כצ"ל ויש לתמוה שהתוס' כתבו במתני' כפי' היש מפרשים שכתב רש"י כאן וכן האשר"י כתב פי' זה בשם ר"ת וכי לא ראו שרש"י ז"ל סתר פי' זה מכח ההיא עובדא דב"ר וצריך לומר שלא היה כתוב כל זה בספרי פרש"י שלהם וכן ראיתי פרש"י ישן כתוב על קלף ולא נמצא בו הא דכתוב לפנינו ברש"י סתירת היש מפרשים ולא ההיא עובדא דבב"ר: תוס' ד"ה דאי איתרמי וכו' לא קשיא מידי וכו' דלא אמרי' מיגו מחמת יום שעבר אבל בסוכה כיון דחייב לישב בה בבין השמשות אי איתרמי ליה סעודתא אע"ג דמיחייב ג"כ מחמת דבין השמשות ספק יום הוא הואיל וחייב לישב מחמת איזה טעם שיהיה לא מקרי מיגו מחמת יום שעבר ועיין במה שכתבתי לעיל בפ"ק גבי עטרה בקרמים וביצה פ' המביא דף ל': בא"ד וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בח"ה וכו' א"נ לענין נויי סוכה וכו' כצ"ל ואם תקשה לך דבשלמא התרצן נוכל לומר דלהכי אמר טעמא דאי איתרמי וכו' דנפקא מיניה דאסור אפי' נפלה או אפי' נויי סוכה אבל המקשה מאי הקשה מ"ש סוכה מ"ש אתרוג והא ה"ל לאסוקי אדעתיה דסוכה אסורה אפי' בשמיני מטעם סתירת אהל אין זה קושיא כלל דגם המקשה אסיק אדעתיה שפיר דע"כ ר' יוחנן איירי בענין דליכא איסור דסתירת אהל כגון בנפל או בנויי סוכה ואין כאן איסור כ"א מטעם מוקצה מחמת מצוה דאי ר' יוחנן איירי באיסורא דסתירת אהל מאי אתא לאשמעינן בסוכה דאסורה בשמיני משום סתירת אהל הא כל אהל דעלמא ובכל יו"ט נמי אסור וק"ל : בד"ה אתרוג אפי' בשמיני אסור דגזר אתרוג אטו סוכה וכו' לא מסתבר להו להתוס' פירושו של רש"י דפי' טעמו של לוי ג"כ גבי אתרוג מטעם מיגו דאיתקצאי לבין השמשות וכו' משום דס"ל דליכא למ"ד בעולם דס"ל דאמרינן איזה דבר מטעם מיגו מחמת יום דלשעבר כמו שכתבו לעיל פ"ק : ד"ה שמיני ספק שביעי אסור בא"י דליכא ספק וכו' כתבו זה משום דהוקשה להו דהא ע"כ הא דאמר אביי שמיני ספק שביעי אסור וכו' אליבא דר' יוחנן הוא דאי אליביה דלוי הא בלא ספק אסר ליה בשמיני ולכך הוקשה לו מ"מ אסור לאביי בשמיני ספק שביעי אי מטעם דאיתקצאי לכולי יומא הא לא שייך זה אלא בשביעי אבל בשמיני אפי' לדידן דהוי ספק שביעי כיון דלא נטלינן לולב ואתרוג בשמיני לא איתקצאי כ"א לז' ימים ולא לשמיני ואי מטעם דגזר אתרוג אטו סוכה הא ר' יוחנן לית ליה גזירה דהא אמר לעיל אתרוג בשמיני מותר לכך קאמר דדוקא בא"י לא גזר ר' יוחנן בשמיני אתרוג אטו סוכה אבל בבבל וכו' גזר וכו' :

דף מז ע"א תוס' ד"ה הכא כתיב כמשפט וכו' כצ"ל בכולהו כתיב כמשפט והאי בתרא כתיב כמשפטם. לפום ריהטא ר"ל דבשנויא דרב פפא ורב נחמן דקאמרי התם כתיב פרים או התם כתיב וביום קאי אכל שבעת הימים אבל בשנויא דרב אשי דקאמר התם כתיב כמשפטם לא קאי אכל שבעת הימים אלא איום השביעי לחוד דכתיב ביה כמשפטם אלא לישנא דתוס' לא משמע כן דקאמר ואין זה כענין האחרים וכו' דקאי אשמיני אבל לרב אשי אשביעי קאי וכו' אם לא שנאמר שטעות הוא בספרים וצריך להגיה דקאי אכולהו וכן ההיא דרב נחמן בר יצחק אבל לרב אשי אשביעי קאי ור"ל דהא דקאמר בשינויא דרב פפא התם כתיב פרים אכולהו שבעת ימים קאי וכן בההיא דרב נחמן התם כתיב וביום אכל שבעת הימים קאי אבל לרב אשי דקאמר התם כתיב כמשפטם אשביעי לחוד קאי :

דף מח ע"ב בגמ' פיסקא עלה בכבש וכו' ת"ר כל העולין וכו' חוץ מן העולה לג' דברים הללו שעולין דרך (ימין) [שמאל] וכשחוזרין חוזרין על העקב כצ"ל : שם לימא מתני' ר' יהודה הספרים חסרים וכצ"ל ומנוקבין כמין ב' חוטמין וכו' לימא מתני' ר' יהודה וכו' : רש"י ד"ה שהיין והמים מגולים כו' נתגלה היינו טעמא דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהחמים והיין המגולים וכו' כצ"ל : ד"ה ומקיפין ויורדין דרך שמאל וכו' שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו עורף וכו' כצ"ל : בתוס' ד"ה אחד מעובה וכו' לשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים פי' והנקב היה בתחתיתו דהיינו שוליו ומתוך שהשוליים עבים אין המשקה ממהר לצאת : ד"ה שהיין והמים מגולים פסולים וכו' ויתכן פי' זה למאי דסלקא דעתך מעיקרא וכו' פי' שהמקשה דפריך וליעברינהו במסננת היה ס"ד שהטעם הוא שהארס משלים לשיעור ולכך פריך הכי ועיין לקמן בסוף פירקין :

לפי מעותו הפתח דכתיב בשמן כו' דע"כ את גופן ודאי לא תהיה לנו שואב מים לעתיד כמ"ש דהמינין והאפקורסין אין להם חלק לעוה"ב ולא יהיו לעתיד כפי אמונתם אבל משכה דידך יקחו במותך ומשוינן ליה לעתיד נוד ותלינן ליה מיא :

דף מט תוס' בד"ה שכל מזבח כו' ובסידא פליגא בה תנאי התם רשב"י ס' עכ"ל וכל"ל דהכי מוקמינן התם פלוגתייהו בסידא והיא דתגירת לפורן באבני מזבח ע"ש :

ח"א דף מט ע"א שיתין מששת כו' חמוקי ירכיך אלו השיתין כו'. עיין פרש"י כאן ובס' שיר השירים פי' נקבי השיתין של נסכים שנעשו מו' ימי בראשית מגולים כמו יכך כמו חלאים לשון חפירה כמו חוליות הכור כו' ע"ש : **בראשית** א"ת בראשית אלא ברא שית כו'. נראה דדרש כן משום דס"ל דבראשית ברא וגו' סדר הבריאה הוא דקחשיב דאיכא מאן דס"ל הכי כמפורש פרק אין דורשין וא"כ ה"ל למכתב בראשונה כמ"ש רש"י בחומש אלא למדרש מיניה ברא שית דשיתין נבראו מו' ימי בראשית וכתב רש"י ועליהם כרה דוד כו' ל"ג ליה כו' דמאן דאית ליה דדוד כראן לית ליה מו' ימי בראשית נבראו עכ"ל וכן פרש"י לקמן פ' החליל וכה"ג כתבו התוס' והקשו דרבי יוחנן אדר"י דהכא סבר מו' ימי כו' ולקמן בפ' החליל אר"י בשעה שכרה דוד שיתין כו' ע"ש אמנם מלשון רש"י פ' אלו הן הנגלין אהא דכרה דוד שיתין כו' הן יסודות של בהמ"ק ובתלמוד ירושלמי מלינו תלמיות של בהמ"ק והוא יסוד בלשון יוני עכ"ל ומיניה למדנו לתרץ דאין כאן פלוגתא דאמוראי אליבא דר"י כמ"ש התוס' אלא דשיתין דהכא לאו היינו שיתין דהתם דשיתין דהכא הוא חלל שתחת המזבח כו' כפרש"י והם היו מחוללין עד התהום ונבראו מו' ימי בראשית ושיתין דהתם דכרה דוד הם יסודות כותלי בהמ"ק ואין להם שיתוף אלא בשמם שנקראו שניהם שיתין ועוד יבואר בזה פ' החליל : **רבי יוסי** אומר שיתין מחוללין כו' שנא' אשירה וגו' · כתבו התוס' דאליביה מזבח ושיתין למזבח בידי אדם הוה ובמלתיה גרסינן ועליו כרה דוד כו' ע"ש אבל בילקוט גרסינן תניא ר"י אומר שיתין מימי בראשית נבראו ועליהם כרה דוד ע"ז אלף אמה כו' מזה נראה דלר' יוסי נמי מו' ימי בראשית נבראו השיתין אלא שלא היו נחלבים עד התהום ועליהם כרה דוד ע"ז אלף אמה שיהיו מגיעין עד התהום והשתא לא תקשי נמי דר"י דהכא אדר"י דפ' החליל ודו"ק : **ויטעהו** שורק זה בהמ"ק ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב וגו' אלו השיתין כו' כתבו התוס' זו גירסת הקונטרס אבל בתוספתא גרים ויבן מגדל וגו' זה היכל וגם יקב וגו' זה מזבח כו' ע"ש וקרוב לזה גירסת הילקוט ויבן מגדל זה בהמ"ק יקב זה מזבח וגם יקב אלו השיתין ולפי זה ניחא דויטעהו שורק היינו ישראל שהם הכרם גופיה וכדכתיב ואנכי נטעתיך שורק וק"ל : **ע"ב לשון** שמחה לשון שביעה לשון שכרות כו' · כ"ה גירסת ילקוט וכן נראה מפרש"י גם מפירושו נראה דלשון גמיעה הוא בלגימות גסות אבל בפ' המוציא לא משמע כן דקמבעיא ליה אמתני' דקתני התם כדי גמיאה בא' או גמיעה בע' והרשב"י הגמיאתי נא מעט מים מכלך משמע דלשון גמיעה לגימה דקה היא גם המשל אינו דומה דלכך פוקקין את השיתין דאדרבה דיותר היה דומה ללגימות גסות אם לא היו פוקקין ואולי פירושו נראה לפרש בהיפך דלכך פוקקין שלא יהא היין הולך לשיתין בפ"א כולו כמו לגימה גסה אלא שיהא פקוק קצת וילך לשיתין במעט מעט דומה כלגימה דקה וכה פפא נמי ה"ק כי שבע אינש חמרא מגרוניה שבע דהיינו בלגימות דקות שהגרון נהנה וטועם ממנו הרבה פעמים משא"כ בלגימה א' גסה שאין הגרון נהנה וטועם רק פ"א ואינו שבע ואהא קאמר נמי שפיר דמאן דלא נפישא ליה חמרא לגמוע גמועי דהיינו במעט מעט כההיא דהגמיאתי נא מעט וגו' כדי שיהא טועם הרבה פעמים ושבע מהר וכן רבא לענין כסא דברכתא שיהא נהנה ממנו הרבה ליגמע מעט מעט ודו"ק : **בתו** של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים וגו' בהאי קרא דמייתי אינו מפורש שאברהם נקרא נדיב אבל פי' הפסוק נדיבי עמים הם הגרים שנדבו לבם להתגייר ונאספו לישראל וקראן עם אלהי אברהם כו' שתלאן בו לפי שהוא היה תחלתן של גרים שנדב הוא לבו לשמים להתגייר וע"כ קרא לישראל בת נדיב בת אברהם ומיהו יש לעיין בזה דהתם גבי גרים איכא טעמא שתלאן באברהם ולא ביצחק ויעקב אבל בהאי קרא לענין עליה ברגל מ"ט קראן בת נדיב דהיינו בת אברהם ולא בת יצחק ויעקב וי"ל שגם הוא תחלתן של עולין למקום המקדש לבר ה' יראה להקריב שם בנו יצחק והקריב עולה תחתיו : **אף** ד"ת בסתר כו' · דברים שדרכן לעשות בצנעה כו' טעם הענין העושה בפרהסיא עושה משום יוהרא ולא הוה לשמה והוא מפורש בסוף פ"ב דמכות ע"ש : **גדול** העושה צדקה כו' שנאמר עושה צדקה ומשפט וגו' יש לדקדק דנקט במלתיה צדקה לחוד ומקרא דמייתי כתיב צדקה ומשפט ואימא דבהדדי צדקה ומשפט הוא גדול יותר מקרבנות אבל צדקה לחוד לא דכה"ג א"ר א' גופיה לקמן כל העושה צדקה ומשפט כו' שנאמר אוהב צדקה ומשפט וגו' וי"ל דנבחר לה' מזבח משמע ליה דלא קאי אעושה אלא אצדקה ומשפט וא"כ ה"ל למכתב נבחרו בלשון רבים אלא דכתיב נבחר בלשון יחיד דחד מינייהו צדקה או משפט נמי נבחר מזבח ונקט במלתיה צדקה וה"ה משפט לחוד: **גדולה** גמ"ח כו' שנאמר זרעו לכם לצדקה כו' · מבואר כי השכר ועונש מקרי פרי לפי המעשה אם לטוב אם לרע בכמה מקראות ולזה המעשה המביא לידי פרי ההוא מקרי לפי דמיון זה זריעה וקצירה והשתא קאמר דמעשה הצדקה אינה אלא כמעשה הזריעה לפרי שספק אוכל הפרי כן הצדקה שבקל יבטל המצוה כמ"ש עבירה מכבה מצוה משא"כ גמ"ח שהיא גדולה שבמצות ותבוא לידי אכילת פרי ולא תבטל עבירה בקל : **אלא** לפי גמ"ח כו' · זריעה וקצירה דנקט בהו יתפרש כפי דרש דלעיל דר"א גופיה מרא דשמעתא אלא דהכא דקדק מקרא מדכתיב לפי חסד דמשמע דקאי אצדקה גופה דאינה משתלמת כו' וכפרש"י : **יותר** מהצדקה כו' · נראה דהיינו גדולה במעשה קאמר דגדולה בג' דברים דהא לא חשיב נמי דגמילות חסדים שאוכל מפירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעולם הבא כמ"ש בריש מסכת פאה ולא חשיב נמי הא דלעיל דגדולה גמ"ח דקוצר ודאי אוכל ולא כן הצדקה כדלעיל : **שמא** תאמר כל הבא לקפוץ כו'. עיין פרש"י בכל זה וכבר כתבנו בספ"ק דע"ז דרך אחרת בזה דלפי מ"ש שם דזהירות מביא לידי כו' וחשיב כמה מדרגות עד יראה מביאה לידי חסידות והיא מביאה לידי רוח הקודש וע"ז קאמר הכא כל העושה צדקה ומשפט הוא ודאי בא לידי מדת חסידות ובמדתו מביא חסד בעולם . ואמר ש"ת כל הבא לקפוץ כו' ר"ל שמקבלתי הדרגה ממעלה למעלה יוכל אדם לקפוץ על המדרגות דחשיב התם ויבא למדת חסידות ת"ל מה יקר חסדך וגו' דקשה ויקר לבא לידי מדת חסידות כי אם בהדרגה . ואמר יכול אף ירא שמים כן שלא יוכל לבא לידי מדת חסידות אמר תלמוד לומר וחסד ה' מעולם על יראיו דליכא שום מדה המפסקת בין יראת שמים לחסידות כגירסת' דשקלים כמפורש ספ"ק דע"ז : **שנא'** וחסד ה' וגו' ויהיה לשון חסד מלשון ותשא חן וחסד לפניו וגו' ודייק ליה מדכתיב על יראיו דכפי פשוטו הו"ל למכתב ליראיו : **על** לשונה כו' . כינוי דלשונה מתפרש לפי דרש דהכא על תורת חסד גופה דהיינו תורה לשמה אבל בפ"ק דברכות לפי הדרש דהתם על לשונה מתפרש ארוח הקודש או אנפש כמפורש שם ותורה לשמה נקראת הכא תורת חסד פ"ש שהיא נותנת חן ללומדיה לשמה כמ"ש תתן לראשך לוית חן : **ואיכא** דאמרי תורה ללמדה כו' היינו מלמדה לאחרים היא נותנת חן וחסד ודייק ליה מעל לשונה דהיינו שלא די לו בשמיעה מאחרים אלא שמוציאה בלשונו לאחרים :

סליק פרק לולב וערבה

דף נ תוס' בד"ה ואי מייתי להו במקודשת כו' ועוד יש לדקדק מהנהו דתנן בפ"ב דמעילה קדשו הוכשרו ליפסל כו' והא דאמרינן פרק כל שעה כו' ויליאה דקידוש ידים ורגלים כו' עכ"ל נראה מדבריהם דמהך דתנן בפרק ב' דמעילה כו' אדחייה לה הך דחייה שכתבו לעיל ולית לן לפלוגי בין באין עם הזבח ובין באין בפני עצמן אלא דבכל גוונא לא הפסול ביוצא בקדושת כלי דאלת"ה לא הוו צריכין לתרץ הך דפרק כל שעה דאיכא לאוקמא נמי בהנהו מנחות דבאין בפני עצמן וכן לא הוו צריכין לתרץ הך יציאה דקידוש ידים ורגלים דהא דומיא דבאין בפני עצמן הן דבהכי הא הוה ניחא להו לעיל שכתבו מיהו יש לדחות דבאין עם הזבח שאני כו' והיינו משום דליכא למימר דה"נ הכא משום מנחות דבאין עם הזבח לא קתני וביוצא דאם כן לא מפסלו נמי בלינה אלא בשחיטת הזבח כמו נסכים שכתבו התוס' לעיל אע"כ דמיירי בבאין בפני עצמן דמפסלו בלינה בקדושת כלי ולא קתני וביוצא דלא מפסל ביוצא בקדושת כלי אלא בקמילה בהנהו דאית בהו קמילה ובהנהו דלית בהו קמילה כגון מנחת כהנים וחביתי כה"ג ודאי דמועיל קדושת כלי ביוצא כיון דאין לו מתירין כמ"ש התוס' לקמן ונראה לפי מה שכתבו לקמן דבנסכים הבאין בפני עצמן מועיל קידוש כלי לא הוו צריכי לתרולי הך יציאה דקידוש ידים ורגלים דהא דומיא דנסכים בפני עצמן הן דודאי מועיל בהן קדושת כלי דהל"כ אימת מפסלי כמ"ש התוס' לקמן ומיהו דהך דפ' כל שעה ודאי לא ניחא להו לאוקמא במנחות כהנים וחביתי כה"ג דהתם מנחות קאמרינן התם אך אחרי העיון שם בפרק כל שעה לא ידענא [א] מאי קשיא להו שהוכרחו להעמידה דאורחא דמלתא קאמר התם דהא לאו משום פסול יוצא נגעו בה כלל אלא דהלישה שהיא הבלילה פסולה חוץ לחומת עזרה כרבי יוחנן דאית ליה הכי בפרק קמא דמנחות והביאו התוס' לעיל והכי אמרינן בהדיא התם בפרק כל שעה במקום זריזין היתא דאמר מר בלילה כשירה בזר חוץ לחומת עזרה פסולה והיינו גופא דברייתא דמייתי מינה ת"כ דר"י בפ"ק דמנחות וצ"ע : **בד"ה** חזקיה אמר כלי שרת כו' דשאני הכא שלא בזמן הוא אע"ג דאמרינן ס"פ שתי הלחם דכלי שרת אין מקדשין שלא בזמנן מ"מ גרע כו' עכ"ל כ"ה בנוסחות התוס' שלפנינו בשמעתין ואין זה מובן כיון דאין מקדשין שלא בזמנן היינו הך ומאי קשיא להו ובגמרת א"מ ז"ל העביר קולמוס על מלת אינן וכ"ה בתוס' פ"ק דמנחות אהך קושיא דהכא ע"ש דהשתא יפול קושייתם שפיר אבל לכאורה אין המסקנא דפרק שתי הלחם כך אלא אדרבה כלי שרת אינן מקדשין שלא בזמנן ונעשה כאלו סדרו הקוף כמ"ש התוס' גופייהו בשמעתין לעיל ויש ליישב הגהת א"מ ז"ל וכלשון התוס' דפ"ק דמנחות וה"פ דמסקנא דס"פ שתי הלחם ודאי הכי מוכחא דכלי שרת מקדשין שלא בזמנן משום דכי מטי לילי דבי שמשי תקדוש אי לאו התם משום דנעשה כמי שסדרו הקוף אבל הכא אית לן למימר דכלי שרת מקדשין שלא בזמנן משום דכי מטי לילי דבי שמשי תקדוש דלא שייך הכא דנעשה כמי שמלאו הקוף כמ"ש התוס' לעיל כיון דלא דלא בעי כהן בבגדי כהונה ועיקר קושייתם לעיל אמעיקרא דלא אסקי אכתי לפלוגי משום דלא בעי הכא כהן בבגדי כהונה לאו משום דכלי שרת אין מקדשין שלא בזמנן אלא משום דנעשה כמו שמלאו הקוף כמ"ש לעיל וא"ת דנעשה כמו שמלאו הקוף כו' ומהרש"ל מחק כל זה לעיל מדברי התוס' ולא ידענו למה דהא ודאי עיקר קושייתם הוא כמ"ש ודו"ק :

סליק פרק לולב וערבה

קרני ראם [א] נ"ב ונראה דברי התוס' אולי בשיטת רבינו אפרים שם דאסי' במנחת מאפה ע"כ לשין אותו בעזרה לפי שהיו מודדים אותו בעשרון של קודש ע"ש וא"כ ע"כ דמיפסל ביוצא ודייקו התוס' שפיר וע' במהרש"א שם :

מהר"ם

דף מט ע"א תוס' ד"ה שכל מזבח שאין לו קרן וכו' דכתיב אבנים שלמות תבנה ובסיד פליגי בה תנאי וכו' כנ"ל להגיה ור"ל דכשנפגם האבן בעצמו הוי שיעורא כדי שתחגור בו ציפורן מדכתיב אבנים שלמות אבל כשנשבר במקום הסיד שבין האבנים ולא נפגם שום אבן פליגי בה תנאי ולא הוי מטעם הפסול דכתיב אבנים שלמות אלא מטעם דלא חשיב ריבוע וכו' : **בא"ד** ומיהו במזבח ניהא כו' אבל קרן מנא לן דסיד היה בקרן ר"ל דהקרן לא היה אבן אחת אלא היה עשוי בסיד ובאבנים קטנים וזפת וקנים וא"כ כשנפגם לא הוי פסולו מטעם דכתיב אבנים שלמות אלא מטעם דלא חשיב ריבוע ומנ"ל דצריך ריבוע אבל י"ל והלא כל המזבח נעשה ע"י מלבן כדאיתא לעיל דף מ"ה עלה אמה וכנס אמה וכו' וא"כ היכי מצינו דפגימות המזבח בכדי שתחגור בה ציפורן אלא ע"כ כשנמצא הפגם באבנים עצמן וא"כ הכי נמי נימא בקרנות המזבח וי"ל בדוחק דס"ל לתוס' דהכא קאי אמעשה דצדוקי שניסך המים על רגליו וכו' שנפגם המזבח מחמת שזרקו עליו באתרוגיהן מסתמא מאותן זריקות לא נעשה שום פגם באבנים עצמן אלא שנשברה חתיכה וחלק מהמזבח ומסתמא לא נשבר באמצע שום אבן אלא מקום השבירה היתה בסיד שבין אבן לאבן כי הוא דרך שבירה וא"כ לא נפסל אלא מטעם דלא הוי חשיב ריבוע וק"ל : **בא"ד** וא"ת ואבני מזבח מאי אריא משום דנפגמה תיפוק ליה משום דחסרה האבן וכו' וי"ל מה מקשין התוס' הא על כל פנים צריך להשמיענו דאפי' לא נפגם אלא בכדי שתחגור בו הציפורן דנפסל וי"ל דלשון פגימה משמע שנעשה באבן רושם שאינו חלק אבל אם נשבר ממנו מקצתו ומקום השבירה נשאר חלק ואין בו פגימה לא היה נפסל דוגמת פגימת סכין של שחיטה דהיינו שנפגם פיו באופן שאינו חלק אבל אם נשבר הסכין מארכו ונשאר בו כשיעור סכין וגם אינו פגום הוא כשר לשחיטה ולגבי אבני מזבח אינו כן שאפי' אם נשבר קצת מהאבן והנשאר אין בו פגימה במקום השבר אפ"ה הוא פסול מטעם דלא קרינן ביה שלימות וא"כ לא הוי ליה למימר לישנא דפגימת המזבח אלא הוה ליה למימר חסרון אבני המזבח בכל שהוא אפי' בכדי חגירת הציפורן והיה כולל בלשון זה כל עניני שבירה : **בא"ד** וי"ל דה"ק התם אי דגייז לשבר האבן א"א לשבר בלא פגימה כצ"ל ור"ל דאין ה"נ דלא נפסל מטעם חסרון אלא מטעם פגימה ר"ל שאינו חלק והתם הכי קאמר א"א לשבר שום אבן שלא יהיה השבר פגום ואינו חלק : **בא"ד** וא"ת וליעבדו ע"י שמיר כו' פי' דאז יהיה מקום השבירה חלק בלי פגימה : **בא"ד** דחמשה דברים חסר בית שני ר"ל דאורים ותומים הוא אחד מן החמשה דברים : **בא"ד** ובטל השמיר היינו לאחר בית שני כו' נ"ל שכן צ"ל והא דקאמר משחרב בהמ"ק בטל השמיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר רשב"ג התם וכו' מסתמא בבית שני קאמר שחרב בימיו תדע דאשכחן בבית שני שהיו פירות מתברכין וכו' : **בא"ד** כדקאמר ר' נחמיה פ' עגלה ערופה וכו' ר"ל דשם פליגי ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה ס"ל דשמיר היה צריך כשבנה שלמה את הבית ור' נחמיה ס"ל דלבנין בהמ"ק לא היו צריכין לשמיר אלא מתקנים את האבנים מבחוץ ואח"כ מכניסין אותם לבית בפנים ולא היה צריך לשמיר אלא לאפוד : **ד"ה** אל תקרי בראשית וכו' אבל אידך תנא דדריש וגם יקב חצב לית ליה · פי' לית ליה דמששת ימי בראשית נבראו : **שם** דמההוא קרא דריש מזבח ושיתין ומזבח בידי אדם היה כצ"ל ר"ל ה"ה ששיתין בידי אדם הוו דהא מחד קרא נפקא : **ע"ב רש"י** ד"ה אתיא קדש קדש ואיכא למימר נמי דמצות הוצאתו ושריפתו מהכא יליף · ר"ל לפי מסקנא דיליף מג"ש איכא למימר דהכל יליף מג"ש גם ההוצאה דאי לאו דמוציאים אותו אין כאן שריפה וג"ש למאי אתא אבל המקשה דמקשה מאי משמע לא הוה פריך אלא על שריפתו אבל הוצאתו לא הוי צריך קרא דסברא הוא כמו שפרש"י לעיל :

דף נ ע"א בתוס' ד"ה ואי מייתי להו וכו' דלילה אין מחוסר זמן וכו' ר"ל דלילה נקראת בזמנו אע"ג שאינה ראויה להקרבה לענין דכי מטא לילה נתקדש לענין שיפסל בלינה מאחר דקודם לכן נתמלא יש לנו לחושבו כאילו מלאו הקוף כו' כצ"ל ור"ל ולא נקרא מילוי ולא נתקדש כלל לענין שיפסל בלינה : **בא"ד** וא"ת והלא צלוחית של זהב המחזקת ג' לוגין וכו' ולא קתני שיהיו מקדשין אותו בכלי שרת אחר קודם ניסוך וא"כ היאך היו ממלאין וכו' כצ"ל : **בא"ד** גבי אבל מקדש ליפסל בלינה ויוצא וכו' ר"ל דבגמ' הכי איתא אינו מקדש ליקרב אבל מקדש ליפסל ופרש"י ליפסל בלינה וביוצא וברש"י שלפנינו אינו כתוב וביוצא אלא דקדשי ליפסל בלינה ותו לא : **בא"ד** וגם ר' שלמה פי' פ"ב דזבחים גבי יציאה מהו שתעיל וכו' כצ"ל והשתא קשה מאי הצלוחית וכו' כוונת התוס' בכל הקושיות הללו לסתור פרש"י דפי' שם דכלי מקדש גם לענין ליפסל ביוצא : **בא"ד** אבל קשה מפ"ק דמנחות וכו' עד אלמא בפנים מקדשא וכו' ר"ל דע"כ איירי שהיתה המנחה בכלי בעזרה ונתקדשה בפנים קודם שבללה בחוץ דאל"כ היכן נתקדש דהא אין כלי שרת מקדש אלא בפנים הלכך ע"כ איירי שכבר נתקדשה בפנים ואפ"ה לא מיפסלא ביוצא וע"ש בדף ט' : **בא"ד** ואי כרבי וכו' דאי כרבי דפריק להו היכא כצ"ל וע"ש סוף דף מ"ז ומ"ח : **בא"ד** ועוד יש לדקדק מהנהו דתנן פ"ב דמעילה וכו' ובמחוסר כפורים ובלינה ולא קתני וביוצא כצ"ל ור"ל ש"מ דלא מקדשי ביוצא : **בא"ד** ויציאה דקידוש ידים ורגלים לאו משום פסול יוצא הוא אלא כדאמרי' התם כיון דפריש אסותי אסח דעתיה כצ"ל ור"ל ודלא כפי' רבינו שלמה דלעיל דלעולם דבר שנתקדש לא מיפסל ביוצא : **בא"ד** יש לו מתירים משקרבו מתירין אין לו מתירים משיקדש בכלי כצ"ל : **ד"ה** חזקיה אמר וכו' ומסיק אביי דפליגי בכלי שרת מקדשין שלא מדעת חזקיה סבר מקדשין וכמו כן קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן דרב פפא קאמר התם כ"ע כלי שרת מקדשין שלא מדעת ובפ"ק דמנחות וכו' וכי מהדר ליה לקומץ לדוכתא וכו' כצ"ל : **בא"ד** ומיהו דר' יוחנן כו' פי' אליביה דרב פפא איכא לשנויי כו' אבל מהך וכו' ר"ל אליביה דאביי דאמר דחזקיה סבר מקדשין שלא מדעת קשה מהך דהכא דהא אין שיעור למים ואפ"ה קאמר חזקיה דאין מקדשין שלא מדעת וק"ל : סליק פרק לולב וערבה

חכמת שלמה

דף מט ע"א רש"י בד"ה וכבש נמתק וכבש וצ"ל ויסוד : **בד"ה** וריבוע שאינו מרובע אם כו' והכבש הוא פניו של מזבח כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** ושורפין כו' ואם ושורפין כו' הד"א : **תוס'** בד"ה שכל מזבח כו' ובסידא פליגי בה תנאי כו' נ"ב פי' היכא דנפגמה סיד המזבח ולא אבניו וכן איתא לשם בהדיא בגמ' דדוקא בסיד הוא דפליגי ע"ש : **בא"ד** א"א לשבר בלא פגימה ואין כאן כו' כצ"ל : **בא"ד** וכן הא דקאמר רשב"ג התם משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות מסתמא בבית שני קאמר שחרב בימיו ובטל השמיר היינו לאחר בית שני כל זה נמחק : **בא"ד** וכן הא דקאמר רשב"ג אח"כ במשנה משחרב בהמ"ק כו' חורבן בית שני שחרב בימיו ועוד תדע כו' כצ"ל : **בא"ד** כדכתיב במלואותם נ"ב פי' שיהיו מלאין ושלמים ולא חסרים וק"ל : **בא"ד** ואמר שמיר שבו בנה שלמה כו' נ"ב פי' ולא אתי שמיר דשלמה לאבני אפוד כמו שמוקי ר' נחמיה וק"ל : **ע"ב רש"י** בד"ה אתיא קדש כו' הוצאתו ושריפתו כו' נ"ב ומ"מ המקשן לא פריך על הוצאה מאי משמע דלא צריך קרא אלא מסברא נוכל לומר דס"ל לתנא אף בלא קרא וק"ל : **בד"ה** פוקקין כו' כצ"ל : **בד"ה** שכר לשון שכרות ושמחה ונסיכה. נ"ב מה שפרש"י כך לפי שאינו נופל על המזבח לשון שביעה ושכרות וק"ל : **בד"ה** הוצאת המת כו' דעבדי כן וכן מפרש כו' כצ"ל : **בד"ה** דברים שדרכן כו' ויודעין היליאה משל מי והיינו כו' כצ"ל :

דף נ ע"א גמ' וגזירה שמא יאמרו כו' כצ"ל וכן אח"כ : **רש"י** בד"ה חזקיה כו' חזי דמנסכי כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אי מייתי כו' וא"ת כו' כיון שנתמלאה שלא בזמנה איך יפסל בלינה דכלי שרת כו' כצ"ל והשאר נמחק : **בא"ד** ומפסלו בלינה סוף סוף מאחר כו' ימים רבים אין בכך כלום כו' ובגדי כהונה במלוי וא"ת והלא צלוחית כו' כצ"ל : **בא"ד** לפסול בלינה וביוצא כו' נ"ב פי' לשון הגמ' מקדש לפסול ותו לא מידי וק"ל : **בא"ד** ובסוף פ' מזבח מקדש מפרש בקונטרס אבל מקדשין ליפסל אם יצא כו' יש לו מתירין משקרבו מתיריו אין לו מתירין כו' כצ"ל : **בד"ה** חזקיה אמר כו' חזקיה אמר קדשו מ' כו' נ"ב פי' בסתמא פליגי שלא אמר לקדשו מ' מתוך פ' דבזה כ"ע מודו דקדשו וכן אי אמר לא ליקדשו מ' אלא פ' כ"ע סבירא להו דלא קדשי כן איתא לשם בגמ' ע"ש : **בא"ד** וכי מהדר ליה לקומץ לדוכתיה ליקדש וליפסל כו' נ"ב פי' לכלי ראשון וק"ל : **בא"ד** אבל מהך קשה שאין שיעור למים ואפ"ה אין מקדשין כו' כצ"ל ונ"ב וא"כ ראוי כל המים להתקדש מדעת וק"ל. (ועיין במהרש"א) : סליק פרק לולב וערבה

גמ'

ד"ח

החליל פרק חמישי

ע"ב תוס' בד"ה ורבנן סברי עיקר שירה בפה כו' ורב יוסף איתותב הכא מברייתא וצ"ע כו' עכ"ל פי' ולמה לא איתותב מהך מתני' אלא דל"ל כו' וכמ"ש מהרש"ל ולכאורה בהך מלתא דשיר של קרבן דקיימינן ביה בהנהו מתניתין דעירובין ודערכין לא איתותב כדמשנינן אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה וה"ה לקרבן כו' אלא דממתניתין דהכא איתותב מדיוקא דזהו דאינו דוחה אבל דקרבן דוחה וי"ל כיון דאי לאו ברייתא דאית ליה לר"י בשיר של שואבה דדוחה הוה מצינן לאוקמי מתני' שפיר כר"י כדאמרי' לקמן ולא הוה איתותב רב יוסף כלל ממתני' ושפיר קאמרי דמברייתא איתותב נמי בהך מלתא וליכא לאקשויי אתמיהתם דקארי להו מאי קארי להו כיון דאי לאו ברייתא הוה מוקמינן מתני' דהכא כר"י כדאמרינן לקמן אמאי לא טוקי נמי הך מתני' דעירובין ודערכין כר"י די"ל דסמכו עיקר תמיהתם אהך דעירובין דלא לישתמיט שום תנא דפליג התם בהך מלתא וכה"ג הקשו לקמן משום דלא לישתמיט כו' גבי תקיעות וק"ל: **בא"ד** ומיהו אכתי קשה כו' ולא אשתמיט דפליג שום תנא כו' עכ"ל נראה דעיקר קושייתם הכא במקומם לרבנן דסברי עיקר שיר בפה וכיון דלאו עבודה הוא אינו דוחה שבת והני תקיעות דוחות דלא אשתמיט שום תנא דפליג גבי תקיעות ובס"ד הוסיפו בקושייתם אפילו לר"י דקאמר רב יוסף דבשיר של שואבה מודה ר"י דגזור ובתירוצם מיתרצא נמי הך קושיא דאשונה דבכל שיר של קרבן בהני י"ב ימים שהיה מכה בחליל היה להם נמי רוב כלי שיר כמו בשמחת השואבה וק"ל:

ח"א דף נ ע"ב דכתיב ושאבתם מים בששון וכו'. ואיתא בירושלמי למה נקרא בית השואבה שמשם שואבין רוח הקודש ע"ש ושאבתם וגו' ע"כ ונראה דגם לפי הירושלמי מהאי קרא ילפינן דבעינן שמחה בניסוך המים כדאמרינן בפרק לולב וערבה אלא דה"ק בירושלמי כיון דעיקר המצוה היא ניסוך המים ושאיבת מי שילוח לורך ניסוך הוא כדקתני לעיל ניסוך המים כיצד כו' היה ממלא מן השילוח כו' למה נקרא מקום השמחה שבעזרה בית השואבה ה"ל למקרי בית ניסוך וקאמר משום שע"י השמחה שהיתה שם ע"י ניסוך המים היו שואבין רוח הקודש שאינו שורה אלא מתוך שמחה דכתיב והיה כנגן המנגן וגו' כדאיתא בירושלמי מש"ה קורין ליה בית השואבה ומייתי ליה מקרא ושאבתם מים וגו' דבקרא נמי דכילף מיניה ניסוך המים בשמחה לא ה"ל למכתב ושאבתם אלא נסכו מים בששון וגו' אלא מדכתיב ושאבתם ע"ש שאיבת רה"ק וה"פ ושאבתם רוח הקודש ע"י ניסוך מים שהיה בששון דרה"ק בא מתוך שמחה. ומ"ד מצוה חשובה היא מו' ימי בראשית כפרש"י דאמרן לעיל שיתין נבראו מו' ימי בראשית ובכל השנה נמי היו מנסכין יין בשיתין הללו ויש לכוין בזה שעיקר בריאותן מו' ימי בראשית והיו מחוללין עד התהום היה משום מצוה חשובה זו ניסוך המים בחג שאז העולם נידון על המים וכדאמרינן בר"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ולכך היו מגיעין ניסוך המים עד התהום כדאמרינן בסדר תעניות כשמנסכין מים בחג תהום אומר לחברו אבע מימך כו' ולכך היה גודל שמחה במצוה זו דא"א לעולם בלא מים וכל הבריות תולין בברכת המים שיהו השנים כתקונן:

דף נא בד"ה כתנאי עבדי כו' ומשני רישא ר"י ב"י היא עכ"ל לרב יוסף ניחא דקאמר ר"י ב"י היא דרבנן פליגי עליה בשיר של קרבן ולר' ירמיה ב"א דאמר דבשיר של קרבן מודו רבנן נ"ל דקאמר ר"י ב"י היא ובר פלוגתיה וניחא ליה לאתויי תנא דמסכת בהדיא ולאפוקי מהני תנאי דסברי עיקר שיר בפה וק"ל: **ע"ב** בד"ה קרא הגבר תקעו כו' מקרות הגבר ועד לפרא אי פסלה בלינה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל קרות הגבר הוא עלות השחר ולפרא הוא האיר המזרח ע"כ תוכן דבריו נראה מדבריו דפסול לינה תליא בהאיר המזרח שהוא הנץ החמה ואינו כן מתוך השמועה שם אלא דפסול לינה תליא בעמוד השחר וכמ"ש כאן אבל מי הכיור עצמו נפסלין בעמוד השחר דהשתא לפרא הוא עמוד השחר וקרות הגבר הוא קודם לו בסמוך כדמשמע שם מתוך השמועה ועלות השחר הוא עמוד השחר כדמוכח בפרק שני דמגילה ע"ש:

ח"א דף נא ע"א מנורות של זהב כו'. האור הזה על שם השמחה ולכך היו במספר ד' שיהא מאיר לכל ד' רוחות כדמסיק ולא היה חצר כו' ומס"ע חסידים כו' באבוקות של אור כו': **ע"ב על** ט"ו מעלות כו' כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים כו' עשו זה בשמחת בית השואבה במצות ניסוך המים ע"פ מ"ש לקמן דט"ו מעלות דאמרן דוד שבשן העלה מי התהום ט"ו אלף גרמידי שהיו יורדין מתחלה כ"כ ע"י השם שהדי ביה והשתא במצות ניסוך המים כדי שיתברכו לנו מי התהום כדאיתא במסכת תעניות וכמש"ל יש לנו להזכיר זה הענין ובט"ו מעלות העזרה העשוין על כוונה זו של ט"ו מעלות שבתהלים כדלקמן ועל כוונה זו אמרו דשני כהנים היו עומדים בשער העליון על מעלה העליונה ותקעו כו' ואח"כ למעלה עשירית ותקעו אי דנחית חמשה וקאי על י' ואי דנחית עשרה וקאי על חמשה כדלקמן הייתו נמי לרמוז על שם י"ה במספר המעלות ט"ו דהוא שדי ביה להעמיד התהום שלא ישטוף לעלמא כדלקמן וזה שאומרים שם זה ואנו לי"ה עינינו ודו"ק: **במאי** בנייה כו' משום דמשמע דהאי תנא אחר החורבן בית שני הוה והוא ראה כל זה קודם החורבן בית שני וקאמר מי שלא ראה כו' וא"כ אבית המקדש ראשון ודאי דלא קאמר שהרי גם התנא לא ראה אותו ואבית מקדש שני שבנה נחמיה ע"כ דלא קאמר שלא ראה בנין מפואר כו' שהרי בנין בית ראשון היה יותר מפואר דכתיב בעזרא אשר ראו הבית הראשון ביסדו זה הבית וגו' בוכים בקול גדול וגו' מש"ה קאמר מאי היא ומשני דאהבית ראשון לא קאמר שהרי לא ראה אותו התנא ואבית שני שבנה נחמיה נמי לא קאמר שהרי בית ראשון יותר מפואר היה אלא דאבית שני ודאי הוא דקאמר ואבנין הורדוס הוא דקאמר שהיה סוף בית שני וק"ל: **דמחזי** כאדוותא כו'. מפורש בפ"ק דב"ב ע"ש: **ולא** היו יושבין מעורבבין כו'. ולשון הירושלמי ואעפ"כ לא היו יושבין מעורבבין כו' ר"ל אע"פ שהיו רבים כ"כ היה כ"א מוצא בעל אומנתו לפי שלא היו יושבין מעורבבין: **לא** תוסיפון לשוב בדרך וגו'. היינו קרא דפ' שופטים דההוא קרא משמע לווי רק לא ירבה וגו' ולא ישיב וגו' ולא תוסיפו וגו' אבל קרא דלקמיה בפרשת בשלח כי אשר ראיתם וגו' לא תוסיפו לראותם עוד וגו' לא משמע לווי אלא ספור דברים בגאולתן ממצרים מיהו בירושל' מייתי נמי האי קרא דפ' בשלח שעברו עליו ונראה משום דמההוא קרא דפ' שופטים מוכח אההי קרא דפרשה בשלח דהוא נמי לווי דכתיב וה' אמר לכם לא תוסיפון וגו' דהיינו מא"ל במצרים לא תוסיפו לראותם עוד וגו' ועניינו מה שנענשו כ"כ מפני עבירה זו לפי מה שמפורש בס' ירמיה שבקשו שארית הגולה מירמיה להורות להם הדרך מפי ה' אם ישובו מצרימה וקבלו עליהם בשבועה לקיים נבואתו כמ"ש יהי ה' בנו לעד אמת גו' כן נעשה ואח"כ א"ל ירמיה אם אתם תשימון פניכם לבא מצרימה וגו' והיתה החרב וגו' שם ימותו בחרב וגו' ובכל אלה לא השגיחו בו וע"כ נענשו כ"כ: **מאי** תיקון גדול כו'. התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ כו' ועדיין וכו' התקינו שיהו יושבות מלמעלה כו' והיינו דתקנה שניה שיהו יושבות מלמעלה מקרי תקנה גדולה לגבי תקנה לאשונה שיהו יושבות מבחוץ כו' וק"ל: **קרא** אשכחו ודרש. פי' רש"י שלא יבואו לידי קלקול ולפי שזה התיקון לא היה לורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב מיד ה' וגו' וק"ל:

דף נב תוס' בד"ה וכיון שהגיע כו' ורב כהן לדק אמר כו' עכ"ל עיין בזה בב"י בטור א"ח סימן קכ"ד:

ח"א דף נב ע"א על משיח בן יוסף כו'. דבגאולה העתידה ב"ב בתחלה יבא משיח בן יוסף להושיע ישראל כמ"ש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' שאין זרעו של עשו כלה אלא ע"י משיח בן יוסף אבל ע"י עובדי כוכבים לבים שיבואו שוב לירושלים יהרג ולא יהיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד כמפורש בכמה מקראות: **על** יצה"ר שנהרג כו'. פירשו בזה המפרשים דלא שייך ביה הריגה ושחיטה אלא דביטול כחו הוא שחיטתו והריגתו כמ"ש לעתיד והסירותי לב האבן וגו': **לצדיקים** נדמה להם כהר ולרשעים נדמה כחוט השערה כו'. ונתנו סימן בזה כי יצר הרע הוא כחו של עשו שנקרא הר שעיר ע"ש לצדיקים כהר ולרשעים כשער: **היאך** יכולנו לכבוש כו'. פרש"י בוכים כו' והוא דחוק שיהיו בוכין על נערן שכבר עבר בעוה"ז והיה אפשר לפרש דבוכים מתוך שמחה שהיו יכולין לכבוש הר כזה אבל מלשון הספדא לא משמע כן גם יש לדקדק מאי הספדא שייך ביצר הרע לפי מה דאמרינן פרק כ"ה הספדא אי יקרא דחיי ואי יקרא דמיתא מה שייך ביה על יצה"ר שנהרג וי"ל ע"פ מ"ש וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וגו' זה יצה"ר כו' דהיינו שהוא טוב לצדיקים שע"י שיכלתו אותו יזכו לעוה"ב על כן מצטערין בהריגתו ובביטולו שלא יוכלו עוד לזכות ע"י והשתא ניחא האי הספדא משום יקרא דחיי הוא ושפיר בוכין עליו לזכות ע"י שניטל מהן בביטולו וק"ל: **גם** בעיני יפלא כו'. משמע ליה דאיירי קרא בביטול יצה"ר לעתיד דכתיב לעיל מיניה ילדים וילדות משחקים וגו' היינו משחקים ביחד דאין יצה"ר שולט בהן אז ופרש"י גם בעיני יפלא היאך יוכלו לדיקים לעמוד כנגדו בחייהם עכ"ל הכי משמע ליה קרא דאיירי בלדיקים כי יפלא בעיני שארית העם וגו' דהיינו לדיקים דלהקב"ה לא שייך בו שיתמה גם ברשעים שהרי בלאו הקב"ה כהר שהרי מלינו בקרא גם בעיני יפלא שבראו כהר אלא דהרשעים נדמה להם כשער כדי לנערן שלא היו יכולין לסובלו וק"ל: **דומה** לחוט כו'. מפורש בפ' חלק ולפי עניננו דמייתי ליה הכא נראה לפרש משום דאמרו לעיל דללדיקים נדמה להר ולרשעים לשער קאמר דלא הוו ב' הפכים בנושא א' אלא דמתחלה דומה לשער דמיון החוט של בוכיא והיינו לרשעים שאינן רואין מה יהיה בסוף והיינו ולבסוף דומה להר דמיון לעבות העגלה והיינו ללדיקים שרואין מה יהיה בסופן ומרחיקין מתחלת העבירה: **ואתנה** גוים וגו'. זה המזמור למה רגשו גוים וגו' מדבר במלחמות גוג ומגוג כמפורש פ"ק דברכות ופ"ק דע"ז ולפי שבזה המזמור א"ל הקב"ה שאל ממני ואתנה גוים ואינו מפורש בו ששאל על כך אבל מלינו במזמור אחר ששאל על החיים דכתיב חיים שאל ממך כו' מינייה דהקב"ה חשב שיהיה שואל ליתן גוים נחלתו אבל הוא כשראה שנהרג משיח בן יוסף במלחמת גוג ומגוג אמר איני מבקש אלא על החיים שלא אהרג כמותו וא"ל הקב"ה כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר חיים וגו' דההוא מזמורא מתחיל למנלח מזמור לדוד משא"כ האי מזמור דלמה רגשו גוים וגו' דלא אמרו דוד: **שבע** שמות יש לו ליצה"ר כו'. מבואר כי המעשים של האדם הן לטוב הן לרע מסוגלים לפי הבריאה של ז' ימי בראשית גם ע"פ המזלות מז' כוכבי לכת כמפורש סוף מסכת שבת מאן דבמאדים הוא ש"ד כו' ולפי מעשה הרע יבא העונש כאמור ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם ואמרו על ז' גופי עבירות ז' פורעניות באין כו' וע"ש ז' מיני מעשים נקרא היצה"ר בז' שמות הללו כפי המעשה ושם רע דקאמר (ז' שמות שיש לו ליצה"ר) הוא בכלל ז' שמות הללו דהיינו שם שקראו לו הקב"ה יצר לב האדם רע וגו' ולפי שיש לאדם ב' לבבות דהיינו יצר טוב ויצה"ר כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך בב' יצרך קראו הקב"ה יצר לב האדם רע מנעוריו בב' אחד דהיינו היצה"ר שהוא רע מנעוריו כמ"ש משננער ממעי אמו ולא כן יצ"ט דלא בא לידם אלא לי"ג שנים וכן דוד דקראו טמא שנא' לב טהור ברא לי אלהים וגו' דהיינו לב אחד שהוא יצר טוב מכלל דאיכא לב אחר שהוא טמא דהיינו לב יצר הרע ולפי שלא בא לאדם הטוב לב טוב עד אחר י"ג שנים קרא ליה בריאה לגבי לב יצה"ר שכבר בא לאדם ממעי אמו: **ומשה** קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם וגו'. בב' ביתי"ן לפי שבתיקון לב יצה"ר נתקן גם לב יצ"ט כמ"ש פ' כ"כ אם מלאו שלמן ערוך מלאך רע בע"כ אומר אמן ואם לאו מלאך טוב בע"כ אומר אמן כמפורש שם · ואמר **שלמה** קראו שונא שנאמר אם רעב שונאך וגו' · עיין פרש"י ויהיה לפי פירושו מלת לחם יוצא לשנים ללשון לחם כמשמעו וללשון מלחמה ועוד נראה לפרש ע"ד שאמרו לקמן אבר אחד יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע ואמרו יצה"ר שמאל דוחה וימין מקרבת וז"ש אם רעב שונאך תן לו קלת תאותו היינו בדברים הכרחיים דהיינו האכילהו לחם ותשקהו מים ובזה ישלים עמך כשתתן לו קלת תאותו. ואמר **ישעיה** קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול מדרך וגו' · מלת מכשול מורה על אבן שאינו גדול כמו השוגג כמ"ש כי כשלת בעוניך שזדונות נעשו לו כשגגות ועל דרך משל אם מונח על הדרך דבר שאינו גדול כל כך אפשר שלא ירגיש בו האדם ויכשל בו אבל אם מונח על הדרך דבר גדול וגבוה ירגיש בו ההולך ולא יכשל בו וז"ש הרימו מכשול וגו' שיהיה ויגבה אותו המכשול בעיני הלדיקים ולא יכשלו בו וכדאמרינן לעיל ללדיקים נדמה להם כהר ומרחיקים מתחלה מהעבירה · ואמר **יחזקאל** קראו אבן כו'. היינו כמ"ש לעיל דב' לבבות הן ב' יצרך דהיינו לב אבן יצה"ר שהוא קשה כדלקמן אם אבן הוא נימוח כו' ולב בשר הוא יצ"ט שהוא רך כמו הבשר כמ"ש בקוטה בשר ונרפא וגו' אם מים לבו כבשר כו': **ויואל** קראו לפוני כו' שלפון ועומד בלבו כו'. דהיינו שעומד תמיד ואינו זז ממנו כדי שיוכל להחטיאו כדלקמן יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום כו': **ציה** ושממה למקום כו' · היינו הריגתו וביטולו לעתיד דבעוה"ז מלינו בו שבא משוט בארץ מתהלך בה להתגרות בבני אדם אבל [לעתיד] יהיה נדחה למקום שאין בני אדם מלוין להתגרות בהם: ואמר **את** פניו וגו'. זכר מה שעשה כבר לרעות בעולם הזה שנתן פניו אל הים וגו' דימה המקדש ליס שהיו ישראל אז בישובן פרים כדגים שבים ורבים כחול הים כמפורש ובני ישראל רבים כחול הים

חכמת שלמה

החליל פרק חמישי

ע"ב גמ' מנא אמינא דבהא פליגי כו' ומאן דפסיל סבר אין דנין כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה בשיר של קרבן כו' בשעת ניסוך המים כו' נמתק המים וכ"ב טעות הוא כי לא היה ניסוך המים אלא בחג: **בד"ה** בפה הלוים כו' גדול ה' ומהולל מאד כו' כנ"ל: **בד"ה** מאן דמכשר כו' כנ"ל: **בד"ה** אין דנין כו' שנפהו המלך זהב כו' קולו ערב ומאן דמכשר כו' הד"א וכנ"ל: **בד"ה** מיעט של חרס דע"כ מיעוטא למעוטי אתא כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה וחד תני כו' וכן בפ' מפילין כנ"ל: **בד"ה** ורבנן סברי כו' ורב יוסף דהכא איתותב מברייתא כו' נ"ב פי' ולמה לא איתותב ממתני' וק"ל. (עיין במהרש"א): **בא"ד** מודה דשבות נריכה התירו כו' כנ"ל ונ"ב פי' שבות שיש בו לורך התירו חכמים: **בא"ד** דרבנן לא גזור במקדש ובמילוי המים כו' נ"ב פי' אפי' תאמר שהוא נמי מדרבנן מ"מ לא גרע מאחר שיש לו אסמכתא מקרא:

דף נא ע"א גמ' בית ליפוריא מעמעום הוי כנ"ל וכן ברש"י. שם אפי' עבדים נמי אי כו' כנ"ל: **שם** מ"ט דמאן דאמר עיקר שירה בכלי כו' נ"ב פי' דבהכרח תנאי פליגי כו' דלעיל דייק דכ"ע עיקר שירה בפה ור' ירמיה מוקי פלוגתא דר' יוסי בר יהודה וחכמים בשיר של שואבה אבל של קרבן דכ"ע עבודה היא אלמא דשירה בכלי ודו"ק: **רש"י** בד"ה עבדי כהנים היו משנה במס' ערכין היא על אותן כלי שיר כו' כנ"ל: **בד"ה** נימא תהוי תיובתא דרב יוסף נמי בהא כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דלקבל סידא כו' נ"ב נ"ל ה"פ כדי שיקבל הסיד ואח"כ רלה למישעי' הסיד בדהבא ומש"ה גרסי' ברים ב"ב סבר למשעייה כדהבא ורבנן אמרי ליה שבקי פי' שלא ישעוהו בסיד ואפשר שכך היה נמי יפה יותר בא' נכנס וא' יולא שדומה להדותא דימא ודו"ק: **שם** כנגד ע"א זקנים כל אחת ואחת כו' כנ"ל: **שם** אמר ההוא גברא הוא דשער נפשיה למיתי ספינתא בי' יומי ודלי זיקא כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה שעליהן הלוים עומדין בכלי שיר לשמחת כו' כנ"ל: **בד"ה** עד שמגיעים כו' וכשהיו נכנסין למקדש כו' כנ"ל: **בד"ה** מרמירא שיש לבוע כו' נ"ל שישא שיש לבוע: **ד"ה** שישא שיש לבן נ"ל ומרמרא שיש לבן: **בד"ה** ככרי זהב גרסי' נ"ב לאפוקי דינרי בס"א: **תוס'** בד"ה קרא גבר כו' שמקרות הגבר הולכין כו' נ"ב פי' כעלות השחר עיין בפי' המשניות בפ"ק דיומא: **בא"ד** אי מקרות הגבר ועד לפרא נ"ב פי' האיר המזרח דהיינו עליית השמש ועי' בהל' ביאת המקדש פ"ס: **בא"ד** פסלה בלינה או לא נ"ב פי' אם נפסל האדם באותה נטילה לענין שלריך עוד ליטול פעם שנית בהאיר המזרח וק"ל: **בא"ד** אפי' סלקן הכיור נ"ב פי' מן הבור: **בא"ד** קרות הגבר והדר משקע ליה כו' כנ"ל: **בא"ד** והיה מאיר היום כו' נ"ב פי' האיר המזרח דלעיל (עיין במהרש"א): **בד"ה** והיו בה כו' דתנן בפ"ק כו' כנ"ל: **בא"ד** שאותה קתדרא היתה כו' נ"ב פי' אחת היתירה על ע' וק"ל: **בא"ד** היתה למופלא שבב"ד נ"ב דומיא דמרע"ה הכא וק"ל:

דף נב ע"א רש"י בד"ה שעסוקין כו' תורה כו' כאן כו' הד"א: **בד"ה** של בוכיא עכביש שקורין אירני' נ"ב [שפי"ן בל"א]: **בד"ה** כי הוו כו' וכן והגיעו כו' וזו לכאן כנ"ל: **תוס'** בד"ה

זכיון

מהר"ם

החליל פרק חמישי

ברש"י ד"ה חמשה וששה וכו' לרבות שמחה לבית השואבה דמפרש במתני' והס"ד: **ע"ב בגמ'** מחלוקת בשיר של קרבן וכו' ופרש"י בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך היין כצ"ל ומה שפרש"י דקאי פלוגתייהו אי"ב יום דחשיב התם ולא פי' דפליגי בכלי שיר של כל שבת לתמיד דהא משמע דבכל יום היה השיר כדאמרי' השיר של הלוים ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכו' ולמ"ד דעיקר שיר הוא בכלי א"כ בכל יום הוי כלי אלא שבהנך י"ב ימים היה שם ג"כ אותו כלי הנקרא חליל וכדמשמע התם בערכין י"ל משום דנקיט בברייתא לשון חליל דקתני החליל דוחה את השבת וכו' מכלל דאיירי בהנך ימים שהיה בהן חליל אלא שעדיין צריך ליישב דלפי סברת רב יוסף דטעמו דר' יוסי משום דס"ל עיקר שירה בכלי ועבודה היא א"כ בשיר של כל שבת נמי לידחי שבת ולמה נקיט דוקא חליל וי"ל ברוחק דלהודיע כחן דחכמים נקט חליל לאשמעינן דאפי' בהנך ימים דהוה בהו חליל אין דוחה אפי' יו"ט א"נ לאידך גיסא דדוקא בהנך ימים דהוה בהו שמחה יתירה ס"ל לרבנן דאינו דוחה משום דהוה בהו שמחה יתירה והוה בהו רוב כלי שיר ואיכא למיגזר טפי וכתירוצא בתרא בתוס' ד"ה ורבנן כו': **בתוס'** ד"ה ורבנן וכו' ורב יוסף דהכא איתותב מברייתא וכו' ר"ל ולמה איתותב לקמן מברייתא ולא איתותב מהנך משניות דעירובין וערכין שהקשו מהם התוס' וצ"ל דהוה מוקי רב יוסף כר' יוסי בר יהודה ולא כחכמים אבל בברייתא דלקמן נקט בה בהדיא שיר של שואבה וקתני בברייתא דפליגי בה רבנן ור' יוסי בר יהודה: **בא"ד** ועוד תנן בפירקין וכו' ולא פליג שם תנא ואין לומר וכו' והא דקתני שלש לפתיחת שערים וכו' וכל הני דרבנן ולא גזור במקדש ובמילוי המים דכתיב וכו' גזור אע"פ שיש להם סמך מן המקרא: **בא"ד** לתקן תדיר גזור בהו טפי מבהנך דסגי בשופר וכו' כדמוכח בפירקין דפריך אי הכי וכו' כצ"ל:

דף נא ע"א בתוס' ד"ה מעלין וכו' כך פי' בקונטרס התוס' דלגו בפי' הקונטרס ולא הביאוהו כצורתו: **בא"ד** ואין הלשון משמע כן וכו' מ"ם הכי הוה טעשה כו' משמע שהמעשה אין תלוי בהעלאה וכו' ר"ל דלפי גי' הגמ' משמע דפלוגתייהו דמר סבר שהיו מעמידים שם עבדים מחמת שהעבדים היו בקיאין יותר ומחמת כן ג"כ אין מעלים מדוכן ליוחסים דהא עבדים היו ומר סבר דאינו כן אלא לוים היו ולא עבדים ולכך מעלין וכו': **בא"ד** ומיהו גם לפי שפי' שם יש ליישב הלשון דחוק ונ"ל דר"ל שגם לפי הגירסא דהתם יש ליישב דר"ל כמו שפירשו התוס' כאן דהעלאה תלויה במעשה, ואין ראיה לפי' הקונטרס מהתם: **ד"ה** מבלאי מכנסי כו' שגם הוא שש הס"ד ואח"כ מתחיל דבור אחד שעליהם הלוים וכו': **בא"ד** ובמס' מדות תנן וכו' ר"ל דשם משמע דגם דוכן לשיר של קרבן לא היה אצל המזבח אלא על מעלה אחת שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים: **ע"ב בתוס'** ד"ה קרא (התרנגול) [הגבר] וכו' אבל מי כיור נפסלין וכו' ואפי' סלקן מן הבור אחר קרות הגבר הדר משקע להו כצ"ל פי' צריך לשקען כדי שלא יפסלו בלינה:

זכיון

וגו' ואמר שזה גרם לו שעלה באשו ולהבתו : **שמנים** אומות העולם כו' · וע"כ נדחה מפניו יתעלה ב"ה ומסיים על כי הגדיל לעשות דהיינו שמתגרה יותר בגדולים כדמסיק · או פי' שהגדיל לעשות לגבי צדיקים כאשר כמ"ש בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף כעבותות העגלה כמ"ש לעיל ודקאמר וכת"ח יותר כו' הוא תלתא באנפי נפשי כי הא דאביי כו': **אורחין** למיקא. עיין פרש"י גם יש לפרשו אשעבר שהלכנו דלך כחוקה וגוותין בשימא שלא היה הדלך כחוק כ"כ בעינינו ע"י הגואה : **יצרו** של אדם מתגבר כו' . ובפ"ק דקדושין גרסינן מתחדש ושם מפורש : **ע"ב אם** פגע בך מנוול זה כו' . מפורש פ"ק דקדושין: **שנאמר** מפנק מנוער עבדו וכו' . בב"ר איתא כל המפנק את יצרו בנערותו סופו להיות כו' אבל לפי לישנא דתלמוד יצה"ר משיאו לאדם כו' נראה לפרש כל שיצרו דהיינו עבדו כפרש"י מפנקו ותשיתו לילך אחר תענוגי עוה"ז סופו לעוה"ב יהיה לו מנון וסהדה דהיינו באטב"ח הוה מנו"ן שהדה כפרש"י כשתצטרף ב' אותיות מיחידות הוי עשרה א"ט ב"ח ג"ז ד"ו וכשתצרף ב' אותיות מעשיריות יהיה מאה י"ץ כ"פ ל"ע מ"ס וכשתצרף ב' אותיות ממאות יהיה אלף ק"ץ ר"פ ש"ן ת"ם כי אותיות הכפולות מנצפ"ך נתוספו על כ"ב אותיות ג"כ לצורך מספר כאותיות הפשוטות עד אלף כי הך' פשוטה ה' מאות ומ' סתומה ו' מאות ן' פשוטה ז' מאות ף' פשוטה ח' מאות ץ' פשוטה ט' מאות שאם תזווגם כלם יהיה המספר עד אלף וסימן האלף לך שלמה אבל אותיות הנ"ך שהיא ה' מיחידות ונ' כפופה מעשיריות וך' פשוטה ממאות לית להו זוג והם בעצמם זוגין להיות מתחלפים כי הכא נ' מתנון במקום ה' סהדה . וק"ק דהא נו"ן אחרונה דמנון נ' פשוטה היא ולא יבוא במקומה ה' אלא ש' היא זוגה ולא הוה סהדה בה' אחרונה וצ"ע : **בתחלה** דומה כו' · ר"ל היצר הרע ומלת רוח נופל בו כי הוא מלאך וכתיב עושה מלאכיו רוחות : **קראו** הלך כו' · דוגמת זה בתחלה ויקם דוד וגו' ויתהלך על גג וגו' קראו הלך כמפורש פ' חלק אמאי קרא אתא שען אדמי ליה כנפרתא כו' ע"ש ואח"כ ויקחה ותבא אליו וישכב וגו' ותשב אל ביתה קראו אורח ואח"כ נהרג אוריה במלות דוד ונשאה לאשה קראו איש וק"ל : **אבר** קטן יש לו לאדם משביעו רעב כו' . עיין פרש"י אבל בפ' חלק דמייתי אעובדא דבת שבע שהפך דוד משכבו של כו' ע"ש נראה לפרש כפשוטו משביעו בתשמיש הוא רעב עוד לתשמיש ביותר ושם לא מייתי ליה כלל מהאי קרא שנאמר כמרעיתם וישבעו שבעו וגו' וי"ל למאי דמייתי ליה הכא דריש ליה מלשון כפול וישבעו שבעו וגו' כמרעיתם מלשון רעה אם האדם מרעיב ומענה עצמו דהיינו מרעיב אז וישבעו ואם שבעו עצמו בתשמיש אז וירם לבם וכן הבינו התוספות השמועה וק"ל : **הן** ארץ כשדים זה העם וגו' . ר"ל כי שאר אלנות נקראו ע"ש האומות שבה כגון ארץ מצרים ארץ כנען אבל ארץ שביד הכשדים לא נקראת אלא בשם בבל לפי שהקב"ה מתחרט שעשאן לעם שאין ראוין להיות נקראין כשם שתהיה ארץ בבל נקראת על שמם : **מה** לי פה כו' . כפרש"י זו היא תרעה עכ"ל ובספר ישעיה פי' למה אני שוהה ומשהה בני כאן עכ"ל דהיינו מה לי פה בגלות ע"ד עמו אנכי בצרה : **ישמעאלים** דכתיב ישליו וגו' · לאשר הביא אלוה בידו וגו' לפי שאברהם לא בקש מה' א"א לו ישמעאל יחיה אבל הקב"ה הביא זה בידו להוסיף ולישמעאל וגו' ונתתיו לגוי גדול וע"ז נתחרט הקב"ה להוסיף לו על בקשת אברהם : **ואשר** הרעותי וגו' . דכתיב בריש' דקרא והנדחה אקבצה ואמר דלכך אקבצם מהגלות כי אני מתחרט על שבראתי יצה"ר שעל ידו באו לגלות: **אלמלא** ג' מקראות הללו נתמוטטו כו'. מפורש בפ' אין עומדין : **ארבעה** חרשים מאן נינהו משיח כו' · עיין פרש"י ועוד י"ל ע"פ מ"ש בפ' אין דורשין חכם חרשים שנעשו לפניו הכל כחרשין בשעה שפותח בד"ת ה"נ הכא ד' חרשים אלו עמ"ז שהם חכמים שאין כמותם בדורם ושהכל נעשו כחרשין בפניהם : **ז'** רועים כו' · רועים הם מנהיגים של הדור יהיו ז' ודוד באמצע דוגמת מנהיגי עולם האמצעי שהם ז' כוכבי לכת והשמש באמצע כמ"ש במלכות בית דוד כי כשמש יכון וגו' וכמפורש לעיל מיניה ואתה בית לחם אפרתה וגו' ממך יצא לי מושל וגו' ועמד ורעה בעוז ה' וגו' דהיינו שהוא דוד יהיה העיקר בין מנהיגים הללו וקראם רועים במקום מנהיגים כי בזוהר מפורש שהיו רועים ממש בעולם הזה דוד רועה צאן אביו יעקב צאן לבן משה צאן יתרו שת נאמר בו כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל וגו' והבל היה רועה צאן . ואמר **מאן** נינהו ח' נסיכי אדם ישי כו' משיח כו' · הא ודאי דמשיח ימלוך על כלם כמ"ש ומלך אחד יהיה להם ש"מ אלו הז' דחשיב יהיה להם קצת שררה ונסיכות וקבלה היה בידם שאלו השבעה יהיו עם מלך המשיח :

דף נג בד"ה אם אני כאן כו' דפריך ולקילוסיו כו' עכ"ל כצ"ל ולקילוסיו בוי"ו :

ע"ב גמ' מ"ט דר"י אמר קרא ותקעתם תרועה וגו' וכתיב תרועה יתקעו כו' ור"י לפניה ולאחריה מנ"ל נפקא ליה משנית מהרש"ל מחק כאן קרא תרועה יתקעו לפי מה שפרש"י וגרס אלמא תרועה היינו תקיעה ואין זה כדאי לשבש כל הספרים דהכא ובפ' אין נערכין דהא ודאי מהאי קרא איכא למשמע נמי הכי כדשמעינן ליה מותקעתם תרועה גם מה שכתב דמתרועה יתקעו דריש ר"י פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה לא ידעתי לכוון היאך מצי למילף מתרועה יתקעו אף הפשוטה לפניה גם מה שמחק מכל הספרים ור"י לפניה ולאחריה מנ"ל נפקא ליה משנית אף דבסוגית אין נערכין איתא מ"מ הא איתא הך דרשה דשנית בסוף פרק ב' דר"ה וע"כ הנראה דהתלמודא נקט מעיקרא תרי קראי דמחד מהני תרי קראי איכא למשמע הכי דתרועה היינו תקיעה ולא נחית השתא הגמודא לפרש מאיזה מהן ורש"י שפירש דה"ג מ"ט דר"י דכתיב ותקעתם תרועה אלמא תרועה היינו תקיעה עכ"ל כל"ל לא בא לומר דל"ג קרא דתרועה יתקעו אלא ל"ג הא כילד כמו שהוא בגמרות שלפנינו דמשמע דהך דרשה נפקא ליה מסתירת הפסוקים ואינו כן אלא דמכל חד איכא למשמע דתרועה היינו תקיעה ולהכי נקט רש"י חד קרא דמיניה נשמע דתרועה היינו תקיעה והשתא הא דפריך ור"י לפניה ולאחריה מנ"ל כו' ה"ק כיון דחד מהני ב' קראי אצטריך להא דתרועה היינו תקיעה לפניה ולאחריה מנ"ל דאי דרשת ותקעתם תרועה להך דרשה לפניה מנ"ל ואי דריש תרועה יתקעו להך דרשה לאחריה מנא ליה ומשני דמותקעתם דריש לפניה ותרועה יתקעו להך דרשה ולאחריה נפקא ליה משנית וכן נראה מפרש"י בספ"ב דר"ה דמשנית לא דריש אלא תקיעה דלאחריה דקאמר תלמודא תהא תקיעה שניה לה ופרש"י וה"ק ותקעתם תקיעה שנית לתרועה עכ"ל והדברים ברורים לייסב כל נוסחות שלנו הכא ובפ' אין נערכין וק"ל :

ח"א דף נג ע"א אשרי זקנתינו שכפרה כו' . כולם בנעשו כבר זקנים קשמחפי שהם שמחים בבית השואבה שמחה של מצוה דהילדים מסתמא שמחים בלאו הכי כמ"ש שמח בחור בילדותך וגו' וכל אחד מהזקנים דהיינו החסידים ובעלי תשובה משמח במעלות זקנתו בשמחה של מצוה זו · ואמר **אלו** ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא כו' · לא מיירי בזקנים שא"כ הייני חסידים אלא דב' כיתות הזקנים שזכר הם אומרים על אלו שעדיין ילדים ולא חטאו עדיין אשרי לכן ומי שחטא ועדיין בילדותו ישוב אז וימחול לו כי התשובה בילדותו מעולה ביותר כמ"ש אשרי האיש ולא אשה אלא כשהוא עדיין איש : **אם** אני כאן כו' . עיין פרש"י וכינוי אני קאי על הקב"ה ושמעתי בזה ע"ש שמספר הלל גימטרי"א אדנ"י ולולי פירושו נראה יותר לפרש כמשמעו שאמר כן בשם ישראל אם אני כאן שאבא למקדש הכל שהוא הקב"ה שבידו הכל הוא ג"כ כאן ואם ישראל אינן כאן מי כאן דגם שריית השכינה איננה כאן והשתא ניחא דקאמר ואף הקב"ה אומר כן אם אתה תבא לביתי כו' ומייתי לה מנא בכל המקום אשר אזכיר את שמי בכל המקום אשר אתרתי להזכיר שמי דהיינו במקדש דבגבולין אסור להזכיר שם המפורש שם אבא אליך וגו' : **רגלי** מוליכות כו' . ר"ל דבזו הסיבה אני בא לשם למקום שאני אוהב כו' ועמ"ש ה' אהבתי מעון ביתך מקום משכן וגו' : **על** דאטפת כו' . פרש"י והכיר בו שהיה רוצח ופגעו כו' ע"ש נראה דדקדק לפרש כן שהכיר את בעל הגלגולת שהיה רוצח דאם לא כן מנא ידע דעל דאטפת אטפוך דאימא משום עבירה אחרת היה נהרג דע"כ הראשון שנהרג משום עבירה אחרת היה וגם מדאמר וסוף מטיפיך יטופון ע"כ דידע שזה שפגע בבעל הגלגולת היה ליסטים ורוצח דאל"כ אימא שזה בעל הגלגולת נהרג ע"י אחר בשוגג כדאמרינן פרק קמא דמכות זה שהרג בשוגג וזה שהרג במזיד הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כו' ומיהו הלשון לא משמע כן : **לתמן** מובילין יתיה כו' . ועד"ז כינו את המיתה בהולכה כמ"ש פ"ק דסוטה אין הולכות אלא לשון מיתה שנאמר אנכי הולך למות ודקדק לומר דבל איכם כו' דשאר ב"ת מיתתן במקרה משא"כ מיתת בר איכם הוא ע"פ הגזירה בזמן שהגיע למות ובכלל הגזירה כמי באיזה מקום אם במכובד לו או במבוזה כפי מעשיו לטוב או לרע : **תרי** כושאי דהוו קיימי כו' . פרש"י ע"ש שהיו יפין כו' וכן אשה כושית ת"א אתתא שפירתא ע"ד שקורין לסומים ס"נ ומה שהזכיר כאן שהיו יפין שע"י זה טעה שלמה שמה שהיה המלאך המות עצב על מיתתן לפי שהיו אנשים יפה תואר ולכך מיהר לשלחן ללוז להצילן שם ואלו היה יודע שלמה כוונתו שהיה על שלא היה יכולת בידו להמיתן כאן כו' כפרש"י וכדמוכח לבסוף דהווה קא בדח על מיתתן ודאי דלא היה משלחן לשם אלא אדרבה היה מעכבן כאן כדי שלא יוכל להמיתן וק"ל : **למחוזא** דלוז כי כו'. ענין לוז עיין בחידושינו בפרק עגלה ערופה : **נוטל** ח' אבוקות כו' . עיקר שמחת בית השואבה היה בלילה כדלקמן ומשם לתמיד של בין הערבים ומשם לשמחת בית השואבה ולכך עשה כן באבוקות ולקמן מייתי נמי שעשו כן בשיגול בח' סכינים ובח' מזגי ובח' ביצי וי"ל לקמן שהיו במספר ח' דהיינו בב' ידים בין כל אצבע ואצבע הוי ח' אבל הכא באבוקות ליכא לפרושי הכי דגרסינן ביה בידו אחת : **ונושק** את הרצפה וזוקף כו' . עיין פרש"י והוא דחוק מה שייך הכא בשמחת בית השואבה לנשק הרצפה כדי לקיים כו' ולולי פירושו נראה לפרש דיותר חידוש נפלא ליגע בארץ בנשיקת פיו מליגע בעקימה בגובה ראשו ועל ענין הקידה אמר הכתוב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי דהיינו שעשו בשתחם ברגלים ומועדים לרמוס חצרי בידים על ידי קידה וק"ל : **בתמני** סכיני כו' . מה שאין כל אדם יכול לעשות כן מפני הסכנה וכן בתמני מזגי חמרא מפני שבירת הכלי זכוכית ומפני שפיכת יין על ידי השיגול וכן בח' ביצי מפני שבקל ישברו : **ומשם** לתפלת השחר כו' . הכא וכן במוספין הקדים הקרבן לתפלה ולגבי מנחה הקדים התפלה לקרבן ויש להשיב דהתפלות מכלל עבודת המקדש הם ואמרינן אין לך עבודה קודם תמיד של שחרית דהתפלה אחריה וכן המוספין שנקרבין קודם תפלת דינם כתמיד של שחרית דהתפלה אחריה אבל בתמיד של בין הערבים אמרינן בהיפך דאין לך עבודה אחריה ולכך התפלה לפניה ודו"ק: **הני** ט"ו שיר המעלות כנגד מי כו'. המאמר הזה מבואר כי מחסד אלהים שאמר יקוו המים ותראה היבשה כי לפי טבע מהראוי שיהיו גם המים עולות על הארץ כהיקף כ"א מהיסודות הפשוטים לחברו כי הארץ המרכז לכלם והש"י בתאמרו יקוו המים ונתנן באוצר התהום וכמ"ש במס' תענית גבי ור"י ההוא בבריותו של עולם הוא ופרש"י שם שהיה כל עולם שטוף במים והקב"ה כנסן במקום אחד כמכנים מים כנאד שנתנן באוצרות תהומות ונתן חול גבולו ובפ"ב דחגיגה אר"ל בשעה שברא הקב"ה עולמו הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה כו' פי' שהיה הים מרחיב והולך לפי טבעו על הארץ עד שגער בו הקב"ה וכנס אותו למקום אחד באוצר התהום ולזה נבראו השיתין שמהן הושתת העולם והן מקור מי התהום ואוצרו במקום הקדוש הנבחר אשר ה' אלהים דורש אותו תמיד עיני ה' בה שלא יעברו על גבולם אף במקום מן הארץ כפי טבעם אך יתברך העולם ממי מקור הברכה ואוצרו והוא שירדו הנסכים לשיתין כמ"ש במסכת ר"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמים וכמ"ש בכל זה לעיל ולז"א כשכרה דוד שיתין ויסודות של בהמ"ק ואשכח שם חד עלין שהיה מונח וכתוב על נקב התהום מן שעתא דאמר הקב"ה בסיני אנכי ה' אלהיך וגו' אעפ"כ דוד לא שמע ליה כיון דרמייה סליק תהומא בעי למשטפיה עלמא כו' כדאיתא בירושלמי ע"ש והוא מבואר כי בקבלת ישראל התורה אנכי ה' וגו' אז נתקיים העולם קיום גמור כי לולי זאת היה העולם ראוי לישטף כי התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית אם כו' ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובוהו והוא העלין שהיה כתוב ומונח על התהום בסיני שכבש הקב"ה מי הים באוצר תהום רובצת תחת לארץ היפך טבעם וכשבא דוד ורצה לכרות היסודות של בהמ"ק עד התהום גילה נקב התהום וכיסויו שהוא העלין שהיה מונח וכתוב שם במעשה בראשית ובסיני במאמר הש"י סליק תהומא למקומו הטבעי לישטף עלמא כטבעו להיות על הארץ עד שכתב אחיתופל שם על החספא ודריד להנית אותו על נקב התהום שבאותו מאמר השם שהיה כתוב על החספא כבשו המים לירד לתהום כמו שנכבשו שם המים ע"י הש"י בסיני ונזכר ענין זה בט"ו שיר המעלות דכתיב ביה אזי המים שטפונו וגו' אזי עבר על נפשנו המים הזדונים וגו' שנקראו ע"ש כך שלא רצו להיות מתחת לארץ עד שגער בהן הקב"ה כמ"ש לעיל וסיים עזרנו בשם ה' וגו' ושינה לומר בשם ה' עושה וגו' ולא אמר עזרנו מעם ה' כמו עזרי מעם ה' וגו' להורות כי עזרתנו ממים הזדונים שזכר היה בשם ה' ממש הנכתב על החספא שעל ידו נכבש התהום למקומו ובזה יתיישב שאמרו בפרקי אבות הלומד מחברו כו' או אפילו אות א' ומייתי לה מאחיתופל דהיינו אות א' שהוא אות השם הם' ממנו כמ"ש כי בי"ה ה' צור עולמים שברא עוה"ז בה' והשם גופיה הוא אות כמ"ש אות הוא בנגאות שלו : **ע"ב ונשא** אחיתופל ק"ו כו' בפרק אלו הן הגולין כתב רש"י יש תימה בדבר שהרי לא קנה דוד את הגורן מארונה היבוסי עד מעשה דהסתה שהיה אחר מיתת אחיתופל ג' שנים כו' צריכין אנו לומר שאע"פ שלא קנה את הגורן יודע היה מגמוריו מיום שישבו הוא ושמואל בניות ברמה כו' כדדרשינן בפ' איזהו מקומן כו' ע"ש באורך אבל הכתובים בס' ד"ה אין מוכיחין כן שאמר הכתוב בעת ההיא אמר דוד כי ענהו בגורן ארנון וגו' ויאמר דוד זה הוא בית אלהים וגו' נראה מזה שעד היום ההוא לא ידע שהוא בית אלהים גם דחוק איך כרה השיתין בגורן ארנון טרם שקנה אותו שהרי לא רצה להעלות שם עולה עד שקנהו גם אילו ידע זמן רב מקודם ההסתה למה לא קנה אותו אז מארונה והנראה בזה דגם שיתין של היסודות נבראו מששת ימי בראשית חלולין ויורדין עד התהום אלא דדוד כרה השיתין תחלה שלא במקומן דהיינו בענין עיטם כדקבעי מעיקרא למיבני בעין עיטם וכו' כדאיתא פ' איזהו מקומן וכמ"ש דוד שם העלין שהיה כתוב על התהום ובא למשטפיה עלמא כמפורש לעיל ובזה ראה דוד שאין זה מקומן דמקום שיתין הן חלולין ויורדין עד התהום מששת ימי בראשית עד שאמר נחתי ביה קליל כו' כדאמר שם ומכל מקום מקום האמתי אכתי לא ידע להיאך מקום נחתי ביה קליל עד מעשה דהסתה לאחר מיתת אחיתופל כשקנה הגורן מארונה היבוסי ומצא שם השיתין שהיו יורדין חלולים עד התהום מששת ימי בראשית ואיך שיהיה לא בנה דוד היסוד גם אחר שמצא מקומן אלא שלמה בנאן כדכתיב ביה ויצו המלך ויסיעו אבנים וגו' ליסד הבית וגו' וכמ"ש לו הש"י לדוד האתה תבנה וגו' והקימותי זרעך וגו' הוא יבנה בית לשמי ובזה יבואו כל הספיקות על נכון : **כל** האומר שמע שמע כו' פרש"י פסוקא פסוקא כו' עכ"ל היינו דמשתקין אותו אבל אם אמר שמע שמע בתיבה כפולה אין משתקין אותו אלא דהוה מגונה וכפרש"י בפרק אין עומדין אבל התוס' שם פירשוהו בהפך בשם ר"ח ע"ש ונ"ל לפרש"י דאנו ליה וליה עינינו דהכא ה"ל כאילו אומר פסוקא פסוקא ולמאי דמסיק המה משתחוים קדמה ואנו ליה אנחנו מודים ועינינו ליה וכו' לא הוי כאילו אומר פסוקא פסוקא דהיינו דווקא בענין ומשמעות א' אבל זה משמעו ב' ענינים המה משתחוים קדמה ואנו ליה היינו במעשה אנחנו מודים ועינינו ליה מיתלות היינו בדבור וכה"ג כתבנו לפרש הך דפ' לולב וערבה ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחים כו' ע"ש :

מהר"ם

דף נב ע"א בתוס' ד"ה וכיון שהגיע לענות אמן וכו' רב כהן צדק וכו' גם זה מדברי הערוך ולא לתרוצי הקושיא אתא אלא אפירושא דגמ' לפרש איזהו אמן יתומה ואמן חטופה אתא :

ד"ה אם ברזל וכו' ובההיא דסנהדרין היה מגיה רבינו שמואל מחלק ור"ל ולא שמדמה התורה לברזל שהוא הפטיש אלא שמדמה אותו לסלע :

דף נג ע"א בתוס' ד"ה אם אני כאן וכו' אבל בירושלמי משמע שהיה אומר על עצמו דפריך ולקילוסיה הוא צריך כנ"ל להגיה ור"ל דבירושלמי משמע דהלל על עצמו אמר אם אני כאן וכו' דפריך שם ולקילוסיה הוא צריך ר"ל וכי צריך הקב"ה לקילוסו של הלל שאמר על עצמו אם אני כאן וכו' שנראה שאין להקב"ה מי שישמשנו ולשבחו כ"א הוא וכי היה הקב"ה צריך לשבחו של הלל והא כתיב וכו' כנ"ל : **ע"ב בגמ'** כמאן כר' יהודה אי ר' יהודה פשיטא וכו' נ"ל דלא גרסי' אי ר' יהודה וכו' אלא כמאן כר' יהודה פשיטא ור"ל פשיטא דאתיא דוקא כר' יהודה וק"ל : **בתוס'** ד"ה רבי יהודה סבר וכו' לאו דוקא דתרועה היא דהא קתני מתני' וכו' ור' יהודה לא חשיב לה וכו' כצ"ל ור"ל דמדפליג

חכמת שלמה

וכיון שהגיע כו' ורב כהן צדק כו' כנ"ל : **בד"ה** אם ברזל הוא כו' קשה בפ' אחד כו' שבת בפ' אר"ע כו' מה סלע מתחלק כו' כנ"ל : **ע"ב** גמ' קראו הלך ולבסוף כו' ואלו הן כשדים וישמעאלים גלות ויצה"ר כו' כנ"ל וכ"ב גלות שייך אחר ישמעאלים וכן מצאתי בספרים מדויקים : **רש"י** בד"ה באטב"ח כו' נ"ב באטבח אלפא ביתא הוא א"ט ב"ח ג"ז ד"ו הרי עשיריות י"ץ כ"ף ל"ע מ"ס הרי מאות ק"ת ר"ש הרי חמש מאות נשאר ה"ן שלא היה לה"א בן זוג בעשיריות ולא לנו"ן במאות לפי סדר האותיות והכרס יחד נמצא כו' ע"כ הגירסא ברש"י בספרים מדויקים וכן הביאו בפי' ע"י ופי' זה שנכתב בספרים שלנו הוא פי' הערוך ולא של רש"י והוא מונה אותיות הכפולים אהר ק"ר ש"ת ך' ם' ן' ף' ץ' פי' ולא יהיה הך' פשוטה ה' מאות ומ' סתומה ו' מאות והנו"ן פשוטה ז' מאות וממילא פ"א פשוטה ח' מאות והצ' פשוטה ט' מאות א"כ ק"ן הוא אלף וכן ר"ף ש"ן ת"ם וק"ל . רק הך' פשוטה נשארה בלי חיבור אבל קשה לי לפי' הערוך שלא מצינו בכל אותיות שאר אלפ"א בית"א שימשו בו אותיות כפולות הם לא באלפ"א בית"א האמיתית ועוד קשה למה ה' אחרונה של סהדה מתחלפת במקום נו"ן פשוטה מאחר שנו"ן מתחלפת בנו"ן פשוטה וק"ל ועוד קשה הך' פשוטה נשארת בלי היכור כלל לא באותיות ממש ולא בין אותיות כפולות ודו"ק אבל לפרש"י שאינו חושב האלפ"א ביתא עם הכפולים כדרך כל אלפ"א ביתא הנאמרים א"כ לא קשה מידי וכן נ"ל עיקר : **בד"ה** חרשים כו' להשתא וכהן צדק הוא כו' צורף כו' ובבראשית רבה כו' כנ"ל והד"א : **בד"ה** ויבאו כו' כנ"ל :

דף נג ע"א גמ' אם תבא אל ביתי כו' נ"ב זהו אומר בשמו של הקב"ה וק"ל : **שם** שדרינהו למחוזא דלוז כו' נ"ב נ"ל דשלמה סבר מסתמא עדיין לא הגיע השעה למיתתם דאי לאו הכי כבר קטלינהו אלא יש זמן מעט לקצם ומש"ה מצער עצמו עליהם כי תאב לחם ומש"ה רצה למהר שיביאו השדים אותם כתוך העיר ודו"ק : **שם** דהוה קבדת כו' כנ"ל : **שם** הואיל והדרכתן הכי כו' קפא תהומא בעא למשטפא כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה ה"ג כו' תבא לביתי כו' וכ"ל כו' כנ"ל : **בד"ה** איטלע נעשה חיגר לפי כשזוקף גופו כו' נ"ב מבואר בלשון יפה בפ' הקורא עומד דף כ"ב : **בד"ה** הא וכא גרמא ליה כו' נ"ב ופי' הראב"ד הא כדעבד דאחוי הקידה ואיטלע להא דהטיח דברים כלפי מעלה תוס' פ' כיצד סדר תעניות אלו : **ע"ב** גמ' ואנו ליה משתחוים ועינינו ליה מיתלות כו' כנ"ל : **שם** מ"ט דר"י אמר קרא ותקעתם תרועה אלמא תרועה היינו תקיעה ורבנן ההוא לפשוטה כו' כנ"ל ונמחק השאר וכ"ב אף שמצאתי כך בפ' אין נערכין מ"מ נ"ל דל"ג לפי מה שפרש"י וגרס אלמא תרועה היינו תקיעה וק"ל אבל אידך קרא ג"כ דריש לפשוטה לפניה ולאחריה כי משנית לא ילפינן מידי ודו"ק : **שם** ור' יהודה לפניה ולאחריה מנא ליה נפקא ליה משנית כל זה נמחק וכ"ב בס"א אינו וכן בפ' אין נערכין וכנ"ל : **שם** כמאן כר' יהודה פשיטא כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה ממשמע שנאמר כו' היכל ה' שהיו עומדים פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' וגו' ולא הוה ליה כו' כנ"ל : **בד"ה** ט' לתמיד כו' על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה היתה השתחויה ובכולן יהיה תרועה באמצע כו' כנ"ל : **בסוף** מתני' מוגה ד"ה ושלשה לגבי מזבח כשזוקפין את הערבה כדתנן בפ' לולב וערבה לעיל וזוקפין את הערבה בצדי המזבח ותקעו והריעו ותקעו : **תום'** ד"ה ר' יהודה כו' ור' יהודה לא חשיב לה כו' נ"ב פי' מאחר שר' יהודה אמר המוסיף לא יוסיף על ט"ז וא"כ ע"כ האי ג' דלהבעיל הטעם חשיב ליה ר"י כאחת ואי הון כולהו ג' תקיעות למה חשב ליה כאחת הלא ר"י דוקא תקיעה ותרועה ותקיעה חשיב ליה כאחת ודו"ק :

ולאפוקי

דף נד גמ' מ"ט דראב"י כיון דתקע לפתיחת שערים כו' לאו היינו פתיחת שערים דמתני' דלא שייך הכא אלא לפתיחת ב' שערים דהיינו שער עליון ושער התחתון דקתני שהיו תוקעין בהן לשמחת שואבה וק"ל: **תוס'** בד"ה מ"ד אפילו כרבנן כו' ולענין מילי טובא כו' עכ"ל פירוש דהוה נפקותא בפלוגתייהו אף לרבי יהודה וכן צריך להגיה במהרש"ל: **ע"ב** בד"ה אי משום ע"פ לאו שיורא היא כו' כדי שלא יקשה למ"ד פלגא כו' עכ"ל ומדברי התוס' סוף פ"ק דב"ק ירא"ה דהכא נמי ניחא והיינו למאי דמסיק דליתיה בכל שנה לא קתני ולמאי דמסיק נמי דרב אחא סליק בתיובתא דהשתא הך דראש השנה לאו שיורא הוא הוצרך לומר אהך דע"פ דלאו שיורא הוא והא מני רבי יהודה היא כדי שלא יקשה מאי שייר דהאי שייר לרבנן דפסיקא ליה בע"פ דהוו מ"ח תקיעות וק"ל: **בפרש"י** בד"ה זמנין דלא משכחת לה כו' דשמחת בית השואבה לא דחיא יו"ט כדתנן מוצאי יו"ט כו' עכ"ל בהדיא תנן במתני' בריש פרקין דהחליל של שואבה אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט אלא משום דאיכא לפרושי דדוקא חליל וכלי שיר הצריכין תיקון הדיר גזור אבל התקיעות דוחות כמו התקיעות דלהבטיל ולהבדיל דדוחות יו"ט דאינן נמי אלא מדרבנן להכי הוצרך לפרש תלמודא דהכא דאית ליה בפשיטות דלא דחי היינו מדתנן במוצאי יו"ט הראשון של חג כו' וחשיב נמי בהך מתני' התקיעות דמשמע במוצאי יו"ט הראשון דהיינו ביום ראשון דחוה"מ היו התקיעות אבל ביו"ט ראשון גופיה לא היו תוקעין משום דגזור גם התוס' בר"פ לא פסיקא להו דהתקיעות דשואבה אינו דוחה יו"ט אלא מהך פירכא דשמעתין אך קשה מה שפירש"י לעיל בשמעתין לפי שאין תוקעין למילוי מים בשבת משום שכבר נתמלאו מערב שבת כו' עכ"ל ל"ל האי טעמא שכבר נתמלאו מערב שבת הא ביום טוב שנתמלאו בו ביום נמי לא דחו התקיעות יום טוב דלא לשתמיט לומר בשום מקום שנתמלאו נמי מעיו"ט כן נראה מדברי התוס' בר"פ דביו"ט נתמלאו וצ"ע וק"ל:

דף נה תוס' בד"ה אתקין אמימר כו' ועוד דבחנוכה כו' אלמא חשיב ראשון עיקר ובחג איפכא כו' עכ"ל אין קושייתם מבוררת דהא לא דמיא דבחוה"מ שהאחרון שהוא הד' נתוסף לכבוד היום כמ"ש התוס' לעיל ראוי הוא להיות נחשב העיקר משא"כ בג' שקוראין בחנוכה שאין באחד מהן ניכר להיות בא לכבוד היום וכולן שוין ולהכי ב' הראשונים קוראים העיקר וק"ל: **ע"ב** במשנה אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר כו' היינו היכא שהיה שם אחד מן המשמרות שלא הקריב היום דהא יהויריב הקריב פר ביום ראשון והקריב גם למחר ביום שני וק"ל:

ח"א דף נה ע"א בחש"מ בראשון אומר הבו לה' בני וגו'. בפרש"י דבאותו מזמור כתיב קול ה' על המים וגו' עכ"ל וכתיב ביה ז' פעמים קול ע"ש ז' ימי החג שאומרים שיר בקול על ניסוך המים שבחג וכה"ג אמרו בברכות דכתיב ביה ז' פעמים קול נגד ז' ברכות שבתפלת שבת כמפורש שם: **בשני** מה הוא אומר ולרשע אמר אלהים מה לך וגו'. עיין פרש"י ול"נ לפרש בענין פרי החג דאמרינן לקמן שהיו ע' פרים נגד ע' אומות ועע"ז פר יחידי נגד ישראל כו' ואוי להן שאבדו ואין יודעין שבזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר כו' וז"ש בזה המזמור לא אקח מביתך פר וגו' דהיינו שאומר כן לישראל דלא אקח אותו פר מביתך וממכלאותיך עתודים ע"ש שעיר עזים שבכל יום בחג נקרב א' כי לי וגו' אלא מחבתך אני אקח אותו ולרשע וגו' ר"ל רשעים העובדי כוכבים שאחריבו המקדש אמר הקב"ה מה לך לספר חקי שהם מספר ע' פרים לכפרה עליכם ואתם בעצמכם אבדתם אותה כפרה בהחריבכם בהמ"ק דהיינו ותשלך דברי אחריך: **ע"ב הני** ע' פרים נגד ע' אומות כו'. ואיתא במדרש דלכך פוחתין והולכין לרמוז שהאומות עובדי כוכבים פוחתין והולכין וכל אומה יש לה שר מלמעלה ואין לך אומה הנופלת שאין שר שלהם נופל מקודם ואמר פר יחידי נגד אומה יחידי שהם חלק ה' שהוא א' כמ"ש בנוסח אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך וגו'. ואמר ליום אחרון דהיינו רמז לעתיד לבא כשכל האומות עובדי כוכבים כלים ישראל יהיו קיימים לעשות סעודה קטנה כדי שאהנה ממך דמסעודת ע' אומות עובדי כוכבים בעוה"ז אין הקב"ה נהנה אלא מרים שלהם של מעלה נהנין וז"ש אוי להם לאומות עובדי כוכבים שאבדו כו' היינו הנאתן בעוה"ז כשבהמ"ק קיים מזבח מכפר כו' אבל בישראל לא אמר שאבדו דסעודתן היא לעוה"ב ויותר נראה לפרש דזאת הסעודה קטנה בשמיני עצרת נגד ישראל בעוה"ז שייך רק לאומה ישראלית והשמחה לא הוזכר בו רק ברמז והיית אך שמח וגו' אבל לעתיד שיהיה שמו א' לכל עולם אז תתגדל השמחה לישראל כמ"ש בפ' ע"פ עתיד הקב"ה לעשות סעודה גדולה לזרעו של יצחק שנאמר ויעש אברהם משתה גדול וגו' וע"ז אמר הכתוב הגדיל ה' לעשות עמנו סעודה גדולה שהיינו שמחים בה ביותר:

דף נו בפירש"י בד"ה אלא לחם הפנים אצטריך לרבויי שאין בו שום עבודת לחם כו' עכ"ל אין זה טעם דאצטריך לרבויי דהא ודאי כיון דלחם הפנים לא בא מחמת הרגל אצטריך לרבויי ולהוציאן מכלל כל הקרבנות שלא באו מחמת רגל אבל הוא הטעם דמוקמינן ליה לרבויי ללחם הפנים טפי משאר דברים מה"ט כיון שאין בו עבודת לחם כו' אלא אכילה כמ"ש לקמן וק"ל: **תוס'** בד"ה והלכתא סוכה ואח"כ זמן כו' א"כ חשיב נמי לחם הפנים חובת היום כו' עכ"ל וצ"ע לפ"ז מאי דוחקיה דתלמודא דמוקים ליה לרב כתנאי לימא דמלתא דרב הוא לד"ה אלא דבלחם הפנים פליגי דחשיב ליה הגא דמתני' נמי חובת היום וי"ל דאה"נ אלא דקושטא דמלתא קאמר דבהך מלתא גופה דלחם הפנים איכא תנאי וק"ל: **שם** במשנה יום א' בינתיים כו' והמתעכב נוטל ב' כו' עיין פרש"י אבל הרמב"ם פירש בענין אחר ע"ש:

ח"א דף נו ע"ב לוקם לוקם עד מתי כו'. פרש"י זאב וע"ש שהזאב דרכו לטרוף הכבשים אמרה כן שמכלה ממונן של ישראל בקרבן התמידין שהיו ב' כבשים בכל יום: **ומשום** ברתא קנסינן ליה לדידיה כו'. והא דכתיב את אביה היא מחללת היינו שאומרים עליו ארור שזו ילד וגדל כפרש"י בחומש ולא לענין קנס: **טוב** לצדיק כו'. פרש"י דיליף לה ממילא דהא מדה טובה מרובה ומייתי לה הכא ולא איצטריך ליה אלא כדי לסיים המסכת בדבר טוב:

סליק פרק החליל וסליקא לה מסכת סוכה

חכמת שלמה

דף נד ע"א גמ' ולאפוקי מדר' יוחנן כו' כצ"ל: רש"י בד"ה שאין תוקעין כו' ולדוכנם לא דחי כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מ"ד כו' ולענין מילי טובא כו' נ"ב פי' הוה נפקותא אף לרבנן: **ע"ב** גמ' והא אמרת רישא דלא כר' יהודה כו' והלא מאי שייר כו' כי הוינא בבבל הוה אמרי' הא דתניא יוה"כ כו' ולמטה כמזרח ושל מוספין כו' ולמטה במערב ושל ר"ח כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה מפני שעמה כו' כצ"ל: **בד"ה** דאי לר"י כו' כצ"ל: **בד"ה** זימנין כו' דמתני' הס"ד: **בד"ה** לא היו כו' כיוצא בו לענין כל כו' כצ"ל והד"א: **תוס'** בד"ה אי משום כו' תימה וכי יעמידנה כר' יהודה כו' נ"ב וקצת נ"ל ליישב דמש"ה חשיב לו התרגן והלא מאי שייר ודו"ק: **בא"ד** וכן בב"ק בסוף פ"ק ובכתובות סוף פ' אלו נערות אי משום כו' כצ"ל: **בסה"ד** מאי שייר דהאי שייר וכה"ג איכא למימר בנזיר בפרק שלשה מינין: **בד"ה** אלא ד' ימים כו' שיש עדיין ה' שעות והתע"ו חלקים כו' נ"ב פי' לפי שהקביעות ד"ח תתע"ו וק"ל:

דף נה ע"א רש"י בד"ה ולרשע אמר וכו' למה לך לבא כו' זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו וגו' כצ"ל: **בד"ה** אמר רבינא כו' והאומרים השיר לאחר שקרבו כו' כצ"ל: **בד"ה** שמרבה כו' ומתשע כינורות כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה אתקין אמימר כו' לפיכך ראוי להנהיג שכל הארבעה כו' נ"ב ואנו נוהגים כרש"י וכהושענא רבה משנין הסדר: **ע"ב רש"י** בד"ה אמרו משמר שהיו כו' יהויריב ראשון כו' כצ"ל וכן אח"כ: **בד"ה** באמורי רגלים כו' בשלות ובחזה כו' כצ"ל:

דף נו ע"א רש"י בד"ה קיץ כו' כל השנויין בתלמוד כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה עד כאן כו' אלא לפי דבריו בדין כו' נ"ב פי' לפי שפסקינן בריש אלו דברים דהלכה כב"ה ומש"ה צריך ליישב לפי דינא דב"ה אף שלא יהא לפי טעמו: **ע"ב** גמ' ת"ר הנכנסין חולקין בצפון כל זה נמחק: **בסוף** המסכת אמר אביי אוי לרשע אוי לשכנו טוב לצדיק טוב לשכנו שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו כן הוא בס"א: **רש"י** בד"ה דל בדל כו' דל רגלים וכדגרסי' כרים כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה בוצינא טבא מקרא משל הדיוט כו' ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו וכו' כצ"ל:

מהר"ם

דמדפליג עלה ר' יהודה ולא חשיב להו הג' כ"א לא' דקאמר לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה ובהנך היו כ"ג תקיעות של ע"ש ומדלא חשיב כל ג' כ"א לאחת מטעם דס"ל דתקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא מכלל דע"ש נמי תקיעה תרועה תקיעה כסדר היו תוקעין:

דף נד ע"א תוס' ד"ה מהו דתימא וכו' כדי לגמור שלשתן כר' אבהו ולענין מילי טובא וכו' ואפי' לר' יהודה נפקא מיניה לענין שאר מילין כמו להלל במגילה וק"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה אי משום ערב פסח וכו' ובההיא ניחא טפי וכו' וע"ש והכא ליכא למימר דהא דקאמר אי משום ע"פ לאו שיורא הוא כדי שלא יקשה להיפך דמ"ד דאין תוקעין על כל מוסף ומוסף למה לא תני ע"פ ומאי שייר דהאי שייר דא"כ לא יתיישב הא דמסיק בתר הכי אלא מאי שייר שייר דהאי שייר ע"פ שחל להיות בע"ש וק"ל:

דף נה ע"א תוס' ד"ה אתקין וכו' ספק הראוי פי' בכל יום אומרים ספק הראוי: **בסה"ד** לפיכך ראוי להנהיג וכו' וכיוצא קורין בסוכות בכל יום ר"ל שבשני של חוה"מ קורא הראשון ביום השלישי ושני ביום הרביעי ושלישי חוזר וקורא ביום השלישי ורביעי חוזר וקורא ביום הרביעי וכן בכל הימים בסגנון זה:

דף נו ע"א תוס' ד"ה עד כאן וכו' ושמא אינו בא ליישב דברי רב אלא לפי דבריו בדין וכו' ר"ל אינו בא ליישב אלא שרב ס"ל ג"כ הדין של ב"ה אף שאין שוה לו בטעם: ד"ה בוצינא טבא מקרא כו' ובלבד שיהא נוטה שער שורה לכאן וכו' אין הגי' כן שם בפס' כלאים ע"ש וכצ"ל ובלבד שיהא נוטה שער של זו לכאן ושער של זו לכאן:

בעזרת האל יתב' סליקא מסכת סוכה. והוא יצילנו מכל צרה וצוקה ומכל בהלה ומבוכה

סליק פרק החליל וסליקא לה מסכת סוכה

חכמת מנוח
מסכת סוכה

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר **מנוח** המכונה העגדיל ז"ל (בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת בפראג שנת שע"ב].

דף לח ע"א רש"י ד"ה לכפול כו'. והיינו דאמרי' לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה עכ"ל. ע"ל לפי שמאודך ולמטה אמרו ישי ושמואל ודוד ואחיו כדאיתא בערבי פסחים דף קיט כל אחד פסוק אחד כדרך שמחה ושיר וכל פסוק הוא סיום שיר לכך כופלין כדרך השירים שכופלין בסוף כמו שכופלין בהתי"ה וכן ה' ימלוך וגו' בסוף שירת אז ישיר. ושמעתי אומר הטעם לפי שהלל זה כולו כבר אמרוהו משה וישראל כו' כדאיתא בפ' ערבי פסחים דף קי"ז ע"א אלא שדוד ושמואל כו' חזרו לומר פסוקים אלו גם על עצמן לכך כופלין אותן לכורות בו ב' כוונות אלו וזה הטעם אינו נכון דא"כ ליכפלו כל הפסוקים שיש להם ב' טעמים כאלו שהרי גם מה אשיב ומן המצר כולו פי' המפרשים על דוד אע"ג שכבר אמרום משה וישראל ועוד פסוק כוס ישועות אשא דרז"ל שגם דוד אמרו על עצמו שאמר לי נאה לברך כדאיתא בפ' ערבי פסחים דף קי"ט ע"ב וא"כ לפי זה היה לנו לכופלו ג"כ:

דף לט ע"א תוס' ד"ה וליתיב כו' היינו לוקח היינו לוקט כו'. נ"ב עי' בע"ז דף ס"ב ע"א בתוספות ד"ה נמלא כו':

הגהות מהגאון המובהק כו' מוהר"ר **זאב וואלף** בהג"מ **שמואל הלוי** באסקוויץ זצ"ל (בעהמ"ס סדר משנה על הרמב"ם)

דף טז ע"א תוס' ד"ה דלא כו' דמטלית פחותה מג'. ועי' בפירוש הר"ש כלים פרק כ"ה משנה ח':

דף כח ע"א גמ' כל לרבות את הקטנים. עי' תוס' פסחים מ"ח ע"ב ד"ה מאן דמעת ליה וכו':

הגהות על הרא"ש

פרק ג סימן ו וכן נחלקו של תשובת הגאונים. נ"ל של הלכות גדולות הוא כרוב:

הגהות וחדושים מאת הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר **משה סופר** זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף יא ע"א רש"י ד"ה אין גידולו כו' עורות בהמה. ולר' יוחנן נ"ל עורות דגים: **ע"ב** תוס' ד"ה לקיתה כו'. קדושין דף ב ע"א ע"ש דף י"ג ע"א ד"ה כשם:

דף יב ע"א גמ' הכא משניר. נ"ע בר"ש מס' טהרות סוף משנה ב' פ"ג ונ"ל מגרן פריך כיון דיקב משכחת נמי קרים א"כ גרן נמי חטים והם מקבלים טומאה אע"ג דיין אינו מקבל טומאה כשהוא קרים ודוחק. דלמה לא נימא גרן דומיא דיקב שהוא מקבל טומאה ומאי ניהו פסולת שלו:

דף ל ע"א בגליון תוס' ועי' תוס' לעיל ט'. וי"ל דשאני לולב שמודים ומשבחים להקב"ה דומיא דקרבן דהא בסוכה אצטריך למעוטי גזולה ובזיזית. אבל משום מצוה הבאה בעבירה לא עכ"ל תוס'. הרא"ש על מסכת פסחים כתב וזה שלא כתוס' שלפנינו: **ע"ב** תוס' ד"ה שינוי כו' לא נפיק הכא. אי קנין דרבנן מועיל לדאורייתא. עיין בא"ע כ"ח ובס' אבני מלואים להגאון קצות החשן סס סימן קל"ג ועי' תוס' ע"ז ס"ג ע"א ד"ה והא וכו' ותוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה אין פודין. ועי' תשובת בית אפרים חלק ח"מ סימן ס"א:

דף לז ע"א תוס' ד"ה דבעינא וכו' דלטעמיה דתנילה. דל טעמיה כצ"ל:

דף מב ע"א תוס' ד"ה עולת העוף כו' דזמנו בהול כדי שלא תבא. נ"ל ה"נ זמנו בהול:

דף מט ע"ב גמ' אגמע גמועי. עמג"א סימן קפ"ז סק"ז ועי' ירושלמי פ"ג דשקלים:

הגהות וחדושים על מסכת סוכה

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה סוכה שהיא גבוהה למעלה. מעשרים כו'. עמש"כ בריש עירובין בס"ד: **גמרא** [למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה. נראה פירושו דלא מהני צל סוכה לבד. (עיין בר"ן) זולת צירוף דפנות עמה]: **שם** אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים כו' א"ל התם דל ע"ק כו' עמש"כ שם (נג ב) בזה בס"ד: **שם** הכא דל דפנות ליכא צל סוכה. עפרש"י ויל"פ דר"ל דלא תהני צל סוכה לאכשורי דבלא דפנות פסולה: **שם** ורבא אמר כו'. בגליון בשם ס' מ"א דקדק על אמרם ורבא כו' ול"נ דגם בלשונות העמים כשמונה כמה אנשים או דברים דרך לחבר האחרון במלת החבור (אונד בל"א אי בלרו"פ) וכן בר"ה (ז ב ח) אמר רבא ארבעה לר"ה כו' רנב"י כו' ורב אשי כו'. הרי דבר"א שהוא האחרון קאמר בו' העטוף וכן לקמן (מז) הפרים האילים והכבשים כו' ובזה נדחה ראיית הר"ן לקמן בפ' לה"ג במשנה דנקב וחסר כ"ש שדייק דחד פסול הוא מדתני וחסר בו' דלא כאינך די"ל מפני שהוא אחרון: **שם** עד כ' אמה אדם עושה דירתו דירת עראי כו'. עפרש"י ולענ"ד נל"פ דאין דרך דירת עראי דהיינו על ימים אחדים לעשותה גבוהה יותר מכ"א ועמש"כ לקמן (כג) סתירה לפרש"י: [**רש"י** ד"ה סוכה מדאורייתא. דעשרים אמה כו' נאמרה שיעורה מסיני. לכאורה שפת יתר הוא כי די לנו בהא דעיקר מצותה דאורייתא לכן שייך שפיר לומר דאם היא גבוהה פסולה. אבל מבוי עדיין לא אשמע לן שנלרך לקורה ואיך יפול עליו לומר אם עשאו גבוה פסול]: **תד"ה** כי בסופו הא כתיב נמי מזרם וממטר כו'. ולענ"ד פשטיה דקרא וסוכה תהיה וגו' קאי על ענן כו' דבקרא דלפניו ואמר דהענן תהיה לסוכה לצל יומם ותהיה (ר"ל הענן הנזכר) ג"כ למחסה כו' ולא שב כלל על הסוכה כי היא איננה רק לצל. אולם דבריהם יתכנו לרב מתנה לקמן (ס"ד ו') בטעמיה דר"ש: **ע"ב גמרא** מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך כו' נראה דאין חילוק בין כשמופלגות בגובה לבין מופלגות במשכה עי' בטור או"ח סי' תרע"א בשם ר' יואל הלוי ובב"י שם בשם מהרי"א: **שם** אר"י מעשה כו' שהיתה סוכתה גבוהה יתר מכ"א. כ"ה בתוספתא ועמש"כ בריש עירובין: **שם** א"ל משם ראיה אשה היתה ופטורה מה"ס. לקמן (כח) במשנה איתה ג"כ כהאי לישנא ופרש"י בתמיה והתוי"ע כ' שם דיל"פ בניחותא ע"ש וכן יל"פ כאן לפרש"י בר"ה (לג) לדעת ר' יהודה דאין אשה סומכת שהוא מטעם בל תוסיף: **רש"י** ד"ה לימות המשיח אבל סוכת מצוה איננה לצל ועי' לקמן (ח ב) אר"א והוא שעשאה לצל ופרש"י ולצל הוא דמקריא סוכה כו'. ודוחק לומר דר"א אזיל בשיטת ר"ז ועי' ברא"ש ור"ן שם וע"ע לקמן (יב) בהא דגזירת אוצר ובפרש"י: **ד"ה** משום צל בשפי מד"א פורתא ל"ש בה עינא. הא ודאי דלטעמא דמישלט עינא אפילו לחנה טובא פסלי רבנן כדמשמע מדבריו לקמן בד"ה למשכא ולא משום דלא שלטא בה עינא כדמשמע בתוס' דבלחנה הרבה ודאי שלטא עינא והשמים יוכיחו אלא דלא רצו חכמים לתת דבריהם לשיעורים לומר אם גבוהה כך תתכשר ברוחב כך משא"כ לטעמא דצל דאיכא גבול ד"א ושיעור זה מנאנוהו בכ"ד: **תד"ה** וכיון ול"ד לנ"א וקורת מבוי כו'. עי' בטור שציינתיו למעלה: **ד"ה** יש וי"ל דלפולם כו'. עי' מהרש"א וק"ל דא"כ מאי פסקא דגובה כ' אם לפעמים נפסלת אף בנמוך מזה דהיינו אם איננה מחזקת אלא כדי רו"ר כו' עד פחות מד"א ופעמים דכשרה אף ביתר מכ' אם מחזקת יותר מד"א ושיעורא דכ' איננו רק במחזקת ד"א מצומצמות: **ד"ה** עד בסופו גבי יונק תינוק והולך כו' ה"ה אפי' טובא. עי' מל"ת פ"ח מהל' לולב שתמה עליהם מסוגיא דפ' אע"פ ומדבריהם שם ול"נ דהתוס' מפרשי דלמאי דמשני שם אידי ואידי חד שיעורא ע"כ ד' וה' שנים דנקט היינו ואפי' טובא דומיא דחבילתו על כתיפו דבן ה' ודאי אין דרך לשאת משאות על כתפו ודבריהם דשם הוא לפי הס"ד דמקשה דדוקא קתני מדפריך מהא דחבילתו עכ"ת ותמיהני על הפוס' שתפסו ד' וה' שנים לדוקא וד' לבריא וה' לחולה דנראה בעיני ברור דז"א אלא לס"ד כנ"ל:

דף ג ע"א גמרא הלכה לריכה שתהא מחזקת רו"ר ושולחנו והוא ז"ט על ז"ט כדלקמן (ס"ד מז) והוקשה להפוס' איך יכיל ז"ט רובו ש"א שהוא בכמו י"ט והרע"ב הוסיף לנו תימה שכ' ברים מכלמין ו' על ו' לראשו ורובו ואולי ט"ס הוא ול"ל ז' על ו' עי' ברמ"א סי' תר"ל ס"ד ובאחרונים שם ולענ"ד דרובו ר"ל רוב מנין איבריו דחשיבי ג"כ לענין טומאה ברפ"ב דאהלות ולפי המבואר שם בספ"א נמלאו במיעוט הגוף שכלפי ראשו עם הראש וכנון בעז"ה [עוי"ל דודאי הסיבתן לא היה בפישוט כל הגוף בשוה אלא דראשו ורובו וקלת גופו הסמוך לו היו בזקיפת אלכסון קלת על משענת הכותל או כראש המטה וא"כ גם גובה הסוכה מסייע להכיל קלתו]: **שם** ואם איתא מחזקת (ר"ל ראשו ורובו) ואינה מחזקת (ר"ל שולחנו) מבע"ל והוא כנגד מי שהיה רו"ר בסוכה ושולחנו בתה"ב דקתני ומפרש"י למ"ל: **שם** וא"ת עליו מעורכי המלחמה. וג"פ דה"ה דאינו בדין בנאו ותכנו שאינו זז ממקומו בתוך שנתו דאיתא במשנה (סוטה מג): **רש"י** ד"ה לקיטוניות שבה וקיטוניות קטנות כו' כנ"ל: **בא"ד** לגניעות הס"ד: **תד"ה** ל"ל אבל לא היתה רחבה אלא ז"ט. כן הגיה המ"א סי' תרל"ד סק"א ומש"כ לחלק מהא דמזוזה משום דהכא בעינן שישב בה רו"ר ושולחנו הן אפילו לרבי דבעי דע"ד מבואר לקמן (ח) דבעינן שיוכל לרבע בתוכה דע"ד: **ע"ב גמרא** דלא גרע מחצר שבמבוי דתניא כו' כנ"ל דלאו משנה היא וכן ברש"י נ"ל ותניא דשיתוף כו' ועי' קדושין (ח) תד"ה אין אבל לכאורה אינו מובן הראיה מהברייתא דהא נוכל לפרש שיתופי מבוי בבית שבחצר שבמבוי ועי' בעירובין שם ובתוס' שליין הגה"ש שם ועי"ל דהראיה הוא מבבי היושבה מדממתלי לה בחצר שבמבוי: **שם** מ"ע בורגנין חזו למילתייהו. מזה נ"ל דבית שער הפתוח לבית דחייב במזוזה אפילו אין בו דע"ד דלמילתיה חזי ומלאתי כן בפ"ת סי' רפ"ו סק"ע בשם המ"ד ב"י: **שם** ואין האחין כו' והתנן א"א את החצר כו'. נראה דסמיך אסיפא דתני זה"כ כל שיחלק ושמו עליו חולקין כו' וכיון דבית אינו נקרא בפחות מד"א לא ה"ל לחלוק עד שיהא לכ"א ד"א אבל קשה דנפרש דאה"נ קאמר דאם אין ד"א לכ"א אין חולקין אמנם עי' שם (לח ב) תד"ה ר"י שכתבו מהמשנה דשם שא"א עד שיהא לכ"א שם על שמונה וא"כ פריך הכא שפיר וסמיך ג"כ על המשנה דשם וכזה מלינו בש"ס וכה"ג כ' התוס' בבילה (כד) ועי' תשו' מיימוני לס' קנין סי' ל"א: **שם** אלא אימא אין בו ד"א בחצר כנ"ל בבי"ת וכן ברש"י: **רש"י** ד"ה כולהו בית ובא אשר לו הבית. לכאורה ה"מ לאתויי מהמוקדש בבית אחזת כו': **ד"ה** מי מיגעל בבית שער היינו כו' ובד"ה אכסדרה שלפני הבית כו' עי' לקמן (ח ב) בפי' ד"ה ותהוי: **ד"ה** בורגנין לריך לשומרי פירות כו'. לקמן שם חשיב בהברייתא בורגנין ושומרי פירות ושם פי' שומרי העיר: **תד"ה** ואין. שעכשיו מילטרך בית זו כו' כנ"ל בכ' וכן העתיק הרש"א: **בסה"ד** ואע"פ כו' שנותנים לב' בתים בלא עיר קרפף כו' דאל"ה כו'. עי' מהרש"א לכאורה זה מוכח מהא דפ' ע"פ דא"ל אמאי סמכיתו אבורגנין וכיון דהוה ג' פרסה ע"כ דנותנין קרפף בין בורגין לבורגין וי"ל דש"ה דהואיל דיש עיר בתחלה נמשך הבורגנין הראשון להעיר ונחשב כהעיר עצמה לתת לו עיבור עד הבורגנין הב' וכן כולם:

דף ד ע"א גמרא א"ל רבא הא דיכה פרוצה היא כו'. ק"ל א"כ אמאי כשרה בגובה י"ט הלא קומתו של אדם בינוני ג"א דהוא יח"ט וזהו עוד לבד מראשו כמבואר בתוס' עירובין (מח) וא"כ לא יוכל לעמוד שם בקומה זקופה וכי עייל ונפיק ישוף אכרסיה עי' שו"ע סי' תר"מ ס"ד ברמ"א ובמ"א: **שם** אם יש משפת איצטבא ולכותל ד"א פסולה כו' מאי קמ"ל דאמרי' ד"ע כו'. לכאורה קשה למ"ד לקמן (יז) דסכך פסול באמצע בארבעה (ואליביה אזלא הך סוגיא דלאידך ל"ל ד"ע כלל כמש"כ הרא"ש שם בשם הרמב"ן) א"כ לא ליפסול עד שיהא הריחוק קרוב לד"א וד"ע דבפחות ג' משהויין נאמר ד"ע עד ד"א ויאמר פחות מד"ע שאין בו שיעור הפלגה ויקשה כולהו ג' בבי דמתניתין דהם וי"ל דכמו דל"א ד"ע ולבוד כהדדי (כמש"כ בס"ד במו"ע רס"י תרל"ב ע"ש) ה"נ לענין זה ועוי"ל כיון דאיכא סכך פסול ביחד יתר מד"א ל"א ד"ע כלל וכה"ג תמלא ברפ"ד דכלאים ע"ש: **רש"י** ד"ה ה"ג בית שאין לה חלל טפח הימנה ולגג תשמע. דהטומאה עצמה ממעטת להחלל טפח ולקמן (י) ד"ה טפח ע"ע כ' משום דליכא הפסק טפח ממנו ולקרקע ומלשון הרא"ד שהביא התוי"ע בפ"ג דאהלות מ"ז משמע קלת דלא קפדינן רק שישאר טע"ע חלל חוץ לטומאה אבל במקום שהטומאה מונחת אף אם אין ע"ג טפח טמא ועמש"כ שם בס"ד: **ע"ב גמרא** א"ל ר"ה פליגי בהא"ג וה"ה על שפה"ג והאי כו' להודיעך כחו דר"י כו'. לכאורה תמוה דעל שפה"ג טעמא לאו משום גוד אסיק ואפי' אין בהקונדסין טע"ע ובהא"ג טעמא לאו משום דיומד ודוקא בטע"ע ומאי שייך להודיעך כחו דר"י כיון דמתרי טעמי נינהו לא נדע חד מאידך וגם קשה הא דדייק מקודם אבל על שפה"ג ד"ה כשרה דלמא איפכא דד"ה פסולה היכא דלית בהו טע"ע דל"א גוד אסיק לכ"ע ונ"ל לייתב דטעמא דדיומדין הוא ג"כ מטעם המשכה דרואין אנו כאילו נמשכו עד שמגיעים זל"ז (ועי' לקמן ז' רע"ב לשון רש"י) ולכן גוד אסיק הוה כמ"כ דשם המחיצות הם בפועל: **שם** ארון תשעה וכפורת טפח כו' וכן לקמן (ה ב) דל עביה דארון וכפורת כו'. ק"ל דביומא (עב ב) איכא פלוגתא בארון החיצון בשיעור גבהו ולכ"ע עם עובי הכפורת היה יותר מעשרה למר טפח ולמר משהו שוב ראיתי בת"י שם שהעיר בזה: **רש"י** ד"ה וגגה בה עמוד שיש בראשו שבעה ומשהו כו' כנ"ל ובהגרי"פ נ"ל בסופו ד"ה אם יש בה: **ד"ה** כל שאילו. וירכבוס ויחלקו ויש כו' כנ"ל: **ד"ה** שהיה רי"א בסופו דהכי א"ל בעירובין. כוונתו למה דאיתא שם (יט ב) בברייתא דשב"א היתה שם אבן כו': **תד"ה** פחות. מיהו הכא איכא לדחות שחקק ד' בעומק י'. עי' בגליון בשם מ"א שהגיה בל"ע שהרי הכא והתם הלשון שוה ולא שת לבו להבחין דהכא אמרי' כדי להשלימה משמע שבין שניהם יהיה עשרה והתם אמרי' והשלימו יל"פ דכיוני הו' שב על החקק ור"ל דחקק בו כ"כ עד שהשלים את החקק לעשרה ואדרבה אתי לאפוקי דל"ת עשרה ע"י צירוף ועוד נראה דהתוס' לא דייקי כלל משינוי הלשון אלא דכאן א"א לפרש דחקק לבד היה עמוק עשרה דא"כ אפי' רחוק ג"ע מהכותל מתכשר ע"י החקק בעצמו דהא קי"ל לקמן (טז) במשנה דאם גבוהות המחיצות עשרה אף דהסכך גבוה הרבה מהן כשרה: **בסה"ד** וא"ת בפ"ק דשבת גבי בית כו' כנ"ל:

דף ה ע"א גמרא לא ולמד מפחות שבכלים. מלשון המקשה דפריך ע"ז ונילף מכלים גופייהו משמע דפחות שבכלים ר"ל הפחות והטפל לכלים: **תד"ה** קדש אלא יל"פ כו'. קשה לי מדוע לא נכתבו כסדר קריאתן אם משום שלא רצו להקדים תיבת קדש לשמו כדפרש"י בשבת הלא בתחילת התורה לא הקפידה בזה עי' מגילה (ט) ובתד"ה אלהים. ועי' סוף מסכת ידים ורש"א בח"א הרגיש בזה ועוד מהו הכוונה בכתיבת קדש לה' בציץ נגד הלא כל הבגדים נקראו בגדי קדש פי' רש"א בח"א בשבת ולכן נ"ל משום דשמות השבטים נכתבו על החושן נגד לבו והיה הכוונה לקרות מלמטה למעלה ראובן כו' קדש לד' וכמש"כ קדש ישראל לה' ולכן ס"ל לת"ק שנכתב יה למעלה כו' להורות דקריאת הכתיבה היא מלמטה למעלה והוא ע"ד כתיבת המלאך לבלשאצר לדעת ריו"ח בסנהדרין (כב): **ד"ה** מסגרתו וכן פי' שם רשב"ם כנ"ל: **ד"ה** ואל יוכיח בע"ב והא דאמרי' כו' דבגדי כה"ג ביוה"כ כשרין להדיוט כו' חוץ מן המצנפת. וק"ל א"כ מה השיב רבי שם אבנטו של כה"ג ביה"כ ל"ז אבנטו של כה"ד נימא חוץ מאבנט כמו דלא מקשה ממצנפת מה"מ ומש"כ ומיהו בלשון גמרא כו' גם בלשון משנה אשכחנא כן שם (עא ב) ועמש"כ לקמן נא בס"ד ולולי דבריהם הייתי אומר דלכה"ד כשרים שניהם ויתורץ הכל בזה ומה שהשיב רבי מאבנט ואמאי לא נאמר דחוץ ממנו ועת"י שם (כג ב) שעמדו בזה נ"ל לייתב משום דר"ד אמר כשרין להדיוט דקשה דהא אפי' לכה"ג כשרים לכה"ש לדידיה וכדאמר באידך ברייתא שלא ישתמש בהם יוה"כ אחר דמשמע דלכה"ש כשרים לו וע"כ משום דהאבנט אינו ראוי לו דאבנטו של כה"ג בכה"ש לכ"ע של כלאים להכי קאמר להדיוט דלדידיה מתכשרים כל הד' בגדים ולכן מקשה רבי שפיר דגם להדיוט אינו ראוי האבנט: **ע"ב גמרא** דאר"א ב"א אמר רב שיעורין כו' כנ"ל: **רש"י** ד"ה שיעורין של איסורין כו'. עמש"כ ביומא (פ) בס"ד: **תד"ה** תפשת בסופו והכא וגבי תפלומין כו' כנ"ל: **ד"ה** בשלים ולא כמו שפי' בקונטרס כו'. והגר"א ז"ל בגליון המשניות ד"ו בפ"ו דב"ב מיישב דעת רש"י ואומר דלחכמים דשם דס"ל דרומו כחצי ארכו וחצי רחבו לכן סק"ק דלא הוי רק כ' על כ' לא הוי רומו רק כ' והגמרא שם אזלא אליבא דרשב"ג ע"ש אבל מה יענה לסוגיא דהכא הכי יאמר ג"כ דאזלא אליבי' ועוד דא"כ ה"ל להש"ס לומר ואפי' לר"מ הניחא אי סבר כרשב"ג אבל אי סבר כרבנן מא"ל כדרך הש"ס בכ"מ בכה"ג אבל אשכחנא בכה"ג דלא אמרינן הניחא כו' בתוס' ב"ק (כד) ד"ה ולא ישמרנו ע"ש עוד כ' שם דלכן בית השני דלא ה"ל אמה טרקסין ונמשך ארכו יחד ק' אמה הי' גבהו מ' כחצי ארכו וא"ר וק"ל דהא עם מקום האמה טרקסין היה ארכו ק"א אמה וא"כ ה"ל להגביהו עוד חצי אמה ולכאורה קשה עוד דעשה מהמסובב סבה דברים ב"ב אמרי' לאיפך דלכן לא עבדי אמה טרקסין מפני שהיה גבוה מ' ע"ש אבל זה לק"מ דשניהם אמת דע"כ היה לריך להיות גבהו יותר מק' משום גדול כו' האחרון מן הראשון ועל כן לא יוכלו לעשות אמה טרקסין וכיון דלא עבדי אע"כ הי' הסברא להגביהו עד מ':

דף ו ע"א גמרא פת חטין ולא פת שעורים. בעירובין (יט) דקדק הש"ס על לשון המשנה דשם קשורות ולא מותרות פשיטא כיון דתני ליה קשורות כו' ע"ש וגם הכא יש לדקדק כן ונ"ל דבא לומר דאינו ממעט אלא שעורים אבל לא כוסמין דל"ת דדוקא חטים ממש קאמר וכמשמעו ברוב מקומות ולמעוטי אפי' כוסמים מינו (עמש"כ בפסחים לו ב בס"ד) קמ"ל ואף דבפ"ח דפאה מ"ה מבואר דכ"ש מכוסמין הם ג"ם מבשל חטים מ"מ שהיית אכילתן י"ל שהן שוין: **שם** גפן כדי רביעית יין לנזיר. עפרש"י וק"ל דהכי הגודש מתרבה ומתמעט לפי ערך רוחב הכלי ועובי דופנותיו ומדוע לא באו לנו חז"ל באיזה מקום שיעורה וגם עיקר הדין שהוא חידוש גדול דמשערינן ביותר מרביעית בכדי הגודש לא נשמע ממנו במקומו במס' נזיר רק שלא במקומו ואגב אורחיה ולעד"נ לפרש דר"ל דאם אכל בכדי שיעור ר"י כשיקרש והתבוננתי אח"ז בפרש"י דברכות וראיתי שהוא ז"ל כוון לפי' זה ע"ש ובעט"כ: **רש"י** ד"ה רוב שיעוריה כזיתים ודם. עמש"כ ביבמות (קיד ב) בס"ד: **תד"ה** גפן ובריש עירובין פי' כו' לחייבו מלקות כו'. ולי קשה על פי' זה בתרתי חדא דמאי שבחא דא"י בזה הכי אם שתה יין דחו"ל אינו חייב דבשלמא אינך י"ל דדוקא בפירות דא"י משערינן עי' פי"ז דכלים (ולכן נ"ל דלקמן גרסינן ארץ שכל שיעוריה כזיתים כו') ותנא נמי י"ל דשל א"י מוטעמת ביותר ושהיית אכילתה מוטעת שנית מדוע ל"א כדי ר"י למקדש ולהוראה עי' כריתות (יג ב) במשנה וגמרא וכן הי' יכול לתימר יין לנסכים: **ע"ב גמרא** כי אתאי הלכתא לגוד כו'. עי' פרש"י וק"ל מדוע ל"ק נמי הא דלקמן לענין דופן ג' דסגי בטפח ונראה דזה נכלל ג"כ בגוד דהיינו גוד המחיצה במשך לאורך וכמש"כ לעיל (ד ב) לענין דיומדין ובירושלמי איתא דשלישית לרבנן ורביעית לר"ש אינן אלא דרבנן: **תד"ה** ור"ש ומאן דבעי חתיכה מב"א כו' למצות קרינן כו' מצות כתיב כנ"ל: **ד"ה** בדורשין תחלות ואמר לך ר' יאשי' כו' כנ"ל: **בא"ד** וכיון דמשופע לא ממעט הדיוט א"כ היאך הוה אתי כו' כנ"ל: **ד"ה** וסוכה תהיה לצל כו' הרי אחת ר"ל הסכך למעלה וע"ש בירושלמי לעיל וכאן נראה שחסר תיבת למעלה:

דף ז ע"א גמרא ויעמידנו כנגד ר"ת שתק רב כעין זה בב"ב (קב) ואיששתמיט מגה"ש: **שם** עושה לו טפח שוחק כו' עפרש"י הן רוב דופן הי' אפילו ע"י טפח עולב ופחות ולעד"נ הטעם דד"ע חשובים בכ"מ עמש"כ בס"ד בפ"ד דכלאים מ"ד: **שם** התם דאיכא ב' דפנות כהלכתן. ברי"ף ורא"ש הגי' דעריבן ועי' בר"ן לעיל מזה בד"ה ת"כ שתים כהלכתן: **שם** הכא דליכא ב"ד נראה דחסר פה תיבת כהלכתן ושם הגי' הכא ג"כ דעריבן: **שם** א"ה ליתני נמי יתירה כו'. ק"ל דלדידיה נמי תקשה ליתני יתירה סוכה אשבת בהא דלחי לפרש"י דגם הוא ס"ל לחי משום מחיצה בעירובין (טו) וי"ל משום דמדרבנן מיהא מיתסר לטלטולי להכי ל"ת לה: **שם** היכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר פי' בשבת ולא בחול בס' ב"א ר"ל דלר"א ולר"י דבעו סוכה הראויה לז' לקמן (כג א כז ב) פסול בזה אף בשבת ואני אומר ק"ו מה מחיצות הפסולות מחמת עצמן מהני מינו לאכשורינהו שאינן פסולות רק מחמת שא"ר לז' לא כ"ש: **תד"ה** עושה. קנה בפחות מג' כו'. עי' לקמן (יח ב) תד"ה היכך בסופו: **בא"ד** דשיעורו בז"ע ומשהו. עי' מהרש"א לעיל (ד) ברש"י: **ע"ב** ד"ה היכך ע"ג מבוי וי"ל דמיירי בלחי טפח ודאמרי' לעיל כו' סמוך לדופן היינו מדרבנן כנ"ל ולהמהרש"א בכאן נעלם דברי הר"ן פה במקומו: **ד"ה** העושה וע"ק דבראש הספינה נמי ניידי כו' ולפ"ד י"ל משום דספינה מינח ניחא ומיא הוא דקא ממטו לה (ב"מ ט ב):

דף ח ע"א גמרא מכדי כמה מרובע יתר על העיגול רביע בשיתסר סגי לפי' התוס' דקושיית מכדי כו' קאי על השטח לא על ההיקף כפרש"י קשה דתסגי סגי בהקף פחות מי"ד טפח כמבואר ליודע מעט בחכמת החשבון ונ"ל דמאי דאמר בשיתסר סגי ר"ל השטח וההיקף באמת לא יהיה רק י"ד וכמש"כ אך לפ"ז לא יהיה דומה לאינך פירכי דקאי אהיקף: **שם** מי סברת כו' תלתא גברי בתרתי אמתי יתבי כו'. עי' מהרש"א מש"כ בשם יש מקשים כו' ל"י מדוע לא מקשו דנימא דסגי בי"ו כמכדי השני וזה לא יתורץ בתירוץ הא' שלו ומה שהקשה דנימא ד' גברי בג"א יתבי כו' נ"ל דלק"מ דל"ל יותר מב' שיעורים א' כשיושבים מרווחים כדרך הארץ אז יכיל מקום א' אמה ואם דחוקין מקומו ד"ע כדאשכחן האי שיעורא במת שלם בפ"ג דאהלות מ"ו ופ"ז מ"ג וכן בפ"כ דכלים מ"ז דרוחב ד' ראוי לשכיבה ע"ש ומלינו עוד שיעור ג"ע בעירובין ה' גבי מבוי שנפרץ מצידו ע"ש ובפרש"י אבל להרבות עוד בשיעורים אין לנו ונכון בס"ד: **שם** א"ל רב אשי לרב אשי כו'. עי' בגליון בשם מ"א וכ"כ המהרש"א בכתובות (כג) דמלינו רב אשי בתראה לבתר אביי ורבא וע"ע שם (ח) רב אשי איקלע לרב אשי כו': **תד"ה** כמה. דעגלא כו' על שלש חוט של י"ב כו' כנ"ל: **ע"ב** ד"ה ריבועא לכך יל"פ דהנך תרי מילי קיימא אהדדי כעין כו' כנ"ל:

דף ט ע"א גמרא וב"ה האי מנ"ל לעושין סוכה בחה"מ. ר"ל דדרשי' ג"כ הקרא בפירוש כב"ש סוכות תעשה בחג וכ"מ להדיא לקמן (כז ב) ודרשה דר"א שם הוא משבעת הימים וחכמים דשם וב"ה דהכא דבעי ליה לדרשה דלקמן (כג) בפלוגתא ר"י ור"מ וזה דלא כב"י ססי' תרל"ז שכ' דרבנן ילפי הא דעושין סוכה בחה"מ מדכתיב שבעת ימים דה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום מז' הימים דא"כ מ"מ דרשה דב"ש מחג מ"ע ליה ב"ה ועוד דלדבריו הס"ל דב"ש א"ל כרבנן דעושין וזה מדרשה דשבעת ימים ודרשה דידהו מחג: **ע"ב** בשחבטן ופרש"י וסכך כשר רבה עליו ונתבטלו כו' משמע דבאילן שצלתו מרובה לא מהני חבטה ורביה וכ"כ הר"ן להדיא וכ' הטעם כיון שאין הסכך כשר מועיל בסוכה כלום ולעד"נ משום דמחובר חשיב ולא בטיל כדפרש"י בגיטין (כד ב) משא"כ כשחמתו מרובה אין צלו חשוב ובטיל שפיר ברוב סכך כשר ועמש"כ ריש שקלים: [**רש"י** ד"ה מאי למימרא ל"ל נרבה כו' ולמתניתין ל"ל כו' לאשמועינן דל"פ אלא דומיא דבית דכיון כו' כנ"ל]:

דף י ע"א גמ' כי אתא ר"ד כו' אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים כו' כה"ג אר"י בספ"ו דמקוואות אימתי בזמן שהיא עומדת עצמה כו' ע"ש בפי' הרמב"ם: **רש"י** ד"ה כי אתא ר"ד וכיון דעליונה כו' לא פסלה ובד"ה ותני וכי"ם כו' לא שם סוכה עלה דעליונה והרע"ב שכתב שהתחתונה

שהתחתונה כשרה בסכך שעליונה שהסגג שלא אינו גג תנאה דהכי לגג הוא כלאי אלא עצמא דסכך שעליונה אינו סוכה סכך אחר שה"ר לדור תחתיו : ד"ה אבל פורס סדין במטה ומשום דאין לה גג כו' לא מיקרי אהל כנ"ל : ע"ב תד"ה ובלבד בקופו [illegible] כנ"ל

אבל א"ל שאני מטה דלגבה עשויה כדלקמן [illegible] כנ"ל :

דף יא ע"א גמרא מטה לגבה עשויה. לקמן כ"א ב' : במשנה והסכך על גבה. לעיל (ט ב) [illegible]

[illegible]

דף יב ע"א [illegible]

[illegible]

דף יג ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

וכן בהדס ענף [illegible] (מג ב) נטיעות דמשמע כמו שהם גדלים דהלל"מ סתם נאמרה ערבות ולא ענפים והא דלקמן (מד ב) דפליגי ר"י ור"ש דמשמע שם דהשרה בבדין דהיינו ענפים כ"ל דהיינו בגבולין אבל במקדש היו מורכבות כמתניתין אלא שהרמב"ם בפ"ז מהל' לולב פסק כר"ש לגבי מקדש וכ"מ שם מפרש"י ובעלה דעתי. שוב ראיתי בת"כ ר"פ מצורע וז"ל אי ארז יכול טרף (ופי' הק"א עלה) ת"ל ועץ הא כילד בקעת של ארז וע"ש עוד וכ"ל דע"ם הוא ול"ל יכול ענף וכדאיתא בספרי פ' פרה ע"ש גם מאי דאיתא שם ובראשה טרף ופי' הר"ש שם והק"א עלה נראה דל"ל וראשו טרוף כגי' הר"ש וכ"ה בתוספתא שלפנינו ופירושו שחרוץ בראשו כדי שילקוע הדם והמים בין חריציו להזות מהם על המצורע וכמו בערוך דספ"ג דשבועות בגמרא וכפרש"י שם והר"ן בנדרים [אח"ז ראיתי בערוך ערך מרביות הב' שפירש מרביות של ערבה ענפים גדולים של ערבה. וכן הרע"ב פ"ב דתמיד מ"ב פירש מרביות של תאנה ענפים וכן המפרש שם] : ע"ב גמרא ופוסלין בסוכה משום אויר מ"ע כיון כו'. וכתב הר"ן ומינה דכ"ד העמוי להתייבש בתוך ז' כו' אף מעכשיו הוא פסול וכ"ל דמדאורייתא הוא ומטעם דאינה ראוי לז' וכדדרים ר"י לקמן (כג) ומשמע שם דאף ר"מ מודה בדרשה זו וכמש"כ שם בס"ד : רש"י ד"ה הכולר לגת לפי שא"ל לבית אחיזה כו' כנ"ל : תד"ה יקות ומה שהוזקק לפרש מדרבנן הוא דאי תשיבי אהל מדאורייתא לענין הבאה כו' כנ"ל : בא"ד והפ"ה חיילי מדאורייתא כ"ז שלא הוכשרו ומשמע דאוכלין שלא הוכשרו פסילי לסכך (וכן הי' פשוט להרב בגנת ורדים הובא בתור"ע פ"ח דאהלות אות י"ז) מדהוצרך לומר דפסילי משום אויר משמע דהי' סברא לפסליכהו משום סכך פסול וכדפרש"י וטעמא נראה כמש"כ התוס' לעיל (יב ב) גבי אגילי פשתן הואיל וקרובין לטומאה גזרו בהו רבנן. אח"ז ראיתי בק"כ אות ל"ב שגם הוא מפרש כן בדברי הרא"ש אבל הא דמשמע מדבריו דפסולין מה"ת לא מחוור אלא כדאמרן גם מש"כ ליישב דברי מהרי"ל דקאי על שברי כלים איתמיעתיה הא דלקמן (טז) דסככה בבלאי כלים פסולה : [שם ד"ה דלא . וי"מ שיכבידו כו' ולא יתפרדו הקשים כו' . ק"ל דלא מצינו אלא ידות המשמשות את האוכל ולא שהאוכל משמש את היד] :

דף יד ע"ב גמרא ל"א בשלמא שמואל כו' מאי מצטרפין לד"א מן הצד. עי' מהרש"א ומהר"ם שהרחקו ול"כ לפרש דכ"ל כגון שסכך בנסרים שיש בהן ד' מן הצד עד פחות מד"א ונמן עוד נסר א' פחות מד"ע אצלם עד שהשלים לד"א ע"ז אר"י שאין מצטרפין לד"א מפני שהנסר דהוא פחות מד"ע סכך כשר : שם סככה בנסרים של ארז כו' לכאורה ה"כ דאתי לאפוקי של שאר מינים דמפני שאין דרך לעשות תקרה מהם לית בהו גזירת תקרה אולם הפוסקים סתמו דבריהם וכן לקמן (לז) מוקמינן בהדס והוא לפי הנראה אין דרך לעשות ממנו תקרה : שם אין שעת הסכנה ראיה . עירובין (לא) : רש"י ד"ה לאו שהפכן כולן על צדיהם וסככה כולה בהם . וק"ל א' דנתן עליה נסר תשמע נסר אחד . ב' מאי אע"פ שלא הכנים בתוכה אלא ג"ע רבותא טפי הל"ל אע"פ שלא הכנים אלא פחות מג"ע עי' בפי' לעיל ד"ה הפכן ע"כ נלפע"ד דמיירי סכא בסוכה קטנה וכמו לפי מאי דדחי עי' רש"א וכ"מ מדל"ק לא הב"ע כו' . וכגון בסוכה קטנה ולכן פוסל אפי' נסר אחד ודוקא ג"ע והא דקאמר הפכן בל"כ שגרת לישנא דלעיל בפלוגתתם נקיט : ד"ה אפומא דלפקא מיני' ע"י דופן עקומה כו' . עמ"א סי' תרל"ב סק"א ובמש"כ שם : תד"ה ומודה היכא דמקום הפסול מרובה גרע כנ"ל :

דף טו ע"א גמרא ולרב יהודה א"ר דאמר סככה כו' כנ"ל : רש"י ד"ה והכי קאמר דאיכא מעשה מעליא וגזירת תקרה נמי בטלה. לכאורה כיון דאית להו גזירת תקרה כר"מ ה"ל לפרושי אליבייהו כדפי' במשנה לר"מ דבפסל שבינתיים מתכשרה ועי' בר"ן וכ"ל דכאן חזר ביה וה"ל דלכ"ע בנוטל א' מבינתיים בטיל ליה גזירת תקרה וגם הנשארים מתכשרי וכדמסיק לקמן לשמואל . [אבל קשה לפ"ז מאי פריך והא איפלגו בה חדא זמנא הא טובא אשמעינן בהך פלוגתא : א) דנטילת אחת מבינתיים מהני למעשה על הנותרים דלא מקרו תו מן העשוי . ב) דאפי' לר"מ מתכשרי הנותרים בהכי דלא גזרינן בהו גזירת תקרה] : ד"ה בנסרים ויולא דהאויר יותר על השפודין

כנ"ל : ע"ב תד"ה פרוץ בקופו ויש לדחות ההוא דסוף בכורות כו' כיון דא"י להכיר כו' כנ"ל : ד"ה באהוכה והא דתנן התם כרע כו' וחברה למטה כולה טמאה כנ"ל :

דף טז ע"א מחצלת הקנים גדולה כו' משמע דשל שיפה וגמי שהן רכין אין חילוק בין גדולה לקטנה ואף בגדולה אין מסככין ולקמן (כ) איתא בברייתא גם בהם חילוק בין גדולה לקטנה וע"כ פליגי אהדדי ומתניתין דלקמן (יט ב) דתני מחצלת קנים גדולה כו' משמע נמי כברייתא שלפנינו ול"ע דהש"ס לא רמי להו אהדדי : שם תנ"ה כו' . ואיכא דרמי להו כו' . עי' גה"ש ומה שציין ב"ב מט ע"ם ול"ל יע ואנכי אוסיף . שם יא . כו . כתובות כז . ערכין כז ב . וכה"ג ב"ק עז : תד"ה מטה. מש"כ המהרש"א דלרבנן אף הכרע לחודי' מקבל טומאה וע"ש איכני רואה הכרע לזה דנהי דסברי דאם הכרע מחובר לקצרה ונגעה בו טומאה לא נטמא אלא הוא לבדו מ"מ אפשר אם הוא לחודי' קאי אינו מקבל טומאה כלל : ד"ה ומטהרת אלא נ"ל דהיא כו' מנין משמע ליה דמיירי בכל מפץ כו' כנ"ל ועמש"כ בב"ק שם ע"ד בס"ד : ד"ה דלא חזי לא דמי דהתם כו' כנ"ל : רש"י ד"ה ג"ע פסולה דהיינו כו' דאמרן. הוא לעיל (יד ב) : ד"ה נור שבין ב' אגירות אגיו באגר זו ואגיו באגר זו ומחילה בין כו' כנ"ל : תד"ה בין . וי"ם שכתוב בהן בין מלמעלה בין מלמטה כו' כנ"ל :

דף יז ע"א גמרא א"ר השכחתינהו כו'. כה"ג ביצה י"ע . כתובות ל ב . ב"ק פה . ל ב . נדה נג : רש"י במשנה ד"ה פסולה ואינו מפרש רואין כו' כנ"ל : ד"ה שהקיפוה סמוך לדפנות בדבר כו' כנ"ל : תד"ה אויר בקופו. ואפשר אפילו כו' מצטרפין זו ע"ז לכדי הכשר סוכה כו' . לכאורה סתירה מזה לדעת המ"א בסימן תרל"ד סק"א : [ע"ב רש"י ד"ה הכנגד גפ"נ . ואם יחדו למשכב הזב כו'. ל"ד אלא אפי' יחדו למשכב סתם ועמ"ש בשבת (פד ב)] :

דף יח ע"א [גמרא האי לחנתא דבב נהרא שריא כו' והאידנא דשכי כו' אסירא . לבי אומר לי דזהו הנקרא בלע"ז (שטינקעס) כי לחן הוא לשון סרחון כמו ותעל לחנתו (יואל ב') . ועי' רפ"י דתרומות וכמדומה שנאמר לי שגם בהם דרך לסתערב דגים קטנים טמאים ואינן ניכרים וכדפרש"י באברומא . והעולם נוהג בהם היתר ואין פוצה פה וה' הטוב יכפר בעד . וי"ל דרש"י בע"ז (דף לט) פירש לחנתא חילק שהוא סולתנית דאין לו עקשיו (קשקשים) ועתיד לגדל לאח"ז (וברש"י שאלל הרי"ף שכתב על סולתנית שמשירין כשעולים מן המים ע"כ ע"ם הוא) וע"כ לא אסרוהו אלא בעוד שלא נמחו בו הקשקשים דאז אינו ניכר לבין הטמאים אבל אחר שנמחו בו הקשקשים ניכר היטב על ידיהם . וכ"כ הש"ך ביו"ד סימן קי"ד סקט"ז . אולם בדיקה מיהא בעיא . ודע דק"ל מאי איריא דחשיב במשנה החילק בין דברים של נכרים דאפי' דישראל נמי אסור וי"ל] : רש"י ד"ה הכי גמירי להו דאין לבוד באמצע . לעד"נ דאפי' מן הצד ג"כ גמירי דל"א לבוד וראיה מהא דחלון עפח מבית טומאה מבית לבית ובדפנות הוכיחו התוס' דלכ"ע אמרי' לבוד אפי' באמצע והת"ל ולטעמיך ולשון התוס' בעירובין (י ב) בד"ה עול דהל' גמירי גבי טומאה דל"א לבוד משמע ג"כ דל"א לבוד כלל : ד"ה היכך ע"ג אכסדרה ומתך הסכך על עפת כו'. אתי לאפוקי היכא שהשוה את קירויו דל"א פי' תקרה כו' אפי' לאביי כדלקמן ובזה מיושב לישנא דעל ולא נצטרך לפי' הרי"ף בזה שוב ראיתי שהר"ן בס"ד הרגיש עליו בזה : תד"ה אין לבוד דהכא מיירי כשהאויר מהלך ע"פ כולה . קשה דהא מייתי ראיה מאכובה והתם אפי' מוקפת מד' לדידיה וי"ל דהת"ל ולטעמיך כמשכ"ל : ע"ב רש"י ד"ה פי תקרה עוביין של נסרים בחודן והן עובי כו' כנ"ל : ד"ה נבקעה לאכי נקיע בבקעה כו'. ועי' בתוס' שהקשו על פירושו היאך מוקמינן אביי כר: כו' ולעד"נ דלהכי נקיע בקעה דלא הויא סילוך לרבים כולי האי דלכן לא הויא אלא כרמלית ומג"ה אמרינן בה פ"ת יורד וסותם תכל לד כמו סיכך ע"ג אכסדרה וכאשר חילקו התוס' בשם רש"י בד"ה סיכך : תד"ה סיכך דתניא שתים כהלכתן וג' אפילו עפח ואילו השוה כו' כנ"ל : ד"ה אכסדרה בקופו יל"פ דנקע בקעה כו' דבקעה היא כרמלית כנ"ל :

דף יט ע"א גמרא אהוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים דאתמר כו' כנ"ל ומה שבינתיים ליתא ברא"ש וכן עפרש"י ותוס' משמע דל"ג לה : שם ולאו היינו פלימין מפרש"י נראה דל"ג ולאו ונל"פ היינו פלימין דאמרן לעיל דל"ג רבא בזה דכשרה ולא כדאוקימנא לעיל דמיירי פחות מג' : רש"י ד"ה לנראי וגם שבלדדין תחלתן לשם סוכה הפנימית נעשו כ"ה בר"ן : תד"ה לא יהא ועוד מי יוכל להזהר בסוכה מלאה נקבים כו'. עי' לעיל (יח א) תד"ה אין לבוד ובה"ע כאן : ע"ב גמרא א"ל כמאן כר"א שבקת כו'. מהתוס' ר"פ חבית משמע דתשובת ר' יוסף היתה כר"א וגרסי א"ל שבקת כו' : תד"ה שאם הגביהה ומתוך לשון הקול' משמע כו' שהגביה או הרחיק כו' כנ"ל :

דף כ ע"א גמרא ר' ישמעאל בר"י כו' אחת זו ואח"ז מסככין בה וכן כו' לפרש"י (והרא"ד בפ"ה מהל' סוכה הל"ו) היינו אפילו קטנה וארוגה ונ"ל דסתמא דמתניתין ספי"ז דכלים מחצלת קנים כו' עהורה אתיא כוותייהו ופסקי הרמב"ם שבהל' סוכה פ"ה ושבפ' כ"ה מהל' כלים הלי"ג סתרי אהדדי ול"ע ועלא"ת בהל' סוכה שם : רש"י ד"ה והתנן כל המטמא מדרס וה"ה כו' ובנבלה כו' דילפינן ליה בק"ו כו'. לכאורה מן הק"ו דפכין קטנים ליכא למילף רק מת וכן שרץ דמטמא בכעדשה ולאוי ליכנס בפך קטן כדפרש"י בב"ק (כה ב) אבל לא נבלה דא"מ אלא בכזית וכן הבין המהרש"א בשבת (פד) בתד"ה מפץ ואולי כוונת רש"י דמדרבנן מיהא מיטמו אף בנבלה וכמ"ש המהרש"א הנ"ל : תד"ה אחת . דה"נ תנן בסנהדרין כו' אנכי אוסיף אחד שוגג ואחד מזיד (אבות פ"ד מ"ד) : בא"ד וה"נ הזכיר תנא מחצלת גדולה כו' . ק"ל מפ"ק דמכות (כד"ו) דר"י אמר שם בד"א בד"כ כו' רבי אומר אחד ד"מ כו' וכן ביבמות פר"ג במשנה רכ"א אחת בעילה וא' חליצה כו': ואין לומר משום דבמכות קיים ר"י בד"מ וכן ביבמות קיים הת"ק בבעילה דכן נוכל לכוין בדבריהם הכא אבל במ"ת שציין הגרי"פ למ"כ ועוד דה"כ לא הוו מקשו בזבחים (נג ב) מהא דמנחות פ' רי"ע : ד"ה של שיפה . עי' מהר"ס :

פרק ב ע"ב רש"י במשנה ד"ה מעשה. דמ"ע שהז"ג נשים פטורות כו'. לכאורה קשה דהא לקמן (כח) ממעטינן נשים בסוכה מהלכתא ע"ם אמנם עי' במל"מ פ"ו מהל' מלכים ה"ז סד"ה ודע ובדבור הסמוך עוד ראיתי ותעמוד על עומק כוונת רש"י ז"ל :

דף כא ע"א ד"ה בשקיפין ומתפרקין ברוח . נראה דמפרש שהוא מלשון שקיפן קידוש שבתרגום מקן (מא ו) : תד"ה ומביאין אע"פ שהיו התינוקות טמאים בנדה כו' כנ"ל : ד"ה שדעתו קשבר ר"י אוהל זרוק שמיה אוהל. כן מפורש בהדיא בעירובין (ל ב) ולהמהרש"א איסתמיע זה לסכי נדחק לומר דרבא ידע כו' . [ועוד מה יענה לאביי שסרי הוא ודאי לא ידע הברייתא] . ולשנא דהתוס' במש"כ דמשמע אטעיתיה : ע"ב גמ' שאני מעה הואיל ולגבה עשויה. נל"פ ע"ד של' מקלת פוסקים דאפי' למ"ד מצות אנ"כ במכוון שלא לצאת לכ"ע ל"י עמ"א תקפ"ע סק"ד או ע"ד של' הר"ן בפ"ד דר"ה במתניתין דהמתעסק ל"י ע"ם : רש"י ד"ה נוהגין היינו אלמא אוהל ערא כו'. לכאורה לפי הענין הכי הל"ל אלמא אוהל שאינו עשוי ביד"א דכל שלא נעשה בכוונת אוהל שלא ביד"א מיקרי כדלעיל :

דף כב ע"א במשנה המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה . הפוס' הביאו הירושלמי הד"א צריכין הכוכבים נראין מתוכה רל"א בכוכבי חמה שנו ופי' בו דמלשון כשרה קדייק דמשמעה בדיעבד וכתב הגר"א ז"ל בסי' תרל"א סק"ג ול"ל מ"ש ת"כ אין כו' (היא גי' הרא"ש) אפי' לכתחלה ול"ל דתני אגב סיפא לישנא דכשרה דהוא לשון דיעבד ודוחק ול"כ דגם רישא דברייתא בדוקא קתני לישנא דדיעבד אבל היינו אליבא דב"ש (דרישא אשמעינן מה דכשר לכ"ע כמבואר) דגזרו אטו כוכבי חמה דאפי' דיעבד פסול אבל לב"ה דאפי' בכוכבי חמה מכשרי דיעבד בכוכבי לילה שרו אפי' לכתחלה אולם מדברי הר"ן למדתי דדיוקא דהירושלמי איננו מלשון כשרה דהרבה מצינו לשון זה אפי' בלכתחילה (עי' סוגיא דרים חולין) אלא דלישנא דמתניתין קשיתיה דודאי בית מעובה ביותר דלא די שאין כוכבי חמה נראין אלא אפי' גשמים אין מנטפין (ועי' ריש מכלתין בתד"ה כי עביד ול"ע) וא"כ כיון שמנה תחלה כמין בית (שזה כולל יותר) מאי קאמר תו אע"פ שאה"כ כו' להכי דייק הירושלמי דאין כשר אלא דיעבד לכן קאמר שפיר אע"פ כו' שאינה מעובה כ"כ אינה כשרה ג"כ אלא בדיעבד וכה"ג פרש"י בגיטין (פו רע"ב) ובקדושין רפ"ג בגמרא ובריש דברייתא ל"ג המעובה כו' אע"פ כו' . אלא כגי' הרא"ש וכוון בס"ד : גמרא על גביהן כנגדה עד לרקיע עמא כנ"ל וכן ברש"י : שם אלמא כי א"ב עפח אמרי' חבוע למי כו'. ק"ל מנ"ל דאמרי' ח"ר כלל (ונלמרך לדחוק דבאין ביניהן פ"ט נכלל ג"כ שאין בעליונות רוחב עפח כדפרש"י) דהא קי"ל בפוע אוהלים כאהלים דמי (אוהלות פ"ז מ"ב) ולכן תחת כולן עמא בית ביניהם חלל עפח דהטומאה מתפשטת למעלה ולמטה אפי' בלא שעת יצר דלא גרע משפוע אוהלים אבל כי אין ביניהם פ"ע קי"ל שם בפ"י דאין טומאה יוצאה בפחות מטפח לכן אינה מתפשטת עד התקרות העליונות דרך פחות מטפח וממילא מפסיק האויר בעדא מלכת גם לעבר השני ודו"ק . [אולם ע"כ גרע זה משפוע אוהלים דהתם אף אם כלה עד כאצבע כלים דשם טמאים] . ועוד ק"ל נימא דשאני הל' טומאה דהכי גמירי להו כדלעיל (יח) וע"ע בפי"ד שם מן מ"ה עד סה"פ: רש"י בסה"ע ובתוספתא גרסי' כו' אבל אין בהן כו'. כ"ה גי' רש"ל ומה שנדפס בגליון התוס' גי' רש"ל בהן הוא שבוש : ע"ב רש"י ד"ה כאן מלמעלה לפי שחמת האויר נראית כו'. כ"ל דזה פי' למ"ד פרוץ כעומד מותר אפ"ה פסול דבתר מעה אזלינן עי' רא"ש ור"ן ומש"כ בסוף בידוע שהקנים רחבים כו'. זה כ' ליישב למ"ד פרוץ כעומד אסור דלדידיה בתר מעלה אזלינן ועי' בר"ן אבל ק"ל דאי בתר מטה אזלינן מאי פסקא דתני שחמתה מרובה למעלה כשרה הא יכול להיות דלמטה חמתה מרובה וכן אי אזלינן

אלינן בתר מעלה יקשה הא דתני שחמתה מרובה מצלתה פסולה הא יכול להיות דאעפ"כ למעלה הסכך מרובה : שם במשנה בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביו"ט. רש"י פי' דמשום ספינה נקיט לה וצ"ל דלפמש"כ התוס' בעירובין (מג) בשם הרשב"ם דמותר ליכנס בקרון או בספינה אפי' בשבת והנכרי מוליכן אפי' חוץ לתחום ע"ש איצטריך לגופייהו וזהו דאשמעינן : רש"י במשנה ד"ה העושה והיא גבוה מאד. בר"ן הגי' והוא גבוה מאד ונכון : תד"ה שתים גזרה שמא יניח תפליו על הסכך. וצ"ל דזה שכיח יותר מן שמא באילן שנעשה דופן לה לקמן כד ב :

דף כג ע"א גמרא ור"מ הא מדאורייתא מתזא כו'. משמע דגם ר"מ מודה בדרשה זו דר"י וצ"ל דאצ"ל דס"ל כר"א דלקמן (כז ב) אלא דר"מ ליכא דא"י לעמוד כל ז' מפני רפיונה א"כ לענין ביטול דלעיל (כ"ד ד) דבעינן שיבטל לכל ז' כדפרש"י שם ור"מ עוד להא דכתבתי לעיל (יג ב) ע"ש ואין סתירה לזה מהא דאמרי' לקמן לדידיה זמנין כו' דכוונא ולאו אדעתיה ותיפוק ליה דא"כ לז' די"ל דבדפנות ל"צ דאוייס לז' ולפ"ז יהיה ראיה למה דפרישית בר"מ בהא דעד כ' אמה אדם עושה דירתו עראי ודלא כפרש"י דצריך לעשות מחיצותיה קבועין דהרי במחיצות לא איכפת לן ולכאורה דרשת רבא שם מתאחדת עם דרשה דהכא ותקשה למה תפש רבא קרא אחר ולא סגי ליה בקרא דהכא די"ל דחד למעוטי פחות מז' וחד למעוטי יתר מז' [וכעין זה (בשבת דף קלב)] דל"ת הכי יש בכלל קבע עראי וכדמקשה לי' אביי התם : שם ודילמא רבעה. נראה דהקושיא איננה אלא לאביי דמאי איריא שמא תמות תיפוק לי' דילמא רבעה דשכיחא טפי ועתד"ס ולמ"ד : רש"י ד"ה ולא גולל דגולל מטמא כו'. ובמשנה כו' שנה משנתו כר"א בפ"ב דאהלות מ"ד ודלא כחכמים שם דל"ת במשנה : ד"ה גזירה שמא תמות ביו"ט כו'. ולקמן אמרי' כוונא ולאו אדעתיה וי"ל דמיתה ונפילה נראה וניכר ול"ש למימר ולאו אדעתי' ובכוונא ליכא חשש ביטול מצות סוכה דאיכא תקנה למותחה באצלי לפחות מג' סמוך לסכך וכסיומתו לעיל (טז ב) : תד"ה דתניא כדפרי' לעיל. הוא בדף (כא ב) ד"ה שאין : ע"ב גמרא דתניא הלוקח יין כו'. בגליון בשם מ"א נ"ל דתנן כו' ולא ראה בתד"ה דתניא : רש"י ד"ה ה"ז גיטך ירא שלא ימות פתאום. משמע דתקנה טובה היא רק שאסורה לאכול בתרומה וקשה דמהגנת חשש זו היא הפעם כו' תיאסר עליו מיד מחמת איסור גרושה וא"ל דדוקא לאיסור תרומה לזר דהוא במיתה חששו ולא לאיסור לאו דגרושה דהא מוקי לה אביי במסקנא כר"מ דסוכה דלא הוי רק מצות עשה ודוחק לומר דגרושה קילא יותר שא"ש בכל עמש"כ בבילה (ג ב) ואולי דבאמת אסורה לו ג"כ (אלא דהוא טעם בזה וחושב לתקנה) והא דלא תני לה הוא משום דברייתא זו שנויה בתוספתא ספ"ד דגיטין וכייל בהדה ג"כ האומר לשפחתו כו' ע"ש דל"ש בה רק דין דתרומה : תד"ה שני וקצת תימה כו' דר"י גופיה כו' יקרא שם ויפרים בשבת כו' כצ"ל וכ"ה בר"ש בפ"ד ת"ד :

דף כד ע"א גמרא הא איתמר עלה אר"ה כו' מעלה כו'. עי' פסחים ק"ו תד"ה כולו לא וכמש"כ בס"ד : שם קסבר ר"מ כל מחיצה שא"ע ביד"א א"מ. פי' עירובין (טו) תד"ה תל : ע"ב כל מחיצה שא"י לעמוד ברוח מצויה א"מ. כה"ג לעיל (כג א) : רש"י ד"ה השתא ואין הכתוב מדבר מדבר שיהא נכתב כו' כצ"ל : במשנה ולא סמכה עליהן. ר"ל דלא ניפסל לר"י לעיל (כא ב) משום מעמיד בדבר המקבל טומ' ר"ן שם וכן משום שלא יעשנה בסכך כדלעיל (כב ב) בתד"ה שתים : ד"ה היה שם. אינן שעוביו אמה לכ"ל. עי' לעיל (ד ב) ברש"י ד"ה כל שאילו יחקקו :

דף כה ע"א גמרא וכן קנה קלורה וסיבולות מקיפות אותה כו'. עמש"כ בעירובין (טו) בס"ד : שם נושאי ארונו של יוסף היו במ"ר שמות ספ"כ איתא לנפש אדם ואין אדם אלא יוסף שנאמר אהל שכן באדם וכתיב וימאס באהל יוסף ע"ש : ע"ב מ"ד הואיל והרא"ז ה"ר מלמעל כו'. בגליון בשם מ"א דבת מ הגי' הואיל ואמר רבא כו' לא ה"ל להביא ממרחק כי גם ברי"ף ורא"ש הגי' כן וכן לקמן (כו) בגמרא :

דף כו ע"א אמר אביי תשבו כעין תדורו. עפרש"י וצ"ע דר"ל דלא חייבה תורה ליסב בסוכה אלא תחת דירתו בביתו ולא תחת ישיבתו בבורגין כי איננו לדירה והוא קרוב לפרש"י או י"ל דלפי דמשמע מטעמא דרבא דבכה"ג יושב באויר ומשמר לא בבורגין א"כ יל"פ כאן כפרש"י לעיל גבי הולכי דרכים : שם ר' יוסי ברבי. פרש"י חריף שבדורו וקשה דמשמע בעירובין (יג ב) ובסנהדרין (כד) דר"מ שהי' בדורו הוה חריף טפי ואולי שאחר פטירת ר"מ שהוא נפטר קודם ר' יוסי כדאיתא בקדושין (נב ב) נאמר ר' יוסי החריף שבדור. ועוד יל"פ חריף בדורו כמו שפי' בס"ד במ"ר פ' תבוא בהא דאיתא שם יחזקאל גדול בנביאים ע"ש וכה"ג פרש"י ותוספות בסנהדרין (ל"ד פז) במופלא שבב"ד : שם אר"י תרתי או תלת ביעי. ק"ל הא תלת ביעי הוא שיעור סעודה לעני העובר (פ"ח דפאה מ"ז) ומשמע שם שהוא כדי שביעה ע"ש בפי' הרע"ב ולעיל שם (מ"ה) : שם הא דנקיט להו בידיה. לרבב"א אר"י לעיל ה"מ לאוקמי דמנחי בריסיה ובאינגו מניח ראשו בין ברכיו : שם תני רמב"ח כדי הילוך מאה אמה תנ"ה כו'. עמש"כ בבילה מז בס"ד : ר"ד"ה ואפי' דסכנת אבר כסכנת נפשות כו' כדמוכח פא"ת כו'. משם אדרבה מוכח להיפך מדקא יהיב טעמא דשורייגא דעינא באוכניתא דליבא תליא וכ"כ הרא"ש שם והר"ן בפ' ח' שרצים וכ"כ שאר פוסקים ונראה דט"ס הוא וצ"ל דסכנת עין כסכ"נ כו' וכ"מ בפסקי תוס' : ע"ב ד"ה ולא בירך וזית דירושלמי קטן מזית בינוני הוה. עמש"כ ביומא (עט) ע"ד בזה : בא"ד אבל לפניו מברך אפילו בפחות מכזית כו' כצ"ל : בסה"ד לגרמיה הוא דעביד משום דאין כו' כצ"ל :

דף כז ע"א במשנה ועוד אר"א מי שלא אכל יו"ט הראשון כו' כצ"ל ותיבת לילי מיותרת ועי' מהרש"א בתד"ה אי בעי והנה לפי' התוס' לקמן בד"ה חזר וכן לפרש"י להס"ד נראה דפי' יו"ט הראשון כל ז' ימי החג וקרי להו ראשון נגד יום השמיני שנקרא אחרון (ודלא כתוי"ט שנדחק) ויהיה רבותי' מכאן דאף חוה"מ נקרא יו"ט דלא כמ"א ר"ס ת"ל : גמרא אר"ב א"ר אמי חזר בו ר"א. כה"ג לקמן (לד ב) ובבכורות (יח ב) : תד"ה חזר. חזר בו ר"א ממה שהיה מצריך סוכה ולעולם ידה"ס בפי ר"ל ידה"ס אבל חייבין בסוכה דהכתיב בסוכות תשבו ולהכי דייק רבא שפיר ביומא מהא דאם הסלים במיני תרגימא יצא דפירי לא בעי סוכה ולפרש"י דהתשלומין קאי על ליל יו"ט הראשון ע"כ צ"ע כפי' הא' של הר"ן דמחויב לאכול בליל יו"ט ראשון יותר מכביצה שיעור המחויב לאכול בסוכה ודו"ק . ועמש"כ ביומא שם בס"ד : ע"ב גמרא כך א"א יוצא יד"ת בסוכתו ש"מ דכתיב כו' לך ז"י משלך . פשוט דלר"א פסולה סוכת חבירו כל ז' ובספרי פ' ראה פיס' ק"מ דאיתא כך כו' ביו"ט הראשון כו' וכ"ה ברי"ף נראה דט"ס הוא והז"א לא הרגיש בזה ולפמש"כ לעיל במשנה יל"ק הגיר' : שם דכתיב ושמחת אתה וביתך. וכ"ה הגי' לפני התוס' בפסחים (קט) ע"ש וכ"כ רש"י בחגיגה (ד"ו) אבל לפנינו בפסחים שם איתא ושמחת בחגך וכ"ה שם בר"ח ורא"ש וכ"כ רש"י בקדושין (לד) ואולי גם כאן יכוין הש"ס לקרא הנ"ל אלא שהביאו בקוצר כמש"כ התוס' בכ"מ שדרך הש"ס לקצר המקראות ועמש"כ במ"ר נשא פ"ו אות ח' במ"ק בהערה בס"ד : שם הא דהזיל ואתי ביומיה . מכאן סתירה קצת לגי' התוספתא שהביאו התוס' בחגיגה (ו ב) דשמחה יש לה תשלומין כל ז' וע"ש בפ"א במילואים ובמש"כ בס"ד : שם שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים עפ"כ. משמע דנביאים גופייהו לא מנו להם וקשה מהא דמגילה (י ב) אמוץ ואמציה אחים היו שוב מצאתי בע"א שם שהרגיש בזה : רש"י ד"ה מהו דתימא וזו להשלים כו' שתשלומין לראשון היא. משמע אפי' בגלה במקום אחר ובעלים אחרים (דלא כתוס') והטעם כ"ל שהוא ע"ד שאמרו בר"ה (ס ב) קד"א הואיל ותלת קמא קאתי כמאן דעברו עליו ג"ר דמי ועמש"כ שם בס"ד : ד"ה כל האזרח ישבו בסכת כתיב כו' כצ"ל : בא"ד דלא מטי ש"פ לכ"ת. בנדרים פ' השותפין איתא בנדרו זה מזה דמותרין בדבר של עולי בבל ופי' שם הרמב"ם דאע"פ שהוליאה כו' ממון כל ישראל כו' אין זה כ"א זכות מעט מאד כו' וה"כ דכוותיה אלא דק"ל מפ"א דשקלים מ"ד אלא שהכהנים כו' הואיל והעומר כו' שלנו כו' ע"ש : ד"ה ברגל יו"ט ראשון כו'. יל"פ ג"כ שהלך בחה"מ רק שהיה הדלך רחוק מביתו עד שלא יוכל לחזור ביומיה : ד"ה שלא העמיד שופט . ועי' מהרש"א בח"א ועי' מה שהשיג עליו בס' איי הים ולפניהם נעלם דיאיר בן מנשה הוא מצד אביו מיהודה כמ"ש הרמב"ן בס"פ מטות והרד"ק בדה"א (ב כב) . ועמש"כ ביבמות (סב ב) גם מש"כ הרש"א דכלב הוא בן יפונה אשתמיטתיה גמרא דסוטה (סוף ד' יא ובס) דבן חצרון היה ע"ש :

דף כח ע"א ד"ה גמלא מדקדקים בדברי הראשונים כו' ואותו דיוק כו' נקרא גמרא כצ"ל : ד"ה הלכות כגון גוד ולגוד וד"ע. כ"ז הן בכלל מהילין שחשב בסמוך עי' לעיל (ו ב) : במשנה מעשה וילדה כו' וסיכך כו' בשביל קטן. הפ"י תמה איך שייך חינוך בקטן ב"י ונעלם מכ"מ דברי מהרש"ל ביבמות (טו) שפי' שהיה לה קטן אחר שהיה צריך לאמו ולא זז ממנה ובשבילו סכך וש"י וכ"מ לשון הר"ן וא"ש דל"ת וילדה בן אך לע"ק הא דאיתא בחגיגה (ו) הביב רבי כו' עד יגמל הנער ופרש"י ומשנה ראשונה הוא יכול לרכוב כו' וי"ל שאני שמואל דחכמה יתירה היתה בו שהרי הורה דשחיטה כשרה בזר בהיותו בן ב' שנים : גמרא האזרח לרבות הנ"כ כו' בעינוי. ל"י תדוע ל"ק ג"כ במלאכה דהא גם תוספתה איתמוע ביומא מעונש ומאזהרה והאזרח סמיך טפי לכל מלאכה ל"ת ואולי מזה יצא לו להרמב"ם דתוספת מלאכה איננה מד"ת אף לאנשים עי' בפ"א מהל' שב"ע ה"ו ובנו"כ באריכה ואני מסתפק אם נשים חייבות במצות אכילת עי"כ כיון דאיננה אלא בעשה מן ועניתם כו' בתשעה או הואיל והוציאה קרא בלשון עינוי כל דאיתא בעינוי איתא באכילה ובפרט לפי מה שהסביר הרא"ש טעם מצותה בפ' יוה"כ סי' כב ע"ש : ע"ב תד"ה ומשנן. ומשני דבגמרא נמי יש בלא עיון כגון כו' כצ"ל :

דף כט ע"א גמרא היה ישן תחת הסוכה כו'. בתוספתא ורי"ף ורא"ש הגי' בסוכה כבריצא : שם במזרח ק"ר ליושבי מזרח כו'. ק"ל דזה ידוע דליושבים באופק המזרחי (הייטו בני' תעלות מאתנו למזרח) עת נה"א אצלנו אז להם חצי היום וכשאצלנו חצי היום אז להם השקיעה ועוד הייתו במזרח הייתו ביציאתו דלקמן ובמערב הייתו הכנסתו לכן הנלע"ד לפרש במזרח פי' בקצה החמה שלצד מזרח במערב בקצה החמה המערבי באמצע פי' באמצעית החמה והיכת הרקיע פ"ס גם בתוספ' ליתא : רש"י ד"ה מפני שמלומדים כל סימני פורפניות כו' כצ"ל : ד"ה לפק של עזים והוא דומה לשחור פי' שבת (עז ב) ומנחות (ג) :

פרק ג ע"ב תד"ה נפרצו א"כ לא ליגוד אינש כו'. הגרי"פ הגיה ליגוז ונעלם מכ"מ גי' הרא"ש שם והוא מלשון גודו אילנא :

דף ל ע"א ד"ה משום כדמוכח ברים הגוזל כו'. שם לא קאמר רבא טעם דמה"כ אלא לענין הברכה אבל מצות הפרשה משמע דאינו פוטרה ועי' לקמן בד"ה הא קנייה בסופו : ד"ה הא קנייה ובכולה שמעתין כו' דקני קודם ובאגידה למאן דבעי אגד כו'. כ"מ שהיה גירסת מהרל"ס : בסה"ד ולפי שיטה זו יש ליישב סוגיא כו' כ"נ דצ"ל : ע"ב גמרא קסבר לולב א"צ אגד. ק"ל הא מסקינן לעיל י"א ב' דלכ"ע מצוה לאגדו : תד"ה וקרקע משום דממעטינן בפ"ק כו'. הגרי"פ הגיה בפ' היבן ולהגם דגם בפ"ק איתא :

דף לא ע"א רש"י ד"ה מפני תקנת מרים דמלוה משוי ליה כו' כצ"ל : תד"ה אבל כגון בראובן שבנה סוכה בחצירו של שמעון שלא מדעתו. כן הגיה המהרש"א : ד"ה ולי"י [כ"ש היקשא דהיינו כו' בפסוק אחד . בסנהדרין (פה ב) איתא מקשינן הכאה לקללה והתם בב' פסוקים ומופסקים עוד בפסוק אחר . אבל שם הוא מפני דמוסיף על ענין ראשון לכן קרי להו היקשא וכה"ג בכריתות (כב ב) : בא"ד] ואפי' לר"י דלא דרים סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה כו' מ"מ בהיקש מודה. משמע דמהיקש גמרינן אף שאינו מופנה וקי"ל דאין משיבין על ההיקש וקשה הא דפריך בר"ה (ה) ות"ק ור"ש תשלומין לעצרת מנ"ל ע"ש : ע"ב רש"י ד"ה לולב של ע"ז א"כ שעבודתה בלולב כו' או לזרקו בה (כצ"ל) וק"ל דהא איתא בפ"ז (נא) ע"ז שעובדין אותה במקל כו' זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת ע"ש ובפרש"י ועוד אי הוה תקרובת הרי אין לו ביטול וכתותי מיכתת שיעורי' כמו אשרה דמשה . ועי' בתוס' וצ"ע : תד"ה שיעור בסופו. עמש"כ בפ"א דמעשרות מ"ד בס"ד :

דף לב ע"א גמרא תנ"ה כו' ואיכא דרמי כו'. ענה"ש ועי' לעיל (פ"ז) מה שהגהתי עליו : רש"י ד"ה מלפניו. כאן חסר איזו תיבות. ועי' בר"ן ורש"י שם הלשון בשלימות : ע"ב גמרא ואימא זית כו' ואימא דולבא כו'. עמש"כ לעיל (יג) בס"ד : שם ראבי"א ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה. נראה דדרים ענף כמו ענב בחילוף בומ"ף ומשום דל"ת כ"כ לאכילה (עמש"כ לקמן לה) לכן כתיב ענף : שם ה"ד עבות אר"י והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא. עמש"כ במ"ר בראשית פס"ח אות ט' במ"ת לייסב הא דנוהגין לגאת בהדסי איטליא דאין להם תלתא טרפי בדלך כנון בס"ד : רש"י ד"ה ענף עץ ושוכבין על אפיהן. לשון הר"ן על אביהן משמע דאם העלין נפרדים ואינן שוכבין על הקנה אינו בדין והעולם אינם נזהרין בזה וצ"ע : תד"ה האמת וה"ע לא הוי מ"ל גבי מרור שיכול לכותשו . מזה משמע דלא כהגאון תליסא בהקדמת ס' מע"כ שאוסר לשחוק הקריין למרור :

דף לג ע"א רש"י ד"ה לא אמרינן . או אין דיחוי. ר"ל דאם אין לו הדס אחר יוכל זה דדילמא אין דיחוי עי' לקמן (ס"ד לו) : ד"ה לולב א"צ אגד וד"ה ולולב וד"ה בשעת דיחוי כולם דבור אחד : תד"ה נקטם וכ"ת הא אסקינן גבי אשחור כו' כצ"ל : בא"ד כדפי' לעיל הוא בדף ל"ב בסד"ה באשרה : ע"ב גמרא איצימא דאשחור מאתמול דיחוי מעיקרא הוא כו' אלא לאו דאשחור בי"ט כו'. מלשון זה משמע לכאורה דדיחוי מעיקרא גרע טפי מנראה ונדחה ובאמת הוה איפכא וכדמסקיק : רש"י ד"ה הא מעטינהו ביו"ט ואע"ג דנאגד כבר כו'. לכאורה אפי' לא אגדינהו נמי כיון דמטא זמן מלוה כמש"כ לעיל (בע"א) ואי לא לריך אגד איצטריך למינקט ביו"ט כו'. וי"ל דהכא פי' למ"ד דלריך אגד דאי לא אגדינהו לא קבע לי' זמן מלוה כמו קרבן פרט שהוקדש פי' יומא (סד) ובתוס' : ד"ה תפשוט והוה כקרבן שהוקדש כו'. לכאורה הכי הל"ל והוה כולדות קדשים או כבכור שתחלתו מח"ז כו' . אבל מה שהי' מח"ז בעודו חולין זה לא מיקרי דחוי כמו לולב קודם יו"ט. ועי' ביומא שם ובתד"ס התם : ד"ה והא מודה ר"ש. כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה. נ"ש דשמיית חריץ ע"י גרירה איננה מלאכה גמורה כדמוכח לסדיא בשבת (מו ב) וכה"ג השיגוהו התוס' ביומא (לד ב) . [ומצאתי לשעה"מ בפכ"ה מהלכות שבת הל' כ"ה שמעתיק דברי רש"י הללו בלי ג"ת אלו "דהוי מלאכה גמורה" ולא עוד אלא שמביא מדבריו ראיה דפסיק רישא אסור אפי' בדרבנן ע"ש . ולפנ"ד ראיתי בדבריו דפסיקא ליה דתיקון כלי בהמעטת ענביו אינו אלא מדרבנן ותמה על מוהרמב"ת שכתב דהוי מדאורייתא ע"ש . ונעלם מכ"מ המרדכי בר"פ שכ' ג"כ דאיסור דאורייתא הוא] : ד"ה ל"צ דא"ל הוענא . הילכך אין כאן תיקון כלי. כ"ל דלפ"ז תו ל"צ לתימר דס"ל כאבוה דאפי' לר"י מותר כיון דלא עביד ול"ת דלדידיה לא הוי כלי ות"ק דאוסר ס"ל דמ"ת הוי כלי למאן דלריך לה ואפי' לר"ש אסור דהוה פס"ר ולכן הלכה כת"ק בזה הואיל דלא תליא בדין דבר שא"מ וצ"ל דזהו דעת הרי"ף והרא"ש והטור שסתמו דבריהם דאין ממעטין ביו"ט דמשמע דאפי' לוקמן לאכילה ואית ליה אחריתא אבל הרמב"ם פסק כראב"ש משמע דמפרש דגם עתה לא הדר ביה מהא דס"ל כאבוה וכ"ת מדל"ק אלא דבזה דלא נלרך לי' ענביו מועיל דלא הוה פס"ר אבל מ"מ שמא ימלך ליה לכן לר"י אסור וכ"פ אחריו הטו"ע וצ"ע לדינא [ועי' בשבת קג תוד"ס ל"צ וביומא (לה) ד"ה הני מילי ובכתובות (ו) ד"ה שאין] : תד"ה לעולם בסופו כדאמרי' לעיל הוא בהיפוך הדף והמרבים הרחיק אה"ד : גמרא של בעל ושל הרים מנין כו' נ"ל משום דנחל שני מובנים לו א' נהר ב' עמק (ובנחל איתן יש פלוגתת רש"י ורמב"ם שמוי"ע פ"ע דסוטה מ"ס) ולכן אמר כאן בעל והרים שהם נגד שני המובנים ותנא דמתניתין דלא נקט אלא של בעל משום דס"ל דנחל פי' כאן נהר : רש"י ד"ה ערבי נחל ומיהו של בעל כשרה כו' ערבי ל"ר ק"ק א"כ ליכבי נמי שאינו משוך כנחל וליתכשר לנלפה . ועי' ברא"ש ולקמן בפרש"י ד"ה מאי קראה :

דף לד ע"א גמרא פרט לנלפה הגדילה בין ההרים. פי' שאין דרכה ליגדל על מים ועי"ז אמר ת"ק קח על מ"ר כו' דמשמע דהיא איננה גדילה על מים רבים ורש"י פי' בע"א : רש"י ד"ה עשר נטיעות אלו ג' נשאלו כו'. עי' תו"ק (ד) בתד"ס אלא אר"א דלמשה גופיה נאמרו אלו יחד : בא"ד נאמר למשה שיונקות בב"ש כולם ומותר לחרוש את כולה כצ"ל והנה לפירושו נאמרו ב"ד למשה : א) דלנטיעות מותר לחרוש עד ר"ה : ב) שיעור יניקתן . ולפמד"ג דשיעור יניקתם קים להו לרבנן (עי' ר"ה יג) וכמו בזקנים דקי"ל בעלמן שיעור יניקתם דהכי בהם לא נאמרה הלכה ומה שאומר י' נטיעות הל"מ ל"ד אלא דהלכה ל"נ רק דלנטיעות מותר לחרוש כדי נרכן עד ר"ה והם קי"ל דב"ש הוא כדי לורך ע"כ וכה"ג כתבו התוס' בשבועות (יג) ד"ה אמר : בסה"ד ואם אינם שלש כו' . לפי חשבון בפ"א דשביעית מוכח דבזקנים א"ל שיהיו מפוזרים בערך אחד בתוך הב"ש רק שיהיה ביניהם כדי שיעבור הבקר בכליו ולכן אם אינם ג' ל"ש לפי חשבון אלא כמלא אורה וסלו דוק שם . וכ"כ בעלמו בב"ב (ס"ד כו) . ועמש"כ שם : ד"ה ואיכא דמתני האי קרא כו' כצ"ל : ד"ה פתורתא לקרות גדולה כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ענף עץ עבות ג' . עפרש"י ותוס' . ולעניותי נראה דדרים עבות ג"כ על מנין ענפי העץ שיהיה ג' כשיעור שיוכל לעשות מהן עבות דאינו בפחות מג' כדלעיל (לב ב) לגבי עלין ועי' לעיל (יג) בתד"ה מלות ובמש"כ שם וכה"ג כתבתי במכות (כג) ע"ש ותמיהת התוס' על פרש"י י"ל מדלא כתיב הדס עבות בשמו הפעמי אלא ענף עץ ש"מ דאתו למניגא ומדהס למניגא גם עבות למניגא כמו בכ"מ (פו ב) מדטוב לדרשה רק נמי לדרשה ועמש"כ בחדושי לס' נת"ע אות ז' בזה ומה שהקשו עוד דנימא פרי עץ הדר שלשה תימה לדרוש מעץ פרי : שם א"ל ר"א יכול כו'. פי' ק"ל אות מ"ו : שם אמר בירלה א"ר אמי כו'. עי' לעיל (כז) : במשנה אתרוג כו' וסיבם . עמש"כ בחדושי טו"ע סי' תרמ"ח ס"א ולקמן (לו) :

דף לה ע"א גמרא אלא ה"ק עד שנאין קטנים עדיין כו'. לכאורה על תמימין ובע"ת עדיין לא היכן כלום : שם א"ת הדר אלא אידור שכן בל"י קורין למים אידור וכן במקרא מלינו אדיר תואר למים בספל אדירים (שופטים ה) לפרש"י שם : שם ואיזהו שגדל על כל מים ה"א זה אתרוג. עי' קדושין (ל"ד ג) : שם אלא למ"ד לפי שא"ב דין ממון הכי מסיקה תחת תבשילו גם מע"ש טהור מותר בזה לפי' הר"ש והרע"ב בפ"א דשביעית מ"ב ואפ"ה ק"ל אין בו ד"ת לר"מ והכי הל"ל הכי מקדש בו אה"א וכפרש"י לקמן ע"ב : שם אתרוג של מע"ש לדר"מ אין כו' ביו"ט עמש"כ בפסחים (לח) בס"ד : רש"י ד"ה לפי שא"ב היתר אכילה ור"א אמר לכם הראוי כו'. לכאורה יל"פ כדדרשינן בחולין (קמ) לך ולא לכלביך . ועי' שבת (כה ב) תד"ה תתן לו ולא לאורו : תד"ה ללמדך וא"ת כו' איתא כו'. וי"ל כו' ק"ל איתא ענבי הדס דטעם עצו ופריו שוה כדלעיל (לב ב) וא"ל דאין זה מידוע דהא במנחות (כז) קרי ליה אין עושה פירות ולעיל (לג ב) אמרינן שלקמן לאכילה וכן הביא הר"ש בשם ירושלמי בפ"א דמעשרות מ"ג דחייבי במעשרות . ועי' שו"ע או"ח סי' ר"ג ובט"ז : ד"ה לפי בסופו. מש"כ המהרש"א דר"מ דהתם. אית ליה כמסקנא דהכא כו'. נ"ד במחכ"ת דהכא דתויא בעלמא היא כמש"כ התוס' לקמן ד"ה דכתיב : ד"ה אתיא פי' כה"ד . ועי' תשו' ש"א ל"ז ותש"כ שם בק"א ונשמט שם ועוד י"ע ע"ד תי' הרשב"א כגון בלוקח טבלים ממורחים מן הנכרי דמעשרן והן שלו (לבד ה"ג דנותן לכהן) כדאיתא בבכורות (יא) ועמש"כ ע"ד בפ"א דחלה בס"ד והנה דעת התוס' מבואר דטבל מיקרי שלכם רק חלק הכהן או הלוי אינו קרוי שלכם וחילם מהא דלריך היקשא שלא נצאת יד"ח מלה בטבל ומהא דירושלמי דעיסת טבל חייבת בחלה אבל דעת רש"י דטבל אינו קרוי שלכם מחמת איסורי' כדמשמע מדבריו בד"ה ומאן דבעי ד"מ ולקמן ע"ב בד"ה מ"ע דכ"ה וכן הבין מדבריו הש"א שם (ודלא כמהרש"א) ולאיות התוס' נראה לע"ד לדחותם והוא דחלה שאני דכל עיסה קודם הפרשת חלתה היא כטבל ולכן אפי' נטמא לה עוד שם טבל אחר

ג"כ

ג"כ אינו פוערה וגדולה מזו תרלה בתוס' פסחים (כט) ד"ה מאן ובטור א"ח סי' ש"כ סי"ח בשם הרמב"ם ועי' מל"ת בפ"ג מהל' גנבה ה"ו ודמיא להא דזבחים (לג ב) הואיל והותר לגרעתו הותר לקריו וכן להא דפסחים (לג ב) דכך לחוקה לטהור ואין ד"ר לטמא כמו שפירשוהו התוס' שם (פ) ד"ה תשלחין ע"ש וכיון דשם טבל אינו מוליא מיד"א חלה אע"ג דכתיב בה עריסותיכם ה"ה לענין מלה דבגופה לא כתיב מיעוטא אלא דילפינן לה מחלה דיה להיותה כנידון וכה"ג כ' הש"א בתשו' נ"ד לענין מלה גזולה וכמן בעז"ה : ע"ב גמרא מפני שמכשירה . לכאורה לפ"ז יש לאסור קמח תרומה שלא הוכשר ללושו במים : רש"י ד"ה הרי יש בה היתר אכילה אבל פדיון אין לה כו'. לכאורה איך יתכן לפרש דמחמת פדיון תקרא י"ב היתר אכילה א"כ עמאה נמי וכן מע"ש חוץ לירושלים לפרש"י במשנה (ר"ל לאפוקי מפי' הר"ן) אולם עי' בעירובין (ל ב) תד"ה ולפרוש ויתיישב לך יפה : ד"ה כאהינא תמרה אדומה כצ"ל :

דף לו ע"א גמרא ניקב נקב מפולש במשהו. מפרש"י וכ"ל דנקב לא נקרא אלא אם נראה וניכר אבל אם נקבו במחט דק ואינו ניכר דהיינו שליחותו מלאתו (כמו שכבאתי בחדושי שו"ע סי' תרמ"א ס"א) כשר . וכן כ"ל דה"ה לטריפות וזהו שמאל הש"ס בחולין (נ) על הא דהרשב"ג בני מעיים שניקבו וליחה סותמתן כשרה מאי ליחה משום דאם כ"ל ליחת גוף המעיים פשיטא דכשרה לכ"ע דאין זה נקב ובזה א"ש מה דהשיב ג"כ נסדק להפוס' דא"פ עד שנסדק מב' לדדים או שהגיע לחדרי הזרע דתיפוק ליה משום ניקב דנסדק הוא באינו ניכר ועט"ז תרמ"א סק"ע והגלע"ד כתבתי ועוד זכר לדבר הא דאמרינן בשבת (קא) כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב : [שם מאי לאו כו' וסכות מבפנים . קשה דלמא ר"ל דגם חדרי הזרע נסרחו . וי"ל] : רש"י ד"ה נסדק דהיינו גרגלת כו' שנ"כ בה מוליא כו'. וכ"כ הרא"ש ושנו משנתם כרב בחולין (מה) והל' כריו"א שם דבמשהו שני זולת סס"ת הביא הב"י שפסק כרב : ד"ה מאי לאו תפוח שנתפח ונרקב כצ"ל : ד"ה לא תפח. ליחו רע מחמת תולעים שאכלוהו וכ"ל דמיירי בי"ע ב' דאינו פסול משום חסרון : ד"ה הא לן. עי' כס"ד אבל הוא היפך המליאות כי כוש (העמיאפי"א) היא דרומית מערבית לא"י ובבל מזרחית לפונית וא"כ אדרבה א"י קרובה לכוש יותר מבבל ולפרש איפכא ג"כ לא יתכן דמתניתין תמיע לבבל לכן נלע"פ להו הייכו לבני כוש עלמן כשר ולן הייכו בא"ת כולן פסול דאתי למיחלף בדומה לכושי ואף דבכ"מ כוונת לן ולהו כפרש"י מלינו הרבה שהלשון שוה ופי' משתנה : ע"ב גמרא והא ר"א מטביל ביה ונפיק ביה כצ"ל וכ"ה ברי"ף : במשנה אר"מ כו' בגימוניות של זהב . ק"ל לפמש"כ התוס' לעיל (לא ב) בד"ה הואיל דלהכי לרבנן א"ע בב"ת אם אוגדין אותו שלא"מ משום דאין זה דרך גדילתו בזהב שהוא דומה הרי לא שייך ביה ד"ג וא"כ לכ"ע יעבור בב"ת וכ"ל דגימוניות בנפרד הוא גימון דאיתא במשנה ספ"ה דשבת ומפרשו בגמרא בר גירא והוא גמי כדפי' הרמב"ם והוא מגדולי קרקע ושל זהב פי' שהיו מחופין זהב כמו שן של זהב שם פ"ו מ"ה שפי' הרמב"ם מכוסה זהב ולאיית ר"מ הוא מהגמי דאילו זהב לכ"ע אין בו ב"ת כיון שאינו מג"ק : גמרא ומה לולב שא"כ בלילות כבימים כו'. לכאורה המ"ל ג"כ שא"כ אלא בפ"א ביום וכיון דאגבהיה נפיק ביה :

דף לז ע"א וא"כ לא לינקוט כו' דבעינא לקיחה תמה וליכא. לכאורה משמע דדריש ולקחתם ולקחת תם כדלעיל (לד ב) ובפרש"י שם וא"כ מאי אייתי רבא מאיזוב דמי חטאת ומלקיחת הספר שלא התם לא כתיב אלא ולקח ולקחו ואולי משום דאיזוב דמ"א ילפינן לקיחה לקיחה מאגודת איזוב דמלרים כדלעיל (יג) בתד"ה מלות ועמש"כ שם והתם כתיב ולקחתם אבל התינח איזוב אבל אפר מא"ל דהא כתבו שם התוס' דל"כ גז"ש אלא מאיזוב לאיזוב : שם כיון דחבריה כגופיה דמי . ק"ל א"כ. מ"ט פסלינן דבק שברי שופרות בפ"ג דר"ה וכן במזוזה פסקינן בשו"ע סי' רפ"ח ס"ד דלא מהני תפירה להיותם אחד ועמש"כ במנחות (לג) ובחדושי שו"ע או"ח סי' תקפ"ו ס"ח : תד"ה דבעינא א"כ דל טעמיה דחלילה כו' כצ"ל בב"ת ועי' מהר"ס : ע"ב גמ' וא"כ לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט כו'. הב"א הקשה דתיפוק ליה משום דמברכין עליו כו' כבר קדמו המ"א בסי' תרנ"א סק"ו וע"ש : רש"י ד"ה דילמא נתרי טרפי ואינם אגודים יחד כו'. לכאורה הא קי"ל דא"ל אגד ועי' מנחות (כז) ובתד"ה ל"ש ובר"ן השמיע לכ"ז וכ"ל דהטעם דהוו חלילה בין ידו לשמיכים דמין אחד אינו חולץ לחבירו משום דהוא מהמלוה משא"כ עליו הנוטרים : תד"ה בהודו ועכשיו כו' אומר יאמר נא כו' עונין הודו וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' כו' כצ"ל וכ"ה בהרא"ש :

דף לח ע"א גמרא הכא ביו"ט שני דרבנן כו' מדקתני מי שבא בדרך כו' ש"מ דהוו"מ נקרא ג"כ יו"ט אלא שנקרא שני. ור"ל שני במעלה נגד יום הא' שהוא יו"ט גמור (ויום שני דספיקא נקרא יו"ט שני של גליות) וזה דלא כדמשמע קצת מהמ"א סי' ת"ל סק"א ועמש"כ לעיל (כז) במשנה : במשנה לברך מברך. בגליון בשם מ"א דלקמן משמע ק' דל"ג אחריו . כבר קדמו בזה המהרש"ל : תד"ה מאי קושיא מושבע ועומד הוא ומ"מ קידוש עלמו דאורייתא כ"כ דל"ל : ד"ה ותסי לו . דהא בגדול כו' בשמיעה לחודיה לא תני ותבוא לו כו' כצ"ל (מהר"ס) : ע"ב גמ' הוא אומר הודו כו' מכאן שמלוה לענות ר"פ . לכאורה יל"פ אפי' לבקיאין וגומרין בעלמן דומיא שמלוה לענות הללויה דלעיל כפרש"י שם אבל כאן לא פי' כן ולפי' התוס' ע"כ ל"ל כפרש"י : שם שמע ולא ענה מהו. לכאורה מתניתין היא (בר"ה כז ב) ושמע כו' קול מגילה אם כוון לבו יצא ואולי משום די"ל שאני מגילה דכתיב בה נזכרים דמשמע אפי' בלב ואף דאמרינן במגילה (יח) יכול בלב כו' הא מה אני מקיים זכור בפה מ"מ סגי באמירת פה דהקורא : שם ותכנע מפני ה' בשמעך כו' כצ"ל : רש"י ד"ה הוא אומר הללו עבדי בסופו שמותר כו' למי שאינו בקי. אפי' בקי מותר לסמוך בעניית הללויה כמ"ש לעיל אלא דבעבורו ל"ל לענות זכרון לזה דאם לא ידע הדין ויקרא בעלמו מאי איכפת לן אבל מי שאינו בקי כשלא ידע הדין ויכבד עליו לענות אחריו כל מה שהוא אומר לא יענה כלום : תד"ה מכאן שמלוה כו' ושמא מתחלת הלל עד הודו פרק אחד כו'. עי' בחדושי לס' נת"ע אות א' שהבאתי ראיה לזה מהירושלמי ומס' סופרים ובארכתי שם לנכון בס"ד : ד"ה הוא אומר. עי' כס"ד ועי' מה שכ"כ בדבריהם שם אות ע"ז בס"ד : ד"ה א"כ בסופו א"ר אפסוקי מילתא כו'. שם בהגרי"פ תרלה שהיה לפניו הגי' בדבריהם פה אסוקי מלתא כו' :

דף לט ע"א גמרא אבל לפניה מלוה לברך דאר"י כו' דאקדומי הוא אר"נב"י כו' כצ"ל : רש"י ד"ה יותר ממזון ג"ס וכיון שהותר בע"ש הותר כו'. לכאורה האי סברא ר' יוסי הוא דא"ל בשבת (קיז ב) במשנה ורבנן פליגי עליה ועמש"כ שם (קיח) : תד"ה מעות פלוגתא היא כו' ולמאן דאסר כו'. תימה דפ"כ ל"פ שם אלא בגזל ול"כ הבעלים אבל של חבירו מתם משמע דלכ"ע אינו יכול לחלל וע"ש בתד"ה הוא דאמר כלנועין : ע"ב רש"י ד"ה אבל בלוקח מן המשומר נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים. תימה דהא לריך להפקיר אף לעשירים כדאיתא רפ"ו דפאה ואולי ליסנא דקרא ואכלו אביוני עמך נקיט וכן לקמן (מד ב) בגמרא אפקר זיתיא לתשוכיא ובהעתקת התוס' ליתא תיבת לעניים : ד"ה והשיטים ומין ירק הוא. ר"ל דלא נטעה לומר שהן מין אילן כדכתיב עלי שטים :

דף מ ע"א תד"ה ועלים כדאמרינן דאכ"ד שהנאתו וביעורו שוה כו' כצ"ל : ע"ב גמרא דתניא א"ר יוסי ב"ר חנינא כו'. עי' נזיר (כט) תד"ה ה"ג : [שם אדם נושא ונותן בפירות שביעית כו' שנאמר בשנת היובל כו' וסמיך ליה וכי תמכרו כו' . נראה דדריש וכי תמכרו שב ג"כ למעלה ור"ל אם תמכרו פירות היובל תמכרו ממכר כו' סופך אשר תמכרו ממכר כו' . והתוס' בערכין (דף ל ב) נדחקו בזה] : שם מה קדש תופש א"ד ואסור אף כו' ואסורה. תיבות ואסור ואסורה ליתנייהו בקדושין ונכון : רש"י ד"ה וסמיך ליה דל"ס בפירות לתפוס הדמים בקדושה אלא כו'. כצ"ל : ד"ה יצא בשר ע"י פדיה כדמים ש"ק ט' כצ"ל : בסה"ע ולא לסחורה אלא להפקיר כו' עי' לעיל (לט) בתד"ה שאין : תד"ה אין . ואם מסר יאמר כו' כצ"ל : ד"ה על ופלוגתא היא בירושלמי כו' יש שאוסר אפי' ע"מ להעלותו כו'. ק"ל דהתנן בפ"ג דמע"ש מ"ד מעות בירושלים ופירות במדינה אומר הרי המעות האלו מחוללין על פירות ההם ובלבד שיעלו כו' אלמא דשרי ע"מ להעלותו ולאיתי בירושלמי ספ"ק שם דמקשה מאתה ממשנה זו על מאן דאוסר ומשני שניא היא שהיה אחד מקום פי' שהיה אחד מהן המעות או הפירות (כמו בריפא דמתניתין שם) במקום ר"ל בירושלים וא"כ נוכל לאוקומי גם פלוגתת ר"מ וחכמים דהכא כשהמעות בירושלים וע"ש בשנ"א בפ"א מ"ה ובפ"ג שם בפיה"ק דלמסקנא אפשר לומר דהדר ביה מהאי שינויא ומוקי גם למתניתין בדמאי :

דף מא ע"א גמרא אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח כו'. ומעתה תו א"ל דריו"א מוקי לקרא דכ"ת ממכר לכדריב"ח וכן הת"כ דר"א נדחה דתני לקח בקיפא אידי דריפא כדלעיל רק הברייתא דתלוק דאייתא רבינא הוה קייעתי' : רש"י ד"ה אלא אי איתמר דר"א כו'. משמע דמפרש אותיבי' רבינא לר"א דלעיל הייכו עליו ולא אליו : תד"ה שמא. מה שפי' בקונטרס כו' דדוקא כך לריך לעשות כו' ע"ש ברש"י ותוס' ותמלא הדבר מבואר ומהר"ס שכתב שלא מלא בפרש"י תמוה : ד"ה פירות מדלא קילל התנוני כו'. מש"כ המהרש"א דלמאן דא"ל במרובה כו' עמש"כ לעיל (לט) בתד"ה מעות . אבל דבריו ודברי הש"ל תמוהים דמדעת לכ"ע מחללינן ע"ש בב"ק בתוס' סד"ה הוא דאמר כלנועין ובקדושין (נו) בתד"ה מתקיף ומשנה מפורשת בפ"ג דמע"ש מ"ג מי שהיה לו מעות כו' אומר לחבירו הרי מעות הללו מחוללין על פירותיך ע"ש וכן שם פ"ד מ"ה : ד"ה ושיהא דבמנחות כו' לא תני הך דלולב כו' כצ"ל : ד"ה א"כ דאי סמוך לשקה"ח דחמיסר קאמר כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אמר לו ר"י והלא מה"ת כו'. רש"י בר"ה מתק סיבת לו . [שם לא יאחז אדם ע' וס"ת בחיקו כו'. בברכות הגירסא בזרועו וכ"ה שלשון שם (יח)] : תד"ה הילך בגדרים יכולי' דאמר עלה ר' ירמיה בעי מעתה אין אדם נותן מתנה ט' כצ"ל :

דף מב ע"א גמרא הא מדאגבהי' נפק ביה . הגרע"א ז"ל בחדושיו תמה דהא מ"מ העקירה היתה בעידנה דמלוה וע"ש שנשאר בתימה ולעד"נ מדאגבהי' לאו דוקא אלא משעה שנפלו בידו להגביהו אף שלא עקרו עדיין נפיק ביה ובפסחים (ז ב) הגי' דבעידנא דאגבהי' נפיק ביה ועי' לעיל (לט) תד"ה עובר ובהגר"א ז"ל סי' תרנ"א ס"ק טו דמוכח בגמרא דלא אשכח לד דיברך עליהן עובר לעשייתן ואם איתא דל"י עד שיגביהם היה יכול לברך בשעה שאוחזן בידו טרם שיגביהם וזה ודאי לא מיקרי קודם דקודם ובפרע למש"כ הב"י בסי' כ"ה בשם הרי"ו דגם בתפילין מברך עליהם קודם הנחתן ע"ש . שוב ראיתי בשס"ג שכ' משנטלן והגביהן ממקומן יצא והיינו כהגרע"א מ"מ לעד"נ כמש"כ . [חכם אחד כתב לי שתמה ולא הבין קושיית הגרע"א מעיקרא דהא דטריד היה בעקירה לא עדיף מהטעינו חבירו או"מ או שהיה טעון תבעו"י דחייב משום עקירת גופו. ונעלם ממנו הא דפריך בכתובות (דף ל א) ואמאי ה"כ לימא הגבהה לורך הולאה היא . וע"ש דלא מ"ל אלא בשעמד לפוש וא"כ תמה הגרע"א שפיר דמאי פריך דלמא מיירי בשלא עמד לפוש . אבל אנכי תמה על הגרע"א מהתוס' דשם ד"ה נימא דעקירה לענין חיוב שבת אינה אלא כשמגביה ג' טפחים . ומלות לולב אפי' לשיטתו פשוט דא"ל ג"ט וכלשון הש"ג משנטלן והגביהן ממקומן . וזה דוחק לומר דכוונתו דלוקמה כגון שהיה מונח על מקל שהוא גבוה ג"ט כמש"כ התוס' שם : שם אר"ה אומר היה ר"י עולת העוף כו' ואכלה פטור מאי קמ"ל כו' היינו הך כו'. לכאורה המ"ל דקמ"ל אע"פ שנהנה וקי"ל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה (כריתות יט ב)] : שם היודע ליפאל ברה"י כו' כצ"ל : רש"י ד"ה קמ"ל כיון דראוי כו' תורת כלי עליו כו'. ק"ל דלקמן סוף ע"ב מוכח דאף שראוי למלותו מ"מ תורת מוקצה עליו ע"ש בתד"ה טלטול וכן לקמן (מג) אמרי' אילטריך קרא למישרי טלטול משמע דאיסור טלטול רביע עלי' אלא דהמלוה דחי' ליה וא"כ לנשים דליכא מלוה ליתסרי ולשיטת ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג א"ש מה דמותרות בטלטולו ועי' בהג"א ולשון הר"ן משמע דהואיל ואידחי איסור טלטולו לאנשים ל"ג נמי בנשים : ד"ה אוכלין ע"ג טהרות אינו נוגע בשום דבר (ספק או בספק) המטמא אה"י ואם לא נזהר כו' נוטל ידיו . הני ג"ת שסבבתים ליתנייהו בר"ן וכ"כ למחקם ברש"י דהא קי"ל דספק ידים ליטמא טהור (ידים פ"ב מ"ד) ע"ש : תד"ה היודע לפרוש . עשרה אין חולקין כו' כצ"ל : בא"ד ע"ב נתמלא זקנו ראוי כו' וליפא א"כ איכא לאוקמא כו' כצ"ל :

פרק ד ע"ב גמרא גזרה שמא יטלנו בידו כו'. בתו"א הקשה לר' יוסי לעיל (מא ב) במשנה מא"ל וכ"ל דרבה ס"ל כרבא שם דמוקי לה כשהוליאו בכלי לכן דקדק כאן לומר שמא יטלנו בידו וגבי שופר ומגילה ועבילת כלים דנקיט בידו אמיגרת ליתן מהכא הוא ותדע דגבי הזאה בפסחים (סט) לא נקיט בידו ועפ"י קושיית הגרע"א שהבאתי לעיל י"ל דלהכי אמר ויעבירנו ד"א ברה"ר דעל הולאה מרה"י לר"ה לא מחייב משום הא דר' יוסי וכקושיית הגרע"א רק דהחשש הוא שמא יעמוד ברה"ר לפוש ויעבירנו אח"כ ד"א והוא כעין תירוץ רש"י במש"כ או הגביהו ע"מ ליטלו ומולל מתה שנמנמנו עליו התוס' (ועמש"כ בתוס') ומשום דברה"י גופי' אין דרך שיעמוד לפוש אלא ברה"ר אחר שילך זמן מה דרך לעמוד ועוד י"ל משום דסתם בית יש איסקופא לפניו גבוה שלשה ואם רחבה ד' הוה כרמלית ואם לא הוי מ"פ ולכ"ע בשבת (ה ב) המוליא דרך עליה פטור דמהלך כעומד דמי (והרי"ף פסק כוותי') לכן אמר שמא יעבירנו כו' דלגלד הא' של התוס' שם יתחייב אפי' לא יעמוד בינתיים לפוש ולגלד הב' חיישינן שמא יעמוד ועמש"כ שם (לא ב) בס"ד : תד"ה והשמחה ויום הז' נמי לא דאין חגיגה ושמחה דוחה שבת כו' ואין שלמים נאכלים כו' כצ"ל : ד"ה טלטול בסופו כיון דזל הוא. לכאורה קשה מהא דלעיל בהיפוך הדף מ"ד הואיל ואשם לאו ב"א כו' קמ"ל לפי פרש"י שם ויש לחלק :

דף מג ע"א גמ' אלא לאשון דאיתי' מה"ת בגבולין ל"ג בהו. ר"ל בלולב ושופר : תד"ה ויעבירנו ועעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי כו' . וי"ל כוונת רש"י דמשום העברה יתחייב בכ"מ שיעמוד לפוש ויעביר משם והלאה ד"א משא"כ משום הולאה אינו אלא אם יעמוד ברה"י והוא כעין שכתבתי לעיל : ע"ב גמרא כדי לפרסמה שהיא מה"ת ופרש"י שבקו כו' למידחי שבת חד יומא כו'. והתוי"ט ל"ד בהביאו תיכף לזה טעם מדוע לא תיקנו דכולהו יומי תדחה משום דאתי לפקפוקי בלולב טרם שהביא הא דשלוחי ב"ד מייתי לה : רש"י ד"ה דילמא בזקיפא בנידי המזבח לאוד כצ"ל :

דף מד ע"א גמרא לולב דא"ל עיקר כו' ערבה דל"ל עיקר כו'. ובזמן המקדש הוה איפכא ערבה דליתא כלל בגבולין הוה יסוד או מנהג נביאים כדם אבל לולב דנוהג ראשון כהם מה"ת לא הולרכו לתקן מאומה : רש"י ד"ה בגבולין דהא כולהו באהרן וסמוכים למושב ב"ד כו' כצ"ל וכ"ה ברים מגילה ע"ש בפרש"י ד"ה כשמברין על אדמתם והתוי"ט בפ' דלעיל תי"ג חילק מטעם אחר ולא הביא פרש"י כלל ולכאורה קשה לפרש"י מתעניות (י) במשנה ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת והשלוחין הללו לא הלכו בר"ה וביוה"כ (ועי' תוס' ר"ה כג ב ד"ה כמה). וי"ל דהאי שלוחי ב"ד שהיו זריזים והיו יחידים משא"כ עולי רגלים שהליכתם לאט לרגל נשיהם ובניהם וגם נראה דהשלוחים היו רוכבי סוסים קלי המרוץ : ד"ה דלא עבדינן שהרי ר' לדוק אביו בימי ריב"ז . עי' באיכה רבה בפסוק היו לריה לראש ובהנזקין (נו ב) : ד"ה מי אמרה שהיא חובה דקאמרת נלאת כו' כצ"ל : ד"ה ומזכו כ"א ויסדוה ע"פ הדבור. ל"ע מתמורה (עז) ע"ש : תד"ה כהנים ה"ה דהמ"ל ופרועי ראש כו' לע"ד י"ל כיון דבידם היה לגלח קודם הרגל לא התירום חכמים ולא חלקו להתיר אף לאבל שלא היה יכול להתגלח או דאבל בלא"ה אינו מקיף כמ"ש הרמ"א בסי' תכ"ם : ד"ה א"ל מי אמרה בבע"מ כו' כמו שאין הלל"מ בזרים כו'. עמש"כ ביומא (כג ב) בס"ד: ע"ב גמרא אפקר זיתיא להשוכיא. עמ"ש לעיל (לט ב) : רש"י ד"ה אינה ניטלת אלא בפ"ע אין ד"א נאגד עמה. וכ"כ התוס' משמע אבל אותה לעצמה אוגדין והמ"א הביא בשם י"ת שלא לאגדן : ד"ה עלה א' בבד א' אבל ערבה שהיו מקיפין כו'. ולקמן בדף הסמוך דאמרי' שהיו גבוהות י"א אמה נ"ל דאינו אלא להדור מלוה ועמש"כ לעיל (יג) בס"ד : ד"ה א"ל לא אריך לפי שאתה פורע כו' והתורה אמרה לאכלה כו'. תימה דזה אסור אפי' כשמפקירן וזכה הוא או אחר מן ההפקר אבל שלא להפקירן כמ"ש לעיל אפי' אינו עושה בהן סחורה אסור ועי' לעיל (לט ב) ובתד"ה בד"א : תד"ה כאן אנו קידוש והזכרת היום כצ"ל :

דף מה ע"א במשנה יופי לך מזבח יופי לך מזבח. עמש"כ בחדושי לס' נת"ע אות י"ג סתירה מזה לדברי הגר"א ז"ל ע"ש ועתה ראיתי להח"א שכ' טעם קלת על הכפל : שם רא"א ליה ולך מזבח. מש"כ התוי"ט ובכתובים (ר"ל מלינו שם יה) מן המלר כו' ענני במרחב יה ל"ד דמרחב יה נרב ולרבא אחת הן ולר"א קאי בתיקו ותב"כ על המהרש"ל דא"ס כו' הל"ל ורבא אריו"ה כו' אינו מוכרח עמש"כ בהרא"ש דפ"ק דעירובין סי' ז' ומש"כ בסופו ואע"ג דהירושלמי חולק על גמרא דידן כו' לי ירלה דע"ם בירושלמי וכ"ל הוי רב דו אמר הללו יה (ר"ל ב' תיבות) והפשיטות הוא מדאמר ר"ח על ר"מ שנ"כ לקדשו משמע דהוא בעצמו ס"ל דלריך לחלקו ולקדשו וע"ש בק"ע ודע דהירושלמי הזה הוא ג"כ במכלתין פ' דלעיל הל"י ולחגם הרחיקו התוי"ט למגילה : גמרא גוחות על המזבח אמה המ"ל כ"כ דל"ל ולפי המתבאר מפרש"י נראה שהיו בולטות מעל למזבח ב' אמות ויותר קצת אמה מזה בזקיפה (ר"ל בזקיפת שפוע) ואמה בגחיה והתוי"ט ל"ד במש"כ דאותן ב"א היו כפופין : רש"י במשנה ד"ה ואוכלין ואין בדבר לא משום גזל. והוסיף התוי"ט ר"ל גזל דדבריהם כת"ק דר' יוסי כו' משמע דלר"י הוה גזל דאורייתא והא ליתא כדפי' הר"ב שם והוא מהגמרא : ד"ה עלה אמה דרך ב' נקבים שהיו באחת הזויות. עי' בפ"ג דמדות מ"ב שהיו בקרן דרומית מערבית : בא"ד הסובב שבה מקום הלוך לכהנים כו' להקטיר. עי' בזבחים (סב ב) דמוכח דבשעת הקטרת אברים היה עומד על הכבש וזורקו על המערכה ולהפכם בלינורא ג"כ כבד הדבר להיות עומד על הסובב (שנמלא כלה גבהו לגובה המזבח) להפוך על המערכה שהיא מגובה עוד משפת המזבח ב' אמות כדאיתא מדות פ"ג מ"א אלא ודאי אז היה מקיף בראש המזבח באמה של הלוך רגלי הכהנים המבואר שם במדות ועי' זבחים (נט ב) אמנם אשכחן במשנה שם (סד ב) בעולת העוף שהכהן פנה לסובב ומשמע שם דמשם זורק ג"כ על האישים וכן מלינו בשבת (לב) דמשה שהיה גבהו י"א פירש את האהל על המשכן שהיה כמו כן גבהו י"א : [ע"ב גמרא ה"ק ליה אנחנו מודים כו' ליה אנחנו מודים . ק"ל התנן בברכות ובמגילה האומר מודים מודים משתקין אותו ועי' לקמן (נג ב) ובפרש"י שם ד"ה הנו ליה . ולפי מה שפירש הרע"א בת"א א"ש : שם כפות שנים אחת ללולב ואחת למזבח. ק"ל דמשמע שמכניסם שוין והרי חריות פסול ללולב לעיל (לב) והכא אמר דוקא חריות] : גמרא אר"י א"ם כו' סוכה דל"מ לילות מימים כולהו ז' כחד יומא כו'. בס' ב"א האריך בישוב קושית דר"י דהכא לא דמביא הש"ס משמיה במנחות ע"ש וסוף דבריו דס"ל דלילית חובת גברא וא"א להבעל ודבריו בעלים דשם (מא) מבואר דאי ל"ל טלית בת חיובא אינו מחויב לאהדורי בתרה : שם נקוט דרבב"ח בידך כו'. לכאורה הל"ל כרבין דאף לולב שבעה דמואל ס"ל כוותיה דהכ"ג כתבו הפוסקים בכ"ד . ועי' רש"י לקמן ד"ה ה"ג : תד"ה סכיב וכתיב ופאת ימה כו'. העתיקו הכתובים שלא כסדרן וקלתן גם שלא כלשונן עי' במקרא : ד"ה אחת וריב"ב דרים להוערבי כו' כצ"ל בתיבה אחת : בא"ד והא כו' ואותו היום ל"ד יום א' וזה דוחק ולעד"נ דהאי ומוכמין אותן כו' דקאמר לא היה אלא ביום ז' :

דף מו ע"א גמרא וריב"ל אמר כו' מכאן והילך מלות זקנים. עמש"כ בס"ד במ"כ במדבר פי"ד אות טו במ"ק : שם דאר"א בר אשי אמר רב כו' כצ"ל : רש"י ד"ה כאן בזמן בהמ"ק דמדאורייתא היא כצ"ל : ד"ה על הראשונה. ב"ת אלו שייכים לסה"ד דלעיל ומס"ד מברך שתים ועי' מהרש"ל : [שם ד"ה כל יום כו' של חול תעין של חול . כ"ל דע"ם הוא וכ"ל של

חדש

הדס שאין של אדם] : ע"ב ד"ה מיקנא קני אינו יכול כו' ולהקנותו לאביו כו'. לכאורה הא קי"ל בב"מ (יב) דמציאת בנו קטן לאביו וכן תנן בפ"ד דמע"ש מ"ד שידן כידו וכן בעירובין פ"ז מ"ו ובכ"ד. ועי' היטב בסוגיא דב"מ ובתוס' שם : תד"ה אתרוג בשביעי והכא ביום א' מת"כ בודל מכולו כנ"ל : בסה"ד א"כ ר"ח היכי מעביל בה בריש עמ"א תרכ"ב סק"ד :

דף מז ע"א גמרא כמ"ד כיון שבירך יו"ט א' שוב א"מ. לעיל (מו) : שם שהרי חלוק בג"ד בסוכה כו'. ק"ל מדוע לא חשיב נמי ערבה : שם וזה חלוק מלפני פניו. וא"ת והא חלוק גם מלפניו ביו"ט ועשיית מלאכה וי"ל דבזה אין חלוק מלפני פניו : שם הכא כתיב פר התם כתיב פרים. ק"ל מדוע ל"א נמי דחלוק באילים ובכבשים ואולי קמא דכתיב בקרא נקיט : שם הפרים האילים והכבשי' מעכבין זא"ז. במנחות (ס"ד מד) יליף לה מקרא ע"ש : שם אמר להן שמיני רגל בפ"ע הוא כנ"ל : שם אף שמיני טעון כו' ולינה. עי' בתוס' פסחים (נה ב) ד"ה טעון לינה : רש"י ד"ה טעונין קרבנות לעצמן כו' כנ"ל : ד"ה ולינה שהרי הוא יום שחייבו לראות בעזרה כנ"ל ותיבת חכמים למחוק וכן בר"ה ליתא : ע"ב גמרא וסבר ר"י שמיני טעון לינה והתניא כו'. ק"ל מאי פריך דהא בפסחים (נה ב) מסקינן דתרי תנאי אליבא דר"י בזה ע"ש ועל דהתם ק"ל מדוע לא משני דהאי תנא ק"ל כותי' בחדא ופליג עליה בחדא כדמשני בד"ע ותנן לעיל (לג ב) ולקמן (נד ב) וביותר קשה דמלינו לר"ת ביומא (נא) דפ"ש דוחה אה"ע וי"ל דאתיא כותיה ובלינה ל"ל דר"י וכמו דדחי בסמוך ודלמא כאב"י היא כו' ונ"ע : שם דתניא רי"א והניחו זו תנופה כו' כשה"א והנחתו הרי הנחה אמור המא"ת והניחו כו'. כן הגיה הגר"א ז"ל בשנ"א פ"ג דבכורים מ"ו ובהגהותיו כאן ע"ש : שם מאי הוה עלה קשה וכי מפני שנדחה הסייעתא ידחו דברי ריו"ח ומאי בעי וי"ל מפני דלאחר שחידש בה"ת ותפלה א"כ אדרבה יהי' סתירה למדוע שייך זמן ותיובתא מ"מ ליכא דהרי שייך ג"כ פיים : רש"י ד"ה ס"ג מאי לאו כו'. כ"ל דכוונתו למחוק למעוטי קמא דבגי' שלפנינו דבאמת אין לו ביאור : ד"ה לא למעוטי. אבל שבועות לא הזכירו הגמרא וי"ל דהוא נמי בכלל טעון שמה משום דגם לו תשלומין כל ז' : ד"ה טעונין קרבן ואין טוב אלא שיר כו' דכתיב כו' ותטיב נגן. כ"ה בירושלמי אבל בגמרא דילן בערכין (יא) יליף לה מן בשמחה ובטוב לבב ע"ש : בא"ד ובספרי פ' תבא כנ"ל : ד"ה והנחתו זו תנופה והניחו לפני מזבח ה' כו' כנ"ל : תד"ה הבכורים. בפ"ג דבכורים כו' כנ"ל : בא"ד אבל בספרי פ' תבא כנ"ל : בא"ד והתם בספרי דרש תנופה כנ"ל : בא"ד והתם משמע דר"א מייתר ליה כנ"ל : ד"ה כהן. ובירושלמי דסוטה משמע קצת כנ"ל :

דף מח ע"א ד"ה רגל בסופו משא"כ בשאר ימי החג כו' אלא תלוי היום ותלוי למחר. וכ"כ הר"ן בסוף מכלתין ול"ע דז"א אלא במזמור בינו בוערים ע"ש בגמרא : במשנה מלמד שחייב כו'. עתוי"ט ומש"כ וכתיב בפ' עשר תעשר כו' מלשונו משמע דקרא קמא שהביא הוא בפ' אחרת ובאמת שניהם בפ' אחרונה דעת"ע ולשון רש"י בזה מדויק והוא ז"ל לא העתיקו כראוי ומש"כ עוד דשלמי שמחה א"ד אה"ש דדוקא ביו"ט פליגי כו' ג"כ ל"ד דש"מ לכ"ע מביאין ביו"ט וע"ש בד"ע מהגמרא דמוכח להדיא דאף לב"ש מביאין : תד"ה פוחת ותימה כו'. ועי' ר"ן ולעד"נ דהכוונה דישים א"כ על מקום הפתח סכך פסול (דאיך ישב תחת אויר מגולה) וקאמר ר' דמהני לפסול אף בסוכה גדולה : ע"ב במשנה ביו"ט בלוג כו'. התוי"ע כ' דטעם דלוג אפשר שסובר כראב"י כו'. גם לרבנן י"ל משום דהתם מנחת נדבה הוא שעשרון בלוג שמן ויותר נראה דיליף מלוג שמן דמצורע לתתן בהונות שבא בפ"ע ומש"כ ועוד אפשר דיליף ממצורע עני שמביא לוג א' למנחתו תימה דמנחתו טעונה ג' לוגין : שם היה ממלא מן הכיור. לפמש"כ התוס' בב"ב (ס ב) ד"ה מים דמי בורות פסולין לניסוך וכ"כ הרמב"ם שם (עמ) ד"ה מים וכ"מ לקמן בתד"ה מנס"ת קשה דהא"ל בזבחים (כב) דמי מקוה כשרין לכיור וא"כ מאי פסקא למלאות מן הכיור ודוחק לומר דאתיא כרי"ש שם דאמר מי תמציה שם וכן הרמב"ם פסק לגמרי שנוסס ומש"כ בסוטה (טו ב) בס"ד : גמרא ת"ר כל הפסולים כו'. עמש"כ בזבחים (סג) במשנה בס"ד : רש"י ד"ה כמין שני חוטמין בסופו שהיו חלולים ועמוקין מאד כ"ל דל"ל וכן בתוס' : ד"ה אחד מעובה. ועי' בתוס' ולעד"נ ע"ד פרש"י וקאי על עובי דופני החוטמים ושל מים הי' מעובה וממילא הי' החלל צר ושל יין היה דק והחלל מרווח : ד"ה חוץ. שיותר ממהלך מאה אמה כו'. תמוה דאף שנחשוב היקף הסובב (עי' זבחים סד בפירושו ד"ה לכר) אשר הוא למ"ד על למ"ד הלא מקרן מזרחית הכבש עד קרן מזרחית הסובב אינו אלא ז' אמה ושלש הרוחות ל' אמה ואמה הקרן הרי בס"ה רק ל"ח אמה : תד"ה כמין. שהדמים הניסכין על יסוד כו' יורדין בהן כו' כנ"ל :

דף מט ע"א גמרא תניא רי"א שיתין מחוללים ויורדים עד התהום שנאמר כו'. עי' בתוס' ש"ק בירושלמי פי' מאין למד דיורדים עד תהום : רש"י ד"ה שכל מזבח בסופו ורבנן ק"ל זהו הכיור והוא נמי מעכב לדידהו. ע"ש ובפרש"י וכעת ל"מ להרמב"ם שהביא ד"ז דכיור מעכב אף לכתחילה לא כתב שיעשוהו ולכאורה הלכה כרבנן ואף לגי' שלפנינו בזבחים דבי הלא הלכה כרבי מחבירו וגם הרמב"ם לא הביא להא דסובב מעכב ש"מ דל"פ כריב"י ולע"ד ה"ל לפסוק כריב"י כיון דבמשנה דמדות לא נזכר מהכיור וסובב איתא הרבה פעמים במשנה ש"מ דסתמה כוותי' : ד"ה וגם יקב עד יקבי המלך שיתי מלכא כנ"ל : ד"ה בין כבש למזבח ואותו חלל כו' מוקף ד' מחיצות כנ"ל : תד"ה אל תקרא. דרים מזבח ושיתין ומזבח ביד"א כו' כנ"ל : ע"ב גמרא א"ר נורבא מרבנן כו' ליגמע גמועי. עמש"כ בשבת (קמ ב) ראיה לפרש"י ודלא כרש"א ועוד קצת ראיה מכריתות (יג ב) אל תשתהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בה כו' פטור : שם אר"א גדול העושה צדקה כו'. נראה דצ"ל ואר"א כו' : רש"י ד"ה א"ד לימא רבנן היא ואי קלט אין מועלין כנ"ל : ד"ה שנאמר זרעו קרא הכא זריעה לצדקה כנ"ל : ד"ה ואמאי אלא א"כ דעתו שיקדשנו הכלי או אם ים כו' כנ"ל :

דף נ ע"א גמרא א"ר ינאי אר"ז. נראה דצ"ל ר' ינאי אר"ז וכ"מ בפרש"י ועי' ע"ז (ס"ד לו) ובתוס' שם : תד"ה ואי וי"ל דל"ד דמ"ה דלא בעי כהן ובגדי כהונה כו' (ב"ח). ועי' מהרש"א לקמן בדבור הסמוך : בא"ד דאין כ"ש מקדש בחוץ כו' כדאמר שמואל כו'. ע"ש בתוס' פי' אחר ע"ד שמואל וא"כ אין ראיה אבל תימה מדוע לא הביאו מהמשנה דשם וכולן אין מקדשין אלא בקודש וגם ק"ק על פרש"י דשם בדשמואל דכי מתניתין אתא לאשמעינן ובזבחים (כ ב) בד"ה קידש הביאו ראיה דא"מ אלא בפנים מסוגיא דהכא ותמוה טוב לאיתי שהל"ק תמה עליהם שם :

פרק ה ע"ב גמרא מאן דמכשיר סבר עיקר שירה בכלי וילפינן מאבובא דמשה. ק"ל הא הוי גם שאר כלי שיר של מתכת ואיכא למימר דילאו עיקר השיר בהן ואבובא לבסומי קלא בעלמא הויא ומה שפרש"י לעיל עיקר השיר אינו אלא א"כ חליל מכה כו' אינו מובן דהא הוא לא היה אלא בי"ב יום בשנה ואולי דבשי"ב יום לא היה אלא החליל לבד ולכן שפיר ילפינן מיניה : רש"י ד"ה בפה שאין כלי שיר המלוה כנ"ל : ד"ה ה"ג ואב"א ואת"ל עיקר בכלי כו' כנ"ל : ד"ה והכא במילף כו' או ברבנן ומיעוטי כו' כנ"ל :

דף נא ע"א גמרא עבדי כהנים היו דר"מ כו'. הב"א הקשה דא"כ לא אתיא מתניתין דקדושין כו' ולא מן הדוכן ולמעלה כוותי' וגם אמרי' אמתניתין דהתם דמגריכה בדיקה ליוחסין אז דברי ר"מ ותירץ דדוכן דהתם ר"ל דשמחת בהש"א דתנן לקמן שעליהן הלוים עומדין בכלי שיר הן שם לא נזכר דוכן כי לא היו עומדין רק על המעלות וקושייתו י"ל דהסיא דקדושין הוא מאותן שסרו בפה. ועמש"כ בהגהות איכה רבה בפתיחתא דמשא גיא חזיון ישוב אחר לזה בס"ד : רש"י ד"ה עבדי כהנים על אוחזי כלי שיר כו'. ובערכין פי' דקאי על המכין בחליל וע"ש במשנה דמיני' קא סליק : תד"ה כתנאי וי"ל דהוה מפרש הטעם משום כו' כנ"ל : ד"ה מעלין משמע שר"ל כו' דמ"ם אין להעמיד עבדים וישראלים לדוכן כו' כנ"ל : בא"ד משמע שהטעם אין תלוי כו' אלא כו' תלוי' במעשה כנ"ל : במשנה כדים של ק"כ לוג. עי' תוי"ט מה שהביא ממס' סופרים מתמספר עניית הללויה ונעלם מכ"ת שכן איתא בירושלמי בפ' כל כתבי : רש"י ד"ה יורדין לע"נ כהנים ולוים כו'. גם ישראלים אינם אסורים אלא מעזרת כהנים ולפנים (פ"א דכלים מ"ח) : שם בשה"ע וטתל מזרחי שהוא לסוף ע"כ היה נמוך כדאמרי' ביומא. ותמוה דשם לא על כותל ע"כ נאמר רק על כותל הר הבית ע"ש : תד"ה מבלאי. בתו"א תירץ דבאבנט אשמעינן דהוי' של בוץ ולא של כלאים כו' ונעלם ממנו גמרא דשבת (כא) דמקשה מינה לשא דתני רב"ח דפתילות שא"מ בהן בשבת א"מ בהן במקדש וע"ש בפרש"י והכי הל"ל דאשמעינן דלשמחת בהש"א מותר אפי' בשל נמר כדמשני שם או דדוקא הכי משום דאינן ראויין למקדש אבנט משום נמר שבו ומתגנים מפני הכבוד דהיו לבשות בשר ערוה. ועי' ש"ע או"ח סי' קנ"ג סכ"א. וגם לשון התוס' תמוה במש"כ שגם היה היתה של שש דהא של נמר נמי מותר ואולי דס"ל דלפי מאי דמשני התם אהא דמקשה תו מהא דתני רב"ת בגדי כהונה כו' פתילות למקדש לא דבוץ גם קושיא לאשונה מתניתין מיתרצא בהכי וכמ"ד דאבנטו של כה"ד של שש לבד ודוחק ועוד דהא קי"ל הלכה כרבי דהי' של כלאים יותר טוב נאוקמי מתניתין אליבא דהלכתא ושמחת בהש"א שאני ועוד דהתם מתניתין ביומא (עא ב) משמע כרבי מדקאמר מוסף עליו כ"ג כו' משמע דבד' הבגדים שוים ומזה תקשה ג"כ לדעת ריב"א בתוס' לעיל (ה) דמחלק בין מגלפותם. ועי' בש"א סי' כ"ט : ע"ב במשנה והלוים בכנורות כו' בלא מספר. לכאורה גוזמא קתני וכ"ל דכלפי שנינו בערכין פ"ב גבי כלי שיר דקרבן אין פוחתין כו' ובאיכן תני נמי דאין מוסיפין קאמר הכא בלא מספר ר"ל שלא היה להם מספר קצוב דפוחתין ומוסיפין : גמרא מאי תיקון גדול אר"א כו'. עי' רש"א במ"א דמיקרי גדול לגבי תיקון לאשון דלקמן ועי' בב"ת (קיב ב) בתד"ה מכלל דמלינו לשון תקנה גדולה אע"ג דליכא קטנה מינה : תד"ה קרא ואפי' סילקן מן הבור אחר קה"ג כו' כנ"ל :

דף נב ע"א רש"י ד"ה האכילהו לחם במלחמתה ש"ת. נראה דמפרש תיבת לחם לב' כוונות א' לחם ממש ב' מלשון לחם שערים (שופטים ה) דהוא ענין מלחמה : תד"ה וכיון בסופו לכוון סדר הברכות שזו כו' כנ"ל : ע"ב גמרא כתיב כי רוח זנונים התעה כנ"ל : שם התם ככם

ומלובש נ"ל דפירושו לשון שכינה וכמו שפי' רבא בזבחים (סב ב) לבוש דמזבח : רש"י ד"ה ז' ריפים דאמרי בעלמא ויאתק כו'. מצויין לילקוט וכ"ה בשיר רבה בפסוק אם חומה היא בסופו :

דף נג ע"א ד"ה אם אני כאן והכינתי שרויה בו. ק"ק דהא אמרי' ביומא ספ"ק דבבית שני לא שרתה בו שכינה אכן שם (ס ב) איתא דקצת מזון שכינה היתה שם : ד"ה דקא בעו מינאי ולא היה יכול לימול נשמתם כאן שלא כו'. כ"ה ברש"י שבע"י : ד"ה הא והא נענע בהשמת דברים כו'. כ"ה שם : ד"ה מי איכא דידע דוד לא כו' בפ"ר כו'. עמש"כ באבות פ"ו : ע"ב בפסקא שבגמרא אנו ליה וליה עינינו כנ"ל ותיבת כו' למחוק : במשנה ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע. עתוי"ט שכתב ומה"ש (דא"ת לכל מוסף ומוסף) ניחא דל"ת ל"ה שח"ל בשבת כו' ל"ד בתהל"ת דבלא"ה ל"ק מזה דליתא בכל שנה כדאמרי' לקמן בגמרא דלהכי לא חשיב ע"פ שח"ל בשבת גם מש"כ הר"ב דע"פ שח"ל בשבת הוו כ"ז תקיעות והוא מפי' הרמב"ם לכאורה נ"ע דהא מתניתין ע"פ ר"י היא דאל"כ תקשה דליתני גם ע"פ ומאי שייר דהאי שייר ולדידי' לא הוי אלא כ"א תקיעות. ואולי לזה כיון הרע"ב באמרו זימנין דמוסיפין עד כ"ז. ור"ל אם היה כת הג' מרובה דנלרכה גם לשלם וע"ל דלפי מאי דמסיק דליתיה בכל שנה לא קתני איתא מתניתין אף לרבנן ואפ"ה לא תני ע"פ משום דזמנין דלא נלרך כלל לשלם או אפי' לשנות כגון שהי' עמה מועטים (עי' לקמן תד"ה שייר) והוה כמו דליתא בכל שנה ואכמ"ל : רש"י בתחלת המשנה חשיב ליה תלת הס"ד ומה"ד שלש לפ"ש שערי העזרה : ד"ה בין קדש לחול ויש מעתה חיוב קקילה. עי' בשבת (לה ב) בפירושו ד"ה להבדיל של' שהיו מתסרין התקיעות כדי להוסיף מחול על הקודש. ובריב"ח אמר שם שמתמי שאם לא להדליק אחר שם תקיעות מדליק כו' ול"ע :

דף נד ע"א גמרא שכבר נאמר ותקעתם בחצוצרות כו'. לכאורה הל"ל שכבר נאמר ותקעו בהן ונראה דהש"ס מפרש דהאי ובני אהרן כו' לא קאי רק אדלקמי' והראי' מדמסיים ביה והיו לכם לחוקת עולם כו' והנך דלפניו לא נהגו אלא במדבר : שם דמ"ת תרתי כו'. הא דל"ק דמ"ת נמי דא"ת לפתיחת שערים בשבת משום דהשתא דלא תני לה נמי ידעינן מדלא חשיב כ"א : שם וליתני נמי ר"ה שחל בשבת כו' כנ"ל : רש"י ד"ה מעע האמורות בר"ה מה"ת. פי' ר"ה (לד) : ד"ה ה"ג לגבי המזבח. הא כ"ה תקיעות דמוסיפין בחג כו' כנ"ל : [שם ד"ה חדא דמתניתין תנן בכל יום. ואם אינם בשבת נמצא שפוחתין מכ"א. מזה אין כ"כ קושיא שהרי מתחיקן יש מתע דמוספין אבל יל"פ דקמיך על הא דתני בתריה ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע. דמשמע אף במוספי דשבת וליתנא דמוספין עוד משמע על סכ"ה הנזכרים דגם המה איתנייהו] : ד"ה ובגרי'. ולגבי מזבח. לכאורה בז' של חג שחל בשבת לא בגרי איכהו. ועי' לקמן ע"ב בפירושו בד"ה והיכי דמי ובמהרש"א שם : תד"ה שייר ושני פרקים יש בהלל כו'. משמע דאהשתי הוא תה"ש עי' לעיל (לח ב) תד"ס מכאן שמלוה ובמקום שנ' שם לעיין בו : ע"ב גמרא ערפ"פ שח"ל בשבת דליתא בכשו"ם ל"ק ולשון הרע"ב משום דלא שכיחא כולי האי כו' ול"ד במהל"ת דא"כ מאי פריך מע"ש שבתוך החג וכתו"י לא הרגים בזה והעתיק עליו תירוץ הגמרא דדחינן ליה : רש"י ד"ה מ"מ כו' בחד בשבת וחיישינן משום יקרא דשבת. ע"ש בר"ה דמשום יקרא דעמא לא מידחי בכל שנה כו' כנ"ל אבל משום תמיה כ"א מודו אולם חשם דיקרא איתא בזה משום יו"ע הראשון דקושות גופיה ושמ"ע ור"ה ע"ש במאור : ד"ה ניתנין מחלי כבש עד שיבא המעלה מן הכבש למזבח ומקטירן כ"כ דצ"ל :

דף נה ע"א גמרא תרי סיכרא עבדינן כו'. הכ"ג בזבחים (כא ב) : שם וא"ר חדשיהם חד הוא. לפרש"י ל"ל הדשכם ח"י אבל פירושו נראה דחוק ולע"ד כל"פ כפי הגירסא שלפנינו תלא יו"ד ור"ל דדרשינן הקרי ג"כ (עי' סנהדרין (ד ב) ובפרש"י ד"ה יראה כל זכורך וכן בזבחים (לז ב) אהני מקרא ואהני מסורת) ועמ"ש במגילה (יג) וא"כ בתיבות ובר"ת ב' מובגים א' חודש בשני ראשין והוא כפי שמסרה כ' חודש בראש אחד כפי המקרא והוקשו אהדדי ודו"ק : שם ואם חל שבת בא' מהם ימותו ידחה ונ"ל דאם חל יו"ט ראשון בשבת דגם כן של יום טוב נדחה דע"כ ל"א לעיל דראש חודש דוחה של שבת אלא מטעם לידע שקובעו ר"ח בזמנו (ועמ"ש בכ"ס (ל ב) ד"ה תמיד של ר"ה) ולמאר אומרים הבו ושל יו"ע נדחה לגמרי דאל"כ ימותו לא משכחת לו לעולם : רש"י ד"ה ואם חל שבת ידחה שיר המועד כו' כנ"ל : ד"ה אמר רבינא בסופו ואומרים השיר לאחר שקרבו נסכי שניסס. בסוף תמיד משמע דהשיר היה בשעת הניסוך ממש ונ"ל דלכן מאריך בתקיעות כדי שיכלה השיר בגמר ב' הניסוכין וכ"ל להגיה ברש"י וגומרין תחת ואומרים : ע"ב במשנה. עמש"כ בחגיגה (יז) בס"ד : שם נשתיירו שם י"ד כבשים כו'. לכאורה מאי עדיפותא דשעיר משכבשים (שהרי גם הוא היה בן שנה כמ"ש רש"י ביומא ס"ה ב' מסת"כ) ואולי משום דקדושת חטאת גדולה מעולה כדאיתא בפ' כה"ת וגם הוא נאכל לכהנים : גמרא אמורי הרגלים של גבוה נינהו. לכאורה מאי מקשה ניתא דשוות בהקרבתם שיקריבו ע"י פיים בין כולם וכך ה"ל להקשות וכי באימורים לבד היו שוות הלא גם בעבודת הדם ובחילוק העורות וכו' היו ג"כ שוות ואולי דלשון שוות משמע להגמרא דכולן חולקים בם : רש"י ד"ה אמרו שאין המשמרות שמקריבו כבשים כו' ל"ד דאפי' אותם שהקריבו האילים והשעיר ג"כ מעכבין ע"י וכדמסיק : [שם בא"ד נשתיירו י"א האחרונות לשעיר ולאילים ולכבשים כנ"ל] : ד"ה באימורי רגלים בעורות של עולות כו'. שייך הפור והבשר של שעיר חטאת המוספין ומזה ושוק של שלמי שמחה וזה י"ל דלא פסיקא ליה דשמחה יוצאין גם בנו"ב חגיגה (ז ב) והמה שייכים למשמר הקבוע. ועי' לשונו לקמן בגמרא בד"ה אי נימא : ד"ה אומר לו לכ"א כשנותנין לו חלקו בלה"פ הילך מנה כו' כנ"ל : ד"ה מ"ל מאחד שצריך כמו באחד שצריך כי כן מלינו גם בסיפוק ב' תחת מ' המצוה והנותר בבשר ובלחם שהוא כמו משבשר ומהלחם :

דף נו ע"א גמרא יכול אף בחובות הבאות בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל ת"ל כו'. לפ"נ לכאורה טוב לא נלכך מצוה לשאר ימה"ש מקרא דמאחד שצריך דלעיל ואולי דאיצטרך למעט מוספי דר"ה ודר"ח : שם לימא רב דאמר כב"ש אע"ג דב"ש גופייהו ל"ק מעמא דחיובא דיומא. אשכחינן סוכה בב"ש דל"ק התנאים עיקר טעמייהו. פי' ר"ה (כו) ומש"כ שם (כה ב) בס"ד. ועי' תד"ה עד כאן : שם ע"כ ל"א ב"ש התם אלא שהיום גורם כו'. נראה דהס"ס דסת"ל גם מטעם של' וכבר קידם כו' אלא דנקיט רים דבריהם והוה כמו וכו' או אגב דקאמר אליבא דרב לעיל טעם הא' דב"ה לבד דהב' שייך נמי הכא נקט נמי לרבב"ח טעם הא' דב"ש : שם דתניא הילך מלה כו'. תוספתא פ"י דזבחים. וע"ש דלריכה תיקון : שם לאתויי פסח"ד ש"לוששירי ע"ז. לכאורה דה"ה חטאת יחיד ואשמו ולפלא שהיה בכתיבים במתניתין ואולי שהם נכללו במאמר והוא מקריב את הכל ול"ד קאמר הס"ם לקייץ המזבח ועי' לעיל בתד"ה ובחילוק : שם לאתויי קייץ המזבח. עפרש"י והרע"ב של' ממותר שירי הנלכה תמוה עי' פ"ד דשקלים : רש"י ד"ה לימא רב כו' כנ"ל : ד"ה בין מלפניה וכן אם חל שמיני כו' התוי"ע כ"ע וה"ס כו' ושני דר"ה אגב שיפי' ל"ד דאפי' אם חל בשבת עצמו אינו בד"ז שיהיו כולם שוין דהא לא שמינו אלא בג' פרקים ופרש"י בג' רגלים וכ"מ מהלימוד דמאחד שצריך בשעה כו' וא"ז אלא בג"כ שחייבין כולם : ד"ה הנכנסין את המגיע לחלקן כו' כדי שיראו שהן נכנסין כנ"ל : ד"ה וחלוקה בעובי הלחם שבלפונו כו'. בזבחים (נה ב) בפירושו בד"ה שני פספסין כ' דבכותלי האולם גופו במערבו היו החלונות וכ"כ שם לעיל (כ) בד"ה ה"ג אבל מן החליפות וגם משמע שם דבשני הלדדים (ר"ל בשל שבלפון ושבדרום) היה בה"ח גם כותלי התאים לא היו נראין ע"פ בסח"ל כי לצפון התאים היה המסיבה כמבואר במדות פ"ד מ"ה ומ"ז לפירושו ביחזקאל שהביא שם התוי"ע במ"ג בסופה ע"ש : תד"ה והלכתא א"כ חשיב נמי ללה"פ חובת היום ואפ"פ כו'. עי' מהרש"א ואנכי ל"י איך יתכן שיקרא לה"פ חובה דיומא אף אם היה קרבן שבת זה כיון דהוא נוהג גם בשאר שבתות השנה והוא נגד שהמ"ל כמו זמן נגד סוכה ואף דזמן אינו נוהג בשבתות : ע"ב גמ' וי"א משום שהמירה דתה כו' אלא מקלתה והשאר כאו בימים לאחר השבת ובזה א"ש ליתנא דנכנס ישבב אחיו עמו כו' : שם משום ברתי' קנסינן ליה לדידי' ופרש"י אפי' לאבוה מי ה"ל למקנסי'. ועי' רש"א בח"א של' ודאמרי' את אביה היא מחללת כו' אבל לא לקנס וקשה דהא אמרי' בסנהדרין (נב) שאם הי' נוהגין בו קודש נוהגין בו חול ופי' המרדכי שם בשם רש"י דהיינו שלא לפתוח ראשון כו' : רש"י ד"ה ונכנס ישבב שכב במשמרתו כו' כנ"ל :

ירושלמי דמכלתין בעז"ה

פרק ב הל"א מי הודה למי כו' או ב"ה לב"ש כו'. ק"ק מדוע לא פשיט ליה מהא דלא חשיב לה בעדיות פ"א בדברים שחזרו ב"ה להורות כב"ש : שם שמחה שהיא בעשה. פי' בקה"ע מקרא דואחר יאכל מן הקדשים ע"ש ואשתמיטתיה גמרא ערוכה שלנו ביבמות (ס"ד סג) דיליף לה שפיר מקרא אחרינא ע"ש : שם ולא עוד אלא שהיו רואין דברי ב"ש וחזרו בהן. ק"ק הא מלינו דגם ב"ש הודו לב"ה בהא דתרומה לעיל : בשלהי מכילתא המה יסד דוד ושמואל הרואה באומנתם אומנות גדולה היתה שם שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה. המל"מ בפ"ד מהל' ערכין כ"ש שלא ידע הכוונה והחכ"ל סי' קכ"ב פירשו וסק"ע הקשה עליו וביפ"ח דבה מ"ב פי' דהכוונה הוא דאם אירע יובל במשמר שנפל כבר פעם א' שדה אחוזה היה מוכרת ליתנה למשמר הבא אחריו וכן לעולם והאומנות הי' בזה שעשו משמרות מכוון לחשבון היובלות שמנו בנ"י בשני הבתים יחד כמ"ש הרמב"ם בפ"י מהלכות שמיטה ויובל שבבית הראשון מנו ע"ז יובלות ובשני ח' ע"ש בכ"מ. ולגבי תמה עליו. א' הא מבואר שם דבבית ב' לא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין אבל יובלות לא היו נוהגין. ב' קודם דוד ושמואל חלפו כמה יובלות כאשר תמלא הכל מבואר ברמב"ם שם :

נשלמה בעז"ה מסכת סוכה

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל חונה בק"ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע"א רש"י ד"ה ושחמתה. המיעוט בטל ברוב וכמי שאינו ועל שם הסכך קרוי סוכה . נ"ב כוונת רש"י שלפסול זה אין צריך ראיה מן המקרא רק פסול מגד דלא הוי סוכה כיון שנתבטל המיעוט ברוב ועי' לקמן ו' ע"ב סככה לא בעי קרא ועי' ר"ן לקמן ט' ע"ב דהקשה דלא אשכחן ביטול כה"ג שיהיה אפשר להסיר האיסור ועי' מג"א סי' תקכ"ו מ"ש בשם הר"ן וג"כ כאן איך אפשר שיתבטל הסכך אחרי שניכר ונראה לעינינו ועי' פ"י כאן אולם עיין ר"ן במשנתנו דהכוונה כאן דהצל נתבטל בחמה וכיון דצל הוי דבר שאין בו ממש לא שייך דין ניכר איסור ועפ"ז יש לתרץ קושית הפ"י מהך דקיי"ל בדפנות דכשר בהם פרוץ מרובה ולענין ביטול אע"ג דא"כ ממש מ"מ בטל שפיר כמו שמצינו ברמב"ם פ"ט מהל' ברכות ה"ט דנתערב ריח שמברכין עם ריח שאין מברכין הולכין אחר הרוב ע"ש : **שם** ד"ה סוכה. וקודם שנשנית המשנה נאמר שיעורה מסיני . נ"ב עיין ריש ברכות תנא אקרא קאי וכן בכ"מ התחיל יציאות השבת ולא הזכיר מקודם איסור הוצאה והזכיר כאן תנאים המדובקים בסוכה ולא הזכיר חיוב עשיית הסוכה מפני שעיקר מצות שבת וסוכה ידועים לכל והמשנה לא הצריכה לדבר מעניינים המפורסמים בהמון ועי' מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ד דמנחות על המשנה ד' מינים שבלולב מעכבים זא"ז וז"ל המשנה לא דברה מחיוב הלולב והתפילין לפי שהיו דברים הללו ידועים ומפורסמים ונהוגים אצל העם בכלל ובפרט ואין ענין כפלא ונעלם מהם כמו שלא הסדירו התפלה ר"ל נוסחא והנהגת השלית לצבור ע"ש והיינו שהמשנה תנית שעניני התורה והקבלה הנהוגים בכל עת ידועים לכל לכן לא תחזור עליהם רק העסוק להודיע ולהורות להחכמים אותן מקרים הנעלמים מעיני ההמון וגם כאן גובה סוכה ידוע להעם ע"י הלכה מסיני ושייך פסול משא"כ מבוי : **ע"ב גמרא** משם ראיה אשה היתה . נ"ב עי' תוס' עירובין ל"ו ע"ב ד"ה מיכל שהקשו לשיטת ר"י דס"ל ב"י ולא בנות ישראל ולשיטתו עוברות בבל תוסיף אם עושים מ"ע שהז"ג א"כ איך ישבה בסוכה ויש לפרש דבאמת זה כוונת הלשון משם ראיה היינו משם יש סמיכות לדברינו דהרי אשה פטורה וא"כ איך ישבה הרי עברה בב"ת א"ו גבוה מעשרים אמה פסולה ואין כאן ב"ת והשיב ר"י דכיון דשבעה בנים היו לה ויושבת בשביל הבנים שוב לעבור צריך כוונה [illegible]

פי' בקונטרס שדורש שם של מ"ב. נ"ב עי' רש"י סנהדרין ק"א ע"ב ד"ה עגה : **ע"ב רש"י** ד"ה שיעורין של איסורין . נ"ב הנה מה שכתב רש"י של איסורין אע"ג דיש עוד הרבה שיעורים אשר אינם בכלל שיעור איסורים כמ"ש ירושלמי פרק א' דפאה ופרק א' דחגיגה מעה כסף שתי כסף הוא בכלל שיעורים לתיוב קרבן ראיה . וכן כל שיעורים שבכן ובבת הוא בכלל שיעורים הלל"מ עיין תשובת הרא"ש כלל טו"ב דין א' ועי' רש"י שבועות י"ד ע"ב ד"ה בא לו בארוכה דהוא בכלל שיעורין הלל"מ מ"מ הוכרח רש"י לפרש כן דעל שיעורין שאינם שיעורי איסור לא יתכן קושית הש"ס שיעורין מכתב כתיבי דהרי שיעורין המוזכרים שתי כסף או שיעורי שנים לגדול וקטן אינם בכלל המקרא הזה . אולם על הגמרא עצמה קשה קושיא זאת איך מקשה הש"ס שיעורים מכתב כתיבי הרי איכא שיעור גרים . כילה . עדשה . טפח . אמה . וכלם אינם נרמזים בקרא זה . שוב מצאתי בירושלמי ריש מסכת בכורים וז"ל מ"ד כל הפסוק לשיעורין נאמר והרי בהרת כגרים לית הוא מהם כעדשה לית הוא מהם והיינו קושיא זאת איך אפשר לפרש על שיעורין אחרי שיש שיעורים הרבה אשר אין לכוללם במקרא זה ע"ש עכ"פ סוגיות הש"ס תמוה מאד מאד וצריך עיון גדול :

דף ו ע"א גמ' הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא . נ"ב עיין רמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה מ"ש בביאור ענין זה ועי' שו"ת חות יאיר סי' קנ"ב בארוכות בענין שיעורים הלכה למשה מסיני : **ע"ב גמרא** כי אתא הלכתא לגוד ולבוד . נ"ב נע"ג דהרי אמרינן אתא הלכתא וגרעי' ופירש"י ה א דאמרי' מחיצין הלכה למשה מסיני גם לזה נאמרו הלכות מחיצות למגרעי' לדופן עקומה על טפח ע"ש וא"כ שוב א"צ לאוקמי הלכות מחיצות על גוד ולבוד הרי מוכרח כפשוטו מחיצין על דופן עקומה דסגי טפח ועי' נדה (כ"ו ע"א) דטפח סוכה מדופן ג' נחשב בין אותן שיעורי טפחים אשר אין מפורשים בתורה רק שהם הלל"מ . וצ"ל לתרץ דאמרי' לקמן (ז' ע"א) אותו טפח היכי מעמידו וקאמר דעושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' טפחים וכל פחות מג"ט אמרינן לבוד ע"ש . וא"כ הא דקאמר הש"ס כי אתא הלכתא על לבוד היינו לבוד זה דהדופן שלישית שמעמידו אותו הטפח פחות מג"ט ועפ"ז מיושב ג"כ הקו' על הרמב"ם דלמה כ' בהל' שבת (פט"ז הל' י"ח) דלבוד בכלל שיעורי' וכאן אמרו דהוא בכלל מחיצין אכן לפי הנ"ל ניחא דסתם לבוד הוא בכלל שיעורי' אבל לבוד זה דקאי על דופן שלישי של סוכה דפחות משני נדדים זה הוא בכלל מחיצות : **שם** אתא הלכתא וגרעי'. נ"ב עי' סוטה (ט"ז ע"א) שלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא ועי' תוס' שם דלא שייך תני ושייר היכא דתני מנינא וא"כ איך שייך בזה הלכתא וגרעי' הרי אין הלכה עוקבת מקרא ונע"ג :

דף ז ע"א גמרא מגו דהוו דופן לענין שבת הוו דופן לענין סוכה . נ"ב בהרבה מקומות בש"ס מצינו ענין מגו כזאת עי' שבת נ"ח ע"א רש"י ד"ה מאי דאמרי' מגו דהוו שיעור לענין טומאה הוו שיעור ג"כ לענין חיוב שבת : **ע"ב גמרא** כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן . נ"ב עי' ברמב"ן במלחמות ור"ן כאן בסוגיא מה שהאריכו בכלל גדול אשר נתנו לנו הגאונים דאין הלכה כשיטה ויש חילוק בין לשון אמרו דבר אחד ובין הלשון כולהו ס"ל ועי' תשובת הרשב"א סי' תל"א מה שהאריך בזה בשיטה פ"ק דנדרים ע"ב דס"ל נזיר תוטא ומ"מ פסק כן הרמב"ם ועיין ש"ך יו"ד הל' ערלה סי' רצ"ד ס"ק נ"א גם כן איזה כללים בענין זה :

דף ט ע"א רש"י ד"ה ב"ש פוסלין ובתוך שלשים הזה שעושה לשם חג עושה . נ"ב כוונת רש"י כמו דאמרינן פ"ק דזבחים ג' ע"ב דגבי' זבחים סתמא כשר משום דסתמא לשמה קאי ה"נ תוך שלשים יום כשרה הסוכה כיון דשואלים בהל' החג שלשים יום עומדת בסתם לשם מצוה : **ע"ב גמרא** כשהכשרן . נ"ב הרבה שיטות שונות יש בזה והנה לשיטות הראב"ד דאף אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה וכשרה מצד עצמה מ"מ פסול אם עומדת תחת האילן משום שני סככים א"כ קשה למ"ל לפסול משום שני סככים ת"ל דאילן הוא מחובר ופסול משום דמצטרף סכך פסול עם סכך כשר ועי' מהרש"א דהתעורר ג"כ כן וצ"ל דיש נ"מ דהנה אמרינן לקמן י"א ע"א דצריך לנענע דבלא"ה הוי תעשה ולא מן העשוי ועתה אם פסול משום מצטרף סכך פסול מחובר עם סכך כשר א"כ בהשפילן א"צ לעשות מעשה בסכך הכשר כיון דלא הוה פסול מצד עצמו רק מפני דמצטרף סכך פסול דשייך לשיטתו אף אם סוכה צילתה מרובה מחמתה א"כ אם השפילן וערבן שגי משא"כ אם הסכך בעצמו פסול משום תחת סכך וא"כ לא מהני תבטן לבד דעדיין אינו חוזר עי"ז להכשירו כיון דהוו תולמ"ה וצריך לנענע . ובאמת לכל השיטות אני נבוך דאם הסוכה בעצמה חמתה מרובה מצילתה ורק ע"י האילן נעשה צילתה מרובה שייך שפיר קושית הש"ס והא מצטרף משא"כ לשיטת הראבי"ה הנה א"צ כאן לצירוף סכך פסול וצ"ל דקושית הש"ס כיון שהסכך אשר תחת האילן נפסל משום שני סככים ואף דא"כ השפילו לאילן מ"מ פסול סכך זה שתחת האילן מפני תולמ"ה ואיך יוכל להצטרף סכך שתחת האילן עם שאר סכך הסוכה ומשני הש"ס שעירבן ובטלן ברוב ובכה"ג ביטול ברוב בעצמו מחשיב מעשה כיון שעושה מעשה לבטל העשה קרינן ביה ובכה"ג כתב הגאון בעל ישועות יעקב או"ח סי' ק"ס ס"ב דהקשו דלמה בנפל דיו למים פסול דוקא אם נשתנו מראיהן ת"ל אף בלא נשתנו משום דנעשו בהם מלאכה והקשו האחרונים דמה עשיות מלאכה שייך בנפל דיו למים וכתב הגאון הנ"ל דבלא"ה דיו פסול לנט"י ורק בלא נשתנו כשר מפני שנתבטל ברוב מים וא"כ מקרי נעשה מלאכה שהמים פועלים שהדיו נתהפך למים ונתכשר ע"ש וא"כ גם כאן מה שהסכך כשר מבטל את הפסול מקרי מעשה ולא הוי מן העשוי :

דף יא ע"א גמרא וצריך לנענע . נ"ב עי' מנחות מ' ע"ב תוס' ד"ה בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי כ' ולא דמי להך דסוכה י"א דלא אמרי' קציצתן זו עשייתן וצ"ע ע"ש והנה לא כתבו הטעם דלא דמי וצ"ל דהנה להכשיר סכך פסול צריכין שתי מעשות אחד להכשירו ולקצצו שלא יהיה מחובר והשני צריכין לנענע שלא יהיה תולמ"ה והנה שם כיון דגברא בב"ת קאי ונעשה באיסור ולא הוי עשיה דכ"מ דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני וא"כ כשחתך הראשונות נעשו עתה הציצית מועלים בהכשיר דעשיה הקודמת לא הוי עשיה כלל : **תום'** ד"ה דר"ע חסידא רמא תכלתא לפרוזמא דאנבי ביתיה . נ"ב עי' שו"ת שאגת אריה סי' למ"ד מ"ש בזה : **ע"ב גמ'** ומשום זה אלי ואנוהו . נ"ב עי' שו"ת שאגת אריה סי' נ' דכ"ע מודים בדרשא זאת ועכ"פ מדאורייתא הוא ג"כ דהרי מהללין שבת אפילו על ציצין שאין מעכבין ומכאן ק"ל על שיטת התוס' מנחות ל"ח ע"א ד"ה הקדים דבשאר דיני תורה לא מצינו חילוק בין תחלה לדיעבד ע"ש : **שם** ענני כבוד היו' דברי ר' אליעזר ר"ע אומר סוכות ממש . נ"ב הגאון ר"י ברלין התעורר דבת"כ הגירסא בהיפך דר"א ס"ל סוכות ממש ור"ע ס"ל ענני כבוד ועי' מכילתא פ' בא על קרא ויסעו מרעמסס ג"כ כגירסת ת"כ . אולם לדעתי גירסת הש"ס מדוקדקת יותר דהרי העידו חז"ל מגילה ג' ע"ב דאונקלוס תרגם מפי ר' אליעזר ור"י ע"ש וכאן תרגם אונקלוס בסוכות במטלות ענני היינו ענני כבוד ולגירסת ת"כ ומכילתא א"כ תרגם שלא כשיטת ר' אליעזר דס"ל סוכות ממש א"ו דגירסת הבבלי נכונה דר"א ס"ל ענני כבוד ואתא אונקלוס בשיטת רבו ר' אליעזר ונכון :

דף כ ע"ב רש"י ד"ה שעם מין שיפה . נ"ב עיין יומא ע"א ע"ב רש"י ד"ה שעם שכ' מין גומא נ"ל גמי שקורין פוי ועיין יבמות ק"ב ע"ב רש"י ד"ה שעם שכ' רש"י שעם וגמי קשה הוא וכאן בסוכה בסוגיא זאת לעיל ד"ה גמי כתב רש"י דהן רכין :

דף כג ע"א גמרא ור"מ הא נמי מדאורייתא מחזי חזי ורבנן הוא דגזרו . נ"ב משמע דר' יהודה ס"ל כיון דאינו ראוי מדרבנן שוב מקרי אינו ראוי מדאורייתא וק"ל דבפסחים פ"ג ע"ב אמרינן דלא נצרכה אלא לגיד הנשה אליבא דר' יהודה וקאמר ותפשוט לי' דמספקא ליה דאל"ה דסיתירא ניכליה דאיסורא כבדיי' והיינו כיון שאינו ראוי לאכילה אינו בא לידי נותר ע"ש רש"י ד"ה ופרכינן ומשני הש"ס בנתערבו או בשמנו של גיד ועתה כיון דלר"י קיימינן ומה הועיל בתי' דנתערבו הרי כיון דעכ"פ אסור מדרבנן שוב אינו ראוי לאכילה מקרי וא"כ שוב קשה כבדיי' כיון דא"ר אינו בא לכלל נותר ועי' יומא ע"ד ע"א כיון דאית לי' היתר מה"ת קא הייל שבועה והא משחק בקוביא מדאורייתא מחזי חזי ורבנן פסלוהו ש"ה דלאו בר הגדה ובחדושי האריכתי עוד ממקומות הרבה דגם בשאר עניני תורה חוץ מעניני ממון אמרי' כלל זה דא"ר מדרבנן מקרי אינו ראוי מדאורייתא : **ע"ב תוס'** ד"ה בני לוגין . ביבמות נ"ג ע"א ר' ינאי מעשר מפירי דביתיה שלא מן המוקף . נ"ב עי' תשובת הרשב"א סי' קכ"ז מ"ש בזה :

דף כד ע"ב תוס' ד"ה על מנת כו' באמצע הדבור כדאשכחן גבי תמר שהיתה בתו של שם . נ"ב כן מבואר בבראשית רבה פ' פ"ה על קרא הוציאוה ותשרף אפרים מקשאה תלמידו של ר"מ אמר משום ר"מ תמר בתו של שם היתה וכתיב ובת כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף ע"ש :

דף כה ע"א תוס' ד"ה שלוחי מצוה. נ"ב עי' תוס' שבועות מ"ד רע"ב דכ' ג"כ דרק היכא דבשעה שמתעסק באבדה וכא שעני ומפטר מליתן לו אז נקרא עוסק במצוה ולדידי קשה קושיא חמורה דבכה"ג היכא שעומד העני עליו ואינו נותן לו הרי הוא עובר בל"ת אם קופץ ידו מליתן לו ועי' תוס' כתובות מ"ט ע"ב דבנדקה איכא שני לא תעשה לא תקפוץ ולא תאמץ ומפ"ז כופין אע"ג דעל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין כופין ע"ש וא"כ הוא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אינו רק ממ"ע אבל מל"ת לא מפטר וכי ס"ד דעוסק במצוה יהיה מותר לאכול נבלות וכדומה וגם כאן איך מפטר מל"ת דלא תקפוץ ולא תאמץ ע"י שעוסק במצות השבת אבדה ונע"ג : **ע"ב גמרא** ביום ההוא אין יכולין לעשות . נ"ב עי' רש"י מדטמאו עצמם שבעה ימים קודם פסח ולע"פ שטומאה זו תעכב אכילת פסחיהן ש"מ עוסק במצוה פטור מ"ה. ומכאן נ"ל דהרמב"ם הוציא דבריו פ"ו מהל' ק"פ ה"ב דאין שוחטין וזורקין על ט"מ אפילו אחר שטבל והיינו דאם כשיטת הראב"ד שם ותוס' פסחים צ' ע"ב דכאן באמת אם טהרו עצמם היו יכולין לעשות הפסח ורק מקרה קרה שחטו קודם ע"ש א"כ איך מביא ראיה מכאן דעוסק במצוה פטור מ"ה מדטמאו עצמם ז"י קודם הפסח הרי היה השעה מכוונת שיכולין לטהר עצמם לאכילת פסח ולא נדחה ע"י טומאתן מצות אכילת פסח ורק מקרה קרה להם ע"פ שנשחט עליהם קודם והם בשעה שטמאו ז"י קודם לא ידעו זאת דיקרה כזאת ומפ"ז ברשות טמאו עצמם ונע"ג ועי' ריטב"א מ"ש בסוגיא זאת: **תום'** ד"ה משום דלא מטי זמן חיובא. הניחו בצ"ע שיטת הש"ס זבחים ק' ע"א דאמרינן דאחר חצות בלא שחטו וזרקו מטמא לקרובים והרי מטא זמנא ועשה דכרת לא ידענא משום מקום דאמרינן עוסק במצוה פטור מ"ה . נ"ב לפמ"ש רש"י זבחים ק' ע"א דאם לא יטמא מצוה מטמא לקרובים ופסח נדחה משום דאית לי' תשלומין בשני ועי' תוס' שם א"כ לא מקרי פסח ראשון עשה דכרת משום דכרת יש לו תשלומין וילפינן שפיר מבשבתך בביתך והא דקאמר הש"ס כאן אבל פסח דיש בו כרת לא ניחא שפיר דהרי הם לא ידעו דפסח יש לו תשלומין ורק ע"י שאלתם הודיע להם משה זאת ומדטמאו עצמם ז"י קודם ולדידהו הוי פסח עשה שבכרת דהרי לא ידעו עדיין מהשלמת פסח שני ומוכח מהם שפיר דאפילו במקום כרת אמרינן ע"כ פטור מן המצוה וז"נ :

דף כו ע"א גמרא א"ר חנניא בן עקביא כותבי ספרים תפילין ומזוזות פטורים מכל המצות. נ"ב עי' ירושלמי שבת פ"א על משנה לא ישב לפני הספר וז"ל אתיא דר"י כר' חנינא בן עקביא דכותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ולכל מצותיו של תורה להיפך מסוגיא דהכא ועי' קרבן עדה : **ע"ב רש"י** ד"ה כמיעל . נ"ב עי' פסחים קי"ג ע"ב שום מוהם השינה ועי' ברכות ג' ע"ב עד חצות היה מתנמנם כסוס פירש"י שהיה נים וניעור ואיך אמר כאן שתא פרסי דהוא יותר מן שש שעות ועי' שו"ת תפארת צבי סי' א' שכתב להגיה כאן במ"ש שתא פרסא צ"ל שתי פרסי ע"ש : **גמרא** והכי קתני אם בא להחמיר על עצמו מחמיר . נ"ב עי' רמ"א הל' סוכה סי' תרל"ט דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט והוא בירושלמי שבת פ"א על משנה דלא ישב לפני הספר והיכי רשאי להחמיר כאן י"ל כמו שאמרו פסחים נ"ה ע"א דאמרי מלאכה הוא דלית לי' לא מחזי כיוהרא ע"ש וה"נ כאן בסוכה דעיקר בקביעת סעודה תליא מלתא וג"כ לא שייך בזה יוהרא דהרואה יאמר דאין זה טעימה רק קביעה ממש או דילמא יאכל עוד ובכה"ג לא שייך יוהרא ומפ"ז רשאי להחמיר על עצמו :

דף כז ע"ב רש"י ד"ה שלא העמיד שופט אבל עתניאל ושמגר ויפתח ואיציר ועבדון לא ידעתי . נ"ב גם אלו החמשה ידענו מפלת ארצם יען מבואר בילקוט שופטים קאפי' ד' בשם מדרש תדשא וז"ל מכל השבטים יצאו שופטים ומלכים חוץ משבט שמעון לא קם לא שופט ולא מלך בשביל החטא שעשה זמרי עתניאל מיהודה יפתח ואיציר משבט מנשה היינו מפני שהיה מגלעד בחלק מנשה עבדון מאפרים היינו מפני שנקבר בפרעתון באפרים ע"ש ועי' אברבנאל בהקדמתו לשופטים שהתעורר בזה מעצמו כמו שגזר רש"י על ברק שהוא מנפתלי מפני שדר בקדש נפתלי כן נגזור על השאר וכוון לדברי הילקוט ועוד הוסיף על שמגר כיון שהיה בן ענת וענתות היתה עיר הכהנים כמו שידענו מירמיהו כן זה כהן היה ע"ש ועי' עוד כי לפני מהר"י אברבנאל היתה לפניו גירסת רש"י ושמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש בהשמטת שם ראובן מה שנמצא לפנינו ע"ש . ובס' האריכתי :

דף כח ע"א רש"י ד"ה שיחת דקלים ומלאכי השרת לא ידענא מה הוא . נ"ב עיין הקדמת הרמב"ם לפי' המשנה שכתב דבשלמה שנאמר בו וידבר על הארז אשר בלבנון היינו שהכיר טבעם ועי' רשב"ם ב"ב קל"ד דגם כאן נוכל לפרש דריב"ז הכיר טבעם של מלאכי השרת ושדים ודקלים ועי' דברי הרשב"א כאן בע"י : **גמרא** דבר קטן הויות דאביי ורבא. נ"ב עי' רמב"ם ספ"ד מהל' יסודי התורה ודברי הכ"מ בשם ר"א מזרחי : **שם** וכי הלכתא ותו קרא למ"ל . נ"ב עי' חגיגה י"א ע"א נ"ל לכעדשה מן השרץ דלא כתיבי רק ילפינן מדרשא ואע"ג דשיעורין הל"מ בכ"ז צריכין קרא ועי' תוס' שם :

דף ל ע"א תוס' ד"ה משום דהוי מה"ב ומיהו יש ספרים דגרסי דאתרוג של אשרה פסול משום מצוה הבאה בעבירה וגי' משובשת היא . נ"ב לפענ"ד להצדיק גי' זאת דבאמת פסול משום כתותי' מכתת שיעורי' והיינו משום שעומד לשרוף כשרוף דמי ואולם עדיין אינו עומד לשרפה עתה ביו"ט כיון שצריך לצאת בו ידי חובת מצוה ובכה"ג נ"א כל העומד לשרוף אכן אפילו אם יעלו לא יצא בו משום דבא בעבירה דהחוב לשרפה ושוב הוה כתותי' מכתת שיעורי' וא"כ טעמא דמה"ב מהני דעי"ז מחשוב כתותי' שיעורי' משום דעומד עי"ז לשרפה : **ע"ב גמרא** לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד שינוי כחוזר לברייתו . נ"ב הא דלא נוח עליהם לאגדו אף אי לולב א"צ אגד מ"מ לכ"ע מצוה לאגדו עי' לעיל י"א ע"ב י"ל דעיקר האיגוד אינו מעשה כלל שיהיה נחשב שינוי עי"ז רק ע"י המצוה מחשב מעשה דקודם לזה לא היה ראוי למצוה ועתה ראוי למצוה ועי' תוס' גיטין כ"ה מצוה מסייעה להקנין וזה שייך אם לולב צריך אגד מחשוב קנין אבל אם לולב א"צ אגד א"כ אף אי אגדי ליכא קנין כלל דהרי ראוי היה קודם לזה אף בלא איגוד : **תוס'** ד"ה שינוי כחוזר ואע"ג דקני מדרבנן ולקמן בהאי סבתא אמרינן דקנין דרבנן מהני לצאת מדאורייתא . נ"ב שמעתי תי' נחמד דהא דמהני קנין דרבנן היינו משום הפקר ב"ד היה הפקר וכבר ידענו דב"ד אי' לעשות רק הפקר ולא לעשות אינו זוכה כזוכה עיין מ"ש בהגהות חגיגה ט"ו ע"א בשם מתנה אפרים והנה בסוכה דשאולה כשרה אף שאינו שלו ועיקר פסול גזול וא"כ כיון דהיה קנין דרבנן הוי כהפקר והפקירו רבות בעה"ב ושוב איננו גזול ומפ"ז יוצא בו משא"כ בלולב גם שאול פסול וצריך להיות דוקא שלו ועי"ז אין כח ביד חכמים לעשות אינו זוכה כזוכה ומפ"ז לא מהני כאן קנין דרבנן שיהיה יוצא מה"ת ונכון :

דף לא ע"א גמרא אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא . נ"ב מהגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל שמעתי להקשות דהרי צריך להיות בכ"מ קנין בגופו של קרקע כמבואר חו"מ סי' קנ"ב וכאן בתקף חברו והוציאו איננו אפילו גזול דלא עשה מעשה בגופו של קרקע והיכי מחשוב גזולה נר"א כאן וכ"ל כמ"ש לעיל דהמצוה נחשבת מעשה וכוי כנהנה בגופו של קרקע וא"ת דילא מחשוב גזול ועי' רש"י כאן ד"ה מפני תקנת מרים דמצוה משוי לי' כל שבעה כבנין קבע : **רש"י** ד"ה לאבוה לאברהם אבינו ילידי ביתו שי"ח. נ"ב עי' נדרים ל"ב ע"א דאיכא מ"ד דאליעזר הוי ועי' מדרש ב"ר פמ"ג : **שם** ד"ה לא מקשינן לא ניתן לדרוש מעצמן מי"ג מדות אלא ק"ו . נ"ב עי' תוס' כאן ובלא"ה קשה על רש"י דהרי היקש איננו מן י"ג מדות ולא נחשב במנין משום דהיקש הוי כמפורש בקרא עי' פסחים כ"ח ע"א והאי מילף הוא הקישא הוא ועי' סנהדרין ע"ג ע"א אע"פ דאין עונשין מן הדין דכמפרש דמי ועונשין : **שם** ד"ה אבל אתרוג ד"ה בעי הדר ולא דרים לשון יוני כדרשת בן עזאי . נ"ב הנה בלי ספק דרשת בן עזאי אל תקרא הדר אלא אידור איננה רק אסמכתא עי' רמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה דבלי ספק מימות יהושע עד עתה היו נוהגין בני ישראל לקחת בימי החג הלולב והאתרוג ולא היה מחלוקת בזה אבל חקרו דרכו לעשות רמז ע"ש וא"כ אע"ג דס"ל דרשא דא"ת הדר מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו דהדר ממש וצ"ע ועי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה דבר הדר באילנו משנה לשנה ובפני יהושע שם :

דף לה ע"א גמרא ר' אבהו אומר א"ת הדר אלא דבר שדר באילנו משנה לשנה . נ"ב עי' פ"י לעיל בתי' לתוס' ל"א ע"ב ד"ה הדר באילן משנה לשנה דכתבו התוס' דכבן עזאי הוא וכאן הוא דרשת ר' אבהו והצדיק הפ"י גירסת תורת כהנים דמקדים בן עזאי לר' אבהו ודרשת הדר משנה לשנה הוא דרשת בן עזאי :

דף לח ע"א גמרא הא דאורייתא הא דרבנן דתפלה דרבנן . נ"ב קשה דקי"ל גם תפלה דאורייתא דכתיב ולעבדו בכל לבבכם ודרשו בספרי איזו היא עבודה שבלב ה"א זו תפלה עי' רמב"ן בהשגות לס' המצות מ"ע ה' שהקשה קושיא זאת על שיטת רבינו : **רש"י** ד"ה באמת כל באמת הלכה היא. נ"ב שבת נ"ב ע"ב תנא כל באמת הלכה היא ועי' ב"מ ס' ע"א אולם עוררתי בהגהה לבינה כי כלל זה דוקא במשנה ולא בברייתא : **ע"ב גמרא** הוא אומר הללויה . נ"ב עי' רמב"ם פ"ג מהל' חנוכה מ"ש כי קכ"ג פעמים עונים הללויה סימן להם שנותיו של אהרן כתב הכ"מ כן מבואר במדרש תהלים ובאמת רבינו אינו מביא בשום מקום מדרש תהלים אולם כל הנ"ל מבואר בירושלמי שבת פ' כל כתבי ומשם סוגיא רבינו : **רש"י** ד"ה הוא אומר ברוך הבא וכן יסד ר' יהודאי גאון בה"ג . נ"ב מכאן ראינו כי דעת רש"י שבה"ג חיברו ר"י גאון והרבה סוברים ר"ש קיירא חיברו ועי' רמב"ן בהקדמתו הקצרה לס' המצות כתב וז"ל כי בעל הלכות ר' שמעון הביא גר מעון ע"ש . ועי' תשובת שאגת אריה סי' ו' באריכות בענין הדין מי שעומד בתפלה לענין קדוש :

דף לט ע"ב גמרא האי מן ליסנא דמזוני דכתיב וימן להם המלך . נ"ב נ"ע דהרי מפורש קרא אחר דמשמע יותר דהוא לשון מזוני דכתיב תהלים ס"ח לשון כלביך מאויבים מנהו ולדעתי גם לשון מן בתורה הוא לשון מזוני וקראו מזון סתם מפני שלא ידעו מה הוא לזייתו בשם פרטי :

דף מ ע"ב רש"י ד"ה דר' יוסי כר"ה מידי דלא הוי עיקר איסור קרוי אבק . נ"ב מפ"ז מובנים ג"כ דברי הערוך ערך אבק שתמהתי בהגהותי לר"ה כ"ב ע"א ע"ש :

דף מא ע"ב גמרא ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד . נ"ב עי' תוס' ר"פ לולב הגזול דהיינו דאי לאו ולקחתם ה"א דסגי בלקיחה א' בשביל כולם ועי' כ"ת דהקשה דהרי הוי מצוה שבגוף ואין נופל בזה ענין שליחות עוד הקשה הרי ולקחתם דרשינן לקיחה תמה בעינן עוד הקשו מדוע השמיט רבינו הרמב"ם ד"ז דלקיחה לכאו"א עי' יד המלך והנ"ל דהמעיין היטב יראה דלפני התוס' כאן היתה הגירסא לקיחה לכאו"א אבל לפנינו הגירסא ביד כל אחד והיינו דאמרינן לעיל ל"ז ע"א לא לנקוט הושענא בסודרא דלקיחה תמה בעינן וא"כ ה"כ ולקחתם לקיחה תמה בעינן ומפ"ז קמ"ל ברייתא שתהא לקיחה ביד כ"א וא' היינו דוקא ביד ולא בסודר וזה הוא החידוש אבל עי"ז דלא סגי בלקיחה אחד בשביל כולם צ"ל קרא דהוי מצוה שבגוף וא"כ לדידן דקי"ל דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה וכשר ע"י סודר א"כ אין מקום לדרשא זאת השמיט הרמב"ם ד"ז והאמת : **שם** כך היה המנהג של אנשי ירושלים מושא את כפיו מניחו ע"ג קרקע . נ"ב הרמב"ם פ"ז מהל' לולב ה"ז מביא תחלתה של הברייתא וסופה והשמיט המציעתא דלישא את כפיו מניחו עג"ק והוא חידוש גדול ועי' יד המלך הל' שבת אולם בברייתא מובא בירושלמי כאן נאמר להיפך לישא כפיו נותנו לחבירו הניח ע"ג ארץ אסור לטלטלו ועי' מג"א ס"ס תרנ"א שהתעורר באמת דהרי קי"ל אין מוקצה לחצי שבת עכ"פ כיון דב' ברייתות חולקים בזה ורבינו לא מצא מקום להכריע השמיט כל

סענין ואפ"ה שכלל גדול אצלנו דהלכה כבבלי נגד ירושלמי היינו במימרות האמוראים שבזו ובזו אבל בברייתות אשר מובאים בחילוף זה מזה אין הכרע עיי' יד מלאכי ח"ג אות ז' שמביא דברי התוס' בכורות כ"ב ע"ב ד"ה תירוש ע"ש וא"כ הרעב"ם ג"כ לא היה יכול להכריע בין ב' ברייתות ומפ"ז השמיט כל הבבא :

דף מב ע"א תוס' ד"ה שהו דתימא כו' וסיימו אבל הטמא אפשר שיאכלנה אחר . כ"ב עי' יבמות מ' ע"א בקדשים רצה הוא אוכלו רצה אחר אוכלו ת"ל מנות תאכל ופירש"י דצריך הכהן העובד לאוכלו דוקא ועי' תבואות שור סי' כ"ז ראינו דבקדשים מקרי ג"כ מצוה דרמיא עליו על כהן העובד דוקא ויש לחלק : ע"ב רש"י ד"ה והוא שיכול לאכול כא"פ שכן הלכה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה ארוכה מזו . כ"ב עי' פסחים מ"ד ע"א ברש"י וכזית בכא"פ דאורייתא כלומר מי הוי כשאר שיעורין הלל"מ ועי' כריתות י"ב ע"ב פלוגתא בזה ורש"י הטעים כאן הענין שהלכה היתה דיותר משיעור זה לא מצטרף :

דף מד ע"א רש"י ד"ה שכחום וחזרו ויסדום ע"פ הדבור. כ"ב דברי רש"י הללו צע"ג דהרי בתמורה ט"ז ע"א אמרו א"ל ליהושע שאל על אלו הלכות א"ל לא בשמים היא כו' עד שהחזירן עתניאל מתוך פלפולו ע"ש ראינו להחזיר הנשכחות ע"פ נבואה קיינלא בשמים וא"כ איך פירש"י וחזרו ויסדום ע"פ הדבור דהרי קיינן לא בשמים היא וע"כ הפי' וחזר ויסדום ע"פ פלפול ודברי רש"י שפי' ע"פ הדבור צע"ג ובספרי הארכתי :

דף מה ע"ב גמרא א"ר ירמיה משום רשב"י . כ"ב בירושלמי פרק הרואה נזכר בכל אלו מאמרים חזקי' בשם ר' ירמיה כך היה רשב"י אומר דלשון משום רשב"י משמע ששמע מפיו ור' ירמיה היה אמורא ורשב"י היה תנא ורק ר' יוחנן מצינו בשם רשב"י או ר"ש בן יהוצדק משום שהיה סמוך לדור התנאים אבל ר' ירמיה היה אחרון ומפ"ז לשון ירושלמי כך היה רשב"י אומר מדוקדק יותר דהיה מקובל לו מאמריו . עוד ראיתי בירושלמי הגירסא ראיתי בני עולם הבא והמה מועטים וכאן נכון יותר דבני עולם הבא טובא הוי דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ועי' תוס' כתובות ק"ג ע"ב מזומן לחיי עוה"ב ומהרי"ט שם ומפ"ז נכון כאן גירסת הבבלי בני עליה : שם באספקלריא המאירה . כ"ב עי' יבמות מ"ט ע"ב ורש"י שם ד"ה אספקלריא : תוס' ד"ה אחד זה ואחד זה וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין עליו . כ"ב עי' תוס' סנהדרין פ"ח ע"ב ד"ה הא' לתודה קאי ועי' רמב"ם פ"ד מהל' תפילין הכ"ו :

דף מו ע"א גמרא והיכן צונו מנא תסור ר"נ אמר שאל אביך ויגדך . כ"ב עי' רמב"ן בהשגותיו לס' המצות שורש א' מ"ש הטעם פלוגתת ר' אווי' ור"נ ועי' רמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ודברי הרמב"ם פי"א מהל' ברכות ה"ד דמברכין על דרבנן משום דכתיב כל אשר יאמרו לך תעשה ובפ"ו מהל' ברכות כתב דמברכין על דרבנן דכתיב ע"פ התורה אשר יורוך ועי' כ"מ פי' אדנקט רבינו עשה משום דלא תסור הוי בל"ת וכמ"ש הארכתי : ע"ב גמרא לא לימא איניש לינוקא יהבי לך שנאמר למדו לשונם דבר שקר . כ"ב עי' רמב"ם פי"ב מהל' שבועות ה"ח צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת ע"ש נראה לי שמכאן הוציא הרמב"ם דבריו כי אין לדבריו שום מקור זולת מקום זה . ובדרך אידוד יש לומר דמימרא זאת דר"ז שייכא למימרא ראשונה דלא לקני איניש הושענא לינוקא כו' מ"ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ונפיק בלולב שאינו שלו והקשה הר"נ הרי מתנה ע"מ להחזיר ולא החזירו לא יצא וא"כ לא שמי' מתנה והאב נפיק בלולב דשלו הוא דלא נתקיים התנאי דהחזרה וצ"ל דהפי' בגמרא דהתינוק לא יהיה יוצא כיון דאין בידו להחזיר . אולם קשה כיון דהוי קטן הרי אינו בתורת חיוב ואיטוך שייך גם בזה כיון דאם יהיה גדול יהיה יוצא במתנה ע"מ להחזיר וצ"ל כיון דהאב מבטיח לתינוק שנותן לו הלולב כדין לצאת ובאמת אין יוצא בו שוב אתי לאגמורי' שיקרא וזה היא כוונת אידך דר"ז דלא יאמר לו יהבי לך מידי ולא יהבי ליי' וכן כאן התינוק לא יוכל לצאת משום דאקנויי לא מקני :

דף מח ע"א גמרא והיית אך שמח לרבות לילי יו"ט אחרון . נ"ב הכל תמהו דהרי אכין ורקין מיעוטין הם וכאן דריש לרבות ובשם הגאון החסיד מהר"א מווילנא שמעתי דבאמת בימי יו"ט של חג הראשונים היה מצות סוכה ולולב ושמחה וכאן נאמר אך שמח היינו מיעוט דרק שמחה ולא סוכה ולולב והיינו יו"ט האחרון דאין שמה רק שמחה ותו לא וא"כ מוכח לרבות דשמחה נוהג עכ"פ אבל לעולם אך מיעוטא ונכון . ועי' שם אפריס למורי מהרא"ז מרגליות ז"ל פ' ראה :

דף מט ע"ב גמרא אין שיעור למים . נ"ב עי' תוס' מנחות מ"ו ע"א ד"ה איזו זיקה שהוכיחו מכאן כיון דלא קדשי כולהו גם הראוי אינו מקודש ועי' מנחות מ"ח ע"א ד"ה לעולם כרבי ועי' רש"י כאן ד"ה ואמאי נייתי במקודשת דכתב או אם יש יותר מכשיעור אין ראוי לכלי :

דף נ ע"ב גמרא חד תני שואבה וחד תני השובה . נ"ב מכאן ראיה דאף בימי האמוראים לא היתה המשנה כתובה בספר רק נלמד בע"פ רק שהיתה מסודרת ומפ"ז אית תני כך ואית תני כך ואם היתה המשנה בכתב לא היה נופל הספק בכגון אלו דהיה הנקל לייתי ספר ונתזה כמו שהקשו בקדושין ל' ע"א על הספק בדברי תורה :

דף נא ע"ב גמרא וכלהון קטלינהו אלכסנדר מוקדון. נ"ב כבר התעורר הרב מהר"י אברבנאל סוף פירושו למלכים כי ע"כ ע"ס כאן שהרי אלכסנדר מוקדון בנה אלכסנדריא ונקראת על שמו כמו שדרשו מדרש בראשית רבה פכ"ג פיסקא וידע קין מ"ד קראו בשמותם עלי אדמות אלכסנדריא ע"ש אלכסנדר ועי' מאור עינים פי"ב שהאריך בזה ועי' מדרש ויקרא רבה פי"ט בא ויסב נבוכדנצר בדופני של אנטוכיא אע"ג דאנטוכיא ע"ש אנטוכיוס בכ"ז נזכר בבית ראשון : גמרא משום דעברי אהאי קרא לא תשובון בדרך הזה . נ"ב ובירושלמי כאן נאמר דעברו על ג' לאוין ולדעתי לאו שנאמר גבי' יש סוף לא תוסיפון לראותו אינו בכלל משום דאין למדין דבר מן קודם מתן תורה וכמי' הארכתי :

צבי הירש חיות חופ"ק זאלקווא ·

הגהות והדושים על מסכת סוכה

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

דף ב ע"א משנה שלשה דפנות. נ"ב שלש גרסי'. וכעד [דופן] עקומה.ודופן נראה שהוא כפלים גורל ודופנות גרסינן : שם מצלתה . נ"ב הי"ל לומר מצלה ככתוב כי טוב צלה אלא עשו כך לזווג המלות : גמרא סוכה דנפישי „מילתא" . נ"ל מילהא [וכ"ה בדפו"י] :

דף ד ע"א גמרא אם נלתם . נ"ב נלם הי"ל לומר אלא סרכא דהנא נקט דאורחיה לזווג המלות כמ"ש במתני' ריש מכלתין : שם דופן האמצעי. נ"ל האמצעית :

דף ה ע"ב תוס' בד"ה ואל כו' אשכחן דקרי מצנפת להכיא דכ"ה דאמרינן כו' . נ"ב הול"ל מתניתין [יומא עא:] ההדיוט משמש בארבעה כו' :

דף ז ע"ב תוס' סד"ה היכן . „לזו סוכה" . נ"ל לסוכה זו :

דף ט ע"ב גמרא באינן שצלתו . נ"ב עמש"ל ד"ד א' :

דף י ע"ב גמרא ואשטתה. נ"ל ואשטתה [וכרי"ף ורא"ש הגירסא שטהה] : שם ר"ח ורבה בר"ה אקלעו כו'. נ"ב נראה דהיינו בשבתא דרגלא ומשו"ה הו"ל דין שמ"צ (ע"ל דכ"ו א') : תוס' ד"ה שלוחי כו' מן המצות . נ"ב אחרות לא של הקבלת פנים דר"ג בלבד :

דף יא ע"א רש"י ד"ה קיסוס אידרא. כנ"ל [וכ"ה ברש"י לעיל ט' ב'] : ע"ב רש"י סד"ה ואד יעלה כו' במטלת ענגין. כנ"ל : ד"ה כי הגיגה . דלא קמה מילתיה . כנ"ל [וכ"ה בדפו"י] :

דף יד ע"א גמרא במחשבה „נעשה" . נ"ל נחתא : רש"י ד"ה יורדין [מי שחשב . נ"ל מחשב] כגון עור שעיבדו . כנ"ל : ד"ה ובלבד . דיהבינן . נ"ל דיהביה : ע"ב גמרא אין שעת הסכנה ראיה . נ"ב כיון דגזרה דרבנן היא . בשעת הדחק יוצאין בה :

דף טו ע"ב גמ' ר' חנן אמר „רבי" . נ"ל רב וכן בכל הענין :

דף כ ע"א גמ' של קנים ושל חילת גדולה . נ"ב מלה זו כאן היא במלאפו"ם [הוי"ו] ולמ"ד רפה . והיא פעול מן גדילים . וכאילו נקודה בחיר"ק גדילה : רש"י ד"ה הריני כפרת כו' לאחר מיתתו . נ"ב בתוך יב"ח . ולתכה יתרה נודעת לר"ח ובניו אמר כן אף שבודאי היה זמן רב אחריו . דוק ותשכח : ע"ב גמרא וכן מדכך . נ"ב כמו נדכך . אותיות האף מתחלפות :

דף כב ע"ב תוס' ד"ה שתים . ומשמע דמיירי כו' . נ"ב ע"ש בתוס' שני הדברים אמת :

דף כג ע"ב גמרא ומַהֵל . נ"ב בארבע נקודות כן נ"ל לשני הפירושים :

דף כו ע"א גמרא מוכרי תכלת . נ"ב כל סגינית קרויה ע"ש תכלת כדאיתא פ"ק (י"א א') רמא תכלתא ודכוותה טובא . וה"ה ללבן : שם תרתי או תלת . נ"ב נ"ל לומר כאן כדאמרי אנשי [ואפילו טובא פשיטא דל"ל הכא] אלא בדוקא . אלא תרתי לברייתא דפכמ"ש [עירובין פ"ג א'] דהו"ל תני פרס ותלת למ"ד אכילת פרס הוי כשלש ביצים . א"נ תרי למ"ד ביצה ומחצה שוחקות דהו"ל תרי ביעי בלא קליפתם ותלת לשהיית ערלי דשעורה לפי דעתי אליבא דר"י ג' ביצים בלא כמ"ש בס"ד במור וקציעה סק"ן . הייט דקא"ל אביי והא סגי ליה לאינש בהכי : רש"י ד"ה הולכי דרכים כו' כשם שכ"ה א"כ מלכת בדרך כשהורה כך כו' . נ"ב לאו דוקא דה"ה בת"ס כל פרגמטיא אסורה : ע"ב ד"ה ולא יאחז כו' ורצוען . נ"ל ורכוען : ד"ה כמיעל כו' שיתא פרסי . נ"ב עיין מגילה (ו' א') :

דף כז ע"ב גמרא א"ל כל שבט כו' ממנו שופט . נ"ב ר"ל גם הנקבות בכלל עד"ם לא מסכתת נ"מ למורי כו' . עמ"ש שם בס"ד (פ"ב דיומא כ"ו א') ה"נ ממנו לאו דוקא מזכרים אלא כמ"ש ומחוקק מבין רגליו : רש"י ד"ה ברגל כו' מעי"ט . נ"ב כדלק ן דלא אתי ביומיה וק"ל : ד"ה מהו . תשזפך . נ"ב מלשון ששזפתני השמש : ד"ה שלא העמיד כו' עתניאל כו' . נ"ב מפורש בד"ה [א ד] שהוא מבני יהודה וכן יאיר : שם ויפתח כו' . נ"ב מפורש בן גלעדי ועבדון מאפרים :

דף כט ע"א גמרא ושחיל . נ"ב תרגום משיתיהו בחלתיה [שמות ב] :

דף ל ע"א תוס' סד"ה משום כו' ת"ל משום מה"ב . נ"ב י"ל מצוה הבאה בעבירה לא שייך אלא כשיודע בה ומכיר שהיא באה בעבירה והתם אתא קרא לאילף היכי דלא ידע בה מעיקרא שעגל היא המנה כשאוכלה ולבסוף נודע לו קמ"ל דאפ"ה לא נפיק י"ח . ותו דקס"ד ליתי עשה ולדחי ל"ת [ועי' ש"א] :

דף לב ע"א גמרא ניני הר הברזל "כשרה" . נ"ל כשרות וכן בכל הענין: שם פסולה . נ"ל פסולות וכן כר"ס ע"ב : ע"ב רש"י ד"ה עבות . ורוב האוכלין הדס שוטה הם . נ"ב סימן כל ארוך שוטה :

דף לד ע"א גמרא הני ג' מילי אשתני שמייהו מכי חרב כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד פב"מ:

דף לו ע"ב גמרא ואתרוגו על כתפו . נ"ב שהיה כבד לשאת אותו בידיו כשהיה הולך בדרך לבהכ"נ . אבל בשעת מצותו ודאי לא יצא בו ע"י משא בכתף שאין זו נטילה . אע"ג דגידם נוטל בזרועו דלא כתיב ולקחתם ביד . מ"מ לקיחה דרך כבוד בעינן לכ"ע כדלקמן סוף פרקין ואין דרך לקיחה בכך ואע"פ שאפשר שיסייע ביד להחזיקו בה על כתפו וגם ע"כ נ"ל כן כדי שלא יפול גם שיהא מכוון דרך גדילתו שאל"כ בלא"ה אינו יוצא בו . מ"מ בכל זה לא הונח לי לפי שאינו אלא דרך בזיון וגרע מנוטלו בכלי ודאי . ותו הא הויא מצוה כה"ג שהרי הנגד הוצך ודאי שאינו לנאותו . ופשיטא שלא נטלו לצאת בהיותו הלוך כתף . אלא מאי אית לך למימר שלא היה גדלו מעכבו מלטלו בידיו בעת קיום המצוה . אבל אם היה גדול וכבד כל כך עד שא"א להחזיקו בין הידים כלל . נ"ל שאינו יוצא בו דרך מצאוי על כתפו :

דף לז ע"ב גמרא ואיתימא ר' יוסי בר „זבילא" . נ"ב נ"ל „זבידא" נ"ל [וכ"ה בדפוס ישן] : רש"י ד"ה אבל אתרוג כו' תלוש . נ"ל תולש : תוס' ד"ה ולגבהיה. הואיל ובשיעורו כו' . נ"ב נ"ל שזה נכלל במ"ש ר"ז . דאי לאו שכמינו גבוה . ודאי לא היה בשעורו גבוה מכולן . אלא מחמת שדרך מינו הוא להיות גבוה משאר המינין . לפיכך נתנו לו שעור גבוה מהן שכך הדר לו [וכ"ה ברש"י לעיל ל"ב ב' ד"ה שיהא] :

דף לח ע"א גמרא הכא ביו"ט שני כו' . נ"ב נ"ל פירושו בת"ה [וכ"כ הריטב"א וכנ"ל לעיל כ"ט ב' ל"א' ל"ו ב' ועי' בהגר"א א"ח סי' תק"ל] שהוא שני לי"ט דאורייתא ודקאמר דרבנן ר"ל שחיוב לולב בו אינו אלא מדרבנן דאי ביו"ט ש"ג היכי שמעינן דשרי לצאת חוץ לתחום הא אין בין יט"א לשני אלא כו' [כמ"ש בש"ע סי' תצ"ו . ועי' בפסחים נ"ב א' ר"נ בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא ביו"ט שני של עצרת כו' ודוחק לומר דדוקא במרחק ג' פרסאות למ"ד תחומין די"ב מיל הוי דאורייתא] : ע"ב ותכנע לפני . נ"ל מפני :

דף לט ע"א גמרא לישנא דאקדומי הוא „דאמר" : נ"ל אמר : ע"ב אתרוג נמי בה כו' . נ"ב אתרוג פעמים לשון זכר ופעמים ל"נ:

דף מא ע"ב גמ' אמר לו ר"י. מצה לו נמחק [וכן מחקו רש"י בר"ה ל' ב' ולפנינו ליתא שם ובמנחות] : שם „שמים" מתנה . נ"ל שמה: שם הכא מצוה ניניהו . נ"ב הד' מינים :

דף מב ע"א גמרא היודע לשאל . נ"ב לְהִשָּׁאֵל גרסינן :

דף מד ע"א גמרא ערבה דלא עבדין "ליה" . נ"ל לה וכן בכל הענין :

דף מה ע"א גמרא תנא רכות וארוכות . נ"ב כמה דבעו . ולא פחות גבוה הוא י"א אמה . כך נ"ל : ע"ב והא קא משתתף. נ"ב ההשתתפות על השם קאי :

דף מח ע"ב גמרא של מים „נמי" אתי לאשתורי . כנ"ל :

דף נ ע"א גמ' א"ר ינאי אמר ר"ז. נ"ב חדוש דשתם ר' ינאי רביה דר' יוחנן הוה ור' יוחנן רביה דר"א שבימיו עלה ר"ז לא"י . איברא ר' ינאי טובא הוו . ור"ז נמי טפי מחד הוו : ע"ב רש"י ד"ה בשיר כו' המים . ונדפס בגליון רש"ל מ"ז . נ"ב בחגם . דבחג נמי איירי . ואי משום שא"א שיר אלא על היין . הא ודאי לאו דוקא אלא כלומר בשעת נסוך היין ומשום דכולא שעתא לא הוי אלא נסוך יין אבל בחג שני הניסוכין כאחת ומרבין בשיר וכלי שיר לנסוך המים יותר מעל ניסוך יין כדאיתא בכולא פרקא :

דף נא ע"א במשנה ספלים . נ"ב כפלם ספלים למרוס [איוב ה] מן בספל ישבו : ע"ב במשנה היוצא ממזרח . נ"ל למזרח . וכן בפעם השני : גמרא אלכסנדרוס „מוקדן". נ"ב ל"ג . וכמדומני זה היה אלכסנדרוס לטירוס : שם היכי עביד כו' . נ"ב נראה דאזיזין שהוסיפו אחר שהיתה חלקה . מקשי דהו"ל מוסיף על הבנין אבל אגזוזטראות ל"ק כיון שאינם תוספת בנין אלא מניחין אותן על הזיזין לפי שעה אח"כ נוטלין אותן . ואם לא כן בלא"ה קשיא דקעברי על לא תטע לך כל עץ וגו' :

דף נב ע"א גמרא אמרה תורה . נ"ב קרי לדברי קבלה תורה . דכותה ריש חלק ובדוכתי אחריני : ע"ב ג' מתחרט עליהן הקב"ה . נ"ב אף (אם) [כי] לא אדם [הוא] להנחם [שמואל א טו]. כבר דברה תורה כלשון ב"א ויתנחם ה' [בראשית ו] נחמתי כי המלכתי [שמואל שם] וכן רבים : שם ג' מקראות . נ"ב ע"ד אבות מן אב וכן רבים :

דף נג ע"א גמרא אמרו עליו על רשב"ג כו' . נ"ב הוא רבן שמעון הנהרג בנו של ר"ג הזקן ואביו של ר"ג דיבנה : ע"ב מלמד שהיו פורעין כו' . נ"ב הוצגו דברים הללו בתלמוד להצדיק דינו של הקב"ה בחורבן ביתו :

דף נד ע"א גמרא ולתני נמי ר"ה שחל כו' . נ"ב ס"ה ליו"כ שחל בשבת למ"ד [יומא ע'] בחולקין המוספין אלא משום דלא פסיקא ובפלוגתא לא קמיירי :

דף נה ע"א גמרא כתיב „הדשנים" . כנ"ל בלא יו"ד וכן בפעם השני : ע"ב במשנה כל משמרות שוות. נ"ב משמר נמצא במשקל נקבי וזכרי. זה הקבוץ הוא מהנפרד משמרה או משמרת : שם משמר שזמנו כו' . נ"ב זה זכר ככתוב [ד"ה א כה] משמר לעומת משמר :

דף נו ע"א גמרא לאתויי פר העלם כו' . נ"ב בחול המועד היו מקריבין אותן: ע"ב ארבעה כהנים היו נכנסין כו' . נ"ב נ"ע אם בפיים מ"ט לא נזכר בפירוש לא במשנה ולא בברייתא : שם לסרדיוט . נ"ב שר הדיוט : שם ישבב. נ"ל ישבאב וכן לקמן וברש"י [וכמ"ש בד"ה א כד] :

סליק הגהות יעב"ץ ז"ל ממסכת סוכה

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת סוכה

דף כה ע"ב גמ' אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא כו'. מקשים לפי מה שטרחו האחרונים ליישב קושית הש"א מהא דריש ערכין ו עי' בקרבן נתנאל ואיך שיהיה מאי פריך פשיטא. והאמת יורה דרכו דפריך הש"ס בפשיטות לרב לשיטתו דמבואר במ"ק כ"ד א' דרב ושמואל סברי תס"מ רשות עיין שם ודו"ק :

דף כט ע"א רש"י ד"ה אלהים. שהיה. נ"ל שהוא וכ"ה בדפוסים ישנים :

דף לא ע"ב גמ' אתרוג „הישן" בדפוס הראשון הגירסא „היבש" וכ"ה באור זרוע. ולגירסא שלנו מוכח דאתרוג שהוא משנה שעברה ודאי יבש הוא וכמ"ש רבינו הגר"א בא"ח סימן תרמ"ח ס"ק ג'. ואין סברא לומר דר' יהודה פליג בזה אלא ש"מ דמכשיר אף ביבש ממש :

דף לג ע"א רש"י ד"ה לא אמרינן אלא פסלינן שמא יש „דמוי : כתנאי. יש דמוי" או אין דמוי : כנ"ל וכ"ה בדפוס ישן ובספרים שלנו נשמט מן יש דמוי עד יש דמוי : ע"ב גמ' דבר שאין מתכוין מותר. שבת מ"א ב' וש"נ אך נשמט דכאן ודב"ק קי"ג א' :

דף מו ע"א תוס' ד"ה נכנס. ושמא כיון כו'. והנה בריטב"א מבואר להיפך וקושית התוס' ניחא בפשיטות דהברייתא לא איירי כלל מדין זמן דרגל אלא בדין זמן דסוכה דאם לא בירך בשעת עשייה שוב אינו מברך כשנכנס לישב בה ואם לאו מחויב לברך בשעת ישיבה וכ"מ אם קדם וברך זמן דרגל בביתו או שלא אכל לילה ראשונה בסוכה וכמ"ש הר"ן בשם הראב"ד וכ"פ הרמ"א בסי' תרמ"א וע"ש בהגר"א : ע"ב רש"י ד"ה מיד כו' ואין נראה דאמרינן כו' . עי' בהגר"א א"ח סימן שע"ח ס"ק כ"ה שכתב דהתוס' גרסי כגירסא שלנו במ"ר שם. וע"ש שכתב שאינו דברי רש"י . וגם המהרש"ם כ"כ ע"ש :

בהגהות אשר"י פרק ד סימן ה ד"ה פי' ראבי"ה . אבל ליפן כו' . עי' בב"י סימן תרס"ח שכתב ואין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חלקו בכך [ואף הד"מ שכתב עוד ע"א מ"מ לא הביא זה בש"ע אף בשם י"א] ובהדיא מבואר להיפך בסב"א פ"ק דר"ה דף ט"ז ובריטב"א פ"ג דסוכה דף ל"א ע"ב וגם ברש"י עירובין נ"ז א' ד"ה ועוד כו' ע"ש וכ"פ רבינו הגר"א בא"ח סימן תרמ"ח וכ"מ לשון הגמ' מ"ז א' . ומ"ש בנו"ב ראיה להראבי"ה מליטנא בתרא דרב יוסף שם וע"ש בכל דבריו ולינא לפמ"ש בגמ' דף מ"ה סוף ע"ב אמר רב יוסף נקוט כו' ע"ש ברש"י וריטב"א : ודע מה שנדד בספר א' לומר דהאידנא דידעינן בקביעא דירחא א"נ כלל לשבת בת' ספק ז' . גשתקע הדבר ולא נאמר כי בלי ספק פסק הלכה בש"ם היתה בימי רבינא ור"א שהיו כולם בקיאין וגם רב יוסף דשקיל וטרי בהא איך לנהוג הלא גם בימיו היו בקיאין וכמ"ש בביצה ד' ב' אמר ר"ז כו' ועי' בריטב"א שמפרש להיפך דכל ספקא ועריא רק האידנא . וכל הפוסקים הביאו פסק הגמ' לדידן ואין להקל :

הר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל
(בעהמ"ס ברוך טעם).

דף ד ע"א גמ' וסולין יורדין לתוך. כ"ב יעוין דף י' ע"ב תוס' ד"ה נוי סוכה:

דף ח ע"ב תוס' סד"ה סוכת דאחר כך נתקנו. כ"ב וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות סוף פ"ח דברכות:

דף י ע"ב גמ' והוא שאינה גבוהה. כ"ב יעוין תוס' מסכת שבת דף קלח ע"ב ד"ה שאין: תוס' ד"ה עד מוצאי יו"ט. אע"ג דרב כר"י. כ"ב יעוין שבת דף קכח ע"א: בסה"ד ולכאורה שרי. כ"ב יעוין מ"ש תוס' במס' ביצה דף ל ע"ב בד"ה עד מוצאי יו"ט האחרון:

דף כז ע"ב תוס' ד"ה כל האזרח. ועל חגם דהק. כ"ב יעוין שו"ת רשב"א סי' ס"ב:

דף כט ע"ב גמ' של אשירה. כ"ב יעוין תוספות עירובין דף פ ע"ב ד"ה אבל: תוס' ד"ה לולב יבש. אלא לכתחלה כו'. כ"ב יעוין מסכת גיטין דף כ ע"א דבעינן זה אלי ואנוהו. ובתוספות מסכת שבת דף קד ע"ב ד"ה אר"ח דלא כר"י. ובמהרש"א שם:

דף ל ע"א גמ' אימא סתם גזילה. כ"ב יעוין תוס' מסכת ב"ק דף סז ע"ב ד"ה רבה אמר: תוס' ד"ה כי יקריב. אע"ג דמביתו נפקא. כ"ב יעוין תוס' קדושין דף נב ע"א ד"ה והוא לא אמר. ובתוס' חולין דף מ ע"א ד"ה רבולה: **ע"ב** תוד"ה וקרקע. דבקרקע לא מהני יאוש. כ"ב יעו"ש בתוס' ובחדושי הרשב"א מס' גיטין דף לז ע"ב סד"ה שבאי גופיה: שם משום דבאסורא אתא. כ"ב יעוין שו"ת הרשב"א סימן תתקס"ח. וברמב"ן במלחמות פרק הגוזל ד"ה ומ"ש עוד ויאוש כו'. ובש"מ לב"ק דף סח מה שכתבו תלמידי הר"פ בשם ר"י. ובדף קטו שם:

דף לג ע"ב רש"י ד"ה לא צריכה דאית ליה. הלכך אין כאן תקון. כ"ב יעוין במ"מ פי"ב מהלכות שבת דין ב' ד"ה אבל מכבה גחלת:

דף לה ע"א תוד"ה לפי. ואפשר דאפי' מדאורייתא. כ"ב יעוין תוס' מסכת ע"ז דף מח ע"ב ד"ה ואין נוטעין ובתוס' חולין דף קטו ע"ב ד"ה כה"ג: שם דמצותו בשריפה. כ"ב יעוין שבת דף כה ע"א תוס' ד"ה כך אתה כו': שם ד"ה אתי' לחם לחם. תימה. כ"ב יעוין תוס' פסחים דף לח ע"א ד"ה אתי': **ע"ב** תוס' שם כדמוכח בירושלמי דדמאי. כ"ב יעוין פ"ה דדמאי משנה ב': שם תמצא רביעים בלא חלקו. כ"ב יעוין בר"ש למסכת חלה פ"א משנה ד'. ובס' התרומה דין פג: רש"י ד"ה שמכשירה. דכתיב משמרת תרומתי. כ"ב יעוין בכורות דף לד ע"א. ויעוין פסחים דף לד ע"א:

דף לט ע"א תוס' ד"ה וליתיב. דאי משום דאסור לעשות. כ"ב יעוין תוס' ע"ז דף סב ע"א ד"ה נמצא: **ע"ב** תוס' ד"ה כמה דברים אמורים. כ"ב יעוין תוס' מנחות דף סד ע"א ד"ה שומרי. ובב"מ דף נח ע"א:

דף מ ע"א גמ' והאיכא עצים דמשחן. כ"ב יעוין תוס' פסחים דף כז ע"א ד"ה מכלל:

דף מא ע"א גמ' מהרה יבנה. כ"ב יעוין תוס' גיטין דף יח ע"א ד"ה הנהו קלא א"ל:

דף מג ע"א תוס' ד"ה אינהו לידעי. איכא מעשה חכמה. כ"ב יעוין תוס' עירובין דף נו ע"א ד"ה מיכל דתקיעה מלאכה דרבנן:

דף נא ע"ב גמ' ההוא גברא בעי הגי' בעי' הוא דבעי: תוס' ד"ה והיו בה. תימה. כ"ב יעוין בירושלמי:

בהרא"ש פ"ד סימן ה' ונראה דשרי בשבת. כ"ב יעוין בירושלמי פ"א דביצה סוף הלכה א': **סליק**

הר"ר שמחה זצ"ל אבד"ק דעסוי

דף ב ע"ב תוד"ה יש כו' לפי חשבון ארבע אמות לעשרים. נ"ב היינו חלק חמישית מגובה:

דף ג ע"א רש"י ד"ה ור' יהודה סבר כו' ולא כמסובין הן. נ"ב דא"כ לא היו יושבין בקטנה כלל אע"כ מיירי דיושבין באלכסון: בא"ד דשיעור ראשו ורובו ושלחנו כצ"ל: שם לקמן. נ"ב דף טז סוף ע"ב: תד"ה דאמר כו' עוד לשם. נ"ב דף מא ע"ב: **ע"ב** תוד"ה ואין כו' ואי בשיש יותר ממאה כו'. נ"ב נ"ל דזה הוא דעת רש"י דאל"כ קשה על דבריו סוגיא דעירובין דף נז ע"א ע"ש:

דף ד ע"א תד"ה ואע"ג. דאפי' ארנקי מבטל אינש. נ"ב דהתם ליכא פסידא במה שמבטלו לשבת אחת: ד"ה והוצין כו' ומקצת סכך למעלה דפסלינן בסוכה. נ"ב ובהרא"ש ז"ל תירץ דהכא ס"ל כרבא דאמר שם חלל סוכה תנן: **ע"ב** תד"ה פחות כו' פרק שני דגיטין. נ"ב ושם איתא והלכתא דמצטרפין וכן דרש מרימר שם: סד"ה דיומר כו' מחיצות שבת החמירו. נ"ב ולענ"ד נראה דלענין שבת הלכתא גמירי דבעינן אמה דהא לענין גוד אסיק הקילו לענין שבת דלא בעי מחיצות ניכרות וכן לקמן דף ז ע"א לענין צורת הפתח כמ"ש תוס' שם בד"ה ואינה כו':

דף ה ע"ב בתוס' (ד"ה בע"א ואל כו') מלא תשימו קרחה בין עיניכם במקום כו' כצ"ל:

דף ו ע"א תוס' סד"ה גפן. שנאמר להלן רביעית. נ"ב בפ' שמיני יין ושכר אל תשת וגו':

דף ז ע"א גמ' אמר רבא וכן כו'. נ"ב ברא"ש גרים רבה בה"א וכן מוכח ברש"י ד"ה ואילו סוכה כו' דכתב לדידך דאמרת לחי משום מחיצה והזורק כו' ורבה הוא דאמר הכי אבל רבא פליג שם על זה בעירובין דף יב ע"ב: רש"י ד"ה ומעמידו. ומשך סוכה ז'. נ"ב כדאיתא לקמן דף טז סוף ע"ב: ד"ה וכן לשבת אע"פ שצריך לשבת ג' מחיצות כו'. נ"ב כדאיתא בעירובין דף יב ע"ב. מיהו מדרבנן בעינן גמי לחי או קורה ברוח רביעי כמו דתנן שם דף יא ע"ב: תד"ה עושה כו'. דשיעורו בשבעה טפחים ועוד כו' כצ"ל: **ע"ב** תוד"ה סיכך ע"ג מבוי כו' ולא יתכן דא"כ לא מישתרי בלחי וקורה. נ"ב גם רש"י הרגיש ותירץ דלא אסור רק מדרבנן: ד"ה מחיצה כו' לעיל. נ"ב דף ו ע"ב: שם בסה"ד. נ"ב כדתנן דף יא ע"א ודף יב ע"א ושם פרש"י נמי כן:

דף ח ע"א תד"ה כמה כו' אין להוכיח כו'. נ"ב זה לשון תוס' בעירובין דף נו ע"ב אומר ר"י דהא רביע בין בהיקף בין בגוף הקרקע כדאמר נמצא מגרש רביע וכן משמע גבי ים שעשה שלמה שם דף יד: ד"ה כל כו' דאיכא טפי פורתא. נ"ב מתרי חומשא: **ע"ב** גמ' ת"ר סוכת ננבך כו' כצ"ל:

דף ט ע"א תוס' ד"ה מנין כו' ודרשא גמורה היא מדפריך. נ"ב לבית שמאי: **ע"ב** תד"ה הא כו' והא דלא משני כגון כו'. נ"ב עי' מהרש"א דף י ע"א בתוס' ד"ה פירס: בא"ד משמע התם דכשירה משום כו'. נ"ב והא דבעינן גבי הוצין צלתה מרובה עיין הטעם בתוס' בעירובין דף ג ע"א:

דף י ע"א תוס' סד"ה אמר כו' הכא לא שייך. נ"ב דפסול משום שני סככים מקרא דבסכת:

דף יא ע"א תד"ה דרב עמרם כו' וקי"ל דק"ש דרבנן בפמ"ש. נ"ב דפריך שם סתמא דגמ' ק"ש דרבנן אהא דקאמר ק"ש ובהמ"ז דאורייתא כ"ה לשון תוס' סוטה דף לב ע"ב ד"ה ורבי כו' ובברכות דף כא ע"א בתוס' ד"ה ה"ג הוכיחו דלא גרסינן זה בגמ' וכ"ת בגמ' שלנו: **ע"ב** תד"ה דברי כו' בכמה מקומות בש"ס. נ"ב לקמן דף כו ע"א ור"ה דף לד ע"ב ויומא דף כב ע"ב ודף מג ע"ב [תענית כח:] וערכין דף י ע"א:

דף יב ע"א רש"י ד"ה משום תעשה כו' דלא נמלך. נ"ב נ"ל למחוק תיבת דלא ולנרוס ונמלך בוי"ו תחלה או צ"ל דלא ימלך והוא לשון צווי: **ע"ב** תוס' סד"ה אין כו' כדלעיל. נ"ב דף יא ע"א: ד"ה בנקבות כו' ה"ל גולמי כלי עץ. נ"ב עי' חולין דף כה ע"א דתנן טהור בכלי מתכות טמא בכלי עץ ומפרש בברייתא דהיינו גולמי ומיהו מחוסר חטיפה אי' שם טהור: ד"ה באניצי, דומה לאניצי פשתן ואינה ראויה. נ"ב צ"ל ואינה נאה:

דף יג ע"א תד"ה מצות כו' לעיל. נ"ב דף יא ע"ב: בא"ד הא קתני כו' לא אגדן כשר. נ"ב עי' דף לד ע"ב בתוס' ד"ה שתהא דלפ"ז יש ליישב: **ע"ב** רש"י ד"ה דשרי להו כו' וא"צ להפקיע. נ"ב דאל"כ מאי קמ"ל וגם לשון כיון משמע דבא להקל: תוס' ד"ה ירקות כו' אבל הכא לא שייך למיתלי טעמא בהכי כצ"ל: בא"ד כנגד ארובה הייצי אפילו שאר ירקות כצ"ל:

דף יד ע"א גמ' ור' יוסי מטמא. בגליון ס"א ל"ג. נ"ב ורש"י גרס ליה: רש"י ד"ה אלא לט"ד בססן ממש כו' בשמך נבום קמינו. נ"ב גם סוף סימן זה יבום צרינו: ד"ה בעתר. כשבססן מתחילתן כצ"ל: ד"ה למאי חזו כו' משבססן. נ"ב והא דלא קאמר ניחא ליה דלא ליבדרן משום דרב מנשיא לית ליה הך סברא לעיל אך קשה הא לית ליה נמי סברא זו דמשני הגמ' לכך נ"ל דהגמ' סברה כיון דבססן ממש מיבדרן: **ע"ב** רש"י סד"ה אפומא דמטללתא כו' נידון כסוכה. נ"ב וצ"ע דהא התם קאמר ומשכא חדא דופן עמו מיהו י"ל לחומרא שאני: תד"ה אי כו' לקמן. נ"ב דף יז ע"א: בא"ד דלאידך לישנא. נ"ב שם ע"ב: ד"ה ומודה כו' כדמוכח לקמן. נ"ב דף יז ע"ב: ד"ה הופכן כו' הלכה כרב באיסורי. נ"ב בכורות דף מט ע"ב ונדה דף כד ע"ב:

דף טו ע"א רש"י ד"ה ר"מ אומר כו' כדפרישית לעיל. דף יד ע"ב: תד"ה ר"מ. אדפריך לקמן. דף יז ע"ב: ד"ה פרוץ. דהלכה כר' יוסי „הגלילי" דאמר כצ"ל:

דף טז ע"א גמ' ארוכה ושתי כרעים כו'. נ"ב פי' ר"ש ורמב"ם ז"ל דכרעים עולין למעלה מן מטה ונקובין באמצע משני צדדין ממזרח למערב ומצפון לדרום לתחוב בהן ארוכות וקצרות וכך פעמים נשארו עם ארוכות ופעמים עם קצרות ובאותן נקבים משים עצים: תד"ה מטה כו' אפילו בקצרה ושתי כרעים. נ"ב ולשון ר"ש אפי' ארוכה ושתי כרעים: **ע"ב** תד"ה מהו דתימא כו' דדופן סוכה כדופן שבת. נ"ב ושם מסיים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט:

דף יז ע"א רש"י ד"ה דיתבי וקאמרי משמיה דרב. נ"ב כן מוכח [בע"ב] דקאמר בשלמא [להך לישנא] כו': **ע"ב** רש"י ד"ה ה"ג כו' כדאוקי רב לעיל. נ"ב דף יד ע"א: תד"ה הבגד כו' והשתא. נ"ב צ"ל ופירושא:

דף יט ע"א תוס' סד"ה אחוי כו' לעיל. נ"ב דף ז ע"ב תוס' ד"ה סיכך ע"ג מבוי כו':

דף כ ע"א רש"י ד"ה גדולה מעשה עבות כו' אפי' קטנה. נ"ב ולפ"ז מתני' מיירי בארוגה ודלא כר' דוסא: ד"ה מזבלי בולוס. נ"ב כמין שק הוא: **ע"ב** גמ' מסככין בבודיא. נ"ב בשל קנים מיירי לפי' תוס' ע"א ד"ה של שיפה כו' וכאן בד"ה מסככין כו': רש"י ד"ה לנזייתא לכסות בהן גיגית כו'. נ"ב וכן בב"ק דף לה ע"א וברש"י כתובות דף ו ע"א ובפסחים דף כ ע"א ובמ"ק דף יב ע"ב: תד"ה חזיין לנזייתא כו' לא מקבלי טומאה אלא מתורת כלי עץ. נ"ב עיין דף טז ע"א מ"ש תוס' בד"ה ומטהרת כו' ועיין שבת דף טז ע"א בתוס' ד"ה כוורת ודף פד ע"א ד"ה מפץ ויש לתרץ קושי' תוס' ולומר דרש"י סבר כהרמב"ם שכתב תוי"ט בשמו פט"ז דכלים משנה ז' כסוי של קופסא דתנן שם טמא לפי שמונח על הכלי אף שלא בשעת מלאכה וכסוי קמטרא דטהור דאינו מונח על הכלי רק בשעת מלאכה וכן תנן שם בהדיא סוף משנה ז' ולפ"ז ע"כ צריכין אנו לומר דהא דתנן שם סוף משנה ח' להפוי דחיפוי גרע מכסוי ולדעת תוס' צריכין אנו לומר דהא דכסוי של קופסא טמא לפי דמשמש בו ג"כ תשמיש אחר וכן משמע מפי' מהר"ם שהביא תוי"ט שם וגם צריכין אנו לומר לדעת תוס' דהא דתנן סוף משנה ז' זה הכלל אמר ר"י כו' לא קאי רק על גרתיקי כלים:

הר"ר שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל
אבד"ק יאסי בעהמ"ס חיי עולם על או"ח

דף ט ע"א רש"י ד"ה כי אמריתה. ולאו מילתא היא. כ"ב עיין תוס' מנחות דף מ"ב ע"ב ד"ה הקולים: תוס' ד"ה ההוא. דמה"ב לאו דאורייתא אלא מדרבנן. כ"ב עיין תוס' לקמן דף ל' ע"א ד"ה משום ובחדושי מהרש"א ומהר"ם. ובספר כפ"ת שם כתב דאפשר לומר דהא דאצטריך קרא לאשמעינן דסוכה גזולה פסולה כגון דקודם חג גזלה וקנאה ונשתמש בה דבכה"ג לא שייך מה"ב וכמ"ש התוס' ואפ"ה פסל הכתוב סוכה גזולה עכ"ד ע"ש. והוא תמוה דאיך אפשר לומר כן דא"כ שלך מקרי וכמ"ש בסדיא בחדושי הריטב"א שם דבכה"ג לכם מקרי ע"ש ובכ"מ פ"ח מהלכות לולב ה"א:

דף יא ע"א רש"י ד"ה תלאן. כל הגדילים וקשריהם. כ"ב עיין ב"י א"ח סימן י"א שמ"ש רש"י כל הגדילים וקשריהם לאו דוקא דבכרך תולין וקשר אחריה הוי תו תולמ"ס. אלא דאף בכה"ג מכשיר רב עי"ש. ואין מזור תעלה בדבריו בלשון הר"ן בסוגי' ע"ש ותבין:

דף כה ע"א תוס' ד"ה שלוחי. הוי מבטלי ממצות. כ"ב עיין בהגהת אשרי ועיין בסה"מ פ"ו מהל' סוכה ה"ד שכתב שאין נראה כן מדברי הגאונים והר"מ ז"ל עי"ש. אולם יש להעיר לשיטה זו מה פריך הש"ס כאן והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא מהתם נפקא דתניא כו'. דלמא מהכא נפקא דהעוסק במפנ"ה אף דאפשר לקיים שניהם דבקל יכול לקרות ק"ש כמ"ש רש"י לקמן וגם כיון דאינו לכת דידך פטור אף באפשר לקרות וזה לא שמעינן מויהי אנשים אשר היו כו' וצ"ע: רש"י ד"ה שנאמר בהן פאר. וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל. כ"ב עיין פרש"י ברכות י"א ע"א כתובות דף ו' ע"ב: **ע"ב** גמ' אבל חייב בסוכה. כ"ב עיין בתשובה שער אפרים סימן ל"ד דהקשה מערכין דף ג' דכהנים בשעת עבודה פטורים משום דכתיב תשבו כעין תדורו וכהנים א"י לזקק לנשותיהן וא"כ אבל נמי כיון דאסור בתשמיש יהיה פטור מסוכה ותירוצו דחוק כמ"ש בספר ק"נ. אולם גם תירוץ הק"נ דגבי אבל הוי תשבו כעין תדורו דהא בבית דירה נמי אסור בתשמיש משא"כ כהנים בזמן הרגל אם ירצה שלא לעבוד וישאר בביתו מותר בתשמיש ע"כ. הוא תמיה דא"כ עיקר המניעה מה שרצונו לעבוד עבודה ולא הסוכה והם לא יאבה לעשות עבודה אז גם בסוכה מותר בתשמיש ואם יאבה לעבוד אז גם בסוכה אסור. ועיין בחדושי פנ"י שכתב דכהנים א"א לקיים לעולם תשבו. ועיין מג"א סי' תרל"ט ס"ק ח' דל"ב תשבו רק הבעל פטור משום מצטער. וצריך ביאור דבכהנים מה מצטער שייך כאן דאף בביתו הוא כן. עיין א"ר סימן תר"מ. ולדעתי יש לומר דאף דבביתו הוא כן מ"מ אינו מחויב להיות בביתו בצוותא חדא עם אשתו משא"כ בסוכה דתשבו כעין תדורו כתיב זולת באבל ואשתו נדה משתמא דר עם אשתו בביתו יחד וא"כ אינו מצטער בסוכה שאינו יכול לזקק כיון דאף בביתו הנהו כן. משא"כ בכהן בשעת עבודה דהוא אינו עם אשתו וכאשר יצטרך לישב בסוכה ע"כ יהיה צריך לישב עם אשתו וכאשר א"י לזקק לאשתו יהיה לו צער ומה"ט פטור מסוכה וא"ש לנכון ודו"ק:

דף כו ע"א תוס' ד"ה היכן. שרי אפי' שינת קבע. כ"ב עיין בתוס' מנחות דף ל"ו ע"א ד"ה ר' יעקב. ועיין כ"מ פ"ד מהל' תפלין ה"י. ועיין במג"א סימן ד' ודו"ק:

דף כט ע"ב תוס' סד"ה לולב. עד שתהא נפרכת בצפורן. כ"ב עיין ר"ן שתמה דא"כ הול"ל כת"ק דהם תיובש ואינו מוצא ליתא כיון דבלולב סולע אוירא עיין חולין מ"ו ע"ב. ובכפ"ת כתב דהכא ג"כ הדר בריאה עי"י שריותו כמים עי"ש. ולא דק דהר"ן לא דן אלא דבעינן לא הדר בריאה אבל ע"י פעולת המים גם בנפרך בצפורן הדר בריאה וכמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד עי"ש. ע"כ העיקר כר"ן שהדבר תלוי באומד מראית עין כשנשתנה מראהו ללובן מגד יבשות והרי הוא כעץ יבש וכ"כ הריטב"א בחדושיו עי"ש:

דף ל ע"א תוס' סד"ה משום. ונפיק ידי מצוה. כ"ב כוונת התוס' דמיירי היכא דיספרים תרומה לא ישאר כשיעור אכילת מצה דאל"כ הא דמי לאבירה ועיר הנדחת דאטו מחמת עבירה בנעשית בו מי נפיק ועיין תשו' ש"א סימן נ"ט שכתב כן לענין טבל ולפי הנראה לא ראה סוף דברי התוס' הנ"ל ע"ש. אולם לפ"ז י"ל דאיצטריך קרא היכא דישאר כשיעור אכילת מצה ודוחק לומר דלא ברשיעי עסקינן. ואחר עיין אני רואה דהדבר מוכרח דמיירי בכה"ג דאל"כ יקשה קושי' התוס' פסחים ל"ה ד"ה אתי' ולקמן ל"ב ד"ה אתי' ל"ל קרא תיפוק ליה דלא הוי לכם. ולכל ג' תרוצים אין מחמת עבירה בנעשית בה נפיק. דוק ותשכח. וגם יש לעיין אי בשוגג שייך מה"ב עיין א"ח סימן קנ"ו דעת הראב"ד דבאוכל דבר איסור בשוגג מברך עליו ותו י"ל דאיצטריך קרא דאינו יוצא במצה של טבל אף בשוגג. וגם קושי' הש"א שם ממשקה ישראל מיושב. ועיין מהל"מ פ"ה מהל' יסה"ת שחקר דהיכא דאכל שלכדה"כ דאיסורא ליכא ומצוה מקיים א"כ לכאורה י"ל דאיצטריך קרא בכה"ג דליכא מה"ב. ותו כיון דיכול לקיים המצוה בלתי עבירה אף דעושה בעבירה לא הוי מה"ב כיון דל"ד לגזל דבלתי הגזל לא היה יכול לקיים המצוה דלא היה לו לולב וכמ"ש התוס' לעיל משא"כ כאן אטו מחמת עבירה יוצא הא יכול לקיים המצוה בלתי עבירה לאכול שלכדה"כ וא"ש לנכון ודוק היטב בזה: שם ד"ה מחוך. לא חיים המצוה הבאה בעבירה. כ"ב משא"כ בדאורייתא כעין קרבן מודה דהוי מה"ב לר"י משום רשב"י ס"ל דכ"ש דרבנן דאמרינן מה"ב שנטילתו היכה מצוה מה"ת והוא מזכיר עון להתפיס עיין מלחמות והר"ן. ולשמואל הא דאמר רהב"י דאין זה מברך אלא מנאץ אף דברכה דרבנן יש לומר דברכה שאני או דהי' בעלמא כמ"ש התוס' ד"ה הא. ובלא"ה י"ל דל"ל דרבות דר"א. ומ"ש הפנ"י דלא מצא תנא דפליג אר"א. במחילת כבודו הגדול אישתמיט מיניה ש"ס סנהדרין דף ו' ע"ב דרבים מוקי דרשת בוצע ברך לר"א עי"ש. וגם לרבא פליגי רבנן אר"א וכמ"ש במלחמות כאן עי"ש. גם מה שמחלק הפנ"י בין מתכוין לקנות משא"כ ביו"ש דלא בעינן שהגזלן יתכוין לקנות עי"ש. אין לדבריו פקדוסיסטעם דמה לנו כמה דמאי להתכוין שלא לקנות

דברי נחמיה
להר"ר נחמיה בירך זצ"ל מדובראווגא
(בעהמ"ח שו"ת דברי נחמיה).

דף ב ע"א במשנה שאינה גבוהה עשרה. משמע במסקנא (ד'. ה' ע"ב) דהיינו לענין שיעור המחיצות וכדמסיק לר"י הלכתא גמירי לה מחיצין כו' (ובדף ו' ע"ב) הניחא לר"י אלא לר"מ כו'. ולענין הסכך אשמעינן רבא (בדף ד' ע"א) דאף כשרק הוצין יורדין לתוך יו"ד וחמתן מרובה דהמיעוט בטל ברוב וכאילו אינו ולא היה ראוי שימעט בזה גבוה המחיצות מ"מ פסול מחמת דירה סרוחה. ולשון שאינה גבוה י' צ"ל דעל החלל קאי וזהו דאמרי' בגמ' שם (דף ה ע"ב) דחללה עשרה לבר מסככה (וכן בעירובין דף ג' חלל סוכה תנן) ולמעלה מכ' היינו שהחלל למעלה מכ' אבל כשהחלל תוך כ' אף כשהסכך כולו למעלה מכ' כשירה. (וכ"מ בתוס' עירובין שם ד"ה חלל) וכן הוא בריטב"א ובר"ן במתני' לדינא. אבל מ"מ משמע שם דאסכך קאי הלשון. אבל אינה גבוה י' ע"כ לאו אסכך קאי. דאף אם הסכך גבוה מעשרה משכחת לה לפעמים בפסול: גמ' ר' זירא אמר כו'. לכאורה לטעמא דר' זירא היה ראוי שעיקר הקפידה יהיה בגובה הדפנות או עכ"פ בשניהם יחד דוקא. ולא בשאין דפנות מגיעות לסכך כו'. אך עיקר הקפידא שיהיה צל הסכך ראוי להמצא בתוך הסוכה כשהחמה למעלה אי לולא הדפנות וכדמסיק דל עשתרות כו'. לכן כשהסכך בתוך כ' אף אם הדפנות גבוהות למעלה יש לומר דל דפנות היינו אותו גבוה. וכשהסכך למעלה מכ' אף אם אין דפנות מגיעות לסכך מ"מ הרי הצל מהסכך אינו מיצל רק חוץ לסוכה גם כשהחמה למעלה (בתשרי שא"א שתהיה באמצע רקיע ממש): **ע"ב** רש"י ד"ה משום צל דאי כו' פורתא. משמע אבל אי טובא שלטא וצ"ע א"כ הרי כל שעורי חכמים כך מ"מ פאה חסר קורטוב כו'. ופי' התוס' לכאורה נגד החוש. וכן תירוץ ב' שבתוס' הקודם לטעמא דר' זירא ג"כ לכאורה נגד החוש וצ"ע. (ולכאורה כל עיקר טעמא דר' זירא נגד החוש שכשהחמה באמצע הרקיע ליכא צל דפנות. אך בתשרי אין חמה באמצע אף בחצי היום):

דף ג ע"א רש"י ד"ה ודיקא נמי כו' דלקמן כצ"ל: שם מבחוץ. לכאורה צ"ל מבפנים אין דחוץ לבית אמר דהיינו בסוכה:

דף ד ע"א גמ' התם הוא דחזיא לדופן. לולא פרש"י היה נראה יותר דהתם התקרה סתמא נסרים הראוים לדופן. משא"כ הכא סתם סכך אינו ראוי לעשות ממנו דופן: **ע"ב** תד"ה דיומרי גבי מחיצות שבת החמירו. לכאורה מלשונם משמע דרק מדרבנן לחומרא בעינן בפסי ביראות אמה. שוב ראיתי בפוסקים שכ"כ אלא שמשמע דס"ל לחלק בזה בין ר"י לרבנן. אבל מדאורייתא הוי רה"י גם בפחות והזורק לתוכן חייב (ולפ"ז יש לעיין כמה השיעור שיהיה לכל צד אם טפח כבסוכה לר' יעקב וברמב"ם פי"ז מהלכות שבת ה"ג משמע דעכ"פ ד"ט בעינן ובזה סגי) ולפ"ז לכאורה קרוב שגם השיעור י"ג אמה ושליש שבין הפסין אינם ענין לענין רה"י דאורייתא. וכן משמע בהרר"י שם (ומנין הרמז לשיעור זה. אך עי' מ"א ושו"ע טוה"ז רבינו ז"ל רסי' שמ"ה משמע בהדי' דשיעורים הכל קצוב גם לענין רה"י דאורייתא וצ"ע:

דף ז ע"א גמ' עושה טפח שוחק. היינו מדרבנן עי' תוס' ע"ב ד"ה סיכך ע"ג מבוי ולכאורה גם בעשוי כמבוי דבעינן פס ד' ג"כ מדרבנן אך עי' ר"ן בברייתא שתים כהלכתן לר' סימון היינו דעריבן כו' וכתב עוד לקמן גבי הא דרבא דע"י פס איכא ב' דעריבן משמע דהוי דאורייתא וצ"ע. ובהא דאמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח. לכאורה הא דתרתי בעינן היינו מדרבנן לקמן די"ט גבי אכסדרה כתב בהדי' דצוה"פ סגי דאורייתא כו' עיין שם: רש"י ד"ה וכן לשבת. אע"פ שצריך ג' מחיצות כו'. לכאורה צ"ע דגם ג' מחיצות לא מהני לשבת מדרבנן (דזהו מבוי) וא"כ ע"כ צ"ל דלעניין דאורייתא קאמר (ואהני מינו גם לענין דאורייתא) והרי מדאורייתא סוכה כזו בלא"ה רה"י שהרי הטפח הוי כמחיצה ג' דגם ב' מחיצות ולחי רה"י מדאורייתא עי' מ"א רסי' שמ"ה. (וא"כ לא נצרך המינו כ"א לדרבנן) אך לגירסא שלפנינו רבא א"ש דלדידיה לחי משום היכרא ולא הוי רה"י ב' מחיצות ולחי גם מדאורייתא אך צ"ע דאיהו אמר דצריכא נמי צוה"פ. ולגירסת הרא"ש רבה צ"ל דהמינו רק לענין פלטול דרבנן דמדאורייתא בלא"ה הוי רה"י לשבת לדידיה דלחי משום מחיצה כדאי' בעירובין י"ב ע"ב. אך לפ"ז צ"ע מאי מקשה אביי מפרוץ מרובה. דגם מדאורייתא אינו מחיצה גבי שבת עי' עירובין ט"ו ע"ב הכי אגמריה רחמנא כו'. ולכאורה אפשר לדחוק גם ברש"י כן. והא דא' שצריך לשבת ג' מחיצות היינו מדרבנן ולבד הטפח קאמר (דהוי במקום להי) אך לא משמע כן בסוף דבריו מינו דההיא טפח כו'. ואי מדרבנן מאי אהני דההיא טפח הוי דופן אכתי אינם כ"א ג' מחיצות. ומיהו ע"כ צריך לדחוק כן. שהרי בסמוך ד"ה ואילו סוכה דשבת בהדי' (שגורס רבה) דא' לחי משום מחיצה. שוב ראיתי דב' מחיצות כמין גא"ם ולחי לא מהני גבי שבת לכ"ע כ"א כשהמחיצות כמבוי. כן משמע בר"ן בהדיא ע"ש. [בר"ן מבואר בע"א ע"ש היטב] וא"כ יש לומר בפשיטות לרש"י הגירסא רבה ומ"מ א"ש דסוכה ב' מחיצות דעריבן דלעיל דצריכא צוה"פ כו'. (ולהר"ן י"ל דגם לפי האמת מהני המינו לדאורייתא):

דף ט ע"א במשנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. עי' פרש"י ומכאן משמע לכאורה דפי' לשמה היינו במחשבה בלבד עכ"פ. וגם משמע דגם המחשבה לא בעינן כוונה בפירוש כ"א היכא דסתמא לא לשמה קאי אבל היכא דסתם העשי' קאי לשמה כמו כאן בתוך ל' יום לב"ש וכן התוס', ציצית בטלית לדידן. לא בעינן כוונה בפירוש גם במחשבה וא"כ אין ראי' מפרש"י והרא"ש

הר"ר נחמיה ברוך זצ"ל

והרא"ש בהא דעשאה מתקוצין דבסמוך דפליגי על הרמב"ם דהתם ודאי מסתמא לאו לשמה נתלו. עי' סימן י"ר וסימן י"א ול"ב וצ"ע. שוב עי' תוס' בע"ז כ"ז ד"ה וכי היכן ובגיטין כ"ג ומנחות מ"ב: תוס' ד"ה סוכה כו'. מירושלמי זה (ע"ש כאן ובפסחים פ"ב הלכה ד') משמע בהדי' דגם במצה עכ"פ לא בעינן לשמה לשם מצוה לב"ח רק מחמת שימור מחימוץ. וא"כ בישראל עע"ג סגי וכדעת רב האי גאון וסיעתו שבסי' ת"ס. ועכ"פ צ"ע שלא הביאו כלל ירושלמי זה התם. ע"ש בפר"ח. שוב ראיתי במ"ז ססי' תרמ"ג בהג"ה רמז קצת בזה. ומ"ש מהרמב"ם פ"ו מחו"מ ה"ט לכאורה ארדבה מלשונו שם משמע כוונתו שגם לרבה לא בעינן לשם מצוה בהכרח אלא שזה גרע (דוגמת מ"ש בת מינה מחריב בה כו'. עי' ר"ן פ"ד דר"ה גבי המתעסק בתקיעות). שוב ראיתי בפר"ח רסי' ת"ס שהאריך:

דף י ע"ב גמ' ואשתמחא אמטללתא. מכאן דבכה"ג אין בו משום הוקצה למצותו:

דף יב ע"ב תוס' ד"ה מהו דתימא. לכאורה יש לחלק דכאן הבית יד לבד (כפרש"י דאל"כ מחמת החץ פסולה) ורק עשוי עומד למלאות אבל עדיין לא נתמלא כו' עי' לשון ריא"ז. והתם עשוי למלאות ונתמלא לעולמית (והוי סתימה מעלי' כו' וצ"ע) ועפ"ז יש לחלק בין חיצים נקובות לסולם דלא כמ"א בשם רשב"א עי' סי' תרכט ס"ג ומ"ז ובאחרונים שם ועפ"ז לכאורה יתורץ ג"כ הסתירה שבד' הרמב"ם מהך דהכא על מ"ש בפ"ד דכלים ה"ג עי' שבו"י סימן ל"ג וס' בר"י סימן תרכ"ט. וצ"ע בספרים שהביא הבר"י גם מה שהשיב השו"י על תירוץ בעל שנות חיים איפכא יש לומר כו' ע"ש יש לומר דהחץ פסול ע"כ ודאי לא ניחא ליה למלאות כו'. בעין הא דאמרו בהקוצר לסכך ע"ש:

דף יג ע"א גמ' והאי דקרי להו. לכאורה גם אזוב יון ואינך כן הוא. ועי' רש"ל נראה שכוון לתרץ זה דקרי קאי אר"ח כו'. אבל בלשון בנ"א לא נקרא כלל דאגמא (ואולי כל המין משתכח באגמא) אבל בתוס' לא משמע כן. שמדמו להא דא"ט כו'. ואיך שיהיה הרי ההיא דפרק א"ט ודאי נקרא כן בלשון בנ"א רק ההיתר לרבא משום דבאתרייהו סתמא קרי להו כו'. וקשיא לכאורה דגם באזוב יון ואינך יש לומר כן. אך עי' שבת דף ק"ט ע"ב משמע דאזוב יון מינא הוא דאיקרי כן בכ"מ לא דמשתכח בארץ יון. וכן יש לומר באינך. וזהו שהביאו בשם הערוך בפי' כוחלי'. אבל לפי' רמב"ם דסוף נגעים (הובא ברש"ל) צל"ע כנ"ל. (ואולי גם לפירושו יש לדחוק ע"ד הנ"ל היינו שיש מינים שבכ"מ אותו מין נקרא ע"ש איזה מקום ומדינה מאיזו סיבה וטעם לא לפי שנמצא שם. ולכאורה באמת כן הוא באזוב יון דשבת הנ"ל). ואולי יש לומר ג"כ דקפידא דשם לווי אינו מצד השם בלבד אלא דזה מורה על שינוי מין. ובהני תירוצי דרבא הכוונה לומר שאינם מין אחר. דוגמא לזה עי' ר"ן בנדרים דף נ"ג החילוק בין לווי דירק שדה היינו שהוא מין אחר משא"כ חמרא וחמרא מבשלא חד מינא כו'. ולכאורה הרי בנדרים הולכים אחר לשון בנ"א כש"כ כאן: ע"ב גמ' סוכי תאנים. לכאורה מכאן קשה ביותר ע"ד הרמב"ם שבסי' תרכ"ז עירב דבר שמסככין בו אף לתירוץ הסמ"ג דשם שהרי כאן ודאי ניכר האוכל בתוך הפסולת. ואולי כאן מיירי דהפסולת לחוד צלתן מרובה כו'. והוא מיירי היכא שבשניהם נעשה צלתן מרובה מחמתן: שם שקצצן לאכילה. לכאורה גם להמסקנא (בדף י"ד) שבססן ממש. מ"מ לענין סכך לא עדיפי מבלאי כלים. וצ"ל דריש"י תיקן זה במ"ש שבססן משנמלך לסיכוך דכוונתו כמו שביאר הטור שניכר דלסיכוך קבע. פי' שניכר שבססן כדי לבטל דין הידות. וא"כ אין לגזור כדגזרינן בבלאי כלים. שהרי המעוות תיקון כו' כמ"ש רש"י לעיל בחוטט בגדיש וכדאמרי' לקמן בביטולי תקרה כו'. וכמ"ש הר"ן בחבילה. ועי' לשון מוח"ז רבינו ז"ל בשולחנו שניכר שקצרן או בצרן כו'. כנראה שהוסיף זה ג"כ לתרץ הנ"ל אבל אינו מובן כ"כ שהרי בקצרן לאכילה בפי' עסקינן וא"כ ודאי דקודם שבססן יהיו מקבלים טומאה: תוס' ד"ה דלא וי"מ כו'. לכאורה א"כ ה"ז כמו מעמיד כמ"ש מהרי"ל שברמ"א ס"ז וצ"ל לפ"ז דדעת תוס' אלו כדעת הרא"ש וסיעתו דטעם קבע עיקר אבל להעמיד בדבר פסול מותר. ומ"מ מוכח בסמוך דאם הכשר רבה ש"ד (לכתחלה) וא"כ לכאורה משמע דא"ז דומה למעמיד כו' (ואפשר שזה כוונת מ"א סימן תרכ"ט סק"י. אך בשו"ע מוח"ז רבינו ז"ל ומה"ש משמע דשוין וצ"ע קצת):

דף לד ע"ב רש"י ד"ה ואם נטל. אבל חוץ לירושלים. עי' ר"ן תוי"ט וריטב"א:

ברא"ש פ"ג סימן ג. שנפרץ „ראש" כל עלה ועלה. אולי צ"ל רוב שכ"ה ברמזים וטור וריי"ו וכ"מ לקמן סס"ו:

בר"ן דף רלב ע"ב ד"ה אמר אביי. אבל כל היכא דאמרי'. עיין מלחמות והרשב"א בתשו' סימן תרפ"ח כתב להיפוך עיין שם: סליק

הר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל

(בעה"מ שו"ת בנין עולם וכו')

דף יא ע"א תוס' ד"ה אי קביעי כו' לא חשיב גג. נ"ב עי' מהרש"א דמהפך כאן דברי התוס' וכן צ"ל וזה אין לה גג ובשניהם אית פי' כו' עד סוף לשונם ואין גבוהים י' ואח"כ צ"ל מ"ש מ"מ לא חשיב כו' ע"ש:

דף יב ע"א רש"י ד"ה משום תולמ"ה כו' קאמר (דלא נמלך). צ"ל שנמלך:

דף טו ע"ב בתוס' דאמר ליה רחמנא למשה נדור רובא כו'. נ"ב ר"ל דלא מהני טעם דאמר כו' נדור רובא לחוד אלא בצירוף טעם דשמא פרוץ מרובה וגם כאן סברא לאסור יותר אבל אם היה שוה להיתר ולאיסור היה מותר וא"ש בההיא דלחי כו' ודו"ק:

דף נג ע"א תוס' ד"ה אם כו' דפריך ולקילוסיו כו'. נ"ב גירסת התוס' בירושלמי אינו כגירסא שלנו וע"ש ודו"ק:

הגהות בקיצור פסקי הרא"ש

פרק א סימן טז פירס סליתו כו' והוא שפירס לנאותה. נ"ב ר"ל שאינו צריך לפרוס בכדי שישאר הסכך קיים שבלאו הכי היה צלתה מרובה רק שפירס לנאותה והוא שיטת ר"ת עיין בפנים: סליק

הר"ר שמחה זצ"ל אבד"ק דעסוי

דף כא ע"א רש"י ד"ה כמלא אגרוף כו' לאויר. נ"ב היינו לבית אחר וכן פרש"י בבכורות ורמב"ם באהלות: תד"ה יליף כו' דתניא מנין לעשות שאר המאהילים כאהל. נ"ב מדברי תוס' משמע דבא לרבות שאר מינים שאינם של פשתן אבל יש לפרש דבא לרבות שאינו עשוי כצורת אהל: ד"ה ועל כו' לחוץ בפני הטומאה. נ"ב אע"ג דאינו מקבל טומאה כמ"ש תוס' ע"ב בד"ה שאין: ע"ב גמ' (הא) אתי אהל כו' (אין) בהא פליגי. נ"ב רש"ל מ"ז ול"נ דאין למחוק: תד"ה שאין כו' מידי דהוה אכרים וכסתות. נ"ב צ"ע מי דמי דהתם דל כרים וכסתות איכא דפנות אבל הכא ליכא דפנות ועוד דהתם לא מבטל להו ואפילו מבטל להו בטלה דעתו אצל כל האדם כדאיתא שם אבל הכא ע"כ מבטל למטה זו כיון דאין לו מחיצות אחרות:

דף כב ע"ב תד"ה כזוזא. אלמא דאיסתרא פחות מזוזא. נ"ב והר"ן כתב דהתם בסלע מדינה והכא בסלע צורי: ד"ה שתים כך פי' בקונטרס. נ"ב וכן משמע דהוי דומיא דרישא בראש האילן או ע"ג גמל כשרה דאמרי' בגמ' מתני' מני ר"מ היא כו' ובתר הכי קאמר עשאה בהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל:

דף כג ע"א תוד"ה ולא כו' צרורות שעשאה גולל כצ"ל: בא"ד ותניא בנזיר פ' כ"ג או בקבר כו'. נ"ב וע"ש בתוס' דכתבו דאם פתוח מן הצד אין לו דין קבר סתום ומביאין ראיה לזה לפ"ז יש ליישב: ע"ב תד"ה דתניא. אף על פי שגזרו על פתן כו'. נ"ב עי' בחולין דף יג ע"א בגמ' ותוס':

דף כד ע"א בתוס' (ד"ה בע"א) וא"ת דהכא לא חייש ר"מ למיתה. נ"ב דהא לא חייש לבקיעת הנוד ואף דהגמ' אמר מיתה שכיחא בקיעת הנוד לא שכיחא ס"ל לתוס' דלמסקנא ליתא ושאף אביי הדר ביה: בא"ד דלא לגמרי מדמי שמא מת לשמא ימות דהא כצ"ל: ד"ה ר"י ועי"ל דדוקא ר' יוחנן הוא כו'. נ"ב וכן משמע בבכורות ס"פ יש בכור דף נ"ב ע"ב [וע"ש בתוס']: בא"ד דע"כ ל"ל „ברירה" כמו שאפרש כצ"ל: בא"ד שמא לא יתברר הדבר לעולם. נ"ב עיין לשון תוס' ביומא דף נ"ו ע"א בד"ה דברי ר"מ: בסה"ד דשמואל אדשמואל. נ"ב שהביאו בד"ה דברי ר"מ: ע"ב תוס' סד"ה ורבנן. עי' מהר"ם שכ' דהא דאין ב' נשים מתגרשות בגט א' לא בכתיבה תליא ע"ש. ולעו"ד מוכח שם בגיטין דתליא בכתיבה וצ"ע: סד"ה על כו' כדמוכח קראי. נ"ב וכן משמע ספ"ק דמגילה דף יז ע"א דאמרינן שם עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם ב' שנים ושני עבר היו תס"ד שנה וכל שנות שם היו שש מאות שנה נמצא מת שם קודם לעבר כ"ט שנה:

דף כה ע"א תד"ה קמה. אבל הכא ליכא סכך כו'. נ"ב עי' בעירובין דף טז ע"ב ברש"י ד"ה לא התירום ליחיד כו':

דף כו ע"א רש"י ד"ה דנקיט להו בידיה לא קבע ולא כו'. נ"ב וכן משמע דף מא ע"ב: תוס' סד"ה ומכל כו' קמייתא. נ"ב דשם מחלק בין ק"ש ובין תפלה ותפילין: ד"ה אבל לא שינת קבע כצ"ל: ע"ב תד"ה נטלו כו' מקבל טומאה. נ"ב מיהו כתב הר"ש באהלות פי"ג משנה ה' דאינו מקבל טומאה רק מדרבנן ולכך נ"ל דהיינו טעמא דר' צדוק שהי' מקיל בו [אינו כן ועי' בהגר"א א"ח סימן קנ"ח ס"ק ו' ז']: ד"ה ולא כו' וזית דירושלמי קטן מזית בינוני. נ"ב אחר נטילת הגרעין:

דף כז ע"א תד"ה אי כו' אע"ג דלר"א אמרינן בשאר ימים אם משלים כו'. עי' מהרש"א ומהר"ם וקשיא לי על דבריהם א"כ דר"א אשאר ימים קאי היאך אמרו חכמים אין לדבר תשלומין הא לדידהו לא בעי תשלומין לכך נ"ל דר"א לא דריש ג"ש ואליל ראשון נמי קאי: ד"ה חזר כו' ולעולם י"ד סעודות בעי. נ"ב צ"ע כיון די"ד סעודות בעי ע"כ דריש תשבו כעין תדורו א"כ סוכה נמי בעי ועוד הא הביאו תוס' בד"ה במיני בשם הגמ' דיומא דאינו יכול להשלים אלא בדבר דבעי סוכה אלמא דחיוב זה משום סוכה הוא: ע"ב רש"י ד"ה שלא העמיד שופט. אבצן זה בועז. נ"ב ב"ב דף צ"א ע"א: תד"ה כל כו' דעתן להקנות כל אחד חלקו לחבירו. נ"ב עיין דמ"א ע"ב תד"ה אלא כו': בסה"ד ממתנה ע"מ להחזיר דש"מ. נ"ב דף מ"א ע"ב:

דף כח ע"א תד"ה כל כו' במדרש. נ"ב רות פ"ו ומדרש קהלת רבה בפסוק טוב אחרית דבר מראשיתו. והוא ג"כ ירושלמי בחגיגה פ"ב: ע"ב רש"י ד"ה אסמכתא בעלמא כו' וקרא לר' אליעזר. נ"ב דף כז ע"ב: ד"ה ה"ג כו' ופרכינן אמא כו'. נ"ב וכהאי גוונא יש ריש מגילה:

דף כט ע"א תד"ה ואמרי מפני כבוד יום טוב האחרון כצ"ל: ע"ב ד"ה לחלב כו' ומפרש בגמ'. נ"ב דף לא ע"א: ד"ה נפרצו. בגמ' דאמרינן דף לב ע"א: ד"ה קפסיק כו' ולא מסתבר כלל. נ"ב פי' אין זה סברא לומר דחזוית הוי הדר אלא דירושלמי לא קאי אחזוית או דפליג על גמ' שלנו וס"ל דאפילו הדר לא בעינן ביו"ט שני וכ"כ הרא"ש:

דף ל ע"א תוד"ה מתוך כו' הכא דוקא. נ"ב כמו שהוכיחו תוס' לעיל בד"ה משום ועוד אמר בני הרב מוהר"ר ישראל נר"ו דאל"כ קשה רבא דהכא על רבא דב"ק שהביאו תוס' בד"ה הא כו'. והקשה מהר"ם ז"ל דא"כ היאך קאמר אימא סתם גזילה כו' הא ה"ל מצוה הבאה בעבירה וי"ל התוס' אולי לטעמייהו בד"ה הא דכתבו דאם קני ליה מעיקרא לא הוה מצה"ב ואף למ"ד דיאוש לא קני קמ"ל מתני' דשינוי רשות נמי לא מהני: ע"ב תד"ה וקרקע כו' לאו ברשות בעלים קיימו. נ"ב לענין שאין הבעלים יכולין להקדישן: בא"ד כיני מתניתין. נ"ב פי' כן הוא מתניתין: בא"ד ואם מתקנה עי' מהרש"א. ולעו"ד הלשון להיפך משמע דמתקנה ולא משבשתא. ומשו"ה כתבו דצריך לאוקמה בשנשתקעו דאל"כ לא היה פטור לפי שיטה זו: שם הוא דיש. נ"ב מסוף דברי מהרש"א משמע דצ"ל הא דיש כו': ד"ה ולקניה כו' וי"ל דפריך כו'. נ"ב וס"ל להגמרא דשינוי השם עדיף מן שינוי מעשה דכאן: בא"ד ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש. נ"ב היכא דשייך תקנת השבים:

דף לא ע"א גמ' ר"י אומר אף יבשין כשרין בצ"ל וכ"ה ריש ע"ב [וכ"ה כאן בדפו"י]: רש"י ד"ה הושענא כו' לאוגדה להושענא בחג. עי' למטה ברש"י ד"ה אין אוגדין את הלולב כו': ע"ב תד"ה באשרה. בע"ז דישראל. נ"ב והיינו כעין אשרה דמשה כמו דאיתא בע"ז דף נג ע"ב:

דף לב ע"א תד"ה ואפי' הכי משמע דלא יצא. נ"ב לעו"ד י"ל דריש לקיש סבר מצות ליהנות ניתנו כרב יהודה בראש השנה: בא"ד בפרק כל הצלמים דשרי להדיוט. נ"ב וגבי שופר מיירי בבעל חי כ"כ לחם משנה פ"א מהל' שופר דין ג' בסד"ה שופר של עובד כוכבים כגון שהשתחוה לבהמה ובע"ח אינם נאסרים להדיוט: ע"ב תוס' סד"ה שדרו כו' ר"ח ור"א. נ"ב כדאיתא בחולין דף קמא סוף ע"א וריש ע"ב:

דף לג ע"א רש"י ד"ה יש דחוי אצל מצות כו' משנשחטה. נ"ב עיין יומא דף סד ע"א וע"ב ומשמע מלשון רש"י דס"ל כרב דאמר בע"ח אין נדחין וכן פסק רמב"ם: ע"ב תד"ה לעולם כו' א"כ מיפסלא כו'. נ"ב ולפי מ"ש רש"י ד"ה אלא בתר כו' דכבר אסיק המקשן אדעתיה דלולב מסוכה לא ילפינן ניחא: ד"ה מודה כו' ליכא אלא איסורא בעלמא. נ"ב כדאיתא ביומא דף לד ע"ב כ"כ תוס' בשבת דף צה ע"א בד"ה המכבד:

דף לד ע"א תד"ה ורבנן. לקמן כו' כדמוכח לקמן. נ"ב בע"ב: ע"ב תוס' סד"ה נ"מ כו' שם העיר. נ"ב בגיטין דף ה סוף ע"א מפורש דאיכא נמי עיר אשר שמה בבל ולפ"ז יש ליישב דברי רש"י בשבת: ד"ה ענף. דמדרשא דעץ דרשינן בדף ל"ה ע"א:

דף לה ע"א תד"ה לפי כו' ולמה לן טעמא דהיתר אכילה. נ"ב עיין בסוטה דף כה ע"ב בתוספות ד"ה לאו:

דף לו ע"א תד"ה אי כו' אלא כלומר תנינא. נ"ב הוו מצי לפרש תנינא היינו ברייתא זו דתני עולא בר חנינא. וכה"ג יש במנחות דף עט ע"ב גבי חליפי תודה וביבמות דף קא ע"ב גבי ב"ד של חליצה: ד"ה אתרוג ככדור. בפסיקתא ובמדרש קהלת רבה:

דף לז ע"א תד"ה כי. אפי' לרבא דאמר הכא. נ"ב ע"ב: ד"ה דבעינא כו'. לא בשאחזו בדופני הכלי. נ"ב דאז פסולה גם לרבא: ד"ה נפל כו' כדמוכח פ' חומר בקודש ד' כג. נ"ב ולעו"ד גם רש"י הרגיש בזה ולכך כתב אם אפשר:

דף לח ע"א תד"ה באמת כו' אין מוציאות. נ"ב והא דתניא כאן ובברכות פ"ג הנ"ל דמוציא בעלה מיירי ביחיד: ע"ב תוס' סד"ה הלכתא. והיכא דלא נהוג לא נהוג. נ"ב וצ"ע הא הללויה ראשון היא מצוה לבקיאין כמ"ש רש"י ועיין בר"ן:

דף לט ע"א תד"ה וליתיב כו' דאסור לעשות סחורה כו'. נ"ב ומדברי רש"י משמע דלא אסור לעשות סחורה אלא כשמצניע את הדמים לאחר שביעית אך קשה דא"כ למה תנן בנו מוכר על ידו ונ"ל דרש"י מודה דאסור מדרבנן כשאינו מצניע: ד"ה שאין. ואין נותנין לבייר. נ"ב כדאיתא פ"ח דשביעית משנה ה': ד"ה מעות כו' גבי כרם רבעי כצ"ל: ע"ב רש"י ד"ה אבל בלוקח כו' נחשד לעינים. נ"ב כצ"ל וכן הביא מהרש"א לשון רש"י בתוס': תד"ה בד"א מן המופקר נמי ליתסר הפינס וכו'. נ"ב פי' מהרש"א דעיקר קושיא הוא על הא דמחלק התנא בין מין שדרכו להפקיר שניקחין מכל אדם ובין מין שאין דרכו להפקיר ולפ"ז צ"ל דר"ת סבר אף דסתם ע"ה אינו חשוד על השביעית כגון להצניע מ"מ הוא חשוד לשמור: בא"ד ומיהו קשה דרישא דקרא כו'. נ"ב על הא דבעי תוס' למימר דמשומר שרי ע"י שינוי. ומשמע דמסקנת תוס' כר"ת אבל רמב"ן פ' בהר הסכים לרש"י דאין חילוק בין מופקר למשומר לענין אכילה:

דף מ ע"א גמ' דתנן עלי קנים. נ"ב גם היה יכול להביא משנה א' פ"ח דשביעית: ע"ב תד"ה שמא כו' היינו נקבה. נ"ב פי' אפי' נקבה:

דף מא ע"א בתוס' (ד"ה הנ"ל) ויחזור ויפדה את הפירות דברי ר"מ דדוקא. כצ"ל: ע"ב תד"ה הלכך. ומשני כיני מתניתין. כצ"ל וכ"ה בר"ן בנדרים ופי' כן הוא מתני':

דף מב ע"א תד"ה מתו. פ' אלו דברים דאיכא דמחייב כצ"ל: ע"ב רש"י במתני' ד"ה ע"ג האיצטבא כו' על גבי האיצטבא כצ"ל: תד"ה טלטול כו' ותנן התם כו'. נ"ב ועיין בשבת דף קכג ע"ב ודף קכד ע"א עיקר הטעם:

הר"ר שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל

הא איהו גזל מחבירו והתכוון לקנות ואפי' אי לא התכוין לקנות לא גרע משואל שלא מדעת דהוי גזלן והוי מה"ב. עיין ש"ך יו"ד סימן שמ"א ס"ק ג'. ובעיקר הדבר נראה מרמב"ן במלחמות דבשואל לא חייש למה"ב אף ביו"ט שני דמקדש דהוא מה"ת וכן משמע מרמב"ם פי"ו מהלכות לולב הלכה ט' עי' לח"מ שם ה"ב:

דף לג ע"ב גמ' אילמא מקמיה דלהגדים פסיעה. נ"ב קשה לי דלמא אשמעינן דמיעטן כשר אף בשנים ושלשה מקומות דלא דמי לחזזית עיין תוס' ד"ה שנים וצ"ע: תוס' ד"ה לעולם. ולא יתכן כלל. נ"ב לדעתי יצדק הגירסא לנכון. דלענין תולמ"ה מהני דיחזיר ויאגדו. ולא קשה פסיעה דאשמעינן דלא הוי דחוי והזמנה בעלמא נמי כלום הוא. דאי הוי דחוי לא היה מועיל מה שיאגדנו. ובזה יש להקהות במ"ש רש"י ד"ה אלא דלא נקיט רק לענין תולמ"ה ודו"ק: רש"י ד"ה ערבה. ללולב דלכם אכולהו קאי. נ"ב כוונתו דלא תימא דקאי גם אהושענא דמקדש ולהושענא דגבולין דנקטינן בהושענא רבה משום מנהג נביאים משום דבהא לא פסלה משום גזל דאיהו לשיטתו דלא ס"ל משום מה"ב מדפירש בר"פ לולב הגזול משום לכם. והיינו דוקא ביו"ט ראשון ולא בשני משום מתוך שיצא בשאול יצא בגזול וכדריב"ג א"כ בהושענא דמקדש ובגבולין דלא כתיב לכם ויצא בשאול יצא בגזול ומה"ט לא כתב רש"י לעיל במתני' גבי הדס הגזול דקאי על לולב משום דשם אין לדון על ד"א כנ"ל נכון. ומ"ש הכפ"ת בזה לא נהיר דאי משום דערבה הוי מידי דלא קפדי ביה איכפי לא הוי גזל במקדש וגבולין. גם גבי לולב אין מהראוי לפוסלו משום לכם דלכם הוי עיין אה"ע סי' כ"ח סי"ז קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד ה"ז מקודשת ועיין בנו"ב מהד"ק סימן כ"ח דדבר שאינו מקפיד הוי כהפקר ובהפקר בנתכוין לזכות הוי ודאי לכם. ומכ"ש לפמ"ש בא"מ שם דהוי מתורת מתנה עיי"ש הא מתנה הוי לכם ומכ"ש בדבר שי"ל ניחא לי' לאיניש למיעבד מצוה בממונו דהוי לכם. ע"כ העיקר בכוונת רש"י כמ"ש ודו"ק:

דף לה ע"א רש"י ד"ה לפי שאין בה דין ממון. הלכך לאו שלכם הוא. נ"ב כדברי רש"י כן הוא דעת הרשב"א בנדרים דף מ"ז ודף פ"ה ובתשובה סימן תר"ב דאיסורי הנאה לית לי' בעלים עיי"ש. אמנם בחדושי הריטב"א כאן כתב דכל מידי דידיה וברשותו דלית בי' זכות לאחרים לכם קרינן ביה רק הטעם משום דעומד לשריפה וכתיתי' מכתת שיעורייהו וצריך לומר דמ"ש הריטב"א בס"פ האיש מקדש דכל הקודם זכה באפרן כתב בשם מורו אבל הוא ס"ל דאיסורי הנאה הוי שלכם. ובשיטה זו אזיל הכ"מ פ"א מהל' ציצית סי"א עלה דכתב הר"מ דאין עושין ציצית מעיר הנדחת ולא מכל קדשים דלאו משום איסורי הנאה נינהו דהא מצות לאו ליהנות אלא משום דלשריפה קיימי וכתותי מכ"ש עיי"ש. והא נמי דמצות לאו ליהנות א"כ תיפוק ליה משום דלא הוי שלו ובציצית בעינן שלהם אע"כ דס"ל כהריטב"א דאיסורי הנאה שלו הוי. אולם תמי' דהא הוא פסק ביו"ד סימן רכ"א דהמודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב ביום ראשון לא יצא והוא כדעת הרשב"א הנ"ל. וצ"ל דהכ"מ כ"כ רק אליבא דהרמב"ם דהוא ס"ל דא"ה הוי שלו וכדמוכח מהך דכתב בפ"ג מהל' איסורי מזבח דאין מביא נסכים לא מן הטבל וכו' משום מה"ב ולא משום דא"ה לא הוי שלו וברשותו לאקדושי. אולם תמי' לי לשיטת הסוברים דא"ה לא הוי שלו למה איצטריך קרא ממשקה ישראל לענין טבל וערלה וכו' תיפוק ליה דהוי איסורי הנאה ואינו שלו כלל וברשותו לאקדושי. וכן קשה למ"ש הקצה"ח סימן ת"ה ס"ב דאיסורי הנאה יש להם בעלים רק אינו ברשותיה לכ"ע עיי"ש א"כ לכ"ע קרא ממשקה ישראל ל"ל תיפוק ליה דאינו שלו וברשותו לאקדושי וצ"ע:

דף לז ע"א רש"י ד"ה לא מצא א' מד' מינין. נ"ב בגמרא כתב ארבעה מינין. ולכאורה יש לומר דהכוונה דגם אחד מעכב. אולם לפי הנראה משמע דה"ל בד' מינין דהא באתרוג אין מסככין דמקבל טומאה עיין תוס' ד"ה ר"י. ואף די"ל דמסככין בעץ של אתרוג מכח דלא הוזכר בעזרא עץ של אתרוג משמע דלא מעכב ד' מינין. א"כ קשה איך יליף מלולב הא י"ל דלולב שאני דמעכבי ד' מינין. משא"כ בסוכה דלא מעכב הו ראי' לכסות אף בד"א וצ"ע: גמ' תניא א"ר מאיר כו'. נ"ב תמיה מה חידש בזה הלא נזכר במתני' פי' כפ"ת שנדחק. ולדעתי נראה דמתניתין יש לומר דכל העם היה עושין כן וכמ"ש בכפ"ת וא"כ ליכא ראיה לר"י ואדרבה י"ל אי שייך ב"ת הו"ל למיגזר דלא יהיו אוגדין בגימוניות של זהב פן לא יאגדו למטה במינו ויעברו על ב"ת ואיכא למיחש למיעוטא דלאו דינא גמירי ויעברו על ב"ת. אלא ע"כ דלא שייך ב"ת מש"ה לא כתוב במתני' מזה ראיה. משא"כ בברייתא נקיט ביקירי ירושלים שהיו מועטים ולא שייך חשש. א"כ שפיר ראיה גמורה מהא דהיו אוגדין למטה במינו כר"י דשייך ב"ת וא"ש לנכון: ע"ב גמ' ולגבהי' לאתרוג ולברך. נ"ב קשה לי הא יש לומר דלולב תלתא מצות ואתרוג חדא מצוה ועיין רמב"ם פ"ז מהל' לולב. וצריך לומר דאתרוג יש לו מעלה שהוא מוקדם בפסוק רק לולב יש לו מעלה משום תלתא מצוה והואיל והוא גבוה מכולן וע"ז פריך ולגביה לאתרוג ואף דהוי רק חדא מצוה יש לו מעלה משום מוקדם בפסוק וע"ז משני הואיל במיני גבוה מכולם ויש ללולב תרי מעלות ולאתרוג חדא כנ"ל נכון:

דף לח ע"א רש"י ד"ה גירא. לנתק מעלינו עול מצות. נ"ב לכאורה משולל הבנה מה נשתנה מצוה זו דהוי גירא בעינא דסטנא יותר מכל המצות. ונראה דבאמת בנקל להיצה"ר להדיח אדם ממצוה קלה ממצוה חמורה. כי במצוה חמורה ודאי לא ישמע לעצת היצה"ר. וכאשר אין ביד היצה"ר למנוע ממצוה קלה הוא יותר גירא בעינו שרואה שאף מצוה קלה אין בידו להדיחהו ממנה ומכ"ש שאר מצות החמורות. והנה ענין הנענוע הוא רק מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב ומדאגביה נפיק ביה עיין תוס' לקמן ל"ט ד"ה עובר. וא"כ זה הוי גירא בעינא דסטנא שרואה בעיניו שאין בידו כח לנתק מעלינו עול מצות מאחר אין לו כח על מכשירי מצוה ומכ"ש על עצם המצוה

הר"ר שמואל שמעלקא טויביש זצ"ל

[illegible]

כ"ן דמותא בכלי. וא"כ מתרי פי' אינו ראיה רק מסברא תילונית ועדיין צ"ע ודו"ק : בא"ד אלא בקי ללמוד. נ"ב וברא"ם מסיים אבל אם יודע שאינו יוצא בכן אלא דרך גדילתן ע"כ. והוא דחוק טובא דמאן מפיס דהא יודע והא לא יודע. אמנם בלא"ה א"ש דכשהפכו יש לומר דלאו מגד הדין עשה כן רק הפכו שלא במתכוין וכמו שאמר רבא בהוציאו בכלי היינו דאיתרמו לו כן וז"ס. שוב מצאתי כן בטורי אבן ר"ס כח :

דף מא ע"ב גמ' ל"ל למימר החזירו. נ"ב יש להעיר לשיטת הר"ן דמותר ליתן מתנה ביו"ט אף שלא במקום מצוה א"כ י"ל דהחזירו קמ"ל דמותר ליתן מתנה ביו"ט דמריבא לא שמעינן דהא כולם נתנו לצורך מצוה. משא"כ בחזרה דליכא מצוה דהא כבר יצא ר"ג וביו"ט שני גם שאול מותר ולעולם מתנה ע"מ להחזיר לא שמה מתנה · ומוכח מזה כשיטת המרדכי דדוקא במקום מצוה מותר והו החזרה אסור אם לא דנתן עמ"ל והו החזרה מצוה דעי"כ יצא אף דלא מוכר דר"ג נתן עמ"ל ויש לומר דאסור לחזור מספק מ"מ כיון דמתנה עמ"ל שמה מתנה תו אינו רשאי ליתן ביו"ט מתנה גמורה אף לצורך מצוה כיון דיכול ליתן לצאת עמ"ל וכעין סברא זו נמצא בב"י שם עי"ש. ועכ"ל מוכח דר"ג נתן עמ"ל ועיין מקנה קדושין ו' דלא נחית לזה וע"ד יש להקהות דחזרה יהיה עמ"ל דמותר ביו"ט ומכ"ש כשיצאו כבר דליו"ט שני ודאי מועיל עמ"ל אלא ע"כ כמ"ש כיון דבאמת הדין דבמתנה עמ"ל יצא אינו רשאי ליתן ביו"ט מתנה גמורה כנ"ל. ויש לדבר עוד מגד אומדנא דלא נתן מתנה גמורה וכמ"ש בא"מ ומה"ט החזירו. אף דנתן סתמא עיין סימן כ"ט דיש להקהות ע"ז בקדושין ומכר די"ל דהיה רצונו שלא יוכל להשתמש ודו"ק כי קצרתי : תוס' ד"ה ולקחתם. דהא כתיב כל האזרח. נ"ב ר"ל דל"צ קרא בעצם עשיית סוכה לכתוב בלשון רבים. רק כתיב חג הסכות תעשה לך בלשון יחיד משום דכתיב כל האזרח. ומוכח דצריך סוכה לכאו"א. ואין לומר מנ"ל למידרש כל האזרח ולא נדרש מלך לשון יחיד דא"צ סוכה לכאו"א משום דכתיב בסוכת תשבו וכתיב ג"כ כל האזרח א"כ יש לנו שני משמעות מקרא להיפך וליכא למיסעי מלך. רק דרשינן לך לשם תוכך. מה"ט לא נקטו התוס' בסכות תשבו כי מזה אין ראיה יותר מפסוק תעשה לך רק מדכתיב ג"כ כל האזרח כנ"ל כוונתם. ונסתלק השני קושיות שמתמהם הגית הכפ"ת דברי התוס' בצ"ע עי' עליו ודו"ק : ד"ה ואם. דעתו של ר"ג היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו. נ"ב אולם בריטב"א ובר"ן כתבו דשמעינן מינה דמהנה ע"מ להחזירה רשאי ליתנו לאחרים ואחר לאחרים ובלבד שתחזיר לבעלים הראשונים כמו שהותנו כי הכא שר"ג נתנו לר"י ור"י לר"א ור"א לר"ע והחזירו לר"ג עכ"ל. ואף דהכא הוי מצוה ל"ש לומר דמה"ט נתנו דודאי ניחא לר"ג דל"ש לומר ניחא ליה בכה"ג דיש חשש פסידא דהאתרוג נתקלקל ובעינן דעתו כדאמרינן בב"מ כ"ט מ"ד ניחא ליה למיעבד מצוה בממונו קמ"ל. ועי"ש במרדכי דלא ניחא ליה בלא דעתו. ובריטב"א בשם ר"ש בס' האורה דה"פ קמ"ל דלא ניחא ליה מהדרי מצות שילמד בהן השואל ושישאילם לאחר הני תרי לא ניחא ליה הא חדא ניחא ליה עכ"ד עי"ש. מעתה הוי שפיר ראיה דאף בכל מקום הדין כן ודו"ק :

דף מב ע"א רש"י ד"ה קמ"ל. ומותר בטלטול לכל. נ"ב עי' בהג"א שכתב מכאן יש ללמוד שאסור לנשים לברך על כל מ"ע שהז"ג

[illegible]

ועיין בהג"א שם עכ"ל והמה תמוהין ככ"ל. ועוד יותר דלהר"מ אף דאין לברך מ"מ הרשות בידם להתחייב כמ"ש בפ"ג מהל' ציצית. וא"כ יתכן לומר דמה"ט ראוי ליטול קרינן ביה כיון דבידה להתחייב עצמה ליטול רק רש"י ס"ל דא"י להתחייב א"ע אף בלא ברכה ושלש שיטות יש בדבר אמנם כולה שיטה מפרשת כאן כרש"י כדי שיהיה אליבא דכ"ע וכנ"ל ונע"ג : ד"ה לשמור שלא יכנוס בכן. נ"ב ובסדר היום כתב דהיינו שיהיה נקי לשמור אותם בטהרה כאלישע בעל כנפים שלא ייסן ולא יפיח בהם ע"כ ומוכח בב"י א"ח סימן ל"ז ועיין רש"י ברכות כ' ד"ה ומן התפלין משום דסתם קטן א"י לשמור גופו שלא יפיח בהן ע"כ. ותימה אמאי לא פי' כאן כמו התם וצ"ע : תוס' ד"ה אמר כו' ושמא אביי קיבלה מיניה. נ"ב עיין פסחים קי"ד ע"ב תניא ר"י אומר ועיין בתוס' ר"ה כ"ח ע"א ד"ה אמר רבא ובטורי אבן שם :

דף מו ע"א תוס' ד"ה העושה. וקשה מפדיון הבן. נ"ב ועיין תוס' בכורות מ"ט ד"ה לאחר. ועיין רמב"ם פי"א מברכות ה"ט. והר"ן ז"ל תירץ דפדיון הבן אע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי כיון שהוא מצוה תלויה בזמן שלשים יום של תינוק דיצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיומא שייך לברוכי ביה שהחיינו אבל תפלין ומילה לא תלה בזמן עכ"ד עי"ש. וצריך לומר אף דמילה בשמנה דכתיב ביום השמיני ימול כיון דאם עבר ומל תוך ח' יצא כמבואר ביו"ד סימן רס"ב ס"א לא תלה בזמן משא"כ בפדיון הבן אם פדה תוך ל' אינו כלום כמבואר שם סימן ש"ה סי"ג הוי כתלה בזמן. ועיין תשובת הרשב"א סימן שע"ט דדוחה הטעם דאין אומרין זמן בבדיקת חמץ דאין לו זמן קבוע דהיוצא לדרך ודעתו לחזור חייב לבדוק אפילו מתחלת השנה וכלא פדיון הבן אין לו זמן אלא פודה משלשים יום ואילך ואפ"ה אומרים זמן עכ"ד. ואינו דחיה לע"ד דהא דאין זמן קבוע אחר ל' הוי זמן קבוע קודם ל' דא"י לפדות משא"כ בבדיקה. ועי' פר"ח א"ח סי' תכ"ב דדחה הטעם דאין לו זמן קבוע מסוכה דמברך שהחיינו אם עשאה משמע דאף מתחלת השנה עי"ש. ולאשמיטתיה ריטב"א כאן דכתב דוקא תוך ל' דתיילה עליו חובת סוכה עי"ש. ועיין עוד בתשובת הרשב"א סי' רמ"ה ודו"ק: ד"ה דכל. דהכא הוי מונחין ועומדין . נ"ב ר"ל וא"כ איך שייך לברך להנית וכ"כ הר"ן להדיא דלא כמהר"ם מלובלין דפירש איך שייך לברך לשמור את חקיו עי"ש. ומ"מ צ"ע לפמ"ש בט"ז בא"ח סי' כ"ה בתשובה דהעלה דשני מצות הן עלם הנחה וגם הזכירה. ולהנית ועל מצות קאי אתרויהו א"כ מדוע לא יברך על מצות כל הימות דמשמשי אף דמונחין ועומדין אינו רק על ברכת להנית ולא על מצות דקאי על הזכירה ובעת המשמוש הוא זוכר. וזה יותר מסתבר מלשמור חקיו דמפקפק הר"ן עי"ש : תוס' ד"ה הרואה. ועוד י"ל כו'. עיין מהרש"ל ומהר"ם ז"ל דפירשו דאין שייך ברכת שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת. והמהרש"א ז"ל הקשה עליהם דודאי מצינו שפיר ברכת שהחיינו בלא ברכה אחרת וכגון ברואה חבירו לאחר ל' יום. ולפענ"ד לק"מ דודאי אשר אין לו הנאת הגוף ממנה וכגון הכא ברואה נ"מ דאין לו שום הנאה בהדי המצוה לא שייך לברך שהחיינו לחודא. ולא כן בדבר שיש לו הנאה וכגון בקנה כלים חדשים או בית חדש דיש לו הנאה בקנייתם. וגם ברואה חבירו לאחר ל' יום דיש לו הנאה בראייתו. שפיר שייך לברך ברכת שהחיינו בפני עצמו : **סליק**

הר"ר שמחה מדעסוי זצ"ל

דף מג ע"א רש"י ד"ה ויעבירנו כו' בקרפף. נ"ב עיין בשבת דף ז ע"א דאיתא שם הזורק מרה"ר לתוכו חייב : תד"ה הא כו' א"כ לתקנו נמי כל שבעה. נ"ב לע"ד י"ל דכל שבעה אם נוטל בביתו לא מקיים מצוה הכתובה בתורה כלל כמ"ש דף מא ע"א במשנה ופרש"י: ד"ה אינהו דידעי בקביעא דירחא לירחו כצ"ל : בא"ד ועוד דבדין כך. נ"ב קאי על קושיא ראשונה : ע"ב רש"י ד"ה וכבשום סמנום. יכסה כדכתיב כסית כצ"ל : תד"ה תשבו כו' א"א לישן בעזרה. נ"ב לע"ד י"ל דהוראת שעה להתיר להם לישב ולישן בחצר ועוד כיון שהי' מפרק המשכן והחצר מותר לישן שם : ד"ה והביאו כדתנן. נ"ב דף מב ע"ב :

דף מד ע"א תוס' סד"ה אמרי. לעיל. נ"ב דף מג ע"א : ד"ה א"ל כו' ולפי שיטה זו דפריך. נ"ב צ"ל דפרישית ור"ל דלכך מתיר ריש לקיש : ע"ב תד"ה כאן. דר"י אמר יסוד נביאים. נ"ב עי' רש"ל ולי נראה דגם לפי' ר"ת פליגי בגבולין וחזר הגמ' מן תפתיים ור' יוחנן סבר מנהג וריב"ל סבר יסוד :

דף מה ע"א רש"י ד"ה עלה אמה כו' שמתחלה הביאו. נ"ב זבחים דף נד ע"ב: בא"ד ומלאוהו אבנים וסיד כו' כצ"ל. וכן בפעם הב' והג': תוס' סד"ה זוקפין למ"ד ערבה בנטילה. נ"ב דף מג ע"ב ותוס' ס"ל דכן הלכה כמש"כ דף מד ע"א בד"ה א"ל : ע"ב רש"י ד"ה אבד סברם משנגנז. נ"ב סוטה דף ט' סוף ע"א : תוד"ה אחת כו' ולא ערבה. נ"ב דאל"כ הל"ל אף חריות של דקל הי' מביאין : בא"ד לא הי' ערבה בטלה. נ"ב והא דל"א אף לפי שאין דומין דערבה הוא מן התורה וחריות אינו אלא לסימן טוב :

דף מו ע"א רש"י ד"ה ה"נ ואע"ג דמדרבנן מברכינן. נ"ב וכן מפורש לעיל דף לט ע"א בברכת הלל לפניו : תד"ה נכנס כו' כדקתני סיפא. נ"ב כאן למטה :

דף מז ע"א תד"ה מיתב כו' לפי שהוא יו"ט. נ"ב גם י"ל לפי דנטילת לולב בז' הוא רק מדרבנן : ד"ה לינה כו' משום דבעינן זביחה. נ"ב לחד מ"ד שם : ע"ב בא"ד דאסור לצאת מירושלים כל ימי החג. נ"ב הקשו תוס' בפסחים דף צה ע"ב א"כ היאך קאמר שמיני רגל בפני עצמו הוא לענין לינה הא גם כל שאר ימים שלפניו טעונין לינה עכ"ל. וי"ל דאי לא הוה רגל בפני עצמו לא הי' צריך לינה בח' דסגי בז' כמו בחג המצות :

דף מח ע"א גמ' או אינו אלא לילי יום טוב הראשון כצ"ל וכ"ה בפסחים דף עא ע"א : ד"ה הא לן כו' מדליק בה את הנר. נ"ב בס' : בא"ד ולא יפחתנה. נ"ב כו' [ועי' רא"ש וק"נ] : תד"ה רגל כו' דתניא לעיל. נ"ב דף מז ע"א : ד"ה וחוזרין כו' בחנם. נ"ב ולגירסא שלנו ברש"י בהילוך של שמאל ניחא : ע"ב במשנה נשפכה או נתגלתה כצ"ל וכ"ה בגמ': תוס' ד"ה כמין כו' מנין לו כו'. נ"ב ועי' לקמן דף מט ע"ב ברש"י ד"ה פוקקין את השיתין : בא"ד דמנקב הספלים יורדין לשיתין ומנוקבין כמין שני נקבי החוטם כצ"ל :

דף מט ע"א תד"ה שכל כו' שקצצום אנשי יון ונגזום בית חשמונאי כצ"ל : בא"ד וא"ת א"כ האיך בנו את המזבח. נ"ב עיין מדות פ"ג משנה ד' ומשמע מתוס' דבאפוד ניחא להו מה דחוגר בהן ציפורן ע"י שמיר אע"ג דכתיב בהו במלאותם כיון דלא נחסר מהן. וגבי שלימות דאבני מזבח ס"ל לתוס' אפכא דחסר כשר ופגום פסול :

דף נ ע"א תוס' ד"ה ואי כו' כדאמר זעירי בפרק התודה. נ"ב לפי' רש"י שם אבל תוס' לא פי' שם כן : בא"ד אורחא דמלתא הוא דדרך לעשותה במקום זריזין. נ"ב מהרש"א תמה למה הוצרכו לזה הא הלישה שהיא הבלילה פסולה חוץ לחומת עזרה כר' יוחנן והכי אמרינן בהדיא התם כו' עכ"ל ולפי מה שפרש"י ותוס' בפסחים שם דמיירי מנחת מאפה תנור ומחבת ומרחשת ואליבא דרבי דאמר במנחות דף עד ע"ב ודף עה ע"א חלות בוללן ניחא : סד"ה חזקיה כו' דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו. נ"ב עי' מהרש"א. ול"נ דאזיל כאן לרבא דמשני שם על הא דפריך כי מטי ליליא דבי שמשא ליקדוש וליפסול כשקדם וסילק ולעיל קאי אליבא דמר זוטרא ורב אשי דאמרי שם אפילו תימא שלא קדם וסילק כיון שסידרו שלא במצותו נעשה כמי שסדרו הקוף :

רש"י במתני' סד"ה וזהו כו' במתני'. נ"ב דף נ"א ע"א : ד"ה בית השואבה כו' כדמפרש. נ"ב ע"ב בגמ': תד"ה החליל כו' ולמימר זהו חליל כו' כצ"ל :
ע"ב גמ' דברי הכל שמחה יתירה הוא. כצ"ל וכ"נ רש"י וכ"ה בדף שאח"ז בגמ' וכאן סוף ע"א בתוס': תד"ה ורבנן כו' ולא אשתמים דפליג שום תנא וא"ל כו'. נ"ב עי' מהרש"א. ולי נראה דלכך כתבו לשון זה כדי להקשות גם לר"י בר אבא בדף נא ע"א :

דף נב ע"א רש"י ד"ה האכילהו לחם במלחמה של תורה. נ"ב בבראשית רבה פ' כד מפרש לחם של תורה: תד"ה אם כו' מפוצץ סלע. נ"ב ולא ניחא להו לפרש כרש"י דיליף לה מן כאש מדנקט הגמ' לשון זה דכתיב גבי פטיש : בא"ד דמה לו להזכיר הפטיש . נ"ב לע"ד י"ל דבקרא נמי בפטיש כתיב והגמ' לפרש הקרא אתא : **ע"ב** רש"י ד"ה דברי כאש והאש מפעפע. נ"ב בב"ב דף י' ע"א פרש"י על מפעפע מרכבו :

דף נג ע"א גמ' חמש עשרה שיר המעלות כצ"ל: שם חמש עשרה שיר המעלות כנגד מי כצ"ל. וכ"ה בע"י : שם חמש עשרה ש"ר המעלות והורידן כצ"ל : שם אי הכי מעלות כצ"ל ותי' חמש עשרה אינו בע"י: תד"ה אשה היתה בוררת חיטין לאור של בית השואבה כצ"ל :

דף נד ע"ב רש"י ד"ה ניתנין מחצי כבש כו' מפקינן מקרא. נ"ב בפסחים דף נח ע"ב [וש"מ]: תוס' סד"ה כגון. בריש פרקין. נ"ב דף נ' ע"ב בד"ה ורבנן :
דף נה ע"ב רש"י ד"ה ובא בכל אות כו' ובכ"ד מקומות כו'. נ"ב בחולין דף כד ע"ב [וש"מ] :

דף נו ע"א רש"י במתני' ד"ה בין. שחל יו"ט ראשון לאחריה כצ"ל: **ע"ב** (בסיפו) גמ' שנאמר אשרו צדיק כו'. נ"ב דפתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים : רש"י סד"ה כדי שיראו כו' וגמרא היא. נ"ב מלשון זה משמע דרש"י ל"ג תנו רבנן : ד"ה אוי לרשע כו' נגע באבן שבמקצוע. נ"ב בנגעים פרק י"ב משנה ג' ובסנהדרין דף ע"ח ע"א ובת"כ שלנו ליתא תיבת שבמקצוע : בא"ד ומילא טוב כו'. נ"ב מלשון זה משמע דל"ג שנאמר כו' : **סליק**

הר"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו')

דף ט ע"א רש"י ד"ה כ"ס. נ"ב עיין ב"י ריש הל' פסח דכתב דבשאר רגלים אין דורשין ל' יום קודם ונ"ל דהב"י ע"כ רק סבר דהחכם אינו מחויב לדרוש בשאר רגלים אבל עכ"פ על המון עם הא מחויב לשאול מדינים הללו ל' יום קודם ומש"ה נקט רש"י רק בלשון שואלין ועיין מגילה דף ד' בתוס' ד"ה מאי אריא וי"ל ג"כ כמ"ש דמ"ש התוס' שם דדרשינן ל' יום קודם קאי על השואל דכל אדם צריך לדרוש ולחקור לידע בירור תוכן הנהגתו ביו"ט. ומש"ה שינה התוס' בלשון דכתבו ביום כתבו בתוספות בלשון דורשין דאז החכם מעצמו מחויב לדרוש מש"ה כתב לשון יחיד :

דף כ ע"ב ברש"י ד"ה מעשה בטבי עבדו וז"ל ועבדים פטורין מן הסוכה דמ"ע שהז"ג נשים פטורות וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב. נ"ב ופלא אמאי צריך רש"י עוד למימר האי כל שהאשה חייבת מי לא סגי ליה בטעם הראשון וכל הרואה משתומם עליו. ולפענ"ד ליישב דברי רש"י ומקודם איישב קושי' הר"ן על הירושלמי דהקשה על זה המעשה דטבי עבדו שהיה ישן תחת המטה ואמר ר"ג לזקנים ראיתם טבי עבדי שהוא ת"ח ויודע שעבדים פטורין מהסוכה הא תנן טבי עבד ר"ג הנית תפילין ולא מיחו בידו חכמים ואמאי הכא מיחו בידו חכמים. והקשה הר"ן איך ס"ד דמשום שהוא אסור לישב בסוכה ישב לו תחת המטה הלא ליכא צד איסור בזה ומה איכפת לנו שיושב בסוכה ונלע"ד הפשוט דיכול לבוא לידי תקלה דהרי מש"ה עבדים פטורין מהסוכה מחמת דדמי לאשה כמו שפרש"י שם א"כ אם ירא שהעבד יושב בסוכה סברי דלא דמי לאשה וא"כ זו המצות דעבד חייב מחמת דאשה נמי חייבת בזה והא דמי לאשה זו המצות לא יעשה דיסברו דל"ד לאשה ויש לו מצות מיוחדת א"כ יכול לבוא לידי תקלה אבל לעולם שיהיה מצד עצמו איסור בישיבת סוכה בודאי אין כאן צד איסור · ובלא"ה היכי מסיק אדעת הר"ן דהירושלמי ס"ד דהוא אסור בישיבת סוכה דהרי התוס' פי' בסוגיין דטבי עבד כשר היה והרי הירושלמי ס"ד דמיחו בידו א"כ אם יהיה איסור לא היה צריך למחות לו בעצמו לא היה רצה לישב בסוכה אלא ודאי דאיסור באמת לא הי' בישיבת סוכה דמה איכפת לן אך דהם מיחו בידו מחמת דיכול לבוא לידי תקלה כמ"ש ומקשה ע"ז הירושלמי שפיר מתפילין דהרי טבי עבד היה מנית תפילין ולא מיחו בידו הרי התם נמי שייך תקלה הנ"ל דיבאו דמנית תפילין סברי דל"ד לאשה א"כ אמאי התם לא מיחו בידו והכא מיחו בידו כנ"ל. ומעתה עולה דברי רש"י כמין חומר וי"ל דזה כוונת רש"י דלרש"י היה קשה קושי' הר"ן דנהי דעבדים פטורין מסוכה עכ"ז מה איסור יש אם היה יושב בסוכה שהיה צריך לישב תחת המטה ופי' ע"ז שפיר דהא כל שהאשה חייבת עבד נמי חייב א"כ יכול לבוא לידי תקלה שלא יקיים המצות שהאשה חייבת. ולפ"ז ניחא נמי מה דקשה לי מהיכא הוכיח הירושל' דמיחו בידו ולא בעצמו היה יושב תחת המטה והקרבן עדה פי' שמפני אימתו של ר"ג היה יושב תחת המטה וזאת נמי לא ידעתי מהיכא הוכיח זאת והשתא ניחא דלהירושלמי נ"כ היה קשה דאמאי היה צריך לישב תחת המטה נהי דידע שפטור מסוכה עכ"ז מה איכפת אם יושב בסוכה אלא ודאי שהם מיחו בידו כדי שלא יבא לידי תקלה כמ"ש ומקשה ע"ז שפיר מתפילין ונכון :

דף כו ע"ב אביי הוי נייס כו'. נ"ב באליהו רבה הוכיח מזה דע"כ ס' נשמי אינו אלא מדת חסידות ולהפוסקים דפסקי דאיסור הוא לא יכול לפרש כפרש"י דהוא שית פרסי דהרי אמרי' בברכות דדוד היה מתנמנם כסוס ופרש"י חוזר וניעור וגם אמרי' בערבי פסחים דסוס מואס השינה דאיסור ודאי לא עביד אביי ועי' :

דף ל ע"א תוס' ד"ה משום כשס"ד דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה. נ"ב ר"ל דנזהרו בזה שלא נימא דה"כ לאו מחמת עבירה נפיק והיינו דבעי קרא באופן דאיכא כזית מצה מלבד מה שצריך להפריש. אולם באמת באופן דנעשה הכל בעשיה אחת העבירה והמצוה בודאי הוי מהבב"ע אף אם לאו מחמת העבירה נעשית המצוה ול"ד לגזל דבשעה שעושה המצוה אינו עושה העבירה. דהעבירה נעשית מקודם. ע"כ דוקא אם רק מחמת העבירה נעשית המצוה אז הוי כעושה הכל בעשיה אחת. אולם אם בלא"ה הוא הכל בעשיה אחת אף אם לאו מחמת העבירה נעשית המצוה הוי מהבב"ע וזה היה כוונתם במ"ש דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה היינו דנעשה הכל בעשיה אחת :

דף לא ע"א ברש"י ד"ה מחלוקת דפי' הא דפסיל ר"א כגון שתקף את חבירו כו' וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. נ"ב עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב תשובה קע"א שהניח דברי רש"י בצ"ע והקשה בתרתי חדא דפרש"י דלא כהלכתא דקי"ל דתלוש ולבסוף חברו לא הוי כמחובר וכן בסוכה גופא עיין או"ח סימן תרכ"ט שנית דאפילו דלא הוי כמחובר ניחא דאי קרקע אינה נגזלת גם הבעלים אשר בתוכה אינם נגזלת והביא ראיה מהגוזל בתרא דף קי"ז ע"ב גבי הגוזל את השדה ושטפה נהר דמוקי כגון שגזל שדה מחבירו והיתה פרה רבוצה בו עיין פרש"י שם ודברי רש"י הללו מצוה ליישב וצ"ע :

דף לח ע"א גמ' אמר רבה אי קשיא לכשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו כו' אמר ר"ז מאי קושיא דלמא מצוה להפסוקי ואי לא פסיק יטול בין הערבים כו'. נ"ב והקשה הפני יהושע ז"ל דהכתי רבה מעיקרא מאי קשיא לי' רישא אסיפא כיון דפשטא דמתני' כפשיטות היכא לאוקמא כר"ז ע"כ. ומה שנ"ל דמתחלה מקשה הגמ' אמרת נוטלו על שלחנו ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ופרש"י דליכא שהות עד שתחשך סעודתו וע"כ צריך רש"י לפרש כן דהא קתני בסיפא לא נטל שחרית יטול בין הערבים א"כ חזינן דמיירי דאיכא שהות וע"כ רק מחמת המשכת סעודתו אך הכתי לא הבין מה צריך תיכף להפסיק הא יכול להפסיק בין הערבים דאי משום דעובר הזמן כעת ל"ג להפסיק רק משום שתמשך סעודתו עד שתחשך א"כ ל"ג להפסיק כעת . אך באמת ניחא דהרי באמת קי"ל בכל המצות זריזין מקדימין למצות א"כ הי' ראוי שתיכף יטול הלולב אך הטריחו להפסיק באמצע הסעודה לא אמרי' כמ"ש הפ"י בשבת וזה ניחא היכא דיש שהות לעשות המצוה אחר הסעודה בכה"ג אמרי' שפיר דאין מטריחין אותו להפסיק באמצע הסעודה. אבל בכה"ג דהכא שאם לא יהיה מפסיק באמצע הסעודה לא יהיה שהות לו לעשות המצוה וע"כ יהיה צריך להפסיק א"כ מה הוא חילוק אם יפסיק כעת או לאח"כ שוב אמרי' שפיר דצריך להפסיק תיכף מחמת דזריזין מקדימין למצות ול"ש לומר דלא מטרחינן להפסיק באמצע הסעודה כיון דיהיה צריך אח"כ להפסיק ע"כ וז"ב בסברא לענ"ד ומעתה מקשה ע"ז רבה מאי קושי' דיהיה צריך לתי' זה דלמא הא דאורייתא הא דרבנן וי"ל דתרוייהו מיירי בהיכא שהות דהיכא לא מטרחינן להפסיק רק במידי דרבנן לא מטרחינן להפסיק כמ"ש הפ"י דבמידי דאורייתא מטרחינן להפסיק מחמת זריזין מקדימין ול"צ לומר מחמת דבלא"ה יהיה צריך להפסיק אלא אי קשיא הא קשיא לכשיכנס לביתו נוטל על שלחנו אלמא דמפסיק וסיפא תני דלא נטל שחרית יטול בין הערבים אלמא לא מפסיק אמר ר"ס ל"ק הא דאיכא שהות הא דליכא שהות ביום היינו דליכא שהות כלל ואמר ע"ז ר"ז מאי קושי' דלמא מצוה להפסוקי היינו מי דחיק לרבה למימר דבמידי דאורייתא צריך ע"כ להפסיק שצריך לתרוצי הא בהיכא שהות דלמא גם במידי דאורייתא לא הוא רק מצוה להפסוקי כמו שפרש"י היינו דזריזין מקדימין למצות דמהו זריז ורין היינו זריז בהמצוה ויכא שמא ישכח אבל לא כופין אותו להפסיק וזה החילוק בין דאורייתא לדרבנן דבמידי דרבנן לא היה אפי' מצוה להפסיק אלא דלכתחלה אין להתחיל ולאכול אבל במידי דאורייתא הוה מצוה להפסיק ורבה היה סובר דבמידי דאורייתא צריך ע"כ להפסיק מחמת דזריזין מקדימין למצות שמא ישכח משום זה צריך לתרץ הא בליכא שהות ואז נכון שבש הגמ' ומיושב קושי' הפ"י : **סליק**

מהגאון הגדול כו' כמהור"ר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מבי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר.

דף ב ע"ב רש"י ד"ה נימא כו' דר"ה סבר כו' בד' אמות · עיין לקמן (דף טז) :

דף ד ע"ב גמ' סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינן מחיצות הנכרות וליכא · משמע דאביי קבל מרבא וחזר ממאי דסבר למימר גוד אסיק מחיצתא בעמוד אף שאין מחיצות נכרות · וכ"מ ממ"ש תוס' בד"ה סבר אביי ע"ש · וק"ל דבר"פ כל גגות (דף פט) פליגי רב ושמואל גבי מחיצות שאינן נכרות דגג הבית אי אמר גוד אסיק מחיצתא ומותר לטלטולי בכולי' או לא אמר בי' גוד אסיק ואין מטלטלין בו אלא בד"א · ומשמע התם דאביי ס"ל כשמואל דאמר גוד אסיק דאיתא שם א"ר יוסף לא שמיע לי הא שמעתא פי' דשמואל וא"ל אביי את אמרת ניהלן וכו' · וא"כ אם גבי שבת אמר הכי ק"ו לסוכה דהא כתבו תוס' בסמוך דגבי מחיצות דשבת החמירו מבסוכה לענין פסין · וכן יש להקשות אדרבא דבגיטין (דף עט) משמע דס"ל כשמואל וכדמוכח ממ"ש תוס' שם ע"ב בד"ה והא ע"ש · וי"ל שלא כ"כ התוס' אלא לגבי מחיצות דאורייתא דבזה ודאי שבת חמיר דהוא בסקילה אבל במאי דהוה גבי שבת רק איסור דרבנן איכא למימר דיש להחמיר בכה"ג טפי במחיצות דסוכה דהוי מ"ע מה"ת · וס"ט דאביי דבעי גבי סוכה מחיצות הנכרות טפי מגבי רשויות דגג בשבת דהתם לא הוי רק איסורא דרבנן · ועי"ל ע"פ מ"ש תוס' לקמן (דף ז) אליבא דמ"ד דסוכה אינה ניתרת אלא בצורת הפתח החמירו בה טפי משבת ולא סגי בקנה משהו משום דבעינן מחיצות הנכרות · ומשמע דלענין זה החמירו בסוכה טפי משבת · ושוב ראיתי שכ"כ הר"ן להדיא וז"ל אע"ג דלגבי שבת אמרי' גוד אסיק לא אמרי' הכי גבי סוכה דבעינן בה מחיצות הנכרות כעין דירה ע"כ · וא"כ א"ש ולק"מ מההוא דעירובין :

דף ז ע"ב גמ' פרוכת מחיצה היא וקרייה רחמנא סככה · וק"ל דילמא שאני פרוכת דקריי' רחמנא סכך הואיל ומיכף כייף עלוויי' דארון דמה"ט הוי אהל ומטמא במת וכמ"ש התוס' בספ"ק דביצה (דף יד ע"ב) אבל מחיצה גרידא אין לנו דמקרי סכך :

דף ט ע"א גמ' מה חג לה' אף סוכה לה' · ומיהו בת"כ פ' אמור איתא יכול תהא חגיגה וסוכה לגבוה ת"ל חג הסוכות תעשה לך יכול יהא חגיגה וסוכה להדיוט ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' הא כיצד חגיגה לגבוה וסוכה להדיוט :

דף י ע"א תוס' ד"ה פירס כו' מצינו לקמן כו' · עיין בס' מקום שמואל :

ע"ב רש"י ד"ה שלוחי מצוה אנן להקביל פני ראש גולה כו' · וק"ל דאמאי מפטרי מסוכה דהיא מ"ע מה"ת מחמת חיוב דקבלת פני רבו ברגל הא ז"א מ"ע מפורש מה"ת רק מקרא דר"ק ילפי' לה בפ"ק דר"ה (דף טז) ומדברי הר"ן בפ"ב דשבת מוכח דלא דחינן מ"ע דאורייתא אפי' בשב ואל תעשה משום קיום מצוה דרבנן אלא דחינן מצוה דרבנן בשוא"ת מפני קיום מצוה דאורייתא וביאר שם בגליון דאין כח בחכמים לעקור ד"ת בשוא"ת אלא היכא שאם לא נעקור ד"ת בשוא"ת יעקרו דברי חכמים בקום ועשה אבל היכא דשניהם יעקרו בשוא"ת אמרי' עד שנעקור ד"ת בשוא"ת נעקור ד"ת בשוא"ת ע"כ · וכ"כ בפשיטות הפר"ח בא"ח ריש הל' מגילה דאם יש לפנינו מצוה דאורייתא ודרבנן וא"י לקיים שניהם נדחה דרבנן מפני דאוריי' · וכ"מ בירושלמי פ"א דכתובות · עוד קשה מדאמר לקמן (דף כו ע"ב) אהא דחייב אדם להקביל פ"ר ברגל דהיינו דוקא דאתי ואזיל ביומי' לביתו לשמח הא אי לא מצי למיזל ולמיתב ביומי' אינו חייב להקביל פ"ר משום מצות שמחה דכתיב ושמחת אתה וביתך אלמא דאתי מצות שמחת הרגל ודחי למצות קבלת פ"ר ברגל · ודוחק לומר דה"ט משום שכתב בעל פמ"ג בא"ח סי' תרל"ד דאף מאן דפוסל נויי סוכה המופלגין ד' אינו אלא מדרבנן והיינו שהשיבו ר"ח ורבה לר"נ דלאו מצוה דהדור משמעתייהו ישבו בססית סוכה אלא משום שלא יתבטלו ממצות קבלת פ"ר ברגל לגמרי ישבו בסוכה פסולה מדרבנן דהם אמרו והם אמרו · דליסנא דהנך שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה משמע דלגמרי פטורין מלישב כלל בסוכה קאמרי · אלא י"ל דשאני מצות שמחת הרגל דהחמירו בה ואמרו שלא תדחה מפני קבלת פ"ר ברגל אע"פ דגבי מצות סוכה אמרו שתדחה משום דשמחת הרגל הוי מצוה דרבים ספי ממצות סוכה דאע"ג דלכל ישראל נאמרה מיהו בעינן ישיבה לכל א' וא' ואין אחד יוצא בשל חבירו אבל שמחת הרגל הוא מזכה רבים בשמחתו משמחת אשתו וב"ב וכל הנלוים אליו · וכמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט · ומצוה דרבים כזו חמירא דמצינו דאף שהיא מדרבנן דחיא לדאורייתא כדאי' בברכות (דף מז) ומבואר הוא במ"א סי' צ' · וכן מצינו חומר במצוה דרבים כה"ג לענין דדחיא לל"ת אף שלא בעידנא דמיעקר לאו מקיים לעשה כמ"ש המ"א סי' תמ"ו ע"ש · אך ק"ל דמשמע דהיו פטורים אף מלאכול בסוכה וזה הוי קום ועשה כמ"ש בפמ"ג סי' תר"מ · ועי"ל דהכא ה"ט כיון דכבר התחילו בה בהלוכם ה"ל עוסק כבר במצות קבלת פ"ר וקיי"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה וילפינן לה לקמן (דף כה) מדכתיב גבי ק"ש ובלכתך בדרך בלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת · וא"כ איכא למשמע דכל לכה דמצוה אפי' דרבנן פטור ממצוה של תורה דלאו לכת דידך הוא · וכה"ג מצינו בסנהדרין (דף ע) דיליף דאם אכל דבר עבירה דרבנן אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר איננו שומע בקולנו פרש"י להפוקי האי דאף בקולו של מקום איננו שומע · אלמא דאפי' דרבנן ממעטינן מקולנו והיינו משום דכל שהיא דרבנן לאו קולנו דאביו ואמו הוא וה"נ דכוותה · וכתי' לסנהדרין שם הבאתי ראיות לזה · ועפ"ז א"ש מה שנתקשה הצל"ח בברכות דאמאי סתמו הפוסקים וכתבו דחתן פטור ולא חלקו בין קיים מצות פ"ו או לאו דאפשר דאם כבר קיים פ"ו לא הוי עוסק במצוה · ולפמ"ש הוי ודאי עוסק במצוה אף שקיים פ"ו דמ"מ איכא מצוה לישא אשה עכ"פ מדרבנן כדאי' ביבמות ואף העוסק בדרבנן פטור משל תורה : תוס' ד"ה עד כו' ובפ' בכל מערבין כו' ולא אמרי' לאו ראויה היא בשבת מיגו דאיתקצאי בין השמשות משום יום שעבר כו' · בס' שפ"מ הל' יו"ט הקשה על דבריהם מהא דאי' בשבת דטבל מוכן הוא ואם עבר ותקנו כו' ולא אמרי' בי' מיגו דאיתקצאי אפי' מחמת אותו יום כמ"ש בביצה (דל"א) אי משום דהוא מוקצה רק מחמת איסורא דרבנן אי מטעם שכ' הרמב"ן שם · א"כ מאי ראי' מייתי כאן דלא אמר אתקצאי מחמת יום עבר מלגין טבול יום של טבל · ולפמ"ש בחי' לשבת א"ש דזה תליא בפלוגתא דתנאי בענין ברירה :

דף יא ע"ב גמ' ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר ר"ע אומר כו' · בגליון כתב שבת"כ אית' ר"א אומר סוכה ממש היו ור"ע אומר ענני כבוד היו · וכ"ה במכילתא פ' בא : שם מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה כו' · וק"ל הא חגיגה א"א בדבר המקבל טומאה וא"כ איך דנין סוכה מינה דהוי אפשר משא"א ור"ע גופי' סבר במנחות פ"ב דאין דנין · וי"ל דהכי היקשא מיותר רק לכדהכא ואמרי' דע"כ היקשן הכתוב · ונראה דלזה נתכוונו התוס' שכתבו דאין זה קרא דלעיל (דף ט) דמייתי התם דרשא אחרינא · וכה"ג מוכח בשבת (דף סח ע"ב) אליבא דר' יוחנן דיליף אפשר משא"א היכא דההיקש מיותר דאמר ע"כ היקשן הכתוב:

דף יג ע"א תוס' ד"ה מצות אזוב כו' · ותימה דאי גז"ש היא הא קתני סיפא לא אגדן כשר ומאי שנא מלולב לר' יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול משום דיליף לקיחה לקיחה · וי"ל דדוקא ר"י הוא דס"ל הכי משום דס"ל דילפינן דבר המעכב מדבר שאינו מעכב ומש"ה יליף לולב לפסול שאינו אגוד מפ"מ אף דהתם א"מ וככי אי' בירושלמי ריש יומא אבל רבנן ס"ל דאין למידין לעכב מדבר שאינו מעכב והכי מוכח ביומא (דף ל' ע"ב) וכסג"מ בזבחים (מח ע"ב) דאמר לא יהא טפל חמור מעיקר · וכיון דבפ"מ אינו מעכב בפרה נמי א"מ · והא דלא ילפי לה רבנן לענין לולב לכתחילה כדילפי גבי פרה הוא משום דס"ל דל"כ הגז"ש רק מאזוב לאזוב כמ"ש תוס' כאן · אבל מ"ש בס' קרבן עדה שם ביומא דטעמא דרבנן דלא ילפי לולב מפ"מ הוא דס"ל דאין למידין מעכב משאינו מעכב אינו מחוור דמ"מ הל"ל לענין מצוה להוד כדילפי' גבי פרה · גם נראה דלא ראה מ"ש תוס' כאן · ומיהו בזבחים (מט) משמע דגם א"ד מעכב · לכן נראה דטעמא דר"י דס"ל דגם בפ"מ יש עכוב וכמ"ש בק"ע שם ורבנן ס"ל דאין עכוב :

דף יז ע"א תוס' ד"ה אילו כו' ומיהו היכא דאיכא ג' טפחים סכך פסול וג' טפחים של סכך פסול ואויר מפסק ביניהם פחות מג' איכא לספוקי כו' וסיימו דלא אמרינן לבוד להחמיר · וק"ל משבת (קלא) אמר שמואל משום ר' חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפורקה אמר ר"ש ברי' דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה טפח אבל אם יש בגגה טפח או בפחות מג' סמוך לגגה טפח אסור · הרי דפשיטא דאמרי' לבוד עכ"פ לענין דחשבינן לי' כסמוך אף להחמיר ולא חשבינן לי' הפסק להקל · וכן יש להוכיח מפ"ק דשבת (דף ה ע"א) ופ"ג דכתובות (דף לא ע"ב) דאמר התם דאם זירק ידו למטה מג' סמוך לקרקע הוי כמונח ע"ג קרקע וחייב · ועיין בקרבן נתנאל שפי' דברי התוס' שכתבו דלא אמרי' לבוד להחמיר דאיירי באמצע ומשום דפליגי בי' ר"א ורבנן קי"ל כמיקל והיכא דאיכא קולא אמר לבוד והיכא דאיכא חומרא לא אמר · וק"ל הא הוי תרי קולא דסתרן אהדדי והעושה כן הוא רשע וע"כ לית לן למיזל רק לקולא בהיכא דפליגי · וכה"ג כ' תוס' בקדושין (דף כד) :

דף יח ע"א רש"י ד"ה הכי גמירי להו · ומהלכה לא גמרי' מידי אחריתי אלא ההוא דאתמר בי' · משמע דהלכה מהלכה לא גמרי' דהא לבוד הוי הלכה בכ"מ ולא גמרי' מהלכה דטומאה · וקשה דלעיל (דף ז) פרש"י דאמרי' מגו דהוה טפח אגמרי' רחמנא למשה במחיצות סוכה דליהוי לה דופן שלימה אי דופן נמי בשבת דסוכה לענין שבת · והרי מחיצות דשבת נמי הלכה הן וגמרי' להו מהלכה דסוכה וש"מ דגמרי' הלכות מהדדי דהלכה הוי כד"ת ולא כד"ס דתנן במס' ידים דנין ד"ת מד"ת ואין דנין ד"ס מד"ס · ומיהו ד"ת ממש לא ילפי' מהלכתא כדאי' במנחות (דף ז) ועיי' בתוס' מ"ק (דף ד) דילפי הלכות מהדדי וש"מ דהוי כד"ת לענין זה דאי הוו כתורה שבע"פ לא הוי ילפינן מהדדי אף בסמיכי דהא תורה שבע"פ לא דרשי' בי"ג מדות · ומיהו הסיא לאו דכ"ע כדמוכח בנדה (דף ז ע"ב) ונראה דשמעתין לאו משום דלא גמרי' מהלכה קאמר דלא גמרי' הלכות לבוד דשבת מטומאה אלא משום דהלכות טומאה חידוש הוא וכן פרש"י עצמו ביבמות (דף קג ע"ב) אהא דאמר איסור מטומאה לא ילפי' דהוא משום דטומאה חידוש הוא · ועיין בס' א"ל שכתב דדוקא קולא לא גמרי' מחידוש אבל חומרא ילפינן נמי מחידוש כדאי' בחולין (דף לט) ועיין מ"ש תוס' במ"ק (דף ז) :

דף כא ע"א תוס' ד"ה ומביאין כו' וקצת תימה מאי מועיל מלוי זה שהיו ממלאין תינוקות כו' וי"ל דמה שהי' יכול לתקן מתקנין משום מעלה · משמע דס"ל להתוס' דמלוי המים לקידוש מן הדין כשר בתינוק · ונראה שאין כן דעת רש"י והרמב"ם כמו שאבאר דמפרש"י ביומא (דף מג) מוכח דס"ל דמלוי המים לקידוש פסול בקטן שפירש אהא דאמר התם מ"ע דרבנן דפסלי חש"ו לקידוש ומכשרי לאשה דכתיב ולקחו לטמא מעפר וכו' הנך דכשרים באסיפה כשרים בקידוש וז"ל ולקחו לטהר ואסף איש טהור כתיב וזו היא עבודה דלאחר אסיפה וכתיב ולקחו אותן הנאמרין באסיפה דהיינו אשה ולא קטן ע"כ · והשתא לפ"ד התוס' דכאן לא הוי נתינת האפר במים עבודה דלאחר אסיפה דכשרה באשה ופסול בקטן דהא איכא מלוי המים שקודם לנתינת האפר והוא כשר בקטן · אלא ש"מ דס"ל דמלוי המים בכלל קידוש הוא וא"כ פסול הוא בקטן · וכ"כ דהא בעי' כונה במלוי לשם קידושין · וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ו דפרה דחש"ו פסולין למלוי המים · וכתב הכ"מ דיליף לה מקידוש · ולפמ"ש עדיפא הל"ל דס"ל דהוא גופה בכלל קידוש · ויש לה"ר לדעת רש"י והרמב"ם מדתניא התם ביומא (דף מב ע"ב) דאסיפת אפר ומלוי המים וקדוש כשרין באשה כבאיש משמע דשוין להדדי וכי היכי דשוין להכשיר באשה נרבנן ה"נ שוין הן למפסל בקטן דאל"כ למה ל"ל מלוי המים כלל · וכ"ת דא"כ איך היו ממלאין כאן בתינוקות י"ל כמ"ש התוי"ט בפ"ג דפרה :

דף כב ע"ב רש"י ד"ה כשרה לחולו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה לא יצא יד"ח · עיין רש"י פסחים (דף לה ע"ב) ד"ה טבול (ודף לט) ד"ה וכדמאי :

דף כד ע"א רש"י ד"ה אוסרין · אלמא ר' יהודה חייש לבקיעת הנוד וכ"ש למיתת אדם · וק"ל אדרבה טפי איכא למיחש לבקיעת נוד מלמיתת אדם דאיהו אית ליה מזלא ואינו מכר להיות ניזוק ולמות כשאר בע"ח כדמוכח בשבת (נג ע"ב) ובפ"ק דפסחים (ח ע"ב) ובריש ב"ק וכ"כ רש"י שם בהדיא · וי"ל דאין כונת רש"י לומר דכ"ש דלא חייש למיתת אדם משום דהוא נוח למות אלא כוונתו דשם גבי חשש דמיתת אדם איירי באכילת תרומה גמורה משא"כ גבי חשש דנוד דאיירי בלקוח דאין בו חיוב דתרומה ומעשר מה"ת כמ"ש תוס' בבכורות (דף יא ע"ב) · ועי"ל דכוונת רש"י הוא משום דנוד אפשר בשומר כדמסיק :

דף כה ע"ב תוס' ד"ה מישאל ואלצפן כו' דשמא שלהן היתה קיימת · עיין בשו"ת מעיל צדקה סי' מ"ה :

דף כו ע"א גמ' תרתי או תלת ביעי · בס' זרע יצחק סי' ע"פ דפליגי בשיעור ב' סעודות דאיכא למ"ד ששה ביצים ואיכא דס"ל שהוא ח' ביצים וא"כ למ"ד דשיעור סעודה ג' ביצים בקבע הוי עראי ב' ביצים ולמ"ד דשיעור סעודה של קבע ד' ביצים הוי עראי ג' ביצים · וז"ש כאן ב' וג' ביצים לכל אחד מהמ"ד :

דף כז ע"א גמ' חזר בו ר"א כו' · פי' שחזר בו מן הראשונה שהיה מצריך י"ד סעודות והודה לחכמים שאינו חייב אלא בליל א' · וכ"ת דמודה ר"א לרבנן שא"י אלא באכילת ליל א' הא ודאי דגמר לה בגז"ש דחג המצות כרבנן דליכא ד"א למגמר מינה וא"כ מנ"ל שיש לה תשלומין ובמאי פליגי · וי"ל דרבנן סברי דון מינה ומינה ומה התם אין לו תשלומין אף כאן ור"א סבר דון מינה ואוקי באתרא דדמיא סוכה לחגיגה שיש לה תשלומין כל ז' ויום ח' ומנה אתקוש לפסח דאין לו תשלומין · וכ"מ בחי' ריטב"א : ע"ב גמ' לא מפני שהפליגו בדברים · עיין ס' חסידים סי' תתרס"א : רש"י ד"ה שלא העמיד שופט כו' יאיר לא ידעתי שבטו · ומהרש"א כתב עליו שהלא מצינו שהי' שופט ובן מנשה היה · והנה דברי מהרש"א מאד תמוהין דודאי מצינו שופט שהיה שמו יאיר הגלעדי ואם שזה לא היה בן מנשה אבל משבטו היה כיון שהיה מגלעד · וכן אי' בילקוט שופטים יאיר משבט מנשה · וגם מרש"י נעלם הילקוט הזה :

דף כח ע"ב תוס' ד"ה לרבות כו' בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי · וכן במנחות בני ישראל סומכין ואין העכו"ם סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ"ק דערכין ב"י מעריכין ואין העכו"ם מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים · הנה בת"כ מרבה להו בפירוש מואמרת אליהם והובא בר"מ ובר"ש רפ"ב דזבים · וגם בסמיכה י"ל דאי' בת"כ ריש ויקרא דאדם מרבה גרים והיינו לסמיכה · וכן בערכין מרבה בת"כ מואמרת וכה"ג איתא בסוטה (דף כו) · ומיהו מהא דכאן בלא"ה ל"ק דס"ה דסוכה מחמת נס שנעשה לישראל בענני כבוד הוא וכל היכא דע"י נס צריך רבוי לגרים כדאי' במכילתא פ' בא :

דף ל ע"א רש"י ד"ה מ"ט התם כותים גזלי ארעתא מישראל נינהו · בשעה"מ הל' גזילה הקשה דמשמע מפירושו דאילו לא היו גוזלים מישראל רק מנכרים היה מותר לגזול בעצמן והרי ר"ה גופי' אמר בב"ק (דף קיג) מניין לגזל כותי שהוא אסור שנאמר ואכלת וגו' · וכ"ה בס' פ"י וקדמם בשו"ת שער אפרים סי' ב' ותירץ ע"פ מ"ש היש"ש בב"ק דדרשא דר"ה לא דרשה גמורה הוא אלא אסמכתא בעלמא מדרבנן משום חלול השם ומש"ה היה מתיר כאן גבי אוונכרי דבכה"ג ליכא חה"ש כיון שאין ישראל הקונים גוזלים בעצמן רק שהכותים המוכרים גזלו מהם · ויש לי לה"ר דע"כ כ"ה דעת רש"י דאף לר"ה דב"ק אין גזל הכותי מה"ת שהרי פי' בסנהדרין (דף נז ע"א) דמדרבנן איכא למ"ד דאסר משום חה"ש בגוזל בתרא עיי"ש · ש"מ דס"ל לרש"י דדרשת דר"ה התם אינו אלא אסמכתא בעלמא ואזיל כאן רש"י לטעמי' · אך מפרש"י גופי' בב"מ (דף פז ע"ב) משמע דאיכא מ"ד דאסר גם מה"ת וא"כ אפשר דר"ה נמי מה"ת אסר :

דף לא ע"א תוס' ד"ה ור"י סבר כו' אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגז"ש וכו' מכלל מסברא פליגי כו' · עיין במ"ל פ"ב דק"פ שכתב דלדינא אין נ"מ בין פרש"י ותוס' רק לר"י אבל לרבנן מודה רש"י דדרשי היקש מעצמן והשיג אמ"ש בס"ע דלרש"י באמת לא דרשינן וכ"כ גם בחי' ר"י אבן לב וה"ר ממ"ש רש"י בגיטין (מא) דדנין והיינו לרבנן ע"כ · אך ק"ל דבסנהדרין (עג) ובמנחות (פב ע"ב) פי' דא"ד · ודוחק לומר דאתיא כר"י דלא קי"ל כוותי' · ונראה דתליא בפלוגתא דר"מ ור"י בקידושין (מט) אי מדרש תורה הוא משנה כתורה שבע"פ או ככתב והיינו מה שנלמד מהיקשא וכה"ג בכלל זה והיינו מאי דדן מעצמו הוי ככתב אבל אי אמר דא"ד מעצמו הוי ע"פ כיון שצריך קבלה · וסברה זו כתב ג"כ מהרש"א גיטין (דף ס) · ולפ"ז י"ל דר"י הכא לשיטתו בקידושין · וכן פלוגתא דר"א ור"י בגיטין י"ל דתליא בהכי לפי' מהרש"א שם וא"כ ר"י אזיל שם לשיטתו בקידושין דס"ל כר' יהודה והרא"ש שם פ' הלכה כן · ולפ"ז פדין עם ס' ה"ע דקי"ל דלא דרשי' מעצמן כיון דקיי"ל כר' יוחנן וכר' יהודה דזה מקרי משנה ותורה שבע"פ ואפשר דת"ק דר"י כאן מודה בזה דמעצמו א"ד היקשא והא דמקשי כאן לולב לאתרוג הוא משום דכך קבלו מרבן ור"י לא קבל וכה"ג מצינו דפליגי תנאי בגז"ש : ע"ב גמ' מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל · בטורי אבן שלהי ר"ה הקשה דמכאן מוכח דהיכא דהמנין מעכב כמו הכא גבי ד' מינין שמעכבין זא"ז ליכא משום לאו דבל תגרע דאל"כ איך ס"ד דלייתי פרים או רמון במקום אתרוג משום דלא תשתכח תורת אתרוג הא עובר על לאו דבל תגרע · והא הוא נגד הא דאיתא בספרי דאם פיחת מד"מ שבלולב עובר משום בל תגרע ונדחק בזה · ונראה די"ל דתליא בפלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דתמורה בכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד ועביד אי מהני דלמ"ד דלא מהני הא דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא משמע דס"ל אע"ג דמפסל נמי שעשה הוי הסת משום שעבר אמימרא הוא משום שעבר אמימרא קידושין וכ"מ בהדיא בתוס' (דמ"ו ע"ב) וא"כ לדידי' ודאי עובר על בל תגרע אף במינין שמעכבין זא"ז דנכי שהגרעון פוסל ומבטל המצוה מ"מ ל"ד להיכא שלא עשה המצוה כלל · ולאביי לא לקי אא"כ מהני · וי"ל דסוגיא דהכא אזלא אליבא דאביי והיא דספרי כרבא · ואין להקשות על אביי מהספרי דהא למאי דמסיק דבשינוי קונם קמיפלגי הוי פלוגתא דתנאי · ועי"ל ע"פ מה שהוכחתי במ"א דאי ליא לי' ל"ש בל תגרע · ועפ"ז א"ש מה שהקשה בש"א ס"ס מ"א ע"ד רש"י מס"פ הקומץ :

דף לב ע"א תוס' ד"ה כפת · בהאי כ"ע מודו דיש אם למסורת · ומיהו לקמן (דף מה ע"ב) ס"ל לרב הונא אליבא דריב"ב דיש אם למקרא דדריש כפות שנים א' ללולב וא' למזבח :

דף לג ע"ב תוס' ד"ה מודה כו' בסוף הדבור עיין רי"פ לעיין בתוס' שבת (דף מה ע"ב) · ועיין עוד בתוס' שבת (דף קג ע"א) :

דף לה ע"א גמ' פליגי בה ר"ח בר אבין · בגליון לא גרים בר אבין אך בת"כ איתא בר אבין : תוס' ד"ה לפי כו' והוה מצי למימר נמי מע"ש בגבולין ואליבא דכ"ע שהוא ממון גבוה · ופי' מהרש"ל דלמאן דבעי היתר אכילה לבד ה"נ מכשיר דהיתר אכילה יש לו ע"י פדיון ומהרש"א כתב עליו שהוא דחוק דאע"פ שיש לו פדיון מ"מ אסור באכילה השתא ואין לו היתר אכילה מקרי · והנה היא מחלוקת ישנה בין הראשונים דבחי' הריטב"א מבואר כמהרש"ל אך מפרש"י והרמב"ם והרע"ב במתניתין (סוף דף לד) משמע דמע"ש בגבולין לכ"ע לא הוי שלכם ול"ג מה שי"ל פדיון · ובס' מים עמוקים הקשה ע"ד מהרש"א דגבי טבל כתבו התוס' דחלק הבעלים מקרי שלכם אע"ג שאינו ראוי לאכילה כמו שהוא מ"מ ראוי ע"י הפרשה וה"נ מע"ש בגבולין ראוי ע"י פדיון · ולק"מ דל"ד מע"ש בגבולין לטבל דהכי דלא חזי קודם הפרשה לאכילה והנאה של כלוי מ"מ שרי גם עכשיו בהנאה שאינה של כלוי משא"כ במע"ש בגבולין דעכשיו אסור בכל הנאות לא מקרי שלו משום שראוי ע"י פדיון · וסברא זו כתב השאגת ארי' סי' ל"ז · ונראה שכ"ה דעת רש"י והרמב"ם ובהכי א"ש נמי דלא תקשי דברי רש"י אהדדי דבגמ' לקמן בשמעתין משמע מדבריו גבי תרומה טהורה דאי הוה שייך בה פדיון הוה קרינן בה לכם מש"ה ואילו גבי מע"ש בגבולין ל"מ פדיון · אבל לפמ"ש א"ש דל"ד דתרומה טהורה שריא לזרים בהנאה שאינה של כלוי משא"כ מע"ש בגבולין כנ"ל · ועוד י"ל ע"פ מ"ש התוס' בפסחים (דף מו ע"ב) דגבי מע"ש ה"ט דלא אמר הואיל ואי בעי מיתשיל עלי' נחשב כשלו משום דכתיב בי' קדש לה' חשבו הכתוב של גבוה ע"כ וה"נ י"ל דמה"ט לא אמר הואיל ואי בעי פריק לי' להוי כשלו ומה שהקי' התוי"ט דנחשוב כשלו משום שראוי לדידי' גופיה בירושלים ועדיף מתרומה ודמאי דל"ח לדידי' בשום מקום ואפ"ה חשוב שלו משום שראוי לכהן ועני ולא משמע הכי כר"פ מפנין ובפ"ג דערובין אלא דטפי חשוב ראוי לדידי' כיון שראוי לכהן ועני ממע"ש בגבולין שא"ר לשום אדם אעפ"י שראוי לדידי' כדוכתא אחרינא וטעמא י"ל ג"כ עפ"ד תוס' דפסחים דמע"ש דמי לקדש וקי"ל דאין בו אלא מקומו :

ע"ב גמ' מאי בינייהו כגון שקרא עלי' שם חו מקליפתה הראשונה כו' · הוה מצ"ל דאיכא בינייהו כשאין בו כבילה דלמ"ד מפני שמכשירה ליכא האוכל פחות מכביצה אינו מקבל הכשר כמ"ש התוס' בשבת (דף לא) ופסחים (דף לג ע"ב) אלא דנפקותא במפסידה איכא אלא דז"א רק למ"ד דשיעור אתרוג הקטן כאגוז והוא פחות מכביצה כדמוכח בשבת (דף פא ע"א) אבל למאי דקי"ל דשיעורי' כביצה לא משכחת נפקותא בזה · ועיי' בס' מי נפתוח בפרפר אות כ"ד : תוס' ד"ה אתיא כו' דמיירי בשיש שם ה' רבעים בלא חלקו של כהן · והוא נגד מ"ש הר"ש פ"א דחלה מ"ד בשם הירושלמי דעיסה של טבל חייב גם חלק הכהן ומשמע דהיינו כשאין ה' רבעים בלא חלק הכהן דאי איכא ה' רבעים לבד חלקו של כהן גם מדומע חייב בחלה כדאי' שם · וכן יש להוכיח ממ"ש תוס' ביומא (דף ט) סד"ה תנן :

דף לח ע"א גמ' ולאו מילתא היא · עירובין (דף כו) :

דף לט ע"א תוס' ד"ה הלוקח כו' דקרי לי' חבירו · עיין בר"ש פ"ב דדמאי : שם ד"ה מעות כו' · ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן · ולפמ"ש התוס' בקידושין (דף נו סע"א) בשם הר"מ א"ש דדוקא גבי נטעין א"י לחלל משום דהבירו גופיה א"י לחלל דהוי גזל בידו אבל היכא שחבירו יכול לחלל גם הוא יכול לחלל מטעם שזכין לאדם כו' והוא כשלוחו · וה"נ חבירו הוה יכול לחלל אלא שז"א למ"ד לקמן (דף מ' ע"ב) שאין שביעית מתחלל רק דרך מקח וע"ש בתוס' : בא"ד פ' האיש מקדש (דף נה ע"ב) · צ"ל (נו ע"א) וע"ש בתוס' :

דף מ ע"ב גמ' גזירה שמא יגדל מהן עדרים · בכורות (דף טו ע"ב) תמורה (דף יא ודף כד) :

דף מא ע"א במשנה ובמדינה יום אחד · פי' בת"כ דירושלים וכל שאר א"י נקרא מדינה בכ"מ · וכה"ג כ' סט"א בר"ה ויהיב טעמא דלפני ה' כתיב בהאי קרא דמשמע מקדש דוקא וכ"כ בס' ק"א · ויש לתמוה שהוא נגד הירושלמי :

דף מב ע"א רש"י ד"ה מהו דתימא כו' וסוף סוף עשה מצוה שנטל הלולב בהוצאה זו · וקשה השאגת ארי' בסי' ב"ן דא"כ משמע דס"ל לר' יוסי דמצות א"צ כוונה והא ר' יוסי גופיה ס"ל מצות צ"כ כדדייק לה הגמ' בפ' ע"פ (דף קיד) · ומחמת קושיא זו כתב דבעיקר כגירסת אית ספרים שכ' התוס' · והנה לא הועיל בזה דאכתי תקשה על אביי דלעיל בסמוך דמוקי הא דר"י דמתני' דאיירי שהוציאו והפכו ורבא מוקי לי' בשהוציאו בכלי דרך בזיון שלא יצא י"ח מדאגביה ומשמע דאי לא"ה מדאגביה נפיק בי' ואע"ג שלא נתכוון לצאת י"ח ותקשה מהא דפ' ע"פ דס"ל לר"י מצות צ"כ · אך כבר הרגיש הכ"ת בהו"ת בקושיא זו · וי"ל ע"פ מ"ש התוס' בר"ה (דף כח סע"א) לפי סוגיא דהתם דמפרש הא דר"י דפ' ע"פ מצוה להביא פעם ב' משום היכרא דתינוקות בישאלו · וה"נ איכא למימר אליבא דאביי ורבא · וכו, י"ל אליבא דר"ה ושוב ראיתי לבעל ש"א גופי' שכתב כן

קן

בא״ד כר״ה גר״ס שם דע״כ נ״ל דאביי ורבא בכאן לא ס״ל כן דיוקא דדייק בס׳ ע״ס מדר״י דמג״כ אך ק״ל דאכתי מוכח דר״י ס״ל מג״כ מדר״ס כאן וכ״מ שהק׳ בספר״ת סי׳ קע״ה ובס׳ ק״כ · וי״ל דהתם מדרבנן קאמר · ועיין בת״ר שכתב הא דפטר ר׳ יוסי וחשב ומנו בהול איירי בזמן בהמ״ק שהיה יום א׳ דוחה שבת אבל לא בזה״ז דא״ד שבת ואף בביתו אסור לטלטלו וכן מתניתין דמקבלת אשה כו׳ דוקא בזמן בהמ״ק ותמה על הרי״ף שהביאן · וכן יש לתמוה על הרמב״ם · ומיהו י״ל דס״ל דכיון דמה״ת רשות ליטלו בבית בזה״ז לא מחייב מחמת דרבנן · ועיין בשבת (דף יב) גבי ר״י שקרא וכטה דאמר דחייב חטאת הע״ג שהיה טרוד במצות קריאה · י״ל דעבר התם אדרבנן כשקרא וא״כ ראוי לחי׳ סרשב״א · ומיהו י״ל דר״י ס״ל דטעה בד״מ חייב · וכן נראה דהא אין כח בחכמים לחייב קרבן מחמת תקנתן דהוי חולין בעזרה וכ״מ בתוס׳ פסחים (ס״ב ופי׳ ע״ב) :

דף מג ע״א גמ׳ איצטריך קרא למשרי טלטול . שבת (דף קלא ע״ב) יבמות (דף נג) :

רש״י ד״ה ביום אפי׳ בשבת דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון · ול״נ דהיינו משום דילפי׳ גז״ש יום יום מנסיאים דכתיב בהו יום יתירא וילפי׳ מיני׳ דאתי שבת כדאיתא במ״ק (דף ט) שנאמר עשתי עשר יום מה יום כולו רצוף אף עשתי עשר כולו רצוף :

דף מד ע״א רש״י ד״ה והזרו נביאים אחרונים ויסדום ע״פ הדיבור · וקשה הא אין נביא רשאי לחדש דבר וה״ה מה שנשכח כדאי׳ בתמורה רק ע״י פלפול יכולין להחזיר וכ״כ בספ״י רים מגילה׳ וי״ל דז״א אלא הכשר מצוה ולא מקרי דבר חדש וכמ״ש בת״ר פ׳ הערל גבי פריעה :

דף מה ע״ב גמ׳ מ״ט דר״י בן ברוקה דכתיב כפות שנים · משמע דס״ל אם למקרא ול״מ הכי ביבמות (סה ב) גבי פ״ו וכ״מ שהקשה בגליון וי״ל דש״ה דפ״ו כיון שנאמרה בלשון רבים :

דף מז ע״ב גמ׳ מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג · וק״ל דמאי פריך אברייתא דשמיני מהא דתניא דרי״א אין פסח שני טעון לינה הא כפ״ט דפסחים (דף לה ע״ב) רמינן ברייתא זו אברייתא אחריתא דשמעינן מינה דאית לי׳ לר״י לינה בפסח שני ומשני דתרי תנאי אליבא דר״י וא״כ ל״ק כלל אברייתא דקתני דשמיני טעון לינה מברייתא דפסח שני דאימא דההוא תנא דשמיני ס״ל כאידך תנא דמייתי התם בפסחים דס״ל דפסח שני טעון לינה ולדידיה ודאי דשמיני טעון לינה דמהי תיתי למעוטי כיון דאפי׳ פסח שני לא ממעט · ודוחק לומר דהכא לאו אברייתא דשמיני פריך אלא אברייתא דתנא דלר״י פסח שני אין טעון לינה דתקשי לדידי׳ מהא דאמר ר״י גבי שמיני · אבל יש לי לומר דקושטא דסוגיא דידן לא ס״ל כלל הא דמשני בסוגיא דפסחים תרי תנאי אליבא דר״י בפסח שני אי טעון לינה אלא ס״ל דליכא למ״ד כלל אליבא דר״י דפסח שני טעון לינה ומש״ה פריך בפשיטות אברייתא דשמיני מברייתא דקתני דרי״א דפסח שני אין טעון לינה דהא דדייק בסוגיא דפסחים מברייתא דמייתי התם דס״ל אליבא דר״י דפסח שני טעון לינה איכא למימר דלאו דיוק הוא כמו שאבאר דהכי מדייק הכי מברייתא דתני פסח שני דוחה את הטומאה וטעון לינה · דוחה את הטומאה כמאן כר׳ יהודה דתניא פסח שני דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה ר׳ יהודה אומר אף דוחה את הטומאה ולר׳ יהודה טעון לינה והא תניא רי״א מניין לפסח שני שאין טעון לינה וכו׳ · ומחמת כן משני תרי תנאי ואליבא דר״י · אך אין זה הכרח כלל לפי דמוכח ביומא (דף נא) דמלבד ר׳ יהודה איכא תנאי דס״ל דפסח שני דחי טומאה דפריך התם אהנאי דברייתא דמייתי התם (דף כ ע״א) דקתני דפסח הוי קרבן יחיד ודוחה את השבת וטומאה ותגיגה קרבן צבור הוא ואינו דוחה שבת וטומאה · מ״ש פסח דקרי לי׳ קרבן יחיד ומ״ש תגיגה דקרי לה ק״ל אי משום דאתי בכנופיא פסח נמי אתי בכנופיא ומשני איכא פסח שני דלא אתו בכנופיא וקאמר א״כ יהא דוחה את השבת ואת הטומאה ומשני אין כמ״ד דחי · והשתא לפי סוגיא זו ודאי דאנ״ל דתרי תנאי אליבא דר״י בענין לינה דפסח שני אלא דברייתא דקתני פסח שני דוחה טומאה וטעון לינה קושטא דלא אתיא כר״י כלל אלא כשאר תנאי דס״ל ג״כ ביומא דפסח שני דוחה טומאה ובענין לינה לא שמעינן דלית להו ומסתמא אית להו כרבנן דר״י · אבל ר״י דשמעינן לי׳ בהדיא דפסח שני אין טעון לינה מהי תיתי לנו לומר דאיכא דפליג עלה דמברייתא דפסחים א״ר כמ״ש · וא״ש סוגיא דשמעתין דמשמע דליכא מ״ד אליבא דר״י דס״ל פסח שני טעון לינה :

דף מט ע״ב גמ׳ א״ר אלעזר גדול כעושה צדקה · הסמ״ג סוף הל׳ מ״ע גרס ר׳ יוחנן :

דף נ ע״א גמ׳ ואי מייתי במקודשת כו׳ · מ״ש כאן מהרש״א בנ״ע ע״ד התוס׳ עיין בס׳ צאן קדשים בזבחים (דף יט) שמיישב :

דף נא ע״א גמ׳ מ״ס דמ״ד עיקר שירה בכלי · עיין מ״ש רש״ל בחכמת שלמה ומשמע דרק לר׳ ירמיה הוא הכרח דאיכא למ״ד הכי ול״נ דודאי לכ״ע אי׳ מ״ד הכי בתעניות (דף כז ע״א) :

ע״ב גמ׳ וכלהו קטלינהו אלכסנדר מוקדן · תיבת מוקדן ט״ס כמ״ש אברבנאל כי הי׳ בזמן אהרון :

תוס׳ ד״ה קרא הגבר כו׳ מקרות הגבר ועד נפרא אי פסלא בלינה או לא · כתב מהרש״א בשם מהרש״ל דמפרש קרות הגבר הוא עלות השחר ונפרא הוא האיר המזרח לכ״ע נראה מדבריו דפסול לינה תליא בהאיר המזרח ואינו כן כו׳ אלא דתליא בעמוד השחר והשתא נפרא הוא ט״ה וקרות הגבר הוא קודם לו עכ״ד · ולא זכר דכבר מבואר כפי׳ מהרש״ל מדברי הרמב״ם פ״ה דב״מ ואזיל לטעמי׳ דבהל׳ תמידין מוכח דמפרש דקריאת הגבר הוא ע״ה כמ״ש הלח״מ וע״כ נפרא הוא כנץ החמה וכהגמ׳ ריש פסחים · וקושטא דבכל דבר לא פסלה לינה מקרות הגבר · והא דמשמע שם בזבחים דגבי כיור פסל הוא למ״ד דקריאת הגבר הוא קרא תרנגול ביומא ולדידי׳ הוא קודם ע״ה אבל למ״ד קרא גברא הוא ע״ה וכהוא מ״ד ק״ל וכ״מ כאן בירושל׳ :

דף נב ע״א גמ׳ ועל נחנתו שמניה אומנות כו׳ · עיין ע״ז (דף נ) : **ע״ב** גמ׳ ומשה בשמאלו · עיין רבה סוף שיר השירים :

דף נג ע״א גמ׳ קמי׳ דרבי ואיטלע׳ עי׳ בירושל׳ : **שם** פניה אמרו עליו על הלל הזקן · אבות דר״נ פי״ב : **שם** הא והא גרמא לי׳ · עיין מדרש רבה נך לך פ׳ נ״ט : **סליק בס״ד**

מסכת **חדושים והגהות** סוכה

מהרב הגאון החסיד כו׳ מרנא יעקב צבי יאליש זצ״ל בעהמ״ס מלא הרועים

דף ב ע״ב בגמ׳ ועוד כל מעשי׳ וכו׳ . נ״ב ק׳ לפמ״ש בנזיר כ״ט דאין מוטל על האם לחנכה ועי׳ במג״א סי׳ שמ״ג ס״ק א׳ שוב מצאתי בפ״י שהרגיש בזה . וע״ש מ״ש ולכאורה הי׳ אפשר לומר כיון דשבעה הוה הוי בהו קטן שהגיע לחינוך ב״ד מצווין להפרישו וה״ה כל אדם א״כ היתה מחויבת להפרישם אך ז״א דעי׳ בב״י סי׳ רס״ם דבמ״ע אין מחויב להפרישו ואפילו בידים ספינן לי׳ וע״ש במג״א סי׳ תר״ו שחילק עוד בין היכא דגוף הדבר הוא אסור ובין אכילת היתר במקום אסור ועי׳ בסי׳ רס״ם במג״א שמחלק בין זמן האיסור לאכילה גופי׳ אסור ועי׳ בסי׳ תרמ״ז שם דלא משמע כן דהא אכילת יוה״כ הוא בזמן האיסור ועוד הארכתי בספרי דהיכא דהוא בעצמו אינו מצווה על הדבר כ״ש דאינו מצווה שלא להאכיל לקטן ובזה לא קשה מ״ש המג״א בסי׳ תרמ״ז מ״ש ביוה״כ דאסורים הנשים ליתן לתינוק ובסוכות רשאים ליתן אף שיאכלו חוץ לסוכה ולפ״ז לק״מ דעל סוכה אינם מוזהרים על עצמם כ״ש על הקטן משא״כ באיסור יוה״כ ועי׳ בחיבורי מלא הרועים ערך חנוך מ״ש בזה וכאן י״ל דהוה כמאכילו בידים דכשהן כאן והיא נותנת לפניהם לאכול ועי׳ במג״א סי׳ תרמ״ז וי״ל דהכא מודה דחשוב כמאכילו בידים אך לפמש״ל דהיכא דאינו מוזהר על עצמו מותר להאכיל יו״כ א״כ אף אם נאמר דחשוב מאכילו בידים אין כאן איסור :

דף ג ע״א בתוס׳ ד״ה ואין מניחין וכו׳ עירוב משום וכו׳ . נ״ב עי׳ פרש״י שם והתוס׳ כ׳ לפי פירושם שם ועיי״ש ועי׳ מהר״ם כאן : **ע״ב** בתוס׳ ד״ה ואין וכו׳ כמו בשתי עיירות וכו׳ . נ״ב עי׳ תוס׳ עירובין שם דמסקי דאין נותנין ב׳ קרפיפות לעיר ובית ומיושבים הקו׳ דהכא בתי׳ אחר עיי״ש :

דף ו ע״ב תוס׳ ד״ה דבר תורה וכו׳ וי״ל דאיצטריך לבית חסתרים . נ״ב ועי׳ רש״א עירובין ד״ד ב׳ בתוס׳ שם : **בא״ד** מקודם אינו חוצץ . נ״ב ועי׳ בעירובין ד׳ ב׳ מה שמקשו עוד : תוס׳ ד״ה ורבי וכו׳ כדמוכח התם וכו׳ . נ״ב ועי׳ תוס׳ סנהדרין ד׳ א׳ שתי׳ בזה אך דבריהם שם אינם מובנים למעיין : **בא״ד** ולא אמרינן יש אם למקרא . נ״ב ועי׳ לקמן שם בתוס׳ ד״ה בסוכת :

דף ט ע״א תוס׳ ד״ה ההוא מבעי לי׳ וכו׳ משום דהו״ל מצוה וכו׳ וי״ל דנ״מ היכא דגזל סוכה ומכרה או נתנה לאחר דבכה״ג ליכא מהב״ע דהאי אחר לקחה ולא גזלה וכדמוכח להדיא מדברי רש״י לקמן ל׳ ע״ב גבי אוונכרי בד״ה בידן שכ׳ דלדידן לאו מה״ב הוא עיי״ש ומשום לך שפיר ממעטינן לי׳ ־לאו דידי׳ הוא היכא דלא נתייאשו הבעלים דשנוי רשות בלא יאוש לא קני : **ע״ב** גמ׳ פעמים שהתחתונה כשירה כו׳ . נ״ב הוה מצי למינקט בעליונה למעלה מכ׳ לגגה של תחתונה שלא חשוב עליונה סוכה כלל דמעלה מכ׳ לאו שם סוכה עלי׳ לכך תחתונה כשירה ועליונה פסולה הואיל והיא למעלה מכ׳ אך לשיטת רש״י דתחתונה ג״כ פסולה הואיל ומצטרף סכך פסול כו׳ דלרש״י למעלה מכ׳ סכך פסול הוא אך לשיטת התוס׳ קשה אך באמת לשיטת התוס׳ ראי׳ דהיכא דעליונה למעלה מכ׳ אעפ״כ חשוב התחתונה סוכה תחת סוכה ז׳הא אמר שתיהן פסולות היכי דמי כגון תרוייהו צלתן מרובה וקיימא עליונה למעלה מכ׳ וקשה דא״כ תחתונה ליתכשר כיון דעליונה אינה סוכה דהיא למעלה מכ׳ ולשיטת רש״י י״ל דפסולה מטעם דמצטרף סכך פסול דלמעלה מכ׳ אבל לשיטת התוס׳ דלמעלה מכ׳ לאו סכך פסול קשה וע״כ צ״ל דאף דעליונה פסולה מ״מ שמה סוכה והוה התחתונה סוכה תחת סוכה ובאמת מפרש״י דשמעתין משמע ג״כ דחשוב סוכה תחת סוכה וכה״ג מדלא פי׳ הטעם דתחתונה פסולה משום דמצטרף סכך פסול ש״מ דמשום סוכה תחת סוכה מיפסלא וראיתי בפר״מ סי׳ תרכ״ח שהניח זה בצ״ע היכי דעליונה למעלה מכ׳ אי מיפסלא תחתונה משום סוכה תחת סוכה ונעלם ממנו סוגי׳ זו ובפרט למה דנקטינן בש״ע שם כשיטת התוס׳ דלמעלה מכ׳ ל״ה סכך פסול מבואר להדיא דמשום סת״ס פסול לתחתונה ומאוד תמהתי על מה שהר״מ וש״ע השמיטו הך דינו דרב ירמי׳ דנפיק ממנו ב׳ דינים הא׳ היכא דסכך העליון חמתה מרובה מצלתה כשירה התחתונה והב׳ היכא דסכך התחתון חמתה מרובה מצלתה מתכשרא בסכך העליון :

דף י ע״א תד״ה אמר כו׳ הכא לא שייך . נ״ב דדוקא בקנה שייך חיבוט ולא בסכך׳ שלם . מהר״ם ועי׳ בתוס׳ לעיל ם׳ ע״ב ד״ה הא שכ׳ חבוט אפילו בסכך שלם וצ״ל דהתם ג״כ לא אמרי׳ חבוט על כל הסכך רק על מקצת בכדי להכשיר סוכה זו שתהיה צלתה מרובה מחמתה ועוד כיון דהתם מיירי דעליונה חמתה מרובה לא חשוב סכך שלם ושפיר אמרינן חבוט ודו״ק : **ע״ב** תד״ה ובלבד כו׳ א״נ בהכי פליגי כו׳ . נ״ב בכילת התנים גבוה י׳ לל״ק אסור מדרבנן כנקליטין ולל״ב שרי :

דף יא ע״א תד״ה דרב עמרם כו׳ וקיי״ל דק״ש דרבנן כו׳ . נ״ב י״ל כמ״ש בשו״ת שאגת ארי׳ דבאמת מחויב לקרוא פ׳ א׳ מה״ת רק דקריאת פ׳ שמע דוקא זהו מדרבנן ובחבורי מלא הרועים הארכתי בערך ציצית אי הוי משהז״ג :

דף יג רש״י ד״ה ובהן שלשה גבעולין גבעול לכל קלח . נ״ב ובשבת ק״ס ב׳ פרש״י בכל קלח ג׳ גבעולין וכך פי׳ הר״ש בפי׳ המשניות : **תוס׳** ד״ה אפקותא כו׳ ואין זה ערקבלים . נ״ב ר״ל דסיב אינו ערקבלין דלא כרש״י דסיב מין אילן ערקבלין ע״כ מין עשב מדיוצאין בו י״ח מרור ועי׳ בתוס׳ עירובין שם : ד״ה מצות כו׳ ורבנן דלא ילפי לעיל גבי לולב כו׳ . וקשה דילמא לקיחה דפרה קבלו מרבותם דלגז״ש נאמר ולקיחה דלולב לא קבלו ומזה ראיה למ״ש בספרי מ״ה חדר ב׳ ע׳ גז״ש אות ק׳ דצד המלמד לחוד נמסר מסיני וא״כ אי קבלו לקיחה דאזוב לגז״ש יכולין לעשות גז״ש ממנו גם לענין לולב :

דף טו ע״א תד״ה פרוץ . ותיפוק ליה כו׳ . נ״ב עדיפא ה״ל להקשות על מ״ד דמותר דהא היא ספיקא דאורייתא ובחולין שם מקשו באמת כן על מ״ד מותר עיי״ש וליישב דבריהם יתבאר בספרי מ״ה ע׳ אפשר לצמצם ועי׳ רש״א ופ״י :

דף יז ע״ב רש״י ד״ה הואיל כו׳ ויש מפרשים . נ״ב עי׳ רש״י שבת דף ע״ו ע״א שפי׳ כן :

דף יח ע״א גמ׳ אברומא שריא . נ״ב גי׳ הערוך אבזומא גדלית ופי׳ דג שמניחין אותו בחמה עד שתבאיש ועושין צחיחו אברומא והוא מרית : **שם** נהר איתן . נ״ב בע״ז שם גרים נהר בוזא : **תד״ה** אין לבוד כו׳ ובסיכוך נחלקו . נ״ב והסיכוך נחלק : **ע״ב** תד״ה אבסררה. שיש ברביעית שני לחיים ומשהו . נ״ב ולא ידעתי כוונתם מה לחיים ומשהו ולמה לי ב׳ לחיים ובתוס׳ עירובין שם כ׳ דלחי או פס סגי עיי״ש :

דף כ ע״ב רש״י ד״ה כשירדתי לגולה כשירד לגולה לעבר שנה כדאמרינן כו׳ . נ״ב לענ״ד א״א לומר כן דירידה זו היא הירידה המוזכר בברכות לעבר שנה דשם מוזכר שהשיב שלא הניח כמותו בחו״ל ובהך דהכא מבואר שהיה עדיין ר׳ יהושע דודו קיים ואיך יאמר שלא הניח כמותו בא״י והרי ר׳ יהושע קיים ור״א הגדול קיים שר״א נפטר קודם ר״י ועוד שהשיב להם והרי ר״ע עיבר שנה בחו״ל והשיבו לו שר״ע לא הניח כמותו בחו״ל ואי ס״ד דזה היה בזמן הירידה שבכאן הרי ר׳ יהושע ור״א קיימים והם היו רבותיו של ר״ע ואיך אמרו שר״ע לא הניח כמותו בא״י הלא היי שם רבותיו אלא ברור דהך ירידה דברכות היה זמן רב אחרי ירידה זו המוזכר כאן ואז כבר נסתלקו ר״א ור״י ואף ר״ע צ״ל שכבר נסתלק . שהרי השיבו לו שר״ע לא הניח כמותו בא״י א״כ צ״ל דר״ע היה גדול ממנו דאל״כ הרי נשאר הוא בא״י דכבר כתבתי דהך דר״ע ע״כ היה אחר פטירת ר״א ור׳ יהושע א״כ כבר היה הוא בעולם וצ״ל דהיה ר״ע גדול ממנו וע״כ אמר דלא הניח כמותו בא״י וא״כ היאך השיב הוא להם אף אני לא הנחתי כמותי בא״י והרי נשאר ר״ע שהיה גדול ממנו אע״כ דזה היה מעשה אחר פטירת ר״ע :

דף כג ע״א גמ׳ הא נמי מדאורייתא כו׳ . נ״ב מבואר דס״ל דאיסור דרבנן חשוב ראוי מדאורייתא ובסוטה דף כ״ד א׳ ס״ל מעוברת חבירו לא שותת דאינה ראוי׳ לקיימה מבואר דאיסור דרבנן אינו ראוי מדאורייתא ובספרי מ״ה ערך איסור דרבנן אי חזי מדאורייתא ישבתי בטוב טעם ועי׳ ביומא דף ע״ד ע״א :

דף כה ע״א רש״י ד״ה שנאמר בהם פאר כו׳ וכשמתפאר מראה בעצמו כו׳ . נ״ב עי׳ רש״י ותוספות ברכות ומש״ש בגליון ובספרי מ״ה הארכתי : **ע״ב** גמ׳ אבל כ״ע פטירי . נ״ב עי׳ במ״ק דמ״ו א׳ דאמר אבל כ״ע אסירי ובביאורי על המוא״ח סי׳ ל״ח כתבתי טעם ב׳ הגירסאות ובמאי פליגי : רש״י ד״ה מדאמר לי׳ רחמנא כו׳ אבל לא תעשה כו׳ . נ״ב מיושב קוש׳ התוס׳ דלעיל ד״ה שהרי : ד״ה פטורין מן התפלה דבעי כוונה . נ״ב הא דלא כ׳ הטעם משום שכרות וכ״כ הר״ן באמת י״ל דרש״י ס״ל דהא דשתוי אל יתפלל הוא משום דבעי כוונה . והנה דעת רש״י דס״ל דעוסק במצוה אינו פטור ממצוה רק דהסירדא פוטרו שאינו יכול לכוין ואנוס הוא וקשה שלפ״ז להולך במקום סכנה דמי ועי׳ בב״י סי׳ ק״ח ובש״ע בהג״ה דמבואר דהולך במקום סכנה צריך להשלים תפלתו א״כ ה״ה כאן דהרי חייב הוא רק דאנוס הוא דלא מצי לכוין וא״כ חייב להשלים ובכה״ג ל״ש פטורים וכמו שהקשה רש״י בעצמו בר״פ מי שמתו על פי׳ רבותיו דפטורין לפי שיש להם עוד שעות שאין זה לשון פטורין ודוחק לחלק דוקא כשחייב בזמן התפלה ל״ש פטורין אבל כאן כיון שפטור בזמן התפלה אף שחייב להשלים שייך פטורין ועי׳ בראב״ש ר״פ מי שמתו מ״ש בשם הר״ם דענונבורג עיי״ש :

דף כז ע״א תד״ה אי כו׳ ובלילי יו״ט הראשון של חג . נ״ב ועי׳ בתוס׳ ברכות שם שלא כ״כ רק מוקי להאי בכל ימי יו״ט ועי׳ בשער המלך פ״ו מהל׳ סוכה דין ג׳ ובצל״ח ברכות שם :

דף ל״א ע״א רש״י ד״ה אבל גזל עצים כו׳ אלא בגוזל סוכה העשויה כו׳ . נ״ב ולר״נ דפוסל לעיל דכ״נ סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה מיירי ביכולה לעמוד ברוח מצויה דים דמודה ר״נ א״נ בעושה סוכתו ע״ג בהמה ובא אחר וגזל הבהמה והסוכה ולר״נ ס״ל סוכה ע״ג בהמה כשירה ואע״ג דס״ל דירת קבע בעי׳ זה חשוב קבע דהא לעיל דכ״ג א׳ לא פסיל ר״י אלא מטעם דאינו ראוי לשבעה אבל מטעם קבע לא פסול ואע״ג דר״י ס״ל דירת קבע ש״מ דחשוב קבע ועי׳ לעיל דכ״א ב׳ בתוס׳ ד״ה שאין : **תד״ה** ור״י כו׳ אלא כל המדות אדם דן . נ״ב עי׳ חולין ד״כ ע״ב ואפילו למ״ד כבהמה לענין עקור לא להוי כבהמה משמע שם כדעת רש״י דאין אדם דן היקש מעצמו ע״ש [ברש״י] ודוק : **ע״ב** גמ׳ אבל נסדק כשר . נ״ב הנה לפי פי׳ הר״ן והתוס׳ והרא״ש לעיל דנקטם מיירי שנקטם העלה העליון כל שהוא א״כ מ״ש נסדק כשר היינו ג״כ שנסדק העלה א״כ מאי מקשה אברייתא סדוק די״ל דשם מיירי שבשדרה נסדק דהכי משמע לשון ברייתא לולב כפוף סדוק דבשביל סדיקת הראש במשהו לא יתכן לקרות לכללות הלולב סדוק וע״כ דמיירי דכל הלולב סדוק עד רובו ומהא ראי׳ לדעת הראב״ד דנקטם הוא ג״כ גוף השדרה ולזה כוון הראב״ד בהוכחתו משמעתין ובזה יוסתרו מ״ש הרא״ש שם לדחות ראייתו וע״ש ודו״ק דהרא״ש הבין דראייתו מדכפוף אינו על ראש העלה כמ״ש בתשובה דראש העלה אינו פוסל כפוף וע״כ כפוף היינו השדרה א״כ סדוק ג״כ השדרה וע״ז השיג הרא״ש דהא כדאיתא והא כדאיתא ולפמ״ש ממלת סדוק לבד מוכח הכי וא״ל דהרא״ש לשיטתי׳ דס״ל דמלת לולב קאי על העלין וא״כ הכא דקתני לולב סדוק היינו העלין אך דז״א חדא דאכתי י״ל סדוק היינו כל העלין ולא ראש העלין דהא לא תני סדוק ראשו ור״ה מיירי בנסדק ראשו דהיינו ראש העלין כפי׳ הרא״ש בנקטם ראשו ועוד דהא ע״כ לתרא״ש כפוף לא קאי אעלין אלא אגוף השדרה וקרי לגוף השדרה לולב ולא לעלין א״כ סיפא דתני סדוק קאי ארישא דמיירי בגוף השדרה ומנ״ל להמקשה להקשות להוציא הברייתא מפשטא כיון דע״כ רישא מיירי בגוף השדרה מנ״ל להקשות מסיפא :

דף לו ע״א תד״ה אי כו׳ היינו שלא כנגד אותן חדרים כו׳. נ״ב עט״ז סי׳ תרמ״ה ס״ק א׳ ובפר״מ שם ובמג״א שם ס״ק ד׳ ובפר״מ שם :

דף לח ע״ב תד״ה שמע כו׳ ומיהו שמא כו׳. עי׳ במרדכי סוף ר״ה שהוכיח מרש״י שבכאן דשומע כעונה דוקא שכשאינו יכול לקרות וא״כ קשה היאך כתב רש״י דשותק ושומע כיון דבקי וצ״ל כיון שעומד בתפלה וא״י לענות הוה כאינו בקי אבל כשעומד ואינו מתפלל עדיין היאך יכול לעמוד ולהתפלל על סמך שומע כעונה דהא עכשיו אינו יוצא בענין שיכול לענות :

דף לט ע״ב רש״י ד״ה והלגלוגית פולפי״ד . נ״ב עי׳ ר״ה כ״ו פרש״י עורקלי ועי׳ יומא י״ח פרש״י פולפיר ובמגילה י״ח פרש״י פיקקלי :

דף מב ע״א רש״י ד״ה לשמור תפילין שלא יכנוס בהן לבה״כ . נ״ב תמיהא דבזה איכא פלוגתא בברכות כ״ג א׳ אי אסור ליכנס לבה״כ בתפילין ואפילו מאן דאסר הוא מטעם גזירה שמא יפיח בהן והו״ל לרש״י לתפוס עיקר האיסור שיודע לשמור שלא יפיח בהן ושלא ישן בהם ובס׳ התרומה ובסמ״ק פי׳ באמת כן דהך יודע היינו שלא יפיח בהן ושלא ישן בהן והביאן הב״י בסי׳ ל״ז : **ע״ב** בתוס׳ (סד״ה בעמוד א׳) ולירד לפני התיבה . נ״ב מדברי הב״י בסי׳ נ״ג דמפרש לירד ביוה״כ אפילו באקראי וקבוע אפי׳ בשאר ימות השנה אסור ועי׳ תוס׳ חולין כ״ד ב׳ :

דף מד ע״א רש״י ד״ה דלא עבדינן כו׳ כדאמרי׳ לק׳ בראב״צ והוא הי׳ לאחר החורבן . נ״ב תמיהא למה הוצרך להביא מראב״צ ולהוכיח דהיה אחר החורבן הו״ל להביא מרב דאמרינן לקמן ע״ב דאייתי ערבה לקמי׳ חבוט והוא היה בודאי אחר החורבן :

דף מו ע״א גמ׳ והיכן צונו . נ״ב בשבת הגירסא רב אויא אמר מלא תסור : **רש״י** ד״ה מצות הרבה כו׳ להניח תפילין . נ״ב משמע דס״ל לרש״י דבחוה״מ מניח תפילין : **תד״ה** דכל כו׳ ומסתברא דמברכין . נ״ב עי׳ בר״ן כאן ובב״י סי׳ כ״ה :

דף מח ע״א רש״י ד״ה לרבות כו׳ ק״ו היום שהוא עיקר כו׳ . נ״ב עי׳ רש״י פסחים ע״א א׳ שלא כ״כ ועי׳ רש״א [בריש פרקין] : **באו״ד** ושאר הלילות . נ״ב עי׳ תוס׳ פסחים ע״א ד״ה לרבות :

דף נ ע״א גמ׳ אמר ר׳ ינאי אמר ר״ז . נ״ב לא ידעתי מי הוא ר׳ ינאי זה דר״י רבי׳ דר׳ יוחנן ודרב כדאמרינן [יבמות צ״ג א׳] רב כר׳ ינאי בדשב״ל ואיך יאמר כאן אמר ר׳ ינאי אמר ר״ז דר״ז בתראה טובא דהיה תלמידו דר״י ור״י תלמידי׳ דרב ואולי הוא ר׳ ינאי אחר ועי׳ בספרי כנוס סופרים שביארתי שהיה ינאי בתרא ונקרא רב ינאי וקדמאה רבי ינאי : **סליק בס״ד**

פ״א

הגהות על הרא"ש

פ"א סי' ח הביא ארבע דוקרנין כו'. נ"ב היינו כר' יעקב דלעיל סי' ו' ואפשר דמיירי בשפת הגג וס"ל דאפי' רבנן מודו בכה"ג וכדעת רב שרירא והרמב"ם דלעיל אך דרומיא דמבוי קתני דלא מיירי בשפת הגג:

פ"ב סי' ח ולא משום דעסיקי במצות נינהו כו'. נ"ב עי' ב"ח סי' ל"ח מה שתמה בזה ומ"ש ליישב דכיון דחתן פטור אינהו נמי פטורי כדי לשמח החתן זה דחוק דהא משמע דאיכא שושבינין טובא יכול אחד לשמח והשני יקרא קריאת שמע ואח"כ יחזור הא' לקרות וחבירו ישמח וכעין שאמרו במשמר המת היו שנים זה משמר וזה קורא:

פ"ג סי' יח ולא נשאר בה חוליא כו'. נ"ב בחולין מסקינן דאפילו נשאר משהו למעלה כשר: **שם** שלא תאמר וכו' כמנוקבין הן. ויש לפרש הירושלמי בניקב מעבר לעבר ולא פילש בפנים רק בעובי האתרוג כשר כמו בלב ביו"ד סי' מ' וכמ"ש הט"ז בסי' תרמ"ח ס"ק א' עיי"ש:

הגהות על פירוש המשניות להרמב"ם

פ"א (במתני' דף טו) ד"ה גובה כו' ויש בו ד' טפחים אפי' כו'. נ"ב לא יכולתי להלום דבריו דאם הוא יותר מג' טפחים לארץ א"כ אין כאן לבוד למטה וא"כ אין בדופן זה רק ז"ט ובכה"ג **לא אכשר** ר' יוסי דהרי בפירוש אמר כשם שמלמטה למעלה עשרה כך מלמעלה למטה עשרה. ונ"ל להגיה ז' במקום ד' ור"ל כשהדופן לבוד בגג ויש בו ז' טפחים ועם ג' טפחים דלבוד הרי יש בו יו"ד טפחים ואז אפילו יהיה בינו לבין הארץ יותר מג' כשר [וא"כ צ"ל ז' טפחים ומשהו. ואולי צ"ל ברמב"ם יו"ד במקום ד' ומ"ש לבוד בגג ר"ל מחובר לגג]:

פ"ב (במתני' דף כח ע"א) ד"ה אמר השי"ת כל האזרח בישראל כו'. נ"ב עי' בש"ס דמסיק דלאו מכל האזרח ילוף רק דסוכה הלכתא היא להוציא הנשים וכל האזרח לרבות הגרים גם מ"ש קטנים הוא תמיהא דקטנים למה לי מיעוטא ועיין קדושין ל"ד: **באד"ד** שאינו קורא לאמו כו'. נ"ב בגמ' מסיק כשאינו קורא אמא אמא ובפרש"י דאינו שותק עד שתבוא אבל אמא גדולים נמי קרי [ונכלל זה בלשון הרמב"ם שכתב כמנהג נערים קטנים]:

פ"ד ד"ה הלולב כו' במקדש בלבד. נ"ב וכן בירושלים לשיטתי' דירושלים אינה נקרא מדינה ובחבורו פ"ז מהל' לולב כ' נ"ב דמקדש לבד נוטל כל שבעה וצ"ע דפ"ק דשקלים משנה ג' פירש הרב ברטנורא אליבא דהר"מ דמקדש הוא ירושלים ומדינה היא גבולין וא"כ גם כאן הו"ל לפרש דמקדש הוא ירושלים ובו נוטל כל שבעה מה"ת. שוב ראיתי בר"מ פ"א מהל' שקלים שכ' בכ"ה בו ישבו במקדש ושם הפי' בירושלים וא"כ ה"ה כאן י"ל דכוונתו לירושלים כאן:

הגהות וחדושים מאת הרב הג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק

דף ט ע"א תד"ה מה. דה"ל משום חגיגה מוקמינן לה לסוכה כו'. ואפ"ל דלענין לאחר נפילה שצריך לאקושה לחגיגה דאם אתה מקבר. אך התוס' לשיטתם לעיל דרק מדרבנן אסירי לאח"כ:

דף יא ע"א תד"ה מותר. אין הלכה כן כו'. מ"מ בהא הלכה כר' יהודה דבעינן דוקא אהל כמו סוכה לפסול דלא פליג בהא שום אמורא אר"ה דפסיק כר' יהודה. וא"ש פסקי הרמב"ם ז"ל בנקליטין וקינופות. וכן גם דעת הרי"ף ז"ל ודו"ק היטב:

דף יב ע"א תד"ה אמר. אלמא מודי ר"ש דבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. ולענ"ד כ' דמקרא דמגרנך ומיקבך יליף לענין ג"ק. ומענבים יליף לענין ק"ט. וכולה מענבים לא יליף דס"ל ענבים מלמעלה היו כר"י. וכר"ה הם קוטעא נקיט וסמיך אילפותא דענבים. והכא דאמר הא מילתא הוי בידן היינו כולה מילתא מגרן ויקב משום מ"ד סוכות ממש:

דף כה ע"ב רש"י סד"ה שהל שביעי. מצוה קלה הבאה לידך כו'. כן מוכרח כאן בגמ' ולפלא שלא הביאוה הרדב"ז והחכם צבי והשאג"א שחקרו בדין זה. והסוגיא דתמידין דלמחר ומוספין דהאידנא במנחות מט. התם איכא בדלמחר האידנא מצות תאמרו שטעון ביקור ושימור. ואם מקריבו היום מבטל מצות שימור דתמידין דלמחר. והיינו דקרי להאידנא מקודש. דבהו איכא היום מצות הקרבה. ובדלמחר ליכא רק מצות שימור האידנא. והקרבה דלמחר לא חשיבא לגבי מצוה שזמנה היום:

דף כו ע"א גמ' תשבו כעין תדורו. עמ"ש התוס' דכ"ע מודו בהך סברא דברייתא היא. אך רבא לא ס"ל הך סברא לענין למיפטר מאן דלא אפשר ליה כעין דירה כמו מאן דמינטר כריא דפירי ועי' בחי' הריטב"א ז"ל כאן. ובתוס' ערכין ג' ב' ד"ה קמ"ל כתבו כן ובתר הכי כתבו והכי דפטירי בעידן עבודה כו'. היינו אליבא דאביי הכא. והם למעלה בדבור המתחיל ובני עבודה כתבו שא"י ליזקק לנשותיהן משמע דס"ד דמי שא"י לשמש פטור מסוכה. והוא תמוה דא"כ מי שאשתו נדה יפטר לס"ד דגמ' ועוד שמקרא מלא הוא בעזרא בשובה מהגולה עשו סוכות בחצרות בית ה' שאינן ראויין לבעל קרי. ועוד דמ"ש כהנים מישראל שגם הן אסורין לשמש ברגל דחמירא טומאת תמיד ממגע נבילה שמשתלחין חוץ לב' מחנות. אם לא ביום אחר שאכל שלמי שמחה ויטביל עד הערב וא"כ כהן נמי. ע"כ צריך להעביר קולמוס על הנך ג' תיבות „שאין נזקקין לנשותיהן" ופשוט שכוונת הגמ' שאין יכולין לדור בסוכה כעין דירה שצריכין ללון במקדש. וכן מוכח מד' התוס' באותו דבור: **שם** תרתי או תלת ביעי. הלשון תרתי או תלת אינו מובן דאם השיעור תרתי תלת מאי עבידתיה. ונראה דתלי בשיעור ככר של עירוב דפליגי ריב"ב ורבנן אם שיעורה ו' ביצים או ח' לשתי סעודות. וכאן בעינן שיעור סעודה אחת. והיינו דאמר תרתי ר"ל פחות מתלת או ג' ר"ל פחות מארבע לכל חד כדאית ליה. ועלה אמר אביי והא זימנין סגיאין כו' ר"ל שאין לשער זה בשיעור סעודה ביצים כיון דתלי בכל חד וחד לפום שיעורא דאכילתו באותו זמן: **שם** ערביך ערבא צריך. צ"ע דאטו אסור לישב רגע חוץ לסוכה או בתפילין שמא ירדם. ונראה מזה ראי' ברורה. שאם ישן מעצמו אין שום חטא כלל רק כששוכב לישן וסומך על חבירו והסמיכות אין בה ממש אסור משום שינת עראי: **שם** הישן בתפילין וראה קרי. הרמב"ם ז"ל השמיט דין זה. ונ"ל דסבר דרבנן פליגי דמותר לכתחלה לישן שינת עראי ולא חיישינן לקרי אלמא דבע"ק מותר בתפלין. והיינו דפריך לקמן לימא קסבר ר"י בע"ק אסור כו':

דף כז ע"ב גמ' שכל ישראל ראוין לישב בסוכה א'. הפירוש שכל סוכה הראויה לישראל זה ראויה גם לזה ולכל ישראל. אבל לא לכולם ביחד או בזא"ז. ובחנם נדחקו בזה רבותינו הראשונים ז"ל:

דף כט ע"ב תד"ה לולב. ולא מיפסל בהכי כו'. אבל בגיטין דף כ"א מוכח דפעמים דפסול משום זאו"א. וי"ל דהתם משום קדושה. וכ' דלהכי אהני היקשא דאתרוג דאע"ג דלא מקשינן לכל מילי דכתיבי בחד מינייהו דליהוי בחברי'. מ"מ בהך דאיכא משום זאו"א מסתברא לדמוייהו. משא"כ באגודה דל"ש באתרוג: **באד"ד** עד שתהא נפרכת בצפורן. צ"ע דיבש כי האי בכל דוכתי כליתי' דמי. ולמה הוצרכו בגמ' לטעם הדר: ד"ה נפרצו. משמע שר"ל שנתלשו לגמרי כו' ול"מ כן בגמ' כו'. נ"ל דודאי גם הא הוי בכלל נפרצו כמו בהדס וערבה. אלא שאמר ר"פ דגם חופיא [היינו כפי' התוס'] הוי בכלל נפרצו. ודייק לה מדקתני נפרדו דוקא כשר. וגם הא דתניא בתוספתא נפרצו רוב עליו הי' נ"ל דר"ל כפי' התוס' וברוב כל עלה ועלה. אבל לא דליפסל ברוב מנין העלין. דהא גבי הדס כשר בנשרו רוב עלין. גם לא מסתבר כלל דאי מעיקרא הוו בי' פורתא כשר ובנשרו רוב יפסל: ד"ה קפסיק. ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש ה"נ כו'. כ' משום דיבש וגזול אינן מענין אחד שזה בגופו וזה בבעליו ותנינהו בהדדי לאקושי להו קאתי: באד"ד ולא מיפסל אלא משום דתשיב כחסר כו'. ונראה דהא"כ דפסולו משום הדר הוא. ומ"מ לא גרע מאילו נחסר אותו מקום וכולו הדר הוא. ובזה תובן הסוגיא לקמן ל"ו ב' גבי נקבוה עכברים יעו"ש היטב. ועי' בר"ן. והוא מוכרח בסוגיא דהתם דהא"ה מאי מייתי מחסר לענין הדר. ול"ק דקאמר התם דמאיס. היינו דעכברים גרע דכולי' מאיס: ד"ה בעינן. וא"כ בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה ש"א בשביל כולם. ונראה דהא דמערבין קולא הוא. שאם אין לו פטור מנטילת מין אחד. וכיון שפטור ביום ראשון כ"ש בשאר הימים שגם הוא בכלל ז' ימים. ולקיחה לכאו"א כי היכי דידעינן ביום ראשון מולקחתם ה"נ בכולהו יומי מושמחתם. ויותר כ' דאשמחה ל"ל רבויי כלל דאין יוצא אחד בשמחת חבירו משא"כ בלקיחה דשייכא שליחות וה"א הואיל בענינא דקרבנות כתיב הוי כמו לקיחה דולקחת סולת וכה"ג. להכי צריך למידרש מולקחתם. ובאמת הו"מ לאוכוחי משאר הימים אלא דבלא"ה מוכח שפיר וקרא לא מייתר דצריך למעוטי חסר. ועיין מה שכתבתי לעיל מ"א ב':

דף ל ע"א תד"ה כי תימה כו' וע"ק כו'. וג"ל כל הני קושי' בחדא מחתא. דבאמת ממעט לפני יאוש ממשמעותא דמכם. ומכם ל"כ כלל להכי. דהא ידענא לי' מביתו דקדשי בה"ב. וע"כ דמכם למומר אתי ומ"מ נקט התם מכם כיון דקושטא הוא דמימעיט ממשמעותי' קדשי מזבח ול"צ למילפינהו מקדשי בה"ב. ולהכי אמר בב"ק דלפני יאוש ל"צ קרא. דידענא ליה ממכם ומביתו. וע"כ דקרבנו או אלאחר יאוש וקמ"ל דלא הוי שינוי השם כמ"ש לקמן. או בקרבן דחברי'. ודו"ק: ד"ה הא. וכ"מ לקמן במתניתין כו' משמע דאי קני לי' מאי נפיק בי' כו'. צ"ע דמאי ראי' מהתם דליכא עבירה כלל כדמוכח בגמ' שלא מיתה בידם רק משום מצות לולב לוה שיגזוז הנכרים. ועי' בחי' הריטב"א ז"ל טעמא דהיתרא. וכ"ל שכל מה שדברו אביי ורבא בב"ק שם היינו משום דלא ס"ל כלל טעמא דמהב"ע. ולהכי אי יאוש להודיה קני ל"ש למעט כלל מקרבנו לאחר יאוש. אבל אי יאוש לא קני שפיר מיעט קרא דלא נימא דהל הקדש משום שינוי השם אלא דא"ת ואינו מתנה כלל. וכ"ל שזו היא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו היתר בתר דקני לי' כלל בגזול וכפשטא דגמ' דהלה שהביאו לקמן. ואביי ורבא בב"ק שם דברו אליבא דהסיא בריתא דממעטא לי' מקרבנו אלמא דמשום שאינו כשלו מיעט הכתוב ומוכחי שפיר לענין יאוש כדי. אבל אנן קיי"ל כרשב"י וכראב"י דמשום מהב"ע פסול אפי' לאחר כמה שינויים. וכפשטי' דיליף דומיא דפסח דל"ל תקנתא כלל: **ע"ב** רש"י ד"ה וקרקע כו' וא"כ קני מהב"ע היא כו'. עמש"כ לעיל בגליון התוס' ד"ה הא: תוס' סד"ה וקרקע כו' ויש קרקע נגזלת א"ר אלעזר כו'. נ' דר"ל וא"כ אפי' ביחיד כה"ג פטור. ובהכי יתיישבו כל תמיהותייהו ודו"ק:

דף לא ע"א גמ' ורבנן לטעמייהו כו' וסוכה שאולה היא כו'. לכאורה תמוה דהא מ"מ עובר על לא תגזול כמש"כ הרמב"ם ז"ל הל' גזילה ולכ"ע עובר על לאו דלא תחמוד דכתיב בהדיא בקרקעות והיינו בדאתי לידי' דוקא ומה לי גזולה ומה לי חמודה. וכ"ל דבאמת ודאי הקרקע גזולה היא אלא דלא איכפת לן בקרקע דכל פסולי סוכה הן רק בהסכך. [ורא"י לזה שהרי מפורש בעזרא שעשו סוכות בחצרות בית ה' שאין בהן קנין כלל וגרעו משל שותפים שאין כח לשום אחד לאסור חלקו בנדר כמ"ש בנדרים פ' השותפין ותקשי לר' אליעזר] אלא דאי קרקע נגזלת הרי קנה בגזילתו גם הסכך. אבל אי אינה נגזלת לא קנה הסכך ולא עבר עליה כלל. ואין בסכך שום עבירה שהרי אם היתה הקרקע שלו והסכך של חבירו הי' יכול לישב בקרקע שלו וחבירו יטול סככו אם ירצה. א"כ בישיבתו זאת לא עביד מידי בסכך. ועי' בירושלמי פ' האורג דגם משום מהב"ע ליכא. ובמסקנא ברה"ל סבר ר"א כסך הנא דקנסו גופן אטו שבהן בפ' המניח. והוי הסכך ספקר ולאו דידיה. ודו"ק: תד"ה אין. תימה כו'. נראה דאי בעי הדר בעינן שיהי' הסידור בגופו ומינו. כמו דלא מהני אם יצבע את האתרוג בירוק ככרתי: **ע"ב** תד"ה הואיל. וי"ל דה"מ כשנותן אותו חוץ לאגד לר"י. צ"ע שהרי לכ"ע אין האתרוג עמהן באגודה ומ"ש לר"י מלרבנן: ד"ה דבר. ויש שם דרשות אחרות. נראה דלאידך דרשי ע"כ גם סידור בעו. דאל"ה הו"ל למכתב תדיר או אידור עיי"ש. ומ"מ דריש לה אסימן סמין. דמדלא קרא המין ע"כ סמיך אהני דרשי:

דף לב ע"א תד"ה כאשרה. ואע"ג דל"ד כ"ה כו' א"ל לאוקמו דיהוי מחמת שאינו שלו. אבל יש לחלק בשל ע"ז אם מגביה בתורת קנין קודם ביטול כדין הגבהת יום ראשון. הרי הוא פוסלו לעולם ולא מהני ביטול אח"כ: באד"ד הו"מ למיפסלא מדרבא כו'. נראה דאין ענין לדרבא. דרבא של ע"ז אמר וקייטו משמשין דילה דל"ש בהו איסור נעבד אחר ביטול אפי' לגבוה כדמוכח בע"ז נ"ג גבי אבני מזבח: ד"ה דרכיה. רבא ל"ס שם כו'. אבל נ"ע דס"ל להגמ' לאתויי הכא דרבא כדרך הגמ' בהרבה מקומות. ונראה דטעמא דנאדי רבא מדאביי דאזיל לשיטתי' דס"ל לקמן ל"ז לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ואפשר ליטול כדרך נועם. להכי מייתי הקרא שיש לנו לבחור המין שהוא בעצמו אמת ושלום. ובנ"ד הי' נ"ל דכופרא היינו ענף דקל שבו כמה כפות תמרים והי' מיושב הכתיב והקרי. ואמר שאין זה דרך נועם שמצוה התורה לקצוץ עץ פרי. ועי' בערוך ערך כפר: **ע"ב** תד"ה האמת. וה"ע לא"מ למימר גבי מרור כו'. עמש"ל גבי כופרא. ולדעתי במרור בלא"ה ל"ש כיון שהתורה ריבתה מרורים הרבה ויכול ליקח מינים אחרים אלא שהוא רוצה במין זה: גמ' תנא עץ עבות כשר. ר"ל דלמד"ד עבות לסימן המין אין עיכובא שיהי' הענף שלוקח עבות כמו שאין עיכוב למד"ד שעצו ופריו שוה שיהיו בו פירות וכן בלולב שיהיו מן עץ תמרים ובערבות מנחל [עי' לקמן ל"ד]. ולכן אין קפידא שיהיו ענפיו חופין עצו בהדס [אע"ג דבס' הבכיר סוף ס' בראשית פוסל אפשר דאיהו סובר דכוליה סימן המין מעבות ידעינן כדמשמע ליגנא דת"ק דראב"י] אבל לראב"י עבות מעכב והכי קיי"ל:

דף לג ע"א גמ' ורבנן ל"ל לקיחה לקיחה. דל"ל דילפי ולא לעיכובא כמו באזוב דלא אגדו כשר. דא"כ בעינן עכ"פ ראוי לאגידה וה"ל למיפסל בלקטן לאחר אגד ביו"ט. ול"ל דהי' ראוי ללקט וכמו לא מסגן באזוב דכשר משום דראוי לפסג. דהא הכא הכל מודים דקמי מיעוט פסול הוא. ולא מהני ראוי למיעוט וא"כ לא הי' ראוי מעולם באגידה בהכשר. ועי' בירושלמי ריש יומא: תד"ה נקטם הומ"ל דמ"ד התם א"ד כו'. אלא משום דבעי לקיומי דר"פ ס"ל אין דיחוי: **ע"ב** גמ' הא עבר ולקטן מאי כשר. צ"ע דדילמא כשלקטן בלילה ואולי גם אז הוי כמו זמנו לענין דיחוי דקיי"ל לילה לאו מחו"ז: **שם** הכמ"ע דא"ל הושענא אחריתי. ומ"מ את זו אגד והכין להושענא. דאל"ה פשיטא דשרי גם לרבנן אלא דאסר משום שהקצהו למצותו ור' אלעזר כר"ש לטעמי' בפ' כירה דשרי אפי' שמן שבנר עיי"ש: תד"ה מודה. הכא שרי משום מצוה. צ"ע היכי שייך למשרי משום מצוה ולא יכון למצוה:

דף לד ע"א תד"ה ואתת. אימא אף בגבולין כו'. נראה דלהכי אהני היקשא דהתם שלולב אחד כו' כרע"ק לקמן במשנה. וה"ה למ"ד כפות שתים אתת ללולב כו': ד"ה ורבנן. ולפי"ז צריך ליזהר ט'. אבל למאן דמכשר ס"ל דאפי' לכתחלה דלא כפירש"י לעיל. וי"ל ראי' לזה. מדתני לה במתניתין בהדי שנשברו מקצת עליה. דמוכח לקמן ל"ז ב דאפי' לכתחילה: באד"ד ומר דר"ל הכי. אבל משנתנו מוכחא להיפך דתנן סתמא של בעל כשירה. ובתר הכי מייתי מיד פלוגתא דמניחא אלמא דלא תליא בהכי. ונראה דסברא כברייתא דלקמן דמפרשי לה ר"ז ור"א דנהל היינו סימן המין כדמוכחי קראי וכל שהוא לסימן המין א"צ להיות באותה שלוקח למצוה כמש"כ לעיל סוף ד' ל"ב ב' עיי"ש: גמ' בחילפא גילא. חילפא הוא ערבה אחר שנשתנה שמה וגילא הוא ע"ש שפגימותיה הולכין בעיגול לצד ראשה: **שם** פשיטא. ר"ל שהרי רואין אנחנו שגדילה על הנחל: רש"י ד"ה מאי קרא כו' דנרביי' מערבי מ"מ. היינו לשיטתי' דלכתחילה פסול. אבל להמכשירין לכתחילה ל"ש להכשיר הכל. וצ"ל דפריך ממאי דבמין הלי דילמא בגדילה על הנחל מאיזה מין אפי' צפצפה: ד"ה א"ר אבהו. ולאו לפרושי כו'. לפי"ז הו"ל לאתויי דר' אבהו רק לבסוף בתר איכא דמתניי': תד"ה בה"כ בסוס"ד. ועוד אפשר לומר לענין קורט דם דבהמסס טרפה אפי' בלא קורט דם שאין מחזיקין דם בבני מעים. משא"כ בבה"כ שהוא סוף הכרס כפי' ר"ת ז"ל בחולין שם: **ע"ב** גמ' חזר בו ר' ישמעאל. נראה דבתר חזרה מספקא לי' אי מקשינן לאתרוג דניבעי הדר והד אי לא ובעו ג' ואפי' קטומים ע"ב בשנים קטומים וא' הדר נפיק ממ"נ. אבל מעיקרא ל"ל דמספק אמר ג' דמשמע דבלשון ודאי אמרה ואם אין לו ג' יושב ובטל: רש"י ד"ה ר"ט. דלא בעי הדר בהדס. ר"ל דדוקא לולב ואתרוג קאי הדר עלייהו ומ"מ יבש פסול שהוא נפרך בצפורן והוי כמאן דליתי' וענביו מרובין מבטלי לעלין ואין שמו עליו:

דף לה ע"א תד"ה לפי. ואת"ל אתרוג ש"ע ת"ל דמיכתת שיעורי' כו'. נ"ל דמכתת שיעורי' ל"ש רק בע"ז דשיעור איסורה בכ"ש. אבל שאר איסה"נ דשיעורא בכזית ילפינן לכל דבר שיש לנו שיעור דאיכור מאיסור ודאי ילפינן. עי' יבמות ק"ג ב':

דף מא ע"ב גמ' שתהא לקיחה ביד כאו"א. נראה דלשון ביד גלי דלא נימא דהוי כלקיחה דמקח וממכר ולהכי הו"א דסגי בשלית א' לכלם. אבל בסוכה ל"צ קרא כמו בכל מצות שבגוף:

דף מד ע"א והא מעשים בכ"י דלא עבדינן הכי. ר"ל שלא היו נוטלין רק פעם אחת בלבד ומנהג אנשי ירושלים לעיל סוף דמ"א הינו רק להאריך באותה נטילה הראשונה. וכ"מ ביומא:

דף נג ע"ב במשנה ג' להבטיל אה"ע מן המלאכה. מכאן נ"ל ראי' נכונה דחוה"מ חייב בתפילין. דאל"ה בגרה לה חדא אליבא דר"י הנשיא בפ"ב דשבת דשלישית לחלוץ תפילין. ולא מסתבר לאוקמי סתמא דלא כריה"נ. ובגמ' אמרו דלא כר"י ול"א דלא כריה"נ:

דף נד ע"ב גמ' שחל יו"ט ראשון בע"ש. לולי פרש"י והתוס' הו"א דבגלרי תקיעות דע"ש שתוקע ומריע בכניסתה א'. כמש"כ בספ"ק דחולין ע"ש:

דף נו ע"א גמ' אבל הכא אי לאו זמן מי ל"א סוכה. הדברים מתמיהין דאם כונתם לברכת הזמן שבלעדה כגון שבבר יצא בה אומר סוכה ה"ה דבלא יין אומר קידוש כגון אם הי' מיסב מבעו"י כמ"ש בירושלמי פ"ק דברכות וקשיא הלכתא אהלכתא דקיי"ל יין ואח"כ קדוש וקיי"ל סוכה ואח"כ זמן. ור"ל דהך סוגיא אליבא דרב הונא דאמר בפ"ג דעירובין דא"א זמן בר"ה ויוה"כ וברייתא דתנן חלק לו' וגם לא' לענין ברכה תניא. וסבר דאין זמן כלל בחוה"מ אפילו לא בירך בראשון. אבל לדידן ע"כ משום טעמא אחרינא הוא דמקדמינן סוכה לזמן. וזהו שאמרו בסוף הסוגיא דרש ר"נ בר"א לא כדברי רב כו' היינו שגם טעמו ליתיה לדידן. ומ"מ פסקינן הילכתא סוכה ואח"כ זמן מטעמא אחרינא דליקו זמן אסוכה כמ"ש הרא"ש ז"ל בשם יש מן הגדולים יע"ש. אבל כל הראשונים לבד הרא"ש ז"ל לא הביאו לומר זמן בחוה"מ. ומ"ש בספ"ג דעירובין ולעיל דמ"ז ב' דאי לא בריך האידנא מברך למחר וליומא אחרא הוא רק בדרך דחיה שאפשר לומר כן אבל באמת ל"ש זמן בחוה"מ כלל וברייתא דתנן חלק לברכה איירי. ע"כ הביאו סתמא דסוכה ואח"כ זמן אפי' ביו"ט ב'. והרא"ש ז"ל הביא בפ"ד בסי' ג' דמברך זמן בחוה"מ ע"ש:

ברא"ש פ"ד סי' ה'. והר"פ בשם גדולי אייבר"א דאם חל יו"ט האחרון ש"ח כו'. בשבת דאתרוג אסור כו'. לנו"ד ז"ל הי"כ שאפי' בח' מותר בשבת שגם אם יבא אליהו לא ינטל: בק"ג על הרא"ש פ"ג סי' י' ס"ק ל'. ואין אני רואה משמעות שם מדברי הראב"ד. ההוכחה ברורה. כיון דלדידי' דמי נשרו לנתחילתו ודאי דפסול בתרי' בתחילת':

ברי"ף ריש המס' ועוד דהא סוגיין בענין סוכה ע"ג סוכה כותי' דרבה שייכא טפ"ל. הרבה יגעו בזה נושאי כליו והתליטו שכונתו מדפליגי ר"י ורבנן בעי' הדתק עצמה דמר ס"ל עראי בעינן ומ"ס קבע בעינן ולענ"ד הדברים מתמיהין. שמה הוסיף בזה על טעם ראשון שכתב ז"ל דס"ל לר"י דירת קבע ורבנן עראי. ומה סביא לנו מכאן שאין מפורש כלל בגמ' דמחמת קבע ועראי פליגי וטפי ה"ל לאתויי מכמה דוכתי לקמן ז' ב' וכ"ג ב' ויומא י' י"ב דמפורש דר"י ורבנן פליגי בקבע ועראי. ועוד דהא אמוראי דפליגי ארבה אמרינן בגמ' דמשום קושיא דאביי היינו דס"ל דיש בכלל קבע עראי וגם לרבנן כשר קבע. ואין לנו שום ראי' מהא' דיכולה לקבל ע"י הדתק נגד סברת הני אמוראי דפליגי ארבה ולענ"ד פשוט שכוונת הרי"ף ז"ל לסא דר ירמי' ט' ב' פעמים שתחתונה כשירה כו' וכגי' ר"ת ז"ל שם שכל שהתחתונה בתוך כ' אע"ג דהמתה מרובה בלא העליונה כשירה ולא הוי סכך פסול ואין בזה שום טעם רק לרבה לפי שהי' לה במחילות עראי שאם יפול יפול על הסכך התחתון. והדברים ברורים בס"ד. ועוד נ"ל ראי' ברורה למיפסק כרבה ולא כרבא דמשום שלטא עינא דלדידי' מתניתין דוקא בשאין דפנות מגיעות איירי מתני'. דהא סיפא דתנן אם יש מן הכותל לסיכוך ד' אמות קיי"ל דמשום דופן עקומה היא והוא דוקא בדפנות מגיעות לסכך כמ"ש הר"ן ז"ל גבי אצטבא מן הצד. ולא שייך למימר דליתני הנא סהמא דמתני' רישא לאומרא דפסולה למעלה מכ' וסיפא לקולא דהכשר דופן עקומה רישא דוקא באין מגיעות וסיפא לקולא במגיעות דוקא. והנך אמוראי רבה ור' יאשי' דס"ל הך טעמא דשלטא עינא ע"כ דסברי כנהרדעי התם דגם באמצע בד' אמות אליבא דרב ולא משום דופן עקומה וגם באין דפנות מגיעות מכשרי והרי"ף ז"ל פסק שם כדמתני בסוכה לרב וכ"ל ראי' ברורה לדעתו ז"ל בזה דבאמצע בד"ע. מדאמר התם בסוף סוגיא דרש ריב"א בית שנפחת וסיכך ע"ג כשרה אמר לפניו ריב"י ר' פרש דבריך ד"א פסולה פי' מד"א כשרה. ולכאורה ד' ריי אין להם ביאור כלל דהתם ותני כשרה ולא אמר שיעורא ומאי האי דקאמר שכשאין בסכך הפסול שיעור שיפסול כשרה ומי לא ידע כזאת. משא"כ למ"ד באמצע בד"ע ומהצד בד"א שפיר קאמר שאע"פ שיש כאן שיעור הפסול כשרה משום דופן עקומה אלא שלא פירש עד כמה ואמר לו ר' ישמעאל בריי פרש דבריך פרק עד ד"א כשרה: בר"נ גבי תבן ובטלו כתב שלגבי טומאה מהני ביטול לזמן שהטומאה שם. והיא מילתא דלא מסתברא כלל. אלא שראייתו מביטול דכרי של תבואה דל"ש נבטלו לעולם. ואם אמנם שגם התוס' והרא"ש כתבו כן דלכרי של תבואה מהני ביטול. אך המעיין במשנה שם יראה בעין דוכן כרי של תבואה וכפל נרורות הסנוי שם ומש"ש אפילו כגלו של עכן היינו בלא ביטול כלל ולא קאי אבית דרישא אלא בלא בית איירי דאפילו דברים שאינן מתבטלין בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת שאם יבטלו אין כאן אהל. ע"כ הסברה לגרוס בגמרא דתניא כמ"ש רש"י ז"ל שם ולא כגי' התוס' דממתני' לא מוכח מידי דליהני בטול לתבן המונח בבית והדברים פשוטים ומובנים בס"ד: **סליק מסכת סוכה**

מראה כהן

מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ דווילנא.

דף א ע"א משנה סוכה שהיא גבוה וכו'. נ"ב נ"ל דבתיבת סוכה נרמז אלו הדינין שבמשנה. ס'. רומז לגובה הסוכה י' טפחים דהס ס' אצבעות כדאמר במנחות (מ"א ע"ב) טפח דאורייתא שית באצבע קטנה כנ"ה. ו'. רוחב סוכה הוא רק ראשו ורובו דהיינו ו' טפחים עי' ד' ג' ע"א. כ'. למעלה מכ' אמה פסולה. ה'. צורת אות ה' רומז דשתים כהלכתן דהיינו כצורת אות ד' דוקא ושלישית אפי' טפח והוא כצורת ה' ממש למאי דקי"ל בדף ז' דמרחיק הטפח מן הדופן פחות מג' והיינו כצורת ה': תוס' ד"ה אמר גבי מקצת סוכה. נ"ל מקצת סכך. דאמר רבה הסוכה פסולה. נ"ל בסוכה פסולה:

דף ג ע"א רש"י ד"ה לקיטוניות שבה והיא בקיטוניות יתבה. נ"ב נ"ל דהוא תחלת הדיבור והוא ציון על לשון הש"ס ואיהי יתבה בקיטוניות: שם ד"ה ור"י. שיעור ראשו ורובו אמרי' לקמן דאינו אלא ז' טפחים. וכ"ב לקמן דף ע"ז. שם נרשם בצדו ס"א אמר רב הונא. וכ"ב נ"ל א"ר שמואל בר יצחק אמר רב הונא וכ"ה ברא"ש ובמאור: שם ד"ה ודיקא נמי גרסי' ודיקא נמי כדלקמן נ"ל לקמן: תוס' ד"ה דאמר באמצע הדיבור ומסקינן התם דהלכה כר' יוחנן. נ"ב נ"ל ומשמע התם דהלכה כבית הלל: **ע"ב** גמ' אין בו דין חלוקה כתגר נ"ל בתגר:

דף ז ע"א גמ' אמר רבא וכן לשבת. נ"ב גי' רש"י ז"ל רבה וכ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל וכנ"ל בכל הסוגיא: שם דהא את הוא דאמרת. נ"ב מתוך גי' רש"י ז"ל נראה קצת דנ"ל דהא מר הוא דאמר דרבה רביה דאביי הוא: רש"י ד"ה מה שאין כן בסוכה ואפי' היה לה פתחים בשתי הדפנות. וכ"ב עי' היטב בתשובות ר' אליהו מזרחי בס' מים עמוקים שאלה ד' שהאריך הרבה בדברי רש"י ז"ל הללו וע"ע בט"ז סימן תר"ל סק"ו ובמג"א שם ס"ק ה' ו' ונ"ל שנעלם מהמג"א שם סק"ה דברי הרא"ה ז"ל בתשובה ד' הנזכר ודו"ק. ע"ש ברש"י ד"ה ואילו סוכה דשבת דהאמר משום דאית ליה וכו' משום מחיצה. וכ"ב גי' רש"י כאן היה רבה וז"ש דהא מר הוא דאמר כמ"ש וז"ש דהא מר הוא דאמר לאו משום מחיצה בעירובין דף י"ב אר"י מבוי מפולש הכשירו בלחי סוורק לתוכו חייב וכן אמר רבה לאו משום מחיצה ע"ש:

דף י ע"א ברש"י ד"ה היכי דמי וכגון דקיימא עליונה כו' נ"ל למעלה מכ': ד"ה מאי נגזר דקיימא עליונה למעלה דלא. נ"ל למעלה מכ' דלא:

דף יא ע"א ברש"י ד"ה לפרוטה. וראיתם אותו פרט לכסות סומא. נ"ב דברי רש"י ז"ל אלו תמוהים מאד ועי' שער המלך הל' ציצית שרצה ליישב בדוחק ובחידושי ישבתי בפשיטות בעז"ה:

דף יב ע"א ברש"י ד"ה משום דלא נמלך עליהם וכו'. נ"ל דאם נמלך:

דף יג ע"א בתוס' ד"ה אפקותא מה מלה מן הזרעים נ"ל מלה מין זרעים: ע"ש בתוס' אגוותא תריותא. וכ"ב נ"ל תרוזיאתא וע"ש ברש"י ותוס' ד"ה אגוותא ומש"כ התוס' ואפשר דהיינו ערקבלין נע"ג דהרי תרתבינא מפרש התם דהוא אגוותא דדיקלא ושם תניא אלו דברים כו' תורת וכו' והתרתבינא כו' ר' אלעזר אומר משום ר"א אף ערקבלין וכו': **ע"ב** תוס' ד"ה ירקות ומהאי טעמא ממעט הכרופני. נ"ב טעות הדפוס דבהדיא אמרינן התם דהכרופני כשר למרור וגם הירדוף אין יגרוס דהירדוף ממעטינן התם דאינו מין זרעים וכ"כ התוס' לקמן ל"ב ד"ה כאמת אלא נ"ל ומה"ט ממעט הרזיפי וכן איתא התם והימא הרזיפי:

דף יד ע"א רש"י ד"ה בשאין בהן ד' ור"מ חייש למיעוט. נ"ב חולין י"א ובכ"מ:

דף טז ע"א רש"י ד"ה למסמכינהו אגודא לקרבן אצל הכותל הרחב וכ"ב רחוק כמלא עיניו וכו' וכ"ה ברש"ש פי"א דכלים משנה ה' אמנם בכ"מ העתיק הרחב: ע"ש ברש"י ד"ה אבל הם. ובשהוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את התלל. וכ"ב גי' הר"ן ז"ל ברש"י מלמעלה למטה ועי' מש"כ בזה התוס' יו"ט ולפ"ז נ"ל עד שמשלים את התלל כו': ע"ש ברש"י ד"ה ואיכא דרמי. אלא רמי מתני'. נ"ל רמי מירמא מתני' מברייתא: ע"ש ברש"י ד"ה מלמעלה דאמרן פסולה. לעיל י"ד: שם בגמ' א"ר חנן א"ר רבי. נ"ב אמר רב כנ"ל וכ"ה בכ"מ פכ"ו הי"ג דכלים ועי' בסו"פ י"ח דכלים דלפי מש"כ שם בגליון בעז"ה להגיה דברי התוספתא שם ע"ש ע"כ נ"ל הכא רב ולא רבי ודו"ק: **ע"ב** רש"י ד"ה ומוקי לה. כדי ראשו ורובו נ"ל ראשו ורובו ושולחנו:

דף יט ברש"י ד"ה לבראי. לשם סוכה נעשו נ"ל לשם סוכה הפנימית וכ"ה בר"ן:

דף כא ע"א גמ' מודי ר"י במלא אגרוף. וכ"ב עי' בר"ש אהלות פ"ח מי"ב מש"ש מהתוספתא רפ"ט דאהלות דנזיר והמת תחת כריסו של גמל אין נזיר מגלח וכו'. וכתב הר"ש דאתיא כר"י והא דמודה ר"י במלא אגרוף היינו מדרבנן ולכך אין הנזיר מגלח כו' ע"ש ולע"ק דאכתי היכי חולק לר"י גבי תינוקות כיון דמה"ט לאו אוהל הוא כלל ואפי' במלא אגרוף ועי' במל"מ פי"א מהל' טו"מ שהעלה שם לגבי אוהל זרוק כיון דרק משום הרחקה בעלמא עשו הכך מעלות בהיכר כל דהוא סגי ע"ש וה"נ י"ל גם לגבי אוהל שאינו בידי אדם דעכ"פ איכא היכרא כמלא אגרוף ובזה א"ש קושיית הרשב"א ז"ל כיון דממשכן קגמר מה לי טפח או מלא אגרוף ועי' ברמב"ם פ"ז מהל' נזירות ה"ו ובפי"ט מהל' טו"מ ה"ג דאם היה הנזיר וכזית מן המת תחת הגמל או המטה דאין הנזיר מגלח ומזה למד הרמב"ם שם דטומאת אוהל הנעשה מן הבהמה אינו רק מד"ס ע"ש ויש להאריך בזה הרבה שהרי דעת הרמב"ם ז"ל כרבנן דר"י לענין תור כו' שנעשה מאליו כמש"כ בפי"ג שם ה"א וצ"ע וע"ע ברפ"ו דאהלות מ"א והכמ"ל:

דף כב ע"א רש"י ד"ה ביניהן בשאין מכוונות על גבה. נ"ב נראה דנ"ל על גבה והוא תחלת הדיבור וכיון ללשון הש"ס על גביהן רק שרש"י כתב על גבה לדייק אבל תחתיה כו'. ע"ש ברש"י ד"ה כשהן מכוונות מש"כ רש"י ז"ל ביניהן כו' כשהן מכוונות טהור נ"ל דרש"י ז"ל מפרש דהך בד"א כו' קאי בין ארישא דהן מכוונות בין אסיפא דאין מכוונות וכמש"כ רש"י ז"ל בתחלה בד"א דכולה מתניתין כו' והאי ביניהן קאי נמי בין אשאין מכוונות דהיינו ביניהן בין קורות התחתונות עצמן בין זה לזה ברוחב כמש"כ רש"י ובין אמכוונות דהאי ביניהן ר"ל בין קורות התחתונות לעליונות בגובה והא דאמרינן אבל אין ביניהן פ"ט ר"ל בין כשאין מכוונות ואין בין תחתונה לתחתונה ברוחב פ"ט דאז בין שהטומאה תחת התחתונות וכלים בין התחתונות דהכלים טהורין וכמש"כ רש"י בתחלה דלא אמרינן תבוט ובין שהטומאה תחת העליונות דהיינו בין התחתונות דביניהן טהור ואין טמא רק כנגד הטומאה בלבד כיון דלית בעליונות פ"ט ובין אמכוונות דהאי ביניהן ר"ל בין תחתונה לעליונה ממנה בגובה דכשאין ביניהן פ"ט בגובה שבין זה לזה הרי הטומאה בו בוקעת אע"ג שיש בעליונה פ"ט ובין כל העליונה לתחתונה טהור רק נגד הטומאה בלבד. ועי' בכ"מ פט"ז מהל' טו"מ ה"ו ודו"ק: **ע"ב** תוס' ד"ה הא זה וזה בתוך עשרים כו' ולא אמרינן רואין לפסול כו' נ"ל ופסלי כו' כ"ה שם בתוס' דעירובין:

דף כג ע"א רש"י ד"ה ולא גולל לקבר בו דאמרינן כו' דגולל מטמא במגע ובמשא כו' עש"ה ועי' רש"י חולין קכ"ו ד"ה גולל די"ל קאמ. ועי' בפ"ב מ"ג דאהלות פלוגתא דר"א ור"י בזה וצ"ע: **ע"ב** תוס' ד"ה דתניא הלוקח יין מבין הכותים וכו' אע"פ שגזרו על פתם וכו'. נ"ב כדאיתא בפרקי דר"א פ' ל"ח ועי' בתוס' גיטין י' ע"א ד"ה מצות:

דף כה ע"א תוס' ד"ה בלכתך. ובשלהי פ"ק דברכות הגי' להיפך. וכ"ב לפנינו בסוגיא דברכות י"א ודף ט"ז הגי' ממש כמו בסוגיא דשמעתין ואמנם באמת בתוספתא ברכות רפ"א ה"ה הגי' כמש"כ התוס' ז"ל החתנים וכל העוסקין במצות פטורין מק"ש ומהתפלה ומתפילין שנאמר בשבתך בביתך פרט לחתנים ובלכתך בדרך פרט לעוסקין במצות וע"ש: **ע"ב** גמ' ת"ר חתן והשושבינין וכו'. עי' במלחמות כאן

פורת יוסף

מהג"מ יוסף שליט"א חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה סוכה שהיא גבוה. הא דלא התחיל כמנות ד' מינים הכתובים ראשונה משום דד' מינים זימנא דליתא בגבולים כלל מן התורה כגון שחל יום טוב ראשון בשבת ואז הרבה פסולים דחשיב במתניתין כשרים משא"כ בסוכה: שם ושחמתה מרובה מצלתה. עיין בר"נ שכתב על פרש"י דלאו הסכך בטל באויר אלא הצל בטל בחמה ואפשר דנ"מ לסוכה תחת הסוכה והסוכה העליונה מצלה על מחצה דאם אמרינן דהסכך בטל אין כאן סוכה בעליונה משא"כ לפירש הר"נ ועיין בזה: שם מנה"מ. קאי אהא דמסיק לעיל סוכה דאורייתא תנא פסולה ע"ז אמר מנה"מ: רש"י ד"ה ושחמתה המועט בטל ברוב. עיין בר"נ שיש מפרשים דקאי על הסכך וכ"ל דנ"מ משום דתנן לקמן המקרה סוכתו בארוכות המטה דאם הכשר והפסול שוין כשרה ולפי פרש"י ז"ל דוקא אם היה הפסול מקודם ואח"כ מילאו בסכך כשר אבל אם היה מקודם סכך כשר עם האויר מחצה על מחצה א"כ כיון דמעיקרא בטל הסכך כשר אצל האויר א"כ אח"כ כשמלאהו בסכך פסול הוה תעשה ולא מן העשוי בשלמא בשמוסיף סכך כשר א"כ הוי ליה כחדא עשיה משא"כ בסכך פסול אבל אי לא הוי אמרינן דבטל אלא דעדיין לא נגמר א"כ אם גם אח"כ סיכך בסכך פסול ג"כ כשר: תוס' ד"ה מאי שנא גבי סוכה והא דלא פריך מ"ש גבי הדס כו'. אהא דקתני התם פסולה לא קשיא ליה דהא כייל ליה התם (דף לב:) בכדי נפרצו עליו אלא על דקתני התם תקנתא קשיא ליה דממילא הוה ידעינן תקנתא כמו הכא גבי סוכה ע"ז תירצו שפיר דהתם מוכרח למתני תקנתא: **ע"ב** ור"ז א"כ נימא קרא וחופה. בערוך לנר הקשה ד"ת מד"ק לא ילפינן. ונראה דההוא גלוי מילתא בעלמא הוא וה"פ מדקרי ליה סוכה ש"מ דסוכה נקראת עשויה לצל וכה"ג איתא ריש ב"ק (דף ב:) האי מילף הוא גלוי מילתא בעלמא הוא: שם אמ"ל משם ראיה. בכמה מקומות פירושו משם ראיה להיפך עיין בהם ועיין לקמן (דף כח.) בפרש"י ואפשר דאף כאן אמרו ליה דר"י היינו ר"מ דס"ל דנשים אין סומכות רשות ועיין לקמן (דף כ:) תוס' ד"ה ראיתם טבי עבדי דמביאין שם הירושלמי דמיתו בטבי עבדו ומקשה מתפילין משמע דמאן דס"ל בתפילין מיתו ס"ל ג"כ דמיתו גבי סוכה וא"כ שפיר קאמר משם ראיה דאילו היתה סוכה כשרה היה מוחים בידם אלא דלא מיחו משום דהיתה פסולה וע"ש בר"ן:

דף ד ע"ב גמ' ועוד באמצע הגג הוא דפליגי אבל על שפת הגג ד"ה כשרה. לפי מה שפירש רש"י ז"ל דבאמצע הגג בעינן דוקא בכל עמוד שני טפחים טפח לכאן וטפח לכאן לכאורה אין כאן הוכחה כלל דהא על שפת הגג לא בעינן שני טפחים ונ"ל דמ"מ פשיטא ליה להגמרא זה על שפת הגג מבאמצע הגג בדיומדין טפח עוד אפשר דהא דמייתי הגמרא ת"ר דיומדי סוכה טפח הוא לתרוצי דלא תקשי לר"ה ורש"י ז"ל פירש לפי המסקנא: שם נעץ ארבעה קונדיסין. לכאורה בשלשה סגי דאיכא שתי דפנות לכל צד דופן טפח ובשלישית טפח וי"ל כיון דליכא שתים גמורות בעינן שם ד' מחיצות כדאמרינן לקמן (דף ז.) גבי סוכה עשויה כמבוי וצ"ע:

דף ו ע"ב גמ' במאי קמפלגי. כ"מ דאם מן התורה ג' דפנות והלכתא גרעיה לחדא על טפח למאי דפירש ר"ת לקמן (דף ט.) בתוס' ד"ה מניין דענים עד כדי הכשר סוכה חל עליהם איסורא מן התורה והיותר על כדי הכשר סוכה אינו חל אלא מדרבנן א"כ אם אמרינן דבתורה כתוב ג' מחיצות והלכתא גרעיה לחדא א"כ גם הפסוק דחג הסוכות קאי ג"כ על כל הג' מחיצות ומסתמא כל הג' מחיצות אסורות אבל אם נימא דבתורה לא כתוב רק שני דפנות גם האיסור לא קאי אלא על שני דפנות והיותר משני דפנות וטפח הוא מדרבנן: שם שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. עיין ר"ה (דף כח:) תוס' ד"ה ומנ"ת בסופו ולא שייך כל תוסיף כשעושה מחיצות שלמות ועיין מה שכתבתי לעיל דכיון דבתורה כתיב שלש או ארבע והלכתא גרעא ולא שייך ב"ת: שם תוספות בד"ה ד"ת בסופו וא"ת כו' למאי אתי'. לכאורה איצטריך קרא לכולו שאינו מקפיד דתוצך כמו שהביאו התוס' מפ' הערל ועיין בריטב"א שכ' דאגינת בהס"ת אינו אלא מדרבנן:

דף ז ע"א גמ' מגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לסוכה. בר"נ כתב דהאי מגו הוי לענין דאורייתא וס"ל דלחי משום מחיצה ע"ש ולכאורה הא לחי לא מהני כלל לרשות הרבים דהא לר"ר בעינן דלתות נעולות בלילה כדאיתא בעירובין (דף ו:) וצ"ל לפירושו דמהני לעשות למבוי רה"י דמעיקרא הוה דינו כמקום פטור וע"י הלחי הוי"ל שלש מחיצות הוי ליה רה"י אולם לפ"ז קשה מאי מקשה שם הר"ן דלימא מגו לחומרא איפכא מגו דלא הוי דופן לסוכה לא הוי דופן לשבת ע"ש ולפי האמור מאי חומרא היא דהא אם לא הוי נדון משום מחיצה הוי מקום פטור דהא מן התורה ליתא אלא ג' רשויות רה"י ורה"ר ומקום פטור: עוד בעינן קושיתו שהקשה דנימא מגו לחומרא. דאינו קושיא כלל דאנו למדין ממה שכתבה התורה דזה נקרא מחיצה לסוכה ממילא הוי דופן לענין שבת אבל ללמוד מהא דלא הוי לענין שבת לא הוה דופן לענין סוכה זה אין סברא כלל דהא לא כתיבה דלא הוי דופן אלא כתיב מאי דהוה דופן וכה"ג בר"ן פסחים פ"ר גבי גבולין ובתים:

דף ט ע"א תוס' ד"ה ההוא. דנ"ל מצוה הבאה בעבירה מדרבנן. ולקמן (דף ל.) כתבו התוס' דהוי מן התורה ואפ"ל דגבי לולב כיון דשאול פסול ממילא הוי מצוה הבב"ע מן התורה דהא אינו יכול לקיים המצוה אלא בגזילה דיש לו קנין קצת וכדמסיק הגמ' מ"ד סתם גזילה יאוש בעלים משא"כ גבי סוכה כיון דשאול כשר א"כ הרי יכול לקיים המצוה בשאלה לא הוי אלא מדרבנן: בא"ד דאמר עולא „בגמרא" בין נודעה. כדנ"ל „דבר תורה" בין נודעה דכן איתא שם (דף נה.) ומזה עיקר הראי' ותיבת בגמרא אין לו ענין כלל:

דף י ע"ב גמ' ת"ש הישן כו' מיתיבי הישן כו'. בכל הסוגיות בגמרא קאמר מעיקרא מיתיבי ואח"כ ת"ש ועי' ב"ב (דף פו:) ברשב"ם ד"ה ת"ש ואפשר דגם כאן צריך להפך קודם מיתיבי ואח"כ ת"ש וכן בלישנא אחרינא הוא כסדר: תוס' ד"ה עד מוצאי כו' וכן שני י"ט של גליות נולדה בזה מותרת בזה. לא הבנתי דבריהם דהא כיון דחד מינייהו ודאי חול לא שייך למימר מגו דאתקצאי כיון דאגלאי מילתא דהוה אתמול חול תדע דאל"כ לרש"י ז"ל ביצה (דף כד:) דס"ל דלא בעינן בכדי שיעשו אלא עד מוצאי יו"ט הראשון א"כ נימא ג"כ דאסור כל היום דהא התם לאו משום יום שעבר דהא גם בחול הוה אסור אלא כיון דאפ"ל ממ"כ לא שייך למימר מיגו דאתקצאי והוה כמוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו דמותר:

דף יב ע"א גמ' רב אשי אמר מגרנך ולא גורן עצמו. עיין ב"מ (דף נו.) רב אשי אמר מעם רעהו ולא רעהו עצמו כו' מ"ד אורחיה דקרא הוא ע"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה בנקיבות כו' ק"ת כו' הוה לי' גולמי כלי עץ דטהורים נ"ע חולין (דף כה.) גולמי כלי עץ טמאים:

דף יג ע"א גמ' והתניא איזוב תחלתו שנים. עיין בפירוש רש"י דמשמע דהראיה קאי על התירוץ איפוך וי"ל דהראיה קאי לרב חסדא משום דאפ"ל דלא פליגי ר' יוסי ורבנן אלא בשיריה דת"ק ס"ל דגם שירי' ג' ור"י ס"ל דשיריה שנים אבל בתחלה דכו"ע ס"ל שלשה ע"ז מביא „והתניא" בניחותא תחלתו שנים ור' יוסי הא ס"ל דתחלתו שנים פסול א"כ ע"כ רבנן היא ולפרש"י ז"ל קשה דמאי אולמא דהאי ברייתא בראשונה:

דף יד ע"ב גמ' מאי מצטרפין מצטרפין לארבע „אמות מן הצד". וצ"ל לארבעה כמו בלישנא קמא ולא נשתנה בלישנא בתרא אלא בדרב:

דף טו ע"א תוס' ד"ה פרוץ בעמוד ב' ויש תימא דאמרינן פ"ק דעירובין לאי „המוסך" נ"ל „הכולט" וע"ש בתוספות:

דף טז ע"א גמ' אלא דרמי לה מירמא נראה דנ"מ בין שתי הלשונות דללשון ראשון דרב הונא קאמר לה מסברא אין להכשיר

חשק שלמה

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף ג ע"א גמ' ותניא אידך רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה. וכ"ב וכתב בגל העיטור בהל' סוכה דבלשון מקרא אחד דרשו בסוכות תשבו שבעת ימים ב"ש סברי תשבו כעין תדורו ובעינן מקום ישיבה ואכילה ראשו ורובו לישיבה ושולחנו לאכילה וב"ה סברי ישיבה לחודא בעינן ובאכילה לא קפיד קרא ורבי סבר דירה כבית דכל בית שאין בו ד"א על ד"א אינו בית עכ"ל:

דף ד ע"ב גמ' נעץ ד' קונדסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב אומר וכו'. וכ"ב בירושלמי כאן איתא (והובא גם ברא"ש באות ז') דוקרנין כשרים בסוכה ופסולין במבוי ותני כן הביא ד' דוקרנין וסיכך ע"ג וכו' ותמה הק"נ דהא קי"ל כחכמים דנעץ ארבע קונדסין פסול ולכן כתב דנ"ל דטס"ה ונ"ל איפכא ע"ש ולענ"ד נראה דאין כאן ט"ס כלל וכוונת הירושלמי הוא דאם עשו דוקרנין ממעל לדפנות לסמוך עליהן הסכך דהדפנות אינן מגיעין לסכך דבסוכה כשר. ובמבוי אם העמיד ב' יתידות על שני כותלי המבוי והניח הקורה עליהן פסול דבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא וכדאמרינן בעירובין דף ט' ופשוט הוא (וכן משמע לישנא דירושלמי דמיירי בכה"ג מדאמר במבוי פסול ומשמע דיש כותלים בלא זה וכה"ג מיירי בסוכה שיש דפנות בלא הם והם אינן עשויין אלא לסמוך הסכך עליהן וכן משמע להדיא מסיומא דירושלמי דמסיק הא דאת אמר בגבוהין ג' ודו"ק) ומיהו מש"כ בירושלמי הביא ד' דוקרנין נ"ל דט"ס הוא ונ"ל הביא דוקרנין סתמא וק"ל:

דף ה ע"א גמ' וניליף מזר דאמר מר זר משהו. וכ"ב ביומא דף עב ע"ב:

דף י ע"א ברש"י בד"ה מ"ד ניגזר דלא מסיק אדעתא למיתב אתחתונה משום צירוף פסול וכו'. וכ"ב בהגהות מיימון בפ"ה מהל' סוכה אות ע' כתב דרש"י חזר בו כאן ממש"כ לעיל עמוד ב' ד"ה כשתבטן דשם כתב דאינו פסול אלא כשאין בו צלתה מרובה מחמתה רק עם צירוף הפסול וכאן משמע דס"ל כדעת אבי העזרי שהביא הרא"ש דכל שכנגד הסכך פסול הוי כמי שאינו ע"ש. ולולא דבריהם ז"ל היה נראה לומר דרש"י מפרש דצלתה מרובה דקאמר היינו ע"י צירוף עליונה וכמו שפי' התוס' לעיל ד"ה הא. רק דר"ת ס"ל דלמעלה כ' לא מקרי סכך פסול כלל ומצטרף ע"ש ולכן גרס וקיימא עליונה למעלה מכ' ודו"ק:

דף יב ע"א מתני' וכולן שהתירן כשרות. נ"ב גי' הרי"ף והרא"ש ז"ל ואם התירן כשרות וכן נראה שהיה ג"כ גי' רש"י והרע"ב מדלא פירשו על וכולן קמא מידי דמאי מרבה בלשון וכולן ובאמת שגי' דילן קשה דמכדי אחבילין דרישא קאי ואם התירן מבעי ליה ובעינן זה מדייק הש"ס ברייש חולין מכדי עלה קאי ואם שחטו מבעיא ליה ואמנם נראה דב' הגירסות תליא בב' הדעות שהביא הטור בסי' תקכ"ט בחבילין דפסול מה"ת משום תעשה ולא מן העשוי כגון שהניח על הסוכה לייבש ואח"כ נמלך עליהן לסיכוך אי מהני התרה ע"ש ומדברי התוס' לקמן ע"ב ד"ה אין מסככין נראה בהדיא דמהני התרה דאמרינן דהתרתן זו היא עשייתן ואמנם דעת הר"ן דלא מהני התרה רק בפסול דרבנן כגון דהניחן מתחלה לסיכוך ואינן אסורין רק משום גזירת אוצר ונראה פשוט דמחלוקת זו תליא בגי' המשנה דהתוס' היה גורסין כגי' דילן וכולן שהתירן כשרות והיה קשה להו דמהו וכולן וע"כ דבא לרבות אף בחבילין שפסולין מה"ת שלא הוזכרו במשנה ג"כ מהני התרה ושפיר תני וכולן ואמנם הר"ן היה לו גי' הרי"ף והרא"ש ואם התירן ולפ"ז לא שמעינן ממתני' דמהני התרה רק בפסול דרבנן ודו"ק:

דף יב ע"ב תוד"ה מהו וקשה לפירוש הקונטרס בסו"פ ד' מיתות וכו'. וכ"ב עי' בנו"ב מהד"ק חלק יו"ד סימן נ"ו שכתב ליישב דברי רש"י דסנהדרין וע"ע במהד"ת בחלק יו"ד סי' ק"ט ויו"ד וע"ע בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן נ"ג במה שכתב ליישב דברי הרמב"ם ז"ל בענין זה ע"ש הטיב:

דף כ ע"א גמ' ר"י בר"י אומר אחת זו ואחת זו מסככין בה. וכ"ב בעין משפט השמיט לציין דין זה במיימוני וצריך לציין מיימון פ"ה מהל' סוכה הלכה ד' וע"ש בהשגות טוש"ע או"ח סימן תרכ"ט סעיף ו': תוד"ה ושל חילת בקטנה מיירי. וכ"ב וכן פירש הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ה מהל' סוכה הלכה ו' אמנם דעת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש דפליגי בגדולה וע"ש בה"ה ובלח"מ: **ע"ב** בסוף הפרק ואם יש לה קיר אין מסככין בהן. וכ"ב מיימון פ"ה הלכה ו' טוש"ע או"ח סי' תרכ"ט סעיף ו' וע"ש דאפי' ניטל הקיר אין מסככין בהם מידי דהוי אכבלאי כלים ע"ש:

דף כז ע"א מתני' ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה. נ"ב הדקדוק מבואר דהו"ל למימר אחת בלילה ואחת ביום וכבר הרגיש בזה בס' מראה אש ומי' לא נהירא כלל ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל ליישב בפשיטות די"ל דסעודה דלילה הראשונה לא הוצרך להזכיר כלל דבזה גם חכמים מודו דהוי חיוב וכמו דמסיימו חוץ מלילה יו"ט הראשון ולכן התחיל מביום בתחלה דר"א סבר דמחייב אדם לאכול י"ד סעודות לבד לילה הראשונה והיינו משום דבז' ימים ע"כ יום שבת בנתים ובשבת חייב בשלש סעודות והוי י"ד סעודות באמת מיום הראשון ואילך ובזה יתיישב הטיב דברי המג"א בסימן תקכ"ט שהביא ראיה ממשנה זו דביו"ט א"צ סעודה שלישית דא"כ הוי ט"ו וכבר עמדו עליו רבים דהא שבת בודאי צריך ג' סעודות ואעפ"כ לא חשיב ליה ודחקו מאד ליישב דברי המג"א אכן להנ"ל ניחא כן שמעתי ממנו ודפח"ח. ושוב אחר זמן רב מאוד מצאתי בס' מכתב לחזקיה לחכם ספרדי אחד ונדפס בשנת תרכ"ח שכתב ליישב כעין זה ממש והביא שגם בס' שושנים לדוד כתב ג"כ די"ד סעודות דחשיב היינו לבד לילה הראשונה ע"ש:

דף כט ע"ב תוד"ה קפסיק. לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא וכו'. נ"ב והרמב"ן במלחמות חולק ע"ז וס"ל דאפי' במקדש דכל ז' הוא מה"ת מ"מ לא היה בעינן לכם רק ביום הראשון ע"ש ולכאורה נ"ל להביא ראיה לדבריו מהמשנה דמעילה דף י"ג ע"ב דתנן התם דערבה לא נהנין ולא מועלין ר"א ב"ר צדוק אומר נוהגין היו הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן ע"כ ואם נימא דבמקדש בעינן לכם כל ז' היאך היו נהנים ממנו בלולביהן הא בכל הד' מינים בעינן היתר הנאה וכמש"כ בשו"ת הרשב"א ז"ל והובא בשו"ע בסימן תרמ"ט בהג"ה ואין לומר דנהנים ממנו בלולביהן בגבולין בשאר הימים דהרי בזמן המקדש לא היה נוהג בגבולין רק יום אחד ולפי דעת התוס' אלו צ"ע לכאורה. ואולי דהתוס' סוברים דכיון דלא היה אסור בהנאה רק קודם הזקיפה ולאחר הזקיפה דנעשית מצותה נהנין ממנה וכמו שפרש"י שם שפיר מקרי לכם אפי' קודם הזקיפה משום דיש לה היתר לאחר זמן וזה סייעתא לדברי השער המלך ז"ל בפ"ז מהל' לולב ה"ב שהוכיח שמה מהא דיוצאין באתרוג של דמאי מטעמא דאי בעי מפקיר לנכסיה ואף דאסור להפקיר נכסיו בשבת וביו"ט דע"כ דקרא לא קפיד שיהיה לכם ביו"ט עצמו רק כיון דאיכא ביה זמן שיהיה ראוי לאכילה קרינן ביה דבר הראוי לכם ויוצאין בו מיד ע"ש ולפי מש"כ י"ל דגם התוס' ס"ל סברא זו וא"ש. ומן התימה על הגאון בעל שיבת ציון בסימן ע"ז דנסתפק שמה באתרוג שהקצהו לנויי סוכה אי יכול לצאת בו ידי חובת אתרוג ביו"ט ראשון משום דאסור בהנאה ולא הוי לכם ולא עמד כלל על סברא זו שהזכיר השער המלך ז"ל ובחדושי להלכה הבאתי ראיה לסברא זו מהא דנתן ר"ג לולבו לראב"ע לצאת בו אחר שיצא בו הוא ואף דכבר הוקצה למצותו ונאסר בהנאה ודו"ק ובחדושי למעילה יבואר עוד מזה באריכות בעז"ה:

דף לב ע"א תוס' ד"ה קוץ ובערוך פי' ענין נאיה. נ"ב שם בערוך מסיים וכבר פי' ענין הזה בערך כוון ונראה דס"ל דכוון וקוון הכל אחד וה"נ נתחלף בקו"ף ואמנם ברב אלפס גרס כוון קוון וכו' ופי' הר"ן כוון שעשוי קמטים קמטים וקוון שיש בו קו יס

מראה כהן

מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ דווילנא.

ובתוספתא דברכות פ"ב הלכה ט' לא גרסי' תתן במילתיה דת"ק ע"ש :
שם ומן התפילין. נ"ב כל שבעת הימים וכ"ה בתוספתא שם :

דף לז ע"א בהגהות מהרי"ב ז"ל יש טעיות שלא היה כתוב לפניהם כך ור"י וכו'. נ"ב וכן בילקוט אמור רמז תרכ"ד ליתא כך ור"י סבר וכו' :

דף מ ע"ב תמה כוותיה וכו' אחד שביעית וכו'. נ"ב תוספתא פ"ו דשביעית :

דף מב ע"א גמ' ר"י אומר השוחט את התמיד וכו'. נ"ב תו"כ פ' ויקרא בפסוק זכר תמים יקריבנו ודריש ר' יוסי שם יקבנו (ודלא כהתוס' בד"ה שאינו) ועלה אר"י שמעתי וכו' וכ"ה בתוספתא דפסחים פ"ה ה"ה ע"ש : רש"י להכשרן לא גרסינן. נ"ב ע"ש בתוספתא הנ"ל :

דף מד ע"ב תוס' ד"ה כאן. וב' ימים טובים של גליות אין בהם לולב. ונ"ב נע"ג דבליל יו"ט שני של פסח אומרים ב' פעמים וציוונו על אכילת מצה ועל אכילת מרור ושוב מצאתי בעז"ה להר"ן ז"ל שהקשה כן ועי' גם במהר"ם. ועוד ק"ל למ"ד לקמן מ"ז דבשמיני ספק ז' מברכין וציונו לישב בסוכה. [א"ה עי' בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן ע"ו שהעיר ג"כ בזה ותי' דלתוס' לא קשיא להו אלא מברכה דמברכינן בלמ"ד כגון בשופר דמברכינן לשמוע ע"ש ומיהו מה שהעיר שם גם מעל נטילת לולב ביום ב' תמוה דהא בלא"ה מברכינן כל ז' משום תקנת ר"י בן זכאי ואם דכוונתו להקשות מר"י לקמן מ"ה דס"ל דלולב יום אחד לברכה מנ"ל דס"ל דביו"ט שני של גליות חייב לברך וצ"ע ע"כ הגה"ה מאחיו מהרש"ך נ"י] :

דף מז ע"א גמ' הפרים והאלים וכו'. נ"ב בתוספתא דמנחות פ"ו :

דף נ ע"א גמ' א"ר ינאי א"ר זירא. נ"ב נ"ל א"ר זירא אמר ר' ינאי :

דף נא ע"א בהגהות מהרי"ב נ"ע דלא הקשו גם ממגנפת. נ"ב עי' בכ"מ פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה ו' ותמצא קצת ישוב לזה :

דף נג ע"א תוס' ד"ה אשה. כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. נ"ב עי' תוס' שבת כ"ב ד"ה שמתת :

דף נה ע"א בגמ' ואמר רחמנא תדשיכם. נ"ב נ"ל תדשכם : **סליק**

פורת יוסף

מהג"מ יוסף שליט"א חופק"ק ווילנא.

אלא בחוטט מלמעלה למטה דנשאר הסכך כמו שהיו אבל לגיסא בתרא דאמר לה מתמת קושיא מתניתין וברייתא אפשר דגם בחוטט מלמטה למעלה נ"כ כשר כיון דקתני לה בברייתא בסתמא משמע דלעולם כשר רק אם היה שם הלל טפח במשך שבעה דבשלמא ר"ה אפ"ל דסמוך אמתניתין דמסתמא לא מכשרי אלא במה דודאי כשר שלא להוציא ממתניתין משא"כ הברייתא אין סברא כ"כ לומר דסמוך אמתניתין וכיון דקתני סתמא כשר כשר בכל ענין : ע"ב תוס' ד"ה פירסו כו' „וכמו ארובות שבדלת" נ"ל „וכמה ארובות יש בדלת" : שם ד"ה פחות משלשה. עי' מהרש"א שהקשה דהא לעיל (דף ז.) כתבו התוס' דקנה פחות משלשה לא סגי דאתי' אוירא ומבטל אע"ג דפחות מג' הוא וי"ל דהא דכתבו התוספות דמבטיל לי' לא האויר הפחות משלשה מבטל לי' אלא האויר הנשאר מגד השני מבטל לי' ואע"ג דכתבו התוס' בעירובין (דף י:) דאויר שאין צריך לסותמו אינו מבטל שאני סכה דמן התורה בעינן ג' דפנות אלא דאתי הלכתא לגרעיה לשלישית לעיל (דף ו:) א"כ צריכין לומר דהלכתא הוי דאע"ג דבעינן ג' דפנות הטפח הוי כמו דופן שלימה א"כ צריך לומר דחזינן הטפח כאילו מגיע לסוף אורך הסוכה א"כ שפיר אמרינן אתי אוירא ומבטל ליה וא"כ זה כ"מ בין הני תרי ליבנא אם אמרינן הלכתא לגרועי אתא או לאוסופי אתא ועיין מה שכתבתי לעיל (דף ו:) :

דף יז ע"א גמ' ומה אלו איכא סכך פסול כו'. יותר הו"ל להקשות לכאורה ומה אילו איכא סכך פסול ארבעה פסולה ואם נטל קנא מהסכך פסול כשרה דהאויר התמור יעשה לו הכשר ואפשר דבכה"ג הוי פסול משום תעשה ולא מן העשוי ועיין מה שכתבתי לעיל (דף ג.) רש"י ד"ה ותמתה ועיין לקמן (דף יח.) אמר אביי אויר ג' ומעטו בין בקנים בין בשפודים הוי מעוט ואפשר דהתם מיירי מן הצד כמו שמפרש ה"מ מן הצד וא"כ עדיין נשאר הכשר סוכה ולא שייך תעשה ולא מן העשוי אבל הכא מיירי באמצע ומהלכת על פני כולה א"כ כבר נפסלה הסוכה כמו שכתבו התוס' :

דף יט ע"א גמ' מה"ד הואיל וגוהי עבידי ולברא לא עבידי קמ"ל. ובתוס' הגירסא מה"ד לגואי עבידי ולא גרסי הואיל וגם לא מסיימי „אימא לא" ונראה דלרש"י ז"ל דמפרש דקאי על הכותל מוכרח לפרש דאע"ג דבודאי לברא לא עבידי מ"מ כשר מכח קושית התוספות מאכסדרה משא"כ לפי' התוס' דקאי על הסכך אפשר אם לא היה מתכוין לברא פסול אלא דקמ"ל דמכוין ג"כ לברא ובשו"ע הענין כפרש"י דקאי על הדפנות ולכאורה קושית התוס' קושיא עצומה היא והנראה דס"ל לרש"י ז"ל דהיכא דסיכך לשם סוכה לכתחלה פשיטא ליה דשפ"ד מהא דאכסדרה אבל הכא דלא סיכך אלא הסוכה הגדולה וממילא יצאו הקנים גם לאחורי הסוכה ה"א כיון דהך דופן אמצעי לא נעשה כלל לאברא א"כ כיון דלא סיכך כאן כלל לשם סוכה וגם הדופן לא.לכך נעשה אימא דהוי תרתי לריעותא קמ"ל עוד אפ"ל דהכא כיון דשויא לההי דופן לסוכה הגדולה שוב אין ראוי לחשבו לדופן להסוכה היוצאה משא"כ שם באכסדרה דאין צריך כלל לחשבו לדופן לצורך הבית מחשבין אותו דופן לסוכה אע"ג שנעשה לגואי דוגמא לדבר ריש זבחים (דף ב:) דבת מינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה :

דף כ ע"א תוס' ד"ה אחת גדולה. עיין בתוס' ישנים כתובות (דף כ:) שכתבו דאחד בתולות הוא משום דקודם לזמן : רש"י ד"ה כל החוצלות מטמאות טמא מת ואין אתה מוצא שהם אב הטומאה אלא ע"י המת עצמו. והקשה בספר ערוך לנר דהא אם גם נגע באדם שנגע במת נעשית אב הטומאה ע"כ ונעלם מכבודו דרש"י ז"ל מפרש בחולין (דף ג.) דדוקא בכלי מתכות אמרינן חרב הרי הוא כחלל אבל לא בכלי עץ וכן מוכח שם בתוס' ועיין בנזיר (דף נג:) בתוס' שם :

דף ל ע"א גמ' איתמר נמי אמר ר' אמי. נ"ע מאי מייתי מדרא"מ לרשב"י דהוא תנא וגם היה תלמידו דר' יוחנן ועיין בשבת (דף ג.) בתוס' ואפשר דהא דקאמר סתמא בגמרא בשלמא יבש פסול משום דבעינן הדר לזה לא מכר בריו"ח ע"ז קאמר איתמר נמי : תוס' ד"ה משום כו'. וא"ת לקמן דפסלינן של אשירה. בגליון הקשה למה לא הקשו מנעבד נ"ל דפסלה ת"ל משום מצוה הבאה בעבירה וי"ל דהו"מ למימר דקרא דממעט נעבד היינו ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים כמו גבי רובע ונרבע עוד הו"מ למימר כיון דנעבד דבע"ח אם עלה דלא לאסריניהו דהא עכו"ם כוכבים אסור בהנאה ומ"מ בע"ח מותר בהנאה הו"א דלא לאסריניהו גם לגבוה ועיין בזה בחולין (דף מ.) ובע"ז (דף מה.) ברש"י ובתוס' שם ובס (דף מו.) דאפשר דלא נקרא כלל עבודת כוכבים והא דמחייב סקילה גזירת הכתוב היא כמו גבי הר בע"ז (דף מה.) אע"פ דלאו עבודת כוכבים מקרי מ"מ העובדו חייב בסקילה ואפשר דהוה מדמינן בע"ח למחובר דלא נאסר כלל :

דף לא ע"ב תוס' ד"ה באתרא כו' וא"ת דעובד כוכבים נמי מדאגבי' קניה כדאמרינן כו'. לפי מה שכ' ביו"ד (סימן קמו) בבית יוסף בשם כמ"ג ובע"ז ע"ש דמן התורה מהני בטול אע"ג דזכה אלא אמרינן לא מהני בטול אפשר מטו"ס כשר בדיעבד כיון דמן התורה מהני לה בטול ומשו"ה כתבו התוס' כדאמרינן פ' כ"ס (דף מב.) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל כיון דגם אם אגבה לא הוי אלא מדרבנן ואפשר כיון דמ"מ אינו ראוי לשם ממון מיקרי כתותי מכתת שעוריה אף מן התורה ועיין לקמן (דף לה:) לפי שאין בה דין ממון אע"ג דתרומת פירות אינו אלא מדרבנן מ"מ פריך אתרוג של תרומה טמאה ע"ש בסוגיא ואפשר דהתם בתרומה ביד כהן עסקינן דממנ"ה אם אינה תרומה אינו שלו ואם היא תרומה הרי היא טמאה ע"כ נ"ל הואיל ולאוי להסיקו ועיין בשעה"מ :

דף מג ע"א גמ' בסכות תשבו אפילו לילות. נ"ע דהא לעיל (דף כז.) יליף טו טו מחג המצות דלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות וא"כ ממילא גם לילות בכלל וי"ל דכל כמה דלא הוה ידעינן דאפילו לילות בכלל לא הוה ילפינן ג"ש להא : רש"י ד"ה ויעבירנו כגון שהיה מונח בכרמלית דאין כאן איסור הוצאה ויש כאן איסור העברה. נ"ע דהא בעינן עקירה באיסור והנחה באיסור והכא כיון דעיקרא מכרמלית ליכא עקירה באסור ועיין במס' עירובין (דף לב:) תוס' ד"ה הכא ואילן וז"ל ומהר"י פי' דאפילו במופלג טובא יכול להוליכו בבת אחת עד מקום שביתתו דכיון דעיקרו מכרמלית שוב אינו מתחייב בהנחתו אלא משום שבות וי"ל דרש"י לשיטתו דגם שם לא פי' כמהר"י ומ"מ קשה על התוס' דהכא הסכימו לפירש"י והתם משמע דמסכימין עם פירש מהר"י :

דף מה ע"א במשנה בכל יום פעם אחת ואותו היום ז' פעמים. בירושלמי אמר ר"א זכר ליריחו ופי' המפרש משום דביריחו הקיפו ז' פעמים לכן הקיפו המזבח ז' פעמים ואין בזה שום טעם ולי נראה שהוא ט"ס ונ"ל בשני תיבות „זכר ל' יריחו" והלמ"ד הוא ר"ת „לדבר" וכוונתו „זכר לדבר יריחו" ופי' שהוא נותן סימן שלא תטעה אמר שזכר לדבר יריחו וכן מצוי בכמה מקומות וכיוצא בזה איתא בתענית (דף יד.) וסימן לדבר יריחו שלא תטעה אם התרעה זו שופר : שם תנא מקום קלניא. עיין פרש"י ואפשר לפרש קלניא מלשון אבנים כמו קלא אילן וכן בירושלמי פ' לא יחפור הוה מדלקא קולין תחת ר"א ופירושו משום דהיה אצל הנהר המצוים שם אבנים ושם היה גדלים ערבי נחל ותנא דמתניתין קרא לה מוצא דהוה מוצא מכרגא משום דלא היה ראוי לזריעה :

דף נג ע"ב גמ' אני והאמר ר"ז האומר שמע שמע כאומר מודים מודים. מזה הקשה מגן אברהם (סי' סא) על הב"ח שכתב דבציבור נ"ל בה דהכא בציבור הוה וי"ל דקושית הגמרא דהא הכא לא אמרו אלא להוציא מהכותים שהיה משתחוים לשמש וא"כ למה כפלו דהא אמר ר"ז דהוה כאומר מודים מודים א"כ יותר טוב היה אם לא אמרו רק פעם אחת ועיין בזה :

דף נד ע"א גמ' שמע תשע תקיעות בתשע שעות. עיין מה שכתבתי ר"ה (דף לד:) : **סליק**

חשק שלמה

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

קונים ולפי גירסא זו כוונו וקוון שני דברים שם וכפרש"י :

דף לה ע"א גמ' רבי אבהו אומר אל תקרי הדר אלא הדר דבר שדר באילנו כו'. נ"ב בתו"כ פ' אמור ובמדרש רבה בפ' הנ"ל הגי' בן עזאי אומר הדר באילנו והא דתני בברייתא כאן בשם בן עזאי אל תקרי הדר אלא אידור תני ליה התם בשם עקילס הגר ע"ש ונראה דכן היה הגי' גם כאן בגמ' לפני התוס' לעיל דף ל"א ע"ב ד"ה דבר ובתנם הגיה שם המהרש"ל בדברי התוס' וק"ל : תוס' ד"ה לפי בסוף הדבור איכא בינייהו וכו'. נ"ב תיבות איכא בינייהו הוא תחלת הדיבור והוא ציון על מה דאמרינן בגמ' איכא בינייהו מע"ש בירושלים אליבא דר"מ. ומש"כ בתוס' ומאן דמכשיר טס"ה ונ"ל ומתניתין דמכשיר כנ"ל ובתנם דתקו בדברי התוס' כאן המהרש"ל והמהרש"א והמהר"ם ע"ש :

דף מא ע"ב גמ' אמר לו ר"י והלא מה"ת הוא אסור. נ"ב תיבת לו טס"ה וכן במשנה שם במנחות ליתא לתיבת לו וכן בר"ה דף ל' ע"ב כתב רש"י דלא גרסינן לו משום דר"י לא ראה לר"י בן זכאי מעולם ולא היה בדורו כלל ע"ש [וכן הגיה הגאון ריעב"ץ זצ"ל] :

דף מג ע"א תוס' בד"ה אינהו וי"ל דשופר שהוא לעלות וכו'. נ"ב לענ"ד היה מקום ליישב עוד דבשופר אם לא היה מתירין לתקוע בשבת אפי' בב"ד היה משתכח תורת שופר לגמרי בר"ה שחל בשבת בא"י [לשיטת הבעהמ"א דבא"י אין עושין רק יום אחד יו"ט אפי' יו"ט של ר"ה משא"כ לולב נוטלין כל שבעה לאחר החורבן]. ושוב מצאתי בעז"ה שתי' כן בחדושי הריטב"א ז"ל כאן וכתב על תי' זה שנכון הוא ואמנם לפי דעת רוב המפרשים ז"ל דר"ה עושין שני ימים גם בא"י אפי' במקום דהי' השלוחים מגיעין לא יתכן תי' זה כלל. וע"ש בריטב"א מה שתי' עוד בשם מורו דבלולב כיון שמצוה הוא על כאו"א אפי' יהיה בב"ד אכתי איכא גזירה דרבה ע"ש :

דף מו ע"א גמ' ור"י בן לוי אמר דיום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצות זקנים. נ"ב עי' במד"ר פ' נשא ובפסיקתא רבתי פ' ויהי ביום השמיני ובירושלמי דמכילתין פ"ג ה"ד דמשמע דלא פליגי רק בנוסח הברכה דמר סבר דמברך על נטילת לולב כמו ביום ראשון ומר סבר דמברך על מצות זקנים. וראיתי להגאון הגדול מוהרש"ם זצ"ל שכתב בהגהותיו דיש לפרש גם בגמ' כן : גמ' א"ר ואתימא ר"ת בר פפא הלכתא כר"י. נ"ב ובברכות דף מ' פסק ר' זירא בעצמו דלית הלכתא כר"י דאמר דבעי היכר ברכה לכל מין ומין גבי ירקות ולכאורה הם דברים סותרים דהא תרווייהו מחד טעמא נפקא ליה לר' יהודה וכמו שאמר ר' זירא בעצמו ומ"ש דבהך הלכתא כוותיה ובאידך לא וכן קשה על הרמב"ם ז"ל שפסק כר"י בשני הפסקים. ושוב אחר זמן רב מאד מצאתי בשו"ת בית אפרים בחלק או"ח סימן ד' שהרגיש בזה וכתב ליישב דהתם כיון שמברך בפה"א שפיר הוי היכר ברכה ומחלוקתם שם אינו רק אי מקרי היכר ברכה אבל בזה הכל מודים דבעינן היכר ברכה ובזה יישב דברי הגר"א ז"ל בביאוריו לאו"ח בסי' רכ"ח במש"כ שם דפסק כר"י משום דאזיל לשיטתו דאמר תן לו מעין ברכותיו ע"ש ודו"ק :

דף מח ע"ב במשנה שהמים והיין המגולין פסולין לגבי מזבח. וכ"ב עי' ברש"י ותוס' שכתבו דשמא שתה מהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך כשיעור והכן נל"ע דמלשון המשנה שהמים המגולין פסולין לא משמע כן ועוד דלמ"ד בזבחים ק"י דאין שיעור למים יכול להוסיף על המים כפי שיעור הארס ואפי' לא יכוין המידה ויהא יותר מג' לוגין לית לן בה לכך מ"ד והכן בירושלמי איתא דפסול משום דבעינן ממשקה ישראל וכן י"ל דגם הש"ס דילן ס"ל כן ומשו"ה מקשה דנעבריה במסננת ותו ליכא משום ממשקה ישראל. ואגב שמעינן מהירושלמי דגם באיסור דבר אחר גרם לו לא מקרי ממשקה ישראל ודוקא במוקצה דרבנן אמרינן בפסחים דף מ"ז דלא מיפסל משום ממשקה ישראל ע"ש ודו"ק. ויש לפשוט מזה ספיקו של הגאון בעל בנין עולם זצ"ל באתרוג שהיה מונח תחת המטה ואסור באכילה מפני רוח רעה אי מקרי לכם. ועי' במג"א בסי' תר"כ סק"כ שנחלק עם הש"ג באתרוג שנאסר מחמת בליעת איסור אי מקרי לכם ולכאורה הדין עם הש"ג דפסול דהא בש"ס דפסחים שם מבואר דאי מוקצה דאורייתא אף שהוא איסור דבר אחר גרם לו פסול. ומיהו יש לחלק בין פסול ממשקה ישראל ובין פסול לכם ודו"ק. ועוד תליא אם טע"כ דאורייתא באשר איסורים או לא.ועי' ברמב"ם פ"ו מהלכות ברכות הלכה ו' דמים שנתגלו פסולין לנט"י והובא בטאו"ח בסימן ק"ס וביאר הב"ח שם הטעם דכיון דאסור לשתות מגד הסכנה נעשו כשופכין ולכאורה גם לנסכין י"ל האי טעמא דבטל מתורת מים וא"ל לטעמא דממשקה ישראל. ואולי דהירושלמי הוצרך לטעם הזה ביין דלא שייך סברת דנעשו כשופכין וצ"ע. ומיהו מטעם דנעשו בהם מלאכה במים ששתה הנחש והותזרו לכלי אין לפסול דחדא דלא מקרינן פסול מלאכה בנסכים [ועי' בב"י או"ח סימן ק"ס] ועוד דהא בטלו במיעוטו וכן כתב הטה"ד בסימן ר"ס לענין נט"י דדוקא במי חטאת גזרו משום חומר מי חטאת אבל בנט"י אמרי' דבטיל במיעוטו והובא בט"ז שם סק"ה וא"כ גם בנסכים י"ל כן. ועוד דהא ת"ק בפרה פ"ט מ"ג ס"ל דאין נחש פוסל במי חטאת כלל דנחש אינו מקיא ע"ש: גמ' והביאו בול של מלח וסתמוהו. נ"ב בתוספתא דמכילתין פ"ג ובירושלמי כאן הגי' גוש של מלח וראיתי לגאון בעל חכם צבי ז"ל בתשובה סימן י' שכתב דמשו"ה נקט בגמרא דילן בלשון בול של מלח והיינו כמלא אגרוף וכמו שפרש"י והוא טפח כדי לאשמעינן מילתא אגב אורחיה דשיעור פגימת המזבח כדי שיפסל לעבודה הוא טפח וכר"ש בחולין דף י"ח ונלא כראב"י שם ומשום שהיה הפגם טפח משו"ה מסיים לא מפני שכשר לעבודה ע"ש ודבריו ז"ל אלו מן התימה דהא לעיל דף כ"ח ע"ב מבואר להדיא דשיעורא דאגרוף הוא יותר מטפח וע"ש ברש"י א"כ מתניתין דלא כחד דהא. זה לא מצינו לשום מ"ד דפגימת המזבח הוא יותר מטפח וצ"ע : תוס' ד"ה מנה"מ ועוד יש לפרש וכו'. נ"ב משמע דניסוך המים בעינן שיהיה מי מעיין בדוקא וכן מבואר להדיא במשנה במעילה י"ג דחשיב שם בור מלא מים בכלל דברים שאינן ראוין למזבח וכמו שפרש"י ותוס' שם וכן הרשב"ם ז"ל בב"ב דף ע"ט ע"ש וצ"ל לדבריהם דמתני' דהכא דתנן דאם נשפכה או נתגלתה היה ממלאין מן הכיור אתיא כר' ישמעאל בזבחים ד' כ"ב דמי כיור נמי מי מעין הם אבן מדברי הרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ה מהל' ביאת מקדש הלכה ו' כחכמים שם דמי כיור שאר מימות הם ולענ"ד העתיק בפי' מהלכות תמידין הלכה י' דאם נשפכה היה ממלא מן הכיור ע"כ דס"ל דאינו מעכב שיהיה מי מעין והא דנפקא לן מקרא דשאבתם וגו' אינו אלא למצוה בעלמא וזה קרוב לעשרים ושש שנים שאמרתי לשיטה סמך גדול לדברי הרמב"ם ז"ל ממקרא מלא בשמואל ב' כ"ג דכתיב שם ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם [ויש שם קרי וכתיב דהקרי הוא מבור והכתיב הוא מבאר] אשר בשער וגו' ולא אבה לשתותם ויסך אותם לה' ואמרינן ע"ז בירושלמי דסנהדרין פ"ב הלכה ו' [ובמד"ר ברות על פסוק שיתך בשדה אשר יקצורון] בר קפרא אומר חג הסכות היה ונסכן ע"ג המזבח [והובא גם במפרש שעל דברי הימים א' י"א המיוחס לרש"י ז"ל] וידוע דבור הוא מים מכונסין ובאר הוא מים חיים וי"ל דאהני מקרא דבדיעבד אינו מעכב מי מעין ואהני מסורת דלכתחלה בעינן מי באר. וזה ראיה לדעת הרמב"ם אבל לדעת התוס' קשה. ואולי דמשום זה אמרינן בב"ק דף ס' דטמון באש קמבעיא ליה ומאי ויסך אותם לה' דאמרינהו משמיה דגמ' והיינו דקרא דבור דא"א לפרש על ניסוך המים ע"כ דבא לדרשא אחריתא ודו"ק :

דף נא ע"א תוס' ד"ה מבלאי תימה דלא קתני נמי כתונת. נ"ב עי' בתוס' יו"ט כאן שהקשה דהאמי לא הקשו גם ממגנפת והובא בהגהות מהרי"ב ז"ל ואמנם כבר הרגיש בזה הכ"מ בפ"ח מהל' כלי המקדש הלכה ו' וכתב שם בתירוץ השני דמגנפת היה דק ביותר ולא חזי לפתילות וקצת נ"ל ליישב גם קושית תוס' מכתונת ע"פ דברי הכ"מ שם שכתב טעם לדברי הרמב"ם שם שכ' דמהכתנות כהנים הדיוטים היו עושין פתילות למנורה משום דמן המכנסים היו מדליקין לשמחת בית השואבה ומן האבנט בוודאי לא היו רשאין לעשות פתילות למנורה משום דאית בהו עמרא ע"ש וא"כ י"ל נמי איפכא דמשו"ה לא היו מדליקין לשמחת בית השואבה מהכתנות משום דמהם היה מדליקין למנורה. ומה שבחרו יותר לעשות ממכנסים לשמחת בית השואבה ומהכתנות למנורה ולא איפכא נראה משום דהמכנסים עבים ביותר והיה ראוים לשמחת בית השואבה טפי מהכתנות וק"ל :

דף נד ע"ב גמ' חלבי תמיד של שחר וכו'. נ"ב נ"ל אברי תמיד וכ"ה במשנה דשקלים שם וכן הוא בתוס' כאן בד"ה דתניא אבן מדברי רש"י נראה להדיא דגרס חלבי מדכ' דס"ה וכו'. אבן קצת נ"ע דברי רש"י שם דלא פירש זה לעיל על משנה דחלבי שבת דס"ה לכל אברי עולה וכו' ויש ליישב :

השמטה לריש המסכת סוכה שהיא גבוהה. נ"ב בכל ספרי הש"ס בבלי וירו שלמי וברב אלפס והרא"ש נדפס תיבת סוכה בוא"ו אחר הסמ"ך אבל נראה דהוא ע"ס דברי כל תיבת סכה הנמצא בתנ"ך כתיב סכה בלא וא"ו ונקוד בשורק וביותר אני תמה על מה שכתב בפרי עץ חיים בשער חג הסוכות פ"ד ועוד באיזה ספרי מקובלים דסוכה מלא בגי' נ"א כמנין שם יו"ד ה' ואלף דלית ע"ש והדבר מתמיה דהיכן נמצא סוכה מלא בתנ"ך ומאי דכתיב בסכות מלא אחר הכ' אינו ענין לתיבת סוכה. אכן שוב ראיתי דבדבר ה' בפיהם אמת דיגעתי ומצאתי בעז"ה בתהלים ע"ו בקרא דויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון נכתב שם סוכו בוא"ו אחר הסמ"ך וכן כתוב שם במנחת שי דכן נ"ל וכן מצאתי בספרי כתובים המצוינים בבהמ"ד של הרה"ג הצדיק מוהר"ר אריה ליב ב"ר בער זצ"ל הנכתבים בקלף שנכתב תיבת סוכו מלא ו' אחר הסמ"ך [וידוע דנכתבו בזמן הב"ח ז"ל וע"פ צוואתו והשגחתו] ולא"כ י"ל ע"פ דרך הרמז דמשו"ה כתיב בכל דוכתא סכה חסר לרמז למ"ש חז"ל דבעה"ז אין השם שלם ואין הכסא שלם כביכול ומשו"ה כתיב סכה נמי חסר אבל לע"ל שיתמלא השם במלאתו אז יהיה בהמת סוכה מלא וי"ל דזה מרמז לנו הכתוב דויהי בשלם סוכו כלומר דאימתי יהיה סוכו בשלימות בזמן שיהיה מעונתו בציון ואז יהיה השם שלם והכסא שלם וה' יפרוס עלינו סוכת שלומו במהרה ונזכה לישב בסוכה של לויתן וכמאמרם ז"ל בב"ב דף ע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנאמר התמלא בסכות עורו אכיה"ר ואפשר שמה שנהגו לומר בחתימת הברכה של השכיבנו בשבת ויו"ט הפורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים כמש"כ הטור או"ח בסימן רס"ז בשם הירושלמי [ומיהו בירושלמי לפנינו בברכות פ"ד ה"ד ובמד"ר פ' פנחס ובתנחומא שם לא נמצא שום חילוק בין שבת לחול בזה אלא לעולם צריך לסיים הפורס סכת שלום וכו' וע"ע ברמב"ם בסדר התפלה ובשו"ת המיוחסות להרמב"ן סימן קפ"ח] אולי כוונתם ז"ל בזה על סכה שעתיד הקב"ה לעשות מעורו של לויתן ומה שמסיימין ועל ירושלים נ"ל דמקורו מקרא דישעיה ל"ג וכתב „תסיה לצל יומם וגו'" דפירש שם בתרגום יונתן דסכה זו קאים לגל על ירו שלים וז"ל ועל ירושלים תהיה מטלת עננא לאטללא עלה וכו' עכ"ל וכ"ל דמשו"ה תקנו לומר דווקא בשבת ויו"ט בקשה זו משום דסכה זו הפיס לע"ל ביום שכולו שבת וטוב ולכן תקנו לומר זה ג"כ בשבת ויו"ט שהוא מעין העולם הבא ויו"ט נמי איקרו שבת [ועי' סיטיב בזוה"ק בראשית ד' מ"ח] וה' יזכנו במהרה לראות בבנין בהמ"ק וירושלים ויקוים בנו מקרא שכתוב ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון אמן : **סליק בעזה**

הגהות וחדושים מאת הג"מ אריה ליב יעלין אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו')

דף ב ע"א מנה"מ אמר רבה. עי' יפ"ע ערובין ב' א' שהקשיתי בירו' דקאמר ר' אבין בפ"א דערובין וכאן דר' יהודה כדעתיה דס"ל פי תקרה יורד וסותם גבי גשרים המפולשין וקאמר ג"כ היא דעתיה בסוכה והלא בסוכה אינו ענין כלל לדין מחיצות רק בהסכך ומאי שייך פ"ת יורד וסותם להכשיר ונראה דמש"ש בירו' היא דעתיה בסוכה הוא דחוי לדברי ר' אבין דליכא למימר משום פ"ת דא"כ מ"ט בסוכה וזהו דמסיק ולא דמיא כו' דהיינו דע"כ בדין מחיצות ל"ד סוכה למבוי ומייתי כמה חלוקים ביניהם עד דמסיק לטעמא משום בסכות תשבו : עד כ' אמה אדם יודע. בירו' מוכח דעת ר' יאשי' בשאין דפנות מגיעות לסכך דהוא כרבה כמ"ש לק' ע"ב : עד כ' אמה אדם יושב. בירו' הוא כן ע"ש ר' אבהו בשם ר' יוחנן ומקרא בסוכות תשבו : דל דפנות. ולפ"ז בדפנות שלמעלה מן הסכך אמרי' בהו דל אותו הגובה ליכא צל סוכה ובירו' פליגי בזה ר' יונה ור' יוסה לפי' הפ"מ ע"ש : **ע"ב** דאמר ר' יאשי' אמר רב. בירו' ר' יעקב בר אחא בשם ר' יאשיה : רב חנן בר רבה אמר רב. בירו' ר' בא בשם רב : והלא שבעה בנים כו' ע"פ חכמים. בירו' איתא והלא שבעה בנים ת"ח היו לה וליתא שם הא' ועוד כו' אלא שהם עצמם היו ת"ח ומשמע שהם גדולים ויושבים עמה וכן מבואר בתוספתא פ"א והגר"א הגיה שם כבבלי : דרכה של מלכה. וכ"ה בירו' :

דף ג ע"א וכי דרכה כו' בסוכה קטנה. בירו' ג"כ מקשה כן ולא משני שם בקטוניות ויתכן מזה סיוע לרש"י דלרב חנן קשיא והתי' כאן הוא לר"ה ושם ליתא הך דר"ס ע"כ לא משני מידי : אמר רב שמואל בר יצחק הלכה. בירו' פ"ב על מתני' דפלוגתא דב"ש וב"ה הוזכר שם ג"כ והתם אמר לה בשם רב. ר"ז ר"ה בשם רב הלכה כב"ש ור' ירמיה רב שמואל בר יצחק בשם רב ממה שסילקו ב"ש לב"ה [פי' שהשיבו תשובה לב"ה] הד"א הלכה כדבריהן : תוס' ד"ה בית. בירו'. מעשרות פ"ג סוטה פ"ח : ואינו נחלט. בירו' שם ואינו נמית ביובל : בית שאין בו ד"א. ספרי תצא רכט. וגם שם חשיב כמ"ש התוס' בשם הירו' : **ע"ב** ואין האחין והשותפים חולקים בו. בירו' מעשרות פ"ג ה"ג וסוטה פ"ח ה"ד ליתא זאת רק איתא ואין נותנים לו ד' אמות לפתחו [והוא כמסקנא דהכא בפי' ואין האחין כו'] וכן בספרי שם הוא כבירו' : תוס' ד"ה ואין עושין וכ"מ בירו'. מעשרות שם סוטה שם : עד שיהא בה ד"א לזה וד"א לזה. בירו' ב"ב פ"א ד"א חוץ מד"א שלפני הפתח ותני בר קפרא כן עד שיהא ה' אמות לזה כו' ועי' בבלי שם : אין בו דין חלוקה. עמש"ל ד"ה ואין :

דף ד ע"א תבן ובטלו. ירו' כאן ע"ש במס"פ ד"ה היתה ועמ"ש ערובין ע"ח ב' : והוצין יורדין. ע' ירו' ה"א לפי' הפ"מ : א"ל רבה הא דירה סרוחה. לפי' הפ"מ בירו' הוא דעת ר' שמי בלמטה מי' דדירה סרוחה היא וגם בשא"ר לסכך ג"כ ממעט : ובנה אצטבא. דעת רש"י להכשיר כל הסוכה והר"ן פליג בזה ועי' במס"פ ד"ה רב הושעיא דמוכיח מהירו' דלא כרש"י ובעכ"ד אין ראיה די"ל דהתם במן הצד מיירי דבעינן להדפנות לצירוף להכשיר מקום העמוד או האצטבא ואין לדון כפסל היוצא מן הסוכה כמ"ש הכ"מ פ"ד מהל' סוכה וכ"ה בהרא"ש כאן וכן בעשה באמצע דבעינן צירוף להדפנות אבל בעשה אצל דופן האמצעי דיש על האצטבא דין סוכה בלא צירוף הדפנות או מה שחוץ האצטבא נדון כפסל היוצא מן הסוכה. אך לפ"ז תקשה על הה"מ שכ' דגם באצטבא מן הצד כשר כל הסוכה משום דופן עקומה וכפסל היוצא. מהירו'. ונראה דהך דירו' אינו ענין כלל לדין אצטבא דהכא דהוי כבנין כמ"ש בנה אצטבא ע"כ הוי מיעוט במקומו משא"כ בירו' אינו כ"א כהספסל שנתן נסר על חוליה של עמוד וצד השני סמך לכותל ונמצא יושב למעלה ושאלתו הוא אי נימא כיון דישיבתו גבוה מהקרקע והוא בצל סוכה כשר והסכך שחוץ לנסר הוא סכך פסול ובעי אם נדון כאויר או כסכך פסול למידן בי' דופ"ע והתם אין להכשיר כלל הסוכה מתחת זה כיון דל"ה מיעוט להסוכה רק להיושב שם לבד אין שייך כאן פסל היוצא מן הסוכה. וכ"מ בירו' מהספיקות דמיירי בכה"ג דל"ה בנין מדפשיט מהא דר' בא בר ממל בדפנות הרחוקים מן הארץ ג"ט דאם יושב למעלה בלא דפנות כשרה דהיינו דה"נ ביושב למעלה יושב בצל סוכה ודחי לי' דל"מ מה שיושב למעלה כ"א בעושה מיעוט בהורת בנין או תבן ובטלו כו' וא"כ אינו ענין כלל להכא. ודברי הפ"מ מגומגמים ופשוט להגי' כמ"ש הק"ע דבמקום הנסר אין כאן גבוה כ' : **ע"ב** באמצע הגג. בירו' כאן ובכלאים פ"ד וערובין פ"א מוכח דדוקא בפאה דהיינו גוה"פ מועיל בסוכה ואמרי' פי תקרה יורד וסותם אבל מה שמונח סכך עליו כיון דלא נעשה מחילה נעשה רק לסכך ל"א בי' פתי"ו : רב ור' חנינא. בירו' כאן ובשבת פ"א ה"א ר' אבהו בשם רשב"ל וכן איתא שם דבית ר' ינאי ילפי לה מארון וכפרת כו' ע"ש :

דף ה ע"א ותניא ר' יוסי אומר מעולם. בירו' שם כתיב ונועדתי כו' ודברתי אליך מעל הכפרת וכ' כי מן השמים דברתי עמכם מה להלן רשות אחר אף כאן רשות אחר : לא ירדה. עי' פדר"א פי"ד : תני ר' חנינא. בירו' שם ר' חנינא בן שמואל : תפשת מרובה. עי' ת"כ מצורע פ"ז ומ"ש ביומא פ' א' : וקדש למד מלמטה. בירו' יומא פ"ד ה"א ליתא רק קדש למטה ולא הוזכר שם שלמ"ד : ר"ה אמר מהכא. בירו' כאן ובשבת פ"א ע"ש רב אחא בר יעקב והכא רב אחא ב"י ג"ש גמר פני פני לק' ע"ב דמפרש לה לדר"ה : **ע"ב** תוס' ד"ה תפסת. בת"כ. מצורע זבים פ"ז פרשה ה' ועמ"ש יומא פ' א' : לר"מ דאמר כל האמות. עמ"ש ערובין ד' ב' : הלכתא גמירי לה. בירו' כאן ובשבת פ"א משני לר' יהודה דילפי' מעגלות ע"ש : שעורין. עמ"ש ערובין ד' א' : כל הפסוק הזה. עמ"ש ברכות מ"א א' ד"ה דאמר רב יוסף :

דף ו ע"א תוס' ד"ה גפן. בירו' דנזיר. פ"ו ה"א : במים. ת"כ מצורע זבים פ"ו : **ע"ב** במאי קמיפלגי. לפי' הק"ע בירו' פליגי ג"כ אם י"א למקרא או למסורת הכתב. ולהפ"מ ל"פ בזה ומשמע כוונתו דרבנן ג"כ דרשי המסורת רק דס"ל דקאי אסוכות דעלמא ור"ש סבר דקאי אשתי דפנות הסוכה וכמ"ש ביפ"ע סנהדרין ד' ב' והוא לדרך הפ"מ ועוד איתא שם דפליגי בזה דרבנן דרשי מזרם וממטר אחת ור"ש דריש להו לשתים ומובא בתוס' ד"ה וסוכה : מ"ם סככה בעיא קרא. בירו' תרווייהו דרשי אחת למעלה ולרבנן השלישית מדבריהן ולר"ש הרביעית מדבריהן ועי' תוס' לק' ו' ע"ב ד"ה סיכך דהוכיחו דטפח דסוכה מה"ת מדמני ליה בין הכנו דמה"ת טפח בנדה כו א' וי"ל דהירו' לטעמיה לק' פ"ג ה"א דרק יש אומרים דגם טפח דסוכה נחשב בהדייהו וא"כ הוי פלוגתא בזה ועי' גליון ירו' שם :

דף ז ע"א כנגד היוצא. בירו' איתא רב אמר אותה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח שמואל אמר אפי' כנוסה כמה רואין אותה כאלו היא יוצאה ועי' במלחמות שמפרש לה שמעמיד הטפח בסוף וזהו פי' כנגד היוצא ושמואל דאמר אפי' כנוסה כמה ל"צ בסוף והוא דלא כשמואל הכא והחליף שטתו ע"ש : ואיתימא ריב"ל. ה"נ בירו' ר"י בן פזי בשם ריב"ל : עושה לו פס ארבעה ומשהו. נראה דהיינו הא דקאמר בירו' ר' הושעיא בעי אותו של טפח שנתנו באמצע מהו [פי' שעשה שתי הדפנות כמבוי ונתן הטפח באמצע אצל דופן א' מהשתים] חזר ואמר אותן הארבע טפחים שנתנן באמצע מה הן ר' יעקב בר אחא כהדין עובדא אתא קומוי ר' יסא ואפשר כו' פי' שחזר ואמר דבעינן פס ארבעה לסוכה העשויה כמבוי ומעמידו בפחות משלשה כמ"ש כאן : **ע"ב** מחיצה כסכך בעינן. עי' מה"פ ה"ו ד"ה מכאן דלא לענין דבעינן גם במחיצות דבר שאינו מקבל טומאה דהא מסוכות ילפי' ופרכת הו"ל דבר המקבל טומאה אלא לענין דבעינן בדפנות צלתה מרובה ע"ש ובירו' : ר"א כל סוכה שאין בה ד"א. בירו' כאן ה"א ובמעשרות פ"ג ה"ג ר' אומר ד"א אע"פ שאין בה ארבע דפנות רש"א ד' דפנות אע"פ שאין בה ד"א ועי' תוספתא פ"ב : או בראש הספינה. בירו' פ"ב ה"ד ראב"ע הוא בר פלוגתיה דר"ע בזה ותחת ר"ג דאיתא לקמן כ"ג א' דא"ל לר"ע היכן סוכתך בירו' שם ראב"ע א"ל כן לר"ע שעשה סוכתו בספינה : ב"ש דתנן מי שהיה. הוא כלעיל ג' א' דסוכה קטנה ג"כ פליגי וכ"מ בירו' פ"ב ה"ח אלא אפי' כדי שלחנו וכפי' הפ"מ שם ופי' הק"ע דחוק שם ועי' רא"ש וק"נ : ר"א פוסל. הוא דלא כהברייתא לקמן י"ט ב' דאיפכא תני ר"א מכשיר ובירו' לקמן הי"ב ליתא הברייתא שם ועי' ברא"ש : כל שיש בהיקפו. עי' ירושלמי ערובין פ"א ה"ה :

דף ח ע"א תלתא גברי בתרתי אמתי. עי' פנ"א שבת פ"א ה"ה שכתבתי שם עפ"ז בירוש' שם דפניו הפונות לכותל כרמלית הוא משום דמשך רוחב אדם הוא ד' טפחים שלים מב' אמות עש"ב : **ע"ב** הפנימית אינה סוכה. משמע בשאין רק סוכה א' דיוצר ג"כ אינה סוכה דהלא דר שם ג"כ ובירו' הבי' סתים סוכת יוצרים כשרה ואולי מיירי באופן שאינו דר שם תמיד מדגרסה לסוכת הרועים : ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. בירו' מתנה ג"כ תנאי זה בסוכת כותים ובסוכת הרועים לא התנה כן רק סתם כשרה ויתכן משום סוכת הרועים סתמה לצל עשויה [שזהו פי' כהלכתה כבגמ'] :

דף ט ע"א סוכה ישנה. ספרי ראה קמ תעשה לך פרט לסוכה ישנה ומשמע דהוא כב"ש אך ממאי דמסיק מכאן אמרו סדלה עליה כו' מוכח דספי' הוא ולא מן העשוי : תום' ד"ה סוכה. בירוש' כאן ה"ב : שם ובתר הכי איתא שם. וכן בירו' פסחים פ"ב ה"ד : אין עושין סוכה בחה"מ. בירו' לק' פ"ב איתא דר"א רק משום קנס ס"ל הכי דלא עשה סוכה בערב הרגל והבבלי ס"ל דהוא מה"ת לר"א : **ע"ב** ר' יהודה אומר. עמ"ש לקמן כ"א ב' : תום' ד"ה הא. התם מיירי שאין התחתונה צלתה מרובה מחמתה אלא מחמת עליונה. ס"ל להתוס' דמצטרף העליונה שבתוך כ' עם התחתונה ובירו' ה"ג משמע דאין מצטרף לפי' הא' שבק"ע שם ועי' גליון שם שמסכים לפי' הא' : אלא לאו בשתכטן. עי' מה"פ ה"ג ד"ה שני ובענ"ד נראה דהרמב"ם פי' בשתכטן שקצצן כפי' שהביא רש"י ומ"ש במתני' או שקצצן היינו שנענען ג"כ אחר הקצירה וזהו כר' אחא בשם ר"ז בירו' ה"ה ור' בא בשם רב מפרש לה שהיה מתחלה בדעתו לקוצצן [א"כ משום תולמ"ה] והרישא אף שלא היה בתחלה כוונתו לקוצצן מ"מ כשרבה סכך עליהם מהני ריבוי לענין פסול זה דלא מן העשוי אבל כשלא קצצן הו"ל פסול ממש ל"מ ריבוי ומבואר דעת הרמב"ם : בסכות תשבו ולא. ת"כ אמר פט"ז :

דף י ע"א אר"ה טפח. בירו' כמה יהא ביניהם ויצטרפו ופי' הק"ע בפי' השני דהיינו לפסול והפ"מ פי' כפשוטו לצירוף וכ"ה בפי' הק"ע הא' והתם מיירי שהעליון חמתה מרובה מצלתה דאין פוסל משום שני סככים ואפשר דהדא מלתא היא עם לפסול בשהעליונה צלתה מרובה מחמתה דכיון דאינו מצטרף הו"ל שני סככים ופוסל ופליגי שם תרין אמורין ח"א עשרה וח"א ארבעה ומותיב מ"ד עשרה למ"ד ארבעה משום אהל הא מצינו אהל טפח ומשמע דליכא למ"ד התם טפח : אלא לאו כו' שא"ר לדירה. בירושלמי בעי מה דיורין ממש או אפי' ראויה לדיורין ופשיט מן מה דתני חד סב קומוי ר' זעירא אפי' התחתונה כשרה [פי' דבדברי ר' יהודה נקט אפי'] לית ב"כ אמר אפי' אלא דהוא מודה על קדמייתא סד"א דיורין ממש ופי' מדמכשר ר"י אפי' תחתונה וכ"ש עליונה וע"כ היא ראויה לדירה רק שאין שם דיורין והבבלי ס"ל דאין סברא שיהיה כ"מ בדיורין ממש וע"כ אם אין ראויה לדירה קאמר. והנה ע"כ דברי ת"ק לא קאי אגוונא דאין ראויה לדירה היינו אין גבוה עשרה דאיך אמר עלה עליונה כשרה וגם בירו' מדייק כנ"ל אבל לרב דימי דהפי' הוא אין התחתונה יכולה לקבל כרים כו' אין לדייק כן דאפשר דהעליונה כשרה אם ישב שם בלא כרים וכסתות או ע"י הדחק כיון דגבוה עשרה עכ"פ וא"כ שני התלמודים שוים דהתם אפקה מא"ר לדירה היינו דגבוה עשרה והכא מאי דקאמר א"ר לדירה היינו שאינה יכולה לקבל כרים וא"ש מה דתנא חד סב גם להבבלי : **ע"ב** נקליטי המטה. עי' רא"ש סי' י"ט מ"ש בשם הירו' וכן ברפ"ב מדמי ליה הירו' לטלית שלבוש בו האדם. בירו' פלוגתא בזה דר' חנניא ס"ל דאפי' לנאותה פסולה ור' יוסה ס"ל דוקא מפני הנשר ועי' ק"ע ומה"פ : ועטרה בקדמין. עי' ירושלמי שבת פ"ג ה"ו ביצה פ"א סוף ה"א : **ע"ב** תוס' ד"ה עד מוצאי. בלב אריה להרי"ף שבת וביצה האלכתי לתרץ ראיות התוספ' דל"ת על רש"י דס"ל מגו דאתקצאי משום יום שעבר והכמ"ל ועמ"ש ביצה דף ד' א' דמירו' ביצה פ"א ה"א מוכח כהתוס' : מוציא ראשו חוץ לכילה. עי' תוס' שכ' דל"ת שמואל ללבו רואה את הערוה ועי' רא"ש פי' הרואה שהביא הא דבירו' שם ה"ב דבעי במגדל אי רשאי להוציא ראשו חוץ למגדל ולקרות ק"ש ופי' דמבעי' ליה אי מותר לבו רואה את הערוה ועמ"א סי' ע"ד שתמה עליו דא"כ גם בלבוש עליה היה לו למבעי כן ומפרש הוא דהאבעי' הוא אי חשיב מגדל אהל וקשה הא שם בירו' גם בבית מבעי ליה כן ובית בודאי הוי אהל וכן הקשה הפ"מ שם. ועוד קשה לי בין לפי' הרא"ש בין לפי' המ"א הא הכא מביא ברייתא דמפורש בה דבין בכילה בין בבית לא יוציא ראשו כו' ודוח"ל דלא ידע הירו' מהברייתא ונראה דהירו' מפרש הברייתא דבית ג"כ דוקא עבדה ומבעיא ליה בבית פחות מעשרה אי חשיב אהל וא"כ מבעי' ליה א"ל דבית אפי' פחות מעשרה חשיב אהל משום דקביעא ומיירי הברייתא גם בפחות מעשרה מגדל מהו דמגדל דינו ככילה וכיון דמיירי הברייתא גם בפחות מעשרה גם כילה מיירי בפחות מעשרה ומ"מ אסור. והרא"ש לא ניחא ליה לפרש במגדל משום אהל משום דהוא גריס בירו' שם מגדל של עצים ומבואר בירו' ערובין פ"ג ה"ג דדוקא מגדל אבן חשיב אהל אבל של עצים חשיב כלי ולא אהל ובבבלי ערובין לה א' פלוגתא דת"ק ור"א בזה ולהירו' משמע דלכ"ע ל"ת אהל והאבעי' ע"כ הוא לענין לבו רואה את הערוה ומשום דר' ירמיה תלמידו דשמואל הוה וידע דשמואל התיר בכילה ע"כ מבעי' ליה אם שמואל ל"ת ללבו רואה את הערוה ומותר א"ד דמיירי שמואל כחוגן בזרועותיו כמ"ש הפוסקים ועמ"ש בפנ"א ברכות שם :

דף יא ע"א הדלה עליה. ספרי ראה ק"מ : קציצתן זו היא עשייתן. לפי' הפ"מ ס"ל להירו' ג"כ הכי ומ"מ בעינן שיהיה דעתו מתחלה לקוצן וא"ל צריך לנענען ובענ"ד נראה דס"ל דל"א קציצתן ז"ה עשייתן ולזאת צריך לנענע רק דס"ל דבהיה דעתו מתחלה לקוצן או א"צ לנענע והו"ל כקוצן מתחלה ואח"כ נענען והניחן ועמש"ל ט' ב' ודין תולמ"ה מוזכר גם בירו' ה"ט לענין התוטע בגדים ועמש"ל יב א' : **ע"ב** קשיא לרב קשיא. לפי' הפ"מ בירו' דגם לסברא דאמרי' קציצתן ז"ה עשייתן מ"מ בעינן שיהיה דעתו מתחלה לזה יש ליישב הקושיא דהתם בהדלה או בגינית תלאן מיירי שלא היה בדעתו בשעת הדלאתן או תלייתן לקוצן או לפסקן : יליף לקיחה לקיחה. ת"כ אומר פט"ז ושם מבואר בדברי ר' יהודה הג"ש ובספרי חקת קכד יליף לקיחה לקיחה לכ"ע ועי' תוס' לקמן י"ג א' ד"ה מצות : מה להלן באגודה. בירו' יומא פ"א מייתי לה לענין דילפי' דבר המעכב מדבר שאינו מעכב דהתם בפסח מצרים כל ענין האגודת אזוב לא היה מעכב והכא ילפי' מיניה דמעכב ועמ"ש מזה ביומא : התנאה לפניו במצות. מכלתא בשלח פ"ג ועמ"ש שבת קלג ב' : דתניא כי בסוכות. ת"כ אמר פט"ז ועי' הגרי"ב ובמכלתא בשלח פ"א ג"כ הפלוגתא וכדברי ר"ע ענני כבוד ובפדר"כ כ"ע ופסקא אחריתא דסכות סתים דענני כבוד הי' : מה אך. עי' תוס' לקמן י"ב א' ד"ה בפסולת מ"ש בשם הירושלמי :

דף יב ע"א תוס' ד"ה בפסולת. בירו'. ה"ס : תוס' ד"ה אר"ז. בענ"ד נ' לתרץ קו' התו' עפמ"ש התו' לק' ל"ו ב' ד"ה ר' יהודה דאף דס"ל לר"י דסוכה אינו כ"א מד' מינים מ"מ מודה דבעינן דבר שאינו מקבל טומאה משום דיליף מחגיגה ול"ק אי מה חגיגה בע"ת דהלא ד' מינים אינן בע"ת ה"נ י"ל דלר"ז ס"ל ג"כ הדרש להקיש לחגיגה ול"ק אי מה חגיגה בע"ת דהלא גרן ויקב אינו בע"ת ומתרווייהו ילפי' שפיר ולא הקשה כאן כ"א למאי דאמר רבין בשם ר' יוחנן דמשמע דלא ס"ל הך דרב דימי וא"ש דל"ה סתירה כלל להא דבר"ה : רב אשי אמר מגרנך. ר"ז אפשר דס"ל כבירו' שביעית פ"ב ה"ה דדרשי' מהאי מגרנך מיקבך דאזלי' בתר שלים ע"כ לא דריש ליה המיעוט לזה : תום' ד"ה תבילי. בירו'. ה"ו ועי' רא"ש וכ"ה בירו' תרומות פ"י ה"ג ערלה פ"ג ה"ד : שמעית מיניה דר' יוחנן. עי' ירו' דהכא אמר ר"ח בשם ר' יוחנן משום גזרת אוצר וגבי תוטע בגדים בה"ט ג"כ א"ר יוחנן משום אוצר ור"ח אמר התם משום תעשה ולמ"ה וקאמר מה נפק מביניהון ישב בה [כגי' הגליון ופי' הא' שבק"ע] דלר"ח פסולה גם בדיעבד ולר"י כשרה בדיעבד. וזה דלא כהתו' לק' ע"ב ד"ה אין מסככין דגם בדרבנן בדיעבד לא יצא ועכ"פ ר' יוחנן לא ס"ל אף בהדא מינייהו משום תולמ"ה ודלא כמ"ש כאן משום ר' יוחנן : **ע"ב** תוס' ד"ה אין. עמש"ל ע"א דמיירי [לפי' הא' שבק"ע שם סוף ה"ט] מוכח כגי' לכתחלה שלא לעשות פלוגתא בין התלמודים : בחיצים זכרים. ה"נ בירו' ועי' ק"ע שם שפי' על מש"ש בשלביות פסולה דהיינו לצורות או חיצים וליתא דהא בה"ז מייתי לה לענין נסר פחות מד' דגם לרב פליגי ר"מ ור' יהודה במשופין אף שהם פחות מד' וע"כ כפי' הפ"מ דהיינו נסרים משופין : תוס' ד"ה מה"ד. עי' ת' שבו"י ח"א סי' ל"ג שכ' לחלק בין העשוי למלאות לעולם ובין שנשלף לפעמים ויישב בזה הסתירה ברמב"ם ע"ש ולא דבר חדש הוא דכ"כ התוס' שבת יז. ד"ה ועל שאר אדם ועמ"ש ביפ"ע שבת נג: בתוס' ד"ה היא : באניצי פשתן. ה"נ בירו' ה"ה ושם משמע דבעל המימרא הוא רב דנמשך למש"ל שם רב ירמיה בשם רב :

דף יג ע"א אזוב ולא אזוב יון. ספרי חקת קכד אר"מ כו' שנים מחלוקת עמ"ש בפנ"א ברכות פ"ז ה"א ליישב הא דאר"ת שם ע"ד דר"ז ותברוהי כו' והוא שהטבילן כא'. וקאי שם אהא דמדמי דין אזוב שהוא בשלשה כזימון וכשבאו ג' מג' חבורות של שלשה שלשה מצטרפין כדאר"ה שם ה"נ מצטרפין בשלקח ג' קלחים מג' אגודות ועשאן אגודה ואמר ע"ז ע"ד דר"ז כו' והוא שהטבילן כא' ופי' הפ"מ ע"ד דר"ז היינו דס"ל כר' יסא דאמר שם דשנים אין מזמנין רשות וקשה הא ר"ז ס"ל התם דשנים מזמנין רשות ועוד הא ר"ה אמר הכא בהזוב דסגי בשנים וי"מ שהוא שם ענין בפ"ע וקים להו דר"ז ותברוהי ס"ל דלא כר"ה ודוחק דא"כ הו"ל לומר ר"ז ותברוהי אמרין ועל דעתי' משמע דקאי אדלעיל וכ' דה"פ דאף דשנים מזמנין רשות מ"מ אין מצטרפין לעשות חבורה ג' לזימון כא' בשכל א' הוא מחבורה של ג' דאל"כ לא חשיבי להצטרף עתה כיון שלא אכלו כיחד וז"ש ע"ד דר"ז ותברוהי דס"ל דשנים רשות ועכ"ז לצרוף בעינן שיהיה כא' מחבורה בעלת שלש ה"נ באזוב אף דשנים כשר בדיעבד מ"מ לצרוף בעינן שיהיה כא' מאגודה שלשה והוטבלו כא' בין השלשה ולא כשהוטבלו בין שנים דאז ל"מ להצטרף וזה מוכח מדעת ר"ז ותברוהי לדון כן באגודה דג"כ שנים כשר ולהצטרף שאני וא"ש ג"כ דל"ק דר"ת אדר"ת דהכא. תום' ד"ה מצות. ובספרי פ' חקת קכ"ד : **ע"ב** אחרים אומרים. בירושלמי ה"ז מפורש דברי אחרים בקצרן לאכילה ונמלך לסיכוך וקשה א"כ מ"ט דרבנן והנה איתא שם רב כהדא דאחרים קצר לסכך והוכשרו ואמר לכשיעשו מלוחן אחזירם לגורן צריכין הכשר פעם שניה או כבר הכשרן בידן. ומפרש הפ"מ דהיא בעי' דלא אפשיטא ובענ"ד נ' דרב משני הא דאחרים דמיירי באופן זה שקצרן לסכך ודעתו להחזירם לגורן דבזה פליגי רבנן וס"ל דכעודן בסכך אין להם ידות ובעי הכשר שני להידות ואחרים ס"ל דא"צ הכשר שני דיש להם ידות גם בעודן בסכך משום דדעתו להחזירן לגורן ורב דאמר הקוצר לסכך אין לו ידות. ובקוצר למאכל יש לו ידות אתי ככ"ע ולפי הס"ד דאחרים קיימי בקוצר לאכילה מקשה על רב כהדא דאחרים היינו איך פסק כאחרים ולא כרבנן. ומשני מה אין קיימין קצר לסכך כו' וא"ש דאתיא כגמרא דילן ולא נשאר בעי' בלי פשיטות דליתא שם בעי' כלל רק לדדי פלוגתא דרבנן ואחרים והוא כדמסיק לק' יד. טעמייהו דאחרים :

דף יד ע"א א"ר אלעזר למה נמשלה. במד"ר פ"י ע"ש רשב"ל וכ"ה בב"ר פס"ג על פסוק ויעתר יצחק דר' יוחנן מפרש שהפך תפלה בעושר ור"ל אמר שהפך את הגזירה כעתר : אבל בנסרים שאין בהם ד'. בירושלמי מוכיח דרב ס"ל דגם באין בהם ד' פליגי ר"מ ור' יהודה. אך שם אמר במשופין לכלים ומשום גזירת כלים ובבבלי לק' טו. מוכיח דל"ל לרב במשופין לגזור משום כלי מדלא גזר בחצים זכרים אטו נקבות והוא דלא כהירושלמי : **ע"ב** הפכן על צדיהן. בירושלמי איתא שמואל אמר הדא דאת אמר לאורך אבל לרוחב כשר ר"י ור"ל תרויהון אמרין בין לרוחב בין לאורך כשר ר' זריקן בשם רב המנונא כדברי מי שהוא פוסל כאן פוסל כאן רבין ור' בון בעון קומוי ר"ז מה ר"י ור"ל תרויהון אמרין לון משום שאין פסול אלא כדי ד' אמות מתני' פליגא על רב המנונא סוכה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו והביא נסר ויצרף ממנו שלשה טפחים אין תימר לרוחב לית יכיל דא"ר זריקן בשם רב המנונא כדברי מי שהוא פוסל כאן פוסל כאן אלא כן אנן קיימין לאורך ואפשר שלא יישן תחתיו. ע"כ. ופי' הק"ע והפ"מ דחוק בזה ולפירושם הוא ענין שאין ממנו רמז בגמ' לחלק בין אורך הסוכה או רחבה ואין טעם לחלק ואין לומר דבאורך היינו באין דופן כנגדו לדון משום ד"ע דא"כ איך אמרי ר"י ור"ל דגם באורך כשר משום ד"ע. ודין דופ"ע מוסכם בה"א שם בלי פלוגתא דסכך פסול אין פוסל כ"א בד"א והוא משום דו"ע. ובענ"ד נראה דרוחב בל' הירושלמי היינו עובי כמ"ש מזה בשקלים וה"פ לרוחב שנסר דהיינו הפכן על צדיהן דהכא והברייתא שמביא שם היינו הך דהכא רק דשם מתני' איפכא ולהשוות התלמודים נראה להגי' במקום מתני' פליגא על רב המנונא דנ"ל פליגא על שמואל. ומסייעא לרב המנונא ובהברייתא דשם נ"ל פסול. כה"ג דמשלים בנסר ומוקי לה ברוחב [דהיינו על צדו ויש בהנסר ד'] וז"ש אין תימר לרוחב לית יכיל פי' א"ש דפסול משום דא"ר זריקן כו' אבל למ"ד לרוחב כשר קשיא אמאי פסול התם ודחי דלעולם לרוחב כשר והכ"ע לאורך [וטפח א' חוץ לסוכה אפומא דמטללת' כבבלי]. ואפשר שלא יישן תחתיו. בתמיה ופי' דפסל היוצא מן הסוכה כסוכה ואתי לישן גם תחתיו כשיוציא רגליו ע"כ מצטרף לפסול והוא כבבלי. ומשמע שם ג"כ דשמואל ס"ל דבנסר ד' כ"ע מודי דפסולה וכמ"ש כאן :

דף טו ע"א רמ"א נוטל א'. בירושלמי רמ"א נוטל א' מבינתיים וא"צ לפקפק ומסיים עלה בגמ' שם ואם פקפק א"צ ליטול א' מבינתים וא"כ הוא כב"ה אליבא דר' יהודה וס"ל דגם ב"ש ל"פ עלי'. כ"ה לפי' הפ"מ וקשה א"כ ס"ל לר"מ כר' יהודה דל"ג גזירת תקרה ותקשה לשמואל דס"ל דפליגי באין בהם ד'. והק"ע הגי' שם ואם נטל א' מבינתים א"צ לפקפק וקאי אב"ש אליבא דר' יהודה והוא כבכאן אבל להפ"מ קשה. ואפשר דלשמואל מוקמינן למתני' בבטולי תקרה וכמ"ש הרא"ש דהיכי דעסיק בבטולי' ליכא גזירת תקרה ויסי' להירושלמי בזה ר"מ מקיל מדר' יהודה ולרב יהודה אמר רב בירושלמי בה"ז מכריח דגם רב ס"ל גזירת כלים בנסרים משופין רק דלא מוקי במתני' פלוגתייהו בזה כ"א בגזירת תקרה : **ע"ב** במעדיף. ה"נ בירושלמי בבלאי כלים פסולה בתוספתא פ"א איתא כשרה והגי' שם הגר"א פסולה ור"י בר' יהודה מכשיר ותימה שלא הובאה כלל פה :

דף טז ע"א מחצלת הקנים. כאן מחלק בין גדולה לקטנה ולק' כ' א' מחלק בין גדולה לארוגה ופי' גדולה מל' גדול מעשה עבות ובתוספתא פ"א ארוכה במקום ארוגה ויש לפרש דלשכיבה דרך לעשות ארוכה וקצרה ברחבה בעד איש א' למשכב. ע"כ אין מסככין בה ושם ר' ישמעאל בר' יוסי ור' דוסא אחת זו ואחת זו מסככין בה. ובירושלמי ה"ב בעי ארוגה מהו וקאמר מחלוקת ר"א וחכמים ולא אמר מחלוקת ר"י בר' יוסי ורבנן משמע דגרסי ארוכה בתוספתא ועמ"ש לק' כ' א' : שאין שם חלל טפח. לפי' השני בק"ע ה"מ והפ"מ שם הוא בירושלמי שם וקאמר התם דלר' יוחנן דאמר הטעם משום אוצר ל"מ מה שהיה בה חלל טפח והכא משמע דליכא פלוגתא בזה וגם גזירת אוצר ליכא בכה"ג : המשלשל דפנות. בירושלמי לעיל ה"א אמר עלה ר' בא בר ממל כשאינו יושב ואוכל בצלן של דפנות אבל יושב ואוכל בצלן של דפנות כשרה ועמש"ל ד' א' ד"ה ובנה : ר' יוסי אומר. ע' רא"ש שמביא פלוגתת הגאונים אם הלכה כר' יוסי אף דרבים פליגי עלי' ועי' בהראב"ד לת"כ ויקרא פ"ב לענין פלוגתא דר' יוסי ורבנן אי נשים סומכות רשות שכ' דאין הל' כר' יוסי משום דר"מ ור' יהודה פליגי עליה : **ע"ב** בשיטת ר' יוסי. הכא משמע דר' יוחנן ס"ל דגם לענין שבת אמרה ר' יוסי ובירושלמי כאן ה"י ובעירובין פ"ח מבואר דר' יוחנן אמר לא אמר ר' יוסי אלא לענין סוכה

אבל

אבל לא לענין שבת ועי' בק"ע כאן דמוחק במש"ש דא"ר יוחנן ר' יהודה ור' יוסי ר"א בן עקביא שלשתן אמרו ד"א. תימה ר' יוחנן ומציג במקומו ריב"א. ואם כן לפי הענין מוכח דהיינו ריב"א שהוזכר שם מקודם אבל מ"ש דלא תקשה דר' יוחנן אדר' יוחנן הא פס כבבלי מבואר דר' יוחנן אמר ר' יהודה בשיטת ר' יוסי ועי"ש לומר דאמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן ס"ל כהלכה. אך התם הוא ר' יהודה דנסרים ולא דבור המוכח כאן. ע"פ ר' ישמעאל בר' יוסי. עס בירושלמי מוכח ר' חנינא מזה דר' יוסי ג"כ לענין שבת אמרה דלא כר' יוחנן שם דשם מסיים בשיטת אבוה אמרה ר' ישמעאל: מחצלת ארבעה ומשהו עמ"ש עירובין עו: ד"ה עומד:

דף יז ע"א אמר רבה. בירושלמי ה"ח ר' חייא בר"ג כרבה וכרב לק' ע"ב דסכך פסול גם באמצע ד' אמות ומובא בסה"ש ועי' מס"ש. ועכשיו הכל' ר' יוסי דן במתני' משום דופ"ע ור' יונה אמר דלכך סכך פסול הוא ב"ד אף באמצע: ע"ב אר"ש מס טעם. ע' ירושלמי ס"פ כלל גדול: תוס' ד"ה כדתנן. בתוספתא ב"ב דכלים פ"כ:

דף יח ע"א קורה היוצאה מכותל זה. ה"ג בירושלמי פ"א: סיכך ע"ג אכסדרה. ע' תוספתא פ"א: ע"ב אכסדרה בבקעה. עמ"ש עירובין כד:

דף יט ע"א רבה ורב יוסף דא"ח. בירושלמי סוף ה"א קאמר ס"ד כר' יוסא בשם ר' יוחנן בשם ר' הושעיא: בשם ר' הושעיא והכא ר' הושעיא מלתא באחריתא קאמר. לפי' הכי אליבא דר' חייא בשם ר' יוחנן וכו' ובירושלמי ברכות פ' שלשה שאכלו. רק כאן י"ל דקאי על סכך פסול דקאמר אויר פוסל בשלשה דתנינן הרחיק כו' סכך פסול אינו פוסל אלא בד' תחת סכך פסול על הא דסליק מיניה. ע"ב פים הנרוק. ע' תוס' לעיל ע"א כמשנה שבירושלמי אחת גדולה ואחת קטנה. ואולי ט"ס הוא בירושלמי:

דף כ ע"א עשאן לסכיכה. עמש"ל טז. ד"ה מחלת. ובירושלמי ס"פ מחלוקת ר"א וחכמים [ולמאי דמסיק הכא דפליגי בגדולה לחכמים מספקינן] ואיך קאמר טמאה טהורה היא וכו' דעי"כ לומר דמאי דקאמר טמאה היינו בקטנה ובגדולה לא פליגי בגדולה וגדולה טהורה היא ג"כ ובה דאיתא ארוגה אין מסככין בה ע"כ בקטנה מיירי וכמ"ש התוס' דבזה מודים חכמים. והוא כהראב"ד פ"ה מהל' סוכה ומיירי מתני' בארוגה וכרבנן דר' ישמעאל בר' יוסי ור"ד. וא"ש דלא מייתי בירושלמי בארוגה פלוגתא דרי"ש בר' יוסי ור"ד וחכמים שבברייתא משום דשם בקטנה מיירי ושאלת הירושלמי היא בגדולה ארוגה. ולהרמב"ם עפמ"ש הכ"מ דהברייתא בגדולה מיירי וקמ"ל דבארוגה אין מסככין וס"ל דמתני' דלא הילק בין מעשה עבות לארוגה אתיא כר' ישמעאל בר"י ור"ד א"כ קשה בירושלמי אמאי לא אמר בארוגה דהיא פלוגתא דרי"ש בר"י ור"ד ורבנן. דפליגי בזה בהדיא. ורציתי לומר דלהירושלמי דגרים במתני' אחת גדולה כו' ר"א וחכמים בקטנה פליגי וגם שאלת הירושלמי היא בקטנה והברייתא בגדולה. אך א"כ תקשה מה דאמר ארוגה טמאה כמש"ל. ונראה דהירושלמי גרים בברייתא ארוכה במקום ארוגה וכבתוספתא כמש"ל מז.: לא נחלקו ר"ד וחכמים. בירושלמי קאמר כן על מתני' דמשמע על מחלוקת ר"א וחכמים: ע"ב שהן טמאות. ה"נ בירושלמי והכא דקאי על פלוגתת ר"ד וחכמים ולפי הנ"ל דמיירי בקטנה ע"ש דטמאות משום דסתמא לשכיבה אולם בירושלמי דקאי על פלוגתא דר"א וחכמים דמיירי בגדולה דסתמי' לסכך דשכיבה א"נ לגדולה מ"ש דאושא ויתכן דאינם ראויים לסכוך שמתקלקלים מהגשם וכן נ"ל להרמב"ם דמפרש דר"ד בגדולה: פ"ב א"ר יהודה נוהגין. בירו' כאן מקשה מחלפה שטתי' דר"י תמן הוא אומר [בירו' פסחים פ"ג ה"ד וע' ספרי עקב מ"א] מעשה קודם לתלמוד וכא אמר הכין [דס"ד דמשום לימוד היו בטלים ממצות סוכה] סבר ר' יהודה היישן תחת המטה כישן תחת הסוכה. כ"ש מחלפ' שטתי' דתנינן תמן אם אין דיורין בעליונה כו' ע"ש ומובא במלחמות להסיר תלונת הבעה"מ מעל הרי"ף שהזכיר כאן טעם סוכה שתחת סוכה דמהירושלמי משמע כן: תוס' ד"ה ראיתם ובירושלמי. כאן ה"א ומובא בר"ן ע"ש:

דף כא ע"א תוס' ד"ה יליף. בספרי. חקת קכ"ו: שם בת"כ. פ' תזריע פי"ב ושם איתא והמצורע עומד דהיינו שאינו יושב בקביעות שם אף שעומד אינו מטמא ועי' התוה"מ: ע"ב תוס' ד"ה שאין ובירושלמי. ה"ב ומובא ג"כ בהרא"ש ור"ן. ומדמייתי הירושלמי ראיה ממעשה שבירושלים לסייע לר' אימי בטעמא דר' יהודה מוכח דקי"ל כר"י בזה או דר"י אינו אלא מפרש דברי ת"ק כמ"ש הרא"ש דאל"כ ל"ה משם ראיה כלל:

דף כב ע"א סוכה מדובללת. ירושלמי פ"א סוף ה"א: קנה עולה וקנה יורד. עי' רש"י ותוס' דלדעתם אפי' חמתה מרובה מצלתה ע"י הרחקה זה מזה זה למעלה וזה למטה מ"מ כיון שאם אתה מנכא לומר תכוס רמי יהיה צלתה מרובה כשר וכ"כ הר"ן וכתב בשם אחרים דבעינן עתה צלתה מרובה ובירושלמי ה"ג מוכח דמ"ד מדולדלת בצלתה מרובה ומ"ד מדובללת בשאין צלתה מרובה ועי' גליון ירושלמי: קורה היוצאה. עמש"ל יח.: ע"ב והתנן באידך פרקין. ה"נ מקשה בירושלמי פ"א סוף ה"א ומתרץ באילן דדרכו לפשע. פי' באלו הדברים שדרכן להפרד ולפחות בזה פסול למתלה דחיישי' שמא תפחת ותהא החמה מרובה מצלתה. ק"ע בפי' א' ובפי' הב' וכפ"מ פי' באילן היינו באילנות: תוס' ד"ה שתים. מה שהקשו על פירש"י מגמ' דשבת ל"ק בענ"ד דהלא בירושלמי כאן ובעירובין פ"ג ה"ג מבואר דמוקי הך דהכא בלמעלה ולא מן הצד. וא"כ מסיק דמיירי מן הצד והכא תנא אחרינא והתם רשב"א היא ע"ש וא"כ י"ל דהתם בשבת בבבלי איירי מברייתא דמוזכר בה רשב"א וע"כ בצדדין מיירי משא"כ במתני' מדלא פליג בה רשב"א ש"מ דמיירי בלמעלה ועמ"ש שבת קנד ע"ב דיש חילוף בין רשב"א דירושלמי לרשב"א דבבלי שם. רק דעכ"פ מוכח מדהוזכר רשב"א שם דבצדדין מיירי:

דף כג ע"א מעשה בר"ג ור"ע. בירושלמי כאן ועירובין פ"ג ה"ז מעשה בר"א בן עזריה ור"ע: אין עושין אותו דופן. עמ"ש בעירובין טו.: מיתה לא שכיחא. עמ"ש יומא יג. ד"ה ורבנן ע"ב ל"ק הא ר"מ. בירושלמי גיטין פ"ג ה"ג משני ע"ז לחלק בין שמא מת לשמא ימות וה"נ מחלק בבבל ועי' תוס' סד"ה עשרה: שני לוגין. עמ"ש עירובין לז: יומא נה:

דף כד ע"א ר' יוסי ור"ש אוסרים. עמ"ש עירובין לז. דמירושלמי מוכח כעולא שם דזוזי זוזי קתני וגם מבואר שם בל' הברייתא טעמא דר' יוסי ור"ש משום בקיעת הסוד עי' ירושלמי דמאי פ"ז ה"ח גיטין פ"ג ה"ח: אף אשה אחרת. עמ"ש יומא יג. ובשקלים: ע"ב לרבות כל דבר. ספרי תצא רס"ט: ורבנן אי כתב בספר. עמ"ש עירובין טו: ע"מ שלא תלכי. ספרי שם: שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. עי' ירושלמי עירובין פ"א ה"ז כאן פ"ב ה"ד וע"ש בגליון:

דף כה ע"א פרט לעוסק במצוה. עי' תוס' ד"ה ובלכתך דהגירסא משונה מכפי האמור בברכות ובירושלמי ברכות פ"א ה"ג כבכאן ובתוספתא ברכות פ"א כבגמ' ברכות: והאמר ר' אבא בר זבדא עמ"ש בברכות יא.: דברי ריה"ג. בספרי בהעלותך סח דברי ר' ישמעאל: ע"ב וא"ר אבא בר זבדא. ה"נ בירושלמי כאן: א"ר זירא אנא אכלי. עי' רא"ש סי' ח' שהביא מהירושלמי ר' מונא הוה שושביניה דר' יעקב בר פליטי אתא שאיל לר' יוסי א"ל זיל דמוך גו מטללתך. ר' יצחק בר מריון כו' גו מטללתך ומטעם זה פסק כר"ז ע"ש ובענ"ד דות"ל דפליגי ר' יוסה ור' אלעזר אהא דרב דחתן ושושביניו פטורים מן הסוכה. ונראה דרק בשינה אמרו כן משום דבשעת שינה אינו עוסק עם החתן לשמחו גם כשיישן בבית החתן משא"כ בעת אכילה ור"ז שאני שהוא בעצמו היה החתן וישב בסוכה שהחמיר ע"ע באמרו שנהנה מזה ושמח בהמצוה אבל שאר חתן שיושב בבית בודאי אין השושבין יכול להפרד ממנו ורק בשינה שבלא"ה נפרד מהחתן בשינתו חייב בסוכה ועמ"ש לק' כו.:

דף כו ע"א אר"ח בן עקביא. משונה כאן מבירושלמי פ"א דברכות ה"ב וכתובות פ"ג ה"ג דשם ר"ח בן עקביא מחייבם בק"ש ותפלה ובכל מצות כו' ועמד בזה הש"ק שבת פ"א ה"ב וכבר קדמו המ"א סי' ל"ח סק"ט ומתרץ דהירושלמי מיירי באפשר לקיים שתיהם והבבלי מיירי בא"א לקיים שתיהם. אך קשה לפ"ז דברי הת"ק דפטרם מתפלה גם באפשר לקיים שתיהם ויותר תמוה בתוספתא ברכות פ"ב דאיתא שם כבירושלמי ושם איתא ר' פוטר גם מק"ש וראיתי בשערי ירושלים להגר"ד אשכנזי בברכות שהעיר בזה וכתב דר' קאי בא"א לקיים שתיהם ובטעות נלוה בהברייתא כעין פלוגתא. ודבר רחוק הוא ועמ"ש בזה בפנ"א ברכות ושבת: שומרי העיר. בירושלמי הד"א בשומרי גייסות אבל בשומרי ממון עשאוהו כשומרי גנות ופרדסים ופי' הק"ע דחייבין וקושה להגליון מהגמ' כאן דאיתא דפטורין ופי' הוא דשומרי גייסות חייבין בסוכה משום שעומדים במקום א' אבל שומרי ממון שצריכים לסבב פטורים וקשה הא בירושלמי מייתי עלה עובדא אבדומא מלחא [שם איש] הוה דמך קומוי תרעי' עבר ר' חייא בר בא א"ל זיל דמוך גו מטללתך. א"כ הלא מביא המעשה לראיה לחייב שומרי ממון ולדבריו הוה מעשה לסתור ובענ"ד עפמש"ל כה: לחלק בין שינה לאכילה י"ל דכוונת הירושלמי לחייב היינו רק בעת השינה דבלא"ה אינו שומר אז ואם מעמיד אחר תחתיו בעת שינתו הלא א"צ לו. ועוד כיון שהוא סובב במקום א' יכול לעשות שם סוכה כדמקשה הגמ' משא"כ בשומרי גייסות אינו יכול ליחד מקום. וגם אם מעמיד אחר במקומו לשמור הוא צריך לו לעוררו משינתו לקום לעזרה שיהיה מוכן להושיע. וזה דמייתי עובדא מסיגה דאבדומא מלחא דמיחה בו ר"ח בר בא. אבל בעת אכילה גם שומרי ממון פטורים כיון שהם נעורים לשמור וא"ש דאינו סותר להבבלי: שומרי גנות ופרדסים. עמש"ל: אפי' חולה שאב"ס. ה"נ בירושלמי: ארשב"ג. שם: גזירה שמא ירדם. בירושלמי ה"ה כן בשם תבריס ור' אילא אמר שכן אדם ישן קימעא ודיו [והוא כרבא כאן] וקאמר מה נפיק מן ביניהון מסר שינתו לאחר ע"ד דתברי' מותר וע"ד דר' אילא אסור וכאן בבבלי מוכח דל"מ מוסר שינתו גם לטעם שמא ירדם: הא דנקיט להו בידים. עמ"ש ברכות כג: וכמה"פ ברכות פ"ב ה"ג ד"ה ישן: ע"ב הוה נייס. עי' בהה"ע בא"ח סי' ד' ועמ"ש בברכות ד. דמהמדרש מוכח דהיה ישן דוד בלילה שם שעות: הולך ואינו מניח. עי' בבלי מנחות לו: ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפליו עלוי מגדן הוה וכמין פקדון היה בידו ויתכן דהכא אף בכה"ג דהוו דרך פקדון ג"כ אסור משום דהולך לישן דאיכא חשש קרי: תוס' ד"ה ולא. בירושלמי בתחלת פ' כילד מברכין כל שאומר. וכ"ה בירושלמי כאן פ"ב ה"ו:

דף כז ע"א ר"א אומר. תנחומא פנחס ט"ו: תוס' ד"ה תשבו. בירושלמי. ה"ז: א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק. בירושלמי משום ר' ישמעאל כמובא בתוס': חוץ בו ר"א. עי' בתוס' מ"ש בשם הירושלמי ועי' פ"ק ומה"פ: ע"ב ושוין שאם נפלה. בירושלמי מקשה והתני בר קפרא נפלה סוכתו ברגל יקימנה ברגל ר' אחא בשם ר' חיננא קנס קנסו ר"א שלא עשה סוכתו בערב הרגל: תניא ר"א אומר כשם. ספרי ראה קי"ט: שהיה ר"א אומר משבת. בירושלמי ה"ה בדברי ר' אליעזר לר' אלעאי והלא אמרו אין שבתו של ת"ח להיות מניח את ביתו ברגל כהדא ר"ז סליק לגזורה דר' אילא כו' ולא ידעין אין משום שאין שבתו כו' ע"כ לא רצה נטעום משמע דרק לאכול במקום אחר הוא קפידא ויתכן דר' אלעאי היה רחוק מביתו כדמוקי הגמ' לק' דלא אתי ביומיה והוצרך לאכול ג"כ אצל ר"א: דבחדש ובשבת. עי' ויק"ר פי"ח ר"ש בן חלפתא הוה סליק ואזיל שאל בשלמי' דר' בכל ירח וירח: בסוכתו של ר"י בר' אלעאי. בתוספתא פ"א של ר' יוחנן בר' אליעזר והגי' כגר"א כבכאן: אין לך כל שבט כו' שופט. בפדר"כ לב וזאת הברכה איתא דשבט שמעון לא העמיד שופט והכתיב מלך זמרי בתרצה שבעה ימים א"ר יודן לית שבעה ימים במלכות כלום. והכא נ"ל דס"ל נר"א דמ"מ יקרא מלך:

דף כח ע"א מימי לא קדמני. שהש"ר פ"א: על ר"י בן זכאי. בשו"ת סי' ק"ג איתא ר' יוחנן היה לבוש תפלין בכל יום והיינו ר"י בן זכאי דאילו כהם ר' יוחנן האמורא איתא בירושלמי בפ"ב דברכות ה"ג דבשיתוא לא הוה מנח תפילין ולגי' הרא"ש פ"ג דברכות לא הוה ר"י מנח תפלין כ"א מפסחא לפסחא וע"כ היינו ר' יוחנן בן זכאי: וכן היה ר"א תלמידו. בירושלמי שם ג"כ אתפלין שסלך בהם כהי"י: שמנים תלמידים. בירושלמי ספ"ה דנדרים שמנים זוג תלמידים: האזרח להוציא את הנשים. בספרי שלח קיב האזרח בבני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר כל האזרח בישראל ישבו בסכות שומע אני אף הנשים במשמע ת"ל בבני ישראל זה בנה אב בכ"מ שנאמר אזרח בזכרים הכתוב מדבר וצ"ע דהכא לא ס"ל כן וצ"ל דס"ל כהד"א שם דדרים למעוטי עכו"ם ע"ש ובת"כ אמור פט"ז כבכאן מה"י האזרח להוציא: תוס' ד"ה כל. עי' הגרי"ב הירושלמי. הוא בחגיגה פ"ב ה"א: וכל מ"ע שהז"ג. ירושלמי ברכות פ"ג ה"ג קדושין פ"א ה"ז: ע"ב לרבות את הגרים. בירושלמי דיבמות רפי"ג מוכח דגם האזרח ממעט גרים רק דהוי מיעוט אחר מיעוט לרבות ע"ש ובש"ק: תוס' ד"ה לרבות. עי' התוס"מ להגרל"מ ויקרא סי' קנ"א מ"ש בזה: ר"ש אומר כל שנעור. עי' הגרי"ב שהגי' רשב"ל ובירושלמי ה"ט איתא ר' יוחנן: תשבו כעין תדורו מכאן. ת"כ אמור פט"ז וכ"ה בירושלמי ה"ה:

דף כט ע"א במקפה של גריסין. פירש"י שממהרת להתקלקל. ובירושלמי משמע לספך דשל גריסין אינו מתקלקל כ"כ מהרה דאיתא התם לא סוף דבר שתסרת אלא אפי' כדי שתסרת לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפה של כל דבר והמה"פ פי' דהיינו אפי' כל דבר מעברין במקפה גריסין ודוחק: ויעלה עמוד השחר. בירושלמי ה"י איתא ר"ג נכנס ויוצא כל הלילה ר"א נכנס ויוצא כל הלילה חד תלמיד מן דר' מנא הורי להד מן קריבי' דנשייא יצא אין מטריחין עליו שיחזור ולא שמיע ר"ג נכנס כו' משמע דמסיק דלא כהוראת האי תלמיד ואפשר דס"ל כמ"ש בתוספתא שיעור וליתא שם ושיעלה עמוד השחר. ומחולק עם הבבלי ואולי פי' ולא שמיע כלומר לא ס"ל דר"ג נכנס כו': משל לה"ד. בתוספתא פ"ב על בזמן שהמאורות לוקין: תניא רמ"א. שם: בזמן שהחמה לוקה. מכילתא בא פ"א ועי' פדר"א פ"ז: לוקה במזרח. מפירש"י משמע דקאי על החמה ובתוספתא משמע דקאי על הלבנה: בזמן שישראל ערס"מ. בתוספתא שם בזמן שישראל עסוקין בתורה: ובשביל ד' דברים מאורות לוקין. תוספתא שם: ובשביל כו' נכסין. שם:

פ"ג ע"ב לולב הגזול. ויק"ר פ"ל תנחומא אמור י"ח: משלכם. פדר"כ כ"ח פיס' ולקחתם לכם: תוס' ד"ה קפסיק. בירושלמי. ה"ו:

דף ל ע"א מהב"ע. הכא יתכן דל"פ בדין מהב"ע כ"א היכא דהמצוה דרבנן כמ"ש התוס' ד"ה משום וכן י"ל בירושלמי דר"א דאמר טעמא משום לכם ס"ל רק ביו"ט ראשון כשמואל ור' לוי דאמר שלא יהיה סנגורו קטגורו ס"ל כר' יוחנן וכ"כ מה"פ וכ"ז במצוה דרבנן ובירושלמי חלה פ"א שבת פי"ג פליגי בעיקר דין מהב"ע ר' יונה אמר אין עבירה מצוה ור' יוסה אמר אין מצוה עבירה: מאי דכתיב כי אני ה'. עי' ת"כ נו מכילתא דמלואים פ"א: ע"ב תוס' ד"ה וקרקע. ובירושלמי דכלאים פ"ז. ה"ד: שם ובמס' ערלה פ"ק. ה"ב. ועי' מה"פ שם ובכלאים שם דפי' מ"ש בירושלמי בגזל קרקע קאי על מתני' הגזלן חייב ולא כפי' התוס' והר"ש וסרה תמיהתם ועמ"ש בפנ"א דמעילה פ"א ה"ב וב"ק פ"י ה"ו משמע דאין מועיל יאוש בקרקע: ואת"ל לולב צריך אגד. בירושלמי כאן ה"א גזל לולב מכאן והדס מכאן וערבה מכאן ואגדן נשמעינה מן הדא סוכה גזולה אית תניי תני כשרה את"ת פסולה ר' סימון בשם ריב"ל מ"ד כשירה בגוזל קרקע מ"ד פסולה בגוזל פסל. ואפשר שלא יקשור [בתמיה] במיישב מלמעלן. פי' דמביא ראיה מסוכה גזולה דפסול דל"ה שינוי משום דהו"ל חוזר לברייתו אף דע"כ צריך לקשור הסכך להדפנות ומאי דמיירי במיישב בלא קשירה [והא דלא דן הירושלמי משום תקנת מרים משמע דס"ל להירושלמי דלא שייך תקנה זו כ"א היכי דחברי' בטינא או קבעו במסמרים. והוא דלא כהבבלי לק' דמשום סוכה מחייב קבישות אף בלא חברי' או דס"ל להירו' דתקנתא דרבנן ל"מ לסוכה דאורייתא ועמ"ש לק' לא. ובמק"א הארכתי ואכ"מ]:

דף לא ע"א בשתקף את חברו. עי' ירושל' דאיתא רבנן דקסרין בשם ר' יוחנן בין זה בין זה כשר [כגי' הק"ע] איזו היא סוכה גזולה פסול כל שהוא נכנס בתוך סוכתו של חברו שלא מדעתו. ונראה פי' כמ"ש התוס' כאן ד"ה אבל כגון ראובן כו' וכגי' רש"א והב"ח ומ"א סי' תרל"ז סק"ז שלא מדעתו ובכה"ג לכ"ע פסול. וצריך למחוק לפ"ז שם תיבת כהדא כו'. דהתם דעביד טללא גו שוקא הלא קרקע אינה נגזלת וע"כ התם לרשב"ל קאי דס"ל גם בקרקע חברו פסולה. ואפשר דנ"ל קודם כהדא רשב"ל אומר זה וזה פסול כהדא כו' והנו"י פי' כגי' הכתובה בין זו בין זו פסולה ואיזו היא סוכה פסולה לר' שמעון. כ"ה גירסתו ופי' דס"ל יאוש מועיל לקרקע ע"כ פסולה ושאלתו היא לר"ש דס"ל שהם גזלה יאוש בעלים ה"ד גזולה פסול ואמר שנכנס שלא מדעתו ויאוש שלא מדעת ל"ה יאוש. ותמוה דמעיקרא אמר דיאוש מועיל לפסול ובתכ"ד אמר דמועיל להכשיר משום דקונה. גם אם יאוש שלא מדעת ל"ה יאוש א"כ הוי כבלא יאוש ואין קרקע נגזלת ולמאי פסולה ובאמת להירו' דיאוש כדי קני לא משכחת סוכה בקרקע גזולה פסולה כ"א בכה"ג שבנה שלא מדעת חבירו וכמו שנייתו התוס' וכנ"ל. [ולפ"ז נ"ל דקנין דרבנן מועיל לדבר שהוא מה"ת]: ר' יהודה מכשיר. ה"נ הפלוגתא בירו' ומייתי עלה הא דהר"י מעשה כו' כלקמן ע"ב: ואם היה פרוד. ויק"ר פ"ל ע"ש ר' טרפון וכ"ה בת"כ אמור פט"ז ובפדר"כ כ"ח ולקחתם לכם. ובירו' הל' בקיצור ע"ש בפ"מ: וא"ר יהודה מעשה. ה"נ בירו' כנ"ל: ע"ב תוס' ד"ה הירוק. בירו' ברכות פ"א ה"ב: שם בתוספתא דנגעים. מובא בירו' סוכה פ"ג ה"ו. ותימה דבירו' שם משני דשאני הך דנגעים דכתב ביה ירקרק וצ"ע על התוס': כאגוז. בירו' ה"ז אית תניי תני עד כאגוז מ"ד כאגוז כשר מ"ד עד כאגוז כאגוז פסול: הדר כאילנו. בירו' ה"ה ע"ש ר' לוי ובת"כ אמור פט"ז ע"ש בן עזאי: לולב של ע"ז. בירו' ה"א הכל מודים בלולב ע"ז כו' דפסול דהיינו דבשופר ע"ז פליגי ובלולב משום דכ' לכם מודו [ומשמע דהיינו ביו"ט ראשון וער"ן] ובקול לאו אסוה"נ שייך ביה ועמ"ש ר"ה כ"ח ובלב אריה שם וכאן: תוס' ד"ה שיעור. ובפ"ק דמעשרות. ה"ג ולפנינו שם הגי' רע"א אינו פרי וכ"ה לק' ה"ז:

דף לב ע"א דומה לחרות כשר. ה"נ בירו': נעשה כמי שנטלה. בירו' ה"א ר' מלוך בשם ריב"ל נחלק המתאים כמו שנפרדו העלין. ומשמע דכשר כמו בדין נפרדו העלין דכשר כמ"ש במתני': אם היה פרוד. עמש"ל לא.: שראשו של זה מגיע. בירו' ע"ש סתמא דירו': ע"ב כדי שיהא לולב. בירו' סוף ה"א ר' יוסי ר' טבי בשם רב לולב טפח מלבד שיזרה: וכדי לנענע שם ר"ש בר אבא בש"ר יוחנן כיני מתני' כדי לנענע פי' וכדי לנענע: עשה תוהה בת חמשה. ה"נ בירו' ע"ד דר"ט פושכין רברבין ע"ד דרבנן פושכין דקיקין והכא הדר מזה מחמת הך דשמואל והתם ליתא דשמואל: שענפיו חופין. ויק"ר פ"ל: ואימא זיתא. בירושלמי ואין תימר זית עולה כמין קליעה ואין ענפיו חופות את רובו אין תימר זרגינה [היינו דולבא דהכא] ענפיו חופין את רובו ואין עולה כמין קליעה והפ"מ מהפך הגיר' להתאים עם הגמ' דילן: קלוע כמין קליעה. ת"כ אמור פט"ז פדר"כ כ"ח: שטעם עצו ופריו שוה. לק' לה. אמר כן על אתרוג וכ"ה בויק"ר פ"ל:

דף לג ע"א ולא מן הגשוי. עמש"ל יב.: יליף לקיחה לקיחה. ת"כ אמר פט"ז ושם מבואר כדברי ר"י טעמי' ועמש"ל יא.: ע"ב ל"ש אלא ענביו שחורות. בירושלמי ע"ש חייא בר אדא בשם רשב"ל ושם פי' הפ"מ ל"כ לי דאיתא שם. למה [פי' מ"ט] משום שאינן דומות לעצו או משום שנגמר פריו מה נפיק מן ביניהון היה דרכו לגדל ירוקים אין תימר משום שאינן דומות לעצו הרי אינן דומות לעצו הוי טעמא די לא משום שנגמר פריו ופי' הפ"מ הרי אינן היינו אינון דומות לעצו ואמאי פסים במתני' למיתני פסול אלא טעמא משום שנגמר פריו וגם ירוקים נגמר פריו ולא מתכשרי ותימה הא רשב"ל אתנה משחורות דוקא ובואל הטעם וסותר דינו. ונראה כפי' הק"ע דירוקים אינן דומות לעצו ואמאי ירוקים כשר לרשב"ל אלא טעמא משום שנגמר פריו וירוקים לא נגמר עדן פריו ע"כ כשר ומ"ש בירושלמי דרכו ל"ד אלא שלא גדל עדן כל צרכו: ת"ל ערבי נחל. ת"כ אמור פט"ז ובויק"ר פ"ל פדר"כ כ"ח ובירושלמי ה"ג ת"ל וערבי ובדברי אבא שאול מסיים א"כ מה ת"ל וערבי נחל פרט לצפצפה ע"ש ובתוספתא פ"ב מסיים בדבריו שבברייתא שהם כדברי הת"ק לרבות של בעל כו' א"כ מה ת"ל ערבי נחל פרט לצפצפה והיינו דמנחל ממעט ני' כמ"ש לק' לד. וכ"נ כוונת המדרש והירושלמי דהוי"ו אתי להא דר"א לק' לד: דשג' מינים יהיו ביחד והאתרוג בפ"ע והפ"מ מפרש דדרים וי"ו ואידך לא דרים וי"ו ולא נהירא בענ"ד:

דף לד ע"א למקדש מנ"ל הלכתא. ה"נ בירושלמי שביעית פ"א סוכה רפ"ד ר"ז בשם ר' לא ר' יסא בשם ר' יוחנן ערבה הלמ"מ ודלא כהכא שאול: עשר נטיעות. בירושלמי שם ר' יסא בשם ר' יוחנן ערבה הלמ"מ כו' ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן ערבה ונסוך המים הלמ"מ ודלא כר"ע. ונראה שחסר שם הך דעשר נטיעות. דהלא שם אח"כ איתא ר"ח בר בא בעא קומוי ר' יוחנן ועכשיו למה הם הורסין בזקנות א"ל בשעה שנתנה הלכה לכך נתנה כו' ואם לא נזכר מתחלה עשר נטיעות לא יאות הבעי' דר"ח בר בא. וא"כ איתא שם ר' בא בר זבדא בשם ר' חוניא דברת חוורן ערבה ונסוך המים ועשר נטיעות מיסוד הנביאים שם מה ופליג ר' יוסי בר' בון בשם ר' לוי כך היתה הלכה בידן ושכחוה כו': פרט לצפצפה. עמש"ל לג: : איזהו ערבה. ה"נ בירושלמי: ע"ב תניא ר' ישמעאל. ויק"ר פ"ל ע"ש ר"ש ובפדר"כ כח ולקחתם כבכאן ת"כ אמור פט"ז: אפי' שניהם קטומים. בת"כ אמור פט"ז ואפי' שתי דליות וכ"ה בירושלמי ה"ד ועי' הגר"א בא"ח תרמ"ו דל"ג אפי' בדברי רי"ש שם בירושלמי ע"ש וכ"ה בויק"ר פ"ל ופדר"כ כח בלא תיבת ואפי': ור' ישמעאל מה נפשך. בירושלמי ה"ד ר' בא בר ממל בעא קומוי ר' אימי כמה דר' ישמעאל מרבה בהדס ירבה בשאר כל המינים א"ל מסבר את סבור על דר' ישמעאל קטום הדר [ע"כ חשבת לשלשה ועי' הגר"א בא"ח שפי' ע"ד הרז"ה בבעה"מ דקטום דרי"ש פי' קטום בשורשו מן הענף והוא לשבת שהם העליונים הרכים ודוקא קטומים ולזאת נקראו ג"כ דליות] והא תנינן רט"א אפי' שלשתן קטומים ולית ב': אמר אפי' אלא דהוא מודי על קדמייתא [פי' דאי קטום לשבת מאי אפי'] ר' חגיי כו' א"ל רי"ש סבר קטום אינו הדר ור"ט סבר קטום הדר. וא"כ לרי"מ הא דבעי קטומים לאו למעליותא אלא דאפי' קטומים ול"ב שלשה כ"א לקיים מלה דעבות שבקרא. וא"כ מתורץ דעת רי"מ והכא מסיק דחזר בו רי"מ ול"ב כ"א א': ושל מע"ש בירושלים. לפי' שב' בק"ע ה"ה מקשה הירושלמי למה ל"פ ב"ש על מע"ש דס"ד טעמא דב"ש בשל דמאי משום דלולב הוא לה ומכשיר האתרוג ואין לגרום טומאה לתרומ"ע שבו. ומלבד דדחוק פירושו תקשה הא אותו האמורא אמר בירושלמי עירובין פ"ג ה"ב על מערבין בדמאי דהוא דלא כב"ש דגבי אתרוג ולפירושו אינו ענין כלל לעירובין וע"כ טעמא דב"ש משום דס"ל אין מאכילים את העניים דמאי ול"ל מיגו דאי בעי כו'. וכמ"ש בבבלי ברכות ושבת ועירובין ופסחים ולק' לה: ובירושלמי נגרר מעירובין להכא כמ"ש הפ"מ וכן דרך הירושלמי בהביאו מתני' ממקום אחר להגיג המימרא ג"כ בלשון השנויים שם ולא לשנותה: אמר לו ר"א. ת"כ אמור פט"ז:

דף לה ע"א שטעם עצו ופריו שוה. ויק"ר פ"ל ע"ש תני ר"מ וכ"ה בפדר"כ כ"ח ולקחתם ת"כ אמור פט"ז ובירושלמי ע"ש תני רשב"י ומקודם אמר שם פריו הדר ועצו הדר ולא הזכיר טעם טעמו שוה: הדר באילנו. בירושלמי ע"ש ר' לוי ובויק"ר פ"ל ע"ש בן עזאי וכ"ה בת"כ אמור פט"ז ופדר"כ כח: אידור. בירושלמי א"ר תנחומא תרגם עקילס הדר הידור אילן שהוא גדל ע"פ המים וכ"ה בויק"ר שם ופדר"כ שם: לדברי חכמים אדם יוצא. בכל הני פלוגתי דר"מ ותכמים פסק הרמב"ם כחכמים ובדין מע"ש פסק דממון גבוה הוא ועמ"ש בזה פסחים לח.: ע"ב מאכילין את העניים דמאי. עמ"ש ברכות מז: ואפי' במשהו נמי פסול. ה"נ בירושלמי כאן: נטלה בוכנתו. עתו' לק' לו. ד"ה נטלה מ"ש בשם הירוש' הוא כאן ה"ו:

דף לו ע"א נקב מפולש. בירושלמי ה"ו ניקב ולא פילש מבפנים כשר: כבדור פסול. ה"נ בירושלמי ה"ז ובמעשרות פ"א ה"ג: ר"ע פוסל. ירו' כאן ושם: גדלו בדפוס. שם: דומה לכושי. בירו'

כושי

כותי פסול הבא מן הכותי כשר. היינו ממדינת כוש. וכותי דפסול היינו שנתגייר לכותי: א"נ ע"כ לא קאמר ר"ש. בירו' כאן ובמעשרות ג"כ איתא הך דר"ש בשיטת ר"ע רבו אמרה ודחי דר"ש יודי לר"ע ור"ע לא יודי לר"ש ומסתברא ליה דר"ש יודי לר"ע משום דה' פרי ולדידיה לאו פרי הוא מדפטרי' ממעשרות: מוציאין לגריעה. בירו' שביעית פ"ב מעשרות פ"א חלה פ"א איתא דכשהגיע לשליש בשולו נזרע ומצמיח. והכא משמע דפלוגתייהו דר"ע וחכמים או ר"ש ורבנן הוא אחר שהביאה שליש רק שעדיין הוא בוסר ולא נגמר הפרי בשלימות. ואפשר דהכא אמר כדרך שב"א מוציאין ואין דרך להוציא כ"א בגמר פרי: ע"ב כאגוז. עי' מש"ל לא: ואתרוגו על כתפו. ה"נ בירו': בסוכות תשבו. ת"כ אמור פי"ז: מד' מינים. שם ומוכח בירו' פסחים פ"ב: כל דין שאתה. פ"כ שם וכתזריע פ"א לענין ולד מת אי מטמא לידה ומוכח בירו' שם. ובמכילתא בא פ"ח ועי' תד"ה כל ובק"א ישבתי בס"ד קו' התו' באופן נאות ואכמ"ל:

דף לז ע"א וכן בעזרא. ת"כ שם וירו' שם: מסככין בנסרים. ירו' פ"א ה"ז: עשרה מיני ארזים. עמ"ש ר"ה כג.: ע"ב והם לא נענעו. בירו' ה"ת מפרש דאינו ממעט הודו כ"א ממעט אנא הצליחה נא: א"ר חמא בר עוקבא. ויק"ר פכ"ח פס"ר פי"ח פדר"כ ה' העומר: תוס' ד"ה כדי. בירו' כאן ה"ת:

דף לח ע"א שירי מצוה. פדר"א פ"כ: תוס' ד"ה באמת. אגב גררא. להירו' כאן ובפ"ג דברכות ה"ג וספ"ג דר"ה דלא מוקי לה בשטורא דרבנן כ"א בעונה אחריהם ול"נ אמן וכמ"ש ספ"ת אלא בעונה כל מלה הו"ל גם זאת ענין מקרא ואצ"ל אגב גררא נקטי' וכן מבואר בירו' תפתר בעונה אחריהם כהדא דתנינן מי שהיה עבד כו' עונה אחריהם מה שהן אומרים: ע"ב ראשי פרקים. עי' רש"י ותוס' ובירו' ספ"ת דברכות וכאן ה"י מגילה פ"א ה"ט משמע כפרש"י דאיתא שם ר"ז בעי והיידון איגון ר"פ הללויה הללו כו' אך שם בירו' הוא לדיעבד דאמר והוא שענה ר"פ והכא לענין לכתחלה שמצוה לענות ר"פ יתכן דלכתחלה בעינן כפי' הפוס': הוא אומר ברוך הבא. ה"נ מדייק בירו' שם מזה דשמע ולא ענה יצא דאל"כ לא היו רשאין לומר בשם ה' דהו"ל הזכרת שם בלא פסוק או תפלה: בעו מני' מר' חייא בר אבא. ה"נ בירו' ושם אמר לון מן מה דאנן חמיין רבנן רברבין קיימין בצבורא ואינון אמרין ברוך הבא כו' והכא תשובת רחב"א דאמרו כן מפורש הדין שמע ולא ענה יצא: אר"ש בן פזי אריב"ל. בירושלמי רפ"ד דמגילה ע"ש ר"א בר ירמיה:

דף לט ע"א [illegible]

דף מ ע"א [illegible]

דף מא ע"א [illegible]

בנדרים ירו'. פ"ה ה"ו. ומ"ש בתוס' בשם הירו' ר' ירמיה ר' יהודה בעי ליתא שם תיבות ר' יהודה כ"א ר' ירמיה בעי ועי' כאן סוף ה"י ובגיטין פ"ב ה"ג: ומעשה בר"ג. ת"כ אמור פט"ז: ולא יפתין בהם. בירו' ברכות פ"ב ה"ג איתא נכנס אדם לבית המים וספריו ותפליו בידו ומותק שם הגר"א תיבת וספריו ועי' הרד"ל שכ' טעם להגהתו ול"נ בענ"ד כמ"ש בפנ"א שם. ובענ"ד נ' כוונת הגר"א משום דהתם מקשה מברייתא זו לאבא בר ירמיה דאמר לא יכנס אדם לבית המים כו' ומתרץ כאן שיכול ללובשן וזה כתי' אין שייך כ"א אתפלין ואכתי תקשה מספריו ע"כ ל"ג וספריו ועוד נראה משום דהכא איתא דלא יפתין בהם מים ותקש' מהברייתא דהתם והו"ל למרמי אהדדי וע"כ לומר להבבלי דהכא מיירי באוחזן בידיו דזה גרע משום ניצוצות והתם מיירי בלבוש בהם ופי' בידו היינו תפילין ש"י דבש"ר שהוא גלוי אסור להשתין וזה דנקט בידו ל' יחיד ולא בידיו ולגי' וספריו הלא ע"כ לפרש שאוחזן בידו דומיא דספריו וסותר למ"ש כאן ובירו' שם משמע דמפרש שאוחזן בידו מל' התירוץ שיכול ללובשן משמע שאתה אינו לבוש בהם ועי' פנ"א שם: ולא שינת ערא'. עמ"ש ברכות כג.: ומעות. עמ"ש ברכות שם ובירו' שם פ"ב ה"ה דלאחריו מותר ור' יעקב שתמיר ע"ע והיה לו היזק שנגנב המשרת ועי' מהרא"פ ופנ"א שם: ר"א בר צדוק אומר. בירו' תני סתמא:

דף מב ע"א אבל יצא בו. בירו' כאן הי"א שבת פי"ט ה"ו פסחים פ"ו ה"פ יבמות פ"ח ה"א מוכח דס"ל דר' יוסי גם אחר שיצא אמר כן דדייק ר' יוחנן מכאן דס"ל במילה אפי' פירש חוזר והבבלי בשבת קלג: מוכיח דין מילה לר' יוסי ממק"א ע"ש וביפ"ע ועפ"ז נ"ל מ"ש בירו' חבריא אמרין דברי ר' יוסי שמ"ע דוחה כו' אמר להן ר' יוסה לא מן הדא אלא מן הדא דתא"ר אילא ותני תמן כך היה המנהג בירושלים אדם הולך לבהמ"ד ולולבו כו' ויפלא מה טעם הוא אלא דחבריא ס"ל דרק בלא יצא דמ"ע דוחה וא"ל דאף שיצא כיון דהמנהג הוא כן הו"ל טועה בדבר מצוה: ר' יוסי אומר הבוחש. ת"כ ויקרא נדבה פ"ג תוספתא פסחים פ"ה: יודע לדבר. ספרי עקב מו: תורה מאי היא. בירו' לא מקשה כן דשם איתא מלמדו לשון תורה דהיינו לה"ק בכדי שיבין אח"כ התורה: יודע לפרוס כפיו. בירו' אבל אינו יורד לפני התיבה ואינו נושא כפיו כו' עד שיתמלא זקנו ונ"ל דמיירי שם ביחידי ועי' תו' ד"ה היודע לפרוס: ע"ב דכתיב ויוסיף דעת. בירו' ברכות פ"ג ה"ג בתר דאמר שם תני קטן שיכול כו' בעון קומי ר' אבהו מפ"מ פורשים מנוחתו א"ל מפני שמחשבותיו רעות [ופי' הפ"י דשאלו על מאי דאמר שיכול אף שאינו אוכל] אמרין ליה ולאו קטן הוא א"ל ולא כ' כי יצר לב האדם רע מנעריו וא"ר יודן מנעריו כ' משעה שנגער: שוחטין עליו. היינו לחשבו בין המנויין ובירו' תרומות פ"א ויבמות פי"ג נשאר באבעי' אם הקטן בעצמו הקדיש פסח דכתובה אינו מקדיש כמבואר שם ובפסח כיון דמותרו בא שלמים י"ל דדינו כקרבן נדבה שיכול קטן להקדיש:

פ"ד תוס' ד"ה לולב וערבה. קקושית התו' מקשה הירו' לק' ה"ה ובחגיגה פ"א ה"ד ומיום ראשון שחל בשבת מקשה השם לפי המ"ד דאינו יוצא ידי שמחה בשלמים שמעיו"ט ומשני שהם משכחת לה בכהנים ובשעיר דהיינו שעירי חטאת ועי' רש"א כמ"ש על התו' דקאי לשיטת רש"י פסחים עא. דביום א' אין שמחה ובתו' פסחים שם ד"ה לילי דהו מחמת זה פרש"י דשם:

דף מג ע"א שתהא לקיחה. עמש"ל מא: להוציא השאול. ע"ש ובמש"ל ל.: ביום ואפי' בשבת. פ"כ אמר פט"ז תנחומא אמור כב: הראשון מלמד שא"ד. עי' ירו' פ"ג ה"א חברי' בעון קומי ר' יונה כו' אין שבעה בלא שבת א"ל שני' היא דכ' כו' הראשון חלק הראשון מהם ועי' ויק"ר פ"ל: ביום כו' למכשירי. בירו' פי"ט דשבת ה"א מוכח דלא דריש ר"א קרא למכשירי לולב דוחין אה"ש ול"ע

באמת דדו"ש כ"א באיסורי דרבנן כגון להביאו מראש הדקל שבבר תתוך וכן מוקי לה דמכשירי שופר באיסור תחומין דרבנן ועי' ק"ע שם והוא דלא כהבבלי: ביום ולא בלילה. פדר"כ כ"ת ת"כ אמור פט"ז: בסכות תשבו. ת"כ שם: ע"ב תשבו תשבו לג"ש. עי' תוס' לעיל כ"ז. ד"ה תשבו מ"ש בשם הירו': תוס' ד"ה לא אקלע. בירו'. כאן ה"א ועי' בע"ז פ"ד ה"א ומ"מ משמע בירו' ע"ז פ"א סוף ה"א דבזמן הראיה לא הוו לאד"ו ראש דאמר התם ולא משכה גומא רבה בחד בשבתא ומה בה ולית ר' תוניא מיקל לאתן דמעבר ליה מן אתריה ועי' מה"פ רפ"ד דר"ה ובמאמרי באו תשבו הארכתי בס"ד:

דף מד ע"א לאבא שאול. עמש"ל לד.: דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא. עמש"ל שם: אר"ל כהנים בע"מ. לפי' הא' בק"ע והפ"מ נתחלף בירו' כאן הפלוגתא דאיתא שם תני ובע"מ ר"ל בעי קומוי ר' יוחנן בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח א"ל ר' יוחנן כשרים היו ופי' שגם בע"מ כשרים לזה [ועי' ירו' יומא פ"ב ה"א דאיתא שם היא זר היא בע"מ. ובתשובתי לחכם א' שהעיר מזה על הגר"א בא"ת שדחה דעת הילקוט שכתב דגם זרים נכנסים שם לערבה כבע"מ דהלא הירו' מסייע להילקוט דמדמי זר לבע"מ הארכתי בזה ואכמ"ל] ולפי' הב' בק"ע כשרים היו היינו דוקא תמימין ולא בע"מ והוא כמ"ש כאן: שכחום והזרו ויסדום. ה"נ משני בירו' כאן ובשביעית פ"א: ע"ב ונטלת בפ"ע. בירו' ר"ז שלח לר' דניאל בריה דרב קטינא שמעת מאביך צריכה ברכה ונטלת בפ"ע ויש לה שיעור כו': אר"נ ג' בדי. בירו' ויש לה שיעור לא שמעתי תמן אמרין רב ששת ור"נ בר יעקב ח"א ג' כו' והכא מפורשים המ"ד ומוכח דסתם ר"נ הוא ר"נ בר יעקב ועי' תוס' ספ"ג דגיטין ומש"ש: ולא בריך. בירו' צריכה ברכה כנ"ל: פתומי פילי שרי. משום דהוא לאוקמי אילנא וכן בירו' שביעית פ"ב ה"ג מחלק כה"ג לענין זיהום דהוי כמושיב שומר שרי ובה"ב שם דהוי כמציל מן הדלקה:

דף מה ע"א ספיו. עמ"ש ברכות לג:: בכל יום מקיפין. ויק"ר פ"ל: תוס' ד"ה אני והו. הושיע לעצמו. וכ"ה בפדר"כ יג דברי ירמי' ובירו' כאן: מיד התינוקות. ויק"ר פל"ז: מקום קלניא הוה. ירו' ה"ג ע"ש ר' תנחומא: וגבוהות י"א אמה. בירו' שם ע"ש בר קפרא: ע"ב כל העושה איסור לחג. עי' ירו' ע"ז פ"א סוף ה"א וקרי ליה התם בריס דמועדא ומוכח שם דגם בימי עזרא נהגו א"ת ודלא כהתו' ר"ה י"ט: ד"ה מימות ודבריהם שם צ"ע מהירו' דשם: דרך גדילתן. עתו' לעיל ל"ט. ד"ה עובר ומש"ש ביפ"ע: מיום שנבראתי עד עתה. בב"ר פל"ס אין בעי אברהם למקרביה מן גביה ועד גבי ואנא מקרב מן גבי ועד מלכא משיחא ואין לא בעי יצרף אחיה השילוני עמי ואנן מקרבין מן אברהם ועד מלכא משיחא וכ"ה בפדר"כ י' ויהי בשלח וכ"ה בירו' ברכות פ"ט ה"ב והגר"א מותק שם תיבות לא בעי וגורס ואין יצרף אחיה השילוני כו' משום דרוצה לכוין עם הבבלי דרשב"י לא פטר רק בימיו אבל בענ"ד דהירו' הולך בשיטת המדרש וא"ש כפי שכתוב שם ועי' פנ"א שם: אם אלף הן. בב"ר שם ובירו' שם מתחיל מתלתין והרש"ש גורס בירו' אם תלת איגון כו' משום דאח"כ אמר אם שנים הן ובאמת הוא קיצור המאמר שבב"ר אם תלתין כו' אם עשרים הן כו': לא פחות עלמא מתלתא ותלא. בב"ר פל"ס ופמ"ט תנחומא מקן ו' שוח"ט ס' פדר"כ ויהי בשלח ירו' ע"ז פ"ב ה"א אין דור פחות מל' צדיקים: וסוכה יום א'. בירו' ברכות פ"ט ה"ג כבברייי' לק' מו. ועמש"ש: סוכה דלא מפסקי לילות מימים. בירו' ברכות פ"ג ה"ג מקשה מת"ת דמברך בכל יום ומשני סוכה אפשר שלא תבטל ת"ת א"א שלא תבטל כ"ה גי' הגר"א שם ופי' דסוכה גם בעת שינה מקיים מצות סוכה משא"כ בת"ת: ולולב יום א'. בירו' סוכה פ"ג ה"ב רב הונא לא מברך אלא פ"א ופי' הק"ע ביום הראשון:

דף מו ע"א ברוך שהחיינו. בירו' ברכות פ"ט מותק הגר"א תיבות ואשר החיינו גבי נטילת לולב וכו' המסדר הרד"ל טעמים משום דבסוכה פ"ג ה"ד איתא נתפלל בו מברך שהחיינו אלמא דלהירו' רק בשעת תפלה מברך אלולב שהחיינו והוא תמוה כמובן ונראה בענ"ד דהגר"א גורס במקום הברכה שכתוב שם אשר קדשנו כו' לעשות סוכה או לולב שצ"ל שהחיינו לעשות סוכה או לולב כמ"ש כאן ובתוספתא ברכות פ"ו [ועי' מנחות מג. דאינו מברך אשר קדשנו כו' על העשיה משום דאין בעשיתה גמר מצוה או משום דכשרה עשייתה בעכו"ם] ולזאת ליתא שם בירו' כשנכנס לסוכה ברכת שהחיינו משום דנפטר בה בשעת עשיה ובתוס' כאן ד"ה נכנס. וא"כ שפיר מותק הגר"א גבי לולב בנטילתו שהחיינו משום דנפטר בעת העשיה ומ"ש בירו' סוכה פ"ג ה"ד נתפלל כו' נראה לפרש דהוא אם נתן לולבו לאחר כגון לש"ץ להתפלל בו דהוא לא ברך בעת העשיה אינו יוצא בברכת בעל הלולב בעשייתו שהחיינו וצריך לברך שהחיינו מחדש: תוס' ד"ה העושה. בירו'. ברכות פ"ט ה"ג וכאן לעיל פ"ג ה"ד ועי' רש"ל ורש"א מ"ש על תיבת לשמו. ולפמש"ל בשם הגר"א דגרים בירו' שהחיינו תחת הברכה אשר קדשנו נראה לפרש דהנה ברכת שהחיינו לבעל הסוכה בעשייתו היא על ב' ענינים א' על המצוה והב' על קנין החפץ שכ"א מברך על בנין בית או קנין חפץ אבל בעושה לאחרים אינו מברך כ"א על המצוה לבד וז"ש הירו' בעושה לאחרים לשמה דהברכה היא רק לשם המצוה ועמ"ש בפנ"א עוד באופן אחר: מכאן ואילך מצות זקנים. ה"נ בירו' פ"ג ה"ד ושם ר' יוחנן אמר כל שבעה על נטילת לולב ובפס"ר פ"ג ר' יוחנן הוא מברך יום ראשון על נט"ל כו' ריב"ל מודה לר' יוחנן ע"ש: נר חנוכה. ה"נ בירו' שם דן ק"ו לרב מחנוכה ללולב ולריב"ל מברך בחנוכה על מצות זקנים מה בלולב שהיא ד"ת כו' ועמ"ש שבת כג.: העושה סוכה. עמש"ל: ע"ב אתרוג שנפסלה. בירו' ה"ד ר' אבינא בשם רב אתרוג שנפסל מותר לאכלו ומחלק ר' יוסה שם בין אתרוג שנפסל שא"ר לכל אדם למצוה בין אתרוג בשביעי שהוא ראוי למי שלא יצא עדן ועי' גליון שם:

דף מז ע"א הכא כ' ביום. פדר"כ ל' ביום השמע"צ ירו' פ"ה ה"ז חגיגה פ"א ה"ו: כ' כמשפטם. תענית ב: וכן בפדר"כ ל' דריש ר"ע המים לנסוך המים ועי' ספרי פינחס קמג וקנ דר' נתן ס"ל נסוך המים מהסך נסך: תוס' ד"ה לינה. בספרי ראה סי' קלד: שם בירו' פ"ב דבכורים ה"ג ועמ"ש בר"ה ה.: ע"ב מאי לאו זמן. פ"כ מפרש בפדר"כ ל' ביום השמע"צ ובירו' פ"ה ה"ז חגיגה פ"א ה"ו דברכה היינו זמן: תוס' ד"ה הבכורים. בספרי פ' ראה. ע"ש ונ"ל פ' תבא ס"א ועי' שנו"א בכורים פ"ג מ"ו דמשבש להספרי דצ"ל הנחה במקום שב' הנפה וליכא למ"ד להצריך ב' תנופות ושרו כל קושיות התו' ע"ש וכ"מ בירו' פ"א דבכורים ה"ס דאמר שם תרי טעמי להנחה מעכבת א' דנוהגת בכל [דבקריי' יש שמביאין ולא קורין]. והב' משום שהנה עליה דב' הנחה ב"פ וקאמר דהדא כרבנן והדא כר' יהודה דלר' יהודה לצורך נשנית לדרשה דתנופה ע"כ לדידיה טעם הא' ולרבנן טעם הב'. ולפ"ז דאף מדשני קרא דריש תנופה מאין לנו לב' פעמים: והנחתו זו תנופה. הגר"א גרים והניתו ועי' שנו"א בכורים שם טעמו: ראב"י. בירו' פ"ב דבכורים ה"ג מוקי הא דתנופה כראב"י וה"נ הומ"ל ר' יהודה היא: תום' ד"ה כהן ובירושלמי דסוטה פ"ב ה"א:

דף מח ע"א רגל בפ"ע. ב"ר פ' ק' פדר"כ ל' ביום השמע"צ ועמ"ש ר"ה ד: ה.: בהלל ובשמחה ובכבוד. במשנה שבירו' ליתא תיבת בהלל ובשמחה כ"א שחייב אדם בכבוד כו': לרבות ליל יו"ט האחרון. בירו' כאן ובחגיגה פ"א ה"ד נשנה הברייי' איפכא לרבות ליל יו"ט הראשון כו' ור' חייא בשם ר' אלעזר פליג ושמחת בחגך משאתה מתחייב בחגיגה אתה מתחייב בשמחה דהיינו בליל יו"ט הראשון שאין חגיגה אין שמחה ואפשר דס"ל לגרוס הברייי' בהפך וכמ"ש כאן: סוכה שבעה כיצד. פדר"כ ל' ביום השמע"צ: פוחת בה. בירו' כאן ובברכות פ"ו ר' אבא בר כהנא ר' חייא בר אשי בשם רב צריך לפסול סוכתו וריב"ל אמר צריך לקדש בתוך ביתו וסוף דברי הירו' מובאים בתו' פסחים ק: ד"ה ידי קדוש ועמ"ש: מחזקת שלשה לוגין. בירו' מוקי לה כר"ע דנסוך המים ד"ת ע"כ שעורה ג"כ דומה לשעור נסכי יין: ע"ב מנה"מ. עי' רש"י ובירו' מפרש טעם דתוקעין כדי לעשות פומבי לדבר לפרסם נגד המינים כמ"ש גבי קצירת העומר: חמרא סמיך. בירו' איפכא א"ר יונה בשם ר' אימי נקב שאינו מוציא מים מוציא יין והמעובה הוא של מים ואח"כ אמר אפי' תימר חלופין [היינו בספק] דר' יהודה היא דר"י אמר בלוג היה מנסך ע"כ בעי של יין יהיה הדק והכא בין לר"א בין למסקנא של מים הוא הדק: מעשה בצדוקי. עמ"ש יומא יט: ד"ה פ"א:

דף מט ע"א שכל מזבח שאין לו. ירו' כאן ה"ו וביומא פ"א ה"ה כ"ה כל מזבח שאין לו קרן וסובב ויסוד ונכללו שם דברי ר' יוסי בר"י וכבש וריבוע נחסר שם: שיתין משכת י"ב. בירו' ע"ש ר"ש מעשה שמים היו כו' והוא תנא דהלא פליג שם עם ר' יוסי דהכא לקמן: מעשה ידי אומנתו. בירו' יותר ממעשה ידי אומן ופי' היפ"מ כמו חלאים מל' חולין דמעשה ידי אומן הם חולין נגד מעשה השיתין שהם חמוקי ירכיך: ר' יוסי אומר. ה"נ בירו': תום' ד"ה ויטעו בתוספתא גרים. וכ"ה בירו' ה"ו: בין כבש למזבח. בירו' בין האולם ולמזבח: ומלקטין משם. שם הגזן ומעלין אותם בקדושה: ע"ב נחתו להו לתהום. בספרי פינחס קמג בקדש הסך נסך שכר לה' שיהנסכו בקדש ובקדש יבלעו והיינו כרבנן. והגר"א גורס שם ובקדש ישרפו וא"כ ראב"צ היא: פוקקין את השיתין. ה"נ בירו' ע"ש ר' יוסי בר אסייאן בשם ר"ל ובפדר"כ ו' את קרבני לחמי ר' יוסי בר מנסיא בשר"ל: לשון שביעה. שם ובבמד"ר פכ"א ובירו' א"ר ראה שהתפיסתך התורה הבה ל' שביעה ל' שררות: בת נדיב. שהש"ר פ"ז: מה ירך בסתר. בירו' ברכות פ"ה דרים ר' יוחנן ענתנייתא מקרא ואת צנועים חכמה כל היגע בתלמודו בצנעא לא במהרה הוא משכח ור' יוחנן סתמא ס"ל כל היגע בתלמודו בבהכ"נ כו': גדול העושה צדקה. בפדר"א פי"ב חביבה גמ"ח יותר מזבחים ועולות שנא' כי חסד חפצתי ולא זבח [הושע ו'] וכ"ה בפט"ו שם: שנא' עשה צדקה ומשפט. בירו' פ"ב דברכות ופ"ב דשקלים ופ"א דר"ה ופ"ג דמ"ק אמר כן רשב"י על דוד שעשה משפט וצדקה והכא דמוכיח מזה על צדקה לחוד ס"ל דלאו משפט קאמר: בשלשה דברים. ה"נ בירו' פאה פ"א ה"א:

דף נ ע"א חזקיה אמר. בירו' ה"ז נתחלפו המ"ד דחזקיה אמר שמא יאמרו לקדוש ידים ורגלים ור' ינאי אמר שלא יאמרו לדעת: א"ר נחמיה. בירו' תרומות פ"ח ה"ג א"ר נחמיה פקוקה מלמעלה אף שהיא פתוחה מלמטה ר' יהודה אומר אם התחתונה מכוסה כו' והכא דברי ר' נחמיה ע"פ דעת ר' יהודה שם:

פ"ה ע"ב חד תני. עי' תו' שהביא בשם הירו' והוא בה"א כאן ועי' מס"פ: מחלוקת בשיר של קרבן. ה"נ בירו' דמוקי למתני' דרק של שואבה לא דחי הא דקרבן דחי דהוא כר' יוסי בר"י והכא אתותב דרב יוסף לקמן נא. ומסיק כר' ירמיה בר אבא דבשל שואבה פליגי ומתני' רבנן היא. ונ"ל להירו' דלא גרסי' בהברייתא דלקמן בשיר של שואבה: תוס' ד"ה ורבנן. ותנן נמי כפ"ב דערכין. בירו' מקשה מאי מתניתין ומוקי לה כר' יוסי בר"י דס"ל להירו' כאוקימתא דרב יוסף כנ"ל ולקמן נא. ד"ה כתנאי מביאים הירו' הנ"ל: שם וא"ת לשמנה בלא שבת. עי' מס"פ שהקשה נ"ל להתוס' להכריח מחמת זה והאיכא יו"ט ולרבנן גם יו"ט לא דחי והניח בצ"ע ונראה דלאלומי הקושיא כתבו כן גם בירו' א"נ לדחוק כמ"ש הוא: מ"ם דנין אפשר. בירו' רפ"ב דתרומות דסתים דלמדין אפשר משאי אפשר בלא פלוגתא התם הוא בהקישא דקרא וככ"מ פלוגתא זו היא בכמה מלינו:

דף נא ע"א מיתיבי שיר של שואבה. עמש"ל: תוס' ד"ה כתנאי. ובירו' כאן ה"א ועמש"ל: ע"ב כנגד ט"ו מעלות. פי' הגרי"ב. וכן במשנה שבירו' שיר המעלות: הגיעו לקרקע. עי' הגרי"ב. וכן ליתא במשנה שבירו': שהיו בה. עי' הגהות הגר"א ובירו' שהיו בה כפלים כו': ע"א קתדריאות. בירו' שבעים וא"ש דר' יהודה לטעמיה ועי' תוס' ד"ה והיו: מעשרים ואחד ריבוא. הגר"א מותק תיבת ריבוא. והוא להקטין הגוזמא ובירו' עשרים וחמשה רבוא דנרי זהב ולא ככרי. ונכון לגרוס כאן דנרי במקום ככרי כבירו' שגם בזה נגרע ערך הגוזמא: אלכסנדרוס מוקדון. גי' הגר"א טרכינוס. וכן בירו' טורגיינוס ועי' מס"פ ד"ה ומי דאלכסדרוס מוקדון לא הרשיע כלל לפי ד"ה שלהם: ברש"י ד"ה סטיו. שהלכו שם יוחנן בן קרח. ולדבריו לא שבו למצרים כ"א ב"פ ובירו' כאן מונה שלש פעמים ועי' ש"ק ד"ה כל מראה שכתב דבימי חוניו הלכו למצרים:

דף נב ע"א שעוסקים בהספד ואין יצה"ר. בירו' מחלק לשנים למ"ד דעל משיח הוא ההספד הק"ו ומה בשכן אבלים. ולמ"ד על יצה"ר שנהרג הק"ו ומה כשאין יצה"ר שולט והפשר דה"נ או קאמר ולכל מ"ד כדאית ליה: יצה"ר שנהרג. בב"ר פמ"ה אין יצה"ר שולט לע"ל: יצה"ר בתחלה. ספרי שלח קי"ב ובב"ר פכ"ב פ"ש ר"ע בתחלה דומה לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כקלע של ספינה ושם קודם לזה הטאת רבנא אין כתיב כאן אלא רבץ מתחלה הם כהו כנקנה כו': תוס' ד"ה וכיון בירו'. ה"א: שם ירו' בסוף ה"ד. וכ"ה בסוכה פ"ג ה"י מגילה פ"א סוף ה"ט: תוס' ד"ה אם במדרש. הגרי"ב ציין איכה כו'. וכ"ה בשהש"ר פ"ה פס"ר פל"ב: שלמה קראו שונא. ב"ר פנ"ד: ע"ב משכהו לבהמ"ד. פדר"כ י' ויהי בשלח ע"פ אם רעב שנאך כו' ספרי עקב מה: אם אבן הוא. עי' ב"ר פ"ע והאבן גדלה זו יצה"ר: דכתיב הוי כל צמא. עי' ב"ר פנ"ד: שנא' מפנק מנער. עי' ב"ר פכ"ב: אמר רבא בתחלה קראו הלך. ב"ר פכ"ב ע"ש ר' יצחק בתחלה הוא נעשה אורח כו': משביעו רעב. פירש"י בכה ובסנהדרין קז. מוכח הפי' בתאוה יותר וכ"מ בירו' כתובות פ"ה ס"ה גם מוכח שם דגם באשה כן ושם אר"ב בשם רב נחמן והוא ט"ס ונראה דצ"ל בשם ר' יוחנן בעל המימרא דהכא: אמר רב חנא אמרי דבי רב אדרעה. בירוש' תענית פ"ג ר' יהושע בן יאיר בשם ר"פ בן יאיר שלשה כו' וגלות לא חשיב שם והפשר דל"א רק הנכרת: ת"ש ובידיכם. בירו' כאן לא אפשטא האבעיא:

דף נג ע"א תוס' ד"ה אשה בירו'. ה"ג: אשרי ילדותינו. ה"ג בירו': תום' ד"ה אם אני בירו'. ה"ג ושם הגי' בשיטי ממ"ש בתוס' וכך איתא התם הלל הזקן כד הוה חמי לון עבדין בפחז הוה אמר לון דאנן הכא מאן הכא זכי לקלוסן הוא צריך והכי אלף אלפין כו' כד הוה חמי לון עבדין בכושר אמר לון די לא נן הכא מאן הכא אע"פ שיש לפניו כו' תביב כו' פי' כשראם אומרים התהלות שלא בכוונה היה אומר שאין נחשב התהלות למאומה וכראותו אותם מתכוונין היה משבחן שחביבים תהלותם יותר משל שרי מעלה: א"ר יוחנן רגלוהי. ב"ר פ"ק ע"ש ר' יונה בשם בר חמא: שדרינהו לתחוזא דלוז. בירו' כלאים פ"ט כתובות פי"ב אמר [שלמה] מלה ויהבון בחללה אזל ונסבון כו' ע"ש: שמנה אבוקות. ה"ג בירו' כאן: לוי אחוי קידה. בב"ר פל"ט ובירו' כאן ר"ח רבה אחוי כריעה ונפסח ונתרפא לוי בר סיסי הראה בריכה ונפסח ולא נתרפא והרש"ם בברכות גורס שם בפ"א ה"ה איפכא גבי ר"ח בריכה וגבי לוי כריעה דהיא קשה מבריכה ובעג"ד אין ראיה מדלוי לא נתרפא לומר דלדידיה קשה דאפשר דרבותא קאמר דגם בהקל נפסח ולא נתרפא משום דהא והא גרמו ליה כדמסיק כאן: ומשם לתפלה. בירו' ה"ב ליתא ולא לתפלת המוספין ותפלת המנחה ובמקום שבי' כאן לבהמ"ד אמר שם להקריב כו"כ ואחר האכילה ושתיה לת"ת: והא"ר יוחנן. בירו' ע"ש תני ומקשה שם ומתרץ כהכא: יורדות מנע"ל. בירו' סנהדרין פ"י איתא דעל מה שירד התהום ט"ו מאה אמה שכרה דוד ול"ק ליה שם יורדות מנע"ל:

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות למסכת סוכה

דף ד ע"ב רש"י ד"ה פחות משלשה כו' לבוד סניף אפוסטיי"ז בלעז (אנגעזעטצט, באייגעפיגט) ועי' המתרגם עירובין ט' א' ד"ה לבוד:

דף ח ע"ב שם ד"ה ותהוי כבית שער הפנימית כו' בית שער פירק"א בלעז. נ"ל פורטא (פפארטע, טהאר) או שצ"ל פארטיקע (פארהויז):

דף ט ע"א מן הגרדין פרניי"ש שתולין כו' (פראנזען) ועי' המתרגם שבת דף קלד א' ד"ה לפניה: **שם** מן הסיסין פקעי"ת כו' לומשיי"ש נ"ל לוסייל"ש (איין ־נ־יעל גארן) ועי' המתרגם חגיגה י"ב א' ד"ה פקיעות: **ע"ב** מאי למימרא וכו' שקורין לט"ש (לאטטען) ועי' המתרגם יומא ס"ז א' ד"ה לפנים כו': **שם** ד"ה הדלה, הרים כו' שקורין טריילי"א (וויינלויב) ועי' המתרגם פסחים דף נג א' ד"ה דליות: **שם** קיסום, עשב כו' וקורין לו אידרי"א (דער עפייא) ועי' המתרגם כלאים פ"ה מ"ח ד"ה וקיסום:

דף י ע"א בקרמין המצויירין מעשה אורג כו שקורין אובריי"ז כנ"ל (געבלימט) ועי' ביצה דף ל' ב' ד"ה ועטרה: **שם** בסדינין המצויירין שצורתן כו' שקורין נליינסקש (גאלאנען, טרעססען, באָרטען):

דף יא ע"א הדלה טרלייד עי' לעיל ט' ב' ד"ה הדלה: שם קיסום אידרי"א. עי' לעיל ט' ב' ד"ה קיסום:

דף יב ע"א וחבילי זרדין מין קנים כו' טווילש בלעז (ראָהר) ועי' המתרגם יומא מ"ז א' ד"ה איכא דאמרי: **ע"ב** סככה בחצים, בית יד כו' פלקיי"ש (הפיילע): שם סככה באניצי פשתן כו' שקורין נרבי"ש נ"ל ניירנ"ש (העבעל) מסרק נקות בו פשתן או קנבוס: שם בא"ד שקורין ריסטי"א (ווערג) מוך, נעורת פשתים: שם סוסי פליי (דער פאליי, פלאָהקרויט): ע"ם שוגרי ארניזא נ"ל ארניקא (ליגען קרויט), וגר' מכיר סוגרי ארבא (קרויט פארנקרויט) וכל אלה הם מיני עשבים:

דף יג ע"א קנים ודוקרנים וכו' כמו יחפור בדקר פל"א (שויפעל) רחת, מגרפה, ועי' המתרגם ריש ביצה: **ע"ב** דאורבני עשוי מענפי ערבות כו' שקורין יונקש (בינזען) קנה, גומא. ועי' המתרגם עירובין דף כ"ח ע"א: **שם** ירקות שאמרו חכמים וכו' דקות הן טינכש (דיננע, צארט) דקים ורכים:

דף יד ע"א ד"ה האי מאי כו' כמו שהן בוססות מרגיאה בלעז (פויל, פערפוילט) רקב, נרקב, בלה: **שם** בעיתר כו' פורקא (גאבעל) מזלג גדול, קלשון. ועי' המתרגם תענית כ' א' ד"ה נעתרות:

דף טו ע"א ארוכות אספודים בלעז (דיא זייטענברעטטער איינעס בעטטעס) ועי' המתרגם עירובין ס"ו ע"ב ד"ה ארוכות:

דף טז ע"א שיפא ליסק"א (איינע וואססערפפלאנצע, דיא שווערט ליליע) מין גומא הגדל במים ועליו הם כמין חרבות, ועי' חולין ס"ז ב' ברש"י ד"ה בסמוכא דאגמא, ולקמן דף כ' ע"א ד"ה שיפה: שם ושל גמי יונק. עי' לעיל י"ג ב' ד"ה דאורבני:

דף יז ע"א וכן חצר המוקפת אכסדרה כו' דוגמא לדבר קלוסטרא כו' (קלאָסטער) וכ"ה בתוס' לקמן דף י"ח ע"א ד"ה סיכך:

דף כ ע"א שיפה פויל (שטראה) ולעיל פירש"י שיפא ליסקא, ואולי מבדיל רש"י ז"ל בין שיפא בא' בסופו ובין שיפה בה"א: שם גמי יונק ובא"ד חילא לסקא: ע"ל ס"ז ע"א: מזבלי בוצו"ם ועשוי לרועה כו' נ"ל פאילאם, ופי' שק מלא תבן למשכב: **ע"ב** שעם פויל מין שיפה (שטראָה) ועי' המתרגם יומא ע"ח ע"ב ד"ה שעם: נפוותא לנפות בהן הקמח כעין בוייטיל של"ו (ביטעל, דער מעהל בייטעל אין דען קארנמיהלען), כברה העשויה ברחים כעין כים להניף ולהבדיל הסולת מן הסובין:

פ"ב דף כא ע"א כל עיקר כו' שלא תהא דעתו של תינוק גסה עליו פריו"ה בלעז (צוטרויליך, אונפארזיכטיג) ר"ל שלא יהא לבו מתגבר עליו מבלי ראות סכנת נפשו:

דף כב ע"א וה"פ קורות הבית אותן שהעלייה עשויה בהן שקורין סוליב"א, קורות העלייה הן שהגג עשוי בהן שקורין טרי"ב, סוליב"א (באלקען דער דען פוסבאדען טראָגט) טרי"ב (דער הויפטבאלקען):

דף כג ע"א בהוצא ודפנא וכו' דפנא ענבי עץ שקורין ליר"ר (דער לארבערבוים) וגדל בו פרי שקורין באיי"ש (לארבערבערע) עיין המתרגם ר"ה הש"ג כ"ג א' ד"ה ערי:

דף כה ע"א וכן בנקט גומא העשויה מששת ימי בראשית וליא"ה (טהאָל, פערטיעפונג):

דף כו ע"א משום נקי ניגל"ש (איינע מיקקע) יתוש, בחולין כ"ח ב' רש"י ד"ה בקא פי' מין זבוב ניגל"א והיא נושכה כנרעה (רויפע): רש"י ותוס' תרתי או תלת שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורשייל"ש (קליינע שטיקקע) פרורין. עיין המתרגם שבת ק"מ ב' ד"ה ניבלע בלועי: **ע"ב** שיתין נשמי אנג"ש (אטהעמציגע), עיין המתרגם חגיגה י"ב ב' ד"ה רוחות ונשמות:

דף כז ע"א תרגימא פרונגו"ש, ביומא ע"ט א' ד"ה תרגימא פי' רש"י ליפתן ומשמע דלאו מיני פירא נינהו ובפסחים ק"ז ב' ד"ה אבל פי' תרגימא פירות, ועיין תוס' שם ד"ה מיני תרגימא וכאן לועז פרונגו"ש, ונראה שזהו (געדערטעם קערנאבסט), פרי יבשים ועיין במערכי לשון ערך תרגימא: אפוטרופס של אגריפס ממונה על שלו ורב ביתו שקורין שקל"ק זהו (אבערסטער פערוואלטער, שלאָסהויפטמאן) משק הבית כמו שהביא רש"י במקומות אחרים:

דף כט ע"א שרגא נר של חרס שקורין קרוסיי"ל (איינע לאמפע) עיין מרפא לשון פסחים י"א א' ד"ה כל נר: והני פנס לנטירנא (לאטערנע) עששית: **פ"ג ע"ב** נפרצו עליו וכו' כי חופיא שקורין אסקוב"א (איין בעזען) מטאטא, יעה. עיין לקמן ל"ב א' ד"ה כי חופיא:

דף ל ע"א אוונכרי תגרי כל דבר וכו' כגון כלים קטנים מחטין וצולבין וקורין מרצי"ש (הויזירער, קרעמער) חנוני:

דף לא ע"א פריש קודוני"א (קוויטטע) מין פרי: כמושים פלידי"ש (וועלק) נבל פי' המתרגם פסחים ל"ט ב' ד"ה כמשין: **ע"ב** תוס' הירוק ככרתי משמע שמראהו כנבע שקורין ויר"ד (גרין) והיא דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א. נ"ל אינד"א (היאצינטענפארבע) שלדעת רוב שקדמונים זהו צבע תכלת: בא"ד כעין צבע יאל"ה בלאי"ט (געלב):

דף לב ע"א רש"י אלא דעבוד כי הימנק פוינפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וכו'. בב"מ ק"ס ב' ד"ה סכינא והמניק פי' רש"י שהוא כלי קטן ולא פי' תשמישו. ולפירושו כאן הוא כלי ישן נושן שהשתמשו בו הסופרים הקדמונים ואינו נהוג בימינו ואינו ידוע אצלנו: כי חופיא אסקוב"א שבו מכבדין את הבית. עיין לעיל כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו: ואימא אופתא אסטיל"א מעיקר הדקל שהוא הלק וכו' (איין שפאן). עיין המתרגם ביצה כ"ב א' ד"ה בקעת: תרתי כפי דתמרי תמרים עלמן דרכן להיות הרבה תלוים ביחד במכבדות שלהן וקורין להן כף סרוק"א (בישעל) אגודה:

דף לב ע"ב רש"י ותוס' דולבא עץ ערמון קלוע הוא קסטניי"ר. עיין המתרגם ר"ה כ"ג א' ד"ה דולבי:

דף לד ע"א רש"י מסר היא מגירה שקורין סיג"ה (זעגע) משור. עיין המתרגם ביצה ל"א א' ד"ה ולא במגירה: הובלילא נפיי"ל (דער בלעטטער מאגען) קיבה אשר לה קמטים רבים. עיין המתרגם שבת ל"ו א' ד"ה המסס: בית הבוסות סוף הכרס שקורין פנצ"ה (דער וואנשט) והוא עשוי כבוצע. עיין המתרגם שבת ל"ו א' ד"ה בית הכוסות: **ע"ב** כרתי כרישין פורי (שניטלויך, פארריי) חציר. שומים:

דף לו ע"א כדור העשוי כמין כדור עגול כדור פלוט"א (איין באלל). עיין המתרגם ביצה י"ב א' ד"ה בכדור: גידלו בדפוס שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר וגדל כמדת הדפוס דפוס פורמ"א (פארם) ידוע. דמות. תבנית: דלא תפח תפח אינפל"ה (אויפגעשוואָלען) נבה: פסול שנדמה הוא קונטרפ"א נאכגעמאכט, פערפאלשט): **ע"ב** במקורזלות הראוים לקינות מקורזלות פיקוד"ש בלע"ז. נ"ל אקוד"ש בלאי"ט (שפיטציג, שפיטציגע שטיינע): כמו שפי' רש"י שבת מ"ג א' אבנים שראשם חד, ועי' שם פ"ג א' ד"ה מקורזלות. ותוס' דהכא ובפסחים מ"ז ב' ד"ה מקורזלות: חוט של משיחה ליכויי"ל בלע"ז (שפאגאט, בינדפאדען). עיין המתרגם ר"ה כ"ג ב' ד"ה וכורכין במשיחה: בסיב אוליר"ה שגדל סביב הדקל ונכרך סביב כלולבי גפנים. בלאי"ם (עפייא, גונדערעבע) עיין לעיל י"א א' ד"ה קיסום. ובהמתרגם שבת ע"ח ב' ד"ה סיב:

דף לז ע"א בבוש פלא פוזי"ל בלע"ז (שפינדעל) פלך שהנשים טוות בו. ועי' המתרגם שבת קכ"ב ב' ד"ה כוש: **ע"ב** הונף היינו מוליך ומביא ונפני"ר בלע"ז (ווינד מאכען). עיין המתרגם ביצה ל"ג ב' ד"ה להניף:

דף לט ע"ב הפיגם עשב שקורין רוד"א (רויטע) עי' בהמתרגם כלאים פ"א משנה ח' ד"ה פיגם: הירבוזין הגפל"ש בלשון אשכנז וכאן קורין לו אויידל"ש (דער זויעראמפפער) והן עשבים וטעמם קרוב ללולבי גפנים: והשוטים איספרו"ם (שפארגעל) ומין ירק הוא. הערוך לועז פיטקו"ל בל"ר (פענבעל): והלגלוגות פולסי"ר (דער פארטולאק). עיין בהמתרגם שביעית פ"ז מ"א: והכרפס של נהרות בלע"ז קריסו"ן (דיא קרעסע) אבל של גנה חשוב הוא וי"א כרפס אפי"א וכו' ועי' בשביעית שם: והגרגיר וכו' אורוג"א (דער ווייסע זענף) הגדילה באחו אבל של גנה חשוב הוא. עיין בהמתרגם שביעית שם:

פ"ד דף מה ע"א גיגיות קונ"ש של זהב מלאות מים (קופען, וואננען). עיין המתרגם שבת פ"ח א' ד"ה גיגית: עלה אמה מן הארץ ברוחב ל"ב על ל"ב שמתחלה וכו' כעין אייסכר"א (איין פאר פלאטץ):

דף מט ע"א וגם יקב חצב בו באותו מגדל יקב הוא בור חפור וכן על יקבי המלך (זכריה י"ד י') תרגום יונתן על שיחי דמלכא (כנ"ל) לשון שיח ומערה פוסיי"ן בלע"ז, וכן לועז רש"י בזכריה (גרובע, גראבען, שאכט):

דף נ ע"א לעברינהו במסננת קוליי"ר בלע"ז (דער זייהער) מסננת שמסננין בה קונדימון כמו שעושין בעלי חניות שתלוי כמין כברה ובו אבקת רוכל ויין ותחתיה כלי והקונדימון מסתנן לתוכו (דורכזי העןּ) והכלי קורין בלע"ז (זייהער, זייהטריפטער):

דף נא ע"ב שישא שיש לבוע לא לבן ולא שחור אלא כעין ירוק בלע"ז בי"ש (ברוינראָטה): בימה כעין אלמימר"א שלנו. בימה. מלה זו ידועה ונהגת בשפה יהודית כמעט בכל מושבי היהודים ומקורה היא בל' ערבית: והקיפוה גזוזטרא נתנו זיזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב וכו' גזוזטראות נווחין שקורין בלנ"ק (באלקאן) כדי שיהו נשים עומדות שם וכו'. עיין המתרגם עירובין ע"ח ב' ד"ה שתי גזוזטראות:

דף נב ע"א של בוכיא עכבים שקורין אירינ"א (שפיננען) שממית:

*) מפתחות להמפרשים וההגהות שנלוו לסוף המסכת

*) המפתחים וההגהות לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים רק לפי מקרי הדפוס

הלכות

רב אלפס

ותוספתא

מסכת

יומא. שקלים. והלכות קטנות. ר"ה. סוכה.
ביצה. תענית. מגילה. מו"ק וחגיגה.

עם כל המפרשים הנקובים בשער השני.

АЛЬФЕСЪ ВЕТОСЕФТА.

Сокращенный Талмудъ, состав. Альфасомъ, и книга Тосефта,
Трактаты: Іома, Рошъ гашана, и Сукко — съ Варшавскаго изданія 1877 г. и Виленскаго—1863 г. съ прибавленіями.
Трактаты: Бейцо и Тайнисъ — съ Петроковскаго изданія 1880 г. и Виленскаго изданія 1863 г. съ прибавленіями.
Трактаты: Мегила, Моедъ-Катанъ, и Хегига — съ Варшавскаго изданія 1880 г. и Виленскаго—1863 г. съ прибавленіями.

Часть VII.

ווילנא

שנת רבנא יצחק אלפסי לפ"ק

Дозволено цензурою 7 Іюля и 18 Сентября 1881 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмуд. переул. дома № 327 и 328.
1882.

הלכות

רב אלפס

הלכות פסוקות הנכללות בתלמוד בבלי אספן וקבצן וחברן בלשון התלמוד

רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל

עם

שערי שבועות
כולל עשרים שערים בדיני שבועות
מאת רבינו יצחק בר ראובן ז"ל (בן בנו של הרי"ף) (ונקראו גם בשם שערים דרב אלפסי).

הלכות רמב"ן
למסכת נדרים, יחד עם הלכות הרי"ף (שנוספו למס' זו, אשר לא נדפסו בספרי הרי"ף דפוסים הראשונים). גם הלכות הרמב"ן לחלה ובכורות שהשמיטם הרי"ף מהלכותיו.

עם פסקי

רב מרדכי

כוללים כל דיני התלמוד ושיטות רש"י ותוספות, מסודרים בקצור נמרץ בסברות וחדושי דינים על סדר הלכות האלפסי

מאת רבינו מרדכי בר הלל אשכנזי (רינוס) ז"ל.

עם הגהות מרדכי, וציוני ההלכות על סדר ציוני הלכות רב אלפס.

ועל פניהם מסביב יאירו המאורות הגדולים המה:

א) **פירוש רש"י** ז"ל להלכות הרי"ף (לקוח מפירושו להתלמוד).
ב) — **רבינו יהונתן** בר **דוד הכהן** ז"ל מחכמי לוניל, להלכות הרי"ף מסכת עירובין.
ג) — **רבינו יונה** (החסיד) גירונדי ז"ל, למס' ברכות (חברם תלמיד מתלמידיו המובהקים, ויש אשר יזכרוהו בשם תר"י).
ד) — **רבינו נסים** בר **ראובן** ז"ל (הר"ן), לסדר מועד, ולמס' כתובות, גיטין, קדושין, שבועות, ע"ז, מכות וחולין.
ה) **נמוקי יוסף** לרבינו **יוסף** בר **חביבא** ז"ל, למס' [מו"ק], יבמות, ב"ק, ב"מ, ב"ב וסנהדרין, ולהלכות קטנות של הרי"ף, ולהלכות נדרים להרמב"ן.
ו) **ספר המאור** לרבינו **זרחיהו הלוי** בר **יצחק** ז"ל (הרז"ה), כולל השגות על הרי"ף. [ולסדר נשים ונזיקין יקרא המאור הגדול, ולסדר מועד יקרא המאור הקטן].
ז) **מלחמות ה'** להרמב"ן ז"ל, על השגות בעל המאור הנ"ל.
ח) פירוש **רבינו יום טוב** בר **אברהם אשבילי** ז"ל (הריטב"א) על הלכות נדרים להרמב"ן.
ט) **לקוטי הרא"ש** להלכות קטנות של הרי"ף.
י) **שלטי הגבורים** (על הרי"ף והמרדכי) להג"מ יהושע בעז לבית ברוך ז"ל, כולל תוספות הלכות וחלוקי דעות והשגות על הרי"ף מגדולי הפוסקים, גם חדושי הריא"ז לרבינו ישעיה די טראני האחרון ז"ל.
יא) **חדושי אנשי שם** (להרי"ף והמרדכי ושערי שבועות) כוללים חדושי מהר"ם טיקטין ז"ל ומהר"ן שפירא ז"ל **שארית יוסף** להג"מ יוסף בר מרדכי גרשון כ"ץ ז"ל מקראקא, **ודרך תמים** (מס' תמת ישרים) (כולל הגהות מהרבה גאונים ומכללם הגהות רבינו בצלאל אשכנזי בעל שמ"ק והאר"י ז"ל וגדולת מרדכי) להג"מ ברוך בר דוד גנעזן ז"ל.
יב) **הלכות יום טוב** להג"מ יום טוב (מהרי"ט) **אלגאזי** ז"ל, כולל באור עמוק על הלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל.
יג) **מעשה אילפס** הגהות על הרי"ף והמרדכי להג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל, וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).
יד) **באור מרדכי** (להלק"ט מהמרדכי) להג"מ מרדכי בנעט ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה.
טו) **גליון מהרש"א** הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.
טז) **פעולת שכיר** הגהות הג"מ ישכר בער בהג"מ תנחום ז"ל, זקן ההוראה בווילנא.

גם נלוו עליהם **עין משפט**, **נר מצוה**, **ותורה אור**, וציוני מראה מקומות בהר"ן ונ"י, וכל סימני הדינים המצוינים ברב אלפס על סדר א"ב נסדרו (בקונטרס מיוחד בחלק האחרון של הרי"ף) על סדר הלכות המיימוני ז"ל. — גם הדפסנו עמו

תוספתא

עם **הגהות הגר"א** מווילנא ז"ל, ופירוש **מנחת בכורים ומצפה שמואל** להג"מ שמאל אבינדור ז"ל אבד"ק קרלין.

הכל כמו שנדפס באלפס שי"ל בדפוסנו בשנת תרכ"א.

ועל כל אלה הוספנו **ארבעים הוספות חדשות נכבדות** ומפורשות בשמותיהן מעל"ד
כוללות פירושים חדושים והגהות **מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושש לב"ע

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו באלפס הזה על כל ספרי האלפסי זולתו:

(רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד ולא שזפתם עין הדפוס עוד).

א) **העתקות פירוש הרי"ף** לשלש הלכות חמורות במסכת כתובות והלכה אחת במס' שבועות, שפירשן בלשון ערבי (והזכירן הרי"ף בהלכותיו בפ"י דכתובות ובפ"ז דשבועות) ונעתקו בעברית בס' תמים דעים סי' רי"ח רי"ט ר"כ, ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ז קכ"ח קכ"ט.

ב) [כתב יד] ספר **מאה שערים** לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשיליא (בעל העיטור) [ונזכר בשה"ג ח"ב אות מ' סי' ב' לכ"י קדמון ישן נושן] כולל דעות וסברות לרבנא אלפס ז"ל בסדר נשים נזיקין.

ג) [כ"י] **שיטת ריב"ב** לרבינו יהודה בר ברכיה ז"ל (בן אחיו של הרז"ה בעל המאור) פירוש על הרי"ף למסכת ברכות, ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, מגילה, מ"ק תענית.

ד) **השגות הראב"ד** ז"ל על הרי"ף והמאור (מספר תמים דעים).

ה) **ספר הזכות להרמב"ן** ז"ל ליישב השגות הראב"ד על הרי"ף (ויש יכנוהו בשם מחסה ומגן).

ו) **הגהות הרמ"א** ז"ל על המרדכי, נעתק מכי"ק מעל גליון המרדכי, ונדפסו באלפס דפוס זיטאמיר.

ז) **בגדי ישע** לרבינו ישעיה ב"ר אברה"ם הלוי הורוויץ ז"ל (בעל השל"ה) על המרדכי לסדר מועד.

ח) [כ"י] **הגהות הב"ח** לרבינו יואל ב"ר שמואל סירקיש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש) על הרי"ף והמרדכי, גם בקצת מקומות בתוספתא. נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו אשר תקנו והגיהו וחידש בו חדושים רבים, ונדפסו גם חדושיו בתוך הגהותיו הנ"ל.

ט) [כ"י] **הגהות חות יאיר** להג"מ יאיר חיים ב"ר משה שמשון בכרך ז"ל (בעה"מ שו"ת חות יאיר). נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו, נוספות על אלה שנדפסו מהן באלפס דפוס זיטאמיר.

י) **חדושי** הג"מ **אפרים נבון** ז"ל (בעה"מ שו"ת מחנה אפרים) להרי"ף והמרדכי סדר נזיקין.

יא) **קצור פסקי רבינו יונה ורבינו נסים ונ"י** נקרא לוח הדינים שבר"ן. **וקצור פסקי המרדכי** נקרא לוח הדינים שבמרדכי חוברו ע"י הג"מ יוסף אוטילינג ז"ל (יקירי המציאות מאד, ולא נדפסו רק פ"א באלפס ובמרדכי ד' ריווא די טרינטו שי"ח—שי"ט).

יב) **טל אורות** להג"מ יוסף ן' גויא ז"ל נלקטו ממנו באורים על המרדכי.

יג) [כ"י] **הגהות אלפס ישן** נמצא בכ"י ישן על גליון האלפס ד' קשט' רס"ט וד' ריווא די טרינטו שי"ח והדפסנום בשם הגא"י.

יד) [כ"י] **הגהות ממרדכי ישן** נמצאו בכ"י ישן על גליון מרדכי דפוס ריווא די טרינטו שנת שי"ט והדפסנום על הגליון בשם הגהות ממ"י. גם הצגנו בתוכן הגהות מס' גדולת מרדכי (מלבד חדושיו שמובאים בחדושי אנשי שם).

טו) **באורי מרדכי** להג"מ מרדכי בנעט ז"ל הנ"ל. קיצור מבאורו הרחב למרדכי מסכת ברכות ופרק ערבי פסחים.

טז) **הגהות** הג"מ **אפרים זלמן מרגליות** ז"ל מבראדי.

יז) [כ"י] **הגהות** הג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

יח) **חדושי מהרמ"ז** לפי' רבינו יהונתן, מהג"מ משה זאב ב"ר אליעזר ז"ל אבד"ק ביאליסטאק (בעהמ"ס מראות הצובאות וכו').

יט) [כ"י] **קרני ראם** הגהות הג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם וכו') נוסף על הנדפס בלבוב.

כ) [כ"י] **מלאכת יום טוב** להג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יו"ט) הגהות לסדר נשים נזיקין.

כא) [כ"י] **בן אריה** להג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

כב) [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני.

כג) [כ"י] **חדושים והגהות** מהג"מ **שמואל מרובזעויץ** ז"ל מ"ץ דמאהליב (העתיקם הרד"ל ז"ל בעצם כי"ק).

כד) **כללי הרי"ף ורש"י והר"ן ומרדכי** להג"מ מלאכי ב"ר יעקב הכהן ז"ל מספרו יד מלאכי.

כה) [כ"י] **גליון אלפס** כולל מראה מקומות לדברי הרי"ף ונושאי כליו, ושנויים בין גירסות הרי"ף ונו"כ לגי' תלמוד בבלי וירושלמי במקום שיש נ"מ גדולה ביניהן, והגהות והערות בסוף האלפס. מאת הג"מ שניאור זלמן שליט"א אבד"ק גאלדינגען.

ולתוספת התועלת הדפסנו את ספר המאור, מלחמות ה', השגות הראב"ד, וספר הזכות להרמב"ן כ"א במקומו הראוי לו על הדף.

ואלה אשר הוספנו על התוספתא

כו) **אור הגנוז** כולל נוסחאות שונות ע"פ תוספתא שנכתבה בשנת ד"א תתנ"ו (ונדפס בש"ס ווין תר"כ).

כז) **נוסחאות כתבי יד** הרבה נוסחאות שונות וחלופי גרסאות מתוספתות כתבי יד עתיקים שנמצאו בבתי עקד הספרים.

כח) **מגן אברהם** באור לתוספתות מסדר נזיקין מאת הג"מ אברהם אבלי הלוי ז"ל מקאליש (בעהמ"ס מגן אברהם על או"ח).

כט) **חסדי דוד** באורים וחדושים מספר חסדי דוד להג"מ דוד בר יעקב פארדו ז"ל.

ולהגדיל תפארתה הדפסנוה באותיות מרובעות. גם הדפסנוה בחוברות מיוחדות, באופן שתוכל להיות נלוה אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה, כי זה מקומה הראוי לה.

כל אלה נקבו בשער האלפס לחלקיו הראשונים בתוצאה הראשונה, אולם אח"כ הוספנו על כל אלה גם אלה ההוספות, ה"ה:

לאלפס

ל) [כ"י] **נוסחאות כ"י** מספר נמוקי יוסף למסכת יבמות (ע"פ כ"י שנכתב בשנת ר' לאלף הששי).

לא) **הגהות מהר"ם טיקטין** ז"ל על המרדכי.

לב) **הגהות הגאונים** למרדכי סדר מועד מאת הג"מ ישראל בהג"מ שכנא ז"ל, והג"מ צבי הירש שור ז"ל.

לג) [כ"י] **חשק שלמה** להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

לד) [כ"י] **מראה מקומות** במרדכי (מלבד המ"מ שכתב הרמ"א ז"ל).

לתוספתא

לה) [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה (נעתק ע"י הרד"ל ז"ל מכ"י תלמידו של הגר"א הג"מ בונים ז"ל משקלאוו).

לו) [כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל לתוספתא זבחים.

לז) **הפירוש זר זהב** נדפס **בשלמות** כמש"נ בספר טהרת הקודש.

לח) [כ"י] **מארי דמתניתא** פירוש על תוספתא עירובין מהג"מ יעקב כהנא ז"ל מווילנא (בעהמ"ס גאון יעקב).

לט) [כ"י] **מראה כהן** לתוספתא סדר קדשים מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ דווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

מ) [כ"י] **פירוש לתוספתא פסחים** להג"מ יונה ב"ר גרשון ז"ל מווילנא.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדוייקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וע"פ ספרים מדויקים מדפוסים היותר קדמונים ספרים יקרי המציאות, כמו: אלפס ומרדכי דפוס קושטנטינא רס"ט (ואברב"ם) (הוא הראשון שנדפס בעולם) ודפוס סביוניטה שי"ד (ועל גליונותיו כתב הב"ח ז"ל בכי"ק את הגהותיו וחדושיו הנ"ל) ודפוס ריווא די טרינטו שי"ח אשר הוגה ע"י הג"מ יוסף אוטילינג הנ"ל, ודפוס קראקא שנת מש"ח, אשר הוגה ע"י מהר"ם טיקטין ז"ל, ואלפס (כלי מרדכי) ד' אמשטרדם שנת תב"א (ועל גליונותיו כתב בעל חות יאיר ז"ל בכי"ק את הגהותיו) ועוד הרבה ספרים כאלה יקרי המציאות מאד.

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' בכורות ופ"ד מהלכות שמיטין ופי"ד מהלכות מעשה הקרבנות ופ"י מהלכות נדרים סמג לאוין רסא שלה ועשין ריב טור יו"ד סי' רלד:

ארבעה ראשי שנים הן: ר"ה למלכים. רגילין היו למנות זמן בשטרותיהן לשני המלכים משנה שעמד בה כדאמרינן בפ' הזורק (גיטין דף פ.) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן להתחלת שנתם ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה לו שנתו משיגיע ניסן ויתחילו למנות שנה שניה ומפרשינן בגמרא דהאי למלכים דאמרינן למלכי ישראל כדמוכחינן מקראי דמניסן מנינן להו אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן להו והיינו אידך מתניתין דתנן בסמוך בא' בתשרי ר"ה לשנים (ד) [באחד בתשרי ר"ה למלכים] ואמרי' ר"ה לשנים למאי הלכתא לשטרות ולא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם: ולרגלים. מפרש להו בגמרא: למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדין בשנה זו על הנולדים בחברתה שנאמר (דברים יד) עשר תעשר וגו' שנה שנה ואמר מר בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: באחד בתשרי. מפרש בגמ' [דף ח.] דבהאי קרא קא מיפלגי דכתיב לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר אימתי לבשו כרים הצאן כלומר שמתלבשות מהזכרים העולים עליהן ומתעברות בזמן שהעמקי' יעטפו בר דהייט באדר שהזריעה צומחת וניכרת יפה ויולדות בא"ב דזמן עבורה של בהמה דקה ה' חדשים כדאי' בבכורות (דף ח.) ות"ק סבר כיון דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן כדכתיב עשר תעשר מה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו דהא ר"ה שלו תשרי שהוא סמוך לגמרו דכל ימות השנה עומד בגורן להתייבש אף מעשר בהמה נמי סמוך לגמרו עשורו דהייט אחד באלול שנגמרה בא"ב כדאמרינן ויולדות בא"ב ועשורו באחד באלול ור' אלעזר ור"ש סברי דאדרבה הכי מקשינן להו מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי: **גמ'** רגל שבו. רגל שהוא בחדש ניסן ר"ה לרגלים ונפקא מיניה לענין נודר שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איחורו בשלשה רגלים כדפרים' בגמ' [דף ד.] ואשמעינן מתניתין שאינו עובר עד שיהא ניסן ראשון לשלשתן אבל אם עבר עליו שלא כסדרן אינו עובר: אחד הנודר. האומר דמי עלי שממין אותו כעבד הנמכר בשוק: ואחד המקדיש. דבר לבדק הבית: ואחד המעריך. האומר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר. מפקינן בגמ' [דף ד:] משום דאהדרינהו קרא לכולהו רגלים בפרשת חג הסוכות ואע"ג דכבר כתבינהו מעיקרא ולמה ליה לאהדורינהו אלא ש"מ לבל תאחר דקרא כתיב כי תדור נדר לה' וגו' לא תאחר לשלמו ולא מפרש קרא בהי זימני קאי בבל תאחר ומש"ה אהדרינהו הכא לג' רגלים לאשמעינן דכיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר ור"ש דבעי כסדרן הייט טעמא משום דאע"ג דאהדרינהו לבל תאחר לא הוה צריך לממני חג הסוכות דעליה קאי אלא לומר שזה אחרון דכסדרן בעינן: פעמים [שלשה]. שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: פעמים ה'. דבעינן כסדרן: **מוצא** שפתיך זו מצות עשה. דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתיך קיים וכתיב והיוצא מפיכם תעשו: תשמור זו מצות לא תעשה. דקי"ל השמר דלאו לאו הוא והאי קרא גבי לא תאחר כתיב וכי

רש"י

באחד בניסן ר"ה למלכים. שאין מונין להם אלא מניסן כדנפקא לן בגמ': ולרגלים - מפרש בגמרא: למעשר. הנולדים קודם אלול אין מתעשרין על הנולדי' אחר אלול. ולא אלו על אלו שמעשר בהמה הוקש למעשר דגן שנא' עשר תעשר בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכתיב במעשר דגן היוצא השדה שנה שנה שאין מעשרין מחדש על הישן ומן הישן על החדש: **גמ'** רגל שבו - שבניסן הוא ראשון לרגלים (ג) כר"ש דבריית' הוא דאם אחרו ג' רגלים כסדרן ורגל שבניסן הוא ראשון שבהם: פעמים. שאינו בבל תאחר עד שיעברו שלשה רגלים: לפני עצרת חמשה - משום דבעינן שלשה רגלים כסדרן והוי שבועות וסוכות והדר פסח שבועות וסוכות וכו': מוצא שפתיך זה עשה - דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה: תשמור זו מצות לא תעשה. דקאמרינן כ"מ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא מצות לא

תורה אור

[דף ב] °ארבעה

*ראשי שנים הן באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה (א) ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי: **גמ'** *רגלים באחד בניסן הוא בחמשה עשר בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו תחלה לרגלים למאי הלכתא לנודר למיקם עליה א בבל תאחר דתניא אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך כיון שעברו עליו (ב) שלשה רגלים עובר בבל תאחר ר' שמעון אומר שלשה רגלים כסדרן וחג המצות תחלה וכך היה ר"ש אומר רגלים פעמים שלשה פעמים חמשה פעמים ארבעה הא כיצד נדר לפני הפסח הרי כאן שלשה לפני עצרת הרי כאן חמשה לפני החג הרי כאן ד' *ת"ר מוצא °שפתיך תשמור ועשית מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מצות לא תעשה ועשית

דף ב | דף ד. | דברים כג | דף ו.

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א שמאחר נדרו כיון שעברו עליו שלשה רגלים כסדרן עובר בבל תאחר שנאמר כי תדור נדר לה' לא תאחר לשלמו וכן אם איחר להפריש מעשרותיו עד שעברו עליו ג' רגלים כסדרן עובר בבל תאחר אבל האחר שהפרישן יכול לעכבן ואינו נותנן ללוי עד שלש שנים שנאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' כמו שביאר מז"ס:

שיטת רבי' יהודה בר ברכיה זצ"ל

ראש השנה למלכים. רגילין היו למנות זמן שטרותיהן לשנות המלך משנה שעמד בה כדאמרי' במס' גיטין משום שלום מלכות וקבעו חכמים א' בניסן להתחלת שנתן ואפי' עמד בסוף אדר משיגיע ניסן יתחילו למנות לו שנה שניה: ולרגלים. בגמ' מפרש: למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחברתה: גמ' רגל שבו תחלה לרגלי'. דכי היכי דא' בניסן ר"ה למלכים הם הכי נמי רגל שבניסן ר"ה לרגלים שאינו עובר בבל תאחר עד שיעברו עליו ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחלה: א' הנודר. האומר דמי עלי שממין אותו כעבד: ואחד המקדיש דבר לבדק הבית: ואחד המעריך. האומר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה לפי שניו: פעמים חמשה. דבעינן ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחלה: מצות עשה. דמסתמא הכי קאמר קרא מוצא שפתיך קיים: תשמור. זו מצות ל"ת דכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל רבי: (ב) גו' בכ"מ שלש חמש ארבע [...] לי ס' כי דעתו [...] גם רגל על סוראת חג [...] לפונקבה: (ג) נ"ל וכר"ש [...] הוא דוקא [...] כו': (ד) כ"ב ואמרי' למאי הלכתא ואמר רב פפא לשטרות. ופריך והתנן באחד בניסן ר"ה למלכים ואמרי' למאי כו' לא קשיא כצ"ל: (ה) נ"ב אמר: (ו) ולאחוורה כצ"ל: (ז) נ"ל כשוכרין:

המאור הקטן

למלכים למאי הלכתא אר"ח לשטרות כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים וכו' פי' א] שלא תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן לכתחלה לממני מניסן ואי עבר עלה ומנה למלכים שנים שלמות מיום שעמד בו עד כנגד אותו יום בכל שנה ושנה כיון שרוב השנים הם מיוסדות על זה הדרך כדאשכחן בשנים האמורים בערכין ובעברי ועבריה ושבבן ושבבת אימא לא נפסליה לשטרא בדיעבד מאחר שרוב השנים המנויות באדם הן מיוסדות על זה הדרך קמ"ל דאפי' בדיעבד ניפסליה (ליה) לשטרא שאם עמד באדר וכשהגיע ניסן היה לו למנות שנה שניה ומנה לו בניסן שנה ראשונה ה"ל שטר מוקדם ופסול כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין זה הפי' נ"ל והפי' שפי' בזה הר"ר שלמה ז"ל לא נתיישבה בו דעתי ובירושלמי גרסי' מי מודיע ר"ש בר בא (ה) בשם ר"י הן הן עדיו והא אמר ר"ל עדים חתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאמרו לא חתמנו ברם הכא יכלין למימר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו ב] ומכאן אנו למדים שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנין הם בעצמם על זה ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך בזה ב"ד גדול ולהחמיץ הדין ובגמ' דילן מצינו כיוצא בדבר זה בההוא תברא דהוה חתים עליה ר' ירמיה בר אבא וכו' כדאיתא בגמ' בגט פשוט: [דף ג ע"ב] **מצאתי** שבוש וחלוף בנוסחאות וגם בפירושין ולפיכך אני כותב תחלה הנוסחא הברורה. מתקיף לה רב יוסף חדא דא"כ קשו קראי אהדדי ועוד כתב ושיצי ביתא דנא וגו' ותניא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו שנאמר ויבא ירושלים בחדש החמישי וכו' פי דמי הכא דריוש הכא כורש הכא ארתחשסתא תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא וכו' כך היא הגירסא וזה הוא הפי' כי רב יוסף ברור היה הדבר הזה אצלו כי הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא והיינו דמתקיף לה רב יוסף דא"כ דמנינן לה לכורש דהוא דריוש הוא ארתחשסתא מניסן ולא מתשרי כדמוכחי קראי בנבואת חגי קשו הנך קראי דבספר עזרא דדברי נחמיה בן חכליה שנראה לנו משם שהוא מונה מתשרי ולא מניסן והא קי"ל הוא דריוש הוא ארתחשסתא ועוד כתיבי קראי אחריני דמשמעי דלא מנינן מניסן ושיצי ביתא דנא וכו' ותניא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו שנאמר ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנה שביעית למלך וכתיב בתריה כי באחד לחודש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל ומכאן למדנו לאותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל ואי אתה יכול לומר שבאותה שנה עצמו היה משום דבהדיא כתיבי קראי לאחר שעשו חנוכת הבית ולאחר שעשו פסח בשנה ששית ואחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא מלך פרס עזרא בן שריה וכו' וכיון שעלה עזרא בא' בניסן בשנה השביעית למלך וקי"ל הוא דריוש הוא ארתחשסתא ע"כ באותו זמן לשנה הבאה היה כי זמן סוף אדר עם תחלת ניסן אחד הוא ואם איתא דמנינן מניסן שנה שמינית מיבעיא ליה וא"ת אדמותיב לדר"ח מהכא ליקשו ליה לרב יוסף גופיה קראי אהדדי מ"ש דקא מותיב לר"ח יש להשיב אי לאו דאר"ח דמנינן למלכי אומות העולם מתשרי קראי לרב יוסף לא קשו אהדדי לפי שיש לומר כי לכל מלך ממלכי אומות העולם מונין שנה מיום שעמד בו עד כנגד אותו יום לשנה הבאה וכן לכל שנה ושנה ויום שעמד בו דריוש דהוא ארתחשסתא היה במרחשון או באלול ומיתרצי כולהו קראי ולא קשו אהדדי ולא מידי ומש"ה מותיב לה ר"י לר"ח ואכתי לא סליק פירוקא לקושיא דרב יוסף דכיון דכל הדין סוגיא דשמעתא מסתגי על הדין אורחא דהוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא ומהדרי' בגמ' לברורה (ו) ולא חוורא והיינו דמתמהין עלה מי דמי כלומר מאי היא דר"ח ור"י מייתי ראיה מקראי דדריוש וארתחשסתא ור' אבהו קאמר עלה כורש מלך כשר היה וברירנא מדתנא בברייתא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא והדרי' לפרוקא לקושיא דר"י ואמרי' מ"מ קשיא ופרקי' ל"ק כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ והוי יודע שכל הדברים הללו אינן אמורין אלא על המלך האחרון של פרס שנראה מן הכתוב לפי מה ששנינו באותה ברייתא דתניא באותו זמן לשנה הבאה וכו' שהיה נקרא בשני שמות בשם דריוש ובשם ארתחשסתא ולא מצינו לו בכ"מ שנקרא כורש אלא במקום אחד בלבד שנדמה לו לר' אבהו משום שנקרא בשם כורש לפי שהיה מלך כשר שכתב ושבי יהודאי בניין ומצלחין בנבואת חגי נביאה וזכריה בר עדו ובנו ושכלילו מטעם אלהי ישראל ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס כיון שכתב מלך פרס ולא נאמר מלכי פרס נראה לנו מזה כי שלשה שמות היה לו וכי מלך כשר היה מתחלתו ולכך נקרא כורש ומאותה ברייתא ששנינו באותו זמן לשנה הבאה למדנו שני שמות למלך אחד שהם דריוש וארתחשסתא ומדברי ר' אבהו למדנו לו אף השם השלישי שהוא כורש ואין זה כורש המלך שהיתה הפקידה בתחלת מלכותו שהוא היה הראשון ממלכי פרס שמלך בבבל אחר דריוש המדי וזה היה המלך האחרון שהרגו אלכסנדרוס והוא היה בן אסתר כדברי רבותינו וזה שהביאו ראיה עליו לומר שהחמיץ מדכתיב נדבכין די אבן גלל תלתא אע"פ שאותן דברים הם דברי כורש המלך הראשון כמו שנמצא כתוב באותה מגילה דאישתכח באחמתא בבירתא די במדי מדינתא כיון שסמך עליה האחרון וצוה לקיימה ולעשות כדבריה סברנו לומר ששניהם החמיצו לאחר כשרותם זה הוא העולה בידינו לפי מדרש רבותינו ולפי דקדוקיהם אבל הפי' הנכון לפי הפשט זה שכתוב ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס שלשה מלכים היו והרי הוא כמו שאמר מלכי פרס כי כל אחד מהם היה מלך פרס והשנים הראשונים הוזכרו לענין בנין הבית שכורש היה המתחיל ודריוש היה המשלים וסמוך להם ארתחשסתא המלך האחרון שאף הוא בנה חומות ירושלים כמו שמפורש בדברי נחמיה ובכולן נתקיימה נבואת ישעיה שכתוב ובנו בני נכר חומותיך ומלכיהם ישרתונך ואין זה ארתחשסתא הראשון שצוה לבטל מלאכת בית המקדש לפיכך סמכן הכתוב לשלשה מלכים הללו והזכירן בזה אחר זה להזכיר שבחן וזכותן:

[דף ו ע"ב] **בשלמא** רגלים בלא שנה משכחת לה אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה הניחא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה ואם תשאל והא ר"ש דאית ליה כסדרן הא אמר רגלים פעמים ג' פעמים ד' פעמים ה' ואם מחייב בשנים בלא רגלים לא משכחת לעולם ד' וא"צ לומר חמשה יש להשיב דלמא האי תנא סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא בכסדרן קסבר לה כר"ש ובשנה בלא רגלים פליג עליה דאילו לר"ש אינו עובר בבל תאחר ולהאי תנא עובר בבל תאחר כך פירש הר"ר שלמה ז"ל ויש לומר על פנים אחרים דהאי דקתני בברייתא עובר בבל תאחר דוקא ברגלים בלא שנה דסמיך ליה אבל בשנה בלא רגלים עובר משום לפני ה' תאכלנו שנה בשנה ואין שם בל תאחר ומ"מ בין בזה ובין בזה עובר אלא לא חשש התנא לפרש אלא על מה דסליק מיניה ואע"ג דאמרי' מכדי תנא אלאוי קא מהדר חד לאו כמשמעו וחד לאו הבא מכלל עשה וכמאן דאמר אאיסורי קא מהדר ועוד יש לומר ולפרש ההיא דאמרי' רגלים פעמים חמשה נפקא מינה לעבור עליו בכל יום ויום דכיון דעבר על בל תאחר דרגלים מאחר דבראיית פנים הוא יום אחד כך בכל יום עובר בבל תאחר אבל התלוי בשנה אינו עובר אלא על כל שנה ושנה כמו שנאמר תאכלנו שנה בשנה:

[שם] **בעי** ר' זירא אשה מה היא בבל תאחר וכו' אמר ליה אביי ותיפוק ליה מיהא דהא איתא בשמחה אקשי' עלה מדאביי גופיה ואסיקנא לדבריו דר' זירא קאמר ובפרק הכל חייבין בראייה אשכחן אמר ליה אביי לר' זירא עד השתא דהות אימיה מחייבא בשמחה אימיה איתיתיה והתם נמי אמר אביי ולישעמיך תיקשי לך חנה גופה מי לא מחייבא בשמחה ונראין הדברים הללו (ז) כסותרין זה את זה אלא יש לנו לפרש כל הנך מימרי דאביי במס' חגיגה בטעמא דאמר אשה בעלה משמחה כלומר שחובתה מוטלת עליו לשדלה בדברים ולהעלותה כדי שתשמח עמו וקטן דאיתיתיה אמיה כגון שנתרצית לבעלה לשמוח עמו ועלתה עמו ואף חנה כמו כן אלמלא מפנוקתא היתה מתרצית לבעלה לעלות ולשמוח עמו ומכל מקום הרשות בידה ואין החובה אלא על בעלה לשדלה ולהעלותה עמו ולשמחה ורוב הנשים מתרצות ונמשכות לדעת בעליהן. אחר שכתבתי זה מצאתי בספר מוגה במס' חגיגה א"ל אבוה ותיקשי לך חנה גופה וכו' וכן נראין הדברים שר' שמעון בן גמליאל אביו של רבינו הקדוש הוא היה שהשיב לבנו כך ואין זה מקום ראוי לאביי שלא היה בדורו של רבי ו הקדוש ולא היה משיב על דבריו:

השגות הראב"ד

א] **שלא** תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן בתחלה למימני מניסן: א"א זהו שאמרתי מעולם לא הגלית בחדושיו שאין כאן מקום לכתחלה ולדיעבד כלל לפי שאין צורך לזה הלמוד כלל כמו שאין צורך לבן ולבת ולעבריה ועברי ללמד שאין בהם הפרש בין לכתחלה לדיעבד. והדוחק שדחק לזה מפני שהביאו זאת המשנה של מוקדמין פסולין ולא הביאו משנת גיטין הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום הזמן ובין בשטרי מלוה ושטרי מקח וממכר ולכמה ענינים צריך הזמן בשטרות חוץ המוקדמין וזה הדחק דחקו לזה למה תפס טרך המוקדמין והוא תמהון לבב חדא שזו המשנה ברורה היא ומלמדת שאין המלוה טורף לקוחות שקדמו להלואה הם הקדים הזמן אפי' מזמן ב' אינו טורף ועוד הביא זאת מפני שהזמן שנתנה תורה לשנות מלכים מועיל להקדמת השטרות שאם היו מונין למלך מיום שעמד בו לא היה הדבר נודע אם בין ניסן לתשרי מלך או בין תשרי לניסן ויש הפרש גדול בין זה לזה שאם מלך בין ניסן לתשרי לעולם כל שנותיו ניסן תחר תשרי ואם בין תשרי לניסן מלך לעולם כל שנותיו תשרי אחר ניסן ונפקא מינה לשני מלוים או למלוה ולוקחים אם קדמה המלוה למקח או קדם המקח להמלוה כדאיתא בירושלמי ועכשיו שאמרו יום קבוע שהוא ר"ה למלך והוא ניסן לעולם יהיה תשרי אחר ניסן בשנה אחרת. ולכן הביא משנה זו שמדברת בהקדמה ובשביל שהקדמה היא נפסלת לגמרי ואפי' מזמן ב' ואין צורך לומר למאי הלכתא שני פעמים כמו שכתב הרב זרפתי ז"ל כי צורך הזמן בשטרות צריך היא לכמה דברים ידועים לאכילת פירות ולמטרף לקוחות ולשני מלוים ולשני שטרות היוצאים על שדה אחת במכר אחת מהן קודם ולא הביא זאת המשנה אלא מפני שהיא כעין הקדמה וקביעות הזמן מועיל להודיע הקדמה כמו שפירשתי: ב] **ומכאן** אנו למדים וכו' כדאיתא בגט פשוט: א"א בחיי ראשי לא כי אלא שאני למד מהם שאין תולין בטעות אלא במי שאין דרכו לדקדק אבל במי שדרכו לדקדק אין תולין בטעות והירושלמי שאמר כהן הן עדיו רבותא קאמר דכ"ש בעדים אחרים שאמרו אנו ראינו שעכשיו בשנה שניה הלוה ועכשיו כתבו ואם כתבו בו שנה ראשונה והוא מודה שאין לו עליו מלוה אחרת שהעדים אחרים מכירים את השטר שהוא הוא שנכתב עכשיו שהוא מוקדם באמת. אבל רבותא קאמר שאפי' הן עדיו יכולין לפסלו. וקשיא לי היאך תולין בטעות בשנים והלא לענין חזקה אין תולין בטעות והכל כתוב אצלי:

סליקו להו השגות הראב"ד ממסכת ראש השנה

נר מצוה

ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה אמר רבא א וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים: °מתני' *באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטים וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש בית הלל אומר בחמשה עשר בו: גמ' *ר"ה לשנים למאי הלכתא אמר רב פפא °לשטרות כדתנן

רש"י

לא תעשה: שיעשוך. יכפוך ליתן: לה' אלהיך אלו חטאות. שכן לנבוה: אשר דברת זה קדשי בדק הבית. כדכתיב בדה"י (א' כ"ט) וישמחו העם על אשר התנדבם ע"פ הדבר: בפיך זו צדקה. דכתיב כי נשבעתי נאם ה' יצא מפי צדקה: דהא קיימי עניים. ומיחייב לאלתר ולא תימא כיון דבפרשת קרבנות כתיב עד דעברי עליה שלשה רגלים (א) דקרבנות ברגלים תלה הכתוב להוליכן לירושלים (ב) ואי איכא גבאי משתבע הגבאי: מתני' לשנים. מפרש בגמ': לשמיטין וליובלות. לשמיטה דכתיב ובשנה השביעית שבת וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה עד אחרית שנה מלמד שמתקדשת והולכת מתחלתה אין שנת השמיטה ושנת היובל מתקדשות אלא מא' בתשרי ואילך ובגמ' מפרש מוקדשתם שנת החמשים: לנטיעה. נטע אילן ל' יום לפני ר"ה כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה לשני ערלה וטעמא מפרש בגמ': לירקות. לקט ירק ערב ר"ה עד שלא תבא השמש ולקט משתבא השמש אין מעשרין מזה על זה שזה חדש וזה ישן והא דאמרינן ר"ה למעשר ירק הוא דרבנן דהא מעשר (ג) גופיה דרבנן הוא ואסמכוהו אאחד בתשרי דהוי ר"ה נמי למעשר דגן דמדאורייתא כדאמרינן בגמרא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון: לאילן. בתר חנטה אזלינן לאחר חנטן עישורן ופירות שחנטו קודם שבט אין מעשרין על פירות שחנטו אחר שבט והאי ר"ה דאילן נמי דרבנן הוא ואמרי' טעמא בגמ' אמאי עבדו בשבט ר"ה לאילן הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ומעשר פירות (ד) גופיה דרבנן הוא חוץ מיין ושמן דמדאורייתא הוי מעשר דידהו דכתיב תירוש ויצהר לפיכך ר"ה של כרם וזית אינו כשל שאר כדמפרש בגמ': גמ' לשטרות. לתחלת שנת המלכים כדפרישית ונפקא מינה אי מוקדמי' אי מאוחרין שאם יצא שטר לפנינו וכתוב בו בניסן בשנה שניה למלך פלו' ועדים מעידים בתשרי (ה) היה המלוה השתא כי אמרינן ניסן ר"ה למלכים הוה ליה שטר מוקדם למלוה שנכתב בניסן ולא לוה עד תשרי של אותה שנה ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין מניסן ועד תשרי דהוה ליה שטר פסול ואפילו מזמן שני לא גבינן ביה דקנסינן היתרא אטו איסורא שאילו לא היה חדש קבוע להתחיל בו שנה קבועה למלך העומד אלא כל אחד ואחד כשעומד שם מתחלת שנתו ומאותו יום מונין כל שנותיו נמצא שאין אנו יודעין באיזה תשרי העדים מעידין אם תשרי שקודם ניסן ומאוחר או אם תשרי של אחר ניסן שאם תשרי (ו) התחלת שנתו של מלך הוה ליה מאוחר ובתחילת שנה שניה לוה כדברי העדים ובאמצע שנה שניה כתב ואם במרחשון התחילה שנתו של מלך שטר זה מוקדם דבניסן כתב ובתשרי של אחריו לוה דניסן ותשרי שאחריו בשנה אחת הן ששנתו קבועה ממרחשון למרחשון ולא תמצא לעולם כסדר שנותיו תשרי קודם מרחשון וקאמר בגמרא והא אנן תנן באחד בניסן ראש השנה למלכים ואמרינן למאי הלכתא לשטרות לא קשיא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם:

ולנטיעה

ר"ן

תימא תרי לאוי למה לי הא מצריכין להו בגמרא חד אמר ולא אפריש וחד אפריש ולא אקריב: ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך. לכוף אותך על כרחך: כאשר נדרת זה נדר. דאמר הרי עלי עולה: לה' אלהיך. קרא יתירא הוא לדרשה לרבות דבר שבחובה: נדבה כמשמעה. מפרשינן לה בגמרא [דף ו.] דאמר הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה דכיון דלא מיחייב באחריותה מקריא נדבה אבל ליכא לפרושי נדבה כמשמעה דאמר הרי זו עולה דא"כ אמר ולא אפריש ואפריש ולא אקריב דהיינו נדר ונדבה תרוייהו מחד קרא נפקי ובגמרא מצרכינן תרי קראי לאמר ולא אפריש ואפריש ולא אקריב אלא ודאי כדאמרן: אשר דברת אלו קדשי בדק הבית. כדכתיב בדברי הימים וישמחו העם בהתנדבם על פי הדבר: בפיך זו צדקה. דכתיב יצא מפי צדקה והקשו בתוס' מדאמרינן בערכין בפ' האומר משקלי עלי (דף כא.) חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם פירוש דכיון דאיהו מחוסר כפרה עליה רמיא חייבי עולות ושלמים ממשכנים אותן והיכי דמי אי כשעבר על בל תאחר אפי' חטאות ואשמות נמי דהא חטאות ואשמות נמי מהאי קרא נפקי ואכולהו כתיב ועשית ואי קודם שיעבור על בל תאחר אפילו עולות ושלמים נמי לא ותירצו בשלא עבר עדיין אלא שאנו רואין אותו מתעצל בהבאתן: וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים. פירוש בבל תאחר והקשו התוספות דהא תניא בברייתא בגמרא חייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות כיון שעברו עליהם ג' רגלים עובר בבל תאחר אלמא לצדקה נמי ג' רגלים בעינן ותירצו דההיא בדליכא עניים ולא מיחייב לאהדורי בתרייהו עד ג' רגלים והא דרבא כגון דקיימי עניים הכא ומדבריהם אתה למד דכל שעברו ג' רגלים עליו ולא קיימו עניים גביה מיחייב לאהדורי בתרייהו והרשב"א ז"ל הקשה דא"כ כי היכי דבצדקה מפלגינן בין היכא דקיימי עניים ללא קיימי עניים לפלוג נמי בקרבנות ונימא דהיכא דקיימי בבהמ"ק כהנים שיעבור לאלתר בבל תאחר לכך פירש דכי אמרינן צדקה מיחייב עלה לאלתר בעשה הוא דקא אמרינן אבל בבל תאחר בשלשה רגלים תליא מילתא אפילו היכא דקיימי עניים כדתניא בגמ' וכן פירש ה"ר ישעיה מטראני ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה דמידי דתלי במקדש כחייבי הקדשות והקרבנות תלי בג' רגלים ומידי דלא תלי במקדש כצדקה לא תלי ברגלים כלל וליכא פלוגתא בין קיימי עניים ללא קיימי עניים ובין היכא דקאי גבי המקדש כהנים להיכא דלא קאי שהתורה לא נתנה דבריה לשעורים וברייתא הכי קתני דחייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות וכל אותן השנויין בברייתא כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר ותרתי קמ"ל חדא דבכל הני קאי עלייהו בבל תאחר וכדמוכח בגמ' דאכולהו אזהר רחמנא ואשמועי' תו דליכא חד מינייהו שלא יעבור עליו בבל תאחר כיון שעברו עליו ג' רגלים אבל איפכא לא קאמר שלא יעבור על שום אחד מהם בבל תאחר עד ג' רגלים (א) ומיהו אפשר למטעי בהכי ולפיכך בא רבא ופירש דצדקה מיחייב עליה לאלתר לומר דמאי דתניא צדקה בהדי הנך היינו לומר דבצדקה נמי קאי עלייהו בבל תאחר ומשום דרוביא דמתני בברייתא תלו במקדש ובעינן בבל תאחר דידהו שלשה רגלים קאמר בכולהו כיון שעברו ג' רגלים דבצדקה נמי קושטא דמילתא היא דכיון שעברו עליה ג' רגלים עובר בבל תאחר אבל אה"נ דלאלתר נמי מיחייב עליו דהא קיימי עניים ולא תליא במקדש כלל כנ"ל: ונמצאת למד דכל היכא דקיימי עניים קאי עלה דצדקה בבל תאחר לאלתר והיכא דלא קיימי מסתברא דכיון דעבדי צריכותא בגמ' ומוקמינא תרי קראי חד לאפרשיה ולא אקרביה וחד לאמר ולא אפרשיה משמע דכל היכא דלא קיימי עניים צריך להפרים מה שנדר ומניח אצלו עד שיבאו עניים אבל לחזר אחריהם אין לנו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מתנות עניים והרוצה לעמוד על עקרן של דברים יעיין במה שכתבתי בחדושי: וכתבו בתוס' שנשאל לר"ת ז"ל על הצדקות שאנו רגילין לידור בבהכ"נ או בביתינו אם עובר מיד כי קיימי עניים והשיב דכיון שאנו נודרים לדעתנו ואילו היינו משלימין אותה לגיזבר היה הנודר נפטר בכך דמה לו עוד לעשות והגזבר אם ממתין עד שיבאו עניים הגונים או מחלקה מעט מעט אינו עובר גם אנו מטעם זה אין לחוש אם הנודר משהה אותה בידו מפני שאנו נודרים לדעת שיהא הנודר עצמו כגזבר לחלקה לפי ראות עיניו ונראה שסובר ר"ת ז"ל דכי קאמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר ה"ק דמחייב לתת לב לאלתר לחלקה לעניים לפי מראות עיניו ואם גמר בדעתו לקפוץ ידו מלתתה עכשיו מיד עובר בבל תאחר: מתני' באחד בתשרי ר"ה לשנים. מפרש בגמרא דהיינו לשטרות ולמלכי אומות העולם עסקינן דאילו למלכי ישראל מניסן מנינן להו וכדתנן באידך מתני': לשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: לנטיעה ולירקות. למנין שנות ערלה ואפילו (ז) נטעם באב כלתה שנתה הראשונה בסוף אלול ובכולהו מפרש טעמא בגמ': ולירקות. למעשר ירק שאין תורמין מן הירק שנלקט לפני ר"ה על הירק הנלקט לאחר ר"ה: לאילן. לענין מעשר פירות שאין מעשרין מפירות אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט דבאילן אזלינן בתר חנטה וכן נמי נפקא מינה לענין שנה שלישית של שמיטה שנוהג בה מעשר עני שאותן פירות שחנטו מר"ה של שנה שלישית עד שבט דנין אותן כפירות של שנה שניה שעברה ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני ומשבט ואילך נוהג בו מעשר ראשון ומעשר עני ובגמ' מפרש מאי שנא שבט: גמ' ר"ה לשנים למאי הלכתא. פרש"י ז"ל למאי הלכתא הוקבע ר"ה למנין המלכים ולמה לא יתחיל כל מלך ומלך שנתו מיום שעמד בו ומשני לשטרות כלומר שאם לא קבע זמן ידוע אלא כל מלך ומלך לפי מה שעמד פעמים שאין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית ובאו העדים ואמרו כשחתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו כאותה ששנינו כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעים אם הלוהו קודם לכן או לאחר כן אבל ראינו שהלוהו בתמוז בשנה שלישית למלך ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו או כסליו קודם לתמוז לפי שאם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו והשטר מוקדם ופסול ואם עמד בין כסליו לתמוז נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה למלכי ישראל נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו וכשר וכן נמי בתשרי שקבעו ר"ה למלכי אומות העולם לכי האי גוונא נפקא מינה. כך פרש"י ז"ל ולפי פירושו זה ע"כ בדקים לן שלא היתה אלא הלואה אחת ביניהם עסקינן כגון שמלוה ולוה מודים שלא הלוהו אלא פעם אחת דאלת"ה אפילו תימא כסליו קודם לתמוז מאי הוי נימא הלואה אחרת היתה אלא ודאי כדאמרן: ואיבא למידק דלפי פרש"י ז"ל משמע דכל היכא דאיכא לספוקי בשטר אי מוקדם הוא ופסול אי מאוחר הוא וכשר דפסלינן ליה דמספקא לא טרפינן לקוחות וזהו שכתב רש"י ז"ל עכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו משמע דאל"ה חיישינן דילמא [כסליו] קודם לתמוז ופסלינן ליה וליתא דכל היכא דאיכא למיתלי בשטר מאוחר הוה מכשרינן ליה אפילו היכא דאיכא ריעותא וראיה לדבר מדאמרי' בפרק אחד דיני ממונות (דף לב.) שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין והלא עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדיו כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו ובפ' גט פשוט [דף קעא.] נמי אמרינן שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי כשר שאני אומר אחרוהו וכתבוהו אלמא כל היכא דאיכא למתלי בשטר מאוחר תלינן ביה ומכשרינן ליה ובודאי דאי מהך קושיא בלחוד (ח) כל היכא [א] דמפרכינן ליה להאי גוונא שכתב רש"י ז"ל אתי שפיר כגון שכתוב בו בתמוז ואמרו העדים שהלוהו בכסליו שהיינו מכשירין אותו מן הספק אבל עכשיו שקבעו חכמים זמן בניסן נודע שהוא מוקדם ופסול אלא אי קשיא הא קשיא דהא בכה"ג ליכא למפסל שטר כלל משום דבפ"ק דב"מ (דף יג.) איפלגו בה רב אסי ואביי בהא

דתנן

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א הצדקה היא כמו נדר לעבור עליה בבל תאחר לפיכך האומר הרי עלי סלע לצדקה או סלע זו לצדקה חייב ליתנו מיד לעניים ועובר משום בל תאחר אם לא יתנו מיד שהרי עניים מצויין אצלו בכל שעה וכתב הרא"ש דוקא דמפרים צדקה סתם אבל כל אדם יכול להפרים מעות לצדקה שיהו מונחין אצלו ליתנן מעט על יד על יד כמו שירצה לו ע"כ. ומיי' כתב אם אין עניים יפרים עד שימצא עני ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני א"צ להפרים וכן אם התנה בשעת שנדר לצדקה או התנדב שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצרף אותה בזהב הרי אלו מותרין ירצה מדבריו שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים ולא נראה לטור ועוד מה צריך תנאי כשאין עניים והלא אין עליו חיוב אלא משום שבכל שעה עניים מצויין וא"כ פשיטא שאין חייב עד שיזדמנו לו עניים:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ויש להקשות לפי זה מאי פריך בגמ' דף ה' על הא דתניא באותה ברייתא ובכור ומעשר ופסח ומקשה פסח זימנא קביעא ליה אי אקרביה אקרביה ואי לא אקרביה אדחי ליה ואמאי פריך לתרץ שלא לא קאמר שלא יעבור על שום אחד מהם בבל תאחר עד ג' רגלים ושמא אתי לאשמועינן דבפסח נמי עובר בבל תאחר מיד כמו הצדקה וי"ל דשאני צדקה אף אם עובר מיד מ"מ קאי בכל יום ויום באיסור בל תאחר דעדיין זמנו הוא לכך שייך לומר דקאי בבל תאחר משא"כ צדקה דבג' רגלים נמי עובר ולכך שייך לומר גביה דבג' רגלים נמי עובר וכמ"ש הר"ן אח"כ דבצדקה נמי קושטא דמלתא היא וכו' ודו"ק:

המאור הקטן

[דף ח' ע"א] ה"ג קמיתא תהיא בחרפתא מאדר ובתריתא באפלתא דהויין מנים ואשבלים קאי דכתיב ועמקים יעטפו בר. וה"ר שלמה ז"ל גרים איפכא ומפרש לה אלבשו כרים הצאן:

עין משפט

א מיי' פכ"ג מהלכות מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' מג:

שיטת ריב"ב

לה' אלהיך. משמע דבר שבחובה כגון חטאו' ואשמות ועולות ראיה ושלמי חגיגה: נדבה כמשמע'. הרי זו עולה: בפיך זו צדקה. קרא יתירא קא דריש: מתני' לשנים. מפרש בגמ': לשמיטים וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מה"ת: לנטיעה. למנין שנות ערלה ובכולהו מפרש בגמ' טעמא: ולירקות. למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין ממה שנלקט לפני ר"ה על שנלקט לאחר ר"ה: לאילן. שאין מעשרין מפירו' אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו אחר שבט שהאילן הולך אחר חנטה: גמ' לשטרות. תחלת שנות המלכים וכדפרישית בריש פירקין:

הגהות הב"ח

(א) כקרבנות קמ"ל התם הוא דתליהו רחמנא כו' כצ"ל: (ב) (ואי איכא כו' הגבאי) תא"מ: (ג) נ"ב ירק: (ד) נ"ב אילן: (ה) נ"ב בשנה שניה: (ו) נ"ל להתחילה: (ז) נ"ל נטעה: (ח) נ"ב לא הוה קשיא דהא:

הגהות מאי"ר

[א] בא"י הגי' דמפסיק:

א מיי' פ"ט מהל' נטע רבעי סמג עשין קלז טוי"ד סי' רלד:

דתנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה [עמו] דרב אסי מוקים לה דוקא בשטרי אקנייתא ובהנהו ליכא למיחש לשטר מוקדם דהא אפילו לא ילוה לעולם משעת קנין שעבד נפשיה ולא משכחת לה דאיכא למיחש בשטר מוקדם אלא בעדים שטעו שלא כדין שכתבו שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטר דלאו אקנייתא דבהנהו איכא למיחש לשטר מוקדם ולא משמע שעיקר תקנתן של חכמים היתה מפני חשש עדים שלא כהוגן ועוד שאפילו תדחוק לומר כן תיקשי לרב אסי אבל לאביי דהתם דכולהו שטרי נמי כותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו משום דס"ל דעדיו בחתומיו זכין לו ומשעת כתיבה

נר מצוה · תורה אור · רש"י

ולנטיעה · דר"ה שלו תשרי מנלן : מבריך · כופף הזמורה בארץ שקורין פרובינג"א בלע"ז: מרכיב · אילן בחברו שקורין אנטי"ר בלע"ז: עלתה לו שנה · כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: פחות מל' יום לא עלתה לו שנה . עד תשרי הבאה אם אינה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור [א] לקיימו משום תוספת שביעית לפי שמוסיפין מחול על הקודש :

[דף רז ע"ב]

°כדתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים:* [א]ולנטיעה מנ"ל דכתיב °שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכתיב °ובשנה הרביעית וגמרינן שנה שנה מתשרי דכתיב °מראשית השנה ועד אחרית[א] השנה: ת"ר א' הנוטע וא' המבריך וא' המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מל' יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות

ויקרא יט · שם · דברים יא

זכה א"כ ליכא למיחש לשום שטר שכתבו בו העדים אותו זמן שהיו עומדין בו שיהא מוקדם ולמה הוצרכו חכמים לקבוע ר"ה למלכים לפי פרש"י ז"ל הא אין לך לומר אלא משום חשש שמא יאמרו העדים שבכסליו היו עומדים וכתבו זמנו בתמוז אפילו תמלא לומר שיהיו נאמנים על כך וכמו שנשא ונתן על זה בסמוך בס"ד או שתאמר שעדים אחרים הוא שאמרו כן מ"מ קשה הדבר שמפני חשש עדים שיטעו שלא כהוגן תקנו חכמים ר"ה למלכים ורא"יתי למפרשים אחרים בזה ממה שלא נתחוור בעיני : **לפיכך** נ"ל דברים כפשטן דהכא למאי הלכתא קאמרינן ולא בעי טעמא אלא כי היכי דאמרי' גבי ר"ה לרגלים דנפקא מינה לנודר למיקס עליה בבל תאחר דנפקותא הוא דאמרינן וטעמא לא שיילינן ה"נ אמרינן הכא בהאי ר"ה למלכים למאי הלכתא ולמאי נפקא לן מינה ומהדרינן דנפקא מינה לשטרות דתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין הלכך מלך שעמד באדר וכתב לו סופר בניסן שלאחר י"ב חדש ניסן של שנה שניה כיון דניסן ר"ה למלכים הוה ליה האי שטר מוקדם ופסול משום דהוה ליה האי ניסן של שנה שלישית האי הוא דנפקא מינה בהאי ר"ה למלכים ובהכי עסקינן בגמ' וכי תימא מפ"מ קבעו להם ניסן ולא מנו מיום שעמד בו היינו מאי דאמר ר' יוחנן בגמ' מניין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן ומהדרינן דמקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים כלומר דכיון דיציאת מצרים היתה תחלת מלכותן של ישראל שאם לא כן היינו משועבדים בדין הוא שכל מלך ממלכי ישראל יעשה במלכותו זכר ליציאת מצרים וכי תימא תינח למלכי ישראל למלכי אומות העולם מפני מה קבעו להם חכמים ר"ה תשרי ולא מנו מיום שעמד בו איכא למימר לפי שאפשר שיעמוד איזה מלך ממלכי אומות העולם בניסן וכשיראו שימנו לו מניסן יחשב שר"ה שלהם ניסן כמלכי ישראל ולפיכך קבעו ר"ה שלהם תשרי שהוא ר"ה לשמיטין וליובלות כך נראה לי ויש לי עוד בגמרא הוכחה לזה הפירוש והרב אלפסי ז"ל לא חשש להזכיר בהלכות הא דאמרינן בגמרא כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם משום דהאידנא לא מנינן למלכים אלא לבריאת עולם ומתשרי מנינן ולמנייגא דידן כמי לאי לאקדים ספרא מניינא דשטרא הוה ליה מוקדם ופסול: **שטרי** חוב המוקדמין. למלוה: פסולין. לפי שגמלא טורף לקוחות שלקחו שדות מן הלוה בין זמן השטר לזמן ההלואה שלא כדין שהרי קדמה המכירה להלואה ולפיכך קנסוהו לאבד גם מזמן ההלואה ואילך ולא גבי ממשעבדי ומיהו מבני חרי מגבא גבי והכי מוכח בפרק איזהו נשך (דף עב.) וא"ת והיכי גבי אפילו מבני חרי והרי העדים פסולין הן כיון שהקדימו הזמן איכא למימר כגון דהוי השטר מוקדם במידי דעבידי אינשי למטעי ביה וכגון שכתבו שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטרי דלאו אקנייתא שאע"פ שאין כותבין אלא בשטרי אקנייתא וכדרב אסי כל מאן דלא גמר לדרב אסי לאו רשע הוא: **וגרסי'** בירושלמי מי מודיע כלומר שהשטרות מוקדמין ר"ש בר בא אמר בשם רבי יוחנן הן הן עדיו והא אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאומרים לא חתמנו ברם הכא יכלין למימר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל ומכאן אנו למדין שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בו נאמנין הן בעצמן ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך בזה ב"ד הגדול ולהאמין הדין ובגמרא דילן מצינו כיוצא בדבר הזה בההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה וכדאיתא בגט פשוט [דף קסז:] עד כאן. נראה מדבריו שהעדים נאמנין בכך אפילו בשכתב ידן יוצא ממקום אחר אבל הרמב"ן ז"ל כתב בפרק איזהו נשך דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קאי ומש"ה נאמנין ואין כאן מקום להאריך בזה אבל ודאי כל טעותא דעבידי עדים למטעי ביה לית ביה משום חוזר ומגיד דהכי מוכחא ההיא דבפרק גט פשוט: **ולנטיעה** מנ"ל. דר"ה שלה תשרי: וגמרי' שנה שנה מתשרי דכתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה. ובר"ה משתעי כדדרשינן בגמ' מר"ה נדון מה יהא בסופה: **ואחד** המבריך. כופף זמורה בארץ שקורין מורגין: ואחד המרכיב. אילן בחבירו: שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה. למנין שני ערלה לפי שכל' יום הנטיעה וההברכה וההרכבה נקלטות ואתיא כר"מ דס"ל דיום א' בשנה חשוב שנה כדאמרינן בסמוך ויום שלשים עולה למנין שלשים יום של קליטה וליום אחד בשנה דחשוב שנה ומשום הכי עלתה לו שנה : ומותר לקיימן בשביעית. שהרי נקלטו קודם שביעית וכי תימא אכתי היאך מותר לקיימן בשביעית דהא מ"מ כבר נקלטו בשלשים יום של תוספת שביעית כבר פירש רבינו תם דקליטה ונטיעה בתוספת שביעית לא מיתסרא משום דאין תוספת שביעית אסורה אלא בחרישה כדאמרינן בגמרא [דף ט.] בחריש ובקציר תשבות אבל בנטיעה לא וטעמא מפרש בירושלמי משום דכל חורש ערב שביעית מועיל חרישתו אפי' בשביעית אבל נוטע כל שיעשרים לפני ר"ה סגי דלאי משום דהולך וגדל אף בשביעית כל האילנות נמי מגדל גדלי בשביעית וא"כ לעולם יהא אסור ליטע אלא ודאי נטיעה בתוספת שביעית שריא והיינו נמי דמפלגינן בגמרא [דף יג:] גבי אורז ודוחן ופרגין ושומשמין בין השרישו לפני ראש השנה להשרישו לאחר ראש השנה לענין שביעית דאלמא השרשה בתוספת שביעית מישרא שריגן : ואסור לקיימן בשביעית. דכיון דלא נגמרה קליטתן עד שנכנסה שביעית הוה ליה כנוטע בשביעית : ופירות נטיעה זו אסורין וכו'. אע"פ שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה שלישית מיד אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם חנטו בה פירות תורת רבעי עליהן לאכול בירושלים ובט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החונטין בה מכאן ואילך לכך הועילו לו השלשים שלפני ר"ה: **ואיבא** למידק אשמעתין דהכא משמע דנהגא ערלה בהברכה והרכבה ואילו בספרי תניא וגטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ומרכיב יש לומר דהברכה לא קשיא דההיא דספרי בשלא נפסקה מן האב והא דהכא בשנפסקה א"נ לא נפסקה אלא שאינה יונקת ממנו וכל כה"ג נוהגת בה ערלה ומונין לה משעה שיונקת מעצמה ולא מן האב והכי מוכח בירושלמי ואמרינן התם מאן מוכח ומהדרינן מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאיסתכולי ביה כלומר שכשהיא יונקת מן האב היא הופכת עליה שלא יעמדו כנגד העלין של אב ומרכיב אמרכיב נמי ל"ק דההיא במרכיב באילן הנטוע למאכל ומש"ה לא נהגא ערלה בהרכבה דקי"ל ילדה שסבכה בזקנה בטלה כדאיתא בפרק משוח מלחמה (דף מג:) ואפילו ילדה בילדה נמי לכי מטו שלש לילדה ראשונה שניה נמי שריא והכי מוכח התם והא דהכא בשנטעה לראשונה לסייג ולקורות לפי שאין בראשונה משום ערלה כלל ומש"ה אין זו בטלה לגבה ומשכחת לה נמי בשהרכיב בתוך אילן סרק ואע"פ שאינו רשאי משום כלאים והכי איתא בירושלמי דתני נכרי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן יש בו משום ערלה מאימתי מונין לה משעת נטיעתה : **ואנן** לא נהיגינן השתא ערלה בהברכה ובהרכבה : וכתב הרמב"ן ז"ל דטעמא דמילתא מדאמרינן בפרק משוח מלחמה (שם) גבי הא דאמרינן התם ולא חללו פרט למבריך ומרכיב כלומר שאינו חוזר מעורכי המלחמה ואמרי' התם לאו מי אר"א בן יעקב כרם כמשמעו ה"נ נטע כמשמעו נטע אין ומבריך ומרכיב לא הלכך נמי ונטעתם כמשמעו אבל לא מבריך ומרכיב ומשום הכי הוא שאינו חוזר עליה מעורכי המלחמה לרבי אליעזר בן יעקב משום דלא נהגא בהו ערלה והכי ודאי מסתברא דאי הוה ס"ל לרבי אליעזר בן יעקב דונטעתם לאו דוקא דאפילו מבריך ומרכיב נמי אמאי לימא גבי עורכי המלחמה נטע דוקא אלא ודאי כדפרישנא וכיון דקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ לא נהגא ערלה בחו"ל בהברכה והרכבה כלל זהו דעת הרמב"ן ז"ל: **ולענין** רבעי אינו נוהג בחוצה לארץ אלא בכרם (ב) אבל בשאר אילנות לא דהא איכא [ברכות דף לה.] דתני נטע ואיכא דתני כרם וקי"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל וכ"כ התוספות וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וכתב הגאון ר"א משבחא ז"ל דלמאן דתני כרם רבעי ומייתי ליה בגזירה שוה דתבואת הכרם כדאיתא התם אין רבעי נוהג אלא בכרם שלם אבל בגפן יחידית לא והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהא גבי כלאים נמי לא בעינן כרם שלם דכל שזרע חטה ושעורה וחרצן חייב אלא ודאי לא בא הכתוב אלא להוציא שאר אילנות אבל במין דכרם אפילו גפן יחידית בכלל דהא מאן דמייתי כרם רבעי מהלולים ודאי אפילו בגפן יחידית נוהג רבעי דהא לא כתיב ביה כרם וא"כ ה"ה נמי למאן דנפקא ליה מג"ש דתבואת הכרם דהא לא אשכחן דפליגי במידי ותרווייהו כרם רבעי תנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"י מהלכות מאכלות אסורות שאין רבעי נוהגת בחו"ל כלל ואפילו בכרם אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל ולמד הרב ז"ל דבר זה קל וחומר מסוריא שאף על פי שמעשר ושביעית נוהגין בה מדבריהם אין רבעי נוהג בה וכל שכן בחוצה לארץ וסוגית הירושלמי בפרק ה' ממעשר שני מוכחת כדבריו:

המאור הקטן

[דף ט ע"א] **הא** כיצד כל מקום שנאמר בו שבות מלמד שמוסיפין מחול על הקדש ובמ"ק אסיקנא הלכתא לר' ישמעאל קראי לר"ע ולפום מסקנא דהתם מאי דסמכינן לתוספת שביעית הכא אתוספת שבתות וימים טובים אסמכתא בעלמא היא ועיקר קראי לתוספת שבתות וימים טובים הוא דאתו וברין הוא דלימא ר"ע האי ועניתם את נפשותיכם מיבעי ליה לגופה לתוספת שבתות וימים טובים אלא שינויא והא רוהא נקם לפום סוגיא דהכא דאכתי לא קי"ל במסקנא דהתם וכי היכי דלוקמה לההיא דתני חייא בר רב מדפתי כר"ע ולא תיקום דלא כחד לא כר' ישמעאל ולא כר"ע ויש מי שפירש הלכתא לר' ישמעאל תוספת שלפני שביעית וקראי תוספת של אחר שביעית וסמיך שבתכם דמרבינן מיניה תוספת שביעית עד ערב דסמיך ליה (ג) דחיא תוספת אחרונה :

הגהות הב"ח

(א) לקיימן כצ"ל: (ב) נ"ב וגם ה"ר יונה בר"פ כיצד מברכין העלה כך וכן הרא"ש שם ע"ש : (ג) נ"ב הוא :

הגהות מא"י

[א] נ"ל שנה :

לשון ריא"ז

א וכן הנטיעה שמונים לה ג' שנים ערלים אי בתשרי הוא ר"ה שלה ואפי' אם נטעה מ"ד יום קודם תשרי כשנכנס תשרי מונים לה שנים לפי ששתי שבתות שהן י"ד יום הוא זמן קליטתם ול' יום בשנה חשובין שנה הרי מ"ד ימים מונין לה שנה ראשונה ובתשרי א' מונין לה שנה שניה ובתשרי ב' מונין לה שנה שלישית ובתשרי שלישי מונין לה שנה רביעית אעפ"כ אסורין פירותיה משום ערלה עד שבט הבא אחר תשרי שלישי לפי שאחד בשבט הוא ר"ה לאילן כמו שיתבאר ומא' בשבט ואילך פירות מותרין משום ערלה ונוהג בהם דין שנה רביעית עד אחד בשבט של שנה הבאה ואם נטע נטיעה בשנה ראשונה קודם שבט הרי בתשרי הבא עליה ראשון מונין לה שנה שניה ובתשרי שני מונין לה שנה שלישית ובתשרי שלישי מונין לה שנה רביעית ופירותיה מותרין משום ערלה מיד שהרי עברו עליה ג' שבט וג' תשרי וכן ביאר מז"ה ונוהג בה דין שנה רביעית עד תשרי אחר שהוא תשרי רביעי :

שיטת ריב"ב

כדתנן שט"ח המוקדמין פסולין וכו'. פי' שלא תאמר תקנתא הוא דעבוד רבנן לכתחלה למימני מתשרי ואי עבר עלה ומנה למלכים שנה שלמה מיום שעמד בו עד כאן כנגד אותו יום בכל שנה ושנה כיון שרוב השנים הם מיוסדות על זה הדרך כדאשכחן בשנים האמורין בערכין ובעבדי ועבריה ושכן ושכבת אימא לא ניפסליה לשטרא בדיעבד מאחר שרוב השנים המנויות באדם מנויות על זה הדרך קמ"ל דאפי' בדיעבד פסלינן ליה לשטרא שאם עמד באלול וכשהגיע תשרי היה לו למנות שנה שניה ומנה לו בתשרי שנה ראשונה הוה ליה שטר מוקדם ופסול . ובירושלמי גרסי' מי מודיע ר' שמעון ב"ר בא בשם ר' יוחנן הן הן עדיו והאמר ריש לקיש עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן כשאמרו לא חתמנו ברם הכא יכלין למימר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו ומכאן אנו למדים שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנין הן בעצמן על זה ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך ב"ד גדול ולהאמין הדין ובגמ' דילן מצינו כיוצא בדבר זה בההוא תברא דהוה חתים עליה דרב ירמיה בר אבא וכו'. כדאיתא בגט פשוט כל זה מספר המאור . ועוד יש לנו לסכיא ראיה על זה מההוא עובדא דאבוה דרב פפא דאירכס ליה תמרא כדאיתא בפ' אלו מציאות . בגמ' רמינן מתני' בא' בניסן ר"ה למלכים דפרשי' בגמ' לשטרות ומתני' באחד בתשרי ר"ה לשנים ופרשי' נמי לשטרות ופרקי' ל"ק כאן למלכי ישראל כאן למלכי אומות העולם והרב ז"ל הביא שתי המשניות ולא חשש לפרש :

פיסקא ולנטיעה: גמ' מנא לן. דר"ה של השני דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה בגמ' מפרש דמתשרי קאמר : עלתה לו שנה . כיון שהגיע יום א'

והא דאמרי' ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט. היכא מ"ד דדוקא נטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שעלו לה שלשים יום לשנה שלימה ולפיכך מחמירין עליה בסופה להמשיך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן והיינו דאמרינן פירות נטיעה זו דמשמע דוקא זו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב שכך הדין בכל נטיעה ואפילו באותה שלא הקלנו עליה בתחלתה וכי קאמר ופירות נטיעה זו היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד ט"ו בשבט. ופלוגתא היא בירושלמי דגרסי' התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא

נר מצוה — תורה אור — רש"י

°*ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי מנה"מ דכתיב °שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית ובשנה החמישית הא כיצד פעמים שברביעית אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית אסורה משום רבעי מכאן שהן אסורין עד ט"ו בשבט ואוקימנא *לר' מאיר דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה וכי בעי שלשים יום לקליטה ובדין הוא דליבעי שלשים ואחד אלא דקסבר ר' מאיר יום שלשים עולה לכאן ולכאן: ותניא אידך אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע והבריך והרכיב יעקור דברי (א) רבי רבי יהודה אומר כל ההרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ר' יוסי ורבי שמעון אומרים שתי שבתות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשים יום צריך שלשים ושלשים ולדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים ולדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים וגרסינן בפ' הערל* אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה ואמרינן בהרכבה מה לי אמר שמואל ת"ש דא"ל [א] שמואל לרב ענן תני כמאן דאמר שלשה ושלשים והא מילתא איסורא הוא וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי: תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה *בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. תנא באחד בתשרי ר"ה לירקות למעשרות (ב) *ולנדרים *למאי הלכתא לכדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חדש מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה ואפילו למ"ד יום א' בשנה אינו חשוב שנה הבא לצעורי נפשיה קביל עליה והא איצטער ואימא ניסן בנדרים הלך אחר

דף י. ופירות נטיעה זו אסורין כו'. ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה מ"מ אם חנטו פירות אחר ר"ה של שנה שלישית מיד עדיין הן אסורין עולמית משום ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מיד ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם והלאה אם יחנטו בה פירות תורת רבעי עליהן ויאכלו בירושלים וט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מדין רבעי פירות החנוטין בה מכאן ואילך לכך הוצרכו שלשים יום שלפני ראש השנה (ג): דליבעי ל' וא'. ל' (לתוספת) [לקליטה] ויום א' לשנה: הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס. דאמר בריה בפני עצמה היא ואין אדם יכול לכוין אם זכר הוא ואם נקבה היא: ובהרכבה. דאמר שתי שבתות: תניא ר"א כו'. ומקראי יליף ליה לקמיה: אבות. אברהם ויעקב: נפקדה שרה. בא זכרונה לטובה להריון: בטלה עבודה מאבותינו. ששה חדשים לפני גאולתן פסק השעבוד: תנא לירקות. תשרי ר"ה כלפרי' במתני': ולמעשרות. כגון מעשר דגן: ולנדרים למאי הלכתא כו'. לשון בני אדם לקרות תשרי ראש השנה: כבני

נראין הדברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה כלומר הא דקתני אסורין עד חמשה עשר בשבט דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחילת' והיינו בשנטעה שלשים יום לפני ר"ה שעלה לה שלשים יום בשנה שלימה אבל נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה לו ותימר הכין כלומר שיהא נוהג אסורו עד ט"ו בשבט א"ל כן הוא אפילו נטען פחות מל' יום לפני ר"ה אסור מאי כדון א"ר מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו וה"נ מסתברא משום דהא מילתא בטעמא תליא ולאו משום חומרא בעלמא והיינו טעמא דמילתא דכיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין בתשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ר"ה ומאותה יניקה חנטו פירות הללו ולפיכך הרי הן כאילו חנטו קודם תשרי דחנט' זו משרף שלפני תשרי הוא וכיון דהיינו טעמ' דמילתא ליכא לאפלוגי בין נטעה שלשים יום לפני ר"ה או פחות מכן וכי תימא אי הכי דכולהו נטיעות אסורין עד ט"ו בשבט למאי אמרי' ר"ה של נטיעה תשרי י"ל דנפקא מינה שאם עשו לה ט"ו בשבט ר"ה היינו אומרים שאילו נטעה ל' יום קודם ט"ו בשבט עלתה לו שנה: **ובדין** הוא דליבעי שלשים וא' יום. משום דכל זמן שלא נקלטה כמאן דמנחא בכיתא דמיא ומש"ה כדין הוא דבעי יום א' לאחר שנשרשה שיהא חשוב שנה אלא דקא סבר ר"מ יום ל' עולה לכאן ולכאן: **לדברי** האומר שלשים. לדבריה תק"ג האומר דבעי' ל' יום לקליטה לענין ערלה: צריך שלשים ושלשים. ל' לקליטה ול' שיהו חשובין שנה וימנה דעלתה לו שנה משום דלא סבירא לן כר"מ דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה אלא כר' אליעזר דאמר דלחשיבו' שנה בעיא שלשים יום כדאיתא בגמרא: **הלכה** כר' יוסי באנדרוגינוס. דאמר בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר הוא או נקבה היא: ובהרכבה. דאמרינן שהיא נקלטת בב' שבתות הלכך כיון דקי"ל הכי וקי"ל כר"א דבעי ל' יום לחשיבות שנה נקטינן דאחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב שתי שבתות ול' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה פחות מכן לא עלתה לו שנה: **תניא** רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו'. בגמרא יליף להו מקראי: נולדו אבות. אברהם ויעקב דאילו יצחק בפסח נולד: נפקדה שרה ורחל וחנה. נגזר עליהן להריון: בטלה עבודה. ששה חדשים לפני גאולתן פסק השעבוד: רבי יהושע אומר בניסן נולדו אבות. בגמ' יליף הכי מקראי: בפסח נולד יצחק. אינטריך למימר הכי דלא תימא כי היכי דאבות דר"א אברהם ויעקב בלחוד ה"נ אבות דרבי יהושע וצ"ל משום דאברהם ויעקב לרבי יהושע לא מוכחינן בגמרא אלא דבניסן נולדו אבות ולא ידעינן באיזה זמן בחדש ומיצחק מוכחינן טפי דבפסח נולד מהדר ואמר בפסח נולד יצחק: **תנא** (ד) לירקות ולמעשרות ולנדרים. דר"ה דידהו באחד בתשרי: ולירקות. היינו לענין מעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מירק הנלקט קודם ר"ה על ירק הנלקט אחר ר"ה משום דהוי מן החדש על הישן דבירק אזול רבנן בתר לקיטה משום דגדיל ליה כל שעתא והדר למח וגמלא גדל על מי גשמים של שנת לקיטה ולפיכך כל שהפסיק ר"ה בינתים אין מעשרין מזה על זה: ולמעשרות. מעשר דגן ותנא מעשר ירק דרבנן ברישא איידי דחביבה ליה והדר תנא מעשר דאורייתא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. שאין אדם נודר אלא באותו לשון שהוא רגיל לדבר ובלשון בני אדם תשרי מקרי ר"ה: ותנא דידן דלא קתני לנדרים משום דבר"ה דהתחלה מיירי בר"ה דהפסקה כי

ה' בתשרי עלתה לו שנה למנין שנות ערלה פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם היא ערב שביעית אסור לקיימה בשביעית משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על הקדש: ופירות נטיעה זו. שנטעה ל' יום לפני ר"ה אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן וכשיגיע תשרי שלישי אע"פ שנשלמו שלש שנים לחשבון תשרי הפירו' אסורין משום ערלה מאותו תשרי עד ט"ו בשבט מפני שעדיין שלש שנים לאילן וגם כשיגיע תשרי רביעי עדיין אסורין הפירות לאכלן בלא פדיון מאותו תשרי רביעי עד ט"ו בשבט אע"פ שנשלמו ד' שנים לחשבון תשרי לא נשלמו ד' שנים לאילן עד ט"ו בשבט והיינו דקאמר אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי אבל בנוטע פחות מל' יום לפני ר"ה או לאחר ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט כי לחשבון ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן כבר נשלמו השנים בט"ו בשבט שעבר אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי ומאותו ט"ו בשבט עד תשרי נאסרו הפירות משום גזירת הכתוב שאמר דתשרי ר"ה לנטיעה כיצד כגון שנטעה בתשרי או במרחשון או בכסליו כשיגיע ט"ו בשבט עלתה לו שנה לאילן ולא עלתה שנה לערלה עד תשרי הבא אחריו נמצא כשיגיע אותו תשרי שנשלמו שלש שנים לערלה כבר נשלמו קודם לכן שלש שנים לאילן בט"ו בשבט שעבר. ונאסרו מאותו ט"ו בשבט עד תשרי משום גזירת הכתוב שאמר דתשרי ר"ה לנטיעה וכן אתה אומר כשיגיע תשרי שנשלמו בו ד' שנים לחשבון תשרי כך פירשה הרב ר' שמואל ב"ר דוד ז"ל והרב דודי ז"ל כתב יש טועין בפי' שמועה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה אבל בנוטע לאחר ר"ה או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייקי מדקתני ופירות נטיעה זו ולדעתי כך הוא הדין לעולם והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה ויש לנו למנות לה ג' שנים לחשבון תשרי היא מושכתה משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי שמאחר שאנו מתחילין שנתו של אילן מט"ו בשבט שעבר עד תשרי כמו שפירשנו למעלה אנו משלימין אותו וכן נראין הדברים מתוך תלמוד ירושלמי כפירושנו דגרסי התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא נראין דברים כשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלמה לא עלתה לו ותימר הכין אמר ליה כן הא אפי' נטען פחות מל' יום לפני ר"ה יהא אסור מאי כדון א"ר מונא מכיון שעומד מתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו: ובדין הוא דליבעי שלשים ואחד יום. שלשים לקליטה ויום א' שיהא חשוב שנה וימי הקליטה אין דכמאן דמנחא בכיתא דמיא כל זמן שלא קלטה: צריך שלשים ושלשים. שלשים לקליטה ושלשים שיעלו לשנה לחשבון שני ערלה. שלשה ושלשים שלשה, לקליטה ושלשים שיעלו לשנה: תניא ר' אלעזר אומר בתשרי נברא וכו'. כולהו יליף בגמ': פיסקא ולירקות: גמ' ולמעשרות. פריסנא בגמ': אחד מעשר בהמה וא' מעשר דגן. דברייתא ס"ל כר"א ור"ש דמעשר בהמה ר"ה שלו תשרי:

המאור

[דף י ע"א] **מה"מ** א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ובשנה הרביעית ובשנה החמישית יש שטועין בפירוש שמועה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה בלבד אבל בנוטע לאחר ר"ה מיד או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייק מדקתני ופירות נטיעה זו ומדקאמר פעמים שברביעית פעמים שבחמישית ולדעתי כך ה"ה לעולם והאי דקאמר פעמים לפי שהחנטה המצויה מר"ה עד ט"ו בשבט באילנות מלתא דלא שכיחא היא ומקצת ממיני האילנות והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה היא מושכתה משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי ותו לא מידי. וכן נראין הדברים מתוך התלמוד ירושלמי כפירושנו דגרסי' התם ר' אבא בר ממל קומי ר' זעירא נראין דברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל אם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה ותימר הכין אמר ליה כן היא אפי' נטען פחות מל' יום קודם ר"ה יהא אסור מאי (ה) כדון אמר ר' מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו:

[דף יא ע"ב] **ה"ג** שבעה עשר באייר שמזל כימה עולה (ו) בידו דהוא זנב טלה ותחלה שור שעולה בחדש אייר שחרית ובמרחשון שוקע שחרית שהמזל הצומח הוא עקרב וכנגדו שוקע שור וזנב טלה עמו והר"ר שלמה ז"ל החליף הגירסא ואיני יודע על מה:

[דף יג ע"ב] **אמר** ליה ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר יש בילה ורבנן סברי אין בילה ואי קשיא לך א"ה קשיא לר"ש שזורי הני כמאן שוינהו רבנן ומאי שנא דאזיל רבנן בתר השרשה וי"ל ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בתר לקיטה אזילנא דהיינו גמר פירי וכך הוא הדין בשלקט מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה שצובר גרנו בתוכו אלא לדידכו דאזליתו בתר השרשה יאמריתו שאם השריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה והלא יש להם תקנה בצבירת גרנו לתוכו:

[דף יד ע"א] **אמר** ר' אבהו בצלים הסריסים ופול המצרי איכא בינייהו פי' וכשמנע מהם מים שלשים יום לר"ע דאמר רוב מים כלומר כל שגדלתו ממי שנה שעברה לשנה שעברה אף

הקטן

אלו רוב גדילתן ממי השנה שעברה שאין מוסיפין לאחר מכאן לעולם ע"י מים אלא משהו מאד מהם מים ל' יום ובריתא ר"ע היא לרבנן דאמרי שגדלין על מי שנה שעברה כל גדולתן משם רובא לא אזלינן הכא. ואלו שמוסיפין ע"י מים לשנה הבאה אע"פ שתוספתן משהו מתעשרין לשנה משום דכירקות דמו וה"ר שלמה מפרש בחילוף ולעולם מעשר ירק דרבנן וקרא דבאספך אסמכתא

[דף טו ע"א] **אמר** רבה אתרוג בת ששית וכו' פי' רבה ורב המנונא תרוייהו אליבא דר"ג קיימי אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' כל חד וחד מפרש לה לדר"ג

ולא תיקשי לך הא דאמרי' במס' סוכה והא בין לר"ג בין לר"א אתרוג בשביעית לבתר חנטה דלמאי דקס"ד לפי פשוטא קא מקשי' התם דקס"ד לשביעית בין למעשר בין לביעור מדלא ר"ג עליה דר"א והתם נמי אסקינן כרבותי' דמסקי לה הכא והכל עולה לטעם א' שלא הוזכרו בדברי המשנה אלא לענין ביעור בלבד ובדין הוא שיהא אתרוג שוה לאילן לכל דבר שהרי עץ ירק אלא חומר הוא שהחמירו בו חכמים לענין מעשר כיון שדומה לירק בגדלתו שגדל על כל הוא נוסח השמועה לפי שיש חילוף במקצת הנוסחאות: אמר רבה אתרוג בת ששית שנכנסת פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת במעשר וחייב אמר ליה אביי בשלמא סיפא לחומרא פי' שהיא חייבת במעשר (ז) בשעת לקיטה שחיוב הביעו הוא כדין כל אילן דאזיל בתר חנטה אלא (ח) פטורה מן הביעור אמאי דאמרי' זיל בתר חנטה תתחייב במעשר. פי' דכן הוא (ט) דהוה לך לחיובי במעשר שאם אתה הולך אחר לקיטה למעשר כ"ש אחר חנטה להחמיר אמר ליה יד הכל ממשמשין בו ואת אמרת תתחייב במעשר כלומר כהפקר וכמי שנתיאשו ממנה הבעלים: ורב המנונא אמר אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם פי' רב המנונא לא פליג אלא ארישא בלחוד דלא ס"ל הדין סברא דיד הכל ממשמשין בה וחייבת ופטורה מן הביעור מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר וכו' תנאי היא דתניא א"ר יוסי אבטולמוס הע ה' זקנים וכו' ובדין הוא דלימא רבה ורב המנונא דאמרו כר"ג אלא עיקר דמלתא נקט שאף ר"ג של אבטולמוס למדה ועוד שלא תאמר כי בשעת לקיטתו עישורו בין להחמיר בין להקל מפני שא המעשר

דף י.
דף יא.
דף יב.

א מיי' פ"י מהלכות נדרים סמג לאוין רסא טוש"ע י"ד סי' רכ:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב ר"א: (ב) נ"ב ולנדרים: ולנדרים למאי כו' כצ"ל: (ג) נ"ב שממהר פירותיו מט"ו בשבט עד ר"ה: (ד) נ"ב בא' בתשרי ר"ה: (ה) נ"ל כדון: (ו) נ"ל ביוסדי': (ז) נ"ל כשעת: (ח) נ"ב רישא: (ט) נ"ב סדין:

הגהות מא"י
[א] נ"ב רב:

כי האי לא קא מיירי וכה"ג משנינן בגמרא בפירקין בעניינין אחריני : **מתני'** בארבעה פרקים בשנה העולם נידון. תמהני בשלמא אדם נדון בר"ה מדברי קבלה למדנו דכתיב מראשית השנה ועד אחרית שנה מר"ה נדון מה יהא בסופה וילפי' דתשרי הוא מדכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתיב כי חק לישראל וכדאיתא בגמרא בפרקין [דף ח:] אלא הני שלשה פרקין אחריני מבעיא לי מנא להו לרבנן ומסתברא לי דילפינן להו מדאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת ונסכו מים לפני בחג וכדתניא לקמן אלמא בזמנים אלו העולם נידון בדברים הללו ולפיכך צוה הקב"ה להביאן כדי שיתברכו ותו קשיא לי כיון שהאדם נדון בר"ה ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תבואותיו ופירותיו ושאר עסקיו כיון שכן הכל נדון בר"ה וניחא לי שג' דברים הללו נידונין לכל העולם בג' זמנים אלו השנויין במשנתנו וילפי' הכי מדאמרה תורה לגבור שיביאו בזמנים הללו שמרצין עליהן אחד אחד בזמנו אבל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו : **בראש** השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. מפרש בגמ' : [שנאמר היוצר וכו'. מפרש בגמ'] דה"ק היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם. ויש לשאול למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נדון כדאמרי' בגמ' דפסח זמן תבואה הוא ועצרת זמן פירות האילן וחג זמן גשמי שנה אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא [פסקא כ"ג] בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצאו דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם ולפי זה

נר מצוה | תורה אור

רש"י

מתני' כבני מרון. מפרש בגמרא : **גמ'** נידונית לשעבר. קודם שנזרעה דהיינו בפסח של אשתקד : נידונית להבא. בפסח שאחר זריעתה : לשעבר. ביוה"כ שעבר מרחוק : להבא. ביוה"כ זה שעבר עכשיו בקרוב ומשום דקרי להסוא דאשתקד לשעבר קרי להאי דלקמיה להבא : תרי דיני מיתדנא. קודם זריעתה וסמוך לקצירה : שהפסח זמן תבואה. זמן שהתבואה נידונית בו : שתי הלחם. ירצו על פירות האילן שהן מתירות להביא ביכורים שלא היו מביאין ביכורים קודס לעצרת דכתיב בכורי קציר חטים : כדי לערבב. שלא ישטין כשישמע שישראל

מתני' *בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן °בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר °היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים : **גמ'** תנא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר לאחר הפסח נידונת להבא אדם שאירע בו אונס או קרי קודם יום הכפורים נידון לשעבר לאחר יום הכיפורים נידון להבא אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא. תנא דבי רבי ישמעאל בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג נידונין על המים ואדם נידון א בר"ה וגזר דינו של אדם נחתם ביוה"כ תניא ר' יהודה אומר משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות שבאילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר הקב"ה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ב ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא זכרונכם לפני לטובה °ובמה בשופר (א) אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני אמר רבי יצחק למה °תוקעין ומריעין בר"ה ג כשהן יושבין *ותוקעין ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב את השטן ואמר

הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרינן דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי דהיינו באחד בתשרי וגרסינן תו התם בפסיקתא נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון שעה ראשונה עלה במחשבה שניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' זרק בו נשמה בח' הכניסו לגן עדן בתשיעית נצטווה בעשירית סרח באחת עשרה נידון בשתים עשרה יצא בדימוס אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס וכל זה אימתי בחדש השביעי באחד לחדש ומכאן סמך למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ואף בשמים יש אות שמזל החדש הזה מאזנים כי בו פלס ומאזני משפט לה' ולפי זה הא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד (דף כז.) כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכך נהגו בברצלונ"ה וגלילותיה להשכים באשמורת הבוקר בכ"ה באלול ומיהו ה"מ כר"א אתיין דאילו לרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין לזה ענין כלל ואע"ג דתניא בגמ' [דף יב.] דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר"י אלמא ס"ל דבניסן נברא העולם איכא למימר דכי מנינן לתקופה כר' יהושע לאו משום דסבירא לן כוותיה במאי דאמר דבניסן נברא העולם אלא לפי שבו התחלת נמיחת האילנות והפירות שכל זה נמשך אחר מהלך החמה התחילו למנות ממנו ומיהו אכתי תמיהא לי דתינח לר"א אבל לר"י דאמר דבניסן נברא העולם אכתי הדרא קושיין לדוכתה למה נדון בר"ה יותר מבשאר ימים וי"ל שרצה המקום לזכות את ישראל בדינם ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה שלפי שנתרצה הקב"ה ביוה"כ הוקבע יום סליחה לדורות לפיכך גזר השם שיהא אדם נידון בר"ה שצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ובינונים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה הרי נתנה להם תורה זמן כדי שבו יפשפשו מעשיהם וישובו אל השם. ואפשר עוד שמר"ה ועד יוה"כ התחיל השם להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי ולפיכך רצה הקב"ה לדון בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה ובהכי אתי שפיר טפי דנקטינן כרבי יהושע דקי"ל כוותיה לגבי ר"א ועוד דהשתא דתניא ולתקופה כר"י אתיא הכא כפשטה דסבירא לן דבניסן נברא העולם והא דאמרי' בפרק ראוהו ב"ד [דף כז.] כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך וגו' כתבתי עליה במקומה בס"ד ולפי זה אין מקום לקום באשמורת בכ"ה באלול ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה שלא לקום עד ר"ה ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה : **גמ'** תניא תבואה שאירע בה קרי. כגון ברד ושדפון : נידונית לשעבר. קודם שנזרעה כלומר בפסח של אשתקד נגזר עליה : להבא. ביוה"כ זה שעבר עכשיו מקרוב וכן לשון משנה במסכת נדרים : תרי דיני מתדנא. קודם זריעתה וסמוך לקצירתה : **תניא** רבי יהודה אומר וכו' שהפסח זמן תבואה הוא · שהיא נידונית בו : שתי הלחם. רצוי על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם שתי הלחם שהם בכורי קציר חטים א"נ אתיא כמ"ד עץ שאכל אדה"ר חטה היתה : **אמר** רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל. וא"ת מנ"ל דבעינן שופר של איל דקאמר למה תוקעין בו י"ל דאין הכי נמי דבשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל ומש"ה קאמר למה נהגו לתקוע כן ודכוותיה אמרי' בתעניות [דף טז.] למה מתכסין בשקים ולא נשנית כלל אלא מנהגם היה לעשות כן : **למה** תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין. פירוש כיון שעתידין לתקוע כשהן עומדין דתקיעות שעל סדר הברכות הן עיקר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ואמרי' כדי לערבב את השטן פירוש להכניע את היצר כדכתיב (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דשטן היינו יצר הרע וכדרים לקים דאמר [בב"ב דף טז.] הוא שטן הוא מלאך המות הוא יצה"ר אבל בספר הערוך כתב דבירושלמי גרסי' כתיב בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כדשמע שטן קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל וכדתניין ליה אמר ודאי ההוא שופרא דתקע בשופר גדול ומטא זימניה להתבלע ומרתע ומתערבב ולית פנאי למעבד קטגוריא. וכ"ל שלכך הקדימו תקיעות שמיושב אע"פ שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימין אותן אפשר שלא היו חוששין אח"כ לתקיעות שמיושב שאינן אלא לערבב את השטן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות שמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותן שעל סדר הברכות והקשו בתוספות והא קא עבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצאו

המאור

...שר אלא בשעת לקיטה לפיכך באנו ללמוד החומרא מדברי רבותינו שאמרו אחר לקיטה בין למעשר לשביעית וכשם שהלכו אחר לקיטה לשביעית לחומרא כך אחר לקיטה למעשר לחומרא ומה שאמרו ...ת לקיטתו עישורו עיקרו לענין חדש וישן בכל שני שבוע וה"ה למעשר שני ומעשר עני כברייתא ...ש בן אלעזר ורבה גמר מינה אף לשנה שביעית בין להחמיר בין להקל ורב המנונא להחמיר בלבד ...אתי מכתיבת ידי ה"ר משה ז"ל ורבותינו נמנו באושא אתרוג אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית לחומרא כלומר אף אחר לקיטתו למעשר ואף לשביעית כגון בת ששית שנכנסת לשביעית וכל שכן ...ינן בתר חנטה לחומרא כגון בת שביעית שנכנסת לשמינית ומוקמי לה אדינא בתר חנטה כדין (א) והם ה"נ אולי רבותי' לגבי מעשר לחומרא ומחמרי אפי' בשביעית הנכנסת לשמינית ולא ...ציא בששית הנכנסת לשביעית דמוקמינן לה אדינא ורבה ורב המנונא מסתייעי מרבותינו דמשכחי ...מרי במעשר מיהא כוותייהו כדמחמרי רבנן בעלמא בכולהו עניני מעשר בירקות ובעציץ שאינו נקוב ...בביעור לא ס"ל כוותייהו דמחמרי ולא כהני דמקילי דהיינו ר"ש בן יהודה משום ר"ש ומוקמי' לה ...א ופטרי בת ששית הנכנסת לשביעית כל חד וחד כטעמיה ומחייבי בת שביעית הנכנסת לשמינית ...הו הני תנאי ואמוראי מודו דבשנים דעלמא דהוו כולהו דחיובא כגון שניה ושלישית אזלינן בתר

המאור הקטן

חנטה ולא נחמיר בשני עישורין פי' נכון וישר זה מצאתי בכתב ידי הרב ז"ל ודבריו צ... מינייהו דלאו כר"ג אזלי אלא כר"א מדקאמר דבשנים דעלמא אזלינן בתר חנטה ואפש... של הרב לומר דלא מכרעי הני תנאי ואמוראי לא כר"ג ולא כר"א שהרי שניהם שוין ... שהאתרוג שוה לאילן וכי היכי דסליק טעמייהו דרבותי' לר"ג (ב) הם הכי נמי סליק ל... ר"ג ור"א אלא במעשר של שאר שני שבוע אבל במעשר של שביעית דברי הכל מטיל...

אחר חנטה ולחומרא אחר לקיטה שלא להפקיע ממנו חובת מעשר כל עיק...

[דף טו ע"ב] **שתי** בריכות ס"ד פי' שאם היו לו שתי בריכות דהיינו שתי חנטות ושת...

ולקיטה וחנטה ולקיטה זו אחר זו בדין הוא שנלך אחר לקיטה ...

לר' נחמיה דס"ל דלקיטה עיקר ולא חנטה אפי' באילן אלא אימא כעין שתי בריכות כלומ... כעין שתים שהוא חונט כולו חנטה אחת ולבסוף הוה נלקט שתי לקיטות כעין פרכין ... ושומשמין לפיכך לא הלכו בו אחר לקיטה והלכו בו אחר חנטה אבל אילן העושה בריכ... שנלקטו כולו כאחת כגון הדקלים והחרובים לקיטתו היא עיקר וה"ה לשתי בריכות גמ...

כגון חנטה ולקיטה חנטה ולקיטה זו אחר זו וה"ר שלמה ז"ל לא פירש כן

עין משפט

א סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפו :
ב מיי' פ"ג מהל' תשובה סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפה :

שיטת ריב"ב

לשון בני אדם. שאין אדם נודר אלא בלשון שהוא רגיל לדבר ובלשון בני אדם תשרי הוא ר"ה : מתני' כבני מרון. מפרש בגמ' : שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. בגמ' מפרש ליה : גמ' תרי דיני מיתדנא. קודם זריעתה וסמוך לקצירת תבואה שזורעין במרחשון היתה נידונית בפסח שעבר ועתידה לידון פעם אחרת סמוך לקצירתה בפסח הבא וכן בכל שנה ושנה : שהפסח זמן תבואה הוא. שהתבואה נידוני' בו מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני וכו' ולפי שתי הלחם מתירין להביא ביכורים שכן באין משבעת המינין שאין מביאין ביכורים קודם הבאת שתי הלחם שהן בכורי קציר חטים ויש מפרשים דאזלא כמאן דאמר עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה :

הגהות הב"ח

(א) וכוא הדין נמי כנ"ל : (ב) נ"ל הוא הדין נמי כו' :

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א מראשית השנה ועד אחרית שנה. מר"ה נידון מה יהא בסופה והוא א' בתשרי שנאמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו אין לך חג שהוא בר"ח אלא ר"ה והומר כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב לומר שאותו יום שהוא חק לישראל וקובעין בו החדש הקב"ה דן בו עולמו ועל ימים שבין ר"ה ליוה"כ נאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב שראוי לכל אדם לפשפש במעשיו ולבקש מחילה על עונותיו ומפני זה נהגו להשכים בלילות באותם הימים ולהרבות בתפלות ותחנונים אולי יכפר הקב"ה עונותינו ביוה"כ כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. ויש מתירין להתענות בשבת שבין ר"ה ליוה"כ ואין שיטת התלמוד כדבריהם שהשבת הוא כערב יוה"כ שאסור להתענות בו וכן יו"ט של ר"ה הרי הוא כשאר יו"ט של חג המצות ושל חג הסוכות שאין מתענים בהן אא"כ יושב ושונה או מתפלל כל היום כמו שביארתי בהל' יו"ט באורך בפ"ב :
לשון ריא"ז
ב בשם שתוקעים בשופר בר"ה כך אומרים פסוקים של מלכיות וזכרונות ושופרות אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם זכרונות שיבא לפני זכרונכם לטובה שופרות שתתנו לב ותצפו ליום הדין ולימות המשיח ובמה בשופר :
ג הטור כ' למה תוקעים מיושב קודם מוסף וחוזרים ותוקעים על סדר הברכו' דכיון שעיקר נתקנ' על סדר הברכות למה מקדימים לתקוע מיושב כדי לערבב השטן (בו) [פי'] כדי שיתערבב מחמת התקיעה ראשונה שלפני התפלה ולא יקטרג בשעת התפלה ויש מפרשים שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשני והכי אית' בירושלמי בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא הגיע זימנא דשופר גדול כד שמע תניינות אומר ודאי מטא זימניה ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא אבל לעולם עיקר התקיעה הוא מעומד :

חדושי אנשי שם

מהר"ן (א) אפשר לומר דר"ל ובמה תזכרו לפני לטובה בשופר הגדול וזה דוחק קצת ואפשר דר"ל באיזה זכות תזכו שיעלו זכרונכם לטובה בשופר בזכות שמקיימין מצות שופר אבל בספרי משמע בהדיא דר"ל שופר של חירות והביאו בפי' של מוסף דר"ס :

נר מצוה · תורה אור

°ואמר ר' יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה א מריעין לה בסופה מאי טעמא דלא איערבב שטן וא"ר יצחק אין דנין *את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה שנאמר °כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם ואמר רבי יצחק שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו דאמר רבי חנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמ' °ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתיב °ויבא אברהם לספוד וגו' וא"ר יצחק ארבעה דברים ב מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה צעקה שנוי השם ושנוי מעשה ויש אומר אף שנוי מקום. ג וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר °מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת בעי למיזל אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן ד שלשה ספרים נפתחים בראש השנה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים ושל רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה ושל בינונים תלוים ועומדים מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבין למיתה: תנן התם בקדושין* כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ וקא פריש רב יהודה (א) הכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו וכו'. *תנו רבנן לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר °וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא א' שחטא זה איבד ממנו טובה הרבה ר"א בר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו לפיכך צריך אדם שיראה עצמו כאלו כל העולם תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה שנא' וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחיד שחטא זה איבד ממנו ומכל העולם כולו טובה הרבה ר"ש בן יוחאי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד את כל הראשונות שנאמר °וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע שנאמר °ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וליהוי כמחצה זכאי ומחצה חייב ארשב"ל בתוהה על הראשונות °תניא בית שמאי אומרים שלש כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורים ואחת של רשעים גמורים ואחת של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר

רש"י

מתכבין את המזות (ב): של אותה שעה · ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן: שנאמר באשר הוא שם · ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית בניך בצמא וכו' אמר להם באשר הוא שם אינו דן את האדם אלא בשעתו: קיר נטוי · ועובר תחתיו מזכירין עונות שאומרים כלום ראוי לעשות לו נס ומתוך כך נבדק: ועיון תפלה · סומך על תפלתו ובטוח שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: ומוסר דין · כמו ישפוט ה' ביני ובינך אומרים כגעליו כלום ראוי זה שיענש חברו על ידו: ויבא אברהם · הוא קבר אותה: שינוי מעשה · שב מרעתו וכולהו מפרש בגמרא מקראי: צעקה · דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם: צדקה · שנאמר וצדקה תציל ממות: שינוי השם · דכתיב לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה וכתיב וברכתי אותה: ושינוי מעשה · דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם ה': אף שינוי מקום · שנא' לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול: שלשה ספרים · ספרי זכרון של מעשה הבריות: ליום הדין · כשיחיו המתים: רשעים גמורים · רוב עונות: בינונים · מחצה על מחצה

ר"ן

יצאו ידי חובתן כשהן יושבין הוה ליה שלא בזמנו ואסיק רבא לקמן בפרק ראוהו ב"ד [דף כח:] לעבור שלא בזמנו בעי כוונה אכתי לא סגי דהכא נמי מתכוין למצוה הוא וקא עבר משום בל תוסיף ותירצו דלא שייך למימר בל תוסיף בעשות המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפילו מברכין כמה פעמים ביום לצבור אין זה משום בל תוסיף אא"כ מוסיף ברכה משלו כגון אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכיוצא בו וכן אם נטל הלולב וחזר ונטל הלולב ביום אחד או אכל מצה וחזר ואכל מצה כמה פעמים ביום אחד אין זה בל תוסיף וכן הניתנים מתנה אחת אם נתן באותה קרן אפילו מאה פעמים ליכא משום בל תוסיף וה"נ אם תקע וחזר ותקע אפילו מאה פעמים באותו יום ואפילו מתכוין למצוה ליכא משום בל תוסיף:

ואמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה. כתוב בהלכות גדולות לאו דאיקלע בשבת אלא דאיתיליד אונסא: **ואמר** רבי יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. ואפילו עתיד להרשיע לאחר זמן שנאמר באשר הוא שם ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנא' (ישעיה כא) משא בערב וכתיב לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאים לקראת ישראל הגולים כל מיני מאכל מלוחים ונודות נפוחים וכו' כדאיתא התם אמר להם השתא הזאת צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את האדם אלא לשעתו: **ואמר** ר' יצחק שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי. ועובר תחתיו שאומרים כלום ראוי הוא זה לעשות לו נס ומתוך כך מזכירין עונותיו: עיון תפלה. סומך על תפלתו ובוטח שתהא נשמעת והא דאמרינן בפ' גט פשוט (דף קסד:) על ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום וחד מנייהו עיון תפלה ההוא עיון תפלה דהתם לאו כעיון תפלה דהכא דאי הכי היכי קאמר דאין אדם ניצול ממנו בכל יום הרי כמה בני אדם שאין סומכין על תפלתם בכל יום אלא ההוא עיון תפלה דהתם היינו שאינו מעיין בתפלתו ומש"ה קאמר שאין אדם ניצול ממנה דליכא דמכוין כדבעי כדגרסי' בירושלמי דברכות א"ר חייא [א] אנא מיומי לא כוונית חד זמן אתאי למכוינא והרהרית בלבי ואמרי מאן עאל לגבי מלכא קדמיה ארקפתא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא רבי בון בר' חייא אמר אנא מנית דמוסיא אמר רבי מתניא אנא מחזיק טיבותא לראשי כד מטא למודים כרע גרמוי והיינו דאמרינן בפרק כל כתבי הקדש (דף קיח:) תיתי לי דקיימית עיון תפלה והיינו דאמרינן בפרק מפנין (דף קכז.) ששה דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וחד מינייהו עיון תפלה כלומר שמעיין ומכוין בה: **ומוסר** דין על חבירו. כמו ישפוט ה' ביני וביניך שאומרים כלום ראוי הוא זה שיענש חבירו על ידו: שנאמר ויבא אברהם. הוא קבר אותה ואמרינן התם בפרק החובל (דף צג.) דלא אמרן אלא דאית ליה דיינא בארעיה דהוה ליה למיזל קמי דיינא מקמיה דלימא לקודשא בריך הוא אבל ליכא דיינא בארעיה לית לן בה ושרה נמי להכי איענשה משום דהוה לה דיינא והוה לה למיזל קמיה דהיינו בית דינו של שם א"כ הוה לה למימר לאברהם מקמי הכי דאע"ג דליכא דיינא מיבעיא ליה למימר לההוא פלניא מקמי דליפשיה להקב"ה דיינא עליה: **ואמר** רבי יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם. אלו הן: צדקה. כדכתיב (משלי י) וצדקה תציל ממות: צעקה. כדכתיב (תהלים קז) ויצעקו אל ה' בצר להם: שנוי מעשה · שב מרעתו דכתיב (יונה ד) באנשי נינוה כי שבו מדרכם הרעה וגו': שנוי השם. משנה שמו וטעמא דמילתא דשנוי השם גורם לו לעשות תשובה שיאמר בלבו איני אותו האיש שהייתי קודם לכן וצריך אני לתקן מעשי: שינוי מקום. מאברהם שלא זכה לבן עד ששנה מקומו והלך לארץ ישראל ושינוי מקום היינו טעמא לפי שכשאדם גולה ממקומו לבו נכנע ואידך דלא חשיב ליה שינוי מקום אמר לך זכותא דארץ ישראל גרמא ליה: **צדיקים** גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. מדקאמר בינונים משמע דלצדיקים דקאמר היינו שזכיותיהם מרובים מעונותיהם ורשעים דקאמר היינו שעונותיהם מרובין מזכיותיהן ואי הכי קשיא טובא דהא כמה צדיקים שזכיותיהם מרובים מעונותיהם נכתבים למיתה וכמה רשעים שעונותיהם מרובים נכתבים לחיים אלא עיקרן של דברים כמו שכתב רבי ישעיה הזקן מטראני ז"ל דלצדיקים ורשעים בדין זה קאמר שאותן בני אדם שזוכין בדין מחמת איזה זכות מיקרו הכא צדיקים גמורים שלצדיקים גמורים הם בדין זה ואע"פ שעונותיהם מרובין מזכיותיהם כיון שהם זוכין בדין לפי שמדתו של הקב"ה נותנת לשלם שכר בעולם הזה (ג) אי זה זכות שעשו וכן נמי לצדיקים שזכיותיהן מרובים מעונותיהן כיון שהן מתחייבין בדין ואפילו מפני עבירה קלה שעשו לגבי דין זה רשעים מיקרו וכדכתיב (דברים כה) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע דהיינו צדיק ורשע לאותו דבר ובינונים היינו אותן בני אדם שמשפט שלהם מעוין ושקול מר"ה שהן תלויין ועומדים עד שהן מכריעין עצמם לזכות או לחובה מר"ה עד יוה"כ וכ"כ הרמב"ן ז"ל בשער הגמול דלצדיקים ובינונים ורשעים דקאמרינן הכא בדין זה קאמר ומיהו הא דאמרינן לקמן שלש כתות ליום הדין וכו' הנהו לצדיקים ורשעים ובינונים כפי כל מעשיהם קאמר: **תנן** התם בקדושין (דף לט:) מטיבין לו. בהאי עלמא: ונוחל את הארץ. חיי עולם הבא: **ת"ר** לעולם יראה אדם את עצמו וכו' כאילו כל העולם תלוי בו. שאפשר שכל העולם כולו שקול כמחצה צדיקים וכמחצה רשעים ומעשיו שקולין מחצה על מחצה: עשה מצוה אחת. נמצאו זכיותיו מרובין ונמצא צדיק ועל ידו הוכרע כל העולם להיות רובן צדיקים: ונהוי.. האי צדיק שמרד באחרונה: כמחצה עונות וכמחצה זכיות. ולמה אבד את הראשונות: בתוהה. ומתחרט על הטובה שעשה: **תניא** ב"ש אומרים ג' כתות הן ליום הדין. לאחר תחיית המתים והוא שכתוב עליו יום ה' הגדול והנורא: אחת של צדיקים גמורים. דאית להו רובא זכיות: ואחת של רשעים גמורים. רובא עונות: ואחת של בינונים. מחצה על מחצה:

מלפלפין

שלטי הגבורים

א כתב הטור רמז לדבר אין שטן ואין פגע רע ראשי תיבות שופר פי' כשיש שופר אין שטן ואין פגע רע:

[דף רט ע"א]

שיטת ריב"ב

קיר נטוי. העובר תחתיו מזכירין עונותיו שאומרין כלום ראוי הוא זה לעשות לו נס ומתוך כך מזכירין עונותיו: ועיון תפלה. סומך על תפלתו ובטוח הוא שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: ומוסר דין. כמו ישפוט ה' ביני וביניך שאומרין כלום ראוי הוא זה שיענש חבירו על ידו: שנוי מעשה. שב מרעתו: לחיים. לחיי העולם הבא: ליום הדין. כשיחיו המתים: רשעים גמורים. רובא עונות: בינונים. מחצה על מחצה:

הגהות מאי"י

[א] אמר ר' חייא רובא לא כוונית חד זמן בעי למכוינא וכו' ואמרי מאן עייל קומי מלכא קדמיה ארקלתא או ריש גלותא כו' דכד הוה מטי למודים כרע גרמויה וכו' כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ט מהל' תשובה: ב סמג עשין סי' טז: ג מיי' פ"ב מהלכות ת"ת: ד מיי' פ"ג מהל' תשובה סמג עשין יג טז:

דף לט: · שם דף מ. · קהלת ט · יחזקאל לג · שם

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דהכי: (ב) נ"ב מסתתמין דבריו: (ג) נ"ב מפני:

מלפלפין. לועקין ובוכין מיסוריהן שעה אחת ועולין : מטה כלפי חסד . הואיל ומחלה על מחלה הן מטה את ההכרע לכף זכות ואין יורדין לגיהנם ועליהם נאמרה כל הפרשה כולה : דלותי ולי יהושיע. כדדרשינן בגמרא אף על פי שדלה אני מן המלות לי נאה להושיע :

בינונים דקא אמרי בית הלל וכו' ומאי היא קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם. והוא הדין לשאר מלות עשה שבגופו שלא קיימן מעולם כגון שלא קרא קריאת שמע ולא בירך על המזון אחריו מעולם וכתב ר"ת ז"ל דדוקא בשנמנע מלהניחם מחמת שהמלוה בזויה בעיניו אבל אם ירא להניחם מחמת שתפילין לריכין גוף נקי והוא ירא שמא לא יוכל להזהר בהן אין זה בכלל פושעי ישראל בגופן ותניא במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפילין ואפשר דטעמא דמלתא משום דהעוסק במלוה פטור מן המלו' א"נ שהעוסק בתורה א"ל אות שדברי תורה הן עליו לאות :

אבל שעונותיהן מרובין מזכיותיהן וכו'. א"ת והא ברישא דהך ברייתא משמע דכל היכא דאיכא רובא עונות אף ע"ג דלית בהו עון פושעי ישראל בגופן לית להו תקנתא כלל דהא תני דרשעים גמורים דהיינו רוב עונות נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם ומשמע דנידונים שם לעולם מדמייתי קרא דכתיב ואלה לדראון עולם וי"ל דלעולם לאו דוקא אלא י"ב חדש בלבד ואח"כ עולין כדאמרי' בעדיות משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש אבל הני שעונותיהן מרובין ובכללן עון פושעי ישראל בגופן חמיר דינייהו טפי דלאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת: **אבל** המינין. שאומרים שתי רשויות הן: והמסורות. שמוסרין ממון ישראל לנכרים: ואפיקורסין. מבזה ת"ח : ושכפרו בתורה. שאומרים אין תורה מן השמים : ושפירשו מדרכי לבור. כתב רש"י ז"ל דלא גרסי' ליה דהיינו כל הני דלעיל והך מתניתא בסדר עולם וה"ג לה התם מי שפירשו מדרכי לבור כגון המינין והמסורות. אבל הרב אלפס ז"ל גריס ליה וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תשובה הפורש מדרכי לבור אע"פ שלא עבר עבירה אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מלות בכללן ולא נכנס בלרתם ולא מתענה בתעניתם אלא הולך בדרכו כאחד מעמי הארץ וכאילו אינו מהם אין לו חלק לעולם הבא וכתב הר"ז ז"ל דכל ה"מ דוקא שמתו בלא תשובה : **נושא** עון ועובר על פשע. בעי בגמרא לב"ה דאמרי ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי אלעזר אמר כובש שנאמר יכבוש עונותינו רבי יוסי ברבי חנינא אמר נושא שנאמר נושא עון ועובר ודרבי יוסי ניחא מדר' אלעזר: **נושא** עון ועובר על פשע תנא דבי ר' ישמעאל. ור"א הוא דפריש מעביר ראשון ראשון וכך הוא המדה פירשה הרב אלפסי ז"ל בהלכות וכתב בה עוד פירוש אחרון לגאון והדברים סתומים מה הפרש יש בין שני הפירושין ולא ראיתי (א) לאחד ממפרשי ההלכות שפי' בזה כלום וזהו דעתי כי לפירוש ראשון של רב אלפסי ז"ל שהוא מפרש דכי קאמר תנא דבי ר' ישמעאל וכך הוא המדה קאי אמאי דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והיינו שהקב"ה מוחל ג' עונות ראשונים וכדתניא פ' בתרא דיומא (דף פו:) (ח) תניא ר' יוסי בר"י אומר עובר אדם עבירה אחת מוחלין לו פעם ראשונה שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו ולפי' זה ע"כ כי אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות בר מג' ראשונות הנך ג' ראשונות מיחשב בהדייהו דלא מלינן למימר דכל היכא דאיכא רובא עונות ואפי' בהדי ג' ראשונות דנימא דמתחשבי

תורה אור

לאלתר לחיי העולם הבא ורשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנא' °ורבים (דניאל יב) מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם בינונים שעונותיהם וזכיותיהם שקולין יורדין לגיהנם *ומצפצפין ועולים שנאמר °והבאתי את (זכריה יג) השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב ועליהם אמרה חנה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (ש"א ב) ובה"א ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד °אהבתי כי ישמע ה' את קולי (תהלים קי"ז) תחנוני ועליהן נאמרה כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע בינונים דקאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד דוקא שאין בכלל עונותיהן עון פושעי ישראל בגופן ומאי נינהו קרקפתא דלא א מנח תפילין מעולם אבל אם בכלל מחצה עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בו י"ב (א) חדש לאחר י"ב חדש מצפצפין ועולין דכתיב והבאתי את השלישית באש וגו' ועליהן אמרה חנה ה' ממית ומחיה וגו' אבל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו ובכללן עון פושעי ישראל בגופן (ה) והן עוברי עבירה כגון עריות יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' °ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם (מלאכי ג) אבל המינים והמומרים והמסורות ואפיקורסין ושכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפרשו מדרכי צבור ושנתנו חתיתם בארץ החיים והן הפרנסין המטילין אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורות שנאמר °ויצאו וראו בפגרי (ישעיה סו) האנשים וגו' אמר רב יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת"ח שנאמ' °לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב (איוב לז) : °נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז) תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פי' אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מתחלה כדכתי' °הן כל אלהיפעל אל (איוב לג) פעמים שלש עם גבר אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשיב בהדיהו : (ב) פ"א לגאון וששאלתם הא דתנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק הא דרבי ישמעאל קיימא באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלו ובתורת צדיקים הוא ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות באותה שעה מחשבין אם זכיותיו (ג) מרובין מאותן העונות הרי עברו עונותיו ראשון ראשון ואינן חשובין עליו ודומה כאילו לא עשאן אבל אם גברו אותן עונות ונמצאו (ג) מעשיו כולן כשמצטרפי' נשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל א' וא' נחשב וזו היא המדה המנויה בד"כי ה' ב וזהו פירוש מדה ששית של י"ג מדות שבפרשת ויעבור. ורב חסד בה"א מטה כלפי חסד (ד) ופי' רבי *יוחנן מעביר וקי"ל דה"מ כולהו בזמן שמת בלא תשובה אבל אם מת בתשובה אין מזכירין לו שום דבר מעונותיו שנאמר °ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום (יחזקאל לג) שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל על כל עונותיו ונותנו במחיצתן של צדיקים

אמר

רש"י

מחלה: דלותי. אע"פ שדלה אני מן המלות כגון בינונים שזכיותיהן אין מכריעין לי יהושיע. להטות כלפי חסד : ומלפלפין. לועקין ובוכין מתוך יסוריהן ובוכין שעה אחת ועולין : ולרפתים. שימרקו ביסורים את עונם : מטה כלפי חסד. הואיל דמחלה על מחלה הן מטה (ה) הקבוע לגד הזכות ואין יורדין לגיהנם : המינין. שהפכו דברי אלהים חיים לרעה : והמסורות. מלשינים שמוסרין ממון של ישראל בידי עובדי כוכבים : אפיקורוס. המבזה ת"ח : ושכפרו בתורה. שאמרו אין תורה מן השמים : מדרכי לבור. מדרכי ישראל : שנתנו חתיתם. מפרש לקמן : ועון עלמו אינו נמחק. פירש רי"ף מה שפי' ורבינו ש"י פי' (ו) בלשון אחר : [עון ראשון הבא ליתן בכף] נושא. מכריע בכף מאזנים מעבירו ושומטו שאם היו מחלה על מחלה כיון שהסר אחת יכרעו הזכיות עכשיו ועון עלמו מונח (ז) ואם היו מחלה על מחלה נמלא דרובא עונות הוו בהדי אותו עון ומיחשב בהדי' למנות עם

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין ג' פירש בשם ר"ת דקרקפתא דלא מנח תפילין ה"פ כגון שנמנע מתפילין משום מרד ובזוי מלוה ורבינו כתב דפי' שלא הניח תפילין מעולם וכתב סמ"ג ויש להשיב על דבריו שהיה לו לומר דלא הנח תפילין :

לשון ריא"ז

בד"א בשלא היה בכלל מחלה עונות עון פושעי ישראל בגופן כגון שלא הניח תפילין מעולם אבל אם בכלל מחלה עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ומלפלפין ועולין שנאמר והבאתי את השלישית באש ולרפתים כלרוף הכסף וגו' : כתב הרא"ש ז"ל רב אלפס גורס קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם אבל בספרים לא נמצאת גירסא זאת אלא קרקפתא דלא מנח תפילין ופר"ת הנמנע מתפילין בשביל שהמלוה בזויה עליו ואומר מה תועלת יש ברצועות הללו אבל אם ירא להניח תפילין משום דבעי גוף נקי כדאמרי' בפ' במה טומנין תפילין לריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים והוא ירא שמא לא יזהר בקדושה ובטהרה אע"ג דעבירה היא דבקל יכול ליזהר בשעת ק"ש ותפלה מ"מ לא מיקרי בהכי פושעי ישראל בגופן: בהא דאמר ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא לאחר שיחטא האדם כתב הרא"ש ז"ל וא"ת מה לריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא וי"ל אע"פ שגלוי וידוע לפניו שסופו לחטוא מתנהג עמו במדת רחמים כאשר הוא שם א"נ קודם שיחטא בע"ז ואע"פ שכבר חשב לעבדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מלרפה למעשה כדכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמי' קודם שיחטא וכשיחטא מלרף המחשבה עם המעשה ואומר ר"ת דשני שמות הראשונים שתי מדות כדדרשינן לה הכא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא אם שב. אל ג' רחום ד' וחנון ה' ארך אפים ו' ורב חסד ז' ואמת ח' נולר חסד לאלפים ט' נושא עון י' ופשע י"א וחטאה י"ב ונקה י"ג דעון ופשע וחטאה שלשה ענינים הן כדאמרי' בפ' אמר להן הממונה דעונות הן זדונות פשעים אלו המרדי' חטאות אלו השגגות ובמגילת סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון שיש פסיק בין שני השמות והכי קאמר קרא ויקרא הקב"ה שמו ה' קריאת ה' אל רחום וחנון וקא חשיב נולר חסד לאלפים בשתי מדות דנולר חסד היינו מדה אחת ולאלפים מדה אחרת דמדה טובה מרובה על מדת פורעניות חמש מאות דבמדת פורעניות כתיב על רבעים ובמדה טובה כתיב לאלפים ולא נסירא לי כלל דלמה לי למכתב ויקרא ה' הא כתיב ויעבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא ועוד נולר חסד בלא לאלפים אינה מדה דאפי' פרעה הוא נולר על רבעים וכל המדות מדות ויתור הם וכן נהוג לאומרן בכל גלות ישראל שהחזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וחנון וגו' ולדברי הגאון היה לו לחזן לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ולקהל להתחיל ה' אל רחום וגו' אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך :

שיטת ריב"ב

ומצפצפין ועולים. לועקים ובוכין מיסוריהן שעה אחת ועולין : מטה כלפי חסד . הואיל ומחלה על מחלה הן מטה את ההכרע לכף זכות ואין יורדין לגיהנם: אפיקורס. מבזה תלמידי חכמי':

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) עיין תשובת מהר"ם אלשקר סי' ל"ו מ"ש על זה :

הגהות חו"י

(א) נ"ב באחר כ' בזה בשם מצנצפין ועולין וברובא עונות בלא פושעי בגופן כתב דנידון בה י"ב חודש ועולין ותמה אני דהרי"ף איירי בכל מחלוקה זו. [ובא"י הג' אבל אם בכל מחלה עונותיה' עון פושעי ישראל בגופן מצפצפין ועולין כדכתיב כו'] (ב) נ"ב עי' זה בספר עשרה מאמרות מ"ח מחקור דין פ' ה ו ז ח:

הגהות הב"ח

(ה) וכן פושעי אומות העולם וכן עוברי כו' כצ"ל: (ג) נ"ב לאו דוקא מרובין אלא אפי' שקולין נמי כו' חסד מטה כלפי חסד דכך היה המדה כמו שכתב בסוף דבריו אבל אם גברו אותן עונות כו' שנמלא דדוקא רובן חובות דנין אותו על כל הטאיו אבל בשקולין ה נחשבים כלדיקים שזכיותיהן מרובין שנמחלין העונות לגמרי ונראה שלעני

זה מהני ליה ההעברה שכיון שהעביר מהם תחלה הגלות נמלא שלסוף בשעת מיתה כששוקלין אותן אע"פ שבהלטרף הראשונות היו שקולין מ"מ עכשיו שהעביר אותם כף הזכות מכרעת וזהו רב חסד שע"י העברת הראשונות מכרעת כף הזכיות ואפשר שלכך כתב אם זכיותיו מרובין ודו"ק : (ג) נ"ב משמע מלשונו דמאי דקאמר רבא ועון עלמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות אפי' בהדי הראשונות ותימה א"כ העברה. זו מה טיבה כיון שלסוף גם הם נחשבים ונראה דהעברה זו מהניא להיכא שגם בהלטרף הראשונות יהיו מעשיו שקולים שנמלא שע"י שהעביר הראשונות כף הזכיות מכרעת וזהו שאמרו ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד וכן משמע מדברי הראב"ד בהשגות פ"ס ועוד נ"ל דמהני ליה אף בעוה"ז דכשם שדנים את האדם על כל מעשיו בשעת מיתה ושוקלין הזכיות והעונות כדתני ג' כתות ליום הדין כך בכל שנה ושנה כדר' כרוספדאי א"ר יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה כו' והנה ע"י מדה זו שמעביר הקלות ובתורת לדיקים הוא הוא נכתב בכל שנה ושנה לחיים עד שלסוף בשעת מיתה שוקלין כל מעשיו אף הראשונות הקלות ונראה לדעת הגאון לאו דוקא ב' וג' הוא מעביר אלא אפי' ד' וה' או יותר נמי מעביר דעיקר הטעם הוא מאחר שהוא ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מלות ושומר חמורות אין לדקדק עליו אם עושה עונות קלות לעתים וכולם עומדים [illegible] אחד עד שעת מיתתו שאז שוקלין כל הזכיות והעונות שעשה מעולם בין קלות בין חמורות שלא עשה עליהם תשובה ומאי דקאמר בפ' בתרא דיומא ג' מוחלין רביעית אין מוחלין הוא ענין אחר ובדין של עוה"ז שבכל [illegible] ושנה קאמר דבתחלת מעשיו של אדם מיד שחטא הראשון והשני והשלישי שיזדמנו לידו אם עשה מהן תשובה אע"פ שהן מן החמורות שלריכים יסורין ויוה"כ למרק אפ"ה נמחלין לגמרי ע"י התשובה לבד וכ"כ הראב"ד בהשגות והוא ע"פ דעת הגאון ודלא כהרמב"ם שתפס שיטת הרי"ף ע"ש : (ד) פירשה תנא דבי רבי ישמעאל מעביר כצ"ל : (ה) נ"ל ההכרע : (ו) בלשון אחר נושא מכריע בכף מאזנים : מעביר ראשון ראשון. ראשון עון שבראשונה הבאים להתם בכף מעבירו כו' כצ"ל : (ז) נ"ל שאם : (ח) נ"ב איכא למידק שהרי הרי"ף לקמן בפ' בתרא דיומא כתב דברייתא זו דוקא בלבור . אבל ביחיד ב' מוחלין ג' אין מוחלין וכיון דהרי"ף כתב דבריו פה ביחיד כמ"ש אדם ישר ותמים כו' א"כ לא ה"ל להר"ן ז"ל להביא הברייתא דרביעית אין מוחלין לו דאיירי ביחיד ונראה בעיני דהר"ן ז"ל לא היתה כוונתו פה רק לבאר הספר [illegible] שבין פי' הרי"ף לפי' הגאון דלהרי"ף מה שמעביר ראשון ראשון נמחל לגמרי ובזה נסתייע מהברייתא דיומא ונקט בלישניה הברייתא דאיירי בלבור שהובאה בתחלת הסוגיא ולא חש לדקדק להביא הברייתא דאיירי ביחי[ד] כיון דלכל עיקר כוונתו אינו אלא להביא ראיה במה שמעביר נמחל לגמרי אין הפרש לענין זה בין יחיד ללבור ועוד נראה לפרש דהר"ן אינו גורס בפ' בתרא דיומא כגירסת הרי"ף אלא כגירסתנו בגמ' רביעית אין מוחלין [illegible] דכתיב על שלשה פשעי מואב כו' ואומר הן כל אלה וגו' דלפי גירסא זו בין בלבור בין ביחיד רביעית אין מוחלין אלא שפי' זה נראה [illegible] דוחק שהר"ן ז"ל לא פסק כדברי הרי"ף אלא על פי גירסתו דלא כגירסת הרי"ף שלכך נראה עיקר :

למתחשבי כולהו דאי הכי מאי איכא בין עונות ראשונים להנך בקראי אי איכא רובא זכיות [אפילו בתראי לא מתחשבא ואי מחלה על מחלה] הא קי"ל דרב חסד מטה כלפי חסד ואפילו בהנך בתראי ואי איכא רובא עונות הא אמרת דאפילו תלתא קמאי מיחשבי ומאי וכן היא המדה דאמרי' מדכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים (ו) אלא ודאי כי קאמר רבא [ועון עצמו אינו נמחק] דאי איכא רובא עונות מיחשבי בהדיה הייט אי איכא רובא מג' ואילך אבל לפירוש אחרינא לגאון שפי' שכך היא המדה קאי ארב חסד מטה כלפי חסד כי קאמר ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות ואפילו בהדי ג' עונות ראשונים מיחשבי כולהו דלפירושא דגאון ז"ל לא הוזכר כאן קולא בשלש עונות ראשונים כלל והרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות תשובה (ז) תופס דרכו של הרב אלפסי ז"ל: **וכתב** הרב אלפסי ז"ל שזו היא מדה שנית משלש עשרה מדות. ונראה מדבריו שאינו מונה ה' ה' שתי מדות וכן פי' רבינו נסים ז"ל דהשם הראשון הוא ספור דברים וה"ק ויקרא ה' י"ג מדות (ח) ונמצא חסד זו מדה אחת ולאלפים מדה שנית דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אבל ר"ת ז"ל כתב דשני שמות הראשונים שתי מדות הן כדדרשינן בגמרא אני הוא קודם שיחטא ואני הוא לאחר שיחטא וישוב כלומר שמרחם קודם לכן ולאחר מכן: **אמר** רבא כל המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערין אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות אין מעבירין על האוכלין כלומ' שלא יניחם וילך: מעבירין לו על כל פשעיו. שאין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מניחתן והולכת: **ומיהו** תלמיד חכם דמבזו יתיה כל היכא דלא מפייסי ליה מיבעי ליה למינקט מילתא בליביה משום כבוד תורה דאמרי' ביומא בפ' בראשונה (דף כג.) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר איבה כנחש אינו ת"ח דכי כתיב לא תקום ולא תטור בממון הוא דכתיב כדאיתא התם ואקשינן מדתניא הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ומפרקינן לעולם דנקיט ליה בליביה ומקשי' והא אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומפרקי' ההוא דמפייסי ליה ומפייס אלמא כל היכא דלא מפייסי ליה בעי למנקט בליביה והא דאמר בפרק בני העיר (דף כח.) מימי לא עלתה עמי קללת אדם על מטתי כי הא דמר זוטרא חסידא כי הוה סליק לפורייה הוי שרי ומחיל לכל דמצערון ליה משמע אע"ג דלא מפייסי ליה ההיא דמצערו ליה ולא מבזו ליה א"נ דמבזו ליה בצנעא דליכא בזיון תורה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות ת"ת: **מלמד** שנתעטף. כך הראהו הקב"ה למשה במראית הנבואה: ברית כרותה לי"ג מדות. שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינם חוזרים ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על האמור למעלה: בינתים. בין ר"ה ליוה"כ: שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי. גזר דין דעלי דצבור הוא כיון דנפקי רבים מיניה דהא כוליה זרעיה קא לייט: ור' יצחק אמר יפה צעקה לאדם. דאפילו היכא דלא מקרע גזר דין ממעטת את הפורענות: ויחיד אימתי. מצוי לו דכתיב בהמצאו: כבני אימרנא. שמונין אותן למעשר ויוצאין בזה אחר זה בפתח קטן שאין שנים יכולין לצאת כאחד: כמעלות בית חורון. שהדרך קצר ואין יכולין שנים לילך זה בצד זה: **מתני'** על ששה חדשים שלוחין יוצאין מפני הפסח. הולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות אבל על סיון מפני עצרת לא צריך דבספירת העומר תליא מלתא: ועל אב מפני התענית. והולכין כל שמונה ימים חוץ מן השבת: ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי קדשו ב"ד אלול ועושין ר"ה ביום ל' באלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק בידם שמא יעברוהו ב"ד (ט) א"א לדעת על כרחין הולכין אחר רוב השנים ואם לא ידעו מתי מתחיל לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדים. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכים עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעין אותם אם עברו ב"ד את אלול אם לאו כדי שלא יהא לבן נוקפן ביוה"כ ובסוכות: פסח קטן. פסח שני לטמא ושהוא בדרך רחוקה בראשון: **ומקשי'** בגמ' וליפקו נמי אתמוז ואטבת דאמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מאי דכתיב צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה אלא לאו הכי קאמר בזמן שיש להם שלום יהיה לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה כלומר שאין העובדי כוכבים תקיפה על ישראל יהיו לששון ולשמחה כלומר שאסורים בהספד ובתענית יש גזירה יש צום אין גזירה ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין. פירוש וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחין עלייהו ומקשי' אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר ט"ב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר: **ודאמרי'** הכא דהני שאר צומות בר מט"ב ברצו תליא מסתברא דאפילו הורגלו להתענות לא אמרינן דשויוהו עלייהו חובה דהא מדאקשי' וליפקו נמי אתמוז ואטבת משמע שהורגלו להתענות בהם ואפ"ה מסקינן דרצו אין מתענין וליכא למימר דכיון דמעיקרא ברצו תליא מלתא אע"ג דהשתא קבלינהו חובה לא תמירי כולי האי דליפקו שלוחים עלייהו דאם איתא דחובה נינהו אמאי לא אלא ודאי כדאמרן ולפי זה האידנא הנך צומות בר מט"ב ברצו תלו אלא שהרמב"ן ז"ל כתב בספר

תורה אור | נר מצוה

אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמ' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור [א] והראה למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם אמר רב יהודה אמר רב ברית כרותה לי"ג מדות שאין חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך וגו' ואמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר ושב ורפא לו איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין של אדם מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור גזר דין דיחיד לא מיקרע אבל גזר דין דצבור מיקרע וגזר דין דצבור מי מיקרע (א) כתוב אחד אומר כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכתוב אחד אומר כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית מאי לאו כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד לא אידי ואידי לאחר גז"ד ולא קשיא כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה כדאמר רשב"נ א"ר יונתן מנין לגז"ד שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין כתוב אחד אומר כה' אלהינו בכל קראנו אליו וכתוב אחד אומר דרשו ה' בהמצאו וגו' התם ביחיד ויחיד אימת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו י' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים: בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון: מאי כבני מרון הכא תרגומו כבני אימרנא רבי שמעון בן לקיש אמר כמעלות בית (ג) חורון: **מתני'** על ששה חדשים השלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ראש השנה א על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני החנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן: גמ'

רש"י

הרשעים גמורין: המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערים אותו ומניח מדתו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות אין מעבירין על האוכלין מניחן והולך: מעבירין לו על כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהם אלא מניחתו והולכת: אין חוזרות ריקם. שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אין חוזרות ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על האמור למעלה: בינתים. בין ר"ה ליוה"כ: אימרנא. כבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין בפתח אחד קטן זה אחר זה שאין שנים יכולין לצאת כאחד: כמעלות בית (ג) חורון. שהדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך: **מתני'** שלוחים יוצאין. כשקדשו בית דין את החדש ומודיעים לגולה יום שקדשו: מפני הפסח. והולכים השלוחים עד הפסח חוץ מן השבתות: ועל אב מפני התענית. והולכים כל ח' ימים חוץ משבת: על אלול מפני ר"ה. ומודיעים מתחילת אלול ועושין ר"ה ביום ל' של אלול (ד) ברוב שנים דאין אלול מעובר ואע"פ שספק (ה) בידם שמא יעברוהו ב"ד וא"א לדעת על כרחך הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי מתחיל אלול לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשוהו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עיברו ב"ד אלול אם לא כדי שלא יהא לבו נוקף ביום הכפורים וסוכות:

מגילת

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א אין קובעין יו"ט של ר"ה קודם חידוש הלבנה לעולם והוא הנקרא מולד ואפי' ביום המולד אין קובעין אא"כ עברו אחר המולד ו' שעות כגון שהיה המולד קודם חצי היום שא"א שתראה הלבנה בסוף ו' שעות בו ביום אבל אם היה המולד כחצי היום או אחר חצי היום שאין עוברים עליו ו' שעות בו ביום אין ראוי לקבוע בו יו"ט לפי שאין הלבנה נראית אחר המולד עד שש שעות וכן כל החדשים כולן אין קובעין ר"ח למנות ממנו ימי החדש קודם חידוש הלבנה וכך אנו נוהגין בזמן הזה שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים מלמד שהראה הקב"ה למשה הלבנה בחדושה ואמר לו כזה ראה וקדש וע"כ נקרא חדש על שם חדוש הלבנה. אין חדושה של לבנה פחותה מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים לפיכך אנו עושין החדשים אחד מלא של שלשים יום ומקדשים יום שלשים וא' וא' חסר של כ"ט יום ומקדשין יום ל' והרי יש בין שניהםשנ"פ כ"ט ומחצה ואין עושין לעולם חדש פחות מכ"ט ולא יותר על ל' ומפני תשצ"ג שיש יתירות בכל חדש על כ"ט ימים ומחצה מעברין לפעמים א' מן החדשים [החסרים] עד שיהיו בשנה ז' חדשים מלאים וה' חסרים. משבטל ב"ד הגדול אין קובעין ע"פ הראייה אלא יש חשבון ידוע לכל בני הגולה שתקנו להם חכמים הקדמונים וקובעין כולם ע"ד א' ועושין כל החדשים א' מלא וא' חסר ונמצאו ימות השנה שנ"ד ונמצא בין יו"ט ראשון של ר"ה זו ליו"ט של ר"ה של שנה האחרת ד' ימים שהרי כל ימות השנה כלין ז' ז' ונשארים ד' ימים ובשנה מעוברת עושין חדש העיבור חדש מלא שהוא ל' יום וכשכלין ז' ז' ישארו מחדש העיבור ב' ימים ומכל שנה נשארים ד' הרי ו' ימים ונמצא בין ר"ה זו לר"ה הבאה ו' ימים ויום ר"ה של שנה זו מן המנין ושל שנה הבאה אינו מן המנין ולמה עושין חדש העיבור חדש מלא לפי שכשאתה מחשב ימי י"ג חדש שכל חדש הוא כ"ט ימים ומחצה ותשצ"ג חלקים כמשפטו כולן כלין ז' ז' וישאר תמנית שלהם חמשה וכ"א שעה ותקפ"ט חלקים סימן לדבר הכ"א תקפ"ט והם חסרים מו' ימים דבר מועט ואותו החסרון משתלם בשאר השנים לפי הסדר שאנו עושין בשנים הפשוטות והמעוברות כמבואר בקונט' הראיות בסוף כל כ"ח שנה התקופה חוזרת על מכונה ותהיה תקופת ניסן בתחלת ליל ד' כמו שהיתה התקופה הראשונה לפיכך אם שכח אדם התקופה שבימיו יחשוב כל השנים מבנברא העולם ועד שנה שעומד בה ולא תהיה אותה השנה מן המנין וישליך כל אותן השנים כ"ח כ"ח ואותן השנים שנשארו בידו ולא הגיעו לכלל כ"ח יקח מכל שנה יום ורביע ויחשוב אותן הימים וישליכם ז' ז' ואותן הימים הנשארים שלא הגיעו לכלל ז' יוסיפם על תקופה הראשונה שהוא

ד"א ובמקום שכלים אותם הימים והרביעית שבידו שם נופלת תקופת ניסן שעומד בה ועל דרך זה ידע היום שתקופת ניסן נופלת בו אבל לא ידע מזה החשבון בכמה בחדש ואם ירצה יקח כל היתרון שעודפין שנות החמה על שנות הלבנה שהוא שעה ותפ"ה לכל מחזור של י"ט שנים ויחשוב כל אותו היתרון עד שנה שהוא עומד בה וישליך מאותו היתרון ז' ימים וט' שעות ותרמ"ו חלקים לפי שהתקופה הראשונה של ניסן קדמה למולד של ניסן ז' ימים ט' שעות תרמ"ו חלקים ומה שישאר בידו מאותו היתרון יוסיף אותו על מולד ניסן וימצא תקופת ניסן לפי שהתקופות אנו מונים מניסן ולפיכך מוסיף אותו היתרון על מולד ניסן למצוא תקופה ניסן ולא על מולד תשרי וכבר זה החשבון ידוע בחשבון סוד התקופות שאנו מונין:

דין שלו נקרע: ויחיד אימתי. אימת מצוי לו דכתיב בהמצאו: גרסי' במס' ע"ז בפירקא קמא אמר רב יוסף לא ... אינים גלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא ביומא קמא דריש שתא ביחיד וכו': פיסקא בר"ה וכו': גמ' כ... אימרנא. כבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין שנים יכולין לצאת כאחד ... בית חורון. שהדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צדי הדרך: מתני' שלו... יוצאין. כשקדשו ב"ד את החדש על פי עדים מודיעים שלוחים לגולה יום שקדשו בו ב"ד את החדש אם ה... שלשים חדש שעבר חסר אם ביום שלשים ואחד חדש שעבר מלא: מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח ... מן השבתות: ועל אב מפני התענית. והולכין כל שמונת ימים חוץ מן השבת: ועל אלול מפני ר"ה... מתי היה ר"ח אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול שברוב השנים אין אלול מעובר ואע"פ שספ... שמא יעברוהו ב"ד א"א להם לדעת ועל כרחך הלך אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי מתחיל לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכ... שיכולין להגיע ומודיעין אם עברו ב"ד את אלול אם לאו כדי שיעשו יום הכפורים וסוכות בזמנו: פסח קטן. פסח שני:

א טוא"ח סי' תקפ:

בספר תורת האדם דרלו רוב ישראל והסכימו שלא להתענות קאמרינן שאין ב"ד מטריחים עליהם להתענות ועכשיו כבר רלו ונהגו להתענות לפיכך אסור ליחיד לפרוץ גדרם וכ"ש בדורות הללו שהרי בעוונותינו שרבו יש גזירה בישראל ואין שלום הלכך חייבין הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים : **וכתב** עוד דמדינא כולהו ד' לומות אסורים ברחילה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומפסיקין בהם מבעוד יום כט"ב דלא גרעה [גזירת] נביאים מגזירת [ב"ד] בתעניות אמלעיות ואחרונות דאסירי בכל הני כדאיתא בגמ' במס' תענית

רש"י

[ד' ריב ע"א] **גמ'** מגילת תענית . יו"ט שקבעו חכמים ע"י נסים שארעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אסורים אף בהספד וכתבו במגילת תענית אלין יומיא דלא להתענאה בהון

גמ' *איתמר רב *ורבי חנינא אמרי בטלה מגלת תענית ורבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה *והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי : ועל תשרי מפני תקנת המועדות :

מכריז

יח: °מסכת קמיסדף יח: °הלכתא דאורייתא תקון ועשו ארבעה לומות כיום הכפורים לעמוי וכן לגבי לום אסתר אמרו במדרש תהלים ולומו עלי שלשת ימים לילה ויום אפשר לאדם לעשות כן אלא שהיו מפסיקין מבעו"י ובתוספתא במסכת תענית תניא כל אלו שאמרו

נר מצוה [דף יב:] ועוד דכל דתיקון נביאים

גמ' בטלה מגילת תענית. ימים טובים שתקנו חכמי' ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון עכשיו שחרב בית המקדש בטלו ומותרין בהספד ובתענית : פיסקא ועל תשרי וכו' :

אוכלים ושותים מבעו"י אסורים במלאכה וברחילה מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר לך כנוס את כל היהודים אלמא משמע שכל תענית שהוא נקבע על הצבור מפסיקין מבעו"י וה"ה שהוא שוה לשאר חומרי עינוי דט"ב והיינו נמי דאמרי' בפ"ק דמגילה (דף ה) רבי נטע נטיעה בפורים ורחץ בקרונה של ציפורי בי"ז בתמוז ובקש לעקור ט"ב [כלומר שעקר י"ז בתמוז] לפי שאין גזירה ואין שלום היה בימיו ומש"ה רחץ משמע (א) דהא מעיקר דינא אסור ברחילה למתענין בו וליכא למימר שרחץ והתענה בו דהא אפילו ט"ב בקש לעקור אלא מאי דאמרינן התם ורחץ דמי למאי דאמרינן בשמעתין בגמרא מעשה וגזרו תענית בחנוכה וירד ר"א ורחץ כדי לעקור את התענית משמע דהא למתענין בו אסור ברחילה והא דלא מדכרינן בגמרא הני חומרי אלא בט"ב בלחוד משום דשארא ברלו תלו : **והאידנא** כיון שנהגו להתענות ולא נהגו לחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רלו להתענות בלבד אבל לא רלו לנהוג באותן חומרות וכיון דהני ברלו תלו הרשות בידן אבל מעיקר תקנה ודאי אסורין בכולן : **גמ'** בטלה מגילת תענית . י"ט שקבעו חכמים ע"י נסים שארעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אסורים אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה ודלא למספד בהון וכו' עכשיו שחרב בה"מ בטלו ומותרין בהספד ובתענית : כאן בחנוכה ופורים . כיון דמיפרסם ניסייהו לא בטלי וא"ת כיון דלחנוכה ופורים לא בטלה מגלת תענית היאך מתענים ביום שלפני הפורים והתניא הימים האלה הכתובים במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם כלומר שאסור להתענות בהן איכא למימר

הגהות הב"ח (א) מאי דמעיקר כצ"ל: (ב) דעלמא ידעי כצ"ל:

המאור הקטן

[דף יט ע"ב] **שלחו** ליה למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר מתיב רב נחמן על שני חדשים מחללין את השבת וכו' וממתני' דלעיל דעל ששה חדשים שלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח ליכא לאותוביה דאע"ג דנפקי אאדר צריכי למיפק אניסן משום ספק שנה מעוברת אפי' לא היה להם ספק בחודש מעובר ואפי' בשנה מעוברת מתחלתה שיצאו שלוחים על אדר שני מפני הפורים ניחא להו דליפקו נמי אניסן מפני הפסח שהשליחות לכל מסורה ואין הכל בקיאין לידע שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ודלמא מקלקל להו פסח דאית ביה חיוב כרת והא דאמרי' בגמ' ואילו אם נתעברה השנה יוצאין על אדר השני מפני הפורים לא קתני התם בשנתעברה בחדש אדר כגון שנמלכו לעבר את השנה אחר שיצאו שלוחין על הפורים ובכה"ג לא הטריחו בשליחות למ"ד עיבור שנה שלשים יום דידעי מכללא מדלא נפקי על ניסן ואם הקלו בפורים ובמלתא דלא שכיחא לא רצו להקל בפסח מפני תקנת המועדות ולא רצו לסמוך בביטול השליחות שידעו ויבינו מכללו מתי יהיה יום פסח דפסח חמיר וחיישינן לקלקולא דמאן דלא גמיר והיינו דתנן ובהן מתקנין את המועדות וזהו תיקונו של פסח שאע"פ שיצאו על אדר אפי' באדר השני בשעה שנתעברה מתחלתה ואעפ"כ חוזרין ויוצאין על ניסן מפני תיקון הפסח שהשליחות לכל מסורה כדאמרן משא"כ בעדות שלא היתה מסורה אלא לזריזין ולהעיד לפני ב"ד שיודעין בסוד העיבור והיינו דמותיב רב נחמן מינה מדתנן על שני חדשים מחללין את השבת ואע"ג דאמרי' בגמ' וכיון דנפקי אאלול למה להו דנפקי אתשרי (ב) דעלמא ידעי חדש זה מכלל חדש זה שאני התם שאין לחדש אלול שליחות בשביל עצמו אלא בשביל ר"ה כדתנן על אלול מפני ר"ה אבל אדר הסמוך לניסן שיש לו שליחות בשביל עצמו מפני הפורים אע"פ שיצאו על אדר חוזרין ויוצאין על ניסן אפי' אם תמצי לומר שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ומסקנא לא קמא וסליקא בתיובתא :

[דף כ ע"א] **כי** אתא עולא אמר אעברוה לאלול אמר עולא ידעין חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו פי' טובת העיבור לא היתה אלא ביוה"כ או בימים טובים של סוכות למקום שהיו מגיעין שם שלוחי ב"ד והיו יודעין בבירור קביעות החדש מפני השלוחין שהעידו בעיבורו של אלול אבל בר"ה לא היתה להם טובה בכך שכבר עשאוה על פי השלוחים שיצאו באלול קודם שנתעבר החדש ובכל מקום חוץ ממקום הוועד היו עושין אותו שני ימים מספק כדתנן ר"ה שהוא ירא שמא תתעבר ורכ"ע לפום לישנא קמא דאמרי' מאי בינייהו מעשה דעולא כי הוה ביוה"כ שחל להיות בע"ש הוה דליכא תקנתא למתיא בעממי ולא לירקא בחממי שאין תקנת הירק אלא בשרייתן בערב היום השני ללקיטתן עם חשיכה או משחשיכה שמטילין אותן במים שהוחמו בשעתן ומשהין אותן שם ואוכלין אותן כל היום השני של קדש שהוא שלישי ללקיטת ירק נמצא יוה"כ שחל להיות בע"ש *צריך עיבור לדברי הכל בין משום ירקא בין משום מתיא דהא ליכא תקנתא לא בחמימי ולא בעממי והיינו דאמרי' מאי בינייהו כלומר מאי איכא בין עולא דאמר משום ירקא לר' אחא דאמר משום מתיא איכא בינייהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת מ"ד משום מתיא מעברין למ"ד משום ירקא לאימת קא בעי להו לאורתא לאורתא פרח ומייתי הלכך לא מעברינן כשחל יוה"כ להיות אחר השבת ואע"ג דמקלע יו"ט של חג בע"ש התם הא איכא תקנתא לירקא בחמימי וקס"ד בהאי לישנא דלכ"ע אית להו הא תקנתא ואקשינן על האי לישנא ולמ"ד משום ירקא ליעבריה משום מתיא ואידחי ליה הדין לישנא והדרי' ללישנא אחרינא לומר איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה למ"ד משום ירקא מעברין ולמ"ד משום מתיא אין מעברין ובתקנתא דירקא פליגי למר תקנתא דחמימי תקנתא ולמר תקנתא דחמימי לאו תקנתא ויש שואלין כאן יו"ט הסמוך לשבת מלפניה תיפוק לי משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת וצריכין לעבורי לדברי הכל משום מתיא דהא ודאי ליכא תקנתא בעממי ואנו היינו רגילים להשיב על שאלה זו אין הכי נמי אלא נפקא מינה ליו"ט של עצרת דאית ביה תקנתא וחביל ביה עלמא כמו בחדש תשרי וכ"ש בשנה מעוברת ולמ"ד משום ירקא מעברין אמטולתיה חדש אדר דמקמי ניסן דהא לא סבירא לן כמ"ד אדר הסמוך לניסן לעולם חסר דהא סלקא ליה בתיובתא אבל משום יו"ט של פסח דכ"ע אין מעברין דשלהי סתווא הוא ואכתי לא חביל ביה עלמא שאם היינו מעברין בשבילו אם היה חל בע"ש היינו צריכין לדחותו ג' ימים עד יום שני בשבת משום יו"ט האחרון ויו"ט הראשון וחג שבועות שלא יהיו סמוכין לשבת והיינו צריכין להוסיף ג' עבורים בשנה מה שאין ראוי לעשות כן משום דקדים ואתי סיהרא תלתא יומי כמו שמפורש במס' עירובין אבל בע"כ משום יו"ט של פסח הסמוך לשבת אין מעברין כלל . ושמעתי משום חכמי צרפת ז"ל דרך אחרת בתשובת השאלה שכתבנו וזו היא שלעולם אין מעברין את החדש לא משום פסח ולא משום עצרת הסמוכין לשבת אלא משום תשרי בלבד דבדידיה בלחוד חביל עלמא כדקי"ל שלהי קייטא קשה מקייטא ועולא ור' אחא בלישנא בתרא בהא פליגי למ"ד משום ירקא היכא דמטו שלוחים בחג הסוכות חביל עלמא ומעברין אמטולתיה משום ירקא ביו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה ומשום מתיא אין מעברין דהא אפשר בעממי והיכא דמטו שלוחי יוה"כ כיון דקרובים הם לא"י לא חביל להו עלמא ואין מעברין בשבילם נמצא שאין מעברין לעולם משום מתיא ולמ"ד משום מתיא אפי' היכא דמטו שלוחי יוה"כ חביל להו עלמא ומעברין משום מתיא אמטול ההוא דוכתא דלית להו תקנתא בעממי ומשום ירקא אין מעברין לעולם דהא אפשר בחממי וכדמקלע יוה"כ סמוך לשבת מלפניה למ"ד משום מתיא מעברין בין משום מתיא בין משום ירקא דהא ליכא תקנתא לא בחממי ולא בעממי נמצא יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דכ"ע מעברין למ"ד משום ירקא משום יו"ט ולמ"ד משום מתיא משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת והאי דקא אמרי' איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דאלמא פליגי בה היינו פלוגתייהו דלמ"ד משום ירקא צריך לעבר משום יו"ט ולא משום יוה"כ דהא לא חביל ביה עלמא בההוא דוכתא ומכאן אתה למד ליוה"כ הסמוך לשבת מלפניה שא"צ לעבר לא משום ירקא ולא משום מתיא מאחר דבדוכתא דמטו שלוחים התם לא חביל ביה עלמא ובדוכתא דחביל ביה עלמא לא מטו ליה שלוחים הדין הוא סברת דמ"ד משום ירקא אבל למ"ד משום מתיא יו"ט הסמוך לשבת מלפניו צריך עיבור משום יוה"כ דמקלע לאחר השבת דס"ל דחביל ביה עלמא בההוא דוכתא וה"ה ביוה"כ שחל להיות סמוך לשבת אבל משום יו"ט הסמוך לשבת א"צ עיבור דהא איכא תקנתא למתיא בעממי ולירקא בחממי וכשתמצא לומר פליגי בין ביו"ט בין ביוה"כ הסמוכים לשבת בין מלפניה בין מלאחריה ביו"ט הסמוך לשבת לאחריה למ"ד משום ירקא מעברין ולמ"ד משום מתיא אין מעברין וביוה"כ הסמוך לשבת מלפניה למ"ד משום מתיא מעברין ולמ"ד משום ירקא אין מעברין יו"ט הסמוך לשבת מלפניה דמקלע יוה"כ לאחריה דכ"ע מעברין ובטעמא דמלתא פליגי למר משום יו"ט ולמר משום יוה"כ ובדין הוא דלימא איכא בינייהו יוה"כ הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה אלא שלא היה טעם מחלקותם ביו"ט מתברר יפה יפה בלשון קצרה מכלל יוה"כ כמו שהוא מתברר יוה"כ מכלל יו"ט ואם היה רוצה לברר כל המחלוקת עם כל הטעמים היו לו כל הדברים יגעים :

[שם] **אמר** אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי פי' בניסן ותשרי מאיימין מפני תקנת המועדות בשאר ירחי אין מאיימין דלא איכפת לן כדאמרי' לקמן על שני חדשים ותו לא וכו' ומתרץ אביי על כולן שלוחין יוצאין מבערב וכו' ואית דמפרשי איפכא משום דכתיב החדש הזה כלומר שאין מאיימין בניסן ותשרי אבל בשאר ירחי מאיימין לפי צורך השעה על פי מה ששנו חכמים אין פוחתין מארבעה חדשים חסרים בשנה ולא מוסיפין על שמונה ומסתברא לן כפירושא קמא משום דאביי מתרץ בתרווייהו בהא ובהא דלקמן ומתרצא נמי הא דעולא דאמר עברוה לאלול ואע"ג דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון ודרשינן ביה כזה ראה וקדש מוקמינן לה אשאר ירחי ועל סיפא דקרא סמכינן ליה דכתיב לחדשי השנה כך פירש הרב משה ז"ל ולדידי מסתברא כמאן דמפרשי איפכא

וליכא ראיה לא מתירוציה דאביי ולא מדעולא דהא אמר עולא ל"ק כאן לעברו כאן לקדשו אלמא לעברו מאיימין בכולן ולקדשו הוא דאיכא פלוגתא בין ניסן ותשרי לשאר ירחי ובתלמוד ירושלמי נמצא סמך וסעד לפירושו של הר' משה ז"ל רבי זעירא ורבי אמי בשם ריב"ל מעמעמין על הנראה לעברו ואין מעמעמין על שלא נראה לקדשו ר' אחא ורבי אבא בשם ריב"ל מעמעמין על שלא נראה לקדשו ואין מעמעמין על הנראה לעברו הוינן בעינן מימר לא פליגין מה דמר זעירא בשאר כל החדשים מה דמר רבי אבא על ניסן ותשרי :

[שם ע"ב] **כי** סליק רבי זירא אמר צריך שיהא לילה ויום מן החדש יש בכאן שלש שמועות עמוקות בסודותיהן וקשות בפירושיהן והם סתומות ונעלמות מלב רוב החכמים עד שדנו לפי דעתם שאינן כהלכה וזה דבר של תימה איך יהיו כל הדברים אמורים בתלמוד בסוד העיבור שלא כהלכה ואיך נסמוך על הקונדריסין המחוברים בסוד העיבור ונניח התלמוד הערוך לפנינו ועל כן אני אומר כי כל השמועות הללו כהלכה הן אמורות וכל דבריהם הם יסוד לסוד העיבור המסור בידינו אבל הפירוש הרחוק מי ידענו ועמוק עמוק מי ימצאנו ואני אומר כמי שאמר כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ולא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע וכמעט שהדיחוני בחכמתם חכמי ספרד ז"ל נשאני לבי לכתוב דעתי בפירוש שמועות הללו וראיתי להקדים לך הקדמות שהן לך כיסודות והעמודים לתמוך בהם הסודות הרמוזים מדרכי החכמה בשמועות הללו דע לך כי אין היום והלילה שוים בזמנם כאחת בכל מקומות היישוב ולא בכל הארץ כולה כי כל עשרים וארבע שעות מן היום ומן הלילה כל שעה מהן היא ערב במקים אחד ובקר במקום אחר על פני אורך הארץ כולה והיא כהקפת הגלגל עליה המקיף ממזרח למערב וזה הוא הפי' בויהי ערב ויהי בקר האמור בימי בראשית והקו המקיף את אורך הארץ על פני הפלך הרביעי משבעת הפלכים והוא האמצעי ביישוב יש לו ד' נקודות כנגד ד' רבעי היום שהם תחלת היום ותחלת הלילה וחצי היום וחצי הלילה וגם אלה ד' רבעי היום הם במזג מן הלח והיבש ומן הקור והחום כנגד ד' תקופות השנה וארבע נקודות אשר בקו הסובב את אורך הארץ הראשונה קצה המזרח ויושביה הם השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה השנית היא שכנגדה והוא קצה המערב ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה השלישית היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ והיא נקראת טבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלים וכל ארץ ישראל והנקודה הרביעית שכנגדה מתחת לארץ וגם היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות זהיא נקראת טבור הים או לב הים או נקודות תהום ויש בין כל נקודה ונקודה מארבע נקודות אלו עד הנקודה שכנגדה מרחק מהלך י"ב שעה באורך הארץ כפי ההקפת הגלגל עליהם ומכל נקודה אל נקודת הסמוכה לה מהלך ו' שעות באורך הארץ מהקפת הגלגל עליהם והמשל על זה כי כשיהיה בקר לשוכני מזרח לא יהיה בקר לשוכני ירושלים עד ו' שעות לאחר מיכן ועל דרך הזה אתה מחשב בכל שעה ושעה המרחק מכל נקודה מארבע הנקודות אל הנקודה הסמוכה לה וזהו מהלך החמה בהקפת הגלגל בכ"ד שעות על ד' נקודות אלה ודע כי חשבון הימים הנמנים מימי השבוע תחלתו מן הנקודה השלישית שהיא טבור הארץ והיא א"י והמשל על זה כי כשמתחיל יום ראשון מימי השבוע לשוכני ירושלים וא"י לא יתחיל לשוכני קצה המערב עד ו' שעות לאחר מיכן ובטבור הים שלמטה מן הארץ והיא נקודת התהום לא יתחיל עד י"ב שעות לאחר מיכן ולשוכני קצה המזרח לא יתחיל עד י"ח שעות לאחר מיכן וכן בכל יום ויום מימי השבוע וכן בכל שעה ושעה מן היום ומן הלילה כך הוא סדרן לעולם ונתברר לך מזה כי יש הקדמת י"ח שעות במנין ימי השבוע ושעותיהם בין שוכני ירושלים לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקדימין על שוכני קצה המזרח אע"פ שאין המרחק ביניהם כפי מהלך הגלגל הגדול אלא שש שעות כשאתה מתחיל למנות מקצה המזרח אבל במנין ימי השבוע ושעותיהם כך הוא הסדר להן וזהו הסדר הנסדר להן מששת ימי בראשית וזהו המרחק ביניהן במהלך הגדול כשאתה מתחיל למנות מארץ ישראל ודע כי סוד העיבור המסור בידינו יסודתו בהררי קדש והם שתי הנקודות מן הארבע הנזכרות האחת ארץ ישראל והוא אדמת קדש אשר בה עיר הקדש והוא המקום אשר בחר השם לשום את שמו שם שנאמר עליו לשכנו תדרשו ובאת שמה והשנית קצה המזרח שהוא תחלת היישוב וכנגד מה שאמר הנביא והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו ופי' הענין הזה כי חשבון המולד שאנו אומרים שהוא ביום פלוני בכך וכך שעות מן היום או מן הלילה הוא כנגד ירושלים ומה שאנו דנין על ראיית הלבנה מתוך חשבון המולד כפי מה שאמר אבוה דרבי שמלאי לפני ר' שמואל הוא על ראיית הלבנה בקצה המזרח ועוד נוסיף לך ביאור בזה במקומו בתוך פי' השמועה ודע כי אין אור ללבנה מעצמה כי אם אור הנאצל על פניה מאור החמה ומולד הלבנה הוא דבוק הלבנה בחלק אחד כנגד גלגליהם והדבוק הוא כהרף עין ולאלתר נפרדת זו מזו והלבנה הולכת ומתרחקת מן החמה לפאת מזרח ואור החמה הולך ופושט על הלבנה על פניה שכנגד הארץ כפי המרחק קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם ואין כח העין שולט עליו עד שיגיע המרחק לי"ב מעלות ממעלות הרקיע שהם שלש מאות וששים מעלות ברקיע כולו וזהו יתרון מהלך הלבנה על החמה בכ"ד שעות ובכן האור פושט על פניה עד שכח העין שולט עליו לראותו קודם שקיעת אור החמה וזהו תחלת דקות הלבנה בחידושה והוא הנראה בפאת מערב וכנגד זה בלבנה הישנה הנראית בפאת מזרח בתכלית דקותה עם הנץ החמה והוא כשיעור המרחק הנזכר שהוא י"ב מעלות ולאלתר היא הולכת ומתקרבת אל החמה ומסתתרת תחת אורה עד שהיא חוזרת להדביק בה כבתחלה ועל הסדר הזה חוזרת חלילה : ואחר שהקדמנו ההקדמות הללו שהן כיסודות לפי' ג' שמועות הרצופות בכאן זו אחר זו נתחיל בפי' השמועה הראשונה בעזרת המלמד לאדם דעת : כי סליק רבי זירא אמר צריך שיהא לילה ויום מן החדש כלומר אין אנו קובעין היום ר"ח אא"כ היה בו המולד מתחלת הלילה במקום אחד ממקומות היישוב ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאין מקום אחר שיש בו לילה ויום מן החדש ולבאר הענין הזה אני נותן לך משל ודמיון באחד מן הימים שאנו קובעין בהם ר"ה שהוא ר"ח תשרי כשאנו קובעין אותו ביום שבת אין אנו קובעין אותו עד שיהא המולד בירושלים יום שבת קודם חצות ואותה שעה שהיא המולד היא בקצה המזרח תחלת לילי שבת כמו שביארנו לך כי שוכני ארץ ישראל מקדימין בסדר מנין ימי השבוע ושעותיהם לבני שוכני קצה המזרח י"ח שעות ואחר שתלך הלבנה ברקיע השמים כ"ד שעות אחר המולד היא תחלת דקותה והיא שיעור החדוש הנראה נמצאת הלבנה נראית בחדושה ליושבי קצה המזרח בסוף יום שבת לפני שקיעת אור החמה ולפיכך היה יום שבת יום ראוי לקובעו ר"ח בכל מקום מפני הלבנה שנראית ביום שבת בערב בקצה המזרח קודם שקיעת אור החמה ולא נמלט היום מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הארץ ושם היה להם הלילה והיום מן החדש כולו אחר המולד ואע"פ שלבני ארץ ישראל לא נראתה הלבנה ביום שבת מפני שהיתה שעת תחלת דקות הלבנה והיא שיעור להדוש הנראה בחצי יום ראשון להם מימי השבוע ואור החמה התוקף עליה מכהה את אורה ומונעו מהראותו עד הערב שהוא סוף יום ראשון ותחלת יום שני זה הוא פי' צריך שיהא לילה ויום מן החדש וגם הוא פי' הבריתא השנויה בסוד העיבור הסמוכה לזו השמועה לפי שדברי שתיהן שוין לכך אמר זה שאמר אבוה דרבי שמלאי לפני רבינו הקדוש מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות כלומר אם נולד בירושלים ביום שבת קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת לשוכני קצה המזרח ולא נמלט היום ההוא מראיית הלבנה ולפי' נראה היום ההוא לקובעו ר"ח בכל מקום וה"ה לשאר הימים נולד אחר חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת חמה ביום שבת בשום מקום בעולם כי כשנראה לשוכני קצה המזרח כבר שקע

כל

למימר משום דפורים דברי קבלה ודברי קבלה דמו לדברי תורה והוה ליה כשבתות ויו"ט דתניא הן אסורים לפניהם ולאחריהם מותרים לפי שהן דברי תורה ודברי תורה אין צריכין חזוק : **מבריז** רבי יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי . שב"ד שולחים לגולה להודיע יום שקדשו ב"ד את החדש וכל מה שהן יכולים לילך עד הפסח הולכים וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות ויו"ט שלא נתנו לשלוחים לחלל לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעים שהרי אין יו"ט בינתים לעכבן : ליעבדו . בפסח : תרי יומי . ואע"פ שהגידו להם השלוחין יום נר מצוה קביעותו : גזירה ניסן אטו תשרי . דגמ' שאם תנהגו לעשות פסח יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ השלוחים ופעמים שיטעו :

*מבריז רבי יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי א ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי :

סליקו להו ארבעה ראשי שנים

ראוהו ב"ד : מתני' *כל ב [א] השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן

סליקו להו ארבעה ראשי שנים ראוהו ב"ד : מתני' כל השופרות כשרים. אע"ג דמצוה מן המובחר בשל איל כדכתיבנא לעיל אפ"ה כל השופרות כשרים בין של איל בין של יעל: חוץ משל פרה. מפני שהוא קרן ולאו קרוי שופר וגבי *ראש השנה שופר בעינן דכתיב והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא דף

לשון רא"ש

א מן סתין שנעשה בזמן שהם כל ישראל יום א' שהרי אין קובעין [illegible] ע"פ שהרבה אלא כל בתי דינין [illegible] קובעין היום על דבק א' [illegible] והדבר פשוט הוא לכל הגליות ואין שום ספק בדבר ואין עושין היום יו"ט ב' אלא שמפני שמנהג אבותינו כמו שהיו [illegible] בני ימים מפני שהיו מסופקים בקביעות של ב"ד הגדול שהיו קובעים ע"פ הראיה כך אנו נוהגין לעשות שביו כל יו"ט ב' ימים חוץ מיוה"כ [illegible] בזמן שהיו קובעין ע"פ הראיה היו נוהגים בגליות לעשות יוה"כ יום א' והיו סומכים על רוב השנים שאלול [illegible] להתפעות ב' ימים וכו'

רש"י

בהון וכו' עכשיו שחרב הבית בטלו ומותר בהספד ובתענית: דמטי שלוחי ניסן. שב"ד שולחים לגולה להודיע יום שקדשו דכל מה שהן יכולין לילך הם הולכים עד הפסח וכן בתשרי עד הסוכות חוץ משבת ויו"ט שלא נתנו לחלל לשלוחים כדתניא בפרקין על קריאתו אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומו לפיכךשלוחי ניסןמגיעים למקום שאין שלוחי תשרי מגיעים שהרי אין יו"ט בינתים: ליעבדו תרי יומי טבי . ואע"פ שהגיעו להם השלוחים והגידו יום קביעותם : ניסן אטו תשרי . שאם תנהגו לעשות ניסן יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ השלוחים ופעמים שיטעו : סליקו להו ארבעה ראשי שנים

דף כו. **כל** השופרות . בין של איל בין של יעל : שהוא קרן . אינו קרוי שופר וגבי

שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין יום [טוב] בינתים לעכבן : ליעבדו פסח תרי יומי . ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעותו : גזירה ניסן אטו תשרי . שאם ינהגו לעשות ניסן יום א' ע"פ השלוחים ינהגו ג"כ בתשרי שלא ע"פ השלוחין ופעמים שיטעו : סליקו להו ארבעה ראשי שנים

מתני' כל השופרות . בין של איל בין של יעל : מפני שהוא קרן . ולא שופר :

ליעום ובה"י שהיו נוהגין לעשות יום א' על פי שלוחי ב"ד גם היום עושים יום א' שהרי אין בגליות עושין ב' ימים אלא מפני מנהג אבותיהם ובזמן בה"י היו נוהגים לעולם יום א' וכן בכל העיירות הסמוכות לגבול שהיו מגיעים שם שלוחי ניסן ושלוחי תשרי ורגילין גם שלוחי ב"ד ראוי להם לעשות יום א'. ור"ה של ר"ה עושים היום שני ימים בכל מקום לפי שאף בב"ד הגדול היו עושים לפעמים ב' ימים שכל יום ל' לאלול היו עושין אותו קדש שמא יבאו עדים בו ביום ואם לא באו עדים בו ביום נוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש וכן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה לא היו מקבלין עדותן מפני שאמרו כבר בתמיד של בין הערבים שיר של חול ואם היו מקבלים עדותן היה ראוי לומר שיר של קדש שהיו רגילין לאמרו בתמיד של בין הערבים והואיל ואין מקבלין עדותן נוהגים אותו היום קדש ומחר קדש. שכל יום ל' לאלול נוהגים אותו היום קדש לעולם בזמן הזה אנו נוהגים לעשות ר"ה אחר חדש מלא שני ימים שמקדשין יום ל' ויום ל"א ומתפללין בשניהן תפלת מוסף לפי שרוב הפעמים המולד נולד ביום ל' קודם חצות וה"א שתראה הלבנה בו ביום וראוי לקבוע בו ובימים הראשונים לא היו עושין כן כמבואר בקונטרס הראיות בפ"ב של תענית :

ב כתב הטור נמצא שיש בו ג' חלוקים של פרה פסול אפי' בדיעבד וה"ה

המאור

כל אור החמה ויוצא אור שבת לפיכך נדחה היום ההוא מלקבעו ר"ה בכל מקום וזה הוא סוד העיבור בדחיית מולד זקן שהוא לאחר י"ח שעות תתרע"ט חלקים שהוא נדחה בכל ראשי שנים לעולם ואין לנו בימים הראויים לקביעת ר"ח שהם ימי בגה"ז כי אם שתי דחיות אחרות והם בשנים הפשוטות הדחייה האחת בט"ו תקפ"ט לאחר מעוברת והשנית ג"ם ר"ד בכל שנה פשוטה והמולד הזקן הוא נדחה לעולם ושרש דחייתו מן הלכה הזאת והוא מסור בידינו על פי החשבון בסוד העבור מימי הלל בן יהודה בן רבינו הקדוש שהנהיג לקדש על פי החשבון ועל פי הראיה מדוחק הגלות שלא היו העדים מצויין ללכת להעיד לפני ב"ד ולא השלוחים לכל המקומות יכולין לצאת להודיע קידוש ב"ד משום שבוש דרכים אבל בדורות הראשונים שהיו מקדשין על פי הראיה לא הייתו נוהגים בסוד הזה שאנו נוהגים בו אלא שאפשר שיסמכו עליו בשעת הדחק כמו שנהגנו אנו לסמוך עליו ועל כן שאלנו בגמרא למאי נפקא מינה כלומר מה איכפת להם לדורות הראשונים להיות מחשבין תולדת הלבנה תדיר והלא הם לא היו מקדשין אלא על פי הראייה ובאה התשובה על השאלה ואת נפקא מינה לאכחושי סהדי כי מחשבון המולד אתה יכול לדעת שעת הראיה שהיא לאחר מכן בב"ד שעות כמו שאמרנו ואם העידו העדים שראו את החדש קודם הזמן הזה הרי הם מוכחשים וזה הוא הצורך לחשבון המולד בכל זמן ובכל מקום שהיו מקדשים ע"פ הראייה ואפילו בח"ל כעקיבא בן יוסף וחנניא בן אחי רבי יהושע שהיו מעברים שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ כמו שמפורש במסכת ברכות זה הוא הצורך להשבון וזה הצורך הגלוי וידוע לכל אבל הסוד הזה לקבוע על פיו בשעת הדחק ולכך נקרא סוד שלא היו רוצין לגלותו ולפרש דבריו ומעמו למה נמסר החשבון כנגד מקום אחד והראיה כנגד מקום אחר לפי שהיה להם כדבר מוצנע לעת הצורך ולשעת הדחק וכל חכם ומבין בחשבון יכול הוא להוציא חשבון זה מחשבון זה בכל מקום ובכל זמן כפי מה שיצטרך וכפי מה שפירשנו והרי השלמנו פירוש שתי השמועות הקשות והם קשורות ותלויות זו בזו : ונשאר לנו לפרש השמועה השלישית והוא אמר רבי זירא אמר רב נחמן עשרים וארבע שעי מיכסי סיהרא וכו' וגם בזו ראיתי להוסיף ולהקדים לך הקדמות שיפתחו לבך לפירושי כבר ידעת כי כל לדידן האמור בתלמוד הוא לבני בבל וכל לדידהו הוא לבני ארץ ישראל ואלה שבבבל מדינחאי ואלה שבארץ ישראל מערבאי ובעלי המחקר חקרו על ארך הנמצא בין בבל ובין ירושלים ולא מצאו בו שתי שעות שלימות וא"א שימצא ביניהם ההפרש הגדול הנאמר בשמועה זו בכל סיהרא חדתא ועתיקא על כן הוצרכנו לומר כי המקום הרמוז כאן על לשון לדידן הוא קצה המזרח שהגיעה שם מלכות בבל בימי שבור מלכא שהיה מלך גדול בבבל בימי רבותינו ז"ל ועוד הוצרכנו לומר שהסהר האמור כאן אינו משעת הדבוק עד שעת הדבוק אבל מתחלת הדקות בחדשה ועד תכלית הדקות בישנה וזהו זמן בבל סהר וסהר שבת העין שולט עליו לולא שהוא נמנע ומתכסה במקום אחד וזולתי מקום אחר מפני המונע אותו והמכסה כמו שאנו עתידים לפרש והרי אנו מתחילים לך בפי' השמועה כבר נתברר לך ממה שפירשנו לך למעלה כי כשנראית הלבנה בתחלת דקותה שהוא בחדושה לשוכני קצה המזרח בסוף יום שבת בפאת מערב עם שקיעת החמה היא עומדת באותה שעה ברקיע על ראשי שוכני ארץ ישראל והוא להם חצות יום ראשון לפי שהן מקדימין שמונה עשרה שעות ואין הלבנה נראית להם מחצות זה שהגיע לשיעור המראה עד הערב שהוא ליל שני ולא מפני מישום הלבנה ודקותה מן השיעור הנראה שהרי נראתה כבר לשוכני קצה המזרח אלא מפני אור החמה התוקף עליה וזו היא הלבנה החדשה הנכסית לשוכני א"י ו' שעות אחר שהגיעה לשיעור הנראה שנראתה בו בקצה המזרח והוא היה תחלת הדקות ואם הגיעה הלבנה הישנה לתכלית הדקות לשוכני קצה המזרח שחרית יום שבת בפאת מזרח עם הנץ החמה והיא עומדת באותה שעה כנגד נקודה הרביעית שהוא מבור ים אוקיאנוס ואותה שעה היא לשוכני א"י חצות ליל יום ראשון לפי שהם מקדימין י"ח שעות והם לא ראו הלבנה מאחרי שחרית יום שבת מפני אור החמה התוקף עליה כל יום השבת ומפני הסתירה תחת הארץ מתחלת מוצאי שבת עד חצות ואע"פ שלא הגיע עד כאן לתכלית דקותה שהרי נראתה בשעה זו לשוכני קצה המזרח ומשם ואילך היא נכסית ונסתרת מכל העולם כולו כאחד וזו היא הלבנה הישנה שנכסית משוכני א"י י"ח שעות קודם שתגיע לתכלית דקותה וזהו פי' לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא וכנגד זה הוא פי' לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא שאם הגיע הלבנה הישנה לתכלית לשוכני א"י שחרית יום שבת עם הנץ החמה והיא עומדת באותה שעה ברקיע על ראש שוכני קצה המזרח והוא להם חצות יום ו' לפי שהם מתאחרים י"ח שעות והם לא ראו הלבנה מאחרי שחרית יום ו' ולא מפני שהגיעה לתכלית דקותה אלא מפני אור החמה התוקף עליה מיום ו' שחרית עד חצי היום שהגיעה לתכלית דקותה ואז נכסתה מהם ומכל העולם כאחת וזו היא הלבנה הנכסית לשוכני קצה המזרח ו' שעות קודם שהגיעה לתכלית דקותה ואם תחלת הדקות שהוא בחדוש הלבנה היתה לשוכני א"י בסוף יום שבת עם שקיעת החמה והיא עומדת באותה שעה על ראשי שוכני קצה המערב והוא חצות ליל שבת לשוכני קצה המזרח לפי שהם מתאחרים משוכני א"י י"ח שעות והם אינם יכולים לראות הלבנה כל הלילה מפני שהיא מסתתרת תחת הארץ ואף בכל יום השבת אינם יכולין לראותה מפני שהיא הולכת אחר החמה ואור החמה תוקף עליה ומונעה מלהראות עד סוף יום שבת עם שקיעת החמה אע"פ שכבר עברו מתחלת דקותה י"ח שעות זו היא הלבנה החדשה הנכסית לשוכני קצה המזרח י"ח שעות מאחר שהגיעה לשיעור המראה שנראתה בו לשוכני א"י והוא היה תחלת הדקות וזה הוא פי' לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא ובזה נשלם פי' ג' שמועות הקשות בעזרת השם הנותן חכמה : **ועוד** אני מוסיף לך לפרש מה שסמכו לזה בגמ' צריך שיהא לילה ויום מן החדש מנא לן ר' יוחנן אמר מערב עד ערב ר"ל אמר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מאי בינייהו וכו' עד רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו לר' יוחנן דאמר מערב עד ערב ב׳ גם שהשביתה בכל ימים טובים נמנית מתחלת לילה עד תחלת לילה כדרך שביתת השבתות כך ימי החדש שהמועדים תלוים בהן כולן נמנין על הדרך הזה לפיכך צריך שיהא כל הלילה עם היום מן החדש ולר"ל לקיש דאמר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב ס"ל מדכתיב בערב ולא כתיב עד הערב לומר לך שאף הערב כולו הבא לאחר יום אחד ועשרים הוא נמנה בחשבון ימי החדש שעברו והוא עד חצות ליל יום שנים ועשרים ולא לענין אכילת מצה וחמץ הזכירו הכתוב אלא ללמדך שעד כאן הוא סוף ימי החדש שעברו וזה הוא שאמר לחדש בערב כלומר שסוף ימי החדש תלוי בערב ומזה אתה למד כשם שסופן בחצי הלילה כך תחלתן בחצי הלילה וכן מצינו שנקרא חצות ראשון מן הלילה ערב כדכתיב בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות ומצה הנאכלת עם הפסח היא עד חצות אבל מזה הערב האמור באכילת מצה לא רצה לדקדק מפני שהוצרך לגופו ללמד זמן אכילת מצה ולפיכך דקדק מסוף הפסוק שלא נאמר לענין מצוה התלויה בו אלא למנין ימי החדש ולדברי ר"ל לקיש אם היה חצי הלילה והיום מן החדש דיו וליתא לדר"ל לקיש שאילו היה כדבריו לא היה מולד זקן נדחה ומי שדחה מולד זקן כר' יוחנן אזן וחקר ותקן :

[דף כא ע"א] **והדוא** עיברא דלוי דאיקלע לבבל בחדסר בתשרי מסתברא שבתוך חדש אלול יצא לוי מא"י והיו ב"ד נמלכין לעבר את החדש ולפיכך לא רצה להעיד עדות שלימה כי שמא הורו בהן והאי דקאמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש לישנא דמתני' נקט למימרא להו כדתנן שבהן שלוחין יוצאין כדפירשה אביי בגמ' ואין המעשה מתיישב עלי לפרש בענין אחר זולתי מה שכתבתי שאם עמד שם לוי כל חדש אלול וראה שלא קדשו החדש בזמנו בידוע שהיה מעובר ועל מה נמנם בעדותו: [שם ע"ב] וכן זה שאמרו שאין שלוחין יוצאין מבערב עד שישמעו מפי ב"ד מקודש נ"ל שלא אמרו אלא בשנראה החדש בזמנו ומפני הספק שמא יסכימו עליו לעברו מפני תקנת המועדות צריכין השלוחין לשהות עד שישמעו מפי ב"ד מקודש אבל אם עבר אותו ולא קדשו ב"ד את החדש מה צורך לנו להשהותם עוד הלא בידוע שהחדש מעובר וכגון זה יוצאין בניסן אפי' מבערב וזה שאמרו

המאור הקטן

שבהן שלוחים יוצאין ובהן מתקנין את המועדות אין יציאת השלוחים מעם לחלול השבת ע"י עדים ואין ביציאת השלוחים שום סמך וסעד לעדות העדים אלא הרי הוא במונה והולך המעלות שיש לניסן ותשרי על כל החדשים כאילו אמר הם הם החדשים שבהן שלוחין יוצאין לאחר שישמעו מפי ב"ד מקודש והם הם שיש בהן תקנת המועדות כל אלו המעלות יש בהן ואילו אמר ובהן שלוחין יוצאין ובהן מתקנים את המועדות גם הוא היה נכון ודומה לזה מה ששנינו במקום אחר שאילו בתחלה מצאו נוטלו ואת תפיסתו וה"ר שלמה ז"ל מפרש שיש ביציאת השלוחין סמך וסעד לחלול השבת ובעיני א"צ לומר כן :

[דף כג ע"א] **אפ"ה** אתי למטעי אמרי מלא הוא והאי דלא עביד אתנוסי אתניסו פי' בשברות משחה של אותה שבת נאנסו ולפיכך לא השיאו משואות במוצ"ש דאע"ג דאונס שבות לא שכיח כיון דרגילין למעבד בין אמלא בין אחסר והשתא לא עבדינן כי מיקלע חדש חסר בע"ש אתי למיטעי ותלו מלתא דלא שכיחא במלתא דלא שכיחא אבל השתא דעבדי' אחסר ולא אמלא כי מיקלע חדש חסר בע"ש משיאין משואות למוצ"ש ויודעין שהן תשלומין לע"ש וחדש חסר הוא ואם הוא מלא לא עבדינן כלל וידעי דמלא הוא דאי נמי מקלע יום ל"א בשבת או יום ל' בשבת ולא עבדי' למוצ"ש לא אתי למתלא באונס שברות דלא שכיחא וניחא להו למיתלא בחדש מלא דשכיח וידעי ביה כ"ע דלא עבדינן ביה משואות . הדר פריך בגמ' וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל דכי מקלע חדש חסר בע"ש ולא עבדינן במוצ"ש לא אתי למימר מלא הוא ואתנוסי הוא דאתנוס דלא שבקי חדש חסר דשכיח וידעי ביה כ"ע דלא עבדינן ביה משואות ותלו באונס שברות של השבת דלא שכיח דכל היכא דאיכא קמייהו מלתא דשכיחא ומלתא דלא שכיחא בדשכיח תלו ולא תלו בדלא שכיחא אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם פי' בשני ימים טובים של ר"ה דמספקי להו בין חסר למלא וישמרו שני ימים טובים ואנן השתא דעבדי' אחסר כל זמן שבא אלול חסר משיאין למוצאי יו"ם שהוא אור עבורו והכל עושין מלאכה מ[illegible]

[שם ע"ב] **היינו** לפני החמה היינו לצפונה היינו לאחר החמה היינו לדרומה פי' מפני שיישוב העולם בצפון וגלגל המישור נוטה מעל נוכח ראשיהם כלפי דרום לפיכך החמה נראית להם לעולם כאילו היא הולכת כלפי דרום עד חצות היום ומחצות היום למעלה כאילו היא פונה ללכת מדרום לצפון וזהו שאמרו במקום אחר הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה סובב סובב הולך הרוח אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן וכיון שהחמה נראית בשקיעתה כאילו מהלכת מדרום לצפון לכך נקראת רוח צפון פני החמה ורוח הדרום אחר החמה כאדם שמהלך אל נכח פניו כי במהלכת מן המזרח למערב אין אדם שאינו יודע שהלבנה בחדושה אחר החמה היא ואין בדיקה בזה לכך שאלנו בגמ' היינו לפני החמה היינו לצפונה וכו' כלומר למה לי למתנייה בתרין בחדא מינייהו סגיא ופירש אביי כי זה ששנינו לפני החמה ולאחר החמה על פגימתה היא שאין הכל בקיאים בדבר ולעולם שתי שאלות הן . ובפיסקא דמתני' דתנן כמה גבוה היה ולאן היה נוטה הראשונה ותנינן עלה במתני' אם אמר לפני החמה לא אמר כלום הוזקקנו כמו כן לחקור גם על הבדיקה הראשונה של צפונה ושל דרומה ומאי דלא פריש במתני' פי' בברייתא דתאני חדא לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום ותניא איפכא ופרשינהו אביי כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופירשוה בירושלמי מתקופת תמוז ועד תקופת טבת לדרומה דבריו קיימין ונקראו ימות החמה מפני ששתי התקופות של תמוז ותשרי הם תקופת היובש ומתקופת טבת ועד תקופת תמוז לצפונה דבריו קיימין ונקראו ימות הגשמים לפי שתקופת טבת וניסן שכיחי גשמים ושכיחי קטרי ועל זו הדעת מסכימים חכמי המזלות בראיית הלבנה בחידושה וה"ר שלמה ז"ל לא פי' כן :

[דף כה ע"א] **מעשה** שבאו שנים ואמרו ראינוה שחרית במזרח וערבית במערב וכו' . תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה יש מחכמי המזלות שמוציאין לעז על ר"ג לומר שלא היה יודע בחכמת המזלות כלום לפי שקבל העדים הללו שאמרו דבר שאינו לפי שא"א לעולם שהעדים שראו את הישנה שחרית במזרח יהיו רואים את החדשה בו ביום ערבית במערב וה"ר שלמה ז"ל פי' שהחדשה היא שראו כאן וכאן ו[illegible] שהוסיף לנו בפירושו תמה על תמה ויש שסומכין דברי המשנה בדברי הברייתא בטעם הארוכה והקצרה והם סומכין בפי' זה על תלמוד ירושלמי א"ר חייא בר אבא מפני מה קבלם ר"ג שמסורת בידו מאבותיו פעמים מהלך בקצרה ופעמים בארוכה ואני מפני שראיתי בעלי החכמה הזאת מרחיקים הדבר הזה מאד הישנה והחדשה נראות ביום א' חזרתי לבקש דרך אחרת בדברי התלמוד שלנו שיהיו דברי חכמים קיימים ועל כן נ"ל דמתני' טעמא לחוד וברייתא טעמא לחוד וטעמא של ר"ג במשנתנו כדאמרי' בעלמא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה וכההיא דאמר ר"נ בפ' חזקת הבתים נחי דאתחזי באכילתא באבהתא מי מתכחוש אף כאן יש לומר כיון שאין לנו שום עדות תלויה בראיית הישנה בראיית החדשה שאנו מקדשין אותה על פי ראיית העדים הויא לה עדות החדשה מלתא דרמיא עלייהו דסהדי ויהבי ביה דעתייהו וסמכינן ביה עלייהו ועדות הישנה כיון דמלתא דלא רמיא עלייהו היא אמרי' כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזו ולא כוונו בה עדותם יפה ואין זו הטעות דומה לטעות הבדיקה ששנינו במשנת כיצד ראיית הלבנה וכו' שכל אותן בדיקות בחדשה הן לפי' אם לא כוונו עדותן עליה בטילה אבל בדיקת הישנה אין לה ענין בראיית החדשה ומאליהם העידו העדים שלא בבדיקה לפיכך לא חשש ר"ג לטעות שטעו בה העדים וקבל עדותן בחדשה וכ"ש אם ראה בחשבונו שהיה לו בחדש הלבנה שהיא יכולה להראות באותה שעה שהעידו העדים שראו אותה בה כדאי היה לו שיקבל עדותן וברייתא דתניא א"ל ר"ג לחכמים וכו' לאו לפרושה למתני' איתני' אלא מלתא באפי נפשה היא והוא סוד בחכמת העיבור ובמהלך הלבנה שהוא בגלגל קטן הנקרא גלגל ההקפה ומוצקו נתון בעצם גלגל הגדול הסובב הנקרא גלגל ההקפה וכל זמן שהלבנה בחצי העליון מן הגלגל הקטן חוצה מגלגל הסובל היא הולכת לפאת מערב בחילוף מהלך המוצק וחילוף מהלך החמה שהם הולכין ממערב למזרח וזהו מהלך הלבנה במתינות וזה הוא פי' הארוכה וכל זמן שהלבנה בחצי התחתונה מן הגלגל הקטן לפנים מן הגלגל הסובל היא הולכת לפאת מזרח לנוכח מהלך המוצק ומהלך החמה וזה הוא מהלך הלבנה במרוצתה וזהו פי' הקצרה ותמצא דבר זה מפורש בצורתו העשויה לו בספר חכמת הכוכבים שחיבר הנשיא ר' אברהם בר' חייא הספרדי ז"ל בשער השלישי מן החלק הראשון וכן תמצאנו גם בספר העיבור אבל העדות האחרונה שבמשנתינו שקבלה ר"ג אותן העדים ברור היה שעדות שקר היה והטעו את ר"ג ובאותה עדות לא ראה ר"ג בחשבונו עד שקידש את החדש ואעפ"כ כיון שכתוב אתם אפי' שוגגין ואפי' מזידין ואפי' מוטעין לא רצה ר"ג לחזור בדבריו אע"פ שהיה בטעות שכיון שנתקדש החדש נקדש ואע"פ שחלקו עליו ר' דוסא בן הרכינס ור' יהושע חזרו והודו לדבריו :

[שם ע"ב] **למימרא** דעד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר"ע וכו' אפי' תימא ר"ע עד כאן לא קאמר ר"ע אלא בדיני נפשות דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה וכו' ובמס' מכות מפקינן לה לר"ע מקרא אחרינא דגרסי' התם מנין לסנהדרין שראו בא' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר שנאמר עד עמדו לפני העדה למשפט אלא שיש לנו לומר ר"ע לדבריו דר"ט קאמר לדידי אין עד נעשה דיין לעולם בדיני נפשות ואע"פ שראוהו ביום מדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט אלא לדידך דפליגת כשראוהו ביום לומר שממיתין אותו בראייתן בלא עדות לפי שיש לומר לא תהא שמיעה גדולה מראיה ולא סבירא לך משמעות מדרש דעד עמדו וסברת למימר היכא דראוהו בלילה מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין וה"נ אוקימנא להא ברייתא בב"ק בפ' החובל בשראוהו בלילה אורו לי איזה מיתה מאחר שראוהו בשעה שלא היו ראוין לדין אלא לעדות הרי נעשו כולן עדים ואין עד נעשה דיין בר"ג כה"ג משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה שיש להם לברוק בעדות העדים כדי להציל

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפו ·

שיטת ריב"ב

גמ' כל היכא דמטו שלוחי ניסן . שלוחין שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשו בו את החדש וכל מה שהן יכולין לילך הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים לפיכך

עין משפט

א מיי' פ"ד וס"ו מהל' תפילין ופ"ג מהלכות ציצית ופט"ו מהל' תפלה סמג עשין כב כג כו טור א"ח סי' כה :

אזמניה . שאמר זה הסודר יהיה לצורך תפילין : ולא צר ביה . כיון דליכא הזמנה ומעשה לאו תשמיש קדושה היא ושרי לקשור ולתת בו מעות : תחת מראשותיו . בין כר לכסת ובתוך כיס שלהם: מאי טעמא שרי (ס) יכול להוציאם מן הבית או להרחיקם ממטתו ולא יהיה בזיון כל כך : נטורינהו וכו' . לשמרם יותר טוב: שלא כנגד ראשו . כדי שלא יתמעכו התפילין מכובד הראש : יום טבילה הוה . ובודאי אשתו היתה עמו:בכיסתיה. שהיו התפילין בכיס שלהם ותלה הכיס ביתד : בעצמו . שאין יראת מלכות שמים עליו שאמר בפה ואינו עושה: תודה בלא מנחה. כלומר שאין תפלתו מקובלת: עובר בח' עשה. לפי שבארבעה מקומות הוזכר בתורה בארבע פרשיות שבתפילין עשה שבזרוע ועשה שבראש שהן ח': בה' עשה. ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית והיה לכם לציצית [וראיתם אותו] גדילים תעשה לך : בב' עשה . אחד בפרשת שמע ואחד בפרשת והיה אם שמוע:

סליקו להו הלכות תפילין

בחסרות ויתרות אעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה היודע שצריכין עבוד לשמה. לשמה ספרים ומזוזות נקחין מכל אדם דלא בעינן בהו עיבוד לשמה וקשה דבפ' הניזקין* אמרינן דס"ת בעי עיבוד לשמה ואפשר דמפרש הך דהכא בשארי ספרים ודוחק הוא הלכך נראה לפרש דלעיבוד שלא לשמה לא חיישינן דהכל בקיאין בזה והא דאין תפילין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסרות ויתרות דחיישינן שמא יתעצל בבדיקתן (ז) וטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתופרן והא דתניא בפ' בתרא דעירובין (דף צז.) הלוקח תפילין מן השוק בודקן אחת אחת התם כשלקחן בדיעבד שלא מן המומחה והכי תניא בתוספתא דע"ז אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה מי שלקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו שנים או שלשה צמדים בודק ממנו תפלה אחת של ראש או של יד בצמד הראשון וכן בשני וכן בשלישי וכן ברביעי והא דתנן המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אע"פ שלא בדקן משום כבוד תפילין התירו א"נ מוצא תפילין שאני שנפלו מאדם שהיה מניחן ומסתמא בדקן וכן אמר [שמואל] בפ' אלו מציאות (דף כט:) שם את דמיהם ומניחן ואין צריך לבדקן : שנינו במכילתא נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אינו פחות מי"ב חדש אף ימימה האמור כאן אינו פחות מי"ב חדש מגיד שצריך לבדוק אחד לי"ב חדש דברי ב"ש וב"ה אומר אין צריכין בדיקה שמאי הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא כלומר שלא נבדקו מעולם ובירושלמי בפ' בתרא (ח) תניא תפילין צריך לבדקן אחד לשנים עשר חדש דברי רבי רשב"ג אומר אין צריכין בדיקה הלל הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא . ובשימושא רבה יש שצריך לבדקן פעמיים בשבוע וקצת יש סעד לדבריהם ממזוזה דאמרינן במסכת יומא [דף יא.] שנבדקת פעמיים בשבוע אלא שאינו דומה דבדיקה דאיירינן בה היינו שמא נתקלקל הכתב או בלה הקלף וספי יש לחוש במזוזה לזה מפני לחלוחית מקומה בסף והזרם והמטר : נשלמו הלכות תפילין הנמצאים במשנה ובגמרא

נר מצוה

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לנטורינהו : (ב) נ"ל יאשכחתינהו: (ג) נ"ל והוה : (ד) כ"ב פ' היה קורא דף י"ד וע"ש : (ה) נ"ל שלה : (ו) וזבח כצ"ל : (ז) נ"ל שטורח : (ח) כ"ב דעירובין : (ט) כ"ב שרי: (י) נ"ל כתבינהו : (כ) כ"ב פסולה : (ל) נ"ל מעייף : (מ) נ"ל דרביה : (נ) כ"ב שאינן : (ס) כ"ב היא :

תורה אור

ביה זוזי אזמניה °ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי מאי טעמא הזמנה לאו מילתא היא וכן הלכתא : בעא מיניה רב יוסף בר נחוניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפילין תחת מראשותיו תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי דכיון דבזיון הוא אסיר אלא כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו מאי א"ל הכי אמר שמואל מותר ואפילו אשתו עמו וכן הלכתא מאי טעמא (א)נטורינהו טפי עדיף *והיכן מניחן אמר רבי ירמיה בין כר לכסת שלא כנגד מראשותיו : אמר רב המנונא בריה דרב יוסף יומא חד הוה קאימנא קמיה דרבא וא"ל זיל אייתי לי תפילין ואתאי (ב) ואשכחינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו (ג) הוה ידענא דההוא יומא יום טבילה הוה ולאגמרן הלכה למעשה הוא דבעא : א"ר חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי חמורות אמרו °והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו ומסקנא דר' כי תלה בכיסיה תלה להו אבל תפילין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה (ד)*אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כאלו הקריב (ה) תודה בלא מנחה (ו)זבח בלא נסכים *אמר רב ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה וכל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה וכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי כל שאין לו מזוזה בפתחו עובר בשני עשה אמר רשב"ל כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר °ה' עליהם יחיו :

דברים כח | ברכות דף יד: | ישעיה לח

סליקא להו הלכות תפילין

ועתה אכתוב מהלכות תפילין הנמצאים על שם הגאונים ונקרא שימושא רבא

אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי כתרי אצבעי על תרי אצבעי ואי הוי טפי שפיר דמי ואי הוי בציר לא הוי פסול ונאפיר ביה *תלתא נפירין בשוה ומפתי להון כי היכי דניעול בהון קלפא והוין ארבע ראשין מעיילאי עד מיצעי וממיצעי לתתאי הוי חד וסימניך ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ועביד בכל נפירא חדא נקובתא מפתחא *לפתחא והוה לה ד' נפירין דתנן תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני ומייתי קלפא קשיא דמן בהמה טהורה אבל של טמאה אסור דתניא עורות של תפילין בין לכותבן בין לחפיפה בין עורות נבילות בין עורות טרפות בין בגויל בין בקלף ובלבד שיהו עבודין כהלכתן במה דברים אמורים בעורות הנאכלין בחייהן ומחפא להוא אעא בקילפא וחיים ליה עילויה עד דמייבש טובא ומפיק ליה לאעא ואייתר קולפא בגוייא ויכתוב הני ד' פרשיות דאמור רבנן בקילפא ומיהדר להדי סופא לאפא ומשוי פרשתא דקדש לימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמוך לה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי אי כתבינהו בגויל שפיר דמי ואי לא (י) ליכתבינהו בקילפא לאפי בשרא ובגויל לאפי שערא (כ) : ואמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה הכוא לאפרושי בעלמא דתנן וחכמים אומרים צריך שיהא בין אות לאות כמלא חוט השערה והלכתא כוותיה דאביי ואי הוי איפכא פסולה וכן במזוזה וכן בס"ת ובעי למיכרך קימעי בשערי דתורתא כי היכי דלא ליענפי ומיפתחי ואידך נמי דלידכור לעגלא דלא ליחטי כדכתיב המעט לנו *עון פעור וליכרוך עליה קילפא או סילפא ובעי למיתפר להו בגידי דאמר רב פפא ובתפרן ובאלכסונן ואיכא דאמרי בגידי שור : איבעיא להו תפרן בגידי בהמה דקה מהו פלוגתא הוא ולא איפשיטא לן ועבין דלא פשיטא לן עבדינן לחומרא ואיכא דאמרי משמיה דרב יוסף מותר . ותריסר תפירי ליהוי בהו לבר מדנפק ועייל : ואמר רבא אי הוו עשרה לא הוי פסיל מ"ט כדסלקת צלבא ושמשא איסתייר עשרה אמר רב פפא משמיה דאביי אי הוי ארביסר שפיר דמי דכל מוספת מנשה ואפרים הוו להו ארביסר ובעי דליצור בקלפא דביתא צורה דשי"ן דימינא תלתא רישי ודשמאליה ארבע רישי ואמר אביי אי הוי איפכא לא הוי פסול ומאן דכתב תפילין או מזוזה או ס"ת בעי למיבדק בחסרות ויתרות ולא כתב להו אלא מאן דהוי במצות דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה : אמר רבא כל אלפא ביתא דאתוותא דתגי הוו בתפילין שבע דמזוזה ועשרים וחמשה דתפילין ואלו הן ח'ז' וס'ש'י'ל'מ'ע'ת' בפרשת קדש ב'פ'ר'ה'ז'ס'א'ד'ד'ק'ח' כ'ה'מ'פ' בפרשת והיה כי יביאך שעטנ"ז ג"ץ במזוזה . והכי פירוש ח' דחמץ ד' תאגי . ז' דחמץ חמשה תאגי ו"ס דהיבוסי ג"ג תאגי שי"ן דאשר ה' תאגי . י' דלי ג' תאגי . ל'מ'ט' דלמען ד"ד תאגי . ת' דתורת ג' תאגי: [יצאך חסר יו"ד].ב' דיצאך ג' תאגי . פ"ר דפטר ג"ג תאגי ה' ז' ס' דהזכרים ג"ג תאגי . א"ך דישאלך ד"ד תאגי. ד' דיד ג' תאגי. ק' דהקשה ג' תאגי . ח' דשלחנו ד' תגי . כ'ה' דידכה ג' ג' תאגי . ט'ט' דלטוטפת חמש חמש תאגי . ס'ע' דשמע [ס'ס' דלטטפת] ד' ד' תאגי. כ' דנפשך ז'ז' דמזוזות ג' דדגנך ץ' דעל הארץ כל חד וחד ג' תאגי : אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהנך אתוותא פסילי והנך פרשייתא דאמרינן לכתוב להו בהדי הדדי ולישוינהו בדרישא ואי איניש דווקנא הוא כתיב להו שלא מן הכתב וכן במזוזה והכא לא בעי שירטוט התם בעי שירטוט ובעי דלפשו רצועה עד דמטו לכריסא מן ימינא ולחזיא מן שמאלא ולינור בו דמות דל"ת (ל) מעוף לתרתי רישי רצועה בהדי הדדי ומעייל חד בגו חד ורישא דהאי בעופתא דהאי ורישא דהאי בעופתא דהאי וליהוי כמין דל"ת דא"ר יעקב א"ר יוחנן קשר של תפילין הלכה למשה מסיני וליהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ודרעא הוו כוליה חד נפירא כאצבע דקאים בד' אפי' ולכתוב לפרשייתה כולהו כחד ומשוי להו בגויה וליצר ברצועה דמות יו"ד ובעי דלימטי רצועתא כדקטיר בדרעא עד אצבעתא גוייתא דתנן שיעור רצועות תפילין של יד עד שיגיע לאצבע צרדה ואם החליף פרשיותיה של תפילין זה בזה בהיפוך פסול ואם נפסקו שלשה חוטי בתפרן פסול וצריך למיבדק להו כל שבע שנין תרי זימני וכדבעי למיעל לבית הכסא מעייל להו באוניה ועייל : וכל מתנח להו מתנח בדרעא"ומברך אקב"ו להניח תפילין והדר מתנח לדרישא ומברך אקב"ו על מצות תפילין וכל חליץ להו שרי דרישא והדר דדרעא סח בין ברכה לברכה מברך שתים אמר רבא אסור לתלמוד למיחלץ תפילין קמי רביה דכתיב וירם יד במלך (סנהדרין קא:) וא"ר יוחנן שחלץ תפיליו בפניו מאי תקנתיה ליכרוך (מ) רביה ברישא והדר כרכי תלמידיה והכי עבדו תלמידי דרבן גמליאל ואמר רבא לא כשר לאנוחי תפילין אלא מאן דקרי תורה נביאים וכתובים ותורה במאן בספר בראשית ופסוק אחד בנביאים במאן בספר שמואל ופסוק אחד בכתובים במאן בספר תלים ופסוק א' בתלמוד תמגא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר בן ה' שנים למקרא בן י' למשנה בן י"ג למצות ואמר אביי והוא דידע לתרגומי בכולהו דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם אותם אם אין למידה אין שמירה ואם אין שמירה אין למידה : אמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב ואמר אביי אני מערב אני בו שאין גיהנם שולטת בו ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלים וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (ברכות יד:) א"ר יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזו תיקן חכמים וזה תיקן היוצר ומודים חכמים לר' יוחנן ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקורא ק"ש ומתפלל באימה ע"כ :

וכתב עליו הרב הברצלוני תמיהני טובא על האי שימושא רבא דכתבי' הכא מי כתבין ליה הכא כדאשכחן יתיה בנוסחי עתיקי אע"פ שיש בו קצת הוראות (נ) נכונות ומינייהו טעות ומינייהו אין הלשון שלו מכוון כלל שיש בו טעיות הרבה לעניות דעתין בלשון ולא ידענא אי אסדרו יתיה רבוואתא קמאי או אפשר דאסדר יתיה חד מן תלמידי רבוואתא קמאי בשמם ולא דקדק בלשונו וטעה במקצת הוראותיו או אולי הכי לישני דלא דייקי ביה טעות סופר הן כגון מקומות הרבה שאומר בהן דתנן על מה שאמור בגמרא כגון הא (דרבא) דניהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ומימרא היא בפ' הקומץ (דף לה:) א"ר יצחק רצועות שחורות וכו' וכתב נמי תחלתו אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי והאי מימרא בשם רבא לא משכחי' ליה בכולה גמ' ולא אפשר למיהוי מימרא בשם חכם מחכמי התלמוד דלא הוי קבועה בגמ' או באגדתא ואפשר דבעי למיהוי הא דכתב אמר רבא כמו רבה דיליף כלומר על שם הרב שלמדו האי שימושא ולא על שם רבא שהוזכר בתלמוד וכן מצינו טעותא בהאי שימושא שאין לסמוך עליו כלל מה שכתב ומשוי פרשתא דקדש מימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמיך לה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע (כתבינהו) בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי ואי כתבינהו בגויל שפיר דמי וכו' דהא מילתא טעותא רבא (ס) דהא סדרא בכתיבתן היא אבל סדר הכנסתן בנרתקן שמע בבית ראשון נגד ימין המניחן בראשו והיה אם שמוע בבית שני הסמוך לו והיה כי יביאך בבית שלישי קדש לי בבית רביעי ואפשר דהוי טעות סופר וכן נמי מאי דכתיב אמר אביי ואי כתבינהו אגויל שפיר דמי האי מימרא ליתא כלל וכן מה שכתב בשם רבא לא כשר לאנוחי תפילי אלא מאן דקרי' תורה נביאים וכתובים האי מימרא ליתא בכולי תלמודא ולא אשכחינן לה כלל ואיכא נמי מאן דבעי למימר שגם הוראה זו אינה עיקר דהא קי"ל (סוכה מב:) כל בר ישראל שיודע לשמור תפיליו חייב בחינוכן ומה שכתב בתלמיד תמגא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר כו' ה"פ דכיון דכשהוא בן עשר הוא מתחנך למשנה ודאי כשהוא בן י"ג ככבר קרא בתלמוד שמונה מתיבות כמו אנן מתנינן תליסר מתיבתא בעוקצין (ברכות דף כ.) ע"כ דברי הרב הברצלוני ז"ל :

עתה אסדר בקוצר סדר תקון תפילין וכתיבתן והנחתן בבתים וברכתן . העושה תפילין יתקן דפוס של עץ או של מתכת שיהיה מרובע ברבוע גמור ובאלכסון ולא נתפרש בתלמוד שיעור לאורך ורוחב ריבוע ארבעה הבתים אף שכתוב בשימושא רבא שיהא בריבועו אצבעיים על אצבעיים לא נהגו העולם כן ור' יצחק דקדק מהא דאמרינן דמקום הנחת תפילין ממקום שמתחיל השער עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס דהיינו גובה של ראש כדפירש' לעיל*) ואמרי'

*) ברא"ש פ"ק הלכות תפילין סימן י"ט .

שוו אהדדי הלכך כיון דשופר של ר"ה בכפופין דיוה"כ נמי בכפופין : **מתני'** שופר שנסדק ודבקו פסול. פרש"י ז"ל דהוה ליה כשני שופרות ונראה מדבריו שהוא מפרש שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לשתי חתיכות ולא נהירא דא"ה היינו דבק שברי שופרות אלא נסדק היינו שנסדק מצד אחד על פני כולו לארכו והיינו טעמא משום דכיון שנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר דמי ומיהו לא מיפסל אלא בנסדק כולו אבל בנסדק קצתו ועדיין מקצתו קיים כשר והא דתניא בברייתא בגמ' דנסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול לאו

נר מצוה

תורה אור

ה"א אפילו ביובל קמ"ל : **מתני'** *א שופר שנסדק ודבקו א פסול דבק שברי שופרות פסול ° *ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר : **גמ'** תנו רבנן היה ארוך וקצרו כשר גרדו והעמידו על גלדו כשר צפהו זהב במקום הנחת פיו פסול שלא במקום ג הנחת פיו כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר נתן שופר בתוך ד שופר ותקע בו אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא ת"ר גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר הפכו ותקע בו לא יצא אמר רב פפא לא תימא דהפכיה כי כתונא אלא שהרחיב הקצר וקצר את הרחב לא יצא מ"ט כדרב מתנה דאמר רב מתנה °והעברת דרך העברתו בעינן (ויקרא כה) : דבק שברי שופרות פסול: [ת"ר] הוסיף עליו ה כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ו ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול: במינו כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפי' נשתייר רובו פסול

נסדק

למימרא (ב) דמפליג בלרחבו ולא מפליג בלארכו דלארכו לעולם פסול בין נשתייר בין שלא נשתייר דאדרבה דוק מינה לאידך גיסא דלרחבו הוא דכי לא נשתייר פסול אבל לארכו אפילו לא נשתייר כשר והיינו דתנן סתמא דלגמרי משמע זו היא שיטת הרשב"א ז"ל אבל ה"ר יונתן ז"ל כתב דנסדק לארכו אפילו בכל שהוא פסול לפי שכשהוא תוקע בו מתבקע אע"פ שדבקו ולפי שיטה זו אם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע וכן דעת הראב"ד בדרשה שלו ולכולהו פירושי כי תנן ודבקו פסול כ"ש שלא דבקו ודבקו לרבותא נקטיה לומר שאע"פ שדבקו לעצמו אפ"ה פסול שאין שם שופר עליו אלא כמו שמחבר חתיכת שופר ועשאה שופר דמי : **ניקב** וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול. פי' אם מעכב את התקיעה עכשיו אפי' סתמו במינו פסול דכיון שמעכב את התקיעה נמצא שאינו בטל לגבי השופר והוה ליה קול שופר ודבר אחר ואם לאו שאינו מעכב את התקיעה עכשיו אע"פ שהיה הנקב מעכב מתחילתו כשר לפי שמה שסתמו בו בטל לגבי השופר ומיהו דוקא בשסתמו במינו כשר ומתני' ר' נתן היא כמ"ש בגמ' בס"ד ולא מני' לפרושי שכל שמעכב את התקיעה קודם שנסתם פסול אע"פ שלאחר שנסתם אינו מעכב את התקיעה דהא בפלוגתייהו דר' נתן ורבנן אמרי' בגמרא בלישנא בתרא דרבי יוחנן דכי אמרי' שלא במינו פסול דווקא בשנפחת רובו אבל נשתייר רובו בין לרבי נתן בין לרבנן בין במינו בין שלא במינו כשר דבהא לא פליגי ובודאי נקב גדול כל כך אי אפשר שלא יהיה מעכב את התקיעה מתחילה קודם שנסתם ואי הכי מתני' אמאן תרמייה אלא ודאי אע"פ שמתחילתו היה מעכב כיון שעכשיו אינו מעכב כלו' שהסתימה מהודקת יפה הרי זה כשר לפי שהוא בטל לגבי השופר וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שופר : **ירושלמי** ניקב וסתמו רבי אבא בר זימנא בשם רבי זעירא והוא שסתמו הא לא סתמו כשר שכל הקולות כשרים בשופר : **גמ'** היה ארוך וקצרו כשר . והוא שנשתייר בו שיעור תקיעה : העמידו על גלדו . גלד דק : במקום הנחת פה . עובי השופר לצד פנימי שמניח לשם פיו קרי הנחת פה והצד החיצון מן העובי עצמו [שצפהו זהב לצד חוץ במקום הקצר ותרי גווני בחוץ קתני] קרי שלא במקום הנחת פה דליכא לפרושי שמה שבחוץ לגמרי חוץ לעובי בגב השופר קרי שלא במקום הנחת פה דא"כ היינו צפהו זהב מבחוץ : מבפנים פסול . שהקול יוצא מן הזהב ולא מן השופר : אם קול פנימי שמע יצא . פירוש אם קול פנימי לבדו שמע יצא ומיירי כגון שהוא עודף על החיצון שאין כאן אלא קול פנימי אבל אם קול חיצון נמי שמע לא יצא דהוה ליה קול שני שופרות: לא תימא דהפכיה כתוגא . פירוש לא תימא דכי מיפסיל דוקא היכא דהפכיה כתוגא אבל הא לאו הכי לא מיפסיל דליתא אלא אפי' הרחיב את הקצר וקצר את הרחב מיפסיל וכ"ש היכא דאפכיה כתוגא דמיפסיל והכי איתא בירושלמי גרדו והעמידו על גלדו [כשר] לא אמרו אלא גרדו אבל הפכו לא זה בטל חללו וזה לא בטל חללו ובירושלמי משמע דאפילו לא הרחיב את הקצר וקצר את הרחב אלא שתקע בצד הרחב לא יצא ותנא יהיב סימנא מן המצר קראתי יה : **הוסיף** עליו כל שהוא פסול . משום דהוו להו ב' שופרות : רבי נתן אומר במינו כשר . משמע ודאי דכי מכשר רבי נתן במינו דוקא בשאינו מעכב את התקיעה דהא מדסקיל וטרי רבי יוחנן אליביה משמע דכוותיה סבירא ליה דכה"ג דייקינן במסכת שבת ואם איתא דר' נתן במינו מכשיר אפילו כשמעכב את התקיעה היכי מצי סבר לה כוותיה דהא ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה ותנן אם מעכב את התקיעה פסול וסתמא קאמר אפילו היכא דסתמו במינו אלא ודאי כדאמרן : **במינו** כשר א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו וכו'. הלכך להא לישנא ניקב וסתמו לא מתכשר אלא היכא דאיכא תלתא למעליותא נשתייר רובו וסתמו במינו ואינו מעכב את התקיעה ומיהו איכא לישנא אחרינא בגמ' דרבי יוחנן קאי אשלא במינו וקאמר דכי אמרינן שלא במינו פסול דוקא בשנפחת רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר ולהאי לישנא בתרי למעליותא סגי סתמו במינו ואינו מעכב את

רש"י

מתני' ודבקו . בדבק שקורין גלו"ד פסול דהוה ליה כשני שופרות : **גמ'** העמידו על גלדו . גלד דק: מבפנים פסול . שהתקיעה בזהב : אם קול חיצון שמע לא יצא . דאיכא חלילת פנימי : כי כתונא . כהפיכת חלוק לעשות פנימי חיצון : שקצר הרחב . ברותחין : דרך העברתו . (א) בבהמה מחיים : במינו . בשאינו

עין משפט

א מיי' פ"א מהל' שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כדרך שהאיל מעבירו כראשו: (ב) נ"ל מדמפליג:

שיטת ריב"ב

...סב תרי לישני דגמ' והביא דעת ה"ג דפסקו כהני תרי לישני ודבריו צ"ע וטור כתב נקב וסתמו אם אינו מעכב התקיעה לאחר הסתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול אפי' נשתייר ...טור כ' אם נשתייר שיעור שופר ממקום שנקב ועד הנחת פיו כשר כי היכי דאמרי' בנסדק ...טור: סתמו במינו אם אינו מעכב התקיעה ונשתייר רוב כשר אע"פ שהיה מעכב קודם הסתימה ...ה פסול אע"פ שנשתייר בו הרוב כך הוא דעת הגאונים וכ"כ מיי' ולדעת ר"י אם סתמו ...אע"פ שמעכב שלא חזר קולו לכמות שהיה כשר סתמו שלא במינו אם מעכב התקיעה שלא חזר ...כשהיה שלם פסול אפי' אם נשתייר בו הרוב וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה ...קולו מכמות שהיה כשהיה שלם אבל אם לא היה מעכב התקיעה כשר אע"פ שסתמו שלא ...יר בו רובו וכל זמן שלא סתמו כשר אע"פ שלא נשתנה קולו שכל הקולות כשרים בשופר ולזה ...לשון ריא"ז וכן אם ניקב וסתמו במינו כשר שלא במינו פסול אף במינו לא הכשירו אלא ...לם אצל הנחת פיו אבל אם לא נשתייר רובו שלם אצל הנחת פיו פסול בד"א בשלא היה מעכב ...היה אותו הנקב מעכב התקיעה עד שלא נסתם אע"פ שסתמו במינו ואע"פ שנשתייר רובו שלם ...פסול ואע"פ שלא היה הנקב מעכב התקיעה אפי' עד שלא סתמו ואע"פ שנשתייר רובו של ...כשסתמו לנקב אבל אם לא סתמו אע"פ שמעכב התקיעה כשר שכל הקולות כשרים בשופר כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל :

שנים ושלשה שופרות ואע"פ שאין באותו תוספת שיעור שופר : ניקב וסתמו . ואינו מעכב את התקיע... יוחנן והוא שנשתייר רובו וכו'. מדמפרש ר' יוחנן לר' נתן ש"מ הלכתא כוותיה ועוד דמתני' מכ... נתן דלת"ק דר' נתן לעולם לא מסכתת ליה לשופר ניקב וסתמו שיהא כשר ולדעת ר' נתן איכא לפר... דמתני' בשסתמו במינו ובגמ' איתמרא הא דר' יוחנן בלישנא אחרינא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והו... רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל פסק כהאי לישנא משום בתרא הוא נמצא עכשיו לדעת הרב ז"ל שפסק כלישנא קמא שופר שניקב וסתמו אם מעכב את התקיע... פסול אם אינו מעכב את התקיעה אם סתמו שלא במינו לעולם פסול במינו כשר והוא שנשתייר רובו ש... דשמעתא דשופר שניקב וסתמו לעולם פסול אא"כ אינו מעכב את התקיעה וסתמו במינו ונשתייר רובו של... הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל אם מעכב את התקיעה לעולם פסול אם אינו מעכב את התקיעה לעולם כ... סתמו שלא במינו ונפחת רובו ויש מפרשים מחלוקת ר' נתן ות"ק כשמעכב את התקיעה ומביאין ראיה מתלמוד ירושלמי וכללא דשמעתא לפום האי פירושא אינו מעכב את התקיעה לעולם כשר מעכב את אם סתמו שלא במינו לעולם פסול במינו כשר והוא שנשתייר רובו שלם נמצא עכשיו דשופר שניקב וסתמ... את התקיעה לעולם פסול אא"כ סתמו במינו ונשתייר רובו שלם זהו כלל השמועה לדעת הרב ז"ל ול... ר' יצחק בן גיאות ז"ל כל שופר שניקב לעולם כשר אא"כ מעכב את התקיעה וסתמו שלא במינו וכ... והרב דודי ז"ל הכריע כדברי הרב ז"ל :

מלחמת ה'

...הוא וברייתא נמי אסיפא דמתני' תניא דקתני שמות היום בחצוצרות אלא בעלמא תניא והטעם ...בחצוצרות אלא במקדש ובמלחמה שכל ישראל תלויין בדבר מ"מ דחצוצרות בכנופיא דכל ...בעלמא לא אלא מדרכי רחמנא על הצר הצורר אתכם גמרי' התרעה לכל צרה וצרה שלא תבא ...שופר בעין ר"ה א"כ כיון דלא קפידא נהגו בשופרות כדאמרי' בירושלמי בתעניות ולמה תוקעין ...ר תוסבנו כאילו גועים כבהמה לפניך וזהו טעם הגאונים ואין לי לפרש יותר בזה :

...ו בין במינו וכו' עד מחלוקת ר"נ וחכמים בשמעכב את התקיעה : **אמר** הכותב תחלה ...ם שזה שבינו אם מעכב את התקיעה במעכב תקיעה לאחר סתימה קאמר שהרי מעכב קודם ...א דר"י מכשר שלא במינו לר"נ וה"ה לרבנן בין במינו בין שלא במינו עד שיפחת רובו ...' במיעוטו מעכב תקיעה הוא וכן בעל המאור מודה (בזו) עכשיו יש לי להשיב אם מחלוקתן ...מעכב תקיעה היא והיאך אמרו בירושלמי בשופר שנסדק ודבקו למאן נצרכה לומר שאף ע"פ ...ה פסול שאילו בניקב וסתמו דר"נ היא והא מתני' דקתני סתם נקב וסתמו אם מעכב את ...' אתיא כרבנן דמשמע בין במינו בין שלא במינו ות"ת דס"ק אפילו כר"נ נמי אתי' ובשלא ...יבא דחד תנא קא מסדר א"כ לא הוה ליה למימר הכי אלא הוה צריך למימר אף כר' נתן ...שלא במינו ועוד דאי ר"נ ליתני במינו כשר לאשמעינן כח דהיתירא דהוה עדיף ליה ועוד ...מינו משמע כי רישא דדבקו ודבק שברי שופרות ועוד אי בשמעכב את התקיעה בלחוד הוא ...' לא קתני לה בגמרא דילן בברייתא כדקתני לה במתני' ותנא פסול סתם והלא כל עצמן לא ...וכולה ברייתא לפרושי ולאסופי אקמייתא ואמתני' אתיא וכולה באם תניא אם קול פנימי שמע אם נשתנה קולו אם נשתייר בו והיאך שנה כאן סתם פסול ונא פי' אם מעכב את התקיעה ותמה ...ר שלא במינו פסול דר"נ והוא שמעכב את התקיעה וללישנא בתרא דר"י והוא שנפחת רובו הא נפחת רובו ואינו מעכב את התקיעה כשר נמצאו תוקעין בשופר שרובו של נחשת או של זפת ושע... ...ואי דברי ר"נ כמו שאמרו ראשונים דומיא דמתני' במינו ובשאין מעכב את התקיעה ופי' הענין דמאי מעכב את התקיעה דקתני מתני' שהנקב מעכב את התקיעה עכשיו לאחר סתימה כדפרישית ...יפה אלא עדיין קולו פגום מחמת הנקב שמקצת הקול יוצא דרך שם ולפי' אע"פ שסתמו במינו פסול שאותה סתימה מצטרפת לפסול ולא להכשיר דלעמוד ולינטל מסם קאי מאחר שאינה מהודקת יפה ...ה ואם הדקו יפה עד שאין קולו משונה ורעוע מחמת הנקב כשר שאותו סתימה בטלה היא בשופר זהו פי' מבנתנו ופי' ברייתא ניקב וסתמו בכל ענין אפי' סתמו יפה יפה בין במינו בין שלא במי... ...הנקב היה נקב גמור וקול היה יוצא דרך דופן ועכשיו נעשה כקול שני שופרות ושופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות ור"נ סבר במינו כשר שמין במינו אינו חוצץ ומאחר שנ... ...אבל אילו לא נסתם יפה מאחר שעדיין מעכב את התקיעה לעמוד ולינטל קאי ואינו בטל אגב שופר וזה שלא פירשו בברייתא בדר' נתן במינו כשר אם אינו מעכב את התקיעה משום דסתמו פ... ...ואתא ר"נ למימר אם נסתם יפה במינו כשר וכדקתני מתני' וסתם סתימה נמי לגמרי משמע אמור מעתה משנתנו ר"נ מדקתני אם אינו מעכב את התקיעה כשר ואע"ג דלא פריש במינו כשר זה... ...משמע משום דרישא כולה במינו הוא ודרך סתימתו של שופר נמי במינו היא ומאי דלא פריש בהדיא במתני' פירש בברייתא דכולה נמי לפרושי למתני' אתיא ומוספת אמתני' והברייתא קמייתא היא ... ...פירשו לארכו אבל לרחבו אם לא נשתייר ותנן שברי שופרות והוסיפו בברייתא הוסיף עליו כ"ש וכן בזו פירשו סתמו דמתני' דוקא במינו ופי' הירושלמי כך הוא שופר שנסדק ודבקו פסול למה ...מאי אריא נסדק כולו לארכו אפי' נקב נמי ואע"פ שאינו מעכב את התקיעה כדפרישית אבל לר"נ סד"א מדנקב וסתמו במינו כשר אף נסדק לארכו ודבקו בעצמו כשר נריכא וכן דיבק שברי שופ... ...אבל בשם ר' יוחנן אמר דר"נ היא דתניא נקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר וכן הגירסא בכל הנוסחאות ופירושה שר"ח בר אבא בא לפרש הברייתא לקיים דבריו שהעמיד כר"ל

המאור הקטן

ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר' נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול וכו' והרי"ף ז"ל פסקו כלישנא קמא דר' יוחנן אליבא דר' נתן דכיון דהוי בה ר"י לפרוש מסתברא דהלכתא כוותיה וסתם מתני' נמיא לדר' נתן וה"ר יצחק בן גיאות פסק כלישנא בת... כתב בהלכותיו ניקב וסתמו במינו כשר אע"פ שלא נשתייר רובו שלם סתמו שלא במינו אם רובו שלם כשר לא נשתייר רובו שלם פסול יבין כשר דבמינו ובין כשר שלא במינו ה"מ כשא... את התקיעה אבל מעכב את התקיעה פסול ומחוורתא למנקט לחומרא כדברי הרי"ף ז"ל כיון דז... בין ישראל לאביהם שבשמים זה כתבתי תחלה לפי מה שאנו רגילין לפרש מחלוקת ר' נתן בשאין מעכב את התקיעה וכן פי' ה"ר שלמה ז"ל גם דברי ה"ר יצחק מוכיחין כן אח"כ מצאה... ירושלמי שנראה ממנו כי מחלוקת ר"נ וחכמים בשמעכב את התקיעה וכך הוא הירושלמי שנסדק ודבקו פסול למאן נצרכה לר"נ דבק שברי שופרות פסול עוד ההיא דר"נ היא דתני ניק... בין במינו בין שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ר' נתן אומר במינו כ... במינו פסול ר' חייא בשם ר"י כך היא מתניתא אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ו... היא המתניתא אשלא במינו דרבי נתן רבי אבא בר זימנא בשם רבי זעירא והוא שסתמו הא... כשר שכל הקולות כשירים בשופר ר' יעקב בר אחא אמר אבא בר בא שאיל לרבי שופר ק... אמר ליה בזה תוקעין ביבנה ר' בא בעא קומי רב שופר קרוח מהו אמר ליה בזה תוקעין בע...

א מיי' פ"ק מהלכות שופר א"ח סי' תקפו תקפח:
ב מיי' שם ופ"ו מהל' נדרים טוא"ח סימן תקפו ותקפט:

את התקיעה אע"פ שנפחת רובו א"כ נשתייר רובו ואינו מעכב את התקיעה אע"פ שסתמו שלא במינו ומיהו לעולם בעינן שלא יהא מעכב את התקיעה דמתניתין מלתא פסיקתא קתני דאי מעכב את התקיעה פסול ואילו הוה מתכשר בשום גוונא הוה תני לה: **ולענין** הלכה נקטינן כרבי נתן דכיון דשקיל וטרי רבי יוחנן אליביה ובהני תרי לישני בעל הלכות ורב אלפסי ז"ל פסקו כלישנא קמא ולחומרא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות שופר וכן נהגו לעולם בשל תורה להחמיר באסורי כגון בגיטין וקדושין ושאר אסורין ואע"פ שהוא לישנא קמא אלא שבדיני ממונות ובשל

נר מצוה

סופרים פסקו כלישנא בתרא וכן פוסקים בכל מקום רבותינו הצרפתים כלישנא דמחמיר בתרי לישני בתרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי דבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל אבל הרב רבי יצחק גיאות ז"ל פסק אף הכא כלישנא בתרא ולקולא: **אם** נשתייר בו שיעור תקיעה כשר. פירוש דוקא שישתייר שיעור תקיעה נגד הפה הוא דמכשרינן משום דחזינן דכל מה שלמעלה ממנו כאילו נטל משם וכך נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שופר אבל הרב בעל העטור ז"ל הכשיר אפילו לא נשתייר נגד הפה וכן דעת הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל: **כדי** שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. והיינו טפח כדגרסי' בפרק המפלת (דף כו.) תני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן

רש"י

בשאינו מעכב התקיעה: נסדק (ב) רחבו. כל רוחב היקפו: אם נשתייר. ממקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר חשיב ליה כמאן דאיסתקיל כולו והוה (ג) כמו ארוך וקצרו: צרור. (ד) ראוק"ש בלע"ז: קדחו בזכרותו. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש נכנס בתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב הזכרות: **מתני'** בור ודות. חדא נינהו אלא שהבור בחפירה והדות על הקרקע איסקריי"א בלע"ז: *)פיטם. חבית גדולה: הברה. ריסונטי"ר בלע"ז: **גמ'** אותם העומדים בבור יצאו. שהם שומעין קול השופר לעולם: של ע"ז. שנשמשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתנן במסכת ע"ז אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר: ואם תקע יצא דמצות לאו ליהנות נתנו. לא נתנו לישראל להיות קיומם הנאה להם אלא

הגהות הב"ח

(א) נ"ב איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שנפחת רובו שמעינן מהא דאפי' שלא במינו אם לא נפחת רובו ואינו מעכב את התקיעה כשר. נסדק כו' כך הוא הנוסחא באלפס ישן. וכך היתה הנוסחא לפני ה"ר ירוחם עיין בספרו:
(ב) נ"ל לרחבו:
(ג) נ"ב ליה:
(ד) נ"ב לשון יבש:
(ה) נ"ב אם:

(א) נסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול וכמה שיעור תקיעה פירש רבן גמליאל א כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן היה קולו דק או עבה או צרור כשר שכל הקולות כשרים בשופר שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ: **מתני'** התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך *)הפיטם אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ואע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו יצא וזה לא כוון לבו לא יצא: **גמ'** אמר רב הונא ל"ש ב אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדים בבור יצאו *אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו

א והיינו דאמרי' שיעור שופר טפח דהיינו ד' אצבעות בגודל שהן ה' אצבעות בינוניות ושש בקטנות ושיאחזנו בד' אצבעות בינוניות ומה שיראה לכאן ולכאן מצלים והאי דקאמרינן כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דא"כ ה"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח הוא גדול טפי אלא כדי שיאחזנו אדם סתמא דהיינו טפח כדפרישית והרי"ץ גיאות כ' (שא"ל) [שצריך] טפח שוחק כדי שיראה לכאן ולכאן ולמאי דפרשינן א"ל:

ב ואם התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וגמרה יצא שכל מה ששמע בין בפנים בין בחוץ היה קול שופר ואחרים לא יצאו אע"פ שבסוף התקיעה שמעו קול שופר כיון שלא שמעו קולו בתחלה לא יצאו שהשומע תחלת התקיעה בלי סופה או סופה בלי תחלתה ואין באותו מקצת שיעור תקיעה לא יצאו וב"ה כתב שאפי' אם יש במקצתה שיעור תקיעה לא יצא: לשון ריא"ז העומד על שפת הבור אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ואע"פ שהוא שומע קול שופר בתחלת התקיעה קודם שיתערב הקול אינו יוצא שהרי אין בה שיעור תקיעה עד שמתערבת התקיעה בסופה וכן אם שמע תחלת התקיעה מתוך הבור בערבוב וסוף התקיעה שמע חוץ לבור לא יצא בסוף התקיעה שאין שיעור בסופה בלא תחלתה ואם יש שיעור בסוף התקיעה נראה בעיני שיוצא בה שהרי תקיעה שלימה היא ואין חוששין על תחלתה וכן אם שמע מקצת תקיעה קודם שעלה עמוד השחר ומקצת תקיעה לאחר שעלה עמוד השחר שהרי אין שיעור התקיעה בסופה ואין תוקעין אלא ביום ולא בלילה שנאמר יום תרועה יהיה לכם היה תוקע לעצמו בתוך הבור והיה תוקע ועולה עד שהשליך התקיעה חוץ לבור ה"ז יצא ואין חוששין שמא יוציא ראשו לחוץ ועדיין השופר תוקע לתוך הבור.

טפח שליא והשופר וכו' שליא הא דאמרן שופר דתניא כמה שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכי תימא לימא טפח בהדיא י"ל דטעמא אתא לאשמועינן דמשום הכי הוי שיעור טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דשיעוריה דטפח ד' בגודל ושית בקטנות כדאיתא במנחות [דף מא:] וכשהוא אוחז אותו בד' אצבעות בינוניות מה שנראה ממנו לכאן ולכאן משלים את השיעור ולא כדי שיאחזנו התוקע קאמר דא"כ הכל כפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח [כלים פי"ז מי"ב] ישנו כראש גדול של כל אדם אלא כדי שיאחזנו אדם בינוני והוא טפח: **קדחו** בזכרותו. עלם שבתוך השופר שלא הוציאו אלא נקבו מתחלה ועד סוף: **מתני'** התוקע לתוך הבור או לתוך הדות. בור ודות חדא מילתא הוא אלא שהבור בחפירה ודות בבנין: *) פיטם. חבית גדולה: אם כוון לבו יצא. למאן דאמר בגמרא מצות צריכות כוונה האי (ה) כוון לבו היינו לצאת ולמ"ד מצות אין צריכות כוונה אם כוון לבו שיהא קול שופר בלבד סגי ושלא יהא סבור דחמור בעלמא הוא: **והקשו** בתוס' אפילו כוון לבו [אמאי] יצא והא אמרי' בעירובין פרק כל גגות (דף לג:) לבור בקטנה ושליח לבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן ותירצו דשאני התם דליכא עשרה עם שליח לבור והקשו עוד מדאמרינן בפרק כילד צולין [דף פה:] מן האגף ולחוץ כלחוץ ואמר רב (תנן) וכן לתפלה ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ובההיא פלוגתא במאי עסקינן אי לענין צירוף דבפ' כל גגות תיקשי לריב"ל ואנן קי"ל כוותיה כדמוכח בסוטה בפרק ואלו נאמרין (דף לח:) דמייתי מינה ראיה לברכת כהנים דאין מחיצה מפסקת ואי איירי לענין לצאת וכמתני' דהכי תקשי מתני' לרב ותירצו דההיא דפרק כילד צולין מיירי לענות בכל דבר שבקדושה עם הצבור דלרב מפסקת ואין עונה עמהם משום דכל דבר שבקדושה אין פחות מעשרה והרי הוא כעומד מבחוץ ולריב"ל אין מחיצה מפסקת והרי הוא כעומד בתוך עשרה שבפנים ועונה עמהם וקי"ל כריב"ל וקשיא להו [לרב] דהא קול מגילה תנן ומגילה בעינן עשרה בין בזמנה בין שלא בזמנה ואפילו לרב דאמר בזמנה ביחיד הא אמרינן התם דחש רב להא דרב אסי דאמר בי' ולאו קושיא היא דהא דבעינן עשרה במגילה היינו משום פרסומי ניסא ובמקום קריאתה הוא דבעינן י' לפרסומי ניסא והא איכא ואע"ג דהאי שמע לה במקום דליכא י' קריאתה מיהא בעשרה הוא ובמקום דאיכא (משום) פרסומי ניסא שמע לה ומש"ה יצא ואם לאו לא יצא: **ירושלמי** א"ר יוסי ברבי חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כוון: **גמ'** א"ר הונא ל"ש אלא וכו' אבל אותן העומדים בבור יצאו. דאותן העומדים בבור שומעין הן קול שופר לעולם ומסתברא דכי היכי דמפלגינן בבור הכי נמי מפלגינן בפטם דאותן העומדין בתוך הפטם יצאו אבל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שופר חלק בבור ודות ובפטם לא חלק אפשר שדעתו מפני שהברתו גדולה אפילו העומדין בתוכו אם קול הברה שמעו לא יצאו: **וגרסי'** בגמרא אמר רבה שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא ומוקמינן לה בגמרא בתוקע ועולה לנפשיה כלומר שהוא עצמו תוקע מקצת התקיעה בעודו בבור ובעודו תוקע יצא מן הבור והשלים התקיעה וכי תימא פשיטא דיצא דהא אמרינן דאותן העומדים בבור יצאו הא קמ"ל דלא חיישינן זמנין דמפיק רישיה והכתי שופר בבור וקא מערבב קלא והרב אלפסי ז"ל השמיטה לפי שהוא דבר שאינו מצוי וכתב הרב רבינו האי גאון ז"ל שדברים הללו היו צריכין להן בימי הגזירה והמלכיות שהיו מתיראין מהן מלתקוע בגלוי: **אמר** רב יהודה שופר של ע"ז לא יתקע. משום דמאיס: ואם תקע יצא. דמצות לאו ליהנות נתנו לא נתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם נתנו: וכי אמרינן דאם תקע יצא דוקא בע"ז או במשמשי ע"ז

*) נ"י הגירסא פיטס

שיטת ריב"ב

לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר. פי' רבינו שלמה ז"ל אם נשתייר שיעור תקיעה ממקום הסדק עד מקום הנחת פה כשר והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל כתב שופר שנסדק לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה בין למעלה מן הסדק בין למטה מן הסדק כשר: ושופר שניקב ולא סתמו כלל כשר. דהכי איתא התם בירושלמי ר' אבא בר זימנא בשם ר' זעירא והוא שסתמו הא לא סתמו כשר שכל הקולות כשרין בשופר ר' יעקב בר אחא אמר אבא בר בא שאיל לרבי שופר קדוש מהו אמר ליה כזה תוקעין ביבנה ר' לא בעי קומי רב שופר קדוש מהו אמר ליה כזה תוקעין בעין בול: שופר שנסדק לארכו פסול. מדקאמר לארכו ולא קאמר לארכו על פני כל ארכו קאמר וכן לרחבו לכל רוחב הקיפו והיינו דשייך שיור שיעור תקיעה בנסדק לרחבו ולא שייך בנסדק לארכו: צרור. יבש כמו צריר של מנחות: קדחו בזכרותו. עצם בולט מראש הבהמה ונכנס לתוך הקרן וזה לא הוציא אותו עצם לחוץ אלא נקב בו: מתני' התוקע לתוך הבור או לתוך הדות וכו': גמ' אבל אותן העומדין בבור יצאו. דאותן העומדין בבור לעולם הם שומעין קול שופר ולא קול הברה: מצות לאו ליהנות ניתנו. לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא עול על צואריהם ובמס' חולין גרסי' לא יצא ומוקמינן לה להיא באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעורה:

המאור הקטן

אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא ובמסכת חולין גרסינן ואם תקע לא יצא ומוקמינן לה לההיא באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעורה ובהלכות הרי"ף ז"ל גרסינן הכא אר"י וקשיא דר"י אדר"י דהא אמר ר"י בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא אלמא מצות ליהנות ניתנו ס"ל ונראה מדברי הרי"ף ז"ל דהא דאמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא תירוצא הוא למימריה דר"י למימרא דכי אתמר הכי אתמר ול"ק דידיה אדידיה וקי"ל כרבא דאמר מצות לא ליהנות ניתנו והמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות בתענית לא והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה לאפוקי גמיעת מים דלא שרי למינמע ביה גמועי: וההיא דאמר רבא שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא כיון דאסיקנא בתוקע ועולה לנפשיה שייכא ליה בדרב הונא דאמר ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת הבור אבל לאותן העומדין בבור יצאו לפיכך לא כתבו הרי"ף ז"ל (משום דכבר כתב הא דר"ה) : **לפום** סוגיא דשמעתא מתחוורא כרבא דאמר לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה והכין אסיקנא בפרק המוצא תפילין וליתא לדר' זירא דאמר לשמעיה אכוין ותקע לי והרי"ף ז"ל כתב הא דר' זירא ושבקיה לדרבא ויש שסבורים לומר דלא פליגא דרבי זירא על דרבא דלא אמר רבי זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כונה לשמוע ולהשמיע לשום תקיעת שופר כל דהו אפילו שלא לשום מצוה ולעולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעי' כוונה לשמוע ולהשמיע וה"ר שלמה ז"ל כתב בפירושו איכוין ותקע לי להוציאני ידי חובתו ומדבריו למדנו דרבי זירא פליג על דרבא וכן נראין הדברים שאילו לא היה ר' זירא מחמיר בכוונת המצוה על מה היה מחמיר כ"כ בכוונת המשמיע לשומע יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא והלא דין הוא שתהא כוונת המצוה יותר חמורה מכוונת המשמיע לשומע ועוד הא אוקימנא לדר' זירא כר' יוסי ובפרק ערבי פסחים ברירנא דר' יוסי ס"ל מצות צריכות כוונה ופליגי רבנן עליה הלכך ליתא לא לדר"י ולא לר' זירא דקאי כוותיה ולא מהדרינן ולא סמכי' על שנוי' דחיקי וכבר כתבנו במקצת דברים הללו בפ' ערבי פסחים:

מלחמת ה'

כר"נ ואמר דהכי קתני אם היה מעכב את התקיעה מתחלה קודם סתימה ובהא פליגי ת"ק ור"נ דלת"ק לעולם פסול אע"פ שעכשיו אינו מעכב ולדברי ר"נ במינו כשר נמצאת משנתנו שמכשרת אם אין מעכב את התקיעה לאחר סתימה ר"נ ותיפתר בשסתמו במינו ובמעכב עכשיו את התקיעה אפי' ר"נ מודה דפסול לעולם והיינו דלא קתני בגמ' דילן בברייתא אם היה מעכב את התקיעה משום דפשיטא ליה שאם מתחלה אין הנקב מעכב את התקיעה כלל אינו נקב ואין סתימתי פוסלת לפי שאינה מסייעת בקולו של שופר כלל ועוד שאינו בכלל נקב וסתמו ובירושלמי שנו ופירשו זהו פירושה של שמועה כדברי הראשונים ז"ל והירושלמי מוכיח שהוא מתרץ בלשון הברייתא היא כמו שכתוב בכל הנוסחאות וכתבתי זה לברר דברי רבינו הגדול שפסק כר"נ שע"כ סתם מתני' כר"נ ולא כרבנן ועוד מדקא מתרץ ר"י אליביה ש"מ הלכתא כוותיה כדאמרי' במס' שבת וכודאי לא הסכים ר"י לדברי ר"נ אלא מפני סתם המשנה ואע"פ שלא אמרו בגמ' מתני' מני ר"נ היא מצינו הרבה כיוצא בזה בתלמוד בפ' הניזקין תנן המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור דלא כר"מ אלא כר"י ועוד אחרת בפרק האשה שנתארמלה כתוב הוא זה דלא כר"מ היא ולא מידכר בגמ' כלום ובפ' אין דורשין סתמיה כר"מ ולא כרבנן וכיוצא בהן הרבה וכל"ק דלתומרא נקיטינן בכל דאורייתא וכן דעת רבותינו הגאונים וכן פסק כאן רבינו שמעון בעל הלכות ז"ל:

ועוד לפום סוגיא דשמעתא מתחוורא כרבא וכו' וליתא לדר' זירא וכו' והרי"ף ז"ל כתב הא דר' זירא ושבקיה לדרבא: **אמר** הכותב דרבא לא מכרעא דאיהו פירוקי הוא דפריק הויא דאביי דאקשי עליה דרבא אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ואמר ליה אין זו דומה לזו דלמ"ד נמי לצאת לא בעי כוונה לעבור שלא בזמנו ודאי בעי כוונה הלכך כי שקלת דרבא מהכא ה"ל ר' זירא בתרא ואיהו עדיף למפסק כוותיה דאוירא דא"י אחכמיה טפי ועוד דמינקט לחומרא עדיף ועוד דרבא נמי לא מכרעא דהכי ס"ל אלא זאת אומרת קאמר ואיהו לא סבר ליה כדקא מתרצינן בגמ' בעלמא בדוכתי טובא בכה"ג ואע"ג דאמרי' לקמן לימא מסייע ליה לרבא למלתא דרבא קאמרי' דקאמר לאבוה דשמואל התוקע לשיר יצא דס"ל עיקר סיועא לאבוה דשמואל למאי דפריש רבא ולא קאמרינן לרבא משום [דלא] דמסיימא מלתא כלל דהכי ס"ל אליבא דנפשיה ואשכחן בכה"ג בתלמודא ואנן לא גרסי' כדכתיבנא במקצת נוסחי דמשבשן אלמא קסבר רבא מצות אינן צריכות כוונה אלא ה"ג פשיטא מ"ד התם תאכלו מצות אמר רחמנא והא אכליה אבל הכא כוונת הלב בעי' וליכא קמ"ל מצות אינן צריכות כוונה וה"ג ר"ח ור"ש ז"ל ולעולם זאת אומרת ולא ס"ל אלא קמ"ל שאין לחלק בין אכילת מצה לתקיעת שופר ועוד דפשטייהו דהנך מתני' קשו עליה ואע"ג דפרקינהו אשינויי לא סמכינן דשינויי דחיקי נינהו ובדלמא שני להו ועוד דר"ל ס"ל מצות צריכות כוונה בפ' ערבי פסחים דאמר זאת אומרת מצות צריכות כוונה והתם ע"כ זאת וס"ל דהא ממתני' לא איפשיטא התם מצות צריכות כוונה אלא מדאשכחה ר"ל התם תנא דאמר מצות צריכות כוונה ואיהו סבר ליה כוותיה הוא דמיהדר לאוקמיה למתני' בהכי ולא בעי לאוקמה כאידך תנא דהתם דאמר אין צריכות כוונה ודר"ל עדיפא דגברא רבה דבא"י הוה ורב הונא נמי הכי ס"ל התם ובהנאי נמי לא אשכחן מאן דפליג עליה אלא חדא מתני' דפסחים דלא ידעינן מני דאילו ת"ק דתקיעות לא פליג אלא במשמיע הא בכוונת תקיעה מודה מדלא אפליגו בתרתי ואע"ג דמתן דמים לר"י בלעבור לא בעי כוונה דשוחט קדשים לשם חולין כשרין ועולין לבעלים לשם חובה ואפי' הטעה כדאיתא בפ"ק דזבחים ה"ה לזורק ואע"ג דמתעסק בקדשים פסול ה"נ מתעסק במצות לכ"ע לא יצא דאפי' למ"ד מצות אינן צריכות כוונה כוונת תקיעה בעינן ובקדשים נמי בעינן כוונת שחיטה אבל כוונה דמצוה בקדשים לא בעי' ומש"ה לעבור דידהו לא בעי כוונה לר' יהושע ומיהו לר"א בעי כוונה כדקאמר לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו נומר דאע"ג דהוא זורק בכוונת דם בכור אינו עובר על בל תוסיף והלכך עובר על בל תגרע דהא חזי דם לזריקה ולפי הנראה יש ראיה דמצות צריכות כוונה מדקי"ל גבי ק"ש דבפסוק ראשון צריכה כוונה כדפסק רבה בדוכתא ואילו למ"ד מצות אין צריכות כוונה אפי' פסוק ראשון נמי לא בעי כוונה ממאי מדאקשינן ממתני' דהיה קורא מאי לאו אם כוון לבו לצאת וש"מ מצות צריכות כוונה ומאי קושיא לימא מאי כוון לבו בפסוק ראשון או בפרק ראשון אלא ש"מ למ"ד מצות אין צריכות כוונה אף פסוק ראשון אינו צריך כוונה כמגילה ושופר ושאר כל המצות בק"ש ותנאי היא ועיקר קושיין מסתם מתני' והוא מצינן למימר הא נמי חד מהנהו תנאי היא א"נ רב אחא היא דאמר כולה צריכה כוונת הלב הלכך מדקי"ל בפסוק ראשון צריך כוונת הלב ש"מ מצות צריכות כוונה ואם תאמר כיון דמצות צריכות כוונה כולה נמי ליבעי כוונה

ע"ז של עובד כוכבים דכיון דבבטול סגי ליה לא מכתת שיעוריה אבל בע"ז דישראל אמרי' בסוף פרק כסוי הדם (דף פז:) דלא יצא משום דכיון דאין לה בטלה (ב) כתותי מכתת שיעוריה ובשופר בעינן שיעורא כדאיתא לעיל וה"ה דבשל תקרובת ע"ז דעובד כוכבים לא יצא דלית ליה בטלה עולמית דהא איתקש למת אלא ודאי בע"ז דעובד כוכבים א"נ במשמשי ע"ז דעובד כוכבים עסקינן וכגון שנטלו ע"מ שלא לזכות בו דאי נטלו לזכות בו מדאגבהיה קנייה והוה ליה כע"ז דישראל: **אמר** רבא המודר הנאה מחבירו וכו' והמודר הנאה משופר מותר לתקוע

נר מצוה

אמר רבא המודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו שופר של מצוה והמודר הנאה משופר ג"ל במותר לתקוע *לו תקיעה של מצוה והמודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה: *תניא נתכוין א שומע ולא נתכוין משמיע או שנתכוון משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע א"ל רבי זירא לשמעיה *התכוין ותקע לי אלמא קסבר משמיע נמי א בעי כוונה כלומר אף על פי שמתכוין להוציא עצמו ידי חובתו אין חברו השומע תקיעתו יוצא ידי חובתו עד שיתכוין התוקע להשמיעו וה"מ ביחיד אבל בשליח צבור כיון דדעתיה לכולי עלמא לא בעינן דמתכוין ליה גופיה כדתנן היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: **מתני'** חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל ב שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ'** ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לויים וישראלים גרים ועבדים משוחררים טומטום ואנדרוגינוס ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אנדרוגינוס מוציא את מינו אבל לא שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו: מי שחציו עבד

לו תקיעה של מצוה . דמצות לאו ליהנות נתנו ואיצטריך לאשמועינן במודר הנאה מחבירו ומודר הנאה משופר דסלקא דעתך אמינא מודר הנאה מחבירו היינו טעמא דשרי לפי שאין דעתו של נודר לדבר מצוה כיון שלא פירש אבל הנודר משופר בפירוש ליתסר קמשמע לן וכתב הר"ז הלוי ז"ל דכי שרי דוקא בתקיעות דר"ה שהן מצוה מן התורה אבל בתעניות לא ולפי דבריו אף בתקיעות דר"ה צריך לדקדק לפי שיש בהן מדרבנן אלא שאין מחוורין דבריו דמכל מקום מצוה איכא מיהו מסתברא לי דכי אמרינן מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דוקא כגון שהוא תוקע מאיליו להוציא המודר הנאה אבל כל שאמר לו המודר תקע לי והוציאני אסור דשליחותיה קא עביד ומהני ליה ורמיה לדבר מדאמרינן בפרק אין בין המודר (דף לה:) איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן הן או שלוחי דשמיא הן למאי נפקא מינה למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הא קא מהני ליה ואסיר ואמרי' נמי התם אלא מדעתיה דבעל הכרי הא קא מהני ליה דקא עביד שליחותיה אלמא כל היכא דקא עביד שליחותיה אסור אלא ודאי הכא בתוקע מעצמו שלא בשליחותו של מודר עסקינן וכי אמרינן נמי דשרי דיקא במודר הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפי' תקיעה של מצוה לפי שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות אבל האומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצות אלא בכולל באומר שבועה שלא אשמע קול שופר: **והמודר** הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים. שאין כאן הנאה אלא קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אבל לא בימות החמה דאיכא הנאת הגוף: **גרסי'** בגמרא שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא כלומר שאם כפאוהו פרסיים ואכל מצה בליל הפסח שלא לכונת מצוה יוצא ידי חובתו וכתב הרא"ה ז"ל דדוקא כי האי גוונא יצא שיודע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דהא איהו למה לי למינקט כפאוהו פרסיים לנקוט חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן וגרסינן עלה אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך .זהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל כלומר דכיון שנהנה באכילתו לא מיקרי מתעסק דהא אפילו לענין חטאת אמרינן [בסנהדרין סב:] המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכבר נהנה אבל הכא כלומר בתוקע לשיר אימא מתעסק בעלמא הוא קמ"ל ואקשי ליה אביי (ג) לרבה אלא מעתה כיון דמצות אין צריכות כונה הישן בשמיני בסוכה ילקה משום בל תוסיף ואסקא רבה לשמעתא הכי אלא אימא לצאת לא בעי כונה לעבור כלומר על בל תוסיף בזמנו לא בעי כונה שלא בזמנו בעי כונה ומשום הכי הישן בשמיני בסוכה לא לקי דשלא בזמנו הוא ובתר הכי גרסי' א"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי ואוקימנא בגמרא (ד) דרבי זירא כר' יוסי דאמר דדוקא בשליח צבור דדעתיה אכוליה עלמא אמרינן דמסתמא איכא כונת משמיע אבל באינים אחרינא בעינן עד שיתכוין שומע ומשמיע כך היא הלעה של שמועה בגמרא: **והרב** אלפסי ז"ל כתב הא דרבי זירא ושבקה לדרבה דאסקא לשמעתא ואמר דלצאת לא בעי כונה ויש סבורין לומר דלא פליגא דר' זירא אדרבה דלא אמר זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כונה לשמוע ולהשמיע לשם תקיעת שופר כל דהו אפי' שלא לשם מצוה ולעולם כונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כונה לשמוע ולהשמיע ויש שדנין כן מלשון הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו . והר"ז הלוי ז"ל הקשה דודאי מדאוקימנא להא דר' זירא כרבי יוסי דאמר דביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע משמע דר' זירא בעי כונת מצוה כר' יוסי דהא בפרק ערבי פסחים (דף קיד:) משמע דר' יוסי מצות צריכות כונה סבירא ליה ופליגי רבנן עליה הלכך ליתא לא לדר' יוסי ולא לדר' זירא ואף רבינו שלמה ז"ל כן פירש איכוין ותקע לי להוציאני ידי חובתי משמע דסבירא ליה לרב ז"ל דר' זירא פליגא אדרבה: **לפיכך** כתב הרמב"ן [ז"ל] בספר המלחמות דאין הכי נמי דר' זירא סבר מצות צריכות כונה גמורה כלומר לצאת וכותיה נקטינן וכי תימא אמאי והא רבא דבתרא הוא סבירא ליה לצאת לא בעי כונה איכא למימר דאפשר דרבא לאו אליביה דנפשיה הוא דקאמר הכי אלא לפרוקי פירכיה דאביי דאמר אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה וקא משני דלא קשיא דאי נמי אמרי' מצות אין צריכות כונה ה"מ לצאת א"נ לעבור בזמנו לעבור בעי כונה ואכתי רבא אליבא דנפשיה אפשר דס"ל דמצות צריכות כונה ורבא נמי אע"ג דאמר זאת אומרת התוקע לשיר יצא דילמא זאת אומרת קאמר וליה לא ס"ל אלא דאתא לאשמועינן דלמאן דלא בעי כונה באכילת מצה בתקיעת שופר נמי לא בעי וכיון דמימרייהו דרבה ודרבא לא מכרעו לדידהו מאי סבירא להו למנקט לחומרא כרבי זירא טפי עדיף דסבירא ליה מצות צריכות כונה לצאת וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שופר דצריך שיתכוין משמיע להוציא ושומע לצאת הא לאו הכי לא יצא אלא שבפרק ו' מהלכות חמץ ומצה כתב דכפאוהו ואכל מצה יצא ולא פליגא דידיה אדידיה דסבירא ליה דבתקיעת שופר כיון דחזינן דרבי זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה אבל בכפאוהו ואכל מצה כיון דלא חזינן בגמרא מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן לה דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא הכא יצא שכן נהנה כדאמרינן בעלמא המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ובגמרא נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר הלכך אע"ג דשופר מדחייא דקי"ל צריך כוונה בכפאוהו ואכל מצה נקטינן דיצא: **אבל** דעת הרבה מן הגאונים דקיימא לן מצות אין צריכות כונה וכן דעת הרשב"א ז"ל [ומ"מ] כתב רבינו שמואל ז"ל דאע"ג דאמרינן מצות אין צריכות כונה הני מילי בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא דאי לא תימא הכי תקשי לך הא דאבעיא לן פ"ק דברכות (דף יב.) היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא ופרש"י אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה ולא איפשטא ולמאי לא איפשטא נפשוט דיצא דמצות אין צריכות כונה אלא שמע מינה דאע"ג דאין צריכות כונה במתכוין שלא לצאת לא יצא והתם הרי הוא נתכוין שלא לצאת בשכר אלא ביין ולפי זה כתב הרב ז"ל שזה הוא שנהגו להבדיל בבית אע"פ ששמעו כל בני הבית הבדלה בבית הכנסת לפי שנתכוונו שלא לצאת שם ואני אומר דכיון דבעינן מיהא כוונת משמיע להשמיע מטעמא אחריגא מצוה למעבד הכי משום דהא צריכין למימר בהיה עובר אחורי בהכ"נ דבש"ץ עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא ובודאי שאין דעתו להשמיע אלא מי שירצה לשמוע אבל להשמיעם כדי להוציאם בעל כרחם לא נתכוין שהרי אינו אלא שלוחם: **כהנים** לוים וישראלים. בגמ' מפרש אמאי איצטריך למיתנינהו: ועבדים משוחררים . אבל כי לא משחררי לא דכל מצוה שאין אשה חייבת בה אין העבד חייב בה: וטומטום ואנדרוגינוס . שמא זכר הוא: ומי שחציו עבד וחציו בן חורין . משום צד חירות שבו: אנדרוגינוס מוציא את מינו . דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא שייך למימר ביה דאתי צד נקבות שבו ומפיק צד זכרות דחבריה ונמצא דאשה הוציאה [זכר] דשניהם בריה אחת הן ובריה זו מוציאה בריה כמותה: טומטום אינו מוציא אם

רש"י

אלא [עול] על צואריהם נתנו: אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף: **גמ'** ועבדים משוחררים . אבל עבדים לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה וטומטום ואנדרוגינוס שמא זכר הוא ומי שחציו עבד משום צד חירות שבו: טומטום אינו מוציא את מינו · טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה והשומע זכר: ואנדרוגינוס מוציא מינו · אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלת שניהם חייבים ואי בתר נקבות אזלת שניהם פטורים: מי שחציו עבד כו' · דלא אתי צד (ה) דמשמיע ומפיק לצד חירות דשומע:

אע"פ

שלטי הגבורים

א כ' הטור דלית הלכתא כרבא וכו' רב שרירא שדר ממתיבתא דהלכתא כרבא ומיהו מדאסכתן לר' זירא דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי אמרי' לא ליעביד לכתחלה אלא יכוין במצוה ואם לא נתכוין יצא והרא"ש ז"ל פסק דמצות צריכות כוונה וכ"ע בטור סימן תרע"ה גבי אכילת מצה וגם בטור תר"צ גבי קריאת מגילה וכתבנו בזה ר"פ היה קורא ע"ש :

לשון ריא"ז

השומע תקיעת שופר מחבירו אם נתכוין לצאת זה השומע וכן התוקע נתכוין להשמיע לזה להוציאו ה"ז יצא אבל לא נתכוין השומע לצאת אף ע"פ שנתכוין התוקע להוציאו לא יצא וכן אם נתכוין השומע לצאת והמשמיע לא נתכוין להוציאו שלא היה תוקע אלא להוציא את עצמו או להוציא אחרים ולא היתה כוונתו לזה ה"ז לא יצא עד שיתכוונו שניהם השומע לצאת והמשמיע להוציאו ואם היה התוקע ש"צ כל המתכוין לשמוע ממנו יצא הואיל וש"צ הוא דעתו להוציא כל השומעים אפי' התוקע עצמו אם לא היה מכוין למצוה אלא היה תוקע לשורר ולנגן לא יצא לפי שהמצות צריכו' כוונה: כתב הרא"ש ז"ל רב אלפס לא הביא דברי רבה רק דברי ר' זירא משום דס"ל דהכי הלכתא אע"ג דרבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות אינן צריכות כוונה הלכתא כר' זירא דפליגי ביה תנאי בפ' ערבי פסחים גבי ירקות אלמא דמאי ובלא מתכוין יצא ואידך ברייתא' תניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ודייק התם דלאו משום היכרא דתינוקות קאמר מדקאמר מצוה אלא דמצות צריכות כוונה וה"נ קאמר ר' יוסי בשמעתין דיחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ור' יוסי נימוקו עמו וכן פסק בה"ג וגרסי' נמי בירושלמי היה עובר אחורי בהכ"נ וכו' הדא אמר מצות צריכות כוונה ותניא נמי נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע כו' עד שיתכוין שומע ומשמיע ואע"ג דשנינהו רב אשי שינויי דחיקא נינהו ופשטא דמתני' וברייתא לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוין לו והני מילי יחיד אבל ש"צ כיון דדעתיה אכ"ע לא בעינן עד דמתכוין ליה גופיה כדתנן היה עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא : ב ואשה נמי אינה חייבת דהו"ל מ"ע שהז"ג :

עין משפט

א מיי' פ"ב מהלכות שופר טור א"ח סי' תקפט :

שיטת ריב"ב

מותר לתקוע תקיעה של מצוה . דמצות לאו ליהנות ניתנו : בימות הגשמים. שאין כאן אלא הנאת קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו : אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף : א"ל ר' זירא לשמעיה וכו' . יש מפרשין דר' זירא ס"ל מצות צריכות כוונה . דמדמהמיר ר' זירא כולי האי דבעי כוונת משמיע לשומע דלא סגי ליה לשומע בכוונתו לעצמו ובכוונת המשמיע לעצמו עד שיתכוין המשמיע להשמיע לשומע ש"מ דמצות צריכות כוונה ס"ל כלומר שיכוין אדם לבו למצוה ולא סגי בכוונת המעשה אלא בכוונת (המעשה) [המצוה] ויש ספרים שסבורי' לומר דלא א"ר זירא איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כוונה לשמוע ולהשמיע לשום תקיעת שופר כל דהוא אפי' שלא לשום מצוה ולעולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כוונה לשמוע ולהשמיע וכבר כתב הרב דודי ז"ל בענין הזה: מתני' חרש שוטה וקטן וכו' : גמ' ועבדים משוחררים . אבל עבדים כי לא משחררי לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה : וטומטום. שמא זכר הוא : מי שחציו עבד וחציו בן חורין. משום צד חירו' שבו : טומטום אינו מוציא מינו. דשמא אם יקרעו זה ימצא זכר וחברו נקבה : אנדרוגינוס מוציא את מינו. אנדרוגינוס כמוהו דאי בתר זכרות אזלינן שניהם חייבין ואי בתר נקבות אזלינן שניהם פטורין: מי שחציו עבד וכו'. דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב עבדות : (ב) נ"ב עולמית : (ג) נ"ל לרבה : (ד) נ"ל לדרבי :

מלחמת ה'

א אינה שאלה שעיקר ק"ש פסוק ראשון ובו יוצא ידי חובתו כדאמרי' עלה התם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא ק"ש של ר"י הנשיא ואיתמר נמי התם אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס יצא אלמא אף מצות קריאה בדיעבד ליתא אלא בפסוק ראשון ומש"ה צריך כוונת הלב באחד כל המצות שצריכות כוונה ומאן דמפרש תרי גווני בכוונה לא נסיר לפום גמרא ולא הוור וה"נ מוכח בירושלמי בהדיא כדאמרן והיא שמעתא דברים פ' המוצא תפילין לא מכרעא כלל אי לצאת בעי כוונה אי לא דקי"ל שבת לאו זמן תפילין הוא הלכך ליתנהו להנהו פירוקי דמפרקי דכ"ע שבת זמן תפילין הוא ובלצאת ובלעבור בעי כוונה פליגי אלא כלישנא אחרינא דאיתמר התם עיקר וכן פסק ר"ש בה"ג שלא יצא בו עד שיתכוין שומע ומשמיע וידעתי שיש חולקים בדבר אבל לפרש דעת ר' יצחק אלפסי ז"ל באתי כאן שהוא סובר דמצות צריכות כוונה שהרי השמיטה לדרבה וכתבה לדר' זירא והוא גורס משמיע נמי בעי כוונה וכ"ש שומע : ואל יטעה אדם לומר דכוונת שומע קאמר מפני שכתב עד שיתכוין להשמיעו ולהוציאו קאמר דלשם מצוה עביד ובשמיעה דמצוה מיירי ואפשר שיתכוין הרב ז"ל לומר אע"פ שהתוקע מתכוין להוציא את עצמו אינו יוצא י"ח עד שיתכוין להשמיעו אבל נתכוין להשמיעו אותה תקיעה אע"פ שלא נתכוין להוציאו לשומע יצא מאחר שהוא תוקע להוציא את עצמו שהרי מתכוין להשמיעו תקיעה של מצוה אבל תוקע לשיר שלא נתכוין להוציא את עצמו לא יצא עד שיכוין להוציאו לחבירו שהרי אין כאן תקיעה של מצוה אבל השומע לעולם צריך כוונה לשם מצוה כדר' זירא דקם ליה כר"י וכן פסק בזו רבינו האי גאון ז"ל והתשובה שכתב ר"י בן גיאות בשמו לאו רבנא אשי חתים עלה והרי בפירושי ברכות שלו בפרק היה קורא כתב בלשון הזה ובתקיעת שופר הא היפסיקא דצריכה כוונת שומע ומשמיע ובנדה שנאנסה וטבלה פלוגתא דרב ור"י ובשחיטה כדאמר בה איב"ע אבל עיקר כללא דקאמר שכא לא פסיק ומהני' דהיה קורא כיון דסליקא דאתוקמא בקורא להגיה הכי עסקינן :

עבד וכו׳: אמר רב נחמן אף לעצמו א אינו מוציא תני אהבה בריה דרבי זירא כל *הברכות כולן אע״פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא: בעי רחבה *ברכת הלחם של מצה שהיא המוציא וברכת היין של קידוש היום שהיא בורא פרי הגפן מהו כיון דחובה היא מפיק או דילמא ברכה לאו חובה היא ופשטינן אע״פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוה אתו אריסיה מדברא הוה מקדש (א) להו ת״ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אלא אם כן אוכל עמהם פירוש שאם אינו אוכל עמהם מוציא שם שמים לבטלה אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אע״פ שיצא מוציא:

סליקו להו ראוהו בית דין

יום טוב של ראש ג השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין אמר רבי אליעזר כשהתקין רבן יוחנן בן זכאי לא התקין אלא ביבנה בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין: **גמ׳** במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר °גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמיה דלולב והיינו טעמיה דמגילה: משחרב בית המקדש וכו׳: אמר רב הונא *ועם ב״ד מאי עם בית דין בפני ב״ד לאפוקי שלא בפני בית דין דלא. איתמר נמי א״ר חייא בר גמדא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי אין ב תוקעין אלא כל זמן שבית דין יושבין: **מתני׳** ג בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה

הגהות הב״ח

המאור הקטן

מלחמת ה׳

ובמדינה יום אחד . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : שיהא יום הנף כולו אסור . שיהא יום הנפת העומר כולו אסור לאכול מן החדש דמדאורייתא משהאיר מזרח מותר לאכול כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד יום הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר [עומר] מתיר בזמן שאין עומר עצם היום מתיר ואיהו גזר משום דמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ולא ידעי דבזמן דאיכא עומר אין עצם היום מתיר אלא עומר ומש"ה גזרינן דהשתא נמי לא ניכלו מכי האיר מזרח עד הלילה :

נר מצוה — תורה אור

ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור : *סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי רבי יוחנן בן נורי אמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים : וקיימא לן כר' עקיבא מחבירו : **מתני'** אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש יצא אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא : **גמ'** (א) איבעיא לן הני ג' דקאמר ר' יוחנן בן נורי ג' מן התורה ג' מן הנביאים ג' מן הכתובים דהוו להו תשע או דילמא אחת מן התורה אחת מן הנביאים אחת מהכתובים דהוו להו ג' מכולן ופשטינן דאם אמר שלש מכולן יצא כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים אמר רב המנונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי ואסיקנא בסוף פירקא (א) אמר רב חננאל כיון שאמר ובתורתך (ב) (ה' אלהינו) כתוב לאמר שוב אינו צריך וכן א"ר יהושע בן לוי כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך בין יחיד בין צבור וכן הלכתא: אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות *זכרונות כגון ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב מלכיות כגון חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם ואע"ג דאמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן וליפרקינן אפ"ה כיון דבריתחא אמרה אדכורי ריתחא בריש שתא לאו אורח ארעא שופרות כגון תקעו שופר בגבעה אבל אם בא לומר מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות של עובדי כוכבי' אומר זכרונות כגון זכור ה' לבני אדום מלכיות כגון ה' מלך ירגזו עמים אי נמי ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו שופרות כגון וה' אלהים בשופר יתקע וסמיך ליה ה' צבאות יגן עליהם ואין מזכירין זכרון יחיד אפילו לטובה כגון זכרה לי אלהי לטובה וכגון זכרני ה' ברצון עמך פקדונות הרי הן כזכרונות כגון וה' פקד את שרה וכגון פקוד פקדתי אתכם דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר פקדונות אינן כזכרונות ואע"ג דקי"ל דר' יוסי ורבי יהודה הלכה

רש"י

שבעת ימים : ובמדינה יום אחד . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : ושיהא יום הנף כולו אסור · לאכול מן החדש ומדאורייתא (הוא ו) משהאיר המזרח מותר כדאמרי' במנחות כתוב אחד אומר [עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר] עד הביאכם הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר [כגון] בזמן הזה האיר המזרח מתיר (ב)(ותיקן שיהי' אסור כל היום ודרש זה והתקין דמדאורייתא הוא דקסבר כרבי יהודה דאמר עד ועד בכלל דכתיב עד עצם היום הזה) ותיקן שיהא אסור כל היום וקאמר טעמא בגמ' גזירה שמא יבנה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח : קדושת היום ותוקע כו' · דמצות בג' תקיעות של ג' ג' כדאמרי' לקמן : **גמ'** דהוו להו ט'. ופליג אדרבנן אחדא דאינהו אמרי עשרה והוא(ג) תשעה: או דילמא כו' · ופליג עלייהו (ג) אשבעה : מתחיל

סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם . משמע דלא מסיימין בהו מידי ועכשיו נהגו לומר בברכת אבות זכרנו ובגבורות מי כמוך ובקדושת השם ובכן . ובהודאה וכתוב לחיים ובשים שלום בספר חיים והרב ר' יצחק אבן גיאות ז"ל כתב דאע"ג דאמרינן לא ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות נהגו לומר כן לפי שצרכי רבים הם וכן בחנוכה ופורים שאומרים כן יעשה לנו נסים ופלא וכן בעבודה בכל יום רצה בעמך ישראל ובתפלתם שעה וכן נהגו דורות ראשונים ע"כ והרמב"ן ז"ל מצא סמך לדבר במסכת סופרים שכתוב בה כלשון הזה וכשם שחתימתן של ראש השנה ושל יוה"כ משונה משאר הימים כך תפלתם משונה ואין אומרים זכרנו בג' ראשונות ובג' אחרונות אלא בשני ימים של ר"ה ושל יוה"כ ואף באלו בקושי התירו ואם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה ע"כ : **ומ"מ** הדבר ברור שאם לא אמר אין מחזירין אותו והכו דלא נוסיף עלה והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי לקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שכתבו שאם לא אמר מחזירין אותו : **למה** הוא מזכיר . מפרשינן בגמ' דה"ק למה הוא מזכיר עשר לימא תשע דהואיל ואשתנו מלכיות מזכרונות ושופרות לענין תקיעה בדין הוא דלישתנו נמי לפחות מהם : **מתני'** אין פוחתין מעשרה מלכיות . מפרשינן בגמ' כנגד עשר הלולים שאמר דוד בספר תהלים א"נ כנגד עשרת הדברות א"נ כנגד עשרה מאמרות שמבראשית ומשמע דעשרה פסוקים דמלכיות ובזכרונות ובשופרות כולהו אהני עשרה אסמכינהו אבל בירושלמי מסמיך כל חד וחד לעניניה י' מלכיות כנגד י' קלוסין שאמר דוד בהללויה הללו אל בקדשו עשרה זכרונות כנגד עשרה וידויין שאמר ישעיה הנביא רחצו הזכו ומה כתיב בתריה למדו היטב דרשו משפט ומה כתיב בתריה לכו נא ונוכחה עשרה שופרות כנגד ז' כבשים ופר ואיל ושעיר : ר' יוחנן בן נורי אמר אם אמרן ג' ג' יצא מפרשינן בגמ' אחד מן התורה ואחד מן הנביאים ואחד מן הכתובים למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות ומיהו רבי יוחנן בן נורי מודה דלכתחילה עשר בעינן דלא פליג את"ק אלא בדיעבד ואע"ג דבגמרא תניא רבי יוחנן בן נורי אומר הפוחת לא יפחות משבע הההיא ברייתא פלוגתא דמתניתין ולפיכך לא הביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו : **גמ'** אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי הלכך הכי נקטינן דלכתחילה בעינן עשר מיהו אם אמר שלש שלש יצא וכתבו הגאונים ז"ל שאם בא להוסיף על עשר מוסיף ואע"ג דלכאורה משמע דמנוה מן המובחר בעשרה כנגד עשרה הלולין א"נ כנגד עשרת הדברות או כנגד עשרה מאמרות דעשרה הוו ולא יותר אפילו הכי מצינו כיוצא בהן [במגילה כא:] אין פוחתין מי' פסוקים בבהכ"נ ואמרינן עלה כנגד מי כנגד עשרה מאמרות ועשרת הדברות ואעפ"כ מוסיפין עליהן כמה שירצו : **כיון** שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך . פירוש רב חננאל ס"ל כרבי יוחנן בן נורי דאמר דאם אמרן ג' ג' יצא ומש"ה אמר רב חננאל שאלו אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאלו הזכיר ג' פסוקים למלכיות וג' לזכרונות וג' לשופרות והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהל' שופר אפילו שאמר ובתורתך כתוב לאמר ואמר פסוק אחד של תורה והפסיק שוב אינו צריך כלום . ותימה הוא לדבריו ורב חננאל אמר רב דאמר כמאן דלא כרבי יוחנן בן נורי ודלא כת"ק אלא ודאי כמו שפירשנו עיקר . ורש"י ז"ל פירש דרב חננאל אמר רב לאו בפסוקי מלכיות וזכרונות קאי דהנהו בעינן דלימא להו בפירוש אלא מפסוקי המוספין קאמר וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל ובסוף מכילתין בגמרא מוכח דמפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות קאמר וכתבתיו בחדושי וכאן ראיתי לקצר : **פקדונות** הרי הן כזכרונות . כגון וה' פקד את שרה ואע"ג דפקדון

שלטי הגבורים

א בטור סי' תקצ"א כתב הרי"ץ גיאות שנהגו בב' ישיבות שבבבל שאין הצבור מתפללין אלא ז' וש"צ יורד ומתפלל ט' והביא תשובות הרבה לגאונים לרב נטרונאי ולרב עמרם שמעולם לא התפללו צבור בר"ה אלא ז' ורב האי ורב שרירא כך אמרו והוא כתב קבלנו מחכמים גדולים בעלי הוראה ואנשי מעשה שקבלו גם הם מחכמים גדולים שלפניהם כגון רב שמואל הלוי שקבל מרב חנוך גדול שבדור הלכה למעשה שמתפלל ט' והרמב"ן ז"ל דחק להעמיד דברי הגאונים כי אמר שכך היה מנהג ברוב ישראל עד שבא הרי"ץ גיאות והחזיר מקצת המערב למנהג שלנו ע"כ דחק לייסב המנהג הראשון ולא נראה להרא"ש וכתב אדרבה מי שמתפלל שבע הוי ברכה לבטלה כיון שמחסר מהברכות ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות :

ב כ' הטור ואומר עלינו לשבח ורב עמרם כתב אין ליחיד לאומרו במקום הש"ץ וכבר נוהגים לאומרו וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמיר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך ואותיל נראה מתוכו שאין ליחיד לאומרו שהוא רשות לש"צ :

ג ואם בא להוסיף על י' כתב אבי"ה דיכול להוסיף וכ"כ מיי' בשם הגאונים שלא אמרו אלא אין פוחתין אבל אם בא להוסיף מוסיף :

ד כתב סמ"ג וקשה לו לרש"י לפי מה ששנינו אין פוחתין מי' מלכיות וכו' ואין כל כך קושיא שזהו אם בא להזכיר מכיון שהתחיל גומר אבל אם הוא רוצה לפטור את

שיטת ריב"ב

ובמדינה יום אחד. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : יום הנף כולו . יום הנפת העומר כולו אסור לאכול מן החדש ובגמ' מפרש טעמא: וכולל מלכיות. עם קדושת השם ויהיה אותם המלך הקדוש: קדושת היום. אתה בחרתנו ויהיה אותם מקדש ישראל ויום הזכרון ותוקע : זכרונות. אתה זוכר ויהיה אותם זוכר הברית ותוקע: שופרות. אתה נגלית ויהיה אותם שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמב טור י"ד סי' רצג :

ב מיי' פ"ג מהלכות שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקצא :

הגהות חות יאיר

(א) מ"ב ע"ש תוס' :

(ב) תא"מ :

(ג) נ"ל טובא :

תהלים עח · יחזקאל כ · הושע ה · תהלים קלג · שם לט · שם מ · זכריה ט · שם · נחמיה ה · תהלים קו · בראשית כא · שמות ג

הגהות הב"ח

(א) ואיבעיא כצ"ל : (ב) ותיקן שיהא אסור כל היום

קי"ל והא דאמרי' בגמ' בשילהי פירקין מ"ש ברכות של ר"ה ויוה"כ אילימא משום דנפישי קראי והאמר רב חננאל וכו' הכי קאמרי' אילימא משום דנפישי קראי כלומר של מוספין ושל מלכיות זכרונות ושופרות והאמר רב חננאל דלא צריך למימר קראי (דמשום) דמוספין : פיסקא אין מזכירין וכו' : גמ' כגון וה' פקד את שרה . בגמ' פרכינן לר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות פקדון דשרה מיהת יחיד הוא ופרקינן כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא :

מלחמת ה'

יחיד ויחיד חייב אין תוקעין אלא בזמן ב"ד ללמד מקתיהם דבר"ה אין תוקעין אלא בב"ד ובזמן ב"ד כלומר כל זמן שיושבין ומפרש בגמ' דבר"ה בפני ב"ד ובזמן ב"ד בעי' ומה שכתב מתעסקין בהם עד שילמודו ואר"א אפי' בשבת בבר דתאה ה"כ אפרים בהגהותיו מן הטענה הזו שהיה במקום שתוקעין בשבת בר"ה שחל להיות בשבת ביבנה ומן הירושלמי למדה ונראין דבריו והנה רבינו הגדול ז"ל לפי דעתו יפה כתבה בהלכות אלא שאנו תמהים על הגאונים ז"ל שכתבוה כולם בתבוריהם ומדבריהם יש ללמוד שהיו סבורין שלא ביבנה בלבד נאמרה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכל מקום לפי שאין בלמוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות לתקיעה עצמו וכיון שהיא למצוה מותרת שהם צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולהכנס במצות ומתעסקין עמהם בשבת זו ומיהו בשבת אחרת אין מתעסקין עמהם וזהו שאמרו אמר ר' אלעזר מתני' בגדול קטן שהגיע לחינוך ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ותנן מלמדין לתקוע בשבת פי' בגדול קטן שהגיע לחינוך שלא כדברי מקצת המפרשים שהחליפו הדבר :

המאור הקטן

אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר"י בן נורי . כתב עלה הרי"ף ז"ל ואסיקנא בסוף פירקא א"ר חננאל אמר רב כיון דאמר ובתורתך (ה' אלהינו) כתוב לאמר שוב אינו צריך בין יחיד בין צבור וכן הלכתא ואין הדברים נראין כן שיהא ר"ח חולק על כל התנאים והאמוראים וה"ר שלמה ז"ל פי' להא דר"ח בקראי דמוספין אבל בקראי דמלכיות זכרונות ושופרות כריב"נ קי"ל וכן הלכתא :

ועוד אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כריב"ן וכו' ואין הדברים נראין כן שיהא ר"ח חולק על כל התנאים והאמוראים : **אמר** הכותב בכאן עלם עיניו מראות דברי הגאונים כדי לתפוס על דברי רבינו ז"ל שכולם כך כתבו דר"ת בפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נמי נאמרה וכן פי' ר"ח וכן כתוב בהלכות רב שמעון כדברי רבינו ואתיא לדברי ריב"ן דאמר אם אמר ג' מכולם יצא לפיכך אם אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאילו הזכיר ג' פסוקי מלכיות ומש"ה אקשינן למה מוציאן ש"ץ מוטב שיתפללו הצבור הן בעצמן ויזכירו ג' מכולן כריב"ן ולא הפסוקים עצמן אלא יאמרו במקומן ככתוב דהא אמר ר"ח אמר רב כל מקום שאמרו להזכיר כיון שאמר ובתורתך כתוב שוב אינו צריך ומפרקי' אלא משום דאושי ברכות תשע ארוכות ואתו למטעי לפיכך תקנו שיהא ש"ץ מוציאן וכן הוא עיקר הפי' באמת שאילו לדברי רש"י ז"ל היאך אמרו בגמ' אילימא משום דכתיב בהו קראי והאמר ר"ח וכו' מאי קושיא מקראי דמוספין הא איכא דמלכיות זכרונות ושופרות דנפישי מקראי דמוספין דהוו להו תשע קראי ואפי' לדברי ריב"ן והיכי קס"ד דמשום קראי דמוספין קאמר ושבקינן הנך קראי דנפישין ועוד היכי ס"ד דמשום מוספין בלחוד קאמרי בר"ה ויוה"כ מ"ש הני משלש רגלים ויוה"כ דכל השנים דהא איכא בהו קראי דמוספין ועוד דהוה לי לתרוצי אלא משום קראי דמלכיות זכרונות ושופרות ולא לימא משום דאושי ברכות דמשמע דקראי ליכא אלא ברכות הוא דאושי בעצמן מפני שהן תשע ארוכות ועוד מדקאמרי' אילימא משום דכתיבי בהו קראי והא אמר ר"ח וכו' משמע דלר"ת לא כתיבי בהו קראי כלל וכבר הוצרך ר"ש לשנות בגירסא אילימא משום דנפישי קראי כלומר דהוו טובא מלכיות זכרונות ושופרות ומוספין דר"ת ור"ס והא אמר ר"ח כלומר דכיון דלא צריך לאדכורי מוספין לא נפישי וגם זה עולה בדוחק ובקושי דהכתי הוו טובא ועוד דאי פירכא מכולהו דר"ח וכו' הכי משמע דאמתני' קיימא ומשום קראי דר"ה ויוה"כ נמי איתמר וכ"ש שבר"ה מלכיות זכרונות ושופרות בתחרים הן ואין עם המוספין דהכי' מתקיע בשעת הגזירה שנינו ולא בשעת הגזירה זכרון מקדימין למצוה ובשעת שהיובל נוהג אין גזירה ויש שלום ועוד שקבלת הגאונים מכריע שאפי' רש"י ז"ל העיד על רבותיו שהיו מפרשים כן כפי קבלת הראשונים ז"ל :

דפקדון דיחיד הוא אמרינן בגמרא דכיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא: **גרסי'** בגמ' זכרון שיש עמו תרועה. פירוש שיש עמו תרועה ואין עמו שופר כגון זכרון תרועה מקרא קדש אומרה עם הזכרונות ואומרה עם השופרות דברי רבי יוסי פירוש דסבירא ליה לרבי יוסי דכל פסוק שנזכר בו תרועה כאילו נזכר בו שופר: מלכיות שיש עמו תרועה כגון ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ועם השופרות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות בלבד פירוש מר כטעמיה ומר כטעמיה וכדפרשינן:

רש"י

מתחיל בתורה ומשלים בנביאים. וכתובים שבינתים: היו משלימין בתורה. דהוו להו ארבע מן התורה ג' בתחלה ואחד בסוף: **מתני'** השני מתקיע. המתפלל תפלת מוספין מתקיע ובשעת הגזירה שנו שאויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר לכך העבירוהו לתקוע

נר מצוה תורה אור

הלכה כרבי יוסי הכא נהוג עלמא כרבי יהודה: מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. ותריצנא הכי קאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא וקיימא לן כרבי יוס' תניא אמר רבי אלעזר ב"ר יוסי ותיקין היו משלימין א בתורה בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא אלא מלכיות תלתא הוו כגון °ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו °ויהי בישורון מלך °ה' ימלוך לעולם ועד ואנן בעינן עשרה וליכא אמר רב הונא תנא °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא מלכות שלימה דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות °וידעת היום והשבות אל לבבך אתה הראת לדעת וגו' מלכות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות וקיימא לן כרבי יוסי: °**מתני'** א העובר לפני התיבה ביום טוב ראשון של ראש השנה ב השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל: **גמ'** מדקאמר בשעת ההלל מכלל ג דבראש השנה לא אמרינן הלל מאי טעמא כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי מתים וספרי חיים פתוחין לפני וישראל אומרים שירה: מתני'

במדבר כג · דברים לג · שם ו · שם ד · [ד' רטז ע"א]

תרועה שאין עמה ולא כלום כגון יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות דברי רבי יוסי פירוש משום דסבירא ליה דתרועה הרי היא כשופר רבי יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר דלרבי יהודה לא מהניא ליה תרועה כשופר וקיימא לן דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ותמהני על הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא כתבוה: **ומיהו** דוקא תרועה סתם (א) הא תרועה שנזכר בה חצוצרות אינו אומרה כל עיקר דאין שופרות בעינן וביובל דמייתי גמרינן שופר תרועה כתיב ואותן שנהגו לומר בסוף השופרות ותקעתם בחצוצרות טעות הוא ואף על גב דכל מקום שיש חצוצרות כו' ובמקדש שופר אפ"ה אין קראי דמזכיר שופר בעינן והא ליכא אלא אומר לא הביט און ביעקב וגו' ואע"פ שאמרו עם המלכיות אומרה עם השופרות ואי נמי יום תרועה יהיה לכם וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל אבל הרא"ה ז"ל כתב דקרא דותקעתם בחצוצרות סגי דאף על גב דכתיב בה חצוצרות איכא אלא שם תקיעה דעולה משום שופרות ועדיף טפי האי קרא משום דבספרי דרשינן מיניה מלכיות זכרונות ושופרות מותקעתם זכרונות מדכתיב בסופיה דקרא והיו לכם לזכרון מלכיות דכתיב אני ה' אלהיכם והלכך לדידן דקיימא לן כרבי יוחנן בן נורי דבשלש סגי ואנן אמרינן טפי טובא ליכא למידק בהאי קרא דותקעתם בחצוצרות כולי האי ואי משום דבעינן שיהא משלים בתורה שפיר מקרי משלים בתורה ההוא קרא דותקעתם בחצוצרות בהדי ההיא דרשא דספרי דדריש מהאי קרא שופרות אלו דבריו ז"ל וכן ראיתי לרמב"ם ז"ל שהביא פסוק זה דותקעתם בחצוצרות בסדור תפלותיו בסוף ספר אהבה:

מתחיל בתורה ומשלים בנביא. משמע לכאורה דלתנא קמא כתובים באמצע מדקאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא ורבי יוסי נמי לא פליג אלא בהשלמה אבל בהתחלה מודה הוא דמתחיל בתורה והכי נמי משמע בהדיא בתוספתא כדברי רבי יוסי מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה ומשמע הוא דמודה לתנא קמא דכתובים באמצע דבהא לא פליג וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל שכך היא מסורה בידם והרמב"ן ז"ל הביא ראיה לדבר מדתניא במסכת סופרים בפרק י"ח גבי ט"ב אומרים עשרה משל ירמיה עד כי אתה עשית את כל אלה ושני מזמורים הללו אלהים באו גוים בנחלתך ועד על נהרות בבל ואף על פי שבכל מקום דברי קדושה מקדימין לדברי קבלה בזה מקדימין דברי קבלה לדברי קדושה (א) שמע מינה שבכל מקום מקדימין דברי קדושה כמסורת רבותינו הגאונים ז"ל ואפשר דטעמא משום מעלין בקדש ואין מורידין והלכך מתחיל בתורה דהתחלה מעלייתא היא ואחר כך כתובים דליכא לעלויי אתורה וקודמין כתובים לנביאים כדי שיהא אחר כך מעלין בקדש:

ותיקין היו משלימין אותה בתורה. הלכך אע"ג דסתם (ב) תניא דלא כרבי יוסי נקטינן כוותיה דמעשה רב הלכך מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה דר' יוסי מודה בהתחלה וכדפרישית לעיל והיינו דמקשינן אלא מלכיות תלתא הוא דהויין כלומר דכיון דלר' יוסי מצוה מן המובחר להתחיל בשל תורה ולסיים בשל תורה ארבע פסוקים בעינן במלכיות של תורה ולא אשכחן אלא תלתא ומפרקינן דלר' יוסי איכא מלכיות אחריני בר מהני: **וכתב** רבינו האי ז"ל נהיגי למימר מלכיות של תורה כסדרן בתורה ה' ימלוך לעולם ועד לא הביט און ויהי בישורון ואע"ג דהכא אמרינן מלכיות תלתא הוא דהויין לא הביט און ויהי בישורון ה' ימלוך לא קפיד לאדכורינהו כסדרן דפשיטא דכסדרן אמרינן להו: **מתני'** העובר לפני התיבה וכו' השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין מתקיע ומנהגם היה שסליח צבור המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא שליח צבור אחר והיינו דקתני השני מתקיע ובגמרא פרכינן וניעבד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות ומשני בשעת הגזירה שנו מפורש בירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן מפני מעשה שאירע פעם אחת תקעו בראשונה והיו שונאין סבורין שמא עליהם הם הולכים עמדו עליהם והרגום מן גו דאינון חמיין לון קריין שמע ומצלו וקרון באורייתא ומצלו ותוקעין אינון אמרין בנימוסיהון אינון עסקין וא"ת למה לי טעמא דשעת הגזירה תיפוק לי דתקיעות על סדר ברכות ניהו ובתפלת המוספין הוא דאיכא תשע לפי שמזכירין בהם מלכיות זכרונות ושופרות אבל בשחרית ליכא אלא ז' ברכות ומש"ה לא תקעינן בה לפיכך אמרו דמהא משמע שכל תפלות היום ט' וכן דעת הרב בעל המאור ז"ל דמעיקרא דדינא אין בר"ה ז' ברכות אלא תשע הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה וכדאמרינן בפרק תפלת השחר (דף כט.) הני י"ח כנגד מי הני ז' דשבתא כנגד מי הני ט' דר"ה כנגד מי ומהא משמע דכשם שאין לחלק בי"ח של חול ובשבע של שבת כן אין לחלק בתשע ברכות של ר"ה ומנהגן של ישראל אינו כן שאין מתפללין תשע בראש השנה אלא בתפלת המוספין וכך הוא מפורש בירושלמי בפרק קמא דשבועות דגרסינן התם רבי יעקב בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה ביום טוב של ר"ה בשחרית בית שמאי אומרים שמונה ובית הלל אומרים שבע במוסף בית שמאי אומרים עשר ובית הלל אומרים תשע פירוש ביו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת קאמר דס"ל לבית שמאי דשבת ויום טוב כל אחד קובע ברכה לעצמו ואינו כוללן לשניהם בברכה אחת ובית הלל סברי שאינו מברך אלא ברכה אחת לשניהן ובכה"ג נמי מייתינן להא ברייתא בעירובין בסוף פרק בכל מערבין (דף מ.) ומש"ה בשחרית ב"ש אומרים שמונה וב"ה אומרים שבע ובמוסף ב"ש אומרים עשר וב"ה אומרים ט' ומ"מ הרי אתה למד מכאן מפורש שאינו מתפלל ט' אלא בתפלת המוספים של ר"ה אבל לא בשאר תפלות היום וכ"ת א"כ מאי שיילינן הכא מאי שנא דהשני מתקיע איכא למימר דהכי קאמרי' אמאי לא תקון רבנן ט' בשחרית כי היכי דנתקע בשחרית משום זריזין מקדימין למצות: **וכתב** רבינו האי גאון ז"ל דמדקתני השני מתקיע ולא קתני תוקע ש"מ שאין ש"ץ תוקע אלא מצוה לאחר לתקוע שמא יתשבש בדעתו בשביל התקיעות ולא ידע לחזור לתפלתו דומיא דמאי דאמרינן בפרק אין עומדין (דף לד.) העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטרוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי וה"נ דכוותה. (ג) הא דקתני ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל ולא קתני קורא את ההלל היינו טעמא לפי שהוא מקרא לצבור וכדאמרינן הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה: **גמ'** מכלל דבר"ה לא אמרי' הלל. יש מן הגאונים ז"ל שכתבו דכיון שאין הלל בר"ה אם חל להיות בשבת אומרים בו לדקתך דכלל מסור בידם דכל יום שיש בו הלל אין אומרים בו לדקתך לפי שאומר אותו על צדוק הדין של משה וזה כיון שאין בו הלל שפיר דמי למימריה וגאונים אחרים חולקים ואומרים דר"ה נמי ר"ח הוא וכיון דבשאר ראשי חדשים לא אמרינן לדקתך אף בר"ה נמי לא אמרינן ליה והר"ר יהודה בר ברזילי אלברגלוני ז"ל כתב שאין אומרים לדקתך בראש השנה ויום הכפורים שחל להיות בשבת ולא אבינו מלכנו ומנהגנו עכשיו שלא לאמרו בראש השנה שחל להיות בשבת אבל אומר אותו ביום הכפורים שחל להיות בשבת ואפשר דטעמא משום דכיון דבר"ה איכא שמחה באכילה ושתיה כשאר ימים טובים לא אמרינן ביה לדקתך אבל ביוה"כ כיון שהוא יום ענוי אומרים אותו וא"מ נמי כיון שהוא שאלת צרכים בשבת לא התירו לאמרו אלא ביוה"כ (שחל להיות בשבת) שהוא שעת גמר דין שאם לא עכשיו אימתי: מתני'

שיטת ריב"ב

פיסקא מתחיל בתורה ומסיים בנביא. שאומר שלשה פסוקים מן התורה ושלשה מן הכתובים ושלשה מן הנביאים: ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. ותריצנא דמשלים בתורה קאמר שאומר שלשה פסוקים מן התורה ושלשה מן הנביאים וחוזר לומר פסוק אחד מן התורה כמו שאנו עושין: גמ' ואנן בעינן עשר ובאותן עשר צריך שיהא בהן ארבעה מן התורה כר' יוסי: מתני' השני מתקיע. כשני מתקיע: הראשון. המתפלל תפלת שחרית:

עין משפט

א טור סי' תקפה תקפח: ב מיי' פ"ק מהל' חנוכה סמג עשין ה טור א"ח סי' תקפד:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כתובים קרי דברי קדושה שנאמרו ברוח הקדש נביאים דברי קבלה שכן קבלו מפי הגבורה ומפני זה קדושת הנביאים תמורה מן הכתובים וע"ע בחדושי הר"ן ר"פ בני העיר:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אבל: (ב) דסתם לן תנא כצ"ל: (ג) נ"ל והא:

שלטי הגבורים

עצמו ככתוב הרשות בידו וכ' הטור ואפי' לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא ודאי אם התחיל פסוק א' של תורה צ"ל עוד אחד של כתובים ואחד של נביאים אבל אם אינו רוצה לומר כלום יכול לפטור את עצמו במה שאומר ובתורתך כתוב לאמר שאז כולל אותם כולם ביחד שגם נביאים וכתובים מקרו תורה ומ"מ נוהגין כת"ק:

לשון ריא"ז

ואם אמר ג' פסוקים מן המלכיות אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים וכן לזכרונות וכן לשופרות יצא ואפי' אם לא הזכיר פסוקים כל עיקר אלא אמר ענין המלכיות ובקשה להזכיר הפסוקים אומר ובתורתך כתוב לאמר ולא הזכיר הפסוקים יצא בין ביחיד בין בצבור ונראה בעיני שצ"ל ג"כ וכן כתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן נאמר על ידי עבדיך הנביאים והרי הוא כאילו מזכיר ג' פסוקים מן המלכיות א' מן התורה ואחד מן הכתובים וא' מן הנביאים וכן לזכרונו' וכן לשופרו':

א כתב אבי"ה יש שאין משלימין למנין עשרה פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאין סמוכין לשאר המקראות כמו של מלכיות שאומר מיד ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ועוד שאין בו שופר אלא חצוצרות ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה ומה שהרחיקום לפי שהפסוק נופל על לשון התפלה ומיהו תימה למה תקנו לומר פסוק שיש בו חצוצרות ולא שופר הלכך על כרחין צריכין לומר שאינו משלים ומה שאומר ומסיים בתורה היינו היכא שלא אמר אלא י' אבל אם הוסיף לא חיישינן ומסיים כדבעי ואנו מוסיפים פסוקים בזכרונות ובשופרות ומ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה והר"ם היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות אומר עם השופרו' והרי"ץ גיאות היה אומר יום תרועה יהיה לכם והרא"ש ז"ל כתב ואני אומר שאין לשנות ממטבע שנהגו בו אבותינו וכי היכי דתרוע' בלא שופר מקרי שופר ה"ה נמי תקיעה ומשום דכתיב ביה חצוצרות לא גרע והכי מוכח בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות:

ב כתב בעל העיטור מסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג הראשונים שהיו זריזים למצות ומחבבים אותה וכל אחד ואחד נוטל חלקו כדי לקבל שכר וכן כתב הרב ר' יחיאל וכן עוד מנהג באשכנז שגדולי העיר מקדימים לתקוע כל מי שזריז בו יותר מאח"כ בספרד שבוררים מן המנות עד שצריכים לשכור אחד מן השוק לתקוע ולא ידענא מאין מצאו היתר זה כי נ"ל שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה כדמפרש סיפא דברייתא ששכרו לשמור חדש מסם יראה שיצא שכרו בהפסדו ועל זה נאמר עבירה גוררת עבירה:

המתפלל תפלת המוספין

מתני' שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל. אם נפלה עליו מפולת שהוא טלטול מדרבנן: ואין מעבירים עליו את התחום. ליילך חוץ לתחום לשמוע קול שופר אם לא עירב עירובי תחומין: ולא עולין באילן אם היה שופר שם דאיכא למיגזר שמא יתלוש: ולא רוכבין על גבי בהמה. אם אינו יכול להלך ברגליו דאיכא למיגזר שמא יחתוך זמורה: לא שטין על פני המים. שמא יעשה כלי של שייטין: ואין חותכין אותו. אם בא לתקנו: לא בדבר שהוא משום שבות. כלומר שאין בחתיכתו אלא איסור דרבנן ומפרשינן בגמ' דהיינו סכינא שאין דרך לחתוך בו שופרות והיינו טעמא נר מצוה

לפי שכל מלאכה שהיא נעשית בכלי שאין דרכו לעשות בו אותה מלאכה לא הויא מלאכה מדאורייתא וכדאמרי' בסוף פירה [דף מו:] גבי גרירת מטה כסא וספסל כל היכא דכי קא מכוין איכא איסורא דרבנן כי לא מכוין שרי לכתחלה כלומר גרירת כסא וספסל אפי' במתכוין לעשות חריץ ליכא איסורא דאורייתא וכן אמרי' בפ' כלל גדול (דף עג:) דחופר תולדה (ג) דדש הוא וחייב ה"מ במרא וכיוצא בו אבל במטה וכסא וספסל לא: ומשום לא תעשה. היינו מגלא שדרכן לחתוך בו בחול והויא מלאכה דאורי' וזו ואין צ"ל זו קתני: ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע. אף על גב דתקיעת שופר אסורה מדבריהם והמתעסק לא יצא. מוכח בגמ' דאפי' למ"ד תוקע לשיר יצא מתעסק לא יצא וטעמא דמילתא משום דתוקע לשיר מתכוין מיהא לעשות תקיעה כהלכתה מה שאין כן במתעסק עוד

מתני' שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל א ואין מעבירין עליו את התחום ולא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא בלא תעשה אבל אם רצה ליתן בתוכו מים או יין יתן ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין עמהן כדי שילמדו והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: גמ' מ"ט יו"ט עשה ולא תעשה הוא ושופר עשה ולא אתי עשה ודוחה את לא תעשה ועשה: *אין ב חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות. (א) סכינא: משום לא תעשה. מגלא: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. תניא אבא שאול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו מי רגלים אסור מפני הכבוד: ומתעסקין עמהן ג כדי שילמדו: אמר רבי אלעזר ואפי' בשבת והני מילי *בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך ביו"ט אין בשבת לא ואית דאמרי איפכא: מתני' סדר תקיעות שלש של שלש שלש שיעור תקיעה כדי שלש תרועות שיעור תרועה כדי שלש יבבות תקע בראשונה

רש"י

לתקוע במוספין: אין מעבירין עליו את התחום. ליילך חוץ לתחום לשמוע התקיעה: ואין חותכין אותו. מפרש בגמרא: אם רוצה ליתן לתוכו כו'. ולא אמרי' הא קא מתקן מנא: גמ' ואין חותכין. אם בא לתקנה: לא בדבר שהוא משום שבות. כלי שאין דרך לחתוך בו שופרות כמו מגלא שרפ"א בלע"ז דתיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות: סכינא. דרכו בכך והוי מלאכה גמורה: קטן שהגיע לחינוך. מתעסקין בו שילמוד וכ"ש דאין מעכבין: מתני' סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: (ב) של ג' תקיעות. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: ג' יבבות. ג' קולות בעלמא כל דהו: תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה

י"ל דתוקע לשיר כיון שאינו מכוין לשום מצוה יצא למ"ד מצות אין צריכות כוונה אבל במתעסק כיון שסבר הוא מכוין למצוה דהיינו לחנך את התינוקות אותה כוונה מעכבת מצוה אחרת שלא תחול דומיא דמאי דאסיקנא במסכתא קמייתא דזבחים [דף ג.] דבת מינה מחריב (ד) דלאו בת מינה לא מחריב (ה) לה: גמ' מ"ט וכו' עשה ולא תעשה הוא. פי' וחכמים עשו חזוק לדבריהם הכא כשל תורה דכיון דלא דחי מלאכה דאורייתא אף שבות דדבריהם לא ידחה ודקא יהבינן טעמא משום דהוה ליה יו"ט עשה ולא תעשה קושטא דמלתא קאמר ומיהו לא צריכינן להכי דאפי' הוי יו"ט לא תעשה גרידא לא אתי מכשירי שופר ודחי לה דהא בעידנא דקא מעקר לאו לא מקיים עשה: משום שבות סכינא: משום לא תעשה מגלא. כמו שפירשנו במשנתנו: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. ולא אמרינן דקא מתקן מנא: גרסי' בגמ' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין כלומר דוקא תינוקות הוא דאין מעכבין כדי לחנכן במצות הא נשים מעכבין (ו) וכיון שהן פטורות דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כי תקעי עברי אשבות דתקיעה והא תניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות אמר אביי לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי יוסי ורבי שמעון דתניא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וגו' בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות פי' דכתיב בהאי ענינא וסמך ידו רבי יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות דלאו"ג דפטרינהו קרא אי סמכי ליכא איסורא משום משתמש בקדשים וה"ה לכל מ"ע שהזמן גרמא: ולענין הלכה נקטינן כרבי יוסי ורבי שמעון דרבי יוסי נמוקו עמו ואע"ג דסתם מתניתין מוכח דלאין נשים סומכות מדקתני אין מעכבין את התינוקות מלתקוע משמע הא נשים מעכבין אפ"ה כיון דאמרינן בפ' בתרא דעירובין (דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בידה חכמים ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בידה חכמים ואוקימנא לה התם כמ"ד נשים סומכות רשות נקטינן הכי דמעשה רב הלכך אם רצו נשים לעשות כל מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידן ולא חיישינן לבל תוסיף ולא לשבות דתקיעה: ולענין ברכה כלומר אם מברכות במצות הללו אם לאו כתב ר"ת ז"ל דאם רצו מברכות וליכא משום ברכה לבטלה והביא ראיה מדאמרינן התם בפרק החובל (דף פז.) ובפ"ק דקידושין (דף לא.) אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מכל מצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מפקידנא ועבידנא אלמא סומא לר' יהודה אע"ג דפטור אם רצה עושה ומברך דאי לא במאי יכול לעביד רב יוסף יומא טבא לרבנן שהרי היה מפסיד שכר הברכות ואמרי' האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דברכות אלא ודאי מי שהוא פטור מן המצות אם רצה לעשותן ולברך הרשות בידו וא"ת כיון שהוא פטור היכי מברך הויא לה ברכה שאינה צריכה ואמרי' בפרק אין עומדין (דף לג.) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא י"ל דברכה שאינה צריכה מדרבנן הוא ובכה"ג לא אמור ורא"ה לדבר מדאמרינן בפרק מי שמתו (דף כא.) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר משום דס"ל התם דאמת ויציב דאורייתא ואם איתא דברכה שאינה צריכה עובר עליה מן התורה כי דאמת ויציב מן התורה היכי חוזר ואומר מספק והרי אם כבר אמר כשחוזר ואומר אותו הא קא עביד איסורא דאורייתא [בידים] ומוטב שלא לאמרו שאפילו שלא אמרו ממילא הוא דעבר אדאורייתא ושב ואל תעשה שאני אלא שמע מינה שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן הוא ומוציא שם שמים לבטלה דנפקא לן בפרק קמא דתמורה [דף ד.] מדכתיב את ה' אלהיך תירא הני מילי בלא ברכה אבל בברכה לא מתסר אלא מדרבנן ודוקא בברכה שאינה צריכה כלל אבל בברכת המצות למי שהוא פטור מהן לא הלכך אם רצו נשים לברך על מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידן אלו דברי ר"ת ז"ל ואיכא דלחו דסומא לר' יהודה נהי דפטור מן המצות ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן חיובי מחייב ומש"ה הוה מצי רב יוסף לברוכי אבל נשים דאפילו מדרבנן פטורות לא: ומ"מ אע"פ שאפשר לומר כן כיון שהורה ר"ת ז"ל נקטינן כוותיה דהא מטלות עליהן שכר מדאמר ר' יוסי ברבי חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הלכך בכלל מצוה הן (ז) דמברכות ולא נימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו [וכדפרכינן] גבי נר חנוכה בפרק במה מדליקין (דף כג.) היכן צונו דלא קשיא דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו: אמר רבי אלעזר ואפי' בשבת. פירוש שאפי' בשבת מותר להתעסק עמהם כדי שילמדו ומיהו דוקא ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אבל בשבת אחרת לא והכי איתא בירושלמי אמר רבי אלעזר מתני' בגדול ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ותני כאן מלמדין לתקוע פירוש בגדול קטן שהגיע לחנך: והנ"מ בקטן שהגיע לחנוך. דכיון שהגיע לחנוך מתעסקין עמו כדי שילמוד אפילו בשבת: אבל קטן שלא הגיע לחנוך ביו"ט אין בשבת לא. דבשבת אין מתעסקין עמו ולא עוד אלא שאם בא לתקוע מעכבין עליו והכי מוכח בגמ' וכ"ת אמאי מעכבין דהא קי"ל [יבמות קיד.] דקטן אוכל נבלות [אין] ב"ד מצווין להפרישו י"ל דה"מ במילתא דלא מיפרסמא ולא נפיק מינה חורבא אבל במילתא דמפרסמא כי הא שהקרן נשמע לרבים מעכבין דלמא נפיק מינה חורבא לתקוע בשבת שלא כראוי כלומר שלא בפני ב"ד וכתב הרב אלפסי ז"ל ואיכא דאמרי איפכא כלומר דמתמרי טפי בקטן שהגיע לחינוך וקא סברי דכי אמר ר"א ואפילו בשבת דוקא בקטן שלא הגיע לחנוך והירושלמי שכתבתי למעלה תשובה עליהם אלא כדברי הרב אלפסי ז"ל עיקר: וכתב רבינו אפרים ז"ל שעכשיו אסור לתקוע לכל קטן בשבת כלל ואפילו בשבת של ר"ה שלא נאמרו דברים הללו אלא בזמן שהיתה תקיעת שופר דוחה את השבת וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וכן מוכח בירושלמי ואע"פ שהרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו אפשר לטעמיה אזיל שהוא סובר שאפילו בזמן הזה תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד קבוע וכמו שכתבתי למעלה אבל הרמב"ן ז"ל כתב שכיון שהגאונים כולם כתבוה בחבוריהם מדבריהם יש ללמוד שהם סבורים שלא ביבנה בלבד נאמרה זאת התקנה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכל מקום לפי שאין בלמוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות דתקיעה עצמה וכיון שהיא למצוה מותרת שהן צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולהכנס במצות: מתני' סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: כשלש יבבות. שלש קולות בעלמא כל שהן ורבינו חננאל

שלטי הגבורים

א נכרי שהביא לישראל לולב ביו"ט מחוץ לתחום כתב הריב"ה שמותר ליטלו שלא אסרו חכמים דבר שהובא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשבילו ואפי' הוא מותר לטלטלו ולא אסרוהו אלא באכילה ובהנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו משמע דגם שופר יש להתיר אם מביאו הנכרי מחוץ לתחו':

ב אפי' בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן כגון (סכינא) [מגל] שאין דרך לתקנו בו והוי כלאחר יד שהעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה וכתב הר' יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לנכרי לעשותו כיון שאין בו אלא משום שבות דאמירה לנכרי שבות ושבות במקום מצוה שרי והתוספות לא כתבו כך במס' שבת:

לשון ריא"ז

ואין חותכים אותו בין בדבר שהוא משום שבות מד"ס ובין בדבר שהוא משום לא תעשה מלאכה שהוא מלאכה של תורה ונראה בעיני שאסור להביאו מחוץ לתחום ע"י נכרי כמבואר בקונטרס הראיות:

ג מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשבת כדי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחינוך אסור לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו א"צ למחות בידו:

לשון ריא"ז

אין מעכבין את התינוקות לתקוע ביו"ט של ר"ה ואם היה קטן שהגיע לחינוך וראוי לחנכו במצות מתעסקים בו ללמדו אפי' בר"ה שחל להיות בשבת ואם לא הגיע לחינוך מעכבים אותו מלתקוע בשבת כמבואר בקונט' הראיות והנשים מעכבים אותן מלתקוע אפי' ביו"ט של ר"ה ומו"ה אומר שאין מעכבי' אותן אלא כשהן מברכות על התקיעה הואיל ומתכוונות למצוה הן עוברות בבל תוסיף וכן בהנחת תפילין ובכל מצות עשה שהן פטורות עליהן וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שאין הנשים עוברות על בל תוסיף במצוה שלא נצטוו עליה כמו שאין האיש עובר על בל תוסיף אם יניח תפילין במקום שאינו ראוי להניחן וכמו שאין ישראל עובר בבל תוסיף אם יברך ברכת כהנים שלא נצטוו עליה אלא הכהנים ואעפ"כ הנשים אסורות לתקוע ביו"ט של ר"ה אפי' בלא ברכה הואיל ואינן מצוות בדבר הרי יו"ט של ר"ה אצלן כשאר יו"ט שאסור לכל אדם לתקוע בשבתות וי"ט ואפי' טלטול השופר אסרו חכמים וכן אסור לנשים להניח תפילין אפי' בלא ברכה מפני שנראה כדרך החיצונים שעוברים על דברי חכמים ואינן רוצים לדרוש המקראות כמותן וכן המוסיף על המצות אינו עובר על בל תוסיף עד שיתכוין להוסיף על המצות ולפיכך אנו יושבין בסוכה ביום ח' וכן תוקעין בשופר ביום ב' של ר"ה ואוכלין מצה בליל ב' של פסח ומברכים עליה על אכילת מצה אע"פ שי"ל שמא חול הוא והרי הוא מוסיף על המצוה (ח) כיון שאינו מתכוין להוסיף שאין עושין כן אלא משום ספק אינם עוברים משום בל תוסיף וכן המברכה כתקיעו' אינו אלא כמברכת בתפלה

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות שופר טור א"ח סי' תקפו:
ב מיי' פ"ב מהל' שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקפח תקפט:
ג מיי' פ"ג מהל' שופר סמג עשין מב טור א"ח סי' תקצ תקצב:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכן הוא באשרי' וברי"ף אבל באלפס ישן כתוב סכינא משום לא תעשה מגלא משום שבות וכן הוא בגמ' ובקנטור:
(ב) של ג' ג' תקיעה ותרוע' כצ"ל:
(ג) נ"ל דחורש:
(ד) נ"ל כם:
(ה) נ"ל כם:
(ו) נ"ל דכיון:
(ז) נ"ל ומברכות:
(ח) כ"ב מ"מ:

שיטת ריב"ב

מתני' ואין מעבירין עליו את התחום. ליילך חוץ לתחום לשמוע התקיעו': שהוא משום שבות. מגלא: משום ל"ת. סכינא: המתעסק לא יצא. מאן דס"ל מצות צריכות כוונה קרי מתעסק כל מי שאינו מתכוין למצוה ומאן דס"ל מצות אין צריכות כוונה קרי מתעסק כל מי שאינו מתכוין לתקיעה: והשומע מן המתעסק לא יצא. דכי היכי דבעינן כוונה לשומע בעינן כוונה למשמיע כדגרסי' בפירקין דלעיל נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע וכו': גמ' והני מילי בקטן שהגיע לחינוך. דכי היכי דלדידן שרי במקום שיש בו ב"ד ולא גזרי' שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר (הס) הכי נמי שרי להתעסק עם קטן שהגיע לחינוך כיון שעלינו חובה לחנכו במצות אבל קטן שלא הגיע לחינוך כיון שאין כאן שום סרך מצוה ביו"ט אין בשבת לא שמא יעבירנו ד"א ברה"ר. ואית דאמרי איפכא דבקטן שהגיע לחינוך חיישי' שמא קטן זה שכבר הגיע לחינוך מצות יעביר השופר

ד"א כרה"ר אבל בקטן שלא הגיע לחינוך לא איכפת לן. כתב הרב דודי ז"ל כל מ"ע שהז"ג אע"פ שאינה חובה בנשים רשות דמצוה היא ואע"פ שמברכות עליהן אשר קדשנו במצותיו וצונו אין מוחין בידן כמיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין וכאשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים וכדאיתא בפ' המוצא תפילין וכן יוצאה הוראה מלפני חכמי המקום הזה ז"ל ומלפני חכמי צרפת ז"ל והם האריכו להביא ראיות לדבריהם וכן כתובות בספריהם ובתשובותיהם: מתני' סדר תקיעות ג'. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: של ג' ג'. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: שיעור תקיעה וכו'. בגמ' מפרש לה: תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה:

המאור הקטן

מתני' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע כיון דאוקימנא למתני' כר"י ור' יוסי ור"ש פליגי עליה דחינן ליה למתניתין מקמי ברייתא וכל מצות עשה שהז"ג אף ע"פ שאינה חובה רשות דמצוה היא ואע"פ שמברכות עליהן אקב"ו לתקוע בשופר או לשמוע או לישב בסוכה או על נטילת לולב אין אנו מוחין בידם כמיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין וכאשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים וכדאיתא בפרק המוצא תפילין וכן יצאה הוראה מלפני חכמי המקום הזה ז"ל ומלפני חכמי צרפת והם האריכו להביא ראיות לדבריהם והם כתובים בספריהם ובתשובותיהם:

הכנה"ל ז"ל גורס שיעור תרועה שלש יבבות ובגמרא נמי גרים שיעור *תקיעה שלשה שברים ולא גרים כשלש דהא תרועה עצמה לתנא דידן שלש יבבות ולתנא דברייתא שלשה שברים והיכי שייך למתני כשלשה אלא שאפשר שלפי שעיקר שברים ויבבות בפיו קאמר דשעור תרועה כשלשה יבבות או כשלש שברים שאדם מיילל או מגנח בפיו: **גמ'** תנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי כתרועות דכולהו בבי. יש מי שפירש התקיעות דכולהו בבי דהיינו שם תקיעות כשלש תרועות ותנא ברא קא חשיב חד בבא שהן שתים וקאמר שהן כתרועה ולפי זה שיעור תקיעה כחצי תרועה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שופר ולא נהירא דהא והעברת כתיב דמיניה ילפינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ולשון העברה קול ארוך משמע ושלש יבבות אמרי' בירושלמי דהיינו שלש טרימוטין דהיינו ג' קולות קטנים ביותר ופלגא דידהו דהיינו טרימוטא וחצי זוטר שיעוריה טפי ובכי האי גוונא לא מיקרי העברה לפיכך נראה דהכי קאמר תנא דידן קא חשיב תקיעות ראשונות דכולהו בבי דשיעור תקיעה אחת כתרועה אחת ושיעור דתקיעות אחרונות לא אילטריך ליה למתני דפשיטא ליה דשיעור של אחרונות כשל ראשונות ותנא ברא חשיב חד בבא כלומר דשיעור תקיעה ראשונה דחד בבא כשיעור תרועה וממילא תקיעה אחרונה נמי שיעורה כבראשונה הילכך נקטינן דשיעור תקיעה כתרועה: אמר אביי בהא ודאי פליגי. (ח) כי אע"פ דשיעור תקיעה מליגא לשנויי. דלא פליגי בשיעור תרועה ודאי פליגי דתנא דמתני' סבר יילולי הוא כלומר (ט) אדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה ותנא דברייתא סבר גנוחי הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהן וכיון דבשיעור תרועה פליגי אע"ג דאמרי' דתנא דידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבי ותנא ברא קחשיב לחד בבא אפ"ה בשיעור תקיעה נמי פליגי דשיעור תקיעה בשיעור תרועה תליא דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה וקרא נמי אקשינהו דכתיב והעברת דהיינו פשוטה וסמיך ליה שופר תרועה

רש"י

תרועה תקע כדרכם: ומשך בשניה. תקיעה של אחריה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה דמלכיות ופשוטה שלפני הזכרונות אין בידו אלא אחת: **גמ'** תנא דידן קא חשיב דכלהו בבי. וה"ק שיעור תקיעות כשיעור ג' התרועות: ותנא ברא קא חשיב חדא בבא. שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי: שברים ארוכים מיבבות: אמר אביי בהא ודאי פליגי. ואע"ג (ג) דאוקים לא פליגי על כרחך בהא סיפא ליכא לשנויי בהא מידי והיינו דמתרגמי' תרועה יבבא (ד) ואימיה דסיסרא כתיב בה ותייבב אם סיסרא: מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהם: ילולי יליל. כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה: שאין ת"ל בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה דוכתי דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא ביום הכפורים כתיב: והעברת. פשוטה משמע העברת קול א': ביום הכפורי' תעבירו שופר הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבה בינתיים: ומנין שלש של שלש שלש. ומנין דכך פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע (ה) עבדי' תלתא זמנין חדא למלכיות חדא לזכרונות חדא לשופרות: ת"ל שבתון זכרון תרועה. ג' זימנין כתיבי ולכל אחת פשוטה לפניה ולאחריה: ומנין ליתן את האמור כו'. לפי שהג' תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים (ו) האמורות בר"ה ואחת ביובל מניין ליתן את (ו) האמורות בר"ה ביובל וליתן את (ז) האמורות ביובל בר"ה שיהו כאן וכאן שלש: שביעי שביעי לג"ש. נאמר בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביום הכפורי' והעברת שופר תרועה

תורה אור

ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת מי שבירך ואחר כך נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן: **גמ'** שיעור תקיעה כדי שלש תרועות והתניא שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבי כתרועות דכולהו בבי תנא ברא קא חשיב חד בבא ולא פליגי: שיעור תרועה כדי שלש א יבבות. והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים ב אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב °יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וגמיר מאמיה דסיסרא דכתיב °בעד החלון נשקפה ותיבב מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ת"ר מנין שבשופר ת"ל °והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מניין ת"ל בחדש השביעי (א) הזה °שאין ת"ל בחדש השביעי ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל התרועות של חדש השביעי כזה ומנין שפשוטה לפניה תלמוד לומר והעברת ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל תעבירו ואין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בחדש השביעי *שאין ת"ל בחדש השביעי ומה ת"ל בחדש השביעי שיהיו כל התרועות של חדש השביעי כזה ומנין שלש של שלש שלש תלמוד לומר והעברת שופר תרועה זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לגזירה שוה הא כיצד שלש שהן תשע שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים: אתקין ר' אבהו בקיסרי תקיעה שלשה שברים תרועה

הלכך לתנא דידן דסבירא ליה שיעור תרועה כג' [יבבות] שיעור תקיעה נמי כג' [יבבות] וכי קתני שיעור תקיעות כשלש תרועות קא חשיב תקיעות דכולהו בבי ולתנא ברא דס"ל שיעור תרועה (י) ג' שברים שיעור תקיעה נמי (כ) ג' שברים וכי קתני שיעור תקיעה כתרועה דידיה קאמר וכדתניא בברייתא בגמרא שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כג' שברים: **ולפי** שיטה זו אמרו הגאונים ז"ל שצריך להאריך בתקיעות דתשר"ת כדי שיעור ג' שברים ותרועה דהא תרועה אחת הן שמפני ספק תרועה התקין רבי אבהו ובשל תש"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור שלשה שברים ובשל תר"ת כדי שיעור שלש יבבות: **אבל** הראב"ד ז"ל פירש דהכי קאמר בהא ודאי פליגי דמר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל והלכך הו לא אצטריכינן לפרושי מתניתין דתקיעות דכולהו בבי קא חשיב ולאפוקי מפשטיה אלא שזה גורם לשנות בלשונותם דתנא דמתניתין סבירא ליה דתרועה דאורייתא יבבות ניהו דהיינו יילולי שהם שלשה קולות קטנים ומש"ה קתני דשיעור תקיעה כשלש תרועות שהם תשע טרימוטי ותנא דברייתא סבר גנוחי גנח והיינו שברים גדולים ויש בכל שבר ושבר כדי ג' יבבות והוי נמי שיעור תקיעה לדידיה תשע טרימוטי ובשיעורא דתקיעה לא פליגא כלל אבל בשיעור תרועה עצמה הוא דפליגי: **נמצא** עכשיו לפי שיטה זו שאין תקיעה תלויה בתרועה כלל דהא לתנא דמתניתין שיעור תרועה שלש יבבות ושיעור תקיעה ט' יבבות אלא חכמים נתנו שיעור לתקיעה ט' טרימוטי דכי האי שיעור משמע להו לישנא דוהעברת ולפי זה אין לשנות בין תקיעות של תשר"ת ותש"ת ותר"ת כלל דתקיעה יש לה שיעור בפני עצמה ואינה תלויה בתרועה ויש לחוש ולהחמיר כדברי הגאונים ז"ל: **ת"ר** מנין שבשופר. דבר"ה לא כתיב שופר: שאין ת"ל בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה דוכתין דיוה"כ בחדש השביעי והכא ביוה"כ כתיב: והעברת שופר תרועה. משמע העברת קול אחד וביוה"כ תעבירו שופר הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבה בינתיים: ומנין שלש של שלש שלש ומנין דפשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע. עבדינן תלתא זימני: ת"ל והעברת שופר תרועה. הרי כאן ג' תרועות וכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כדילפינן לעיל: ומניין ליתן את האמור וכו'. (ל) ולפי שהג' תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמר בר"ה והאחד ביובל מנין ליתן את האמור בר"ה ביובל ואת האמור ביובל ליתן בר"ה שיהיו כאן שלש וכאן שלש: שביעי שביעי לג"ש. נאמר בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי ובגמרא פרכינן מעיקרא מייתי ליה תנא בהיקשא ולבסוף מייתי ליה בג"ש ומשני הכי קאמר אי לאו ג"ש הוה מייתי ליה בהקישא השתא דאתי בג"ש היקשא לא צריך: **אתקין** רבי אבהו בקסרי וכו'. נשאל לרב האיי גאון ז"ל וכי עד שבא רבי אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר וכל' הזה השיב אל תחשבו בלבבכם כי בימי

[illegible]

המאור

[דף לד ע"א] היק אי לאו ג"ש הוה מייתינא בהיקישא השתא דאתי בג"ש היקישא לא צריכא פי' ואע"פ שבג"ש היקש צריך מג"ש שאין משיבין על ההיקש ומשיבין על ג"ש הכא לא סגיא לן בלא גז"ש כי מן ההיקש לא הייתי שומעין ליתן את האמור של זה בזה אלא שיהא זה כזה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ושיהיו שתי תרועות ביוה"כ כשם שמצינו בר"ה עכשיו שלמדנו בגז"ש אנו נותנים את של זה בזה ונמצאו ג' תרועות ביוה"כ וג' בר"ה וכולן פשוטה לפניהם ופשוטה לאחריהם והיקישא לא צריך והר"ר שלמה ז"ל פי' כן: **אתקין** רבי אבהו בקסרי תקיעה וג' שברים [תרועה] ותקיעה מטה נפשך אי ילולי הוא וכו' יש ששואלין מה איכפת לן אי מפסקא תרועה א"נ מפסקי שברים והא קי"ל כר"י דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואע"ג דפליג עליה ר' אבהו בהא

הקטן

הא אשכחן נמי דס"ל אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ובהפסקת תרועה א"נ ג' שברים אין שהות כדי לגמור תשע תקיעות ועל מה הוצרך ר' אבהו להחמיר כ"כ בתקנת זו ונ"ל כי ר' אבהו לרווחא דמלתא אתקין דילמא איכא מאן דס"ל כר"י דאמר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא וכרנרסי' בערכין בפ' אין בערכין פחות מסלע ואיתא נמי בסוכה בפרק החליל והתם אוקימנא לדרב כרבנא דאמר אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום כר"י לפיכך חש לה רבי אבהו לדר"י ואתקין למעבד הכי לכתחלה לאפוקי נפשיה מפלוגתיה דכיון דזכרון ישראל לאביהם שבשמים הוא הכי עדיף למעבד לכתחלה ולעולם בדיעבד קי"ל כרבנן וכר"י:

בימי רבי אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות הן אחת אומרת תרועה ג' יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא ודאי פליגי וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועה יבבות כבדות שהן שברים ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן שברים כבדים תרועות הן יבבות קלות תרועות הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה שהרי התנאין כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה שלשה שברים אלו משנתם כמנהגב ואלו משנתם כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא ולא היו מטעים אלו את אלו אלא מר כי אתריה (א) ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה: **מתקיף** לה רב עוירא ודלמא גנוחי הוא. ואין לך לעשות תרועות יבבות וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה של אחריה: ודלמא ילולי הוא. ואין לנו לעשות שברים וקא מפסקי שברים דתשר"ת דרבי אבהו בין פשוטה שלפניה ותרועה וא"ת וכי מפסקי מאי הוי והא תניא בסמוך שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ואפי'

תרועה ותקיעה מה נפשך אי ילולי הוא תרועה נעביד שברים לא נעביד אי גנוחי הוא שברים נעביד תרועה לא נעביד מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה רב עוירא ודילמא גנוחי הוא ואתיא תרועה ומפסקא בין תקיעה לשלשה שברים הדר עביד בבא אחרינא תקיעה ושלשה שברים ותקיעה מתקיף לה רבינא ודילמא ילולי הוא ואתו שברים ומפסקי בין תקיעה לתרועה הדר עביד בבא תליתאה תר"ת אם כן דרבי אבהו למה לי דילמא גנח ויליל אי הכי איפכא נמי דילמא יליל וגנח סתם אינש כי מיתרע ביה מילתא ברישא מגנח והדר מיילל נמצא עכשיו שתוקעין תשר"ת א ג' פעמים ותוקעין תש"ת ג' פעמים ותוקעין תר"ת ג' פעמים ונהגו העם לתוקען כשהן יושבין ומברכין עליהם ברכת התקיעה ומפני שהצבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר הברכות לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר הברכות תשר"ת ב פעם אחת ותש"ת פעם אחת ותר"ת פעם אחת ובדין הוא שיהו תוקעין אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות

רש"י

תרועה בחלם השביעי: מספקא ליה. ועבד תרוייהו: ודלמא גנוחי הוא. ואין לך לעשות תרועות יבבות ודקא עביד הא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה: ודילמא ילולי הוא. ואין לך לעשות שברים ודקא עביד הא מפסקא שברים בין תקיעה ראשונה לתרועה ואין כאן פשוטה לפניה: ברישא גנוחי גנח. גניחות ארוכות קונפליי"ר בלע"ז: והדר מייליל. רנידי"ר בלע"ז:

לרבי אבהו דאמר בגמ' לא יצא ה"מ כששהה לגמור את כולה אבל הכא לא שהה תירצו בשם ר"ת ז"ל דהכי פרכינן דכיון דרבי אבהו חייש לכולהו ומכניף לכולהו מנהגי וכדברי רבינו האי גאון ז"ל וכמו שכתבתי למעלה הוה ליה למיחש נמי לר' יהודה דאמר אין בין תקיעה ותרועה ולא כלום כדאיתא פרק החליל (דף נג.) ועוד דלרבנן נמי נהי דשמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא בדיעבד אבל לכתחילה ודאי משמע שאינו רשאי להפסיק אבל הרמב"ן ז"ל כתב דלרבנן נמי אי מפסקי שברים או יבבות בין תקיעה לתרועה לא יצא דנהי דאם הפסיק ביניהם יצא אפ"ה אם תקע ביניהם לא יצא דאנן פשוטה לפניה ולאחריה בעינן וליכא דהא תקע ביניהן תקיעה אחרת לשם מצוה והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת כלומר תקיעה אחרונה בלבד אבל הרשב"א ז"ל כתב שמצא גירסא בההיא תוספתא וכך היא תקע והריע ותקע והריע ותקע אין בידו אלא אחת והכי פירושה שלאחר שתקע בראשונה (ב) לתשר"ת הראשון חזר והריע וחשב שתעלה לו אותה תקיעה משום פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון ומשום פשוטה שלפני תשר"ת הב' ומש"ה קאמר שאין בידו אלא אחת דהיינו פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון דאנן פשוטה לכל חד וחד בעינן כדקתני שלש של שלש שלש הלכך אין תקיעה זו עולה לשתים ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ז"ל ומסתברא שאם בא לרבות בשברים ולעשות מהן ארבעה או חמשה או יותר עושה ואינו נמנע שהרי שברים לתנא דברייתא כיבבות לתנא דידן ותנן שיעור תרועה כשלש יבבות והמנהג הפשוט שמוסיפין ביבבות ועושין מהן אפילו כמה וה"ה בשברים וכן כתב הרב רבי יצחק אבן גיאת בשם הגאונים ז"ל ומ"מ צריך להזהר לעשות השברים כולן והיבבות כולן בנשימה אחת דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אחת נינהו כתקיעה ותרועה לרבי יהודה וכי היכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה אחת כדמוכח בפרק החליל (שם) ה"נ בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת נינהו ואם הוסיף שבר אחד ועשאו בנשימה אחרת לדברי *הרמב"ם ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים (ג) לתרועה ור"ת ז"ל כתב בתשובה דשלשה שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה נינהו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי והרמב"ן ז"ל חולק עליו דהא תרועה אחת היא ואין ראוי להפסיק בה ואע"פ שהן קולות מוחלקין הרי אינן יותר מוחלקין מפשוטה ושברים או תרועה אליבא דרבי יהודה שהוא מצריך לעשותן בנשימה אחת משום דסבירא ליה דמצוה אחת הן והוא הדין בשברים ותרועה לדידן: **הדר** עביד תקיעה תרועה ותקיעה. וא"ת הלא די לו בש"ת תש"ת וכן בר"ת תר"ת דהא לא בעינן אלא שלש של שלש ואי גנח ויליל הרי יצא בסימן של תשר"ת ואי גנח לחוד תעלה לו תקיעה אחרונה של תשר"ת לפשוטה שלפני תש"ת וכן אתה אומר בשל תר"ת ותירצו בתוספות דהיינו טעמא משום דדילמא אתי למטעי שאם אתה אומר שבש"ת ראשון לא יחזור ויתקע יטעו לומר שא"צ לעשות אלא ש"ת ש"ת ש"ת: **ואנו** עכשיו נוהגים לתקוע על סדר הברכות תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות וצ"ע למה שהרי היה לנו לעשותן כולן למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות דהא

ק"ל כרבנן וכר' יוחנן ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ולברך עליהן ברכת התקיעה נ"ל כי לא היה כן מימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבי כנישתא ולא נטרי עד צלותא דמוספי לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהן ברכת התקיעה במטבע קצר אבל עיקר הברכות הם הברכות של תפלה והם מלכיות זכרונות ושופרות

אלא בחבר עיר אבל ביחיד שומען על הסדר כדרך שתוקעין בישיבה וא"צ לשמוע על סדר הברכות ונראה בעיני שחבר עיר היינו כשש"צ אומר תפלתו בקול רם אבל כשהצבור מתפללים כל אחד תפלתו בלחש כולן יחידים הן:

ועליהן שנינו מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר והסיה דר' יצחק דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין ענין אחר הוא כמו שאנו עתידין לבאר בסוף ספרינו אבל באמת אין לנו ברכת התקיעה מדברי רבותינו אלא הברכות של תפלה בלבד ונשתנו המנהגות בדורות אחרונים כמו שאתה רואה מפורש בגמ' ומתקנת ר' אבהו שצריך היה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות ואין אנו עושין כן אלא תשר"ת במלכיות תש"ת בזכרונות תר"ת בשופרות והרב ז"ל נתן טעם לדבר בהלכותיו שלא להטריח את הצבור ואין הטעם הזה מספיק לנו כל הצורך ורבינו האיי ז"ל כתב בתשובת שאלה כי קבלה היתה בידם דבין ילולי כולהו תרועות מקרילן ונפיק איניש ידי חובתיה בהכי ובהכי והיו מקומות בישראל חלוקין במנהגיהן היכא דעביד הכי והיכא דעביד הכי ובא ר' אבהו להשוות המנהגות ולהחזיר כל המקומות למנהג אחד שלא תהא מחלוקת ביניהם וסידר להם כל המנהגות כאחד וכלשון הזה מצאנו בתשובה אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק לדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה ג' יבבות כמשנתינו ואחת אומרת תרועה שלש שברים וקא אמרי' בה בהדיא אמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים הללו מודים כי יבבות קלות תרועה הן וחכמים הללו מודים כי שברים כבדים תרועה הן וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה אלו דברי של רבינו האיי גאון ז"ל והם טובים ויפים ומתוקים מדבש ונופת צופים ואל תתמה על מה שאמרנו שנשתנו המנהגות בדורות האחרונים כי אני זכור שראיתי כל הצבור מתפללין שבע וש"צ לבדו היה מתפלל ט' ועכשיו חזרו הכל להיות מתפללין תשע ואני אומר כי מפורש הלכה אין בר"ה ז' ברכות (אי לא) [אלא] ט' הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה כמו שתראה בפ' תפלת השחר הני תמני עשרה כנגד מי הני שבעה דשבתא כנגד מי הני תשע דברכות דר"ה כנגד מי נ"ל מכאן שאין לנו לחלוק בט' ברכות בכל תפלות היום כמו שאין לנו לחלוק בשמונה עשרה של חול ובשבע של שבת ואע"פ שאין תוקעין אלא במוסף כדתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע הא לענין ברכות זה וזה שוין ודאתון עלה מיהא שמעתא דר' יצחק דאמר למה תוקעין וכו' יש שמדקדקין בשמועה זו על הסדר שאנו נוהגין היום מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן אם אותן שתוקעין מעומד אלא הם על סדר ברכות התפלה והן נראין כשל תורה וכדרבה דאמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות וכו' ואם אותן שתוקעין מיושב הן לערבב את השטן היאך מתפללין בהן ומברכין עליהם וכ"ל שהתקיעות שתוקעין כשהן יושבין אלו הן התקיעות שתוקעין על סדר ברכות בתפלת ש"צ ואע"פ שהן מעומד לש"צ אינן לשאר העם אלא מיושב ותקיעות מעומד היה מנהג בידם שהיו תוקעין אותה כשהיו יוצאין מבהכ"נ . ומצאתי סעד לדברי בחבורי הגאונים ז"ל כך אמר רב סעדיה ז"ל אחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב השטן שכתב הרב אלפסי ז"ל שאלו מקמי ריש מתיבתא וכו' כדכתיבה בהלכות לפי מה שאמרנו אנו שאין מפורש הלכה ברכת השופר אלא ברכות של תפלה אין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה והסיה דתפילין אין לה שום ענין ואין לנו כיוצא בה בכל הברכות ובכל המצות ולפי דעתי נ"ל מה טעם אמרו סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אע"פ ששתי מצות הן כיון דכתיב בהו בתפילין של יד ושל ראש והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה שיהא תיכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שיהא הויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהן עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה של תפלה של יד וממשמש בתפלה של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש והוכף שתי המצות זו לזו וזו היא שאמרו סח מברך שתים על של ראש לא סח מברך אחת שאם לא סח ביניהן מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם סח ביניהן מברך שתים על ראש לפי שחוזר ומברך ברכה שעל יד ותוכף לה ברכה של ראש והוה ליה כמברך שתים על של ראש וכך פירשו הגאונים הראשונים וכן נמצא בשאלתות דרב אחא גאון ז"ל כל זה לשון הרב דודי ז"ל . ואני הכותב אומר דהא דתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע מדקאמר מתקיע ולא קאמר תוקע דייקינן מינה דהכי קאמר השני מברך הברכות שעליהן תוקעין התקיעות ולפי שהצבור שומעין התקיעות על סדר הברכות נקט התקיעה בלשון הפעיל כלומר שמברך הברכות שעליהן שומעין התקיעות ללמדנו שאין מברכין ואין תוקעין אלא בתפלת המוסף :

מלחמת ה'

ועוד ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין וכו' וסמכו להם על מה דגרסי' בפסחים והתם בדוכתא אידחיא ליה הסיח דשופר : **אמר** הכותב הא בורכא דעד כאן לא אדחיא אלא שאינה לאחר עשיה דלא מיישינן דלמא מתקלקלו הקיעתא אבל עובר לעשייתן הוא ומה שאמר עוד א"נ לא אדחיא י"ל הא כדאיתא והא כדאיתא ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא מנהג האחרונים דברי הבאי הם דאי ברכת שופר מלכיות זכרונות ושופרות מאי היא דאמרי' אין מברך עליהם עובר לעשייתן דלמא מתקלקלי תקיעתא כי מתקלקלי מאי הוי מ"מ ידי ברכות יצא ומאי הא דאסיקנא אלא חוץ מן הטבילה איתמר אבל שופר מברך עליו עובר לעשייתן והא דכ"ע שופר על סדר ברכות שמע ליה כשהסלים כל ברכה וברכה כדתנן מלכיות ותוקע שופרות ותוקע ומה מקום לספק זה אלא ודאי על הברכה של מטבע קצר הדברים אמורים ואין ספק ולא מקום למחלוקת שהיחיד שאינו תוקע על סדר ברכות ודאי צריך לברך על מצוה זו במטבע קצר כדרך שמברכין על המצות ויכולין אנו לפרש זו

המאור הקטן

ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה נ"ל כי לא היה כן בימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבהכ"נ ולא נטרי עד צלותא דמוספי דלא מצלי לה ביחיד בר"ה בתלת שעי קמייתא כדאיתא בפרקא קמא דע"ז ואפילו בצבור [נהגו] העם לאחר ולאנפושי קרובות בסדורא דיומא לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהם ברכת התקיעה במטבע קצר וסמכו להם על מה דגרסינן בפסחים אמרי בי רב חוץ מן הטבילה ושופר אלמא יש לשופר ברכה ומטבע קצר כשם שיש לטבילה והתם בדוכתא ארחיא לה ההיא דשופר ואי נמי לא ארחיא לה י"ל הא כדאיתי' והא כדאיתיה ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא ממנהג אחרונים אבל עיקר הברכות הם הברכות של תפלה

בפסחים על היחיד שתוקע לעצמו אבל הצבור שתקעו על סדר הברכות בלבד כדין משנה אפשר דמי שהוא רואה בדעתו כן לומר שלא יברכו במטבע קצר אלא ברכות עולות להקיעות וכן שתקנו אחרונים או נהגו להקדים ולתקוע כדרך היחיד ע"כ היו צריכים לברך במטבע קצר אבל אנו רואין שאפי' בצבור שתקעו על הסדר מברכין באמצע תפלה כדרך שעושין בנשיאת כפים וכן אנו רואין עוד שזה מנהג אבותינו חכמי התלמוד היו תוקעין ומריעין כשהן יושבין קודם תפלת המוספין וכודאי מברכין היו עליהם במטבע קצר ואח"כ חוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפלה על סדר הברכות לא שלא יצאו בתקיעות אלא שהברכות מעיקרן בתקיעות תקנו אותן כדמייתי' עלה בגמ' כדרבה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות וכמה בשופר והיינו מימרא דר"י למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין וכו' מלתא כפשטה ופירושה כמשמעה וכך הנהיגו חכמים למצוה כדי לערבב את השטן והדקדוק שדקדק בעס"מ לפנינו מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן וכו' שאלהן של נעדים היא דר"י ה"ק למה הנהיגו חכמים באותן תקיעות ראשונות ולא פטרו עצמן בתקיעות שעל סדר הברכות שהן עליהם חובה ואינן יכולין לפטור עצמן מהן כדי לערבב את השטן ומתני' דקתני מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וכו' דיעבד היא כדקתני וברייתא דתניא אבל בחבר עיר שומען על הסדר ועל סדר ברכות לצאת ידי חובה קתני שכך תקנו חכמים ברכות והקיעות על סדר הברכות כשהם יושבין וחוזר ושומען (על הסדר) על סדר הברכות כשהן עומדין בתפלה מהניתא חובה תניא ור"י מצוה שנהגו בה בלכתחלה קאמר והתם נמי איתמר כס"ג למה תוקעין בשופר של איל דהיינו מנהג שנהגו למצוה דאילו חובה כל השופרות כשרין תנן ושל יעל פשוט תנן והא דקאמר אמר הקב"ה לאו דוקא בדאורייתא אלא אמר הקב"ה תקעו כדי שאזכור ועוד דאשכחן נהגי עקידת יצחק

א ואם עשה ד' או ה' שברים זה אחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחילה יכול לעשו' מהן כמו שירצה אבל אם עשה ב' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרועה תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואחר כך תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה או שמפסיק בשברים בין תקיעה לתרועה אבל כי האי שתקע ב' תרועות זו אחר זו או שתקע באמצע תקיעה כמתעסק לא הוי הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא ולא נתקלקל הסדר והרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק והביא התוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת פירוש תקיעה אחרונה אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שתקע באמצע ומזו התוספתא אין קושיא לדברי הרא"ש שכתב שאפי' גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק שהוא לא אמר כן אלא בתשר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ת שגמר התרוע' מה שמריע אחר כך הוי הפסק ואם תקע שנים תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסדר מראש ג' פעמים והרמב"ן כתב שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו:

ב בסמ"ג כתב דבתפלת מוספין תוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת בכל ברכה והכי איתא בערוך אבל ר"ת ומיי' וטור הסכימו לדעת רבינו:

לשון ריא"ז

כיצד תוקעים על סדר הברכות אחר שגמר מלכיות תוקע תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לזכרונות וכן לשופרות ואין ראוי לתקוע ג"פ תשר"ת למלכיות וג"פ תש"ת לזכרונות וג"פ תר"ת לשופרות שיש לומר עיקר התקיעה תר"ת היא ותקיעת תשר"ת אינה כלום הואיל וג' שברים מפסיק בין תרועה לתקיע' ונמצא שלא תקע למלכיות ולזכרונות כלום וכן יש להסתפק בסיפך ולא אמרו לשומען על סדר הברכות

הגהות הב"ח

(א) ג"ב קתני: (ב) נ"ל תשר"ת:(ג)נ"ל לתקיעה:

שיטת ריב"ב

ואתיא תרועה ומפסקא בין תקיעה אחרונ' לג' שברים . ואתו שברים ומפסקי בין תקיעה ראשונ' לתרועה . כתב הרב דודי ז"ל יש ששואלין מה איכפת לן אי מפסקא תרועה אי נמי מפסקי שברים והא קי"ל כר' יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואע"ג דפליג עליה ר' אבהו בהא הא אשכחן ליה נמי דס"ל אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש והפסקת תרועה אי נמי ג' שברים אין שהות כדי לגמור תשע תקיעות וכ"ל דר' אבהו לרווחא דמלתא אתקין דלמא ליכא מאן דס"ל כר' יהודה דאמר תקיעה ותרוע' ותקיע' אחת היא וכדאיתא בערכין לפיכך הא לא ר' אבהו לדר' יהודה ואתקין למעבד הכי לכתחלה לאפוקי נפשין מפלוגתא ולעולם בדיעבד

דהא אכן משום ספק דאורייתא עבדינן להו וצריך לשמען על סדר ברכות במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות והרב אלפסי ז"ל כתב דאקילו בהו משום טירחא יתירא דצבורא כיון שכבר יצאו שלא על סדר ברכות ואפשר עוד על דרך זה שחששו שלא להפסיק יותר מדי בתקיעות שאינן צריכות בין מלכיות וזכרונות ושופרות והכי לא נהירא ולדברי רבינו האיי גאון לא קשיא מידי דהא יום תרועה אמר רחמנא הלכך בין גנח בין יליל בין גנח ויליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא נינהו והלכך להקל על הצבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי ור"ת ז"ל הנהיג לתקוע בכולן תשר"ת ואמר מוטב שניחוש לספיקות ולא ניחוש להפסקות: **שאלו** מקמי ריש מתיבתא וכו' כדכתיבא בהל'. דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בשם ריש מתיבתא תמוהים בכאן וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל וכתב שאין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה משום דבתפילין מש"ה אמרי' דשח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו משום דאע"ג דשתי מצות הן כיון דכתיב בתפילין של יד ושל ראש והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה [והוויה כאחת] שיהא תוכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שתהא הוויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה (ה) תפלה של יד וממשמש בתפילין של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש ותוכף שתי המצות זו לזו וזו היא שאמרו שח בין תפלה לתפלה מברך שתים לא שח מברך

שהברכות אין מעכבות את התקיעות הרי יצאו ידי חובתן באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר ברכות פעם אחת שלא להטריח את הצבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות: °שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ר"ה על א תקיעת שופר בתר ס"ת (א) והשיח צריך לברך על ב התקיעות של סדר ברכות או לא ואהדר להו הכין קא חזו רבנן שגוערין בזה ששח עד שלא יתקע על סדר ברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר ולא דמיא הא לתפילין דאמר רב חסדא* (א) שח בין תפילה לתפלה חוזר ומברך דהנך שתי מצות נינהו דתנן תפילה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא הדר ומברך ההיא ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתא קא מברך (ב) ומקשינן שח אין לא שח לא והא שלח רב חייא בר (ג) הונא משמיה דר' יוחנן על תפילה של יד אומר להניח תפילין ועל של ראש אומר על מצות תפילין ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת ואם שח מברך שתים ואעפ"כ קשה להשיח דתניא שח בין תפילה לתפלה עבירה היא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה וכ"ש כי האי ששח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא צא וראה שהרי ההלל שמברכין קודם לקריאתו ואף על פי כן בין פרק לפרק פוסק ולא הוצרך לחזור ולברך: (ד) **מתני'** תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת: אמר

אחת שאם לא שח ביניהם מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם שח ביניהם מברך שתים על של ראש לפי שחוזר ומברך ברכה של יד ותוכף לה ברכה של ראש וה"ל כמברך שתים על של ראש וכן פירשו הגאונים ז"ל וכך נמצא בשאלתות דרב אחאי גאון ז"ל (א) ובהלכות רב שמעון קיירא ז"ל אלו דברי הר"ז הלוי ז"ל וכן אני אומר לדברי הרב אלפסי ז"ל שהוא סובר דכי אמרינן לא שח מברך אחת שח מברך שתים דה"ק לא שח מברך אחת לשתיהן שח מברך שתים אחת על של יד ואחת על של ראש (ו) והכא לא דמי כלל לתקיעות דכיון דהתם הוא גורם שיהא מברך ברכה אחרת בדין הוא שתהא עבירה בידו לפי שאסור לאדם לגרום שיהא חייב לברך ברכות הרבה כל שאפשר לו שיהא נפטר בברכה אחת וראיה לדבר מדאמרינן ביומא בפרק בא לו כהן גדול (דף ע.) דכהן קורא אחרי מות ואך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים קורהו על פה ומקשינן בגמרא אמאי קורהו על פה ניתי ספר תורה אחרינא וניקרי ביה ומהדרינן משום ברכה שאינה צריכה כלומר שאילו היה מביא ס"ת אחרת (ז) שהוא היה צריך ברכה אחרת ולפיכך קורהו על פה כדי שלא יגרום ברכה יתירה אלמא אסור לגרום שיהא מרבה בברכות ומש"ה שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אבל כאן כיון שאינו גורם ברכה למה יהא אסור הרי לא שמענו בשום מקום שמי שבירך על המזון והתחיל שלא יהא רשאי לדבר עד שיגמור והטו מי שיתחיל לבדוק חמצו כלום אסור לו לדבר עד שיגמור ביעורו א"כ בא ונאמר שאף מי שמברך המוציא יהא אסור לדבר עד שיגמור סעודתו וליתא ולפיכך אין הנדון דומה לראיה כלל ומיהו הואיל ונפק מפומיה דריש מתיבתא ראוי שלא ידבר בהן שלא לצורך: **מתני'** תקע בראשונה. בפשוטה שלפני התרועה: ומשך בשניה. בתקיעה שלאחר התרועה כדי שתעלה לו לשתים לסוף סימן זה ולתחלת סימן הבא: אין בידו אלא אחת. מפרשינן בגמ' טעמא בפרק ראוהו ב"ד (דף כז.) משום דפסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן ומיהו דוקא בתקיעות שהן קול אחד אבל עשה תקיעה ושברים ותרועה בנפיחה אחת יצא שהרי הן קולות מופרשין וכבר ניכר בין תקיעה לשברים והיינו דגרסינן בירושלמי תקע והריע ותקע בנפיחה אחת יצא והא אנן תנן שלש של שלש שלש ומשני שלא יפחות שהרי ניכר בקולן שהן שלש: **ודאמרי'** אין בידו אלא אחת איכא מ"ד דהיינו תקיעה שתקע לפני התרועה אבל אותה תקיעה שניה לא עלתה לו לכלום משום דאיהו סבר לאפסוקה דתיסליק ליה לתרתי ולית לה הפסק הלכך לא רישא אית לה סופא ולא סופא אית לה רישא והביאו ראיה לדין זה מהירושלמי' דגרסי' התם תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ר' אבא בר זמינא בשם ר' זעירא אמר אפילו אחת אין בידו למה רישא גבי סיפא מצטרף וסיפא גבי רישא מצטרף לא רישא אית לה סופא ולא סופא אית לה רישא והיינו נמי (ח) דתנן תקע בראשונה דאי לא למה ליה לאדכורי כלל הכא תקיעה ראשונה אלא ודאי לומר שאין בידו אלא אותה תקיעה שתקע בראשונה והקשו על זה למ"ד מצות אין צריכות כוונה למה לא תעלה לו (ט) אותה תקיעה משום אחת מיהת והיינו שתעלה לפשוטה שלאחר הסימן דלאו מי גרע מן התוקע לשיר דילא ולמ"ד נמי דמצות צריכות כוונה בדין הוא דילא דהכא כוונת מצוה איכא ועדיף טפי מן התוקע לשיר ועוד דאם איתא דלא עלתה לו אותה תקיעה לכלום אפי' אותה תקיעה ראשונה לא תעלה לו שהרי הפסיק (י) אותה תקיעה פסולה בין תרועה לתקיעה שיחזור ויתקע עכשיו וכדפרכינן לעיל בדרבי אבהו דקא אתו שברים ומפסקי

המאור הקטן

תפלה והם מלכיות זכרונות ושופרות ועליהם שנינו מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר והיא דר"י דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין ענין אחר הוא כמו שאנו עתידין לבאר בסוף דברינו אבל באמת אין לנו ברכת התקיעה מדברי רבותינו אלא ברכות של תפלה בלבד: **ונשתנו** המנהגות בדורות אחרונים כמו שאתה רואה משורש ההלכה ומתקנת ר' אבהו שצריך היה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכיות וכן בזכרונות וכן בשופרות ואין אנו עושין כן אלא תשר"ת במלכיות תש"ת בזכרונות תר"ת בשופרות והרי"ף ז"ל נתן טעם לדבר בהלכותיו שלא להטריח צבור ואין הטעם הזה מספיק לנו כל הצורך ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובת שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי כולהו תרועות מקריין ונפיק איניש ידי חובתיה בהכי ובהכי והיו מקומות בישראל חלוקין במנהגיהם איכא דעביד הכי ואיכא דעביד הכי ובא רבי אבהו להשוות המנהגות ולהחזיר כל המקומות למנהג אחד שלא תהא מחלוקת ביניהם וסדר להם כל המנהגות באחד וכלשון הזה מצינו לו בתשובה אל תחשבו בלבבכם כי בימי רבי אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה שלש יבבות במשנתנו ואחת אומרת תרועה שלש שברים והא דאמרי' בהדיא אמר אביי בהא פליגי וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהם שברים ואלו יוצאין י"ח ואלו יוצאין י"ח כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינו חלוקה והרי התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה ג' יבבות והללו שונין שיעור תרועה ג' שברים אלו משנתם כמנהגם ואלו משנתם כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולאו פלוגתא היא ולא היו אלו מטעים את אלו ואלו מטעים את אלו אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותה כחלוקה אלו דבריו של רבינו האי גאון ז"ל והם טובים ונאים ומתוקים מדבש ונופת צופים: ואל תתמה על מה שאמרנו שנשתנו המנהגות בדורות האחרונים מדורות הראשונים כי אני זכור כי ראיתי בילדותי כל הצבור מתפללין במוספין שבע וש"ץ לבדו היה מתפלל תשע והיו תולין מנהגם במנהגי ישיבות הגאונים כי כן מצאו כתוב בספריהם וכן תמצא בהלכות ה"ר יצחק בן גיאת ועכשיו חזרו הכל להיות מתפללים תשע ברכות:

מלחמת ה'

יצחק וכיון שכן מצוה שנהגו בשופר של איל כדי שיזכור איל באיל ועוד דאשכחן לכם כה"ג בדרבנן אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ושאלו מלאכי השרת מלפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים הלל בר"ה וכו' תדע דהוינן בה למה תוקעין דרחמנא אמר תקעו אלמא לאו טעמא דקרא קא דריש אלא טעמא דמצוה קא דריש ולא קאמרינן מפני מה אמרה תורה וכיוצא במימרא זו דר"י במס' תענית למה מתכסין בשקין וכו' אינו שנוי לא במשנה ולא בברייתא אלא שנהגו בכך וחכמים הנהיגו אותן למצוה וכבר הארכנו במימרא פשוטה מפני שהרבים נתקלין בה:

ועוד כתב ונשתנו המנהגות בדורות האחרונים וכו' והרי"ף ז"ל נתן טעם לדבר ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובת שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי כולהו תרועות מקריאן וכו': **אמר** הכותב דברי רבינו הגאון טובים לכבודו אבל מי יתן ויודיעוני המשבחים דבריו א"כ למה לא תיקן ר' אבהו אלא תשר"ת כי בתשר"ת בלבד נהגו המנהגים שלא יראה הדבר כחלוק בעיני ההדיוטות ויותר הקשו בגמ' דלמא שברים ניהו ואתיא תרועה ומפסקא ודלמא תרועה היא ואתו שברים ומפסקי דהא בודאי ידיעא לן מלתא דשברים ותרועה הכל א' וליכא מאן דמפסיק ואפי' לפי פירושו שאמר שלחוש לדברי ר"י תקנו דהא ליכא בין תקיעה לתרועה ולא כלום דתרוייהו תרועה ניהו ואינו אלא כמאריך בתרועה שהכל תרועה אחת וכמה חששות חשש ר' אבהו חשש שלא יראה להדיוטות כחלוק וחשש שלא יאמרו שהיא הפסקה וההפסקה עצמה אין לחוש [אלא] לדברי ר"י ועוד דר' אבהו למה לי בתש"ת ותר"ת סגיא שכבר נאספו המנהגות וא"כ גנח ויליל יצא בגנוחי או בילולי אבל באמת לא דקדקו כל אלו הדקדוקים והחששות אלא משום שמא אפילו בדיעבד לא יצאו שאפי' לרבנן דאמרי שמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא ובלבד שמעון על הסדר כלומר פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע ואילו בתקיעת שברים תרועה תקיעה אין פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע שהרי הפסיק בין תרועה לתקיעה בודאי וזה הפי' הנכון ושנוי בתוספתא תקע והריע ותזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת וזהו משום דבעינן כסדרן ואילו היו מקשים בגמ' לחוש לדברי ר"י היו מפרשין כן ועוד אפי' איכא מאן דחייש לדברי ר"י אקשויי לא הוו מקשו בגמ' מינה תרי זימני דמנא להו דר' אבהו חייש לדברי ר"י כלל ודלא כרבנן וכסתם מתני' דקתני שלש על שלש וכן כולה סוגיין ואילו לר"י ליתנהו אלא שלש כדקתני בפ' החליל אין פוחתין מז' וכו' ועוד אקשויי סתמא נמי וכמה תיקן בעה"מ מנהגן של ישראל כדברי הגאון ז"ל הרי עדיין צריכין היו לתקוע כולן למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות לכנופי מנהגי כי היכי דעבדי מיושב דהא לכנופיא דכניף ר' אבהו למנהגי הכי לא מפקי נפשייהו במנהגא דהכי אלא ט' תקיעות תקעו אליבא דכל חד מיושב הלכך מעומד נמי לכנופיא דעגייהו צריך הוא למתקע לכולהו ואין אחד מן המנהגים יוצא בה לפי דעתו ומנהגו אלא שלא

להטריחן נאמר לכן כבר יצאתם מיושב ונמצא שלענין המנהג טעמו של רבינו נכון ואם יש טוב ממנו גם את הטוב נקבל שכבר נאמר על דרך הגאון דמשעה שעמד ר' אבהו וכניף מנהגי חששו לתקיעות יתירות שלא יפסיקו באמצע תפלה והקדימו ועשו ספיקותיו של ר' אבהו מיושב וחזרו ותקעו על סדר ברכות תשע כאותו הסדר שעשו מיושב וכולן אינן אלא תקיעה ותרועה ותקיעה על כל ברכה וברכה לפי האמת וזה הטעם כסדור המנהג כולו כפי דעתם ואני אומר שטעמו של רבינו ז"ל בטורח הצבור בכאן אמת ונכון הוא ועיקר הדברים מיוסד על פי מה שפירשנו למעלה שתקנו חכמים להיות תוקעין ומריעין כשהן יושבין ויוצאים ידי חובתן ותקנו שיהו תוקעין ומריעין כשהן עומדין על סדר הברכות שהברכות הללו מלכיות זכרונות ושופרות כל עיקרן בהתרועות נתקנו וכן בתעניות וכן בעת מלחמה שמוסיפין שם ברכות והן נמי זכרונות ושופרות מתריעין עליהן כדאיתא במס' תענית ולא שנינו אלא בירך ואח"כ נתמנה לו שופר אבל נתמנה לו שופר ותקע ואח"כ נתמנה לכם מברך חוזרין ותוקעין על סדר ברכות דומיא דתעניות שאע"פ שאין היחיד חייב בתקיעות תוקעין הצבור על סדר הברכות וכם אמרו בתעניות על כל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו אלא שר"י סובר שם על כל ברכה וברכה תוקעין ומריעין ותוקעין ואזיל לטעמיה דסבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא ואין הלכה כמותו למדנו מכאן דכיון שאין יחיד ויחיד חייב בתקיעות ותרועות אלא חובת ברכות הוא שמתריעין בהן די להם בתקיעה כל שהוא כדי שיתעלה תפלתנו בשופר הלכך בר"ה נמי כיון שיצאנו ידי חובת תקיעות של תורה ואין כל יחיד ויחיד חייב בתקיעות לא נשאר לנו אלא חובת ברכות שתקעו בהן תקיעות כדי שיעלה זכרוננו לטובה בשופר והוא ניס כתעניות ובתקיעה כל שהוא יצאו ידי התרעה של ברכות הלכך לא רצו להטריח שלא לצורך ונהגו לעשות בכולן תקיעה ועושין בתרועה כשלש שברות הללו דר' אבהו וזה טעם יפה מרפא לעצם ומתוק לפה ואם באת לדון אחריו כבר נהגו:

שלטי הגבורים

א מדברי רבינו נראה דמברך על תקיעת שופר וכן נראה דעת סמ"ג וטור סימן תקפ"ה כתב וז"ל ועומד התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וספירת העומר מעומד דכתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה וקודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מלתא אלא בשמיעה כדתנן התוקע בתוך הבור לא יצא כתב אבי העזרי ויברך שהחיינו ויתקע תשר"ת ג' פעמים ותש"ת ג' פעמים ותר"ת ג"פ ואם התחיל ולא יכול להשלים כתב ר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפי' ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון כי הראשון מברך בשביל כל הצבור ותוקע ולמה יברך השני ואפי' אם בירך ולא יכול לתקוע כלל השני תוקע בלא ברכה וברכה לבטלה לא הוי כיון שיצא בתקיעת השני:

לשון ריא"ז

ומברך התוקע אקב"ו לתקוע בשופר ואינו מברך לשמוע אלא לתקוע כדרך שמברך על מקרא מגילה ועל קריאת ההלל כמבואר בקונטרס הראיות ומברך ביום ראשון שהחיינו ובענין זמן בשני של ר"ה כתב הטור בשם רש"י ברכותיו לא היו אומרים זמן ביום שני אבל איהו ס"ל דצ"ל זמן גם ביום שני ולזה הסכים רשב"ם ובה"ג והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני של ר"ה וכתבו האחרונים דלצאת ידי ספק יקח פרי חדש ולכ"ע אם חל יום ראשון של ר"ה בשבת יש לומר זמן בשני:

לשון ריא"ז

ב יש שאוסרים להשיח בין תקיעות שתוקעין כשהן יושבין ובין תקיעות שתוקעין כשהן עומדין וכבר ביאר מז"ה שמותר להשיח ביניהם שכבר יצאו ידי חובתן בתקיעות של ישיבה ותקיעו' של עמידה אינן אלא לשומען על סדר הברכות לחבר עיר בלבד כמו שביארנו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ז"ע כי לכאורה בשאילתות שלנו אינו מוכיח כפירוש כדעת א' מהם שמביא סוגיית הגמ' בלשונה ס' כא:

הגהות חו"י

(א) נ"ב עיין רי"ף הלכות קטנות הלכות תפילין סי' רנ"ח:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל והסיח ודבר: (ב) נ"ל דמקשינן: (ג) בר רב הונא כצ"ל: (ד) תיבת מתני' נמחק: (ה) נ"ב של: (ו) נ"ל דהכתי: (ז) תי' שהוא נמחק: (ח) נ"ל דקתני: (ט) למה לא תעלה לו תקיעה שניה כצ"ל: (י) נ"ל באותה:

ומפסקי בין תקיעה לתרועה ומיהו בהא איכא למימר דהתם לכתחלה קאמרינן כלומר היכי מתקן רבי אבהו מילתא דאתי לאפסוקי בין שברים לתקיעה אי נמי בין תקיעה [ב] לשברים וכמו שכתבתי למעלה אבל פירכא קמייתא מיהא קשיא: **ולפיכך** פירשו דכי קתני אין בידו אלא אחת היינו תקיעה שלאחריה ולומר דלסוף סימן עלתה לו ולא להתחלת סימן שני וכי תימא למה ליה למתני תקע בראשונה ליתני האריך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת דבהכי סגי תירץ הרמב"ן ז"ל דלפי שאין שיעור לתקיעות למעלה שאם רצה להאריך מאריך אין הדבר ניכר כשהוא מאריך שיכוין לשתי תקיעות אלא מחמת כשהוא כפלים בשיעור תקיעה ראשונה ומשום הכי קתני תקע בראשונה שבתחלת הסימן והאריך בשניה כשתים בראשונה סד"א כיון דהאריך בה כשתים שבראשונה דליהוי כאילו הפסיק בינתים ואיכא שתי תקיעות קמ"ל וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות שופר והירושלמי שהביאו לראיה דחאו הרמב"ן ז"ל וכתב דלא קאי אמתניתין דתקע בראשונה אלא אהא דאמרינן התם גבי שופר מאריך וחצוצרות מקצרות א"ר דוסא הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא ועלה קאמר רבי אבא אפילו אחת אין בידו והכי גרסינן הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא והדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת רבי אבא בר זעירא בשם ר' זמינא אפי' אחת אין בידו למה וכו' וכך פירושו זאת אומרת תקיעה שהתחיל לתקוע להתעסק ולא לשם מצוה ובא אחר ואמר לו איכוין ותקע לי והשלים התקיעה לשם מצוה והאריך בה כשיעורה או שהתחיל לתקוע לשם מצוה ואח"כ נמלך להתעסק יצא והדא אמרה דאי תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ואע"פ שאין בידו אלא אחת ונמצא שאריכותו אינו אלא כמתעסק אפ"ה

נר מצוה

(א) **גמ'** אר"י שמע ט' תקיעות בט' שעות ב ביום יצא תניא נמי הכי שמע תשע תקיעות ג בט' שעות [א] יצא מתשעה בני אדם כאחת לא יצא תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא ואפי' בסירוגין א ואפילו כל היום כולו ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש לא קשיא הא דידיה הא דרביה וקיימא לן כרבי יוחנן דאמר אפילו בתשע שעות ביום יצא ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק: תנו רבנן (א) תקיעות אינן מעכבות זו את זו וברכות אינן מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יוה"כ מעכבות זו את זו מאי שנא ר"ה ויוה"כ כדרבא דאמר רבא אמר להן הקב"ה לישראל אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר: (ב) **מתני'** מי שבירך ואחר כך נזדמן לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים: (ג) **גמ'** טעמא דבירך ואח"כ נזדמן לו שופר אבל אית ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו אמר רבא לא אמרו אלא בחבר עיר תניא נמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות בד"א בצבור אבל ביחיד שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות יחיד שלא תקע חבירו ב תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו מצוה בתוקעין יותר מן המברכין כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין

רש"י

(ד) **גמ'** תשע תקיעות. תרועות נמי קאמר: מתשעה בני אדם כאחד לא יצא. (ה) דמתרי גברי לא משתמעי כך פירושו לפי מה שכתוב בספרים ולאו מילתא היא דהא אוקמינן תרי קלי מתרי גברי משתמעי והכי גרסינן בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד ואפי' בסירוגין ואפי' כל היום יצא ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו רישא ואי גרים לה הכי גרים לה מט' בני אדם כאחד תקיעה מזה (ו) וכו': יצא ואפי' בסירוגין כו'. ואפי' שהה בסירוגין כדי לגמור את כולה חוזר: תקיעות וברכות דעלמא. כגון דתעניות אין מעכבין זו את זו: *מתני' מי שבירך. ולא תקע: *גמ' לא אמרו. שיהא תוקע בכל ברכה: אלא בחבר עיר. חבורת צבור אבל יחיד מברך את כולן ואח"כ תוקע תשע תקיעות: שומען על הסדר. כדאתקין רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק: ושלא על סדר ברכות. למלכיות קשר"ק לזכרונות קש"ק ולשופרות תקיעה תרועה תקיעה כדפרישית טעמא לעיל

עולה לו מקצתו לאחת ואתא ר' אבא לחלוק על ר' דוסא ולומר דלעולם תקיעה שהיתה מקצתה מן המתעסק אינו כלום שאילו היתה תחלתה מן המתעסק לא סופא אית לה רישא דכיון שרישא איננה כלום אף סופא נמי איננה כלום ואילו היתה סופא מן המתעסק כיון שסופא איננה כלום אף רישא נמי איננה כלום דלא רישא אית לה סופא ולא דמי למשך בשניה כשתים שאע"פ שנתכוון באריכותו לשתים ולא עלו לו אחת מיהא עלתה לו דהתם טעמא משום דהתחלת תקיעה וסופה לשם תקיעת מצוה הוא והא דאמר אפילו אחת אין בידו דמשמע וה"ל לומר שתים לישנא בעלמא נקט דפשיטא ודאי דלא תעלה לו כשתים דרבי דוסא נמי דאמר פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא ידי אחת קאמר אלא משום דהא דמתניתין דמשך בשניה כשתים דקתני אין בידו אלא אחת קתני הכא אפילו אחת אין בידו אלו דברי הרב ז"ל: **ותמהני** עליהן דע"כ רבי דוסא דאמר הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא ומוכח לה ממתניתין על כרחך סבירא ליה דסוף תקיעה זו שהאריך בה כשתים אין ראוי לצאת בו ידי תקיעה אחרונה של סימן ראשון אלא [ג] בהתחלת [השני] בלבד הוא יוצא ולא בסופה [של ראשון] כלל אי משום דסבירא ליה מצות צריכות כוונה אי משום דסבירא ליה דאפילו למאן דאמר מצות אין צריכות כוונה והתוקע לשיר יצא בכי האי לא יצא משום דהוה ליה כמתעסק דגרע מתוקע לשיר כדמוכח בפירקין וכדכתיבנא לעיל דנהי דאמרינן מצות אין צריכות כוונה והתוקע לשיר יצא דוקא תוקע לשיר שהוא חול ואין כוונתו בו כוונה של כלום ולפיכך איננה מעכבת מלחול מצוה באותה תקיעה אבל מי שמכוין תקיעתו למצוה אחת כמתעסק שהוא מכוין למצו' לחנך את התינוקות אין תקיעתו עולה לו למצוה אחרת ודמיא האי מלתא למאי דאמרינן בריש זבחים (דף ג.) דמינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה. ומשך בשניה כשתים נמי כיון דלתקיעה אחרת היה מכוין אע"פ שלא עלתה לו אפ"ה כוונתו מעכבת שאינו יוצא [ד] ידי תקיעה בסוף הסימן וכיון דעל כרחין רבי דוסא הכי סבירא ליה דגרע הוא מתוקע לשיר אמאי נימא דר' אבא בר זמינא (לא) יחלוק עליו בזו ונצטרך לדחוק לשון הירושלמי ולהוציאו ממשמעותו לגמרי אלא ודאי משמע דרבי אבא בר זמינא מודה דמקצת תקיעה שמשך בה כשתים כמתעסק דמיא ומשום הכי קאמר דאפילו אחת אין בידו ולפום גמרא דילן נמי אפשר דנקטינן הכי או אפשר שכיון שלא הזכירו כן נקטינן מתניתין כפשטה דאחת מיהא יש בידו דנהי דאותה (ז) מקצתה למתעסק דמיא איכא למימר לטעמא דלא רישא אית לה סיפא ולא סיפא אית לה רישא (ח) וכיון דבגמ' בפרק ראוהו ב"ד (דף כח.) מסקינן שמע תחלתה בלא סופה וסופה בלא תחילתה לא יצא אפילו הכי אפשר דלא דמי למתעסק דאילו מתעסק מתכוין לדבר מצוה ועשה מצוה ומשום הכי אין מצוה אחרת חלה בתקיעתו אבל האי מתכוין לעשות שתי מצות ולא עשה אלא מצוה אחת ולפיכך אין כוונתו מעכבת אותה מצוה שהיא ראויה לחול ורישא אית לה סופא וסופא אית לה רישא כך נראה לי: **וממתני'** שמעינן שאם רצה להאריך בתקיעה ואפילו כמה מאריך אבל אם רצה להאריך בשברים יש מי שכתב שהרשות בידו ובלבד שיאריך התקיעה יותר מן השבר להכיר ביניהן ולדידי לא סבירא לי הכי אלא צריך שלא יאריך בשבר כדי שלשה שברים בינונים דכיון דאי גנוחי גנח שיעור תקיעה כשלשה שברים כל שהאריך בשבר אחד כשלשה שברים אין זה שבר מענין גניחה אלא פשוטה היא: **גמ'** אמר רבי יוחנן שמע ט' תקיעות. תרועות נמי קרי תקיעות: מתשעה בני אדם כאחת לא יצא כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן הכי דהא מסקינן בפרק ראוהו ב"ד (שם) דתרי קלי מתרי גברי בהלל ובמגילה ובתקיעה משתמע לפיכך מחק הגירסא ואמר דילא גרסינן וליתא דהכא משום הכי לא יצא לפי שהוא צריך לשמוע על סדר תקיעה ותרועה ותקיעה הא לאו הכי לא יצא והכא הרי שמען כולם בבת אחת והיינו דקתני בתר הכי תקיעה מזה ותרועה מזה בזה אחר זה יצא וגרסינן בירושלמי בפרק הקורא את המגילה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששומען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאה את שניהם: **תנו** רבנן תקיעות וכו'. תקיעות וברכות דעלמא כגון דתעניות אין מעכבות זו את זו שאילו יודע אחת מן הברכות או יודע לתקוע אחת מן התקיעות ואינו בקי בשאר תוקע או מברך אותן שיודע ובקי בהן: ברכות ותקיעות של ר"ה ויוה"כ מעכבות זו את זו. פירוש לא שיהו הברכות מעכבות את התקיעות או התקיעות מעכבות את הברכות דהא תניא מצוה בתוקעין יותר מן המברכין וכו' ותנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע אלא הברכות מעכבות זו את זו התקיעות מעכבות זו את זו קאמר שאילו יודע אחת מן הברכות או שיודע לתקוע אחת מן התקיעות ואינו בקי בשאר אינו מברך ואינו תוקע אפילו אותן שבקי בהן אי נמי לענין סדורן קאמר שאם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר: **ודאמרינן** דתקיעות מעכבות זו את זו הני מילי דתשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת וכן תר"ת אבל תשר"ת תש"ת ותר"ת אין מעכבין זה את זה ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמילתא משום דמתחלה על הספק הן נעשין ואם איתיה להאי ליתיה להאי ואפשר שאותן שיעשה הוא עיקר: **מתני'** מי שבירך. כלומר שהתפלל: **גמ'** טעמא דבירך. תפלת המוספין: אסדר ברכות שמע להו. פעם ראשונה במלכיות ושניה בזכרונות ושלישית בשופרות: לא אמרו אלא בחבר עיר. לא אמרו שיהא תוקע לכל ברכה אלא בחבורת צבור אבל יחיד מברך את כולן ואח"כ תוקע תשע תקיעות: שומען על הסדר. תקיעה ותרועה ותקיעה כסדר הזה ג' פעמים ולא שיקדים תרועה לתקיעה: **יחיד** שלא בירך אין חבירו מברך לו. פי' דאע"ג דקי"ל כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא כבר הוציאו מכלל זה בברכות בירושלמי ברכת המזון וק"ש ותפלה דתניא התם

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א שמע התקיעו' לסירוגין כגון ששמע תקיעה ואחר שעה גדולה שמע תרועה וכן כולם ואפי' שהה כל היום כולו ואפי' שמע תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ובלבד שלא יהא קול מפסיק בין תקיעה לתרועה כמבואר בקונטרס הראיות:

ב כתב הרי"ן גיאות לא דאמרי' סופר מברך וצור יוצא דוקא בבהמ"ז וברכת המצות שנהגו להשמיען אפי' ליחיד מה"ט כתפלה שלא נתקנה אלא בלחש והכי סדר רב שרירא אין רשות למתפלל להשמיע קולו ולהוציא שאינו בקי עד שיורד לפני התיבה:

שיטת ריב"ב

תקיעות וברכות דעלמא כגון תעניות אין מעכבות זו את זו שאם הקדים תרועה לתקיעה ראשונה או ברכה לחברתה יצא: תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ. של יובל מעכבות זו את זו שאם הקדים תרועה לתקיעה ראשונה לא יצא ידי חובת תקיעות וכן אם הקדים זכרונות למלכיות או שופרות לזכרונות לא יצא ידי חובת ברכות: מתני' מי שבירך ואח"כ נזדמנה לו שופר וכו': גמ' יחיד שלא תקע חבירו תוקע לו. דלא כתיב ותקעתם כדכתיב בלולב ולקחתם אלא יום תרועה וזכרון תרועה: ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו. דבתפלה לא תקנו שיוכל אדם להוציא את חבירו אלא בצבור אבל ביחיד לא:

הגהות חו"י

(א) נ"ב זו היא גי' הגמ' לא כרש"י ועיין בא"ש:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות שופר סמג עשין מג טור א"ח סי' תקפח:

ב מיי' פ"ג מהל' מגילה ופ"ג מהלכות חנוכה טוא"ח סי' תרצ ותרצב:

ג מיי' פ"ג מהלכות שופר טור א"ח סי' תקצג:

ד מיי' שם טור א"ח סי' תקצד תקצה:

בדפוס סביוניטה ליתי' תיבת מתני' ותיבת גמ':

הגהות הב"ח

(א) באלפסי שלפני הב"ח ליתא תי' גמ': (ב) תיבת מתני' נמחק: (ג) תיבת גמ' נמחק: (ד) תיבת גמ' ליתא וכצ"ל: (ה) דתרי קלי לא משתמעי: (ו) ותרועה מזה ואפילו בסירוגין כו' סס"ד ואחר כך מה"ד אם שהה בסירוגין כצ"ל: (ז) מקצת כצ"ל: (ח) כיון:

הגהות מא"י

[א] ביום: [ב] לתרועה ותיבת לשברים נמחק: [ג] בהתחלתה בלבד הוא יוצא ולא בסופה כלל: [ד] כב:

א מיי' פ"ח ופ"ט מהלכות תפלה סמג עשין יט טוש"ע סי' קכד תקצא:

התם כל הברכות שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך ר' יוסי ור' יהודה בן פזי הוו יתבין ואמרי לא מסתברא בק"ש שיהא כל אחד ואחד מכוין בפיו ולא מסתברא בתפלה שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו הני מילי בשיודע לברך אבל בשאינו יודע חבירו מוציאו כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (דף מה:) אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא : **מתני'** כשם ששליח צבור חייב. כלומר בתפלה: כך כל יחיד ויחיד חייב. כלומר שאין ש"צ מוציא גר מצוה לאחרים ידי תפלה: רבן גמליאל אומר ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן. ופלוגתייהו דרבן גמליאל ורבנן בכולהו ברכות ותפלות בין דר"ה בין דשאר ימות השנה: **גמ'** למה צבור מתפללין. בלחש כיון ששליח צבור מוציאם : לדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה. פירוש בשאר ימות השנה דאילו בר"ה מאי קא מהדר להו והרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו על סדר ברכות שלא אמרו אלא בצבור : כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי. דכיון שהוא מוציא את שאינו בקי הא עבדינן לה לתפלה כברכות של חובה שאע"פ שיצא מוציא וכיון שכן בדין הוא שיוציא אף את הבקי: **הלכה** כר"ג בר"ה ויוה"כ. פירוש ביוה"כ של יובל שיש בו ט' ברכות כר"ה : ועם שבשדות וכו'. כתב הרב אלפסי ז"ל מדאמרי' בגמרא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאניסי אבל דעיר לא והכי פירושא לא פטר ר"ג אותן שלא שמעו סדר ברכות משליח צבור אלא אותן שבשדות דאניסי אבל דעיר דלא אניסי ואפ"ה לא אתו לבי כנישתא אין שליח צבור מוציאן אבל כל אותן שהן בבית הכנסת ואפילו של עיר כיון שהן שומעין מפי שליח צבור אותן פטר ר"ג וכדאמרי' ליה לדבריך למה צבור מתפללין (ו) דאלמא לדברי ר' גמליאל אין צבור צריכין להתפלל אלא כדי שיסדיר שליח צבור תפלתו : **ירושלמי** ר"ג אומר אמר רב הונא צפוראה בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא. פירוש דכי אמר הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ דוקא באילין תקיעתא כלומר בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהם אבל הם חייבין להתפלל שאר הברכות והיינו דגרסי' בירושלמי רבי זעירא ורב חסדא הוו יתבין לאילין תקיעתא קמאו דצלו [כלומר לאחר שהתפללו תפלת יוצר בא בתפלת המוסף עמד ר"ח להתפלל] אתא צלותא קם רב חסדא א"ל ר' זירא ולאו כבר צלינן אמר ליה מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערבייא להכא אמרי בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא וכך פירוש דרבי זעירא הקשה על רב חסדא כיון דכבר צלי יוצר למה לי לצלויי תו דבשלמא יוצר היה צריך להתפלל דכיון שאינו אלא ז' ברכות אין ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן אבל מוסף שהן ט' כיון דאוושי ביה ברכות לא היה צריך להתפלל שהרי ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן ואהדר ליה דהלכה כר"ג באלין תקיעתא פירוש לברכות של מלכיות זכרונות ושופרות קרי תקיעתא לפי שתוקעין בהן ובהנהו קי"ל כר"ג אבל ז' ברכות של מוסף עצמו צריך כל יחיד להתפלל ומש"ה אע"ג דכבר צלינן יוצר הדר מצלינן למוספין ג' ברכות שבמלכיות זכרונות ושופרות בלבד הוא ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן : **ולפיכך** יש שהיו נוהגין להתפלל [ז'] ואח"כ היו שומעין תפלת המוספין משליח צבור מתחלה ועד סוף והיו יוצאין בה ידי חובתן מלכיות זכרונות ושופרות שש"צ מוציאן ומיהו דוקא כששמעו את כל התפלה מתחלה ועד סוף אבל לא שמעו אלא אותן ג' ברכות בלבד לא יצאו ידי חובתן וזהו שכתב הרב אלפסי ז"ל והוא שישנו שם מראש התפלה והכי איתא בירושלמי ועכשיו נהגו הכל להתפלל תשע : **אמר** ר"א לעולם יסדיר אדם תפלתו. כדי שתהא תפלתו נשמעת וסגורה בפיו ולא יטעה בה : וכמה פרקים מל' יום ולהלן. והכי מוכח בגמרא מדאמר דרב יהודה הוה מהדר תלמודיה כל תלתין יומין ולא הוה מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין הוה מסדר תפלתו בתחלה כדי שלא יטעה בה אבל מי שמתפלל תדיר מתוך שתפלתו סגורה בפיו לא צריך דלא אתי למטעי :

מהו

הולכין למקום שמברכין אע"פ דהא ודאי והא ספק : (א) **מתני'** כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן : (ב) **גמ'** תניא אמרו לו לרבן גמליאל לדבריך °למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר שליח צבור את תפלתו אמר להם ר"ג לחכמים לדבריכם למה ש"צ יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את מי שהוא בקי אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ורב אמר עדיין היא מחלוקת ומי א"ר יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ הלכה מכלל דפליגי אמר *רבא מאן מודים ר"מ והלכה מכלל דפליגי רבנן דתניא ברכות של ר"ה ושל יוה"כ ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן דברי ר"מ וחכ"א כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ושמעינן מינה א ההלכה כר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ בלבד אבל בשאר ימות השנה לא אלא כשם שש"צ חייב כך כל יחיד ויחיד שהוא בקי חייב וכן הלכתא : ועם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה וביוה"כ ש"צ נמי מוציאן ידי חובתן אבל דעיר אין ש"צ מוציאן ידי חובתן עד דאתו לבי כנישתא ושמעי משליחא דצבורא מתחלה ועד סוף : ירושלמי ר"ג אומר ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן וכו' רב הונא צפוראה בשם ר' יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישנן שם מראש התפלה ומאי שנא ברכות של ר"ה ויוה"כ שש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן משא"כ בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וי"ט של שאר ימות השנה שבע והני תשע : א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם את תפלתו ואח"כ יתפלל אמר רבא מסתברא מילתא דר' אלעזר בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל פרקים אבל של שאר ימות השנה לא צריך וכמה הוא פרקים משלשים יום ולהלן: גרסינן בעירובין* אמר *רבא כי הוינן בי

רב

מגמ' דף לה. הגירסא רנב"י

רש"י

לעיל : דהא ודאי והא ספק · ודאי (ג) שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל שליח צבור להוציא הרבים ידי חובתן ואם ילך אצל התוקעים שמא כבר עמדו והלכו לבתיהם : למה צבור מתפללין · בלחש : מודים חכמים · אחר שנחלקו חזרו והודו : (ד) משום דנפישי קראי · דמוספין דר"ח ור"ה (ה) דמלכיות זכרונות ושופרות : משום דאוושי · ארוכות הן שהרי כאן תשע וארוכות הן ומטעות ואין

הגהות הב"ח

(א) תיבת מתני' נמחק : (ב) תיבת גמ' נמחק : (ג) כ"ב ודאי הוא לו שאם כו' : (ד) כ"ב זה פי' על מ"ש בגמ' כדקל"ה הילמא משום דנפישי קראי כו' אלא משום דאוושי ברכות כו' ע"ש : (ה) ודמלכיות כצ"ל : (ו) כ"ב כו' :

שלטי הגבורים

א ואסיקנא הלכה כר"ג דאמר בר"ה ויוה"כ ש"צ מוציא לכל מי שהוא בבהכ"נ ושמע ממנו התפלה מראש ועד סוף אפי' אם הוא בקי ויודע להתפלל ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא בבהכ"נ כגון עם שבשדות וזקן וחולה הוא פוטרו אפי' לא בא לבהכ"נ מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"צ ואם חסר אפי' מלה אחת שלא כוון לה לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה וכ"ש לבה"ס שכתב שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפי' הוא בבהכ"נ אינו פוטרו הלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגים :

לשון ריא"ז

ברכות של ר"ה ויוה"כ של יובל של מלכיות ושל זכרונות ושופרות ש"צ מוציא הרבים ידי חובתן לפי שהן ט' ברכות בין כולם ומאריכין בהן אבל ברכות של כל ימות השנה כגון י"ח ברכות של תפלה וכן ז' ברכות שמתפללין בשבתות וי"ט אין ש"צ מוציא אותן אלא כל יחיד ויחיד מתפלל לעצמו ומי שאינו בקי בא לבהכ"נ ועונה אמן על כל ברכה וברכה העם המצוים בשדות כל ימות השנה ש"צ מוציא אותן י"ח לפי שהן אנוסין ואינן יכולין לבא לבהכ"נ ואם היו בקיאין מתפללין במקומן ומ"מ ביאר שלא אמרו כן אלא בתפלות שהן כנגד תמידין אבל תקיעת שופר ומקרא מגילה אין ש"צ פוטר עם שבשדות אלא כולן צריכין לשמוע :

שיטת ריב"ב

אע"ג דהא ודאי והא ספק. ודאי הוא שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל ש"צ ויוציאהו ידי חובתו ואם ילך אצל התוקעין שמא כבר עמדו והלכו לביתם אפ"ה ספק דדברי תורה עדיף מודאי דדבריהם : פיסקא כשם שש"צ וכו' : גמ' ושמעינן מינה דהלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ויוה"כ של יובל בלבד . שש"צ מוציא אפי' את הבקיאים ידי חובתם אבל בשאר ימות השנה וכו' ומאי שנא של ר"ה ויוה"כ של יובל ששליח צבור מוציא אפי' את הבקיאים ידי חובתן משא"כ בשאר ימות השנה שאינו מוציא אלא מי שאינו בקי משום דנפישי ברכות וכו' : ושל פרקים . מועדות :

המאור הקטן

ואני אומר כי משרש ההלכה אין בר"ה שבע ברכות אלא תשע הן לעולם בין בערבית בין בשחרית בין במוסף בין במנחה כמו שתראה בפרק תפלת השחר הני שמונה עשרה כנגד מי הני שבעה דשבתא כנגד מי הני תשע ברכות דראש השנה כנגד מי נראה לנו מכאן שאין לנו לחלוק בתשע ברכות בכל תפלות היום כמו שאין לך לחלוק בשמנה עשרה של חול ובשבע של שבת ואף על פי שאין תוקעין אלא במוסף כדתנן העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע הא לענין ברכות זה וזה שוין וההיא דאמרינן התם הני עשרין וארבע דתעניתא כנגד מי שני ההיא שאינה אלא בחבר עיר ופעם אחת ביום אבל תשע ברכות של ראש השנה כיון שכל יחיד ויחיד חייב בהן נראה לנו שהן בכל תפלת היום וההיא דגרסינן בעירובין בפרק בכל מערבין אמר רבי זירא שאני ר"ח מתוך שכולל ערבית ושחרית כולל נמי במוספין לא תסתבר לך מכללא דליכא תשע ברכות בראש השנה אלא במוספין בלבד דלא אתא ר' זירא לאשמועינן אלא דכללינן לה לברכה דר"ח ואפילו במוסף ואע"פ שחולקין במוספין מתוך שכוללה שחרית וערבית מתוך שהמקשה לא הקשה אלא מתפלת המוסף כשאמר ואם איתא אחת עשרה מיבעי ליה כלומר הלא אתה מוצא אחת עשרה במוספין והוו להו בית שמאי דמהדרי לאפושי ברכות למיתנא אחת עשרה כיון דאיכא מוספין דאית בהו אחת עשרה ולפי שהקשה המקשה מתפלת המוספין השיב לו רבי זירא מתפלת המוספין ולעולם בכל תפלת של ראש השנה תשע ברכות הן אלא שמנהג הוא בידינו מאבותינו ואבות אבותינו שאין מתפללין תשע אלא במוספין ובשאר תפלות מתפללין שבע ומנהג אבות תורה היא ואין לשנות ודאתאן עלה מהא שמעתא דרבי יצחק דאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן יש שמדקדקין בשמועה זו על הסדר שאנו נוהגין היום מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן אם אותן שתוקעין מעומד הלא הם על סדר ברכות התפלה והן נראין כשל תורה וכדרבא דאמר רבא אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות וכו' ואם אותם שתוקעין מיושב הם לערבב את השטן היאך מתחילין בהן ומברכין עליהן ונראה לן פי' שמועה זו דרבי יצחק בעין ההוא שמעתא דרבי חייא בר גמדא דאמר אין תוקעין אלא בזמן שב"ד יושבין ובעי ר' זירא נגערו לעמוד ולא עמדו מהו הכא נמי התקיעות שתקעו כשהן יושבין אלו התקיעות שתוקעין בסדר ברכות בתפלת שליח צבור ואע"פ שהן מעומד לשליח צבור אינן לשאר העם אלא מיושב ותקיעה שמעומד היתה מנהג בידם שהיו תוקעין אותה כשהיו יוצאין מבית הכנסת ומצאתי סעד לדברי בחבורי הגאונים כדאמר רב סעדיה ז"ל אחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב השטן וכן אמר רב עמרם גאון ז"ל ואמר רב האי ז"ל אין אנו עושין כן בתורת מנהג ולא שמענו שאבותינו נהגו כן אלא שיחידים מתעסקין בהן כל אחד ואחד כתאותו כי הא דכי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי מסיים שליחא דצבורא תקיעתא ביבנה לא שמע איניש קל אודניה מקול תקועיה למדנו שהיו רגילין כן ראשונים שיחידים תוקעין לאחר התפלה ולא שחייבין כן כי שליח צבור מוציאן ידי חובתן אלא מצוה מן המובחר וכדי לערבב את השטן ושפיר דמי לעשות כן ואם אין עושין כן אין בכך כלום אלו הן דברי הגאונים ז"ל ואע"פ שיש בדברי רבינו האיי בזו ובשאר תשובותיו מעט חילוף מדברינו לקחנו מהם מה שנראה לנו לסמוך בהם פירושנו וברוך היודע אמת :

וזו שכתב הרי"ף ז"ל בהלכותיו שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ראש השנה על תקיעת שופר בתר ש"ת והסיח ודבר צריך לברך על התקיעות של סדר ברכות או לא ואהדר להו הכין קא חזו רבנן שגוערין בזה שסח וכו' כדכתיבא בהלכות (מבואר ברה"ש סי' ל"ב) ולפי מה שפירשנו אנו שאין משרש ההלכה ברכת שופר אלא ברכות של תפלה אין אנו זקוקין בזה לגערה ולנזיפה וההיא דתפילין אין לה שום ענין בכאן ואין לנו כיוצא בה בכל הברכות ובכל המצות ולפי דעתי נראה לי מה טעם אמרו סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אע"פ ששתי מצות הן כיון דכתיב בהו בתפילין של יד ושל ראש

והיו

מלחמת ה'

ועוד כתב ואני אומר כי משורש ההלכה אין בר"ה שבע ברכות אלא ט' הן ולעולם בין בערבית וכו' :

אמר הכותב מה נעביד ליה למר דלא ליסרי רוקיה שהוא בא לחלוק על דברי כל הגאונים ועל מנהג כל ישראל בלא ראיה ולא סמך של כלום ועוד שנראה מה שאמרו ואם איתא י"א מיבעי ליה ואם איתא דערבית ושחרית ומנחה (וסתמא) נמי טפי עדיף לאוקומה בג' תפלות ולא בתפלת מוסף בלבד ומה שאמר דה"ק כיון דמהדרי ב"ש לאהדורי ברכות ליתני י"א א"כ ה"ל למימר ואם איתא י"א נמי משכחת לה מדקאמר מיבעי ליה אלמא י' משכחת לה אלא י"א ה"ל למימר ואילו היתה הקושיא תלויה כדבריו לא הוה סלקא בקושיא ועוד שאמרו אמרו לפני מלכיות וזכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר אלמא אין מזכירין אותן אלא כשתוקעין ואח"כ ערבית שחרית ומנחה נתקע וזו היא ששנינו סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכו' זכרונות ותוקע שופרות ותוקע אלמא אין סדרן של ברכות הללו אלא בזמן שתוקעין מדלא קתני ובשעת התקיעות תקנו ולפיכך נמי שנינו השני מתקיע לאו למימרא דלענין ברכות זה וזה שוין אלא מפני שלא תקנום במוספין אלא בשביל התקיעות לפיכך אמרו השני מתקיע וכו' שאומר סדר ברכות שתוקעין בהן כדקתני רישא מלכיות ותוקע וכו' ומש"ה מקרי הנך ברכות תקיעתא ועוד מצאתי בירושלמי ר' אבהו בשם ר"א בכל מקום עבר והזכיר אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה ובלבד במוסף ואתיא כריב"ן פי' בכל ימות השנה אם חתם בברוך אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה שהוא כולל מלכיות עם קדושת השם לדברי ריב"ן שאע"פ שיש לו לחתום בקדושת השם אם חתם במלכיות יצא שהרי שניהם נכללים בברכה אחת כריב"ן ובלבד במוסף אלמא במוסף הוא שאומר זכרונות ושופרות וכולל מלכיות עם קדושת השם אבל ערבית שחרית ומנחה אינו אומר מלכיות זכרונות ושופרות ועוד יגעתי ומצאתי מפורש בירושלמי במס' שבועות בפ"א ר' יעקב בשם ר' יוסה העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה בשחרית בש"א ח' ובה"א ז' במוסף בש"א י' ובה"א ט' ויאמר י"א וכו' וזה מפורש והוא שאמרו בפ' בכל מערבין וכאן הקשו ויאמר י"א ומה שנהגו מקצת מן הדורות האחרונים להתפלל ז' ועכשיו מתפללין ט' אין בזה שינוי מנהג וזה וזה לדבר א' נתכוונו שהרי ר"ג וחכמים אפי' בשאר ימות השנה נחלקו מדפריש ר' אמי הלכה מכלל דפליגי כל השנה כולה ומדאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג בשל ר"ה מכלל דפליג אפי' בשאר ימות השנה ועוד מדאמר להם ר"ג למה ש"צ יורד והלא לדבריו יורד הוא ש"צ לשאר ימות השנה אלא ש"מ בכל ימות השנה הם חולקין ולפיכך הקשו לו למה צבור מתפללין והוא השיב כדי להסדיר ולא שיהא הדבר קבוע עליהם חובה וכיון שנפסקה הלכה כר"ג בשל ר"ה בלבד נמצאו פטורין מט' וחייבין בז' כשאר יו"ט שהרי חובת היום חייבים הם בה כשאר ימים טובים ואי בשחרית או במוספין סדר תקיעות דהיינו ט' כתב ע"י המתקיע בהן תקנום שלא בחובת היום שהם ז' דיוצר אור או דמוסף כל היחידים חייבין בהן וזה נכון ועיקר הוא ומצאתי בזה הסוגיא ירושלמית שהיא מסייעת לדברי אלה דגרסי' התם רב הונא רבה דצפורין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג בהילין תקיעתא ר' זעירא ורב חסדא הוון יתבין תמן בתקיעתא מן דצלון אתא צלותיה קם רב חסדא בעי מצלוייה א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן א"ל מצלינא ותזר ומצלי דנחתין מערבייא מן תמן ואמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא לא כוונית הא אילו כוונית הוינא נפיק ידי חובתי א"ר זירא ויאות כל תנא תני לה בשם ר"ג ור' הושעיא תני לה בשם חכמים רב אדא דקסרין בשם ר'

יוחנן

מהו להזכיר של ר"ח בר"ה כיון שחלוקין במוספין. שמקריבין מוספי ר"ח ומוספי ר"ה אמרינן בתפלה נמי את יום ר"ח הזה ואת יום הזכרון הזה: ואסיקנא דאומר זכרון אחד ועולה לכאן ולכאן דכשאומר את יום הזכרון הזה סליק נמי לר"ח דבר"ח נמי אשכחן זכרון דכתיב (במדבר י) ובראשי חדשיכם וגו' (*ונזכרתם לפני ה' אלהיכם וגו') וכתבו הגאונים ז"ל דאין מזכירין פסוקי ר"ח בתפלת המוספין כדי שלא יאמרו דיום שני עיקר דבשאר חדשים יום שני עיקר ואתי לזלזולי ביו"ט ובשאר חדשים נמי אם לא הזכיר פסוקי המוספין ולא אמר אלא ככתוב בתורתך יצא דגרסינן בירושלמי פרק תפלת השחר אפילו תתקסג אמר נעשה לפניך חובותינו כתמידי יום וקרבן מוסף יצא ומ"מ צריך לומר בר"ה את מוספי יום הזכרון הזה שהרי שעיר של ר"ח קרב היה בר"ה מדתניא בתוספתא בריש פ"ק דשבועות שלשים ושתים שעירים כל ימות השנה לצבור וקא חשיב י"ב די"ב ראשי חדשים ואם איתא אחד עשר הוויין וכ"ת דמשלמינן להו בשעיר הקרב מחמת ר"ה ליתא דהתם נמי מלד אחר מנינן ליה התם:

נר מצוה

רב הונא איבעיא לן מהו [א]להזכיר של ראש חדש בר"ה כיון דחלוקין במוספין אמרינן או דילמא אומר זכרון אחד א ועולה לו לכאן ולכאן ואסיקנא (א) אומר זכרון אחד ועולה לו לכאן ולכאן *ואמר *רבא כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן ב בר"ה וביוה"כ דכיון דמזומן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתא לבי רב יהודה א"ל אקרא חדתא נמי אמינא זמן אמר ליה רשות לא קא מיבעיא לי חובה מאי ומסקנא הלכתא אומר ג זמן בר"ה וביוה"כ:

סס דף מ:

רש"י

הכל בקיאין בהן: ושל פרקים. כגון ר"ח ומועדות ונקראים פרקים כל תפלה שהיא משלשים יום ואילך: דחלוקים במוספים. את מוספי ר"ח ואת מוספי יום הזכרון (כי) כל אחד מוספין לבדו: זכרון אחד. דאמרי' את יום הזכרון ור"ח נמי איקרי זכרון דכתיב בפרשת בהעלתך וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם ונזכרתם וגו' והיו לכם לזכרון: סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

מהו לומר זמן בר"ה ויוה"כ וכו' אמר ליה אקרא חדתא נמי. כשאני רואה משנה לשנה דלעת כשהיא מתחדשת: רשות לא קא מיבעיא לי. דפשיטא שאם בא לומר זמן בר"ה ויוה"כ הרשות בידו דאתה נמי דמברכת אקרא חדתא הרשות בידך ולאו חובה ואגא חובה הוא דקא מיבעיא לי: ומסקנא דאומר זמן בר"ה ויוה"כ מיהו איכא מ"ד דה"מ ביום ראשון של ר"ה אבל לא יום שני דקדושה אחת הן כדאמרינן לענין ביצה אבל אחרים אומרים זמן ביום שני ממה נפשך דאי ספיקא הויא אמרינן ליה ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שכשהיו העדים באין מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אפ"ה יש לומר בו זמן שהרי מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וכן נראה עיקר וכי אמרינן זמן ביוה"כ לא אמרינן ליה אכסא ואפילו מבעוד יום משום דמאי אמר זמן קבליה עילויה ואתסר ליה למשתי אלא אומרין אותו בלא כוס דקי"ל כרב נחמן דאמר זמן אומרו אפילו בשוק והכי איתא בסוף פרק בכל מערבין (דף מ:) אומרו אפילו בשוק ועכשיו נוהגין שעליח צבור מוליא ספר תורה קודם שיתפלל ערבית ומברך זמן:

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

גרסינן בפירקא קמא דכריתות גבי הא דתניא התם אין מושחין מלכים אלא על גבי מעיין כדי שתמשך מלכותן שנאמר ויאמר המלך אל בניהו בן יהוידע וגו' אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא רגיל איניש למיתי בריש שתא קרא רוביא כרתי סילקא תמרי וסימן קרבשת וכתבו הגאונים ז"ל שכך היה מנהגו של רבינו האי גאון ז"ל שמביאין לפניו של שבו מינין הללו ופושט ידו ונוטל דלעת ואומר קרא יקרע גזר דינינו רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו שונאינו סילקא יסתלקו חטאתינו תמרי יתמו עונותינו או יתמו אויבינו: ונהגו מקצת יחידים להתענות ערב ראש השנה ויש סמך לדבריהם מדאמרי' בפסיקתא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' וכלא חמשה עשר הוא ואת אומר ביום הראשון רבי ישבב ורבי יהושע דסכנין אומרים בשם רבי לוי משל למדינה שהיתה חייבת ליפס המלך והלך המלך לגבות בתוך עשר מילין יצאו גדולי המדינה וקלסו אותו והתיר להם שליש מדמוסיא שלהם חזרו ויצאו פטרובליא וקלסו אותו והתיר להם שליש אחר מדמוסיא שלהם כיון שנכנס למדינה באו אנשים ונשים וטף וקלסו אותו אמר להם מלכא מאן דאזל אזל אלא מן הכא ולהלן חושבנא כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתענין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם ומיום ר"ה ועד יום הכפורים היחידים מתענין ומוותר להן שליש אחר ביוה"כ הכל מתענין אנשים ונשים וטף והקב"ה אמר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא ומיום הכפורים ועד החג כל ישראל עסוקין במצות זה הוא עוסק בסוכתו וזה הוא עוסק בלולבו וביום הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן בידן ואתרוגיהן בידן ומקלסין לשמו והקב"ה אומר להן מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא לפיכך קורא אותו ביום הראשון ע"כ: אבל להתענות בשני ימים טובים של ראש השנה ובשבת שבין ראש השנה ליוה"כ הכי אמר רב נטרונאי גאון ז"ל ביום הראשון של ראש השנה אי אפשר לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביום שני ובשבת לית בהו קושיא משום דעשרה יומי איתון משונין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת ע"כ ודברי תמה הם שאסר להתענות ביו"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת: ברם נראין דברי רב האי גאון ז"ל שכתב ולהתענות בשני ימים טובים של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים בר"ה אכלו משמנים שתו ממתקים כי קדוש היום וגו' וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה אדם שהרי ט' באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבעו בשבת אלא דחו אותו ואפילו להשלים תענית בשבת שהותחלה בערב שבת נסתפקו בכמה דורות עד שנתחכמה הלכה מתענה ומשלים ואם להשלים בשבת כך היאך נאמר שתענית נדבה שפיר דמי הלכך לא תעשון כן ע"כ: וה"נ איתא בירושלמי דפ"ק דר"ה דגרסינן התם אמר ר' סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' רבי חנינא ור' יהושע ח"א איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוהיה בנוהג שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם* ומחתכין צפרניהן ואוכלין ושותין ושמחים לפי שיודעין שהקב"ה עושה להם נסים ומטה דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם וה"נ איתא בויקרא רבה: גרסינן בירושלמי בפ"ק דשבת ר' חייא בר אבא מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שב יומי בשתא ומכאן סמכו קצת בני אדם שלא לאכול פת של פלטר עכו"ם בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ דמש"ה אמר ליה שבעה לפי שבשני ימים טובים של ר"ה לא היה צריך להזהירו שהכל לשין בבתיהן לכבוד יו"ט: גרסינן בפרקי דר"א הגדול פרק מ"ו רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עמד משה בהר וכו' בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה והעבירו קול שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד בע"ז. הקב"ה נתעלה באותו שופר שנא' עלה אלהים בתרועה וגו' וכך התקינו חכמים שיהו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה כדי להזהיר את ישראל שישובו בתשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב את השטן שלא להשטין את ישראל ע"כ: ומכאן סמכו באשכנז לתקוע בכל חדש אלול לאחר התפלה בקר וערב ומכאן יש לסמוך מנהג אותו מקומות שמשכימין באשמורת מר"ח אלול ורב יצחק ז"ל בן גיאת ז"ל כתב ואנו מנהגנו כהנך דקיימי מתחלת אלול: זה שאומרים בתפלה ודברך אמת וקים לעד פירושו למדנו מדברי אגדה וכך היא לעולם ה' דברך נצב בשמים קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גזרת על אדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פרשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תשע מאות ושלשים שנה ומניח לתולדותיו שבעים שנה לפיכך אמר דוד רבון העולמים אילמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא חיה אפילו שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת עמי שאתה דן את בניו ברחמים:

בריך דיהיב חיליה לעבדיה בר אמתיה

מלחמת ה'

יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה א"ר תנחום בר' ירמיה מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם זו סיוע הגמ' כזו והרי פירושא ברור למי שעינו יפה שפסקו תחלה הלכה כר"ג בתקיעות ופי' רב חסדא דדוקא במכוין לצאת הא אם לא נתכוין לצאת אע"פ ששמען מש"צ לא יצא ובא רב אדא והוסיף והוא שיהא שם מראש התפלה כלומר מתחלת אבות הא אם היה שם מתחלת תקיעות ושמע מלכיות זכרונות ושופרות בלבד לא יצא וא"ר תנחום מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם דאלמא סדר תפלה זו מתחלת אבות היא ועד הסוף כדקתני נמי ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים עמו נלמוד מכאן שלא פסקו כר"ג אלא במלכיות זכרונות ושופרות בלבד והוא מה שאמרו הלכה כר"ג באילין תקיעתא אבל לא בשאר התפלה ולפיכך הוצרכו לומר שהוא צריך להיות שם מראש התפלה שלא תאמר כיון שאינו מוציאו אלא ע"י מלכיות זכרונות ושופרות לא יהא צריך להיות שומע אלא אלו בלבד בא להודיעך שיש סדר לתפלה זו וצריך להיות שם מתחלה ועד סוף ומכל הענין הזה נלמוד שצריך היחיד להתפלל ז' שהם תוכת היום ואפי' אם תמצא לומר שש"צ פוטרן מכולן בר"ה אפ"ה מאחר ששנינו למה צבור מתפללין ואמר להן ר"ג כדי להסדיר ש"צ את תפלתו נמצא שלדבריו אין צבור מתפללין אלא להסדיר לפיכך אם רצו להתפלל ז' מתפללין ז' כדי שיסדר ש"צ תפלתו בלבד ובימים הראשונים לא היו רובן בקיאין לפיכך נוהגין להתפלל ז' כדי שיסדיר ש"צ תפלתו ועכשיו נהגו להתפלל ט' ומי שאינו בקי קורא בסידורין הכתובין בסדר היום ואין בזה שנוי עיקר המנהג ואף שהרבה מן הראשונים שנהגו בט' לעולם כמו שמצאו בתבורי תשובותיהם אבל אילו היו ישראל חייבין להתפלל ט' בכל תפלות ר"ה ערבית שחרית ומנחה היאך נשתכחו השבוש הגדול הזה בהסכמת כולן והגאונים הראשונים שקבלו מרבנן סבוראי דבסוף הרואה למה לא הנהיגו כן והיאך אפשר שלא נשאר בשתי ישיבות סדור אחד מסדורי בעלי התלמוד האחרונים ובאמת שכל המפקפק בדבר הזה מבטל שלשלת הקבלה שזה המנהג מקובל ומוסכם ופשוט הוא בכל ישראל ולא נעדר אדם בדבר מעולם וכבר הראיתיך מפורש מן הגמ' שאף בימי רבותינו חכמי התלמוד כן הוא ולמדת שכל הפורש מדבריהם של ראשונים כפורש מחיים והאל יכפיל שכר טרחנו אשר טרחנו לדונם לזכות וידין אותנו לזכות

המאור הקטן

והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה שתהא תכף תפלה של ראש לתפלה של יד כדי שתהא הויה אחת לשתיהן ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך ברכה של תפלה של יד וממשמש בתפלה של יד ומחזק את הקשר ועוד מברך ברכה שניה על של ראש ותוכף שתי מצות זו לזו וזו היא שאמרו סח מברך שתים לא סח מברך אחת שאם לא סח ביניהן מברך ברכה אחת על זו וברכה אחת על זו ואם סח ביניהן מברך שתים על של ראש לפי שחוזר מברך ברכת של יד ותוכף לה ברכה שעל של ראש וה"ל כמברך שתים על של ראש וכך פירשוה הגאונים הראשונים וכך נמצא בשאילתות דרב אחאי גאון ובהלכות רבי שמעון קיירא אבל הרי"ף ז"ל לא היה סובר כן וכן נראה מדבריו ממה שכתב כאן וממה שכתב בהלכות תפילין ועל זאת כתב בהלכות תפילין ואשכחנא בהא מלתא בהלכות גדולות טעותא והרבה מחכמי דורינו הכריעו כדברי ר' שמעון בעל ההלכות וכן נהגו עד היום כל חכמי צרפת ז"ל:

סליקו להו יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

שלטי הגבורים

א רבו הדעות אם יש להזכיר במוסף של ר"ה ענין ר"ח וכתב הטור גדולי מגנצ"א הנהיגו שאין להזכיר לר"ח כלל ואפי' מלבד עולת החדש ומנחתה אין לומר וכן פי' בערוך איזהו חג שהחדש מתכסה בו שאין אומר ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה פי' לא במוסף ולא בבקר כשקורין פרשת הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פרשת התמיד ובראשי חדשיכם כמו שאומרים וביום השבת וכן כתבו קצת מהגאונים שאין לומר ובראשי חדשיכם שהרית בר"ה כי היכי דלא לזלזלו במועדות שאם יאמר אותו בב' יאמרו שני עיקר כמו בשאר ר"ח של כל השנה ואתו לממני מועדות משני אבל הריב"א כתב שיש לאומרו בשני כמו בראשון:

ב עיין לעיל דף י"א בהגה"ה א' ענין שהחיינו מיום ב' של ר"ה:

ג ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומרים זמן בר"ה ויוה"כ וזמן אומרו אפי' בשוק אלא שתקנו לאומרו על הכוס כשיש כוס והכא אי אפשר לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבליה ליוה"כ עלויה ואיתסר למשתי ולא יהבינן ליה לתינוק דלמא אתי למיסרך כי יבא לשתות אף לאחר שיגדיל וכתב רב עמרם מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לבהכ"נ להתפלל תפלת ערבית וכיון שעומד ש"צ לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום וכל כך למה שמא יש אי מישראל שלא בירך אבל אם תלמיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק וכ"כ רב פלטוי ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור ואמר רב האי נוהגים אנו כרב סעדיה והמנהג עתה כרב עמרם:

שיטת ריב"ב

מהו להזכיר של ר"ח בר"ה. לומר יום ראש החדש ויום הזכרון: כיון דחלוקין במוספין. כדכתיב מלבד עולת החדש אומר זכרון אחד יום הזכרון בלבד. ובעשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ אומר אדם במקום האל הקדוש המלך הקדוש ובמקום מלך אוהב צדקה ומשפט המלך המשפט כדאיתא בברכות ואם שכח ולא אמר המלך הקדוש חוזר לראש ואם שכח ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט חוזר לתחלת אותה ברכה. גרסי' במס' הוריות בפירקא בתרא אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא ליהוי איניש רגיל למיכל בריש שתא קרא ורביא כרתי וסילקא ותמרי ותומי:

[והיו לכם לזכרון]

א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תקצא:

[לפנינו הגירסא רבה]

הגהות הב"ח (א) נ"ל דאומר:

ז"ל שערים וכ"ה בס' המנהיג ובילקוט דברים רמז תתקמ"ב ובילקוט תהלים מזמור קמ"ז:

ספר מרדכי למסכת ראש השנה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל. גם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

ארבעה *ראשי שנים הם [דף ב] למאי הלכתא תש לשטרות רש"י ור"י פירשוהו ובזה לא חפצתי להאריך : נשאל לרבינו אליעזר בר' שמשון על שטר שהיה כתוב בו בד' בשבת בכ"ב בתשרי ונמצא שאינו מכוון בימים לפי שראש השנה של אותה שנה היה ביום ב' ורביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחדש אלא כ"ד ועוד שכ"ב בחדש היה יום שמיני עצרת שאין ישראל כותבין שטרות והשיב נ"ל דאינו נפסל בכך דתניא שטר שזמנו כתוב בו בשבת או בי' בתשרי (א) שטר מאוחר הוא וכשר והאי שטרא נמי אע"ג דכתיב ביה ביום השמיני עצרת כשר ואי מפני שרביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחדש בהכי נמי לא פסלינן ליה די"ל הסופר טעה לפי שלא היה בקי בעיבורו של חדש וקביעו וכדתנן אחד אומר בב' בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה לא ידע ואם מפני שיש כאן טעות שני ימים (ב) איכא למימר כי בשני עיבורים טעה א"נ מפני ששני ימים של ראש השנה קדושה אחת הן וכיומא אריכא וסבר ס"ל לענין החדש ונמצא שאין כאן טעות אלא מיום אחד ומחרת החדש שהוא ממחרת י"ט התחיל למנות וזהו יום רביעי ולכך נשלמו לו כ"ב בחדש יום ד' בשבת ולעולם בכה"ג לא פסלינן שטרא מאחר שהשטר עיקרו נכתב כהלכתו ומקויים בעדים כשרים ותניא שטר שכתוב זמנו באחד בניסן בשמיטה כו' דכל דיני ממונות תלינן בטעותא [לגבי] (ד)זמן השטר בכל מה שיכולים לתלות כדי להכשירו וה"כ בפי' רבינו חננאל וכן ראיתי מעשה בימי ריב"א בשטר שהיה לפניו היה כתוב בו כיוצא בזה והכשירו [א] וכל רבותי שבמגנצא מההיא מתני' דזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע וחלק עליו ר"ת ופסל אותו שטר : ושאלת צבור תשא שבקשו לגזור תענית בשני וחמישי ושני ופגע בתענית ט"ו בשבט (ג) יש לחוש לר"ה ולדחות התענית או לא כך דעתי נוטה שהתענית נדחה עד השבת האחר ואין קובעין תענית בו ביום שלא מצאנו תענית בר"ה ותנן ד' ראשי שנים הן ותו דקתני בהדי הדדי וכי היכי דשאר ליתא בתענית (*ארבעה) [*הארבע] ליתנהו בתענית ואע"ג דאיכא (נמי) עדיפי מיניה כיון דקתני בהדי הדדי בהא דמיא להדדי ע"כ : [דף ו] תשב אמר רבא וצדקה מחייב עליה לאלתר נשאל לר"ת המתנדב על הצדקה אם עובר לאלתר והשיב נראה לי דאינו עובר עד שיתבע הגבאי דאין בידו לחלקה איהו ולא פסדי עניים אבל הגבאי תובע ומחלק וממשכן וכדאמרינן ממשכנין על הצדקה ואם מונע משכונו או מעות אז עובר לאלתר וראיה לדברי דאמר בערכין האומר סלע לצדקה מותר לשנותה עד שלא באת ליד הגבאי משבאת ליד הגבאי אסור לשנותה וטעמא ע"כ משום פסידא דעניים דקיימי כדמוכח דקא פריך והא ר' ינאי יזיף ופרע ומשני שאני ר' ינאי דעניים ניחא להו דכמה דמשהו מעשה ומייתי להו הרי שמותר לשנות קודם שבאת ליד הגבאי ואע"ג דקיימו עניים לא פסדי דאין בידו לחלק ואין עובר עליה לאלתר אבל משבאת ליד הגבאי דבידו לחלק אסור דפסדי עניים דקיימי עניים ולא יהו מעות מזומנים אבל אם בר עיסוי הוא כר' ינאי מותר הרי למדנו תשג הנודר מותר לשנות לדבר אחר (ד) ולאחר עד שיתבע הגבאי לא שנא יום אחד ול"ש שנה שלימה דאל"כ נתת דבריך לשיעורין אמנם היכא שנדר ליתן ביד הגבאי והגבאי אינו יודע שאם היה יודע היה תובע וא"כ לעולם לא יעבור מסתבר דחייב להודיע לגבאי דדוקא היכא דידע הגבאי לא עבר עד דתבע ליה משום דהואיל ויודע ואין תובעו הרי א"ל ולא קיימי עניים דהי קיימי הוה תבע ליה אבל היכא דלא ידע הגבאי שהוא חייב צדקה עובר הנודר דלא אודעיה לגבאי שיתבענו : [דף ט] אחד הנוטע תשד ואחד המבריך ואחד המרכיב אין לתמוה דמשמע מבריך ומרכיב חייב בערלה ובת"כ איתא ונטעתם פרט למבריך ומרכיב אלמא דאין ערלה נוהגת במבריך ומרכיב דיש לומר דברייתא דתורת כהנים אתיא כר' אליעזר פ' משוח מלחמה דפליגי ר' אליעזר ורבנן דרבנן סברי מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו כרם לרבות מבריך ומרכיב ור"א ב"י סבר קרא כמשמעו ולא מבריך ומרכיב וה"נ משני פרק משוח מלחמה הא ר"א והא רבנן וקי"ל כר"א ב"י דמשנתו קב ונקי : [דף טו] תשה מפני מה תוקעין בשופר של איל ואע"ג דתנן לקמן כל השופרות. כשרים חוץ משל פרה ר' אבהו סבר כרבי יהודה דלקמן דאמר בר"ה תוקעין בשל אילים זכרים כפופים וכן הלכה אי נמי לכולי עלמא מצוה לחזר על של איל : הג"ה [שם] כל שנה שאין תוקעין בתחילתה כו' לאו משום שחל ר"ה בשבת אלא כגון שנאבד השופר או אונס אחר ע"כ הג"ה : [שם] וחוזרין ומריעין ואם תאמר הא קא עבר על בל תוסיף כדאמר לקמן פרק ראוהו ב"ד [*דף כח] מניין לכהן כו' עד הואיל וניתנה רשות לברך אוסיף ברכה אחת משלי וה"נ אין לתקוע בחנם ואע"ג שאינו עובר עליהם אלא בזמנן ה"נ זמניה הוא דילמא מתרמי ליה ציבורא או גברא דלא תקע עדיין כדאמרי' לקמן גבי כסוי"ל דבעשיית מצוה שתי פעמים ליכא משום בל תוסיף *אם עסק בה כל היום (כיון) [כגון כהן] שאינו מוסיף ברכה אחת משלו וכן אם לוקח לולב כמה פעמים ביום ואוכל מצה כמה פעמים ליכא בל תוסיף וכן בקרבן הנותן מתנה אחת או נותנו כמה פעמים בקרן אחד אינו עובר אא"כ נותנו על קרן אחר כדלקמן ומטעם זה מותר ליתן יותר מב' ערבות ומג' הדסים בלולב (ה) דבאותו מין ליכא בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד (ו) וצריך עיון לפי זה למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בבית אחד א: (*הגה"ה) מיהו בתפילין פסול משום דבית החיצון אינו רואה האויר עיין בס"פ לולב וערבה (*עכ"ה): [דף טו] תשו עיון תפלה רש"י פירש שמצפה מתי תתקיים שמתוך כך שבטוח שתתקיים תפלתו עונותיו נזכרים ור"ת פי' עיון תפלה שאינו מדקדק בתפלתו : הג"ה כי ההיא דפ' גט פשוט ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עיון תפלה והרהור עבירה ולשון הרע וקשה דבפרק הרואה [*דף נו] אמרי' המאריך בתפלה מאריכין לו ימיו ושנותיו ופריך מעליותא היא והא א"ר יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו עיון תפלה ומשני הא דמאריך ומעיין בה כו' ע"כ נראה כפירוש רש"י שמתוך שבוטח שתתקיים תפלתו עונותיו נזכרים ומיהו ההוא דפ' גט פשוט [*דף קסד] ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עיון תפלה (ז) ההיא פי' שמדקדק בתפלתו עכ"ה : [דף יז] תשז קרקפתא דלא מנח תפילין פר"ת דלא מנח תפילין משום בזיון שאומר מה מועילין רצועות הללו אבל אם אינו מניח אותן לפי שאינו יכול לזהר שצריכים גוף נקי לית לן בה · נשאל לרבינו נחשון גאון תשח מהו להתענות בר"ה *והשיב בר"ה אסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי קבלה בין מברייתא בין מהתלמודא מדברי תורה מניין לפי שהוא כלול עם שאר המועדות וכתיב ביה מקרא קדש ודרשי' בסיפרא וספרי קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה וכן פרש"י פרשת אמור אל הכהנים ומקרא קדש דיו"כ בכסות נקיה ובתפלה ושל שאר י"ט במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפלה ועוד דר"ה איקרי חג ככל המועדים דכתיב בכסה ליום חגנו ואמרי' איזה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה ועוד במ"א קרי ליה חג וכתיב ושמחת בחגך וא"ר יוחנן הוקשו כל המועדות זה לזה הא למדת שהוא כשאר י"ט · מדברי קבלה מניין שכן כתוב בעזרא [נחמיה ח] ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ענין זה בר"ה כתיב דכתיב בחדש השביעי באחד לחדש ותלי טעמא בקדושת היום [ב] ושונה ומשלש ולא בשמחת בנין ב"ה ועוד שחנוכת הבית עשו כבר באדר בשנת שית למלכות דריוש ומשמע נמי דה"ק לכו אכלו משמנים שתו ממתקים חובה קאמר ולא רשות דומיא דאל תעצבו ואל תבכו דתלי טעמא נמי בקדושת היום דכתיב כי חדות ה' היא מעוזכם אלמא מיחה בידם ה"ה אכילה ושתיה חובה קאמר להו ואסר להן להתענות · מן הברייתא מניין דתניא בירושלמי עיר שיש בה מפולת כל סביבותיה מתריעות ולא מתענות שכן מצינו בר"ה שמתריעין ולא מתענין · ומן התלמוד מניין דהכי תני בירושל' ר' חמא בר חנינא ור' אבין בר אושעיא אומר חד אמר איזו אומה כאומה זו בנהוג שבעולם אדם שיודע שיש לו דין לובש שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היך יוצא דינו אבל ישראל אינם כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים ויודעים בהקב"ה שיעשה להם נס הרי מן התלמוד שאסור להתענות בר"ה ועוד מב' טעמים אסור להתענות חדא שלא נקראו י' ימי תענית אלא י' ימי תשובה והואיל ולא נקרא צום למה יש לנו לצום ועוד דלפיכך תקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה ליוה"כ שאוכלין בהם ואלו הן שני ימים של ר"ה ושבת בינתים וערב יום כפור ב : הג"ה [דף טז] תשט צדיקים נכתבים לאלתר לחיים תימה כמה צדיקים יש שמתים קודם זמנם אע"פ שיש להם כמה זכיות ומיעוט עונות וכמה רשעים יש שמאריכין ימים וי"ל דיש הרבה צדיקים שהקב"ה פוקד עליהן עונם ומתים כדאמר פ"ק דחגיגה הן בקדושיו לא יאמין ולפי שלא יחטאו נפטרים קודם זמנם וצדיקים לאו דוקא אלא צדיקים מן הדין ואותם שנהגם דינם למיתה קרי רשעים מן הדין ע"כ : תשי מצאתי בתשובה

אחת

[*לשון תוס' וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל ותוקע וחוזר ותוקע ע"ש :

[*מ"ו הר"ר אברהם יצחק בן הר"ש היה מתענה בר"ה מק"ו דתענית חלום שהתירו להתענות בשבת אע"פ שספק אם ע"י מלאך או ע"י שד כ"ש בר"ה שברור לו שנידון שמותר · ומ"ו הר"ר אברהם היה מחייב להתענות כדי שלא יהא שולחנו מלא ושל רבו ריקם שהרי בכל המועדות כתיב פרים וביו"כ פר והשיב עליו הר"ר אליעזר מביה"ס א"כ בשמיני עצרת נמי יתענה שהרי מתמעטים והולכים וכו'] :

הגהות מס"י [א] נ"ב הוא וכל רבותיו : [ב] נ"ב א' היום קדוש הוא לה' אלהינו אל תתאבלו ואל תבכו וגו' ב' כי קדוש היום לאדונינו ג' הסו כי היום קדוש ואל תעצבו :

חדושי אנשי שם

א ג"מ והקשה מהר"י כ"ץ שהרי בהלכות ציצית כתב ועי"ל דה"נ לית בה משום בל תוסיף אפילו הטיל בה חוטין יותר מדיניהם דכתיב גדילים תעשה לך דמשמע הרבה וכן ציצית משמע הרבה וכו' וי"ל דודאי מותר אך ורק פירושו וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית בלא לימוד מקרא ול"ל קרא לרבויי או משמעותיה מגדילים ומציצית הלא בלא קרא מותר עכ"ל אבל הלשון אינו סובל זה וכ"ל דה"פ וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין פי' לכתחילה והתם בהלכות קטנות מיירי בדיעבד דהאי דמקשה שם אדרבה כיון שאין התכלת מעכב הלבן היה יותר נכון לעשות ב' חוטין דהשתא איכא למיחש לבל תוסיף. כו' תירץ עוד י"ל דה"נ לית ביה משום בל תוסיף ודו"ק : **מהר"ם ב** מעשה באשה יולדת שחל ח' ללידתה בצום גדליה והתיר לה ר"ת לאכול ואע"ג דאמרינן פרק מפנין מכאן ואילך אם אמרה צריכה אני מחללין וצום גדליה דברי קבלה וקבלה כדברי אפ"ה מותר כדאמר בר"ה קרי ליה צום וקרי ליה שמחה ומשני יש גזירה צום אין גזירה שמחה רצו מתענין רצו אין מתענין ועכשיו אין גזירה ואין שלום מצאתי · וכן השיב הרב אביגדור כהנא רבא להר"ר חיים וז"ל ויש דנין ק"ו מעצמן דמותר להתענות בר"ה מתענית חלום בשבת ולדבריהם למ"ד אדם נידון בכל יום יהא מותר להתענות בכל שבת אף בלא תענית חלום אלא לא אשכחנא דתענית מבטל דין אלא צדקה וצעקה ושינוי שם ושינוי מעשה ובחלום בלבד גמירי דיפה תענית לחלום כאש לנעורת וביומו דחלום אחד מששים בנבואה כדכתיב בחלום בחזיון לילה וגו' אז יגלה אוזן אנשים וכאלו אקריוה בתלמים התענה ותינצל ומיהו ת"ח כגון דרבינא שתורתו אומנתו והוי שמחתן והוא מקרא קדש שלהם ומתענות אף ברגלים כדאיתא פרק אלו דברים וכן רבי יהודה החסיד בדורו אמרו שהיה מתענה בר"ה אמנם בהיותי מציק מים על יד מורי רבינו שמחה לא היה מתענה בר"ה · התולעת אביגדור בר אליה זלה"ה :

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצל"ה

(א) **שטר** מאוחר הוא וכשר ר"ל אע"כ ש"מ דתלינן בטעותא ה"נ נתלה בטעותא ונאמר דהלואה היתה ביום ד' כאשר כתב בשטר רק טעה בין כ"ב לכ"ד : (ב) **איכא** למימר כי בשני עיבורים ר"ל שחשב שגם תמוז ואלול היו מעוברים שהיו ל' יום ובאמת היו חסירים ולכך חשב על כ"ד שהוא כ"ב א"נ לא טעה אלא בעיבור א' שחשב שאלול היה ל' יום ור"ה היה יום ג' וד' וחשב ליום א' מאחר דכולן קדושה אחת הן כו' וקשה איך אמר בתחלה דבב' עיבורים טעה והא סיפא דאותה משנה אחד אומר בג' וא' אומר בה' עדותן בטלה וכתבו התוס' בפ"ק דפסחים דף ב ולא אמרינן דטעה בב' עיבורים דבתרי עיבורים לא טעי אינשי וי"ל דדוקא בעדות דדיני אמרינן הכי דלא טעי כולי האי כדאיתא בפסחים דף י"ב ע"ב עדות מסורה לזריזין ופירש"י דם בא להעיד על הנפש אלא א"כ בקי שלא יטעה לפי שיודע שסופו לדרוש בשבע דרישות משא"כ בדיני ממונות וגם איתא בסוגיא דשמעתא דהתם דבדיני נפשות תלינן להקל בכל מאי ר לתלות אף דבמקומות אחרות לא היינו אומרים כך מ"מ כדי להציל את הנפש אזלינן מאד מאד משום דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה כדאיתא שם בגמרא דף י"ב ע"ש : (ג) **יש** לחוש ר"ל שט"ו בשבט ר"ה לאילנות ותנן ד' ראשי שנים הם ותו דקתני בהדי הדדי ר"ל מתחלה ' ראשי שנים שכללם יחד ואח"כ בפרטם צרפם עוד יחד וקתני בהדי הדדי הכל להורות דדמין א"נ ה"פ שלא מצינו תענית בר"ה וכ"ת מנלן דט"ו בשבט מקרי ר"ה דשמא ה"ק בא' בשבט אילנות דברי ב"ש ר"ל דפירות שחנטו קודם שבט אין מעשרין על פירות שחנטו לאחר שבט אומר בט"ו דינו כך אבל אין עליו שם ר"ה עז"א דהא ד' ר"ה קאמר וא"כ מאחר דנקרא ר"ה התענות בו שלא מצינו תענית בר"ה כמ"ש לעיל בשם רב האי גאון ותו אף את"ל דשאר ר"ה עדיפא מהאי מכל מקום מאחר דתנינהו בהדדי אלמא כהדדי נינהו : (ד) **ולאחר** עד שיתבע הגבאי ר"ל שיאחר מליתן עד שיתבע הגבאי : (ה) **דבאותו** המין ליכא בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד כדאיתא בפ' הנחנקין דפ"ח ע"ב דלמ"ד לולב צריך אגד אז אסור לאגדו במין ה' דהיינו בחוט אלא צריך לאגדו בעלי הלולב כדי שלא יעבור עליו בבל תוסיף ולמ"ד א"צ אגד אז האי להודיה קאי והאי לחודיה קאי דכיון דאינו מחויב לאגדו הוי כ"א מלתא באנפי נפשיה ואין עובר עליו בבל תוסיף אבל במין אחד דינו הכי כשמוסיף ואגדו בטיל לגביה מאחר שהוא מין אחד וכשאינו אגדו יחד והוסיף אז איכא בל תוסיף כמ"ש לעיל בהלכות קטנות (דף ס' ע"ד) ומ"ש בכאן אבל באותו מין ליכא בל תוסיף אפי' למ"ד לולב צריך אגד ה"פ דכשמוסיף בערבות יותר מב' ובהדסים יותר מג' בלולב אז ליכא בל תוסיף ואפילו למ"ד לולב צריך אגד ר"ל והיה עובר בבל תוסיף כשהיה אוגד אותו במין ה' אפ"ה במין א' דהיינו כשלוקח הרבה ערבות ליכא בל תוסיף מאחר שהוא מין א' ביחד אבל למ"ד א"צ אגד אז לא מצינו כלל בל תוסיף בלולב אף אם היה אגדו במין ה' כדפרישית ודו"ק : (ו) **וצ"ע** לפ"ז רו' נראה דגם לר"י דסבר דיכול להוסיף עד ח' חוטין כדאיתא לעיל בה"ק אין זה משום דלא חייש בציצית משום בל תוסיף אלא נוכל לומר דהתורה נתנה בהדיא רשות לעשות ח' שלמים כי גדיל הוא ב' חוטין גדילים ד' חוטין וקאי אבל מין בפני עצמו אלבן ואתכלת ממילא הכל ביחד הוא ח' חוטי' שלמים וכ"כ הרא"ש לעיל דף פ"ה ע"ב ועיין בב"י בטור א"ח סי' י"א אך קשה ממה שכתב הספר לעיל בריש הלכות קטנות דבאמת מותר להוסיף בציצית כל מה שירצה דכתב דלית ביה משום בל תוסיף אפי' יטול הרבה חוטין יותר מדיניהם לפי שגדילים כתיב דמשמע הרבה וי"ל דודאי מותר והכא ה"ק וצ"ע למה לא מותר בלא לימוד של גדילים ולמה הוצרך היתר זה: (ז) **ההיא** פירושו שאינו מדקדק בתפלתו כצ"ל ידייק

לה

אחת דבני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוה"כ כדאמרינן (ח) בירושלמי בפרק בא לו בכל אתר את אמר הולכין אחר תורה והכא תימא מוליכין תורה אצלו אלא ע"י בני אדם שהם בני אדם גדולים התורה נתעלה בהם והא תמן מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא א"ר יוסי בר' בון תמן ע"י שזרעו של דוד משוקע שם אינון עבדין (ולא) כמנהג אבותיהם :

סליק פירקא

ראוהו ב"ד וכל ישראל : [דף כז] **תשיא** כל השופרות כשרין חוץ משל פרה וטיכא שלא מצא של איל מותר בשל יעל או בשל שעיר עזים ואינו יוצא אלא בכפוף ופי' ר"י צריך שישמע קול התקיעה כולה כשיעורו אבל שמע התחלה או סופה לא יצא ידי חובתו : **תשיב** שופר שנסדק [א] ונדבק פסול פרש"י דה"ל שני שופרות ולפי' משמע שנחלק לארכו לב' חתיכות ור"י פי' שנסדק רק מצד אחד לארכו על פני כולו ופסול (א) וכ"ש דיבק שני [שיברי] שופרות וזו ואצ"ל זו קתני : **תשיג** [שם] ניקב וסתמו אם מעכב התקיעה פסול מסקנא דשמעתין והלכה למעשה שופר שניקב וסתמו במינו וחזר לקולו כשהיה מתחילה קודם שניקב לית דין ולית דיין דכשר (ב) אפילו היה הנקב מעכב התקיעה מקודם ואם לאחר שנסתם מעכב התקיעה פסול ואם לא סתמו כלל כשר אפי' אם מעכב התקיעה דכל הקולות כשרין בשופר כ"פ ר"י (ג) מיהו צ"ע די"ל דהלכה כר' נתן דאמר במינו אפילו מעכב התקיעה כשר : **תשיד** לפהו זהב במקום שמניח הפה פסול היינו עובי השופר במקום הנחת פיו ושלא במקום הנחת הפה דהיינו מבחוץ שרי אך קשה דהיינו לפהו מבחוץ דסיפא ואין לפרש שלא במקום הנחת הפה היינו בעובי ראשו האחד לצד הרוחב דהא אמרינן בסמוך הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול והיינו יכולין לפרש דהתם בשאין בין הכל אלא כשיעור שופר ודוחק · [שם] ואם קול החיצון שמע לא יצא שהקול יוצא באויר שבין חיצון לפנימי והיינו שני שופרות או ג' : [שם] נסדק לאורכו פסול לרחבו כל רוחב הקיפו פרש"י אם נשתייר בו ממקום הסדק עד מקום הנחת פה כשיעור כשר אבל בנסדק לאורכו לא תני בו אם נשתייר דלא מיפסיל אלא נסדק כל ארכו מראשו ועד סופו פר"י : **תשטו** [שם] היה עובר אחורי ב"ה אם כוון לבו יצא [*תוס'] והא דאמרינן פרק כל גגות לבור בקטנה וש"ץ בגדולה לא יצאו ידי חובתן התם מיירי שאין עשרה עם הש"ץ דאין אותן שבחוץ מצטרפין עמו והיא דמן אגף ולפנים כלפנים ולחוץ כלחוץ כו' [*פ' כיצד צולין דף פה] התם מיירי לענות עם הצבור קדושה וברכו ויהא שמיה רבה וכו' דאמר כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מי' [ג] ובהא קי"ל כרבי יהושע ב"ל דאמר אפילו מחיצות של ברזל אינן מפסיקות בית ישראל לאביהם שבשמים ויכול לענות עם הצבור אפילו אותן שבחוץ : [דף כח] **תשטז** *שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע לא יצא והיינו בע"ז דישראל דאין לה ביטול אלא שריפה וכתותי מכתת שיעוריה אבל ע"ז של עכו"ם יצא וכגון שהגביהו על מנת שלא לזכות בו שאם הגביהו (סתם) קנייה ואין לה ביטול ורבינו תם פירש דאפי' בע"ז של עכו"ם לא יצא אלא דווקא לאחר ביטול ואפילו לאחר ביטול לכתחילה לא יתקע ואם נטל יצא וכגון שנתבטל מעי"ט אבל בי"ט בעיא היא פרק כל הצלמים אם יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא : [שם] המודר הנאה מן השופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה בפ' שני דנדרים [*דף יז] מסיק רבא דאם אמר **תשיז** הנאת סוכה עלי [*קונם] שרי בין בלשון נדר בין בלשון שבועה דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל אם אמר ישיבת סוכה עלי קונם או אפילו אמר קונם שלא אשב בסוכה אסור לישב בסוכה של מצוה דבאיזה לשון שאומר קונם לעולם הוא נדר במידי דמיתסר עליה החפץ לכך אסור דאין הסוכה משועבד לו אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה או אפילו אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה הכל חשיב אסר עצמו מן החפץ וכיון דהוא משועבד לה לאו כל כמיניה לאסור ליה ונראה דה"ה גבי שופר אם אמר תקיעת שופר עלי קונם אסור לתקוע אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלא סוכה יש בה הנאה בישיבה משא"כ בשופר אי לאו מצוה *אין הנאה בתקיעה שאין מתכוין לשיר : [דף כט] **תשיח** בהלל ומגילה אע"פ שיצא מוציא פי' שאין בברכת הלל ובברכת מגילה משום ברכה לבטלה (ד) שמעי' מיהא דמברכין להוציא נשים י"ח דנשים וקטנים דינם שוה וכיון **תשיט** דנשים סומכות רשות ועבדי מצוה סמיכה בהקפת ידייהו אע"ג דדמיא קצת לעבודת קדשים ה"ה שתוקעים להם שהיא חכמה ואינה מלאכה דאורייתא ואפילו מי שיצא כבר י"ח תוקע להם כיון דאיכא מצוה שהרי נשים תוקעות לעצמן אם ירצו כדאמרינן פרק בתרא וכן מותר להוציא שופר בשבילן לרה"ר כדקא שרו ב"ה בהוצאת לולב דמצוה פ"ק דביצה* : סליק פירקא

[*מצאתי כתוב ואני יוחנן איני מבין דלפי סוגיית הגמרא אין נפקותא במצוה או בלי מצוה וע"ש מב"ה שסובר שמתוך שהותרה] :

יום טוב של ראש השנה **תשכ** *הלכה כר' יוחנן בן נורי [דף לב] ומה שאנו נוהגים לכתחילה להשלים בתורה משום דהכי מסקינן בגמרא והמשלים בתורה ה"ז משובח וכן היו ותיקין עושין · [דף לה] כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ רש"י פירש דלא קאי אלא אקראי דמוספין אבל אמלכיות זכרונות ושופרות לא מלי קאי לא אדרבי יוחנן בן נורי ולא אדרבנן דאין פותחין ונראה דאדרבי יוחנן מלי קאי דקאמר שלש והיינו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים ונמלא פטר עצמו על ידי שאמר ככתוב בתורתך מן התורה ומן הנביאים* [*כשאמר וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים] ומן הכתובים* [*כשאמר וכן כתוב בדברי קדשך] במלכיות זכרונות ושופרות (א) וכן משמע מתוך האלפס כאן · ורבינו תם פירש דאפילו אדרבנן קאי דהיכא דאתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל יכול לפטור עצמו לגמרי ע"י ככתוב בתורתך מכל המקראות אבל המקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם *וקיימא לן כר' יוסי דאמר שאו שערים ראשיכם כו' ראשונה שתים שניה שלש ולית הילכתא כוותיה דר' יהודה ולפי זה אם אנו מוסיפין אין לחוש שיש יותר פסוקים בזכרונות ושופרות ודוק ותשכח וכי אמרי' מסיים בשל תורה היכא שלא אמר כי אם עשרה אבל היכא שהוסיף אין לחוש ואי בעי מסיים כדבעי (ב) ואין לתמוה היך יתכן להוסיף כיון שהן כנגד עשרה מאמרות או עשרה הלולים דהא שבעה שקורין בתורה בשבת כנגד שבעה רואי פני המלך כדאיתא במגילה ואפילו הכי תניא התם אין פוחתין מהם אבל מוסיפין הכי נמי מוסיפין וכן שמע ראבי"ה מרבינו אפרים* :

[*מתני' שם מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא · והקשו התוס' שם דבכל דוכתי משמע דנביא עדיף מכתובים ומה שאנו נוהגים להשלים בשל תורה דעבדינן כר' יוסי כדאמרי' בגמ' המשלים בתורה זריז ומשובח וכן היו ותיקין עושין עכ"ל תוס' : אומר עושה השלום לפי שמלאך הכותב זכרונות של ישראל שמריא"ל שמו ובגימ' עושה ועושה בגימ' השלום ועוד שמו שמעשיו שקולים הקב"ה עושה עמו חסד ומכריעו לכף זכות וכתיב מעשה הצדקה שלום · הג"ה במ"י] :

הג"ה [דף לג] : אין מעכבין התינוקות מלתקוע ודייק בגמ' הא נשים מעכבין ומסיק הא רבי יוסי הא רבי יהודה אומר רבינו תם דאע"ג דסתם מתני' כרבי יהודה מכ"מ הלכה כר' יוסי דנשים סומכות רשות ונשים נמי לא מעכבין אם רוצות לברך ואין בו משום ברכה לבטלה והא דדרשינן פ"ק דתמורה את ה' אלהיך תירא שלא להוציא שם שמים לבטלה היינו בלא ברכה אבל כי ברך ברכה שא"צ לא הוי אלא מדרבנן הלכך נשים מברכות וראיה מסומא דמברך על כל ברכה אפילו לר' יהודה דאמר פטור מכל מצות האמורות בתורה ויש לחלק דסומא מדרבנן מיהא חייב ויכול לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו מלא תסור אבל נשים מ"ע שהזמן גרמא אפילו מדרבנן לא מחייבי כדמוכח פרק מי שמתו ומקטן דמברך ברכת המזון נמי אין ראיה לנשים דקטן יבא לידי חיוב וחייב לחנכו ואינו מוזהר על לא תשא עיין בהלכות ציצית ובפרק הקורא את המגילה : [שם] אמר ר' אלעזר אפילו בשבת הני מילי בקטן שהגיע לחינוך וכן פירש רש"י בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין וכ"ש שאין מעכבין ור"י פי' איפכא דבקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע אפילו בשבת אבל לא אמרינן ליה לתקוע כיון דאיכא איסורא מדרבנן ומכ"מ לא מיחייב להפרישו כיון דאי לאו שבת היה מצות היום בשופר וקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין בו כלומר שרי להתעסק ואפילו בשבת ולא משום דחייב להתעסק ואע"ג דבפרק חרש מוכיח דאף באיסור דרבנן לא ספינן ליה בידים מכ"מ הכא שרי להתעסק ולתקוע אפילו בשבת כיון דזימנין דאיכא מצוה בתקיעת שופר ולא דמי לשאר איסורין : [דף לד] אתקין ר' אבהו בקיסרין תקיעה שברים תרועה תקיעה נראה לר"י דצריך להאריך בתקיעות קשר"ק יותר מתקיעות של קש"ק וקר"ק דהא קשר"ק עבדי' משום ספיקא דגנח ויליל א"כ הויא להו כולהו שברים ותרועה חדא תרועה ואמרינן שיעור תקיעה כתרועה וכן תקיעות של קש"ק צריך להאריך יותר מתקיעות של קר"ק ואם האריך בכולהו תקיעות יותר מכשיעור בזה אין לחוש כדתנן תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת אלמא דיכול להאריך יותר מכשיעור · וגם אין לחוש אם עשה ארבעה או חמשה שברים שהשברים במקום תרועה והויא לה כתרועה אריכתא כמו*א [*לשון תוספות כמו שאנו מאריכין ביבבות וכן במ"י] שאין מקפידין ביבבות : *הג"ה [*הג"ה זו שייכא אחר ד"ה אבל צריך ליזהר דלקמן :] והר"ר (*יצחק) [*חזקיה] הגיה וז"ל ול"נ שא"צ ליזהר שלא יאריך בשברים שיעור שלשה כחות של כל שהוא (ג) דהא דעבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח א"כ תקיעה לא הוי רק שיעור ג' גניחות והם גדולים יותר ובשביל זה תקיעה דתקיעת שברים תרועה תקיעה לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות וג' ילולות וגניחות פירש בקונטרס כדרך החולים המאריכים בגניחותיהם ואם יקצר בשברים הרבה נראה לי דלא יצא ומתני' דקתני ג' יבבות קסבר דילולי יליל כדאי' בגמרא ולפ"ז פי' הקונטרס דהוא ג' כחות בעלמא אבל גניחה פי' דהוי טפי מתרועה ובפרק החליל אמרינן אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום ומסיק דלגמרי ולא כלום א"כ היה צריך לעשות בנשימה אחת א"כ לרבנן נמי דמודו מיהא בשברים ותרועה דחדא מילתא היא צריך בנשימה אחת ולא נראה ורש"י פירש התם בסוכה ולא כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה ור"ל דבכדי נשימה מיהא מפסיקין אפילו לר' יהודה , עכ"ל

[*אירע מעשה במגענצא מילה בר"ה ושאלו לקדושים אשר בארץ רגמ"ה ור' שמעון בר' יהודה הכהן בעל ספר הדינין ור"י הגדול ושאר בני הקהלה הקדושה והורו למול הנער אחר קס"ת והפטרה קודם שיתקעו בשופר כדי שתהיה ברית מילה תכופה לתקיעת שופר שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק · והביאו ראיה ממטבע שטבעו חכמים בתפלות היום וזכור לנו את הברית ואת החסד ואת השבועה ותראה לפניך עקידת כו' דהיינו תקיעת שופר שנאחז תמורו איל · ועוד דחתימת הברכה בא"י זוכר הברית וסמוך ליה אתה נגלית דהיינו שופרות וחותמת שומע בקול תרועת עמו וכו' והרבה מן הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר בשביל המילה ורצו לדחות עד אחר כל התפלה והשיב ר"ג אם אין מילה אין תקיעה בעולם שנאמר אם לא בריתי כו' ועוד דמצות מילה קודמת לתקיעת שופר· רוקח· ואני הקטן מצאתי בתשובת הגאונים רבינו אליעזר ורבינו קלונימוס איש רומי שכבר נשאלה שאלה זו ברומי והשיב בשם ר' יעקב גאון ר"מ דמתא רומי דמנהג כשר להיות המילה סמוך לקס"ת ולתקיעת השופר ועוד דזריזין מקדימין למצוה ואין נכון לאחרה עד גמר כל התפלה והאריך·עכ"מ הג"ה במ"י] :

הגהות ממ"י [א] נ"ל ודבקו : [ב] נ"ב עיין בר"ן :

חדושי אנשי שם

א מהר"ם אבל צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כג' יבבות דא"כ הוה לה תקיעה :

בגדי ישע

לה דלא אמר שם מאריך משמע אדרבה שאינו מדקדק והיינו כפי' ר"ת ועוד תירץ הר"ן ע"ש :

(ח) **בירושלמי** פרק בא לו אמר התם אהא דתנן חזן הכנסת נוטל הס"ת ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן לכה"ג ומקשה בכ"מ את אמר הולכים אחר התורה והכא את אמר מוליכין את התורה אצלם ומתרץ אלא ע"י שהם גדולים [כמו ראש הכנסת והסגן כו'] התורה נתעלה בהם לכך מותר להוליך התורה אצלם ומקשה והא תמן מוליכין כו' :

סליק פירקא

(א) **וכ"ש** דיבק ב' שופרות דקתני בסיפא דההוא מתני' : (ב) **ואפילו** היה הנקב מעכב התקיעה מקודם שסתמו בו בטל לגבי שופר אבל אם לאחר שנסתם מעכב את התקיעה אז אין בטל לגבי שופר וה"ל קול שופר וד"א כ"כ הר"ן : (ג) **מיהו** צ"ע וכו' ר"ל צ"ע אם הלכה כן כמו שפירש בדברי תנא דמתניתין דצריך להיות הסתימה במינו וגם לא יעכב התקיעה די"ל הלכה כר"נ דסובר במינו אפי' מעכב התקיעה כשר וסבירא לפסוק כר' נתן וכן פסקו כל הפוסקים כוותיה משום דר' יוחנן מפרש מילתיה בגמרא וס"ל לר"י שר' נתן קאי אהיכא שמעכב את התקיעה וסובר דאם סתמו במינו דכשר וכ"כ הטור להדיא סי' תקפ"ו בשם ר"י דסובר כן ע"ש ועיין בב"י טעמו של ר"י והיאך מפרש פלוגתא דר' נתן ודו"ק : (ד) **שמעינן** מהא דמברכין נמי להוציא נשים י"ח קשה מה ראיה הוא מכאן שמא מ"ש בכאן אע"פ שיצא מוציא ר"ל דמוציא את מי שמחויב בדבר ונראה דהכי דייק משום דקתני בההיא ברייתא אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו דהיינו קטנים כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא ר"ל שמוציא אף לגדול כדמשמע בברייתא ע"ש וכ"ש דמברך ברכת הלל וברכת מגילה לקטנים כדי לחנכן ונשים וקטנים דינם שוה א"כ ש"מ דמברכין להוציא נשים י"ח :

סליק פירקא

וכן משמע מתוך האלפסי כאן ר"ל שהאלפסי כתב אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי ואסיקנא רס"פ אר"ח כיון שאמר בתורתך כתוב לאמר שוב אין צריך ומדהביא האלפסי דברי ריב"ן והביא עליה דברי ר"ח שמע מיניה דס"ל דקאי ר"ח אליביה דריב"ן : (ב) **ואין** לתמוה היאך יתכן להוסיף כו' דהא ז' שקורין בתורה כו' קשה לי הא הספר כתב לעיל במסכת פסחים דף רס"ב ע"ג וז"ל וראיה מפרק התכלת דקאמר הפוחת לא יפחות מז' חוליות המוסיף אל יוסיף מי"ג וצ"ל דאי עביד ספי מז' חוליות דצריך לעשות י"ג דאי עביד יותר מז' ופחות מי"ג כנגד מאי הוי כו' עכ"ל ובכאן אמר דיכול להוסיף אע"פ שאז לא יהיה מכוון נגד שום דבר ובשלמא בלא דברי הספר לא היה קשה אהדדי מ"ש והמוסיף אל יוסיף מי"ג אהא דתניא בז' שקורין בתורה דמוסיפין די"ל דהתם הטעם הוא משום דמחזי כיוהרא שמראה עצמו כאילו הוא חסיד ומצינו בכמה מקומות שיהא אדם נזהר בכיוצא בזה אבל בקריאת התורה שהיא לכל הצבור אין שייך טעם זה לכך אדרבה מצוה מן המובחר להוסיף וכן בהזכרת מלכיות זכרונות ושופרות שאין שום אדם שומע שמוסיף אז ג"כ מצוה הוא משא"כ בציצית שכל א' רואה איך נעשו הציצית שלו כי הבגד של ציצית צריך להיות שיהא לבוש על כל הבגדים כמ"ש וראיתם אותו אלא על דברי הספר לעיל שכתב דאסור לעשות יותר מז' ופחות מי"ג קשה ונ"ל דבשלמא הכא במלכיות זכרונות ושופרות כל המרבה להוסיף ה"ז משובח רק שהחכמים אמרו שעל הפחות לא יפחות מעשרה כתובים להיות לעשרה כונה אבל כשמוסיף עדיף אע"פ שאין מכוון נגד שום דבר משא"כ בציצית דאם היה רוצה להוסיף הרבה לאו שפיר הוי עביד דהא נוי ציצית הוא שליש גדיל וב' שלישים ענף ואורך כולו אינו אלא י"ב גודלים וא"כ מאחר שאין שבח בריבוי לכך צריך לעשות הכל ע"פ כונה דבכל מקום צריכין אנו לראות שיהיה שום צד מעליותא שהוא לשבח או שיהיה ריבוי שהוא שבח דכתיב ברוב עם הדרת מלך או שיהיה מכוון לאיזה כונה כמו כאן בהזכרת מלכיות זכרונות ושופרות דאמרינן או יזכור הרבה וכשרוצה לפחות יראה שיהיה על פי כונה וכן בחוליות מאחר שאין בריבוי שום שבח לכן צ"ל ע"פ כונה ועוד נ"ל לומר דדבר זה ידוע הוא דלכל מנין שבעולם נוכל למצוא כונה טובה שיהיה מכוון נגד שום דבר קודש כמו שתאמר י"א מכוון נגד י"א כוכבים י"ב נגד י"ב שבטים כו' י"ג עיקרים כו' וכל כיוצא בזה לכן במלכיות וזכרונות ושופרות יכול להוסיף מה שירצה רק שבררו חז"ל המנין היותר משובח שבעולם הוא עשרה אבל בציצית אין שום חשבון שבעולם שראוי בציצית לכוון נגדו כמו ז' וי"ג שרומזים על הרקיעים כמ"ש הספר לעיל וידוע כי התכלת דומה לים וים לרקיע לכן ראוי לבחור במנין זה ולא בזולתו לכך ס"ל להספר שיהיה תמיד מכוון לחשבון הזה ודו"ק: (ג) **דהא** עבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח ר"ל דבסדר תש"ת דאז התרועה היא שברים ממילא שיעור תקיעה של

סדר

עכ"ל ופירש ר"ת דג' שברים בנשימה אחת כג' יבבות דמתני' דבמקום תרועה קיימי אבל שברים ותרועה דתקיעה שברים תרועה תקיעה לא מסתבר דגנוחי ויליל לא עבדי אינשי בנשימה אחת וכן פירש ראבי"ה וראיה מפרק החליל דאפילו רבנן לא פליגי עליה דר' יהודה אלא בתקיעה תרועה תקיעה אבל בתרועה גופא א"נ בשלשה שברים שהם במקום תרועה דאפשר נמי לקרם ולעשותם בנשימה אחת מודו ליה ע"כ הגה"ה: (א) אבל צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחת בפני עצמו כשלשה יבבות דא"כ הויא ליה תקיעה ושלשה יבבות הן שלשה כחות של כל שהוא כך פי' רש"י *וריב"א וריב"ם מפרשי דיבבא אחת היא ג' כחות של כל שהוא נמצא תרועה ט' כחות ושיעור תקיעה כך היא ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך להאריך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברים וט' כחות ומי שלא משך בתקיעות כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה (ד) לא כמר ולא כמר: ונהגו העם לתקוע ג' קשר"ק ושלשה קש"ק ושלשה קר"ק בישיבה וחוזרין ותוקעין על סדר הברכות בעמידה אמלכיות תקיעה שברים תרועה תקיעה ואזכרונות תקיעה שברים תקיעה ואשופרות תקיעה תרועה תקיעה ובדין הוא שיהו תוקעין לכל ברכה תקיעה שברים תרועה תקיעה שברים תקיעה תקיעה תרועה תקיעה קר"ק משום ספיקא דרבי אבהו דאי גנח ויליל נעביד כולהו קשר"ק ואי יליל לחוד נעביד כולהו תקיעה תרועה תקיעה ואי גנח לחוד נעביד כולהו קש"ק וכך פי' בערוך והנהיג ר"ת לתקוע בכל ברכה קשר"ק והשתא נפיק מכל ספיקא אלא רק דאיכא הפסק כדאתקיף רב עמרם ובהא סמכינן על ר' יוחנן דפליג אדר' אבהו ואמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ונראה שיש ליתן טעם קצת למנהג שלנו דשמא סברי לה כמ"ד בסמוך אחת מדברי תורה [ושתים] מד"ס וכיון שעשו בישיבה כל ספיקות של סופרים לא רצו לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא דאורייתא ובקרובץ דאגן הסהר שעשה רבינו בנימין כתב נוי מ' קולות בהריעם והייתו כמנהגנו וכן בסדר רב עמרם אלא שכתב דלסוף מריע תרועה אחת בלי תקיעה: מעשה אירע במגנלא שנת תתק"ה שתקע התוקע שתי פעמים קשר"ק ובשלישית תקע תקיעה ושתי שברים והתחיל להריע והחזירוהו מקצת הקהל לראש לתקוע ג' פעמים קשר"ק ורבינו אליקים וראב"ן נחלקו עליהם ולא נפניתי להאריך: הג"ה עיין בספר הרוקח הגדול ושמה האריכות: **תשבא** האלפסי וכל הגאונים פסקו דאסור להסיח מתחילת הברכה עד סוף התקיעות (דמיושב) [דמעומד]: הג"ה וכן ראיתי כתוב בשם גדולים דאסור להסיח מתחילת הברכה עד סוף התקיעות של מעומד ע"כ הג"ה · אמנם ראבי"ה כתב דבענין התקיעות שרי להסיח דדמי לטול ברוך טול גביל לתורי דאמרינן בפ' כ"מ דא"צ לברך והוא הדין דלכתחילה מצי למימר כל כי האי גוונא וכן כתב רבינו יואל הלוי שראה מעשה בריגנשפור"ג בפני רבינו אפרים ור"י ברבי מרדכי שאחד בירך ותקע מקצת התקיעות שמיושב ושלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה ורשב"ט הביא ראיה מתוספתא דמגילה מעשה בר"מ שקרא [מגילה] מיושב בבית הכנסת של טיבעון ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע וכיון שאם היה משלים הראשון לא היה צריך ברכה ה"נ השני אבי"ה תקנ"ב *וקיימא לן כרבי יוחנן דאפילו שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ור"י נסתפק בדבר משום דרב אסי מסיים פרק מי שמתו גבי היו מים שותתין על ברכיו דכולי עלמא (*חוזר לראש אם שהה) [*אם שהה חוזר לראש]: הג"ה וקשה הדבר מאד כשהצבור מתפללין בי"ט ואומרים אמת ויציב וממתינין ושותקין עד שיגמור שליח צבור זולת מיהו היכא דאין שוהין כדי לגמור את כולה מתחילה ועד סוף אין לחוש כרב יוסף בפ' הקורא את המגילה ולא כאביי דאמר מהיכא דקאי לסיפא דאם כן נתת דבריך לשיעורין ע"כ הג"ה: [דף לה] אבל (בעיר) אין שליח צבור מוציא ידי חובתו עד שישמע משליח צבור מתחילה ועד סוף ולא של ר"ה ולא של יום כפור בלבד אלא אף שאר ימות השנה וכן משמע בפרק תפלת השחר דבצבור יוצא ע"י שליח צבור דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים כו' הא ביחיד והא בצבור וכך פירש בעל הלכות גדולות דהיכא דטעה ולא הזכיר ראש חדש יכוין לבו לתפלתו של שליח צבור מתחילה ועד סוף ויוצא אע"פ שהוא בקי אבל עם שבשדות שליח צבור מוציאן אע"פ שלא שמעו ואע"ג דבקיאין כך פי' רש"י אבל מתוך האלפסי משמע וכן פי' ראבי"ה דדווקא בברכות של ר"ה ויה"כ אבל בברכות של כל השנה לא קיימא לן כוותיה **א** אלא כל יחיד ויחיד חייב לקרות אם הוא בקי ואם היחיד שכח מלהזכיר ראש חדש אין יוצא י"ח בכך שיכוין לשליח צבור אם הוא בקי והא דאמרינן פרק לולב הגזול דשומע כעונה ותו אמרינן שמע ולא ענה יצא רש"י פי' התם במי שאין יודע לקרות ולענות אם שמע וכוון לבו אע"פ שלא ענה יצא: הג"ה ובירושלמי אמרי' והוא שיהיה שם מראש התפלה ע"ס התפלה כדי שיכוין ע"כ הג"ה: *ואם אינו בקי אפי' חבירו יחיד מפיק לי' כדאי' פרק שלשה שאכלו סופר מברך וצור יוצא: **תשבב** זכרון אחד עולה לכאן ולכאן: (הג"ה) עיין סוף פרק בכל מערבין (ור"ת הגיה במחזור שלו מלבד עולת החדש ומנחתה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן) [*כל זה במ"י אינו] ר"י סגן לויה מצריך בברכות לומר בשני ימים של ר"ה ובראשי חדשיכם כי היכי דאמר ובחדש השביעי באחד לחדש בשני ימים וכן כתב רש"י בשם רבינו יעקב בר יקר וכן כתב רשב"ם והא דאמרי' זכרון אחד עולה לכאן ולכאן היינו שלא להזכירו בתפלה ולא לומר את מוספין ולא לומר מלבד עולת החדש ותמה ראבי"ה מנין להם לחלק בפתרון זכרון אחד כו' ועוד למה לא נוציא שלש ספרי תורה ונאמר מגנלא לא מדכרי כלל ר"ח ומפרשי זכרון אחד עולה לכל מילי וגם מפרשי אי זהו חג שהחדש מתכסה בו שלא להזכיר כלל ורבינו שמואל בר יצחק הלוי הנהיג בגרמיזא לומר הפסוק ולומר מלבד עולת החדש ומנחתה ואינו אומר את מוסף יום ר"ח ולענין זה זכרון כו' ורב עמרם כתב שיש לומר מלבד עולת החדש וכן הגי' ר"ח בסידורו וכן נה' הר"ם ז"ל ובערוך בערך חדש אי זהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פירוש שאין אומרים ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה: ר"י בר יהודה הנהיג במגנלא לומר והשיאנו בר"ה וביום הכפורים בשם רבינו אלעזר הגדול וגם רבינו משולם שאל פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שיש לאומרו והביאו ראיה לדבריהם מירושלמי דפרק הרואה אבל הגאון ר"י סגן הלוי הנהיג שלא לאומרו משום שברכת מועדיך לא שייך כי אם בשלש רגלים כדכתיב שלש פעמים וסמיך ליה כברכת ה' אלהיך ובתשובת רב מר שלום כתב בר"ה אומר בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקדוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון כו'. משום דאלה מועדי ה' קאי אכולהו:

הדרן עלך יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה

הגהות מ"י (א) מכאן עד ונהגו נ"ל לעיל קודם הג"ה והר"י

חדושי אנשי שם

א א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל אמר רבא מסתברא מלתא דר' אלעזר בברכות של ר"ה ויום הכפורים ובפרקים · להרמב"ם תפלת מוסף של ר"ה ותפלת המועדות צריך להסדיר תפלתו ואח"כ עומד ומתפלל כדי שלא יכשל בה ע"כ וז"ל מרדכי אמר ר' אלעזר כו' מכאן משמע שכל אדם הרוצה להיות ש"ץ ואפילו יחיד יש לו לחזור התפלה קודם ולסדרה וכן מוכח מדברי ר' יהודה לקמן וכן הלומד תורה יש לו לחזור ההלכה או מה שלומד ד' פעמים וכן מצינו במדרש שהקב"ה חזר התורה שלש פעמים שנאמר אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה · מצאתי משם הר"ן עכ"ל:

בגדי ישע

סדר הזה הוא כשברים שהוא גנוחי גנח ובסדר תשר"ת השיעור תקיעה הוא כגנוחי ויליל לכך מב"ש דיכול להאריך בכל שבר ושבר ואין צריך ליזהר בו שלא ימשך השבר כשיעור ג' כחות של כל שהוא אלא שפיר ליה למעבד הכי ואדרבה אם מקצר הרבה בשבר נראה לי דלא יצא דאז דמיא לתרועה שהיא קולות קצרות ומתניתין דקתני דשיעור תקיעה כג' יבבות שהיא קולות קצרות היינו משום דמתניתין סבירא לה לעשות ילולי יליל דהיינו כסדר תר"ת ואז התקיעה שיעור תרועה שלה אבל בסדר תש"ת ותשר"ת שאנו עושין אז שיעור התקיעה כתרועה של סדר זה דהיינו בסדר תש"ת שיעור תקיעה כשברים שהוא גנוחי גנח ובסדר תשר"ת שיעור תקיעה כגנוחי ויליל: (ד) **לא** כמר ולא כמר · אע"ג דלרש"י נמי סבירא ליה דשברים היינו גנוחי גנח והוא טפי מתרועה א"כ היה נראה דאף אם מושך בשברים קצת דאינו מזיק דהא התקיעה של אותו סימן צריך שיהא ארוך כג' קולות ארוכות מכל מקום סבירא ליה כיון דבסימן אחר של קר"ק מיקרי תקיעה צריך ליזהר נמי בסימן של קש"ק ור"י פליג כיון דבסימן זה לא מקרי תקיעה אע"ג דלפעמים הוה שיעור תקיעה אסור:

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת ראש השנה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי מסכת ראש השנה

פרק ארבעה ראשי שנים

(א) שטר שהיה כתוב בו בד' בשבת בכ"ב בתשרי ונמצא שאינו מכוון בימים לפי שר"ה של אותה שנה היה ביום שני ורביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחדש אלא כ"ד ועוד שכ"ב בחדש היה יום שמיני עצרת שאין כותבין שטרות והכשירו רבי אליעזר:

(ב) צבור שבקשו לגזור תענית בשני וחמישי ושני ופגע בתענית ט"ו בשבט יש לחוש לר"ה ולדחות התענית:

(ג) המתנדב בב"ה על הצדקה אינו עובר עד שיתבע הגבאי:

(ד) אם מונע אדם משכונו או מעות משתבעו הגבאי עובר לאלתר:

(ה) הנודר מותר לשנות לדבר אחר ולאחר עד שיתבע הגבאי וחייב הוא להודיע לגבאי שנדר ואם לא מודיעו עובר:

(ו) אחד הנוטע ואחד המבריך חייב בערלה:

(ז) בר"ה תוקעים בשל אילים זכרים כפופים ומצוה לחזר על של איל:

(ח) כל שנה שאין תוקעין בתחלה לאו משום שחל ר"ה בשבת אלא כגון שנאבד השופר או אונס אחר:

(ט) בעשיית מצוה שתי פעמים ליכא משום בל תוסיף כיון שאינו מוסיף ברכה משלו:

(י) ומטעם זה מותר ליתן יותר מב' ערבות ומג' הדס בלולב דבאותו מין ליכא משום בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד:

(יא) צ"ע לפי זה למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בבית א':

(יב) עיין תפלה פירש"י שמצפה מתי תתקיים שמתוך כך שבטות שתתקיים תפלתו עונותיו נזכרים ור"ת פירש שאינו מדקדק בתפלתו:

(יג) ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עיון תפלה והרהור עבירה ולשון הרע מוכיח קצת כפירש"י וקצת כפירוש רבינו תם:

(יד) קרקפתא דלא מנח תפילין פר"ת דלא מנח תפילין משום בזיון שאומר מה מועילים רצועות הללו אבל אם אינו מניח אותן לפי שאינו נזהר שצריכים גוף נקי לית לן בה:

(טו) בר"ה אסור להתענות בין מד"ת בין מדברי קבלה בין מברייתא בין מתלמודא עיין שם:

(טז) ר"ה איקרי חג ככל המועדים דכתיב בכסה ליום חגנו וגם המועדים הושוו זה לזה:

(יז) צדיקים נכתבים לאלתר לחיים ר"ל צדיקים מן הדין וכן רשעים רשעים מן הדין:

(יח) בני אדם התפושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום כפורים:

פרק ראוהו בית דין

(יט) היכא שלא מצא של איל מותר בשל יעל או בשל שעיר עזים ואינו יוצא אלא בכפוף:

(כ) שופר שנסדק כו' פרש"י שה"ל ב' שופרות ור"י פירש שנסדק רק מצד אחד לארכו:

(כא) מסקנא דשמעתין והלכה למעשה שופר שניקב וסתמו במינו וחזר לקולו כשהיה מתחלה קודם שניקב לית דין ולית דיין דכשר אפילו היה הנקב מעכב התקיעה מקודם ואם לאחר שנסתם מעכב התקיעה פסול:

(כב) אם לא סתמו כלל כשר אפילו אם מעכב התקיעה דכל הקולות כשרים בשופר כך פירש רבי יצחק:

(כג) לפהו זהב במקום שמנית הפה פסול היינו עוכי השופר במקום הנחת פיו:

(כד) אם קול הפיון שמע לא יצא שהקול יוצא באויר שבין פיון לפנימי והיינו שני שופרות או שלשה:

(כה) נסדק לארכו פסול לרחבו רוחב כל הקיפו:

(כו) היה עובר אחורי בית הכנסת אם כוון לבו יצא והא דאמר פרק כל גגות לא יצא היינו שאין עשרה עם הש"ץ:

(כז) הלכה כר' יהושע בן לוי דאפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ויכול לענות עם הצבור אפילו אותם שבחוץ:

(כח) שופר של ע"ז אם תקע לא יצא ומיירי בע"ז ישראל שאין לה בטול עולמית:

(כט) ר"ת פירש אפילו בע"ז של נכרי לא יצא אלא דוקא לאחר בטול ואפילו לאחר בטול לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא:

(ל) אם נתבטל ביו"ט בעיא היא אם יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא:

(לא) המודר הנאה מן השופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה:

(לב) אם אמר הנאת סוכה עלי שרי בין בלשון נדר בין בלשון שבועה דמצות לאו ליהנות ניתנו:

(לג) אם אמר ישיבת סוכה קונס עלי או קונס שלא אשב בסוכה אסור לישב בסוכה של מצוה:

(לד) נראה דה"ה גבי שופר אם אמר תקיעת שופר קונס עלי אסור לתקוע אם לא נחלק דגבי סוכה בלי סוכה יש בה הנאה בישיבה משא"כ בשופר:

(לה) בהלל ומגילה אע"פ שיצא מוציא:

(לו) מברכינן להוציא נשים ידי חובתן דנשים וקטנים דינם שוה:

(לז) תוקעים לנשים ואפי' מי שתקע כבר י"ח תוקע:

(לח) נשים תוקעות לעצמן אם ירצו:

(לט) מותר להוציא שופר בשביל נשים בר"ה:

פרק יו"ט של ר"ה

(מ) מה שאנו נוהגים לכתחלה להשלים בתורה משום דהכי מסקינן בגמרא והמשלים בתורה הרי זה משובח:

(מא) יכול לפטור את עצמו לגמרי ע"י ככתוב בתורתך מכל המקראות אבל המקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם:

(מב) אם אנו מוסיפים אין לחוש שיש יותר פסוקים בזכרונות ושופרות:

(מג) וכי אומר מסיים בשל תורה היכא שלא אמר כי אם עשרה אבל היכא שהוסיף אין לחוש:

(מד) אין לתמוה היאך יתכן להוסיף כיון שהן כנגד עשרה הלולים או מאמר דהא שבעה שקורין בתורה בשבת כנגד שבעה רואי פני המלך ואפ"ה תניא אין פוחתין מהן אבל מוסיפין ה"נ מוסיפין:

(מה) הא דדרשינן פ"ק דתמורה את ה' אלהיך תירא שלא להוציא שם שמים לבטלה היינו בלא ברכה אבל כי בריך ברכה שאינה צריך לא הוי אלא מדרבנן:

(מו) יש לחלק בין נשים לסומא כי סומא מדרבנן מיהא מחייב וקטן נמי יבא לידי חיוב ולא כן נשים:

(מז) רש"י פי' בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין וכל שכן שאין מעכבין ור"י פירש איפכא:

(מח) וקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקים בו כלומר שרי להתעסק ואפי' בשבת ולא משום דחייב להתעסק:

(מט) אתקין רבי אבהו בקסרין תשר"ק:

(נ) הר"י הגיה וז"ל כ"ל שאין צריך ליזהר שלא יאריך בשברים שיעור ג' כחות של כל שהוא:

(נא) אבל צריך ליזהר בשברים שלא יאריך על כל אחת בפני עצמה כשלש יבבות:

(נב) נהגו העם לתקוע ג' קשר"ק וג' קש"ק וג' קר"ק בישיבה וחוזרין ותוקעין על סדר הברכות בעמידה:

(נג) ודין היה שהיו תוקעים לכל ברכה קשר"ק קש"ק קר"ק אלא משום הפסק:

(נד) מעשה במגנצא שנת תתק"ה שתקע התוקע שתי פעמים קשר"ק ובשלישית תקע תקיעה וב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו מקצת הקהל לראש לתקוע ג' פעמים קשר"ק ורבינו אליקים וראב"ן נחלקו עליהם:

(נה) האלפסי וכל הגאונים פסקו דאסור להסיח מתחלת הברכה עד סוף התקיעות דמיושב:

(נו) ראבי"ה בענין התקיעות שרי להסיח וא"צ לברך:

(נז) רבי יואל הלוי כתב שראה מעשה בריגנשפור"ק בפני רבי אפרים ור' יצחק בר מרדכי שאחד בירך ותקע מקצת התקיעות שמיושב שלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה:

(נח) קיימא לן כרבי יוחנן דאפילו שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא ור"י נסתפק בדבר:

(נט) וקשה הדבר מאד שהצבור מתפללין ביום טוב ואומרים אמת ויציב וממתינין ושותקין עד שיגמור ש"צ זולת מיהו היכא דאין שוהין כדי לגמור את כולה מתחלה ועד סוף אין לחוש:

(ס) אבל (בעיר) אין ש"ץ מוציא ידי חובתו עד שישמע מפי ש"צ מתחלה ועד סוף ולא של ר"ה ויו"כ בלבד אלא אף שאר ימות השנה:

(סא) ראבי"ה ואלפסי דוקא ברכות של ר"ה ויו"כ אבל ברכות של כל השנה כל יחיד ויחיד חייב לקרות אם הוא בקי:

(סב) שומע כעונה ושמע ולא ענה יצא פירש"י במי שאין יודע לקרות ולענות אם שמע וכוון לבו אע"פ שלא ענה יצא:

(סג) זכרון אחד עולה לכאן ולכאן:

(סד) רבי יצחק בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ה וביו"כ אבל הגאון רבי יצחק סגן הלוי הנהיג שלא לאומרו משום שברכת מועדיך לא שייך כי אם בשלש רגלים:

(סה) בתשובת רב מר שלום כתב בר"ה אומר בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקדוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון משום דאלה מועדי ה' קאי אכולהו:

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת ראש השנה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה .

א נדבה מקרי נמי דאמר הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה :
דף א' ע"ב (ד"ה נדבה)

ב צדקה מחייב עלה לאלתר בעשה אבל בבל תאחר בג' רגלים תליא מלתא אפילו היכא דקיימי עניים : שם ד"ה וצדקה

ג כל היכא דאיכא למתלי בשטר מאוחר תלינן ומכשרינן ליה : שם ד"ה ואיכא

ד אנן השתא לא מנינן למלכים אלא לבריאת עולם ומתשרי מנינן ואי אקדים ספרא מניינא דשטרא הוה ליה מוקדם ופסול :
דף ב' ע"א סד"ה לפיכך

ה אף על פי שאין כותבין שטר ללוה אם אין מלוה עמו אלא בשטרי אקנייתא מ"מ כל מאן דלא גמר להא מלתא לאו רשע הוא :
שם סד"ה שטרי

ו כל טעות דעבידי עדים דטעו לית ביה משום חוזר ומגיד : שם ד"ה וגרסינן

ז אף על פי שתשרי ר"ה לנטיעה המבריך אין שנתו מתחדש לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט : שם ד"ה ופירות

ח אנן השתא לא נהגינן ערלה בהברכה והרכבה :
שם ד"ה ואנן

ט אין רבעי נוהג בחוצה לארץ כלל אפילו בכרם :
שם ד"ה ולענין

י לא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים : דף ג' ע"א ד"ה למה

יא עיון תפלה שמעיין ומכוין בה אדם אוכל פירותיה בעולם הזה : שם ע"ב סד"ה ואמר

יב אין למסור דין לשמים אם לא יאמר לאותו פלוני קודם שימסרנו שם ד"ה ומוסר

יג העוסק בתורה פטור מתפילין דהעוסק במצוה פטור מן המצוה : דף ד' ע"א ד"ה בינונים

יד צעקה אפילו היכא דאינה מקרעת גזר דין מ"מ יפה לאדם שממעטת הפורענות :
שם ע"ב ד"ה ור' יצחק

טו עכשיו יש גזרה ואין שלום וחייבים הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים :
שם ד"ה ודאמרינן

טז חנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם אסור להתענות : דף ה' ד"ה כאן

יז לשון שפופרת שהוא חלול :
דף ו' ע"א ד"ה וכתבו

יח ג' דינין בשופר של איל מצוה מן המובחר וטוב שיהיה כפוף וכל השופרות כשרים חוץ משל פרה (או) [מפני] שכולן זכרות: שם ד"ה ונמצינו

יט אפשר שלא הוכשרו כל השופרות אלא דוקא של טהורים אבל של טמאים לא :
שם ד"ה ומיהו

כ לר' יונתן נסדק לארכו בכל שהוא פסול ואם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר :
שם ע"ב ד"ה מתני' שופר

כא נקב ולא סתמו כשר שכל הקולות כשרים ירושלמי : שם ד"ה ירושלמי

כב לא הרחיב הקצר ולא קצר הרחב אלא תקע בצד הרחב לא יצא וסימני' מן המצר קראתי :
שם ד"ה לא תימא

כג נהגו לעולם בשל תורה להחמיר באיסורי כגון בגיטין וקדושין ושאר איסורי בדיני ממונות ובשל סופרים הקילו :
דף ז' ע"א ד"ה ולענין

כד נסדק לרחבו אם נשתייר שיעור תקיעה אפי' שלא לצד הפה כשר לבעל העיטור ורי"ץ גיאת:
שם ד"ה אם

כה כל דבר שבקדושה אין מחיצה מפסקת לענין שומע ועונה כריב"ל : שם ד"ה והקשו

כו בימים קדמונים היו צריכים לתקוע בסתר כגון בבור שהיו מתיראין מן המלכות :
שם ד"ה וגרסינן

כז מצות לאו להנות נתנו לא נתנו לישראל להיות קיומם להם להנאה אלא נתנו להיות עול על צואריהם : שם ד"ה אמר

כח אומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע לו אפי' תקיעה של מצוה : שם ע"ב ד"ה אמר רבא

כט אע"ג דמצות אין צריכות כוונה מ"מ במתכוין שלא יצא לא יצא : שם ד"ה אבל

ל אין אומרים זכרינו בשלשה אחרונות ובשלשה ראשונות אלא בשני ימים טובים של ראש השנה ויום כיפורים ואם חל ראש השנה בשבת אומר זכרון תרועה ולא יום תרועה :
דף ח ע"ב ד"ה סדר

לא אילו אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשיך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאלו הזכיר ג' פסוקים למלכות וג' לזכרונות וג' לשופרות : שם ד"ה כיון

לב מנהגן של ישראל שאין מתפללין תשע ברכות בראש השנה אלא במוספין בלבד :
דף ט ע"א ד"ה מתני'

לג אין שליח צבור תוקע אלא מצוה לאחר לתקוע : שם ד"ה וכתב

לד אין אומרים צ"צ בר"ה שחל בשבת אבל בי"כ שחל בשבת אומרים : שם ד"ה גמ'

לה מתעסק המכוין למצוה לחנוך את התינוקות בתקיעה לא יצא שמצוה זו מעכבת מצוה אחרת מלחול : שם ע"ב ד"ה ואין

לו אם רצו נשים לעשות כל מצות עשה שהזמן גרמא הרשות בידם ולא חיישינן לשבות דתקיעה ולא לבל תוסיף :
שם ד"ה ולענין הלכה

לז הפטור מן המצות אם רצה לעשותן ולברך הרשות בידו : שם ד"ה ולענין ברכה

לח אסור לאדם לגרום שיהא חייב לברך ברכות הרבה כל שאפשר לו שיהא נפטר בברכה אחת : שם כא"ד

לט *א יאריך בשבר כדי ג' שברים בינוניים :
שם ע"ב ד"ה וממתני'

מ תקיעות מעכבות זו את זו אם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר :
שם ד"ה ברכות

מא לא אמרו שיהא תוקע לכל ברכה אלא בחבורת צבור אבל יחיד מברך כולן ואחר כך תוקע ט' תקיעות : שם ד"ה לא אמרו

הגהות מעשה אילפס מאת הגאונים בעלי מפרשי הים

פ"א דף ב ע"ב בר"ן ד"ה ונדקה . והרשב"א ז"ל הקשה וכו'. כ"ב עי' בשו"ת מהרח"ש חלק ג' סי' מ"א פלפול בדבריו : שם ד"ה והא . את תמי שנה שלמה וכו' כ"ב כוונתו אתה רואה שאותן הימים מהנטיעה עד תשרי אינן עולין לשנה וצריך ג' שנים שלמים והילך תוסיף עוד מתשרי עד ט"ו בשבט . א"כ אתה רואה שאם נטע זה בכ"ה באלול לא עלתה לו שנה בכ"ה אלול לתקופת השנה שנה שלמה וצריך להוסיף עד תשרי ואתה בא להוסיף מתשרי עד שבט (כנה"ג בלשונות בשם מ"כ) ועי' ברא"בד וכ"מ פ"ט מנטע רבעי ובש"ך הלכה ב' ובחבורנו נר מערבי האריכנו בזה .

דף ד ע"א בר"ן ד"ה נושא . ולא ראיתי לאחד ממפרשי הלכות . כ"ב עי' בגליון מ"ש בשם מהר"מ אלשקר בזה ועי' בשו"ת מזרחי ה"א סי' י"א ועי' בתוספות יוה"כ דף פ"ו ע"ב שהאריכו בלשון זה : שם בר"ן ד"ה אי איכא רובא זכיות כו' . כ"ב כפי מה שהוגה לפנינו מהד"ת הוא הנכון וכפי הנוסחא הישנה שהיה כתוב ואי איכא רובא זכיות הא קי"ל ורב חסד הדבר תמוה דברובא זכיות למה לי ורב חסד הא צדיק גמור הוא ולא נאמר ורב חסד רק בבינוני והכנה"ג בלשונות היה לו הנוסחא הישנה והביא בשם מ"כ שנדחק בזה לפרש דברי הר"ן וכפי מה שהוא לפנינו אין כאן קושיא :

פ"ב דף ו ע"א ד"ה ומיהו . ולפיכך נ"ע . כ"ב עי' במ"א סי' תקפ"ו ס"ק ג' בשם הר"מ רבקש ובשו"ת חות יאיר סי' כ' : ע"ב ד"ה אם . דהוה ליה קול שני שופרות . כ"ב ואע"ג דאמרינן תרי קלי משתמעי בתקיעה דוקא תרי קלי מתרי אבל תרי קלי מחד גברא לא . (כ"כ הריב"ש בשם הרמב"ן ז"ל הובא בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ש"ה והריב"ש כתב טעם אחר והתשב"ץ דחאו ע"ש ובסי' ש"ו שם :

דף ז ע"ב ד"ה אמר . ולפי דבריו אף בתקיעות ר"ה כו' כ"ב עי' במתנה אפרים בהלכות נדרים סי' כד : שם ד"ה אבל . ואני אומר וכו' כ"ב עי' בשו"ת מהריב"ל ספר ב' סימן פ"ה וברשד"ם חלק או"ח סי' א' ובכנה"ג בלשונות שהאריכו שם בפירוש לשון ר"ן זה ע"ש :

פ"ג דף ח ע"א ברי"ף התקין ריב"ז כ"ב אף דבימי ריב"ז היה רשב"ג ור"ג בנו נשיאי' מ"מ כתבו התוס' פ' יו"ט שלפי שר"ג בזמן החורבן עדיין לא הגיע ימיו להיות נשיא היה ריב"ז במקומו נשיא (ד"ת כתומת ישרים) כן הוא בתוס' ביצה דף כ"ג ד"ה תליסר וכ"ה בכמה מקומות בתוס' : שם בר"ן ד"ה וה"ט . מ"ש הנהו דגזרינן . כ"ב עי' בכנה"ג סי' תקפ"ח בהגהות ב"י שהקשה דבלולב הטעם משום דלא בקיאינן בקביעא דירחא ושופר ג"כ כתב הר"ן בלולב וערכה טעם זה והניח בצ"ע ועי' בשו"ת זקנינו בעל שער אפרים סי' כ' בסופו מ"ש בזה ליישב :

דף ט ע"א ד"ה מתחיל . מקדימין דברי קדושה . כ"ב עי' בגליון מ"ש מהר"ם בזה וכן הרגיש בזה התוס' יו"ט פ"ד בר"ה משנה ו' ועי' בחבורנו מגן גבורים סי' קנ"ג ובמ"א שם ס"ק ב' : שם ד"ה מכלל . ומנהגנו עכשיו שלא לאומרו : כ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קע"ז שכתב שטעם במנהג מקומו כמו ששמענו מתלמידיו פה אל פה ולתשובה זו רמז הב"י סימן תקפ"ד ועי' שו"ת הריב"ש סי' תקי"ב ובכנה"ג שם האריך בזה ע"ש :

דף י ע"א בר"ן ד"ה אתקין . ונשאל רבינו האי וכו' כ"ב עי' בתמים דעים סי' קי"ט כתב תשובה זו באורך ועי' ברשד"ם חלק יו"ד סי' קנ"ו : ע"ב בשה"ג ד"ה כיצד . ונראה בעיני שחבר עיר וכו' כ"ב ודוקא שכל אחד ואחד מתפלל בפ"ע הוא דמיקרי יחידים אבל אם הש"ץ מתפלל עמהם אף שאינו חוזר התפלה כמנהג ארגון שכתב הריב"ש ז"ל מיקרי חבר עיר . (כנה"ג בהגהות הטור סי' תקצ"ב) :

דף יא ע"א ברי"ף שאלו מקמיה ריש מתיבתא . כ"ב עי' בשו"ת מהריב"ל ח"ב סימן פ"ד ועי' בחבורנו מגן גבורים סי' כ"ה מ"ש בזה ובכעס"מ ור"ן כאן : ע"ב בר"ן ד"ה ולפיכך . דהאו הרמב"ן ז"ל וכו' כ"ב עי' בכנה"ג בסי' תק"צ בהגהות ב"י שהאריך בשם מ"כ ביאור דברי הר"ן אלו : שם ברש"י ד"ה תקיעות מי שברך ולא תקע כ"ב הוא דיבור בפני עצמו וקאי אמתני' דמי שברך ופרש"י ולא תקע והסופרים טעו והסמיכו הלשונות זה לזה וברש"י בגמרא כתב בלשון אחר ע"ש ועי' בשכנה"ג סימן תקנ"ג שהאריך בזה :

דף יב ע"א בר"ן ד"ה ירושלמי . הלכה כר"ג באלין תקיעתאי . כ"ב עי' בשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סי' א' : ע"ב ד"ה מהו לאת מוספי יום הזכרון . כ"ב עי' בשו"ת מבי"ט סי' מ"ו ביאור לשון זה : סליק

גליון מהרש"א מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

פ"א דף ב ע"א ר"נ סד"ה וגרסי' דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא . לכאורה יפלא דהא בפ"ב דכתובות על מתני' דעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו אם כת"י יוצא ממקום אחר אינם נאמנים בעי מתחילה לומר דדוקא באומרים אנוסים היינו מחמת ממון אבל מחמת נפשות נאמנים ומקשה והאמר ר"ל עדים החתומים כו' ומסיק דקאי ארישא באין כ"י יוצא ממ"א דנאמנים ה"מ באנוסים מחמת נפשות ע"ש . אלמא דבאין כ"י יוצא לא אמרו רז"ל ומה צריך בירושלמי לשינוי ברם הכא כו' דהא אף בעוקרים לגמרי נאמנים כיון שאין כ"י יוצא ממ"א . אולם המעיין בכ"י פרק איזהו נשך בדף ק"ו א' יראה דהרמב"ן מפרש קושית הירושלמי אליביה דר"מ דלדידיה אף בהכ"י יוצא אינם נאמנים . וכן לוי בתשובותיו ח"א כלל י"ב סי' ס"ה הניח דברי הרמב"ן בתימה ולא זכר את יוסף וישכחהו :

פ"ד דף ה ע"א ר"נ ד"ה והיינו טעמא ומאי שנא מילה דשריא בשבת . נ"ע דהר"פ לולב וערבה מבואר משום דלא בקיאים בקביעי דירחא . וא"כ ליכא קושיא ממילה . כנה"ג א"ח סי' תקפ"ח ועי' בזה בטעס"מ פ"ב משופר ה"ו : באו"ד ערודים בפסחיהם ולא מדכרו לי' . ק"ק א"כ מילה בי"ד שחל להיות בשבת דערודים בפסחיהם לגזרו ביה ומצאתי שעמד בזה בס' גל"ה פסחים ר"פ אלו דברים דף ס"ה ב' על דבור רש"י ד"ה סומה וכו' דהוה כחוכא כיון דבכל שבתות השנה לא גזרו :

דף ט ע"א ר"נ סד"ה מתחיל את"כ מעלינבקדש . ועי' בהר"ן מגילה דף רס"ג א' ד"ה וכן במותריהם :

דף ט ע"ב ר"נ סד"ה ואין לא מהריב לה . הטאת ששחט לשם עולה פסולה לשם חולין כשרה דלאו בת מינה דהיינו חולין שאינו מין קדשים אינו מהריב ואין שמו נתפס על הזבח לעקור שמו ממנו ועי' בגליון לעיל ר"פ היה קורא במס' ברכות : שם ד"ה ולענין הלכה . אם רצו נשים לעשות . עי' בהר"ן פ' לולב הגזול עלה רכ"א ס"ק ע"א ובגליון שם :

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה אר"י . והכא הרי שמען כולם בבת אחת . ואכתי קשה מ"ש הרמב"ם לא יצא אפי' ידי אחת מכיון דתרי קלא משתמעי יצא יצא ידי אחת שירצה עכ"פ. לח"מ פ"ג משופר ה"ז :

הגהות מאת הגאון מהור"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי .

דף א' ע"א בר"ן ד"ה באחד בתשרי דכל ימות השנה עומד בגורן להייבש זהו לשון רש"י והתוי"ט כתב דתוס' לא היה לפניהם לשון רש"י ולכך כתבו דמעשר דגן יליף מג"ש דשנה שנה ותמהני דאף לפרש"י בעינן לימוד אימת ר"ה של מעשר דגן דמה בכך שעומד בגורן סוף סוף אין לו יום קבוע לקחתו מן השדה ואטו בר"ה לוקטין אותו והו"ל למיזל בתר לקיטה ולכך הוצרכו התוס' למילף מג"ש דשנה שנה : שם ע"ב באידושי א"ש (סק"א) דבריו נכונים אלא דהו"ל למימר בפשיטות דקושית הש"ס היא דגבי פסח לא שייך כלל לא תאחר לשלמו דמשמע דשייך ביה תשלומין ובאמת כל היכא דלא שייך ביה תשלומין אינו נכלל כלל בקרא דב"ת :

דף ה ע"ב בר"ן ד"ה כאן בתענה איכא למימר משום דדברי קבלה כדברי תורה דמי כו' זה תירץ הרז"ה וכתבו הר"ן בתעניות דף קע"ה ע"ב ושם דחה אותו וכתב שאינו מחוור :

דף ו ע"א בר"ן ד"ה ומיהו אע"ג דהא דאמרינן פ' כ"מ לא הוכשרו למלאכה שמים עיין במג"א סימן ל"ב על ע"ש ועיין בע"ש גופיה ובדברי הר"ן כאן :

דף ח ע"א בר"ן הא אמרינן התם דתם רב בי' ק"ל זה דיקא לשיטת הרמב"ן במגילה בדף רנ"ט ע"ב דר"א לעיכובא קאמר אבל לשיטת הרז"ה לק"מ ועוד י"ל שהיו שם עשרה אחורי בהכ"נ אע"ג דמתני' היא לשון יחיד מ"מ יוכל להיות שהיו שם עשרה :

הגהות פעולת שכיר מהג"מ ישכר בער זלה"ה זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא .

דף א ע"א ר"נ ד"ה למעשר בהמה . דכל ימות השנה נ"ל החמה :

דף ב ע"ב ר"נ ד"ה והא דגרסינן התם אמר ר' אבא בר ממל כנ"ל :

דף ד עא רי"ף עון פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם (ונידונים בו י"ב חדש) מגפפין . תא"מ וכ"ב בגמ' וברא"ש ליתא : שם בר"נ סד"ה ושפירשו וכתב הר"ז ז"ל נ"ל הרב אלפסי : שם ד"ה נושא עון כו' דבי ר"י (ור"א הוא דפריס) תא"מ וכ"ב ס"א אינו ד"ת :

דף ט ע"א רי"ף במשנה העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה כנ"ל : שם ע"ב במשנה (תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים כו' עד מוליא את הרבים ידי חובתן) כ"ז מוקף : שם בר"נ ד"ה ומ"מ וכדפרכינן נ"ב וכדדייקינן ד"ת :

דף יא עא בר"נ ד"ה שאלו . וכן אני אומר לדברי הרב אלפסי ז"ל כו' ואכתי לא דמי כלל לתקיעות דכיון דהתם הוא גורם כו' . נ"ב ונראה שדעת הרי"ף ז"ל כמ"ש מהרא"י בכתביו סי' ק"ז דשת בין תפלה לתפלה עבירה בידו ולא מטעם ברכה שא"צ אלא אפי' במניח בתה"מ ואינו מברך כלל על התפילין ושח ביניהם עבירה בידו משום שאע"פ ששתי מצות הן מ"מ שניהם ענין א' וכעין מצוה אחת דמו וראוי לעשות שתיהן כאחת בלי הפסק ביניהם ע"ש והוכח כן מדברי תוס' ורא"ש (ואפשר עוד דס"ל בשתי מצות ממש כמו תפילין אף שיכול לפוטרן בברכה א' מ"מ כשסח וגורם לברך על ש"ר כפ"ע לית בה משום גורם ברכה שא"צ שאני קס"ת שהכל מצות קריאה ומשום שנוטל ס"ת אחרת גורם ברכה לעצמו) ומש"ה דן רי"ף ז"ל ק"ו לתקיעות מיושב מעומד שמצוה א' ממש הן רק שראשון דאורייתא ובאו חכמים והוסיפו לעשות אותם על סדר ברכות שראוי לעשות שתיהן תכופות זל"ז בלי הפסק שיחה :

דף יב ע"א ר"נ ד"ה ירושלמי הוו יתבין באילין תקיעתא מן דצלו כו' כנ"ל : סליק

הגהות בן אריה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינג וטעלז .

דף ג ע"א ר"ן ד"ה בראש השנה כו' בעשרים וחמשה באלול כו' . כ"ב וכן הוא במדרש רבה פ' אמור פ' כ"ט וכן על מה שכתב הר"ן שם ולפ"ז הא דאמרינן זה היום כו' כמאן כר"א על יצירת אדם קאמרינן כ"ב וכן הוא במדרש שם : שם באותו דיבור דכי מנין לתקופה כר"י לאו דס"ל כוותי' כו' אלא לפי שהתחלת נמיחת האילנות כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל או"ח סי' תקפ"א סק"א [מה שכתב על דברי ר"ן אלו והנראה בכוונתו ז"ל דכיון דזמני התקופה נ"מ לעיבור השנה אין סברא לומר דמשום שבו נמיחת כו' נחשוב שלא כהלכתא וצ"ל דס"ל להר"ן דלא נחלקו ר"א ור"י על זמני התקופה של עכשיו ורק דלר' יהושע שנבראת בניסן (שאחר תשרי של בהר"ד) היתה התקופה בהתחלת ליל ד' והמולד שלו אחר ז' ימים בליל ד' השני ולר"א נבראת בתשרי שאחריו והי' התקופת תשרי ביום ד' ס"ו שעות והמולד אחר שני ימים ביום ו' י"ד שעות ועל הזמן של עכשיו עולה החשבון לשניהם בשוה ואין נ"מ ביניהם ומיושב בזה קו' התו' בר"ה דף ח' סוף ד"ה לתקופות ע"ש היטב (ומה שהיתה לר' יהושע המולד ז' ימים אחר התקופה י"ל או שנבראת המאורות בליל ד' של התקופה וניתנה הלבנה אז בגלגל רחוק מהשמש מהלך ז' ימים באופן שהי' המולד אחר ז' ימים או שנבראת בליל ד' של המולד וניתנה השמש בגלגל רחוק מהלך ז' ימים ממקום התקופה . ולתקופת רב אדא בר אהבה המבואר ברמב"ם פ' עשירי מה' קידוש החודש הי"ג מכוון יותר לר' יהושע שהיתה תקופת ניסן הנ"ל והמולד שלו שניהם בלילה אחת ליל ד' וע"ש ה"ו ובתשובת משאת בנימין סי' ק"א) ועי' בתוספות אהרן על התוס' דר"ה שם ועי' ברכות נ"ט ב' אמר אביי כו' תקופת ניסן כו' משמע כתירוץ שני שבר"ן כאן דקי"ל כר' יהושע ובערוך ובריי"ף וברא"ש שם ליתא לדברי אביי ע"ש ועי' תשו' חתם סופר אורח חיים סי' כ"ו ועי' בסדר עולם פרק רביעי ובביאור הגר"א ז"ל שם] : סליק

ויתר ההגהות ממסכת זו יודפס אי"ה אחר מסכת סוכה

א מיי' פ"ק מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט ועשין לב טוא"ח סי' תריא:

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמ' דכל הני איקרי עינוי וגבי יום הכפורים חמשה עינויים כתיבי והני חמשה הוי דשתיה בכלל אכילה ומפרשינן בגמרא דכי קתני אסור דמשמע דאפילו באכילה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא אחצי שיעור קאי דהיינו באכילה פחות מככותבת ובשתיה פחות ממלא לוגמיו דהיינו שיעורייהו כמו שנכתוב לפנינו בס"ד אבל האוכל ככותבת או השותה מלא לוגמיו כרת נמי מיחייב ובאידך כולהו דהיינו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא ויש מי שאומר עוד דהני מדרבנן בעלמא הוא דאסירי ואע"ג דבגמרא מפקי להו מקראי אסמכתא בעלמא נינהו והיינו דמקילינן בהו ואמרי' המלך והכלה ירחצו את פניהם ותנן נמי והחיה תנעול את הסנדל ד"ר אליעזר וחכמים אוסרין ומדאסרי רבנן על כרחך בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר' אליעזר ובגמרא נמי אמרינן [דף עז:] דמי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילינן בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו והיינו נמי דאמרינן בגמ' הני חמשה עינויין כנגד מי ומדאמרינן כנגד מי ולא אמרינן מנא לן משמע דמדרבנן נינהו ולא בעי אלא אם יש להם שום רמז מן התורה כך העלו בתוספות וקשיא לי מדתני' בגמרא [דף עד.] אף על פי שאמרו אסור לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ועל השותה ועושה מלאכה בלבד ואם איתא דהני ענויי אחריני מדרבנן בעלמא נינהו היכי שייך למימר בהו ולא אמרו ענוש כרת דהא אפי' איסורא דאוריי' נמי ליכא לפיכך היה נראה לי דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מרבויא דשבתון אתו וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים והן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שביתת עשור דכולהו מדאוריי' נינהו אלא דלא מיחוורא לי הא דתניא לקמן [דף עח:] התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולים לרוחצן ולסוכן וכמו שנפרש עלה דהיא בס"ד והא הכי ודאי לתענוג עבדי להו ואי מגעין הני מנייהו חד יומא לא מסתכני *ואי מדאורייתא היכי שרי והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרין ולא אשכחינן בשום דוכתא חינוך בהכי כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולן ואפילו על ידי גדולים ובשלמא אי דרבנן נינהו שפיר שכל שהוא לצרכו של תינוק אף על פי שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור מדרבנן וכדמוכח בפרק יוצא דופן (דף מו:) גבי קטנה שנדרה בעלה מפר לה וכמו שכתבתי בפרק בתרא דר"ה בס"ד אלא אי אמרת מדאורייתא נינהו היכי שרי:

המלך והכלה ירחצו פניהם. מפרש' בגמרא מלך משום דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך והכלה שלא תתגנה על בעלה: והחיה תנעול את הסנדל. לפי שהצינה קשה לה: **ונראין** בתוס' דמספקא ליה לרבי' יצחק ז"ל אי חכמים דאוסרין במתני' קיימי אמלך וכלה או לא ונפקא לה מינה משום דקי"ל כרבנן ואי לא קיימי אמלך וכלה מותרין הן לרחוץ פניהן ביוה"כ ואי קיימי אסורין דקי"ל כרבנן אבל רבינו חננאל ז"ל פסק כר' אליעזר משום דאמוראי מפרשי מילתיה וסקילו וטרו אליבי' כדאיתא בגמ' וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא בהלכות מימרייהו דהנך אמוראי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שביתת עשור: **ולענין** חיה לא איתפרש בגמרא עד אימת מקריא חיה לנעילת הסנדל ומסתבר' דעד ל' יום לפי שכל הזמן הזה הצינה קשה לה כדאמרי' בפ' מפנין (דף קכט:) לחיה עד שלשים יום כלומר שאין מטבילין אותה בתוך ל' יום משום צינה ורב אחא ז"ל כתב בשאילתות דכל ל' יום אסורה להתענות ולא נהירא שאם הקלו בנעילת הסנדל דאסורא בעלמא היא וכדכתיבנא לעיל (דלא) נקל באיסור כרת ועוד דאם איתא בפ' מפנין דאמר שמואל לחיה שלשים יום ואמרי' עלה למאי הלכתא ומהדרינן לטבילה לימא לתענית אלא ודאי לענין תענית דיינין לה כדאמרינן בפ' מפנין (שם) לענין חלול שבת דחיה שלשה שבעה ושלשים הלכך לענין תענית ג' ודאי איכא מתענה שבעה אמרה איני צריכה מתענה והולכת ואם לאו מאכילין אותה מכאן ואילך הרי היא ככל הנשים לתענית יוה"כ: **גמ'** הני חמשה עינויין כנגד מי וכו' ובעשור לחדש. דחומש הפקודים: ואך בעשור. דשור או כשב או עז: שבת שבתון וכו'. בכולהו כתיב תענו ועניתם:
אכילה

רש"י

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה · דכל הני אקרי עינוי וגבי יוה"כ חמשה עינויין כתיבי והני חמשה הוו דשתיה בכלל אכילה: המלך · דרכו ושבחו להיות נאה שנא' מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה. צריכה נוי עד שתתחבב על בעלה וכל ל' יום לחופתה היא קרויה כלה: והחיה · יולדת: תנעול את הסנדל. שהצינה קשה לה: דברי ר' אליעזר

תורה אור

נר מצוה

דף עג:

יום*°

הכפורים אסור באכילה א ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין: **גמ'** *הני חמשה ענויין א כנגד מי אמר רב חסדא כנגד חמשה ענויין שבתורה א)שבת שבתון ב)שבת שבתון ג)ובעשור ד)ואך בעשור ה)והיתה [א] זאת לכם לחקת עולם קראי חמשה הוו ואנן שיתא תנן שתיה בכלל אכילה היא דא"ר שמעון בן לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר °ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך ותירוש חמרא הוא וקא קרי ליה ואכלת וכתיב נמי °ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך

תתקסד · דף עו. · דברים יד · שם

א) ויקרא כג. ב) שם טז. ג) במדבר כט. ד) ויקרא כג. ה) שם טז.

שלטי הגבורים

א סמ"ג כתב בשם ריב"ש דאין איסור דאורייתא אלא אכילה ושתיה אבל שאר ענויין דרבנן ומיי' כתב דהני ענויין הם דאורייתא וטור כתב וכולהו נפקא לן מקראי ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתיה אבל בהנך אין בהם כרת ואע"ג דנפקא מקראי אסמכתא בעלמא נינהו:

לשון ריא"ז

יוה"כ אסו' באכיל' ובשתי' וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה שכולן בכלל עינוי ואינו ענוש כרת אלא על אכילה ושתיה בלבד שעיקר עינוי אכילה ושתיה הוא:

עי' ספר המלך פ"א מהל' שביתת עשור הל' ג'

הגהות מא"י

[א] תי' זאת מוקפת:

המאור הקטן

[דף יג ע"ב] **אמר** ליה אביי השתא לר' יהודה אפוקי מפקי ליה פירוש לכהן הדיוט מפני שהוא מחמיר באנינות והיאך הוא להקל בכהן גדול להביאו מתוך ביתו ומה היכא דמקילי רבנן מחמיר ר' יהודה היכא דמחמירי רבנן מקיל רבי יהודה אלא אמר רבא שאינו עובד כל היום ולחומרא אמרה ר' יהודה דעבדינן ליה היכרא גזירה שמא יאכל:

[דף יז ע"א] **רב** ארא בריה דרב יצחק אמר הא לשכה אקצויי מקציא פי' לשכת טלי קרבן מוקצעת היתה מרוח אחת שלא היו כותלים יוצאין מכוונין כנגד שאר הכותלים מאן דאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ומאן דאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הואי והיה מקצוע מן הדרום (כגון זו הצורה) שאם באת להחליף ולומר שהיתה צפונית מערבית כגון זו הצורה (כן) לא מתרץ לחם הפנים דבמתני' דבמסכת תמיד קא חשיב ליה רביעית ללשכת טלאים ובמתני' דבמסכת מדות קא חשיב ליה שניה לה ואי אתה עושה להן (כגון זו הצורה השניה) בין שאתה חושב דרך ימין בין שאתה חושב דרך שמאל לא תזדמן לך לשכת לחם הפנים שהיתה דרומית מזרחית אלא שלישית לשכת הטלאים אבל בצורה הראשונה שציירנו ומתרץ לחם הפנים דתנא דמדות קא חשיב דרך ימין ולפיכך נזדמנה לו לשכת לחם הפנים שניה ללשכת הטלאים ותנא דתמיד קא חשיב ליה דרך שמאל ונזדמנה לו רביעית ומשום דחושבנא בעלמא הוא לא קפיד תנא דתמיד למחשב דרך ימין וקא חשיב דרך שמאל ואם תשאל אע"ג דחושבנא בעלמא הוא אמאי לא קא חשיב דרך עבודתו ומאי שנא דרך שמאל דנקט ומאי רבותא ויש לומר כיון דאיצטריכא ליה לשכת הטלאים להביא התמיד ונקטה ברישא ולמד עליה שהיתה צפונית מערבית מפני שהיתה מוקצעת מן הדרום ומאן דאתי מן הדרום מתחזיא ליה בצפון נקט שניה לה לשכת החותמות דהיא מערבית צפונית ודאי משום דדמיא לה בצפון ובמערב ולפום הכי אתרמי ליה חושבנא דרך שמאל:

[דף כ ע"א] **מתני'** בכל יום ויום היו תורמין את המזבח וכו' תנן התם אברים שפקעו מע"ג המזבח וכו' מה"מ אמר רב כתוב אחד אומר כל הלילה עד הבקר והקטיר וכתוב אחד אומר והרים הא כיצד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה מותיב רב כהנא בכל יום היו תורמין כו' אלא אמר רבי יוחנן וכו' ויש ספרים שאין כתוב בהם אלא בין כך ובין כך נראה בעיני דר' יוחנן אטעמיה דרב סמיך כלומר לאו דוקא חציו אלא תן בקר אחד לבקרו של לילה להקדים הרמת הדשן מבעוד לילה מ"מ לילה חלוק בין ההקטרה וההרמה אע"פ שאין החלקים שוים וכל זמן שנתרמה תרומת הדשן עושה עיכול לאברים הפוקעין שאין להחזירן עוד למזבח מאחר שנתרמה תרומת הדשן והא דתנן קודם חצות ואחר חצות לאו דוקא אלא משום שתרומת הדשן קרובה לחצות בכל ימות השנה ופעמים בחצות משום הכי נקט חצות ועיקר דבר זה בזבחים בפ' המזבח מקדש ואיכא דקשיא ליה ההיא דתנן להקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר והיכי אמרי' הכא חלקהו חציו להקטרה ולא קשיא הא דתנן מצותן עד שיעלה עמוד השחר בתחילת ההקטרה והא דאמרינן הכא חציו להקטרה בסוף הקטרה באיברים שפקעו מעל גבי המזבח דקיימא לן חצות עושה עיכול ואין בכתוב כל הלילה והקטיר אלא על מוקדה על המזבח כל הלילה ומיניה יליף רב חציו של הלילה להקטרה כלומר לסוף ההקטרה דהיינו מוקדה של עולה והוא העיכול:

[דף כו ע"ב] **והא** דתניא שבעה עשר ההיא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה פי' הכא לא קתני פעמים ולא קתני כהנים אלא בכל יום קתני ופייסות קא חשיב וסבירא ליה לכל עבודה ועבודה מפייסין ודלא כדתני רבי חייא ופי' דבר זה כי ארבע פייסות היו שם פיס הראשון לתרומת הדשן פיס השני לשלשה עשר כהנים הזוכין בתמיד הרי י"ד פיס שלישי לקטרת פיס רביעי להעלות אברים למזבח הרי ט"ז ופיס דמחתה הרי י"ז והיינו דאמרינן לעיל בגמרא אי משכחת תנא דתני חמשה ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה ורבינו שלמה ז"ל לא פירש כן: **נהוו** יודע כי בעלי הקרובו"ת שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות טעו כולן במשנתנו ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים לפי שכל עבודות היום אינה כשרה אלא בכהן גדול:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור והוי יודע כי בעלי הקרובו"ת שהכניסו בפיוטיהם וכו' טעו כולם ולא הבינו כי הפייסות וכו' לשאר ימות השנה ולא ביוה"כ לפי שכל עבודת יוה"כ אינה כשירה אלא בכ"ג:

אמר הכותב גם בעיני יפלא אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות וכן בדברי הפייט הראשון ר"א ברבי קליר ובקרובות הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים ז"ל ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו ולבעל המאור הזה לבדו נתנה חכמה ואין לזרים אתו ונתתי לבי לדרוש ולתור היאך שנו זה הפ' בסדר יומא שהוא אמור על הסדר והבא בזה הפ' אין בו דבר מסדר היום כלל ועוד היאך שנו אותו סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יוה"כ ולפיכך נראה לי כי יש שם פייסות לעולם ואפילו ביוה"כ והם שנויות במשנתינו והכתוב הענין בכאן שאע"פ שאינו מדרך הספ' אין ספק שהפייס הראשון שהוא תרומת הדשן הואיל והוא כשר קודם תמיד אינו עבודת יוה"כ אלא עבודת לילה ואינו בכ"ג כלל שלא נתנו לכ"ג אלא עבודת היום ואל ישבש עליך דעתך מה שאמרו בפ' קמא שביוה"כ דאיכא חולשא דכ"ג עבדינן מאלות שכך פירושו מתוך שהעבודות המוטלות על כ"ג מרובות תרמינן מאלות כדי שלא יאחרו פני המזרח ונהיה עדיין צריכין לתרום המזבח ונמצא טרחו של כ"ג מתרבה שהעבודות יהיו תכיפות עליו לפיכך תורמין קודם לכן ולכשיאיר המזרח מיד מוריד כ"ג לבית הטבילה ולא יהא היום קצר והמלאכה מרובה ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור מערכה ובשני גזירי עלים ורא"ה לדבר שהרי לא שנו בסדר יומא כ"ג עד שהאיר פני המזרח והורידוהו לבית הטבילה לקרוץ את התמיד והרי סדור מערכה ותרומת הדשן קודם לכן היו ועוד שאם היה כהן גדול תורם הדשן א"כ כבר היה צריך לטבול ולקדש וללבוש בגדי זהב כדתנן בתמיד מי שהוא רוצה לתרום את המזבח יורד וטובל ותנן נמי התם קדש ידיו ורגליו מן הכיור נטל מחתת הכסף וכו' וקי"ל נמי כר"י דאמר בעיא בגדים ואם אתה אומר תרומת הדשן בכ"ג נפישי להו טבילות וקדושין ועוד כשבא לקרוץ את התמיד למה הוא טובל ומקדש והרי כבר טבל לתרומת הדשן ולסדור מערכה והיאך שנינו הביאו לו בגדי זהב והרי הוא לבוש אותן מאלות ולא"ת כיון דגמירי ה' טבילות ועשרה קדושין ביום ולא בלילה א"כ מטונך שהרי הודית שאין אלו העבודות מסדר היום שהוא צריך כ"ג ועוד דהא מוכח בהדיא בפ' אמר להם הממונה דכשטובל לקרוץ את התמיד בגדי חול הוא פושט ומש"ה לא בעי קדוש הפשיטה ש"מ שלא תרם הדשן ולא סדר המערכה אלא שאר הכהנים תרמו וזהו הפיים הראשון הפיים השני רוב בעלי הקרובות פירשוהו ואמרו בו מי מדשן מזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה ולא כתבו בו מי השוחט ולא מי זורק ולא מי מעלה איברים לכבש מפני ששחיטת התמיד אע"פ שלא מצינו שחיטה שפסולה אפי' בזר מ"מ אינה נעשית אלא בכ"ג שהוא מסדר היום ואל"ל זריקה והעלאה שאינן כשירות אלא בו שאין להם פיים כלל ומי שאין עיניו תרוטות יראה מזה שהבינו הראשונים העבודות שהן בכ"ג ונזהרו מהן ולא שמו להן פיים אבל דישון מזבח הפנימי אינה עבודת יום אלא עבודת לילה דומיא דהרמת דשן בחיצון והא דאמרינן בגמ' סידור שני גזירי עלים קודם לדישון מזבח פנימי דאע"ג דהכא כתיב בבקר בבקר והכא כתיב בבקר לאו דלגבי דישון גופיה כתיב בבקר בבקר אלא מדאמר רחמנא בבקר בבקר הקטר ואין הקטרה אלא א"כ דשן תחלה קודם לכן כמאן דכתיב ביה בבקר בבקר דמי שלא נאמר אבל להקדים כל זמן שהוא מקדימו הרי זה זריז אלא מפני שהיא עבודה קלה לא רצו חכמים להטריח עליה לדשן בלילה והתקינו שתהא נעשית ביום ומשהאיר המזרח כיון שהגיע זמן העבודות הקדימו העבודות למכשירין ואחרו דישון מזבח הפנימי שהוא מכשיר כדאיתא בגמרא בפ' אמר להם הממונה ועוד שעיקר דישון נראה שהוא מדבריהם שאין לו עיקר מן התורה ומ"מ אין ספק שהוא בכהן הדיוט וצריך לפיים וה"ה והיא הראיה שפרשנו למעלה שאם היה כ"ג מדשן ע"כ צריך היה לדשן קודם שיקרוץ את התמיד דהא אביי מסדר מערכה ואמר דדישון מזבח הפנימי קודם לתמיד וא"כ היאך שנינו הורידו כ"ג לבית הטבילה לכם בגדי זהב וקדש ידיו ורגליו הביאו לו את התמיד וקרצו והלא כשעלה ונסתפג וקדש ידיו ורגליו היה צריך ליכנס לפנים ולדשן ולהלוך בגדים אחרים משום שבגדים שבשל בהן את הקדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו ואח"כ יקרוץ את התמיד וא"ת לא אמר אביי שיקדום דישון מזבח הפנימי אלא לדם התמיד אבל לא לשחיטתו אל תטעה בזה דדם התמיד טעמא מאי משום דכתיב ביה בדישון תרי בבקר בבקר וחד דאייתינן ליה מדרשא כדמפורש בגמרא ובתמיד לא כתיב ביה אלא את הכבש האחד תעשה בבקר וחד דרשא ויקדום דבר שכתוב בו שלשה בבקר לדבר שאין כתוב אלא שנים ומעתה אתה דן דין זה אף לשחיטת התמיד דהא לא כתיב ביה אלא ההוא בבקר דאת הכבש האחד תעשה בבקר שא"א להוציא שחיטה מכללו אלא ע"כ דישון מזבח הפנימי קודם לשחיטת התמיד ובכלל דם התמיד הוא וכן פי' רבינו שלמה ז"ל לדם התמיד לשחיטתו של תמיד ולזריקתו ועוד יהיבנא

תורה אור · נר מצוה

תשאלך נפשך ואכלת שם יין ושכר משתה הוא וקא קרי ליה ואכלת : אכילה ושתיה דאיקרו עינוי מנלן דכתי' °תענו את נפשותיכם ויקרא כג ותנא דבי ר' ישמעאל *כתיב הכא תענו את נפשותיכם וכתיב התם °ויענך וירעיבך מה דברים ח להלן עינוי רעבון אף כאן עינוי רעבון *סיכה דף עו: דאיקרי עינוי מנא לן דכתיב °לחם חמודות דניאל י לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי ואיקרי עינוי דכתיב °כי מן שם היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות : דף עז. *רחיצה דאיקרי עינוי מנלן דכתיב °ולאביתר הכהן אמר מ"א ב המלך ענתות לך על שדך כי איש מות אתה והיום הזה לא אמיתך כי נשאת את ארון ה' אלהים לפני דוד אבי וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב °כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר רעב מלחם ש"ב יז וצמא ממים ועיף ממאי לאו מרחיצה ודילמא מנעילת הסנדל אמר רב נחמן בר יצחק מהכא °מים קרים על נפש עיפה °ואימא משתיה מי כתיב בנפש משלי כה [ד"רכב ע"ב] על נפש כתיב אלמא עיף מרחיצה הוא וכתיב °וכי התענית בכל אשר התענה מ"א ב אבי נעילת הסנדל מנא לן דכתיב °ודוד עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה ש"ב טו וראש לו חפוי והוא הולך יחף וכתיב וכי התענית בכל אשר התענה אבי : תשמיש המטה מנא לן דכתיב °אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי בראשית לא דף עז: *אם תענה מתשמיש ואם תקח מצרות תנו רבנן *אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היה מלוכלך בטיט א ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש תנא דבי מנשה ר' שמעון בן גמליאל אומר מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה ב חוששת אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו מאי טעמא אמר אביי משום ג שיבתא פי' רוח רעה ת"ר ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא גדול ממנו בחכמה עובר במים עד צוארו ואינו חושש איבעיא להו הרב אצל התלמיד מאי ולא איפשיטא הילכך אסור : רבא שרא להו לבני עבר ימינא למיעבר (א) לנטורי פירי א"ל אביי לרבא תניא דמסייע לך שומרי פירות עוברין עד ד צוארן במים ואינן חוששין: רב יוסף שרא לבני תרבא למעבר

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט ועשין לב טוש"ע א"ח סי' תריג תריד :

רש"י

אליעזר . אכולהו קאי (ב) : גמ' התענה אבי . למדנו שנקראת בריחתו של אבשלום עינוי וכתיב ביה כי אמרו העם רעב ועיף : ואם תקח מצרות. השביעו שלא יוסיף עליהם צרות : מדיחה ידה . לפי שרוח רע שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית ושם השד שיבתא: שלא רצה להאכיל בידו אחת . אפילו ידו אחת לא היה נוטל [ליתן] פת לבנו קטן ביוה"כ: ואינו חושש. משום רחיצה : לנטורי פירי . שהיו להם פרדיסין בעבר הנהר: בי תרבו. שם הכפר: לפירקא

רבינו נסים

אכילה ושתיה מנלן דאיקרי ענוי. דדילמא כי כתיב תענו את נפשותיכם היינו שיצער את עצמו בדברים אחרים כדאמרינן בגמרא שישב בחמה ובצינה כדי שיצטער : רחיצה מנלן וכו' דכתיב ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות . פי' איש ענתות כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי כשהיה בורח מפני אבשלום : וכי התענית בכל אשר התענה אבי . למדנו שמה שהיה עושה בברחו מפני אבשלום היה נקרא ענוי וכתיב ביה (ג) ויאמרו העם רעב ועיף וצמא : מים קרים על נפש עיפה . אלמא מרחיצה מיקרי עיף : ואימא משתיה . פירוש אימא דהאי קרא דכתיב מים קרים על נפש עיפה בשתיה משמע ולא אשכחן ליקנא דעייפות ברחיצה הלכך נהי דעיף דכתיב גבי דוד ליכא לפרושי משתיה דהא כתיב רעב וצמא אכתי הדרא קושיין לדוכתה דמאי חזית דמפרשת ליה מרחיצה אימא מנעילת הסנדל : והוא הולך יחף . ומפרש בגמרא דיחף מנעילת הסנדל משמע כדכתיב מנעי רגלך מיחף דאי מהאי קרא דדוד בלחוד מצי למימר דכיון שלא היה לו סוס לרכוב עליו לגבי דוד יחף מיקרי : אם תענה מתשמיש . למנוע עונותיהן : ואם תקח נשים מצרות . כמשמעו שלא יוסיף עליהן צרות : תנו רבנן אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו . פירוש אפילו בצונן וכדמוכחא שמעתין דלהקביל פני רבו והיכא אחריני הוא דשרינן לעבור עד צוארו במים דהיינו בצונן וא"ת והא אמרינן בפ"ק דתענית (דף יג.) דכל שהוא משום תענוג בחמין אסור בצונן מותר ויוה"כ ודאי משום תענוג הוא יש לומר דהתם לא איירינן אלא בתענית צבור דלאו דאורייתא אבל ביוה"כ לא איירינן התם כלל :

ואם היה חולה או שהיו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש . אבל בלאו הכי כל סיכה אע"פ שאינה של תענוג אסורה דגרסינן בירושלמי סיכה בין שהיא של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה :

משום שיבתא. פירש רש"י ז"ל רוח רעה השורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית ולא נהירא דאם כן אפילו בלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית דהא תניא היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלכות יותר מזה שאינו יכול ליגע בידיו לא בפיו ולא בחוטמו ולא בעיניו כדאמרינן בפרק שמנה שרצים (דף קח:) יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ לפיכך פירשו ר"י ז"ל שיבתא היינו שד השורה על התינוק וחונקו כשנותנין לו פת בלא נטילת ידים אפילו אם נטלן שחרית ועכשיו אין נזהרין בכך לפי שאין הדבר מצוי בינינו כשם שאין נזהרין בגלוי :

עובר במים עד צוארו ואינו חושש . ואם תאמר ואמאי לא חיישינן דילמא אתי לידי סחיטה דהא אמרינן בפרק אלו קשרים (דף קיג:) היה מהלך בדרך ופגע באמת המים וכו' ואמרינן היכי לעביד לעבר קא מתווסן מאניה מיא וקא אתי לידי סחיטה י"ל דשאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש כדאמרינן לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו מינכרא ליה מילתא ולא אתי לידי סחיטה וכדאמרינן בפרק יו"ט שחל (דף יח.) גבי נדה מערמת וטובלת בבגדיה ואם תאמר אפילו הכי נתסר דהא אמרינן בפרק דם חטאת (דף צד:) דבגד שרייתו זהו כבוסו י"ל דכי אמרינן הכי ה"מ בבגדים מטונפים שכן מתכבסין בכך אבל בבגדים שאין מטונפין לא אי נמי כי מתסר ה"מ היכא דקא עביד דרך לבון אבל הכא אינו דרך לבון אלא דרך טנוף : איבעיא להו הרב אצל תלמיד מאי ולא איפשיטא. ואע"ג דתניא בתוספתא ההולך להקביל פני רבו או פני ת"ח עובר כדרכו במים עד צוארו ואינו חושש כתב הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל דכיון דלא פשטינן בעיין מינה בגמ' דילן לא סמכינן עלה ומשבשתא היא והרב בעל העטור ז"ל כתב בהך תוספתא פני רבו או פני ת"ח חכם גדול ממנו קאמר : לנטורי פירי . שהיו לו פירות בעבר הנהר ומשום הפסד ממון התירו לו כמו שהתירו משום מצוה : תרבו . שם הכפר :

שלטי הגבורים

א שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג הלכך בבקר דשהם ידים כמו מלוכלכות מותר לרוחצם וכן בכל היום אחר שעושה צרכיו וקנח או הטיל מים ושפשף בידיו ובלבד שלא ירחץ אלא מקום הצריך כגון ראשי אצבעותיו ולא כל היד : לשון ריא"ז

ב וקנראה בעיני שהנשים המבשלות בט' באב וצריכות לרחוץ הבשר אין חוששין בהם משום רחיצה:

ג והאידנא אין אותה רוח רעה מצויה בינינו וכתב גאון מי שהוא איסטניס וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח יכול לקנח ביוה"כ וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו או על גבי עיניו יכול להעבירו במים ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב יוה"כ ולסוחט' שילאו מימיו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואף על פי שנשאר בה מלחלוחית המים : כתב ב"ס איכא מ"ד שאין מברכין ביוה"כ על נטילת ידים ושעמה לי כל צרכי כיון שאסור בנעילת הסנדל ובנטילת ידים ומסתברא כיון דברשותו ובידו הוא לנעול משום סכנת עקרב יכול לברך כמו בשאר הימים :

ד וכתב בה"ג דוקא עד צוארו אבל מיעבר לשוט אסור ותימה אם התירו לו רחיצה חמורה דהא אסמכוה אקרא כ"ש שיטה דקילא :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב במיא : (ב) נ"ב אמלך וכלה ותיה : (ג) כי אמרו כצ"ל :

מלחמת ה'

לך לכולי מעותך לדבריך צריך כ"ג לקרוץ את התמיד ואח"כ ידשן מזבח הפנימי ואח"כ יזרוק את הדם ואח"כ היאך שנינו קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו קבל את הדם וזרקו [ואח"כ] נכנס להקטיר (ואח"כ ובין) [והא בין] קבלה לזריקה צריך ליכנס אל המזבח הפנימי *) ועוד שאדרבה היה צריך ליכנס ליתן את הדם לממרס כדי שלא יקרוש בעוד שהוא נכנס לפנים לדשן ולא שנו אלא לגבי דם הפר וזו ראיה גמורה שדשון מזבח הפנימי היה בכהן הדיוט אבל כ"ג תיכף שעולה מטבילתו הביאו לו את התמיד וקורצו והיא עבודה ראשונה של כ"ג והיא התכופה לטבילתו וכן כתב ה"ר משה בר מיימון הספרדי ז"ל שתרומת הדשן וסידור המערכה ודישון המזבח מפייסין היו להם כדרך שעושין בכל יום ועל הסדר האמור בכל יום וכן דישון המנורה כשר בכל כהן והוא הסרת הפתילות שכבו וכל השמן שבנר כדאמרי' במנחות נר שכבה נתדשן השמן ונתדשנה הפתילה ומקנחן בספוג חוץ מנר מערבי שהוא מונח אותו דולק ומניחו דולק ואם כבה מדשנו ודישון זה של מנורה דומה לדישון מזבח הפנימי וה"ה והוא הטעם שמפני שאינה עבודה אלא מכשירי עבודה מפני כך לא הצריכן הכתוב לכ"ג וכ"ג נותן בהן שמן אחר ופתילות אחרות ואם כבה נר מערבי מדליקו ממזבח החיצון והיינו אש דמנורה דאמרי' בשלהי פ' טרף שלא יהא אלא ממזבח החיצון ותנן נמי בתמיד מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה ותניא בספרי יאירו שבעת הנרות שומע אני שיהיו דולקים לעולם ת"ל מערב עד בקר אי מערב עד בקר יכבה ת"ל לפני ה' תמיד הא כיצד יאירו ז' הנרות מערב עד בקר לפני ה' תמיד שיהא נר מערבי תדיר שממנו מדליקין את המנורה בין הערבים וזהו הטבת הנרות של שחר כדתנן בתמיד של בין הערבים ולהיטיב את הנרות שהוא הדלקה שמדליקין כולן שנינו בפרק אמר להם הממונה נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות דאלמא אינה אלא בכ"ג וכן מפורש בסדר הקרובות שכ"ג מטיב את הנרות אלא שרבינו שלמה ז"ל מפרש דהטבה זו של שחר היינו דישון ואם תשאל מפני מה לא אמרו שידשן כ"ג מאחר שהוא מטיב כמו שעושין בכל יום שהמדשן הוא מטיב כדאיתא בסדר התמיד אין זו שאלה שלא דיו מה שהטילה עליו תורה אלא שנטיל עליו עבודות אחרות ועוד שהיה צריך לבגדי זהב אחרים כדתניא דבי ר"י בגדים שבשל בהם קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו לפיכך היה דשן המנורה בכהן הדיוט כדישון מזבח הפנימי וזהו הפיים השני הפיים השלישי חדשים לקטרת אבל לא להקטרת הקטרת עצמו שהרי שנינו נכנס להקטיר ג"כ כתבו בעלי הקרובות שהכ"ג מקטיר ומטיב אלא לסייעו שהוא זוכה במחתה כדתנן בסדר התמיד מי שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה הגחלים וכו' והוא בכלל משנתינו דקתני חדשים לקטרת כלומר להקטרה עצמה ולמחתה והיא עצמה מעשרת אע"פ שאין זו עיקר הקטרה כדמפורש בירושלמי אמר רבי חנינא מעולם לא הפיס אדם לקטרת ושנה אמר רבי יוסי מתני' אמרה כן חדשים לקטרת באו והפיסו אמר ר' חנינא מתניתא אמרה כן מי לקטרת אומר לזה שעל ימינו אף אתה למחתה נמצאת אומר שני כהנים מתברכין בכל פעם ואפילו לרבי יהודה דאמר לא היה פיים במחתה בזה מודה דעד כאן לא קאמר רבי יהודה הכי אלא בשאר ימות השנה אבל הכפורים מתוך שכל העבודות בכהן גדול הכיבה עליהן ואם לא יפייסו לה לעצמה אתי לאינצויי ועוד שרבי יהודה יחיד הוא ורבנן סברי פיים היה במחתה ומתני' דתמיד כותיה ואע"פ שבקטרת שלפני לפנים כהן עצמו מכניס אף את המחתה ומוצא הכף מתוך שאין אחר יכול להכנס שם אף הוא חותה אבל כאן אחר חותה ונכנס עמו במחתה ומניח על המזבח הפנימי ויוצא לו כשאר הימים והכי נמי תניא בתוספתא בכ"ג שני כהנים נכנסים אחד בכף ואחד במחתה היום נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו בד"א בקטרת שלפני לפנים אבל בקטרת של מזבח החיצון הרי הוא כקטרת של כל ימות השנה ומתני' נמי דיקא דלא קתני אלא לקטרת שלפני ולפנים הפיים הרביעי מי מעלה איברים מן הכבש למזבח הם האיברים שניתותרו מערב יום הכפורים שסודרים אותם על המערכה הרביעית של איברים ופדרים כדברי ר' מאיר ואפילו למ"ד של חול קרבים ביום הכפורים משכחת לה בשל אחר השבת דחלבי שבת קרבים ביום הכפורים והעלאה זו עבודת לילה היא או סוף של יום שעבר ואינה מסדר היום והיא צריכה פיים כדמפורש והרי אברים ופדרים דעבודת היא ותקינו ליה רבנן פייסא ומהשתא נמי שמעינן דהא דתנן מי מעלה איברים וכו' בין על איברי תמיד של שחר בין על איברים שלא נתעכלו מבערב היא ומעתה נמצינו למדים שכל זה הפרק בסדר יום הכפורים שאף בו ביום היו ד' פייסות אלו אלא שכלל בהן אף הפייסות של שאר ימות השנה לפי שרצה לפרש כל הפייסות שמאחר שהוא מפרש והולך לקמן בשאר הפרקים כל העבודות שכהן גדול עובד בו ביום מ נמצינו למדים איזה מהם ביום הכפורים ואיזה מהן בשאר הימים ואל מלך יושב על כסא רחמים יזכנו לראות בבנין בית עולמים ולא תדע דברי מי קיימים :

*) נראה שצ"ל ועוד שאם כדבריו כ"ה היה צריך ליתן לכ"ג כו'.

המאור הקטן

[דף ל ע"ב] אמר ליה שאני מצורע הואיל ודייש בטומאה פי' ולא תסמי מברייתא בלבד אלא לדבריהם קאמר להו ושלש מחלוקות בדבר בן זומא מחמיר בכולהו רבי יהודה ורבנן מר מיקל בהא ומחמיר בהא ומר מיקל בהא ומחמיר בהא :

[דף סב ע"ב] הא כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה וכו' שמעתי טעמו של דבר שהיה נשחט על טבעת שניה ולא על טבעת ראשונה לפי שהיה נשחט כנגד ליום ותניא מעולם לא יצאה החמה מקרן מזרחית צפונית ולא שקעה בקרן מערבית צפונית וכשם שהחמה מופלגת בזריחתה ובשקיעתה בתקופת תמוז מן הקרנות של צפון העולם כך היה התמיד מופלג בשחיטתו מן הקרנות של צפון המזבח :

[דף ע ע"א] תני דבי שמואל ר"א אומר ויצא ועשה את אילו ואיל העם ואמורי חטאת ופר העולה ושבעה כבשים תמימים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים פי' ולאו דוקא עם תמיד של בין הערבים אלא כל דבתר עבודת היום קרי ליה עם התמיד של בין הערבים לפי שהיה סמוך לו שלא היה מפסיק ביניהם אלא הוצאת כף ומחתה בלבד אבל לאחר הוצאת כף ומחתה דכ"ע לא עביד אלא תמיד של בין הערבים בלבד ר"ע דתוספתא דתניא ר"ע אומר פר העולה ושבעה כבשים תמימים עם תמיד של השחר היו קרבין שנאמר מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד ואח"כ עבודת היום ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ פי' בבגדי זהב שנאמר ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אמורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים פי' והוצאת כף ומחתה היתה מפסקת בין אימורי חטאת לתמיד של בין הערבים ומאי טעמיה דר' אליעזר עביד כדכתיב עביד בריש' דתורת כהנים והדר עביד דחומש הפקודים ור' עקיבא כדתני טעמא מלבד עולת הבקר אלמא מוספין עם תמיד של שחר עביד להו ור' אליעזר האי מלבד חטאת הכפורים מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה על מה שזה מכפר זה מכפר ולפי שהגירסא הזאת משובשת ברוב הספרים שלנו הוצרכתי לכתבה והאי דלא שיילינן לרבי אליעזר האי מלבד עולת הבקר מאי עביד ליה משום דבענינא דפסח כתיב ולא בענינא דיוה"כ ואע"ג דגמר מיניה רבי עקיבא לא חש ליה רבי אליעזר ואלים ליה סדורא דקרא כדכתיבי בריש' בתורת כהנים והדר בחומש הפקודים :

לפירקא. שהיו דורשים ביוה"כ: אמעברא דהלדד. מעבר הנהר: ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. להגביה שולי חלוקו על זרועו דנראה כנושאה על כתפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב חטאת ואע"פ שזה אינו מקפל על כתפו ממש אלא על זרועו כיון דמחזי כמקפל אסור: תינח ביוה"כ דליכא מנעל וכו' בשבת דאיכא מנעל מאי איכא למימר. האי ליתא דתינח ומאי איכא למימר לאו דוקא הכא דמאן אמר דבשבת שרי דניפרוך עלה אלא בעיא בעלמא היא ורש"י לא גריס ליה אלא הכי גרים שבת דאיכא מנעל מאי כלומר מי נר מצוה שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא נפיל מכרעיה ואתי לאתויי: דעברו דרך מלבוש. נעליהם ברגליהם עברו אותו: סנדל מאי. שאינו יכול לקשרו ולהדקו יפה ברגלו כמנעל: ע"ג הטיט. שלחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה: המטפחת. מקיאה מים: מליא אסיר. שמא ישפכו על בשרו: דמשחיל שחיל. פולט המים שבולע: זעירא בר חמא וכו' ערב ט"ב מביאין לו מטפחת. פירוש שורה אותה במים ובלילה מקנח בה ידיו ורגליו כדי להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר לפלוף וחבלי שינה מהם: **אבל** ביוה"כ היה מחמיר יותר. שהיה סוחט אותה הרבה עד שהיה עושה אותה כמין כלים נגובין ומתוך כך אין בה כדי לקנח פניו ידיו ורגליו בלילה אלא למחר מעבירה ע"ג עיניו זהו פירוש של שמועה זו לפי גירסת הרב אלפסי ז"ל ויש נוסחאות אחרות בהלכה זו: **והוי** יודע שמטפחת זו להעבירה על פניו ולהצטנן בה ולהעביר מעיניו לפלוף וחבלי שינה היו עושין אותה שאילו ליטול ידים בין בט"ב בין ביוה"כ נוטל כדרכו בלא מטפחת דהא קי"ל דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוה"כ דכל רחיצה דמצוה מותרת היא ונט"י לתפלה מצוה וכיון דלהקביל פני רבו עובר במים כ"ש להקביל פני שכינה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות תפלה ביוה"כ ובט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה ואינו נכון וכתב עוד הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל שאם היה לפלוף על גבי עיניו טינא ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירו כדרכו ואינו חושש והוה ליה כמלוכלך בטיט ובצואה שרוחץ כדרכו ואיכא מ"ד דבט"ב ויוה"כ כיון שאסורין בנעילת הסנדל אינו מברך שעשה לי כל צרכי דכי הייס מסתניה א"ל כדאיתא בפרק הרואה (דף ס:) ומסתברא דכיון דבידו וברשותו הוא לנועלם דהא מפני סכנת עקרב מותר יכול הוא לברך כסדר כל השנה ועוד דעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אף על גב דלא שמע קל תרגנולא: **מהו** לצאת בסנדל של

רש"י

לפירקא. שהיו דורשין ביוה"כ: לעתיד לבא. לשנה אחרת לא יבאו הואיל ולא התרת לעבור (ה) המים ולחזור: (ו) אמעברא. מקום מעבר הנהר: מתחת חיפת חלוקו. להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש [אלא] כנושא על כתיפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת: תינח ביוה"כ. לא גרסי' והכי גרסינן שבת דאיכא מנעל מאי מי שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא (ז) נפלי ואתי לאיתויינהו: דרך מלבוש. נעליה' ברגליה': סנדל מאי. שאין יכול להדקו ולקושרו יפה ברגלו כמו שהוא קושר מנעל: (ח) מספחת. סודר: כמין כלים נגובין. (ט) ואני שמעתי דה"ג ערב יוה"כ מביאין לו מספחת ומקנח בה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו והיא להם קנת מקינוח ידים דאתמול: איפכא אמרת לן. דתשעה באב עושה אותה כמין כלים נגובים וביוה"כ לא אמרת עושה אותן כמין כלים נגובין ואותבינך סחיטה (י) ול"א שמעתי הכי קאמר איפכא אמרת לן ערב ט' באב מקנח בה ידיו ולמחר פושטה (כ) וערב יוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ואותבינך סחיטה דכמין כלים נגובים עדיין יש כדי לסחוט: שעם. מין גומא שקורין פנו"י: בתענית צבור. הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית ואסור בנעילת סנדל: בדהיטני. מין שעם: בדהוצי. סנדל של כפות

גמרא

למעבר (א) למיתי לפירקא ולמיזל א"ל אביי נהי דלמיתי מצוה קא עביד למיזל מאי מצוה קעביד אמר ליה שלא תהא מכשילן לעתיד לבא שאם לא תתיר להם לחזור לבתיהן לא יבאו למצוה רב יהודה ורב שמואל בר (ב) יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פפא אמעברא דחצדד הוי קאי רמי בר פפא להך גיסא רמא [א] בהו קלא מהו למעבר למיתי קמי רבנן למשאל שמעתא א"ל רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרוייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו איכא דאמרי א"ל [ב] רב יהודה ורב שמואל בר (ג) יהודה תנינא ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת א חלוקו תינח ביוה"כ דליכא מנעל ברגלו מצי למעבר במיא דף עה. *בשבת דאיכא מנעל מאי איכא למימר תא שמע דאמר ר' נחמיה תתניה דבי נשיאה אנא חזיתינהו לר' אמי ור' אסי דעברו' דרך מלבוש תינח מנעל סנדל מאי ואסיקנא סנדל לכתחלה לא תני רב יהודה אסור לישב על הטיט ביוה"כ אמר רבי יהושע בן לוי ובטיט המטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח אמר רב יהודה מותר להצטנן בפירות רב יהודה מצטנן בקרא רבה מצטנן בינוקא רבא מצטנן בכסא דכספא אמר רבא כסא דכספא מליא אסיר חסיר שרי דפחרא ב בין מליא בין חסירה אסיר מאי טעמא מישחל שחיל רב אשי אמר אפי' כסא דכספא חסיר אסיר מ"ט אתי (א) לאזדרבויי פי' שמא יתנענעו המים שבתוכו [ר' רכג ע"א] וינתזו על בשרו °זעירא בר חמא אושפיזכניה דר' יהושע בן לוי ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרי הוה אמר ליה ליוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בר (ד) אוריא תא אימא לך מילתא מעליתא דהוה עביד אבוך ערב תתקסו א תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש ערב יום תתקסז ב הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש וכן כי אתא רבה בר מרי אמר מטפחת היתה לו לר' יהושע בן לוי ערב יום הכפורים שורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש ואסיקנא דבערב תשעה באב שורה במים ועושה כמין כלים נגובים וערב יום כפורים מקנח בה ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש אבל אין שורה במים מעיקרא (ב) דחייש לסחיטה בשעה שמעבירה ע"ג פניו וכן הילכתא איבעיא להו ג מהו לצאת בסנדל של תתקסח ג *שעם ביוה"כ עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ דף עח: אמינא ליה בתענית צבור מאי אמר לי לא שנא אמר רבה בר בר חנה אני ראיתי את ר"א שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור אמינא ליה ביוה"כ מאי אמר לי לא שנא רב יהודה נפיק בדהיטני אביי נפיק בדהוצי רבא נפיק בדיבלי רבה

שעם ביום הכפורים. שעם מין גמי ומיבעיא לן אי מנעל הוא אי לאו מנעל הוא ואפילו אם תמצי לומר דלאו מנעל הוא אי אמרינן כיון דמגין אסור (ג) ופשטינן דלאו מנעל הוא ולא אמרינן כיון דמגין אסור דהא כל הני רבנן נפקי ביה: בתענית צבור. הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (דף י.) אסור בנעילת הסנדל: בדהיטני. מין שעם: בדהוצא. סנדל של כפות תמרים: בדיבלי. של עשבים:

הלכך בכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו ביוה"כ זהו דעת הרב אלפסי ז"ל והר"ז הלוי ז"ל חולק בדבר משום דבגמרא אקשינן מדתנן הקטע יוצא בקב שלו דקסבר מנעל הוא ורבי יוסי אוסר משום דלאו מנעל הוא והוי משוי (מ) דתני עלה ושוין שאסור בו ביוה"כ כלומר אפילו

שלטי הגבורים

א כתב הטור השעם כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה ומשום כבוס נמי ליכא כיון שהוא דרך לכלוך במים:
לשון ריא"ז
כשעובר במים לא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו שלא יראה כנושא משא: ב ויש אוסרין בכלי חרס אפילו רקין לפי שבולעין הרבה וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב רחיצה:
לשון ריא"ז
מותר להצטנן ביוה"כ בפירות הקרין ובכלי כסף ואם יש בהן מים אסורין להצטנן בהן בין שהן מלאים בין שהן חסרין לפי שדרכן להחליק המים בהן ושמא ישפכו המים עליו וכן כלי חרס שיש בהן מים לפי שהן מזיעין והרי הוא כנוגע:
ג ונראה בעיני שלא התירו לצאת בסנדל של שעם אלא כשהוא לח אבל אם היה יבש הרי הוא כעץ ואסור לצאת בו ביוה"כ כמבואר בקונט' הראיות:

הגהות חו"י

(א) ל"ב ופירש"י בגמ' דוקא כסף ובמלא י"ל ג"כ דאסור בתרוייהו ולא צריך שחיל רק בחסר:(ב)ל"ב רק מכה שקינח בה ידיו ורגליו שרחץ נעשית לחה וכ"פ רש"י:

הגהות הב"ח

(א) ל"ב במיא: (ב) ל"ב רב: (ג) בר רב יהודה תנינא עובר ובלבד כצ"ל: (ד) נ"ל אריא: (ה) נ"ב את: (ו) אמעברא דחלדד מקום מעבר הנהר מול חלדד כצ"ל: (ז) נפל מכרעיה כצ"ל: (ח) נ"ב טינא. שלחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה: המטפחת. מקיאה מים: מלי אסיר. שמא ישפכו מים על בשרו: משחל שחיל. פולט מים שבולעה: דאזדריב. מחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו: מטפחת כו': (ט) נ"ב עי' בזה בגמ': (י) וללשון אחר שמעתי כצ"ל:(כ)נ"ב וכו': (ל) נ"ב או לא: (מ) נ"ל ותני:(נ)נ"ב מאי:

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' תענית טור א"ח סי' תקקד:
ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור סמג לאוין סט טור א"ח סי' תריג:
ג מיי' שם סמג לאוין שם טור א"ח סי' תריד ותרטז:

הגהות מאי"י

[א] להו כצ"ל: [ב] א"ל רב שמואל בר רב יהודה כצ"ל ותי' רב יהודה מוקף:

המאור הקטן

ה"ג וכן כי אתא רבה בר מרי אמר בערב תשעה באב מביאין לו מספחת ושורה אותה במים ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו בערב יוה"כ מביאין לו מספחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים למחר מעבירה על גבי עיניו א"ל ר' יעקב בר אידי לר' ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן ואותבינך סחיטה ויש שבוש ברוב הספרים במקום הזה גם בהלכות הרי"ף ז"ל:

וסנדל של שעם נראה מהלכות הרי"ף שמותר לצאת בו בתענית צבור וביום הכפורים ולא כן נראה מעיקר הגמרא דמסקנא דשמעתין אמר רבא דכ"ע מנעל הוא ובשבת בהא הוא דפליגי ר' יוסי סבר גזרינן דילמא משתמיט ואתי לאיתוייה ורבי מאיר סבר לא גזרינן והתיא דגרסינן במסכת שבת בפ' במה אשה יוצאה ואף שמואל הדר ביה דתנן חלצה בסנדל שאינו שלו בסנדל של עץ בשל שמאל בימין חליצתה כשרה מאן תנא אמר שמואל רבי מאיר היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ור' יוסי אוסר ואיתא נמי בפרק מצות חליצה לא קשיא עליה דרבא משום דאמוראי נינהו ולא רמינן אמורא על חבריה וההיא דאמר רבא בפרק מצות חליצה מדרישא רבי מאיר סיפא נמי רבי מאיר אלא האי מגין והאי לא מגין לטעמייהו דהנך רבנן קמאי קאמר ולאו לטעמא דנפשיה דהוה סבירא להו לרבנן קמאי כשמואל דאמר דר' מאיר ור' יוסי במנעל ולאו מנעל פליגי וכיון דאסקה רבא הכא דכ"ע מנעל הוא לא איצטריכין לאוקומה לההיא כר"מ ונקיטין לחומרא לגבי חליצה לא הוי מנעל אלא במחופה עור דגמרי' לה מרכתיב ואנעלך תחש ולגבי תענית צבור ויום הכפורים לא שרינן למיפק בסנדל של שעם לכתחילה ולא סמכינן אסהדותיה דר' יצחק בר נחמני דאמר אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים ולא אסהדותיה דרבה בר בר חנה שהתיר כן בתענית צבור משום דמסקנא דשמעתא אמר רבא דכולי עלמא מנעל הוא ודרבא עדיפא דבתרא הוא אבל מכרך סודרא אכרעיה הא ודאי תענוג בעלמא ולאו מנעל ומותר לכתחילה דהא ליכא מאן דפליג עליה:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ה"ג וכן כי אתא רבה בר מרי אמר בעט"ב מביאין לו מטפחת וכו' עד ויש שבוש ברוב הספרים במקום הזה גם בהלכות הרי"ף ז"ל:

אמר הכותב באמת יש חלוף גדול בספרים במקום הזה עד שאין שני ספרים מסכימים לגרסא אחת אבל כולם לדבר אחד נתכונו ואין להקפיד בחלופן וגירסת רבינו הגדול ז"ל ג"כ נכונה היא וכך פירושה בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ובלילה מקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעביר ע"ג עיניו להעביר לפלוף וחבלי שינה מהם אבל ביוה"כ מתוך שהוא עושה אותה כמין כלים נגובים שהוא סוחט אותה הרבה אין בה כדי קנוח פניו ידיו ורגליו אלא למחר מעבירה ע"ג עיניו:

ועוד וסנדל של שעם נראה מהלכות הרי"ף ז"ל שמותר לצאת בו בת"צ וביוה"כ וכו' והסיא דגרסינן במס' שבת וכו' ואיתא נמי בפרק מצות חליצה ל"ק עליה דרבא משום דאמוראי נינהו עד לטעמייהו וכו':

אמר הכותב והרי כריסה בין שניה דרבא גופיה נפיק בדיבלי שהוא סנדל של קש דומיא דשעם וא"כ היאך אמר דכ"ע מנעל הוא ואסור לצאת בו ביוה"כ ולא מצית למימר חדא מינייהו רבה אמרה דבתר אביי חשיב ליה בתרוייהו וע"כ רבא הוא והסיא דפרק מצות חליצה דאמר רבא מדריש' ר"מ ס"נ מסמע דפליגי רבנן עליה וסברי לאו מנעל הוא וכל היכא דלא אשכחן בגמרא הכי לא אמרינן לדבריו קאמר וליה לא ס"ל ועוד אי הא דאמרינן לעולם מנעל הוא גבי איסור יוה"כ קאמרי' דאף בשל שעם אסור לא הל"ל ובשבת בהא הוא פליגי וכו' דהא מעיקרא לאו שבת ק"ל דאתינן לתרוצה השתא דמעיקרא אסורא דיוה"כ הוינן ובשבת לא קשיא ליה כלל ודילמא רמי בר בר חמא גופיה בטעמיה דשבת משום גזירה תפים ליה כרבא אלא ודאי משמע דרבא לפרוקי קא אתי ולאו לאוקומי קושיא כדאיתא תדע דקא פרכיה רבא לאביי בתענוג דלאו מנעל ממעשה דרבה בר רב הונא דנפיק בסודרא ואי רבא למיסר הני סנדלי דרבנן קא אתי(נ) פריך מעובדא דרבה בר רב הונא למדחי עובדי דריב"ל ור"י ורבנן קשישאי וסהדותיה דר"י בר נחמני אלא ודאי לתרוצינהו ולאוקמי עובדי דרבנן כולהו אליבא דהלכתא קאתי ועוד דקי"ל לענין חליצה דמנעל של עור בעיא ובמנעל אחר חליצתה פסולה אלמא לא מיקרי מנעל אלא הכי פירושא דשמעתא מהו לצאת בסנדל של שעם מי אמרינן כיון דודאי לאו מנעל הוא שרי או דילמא ביוה"כ כל שהוא נעילה אסור ופשטינן דמותר ומותיב רמי בר חמא הקטע יוצא וכו' ור"י אוסר אלמא לאו מנעל הוא ואעפ"כ מודה שאסור לצאת בו ביוה"כ כדקתני עלה דהסיא אף מנעל של שעם ושל מינים שלנו אסור לצאת בהן ואע"פ שאינן מנעל ואמר אביי התם משום תענוג של כתיתין ואמר ליה רבא וכי תענוג דלאו מנעל כלל אלא של בגד נמי אסור והא רבה נפיק בסודרא דאיכא תענוג ודאי ואעפ"כ מותר כיון דלאו מגין כמנעל אלא תענוג בעלמא הוא אלא אמר רבא לעולם מנעל הוא כלומר ר"י כר"מ ס"ל דאמר מנעל הוא ומש"ה אסור לצאת בו ביוה"כ וגבי שבת בגזירה בעלמא פליגי וכיון שכן לרבנן דאמרי לאו מנעל הוא ביוה"כ מותר אלא

אפילו רבי יוסי דאסר בשבת דאלמא סבירא ליה דלאו מנעל הוא מודה שאסור לצאת בו ביוה"כ אלמא דכל מידי דמגין אסור ומסקי דכ"ע מנעל הוא אלמא סלקא שמעתין דכל מידי דמגין מנעל מיקרי אע"פ שאינו מעור וזהו דעת הר"ז הלוי ז"ל וכבר פירשתי השמועה כולה בחדושי ע"פ דרכו של הרב אלפסי ז"ל ואין כאן מקום להאריך אלא נקוט האי כללא בידך שרש"י ז"ל סובר של עץ מנעל מיקרי ואין יוצאין בו ביה"כ אבל מיני אחריני לאו מנעל נינהו ויוצאין בהן. והר"ז הלוי ז"ל סובר דכולהו מנעל נינהו ואסירי והרב אלפסי ז"ל סובר דכל מנעל שאינו מעור לא מיקרי מנעל:

תורה אור · נר מצוה

רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא [תתקסא] א אכרעיה ונפיק: תנו רבנן התינוקות ב מותרין בכולן באכילה ובשתיה וברחיצה [ד' פא:] וסיכה חוץ ממנעל וסנדל *ת"ר °ועניתם את [ויקרא כג] נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י שבן מוסיפין מחול על הקדש אין לי אלא לפניו לאחריו מנין ת"ל מערב עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבת בראשית מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין °תלמוד לומר שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף ג לה בין מלפניה בין מלאחריה *יכול יהא חייב כרת על התוספת ת"ל °וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו' על (א) עצמו של יום ענוש כרת אבל אינו ענוש כרת על התוספת יכול לא יהו חייבין כרת על תוספת מלאכה ד אבל יהו חייבין כרת על תוספת עינוי ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על (ב) עצמו של יום חייבין כרת ואין חייבין על תוספת עינוי: *המלך [תתקסב] ה והכלה °ירחצו את פניהם מלך מ"ט אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב °מלך ביפיו תחזינה עיניך כלה מאי טעמא אמר רב כדי שלא תתגנה על בעלה בעא מיניה רב מרבי חייא עד אימת קרית לה כלה אמר ליה כדתניא אין מונעין תכשיטין לכלה כל שלשים יום ומיבעי ליה לאיניש ליקוריה ליומא דכיפורי [שבת קיט:] בכסות נקיה *דא"ל ריש גלותא לרב המנונא מאי דכתיב °ולקדוש ה' מכובד א"ל זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו ו בכסות נקיה: [ד' עח:] *והחיה תנעול את הסנדל וכו'. מאי טעמא משום צינה (ג) ושמואל אמר כל

רש"י

כפות תמרים: אין מונעין תכשיטין כו'. ברייתא היא ומייתי לה ברים בתולה נישאת בכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואח"כ קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים יום כעי

רבינו נסים

ומיהו איכא למידק דנהי דמידי דלא הוי מנעל ליכא למיחש ביה משום נעילת סנדל אכתי היכי נפקי [תתקסא] ביה הני רבנן דכיון דלא הוי מנעל משוי הוא ואסור לצאת בו וקי"ל דיש עירוב והוצאה ביוה"כ כדאיתא במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף יד.) והרמב"ן ז"ל החמיר הרבה בקושיא זו במסכת שבת ואמר דנפקי לאו דוקא אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלין אותם ואינו במשמע כן ועוד שמנהגן של ישראל שיוצאין במינין הללו ואפי' ברה"ר אבל לדידי לא קשיא דכי אמרינן דמידי דלאו מנעל הוי משוי ואסור לצאת בו ה"מ בשבת דכיון דמנעל מותר בו כל מידי דלא ה"ל מנעל ה"ל משוי ואסור לצאת בו אבל ביוה"כ שהמנעל אסור ודרכן של בני אדם לצאת באותן המינין לא הוו משוי אלא כמנעל הוו להאי יומא [תתקסה] ולא דמו לקב הקיטע משום דנהי דקיטע דרכו לצאת בקב איניש אחריני לאו אורחייהו בהכי אבל ביוה"כ כיון דכולי אורחייהו בהני סנדלי לאו משוי נינהו:

ואיכא מ"ד דנהי דבכל הני יוצאין ביוה"כ ה"מ בשאין דומין [שבת קיט:] למנעל בצורתן אבל במנעל גמור אע"פ [ד' עח:] שהוא של בגד כגון אנפליא בתוך ביתו בלבד הוא שמטייל בו אבל לצאת בו אסור ודייק לה מדתני בפ' מצות חליצה (ד' קב:) אחד מנעל ואחד סנדל ואנפליא לא יטייל בהן לא מבית לבית ולא ממטה למטה ופרכינן עלה מההיא דתניא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו ומשני לא קשיא כאן באנפליא של בגד כאן באנפליא של עור ומדקאמר אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו משמע דוקא בתוך ביתו אבל לצאת באנפליא של בגד אסור ומסתייעי' נמי מדתניא בתוספתא יוה"כ אסור באכילה [ובשתיה] וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואפי' באנפליא של בגד ואיכא מאן דפליג ואמר דההוא דפרק מצות חליצה לאו ראיה היא דמשום דתנא לא יטייל אדם בקורדקיסין בתוך ביתו אסור תנא נמי אבל מטייל באנפליא בתוך ביתו אבל אין הכי נמי דבאנפליא אפילו ברה"ר שרי וה"נ מוכח בירושלמי דגרסינן התם אית תנויי תני יוצאין באנפליא ביוה"כ ואית תנויי אין יוצאין א"ר חסדא מ"ד יוצאין בשל בגד ומ"ד אין יוצאין בשל עור ומדקתני סתמא יוצאין משמע דאפילו לרה"ר:

ת"ר התינוקות מותרין בכולן וכו'. מוכח בגמ' שמותרים גדולים להאכילן ולהשקותם ולהרחיצם ולסוכם משום דבכל הני רביתייהו דתינוקות נינהו דאמר אביי רביתיה דינוקא חמימי ומש"ה לא גזרי בהו רבנן אבל נעילת הסנדל לאו רביתייהו וגזור ביה רבנן: **ת"ר** ועניתם את נפשותיכם בתשעה וגו' ת"ל שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה. יש לשאול זמן תוספת זה אימת בעוד שהשמש זורח על הארץ אי אפשר דהא תנן פ"ק דשבת [דף יז:] וכולן ב"ה מתירין עם השמש וא"א ג"כ שיהיה בזמן בין השמשות שהרי תוספת זה אינו אלא בעשה ובין השמשות ספק כרת הוא וחייב אשם תלוי ובשבי בין השמשות חייב חטאת שמנה וי"ל דמשעה שאין השמש(בא)[נראה] על הארץ עד שמתחיל בין השמשות יש שלשת מילין [ו]שליש או שלשה [מילין] ורביע כמו שנפרש בסמוך בס"ד ואותו זמן הוא ראוי לתוספת וראיה לדבר דהכי הוא דהא בפ' במה מדליקין (דף לד:) אמרינן איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין ואסיק' התם דההיא שיעורא הוי תרי תלתי מילא או תלתא רבעי מילא לרבה כדאית ליה ולרב יוסף כדאית ליה כלומר עד צאת הכוכבים שהוא לילה כדאיתא התם ואיכא למידק דאילו בפסח שני (דף צד.) תניא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין ותניא נמי התם ר' יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מי' ביום ותדע כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבע מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבע מילין אלמא דמשקיעת החמה עד זמן שהוא לילה גמורה דהיינו צאת הכוכבים ארבע מילין ותירץ ר"ת ז"ל דשתי שקיעות הוו דמשתשקע החמה דבמה מדליקין היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעה ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין היא מהלכת אחורי הכפה פני רקיע מאדימין כנגד מקומה ומשקיעת החמה דתניא בפסחים היינו מתחלת שקיעת החמה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחלת שקיעתה עד זמן בין השמשות שהיא סוף השקיעה שלשת מילין ושליש או שלשת מילין ורביע והכי מוכח בירושלמי שאין בין השמשות מתחיל עד סוף השקיעה דגרסינן התם ר' אומר הלבנה בתקופה התחיל גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל הלבנה לעלות זהו בין השמשות אמר ר' חנינא סוף גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל הלבנה לעלות פירוש ר' חנינא מסבם לה לברייתא ואמר הכי קתני ר' אומר סוף גלגל חמה ומכאן למדנו שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל החמה שוקע ונמצא מתחלת השקיעה עד זמן בין השמשות שלשת מילין ושליש או שלש' מילין ורביע אלו דברי ר"ת ז"ל ועל דרך זה כתב הרמב"ן ז"ל שהזמן הזה שהוא מתחלת השקיעה דהיינו משעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות הוא זמנו של תוספות שהזמן הזה שהוא שלשת מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשותו מקצת ממנו עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהא ודאי יום מחול על הקודש וא"ת תינח תוספת בתחלתו אבל תוספת ביציאתו היכי משכחת לה שזמן בין השמשות אינו ראוי לתוספת שמן הספק הוא נאסר ומבין השמשות ולהלן לילה גמור הוא ועד איזו שעה יהא מוסיף והולך י"ל כעין שאמרו בירושלמי דברכות דגרסינן התם ובלבד שיתחמו תלתא כוכבים דדמיין חדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד היו מפוזרין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת וכבר כתבתי זה בסוף פרק במה מדליקין בס"ד: **ותוספת** זו נשים חייבות בו אע"ג דמעטיה רחמנא מעונש ואזהרה והויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא אפ"ה מרבינן להו בפ' היבן (דף כח.) מדכתיב האזרח לרבות נשים אזרחיות שחייבות בעינוי: המלך והכלה וכו' מלך מ"ט וכו'. כלה מ"ט וכו' עד אימת קרי לה כלה וכו'. נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שהביא כל זה בהלכות דקי"ל כר' אליעזר וכמו (ד) שכתבתי במשנתינו:א"ל כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה וכו'. ברייתא היא בריש כתובות[ד' ד:] במי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת

שלטי הגבורים

א כתב ה"ג אי בעי למיזל למקרי בצבורא או למאי דצריך ליומיה והוא דחיל למיעל בלא מסאנא משום עקרב שרי למיכרך מידי אכרעיה ואפיק כל צורכיה ולא נראה לטור דמשום סכנת עקרב מותר אפילו במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול מנעל ממש:

לשון ריא"ז

מותר לו לאדם לכרוך סודר על רגלו ולצאת בו ביום הכפורים וכן מותר לנעול אנפיליא של בגד כמו שמבואר בתלמוד א"י וכן מבואר בפרק מצות חליצה בתלמוד שלנו וכן מתיר בתלמוד א"י לאיסטנים לנעול אפי' מנעל של עור:

ב וכ' הר"ר יהודה שמותר לומר לנכרי לרחוץ התינוק אפילו בהמין שהוחמו בו ביום דהתם תינוק חולה הוא אצל חמין ודבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה:

ג ואוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות מקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בין השמשות שזמנו מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מחול על קדש ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול להחזיר ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית:

לשון ריא"ז

ומה הוא התוספת שיזהר מן הספק ולא יעשה מלאכה בין השמשות אלא מתחיל שביתתו מבעו"י וכן בערב יוה"כ מדליקין את הנר ומתחילין התענות מבעו"י כדי שיפרוש מן הספק בכל כחו כמ"ש בהלכות שבת בפ' במה מדליקין תוספת זו אין בו לא עונש כרת ולא אזהרת לאו שנאמר כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה לא נאמר עונש ואזהרה אלא על עצמו של יום אבל התוספת יש בה מצות עשה כדי שיתרחק אדם מן הספק ויתחיל מבעו"י:

ד מלאכה כי לד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה ביוה"כ וכל שבשבת פטור אבל אסור ג"כ ביוה"כ אלא שבשבת זדונו סקילה ויוה"כ זדונו כרת וכל איסורי הוצאת שבת נוהגין ג"כ ביוה"כ וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ג"כ ביוה"כ אלא שבזה הקלו בו שהתירו בו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה להסיר ממנו עלין המעופשים לתקן אותם לאכילה וגם מותר לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה לאכילת הלילה והני מילי כשחל בחול אבל בשבת אסור והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול:

לשון ריא"ז

הזהירה תורה לשבות ולהתענות ביוה"כ שנאמר שבת שבתון הוא לכם וגו' הא לך שכל מי שאינו מתענה ביוה"כ או מי שעושה בה מלאכה ענוש כרת ויוה"כ הרי הוא כשב' לכל דבר שהרי אינו היתר אוכל נפש לפיכך אסור להעביר ד' אמות ברה"ר או לטלטל מרה"י לרה"ר וכן מערבין עירובי חצרות בשבת כמו שמבואר בכריתות בפרק אמרו לו: ה וכן פסק הרא"ש כרבינו והרי"ף גיאת פסק כחכמים והריא"ז כתב אפילו מלך וכלה לא ירחצו ידיהם ביום הכפורים: ו ע"כ מכבדין אותו בכל מיני כבודים ומטעם זה נמו נוהגין להציע בבית הכנסת בגדים נאים:

עין משפט

א מיי' פ"ג מה' שביתת עשור סמג לאוין סח וסמ עשין לב טור א"ח סימן תריד:
ב מיי' שם סמג לאוין (סה) [סט] טור א"ח סי' תרי תריג ותריד:

[ד' רכג ע"ב] · דף פא. · ויקרא שם · ד' עח: · ישעיה לג · ישעיה נח

הגהות הב"ח

(א) נ"ל עיצומו: (ב) נ"ל עיצומו: (ג) נ"ל אמר שמואל: (ד) נ"ל שכתוב:

מלחמת ה'

שלא אסרו אלא מנעל וסנדל והא דאמר רבה במס' יבמות מדרישא רבי מאיר סיפא נמי ר' מאיר לאו לאפוקי מדר"י דלר"י נמי מנעל של קש הוא אלא לאפוקי מרבנן דפליגי עלייהו גבי חליצה ואחר מילי תדע דהא לאו מדר"י אלא מדרבנן דפליגי עלייהו מדהניא סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת דברי ר"ע ולא הודו לו חכמים והך ברייתא היא ששנויה במסכת עדיות וקתני סנדל של עץ ושל סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת ולא הודו לו אלמא רבנן פליגי עליה בין בשל עץ בין בשל סיידין לומר שהן פסולין לחליצה ולכי דאמרי' כהם אר"ה מאן לא הודו לו ר"י רבה אמר מאן לא הודה לו ר"י בן נורי דתנן כוורת הקש ושפופרת הקש ר"ע מטמא וריב"ן מטהר אלמא רבה נמי מטעמיה דר"ה משום דקסבר כר"י כמו שכתבנו בכוורת הקש ובשל עץ מנעל הוא להולכין בו כדאמר רבה הכא ורש"י ז"ל מפרש לעולם מנעל הוא דעץ מש"ה אסור דסוכה יוצאין בכלי דאימון מיכי קש לאו מנעל הוא ועולה כפי מה שכתבנו בדרך הסוגיא אבל הוקשה לי והא התם בפ' מצות חליצה חלצה במנעל של שעם ושל סיב ושל עץ חליצתה כשירה ואוקימנא שהמנעל של עץ לר"מ מנעל הוא כך של שעם ושל סיב מנעל הוא ולאו קשיא היא דההיא פלוגתא דר"י בקש אי הוי כעץ ור"מ כר"ע דאמר של קש הוי כשל עץ וה"נ לדר"מ הוא דאמר של שעם אבל ר"י לא סודה לו אלא בשל עץ אבל של שעם ושל סיב אינו מנעל ואפילו שר"י נמי הכי בשל עץ דר"מ ור"י כולהו אליבא דר"ע אמרי מינו אנן כריב"ן ס"ל דאמר קש לא הוי כשל עץ ומש"ה נפקי רבנן בשל שעם ומיני קש הללו כדתניא סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו וקא תנן הודו לו ואוקימנא הודו לו ר"מ לא הודו לו ריב"ן שמטהר בכלי קש דלאו עץ

הוא וסנדל של סיידין נמי של קש הוא וכן הוא בירושלמי וכן פי' ר"ש ז"ל במס' שבת ולא הו סיידין בלבד והרי עכשיו לפי הדרך הזו לא מצינו מחלוקת בשל עץ דר"מ ור"י תרוייהו משוי אשכחן תנא דפליג עליה אבל של שעם וכל מיני קש מחלוקת ריב"ן ומיהו התם ביבמות אמר ה כפשתן אין הולכין בו כדכתיב והנעלך תחש ותנן נמי חליצה בסנדל של עץ חליצתה כשרה ואוקימנא א"נ במחופה עור אלמא סנדל של עץ לאו סנדל הוא ואם באנו לדחות את כולם ולומר אמוראי סב במנעל ולאו מנעל פליגי והלכה כר"י ורבה פליג אכולהו ואמר דעץ מנעל הוא א"כ למה פסקו ר כמותם אולי הסבו להם לענין חליצה להחמיר ושוב מצאתי ראיה דשעם וקש דינם כשל עץ דתני דסוכה מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה מפני שעשויים למדרס והתם מחצלת של שעם ושל קש ושל שיפה מטמאין טמא מת וכולה סוגיא מטמא בכלים של שעם מדרס ריב"ן ואמוראי בתראי סברי הכי דתניא אמר רבי כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד ואמר כבודיא וכשבאתי אצל אחי אבא הודה לדברי ואמר עולא והוא דלית ליה גדנפה ואר"ת הני כוד אלמא קיר שלהם מסככין בהם הרי כולם מוסכמים במיני קש שמקבלים טומאה כראויה להם את אם טמא מת טמאה מת דהוו ככלי עץ שלא נהוש לדברי ריב"ן דמטהר לאו בין מן המדרס בין מן בפרק כירה הא אין עליך לדון אלא כלשוננו הראשון שכתבנו דבין עץ בין קש לאו מנעל הוא לר א"כ אין ספק בשל שעם ומיני קש שיוצאין בהם ביוה"כ דרבה גופיה נפיק בהו וכ"כ כל הגאונים ורב אחא וכן הסכים הרב ר"י בן גיאות ז"ל:

א מיי׳ פ״ב מהל׳ שביתת עשור סמג לאוין סה טור א״ח סי׳ תרטז ותריז :

המת בחדר אחד ואת החתן והכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואח״כ קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים יום בעי טי : אם מחמת עקרב. מקום שיש לחוש לעקרבים מותר לכל אדם לנעול :
מתני׳ בפירקין [דף עג:] האוכל ככותבת הגסה ביום הכפורים וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב . כל האוכלין מצטרפין לכותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין הרב אלפסי ז״ל לא כתב משניות הללו בהלכות שלפי דרכו ז״ל כל שיש איסור

רש״י

בעי טי : אם מחמת סכנת עקרב . מקום שיש לחוש לעקרבים מותר לכל אדם לנעול: מתני׳ אין מענין אותן . אין חייבין למנוע מהן מאכל : מחנכין אותם . לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפרקן פרקן הוי בי״ג לנקבה ובי״ד לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י״ג והוא פרקן לעונשין ותינוק לי״ג שנה ויום אחד נמלאת שנת י״ד פרקן לעונשין ושנת י״ג היא השנה הסמוכה לפרקן ושנת י״ב היא לפני שנה הסמוכה לפירקן : או לפני שתים. (א)שנה שהיא לפני שתים סמוך לפרקן דהיינו שלש שנים לפני פרקן : גמ׳ השתא לפני שתים. דהיינו ג׳ שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתי שנים מיבעיא : בחולה . (א) תשוש כח: אמר רב הונא בן ח׳ . לבריא שעברה שנה שמונה ונכנסה לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוה שנת תשע ד׳ שנים לפני פרקה ובן תשע לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך י׳ (ב) ובן י״א לתינוקת חולה ונכנסה לי״ב משלימין מדרבנן בן י״ב ונכנס לי״ג משלימין מדאורייתא שהיא פרקה בתינוקת והבריאות והחולות שוות בו : ורב נחמן אמר כו׳ . לא פליג רב נחמן אדרב הונא והדא היא אלא

תורה אור

נר מצוה

כל מחמת עקרב מותר: °*מתני׳ *התינוקות אין מענין אותם ביום הכיפורים אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהו רגילין א במצות : גמ׳ השתא לפני שתים מחנכין להו לפני שנה מיבעיא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בחולה כאן בבריא : אמר רב הונא בן שמונה ובן תשע מחנכין אותו לשעות בן עשר בן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן אחת עשר משלימין מדרבנן בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא ור׳ יוחנן אמר בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותן לשעות

בדבר אינו מכניס עצמו לבאר אם יש תקעא: בו חיוב כרת אם לאו וראיתי לכתבן דפ״ב: מדגרסינן בכריתות פרק אמרו לו (דף יג.) התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה ומקשינן מפני הסכנה אפילו טובא נמי תיכול אמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור ואפי׳ טובא מפני הסכנה כלומר שאפילו צריכה לכשיעור מאכילין אותה פחות כדי שלא יצטרף בכדי אכילת פרס ופסק בעל ההלכות ז״ל דהסכימו רבותינו האחרונים שאפי׳ בחולה עושין כן להקל מעליו איסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ומעתה צריכים אנו לפרש שיעור שנתחייב עליו כרת באכילה ובשתייה ועניין צירופן הא דתנן הכא ככותבת גסה וגרעינתה ולא תנן סתמא ככותבת כדתנן בשאר דוכתי כזית ומשמע נמי כזית עם גרעינתו כדמוכח בפרק כילד מברכין (דף לח:) גבי דרבי יוחנן דאכל זית מליח ובירך עליו ופרכינן היכי מברך עליה דהא זית דכי שקלא לגרעינתה בצר ליה שיעוריה אלמא כי אמרינן כזית עם גרעינתו הוא משמע וכיון שכן אמאי אצטריך למתני הכא וכגרעינתה איכא למימר דהיינו טעמא משום דאמרינן בירושלמי דצריך למעך חללה כלומר החלל שבין האוכל שבכותבת וגרעינתה ומש״ה אצטריך למיתני כמוה וכגרעינתה דאי תנא ככותבת הגסה סתמא ה״א כמוה וכגרעינתה וכחללה ובגמרא שקלינן וטרינן בשיעורה דככותבת הגסה דאיכא מ״ד דשיעורה דכותבת הגסה יתירה מכביצה ומסקנא דכותבת הגסה פחותה מכביצה ואע״ג דלא איתפרש בגמרא כמה היא פחותה ממנה מסתברא שיש לנו לכוין שאינה פחותה ממנו אלא מעט דכיון דחד אמורא אמר יתירה מכביצה לא מפלגינן מיניה מאן דפליג עליה ואמר פחותה מכביצה אלא פחות שבשיעורין ונמצא שיעור ככותבת הגסה פחות מעט מכביצה וכן דעת הרמב״ם ז״ל בפ׳ שני מהלכות שביתת עשור : **והשותה** מלא לוגמיו . מפרשינן בגמרא דלא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאלו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא, אדם ומוכח בגמרא דהאי שיעורא באדם בינוני פחות מרביעית לוג ומיהו לא קאימנא שפיר בהאי פחות מרביעית כמה הוי בציר מיניה : **ולענין** צרופן של אוכלין . תנן כל האוכלין מצטרפין לככותבת ומוכח בגמ׳ שאם אכל מעט וחזר ואכל מצטרפין כל שלא שהה בין אכילה ראשונה לאכילה אחרונה יותר מאכילת פרס אבל כל ששהה יותר משיעור זה אינן מצטרפין לכרת ולמלקות ומיהו איסורא דאורייתא מיהא איכא דקי״ל כר׳ יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה ושיעורו של אכילת פרס לדברי רש״י ז״ל ד׳ ביצים שכך כתב בפסחים (דף מד:) דאכילת פרס היינו ד׳ ביצים אבל הרמב״ם ז״ל כתב בפ״ב מהלכות שביתת עשור כדי אכילת שלשה ביצים ומחלוקתן תלויה בסוגיא אחת שבפרק כילד משתתפין (דף פג:) ואין זה מקומה :
ולענין צרופן של משקין הא תנן דכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו ומיהו אם שתה ושהה מעט וחזר ושתה לא איתפרש הכא בגמרא באי זה שיעור של שתיה הן מצטרפין לחיוב כרת והרמב״ם ז״ל כתב בפרק הנזכר שתה מעט וחזר ושתה מעט אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לכשיעור ואם לאו אין מצטרפין ונראה שלמדה הרב ז״ל מדתניא בתוספתא בפ״ק דפסחים לענין חמץ אחד האוכל ואחד הממחה ושותה אכל ושהה וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין שתה ושהה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין ופסקה הרב רבי יצחק בן גיאת ז״ל ומיהו איכא למידק דהא תניא בכריתות בפרק אמרו לו (דף יג.) כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית בכדי אכילת פרס כיצד שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה בכדי אכילת פרס מצטרפין יותר מכאן אין מצטרפין ותנן נמי התם אכל אוכלין טמאים ושתה משקים טמאים ונכנס למקדש ושהה בכדי אכילת פרס ופרכינן למה לי שהייה דקתני ושהה ומפרקי׳ אמר רב יהודה הכי קאמר אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין ושתה רביעית יין ושהה באכילתן ובשתייתן בכדי אכילת פרס ונכנס למקדש חייב אלמא דשתיה נמי בכדי אכילת פרס מצטרפת כאכילה וצריך עיון : **ונמצינו** למדין בשיעורין שמאכילין את החולה ביוה״כ דכיון דשיעור אכילה ככותבת הגסה שהיא פחותה מעט מכביצה כמו שכתבנו למעלה כל שהאכילוהו שני שלישי ביצה בינונית אין כאן איסור כרת ומלקות וצריך שיהא בין אכילה לאכילה כשיעור אכילת ארבע ביצים לחוש לדברי רש״י ז״ל שהוא סובר כן ולענין שתיה כיון דשיעור כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא אדם טוב הדבר לבדוק בחולה עצמו כמה הוא ושישקוהו פחות מאותו שיעור וכשר הדבר לעשות כן שכבר כתבתי דאע״ג דסוגייא מוכחא דשיעורא דכמלא לוגמיו באדם בינוני פחות מרביעית לא קאימנא שפיר האי בציר מרביעית כמה הוי וכבר כתבתי שלדברי הרמב״ם ז״ל א״ל לשהות בין שתיה לשתיה אלא שעור שתיית רביעית ויש לחוש ולהחמיר מההיא דכריתות ולפיכך ראוי שיהיה בין שתיה לשתיה בכדי אכילת פרס אבל בין אכילה לשתיה אין צריך לשהות דהא תנן האוכל והשותה אין מצטרפין ומיהו אם אמדוהו רופאין שאין השיעורין הללו מספיקין לו או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר מאכילין ומשקין אותו כל צרכו :
מתני׳ התינוקות אין מענין אותן ביום הכיפורים . פירש רש״י ז״ל אין מחוייבין למנוע מהן מאכל ומדברי הרמב״ם ז״ל בפרק שני מהלכות שביתת עשור נראה דאין רשאין למנוע מהן מאכל קאמר כלומר אע״פ שבשאר מצות אם רצה להקדים חנוכו של תינוק רשאי ומחנך אותו לעשות המצוה כהלכתה כגדול ממש הכא אינו רשאי לחנכו בעינוי קודם לזמן שקבעו לו חכמים לחנוך שעות ולהשלמה כסברייהו דאמוראי בגמרא : אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים סמוך לפרקן כדי שיהיו רגילין במצות . כך היא הגירסא ברוב הנוסחאות אע״פ שלא כתבה כן הרב אלפסי ז״ל והך בבא מתפרשא לפי סברייהו דאמוראי בגמרא כמו שיתבאר בס״ד : **גמ׳** השתא לפני שתים מחנכין וכו׳ . לא קשיא כאן בבריא כאן בחולה בחולה דהיינו חלוש שתש כחו מחנכין אותו לפני שתים והאי חנוך ופירושא נמי דלפני שנה ולפני שתים הוי כפום סברייהו דאמוראי דפליגי בסמוך כמו שאפרש בסמוך בס״ד : **אמר** רב הונא בן ח׳ ובן ט׳ מחנכין אותו לשעות . בן ח׳ היינו בן ח׳ שנים שלמות כלומר שנכנס לתוך תשע בבריא ובן תשע שלמות בחולה מחנכין אותן לשעות וכן כל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלמות הן שאל יה״כ להיות בשנה שלאחר זמן : בן עשר . שלמות (הן) ובבריא ובן אחת עשרה שלמות ובחולה משלימין מדרבנן : בן שתים עשרה . שלמות שהוא נכנס לתוך שלש עשרה משלימין מדאורייתא פירוש בתינוק ומשום דקסבר תוך זמן דהיינו בן שלש עשרה כלאחר זמן לעונשין ופלוגתא היא בפרק יוצא דופן (דף מה:) ובהשלמה דאורייתא (ג) לא פלוג בין חולה לבריא כל שיכול לסבול תעניתו ולרב הונא איכא לפרושי דמתניתין דקתני מחנכין אותו לפני שנה ולפני שתים סמוך לפרקן מאי חנוך השלמה וכדמסקינן בסוגיין בגמרא אליבא דרבי יוחנן ופרקן היינו שנת שלש עשרה שיתענה מדאורייתא וקאמר בחולה מחנכין אותו בהשלמה מדבריהם שנת שתים עשרה שהיא שנה אחת קודם לפרקן שהיא שנת שלש עשרה ובריא מחנכין אותו בהשלמה מדבריהם שתי שנים קודם לפרקן דהיינו אחת עשרה ושתים עשרה : ורב נחמן אמר בן תשע ובן עשר וכו׳ . פירוש רב נחמן נמי אתינוק קאי ומשום דסבירא ליה לרב הונא דבן שתים עשרה משלימין מדאורייתא אלא דפליג עליה בתרתי בחנוך שעות ובהשלמה דסבירא ליה דלא מקדמינן כולי האי חנוך שעות אלא בן תשע ובן עשר בלחוד ובהשלמה דרבנן נמי פליג עליה דלא מפליגינן בהשלמה בין בבריא בין בחולה אלא תרוייהו משלימין בן אחת עשרה ומשמע לי דהיינו טעמיה בהא משום דהשלמה דרבנן כעין השלמה דאורייתא תקון וכשם שהשלמה דאורייתא זמנה קבוע אף השלמה של דבריהם כן ולרב נחמן לא מתוקמא ליה מתניתין כאן בבריא כאן בחולה אלא כולה בחולה והרי חנוכי קתני חנוך שעות והשלמה דדבריהם וקאמר דמחנכין אותן להשלמה דדבריהם שנה אחת קודם לפרקן ומחנכין אותן לשעות שתי שנים דאפילו חולה לא ממעטין ליה מהאי זמנא:ורבי יוחנן אמר בן י׳ בן י״א וכו׳ . פירוש רבי יוחנן אפליג עלייהו בתלת חדא דס״ל דלא מקדמינן לחנך שעות כולי האי אלא בן י׳ בבריא או בן י״א לחולה ועוד דס״ל דהשלמה מדבריהם ליכא ופליג עלייהו נמי בהשלמה דאורייתא ואמר דבן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן שלש עשרה בתינוק משום דקא סבר דתוך זמן כלפני זמן ואע״ג דרבי יוחנן אמר פרק יוצא דופן (שם) דתוך זמן כלאחר זמן אפשר דהדר ביה רבי יוחנן מההיא משום דהתם אותבוהו ואסקוהו בתיובתא אבל רב הונא

שלטי הגבורים

א וסמ״ג פסק כה״ג וכרבי יוחנן דאמר בן עשר בן י״א אין מענין אותו אבל מחנכין אותו לשעות בן י״ג לתנוק ובת י״ב לתינוקות משלימים ורבינו כתב בן ט׳ ובן י׳ מחנכין בן י״א מתענה ומשלים מד״ס ומיי׳ כתב כרבי׳ והטור פסק כסמ״ג דכתב וז״ל תינוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י׳ וי״א ובשנת י״ב וי״ג משלים מדרבנן ובשנת י״ד משלים מן התורה והחולה שאינו חזק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י״א וי״ב ובשנת י״ג משלים מדרבנן ובשנת י״ד משלים מן התורה והתנוקת שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת ט׳ ובשנת י׳ וי״א וי״ב משלמת מדרבנן ובשנת י״ג משלמת מדאורייתא :
לשון ריא״ז
מאימתי מחנכין אותו התינוק הבריא מחנכין אותו בן ט׳ ויום א׳ והחלוש מבן י׳ ויום אחד ובן י״א ויום א׳ מענין הבריא כל היום מד״ס והחלוש מענין אותו מבן י״ב ויום א׳ ובן י״ג ויום אחד מענין אותו כל היום מן התורה שכל מי שהוא בן י״ג ויום א׳ והביא ב׳ שערות הרי הוא כגדול לכל עונשים שבתורה : התינוקת הבריאה כשהיא בת ח׳ שנים ויום א׳ מחנכין אותה לשעות והחלושה כשהיא בת ט׳ שנים ויום אחד.הבריאה כשהיא בת י׳ שנים ויום א׳ מענין אותה כל היום מד״ס וכן החלושה כשהיא בת י״א שנה ויום א׳ וכשהן בנות י״ב שנה ויום א׳ מענין אותה כל היום מן התורה שהתינוקת ממהר׳ גידולה שנה א׳ קודם לתינוק :

הגהות חו״י

(א) נ״ל שנת י״א :

הגהות הב״ח

(א) כחוש ותשוש כח כנ״ל: (ב) נ״ב בן עשר לבריא שעברה עשר ונכנס לאחת עשרה: (ג) ליכא לאיפלוגי כנ״ל :

לשעות בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק אף על גב דקיימא לן כר' יוחנן דאמר תינוקת בת שתים עשרה ותינוק בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא קיימא לן כרב הונא ורב נחמן דבתראי אינון דמשלימין מדרבנן כדי לחנכן מבן אחת עשרה בין לתינוקת ובן תשע ובן עשר מחנכין אותן לשעות כדרב נחמן שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש בשלש מאכילין אותו בארבע: **מתני'** [א]עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה חולה מאכילין אותו על פי בקיאין ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די: **גמ'** תנו רבנן עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומכניסין לה בתוך פיה אם נתישבת דעתה [א] מוטב ואם לאו מביאין לה רוטב עצמו אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מביאין לה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד בפני [ב]פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ע"ז מנא לן דתניא (א) ר"א אומר אם נאמר [ו]בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך

תורה אור — נר מצוה

רש"י

מר פריש מיליה דתינוקת ומר פריש מיליה דתינוק (ב): מתני' עוברה שהריחה· העובר מריח (א)תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנין: על פי בקיאין· אם אמרו ב' רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל: גמ' כוש· פלא תוחבים לה כוש ברוטב של אותו בשר ומניחתו: למה נאמר בכל מאודך וכו'· יאמר

רבינו נסים

הונא ורב נחמן לא הדור בהו משום דאשכחן דפליגי בה תנאי התם ורב נחמן אמר בההיא שמעתא גופה כתנאי ולר' יוחנן מתניתין הכי קתני מחנכין אותן לשעות שנה אחת בחולה דהיינו שנת שתים עשרה ושתי שנים בבריא דהיינו אחת עשרה ושתים עשרה סמוך לפרקן דהיינו שנת שלש עשרה שאותה שנה קרויה שנת הפרק לזכר שהוא עונת הנדרים כדאיתא בפרק בא סימן (דף מח:) ונמצא שמחנכין את הזכר לשעות אחת עשרה ושתים עשרה שהן שתי שנים סמוך לפרק וא"נ לומר תוך הפרק שהוא מופלא דודאי מחנכין ודכולי עלמא אין בין תינוק ותינוקת כלום לא בחנוך שעות ולא בהשלמה של דבריהם ואע"פ שגדלותה של תינוקת קודם לזמן גדלותו של תינוק שנה אפ"ה לא ראו חכמים להחמיר על התינוקת יותר מן התינוק משום דעיקר חינוך לתינוק הוא כדאמרינן במסכת נזיר (דף כט.) בנו חייב לחנכו במצות בתו אינו חייב לחנכה: **ופסק** הרב אלפסי ז"ל בחנוך ובהשלמה דרבנן כרב נחמן משום דאמר מילתא מציעתא הלכך בן תשע שלמות בבריא ובן עשר שנים שלמות בחולה מחנכין אותן לשעות שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש בשלש מאכילין אותו בארבע ולא מפליגינן בחנוך שעות ובהשלמה דדבריהם בין תינוק לתינוקת כלל אבל לענין השלמה דאורייתא נקטינן כר' יוחנן ומשום דאיפסיקא התם במסכת נדה (דף מו.) דתוך זמן כלפני זמן הלכך תינוקת בת י"ב שלמות ותינוק בן י"ג שלמות שהביאו ב' שערות משלימין מדאורייתא וכך הם דברי הר"ם במז"ל בפ' שני מהל' שביתת עשור והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל פסק כר' יוחנן דהשלמה מדבריהם ליכא: **מתני'** עוברה שהריחה. העובר מריח ריח התבשיל והיא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים והאי דנקט עוברה אורחא דמילתא נקט אבל הוא הדין לבריא שהריח ונערערה נפשו שמאכילין אותו על פי עצמו או ע"פ בקי המכיר בו וראיה לדבר מדאמרי' בפ' אע"פ (דף סא.) אמימר ומר זוטרא ורב אשי יתבי אפתחא דבי *דוניגר מלכא חזייה רב אשי למר זוטרא דחוורן אנפיה שקל באצבעתיה אנח ליה אפומיה אמרי ליה פסלתיה לסעודתא דמלכא וכו' אמרי ליה רבנן מ"ט עבדת הכי אמר (ב) חזאי רוק כרעת דקא פרחה עילויה אלמא מכי חוור אפיה חיישינן לסכנתא: **גמ'** תוחבין לה כוש ברוטב. ומולגלו לפי שמאכילין אותה הקל הקל תחילה ומסתברא דה"מ בעוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה שפעמים מתיישבת בטעם הרוטב עצמו ופעמים צריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין מאכילין אותו בתחילתו דבר הבריא לו וכפי הצורך לו כמו שאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו להאכילו הקל הקל: **וכתוב** בהלכות גדולות אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקר ולדה אע"ג דאמרינן ספק בן קיימא ספק נפל הוא שפיר דמי למיתן לה וכתב הרמב"ן ז"ל דמדקאמר משום סכנת ולד משמע דאפילו ליכא למיחש לדידה מחללין והיינו דגרסינן בשלהי פ"ק דערכין (דף ז.) אמר רב נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעין את כריסה ומוציאין את הולד פשיטא מאי עביד מחתך בשר בעלמא הוא אמר רבא לא נצרכה אלא להביא סכין דרך רשות הרבים מאי קמ"ל דמספיקא מחללין שבתא תנינא ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק ישראל מפקחין מ"ד התם הוא דה"ל חזקה דחיותא אבל הכא דלא ה"ל חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל ואע"ג דתנן [אהלות ספ"ז] האשה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו אבר אבר יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות ותנן נמי גבי תינוק בן יום אחד [נדה מד.] וההורגו חייב ודוקא בן יום אחד אבל עובר לא וקרא נמי כתיב דמשלם דמי ולדות אפ"ה לענין שמירת מצות מחללין עליו אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה הלכך אפילו בהצלת עובר פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל מחללין כדעת בעל הלכות ז"ל ואיכא מ"ד שאין מחללין משום נפלים אלא עוברה שהריחה חששא דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא וטעמא דיושבת על המשבר טעמא אחרינא הוא דכיון שמתה הוא כילוד ולא כירך אמו הוא ולאו בדידה תלי אלא חי הוא ודלת ננעלה בפניו אלא דלא הוה ליה חזקה דחיותא אלו דבריו ז"ל בספר תורת האדם ואין צריך לכל הדקדוקין הללו דהא לא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר דמפלת בחזקת סכנה היא וכן פרש"י ז"ל דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: **חוץ** מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים. לאו דוקא איכא גופייהו דכל אביזרייהו נמי אסירי ואפילו מקום סכנה וראיה לדבר מדאמרינן בפרק כל שעה (דף כה.) אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה ואמרינן היכי דמי אי דאיכא סכנה אפילו עצי אשרה נמי ואי דליכא סכנה אפילו כל אסורין שבתורה נמי לא ואסיקנא לעולם דאיכא סכנה ואפ"ה עצי אשרה לא והא עצי אשרה דאי אכיל מינייהו או סייף בהו לאו ע"ז פלח אלא משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם הוא דעבר ואפ"ה אסור ובגלוי עריות נמי אמרינן בפרק סורר ומורה (דף עה.) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו אחורי הגדר ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר אלמא ג' עבירות הללו ל"ש עבירה גופה ול"ש אבקה של עבירה אין מתרפאין וכן נמי לא מיבעי היכא שהעובד כוכבים מתכוון להעביר ישראל על מצות הללו אלא אפילו להנאתו של מעביר אסור דהא עצי אשרה להתרפאות בהן ליכא מאן דבעי לעבורי ליה דחולה להנאת עצמו ולרפואתו הוא דקא עביד ואפ"ה מסקינן דאע"ג דאיכא סכנה אסור וכן נמי אותו שהעלה לבו טינא הנאת עצמו הוא ופקוח נפשו הוא ואפ"ה מסקינן דימות ואל תספר עמו אחורי הגדר ובסוף פרק קמא דקדושין [דף מ.] אמרינן דרב כהנא תבעתיה ההיא מטרוניתא ור' צדוק נמי תבעתיה ההיא מטרוניתא וכולהו סכינו נפשייהו למיתה כדאיתא התם ואי סלקא דעתך דלהנאת עצמו של עובד כוכבים מותר היכי מסכני נפשייהו וכי חולה שיש בו סכנה ואמרו בקיאין לחלל עליו שבת מדת חסידות לו שימנע עצמו אינו אלא שופך דמים [יומא פב:] והזריז הרי זה משובח [ירושלמי של' ה'] והנשאל מגונה והשואל שופך דמים וכ"ש המונע עצמו שמתחייב בנפשו אלא ש"מ דג' עבירות הללו לעולם אסור ואפילו להנאת עצמו ובע"ז נמי אשכחן דמרדכי סכין נפשיה וכולהו ישראל לגבי המן משום דנעבד הוה ואף על גב דלהנאת עצמו ולכבודו הוא כדכתיב גדל המלך אחשורוש את המן וכתיב וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן אלמא דבג' עבירות הללו אפי' להנאת עצמן אמרינן דיהרג ואל יעבור ואע"ג דהא אסתר גלוי עריות הואי ואפ"ה מסקי' התם פרק בן סורר ומורה [דף עד:] דלהנאת עצמו שרי י"ל דעובד כוכבים הבא על בת ישראל לאו בכלל גלוי עריות הוא דאי בזנות גזירת בית דינו של שם הוא ואי דרך חתנות מלא תתחתן בם נפקא דמשאר עבירות היא ולא הוי בכלל גלוי עריות אלא אשת איש דישראל אי נמי ישראל הבא על בת עובדי כוכבים דחייבי מיתות הוא דהא קנאין פוגעין בו ומחייבי כריתות נמי קא חשיב דאדכרה רב לגמריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ודאמרינן התם [שם] בקאקי ודמונקי דיהבינן להו ופלחינן בהו לגבי נורא משום דלהנאת (ג) עצמו הוא התם היינו טעמא משום דלאו עבודת כוכבים ואבק עבודת כוכבים הוא אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול דהוי משאר חייבי לאוין שבתורה ואסורא דשייכא בשאר כל המצות אבל לאוין דע"ז כולן אסור לעבור עליהן אפי' להנאת עצמן לעולם וכן בש"ד וכן בג"ע והיינו דתניא בספרא שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ופרישו עלה בירושלמי זאת אומרת שאין מתרפין מגלוי עריות שבת הותרה מכללה לאו להתרפאות ודכוותה נערה המאורסה לא הותר מכללה אפילו להתרפות ומדקתני לא הותרה מכללה אפילו להנאת אדם במשמע כך כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם (ד): **אם** נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך. יאמר החביב שבהם

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל ואע"ג דקי"ל כר"י דאמר תינוקת בת י"ב וכו' ואנן לא חזי לן דפליגי ר"ה ור"נ בהא וכו' עד ור"ה ור"נ מיירו בתינוקת:

אמר הכותב ברוב חילוף הספרים הלכה זו אין לה הכרע אבל לפי גירסא זו אין דברי בעה"מ ז"ל נכונים שאין להעמיד מימרא סתם בתינוקת ולא בתינוק שאין כן דרכן ומדתן של חכמים לומר סתם דין לנשים אלא לאנשים אבל סתם דיניהם בזכרים שונים אותן כענין ששנינו תינוקת בת יום אחד מטמאה בנדה בת עשרה ימים בזיבה תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמא בנגעים ומטמא בטמא מת ומאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה ונוחל ומנחיל וההורגו חייב לא שנו בנקבה אלא דינין המיוחדין בה ושונין הכל בזכרים ואלמלא כן היו מפרשים בגמרא בתינוקת ושמעתין נמי דיקא לסוף מאי דבעינא לפרושי קמן דלא מוקמינן לן סתמא בתינוקת דוקא ועוד למה לא פירשו ר"ה ור"נ אף דין הזכרים כמו שפי' ר"י ועוד דהא (אכן) [בן] ומשלימין קאמר ואי בתינוקת ה"ל למימר בת ומשלימות ואע"ג דר"י אמר בתינוקת בן ומשלימין התם משום רישא וסיפא משום סירכא דידהו כי ההוא דאמרי' אתרוג בשביעי אסורה משום סוכה בשמיני אסורה ופירושה כפי זו הגירסא כך הוא בן ח' שנים שלמות כלומר שנכנס לתוך תשע בבריא ובן תשע שלימות בחולה מחנכין אותן לשעות וכל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלמות הן שאל יוה"כ להיות בשנה של אחר זמן וכן פי' רבינו שלמה ז"ל בן עשר בן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב שלימות שהוא נכנס לתוך שנת הי"ג משלימין דאורייתא פי' בתינוק משום דקסבר תוך זמן כלאחר זמן לעונשין דפלוגתא היא במסכת נדה ור"נ אמר בן ט' בן עשר

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל ואע"ג דקי"ל כר' יוחנן דאמר תינוקת בת שתים עשרה וכו' כדכתיבנא בהלכות (והרא"ש הביאו בסי' י"ג) ואנן לא חזי לן דפליגי רב הונא ורב נחמן ורבי יוחנן בהא שדבר זה אין בו מחלוקת ולא פליג ר' יוחנן בהדי רב נחמן ורב הונא אלא בהשלמה בלחוד דלר' יוחנן ליכא השלמה לדבריהם ולרב הונא איכא השלמה לדבריהם שתי שנים ולרב נחמן שנה ורב הונא ורב נחמן מיירו בתינוקת ורבי יוחנן מיירי בתינוק וכיון דחינוך דרבנן הוא נקיטין כרב נחמן דקאמר מילתא מציעתא ומה שאמר הרי"ף ז"ל דמשלימין מדרבנן בן אחת עשרה בין לתינוק בין לתינוקת ליתא שאין השלמה לתינוק אליבא דרב נחמן אלא שנת שתים עשרה בלבד ולתינוקת שנת אחת עשרה בלבד ויש שבוש וחלוף ברוב הספרים בענין הזה:

שלטי הגבורים

א וכתב הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה פעמים מתיישבת ברוטב ופעמים שצריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין וכל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ומותר ליתן לו: וכתב הרא"ש ז"ל ולאו דוקא עוברה אלא הוא הדין כל אדם שהריח מאכל ומתאוה ופניו משתנים מסוכן הוא ומאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקי כדאמרינן בפרק אע"פ אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבו אפתחא דבי דונגר מלכא חליף ואזיל אדונגר דמלכא חזיא רב אשי לאמימר דחוור אפיה שקל באצבעיה ואנח ליה בפומיה וכו' ואמרו ליה רבנן מאי טעמא עבדת אניסא אמר חזינא לרוח צרעת דקא פרחא עילויה ש"מ דכי חיוור אפיה חיישינן לסכנתא וקאמר התם הכל משהין בפני שמש חוץ מיין ובשר אמר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתי ליה גלגלידי דליפתא בחלא ואי לאו דיהבו לי אסתכינא ורב פפא אמר אפילו תמרא דסניותא כללא דמילתא כל דאית ליה ריח ואית ליה קיוהא וכן כתב הרמב"ן ז"ל: כתב הרא"ש ז"ל כתב בעל הלכות אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקרה וולדה אף ע"ג דספק בן קיימא הוא ספק נפל שפיר דמי ליתן והרי"ץ גיאות ז"ל כתב דלאו בידיעה דידן תליא מילתא אלא בידיעה דידה ובדעתה תליא מילתא דמשהריחה נותנין לה וכחולה דמיא וכתב הרמב"ן ז"ל משמע מתוך דברי בעל הלכות דמשום סכנת וולד להודיה מחללין אפילו ליכא למיחש לדידה והיינו דגרסינן בשלהי פ"ק דערכין האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין וקורעין כריסה ומוציאין את הוולד פשיטא מאי עביד מחתך בבשר בעלמא הוא אמר רבא לא נצרכה אלא להביא סכין דרה"ר מאי קמ"ל דעל ספיקא מחללין שבת תנינא ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק ישראל מפקחין מהו דתימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל ואיכא דס"ל דאין מחללין משום נפלים אלא עוברה שהריחה חששא דמיתה דידה היא שכל מפלת בחזקת סכנה היא וטעמא דיושבת על המשבר שמתה טעמא אחרינא הוא כיון שמתה הרי הוא כילוד דהו לאו ירך אמו הוא דלא בדידה תליא אלא חי הוא ודלת נעולה בפניו וליכא חששא אלא דלא הוה ליה חזקה דחיותא וספק נפשות להקל ולא ידענא מה צורך לכל אלו הדקדוקים דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה דהמפלת בחזקת סכנה היא וכן פירש רש"י דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים:

עין משפט

א מיי' פי"ד מה' מאכלות אסורות:
ב מיי' פ"ה מה' יסודי התורה סמג עשין ה טוי"ד סי' קנז:

[ד' רכד ע"ב]

הגהות חו"י

(א) נ"ב עיין ברי"ף סנהדרין ר"פ בן סורר ופסחים ר"פ כל שעה: (ב) נ"ב ויש לרבינו שיטה אחרת מרש"י ועיין באשר"י:

בגמ' הגי' אוגור מלכא.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ריח: (ב) נ"ב אמר: (ג) עצמן כצ"ל: (ד) נ"ב וכל זה כתוב גם בספר המלחמו' בפ' בן סורר ומורה והאריך עוד שם:

א מיי' פ"ב מה' שביתת עשור סמג לאוין סט טור א"ח סי' תריח :

שבהם וכ"ש שאינו חביב : כי כאשר יקום · בנערה המאורסה כתיב : מה למדנו מרוצח . לנערה המאורסה שהוא אומר כמשפט הרוצח כן הדבר הזה אם לומר שהיא אנוסה וכי צריכה התורה להמשילה לרוצח והלא כבר נאמר לצעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה : אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד . [כלומר ונמצא אף למד] : מקיש רוצח לנערה המאורסה . מה נערה המאורסה ניתן רשות להצילה מבועלה זה בנפשו של בועל להרגו קודם שיבא עליה דכתיב ואין מושיע לה הא יש . לה מושיע בכל צד תשועה יושיענה אף רוצח ניתן להציל הנרדף בנפשו של רודף :

תורה אור

נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך ג"ע מנא לן דתניא ר' אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' וכי מה למדנו מרוצח מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה מאורסה ומקיש נערה מאורסה לרוצח °מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור ומה נערה מאורסה נתנה להצילה בנפשו אף רוצח נתן להצילו בנפשו · ש"ד *סברא הוא כי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלני' ואי לא קטלינא לך אמר ליה ליקטלך ולא תקטליה מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי : ההיא עוברה דאריחא (א)אתיא לקמיה דרבי אמר להו זילו לחישו לה דהאידנא יומא דכיפורי הוא לחישו לה ואילחישה קרא עליה °בטרם אצרך בבטן ידעתיך נפק מינה ר' יוחנן ההיא עוברה דאריחה אתו לקמיה דר' חנינא אמר לחישו לה ולא אילחישה קרא עליה *°זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אוצר פירי : א**חולה** מאכילין אותו א ע"פ בקיאין אמרי דבי ר' ינאי חולה אומר אני צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה ב צריכנא בעותי הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מייתנא קמ"ל °לב יודע מרת נפשו: חולה אמר איני צריך ורופא אומר צריך שומעין לרופא פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא לב יודע מרת נפשו קמ"ל שומעין לרופא והאי דקאמר חולה לא צריכנא תונבא הוא דנקיט ליה ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא ואמרי תרי אחריני צריך מאכילין אותו על פיהן *[אע"ג](א)דכי אמרי' תרי כמאה ומאה כתרי הני מילי לענין עדות אבל גבי אומדנא בתר ג רוב דעות אזלינן והני

דברים כב | ירמיה א | תהלים נח | משלי יד | גי' מהר"ם

רש"י

יאמר שתביע שבהם וכ"ש שאינו חביב : כי כאשר יקום איש· בנערה המאורסה כתיב : מה למדנו מרוצח · לנערה המאורסה שהוא אומר כמשפט זה כן משפט הדבר הזה : מה נערה המאורסה · ניתן רשות להציל להצילה מבעילה זו בנפשו של בועל להורגו שלא יבא עליה כדכתיב אין מושיע לה הא אם יש לה מושיע יושיע בכל צידי תשועה: רוצח יהרג ואל יעבור · סברא הוא כדמפרש לקמן : אף נערה המאורסה . אם אמר לו בעול ארוסת חבירך או תהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא וראיה לדבר אסתר : רוצח גופיה . מנא לן דיהרג ואל יעבור : מרי דוראי · שלטון של כפר שאני דר בו· דוראי שם כפר : מאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר מאי דעתך למישרי מלתא משום וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבין נפשותיהן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוה אמר הקב"ה תבטל מצוה ויחיה זה אבל הכא יש כאן ישראל נהרג והמצוה בטלה למה ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו למה יהא דמך חביב עליו יותר מדמו של זה : ההיא עוברה דאריחה · שהריחה ויוה"כ היה : לחישו לה באזניה.שיוה"כ היום אולי תוכל להתאפק: ואילחישה · קיבלה הדברים שפסק העובר מתאותו : זורו רשעים · נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים : אוצר פירי · להפקיע שערים ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שהוא מפקיע את השערים : תונבא · שטו' איסטורדש"ן בלע"ז מחמת (ב) חולי : תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות · הוא דאמור ולענין אומדנא בתר רוב דיעות:באומדנא דממונא.

הגהות חו"י

(א) נ"ב בגמ' מסיק פשיטא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כמאה וכו' :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל אהו : (ב) נ"ל חוליו : (ג) ומייתי התם כצ"ל :

נר מצוה

מה רוצח יהרג ואל יעבור . אם אמרו לו הרוג את חבירך ואם לאו נהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן אף נערה המאורסה אם אמרו בעול ארוסת חבירך ואם לאו תהרג יהרג ואל יעבור ובמקצת נסחאות כתוב אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור וכתב רש"י ז"ל דליתיה שהיא אינה מצווה למסור עצמה שהרי אינה עושה כלום וכדאמרינן בסנהדרין (דף עד:) אסתר קרקע עולם היתה ומש"ה תעבור ואל תהרג *ואפשר לקיים הגירסא דכי אמר אביי אסתר קרקע עולם היא ה"מ כשאחר אונס אותה לבועלה שמאחר שיכולין לבעול אותה בעל כרחה למה תהרג אבל הכא משכחת לה כגון שהעלה לבו טינא דאמרי' תמות ואל תבעל לו אי נמי משכחת לה כגון שנתקשה לאשתו ואמרו לה נכרים שתבעל להם לעצמה ואם לא תרצה לעשות כן שיהרגו אותה דבהני גוני לאו קרקע עולם היא : **מרי** דוראי . שלטון כפר שאני דר בו דוראי לשון בקעה : מאי חזית דדמא דידך סומק טפי . מאי דעתיך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם וליתא דטעמו של דבר לפי שחביבה נפשו של ישראל לפני המקום יותר מן המצוה ולפיכך אמר הקב"ה תבטל מצוה זו ויחיה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטלה למה ייטב בעיניו של מקום שתעבור על מצותו למה יהא דמך חביב עליו יותר מדמו של ישראל זה : **ומיהו** אם אמרו עובדי כוכבים תנו לנו פלוני שביניכם ואם לאו נהרוג כולכם וידם תקיפה לעשות כן ימסרוהו לו ואל יהרגו כולם כיון שאם לא יעשו כן יהיה הוא והם נהרגין דגרסינן בירושלמי עלה דההיא מתני' דתנן בפ"ח דתרומות נשים שאמרו להם עובדי כוכבי' תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה ואם לאו הרי אנו מטמאין כולכם יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ומוכח בירושלמי שאם ייחדו להם אחת מוסרין אותה דגרסינן התם סיעת בני אדם המהלכים בדרך ופגעו בהן עובדי כוכבים ואמר להם תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג כולכם אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל ייחדו להם אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו אותו להם ואל יהרגו אמר ר"ל והוא שיהיה חייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אף על פי שאינו חייב מיתה (ג) ומיהו מייתי התם עובדא דהאי בר נש תבעוה מלכותא וערק ללוד לגבי ריב"ל ואקיף מלכא מדינתא ויהב להו והוה אליהו רגיל דמתגלי ליה תו לא אתגלי ליה וצם כמה צומין עד דאיתגלי ליה אמר ליה לדילטור אנא מיתגלי אמר ליה ולא משנה עשיתי אמר ליה וזו משנת חסידים היא : **ההיא** עוברה דאריחה . שהריחה ויוה"כ היה : לחישו לה · באזנה שיוה"כ היום אולי תוכל להתאפק : ואילחישה . קבלה הדברים שפסק העובר מתאותו : זורו רשעים . נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים : אוצר פרי . להפקיע שערים ותניא [ב"ב צ:] אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שהוא מפקיע השערים : **מתני'** חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין. האומרים צריך : **גמ'** והאי דקאמר חולה לא צריכנא תונבא הוא דנקיט ליה . כלומר מחמת ביעות חליו הוא שאומר כן ומשום דספק נפשות להקל תלינן הכי דכי אמר צריך לאו מחמת ביעתותה קאמר אלא קים ליה בגוויה טפי ולב יודע מרת נפשו וכי אמר לא צריך תלינן דמחמת תונבא הוא דאמר הכי דספק נפשות להקל: **ואי** אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא . וכמו שכתוב בהלכות הא מילתא לא מיפרשא שפיר בהלכות דבגמרא הכי אמרינן דאע"ג דאמר חולה ואחריני בהדיה כלומר אפילו מאה דלא צריך כל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך מאכילין דאע"ג דאמר רב ספרא [דכי אמרינן] תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא אזלינן בתר רוב דיעות והכא אומדנא היא והוה לן למיזל בתר רוב דיעות דאמרי לא צריך קמ"ל דלא דכי אזלינן באומדנא בתר רוב דעות ה"מ באומדנא דממונא כגון בשומא ששמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה לא משום דספק נפשות להקל: **ומיהו** איכא מ"ד דבמסקנא דסוגיין לא סליק הכי אלא אפילו באומדנא דחולה הולכין אחר רוב דעות וכן דעת רב אחא משבחא גאון ז"ל וזה תלוי בדקדוק סוגיות הגמרא וכתבתי בחדושי ואין מקום להאריך וכן דעת רש"י ז"ל דלמסקנא אזלינן בתר רוב דעות שכתב לקמן בההיא דתני' אבל מצטרפין לדעת אחרת ופירש הרב ז"ל כגון ב' אומרים צריך וג' אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל ולא נהירא דכיון דבגמרא חזינן בהדיא דבאומדנא דספק נפשות אין הולכין אחר רוב דעות לא דחינן לה בסברא דעלמא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שביתת עשור : ואי אמר איהו צריכנא אע"ג דאמרי אחריני לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו. והוא נאמן על עצמו יותר ממאה איש : **ובכללא** דסוגיין דחולה ורופא שנחלקו אחד אומר אינו צריך ואחד אומר צריך הולכין אחר האומר צריך דספק נפשות להקל חולה ורופא אומר אינו צריך ורופא אחד אומר צריך אין מאכילין אותו שאין דבריו של אחד במקום שנים והכי מוכח בגמרא חולה ורופאים שנים ושלשה ואפי' ק' אומרים אינו צריך ויש שנים אומרים צריך מאכילין אותו על פיהם דספק נפשות להקל ואין הולכין בו אחר רוב דעות חולה אומר צריך אני אפילו מאה בקיאין אומרין אינו צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו :

ומדקתני

שלטי הגבורים

א איכא מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאים שמע מינה יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות ורופאים שאינן חכמים ומומחים כל כך הולכין אחר הבקיאות ואינו נראה להרמב"ן אלא כיון שכולן רופאים ויודעים במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים :

ב כתבו התוספות הא דקאמר תלמודא חולה אומר צריך אני היינו שאומר שהוא ירא שאם לא יאכל שיכביד חליו ויהיה מסוכן למות ויש ספרים שכתוב בהן מילתא דר' ינאי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה צריך אני בעותיה הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מייתנא קמ"ל אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו ע"כ וכתב הרא"ש ונראה לי דהומרא גדולה היא זאת בספק [נפשות] דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמא ימות אלא דרך רופא לומר אם לא יאכל אפשר שיכביד חוליו ויסתכן ואפילו לספרים שכתוב בהן אי לא אכילנא מייתנא אין ללמוד מזה דדוקא על ספק מיתה מאכילין דלישנא דמייתנא לאו דוקא אלא שדרך החולה לומר כן מחמת פחד המיתה :

ג ומדברי הרמב"ם נראה שהולך אחר רוב דעות ואחר בקיאות הרופאים שכתב מקצתם אומרים צריך ומקצתם אומרים אינו צריך והוא שותק הולכין אחר הרוב או אחר הבקיאין ולא נראה לטור אלא כדפירש ובשאלתות . דרב אחאי כתוב דאזלינן בתר רוב דיעות וכן דעת רש"י שהרי פי' לקמן אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אמר צריך מצטרפין למהוי פלגא וספק נפשות לסקל וכתב הרמב"ן ז"ל ואע"ג דאמרי' בהדיא כי אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא ה"מ בממונא הכי רבוותא סברי דהך אוקמתא ליתא דהא משום דאקפינן ע"פ בקיאין תרי פשיטא תרי ותרי ניניהו הוא דאיתוקם הכי וכיון דאתא מר בר רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפילו איכא מאה דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן קמה לן מתני' כדמעיקרא דאי איכא אחרינא בהדי חולה דאמר לא צריך מאכילין אותו על פי בקיאין ותרי דסלקא דעתך אמינא כשם שהחולה אומר צריך אני שומעין לו ואפילו כנגד ק' בקיאין כך כשהוא אומר איני צריך נשמע ליה דהכא והכא לב יודע מרת נפשו הוא קמ"ל דלהקל אמרינן אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא כתרי הלכך היכא דאיכא אחרינא בהדי לתרי דאמרי צריך לדידהו שמעינן לחד לא שמעינן ולא אמרי' תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה אלא חד מנינן ליה תרי לא מנינן ליה ומיהו כיון דאיתמר בהדיא בגמרא דלא אזלינן בתר רוב דעות לא דחינן סוגיא בפירכא ותפסינן סברא:

המאור הקטן

חולה מאכילין אותו על פי בקיאין כתב עלה הרי"ף ז"ל ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה לא צריכנא ואמרי תרין אחריני צריך מאכילין אותו על פיהם דכי אמרינן תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לגבי ממונא אבל הכא ספק נפשות להקל . ולא הכין ה"ל למיכתב אלא הכי ה"ל למיכתב אי איכא בתרי דאמרי צריך אע"ג דחולה אמר אינו צריך ואיכא נמי בתרי בהדי' דאמרי לא צריך אמרי' תרי כמאה ומאה כתרי ולא אזלינן בבי האי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל :

מלחמת ה'

עשר מתכוין אותן לשעות בן י"א שלימות משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא אף זו בתינוק ומשום דקסבר תוך זמן כלאחר זמן כדר"ס ור"י סבר תוך זמן כלפני זמן לפיכך בן י"ב לזכר אין משלימין דאורייתא ופליג נמי בתינוק ודכ"ע אין בין תינוק לתינוקת כלום בחנוך שעות ולא בהשלמת של דבריהם שחכמים אין נותנין דבריהם לשיעורין ואין להחמיר על הנקבות יותר בחנוך דעיקר חנוך לנער הוא כדאמרינן במס' נזיר בפ' מי שאמר השני בנו חייב לחנכו במצות בתו אין חייב לחנכה והיינו דרמי' מתני' עליה דר"י ופריק לה שנה או שתים סמוך לפרקן והפרק הוא שנת י"ג לזכר שהוא עונת הנדרים והכי אמרינן בפרק בא סימן לפני הפרק דהיינו קודם לשנה זו ולאחר ספרק לאחר י"ג שלימות ותוך ספרק דהוא שנת י"ג עצמה שנמצא שמתכוין את הזכר שעות אחת עשרה שתים עשרה שהם שתי שנים סמוך לפרק ואנ"ל תוך הפרק שהוא מופלא שודאי מתכוין וקי"ל כר"י בהשלמה דאורייתא דהכי פסק רבא בפרק יוצא דופן והלכתא תוך הזמן כלפני הזמן וקי"ל כבתראי דאיכא השלמה מדבריהם וקי"ל בזמן חנוך שעות והשלמה כר"נ דאמר מילתא מציעתא ודבר נכון הוא אם הגרסא אמת וכדאי הוא רבינו הגדול לסמוך עליו ויש כאן שאלה לר"ס שהרי ר"י סבר תוך זמן כלאחר זמן בפ' יוצא דופן ואם יש מי שרוצה לפרש בן י"ג בשנת שלש *) מן סי"ג עצמה והשבוש ההוא נשתבש בו בעל המאור ז"ל שא"כ אין הלכה כר"י ולא כרב הונא ור"נ והספקה לכולא שמעתא לבר מהלכתא ולא תטעה בדבר מפני שלא אמרו בן י"ג שנה ויום א' אחד כמו ששנינו בכולא פירקא דיוצא דופן דהתם לאפוקי ער"ה הוא והכא אפילו אל יוה"כ בר"ה שלו משלים דאורייתא שהרי שיום והגדלות באין כאחד אבל אפשר דהדר ר"י מההיא משום דהתם אתבוה ואסקוה בתיובתא אבל ר"ה ור"נ לא הדרי בהו משום דהשכחן דפליגי בה תנאי בשלהי יוצא דופן ור"נ נמי אמר בההיא שמעתא גופה כתנאי גם יש בתלמוד סברות מתחלפות בחלוף המסכתות וכן כמו איכא דאמרי ור"ח כתב מהן הרבה ואפשר כן שאף סברא זו של ר"י נתחלפה כאן או שחזר בו כמו שאמרנו ובזה אין כאן תמה משום דאתותב מההיא :

*) נ"ל בשנתלמה

ומדקתני ע"פ בקיאין ש"מ שהולכין ע"פ בקיאין והלכך יחיד מומחה שנחלק עם שנים אחרים שאינן מומחין אין הולכין אחר השנים כדאשכחן לענין הנשאל לחכם דאמרי' היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו דאלמא בעינן תרתי חכמה ומנין ולענין מחלוקת ב"ש וב"ה אמרינן בפרק קמא דיבמות (דף יד.) כי אמרינן אזלינן בתר רובא ה"מ דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדי טפי ולפיכך אם הדבר ברור אצלנו שבקיאתו מכריע רוב המנין של אחרים הולכין אחריו בין להקל בין להחמיר ואם הדבר ספק מאכילין אותו נר מצוה דספק נפשות להקל זהו מה שנ"ל בזה והרמב"ן ז"ל לא כתב, כך בספר תורת האדם: **ירושלמי** חולה אמר יכולני לצום ורופא אמר איני יודע רבי אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ודוחה את השבת וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דמסתברא ה"מ בחולה אומר יכולני משום דשכיח ביה תונבא בחולה אבל רופא אומר יכול וחולה אמר איני יודע שומעין לרופא דאיני יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מנא ידע דרובם של חולים אינם יודעים ובקיאים בחולי שלהם הלכך לזה שומעין שאמר יודע אני: **מתני'** מי שאחזו בולמוס. חולי של רעבון הוא והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: כלב שוטה. בגמ' מפרשינן סימנים פיו פתוח ורירו נוטף ואזניו סרוחות וזנבו מונח. לו בין ירכותיו והולך על צידי הדרכים וי"א אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ורבי מתיה בן חרש מתיר. דקסבר רפואה גמורה היא: **גמ'** צפדינא. חולי השנים והככים ומתחיל בפה וגומר בבני מעים ומסוכן הוא: מאי סימניה. של אותו חולי: רמי (ב) דמא מכביה. כשנותן כלום בשיניו זב הדם משורות שיניו:
וגרסי' בגמ' ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחלה כלומר שאם יש שני איסורין לפנינו הא' איסור לאו כגון נבילה והאחד איסור כרת

והני מילי בממונא אבל הכא ספק נפשות להקל ואי אמר איהו צריכנא ואף על גב דאמרי מאה לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מאי טעמא לב יודע מרת נפשו:
°**מתני'** מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר א הכבד שלו ור' מתיה בן חרש מתיר ועוד א"ר מתיה בן חרש *החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות וספק נפשות דוחה את השבת: **גמ'** והילכתא כר' מתיה בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת דלא פליגי רבנן עליה אלא בכלב שוטה אבל בהחושש בפיו לא פליגי עליה *דהא רבי יוחנן נמי חש בצפדינא שהוא כאב השינים ועבד לה סם בשבת דבמכה של חלל היא דאמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעים מאי סימנה רמי מידי (א) מכביה ואתיה ליה דמא (ב) מדריה פי' הבשר של שיניו: מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: *לאיתויי מאי אמר רב יהודה אמר שמואל לאיתויי ספק שבת אחרת (א) היכי דמי כגון דאמדוה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ניעכביה עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבי קא משמע לן: תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא אלא מחמין לו מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו בלבד אלא ספק שבת אחרת ואין עושין ב דברים הללו לא על ידי נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפים לדעת אחרת: ת"ר מפקחים פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד כיצד ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד

רש"י
כגון בסומא ששמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אע"ג דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: מתני' מי שאחזו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון ועיניו כהות והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"ג שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר. דסבר רפואה גמורה היא: גמ' ספק שבת אחרת. דהיום לא ימות בודאי אלא ספק שאם לא יעשו היום שמא ימות לשבת (ג) הבאה: והיכי דמי כגון דאמדוהו. רופאים לעשות לו הרפואה שמנה ימים: להברותו. (ד)רחיצה: שמא יבריא. מאליו: על פי נשים אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהם: אבל מצטרפין לדעת אחרת. כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומר צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: פיקוח. ריסקורמינ"ש בלע"ז (ה) כל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות:
דלייד

מאכילין אותו איסור לאו וכן הדין בכל חולה ונשאל הראב"ד ז"ל בלשון הזה אם היה חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שינחור לו(אחר)ונאכילנו הנבילה שאין בה אלא איסור לאו ולא נשחוט ונדחה שבת שיש בה איסור סקילה והשיב שזה החולה איזה איסור עומד ומעכבו ודאי איסור שבת לא איסור נבילה תדע שאילו לא היה שבת לא הייתו מבקשים לו נבילה(כי)אלא שחוטה וכיון שכן האיסור העומד עליו ומעכבו הוא שבת היתר גמור לא איסור אחר ולפיכך אין מתירין לו איסור נבילה עכ"ל ותמהני שא"כ מלא תרנגולת נחורה נאכילנה אותו ולא נשחוט לו שכשם שאתה אומר שאיסור שבת מעכבו מלשחוט כך איסור נבילה מעכבו מלאכול נבילה זו שאם לא היה איסור נבילה מעכבו היה אוכל אותה ולמה עומד לפניו איסור שבת יותר מאיסור נבילה ועוד שאפי' היה כן למה לא נאכיל אותו האיסור שהוא קל ביותר אבל נ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחריתא בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה כדאמרי' לגבי נזיר שהיה שותה יין [נזיר מב.] אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין, דקי"ל [ב"ק עא.] היא קודש ואין מעשיה קודש ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה: **לאתויי** ספק שבת אחרת · אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת אחרת הבאה והיכי דמי כגון דאמדוהו רופאים לעשות לו אותה רפואה שמונה ימים רצופים: להברותו. רחיצת גופו: ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא. שאם אמדוהו רופאים שצריך חמין להשקותו ולהברותו דהיינו רחיצת כל גופו אין אומרים נחם לו חמין להשקותו בלבד שמא יבריא בזה ולא יהא צריך חמין להברותו אלא עושין בבת אחת כל מה שאמדוהו בו הרופאים: **ואין** עושין הללו דברים ע"י עובדי כוכבים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כך היא הגירסא בהלכות הרי"ף ז"ל [ופי'] שהדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים והקטנים ואפילו באקראי בעלמא שמא יאמרו הבאים בקושי התירו פקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות שמא יבא הדבר שכשלא ימצאו עובדי כוכבים וקטנים לא ירצו לחלל את השבת ע"י גדולי ישראל לפיכך אע"פ שחולה שאין בו סכנה אומר לעובד כוכבים ועושה כאן אין עושין על ידו מפני סכנה והדר תני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים או כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י עובדי כוכבים אפ"ה ע"י נשים או כותים עושים אם נזדמן הדבר שהרי מחוייבין הן בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מיחדים להם מלאכה זו לומר תתעסק (ו) פלוני או פלוני כותי בפקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצין לחלל את השבת ומכשילין אותנו דכותאי לית להוא משום לפני עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין [דף ג.] וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טועות בכך והיינו דקאמר מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואיכא נסחא דכתיב בה אבל מצטרפין לדעת אחרת והכי פירושה אין מוסרין להם לנשים ולכותים לבדם העסק והפקוח הזה שיעשו על ידם שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה והכותים מתעסקין ע"י ישראל דכיון שישראל עוסק בו אף הן מזדרזין על ידו אבל רש"י ז"ל כתב שאם אמרו נשים וכותים צריך אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון ב' אומרים צריך וג' אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל והקשו עליו ע"י נשים אמאי לא דהא תנן [שבת קכח:] דקורין לה חכמה ממקום למקום ואמרינן נמי שאם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר ואם היתה צריכה שמן חברתה מביאה לה שמן ואין זו קושי' אלא דשאני פקוח נפש דחיה שהיא אומנות המסורה לנשים והן בקיאות יותר מהאנשים אלא מיהו הדבר מוכרע שאם אמרה אשה צריך וכל האחרים אומרים אין אנו יודעין שאף זה בכלל ספק נפשות להקל הוא והר"ם במז"ל כתב פ"ב מהלכות שבת דמש"ה אין עושין ע"י נשים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם: **ת"ר** מפקחין פקוח נפש. בכל דבר שצריך לנפש להעביר סכנת מות: כילד ראה תינוק. להכי
נקט

מלחמת ה'

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו' הלכות קבועות הן אע"פ שלא כתבם הרי"ף ז"ל: **אמר הכותב** כבר יצא רבינו הגדול ז"ל י"ח ממנו שכבר כתב הא דתניא עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מביאין לה רוטב עצמו אם מוטב ואם לאו מביאין לה שומן עצמו ש"מ שהקל הקל מאכילין אותה ושמעתא דרבא דבפרק כבי אמרו בגרוגרת אחת לענין קרבן איתמר אבל לענין היתר מותר ודאי וכל שקודם הרי זה משובח שאמדוהו בשתי גרוגרות היה לו לכתוב אלא דפשיטא מילתא דכל היכא דאפשר למעט ובגמרא נמי פשיטא להו ואין הדבר צריך תלמוד וכן היה ראוי לו לכתוב בהלכה זו שאמרו התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה וטוינן בה מפני הסכנה אפי' טובא כמי סיכול ואמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור אפי' טובא מפני הסכנה ושמא גם זו למדה מאותה שהזכרנו תותבין לה כוש ברוטב ודרכו לקצר אבל ודאי הלכות קבועות הן : סליק מסכת יומא

המאור הקטן

[דף פ"ג ע"א] **והא** דתנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כו' ובעיא דרבא בפרק ר' ישמעאל חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות וכו' כולן הלכות קבועות הן אע"פ שלא כתבן הרי"ף ז"ל: מצאתי בסדורים קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז"ל שמסיימין בתפילת נעילה במה אנו מה חיינו והותמין בא"י האל הסולחן ונראה הענין הזה בעיני כהלכה והיינו דרבא בר רב דנחית קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה והיינו דתניא בברייתא אם בא לחתום בוידוי חותם אלא שבכל המקומות שלנו והמוקפין לנו מימינו לא ראינו כך ומשנה שלימה שנינו אל ישנה אדם מפני המחלוקת: **סליק מסכת יומא**

שלטי הגבורים

בעלמא ע"כ וכתב הרא"ש וכן נראה לי כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא בספק נפשות. ירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע רבי אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל כתב הרמב"ן ומסתברא הני מילי בחולה דאמר יכולני דשכיח ביה תונבא אבל רופא אומר יכול וחולה אומר איני יודע שומעין לרופא דאינו יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מנא ידע רובן של חולים אינן יודעין ובקיאין בחולי שלהם הלכך לרופא שומעין שאומר יודע אני. חולה שאכל ביוה"כ ונתיישבה דעתו בענין שם יש לברך היה אומר הרא"ש שצריך להזכיר של יוה"כ בבהמ"ז שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים:

א מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו לפי שאין זו רפואה שנדחה בשבילה האיסור פי' רמב"ם הטעם מפני שזאת היא רפואה בדרך סגולה ואינה רפואה טבעית ואין הורגין כלב שוטה אלא בדבר הנזרק בו ולא בדבר שאוחז בידו ומכה בו:

ב היה חולה וצריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבלה:

לשון ריא"ז
ואין אומרים דיעשו דברים הללו ע"י עכו"ם או ע"י קטנים שאינן בני עונשין שמא עד שנחזור אחריהן יסתכן החולה אלא עושין ע"י גדולי ישראל שהן בני עונשין הנמצאים שם ואם היו הנמצאים שם נכרים או קטנים עושין על ידם ואין מחללין ע"י גדולי ישראל הואיל ואיפשר לעשות הדבר בהיתר אין לנו לעשות באיסור כמו שביאר מז"ם ונראה בעיני שאם היו צריכין לשחוט תרנגולת לחולה בשבת והיו עכו"ם נמצאים שם מוטב לנבלה ע"י עכו"ם ויאכל החולה נבלה ואל ישחוט ישראל שיש בו איסור סקילה שיש לנו לילך אחר האיסור הקל ועוד מוטב יעבור החולה על עצמו ואל יעבור אחר בשבילו אם אין שם לא עכו"ם ולא קטנים אלא גדולי ישראל אין מחללין את השבת ע"י נשים או על ידי הדיוטות שמא הן מצטרפין לדעת אחרים ועולה בדעתן לחלל אפילו במקום שאינו ראוי לחלל לפיכך מותר לחלל ע"י חכמים, שיודעין באיזה מקום ראוי לחלל ובאיזה מקום אין ראוי לחלל אלא בחולה שיש בו סכנה ואם אין חכם יחלל כל מי שימצא שם כמו שביאר מז"ם:

נשאל להר"ם על חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר אם לפניו נבלה ואין שחוטה אם לא נשחוט בשבת והשיב על זה והביא דמיון מאוכל נפש בי"ט דשוחטין בי"ט דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה ויאכל נבלה דאין שם אלא לאו או נאמר לעכו"ם לנחר עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול והכא

ועוד והא דת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו' הלכות קבועות הן אע"פ שלא כתבם הרי"ף ז"ל: אמד הכותב כבר יצא רבינו הגדול ז"ל י"ח ממנו שכבר כתב הא דתניא עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מביאין לה רוטב עצמו ...

עין משפט
א מיי' פ"ב מהל' שבת סמג לאוין סה טור א"ח סי' שכח:

הגהות חו"י
(א) נ"ב עיין רי"ף פ' שמונה שרצים סי' תלב:
(ב) נ"ב מידי:

הגהות הב"ח
(א) נ"ל בככיה:
(ב) נ"ל מדדריה:
(ג) הבאה והיכי דמי כד"א:
(ד) רחיצת גופו כנ"ל:
(ה) בכל כנ"ל:
(ו) אשה פלונית כנ"ל:

א מיי' פ"ק מה' תשובה ופ"ג מה' שגגות :

רבינו נסים

נקט הני משום דכולהו לא צריך אומדנא דכל אדם בקי ויודע שיש בהם סכנה : ואע"ג דקא לייד כוורי . כל הני אע"ג דקא אמרינן הכא לישנא יתירא דייקי דקתני דאינו צריך ליטול רשות מב"ד ולמה ליה דתני הכי הא תני ליה והזריז ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן דאע"ג דהא עביד מלאכה אחריתי והוא צריך אליה שרי : עוקר חוליא. להשפיל שפת הבור כדי שיהא נוח ליכנס : מיתבר . שיפי קיסמין להדליק : אע"ג דקא ממכיך מכוכי . שמכסה הגחלים בעפר והם נעשים פחם : ומכבש ליה. אפתחא : דאפי' לחצר אחרת . דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים : **ירושלמי** [סנ' ס] תני הזריז הרי זה משובח והנשאל מגונה והשואל הרי זה שופך דמים : **לא** הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב . כדמפרש ואזיל דאם ספק ישראל ספק עובד כוכבים הוא מפקחין ואע"ג דרובא עובדי כוכבים נינהו : הא נמי פשיטא . דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי . כדנפקא לן בסוף פ"ק דכתובות מוארב לו וקם עליו : כתוב בהלכות לא צריכא דפריש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עליו דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש כל היכא דנייד והכא משום חומרא דפקוח נפש לא אמרינן: לא קשיא הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו ולפי דברי הרי"ף ז"ל שכתב לא צריכא דפרוש חד מינייהו ואזיל לחצר אחרת משמע דהכי פירושא פרוש מקצתייהו כלומר אחד מהם אע"ג דמדינא כיון דנייד הוה לן למימר דמרובא פריש אפ"ה כיון שהקביעות נשארה במקומה משום חומרא דפקוח נפש דיינינן ליה כמחצה על מחצה וספק נפשות להקל אבל פרוש כולהו והלך אחד מהם לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עליו כיון שהקביעות לא נשארה במקומה לא סגיא חומרא דפקוח נפש כולי האי דנימא דאפילו בכה"ג מפקחין אבל רש"י ז"ל גורס למעלה לא צריכא דפרוש לחצר אחרת ופירש הא דאמרינן הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו הכי קאמר דהיכא דפרוש כולהו הואיל ואיתחזק ישראל בהך חצר שנפלה בו מפולת מפקחין אע"ג דניידי לא אזלינן בתר רובא אבל פרוש מקצתייהו כיון דלא אתחזק ישראל בהך חצר אזלינן בתר רובא ואין מפקחין: **והוי** יודע שיש חולקין על הרי"ף ז"ל דס"ל דלא קי"ל כשמואל אלא אף בפקוח נפש הולכין אחר רוב וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ב מהלכות שבת וטעמייהו משום דסבירא להו דרב ורבי יוחנן פליגי עליה דשמואל וזה תלוי בדקדוק הסוגיא השנויה כאן בגמרא וכבר כתבתי בחדושי בארוכה הרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעיין שם שאין כאן מקום להאריך: **מתני'** מי שנפל' עליו מפולת ספק הוא שם. מפרשי' בגמ' דה"ק דלא מבעי' ספק הוא שם ספק אינו שם דאם (ד) איתא דחי הוא מפקחין עליו אלא אפי' ספק חי ספק מת מפקחין עליו ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל (ה) הוא אלא אפילו ספק עובד כוכבים ספק ישראל מפקחין עליו : מצאוהו חי מפקחין עליו . מפרשינן בגמרא לא צריכא אפי' לחיי שעה : מצאוהו מת אין מפקחין . פרכינן בגמ' פשיטא ומפרקינן לא צריכא לר' יהודה בן (לוי) [לקיש] דאמר שמעתי שמצילין את המת לחצר המעורבת מפני הדליקה ושרינן ליה האי איסורא דרבנן משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ועביד ליה איסור דאורייתא אבל הכא כי לא שרית ליה לאפוקי מאי אית ליה למעבד דתיסור איסורא דאורייתא דנישרי הא מקמי הא :

רש"י

דלייד כוורי . [שמו] (א) : עוקר חוליא . כדי להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס : ננעלה הדלת . והתינוק נבעת : מתבר בשפי . נסרים שצריך להם ליתנא אחרינא בשיבי קסמים להדלקה : ומפסיקין בפני הדליקה . בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר : דקא ממכיך מכוכי . דקא משפיל ומליע הגחלים : בחצר אחרת . כגון דליקה בחצר והנפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים : אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. דאם ספק ישראל ספק עובדי כוכבים מפקחין ואף על גב דרובם עובדי כוכבים הוו התם : כמחצה על מחצה דמי . דנפקא ליה בסנהדרין ובכתובות מוארב לו פרט לזורק אבן לגו : לא צריכא דפריש חד מינייהו לחצר אחרת . ושם נפלה מפולת על האחד ובכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש והכא לא אמרינן הכי : הא דפריש כולהו . הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי לא אזלינן בתר רובא : הא דפריש מקצתייהו . ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק : עד היכן הוא בודק . אם דומה למת שאין מזיז אבר עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו . ואם אין חיות בחוטם שאינו מוציא רוח ודאי מת הוא ויניחוהו : מחלוקת מלמטה למעלה . מחלוקת דהני תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מן מלמטה (ב) למעלה שמוציאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו : מתני' חטאת ואשם ודאי . הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם אחר שהוא תלוי הבא על שגגות ספק כרת ובגמרא פריך והא ביה נמי כתיבא כפרה דכתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג באשם תלוי (ג) כתב וקאמר דאינו אלא תולה להגן עליו מן הייסורין ולא כפרה גמורה : גמ' חלוקי כפרה . שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך : אמר לו ג' הן . החלוקין יש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינו מן החלוקין שהיא צריכה לכולם : שובו בנים . ומיד ארפא : כי ביום הזה . למדת שיש עבירה שהיא צריכה יוה"כ: ופקדתי בשבט פשעם . למדת שיש עבירה שצריכה יסורים ומסתברא הקלה לקלה והחמורה לחמורה :

הנול

רי"ף

תורה אור | נר מצוה

מב"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור °עוקר חולי' ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מתקן דרגא לחול ננעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מיתבר ליה שיפי : מכבין ומפסיקין א מפני הדליקה והזריז הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכיך מכוכי וצריכא דאי אשמועינן ים משום דאי לא מסיק ליה מיית אבל בור איפשר דיתיב אפומא דבירא ומכשכש ליה צריכא ואי אשמועינן בור משום דקא מבעית אבל דלת איפשר דיתיב ליה בהאי גיסא ומכשכש ליה באמגוזי צריכא מכבין ומפסיקין למה לי אמר ר' אלעזר לא נצרכה אלא לחצר אחרת: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אילימא דאיכא תשע' ישראל וחד עובד כוכבים הא רובא ישראל נינהו אי נמי מחצה על מחצה ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה עובד כוכבים ואחד ישראל הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי לא צריכא דפריש חד מנייהו ואזל לחצר אחרת ונפלה בה דליקה מהו דתימא כל דפריש מרוב' קא פריש ולא מפקחינן קא משמע לן אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב איני והאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן אפי' תשעה עובדי כוכבים ואחד ישראל באותו חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש כולהו (א) והא דפרוש מקצתייהו : **מתני'** מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק עובד כוכבים ספק ישראל מפקחין עליו מצאוהו חי מפקחין עליו ואם מת יניחוהו : **גמ'** *מצאוהו חי מפקחין עליו פשיטא לא צריכא אלא אפי' לחיי שעה תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד טבורו ויש אומרי' עד חוטמו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ונמצאו העליונים מתים והתחתונים חיים אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו ומנא לן דפקוח נפש דחי שבת *א"ר יהודה אמר שמואל אמר קרא °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם : **מתני'** א חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה והתשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל חמורות הוא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר : °**גמ'** תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה : *שאל רבי מתיה בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש א"ל שלשה הן ותשובה עם כל אחת ואחת מהן עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו שנא' °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר ב שנאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם עבר אדם על כריתות ועל מיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורים ממרקין שנא' °ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים

בראשית ז
שם ע"ב
ויקרא יח
[דף פה ע"ב]
דף פו.
ירמיה ג
ויקרא טז
תהלים פט

רש"י (המשך)

גמ' עד היכן בודק · אם דומה למת שאינו מזיז אבריו עד היכן מפקח לדעת האמת : עד חוטמו . אם אין חיות בחוטמו ודאי מת הוא ויניחהו : מחלוקת . דהנך תנאי דמר אמר עד טבורו ומר אמר עד חוטמו: מלמטה למעלה . שמוצאו דרך מרגלותיו תחילה ובודק והולך עד כלפי ראשו דמר אמר כיון שבדקו בטבורו ולא מצא בו חיות שוב אינו צריך לבדוק ומר אמר עד חוטמו דזמנין שאין חיות ניכר בטבורו וניכר בחוטמו : אשר יעשה אותם האדם. המצות: וחי בהם . שיחיה בהם ולא שיבא בעשייתם לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק: **מתני'** חטאת ואשם ודאי . כגון אשם גזילות ומעילות ויש אשם אחר שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ובגמ' פריך והא כפרה כתיב ביה דכתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ואמאי לא תני (ו) (ויש) אשם תלוי ומשני הנך דמכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה (ז) אלא תולה להגן עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת וחטאת ואשם ודאי כשהן מכפרין מסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן : **גמ'** חלוקי כפרה . שחלוקין בכפרתם זה בכך וזה בכך : אמר לי ג' הן . החלוקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה [ואינה צריכה לזה] אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן : שובו בנים . ומיד ארפא למדת שיש עבירה שכפרתה בתשובה לבדה : כי ביום הזה יכפר עליכם . למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ : ופקדתי בשבט

שלטי הגבורים

נמי כיון שסתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאלו עשאה בחול והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל ושחוטה שמאכל מותר אבל הנבילה שמאכל עצמו אסור ואריי' רביע עלה ע"כ ואני שמעתי משום דחיישינן שמא ישא החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן :

לשון ריא"ז

א וכן מכבין ומפסיקין מפני הדליקה ואפילו נפלה הדליקה בחצר אחרת הואיל ויש להסתפק שמא תבוא הדליקה בחצר ויסתכנו הנמצאים שם יש להם לברוח :

ב כשיגיע יום הכפורים ראוי לאדם להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ביותר כדי שיהיה נקי מחטאיו ויתכפרו עונותיו ביוה"כ שהוא יום מחילה וסליחה ולפיכך נהגו להשכים בלילות שבין ר"ה ליוה"כ ולהרבות בתפלה ותחנונים ומשבר אדם לבבו לפני הקב"ה ועל ימים שבין ר"ה ליוה"כ נאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עיין באשר"י :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כל הני אע"ג כו' כמ"ש בר"ן: (ב) נ"ב עד למעלה שמוצאו דרך כו' כצ"ל: (ג) נ"ל כתיב: (ד) איתיה חי הוא כו' כצ"ל: (ה) תי' הוא נמחק: (ו) נ"ל נמי ותיבות ויש נמחק וכו' מכפרי : (ז) נ"ב גמורה :

פשעם. למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומשמשת הקל לקלה והחמור לחמורה : חלול השם. חוטא ומחטיא לאחרים : באזני ה' צבאות. אמר הנביא ע"ה באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון למדת שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה : ולא יהיבנא דמי לאלתר. שכשאני מאחר לפרוע הוא מחשב שאני גזלן וילמד ממני להיות מזלזל בגזל : כגון אנא דמסגינא וכו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגירסתי ולמידין ממני להתבטל מתלמוד תורה : שחבריו בושים משמועתו. מחמת שם רע היוצא עליו : שרי ליה מאריה. ימחול לו הקב"ה : קורא. מקרא: ושונה. משנה: ומשמש תלמידי חכמים. ללמוד תלמוד שמבין טעמי המשניות : באמור להם עם ה' אלה. רישיה דקרא ויחללו את שם קדשי כלומ' כשאדם עובר עבירה ופורענות באה עליו אומרים מה הועיל לו ראו החכמים והחסידים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור להם העובד כוכבים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט : שבא דבר עבירה לידו. אותה עבירה שנכשל בה כבר : באותו מקום. שעבר בה כבר את העבירה : ובאותו פרק. שהוא בבחרותו כמו שהיה : ובאותה אשה. שנכשל בה כבר שמתוך שדומה לגמרי לעבירה שנכשל בה כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית באותו מקום באותו פרק קום עשה מה שעשית כבר וכשהוא פורש ה"ז תשובה שלימה : כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. בהנהו מכסה פשעיו לא יצליח שצריך להרבות עליו רעים שימחול לו : וחטאתי נגדי תמיד. הרי היא תמיד כאלו לנגדי עומדת : וצריך לפרט את החטא. שאומר חטא פלוני חטאתי : כרבי ינאי. לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם ופסק הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהל' תשובה שצריך לפרוט את החטא : מפרסמין את החנפין. שהם רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיהן מצוה לפרסמן : מפני חלול השם. שבני אדם למדין ממעשיו שסבורים עליו שהוא צדיק ועוד כשפורעניות באה עליו בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו : שנאמר ובשוב צדיק. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לו חטא שיכשל בו לעיני בני אדם כדי שיפרסמו את מעשיו : אין מספיקין בידו לעבור עבירה. הקב"ה מדחה מלפניו את העבירה שלא תבא לידו : כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו : עשוק בדם נפש. מחוייב (ז) בנפש שגרם לו שתאבד: עד בור ינוס אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור גיהנם : מתני' האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות [תשובה] בגמרא פריך אחטא ואשוב תרי זימני למה לי ומשני כדרב הונא דא"ר הונא כיון שעבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ואין מספיקין בידו לעשות תשובה וכן אחטא ויוה"כ מכפר מתוך שהוא סומך על כך עובר עבירות ואינו שב : את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר דריש ליה הכי מכל חטאתיכם שהם לפני ה' תטהרו ביוה"כ: גרסינן בפ"ק דשבועות חומר בשעיר מביוה"כ שהשעי' מכפר מיד ויוה"כ אינו

נר מצוה

תורה אור

ובנגעים עונם אבל כל מי שיש בידו חלול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר °ונגלה באזני יי' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חלול השם אמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר ורבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין רב נחמן בר יצחק אמר כגון דאמרי אינשי שרא ליה מאריה לפלניא רב יצחק בר רב דימי אמר כגון שחביריו בושין משמועתו ת"ר בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ודיבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה ונושא ונותן באמונה מה הבריות אומרות עליו אשרי איש פלוני שלמד תורה אשרי אביו ואשרי רבו שלמדוהו תורה אוי להן לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראיתם כמה יפים דרכיו וכמה מתוקנין מעשיו עליו הכתוב אומר °ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ובזמן שאדם קורא ושונה ואין דבורו בנחת עם הבריות ואין מקחו ומתנו נאה ואינו נושא ונותן באמונה מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו ולרבו שלמדוהו תורה אשריהם לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראיתם כמה מכוערין מעשיו וכמה מקולקלין דרכיו עליו הכתוב אומר °באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנא' °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' °שובה ישראל עד ה' אלהיך *היכי [ב]דמי בעל תשובה [א] כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש מהוי רב יהודה באותו מקום ובאותו פרק ובאותו אשה : אמר רב יהודה רב רמי כתיב °מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב °אשרי נשוי פשע כסוי חטאה לא קשיא כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו תניא עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שנייה מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנא' °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והתניא שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור וגרסינן בפרק סדר תעניות *ת"ר אדם שיש בידו עבירה ומתודה *וחוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנא' °ומודה ועוזב ירוחם ואומר °נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים : תניא עבירות שהתודה עליהן יוה"כ הזה לא יתודה עליהן יוה"כ אחר ואם שנה [ב] בהן צריך שיתודה עליהן ואם לא שנה בהן והתודה עליהן עליו הכתוב אומר °ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שכן הרי זה משובח °שנאמר °כי פשעי אני אדע (א) אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה אחת ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר : וצריך לפרט [ג] את החטא שנאמר °חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא ר' עקיבא אומר אינו צריך אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הן גרמו להם לעשות אלהי זהב : [ג]מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר °ובשוב צדיק מצדקתו וגו' *כל [ד]המזכה את הרבים אין מספיקין בידו לעבור עבירה כדי שלא יהו תלמידיו נוחלין העולם הבא והוא יורד לשאול שנא' °כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל העולם הבא שנא' °אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו : **מתני'** *האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר [ה]עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו(ג) א"ר עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם(ג) מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים מטהר אתכם שנא' °וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו' ואומר °מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר

ישעיה כב · ישעיה מט · יחזקאל לו · ירמיה ג · הושע יד · משלי כח · תהלים לב · איוב לג · משלי כח · איכה ג · משלי כו · תהלים נא · שמות לב · יחזקאל יט · תהלים טז · משלי כח · יחזקאל ו · ירמיה יז

רש"י

חילול השם. חוטא ומחטיא אחרים : באזני ה' צבאות. אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: ולא יהיבנא דמי לאלתר. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל : כגון אנא דמסגינא כו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגירסתי ולמדין להבטל מתלמוד תורה : שרי ליה מריה. ימחול יוצרו על מעשיו : משמועתו. מחמת שם רע שיוצא עליו:קורא. מקרא:ושונה. משנה:ומשמש ת"ח. ללמוד תור' הוא יישוב טעמי המשניות מה טעמו ומהיכן למדו : באמור להם עם ה' אלה. את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות בא עליו והכל אומרים מה מועיל לו ראו החכמים והחסידים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם עובדי כוכבים שגלו ביניהם ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: שבא דבר עבירה. שנכשל (ד) בו כבר ואותה אשה ואותו מקום שעבר שם כבר העבירה ואותו הפרק ומתוך שדומה מכל וכל לאותו זמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו פרק (ואותו זמן) ואותו מקום הוא קום עשה מה שעשית כבר : כסוי חטאה. שלא יתגלה עונו (ה) בחטא מפורסם וכתיב לא יצליח כי טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו : שבין אדם למקום. כבוד השם הוא שלא יגלה שכל מה שאדם חוטא בפרהסי' מיעט כבוד שמים (ו): שבין אדם לחבירו. יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו : וחטאתי נגדי תמיד. איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאלו לנגדי עומד : וצריך לפרט החטא. כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי : מפרסמין החנפים. שהם רשעים ומראין עצמן חסידים ואם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסם : מפני חילול השם. שבני אדם למדין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבאה פורענות עליו בני אדם אומרים לו מה מועיל זכותו : שנאמר ובשוב צדיק וגו'. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל וידעו מעשיו : אין חטא בא לידו. הקב"ה מדחה מלפניו את העבירה שלא תבא לידו : כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו : עשוק בדם נפש. מחוייב בנפשו שאבדה על ידו : אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחים אותו ויפול

שלטי הגבורים

א התשובה המעולה היא שישוב אדם מחטאיו כשהוא בכחו והיכולת בידו אמרו חכמים עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו וזכור את בוראך וכו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה אלו ימי הזקנה כדאיתא בפ' שואל ובעל תשובה הניכר לכל הוא שבא לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושנייה וניצל ממנה ובאותה אשה שנכשל בה ובאותו מקום ובאותו פרק שהדבר ידוע שלא פירש מן העבירה מפני שנוי המקום או מפני תשות כח אלא מפני שנתחרט בכל לבו על מעשיו הרעים. תשובת הזקנים אע"פ שאינה תשובה יפה כמו תשובת הילדות תשובה היא ומכפרין עונותיו אם שב בכל לבו אפילו בשעת מיתה אם עשה אדם תשובה מתקבלת תשובתו שנאמר תשב אנוש עד דכא אפילו בשעת דכותו הקב"ה מקבל תשובתו וכן כשהיו שמחים בשמחת השואבה החסידים ואנשי מעשה מהן היו אומרים אשרי ילדותינו שלא ביישה זקנותינו ומהם היו אומרים אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו כמו שמבואר בפ' החליל עיקר התשובה היא התרעה שנאמר כי אחרי שובי נחמתי וכו' ויפרוש חטאיו ויקבל עליו שלא לעשות עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' ונאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו :

ב כתב הרי"ן גיאת ז"ל שאין להתודות עליהן אלא אם גנב או גזל והתודה עליהן בשנה שעבר יאמר במקום גנבתי געלתי בדרכי שהוא דרך כלל וכן בכל הפרטים יש לשנות בענין זה כשיצטרך וה"מ כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין לחוש שא"א שלא יהיה אחד מן הצבור שגנב או גזל והרא"ש כתב שיכול להתודות עליהן אע"פ שלא שנה בהם :

ג ורב עמרם והרמב"ם כתבו שצריך לפרט החטאים וה"ר יונה כתב שאין צריך לפרט החטא ובספרד אין נוהגין לאומרו וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכתא כדבריו וצריך להתודות מעומד ואפי' כי שמע ליה משליח צבור והוא מתודה כבר צריך לעמוד :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וחטאתי נגדי תמיד:(ב)נ"ב עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו : (ג) מיטהרין כצ"ל : (ד) בו כבר הס"ד ואח"כ מה"ד באותו אשה ובאותו מקום וכו' ובאותו הפרק: (ה) בחטא מפורסם תיבות אלו נמחקים : (ו) נ"ל הוא : (ז) בנפשו וכו' לה שתאבד כצ"ל :

עין משפט

א מיי' פ"ו מה' תשובה סמג עשין טז :
ב מיי' פ"ב ופ"ג מה' תשובה סמג עשין טז :
ג מיי' פ"ו מה' דעות :
ד מיי' פ"ג וד' מה' תשובה :
ה מיי' פ"ב מה' תשובה סמג עשין טז :

מכפר עד שתחטא : **גמ'** שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך . בשביל זר לערבו בממון : נוקשת באמרי פיך . שהקנטת אותו בדברים : עשה זאת . והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון לך התרפס ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטת אותו בדברים רהב רעיך הרבה רעים לבקש ממנו מחילה : רעיך בתרא מלא כתיב (ח) שהוא לשון רבים: בשלש חבורות. ג"פ צריך לפייסו כדדרשינן בסמוך מאנא שא נא ובכל פעם ג' בני אדם דכתיב ישור ואין שורה פחותה מג' בני אדם: **עשרים** וארבע דברים מעכבין את התשובה . לא ידעתי היכן היא שנויה והרמב"ם ז"ל הצריך לתת טעם לכל דבר ודבר בפרק רביעי מהלכות תשובה עיין עליו :

ת"ר מלות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה . לאחר אכילה משיקבל עליו יוה"כ: שמא יארע דבר קלקלה . של שכרות וכיוצא בו : צריך שיתודה לאחר שיאכל וישתה . בתפלת ערבית כך פירשו הראשונים ז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה דאם איתא הוה ליה למיתני אע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה מתודה ערבית וכדקתני ואע"פ שהתודה ערבית ועוד דמשמע דהכי קתני דמלות וידוי של ערב יוה"כ עם חשיכה הוא דהיינו לאחר שיאכל וישתה אלא שהקדימו לו חכמים להתודות קודם שיאכל משום שמא תטרף דעתו בסעודה ועלה קאמר שאע"פ שהצריכו לו להקדים ולהתודות עיקר הוידוי לא הפסיד את מקומו וצריך להתודות לאחר שאכל ושתה דהיינו עם חשיכה ואלו ערבית לא מיקרי לאחר שאכל ושתה דלא סמוך לאכילה היא ותפלת ערבית שמה עליה ועוד מאי אע"פ וכי תעלה על דעתך שלא יתודה ביוה"כ מפני שהתודה קודם יוה"כ והלא עיקר הוידוי ביוה"כ הוא לפיכך פירש' ז"ל דה"ק מלות וידוי של ערב יוה"כ שצריך להתודות קודם שיכנס ליום בתשובה הוא עם חשכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום אבל חששו חכמים שמא תטרף דעתו בסעודה וימנענו שכרותו מן הוידוי ולפיכך החמירו עליו להתודות קודם אכילה ואע"פ שהתודה קודם אכילה חוזר ומתודה בזמנה עם חשיכה סמוך ליום עצמו שמא יארע דבר קלקלה של חטא בסעודה אבל וידוי של ערבית שהוא וידוי של יוה"כ עצמו לא קתני דודאי מתודה הוא ביוה"כ אלא קתני אע"פ שהתודה ערבית מתודה שחרית וכל היום שמא יארע לו דבר עבירה כל היום דיוה"כ בסופו עם חשיכה הוא מכפר כדכתיב לעיל והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא מלות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בתוך אכילה ושתיה ואע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואע"פ שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית ע"כ: **והיכן** אומרה יחיד אחר תפלתו וש"ל אומר באמצע . המנהג הפשוט אצלנו כשמגיע ש"ל למוחל לעונותינו ואומר לפני ה' תטהרו מתחיל בפסוקים ודברי רצוי ואחר כך [מתודה] ג' פעמים בכל תפלה ותפלה של שלשה תפלות היום ובנעילה מתודה אחת והם עשרה וידויין כנגד עשרה פעמים שמזכיר כהן גדול את השם ביוה"כ ובלילה אין ש"ל מתודה אלא ביחיד ויש מקומות שנוהגין שאין ש"ל מתודה בכל תפלה אלא פעם אחת ולצבור פעם אחת והן שמנה ושתים של ליל יוה"כ הרי עשרה זהו סדרן של וידויין ביוה"כ: **ולענין** וידוי של ערב יוה"כ קודם אכילה . כתב רבינו האי גאון ז"ל שאין המנהג שיתודה ש"ל במנחה ערב יוה"כ ולא שמעתי בבבל שיתודה אבל רב עמרם גאון כתב שמתודה אחר תפלה כיחיד וכן המנהג אצלנו : **שמע** מינה עיקר הוידוי כך הוא . כתבו הגאונים ז"ל דמהא שמעינן שחייב אדם לומר הוידוי מעומד ושהצבור נמי חייב לאומרו עם ש"ל : **ת"ר** כיצד מתודה . כ"ג ביוה"כ ושמועה זו בפרק אמר להם הממונה היא שנויה (דף לו:) : וכן בשעיר המשתלח הוא אומר . עונות תחילה ואח"כ פשע ואח"כ חטאת : אלו המרדים . הפשעים להכעיס : מלך מואב פשע בי . מרד בי : אז תפשע לבנה . מרדו יושבי לבנה במלך יהודה : חוזר ומתודה וכו' . בתמיהא אם על זדון מחול לו אינו צריך לבקש שוב על השגגה : עשה להם זדונות כשגגות . וה"ק נושא עון ופשע כחטאה ופסק הרי"ף ז"ל כרבנן מדאמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות עבודת יוה"כ אבל הרי"ג ז"ל פסק כר"מ מדאמרינן התם בפרק אמר להם הממונה ההוא דנחית קמיה דרבא עבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל אנא כר"מ ס"ל כדכתיב בספרא דאורייתא דמשה ומדלא אהדר ליה רבא מידי ש"מ דהלכתא כוותיה והמנהג אצלנו כדברי הרי"ף ז"ל וה"נ משמע מדאמרי' בגמ' עליה דרבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים ומתמהי' פשיטא ובפרקין נמי הכי מוכחא דאמרי' כי מטא שליחא דצבורא לאבל חטאנו ואמרינן נמי ל"ש אלא דלא אמר אבל חטאנו אי כר"מ אבל עוינו מיבעי ליה: **ומהא** עובדא דההוא דנחית קמי דרבא ועביד כר"מ כלומר כשהזכיר וידויו של כ"ג דעליה קיימינן (ט) שמעינן מינה שמנהגן [היה] להזכיר ולומר סדר עבודתו של כ"ג ביוה"כ וה"כ

רש"י

ויפול בבור של גיהנם : בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך . בשביל זר לערבו בממון או אם נוקשת באמרי פיך שהקניטתו בדברים עשה זאת (ו) והנצל : כי באת בכף רעך . על עסקי ממון לך התרפס ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטתו רהב רעיך הרבה לבקש מחילה הימנו : בשלש שורות . ג"פ יפייסהו בג' אנשים בכל פעם : שנאמר ישור . לשון שורה ואין שורה פחותה מג' בני אדם: עם השכה . לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ: יארע דבר קלקלה. שמא תטרף דעתו מחמת שכרות : בעמקו של לב. תפלה אחת היא : כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' : רבון העולמים כי לא על צדקותינו (ז) : בתעניות

מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל: **גמ'** אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפי' בדברים צריך לפייסו ישנאמר °בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת איפא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס וגו' אם ממון יש לו בידך התר לו פסת היד ואם לאו הרבה עליו רעים. אמר רב יהודה וצריך לפייסו בשלשה חבורות של שלש שלש בני אדם שנאמר °ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי (ה) ואם מת א"ר יוסי בר חנינא מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי ליי' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו א"ר יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים שנאמר °אנא שא נא ועתה שא נא ודוקא חבירו*) אבל רבו מפייס ליה עד דמפייס: אעשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה ואלו הן (א) א רכילות לשון הרע ב ובעל חמה ג ובעל מחשבות רעות ד והמתחבר לרשע ה והמרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה ו והמסתכל בעריות ז והחולק עם גנב ח והאומר אחטא ואשוב ט והמתכבד בקלון חבירו י והפורש מן הצבור יא (ב) והמבזה אבותיו יב והמבזה רבותיו יג והמקלל את הרבים יד והמעכב את הרבים מלעשו' מצוה טו והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה טז והמשתמש בעבוטו של עני יז והמקבל שוחד על מנת להטות אחרים בדין יח והמוצא אבידה ואינה מחזירה לבעליה יט והרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו כ ואוכל*) שוד עניים יתומים ואלמנות כא והחולק על דברי חכמים כב והחושד בכשרים כג והשונא את התוכחות כד והמלעיג על המצות : *ת"ר במצות וידוי עי"כ עם חשכה דר"מ וחכ"א צריך שיתודה א קודם שיאכל וישתה °שמא יארע דבר קלקלה בסעודתו ואף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה צריך שיתודה אחר שיאכל וישתה ואף על פי שהתודה ערבית יתודה שחרית ויתודה במוסף ובמנחה ובנעילה והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע מאי אומר רב אמר אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר אתה יודע בעמקו של לב (ר') לוי אמר בתורתך כתוב לאמר °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' ר' יוחנן אמר רבון העולמים רב יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות ואשמותינו עצמו מספר רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך ב שלא אחטא וכו' אמר (ג) רב *המדודי לא שנו אלא דלא אמר אבל חטאנו אבל אי אמר אבל חטאנו לא צריך ואמר *רב המדודי הוה קאמינא קמיה דמר שמואל והוה יתיב כי מטא שליחא דצבורא לאבל חטאנו קם אכרעיה אמינא ש"מ עיקרא וידויא האי הוא : *ת"ר כיצד מתודה אומר ג עויתי פשעתי חטאתי וכן בשעיר המשתלח הוא אומר °והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם וכן במשה אומר °נושא עון (ד) ועובר על פשע וחטאה דברי ר"מ וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר °הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי ואומר °אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאים אלו השגגות וכן הוא אומר °נפש כי תחטא בשגגה וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אלא אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר °חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו וכן בשלמה הוא אומר °חטאנו והעוינו והרשענו וכן בדניאל הוא אומר °חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו אבל מהו שאמר משה נושא עון (ה) ועובר על פשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה שחוטאים ישראל ועושין תשובה עשה להן זדונות כשגגות אמר רב יהודה הלכה כחכמים : תנן

*) שם ע"ב ע"ש *) בא"י סגי' שור

משלי ו | איוב לג | בראשית נ | תתקפב | פו: | תתקפג | ויקרא טז | ויקרא טז | במדבר יד | שם טו | מלכים ב ג | שם ח | ויקרא ד | תהלים קו | דניאל ט

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' תשובה : ב מיי' פ"ו מהל' תפלה ופ"ב מהל' תשובה סמ"ג עשין טז טור א"ח סי' תרז ותרכח ותרכד :

הגהות חוי'

(א) אלו הכ"ד אותיות סמרומזין כאן רשם סהוי' באלפא שלו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ולא שום לי : (ב) נ"ב והמבזה אבותיו ורבותיו נחשב לאחד וכן הוא ברמב"ם : וכתב הראב"ד והאוכל שור עניים כו' דומה שהוא ברים ואינו אלא שוד בדל"ת כלומר שהוא דוחק אותם בחובו עד שמחליטים קרקעותם בפחות או המטלטלים שלהם ואומר שלי אני נוטל עכ"ל וכתב בס במגדול עוז שבדק בכתיבת יד הרמב"ם ז"ל וכתב בדל"ת : (ג) נ"ל בר המדודי : (ד) (ה) נושא עון ופשע וחטאה כצ"ל : (ו) והנצל כי באת סד"א : (ז) נ"ב כו' : (ח) נ"ב לפי : (ט) נ"ב התם:

גרסי' איתא המדורי בר"ס סגי' בר

דף לו:

מלכים א ח

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ואין צריך לפרט החטא לומר שחטא חטא פלוני או שגזל פלוני שנאמר אשרי נשוי פשע וגו' אלא מתודה סתם ואומר חטאתי עויתי ולענין חזרת שליח צבור את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי שאין לו להזכירו כיון שאינו יכול לאומרו האמצע התפלה כמו בשאר התפלות וגם לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס וכן דעת הרי"ף גיאת וכן נוהגין באשכנז ורבינו האיי כתב אין מנהג שיתודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרוית בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו וכתב בתשובה אחרת יפה השיבו הראשונים על שאלתכ' בוידוי[ערב]יוה"כ שלא לאמרו שליח צבור בברכת סליחה שלא שמענו בבבל שאומר שליח צבור וידוי בתפלת המנחה של ערב יוה"כ ולדבריכם שאתם צריכין לכך מפני שאין הצבור בקיאים צריכין אתם להודיעם כי כל אחד ואחד צריך להתודות אחר תפלתו קודם שיאכל סעודה המפסקת אבל רב עמרם כתב שליח צבור אומר וידוי במנחה להוציא את שאינו בקי וכן נוהגין בספרד : וכן נוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בבהכ"נ אחר תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו :

ב ובחתימת הוידוי כתב רב עמרם החותם בא"י האל הסלחן טועה ולפרש"י יכול לחתום שהוא גורס וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכיון שחכמים אומרים שיכול לחתום אם כן כך הלכה וככל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין ומוטב שלא לחתום כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא והכי פסק ה"ג ורב פלטוי ור"ח כרבינו והכי נהיגינן כרבי'. ורב סעדיה והרי"ן גיאות ובעל העטור פסקו כר"מ :

לשון ריא"ז

ג כיצד מתודה חטאתי עויתי פשעתי חטאים אלו השגגות שנאמר נפש כי תחטא בשגגה עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי ואינו ראוי להתודות תחלה על הזדונות ועל המרדים ואח"כ על השגגות אלא בתחלה מתודה על השגגות ואח"כ מתודה על הזדונות ואח"כ על המרדים כאדם השואל דבר מועט ואח"כ יותר וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם וגו' וכן בשלמה הוא אומר חטאנו והעוינו והרשענו וכן בדניאל הוא אומר חטאנו העוינו והרשענו וזה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה לא בדרך וידוי היה אומר כן אלא בזמן שישראל עושין תשובה הקב"ה נושא להן העונות והפשעים כמו השגגות כדאיתא בפרק אמר להם הממונה וכן בזמן שהיה בהמ"ק קיים היה כ"ג מתודה על הפר עון ביתו ועון אחיו הכהנים שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו וכן היה אומר וכו' והיו עונין אחריו בשכמל"ו לפי שבמקדש היה כ"ג מזכיר השם ככתבו שנאמר כי שם ה' אקרא וגו' כמו שמבואר בפרק אמר להם הממונה ובשאר פרקים :

וה"נ מוכח בפרק הוציאו לו דאמרינן התם [דף מ:] ההוא דנחית קמיה דרבה אמר ילא והניחו על כן שני שבהיכל וגטל דם הפר והניח דם השעיר א"ל חדא כרבנן וחדא כרבי יהודה אימא הניח דם השעיר וגטל דם הפר : **תנן** התם. בפ' בתרא דתענית [דף כו.] : בג' פרקי' בשנה כהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום וכו' : בתעניות. של גשמים : ובמעמדות. ד' ימים שבכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענים וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במסכת תענית והתם מקשה ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשני הכי קאמר כהנים נושאין כפיהם בכל זמן שמתפללין ויש מהן נר מצוה

[דף פז:] תנן התם בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים °בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים מאי נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו והלכתא כרב דאמרינן עולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה רב נתן אבוה דרב הונא בר נתן נחת קמיה דרב פפא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה אמר רב אחא בריה דרבא ויחיד ב אומרה אחר תפלתו אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלי תו לא צריך ג והאידנא נהגו עלמא לצלוי תפלת ערבית ד אחר נעילה תנו רבנן *הרואה קרי ביום הכיפורים ה יורד וטובל ולערב ישפשף לערב סלקא דעתך אלא אימא ואם בערב ישפשף כלומר אם ראה קרי ביום יורד וטובל ואינו צריך לשפשף מפני שהקרי שעל בשרו עודנו לח ואינו צריך שפשוף לפיכך לא ישפשף ואם מבערב שהוא ליל יום הכפורים ראה קרי כשיורד לטבול ביום ישפשף בידו על מקום שנפל בו הקרי מפני שכבר יבש על בשרו ולפיכך צריך שפשוף תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביום הכפורים עונותיו מחולין והא תניא עונותיו סדורין מאי סדורין סדורין להמחל תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי בטיבותא :

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

רש"י

בתעניות. של גשמים: ובמעמדות. ד' ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסים בעריהן ומתענין וקורין במעשה בראשית ובמסכת תענית מקשין תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאים את כפיהם כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי שבשלשה הפרקים הללו תעניות הן ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נושאין כפים במנחה ויש מהם ארבע (א) ביוה"כ: צלותא יתירא. מתפלל שבע כשאר התפלות: ושמואל אמר מה אנו מה חיינו וגו'. ואינו מתפלל שבע: ולערב ישפשף. משום חלילה: לערב סלקא דעתך. מכי שכיל וסליק מאי מהני ליה שפשוף חלילה (ב) מאי דהוה הוה: אימא מבערב. דאתמול ישפשף כל אדם בעצמו בחמין שאם יראה קרי למחר יוכל לטבול בלא חלילה ורבי' אלפס פי' מה שפי': הרואה קרי ביוה"כ. ולא במתכוון: עונותיו מחולים. סימן טוב הוא זה יראה זרע ויאריך ימים: ידאג כל השנה כולה. שלא קבלו תעניתו והשביעוהו כמה שבידם כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: ואם עלתה לו שנה. שלימה מובטח שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו ובן העוה"ב הוא: תדע שהרי כל העולם רעב. מתאוים והוא שבע ולא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: מפיש חיי. זה שראה קרי ביוה"כ: סגי ומסגי. בבנים ובני בנים(ג) יראה זרע ויאריך ימים:

הדרן עלך יום הכפורים וסליקו לה מסכת יומא

ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף[דף פז:] ומנחה ונעילה והתם בדוכתיה במס' תענית(שם ע"ב)איפליגו עלה ר' יהודה ורבי יוסי דרבי יהודה אמר במנחה ונעילה אין בהם נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאות כפים ואמרינן התם במאי קמיפלגי דת"ק סבר כל יומא מ"ט לא משום שכרות האידנא ליכא שכרות ור' יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ורבי יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומא גזרינן נעילה דליתא כל יומא לא גזרינן ואמר רב נחמן הלכה כרבי יוסי ואלא האידנא מ"ט פרסי כהני[תקפה] ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה פרסי ידייהו כתפלת נעילה דמי זו היא סוגיית הגמ' ולפי זה משמע דביוה"כ דלא מצלינן תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה אלא מכי מטא זימנא מצלו לה דלא פרסי בה כהני ידייהו וכן דעת הגאונים והרמב"ם ז"ל והכי נמי משמע במסכת סוטה בפרק ואלו נאמרין בכל לשון (דף מ.) דשיילינן התם בזמן שהכהנים מברכין הצבור מה הן אומרים ואמרי' במנחתא [דתעניתא] מאי אמר רב אחא בר יעקב אם עונינו ענו בנו וגו' מקוה ישראל וגו' למה תהיה כאיש נדהם וגו' (ד) בנעילה דכפורים מאי וכו' ואם איתא דפרסי ידייהו במנחתא דיוה"כ הוה ליה למבעי נמי במנחתא דיוה"כ מאי דלא מסתבר דלימרו במנחתא דיוה"כ מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה וגו' אלא משמע דמדמדכרי מנחתא דתעניתא ונעילה דיוה"כ ולא מדכר מנחה דיוה"כ ש"מ דלא פרסי בה כהני ידייהו אבל הרב בעל הלכות ז"ל כתב הא דפרסי כהני ידייהו במנחה ביוה"כ משום דהוי כמנחה של שאר תעניות שהיא סמוכה לשקיעת החמה הכא נמי כיון דמפשי בה רחמי מימשכא עד סמוך לשקיעת החמה: **מאי** נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר תפילות אותן שבע ברכות שהתפלל בשחרית ובמנחה אלא שכולל בה מה אנו וקרי לה יתירתא לפי שמוסיף בה דברים: ושמואל אמר מה אנו. בלחוד ולא מיקריא לשמואל יתירתא דאדרבה תפלה קצרה היא: פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו. והיינו כרב ודלא כשמואל דאמר מה אנו בלחוד וכ"ל לפי דרכו של הרי"ף ז"ל (ה) ויחיד אומרה למה אנו אחר תפלתו אבל שליח צבור כוללה באמצע: **ירושלמי** מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים פירוש לאחר ששקעה החמה דהיינו בלילה: ושמואל אמר נעילת שערי היכל. פירש אחר הדלקת הנרות שעדיין הוא יום אחוה דאומיה דרב אדא הווי לייר גולתא דרב בצומא רבא א"ל רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתאי דלילי נעילת שערים מיחלפא שיטתיה דרב תמן הוה אמר נעילת שערי שמים הכא הוא אומר נעילת שערי היכל פי' דאמר רב כד תיחמי שמשא בריש דיקלא דהיינו זמן נעילת שערי היכל אמר רב מתנה על ידי דרב מאריך בצלותיה סגי היה מגיע לנעילת שערי שמים: **והוי** יודע שיש מי שפוסק כשמואל וכן כתב הרב ר"מ מרוטנבורק ז"ל והארכתי בזה בחדושי ולפי זה צריך להתפלל תפלת נעילה כולה ביום אבל מדברי הרי"ף ז"ל נראה שהלכה כרב שהביא בהלכותיו הא (ו) דאמרינן בסמוך בס"ד ואפ"ה אנן דמפשינן בתפלת נעילה פסוקי דרחמי ומילי דתחנונים טובא מכי חמינן שמשא בריש דיקלי מתחלינן ליה וכדאיתא בירושלמי: **אמר** רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית. מוכחא סוגיין בגמרא משום דס"ל לרב דתפלת נעילה בלילה קאמר דתפלת נעילה פוטרת של ערבית דכיון דצלי משחשכה תו לא צריך לצלויי זימנא אחריתי: רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא דאלו לשמואל דאמר מה אנו בלחוד אינה פוטרת שהרי אינה תפלה שלימה: **ת"ר** הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל. היינו לדידהו שתקנו טבילה לבעלי קרי אבל האידנא דבטלו לטבילותא כדאיתא בפרק מי שמתו(דף כב.) מי שראה קרי בזמן הזה אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ אותן המקומות המלוכלכים בלבד ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג דשביתת עשור: **הרואה** קרי ביוה"כ. שלא מדעתו: עונותיו מחולין לו. דסימן טוב הוא כדאמרינן לקמן : ידאג כל השנה כולה. שמא לא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו : ואם עלתה לו שנה. שלא מת מובטח שמעשים טובים יש בידו שהגינו לו ובן העולם הבא הוא. תדע שכל העולם כולו רעב מתאוים והוא שבע שלא נתענה בזו ושלא מדעתו השביעוהו וכיון שעלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: מפיש חיי. זה שראה קרי ביום הכיפורים: סגי ומסגי. בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים :

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

שלטי הגבורים

א רבינו השמיט כל נדרי מפסקיו נראה דס"ל דאין אומרים אותו כלל וכן כתבו רב נטרונאי ורב האי שאין לאומרו ועיין בטור א"ח סי' תרי"ט כל החלוקין בדין זה:

ב בסדר רב עמרם אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר תפלות ונראה דלפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורם והכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע חותמים אלא גורם וחכמים אומרים חותמים בברוך מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך דהא אתפלת נעילה קיימי וקאמר שחותמים בברוך וכן כתב הר"ז הלוי׳ מיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת ותתן לנו וכו' את יום השבת הזה וחותם גם בשל שבת אבל בוידוי של אחר התפילה אין צריך להזכיר של שבת ויתזיר ש"ץ התפילה ואומר וידוי באמצע התפלה כמו בשאר תפלה:

ג ורבינו מאיר פסק דלית הלכתא כרב ותפילת נעילה אינה פוטרת של ערבית וצריך להתפלל אותה ביום מדגרסי' בירושלמי בפ' תפילת השחר נעילה מהו שתפטור של ערב רבי בא ורב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב אמר ליה רבי בא לרב הונא היאך הוא מזכיר הבדלה פי' אם לא יתפלל ערבית אינו מבדיל בתפלה ומצוה להבדיל בתפלה אע"פ שחוזר ומבדיל על הכוס אמר ליה רבי יונה לרבי בא היאך שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש גם הוא הקשה על דברי רב שאמר תפלת נעילה פוטרת ערבית. אמר ליה והלא כבר איתותב פירוש מה שהקשה על דבריו ואיתותב אמר ליה בגין דאיתותב תיבטל וכי משום דאיתותב תיבטיל מילתיה לגמרי ולא נדחוק ליישב א"כ יוסי מה דאקשי רבי בא קשיא יאות מה דאקשי ר' יונה לא קשיא קל הקילו עליו מפני תעניתו שיהא שבע פוטרת שמונה עשרה פירוש למהר אכילתו בשביל התענית הקלו עליו אבל מה דמקשי רבי בא ודאי קשה דבשביל למהר אכילתו אין לבטל הבדלה שבתפלה רבי אבא בר ממל אמר לחבריא מארי מכולה שמעית דאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית פירוש מדרבי בא ורבי יונה שהקשו על דברי רב ומדרב הונא שקבל קושית רבי בא ולא תירץ לו ומדר' יוסי דאמר מאי דאקשי רבי בא קשיא יאות שמעי' דכולהו לית להו דרב אמר רבי(אסי)[יוסי] בר בון ותני רבי חייא בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה במוצ"ש ובמוצאי יוה"כ ובמוצאי דתענית צבור אלמא משמע בהדיא דלית הלכתא כוותיה דרב ועוד שכבר נהגו העולם להתפלל תפלת ערבית אע"פ שהתפללו נעילה והיינו דלא כרב אלא כברייתא דאור יוה"כ דבין לתנא קמא ובין לרבי חנינא בן גמליאל שאמר משום אבותיו לא סבירא להו הא דרב והביא ברייתא של אור יוה"כ ברייתא של עיקר הוא דהא לענין הבדלה בחונן הדעת קי"ל כרבי חנינא בן גמליאל שאמר משום אבותיו שכוללה בחונן הדעת ודלא כרבי דאמר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ודלא כר' אליעזר דאמר אומרה בהודאה אלמא ברייתא של עיקר היא וסמכינן עלה וקיי"לן הבדלה בחונן הדעת הכא נמי סמכינן עלה למיפסק דלא כרב דבין לת"ק ובין לר' חנינא בן גמליאל אין תפלת נעילה פוטרת של ערבית וכן בירושלמי דפרק תפלת השחר ובריש פרק בתרא דתענית פליג ר' יוחן על רב דאמר אין תפלת נעילה אלא ביום ורב ורבי יוחנן שניהם פליגי יוחנן והכי איפסיקא התם תימתי הוא נעילה רבנן דקסרין אמרין אתפלגין ר' יוחנן ורב רב אמר נעילת שערי שמים אפי' בלילה ורבי יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו ביום אחר הדלקת הנרות אמר ר' יודן ענתות מסייע ליה לרבי יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה ובתעניות ובמעמדות וביוה"כ ואית לך למימר נעילת שערי שמים דהא איתקוש נשיאת כפים לשירות ולברך בשמו (עד היום) מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום אחוה דאמיה דרב אדא הוה סייר גולתיה דרב ביום צומא רבא אמר ליה כד תחמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתאי דלילי נעילת שערים שיטתיה דרב תמן הוא אומר נעילת שערי שמים הכא הוא אומר בנעילת שערי היכל מדלגי בעוד יום אמר רב מתנה על ידי דהוה רב מאריך בצלותא סגיא היה מגיע לנעילת שערי שמים סירוש תפלתו היתה נמשכת עד שערי שמים אלמא רבי יוחנן פליג עליה דרב וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום ע"כ: ד הסר"ת זכר לתקיעת היובל שהיה ביוה"כ ויש נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה קודם ערבית אע"פ שעדיין לא הבדילו אין חוששין כיון שתקיעת שופר אינה מלאכה וכנון להמתין עד אחר ערבית ואפילו אם יתקע שהבדיל אין לחוש כיון שהבדיל בתפלה וכתב סמ"ג לאוין ס"ט וטור א"ח סי' תרפ"ד ואנשי מעשה באשכנז רגילים לעשות ב' ימים יוה"כ שמתענין ב' ימים ולפעמים היו מהם י' והיו מתפללין בי' בכל סדר יוה"כ והר מוחה בידם אבל לבאר כל דבר איסור מלאכה הוו נוהגים כמו כהאשון הלכך אפי' אחרים לא יקבלו לו וי"א מי שעושה פעם אחת ב' ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם דכיון שקבלו עליו הרי הוא עליו כאיסור כרת הוא מתיר לשאל עליו: ה ולענין טבילת בעל קרי כתב ה"ר יסודה ברצלוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל וכן כתב בה"ג והר"ס כתב כיון דקי"ל דבעל קרי אין צריך טבילה לא לתפלה ולא לד"ת יומת השנה אזלינן לחומרא שאין לו לטבול ביוה"כ אלא אם הוא לא ירחץ אותו מקום ואם הוא יבש ישפשפנו בידו וכן פסק ר"ת ובשאר חייבי טבילות כתב בס"ג שטובלין כדרכן ביוה"כ ור"ת כתב דאין טובלין והא דת"ק חייבי טבילות טובלין כדרכן היינו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה והכן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר :

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור טור א"ח סי' תרי"ג תרטו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב פעמי': (ב) תיבת מאי נמחק: (ג) נ"ב שכך הסימן יראה וגו': (ד) בנעילתו דיומא דכפורי' כצ"ל: (ה) נ"ל דיחיד: (ו) דאמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית ויתבאר בסמוך בס"ד כצ"ל:

ספר מרדכי למסכת יומא

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם **הגהות הרמ"א ז"ל**. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

שבעת ימים כו': *) כתוב בתשובת הגאונים **תשבג** ושחקתם שאנו טחסי נחיסות שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים בראש השנה ואוכלים דבש וכל מיני מתיקה ואוכלים עיסני עם בשר שומן ואוכלין רוביא וכרתי ושאנו שוחטין תרנגולין בערב יום כפורים למספר בני הבית ושאנו מסתכלין בצפרנים בברכת מאורי האש ומטילין מים בכוס של הבדלה ורוחצים פניו. כתיב לכם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון כי הניחוש כזה טוב הוא ורובו מיסוד המקרא ואגדות על ראשי כבשים שאנו אוכלין כדי שישמענו הקב"ה לטובה בר"ה וישימנו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלין עיסני ובשר שומן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכתוב כן בספר עזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים ורוביא *הוא פול המצרי אנו אוכלין כדי שירבו ^א^נכסינו כרוביא וכרתי כדי שיכרתו שונאינו ושאנו שוחטין תרנגולין עיו"כ בכוונה טובה אנו עושין וכן

[*וקשה א"כ יאכל כל דבר אם טוב הוא יהיה כנגד ישראל ואם רע הוא יהיה כנגד שונאי ישראל אלא יש לומר רוביא וכרתי שניהם גדילים מהר וסימן טוב הוא. אגודה]:

נמי מנהג בכל חכמי ישראל ובעלי בתים לוקחין תרנגולין עיו"כ זכרים ונקבות ומחזירין אותן בחייהן סביב ראש כל א' וא' שבבית וכן אומר זה תחת פלוני וזה חלוף פלוני זה נכנס לחיים וזה נכנס למיתה ושוחטין ומחלקין בין עניים ויתומים ואלמנות כדי שיהא כפרה על נפשנו ויש חכמים ובעלי בתים שגם בר"ה עושין כן ויש עשירים גדולים ששוחטין בענין זה אילים וכבשים וגדיים ומחלקין לעניים. ומה שאנו מסתכלין בצפרנים דבר זה שנוי בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פירוש עד שמכירים בוהק האור של נר הבדלה (א) ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון [*שנברא כולו צפרנים] ומאחר שזה שנינו אין זה ניחוש כי אם של מצוה. ומה שנותנים מים בכוס של הבדלה ושותים ומה שנשתייר אנו רוחצים פנינו מהם כדי לחבב את המצוה ואמרי' שירי מצוה מעכבים את הפורענות ושכתבתם שאנו מחללין את השבת [*ור"ה] שאנו מתענין (*בשבת) [*בר"ה ובשבת] שבין ר"ה ליוה"כ ולואי שכל ישראל יכולין לעשות כן (ב) ואנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ששה ימים ואפילו בשבת שכך אמרו חכמים שלפני ראש השנה מתחילין גדולי הדור להתענות והקב"ה מוחל להם שליש עונותיהם [*ומר"ה עד יוה"כ התחילו היחידים והקב"ה מוותר להם שליש עונותיהם. מ"י] [בי' ימים בינונים מתענין ומוותר להם עוד שליש] הגיע יום כפור כל ישראל מתענין האנשים והנשים ולובשים לבנים כמלאכי השרת ועומדים יחפים כמלאכי השרת והקב"ה מתמלא עליהם רחמים ומכפר להם על כל עונותיהם ומקבל תשובתן שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ואמרי' מאי דכתיב דרשו ה' בהמצאו אימתי מצוי לישראל בעשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ קראוהו בהיותו קרוב ביוה"כ יכול בלא תשובה ת"ל יעזוב רשע דרכו וגו' ואמרי' נמי אימתי יחזור אמר ר"נ כל י' ימים שמר"ה ועד יוה"כ מכאן למדנו שצריך להתענות ולבקש תחנונים עשרה ימים הללו כדי שיקרע גזר דינם וירחמו עליהם מן השמים ותני אבי"ה מוסיף לאמן הגיהוגים גרסי' בפרק קמא דכריתות [דף ה:] (ופ"ק) [ופ"ג] דהוריות [דף יב.] א"ר אמי האי מאן דבעי למידע אי מסיק שתיה אי לא לייתי בהלין עשרה יומין דמרים שתא עד יומי דכפורי שרגא וליתלי בביתא דלא נשיב זיקא אי מסיך נהוריה ידע דמסיק שתיה וכו' אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא איניש רגיל למיכל בר"ה קרא ורוביא וכרתי והא דאמרי' דלאו מילתא היא דלמא חלש דעתיה ומיתרע מזליה לא קאי אלא אמאי דקאמר האי מאן דבעי למיפק לאורחא ובעי למידע אי הדר לביתיה אי לא משום שהשטן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך וגרסי' בירושלמי דפרק תפלת השחר כל דרך בחזקת סכנה וכל החולים בחזקת סכנה ובדבר קטן חלש דעתיה ומיתרע מזליה ובזמן הזה נהגו להדליק ביו"כ נר לכאו"א לפי שהוא גמר דין כדכתיב בעשרים וחמש שנה לגלותינו בר"ה בעשור לחדש וגו' ואמר פ"ב דערכין איזו היא ר"ה שהוא בעשור לחודש זה יו"כ: ונהגו להרבות בסעודת עיוה"כ* כדמשמע פ"ק דכתובות (דף ה.) אלא מעתה יו"כ שחל להיות בשני בשבת נידחי גזירה שמא ישחוט בן עוף ועוד דאמרינן במדרש [ב"ר פ' בהר] עבד הגמון רצה לקנות דג ובא חייט ישראל וקנאו בדמים מרובים ושלח ההגמון אחריו ושאלו למה עשית את הדבר הזה א"ל אדוני ערב יום מחילה וסליחה הוא ולכך פזרתי ממוני ופטרו ההגמון לשלום: נהגו פרושים לטבול ערב יום כפורים דאמרינן פרשה ואתחנן במדרש תנחומא ורבנן אמרי כו' עד אבל ביו"כ שהם נקיים כמלאכי השרת אומר אותו בפרהסיא ולובשים כמי בגדים נקיים מהאי טעמא: מנהג לבקש מחילה עיו"כ כדאמרי' במדרש שובה ישראל יתברך שמו ויתברך זכרו שהוא מחבב את ישראל ותיקן להם י' ימי תשובה שאפילו יחיד העושה תשובה בהם מקבלים תשובתו כתשובת צבור לפיכך צריכין כל ישראל להחזיר בתשובה ולעשות שלום בין איש לרעהו ולמחול זה לזה בעיו"כ כדי שתתקבל תשובתן ותפלתן לפני הקב"ה בשלום ובחיבה ובתנחומא פרשת וה' פקד את שרה ילמדנו רבינו אם תהיה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה לחבירו ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים ומה יעשה א"ר שמואל יביא י' בני אדם ויעשה שורה א' ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר וגו' מה כתיב בתריה פדה נפשו מעבור בשחת. (ג) ירושלמי תני יום מיתה כיום תשובה אמר שמואל האי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סריחות עלך כו' ומסיק הדא דאת אמר בשאר כל עבירות אבל המוציא ש"ר על חבירו אין לו מחילה עולמית ונהגו רבותינו **תשכד** ואמרו **) שתקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים שהם שוכני עפר ורבים תמהו מה ראו על ככה ולא דבר רק הוא מהם כי באנו להגדה דר' תנחומא פרשת ואתחנן אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס הזה עלי למה וכו' א"ל אתה אמרת שלח נא ביד תשלח ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך (ד) לא ה' שלחני ואם בריאה יברא ה' שמעו נא המורים הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך א"ל ממך למדתי שאמרת מחתות החטאים האלה בנפשותם אמר ליה אני אמרתי בנפשותם ולא באבותם: אחרי שפסקו מלאכות **תשבה** ערב יוה"כ עבדינן כרבי יהושע א] ומביא מטפחת ושורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מעבירה ע"ג עיניו וערב תשעה באב שורה במים ולמחר רוחץ בה פניו ידיו ורגליו. ורבותי הזקנים כתבו שאינו מעבירו רק ע"ג עיניו כדי להקר ולא להדיח וירא שמים יזהר מסחיטה כדאמרינן ביומא [דף עח.] איפכא אמרת לן ואותיבנא לך מסחיטה וגרסינן בירושלמי ר' יונה שרי מטרותיה ויהב ליה תחות ב] כדא: נשאל לר"ת אם אסור לטבול ביו"כ כדי להתפלל בנקיות והשיב לודאי אסור דהא דאמר *ת"ק דר' יוסי בסוף יומא [דף פח.] דטובל כל היום היינו למ"ד טבילה בזמנה מצוה אבל הכא אפשר מאתמול ותו דקי"ל טבילה בזמנה אינה מצוה: ומדליקין נרות על שלחנם ועורכים השלחן כמו בשבת משום דאיקרי שבת שבתון ואף יש שמדליקין גם בחדרים ובעליות דתנן פרק מקום שנהגו [דף נג.] מקום שנהגו להדליק כו' וראיתי מכתב גליוני ידי רמב"ן דאין טומנין מעיו"כ כדי לאכול במוצאי יו"כ אבל רב נטרונאי גאון אומר דאין איסור בדבר והעושה אין מוחין בידו ונכנסים לבהכ"נ ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל אפילו אינו מבקש שיתירו לו דאר"ש חסידא (ה) כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריח רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת ואמר אביי מהכא ואגודתו על ארץ יסדה ואם חל יוה"כ להיות בשבת אומר ויכולו ושוב מגן אבות וכו' וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר יו"כ בחתימה זו כדאיתא פרק במה מדליקין [דף כד.] ולא דמי לנעילה דחותם בתרוייהו דהתם יום הוא שנתחייב בד' תפלות אבל מגן אבות לא נתקן אלא מפני הסכנה הלכך סגי בחתימת שבת: בפרקי דר"א (פרק מד) מצריך להעמיד ביו"כ א' מימינו וא' משמאלו של שליח צבור כדכתיב ואהרן וחור תמכו בידיו וגו' ופותח ש"ץ יעלה תחנונינו וכו' ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלה של שבח יוצרנו ושוב מתפלל סליחות כדאמר רבי אלעי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל ושוב מתודה כעין תפלת המנחה ובקול רם. אע"פ שכל ימות השנה מתפללין בלחש כדילפינן פרק אין עומדין [דף לא.] מקראי דחנה וקולה לא ישמע מיהו בר"ה ויו"כ אומרים בקול רם כדי שילמדו זה את זה ולהטעות לא חיישינן כיון שמצוין בידם מחזורים ותפלות כדאמרי' בירושלמי פרק תפלת השחר ר' יונה כד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא כי היכי דילפי מיניה ב"ב וכד הוה מצלי בבי כניסתא הוה מצלי בלחישה כי היכי דלא ליטעו איניש וזה היה בשאר ימות השנה אע"ג דאמרינן פרק ואלו נאמרין שמתודה בלחש שלא לביים עוברי עבירה שהרי לא חילק הכתוב בין מקום חטאת לעולה דשניהן שחיטתן בצפון ואנו בזמן הזה כולנו וידוי אחד מתודין ואין כאן בושת. בעיוה"כ מתפלל כל יחיד י"ח ברכות ולבסוף יאמר הוידוי וש"ץ אל יתפלל במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו בקי (ו) מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה כמו בשאר תפלה ואף כי לא נתקנה וידוי במנחה אלא משום גזירה בעלמא שמא יארע לו אונס שיסתכר אבל בסדר רב עמרם כתב שש"ץ צריך לאומרה בקול רם להוציא את שאינו בקי ועוד כתב אתה יודע רזי עולם ומתפללין הצבור בלחש והחזן בקול רם אומר אתה מבין וכן ביוצר וכן במנחה אבל לא במוסף ומיהו אנן לא נהגינן הכי ובה"ג כתב מאן דלא (*אמר) [*גמיר] אתה יודע אתה נותן כו' אומר בצלותיה אבל אנחנו חטאנו ונפיק ביה [*עכ"ל אבי"ה. מ"י] ומיחייב איניש למיקם בשעה שש"ץ מתודה דאמר רב המדורי הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה יתיב כי מטא שליח צבור לאבל אנחנו חטאנו קם ואמר כאן עיקר וידוי: ומאי קאמר רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי והיינו וידוי דרבה דכולה שתא ואנן נהגינן לומר אבל אנחנו חטאנו ובתר תפלה נהגינן למימר אלהי עד שלא נוצרתי ובנעילה עבדינן כי הא דעולא בר רב נחית קמיה דרבה בנעילה פתח באתה בחרתנו וסיים מה אנו מה חיינו ושבחיה רבה ולא אמר אבל אנחנו חטאנו אלא אתה נותן יד לפושעים שיש בו מה אנו מה חיינו ורמב"ן כתב שאומר גם אבל אנחנו חטאנו אלא שקיצר התלמוד ולא פירש אלא מה שחידש: ותניא מצות וידוי היכן כו' עד אומר אחר התפלה: העובר לפני התיבה אומר אותה ברביעית ^ב^רמ"א יתפלל ז' וחותם בוידוי. וחכ"א יתפלל שבע. ואם רצה חותם בוידוי וצריך לפרט החטא ואומר אתה מבין העלומות לב עד גמירא ויש שישנים בבהמ"ד ואומרים מזמורים ותחנונים והוה להו הוכחה שהותר להם שהרי אפילו לאכול ולשתות בבהכ"נ ובבהמ"ד לפעמים שרי כדמפרש במגילה ועוד שמשום ^ג^שמירת ישנים שם כדאיתא פרק כיצד מעברין ובהכ"נ שיש בה דירה לחזן הכנסת: כשנכנסים לבהכ"נ בלילה פותח ש"ץ ואומר **תשבו** כל נדרי כו' ואיתא מרבוותא שנהיגו לומר מיו"כ זה עד

*) עיין באור זרוע הלכות ראש השנה סימן רנ"ז:

**) כפול בב"ק סי' קו.

הגהות הר"י והרה"ש א ל"ל זכיותינו וכן איתא בנוסחא בטוא"ח: ב ל"א רע"א: ג שמירת הנר:

הגהות ממ"י א] ל"ב בן לוי: ב] ל"ב כר:

בגדי ישע

(א) **ואף** כי זוכרין אצפרניו של אדה"ר. איתא במדרש ויעש להם אלהים כתנות עור שעשה לאדם ולאשתו מלבוש של צפורן על כל גופו ואח"כ ניטל ולא נשתייר ממנו אלא צפרני ידיו ומאחר שהצפרנים הם זכר לאדה"ר וגם האש הוא זכר לאדה"ר כדאיתא בפרק מקום שנהגו שבמוצאי שבת לקח אדה"ר ב' אבנים וטחנן זה בזה והוציא מהן אור לכן כשמברך בורא מאורי האש ונהנה מן האש מסתכל בצפרני ידיו: (ב) ואנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ו' ימים. נ"ל דסבירא להו להנהו גאונים כרב נטרונאי גאון ז"ל שהביאו הספר לעיל ריש מסכת ר"ה שכתב דיום א' של ר"ה א"א לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביום ב' ובשבת לית בהו קושי' כו' לכך ס"ל להנך רבוותא להתענות קודם ר"ה ו' ימים והטעם הוא משום דעכ"פ ראוי ונכון להקדים קודם ר"ה שבוע אחד לעשותה ימי סליחה וכפרה ולהשכים קודם אור הבוקר ולהתענות בהם דהא יש שמקדימים מר"ח אלול כמ"ש הטור ולכך על הפחות יגיע ד' ימים דהיינו כשחל ר"ה ביום ה' דכשחל ר"ה בב"ג ראוי להתחיל ביום א' בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה להיות בתוכה הרי יגיע עכ"פ ר' ימי תענית שהם מצד הקדימה והגאונים הנ"ל היו מתענים עוד ב' ימים קודם ר"ה יום א' בשביל יום א' מר"ה שאין מתענין בו ויום ב' בשביל ערב יוה"כ שגם בו אין מתענים ובכל אותן הימים היה טוב לאדם שיתענה בהם אלא שבאותן הב' ימים אסור להתענות לכך התענו ב' ימים אחרים בעד אותן הב' ימים ולכן התענו קודם ר"ה ו' ימים אבל לא כמ"ש רבינו נחשון גאון והספר הביאו לעיל דף שי"ם דאסיר להתענות בב' ימים ר"ה ובשבת ולכך תקנו חז"ל להתענות ד' ימים קודם ר"ה בעד ד' ימים שאוכלין בהן אבל הנך גאונים לא סבירא להו כן אלא תענית ד' ימים מקודם הוא מצד הקדימה ועוד היו מתענים ב' ימים בשביל יום א' מר"ה וערב יו"כ ועו"א ואנו נוהגין להתענות קודם ראש השנה ו' ימים ואפילו בשבת רצו. לומר שאנו נוהגין להתענות קודם ר"ת ו' ימים וגם אנו נוהגין להתענות אפילו בשבת ר"ל בשבת שדיבר עתה ממנו שהוא השבת שבין ר"ה ליו"כ וברוב ספרים אחרים ובדפוסים מצאתי הכי ואנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ד' ימים ואפילו בשבת ור"ל שאנו תופסין הבי' חומרות שאנו מתענין קודם ר"ה ד' ימים כדרך שאתם עושין כנגד ד' ימים שאתם אוכלין כי אין אנו רוצין לפרוש עצמינו מכם אבל אנו מתענין ג"כ אפילו בשבת שבין ר"ה ליו"כ ודו"ק ועיקר: (ג) ירושלמי תני יום מיתה כיום תשובה שמואל כו'. כ"ז הוא בירושלמי בפ' יוה"כ מה שהביא הספר תני יום מיתה כו' אינו כתוב בירושלמי אצל האי מאמר של שמואל כו' אלא הוא מלתא באנפי נפשיה ופירושו יום מיתה מכפר כיום תשובה שאדם עושה ואפשר דהספר לא הביאו לכאן אלא להראות שעל כל החטאים מכפר יום מיתה או תשובה מלבד מה שחטא נגד חבירו: (ד) לא ה' שלחני וגו'. וזה היה חטא דאם לא היה נעשה הנס של בליעת הארץ היה גורם לכפור בכל התורה כי היו אומרים שכל מצות בדא משה מלבו ולא ה' שלחו: (ה) כל תענית שאין בו מפושעי ישראל כו'. נ"ל הטעם משום דאם לא היו כאן פושעי ישראל אפשר כשהיו מדקדקין למעלה במעשה הצדיקים לא היה נחשב צדקתם לכלום ולא היה תפלתם מקובלת אבל כשיש גם כן פושעי ישראל אז כשרואין מעשה הצדיקים כנגד מעשה הרשעים נחשבים לצדיקים גמורים כאילו לא חטאו כלל כענין שאמרה האשה הצרפתית לאליהו באת אלי להזכיר את עוני ופרש"י עד שלא בזאת אלי היו שוקלין מעשי ומעשה עירי והייתי ראויה לנס ומשבאת לא נחשבתי לכלום: (ו) מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה. ר"ל לפי שאין ש"ץ אומר וידוי אלא באמצע התפלה והשתא אין יכול לומר באמצע מאחר שנתקן לאומרו אחר התפלה הלכך לא יאמר הש"ץ כלל הוידוי

יו"כ הבא עלינו לטובה בכולהו איתרעגא בהון ופי' ראב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונים לש"ן כאילו אמרו בפירוש שבנו ואתחרטנו על נדרינו ונשאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבים שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה ואנ"ל חוץ מתקנת הקהל וגזירה וחרם של יישוב שאין הסכמתם להתירה זו ויחיד נמי לא מלי למישרי ונהגו לומר ג"פ כל נדרי כלשון תלמוד מותר לך מותר לך מותר לך מופר לך מופר לך מופר לך וכן שנינו מגל זו מגל זו מגל זו אקטור אקטור אקטור וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"ן כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"ן מתיר להם אף הם מתירין לו לש"ן שאין יכול להתיר לעצמו כדתניא כל הנודרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ואיתא נמי פ"ב דנדרים ולאחר שאמר ג"פ כל נדרי קורין עם ש"ן ונסלח לכל עדת ב"י וגו' ויש ארצות שקורין אותו [כל הקהל] בקו"ר כדי שיהא הקב"ה מסכים על ידם וסולח לכל חטאת ישראל ומברך ש"ן שהחיינו דקי"ל אומר זמן בר"ה וביו"כ מד"ס וזמן אומרו אפילו בשוק ועל הכוס א"א כיון דקבליה עליה יו"כ אסור למשתייה כדאיתא (ר"פ) [ס"פ] בכל מערבין (דף מ:) [*ובשערי דרבנא שמואל בן תפני כאן חסר. *ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי מ"כ במ"י] : נפשיה מפלוגתא כדאמרינן בנדרים ומתיר קודם כניסת שבת שבתון זהו כיון דאפשר עבדינן מבעו"י ובתשובת רב פלטוי גאון כתב מנהג דידן (*ובית) [*ובבית] רבינו שבבבל ראיתי שאומר ש"ן שהחיינו ושוב כל נדרי ושוב ברכו וכ"כ למה שמא יש אחד מישראל שלא בירך אבל אם יש שם ת"ח שרוצה לומר בפני עצמו הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק ובנעילה אומר פעמים באהבה כמו במוסף וראב"ן כתב נמי דלהכי אמרינן כל נדרי ג"פ שמא יש אדם שלא שמע הפעם ראשונה או שניה וישמע בשלישית : ומוליכין כרים וכסתות בבהכ"נ לעמוד עליהן כי יש בנ"א שיש אכאב ברגליהם ויש שהלכה קשה לו שהרי אע"פ שנאסר בנעילת סנדל אמרי' רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק ר' יהושע נפק בסנדל של שעם ורב הונא נפיק בדהולי וכ"ש כרים דשרי ויש עומדין כל הלילה וכל היום דגרסי' בפרקי דר"א [פ' מו] אמר סמאל לפני הקב"ה רבש"ע על כל העולם כולו נתת לי רשות ועל ישראל אי אתה נותן לי רשות א"ל הרי יש לך רשות עליהם ביוה"כ אם יש להם חטאים ואם לאו אין לך רשות עליהן ולפיכך היו נותנין לו שוחד ביוה"כ שנא' גורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת וכל עונות של ישראל עליו שנאמר ונשא השעיר וגו' ראה סמאל שאין להם חטא ביוה"כ ואומר לפניו רבש"ע יש לך עם כמלאכי השרת מה מה"ש עומדין יחפין ולא אוכלין ולא שותים ונקיים מכל חטא ושלום ביניהם אף ישראל כן והקב"ה שומע עדותו מפי מסטינם ומוחל להם : בסדר רב עמרם כתב **תשבז** מנהג ב' ישיבות ערבית שחרית ומנחה אומרים אתה מבין ואתה יודע ועל חטא שבא באל"ף בי"ת ובמוסף אין לאמר אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא ובקולונייא בערבית ובשחרית ובמנחה נוהגים לומר אתה מבין אבל במגנצא אין אומרים אתה מבין אלא בערבית וגם א"א א"מ במוסף ועוד כתב בסדר רב עמרם שא"צ לומר עבודת יוה"כ כמו אתה כוננת ואמיץ ושאר סדרים של עבודת יום כפורים לא בתפלת יוצר ולא בתפלת המנחה כי היכי דלא אמרינן מלכיות זכרונות ושופרות אלא במוספים ולפי שלא היתה עיקר עבודתו אלא בתפלת מוסף שכן מצינו ג"כ בתפלת הקדמונים ותו אשכחן בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה בשחרית אומרים ז' ויעבור ובמוסף ז' ובמנחה ו' ובנעילה ג' וראבי"ה קבל שבתפלת יוצר י"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות ומה שהורגלו לידור לדקה ביוה"כ בעבור המתים יש להביא ראיה מן ספרי דתניא פר' עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכים כפרה : תנו רבנן וכפר בעדו ובעד ביתו בהרצאת דברים וכו' וכן במשה רבינו הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דברי ר"מ וחכ"א עונות אלו זדונות כו' אמר רבה בר שמואל הלכה כחכמים ההוא דנחית קמיה דר' אבא עבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל כר"מ סבירא לי כדכתיב באורייתא דמשה ובת"כ תניא בהדיא כרבנן חטאתי עויתי פשעתי ובתשובת הגאונים וה"ג ופירוש ר"ח וראב"ן כולם פסקו כחכמים וכי היכי דפליגי ר"מ ורבנן בוידוי פר ה"כ פליגי בתוספתא ר"מ ור' יוסי בוידוי של שעיר המשתלח והלכה כר' יוסי לגבי ר"מ דנימוקו עמו ותו דרבנן קיימי כוותיה : תניא מנין שוידוי יוה"כ באנא השם כו' נאמר כאן כפרה וכפר בעדו כו' ובת"כ בסדר המשנה כתוב בשניהם אנא השם ובתוספתא דפ"ב דיומא נמצא הראשון אנא השם והשני אנא בשם וכן נכון לומר והם עונים אחריו בשכמל"ו דתניא כי שם ה' אקרא אמר להם משה לישראל (ז) בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה הבו ברכה : תניא י' פעמים היה מזכיר כ"ג את השם ג' בוידוי ראשון כו' ועל כל הזכרה היו מברכים וכורעים לכבוד השם וכן נמצא בספרים החיצונים בסדר ר' נחוניא בן הקנה את השם הגדול לתלמידיו אמר להם לכרוע וליפול על פניהם וכן אנו עושים לזכר : **הג"ה** כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלין על פניהן ואומרים בשכמל"ו כשהיו שומעין את השם אבל בירושלמי גרסינן הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו אלו ואלו לא היו זזין משם עד שנתעלם מהם אבל הפייט לא חילק בין קרובים לרחוקים תנן בפרק אמר להם הממונה והם עונין אחריו בשכמל"ו וטעמא משום דאמרי' פרק שני דתעניות [*דף טז.] ובשלהי ברכות ובס"פ ואלו נאמרין [*דף מ:] דאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם ואומר ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה כלומר תחת עניית אמן הם יברכו על כל ברכה ותהלה יכול על כל הברכות לא תהא אלא כדי תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה וברכה תן תהלה אלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם והם עונים אחריו בשכמל"ו אלמא משמע בהדיא שלא היו עונים אמן במקדש אלא בשכמל"ו והא דקא מייתי בפרק אמר להם הממונה מכי שם ה' אקרא ולא מייתי קראי דתענית משום דביומא אין ברכה אלא להזכיר השם בוידוי לכך קאמר התם כי שם ה' אקרא וגו' דמשמע כשאני קורא ומזכיר השם הבו גודל ומסתמא ההוא הבו גודל דקאמרינן היינו בשכמל"ו כמו שעונין אחר הברכות עכ"ה : הג"ה ודוגמא זה יסד הפייט ואף הוא היה מתכוין לגמור השם כנגד המברכים שהיה

מאריך בנעימת קול עד שהיו גומרים בשכמל"ו ואז מסיים תטהרו ובגמ' דידן ליתא [*ע"כ הג"ה] ואחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה כן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילין לפתוח באשרי אחרי גמר תפלת המנחה וכן קבלתי : ומפיק ספר תורה וקורא בפרשת אחרי פרשת עריות מאי טעמא כדי שיכופו לבם לתשובה דנפישא יצרא דעריות והכל כרוכין אחריה וכן כתב רב עמרם וקורין ג' והשלישי מפטיר כמו בכל התעניות ואינו אומר קדיש ומפטיר ביונה בן אמתי שהוא מענין התשובה ואומר צור כל העולמים כמו בכל ימות השנה וגם אומר על התורה ועל העבודה כו' וחותם מקדש ישראל ויוה"כ כמו מפטיר ביוצר ואם חל בשבת מזכיר נמי של שבת בהפטרה דיוצר ומנחה עם יו"כ בחתימה וכן כתב רב עמרם וריב"א ורשב"ט וכן נוהג רבינו יואל דכה"ג אמרי' פרק במה מדליקין יום הוא שנתחייב בד' תפלות (ח) והלכך ה"נ [*נראה] המפטיר כן וכן סדר ברכותיהם וכן דמנחתא ולא דמי לשאר תענית של כל ימות השנה דמסיימין במגן דוד דהאי עדיף דאפילו לא היה יו"כ היה מפטיר במנחה כיון שהוא תענית כ"ש הכא ואפילו של שבת מזכיר כדפרישית עיין פרק במה מדליקין ובסוף תפלת המנחה מתודה כמו בתפלת יוצר ואומר א"מ ומסיים. וביוצר ובמוסף ובנעילה נושאין הכהנים כפיהם אבל לא במנחה וי"א שאין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו וכו' אלא שלום רב מפני שאין בה נשיאת כפים אבל אנן לא נהיגין הכי ופותח באשרי כמנהגנו ומתפלל תפלת נעילה ואומר חתמנו בספר החיים וכן בכמה מקומות מזכיר חתימה במקום כתיבה גם בהודאה ועושה שלום ואומר וידוי עד אתה יודע אתה נותן יד אתה הבדלת כו' ותתן לנו וכו' וחותם כמו ערבית שחרית ומוסף ומנחה ואינו אומר אבינו מלכנו ומסיים ואומר קדיש. ודין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום וכן פסק רבינו יהודה מפרי"ש בסוף מסכת יומא וכן פסק הר"ר מאיר ופי' דמה שנהגו להתפלל אותה בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא מפני שהחזנים מושכים עד הלילה סבורים שבדין עושין. ותוקעין תקיעה אחת זכר ליובל דכתיב והעברת שופר וגו' ובתשובות רב פלטוי גאון כתוב ותוקעין בשופר תקיעה ושלשה שברים ותרועה ותקיעה סימן קשר"ק וכן מנהג בשתי ישיבות ונראה לראבי"ה כסברת הגאון משום דאמרי' שום יובל לתקיעות ולברכות מיהו נראה לי דכולי האי כתקנת רבי אבהו לא עבדינן ושאלו ר"י ב"ר יהודה מפני מה תוקעין קודם שמבדילין והלא אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשיב דודאי מלאכה אסורה אבל תקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה ולא אחמירו בה רבנן כולי האי כיון שעבר היום ואפילו בר"ה שחל להיות בשבת אינו אסור אלא גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי לתקוע ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיכא דליכא אלא חדא פשוטה כמנהגנו ליכא למיחש. ומתפלל תפלת ערבית ומבדיל ומברך על המאור ועל בשמים כנהוג רבינו גרשון מ"ה* [*ובס"א מוגה כדרך שעושה במו"ש]. ומאור נוטל מאור ששבת ואם חל בשבת אומר פסוקים ויתן לך ושמעתי אומרים שאותו פיוט המבדיל בין קדש לחול חטאתינו ימחול נתקן לאומרו בב"ה בקול רם במוצאי יו"כ ובערבית מתפלל י"ח ברכות כמו חנינא בן גמליאל שאמר משום אבותיו מפני שצ"ל הבדלה בחונן הדעת והאלפסי כתב אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלותא יתירתא היא לא צריך והאידנא נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית לאחר נעילה וברית מילה שחל שמיני שלו ביו"כ אחר קריאת התורה יולאין קודם תפלת מוסף ומלין ואח"כ חוזרין לבהכ"נ ומתפללין תפלת מוסף ומנחה ונעילה וערבית השיב רבינו יעקב ברבי שמשון אם חל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו אומרים ברכת מילה שעל הכוס לפי שאין אומר שירה כי אם על היין וביוה"כ אי אפשר להטעימו אפילו לקטן דלמא אתי למסרך ודוקא יו"כ שיש בו כרת אבל שאר תעניות אין חוששין ומשקין לקטן או לאמו [א]אבל רבינו תם חולק בדבר דלא מיבעי דבלאו כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס אלא אפילו על כוס נמי עבדינן ליה ויהבינן לינוקא ולא חיישינן דלמא אתי למיסרך ולא דמי לזמן דיוה"כ דלא עבדינן אכסא משום האי חששא דלמא אתי למיסרך דהתם שתיית כוס משום יו"כ [*ואתי כל שנה ושנה לכך אתי למיסרך] וכן כשותא בכרמא דפרק תולין דלא שרי רב למיתב פרוטה לתינוק ישראל למיזרע כשותא בכרמא משום דלמא אתי למיסרך דהתם סירוכא משום זריעת כלאים ואתי למסרך ועיין ס"פ בכל מערבין : גרסינן פרק גיד הנשה רב חנן מנהרדעא איקלע לבי רב כהנא לפום נהרא במעלי יומא דכפורי אתו עורבי שדו כבדי וכוליתא א"ל שקול ואכול דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי יש מביאין ראיה מהתם לשחוט כפרות ולהשליך על הגג ואין כל כך ראיה דשמא העורבים לקחוה מבית ישראל ולא על הגגות : ר"י פי' פ"ק דשבת **תשכח** גבי הדלקת נר בשבת חובה בנר של יוה"כ אם יארע בשבת צריך לברך אבל אם יארע בחול אין צריך לברך דתנן פרק מקום שנהגו להדליק מדליק ושלא להדליק אין מדליקין וכיון דאיכא דוכתא דאין מדליקין לא תקנו חכמים ברכה ואין סברא לומר דהיינו דוקא בחדר כדאמר התם שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד זה אין לומר דהא תנן התם ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות משמע אבל בבתים לא והכי איתא בירושלמי בפרק מקום שנהגו תניא ר"ש בן אלעזר אומר יוה"כ שחל להיות בשבת אפי' במקום שנהגו שלא להדליק מדליקין ובגמ' דידן תנא ועני ר' יוחנן וחכמים אוסרין. וגרסינן בירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל הלכה כרשב"א. ר"ש בר נחמן אומר מקום שנהגו להדליק בתוך הבית משובח ממקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע שהוא כן שהרי אין לנוע ואין משמש מטתו לאור הנר והרמב"ם ז"ל כתב חל יוה"כ בשבת מדליקין בכמה מקומות והדלקת נר בשבת חובה ובספר המצות כתב יוה"כ שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל שאינה באה לצורך אכילה : תניא **תשכט** אסור לרחוץ מקצת גופו כו' וכתב ריב"א דאפילו לא נלכך לנקביו אלא עמד ממטתו רוחץ ידיו כדרכו ואינו חושש דלא מתכוין לתענוג אלא לטהרה בעלמא ודמי לחייב טבילה לטבול ביוה"כ והא דאמרינן האשה מדיחה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ומשמע דוקא ידה אחת משום שיבתא אבל אם נטלה ידה כבר בבקר דליכא למיחש לשיבתא אסור ליטול ידה היינו משום דאמר בשחיטת חולין דמאכיל א"צ נטילת ידים הלכך אי לאו משום שיבתא אסור ופי' רש"י שיבתא רוח רעה שורה על הידים שלא נטלו שחרית (ט) וכך פי' רבינו תם

בגדי ישע

הוידוי בחזרת התפלה ועוד כי לא נתקן אלא משום גזירה כו' וא"כ מאחר שאין עכשיו זמנו א"צ לש"ץ להחזירו : (ז) בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה הבו ברכה. וא"ת מנלן דאמרינן בשכמל"ו דלמא ענין אחר וי"ל דהכתוב אמר הבו גודל לאלהינו ר"ל כי שם ה' אקרא אז הבו גודל בדבר שכתוב אצל אלהינו וזהו לאלהינו ר"ל בדבר שהוא שימוש תמיד לשם וזהו אותיות של בשכמל"ו שהוא ר"ת של "ברוך "שם "כבוד "מלכותו "לעולם "ועד שאותם האותיות הם נמצאים שימוש לשם ולא אחרות כמו שכתב ספר הפליאה וז"ל שלכן נתייחדו תיבות אלו של בשכמל"ו ליחוד כנסת ישראל לסוד גדול והוא כי שם ה' ברוך הוא שמו שהוא רמוז בתפארת משתמש מכל אותיות האלפא ביתא באלה האותיות לבד הב' כמו אך בה' אל תמרודו בשי"ן כמו אשרי העם שה' אלהיו בכ' כמו מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו במ' כמו מה' יצא הדבר בלמ"ד כמו איש כי ידור נדר לה' בוי"ו כמו וה' שמים עשה עכ"ל לכן אח"ל בכאן שהוא בשכמל"ו ואני אומר הבקי בסתרי תורה והיודע משל בת מלך שהריחה ציקי קדירה יודע כשה' המיוחד יקרא שצריך לענות בשכמל"ו במהרה ובפרט בבית הבחירה מקום שהשכינה שורה ובגבולין שגם השכינה בתוך הגולה זאת תורת העולה סוד אמן אצלו אומן בכל ביתו נאמן ודי בזה : (ח) והלכך ה"נ המפטיר כן דכן סדר ברכותיהם וכן דמנחתא. ר"ל כמ"ש התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות ה"נ במפטיר כן הוא דכן הוא הסדר ברכותיה ר"ל ברכת הפטרה של שבת ויוה"כ הסדר הוא שאומרים על התורה וחותמים וכן דמנחתא ר"ל כמו שהסדר הוא בשבת ויוה"כ לחתום בקדושת היום כן הוא הסדר ג"כ לחתום במנחה דיום הכפורים הלכך הואיל וכן הוא אומר על העבודה ויחתום בשבת ויום הכפורים : (ט) ה"ג וכן פסק ר"ת מהא דתניא אסור לרחוץ כו'. ר"ל שריב"א אומר שגם ר"ת

פוסק

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] נשאל לר"י יום המילה שחל להיות בתענית צבור כגון י"ז בתמוז מהו לגלויי סליחות ופסוקי דרחמי ולומר וידוי ה' אלהי ישראל ואל ארך אפים ואם מברכין על היין וטועמו המברך או הילד וכמה שיעור טעימה. תשובה כן אנו נוהגים ביום המילה שאנו מתפללין בתעניות סליחות ווידוי ואין אומר תחנונים והוא רחום ומנהג אבותינו תורה שמצות מילה קבלנו בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך לפיכך אין אנו נוהגים לומר והוא רחום ותחנונים די להם שמניחין מקצת ואין צריכין להפסיק סליחות וגם וידוי ואל ארך אפים ושלית צבור מברך על הכוס ואינו טועמו ולא ליתביה לינוקא דלמא אתי למיסרך אלא לשהייה עד אורתא וליתשתייה אימיה או רביא ואע"ג דאמרינן היושב בתענית טועם התבשיל ואין בכך כלום ה"מ טעימה בלא בליעה ואפילו טועמת ובולעת אין בכך כלום אבל הכא מלא לוגמיו בעינן דבהכי מייתבא דעתיה כדאמרי' ביומא ואם חל שמיני בט' באב נוהגין בוורמייזא שאין מלין מיד לאחר הקינות אלא לאחר חצות משום דעדיין תלה אבילות ומילה בעינן שמחה דכתיב שש אנכי ואני אבי הנעורי איני משיב על האר"י לאחר מיתה אלא תורה היא וללמוד אני צריך שכך מקובלני שהמברך אינו צריך לשתות מלא לוגמיו אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו תדע דגבי מברך קתני טועם מלא לוגמיו וביוה"כ קתני השותה ותו דרביעית הוא שיעור כוס של ברכה ומלא לוגמיו הוי טפי מרביעית כדמוכח פרק יוה"כ בפלוגתא דב"ש וב"ה אבל לאימיה דינוקא יהבינן למשתי כשאר ימות השנה משום רפואה ובירושלמי פרק ר"א דמילה מסיים אחר ברכת המילה *) תשתא אסוותא דחיי לרביא כדין דהוא צריך אסוותא תשתה אסוותא לאימא דרביא הדין דהיא צריכה אסוותא. וכן נוהגים לומר בשאר מלכיות ודוקא כגון שאמרה צריכה אני או על פי רופאים בקיאין כדאיתא פרק בתרא דיומא ואי אמרה איני צריכה וגם בקיאין אומרים כן שגי במאי דיהיבנא לינוקא דאיתמהיל ביום התענית

*) עיין בסידור רב עמרם גאון.

דבכה"ג

[*דלא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט דשרי] (*תניא) [*דתניא] אסור לרחוץ מקלת גופו ככל גופו ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש וכן נמלא בדברי רב עמרם ובדברי שאר רבותינו דכיון שאין מתכוין להקר ולהתענג שרי לרחוץ ידיו וכן פירש רבינו תם [ג] דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ דלא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה כל שכן זה שאינו יכול ליגע בפיו ובחוטמו ובאזניו דבכולהו אמרינן פרק שמנה שרצים דתקלץ ידו משום בת מלך ושיבתא דפירקין בתרא דיומא [*הוא רוח רעה אחר ששורה על הפת כשנותני' לתינוק בלא נטילת ידים] א] (י) ואותן ששורין מפה במים ביוה"כ [*כמו] שכתבתי הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור ואי ליטול ידיו מלוכלכות הא ודאי שרי כדפרישית לעיל :

הדרן עלך מסכת יומא

הגהות ממ"י א] נ"ב אף שכבר נטלן שחרית :

בגדי ישע

פוסק כמותו דבשחרית נוטל ידיו ומוכיח כן מהא דתניא כו' וכן פסקו ר"ע ושאר רבותינו דכיון כו' שרי לרחוץ ידיו ע"כ הם דברי ריב"א ואח"כ מבאר המרדכי ומביא איך כתב ר"ת ואיך הם דבריו ואמר וכ"כ ר"ת דבלא נתינת פת כו' ושיבתא דפרק בתרא דיומא הוא רוח רעה השורה על התינוק כשנותנים לו פת בלי נט"י אף אם נטל ידיו שחרית כצ"ל וכ"ה בתוס' ובראב"ש ובסמ"ג בשם ר"ת וזהו שלא כדברי ריב"א שפי' שיבתא כפירש"י שפי' רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית ואליביה כשנטל ידיו שחרית אסור ליטול ידיו אח"כ כשנותן פת לתינוק ולר"ת מותר וכן ס"ל לר"ת דבשחרית נוטל ידיו כדעת ריב"א ולכך הביא הספר דברי ר"ת להורות שלא ס"ל לר"ת כריב"א בכל דבריו ודו"ק ויש מחקו כך פירוש ר"ת ותניא אסור לרחוץ כו' הוא מלתא באנפי נפשיה ולא נהירא דא"כ כשתניא מלתא באנפי נפשיה הוא מה הוא זה שאמר וכן נמצא בדברי רב עמרם כו' יהודא ועוד לקרא מה צריך להביא סיוע לברייתא מרב עמרם ועוד קשה למה לא מביא קודם תניא פסק של ר"ת שכותב אח"כ שסובר כריב"א לכך נראה כמו שכתבתי : (י) ואותן ששורין מפה ביוה"כ הוא מנהג טעות. קשה והא בגמ' אמר דכך היה מנהג של ריב"ל והספר הביאו לעיל דף שכ"ח ע"ב ונ"ל דהספר סובר דשריית המפה הנזכרת בגמרא לא הותרה אלא להעביר ע"ג עיניו כדאמר שם בגמרא למחר מעבירה ע"ג עיניו ולפי זה מיירי שיש בה יותר מטופח ע"מ להטפיח והטעם שיש היתר יותר בעינים מבידיו הוא משום שארז"ל טובה טיפת צונן שחרית כו' ולכך מותר שהוא רפואה וכן הטור הזכיר שריית המפה לענין להעביר ע"ג עינים הלכך מה שכתב הספר בכאן קאי אדלעיל מיניה שמדבר מרחיצת ידים וע"ז כתב ואותן שעושין הדרך שכתבתי לעיל במפה להעביר ע"ג עינים אצל הידים שטות הוא דאי משום תענוג הא ודאי דאסור דהספר סובר דמיירי ביותר מטופח ע"מ להטפיח ודייק כן מדאמר למחר מעבירה ע"ג עיניו ולא אמר ידיו אלא ש"מ דלא שרי אלא לגבי עינים ולא בידים וק"ל ומ"ש הב"י על הספר שם בסי' תרי"ג לא ישר בעיני ומה מאד תמיהני על הב"י שהוא בעצמו כתב בסי' תקנ"ד וז"ל כתב המרדכי בסוף הלכות מ"ב בשם ראבי"ה וז"ל מטונף שרי לרחוץ אף ביוה"כ וגם בט"ב ומטפחת דריב"ל היתה כדי להעביר ע"ג עיניו הרי לך בהדיא דריב"ל לא מיירי אלא ע"ג עיניו ואין להקשות הא הביא הספר לעיל הנוסחא וערב ט"ב שורה כו' ולמחר רוחץ בה פניו ידיו ורגליו כו' א"כ קשה והלא כשידיו מטונפות מותר לכתחלה לרחוץ יפה ואם אינה מטונפות אסור וי"ל דמיירי כשידיו מטונפות וזה היה באמת רחיצה יפה דהא לא היה עושה אותה כמין כלים נגובים וו"ש למחר רוחץ כו' ולא אמר למחר מקנח כו' וס"ל לריב"ל דאף אם מותר לרחוץ כשהם מטונפים מ"מ טוב הוא שיעשה ע"י שינוי וביוה"כ אסור לעשות כן גזירה שמא יסחוט אלא עושה כמין כלים נגובים והעושין כמין כלים נגובים לענין רחיצת ידים שטות הוא דזה הדרך לא הזכיר אלא לגבי עינים כדפי' לכך אמר אצל יוה"כ למחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו כמו שהביא הספר הנוסחא מכל זה נשמע דהוא כמו שפירשתי וכ"כ הר"ן חילוק זה דבין עינים לידים סי' תתקס"ז ע"ש ודו"ק : סליק מרדכי ממסכת יומא

חדושי אנשי שם

דבכה"ג לא חיישינן למיסרך גם רבי זקיני כתב דבתינוק קטן כזה לא חיישינן למיסרך ושוב מלאתי בתשובת הגאונים וז"ל שתיית כוס של ברכה מצוה תדע במקום שאי אפשר לשתות לא גדול ולא קטן כגון ביוה"כ דלמא אתי למסרך אנו נמנעים ואין אנו מקדשין על היין הלכך אם אל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו מברכין ברכת מילה על הכוס לפי שאין אומרים שירה אלא על היין ודוקא ביוה"כ שיש בו כרת אבל שאר תענית אין חוששין ומשקין או לקטן או לאמו אלו דברי רבי יעקב בר שמעון אבל ר"ת כו' : [ג] דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ דלא גרע מהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה דאין לך לכלוך יותר ממי שאינו יכול ליגע בפיו וחוטמו ואזנו דעל כולן אומר פרק ח' שרצים דתיקלן ידו משום בת מלך ושיבתא דהכא ענין אחר היא רוח רע ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים ואונקת אותו שם אם לא נטל ידיו באותה שעה אע"פ שנטל ידיו שחרית. ועכשיו אין אנו נזהרים מזה לפי שאותה רוח אינה מצויה בינינו כמו שאין נזהרים עכשיו מגילוי ומזוגות :

מסכת גליון מהרש"א על הרי"ף מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל יומא

דף א ע"א בר"נ במתני' סד"ה יום שהגיע לחנוך מאכילין אותו אסור מדרבנן. היינו למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ובדרבנן נחית חד דרגא ומאכילין אותו בידים עי' בהר"ן פ' כל כתבי אמתני' נכרי שבא לכבות. וראיתי לשעה"מ ריש הל' שביתת עשור שהקשה על דברי הר"ן הכא דאכתי תעמוד קושיתו על מ"ד בפ' חרש דבנבילות ב"ד מצווין להפרישו א"כ איך יתרגם האי דהתינוקות מותרים בכולם. עוד הקשה מר"פ מפנין דא"כ אמאי אין מטלטלין תרומה טמאה כיון דחזו לקטנים ע"ש : ע"ב ר"נ סד"ה עוכר י"ל דכי אמרינן הכי. וכ"ה בתוס' פ' חטאת שם נ"ד סע"א :

דף ג ע"א ר"נ ד"ה ולענין לרופן. מלטרפין כל שלא שהה. משמע דאכילה גופה אינה בחשבון אלא דתלוי אם ההפסק לבדו בכא"פ. ועי' ת' מים עמוקים סט"ו ועי' בכפות תמרים ד' פ' ד"ה מתקיף לה רבה : ע"ב ר"נ ד"ה וכתוב. דמשלם דמי ולדות. בתוס' נדה מ"ד סע"א ראיה מגוסס בידי אדם דההורגו פטור ומ"מ מחללין עליו את השבת : שם בא"ד דכיון שמתה הוא כילוד. עי' תוס' חולין נ"ח א' ד"ה והלכתא דנולד מן הטריפה מש"ה שרי כיון דטריפה אינה חיה וזה העובר חי ויש לכוין דבריהם לסברא שבכאן. עי' מהרי"ם ה"א סי' נ"ז וסי' נ"ט : שם ד"ה חוץ. ואל תספר עמו אחורי הגדר. ועי' בר"ן פסחים בדף קלו ע"א ד"ה וקשה דהה ראיות אלו : בא"ד דיהבי' להו ופלחינן בהו לגבי נורא. פירות מיני מתיקות מאכלינן להו ביום אידם :

דף ד ע"א ר"נ ד"ה מרי. מאי חזית. עי' בב"ש סי' פ' סקט"ו דאשה מינקת מותרת אפשר לאכול דבר שהוא ספק סכנה להילד משום לער דידה : שם ד"ה ומיהו. יהדו לגס אחד. אם נתפס אחד וידוע שאם יצילו אותו יותפס אדם אחר תחתיו אסור להצילו אבל כ"ז שלא נתפס אף שודאי יותפס א' רשאי להציל למי שירצו וראיה מפ' הערל דף ע"ח ע"א ואכתי מצות פנים יש בדבר. מיהו אם אינו ברור שיותפס אחר רשאי להצילו ומצוה נמי איכא א' בן לב ספר ב' סי' מ' : ע"ב ר"נ ד"ה וגרסי'. למה לא נאמר לנכרי שינחור לו. לכאורה אינו מובן דהא אין עושים ע"י נכרי וכן הביא בב"י סי' שכ"ח לתרץ בשם רשב"א וצ"ל או דהקושיא אזלא לגירסא אחרונה בהר"ן לקמן בסמוך וכפי שפירשה הר"ן דדוקא לנכרי לבדו אין מוסרים ויקשה דינחור הנכרי והישראל יתעסק בו. או דאף לנוסחא ראשונה ולהטעם משום מכשול לעתיד כמ"ש הר"ן. מ"מ י"ל כשהנכרי מזומן לפנינו ל"ש מכשול כמו דל"ש במאכילין אותו הקל ול"ת שיאמרו בקושי התירו ע"כ לא האכילוהו החמור דהכל יבינו כיון שיש קל לפנינו ראוי שלא ליתן חמור. ה"ה בנכרי לפנינו הכל יודעין שראוי לעבור על שבות מעל איסור סקילה. אך האי דאין עושין כו' איירי בצריך להדורי אחר הנכרי. וחיישינן למכשול לעתיד כשיסדר ולא ימצא ועי' בט"ז סי' שכ"ח. ולדברי שפיר ליין בהגהת ש"ע דין זה בשם הר"ן. והנה שנים שעשאוהו פטורים ולכאורה אמאי לא נימא ששניים יאחזו בסכין וישחטו. אף י"ל דעבירת שנים לא חשיב קל נגד החמור שיעבור אחד. אך להסוברים דישראל ופסול שאוחזים בסכין ושחטו שחיטתן כשרה כמ"ש בש"ך יו"ד ס"ב סק"ל יוקשה. וצ"ל דהם יתרצו כרשב"א דאין עושים כלל ע"י נכרים. והר"ן דהקשה דלנחור נכרי נ"ל דס' כפסק הש"ע שם סי' ב' סי"א דשחיטת ישראל ופסול פסולה והוי שוב נבילה ופייך ביה תי' הר"ן או תי' הרא"ש"ד. ולפ"ז אזדא השגת הט"ז על הב"ח שם בסי' ד' סק"ד דודאי אין בהשגה זו אלא דיי"ל דס' הר"ן כהמכשירין בש"ך ס"ב סק"ל ולדברי מוכח דהר"ן אינו מהם : בא"ד עובר בלאו על כל זית וזית שבה. ותמוה מיומא פ"ג סוף ע"א כי פליגי בדלא אפשר בחולין (שאין די אחר שנטל תרומתו) דמ"ס טבל חמור כו' וקשה מ"מ כשיפרוש ויאכילנו גם התרומה שהורמה יאכל רק איסור מעט וכשתאכילנו טבל יהיה רבוי איסור. וכבר תמה ע"ז בפרשת דרכים דרוש מ"ע וכתב דהר"ן מפרש בדלא אפשר שאין הבעלים לפנינו לתרום ועי' מ"ש עליו בספר משנת חכמים בפתיחה הכוללת :

דף ה ע"א רי"ף על עשה מיבעיא. עמ"ש בגליון בגמ' דף פ"ה ע"ב : סליק

הגהות מהגאון כו' מרנא אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי.

דף ג ע"ב בר"נ ד"ה וכתוב בהלכות גדולות. הלכך אפי' בהצלת עובר פחות מבן מ' יום כו'. נראה שכן עיקר שא"ל כדעת הפוסקים שאין מחללין על נפלים רק משום סכנת אשה ובפחות ממ' יום אין שם סכנת אשה דא"כ איך כתב הר"נ והרא"ש דא"נ לאלו הדקדוקים דלא משכחת סכנת עובר בלא עוברה דהא כ"מ בפחות ממ' יום ובפוסקים לא נזכר דין זה: סליק

חדושים והגהות מהג"מ שמואל מרובזעוויץ זצ"ל מו"ץ דק"ק מאהליב.

דף א ע"א ר"נ ד"ה יום הכפורים ואם איתא כו' דהא אפי' איסורא דאורייתא ליכא כו'. אפשר משום דהא בהא תליא כיון דאין ענוש כרת ולא הו"ל בכלל עינוי דקרא א"כ ממילא שוב אינו מוזהר עליהם מה"ת דהא מסיכי תיתי דאזהרה לא מוכחא רק מהאי קרא גופי' דענוש כרת ילפינן דהזהיר עי' בגמרא ושבתון שבות בודאי אסמכתא בעלמא הוא: שם בא"ד והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה כו'. אפשר לפי שיטתו דנפיק מקרא דשבתון אין כאן כ"א איסור עשה כמבואר דלא קאי רק על איסור לאו ואינו אסור אלא אלא מד"ס להאכילם ולא גזרו במידי שהוא צרכו של תינוק כמ"ש לקמן ומש"ה לא חייבו לחנכם בזה: ע"ב בש"ג אות ד' כ"ה שיטה דקולא. ולא ידעתי שהרי אף בשבת אסור אף לעבור במברא ומשום דהוי כשט והסור לעבור לשמור פירות דוקא דרך הערמה לת"ת כדאי' בפ' חולין ע"ש :

דף ב ע"ב ר"נ ד"ה ומיהו איכא למידק כו' ל"ד אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלים כו'. והא דפריך מושוין שאסור לנאת בו ביוה"כ אלמא אע"ג דלר"י לאו מנעל הוא אפ"ה אסור לנאת בו ולא משני דהאי לנאת בו איירי אף ברה"ר ומש"ה אסור לנאת בו לכ"ע ביוה"כ דלמ"ד מנעל הוא אסור משום מנעל ולמ"ד לאו מנעל הוא אסור משום משוי וקמשמע לן דיש עירוב והוצאה ליום הכפורים דאפשר דאין זה במשמע ומשמע אף לנאת בו בבית אסור ומ"ת ליתנה דלנאת הוא לאו דוקא ולא עוד אלא דנראה אף בבית אסור בשבת דלמאי נפיק ביה לרשות הרבים כדאיתא בפוסקים וצריך עיון :

דף ג ע"ב ר"נ ד"ה וכתב הה"ג כו' יושבת על המשבר טעמא אחרינא הוא כו'. לפ"ז אפשר יושבת על המשבר ההורגו חייב אך מהא דתני יצא ראשו אין נוגעין בו וגם מדתני בן יום א' ההורגו חייב משמע הא לא"ה פטור וא"כ אף לפום סברא דהשתא צריך לחלק בין פ"נ להריגה כמ"ש לעיל. ולכאורה משמע דלפי סברא זאת א"צ למ"ש לעיל לחלק וע"ש בתוס' בנדה וצ"ע :

דף ד ע"ב ר"נ ד"ה ומדקתני כו' אבל הכא ב"ש מחדדי טפי כו' ואע"ג דהתם לא קי"ל כב"ש הייט משום דנפק ב"ק ומ"מ צ"ע איך כתב אף להקל אזלינן בתר רוב חכמתו דהא אילו היה חכמתו עדיף לא היה אמני אף הב"ק דקי"ל כר"י דאין משגיחין בב"ק וע"ש בתוס' בהא דקי"ל כב"ה כב"ק משום דלא סתר הדין משום דב"ה הוי רובא. וא"כ איך אפשר אף להחמיר בפ"נ ניזל בתר רוב חכמתו ולא נהוי אף פלגא ופלגא וצ"ע : שם בד"ה וגרסי' בגמ' כו' למה לא נאמר לנכרי שינחור כו'. לפ"ד הר"ן לקמן אין עושין כלל ע"י נכרי שמא יאמרו בקושי התירו פ"נ ע"י נכרי כו' : שם בא"ד ולמה עומד בפניו איסור שבת יותר כו'. אפשר בשלמא איסור נבלה לא נדחה בחול בודאי וא"כ אף בשבת לא נדחה רק משום שיש כאן איסור שבת אתה רוצה לדחות איסור נבלה ע"ז אמר הרא"ב"ד הואיל ואיסור שבת מעכבו איסור שבת הותר והבן : סליק

הגהות פעולת שכיר להג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא

דף ב ע"ב ר"ן ד"ה איבעיא להו. להקביל פני רבו או פני תלמיד עובר כדרכו כצ"ל :

דף ג ע"א ר"נ ד"ה א"ל. מכניסין את המת בחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה כצ"ל :

דף ד ע"א ר"נ ד"ה מה רואת. כגון שהעלה לבה טינא כצ"ל : שם בא"ד וא"ל נכרים שתדבקנו כצ"ל. ד"ת : ע"ב ר"נ ד"ה לפדניא. רמי מידי בכביה. כצ"ל : שם ר"נ ד"ה ואין עושין. שמא יאמרו הרואים בקושי התירו כצ"ל. ד"ת :

דף ה ע"ב ברי"ף ת"ר בזמן שאדם קורא ושונה כו'. ואין מקחו ומתנו נאה. נ"ב בגמ' ליתא : שם תניא עבר אדם עבירה כו' שלישית אין מוחלין לו. נ"ב עי' הגי' בגמ' וברא"ש :

דף ו ע"ב ר"ן ד"ה מאי נעילת שערים. כן נ"ל לפי דרכו כצ"ל : שם ד"ה והוי יודע. הא דאמרינן. נ"ב תפילת נעילה פוטרת של ערבית דמההיא משמע דתפלת נעילה בלילה וכמו שאפרש בסמוך כצ"ל. ד"ת : סליק

השמטות ותקונים לגליון אלפסי ממסכת עירובין מאת הג"מ מו"ה שניאור זלמן שליט"א אב"ד דק"ק גאלדינגען יע"א

דף א ע"א בהגהות גליון אלפס ד"ה שם ואזיל כו' כרב שבת דף י"א ע"ב כצ"ל :

דף ג ע"א שם ד"ה הכשר מבוי כו' שלא כדברי הש"ס דמחילות אתי' לענין כו'. נ"ל שלא כדברי הש"ס דהלכתא כו' : שם ד"ה משום כו'. כדאיתא ביבמות (דף פ"ו ע"ב) דקאמר ראב"ע על ר"ע כו' ואי לאו שהיה זקן ממנו לא היה אומר לשון גנאי כזה עליו עכ"ל שם. וצריך להוסיף אך בברכות (דף כ"ח ע"א) איתא דראב"ע היה ח"י שנה בשעה שנעשה נשיא ור"ע היה אז ג"כ ראוי לנשיאות דקאמר התם מאן נוקים לי' נוקמא לר"ע. וכן הוא בירושלמי פ"ד דתענית סוף הלכה א' שהיה אז ראב"ע רק ט"ז שנה והיה ר"ע יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר ממני כו' ע"ש. א"כ היה אז לכה"פ בן ס"ד שנה כי מ' שנה היה ע"ה כשנשא בת כלבא שבוע וכ"ד שנה היה בבי רב כמ"ש בכתובות (דף ס"ג ע"א) א"כ מבואר דר"ע קשיש טובא מראב"ע. אמנם שבירושלמי פ"ק דברכות (הלכה ו') איתא על ראב"ע אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים. דמשמע שהיה זקן. מ"מ כבר פי' שם בעל ס' חרדים דלא קאי אשעה שנתמנה לנשיא [כמ"ש בירושלמי שם ובפ"ד דתענית שהיה רק בן ט"ז שנה] רק על שעה שדרש בן זומא לקרא דכל ימי חייך על שעה זו ס"ל להירושלמי שהיה כבר זקן. וכ"כ היפה מראה ולחנם השיג עליו הגאון מוהרר"י שאול הלוי נאטנזאהן זצ"ל בגליון הש"ס שלו על הירושלמי והניח בצ"ע שהירושלמי סותר א"ע ובמכת"ר מגאון קדשו ז"ל אין כאן סתירה לפי היפ"מ ובעל ס' חרדים. וא"כ מוכח היפך ממ"ש שראב"ע הוה קשיש מר"ע. אבל מ"מ זה אמת מ"ש שבלא ספק ר"ע לא ראה את הלל כי נשיאות הלל היה מאה שנה שלפני חורבן ואחריו שמשו ג' דורות כמ"ש בשבת (דף ט"ו ע"א) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה :

דף ט ע"ב בר"י ד"ה ונ"ע שהניחו בנ"ע מ"ש כאן כו' כצ"ל :

דף יב ע"ב בר"י סד"ה אבל. דוזהו שאמרו אחינו יכיר כצ"ל :

דף לה ע"א ר"י ד"ה ר"ש. בשם הירושלמי וטו"ע סי' ש"י בהג"ה סעיף ב' כו' כצ"ל :

רי"ף *) שיטת ריב"ב יומא

דף א ע"א מתני' יוה"כ אסור באכילה ובשתיה וכו'. ואינו בעונש ואזהרה אלא באכילה ובשתיה ובעשית מלאכה בלבד אבל אם רחץ או סך או נעל או שמש מטתו מכין אותו מכת מרדות דתני רבה בשאר ספרי דבי רב מנין ליום הכפורים שאסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ת"ל שבתון שבות וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסת היום וביציאתו אבל אינו בעונש ואזהרה אלא על עיצומו של יום שהוא ליל יום הכפורים ויומו אבל על התוספת אינו בעונש ואזהרה : באכילה ובשתיה. שיעור אכילה ככותבת הגסה כמוה וכגרעיניתה יכותבת הגסה שאמרו חסרה מכבינה ובתלמוד ארץ ישראל אמר ר' יוסה זאת אומרת צריך למעך תלנה דאי לא כן ליתני כמוה וכגרעינתה וכתלנה. ושיעור שתיה כל שאילו יסלקם לצד אחד יראה כמלא לוגמיו : מלך וכלה ותיה. בגמ' מפרש טעמא : ונעול את הסנדל. כל שלשים יום : דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין. אכולהו קאי אמלך וכלה וחיה וקי"ל כותיה דר' אליעזר מדמפרשי' בגמרא טעמיה : שבת שבתון וכו'. בכולהו כתיב ענוי : ע"ב גמ' אכילה ושתיה מנא לן. כלומר מנא לן דעיקר ענוי דקרא מאכילה ושתיה הוא : וכי התענית בכל אשר התענה אבי. למדנו שנקראת בריחתו של דוד ענוי וכתיב בה העם רעב ועיף. רעב מלחם וצמא ממים ועיף ממאי וכו'. מצינו לשון עיפות מאכילה או משתיה והאי קרא דכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר לא מצינן לפרושי עיף מאכילה דהא כתיב רעב ולא מצינן לפרושי עיף משתיה דהא כתיב צמא הלכך סברי לפרושי מרחיצה דשייך בה מסברא לשון עיפות

*) מפני איזה סיבה לא נדפסה על גליון האלפסי

[illegible]

מכן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב בלבד ואח"כ משלימין מדאורייתא בין בתינוק בין בתינוקת בהא לא עבדינן כותיה דהא קי"ל שאין השלמה לתינוק מן התורה עד שיהא בן י"ג שנה שלמות כך יש לפרש ולהעמיד דברי הרב ז"ל אע"פ שהשיב עליו הרב דודי ז"ל בספר המאור וכן כתב הרב ר' משה ז"ל. ומה שכתב הרב דודי ז"ל שאין השלמה לתינוק מדבריהם אליבא דרב נחמן אלא שנת י"ב בלבד ולתינוקת שנת י"א בלבד קשיא לן עלה כיון דלטעמיה לא פליגי רב הונא ורב נחמן עליה דר' יוחנן בהשלמה מדאורייתא ולכו"ע תינוקת בת י"ב שנה ותינוק בן י"ג שנה משלימין מדאורייתא היאך אפשר לומר שאין השלמה לתינוק מדבריהם אליבא דרב נחמן אלא שנת י"ב בלבד ולתינוקת שנת י"א בלבד והא אין משלימין מן התורה בתינוק עד שיהא בן י"ג שנה שלמות ובתינוקת עד שתהא בת י"ב שנה שלמות שהן בני עונשין מ"מ קשיא לי לגירסא זו דמסוגיא דגמרא חזינן בהדיא דרב נחמן נמי אית ליה השלמה מדבריהם שתי שנים אלא כך היא הגירסא הנכונה וכן מצאתיה בספרים ישנים ובפירושי הרב ר' אברהם ז"ל אמר רב הונא בן שמונה ובן תשע מחנכין אותן לשעות בן עשר ובן אחת עשרה משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא. ורב נחמן אמר בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא. ור' יוחנן אמר השלמה לדבריהם ליכא כלל בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותן לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא ובתינוקת בן י"א ובן י"ב מחנכין אותו לשעות בן י"ג משלימין מדאורייתא ובתינוק זו היא הגירסא הישרה ופירושה דרב הונא ורב נחמן לא פליגי אהדדי אלא מר דהוא רב הונא מיירי בתינוקת ומר דהוא רב נחמן מיירי בתינוק ור' יוחנן פליג עלייהו דלר' יוחנן ליכא השלמה מדבריהם כלל וקי"ל כרב הונא ורב נחמן הילכך תינוקת הבריאה כשהיא בת ח' שנים שלמות מחנכין אותה לשעות שנה תשיעית ושנה עשירית וכשהיא בת עשר שנים שלמות משלימין מדרבנן שנת י"א ושנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנים שלמות משלימין מדאורייתא ותינוקת החולה כשהיא בת תשע שנים שלמות מחנכין אותה לשעות שנת עשר ושנת י"א וכשהיא בת י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב וכשהיא בת י"ב שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק הבריא כשהוא בן תשע שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת עשר ושנת י"א וכשהוא בן י"א שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ב ושנת י"ג וכשהוא בן י"ג שנה שלמות משלימין מדאורייתא ותינוק החולה כשהוא בן עשר שנים שלמות מחנכין אותו לשעות שנת י"א ושנת י"ב וכשהוא בן י"ב שנה שלמות משלימין מדרבנן שנת י"ג וכשהוא בן י"ג שלמות משלימין מדאורייתא: מתני' עוברה שהריחה כו' וחולה מאכילין אותו על פי בקיאין וכו'. בגמרא מפרשי' לה: גמ' תוחבין לה כוש ברוטב. תוחבין לה פלך ברוטב של אותו בשר ומוצצתו:

דף ד ע"א אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דקרקע עולם היא: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. כלומר לא התירה תורה לעבור על המצוה אלא בשביל פקוח נפש אבל כאן עבירה עשויה ונפש אבודה: דאורתא. שהריחה ויום הכפורים היה: פיס' חולה מאכילין אותו על פי בקיאין: גמ' שומעין לחולה. אע"ג דאמרי מאה לא צריך כדמסקינן להין: שומעין לרופא. ודוקא דחולה לגבו אומר איני צריך אבל אי איכא רופא בהדיה דאמר לא צריך אין מאכילין אותו: ואי אמר

*) עי' בהמאור

איהו ואתרינא בהדיה לא צריכנא וכו'. כתב הרב דודי ז"ל לאו הכין הוה ליה למכתב אלא הכין הוה ליה למכתב אי איכא תרי דאמרי צריך אע"ג דחולה אומר איני צריך ואיכא נמי תרי בהדיה דאמרי לא צריך אמרינן תרי כמאה ומאה כתרי ולא אזלינן בתרי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל. והרב ר' משה ז"ל הוסיף לנו תימה בדבריו שכתב מקצת הרופאין אומרין צריך ומקצתן אומרין אינו צריך הולכין אחר הבקיאין או אחר הרוב ובלבד שלא יאמר החולה שהוא צריך נחלקו הרופאין והיו כלן בקיאין ואלו שאמרו צריך כמנין שאמרו אינו צריך מאכילין אותו אלו הם דברי הרב ר' משה ז"ל ולאו הכין הוא מסקנא דגמרא אלא כל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דמאה רופאין וחולה עמהן אומרין אינו צריך מאכילין אותו ולא אזלי' בכי האי אומדנא בתר רוב דעות משום דספק נפשות להקל גם הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל כתב בענין הזה דברים שאינן ברורים אצלנו. כללא דנקטינן מהאי שמעתא כל היכא דחולה אומר צריך אע"ג דמאה רופאין אומרים אינו צריך מאכילין אותו וכל היכא דאיכא תרי רופאין דאמרי צריך אע"ג דמאה רופאין וחולה עמהן אומרים אינו צריך מאכילין אותו רופא אומר צריך ורופא אומר אינו צריך אי נמי רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך מאכילין אותו רופא אומר צריך ושני רופאין אומרים אינו צריך אי נמי רופא אומר צריך ורופא וחולה עמו אומרים אינו צריך אין מאכילין אותו זה הוא הפסק שראוי לסמוך עליו: ואם אמר איהו צריכנא וכו'. ומתני' הכי מפרשינן לה חולה מאכילין אותו על פי שני בקיאין שאומרים צריך בד"א דחולה אומר איני צריך ואיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך אבל אמר צריך אני אע"ג דאין שם בקיאין דאמרי כותיה אלא כולהו אמרי לא צריך מאכילין אותו: ע"ב מתני' בולמוס. חולי שאוחז את העין מפני רעבון וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: אין מאכילין אותו מחסר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא: גמ' והלכתא כר' מתיא בן חרש דאמר החושש בפיו מטילין לו סם בשבת. דאפילו רבנן מודו דזו היא רפואתו ולא פליגי אלא בכלב שוטה משום דקסברי דאינה רפואה גמורה דאם איתא דפליגי רבנן אפי' בהא ליערבינו וליתנינהו וליפלוג רבנן בסיפא: פיס' מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: גמ' היכי דמי כגון דאמדוהו רופאים לעשות לו הרפואה שמונה ימים רצופים. מהו דקימא נעכביה מלעשות לו הרפואה עד לאורתא כי היכי דלא נחיל עליה תרי שבי קמ"ל: להברותו. להרחיבו מהן עד שיברית: שמא יברית מאליו. אלא אפי' ספק שבת אחרת כדאמרי' לעיל: מפני שמצרפין לדעת אחרת. כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם לפי שמדמין דבר לדבר ורבינו שלמה גרים אבל מצטרפין לדעת אחרת ומפרש אין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ועל ידי כותים שהם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל וקשיא לי הכותב אי איכא תרי דאמרי צריך למה אנו צריכין לצירוף הא קי"ל דכל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דאמרי מאה לא צריך מאכילין אותו דתרי כמאה ומאה כתרי וספק נפשות להקל ויש לומר דס"ק כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואחד מן השנים שאומרים צריך אשה או כותי מצטרפין למהוי פלגא ופלגא דתרי כמאה ומאה כתרי וספק נפשות להקל:

דף ה ע"א אע"ג דקא לייד כוורי. אע"פ שהוא צד דגים כשמעלה את התינוק: עוקר חוליא. להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס: אע"ג דקא מיתבר לה שיפי. שהוא מפלל ענים שראוים למלאכה: אע"ג דקא ממכיך מכוכי. פי' רבי' שלמה ז"ל אע"פ שהוא משפיל ומציע הגחלים לגלות עליהם לערב. והרב ר' משה ז"ל פי' אע"פ שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת הכיבוי. כל הני אע"פ דקאמרינן הכא משנה יתירה קא דאיק דקתני ואינו צריך ליטול רשות מבית דין למה ליה דתני הכי הא קתני והזריז הרי זה משובח: אלא לחצר אחרת הדלקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת ובן חולים או קטנים שאינן יכולין לברוח: מתני' מי שנפלה עליו מפולת וכו': גמ' הכי גרסי' עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרין עד טבורו. ובהל' הרב ז"ל מוחלפת השיטה: מלמטה למעלה. שמצאוהו מרגלותיו למעלה וראשו למטה מר סבר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר סבר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: מתני' אשם ודאי. כגון אשם גזילות ואשם מעילות ומסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן: מיתה ויום הכפורים מכפרין. עם התשובה אבל בלא תשובה אין מכפרין: על עשה ועל לא תעשה. פרישנא בגמ' על לא תעשה שניתק לעשה: על החמורות. כגון לא תעשה גמור אבל כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקין כדאמרי' בגמ' והא דקתני רישא מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה הא כדאיתא והא כדאיתא יום הכפורים עם התשובה מכפרין על לא תעשה ומיתה עם התשובה מכפרין אפי' על חלול השם כך נראה לי הכותב פירושה מהלכות הרב ז"ל שהביא משנתנו סתומה ומדרש ר' ישמעאל בחלוקי כפרה אלמא לא פליגי אהדדי: גמ' שלשה הן. אבל תשובה אינה מן המנין שהיא צריכה לכלן: עבר אדם על מצות עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה אינו זז משם עד שמוחלין וכו'. מצינו כפרה בתשובה וכפרה ביום הכפורים וכפרה ביסורין וכפרה במיתה ומסתמא כפרה קלה לעבירה קלה וכפרה חמורה לעבירה חמורה. כתב הרב ר' אברהם ז"ל קשה להו לרבנן מאי האי דקאמר תשובה ויום הכפורים ויסורין תולין ומיתה ממרקת בשלמא כולהו תולין דאמרינן בהנך להגין עליו מן היסורין בשאר דוכתי אלא הכא דאיכא יסורין מאי תולין הא ודאי אם מת מיתה ממרקת ומתרצי לה שאם חס ושלום חזר על אותו עון אינו נמחק מה שעשה ואי איכא רובא עונות תשיב בהדייהו: ע"ב בזמן שאדם קורא ושונה וכו'. בגמרא מפיק לה מדכתיב ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך: באמור להם וגו'. רישיה דקרא ויחללו את שם קדשי: עבירות שבין אדם לחבירו. יגלה לרבים שיבקשו שימחול לו: הכי גרסינן תניא עבר אדם עבירה אחת פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית רביעית אין מוחלין לו שנא' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומ' הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בצבור אבל ליחיד לא תא שמע הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר כן מצאתיה בספרים ישנים וגירסת הרב ז"ל אי אפשר ליישבה. ופירוש מוחלין לו שכשמחשבין עונות האדם וזכיותיו חוץ מאותן עונות הראשונים נמצאו זכיותיו כעונותיו הרי דינו כמחצה על מחצה ומוחלין לו על הכל לפי שאותן עונות הראשונים הרי הן כאילו אינן אבל אם חוץ מאותן עונות הראשונים נמצאו עונותיו יתרים על זכיותיו מגלגלין עליו את הכל. ואיכא מאן דמפרש לגירסת הרב ז"ל שלישית אין מוחלין ביחיד אלא יסורין ממרקין שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וכבר הזכיר הכתוב היסורין שהביא עליו ועל ידי מליץ טוב הצילו מן המות ואפילו בכריתות ומיתות בית דין בשתי פעמים לבדן אם עשה תשובה מוחלין לו מיד אבל בשלש פעמים תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין ואיכא נמי מאן דמפרש לה במצות עשה שאע"פ שמוחלין לו מיד ע"י תשובה דוקא בשתי פעמים אבל בשלש פעמים תולה ויסורין ממרקין: ר"ע אומר אינו צריך. לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי והרב ר' משה ז"ל פסק כר' יהודה בן בבא אע"ג דקי"ל בעלמא הלכה כר"ע מחבירו משום דפלוגתא דר"א בן יעקב ות"ק כר' יהודה בן בבא שייכא ופשטיה מסייע ליה אבל הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל כתב בהלכתא ומנהגא כר' עקיבא: מפרסמין את החנפים מפני חילול השם. אדם שהוא בעל עבירה והוא חנף ורכיל בסתר כדואג האדומי מפרסמין אותו מן השמים ומביאין לידו מכשול מפורסם שידעו הכל שהוא רשע ואח"כ נוקם המקום דינו ממנו שלא יהו הבריות קוראין תגר אחר דינו של מקום ונמצא שם שמים מתחלל שנא' ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו כלומר שהקב"ה נותן מכשול לפניו כדי לפרסמו כמו שעשה לדואג שנתפרסם בנוב עיר הכהנים ובתוספתא דיומא בעונו הוא ימות בפרסומו: מתני' אין יום הכפורים מכפר. שאין יום הכפורים מכפר בלא תשובה: מכל חטאתיכם לפני ה' ולא חטאתיכם שבין זה לזה:

דף ו ע"א גמ' ישור. לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם: חטאתי פעם אחת. וישר העויתי הרי שתים. ולא שוה לי הרי שלש: אנא. אין נא אלא לשון בקשה: עם השיכה. לאחר אכילה: רבון העולמים לא על צדקותינו וכו': ע"ב בתעניות. של גשמים: ובמעמדות. כדאיתא במס' תענית ותמן פרכי' תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ושנינן הכי קאמר בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי שבשלשה פרקים הללו תעניות הן ואין שכרות במנחה למעוטי שאר ימות השנה שאין בהם נשיאות כפים במנחה ויש בהן ארבעה פעמים ביום כגון יום הכפורים שיש בו מוסף. והתם במסכת תענית פליג ר' יוסי בברייתא דס"ל דליכא נשיאות כפים במנחה אפי' במעמדות וביום הכפורים משום דגזרינן אטו מנחה דשאר יומי דשכיחא בה שכרות אבל במנחה דתענית של גשמים אפילו ר' יוסי מודה דאית בה נשיאות כפים דכיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה כתפלת נעילה דמיא ופירש רבינו שלמה ז"ל כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה מפני כ"ד ברכות שמתפללין בתענית של גשמים כתפלת נעילה דמיא וליכא למיגזר במנחה כי האי גוונא משום מנחה דשאר יומי ואיפסיקא הלכתא התם בהדיא כר' יוסי. אבל הגאון רב אחא משבחא ז"ל כתב בפרשת בהעלותך האידנא דקא סלקי כהני במנחה ביומא דכפורי כיון דקא משכי צבורא ברחמי עד זמן נעילה הויא לה כתפלת נעילה ולא מיחלפא: צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר התפלות: ושמואל אמר מה אנו מה חיינו אומר ואינו מתפלל כלל: והלכתא כרב דעולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה אלמא נעילת בערים צלותא יתירתא היא כרב ונוסחי הלכות הרב ז"ל שכתוב בהן והלכתא כשמואל נוסחי משבשי אינון. כתב הרב דודי ז"ל מצאתי בסידורין קדמונים שכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז"ל שמסיים שליח צבור בתפלת נעילה במה אנו מה חיינו וחותם ברוך אתה ה' האל הסולח ונראה הענין הזה בעיני כהלכה וסיינו דעולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה אלא שבכל המקומות שלנו והמוקפין לנו מימינו לא ראינו כך ומשנה שלימה שנינו אל ישנה אדם מפני המחלוקת: פוטרת. למאן דאית ליה תפלת ערבית תוכה: רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא: וסבירא ליה תפלת נעילה בלילה וכיון דצלי תו לא צריך ואע"ג דקי"ל כרב נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית אחר נעילה: לערב סלקא דעתך. קס"ד דלמוצאי יוה"כ קאמר. כתב הרב ר' משה ז"ל מי שראה קרי ביוה"כ בזמן הזה אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך ירחץ מקומות המלוכלכין ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הרואה קרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר ולא אמרו שהרואה קרי ביוה"כ טובל אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו: שכל העולם כולו רעב. שיוה"כ אסור בתשמיש המטה: מפיס חיי שני ומשני. מאריך ימים הולך וגדל: ויום הכפורים מותר בקניבת ירק מן המנחה וכו'. כדכתיבנא לה בסוף אלו קשרים. ובמוצאי יוה"כ מברכין על אור שבת אבל לא על האור היוצא מן העצים ומן האבנים כדאיתא בפרק מקום שנהגו וכדפרישנא טעמא בפ' אלו דברים ויוה"כ שחל להיות בשבת דינו כשאר שבתות שמברכין במוצאיהם אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים דהא ליכא מידי דמלאכה דבשבת שרי וביוה"כ אסיר וההוא טעמא דאיתיה ביוה"כ איתיה נמי בשבת דעלמא ואפי' הכי בשבת דעלמא מברכין אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים הואיל ותחלת ברייתו הוא אלמא היכא דאיתיה להאי טעמא האי טעמא עדיף הלכך ביוה"כ שחל להיות בשבת נמי כיון דאיתיה להאי טעמא דינו כשאר שבתות שמברכין במוצאיהם אף על האור היוצא מן העצים ומן האבנים כך נראה בעיני אע"פ שלא נהגו העם כן: סליק

פרק א א למה מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת (א) [פרהדרין] (א) פירש רבי יהודה בן בתירה (ב) [א] [שאם] תמצא אשתו ספק נדה [ויבא עליה] ונמצא טמא שבעת ימים (ב) רבי יהודה (ג) [היה קורא אותה] לשכת בלווטין (ד): **ב** (ג) כל הלשכות שבמקדש פטורות מן המזוזה חוץ מלשכת פרהדרין מפני שהוא בית דירה לכהן גדול שבעת ימים בשנה אמר רבי יהודה וכי לא היה שם בית דירה אלא זו בלבד אלא כל שהוא בית דירה חייב כל שאינה בית דירה פטורה: **ג** כל הלשכות שבמקדש (ד) רשות היחיד לשבת ורשות (ה) [הרבים] לטומאה חוץ מלשכת היין ושמן שיש להם שני פתחים (ו) [זו (ה) כנגד זו] א) אבא שאול היה קורא אותה לשכת בית שמניא ר' יהודה אומר כל לשכה שבמקדש שיש לה שני פתחים זה כנגד זה כגון שער עזרה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה: **ד** למה מפרישין כהן אחר תחתיו ב) שמא יארע בו פסול ישמש תחתיו [ב] (ו) וכהן גדול חוזר לכהונה גדולה וזה ששימש תחתיו כל מצות כהונה גדולה עליו דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אע"פ שאמרו כל מצות כהונה גדולה עליו אינו כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט (ז) אמר רבי יוסי מעשה ביוסף בן (ז) [אילים מצפורי ששימש תחת כהן גדול שעה אחת (ח) ולא היה כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כשיצא] אמר ג) למלך פר ושעיר (ח) [שקרבו] היום משל מי [היו משלי או משל כהן גדול] ידע (ט) המלך על מה אמר לו (ט) [ג] [מה זה בן אילים] לא דייך ששמשת [תחת כהן גדול] שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם אלא שאתה מבקש ליטול לך כהונה גדולה באותה שעה ידע (י) [בן אילים] שהוסע מן הכהונה גדולה: **ה** (י) כיצד כהן גדול נוטל חלק בראש אומר זו חטאת שלי זה אשם שלי ד) חלה אחת משתי חלות ארבע וחמש חלות מלחם הפנים רבי אומר אומר אני שיהא [זה] נוטל מחצה (כ) שנאמר (יא) (ויקרא ב) [והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו שיהא אהרן שקול כנגד בניו] בד"א בקדשי מקדש (*כ) אבל בקדשי הגבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקין בשוה: **ו** (ל) מצות כהן גדול להיות גדול מאחיו בנוי בכח בעושר בחכמה [ובמראה] אין לו מנין שיגדלוהו אחיו (יב) [שנאמר] (שם כא) והכהן הגדול מאחיו שיגדלוהו (מ) אחיו אמרו עליו על פנחס איש חבתה שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו אחריו גזברין ואמרכלין ומצאוהו כשהוא חוצב ומלאו [אחריו] את המחצב דנרי זהב א"ר חנניא בן גמליאל (יג) [לא] סתת היה והלא חתנינו היה ה) ומצאוהו כשהוא חורש כמה שנא' באלישע (יד) (מלכים א יט) שנים עשר צמדים (טו) והוא בשנים העשר (נ) משרבו מלכים [התקינו] להיות מעמידין כהנים ו) (טז) [והיו ז) [ד] מפרישין] אותם בכל שנה ושנה: **ז** (ס) למה פירש ובוכה מפני שצריכים (יז) [להשביעו] [ה] ולמה צריכין (יח) להשביעו שכבר היה מעשה (יט) [בביתוס] אחד שהקטיר עד שהוא (כ) [בחוץ ויצאתה] ענן הקטורת ח) והרתיח את כל הבית שהיו (כא) [ביתוסין] אומרים יקטיר עד שהוא בחוץ שנאמר (כב) (ויקרא טז) [וכסה ענן הקטרת] אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (שם) (כג) [ו] [וכסה ענן הקטרת] מלמד שנותן בה מעלה עשן (ע) הא [אם] לא נתן בה מעלה עשן (כד) חייב מיתה בשיצא אמר לאביו כל ימיכם הייתם דורשין ואין אתם עושין עד שעמדתי ועשיתי אני אמר לו אע"פ שאנו דורשין אין אנו עושין ושומעין לדברי חכמים תמיהני עליך אם תאריך ימים (פ) לא שהה שלשה ימים (כה) [עד שנתנו בקברו]: **ח** (צ) איזו היא אצבע צרדה זו אצבע גדולה של ימין ט) בפה (כו) [לא] בנבל ולא בכנור מה היו אומרים (תהלים קכז) שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' (ק) לא היו ישנים כל הלילה אלא שוקדין כנגד כהן גדול [כדי] [ז] לעסקו בתורה כך היו נוהגין בגבולין אחר חורבן הבית זכר למקדש אבל (כז) חוטאין [היו]: **ט** (ר) כיצד מפיסין (כח) ללשכת הגזית מקיפין ועומדין י) (כט) [ככוליור] הממונה בא ונוטל מצנפתו של אחד מהן יודעין שממנו פיים מתחיל: (ש) לא היו מוציאים שתים [ח] אלא [אחת] אחת היחידים שבהן מוציאין שתים ולא היו מונין את היתירה (ת) רבי יהודה אומר לא היה פיים למחתה אלא מי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו (ל) [אף אתה על המחתה] ר"א בן יעקב אומר לא היה פיים (לא) [לחלבי שעיר] אלא מי שהיה מעלה אברים לכבש מעלה אותן לגבי (לב) [מזבח]: **י** (א) מעשה בשני כהנים שהיו רצין ועולין בכבש (לג) [דחף] אחד מהן את חבירו לתוך ד"א (לד) נטל סכין ותקע לו בלבו בא רבי צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר (דברים כא) כי ימצא חלל

הגהות הגר"א (א) פלהדרין: (ב) שמא: (ג) אומר: (ד) קורין אותה: (ה) היחיד: (ו) זה כנגד זה: (ז) אלם מצפורי שאירע פסול בכה"ג ושימש תחתיו לאחר שיצא: (ח) שקריבין: (ט) א"ל המלך: (י) יוסף בן אלם: (יא) והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו: (יב) הכהנים נאמר: (יג) וכי: (יד) והוא חורש: (טו) לפניו: (טז) היו מעמידים: (יז) להשביע: (יח) להשביע: (יט) בבייתוס: (כ) בא בחוץ ויצא: (כא) הבייתוסין: (כב) כי בענן אראה על הכפורת: (כג) ונתן את הקטרת על האש לפני ה' א"כ מה ת"ל כי בענן אראה על הכפורת: (כד) או שחסר אחת מכל סמניה: (כה) ונתנוהו בקבר: (כו) ולא: (כז) היו: (כח) נכנסין: (כט) כמין בכוליאר: (ל) זכה עמי במחתה: (לא) לחלבים ואימורים: (לב) המזבח: (לג) קדם: (לד) שלו:

אור הגנוז

[א] שמא: [ב] ר' חנניה סגן הכהנים אומר לכך הוה סגן ממונה כהן שנמצא בו פסול ישמש תחתיו: [ג] המלך: [ד] מעמידים: [ה] ולמה הם פורשים ובוכים מפני שצרכו להשביעו: [ו] ונתן את הקטורת על האש לפני ה' הא כל המקטיר אין מקטיר אלא בפנים א"כ לא לאמר: [ז] בכ"י גרים לעסקו בהבראה: [ח] שתים:

נוסחאות כ"י

א) רה"י לשבת ורה"ר לטומאה: ב) שאם: ג) לו המלך: ד) נוטל: ה) אלא מצאוהו: ו) הדיוטות: ז) מעבירים: ח) והרתיע: ט) ומעסיקין אותו: י) בקבילין:

חסדי דוד

פרק א למה מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין כו'. מייתורא דלשנא ללשכת פרהדרין נראה כפי' התוס' בדף ו' דהקושיא היא שלא יפרשוהו שם ללשכת פרהדרין אלא לאיזו מחילה ומחילות לא נתקדשו ותלך אשתו עמו ע"כ. ודלא כפירש"י דלפירושו לא היה לו לומר אלא למה מפרישין כ"ג מביתו ותו לא: **כל** הלשכות שבמקדש פטורות מן המזוזה כו'. כ"ה בגמ' דף י' בשנוי לשון ולפי נוסחת התוספתא שלפנינו הא דמהדריך וקאמר מפני שהוא בית דירה לכ"ג שבעת ימים בשנה ולא אמרה בקצרה מפני שהוא בית דירה לכהן גדול נראה דכוון התנא בזה לתרץ קושי' התוס' שם דהקשו ולחשב לשכת בית אבן שהיתה בית דירה לכהן השורף את הפרה. ותי' בתי' בתרא דלא הוה בכל שנה אלא אחת לכמה שנים ולפי' לא חשיב דירה. וז"כ גם מה שדקדק התנא בלשונו ואמר שבעת ימים בשנה פי' בכל שנה משא"כ לשכת בית אבן: **כל** הלשכות שבמקדש רה"י לשבת ורה"ר לטומאה כו'. לא ראיתיה בשום מקום וכצ"ל כל הלשכות כו' רה"י לשבת ורה"י לטומאה דאפי' לטומאה חשיבי רה"י כמו לשבת חוץ מלשכת בית שמניא דלטומאה מיהא רה"ר חשיבא ור"י פליג וסובר דלא זו בלבד אלא כמה לשכות אחרות כל שהיו לה ב' פתחים מכוונות זו כנגד זו כעין שערי עזרה דינם אחד שהן רה"ר לטומאה אע"ג דהן רה"י לשבת אבל בעזרה עצמה נראה דלא פליגי ולכ"ע היא רה"ר לטומאה דהא מפולשת היא ועי' בפסחים דף יט: **למה** מפרישין כהן אחר תחתיו. במשנה איתא ומתקנין לו כהן אחר ומוכח בגמ' כי הכהן השני לא בעי הפרשה. אבל מירושלמי מוכח כי הפרשה מביתו דהיינו מאשתו גם השני צריך ובמשנה לא מפקי רק הפרשה למקדש שהיא למעלה בעלמא דלא בעי ומוכן בזה הלשון דתני כאן למה מפרישין פי' מביתו ומאשתו: **מצות** כהן גדול להיות גדול מאחיו כו'. כ"ה בגמ' דף י"ח ובפ"ב דהוריות תניא כה"ג אבל לי"ג במראה אמנם בת"כ תנינא כי הכא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' כלי מקדש ונראה דנוי היינו יופי ומראה היינו קומה כלומר שיהא אדם של צורה ולא ננס דבהכי הוא מכובד טפי וכדחזינן גבי שאול דכתיב ביה משכמו ומעלה וגו': **איזו** היא אצבע צרדה כו'. בגמ' איתא מאי צרדה צרתא דא מאי היא גודל. ופירש"י באצבע הסמוכה לגודל היה מקשר לגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול אבל הרמב"ם בפי' המשנה פירש שמכה בגודל עם האצבע האמצעי בכח ע"ש. והשתא מהתוספתא שלנו מוכח בהדיא כפי' הרמב"ם: **מעשה** בשני כהנים שהיו רצים ועולים כו'. בגמ' דף כ"ג מייתי לה להך תוספתא אמתני' דקתני בתחלה היו רצים ועולים בכבש וכל הקודם את חבירו בד' אמות כו' ואם היו שניהם שוין כו' מעשה שהיו שנים שוין כו' וע"ז מביא בגמ' הך עובדא אתריגי ומסיק דאע"ג דהך עובדא דס"ד קדים מ"מ לא תקינו פייסות דקסברי אקראי בעלמא הוה וכשאירע מעשה שנפל ונשברה כו' עמדו ותקנו. ולפ"ז נראה שלא היו פייסות אלא שנים מועטות קודם החורבן שהרי ר' צדוק שהי' בזמן המעשה הוא היה בזמן החורבן כנראה מהש"ס דפרק הניזקין בהשוואת דמשו לר' צדוק אלא דכי דייקינן ליתא דלעולם פייסות הוו מעיקרא מימי עולם הה"נ אכמכי' אקרא בבית אלהים נהלך ברגש אלא דלתרומת הדשן לא הוה מעיקרא פיים דסברי כיון דלאו עבודה חשובה היא בעיניהם

מצפה שמואל (א) ז. וירושל' פ"א ה"א ועי' מגילה פ"א הל"י והוריות פ"ג ה"ב: (ב) ח: וירושל' שם: (ג) י: וירושל' ב: (ד) עי' פסחים יט: (ה) עי' עירובין ח.: (ו) יב. וירושל' פ"א הל"א: (ז) יב: ועי' ירושל' פ"א הל"ב ומגילה פ"א ה"י ועי' תוספות מגילה ט: ד"ה אין בין ותוס' ישנים כאן ועי' הוריות פ"ג ה"ג: (ח) בגמרא הגירסא ואירע פסול ובירושלמי הגירסא קרי ועי' ירושל' פ"א ה"ד ועתו"י דף כא ד"ה ולא אירע: (ט) עי' תוס' יב ד"ה כה"ג ועי' זבחים יח. תוס' ד"ה כה"ג וסוטה מח רש"י ד"ה זימנין ועי' ירושלמי פ"א הלכה ב: (י) יז: וירושל' פ"א הל"ב: (כ) בגמרא הגירסא כנוסחת הגר"א והוא בויקרא כד: (*כ) מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל"ב ועי' מל"מ שם: (ל) יח. ועי' תו"כ פ' ויקרא פט"ז ועי' ירושל' פ"א הל"ג: (מ) תו"כ פ' אמור פ"א: (נ) ע. וירושל' פ"א הל"א: (ס) עיין יט: וירושל' שם ה"ה: (ע) יג: ושם: (פ) שם וירושל' פ"ד ה"ה: (צ) יט: ועי' ירושל' פ"א ה"ה וסוכה פ"ד ה"ו: (ק) שם ושם ה"ז: (ר) שם: (ש) עי' כג. וירושל' פ"ב ה"א וה"י: (ת) כה: וירושל' פ"ב ה"ג ועי' תוס' כה: ד"ה ת"ש: (א) ע"ש וירושל' פ"ב שם ה"א וה"י:

מנחת בכורים

פרק א א למה מפרישין. כמבואר במשנה שהיו מפרישין כ"ג ז' ימים קודם ליוה"כ: פרהדרין. פקידי המלך נקראין פרהדרין ולפי שכהנים גדולים אחר שמעון היו רשעים ולא משלימין שנתן כפקידי המלך שמחליפין בכל שנה נקרא לשכה זו פרהדרין ע"ש כה"ג שהיו שרוין שם ועיקר טעמא דמפרישין נפקא לן בגמרא לרבי יוחנן ילפינן ממילואים דכתיב שבעת ימים תשבו פתח אוהל מועד וכתיב כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם ודרשינן לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו יוה"כ דמפרישין כמו במלואים ור"ל יליף מסיני דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי וששת ימים מיותר אלא ללמד כל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ושואל כאן למה פירש מביתו למה נאסר בתשמיש ה"ל להפרישו למקום חול ותבא אשתו עמו: שאם תמצא. כלומר שמא יבא על אשתו ותראה דם אחר תשמיש ותהיה ספק נדה ומטמא בועלה ז' ימים ושוב יאסור לעבוד ביוה"כ לכן מפרישין גם מביתו: ויבא עליה. קודם שתמצא והכי מפרשינן בגמרא (דף ו א): בלווטין. שרים לשכת השרים היתה נקראת (ח:): **ב** פטורין. לפי שאינו בית דירה: אלא זו בלבד. והלא הרבה לשכות הוו בית דירה ומ"מ לא היה לכן מזוזות דדירת עראי הוא וזה דמסיים כל שהוא בית דירה כלומר קבוע לבית דירה ובגמרא (דף י ובירושל' פ"א הל' א') מסקינן לר"י גזרה גזרו עלי' שלא יאמרו חבוש בבית האסורין הוא לכן חייבוהו במזוזה (עי' רש"י ותוס' ד"ה רבנן שם ע"ב): **ג** ורה"י לטומאה גרסינן וכן בהגהת הגר"א וספק טומאה ברה"י טמא דמסוטה גמרינן לה: שני פתחים. ואף דרה"י לשבת דאיכא ד' מחיצות מ"מ לטומאה לא תלינן בהכי וכל שפתוח שרבים יוצאים בזו ונכנסים בזו הוה רה"ר לטומאה דל"ד לסוטה דסתירה בסתר הוא: ר"י. ס"ל בטהרות דבעינן שיהיו שערים מכוונים ממש כגון שערי עזרה דמכוונות היו זו נגד זו אבל אם לא היו מכוונות לא הוה רה"ר לרה"י במסכת טהרות בתוס' שם בפ"ו בסילקי שיש לה שני פתחים זו כנגד זו וכו' ר"י אומר אם עומד בנגד זה ורואה הנכנסין בנגד השני רה"ר לטומאה א"כ כאן נמי בעינן שיהיו הפתחים מכוונים דוקא: **ד** תחתיו. כמבואר במשנה: בו. בכהן גדול: וכ"ג חוזר. כשעבר הפסול: כל מצות כהונה גדולה. דינו ככ"ג אינו נושא אלא בתולה ואינו פורע ואינו פורם ואינו מטמא לקרובים [מבואר דגם לר' יוסי שייך לישנא דכהן גדול וכמו שכ' הרמב"ם פ"א ה"ז מהלכות עיוה"כ ודלא כהכ"מ]: לא לכה"ג. לשמש בשמונה בגדים משום איבה ואם עבד עבודתו כשרה: ולא לכהן הדיוט. דדין כה"ג עליו ואם עבד בד' בגדים דינו כחסר בגדים דעבודתו פסולה: וידע המלך על מה הוא שואלו. הכי גרסינן בירושלמי שהבין המלך שרוצה הוא לשמש בכהונה גדולה: פר ואיל. גרסינן דשעיר אינו בכהן גדול: **ה** כיצד. מבואר הוא במשנה בפ"ק דכל ז' הימים הוא מקטיר וזורק ונוטל חלק בראש: שלי. לאכילה דהבשר נאכל לכהנים וכן אשם ורשאי ליטול לעצמו ובגמרא גרסינן נמי כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה זו אני מקריב מנחה זו אני מקריב: משתי חלות. בעצרת דנוטל מחצה דא"א בפחות דלהוי פרוסה: ארבע. לר"י דס"ל בסוף סוכה דמשמר הנכנס בשבת נוטל שבע חלות מלחם הפנים שנים בשכר הגפת דלתות והיוצא נוטל חמש א"כ כי פליג כהן גדול עמם דל שנים דהגפת דלתות דשכרם הוא ואינו בגדר חלוקה פשו להו עשר ונוטל פחות ממחצה לכן נוטל ד': או חמש. לרבנן בסוף סוכה דשכר הגפת דלתות ליכא א"כ הנכנס נוטל שש והיוצא שש והוא נוטל פחות ממחצה מי"ב הו"ל חמשה: מחצה. ובגמרא גרסינן חמשה והיינו מחצה מעשרה וכר"י דשתים בשכר הגפת דלתות שנוטלין בערב: שנאמר והיתה. גרסינן בגמרא כנוסחת הגר"א ובירושלמי (פ"א הל"ב) גרסינן כגיר' התוס' ובלחם הפנים כתיב ודרשינן מחצה לאהרן ולבניו כיון שמבואר בקרא לזה ולזה אף שבנגד הא' מרובים מ"מ הכוונה שהם חלק מחצה הוא: הגבול. תרומה ומעשרות וחלה ומתנות ופדיון בכור המבואר בס"פ הגוזל קמא: **ו** ובמראה. קלסתר פנים וכוי הוא תואר הפנים באברים נאים ומיושרים כמו יפת תואר ויפת מראה: אין לו. משלו: שיגדלוהו אחיו. יתנו משלהם להעשירו (דף י"ח א'): חוצב. אבנים מהסר ומזה היתה פרנסתו: משרבו מלכים. שאינם הגונים והם העמידו כהנים מחמת ממון: היו מפרישין. לא היו מתקיימים אלא בכל שנה ושנה נתמנה כהן אחר התקינו לא גרסינן כנוסחת הגר"א: **ז** למה פורש ובוכה. הכה"ג כמבואר במשנה י"ח ב' מפני שצריכים להשביעו שלא ישנה מכל סדר העבודה ותשדוהו: שהקטיר. שנתן האש על הקטורת מחוץ דדרשי כי בענן בענן של קטורת אראה על הכפורת: והרתיח. עשאו רותח שנתפשט הענן על פני הבית שלא היו נותנים בה מעלה עשן: כי בענן. גרסינן בנוסחת הגר"א והיינו בענן של קטורת: וכסה ונתן את הקטורת גרסינן: לפני ה'. היינו בק"ק: בנוסחת הגר"א א"כ מה ת"ל כי בענן: מלמד שנותן בה מעלה עשן. והוא עשב שממנו העשן מתמר ועולה כמקל ומקרא דוכסה ענן הקטורת דרשינן דגם עלי עשב מעלה עשן ולא עיקרו מהכיא וכן הוא בגמרא דף כ"ג ועוד מפקינן לה לדרשא אחרינא ע"ש בסוגיא: כשיצא. הצדוקי המוזכר לעיל שהקטיר בחוץ: שנתנו בקבר. שמת (י"ט ב' קא בע"א): **ח** אצבע צרדה. המבואר במשנה כשבקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה: אצבע גדולה. אגודל של ימין אשר האצבע היא צרה דידה ולכן נקרא צרדה והיינו צרה דידה. שהאצבע סמוך לאגודל ומכה באצבע על אגודל ושומטה ומשמיע קול. וגדולה לשון אגודל והכין הוא לפירוש רש"י אבל אחרים מפרשין כפשוטו דאצבע הגדולה והוא האמצעי הוא הנקרא אצבע צרדה (קירי) (עיין תוספות יום טוב בפ"א מ"ז): בפה. מבואר במשנה שהיו מתעסקין עמו עד עלות השחר שלא יישן דשמא יראה קרי ויטמא ומפרש כאן דבפה עוסקין עמו ומוררין כדי שלא יישן: לא בנבל. דאסור ביוה"כ: אם ה' לא יבנה בית. כלומר הזהר בעבודתך שתהא לשם שמים שתהא לרצון שאם אינה רצויה אינו כלום: שוא עמלו בוניו בו. בחנם יגיעון בבנין שלא יתקיים: לא היו ישינים. יקירי אנשי ירושלים: שוקדין. בתורה נגד כהן גדול שישמע קולם ולא יישן: לעסקו. להעסיק את הכה"ג בתורה: נוהגין. שלא לישן כל הלילה: חוטאין. מסתקים אנשים ונשים יחד ובאין לעבירה: **ט** כיצד מפיסין. ברפ"ב מבואר דמפיסין לערך העבודות וד' פייסות היו שם ומפרש כאן בביאור סדר הפיים: ללשכת הגזית. חציו בקודש והיו מפייסין במקום הקודש דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש: ככוליור. הוא עגול הרבה כדי שלא ישער הממונה לומר מספר קטן כדי שיסיים לאוהבו או לקרובו: מצנפתו. ואינו אומר ממי יתחיל המנין לפי שהוא גנאי לו: שממנו. מתחילין המנין שאומר הממונה ומונין ואצל מי שיכלה המנין הוא הזוכה בעבודה ובירושלמי פ"ב הל"א הגירסא כמין קובלים היו עושין והיינו עגול: לא היו מוציאין. במשנה מבואר ומה הן מוציאין אחת או שתים (שהיו מוציאין אצבעות ומונים דאין לספור אנשים כדילפינן בגמ') ומפרש כאן דלאו ברצון תליא אלא אין להוציא שתים כדי דלא למנותם בשתים אלא שהיחידים חולים שיושבין לבדן שמה מחמת חלישותם א"י להוציא אלא דכשמוציא הא' גם הב' עולה עמו: את היתירה. רק לאחת ומכירין היו לפי שסמוכין זה לזה: למחתה. כשהיו מפייסין לקטורת כדאמרינן במשנה חדשים לקטורת באו והפיסו וצריכה ב' כהנים א' שמוליך הקטורת למזבח הפנימי ומקטירו וא' שחותה הגחלים מעל המזבח החיצון ונותן על מזבח הפנימי להקטיר הקטורת עליו כמבואר בגמ' דף מ"ה שגחלי הקטורת נטלין מעל מזבח החיצון: לזה שעמו. אצלו בימינו: לחלבים גרסינן. להעלותן ע"ג המזבח דמתחלה ניתנין ע"ג הכבש במחצה הכבש ואח"כ מפיסין להעלות מחצי הכבש ולמזבח כמבואר במשנה ורא"י סובר דלא היה פיים לזה וכן מבואר במשנה תמיד פ"ה דס"ל לר"א הכי והא דמבואר במשניות דהיה ד' פייסות דלא כרא"י דכיון דלהעלאת אברים למזבח לא היה פיים אם כן ליכא ארבע המבואר במשנה רק פיים ד' למחתה כו': **י** מעשה שהיה. קודם שתקנו פייסות שהיו רצין בכבש וכל מי שהגיע לארבע אמות למזבח מקודם הוא היה זוכה בעבודה: לתוך ד"א. ובגמרא הגירסא קדם א' מהן לתוך ד' אמות של חבירו והיינו שקדם למזבח

חלל וגו' ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו בואו ונמדוד על מי ראוי להביא עגלה על ההיכל או על העזרות געו כל העם אחריו בבכיה ואח"כ בא אביו של תינוק אמר להם אחינו אני כפרתכם עדיין בני מפרפר וסכין לא נטמא (ב) ללמדך שטומאת סכין קשה להם לישראל יותר משפיכות דמים וכן הוא אומר (מלכים ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאוד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ג) מכאן אמרו בעון שפיכות דמים שכינה נעלית ומקדש נטמא : יא אמר להם הממונה (ד) בואו והפיסו מי שוחט מי זורק (ה) מי מדשן את (לה) [המזבח] הפנימי מי מדשן את המנורה מי מעלה אברין לכבש (ו) הראש והרגל (לו) [ושתי ידים] העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי (לז) [דפנות] הקרבים והסולת (לח) [החביתים] והיין אלו דברי ר"ש איש המצפה ר' יוסי אומר הראש והרגל (לט) ושתי ידים החזה והגרה (מ) [ושתי דפנות העוקץ והרגל] אמר בן עזאי לר"ע משום ר' יהושע דרך הלוכו היה קרב הראש והרגל החזה והגרה (מא) [ושתי ידים ושתי] דפנות העוקץ והרגל (מב) [שלשה עשר זכין] בו פעמים ארבעה עשר פעמים חמשה עשר (מג) : יב איל קרב (ז) באחד עשר כבשי צבור בשמונה שאין עמהן חביתין פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל שנים אוחזין ברגל ומעלין אותה לגבי מזבח שלשה אוחזין (מד) ומקריבין אותה לגבי מזבח (ח) בד"א בקרבנות הצבור (*ח) אבל קרבנות יחיד כל הרוצה להקריב מקריב (ט) מעשה בבניה של מרתה בת בייתוס שהיה אחד מהם נוטל שתי יריכות בשתי אצבעותיו משור לקוח באלף דנרין והיה מהלך עקב בצד גודל ומעלה אותן לגבי מזבח : יג מהו אומר על פני א) המזרח עד שבחברון (מה) [פעמים (י) שתימור חמה עולה כדרכו תימור לבנה פושה על פני כל המזרח] (כ) אבא יוסי בן חנן אומר (מו) [ברק בורקי] : יד כהן גדול (ל) שיוצא [מן העזרה] לדבר עם חבירו [ט]ומפליג טעון טבילה (מ) שאלו את בן זומא מה טעם לטבילה זו אמר להן אם הנכנס מקודש לקודש מקום (מז) [שאין ענוש] כרת טעון טבילה הנכנס מחול לקודש (מח) [מקום שענוש] כרת אינו דין שיטעון טבילה ר' יהודה אומר לא היתה טבילה זו אלא מפני (מט) [הצורך פעמים שטומאה] ישנה בידו מתוך שהולך לטבול נזכר שהוא טמא וחוזר ובא לו : טו (נ) כהנים שלא (טבלו ולא) קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו (ס) בין עבודה לעבודה ובין בגדים לבגדים ועבדו עבודתן כשרה אבל כהנים שלא [טבלו ולא] קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול [שלא טבל ולא] קדש ידיו ורגליו [י] מן [הכיור] ועבדו עבודתן פסולה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט ששמשו שחרית שלא רחצו ידיהם ורגליהם חייבין מיתה שנאמר (שמות ל) בבאם אל אהל מועד וגו' (ע) היה עומד ומקריב כל הלילה ב) טעון קדוש ידים ורגלים (נ) רבי אומר הלינה ג) פוסלת בקידוש ידים ורגלים ר' אלעזר בר"ש אומר אפילו עוסק בעבודה כל שבעת (נא) [הימים] אין הלינה פוסלת בקדוש ידים ורגלים :

טז (פ) חמש טבילות היו שם באותו היום כולם בקודש בבית (נב) [הפרוות] חוץ מן הראשונה שהיתה בחול על גב שער המים ובצד לשכתו היתה (צ) רבי יהודה אומר (נג) [עששית] של ברזל היו מרתיחין מערב יום הכפורים ומטילין לתוך הצונן בשביל שתפיג צינתן : יז הכל (נד) [ששים] מנה אלו נוטל מן ההקדש אם רצה להוסיף מוסיף משלו (ק) מעשה בישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת ד) ממאה מנה והיה עומד ומקריב על גבי המזבח שוב מעשה בר' אלעזר בן ה) חרסום שעשתה לו אמו כתונת ו) משתי רבוא והיה עומד ומקריב על גבי המזבח והורידוהו אחיו הכהנים מפני שנראה מתוכה ערום (*ק) האשה שעשתה כתונת לבנה כשרה ובלבד שתמסרנה לצבור אחד (ק*) בגדי כהן גדול ואחד בגדי כהן הדיוט באין מתרומת הלשכה :

פרק ב א (א) כיצד הוא מתודה [אומר] אנא [ז השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי (ב) אנא ז) השם כפר נא על העונות ועל הפשעים ועל החטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך ח) (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ואומר (סב) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם דברי רבי מאיר וחכ"א עונות אלו הזדונות (ג) פשעים אלו המרדים חטאים אלו השגגות (א) [מאחר שמתודה] על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אלא (ב) [כיצד] מתודה אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' והן עונין אחריו ברוך שם כבוד (ג) [וגו'] שכן מצינו דרך כל המתודין דוד אמר (תהלים קו) חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו שלמה אמר (מ"א ח) חטאנו עוינו רשענו דניאל אמר (דניאל ט) חטאנו [ועוינו] והרשענו ומרדנו אלא מהו שמשה אומר (שמות לד) נושא עון ופשע וחטאה (ד) [ונקה אלא*) כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך] : ב (ד) בא לו למזרח העזרה (ה) [ולצפון] המזבח הסגן בימינו וראש (ו) [ב"ד בשמאלו שני שעירים (*ד) היו שם פניהם] כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש כהן גדול פניו כלפי הקדש (ה) עשרה פעמים מזכיר את השם בו ביום ששה לפר שלשה לשעיר ואחד לגורלות וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע [היו] ועשאן בן גמלא של זהב ומזכירין אותו לשבח : ג בן קטין (ו) עשה שנים עשר דד לכיור שנים עשר כהנים מקדשין ממנו שמתחלה לא היו בו אלא שנים (ז) [ושנים] (ז) כהנים מקדשין הימנו ומזכירין אותו לשבח מונבז המלך עשה כל ידות הסכינין של יום הכפורים (ח) זהב ומזכירין אותו לשבח הילני המלכה אמו עשתה (ח) נברשת של זהב שעל פתח ההיכל (ט) אף היא עשתה (ט) טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה (י) [עלה שבשעה שחמה זורחת היו נצוצות יוצאין הימנה ויודעין שחמה זורחת כל] השערים

*)נ"א כיון שהוא מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הן שגגות לפניו בא לו כו'

שהיו

הגהות הגר"א (לה) מזבח : (לו) שתי הידים : (לז) הדפנות: (לח) והחביתים : (לט) והעוקץ והרגל ושתי הדפנות: (מ) ר"ע אומר הראש והרגל ושתי הידים החזה והגרה ושתי דפנות העוקץ והרגל רבי יוסי הגלילי אומר הראש והרגל והחזה והגרה שתי דפנות העוקץ והרגל ושתי הידים : (מא) שתי : (מב) עשרה כהנים זוכים: (מג) פעמים ששה עשר : (מד) בגרה: (מה) רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה תימור לבנה מתמר ועולה כמקל תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן : (מו) ברקאי : (מז) שענוש כרת : (מח) ממקום שאינו ענוש : (מט) הסרך פעמים שהטומאה : (נ) שהיה : (נא) ימים : (נב) הפרוה: (נג) עששיות : (נד) שלשים : (א) ומאחר שהתודה: (ב) כך היה : (ג) מלכותו לעולם ועד : (ד) אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות : (ס) לצפון : (ו) מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים ופניהם : (ז) ושני : (ח) של : (ט) שבשעה שחמה זורחת כו' : (י) עליה :

נוסחאות כ"י

א) כל : ב) לאורה : ג) מועלת כו' אין הלינה מועלת כו' : ד) משתי רבות : ה) חרסנת : ו) בן מאה מנה : ז) בשם : ח) מפו כבודך :

אור הגנוז

[ט] בכ"י אינו גורס ומפליג : [י] בכ"י גרס מן הבוקר :

חסדי דוד

בעיניהם לפי שהיא עבודת לילה וגם איכא אונס שינה לא אתו למנצי כיון דחזו דאתו ואתו לידי סכנה תקנו פיים . וצ"ל דמעיקרא הי' פיים במחתה ולכן היה ד' פייסות מעולם ואח"ז הכניסו תחתיו הפייס לתרומת הדשן ופלוגתא דר"י ורבנן היינו לבתר דתיקון פיים לתרומת הדשן : אמר להם הממונה כו' דברי ר"ש איש המצפה ר"ע אומר הראש כו' כצ"ל . וכן הוא בגמ' דף כ"ה וטעמי' דכל תנא מפורש שם בגמ' וברש"י ז"ל ע"ש : כהנים שלא טבלו ולא קדשו כו' וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו כו'. ושם דף ל לא גרסי' הך רישא כהנים שלא טבלו אלא ה"ג כ"ג שלא טבל ולא קדש בין בגד וכו' עבודתו כשרה וכ"ה הגיר' בפ"ב דזבחים דף י"ט וכן נראה דמה שייך בשאר כהנים טבילה וקידוש בין עבודה לעבודה שהרי לא נזכר זה אלא בכ"ג ביוהכ"פ ומה גם בין בגדים לבגדים דנראה דלא שייך כלל בשאר כהנים אבל בתוס' דמנחות גרסינן נמי כי הכא ובדוחק יש לפרש דה"ק כי היכי דבשאר כהנים פשיטא שאם לא טבלו ולא קדשו בין עבודה לעבודה כגון שבאו לעשות ב' עבודות זו אחר זו אע"פ שהא' במזבח החיצון והא' בהיכל אם לא טבלו לית לן בה דלא נתחייבו בזה כלל וה"נ בין בגדים לבגדים כגון כהן שתרם את המזבח שלובש בגדים פחותים משל שאר עבודות כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' תו"מ ובא אח"כ ללבוש בגדים מעולים לעבודה אחרת דפשיטא אם לא טבל ולא קידש אין בזה כלום שהרי לא נתחייב בזה כלל כך כ"ג אע"פ שנתחייב לטבול ולקדש בין עבודה לעבודה כו' מ"מ אם לא עשה אע"פ שעבר על עשה אפ"ה אינו מעכב עבודה ועבודתו כשרה וכדילפינן בזבחים שם מקרא . וגם בסיפא יש שנוי בין נוסחאות התוספתות לנוסחאות הש"ס דהתם ל"ג אלא אחד כ"ג ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודתו פסולה ועי' בריטב"א שכתב דלא גרסי' שלא טבל דהא אפי' לב"ז אין טבילה זו מעכבת ומאן דגריס שלא קידש ולא טבל פסולה משום חסרון קדוש בלחוד הוא :

פרק ב ביצד הוא מתודה וכו' יכפר עליכם וכו' וכה"א והתודה וגו' לכל חטאתם וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דברי ר"מ ותכ"א וכו' שלמה אמר חטאנו ועוינו רשענו דניאל אמר חטאנו ועוינו והרשענו וכו' נושא עון וכו' אלא כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות כצ"ל והשאר נמחק וכ"ה בגמ' כלומר ואע"ג דלא פורש לרבנן אלא חד קרא ה"ה לאידך אלא דחד מינייהו נקטי ובברייתא דת"כ מפרש גם לאידך בהדיא וז"ל מהו שמשה אומר נושא עון וגו' ואומר והתודה וגו' אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הן שגגות לפניו יתברך ע"כ ואמנם איכא למידק לר"מ דקשו קראי אהדדי ומאי עביד ר"מ לכלהו קראי דדוד ושלמה ודניאל ותו מה יענה בטעמא דרבנן דמאחר שהתודה על הזדונות כיצד יחזור ויתודה על השגגות הרי בכלל מאתים מנה ונראה דר"מ סובר כמ"ד חבר אין צריך התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ושגגת תלמיד עולה זדון והיינו דמתודה ברישא על הזדונות דשאר עמא ועל השגגות שלהם א"נ באמת להתודות עוד . ומה שחוזר ומתודה על השגגות היינו כלפי הת"ח דשגגות שלהם חשיבי כזדונות והיינו דשני קרא בלישני' דכתיב את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ולא כתב ואת כל חטאתם וה"נ הוי לדידי' פי' דקרא דנושא עון וגו' וקראי דדוד וכו' מיירי לשאר עמא . ומאי דמסיימי רבנן שאמר משה לפני הקב"ה וכו' נראה דה"ה דאע"ג דידוע דגדולה תשובה שזדונות נעשו כזכיות וא"כ מה הוצרך משה לבקש שיעשו כשגגות מ"מ מדינא אלמלא תפלתו של מרע"ה לא מקריא תשובה אא"כ עושין מאהבה והיא היא דמהניא לעשותן כזכיות ומשה התפלל גם אם אינם עושים אלא מיראה תיהני מיהא מקצת לעשותן כשגגות . ובלי תפלת משה לא הוה מהניא ולא מידי ועי' בגמ' בפרק בתרא דף פ"ו במימרא דר"ל : בא לו כו' וראש בית אב בשמאלו וכו' פניהם כלפי הקדש ואחוריהם כלפי

מצפה שמואל (ב) כב: ועי' ספרי פ' מסעי : (ג) שבת לג. וירושל' פ"א הל"א ג. : (ד) כס: וירושל' פ"ב הל"ב : (ה) עי' יד: ועי' ירושלמי ה"א בסופו וה"ב : (ו) כה: וירושל' פ"ב ה"ב : (ז) כו: וירושל' שם וע"ש הל"ד : (ח) עי' תוס' יט: ד"ה אי איכא ועי' ירושל' ספ"ב : (*ח) עי' מל"מ פ"ד מהל' תמידין הל"ט : (ט) סוכה נב: (י) כח: וירושל' פ"ג הל"ב : (כ) שם ושם הל"א והל"ב ור"ה פ"ב הל"א : (ל) עי' זבחים ג: וכאן ל. וירושל' שם סהל"ב וכלאים פ"ט טז : (מ) שם וירושל' שם הל"ג : (נ) עי' זבחים נט : (ס) עי' ל. : (ע) זבחים יט: [פסחים ב:] וירושל' פ"ב הל"א : (פ). שם וירושל' פ"ב הל"ו : (צ) שם לד: וירושל' פ"ג הל"ה : (ק) לה: וירושל' שם הל"ו : (*ק) עי' מל"מ פ"ה מהל' שקלים ה"ו : (ק*) עי' מיי' פ"ד מה"ש הל"ב : (ר) שם ועי' ירושל' תענית רפ"ד הל"ד ושקלים פ"ד הל"א והל"ד ומגילה פ"א הל"ד : (ש) עי' תוי"ט פ"ג משנה ז : (א) לו: ועי' ירושל' פ"ג הל"ז : (ב) עי' מרדכי בזה בפ"א : (ג) עי' ירושל' שבועות פ"א הל"ב והל"ג : (ד) לז. ועי' פ"ג ה"ז : (*ד) עי' פ"ב מהל' יוה"כ הל"ב וגרסי' איפכא וע"ש בכ"מ : (ה) עי' ירושל' שם : (ו) לג. : (ז) זבחים כא : (ח) ירושל' פ"ג הל"ח : (ט) ע"ש ושם וסוטה פ"ג ה"ב :

מנחת בכורים

בד"א קודם שהגיע ד"א של חבירו ובירושלמי הגירסא וקדם א' מהן לתוך ד"א של מזבח : על מי ראוי להביא . משל מי חלקת מן יושבי העיר או מן הכהנים היושבים בעזרה ולשרבות בבכיה אמר כן דהרי ירושלים אינה מביאה עגלה ערופה ועוד הלא נודע מי הכהו : אני כפרתכם . מיתת בני שהוא כמו הוא עצמו תהא מכפר עליכם: וכן הוא אומר . דש"ד היה קל להם: מכאן . מקרא זה דמנשה : שכינה נעלית . דבעון זה חרב בה"מ כמבואר שם (מלכים ב' כ"ב וכ"ד) : נטמא . כשנסתלקת השכינה נקרא לשון טומאה : יא מי שופך את הדם . היינו שחיטה : והרגל . של ימין בכהן א' ושני הידים בכהן שני : העוקץ . הזנב : והרגל . של שמאל : החזה . השומן הרואה את הקרקע וחותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות והגרה הוא הצואר והוא בכהן אחד : ושני דפנות . בכהן חמישי : והקרביים . בששי : והסלת . עשרון סלת לתמיד בבקר ובערב בז' : והחביתין . חצי עשרון לכה"צ בכל יום שמביא עם התמיד כדכתיב בקרא (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב בח' : והיין . שלש לוגין ניסוך לכבש התמיד בט' וכל זה מבואר במשנה ומסיים כאן דזה דברי ר"ש איש המצפה : הראש והרגל . לכ"ע קודמין : ושתי הידים . עתה מתחיל סדר הפשט וצ"ל בדברי ר"י הראש והרגל והעוקץ והרגל ושתי דפנות ושתי ידים החזה והגרה וכן הגיה הגר"א והיינו סדר הפשט מרגליו לראשו : דרך הלוכו . כחייו ומבואר כן במשנה ג' פ"ב ומפרש כאן הסדר לדידיה ות"ק סבר דדרך עלויו היה קרב אבר גדול היה קרב ראשון ובגמרא איכא עוד פלוגתא דר"י הגלילי דס"ל דדרך מבתר השומן היה קרב והיינו הראש והרגל והחזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ והרגל שתי הידים כאשר מובא בנוסחת הגר"א ור"ע המבואר בנוסחת הגר"א סובר דרך ניתוחו היה קרב : י"ג . כהנים זוכין בעבודת התמיד ט' בעבודתו מהולכת איברים כדפרישנא וד' מי שוחט מי זורק מי מדשן המזבח מי מדשן את המנורה הרי י"ג: י"ד. תוך התג שביד א' צלוחית של מים: ט"ז. בשבת שהם כל ימות השנה דשנים בידם שני בזיכי לבונה ומשכחת נמי לפעמים ט"ז כגון בשבת שבתוך החג דביד א' צלוחית של מים וכן מבואר בגמ' דף כ"ו ב' : יב איל. דאיכא גביה ב' עשרונים למנחה ושני לוגין יין וכן נוסף כהן על הקרבים א"כ איכא י"א כהנים דהבשר בחמשה כמבואר במשנה ו' : כבשי צבור. הבאין למוספין ולא תמידין: בשמונה. הבשר בחמשה ויין וסולת וקרבים והא דתמיד בט' היינו משום החביתין : בכ"ד. כמבואר במשנה ז' ומבאר כאן הא דמבואר במשנה דרגל בשנים ומפרש כאן דשנים מעלין אותה לגבי המזבח: שלשה אוחזין בגרה. כמבואר במשנה: בד"א. שהיו זוכין הרבה כהנים בעבודת קרבן א' : עקב בצד גודל . כמהלך כהנים דלא תגלה ערותך עליו והליכה קשה הוא: יג מהו אומר. הרואה אם הגיע זמן שחיטת תמיד השחר האיר פני המזרח עד שבחברון למה צריך לומר כן ואם נימא משום דלפעמים האיר הלבנה ודומה שהוא חמה הלא מאור הלבנה מתמר ועולה כמקל ומאור החמה מפציע לכאן ולכאן ומתפשט האור וע"ז משיב פעמים שמתחלף ותימור חמה עולה כדרכו ותימור לבנה מפציע ביום המעונן לכן צריך לעמוד על הגג ולגיר' הגר"א אתיא כפשוטו מהו אומר הרואה האיר פני המזרח עד שבחברון וזה מבואר במשנה ורבי קמ"ל דאינו מתחלף ומ"מ צריך לעמוד על הגג לראות היטב ומשום טעות דיום המעונן דגם תימור לבנה מפציע ופושה לכאן ולכאן : ברק בורקי . שהבהיק השחר והוא פחות מהאיר : יד ומפליג . שהה : טבילה . משום שמא נטמא וסיסה הדעת פוסל בו . ובזבחים (כ' ע"ב) מפרשינן לה כמיסך רגליו דטעון טבילה אבל יצא לתוך אולי אינו פוסל ע"ש : לטבילה זו . המבואר במשנה ג' דאין אדם אפילו טהור נכנס לעזרה עד שיטבול למה הוא : הנכנס . כה"ג המחליף בין בגדי זהב לבגדי לבן שנכנס לק"ק : שאינו ענוש כרת . אם נטמא בעזרה ונכנס לק"ק אינו חייב כרת על כניסתו מיד אלא עד שישהה כדי השתחויה כמבואר מס' שבועות ברפ"ב דהנטמא בפנים בעינן שישהה כדי השתחויה : טעון טבילה . דחמש טבילות טובל כה"ג בו ביום בכל פעם שמחליף הבגדים : מקום שענוש כרת . אם נטמא בחוץ ונכנס לפנים חייב כרת מיד בבואו אף שלא שהה כדי השתחויה אינו דין שיהא טעון טבילה ולגיר' הגר"א הק"ו כפשוטו ומקום שענוש כרת היינו שנכנס ממקום שענוש כרת מ"מ טעון טבילה וכן משמע בש"ס : ר"י אומר . פליג אטעמא דלעיל אלא תקנה בעלמא כדי שיהא נזכר לטומאה ישנה שבידו דמילתא דלא רמיא הוא ומתוך שהצריכו טבילה יזכור : טו בין עבודה לעבודה . עבודת א"ץ לעבודת פנים דהכהן גדול מקדש ידיו ורגליו ב' פעמים בין עבודה לעבודה לפשיטת בגדי זהב ולבישת בגדי לבן וכן להיפך וכן כהן הדיוט שלא טבל ויצא והפליג או מיסך את רגליו ולא קידש כשילא להטיל מים דטעון קידוש כיון שקדש בשחרית עבודתו כשירה : אבל כהנים שלא קדשו . ולא גרסינן שלא טבלו דטבילה אינו מעכב כמו ברישא : אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו והיינו מיתה בידי שמים : כל הלילה . אף שעסוק בעבודה ולא הסיח דעתו מ"מ טעון קידוש דכתיב בגשתם אל המזבח ושחרית גישה אחריתא הוא דמסדרין מערכה חדשה : רבי אומר . נ"ט הוא מפני שלינה פוסלת וכנוסחת הגר"א : אפילו עסק בעבודה . כלומר אף שבעת ימים עוסק בעבודה מ"מ אינו טעון קידוש דכתיב בבואם וזה כבר בא ובתוס' דמנחות פ"ב גרסינן ג' ימים והוא שא"א בלא שינה בתוך ג' ימים: טז חמש טבילות . בין עבודה לעבודה כדפירשתי : באותו היום . ביוה"כ : והיו מטילין . אף שמצרף הכלי ומחזיקו דבר שאין מתכוין מותר הכא אף לר"י : לתוך הצונן . למקוה שהוא טובל : יז הכל . כל הבגדים של כה"ג שמשחרית ומערבית היו שוה שלשים מנה גרסינן דשל שחרית היה שוה י"ח מנה ושל ערבית י"ב : מוסיף משלו . ובלבד שימסור לצבור : כתונת . לבגדי כהן :

פרק ב א כיצד הוא מתודה . הכה"ג על הפר כדכתיב והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו והיינו לוידוי דאילו לשחיטה נאמר שם עוד קרא והקריב : ואומר . דמתחלה עון ואח"כ פשע ואח"כ חטא : דרך כל המתודין . חטא ועון ופשע : והרשענו . הוא כולל שניהם או מרד או מזיד : שמשה אומר . שהזכיר עון קודם : אלא . בגמרא הגירסא כנוסחת הגר"א : כשגגות . עשה זדונם ופשעם כחטאים בשוגג : ב בית אב גרסינן : ששה לפר . שני וידוים בכל וידוי מזכיר השם ג' פעמים אנא השם כפר נא והשם בשם לפני ה' תטהרו : לגורלות . שמזכיר לה' חטאת (ל"ט ב'): אשכרוע . מין עץ : ג י"ב כהנים. לעבודת התמיד ואף די"ג הוה כדאמר לעיל השוחט לא קא חשיב דשחיטה בזר כשירה : ידות הסכינים . מבאר המשנה יומא פ"ג דאמר דעשה ידות של זהב ולמה לא עשה הכלים עצמן של זהב ומפרש דהיינו סכינים : נברשת . והוא מנורה ונצנצין יוצאין ממנה והוא זמן ק"ש סמוך להנץ ולסמוך גאולה לתפלה ואף דלכתחילה קודם הנץ הוא לותיקין מ"מ לאו כ"ע ידעי לכוין הכוא

שהיו שם (ל) נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקנור מפני שנעשה בהן נס וי"א מפני שנהושתן (יח)[מצהיב] ר"א בן יעקב אומר נחושתא קלניתא (יט) [והיתה] יפה כזהב: ד (יג) [מהו נס(כ)] שנעשה בהן אמרו כשהיה נקנור מביאו מאלכסנדריא שבמצרים] עמד עליהן נחשול שבים לטבען ונטלו אחד מהן והטילוהו לים (יד) [ובקשו להטיל את השני ולא הניחן נקנור אמר להם אם אתם מטילין את השני הטילוני עמו היה מצטער ובא עד שהגיע לנמל של יפו כיון שהגיע לנמילה של יפו היה מבעבע ועולה מתחת הספינה וי"א אחת (א) מהן היה שבים בלעה אותה וכיון שהגיע ניקנור לנמילה של יפו פלטתו והטילתו ליבשה ועליהן מפורש בקבלה (שיר א) קורות בתינו ארזים וגו': ה של בית גרמו (ל) היו בקיאין במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנים מאלכסנדריא (טו) [שבמצרים שהיו אופין כיוצא בהן אלא שאין בקיאין ברדותיה של בית גרמו היו מסיקין את התנור מבחוץ והיא נירדית מבפנים של אלכסנדרין לא היו עושין כן ויש אומרים זו היתה (ב) מתעפשות] וכשידעו חכמים בדבר אמרו (טז) [לא ברא המקום את העולם אלא לכבודו] שנאמר (ישעיה מג) כל הנקרא בשמי (יז) [וגומ'] שלחו להן ולא באו עד שכפלו להן (יח) [שכרן] שנים עשר מנה היו נוטלין בכל יום (יט) [חזרו להיות נוטלין ארבעה ועשרים] דברי ר"מ רבי יהודה אומר [עשרים וארבעה היו נוטלין] בכל יום (כ) [חזרו להיות נוטלין] ארבעים ושמונה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו (כא) יודעין היו בית אבא שבית (כב) [המקדש] עתיד ליחרב (כג) [ולא רצו ללמד שלא יהו עושין] לפני עבודת כוכבים כדרך שעושין לפני המקום ובדבר הזה היו מזכירין אותן לשבח (כד) [שלא] נמצאת פת נקייה ביד בניהן (כה) [וביד בנותיהן מעולם] שלא יאמרו מלחם הפנים (כו) [הן] ניזונין לקיים מה שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל: ו (ג) של בית אבטינס היו בקיאין בפטום הקטורת (כז) [במעלה] עשן ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים (כח) [שהיו מפטמין כיוצא בהן] אלא שאין בקיאין במעלה עשן של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה עד הקורות ואח"כ פושה ויורדת למטה של אלכסנדרין היתה פושה מיד וכשידעו חכמים בדבר אמרו (כט) [לא ברא המקום את העולם אלא לכבודו] שנאמר (משלי טז) כל פעל למענהו שלחו אליהם חכמים (ל) [לא] באו עד שכפלו להם שכרם י"ב מנה היו נוטלין בכל יום חזרו להיות נוטלים כ"ד דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כ"ד היו נוטלין בכל יום חזרו להיות נוטלין מ"ח מנה אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו להם יודעין היו בית אבא שבית (לא) [המקדש] עתיד ליחרוב (לב) [ולא רצו ללמד שלא יהו מפטמים] לפני עבודת כוכבים כדרך שמפטמים לפני המקום (לג) [ובדבר הזה היו] מזכירין אותם לשבח שלא יצאה מהן אשה מבושמת (לד) [מעולם] ולא עוד אלא כשהיו נושאים [אשה] ממקום אחר (לה) [היו פוסקים ע"מ] שלא תתבשמי כדי שלא יהו ישראל אומרים (לו) [מפטום הקטורת] מתבשמות לקיים מה שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל: ז אמר ר"ע (לז) [סח לי שמעון בן ליגא] אני ותינוק אחד מבני בניהם (לח) [היינו מלקטים עשבים בשדה ראיתיו] ששחק ובכה אמרתי לו (לט) [על] מה בכית אמר לי על כבוד בית אבא שגלה (מ) [אמרתי לו על] מה שחקת אמר לסוף שעתיד הקב"ה (מא) [לשמח את בניו אמרתי לו מה] ראית אמר (ס) מעלה עשן כנגדי אמרתי לו (מב) [הראו] לי אמר לי שבועה היא בידינו שאין מראין אתו לכל אדם: אמר רבי יוחנן בן נורי פעם אחת הייתי מהלך בדרך (מג) [מצאני זקן אחד ואמר לי משל בית אבטינס אני בתחלה כשהיו בית אבא צנועין היו מוסרין מגילותיהן זה לזה עכשיו הילך מגילה זו והזהר בה שהיא מגלת סמנים] וכשבאתי והרצתי (מד) [דברים] לפני ר' עקיבא ג) אמר לי מעתה אסור לספר בגנותן של אלו (ע) מכאן אמר בן עזאי משלך יתנו לך בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך (מה) [אין שכחה לפני המקום אין] אדם נוגע במוכן לחבירו (מו): ח (מז) [אגדים] בן לוי (פ) היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד אמרו לו חכמים מה ראית שלא ללמד אמר להן יודעין היו בית אבא שבית המקדש עתיד ליחרוב (מח) [ולא רצו ללמד שלא יהו ד) אומרין לפני עבודת כוכבים כדרך (מט) שעושין] לפני המקום: בן קמצר היה יודע את (נ) הכתב ולא רצה ללמד אמרו לו (נא) מה ראית שלא (נב) [ללמדם אלו] מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו (נג) הם (צ) בקשו להרבות כבודם ולמעט כבוד שמים לפיכך כבודן נתמעט וכבוד (נד) [שמים נתרבה] ולא נמצא להם שם טוב וזכר טוב [על (ק) הראשונים נאמר (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר (סס) ושם רשעים ירקב]: ט (ר) טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד בימינו ואחד בשמאלו אם בימינו עלה היו כל ישראל שמחין ואם בשמאלו עלה לא היו [כל ישראל] שמחין שאלו (נה) את רבי עקיבא (ש) מהו (נו) [לשנותן] משמאל לימין אמר להם אל תתנו מקום (נז) [לרדות אחריהם] ר' יהודה אומר משום ר"א הסגן וכהן גדול (נח) [מושיטין (ת) ב' ימיניהן כאחד] אם בימינו של כהן גדול (נט) [עלה] הסגן אומר (ס) אישי כהן גדול הגבה ימינך אם בימינו של סגן (סא) [עלה] ראש בית אב אומר לו (סב) [אישי כהן גדול הגבה שמאלך] ונתנן על ב' השעירים הוא אומר לה' והסגן אומר לחטאת (א) רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת ה) אמרו לו והלא כבר נאמר ועשהו חטאת: י בכל יום ב' כהנים נכנסין אחד בכף ואחד במחתה (ב) היום נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו (ג) בד"א בקטורת של לפני ולפנים (*ג) אבל בקטורת של מזבח הזהב הרי הוא כקטורת של שאר ימות השנה בכל יום היתה כבידה והיום קלה (סג) בכל יום היתה קצרה והיום ארוכה (ד) כדי שתהא זרועו מסייעת בכל יום לא היה לה (סד) [ושתיק] היום היה לה (סה) (ה) [ושתיק] דברי בן הסגן בכל יום היו שם (סו) שתים מערכות והיום שלש אחת (ו) למערכה גדולה ואחת למערכה [א] קטנה (סז) ואחת שמוסיפין (סח) לקטורת שלפני ולפנים דברי רבי יהודה רבי יוסי מוסיף אחת לקיום האש רבי (סט) מוסיף אחת לאברים ופדרים שלא נתעכלו (ע) [מבערב]: יא (ז) נכנס ומהלך בהיכל עד שנמצא עומד בין מזבח הזהב ולמנורה (עא) [והמזבח לפנים ממנו] שלחן נתון בצפון (ח) משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה [ב] מזבח [הזהב] ממוצע בנתיים כנגד ב' בדי ארון ומשוך כלפי ו) (עב) [מזבח] וכולם היו נתונין מחצי הבית ולפנים (ט) מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה (י) זה מקום הדביר שעשה שלמה רבי יוסי אומר לא היה

שם

הגהות הגר"א (יח) מוצהבת היתה: (יב) היתה והיתה: (יג) מהו נסים נעשו לדלתותיו אמרו כשהלך נקנור להביא דלתותיו מאלכסנדריא של מצרים: (יד) ועדיין לא נח הים מזעפו בקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה אמר להם הטילוני עמה מיד נח הים מזעפו והיה מצטער על חברתה כיון שהגיע לנמל של עכו היתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה וי"א בריה שבים בלעתה והקיאתה ליבשה ועליה אמר שלמה קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים אל תקרי ברותים אלא ברית ים: (טו) של מצרים היו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים הללו פיתן מתעפשת והללו אין פיתן מתעפשת: (טז) כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא: (יז) לכבודי בראתי: (יח) בשכרן: (יט) והיום עשרים וארבעה: (כ) עשרים וארבעה והיום: (כא) להם: (כב) זה: (כג) שמא ילמוד אדם שאינו הגון ויעשה: (כד) שמעולם לא: (כה) ובנותיהן: (כו) היו: (כז) ובמעלה: (כח) והיו יודעין לפטם כמותן: (כט) כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא: (ל) ולא: (לא) זה: (לב) אמרו שמא ילמוד אדם שאינו הגון ויהיה מפטם: (לג) ועל דבר זה: (לד) לעולם: (לה) ממתין [צ"ל מתנין] עמה: (לו) ממעשה הקטורת הן מתבשמין: (לז) פ"א סח לי ישמעאל בן לוגה פעם אחת יצאתי: (לח) לשדה ללקט עשבים וראיתיו: (לט) מפני: (מ) ומפני: (מא) להחזיר לבניו אמרתי לו ומה. (מב) הראוהו: (מג) ומצאני אדם אחד ואמרתי לו מאין אתה אמר לי מבית אבטינס אני ומה בידך א"ל מגילת סממנין הראוהו לי אמר לי כל זמן שבית אבא היו קיימין צנועין היו ולא היו מוסרין אותו לכל אדם והיו מוסרין זה לזה ועכשיו הילך מגילה זו והזהר בה: (מד) דברי: (מה) ואין: (מו) מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא: (מז) הוגרוס: (מח) שלא יהיו מזמרין לפני: (מט) שמזמרין: (נ) מעשה: (נא) חכמים: (נב) ללמד כלום: (נג) על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל בן קמצר וחביריו נאמר ושם רשעים ירקב: (נד) המקום במקומו: (נה) תלמידיו: (נו) שיתן: (נז) לצדוקין לרדות אחריכן: (נח) מכניסין את ידיהן בקלפי: (נט) עולה: (ס) לו: (סא) עולה: (סב) לכה"ג דבר מילך: (סג) בכ"י היתה עבה והיום רך: (סד) נאשתיק: (סה) נאשתיק: (סו) שם: (סז) של קטורת: (סח) היום: (סט) מאיר: (ע) מערב: (עא) דברי ר' יהודה ר"מ אומר בין השולחן ולמזבח וי"א בין שולחן לכותל: (עב) קה"ק:

אור הגנוז

פ"ב [א] שנייה: [ב] מנורה כנגדה בדרום משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה:

נוסחאות כ"י

א) מן: ב) מעפשת: ג) ולגו עיניו דמעות: ד) עושין כן: ה) אלא לד': ו) מזרח:

חסדי דוד

פעם כצ"ל והכי מוכח בגמ' וכן מסתברא וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' עבודת יוהכ"פ ע"ש: **של** בית אבטינס היו בקיאים בפטום הקטורת כו' שנאמר כל פעל ד' למענהו. הנה בבית גרמו קראו עליהן הפסוק כל הנקרא בשמי וגו' ובבית אבטינס הפסוק כל פעל ד' למענהו נראה משום דמעשה בית גרמו לא היה אלא לכבוד המקום שלא יתעפש לחם קדש אבל כאן היינו למענהו כלומר לקיים דברו דכתיב כי בענן אראה וגו' וכסה ענן וגו' דילפינן מזה דבעינן מעלה עשן ובתוי"ט פי' בדרך אחר ע"ש: **טרף** בקלפי והעלה שני גורלות כו' שאלו את ר"ע כו' עי' בגמ' דף מ'. ולפי לשון התוס' שלפנינו דקתני רישא שלא היו כל ישראל שמחין נמשך שפיר הא דשאלו את ר"ע מהו שיחזירו לו ולשעירו כדי שיהיו סבורים שעלו בימין ויהיו שמחים וא"ל אל תתנו מקום כו' שיאמרו הכל לפי רצונם הם עושים ומ"ש ר"י בשם ר"א כו' עי' בגמ' דף ל"ט ומה דמסיים כאן שהכה"ג אומר לה' והסגן אומר חטאת ליתא שם בגמ' ואדרבה מהלשון שהי' אומר דבר מילך משמע שגם לר"א שהכה"ג היה אומר הכל וכדפירש"י וצ"ל דתרי תנאי נינהו אליבא דר"א אבל הלכתא כתנא דמתני' וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג: **נכנס** ומהלך בהיכל כו' והמזבח לפנים ממנו שלחן נתון בצפון משליש וכו' משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה מנורה כנגדו בדרום מזבח הזהב ממוצע וכו' ומשוך כלפי מזרח וכולם כו' כצ"ל ועי' בגמ' דף ל"ג ובמנחות דף צ"ח ובתוס' שם ובירושלמי פ"ו דשקלים. ופי' המזבח לפנים ממנו פי' דרך הלוכו של כהן כשנכנס מהפתח שבמזרח נמצא שהמזבח הוא הראשון שלפניו ממנו כלומר לפניו שהמזבח היה משוך טפי כלפי חוץ מהשולחן והמנורה כדקתני סיפא. והא דקתני ברישא משליש הבית גבי שלחן ובסיפא קתני שכלם מחצי בירושלמי הגי' איפכא ועי' בתוס' מנחות:

כא

מצפה שמואל (י) שם: (כ) לא וירושל' פ"ג הל"ח: (ל) שם וירושל' פ"ג הל"ט: (מ) עי' ירושל' שקלים פ"ג הל"ג: (נ) לא וירושל' פ"ג הל"ט שקלים פ"ד ה"ס וס"ו: (ס) עתוי"ט לח. מ"ש בזה: (ע) שם ושם: (פ) עתוי"ט פ"ג מי"א ד"ה הגרוס שלא ראה התוספתא הזו ועי' תוי"ט ועי' לח: ועי' ירושל' שם ושקלים פ"ה ה"א: (צ) ירושל' שם: (ק) עי' ירושל' ספ"ג ועתוי"ט ועי' ירושל' שקלים פ"ה הל"א: (ר) לט.: (ש) מ: (ת) לט. ועי' ירושל' פ"ד הל"א ופ"ג הל"ח: (א) עי' תו"כ קעד פ"ב סי' ה: (ב) מז. במשנה ירושל' פ"ה הל"א: (ג) עי' רמב"ן ברפ"ב ועי' תוס' כ: ד"ה משום בשם ריב"א ועי' זבחים פז תוס' ד"ה משום וחולין תוס' ד"ה א"כ: (*ג) עי' מיי' פ"ב מהלכות יוהכ"פ הל"א ועי' מל"מ פ"א מהל' יוהכ"פ הל"ג: (ד) מד: וירושל' פ"ד הל"ד: (ה) יש דגרסינן נרתק: (ו) מה. וירושל' פ"ד הל"ו: (ז) (נא:) וירושל' פ"ה הל"ב: (ח) עי' מנחות לא: ועי' ירושלמי פ"ג. הל"ו והל"ח ושקלים פ"ו הל"ג: (ט) (נא:) (י) עי' נב. וירושל' פ"ה סה"א:

מנחת בכורים

ההוא שעתא: ויודעין שהגיע זמן קריאת שמע גרסינן וכדפרשתי וכן הוא בגמרא: להיות של זהב. שהעשירו אחר שיאלו מתחת יד כורש: קלניתא. מזוקקת והוא נחושת קלל: ד מביאם גרסינן. להנוי"י וכהגהת הגר"א איתא בגמרא: מצטער. על הראשונה: לנמל. הוא שפת הים: אחת מהן. לא גרסינן: ארזים. ובגמרא מסיים כנוסחת הגר"א: ברית ים. שכרת ברית עם הים. ולי"א בריית ים בריה שבים פלטתו: רהיטנו. הוא לשון דלת שרץ ונועל בן ופותח: ה לרדותה. מן התנור שלא תשבר שהיא פרוסה כעין ספינה ויראים להסיק מבפנים והיו מסיקין מבחוץ והפת מתעפש: ונירדות מבפנים. מחמת שאין החום כ"כ מחמת שהוא ניסק מחוץ היו יכולין לרדות ולהגמרא אופין מבחוץ ומדבקין מבחוץ וכנוסחת הגר"א. וי"א לפי הגירסא דהכא מתחלה אמר שהיה ניסק מבחוץ ואין הפת יפה כ"כ במראה וי"א דהיה מתעפש ובגמרא ליתא: ו כמעלה עשן. שהיה העשן עולה יפה כמקל: ז משלך יתנו לך. לא משלהם הוא אלא משל הקב"ה הוא שמזונותיך קצובין מן השמים: בשמך יקראוך. אם הדבר נגזר מן השמים אל תירא שחבירך יקפחו פרנסתך: במוכן. מה שהכינו לו מן השמים ולענין הנזכר קאמר שחזרו ושלחו להם והוסיפו על שכרם: ח פרק. הכרעת קול נעימה: על מעשה הכתב. שהיה כותב בד' קולמסין ד' אותיות השם בבת אחת: ט אם בימינו עלה. אותו של שם: מהו לשנותן. כלומר לשנות להעמיד השעיר של שם העומד בשמאל להעמידו ואת גורלו בימין דזה פשיטא דאסור להחליף הגורלות בלא השעירים דהגרלה מעכב ואיך ישנה: לרדות. להרהר אחר דבריכם לומר שחכמים עושין כאשר יוכשר בעיניהם: דבר מילך. גרסינן גם כן בגמרא והיינו שאומר לה' חטאת ומה שאינו אומר לו הסגן דתלשא דעתא דכה"ג דעלה בימין הסגן והסגן גופא אומר לו כן וס"ל לר"י דימין הסגן עדיף משמאל כה"ג לכן מוציאין הכל בימינם ות"ק ס"ל כי הדדי נינהו לכן מוציא הכה"ג שניהם: ועשהו חטאת. דמשמע שאומר כן שהוא חטאת: י בכל יום. בקטורת של מזבח הזהב: הכף. של גחלים: והיום. ביוה"כ בקטורת של לפני ולפנים: של מזבח הזהב. אף ביוה"כ: כבידה. המחתה וזה מבואר במשנה והגיה הגר"א כאן בכל יום היה גלדה עבה דופנה היה עבה לכך היתה כבידה: רך. דק: ארוכה. הבית יד כדי שיגיע לתחת זרועו: ושתיק. טבעת בראשה כדי שישמיע קול שאמר ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובירושלמי גרס נרתק והוא בית יד שלא יכוה לפי שסוחה הגחלים זמן רב והמחתה חמה עושה לה נרתק וקובעה במסמרות שלא תהא אגילה (תוס' ד"ה בכל יום דף מ"ד ב'): שתים מערכות. פליגי בזה במשנה סוף פ"ד ומפרש כאן מחלוקתם: גדולה. לקרבן התמיד: קטנה. לקטורת שמקריבין בכל יום במזבח הזהב ונוטלין גחלים מעל מזבח החיצון כדילפינן בגמרא: שמוסיפין. ביוה"כ ומערכה לקיום האש ל"ל וכן ל"ל מערכה לאברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב דס"ל שורפן בגד מערכה גדולה וקרא דהאש על המזבח תוקד בו לא תכבה דריש להמבעיר קסמים דקים להבעיר האש של מערכה על המזבח לא ידליקם ברצפה אלא בראש המזבח: מוסיף. וא"כ בכל יום שלש וביום ד' כמבואר במשנה: ר' מאיר. גרסינן דהוא ס"ל בכל יום ד' היינו משום דס"ל אחת לאברים ופדרים: יא ולמנורה. והוא בדרום המזבח דמנורה בדרום ונכנס לק"ק בפתח הדרום דשתי פרוכות היו מבדילים בין ההיכל ובין ק"ק החיצונה פרופה מן הדרום והפנימית מן הצפון ואינו מהלך בין המנורה ולכותל דמשחרי מאניה משחרות הכותל שהושחר מחמת המנורה: בנוסחת הגר"א בין שולחן ולמזבח וכן הוא בגמרא ובירושלמי ס"ל כר"י דאמר פרוכת אחד היה ופרופה מן הצפון דלכ"ע בק"ק מן הצפון נכנסים לכן נכנס בין שולחן ולמזבח שהוא בצפון והא דלא עייל בין שולחן ולכותל משום שכינה לאו אורח ארעא דבצפון אצל הכותל יהיה עיניו ניזונית כל המהלך מן קה"ק דרך הפריפה שבצפון: וי"א בין שולחן לכותל גרסינן. הוא ר"י דס"ל פרופה מן הצפון ולא קפיד משום שכינה ונכנס אצל הכותל ממש: והמזבח לפנים ממנו. ל"ג כנוסחת הגר"א וי"מ שהמזבח היה משוך לפנים מן המנורה (ועיין תוס' דזבחים פט ב' ושם מבואר): משליש הבית. כי חשבינן ק"ק בהדי היכל הוא משליש הבית וכי חשבינן היכל בלחוד הוא בחצי הבית: מן הכותל. לפוני: ומחצה. שיעור לעמוד שם שני כהנים זה אחר זה המסדרין שתי מערכות של לחם הפנים בשבת ומגותן לסדרן ולסלקן יחד וארבע נכנסין שנים מצד זה של שולחן לסלק המערכה הישנה ושנים מצד זה לסדר החדשה: ס"ג בגמרא ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד וכו' (עיין ילקוט פ' תרומה): כלפי חוץ גרסינן. כדי שיהיה המנורה נוכח השולחן ויתראו אהדדי כדכתיב ואת המנורה נוכח השולחן בעינן דיחזו אהדדי: ולפנים. לגד קה"ק: זה מקום הדביר. דביר הוא המחיצה שמבדיל בין ההיכל לק"ק והיה אמה רחב ומספקא לן אי קדושתו כלחוץ או כלפנים ולכן בבית שני

נעשה

שם אלא פרוכת אחת א) שנא' (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם אמרו לו מה ת"ל (סס) בין הקדש ובין קודש הקדשים אמר להם (עג)[בין קדש העליון לקדש התחתון דבר אחר בין נוב לגבעון לשילה לבית עולמים (ל) החיצונה] פרופה מן הדרום (עד) [והפנימית] מן הצפון מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון (עה) [הגיע לצפון הפך] פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שמגיע לארון ודחף את הפרוכת במתניו ונתן (עו) המחתה בין ב' הבדים וצבר את הקטורת על גבי גחלים ונתמלא (עז) [הבית] עשן יוצא ובא לו דרך כניסתו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך שלא להבעית את ישראל (עח) [מעשה (י) בכהן גדול אחד שהאריך] אמרו לו מה ראית להאריך אמר להם (עט) [מתפלל אני] עליכם ועל מקדש אבותיכם שלא יחרב אמרו (פ) אעפ"כ אין אתה רשאי לשנות (פא): יב אבן (ב) היתה (פב) [מימות הנביאים] הראשונים ושתייה היתה נקראת גבוהה מן הארץ ג' אצבעות שמתחלה היה (פג) [עליה ארון] נתון משניטל הארון מעליה היו (פד) [מקטירין] קטורת שלפני ולפנים רבי יוסי אומר (נ) ממנה (פה) [נשתת] העולם שנאמר (תהלים נ) מציון מכלל יופי אלהים הופיע (פו): יג צנצנת המן (ס) וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגז [ג] שהשיבו פלשתים כבוד לאלהי ישראל ג) היו כולם בבית קדש הקדשים (ע) משנגנז הארון נגנזו עמו ב' בדי ארון היו יוצאים מן הארון עד שמגיעין לפרוכת שנאמר (מלכים א ח) ויאריכו הבדים (פ) יכול לא יהו נראים מתוכה ת"ל (סס) ויראו ראשי הבדים וגו' (צ) יכול (פז) [שקרעו את הפרוכת ת"ל (סס) ולא יראו החוצה אמור מעתה האריכו הבדים והגיעו לפרוכת ודחקו את הפרוכת] (פח) [היו (ק) נראין מתוכה ועליהם מפורש בקבלה] (שיר א) צרור המור דודי לי בין שדי ילין: יד נוטל את הדם ממי (פט) [שממרס] בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה [ממנו] על (צ) [הפרוכת] כנגד ב' בדי ארון אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף (צא) [רבי יהודה (ר) אומר משום ר"א כך] (ש) היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים (צב) [אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע][ד] ואח"כ היה מהלך [לשמאלו] עד הפרוכת (ת) ולא היה מגיע לפרוכת אם הגיע (א*) אמר ג) ר' אליעזר ב"ר יוסי אני ראיתיה ברומי (צג) [שהיה עליה] טיפי דמים (צד) [ואמרו לי אלו מדמים] של יום הכפורים:

פרק ג א בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית דרומית מזרחית מקום שמתחיל בחטאת על (א) [המזבח החיצון שם] היה גומר על מזבח הפנימי (ג) [א] [על כולן הוא נותן (א*) ממטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו[ב] שהיה נותן ממעלה למטה] (א) רבי יהודה אומר [משם] ר"א (ג) במקומו [היה] עומד ומחטא ועל כולן (ד) [הוא נותן ממטה] למעלה חוץ מזו (ה) [שהיתה] לפניו [שכנגד אלכסון] שהיה נותן מלמעלה למטה: ב הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים לא היה מזה לא על האפר ולא על (ו) הגחלים (ב) אלא על גגו של מזבח (ז) [והיה נכפפת על הקיר (ג) על כל הזייה טבילה ד) (ד) נתן על הקרן (ח) [מכן ומכן] כשר מן הקרן ולפנים פסול: ג שינה מתן קרנות פסול (ה) אם חסר אפי' אחת מן המתנות פסול (ו) הקדים מתן שבע למתן ארבע יחזור ויתן מדם (ט) [מתן שבע על] מתן ארבע עד שלא גמר את המתנות שבפנים יצא ושפך שירי הדם ליסוד [ג] מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך אל יסוד הדרומי רש"א (ז) אלו ואלו ליסוד מערבי אלו ואלו מתערבין (י) [באמה] ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל (ח) ומועלין בהם ד"ר מאיר [ד] וחכ"א אין מעילה בדמים. ד (ט) כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר (יא) הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום (י) חוץ מן הוצאת כף ומחתה שאם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי (כ) א"ר יהודה (יב) [בד"א בדברים הנעשים בפנים בבגדי לבן אבל בדברים הנעשים בחוץ בבגדי זהב אע"פ שהקדים] מעשה לחבירו [מכל הנעשים] מה שעשה עשוי (ל) נתן מקצת המתנות (יג) [בפנים] ונשפך הדם יביא (יד)[ה] אחר ויתחיל בתחלה (טו) [מבפנים] ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק (טז) [גמר את המתנות שעל הפרוכת שבפנים ונתן מקצת מתנות שבחוץ על המזבח ונשפך הדם יביא אחר ויתחיל בתחלה מבחוץ] ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק (יז) [גמר את המתנות שבחוץ][ו] ונתן מקצת מתנות על המזבח] ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה (יח) [על המזבח] ר"א ור"ש (יט) [אמרו ממקום שפסק גמר את המתנות שעל גבי המזבח] ונשפך הדם אין מתן (כ) [היסוד] מעכב (מ) וכולן מטמאין בגדים ונשרפין בבית הדשן דברי ר"א ור"ש וחכמים אומרים אין מטמאין בגדים ואין נשרפין בבית הדשן (כא) [אלא האחרון הגומר את המלאכה בלבד]: ה אמר רבי יוסי (נ) זה סימן כל היוצא מבפנים [להנתן בחוץ] נוטל מן הסמוך לפנים [וכל הנוטל מבפנים להנתן בחוץ נותן על הסמוך לפנים] (ס) נתן מדם הפר בפנים (כב) [בחוץ] מדם השעיר בפנים (כג) [בחוץ] הפנימים עלו לו והחיצונים לא עלו לו נתן מקצת המתנות [שבפנים ונשפך הדם יביא אחר ויתחיל בתחלה על הפרוכת נתן מקצת המתנות על] ה) המזבח ונשפך הדם אע"פ שלא נתן כנגד היסוד יצא שנאמר (ויקרא טז) וכלה מכפר (ע) אם כפר כלה דברי ר"ע רבי יהודה אומר אם כלה כפר אין מתן היסוד מעכב וכולן כנגד היסוד יצאו שנאמר (סס) וכלה מכפר: ו (פ) פר ושעיר של יום הכפורים (כד) [שאבדו והפריש] אחרים תחתיהן ולא הספיק להקריבן עד שנמצאו הראשונים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה (צ) שאין חטאת הצבור מתה רבי יהודה אומר תמות (ק) ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח

מת

הגהות הגר"א (עג) להביא נוב וגבעון ושילה ובית עולמים החיצונה היתה: (עד) ופנימית: (עה) הופך: (עו) את: (עז) כל הבית כולו: (עח) ומעשה בכה"ג אחד שהאריך בתפלתו ונמנו אחיו הכהנים לכנוס אחריו התחילו הם נכנסין והוא יוצא: (עט) קשה בעיניכם שהתפללתי: (פ) לו: (פא) שלא להבעית את ישראל: (פב) שם מימות נביאים: (פג) הארון עליה: (פד) נותן עליה: (פה) הושתת: (פו) ממנו מוכלל יופיה של עולם: (פז) יהיו מקרעין בפרוכת ויוצאין: (פח) והיו נראין ובולטין מתוכה ונראין כשני דדי אשה ועליהן אמר שלמה: (פט) שהיה ממרס: (צ) הכפורת: (צא) וכך: (צב) וכו' דברי ר"מ ר"י אומר אחת אחת ואחת שתים ואחת שלש ואחת וכו': (צג) והיה עליה כמה: (צד) של פר ושעיר: (א) מזבח החיצון משם: (ב) רמ"א ר"א אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן היה נותן מלמעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון שנותן ממטה למעלה: (ג) אומר: (ד) היה נותן מלמטה: (ה) שהיה: (ו) גבי: (ז) והיא יורדת: (ח) מכאן ומכאן: (ט) מתנות שבע אחר: (י) לאמה: (יא) אם: (יב) אימתי בדברים הנעשים בבגדי הלבן מבחוץ אע"פ שאם הקדים: (יג) מבפנים: (יד) דם: (טו) כמתנות שבפנים: (טז) נתן מקצת מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה בהיכל: (יז) גמר מתנות שבהיכל: (יח) מתנות שבמזבח: (יט) אומרים ממקום שפסק נתן מקצת המתנות שבמזבח ונשפך חדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות המזבח ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק יתחיל גמר מתנות שבמזבח: (כ) יסוד: (כא) הואיל וגמר בו כפרה: (כב) ובחוץ: (כג) ובחוץ: (כד) שהפריש:

נוסחאות כ"י

א) בלבד: ב) כולם היו נתונים: ג) רבי יוסי: ד) הקדים דם מתן שבע כו' נתן על הקרן כו': ה) הפרוכת ונשפך הדם יבוא אחר ויתחיל על הפרוכת אע"פ כו':

אור הגנוז

[ג] דורון. [ד] רבי יהודה משם רבי אליעזר כך היה מונה אחת אחת. ואחת. שתים ואחת. שלש ואחת. ארבע ואחת. חמש ואחת. שש ואחת. שבע ואחת:

פרק ג א [א] וממקום שמתחיל בעולה במזבח החיצון משם הוא גומר בחטאת במזבח הפנימי: [ב] כנגד אלכסון: [ג] דרומי. [ד] ור"ש: [ה] יביא ויתחיל: [ו] שע"ג הפרוכת שבחוץ:

חסדי דוד

פרק ג בא לו להקיף את המזבח וכו' גומר על מזבח הפנימי רמ"א משום ר"א במקומו היה עומד ומחטא ועל כולם הוא נותן ממעלה למטה חוץ מזו שכנגד אלכסון שהיה נותן ממטה למעלה רי"א משום ר"א וכו' חוץ מזו שהי' לפניו שהי' נותן ממעלה למטה כצ"ל וכ"ה בגמ' דף נ"ט וה"פ דת"ק דהכא היינו כת"ק דמתני' דסבר דבעינן הקפה ברגל וסבר כריוה"ג דהתם בגמ' דכי נפק מקה"ק מצד צפון קנפיק דסובר שלא היה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וא"כ כי קפגע במזבח קפגע ברישא בקרן מערבית צפונית. ומדינא התם הו"ל ליתן דאין מעבירין על המצות אלא דהתורה אמרה ויצא אל המזבח עד דיצא מכולי' מזבח הלכך הולך ונותן בקרן מזרחית צפונית ומשם חוזר לאחוריו דהו"ל דרך ימינו לצפונית מערבית ור"ע פליג התם ע"ש בגמ' ומשום דבמתני' רת"א במקומו היה וכו' קמ"ל הכא דתרי תנאי נינהו אליבא דר"א ותרוייהו אית להו אליבי' דלא בעי' הקפה ברגל אלא מיהא בהא פליגי דר"מ סובר אליבי' דעל כולן הוא נותן מלמעלה למטה ור"י אליבי' סובר איפכא ומתני' אתיא כר"י: אמר ר' יוסי זה סימן כל היוצא מבפנים להנתן בחוץ ניתן על הסמוך לפנים וכל הניטל מבחוץ להנתן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים כצ"ל וכ"ה בירושלמי וה"פ דהשם ששיורי דמים הפנימים ניתנין על יסוד מערבי שהוא הסמוך לפנים ה"נ כשמוציא בזיכי לבונה מבפנים ליתן על מזבח החיצון יתנו לצד מערבי הסמוך לפנים. וכל הניטל מבחוץ היינו גחלים להכנים קטורת לפנים בהיכל וכן כשנוטל אש ממזבח החיצון להדליק המנורה בפנים יש לו ליטול נמי מצד הסמוך לפנים. ובירושלמי מסיים שם ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלים שבכל יום ונר מערבי למדין מגחלים של יוהכ"פ וב' בזיכי לבונה למדין משירי דמים ע"כ: נתן המתנות שבפנים ונשפך וכו' על הפרוכת על המזבח ונשפך וכו' רי"א אם כלה כפר כצ"ל והשאר נמחק וכן מוכח מהגמ' דף

מצפה שמואל

(כ) נב: (ל) נג: ירושלמי שם הל"ב ועי' ירושלמי סוטה פ"ח ה"ז: (מ) שם נד: וירושלמי שם הל"ג: (נ) נד: וירושלמי שם: (ס) נו: וירושלמי שקלים פ"ו הל"א וסוטה פ"ח הל"ג: (ע) נד: עי' ירושלמי מכות פ"ב הל"ו והוריות פ"ג הל"ב: (פ) נד: [מנחות נח] וירושלמי שם: (צ) עי' מנחות נח. וכאן נד: (ק) עי' כא: (ר) נה. וירושלמי פ"ה ה"ד: (ש) עי' נה. כנוסחת הגר"א ועי' רש"י שם ד"ה מל ומהרש"א שם ועי' ירושלמי פ"ה הל"ד: (ת) נז. וירושלמי פ"ה הל"ד: (א) שם ושם: (*א) עי' מיי' פ"ד מהל' יוהכ"פ והוא מכוון כפי הנו"י וע"ש בכ"מ ובלח"מ פ"ה מהל' מעה"ק הלכה ד: (א) נט. וירושלמי שם ה"ו: (ב) נט. ועי' ירושלמי שם הל"ז: (ג) זבחים נג.: (ד) עי' זבחים נג.: (ה) ע"ש דף מ.: (ו) ס. ודף נז:: (ז) נט. זבחים נג: (ח) שם: וירושלמי פ"ה הל"ה: (ט) ס. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ה: (י) עי' לב: (כ) ע: [זבחים קד] וירושלמי פ"ה הל"ו ועי' ירושלי' פ"ד הל"א והל"ג: (ל) משנה סא ירושלמי שם: (מ) סא: וירושלמי שם הל"ו: (נ) זבחים נח וירושלמי פ"ה הל"ו: (ס) סא: (ע) עי' ירושלמי פ"ה הל"ו: (פ) ג.: (צ) ע"ש תוס' ד"ה והתניא ועי' ירושלמי פ"ז הל"א וירושלמי שקלים פ"ה הל"ד: (ק) משנה רפ"ו ופ"ו הל"א:

מנחת בכורים

נעשה שתי פרוכת וביניהם אמה ולא היה נמנה לא מהיכל ולא מקה"ק: מה ת"ל. דלרבנן דאמרי שתי פרוכת היה היינו משום אמה טרקסין שהיה בימי שלמה דמספקינן לה בקדושתו אם כלפנים אם כלחוץ וא"א לעשות פרוכת א' שובי האמה משום דכתיב והבדילה הפרוכת בין הקדש ובין קה"ק ובין הכי' מיותר אלא להורות דאי עבדינן פרוכת צריך להיות מעובי הפרוכת ולפנים קדש אף דאמה טרקסין כלחוץ מ"מ אי עבדינן כמשכן צריך להיות כמשכן וא"כ אם נעבד אמה פרוכת א' דילמא אמה טרקסין כלחוץ ונמצא דמעוביה ולפנים אינו ק"ק ולכן עבדינן שתי פרוכות ועבדינן חדא באמה טרקסין מחוץ וא' באמה טרקסין בפנים דבוק לסוף אמה טרקסין דממ"נ אי אמה כלחוץ הרי מתחיל הקדש מהפרוכת דלפנים ואי אמה כלפנים הרי קודש מן הפרוכת דלחוץ אבל ר"י דס"ל דסגי בפרוכת אחד ולא חשש לאמה טרקסין ש"מ דס"ל דלא בעינן שיהיה מעובי הפרוכת ולפנים קודש דאל"כ היה צריך למעבד ב' פרוכת אלא ע"כ דדריש הקרא שיהיה הבדל בין חלל הקודש לבין חלל קה"ק וא"כ יכולין למעבד פרוכת א' עוביה אמה כאמה טרקסין ואף דאם אמה כלחוץ לא קפדינן דלא בעינן שיהיה מעובי הפרוכת ולפנים קדש וא"כ ובין קה"ק ל"ל א"ג רבנן ס"ל דמדינא צריך ב' פרוכת ולא מחמת ספק ודרשי מיתורא דקרא דוהבדילה ובין דאיכא תלל בנתים ולכן אמר ובין: בין קודש אמר וכין. דבקודש העליון ג"כ היה פרוכת מבדיל וזה מרבינן מיתורא דקרא והכי מבואר (בירושלמי פ"ה סוף הל"א): להביא. גרסינן כנוסחת הגר"א לרבות כנוב וגבעון וכן בהיכל שצריך שיהיה הבדל כמו במשכן שבמדבר: לשמאלו. שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והוא כנגד הפרוכת שהיה במזרח קה"ק: ודוחף. לפי שהמקום צר שהבדי ארון מאריכין עד הפרוכת: דרך כניסתו. פניו לדרום כדי שלא יהא אחוריו לארון: יב משניטל. שגלה לבבל ודלא כהאי תנא דנגנז: ממנה נשתת. ולכן נקראת שתיה: יג וארגז שהשיבו. בשעה שהשיבו הארון כמ' (שמואל א'): נגנזו עמו. כדילפינן בש"ס ומבואר בתוס' דסוטה: נראים. נכרים מבחוץ: בין שדי. הבדים שהן בולטין כשדי האשה: יד נוטל את הדם. דם הפר אחר הקרבת הקטורת שנשחטו קודם הקטורת ואח"כ מקטיר ואח"כ מזה מדם הפר: ממרס. שהיה האחר ממרס בדם שקבלו בכלי שלא יקרש ויהיה ראוי להזאה כמבואר במשנה פ"ה: שנכנס. לבית קה"ק: שעמד. בין הבדים: על הכפורת. גרסינן כמונה על הארון: למעלה. בעובה של כפורת ולמטה באמצעה דאין הדמים נוגעין בכפורת: כמצליף. כשורה זו תחת זו כל שמונה הזאות: אחת ואחת. מונה אחת עם כל השבע דלא ליתי למטעי שיהא לו שהות בנתים להפיסק: לשמאלו. כדרך שהיה מהלך בכניסתו כדלעיל והזה על הפרוכת כסדר הזה: מגיע. דמי הזאתו לפרוכת אלא נגדו היה:

פרק ג א בא לו להקיף. במתנת הדם את מזבח הזהב שמזה מהפר ומהשעיר ד' מתנות על מזבח הזהב: מזרחית צפונית. ס"ל פרוכת א' היה ופתחה מן הצפון וכי נפיק מצפון פגע בצד מערבית צפונית ברישא וכתיב ויצא אל המזבח עד דליפוק מכולי מזבח לכן נפיק מכולי מזבח בהולכו צד צפון ונמצא מגיע לקרן מזרחית צפונית ומשם הולך דרך ימין וימינו הוא למערב שהוא עומד ופניו לדרום נמצא ימינו למערב וכלפינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין והכל על זה הסדר: החיצון. דרומית מזרחית כמבואר בפרק איזהו: על כולן הוא נותן. לר"א דאמר במקומו עומד ומחטא ואינו מקיף את המזבח בכל פינות שרחוק ממנו יכול ליתן הזאתו ממטה למעלה אבל בזו שלפניו אם יתן ממטה למעלה יזוב הדם לבית ידו וכתונתו ויתלכלך לכך נותן ממעלה למטה וזה דעת ר"י לר"א אבל ר"מ ס"ל לר"א דכולן נותן מלמעלה למטה כמו שנותן אותו שבצידו רק אותו שבאלכסון שצריך לכוף את עצמו ואם יתן מלמעלה למטה יטרית את עצמו להיות שוחה והולך עד שיגמור לכן נותן ממטה למעלה כדי שמיד שישחה יתן המתנה ויזקיף והולך עד שיגמור וקל הוא לו כן מבואר בגמרא דף נ"ט והתוס' כאן משובשת וכנוסחת הגר"א היא: ב הזה. לאחר שגמר כל המתנות בפר ובשעיר הזה על טהרו של מזבח כמבואר במשנה ו' פ"ה ומפרש כאן דטהרו הוא גילוי דכתיב עליו לא על אפרו עליו לא על גחלתו: והיה. הזיות אלו: נכפפת. נוטה ויורדת על הקיר של מזבח הזהב: על כל הזיה. שהיה מזה ה"ז צריך טבילה מחדש ואינו רשאי להזות בטבילת אצבע בפ"א ב' הזאות: על הקרן. במתנות הקרנות בכל צד כשר אבל בלפנים על גב מזבח לא נקרא קרן: ג שינה מתן קרנות. כגון שהתחיל מאותו שבצד ק"ק: פסול. דכל מעשה יוה"כ מעכב וגאמר ויצא אל המזבח אשר לפני ה' עד שיצא כל המזבח: מתן שבע. לטהרו של מזבח: למתן ד'. שעל הד' קרנות: אחר מתן ד'. גרסינן כנוסחת הגר"א כופל ונותן מתן שבע אח"כ והמעשה שעשה מקודם אינו מעכב: עד שלא גמר. נראה דגרסינן אחר שגמר מתנות שבפנים יצא ושפך וכו' ופירושא דמשנה פ"ה דאמר שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי וקאמר דנעשה זה אחר שגמר כל המתנות וקרי גם למזבח החיצון מתנות שבפנים: ליסוד. אל יסוד מערבי ונפקא לן מקרא (דף נט) דדומיא דפנימי מה פנימי אל יסוד מערבי אף דמים החיצונים ליסוד מערבי: לגננין. מזבלי גינות ומועלין בהן. בלא דמים מדרבנן אבל מה"ת אין מועלין בדמים דכתיב ואני נתתיו לכם לכפר לכם שלכם תהא להיתר הנאה ולכפר נתתיו ולא למעילה ועוד דכתיב כי הדם הוא בנפש יכפר הוא כהויתו מה אחר כפרה אין מועלין דנעשה מצותו וכל שנעשה מצותו אין מועלין זולת תרומת הדשן ובגדי כהונה [אף כו']: אין מעילה. אף מדרבנן: ד על הסדר. כמבואר במשניות פ"ה כגון מעשה הפר ומעשה השעיר וקטורת ומתן המתנות בכפורת ובפרוכת ובמזבח הזהב: חוץ מן הוצאות. שאם הקדים איל העולה קודם הוצאת כף ומחתה מן הק"ק מה שעשה עשוי: בבגדי לבן. גרסינן כגון מתנות ההיכל והמזבח מה שעשה עשוי וכן הוא בגמרא דכתיב והיתה זאת לכם לחוקת עולם אחת בשנה מקום שמתכפרין אחת בשנה הוא דהוא חוקה אבל אינך לא הוה חוקה: מבפנים. כגון דם הפר בתמצע הזיותיו: שעל הכפורת. גרסינן א"כ לא גרסינן בפנים ולנוסחת הגר"א אתיא כפשוטו: על המזבח. הזהב והיינו מתנות שבהיכל ופליגי בקרא דכתיב חטאת הכפורים אחת בשנה לת"ק חטאת א' אמרתי לך ולא שני חטאות ולכן לא עבדינן כפרה א' משתי בהמות ור"א ור"ש דרשי חטאת לשון חטוי (חטוי היינו הזאות) חטוי א' אמרתי לך ולא שני חטויין לכן אין לפסול בהזאות ב' פעמים: וכולן. אף אותן פרים שלא נגמרו מלאכתן שנשפך דמן דכתיב (ויקרא ט"ז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים: הגומר. באותו שנגמר הזאות: ה אר"י. ה"ג לה בירושלמי (פ"ה הל"ו) זה סימן כל הנוטל מחוץ להנתן בפנים נוטל מן הסמוך לפנים וכל היוצא מבפנים להנתן בחוץ נותן מן הסמוך לפנים וה"פ זה דמבואר במשנה דגחלים של קטורת ניטלין ממזבח הזהב מצד המערבי וכן שירי הדם מבפנים ישפך אל יסוד מערבי דהוא סמוך קאר"י כללא לרבות גחלים לקטורת שבכל יום שמקטירין על מזבח הזהב נוטלין ממזבח החיצון מצד המערבי וכן בזיכי לבונה דניטלין מפנים להקטירן בחוץ נקטרין על מזבח החיצון בצד המערבי: בפנים ובחוץ. שצריך ליתן דם הפר בפנים ואח"כ דם השעיר בפנים וכן בחוץ תחלה דם הפר ואח"כ דם השעיר והוא שינה ונתן מתנות הפר בחוץ קודם דם השעיר לפנים: הפנימים. שנתן בפנים מדם הפר והשעיר ולריך לחזור ולהזות דם הפר בחוץ: שבפנים. היינו על הפרוכת וכדמסיים ויתר הוא ולא גרסינן לה כלל וכן בנוסחת הגר"א: כלה. שפיכת שירים אינו מעכב: אם כלה כפר. ומשמעות דורשין איכא בינייהו מר דרש לה הכי ומר הכי: אין מתן היסוד מעכב. אף לר"י ואיכא מ"ד בגמרא דלר"י מתן היסוד מעכב דאם כלה היינו אף שירים כפרו ואם לא נתן שיריים לא כפר ונראה דגרסינן הכי מתן היסוד מעכב ואתיא כהאי מ"ד ולזה מסיים וכולן כנגד היסוד יצאו אף לר"י דשירים מעכבים מ"מ כנגד היסוד יצא שנאמר וכלה מכפר ואף לר"י הלא כלה שנתן כנגד היסוד ואף שלא על היסוד יצא: ו שאין חטאת צבור מתה. דכי גמירי חטאות המתות ביחיד הוא דגמירי: ימות המשתלח. דלא אתעביד מצוותא דדם וכל עבודות הנעשים

בבגדי

מת המשתלח ישפך הדם · ב׳ שעירי יוה"כ מצותן בהגרלה (כה) [ז] [אע"פ] שלא הגריל עליהן רשאי לשנותן (כו) [בדברים אחרים] משהגריל עליהן אין רשאי לשנותן (כז) [בדברים אחרים] (ר) פסח שלא קרב בראשון יקרב בשני לא קרב בשני יקרב (כח) [בשלישי] מעות שלא קרבו בראשון (כט) [יקרבו] בשני לא קרבו בשני (ל) [יקרבו בשלישי] (ש) חגיגה שלא קרבה בראשונה תקרב (לא) [בשני] לא קרבה בשני תקרב בשלישי לא קרבה בשלישי תקרב (לב) [להבא] (ת) שעירי הרגל שלא קרבו ברגל יקרבו בר"ח לא (לג) [קרבו] בר"ח יקרבו ביוה"כ לא קרבו ביוה"כ יקרבו לרגל (לד) [שבא] (א) ושמתחלה לא (לה) [הוקדשו] לקרבנות צבור אלא על מנת לקרב על המזבח החיצון : ז מת שעיר המשתלח עד שלא זרק (לו) [הדם של ראשון] (ב) אע"פ שלא התודה עליו יצא שנאמר (ויקרא טז) יעמד חי (ג) עד מתי יהא זקוק להיות חי עד וכלה מכפר את הקדש דברי ר׳ יהודה ר"ש אומר עד שעת וידוי : ח רבי יוסי אומר (ד) כך הוא אומר חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל: (ה) כבש עושין מפני אלכסנדרין שהיו מתלשין בשערו ואומרין לו טול וצא טול וצא יקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה ראשונה (לז)(ו) [מפני שעשר] סוכות בתוך שנים עשר מילין היו דברי ר"מ רבי יהודה אומר תשע סוכות בתוך עשרה מילין היו רבי יוסי אומר חמש סוכות בתוך עשרה מילין היו מערבין מזו לזו א"ר יוסי בן ר׳ יהודה יכולני אני לעשותן שתי סוכות : ט שאלו את ר"א (ז) הרי שחלה שעיר המשתלח מהו להרכיבו אמר להם יכול הוא להרכיב את אחרים חלה משלחו מהו לשלחו ביד אחר אמר להם כך תהיו בשלום (לח) [ואני דחאו] ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו אמר להם (לט) כך יהא אויבי מקום וחכ"א חלה שעיר מרכיבו חלה משלחו (מ) ביד אחר (מא) [דחאו] ולא מת ירד אחריו וימיתנו : י (ח) שעיר המשתלח אע"פ שאין מטמא בגדים מטמא אוכלין ומשקין דברי ר"מ וחכ"א אין מטמא אוכלים ומשקים מפני שהוא חי ואין חי מטמא אוכלין ומשקין מאימתי מטמא בגדים (ט) משיצא מחומת ירושלים דברי ר׳ מאיר ור׳ א) יהודה אומר משעה שיגיע לצוק ר"ש אומר משעת דחייתו לצוק : יא פרים הנשרפים [ח] אע"פ שאין מטמאין בגדים מטמאין אוכלין ומשקין [דברי רבי מאיר [ט] ושעיר המשתלח אין מטמא אוכלין ומשקין מפני שהוא חי ואין חי מטמא אוכלין ומשקין] (י) מאימתי מטמאין בגדים משיצאו מחומת (מב) [העזרה] דברי ר"מ רבי יהודה אומר (מג) [י] [לאור] ר"ש אומר משיצית האור ברובן : יב היכן שורפין אותן בבית הדשן הגדול חוץ לירושלים לצפונה של ירושלים חוץ לשלש מחנות (מד) [וזקופין] של כהנים היו מעמידין סביבות המערכה מפני דוחק העם כדי שלא יהו קופצים לראות ונופלין לתוך ב) המדורה אחד השורף ואחד המסייע בשעת שריפה מטמאין בגדים (כ) אבל המסדר את המערכה ומצית את האור [יא] ג) [לאלתר] אין מטמא בגדים: יג (ל) שמונה ברכות מברך (עליהן) באותו יום על התורה כדרך שמברכין על התורה בבית הכנסת על העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון כסדרן ועל המקדש ברכה בפני עצמו [ועל ישראל ברכה בפני עצמן] ועל הכהנים ברכה בפני עצמן (מה) ושאר תפלה תחנה ובקשה שעמך ישראל צריכין להוושע מלפניך וחותם בשומע תפלה כל העם קורין (מו) [שלהן] כדי להראות חזיתן לרבים : יד ר"א אומר (מז) [כך סדר קרבנות] (מ) היו מקריבין פר העולה (נ) ושעיר הנעשה בחוץ היו קריבין עם תמיד של שחר ואחר כך פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך אילו ואיל העם ואחר כך שבעת כבשים תמימים ר׳ עקיבא אומר פר העולה ושבעת כבשים תמימים היו קריבין עם תמיד של שחר שנאמר (במדבר כח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וגו׳ ואח"כ פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך [יב] שעיר הנעשה בחוץ שנא׳ (שם כט) מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם ואחר כך אילו ואיל העם רבי יהודה אומר משום ר"א אחד קרב עם תמיד של שחר וששה קריבין עם תמיד של בין הערבים : טו (מח) [יום טוב עושה] לאוהביו (ס) [יג] ומעשה (מט) [בשמעון] בן קמחית שיצא לדבר עם המלך (נ) [ערבית] ונתזה צינורא מפיו ונפלה על בגדיו נכנס אחיו ושמש תחתיו בכהונה גדולה ראתה אמן של אלו שני ד) כהנים גדולים [בו] ביום (נא) :

פרק ד

א (א) יום הכפורים אסור באכילה [ברחיצה] ובשתיה (ב) ובסיכה ובנעילת (א) [סנדל (ב) ותשמיש המטה] (ג) אפילו באנפיליא של בגד (ד) קטנים מותרין בכולן ואסורין בנעילת הסנדל מפני מראית העין : ב תינוקות סמוך לפירקן מחנכין אותן בפני שנה ובפני שתים בשביל שיהו רגילין במצות (ה) ר"ע היה ה) מפטיר (ג) [מבה"מ] בשביל תינוקות שיאכילום אבותיהם מעשה בשמאי הזקן (ו) שלא רצה להאכיל את בנו ו) (ד) וגזרו עליו חכמים והאכילוהו בידו : ג האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה שבארץ ישראל חייב (ז) רבי שמעון בן אלעזר אומר אפילו ככותבת הנמרין (ח) אכל עלה קנים עלה גפנים עלה תאנים ועלה חרובין וכל דבר שאין ראוי לאכילה פטור עלה חזרים עלה כרשין עלה בצלים עלה ירקות וכל דבר שראוי לאכילה חייב : ד אכל (ה) [חזר ואכל חזר] ואכל אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין שתה (ו) [חזר ושתה] (ט) אם יש מתחילת שתיה ראשונה (ז) [ועד] סוף שתיה אחרונה כדי (ח) (*ט) [שתיית רביעית] מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין כשם שאכילה בכזית

הגהות הגר"א (כה) עד : (כו) בדבר אחר : (כז) בדבר אחר : (כח) לשנה הבאה : (כט) יקרב : (ל) יקרב לשנה הבאה : (לא) בשניה : (לב) בשנה הבאה : (לג) קרב : (לד) הבא : (לה) הוקרבו : (לו) דם של הראשון : (לז) עשר : (לח) אני ואתם דחאוהו : (לט) כן יאבדו כל אויביך ה׳ : (מ) משלחו : (מא) דחאוהו : (מב) ירושלים: (מג) משיצית האור : (מד) ומזקיפין : (מה) ועל ישראל ברכה בפ"ע · (מו) בשלהם : (מז) סדר הקרבנות כך : (מח) ויו"ט עשה: (מט) בישמעאל : (נ) ערבי : (נא) אחד : (א) הסנדל : (ב) ובתשמיש המטה : (ג) בבהמ"ד : (ד) וגדרו : (ה) וחזר ואכל וחזר: (ו) וחזר ושתה וחזר ושתה : (ז) עד : (ח) אכילת פרס :

אור הגנוז

[ז] לא הגריל עליהם אפ"ה בשרה הגרלן באהרן אפי׳ בכהן הדיוט כשרה. שני שעירי יוה"כ עד שלא הגריל עליהן רשאי לשנותן לדבר אחר משהגריל עליהן אינו רשאי לשנותן לדבר אחר. כך היא הגירסא בכ"י : [ח] ושעירים הנשרפים : [ט] וחכ"א פרה ופרים הנשרפים מטמאין אוכלין ומשקין : [י] משישליכם לאור : [יא] באליתא מטמא בגדים : [יב] פר ושעיר הנעשה בחוץ : [יג] שיצא בשלום :

נוסחאות כ"י

א) יוסי : ב) המערכה : ג) באליתא אין מטמא : ד) בניה : ה) מבטל : ו) בידו אחת וגזרו עליו שיאכילו בשתי ידיו:

חסדי דוד

דף ס"ת ע"ש והנה לעיל השמיענו הדין כשנשפך הדם באמצע אחר שנתן מקצת מתנות והתם פליגי תנאי אי בעי למיהדר אריׁשא או לא והכא ע"כ איירי כי נשפך הדם אחר גמר מתנות דמבפנים וקמ"ל דכל חד מינייהו כפרה בפני עצמה : מת שעיר המשתלח משיזרק הדם וכו׳. וזהו דבר הלמד מענינו וכן מתבאר מתוך הש"ס שם בברייתא ע"ש דף מ׳ דאע"ג דבהא בקצת שנוי לשון מ"מ הענין אחד ושם מפרש במאי קמיפלגי : שעיר המשתלח אע"פ שאינו כו׳ דברי ר"מ וחכ"א וכו׳ מאימתי מטמא בגדים משיצא מחומת ירושלים וכו׳ פרים הנשרפים וכו׳ מטמאין אוכלין ומשקין ושעיר המשתלח אין מטמא וכו׳ כצ"ל וסיפא גבי פרים ל"ג דברי ר"מ והכי מוכח בסוגיא דזבחים פרק טבול יום דף ק"ה והכי גרסי׳ התם ת"ר פרה ופרים ושעיר המשתלח השורפן מטמא בגדים והן עצמן אין מטמאין בגדים אבל מטמאין אוכלין ומשקין דר"מ וחכ"א פרה ופרים מטמאים אוכלין ומשקין שעיר המשתלח אין מטמא מפני שהוא חי ולפ"ז ברישא גבי שעיר המשתלח שפיר גרסי׳ דר"מ אבל בסיפא גבי פרים ופרים ל"ג דר"מ וחכ"א דהא אפי׳ רבנן מודו בהני :

פרק ד יוהכ"פ אסור באכילה ובשתיה וברחיצה וכו׳ כצ"ל כי אכילה ושתיה אחת היא וכדאיתא בגמ׳ ומה דקתני הכא אפי׳ באנפיליא של בגד בגמ׳ דף ע"ח איתא בהדיא כי כמה אמוראי הוו נפקי מר בשל שער ומר בשל בגד ושאר מינים וכן פסקו כל הפוסקים זולת הב"ח שכתב שיש להחמיר והט"ז בסי׳ תרי"ד העלה דאין להחמיר כלל דהואיל ורבנן חכמי התלמוד עשו כן לכתחילה מי ידיק עצמו יותר מהם אין זה אלא מן המתמיהין וצ"ל דקים להו דהך מתניתא דחויה היא ע"ש. ודבריו נכונים הם : האוכל ביוהכ"פ ככותבת הגסה כו׳ רשב"א אומר אפי׳ ככותבת הנמרין . נראה שהוא מל׳ בית נמר דתנן בפ"ד דפאה ופי׳ הר"ש שם מקום דכתיב ואת בית נמרה . והכותבת שלה איננה גדולה כמו הכותבת שבארץ ישראל : לא יגעול אדם מנעל מסומר כו׳ רשב"ג מתיר כצ"ל והך רישא לאו לענין יוהכ"פ נתנייה דלענין יוהכ"פ אין נ"מ בין מסומר לשאינו מסומר אלא לענין שבת איתנייה וכן שנויה בשבת פ"ו דף ס׳ ע"ש. אלא דהנך תרי מילי דרשב"ג שהן לקולא גבי הדדי תניא לכך תני ליה הכא והיינו דקתני וכן כלומר הא נמי לקולא : חטאת אשם ומיתה ויוהכ"פ כולן אין מכפרין אלא עם התשובה כו׳. הא׳ סתמא דלא כר׳ דהא קתני בהדיא אם שב מתכפר ואם לאו אינו מתכפר ואילו לר׳ יוה"כ לבד מכפר. ודרשי׳ מדכתיב אך בעשור ואך מיעוטא הוא. והנה ת"ק אמר רק דהנך מכפרין עם התשובה ובתשובה

מצפה שמואל (ר) סו. : (ש) ירושלמי ר"ה פ"א הל"א : (ת) שבועות יב : (א) שבועות וירושלמי שם פ"א הל"ה : (ב) מ. וירושלמי פ"ו הל"ב : (ג) שם ועי׳ ירושלמי שבועות ספ"א : (ד) ירושלמי שם : (ה) סו. וירושלמי שם הל"ד : (ו) סו. וירושלמי שם : (ז) סו: וירושלמי פ"ו הל"ג : (ח) פ"ו הל"ג : (ט) עי׳ סז: וירושלמי שם : (י) עי׳ סח: וירושלמי שם : (כ) סח: ועי׳ ירושלמי שם הל"ו: (ל) ע. וירושלמי פ"ז סהל"א וסוטה פ"ו הל"ו : (מ) שם ושם הל"ב : (נ) עי׳ שם הנוסחא קצת בע"א : (ס) ירושלמי פ"א הל"א ומגילה פ"א הל"י ועי׳ ירושלמי יומא פ"ה הל"א והוריות פ"ג הל"ב ושם הגירסא עיוה"כ וגירסא דהכא עיקר : (א) עי׳ ירושלמי ברכות פ"ג : (ב) עי׳ ירושלמי שבת פי"ז הל"ד וכאן פ"ח הל"א ותענית פ"א הל"ו ומ"ש פ"ב : (ג) (יבמות דף קב.) ועי׳ עח: וירושלמי פ"ח הל"א יבמות פי"ב הל"א והל"ו : (ד) שם : (ה) עי׳ פסחים קט. : (ו) עי׳ סוכה ו. ועי׳ עז: : (ז) פא: וירושלמי פ"ח : (ח) ירושלמי פ"ה הל"ד ועי׳ ר"ן פ"ב דסוכה : (ט) כריתות יב: וירושלמי שבת פ"א הל"א : (*ט) עיי׳ מיי׳ פ"ד מהל׳ שביתת עשור ה"ד וכמ"מ שם ושו"ע סי׳ תרי"ב סעי׳ ע׳ :

מנחת בכורים

בבגדי לבן חוקה כתיב ביה וצריך להגריל מתחלה וא"כ השעיר הראשון נדחה : ישפך הדם . אע"ג דכי כתיב חוקה בנכנסים בפנים ושעיר המשתלח חוץ הוא כיון דכתיב יעמד חי לכפר צריך שיהיה חי עד הכפרה : אע"פ . עד שלא הגריל גרסינן כנוסחת הגר"א : יקרב בו׳ . לפסח שני : בג׳ . בפעם הג׳ היינו ברגל לשם שלמים דמותר הפסח קרב שלמים כדנפקא לן בפ"ק דזבחים (דף ח:) : מעות . שהופרש לשם פסח כדין הקרבן הוא : חגיגה . של י"ט או של פסח : תקרב בשני . ברגל השני הבא אחריו שעולה לירושלים דכשמאחר רגל א׳ עובר בעשה : תקרב בג׳ . דאם יאחר עובר גם בל"ת דבג׳ רגלים עובר בל"ת דבל תאחר : תקרב להבא . בדיעבד אף שאיחר ג׳ רגלים אין הקרבן נפסל בבל תאחר דכתיב והיה בך חטא ולא בקרבנך חטא שהקרבן אינו נפסל כמבואר בפ"ק דר"ה : יקרבו בר"ח . דכפרתן שוה דשניהם מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו ואף לר"ש דס"ל במשנה קמא דשבועות דחלוקין כפרתן דשעירי ר"ח מכפר על טומאת בשר ושעירי הרגלים מכפרין גם על טומאת הגוף באין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ושעירי יוה"כ מכפרין ג"כ על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף מ"מ כיון דכולן באין על מזבח החיצון לכפר מקצת דבר שהוקדש לו מכפרין גם עתה בקרבן זה : ז של ראשון . שעיר של חטאת הפנימי דשניהם בהגרלה א׳ ונראה דגרסינן אחר שזרק דמן של ראשון : יעמד חי . לפני ה׳ לכפר עליו והאי לכפר היינו כפרת דמים של שעיר החטאת וכדכתיב נמי וכלה מכפר את הקודש דהיינו כפרת דמים ונאמר שם אח"כ והקריב השעיר החי עד כאן צריך להיות חי ווידוי אינו מעכב : שעת וידוי . של השעיר דווידוי מעכב . עי׳ תוס׳ (מ.) ע"ש : ח ר"י אומר . קאי על המשנה בפ"ו דף ס"ו דמבואר הוידוי של שעיר המשתלח לפי הנוסח במשניות עוו פשעו חטאו לפניך ופליג ר"י ואמר דכך הוא אומר חטאו עוו פשעו לפניך ואף בוידוי של שעיר המשתלח פליגי (עיין ירושלמי פ"ו הלכה ב׳) : וכבש . כמין מעלה גבוה ויוצא דרך עליה חוץ לעזרה וחוץ לעיר שלא יאחזו במשלח שהיו רגילין לומר לו טול וצא שלא תשהה עוונותינו אצלנו : אותו . את המשלח השעיר : ראשונה . שהיתה סמוך לירושלים מיל והיו מלוין אותו אנשי ירושלים עד אותו הסוכה ושם היו ב"א מעיוה"כ שמלוין אותו עוד מיל וכן כולם נמצא יו"ד מסעות עד סוכה האחרונה והוא יו"ד מילין ומסוכה אחרונה לצוק ב׳ מילין והיו מלוין אותו מיל ורואה מעשיו בצוק : מפני שעשר . לא גרסינן מפני דאין לו המשך למעלה אלא כנוסחת הגר"א : דר"מ . ומשנה דפ"ו דף ס"ז ר"מ היא : תשע סוכות . כיון דלא היו רק עשר מילין א"כ סגי בט׳ סוכות הראשונה רחוק מיל מירושלים וכן בין סוכה לסוכה נמצא בט׳ סוכות ט׳ מילין ומיל מסוכה האחרונה לצוק ואיכא דגרסי עשר סוכות בתוך עשר מילין והיתה האחרונה סמוך לצוק משום הולכא דמשלח שלא יצטרך לחזור וילין שם (עיין תוס׳ ד"ה ר"י ות"י שם) : ומערבין מזו לזו . נמצא כל בני סוכה א׳ הולכין ב׳ מילין א"כ סגי בה׳ סוכות : שתי סוכות . מירושלים עד מחצית הדרך ב׳ מילין ע"י עירוב ובני סוכה הראשונה יוצאין לקראתן ב׳ מילין והסוכה הראשונה רחוק ד׳ מילין ומערבין מקצת בני סוכה הראשונה לצד הצוק וכן הסוכה שניה ד׳ מילין רחוק מסוכה הראשונה ומקצתן מערבין לצד ירושלים ומקצתן לצוק : ט להרכיבו . דאיכא איסור הואיל דהנושא את הבהמה בין חי בין מת חייב כמבואר בשבת צ"ד ומיבעיא אי שרינן בשעיר ביוה"כ : יכול הוא . אינו צריך לזה ודהאם בדברים שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מימיו : ביד אחר . אי בעינן איש עתי מתחלתו ועד סופו : כך תהיו בשלום . לא הוצרכו לזה והלואי שתהיו אתם בשלום ואני כמו שהיה המשלח (ועיין בירושלמי כך תהו בשלום ואם חלה וע"ש הוא ונ"ל ואני) : כן יאבדו . גרסינן וכן הוא בגמרא וכנוסחת הגר"א דלא אירע זה מעולם : י שאין מטמא . הוא עצמו בגדים רק המשלחו כדכתיב בקרא והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו מ"מ מטמא טומאה קלה דנפקא לן מדכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע דילפינן מינה הכשר מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה וצריכין הכשר אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר יצאה נבלת עוף טהור שסופן לטמא טומאה חמורה א"צ הכשר אף פרים הנשרפים כיון דהמתעסק נטמא טומאה חמורה א"צ הכשר ומגע שרץ אלא מטמא טומאה קלה מעצמו ואף חי שאינו בגדר טומאה מ"מ כיון דסוף סוף מטמא טומאה חמורה למתעסק מטמא עתה טומאה קלה בלא הכשר :

ואין חי . דדרשי דא"צ הכשר טומאה ממקום אחר כגון מגע שרץ או נבלה אבל מ"מ חזי לטומאה בעינן אבל חי אינו חזי לטומאה (זבחים כ"ה א׳) : מחומת ירושלים . דכתיב והמשלח משעה שהוא משלח והיינו חוץ לחומה : שיגיע לצוק . דכתיב והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ועד שיגיע לעזאזל אין טעון כבוס : דחייתו . דקסבר דחייתו ודחיפתו זהו שילוחו ואז יכבס את בגדיו (ס"ז א׳) : יא אוכלין ומשקין . לכ"ע דכל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי מגע שרץ ונבילה כדלעיל : דר"מ לא גרסינן לה דלכ"ע הוא וכן הך דשעיר המשתלח לא גרסינן דכפל דברים הוא דהכא איפליגי בה ר"מ וחכמים וכנוסחת הגר"א : העזרה . דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ומיותר הוא דילפינן מפר העדה דטעון שריפה חוץ לג׳ מחנות וחוץ למחנה דכאן מורה דחוץ למחנה א׳ טעון כבוס והיינו חוץ לחומת העזרה : לאור . היינו משיתחיל להשרף וכנוסחת הגר"א משיצית האור : יב לצפונה . שכל מעשה חטאת בצפון : חוץ לג׳ מחנות . דילפינן מפר העדה ופר המשיח כמבואר בגמרא : המסייע . דגם הוא נקרא שורף : את המערכה . דכתיב והשורף דוקא השורף לא המסדר והמצית האור : יג מברך . הכה"ג בעזרה בעסקו בשריפת הפרה : העבודה . רצה שמתפללין על העבודה : הודאה . מודים : העון . סלח לנו : המקדש . שתשרה בו שכינה : הכהנים . הבוחר בכהנים : ועל ישראל . הבוחר בישראל : ושאר תפלה . המבואר במשנה ברפ"ז שמתפלל על שאר התפלה : קורין . זולת הכה"ג הקורא בתורה כמבואר במשנה כל העם קורין : כדי להראות חזותן . נויין דמצוה להתנאות במצוה כדכתיב זה אלי ואנוהו אתנאה לפניו במצות טלית נאה ותפילין נאה ס"ת נאה : יד פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ . האמור בפ׳ פינחס במוספי היום : הנעשה בפנים . האמור בפ׳ אחרי : אילו ואיל העם . בפ׳ אחרי : שבעת כבשים . מוספין האמור בפינחס : שנאמר . בפ׳ פינחס במוספי היום מלבד עולת ש"מ דסמוך לו היו מקריבין : שעיר הנעשה בחוץ . ולא הקדימו לעבודת היום כגון אותן הנעשין בפנים דכתיב שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים ש"מ דחטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים קדם : אחד . דכתיב מלבד עולת הבוקר דמשמע סמוך וכתי׳ נמי ויצא ועשה את עולתו ועולת העם הלכך חלוקין המוספין בבקר וגם בערב ועביד חד מן הז׳ כבשים בבקר כדי להסמיך ולא עביד יותר בבקר משום חולשא דכה"ג דלא לחלש וא"י לעבוד עבודת הפנים הלכך לא עביד להיפך ששה בבקר וא׳ בערב ואיכא תנא דס"ל ששה בבקר וא׳ בערב דכיון דאתחיל עביד ששה דילמא פשע דלגבי עבודת היום זריז הוא ולא פשע אבל למוספין חיישינן ומבואר כל זה בסוגית הגמרא (דף ע׳ ע"ב) : טו ויו"ט עשה . גרסינן הכה"ג כשיצא בשלום מבית קה"ק : מפיו . וטימא אותו משום רוק נכרים דנכרי היה כמבואר בגמרא מ"ז וכן הגיה הגר"א ערבי :

פרק ד א ובסיכה . דכל הני קים לן דהוה עינוי וכתיב ביוה"כ אשר לא תעונה בעצם היום הזה ובעי עינוי : באנפליא של בגד . אסור לצאת לשוק אבל בביתו מותר ואיכא דסברי דאף בשוק מותר ודלא כתוס׳ זו עיין רשב"א יומא ע"ח ובשו"ע סימן תרי"ד ובטור ובב"י שם : מראית העין . דבכולם כגון אכילה ושתיה לא מנכרא מילתא אחר האכילה וכן בסיכה יאמרו דמאתמול סכי ליה אבל נעילת הסנדל ע"כ היום נעלו לו סנדל דסכנה לישן בסנדל דטעים טעם דמיתותא ובגמרא דאינן טעם זה דמותרין לכתחלה ואף דמנכר מילתא לזה שבואל להאכילו אלא עיקר הטעם דכולהו רביתייהו מה שאין כן נעילת הסנדל אינו רביתייהו דיכולין לילך בלא סנדל : ב לפרקן . נקבה בת י"ב וזכר בן י"ג הוא פרקן : מחנכין . להשלים את התענית : בפני שנה . שנה קודם לפרקן אם הוא תם כח: בפני שתים . אם הוא בריא : מפטיר . הנך מבה"מ להזהיר את אבותיהם שיאכילו לתינוקות בערב יוהכ"פ כהגיעו לחינוך כדי שיתענו למחר וכן מבואר בפסחים (ק"ט) : בידו . דכל מידי דרביתא דתינוק מאכילין בידים וי"א הטעם משום דיוהכ"פ איסור מצד אחר הוא ואין המאכל אסור אבל בשרץ ונבלה אסור להאכיל : ג ככותבת . תמרה והוא פחות מכביצה דשיעור יוהכ"פ ככותבת מפרשינן דגמירי דבהכי לא הוה עינוי וחייב כרת ובפחות משיעור אינו אסור אלא משום ח"ש וזה מבואר במשנה וקמ"ל כאן שבא"י מצויין כתמרה הגדולה בארץ ישראל : הנמרין . שם מקום (ירושלמי פ"ח הל׳ ב׳) : ד כדי שתית רביעית

(ס) [בכזית] כך שתייה (י)[בכזית (ע) אכילה ושתייה אין מצטרפין] (פ)השותה ציר ומוריים פטור ר"א אומר (יא) [השותה מלא לוגמיו חייב] : ה (צ) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כיצד היו לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבלה מאכילין אותו נבלה (יב)[נבלה] ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומה ושביעית מאכילין אותו שביעית עד שיאורו עיניו מניין היו יודעין שיאורו עיניו כדי שיכיר בין יפה לרע : ו רבי יהודה אומר עוברה שהריחה א) שביעית (ק) תוחבין לה בכוש הריחה תרומה תוחבין לה בכוש לא ינעול אדם ב) מנעל מסומר ויטייל בתוך הבית אפילו ממטה למטה(יג)[ורשב"ג(*מ)מתיר וכן היה] רשב"ג אומר (ר) אם היו ג) ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו (ש) היה הולך להקביל פני אביו פני רבו (ס*) [פני תלמידו] עובר כדרכו ד)אפי' עד צוארו ואינו חושש : ז (ע) הזבין והזבות טובלין ה)בלילי יוה"כ הנדות והיולדות (יד) [טובלין] כדרכן בלילי יוה"כ בעלי קריין טובלין כדרכן בלילי יוה"כ ר' יוסי בר' יהודה אומר מן המנחה ולמעלה לא (טו) [יטביל] אלא עד שתחשך ר' יוסי ו) אומר כהנים טובלין כדרכן עם חשיכה כדי שיאכלו בתרומה לערב : ח (פ) חטאת ואשם ודאי מכפרין על מה שכתוב (להם) (טז)מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה חוץ (שמות כ) מלא תשא ואלו הן עבירות חמורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן רבי יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת וכל שהוא מלא תשא ולמעלה ולא תשא עמהן תשובה [תולה] ויוה"כ מכפר : ט רבי ישמעאל אומר (צ) ארבעה חלוקי כפרה הן עבר על מצות עשה ועשה תשובה אין זז ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' עבר על כריתות ומיתות בית דין מזיד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין שבשאר ימות השנה ממרקין שנאמר (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים מזיד ועשה תשובה אין כח בתשובה לתלות ולא (יז)[יוה"כ]לכפר אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שליש ויסורין ז) מכפרין שליש ומיתה ממרקת עם היסורין ועל זה נאמר (ישעיה כב) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון מלמד שיום המיתה ממרק : חטאת (ק) אשם ומיתה ויוה"כ [כולן] אין מכפרין אלא עם התשובה שנא' (ויקרא כג) אך בעשור וגו' אם שב מתכפר לו ואם לאו אין מתכפר לו ר"א אומר (שמות לד) ונקה מנקה הוא לשבים (ר) ואין מנקה (יח) [לשאין] שבים רבי יהודה אומר מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה (יט)[תשובה מכפרת עם המיתה] ויום המיתה הרי הוא כתשובה : יא כל המזכה את הרבים (ש) אין מספיקין בידו לעבור עבירה שלא יהו תלמידיו נוחלין את העולם והוא יורד לשאול שנא' (תהלים טז) כי לא תעזוב נפשי לשאול וגו' וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל את העולם שנאמר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש וגו' (ת) מגלגלין זכות על ידי זכאי לעמוד הימנו פרשיות של זכות [הרבים] הראויות לעמוד הימנו וחובה על ידי חייב לעמוד פרשיות של חובה הראויות לעמוד הימנו : יב (א) מפרסמין את החניפין מפני חילול השם שנא' (יחזקאל ג) ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות לפרסמו ר' יוסי ח) אומר חוטא אדם (ב) פעם שתים ושלש מוחלין לו ארבע אין מוחלין לו שנא' (שמות לד) נשא עון ופשע וחטאה ונקה עד כאן (*ב) מנקה מכאן ואילך אין מנקה שנאמר (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל וגו' ואומר (איוב לג) [הן] כל אלה יפעל אל פעמים שלש וגו' ואומר (משלי כה) הוקר רגלך מבית רעיך וגו' : יג (ג)מצות וידוי עיוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו (כ) [בתוך] אכילה ושתיה (ד) ואע"פ (*ד) שהתודה קודם (כא) [שיאכל וישתה] צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואף ע"פ שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית (שמא אירע דבר קלקלה בסעודה) ואע"פ שהתודה שחרית צריך שיתודה (כב) [במוסף] ואע"פ שהתודה (כג) [במוסף] צריך שיתודה במנחה ואף ע"פ שהתודה במנחה צריך שיתודה בנעילה שמא יארע בו דבר קלקלה כל היום כולו : יד היכן הוא (ה) אומרו (כד) [אחר תפלה] והעובר לפני התיבה אומרה ברביעית ר' מאיר אומר מתפלל שבע וחותם בוידוי וחכ"א מתפלל שבע ואם (*ה) רצה לחתום בוידוי חותם (ה*) וצריך לפרוט את החטא דברי רבי יהודה (ו) בן בתירה שנאמר (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו' ר"ע אומר אין צריך א"כ למה נאמר ויעשו להם אלהי זהב אלא כך אמר המקום מי גרם להם שיעשו להם אלהי זהב אני הוא שהרביתי להם זהב : טו דברים שהתודה עליהן ביום הכפורים שעבר (ז) אין צריך להתודות עליהן (כה) [ליום] הכפורים הבא [אא"כ עשה כנגדן עבר עליהן צריך שיתודה עליהן] לא עבר עליהן והתודה עליהן על זה נאמר (משלי כו) ככלב שב על קיאו וגו' ראב"י אומר הרי זה משובח שנאמר (תהלים נא) כי פשעי אני אדע וגו' ט) ר"א ב"ר שמעון אומר (ח) חומר בשעיר שאין ביום הכפורים (כו) [וביום] הכפורים שאין בשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר אלא עד יום הכפורים חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורים עם חשיכה :

סליק תוספתא ממסכת יומא

נוסחאות כ"י

א) טלת שביעית ליתא : ב) סנדל ויטייל כו' : ג) רגליו : ד) בים ובנהר : ה) כדרכן ביוה"כ : ו) בר יהודה : ז) שבשאר ימות השנה : ח) בר' יהודה : ט) רבי אליעזר בר יוסי :

(כ) קודם : (כא) שאכל ושתה : (כב) מוסף : (כג) מוסף : (כד) בתפלה : (כה) ביום : (כו) וחומר ביום :

הגהות הגר"א

(ט) בכא"פ : (י)בכא"פ : (יא) כמה ישתה ויהא חייב בש"א רביעית ובה"א מלא לוגמיו ר"י אומר משום ר"א כמלא לוגמיו ור"י בן בתירה אומר כדי גמיעה : (יב) טבל : (יג) ד"ר ורשב"א מתיר : (יד) טובלות : (טו) יטבול : (טז) בתורה : (יז) ביוה"כ : (יח) לשאינה : (יט) רבי אומר יוה"כ מכפר בלא תשובה :

חסדי דוד

בתשובה להודה לא קמיירי ואתו ר"א ור"י לאוסופי דמהני ובדברי ר"א יש חסרון וצ"ל ונקה לא ינקה מנקה הוא כו' : ראבר"ש אומר חומר בשעיר שאין ביום הכפורים כו' חומר ביוהכ"פ שהשעיר מכפר מיד וכו'. כ"כ דנ"ל עם היות שלא מצאתיה בגמ' וה"פ חומר בשעיר דהיינו בזמן הבית שהשעיר המשתלח היה מכפר יש בו חומר מביוהכ"פ דאילו שלחו את השעיר עד שלא יבא יוהכ"פ לא עשו כלום ואינו מכפר כי כפרתו תלויה ביוהכ"פ משא"כ יוהכ"פ דהשתא אחר החורבן אין השעיר מעכב אלא עצומו של יום מכפר בלא שעיר. וכן בזמן הבית נמי אם מת או נאבד השעיר אחר מתן דמים של שעיר לה' דליכא שעיר לעזאזל ואז יום הכפורים לבד מכפר נמצא דמצד זה יוהכ"פ קל אבל מצד אחר יוהכ"פ חמור דאילו בזמן הבית כיון שהגיע שעיר לעזאזל להר מיד מתכפרין העונות משא"כ השתא דעצומו של יום אין בו כח לכפר אלא עם חשיכה בשעת נעילה. וכ"מ כגון אדם שידוע בודאי שעבר על ל"ת דאמרי' לעיל דאפי' עשה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר ואם קדש את האשה ביוהכ"פ (דאע"ג דאין מקדשין מ"מ אם קדש קדושיו קדושין) והתנה ע"מ שאני צדיק גמור אינה מקודשת גם אם עשה תשובה דלא מקרי עדיין צדיק גמור עד סוף היום משא"כ בזמן הבית שאם קדש לאחר שהגיע השעיר לעזאזל מקודשת. וההיא דקדושין דף מ"ט דאמרי' ע"מ שאני צדיק מקודשת אפי' הוא רשע גמור שמא הרהר תשובה התם באומר ע"מ שאני צדיק לבד וכליסנא דתלמודא וכ"כ הטור באה"ע סי' ל"ח ע"ש וכשהרהר בתשובה צדיק מקרי אבל לא צדיק גמור עד שיתכפר לו. כן נ"ל. הוא ית"ש יכפר לנו כל חטאתינו עונותינו ופשעינו למען שמו וישיב אותנו לארצנו במהרה בימינו אמן :

מצפה שמואל (י) עי' פח: : (כ) פ. ועי' ירושלמי שבת רפ"ח וכאן פ"ח הל"ב : (ל) פג. ושם: וירושלמי פ"ח הל"ה : (מ) פב. עי' ירושלמי פ"ח הל"ד : (*מ) עי' סי' תרי"ד סעיף ד' והגר"א שם ס"ק ט"ז והוא כמו שהגהתי בפנים : (נ) עז: וירושלמי פ"ח הל"א : (ס) שם ושם ועי' ר"ן בשם בעל העיטור ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"ו : (ס*) עי' טוש"ע סי' תריג סעיף ז דלא כתוספתא זו ומשובש הוא וקיי"ל דאסור : (ע) פח. וירושלמי שם וברכות פ"ג : (פ) פה. ופו. ירושל' פ"ח ה"ו ופ"א דשבועות ה"ו : (צ) פו. וירושל' שם ה"א ושם וסנהדרין פ"י ה"ו ופאה פ"א : (ק) פה: וירושל' שם ה"ז : (ר) עי' ירושל' פ"ח ה"ז ושבועות שם : (ש) פז. (ת) ב"ב קיט. : (א) פו: : (ב) שם וירושל' ספ"א דפאה וספ"א דקדושין : (*ב) מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ה : (ג) פז: ירושל' פ"ח הל"ז : (ד) עת"י שם : (*ד) עי' טוש"ע סי' תרז סעיף ה ומכאן הביא ראיה דמתודין אחר אכילה קודם כניסת יוה"כ: (ה) שם ושם ועי' רש"י פז: ד"ה שהביא התוס' ע"ש : (*ה) כן הוא עיקר הנוסחא ועי' רש"י פז ע"ב : (ה*) עי' בב"י סי' תרד ובביאורי הגר"א שם ס"ק יא : (ו) שם ושם ועי' ירושל' יבמות פ"ח ה"ו וסוטה פ"ח ה"ט דאחר אסור לפרסם וקדושין פ"ד ה"א ונדרים פ"ט ה"ד : (ז) שם ושם : (ח) ספ"א ופ"א דשבועות וסנהדרין פ"י ה"א :

מנחת בכורים

רביעית. ולא קי"ל הכי אלא גם בשתיה השיעור בכדי אכילת פרס והגר"א הגיה כן בהתוס' להדיא : לאכילה בכדי אכילת פרס. גרסינן כנוסחת הגר"א דאי כהנו"י מה ענין כזית לענין שיעורא דיוהכ"פ ולענין שאר שיעורין מאי בעי הכא : האוכל ושותה. כן מבואר במשנה ול"ג הכא כנוסחת הגר"א : ציר ומוריים. לא חזו לשתיה הא חומץ חייב דמשיב את הנפש ומבטל את העינוי : כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ובית הלל אומרים מלא לוגמיו. והיינו כל שאילו יסלקנו לצד אחד ונראה מלא לוגמיו כריות ואוא פחות מרביעית באדם בינוני : כמלא לוגמיו. אף בדותק חייב : כדי גמיעה. מה שאדם יכול לבלוע בבת אחת והוא פחות מכדי לוגמיו והלכה כמלא לוגמיו באדם בינוני ולהחמיר על דברי ב"ש ופעמים לסקל באדם גדול דלב"ש ברביעית חייב ולב"ה במלא לוגמיו דידיה (דף פ') (ועיין בתוי"ט פרק ח' מס' שבת ד"ה כדי גמיעה) : ה בולמוס. שניטל מאור עיניו והוא חולי הרעבון ומותר להאכילו דבר איסור אם אין לו היתר : הקל. מאכילין איסור הקל בב' מיני איסורים כדמפרש : ושביעית. לאחר זמן הביעור אינו אלא בעשה והטבל במיתה : נבלה. דאינו אלא לאו : טבל ותרומה. גרסינן כנוסחת הגר"א וכן מוכח בגמרא וכן כאן דאי נבלה ותרומה נבלה קיל אלא טבל גרסינן ואם סגי ליה בחולין אחר הפרשה ודאי מפרשינן אף בשבת וכי איירינן היכא דלא סגי ליה בחולין אם מאכילין אותו תרומה או טבל ואמר כאן דמאכילין תרומה דתרומה קילא דחזיא לכהן ואיכא ברייתא דתנא דמאכילין טבל דקילא משום דאפשר לתקוני אבל תרומה אי אפשר לתקוני עיין בשאילות שמואל מ"ם שם סימן מז: עד שיאורו. כל אכילות השיעור הוא עד שיאורו ואז פוסק מלאכול: ו שהריחה. העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים : בכוש. פלך תוחבין ברוטב ונותנין לתוך פיה ומוגלת אם נתישבה דעתו מוטב ואם לאו מאכילין אותה האיסור עצמו וכן מבואר בגמ'(פ"ב א') [וי"ג ברוטב בתוס']: מסומר. הרשב"א לא גרס מסומר : אפילו ממטה למטה. אף דערא"י הוא וגם חושש שלא יטנפו רגליו באשפה שבבית מ"מ אסור : ה"ג להגו"י רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג אומר וכו' וס"ל לרשב"ג דכיון דלא ליטנפו כליו הוא מותר לנעול וכן ברחיצה מתיר אם כוונתו מחמת הטינוף ולנוסחת הגר"א הך דרשב"ג ענין בפ"ע הוא ועל איסור רחיצה קאי דמותר כל שאינו לתענוג עיין רשב"א ביבמות ק"ב הכוונה דכשם שמותר להדיא כשרגליו מלוכלכות כן נמי מותר בנעילת הסנדל בכה"ג כשאינו לתענוג ועיין הגר"א סימן תרי"ד ס"ק ט"ו ומה דקאמר כאן ידיו ט"ס וצ"ל רגליו ועי' הגר"א סימן תרי"ג ס"ק ד' : תלמידו. הוה כצורך מצוה ומותר לעבור במים והגר"א לא גרס לה וכן מוכח בגמרא (ע"ז ב' ועיין רא"ש פרק ח' סימן ה') : ז טובלין ביוהכ"פ. גרסינן דזמן טבילתן ביום דאינה רחיצה של תענוג אלא צורך מצוה אע"ג דטבילה בזמנה לאו מצוה מותר לטבול : בעל קרי שאסור כד"ת ובתפלה מתקנת עזרא בפרק מי שמתו ובב"ק דף פ"ב מותר אף מתפלת המנחה ואילך ומוקמינן בגמרא אף אי כבר צלי גם תפלת נעילה מצוה לטבול דטבילה בזמנה מצוה : לא יטבול. דס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ורק משום תפלה הוא דשרי וכי התפלל תפלת נעילה שוב לא יטבול כלומר דא"צ לטבול : (וי"ג א"י לטבול ופליג נמי על הך רישא דזבין דהך רישא אתיא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ועפרש"י פ"ה ותוס' שם ועיין תוס' שבת קכ"א ובבינה יי"ת: ד"ה כל) : כהנים. שמאים בערן דאסורין עד הערב שמש טובלין עם חשיכה קודם בין השמשות כדי שיעריב שמשו לערב לאכול בתרומה משום מצוה : ח על מה שכתוב. שחטאת על ח"כ בשוגג ואשם ודאי על גזילות ומעילות אף במזיד : ולא תשא. שנאמר לא ינקה ותנאי הוא דאיכא תנא סבר דאף שאר ח"ל אין יוה"כ מכפר : ל"ת. הניתק לעשה דקי"ל דאין לוקין ע"ז : חמורות. דבעינן תשובה ויוה"כ כמבואר במשנה : ולא תשא עמהן. כדפרישית : כל שהוא מל"ת ולמטה. שאין לוקין עליה כגון לאו הניתק לעשה תשובה מכפרת לבד : ולמעלה. שלוקין עליה אז תשובה עם יוה"כ מכפר : ט ארפא. בתשובה הוא מרפא : ביום הזה. היום מכפר והיינו לל"ת : י אך. מיעוטא הוא ולמעט דבעינן תשובה : מיתה. אף מיתה בעי תשובה : תשובה מכפרת. לא גרסינן ורבי פליג דמיתה כתשובה אבל יוה"כ מכפר דוקא בתשובה והא דמבואר כאן דיום המיתה ה"ה כתשובה רבי היא (ירושל' פ"ח הל"ז ע"ש) : יא כי לא תעזוב. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו : עשוק בדם נפש. מתויב בנפש שאבדה על ידו עד בור ינוס לא יתמכו בו שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם : לעמוד הימנו פרשיות. כגון בנות צלפחד דיני ירושה שנאמר הפרשה ע"י וראוי היה להנתן ע"י משה כשאר תורה אלא שגרם זכותן וניתן ע"י שאלתן : פרשיות של חובה. כגון מקושש דבסקילה ומגדף את השם דנאמרה הפרשה בעת עשיית העבירה ע"י ואם לא עשה העבירה עם כל זה התורה בשלמיות והיה נכתוב לזולתם אלא שגרם עוונם לינתן ע"י : יב מפרסמים את החנפים. שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חלול השם שבני אדם למדין ממעשיו שסבור עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורעניות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו : לפרסמו. הך דנתתי מכשול הוא שהקב"ה ממציא לידו חטא שנכשל בו וידעו הכל שהוא רשע : ואומר. עוד ראיה וכ"ת ה"מ בצבור אבל ביחיד לא נאמר הן כל אלה יפעל ואומר הוקר דאם אמרו בבשר ודם אל תהי רגיל ליכנס אצלו פן תמאס בעיניו ואף בלא חטא על אחת כמה וכמה כשעובר עבירה לפני הקב"ה תדיר שנמאס בעיני הקב"ה : יג שמא יטרף דעתו. ולא יתודה וימות בלא וידוי : דבר קלקלה. עבירה שמא אירע שני לא גרסינן כנוסחת הגר"א : שמא יארע בו. תקנו כל הוידוין שמא יחטא בין תפלה לתפלה : יד אומרו. לוידוי אחר תפלה כעין שאנו עושין דאומרים אשמנו אחר גמר התפלה : והעובר לפני התיבה. כשחוזר התפלה : ברביעית. בברכה רביעית והוא בקדושת היום : מתפלל שבע היינו נעילה. ובגמרא גרסינן בהדיא יוה"כ עם חשיכה מתפלל שבע וחותם בוידוי : וחותם. סיום ברכה אמצעית מסיים האל הסולחן והוא הס"ן דאומר הוידוי באמצע : ואם רוצה. אינו חייב לחתום בוידוי דוקא אלא אם רוצה חותם מקדש ישראל : וצריך לפרוט. בוידוי יוה"כ החטא בהדיא איזה עבירה שעשה וריב"ב מביא ראיה דפורט ממשה שפרט חטאן של ישראל : א"צ. שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה : טו אני אדע. וסיפא דקרא וחטאתי נגדי תמיד אף אותן שכבר שב עליהן : בשעיר של יוה"כ. המשתלח דמכפר על כל עבירות כמבואר בסוף פרק קמא דשבועות : חומר. כפרתו שמכפר יותר מיוה"כ : בלא שעיר. כגון בזמן הזה א"נ בזמן המקדש ונאנסו ולא עשו כגון נשפך הדם של פנימי ימות המשתלח : עד יוה"כ. בצירוף יוה"כ ולא אם עשאו קודם יוה"כ : מיד. כששלחו על עבירות שמקודם מכפר ויוה"כ בלא שעיר אינו מכפר אלא בסוף היום (עי' ירושלמי פ"ח הל"ז ופרק קמא דשבועות) :

סליק תוספתא ממסכת יומא

תוספתא

שקלים פרק ראשון

פרק א א (א) בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ב) ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות (ה) [שחולחלו] בימות הגשמים (ה) [פי' למועד] סמוך לעולי רגלים (ב) כדי שיהו (ב*) מתוקנין (ג) [בשלשה] רגלים [אלו]. בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ד) וחופרין (ג) בורות שיחין ומערות ומתקנין את המקואות ואת אמת המים כל (ה) מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו (ו) ושאין בו מ' סאה ממשיכין לו את אמת המים ומשלימין בו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין ומפקירין את הכלאים (ז) שהפקר ב"ד הפקר ופטור מן המעשרות מצא כלאים בכרם מותר משום גזל ופטור מן המעשרות בשדה אסור משום גזל וחייב במעשרות בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאים (ח) ומציינין את מקום הטומאה כדי שלא יהו הרבים נתקלין (ג) בו אין מציינין לא (ג) [על] הסלע ולא (ד) [על] (ד) הגריד אלא על אבן קבועה (ט) אין (ס) [מניחין] את הציון במקום הטומאה אלא במקום טהרה סמוך לטומאה והמאהיל עליו טמא (י) מצא אבן אחת מצויינת אף על פי שאין מקיימין [כן] המאהיל עליה טהור מצא שתים המאהיל ביניהן טמא על גביהן טהור (כ) אין מציינין לא על (ו) [בשר] המת ולא על (ו) [עצמות המת] שאין מטמאין באהל אין מציינין אלא על השדרה ועל הגולגולת שמטמאין באהל: ב משישבו במקדש התחילו למשכן (ל) [משכנו] ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות צבור קריבין מהן (מ) משל לאחד שעלתה לו מכה ברגלו והיה הרופא כופתו ומחתך בבשרו בשביל לרפאותו כך אמר המקום משכנו את ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות (ט) [צבור] קריבין מהן מפני שקרבנות צבור מרצין ומכפרין בין ישראל לאביהן שבשמים וכן מצינו בתרומת שקלים ששקלו בני ישראל במדבר שנאמר (שמות ל) ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו': ג (נ) לוקחין מן הנכרים קרבנות צבור בכסף ומקבלין מהם עולות ושלמים (ס) עופות ומנחות (ע) עצים ולבונה ומלח דברי רבי (י) יוסי הגלילי אמר לו ר"ע אפי' אתה יושב ודורש כל היום אין מקבלין מהן אלא (י) [עולה] ושלמים בלבד: (פ) אין מקבלין מהן נדבה להקדש לבדק הבית ואם הקדישו הקדישן הקדש: ד (ר) אפוטרופסין ששקלו על ידי יתומים הרי אלו חייבין בקולבון השוקל שקל חייב בקולבון דברי רבי מאיר וחכמים אומרים השוקל שקל פטור מן הקולבון השוקל שני דנרין חייב בקולבון (ז) הנוטל סלע ונוטל שקל חייב שני קולבנות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים קולבון אחד: ה (*ר) כמה הוא קולבון מעה כסף אחד מעשרים וארבעה בכסף לסלע דברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי מעה [של ארבעה אסרות] (פ) קולבנות הללו מה היו עושין להם נופלים לשקלים דברי רבי מאיר רבי אלעזר אומר לנדבה רבי שמעון שזורי אומר רקועי זהב צפוי לבית קדש הקדשים ז) בן עזאי אומר (*פ) השולחנין באין ונוטלין אותן בשכרן: ו (צ) המפריש שקלו ואבד והפריש אחר תחתיו ולא הספיק להקריבו עד שנמצא הראשון והרי שניהן עומדין זה וזה שקלים הראשון יפול לחדתין והשני יפול לעתיקין (*צ) המפריש שקלו (יא) [להוציאו] הרי זה מעל המוציא שקלו של חבירו הרי זה מעל (ק) לקח בו קיני זבין קיני זבות יולדות המביא חטאתו אשמו ח) מן ההקדש השוקל שקלי זוזין מן ההקדש כיון (ר) שלקח מעל דברי רבי (יב) [שמעון] וחכמים אומרים לא מעל עד שיזרקו הדמים: ז אין מביאין מנחות ונסכים ומנחות תודה ולחמה [של] תודה מן הטבל ומן התרומה ומן המעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו מן המדומע מן החדש ומפירות שביעית ואם הביא ט) הרי אלו פסולין ואין צריך לומר מן הערלה וכלאי הכרם: ח מותר יין ליין מותר שמן לשמן מותר מלח למלח מותר עצים לעצים מותר לבונה ללבונה מותר בזיכין לבזיכין מותר נזירין לנזירין מותר מצורעין למצורעין אם אמר לנזיר זה למצורע זה מותרו נדבה מותר עניים לעניים מותר שבויין לשבויין אם אמר לעני זה לשבוי זה מותרו שלו מותר מתים למתים (ש) מותר המת ליורשיו רבי י) נתן אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונין לו נפש ע"ג קברו או יזלח לו זלח לפני מטתו (ת) אין פודין כסות בכסות ואין פודין שבוי בשבוי ואין (*ת) [א]ממחין ביד הפרנסין על כך:

פרק ב א איזהו פרס הפסח פרס העצרת פרס החג רבי יוסי בר רבי יהודה אומר (א) אין פחות מחמשה עשר יום קודם לרגל: ב למה כותבין על הקופות אלף בית גימל (ב) מפני שמתחילין ומוציאין מן הראשונה שלמה ראשונה מוציאין מן השניה שלמה שניה מוציאין מן השלישית שלמו שלשתן הגיע זמן תרומה לתרום (ג) תורמין מן החדשה ואם לאו תורמין מן הישנה: ג (א) [נכנס] לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו בכניסה וביציאה ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא לקיים מה שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל (ג) ואומר (דברים ו) ועשית הישר והטוב בעיני ה' הטוב בעיני (ג) [שמים] והישר בעיני (ד) [אדם] דברי ר' עקיבא ר' ישמעאל אומר [אף] הישר בעיני (ה) [שמים] ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם הכריעו חכמים לקיים דברי ר' ישמעאל שנאמר (דברים יב) כי תעשה הישר בעיני ה' [ואין כאן טוב ואומר (יהושע כב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא

הגהות הגר"א

(א) שנתקלקלו: (ב) לעולי: (ג) את: (ד) את: (ה) מציינין: (ו) כזית מן: (ז) ועצם כשעורה: (ח) ממשכנים: (ט) הצבור: (י) עולות: (יא) והוציאו: (יב) מאיר: (א) הנכנס: (ב) ואומר אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע: (ג) השמים: (ד) האדם: (ה) השמים והטוב בעיני האדם:

נוסחאות כ"י

א) פרק למועד כו': ב) את הבורות ואת השיחין ואת המקואות: ג) בה: ד) הגדר: ה) עקיבא אמר לו רבי יוסי הגלילי: ו) נתן סלע ליטול שקל: ז) סימון בן עזאי: ח) ופסחו: ט) לא קדש: י) מאיר:

[א] מניחין (אור הגנוז):

חסדי דוד

פרק א בחמשה עשר וכו'. ואת הרחובות שהותלתלו בימות הגשמים ואפי' שהמועד סמוך לעולי רגלים וכו' כצ"ל וקאי אמתני' דריש מכלתין דקתני ומתקנין את הדרכים וכו' ולא פי' מהו התיקון שצריכין הדרכים בזמן הזה ומפרש שהותלתלו פי' שמרוב לחות הגשמים נתקלקלו וצריכין תקון לימות החמה. ושוב קשיא לי' לתנא גופיה דהא תנן במ"ק שבמועד יוצאים לתקן הדרכים וכו' וא"כ תקון זה בט"ו באדר למה והלא המועד של פסח סמוך לבוא ומשני דאפי' שהמועד סמוך עכ"ז צריך להקדים בט"ו באדר בשביל עולי רגלים כדי שיהא הדרכים מתוקנים להם בכל ג' רגלים ואם לא היו מקדימין לעשותו באדר בשלמא בעצרת ובחג הרי הם מתוקנים מאחר שתקנום במועד של פסח דבימות החמה לא שכיחי כ"כ גשמים לקלקלם אבל בעלייתם לחג המצות הוה להו נערא. ואע"ג דתיקנום בט"ו באדר עכ"ז שכיח דחוזרים ומתקלקלים דאכתי איכא גשמים ולכך צריכים לחזור ג"כ במועד לראות אם צריכין תיקון והיינו דתנן במ"ק. והרמב"ם פי' שתיקון הדרכים זה הוא בשביל גואל הדם וזה דלא כהתוספתא: בחמשה עשר בו כו' סמוך לטומאה כמאהיל עליו טהור מצא אבן אחת וכו' המאהיל עליה טמא מצא שתים המאהיל ביניהן טמא אם הי' הרוח בינתים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וע"ג טמא כצ"ל וכ"ה בירושלמי דפרקין ובפ"ק דמ"ק וע"ש פירוש הדברים והפי' אין מציינין על הסלע התלוש שאינו קבוע בארץ שמא יוטל. והגרדא ולא על הגריד נראה לפרש דהוא מלשון גרדא דדיקלא וגרדא דקנים דאיתא בגמ' בב"ב והוראתו עיקר וקמ"ל דאע"ג דמחובר לארץ מ"מ עביד דקצ‍יצי ויבטל הציון אבל על גבי אבן קבועה וכ"ש ע"ג קרקע מציינין אלא שיש הפרש כדבסמוך דכשמציינין בשדה גופה ע"ג קרקע היינו דתנא אין מניחין את הציון ע"ג טומאה ממש והטומאה לפנים ממנו לכן המאהיל עליו טהור וע"ע שם בגמ' וברש"י ובתוס': משישבו במקדש התחילו וכו' משכנו ישראל כו'. ולאפוקי כהנים שאין ממשכנין אותם ולאפוקי נמי לוים ופליג על מתני' דקתני את מי ממשכנין לויים וישראלים דהאי תנא סובר דכתיב כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה וגו' ושבט לוי לא נמנו מבן עשרים אבל תנא דמתני' דרש כל דעבר ים סוף ודוקא כהנים אין ממשכנין מפני דרכי שלום ועי' בפי' הרע"ב משנה ד': לוקחין מן הנכרים כו'. הנה לא אשכחן שום תנא לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בת"כ דיסבור שלוקחים כסף שקלים לקרבנות צבור מן הנכרים וסתם משנה הוא הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין ואפי' ריה"ג לא מרבי אלא תודה ושלמים והידך דבסיפא שהם מילי דיחיד אבל של צבור לא וכ"ה בהדיא בש"ס במנחות דף ע"ג וכ"ה בת"כ ונראה שצ"ל אין לוקחים וכו' אבל מקבלין עולות וכו' דהיינו קרבנות יחיד דנדר ונדבה: אפוטרופסין ששקלו כו' ואע"ג דבמ"ו איתא ואלו שחייבין בקלבון כו' אבל לא נשים וקטנים אבל נראה מפי' הרע"ב שם כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אפי' מת אביו בעודו קטן. ולפ"ז מיירי נמי הכא הכי וע"ש בתוי"ט. וזה מוכרח דאל"כ האפטרופסים אין להם רשות לשקול בשביל יתומים מאחר דפטורים נינהו. ומ"ש השוקל שני דינרין כו' אתאן אפי' לרבנן: אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה וכו' ומלת תודה נמחקת דהא תודה עצמה בהמה היא ואין שייך לומר בה טבל וכו' וכ"ה בתוס' ספ"ח דמנחות:

פרק ב נכנס לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו כו'. פשפוש זה לא אתברר היכן הוא דהא אנן תנן אין התורם נכנס לא בפרגוד הפות ולא במנעול כו' וא"כ חיפוש זה היכן. ובירושלמי אמרו מפספסין את הקילקין ופירושו שאם היה התורם בעל שער היו מפספסין בשערו וכמ"ש בספרי שונים לדוד וכן יש לפרש

מצפה שמואל

(א) עי' ירושלמי פ"א הל"א: (ב) מ"ק ב: (*ב) עי' מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה ו ודלא כתוספתא זו ועי' שם בכ"מ: (ג) שם ה.: (ד) שם: (ה) קדושין מב. וירושלמי פ"א הל"ב: (ו) עי' תוס' מ"ק י. ד"ה והכלאים וע"ש ה"י וירושלמי כאן פ"א הל"א וסוטה פ"ט ה"א: (ז) שם ה: וירושלמי שם פ"א הל"א וכאן פ"א הל"א: (ח) שם ז. ורש"י שם ד"ה אבן וירושלמי שם ושם ועי' רש"י ו. ד"ה מלא וע"ש היטב: (ט) מ"ק ה. וירושלמי שם ושם: (י) עי' ילקוט פ' תשא: (כ) ע"ז סב: (ל) מנחות נט: וס.: (מ) שם עג: (נ) עי' פ"א משנה ה' וירושלמי שם הל"ה וערכין ה: וזבחים מה: (ס) עי' ירושלמי שם הל"ו: (ע) עי' ירושלמי שם הל"ו: (*ע) עי' מיי' פ"ג מהל' שקלים הל' ז וע"ש בהשגות ובכ"מ הל"ב: (פ) מנחות קח. וע"ש ובירושל' פ"א הל"ז: (*פ) עי' מיי' פ"ו מהל' מעילה הל' י"ג ובכ"מ שם: (צ) ירושלמי פ"ב הל"א: (ק) עי' מעילה יט. ירושלמי פ"ב ה"ב וע"ש ה"ג: (ר) עספ"ד פסחים מח. סנהדרין מח. ומנחות פח: (ש) סנהדרין מח. וירושלמי פ"ב הל"ו: (ת) עי' ירושלמי פ"ב הל"ו: (*ת) יו"ד סי' רנג סעיף ו וש"מ בביאורי הגר"א: (א) בכורות נט. ירושלמי פ"ג הל"א: (ב) מגילה כח: וירושלמי פ"ג הל"ב: (ג) עי' תוס' קדושין כד: ד"ה מועלין:

מנחת בכורים

פרק א א כט"ו בו. באדר כמבואר במשנה: בימות הגשמים. מחמת הגשמים: פי' למועד. נ"ג לה וכנוסחת הגר"א: בורות. לפי שמתקלקל הרבה בורות בימות הגשמים חוזרין וחופרין: להקוות. לטהר בו: את אמת המים. אף שאובין כשר להמשיך אם הרוב במי מקוה אינם שאובין: את הכלאים. בכרם שזרועות ב' מינים דאז זמן שניכרין מחמת הצמיחה והפקירו ב"ד את כל הכרם כדי דלא לעברו לכתחילה לזרוע כלאים והפקר ב"ד הפקר מה"ת: מותר משום גזל. דאסור בהנאה: אסור משום גזל. כשנמצא קודם זמן ט"ו באדר דכיון דמותר באכילה כמבואר ברפ"ח דכלאים אסור לכל אדם ליטלו אא"כ הגיע ט"ו באדר דאז מותר מטעם הפקר ב"ד: הסלע. דנפחת לפעמים וכמו סלע הבא בידים ברפ"ב דבבא בתרא דא"נ ברזל לחצוב בו אלא אדם חופר בו בידיו: הגריד. מקום יבש בעלמא דלפעמים יתלכלך ויעבור מקום הטומאה: קבועה. במקום א' ואתי לאפוקי נמי מטולטל שמא תגלגל למ"א ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא (ירושל' פ"א סהל"א): במקום הטומאה. על הטומאה דאל"כ אינו מרגיש עד שיבא על מקום הציון ויטמא הטהרות: סמוך. אצלו וכן כתיב ובנה אצלו ציון: עליו. על הציון: טהור גרסינן. דהרי אין הציון במקום הטומאה: מצוינת. עליה: שאין מקיימין. שאין לעשות כן דאין מציינים במקום טומאה: טמא גרסינן וכן הוא בש"ס ובירושלמי מבואר אני אומר מת קיבון והיה נתון תחתיה כלומר שאינו מחזיק טומאה אלא מקום האבן שנקבר שלא כדרכו מרגלותיו אבל ראשו: טהור. לפי שתלינן דהטומאה בין האבנים והאבנים ניתנין לציון מכאן ומכאן ולכן המאהיל על האבנים טהור: כאוהל. אלא רוב בנין כגון שדרה וגולגולת או רוב מנין העצמות אז מציינים: השדרה. דהוא רוב בנין מן המת: ב במקדש. בכ"ה באדר ב"ד ישבו במקדש ושם מביאין השקלים לצורך קרבנות מקריבין מאחד בניסן דצריכין להביא מתרומה חדשה: למשכן. את מי שאיחר להביא מחצית השקל שהזמן קרוב לצורך הקרבנות: ולקחת. בפ"כ: ג לוקחין. מן הנכרים בהמות לקרבן ולא חיישינן לרביעה דנפסלו לקרבנות: עולות. שהתנדבו הם להקריב בבהמ"ק: ושלמים. אגב הן קריבין עולות דשלמי נכרים עולות נינהו דלבו לשמים ועוד דכתיב קרא אשר יקריבו לה' לעולה כל הקרבנות שלהם עולה תהא ומרבינן דמקבלין שלמים דכתיב איש איש אשר יקריבו לה' לעולה איש איש לרבות נכרים: עופות ומנחות. דכתיב לכל נדריהם ולכל נדבותם מרבה הנך: עולות ושלמים. בגמרא מנחות גרסינן עולות בלבד: בדק הבית. דכתיב (בעזרא ד) לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו: ד ע"י יתומים. לצורך יתומים קטנים: בקלבון. דהשוקל חצי שקל חייב להוסיף דבר מועט כשנותן שקל ונוטל חצי שקל מן השולחני כך יתן להקדש והשוקל על ידי אחר פטור מן הקלבון אמנם אפוטרופוס לצורך יתומים כע"י עצמו הוא: השוקל שקל. ר"מ סבר השוקל שקלו של תורה חייב בקלבון: שקל. האמור בתורה דהוא חצי סלע פטור מן הקלבון אא"כ נותן סלע ונוטל שקל: שני דינרין. ולא במטבע שקל האמור בתורה חייב בקלבון: הנותן סלע ונוטל שקל גרסינן: שני קולבנות. א' שלא שקל חצי שקל וא' בעד חצי שקל שמקבל מהשולחני ור"מ לטעמיה דאף הנותן חצי סלע האמור בתורה נותן קלבון א"כ כי נתן סלע חייב ב' קלבונות וחכמים לטעמייהו דהשוקל שקלו היינו מחצית השקל האמור בתורה אינו נותן קולבון א"כ זה אינו נותן רק בעד החצי השקל שלוקח מן ההקדש מה שהיה נותן לשולחני: ה מכ"ד. דסלע ד' דינרין והדינר שש מעין: של ד' אסרות. במעה ד' איסרין כמבואר בר"פ קדושין: לשקלים. לקרבנות כמו גוף השקלים: לנדבה. לקיץ המזבח כשהיה המזבח בטל מקריבין עולות צבור ומקיצין בהן את המזבח ולא לקרבנות צבור שהם חובה כגון תמידין ומוספין: השולחנין. שיושבין בט"ו במדינה ובכ"ה במקדש: ו להקריבו. להקדישו שעדיין לא מסרו לגזברין: לחדתין. מקום שנותנים שקלי שנה זו לצורך הקרבנות: לעתיקין. מקום שנותנים שקלי שנה דאשתקד שאיחר נתינת שקלו ומהן לא היו מקריבין קרבנות: והוציאו. גרסינן והוציאו לצורך עצמו: מעל. דמשעת הפרשה הקדש הוא: שקלו של חבירו. לחולין מעל אע"פ שלא נתרמה התרומה ומפריש שקלו של חבירו לעצמו אינו מועל עד שנתרמה התרומה וקרבה הבהמה דאז נהנה דנפטר משקלו ע"י שקל חבירו דנעשה כאילו קנה הבהמה של הקדש ממעות חבירו דשם מהקדש להקדש הוציא לכן בעינן נתרמה התרומה אבל כאן דמוציא לחולין מעל מיד: קיני זבין. שמוציא מקודש לקודש: שקלי זוזין. שקלים שהוא חייב לקח משקלי הקדש: מעל. דמיד כשהביא נפטר מאחריותו והוה כקנה בהמה במעות הקדש: עד שיזרקו הדמים. דחייב באחריותו עד שיזרק הדם וכיון דעדיין לא נזרק לא הוציא לחולין דחיובו במקומו עומד ולא נהנה מן ההקדש ולשניהם עכ"פ המוציא מקודש לקודש מעל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומרבינן זה מקרא דכתיב תמעול מעל מ"מ (מעילה יט ועי' ירושל' פ"ב הל"ב): ז מן המדומע. חולין בתרומה: פסולין. דכתיב ממשקה ישראל (יחזקאל מה) מן המותר לישראל והני אסורין לישראל נינהו: מן הערלה. דאסורין בהנאה והה"ל מה"ב: ח מותר יין ליין. מעות שהופרש לצורך יין לנסכי קרבנו ונותרו יקח בהן יין לנסכים וכללא הוא בכל דבר שהמותר מובא לאותו דבר שהוקדש לו כמבואר במשנה פ"ב: נזירים. שהופרש לצורך קרבנות נזירים: נדבה. דלא הוקדש אלא לצרכו וכל שאין בו צורך לא יכתן לו: מותרו שלו. דכיון דמידי דצדקה הוא וביזו אותו שיגבו לצרכו המותר שייך לו אבל בנזיר לא תליא בעניות שהרי אדם מפריש לחבירו לעשות קרבן נזירות ולאו מידי דבזיון הוא לכן מותרו נדבה עיין בא"ז הלכות צדקה סימן ז' דמסיק כן פי' התוספתא ורבינו שמחה רצה לפרש דשלו היינו של הנודר: מותר מתים. שגבו לצרכי קבורה: למתים. אחרים עניים הצריכין צרכי קבורה כיון שגבו לזאת: המת. ידוע שגבו לצרכו: ליורשיו. כיון שביזו לגבות לצרכו ניחא ליה דליתנו ליורשים: אין פודין. לשנות מה שגבו לצורך עניים לכסות זה לקנות בהן כסות אחר וכן מה שגבו לצורך שבוי זה אסור לשנות לשבוי אחר: ואין ממחין ביד הפרנסין. הגבאין רשאין לשנות לכל מה שירצו דאדעתייהו נגבה מעיקרא ואין מוחין בידם עיין רא"ש ספ"ק דב"ב סימן כ"ט ועיין בתוספתא דמגילה פ"ב ה"ט וביו"ד סימן רנ"ט ס"ב:

פרק ב א איזהו פרס הפסח. המבואר במשנה ברפ"ג דתורמין בזמנים הללו את הלשכה: מחמשה עשר יום. ופרוס הוא לשון פרוסה מחצה מל' יום דשייך לחג דורשין בענין החג ל' יום קודם: ב למה כותבין על הקופות. שהותרמו מן הלשכה לג' קופות וכתוב עליהן א' ב' ג' כמבואר במשנה פ"ג: שמתחילין. להקריב קרבנות מקופה הראשונה כסדר שהופרשו: זמן תרומה. כגון פרוס העצרת או פרוס החג תורמין עוד ג' קופות מן השקלים שהביאו מפסח ועד עצרת או מעצרת ועד החג ונותנין בתקלין חדתין: ואם לאו. שכבר נתרמה כל הג' תרומות ושלמו הקופות תורמין מן הישנה היינו שייריים שנשארו בלשכה וכר"מ אתיא דאמר מועלין בשייריים שמא יצטרכו עוד לקרבנות (עי' קדושין נד וירושלמי פ"ג הל"ד היטב): ג בכניסה. אא"כ כשיצא בשקלים לא יוכל לומר דהשקלים מחוץ לכאן בבואו: ומדברין עמו. שמא יניח בתוך פיו: לקיים מה שנאמר. אף שבדוק היה מ"מ עשו כן למען יראה נקי ונדיק גם בעיני אנשים: הטוב. נקרא מה שבעיני שמים והישר הוא שמעשיהו ישר אף בעיני הבריות דנקי מחשד ור"י מפרש להיפך וראיה לר"י מדכתיב ועשית הישר בעיני ה' אלמא דישר הוא בעיני ה' א"כ הוא טוב בתכלית שלא יהא מעורב שום רע ח"ו והיינו שגם בעיני הבריות טוב: ואומר. לראיה דצריך להיות נקי מה' ומישראל: אל אלהים ה'. נאמר ביהושע בבני עבר הירדן שבנו את

(ט) [בכזית] כך שתייה (י) [בכזית ( ) אכילה ושתייה אין מצטרפין] (כ) השותה ציר ומוריים פטור ר"א אומר (יא) [השותה מלא לוגמיו חייב] : ה (ל) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כיצד היו לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבלה מאכילין אותו נבלה (יב) [נבלה] ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומה ושביעית מאכילין אותו שביעית עד שיאורו עיניו מניין היו יודעין שיאורו עיניו כדי שיכיר בין יפה לרע : ו רבי יהודה אומר עוברה שהריחה א) שביעית (מ) תוחבין לה בכוש הריחה תרומה תוחבין לה בכוש לא ינעול אדם ב) מנעל מסומר ויטייל בתוך הבית אפילו ממטה למטה (יג) [ורשב"ג (*מ) מתיר וכן היה] רשב"ג אומר (נ) אם היו ג) ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו (ס) היה הולך להקביל פני אביו פני רבו (ס*) [פני תלמידו] עובר כדרכו ד) אפי' עד צוארו ואינו חושש : ז (ע) הזבין והזבות טובלין ה) בלילי יוה"כ הנדות והיולדות (יד) [טובלין] כדרכן בלילי יוה"כ בעלי קריין טובלין כדרכן בלילי יוה"כ ר' יוסי בר' יהודה אומר מן המנחה ולמעלה לא (טו) [יטביל] אלא עד שתחשך ר' יוסי ו) אומר כהנים טובלין כדרכן עם חשיכה כדי שיאכלו בתרומה לערב : ח (פ) חטאת ואשם ודאי מכפרין על מה שכתוב (להם) (טז) מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה חוץ (שמות כ) מלא תשא ואלו הן עבירות המורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן רבי יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת וכל שהוא מלא תשא ולמעלה ולא תשא עמהן תשובה [תולה] ויוה"כ מכפר : ט רבי ישמעאל אומר (צ) ארבעה חלוקי כפרה הן עבר על מצות עשה ועשה תשובה אין זז ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' עבר על כריתות ומיתות בית דין מזיד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין שבשאר ימות השנה ממרקין שנאמר (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים מזיד ועשה תשובה אין כח בתשובה לתלות ולא (יז) [יוה"כ] לכפר אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שליש ויסורין ז) מכפרין שליש ומיתה ממרקת עם היסורין ועל זה נאמר (ישעיה כב) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון מלמד שיום המיתה ממרק : חטאת (ק) אשם ומיתה ויוה"כ [כולן] אין מכפרין אלא עם התשובה שנא' (ויקרא כג) אך בעשור וגו' אם שב מתכפר לו ואם לאו אין מתכפר לו ר"א אומר (שמות לד) ונקה מנקה הוא לשבים (ר) ואין מנקה (יח) [לשאין] שבים רבי יהודה אומר מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה (יט) [תשובה מכפרת עם המיתה] ויום המיתה הרי הוא כתשובה : יא כל המזכה את הרבים (ש) אין מספיקין בידו לעבור עבירה שלא יהו תלמידיו נוחלין את העולם והוא יורד לשאול שנא' (תהלים טז) כי לא תעזוב נפשי לשאול וגו' וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל את העולם שנאמר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש וגו' (ת) מגלגלין זכות על ידי זכאי לעמוד הימנו פרשיות של זכות [הרבים] הראויות לעמוד הימנו וחובה על ידי חייב לעמוד פרשיות של חובה הראויות לעמוד הימנו : יב (א) מפרסמין את החניפין מפני חילול השם שנא' (יחזקאל ג) ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות לפרסמו ר' יוסי ח) אומר חוטא אדם (ב) פעם שתים ושלש מוחלין לו ארבע אין מוחלין לו שנא' (שמות לד) נשא עון ופשע וחטאה ונקה עד כאן (*ב) מנקה מכאן ואילך אין מנקה שנאמר (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל וגו' ואומר (איוב לג) [הן] כל אלה יפעל אל פעמים שלש וגו' ואומר (משלי כה) הוקר רגלך מבית רעיך וגו' : יג (ג) מצות וידוי עיוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו (כ) [בתוך] אכילה ושתיה (ד) ואע"פ (*ד) שהתודה קודם (כא) [שיאכל וישתה] צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואף ע"פ שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית (שמא אירע דבר קלקלה בסעודה) ואע"פ שהתודה שחרית צריך שיתודה (כב) [במוסף] ואע"פ שהתודה (כג) [במוסף] צריך שיתודה במנחה ואף ע"פ שהתודה במנחה צריך שיתודה בנעילה שמא יארע בו דבר קלקלה כל היום כולו : יד היכן הוא (ה) אומרו (כד) [אחר תפלה] והעובר לפני התיבה אומרה ברביעית ר' מאיר אומר מתפלל שבע וחותם בוידוי וחכ"א מתפלל שבע ואם (*ה) רצה לחתום בוידוי חותם (ה*) וצריך לפרוט את החטא דברי רבי יהודה (ו) בן בתירה שנאמר (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו' ר"ע אומר אין צריך א"כ למה נאמר ויעשו להם אלהי זהב אלא כך אמר המקום מי גרם להם שיעשו להם אלהי זהב אני הוא שהרביתי להם זהב : טו דברים שהתודה עליהן ביום הכפורים שעבר (ז) אין צריך להתודות עליהן (כה) [ליום] הכפורים הבא [אא"כ עשה כנגדן עבר עליהן צריך שיתודה עליהן] לא עבר עליהן והתודה עליהן על זה נאמר (משלי כו) ככלב שב על קיאו וגו' ראב"י אומר הרי זה משובח שנאמר (תהלים נא) כי פשעי אני אדע וגו' ט) ר"א ב"ר שמעון אומר (ח) חומר בשעיר שאין ביום הכפורים (כו) [וביום] הכפורים שאין בשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר אלא עד יום הכפורים חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורים עם חשיכה :

סליק תוספתא ממסכת יומא

נוסחאות כ"י

א) מלת שביעית ליתא : ב) סנדל ויטייל כו' : ג) רגליו : ד) בים ובנהר : ה) כדרכן ביוה"כ : ו) בר יהודה : ז) שבשאר ימות השנה : ח) בר' יהודה : ט) רבי אליעזר בר יוסי :

הגהות הגר"א

(ט) בכא"פ : (י) בכא"פ : (יא) כמה ישתה ויהא חייב בש"א רביעית ובה"א מלא לוגמיו ר"י אומר משום ר"א כמלא לוגמיו ור"י בן בתירה אומר כדי גמיעה : (יב) טבל : (יג) ד"ר ורשב"א מתיר : (יד) טובלות : (טו) יטבול : (טז) בתורה : (יז) ביוה"כ : (יח) לשאינה : (יט) רבי אומר יוה"כ מכפר בלא תשובה : (כ) קודם : (כא) שאכל ושתה : (כב) מוסף : (כג) מוסף : (כד) בתפלה : (כה) ביום : (כו) וחומר ביום :

חסדי דוד

בתשובה לתודה לא קיימי ואתו ר"א ור"י לאוסופי דמהני ובדברי ר"א יש חסרון וצ"ל ונקה לא ינקה מנקה הוא כו': ראבר"ש אומר חומר בשעיר שאין ביום הכפורים כו' חומר ביוהכ"פ שהשעיר מכפר מיד וכו'. כ"כ דצ"ל עם היות שלא מצאתיה בגמ' וה"פ חומר בשעיר דהיינו בזמן הבית שהשעיר המשתלח היה מכפר יש בו חומר תביוהכ"פ דאילו שלחו את השעיר עד שלא יבא יוהכ"פ לא עשו כלום ואינו מכפר כי כפרתו תלויה ביוהכ"פ משא"כ יוהכ"פ דהשתא אחר החורבן אין השעיר מעכב אלא עצומו של יום מכפר בלא שעיר. וכן בזמן הבית נמי אם מת או נאבד השעיר אחר מתן דמים של שעיר לה' דליכא שעיר לעזאזל ואז יום הכפורים לבד מכפר נמצא דמצד זה יוהכ"פ קל אבל מצד אחר יוהכ"פ חמור דאילו בזמן הבית כיון שהגיע שעיר לעזאזל להר מיד מתכפרין העונות משא"כ השתא דעצומו של יום אין בו כח לכפר אלא עם חשיכה בשעת נעילה. וכ"מ כגון אדם שידוע בודאי שעבר על ל"ת דאמרי' לעיל דאפי' עשה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר ואם קדש את האשה ביוהכ"פ (דאע"ג דאין מקדשין מ"מ אם קדש קדושיו קדושין) והתנה ע"מ שאני צדיק גמור אינה מקודשת גם אם עשה תשובה דלא מקרי עדיין צדיק גמור עד סוף היום משא"כ בזמן הבית שאם קדש לאחר שהגיע השעיר לעזאזל מקודשת. והגיא דקדושין דף מ"ט דאמרי' ע"מ שאני צדיק מקודשת אפי' הוא רשע גמור שמא הרהר תשובה התם באומר ע"מ שאני צדיק לבד וכלישנא דתלמודא וכ"כ הטור באה"ע סי' ל"ח ע"ש וכשהרהר בתשובה צדיק מקרי אבל לא צדיק גמור עד שיתכפר לו. כן נ"ל. הוא ית"ש יכפר לנו כל חטאתינו עונותינו ופשעינו למען שמו וישיב אותנו לארצנו במהרה בימינו אמן:

מצפה שמואל (י) עי' פא: : (כ) פ. ועי' ירושלמי שבת רפ"ח וכאן פ"ח הל"ב : (ל) פג. ושם: וירושלמי פ"ח הל"ה : (מ) פב. עי' ירושלמי פ"ח הל"ד : (*מ) עי' סי' תרי"ד סעיף ד' והגר"א שם ס"ק ט"ז והוא כמו שהגהתי כפנים : (נ) עז: וירושלמי פ"ח הל"א : (ס) שם ושם ועי' ר"ן בשם בעל העיטור ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"ו : (ס*) עי' טוש"ע סי' תרי"ג סעיף ז דלא כתוספתא זו ומשובש הוא וקיי"ל דאסור : (ע) פח. וירושלמי שם וברכות פ"ג : (פ) פה. ופו. ירושל' פ"ח ה"ו ופ"א דשבועות ה"ו : (צ) פו. וירושל' שם ה"א ושם וסנהדרין פ"י ה"ו ופאה פ"א : (ק) פה: וירושל' שם ה"ז : (ר) עי' ירושל' פ"ח ה"ז ושבועות שם : (ש) פז. (ת) ב"ב קיט. : (א) פו: : (ב) שם וירושל' ספ"א דפאה וספ"א דקדושין : (*ב) מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ה : (ג) פז: ירושל' פ"ח הל"ז : (ד) עת"י שם : (*ד) עי' טוש"ע סי' תרז סעיף ה ומכאן הביא ראיה דמתודין אחר אכילה קודם כניסת יוה"כ: (ה) שם ושם ועי' רש"י פז: ד"ה שהביא התוס' ע"ש : (*ה) כן הוא עיקר הנוסחא ועי' בב"י סי' תרד ובביאורי הגר"א שם ס"ק יא : (ו) שם ושם ועי' ירושל' יבמות פ"ח ה"ו וסוטה פ"ח ה"ט דאחר אסור לפרסם וקדושין פ"ד ה"א ונדרים פ"ט ה"ד : (ז) שם ושם : (ח) ספ"ח ופ"א דשבועות וסנהדרין פ"י ה"א :

מנחת בכורים

רביעית. ולא קי"ל הכי אלא גם בשתיה השיעור בכדי אכילת פרס והגר"א הגיה כן בהתוס' להדיא: לאכילה בכדי אכילת פרס. גרסינן כנוסחת הגר"א דאי כהנו"י מה ענין כזית לענין שיעורא דיוהכ"פ ולענין שאר שיעורין מאי בעי הכא: האוכל ושותה. כן מבואר במשנה ול"ג הכא כנוסחת הגר"א: ציר ומוריים. לא חזו לשתיה הא תומן חייב דמשיב את הנפש ומבטל את העינוי: בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ובית הלל אומרים מלא לוגמיו. והיינו כל שאילו יסלקנו לצד אחד ונראה מלא לוגמיו כריות והוא פחות מרביעית באדם בינוני: כמלא לוגמיו. אף בדוחק חייב: כדי גמיעה. מה שאדם יכול לבלוע בבת אחת והוא פחות מכדי לוגמיו והלכה כמלא לוגמיו באדם בינוני ולהחמיר על דברי ב"ש ופעמים להקל באדם גדול דלב"ש ברביעית חייב ולב"ה במלא לוגמיו דידיה (דף פ') (ועיין בתוי"ט פרק ח' מס' שבת ד"ה כדי גמיעה): ה בולמוס. שניטל מאור עיניו והוא חולי הרעבון ומותר להאכילו דבר איסור אם אין לו היתר: הקל. מאכילין איסור הקל בב' מיני איסורים כדמפרש: ושביעית. לאחר זמן הביעור איגו אלא בעשה והטבל במיתה: נבלה. דאיגו אלא לאו: טבל ותרומה. גרסינן כנוסחת הגר"א וכן מוכח בגמרא וכן כאן דאי נבלה ותרומה נבלה קיל אלא טבל גרסינן ואם סגי ליה בחולין אחר הפרשה ודאי מפרשינן אף בשבת וכי איירינן היכא דלא סגי ליה בחולין אם מאכילין אותו תרומה או טבל ואמר כאן דמאכילין תרומה דתרומה קילא דחזיא לכהן ואיכא ברייתא דתנא דמאכילין טבל דקילא משום דאפשר לתקוני אבל תרומה אי אפשר לתקוני עיין בשאילות שמואל מ"ש שם סימן מז: עד שיאורו. כל אכילות השיעור הוא עד שיאורו ואז פוסק מלאכול: ו שהריחה. העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם איגה אוכלת שניהם מסוכנים: בכוש. פלך תוחבין ברוטב ונותנין לתוך פיה ומוגלת אם נתישבה דעתו מוטב ואם לאו מאכילין אותה האיסור עצמו וכן מבואר בגמ'(פ"ב א') [וי"ג ברוטב בתוס']: מסומר. הרשב"א לא גרס מסומר: אפילו ממטה למטה. אף דערתי הוא וגם חושש שלא יטנפו רגליו באשפה שבבית מ"מ אסור: ה"ג להנו"י רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג אומר וכו' וס"ל לרשב"ג דכיון דלא ליטנפו כליו הוא מותר לנעול וכן ברחיצה מתיר אם כוונתו מחמת הטינוף ולנוסחת הגר"א הך דרשב"ג ענין בפ"ע הוא ועל איסור רחיצה קאי דמותר כל שאינו לתענוג עיין רשב"א ביבמות ק"ב הכוונה דכשם שמותר להדיא כשרגליו מלוכלכות כן נמי מותר בנעילת הסנדל בכה"ג כשאינו לתענוג ועיין הגר"א סימן תרי"ד ס"ק ט"ו ומה דקאמר כאן ידיו ט"ס וצ"ל רגליו ועי' הגר"א סימן תרי"ג ס"ק ד': תלמידו. הוה כצורך מצוה ומותר לעבור במים והגר"א לא גרס לה וכן מוכח בגמרא (ע"ז ב' ועיין רא"ש פרק ח' סימן ה'): ז טובלין ביוהכ"פ. גרסינן דזמן טבילתן ביום דאיגה רחיצה של תענוג אלא צורך מצוה אע"ג דטבילה בזמנה לאו מצוה מותר לטבול: בעל קרי שאסור בד"ת ובתפלה מתקנת עזרא בפרק מי שמתו ובב"ק דף פ"ב מותר אף מתפלת המנחה ואילך ומוקמינן בגמרא אף אי כבר צלי גם תפלת נעילה מצוה לטבול דטבילה בזמנה מצוה: לא יטבול. דס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ורק משום תפלה הוא דשרי וכי התפלל תפלת נעילה שוב לא יטבול כלומר דא"צ לטבול: (וי"ג א"י לטבול ופליג נמי על הך רישא דזבין דהך רישא אתיא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ועפרש"י פ"ח ותוס' שם ועיין תוס' שבת קכ"א ובבינה יי"ה: ד"ה כל): כהנים. טמאים בשרץ דאסורין עד הערב שמש טובלין עם חשיכה קודם בין השמשות כדי שיעריב שמשו לערב לאכול בתרומה משום מצוה: ח על מה שכתוב. שחטאת על מ"כ בשוגג ואשם ודאי על גזילות ומעילות אף במזיד: ולא תשא. שנאמר לא ינקה ותנאי הוא דאיכא תנא סבר דאף שאר ת"ל אין יוה"כ מכפר: ל"ת. הניתק לעשה דקי"ל דאין לוקין ע"ז: תמורות. דבעינן תשובה ויוה"כ כמבואר במשנה: ולא תשא עמהן. כדפריש: כל שהוא מל"ת ולמטה.. שאין לוקין עליה כגון לאו הניתק לעשה תשובה מכפרת לבד: ולמעלה. שלוקין עליה אז תשובה עם יוה"כ מכפר: ט ארפא. בתשובה הוא מרפא: ביום הזה. היום מכפר והיינו לל"ת: י אך. מיעוטא הוא ולמעט דבעינן תשובה: מיתה. אף מיתה בעי תשובה: תשובה מכפרת. לא גרסינן ורבי פליג דמיתה כתשובה אבל יוה"כ מכפר דוקא בתשובה והא דמבואר כאן דיום המיתה ה"ה כתשובה רבי היא (ירושל' פ"ח הל"ז ע"ש): יא כי לא תעזוב. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחייב בנפש שהכדה על ידו עד בור ינוס לא יתמכו בו שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם: לעמוד הימנו פרשיות. כגון בנות צלפחד דיני ירושה שנאמר הפרשה ע"י וראוי היה להנתן ע"י משה כשאר תורה אלא שגרם זכותן וניתן ע"י שאלתן: פרשיות של חובה. כגון מקושש דבסקילה ומגדף את השם דנאמרה הפרשה בעת עשיית העבירה ע"י ואם לא עשה העבירה עם כל זה התורה בשלמיות והיה נצטוה לזולתם אלא שגרם עוונם ליתן ע"י: יב מפרסמים את החנפים. שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חלול השם שבני אדם למדין ממעשיו שסבור עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורעניות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו: לפרסמו. הך דונתתי מכשול הוא שהקב"ה ממציא לידו חטא שנכשל בו וידעו הכל שהוא רשע: ואומר. עוד ראיה וכ"ת ה"מ בצבור אבל ביחיד לא נאמר הן כל אלה יפעל ואומר הוקר דאם אמרו בבשר ודם אל תהי רגיל ליכנס אצלו פן תמאס בעיניו ואף בלא חטא על אחת כמה וכמה כשעובר עבירה לפני הקב"ה תדיר שנמאס בעיני הקב"ה: יג שמא יטרף דעתו. ולא יתודה וימות בלא וידוי: דבר קלקלה. עבירה שמא אירע שני לא גרסינן כנוסחת הגר"א: שמא יארע בו. תקנו כל הוידוין שמא יחטא בין תפלה לתפלה: יד אומרו. לוידוי אחר תפלה כעין שאנו עושין דאומרים אשמנו אחר גמר התפלה: והעובר לפני התיבה. כשחוזר התפלה: ברביעית. בברכה רביעית והוא בקדושת היום: מתפלל שבע היינו נעילה. ובגמרא גרסינן בהדיא יוה"כ עם חשיכה מתפלל שבע וחותם בוידוי: וחותם. סיום ברכה אמצעית מסיים האל הסולחן והוא הס"ן דאומר הוידוי באמצע: ואם רוצה. אינו חייב לחתום בוידוי דוקא אלא אם רוצה חותם מקדש ישראל: וצריך לפרוט. בוידוי יוה"כ החטא בהדיא איזה עבירה שעשה וריב"ב מביא ראיה דפורט ממשה שפרט חטאן של ישראל: א"נ. שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: טו אני אדע. וסיפא דקרא וחטאתי נגדי תמיד אף אותן שכבר שב עליהן: בשעיר של יוה"כ. המשתלח דמכפר על כל עבירות כמבואר בסוף פרק קמא דשבועות: חומר. כפרתו שמכפר יותר מיוה"כ: בלא שעיר. כגון בזמן הזה א"נ בזמן שמקדש ונאנסו ולא עשו כגון נשפך הדם של פנימי ימות המשתלה: עד יוה"כ. בצירוף יוה"כ ולא אם עשאו קודם יוה"כ: מיד. כששלחו על עבירות שמקודם מכפר ויוה"כ בלא שעיר אינו מכפר אלא בסוף היום (עי' ירושלמי פ"ח הל"ז ופרק קמא דשבועות):

סליק תוספתא ממסכת יומא

תוספתא

שקלים פרק ראשון

פרק א א (א) בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ב) ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות (א) [שתולהלו] בימות הגשמים (א) [פי' למועד סמוך לעולי רגלים] כדי שיהו (ב*) מתוקנין (ב) [בשלשה] רגלים [אלו]. בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין (ג) וחופרין (ג) בורות שיחין ומערות ומתקנין את המקואות ואת אמת המים כל *מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו (ד) ושאין בו מ' סאה ממשיכין לו את אמת המים ומשלימין בו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין ומפקירין את הכלאים (ה) שהפקר ב"ד הפקר ופטור מן המעשרות מצא כלאים בכרם מותר משום גזל ופטור מן המעשרות בשדה אסור משום גזל וחייב במעשרות בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאים (ו) ומציינין את מקום הטומאה כדי שלא יהו הרבים נתקלין (ג) בו אין מציינין לא (ג) [על] הסלע ולא (ד) [על] (ד) הגריד אלא על אבן קבועה (ז) אין (ה) [מניחין] את הציון במקום הטומאה אלא במקום טהרה סמוך לטומאה והמאהיל עליו טמא (ח) מצא אבן אחת מצויינת אף על פי שאין מקיימין [כן] המאהיל עליה טהור מצא שתים המאהיל ביניהן טמא על גביהן טהור (ט) אין מציינין לא על (ו) [בשר] המת ולא על (ז) [עצמות המת] שאין מטמאין באהל אין מציינין אלא על השדרה ועל הגולגולת שמטמאין באהל: ב משישבו במקדש התחילו למשכן (ח) [משכנו] ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות צבור קריבין מהן (י) משל לאחד שעלתה לו מכה ברגלו והיה הרופא כופתו ומחתך בבשרו בשביל לרפאותו כך אמר המקום משכנו את ישראל על שקליהן כדי שיהו קרבנות (ט) [צבור] קריבין מהן מפני שקרבנות צבור מרצין ומכפרין בין ישראל לאביהן שבשמים וכן מצינו בתרומת שקלים ששקלו בני ישראל במדבר שנאמר (שמות ל) ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו': ג (כ) לוקחין מן הנכרים קרבנות צבור בכסף ומקבלין מהם עולות ושלמים (ל) עופות ומנחות (מ) עצים ולבונה ומלח דברי רבי (ו) יוסי הגלילי אמר לו ר"ע אפי' אתה יושב ודורש כל היום אין מקבלין מהן אלא (י) [עולה] ושלמים בלבד: (נ) אין מקבלין מהן נדבה להקדש בדק הבית ואם הקדישו הקדש הקדש: ד (ס) אפוטרופסין ששקלו על ידי יתומין הרי אלו חייבין בקולבון השוקל שקל חייב בקולבון דברי רבי מאיר וחכמים אומרים השוקל שקל פטור מן הקולבון השוקל שני דנרין חייב בקולבון (ע) (ו) הנוטל סלע ונוטל שקל חייב שני קולבונות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים קולבון אחד: ה (*ע) כמה הוא קולבון מעה כסף אחד מעשרים וארבעה כסף לסלע דברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי מעה [של ארבעה אסרות] (פ) קולבנות הללו מה היו עושין להם נופלים לשקלים דברי רבי מאיר רבי אלעזר אומר לנדבה רבי שמעון שזורי אומר רקועי זהב צפוי לבית קדש הקדשים (ז) בן עזאי אומר (*פ) השולחנין באין ונוטלין אותן בשכרן: ו (צ) המפריש שקלו ואבד והפריש אחר תחתיו ולא הספיק להקריבו עד שנמצא הראשון והרי שניהן עומדין זה וזה שקלים הראשון יפול לחדתין והשני יפול לעתיקין (*צ) המפריש שקלו (יא) [להוציאו] הרי זה מעל המוציא שקלו של חבירו הרי זה מעל (ק) לקח בו קיני זבין קיני זבות יולדות המביא חטאתו אשמו (ח) מן ההקדש השוקל שקלי זוזין מן ההקדש כיון (ר) שלקח מעל דברי רבי (יב) [שמעון] וחכמים אומרים לא מעל עד שיזרקו הדמים: ז אין מביאין מנחות ונסכים ומנחות תודה ולחמה [של] תודה מן הטבל ומן התרומה ומן המעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו מן המדומע מן החדש ומפירות שביעית ואם הביא (ט) הרי אלו פסולין ואין צריך לומר מן הערלה וכלאי הכרם: ח מותר יין ליין מותר שמן לשמן מותר מלח למלח מותר עצים לעצים מותר לבונה ללבונה מותר בזיכין לבזיכין מותר נזירין לנזירין מותר מצורעין למצורעין אם אמר לנזיר זה למצורע זה מותרו נדבה מותר עניים לעניים מותר שבויין לשבויין אם אמר לעני זה לשבוי זה מותרו שלו מותר מתים למתים (ש) מותר המת ליורשיו רבי (י) נתן אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונין לו נפש ע"ג קברו או יזלח לו זלח לפני מטתו (ת) אין פודין כסות בכסות ואין פודין שבוי בשבוי ואין (*ת) [א] ממחין ביד הפרנסין על כך:

פרק ב א איזהו פרס הפסח פרס העצרת פרס החג רבי יוסי בר רבי יהודה אומר (א) אין פחות מחמשה עשר יום קודם לרגל: ב למה כותבין על הקופות אלף בית גימל (ב) מפני שמתחילין ומוציאין מן הראשונה שלמה ראשונה מוציאין מן השניה שלמה שניה מוציאין מן השלישית שלמו שלשתן הגיע זמן תרומה לתרום (ג) תורמין מן החדשה ואם לאו תורמין מן הישנה: ג (א) [נכנס] לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו בכניסה וביציאה ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא לקיים מה שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל (ב) ואומר (דברים ו) ועשית הישר והטוב בעיני ה' הטוב בעיני (ג) [שמים] והישר בעיני (ד) [אדם] דברי ר' עקיבא ר' ישמעאל אומר [אף] הישר בעיני (ה) [שמים] ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם הכריעו חכמים לקיים דברי ר' ישמעאל שנאמר (דברים יב) כי תעשה הישר בעיני ה' [ואין כאן טוב ואומר (יהושע כב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא

הגהות הגר"א

(א) שנתקלקלו: (ב) לעולי: (ג) את: (ד) את: (ה) מציינין: (ו) כזית מן: (ז) ועצם כשעורה: (ח) ממשכנים: (ט) הצבור: (י) עולות: (יא) והוציאו: (יב) מאיר: (א) הנכנס: (ב) ואומר אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע: (ג) השמים: (ד) האדם: (ה) השמים והטוב בעיני האדם:

נוסחאות כ"י

א) פרק למועד כו': ב) את הבורות ואת השיחין ואת המקואות: ג) בה: ד) הגדר: ה) עקיבא אמר לו רבי יוסי הגלילי: ו) נתן סלע ליטול שקל: ז) סימון בן עזאי: ח) ופסחו: ט) לא קדש: י) מאיר:

[א] מניחין (אור הגנוז):

חסדי דוד

פרק א בחמשה עשר וכו'. ואת הרחובות שהולהלו בימות הגשמים ואפי' שהמועד סמוך לעולי רגלים וכו' כצ"ל וקאי אמתני' דריש מכלתין דקתני ומתקנין את הדרכים וכו' ולא פי' מהו התיקון שצריכין הדרכים בזמן הזה ומפרש שהולהלו פי' שמרוב לחות הגשמים נתקלקלו וצריכין תקון לימות החמה. ושוב קשיא לי' לתנא גופיה דהא תנן במ"ק שבמועד יוצאים לתקן הדרכים וכו' וא"כ תקון זה בט"ו באדר למה והלא המועד של פסח סמוך לבוא ומשני דאפי' שהמועד סמוך עכ"ז צריך להקדים בט"ו באדר בשביל עולי רגלים כדי שיהא הדרכים מתוקנים להם בכל ג' רגלים ואם לא היו מקדימין לעשותו באדר בשלמא בעצרת ובחג הרי הם מתוקנים מאחר שתקנום במועד של פסח דבימות החמה לא שכיחי כ"כ גשמים לקלקלם אבל בעלייתם לחג המצות הוה להו צערא. ואע"ג דתיקנום בט"ו באדר עכ"ז שכיח דתוזרים ומתקלקלים דאכתי איכא גשמים ולכך צריכים לחזור ג"כ במועד לראות אם צריכין תיקון והיינו דתנן במ"ק. והרמב"ם פי' שתיקון הדרכים זה הוא בשביל גואל הדם וזה דלא כהתוספתא: בחמשה עשר בו כו' סמוך לטומאה המאהיל עליו טהור מצא אבן אחת וכו' המאהיל עליה טמא מצא שתים המאהיל ביניהן טמא אם הי' חרוש בינתים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וע"ג טמא כצ"ל וכ"ה בירושלמי דפרקין ובפ"ק דמ"ק וע"ש פירוש הדברים והפי' אין מציינין על הסלע התלוש שאינו קבוע בארץ שמא יוטל. והוראתו ולא על הגריד נראה לפרש דהוא מלשון גרדא דדיקלא וגרדא דקניס דאיתא בגמ' בב"ב והוראתו עיקר וקמ"ל דאע"ג דמחובר לארץ מ"מ עביד דקציצי ויבטל הציון אבל על גבי אבן קבועה וכ"ש ע"ג קרקע מציינין אלא שיש הפרש כדבסמוך דכשמציינין בשדה גופה ע"ג קרקע היינו דתנא אין מניחין את הציון ע"ג טומאה ממש והטומאה לפנים ממנו לכן המאהיל עליו טהור וע"ע שם בגמ' וברש"י ובתוס': משישבו במקדש התחילו וכו' משכנו ישראל כו'. ולאפוקי כהנים שאין ממשכנין אותם ולאפוקי נמי לוים ופליג על מתני' דקתני אין מי ממשכנין לויים וישראלים דהאי תנא סובר דכתיב כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה וגו' ושבט לוי לא נמנו מבן עשרים אבל תנא דמתני' דרש כל דעבר ים סוף ודוקא כהנים אין ממשכנין מפני דרכי שלום ועי' בפי' הרע"ב משנה ד': לוקחין מן הנכרים כו'. הנה לא אשכחן שום תנא לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בת"כ דיסבור שלוקחים כסף שקלים לקרבנות צבור מן הנכרים וסתם משנה הוא הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין ואפי' ריה"ג לא מרבי אלא הודה ושלמים והידך דכסיפא שהם מילי דיחיד אבל של צבור לא וכ"ה בהדיא בש"ס במנחות דף ע"ג וכ"ה בת"כ ונראה שצ"ל אין לוקחים וכו' אבל מקבלין עולות וכו' דהיינו קרבנות יחיד דנדר ונדבה: אפוטרופסין ששקלו כו' ואע"ג דבמ"ו איתא ואלו שחייבין בקלבון כו' אבל לא נשים וקטנים אבל נראה מפי' הרע"ב שם כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אפי' מת אביו בעודו קטן. ולפ"ז מיירי נמי הכא הכי וע"ש בתוי"ט. וזה מוכרח דאל"כ האפטרופסים אין להם רשות לשקול בשביל יתומים מאחר דפטורים נינהו. ומ"ש השוקל שני דינרין כו' אתאן אפי' לרבנן: אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה וכו' ומלת תודה נמחקת דהא תודה עצמה בהמה היא ואין שייך לומר בה טבל וכו' וכ"ה בתוס' ספ"ח דמנחות:

פרק ב נכנס לתרום את הלשכה היו מפשפשין בו כו'. פשפוש זה לא אתברר היכן הוא דהא אמן תנן אין התורם נכנס לא בפרגוד הפות ולא במנעול כו' וא"כ חיפוש זה היכן. ובירושלמי אמרו מפשפשין את הקילקין ופירושו שאם היה התורם בעל שער היו מפששפין בשערו וכמ"ש בספרי שונים לדוד וכן יש לפרש

מצפה שמואל

(א) עי' ירושלמי פ"א הל"א: (ב) מ"ק ב: (*ב) עי' מיי' פ"ח מהלכות רוצח הלכה ו ודלא כתוספתא זו ועי' שם בכ"מ: (ג) שם ה.: (ד) שם: (ה) קדושין מג. וירושלמי פ"א הל"ב: (ו) עי' תוס' מ"ק ו. ד"ה והכלאים וע"ש ה"י וירושלמי כאן פ"א הל"א וסוטה פ"ט ה"א: (ז) שם ה: וירושלמי שם פ"א הל"א וכאן פ"א הל"א: (ח) שם ז. ורש"י שם ד"ה אבן וירושלמי שם ושם ועי' רש"י ו. ד"ה מצא וע"ש היטב: (ט) מ"ק ה. וירושלמי שם ושם: (י) עי' ילקוט פ' תשא: (כ) ע"ז סב: (ל) מנחות נט: וש.: (מ) שם עג:: (נ) עי' פ"א משנה ה' וירושלמי שם הל"ה וערכין ה: וזבחים מה:: (ס) עי' ירושלמי שם הל"ו: (ע) עי' ירושלמי שם הל"ו: (*ע) עי' מיי' פ"ג מהל' שקלים הל' ז וע"ש בהשגות ובכ"מ הל"ב: (פ) מנחות קח. וע"ש ובירושל' פ"א הל"ז: (*פ) עי' מיי' פ"ו מהל' מעילה הל' י"ג ובכ"מ שם: (צ) ירושלמי פ"ב הל"א: (ק) עי' מעילה יט. ירושלמי פ"ב ה"ב וע"ש ה"ג: (ר) עספ"ד פסחים מה. ומנחות פח: (ש) סנהדרין מח. וירושלמי פ"ב הל"ו: (ת) עי' ירושלמי פ"ב הל"ו: (*ת) יו"ד סי' רנג סעיף ו וש"מ בביאורי הגר"א: (א) בכורות נט. ירושלמי פ"ג הל"א: (ב) מגילה כח: וירושלמי פ"ג הל"ב: (ג) עי' תוס' קדושין נד: ד"ה מועלין:

מנחת בכורים

פרק א א בט"ו בו. באדר כמבואר במשנה: בימות הגשמים. מחמת הגשמים: פי' למועד. ל"ג לה וכנוסחת הגר"א: בורות. לפי שמתקלקל הרבה בורות בימות הגשמים חוזרין וחופרין: להקוות. לטהר בו: את אמת המים. אף שאובין כשר להמשיך אם הרוב במי מקוה אינם שאובין: את הכלאים. בכרם שזרועות ב' מינים דאז זמן שניכרין מחמת הצמיחה והפקירו ב"ד את כל הכרם כדי דלא לעברו לכתחילה לזרוע כלאים והפקר ב"ד הפקר מה"ת: מותר משום גזל. דאסור בהנאה: אסור משום גזל. כשנמצא קודם זמן ט"ו באדר דכיון דמותר באכילה כמבואר ברפ"ה דכלאים אסור לכל אדם ליטלו אח"כ הגיע ט"ו באדר דאז מותר מטעם הפקר ב"ד: הסלע. דנפחת לפעמים וכמו סלע סבא בידים ברפ"ב דבבא בתרא דא"ג ברזל לתאוב בו אלא אדם חופר בו בידיו: הגריד. מקום יבש בעלמא דלפעמים יתלכלך ויעבור מקום הטומאה: קבועה. במקום א' ואתי לאפוקי נמי מטולטל שמא תגלגל למ"א ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא (ירושל' פ"א הל"א): במקום הטומאה. על הטומאה דא"כ אינו מרגיש עד שיבא על מקום הציון ויטמא הטהרות: סמוך. אצלו וכן כתיב ובנה אצלו ציון: עליו. על הציון: טהור גרסינן. דהרי אין הציון במקום הטומאה: מצויינת. עליה: שאין מקיימין. שאין לעשות כן דאין מציינים במקום טומאה: טמא גרסינן וכן הוא בש"ס ובירושלמי מבואר אני אומר מת קיצון והיה נתון תחתיה כלומר שאינו מחזיק טומאה אלא מקום האבן שנקבר שלא כדרכו מרגלותיו אצל ראשו: טהור. לפי שתלינן דהטומאה בין האבנים והאבנים ניתנין לציון מכאן ומכאן ולכן המאהיל על האבנים טהור: כאוהל. אלא רוב בנין כגון שדרה וגולגולת או רוב מנין העצמות אז מציינים: השדרה. דהוא רוב בנין מן המת: ב במקדש. בכ"ה באדר ב"ד ישבו במקדש ושם מביאין השקלים לצורך קרבנות מקריבין מאחד בניסן דצריכין להביא מתרומה חדשה: למשכן. את מי שאיחר להביא מחצית השקל שהזמן קרוב לצורך הקרבנות: ולקחת. בע"כ: ג לוקחין. מן הנכרים בהמות לקרבן ולא חיישינן לרביעה דנפסלו לקרבנות: עולות. שהתנדבו הם להקריב בבהמ"ק: ושלמים. אגב הן קריבין עולות דשלמי נכרים עולות נינהו דלבו לשמים ועוד דכתיב קרא אשר יקריבו לה' לעולה כל הקרבנות שלהם עולה תהא ומרבינן דמקבלין שלמים דכתיב איש איש אשר יקריבו לה' לעולה איש איש לרבות נכרים: עופות ומנחות. דכתיב לכל נדריהם ולכל נדבותם מרבה הנך: עולות ושלמים. בגמרא מנחות גרסינן עולות בלבד: בדק הבית. דכתיב (בעזרא ד) לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו: ד ע"י יתומים. לצורך יתומים קטנים: בקלבון. דהשוקל חצי שקל חייב להוסיף דבר מועט כשנותן שקל ונוטל חצי שקל מן השולחני כך יתן להקדש והשוקל על ידי אחר פטור מן הקלבון אמנם אפוטרופוס לצורך יתומים כע"י עצמו הוא: השוקל שקל. ר"מ סבר השוקל שקלו של תורה חייב בקלבון: שקל. האמור בתורה דהוא חצי סלע פטור מן הקלבון אא"כ נותן סלע ונוטל שקל: שני דינרין. ולא במטבע שקל האמור בתורה חייב בקלבון: הנותן סלע ונוטל שקל גרסינן: שני קולבנות. א' שלא שקל חצי שקל וא' בעד חצי שקל שמקבל מהשולחני ור"מ לטעמיה דאף הנותן חצי סלע האמור בתורה נותן קלבון א"כ כי נתן סלע חייב ב' קלבונות וחכמים לטעמייהו דהשוקל שקלו היינו מחצית השקל האמור בתורה אינו נותן קולבון א"כ זה אינו נותן רק בעד החצי השקל שלוקח מן ההקדש מה שהיה נותן לשולחני: ה מכ"ד. דסלע ד' דינרין והדינר שש מעין: של ד' אסרות. במעה ד' איסרין כמבואר בריש קדושין: לשקלים. לקרבנות כמו גוף השקלים: לנדבה. לקיץ המזבח כשהיה המזבח בטל מקריבין עולות צבור ומקיצין בהן את המזבח ולא לקרבנות צבור שהם חובה כגון תמידין ומוספין: השולחנין. שיושבין בט"ו במדינה ובכ"ה במקדש: ו להקריבו. להקדישו שעדיין לא מסרו לגזברין: לחדתין. מקום שנותנים שקלי שנה זו לצורך הקרבנות: לעתיקין. מקום שנותנים שקלי שנה דאשתקד שאיחר נתינת שקלו ומהן לא היו מקריבין קרבנות: והוציאו. גרסינן והוציאו לצורך עצמו: מעל. דמשעת הפרשה הקדש הוא: שקלו של חבירו. לחולין מעל אע"פ שלא נתרמה התרומה ומפריש שקלו של חבירו לעצמו אינו מועל עד שנתרמה התרומה וקרבה הבהמה דאז נהנה דנפטר משקלו ע"י שקל חבירו דנעשה כאילו קנה הבהמה של הקדש ממעות חבירו דשם מהקדש להקדש הוציא לכן בעינן נתרמה התרומה אבל כאן דמוציא לחולין מעל מיד: קיני זבין. שמוציא מקודש לקודש: שקלי זוזין. שקלים שהוא חייב לקח משקלי הקדש: מעל. דמיד כשהביא נפטר מאחריותו והוה כקנה בהמה במעות הקדש: עד שיזרקו הדמים. דחייב באחריותו עד שיזרק הדם וכיון דעדיין לא נזרק לא הוציא לחולין דחיובו במקומו עומד ולא נהנה מן ההקדש ולשניהם עכ"פ המוציא מקודש לקודש מעל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומרבינן זה מקרא דכתיב תמעול מעל מ"מ (מעילה יט ועי' ירושל' פ"ב הל"ב): ז מן המדומע. חולין בתרומה: פסולין. דכתיב ממשקה ישראל (יחזקאל מה) מן המותר לישראל והני אסורין לישראל נינהו: מן הערלה. דאסורין בהנאה וה"ל מה"ב: ח מותר יין ליין. מעות שהופרש לצורך יין לנסכי קרבנו ונותרו יקח בהן יין לנסכים וכללא הוא בכל דבר שהמותר מובא לאותו דבר שהוקדש לו כמבואר במשנה פ"ב: נזירים. שהופרש לצורך קרבנות נזירים: נדבה. דלא הוקדש אלא לצרכו וכל שאין בו צורך לא יתן לו: מותרו שלו. דכיון דמידי דצדקה הוא וביזו אותו שיגבו לצרכו המותר שייך לו אבל בנזיר לא תליא בעניות שהרי אדם מפריש לחבירו לעשות קרבן נזירות ולאו מידי דבזיון הוא לכן מותרו נדבה עיין בא"ז הלכות צדקה סימן ז' דמסיק כן פי' התוספתא ורבינו שמחה רצה לפרש דשלו היינו של הנודר: מותר מתים. שגבו לצרכי קבורה: למתים. אחרים עניים הצריכין צרכי קבורה כיון שגבו לזאת: המת. ידוע שגבו לצרכו: ליורשיו. כיון שביזו לגבות לצרכו ניחא ליה דליתנו ליורשים: אין פודין. לשנות מה שגבו לצורך עניים לכסות זה לקנות בהן כסות אחר וכן מה שגבו לצורך שבוי זה אסור לשנות לשבוי אחר: ואין ממחין ביד הפרנסין. הגבאין רשאין לשנות לכל מה שירצו דאדעתייהו נגבה מעיקרא ואין מוחין בידם עיין רא"ש ספ"ק דב"ב סימן כ"ט ועיין בתוספתא דמגילה פ"ב ה"ט וביו"ד סימן רנ"ט ס"ב:

פרק ב א איזהו פרס הפסח. המבואר במשנה ברפ"ג דתורמין בזמנים הללו את הלשכה: מחמשה עשר יום. ופרוס הוא לשון פרוסה מחלה מל' יום דשייך לחג דורשין בענין החג ל' יום קודם: ב למה כותבין על הקופות. שהותרמו מן הלשכה לג' קופות וכתוב עליהן א' ב' ג' כמבואר במשנה פ"ג: שמתחילין. להקריב קרבנות מקופה הראשונה כסדר שהופרשו: זמן תרומה. כגון פרוס העצרת או פרוס החג תורמין עוד ג' קופות מן השקלים שהביאו מפסח ועד עצרת או מעצרת ועד החג ונותנין בתקלין חדתין: ואם לאו. שכבר נתרמה כל הג' תרומות ושלמו הקופות תורמין מן הישנה היינו שיריים שנשארו בלשכה וכר"מ אתיא דאמר מועלין בשיריים שמא יצטרכו עוד לקרבנות (עי' קדושין נד וירושלמי פ"ג הל"ד היטב): ג בכניסה. אח"כ כשיצא בשקלים לא יוכל לומר דהבאתים מחוץ לכאן כבואו: ומדברין עמו. שמא יניח בתוך פיו: לקיים מה שנאמר. אף שבדוק היה מ"מ עשו כן למען יראה נקי ונדיק גם בעיני אנשים: הטוב. נקרא מה שבעיני שמים והישר הוא שמעשיהו ישר אף בעיני הבריות דנקי מחשד ור"ע מפרש להיפך וראיה לר"י מדכתיב ועשית הישר בעיני ה' אלמא דישר הוא בעיני ה' א"כ הוא טוב בתכלית שלא יהא מעורב שום רע ח"ו והיינו שגם בעיני הבריות טוב: ואומר. לראיה דצריך להיות נקי מה' ומישראל: אל אלהים ה'. נאמר ביהושע בבני עבר הירדן שבנו את

הוא ידען: ד (ד) תרם (*ד) את הראשונה ואמר הרי (ו) [זו] מארץ ישראל על כל ישראל וחיפה בקטבליאות מפני שאנשי סוריא באין ושוקלין עליה תרם את השניה ואמר הרי זו מעמון וממואב ומכרכין (ז) [המוקפין] לארץ ישראל (ח) וחיפה בקטבליאות מפני שאנשי בבל באין ושוקלין עליה תרם את השלישית ואמר הרי (ט) [זו] א) מבבל וממדי ומדינות הרחוקות מארץ ישראל על כל (י) ישראל ולא היה מחפה זו היתה עשירה מכולם שהיו בה איסטראות של זהב (ה) ב) ודריאבונות של זהב שמנו קטבליאות ונתערבו השיריים ולא היתה מערבו בשל אשתקד שמא יצטרכו לתרום ונמצאו תורמין מן הישנה: ה (ו) תורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר תורמין על המשכון ועל הגבוי אבל לא על העתיד לגבות רשב"א אומר לא היו (יא) [עושין] אלא באחרונה שמא יצטרך אחד (יב) [מבני ארץ] ישראל ונמצא שוקל עם בבל ומועלין בהם כל שנתן (ז) עברה שנתן אין מועלין בהן אלו ואלו נופלים ללשכת בדק הבית: ו (ח) הנשים היו אורגות בפרוכת בית גרמו היו עושין מעשה לחם הפנים בית אבטינס היו עושין מעשה הקטורת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה: ז הסירות והיעים והמזמרות והמזרקות וכלים שהכהנים נאותון בהן באין ג) מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכלי שרת בגדי כהנים ובגדי כהן גדול (ט) ועץ ארז ואזוב ושני תולעת באין (יג) [משירי] הלשכה כבש פרה (י) אבא שאול אומר כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן בנאו הראשון ולא שמש עליו ומת אע"פ שלא שמש עליו אין חבירו משמש עליו אלא סותרו ובונה אחר תחתיו (כ) ויותר מששים ככרות של זהב יוצאים עליו: (ל) פר הבא על כל המצות ושעירי עבודת כוכבים בתחלה היו מגבין להם דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר מתרומת הלשכה היו קריבין: ח (מ) כל קרבנות צבור (יד) [קריבין] באחד בניסן בא חדש בזמנו קריבין מן החדש ואם לאו קריבין מן הישן נתנדבו מעצמן כשרין ובלבד שימסרום לצבור (נ) הפרנסים שהותירו מעות לעניים לא יקחו בהן פירות למחצית שכר מפני הפסד עניים אבל לוקחין בהן משער הזול לשער היוקר (ס) איזה הוא קייץ המזבח שלוקחין את העולות ומקיצין בהן המזבח: ט (ע) המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור (טו) [ינתנו] לאומנין בשכרן דברי רבי עקיבא אמר לו בן עזאי אינה היא המדה הפועל (טז) [שעושה] מלאכה בהקדש בין במנה בין במאתים לא יאמר תנו לי פרה זו במנה וטלית זו בחמשים זוז (פ) שאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות בלבד (צ) כיצד היו עושין מפרישין מהן שכר האומנין ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנין אותן לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותן מתרומת הלשכה: י (ק) המקדיש נכסיו (יז) [והיתה] בהן בהמה ראויה לגבי מזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי צבור זבחי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית (יח) ד) ר' [יהושע] אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות ה) ר' יוסי ור"ש אומרים דברי רבי יהושע הן (*ק) הן דברי ר' אליעזר [א] : יא אחד לשלשים יום משערין את הלשכה כל מי שמכר להן יינות שמנים וסלתות ואמר תנו לי מעות מן המטבע היוצא במדינתי אין שומעין לו ואם נשפכו בעזרה נשפכו לו אם יש לו להביא מתוך ביתו ה"ז מביא שלא היו אלו אלא למי שאין לו: יב אחד לשלשים יום ו) תורמין את הלשכה כל מי שמכר יינות שמנים וסלתות רצה לחזור בו בתוך ל' אין שומעין אלא הולך אצל גזבר וגזבר מעמידו אצל שלחני רצה אומר לו תן לי מיד בפחות מעכשיו אין בו משום רבית (ר) ולא(*ר) מפני שהוא קדש אלא (ש) אף (*ש) המוכר חפץ לחבירו על מנת ליתן לו מכאן ועד כל י"ב חודש רצה אומר לו תן לי בפחות מעכשיו אין כאן משום רבית: יג אחת לל' יום פותחין את הלשכה כל שמכר להם יינות שמנים וסלתות אומר להם תנו לי מן המטבע היוצא במדינתי אין שומעין לו אלא הולך אצל גזבר וגזבר ז) קודח ונותן לו מן המטבע העולה בידו לפי חשבון רצה מעמידו אצל שולחני ושולחני נוטלן ממנו ונותן לו מן מטבע היוצא במדינתו לפי החשבון ח) כל המטבעות היוצאין בירושלים: יד אלו הן הממונין שהיו במקדש יוחנן בן גודגדא על נעילת שערים בן טוטפת על המפתחות בן דופאי על הלולב בן ארזא על הדוכן ט) בנימין על התנורין י) שמואל על החביתין ובן מקליט על המלח בן כ) פלח על העצים: טו ג' גזברין מה הן עושין [בהן] היו (*ש) פודין את הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות [ואת מעשר שני] וכל מלאכת הקדש בהן היתה נעשית שבעה אמרכלים מה הן עושין שבעה (*ש) מפתחות העזרה בידן רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד (יט) [שיתכנסו] כולן [נתכנסו כולן] אמרכלין פותחין וגזברין נכנסין ויוצאין (ת) ולפי כבוד [הנכנסין] היו יוצאין א"ר יהודה (א) למה נקרא שמו אמרכל מפני שמר על הכל היו כשרין בכהנים (כ) [בלוים] ובישראלים (ב) מי שיש [לו] בן ואח בן קודם (כא) [אח ובן] אח קודם כל (*ב) הקודם בנחלה קודם בשררה ובלבד שינהג כמנהג אבותיו: טז ד' חותמות (ג) היו במקדש חוטא היה מביא לוגו עמו חוטא דל כדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו: כשם שהיה לשכת חשאין במקדש כך היתה בכל עיר ועיר (ד) מפני שעניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי: יז שלש עשרה (ה) השתחואות היו במקדש רבי יהודה אומר כנגד שער השתחואה כנגד פרצה שחיה ושאר השתחואות שבמקדש שעל גבי קרבן חובה (כב) [היו קבע היו] כאן (ו) וכאן

נוסחאות כ"י

א) לשום בבל ולשום מדי וממדינות וכו' : ב) ודרכונות : ג) משירי : ד) רבי שמעון : ה) א"ר יוסי הן הן דברי ר' יהושע הן הן דברי ר' אליעזר : ו) פותחין : ז) הולך וקורא : ח) וכל המטבעות היו יוצאות בירושלים מפני כך : ט) שמואל : י) בנימין : כ) פלך :

הגהות הגר"א

(ו) זה : (ז) הסמוכין : (ח) על כל א"י : (ט) זה : (י) ארץ : (יא) אומרין : (יב) מארץ : (יג) מתרומת : (יד) הקריבין : (טו) מניחין : (טז) שעשה : (יז) והיה : (יח) יוסי : (יט) שיכנסו : (כ) ובלוים : (כא) לאח אח ובנו : (כב) וע"ג קרבן קבוע :

חסדי דוד

הכא. ומה דבעי פשפוש בכניסה היינו שלא יהי' לו פרגוד חפות וכדומה ועכ"ז מפשפשין גם ביציאה וזה בשערו וכדאמרן: תרם את הראשונה וכו' ומכרכין המוקפין לא"י על כל ישראל וחיפה כו' ודריאכונות של זהב שמע קטבליאות ונתערבו השיריים ולא היה מערבין וכו' כנ"ל. ומשום דמתני' תנן תרם את הראשונה לשם א"י וכו' דמשמע שהיה מכוין לתרום דוקא לשם יושבי א"י וכמ"ש א"כ שכל הקרבנות הנקחין מתרומה זו הראשונה אין חלק כהן רק לאנשי א"י וכן עד"ז בלידך קתני הכא לפרושי דליתא אלא כוונת התנא כאלו אמר הרי זו משל יושבי א"י דהשאר עדיין לא הגיעו אבל מ"מ התרומה היא לשם כל ישראל דלב ב"ד מתנה ומזכה שיהי' לכל אחד מישראל חלק בה וכן בשני' ה"ז משל עמון ומואב ודומיהן הסמוכות לשם כל ישראל וכן בשלישית והא דמחפה עי' בהרע"ב ולהרמב"ם פירש אחר בזה. והא דשלישית עשירה משום דכיון שהיו רחוקים היו מצרפים שקלים לדרכונות מפני טורח הדרך: כל קרבנות צבור הקרבין וכו' כנ"ל. וברפ"ק דר"ה דף ז' איתא קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה וממילא שמעינן נמי שאם לא הביאום בזמנן אפי' לכתחלה מקריבין מן הישן שדין דיעבד ודין לכתחילה בשעת הדחק דינם שוה בכל מקום ועי' לעיל ברפ"ק דר"ה: אלו הן הממונין שהיו במקדש יוחנן בן גודגדא על נעילת שערים כו'. במשנה חשיב בן גבר על נעילת שערים והכא קתני יוחנן בן גודגדא. גם במשנה תני בן ארזא על הצלצל והכא קתני בן ארזא על הדוכן. וגם מכל הממונים אשר במשנה לא הזכיר אלא בן ארזא בלבד. וגם הוסיף הכא ממונים אחרים אשר לא נזכרו במשנה. ונראה דפליגי בכמה מילי: ארבעה חותמות כו'. פי' למה היה צריך חותם הרביעי וקאמר בשביל החוטא כלומר המצורע שהיה צריך ט' לוגין שמן לג' קרבנות ועוד לוג אחד למתן בהונות והיה מביא לוג עמו כלומר עם שאר השמן ביחד אבל החוטא דל לא היה מביא לוגו עם השמן של המנחה ביחד שהרי לא היו נותנין לו אלא גדי והלוג מביאו בפ"ע מתוך ביתו:

מצפה שמואל

(ד) עי' ירושלמי פ"ג הל"ד : (*ד) עיי' סמ"ג הל' שקלים הביא תוספתא זו וע"ש מ"ש בזה ועי' מיי' ספ"ב מהל"ש ה"ה וז' פי' אחר בזה עיין בפנים ובמפרש המשנה : (ה) עיין פ"ב ה"ד ושם : (ו) עי' כתובות קח. ועי' תוס' שם ועי' ירושלמי פ"ב הל"א : (ז) עי' ירושלמי ספ"ג ופ"ד ה"ב ועי' כתובות קו: וקדושין כד: ותוס' שם ד"ה הרי תנאי וע"ש תוס' ד"ה מועלין וכאן פ"ב : (ח) כתובות שם וירושלמי פ"ד הל"ב והל"ה והל"ו : (ט) פ"ד הל"ב : (י) עי' ירושלמי יומא פ"ו הל"ד וכאן פ"ד הל"ב וסוריות פ"א הל"ה : (כ) עי' ירושלמי פ"ד הסל"ב : (ל) (מנחות נב.) : (מ) ר"ה ז. וירושלמי שם פ"א הל"א ופ"ג הל"א ושביעית פ"י וסנהדרין פ"א ה : וכאן פ"א הל"א וסה"ח : (נ) עי' כתובות קו. ועי' תמורה לא ומעילה יד ובירושלמי פ"ד סהל"א וה"ה וירושלמי פ"ה הל"א ביומא : (ס) שבועות יב. כריתות ו. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד : (ע) ירושלמי פ"ד הל"ו : (פ) שם ועי' ירושלמי שם הל"ז וע"ש הל"ה : (צ) עי' תמורה לא : ועי' ירושלמי שם פ' כה וע"ש בגמ' כו : (*ק) עי' מיי' פ"ה מהל' ערכין הל"ח ובהשגות שם : (ר) שם פ' איזהו נשך : (*ר) עי' יו"ד סי' ק"ם סעיף יב : (ש) עיין הוריות יג ועי' בכורים פ"ג וירושלמי שם פ"ג ועי' מ"ש במגילה פ"ב הלט"ו : (*ש) עיין יו"ד סימן קעג : (ש*) עי' מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' יא : (*ש) עי' מיי' שם הל' יד ועי' מג"א הל' ז : (ת) שם יג מימרא דרב חסדא ע"ש ברש"י ועי' ירושלמי שבת פ"ו ה"ג בשם ר' חייא : (א) כתובות נג : (ב) עי' ירושלמי פ"ה הל"ה והל"ג : (*ב) עי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל' כ' ועיין מג"א א"ח ס"ס נג : (ג) עי' ירושלמי פ"ה הל"ה : (ד) עי' ירושלמי פ"ו ה"ב ותמיד כ"ז : (ה) שבועות טז : וירושלמי שם פ"ב ויומא פ"ג הל"ג : (ו) יומא כג. וירושלמי פ"ו הל"א וסוטה פ"ח הל' ג ותענית

מנחת בכורים

את המזבח בעבר הירדן ותשדום לכופרים ח"ו ואמרו ישראל הוא ידע אלמא דצריכין לנקות עצמם גם בעיני אנשים : ד מארץ ישראל. שסמוכה והביאו השקלים קודם לכל ישראל : על כל ישראל. התרומה היתה לכל ישראל אף על אותן שעדיין לא שקלו שקליהן דתורמין על הגבוי ועל האבוד ועל העתיד לגבות : קטבליאות. עור שלוק : עליה. נותנים השקלים עליה לתרום בפרוס הפסח ואנשי סוריא סמוכים לא"י ומביאין מיד ותורמין משקליהן תרומה שניה : על כל ישראל גרסינן וכן הוא בירושלמי בפ"ג ה"ד : לא היה מחפה. השקלים שהביאו אחר עצרת דשוב לא יביאו : זו היתה. התרומה השלישית : ה"ג שמנו הקטבליות אם שמטו הקטבליות נתערבו השקלים שהיה על הקטבליות בשיריים שנותרו בלשכה תחת קטבליות (עיין ירושלמי פ"ג הל"ד) : ולא היתה מערבו. למה שעל הקטבליות בשקלי שנה שעברה אף שכבר תרמו לפי שלפעמים אם שלמו התרומה מכל הקופות תורמין מן הישנה היינו מהנשאר בלשכה א"כ לא יתערבו שקלי שנה זו בשל שנה אחרת וכר"מ דס"ל דתורמין משירי הלשכה אבל לר"י דאין מועלין בשיריים אין קרבנות קריבין משקלי השירים אלא מביאין שקלים אחרים אף אחר התג : ה על המשכון. שמשכנו בעד חצי שקל ולא גבו עדיין רק ניתן לגבות : ועל הגבוי. ועדיין לא בא לירושלים : העתיד לגבות. אע"פ שלא נגבה לאחר מכאן יש לו חלק בקרבנות הקריבין מתנאי ב"ד ועי' תוספות כתובות ק"ח דפירשו דעל העתיד היינו שיגבה לבסוף ועדיף טפי מן הגבוי וכאן מבואר דעתיד לגבות גרע שהרי לר"י אין תורמין וכ"ל ברייתא דשוקלים אחרים אתיא כר"י ולק"מ קושית התוס' שם וכת"ש בס' ת"ב : לא היו אומרין. גרסינן כנוסחת הגר"א ופליג על ת"ק דסבר דתורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות אף בתרומה הראשונה ולא כן הוא אלא רק באחרונה אומרים על כולם אבל בראשונה לא ומפרש טעמא בזה : שמא יצטרך. כלומר בתרומה הראשונה כשיצטרך א' מא"י לשקול הרי יכול לשקול עד בני בבל כלומר דיש לו פנאי עד התרומה האחרונה שתורם על בני בבל ובני א"י יכול לשקול עד תרומה של בני בבל ולפי הגירסא עושין נמי ה"פ עושין שתורמין התרומה על העתיד אלא באחרונה : בהם. בשקלים : כל שנתן. דאזלי לקרבנות צבור ולר"מ גם שיריים כשנצרכים אזלי לקרבנות צבור : עברה שנתן. לא חזיא לקרבנות צבור אין מועלין : אלו ואלו. שקלים שכבר נגבו בעת הפרשתם ולא באו עדיין ללשכה ובין אותם שלא נגבו עדיין אם באו אחר גמר ג' תרומות נותנים לבדק הבית : ו הנשים היו אורגות. שהיו אורגות בפרוכת של השערים דלגניעותא בעלמא הוא אבל הפרוכת המבדיל בין הקדש ובין קה"ק הוא מהכבנין ונוטלין שכרן מבדק הבית : היו. שהיו וכן כולם : ז ניאותים. שמשתמשים לצורך הקרבנות לבישול קדשים : משירי הלשכה. מתרומת הלשכה גרסינן ובמשנה רפ"ד פליגי בהך מילתא וס"ל לר"ע דמותר נסכים לכלי שרת ור"ח סגן הכהנים אמר דמותר תרומה לכלי שרת וכאן אתיא כר"ח דמותר תרומה לכלי שרת והכי נמי קאמר ממותר תרומת הלשכה מה שנותר מן התרומה דא"צ לקרבנות וי"מ מתרומת הלשכה עצמה (רמב"ם פ"ד מה"ש ה"ב) : כבש פרה. שעשו גשר מהר הבית להר המשחה מפני קבר התהום שלא יאהיל על הטומאה : אין חברו משמש עליו. דכהנים נהגו שיהא הכבש שלו : מגבי'. גובין מעות לצורך קרבן זה : ח בא חדש בזמנו. שבחודש ניסן נקבע בזמנו בשלשים לחודש אדר : מן החדש. מתרומה חדשה ואם לאו. שנדחה עד לאחר קרב ביום ל' מן הישנה וי"מ אם בא חדש בזמנו כלומר שיש בא' בניסן תרומה חדשה ולא נדחה מקריבין ממנו הקרבנות אבל אם עדיין לא נגבה מקריבין מן הישנה דתרומה חדשה הוא ולא למצוה מעכב : מעצמן. א' שהתנדב קרבן משלו כשר : שימסרום. שיזכום בעין יפה לצבור דאין קרבן צבור בא משל יחיד : מעות לעניים. שנותר מן הצדקה : הפסד. שמא יפסידו : לוקחין בהן. תבואה בעת אשר בזול וימכרם בשער היוקר דזה רגיל הוא בעתים מתחלפים להיות ביוקר וישתכרו : איזה הוא קיץ המזבח. המבואר במ"ד פ"ד דמותר פירות לקיץ המזבח : ומקיצין. כב"א האוכלים מיני מתיקה לקנות סעודה כן הוא נמי במזבח כשאין נדרים ונדבות יחיד מקריבין עולת צבור לנדבה ולא יהיה המזבח בטל : ט דברים ראוים. כגון קטורת : בשכרן. אע"פ שאין ד"א נכנס תחתיו וקדשה דהקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש (שמות כ"ה) שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש : אינה היא המדה. כמבואר במשנה ה' פ"ד במותר הקטורת דאין נותנים לאומנים בשכרן דאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא מחללין אותה על שכר האומנים שנותנים להם מתרומת הלשכה כמבואר שם וכדמפרש לקמן בפועל שעשה מלאכה : במנה. כשעשה מאתים ושכרו במנה : במאתים או. כשעשה במנה ושכרו במאתים : מהן. מן הפרה או הטלית שהקדיש : מעות האומנים. שנותנים להם מתרומת הלשכה דבזה אי"ל חלול דתנאי ב"ד דאומנים ישלו שכרן מן המעות : אותן. הפרה או הטלית נותנים בשכרן בחילול על המעות וחוזרין ולוקחין ודבר הראוי למזבח אימו יוצא מידי מזבח לעולם וקאי על המקדיש נכסיו לבד"ה : י לצורכי צבור. לקיץ המזבח שאר נכסים שהקדים לבדק הבית דסתם הקדש לבד"ה ומ"מ דבר הראוי למזבח א"י מידי מזבח לעולם : ונקבות. ימכרו ולא יקרבו הן בעצמם לשלמים דדעתו היה לגבוה דכולה כליל וכיון דחזיא למזבח צריך להקריבו למזבח ובדמי השלמים יקרב עולות כמו שהיתה כונת הקדשו : דברי ר' יהושע הן הן דברי ר"א. כלומר דפליגי על ת"ק דס"ל לר"י ור"ש דר"א ור"י לא פליגי בדבר זה א"כ קאי לר"א המבואר במ"ח בפ"ד דסוכה במקדיש יינות שמנים דימכר לצורך אותו המין ע"ג המזבח ובדמיהן יביא עולות והיינו כשיטת ר"י דהן עצמם יקרבו עולות : יא משערין. מעמידין מקח קצוב על ל' יום ליינות שמנים וסלתות הצריכין למקדש ומספיק המוכר במקח זה כל ל' יום אם לא הוזל כמבואר במ"ה בפ"ד : אין שומעין לו. אלא נותנים לו מטבע היוצא בירושלים : אם נשפכו. השמן והיין בעזרה קודם הקרבה ההיזק על המספיק ובאחריותו הוא עד שהוא מרצה כמבואר במשנה : אם יש לו. להמתויב קרבן להביא מתוך ביתו לצורך קרבנו מביא ואינו נוטל מן המספיק שלא היו אלו המספיקין אלא למי שאין לו : יב תורמין את הלשכה. תורמין מן הקופות לצורך קרבנות צבור : רצה לחזור בו. אין שומעין דהקדש קונה בכסף דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וקנה בכסף לחוד ואין נותנין לו כל הכסף ביחד בעד החדש שהרי אם הוזל לוקח בפחות אלא מעמידו אצל שולחני : שהוא קודש. דאין רבית להקדש כמבואר בב"מ נ"ז : יג פותחין. שהיה אתום בחותמין הרבה : קודח. נוקב ושוקל : העולה. ששם מטבעות הרבה מעורבין : לפי חשבון. מטבע העולה בירושלים כדמפרש לקמן : נוטלין. המטבעות שלקח מיד הגזבר ומחליפו במטבעות היוצאין במדינתו לפי החשבון העולה למטבע שבירושלים ולפעמים מטבעות שבמדינתו שוין יותר שהיו שוקלין שקלים של זהב והוא מטבעות השקל שלהם כמבואר לעיל : יד אלו הן הממונים. ברפ"ה מבואר קצת ממונים אחרים אלא כל א' מונה בכל דור ודור : על הלולב. אולי הוא הא דתנן ברפ"ד דסוכה שהחזנין מקבלין לולביהן : טו ג' גזברין. המבואר במשנה ב' בפ"ה : ואת מעשר שני. לא גרסינן דמעשר שני פודין הבעלים בעצמם דלא שייכא להקדש : ולפי כבוד הנכנסין. שמכובד יכנס ראשון כן ביציאתן מכבדין זה לזה : שמר. שממונה על הכל : כשרים. הגזברין והאמרכלין יכולין להיות מכהנים ולוים וישראלים ואין זה ענין לעבודת המקדש דלבעי כהנים או לוים : בן קודם. למנותו לשררה אחריו : אח ובן של אח וכנוסחת הגר"א ובנו והיינו של אח : בנחלה. ליורשו : שינהג. שימלא מקום אביו עיין ת"כ פ' צו בקרא דתחתיו מבניו ומרדכי פרק החובל ועי' שו"ע או"ח סי' קנג סי"ב ויו"ד סימן רמד סנ"א ועיין רמב"ם פ"ד הלכות כלי המקדש הלכה כ' : טז ארבע חותמות. שם מבואר במשנה שמי שהיה צריך לנסכים ולמנחות היה נותן מעות לממונה על החותמות ולקח החותם ונטל היין והשמן והסולת ממי שממונה ע"ז ונתן לו החותם ובערב באין לחשבון זה שנוטל המעות וזה שנתן המנחות והנסכים אם מכוונים זה עם זה וד' מיני מנחות ונסכים יש לפר ושור ועגל בפ"ע ולכבש בפ"ע ולאיל בפ"ע כמבואר בקרא בפ' שלח ומצורע היה לו חותם בפ"ע והיה כתוב עליה חוטא לפי שמביא ג' כבשים וצריך ט' לוגין יין וט' לוגין שמן ולוג א' ליתן ממנו על בהונות ידו ורגלו ולכן היה לו חותם בפ"ע ובשם חוטא נקרא לפי שנגעים באים מחמת חטא ובן עזאי סובר במשנה דהיה ה' חותמות חותם חמישי למצורע דל שמביא כבש א' הרי ג' לוגין ולוג א' לבהונות הרי ד' לוגין לכן צריך חותם בפ"ע ולא סגי ליה בחותם גדי דהוא מיוחד לנסכי כבש לפי שצריך להביא לוגו אבל לרבנן למצורע עשיר היה חותם לי' לוגין הצריך אבל לחוטא דל סגי ליה בחותם גדי ולוג הצריך לבהונות מביאו מביתו וזה דמפרש כאן ואזיל לרבנן למה צריך למצורע עשיר חותם בפ"ע לסגי ליה בחותם גדי ויקח שלש חותמות לג' כבשים ע"ז אמר חוטא היה מביא לוגו עמו כלומר שצריך להביא עוד לוג לבהונות לכן היה לו חותם מיוחד ולדברי בן עזאי דהיה חותם גם לדל גם זה הוא לפי שצריך להביא עוד לוג לבהונות ולא סגי ליה בחותם גדי : מביא לוגו עמו. עם החותם צריך להביא עוד לוג ולרבנן דל היה לוקח חותם גדי ועוד לוג מביא מביתו ולא עם החותם : לשכת חשאים. ששם זורקין מעות לצדקה בחשאי כדי לפרנס בהם עניים בני טובים המתביישים לקבל בפרהסיא מן הנותן וכשם שהיתה במקדש כמבואר במשנה ה' פ"ה כך היתה בכל עיר ועיר : יז במקדש. כנגד י"ג שערים והיכל ת"ד כנגד י"ג פרצות שפרצו בהיכל וגדרום בית חשמונאי : ר"י אומר. דשניהם אמת דהיו השתחואות

כנגד

לא היתה שחייה אלא כריעה ופשיטה (י) בלבד: יח ר"א אומר ארון גלה לבבל שנאמר (מלכים ב כ) לא יותר דבר אמר ה' ואין דבר אלא דברות שבו: ר"ש אומר הרי הוא אומר (דה"ב לו) ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' אלו הן כלי חמדת בית ה' זה ארון רבי יהודה בן לקיש אומר ארון במקומו נגנז שנאמר (מ"א ח) ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש אל פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה:

פרק ג א (א) שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין תקלין עתיקין קינין וגוזלי עולה עצים ולבונה זהב לכפורת ששה לנדבה תקלין חדתין שבכל שנה ושנה ועתיקין (א) שלא שקל אשתקד שוקל שנה הבאה אלו ואלו נופלין (ב) לשופרי לשכה: ב קינים האומר הרי עלי קן מביא דמי קינו ונותן לשופר הביא בפחות אין מקבלין הימנו הביא (ג) מותר כהן נוטל דמי קינו ונותן לשופר והמותר אל יפול לשופר של נדבה כהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן קינין ומקריבין אותן חציין חטאות וחציין עולות (ב) האשה שנתנה דמי קינה לשופר אוכלת בזבחים לערב רבי יהודה אומר לא היה שופר לקינים (ג) מפני התערובות אלא האומר הרי עלי תורין מביא ונותן לשופר [של תורין] בני יונה [מביא ונותן לשופר] של בני יונה: ג (ד) עצים האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר כהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן עצים ומקריבין אותן לגבי מזבח (ה) ניאותין בהן ואין מועלין בהן ואם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אמר הרי עלי שני גזירי עצים אלו לגבי מזבח (ה*) מביא שני גזירי עצים ונותן לשופר כהנים מקבלין אותן ממנו (ו) ומקריבין אותן לגבי מזבח ואין ניאותין בהן (ז) אבל מועלין בהן (ח) ואם הקריבן בחוץ חייב דברי רבי וחכמים אומרים אם הקריבן בחוץ פטור אלו ואלו נופלין ללשכת דיר העצים: ד לבונה האומר הרי עלי לבונה מביא דמי מלא קומץ לבונה ונותן לשופר כהנים (א) [מקבלין] אותן ולוקחין בהן לבונה ומקריבין אותה לגבי מזבח: ה זהב האומר הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר (ג) [מקבלין] אותן כהנים ולוקחין בהן זהב ועושין אותו ריקועי זהב (ד) לבית קדשי הקדשים: ו (ט) ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ואשמות ומותר קיני (ה) זבות וקיני יולדות (ג) [ומותר] קרבן נזיר ומצורע (ט*) האומר מנה [זו] לנדבה סלע זו לנדבה מביא ונותן לשופר של נדבה כהנים (ד) [מקבלין אותם] ולוקחין בהן עולות (י) הבשר לשם והעורות של כהנים: ז מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר ובהר הבית חולין ובירושלים בשאר ימות השנה חולין (כ) ובשעת הרגל הכל מעשר אמר רבי יוסי אלו דברי בית שמאי ובית הלל אומרים לעולם מעשר חוץ מן הנמצאים בהר הבית בשאר ימות השנה (ס) [שהן] הולין: ח (ל) בשר שנמצא בעזרה מחרוזות מותר שאין עושין בשר הקדש מחרוזות שעל גבי (מ) אשפה בכל מקום (ו) אסור: ט (נ) נכרי שהביא שלמיו (ו) [נותנן] לישראל ישראל אוכלן נתנן לכהן הכהן (ז) [אכלו] (ס) גר שמת ובזבזו את נכסיו ואחר כך נודע שהן של הקדש מוציאין מידן: י (ע) אמר ר' יוסי (ז) (ח) [שהאוכל] קדשי קדשים לאחר זריקת דמים משלם את הקרן ואין משלם את החומש רבי ישמעאל (ט) [ב"ר] יוחנן בן ברוקה אומר משלם קרן וחומש לכהנים וכהנים לוקחין בהן שלמים ומקריבין אותן לגבי מזבח: יא (פ) פרוכת ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה והיתה נארגת תכלת וארגמן (י) [תולעת] שני ושש משזר מעשה חושב אחרת היתה שם ארכה עשרים אמה ורחבה עשר (יא) [אמות] והיתה נארגת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רוקם (צ) והיתה פרוסה על פתחו של היכל מבחוץ רבי יהודה אומר זו שמוציאין אותה מבפנים (יב) [היה] מקופלת אחד לשנים ושנים לארבעה היתה פרוסה על פתחו של היכל מבחוץ אמרו לו מי ששימש בקדושה חמורה (יג) [יחזור לשמש] בקדושה קלה דבר אחר (ק) בזו כתוב (שמות כו) מעשה חושב ובזו כתוב (שם) מעשה רוקם רבי נחמיה אומר (יד) מעשה חושב שני פרצופות (טו) מעשה רוקם פרצוף אחד אלא שמוציאין (טז) אותה מבפנים היתה מקופלת אחד לשנים ושנים לארבעה והיתה נתונה בעלייה כנגד התחתונה שנאמר (שם) והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש וגו' (ר) ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר שתי פרוכת היו שם אחת פרוסה ואחת מקופלת נטמאה פרוכה פורסין את המוקפלת בערב יום הכפורים מכניסין את החדשה ומוציאין את הישנה: יב (ש) בשר קדשי (יז) [הקדשים] שנטמא בין באב הטומאה (יח) [בין] בולד הטומאה בין מבפנים בין מבחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ ובה"א הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה מבפנים ר"א אומר [מה] שנטמא באב הטומאה בין מבפנים בין מבחוץ ישרף בחוץ ושנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים רבי יהודה אומר (ח) כדברי בית שמאי ור"ע אומר כדברי בית הלל: יג איברי תמיד שאמרו (יט) [ניתנין] למטה (ת) ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושאמרו ניתנין למעלה ניתנין מחצי כבש ולמעלה במערב רבי חנניא בן עקשיא אומר אלו ואלו ניתנין מחצי כבש ולמטה אלא שהתמידין במערב ומוספין במזרח ושל ראשי חדשים ניתנין תחת כרכב המזבח (ט) מלמטה (א) איזה הוא כרכב המזבח בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים ואילך

הגהות הגר"א

(א) מהלקין: (ב) מחלקין: (ג) ואשם: (ד) מחלקין אותן: (ה) של: (ו) נתנן: (ז) אכלן: (ח) האוכל: (ט) בנו של ר': (י) ותולעת: (יא) אמה: (יב) והיתה: (יג) תחזור תשמש: (יד) בזו כתוב: (טו) ובזו כתוב: (טז) זה: (יז) קדשים: (יח) ובין: (יט) נותנין:

נוסחאות כ"י

א) מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה: ב) לשירי לשכה: ג) ביותר: ד) צפוי: ה) זבין קיני זבות: ו) הרי זה מותר: ז) שמעתי: ח) רבי אליעזר אומר: ט) מלמעלה:

שנתעכב

חסדי דוד

פרק ג קינים האומר הרי עלי קן וכו' והמותר יפול לשופר וכו' כצ"ל. אבל לישנא דהרי עלי דקתני הכא דמשמע דאיירי בקן דנדר ונדבה קשה דאיך מסיים דמקריבין בהן חציין חטאות הרי נדרים ונדבות כולן עולות. וצ"ל דאיידי דנקט בכולהו איידך בעצים ולבונה וכו' הרי עלי דהתם ניחא דאיירי במתנדב נקיט ה"נ הכא דניחא לי' למנקט כולהו בחד לישנא ואע"ג דהכא מיהא איירי בחובה שייך לשון הרי עלי וה"פ האומר הרי עלי חובה להביא קן ואין לו שהות לבקש לקנותו ולא לישב שם עד שיקרב קמ"ל שיכול להקל עליו דסגי לי' להביא דמי קינו וליתן לשופר ויסמוך על ב"ד שאין מתעצלין בו ואע"ג שאין יודעין שמותן של בעלים אין בזה כלום כדאי' בריש זבחים דסתמא היינו לשם מי שהוא כשר: עצים האומר כו' ניאותין בהן ואין מועלין. יתפרש על פי מה דאיתא במנחות פ' הקומץ רבה דף כ' תנן התם תנאי ב"ד על המלח ועל העצים שיהיו הכהנים ניאותין בהן אמר שמואל לא שנו אלא לקרבנם ופירש"י לאכילת חלקם כגון חזה ושוק חטאות ואשמות אבל לאכילה דחולין לא ופריך פשיטא ומשני אע"ג דאמר מר יאכלו שיאכלו עמה חולין כדי שתהא נאכלת על השובע אפ"ה מלח דקדשים לא יהבי' להו וה"ה לעצים. ויתפרש ניאותין אפי' לכתחלה לאכילת קדשים אבל באכילת חולין שלהן אפי' אותן שנאכלין בעזרה עצמה אין ניאותין לכתחלה אבל מעילה ליכא לפי שאין קדושה חלה על גופן ומש"ה נמי אם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אמר אלו שאז חייב להביא אותם בעצמן הרי הקדושה חלה על גופן כמו מנחה גמורה ועדיפי מסתם עצים שבלשכת דיר העצים דאיכא תנאי ב"ד שיאותו בהן הכהנים לקדשים מיהת אבל הני אין ניאותין בהן כלל אלא צריך ליקרב ע"ג המזבח ומ"מ אם ניאותו הכהנים בבישול קדשים ליכא מעילה אבל אם בשל חולין מועלין בהן וחייב משום מקריב בחוץ. ולרבנן פטור וה"ה דליכא מעילה וחדא מינייהו נקטי: זהב האומר הרי עלי זהב כו'. מכאן קשה על מה שפירש הרע"ב זהב לכפורת כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראו כפורי זהב ע"ש וכ"נ מרש"י בפ"ה דיומא דף נ"ה ובתוספ' כאן מפורש שעושין אותו ריקועי זהב לבית קה"ק ועי' בריש פרק שני דייני דפליגי תנאי כלי שרת אם באו מתרומת הלשכה או ממותר הנסכים או מקדשי בדה"ב אם גבו והותירו דלב ב"ד מתנה עליהם דהמותר יהיו לכלי שרת. אבל ליכא למ"ד שיהו באין מהמתנדבים זהב והרמב"ם בפי' המשנה נראה שכיון ללשון התוס': בשר שנמצא בעזרה כו'. קאי על משנה דפ"ז בשר שנמצא בעזרה איברים עולות חתיכות חטאות כו' וקתני הכא שאם נמצאו בעזרה מחרוזות מותרים דחולין הם שאין עושין בשר קדש מחרוזות ואין להקשות הולין בעזרה מאי בעו דאורחייהו להביא בשר חולין לאכול עם הקדשים וכדאיתא לעיל ושוב קתני אם נמצאו ע"ג אשפה אסור משום נבילה ודע דכל זה הוא מדין תורה אבל מדרבנן כל בשר שנתעלם מן העין אסור לרב ועי' בתוי"ט: אמר ר' יוסי האוכל קדשי קדשים לאחר זריקת דמים כו'. הוא בבא דפ"ע ואימו ענין לדלעיל: ואיכו משלם את החומש וממילא דפטור נמי מאשם גזילות וה"נ תניא בת"כ וכחש בעמיתו וגו' מה ת"ל עמיתו ב"פ פרט לגבוה שפרט לנכריה ע"ש ושובר דכהנים כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו ולאו נכסי כהן איקרי ואע"ג דס"ם ממונא קא חסרי' מ"מ אינו חייב לשלם רק את הקרן ולא את החומש ור"י בן ב"ב

מצפה שמואל

(ז) תענית פ"ב הל"א וכאן פ"ו ה"א: (א) עי' יומא נה: (ב) עירובין לב. ועי' ירושל' פ"ו הל"ד: (ג) עי' יומא נה: ועי' ירושל' יומא פ"א וכאן פ"ו הל"ד וגיטין פ"ז הל"ד: (ד) עי' פ"ד דפסחים הל"א ותענית פ"ד הל"ד ונדרים פ"ח הל"ה ושביעית פ"ט טז. ומגילה פ"א הל"ד: (ה) עי' פסחים פה: (ה*) עי' מיי' פט"ז מהל' מעה"ק הל' ה ועי' מל"מ שם: (ו) עי' מנחות מח: (ז) מעילה יט: (ח) מנחות פה: (ט) עי' מנחות נז: וירושלמי פ"ב הל"ה ופ"ו הל"ד: (*ט) עי' מיי' פ"ב מה"ש הל' ג: (י) עי' תמורה סג: וזבחים קג: (כ) פסחים ז. וירושלמי פ"ז הל"ב: (ל) ירושל' פ"ז הל"ג: (מ) חולין יב.: (נ) מנחות עג.: (ס) עי' ירושלמי יבמות פ"ז הל"א ועי' ירושלמי ב"ב פ"ט הל"א: (ע) מעילה ז: שם ב:: (פ) חולין לב:: (צ) עיי' ילקוט פ' תרומה: (ק) יומא עב: וירושלמי פ"ח הל"ד: (ר) עיין חגיגה כו: (ש) עיין פסחים טו וירושלמי פ"ד הל"ה ופסחים פ"ח הל"ו: (ת) עיין סוכה נד. וירושל' פ"ח הל"ו: (א) ירושלמי שם:

מנחת בכורים

כנגד הפרצות וכנגד השערים היה השתחוואה ממש בפישוט ידים ורגלים: שחיה. כורע ראשו נגד תוליותיו כמו בתפלה: ושאר השתחוואות שהיו במקדש על הקרבן חובה היו חוב היה להשתחוות: וקבוע היו. השתחוואה היה קבוע לעבודה שתמיד היו משתחוין כמבואר בסדר תמיד פ"ו ולגוסחת הגר"א שע"ג קרבן קבוע וכל ההשתחוואות שהיה על קרבן חובה כגון חטאת ואשם וכן ההשתחוואות שהיו ע"ג קרבן קבוע כגון התמידין וקטורת קרבנות הקבועין: כאן וכאן. כל השתחוואות: לא היתה שחייה בלבד. אלא כריעה ופשיטה גרסינן כלומר כל השתחוואות לא סגי בשחייה אלא פשוט ידים ורגלים: יח עד היום הזה. משמע שנשאר לעולם שם:

פרק ג א שופרות. שבו נותנין מעות לכל הני המפורשין לקמן והיו צרין למעלה ורחבין למטה כמין שופר ולכן נקראו שופרות: תקלין חדתין. שקלי שנה זו שהמאחר נותן שקלו לשם וכשהגיע זמן התרומה לתרום נותן מעות השופר ללשכה: עתיקין. שקלי שנה העבר: קינין. מפרש לקמן: עצים. שהמתנדב מעות לעצים נותן לשופר מיוחד וכן לבונה לשופר מיוחד וזהב לכפורת כדמפרש לקמן וששה שופרות היו לנדבה לוקחין מהם עולות ומקיצין בהן המזבח: אלו ואלו. בין של שנה הבאה בין של שנה זו הנתנין במדינה דשני שופרות היו במדינה נופלין לשופר לשכה שהיה במקדש (ת"ב): ב קינים. שופר של קינים היה מיוחד לזה: הרי עלי קן. שהיה מחויב קן כגון זב וזבה: בפחות. ממה ששוה קן והוא דינר צורי וי"מ רובע דינר צורי: מותר. יותר על דמיה: והמותר יפול גרסינן שמותר דמי קני חובה לנדבת צבור אלא כמבואר לקמן והוא אחד מששה השופרות המותרות שהיו לנדבה. ואי מיירי בנדבה שפיר גרסינן אל יפול דמותר נדבת יחיד לא אזלא לקייץ המזבח וכן מפרש בת"ב וסיפא משמע דמיירי בקני חובה: כהנים מקבלין. המעות של שופר מקני חובה כרבנן דס"ל כן במשנה דהיה שופר לקני חובה ג"כ ולא חיים לשמא תמות אשה א' בעלת מעות הקינים ונמצא מעורב דמי חטאת המתה וטעמא מפרש ביומא דף נה: לערב. דחזקה דאין ב"ד של כהנים מתעצלין: לקינים. לקני חובה מחשש שמא תמות א' מהן ומעורב דמי חטאת המתות: אלא. שני קינין מיוחדין היו: לתורין גדולים ובני יונה קטנים אבל לרבנן היו לקני חובה דתאין חטאת ותאין עולה וגוזלי עולה היינו קני נדבה: ג עצים. שופר של עצים כיצד: הרי עלי עצים. אף שאומר עצים יכול ליתן דמי עצים: ניאותים. לצורך בישול הקרבן כמבואר בספ"ז דתנאי ב"ד היא שיהו הכהנים ניאותין בהם: פטור. דלא הוה גופיה קרבן אלא מכשירי קרבן: ונותן לשופר לא גרסינן דכיון דמביא עצים עצמם לשופר מאי בעי: אותן. גופן של עצים כשאר קרבן מנחה: ואין ניאותין בהם. כשאר קרבן ולא זה דאסור למוד אבל יותר תמור דמועלים בהם: חייב. דאקרו קרבן וכמו כל מנחות וס"ל לרבי דקרבן עצים בעי עצים ומלח כמבואר במנחות (ס"ב ומעילה דף י"ט): ללשכת דיר העצים. לרבנן הוא דפליגי ארבי וס"ל דהאומר הרי עלי עצים למערכה הן ולא לקרבן ונופלין לדיר העצים: ד לבונה. מפרש שופר של לבונה כיצד: ה ריקועי זהב. ופליג על מה דמבואר במשנה דעושין ממנו כלי שרת הנקרא כפות זהב: ו מותר חטאת ואשמות. מי שהתנדב מעות לחטאת ואשם ונתותר: נזיר ומצורע. הרי חמשה חטאת א' אשם אחד קיני זבין וזבות ויולדות אחד קרבן נזיר אחד ומצורע א' והששי היה מי שהתנדב מעות וכדמפרש: והעורות לכהנים. כדדרש יהוידע הכהן כמבואר במשנה: ז סוחרי בהמות. שוק של בהמות: מעשר. אף בשאר ימות השנה דאזלינן בתר רובא ורוב מעות שבשוק בהמות הוא ממעשר שבשאר מרגל שהניחום ישראל כל א' לאוכלו לקנות בהן בהמות לשלמים ואף שביד המוכר חולין הם אזלינן בתר רוב לוקחין דהרבה לוקחין מא': ובהר הבית. אף בשעת הרגל של חולין הם דאזלינן בתר רובא דשתא והרוב של חולין הם: חולין. דרוב מעות חולין הם: הכל מעשר. דבשעת הרגל רוב מעות מעשר הוה ולא אזלינן בתר רובא דשתא דשוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום ואי הוי מקמי רגל הוה משתכח בשעת כיבודו ולכן בהר הבית שאין מכבדין דאין אדם נכנס לשם במנעלו ועוד מקום גבוה הוא והרוח מנקהו לכן תלינן בשל שאר ימות השנה: לעולם מעשר. אף הנמצא בירושלים בשאר ימות השנה אמרינן דשל מעשר הוא ואף בהר הבית בשעת הרגל אמרינן דמעות מעשר נזרק לשם אבל בהר הבית בשאר ימות השנה הוא חולין ות"ק סבר דלא פליגי ב"ה בזה והלכה כת"ק וכסתמא דמשנה רפ"ז: ח מחרוזות. שעושין בשפודין כעין מחרוזי דגים הרבה בשפוד א': אסור משום נבלה. דדרך להטיל באשפות ואם נמצא שלא במקום אשפה מבואר במשנה דיכייהו דאברים נבלות וחתיכות מותרות: ט נתנן גרסינן. כנוסחת הגר"א והנה כותי שהביא שלמים עולות וקאמר הכי דזה הוא כשמנדב שלמים סתם אבל אם הביא להדיא בשביל המחויב כפרה אם בשביל ישראל המחויב שלמים יזכה בהן ישראל ויאכל הבשר ואם בשביל כהן יזכה בהן כהן ואיידי דאיירי במשנה פ"ז בדין נכרי שהביא קרבן שהנסכים משל צבור וכן בדין גר נקט לה הכא: גר שמת. דנכסיו הפקר ובזזו נכסיו אינו לו כדין הפקר: של הקדש. שהפרישן מחיים לקרבן: מוציאין. וקריבין ע"ג המזבח ואם יש לו נכסים מביאין משלו דנשתעבדו הנכסים ואם לאו מביאין משל צבור וקמ"ל דאף לנכסים מוציאין מן הנכרים: י לאחר זריקת דמים. דאין מעילה בבשר ק"ק לאחר זריקה: את הקרן. לכהנים דבשר דידהו קא אכיל ומשלם כדין גזל: ואין משלם את החומש. דכיון דאין מעילה וליכא אשם ליכא חומש: לוקחין בהן שלמים. דבשר ק"ק לא שייכא לכהנים כדין ממון אלא מקריבין למזבח והבשר שלהם: יא פרוכת. הפרוס על פתח האולם ארכה מ' ורחבו כ' כפתח האולם וכן היה לפני הדביר מקום המבדיל בין קדש ובין קה"ק וכן מבואר במשנה פ"ח מ"ד: מעשה חושב. מפרש לקמן: זו שהיתה. אותה שהיתה פרוסה בפנים לפני הדביר מקפלין ארכה ונעשית כ' ומקפלין רחבה ונעשית י' אמות ואז פורסין אותה על פתח ההיכל ומוציאין הישנה שלפני הדביר ונותנין אותה על פתח ההיכל ושם לפני הדביר עושין חדשה: שנים לארבעה. שמקפלין עוד רחבה כדפירשתי: חמורה. לפני הדביר: בקדושה קלה. לפני ההיכל: בזו. בפרוכת שלפני הדביר נאמר חושב ובפרוכת שלפני ההיכל נאמר רוקם ואיך מבינין מזה לזה שאין מעשיהן שוה ות"ק סבר דרוקם וחושב חדא הוא שרוקמן במקום שחושבן כדס"ל לר"א ביומא (ע"ב ב') בתחילה מתקן הצורה על הבגד על ידי לבע ואח"כ רוקמה במחט: מעשה חושב. הנאמר בפרוכת המבדיל: שני פרצופות. מכאן ומכאן: מעשה רוקם. בפרוכת המסך: אחד מצד אחד. ואין ניכר מעבר השני ואיפלגי בה בירושלמי בפ"ה הל"ד בפירושא דפרצוף א' וב' פרצופין: אלא. דלר"נ א"א להחליף משל דביר לפרוכת המסך כדס"ל לר"י אלא כשעשו חדשה לפתח הדביר היו מוציאין אותה ונותנין אותה בעליית בית קה"ק שגם ג"כ קודש כמבואר בפסחים פ"ו א' ושם היה גבוה כ' ורחבו יו"ד לכן מקפלין א' לשנים בארכה ונשאר אורך כ' ועוד מקפלין לרחבה ונשאר רחב יו"ד: בין הקדש. בין קדש עליון לקדש תחתון שבקדש עליון ג"כ היה פרוכת פרוס (עיין תוס' דיומא פ"ב). שתי פרוכת היו. כדי שאם נטמאת א' לא יצטרכו להשהות עד שיטהר ויהיה בלא פרוכת לכן פורסין המקופלת: מכניסין את החדשה. על המשנה ד' בפ"ח קאי דקאמר שתים עושין בכל שנה ואמר כאן דמחליפין בעיוה"כ: יב בפנים. בבית הדשן הגדול שבעזרה שכל שפסולו בקדש טעון שריפה במקומו: באב הטומאה בחוץ. דא"א להכנים לעזרה כיון דנטמא באב הטומאה ולא במקום הטהרה: בולד הטומאה בפנים. דקילא טומאתו ונטמא בפנים אבל נטמא באב הטומאה אף בפנים אין להשהות הטומאה בעזרה ומוציאין לחוץ: כדברי ב"ה. והכל ישרף בפנים חוץ מאב הטומאה ולא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ור"ע ס"ל כב"ה דהכל ישרף בחוץ חוץ מולד הטומאה בפנים ונחלק על ת"ק דלדידיה גם ב"ש מודה לב"ה ובמשנה דמבואר ר"ע אומר במקום טומאתו שם שריפתו אליבא דנפשיה קאמר ופליג על ב"ה א"נ תפי תנאי אליבא דר"ע ואיזה נקרא אב הטומאה וולד הטומאה איפלגו בה ר"י וב"ק לר"י זה וזה ד"ת ולב"ק ולד הטומאה היינו טומאה דרבנן: יג שאמרו. במשנה דניתנין מחצי כבש כשהכהנים זוכין בפיים להולכת אברים לכבש מוליכין את האברים על הכבש ומניחין בחצי הכבש הגדול אצל המזבח שארכו ל"ב אמה ורחבו ט"ז אמה והולכין ללשכה הגזית לקרות שמע ומפרש כאן דמניחין אותו בצד מזרח ובמשנה מבואר במערב ופליגי בזה: ושאמרו. במוספין ס"ל דניתנין למעלה: אלו ואלו. כמבואר במשנה ואתיא כוותיה: תחת כרכוב. הוא הסובב שהיה של אמות גבוה וסודרין אותו למעלה משאר האברים להודיע שהוא ר"ח שנקבע החודש בזמנו: איזהו כרכב המזבח. מבואר בגמרא זבחים ס"ב א' דהרי כרכובי הוה א' למעלה מקום הילוך רגלי הכהנים היה צריך דלא יחלקו מעל המזבח והסובב שהיה בשש אמות גבוה ולפי הגירסא דהכא מבואר שהאברים ניתנין למעלה על הכרכב מקום הילוך הכהנים ותחת כרכב שלמעלה ניתן האברים של ר"ח (סוכה נד: ע"ש הטיב ועמל"מ פ"ו מהל' מעה"ק הל"ד): בין קרן לקרן. כעין חריץ עמוק היה סביב למערכה עד שפת המזבח ורחבו ב' אמות אמה בשביל הקרנות ואמה להילוך

אילך: יד (ב) נר א) מעוכב לאכול בזבחים עד שיביא קינו הביא פרידה אחת אוכל בזבחים לערב כל חייבי קינין שבתורה חציין חטאות וחציין עולות חוץ מקינו של גר שאע"פ שחן חובה שתיהן עולות רצה להביא חובתו מן הבהמה יביא הביא עולות בהמה (ג) [לכפוריו] יצא מנחות ונסכים לא יצא לא אמרו קן אלא להקל עליו הביא לצרעתו יחזור ויביא לכפרתו לנזירתו יחזור ויביא לכפרתו קינו של גר אין נוהגת אלא בפני הבית וצריך להביא מעכשיו (ג) רבי שמעון אומר אין צריך להביא מעכשיו מפני תקלה: טו מפני מה אמרו שקלים אין נוהגין אלא בפני הבית (ד) לפי שאין תורמין מן הישנה ומפני מה אמרו בכורים אין נוהגין אלא בפני הבית משום שנא' (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך כל זמן שיש לך בית יש לך בכורים אין לך בית אין לך בכורים: טז כהן גדול אין נכנס לעזרה לעבודה (ה) אא"כ נמשח שבעה ונתרבה שבעה אע"פ שלא נמשח שבעה ב) ונתרבה שבעה ועבד עבודתו כשרה (ו) כהן הדיוט אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו אע"פ שלא הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו (*ו) (ז) ועבד עבודתו כשרה. (ח) בן לוי אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ למד חמש שנים שנאמר (במדבר ח) זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ולהלן הוא אומר (שם ד) מבן שלשים שנה אם נאמר מבן חמש ועשרים למה נאמר מבן שלשים ואם נאמר מבן שלשים למה נאמר מבן חמש ועשרים אלא כל אותן שנים שמבן חמש ועשרים ועד בן שלשים היה למד מכאן ואילך מקריבין אותו לעבודה מכאן אמרו כל שאינו מראה סימן ג) טוב במשנתו בתוך חמש שנים שוב אינו מראה ר' יוסי אומר שלש שנים שנאמר (דניאל א) ולגדלם שנים שלש (כא): יז (ט) זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית אא"כ נעשה דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית:

סליק מסכת שקלים

נוסחאות כ"י

א) שמתעכב אוכל: ב) ולא נתרבה: ג) ברכה: [בכ"י מצאנו במקומות רבים בפרק הזה תחת מקבלין הי' כתוב מקלחין. ונראה הי' כן הגירסא לפני הרב הג' וכו' ר' יונה בהרב מו"ה גרשון זצ"ל ד"ץ ומ"ץ בווילנא בביאורו על התוספתא כ"י וז"ל נ"ל דר"ל כעין קילוח מים שניתז למרחוק כן הכא שעושין מעמד עם בני אדם הבאים מרחוק להספיק להם קינין כדתנן במתני' ספ"ז והוא לטובת ההקדש שהן באחריות המספיק עד שיהא המזבח מרצה כדתנן ספ"ד עכ"ל]:

הגהות הגר"א

(כ) לספירתו: (כא) וללמדם ספר ולשון כשדים:

חסדי דוד

אפשר דטעמא כדי שלא יהא חוטא נשכר אבל מקרבן מודה דפטור. ולא מצאתי הך מתניתא בשום מקום ועי' ברמב"ם ריש פ"ז מהל' גזילה: כהן גדול אין נכנס לעזרה לעבודה כו'. בריש פ"ק דיומא דף ה' תניא דבעי משיחה ז' ימים וכן במרובה בגדים בעי רבוי ז' ימים אבל בדיעבד אפי' ביום אחד סגי להם ויש לו דין כ"ג גמור ע"ש והך מתניתא דקתני עד שימשח ז' צ"ע דהא מהוס שנמשח רק יום אחד מגרע גרע הלא גם לפני המשיחה היה כהן והיה עובד עבודה ובהכרח צריך לפרש דה"ק אינו נכנס לעבוד בח' בגדים לכתחלה ככ"ג עד שימשח ויתרבה ז' ובד'. נמי בכ"ה בודאי אינו עובד שהרי כבר נמשח ואם עבד עבודתו פסולה אבל אם עבד בח' דיעבד עבודתו כשרה מאחר שנמשח יום אחד. ומזה סייעתא גמורה להרמב"ם בפ"ד מהל' כלי מקדש שפסק כן והראב"ד ז"ל השיג עליו ע"ש לפי שלא ראה אלא דברי הגמ' דאין שם הכרח לפרש כן אבל הרמב"ם דכל רז לא אניס לי' ראה גם התוס' שמוכרח לפרש כן וכל כמה דמצינן להשוות דברי הש"ס דידן לתוס' ולהירושלמי משוינן ולא מפשינן בפלוגתא שפיר פסק כן: זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית כו'. כן הוא ג"כ בתוס' דחגיגה פ"ב ומובאה בסנהדרין דף פ"ח והא וודאי דכשמעלין אותו מעירו להר הבית לא היו מעמידין אותו אלא במקומו הראוי לו וכפ' אחד דיני ממונות דף ל"ז משמע דאפי' ג' שורות של ת"ח שיושבין לפני ב"ד של הר הבית עדיפי מדייניס של שאר עיירות והלכך אם מת אחד מן הסנהדרין מוסיפין בסוף הסנהדרין הראשון שבשורה ראשונה וכלהו כיידי ומושיבין הגדול שבכל ערי ישראל בסוף שורה ג' דאמרי' לי' הוי זנב לאריות וכו' ע"ש: הקב"ה ישיב שופטינו כבראשונה בתוככי ירושלים הבנויה במהרה בימינו אמן:

מצפה שמואל (ב) כריתות ט. ועי' ירושלמי פ"ח הל"ז: (ג) ר"ה לא: וירושלמי פ"ח הל"ז: (ד) ירושל' שם: (ה) יומא ה.: (ו) מנחות נא: ועח. עי' תו"כ פ' צו פ"ו דגרסינן פסולה: (*ו) עי' מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש: (ז) ועי' ירושל' יומא פ"א הל"א דמבואר דמעכב ועי' ירושלמי שקלים פ"ז הל"ה: (ח) חולין כד: (ט) ירושלמי פ"ח הל"ב ועי' סנהדרין פח:

מנחת בכורים

להילוך: יד פרידה. או תור או גוזל א': לערב כשתביא השניה. דלהביא פרידה א' א"א: יביא. דכתיב בפ' שלח וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח ניחוח לה' כאשר תעשו כן יעשה הקהל חוקה א' לכם וגו' ככם כגר יהיה לפני ה' וילפינן מינה דגר צריך קרבן כמו ישראל שנכנסו ליהדות במילה וטבילה והרצאת דמים כדכתיב בפ' משפטים וישלח את נערי ב"י ויעלו עולות ויזבחו זבחים לה' פרים ולכן הגר שהקריב בהמה לעולה כמו ישראל שהקריבו עולות בהמה יצא ומ"מ מרבינן דבעולה סגי ולא בעי שלמים דכיון דכתיב אשה ריח ניחוח לה' מרבה עולות העוף וכ"ש עולות בהמה אלא שחלוק עולות העוף מעולת בהמה דבעוף בעינן שנים דפרידה א' חובה לא מצינו אבל בהמה סגי בחד: יצא. אפילו א' סגי כדפרשנו ובגמרא גרסינן עולה ושלמים יצא ופירוש דיצא בעולה לחוד אף בלא שלמים דהשר הוא מעולת העוף דנפקא לן מריח ניחוח לה': מנחות ונסכים. ובגמרא הגירסא מנחה ושלמים לא יצא דבעינן ריח ניחוח לה' דוקא עולה שכולה כליל לכן א"י בשלמים ובמנחות אף שכולה כליל כגון מנחת נסכים לא יצא דכתיב כן יעשה מכאן ממעטינן מנחות: להקל. דלא לבעי בהמה אבל בעולות בהמה יצא אף בא' ובשתביא עוף בעינן שנים דפרידה חובה לא אשכחן: לצרעתו. שנצטרע אחר שנתגייר במילה וטבילה: לנזירתו. שקבל עליו נזירות אחר מילה וטבילה: להביא. להפרים מעות לקינו מעכשיו אף בזמן החורבן: תקלה. שמא יהנה אדם מהן ואסור בהנאה דהוה הקדש: טו מפני מה אמרו. במשנה ספ"ח: מן הישנה. ומה תועלת בהפרשתן עתה כשיבנה המקדש יצטרכו לגבות מחדש: אמרו. במשנה ספ"ח: טז נתרבה שבעה. בבגדים שטעון הפרשה שבעה ימים קודם שנכנס לעבודת כה"ג: ונמשח כל השבעה. וילפינן מקרא ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהן ולמלא בם את ידם ואיתקש משיחה לרבוי מה רבוי שבעה אף משיחה שבעה: עבודתו כשרה. כדילפינן ביומא דף ה' מקרא דכתיב אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו מ"מ: בידו. הוא עצמו וילפינן מקראי במנחות דף י"א: לעבודה. לשיר לדוכן: בהר הבית. ששם סנהדרין יושבין כמבואר בתוס' פ"ב דחגיגה: בחיל. ששם ג"כ יושבין. בלשכת הגזית. סנהדרי גדולה אם מת א' מאותן מעלין מאותן שבחיל ומהר הבית לחיל ממדרגה זה למעלה מזה:

סליק תוספתא ממסכת שקלים

לקוטי חדושים על תוספתא ממסכת שקלים

מכ"י של הג"מ יונה בהרב ר' יהודה גרשון זצ"ל ד"ץ מווילנא

פרק א משנה א בחמשה עשר כו'. כ"ה הרב במתני' דריש שקלים וז"ל מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת השווקים שנתקלקלו בגשמים כימות החורף מתקנין אותן בשביל עולי רגלים ע"כ. ובזה יבואר פי' התוספתא ונ"ל דהאי דתני הכא פי' למועד סמוך לעולי רגלים אינו מלשון התוספתא אלא תלמיד אחד הגיהו והוא ליתן טעם למה קבעו חכמים הזמן בט"ו באדר מפני שהוא סמוך לעולי רגלים ר"ל סמוך לחג הפסח שהוא רגל ראשון לעולי רגלים והרמב"ם בפי' מפרש שם דתיקון הדרכים היינו שיוכלו לנוס כל מכה נפש בשגגה כדכתיב תכין לך הדרך ע"ש. ולכאורה קשה למה מיאן הרמב"ם בטעם התוספתא אשר אין דרכו לנטות ממנה ימין ושמאל ופי' טעם אחר מדעתו ונ"ל ליישב דבריו שהיה קשה לו לישנא דמתני' דקתני ומתקנין את הדרכים דתנא היכא קאי היכן מצינו שהיו דרכים קבועים לרבים שהוצרך למיתני דמתקנין אותן והוי לי' למיתני ומתקנין דרכים דהיינו שעושין דרכים קבועים לעולי רגלים שיעלו בהן לרגל אלא ע"כ צ"ל כפירושו דתנא אקרא קאי דכתיב תכין לך הדרך והיינו דתנן הדרכים כלישנא דקרא כמו שדרשו רז"ל בב"ב דף ק' מדרך הדרך שיהו רחבים שלשים ושתים אמות ע"ש ואותן הדרכים היו קבועין מכבר ואשמועינן במתני' דבט"ו באדר היו מתקנין אותן להשוות ולישר אותם כמו שפי' הרמב"ם שם והתוספתא דהכא לא באה אלא לפרש למה תקנו חכמים הזמן של התיקון בט"ו באדר אלא שיהא אותו התיקון מועיל גם לעולי רגלים כדפי' ולפ"ז התוספתא והרמב"ם שוים כאחד ולא כמו שמשמע מפי' הרב במתני' שם דמיעוטי בפלוגתא עדיף:

פרק ב משנה א איזהו פרס כו'. ר"ל אמתני' דרפ"ג קאי דתנן בג' פרקים תורמין את הלשכה בפרוס הפסח כו' ע"ש ומפרש לה הכא דהיינו ט"ו יום וכ"ה בש"ס בבכורות דף נ"ח. ע"ש: מ"ב שלמה הראשונה מוציאין כו'. נ"ל מדשינה התוספתא מלשון הירושלמי שאביא בסמוך נ"ל דהתוספתא מיירי בקופות הקטנות שכתוב בהן א' ב' ג' ואתיא כפשוטו דכששלמה ראשונה כולה מוציאין מן השניה משא"כ הירושלמי שא"א לפרש כן כמו שאפרש וז"ל הירושלמי ספ"ג דשקלים נוטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה חוזר לשני' נוטל מן השניה אע"פ שיש בשניה חוזר לשלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן חוזר ותורם ר"מ אומר יחזור לשירים כו' ע"ש ופי' הכ"מ בפ"ב מהל' שקלים ע"פ הירושלמי וע"פ דברי הרמב"ם בפי' ובחיבורו שם שהג' קופות הקטנות השנויין במתני' היה תורם אותן מג' קופות גדולות וז"ל הכ"מ שם ונראה דה"פ נוטל הקופה הקטנה שכתוב עליו א' מן הראשונה שבגדולות ואע"פ שעדיין נשאר הרבה בקופה הגדולה הראשונה נוטל הקופה הקטנה שכתוב עליו ב' מן הקופה הגדולה השניה ואח"כ נוטל הקופה הקטנה שכתוב עלי' ג' מן הקופה הגדולה השלישית וכשיכנס לתרום בעצרת מתחיל לתרום הקופה הקטנה שכתוב עלי' א' מן הקופה הגדולה השלישית שסיים בה ואח"כ נוטל הקופה הקטנה שכתוב בה ב' מהשניה והיינו דקתני שלמה שלישית כלומר שמילא הקופה הקטנה הראשונה מהקופה הגדולה השלישית חוזר לשניה כלומר שממלא הקופה הקטנה שכתוב בה ג' מהקופה הגדולה הראשונה כך נ"ל פי' הירושלמי ואין זה מכוון לדברי רבינו שכתב ותורם השניה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה עיין פי' הכ"מ שם ונ"ל ליישב דברי הרמב"ם שטעמו כמו שכתב התוי"ט במתני' ספ"ג כדי שיתרום א' ב' ג' של הקטנות מכל אחת מן הגדולות ע"ש משא"כ לפי דברי הכ"מ יתרום מן הראשונה שבגדולות א' ג' א' של הקטנות ומן השני' שבגדולות ב' ב' ב' מן הקטנות ומן השלישית שבגדולות ג' א' ג' של הקטנות והאי דתני בירושלמי שלמה שלישית כו' נ"ל לדעת הרמב"ם דהוא מילתא בפ"ע ולאו אדלעיל קאי וה"פ שלמה שלישית כגון בסוף הג' פרקים שתרם קופה של ג' של הקטנה מהקופה הגדולה השלישית כדפי' והוצרך עדיין להקריב שנוטל מהקופה הגדולה השלישית שעומד בה אחר כלות א' ב' ג' של קופות הקטנות של פרוס החג ואם שלמה אותה קופה גדולה השלישית נוטל מהקופה הגדולה השניה ואם שלמה ג"כ השניה חוזר ונוטל מן הגדולה הראשונה שהיתה ראשונה באותו סדר של פרוס החג שעבר בקרוב ממנה כדפי' שלמו שלשתן ר"ל כל אותן קופות הגדולות ועדיין לא הגיע ר"ח ניסן לתרום מתרומה חדשה פליגי בי' תנאי לת"ק חוזר ותורם פעם שנית בג' קופות ולר"מ יחזור לשירים והרמב"ם פסק שם כר"מ והטעם כמו שאפרש בסמוך ולפ"ז מכוונים דברי הרמב"ם לפי פירוש' ודלא כדברי הכ"מ: שלמו שלשתן כו'. לפי פשט דברי התוספ' שלא הוזכרו כאן ג' קופות הגדולות כמו שהוזכרו בירושלמי כדפי' אלא ג' קופות הקטנות נ"ל דמיירי הכא שמלאו ג' קופות הקטנות כגון בפרוס הפסח שמלאו אותן ג' הקופות והוצרך עדיין להקריב אם הגיע זמן תרומה חדשה לתרום דהיינו פרוס העצרת תורם מן החדשה ואם לאו תורם מן הישנה דהיינו משירי הלשכה אלא שהרמב"ם לא כתב דין זה אלא אחר כלות הג' פרקים כדאי' בחיבורו שם עוד אפשר לומר דהאי שלמו שלשתן דתני הכא מיירי שמלאו ג' פרקים וכלו ג"כ אותן הקופות שתרם בהן ועדיין לא הגיע ר"ח ניסן והיינו ממש כמו שכתב הרמב"ם בחיבורו שם ולפי' זה יתורץ ג"כ מה שהקשה הכ"מ שם על הרמב"ם למה פסק כר"מ לגבי ת"ק וע"ש מה שתירץ ולפ"ז יתורץ הואיל בתוספתא תני כדברי ר"מ כדפי' והאי דלא תני להך דינא ג"כ גבי פרוס הפסח ופרוס העצרת אפשר לומר משום דליכא זמן מרובה בינייהו דהוי מלתא דלא שכיחא שלא יספיק הג' קופות ויצטרכו ליטול משירי הלשכה משא"כ אחר פרוס החג דאיכא זמן מרובה קודם ר"ח ניסן שהוא זמן תרומה חדשה לכך תני להך דינא הכא וכעין זה צריך לתרץ ג"כ על דברי הרמב"ם שם: מ"ג מפשפשין בו כו'. נ"ל דר"ל מגיחין עליו ורואין במעשיו שלא יבא לידי חשד כדתנן במתני' פ"ג ע"ש ובירושלמי שם איתא גירסא אחרת ע"ש: ועשית הטוב כו'. נ"ל דט"ס יש כאן שלא מצינו מקרא זה בשום מקום אלא בפרשת ואתחנן וכתוב שם ועשית הישר והטוב בעיני ה' ואין להגיה גם כאן הישר והטוב חדא דמסיק הכא בדברי ר"ע והישר בעיני אדם ולא שייך שיקדים המקרא עיני אדם לעיני שמים שיהא הטפל חמור מן העיקר ועוד דבהדיא אמרינן בפ' שמפקיד דילפינן מהאי קרא דשומא הדרא לעולם ופסק שם דהלכתא הכי ודוחק לומר שיחלוק ר"ע ע"ז אלא נ"ל דגרסי' כאן כי תעשה הטוב והישר והוא פסוק בפ' ראה ומזה דרשו כאן לר"ע דהאי והישר קאי אעיני אדם ור"י חולק בזה על ר"ע והיינו דתני דהכריעו חכמים כדברי ר"י מדכתי' בפסוק שלפניו בפ' ראה כי תעשה הישר בעיני ה' ע"כ ש"מ דהאי והישר דבתרי' נמי קאי אעיני ה' ואתי לאורויי לן שמצוה לעשות פשרה לפנים משורת הדין כמו שפירש"י בפ' ואתחנן ע"ש וכעין אותו מעשה שמביא הש"ס בספ"ו דב"מ ע"ש: מ"ה על המשכון וכו'. ה"ג הש"ס בכתובות פ' י"ב דף ק"ח ע"א תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ופי' רש"י על האבוד על מי ששלח שקלו ואבד. ועל הגבוי שעדיין לא הגיע כאן. ועל העתיד לגבות אפי' לא נגבה לאחר מיכן יש לו חלק בתרומה ובקרבנות אלא שחיסר מצוה כו' ע"ש והקשו התוס' על פירושו דא"כ זו ואצ"ל זו קתני ופירשו על האבוד שבא ליד גבאי ונאבד ועל הגבוי ביד השליח ונאבד מיד השליח לאחר שנתרמה התרומה דאי נאבד קודם שנתרמה התרומה חייבין בעלים באחריות. ועל העתיד לגבות היינו שבא לידי גבוי בסוף כו' ע"ש. והרמב"ם בחיבורו פ"ב מה"ש כתב תורמין על הגבוי שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד לגבות כו' ע"ש. וכתב ע"ז הכ"מ שכן היה גירסתו בגמרא שם ולכאורה דברי הרמב"ם צריכין ביאור דמה הוצרך לאשמועינן דתורמין על הגבוי שיש בלשכה דדבר פשוט הוא והכ"מ לא העיר ג"כ מזה כלום ולפי דברי התוספתא דהכא יש לפרש ג"כ דברי הרמב"ם דר"ל שגבו ממנו משכון כדתנן במתני' פ"ק שהתחילו למשכן ואותו הגבוי שהוא המשכון יש בלשכה ועל הגבוי שלא הגיע ללשכה כלום רק שהוא עדיין ביד השליח ואף על מה שעתיד לגבות ר"ל שעדיין הוא ביד הבעלים ולא הגיע אף ליד השליח וא"כ היה שנוי' כסדר לא זו אף זו כעין שפירשו התוס' בכתובות שם וכעין זה יש לפרש גם דברי התוספתא דהכא: לא על העתיד כו'. לכאורה קשה למה פסק הרמב"ם בחיבורו שם כר"מ ולא כר' יוסי דפליגי עלי' הכא וס"ל אבל לא על העתיד לגבות ויש ליישב דהרמב"ם ס"ל בהא כפירש"י בכתובות שם דעל העתיד לגבות היינו אף על מה שלא נגבה לבסוף והא דתנן במתני' דנדרים ושוקל את שקלו מיירי בהכי כמו שפירש"י שם וז"ל נמצא שכר המצוה על הנותן ע"ש דאילו לפי' התוס' שם שפי' דעל העתיד לגבות מיירי שיבא לידי גבוי בסוף מוקי להו למתני' דשוקל את שקלו באבוד וגבוי דלא מחייבי בעלים באחריות כמו שפי' התוס' בסוגיא שם וכיון דסתם מתני' דנדרים אתיא כר"מ לכך פסק הרמב"ם ג"כ כר"מ לגבי ר"י דתורמין על העתיד לגבות:

פרק ג משנה יב שנטמא וכו'. כ"ה במתני' פ"ח והאי דתני הכא ר' יהודה אומר כו' הוא תמוה חדא דלא מצינו לר"י דפליג עם ר"ע אלא ר"א כדתנן במתני' שם ועוד אי הוה פליג ר"י בהדי' לא היה לי' למיתני ר"י קודם ר"ע כיון שהיה תלמידו כדאי' ביבמות דף ס"ב ונ"ל לפרש תוספתא דהכא דה"פ ר"י אומר דר"א דלעיל ס"ל כב"ש ור"ע דפליג עלי' במתני' שם וס"ל דבמקום טומאתו שם שריפתו אפי' כב"ה ר"ל דב"ש וב"ה פליגי ג"כ בזה וחולק בזה ר"י על תנא דמתני' שם דס"ל דפליגי ב"ש וב"ה עם ר"א ור"ע כדאי' שם: מי"ג שאמרו וכו'. כ"ה גיר' רש"י דסוכה פ"ה דף נ"ד והאי דתני הכא ושאמרו ניתנין למעלה כו' לכאורה יש לפרש דה"ק ושאמרו ניתנין למעלה כגון גבי מוספין ניתנין מחצי כבש ולמעלה במערב וחולק בזה התוספתא עם תנא דברייתא דסוכה דס"ל דמוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב אלא דלפי זה קשה דא"כ ברייתא דהתם מנו לא כת"ק דהכא ולא כר"ח דהכא לפי גיר' התוס' דהתם ניחא דאתי' ברייתא דהתם כר"ח אבל לפי גיר' רש"י קשה ויש ליישב דברי ת"ק דהכא גם לפי גיר' רש"י דהתם דה"ק ושאמרו ניתנין למעלה גבי מוספין כדפי' לא שיתנום מחצי כבש ולמעלה דהיינו לצד ראשו של מזבח אלא חצי הכבש ולמעלה קרוי חצי ראשו מן המזרח למערב דהיינו אותן החצי ראשו של צד מערב קרוי למעלה מפני חשיבותו שהוא לצד פנים ולעולם דגם של מוספין נתונים מחצי כבש ולמטה בתחתיתו במערב כגיר' רש"י שם: כרכוב המזבח וכו'. כ"ה גיר' רש"י שם וז"ל שם ניתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה סימנו מעט דהיינו בחצי העליון של כבש שכל הכבש ארכו ל"ב אמה ואינו משפע ועולה אלא ט' אמות הכבש אמות מן הארץ לסובב והשלש מן הסובב ולמעלה נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ ולסובב ע"כ משמע מתוך פירושו שהוא מפרש כרכוב דתני התם על הסובב שסביב המזבח וכ"כ התוי"ט במתני' סוף שקלים ע"ש והתוס' בסוכה גרסי גיר' אחרת ושל ר"ח ניתנין על כרכוב המזבח ולמעלה ע"ש ומדסתמו בפירושם ולא הביאו שם להאי דמפרש כאן ובירושלמי במתני' שם איזהו כרכוב בין קרן לקרן כו' משמע דמפרשי בזה כפרש"י דכרכוב דתני התם היינו סובב אלא דלגיר' רש"י שם הי' ניתנין למטה מן הסובב מעט כדפי' ולגיר' התוס' שם היו ניתנין על הסובב וכן פי' הרב במתני' שם והרמב"ם בפ"ו מהל' תמידין כתב נותנין על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים ע"ש משמע דמפרש לכרכוב דהתם דהיינו שעל גבי המזבח בין קרן לקרן כדאיתא בזבחים דף ס"ב שגם הוא קרוי כרכוב וכ"ה בירושלמי דשקלים וגרס שם כגירסת התוס' דסוכה כדפי' ותמי' לי על התוי"ט שם דנקט לתוס' דהתם ולדברי הרמב"ם שם כחדא מחתא דאע"פ שהושוו בגיר' לא הושוו בפירושם כדפי' וגיר' התוספתא דהכא שהיא כגירסת רש"י דלעיל נ"ל לפירושו דהאי דתני הכא איזהו כרכוב וכו' מילתא באפי נפשי' הוא ולא קאי אדלעיל וה"ק איזהו כרכוב שהיה עמד שם ומפרש שהיא בין קרן לקרן כו' והאי דתני הכא מקום הילוך רגלי הכהנים ואילך בש"ס שלנו בזבחים ובירושלמי שקלים שם ל"ג להאי ואילך ונ"ל לייש[ב] דה"ק מקום הילוך רגלי הכהנים היה שם אמה חוץ מאמה שבין קרן לקרן וכ"ה בש"ס בזבחים שם וגם מקום ההילוך קרוי ג"כ כרכוב כדאיתא שם:

הלכות קטנות

עם פירוש רש"י ופירוש רבינו יוסף חביבא הנקרא נימוקי יוסף ועם לקוטות מפסקי הרא"ש ז"ל שחדש על הלכות הרי"ף:

הלכות טומאה

ויאמר א) ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן (א) בני אהרן אין מיטמאין למתים ומיטמאות הן בנות אהרן למתים: בני אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים יצאו חללים *רבי חזייה להההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש (ב) כהן אתה א"ל אבא גבה עינים היה ונתן עיניו בגרושה וחללו תניא* אמור ואמרת להזהיר גדולים על א הקטנים ואמרת ג) אליהם לנפש לא יטמא בעמיו אין לי אלא המת מנין לרבות את הדם של מת ת"ל לנפש לא יטמא וכן הוא אומר כי הדם הוא הנפש ומנין לרבות כל הטומאות הפורשות מן המת ת"ל לנפש לא יטמא בעמיו בזמן שעמיו שם אין מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה ותנן נמי *כהן גדול ונזיר שהיו מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה וכו' ואיזהו מת מצוה כדתניא* (ג) איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין ב קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה (ד) °כי ג) אם לשארו אין שארו אלא אשתו שנאמר °אל אשתו לא תקרב שאר אביך היא [א] הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה ואמרי' בגמ' [ה] *תני ר' חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאת לו מתה אינו יורשה מת הוא (א) גובה כתובתה ותנו רבנן ד) לא יטמא

ויקרא כא | יבמות קיד. | נזיר מז. | סמג | ויקרא יח | יבמות כט:

א) ספרא ריש פ' אמור. ב) ספרא שם. ג) ספרא שם. ד) ספרא פ' אמור ועי' יבמות כב: ודף ל.

נימוקי יוסף

בני אהרן. פי' מדכתיב בני ולא כתיב בית אהרן למשמע בין זכרים בין נקבות אי נמי אי לא כתיב לא בית ולא בני היו נכללות בכלל כהנים ויאסרו גם המה להטמא למתים כדאשכחן במתנות כהונה דכתיב וזה משפט הכהנים מאת העם ואמרינן כהן ואפי' כהנת כדאמרינן [חולין דף קלב.] רב כהנא אכיל בשביל אשתו ורב פפא אכיל בשביל אשתו וחזינא נמי דבנות אכלי בתרומה ובחזה ובשוק ושמא תאמר כל מי שראוי לאכול (ר) קדשים יהיה מוזהר על הטומאה קמ"ל בני זכרים ולא נקבות: יכול חללים. יכול אפילו חללים יהיו מוזהרין על הטומאה דהא בני אהרן הם כדקי"ל [סוטה דף כג:] שהבא על הגרושה זרעו מתחלל אבל הוא אינו מחולל דכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו ולא עצמו ת"ל הכהנים יצאו חללים שאע"פ שאביהן כהן הם עצמם אינם כהנים אבל כהנים בעלי מומין הם מוזהרין על הטומאה שהרי כהנים הם לענין אכילת קדשים כגון חטאות ואשמות דכתיב כל זכר בכהנים יאכלנה כלומר אפילו בעל מום זכר פרט לנקבות: גבה עינים. כלומר שלא היה הולך בכובד ראש: ונתן עיניו בגרושה. שיסרה בעיניו ולקחה לו לאשה והיה כל זרעו מחולל לפיכך מותר אני להטמא למתים ודוקא נולד מן הגרושה ודאי הוא דהוה מותר להטמא למתים אבל נולד מחלוצה שאינה אסורה אלא מדרבנן (ס) דנפקא לן [יבמות כד.] מריבוי ואשה גרושה מאישה דהוה ליה למיכתב וגרושה מאישה וכתב ואשה גרושה מאישה לומר (ת) דוקא גרושה אבל חלוצה לא. אסור להטמא למתים: **תניא** אמור ואמרת להזהיר וכו'. פירוש מריבוי דכתיב אמור וחזר וכתב ואמרת דהוי סגי בחד לריבוי אתא שמוזהר האב שלא יניחנו לבנו להטמא למתים אע"ג דבשאר איסורין אין האב מוזהר על הבן כדתנן [שבת קכא.] נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וקטן שבא לכבות אומרים לו אל תכבה ומוקמינן ליה בקטן העושה על דעת אביו הא לאו הכי לא אסרינן ליה (א) אבל בטומאה מוזהר מריבוי דקרא: מנין לרבות את הדם של מת. כגון רביעית דם שמטמא באהל מדכתיב במת בנפש האדם אשר ימות ת"ל לנפש וכו': הפורשות. הנפרשות מן המתים כגון עצם כשעורה: ת"ל לנפש. ואע"פ שאינו מטמא באוהל מטמא במגע: בעמיו. כלומר בזמן שיש לו קוברים: למת מצוה. שאין לו קוברים: ואחרים עונים. שיש לו משמשין דכיון שיש שם ישראל שיכולין לקברו אסור לכהן להטמא עמהם: **כי** אם לשארו כו' הקרובה ולא הארוסה דבאירוסין לחודייהו לא מקריא שארו אלא קירוב בשר כגון שנכנסה לחופה: לא אונן עליה. מותר לאכול בקדשים כיון שאינו חייב להתאבל עליה: ולא מיטמא לה. מהאי טעמא דלא נקראת שאר: לא אוננת עליו. אם מת הארוס: ולא מיטמאת לו. ליכא לפרושי בכהנת ומשום איסור טומאה דהא אמרינן לעיל בני אהרן ולא בנות אהרן אלא ה"ק אין עליה חובה להטמא עליו שאע"פ שאם היתה נשואה וכדי שתאכל חוליה במהרה אינה רוצה ליגע בו ולא ליכנס באוהל שלו היו מכריחין אותה (ב) להטמא לו שהרי הכהן המוזהר על שאר טומאות אם אינו רוצה ליגע באשתו שמתה מטמאין אותו בעל כרחו כדאמרינן לקמן לא יטמא מצוה ואם לא רצה ליטמא מטמאין אותו בע"כ (ג) וכל שכן דמטמאין אותה בעל כרחה מכל מקום מת בעודה ארוסה אין מטמאין אותה בעל כרחה: אינו יורשה. דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה ודרשינן שארו כשימות ירשנה בעלה וארוסה לא הויא שארו כדפרישית: מת הוא גובה כתובתה. ממנו בין כתב לה בין לא כתב לה:

יכול

פסקי הרא"ש

תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים. (ה) ולכך שינה הלשון כאן שבכל מקום נאמר בני אהרן הכהנים וכאן נאמר הכהנים בני אהרן להזהיר הכהנים על בניהם: **מנין** לרבות את הדם של מת ת"ל וכו' (ו) ותניא במס' שמחות כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים [א] ותניא במס' נזיר פ' כה"ג (דף מט:) על אלו הטומאות הנזיר מגלח על המת ועל כזית מן המת על מלא תרווד רקב ועל השדרה ועל הגולגולת ועל אבר מנפלת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי ועל חצי קב עצמות על חצי לוג דם על מגען על משאן על אהלן ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו על אלו הנזיר מגלח אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל והדופק ורביעית דם ואהל ורובע עצמות וכלים הנוגעים במת על אלו אין הנזיר מגלח: **ותניא** איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה. פירוש המוצא מת בדרך או בעיר של נכרים ובמקום שמצאו אין יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקברו אסור לו לזוז משם ולהניח את המת ולילך לעיר להביא לו קוברין אלא הוא בעצמו יטפל בו ויקברנו ואפי' הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו אבל אם היה ישראל קרוב [ב] למת שהמוצאו קורא אותו והוא בא ומטפל בו אין זה מת מצוה שיטמא לו כהן אלא קורא לישראל ויקברנו והכי נמי תניא בירושלמי דנזיר פרק כהן גדול איזהו מת מצוה כל שהוא צווח ואין בני העיר באין בני העיר הרי זה מושך את ידו עד היכן עד כדי נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן כשאין צריכין לו אבל אם היו צריכין לו לא (ז) במה דברים אמורים כשאין מכירין אותו אבל אם היו מכירין אותו לא במה דברים אמורים שאין כבודו לכן אבל אם היה כבודו לכן לא והנשיא כבודו לכן ומהו שיטמא כהן לכבוד נשיא כד דמך רבי יודן נשיאה אכריז (ח) ר' יהודה ואמר אין כהונה היום כד דמך רבי יודן נשיאה בר בריה דרבי יודן נשיאה דקף רבי חייא רבה לרבי זעירא ריש כנישתא דציפורי ושאביה: פי' אם היו צריכין לו אפילו יותר מחלופי חילופיהן: ואם היו מכירין אותו דקרי ותני לא יספיק בזה אלא מיטמאין לו עד השיעור המפורש בפ"ב דכתובות (דף יז.) שהוא (שיתא) [תריסר] אלפי [ג] גברא ואם היה כבודו (ט) לכן לא בדא דאי הוה מתני פירוש לומד לאחרים לא כדקאמר התם לית ליה שיעורא והכל מיטמאין לו. והנשיא כבודו (י) לכן לשון בעיא הוא כלומר הנשיא כבודו לכן ואפילו דלא מתני ומהו שיטמאו לו (כ) הכהנים: ואמרינן נמי בפרק אלו דברים בפסחים (דף ע:) כשמת נשיא בערב הפסח אז הפסח בא בטומאה דחייבין כל ישראל והכהנים ליטמא לו והיינו דאמרינן בפ' הנושא (דף קג:) אותו היום שמת רבי בטלה כהונה: ובירושלמי תלמיד מהו שיטמא לכבוד רבו ולא איפשיטא הלכך לא יטמא: וביבמות פ' האשה רבה (דף פט:) גרסינן גבי אשתו קטנה יורשה ומיטמא לה ופרכינן בה אמאי מיטמא לה לאו אשתו היא ומשני משום דהויא לה מת מצוה ופריך והתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה ומשני ה"ג כיון דלא ירתי לה קריא ולא ענו לה והאי ליפנא משמע דקורא ואחרים עונין אותו קאי על המת כלומר אם היה חי והיה קורא לאחרים ליטפל בו ובאים ומטפלין בו זה [נקרא בעמיו כיון שמוצא ממשפחתו שרוצה להטפל בו אבל אם אין קרובים רוצים להטפל בו זהו] נקרא מת מצוה ומיטמא לו כהן ואפילו יש שם (ל) ישראלים הרבה ופירש (הרמב"ם) [הרמב"ן] בספר תורת האדם] דהתם מילתא בעלמא קאמר לומר דודאי אין לה קוברים לזו (מ) והבעל אינו קוברה ואינו קורא אלא אפילו היא בעלמה קוראה אין אחרים עונין אותה לבוא ולקוברה שאין בני המשפחה שומעין לה שיקברוה הם ונחלה של (נ) משפחה הוסבה אלא הבעל שלא כדת וכ"ש אחרים שאין קרובים שאין נזקקין לה להטיל על עצמן קבורה של אשה שיש לה יורשים וקרובים וכיון שקבורתה בספק וביאוש הטילוה חכמים עליו אפי' כשימצא אחרים בכדי שתהא מזומנת לה ולא תהא קבורתה מוטלת על המחלוקת והקטטה שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה כזה בכ"מ ועל דרך זה נמי התירה תורה טומאת קרובים (ס) היינו דאמרי' בגמרא בפרק ג' מינין [דף מג:] [ד] [הוה] קא אזיל בפקתא דערבות ופסקוה גנבי לריסיה דאבוה ה"נ דלא ליטמי ליה אמר ליה מת מצוה קאמרת השתא (ע) באחרים מחייב באבוה לא כ"ש והאי מת מצוה הוא והתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה כיון שמשתדלין לקברו בני המשפחה ומשני כיון דקא אזיל באורחא כמי שאין לו קוברין דמי שהרי אין בכאן קוברין ואחרים ההולכין עמו בשיירא אין עונין לקוברו אם הבן לא יתעסק עמהן בקבורתו עד כאן ומשמע מתוך דבריו שהוא רוצה לפרש קורא ואחרים עונין אותו על ב' דרכים א' על הכהן המוצאו כהך ברייתא דירושלמי וא' על המת כי הך גירסא דיבמות ולא נהירא לי אלא על הכהן המוצאו (פ) קאי וגירסא דיבמות נשתבשה ע"י סופרים שלא למדו הסיא ברייתא דירושלמי וסברו דקורא ואחרים עונין אותו על המת קאי וכתבו קרי' ולא ענו לה וכך היא הגרסא קרי ולא ענו ליה פירוש (צ) בעלה שנפטרה בביתו קרי לבני המשפחה לבא לקברה ולא ענו ליה לפי שהוא יורשה וכ"ש שלא יטפלו בה נכרים הויא מת מצוה. והמוצא מת מצוה קוברו במקומו דמת מצוה קונה מקומו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ואמרינן בפ' מרובה (דף פא:) תנאין שהתנה יהושע אפי' בתוכה לארץ ואמרינן בירושלמי דנזיר המוצא מת מצוה הרי זה מטפל בו וקוברו במקומו אימתי בזמן שמצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום מביאו למקום בית הקברות וקוברו. אמר ר' עקיבא כך (ק) תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו כארבעת מילין עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתיו וכשבאתי לפני רבי אליעזר ור' יהושע אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך כאילו היית שופך דמים אמרתי מה אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות על אחת כמה וכמה מאותה שעה לא זזתי מלשמש חכמים הוא היה אומר דלא שמש חכימיא קטלא חייב: ירושלמי מה ת"ל כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצוה עד שיהיה ראשו ורובו תני רבי יוסי קמיה דר' יוחנן כשם שאדם מיטמא על מת מצוה כך אדם מיטמא על אבר מת מצוה א"ל ר' יוחנן ויש כאן פי' וכי יש כאן מת [מצוה] שיטמא לו ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא תפתר בחוזר כלומר אין נעשה מת מצוה בתחלה אלא אם [ה] מלא ראשו ורובו אבל אם *(לא) מלא ראשו ורובו וקברו חוזר אפי' על אבר אחד וקוברו עמו: [ו] ובאבל רבתי תניא לעולם אינו מת מצוה עד שימלא ראשו ורובו רבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן הן רובו: **אשתו** ארוסה וכו' לא אוננת ולא מיטמאה לו. פירש רש"י ז"ל אינה מיטמאה לו לאו משום כהנת נקיט

דים מ"ו

עין משפט

א מיי' פ"ב ופ"ג מהל' אבל סמג לאוין רלה רלו טוי"ד סי' שסג שעג שעד:

[דף סג ע"א]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) הכי מייתי לה בגמ' פ' נערה שנתפתתה והכי קי"ל והכי מייתי לה בה"ג והכי אי' בגמ' פרק זה בורר ופרש"י ודכתב לה מן האירוסין: (ב) נ"ע דברי נימוקי יוסף דידיה אדידיה כי בפ' זה בורר כתב דברי המיי' בסתם שאין מטמאים אותה בע"כ והביא שם ראיה לדבריו:

הגהות חו"י

[א] הקרוב כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] צ"ל ותנן: [ב] כ"ב למקום המת: [ג] כ"ב גברי: [ד] הקרובה וכו' א"י הסדא נקטע ראשו של אביו אינו מיטמא לו שנאמר לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר א"ל רב הונא אלא מעתה כו': [ה] כ"ב כן: [ו] הוא נמחק:

שלטי הגבורים

א וכתב מיי' קטן שבא לטמא את עצמו אין בית דין מצווין להפרישו אלא שאביו מצוה לחנכו בקדוש' וכתב הטור וכ"ל שצריכין להפרישו וכן משמע מלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמא וסמ"ג הוכיח מסוגיא דפ' חרש כדברי מיי' דלא הוזהרו הגדולים על הקטנים אלא שלא יטמאו אותו בידים: ב כן כ' מיי' וסמ"ג והטו' סי' שע"ד כ' ואינו נקרא מת מצוה אלא א"כ מצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת ואם מצא שדרה וגולגולת או ראשו ורובו וקברו מון מאבר א' חוזר לטמאות בשביל אותו אבר ובזה המור מקרובים שאינו מטמא להם אא"כ יהו שלמי' כדפרישית ואיזהו מת מצוה כל שמוצאו במקום שאם יקרא שמוצאו לישראל לבוא להשתדל בו לא ישמע אותו לבא להשתדל בו אבל אם קורא כהן המוצאו לאחרים לבא ובאין לא יטמא הכהן המוצאו אם יש לו כל צרכו וכמה כל צרכו למאן דקרי ותני עד שיהיה לו שית אלפי גברי ולמאן דמתני אין לו שעור וכן לנשיא מטמא לעולם ולרבו לא יטמא אם יש לו שיעור:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בתו"כ דריש לה אמור אל הכהנים ומייתי לה בפ"ק דקדושין דף לה: (ב) נ"ב פלוני: (ג) נ"ב פ' האשה רבה דף פט: (ד) נ"ב בתו"כ דלעיל ומייתילה בפ"ב דיבמו' כב: (ה) נ"ב אפשר שבא ליישב דמנ"ל לדרוש על הקטנים דלאו בני תיובי ניהו דלמא דוקא להזהיר בית דין על הגדולים וקאמר דגלי לן קרא דכתיב הכהנים בני אהרן ולאו ילפותא גמורה היא אלא גילוי מלתא בעלמא ודוק: (ו) צ"ל תניא: (ז) בדא וכשאין כו' אבל כו' לא בדא ושאין כבודו לכך כו' כבודו לכך לא בדא והנשיא כבודו לכך כו' כצ"ל: (ח) רבי ינאי כצ"ל: (ט) צ"ל לכך לא בדא כלומר דאי כו' לא יספיק בזה כדקאמר כו' כצ"ל: (י) צ"ל לכך כו' כבודו לכך: (כ) נ"ב ופשט דחייבי' ליטמא לי': (ל) נ"ב כלומר שנמצאו שם ישראלים הרבה שרוצים להטפל בקבורתו אפ"ה נקרא מת מצוה מאחר שאין הקרובים רוצים להטפל בו ומפני שקשה להרמב"ן למה יקרא לזה מת מצוה בגלל כן פירש דלאו דוקא קריא ולא ענו לה קאמר אלא מילתא בעלמא קאמר דאפילו היא בעצמה קוראה אין אחרים עונין אותה ומכ"ש אחרים שאין קרובי' וכיון שקבורתה בספק וביאוש הטילוה חכמים עליו אפי' כשימצא אחרים שרוצין להטפל בו. והרא"ש נחלק על זה דדוקא כשאין מיטפל בה שום אדם אבל כשימצא אחרים להטפל בו אין זה מת מצוה ודוק: (מ) צ"ל שהבעל: (נ) שמשפחה כו' הוסבה אלא הבעל החי כו' כצ"ל: (ס) צ"ל והיינו: (ע) השתא יש לומר באחרים מטמא באבוה כו' כצ"ל: (פ) נ"ב דוקא: (צ) בעלה הכהן שנפטרה אשתו בביתו קרי לבני

משפחתה כצ"ל: (ק) נ"ב היה: (ר) צ"ל מתנות: (ש) נ"ב לשון הגמ' פ' עשרה יוחסין וחלוצה דרבנן. והתניא גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא: (ת) נ"ב דמדאורייתא: (א) נ"ב וכן נראה דעת הטור שהאו"ח בהלכות שבת כתב דאין ב"ד מצווין להפרישו ולענין טומאה פסק דמחויבים להפרישו וכבר הקשה הרשב"א בתשובה סימן קכ"ח על סברא זו ופסק דלעולם בכל איסורין א"צ להפרישו אלא שלא לטמאו [illegible] לדבריו:

נר מצוה

יטמא בעל בעמיו מה ת"ל לפי שנאמר לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו יטמא להן בין כשרין בין פסולין יכול אף לאשתו מיטמא בין בשרה בין פסולה ת"ל לא יטמא [בעל] ישג"ד בעל מיטמא ויש בעל שאינו מיטמא הא כיצד מיטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מיטמא לאשתו פסולה לאמו ואפילו אמו שנתחללה מיטמא לה ולבנו ולבתו יכול אפי' נפלים ת"ל (א) לאביו ולאמו מה אביו ואמו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא יצאו נפלים ולבנו ולבתו בין כשרין בין פסולין כדתנן* מי שיש לו בן מ"מ וכו' ובנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ואמרי' למאי הלכתא ליורשו וליטמא לו וכן אחיו ואחותו דתנן* ואחיו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית: *ולאחיו ולאחותו יכול אחיו ואחותו מאמו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו שהוא יורשן אף אחיו ואחותו שהוא יורשן יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשן ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה יכול שאני מוציא אף מוכת עץ ת"ל אשר לא היתה לאיש שהוייתה בידי איש (ב) לא שהוייתה בדבר אחר וגרסינן בפרק הבא על יבמתו* ת"ר אחותו ארוסה ר' מאיר ור' יהודה אומרים מיטמא לה ור' יוסי ור' שמעון אומרים אין מיטמא לה אנוסה ומפותה דברי הכל אין מיטמא לה ומוכת עץ אין מיטמא לה דברי ר"ש שהיה ר' שמעון אומר ראויה לכהן גדול מיטמא לה ושאינה ראויה לכהן גדול אין מיטמא לה ובוגרת מיטמא לה דברי הכל מ"ט (ג) ר' מאיר ור' יהודה (ד) דדרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה *ומפותה יכול שאני מוציא (ה) מוכת עץ תלמוד לומר אשר לא היתה לאיש מי שהוייתה ע"י איש יצאת מוכת עץ שאין הוייתה ע"י איש הקרובה לרבות את הארוסה אליו לרבות את הבוגרת (וכו') ור' יוסי ור' שמעון מאי (ו) טעמא דדרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה *ומוכת עץ אשר לא היתה פרט לארוסה שהיתה הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה. אליו לרבות את הבוגרת. *ורבי יוסי מדשבקיה לבר זוגיה מכלל דבמוכת עץ כרבי מאיר ס"ל ושמעינן מינה דבמוכת עץ לרבי יוסי ורבי מאיר ורבי יהודה מטמא לה והוה ליה ר"ש יחיד (ז) ולית הלכתא כוותיה ולגבי אחותו ארוסה קיימא לן כר' יוסי ור' שמעון דהוו להו רבי יוסי ורבי שמעון תרי ורבי מאיר ור' יהודה תרי וכיון דרבי יוסי לגבי כל חד מהני הלכתא כוותיה שמעינן דהלכתא כר' יוסי ור' שמעון הלכך (ח) ארוסה ואחותו אנוסה ומפותה אין מיטמא להן [אבל אחותו ארוסה שנתגרשה ואחותו בוגרת או מוכת עץ מיטמא להם] וכן הלכתא *לה יטמא מצוה לא רצה ליטמא לה א מטמאין אותו בעל כרחו מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערבי פסחים ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטמאוהו בעל כרחו לה יטמא על הודאי הוא מיטמא ואין מיטמא על הספק לה יטמא ואינו מיטמא ב לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבא אלקט עצמות פלוני לה יטמא ואינו מיטמא על איבריה שאין אדם מיטמא על אבר מן החי מאביו אבל מיטמא על עצם כשעורה ג מאביו בעמיו בזמן שהן עושין כמעשה עמן ולא בזמן שפירשו מדרכי צבור ולא מיבעיא אמיקרב למיתא ומינגע ביה דאסור אלא ד אפילו ליכנס תוך ארבע אמות שלו אסור *דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום

נקים לה דלא הוזהרו כהנות ליטמא למתים אלא ה"ק אינה חייבת להתעסק בו וליטמא לו בין כהנת בין ישראלית אע"פ שמצוה ליטמא למתים האמורים בפרשה זו (ט) דלאו שאר היא והרמב"ם ז"ל (י) כתב הכהנות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כך אינן מצוות ליטמא לקרוב אלא אם רצו מיטמאות ואם רצו לא יטמאו ולפיכך הא דתניא לא מיטמאה לו לאו דוקא ארוסה והרמב"ן דחק לפרש זה ולא נתיישבו לי [א] דבריו כי (כ) הדבר צריך ראיה לפטור נשים ממצוה זו: יצאו נפלים. שאין בני קיימא הלכך אין כהן מיטמא לקטנים אא"כ מת ביום שלשים ואחד ואם, קים ליה שכלו לו חדשיו מיטמא לו: על הודאי הוא מיטמא ואינו מיטמא על הספק. כגון נתערב ולדה בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון או אשתו שגרשה בספק גירושין ותנן נמי בספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון [יבמות ק:] היו שניהם כהנים הוא אונן עליהם והם אוננין עליו הוא אינו מיטמא להן והם אינן מיטמאין לו: לה יטמא ואינו מיטמא לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבא אלקט עצמות פלוני. וגרסי' בנזיר [דף מב:] כהן שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל להחלו ופריך עלה ממתני' דתנן היה מיטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא [אל תטמא] והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת אמאי הא מיטמא וקאי וכן אמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר חייב ולא אמרי' הא מיטמא וקאי ומשני דהא דאמרינן דפטור בעודו מחובר במת דאין כאן תוספת טומאה אבל פירש ממתו ונגע במת אחר חייב לפי שמוסיף טומאה על טומאתו דלאחר שפירש הנוגע בו טמא טומאת ערב וכשחזר ונגע במת הנוגע בו טמא טומאת ז' כאילו נגע במת עצמו [ע"ז לז:] דיקרב בדיקרב מטאב ולא תימא הא דקתני יכול יהא חייב ת"ל להחלו חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא דתניא באבל רבתי היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פירש הרי זה לא יטמא נטמא בו ביום רבי טרפון מחייב ר' עקיבא פוטר נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום אחד וסוגיין דנזיר דלא כר' עקיבא דלא מיחייב ר' עקיבא אלא כשמוסיף ימי טומאה על עצמו אבל מה שמוסיף טומאה לאדם הנוגע לא מיקרי תוספת טומאה ופסק הרמב"ן כר' טרפון דסתם מתני' דתנן אמרו לו [אל תטמא] אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחד ואחד וכל סוגיא דנזיר כוותיה (ל) ואף ר"ע מודה דאסור דקתני ברישא פירש הרי זה לא יטמא ולא פליג רבי עקיבא אלא בחיובא דפטר בו ביום ובמס' נזיר [ירושלמי פ"ג הלכה ה'] שנו מחלוקתן בהפך יצא ונכנס רבי טרפון פוטר ורבי עקיבא מחייב א"ל רבי טרפון וכי (מ) מוסיף זה [ב] חלול אמר ליה רבי עקיבא בשעה שהיה שם טמא טומאת ז' פירש טמא טומאת ערב חזר ונכנס טמא טומאת שבעה. פירוש הנוגע בו. אמר לו רבי טרפון עקיבא כל הפורש ממך כפורש מחייו. והלכה כר"ע מחבירו. וגם נראה שרבי טרפון חזר והודה לדבריו הלכך אין לכהנים ליכנס לבית הקברות לקבור מתיהם דאע"פ שבשעה שהוא מכניס מתו מותר ליטמא לאחרים. מ"מ לאחר קבורה כמלא מטמא לאחרים ומוסיף טומאה וכ"כ הרמב"ם. אבל ר"ת כתב שהלכה כרבי עקיבא וכהסיא דאבל רבתי דנטמא בו ביום פטור ומותר הכהן להכנים מתו לבית הקברות ולקברו. ואפי' היה רבי עקיבא אוסר טומאתו בו ביום מדבריהם גדול כבוד (נ) *מת שדוחה לא תעשה מדבריהם והביא ראיה מפרק דם נדה (דף נז.) דתנן הכותי נאמן לומר קברנו שם את הנפלים או לא קברנו וקאמר עלה והא לית להו ולפני

יכול אף לאשתו כן. אע"פ שהיא חללה מטמא לה בעל כרחו: תלמוד לומר לא יטמא בעל בעמיו הא כיצד. כלומר והא כתיב כי אם לשארו שמטמא לה שבעל: לאביו ולאמו ואפי' אמו שנתחללה אחר שנולד הוא מטמא לה חייב להטמא לה: יכול אפילו נפלים כדכתיב במת בנפש ודרשינן [חולין עב.] איזהו מת שהוא בנפשו של אדם הוי אומר זה עובר שבמעי אשה: בין כשרין בין פסולין שנולדו לו מן הממזרת או מן החללה שאע"פ שהאב כשר הבנים ממזרים* דכתיב לא יבא לו הלך אחר פסולו דאע"ג דכתיב בישראל למשפחותם לבית אבותם שהבנים הולכין אחר האב ולא אחר האם לכך אתא לו לומר שיש לנו לילך אחר פסולא דאם: ובנו. מן החללה מפורש ולא יחלל זרעו בעמיו אפ"ה יכול ליטמא לו דהא אב ובנו הוא: חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית. דלא מיקרי בנו כלל שפחה דכתיב האשה וילדיה שהולד הולך אחריה ונכרית דכתיב כי יסיר את בנך ודרשינן אין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה*: וכן אחיו ואחותו. הנולדים לאביו מן הפסולות הנזכרות מיטמא להם דהא אחיו הוא לכל דבר ליבם את אשתו: יכול אחיו ואחותו אפילו מאמו. אע"פ שאינם מאביו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו בני ירושה ניניהו יצאו אחיו [ואחותו] מאמו וכו' דכתיב הקרוב אליו ממשפחתו [ב"ב קט:] משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם: הבתולה פרט לאנוסה ומפותה. שהרי אינה בתולה: גרסי' בפ' הבא על יבמתו וכו' רבי מאיר וכו'. לקמן מפרש טעמייהו דדרשינן הקרובה לריבוי ולא למיעוט ור' יוסי ורבי שמעון סבירא להו דדרשינן קרובה למעוטי ארוסה אבל רבוי הבתולה הקרובה אליו לאיתויי (א) שכיון שנתגרשה וחזרה ונתקרבה מיטמא לה וצריך עיון (ב) (פ) הא, דהאייתי לעיל הרי"ף ז"ל הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה מאן קא תני לה דהא לא ר' מאיר ולא רבי יוסי דאי ר"מ הא מתיר לטמא לארוסה אע"פ שלא נתגרשה ואי רבי יוסי הא מתיר ליטמא בארוסה שנתגרשה:

לה יטמא מצוה. כדמפרש ואזיל שאע"פ שלא רצה ליטמא לה מטמאין אותו בע"כ כדאמרי' בעלמא [כתובות פו. חולין קלב:] בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון סוכה או לולב או ציצית מכין אותו עד שתצא נפשו: על הודאי וכו'. וצריך עיון (נ) למאי איצטריך (ג) דאי למעוטי ספק בן קיימא דלא מטמא פשיטא דהא אמרינן לעיל [דאין] מטמא לנפלים וספק איסורא לחומרא ואי למעוטי בני תערובות כגון כהנת וישראלית שילדו במחבא וקמ"ל שלא יטמא לאחד מהם ה"נ פשיטא דספק איסורא לחומרא: אבר מן החי מאביו. כגון שנגסרע ונפל לו אבר אחד או שעלתה הצרעת באצבעו וקטעוהו כדי שלא תתפשט בכל הגוף כדאמרי' [ע"ז דף י:] מי שעלתה לו נימא באצבעו יקטענה ויחיה או יניחנה וימות: על עצם כשעורה מאביו. וצריך עיון (ק) דהא חזינן במס' נזיר [דף מג:] (א) דדרים לאביו כשהוא שלם מטמא לו ואינו מטמא לחסר ומביא מעשה עילויה ובכל דוכתא אמרי' מעשה רב: לא בזמן שפירשו מדרכי צבור. כגון המינים והמומרים והמסורות: תוך ד' אמות שלו. מת תופס ד' אמות לטומאה והוא דליכא גדר גבוה י' טפחים או (ר) חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דאיכא היכרא לא גזרו בהו רבנן ודוקא מת שלא נקבר הא אם נקבר לא תפיס ד' אמות דהא בגיון משהו לחודיה סגי כדאמרי' [מ"ק ה:] אין מעמידין ציון במקום טומאה ואין

עוד לא תתן מכשול א"ב אבהו א"ר יוחנן כהן כותי עומד שם ודילמא כהן טמא הוא דנקט תרומה בידו ואכיל ליה אלמא דשרי לכהן טמא לעמוד במקום הקבר ולאו ראיה היא כי התוס' הקשו במס' נדה ומה בכך אפילו הוא טמא אסור לו ליכנס לבית הקברות דבנזיר מבעיא לן **) (כהן ונזיר) אי בעי שהייה למלקות ואמרינן נמי בפרק ג' מינין (דף מב:) אמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר חייב ותירצו דכותאי לית להו הא דרב הונא אלא סברי כשהוא טמא אינו מוזהר עוד מלהוסיף טומאה: לה יטמא ואינו מטמא על איבריה שאין אדם מיטמא על אבר מן החי של אביו אבל מיטמא הוא על עצם כשעורה מאביו אלו הן דברי הרי"ף. ודבריו אין מחוורין דגרסינן במס' נזיר בפרק ג' מינין (דף מג:) אמר רב חסדא אמר רב נקטע ראשו של אביו אינו מיטמא לו מאי טעמא דאמר קרא לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ואפי' מונח הראש אצל הגוף אינו מיטמא לו כיון שאין הגוף שלם ופריך עלה מברייתא דתניא לה הוא מיטמא ואינו מיטמא לאבריה לפי שאינו מיטמא לאבר מן החי של אביו ולא לאבר מן המת של אביו אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה פירוש אם כבר נטמא לקבור את אביו ונחסר עצם כשעורה חוזר ומיטמא לו וקוברו ***)ולאו (ס) דוקא חסר פורתא [אלא] כלומר הרי נחסר ממנו עצם כשעורה ואפ"ה נטמא לאביו וקוברו וקשיא לרב חסדא דאמר כשהוא שלם ולא כשהוא חסר ומשני האי תנא סבר לה כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר לה יטמא ואינו מיטמא לאיבריה שאינו מיטמא על אבר מן החי של אביו אבל מיטמא הוא על אבר מן המת של אביו פירוש על ידי חזרה דהא ברייתא [קמייתא] אוקמינא כרבי יהודה וקא תני בה דאינו מיטמא לאבר מן המת של אביו והא דקתני בהך ברייתא דמיטמא על כרחך ע"י חזרה. והכי קאמר לאבר מן החי אינו מיטמא כלל דלא משכחת ביה חזרה אבל לאבר מן המת זמנין דמיטמא לה כגון על ידי חזרה ובסיפא דברייתא קמייתא תני בה (ע) רבי יהודה אומר אינו

*) בהרא"ש ה"ק איתא מתו ועי' במעיו"ט. **) נזיר והוא בבית הקברות. ***) נ"ל דאו למימרא דאי חסר.

הבא מכלל עשה עשה. אי נמי כיון דאיכא נמי מצוה שיטמא לה כמו שדרשי לה יטמא מצוה כו' הילכך צריך הכתוב למעט הספיקות לומר שאין מצוה כלל כשיטמא בספקות. והו"ק: (ק) כ"ב וכך הקשו רוב הגאונים ועי' בדברי הרא"ש: (ר) נ"ב ועל דבר זה הקשה הרא"ש ע"ש:

א נ"י ז"ל כמור אחד שהיא ואחד שאבה] ומיי' כ' כיון שכהנת אינה מוזהרת על הטומאה גם אין הנשים מצות לטמאות לקרובים ולא נסירא לא"א ז"ל אלא אשה מצווה לטמאות לקרובים כמו האיש:

ב ור"ת כתב שיכול ליכנס לבית הקברות לקבור מתו ומיי' וסמ"ג כתבו כרבינו וטור שע"ג כתב לכל אלו מטמא בין לגורך בין שלא לצורך עד שיסתום הגולל אבל משנסתם הגולל שוב אין מטמא להם וכעוד שהכהן מתעסק במתו מות' לטמאות גם לאחרים אבל משפירש לטמאות למתו אסור לטמאות גם לאחרים אפי' בו ביום לפיכך אין לו ליכנס לבית הקברות לקבור מתו אע"פ שבשעה שמכניסו מותר לטמאות לאחרים מ"מ לאחר הקבורה כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה לפיכך משפחות כהונה עושין להם שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים:

ג מיי' וסמ"ג פליגי ע"ז וכתבו דאין הכהן מיטמא לשום עצם מעצמות אביו דאינו מטמא לו אלא כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והטור כתב דדוקא כשנחסר האבר לאחר מיתתו אינו מטמא לו אבל אם חסר ממנו אבר בחייו ומת מטמא לו אף ע"פ שאינו שלם:

ד סמ"ג עשין רל"א כתב מצאתי בשם רב"י שבזמן הזה כהן המיטמא בבית הקברות אינו לוקה ומביא ראיה מדתניא במס' שמחות הרי שקבר את מתו ובא מת אחר כל זמן שעוסק בבית הקברות יכול לעסוק בו פירש מן הקבר אם חזר וקברו לוקה דברי ר"ע ר' טרפון אומר כל היום אינו לוקה מפני שאינו מרבה עליו ימי הטומאה ובהלכות גדולות פוסק כר' טרפון וא"כ בזמןהזה מה מרבה טומאה יש כיון שמי חטאת אינה נוהגת ע"כ:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כל אפי שוין דהקרובה לרבות אלא שהמך לה אשר לא היתה לאיש פליגי ר"מ ור"י דרשו לה מי שהוויתה ע"י איש ולהוציא מוכת עץ והקרובה כדאיתא לרבות את הארוסה ור' יוסי ור' שמעון דרשו הקרובה אדלבתריה דכתיב אשר לא היתה לאיש לומר לך הקרובה שרביתי לך זהו בשלא היתה לאיש שנתגרשה וממילא שמעת פרט לארוסה שהיתה לאיש ותנא דלעיל נמי דדרש הקרובה ולא ארוסה אשר לא היתה סמיך והשתא פירוש אליו ולא הגרושה ה"פ ארוסה ונתגרשה לא נתמעטה מאשר לא היתה דהשתא חזרה ולא היתה וקורא אני בה הקרובה אליו:

ד"ת (ב) קשה לי*) דמאי ענין זה לזה התם מיירי בבעל והכא באח: (נ) ס"מ נ"א משום דאיכא הכא מצוה להטמא לקרובים והוה אמינא דספיקא לחומרא ויטמא קמ"ל:

*) וכן כתב הגאון בעל חוות יאיר ז"ל ע"ש על מ"ש ג"ע דלעיל מיירי לענין טומאה לאחרו וכהן על לאחותו ועיין בהרא"ש ובהגהת מהר"ם בגליון הרי"ף שהוסיף מקום עיון [ועי' במעדני יו"ט על הרא"ש ה"ק סי' ה']:

הגהות מאי'

[א] דברי הרמב"ם:
[ב] חלול על חלולו:

י מיי' פ"ג מהל' אבל סמג לאוין רלה וסמג עשין רלא טור יו"ד סי' שעג:

קדושין סט:

הגהות חו"י

(א) נ"ב היה אפשר לחלק בין רשות למצוה אבל א"א להעמיד הדברים למעיין בגמ' דנזיר:

[ועיין בפירש"י בקדושין ס"פ האומר]

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לאמו ולאביו:
(ב) נ"ל ולא:
(ג) נ"ל דר':
(ד) נ"ל דדרשי:
(ה) נ"ב אף:
(ו) נ"ל טעמייהו:
(ז) נ"ב לגבייהו:
(ח) נ"ב אחותו:
(ט) נ"ב ואינה מחויבת דלאו שארו היא כנ"ל:
(י) נ"ב בפ"ג מהל' אבל:
(כ) נ"ל הרבה כו' הנשים:
(ל) נ"ב וגם רב הונא סבר כוותיה:
(מ) נ"ב מה:
(נ) נ"ל המת:
(ס) נ"ל דקא:
(ע) נ"ב בת"כ:
(פ) נ"ב וז"ל הר"א מזרחי בפ' אמור וא"ת מ"ש גבי הקרובה אליו דרשו לרבות את הארוסה ולגבי שארו הקרוב אליו דרשו ולא הארוסה. וי"ל משום דלגבי בעל אין האשה קרובה לו אלא הנשואה שכל זמן שהיא ארוסה היא אצל אביה ואחיה. דרשו הקרוב אליו ולא הארוסה שאינה קרובה לו. ולגבי אח שאין אחותו קרובה לו אלא בהיותה פנויה או ארוסה דרשו הקרובה אליו לרבות הארוסה. הכי איתא בירושלמי מחלפא שיטתייהו דרבנן תמן אינון אמרין הקרוב ולא הארוסה והכא אינון אמרין לרבות הארוסה ומשני אחותו לעולם בפנים עד שתצא בחוץ. ארוסה לעולם בחוץ עד שתצא לו עכ"ל:
(צ) וז"ל סמ"ג ובהלכות גדולות מביא ברייתא ספק אחיו ספק אינו אחיו ספק בנו ספק אינו בנו מתאבל ואונן ואינו מטמא כו' וכה"ג כתב הרא"ש ע"ש. ונראה דהא הכתוב לחייבו נמי בעשה דלאו

נר מצוה

משום רבי אליעזר בן יעקב °מת תופס ד' אמות לטומאה וכן לק"ש והיכא ידמיחת מת תותי טללא אסור לכהן למיעל תותי ההוא טללא ואפי' תותי אילן המיסך על הארץ ואפי' אבנים היוצאות מן הגדר כדתנן בפרק יש מביאין את הטומאה וחוצצין* הזיזין והגזריות והשובכות והשקיפין והסלעין[א] והגהירין והשננין(א) והסככות והפרעות שהן יכולין לקבל מעזיבה רכה דברי ר"מ וחכ"א מעזיבה בינונית. אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות אבנים היוצאות מן הגדר (ג) והיכא דמיחת מת בביתא ופתיחא כוותא מן ההוא ביתא לביתא אחרינא וההוא ביתא אחרינא פתיחא לביתא אחרינא וכן עד כמה בתי אי הויאן הנהו כוי בכל חדא מינייהו טפח על טפח איתסרו להו הנך בתי כולהו לכהנא למיעל לגוייהו וכן עיליתא דעל גבי ביתא אי איכא ארובה בין ביתא לעיליתא בפותח טפח *) למיעל והוה מיתא בחד מינייהו איתסר ליה לכהנא למיעל לתרוייהו ואי סכר לה ב לכוותא בעצים או באבנים או בדבר שאינו מקבל טומאה איפסיקא ליה טומאה ושרי ליה לכהנא למיעל לההוא ביתא דלית ביה מיתא °והיכא ידאיכא (ג) דרתא דמוקפת זיזין אי נמי דמוקפת אכסדרא והוה מיתא בחד ביתא מהנך בתי דבההיא דרתא איתסר ליה לכהנא למיעל תותי הנך כולהו זיזין דמארבע רוחי דרתא או הנך אכסדרואתא אבל ודאי אי הוי מיתא תותא הנהו זיזין או גו אכסדרא שרי ליה לכהנא למיתב בגו ביתא שדרך טומאה לצאת ואין דרכה ליכנס כדתנן* זיז שהוא סובב את כל הבית (ד) ואוכל בפתח שלש אצבעות טומאה בבית כלים שתחתיו טמאים

*) בא"י ליתא תי' למיעל

נמוקי יוסף

ואין מצריכין ציון של ארבע אלא בכל שהוא סגי : והיכא דמיחת מת תותי וכו' ואפילו תותי אילן וכו' . כלומר שלא תאמר דוקא (נ) שנעשה לאהל כגון בית הוא דאסור אבל באהל אילן או אבנים היוצאות מן הגדר שלא נעשו לאהלין לא יהו מביאין את הטומאה קמ"ל דמביאין : כדתנן הזיזין . היתדות התקועות בכותל וכל הני דקא חשיב הם אהלים (ק) שאין עשוין לאהל אלא משום דבר אחר : והסככות . הם הוצין של ערבה או של קנים של אגם או כאבנים רחבות או ארוכות שמסככין (ר) הכתלים מפני הגשמים ואם הם כל כך חזקים שיכולין לקבל מעזיבה רבה כלומר עפר רב יביאו את הטומאה לראש השני ואם לאו לא יביאו : (א) וחכ"א וכו' . רבנן סבירא להו שאפי' לא יהו כל כך חזקים אלא שיקבלו מעזיבה בינונית שאינה כל כך רבה ויש גורסין מעזיבה (ש) רכה בכ"ף כלומר שאע"פ שהם חזקים אם לא יהיו מדובקין זה בזה שיהיו יכולין לקבל מעזיבה של טיט רכה לא יביאו את הטומאה אע"פ שהיו מקבלין את המעזיבה בינונית: והיכא דמיחת מת בביתא וכו' . ואותו בית פתוח לו חלון לבית אחרת וכן הרבה בתים פתוחות זו בזו אם יש באותו חלון וכן בכל חלון וחלון פותח טפח על טפח כל אותן הבתים נאסרו לכהנים ליכנס לתוכן וכן חלון שיש בין העלייה והבית בקרקע העלייה והמת בתחתית הבית אסור לכהן לעלות לעלייה : שאינו מקבל טומאה איפסיק' ליה טומאה . ויש מן המפרשים ז"ל שכתבו וצריך עיון היאך לא פי' הרב את דבריו דהא במסכת ב"ב פרק לא יחפור (דף יט.) משמע שאם היה אותו דבר שסוכר בו את החלון דבר הראוי למלאכה אחרת אינו חוצץ בפני הטומאה דדילמא שקיל לה משם וצ"ל שבטלו שם בפירוש וכיון דאמר בפירוש תו ליכא למיחש מידי עכ"ל : והיכא דאיכא דרתא דמוקפת וכו' והמת בבית שבפנים וכו' איתסר ליה וכו' . אע"פ שסגר הדלת לפי שדרך הטומאה לצאת מן הבית אע"פ שהיא סגורה כדתנן [אהלות פ"ז מ"ג] מת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאין לפי שאין דרך שיהיה בבית קבר ובודאי צריך שיוציאוהו מן הבית לפיכך לא מהני בהו סגירה אבל אם היה לו ב' פתחים או פתח אחד למזרח וחלון למערב אם נסגר אותו חלון או ננעל אין דרך טומאה לצאת מאותו חלון הננעל כיון שיש לו פתח בצד אחר שיכול להוציא כדתנן (שם) נפתח אחד מהם הוא טמא וכולן טהורים כלומר שהיו סגורים : אי הוה מיתא תותי הנהו זיזין וכו' . כלומר אבל אם היה המת תחת היתדות היוצאות לחוץ או תחת האכסדרה אם אותו פתח של בית הפתוח לאכסדרה הוא סגור או נעול מותר לכהן לעמוד בבית כיון שהוא סגור אמרי' אין דרך הטומאה ליכנס שאם היה פתוח ליכא למאן דאמר שלא יהיה דרך הטומאה ליכנס שהרי אפי' חלון של פותח טפח מביא את הטומאה כ"ש פתח גדול : כדתנן זיז שהוא סובב . נסרים שהבית מכוסה מהן טפח חוץ לכתלים : ואוכל בפתח . כלומר אפי' יהיה כל הבית מכוסה מאותן הנסרים כיון שראש אותן הנסרים מגיעין על הפתח שלש אצבעות אותן

אינו מיטמא לעצם כשעורה מאביו אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה ונראה דכולה ר' יהודה היא . והדר פריך והא תני רב כהנא בדברי [ב] ר' אלעזר בן יעקב לה מיטמא ואינו מיטמא לאיבריה פרט לכזית מן המת וכזית נצל ומלא תרוד רקב יכול לא יטמא לשדרה וגולגולת ולרוב בנייו ולרוב מנייינו כשהוא אומר אמור ואמרת הוסיף לך הכתוב טומאה אחרת ומשני כולהו ר' יהודה ניהו ורב חסדא דאמר כי האי תנא דתניא מעשה שמת אביו של ר' ינאק בגינזק בא והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל לר' יהושע בן אלישע וארבעה זקנים ואמרו . לאביו . בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר . ולכאורה דברי הרי"ף אינן לא כדברי רבי יהודה ולא כדברי רב חסדא (ה) דהכא תניא דאף לר' יהודה אינו מיטמא לאבר מנהמת אלא ע"י חזרה ואולי הא דכתב הרי"ף אבל מיטמא הוא לעצם כשעורה מאביו ע"י חזרה קאמר גם כי היה ראוי למחבר פסקים שיברר דבריו ולא יסתום ואף כי נדחוק ונאמר כן מ"מ הרי הוא פוסק כרבי יהודה ולא יתכן לפסוק כיחידאה כנגד ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים ועוד כי עשו מעשה ואמרינן בכל דוכתא מעשה רב ועוד כי שטת התלמוד בכל מקום דהלכה כאמוראי גם כי נפסוק דלא כסתם מתניתין כל שכן הכא דרב חסדא סבירא לי' כרבים ועוד דבדאורייתא אזלינן לחומרא ולא יטמא לו וכן כתב הרמב"ן ז"ל דאין דבריו מחוורים ואע"ג דברייתא דתני רב כהנא בדברי ר"א בן יעקב אתיא כר' יהודה וקי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואפי' יחיד במקום רבים כדמוכח בפ' הבא על יבמתו [דף ס.] אפ"ה לא דחינן מימרא מפורשת דרב חסדא מכלל למשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי דהא רב גופיה אית ליה משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי כדמוכח התם ביבמות והכא לא סבר לה כוותיה אלמא לא מסתבר טעמיה אי נמי הך (ו) דר' אליעזר בן יעקב *(קב ונקי) רב כהנא הוא דתני לה ולא מתניא בסתמא דתלמודא ורב לא תני לה ולא סבר לה דכל מתניתא דלא מיתניא בדבי רבי אושעיא ובדבי רבי חייא לא מותבינן מינה בי מדרשא וכן דעת הרמב"ם [וכתב הרמב"ן ז"ל] ומיהו מסתבר דאם נחתכה יד אביו מחיים *[ואח"כ מת] בנו מיטמא לו דלא אמרו אלא כשחסר לאחר מיתה[או בשעת מיתה] כגון נחתך ראשו דאינו עכשיו כמו שהיה בחיים ולא קרינא ביה לאביו (ז) אבל נחתכה ידו או רגלו בחייו ולאחר זמן מת אביו כיון שהוא לאחר מיתתו בשלימות שהיה לו מחיים לאביו קרינא ביה: באבל רבתי [פ"ד ה"י] תניא . עד מתי מיטמא להן ר' מאיר אומר כל אותו היום ר"ש אומר שלשה ימים ר' יהודה אומר משום ר"ט עד שיסתום הגולל מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את ר' טרפון והחכמים ואמרו אל יטמא אלא יפתח (ח) חצר הקבר ויראה והלכה כר"י משום ר"ט ושמעינן [ג]מטעמא דנסתם הגולל הא כל זמן שלא נסתם הקבר מיטמא ונוגע במת שלו בין לצורך בין שלא לצורך הרמב"ן ז"ל : [ד] מת תופס ארבע אמות לטומאה ותניא בסוטה פ' משוח מלחמה (דף מג.) חצר הקבר העומד בתוכו טהור והוא שיש בה ד' אמות לדברי ב"ש וב"ה אומרים ד' טפחים בד"א שפתחה מן הצד אבל למעלה ד' אמות ודוקא חצר הקבר דמסיימא (ט) אבל מת בעלמא תופס (י) ומכאן כתב ה"ר יונתן ז"ל והוא דליכא גדר גבוה י' טפחים או חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דאיכא היכרי לא גזרו ביה רבנן ודוקא מת שלא נקבר אבל נקבר לא (כ) תופס ד' אמות דהא בציון משהו סגי כדאמרי' [מ"ק דף ה:] אין מעמידין ציון במקום טומאה (ל) ולא מצריכין ציון של ארבע אמות אלא בכל שהוא סגי . ואין דבריו מחוורין אלא קבר של בנין במחיצות מסויימות די בהרחקת ארבע טפחים אבל שאינו מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים צריך הכהן להתרחק ממנו ד' אמות ומה שהביא ראיה מציון אינה ראיה דאמרינן בפ"ק דמועד קטן (שם) שאין מציינין אלא על דבר (מ) המטמא באהל אבל על ספק שגזרו חכמים לא הצריכו ציון כדאמרינן התם אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד ארץ ישראל : והיכא דמחית מיתא בביתא וכו' פעמים דמחית מיתא בביתא ושרי ליה לכהנא למיעל לביתא ואסור למיעל לעלייתא ומשכחת לה בכזית מן המת הנתון תחת ארובה שאין בה פותח טפח שהטומאה בוקעת ועולה ונכנסת לעלייה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואע"פ שאין בארובה פותח טפח אבל אינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה פותח טפח ודבר זה מפורש בפ' עשירי דאהלות במתני' דאין בארובה פותח טפח וכן לפעמים בשני בתים זה לפנים מזה וטומאה בפנימי ואין טומאה בחיצון ומותר לכהן לעמוד בפנימי אצל הטומאה ואסור ליכנס לחיצון כגון שני חדרים פנימיים הפתוחים לבית ובכל אחד מהן כחצי זית מן המת ודלתות (נ) החדרים נעולות וכהן בא' [מן החדרים] טהור [כיון] דאין בו אלא חצי זית אבל לבית אסור לכהן ליכנס שם דסוף טומאה לצאת ורואה אני באלו שני החצאי זיתים כמונחים בבית ואין הטומאה נכנסת לחדרים כיון שדלתותיהן נעולות ודבר זה מפורש במשנה אחרונה דפ"ח דאהלות : ואי סכר לה לכוותא וכו' . הרב קיצר וסתם דבריו וצריכין ביאור דבבא בתרא מוכח שאין הדבר המונח בחלון מונע מלעבור הטומאה עד שיבטלנו שם ביטול לעולם ואין בדעתו עוד ליטלו משם דגרסי' התם [דף יט:] א"ר טובי בר קיסנא אמר שמואל רקיק פירוש עיסה רכה אינה ממעט בחלון והויכן בה מאי איריא רקיק אפי' עבה נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עבה כיון דחזי ליה לא מבטל ליה אבל רקיק דמאיס אימא בטוליה בטליה קמ"ל . מיתיבי קופה מלאה תבן וחבית מלאה גרוגרות שמונחין בחלון (ס) כל שאילו ינטלו ויכולין תבן וגרוגרות לעמוד בפני עצמן חוצצין ואם לאו אין חוצצין תבן הא חזי לבהמתו בדלא סריא חזי לטינא דאית ביה קוצי חזו להסקה במתנא חזו להיסק גדול לא שכיח גרוגרות הא קא חזי ליה.אמר שמואל בשהתליעו פי' בשהתליעו הלכך כל מידי דחזו ליה ולא מבטיל ליה אינו ממעט בחלון ומיהו בהסיא שמעתתא גופה משמע דממעט אע"ג דלא בטליה דפריך האי חבית ה"ד אי דפומיה לבר גופה (ע) חייץ אלמא דחבית חיילא אע"ג דלא בטיל ליה ונדחק *הריב"ם לתרץ דכיון דהתליעו הגרוגרות נתקלקלה גם החבית ומבטיל ליה מיהו אכתי קשה מהיא דשלהי שבת ופקקו את המאור בשפיה וכי פקקו מאי הוי הא לא מבטלי ליה ולא חיילא וליכא למימר דבטלו את השפיה דא"כ ה"ל בונה בשבת ומי' נמי בפרק בתרא דמגילה (דף כו) ההוא בי כנשתא דרומאי דהות פתיחא לאינדרונא דהוה מחית ביה מיתא אמר להו זילו דלו תיבותא ואתבוה והתיבה אינה מקבלת טומאה דכלי עץ העשוי לנחת הוא ולכך חוצצת ואי בעיא ביטול מאי מהניא התם כיון דעשויה להניח ס"ת בתוכה לא מצי מבטל לה התם ופירש ר"י דכל היכא דאינו סותם כל הנקב אלא ממעטו מטפח התם בעי ביטול ואי לא בטליה לא ממעטי אבל היכא דסותם כל החלון לא בעי ביטול כי הסיא דמאור (ודתיבותא) ודתבן וגרוגרות אינן סותמות כל החלון [ה] ולהכי בעי ביטול אבל החבית[והתיבה] סותמות כל החלון ולהכי לא בעי ביטול ולדעת הרי"ף ולכך כתב וסכר לה לכוותא דמשמע שסתם הכל : והיכא דאיכא דרתא דמוקפת זיזין וכו' . ולדברי הרב אלפסי מיירי שדלת הבית נעול וכה"ג אמרינן בכל דוכתא באהלות סוף טומאה לצאת ולא מהניא נעילה כיון דאין (פ) להם מקום לצאת אלא דרך שם חזינן כאילו הוא כבר שם ואילו היה הדלת

עין משפט

א מיי' פ"ג מה' טומאת מת סמג עשין רלא טוי"ד סי' שעא :

ב מיי' פי"ז שם סמג עשין רלא טוי"ד סימן שעא :

הגהות חו"י

(א) נ"ב תימה דלכאורה צריך מקום חזק יותר לקבל מעזיבה בינונית מרכה וכ"פ הרמב"ם והרע"ב במשנה שם :

הגהות מא"י

[א] והגחירין : [ב] נ"ב כלומר בברייתא דראב"י. רש"י: [ג] נ"י מינה דטעמא : [ד] נ"ב מתני' באהלות : [ה] דהא איכא מקום קופה וחבית :

שלטי הגבורים

א כד"א שאין הקבר מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים אבל אם הוא מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים או בחריץ עמוק עשרה א"צ להרחיק ממנו אלא ד' טפחים וכן הוכיח סמ"ג מההיא דפ' משוח מלחמה דאם יש מחיצה מותר ועי' בפ"ק דברכות בדין תופס ד' אמות לדברי תורה :

ב כתבו הרא"ש והטור דדעת רבינו הוא כך דאם סתם הנקב מותר לו ליכנס לבית האחר שהסתימה חוצצת אפי' לא בטלו להיות שם עולמית והני מילי שסתם כל הנקב אבל אם לא סתם כולו אלא מיעטו מטפח אסנתנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה שלא תעבור ואם לאו אינו ממעט וכן כתב הראב"ד בהשגות פ' ט"ו מהל' טומאת מת ומיי' פליג וסבירא ליה דצריך שיהיה דבר חוצץ בפני הטומאה וגם אין דעתו לפנותו אפי' אם סתמו כולו וסמ"ג כ' כדברי הטור ועיין פי"ג י"ד ט"ו מהל' טומאת מת וסמג עשין רל"א הרבה חילוקין שיש בין חלון לחלון :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וז"ל הרמב"ם והסככות לקוח מן סוככים בכנפיהם . ופרעות מן גדל פרע שער ראשו . ע"כ . וז"ל הר"ש בפי' הזיזין כמו זיז היוצא מן הכותל . והגזוריות בערוך גרס והזוטראות ופירש שם כסוסטראות ויש כנוזריות ויש כנוזטראות . שובכות. של יונים . שקיפין . סלעים פי' לעיל בספ"ג . גחירים פירש בערוך מין חורים שבהם שמשם בא השור.וי"א מערות ותורים והשננים . מן סלע . שהן יכולים לקבל כו' . וכה"ג פירש הרמב"ם ע"ש רק שבמקום והגחירין גורס הוא ז"ל והגהירין ופירש והוא תוספות הכותל מן ויגהר ארצה ע"כ.ובספ"ג פי' הר"ש שקיפין הם סעיפי הסלעים וסלעים הם נקיקי הסלעים ונקיקי' דומיא דשקיפים אלא חד נעשה ע"י מטר ואחד נעשה מאליו כו' ע"כ : (ב)נ"ב פ"ג ופ"י דאהלות: (ג)נ"ב כזה א): (ד) נ"ב לשון רש"י בפ"ק דב"ב דף יד אוכלות. תוספות. כך לשון המשנה אוכל בדרום אמה אחת גבי יסוד המזבח . ואף בלשון מקרא כי יאכלו אתיקים מהנה בספ' יחזקאל עכ"ל: (ה) ולא כהני תנאי כנ"ל ותי' והכי תניא נמחק : (ו) נ"ב מתניתא: (ז) נ"ב וקצת קשה שמא גם הרי"ף לזה נתכוין במ"ש אבל מיטמא כו' כלומ' דלאח"ה אינו מיטמא כשהוא בחיים אבל לאחר שמת מיטמא הוא אף על עצם כשעורה שנחתך בחייו וצריך לומר דאף בכה"ג אינו מטמא למה שכבר נחתך בחייו אלא דוקא לגופו הוא מטמא מטעם שאף לאחר מיתה הוא בשלמות שהיה לו בחיים ולאביו בזמן שהוא שלם קרינן ביה אבל לאבר שכבר נחתך אינו בדין שיטמא לו אף לאחר שמת דלה יטמא ולא לאבריה מקרא מלא דבר הכתוב וק"ל : (ח) תי' חצר נמחק : (ט) נ"ב מילתא : (י) נ"ב ד"א : (כ) תפיס כו' משהו לחודיה סגי כנ"ל : (ל) נ"ב פירוש שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון והטהרות ודאי צריך לומר דציון כל שהוא סגי דאל"כ אפי' היה הציון במקום טומאה מ"מ מאחר שהוא יוצא גם חוץ למקום טומאה לא יבא לידי הפסד טהרות וק"ל ומ"ש ולא מצריכין כו' הוא כמו ועוד כלומר ותו דמדלא מצרכינן בשום דוכתא דשיעור ציון הוא ד' אמות אלמא דבכל שהוא סגי דאל"כ לא אשתמיט תלמודא בשום דוכתא שעורא דציון בכמה : (מ) נ"ב כלומר ומשום הפסד טהרות אבל על הרחקה שגזרו חכמים על הכהנים שאין בו הפסד טהרות לא הצריכו ציון תדע שהרי אין מרחיקין ציון ממקום טומאה יותר מכל שהוא שלא להפסיד א"י בטומאה שלא לצורך דמיד שרואה הציון הוא פורש ואי אמרת דאף על הרחקה שגזרו חכמים הצריכו ציון קשיא מאי קאמר אין מרחיקין כו' הא בע"כ צריך להרחיק מגזירת חכמים כו' : (נ) נ"ב מן : (ס) נ"ב רוחין : (ע) נ"ל תחוך : (פ) דאין לטומאה מקום כנ"ל : (צ) נ"ב ותימה לפירושו דא"כ למה נקט הרי"ף ז"ל בלשונו ואפי' תותי אילן כו' ואפי' אבנים כו' יותר מן השאר הילכך נראה דס"ק ואפי' ספק טמא כגון אילן שמיסך על הארץ וענפיו מובדלין זה מזה וטומאה תחת אחת מהן ואין ידוע איזה או אבנים יוצאין מן הגדר וטומאה תחת א' מהם ואין ידוע תחת איזה וכן משמע בדברי הטור בסימן שס"ט : (ק) נ"ב אע"פ : (ר) נ"ב בהן : (ש) וכן גרס הר"ש ופי' ג"כ כך אבל הרמב"ם גרס הוית שגורס מעזיבה רכה בכ"ף פי' דבריהם בע"א וז"ל אולם אם היה הדבר הזה הבולט חלוש עד שכאשר ישימו עליו מעזיבה לא יסבלוהו אבל תפול הנה לא יחוץ בפני הטומאה . והמעזיבה תתחלף כי יש גג שעושין אותו מנסרים עבים אפי' הכתלים לא תסבול אותם וכבר יעשו גג מדקי הערבה או מקנים וישימו עליו טיט מעט וזה קל המשא ואמר רבי מאיר כי כאשר תסבול זה המשא הקל תביא את הטומאה וחכ"א עד שתסבול מעזיבה ממוצעת בין כבדות לקלות ואין הלכה כר"מ עכ"ל :

א) דרתא הוא החצר

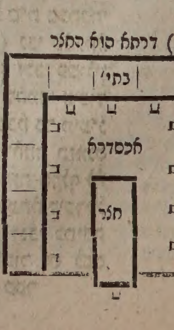

הלכות טומאה

...מן האכסדרה לבית כדתנן בפ"ו דאהלות קורה ... והניף אחד מהם את הדלת. פירוש סמך הדלת ... פתח אם יכולה הדלת לעמוד בפני עצמה טהור ואם ... הבית זו המשנה על סוף טומאה לצאת כמה משניות ... יותר מזו

(ג) (אותן שלש אלבעות) שהטומאה תחתיו ... והטומאה סובבת כל הבית ואפי' אחורי ... משמע שאם היו בה גגים זה למעלה מזה ... בזה אמרינן חבוס רמי ומביאים את הטומאה

טמאים טומאה תחתיו ר"א מטמא את הבית ור' יהושע מטהר(א):והיכא(ג) דנפל איניש ונשברה מפרקתו ונחתך עמה רוב בשר אע"ג דלא נפקא נשמתיה מת הוא ומטמא באהל *דאמר רב יהודה אמר שמואל נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה מטמא באהל דהוה ליה כמאן דהותז כוליה רישיה ותנן* הותזו ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאים כגון זנב הלטאה שהיא מפרכסת *וא"ת מעשה דעלי דמפרקת (א) בלא בשר הוה זקנה שאני דכתיב °כי זקן האיש וכבד וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קרעו כדג מטמא באהל א"ר שמואל בר רב יצחק ומגבו. אבל גוסס א אינו מטמא עד שתצא נפשו דתנן* אדם אין מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגוייד ואפי' גוסס והיכא דשחט בו שנים או רוב שנים אינו מטמא באהל עד שתצא נפשו *דאמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ב ואסור ליה לכהן למיעל לבית הקברות ב דקבר מטמא כמת שנא' °וכל אשר יגע (בו) על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא ואפילו לבית הפרס (א) נמי אסיר ליה למיעל ומאי היא שדה שנחרש בה קבר כדתנן* החורש את הקבר הרי זה עושה בית הפרס עד כמה הוא עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה בית ארבע סאה דהוי מאה על מאה ואי אזיל לדבר מצוה כגון מינסב איתתא או ללמוד תורה וליכא אורחא אחריתי שרי ליה למיזל בבית הפרס דתנו רבנן* הולכין ליריד של נכרים ולוקחין מהן עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות [א] מפני שהוא כמציל מידן ואם כהן הוא מיטמא °לדון ולערער עמהן בחוצה לארץ וכשם שמיטמא בחוצה לארץ כך מיטמא בבית הקברות ס"ד אלא ג בבית הפרס דרבנן ומיטמא ללמוד תורה ולישא אשה א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד אבל מוצא ללמוד [לא] יטמא ר' יוסי אומר אפילו מוצא ללמוד יטמא לפי שאין מן הכל אדם זוכה ללמוד אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי:

הדרן עלך הלכות טומאה

...על לנפקא נפשו לענין איתחולי הוא דאיתחיל ולפי נירסא זו הכתובה בספרים כהן אינו מוזהר על הגוסס דקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו ובין לרבי ובין לרבנן אינו מוזהר עליו עד שימות אבל בעל הלכות גדולות גורס אביי במקום ר' יוחנן ורבא במקום ר"ל ולפי זה הלכה כרבא לגבי אביי ולרבא פליגי רבי ורבנן בגוסס ואין הלכה כרבי מחביריו נמצא כהן מוזהר על הגוסס:

הדרן עלך הלכות טומאה

...במנעלים וסנדלים מהאנשים הראשונים שהלכו בו ולא נשאר מהם כלום: הדרן עלך הלכות טומאה

הלכות ספר תורה

אמר רב יהודה אמר רב אם הגיה בו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו. לפי שהיתה אצל הראשון באיסור ששהה בביתו ספר שאינו מוגה וזה שהגיהו והכשירו לקרות בו כאילו כתבו. דגרסינן בפרק האשה שנתארמלה (דף יט:) איתמר ס"ת שאינו מוגה עד שלשים יום מותר להשהותו מכאן ואילך אסור להשהותו משום שנאמר אל תשכן באהליך עולה ואומר אני דודאי מצוה גדולה היא לכתוב ס"ת וגם אין למוכרה אלא ללמוד תורה ולישא אשה וכן כתב הר"ם ... למצוה על כל איש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה לפי שאין ... ספר תורה פרשיות פרשיות וזהו

...הראשונים שהיו כותבין ס"ת ... אבל האידנא שכותבין ספרי ... מניחין אותם בבתי כנסיות לקרות ... מלות עשה על כל איש מישראל ... לכתוב חומש התורה ומשנה ... נהגות בהן הוא ובניו כי ... כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה ... ולמדה [את] בני ישראל שימה

*אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב נידל אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני (ג) [אמר רב יהודה אמר רב] ד הגיה בו אפילו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו

רש"י

כחוטף מצוה. ומצוה קעבד אבל אם כתבה הוי מצוה טפי:

נמוקי יוסף

כחוטף. פירוש שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבתו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא היה עושה אותה:

א מיי' פ"ט ופ"ז מהל' תפילין סמג עשין כה טור י"ד סי' (רעא) [רעב] רעג :

ב"ב דף יד.

מנחות דף ל.

רש"י

בגויל. שהוא קלף עב (א) כדמפרש לקמן: ששה טפחים. אורך וכן יהיה היקפה בכתיבה בינונית: בקלף. שהוא דק: מבת שלש דפין. עמודין שבה קרי להו דפין: פחות מכאן או יותר. על כן לא יעשה לפי שתפירות של חיבור יריעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי הלכך לא יעשה יריעות קצרות לפי שאז יהיו התפירות קרובות יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיק יותר מדאי: ולא ירבה בדפין. לעשות שמונה ביריעה אם קלף קטן הוא מפני שהדפין יהיו קצרין ויהא נראה כאגרת(א): ולא ימעט בדפין. לעשות רק שלשה ביריעה אם היריעה גדולה: מפני שעיניו משוטטות. כשהדפין רחבין וטועה בראשי השיטות: נזדמנה לו יריעה שיש בה תשע דפין. למדת האחרים לא יחלק כדי לקצרם מפני שאמרו ולא יתר על שמונה: אלא ד' לכאן וחמשה לכאן. כדי שלא תהא זו יתירה על זו יותר מדאי: בד"א. שלא ימעט ולא ירבה בדפין: בתחלת הספר. אבל בסופו אפילו אין לו לכתוב אלא פסוק אחד יכתבנו בכל היריעה: ואפי' דף אחד. יעשנו בכל היריעה: אלא אימא פסוק אחד בדף אחד

תורה אור

נר מצוה

כאילו כתבו: גרסינן בפרק האשה שנתארמלה*דף יט: אתמר ספר תורה שאינו מוגה א"ר אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור איוב יא לשהותו משום שנאמר °אל תשכן באהליך עולה °ת"ר *אין עושין °ס"ת לא ארכו יתר על היקפו ולא היקפו יתר על ארכו שאלו את רבים שיעור ס"ת בכמה אמר להן ב בגויל ו' טפחים בקלף איני יודע: *ת"ר עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה פחות או יותר לא יעשה ולא ירבה בדפין מפני שנראית כאגרת °ואל ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם ג' פעמים בדף אחד נזדמנה לו יריעה בת תשעה דפין לא יחלוק שלשה לכאן וששה לכאן אלא ה' לכאן וד' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפילו דף א' אפילו פסוק אחד. פסוק אחד ס"ד אלא אימא פסוק א' בדף אחד. שיעור גליון

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל שדעת רש"י ז"ל דהאי לא ירבה ולא ימעט מלתא באפי נפשה להוסיפי אדלעיל דאפי' אח' אם הדף קצרה לא יעשה א"כ ג' והדף רחבה לא יעשה ולא מיסב לטעמא דפחות או יותר לא יעשה :

ספר תורה או לשם תפילין שהנכרי על דעת עצמו הוא עושה לא על דעת השוכר אותו לפיכך כל דבר הצריך מעשה לשמן אם עשאו נכרי פסול. ונהגו העם כמו שכתב ה"ר ברוך כי אין עבדנין ישראל מצויין בכל המקומות וכן הדעת מכרעת דבגט דבעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה(ג) אבל בעיבוד לא בעינן אלא בתחלת העיבוד כשישים העור לתוך הסיד שיאמר אז אני עושה כך לשם ס"ת וזה יעשה הנכרי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך. וכיוצא בזה מצינו בפ' אין מעמידין (דף כו:) דר' יהודה בעי מילה לשמה ואפ"ה ימול ארמאי ואל ימול כותי ולא אמרינן (כותי) [ארמאי] אדעתא דנפשיה קא עביד דכיון דברגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתיה דישראל מה שיאמר לו וכן דעת בעל העיטור דסגי בנכרי שיעבדנו לשמן: והרב רבי ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו שהוא מעבדו לשם ס"ת או לשם תפילין או סגי במחשבה (ג)(לפי שמצינו פיגול דכתיב ביה לא יחשב ובעינן דיבור) וכן גבי כתיבת ספרים תפילין ומזוזות וכן כתיבת הגט דבעינן כתיבה

נמוקי יוסף

שהיה טעות בו ותקנו: כאילו כתבו. שיש במדת רחמים ללמוד זכות ולומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא בו טעיות רבות היה מתקן אותם: גרסינן פ' האשה שנתארמלה איתמר ספר תורה שאינו מוגה אמר רבי אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה: לא ארכו וכו'. פירוש משום מצות עשה זה אלי ואנוהו שאם יהיה ארוך יותר מדאי או עבה יותר מדאי לא יהיה נאה כל כך: בגויל. שהוא עב שאינו נקלף כלל דזהו לשון גויל דאמרינן ברים בתרא גויל אבני דלא משפיין אי אפשר שלא יהיה בהיקפו ו' ספחים: בקלף. העור שנקלף ממנו קליפה עליונה שאין בו עובי כל כך איני יודע לשער: פחות או יותר וכו'. כלומר (ר) יריעות קצרות כדי שלא יהיו התפירות קרובות יותר מדאי ולא רחוקות יותר מדאי מפני [מגילה דף לב.] שמצוה להעמידו על התפר כשגוללו ויהיה לו לטורח לגלול עד שיעמידנו על התפר ויקרע העור עצמו כשמהדקו בשעת הגלילה: ואל ירבה בדפין. לעשות שמונה בעור קלף (ש) אחד מפני שהדפין קצרין ונראות כאגרות ששולח אדם לחבירו: ואל ימעט בדפין לעשות *שתים ביריעה אחת גדולה מפני שעיניו משוטטות כשהדפין כ"כ רחבות וטועה בראשי השיטות: אלא כגון וכו'. אלא שיעור רחבה למצוה כגון שיוכל לכתוב בשיטה אחת למשפחותיכם שלש פעמים וזהו שיעור שלשים אותיות בין גדולות וקטנות כגון יודי"ן ווי"ן בשיטה אחת: נזדמנה לו וכו'. שיש בה ט' דפין למדת הדפין האחרים ועל כרחו צריך לקצרם מפני שאמרנו לא יותר משמונה לא יחלוק אותה(ת) לשלש יריעות שיש בכל יריעה ג' דפין כדי שלא יהיו תפירות היריעות כל כך קרובות זו לזו שאע"פ שהתרנו לעשותו יריעה של שלשה דפין הני מילי יריעה קטנה עם גדולה סמוכה לה שאין התפירות סמוכות זו לזו כל כך אלא שתים

תורת משה ...

נר מצוה | תורה אור

גליון מלמטה טפח ומלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף כמלא רוחב שתי אצבעות ובחומשין מלמטה שלש אצבעות ומלמעלה ב' אצבעות ובין דף לדף כמלא רוחב גודל ובין שיטה לשיטה א כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט השערה לא ימעט את הכתב לא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח של מעלה (א) ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלשה חוץ לדף *אלא כותב שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא

רלב יחזור לתחלת השיטה: הטועה ^א בשם גורד את מה שכתב ותולה מה שנגרד וכותב השם על מקום הגרד דברי רבי יהודה ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר' יוסי אומר אף תולה את השם ר"ש שזורי אומר כל השם תולין מקצתו אין תולין ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא על מקום הגרד ואין תולין אותו אלא מסלק כל היריעה כולה וגונזה: איתמר אמר רב חננאל אמר רב הלכה ב תולין את השם רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חיננא הלכה כר' שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שזורי הלכה כמותו: *הכותב את השם אפי' מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים ושלשה שמות כאחת הרי זה מפסיק ביניהן ומשיב *הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל [א] מאותו השם °אבל מתחיל הוא מאות שלפניו (ב) המוחק אות אחת מן השם עובר בלא תעשה א"ר ישמעאל לכך נאמר °ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ונאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם: *ת"ר יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין כגון אל אלוה אלהים וכו' כדכתבנוהו פרק שבועת העדות: *ת"ר °וכתבתם שתהא

רלג ^ב כתיבה תמה שלא ג יכתוב אלפין עיינין ועיינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין גמין צדין וצדין גמין דלתין רישין ורישין דלתין ההין חתין וחתין ההין יודין ווין ווין יודין זיינין נונין נונין זיינין פפין טיתין טיתין פפין כפופין פשוטין

רלד פשוטין כפופין ממין סמכין סמכין ממין (ג) ^ג פרשה פתוחה לא

דברים יג | שם ו

רש"י

אחד. אם רצה יעשה דף קצר מן תיבה אחת כדי שיגמור בסוף הדף: שיעור הגליון. של ס"ת: ובחומשין. שאין עשוין לספר תורה אבל עשוין הן בגליון כספר תורה: ולא ימעט את הכתב. לעשות אותיות קטנות בשיטה העליונה ובשיטה התחתונה מפני ריוח הגליונים ומפני ריוח שבין שיטה לשיטה כגון אם שירטט באמצע הדף שני שיטין שאין ריוח כדי שיעור ביניהן לא ימעט את הכתב מפני אותו ריוח: לא יזרקנה לבין הדפין. לא יכתבנו חוץ לשירטוט הגליון של דף אע"פ שהתרנו לו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת ה' תיבה שלמה לא התרנו: גורד את (ד) שכתב. יגרוד החול שהיה במקום שהיה לו לכתוב את השם: ותולה. מגיה מה שגירד בין השיטין ואת השם שדילג יכתוב במקום הגרד ודוקא לאחר שנתייבש יגרוד החול ויכתוב את השם על הגרד אבל כשהוא לח עדיין לא ימחוק את החול לפי שהוא יהא ניכר יותר מדאי ואין כבוד לכתוב את השם עליו: ורבי יצחק אומר אף מוחק. החול בעודו לח ותולה החול וכותב את השם על המחק: רבי יוסי אומר אף תולה. שמגיה את השם בין השיטין אם ירצה: אלא מסלק את היריעה. כלומר אם טעה ודילג את השם: עובר בלא תעשה. שנאמר ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם: שנמחקין. שמותר למוחקן: אלפין עיינין. לפי שדומין בקריאתן: גמי"ן לדי"ן. לד"י הפוכה דומה לג': זייני"ן נוני"ן. נו"ן פשוטה דומה לזיי"ן קצת: טיתי"ן פפי"ן. פ"א הפוכה דומה לטי"ת: ממי"ן סמכי"ן. מ"ם סתומה: כפופין. כ"ף או נ"ן או צד"י כפופה או פשוטה: פרשה פתוחה. שפרשה שלפניה מסיימת באמצע השיטה ושל

נימוקי יוסף

מתיבה אחת בשיטה אחת כדי שיגמור הפסוק בסוף הדף: מלמטה טפח וכו'. שא"ל בגליון של מעלה כמו בשל מטה לפי שאין היד ממשמש (נ) כל כך: ובחומשין. שאין עשוין כתיקון ספר תורה שיהיו מעובדין לשמן: ולא ימעט את הכתב. כלומר אע"פ שאמרנו דבעינן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אעפ"כ אין למעט הכתב שיכתוב אותיות קטנות בשיטה [העליונה או התחתונה או] האמצעית דכיון שיהיה מקצת השיטין בכתיבה גסה ומקצתה בכתיבה דקה אין זה הדר: ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה. כגון אם נזדמנה לו שיטה אחת שיש לו לסיים בה פרשה ראשונה ולהתחיל בה פרשה אחרת ויש ריוח מועט בינתים אם לא יכתוב בכתיבה דקה אפי' הכי לא יעשה כן אלא יזרז עצמו שלא יצטרך לבא לידי כך: בת שתי אותיות וכו'. כלומר אע"פ שהתרנו לו לכתוב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת ה' אותיות אבל תיבה שלימה לא התרנו: הטועה בשם. שלא כתב שם בן ד' שהיה לו לכתוב: גורד. בתער שיהיה יפה מקום הגרד אבל לא ימחקנו בעוד שהכתב לח שלא יהיה נאה: ותולה בין השיטין. אותה תיבה שגרד דסבירא ליה להאי תנא מוטב שיכתוב השם על הגרד ולא ביני שיטי: וגונזה. מפני שמות אחרים שיש בה: לא ישיבנו. שלא יפסיק בכתיבתו: היה כותב שנים וכו'. כגון שהניח ביריעה שמות רבות שלא רצה לכותבן מפני שלא היה טהור והניח להם מקום ובא לכותבן עתה בבת אחת: ומפסיק ביניהם. בין שם לשם: ומשיב. שלום לכל אדם: לא יתחיל וכו'. שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו יותר מדאי ושמא יפול על השם ויצטרך למחקו א"נ שנדבק בראש הקולמוס שער ומפסיד הכתב: אלא מתחיל מתיבה שלפני השם. שיחזיר הקולמוס על התיבה שלפני השם ושוב אינו חושש שהרי נבדק הקולמוס אם כותב

פסקי הרא"ש

ממעלה למטה עד שתחזיק תיבה אחת חמש שיטין או שש כדי שיסיים בסוף הדף: נזדמנה לו תיבה וכו'. איכא לספוקי בתיבה בת שבע אם יכול לכתוב ג' חוץ לדף וכן תיבה בת ס' אותיות אם יכול לכתוב ד' חוץ לדף דשמא מיגניא מילתא כשיש כל כך אותיות חוץ לדף ועוד דא"כ הל"ל בסתם לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף ונראה דדוקא קאמר בת חמש אותיות דיותר משתי אותיות אין לכתוב חוץ לדף לכתחילה דמיגניא מילתא ודלא כמו שכתב הרמב"ם דאפי' תיבה בת עשר אותיות יכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף. ובתיבה בת שלש אותיות יש להסתפק אם יש לכתוב שנים חוץ לדף כיון דהוי רוב התיבה ומיהו מדקאמר נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות לא יזרקנה בין הדפין משמע תיבה בת שתי אותיות לא יכתוב כולה חוץ לדף אבל בת שלש כיון שמקצתה תוך הדף יכול לכתוב שתי אותיות חוץ לדף ור"ת כתב דלאותיות השם צריכין שיהיו כולן בתוך הדף: הטובל את הקולמוס וכו'. פירוש שיזהר הלבלר שלא יכתוב עד השם ויטבול הקולמוס אלא יניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו האות יתחיל לכתוב ולא יתחיל בשם שמא יש רוב דיו על הקולמוס ויפול כשיכתוב השם:

שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן וכו'. הא דקאמר אלפי"ן עייני"ן לפי שהן דומין בקריאתן. וביתי"ן כפי"ן לפי שהן דומין בכתיבתן. ובי"ת צריך שיהא בראשה נגד שמאל תג קטן כדאמרי' בירושלמי דחגיגה ובבראשית רבה למה תורה מתחלת בבי"ת מה בי"ת (ה) שיש לה שני עוקצין א' מלמעלה ואחד מאחוריה אומרים לבי"ת מי בראך ומראה להם בעוקצו של מעלה ואומר זה שלמעלה בראני ומה שמו ומראה להם מאחוריו ואומר ה' שמו לפי שהאל"ף עומד אחורי הבי"ת והוא אחד ויזהר הלבלר בתג שאחורי הבי"ת שלא יהא נראה ככ"ף והא דאמרינן גמי"ן נדי"ן אינם דומין לא בקריאה ולא בכתיבה אלא אם תהפך הגימ"ל ממטה למעלה תהא נראית כנד"י וכן דל"ת יזהר בה הלבלר היטב שיהא תג שמאחוריה בולט היטב שלא תהא נראית כמו רי"ש שבאחת נפסל הספר תורה ואם יש ספק בקריאתה מייתינן תינוקא דלא חכים ולא טיפש ותיבדק בקריאתו: ההי"ן חתי"ן. אלו דומים בקריאתן ובכתיבתן ויש לה"א תג קטן למעלה נגד שמאל כדאמרי' בפ' הקומץ רבה (דף כט:) מ"מ אית לה"א תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי ופרש"י ז"ל תג קטן יש לה"א בסוף גגו למעלה ובפרק שני דחגיגה בירושלמי ה"א יש לה נקודה אחת למעלה ור"ת פי' דמיירי בעוקץ שמאחוריה שלא תהא עגולה מאחוריה דומיא דתגא דדל"ת דסוטה [דף כ.] ודעירובין פירקא קמא [דף יג.] וצריך ליזהר שלא יגע רגל הה"א למעלה כדאיתא בפרק הקומץ (כט:) מ"מ תליא כרעא דה"א ואם יגע למעלה אין לה תורת ה"א ופסול עד שיתקן אבל בתפילין [א] אין תקנה (ו) כי צריך לכתבן כסדרן וכן אין ליגע רגל הקו"ף למעלה כדאמרינן בפ' הבונה (דף קד.) מאי טעמא תליא כרעא דקו"ף ושאר כל האותיות חוץ מן הה"א [והקו"ף] צריך שיהו גולם אחד. הנקודה שעל האל"ף שהיא כמין יו"ד צריך שיגע באל"ף וכן מה שבתוך השי"ן והעי"ן ומה שאחורי הצד"י ואם אינם נוגעים נשתנית צורת האות: חי"ת אמרינן בפ' הקומץ רבה [דף כט:] חזינן לספרי דוקני דחטרי לגגיה דחי"ת ופרש"י מקל מתרגמינן חוטרא בסוף החי"ת נגד שמאל יש לה למעלה כמין מקל (ז) ור"ת מפרש דחטרי לשון חטוטרת גמל שיש גובה לאמצע החי"ת בגגה באמצע כזה (ח) מדקאמר לגגיה דחי"ת ולא קאמר לתגיה דחי"ת ש"מ דדבר שהוא למעלה בסוף קרוי תג אבל באמצע האות קרוי גג כדאמרי' בפרק הבונה (דף קד:) שנטלו לגגיה דחי"ת ועשאו שני זייני"ן ובמחיקת אמצעית גגו של חי"ת נעשית שני זייני"ן וגבי דל"ת קאמר נטלו לתגיה דדל"ת ועשוי לה רי"ש דהיינו חודה של אחוריה: ווי"ן יודי"ן ווי"ן. שלא יקצר רגל הוי"ו שיהא נראה כיו"ד ולא יאריך רגל היו"ד שיהא נראה כוי"ו וכן רגל הזיי"ן לא יאריך שיהא נראה כנו"ן וכן לא יקצר רגל הנו"ן שתהא נראית כזיי"ן. ויו"ד אומר ר"ת צריך שיהא ראש שמאל כפוף למטה כזה (ט) כדאמרי' בפ' הקומץ רבה [דף כט:] מפני מה ראשה של יו"ד כפוף ותנן נמי התם גבי תפילין כתב א' מעכבן ופריך עלה [דף לד.] פשיטא לא נצרכה אלא לדרב יהודה אמר רב דאמר קוצו של יו"ד מעכב ופירש"י זהו רגל ימין (י) כפוף למטה *(וקיימא לן) דפשיטא דמעכב דזהו עיקר גוף האות ופירש רבינו תם שהוא נגד שמאל שכפוף למטה כדמשמע לישנא דראשו כפוף דלצד ימין קרי רגלו ואמרי' נמי בפסיקתא כי ביה י"י צור עולמים העוה"ז נברא בה"א והעוה"ב ביו"ד מה יו"ד יש לו נקודה אחת למטה *כמו למתים שיורדין לגיהנם ונקודה אחת למעלה רומז שעתידין לעלות שנאמר יי ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (כ) ה"א פתוחה מכל צד רמז לבאי עולם שיהיו כפופין ונהפכו כל פנים לירקון ולפי דרשה זו יש ליו"ד תג למעלה וגם כפוף למטה כזה (ל) ואפשר דקוצו של יו"ד דפרק הקומץ היינו תג למעלה ויו"ד כפוף היינו רגל ימיני: טתי"ן פפי"ן. אינן דומין לא בקריאה ולא בכתיבה ולכך היה אומר ר"ת שצריך שתהא צד ימין כפוף למטה (מ) כזה ואם תטה אותה על צדה השמאלי תדמה לפ"א כעין גמי"ן לדי"ן והכ"ף יזהר לעגל אותה מאחוריה שלא תראה כבי"ת: ממי"ן סמכי"ן. כי שניהן סתומות לכך יזהר לעגל הסמ"ך משלשה רוחותיה שלא תראה כמ"ם: פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה. כתב ר"ת איזו היא פתוחה כל שנשאר מסיום הפרשה עד סוף השיטה כשיעור ג' תיבות של ג' ג' אותיות זו היא פתוחה ואם לא נשאר עד סוף השיטה כשיעור הזה מניח שיטה אחת כולה חלק ומתחיל בשלישית זו היא פתוחה. וסתומה כל שכותב התחלת השיטה וסוף שיטה ומניח חלק באמצע השיטה כדי לכתוב שם של שתי אותיות או יותר זו היא סתומה וסדורה שכותב השיטה עד חציה או עד שליש(ית)ה ומתחיל לכתוב מסיום שתחתיה כנגד החלק של עליונה זו היא סדורה זה מצא רבינו תם בסידור קדמונים ובמסכת סופרים מצא איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה איזו היא סתומה כל שהניח באמצע שיטה וכמה יניח בראש השיטה ותהא נקראת פתוחה כדי לכתוב שם של שלש (שלש) אותיות וכמה יניח באמצע ותהא נקראת סתומה כדי לכתוב שם של שלש אותיות גמר כל הפרשה בסוף הדף צריך לשייר שיטה אחת מלמעלה ואם שייר למטה כדי לכתוב שם של שלש אותיות מתחיל מלמעלה וכתב ר"ת דברייתא פליגא על סידור של קדמונים דלסדור של קדמונים פתוחה היא בסוף השיטה ולמסכת סופרים פתוחה היא בתחילת השיטה ואם יניח בתחילת השיטה ובסוף שיטה יצא ידי שניהם ובירושלמי דבפ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה [פתוחה] מסופה פתוחה משמע דמכל צד מיקרי פתוחה וכן מסתבר דחילוק הפרשיות הן שתים אחת פתוחה ואחת סתומה הסתומה היא שהריוח שבין הפרשיות סתום מכאן ומכאן וכל שהריוח פתוח לצד אחד או למעלה או למטה נקראת פתוחה ואם סיים פרשה סתומה בסוף שיטה יניח שיטה אחת חלק ויתחיל בשיטה השלישית והויא פרשה סתומה כיון דאין פתוחה לא בסוף שיטה

נ"ל רמז

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז:

א ונראה בעיני שלא נאמר כן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אלא בספרים שצריך ריוח בגליונות שלהן כמו שכתבנו אבל בתפילין ומזוזות א"צ כאן ריוח כל כך ואין צריך בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וכן היא שיטת הפרשנים:

ב וספר התרומות פליג וכתב דלכתחלה אין תולין השם אלא יגרוד ויכתוב על הגרד אא"כ טעה ודילג עמו ב' תיבות של חול אז יכול לתלותו עם שתי תיבות של חול ומיהו בדיעבד שתלה אותו לבדו כשר וסמ"ג כתב דג' ענינים יש מחיקה גרידה תליה גרידה יפה מכולן דהיינו לכתוב השם על הגרד ולתלות התיבה של חול שגרד ומחיקה יפה מתליה דהיינו למחוק התיבה של חול ולכתוב השם על המחק ולתלות החול אבל תליה אין לעשות בשום עניינא דהיינו לכתוב השם בין השיטין ומיי' וטור וכן ריא"ז כתבו כרבינו:

ג וכתב הרא"ש בתשובה צורת האותיות אינן שוות בכל המדינות ואין פוסל בזה השינוי רק שלא יעשה הסי"ן חתי"ן בית"ן כפי"ן כמו שמפורש בגמ':

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא כו': (ב) כ"ב ספרי פי' ראה: (ג) כ"ב סתומין פתוחין פתוחין סתומין: (ד) נ"ל את מה שכתב: (ה) נ"ל יש: (ו) כ"ב בתיקון: (ז) כ"ב כזה ח: (ח) ח: (ט) כ"ב י: (י) נ"ל שכפוף למטה וק"ל: (כ) נ"ל והס"א: (ל) כ"ב: י (מ) כ"ב ט: (נ) נ"ל שם:

שבועות דף לה.

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' תפילין סמג עשין כה טור י"ד סי' רעד רעו: ב מיי' שם סמג שם טור י"ד סי' רעו: ג מיי' פ"ז שם סמג שם טור י"ד סי' ערה:

מנחות דף ל:

ירושלמי פ' אין עומדין ס"ה תוספתא דברכות פ"ג ומ"ס פ"ה מ"ס שם [דף סו ע"א]

ג"י מסר"ס

שבת קג:

הגהות מא"י

[א] מאות: [ב] אפי' אות אחת אינם כתובים בכלהם פוסלין אותן. הרמב"ם.

ג"י ד"ח וקסס לפיכך [וכן] הגיה הב"ח

נר מצוה

לא יעשנה א סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה כתבה ב כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתב שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו °*אמר רב זעירי אמר רב חננאל ⁿקרע הבא בתוך שני שיטין יתפור בתוך שלשה לא יתפור אמר ליה רב זוטי לרב אשי הכי אמר רב ירמיה מדפתי הא דאמר מר בתוך שלשה לא יתפור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא יתפור (א) ולאו חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצא הא דלא עפיצא והני מילי בגידין אבל בגרדין לא: בעי רב יהודה בר אדא בין דף לדף בין שיטה לשיטה [א] בין תיבה לתיבה מאי ג תיקו *אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב ⁿניקב תוך ד הה"א כשר הא ירכו פסול א"ר זירא לדידי מיפרשא לי מרב הונא ור' יעקב אמר לדידי מיפרשא לי מרב יהודה תוכו כשר ירכו אם נשתייר בו מלוא אות קטנה כשר ואם לאו פסול אגרא חמוה דר' אבא *איפסיקא ליה כרעא דה"א דהעם בנוקבא אתא לקמיה דרבי אבא אמר ליה אם נשתייר בו כמלוא אות קטנה כשר ואם לאו פסול רמי בר דיקולי דהוא רמי בר תמרי איפסיק ליה כרעא דוא"ו דויהרג אתא לקמיה דר' זירא אמר ליה זיל אייתי ינוקא (ב) לא חכים ולא טפש אי קרי ליה ויהרג כשר ואי לאו פסול אמר [ב] רבא שבעה ה אותיות צריכות שלשה שלשה זיינין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ: גרסינן בפרק הניזקין* א"ר שמואל בר נחמני א"ר [ג] יוחנן כל ספר תורה שחסר ⁿיריעה אחת אין קורין בו *תניא ספר שיש בו שלש טעיות ו בכל דף ודף יתקן ארבע יגנז תנא ואם יש בו דף שלימה מצלת על כל הספר א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב והוא דכתב רוב הספר שפיר אמר ליה אביי לרב יוסף אי אית בההוא דף שלש טעיות מהו אמר ליה הואיל ואיתיהב לתקוני ליתקן וה"מ בחסרות *אבל ביתרות לית לן בה תני' הכותב ⁿספר תורה לא יגמור באמצע הדף כמו שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה עד סוף הדף איני והאמר רב יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף (ג) באמצע השיטה איתמר רבנן אמרי °אף באמצע שיטה רב אשי אמר באמצע שיטה דוקא והלכתא (א) באמצע שיטה דוקא: גרסי' בפ' הקורא את המגלה* אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ⁿאסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב רב חסדא אשכחיה לרב חננאל דהוה כותב ספרים שלא מן הכתב א"ל ראויה כל התורה כולה שתכתב מפיך אלא הרי אמרו אסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב: גרסי' במגלה* (ד) א"ר חייא בר אבא א"ר אסי מלמד שצריכה מגילה שרטוט כאמיתה ז של תורה. גרסי' בהמוצא תפילין* כותבי ספרים תפילין ומזוזות לא התירו להן

תורה אור

להן להפוך יריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או את הבגד גרסי' בפרק השולח גט לאשתו (א) אמר רב נחמן נקטינן ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו נכרי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד נכרי אמרי לה קורין בו ואמרי לה יגנז דחיישינן שמא כתבו נכרי גרסינן בפרק הנזקין* ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה ס"ת שכתבתי לפלוני א אזכרות שבו אין כתובין לשמן א"ל ס"ת ביד מי אמר ליה ביד לוקח אמר ליה נאמן ב אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת א"ל רבי ירמיה נהי דאפסיד שכר אזכרות שכר דכולי ספר [א] מי אפסיד א"ל אין שאני אומר כל ס"ת שאין אזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ספר תורה שכתבתי לפלוני ג גוילים שבו לא עבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת ומאי שנא מדרבי אמי התם איכא למימר טעי בדרבי ירמיה הכא קא פסיד כוליה אגריה וקא אתי אמר שמע מינה קושטא קאמר. ירושלמי במגילה בפרק ראשון *הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות ד בדיו מסורגל וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין וצריך ה שיהא כותב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום (א) נחושתן ואם שינה פסול ולא יהא כותב חציו ו של קלף וחציו של עור (ג) ואין כותבין אלא על עור של בהמה טהורה שנאמר °למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך :

סליקו להו הלכות ספר תורה

הנכרי ויאמר לו קלף לספר תורה אני צריך והשמעבדו נכרי לשם ספר תורה יסייע עמו ישראל מעט וכה"ג הוי עיבוד לשמה. והשאלתם מקום שאין בו מי שיודע לעשות גוילים או דק והוצרכו לעשות ספר תורה ומצאו קלפים שבאו ממקום רחוק יש להם רשות לכתוב באותם קלפים ספר תורה או לא. הוו יודעים שעיקר קלפים [ג] שאתם אומרים לא הכשירו רבנן דתרתי מתיבתא לכתוב בהן ספר תורה ולקרות בו בצבור ולא היה מתירו אלא מר רב משה גאון [ד] מחסיא בלבד והוא קרי ליה לדק קלף ולא קלף ניהו (ס) חיפא שמיה [שבת עט.] דמליח ולא קמיח ולא עפיץ ולענין מגילה תנן [מגילה יז.] כתבה על הדפתרא לא יצא ודפתרא מליח וקמיח ולא עפיץ וכ"ש דק דלא קמיח. מיהו בשנים האלה (י) שאין מי שיודעים לעשות אותו גויל כתקנו וכי אתי לעפוליגהו טורחים הרבה רוב הצבור סמכו עליו וקא קרו ביה בצבור כדאשכחן דרב משה סמך עליו וקא קרו ביה בצבור לבד המהדרין ומדקדקין במצות לא קרו אלא בגויל כהוגן: ולענין עיבוד לשמה רבנן דתרתי מתיבתא סבירא להו דכל שלא לשמה נעבד לאו כהוגן הוא ופסול מלמקרי ביה [בצבור] דהכי עבדי רבנן מעשה ומר רב משה גאון הוה פליג כמי בהא והיה אמר מצוה מן המובחר למעבד עבוד לשמה אבל מתורת ספר תורה כשר שקורין בו בצבור לא נפיק ואית לנא ולרבנן דקדוקא בהא מילתא לדמויי לדמר רב משה ומיהו אתם שאין במקומכם מי שעושה גוילים ולא דק אם יש במקומכם ספר תורה כהוגן השמרו וקראו בו בצבור ואם לאו אל תשביתו קריאת ס"ת מפני זה שהרי הכתוב אומר עת לעשות לה' הפרו תורתך [גיטין ס.] ור' יוחנן ור"ל מעייני בספרא דאגדתא בשבתא וסמכי אהאי קרא אף אתם עשו ס"ת מן דק אע"פ שאינו מעובד לשמה שמר רב משה גאון כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק וכ"ש על דרך שאמרנו עת לעשות לה' הפרו תורתך אבל אם יש לכם יכולת להחזיר את יריעות הדק להיות מתוח ולהעביר עליהם סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה ואם אין לכם יכולת לעשות כן כתבו בו אע"פ שאינו מעובד לשמה וקראו בו בצבור : סליקו להו הלכות ספר תורה

רש"י

שלוס ואמת . במגילה כתיב : להפך יריעה . לאחר שכתבה על פניה : טעי בדרבי ירמיה . שלא היה סבור להפסיד רק שכר אזכרות שהוא דבר מועט : ודובקין בדבק . אם נקרע : על הגויל . גויל נקרא אותו שלא נתלש כי אם רק השיער וניתקן שם ולא ניתקן בצד הבשר ולכך כותב עליו לצד השיער דלצד הבשר אינו מתוקן כלל וכשקופלין את העור לשנים אז אותו של צד השיער נקרא קלף וכותבין עליו באותו צד שנקלף שזהו לצד הבשר שהוא לבן וטוב יותר לכתוב בו והקליפה האחרת של צד הבשר נקרא דוכסוסטוס דוך הוא מקום כמו דוך פלן סוסטוס הוא בשר בלשון יון וכותבין בו לצד שיער שזהו לו מקום הנקלף שלבן וטוב יותר לכתוב בו : כלל לשניהם כותבין במקום שהיו מחוברין זה לזה : אלא עור בהמה טהורה . ואפילו של נבילה הואיל והיא ממין שהוא טהור :

סליקו להו הלכות ספר תורה

נימוקי יוסף

וקטרתם: על פניה·כלומר כשיעמוד הכתב תחתון לפי שנוהג בהן מנהג בזיון : מין · תלמיד מעבודת כוכבים : ישרף . עם האזכרות לפי שכותבין השמות לשם ע"ז שהם אדוקים בה הרבה : נכרי . שאינו כומר לע"ז ואינו כל כך אדוק : יגנז . דלד קדושה יש בו שכוונתו לשם בורא עולם אבל המינים[ב]שהם מכירין וכופרין:ביד המינים. שאין אנו יודעים בבירור שהוא כתבו ויש לחוש שמא לקחו מסופר : יגנז . דיש לחוש שמא לקחו מישראל : קורין בו . דשמא מישראל לקחו שכתבו לשמה : ביד הלוקח . שאם היה ביד הסופר שהוא המוכר יהיה נאמן גם להפסיד הס"ת שהרי שלו הוא עדיין שלא משכו הלוקח : ומאי שנא מדרבי אמי · מה לי אזכרות מה לי גוילין : טעי בדרבי ירמיה · וכיון שאינו מפסיד אלא שכר אזכרות שאינו אלא אחד ממאה משקר כדי שיפסיד חברו כל הספר שהוא מכוין להזיקו : הא קא פסיד וכו' : ואם לא היה אמת לא היה אומר כיון שמפסיד כל כך : מסורגל. מסורטט : וכורכין בשיער וטולין במטלית · כלומר אם נקרע הגויל או הקלף עושין לו מבחוץ טלאי (של בגד) : בדבק · בלעז ויס"ק : ותופרים · או תופרין אותו בגידין : על הגויל · אם רוצה לכתוב על הגויל שהוא העור שלא נקלף ממנו דבר אבל הוא שלם כמו שהיה בו בעודו על הבהמה : במקום שיער . צריך שיכתוב במקום שהיה בו השיער ולא על מקום הבשר : ועל הקלף · שנחלק העור לשנים ורוצה לכתוב על חצי העליון שנקרא קלף והוא דק מן הדוכסוסטוס : במקום נחושתן · צריך שיכתוב בתחתון שלה והוא הצד שהיה על הבהמה דהיינו מקום לבן : ואם שינה פסול · דקים להו לרבנן דהכי (כ) עביד טפי ומתקיים הכתב יותר : חציו גויל וכו' · משום דבעינן זה אלי ואנוהו וזה אינו נוי אבל אינו נפסל בכך מדלא קתני פסול : מן המותר בפיך . דהיינו בהמה טהורה : סליקו להו הלכות ספר תורה

הלכות מזוזה

רש"י

ואפילו כתב אחד . כלומר אות אחת : פשיטא . דאות אחת מעכבתו דכתיב וכתבתם כתיבה תמה : קוצו של יו"ד . רגל ימינו של יו"ד : הא נמי פשיטא . דלא נעשית האות כתיקנה : שלשה זיינים . ג' תגין אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה : שעטנ"ז ג"ץ . וה"ה לגד"י כפופה ונו"ן פשוטה : (ודייקינן (ו) שהם מדקדקים לעשות כתב מיושר : חטורים לגגיה דחית . עושין למעלה כמין חוטר כזה) : שתים וג' ואחת . שכתב בשיטה אחת שתי תיבות ובאחת [ג' תיבות ובאחת] תיבה אחת כזה ——— : ובלבד שלא יעשנה כקובה . רחב מלמטה וקצר מלמעלה . דהיינו אחת שתים שלש. קובה אהל כזה ——— : וכזנב. היינו רחב למעלה וקצר למטה דהיינו שלש שתים [אחת] כזה ——— : על הארץ בשיטה אחרונה. כלומר בשיטה אחרונה לא יכתוב אלא שתי תיבות הללו: בסוף שיטה . היו כותבין אותה שתי תיבות כזה : בתחלת שיטה אחרונה . היו כותבין (ז) אותן שתי תיבות כזה : איכא דאמרי בסוף שיטה . כדי שיכתוב השמים על הארץ דמשמע (ח) כי כגבוה השמים על הארץ כן יאריך ימיכם : ומ"ד בתחילת שיטה . דבעי ארחוקי ארץ משמים דמשמע כי היכא דמרחקי שמים מארץ כן יאריך ימיכם :

פסקי הרא"ש

אלא לקוצו של יו"ד. לעיל בהלכות ספר תורה כתבתי מהו קוצו של יו"ד דקכה. והיא דניקב תוכו של ה"א והיא דשעטנ"ז ג"ץ : כמלא

(ג) שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו ואפי' כתב אחד מעכבן ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכבן וארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת רבי ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצותהן:(ד)שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו (ה)*פשיטא אמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא לאידך *[דר"י אמר רב] דאמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מן ארבע רוחותיה פסולה אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב ניקב תוך ה"א כשר הא ירכו פסול אמר ר' זירא לדידי מפרשא לי מרב יהודה תוכו כשר ירכו אם נשתייר בו מלוא אות קטן כשר ז ואם לאו פסול *אמר רבא שבעה אותיות צריכין ג' ג' זיינין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ *ת"ר וכתבתם יכול יכתבם על האבנים נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה מה להלן בספר אף כאן בספר *[והיכא דאשמיט בה אות אחת אין תולין הגרסי' בירושלמי תולין בספרים ולא בתפילין ומזוזות] *אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מזוזה שעשאה שתים ושלש ואחת כשרה ובלבד שלא יעשנה כקובה ח וכזנב אמר רב חסדא ועל הארץ בשיטה אחרונה איכא דאמרי בסוף שיטה *כימי השמים על הארץ ואיכא דאמרי בתחילת שיטה כדמרחקא שמיא מארעא : וכבר עבדו לה ספריא תקנתא ברישי שיטי כי היכי דתיהוי

רש"י

וכתבתם שתהא כתיבה תמה : פשיטא · דהא כתיב וכתבתם ואפי' אות אחת : לקוצו של יו"ד · רגל של יו"ד : הא נמי פשיטא · אם לא עשה ליו"ד רגל לא נעשה האות כלל : שאין גויל וכו' · שמדובקת באות אחרת והיינו דקתני כתב א' מעכבן כלומר הלכות מספם אות אחת המדובקת לחברתה מעכבן למזוזה ותפילין : ניקב תוך ה"א · שהוא החלל שבתוכו כשר שהרי עדיין ראוי לקרות בו : ירכו פסול · שאין אדם יכול להכיר איזו אות היא : אם נשתייר . קצת הרגל של ימין או של שמאל כשיעור יו"ד אחת קטנה ודקה מאד כשר : שלשה זיינין · שלשה תגין בכל ראש וראש לשי"ן תשעה תגין לעי"ן ששה [וכן] בכל אלו האותיות של שעטנ"ז ג"ץ והוא הדין לגד"י כפופה ולנו"ן *כפופה : להלן כתיב · דכתיב ונכתב בספר וכתוב בספר : שתים ושלש ואחת · כלומר שכותב בשיטה אחת שתי תיבות ובשיטה שלמטה ממנה בשיטה אחרת שלש תיבות ובשלישית בשיטה אחרת תיבה אחת : כקובה · שכתוב בעליונה וסיו ובשניה הדברים האלה ובשלישית אשר אנכי מצוך כי היא עשויה כקובה שרחבה מלמטה וקצרה מלמעלה : וכזנב · שכותב בה שלש או ארבע תיבות בשיטה עליונה ובשניה שתים ובשלישית תיבה אחת : איכא דאמרי · בתחלת שיטה כלומר לא יכתוב בשיטה אחרונה אלא שתי תיבות הללו שהם על הארץ דמשים בשיטה הסמוכה לאחרונה כימי השמים דמשמע (ל) כן יאריכון ימיכם : בסוף שיטה · שכותב כימי השמים על הארץ בשיטה אחת שצריך שיהיו שמים על הארץ

ריפ"י

נימוקי יוסף

שתי פרשיות. דהיינו שמע והיה אם שמוע : ארבע וכו' . קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע : ואפי' כתב אחד מעכבן · אם נחסר מהם אפילו אות אחת נפסל הכל לפי שכולן מצוה אחת דכתיב

שלטי הגבורים

אמיתה של תורה :

לשון ריא"ז

כל שכן ס"ת שצריך שירטוט כמו שביאר מז"ה ואפי' ג' תיבות אין כותבין מכתבי הקדש בלא שירטוט אבל שתים כותבין כמו שמבואר בגיטין בפרק הנזקין :

א וכ' סמ"ג דגם כתיבת כל ס"ת צריך שיהיה לשם ס"ת וקדושה כמו האזכרות וכן כתב הטור יו"ד סימן רע"ד שצריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ס"ת ומספיק לכל הספר ואם לא עשה כן פסול אבל תקון הקלף והרטוטו א"צ שיהא לשמה:

לשון ריא"ז

ב והוא שאמר כן פעם ראשונה שמצאו אבל אם לא אמר לו בפעם הראשון כלום וכשמצאו בפעם אחרת אמר לו כן אינו נאמן לפוסלו כמו שביאר מז"ה בפ' הנזקין וכן אם היה הספר ביד בעליו אינו נאמן לפוסלו אפי' אם אמר לו בפעם ראשונה :

ג דין עיבוד הקלף כתבו הרא"ש באורך עם כל הדעות עש"ב ברא"ש הלכות ס"ת :

ד מיי' פ"ק מהל' תפילין כתב אופן עשיית הדיו למצוה מןהמובחר לכתיבת ס"ת תפילין ומזוזות וכתב וז"ל ואם כתב שלשתןבמי עפצא בקנקנתוס שהוא עומד ואינו נמחק כשרים ר"ת כתב שאותם שעושים מעפצים פסול לס"ת והטור כ' שהוא כשר כיון שהוא עשוי עם קומוס :

ה וכ' מיי' דס"ת שכתבו על דוכסוסטוס פסול וסמ"ג כ' שהוא כשר אם כתבו על הדוכסוסטוס וכן כ' הטור יו"ד סי' רעא :

ו כתב חציו על גבי גויל וחציו ע"ג קלף פסול אבל אם עשה חציו גויל וחציו גבאים אע"פ שאינה מצוה מן המובחר כשר :

לשון ריא"ז

ז ומעשה שנפסקה וי"ו של ויהרג בנקב ואמרו חכמים להביא תינוק בינוני שאינו לא חכים ולא טיפש אם קורא ויהרג כשר ואם לאו פסול וכן ראוי לומר בכל אות הדומה לחבירו או באות שניטשטש שאם טועה בו תינוק בינוני הרי הוא פסול :

ח מיי' מוסיף גם לפסול אם עשאה בעיגול :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) באשר"י מביא וגורס על הקלף במקום נשיתן ופי' במקום הפשטתו דהוי לצד הבשר :

עין משפט

הגהות הב"ח

הגהות מא"י

רש"י

רישי שיטה. ראש כל שיטה ושיטה: דכריך לה מאחד כלפי שמע. לאחר שנכתב כופלה מצד שמאל לצד ימין (א) כשהיא מונחת בדלת דהיינו מאחד כלפי שמע שראש השיטה שמע ישראל וסופו ה' אחד והתחיל לכופלה מאחד וקיפל ובא עד שמע: דוכסוסטוס. פי' לעיל: כמין דף. כדרך עמודים שבספרים ארוכה וקצרה: אמרתי לו מה טעם. אתה עושה אותן פתוחות הלא בתורה סתומות (ב) אותו ריוח (ב) של אחד ובשעריך הוא סתום (ג) והריוח הוא באמצע השיטה: אמר לי. הואיל ובתורה אינן סמוכות הנך ב' פרשיות זו כתובה בואתחנן וזו כתובה בוהיה עקב לכן אנו עושין פתוחות: אריוח. הא דקאמר הלכה כר"ש היינו במאי דקאמר ועשה לה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה: אטבא דספרי. עץ סדוק הנוסך בפי הקונטריסים שלא יכפלו: קלף. גויל (ד): דוכסוסטוס. פירשנו כולהו לעיל: מיגרם גריסין. רהוטין הן בפי כל אדם ואין טועין בהן לכך אין צריך להעתיקן מספר אחר: תלאה במקל. תלה המזוזה על הפתח (ה): או שהניחה אחורי הדלת. שקבעה בכותל אחורי הדלת: סכנה מן המזיקין. שאין (ו) משתמר עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה: פונדקאות. פונדק היינו בית שמלינין בו עוברי דרכים ואין חייבת במזוזה דלאו דירת קבע היא כדתניא לקמן בתלמודא הדר בפונדקי (ג) בארץ ישראל פטור ממזוזה כל שלשים יום: ושל בית מונבז המלך. כשהיו מהלכין בדרך היו נושאין מזוזות עמהן והיו תולין אותן בפונדק במקל עד הבקר זכר למזוזה לפי שלא היו דרים לעולם דירת קבע אלא הולך מעיר לעיר בכל מלכותו: בתוך חלל הפתח. ולא מבחוץ: (ז) בטפח הסמוך לרשות הרבים. אם היה עובי החלל ד' או ה' טפחים יניחנה בחלל טפח ראשון הסמוך לרה"ר כי היכי דליקדים וליפגע במצוה כי אתי לביתיה: אחר היכר ציר. האי היכר ציר דרב יהודה כגון פתח דבין תרי בתי אם חילק ביתו חציו להילוך אנשים המחזרין בביתו וחציו *לנשים לעשות מלאכתן בהצנעה ויש פתח

[רי"ף]

גר מצוה

דתיהוי על הארץ ברייש שיטה אחרונה ומאי נינהו רישי שיטי שמע. ה'. הדברים. לבניך. ובשכבך. בין. והיה. מצוה. בכל. יורה. עשב. פן. והשתחויתם. השמים. ואבדתם. ושמתם. אתם. [אתם]. בדרך. ובשעריך. אשר. על הארץ. קדמאה לטטפת בתראה א לטוטפת ידך *(ידך תרויהון חסרין) קדמאה מזוזת בתראה מזוזות: א"ר חלבו חזינא לרב הונא דכריך לה ב מאחד כלפי שמע ועושה ג פרשיותיה סתומות מיתיבי א"ר שמעון בן אלעזר ר' מאיר היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף *ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה ופרשיותיה פתוחות אמרתי לו מה טעם אמר לי שאין סמוכה לה מן התורה ואמר רב חננאל אמר רב הלכה כר"ש בן אלעזר תרגומא אריוח וכמה הוא °ריוח אמר רב מנשיא בר יעקב ואמרי לה אמר שמואל בר יעקב כמלוא אטבא ד דספרי רב נחמן בר יצחק אמר מצוה למעבדינהו ה סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומאי פתוחות דאמר ר"ש בן אלעזר אף פתוחות תניא הלכה למשה א מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקום שער ומפרשי רבנן הני מילי ו במעובד והאי דאמרינן מזוזה על דוכסוסטוס למצוה אבל אם עשה על ז הקלף כשרה ותפילין אין נכתבין אלא על הקלף בלבד (א) *והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין ח אין צריכין שרטוט ואידי ואידי נכתבים שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין. י וכד קבע לה למזוזה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה אמר רב יהודה אמר שמואל תלאה במקל פסולה תניא נמי הכי תלאה במקל או שהיתה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה של בית מונבז המלך היו עושין לפונדקאותיהן כן זכר למזוזה ואמר רב יהודה אמר שמואל מצוה יל להניחה בתוך חלל הפתח °*ואמר רב [יהודה אמר] שמואל עשאה ט בשני דפין פסולה ואמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר היכי דמי היכר ציר כגון פתחא דבין תרי בתי בין גברי לנשי

[ר"ן]

במלוא אטבא דספרי. פירשו הגאונים כרוחב חצי צפורן והריוח שמן הצדדין לא פירשו וירלה שצריך להניח בתחלתה כדי נגלול היקף כיון דנכרכת מאחד כלפי שמע כמו ס"ת למ"ד לתחלתו הוא נגלל אבל בסופה אין צריך ריוח: ומאי פתוחות וכו' אף פתוחות. וכן נמי הא דקאמר על

[פסקי הרא"ש]

הדוכסוסטוס היינו אף על הדוכסוסטוס דבפ' המוציא יין (דף עט:) אמרינן רבן שמעון בן אלעזר אומר ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת והכי אמרי' בשמעתין דמלות מזוזה על דוכסוסטוס ואם שינה וכתבה על הקלף כשרה והתם קאמר דהיה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת: ודין פרשה פתוחה ופרשה סתומה כתבתי לעיל בהלכות [ס"ת] והאידנא נהיגי להניח מעט חלק בתחלת השטה ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע והיינו פתוחה לפי הירושלמי ומסכת סופרים ותלמודא קאמר והאידנא נהוג עלמא בסתומות כרב ושמא סמכינן על הירושלמי דפליג אגמרא דידן דבגמרא דידן מסקינן דכי קאמר רב אריוח ולא אפתוחות ובירושלמי פסיק רב בהדיא כמ"ד פתוחות וה"ג בירושלמי מזוזה אית תנויי תני פתוחה ואית תנויי תני סתומה שמואל בר רב שילא בשם רב הלכה כדברי האומר פתוחה שאין זה מקומה פתוחה מראשה פתוחה מסופה פתוחה מכאן ומכאן ...

נר מצוה

לנשי: ריש גלותא א בנה ביתא אמר ליה לרב נחמן קבע לי מזוזתא א"ל תלי דשי ברישא אמר רב יהודה אמר שמואל עשאה א כמין נגר פסול איני והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר מזוזתא דבי רבי כמין נגר עשויין וההוא פיתחא דהוה נפיק ביה רבי לבי מדרשא לא הוה עביד ליה מזוזתא לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוירא והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא ועביד ליה מזוזה התם ב רגיל הוה דא"ר יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל: °א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל ב מצוה להניחה בתחלת שליש העליון *אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר מאי טעמא רבנן אמרי כי היכי דתפגע ביה מצוה מיד ורב הונא מסורא אמר כי היכי דנינטריה א"ר חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מלך ב"ו בפנים ועבדיו משמרין אותו מבחוץ אבל הקב"ה משמר את ישראל מבחוץ שנאמר °ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך דרש רב יוסף בר אבא משמיה דרבא העמיק לה טפח פסולה תאני העמיד לה מלבן של קנים חותך שפופרת של קנה ומניחה אמר רב אחא בריה דרבא לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניח אבל חתך והניח ולבסוף העמיד לא משום תעשה ולא מן העשוי אמר רבא הני ג פיתחי שימאי פטורין מן המזוזה מאי פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר דלית ג להו תקרה וחד אמר דלית להו שקיפי אמר רבה בר רב שילא אמר רב חסדא אכסדרה ד פטורה מן המזוזה ואף על פי שיש לה פצימין מ"ט לחזוקי תקרה הוא דעבידי מיתיבי בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזוזה הכא במאי עסקינן באכסדרה דבי רב אכסדרה דבי רב אנדרונא מעליא הוא באכסדרה רומיאתא אמר ר' רחבה אמר רב יהודה בי ארזיקי חייב בשתי מזוזות מאי בי ארזיקי אמר רב פפא סבא משמיה דרב בית שער הפתוח לחצר ובתים הפתוחות לבית שער

כשנכנסין בו נותנין המזוזה: א"ל תלי דשי ברישא. פירש"י העמד סיפים בבנין תחלה ואח"כ אקבע המזוזה דגמרינן מגילית דכתיב ביה תעשה ולא מן העשוי ואי הוה קבעלא תחלה המזוזה בסיפין והדר הסיפין בבנין ה"ל עשוי במזוזה קודם שתבוא לידי מצוה וקשה לי דהל"ל קבע סיפי ברישא ועוד דלקמן [דף לג:] הוה ליה לאתויי גבי לא שאנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך אבל חתך ולבסוף העמיד פסולה תעשה כתיב ולא מן העשוי הלכך נראה דהאי ביתא דבנה ריש גלותא הוה ליה פיתחא מבי גברי לבי נשי ומשום היכר ציר קאמר תלי דשי ברישא: כתב הרמב"ם שאין הבית חייב במזוזה עד שיהא לו דלתות ולא ידענא מנא ליה הא דלא אשכחן לפטור אלא פתחי שימאי דלית ליה תקרה או דלית ליה שקפים אבל פתח העשוי כהלכתה לא מצינו שהדלת יעכב. שמא היה מפרש הא דקאמר ליה רב נחמן לריש גלותא תלי דשי ברישא לומר שאין הבית חייב במזוזה עד שיעמיד לו דלתות ולישנא דתלמודא לא משמע הכי דלהיכר ציר מייתי לה כדפרישית: הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוורא. פי' רש"י ז"ל כסיכתא פסולה היינו שתחבה בסף כנגר שתוחבין בכותל כאיסתוירא מקום חבור השוק והרגל ומעומד הוא כשרה (א) וקשה [לר"ת] דמעומד לאו דרך כבוד הוא וקבורת חמור קרי ליה בפרק המוכר את הפירות (דף קא:) וספר תורה ולוחות שבארון שוכבין היו ולא עומדין כדאיתא בפירקא קמא דב"ב (ד' יד.) אע"פ שהיו יכולין להיות מעומד דארון *ארכו כרחבו ולא ולמד ממנהג של בריות כשס"ת מעומד כל העם עומדים כשס"ל (בישיבה) [משכיבו] כל העם יושבין ועוד אמרינן לקמן [דף לג:] העמיד לה מלבן של קנים תותך שפופרת ומניחה ואי מעומד יניחנה באחד מהקנים של מלבן ופי' ר"ת כסיכתא מעומד כיתדות המשכן הקבועות בארץ פסולה כאיסתוירא הנתון בשוק לרחבה ובלע"ז קביליי"א כשרה ומיהו בפרק מצות חליצה [דף קג.] דאמרינן האי אסתוירא עד ארעא נחית על כרחנו היינו עצם היורד מן השוק עד הרגל ולא קביליי"א הוא והא דאמרינן בירושלמי בפרק *שני דמגלה צריך שיהא שמע רואה את פני הפתח לפירש"י כשגוללה מאחד כלפי שמע מכוין כשמעמידה שיהא שמע נגד אויר הפתח ולא נגד פנים ולפירוש רבינו תם (אם) הופך שיטה אחרונה נגד רשות הרבים והאשונה נגד פנים כדי שתהא שיטת שמע נגד אויר הפתח לפנים וכן פרשיות של תפילין היה אומר ר"ת שנותנין [אותם] בבתים מושכב ולא מעומד והאידנא נהוג עלמא כרש"י וצריך לדקדק הא דאמרי' (ח) מזוזות דבי רבי כמין נגר עבידן משמע דשאר מזוזות דעלמא לא עבידי כמין נגר והיאך עבידן שלא היו לא מיושב ולא מעומד ועל כרחך בין דרבי בין דעלמא לא היו פסולות הלכך נראה לפרש דמזוזות דבי רבי דעבידן כאיסתוירא היינו באלכסון לא זוקף ולא שוכב אי נמי כמין נו"ן מתחלה שוכב ומתלה זוקף והיינו כשוק המחובר לרגל ושאר מזוזות דעלמא לפירוש רש"י [מעומד] לפירוש רבינו תם [מושכב] כפופה (ב): והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא הוה ליה מזוזה התם רגיל הוה דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל לישנא דפיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא משמע דהיינו פתח הבית שהיה יוצא ממנו ליכנס לבית המדרש וכן הא דקאמר פיתחא דהוה נפיק ביה רבי לבי מדרשא משמע שהיה יוצא בו מביתו ללכת לבית המדרש אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוזה ובפירקא קמא דיומא (ד' יא:) פליגי בה תנאי דתניא יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים ת"ל ובא אשר לו הבית מי שמיוחד ביתו לו ומסיק הא רבי מאיר והא רבנן דפליגי לענין מזוזה בבית הכנסת שאין בה בית דירה לחזן בהכ"נ ובברכות (ד' מז.) משמע דהלכה כמאן דפטר גבי אביי *ורבא דהוו אזלי כי מטו לפתחא דבי כנשתא אמר ליה ליעול מר א"ל עד השתא לאו מר אנא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה שיש בה מזוזה סלקא דעתך אלא בפתח הראוי למזוזה משמע דפתח בית הכנסת פטור ממזוזה ובירושלמי דבפרק ב' דמגלה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה ומונחת כדי כתיפיו של אדם וכן בית מדרשו של רבי מאיר מרוטנבורק הוה בו מזוזה ואמר כשהיה ישן שינת צהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתתו עד שתיקן מזוזה בפתח: אמר רבי זירא אמר רב מתנה אמר שמואל מצוה להניחה (ע) בשליש העליון פירוש שלא ירחיק מן המשקוף יותר משליש גבהו של פתח אבל יכול לתתה בגבהו של פתח עד המשקוף: תניא [ד' לג:] פתח שאחורי הדלת אם יש שם טפח צריך מזוזה אחרת פירש"י כגון שיש במקצוע הבית פנים קבוע *ושני פתחים מחותכים בו אחד לצפון ואחד למערב וקבע מזוזה בפנים בחלל הפתח מצפון כשהדלת פתוח הוי [מערב] אחורי הדלת אם יש בפנים עובי הבדל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללו ואם לאו אין צריך מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת באותו פתח עצמו (ג) פי' אחר שדרך עשירים לעשות פתח אצל שער הגדול שאין פותחין שער הגדול תמיד ופתח הקטן פתוח תמיד אם יש (י) בינן מלבן או פצים ויש ביניהם ריוח טפח צריך מזוזה אחרת: דלית להו תקרה. פי' מקום שהדלת שוקף בו מלמעלה אינו שוה אלא אבני (כ) הסיפים אחד נכנס ואחד יוצא וכן נמי דלית להו

בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר ואמרינן לקמן מזוזה דרך ימין לביאה *או ליליאה והכא בפתח שבין זו לזו לא ידעינן הי ליחשוב ביאה והי ליחשוב יציאה אי מהאי אי מהאי אלא להלוך אחר חור שבצד הציר שהדלת סובב בו אותו צד שהחור בו חשוב בית ודרך ימין שנכנסין (א) לאלו נותנין מזוזה: תלי דשי ברישא. העמיד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ המזוזה דגמרינן מגילית דכתיב תעשה ולא מן העשוי ואי הוה קבעינן המזוזה תחלה בסיפין והדר הסיפין בבנין הוה עשוי המזוזה קודם שתבא לידי מצוה: עשאה כמין נגר. שקבעה ותחבה בסף כנגר שתוחבין הנגרין בכותל: פסולה. דמצוה לתתה באורך [בסף]: ההוא פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא. פתח קטן היה לרבי (ב) במקומו בבית המדרש ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד לפניו אם יעבור לפניהן: כי סיכתא. כיתד נגר של אומנים פסול: כי אסתוירא. מקום (א) חיבור השוק והרגל מעומד נ"א כאיסתוירא כמו שמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף למעלה והרגל שוכב כך הניחה המזוזה כשרה הואיל וראשה אחד זקוף: ועביד ליה מזוזה. ולעיל אמרינן דלא עביד (ג) מזוזה: רגיל הוה. רוב הנכנסין והיוצאין בבית המדרש באותו פתח: הלך אחר הרגיל. אם יש שני פתחים לחדר אחד באותו פתח שרגיל ליכנס ולצאת בו יותר בו יניח המזוזה: בתחלת שליש העליון. מודד מלמטה למעלה שני שלישי הפתח ולכשיכנס בתחלת שליש העליון יניח המזוזה [ג]: דנינטריה. לכל הבית כולו מן המזיקין: על יד ימינך. היינו מזוזה שהוא ליד ימין בכניסתו: העמיק החור טפח. וקבע בו המזוזה פסולה: העמיד. לפתח מלבן של קנים: מלבן.(ד) מזוזה: ולבסוף חתך. חתיכה מאחת הקנים שהיו חלולין ונתן המזוזה באותו מקום חתך: אבל חתך. בשפופרת והניח המזוזה בתוכה ואח"כ הניח את המלבן בלידה לא דכתיב תעשה ולא מן העשוי: פיתחי שימאי. מקולקלין ואשמין כמו זקן אשמאי: תקרה. אסקופה העליונה: שיקפי. מזוזות. נ"א דלית ליה תקרה שאין הבית מקורה. שקפי אסקופה העליונה: אכסדרה. ג' דפנות שתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל יש למעלה דופן מעט המחזיק את הסכך ואותה פתיחה לאו פתח (ה): ואע"פ שיש לה פצימין. (ו) היינו פצימין עמודין: לחזוקי תקרה. לחזק התקרה שלא תפול הוא דעביד ולא לשם פתח: בית שער. בית קטן שעושין בצד שערי חצירות ויושב בו שומר הפתח: מרפסת. העשוי לפני העלייה וכל בני העלייה יוצאין בו ויורדין ממנה בפתחה דרך סולם לחצר: דבי רב. רבה: אנדרונא. חדר גמור: באכסדרא רומיתא. העשויה חלונות חלונות: בי ארזיקי. מפרש בסמוך: בית שער הפתוח לחצר כו'. צריך שתי מזוזות. אחת (ז) בבית שמן

נימוקי יוסף

הוא חשוב בית ובדרך ימין שנכנסין בו צריך מזוזה: שוי סיפא ברישא. העמד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ אקבע בהם המזוזה דגמרינן מגילית דכתיב תעשה ולא מן העשוי לפיכך קודם שיהיו קבועים הסיפין אין ראוי לתת מזוזה בהם: כמין נגר. כלומר שהעמיד המזוזה בסף בשכיבה ולא בעמידה: פסולה. דמצוה לקבעה בזקיפה כספר תורה בארונו שהוא דרך כבוד: כסיכתא. כיתד שקובעין בחור פסולה שאינו דרך כבוד: כאסתוירא. כחבור הרגל עם השוק שמקצתה עומדת ומקצתה שוכבת (ל) והשוק זקוף והרגל שוכב כשרה הואיל וראש אחד זקוף: רב הונא וכו'. אע"פ שהיה פתח קטן ולא היה בו היכר ציר (מ) והיכי אמרת הלך אחר היכר ציר: רגיל הוה. הנכנסין לבית המדרש ויוצאין היו באין באותו פתח: אחר הרגיל. ואם יש ב' פתחים לחדר אחד בפתח שרגילין לצאת ולבא יותר בו יניח המזוזה: בשליש העליון. מודד מלמטה למעלה שני שלישי הפתח וכשיכנוס לתחלת שליש עליון יתן שם המזוזה ודוקא לכתחלה (נ) אבל דיעבד משליש העליון ולמעלה כשר אע"פ שאינו בתחלת השליש דילפינן מקשירת תפילין מה קשירת תפילין בגובה הראש כדאמרינן מקום שמוחו של תינוק רופס אף נתינת מזוזה בגובה הפתח כלומר שאסור להניחה בשליש האמצעי אלא בשליש העליון: בטפח הסמוך וכו'. כלומר שאם יש לחלל הפתח שנה טפחים קודם שיגיע לדלת מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר ומפרש טעמא כי היכי דיפגע במצוה קודם שיכנס רגלו לחלל הפתח: דנינטריה. שישמור כל הבית מן המזיקין ומש"ה כל מה דיכלינן להוציא המזוזה כלפי רשות הרבים נוציא: על יד ימינך. היינו מזוזה (ס) לצד ימין שהוא בכניסתו: העמיק החור. שנותן שם המזוזה טפח אע"פ שהניח שם המזוזה כהלכתה פסולה: מלבן של קנים. שלא מצא מזוזת עץ ועשה לה צורת פתח של קנים: מלבן. הוא סף המזוזה: ולבסוף חתך. לאחר שקבע המלבן בצורת הפתח חתך הקנה החלול ונתן המזוזה בתוכו: שימאי. מקולקל: תקרה. היינו אסקופה העליונה: שקפי. אע"פ שיש לו תקרה מלמעלה רחבה אם אינו בולט מתחת (ע) התקרה כשיעור טפח שהדלת שוקף ומכה בו ומעכבו מלצאת חוץ כדרך כל הדלתות אינו ראוי למזוזה: אבסדרה. בית שיש לה ג' דפנות סתומות בלא פתח ורביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל למעלה סמוך לתקרה יש דופן מעט המחזיק את הסכך: פטורה. הואיל ופתוחה כולה מלמטה אין ראוי להניח מזוזה לאותו דופן רביעית מצד ימין: אכסדרה דבי רב. שיש לה ארבע דפנות אלא שאין מגיעות לסכך: אינדרונא. פשיטא דחייבת במזוזה דבית גמור הוא כיון דדפנותיה גבוהות עשרה טפחים: רומיתא. שהיתה עשויה חלונות חלונות ומובא קמ"ל שחייבת במזוזה כיון שכל השלם מחיצות נמי אינם שלימות מלמטה: בית שער הפתוח לחצר וכו' וצריך

א כפי' הנגר פליגי רש"י ור"ת וכתב הטור והמדקדקין יוצאין ידי שניהם וקובעין אותה בזקיפה ואותה בשכיבה כגון כיפה והרא"ש כתב שנהגו העם כפרש"י ז"ל:

ב ומיי' כתב שיניחנה בתחלת שליש (התחתון) [העליון] של גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשירה והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח והרא"ש וטור כתבו כרבינו:

לשון ריא"ז

ומצותה בתחלת שליש העליון ולמעלה ומז"ה אומר שמצותה בגובה שליש העליון ול"נ שמשליש העליון ולמעלה מניחה בכ"מ שירצה כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שטת הפרשנים:

ג כתב הטור בית שאינו מקורה פטור ואם מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה כתב הרמב"ם אם הקירוי אצל הפתח חייב ואם לאו פטור וכתב עוד שאין הבית חייב במזוזה אא"כ העמיד לו הדלתות קודם שיקבענה. ולא נסירא להרא"ש ז"ל שאין חיוב המזוזה תלוי בדלתות:

לשון ריא"ז

וכל הפתחים שיש להם פצימין מן הצדדין ותקרה מלמעלה אע"פ שאין להם דלתות חייבין במזוזה:

לשון ריא"ז

ד וכן ראוי לומר במי שסמך ראש פתחו על פני רחבו של כותל אע"פ שהיו פני הכותל שוין והלקין הואיל ולא נעשו לתיקון הפתח אינו דומה לפצים והרי הוא כמו פתח שאין לו אלא פצים אחד ופטור מן המזוזה וכך היא שיטת מז"ה:

חדושי אנשי שם

ד"ה (א) ק"ל לפי זה איך נהגו כל העולם לסדר כל הספרים בהיכל מעומד וגם לפרש"י ז"ל התפילין *) אם מניחן בכתיבה מעומד: מהר"ם וד"ה[וב"ח](ב) וכן היו מזוזות של רבינו מאיר מרוטנבורג כמין נו"ן כפופה: (ג) ואע"ג דלגבי פתח מערבי לא הוי ימין כניסה ועיין במרדכי:

*) נ"ל שם מונהות בבתים מעומד.

הגהות הב"ח

(א) נ"ל נו: (ב) נ"ל אצל מקומו: (ג) נ"ב רבי: [ג.]כאן שייך ד"ה בטפח הסמוך לר"ה. ועי' לעיל ע"א בהגהות הב"ח אות ז': (ד) נ"ל מזוזת סף: (ה) נ"ב הוא: (ו) נ"ל פצימין היינו עמודים: (ז) נ"ל בפתח: (ח) נ"ב כולהו: (ט) בתחלת שליש כנ"ל: (י) בניין מלבן או פצים ביניהם רחב טפח כו' כנ"ל ותי' ויש נמחק: (כ) נ"ל הכיפה: (ל) נ"ל דהשוק: (מ) נ"ב נ"ע: (נ) נ"ב והרא"ש כתב דאפי' לכתחלה יכול לתתה בגובה של פתח וכן הוא בגמ' וע"ש ובתוס': (ס) נ"ל שהיא לצד ימין בכניסתו: (ע)נ"ב והתוס' והרא"ש לא פירשו כן גם רש"י פירש בע"א:

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' תפילין סמג עשין כג טוי"ד סי' רפט:
ב מיי' פ"ו שם סמג עשין כג טוי"ד סי' רפד רפט:
ג מיי' (פ"ק) שם סמג עשין כג טוי"ד סי' רפה ורפז:

הגהות חו"י

(א) נ"ב תמוך אשורי תרגומו סעיד אסתוורי:

תורה אור

תהלים קכא

רמד רמה רמו

דף לג:

נ"ל גזמו

נ"ל בתרא

שמן בית שער לבתים ואחת מפתח שמן החלר לבית שער: קיטונית. חדר: נידון כקיטונית. ולריך מזוזה: כדון כבית שער. (ג) ואין לריך: מגינה לבית. בחותו פתח שבין גינה (ד) לבית שער: דכולי עלמא חייב. (ד) דבית שער הוי אותו שער שבו נכנסין מן (ה) הקיטונית [דרך] בית שער כשרולין ליכנס (ו) לגינה ולהכי קרי לי' (ז) מבית תורה אור לגינה (א) ולי נראה איפכא (ח) מגינה לבית היינו פתח[*העשוי ללאת מן הגינה אל] הקיטונית שהבאין מן הגינה דרך בית שער נכנסים בו לקיטונית כולי עלמא לא פליגי דחייב כי פליגי מבית לגינה פתח החילון היולא מבית שער לגינה שהיולאין מן הבית דרך בית שער יולאין בו לגינה: מר סבר עיקר גינה. עיקר בית שער לגינה נעשה ליליאה וביאה ופטור ומר סבר לשם קיטונית נעשה והוי כשאר בית שער וחייב ל"א ועיקר מגינה לבית אם כשהוא פותח פתח מגינה לבית דהיכר הליר הוי בבית דכ"ע לא פליגי דחייב [כ"פ מבית לגינה דהיכר ליר הוי בגינה מ"ס] עיקר קיטונית וחייב אע"פ שהליר סובב בגינה דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ליר ה"מ בין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא עיקר קיטונית ולשמה נעשה[גינה] וחייב: גינה עיקר. ולשמה נעשה לשומר ופטור: לול הפתוח מן הבית לעלייה. זהו דרכן ארובה באמלע עלייה (ט) ועושין לה ד' מחילות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן העלייה לבית כי אם ברשות (י) ועושין פתח במחילות וכן עושין בני העלייה ד' מחילות סביב דרך הארובה למעלה ובהן פתח: אם יש שני פתחים. כדפרישית: לא לריכא. דאע"ג דרגיל בחד מינייהו טפי דהא דאמר לעיל הלך אחר הרגיל ה"מ תרי בתים זה אלל זה ורגילין בחד בטל אידך אבל תלתא לגבי חד לא בטלי. (כ) ל"א לעיל נעשה רק *לאדם לבד אבל הכא נעשה לכל בני הבית והם מרובין ולריכין פתחים הרבה (ל) אע"פ שנתמעט עתה התשמיש ואין לריכין אלא לאחד מהן: דאקרנא. בקרן זוית הבית: והא אין לו פלימין. מזוזות אלא ראשי הכתלים: (מ) עדאי. כלומר אלו עדאי כמו (נ) תרי כלומ' אלה ראשי הכתלים הן הן הפלימין: אלא חד פלימא. שהיה הפתח אלל *מפתח ולי"ר הפתח הוא הזוית ואין אללו כלום: (ס) אין לו פלים. אלא סף שסוגרן: רבי מאיר: מפרש לקמן דמחייב במזוזה לבית שאין לו אלא פלים אחד: מאי תלמודא. מנלן דמימין: מימין בבוא איש בית ה'. כשהיה אדם נכנס בפתח עזרה המזרחי והולך למערב הוי אותו ארון מימין (ע) בבא אלל המזבח אלמא דרך ימין הוי ביאה: מיעטו הכתוב למזוזה. שאם אין בו אלא פלים אחד חייב: [שאין ת"ל שתי] (פ) כיפה. פתח שעשוי ככיפה והוא קלר למעלה: שיש ברגליה עשרה. שהיא גבוהה עשרה ברוחב ארבעה כשיעור פתח קודם שמתחיל לקלר: (צ)

סליקו להו הלכות מזוזה

שער תנו רבנן בית* הפתוח לגינה ולקיטונית ר' יוסי אומר נידונין כקיטונית וחכ"א נידונין כבית שער רב ושמואל דאמרי תרוייהו מגינה לבית כולי עלמא לא פליגי דחייב מאי טעמא עיקר בית הוא כי פליגי מבית לגינה מר סבר עיקר גינה ומר סבר עיקר קיטונית רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מבית לגינה °כולי עלמא לא פליגי דפטור מאי טעמא ביאת גינה הוא כי פליגי מגינה לבית מר סבר עיקר גינה ומר סבר עיקר קיטונית *אביי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף. ורב אשי עבד כרב ושמואל והלכתא כרב ושמואל לחומרא: איתמר לול פתוח מן הבית לעליה אמר רב הונא יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת שני פתחים חייב בשתי מזוזות אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא (א) האי אינדרונא דאית ליה ארבע וחמש פתחי חייב בכל פתח ופתח פשיטא לא צריכא דאע"ג דלא רגיל אלא בחד אמר אמימר האי פיתחא דאקרנא (ב) חייב במזוזה אמר ליה רב אשי לאמימר והא לית ליה א פצימין א"ל עאדיה פצימין: רב(ג) מארי איקלע לבי מר שמואל חזא דליכא אלא חד פצימא משמאלא ועביד לה מזוזה אמר ליה כמאן כרבי מאיר אימור דא"ר מאיר מימין משמאל מי אמר דתניא ביתך דרך ביאתך מימין אתה אומר מימין או אינו אלא משמאל ת"ל ביתך מאי תלמודא אמר רבה דרך ביאתך וכי עקר איניש רגליה דימינא עקר ברישא רב שמואל בר אחא *קמיה (ה) רב פפא משמיה דרבה בר עולא אמר מהכא °ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח בימין (ו) וגו' מאי רבי מאיר דתניא בית שאין לו אלא ב פצים אחד רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין מאי טעמייהו דרבנן מזוזות כתיב ורבי מאיר מאי טעמא דתניא מזוזות שומע אני מיעוט מזוזות שתים כשהוא אומר בפרשה שניה מזוזות שאין ת"ל הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעטו הכתוב למזוזה אחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °על המשקוף ועל שתי המזוזות שאין תלמוד לומר שתי ומה תלמוד לומר שתי זה בנה אב על כל מקום שנאמר מזוזות הרי כאן אחת עד שיפרוט לך הכתוב שתים: וכיפה שיש ברגליה עשרה חייבת במזוזה דתניא *כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת: ת"ר *בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן כולן חייבין במזוזה יכול [א] אף אני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית עשוי לכבוד אף כל שהוא עשוי לכבוד יצאו אלו שאינם עשויין לכבוד יכול שאני מרבה אף הר הבית הלשכות והעזרות ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש ואי קשיא לך ג הא דתניא

להו שיקפי שאין שם מזוזה אלא האבנים בולטות כמו שיני הומה ובכה"ג איתא בפ"ק דעירובין גבי סוכה ומה שפרש"י בליבנא אחריתא דלית להו תקרה שאין הבית מקורה קשה דמי גרע משערי חלרות דחייבין במזוזה כדאיתא בפ"ק דיומא (דף יא:) ונראה לי דאין ראיה מחלר לבית דחלר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבית אבל בית אין ראוי לבית דירה כשאינו מקורה וכן כתב הרמב"ם דבית שאינו מקורה פטור מן המזוזה: והלכתא כרב ושמואל לחומרא· ופרש"י ומלריך מזוזה לתרווייהו דסבר כר' יוסי ולא ידענא למה פירש כך דהא דפסיק תלמודא כרב ושמואל לחומרא היינו דמחמרינן טפי מרבה ורב יוסף ולעולם סברי כחכמים וראיתי שכתוב בגמרא ורב אשי עביד כרב ושמואל לחומרא ומדקאמר כרב ושמואל לחומרא משמע דס"ל כרבי יוסי דלא הוה ליה למימר אלא דעביד כרב ושמואל אי ס"ל כחכמים:

לא לריכא אע"ג דלא רגיל אלא בחד· פרש"י והא דאמרן הלך אחר הרגיל כגון בתרי (ק) ורגיל בחד ובישל אידך לגביה אבל תלתא לגבי חד לא בטילי עוד פירש לשון אחר מתשובת הגאונים הלך אחר הרגיל שבני אדם רגילין ללאת ולבא בו [*ולמעוטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שנים או ג' פתחים לבית אחד ונעשו כולם בשביל בני הבית שהם מרובים ותשמיש אותו הבית מרובה ותדיר והולרכו לו פתחים הרבה כולם חייבים במזוזה ואע"פ שנתמעט מן תשמיש ואינם לריכים עתה לכולם אלא לאחד מהם]:

פיתחא דאקרנא· כגון שהפתח ממלא כל המזרח ומגיע (ר) לדרום ולנפון: והא לית ליה פלימין· אלא כותלי הבית של לפון ודרום: עאדי פלימין· באמת אע"פ שאינן נראין כפלימין אלא כותלי הבית שנמשכים עד שם מ"מ פלימין הם:

רב מרי איקלע וכו'· והיה כותל הבית נגד ימין הפתח עובר להלאה מן הפתח וזה לורתו (ש) נמלא שלא היה לו פלים אלא משמאל וקבע ליה המזוזה בפלים שבשמאל: **כיפה** רבי מאיר מחייב וכו'· ונראה דהלכה כר' מאיר כיון דרבי ישמעאל ורבי עקיבא קיימי כותיה וכן משמע לעיל דקאמר אימור דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר משמע דאי הוה פלימא מימינא הוה ניחא ליה דעבד כר"מ:

ואי קשיא לך וכו'· התם בשבתים פתוחים לתוכו· (ת) ור"ת תירץ דחייבין מדרבנן: שהגנים

נמוקי יוסף

ולריך שתי מזוזות. אחד בפתח שיש מבית שער לבתים וא' לפתח החילון שמן החלר לבית שער ולא אמרינן כיון דבתים פתוחים לו ליבטל בית שער לגבי [בתים] ולא ליבעי מזוזה פתח החילון מהו דתימא דכי אמרינן בית שער חייב במזוזה היינו בית שער דחלר שאין בתים פתוחים לו שאין שם מזוזה אלא מרחוק לה הרבה אבל הכא שהפתחים שתחת הבית שער יש בהם מזוזה אימר לא ליבעי מזוזה כלל קמ"ל: נידון כקיטונית. שהוא חדר קטן ולריך מזוזה: נידון כבית שער. כאויר דגינה ואין לריך מזוזה: מגינה לבית. אם כשהוא פותח (א) מגינה לבית כלומר דיש היכר ליר בבית חייב במזוזה: מבית לגינה. כלומר שהיכר ליר הוי בגינה: עיקר גינה. שהרי היכר ליר הוא בגינה: קיטונית עיקר. ואע"ג דליר סובב על גינה דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ליר הני מילי דבין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא קיטונית עיקר וחייב: כ"ע לא פליגי דפטור. כיון שהיכר ליר בגינה: ביאת גינה הוא. ולא בית: מגינה לבית. נעשה הבית אלא (ב) לשמור הגנה ולא מהני היכר ליר ופטור: קיטונית. עיקר שהרי הליר סובב דברי הכל חייב ומבית לגינה דפליגי רבי יוסי ורבנן הלכתא *כר' דמחייב במזוזה: לול. דרך העולם כשעושין ארובה באמלע עלייה עולין לה מן הבית במעלות ועושין פתח אחד למטה כדי שלא ירדו מן העלייה לבית כי אם ברשות ועושים בעלייה ד' מחילות סביב לארובה למעלה ועושין בו פתח כדי שלא יעלו אלא ברשות ופעמים שאין עושין אלא אחד למטה ואלו נועלין מכאן ואלו נועלין מכאן וכשאין לה אלא פתח א' אינו לריך אלא מזוזה אחת דאזלינן אחר היכר ליר וכשיש לה ב' פתחים לריך שתי מזוזות בכל פתח ופתח באותו לד שהליר סובב בו: אלא בחד. אפ"ה לא בטיל האי שאינו רגיל לגבי אידך דהא דאמרן לעיל [דף לג.] הלך אחר הרגיל הסוא למעוטי פתחא דר' שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאיתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שנים או שלשה פתחים לחדר א' וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין (ג) ותשמיש אותו חדר היא תדיר והולרכו לה פתחים הרבה כולן חייבין במזוזה ואע"ג שנתמעט פתשמיש ואין לריכין עכשיו אלא לאחד מהם: דאקרנא. קרן זוית של בית: (ד) אין לה פלימין. מזוזות אלא ראשי כתלים: עאדיה פלימיה. כלומר אלו ראשי כתליהם פלימיו: משמאלא. שהיה הפתח אלל הזוית וליר הפתח הוא הזוית ואין אללו מלד האחר כלום אלא [סף] שסוגר: כמאן כרבי מאיר. כדמפרש לקמן דמחייב במזוזה בית שאין לו אלא פלים אחד: מימין. כשהפלים מלד הימין שבו מלות מזוזה: מאי תלמודא. מאי משמעות איכא: (ה) דרך ביאתך. שיהיה מן הימין: רגלא דימינא עקר ברישא. הלכך דרך ביאתך הוא דרך הלוכך ומלאפקיה רחמנא בלשון ביאה ש"מ דרך ימין לביאה בעינן ולא דרך ימין ליליאה: ארון אחד. בבוא איש בית ה' כשהיה (ו) בפתח העזרה שבמזרחו והולך למערב הוה ליה אותו ארון מימין שהיה נתון אלל הקיר לפוני של מזבח אלמא לכל דבר שנותן דרך ביאה לריך ליתנו מימין כי הכא אלמא דרך ימין הויא ביאה: מזוזות כתיב. מלא משמע שיש לו שני פלימין מחייב במזוזה אבל לא בפלים אחד: שאין ת"ל (ז) דהא מיעוט מזוזות שתים: כיפה. אולם העשוי בעיגול: שיש ברגליה עשרה. קודם שיכפוף האולם הנה והנה עלו הרגלים בקו המדה בשוה עשרה: לדברי הכל חייב במזוזה. שהרי שיעור הפתח הוי עשרה טפח: (ח) רבי מאיר מחייב. דס"ל חוקקים להשלים כלומר כיון שיכול לחתוך מן העיגול עד שיהיה שוה בקו המדה גם כי לא חתך כמאן דחתך דמי: פוטרין. דכיון דמחוסר מעשה לא מחייב במזוזה: שהגנים

לשון ריא"ז

א ומה הן הפלימין העמודין שהן מעלים או מאבנים שקובעין אותן בלידי הפתח ומעמידין בהן הדלתות והן סמוכות עליהן ועל אותן הפלימין נאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ופעמים שהבנין עשוי מאבני גזית וא"ל לקבוע עמודים בלדי הפתח אלא מיפין שם הבנין יפה מכאן ומכאן והכותלים שמכאן ומכאן הן במקום פלימים שמעמידין בהם הדלתות כמו שביאר מז"ה:

ב רש"י עושה על זה ב' פירושים ומהם הוכיח הטור יו"ד סימן רפ"ו דאותם פתחים שהם חלוקים ועמוד באמלע דדיו להם במזוזה אחת אפי' אם יש בעובי העמוד טפח עש"ב:

ג ר"י פליג על זה וכתב דבית שער חייב מדרבנן אפי' אין בית פתוח לו:

לשון ריא"ז

בד"א בשלא היו הבתים פתוחים לתוכן אבל אם היו הבתים פתוחין לתוכן חייבין במזוזה שהרי אין להקל בהן יותר משערי חלרות שאין חייבין במזוזה לפי שהחלרות הן לפני הבתים ובתים פתוחים להם כמבואר בקונטרס הראיות:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דרב: (ב) נ"ב בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה' מאי ר"מ: (ג) נ"ב באויר ואין לריך מזוזה: (ד) נ"ב כזה א: (ה) נ"ל הגינה לבית שער כשרולין כו': (ו) נ"ל לקיטונית: (ז) נ"ב מגינה לבית כי פליגי מבית כו': (ח) נ"ב כזה ב: (ט) נ"ב ועולין לה מן הבית במעלות: (י) ברשות בעליה ועושין וכו': (כ) נ"ב מתשובות הגאונים: (ל) ואע"פ כצ"ל: (מ) נ"ב פי' עדאי כלומר אלו נמחקות: (נ) נ"ל הרי: (ס) ואין כצ"ל: (ע) שהיה נתון אלל קיר לפוני של מזרח אל אלל המזבח מימין כו' הוי ביאה וכל דבר הניתן דרך ביאה לריך ליתנו מימין כצ"ל: (פ) נ"ב דמיעוט מזוזות שתים כצ"ל: (צ) נ"ב אחד שערי מדינות. יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יולאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר: (ק) נ"ל בבי: (ר) מדרום לנפון כצ"ל: (ש) נ"ב כזה:

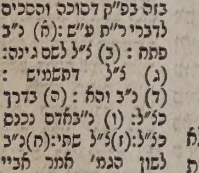

(ת) נ"ב והר"ן האריך בזה בפ"ק דסוכה והסכים לדברי ר"ת ע"ש: (א) נ"ב פתח: (ב) נ"ל לשם גינה: (ג) נ"ל דתשמיש: (ד) נ"ב והא: (ה) כדרך כצ"ל: (ו) נ"בכאדם נכנס כצ"ל: (ז) נ"ל שתי: (ח) נ"ב לשון הגמ' אמר אביי דכ"ע גבוהה עשרה ואין ברגליה ג' ולאו כלום היא א"נ יש ברגליה ג' ואין גבוה י' ולאו כלום היא לא נחלקו אלא בגבוה י' ויש ברגליה ג' ואין ברחבה ד' ויש בה לחוק להשלימה לד' ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ונראה שכך היה גורס הנ"י בדברי הרי"ף:

בגמ' א' שער [וכן הגיה הב"ח]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל דהאי ולהכי קרי ליה כו' ול"ג איפכא אין זה לשון רש"י אלא לשון המעתיק ושקשה לו על פרש"י שאם עיקר עשיית הפתח הזאת ליכנס בו מן הקיטונית דרך בית שער לגינה אין זה קרוי מגינה לבית אלא מבית לגינה לכן הגיה פרש"י ופירש מגינה לבית שעיקר פתח זו עשוי ללאת בו מן הגינה אל הקיטונית:

ג"ד"ת משמי' דרב

ג"' ד"ת לרבי [וכ"ה בד"ס]

ג"' מהר"ס הזוית [וכן הגיה הב"ח]

יומא דף יא:

שם ע"א

הגהות הרי"י

(א) נ"ב נ"ע איך פ"מ מדרב הונא זה: (ב) כזה ב: (ג) נ"ל פפא: (ד) נ"ב נ"ל דביא' שער הוי. פי' פתח הימני נקרא פתח בית שער לגינה ופליגי ביה ושבשמאל נקרא פתח גינה לבית ולא ס"ל דהימני נקרא מגינה לבית ושבשמאל נקרא מבית לגינה:

נ"ל כר' יוסי [וכגר' הב"ח]

הגהות מא"י

[א] יכול שאני כו':

בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה התם בשבתים פתוחין לתוכן ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית (א) א שהנשים רוחצות בהן פטורות מן המזוזה °תנו רבנן בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין חייבין במזוזה פשיטא מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהן קא משמע לן ואימא הכי נמי· אמר קרא °למען ירבו ימיכם וימי בניכם (ג) ואלא ביתך למה לי לכדרבה דאמר דרך ביאתך וכי עקר איניש רגליה דימינא עקר ברישא ובית הכנסת שחייבת במזוזה דוקא שיש בו בית דירה אי נמי בית הכנסת דכפרים דדיירי בה אורחין אבל דכרכים לא : גרסינן בסוכה* ת"ר בית שאינו ד' אמות ב על ד' אמות פטור מן המזוזה ומן המעקה וכו' *ת"ר א מזוזת יחיד (ג) נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל (ד) אמר ר' יהודה מעשה בארטבון אחד שהיה בודק מזוזות (ה) (יחיד) בשוק העליון של צפורי מצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז : *ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר להביא מזוזה וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא ובנכרי נוטל בידו ויצא ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא וקבר אשתו ובניו מעשה לסתור אמר רב ששת ארישא: *בעו מיניה מרב ששת מזוזה על מי והאמר רב חובת הדר היא אלא מקום מזוזה על מי אמר להו רב ששת תניתוה כל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו והא נמי לאו מעשה אומן הוא דאפשר בגובתא דקניא : *ת"ר ג טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית והשוכר בית בחו"ל והדר בפונדקי אפי' בארץ ישראל פטור מן המזוזה שלשים יום אבל השוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה לאלתר משום ישוב ארץ ישראל: סליקו להו הלכות מזוזה

שהנשים רוחצות בהן וכו'· הא סתמא חייבין ודלא כמו שכתב הרמב"ם דוקא שהנשים מתקשטות בהן : תנו רבנן בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה· אע"פ שבכל הספרים אין כתוב אלא בית שאין בו ד' אמות הרי"ף גרס ד' אמות על ד' אמות ומסתברא דלא חזי לדירה בענין אחר ודלא כמו שכתב *) הרמב"ם נר מצוה

סליקו להו הלכות מזוזה

הלכות תפילין

פסקי הרא"ש · רש"י

ארבע *פרשיות של תפילין מעכבות זו את זו ואפי' כתב אחד מעכבן פשיטא אמר רב יהודה אמר רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא להא דאמר רב יהודה (ו) כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה: *תנו רבנן לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך טט *בכתפי שתים פת באפריקי שתים: ת"ר וכתבתם יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים [*בד' עורות] ת"ל °*זכרון זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה הא כיצד כותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד °ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים בעור א' יצא וצריך ליתן ריוח (א) ביניהם דברי רבי וחכ"א אין צריך ושוין שנותן משיחה וחוט בין כל אחד ואחד ואם אין חריצן ניכר פסולות: ת"ר כיצד כותבן תפלה של יד כותבה על עור אחד ומניחה בבית אחד בעור אחד ואם כתבה על ארבעה עורות והניחן בבית אחד בעור אחד יצא וצריך לדבק שנאמר °והיה לך לאות כשם שאות אחת בחוץ כך אות אחת מבפנים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך אמר ר' יוסי מודה לי רבי יהודה (ז) בר' שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתים של ראש שטולה עור על אחת מהן ומניחן מודה היינו פלוגתיהו

רש"י

ארבע פרשיות. שמע והיה אם שמוע קדש והיה כי יביאך דולקמן מפרש סדריהן: לטטפת לטטפת כו'. תלתא קראי כתיבי ב' בק"ש וחד בוהיה כי יביאך תרי חסרים וחד מלא לטטפת לטטפת תרי לטוטפות תרי. הרי כאן ד' מכאן שכותבין ד' פרשיות בד' בתים : טט בכתפי שתים. כתפי ואפריקי שם מקומות : על ד' עורות. [*ד' בתים בד' עורות שכותבין על ד' חתיכות קלף ויניחם בד' בתים של ד' חתיכי עורות : בד' בתים של עור אחד] שמפשיטין עגל קטן ולוקחין חתיכת עור ומניחין אותו בדפוס שיש לו בו כמין ארבע אצבעות ומניחין אותו לייבש על הדפוס ונוטלין את הדפוס והבתים נעשין מאליהן : ואם כתבם בעור אחד. שעשה עור אחד וכתב בו ארבע הפרשיות והניחן בארבע הבתים כדפרישי' : וצריך שיהא ריוח. בין הפרשיות כשיכתבם על עור אחד כדי שלאחר שיכתבם יוכל ליתן כל פרשה בבית אחד בפני עצמה : שנותנין (ח) משיחה. (בחריץ) וחוט בין כל בית ובית : ואם אין חריצן ניכר. (ט) שבין כל בית ובית אם אינו ניכר מבחוץ פסולה כגון אם עשה מחילות הבתים מבפנים ואין החריץ ניכר מבחוץ : כתבם על עור א'. כל ארבע פרשיות : ואם כתבן בד' עורות. בארבע אגרות : וצריך לדבק. את ארבע האגרות יחד בתפירה או בדבק שקורין גלו"ד : אות. סימן : (י) ויש לו שתים. שתי זוגות של ראש העשויין בד' בתים : שטולה העור. על ארבע הבתים של אחת מהן מכסה עור אחד ויהא נראית כבית אחד

נמוקי יוסף

תנו רבנן לטטפת וכו'· בשמע ובוהיה אם שמוע כתיב לטטפת (מ) ובוהיה כי יביאך כתיב ולטוטפת אבל בין פ"א לתי"ו אין כתיב וא"ו וקשה דהיכי משמע תרי ואין לומר גורעין ומוסיפין ודורשין ושקלינן [וי"ו] דבין ס' לפ' ושדינן (נ) בין פ"א לתי"ו דלא אשכחן אלא בתחלת התיבה וסופה דבפ' שני דזבחים (דף כה:) דרשינן ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וכן בפ' יש נוחלין (דף קיח:) ונתתם את נחלתו לשארו דדרשינן ונתתם את נחלת שארו לו אבל באמצע תיבה לא וכן פרש"י בפ' הזהב (דף נד:) גבי הא דאמרינן דשקלינן לוא"ו דויסף חמישיתו עליו ושדינן לה אחמישיתו והוי (ס) חמישיתיו בשני ווי"ן (א) אפ"ה הוי חמישיותיו ופרש"י ז"ל ולוקמה באמצע התיבה (ע) אלא ודאי לא אמרינן הכי אלא בתחלת התיבה או בסופה ופר"ת דדרים וא"ו ולמ"ד דולטוטפת דאפילו מאן דלא דריש וא"ו וא"ו ולמ"ד דריש והכי אמרינן (פ) גבי והנותר דאפילו מאן דלא דריש וא"ו (צ) דריש וא"ו וה"א ולשון טוטפת פירש [ר"י] שהוא לשון תכשיט הנתון על הראש אבל המלה כמו טוטפת ותרגימין דפ' במה אשה יוצאה (דף נז.) שהוא כלילא המקפת את הראש אי נמי נקרא טוטפת על שם שהוא נתון בראש בין העינים כמו [מגילה יד:] שפיל ואזיל בר אווזא ועיניו משייפין ותפילין לשון פלילה שהן אות והוכחה לכל רואיהן ששכינה שרויה עלינו שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש : ושוין שנותן חוט ומשיחה וכו'·(ק) אע"ג דרבנן אמרי דא"צ ריוח ביניהם מודו דאם כתבן בעור אחד שצריך להעביר חוט ומשיחה בין בית לבית ויש עושין כן אפי' כשהם כתובים בד' עורות ואומרים דארישא נמי קאי בשכתבן נמי בד' עורות אבל לשון ושוין משמע דקאי אמה שנחלקו בו : ואם אין חריצן ניכר

תורה אור

נר מצוה

פלוגתייהו אמר רבא מדברי רבי יוסי חזר בו ר' יהודה:(א) (א) מדקאמר טולה והא אמרינן שלח ר' חנינא משום רבי יוחנן תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה (ב) הכא במאי עסקינן בחדתא ולמאן דאמר הזמנה מילתא היא דאתני עלה מעיקרא: *ת"ר (ג) ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עיבדן (ד) לשמה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדנו א לשמן: תני רב חנינא בר רבא* מפרשניא ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן (א) מין ישרף ותני חדא (ה) יגנז מסור עבד כותי אשה נכרי קטן דברים יא ישראל מומר פסולין שנא' °וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה: גרסינן בפרק שמונה דף קח. שרצים* ת"ר בכותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה על גבי עור חיה טהורה ועל גבי נבלות וטרפות שלהן ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואין צריך מנחות לומר ע"ג (ו) נבלות וטרפות שלהן ואין נכרכות לד: בשערן ואין נתפרות בגידן: ת"ר* כיצד גסודרן קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא °כאן לימין ג הקורא וכאן לימין המניח (ז) א"ר חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות אמר אביי לא אמרן* אלא גואתא לברייתא ובריתא לגואתא אבל גואתא לגואתא ובריתא לברייתא לית לן בה וליתא לדאביי אלא לא שנא הכי ולא שנא הכי פסולה: אמר רב חננאל אמר רב האי תיתורא ד דתפילין הלכה למשה מסיני אמר אביי האי מעברתא דתפילין ושי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני וצריך שיגיע חריץ למקום התפר

נר מצוה

התפר ורב דימי מנהרדעא אמר °כיון א דמינכר

רכד תו לא צריך אמר ״אביי האי קילפא צריכה למבדקיה דילמא אית ביה ריעותא ובעינן כתיבה תמה וליכא ורב דימי מנהרדעא אמר

רכה קולמוסא בדיק לה א"ר יצחק ב רצועות שחורות הלכה למשה מסיני והא תניא תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין לבנות בין ירקות בין שחורות. אדומות לא יעשה משום גנאי ודבר אחר הנ"מ מבפנים אבל מבחוץ שחורות ותו לא מאי גנאי ודבר אחר מבפנים איכא זימנין דמתהפכת: תנא ג תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני אמר רבא בתופרן ובאלכסונן לימא תנינא להא דת"ר

רכו העושה יתפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה אמר רב פפא כיתנן במתני' דעבידא כי אמגוזא

רכז אמר רב הונא תפילין יכל זמן שפני טבלן קיימת כשרה ורב חסדא אמר נפסקו שתים כשרה ג' פסולה אמר רבא הא דאמר מר שתים כשרה לא אמרן אלא זו שלא כנגד זו אבל זו כנגד זו פסולה וזו כנגד זו ושלש פסולות לא אמרן אלא בעתיקתא (א) אבל בחדתא לית לן בה אמר ליה אביי לרב יוסף היכי דמי עתיקתא והיכי דמי חדתא א"ל כל היכא דכי מיתליא בשילחא והדר חלים (ב) חדתא (א) ואידך עתיקתא *אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיקא ליה ד רצועה דתפילין א"ל מהו למיקטריה א"ל וקשרתם שתהא קשירה תמה א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי °מהו למתפריה ועיולי תפרי' לגו א"ל פוק חזי מה עמא דבר אמר רב פפי גרדומי רצועה כשרים ולא היא מדאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזוב כשרין התם (ג) דתשמישי מצוה אבל הכא דתשמישי קדושה לא מכלל דאית ליה שיעורא וכמה שיעורא אמר רמי בר חמא א"ר שמעון בן לקיש עד ה אצבע צרדא

רב

ארבע בתים ושינה אחד מן הבתים ממקומן אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא וכן נמצא בתשובת הגאונים: **כתוב** בשמושא רבה צורתא דשי"ן דימינא מניח תלתא רישי ומשמאל ארבע רישי ואי אפיך לית לן בה ועוד כתוב שם שכותבין על קלף הפרשיות קלף אחר וכורכו בו ושמא בשל יד קאמר אם כתבה בד' עורות דאיכא מ"ד צריך לדבק והרמב"ם ז"ל כתב שכורכים את הפרשיות במטלית ועוד כתוב שם אמר אביי אם כתבינהו אגויל שפיר דמי וכן הלכתא וא"א לומר כן דאמרינן בפ' המוציא יין (דף עט:) תפילין אגויל מי כתבינן ועוד כתוב שם בתיקון של תפילין שעושה אותם רחבים שתי אצבעות ואי עבדינהו טפי שפיר דמי ואי פחות לא מיפסל בהכי וצריך שיגיע החריץ למקום התפירה פירוש חריץ של שי"ן דהיינו חודה של שי"ן למטה יגיע עד איהוי התפר ורש"י פירש צריך שיגיע חריץ של הבדלת הבתים עד מקום התפר והפי' ראשון נראה (ה) מדאמרינן על שי"ן ולא אמרה על תיתורא ונהיגו כשני הפירושין להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה לחומרא כאביי ולא כרב דימי: **קולמוס** בדיק ליה וכן הלכה וכן נמי אמרינן בהעור והרוטב [דף קיט: וכ"ה בשבת קח.] כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב: **רצועות** שחורות וכו'. יש שעושים בתים של תפילין מעור לבן דלא נאמר שחורות אלא ברצועות ומ"מ נוי תפילין הוא שיהא הכל שחור: **דעבידא** כאמגוזא. פירוש עגולין מכל צד כאגוז והיינו נמי דקאמר סכנה שאם ידחוף ראשו בקורה יכנסו בתוך ראשו אבל אם היו רחבים מלמטה אע"פ שאין להם זויות כשרין קמ"ל דצריכין להיות מרובעים ולא מבעיא בתפילין עצמן דצריכין להיות מרובעים כגון ארבעה בתים של ראש שיכוין שיהיו מרובעין דפוסות של ד' בתים וכן דפוס של יד שיהא מרובע אלא אפי' התפירות שתופר יחד שני כפלים של התיתורא תהיה מרובעת ולא תאמר אפילו ארוכה וקצרה רק שיהא לה ד' זויות קמ"ל: ובאלכסונן. דבעי' שיהיו מרובעין מכל צד שיהיה להן אלכסונן שאמרו חכמים כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכמו שהתפירה צריכה להיות מרובעת גם צריכה להיות התיתורא עצמה מרובעת ולכך מקצרין בליטת הכפל מקום שהרצועה עוברת בו דהיינו מעברתא וחותכין אותה מב' צדדין שלא תהיה המעברתא רחבה כמו התיתורא כדי שיהיה ניכר ריבוע של התיתורא שהיא מושב התפילין ורש"י פירש תפילין מרובעות הבתים מרובעות ובתפרן פירוש ישמור בתפירתן את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי כדי שלא יכווצו ויקצר רחבן משמע מתוך פירושו שעיקר הריבוע על הבתים ומושבן ונהגו לרבע גם התפירה ותופרין סמוך לבתים כדי שיהיו מהודקים יחד הבתים ומשיירין מן התיתורא סביב התפירה ויש שתופרין יחד שתי כפילות של התיתורא במקום שפתה כדרך תופרי בגדים מבלי שיור כלל חוץ לתפירה ולפי זה ריבוע התיתורא והתפירה הכל אחד הוא ואפשר (שר"ת)[שרש"י ז"ל] היה סובר כן ולכך לא הזכיר ריבוע בתפירה אלא הזהיר שלא יקלקל רחבן על ידי התפירה דכיון שהתפירה הוא בשפה אם ימשוך החוט יותר מדאי יקלקל את הריבוע: ובירושלמי דפ"ק דמגילה כורכן בשערן ותופרן בגידן וכשהוא תופר יהא תופר כתפירה הזאת ומדלאמר כתפירה הזאת סתם משמע כדרך כל תפירה של תופרי הבגדים שתופרין בשפת הבגדים זה לזה ונראה יותר טוב כמו שנהגו לתפור סמוך לבתים ולשייר מן התיתורא חוץ לתפירה שמתוך זה יהיו הבתים מהודקים יפה וכל הריבוע נשמר יפה: **תפילין** כל זמן שטבלן קיימת כשרה בערוך פירש שטבלן היינו עור הבתים שהם כטבלא מרובעת: **מהו** למתפריה וכו' אמר ליה פוק חזי מה עמא דבר. רש"י פירש לאיסורא ור"ת מפרש להיתרא כההיא דפירקא קמא דעירובין גבי הילמי ולחיים [דף יד:] וההיא דפרק שלשה שאכלו [דף מה.] ובשימושא רבה כתיב היכא דאיפסיקי רצועה לא שרי לכרוכי וכו' עד או לחייטיה ולא לקטריה שנאמר וקשרתם קשירה תמה זה משמע כפירוש רבינו תם דשרי תפירה. ובירושלמי ריש פירקא קמא דמגילה רבי ירמיה איפסיקא ליה רצועה דתפילין שאל לרבי אבא בר ממל אמר ליה וקשרתם קשירה תמה ולא הזכיר שם תפירה ועוד כתוב (ו) רבי זעירא איפסיקא ליה גידא דרצועתא משמע שנפסקה הרצועה ותפרה בגידין ונפסק הגיד והתיר לו לחזור ולקשור הגיד אפסיק ליה תניות שרא ליה. דלא מן אולפן פי' שלא מן הדין אלמא מותר לתפור הרצועה שנפסקה. ואית דגרסי גידא דתפילי ומיירי בתפירה מרובעת שבתיתורא ובתשובת גאון מהו לתפרן בגידין או בחוטין הכי אמרי רבנן רצועה ליכא תפירה כלל בגוה אלא גומזה: ויראה דמיירי שנפסק הרצועה המקפת הראש והזרוע דהתם בעי' קשירה תמה שלא יהו שמה ב' קשרים אבל הרצועות התלויות למטה לא שייך בהו קשירה שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך דוקא על היד ועל הראש הוא דכתיב ביה קשירה למעוטי קשירה שאינה תמה אבל הרצועות התלויות לא שייך לאסור בהו קשירה ותפירה דהא בעי רב דימי למימר דאם לא נשתייר ברצועות אלא כל שהוא חוץ לקשר כשרות: (ז) **גרדומי** רצועות כשרות פירש"י מה שתלוי מן הרצועות אחר שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן רצועות ונשתיירו גרדומין כשרות: **וכמה** שיעורא וכו'. מתוך פירוש רש"י משמע דהני אמוראי איירי ברצועות של ראש שפירש רבא כשהיה מניח תפילין קטר להו ברישא ושיורי הרצועות פשים ושדי להו על כתפו מאחוריו ומתלית להו לרצועות התלויות היה גודלן ומשלשלן סריכי"ר בלע"ז ומשמע דשיעור אורך רצועות הראש חוץ לקשר (ח) נמי כפוף כמו שיכול לפשוט מאצבע ועד גודל ובשיעור אורך רצועות היד לא איירי ובערוך כתוב בערך צרדה דכתוב *בילמדנו בפרשת בא אל פרעה דשיעור רצועה של יד אמר ר"ש לקיש עד אצבע צרדה ומאי צרדה אמצעי דתניא בתוספתא איזהו אצבע צרדה זו אצבע גדולה של ימין. וכפוף ופשוט (ס) ולפי המכלתין פשוט היינו עד שתגיע הרצועה עד (י) אצבע צרדה כשידו פשוטה וכפוף היינו שתגיע הרצועה עד אצבע צרדה כשכופף אצבעותיו

רש"י

דהיינו תיתורא: כיון דמינכר. חריץ למעלה קצת: אין צריך שיגיע למקום התפר: קילפא. קלף: ריעותא. נקב: אלא במינן. של עור ולא של משי ופשתן: אדומות לא יעשה. מפני גנאי שלא [יאמרו] גירדן הוא ומדם חטטין שבראשו נאדמו הרצועות: ודבר אחר. שמא יאמרו אשתו נדה בעל ונאדמו בדם: ה"מ מבפנים. אפילו לבנות הא דבעי רבי יצחק שחורות היינו מבחוץ: דמתהפכא. מה שבפנים לחוץ ונראה האודם: תפילין מרובעות. הבתים מרובעות: בתופרן. בתפירתן ישמור את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכווצו ויתקצרו רוחבן: (ג) ובאלכסון. שיהא מכוון אורכן כרחבן כדי שיהא להן אותו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסון ולא יהא אורכן יתר על רחבן שאע"פ שיש להן זויות פסולין: תפילתו עגולה. מקום בית מושב תפילין עגול שאין להם בית מושב אלא כמין דופן בילה: סכנה. כשיכנס בפתח מכה ראשו למעלה במשקוף ויכנסו תפילין בראשו: ואין בה מצוה. דבעינן מרובעות: כי אמגוזא. כאגוז שבית מושבם חדוד ביותר אבל עגול כטבעת אימא כשירה שהרי יש בהן בית מושב: טבלא. זהו עור של בתים: שתים. שנפסקו משני בתים: זו שלא כנגד זו. כגון שנפסק בית ראשון ובית שלישי ואחד שלם בינתים: ליסנא אחרינא זה כנגד זה בתוך אויר חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית זה שכנגדו: זה שלא כנגד זה. זה נפסק באויר אחד וזה נפסק באויר אחר שאין קרע זה רואה את חבירו שבית מפסיק ביניהן: (ד) בחדתא. ודאי עור מקולקל הוא ופסול: דמתליא בשילחא. כשאוחז בעור הוא מתפשט: והדר חלים. כשמניחו חוזר וכווץ: שילחא. עור והפשיט תרגומו וישלח: קשירה תמה. שתהא הקשירה נאה ואם יש ברצועה קשר אחר מלבד אותו קשר שקושרין בראש תו לא הוי קשירה תמה יפה. ליסנא אחרינא קשירה תמה רצועה שלימה ולא קשורה: ועיולי לתפירה לגאו. שלא יראה התפירה ותהי כשלימה: מאי עמא דבר. וכיון דאין נוהגין כן לא תעשה: גרדומי רצועות. מה שתולה מן הרצועות לאחר שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן שיריים ונשתיירו גרדומיו כשרים: גרדומים. היינו שירי שיריים: שיעור תכלת. מפורש פרק התכלת שיעור אזוב מפורש בפ"ק דסוכה: מכלל דאית ליה שיעורא. לתליות הרצועות מלבד הקשר מדמי בהן שיריים וגרדומין

נמוקי יוסף

שבין בית לבית: למקום התפר למטה: כיון דמינכר. חריץ למעלה קצת: האי קילפא. הקלף שכותבין עליו תפילין: למבדקיה. אם יש בו נקב או ריעותא אחריתי לפי שהאות שיכתבו שם לא תהיה שלימה ותמימה וכתיב וכתבתם שתהיה כתיבה תמה: קולמוסא בדיק. כיון שהקולמוס אינו מתעכב שם כשכותב ניכר שאין בו נקב והסופר יבין מאליו: אלא במינן. כלומר שהרצועות נמי צריכות שיהיו מעור טהורה: משום גנאי. יש מפרשים שמיפה עצמו למצוא חן בעיני הזונות: ודבר אחר. כומרי עכו"ם שעושין סימנין מבגד אדום: מבפנים. (הוא) אותה ברייתא שמכשיר כל המינין חוץ מן האדום מבפנים קא מיירי: שחורות ותו לא. שחורות כשרות ולא מין אחר: מאי גנאי. אי מבפנים מיירי מאי גנאי איכא הא אינו נראה לשום אדם: דמתהפכא הרצועה. ויראו האדמימות ויחשדוהו: תפילין מרובעות. שיהא אורך ד' הבתים כרחבם: בתופרן וכו'. שלא יפסידו בתפירתם את ריבועם במשיכת חוט התפירה: ובאלכסונן. נמי שיהא ריבועם מכוון ארכן כרחבן כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים ז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא: עגולה. בית מושב התפלה עגול כעין בילה: סכנה. שמא יכנס בביתו פתאום ויכה את ראשו באסקופא ויכנסו התפילין בראשו: ואין בה מצוה. דמרובעות הלכה למשה מסיני ש"מ דמסייעא מתניתין לברייתא: כי אמגוזא. לעולם לא מסייעא דלמתניתין אילו היה התפילין זויות אע"פ שלא יהא ארכן כרחבן כשרות דלא פסל אלא כשמחודד בית מושבן כאגוז או עגול לגמרי: תפילין כל זמן וכו'. טבלן עור של בתים ואע"פ שנקרע העור שבין בית לבית כיון שלמעלה לא נקרע כשרים: שתים כשרה שלש פסולה. אם כל אויר ואויר שביניהם שהם שלשה אוירים נקרעו פסולין אע"פ שאין הקרע עולה למעלה: אבל זו כנגד זו. אם היו ב' האוירין הסמוכין זה לזה נקרעין פסולין דלא מכשירין אלא שתים זה שלא כנגד זה כגון שנקרע ראשון ושלישי: בעתיקתא. ישנים שיש לחוש שיקרעו במהרה מרוב יושנן ויצא הקרע לחוץ: בחדתא. אם היה העור שהבתים מכוסים בהם חדש אע"פ שנקרעו זה כנגד זה כשרים שהעור הוא חזק ולא יקרע יותר: בשלחא. תרגום והפשיט ויסלח כשאוחז בעור ופושטו חוזר וכווץ כשמניחו נקראין חדתא אע"פ שיש ימים רבים שנעשו: קשירה תמה. רצועה תמימה ולא קשורה: תפריה לגו. בליטת התפירה מבפנים ולא מבחוץ כדי שתראה שלימה: מאי עמא דבר. וכיון *שנוהגים כן אסור לעשות: גרדומי רצועה. הן שיורי שיריים לאחר שתלה הרצועה כשקשרן בראש נפסק (כ) שירייס ונשתיירין גרדומים: התם. מדלא קא חשיב גרדומי רצועה בהדי גרדומי תכלת וגרדומי אזוב משמע שפסולין דטעמא דכשרין היינו משום דתשמישי מצוה נינהו ואיכא משום זה אלי ואנוהו וכיון שהיה מתחלה כהוגן תו לא מפסיל: הכא דתשמישי קדושה. רצועות של תפילין יש להחמיר מתחלה ועד סוף שיהו בענין הגון: מכלל וכו'. לתליית הרצועות חוץ לקשר ומשו"ה אם נחסר מן השיעור נפסלים: צרדא.

צרה

שלטי הגבורים

א סמג עשין כב פליג עם רבינו בהלכות קטנות בחריץ שעושין לתפילין להבדלת הבתים שכתב שצריך שיגיע החריץ למקום התפר ומדברי רבינו נראה דאין צריך:

ב וכתב בספר התרומה שצריך שישחירם ישראל לשם תפילין ואין להשחירם ע"י עכו"ם וכתב המיי' שאם לא יעשה הבתים שחורים יעשה הרצועות מצבע הבתים:

לשון ריא"ז

ג ויהיו התפילין מרובעות בתפירות שתהיה ברבוע וגם התפילין עצמם יהיו מרובעו' בזויות ואלכסונות כדרך כל מרובע והמורה אומר שיהיו מרובעין מכוון ארכו כרחבו וכך היא שיטת רבינו משה ומז"ה מכשיר אע"פ שארכו יתר על רחבו ובלבד שיהיו מרובעות בזויות ואלכסונות כמבוא' בקונטרס הראיות:

ד מיי' פ"ג מהל' תפילין פליג עם רבינו וכתב דאם נפסקה הרצועה אין קושרין אותה ואין תופרין אותה אלא יסירנה ויגנזנה וטור א"ח סי' ל"ג כתב דאותה שסביב הראש אין מועיל לה קשירה ותפירה אבל התלוי ממנה ושסביב הזרוע אין קשירה פוסל בה וסמ"ג כתב בשם הרב ר' ברוך אם נפסקה הרצועה ופחותה מכשיעור אין לו תקנה לא לקושרה ולא לתפרה אבל לפי מה שקבלתי מותר וכן משמע בדברי הרב רבי אליעזר ממי"ץ:

לשון ריא"ז

נפסקו הרצועות עד שנפחתו משעורן אינו ראוי לא לקושרן ולא לתופרן אלא מחליף בהן רצועות אחרות שיהיה בהן שיעור האמור בהן:

ה יש אלפסי שכתוב בהן דימינא עד טבורא דשמאלא עד חדייא (ל) כי' הטור אם פחת או הוסיף על השיעור לא עכב:

לשון ריא"ז

כמה שיעור אורך הרצועה רצועה של יד כדי שתקיף את הפרק במקום שמניח את התפלה ותמשך הרצועה עד אורך אצבע צרדה שהיא האמצעית של יד ויכרוך שם ראש הרצועה ושיעור אורך הרצועה של ראש מבואר בשמושא [רבה] תפילין רצועה הימנית כדי שתגיע עד כריסו והשמאלית עד החזה ואם רצה להאריך בהם יותר הרשות בידו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בגמרא והשר"י ומרדכי גורס איפכא וזה כנגד זה לא אמרן אלא בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה ופרש"י כגירסא' זו מוכיח: (ב) בגמ' והשר"י גרסינן איפכא כל היכא דכי מיתלי לה בשילחא והדר חלים עתיקתא ואידך חדתא וא"כ כל היכא דמיתלי במיתנא אתייא אכתריה חדתא ואידך עתיקא וכן מוכיח פרש"י והכי איתא לגירסא במרדכי [וכ"כ הב"ח]:

נ"ל במכילתא

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תפילין:
ב מיי' שם סמג עשין כב טור א"ח סי' לג:
מיי' פ"ד גשם:
ד מיי' פ"ג שם סמג עשין כב טור א"ח סי' כז לב לג:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב עי' בגמ' ובמרדכי דסגי' איפכא:
(ב) הוא דתשמישי מצוה נינהו כו' קדושה נינהו כצ"ל:
(ג) נ"ל ובאלכסונן:
(ד) נ"ב מפירש"י משמע דס"ג לא אמרן אלא בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה וכך הוא הגירסא בגמ' ובאשר"י ובמרדכי:
(ה) נ"ל מדאמרה:
(ו) נ"ב שם:
(ז) נ"ב אמר רב דימי גרדומי:
(ח) נמ"ד כפוף כמו שיכול לפשוט מאצבע ועד אמה ולמ"ד פשוט כמו כו' כצ"ל:
(ס) נ"ל לפי' המכילתא:
(י) נ"ב ראש:
(כ) נ"ל מאותן:
(ל) וכתב כצ"ל:

א מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כה וכו':

הגהות הר"י
(א) עי' ברי"ף ר"ס פ"ד פ"ט תתקנו:

רש"י

וגרדומין: מחוי כפוף. אורך הרלועות תהא עודפת על הקשר כמו שיכול לפשוט מן האצבע עד אמה: פשוט. כמו שיכול לפשוט מן גודל עד אצבע דלגבי פשיטת אצבע מגודל הוי פשיטת אצבע מאמה כפוף לפי שמגודל לאצבע מתפשט הרבה יותר מבין האצבע לאמה: זרדא. לשון זרה דדא זרה של גודל היינו אצבע הסמוך לגודל: רב כשמניח תפילין קטר להו ברישיה ושירי הרלועות פשיט ושדי ליה ותולין על כתיפו מאחריו: מתלית להו. לרלועות התלויות היה גודלן ומשלשלן: כדידן. כמנהג שלנו ותולין לפניו: ופותיה. רוחב הרלועה: כי אורכה דשעורתא. כאורך שעורה: קשר של תפילין. שיעשה הרלועות על ראשו כדי שיהא שדי נראה בקמט בית חילון שכפל הקלף כעין שי"ן ודלי"ת נראית בקשר וכמין יו"ד נראה באותו קשר של יד כמין רלועה קטנה וראשו כפוף מעט כמין יו"ד: ונוייהן לבר. השם יהא נראה מבחוץ. ל"א ונוייהן של רלועות שהן חלוקות מלד אחד ולבועות שחורות (מלד אחר) וזהו נוייהן וראיה מדאמרינן איתהפיכא ליה (למר) רלועה דתפילין אמר ליה ולא סבר ליה מר נוייהן לבר: אלו תפילין של ראש. שכתוב בו רוב השם שי"ן דל"ית: למעלה. בגובה הראש ולא למטה בצוארו: וצריך שיהא מבפנים. שיהא הקשר מבפנים והנוי של הדלי"ת מבחוץ כדאמר נוייהן לבר ויש גורס כלפי פנים ממול העורף ולא בצידי הראש: משעת הנחתן. משמע לאחר שהניחן: (ה) משעת הנחה עד שעת קשירה דכיון דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן הוא: בין תפילין לתפילין. בין של יד לשל ראש שסיפר קודם שהניח אותו של ראש: להניח. דבשל יד מתחיל להניח: על מצות תפילין. דעכשיו גומר את המצוה: לא סח אינו מברך אלא אחת. על של יד בלבד: כל זמן שמניחן. כלומר כל

נמוקי יוסף

זרה דדא כלומר של גודל שהוא אצבע הסמוך לו: מחוי כפוף. שיעור שיש מן האצבע על הגודל בלא פישוט אלא כמנהגו לעמוד כמו ב' אצבעות: מחוי פשוט. מראה השיעור כמו שיכול לפשוט מגודל עד אצבעו שהוא כפלים מכפוף: קטיר. כשהיה מניח תפילין בראשו שאר הרלועות פושט ותולין לו על כתיפיו מאחוריו: ומתלית ליה. היה משייר מן הרלועות חוץ לקשר כל כך שמחמת גדלן משלשלן כמין עבות: כדידן. כמנהג שלנו שהרבה נשאר מן הרלועות והן תלוית לפניו: קשר של תפילין וכו'. שישים הרלועות על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהא שם שדי נראה עליהן דשי"ן נראית בבתים חילוניים שיכפול הקלף כעין שי"ן ודלי"ת נראה בקשר ויו"ד נראית באותן של יד כמין רלועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד: ונוייהן לבר. מקום שער הרלועות שהוא חלק יראה מבחוץ אבל מקום בשר אינו חלק כל כך: איתהפכת ליה. שלא היתה הדלי"ת ניכרת מבחוץ: לאו אדעתאי. שוגג הייתי: צריך שיהא למעלה. בתפילין של ראש איירי ורולה לומר שיהא הקשר למעלה בעורף שכנגד הפנים ולא כל כך למטה כנגד הגרון: וצריך להיות מבפנים. בקשר של תפילין של יד איירי שלא יהא הקשר מבחוץ לסוף הזרוע אלא מבפנים שהוא כנגד הלב: עובר וכו'. עובר קודם לעשייתן מלשון ויעבור את הכושי ולא אמר קודם שהייתי אומר שיקדים הברכה לעשייתה אלא עובר כאיש הרץ לפני חבירו וחבירו מזרז עלמו להשיגו ומקדימו: משעת הנחה וכו'. הוי זמנה לברך עובר לעשייתה: לא סח וכו' להניח תפילין: מפני שעכשיו מתחיל להניחו ביד ובשל ראש מברך על מצות תפילין דעכשיו גומר המצוה: סח מברך שתים. לפי שהפסיק בין מצוה למצוה ואז הוא מברך בתפילין של ראש (נ) על מצות תפילין [*זהו שיטת רש"י ורי"ף] ובספר המצות מהר"ם מקוצי ז"ל סימן כ"ב כתוב וזה לשונו סח מברך שתים פירש רב יהודאי גאון ורב עמרם ורבינו תם ז"ל דלא סח אין מברך כי אם אחת על של ראש אבל סח מברך שתים על של ראש וכן ראיתי בפירוש בילמדנו שאפילו מניחן זה אחר זה בלא שיחה שמברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ולא כדברי המפרשים ז"ל לא סח מברך אחת כלומר שיוצא בברכה שבירך על של יד עכ"ל ז"ל: כל זמן שמניחן. כלומר אם יצטרך ליכנס לבית הכסא או ליסן

נר מצוה

פסקי הרא"ש

רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט (א) רב קטיר ליהופשיט(ליה)שדי ליהרב אחא בר יעקב קטר ליה ומתלית ליה מר בריה דרבנא עביד כדידן ופותיה דרצועה כאורכה דשעורה: אמר רב יהודה בר רב שמואל משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני אמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן לבר רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא אתהפיכת ליה רצועה דתפילי א"ל לא סבר מר ונוייהןלבר א"ל לאו אדעתאי °וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין של ראש °והסירותי את כפי וגו' אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין אמר ר' יעקב אמר רב יהודה קשר תפילין צריך שיהא למעלה שיהו ישראל למעלה (ב) וצריך להיות כלפי פנים שיהו ישראל לפנים [ולא לאחור]: א"ר שמואל בר* ברודי אמר רב ואמרי לה א"ר אחא אריכא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב מנשיא בר ירמיה אמר שמואל (ג) °כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ד) מאימתי מברך אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה עד שעת קשירה: אמר רבה בר חייא בר רב הונא *אמר רב חסדא (א) שח בין תפילין לתפילין חוזר ומברך · שח אין לא שח לא והאמר רב חייא משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד הוא אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין על של ראש הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין. אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת שח מברך שתים וכן הלכתא *[וה"נ אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך אקב"ו להניח תפילין וש"מ דאינו מברך על שתיהן אלא א' וה"נ כתב רב האי גאון וה"נ כתב רב אחא משבחא ז"ל] וחזינא בהלכות גדולות בהא מילתא טעותא והלכתא כדכתבינן דלא מברך א שתים אלא היכא דשח אבל לא שח אינו מברך אלא אחת גרסינן בפרק לולב וערבה* תניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד: איתמר אביי אמר הלכה

(תורה אור: דברים כח · שמות לג)

אלבעותיו על פס ידו ולרלועות הראש לא פירש שיעור ובשימושא רבה (ו) מפרש שיעורייהו: **אמר** רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני. פירש רש"י שישים הרלועות על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהיה שדי נראה עליהם שי"ן נראית בעור בית החילון שכפול כעין שי"ן ודלי"ת נראית בקשר ויו"ד נראית באותן של יד כמין רלועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד וכן פירש רש"י וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש לפי שכתוב עליהם רוב השם שי"ן ודלי"ת בשל יד אין בהם אלא יו"ד: ונראה לר"י דדלי"ת ויו"ד (ז) לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מאותיות השם דלעיל ובפ' בתרא דמגילה (דף כו:) קרי להו לרלועות תשמישי קדושה (ח) ובשום דוכתא לא קרי להו אלא קשר של תפילין ועוד דאמרי' בפ' ב"מ (דף כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור של בהמה טהורה למאי הלכתא אילימא וכו' אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני כלומר ופשיטא דלריך עור בהמה טהורה ומסיק אלא לרלועו' ואם דלי"ת ויו"ד הם מאותיות השם הוו הלכה למשה מסיני ואם כן הך נמי פשיטא ומטעם זה היה מסתפק הרב רבי יעקב מאורלינים אם לריך לחלוץ תפילין של יד כשנכנס לבית הכסא דשמא כיון דמחופות בעור לא לריך דלא אסרו אלא בתפילין של ראש משום שי"ן: **ונויי**הן לבר. הלד של הקשר שנראה בו הדלי"ת יהא נראה בו מבחוץ ל"א נוייהן של רלועות שהן חלוקות מלד אחד ולבועות שחורות והוא נוייהן וראיה לדבר איתהפיכא ליה רלועה דתפילין אמר ליה לא סבר לה מר ונוייהן לבר ומיהו גם על הקשר קאי כדמוכח בפרק המולא תפילין (דף נז.) דאמרינן התם רבי יהודה סבר עניבה קשירה היא ולכך המולא תפילין חדשות לא יכניסם בשבת ופריך הא לאו הכי עניב להו והא קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא ואמר רב נחמן ונוייהן לבר משמע דקאי רב נחמן גם על הקשר ובערוך נמי פי' הקשר יהא נראה מבחוץ אותו לד שנראה כעין דלי"ת: **רב** אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפכא ליה רלועי דתפילין אמר ליה לא סבר לה מר ונוייהן לבר אמר ליה לאו אדעתאי. תשובת גאון רלועה דרב הונא דאיתהפכא ויתיב מ' יומין בתעניתא בשל יד או בשל ראש הכין גמירנא מרבוואתא דשל ראש היתה ורב הונא דיתיב בתעניתא לאו משום דחובה הוא. תשובה אחרת מאן דאפיך רלועה של ראש או של יד מיחייב למיתב בתעניתא דפושע הוא ולריך תעניות אבל לחייבו מ' תעניות כרב הונא לא ומרוב חסידות הוא דעבד: **וראו** כל עמי הארץ וכו' אלו תפילין שבראש. לפי שנראין יותר משל יד דעל של יד אמרינן לקמן לך לאות ולא לאחרים [לאות]: **קשר** של תפילין צריך שיהיה כלפי פנים. פרש"י ממול עורפו לא בלידי הראש ל"א שיהא הקשר מבפנים והדלי"ת נראית מבחוץ כדאמר לעיל ונוייהן לבר ופירוש קמא עיקר כי הדלי"ת הוא הקשר ורב עמרם כתב קשר של תפילין צריך שיהא למעלה בתפילין של יד קאי דכתיב ושמתם (ט) שתהא שימה כנגד הלב מאי עביד ליה מניח בגובה שבזרוע כלתנא דבי מנשיא [דף לז.] על ידך זו קבורת יקושר למטה מן התפילין ואין מורידן למטה הרבה ומרחיק הקשר ממעברת של תפילין שיעור מה שמכנים רלועה לתוכה (י) ואיקיים ליה כלפי פנים כדי שיהיו (כ) ישראל כלפי פנים ואיקיים דר' יצחק דאמר צריך שתהא שימה כנגד הלב ודר' חייא בריה דרב אוייא דמנח להו להדי ליביה (ל) וכתב הגאון ז"ל כשישים התפילין בגובה זרועו יטה אותן כלפי פנים, דהיינו ללד ימין כדי שכשיכוף זרועו למטה שיהו תפילין כנגד לבו: **תפילין** מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן איני והאמר וכו' עד משעת הנחתן ועד שעת קשירתן. מכאן היה מדקדק ה"ר אליהו שלריך אדם לקשור תפילין בכל יום ור"ת אומר שאין לריך והביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בפירקא קמא דחולין (דף ט.) ת"ח לריך שילמוד שלשה דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים ולילית ואידך הני שכיחי ופירוש ואידך אמאי לא חשיב הנך דרב יהודה הני שכיחי כתב שחיטה ומילה (*לא) שכיחי (מ) ולריך להתלמד שידעם ואי בעי למעבד קשר של תפילין בכל יום שכיח טפי מכולהו ומיהו רש"י פירש הנך שכיחי קשר של תפילין ברכת חתנים ולילית ואין לריך לימוד שמנערותם בקי בהם ולא נהירא דכתב שחיטה ומילה שכיחי טפי ועוד דקדק רבינו תם מהא דחשיב בפרק בתרא דעירובין (דף נו') קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה לריך לקשור ולהתיר בכל יום לא הוי קשר של קיימא ועוד עד שעת קשירה דהכא מפרש רבינו תם לשון הידוק שמהדקן ומלמלן בראשו ובזרועו כמו שליא קשורה בו דנדה (דף כו:) וכמו קשור בו ככלב (סוטה דף ג:) ולפי' רבינו אליהו היה לו לומר משעת קשירה ועד שעת הנחה וה"ר שמשון היה אומר דמסתבר כדברי רבינו תם בתפילין של ראש וכדברי רבינו אליהו בתפילין של יד דכתיב בשל יד וכתבתם וקשרתם ודרשינן [מנחות לז.] מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ואם קושר תחלה ואחר כך מכניסן בזרועו היכי דייק מינה דהנחה בשמאל ועוד אמרינן בפ' אין מעמידין (דף לט.) מעשה באשה אחת שהיתה נשואה לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו ומשמע שתמיד היתה עושה כן ודוקא בזרועו היתה קושרת לו ולא בשל ראש דהנך לא בעי קשירה בכל יום דלא נותה תורה לקושרן בכל יום דקשר של תפילין הלכה למשה מסיני והכי גמירי דליהוו תמיד קשורין והשתא קשירה דמשנתין קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך ושוב חזר בו ואמר דבתפילין של יד נמי לא בעי קשירה דבפרק בתרא דמקואות קאמר דיש קשרים שלריכין שיבואו בהן מים בשעת טבילה ויש שאין לריכין שיבואו בהם מים וקשר של קיימא אין לריך שיבואו בו מים ושאינו של קיימא לריך שיבואו בו מים וקתני התם בשל זרוע ושל ראש א"ל שיבואו בהם מים והא דקאמר דקושרת לו תפילין בזרועו היינו מהדקת לפי שאין נוח להדקן בידו אחת: **לא** סח מברך אחת סח מברך שתים. פרש"י לא סח מברך אחת על של יד ועל של ראש סח מברך שתים להניח שבירך כבר על של יד וחוזר ומברך על מלות על של ראש הרי בירך שתים ורבינו תם מפרש לא סח מברך אחת על של ראש על מלות תפילין סח מברך שתים על של ראש שלריך לחזור ולברך להניח וכן כתב בשימושא רבא דתפילין וכן מסתבר דאם נתקן ברכת על מלות על ש"ר כשהוא מניחן לבדו בלא ש"י למה לא יברך נמי אותה ברכה כשהוא מניחן עם של יד ואם תאמר ברכה להניח שבירך על של יד פוטרת נמי של ראש א"כ יברך נמי להניח כשהוא מניח של ראש לבדו ולמה תקנו ברכה אחרת אלא מסתבר שעיקר תיקון הברכות כך היתה בתחלת הנחתן תקנו לברך להניח וקאי נמי על של ראש וכשמניח של ראש מברך נמי על מלות שזו היא גמר המלוה הלכך אם סח והסיח דעתו לריך

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין כ"ב פליג עם רבינו וכתב בשם ר"ת ורב יהודאי גאון ורב עמרם דאפילו לא שח בין תפילה לתפילה אלא שמניח זה אחר זה בלא שיחה מברך על של יד להניח ועל של ראש על מלות תפילין וכשהוא שח יברך על של ראש שתים ומיימון כתב כרבינו וטור כסמ"ג:

לשון ריא"ז
שח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך על של ראש שתים להניח תפילין ועל מלות תפילין לפי שברכת להניח תפילין עושה על שתיהן הואיל והפסיק בשיחה קודם שמניח תפלה של ראש שהיא מלוה לעלמה הפסיד אותה הברכה חוזר ומברך להניח תפילין פעם שניה כמו שביאר מז"ה ולאותיו נכוחות:

הגהות הב"ח

(א) רב וכו' ופשיט ושדי כצ"ל:
(ב) נ"ב ולא למטה:
(ג) נ"ב תפילין מאימתי מברך עליהם משעת הנחתן. איני והא אמר רב יהודה אמר שמואל כל המלות כולן כו' כצ"ל:
(ד) מאימתי מברך תא"נ:
(ה) נ"ב אביי ורבא דאמרי תרוייהו מאי משעת הנחתן דקאמר משעת כו':
(ו) נ"ב עיין לקמן בדף י' ע"ב ד"ה ואמר כו':
(ז) נ"ב שבתפילין:
(ח) נ"ב משמע שהם עלמן אינן קדושים: (ט) נ"ב וגו': (י) נ"ב ואיקיים ליה דר' יעקב דאמר צריך שיהא הקשר למעלה והיא לפני זרועו וכנגד לבו כו': (כ) ישראל לפנים ואיקיים ליה כצ"ל: (ל) צ"ל כוונת הגאון כו': (מ) צ"ל להניח וגם על מלות תפילין ובספר כצ"ל:

גי' ד"ס

גי' מסר"ס

ד"ס מ"ז [וכן הב"ח]

צריך לחזור ולברך גם להניח וכן אם מניח תפילין של ראש לבדו יברך שתים וכן משמע לישנא דחוזר ומברך שחוזר ומברך אותה ברכה שבירך כבר אלא שהמקשה לא הבין דבריו והיה סבור דקאמר שמברך ברכה אחרת ופריך ליה אפי' לא סח נמי מברך על של ראש על מצות ותירצו אביי ורבא דהא דקאמרי סח חוזר ומברך היינו שחוזר ומברך אותה ברכה שבירך כבר מלבד הברכה שנתקנה לשל ראש וכ"כ בהלכות גדולות *וכן משמע וכ"כ רב עמרם בסידור הברכות שלו וכן בספר (השמים) [השכם *] וכן בלקח טוב [פרשת בא דף לז ע"ב] אבל רי"ף כתב כרש"י וכן רב האי גאון וכן רב אחא משבחא **) והרמב"ם ז"ל ורוב הגאונים הסכימו על שתי ברכות ואני הייתי מברך ברכה אחת (ו) כי כן שמעתי ממורי אחי שאמר בשם ה"ר שמואל מאיבר"א דכיון דפליגי ביה רבוותא יותר טוב שלא לברך דברכות אינן מעכבות ממה שיברך ברכה לבטלה עד שלמדתי מנחות ונראה לי לפום ריהטא דגמרא דיש לברך שתי ברכות וכן היה נוהג ר"מ מרוטנבורק: **כל** אימת דממשמשי בהו מברכין. פירוש כשממשמשין בהן להחזירם למקומם אם (ז) נשמטו ממקום הנחתן:

סח בין תפילין לתפילין וכו'. שמפני מצות קיום תפילין ותקונן יתקיים באנשי המלחמה וטרף זרוע אף קדקד ואף ליכא שמיה רבה ולקדושה ולענות אמן אין להפסיק. ובהלכות תפילין עתיקתא כתוב סח בין תפילה של יד לתפילה של ראש אם סח שיחת חולין חוזר עליה מעורכי המלחמה אם בקדושה ויהא שמיה רבה סח אין חוזר עליהן מעורכי המלחמה אלא חוזר ומברך על של ראש שתים מפני שכל תפילין צריכות שתי ברכות ואם ברכן באחת עולות זו לזו ואם הפסיקן בקדושה בטלה הראשונה וצריך לברך שתים על של ראש הא דקאמר מפני שכל תפילין צריכות שתי ברכות תפילין של ראש קאמר כלומר ...

תורה אור

הלכה כרבי ורבא אמר הלכה כרבנן אמר רב מארי בריה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא כל אימת דמנח מברך אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח מברך רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי בהו מברכי: *תנא שח א בין תפילין לתפילין עבירה היא (א) וחוזר עליה מעורכי המלחמה: *א"ר שמעון בן לקיש אין מעבירין על המצות* אמר רבה ש"מ מדריש לקיש עבורי דדרעא אטוטפתא אסור: *תנא כשמניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ של יד בשלמא בהנחה של יד קודם שנאמר °וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך אלא בחליצה מנא לן אמר רבה בר המנונא אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים תפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד: ת"ר תפילין א מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן (ב) היה רוצה לצאת לדרך מניחן וכשיגיע זמנו ממשמש בהן ומברך ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס לבית הכסא ושקעה חמה שוב אין מניחן אמר רב נחמן הלכה כרבי יעקב ואיכא דאמרי אמר רב נחמן אין הלכה כר' יעקב *תניא °ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זאת אלא לענין פסח בלבד דקסבר רבי עקיבא לילה זמן תפילין אבל ב שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין ונפקא ליה מהאי קרא[א] דתניא רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ת"ל °והיה לאות ג °יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני ובין בני ישראל: גרסי' ביו"ט פ' ראשון* היה בא ד בדרך ותפילין

רש"י

כל פעם כשמניח יברך: דממשמשי בהו. דקי"ל דתפילין צריך למשמש בהן כל שעה שלא יסיח דעתו מהן: סח בין תפילין לתפילין. ולא בירך על של ראש אלא סמך על ברכה ראשונה: עבירה היא בידו. וחוזר עליה ממערכי המלחמה כדאמר פרק משוח מלחמה (דף מד:) מי האיש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו: אין מעבירין על המצות. אלא מיד כשתבא לידו יעשנה (ג): עבורי אטוטפתא.(א) לעבור על תפילין (ד) כשיבואו לידו ולא יניחם למצוה אסור: כל זמן שיהו בין עיניך יהיו שתים. שכל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד נמי יהו מונחין אלמא דשל ראש(ה) (הלינן) משירן תחלה: אינה מעכבת. דאם אין לו אלא תפילין של ראש או של יד מניחן לבדן: תפילין. שהניחן קודם עמוד השחר אימתי מברך עליהן: משעת הנחתן. כלומר זמן הנחתן כדמסיק: ולכשיגיע זמנו. דהיינו שמסיק בברכות משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות: ממשמש בהו. דהוי כאילו מניחן: עד שתכלה רגל מן השוק. היינו אחר שחשכה: שוב אין מניחן. דלילה לאו זמן תפילין הוא: אלא לענין פסח בלבד. וה"ק עשה פסח משנה לשנה: היה בא בדרך. בערב שבת

נימוקי יוסף

לישן שינת קבע שצריך לחלוץ אותן כשירצה ללובשן צריך לברך פעם אחרת: דממשמשי בתפילייהו מברכי. ...

א מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' כו וכח :

נר מצוה

ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו היה יושב בבית המדרש ותפילין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמנטרן בגויה מנח להו התם : *אמר ר' אלעזר המניח תפילין משתשקע החמה עובר בעשה קסבר השמר דעשה עשה השמר דלאו לאו רבי יוחנן אמר עובר בלאו קסבר השמר דעשה נמי לאו הוא וא"ר אלעזר אם לשמרן הרי זה מותר אמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי *(וישן) (א) (א) בדלא סליק תפילין אמרי ליה לשומרן קא בעי מר אמר לי אין וחזיתיה לדעתיה (ב) דלא לשמרן הוה בעי אלא קסבר הלכה ואין מורין כן וקי"ל כרב אשי: ומאימתי זמן הנחתם מכדי שיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו כדאמר בפ' מאימתי* לתפילין כאחרים ולקריאת שמע כותיקין: *אמר רבה בר בר חנה חייב אאדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין כתוב [בו] אלא אזכרה אחת אמרה תורה °(ג) על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בו כמה אזכרות לא כל שכן ת"ר על ידך זה שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל °אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר °ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים *רב אשי אמר ידכה זו יד כהה ת"ר א איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו תנא דבי מנשה על ידך זו °קיבורת בין עיניך זה ב קדקד היכא אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס *אמר מר על ידך זו קיבורת מנא הני מילי דת"ר על ידך בגובהה של יד אתה אומר בגובהה של יד או אינו אלא על יד ממש אמרה תורה הנח תפילין בראש והנח תפילין ביד מה של ראש בגובה אף של יד בגובה רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר לך לאות ולא לאחרים לאות ר' יצחק אומר הרי הוא אומר על לבבכם וקשרתם שתהא קשירה כנגד הלב רב חייא בר רב מבוין ומנח לה להדי ליביה רב אשי חזייה לאמימר דהוה (א) צירא בידיה ומחזי תפילין אמר ליה לא סבר לה מר °והיה לך לאות ולא לאחרים לאות א"ל במקום לך לאות איתמר: אמר מר בין עיניך זה קדקד מנא הני מילי דת"ר בין עיניך בגובה של ראש אתה אומר בגובה של ראש או אינו אלא בין עיניך ממש נאמר כאן בין עיניכם ונאמר להלן °בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה אף כאן בגובה של ראש: גרסינן בפרק המקבל* תניא *הנושא משוי על ראשו ותפילין בראשו אם

רש"י

שבת : מניח ידו עליהם . (ד) וחכמים התירו לו להכניסן דרך מלבוש לעיר בהאי העברה כלאחר יד משום בזיון: סמוך לחומה . בתחלת כניסתו יתנם באותו בית ולא יוליכם עד ביתו : דמנטריה בגויה . שנשמרין בתוכו : עובר בעשה . דכתיב ושמרת את החקה וגו' ימים ולא לילות ולאו הבא מכלל עשה עשה : עובר בלאו . דכתיב ושמרת (ה) כל השמר הוי לא תעשה : אם לשמרן . שלא יאבדו : מותר . להניחן אחר שקיעת החמה: קסבר הלכה . דלילה זמן תפילין : ואין מורין כן . שמא ישכח ויישן בהן מדקאמר לשומרן קא בעינא : ידי יסדה ארץ וימיני טפחה . מדכתיב ימין ש"מ דיד היינו שמאל : כהה . עמומה בלא כח כי ידכה בה' כתיב דמשמע יד רעועה ומקולקלת: איטר . ימינו היא שמאל לדידיה : בשולט בשתי ידיו . שמתיהן שוות לו בכח הלכך כיון דאף בימינו נמי שולט הלכך מניחו בשמאלו לפי שהיא שמאל לכל אדם אע"ג דלדידיה הויא נמי ימין: קיבורת. קבוצת בשר שבזרוע : היכא . אקדקד קאי : רופס . רך כשהוא קטן בן שנה : בגובה של יד . היינו קיבורת שהיא אצל הכתף : ידך ממש . כף : מה להלן בגובה של ראש . כדילפינן לקמן מקראי : ולא לאחרים לאות . שלא יראו אותה ואי בכף מתחזיא לכולי עלמא : כנגד הלב . קיבורת היא כנגד הלב : דהוה צירא בידיה . מכה היתה לו אצל הקיבורת ונקרע החלוק שם כדי שלא ידחוק המכה והיו נראין התפילין דרך הקריעה: במקום לך לאות איתמר . מקום שברוב בני אדם אינו נראה לאחרים דהיינו קיבורת ולעולם אם נקרע שרי :

סליקו להו הלכות תפילין

נימוקי יוסף

בפרשה : ושקעה וכו' . אליבא דמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין בימות החול מיירי ואי הוא חליץ להו ונוטלם בידו שמא יפלו לו בדרך לפיכך שרינן ליה שיהיו מונחים בראשו עד שיגיע לביתו ולמ"ד (ט) זמן תפילין הוא שקעה ר"ל שקידש היום עליו ואם יניחם שם יאבדו לפיכך שרינן ליה משום הצלה של תפילין שיוליכם דרך מלבוש כיון שכבר היו בראשו בהיתר : מניח ידו עליהן . יכסה אותן בידו כדי שלא ילמדו ממנו הפוגעים בו : בבית המדרש . ואינו שמור מלסטים : מנח וכו' . דלא שרינן להו להוליכם בראשו עד ביתו שהוא בתוך העיר: השמר דעשה . דכתיב ושמרת מימים ולא לילות ולאו הבא מכלל עשה עשה : השמר דלאו . כגון השמר בנגע הצרעת הוי לאו גמור לנקות למזהיר רחמנא שלא יקוץ בהרתו : אם לשמרן . שלא יאבדו מותר להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה : הלכה . דלילה זמן תפילין הוא : ואין מורין כן . שמא ישכחם בראשו ויישן בהם : *דלאו לשמרן . שהרי מקום שמור הוא שם היה : ואין מורין כן . אך מי שנזהר בהן מניחן ואינו עובר לא בלאו ולא בעשה : וימיני . משמע שסתם יד שמאל הוא : יד כהה . הוא שמאל שאין בה כח לעשות המלאכות : איטר . פירוש הוא מי שימינו כהה ועושה המלאכה בשמאל : בשולט וכו' . שמתיהן שוות לו וכיון שכן מוטב לו שיניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם : קיבורת . והוא כנגד הלב : היכא . באיזה מקום של קדקד: רופס . רכה: מה של ראש בגובה וכו' . כדמפרש לעיל: ולא לאחרים . ואם היו על יד ממש מתחזי לכולי עלמא : קשירה כנגד הלב . זהו קיבורת : צירא . בקיעא כדאמרינן [פסחים מ. ע"ש] שאני חיטי דאית בהו צירא והוו כמבוקעין: א"ל וכו' . היה סבור רב אשי שאמימר בכוונה קרע חלוקו כדי שיראו התפילין : במקום לך לאות . כגון קיבורת הוא דאתא לאמעוטינן ולמעוטי פס ידו וכתפו אבל אם מנח ליה במקום קיבורת אע"פ שנקרע ונראה לכל שרי : בין עיניך ממש . בין גבות עיניו : ונאמר להלן ולא תשימו קרחה בין עיניכם . ומקום שעושה קרחה יש בו שער הרבה : אף כאן בגובה . זה קדקד

פסקי הרא"ש

בחוה"מ בלא ברכה והמברך לא הפסיד: וישן ולא סליק תפילין . זו היא גירסא דרב אלפס אבל בגמ' גרסינן בכל הספרים וחשך והוה מנח (להו) תפילין וכן פי' רש"י : ואם לשמרן שלא יאבדו מותר . להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה : וכתב בעל התרומות הא דקי"ל לילה זמן תפילין הוא היינו לענין זה שאין צריך לחלוץ מיד כשהוא לילה ומיהו אסור להניחן לכתחלה בלילה מדאמרינן [מנחות לו.] ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס למרחץ או לבית הכסא ושקעה חמה שוב אין מניחן אלמא חכמים ורבי יעקב דסברי לילה זמן תפילין הוא מדשרו להניחן בראשו עד זמן שינה מודו לת"ק דאין מניחן לכתחלה משתשקע חמה ואין לומר דסברי לילה לאו זמן תפילין אבל שרו להשהותן בראשו למר עד שתכלה רגל מן השוק ולמר עד זמן שינה דלא מסתבר למימר הכי (ו) כיון דאיכא איסור דאורייתא ועובר בעשה אם מניחן בלילה ה"ה נמי אם אינו מסלקן והיינו השמר דעשה דמחייב לסלקן ולכך היו מברכין בני מערבא לשמור חוקיו כשהיו מסלקין תפילין סמוך לשקיעה דהכי משמע ושמרת חוקת תפילין שיהיו בראשך ימים ולא לילות ותדע מדאמרינן [שם לו:] רבה בר רב הונא מגלי בהן באורתא ופריך והאמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק אינה חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ ומשני התם בערב שבת איתמר אבל בחול אינו חולץ וסבר לילה זמן תפילין ושבת לאו זמן תפילין כרבי עקיבא הלכך בשבת חולץ בלילה אבל בחול אינו חולץ בלילה אלמא חזינן דבשבת שאסור להניח צריך לחלוץ מיד כשחשכה והוא הדין בחול למאן דאמר לילה לאו זמן תפילין הוא ולמ"ד לילה זמן תפילין אינו צריך לחלוץ בלילה וגם אינו מניחן בלילה משום הרחקה דילמא אתי לישן בהו והא דתניא בפרק המוצא תפילין (דף לו.) הכיעור בלילה רצה חולץ רצה מניח רצה מניחן בראשו קאמר שאין צריך לחלצן דאי אם רצה מניחן לכתחלה קאמר לא הוי צריך למימר רצה חולץ דהא אפילו לכתחלה יכול להניחן אלא הכי קאמר רצה חולץ רצה מניח מלחלוץ ובעל העיטור כתב בשם הגאונים בענין אחר וכאשר כתבתי עיקר :

בדי שיראה את חבירו ויכירהו וכו' . ירושלמי במה אנן קיימין אי ברגיל אפי' רחוק כמה חכים ליה ואי בשאינו רגיל אפי' קרוב לגביה לא חכים ליה אלא במה אנן קיימין ברגיל ואינו רגיל כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקילין :

בשולט בשתי ידיו . דדרשינן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ואדם הכותב בימין ושאר רוב המעשים עושה בשמאל כתב בעל התרומות זה הכלל יניח תפילין ביד תשש כח כרב אשי דדריש ידכה זו יד כהה ולא אזלינן בתר כתיבה :

קיבורת . לשון קיבוץ בשר כמו [ב"ב ה.] קיבורא דאהיני :

בגובה של יד . יש שהיו אומרים בגובה של יד היינו גובה בשר הסמוך ליד והוא בין היד ובין המרפק הנקרא קוד"א ורבינו תם אומר שהוא גובה הבשר שבזרוע שהוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קוד"א דהא משמע בכל דוכתא דמצות תפילין בזרוע כדאמרינן [לקמן מג:] חביבין ישראל שחיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהם ובזרועותיהן ובפרק בתרא דעירובין [דף צה.] וקושרן בזרועו במקום תפילין ואמרינן [מנחות לז.] תנא אין לו זרוע פטור מן התפילין ואותו עצם שבין יד לקוד"א אינו קרוי זרוע אלא [קנה] כדתנן בפ"ק דאהלות דחשיב רמ"ח איברים שבאדם שלשים בפיסת היד ששה בכל אצבע שנים בקנה שנים במרפק אחד בזרוע וד' בכתף אלמא דעצם הסמוך לכתף הוא הנקרא זרוע והוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קוד"א כדמשמע במס' ערכין בפ' האומר (דף יט:) דתנן ביד עד האציל וברגל עד הארכובה ואציל היינו מרפק הנקרא קוד"א ואצילי ידיו מתרגמינן מרפקי ידוהי משמע דמרפק ביד הוא כנגד ארכובה ברגל שהיא באמצע השוק כן מרפק באמצע הזרוע ובכל דוכתא משמע דאציל היינו קוד"א ודלא כפרש"י דפירש גבי אוב או ידעוני היינו השחי דהא במסכת סופרים תניא לא יניח ב' אציליו על גבי הספר וזהו הקוד"א [שדרך] ליסמך עליו ואמרינן בפ"ב דזבחים (דף יח:) לא יחגרו ביזע שאין חוגרין במקום שמזיעין לא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד [*אציליהן דהיינו כנגד] הקודא ששם דרך לחגור ולא תחת בית השחי ועוד דשם הוא מקום הזיעה ועוד דלמעלה מבית השחי אי אפשר לחגור ואמרינן נמי בפרק המפלת [נדה ל:] גבי ולד במעי אמו ושני אציליו על ב' ברכיו והא דכתיב בירמיה [לח] שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצילות ידיך היה אוחז החבלים ביד והיו עוברין תחת הקוד"א ונותן שם בלויי הסחבות שלא יזיקו לו החבלים והא דתנן בשבת (דף צב.) המוציא בפיו ובמרפקו אפשר שיתן אדם הפך על הקוד"א וכופף זרועו ונושאו והא דתנן בפרק ארבע מיתות (דף סה.) בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו ובגמרא תניא [שם ע"ב] בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו אלמא דאצילי היינו שחי (ז) דתני במתניתין י"ל דמה דשייר במתני' פירש בברייתא וכמו שהוסיפה הברייתא בין הפרקים דהיינו בין פרקי אצבעותיו הוסיפה נמי אצילי ידיו דהיינו הקוד"א ועוד מדאמרינן שתהא שימה כנגד הלב היינו ע"כ בגובה הזרוע שאצל הכתף :

במקום לך לאות . ומדגרסי' בערכין (דף ג:) הכי כהני הואיל וליתנהו במצות [*תפילין ביד] דכתיב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד *יהיו על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו ש"מ דתפילין נמי אבשר מנח להו בלא חציצה ואמרינן נמי בפ"ב דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין אלמא שאינו יכול להניחן על המצנפת : **אמר** מר בין עיניך זה קדקד . והא דאמרינן לעיל במקום שמוחו של תינוק רופס לאו דוקא קאמר שיניח במקום המוח ולא יותר אלא מקום הנחת תפילין [*מתחיל] ממקום שמתחיל השער דהיינו מקום שעושה קרחה ועד מקום שמוחו של תינוק רופס כמשך מקום הנחתן והיינו דאמרינן [עירובין צה:] מקום יש בראש להניח [שני] תפילין והא דקאמר לעיל מקום שמוחו של תינוק רופס ה"ק עד מקום שמוח וכו' וכן מוכח בירושלמי (ח) דהמוצא תפילין דקאמר התם [א]על מקום הנחת תפילין שיערו לומר עד מקום גובה של ראשו וכמה הוא מחזיק מעתה שתים אמר רב זריקא רב המנונא אסברה לי עד מקום שמוחו של תינוק רופס משמע שמתחיל בהתחלת השער סמוך למצח ומחזיק עד גובה הראש :

נ"ל ילבש

שלטי הגבורים

א ופי' רבינו יחיאל דוקא כשעושה כל מלאכתו בשמאלו אבל אם הוא כותב בימינו אע"פ ששאר מלאכתו בשמאלו דינו כשאר כל אדם :

לשון ריא"ז

והאיטר מניח בימינו שהיא שמאלו ואם היה שולט בשתי ידיו מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם אין לו זרוע שנתחתכה זרועו השמאלית למעלה מן הקיבורת פטור מתפלה של יד :

לשון ריא"ז

ב קשר תפילין ש"ר צריך שיהיה למעלה בגובה העורף שהוא סוף הגולגולת כמבואר בקונט' הראיות ושל יד בגובה הזרוע שהוא הקיבורת וכן צריך שיהיה הקשר כלפי פנים שיהיה הקשר של ראש באמצע שהוא מכוון כלפי הפנים ושל יד יהיה כנגד פני הקיבורת שהוא מכוון נגד הלב ולא כלדו של הקיבורת :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) גי' ויישן קשה ליישבו דר"א נמי לא אסכתן דהרי אם לשומרן אלא לבנית דעלה קאי ועוד דמסיק שמעיה דרב אשי דאית ליה הלכה ואין מורין כן ומ"ט (הלכה) ישן בהן ויש לייסב ויישן בהם שינת ערא דשרינן לקמיה :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל וחשך ולא סליק כו' : (ב) נ"ל דלאו : (ג) נ"ב וכיה : (ד) נ"ל שחכמים : (ה) נ"ל וכל : (ו) נ"ל דכיון : (ז) נ"ל דתנן : (ח) בפרק המוצא כצ"ל : (ט) נ"ב לילה :

הגהות מא"י

[א] נ"ל א"ר ירמיה מקום הנחת תפלין עד שערו לומר עד מקום שגובהו של ראש מחזיק כו' :

אם תפיליו רצוצות אסור ואם לאו מותר באיזה משוי אמרו במשוי של ארבעת קבין תני רבי חייא המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם בידו שהוא נוהג בהן מנהג בזיון אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום ר' שילא אמרו אפילו מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא: גרסינן בפרק אלו מציאות* אמר שמואל המוצא [תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר] והדר מכריז וכן הלכתא: גרסינן בפרק מי שמתו* איבעיא להו אדם מהו שיכנס בתפיליו לבית הכסא קבוע להשתין בהן מים מי חיישינן שמא יפנה בהן או לא רבינא שרי ורב אדא בר מתנה אסר אתו שיילוה לרבא אמר להו אסור גזרה שמא יפנה בהן: תנו רבנן הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות ונכנס וכשהוא יוצא מרחיק ארבע אמות ומניחן אלו דברי בית שמאי ובית הלל אומרים אוחזן בידו ונכנס ר' עקיבא אומר אוחזן בבגדו ונכנס בבגדו סלקא דעתך [דילמא] משתלי ושדי להו אלא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ולא יניחם בחורין הסמוכין לרה"ר שמא יטלו אותן עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכין לרה"ר ובאת זונה אחת ונטלתן והביאם לבית המדרש אמרה להן ראו מה נתן לי פלוני באתנני כיון ששמע אותו תלמיד עלה לגג ונפל ומת באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס: אמר רבי מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי הלכה גוללן כמין ספר תורה ואוחזן בימינו כנגד לבו אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובלבד שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח אמר רב יעקב בר אחא אמר ר' זירא ביום גוללן כמין ספר תורה ובלילה עושה להן כיס טפח ומניחן אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן (א) לא שנו אלא שהניחן בכלי שהוא כליין אבל הניחן בכלי שאינו כליין אפי' בפחות מטפח *ודברים שהתירו בבית הכסא קבוע אמרו בבית הכסא עראי מ"ט בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסור: גרסי' בפרק כל הבשר אסור לבשל בחלב* אמר רב יהודה חולי מעיים פטורין מן התפילין: *תניא בית שיש בו ס"ת או תפילין אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי אמר אביי לא שנו אלא שהניחן בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני ככלי אחד דמו אמר רבא גלימא אקמטרא ככלי בתוך כלי דמי: *ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל ולא ישתין בהן מים ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי: *א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים מ"ט אמר אביי שלא יפיח בהן רבא אמר שלא יישן בהן: *א"ר יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ונכנס ופליגא דרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא מניחן על השולחן וכן הדור לו עד אימת אמר רב נחמן ברבי יצחק עד זמן ברכה: א"ר חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה

שם כג: | ברכות כה: | שם כג: | שבת מט. | ברכות כג:

אפילו מטפחת של נחם אסור וכו'. ויש גורסין אפילו מטפחת שלהם כלומר אפי' מטפחת שקושר בהן לשמרן שהוא דבר מועט אסור מפני שגנאי הוא לתפילין לשום עליהם שום משא והרמב"ם כתב שמותר לשום המצנפת בראשו אחר שהניח תפילין דלא אסרו אלא מטפחת שנראה בו גנאי לתפילין שאינו דרך מלבוש אבל [דבר] שדרכו לשום בראשו כל היום כגון מצנפת וגלימא וכובע וכיוצא בו מותר ויש מקשין עליו מדאמרינן בירושלמי רבי יוחנן לא הוה מנח תפילי אלא מפסחא לפסחא והוה חדיק רישיה מפסחא עד עצרתא פירוש רבי יוחנן היה חושש בראשו מקרירות לכך לא הוה מנח תפילי אלא פעם אחת בשנה ועל אותו פעם היה צריך לחגור ראשו ולעטפו מפסח ועד עצרת ואם איתא דמותר לשום מצנפת או כובע על התפילין למה לא היה מניח תפילין בכל יום ויכסה ראשו כמו שהיה רגיל ותירץ הר' יונה דלכל כך היה חושש בראשו שלא היה מועיל לו הכסוי שהיה מכסה הראש לפי שגובה התפילין בין הכובע והראש והיה הרוח נכנס בינתים ומזיק לו ומה שהיה מניח יותר בפסח נראה לי משום [דכי כתיב] ושמרת את החוקה הזאת בפסח כתיב: ת"ר הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ונכנס. פירוש הנכנס לעשות צרכיו אבל בכניסה לחוד אין צריך לחלוץ מדקא מיבעיא ליה לעיל מהו ליכנס לבית הכסא קבוע וישתין וכו' ולהכי לא תנא בברייתא בית הכסא קבוע דאפילו אינו קבוע אם נכנס לעשות צרכיו צריך לחלוץ [ברחוק ד' אמות וה"ה בלא בית הכסא בכ"מ שיעשה צרכיו צריך לחלוץ] ומתוך קושיא זו היה גורס רב האי מהו ליכנס אדם בתפילין לבית הכסא לגוע ופירש שסופו להיות קבוע כי היה לו פשוט דעל הכניסה הוא אסור ולא קשיא מידי כדפרישית (ב): (ג) ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי. אבל כשהן בראשו מותר להשתין בהם בבית הכסא עראי וגם מותר לישן בהן שינת עראי כדאמרינן בסוכה (דף כו:) הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח אבל כשהן בידו אפילו לישן בהם שינת עראי אסור שמא יפלו מידו וא"ת והיאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהם ובשעה שמתנמנם מסיח דעתו מהם והיה אומר ה"ר יונה דמתוך דברי הרמב"ם [פ"ד מה' תפילין] מצאתי תירוץ לדבר זה דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ובאומנותו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת דאי לא תימא הכי היאך יכול אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשהוא מתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש והא דשרינן בבית הכסא קבוע לאוחזן בבגדו ובידו לעשות צרכיו והכא אסרינן בבית הכסא עראי להשתין בהן מים כשהן בידו היינו טעמא משום דבית הכסא קבוע ליכא ניצוצות ושרי אבל בבית הכסא עראי איכא ניצוצות ואסור וא"ת והיאך אפשר בית הכסא בלא ניצוצות והלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים וי"ל דבבית הכסא עושה צרכיו מיושב וכלים מי רגלים וליכא ניצוצות אבל כשמשתין מעומד אינם כלים ואיכא ניצוצות ומצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ומוציא לעז על בניו שהן ממזרים: בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. גרסינן בסוכה פרק הישן (דף כו:) שכח ושימש בתפילין הרי זה אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני' שהידים עסקניות הן הישן בתפילין ורואה קרי אוחז ברצועה ולא בקציצה דברי רבי יעקב: תפילין צריכין גוף נקי וכו'. כלומר לא שיהא צדיק כאלישע אלא שיוכל ליזהר מליפה ומהפחה כמוהו דכיון שאירע לו נס בתפילין מסתמא היה שומרן בטהרה והאידנא שאין רגילין להניחן אלא בשעת תפלה בקל יכול אדם ליזהר באותה שעה: הרוצה לקבל עול מלכות שמים וכו' ואמרי' במס' ר"ה (דף יז.) דפושעי ישראל בגופן היינו קרקפתא דלא מנח תפילין ועוד שנו חכמים ליום הדין אם זהיר במצות תפילין כף זכיות מכרעת ואם פשע בהן כף חובות מכרעת שאין לך גדולה בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין שהוקשה* כל התורה כולה לתפילין שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך לכך צריך כל אדם שיהא זהיר במצות תפילין ומה שהיא רפויה בידי קצת אנשים היינו כדתנן* רשב"א אומר כל מצות שמסרו ישראל עצמן עליה בשעת הגזירה [כגון ע"ז] עדיין מוחזקת היא בידם וכל שלא מסרו ישראל עצמן עליה בשעת הגזירה [כגון תפילין] עדיין רפויה בידם והא דאמרי' בירושלמי מפני מה לא החזיקו בה מפני הרמאים עובדא הוה בחד גברא דהוה טעון ממונא בערובתא דשבתא* [ואין לו אדם להפקיד] אשכח חד גברא מצלי ותפילי על רישיה א"ל לית לו לפקיד ממונו אלא להדין דנטיר מצות [דבשבתא דבריין] אפקדיה גביה. לאפוקי שבתא כפר ביה אמר ליה לא לך הימנית אלא לשמא דקודשא בריך הוא דהוה על רישך לא בעי למימר שלא החזיקו במצות תפילין מפני שיש רשעים שמראים עצמן ככשרים ומניחין תפילין ומרמין [בהן] את הבריות ובשביל זה ימנעו הכשרים מלהניחם כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם אלא ה"פ מפני מה לא החזיקו העולם להיות מניחין תפילין כל היום כשרים ונאמנין בעיניהן כי כן היה הדבר ראוי שמי ששם ה' נקרא עליו [תמיד שלא יחטא אלא] מפני הרמאים שהן רשעים ומניחין תפילין לרמות בהן העולם. ירושלמי רבי ינאי היה לובשן אחר חליו ג' ימים לומר שהחולי ממרק מה טעם הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי רבי יוחנן בן זכאי לא הוו תפילין זעזין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכן רבי אליעזר תלמידו אחריו: גרסינן בפרק כל הבשר (דף קי') א"ר יהודה חולי מעיין פטורין מן התפילין: [ברכות כ:] נשים ועבדים פטורין מן התפילין משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא ואע"ג דקי"ל כר"ע דאמר [מנחות לו:] לילה זמן תפילין מ"מ שבת ויו"ט לאו זמן תפילין והוה ליה זמן גרמא ובירושלמי משמע אפילו למאן דלית ליה לילה שבת ויו"ט זמן תפילין אפ"ה נשים ועבדים פטורין דדרים ליה מקרא דקאמר נשים מניין ת"ל ולמדתם אותם את בניכם [וכו'] עבדים מניין ת"ל שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר וגרסינן במכילתא למען תהיה תורת ה' בפיך לפי שנאמר והיה לך לאות על ידך שומע אני אף הנשים במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות *(לא תעשה) אם למדת למזוזה שנוהגת בנשים ועבדים יכול אף בתפילין כן ת"ל למען תהיה תורת ה' בפיך לא אמרתי אלא למי שחייב בתלמוד תורה ולזכרון בין עיניך מכאן אמרו המניח תפילין כקורא בתורה והקורא בתורה פטור מן התפילין ורבינו שמואל בן חפני כתב בתשובה וליתא להך ברייתא דהא רבנן קשישי דתורתן אומנותן ומניחין תפילין ומברכין עלייהו ואי לאו דחובה היא לא הוו מברכין (ד) וכתב בעל העיטור ומסתברא לן דהקורא בתורה קאמר ולא בתלמוד *ואינהו בגמרא עסקינן: אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר מדקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך את הוא דמחייבת וכולי עלמא פטירי ודוקא ביום ראשון אבל שאר יומי חייב וכיון שהניח שוב אינו חולץ אפי' בפני פנים חדשות וכתב גאון ט' באב דאבלות עתיקתא הוא נתחייב בתפילין וכן מנהג בשתי ישיבות: גרסינן בפ"ב דסוכה (דף כה:) ת"ר חתן ושושביניו וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע משום רבי שילא אמרו שושבינין וכל בני חופה חייבין והחתן פטור: תניא [שם כו.] רבי חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן (ה) וכל העוסקין במלאכת שמים לאיתויי מוכר תכלת פטורין מן התפלה ומן התפילין ומק"ש ומכל המצות האמורות בתורה לקיים לדברי רבי יוסי הגלילי שהיה אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה: ירושלמי בשלהי מגילה תפילין ומזוזה מי קודם שמואל אמר מזוזה קודמת רב הונא אמר תפילין קודמין מ"ט דרב הונא שכן נוהגין במפרשי ימים והולכי מדברות ומסתברא להלכתא כרב הונא דמצוה דגופא עדיף וגם מדמפרש תלמודא טעמיה אלמא חשיב ליה עיקר: כתוב בשימושא רבא לא תכשר לאחותי תפילין אלא מאן דקרי בתורה בנביאים ובכתובים בתורה בספר בראשית בנביאים בספר שמואל בכתובים בספר תלים וכו' כמו שאכתוב לפנים: בפרק התכלת *תניא התכלת אין לה בדיקה ואינה ניקחת אלא מן המומחה ספרים ומזוזות יש להן בדיקה וניקחת מכל אדם תפילין יש להן בדיקה ואינן ניקחין אלא מן המומחה פירש"י תפילין יש להן בדיקה אדם יכול לבדקן בחסרות

[קדושין לה.] [שבת קל.] | עי' בסה"מ ס"ת סי' כח | ז"ל עשה[וכ"פ סה"ח] | ז"ל ואין | [דף מב:]

קדקד שיש בו שער הרבה: רוצצות. שנוגע המשאוי בתפילין ומרצצן: ארבעה קבין. הוא משאוי גדול ויגיע על התפילין ומרצצן: אפילו מטפחת. מקופלת דרך משאוי אבל כל שהוא דרך מלבוש ליכא שום איסורא: הנכנס. לצורך נקביו: גוללן וכו'. שיכרוך אותם ברצועותיהם ואין צריך שישימם בכיס שלהם כיון שעדיין צריך להניחם בראשו אחר שילך: ואוחזן בימינו. ויהיו מכוסין בבגדו כנגד לבו כדי שיזכור אותם ולא יפשע בהם: ומקנח בשמאל. דבלאו הכי אסור לקנח בימין מפני שמראה בה טעמי תורה: בלילה. שאין רשאי ללבשן: כיס טפח. דכל דבר שיש בו טפח הוא מקום חלוק לעצמו כדאמרי' לענין אהל: קבוע. שהוא במקום גבוה או יש שם חפירה: ליכא ניצוצות. כשמשתין מים לפיכך התירו לאוחזן בבגדו ובידו: עראי. משתין מעומד ואיכא ניצוצות של מי רגלים שניתזות על רגליו ומצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ושמא ישפשף ביד ימינו רגלו הימנית ובשמאלו רגלו השמאלית: חולי מעים פטור. גזירה שמא יפיח בהם: חולץ תפיליו. ומניחן בכיס שלהם שמא ישתכר בתוך הסעודה ושוב לא ילבישם: עד זמן ברכה. (ו) ואם לא נשתכר ילבישם אותם כיון שגמר לאכול אע"פ שלא בירך עדיין ברכת המזון: וצר ביה. דאיכא הזמנה ומעשה מיקרי תשמיש קדושה: אזמניה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לא שנו אלא שיש שהות ביום כדי ללובשן אבל אם אין שהות ביום כדי ללובשן עושה להן כיס טפח ומניחן. אמר אביי לא כו' כצ"ל: (ב) נ"ב וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות כו'. וכל זה איירי בנפנה בשדה אבל בבית לא יכניסם לבית הכסא כלל: (ג) נ"ב ת"ר לא יאחז אדם כו' ולא ישתין בהם מים ולא יישן בהם כו': (ד) נ"ב אלא כיון דלא הובאה בגמ' לאו דסמכא הוא כו': (ה) צ"ל וכן כל: (ו) ותא אם לא כצ"ל:

א מיי' פ"ד ופ"ו מהל' תפילין ופ"ג מהלכות ציצית ופט"ו מהל' תפלה סמג עשין כב כג כו טור א"ח סי' כה :

ביה זוזי אזמניה °ולא צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי מאי טעמא הזמנה לאו מילתא היא וכן הלכתא : בעא מיניה רב יוסף בר נחוניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפילין תחת מראשותיו תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי דכיון דבזיון הוא אסיר אלא כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו מאי א"ל הכי אמר שמואל מותר ואפילו אשתו עמו וכן הלכתא מאי טעמא (א)נטורינהו טפי עדיף *והיכן מניחן אמר רבי ירמיה בין כר לכסת שלא כנגד מראשותיו : אמר רב המנונא בריה דרב יוסף יומא חד הוה קאימנא קמיה דרבא וא"ל זיל אייתי לי תפילין ואתאי (ב) ואשכחינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו (ג) הוה ידענא דההוא יומא יום טבילה הוה ולאגמרן הלכה למעשה הוא דבעא : א"ר חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי

דברים כח חמורות אמרו °והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו ומסקנא דר' כי תלה בכיסיה תלה להו אבל תפילין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה

ברכות דף יד: (ד)*אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כאלו הקריב (ה) תודה בלא מנחה (ו)זבח בלא נסכים *אמר רב ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה וכל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה וכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי כל שאין לו מזוזה בפתחו עובר בשני עשה אמר

ישעיה לח רשב"ל כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר °ה' עליהם יחיו :

סליקא להו הלכות תפילין

תורה אור

אזמניה . שאמר זה הסודר יהיה לצורך תפילין : ולא צר ביה · כיון דליכא הזמנה ומעשה לאו תשמיש קדושה היא ושרי לקשור ולתת בו מעות : תחת מראשותיו . בין כר לכסת ובתוך כיס שלהם: מאי טעמא שרי (ט) יכול להוציאם מן הבית או להרחיקם ממטתו ולא יהיה בזיון כל כך : נטורינהו וכו' . לשמרם יותר טוב: שלא כנגד ראשו . כדי שלא יתמעכו התפילין מכובד הראש : יום טבילה הוה . וכודאי אשתו היתה עמו: בכיסתיה. שהיו התפילין בכיס שלהם ותלה הכיס ביתד : בעצמו . שאין יראת מלכות שמים עליו שאמר בפה ואינו עושה: תודה בלא מנחה. כלומר שאין תפלתו מקובלת: עובר בח' עשה . לפי שבארבעה מקומות הוזכר בתורה בארבע פרשיות שבתפילין עשה שבזרוע ועשה שבראש שהן ח': בה' עשה. ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית והיה לכם לציצית [וראיתם אותו] גדילים תעשה לך : בב' עשה . אחד בפרשת שמע ואחד בפרשת והיה אם שמוע:

סליקו להו הלכות תפילין

נר מצוה

בחסרות ויתרות אעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה היודע שצריכין עבוד לשמה ספרים ומזוזות נקחין מכל אדם דלא בעינן בהו עיבוד לשמה וקשה דבפ' הניזקין* אמרינן דס"ת בעי עיבוד לשמה ואפשר דמפרש הך דהכא בשאר ספרים ודוחק הוא הלכך נראה לפרש דלעיבוד שלא לשמה לא חיישינן דהכל בקיאין בזה והא דאין תפילין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסרות ויתרות דחיישינן שמא יתעצל בבדיקתן (ז) וטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתופרן והא דתניא בפ' בתרא דעירובין (דף לז.) הלוקח תפילין מן השוק בודקן אחת אחת התם כשלקחן בדיעבד שלא מן המומחה והכי תניא בתוספתא דע"ז אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה מי שלקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו שנים או שלשה צמדים בודק ממנו תפלה אחת של ראש או של יד בצמד הראשון וכן בשני וכן בשלישי וכן ברביעי והא דתנן המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אע"פ שלא בדקן משום כבוד תפילין התירו א"נ מוצא תפילין שאני שנפלו מאדם שהיה מניחן ומסתמא בדקן וכן אמר [שמואל] בפ' אלו מציאות (דף כט:) שם את דמיהם ומניחן ואין צריך לבדקן : **שנינו** במכילתא נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אינו פחות מי"ב חדש אף ימימה האמור כאן אינו פחות מי"ב חדש מגיד שצריך לבדוק אחד לי"ב חדש דברי ב"ש וב"ה אומר אין צריכין בדיקה שמאי הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא כלומר שלא נבדקו מעולם ובירושלמי בפ' בתרא (ח) תניא תפילין צריך לבדקן אחד לשנים עשר חדש דברי רבי רשב"ג אומר אין צריכין בדיקה הלל הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא . ובשימושא רבה יש שצריך לבדקן פעמיים בשבוע וקצת יש סעד לדבריהם ממזוזה דאמרינן במסכת יומא [דף יא.] שנבדקת פעמיים בשבוע אלא שאינו דומה לבדיקה דאיירינן בה היינו שמא נתקלקל הכתב או בלה הקלף וספי יש לחוש במזוזה לזה מפני לחלוחית מקומה בסף והזרם והמטר : נשלמו הלכות תפילין הנמצאים במשנה ובגמרא

הגהות הב"ח

(א) נ"ל לנטוריינהו : (ב) נ"ל ואשכחתינהו: (ג) נ"ל והוה : (ד) כ"ב פ' היה קורא דף י"ד וע"ש : (ה) נ"ל שלה : (ו) וזבח כנ"ל : (ז) נ"ל שטורח : (ח) כ"ב דעירובין : (ט) כ"ב הרי: (י) נ"ל כתבינהו : (כ)כ"ב פסולה : (ל) נ"ל מעייף : (מ) נ"ל דרביה : (נ) כ"ב שאינן : (ס) כ"ב היא :

ועתה אכתוב מהלכות תפילין הנמצאים על שם הגאונים ונקרא שימושא רבא

אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי כתרי אצבעי על תרי אצבעי ואי הוי טפי שפיר דמי ואי הוי בציר לא הוי

נ"ל ארבע מי"ע פסול ונאפיר ביה *תלתא נפירין בשוה ומפתי להון כי היכי דניעול בהון קלפא והויין ארבע ראשין מעילאי עד מילעי וממילעי לתתאי הוי חד וסימניך ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ועביד בכל נפירא חדא נקובתא מפתחא *לפתחא והוה לה ד' נפירין דתנן תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני ומייתי קלפא קשיא דמן בהמה טהורה אבל של טמאה אסור דתניא עורות של תפילין בין לכותבן בין לחפיפה בין עורות נבילות בין עורות טרפות בין בגויל בין בקלף ובלבד שיהו עבודין כהלכתן במה דברים אמורים בעורות הנאכלין בחייהן ומחפא להוא אעא בקילפא וחיים ליה עילויה עד דמייבש טובא ומפיק ליה לאעא ואייתר קולפא בגוייא ויכתוב הני ד' פרשיות דאמור רבנן בקילפא ומיהדר להדי סופא לאפא ומשוי פרשתא דקדש לימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמוך לה והיה כי יביאך בביתא תניא ופרשתא דשמע בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי אי כתבינהו בגויל שפיר דמי ואי לא (י) ליכתבינהו בקילפא לאפי בשרא ובגויל לאפי שערא (כ) : ואמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה הסוא לאפרושי בעלמא דתנן וחכמים אומרים צריך שיהא בין אות לאות כמלא חוט השערה והלכתא כוותיה דאביי ואי הוי איפכא פסולה וכן במזוזה וכן בס"ת ובעי למיכרך קימעי בשערי דתורתא כי היכי דלא ליענפי ומיפתחי ואידך כמי דלידכור לעגלא דלא ליחטי כדכתיב

נ"ל את עון מי"ע המעט לנו *עון פעור וליכרוך עליה קילפא או סילפא ובעי למיתפר להו בגידי דאמר רב ספא ובתפרן ובאלכסונן ואיכא דאמרי בגידי שור : איבעיא להו תפרן בגידי בהמה דקה מהו פלוגתא הוא ולא איפשיטא לן ועבין דלא פשיטא לן עבדינן לחומרא ואיכא דאמרי משמיה דרב יוסף מותר . ותריסר תפירי ליהוי בהו נבר מדנפק ועייל : ואמר רבא אי הוו עשרה לא הוי פסיל מ"מ כדסקלת צלכא ושמשא אישתייר עשרה אמר רב ספא משמיה דאביי אי הוי ארביסר שפיר דמי דכל מוספת מנסה ואפרים הוו להו ארביסר ובעי דליצור בקלפא דביתא צורה דשי"ן דימינא תלתא רישי ודשמאליה ארבע רישי ואמר אביי אי הוי איפכא לא הוי פסול ומאן דכתב תפילין או מזוזה או ס"ת בעי למיבדק בחסרות ויתרות ולא כתב להו אלא מאן דהוי במצות דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה : אמר רבא כל אלפא ביתא דאתוותא דתגי הוו בתפילין שבע דמזוזה ועשרים וחמשה דתפילין ואלו הן ה'ן' ו'ס'ש'י'ל'מ'ע'ת' בפרשת קדש ב'פ'ר'ה'ז'ס'א'ך'ד'ק'ח' כ'ה'ס'ס' בפרשת והיה כי יביאך שעטנ"ז ג"ץ במזוזה . והכי פירוש ח' דחמץ ד' תאגי . ז' דחמץ חמשה תאגי ו"ס דהיבוסי ג"ג תאגי שי"ן דאשר ה' תאגי . י' דלי ג' תאגי . ל'מ'ע' דלמען ד"ד תאגי . ת' דתורת ג' תאגי: [יצאך חסר יו"ד].ב' דיצאך ג' תאגי . פ"ר דפטר ג"ג תאגי ה' ז' ס' דהזכרים ג"ג תאגי . א"ך דישאלך ד"ד תאגי. ד' דיד ג' תאגי. ק' דהקשה ג' תאגי : ח' דשלחנו ד' תגי . כ'ה' דידכה ג' ג' תאגי . ט'ט' דלטוטפת חמש חמש תאגי . ס'ע' דשמע [ט'ט' דלטטפת] ד' ד' תאגי. כ' דנפשך ז'ז' דמזוזות ג' דדגנך ץ' דעל הארץ כל חד וחד ג' תאגי : אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהנך אתוותא פסילי והנך פרשייתא דאמרינן לכתוב להו בהדי הדדי וליסווינהו בדרישא ואי איכא דווקנא הוא כתיב להו שלא מן הכתב וכן במזוזה והכא לא בעי שירטוט התם בעי שירטוט ובעי דלפשו רצועה עד דמטו לכריסא מן ימינא ולחזיא מן שמאלא ולינור בו דמות דל"ת (ל) מעוף לתרתי רישי רצועה בהדי הדדי ומעייל חד בגו חד ורישא דהאי בעופתא דהאי ורישא דהאי בעופתא דהאי וליהוי כמין דל"ת דא"ר יעקב א"ר יוחנן קשר של תפילין הלכה למשה מסיני וליהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ודרעא הוו כוליה חד נפירא כאצבע דקאים בד' אפי' ולכתוב לפרשייתה כולהו כחד ומשוי להו בגויה וליצר ברצועה דמות יו"ד ובעי דלימטי רצועתא כדקטיר בדרעא עד אצבעתא גוייתא דתנן שיעור רצועות תפילין של יד עד שיגיע לאצבע צרדה ואם החליף פרשיותיה של תפילין זה בזה בהיפוך פסול ואם נפסקו שלשה חוטי' בתפרן פסול וצריך למיבדק להו כל שבע שנין תרי זימני וכדבעי למיעל לבית הכסא מעייל להו בלווניה ועייל : וכד מתנח להו מתנח בדרעא ומברך אקב"ו להניח תפילין והדר מתנח לדרישא ומברך אקב"ו על מצות תפילין וכד חליץ להו שרי דרישא והדר דדרעא סח בין ברכה לברכה מברך שתים אמר רבא אסור לתלמוד למיחלץ תפילין קמי רביה דכתיב וירם יד במלך (סנהדרין קא:) וא"ר יוחנן שחלץ תפיליו בפניו מאי תקנתיה ליכרוך (מ) רביה ברישא והדר כרכי תלמידיה והכי עבדו תלמידי דרבן גמליאל ואמר רבא לא כשר לאנוחי תפילין אלא מאן דקרי תורה נביאים וכתובים ותורה במאן בספר בראשית ופסוק אחד בנביאים במאן בספר שמואל ופסוק אחד בכתובים במאן בספר תלים ופסוק א' בתלמוד תמנא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר בן ה' שנים למקרא בן י' למשנה בן י"ג למצות ואמר אביי והוא דידע לתרגומי בכולהו דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם אותם אם אין למידה אין שמירה ואם אין שמירה אין למידה : אמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב ואמר אביי אני מערב אני בו שאין גיהנם שולטת בו ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלים וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (ברכות יד:) א"ר יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזו תיקן חכמים וזה תיקן היוצר ומודים חכמים לר' יוחנן ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקורא ק"ש ומתפלל בשמה ע"כ : **וכתב** עליו הרב הברצלוני תמיהני טובא על האי שימושא דבא דכתבי' הכא מי כתבין ליה הכא כדאשכחן יתיה בנוסחי עתיקי אע"פ שיש בו קצת הוראות (נ) נכונות ומינייהו טעות ומינייהו אין הלשון שלו מכוון כלל שיש בו טעיות הרבה לעניות דעתין בלשון ולא ידענא אי אסדרו יתיה רבוואתא קמאי או אפשר דאסדר יתיה חד מן תלמידי רבוותאי קמאי בשמם ולא דקדק בלשונו וטעה במקצת הוראותיו או אולי הכי לישני דלא דייקי ביה טעות סופר הן כגון מקומות הרבה שאומר בהן דתנן על מה שאמור בגמרא כגון הא (דרבא) דניהוו הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ומימרא היא בפ' הקומץ (דף לה:) א"ר יצחק רצועות שחורות וכו' וכתב נמי תחלתו אמר רבא האי מאן דבעי למעבד תפילין מייתי אעא טבא תרין אצבעי והאי מימרא בשם רבא לא משכחי' ליה בכולה גמ' ולא אפשר למיהוי מימרא בשם חכם מחכמי התלמוד דלא הוי קבועה בגמ' או באגדתא ואפשר דבעי למיהוי הא דכתב אמר רבא כמו רבה דיליף כלומר על שם הרב שלמדו האי שימושא ולא על שם רבא שהוזכר בתלמוד וכן מצינו טעותא בהאי שימושא שאין לסמוך עליו כלל מה שכתב ומשוי פרשתא דקדש מימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמיך לה והיה כי יביאך בביתא תניא ופרשתא דשמע (כתבינהו) בביתא תליתאה ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעתא אמר אביי ואי כתבינהו בגויל שפיר דמי וכו' דהא מילתא טעותא רבא (ס) דהא סדרא בכתיבתן היא אבל סדר הכנסתן בנרתקן שמע בבית ראשון נגד ימין המניחן בראשו והיה אם שמוע בבית שני הסמוך לו והיה כי יביאך בבית שלישי קדש לי בבית רביעי ואפשר דהוי טעות סופר וכן נמי מאי דכתיב אמר אביי ואי כתבינהו אגויל שפיר דמי האי מימרא ליתא כלל וכן מה שכתב בשם רבא לא כשר לאנוחי תפילי אלא מאן דקרי תורה נביאים וכתובים האי מימרא ליתא בכולי תלמודא ולא אשכחינן לה כלל ואיכא נמי מאן דבעי למימר שגם הוראה זו אינה עיקר דהא קי"ל (סוכה מב:) כל בר ישראל שיודע לשמור תפיליו חייב בחינוכן ומה שכתב בתלמיד תמניא מתיבי מנא לן דתנן שמואל הקטן אומר כו' ה"פ דכיון דכשהוא בן עשר הוא מתחנך למשנה ודאי כשהוא בן י"ג כבר קרא בתלמוד שמונה מתיבות כמו אנן מתנינן תליסר מתיבתא בעוקצין (ברכות דף כ.) ע"כ דברי הרב הברצלוני ז"ל :

עתה אסדר בקוצר סדר תקון תפילין וכתיבתן והנחתן בבתים וברכתן . העושה תפילין יתקן דפוס של עץ או של מתכת שיהיה מרובע ברבוע גמור ובאלכסון ולא נתפרש בתלמוד שיעור לאורך ורוחב ריבוע ארבעה הבתים אף שכתוב בשימושא רבא שיהא בריבועו אצבעיים על אצבעיים לא נהגו העולם כן ור' יצחק דקדק מהא דאמרינן דמקום הנחת תפילין ממקום שמתחיל השער עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס דהיינו גובה של ראש כדפירש' לעיל*) ואמרי'

*) ברא"ש פ"ק הלכות תפילין סימן י"ט .

ואמרי' בפ' המוצא (דף נה:) ובפ' כל הצלמים (דף מד.) מקום יש בראש להניח שני תפילין ואמרי' (בעירובין) [בערכין דף ג] ופ"ב דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין ואמרינן בפ' במה אשה (דף סג:) דציץ רחב שני אצבעות ומונח במקום תפילין ואמרינן בפ' המוצא תפילין (דף נה.) מכניסן זוג זוג משום דמקום יש בראש להניח שם שני תפילין ולא התירו להציל אלא דרך מלבוש ובמקום תפילין ומכל הלין יש לדקדק דשיעור רוחב תפילין הוי לכל הפחות יותר רחב מאצבע שאם לא היו רחבים אלא אצבע א"כ יש מקום בראש להניח שלש תפילין כי הציץ היה רחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ועוד נשאר מקום לתפילין וא"כ למה שנינו בפרק המוצא תפילין שמכניסן זוג זוג ולא ג' ג' אלא ודאי שיעור *דתנן יותר באצבע הלכך אין מקום לשלשה תפילין וטעמא דשימושא רבה כיון דאמרי' מקום יש בראש להניח שני תפילין וציץ היה רוחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין מסתמא אותו מקום של תפילין היה שתי אצבעות כרוחב הציץ. והאידנא מה שאין עושין הבתים רחבים ב' אצבעות היינו לפי שהתיתורא והמעברתא רחבין ואם היו הבתים רחבין ב' אצבעות מלבד התיתורא ומעברתא לא היה מקום בראש להניח שם ב' תפילין וחזינן בפ' המוצא תפילין דעם התיתורא והמעברתא יש מקום בראש להניח ב' תפילין הילכך נהיגי לעשות אורך ורוחב הבתים בלא שיעור וגם גבהן. וחוקק בדפוס שלשה חריצים עומקן כפי רוחב הפרשיות כדי שיגיע חריץ למקום התפר ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה ואפילו מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשר ובעודו לח יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחד מימין ואחד משמאל ומימין הקורא יעשה לה ד' ראשין ומשמאל הקורא שלש ראשין כשאר כל שי"ן ואחר שיתייבש ויתקשר העור יפה על הדפוס יוציא את הדפוס וישארו כמין ד' בתים והשיני"ן ימשוך למטה עד שיגיע חריץ השינין ותתחיבן עד מקום התפר והעור של הדפוס יניח ארוך מצד אחד ויכפלנו ע"פ הבתים ויתפרנו עם העור שנשאר משלשה צידי הבתים עובר מכל צד והוא הנקרא תיתורא רחב כמין דף של גשר ובאותו עור הדפוס שהניח ארוך מצד אחד יעשה גם המעברתא ויחתוך המעברתא מב' צדדים שלא תהא רחבה כמו התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע של תיתורא ובאותה המעברתא עוברות הרצועות ועפ"כ נקראת מעברתא על כי הרצועות עוברות בתוכה מצד זה לצד זה ויש שלוקחין עור אחד עב וחזק וכופלין אותו לשנים וחותכין בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ומכניסין בו הבתים והנשאר בעור הדק של הבתים מד' רוחות פושטין אותו הנה והנה בין ב' הכפלים של עור העב ותופרין אותו עמהם והוא הנקרא תיתורא ומאותו עור העב עושין גם המעברתא וטוב והגון לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים ביה מושב התפילין ותיפורן וריבוע: **ויקח** קלף של עור בהמה טהורה או חיה טהורה ואף מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ושלא יהא בו נקב שאין הדיו עובר עליו ויכתוב על הקלף במקום בשר ובתחלת הכתיבה יאמר אני כותב תפילין הללו לשם קדושת תפילין ומלבד זה יכתוב כל האזכרות לשם קדושת השם ויכתוב ארבע פרשיות שבתורה שנזכרת בהן מצות תפילין פרשת קדש לי כל בכור עד למועדה מימים ימימה וכתוב בה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ופרשת והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ופרשת שמע עד ובשעריך ופרשת והיה אם שמוע עד על הארץ ובאלו הג' פרשיות כתובה בהן ולטוטפות וצריך שיכתבם בימינו ואף אם שולט בשתי ידיו אבל אם הוא איטר שמאל דידיה ימין הוא לו וצריך שידקדק בחסרות ויתרות שאם חסר או יתר אות אחת הרי אלו פסולין ונמצא המניחן מברך כל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר מרובה לכן צריך שיהא מאד ירא שמים וחרד לכבוד השם המתעסק בכתיבת תפילין ובתיקונם וכל פרשה ופרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונת דקדוק פעמים ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתננה לתוך ביתה ואם ייתר אות אחת יש תקנה שיגרור אותה אבל אם חיסר אין תקנה כי אין תולין בתפילין (א) ונמצא כתיבתן שלא כסדרן ואמרינן (ב)במכילתין כתבן שלא כסדרן יגנזו וגם צריך לדקדק בתיקון גופי האותיות כאשר ביארתי למעלה [בהרא"ש הלכות ס"ת סימן י"ב] וגם שתהא כל אות מוקפת גויל מכל עבר ואם אות נוגעת בחברתה יגרוד ביניהן ויפרידם זו מזו ותפילין אין צריכין שירטוט בכל שיטה ושיטה ומי שאינו יודע לכוין השיטה בלא שירטוט טוב הוא שישרטט משום זה אלי ואנוהו כדי שיכתוב מיושר ונוה וצריך שיקרא כל תיבה ותיבה בפיו קודם שיכתבנה ומחמת שהסופרים רגילין באלו הפרשיות והם שגורות בפיהם יכולין לכתבן בעל פה שלא מן הכתב מה שאין כן בספר תורה וצריך שיניח למעלה חלק כדי גגה של למ"ד ולמטה כדי אורך הקו"ף והנו"ן אבל בתחלתן וסופן אין צריך ריוח ויעשה השיטות שוות שלא תהא אחת ארוכה ואחת קצרה:

ועושה כל הפרשיות פתוחות מלבד האחרונה ונהגו לכתוב מנין השיטין ע"פ הקבלה בשל יד שבע שיטין בכל פרשה ופרשה ובשל ראש ד' שיטין בכל פרשה ואם שינה לא פסל מדאמרי' בפ' הקומץ רבה (דף לד:) מי שיש לו ב' תפילין של ראש ואין לו תפילין של יד טולה עור על א' מהן ועושה אותן של יד ואלו הן: ראשי שיטין שנהגו לעשות. ראשונה של יד וידבר. את. היום [אתם] יוצאים. לתת. חג. ההוא. תורת: שניה והיה. רחם. בשה. לאמר. כי הקשה. בהמה. לאות: שלישית. שמע. את. והיו. לבבך. ובלכתך. ידך. מזוזות: רביעית. והיה. ובכל נפשכם. ואכלת. ה' בכם. אשר ה'. בין עיניכם. ביתך ובשעריך: ואלו ראשי הראשונה של ראש. וידבר. מזה. הזאת. זה: שנייה והיה. כל פטר חמור. (ג) ה' ממצרים מבית עבדים. כל פטר רחם הזכרים: ראשי שלישית. שמע. נפשך. לבניך. על: רביעית והיה. עשב. לא תתן. (ד) על בניכם. כתוב בשימושא רבא ורי"ף הביאו בהלכותיו. אמר רבא (ה) אלפא ביתא דאתוותא דתאגי אתה מוצא בתפילין [כ"ה] ואלו הן ה ז ו ס ש י ל מ ע ת בפרשת קדש. בפר הזס א ך ד ק ח כ ה ט ע בפרשת והיה כי יביאך. שעטנ"ז ג"ץ בפרשת שמע והיה אם שמוע. וזהו פירושן ה ז של חמץ ד ד תאגי. ו ס דהיבוסי ג ג תאגי. ש דאשר ה תאגי. י דלי ג תאגי. ל מ ע דלמען ד ד תאגי. ת דתורת ג תאגי. ב דיביאך פ ר דפטר ג ג תאגי. ה ז ס דהזכרים ג ג תאגי א ך דישאלך ד ד תאגי. ד דיד ק דהקשה ח דלשלחנו כ ה דידכה ג ג תאגי ט ע דלטוטפת ה ה תאגי. שעטנ"ז ג"ץ ש ע דשמע ט ט דלטוטפות ג לנפשך ז ז במזוזות ג דדגנך ץ דהארץ ג ג תאגי. אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהני אתוותא פסילי. והני זווני דמפרשי הכא היינו תגין גדולים אבל תגין קטנים מה לו להזכיר שעטנז גץ שלא בכל מקום שיש אלו האותיות צריכין תגים קטנים כדאיתא בפ' הקומץ רבה (דף כט:) ובגמ' דידן לא הוזכרו כלל אלו התגין ולא מסתבר כלל למפסל תפילין בשביל חסרון אלו התגין והרבה דברים יש בשימושא רבה שאין לסמוך עליהם כדפרישית לעיל. והרמב"ם ז"ל לא כתבם בספרו [בפ"ב מהל' תפילין. מי"ם] אך כתב אחרים (ו) וצריך ליזהר בתגין של האותיות והן כמו זיינין זקופות על האותיות שיש להן תג כמו שהן כתובות בספר תורה. ואלו הן המתויינות שבארבע פרשיות. שלנו פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד שהיא מ"ם סתומה של מימים ועליה ג' זיינין. פרשה שנייה יש בה ה' אותיות וכל אחת מהן ה"א ועל כל א' מחמשתן ארבע זיינין והן ה"א של ונתנם וה"א ראשונה ואחרונה של כי הקשה וה"א של ויהרוג וה"א של ידכה. פרשה שלישית יש בה ה' אותיות ואלו הן קו"ף של ובקומך יש עליה ג' זיינין וקו"ף של וקשרתם יש עליה ג' זיינין וטי"ת פ"א של ולטוטפת על כל אות אחת משלשתן ארבעה זיינין. פרשה רביעית יש בה חמש אותיות ואלו הן פ"א של ואספת יש עליה ג' זיינין. ותי"ו של ואספת יש עליה זיין אחת וטפש של ולטוטפת על כל אחד משלשתן ארבעה זיינין כל אותיות המתוייגות ס"ז ואם לא עשה התגין או הוסיף וגרע בהן לא פסל הילכך טוב שיעשה כולן כי אין פסול ושנוי בתוספת ולא בגרעון. ואלו הן חסרות ויתרות שכתב הרמב"ם [פ"ב מהל' תפילין] ראשונה קדש לי כל בכור מלא. זכור מלא. בחזק חסר. הוציא מלא. יצאים חסר וא"ו. יביאך מלא. והאמרי חסר. והיבוסי מלא. לאבתיך חסר ואו. העבדה חסר. מצת חסר. השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא לאות מלא. ולזכרון מלא עיניך מלא תורת מלא הוצאך חסר יוד (ז) החזקה חסר למועדה מלא. פרשה שנייה והיה כי יבאך חסר ולאבתיך חסר ואו חמר חסר בכור מלא בחזק חסר הוציאנו מלא (ח) ויהרג חסר בכור מלא מבכר חסר ועד בכור מלא זבח חסר וכל בכור מלא. לאות מלא ידכה כתוב בה"א ולטוטפת חסר וא"ו אחרונה עיניך מלא (ט) הוציאנו מלא וא"ו יו"ד. פרשה ג מאדך חסר לבניך מלא בביתך חסר יוד שניה ובקומך מלא (י) לאות מלא ידך חסר לטטפת חסר שני ואוין עיניך מלא מזזת חסר ו' ראשונה ביתך חסר יו"ד שניה ובשעריך מלא. פרשה רביעית והיה אם שמע חסר (כ) מצות בוא"ו יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר וא"ו והשתחויתם מלא יבולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לאות מלא לטוטפת חסר ואו אחרונה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יו"ד שנייה ובקומך מלא מזוזות מלא ביתך חסר יו"ד שניה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר ואו. ובלטוטפות השלישי נחלק עליו ר"ת ואומר שגם הוא חסר שני ווי"ן:

ואחר שיכתוב הפרשיות כתקונם ויזייכם יקראם היטב בכוונת לדקדוק ויגלול כל פרשה ופרשה כולה מסופה לתחילתה כדאמרינן גבי מזוזה כורכה מאחד כלפי שמע ויכרוך על כל פרשה ופרשה שער של בהמה טהורה ויש שכורכין על כל פרשה קלף קטן קודם שישימנה לתוך הבית וכ"כ בשימושא רבא וניכרוך עליה קילפא או שילפא וכ"כ הרמב"ם שיכרוך הפרשיות במטלית והביא אותן בכלל שמונה דברים המעכבין בתפילין ותימה הוא לומר דכריכת מטלית תעכב ובצרפת ובאשכנז לא נהגו לכרוך עליהם לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שער סביבותן ובירושלמי דפ"ק [דמגילה הל' י"א] אמרינן הלמ"מ כותבין בעורות וכותבין בדיו מסרגלין בקנה וכורכין בשער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין: וכתב ה"ר ברוך בעל התרומות דאין ראיה משם למטלית או לכרוך קלף על הפרשיות דלא איירי בהכי אלא מיירי כשיש קרע בקלף וקאמר שישימו מטלית או קלף על הקרע וידביקנו בדבק וכן מוכח במסכת סופרים [פ"ב] דשנוי גבי קרע של ס"ת: ואחר שיכרוך שער סביב הפרשה יכניסנה לבית פרשת קדש מימין הקורא שהוא שמאל המניח בבית ראשון ושתהיה זקופה הפרשה כגון שמעמידין ס"ת בהיכל ובבית שני הסמוך לו פרשת והיה כי יביאך ובבית השלישי פרשת שמע ובבית הרביעי שהוא בית חיצון פרשת והיה אם שמוע זהו סדר הנחתן בבתים לרש"י אבל לר"ת והיה אם שמוע בבית השלישי שמע ברביעי ומיהו גם לר"ת צריך לכתבן כסדר שהן כתובין בתורה כדתניא (ל) במכילתין בד' מקומות מזכיר פרשת תפילין כו' ואלו הן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן אם כתבן שלא כסדרן יגנזו הלכך בתפילין של יד שהן כתובין בקלף אחד יניח חלק לפרשה שלישית שהיא והיה אם שמוע ויכתוב פרשה רביעית שהיא שמע ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע על החלק שהניח ואחר שהכניסן בבתים יכפול את עור דפוס הבתים שהניח ארוך נגד העודף ע"פ הבתים ויעשה מרובע והוא הנקרא תיתורא ומאותו העור עצמו יעשה גם המעברתא ויחתוך המעברתא משני צדדין כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא והנשאר באמצע הוא הנקרא מעברתא שמכניסין בו הרצועות ויש שמביאין עור אחר חזק ועושין ממנו התיתורא כאשר ביארתי למעלה ואחר שעשה התיתורא מרובע בריבוע אלכסון יתפור אותם בגידי בהמה טהורה בתפירה מרובעת ויעשה ג' תפירות בכל צד שיהיו בין הכל י"ב תפירות וחוט התפירה יהא סובב מב' רוחות ויעבור חוט התפירה בין כל בית ובית ואם נפסקה התפירה בשלשה מקומות צריך לתפור פעם אחרת ואח"כ יכניס הרצועה בתוך המעברתא ויעשה קשר של תפילין וימדוד הרצועות סביב ראשו ויכוין שיהא קשר של תפילין בגובה הראש לא למטה בצואר ויעשה הקשר כמין דל"ת ורוחב הרצועה לא יהא פחות מאורך שעורה וארכן של צד ימין עד הטבור ושל צד שמאל עד החזה וי"א של צד ימין עד המילה ושל צד שמאל עד הטבור ואם פיחת לא פסל:

ובתפילין של יד יעשה דפוס של עץ אחד ארכו כפי רוחב הפרשיות ויקח עור דק מבהמה או מחיה טהורה ואף מנבלה וטרפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש ואח"כ יוציא הדפוס וישאר הבית עשוי ויכתוב ד' פרשיות בקלף אחד קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע לרש"י ולר"ת ז"ל קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע. ולפירוש ר"ת צריך שיניח פרשת והיה אם שמוע חלק עד שיכתוב פרשת שמע שהיא הד' ואח"כ יכתוב פרשת והיה אם שמוע שהיא הג' דבעינן כתיבתן כסדר שהן כתובות בתורה ונהגו לכתבן שבע שיטין בכל פרשה ויכרוך ד' פרשיות מסופן לתחלתן וכורך עליהן שער של בהמה טהורה ויש שנוהגין לכרוך עליהן קלף ולדברי הרמב"ם מטלית ונותנן לבית ונהגו להעביר עור של הבית לרוחב הזרוע ואומרים דהיינו מעברתא דתפילי ולא נהירא לי דמעברתא דתפילין שייך בשל ראש ושל יד כמו תיתורא דתפילי והסופרים נהגו כן לפי שהתפילין של יד גבוהה וקצרה ומשימין אותן תחת הבגדים ומתנדנדין ונפסדין ומתקלקלין על כן העבירו רצועה זו עליהן לחזקן ואינן נפסלים בכך משום בית החיצון שאינו רואה את האויר כדפרשינן לעיל ועושה התיתורא ומעברתא מעור הבית או מעור אחר כדרך שעושה לתפילין של ראש מרובעים בתפירן ובאלכסונן ובמנין התפירות ומכניס הרצועה במעברתא ויעשה קשר שתהא הרצועה עוברת בו להדקה בזרועו ובסוף הרצועה אצל הקשר יעשה קשר קטן כצורת יו"ד להשלים אותיות שדי יש שחותכין בסוף הרצועה אצל הקשר כצורת יו"ד ואורך הרצועה כדי שתגיע עד אצבע צרדה ויכרוך סביב אצבעו ג' פעמים:

וכשמניח התפילין מניח של יד תחלה ומברך להניח ומניח של ראש בלא ברכה ואם סח בינתיים אפילו לענות אמן יהא שמיה רבא או קדושה או ענה אמן אחר ברכה שמע צריך לחזור ולברך על של ראש על מצות תפילין וזהו לפי' רש"י ז"ל אבל לפר"ת מברך לעולם שתי ברכות על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ואם סח בינתים מברך על של ראש שתים להניח ועל מצות ולמעלה כתבתי שדברי ר"ת עיקר ולכתחלה יש לעשות כן וכשהוא חולצן חולץ של ראש תחלה ומניחן בתיק ומניח של יד עליהם בתיק אבל לא יניח של יד תחלה בתיק ויתן עליהן של ראש לפי שכשיבא להניחן יהיה צריך להעביר של ראש שהן למעלה ופוגע בהן תחלה כדי ליקח של יד שהוא צריך להניחן בזרועו תחלה ונמצא מעביר על המצות ובכל פעם שמניח תפילין ביום צריך לברך על כל פעם ופעם:

סליק הלכות תפילין

---

* נ"ל רחבו יותר מאצבע

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דנמצא: (ב) במכילתא כצ"ל: (ג) תי' ה' נמחק: (ד) נ"ל את: (ה) נ"ל כל: (ו) נ"ל וז"ל: (ז) נ"ל החקה: (ח) כ"ב וי"ו יו"ד: (ט) כ"ב בחזק חסר: (י) כ"ב וי"ו: (כ) מצותי בוא"ו אחת כצ"ל: (ל) במכילתא כצ"ל:

ורבנן. דאית להו לילה זמן ציצית והוי מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות בה: האי אשר תכסה בה מאי דרשי ביה. דלרבות כסות סומא לא איצטריך דהשתא כסות לילה חייב כסות סומא לא כ"ש דישנה בראייה אצל אחרים: ולא שלש. דטלית בת שלש פטורה: מאשר. מרבויא דאשר: שכולן מצוה אחת הן. ארבע דוקא למצוה אחת וכי רבי רחמנא בעלת חמש להטיל ארבע כנפותיה רבייה ולא להטיל לכנף חמישי דמצות ציצית בארבע כנפות: ולר' ישמעאל דאמר ארבעתם. ארבע מצות כל כנף מצוה לעצמו וכי רבי בעלת חמש להטיל לכולהו רבייה דכל חד מצוה באנפי נפשיה: התכלת אינה מעכבת את הלבן. אע"ג דמצוה להטיל שני חוטי תכלת בתוך הציצית כדמפרש לקמן אפילו הכי אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן לבן או תכלת

נמוקי יוסף

ארבע ולא שלש. כשיש לטלית ארבע קרנות חייב בציצית אבל אם אין לו אלא ג' קרנות פטור מן הציצית: נפקא ליה מאשר. [א] שלא היה צריך לומר (פ)תכסה אלא לרבות כסות סומא: ארבע ציציות. של ארבע כנפות: מעכבות וכו'. שאם נפסק ציצית של כנף אחת אסור לברך עליו ואסור ללבוש אותו בשבת שכולן מצוה אחת ואינה נגמרת המצוה: התכלת אינה מעכבת וכו'. אע"ג דמצות ציצית שהם ארבע חוטין השנים מהם ראויים שיהיו מגמר צבוע תכלת והשנים מגמר לבן דכתיב על ציצית הכנף ציצית הדומה לכנף והכנף סתם הוא לבן שרוב הטליתות לבנים וקא משמע לן שאם לא מצא (צ) ראויים לצייץ בו או כולם צבועים יצייץ במה שימצא:

זה

נר מצוה

ת"ר הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים (א) גרים (א) ועבדים משוחררין ר"ש פוטר א בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא (ב) ונשים פטורות וקי"ל כר"ש (א) מ"ט דר"ש דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי כסות סומא אמור ומה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא ב כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים ורבנן האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה מבעי ליה לכדתני' על ארבע כנפות כסותך ארבע ולא שלש אתה אומר ארבע ולא שלש או אינו אלא ארבע ולא חמש כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי בעלת חמש אמור ומה אני מקיים ארבע ארבע ולא שלש ומה ראית לרבות ג בת חמש ולהוציא בת שלש מרבה אני בת חמש שבכלל חמש ארבע ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש ארבע ואידך נפקא ליה מאשר: (ג) ארבע ציציות מעכבות זו את זו ד שכולן מצוה אחת הן ר' ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות ולית הלכתא כר' ישמעאל: ג התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינה מעכבת את התכלת *[תניא] ר' יצחק אומר משום

וקיימא לן כרבי שמעון. והביא רבינו תם ראיה מפרק במה מדליקין [דף כה:] מהא דרבי יהודה ברבי אלעאי שהיו תלמידיו מחביאין ממנו כנפי כסותן מפני שלא היה להם ציצית בסדינן וקאמר ואינהו סברי משום כסות לילה פירוש אע"ג דסדין חייב בציצית לא היו מניחין בו ציצית משום דילמא אתי לאנוחי ציצית בסדין שהוא כסות לילה והוא פטור כרבי שמעון והוי כלאים שלא במקום מצוה ומדנקט תלמודא האי טעמא ולא נקט טעמי אחריני דמפרש במנחות [דף מ.] משום קלא אילן או משום גזירה שמא יקרע כסותו בתוך שלש אלמא דהכי הלכתא ועוד ראיה מפ' במה מדליקין (דף כז:) מהא דקאמר בשמעתין דשלש על שלש דפריך כי היכי דמרבינן שאר בגדים לענין טומאה נרבינהו נמי לענין ציצית מאשר תכסה ומשני ההוא מבעיא ליה לרבות כסות סומא והיינו כר' שמעון ולא קאמר לרבות בעלת חמש כרבנן ועוד סתם ברייתא בפרק קמא דקידושין (דף לג:) דקא חשיב ציצית בהדי מצות עשה שהזמן גרמא ועוד דבפ"ב דזבחים [דף יח:] פליגי בה תנאי ומרבה חד כסות סומא מאשר תכסה ואידך מרבה ליה מאשר ולא קאמר דסבר כרבנן אלא דוחק להעמיד שניהם כר"ש ועוד דאמרינן בברכות בפרק היה קורא (דף יג.) למה קדמה והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום ועוד קאמר התם [דף יד:] אמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתא דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת פירוש היו אומרים התחלת פרשת ציצית *(וגמרה) בערב ומדלגין כל מצות ציצית לפי שאינה נוהגת בלילה אמר אביי הלכך אתחולי מתחלינן כדמתחלי במערבא וכיון דמתחלינן מגמר נמי גמרינן דהא אמר רב כהנא אמר רב אם התחיל גומר אלמא דכל האמוראין סברי דמן הדין אין לומר פרשת ציצית בערב ולא קי"ל כרב יהודה [מנחות מג.] דרמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה: **פרט** לכסות לילה. היה אומר רבינו תם הא דקאמר הכא פרט לכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה אבל כסות המיוחד ליום אין בו משום כלאים אפילו אם לובשו בלילה ודקדק זה מדקאמר בפרק התכלת (דף מ:) א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל תכלת אין בו משום כלאים ואפילו בטלית פטורה ומסיק דהאי טלית פטורה מיירי בהטיל למוצלת ודקדק רבינו תם מדקאמר ואפי' ולא קאמר אפילו בלא וא"ו משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בו משום כלאים כי ההיא דבפרק טרף בקלפי (דף מו.) אמר רבי אלעזר משום בר קפרא אומר היה ר"מ איברי עולת חול שניתותרו עושה לה מערכה וסודרן ואפילו בשבת ומוכח התם מדקאמר ואפילו בוא"ו דתרתי מילי אתא לאשמועינן והכא נמי אתא לאשמועינן דאין בהם משום כלאים אפילו בלילה ואע"ג דלאו זמן ציצית הוא דלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית ואין בו משום כלאים כלל אפילו ללובשו בלילה וכן משמע מהא דקאמר [מנחות מ.] גבי סדין בציצית גזרה משום כסות לילה ולא קאמר גזירה שמא יתכסה בו בלילה וכן אמרינן בפרק התכלת (דף מד.) דטלית שאולה חייבת בציצית משלשים יום ואילך משום דנראית כשלו ומשתרי בה כלאים אע"ג דפטורה מדאורייתא אלמא כיון דהותרה אצל בעל הטלית ובספרי תניא אם היתה מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית ועוד תניא התם רבי יהודה בן בבא אומר ביחוד בטלו חכמים כסות אשה מן הציצית אלא פעמים שבעלה מתכסה בה הלכך נראה דכלאים בציצית שרי בטלית של איש בין לאיש בין לאשה בין ביום בין בלילה ואפ"ה חשיב מצות עשה שהז"ג כיון דכסות לילה פטור ועוד דטלית של יום נמי אם נפסק בלילה שרי ולא מיחייב עד היום. נראה לי דהני תרי שינויי סתרי אהדדי דלשינויא קמא המתעטף בלילה בכסות יום חייב לברך מדלא משכח דהוי מצות עשה שהזמן גרמא אלא משום דכסות לילה פטור משמע הא כסות יום חייב אפילו בלילה ולאידך שינויא משמע דלכסות יום אין מברכין עליו בלילה מדקאמר שאם נפסק בלילה שאינו חייב לתקנו עד היום: (ד) **וראיתי** באשכנז לפני יום הכפורים כשמשכימין באשמורת שהליח צבור מתעטף בטלית של אחר כדי ליפטר מן הברכה משום טלית שאולה משום דמספקא להו בטלית (ה) שאינו שלו אם צריך לברך אם לאו ונראה לי כשנויא קמא דכי היכי דלכסות לילה פטור אפילו ביום הכי נמי כסות יום חייב אפילו בלילה וכן כתב בספר המצות שרי"צב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו וכן משמע בירושלמי דפרק קמא דקידושין דקאמר אמר להו ר"ש אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אלמא תלינן טעמא דהזמן גרמא בכסות לילה משמע הא כסות יום חייב אף בלילה ומה שמתעטפין באשכנז בטלית של אחר כדי ליפטר מן הברכה משום טלית שאולה נראה לי שטועין הם דהא דטלית שאולה פטורה מן הציצית היינו השואל* מחברו טלית שאינה מצויצת שעד שלשים יום פטור מלהטיל בה ציצית דכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אבל בכסות שאינה שלך לא חייבה תורה לעשות גדילים אבל השואל מחברו טלית מצויצת צריך לברך וכן מצאתי שכתב בעל העיטור ז"ל ולמאי דפרישית שכלאים בציצית מותרין אף בלילה תיקשי לך הא דאמרינן בפרק התכלת (דף מג.) גבי כהנים נהי דאישתראי כלאים גבייהו בעידן עבודה שלא בעידן עבודה מי אישתראי ויש לחלק דהכא גדילים תעשה לך אלא תלבש שעטנז קאי וקאמר רחמנא דבכה"ג תלבש ומשמע דכל לבישה התירה תורה בין ביום בין בלילה כמו אם לא היו כלאים אבל התם לבישה בלא עבודה לא הותרה מעולם ועוד כלאים בציצית הותר בטלית המיוחד ללבישה שעיקרו עשוי להנאתו הלכך כל זמן לבישתו הותר בין ביום בין בלילה אבל גבי כהנים לא הותר אלא במיוחדין לעבודה הלכך דוקא בעידן עבודה שרו ועוד היה אומר רבינו תם דאף שלא בעידן עבודה שרי והכי קאמר נהי דאישתראי בעידן עבודה כלומר בגדים המיוחדים לעבודה שלא בעידן עבודה כגון בגדים שאין מיוחדים לעבודה כמו בגדי חול מי שרו וכן מוכח בתוספתא דכלאים דתניא בגדי [ב] כהונה ובגדי כהן גדול אין בהן משום כלאים בגדי כהן גדול [ג] שיצא בהן למדינה חייב במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור *[מפני שהן ראוין לעבודה] אלמא אין בהם משום כלאים אפילו שלא בשעת עבודה והא דאמרינן ביומא בפרק בא לו (דף סט.) שהיו מקפלין אותן ומניחין אותן תחת ראשיהן ולאו תחת ראשיהן ממש משום כלאים היינו דוקא בהצעה שלא כדרך לבישה וטעמא דמילתא דהאי לבישה משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת דכשיגמור עבודתו יפשטם מיד ולא ישהו עליו כלל הלכך כשהתירה תורה לבישה לגמרי הותרה אפי' שלא בשעת עבודה: **מיבעי** ליה לכדתניא על ארבע כנפות כסותך ד' ולא שלש וכו'. והא דתניא בספרי בפרשת ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם [שומע אני] אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמונה במשמע ת"ל (ד') על ד' כנפות יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמונה מן המשמע נ"ל דהכי פירושו אי לא כתיב אלא על כנפי בגדיהם ה"א שבכל כנפים שיש לבגד אמרה תורה לעשות ציצית הן מעט הן הרבה ת"ל על ד' כנפות ונתמעטו מעט והרבה נתמעטו בעלי שלש שהוא פסול אף אם הטיל בו ד' ציצית דלארבע כנפות בעינן וליכא ונתמעטו בעלי ה' ויותר שאין להטיל בכל הכנפים אלא בד' מן הכנפים: **תנן** בפ' הקומץ (דף כח.) ארבע ציציות מעכבות זו את זו שכולן מצוה אחת הן רבי ישמעאל אומר ארבעתן ד' מצות וגרסינן עלה בגמ' [דף לז:] מאי בינייהו סדין בציצית איכא בינייהו לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן אי חסר אחד מהן ליכא מצוה והוו להו [איסך] כלאים ולרבי ישמעאל לא הוו כלאים דשלש שנשארו הוו שלש מצות. רב אדא בר אהבה אמר טלית בת חמש איכא בינייהו (ו) לת"ק דאמר מצוה אחת הן ארבעתן מצוה אחת וכי רבי רחמנא טלית בת חמש להטיל ד' כנפותיה רבייה ולא להטיל לכנף חמישי דמצות ציצית בארבע כנפות ולרבי ישמעאל דאמר ארבעתן ד' מצות כי רבייה רחמנא לבעלת חמש להטיל לכולם רבייה דהא כל חד מצוה באנפי נפשיה. רבינא אמר הא דרב הונא איכא בינייהו דאמר רב הונא היוצא בטלית [מצויצת] שלא כהלכתה בשבת חייב חטאת (ז) לכולהו אית להו דרב הונא והא הטיל (ח) לארבע לתנא קמא הוי מצויצת שלא כהלכתה וחייב חטאת דהני ציציות הוי משוי ולר' ישמעאל הוי מצויצת כהלכתה דג' מצות מיהא איכא: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי ישמעאל. ולית הלכתא כוותיה: **ותו** גרסינן [שם] אמר רב שישא בריה דרב אידי האי מאן דבצריה לגלימיה לא עבד ולא כלום מאי טעמא שוייה טלית בעלת חמש פירוש שחתך א' מן הקרנים ועשה ממנו שתי קרנות כדי לפטרה מן הציצית אמר רב משרשיא האי מאן דצרייה לגלימיה לא עבד ולא כלום מ"ט כמאן (ס) דשדי דמי ותנן נמי [ד] כל [חמתות] צרורות טהורות חוץ משל ערביים פירוש דצרייה לגלימיה שהגביה כנפי הטלית (י) ותפרן שלא נשאר כנף בטלית כדי לפטרה מן הציצית: **התכלת** אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת. פירש"י אע"ג דמצוה לתת שני חוטי תכלת ושני חוטי לבן בציצית אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא ולכאורה הוה משמע דאין זה מעכב את זה (כ) שאם הטיל ב' חוטין מן האי יצא כי הא דתפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת ש"י ונהגו כפירש"י וכן מוכח בפ' התכלת [דף מ.] (ל) והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין ומפרש שאסרוהו גזירה משום קלא אילן פי' צבע הדומה לתכלת וכיון שאינו תכלת הוי כלאים שלא במקום מצוה ופריך לא יהא (מ) האי אלא לבן פירוש מאי איכפת לן אי רמא קלא אילן לא יהא האי קלא אילן חשוב אלא כלמר לבן בעלמא והא אמרינן אין לו תכלת מביא לבן אלמא משמע דאי הוי לבן אין כאן איסור אף בטלית של פשתים ואע"ג דבלאו (נ) הכי דקלא אילן איכא שני חוטין לבן אלמא היכא דלית ליה תכלת בעי למירמי ארבע חוטי לבן ומיהו יש לדחות דאע"ג דבשני חוטי לבן לחוד איכא מצות ציצית (ס) לאי נמי רמי טפי ליכא איסור כלאים דאין זה מוסיף על המצות לגדיל שנים גדילים ארבע (ע) כדדרשינן מיניה שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת לאו למעוטי טפי קאתי כדאשכחן גבי ערבי נחל [סוכה לז.] דדרשינן ערבי שתים ונהגו להוסיף הרבה ערבה בלולב וכן פרש"י בפרק התכלת [דף מא:] גבי טלית שכולה תכלת דקאמר עלה כאן בטלית בת שמונה חוטין ופירש הוא ז"ל עלה ואין כאן בל תוסיף משום דציצית אחד בכנף ולא שנים פירוש דוקא ב' ציציות אסור אבל להוסיף חוטין בציצית שרי וקשה דבסנהדרין פרק אלו הן הנחנקין (דף פח:) משמע דאם הוסיף חוטין בציצית פסול גבי זקן ממרא דקאמר

ר"א

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טור א"ח סי' יז יח:

מנחות מג.

ב מיי' פ"ק שם סמג עשין (כו) [כו] טור א"ח סי' יג: ג מיי' פ"ק ופ"ב שם סמג עשין כו:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ל נשים ועבדים:

הגהות מא"י

[א] נ"ב אשר רבויא הוא ואייתר תכסה בה לרבות כסות סומא. רש"י: [ב] נ"ל כהנים: [ג] נ"ל שיצא: [ד] נ"ב פ' כ"ו דכלים מ"ד:

פי' ברא"ש פ' כל הבשר סימן כו ובטוש"ע א"ח סימן יד

גי' ד"ח

שלטי הגבורים

א וכתב מיימון דאותן הפטורין יכולין להתעטף בלא ברכה ור"ת ז"ל כתב שיכולות לברך אע"פ שהן פטורות וכתב הטור ויותר טוב שלא יברכו וצ"ע בדברי ר"ת דהא סבירא ליה דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט:

ב וסדינין אע"פ שאדם ישן בהן בבקר עיקר תשמישן בלילה וכסות לילה מיקרו. טור:

לשון ריא"ז

ג וטלית שאין בה ארבע כנפות פטורה ואם יש לה יותר מארבע מחוייבת שהרי יש לכל חמש ארבע ואינו מטיל אלא לארבע כנפות בלבד שהרי התורה אמרה ד' ולא יותר. המחתך אחת מד' כנפות טליתו כדי לפוטרה מן הציציות לא עשה כלום שהרי במקום החתך נעשו שתי קרנות והרי היא בעלת חמש כנפות וחייבת בציצית וכן אם קשר הכנף הרביעי או שתפר ונראה כאילו אינו לא עשה כלום שאין הכנף מתבטל בקשירתו או בתפירתו:

לשון ריא"ז

ד ועד שלא יטיל בה ד' ציציות על ד' כנפות אין בהן משום מצוה ואין ראוי ללובשה:

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) וא"ת אמאי לא דרשי' הכא כל דאיתנהו בלא תלבש איתנהו בגדילים דומיא דקדוש היום ומצה שהם חייבות מטעם היקשא דהא דרשינן סמוכים במשנה תורה לכ"ע ותירץ הרמב"ן משום דהיקשא דמצה וקידוש היום לא איצטריכא היקשא דקרא אלא לחייב נשים אבל הכא הא דרשינן הני סמוכים להתיר כלאים בציצית ולכן דין הכנים נגיד אותו לפי כללנו דכל מ"ע וכו' וליכא לאקשויי דאין היקשא למחצה דלא אמרינן אין היקשא למחצה אלא לענין שילמד עליון מתחתון והתחתון מעליון על דרך הרי זה בא ללמד ונמצא למד ואע"ג דמהיקשא דלא תאכל עליו חמץ ילפינן נמי (דנשים חייבות) [דמצה באה דוקא מחמשת המינים] מיהו אפשר דעיקר היקשא לא בא רק לחייב נשים דדין חמשת המינין אף בלא היקשא ידעינן ליה דלחם עוני אמר רחמנא ולא מיקרי לחם אלא חמשת מינין ודוחק ובתוספות פ"ק דיבמות מאריך בזה:

הגהות הב"ח

(א) גרים נשים ועבדים ר"ש כו' כצ"ל: (ב) וכל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות כצ"ל: (ג) נ"ב מתני' פרק הקומץ דף כח והפסק בגמ' דף לז ע"ב בסוף הפרק ע"ש: (ד) עד היום וראיתי באשכנז כצ"ל וסד"א: (ה) נ"ל שהוא: (ו) לת"ק דאמר ארבעתן מצוה אחת הן כי רבי כו' כצ"ל ותי' מצוה אחת הן נמחק: (ז) וכולי עלמא אית להו הא דרב הונא כצ"ל: (ח) נ"ל לרביעית: (ט) דשרי כצ"ל: (י) נ"ב וקשרן א"ר דימי האי מאן דחייטיה לגלימיה לא עביד ולא כלום מ"ט אי איתא דלא מבעי ליה ליפסוק וליסדייה פירוש דחייטיה לגלימיה שהגביה כנפי הטלית ותפרן: (כ) נ"ב היינו: (ל) נ"ב דקאמר: (מ) תי' האי נמחק: (נ) נ"ל הני: (ס) נ"ל אי: (ע) נ"ל דדרשינן: (פ) נ"ב אלא: (צ) נ"ב ב' מגמר צבוע תכלת ראוים כו':

נר מצוה / תורה אור

משום [ר' נתן שאמר משום] רבי יוסי הגלילי שאמר משום ר"י בן נורי אין לו תכלת מטיל לבן: *תניא היה ר"מ אומר קשה עונש הלבן מעונש התכלת משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו הביאו לי שתי חותמות לאחד אמר לו הבא לי חותם של זהב ולאחד אמר לו הבא לי חותם של טיט פשעו שניהם ולא הביאו איזה עונשו מרובה הוי אומר זה של טיט: *ת"ר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייבת אין קטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שגדול יוצא בו עראי פטורה: ת"ר טלית כפולה חייבת בציצית ר"ש פוטר ושוין שאם כפלה א ותפרה שחייבת רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב יצחק חזייה דהוה מיכסי בטלית כפולה ורמי ליה חוטי דתכלתא אכפליה איפשוט קם חוטי על רישיה א"ל [לאו] היינו כנף דכתב רחמנא (א) באורתא שדייה ואיכסי גלימא אחרינא א"ל מי סברת ציצית חובת גברא הוא חובת טלית היא זיל רמי ליה: אמר רב טובי בר ביסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבת בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מאי טעמא אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לכסויי עביד בההיא שעתא רמי ליה משום לועג לרש חרף עושהו פירוש שעשאה לכבודו שעשאה לתכריכין שלו: *רב נחמן אשכחיה לרב אדא בר אהבה דרמי חוטי ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית אמר ליה מאי (ב) ציצית דשמענא הכי אמר רב ציצית ב אינה צריכה ברכה ושקלינן וטרינן ואסקינן דבהא פליגי מאן דאמר ציצית אינה צריכה ברכה קסבר חובת גברא הוא והויא

ר"א אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מן התורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ופריך והא איכא ציצית ומשני אי קשר העליון דאורייתא גרוע ועומד הוא ויש לומר דכל מה שמוסיף מארבע חוטין ועד שמונה לאו גורע הוא ולא מיפסיל בכך כדאשכחן אמוראי בפרק התכלת [דף מב.] רב אחא בר יעקב רמי ארבעה ורבי ירמיה מדפתי רמי תמניא ולא פליגי הני אמוראי אלא מר עביד הפחות ומר עביד היתר ובסנהדרין דמוסיף על תמניא וקצת תימה היכי משמע מקרא דאי בעי עביד הכי ואי בעי עביד הכי בשלמא אי אמרינן דפליגי איכא למימר דבהכי פליגי דמאן דרמי ארבע כדדרשינן גדיל שנים גדילים ארבע ומאן דרמי תמניא סבר דגדילים דאמר רחמנא אכל מין ומין קאי גדילים מלבן גדילים מתכלת דהיינו למר ופשתים דקאי גדילים עלייהו וצריך לומר דאף זה במשמעות גדילים דאי עביד גדילים מתכלת ולבן שני חוטין מזה ושני חוטין מזה גדילים קרינא ביה ואי עביד מכל מין ומין גדילים כגון ארבע חוטי לבן ד' חוטי תכלת גדילים קרינא ביה ולאו מוסיף הוא אבל אי רמי טפי הוי מוסיף וגרוע ועומד הוא ולעולם גדילים בעינן דהיינו ארבע חוטין בין שיש בו שני מינים בין שאין בו אלא מין אחד כמו שפרש"י וראיה עוד לדבריו מהא דאמרינן גבי טלית שכולה תכלת כאן בטלית בת ארבעה חוטין כאן בטלית בת ח' חוטין פירוש בטלית בת שמונה חוטין ארבעה חוטי תכלת והטיל בה ארבעה חוטי קלא אילן נקיים בה מצות שני מינין פסולה הואיל ולבר קלא אילן איכא חוטין כל צרכה חיישינן דילמא מזבן לה לאינים אחרינא וסבור דכולהו תכלת ושקל ד' מינייהו ורמי להו בטלית אחרינא אבל בטלית בת ד' חוטין שיש בה שם שני חוטין תכלת יכול לתת בה שני חוטי קלא אילן לשם לבן וליכא למיחש שמא יקח ממנה שני חוטין ויתנם בטלית אחר כיון דליכא אלא ד' חוטין אי שקל מינייהו מיפסיל אלמא דבפחות מד' חוטין לא מיתכשר אפי' ממין אחד: וגרסי' בגמרא [דף לח.] התכלת אינה מעכבת את הלבן (ו) לימא מתניתין דלא כרבי דתניא וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה דברי רבי וחכמים אומרים אין מעכבין ומסיק [שם ע"ב] אמר רבא לא נצרכה אלא לגרדומין דאי איגרדום תכלת וקאי אלבן או איגרדום לבן וקאי אתכלת לית לן בה דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשרין וכמה שיעור גרדומין אמר בר המדורי אמר שמואל כדי לענבן משמע דאי איגרדום תרוייהו פסולין אפילו אם נשאר בהן כדי עניבה ולכך היה אומר ר"ת דעכשיו שנותנין ד' חוטים שנים משום לבן ושנים משום תכלת וכופלין אותן לשמונה אם נפסקו שנים מן השמונה ונשאר בהם כדי עניבה כשר ואם נפסקו שלשה פסול דשמא לא נשאר בו אלא חוט אחד שלם ויש אומר דהך שמעתא דגרדומין אליבא דרבי דלרבנן אתיא מתני' כפשטה דתכלת אינו מעכב את הלבן כלל אלא דדחיק תלמודא לאוקומה למתניתין אליבא דרבי ובגרדומין ודוקא לרבי דאית ליה דמעכבין זה את זה ותרווייהו מצוה אחת ומועיל השלם לחברו כאילו כולן שלמים אבל לרבנן דלא מעכבי אהדדי הוו כשתי מצות ואי איגרדום חד וקאי אאידך אינן מועילין זה *בלא זה ואין הלכה כרבי דר' יוחנן בן נורי[א] הוא דפליג עליה וקי"ל הלכה כרבי מחברו ולא מרבו. ולא מסתבר דתהוי מלתיה דבני רבי חייא בפלוגתא דרבי ורבנן אלא ככולי עלמא אתיא וי"מ אי איגרדום תכלת וקאי אלבן היינו שנפסק החוט מעיקרו ולא נשתייר בו אלא כל שהוא דלרבי דסבירא ליה דמעכבין זה את זה שלעולם צריך שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת מצוה אחת הן ומועיל השלם לחברו אבל לרבנן דסברי דאין מעכבין זה את זה אלא בין יש לו תכלת ובין יש לו לבן צריך שיתן ד' חוטין פירוש אפילו הן ממין אחד אם נפסק חוט מעיקרו פסול דכיון שנפסק (ז) מקום חבורו לכנף לא נשארו כי אם שלשה חוטין אבל אם נפסקו [אפילו] כל ארבעתן ונשתייר בהן כדי עניבה כשר והא דמייתי הא דבני רבי חייא אהא דאמר רבא לא נצרכה אלא לגרדומין לא שיהא לגמרי כההיא דבני רבי חייא דבני רבי חייא אליבא דרבנן מצרכי לכל ד' חוטין כדי עניבה וגרדומי תכלת אכל ד' חוטי קאי דאיגרדום מקצתן ואשתייר מקצתן וכיוצא בו נצרכה אליבא דרבי אי איגרדום חוטי תכלת לגמרי *[ולא נשתייר ממנה כדי עניבה] ואשתייר חוטי לבן שלמים או להפך [כשרים] ולא מייתי הא דבני רבי חייא אלא דלא בעי' סופן כתחלתן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והא דקאמר רב נפסק חוט מעיקרו פסול לאו דוקא מעיקרו אלא כל שלא נשאר בו כדי עניבה נפסק מעיקרו קרי ליה כיון שלא נשתייר בו כדי הכשר ופירוש זה נראה עיקר דגרדומי תכלת דבני רבי חייא משמע דאיגרדום כל ארבעתן כי קורא לכל הציצית תכלת כדקאמר תכלת שכרך רובה כשרה וכן רמי תכלתא *לאינשי דביתהו וכן משמע לישנא דגמרא דקאמר מאי שיריו ומאי גרדומיו לאו שיריו דאפסוק מינייהו ואשתייר מינייהו גרדומי דאיגרדום איגרדומי אלמא דגרדומי אכל ד' חוטי קאי וכן משמע דומיא דגרדומי אזוב דקאי אכל שלשה קלחי אזוב הלכך אפילו איגרדום כל שמונה חוטי ונשתייר בהן כדי עניבה כשר ואם יש אפילו בחוט אחד פחות מכדי עניבה פסול:

וגרסינן תו [דף לח:] איבעיא להו כדי לענבן כולהו בהדי הדדי או דילמא כל חד וחד לחודיה תיקו ואזלינן לחומרא. ובעי' כדי לענבן כולהו בהדי הדדי בעי רב אשי אלימי ולא מיענבי ואי הוו קטיני הוו מיענבי מאי אמר ליה רב אחא בריה *(דרב אחא) לרב אשי כ"ש דמיככר וכשרין אמר רבה ש"מ צריך לקשר על כל חוליא דאי ס"ד לא צריך הא דאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת כשרים כיון דאיפתרי להו עילאי איפתרי להו כולהו מכאן משמע קצת דכדי עניבה דקאמר לעיל לא בעי שיהא בפתיל כדי עניבה אלא אפילו נפסק כל הפתיל ונשתייר בגדיל כדי עניבה מדקאמר כיון דאיפתרי עילאי איפתרי כולהו דאי נשאר כדי עניבה בפתיל לא מיפתרי הקשר ורש"י דחק לפרש דרבא לית ליה דבר המדורי דבעי כדי עניבה ולא משמע כן וכן בספרי תניא בפרשת גדילים בד"א בתחלתה אבל בשיריה ובגרדומה אפי' כל שהוא משמע לגדילים קאי: [שם לח:] מאן תנא דפליג עליה (ח) דרבי האי תנא דתניא רבי יצחק אומר משום רבי נתן שאמר משום ר"י הגלילי שאמר משום ר' יוחנן בן נורי אין לו תכלת מביא לבן: **בזקן** שעשאה לכבודו. ומשמע שתכריכי המת מטילין להם ציצית והאידנא נהגו להסיר הציציות מתכריכי המת והיה אומר ר"ת סמך למנהג משום דציצית נראית "כעדות שקיים כל המצות ואין הדור הזה ראוי לאותו עדות ואמרינן במדרש על כנפי בגדיהם לדורותם לדור שכולו תם ועוד דבימיהם היה כל עיטופם בטלית בת ארבע כנפות והיה לכולם ציציות בחייהם הלכך מטילין בהם גם במותם משום לועג לרש אבל האידנא שאין עטיפתו בטלית בת ארבע כנפות ויש הרבה בני אדם שלא היו להם ציצית בחייהם ואי רמינן ליה אחרי מותו איכא טפי לועג לרש שמזקיקין אותו מה שלא קיים בחייו ואם היו משימין לאותם שהיו להם בחייהם נמצא שאותם שלא היו להם בחייהם מתביישים ואין לומר ויתביישו וכן ראוי להם על שלא הטילו ציצית בחייהם. לפי שהתורה לא הזקיקה לעשות ציצית אלא למי שיש לו טלית בת ד' כנפות ועוד סמכו על הא דאיתא במסכת שמחות שלוה אבא שאול בן בטנית הסילו תכלת מאפליוני ואע"ג דקאמר הסילו ולא קאמר התירו מ"מ משמע להסירו מדקאמר מאפליוני ולא קאמר באפליוני ואין להביא ראיה למנהגנו מהא דאמרינן בפרק מי שמתו (דף יח.) גבי תכלתיה דרבי יונתן דשדי אקבריה ואמר

רש"י

תכלת יצא: גדול עונשו של לבן. למי שאינו מטיל ציצית: זה שאמר לו של טיט. שמצוי ולא הביאו: שהקטן. שהגיע לחינוך: טלית כפולה. שהיתה ארוכה וכפלה לשתים: ור"ש פוטר. שאם תפשוט נמצאו ציצית באמצעיתה: שאם כפלה ותפרה שחייבת. דלא תיפשוט: איפשוט. נתפשט הטלית והיו הציצית באמצעיתה (ג) שהיא ארוכה כפלים בקומתו והיתה כפולה והכפל מוטל על ראשו ושני ראשי הטלית למטה מאחריו ושני ציציות בקרנות האחד ושני ציציות בשני ראשי הכפל מקום שאורכו כלה וכשנתפשטה נמצאו שני ציציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של רבה: לאו הייתו כנף. דבאמצעיתן הן עומדין: מי סברת חובת גברא הוא. דכשתקיים מצות ציצית באחת מהן דתפטר באחריתי: חובת טלית הוא. הטלית הכפולה חייבת בציצית: זיל רמי לה. הסר אותן ציציות שהיו בכפולה והטל בה אחרות כמצותן: כלי קופסא. טליתות הראויין לציציות אע"פ שמונחין ומקופלין בקופסא (ד) הואיל ועומדין להתכסות בהו אשר תכסה קרינן ביה: לכבודו. לתכריכין: והשיא שעתא. כשלובשין אותו למת: רמי ליה. מטילין בו ציצית: משום לועג לרש. דדמי לליעוג כלומר איפטר ליה מן המצוה: (ה) (ציצית. לשון ליגלוג): אינה צריכה ברכה. בשעת עשייתה

נמוקי יוסף

זה שאמר לו של טיט. שהוא קל למצאו ועם כל זה לא הביאו: טלית של קטן וכו'. שהיו מתביישים לצאת לחוץ בלא כסות מתכסה ראשו ורובו חייבת דכסותו קרינן ביה: פטורה. דלאו כסותו הוא: כפלה. שהיתה ארוכה מאד כשתים כראוי לה כגון זו ואין ראוי ללבשה אלא א"כ כופלין אותה: ור"ש פוטר. דס"ל כנגד שאינו ראוי ללבישה והלכתא כוותיה: ושוין וכו'. שאם תפרה לאחר שכפלה שחייבת דהא חזיא לאיכסויי אכפליה. והיו שתי ציציותיה בכפליה ולא היתה תפורה ונתן מקום הכפלות בראשו: אפשיט. כשנתפשטה לו היו ציציות הכפל בראשו באמצע הטלית: א"ל היינו כנף. בתמיה: מי סברת וכו'. דלמאן דאמר חובת גברא הוא כיון שיש לו טלית מצויצת פטור מלהטיל תכלת בשאר טליתות כל זמן שאינו לובשן: חובת טלית הוא. ואע"פ שיש לו טלית מצויצת חייב לעשות ציציות בכל טלית שיש לו בד' כנפות ועביד לאיכסויי בהו: כלי קופסא. מונח בקופסא לפי שאין דעתו ללבשן כי אם בימים ידועין: חייבת בציצית. דסוף סוף היא עבידא לאיכסויי בה מחיים: בזקן שעשאה לכבודו. לתכריכין שלו ואע"פ שלובש אותה לפעמים בחייו כיון שאין עיקר עשייתה לאיכסויי מחיים הויא ליה ככסות לילה שהיא פטורה אף ביום לאפוקי כלי קופסא שעיקר עשייתה לאיכסויי בה מחיים: בההיא שעתא. שמת: רמי. נותנין שם ציצית והעלה הריטב"א ז"ל שמנהג יפה הוא לתת ציציות בתכריכין כיון שרגילין במצוה מחיים משום והלך לפניך צדקך וגו' וי"מ שיש במדרש שלכך נסמכה פרשת נסקל לפרשת ציצית לומר שהמת חייב בציצית: אמר רב ציצית אינה צריכה ברכה. כתב הריטב"א כתב רבינו ז"ל והלכתא כרב דאמר חובת גברא הוא דהא אנן לא מברכינן לעשות ודחי מימרא דשמואל דכלי קופסא ואין לנו לזוז מדברי רב אלפס והרמב"ן וכן הגאונים ז"ל וגם הרבה מגדולי האחרונים ז"ל פסקו כן ומיהו ודאי קי"ל כתוספתא דברכות דתניא העושה ציצית לעצמו אומר שהחיינו ואם לא אמר בשעת עשייה אומר בשעת עטיפה הראשונה דהכי הלכתא בלולב ובסוכה כדאיתא בדוכתייהו [סוכה מו.]. ועכשיו נשאר לנו לבאר מצות ציצית אם העטיפה מעכבת בו אם לאו ולפרש קצת לשון הברכה וכיצד מברכין אותו והמניח ציצית ותפילין איזה מהם מקדים לפי שרבו בזה סברות המפרשים ז"ל ונאמר כי יש מן הראשונים ז"ל שאמרו כי אין מצות טלית מתקיימת אלא בעטיפת הראש לכסות בו ראשו וגופו או רובו כדכתיב אשר תכסה בה ולדבריהם אין מצות ציצית באלו הטליתות הקטנים שנהגו ללבוש ברוב המלכיות ואין נראה כן ומה שהיו מברכין להתעטף זהו למצוה מן המובחר ואפשר שהתלמוד מדבר לפי מנהגם שלא היו רגילין ללבוש טלית בת ארבע כנפות אלא טלית גדול כדאמרינן טלית של ת"ח צריך שיהא נראה מתחתיו ספח אבל מתורת הדין כל כסות של ד' כנפות חייבת בציצית ויוצא בו ממצות ציצית אע"פ שאין בו לא כיסוי ולא עטוף דרחמנא בגדיכם וכסותך קאמר וכל מלבוש וכסות במשמע ובלבד שיהא לו כנפות ואי משום אשר תכסה בה ההיא לאו

שלטי הגבורים

א היתה מרובעת וכפלה כתב מיי' אין מטילין ציציותיה על כנפיה כמו שהיא כפולה אא"כ תפרה כולה ואפי' מרוח אחת ומלשון הרא"ש יראה שחייבת אע"פ שלא תפרה: ב אלא מברך להתעטף בציצית ואם פשט טליתו ולא היה דעתו ללובשו מיד כשחוזר ולבשו צריך לברך אבל אם היה דעתו ללובשו מיד כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא בזה אני מסתפק אם צריך לברך שיש פנים לכאן ולכאן דאיכא למימר כיון דילפינן כל התורה כולה מתפילין כל אימת דממשמש בהו מברך פי' אם זזו ממקומן ולא ידע שלא היו במקומן אבל אם הזיזם ממקומן אדעתא להחזירן מיד התם נמי לא היה צריך לברך וזה דעתי והישן בטליתו בלילה אין צריך לברך עליו בבקר. טור:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל באורייתא: (ב) נ"ל ציצי: (ג) נ"ל שהיתה: (ד) נ"ב חייבת בציצית: (ה). נ"ל ציצי: (ו) נ"ב וכו': (ז) נ"ל במקום: (ח) נ"ב אפשר שהיא ברייתא זו כפסקיו לאוכוחי מינה דמדאורייתא אין לאסור ציצית של פשתן בטלית של פשתן ועי' לקמן במ"ש על הגליון בענין זה:

הגהות מאי"י

[א] פליג עליה כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' טז:
ב מיי' פ"ק שם טוש"ע או"ח סימן (יז)[י']:
ג מיי' פ"ג שם סמ"ג עשין כו טוש"ע או"ח סי' יט:

א מיי' פ"ג מה' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' יד:
ב מיי' פ"ק שם סמג שם טוא"ח סי' טו:
ג מיי' פ"ק ופ"ב שם סמג עשין כו טוא"ח סי' יא יב:

הגהות חו"י
(א) עי' בהי"ף שבת פרק במה מדליקין סי' שז:

נס"י בעינן וכ"ה בגמ'
בגמ' הגי' אמר רבה אמר ר' יהודה

רש"י

עשייתה: חובת גברא.ועטיפתה היא גמר מלותה: וכנפיה של עור.שנחתכו קרניה ותלה בהן עור: חוץ לשלש. למעלה מג' אצבעות משפת הכנף: יתפור.ולא חיישינן דלמא פייש מידי מן חוט התפירה ויוסף עליו ד' חוטין לשם ציצית ואיכא תעשה ולא מן העשוי דהא חוץ לג' לא חזי לתלות ציצית כדאמרי' לקמן: תוך ג'. דראוי להניח שם ציצית: לא יתפור. דחיישינן להא דפירשנו: ממקום אחר. מן טלית אחר ויש בה תכלת: ותולה בה. משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה: ושוין שמביא תכלת. מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה דהכא ליכא ולא מן העשוי דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתחלה: ובלבד שלא תהא מופסקת. שיהא כל חוטיה שלימים: אין מתירין. ציצית מבגד לבגד והיא ברייתא דלעיל ושוין מוקי לה בדיעבד: אין מדליקין. נר חנוכה מנר חנוכה משום ביזוי מלוה כדמפרש במסכת שבת (דף כב.): כל מילי דמר. רבה: ארבע. חוטין נותן בחור הכנף וכופלן לשמנה: משולשת. תלויה הענף מן הגדיל: ארבע.אלבעות: וג'. שב"ה אומרים שיהא [כל אחת] באותן ג' אלבעות (ב) [אחת מד']מטפח של כל אדם דהיינו כמדת גודל: שית בקטנה. באלבע קטנה: וחמש באלבע וארבע בגודל. והכל שיעור אחד: בתוך ג' אלבעות. כלומר שלא ירחיק מן שפת הכנף יותר מג' אלבעות: אין לשון ציצית אלא לשון יוצא. תלוי ויוצא מן (הכנף) הענף

נר מצוה

והויא לה מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה וכל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה אין צריך לברך שהרי התפילין אין עשייתן גמר מלאכתן ואין צריך לברך לעשות תפילין ומאן דאמר ציצית צריכה ברכה קסבר ציצית חובת טלית היא והויא לה מצוה שעשייתה גמר מלאכתה וכל מצוה שעשייתה גמר מלאכתה צריך לברך משעת עשייתה כמו המילה שעשייתה גמר מלאכתה וצריך לברך: והלכתא כרב דאמר חובת א גברא היא דהא אנן לא מברכינן לעשות ציצית הלכך הא דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ליתא והכי אמר בעל הלכות ואיכא מאן דאמר הלכתא כשמואל דאמר חובת טלית היא ואנן כתבינן מאי דסבירא לן דף מ: *אמר רבא הא מילתא אמריתא אנא ואיתמר במערבא משמיה (א) דר' יוחנן כוותי אהיא של עור וכנפיה של בגד פטורה היא של בגד וכנפיה של עור חייבת מאי טעמא עיקר בגד *היא *אמר דף מד. רב יהודה טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת *אמר *רבה דף מא. אמר רב יהודה טלית בשנקרעה חוץ לשלש רסח יתפור תוך שלש לא יתפור תניא נמי הכי טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש ר"מ אומר (לא) יתפור וחכמים (א) אומרים *[לא] יתפור ושוין שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ותולה בה ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ג' ותולה בה *ובלבד שלא תהא נפסקת: איתמר רב אמר אין מתירין מבגד לבגד ושמואל אמר מתירין מבגד לבגד רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין מנר לנר רב אמר אין הלכה כר' שמעון בגרירה ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון בגרירה (א) אמר אביי °כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל מתירין מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה דתניא ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ: תנו גרבנן כמה ב חוטין נותן בית רסט שמאי אומרים ארבעה וב"ה אומרים שלשה וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש ושלש שאמרו ב"ה אחת מד' לטפח של כל אדם: אמר רב פפא טפח דאורייתא שית בקטנה וחמש באצבע ארבע בגודל אמר רב הונא ד' בתוך ד' ומשולשת ארבע ורב יהודה אמר שלשה בתוך שלש ומשולשת ארבע אמר רב פפא הלכתא ארבע בתוך שלש ומשולשת ארבע פירוש ארבעה חוטין בתוך שלש אצבעות בטלית ומשולשת הציצית ארבע ג אצבעות למימרא דאיכא שיעורא והתניא ציצית אין ציצית אלא יוצא ואין ציצית אלא כל שהוא וכבר עלו

נמוקי יוסף

לאו לכיסוי הגוף או עטיפת הראש אתא אלא לרבות כסות סומא או בעלת ה' כדאמרן לעיל [דף מג] והרי אמר טלית שהקטן מתכסה בה ראשו ורובו[דף מ:]וגדול יוצא בה עראי שהיא חייבת ומסתמא אין בה לגדול כדי עטיפת הראש וכיסוי רוב גופו אלא ודאי כדאמרן וכן פשט המנהג בכל ישראל כי רובם אין להם טלית גדולה הראויה לעטוף ועושין טליתות קטנים שלובשין אותן שלא מיעטו מן וראיתם אותו אלא כסות לילה או כסות סומא ולא כסות שתחת המקטורן וזו נראית ראיה ברורה וכן פסק הרב בעל הלכות ז"ל ואין להרהר בזה ומ"מ מלוה מן המובחר שיהא כולו מעוטף במלוה וזו דרך ירא שמים לחבב המלוה וכ"ש מלות ציצית השקולה כנגד כל המלות ולא שיהא מעכב כלל ובאלו הטליתות הקטנים שנהגו אין מברכין להתעטף אלא נהגו לברך על מלות ציצית ואין לבטל המנהג. ונהגו ג"כ לעשות המלוה מעומד. וכבר נשאלתי על המניח תפילין והמתעטף בשחרית איזה מקדים ונראה שראוי להקדים מלות ציצית שסקולה כנגד כל המלות ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת בין ביו"ט ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וכן מלאתי לרב רבינו יונה זלק"ל בספר היראה ומ"מ אותם שמתעטפים בטלית גדולה כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מלות תפילין באה לפניו תחלה ומברכין עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המלות ואפילו אותם שאין נוהגין אלא בטלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ועוד שהרי דימו אותו חכמים [דף מג:] לחותם של עבד שמקפיד בו רבו כשמכסה אותו. ומותר לאדם ליכנס בטלית מלויילת לבית הכסא ועושה צרכיו שלא אסרו אלא תפילין שיש בהם משום קדושה וצריכין גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא יישן בהם וכן כתב הגאון ז"ל ונראה לי ראיה גמורה לדבריהם מהא דאמרינן בגמ' [דף מג.] דרב יהודה לא מברך על הציצית אלא בצפרא ואמרינן דאפי' (ד) כר' דאמר בתפילין שכל זמן שמניחן מברך עליהן וה"ה לציצית אלא דרב יהודה גברא נגיעא הוה ולא הוה שדי גלימיה מיניה כוליה יומא ש"מ שמותר לעשות כל צרכיו בטלית מלויילת שאל"כ היה צריך לסלקו כשעושה צרכיו וכן המנהג פשוט ולמדנו מאותו מעשה שחייב אדם לברך על הציצית כל זמן שלובשו או מתעטף בו ואפילו אלף פעמים ביום ואם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ולובשו ומתעטף בו יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך וכן מלאתי בשם ה"ר יונה זלק"ל אבל מורי ז"ל היה אומר שאף בזו חוזר ומברך אם נפלה מרוב גופו *[דה"ל היסח הדעת] ונראה לי כדבריו מהאי עובדא דרב יהודה דמדמי ציצית לתפילין ובתפילין אמרי' דכל זמן דממשמשי בהו מברך והיינו דוקא כשעוקרן ממקום הנחתן ומחזירן למקומן וכן פי' ה"ר יונה בשם רבו ה"ר משה ב"ר שניאור ז"ל וכיון דכן ה"ה לציצית עכ"ל הריטב"א ז"ל: טלית שאולה וכו'. מדאורייתא פטורה דכסותך אמר רחמנא דמשמע כסות שלך ופטורה מן הציצית ואם רצה לעשות הרי זה משובח ומברך עליה וכן נהגו לברך על טלית שאולה מלויילת וכן דעת מורי ז"ל ובמקום שנהגו להניח טליתותיהן בבהכ"נ אם בא אדם להתעטף בה לפי שעה ולהחזירו למקומו מותר ולא חשיב שואל שלא מדעת גזלן הוי כיון דליכא הכא חשש בילוי קרנא ניחא ליה לאיניש דליעבדו מלוה (ה) בממוניה מה שאין כן בספרים דשמא יבוא לקרות בהן הרבה עד שיקרע מרוב משמוש וכיון שגדולי רבותינו הצרפתים חוששין מלברך בטלית שאולה מלויילת תוך ל' יום ראוי לחוש לדבריהם שלא לברך ואם אדם לובש טליתות הרבה בבת אחת מברך ברכה אחת לכולן ואם אחר שלבש בביתו טלית קטן הלך לבית הכנסת ונתעטף בטלית גדול חייב לחזור ולברך כדברי ה"ר ז"ל וטעמא דקבעי רבנן זמן שלשים בטלית לפי שעד שלשים יום דרך אדם להניח טליתו מושאלת אצל אחרים ולא יותר מכאן ואילך נראית כשלו והל' יום צריך שיהיו רצופין שלא החזירה בינתיים כלל כל זה מיסוד הריטב"א ז"ל: חוץ לשלש וכו'. טלית שיש בו ציצית ונקרע הכנף סמוך לציציות אם הוא חוץ לשלש יתפור שהרי לא נתבטל הציצית כיון שנשאר שיעור שלש להיות כנף דהיינו שלש על שלש: תוך שלש. אם נקרע תוך שלש בטל הציצית מיד שלא נשתייר בו שיעור כנף וכשחוזר ותופרו ה"ל תעשה ולא מן העשוי: ושוין. אפילו למ"ד חוץ לשלש יתפור לפי שלא נתבטל הכנף הכא מודה שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ויניח בטליתו אם היה מקום ציצית קיים ונקרע שאר רוב הטלית דה"ל תעשה ולא מן העשוי ועל דרך זה נמצאת מפורשת בשם רב עמרם ז"ל וה"ר טוביה ז"ל וכן פי' הרב בעל הלכות ז"ל: וחכמים אומרים לא יתפור. ואתיא דרב יהודה כרבנן דהלכתא כוותייהו ודעת הרי"ף ז"ל ורוב הפוסקים לפסוק כרב יהודה: שלא תהא מופסקת. ואיני יודע אם כך הגירסא ולא ראיתי בו (ו) שום פי' (ב): אין מתירין. ציצית שהוא בטלית של מלוה לצורך טלית אחר אפילו נאה ממנו דלית ביה בזוי מלוה וכן מנר חנוכה לצורך נר מלוה כיון שדולק למלותו: כל מילי דמר. רבה בר נחמני הוה (ז) משמע שהלכתא כשמואל: לבר מהני תלת. דכיון דלצורך מלוה היא אין כאן בזיון אבל לצורך חול אסור בעוד שהראשון דולק למלותו ולפיכך כתב ה"ר אשר ז"ל בספר המנהגות שאסור להדליק מנרות של בית הכנסת בעוד שדולקין למלותן לצורך דבר של חול אבל כשצריך לכבותן מותר [illegible]

פסקי הרא"ש

ואמר ליה רבי חייא דלייה דלא לימרון למחר באין אללו ועכשיו מחרפים אותנו אלמא דלדידהו לא הוי ציצית דאיכא למימר לעולם הוו להו ציצית ואפ"ה איכא לועג כיון שאינו בר קיום מלות וי"מ הסיא שעתא כשמוליכין אותו לקבר רמינן ליה משום דאיכא לועג לרש שמכתפים אותו יש להם ציצית והוא אין לו וכשמשימין אותו בקבר אז מסירין אותן:

טלית שאולה וכו'. והך חיובא מדרבנן הוא דמדאורייתא פטורה לעולם כדדרשינן בפרק ראשית הגז (דף קלו.) כסותך ולא של אחרים ומדרבנן הוא דחייב והוא משום דנראית כשלו לפי שאין דרך להשאיל יותר מל' יום והיינו דוקא בשואל טלית שאינה מלויילת אבל השואל מחברו טלית מלויילת יברך מאלתר:

בתוך ג' לא יתפור. ופרש"י ז"ל דחיישינן דילמא פייש מידי מחוט התפירה ויניחנו ויוסיף עליו חוטין לשם ציצית ואיכא תעשה ולא מן העשוי אבל חוץ לשלש לאו מקום ציצית הוא ולפירוש זה יראה דטלית של למר שנקרע תוך ג' מותר לתפור באידנא דאין דרך לתפור בחוטי למר אלא בחוטי קנבו"ס ואינם ראוים לציצית ורב עמרם פירש חוץ לג' יתפור דכיון דאית ביה שלש על שלש אית ביה תורת בגד תוך שלש לית ביה תורת בגד וכמאן דליתיה דמי ואע"ג דתפריה כמאן דפסיק חשיב ולא רמינן ביה ציצית ואי עביד ביה ציצית לא פטר ליה לטלית:

ושוין שלא יביא וכו' משום דעל כנפי בגדיהם בעינן (ג) וענף זה לא היה בבגד זה בשעת עשייה: ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה. פירוש שמתיר ציצית מטלית אחר ותולה בזה ואין בזה משום ולא מן העשוי שהרי צריך לכרוך ולתקן הציצית כבתחילה: ובלבד שלא תהא מופסקת. שיהו כל חוטיה שלמים:

ארבעה בתוך *ד' וכו' פי' ד' חוטין יכנים בתוך ג' אלבעות בכנף הטלית ומשולשת הציצית ד' אלבעות משמע שכל הציצית גדיל וענף אינו אלא ד' אלבעות ורש"י פי' משולשת תלויה *הכנף לבד מן הגדיל ד' אלבעות ואז הוי הציצית שש אלבעות ור"ת פי' דמשולשת אגדיל קאי מלשון המשלשל בדפנות שהוא לשון גדיל וחיבור וכן מוכח בספרי דתני לה אגדילים ולא בפרשת ועשו להם ציצית דתניא בפרשת כי תצא גדילים תעשה לך למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים וכמה גדילים נעשים אין גדיל פחות מג' חוטין כדברי ב"ה ב"ש אומר ד' חוטין של תכלת וד' חוטין של לבן של ד' ד' אלבעות והלכה כדברי ב"ש אלמא דגדיל ד' בעינן והכי נהיגין לעשות ציצית י"ב אלבעות שליש גדיל ד' אלבעות ושני שלישי ענף שמונה אלבעות: **גרסינן** בגמ' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יאשיה דמן אושא (אמר שמואל) חוט של כרך עולה מן המנין פירוש למנין שמונה חוטין ועושה אחד מן החוטין ארוך וכורך בו סביב השבעה:

שלטי הגבורים

א וכתב הטור ואין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי להתחייב בציצית ומ"מ יפה הדבר שיהיה לכל אדם בגד קטן בת ד' כנפות להתלבש בה:

לשון ריא"ז

כלים המונחים לו בקופסא ואינו לובשן פטור מן הציצית שאין הציצית חובת טלית אלא חובה המוטלת על האדם ללובשה שלא ילבש טלית בלא ציצית אע"פ שיכול אדם ללבוש טלית בעלת שלש כנפים ולפטור עצמו מציצית לעולם אין ראוי לאדם לפטור עצמו מן המצוה אלא יחזור אחר טלית בעלת ארבע כנפות ויקיים בה מצות ציצית והמחזר לפטור עצמו ממצות עשה מעבירין אותו מן השמים בעת שיש (י) [ריתחא] בעולם:

ב וכת' בעל העטור דאם ירצה להוסיף יוסיף כמה שירצה ור"י פירש דעד שמונה כפולים שהם ט"ז מוסיף טפי לא:

ג וצריכה שתהא הציצית משולשלת ויורדת למטה מן הכנף ארבעה אצבעות בגודל ואם רצה להאריך בה מאריך בה כל מה שירצה אפילו אמה או שתים שאין לה שיעור למעלה ויש שעושין טפח אחד גדיל ושתי טפחים ענף וכן הוא בפרדס המורה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון הגהות מיי' מר"מ מייתי ראיה אע"ג דרבנן פליגי עליה משום דהלכה כר"מ בגזירותיו עכ"ל ובספר יראים ובנימוקי יוסף גרס איפכא ר"מ אומר יתפור ותכ"א לא יתפור ויתא עפי:

(ב) תמיהני אם לא ראה הרב פירש"י שפירש ובלבד שלא תהא מופסקת שיהו כל חוטיה שלמים ושמא על פירש"י נסתפק מה חידוש אתא לאשמועי' ומיהו ה"ר יוסף קרא בנימוקיו לא"ח סי' ט"ו כתב ז"ל משמע דאיצטריך למתני משום דסד"א אע"פ שנפסק בעודו בכנף הראשון כיון שנשתייר בו כדי עניבה שיה כשר בעודו שם גם כשקבעו בכנף שני ליתכשר קמ"ל כיון דתחילת קביעתו בכנף זה הוי בחוט מופסק אע"פ שיש בו כדי עניבה פסול עכ"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דר' זירא: (ב) כל אלבע אחת מד' מטפח כנ"ל: (ג) נ"ל וכנף: (ד) נ"ל תימא: (ה) נ"ב ובפ' הספינה השיג על זה ע"ש בדף ר"ה ע"א: (ו) נ"ב אבל רש"י והרא"ש פירשו דהכוונה לומר שיהו כל חוטיה שלמים והב"י בטור א"ח סימן ט"ו האריך בזה ע"ש: (ז) נ"ב כלומר אע"פ דקי"ל כרב באיסורי מ"מ בהני מילי משמע דהלכתא כשמואל שהרי אביי העיד על רבה דעביד בהני תלת מילי כשמואל ומעשה רב ואפי' לקולא אזלינן בתריה וק"ל: (ח) נ"ב ד': (ט) נ"ב כלומר דאין שיעור למעלה ואם רצה מוסיף [illegible]

גי' מהר"ס

עלו זקני בית שמאי וזקני ב"ה לעליית יונתן בן בתירא ואמרו ציצית אין לה שיעור כיוצא בו לולב אין לו שיעור מאי לאו אין לו שיעור כלל לא *אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה והכי נמי מסתברא מדקתני לולב אין לו שיעור מאי אין לו שיעור אילימא אין לו שיעור כלל (א) והתניא כל לולב שיש בו *(פחות מ) שלשה טפחים וכדי לנענע בו כשר אלא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה הכא נמי אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה רב אחא בר יעקב עביד להו ארבעה ועייף להו מיעף (ב) עייל להו בגלימא ואביק להו מיבק קסבר בעינן תמניא בגלימא כי היכי דליהוו גדיל (ג) גדילא במקום פתילים רב ירמיה מדפתי עביד תמניא דאינון שיתסר ולא אביק להו מיבק מר בריה דרבינא עביד כדידן *אמר רבה בר בר חנה א"ר יאשיה חוט של כרך עולה מן המנין אמר רבה בר רב אדא אמר רב נפסק החוט א מעיקרו פסולה ואי אינרדומי אינרדמו ואישתייר מינייהו כדי לעונבן שפיר דמי וכשרין גרסינן (ד) בסוכה פ"ק* תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין *תנו רבנן אין ציצית אלא ענף וכן הוא אומר °ויקחני בציצית ראשי אמר אביי וצריך לפרודי °כצוציתא דארמאי אמר רב הונא אמר רב מנין ללוקח ציצית מן הנכרי שפסולה שנאמר °דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית בני ישראל ולא הנכרים: *אמר רב יהודה אמר רב עשאה מן הקוצין מן הנימין מן הגרדין פסולה מן הסיסין כשרה כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי מן הסיסין נמי פסולה בעינן טויה לשמה וליכא והלכתא כשמואל פירוש סיסין פקעיות של מטוה: *אמר רב גידל אמר רב ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן שנאמר °על כנפי בגדיהם אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן וצריך להרחיק כמלא קשר ב גודל ואיצטריך דר' יעקב ואיצטריך דרב פפא דקאמר בתוך שלש דאי מדרבי יעקב הוה אמינא כמה דמרחיק לה טפי שפיר דמי קמ"ל דרב פפא ואי מדרב פפא הוה אמינא כמה דמקרב טפי מעלי צריכא רבינא ורב סמיא הוו יתבי קמיה דרב אשי אסתתר קרנא דגלימיה דרבינא ובצר ליה ממלא קשר גודל אמר ליה רב סמיא לא סבר לה מר להא דר' יעקב א"ר יוחנן אמר ליה בשעת עשייה איתמר *אמר רב תכלת שכרך רובה כשרה ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה ונויי תכלת שליש גדיל ושני שלישי ענף וכמה שיעור חוליא תניא רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש תנא הפוחת לא ג יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה לא יפחות משבע כנגד ז' רקיעים ולא יוסיף

בני ישראל ולא הנכרים · משמע דוקא נכרים משום דכתיב בני ישראל אבל אשה כשרה לעשות ציצית ולא אמריק כל שאינו בלבישה אינו בעשייה דגבי תפילין דוקא הוא דדרשינן הכי משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בעשייה: עשאה מן הקוצים וכו' · קוצים היינו חוטין התלויין ביריעה ובולטין כמין קוצים ודרך לקוצצן: נימין. חוטין *שיוצאין מן הבגד לתפור: גרדין. חוטין שיוצאין בשפת הבגד: פסולה. משום דבעינן תלייה לשמה: מן הסיסין.פקעיות של מטוה ולא נטוו לשם ציצית: (כ) הפוחת לא יפחות מז' וכו' נראה דוקא שכשיש תכלת אז יש לדקדק במנין החוליות שהתכלת ניכר בחוליות ודומה לרקיע והלבן דומה לאויר שבין רקיע לרקיע אבל האידנא דלית לן תכלת אין לדקדק במנין החוליות ומהאי טעמא נמי אין צריך לקשר על כל חוליא וחוליא כי הקשר הוא להכיר מנין החוליות. ולחמשה קשרים לא מצינו סמך דבימי חכמים היו עושין שבעה קשרים לכל הפחות כדאמרי' הפוחת לא יפחות מז' ועל כל חוליא קשר: ואם

[הענף] משהו: אין לו שיעור למעלה. דכמה דבעי ליהוי ארוך: ויש לו שיעור למטה. דמשולשת ארבעה בעינן אבל בציר מהכא לא והא דקתני משהו דבמשהו נמי מתכשר גרדומי: עביד ארבעה. ארבעה חוטין: ועייף להו. היה כופלן לשמונה קודם שיתלם בכנף: ועייל להו בגלימא. מכניס הכפל בנקב הכנף: ואביק להו מיבק. עונבן שחוזר ומכניס ב' הראשין בתוך הכפל ותלויין בעניבה בטלית אביק (ה) לשון (נקב) [עניבה]: בעינן תמניא. בנקב הטלית והכי משמע ליה גדילים שנים שני גדילין שהן ד' חוטין ואח"כ כופלן לשמונה: עביד תמניא. ודרים גדילים (א) לרבות עוד (ו) שני גדילים שהן שמונה חוטין: דאינהו שיתסר. דלאחר שהכניסן בטלית כופלן לשיתסר: כדידן. מכניס ד' חוטין ואח"כ כופלן לשמונה: חוט של כרך. אותו חוט שכורך סביב ועושה ממנו הגדיל עולה מן המנין דח' חוטין שנמנה עמהן: מעיקרו. דהיינו בראש המחובר לטלית: ואי איגרדום איגרדומי. שנפסקה קצת ונשתייר קצת: כדי לעונבם. זה על זה: תלאן. תלה הציציות בכנף ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן פסולין משום תעשה ולא מן העשוי: וצריך לפרודי. להפריד חוטי הציצית זה מזה: כצוציתא דארמאי. כמו בלורית של כותים שדבוקה למטה ופרודה למעלה: עשאה לציצית מן הקוצים. הנקצצין היינו חוטין התלוין בכל היריעה וקוצצין (ז) מן הבגד: נימין. היינו אותן שיוצאין מן הבגד בתפירה: גרדין. פרש"ס: פסולה. כל זמן שמחוברין לבגד דבעינן עשייה לשמה והאי תלוי ועומד בה הוא: סיסין. קלונגלי"ן בלשכנז: כשירה. דהיכא תלויה לשמה: שתהא נוטפת על הקרן. שתהא תולה עליה ומכה על הקרן כלומר שיגביהנה למעלה מן השפה (ח) חורה של כנף כשיתלה ונוגעת התלייה בקרן: וצריך להרחיק כו'. וצריך להגביהנה מן השפה מלא קשר גודל שיעור הציפורן עם הבשר עד הפרק הראשון: ואיצטריך דרב פפא. דאמר לעיל ד' בתוך שלש דמשמע שלא יגביהנה יותר משלשה אצבעות מן השפה: כמה דקריב לשפה טפי מעלי. ואפילו בחודה של שפה ליתכשר: דאיסתתר. ניסתר ונירקב הנקב וירד למטה עד שפיחת מן השפה עד הנקב ממלא קשר גודל: (ט) בשעת עשייה איתמר. הא דרבי יעקב ואנא נמי בשעת עשייה היה בו מלא קשר גודל: תכלת. זהו שם כל הציצית: שכרך רובה. שעשה שני שלים גדיל ושלים ענף כשרה ואע"ג דמצותה שלים גדיל ושני שלים ענף: חוליא אחת. הקפה שלש פעמים קרוי חוליא: ונוי תכלת. עיקר מצות ציצית: לא יפחות. משבע חוליות (י): ושסה

נמוקי יוסף

לו שיעור ויש שפירשו דלאורך החוטין הוא שאין לו שיעור וכן כיוצא בו בלולב אין לו שיעור למעלה לגדלו אבל מנין החוטים שיעור יש להם בין למטה בין למעלה ויהיו החוטים אחר שנכפלו ל"ב חוטין ויש לבעלי הקבלה בזה ענין גדול ועמוק ואסיקנא בגמרא דחוט של כרך עולה למנין. תניא בספרי פתיל תכלת שווי שזור כעין פתילה אין לי אלא תכלת לבן מנין אמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת שווי ושזור אף לבן שווי ושזור עד כאן ולמדנו ממנו שאם אין החוטים שזורים פסולה ולכן נהגו לעשות בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ומיהו נראין דברי ר"ת ז"ל דכל דשזורין בתחלתן יפה אע"פ שנתפרדה שזירתן ונעשו י"ו לא מפסלי דהוו להו כגרדומי ציצית וכשרה וכן פסק הר"ש בעל הלכות ז"ל ונראה דבריהם: עביד ארבע (ג). כלומר שלא גדלן כלל דס"ל דמצותם ט"ז חוטין: עביד כדידן. ארבע חוטין שזורין קודם שיכניסם בנקב *(ומצותן שזורין ויליף לה בספרי פתיל תכלת שווי ושזור אין לי אלא תכלת לבן מניין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת שווי ושזור): מן המנין ממנין השמונה חוטין (מ): [ה"ג] ולא אביק להו מיבק. מר בריה דרבינא עביד כדידן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יאשיה דמן אושא אמר שמואל חוט של כרך עולה מן המנין אמר רב אדא אמר רב נפסק החוט מעיקרו פסולה ואם איגרדם אגרדומי ואשתייר מיניה כדי לענבן שפיר דמי וכשר גרסי' פ"ק דסוכה (דף יא:) תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהם פסולה. פירוש עייף להו פרש"י ז"ל ובתוס' כופל הד' חוטין לח' קודם שיתלה אותם בטלית ומכניס הכפל בנקב הטלית: ואביק להו מיבק. לשון נקב א"נ לשון עניבה כמו ויאבק איש שחוזר ומכניס ב' הראשים בתוך הכפול חוץ לשפה ותלויין בעניבה בטלית: בגלימא. כלומר בתוך הנקב דלהוי גדיל (נ) כוליה: עביד כדידן. להכניס בכל נקב ד' חוטין וכשנכפלין הם ח'. ומנהגנו שלא לעשות אלא נקב אחד ויצא כפל החוטין מבחוץ מן הצד: מעיקרו. מעיקרו של כנף ממש למעלה במקום תחלת הגדיל סמוך לנקב וי"מ כל שנשתייר שיעור עניבה כשרה ודוקא בב' חוטין לחוד כי לעולם צריך שישתיירו שני חוטין שלמים מכל צד בכל כנף וכנף שיהא בהם י"ב אצבעות ודי בכך אע"פ שבשעת עשייה הוסיף בארכה: תלאן וכו'. דכשתלאן תחלה (ס) *פסק החוטין והתחיל לעשות קשרים אח"כ כשפסק ראשי החוטין הוא מן העשוי ורחמנא אמר תעשה ולא מן העשוי לכך טוב שיחתכם לכתחלה קודם שיכניסם כלל: אלא ענף. כלומר חוטין נפרדים: תניא בספרי יכול יעשה כולה ענף ת"ל גדילים ואין גדיל אלא חוטין מחוברין כדמתרגמינן מעשה עבות עובד גדילו אי גדילים יכול יעשה כולה גדיל ת"ל ציצית הא כיצד צריך שיהא גדיל יוצא מן הכנף וציצית יוצא מן הגדיל ע"כ והוותיקין כל זמן שמתעטפין מעיינין בחוטין ומפרידין אותן יפה ורואין אם נעקר בהם חוט מעיקרו ומנהג יפה הוא לירא מצות: כצוציתא דארמאי. פירוש (ע) כטלית של נכרי דבוקה מלמטה ופרודה מלמעלה: [בני ישראל ולא הנכרים]. ומכאן דקדקו בתוס' שאם עשאה אשה כשרה ולא אמרינן כל שישנו בלבישה ישנו בעשייה כדאמר גבי תפילין מדאיצטריך קרא למעוטי נכרים מבני ישראל ויפה דקדקו כמנהגם לשון זה מצאתי וכתבו בתוספות כי רבינו יהודה ז"ל צוה לאשתו להיות נוהגת לעשות ובפרק הספינה [ב"ב דף עד:] אמרינן ארגז ים בים גנוז לאשתו של רבי חנינא בן דוסא דמדלא ביה תכלתא לצדיקים לעתיד לבא: מן הקוצים. פרש"י ז"ל שהם חוטים התלויים בסוף היריעה וקרי להו קוצים על שם שנוהגים לקצצם (פ) משם ובעינן תעשה ולא מן העשוי וכן מן הנימין שמוציאין מן הבגד לתפור: ולא מן הגרדין. שמגרדין מן הבגד כדי לנאותה כל אלו פסולין אם הם מחוברין שם דבעינן תלוייה לשמה וליכא: הסיסין. פקעיות של מטוה קודם שנארגו כלל: כשרה. דהא איכא תלוייה לשמה ורב לא בעי טוייה לשמה. והלכתא דבעינן טוייה לשמה והא דאמר אביי [מנחות מא:] כל מילי דמר עביד כרב בר מתנה הא אמרי' (צ) כחומרי דרב עביד אבל כקולי דרב לא עביד אלא היכא דמסתברא טעמיה ונראין הדברים דפזירה נמי בעי לשמה ונכרי ונכרית לאו בני לשמה נינהו ואפי' ישראל עומד על גביו (ק) וחוטין גזולה פסולה *משום דבעינן משלך ומיהו אם גזל צמר ועשה חוטין כשר (ר) דזכה ביאוש ושינוי הגוף אבל לכתחלה אסור משום שהוא גזל בטולה וחוטין שאולים כשרה דמסתמא על דעת הלוקח הוא (ש) והוא קנהו ואפי' לכתחלה: נוטפת. פרש"י ז"ל שלא יקשור הציציות למטה בסוף הכנף אלא מן הצד בענין שתהא עומדת בגוף הכנף (ת) על הקרן ולא על הגדיל שקורין אורילי"א בלעז שעושין לחזק שפת הבגד והכי תניא הטיל על הקרן או על הגדיל רבי אליעזר פוסל בשתיהן והלכה כמותו ומיהו אף הגדיל הזה עולה עם (א) הבגד לשיעור מלא קשר גודל שהוא פרק העליון של גודל אדם בינוני סמוך לצפורן בתוך שלשה אצבעות (ב): אסתתר. נסתלקו קצת חוטין מסוף האריגה של בגד ונתמעט השיעור של מלוא קשר גודל: בשעת עשייה איתמר. שיעור מלא קשר גודל וכיון שנעשו בכשרות אפילו נסתתר אין לחוש: רובה. רוב אורך החוטים ולא נשאר ענף אלא מיעוטן: כשרה דיעבד. וכן אפי' לא כרך אלא חוליא והשאר ענף ומיהו (ג) כשעשה קשר אחר החוליא כדינו דחוליא בלא קשר איננו מתקיים ואין כאן גדיל וקשר העליון (ג) דאורייתא היא סמוך לכנף אלא אותו שהוא בסוף הגדיל שמפריד בין הגדיל והענף ונקרא עליון משום שכשנוטלו ומגביהו בידו עומד עליון כך פרש"י ז"ל והתוספות: ונויי תכלת. פרש"י ז"ל עיקר מצות תכלת ואע"פ שאמרו נויי תבלת וכו' צריך לעשות כן היום בלבן כיון שהוא *ניכר לתכלת: וכמה שיעור חוליא. כלומר לכל חוליא לכתחלה מדרבנן דאילו מדאורייתא בשלשה: כריכות לכל הפחות: מז'.

שלטי הגבורים

א וכתב הטור דרש"י פירש דבעינן כדי עניבה מן הענף ור"י פי' דאפילו נחתך כל הענף ולא נשאר אלא כדי עניבה מן הגדיל כשר ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד שנפסק כולו פסול הילכך נפסקו ב' ראשין פסול שמא נפסק חוט אחד מד' חוטין אבל אם לא נפסק אלא חוט אחד כשר ויש אומרים בענין אחר וזה נראה להרא"ש ז"ל:

לשון ריא"ז

חוטי ציצית שנתקו ונשארו בהם למטה מן הכנף כדי לעונבן כשרים והוא שיהא הקשר הסמוך לכנף קיים שאם נפסק החוט אפילו חוט אחד למעלה מן הקשר פסולה שהרי נפסק החוט מעיקרו והרי היא כאלו אינו ואם היה הקשר קיים ויכול לענוב כל חוט לעצמו ואינו יכול לעונבן כולן כא' הרי זה ספק בתלמוד ואם אינו יכול לעונבן מרוב עוביין ואילו הוו דקים היה יכול לעונבן הרי אלו כשרים שאינם נפסלים מפני רוב העוביה:

לשון ריא"ז

ב וצריך שירחיק נקב הכנף שנותן בו החוטין משפת הכנף מלמטה בין מן הצד כמלוא קשר השני של גודל ששעורו שלש אצבעות בגודל ולא יוסיף להרחיק מזה השיעור ולא יפחות מכן וכמלאו החוטין יורדים מן הנקב על שפת הכנף ואם לא הרחיק משפת הכנף כענין זה פסולה וכך היא שטת מז"ה אבל לפי שטת המורה צריך להרחיק כמלא קשר הראשון של גודל ולא יפחות ולא יוסיף להרחיק יותר מג' אצבעות וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונט' הראיות:

ג ודוקא בזמן התכלת אבל בזמן הזה עביד כמה דבעי סמ"ג וטור:

לשון ריא"ז

ויש שנוהגין לעשותן (י"ג) כענין זה כורך חוליא אחת וקושר ועוד כורך שתי חוליות וקושר ועוד כורך ג' חוליות וקושר ועוד כורך ג' חוליות וקושר קשר חמישי ונמצאו שני קשרים סמוך לכנף וג' קשרים למטה משום דמעלין בקדש ולא מורידין ומן התורה דיו בקשר אחד אלא שנהגו לעשות בו ה' קשרים כדי שיעלה בחשבון הקשרים וחשבון החוטים בגימטריא של ציצית תרי"ג כנגד תרי"ג מצות לקיים מה שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה':

הגהות הב"ח

(א) נ"ל והתנן לולב: (ב) נ"ל ועייל: (ג) גדילים במקום פתיל כצ"ל וכ"ב וכן הוא לשון הרא"ש אבל בגמ' גרסי' הכי קסבר בעינן תמניא בגלימא כי היכי דבעינן במקום פתיל: (ד) בפרק קמא דסוכה כצ"ל: (ה) נ"ב לשון הערוך בעירובין מאי היכר ציר אמר רב אויא אבקתא פירש חלל המשקוף שמכניסין בו ציר הדלת שכל דבר שהוא נקוב לסכניס בו דבר אחר קורין אותו אבקתא כו': (ו) נ"ב פירש מדלא כתיב גדילם: (ז) וקוצצין אותן מן הבגד כצ"ל וכ"ב נ"א להכי קרו להו קוצים שיוצאין מן הבגד כקוצין: (ח) בחורה כצ"ל: (ט) נ"ב אי נמי נסדק הבגד מלמטה שקורין אנפלייד עד שפיחת כו': (י) לא יפחות כנגד ז' רקיעים כו' עד ושסה הוירין כצ"ל והד"א: (כ) נ"ב ת"ר הטיל על הקרן או על הגדיל כשרה ר' אליעזר בן יעקב פוסל בשתיהם. על הקרן שלא הרחיק מן הקרן כלום. על הגדיל פירש"י חוט העב להחזיק שאורגין תחלה בבגד שלא יהא נוח ליקרע. כמאן אזלא הא דאמר רב גידל אמר רב ציצית צריכין שתהא נוטפת על הקרן שנאמר על כנפי בגדיהם. כמאן כר' אליעזר בן יעקב: (ל) עביד ארבעה ולא אביק להו מיבק. כלומר כצ"ל. וכ"ב נ"ע ונראה שמפרש דרב אחא בר יעקב דעביד להו ד' ועייף כו' פירש ד' חוטין שאינם שזורים היה מעייף כו' כלומר שכפלן תחלה ואח"כ הכניסן בטלית ואח"כ גדלן ורב ירמיה לא היה גדלן כלל אלא לקח ח' דאינון שיתסר כו' דס"ל דמצות ט"ז חוטים ומר בריה דרבינא עביד כדידן ר"ל שהיה שוזרן כו' וכל זה דלא כפירש"י שכתב בסמוך: (מ) השמונה חוטין: מר בריה כצ"ל: (נ) נ"ל כו': (ס) והתחיל לעשות קשרים ואח"כ פסק החוטים כשפסק כצ"ל: (ע) נ"ל בלורית: (פ) נ"ל משום דבעינן: (צ) כחומרי דרב הוה עביד כצ"ל. וכ"ב רומז למ"ש כן בפרק כירה בדף מ' ע"א: (ק) וחוטין גזולין פסולין כצ"ל וכ"ב בפ"ק דסוכה ד' ט': (ר) נ"ל דקנייה: (ש) והוה כאלו קנהו כצ"ל: (ת) נ"ב ומכה: (א) נ"ב כן משמע בסוף ב"ק בסה דתנו הכובס נוטל ג' חוטין כו' וע"ש בפירש"י: (ב) נ"ב דוקא: (ג) נ"ב שהוא:

מנחות מב.

[דף עט ע"ב]

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל שדורש ציצית שני חוטין פתיל שני חוטין הרי ארבע וגדילין האמור במשנה הורה בא להוסיף עליהם כמותם עוד שני גדילים: (ב) וכן פר"י בסוף ב"ק וכ"כ הרשב"א והביאו ר' יוסף קארו בנימוקיו לא"ח סי' יא:

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' ציצית סמג עשין כו: ב מיי' פ"ק מהל' תפילין סמג עשין כה טוא"ח סי' לט וטי"ד סי' רעא: ג מיי' פ"ב ופ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טור א"ח סי' כ:

ושש אוירין. שבין שבעה רקיעים ועל שם שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה: מתחיל בלבן. שמניח שני חוטין ארוכין לעשות מהן הגדיל ומתחיל לכרוך בלבן ובאמצע כורך של תכלת וחוזר ומסיים בלבן: הכנף. מין הכנף (ו) והדר פתיל תכלת והאידנא דעבדינן ה' קשרים היינו דאמרינן לקמן שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות. ציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי י"ג דהוו תרי"ג מצות הלכך עבדינן ב' קשרים למעלה וג' קשרים למטה: משום מעלין בקודש ולא מורידין. וכיון דאקדמיה קרא לכנף מין כנף ש"מ חשוב הוא (ז) אי מסיים בתכלת הוי מוריד סוף הציצית מתחלתה: וגדיל מגדיל. כל הציצית היתה גדיל ולא שייר בה (ח) משום ענף כלל: ולא יאי תכלתא. משום דאין בה ענף: גדיל שנים. כלומר אי הוה כתיב גדיל תעשה הוה משמע שני חוטין דאין בגדיל פחות משני חוטין השתא דכתיב גדילים משמע ארבעה: עשה גדיל. מארבע חוטין שישים ארבע חוטין בחור הכנף וכשיכפלם ויעשה מהן גדילים יהיו שמונה: ופתלהו מתוכו. אותו חוט שכורך בו יהא מן המנין לשון אחר ופותלהו מתוכו הנח פתיל ענף מלמטה: וטעמינן ליה באודרא. מוך וצובעין אותו מוך באותה קליפה לידע אם תכלת יפה הוא: שמע מינה. מדקלינא לאודרא כדי שלא יעשנו לציצית: ש"מ טעימה פסולה. אותו צמר שצובעים אותו לשם נסיון פסול לציצית: ושמע מינה. מדשדינן ביעתא *לנורא ולא שדינן לה ליורה (ט) טעימה פוסלת אם עירה לבעה הניסיון בתוך היורה פוסלת כל היורה: וש"מ מדקלינן לאודרא. דבעינן צביעה לשם ציצית: תכלת אין לה בדיקה. ס"ד אין אדם יכול לבודקה אם תכלת הוא או קלא אילן: ואינה נקחית אלא מן המומחה. הואיל ואין לה בדיקה אין לוקחים אותה אלא מן המומחה שיודע שקלא אילן פסול: תפילין יש להן בדיקה. לבדוק אם דקדק בהן בחסרות ויתרות אם לאו ואעפ"כ אין נלקחין אלא מן המומחה שיודע שצריך עיבוד לשמן: ונלקחין מכל אדם. דליכא בהו עיבוד לשמן: גילא. בייס"א ובלע"ז אלו"ס: ומיא דשבליתא. מים היוצאים מתלתן שקורין פנגרי"א: בן מ' יום. התינוק בן מ' יום ל"א שעברו עליהם ארבעים יום משילאו מגוף האדם: איפרוד חזותא. שנתקלקל המראה פסולה דקלא אילן הוא: חמירא חרסנא. שאור קשה: דשערי. של שעורין: וסימניך. איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול: שינוי שקר. המשנה דברו לרעה הכל יודעין שרעה היא: שינוי אמת. המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו הכל יודעין שטוב הוא: טעימה (ב) לכך אין יכול לבדוק הגמר לפי שלא יוכל לידע אם לשם תכלת נצבע או לטעימה לשם נסיון ואמר' לעיל דטעימה פסולה: מר. שם חכם: ממשכי. שם מקום: לאו תכלת הוא. דהא איפריד חזותא כדרב יצחק: ולא קלא אילן הוא. דהא אישתני למעליותא כדרב אויא: אלא שמע מינה (י) להאי הוי תכלת ולהאי הוי קלא אילן: שמעתא דרב יצחק ורב אויא אהדדי איתמר. כלומר בשתיהן יחד בדקינן להו ולא פליגי אלא היכא דבדקיניה כו' והא דרב אויא מוספת על דרב יצחק ומפרשת אותה: דייק. וזבין מן המומחה: (כ) מתניתין דלעיל דקתני טעימה פסולה הלכך בעי מומחה: מה נשתנה תכלת. שיחדו הקב"ה למצוה זו: דומה לים. שנעשה בו נסים לישראל: וים לרקיע ורקיע לכסא כבוד. ומתוך כך זוכר מן התכלת את הקב"ה היושב על כסא הכבוד ועוד נאה לישראל שיהא כסאו עליהן: דכתיב ותחת רגליו. וכתיב ספיר ובכסא כתיב ספיר אלמא קיימא רקיע כדמות כסא ותכלת דומה לים וים לרקיע: מן הכותי. אם תגר הוא: כשירה. דלא מרע אנפשיה וזבין לה מישראל: פסולה. דשמא הוא צבעה ושלא לשמה נעשית: ואע"פ שאמרו כו'. אפ"ה אמרינן (גבי) תגר ישראל מכרה לו: מ"ט אין מוכרין טלית לכותי. משום זונה דילמא איכא זונה ישראלית וסברה דישראל הוא ונבעלת לו ועברה על לא תתחתן בם לשון אחר משום זונה כותית דילמא יהיב לה ההוא כותי הטלית באתננה ואמרה ישראל נתנו לי ואתו למהדריה: שמא יתלוה. ישראל עם כותי זה וסבור ישראל הוא דהא יש לו ציצית ויהרגנו: סדין. של פשתן: ב"ש פוטרין. מן הציצית דלא דרשי סמוכין למשרי כלאים דציצית

ואם נפרש שצריך לקשור על כל חוליא דקאמר היינו אחד של לבן ואחד של תכלת אז נמצא סמך לחמשה קשרים דתחלה קושר סמוך לכנף וכורך חוליא לבן וחוליא תכלת וקושר הרי שנים ועוד לבן ותכלת וקושר הרי שלשה ועוד לבן ותכלת וקושר הרי ארבעה ומסיים בלבן וקושר הרי חמשה ורש"י פירש דהא דאמרי' דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות היינו טעמא דציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג ואע"ג דציצת כתיב חסר יו"ד אלא שתי"ו בתנחומא קאמר דבחד כתיב ציצית והלמ"ד משלמת חסרון השלשה יודי"ן והיה נוהג ר"ת לעשות שני קשרים סמוך לכנף ומעט כריכה ביניהם ושלשה בסוף הגדיל משום מעלין בקדש ואין מורידין ובכל קשר היה קושר שני קשרים כי האחד לא היה מתקיים ולא היה חשוב קשר ומן החוט של הכרך היה עושה כל הקשרים והאידנא נהגו לעשות ארבעה אוירין שבין חמשה קשרים שוין כל אחד רוחב גודל עם הקשר והוא נוי ציצית ומתקיים הגדיל יפה וחולקין שמונה חוטין ארבעה לכאן וארבעה לכאן ועושין הקשר: **עשה** גדיל ופותלהו מתוכו. פירוש הנח פתיל ענף למטה גי' אחרת גורס רש"י ופתלהו מתוכו החוט שכורך בו יהא מן המנין (ל):

תנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. פרש"י ב"ש פוטרין מן הציצית משום דלא דרשי סמוכים למשרי כלאים בציצית והא דנקט לשון פטור וחיוב ולא נקט לשון איסור והיתר משום דציצית חובה

נר מצוה

יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעים וששה אוירים שביניהם תנא מתחיל בלבן ומסיים בלבן מתחיל בלבן *הכנף מין כנף ומסיים בלבן משום °מעלין בקדש ולא מורידין רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי חליף גברא דמיתכסי גלימא כולא דתכלתא ורמיא ליה תכלתא *וגדיל מיגדיל אמר רב יאי גלימא ולא יאי תכלתא ורבה אמר יאי גלימא(א) יאי תכלתא במאי פליגי רבה סבר כתיב גדיל וכתיב פתיל או כולה גדיל או כולה פתיל ורב סבר לעולם בעינן פתיל והוא (ב) לשיעורא הוא דאתא גדיל שנים גדילים ארבעה פתיל עשה גדיל ופותלהו מתוכו *א"ל אביי (ג) לשמואל בר יהודה האי *תכלתא היכי צבעיתו לה א"ל מייתינן דם חלזון וסמנין ורמינן להו ביורה ומרתחינן ליה ומייתינן ביעתא ושקלינן מיניה *[פורתא בביעתא וטעמינן להו] באודרא וקלינן ההוא אודרא ושרינן ההוא דבביעתא לנורא ש"מ תלת ש"מ טעמה פוסלה וש"מ טעימה פסולה וש"מ בעינן צביעה לשמה היינו טעימה פסולה היינו צביעה לשמה אמר רב אשי מאי טעם קאמר מה טעם טעימה פסולה משום דבעינן צביעה לשמה: ת"ר תכלת אין לה בדיקה ואין נלקחת אלא מן המומחה *תפילין (ומזוזות) יש להן בדיקה ואין נלקחין אלא מן המומחה (א) ספרים יש להן בדיקה ונלקחין מכל אדם ותכלת אינלה בדיקה והא(א) רב יצחק בר יהודה בדיק לה בגש"ם פירוש מייתי גליא ומיא דשבלילתא ומי רגלים בני *ארבעים יום ותרו להו בגויהו מאורתא לצפרא אי איפריד חזותא פסולה ואי לא כשרה ורב אדא משמיה דרבא קמי (ד) רב עוירא אמר מייתי חמירא חרסנא דשערי ואפי לה בגוויהו אם נשתנה למעליותא כשרה ואי לא פסולה וסימנך שינוי לשקר שינוי אמת (ה) אלא מאי אין לה בדיקה משום טעימה מר ממשכי אתא תכלתא בשני רב אחאי בדקוה בי רב אחאי כדרב יצחק בר יהודה ואישתני לגריעותא בדקוה כדרב אויא ואשתני למעליותא סבור למיפסליה אמר להו רב אחאי *האי לאו תכלתא הוא ולאו קלא אילן הוא אלא לאו ש"מ שמעתתא אהדדי איתמר היכא דבדקיה כדרב יצחק אי לא איפרוד חזותא כשרה איפרוד בדקינן לה כדרב אויא אישתני למעליותא כשרה ואי לאו פסולה שלחו מתם שמעתתא אהדדי איתמר: רבי מני טרח וזבין כחומרי מתניתא אמר להו ההוא סבא הכי עבוד קמאי דקמך ואצלוח בעיסקיהו *תניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים והים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר °ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר ואומר °כמראה אבן ספיר דמות כסא *ת"ר הלוקח טלית מצוייצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה מן הכותי מן התגר כשרה מההדיוט פסולה אע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצוייצת לנכרי אא"כ התיר ציציותיה °מאי טעמא הכא תרגימו משום זונה רב יהודה אמר שמא יתלוה עמו בדרך ויהרגנו *ת"ר סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין והלכה

במדבר טו | דף לט: | דף מב: | ער | דף מג. | שמות כד | יחזקאל א | דף מ.

[דף פ ע"א] | רעא | צ"ל אלא האי | רעב | דף מג. | צ"ל לכדא. מי"ע | [דף פ ע"ב] | צ"ל וצריך | פי' במרדכי

הדרושי אנשי שם

מהר"ם (א) בסמ"ג ובאשר"י וכן גי' התוס' ספרים ומזוזות יש להן בדיקה ונקחין מכל אדם וכן הוא במרדכי:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דהא דשמואל הנ"ל אינו רק לידע אם קולט הצבע: (ב) נ"ב וא"כ פי' מומחה כאמן:

הגהות הב"ח

(א) צ"ל ויאי: (ב) נ"ב גדילים: (ג) לרב שמואל בר רב יהודה כצ"ל: (ד) צ"ל דרב: (ה) תי' אלא נמחק: (ו) נ"ב תחלה: (ז) נ"ב הלכך: (ח) תי' משום נמחק: (ט) טעמה פוסלה כצ"ל: (י) צ"ל מדלהאי: (כ) כחומרא מתניתא כצ"ל: (ל) נ"ב כחומרי מתניתא כו'. פירש כחומר הברייתא דקתני לעיל טעימה פסולה: (מ) טעמה פוסלה כצ"ל: (נ) נ"ב שנאמר: (ס) צ"ל תפילין: (ע) לשמן. ל"א ותפילין כו' אינן נלקחים אלא מן המומחה שהרי צריכין בדיקה ויש טורח כו' ולא בדיק: ונלקחין מכל אדם דלא בעינן עיבוד לשמן כצ"ל: (פ) צ"ל לבן: (צ) נ"ב קדש:

נמוקי יוסף

בשלשה כריכות יצא ואומר רש"י ז"ל שאנו נוהגין עם הקשרים וחוליות שביניהם להשלים למנין תרי"ג שאז"ל [מנחות מ"ג:] דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות לפי שהוא כמנין תרי"ג כי ציצית עולה בגימטריא ת"ר ח' חוטין וה' קשרים י"ג וכו' וכן אנו נוהגין לעשות ה' קשרים וד' חוליות ובג' החוליות שבעה כריכות ובאחרונה י"ג כריכות זכר לתכלת שדומה לרקיעים ולאוירים ומ"מ אם הוסיף או פיחת לא פסל ואין לשנות המנהג בכל זה ותימה על הרמב"ן ז"ל שלא הזכיר קשרים בכל ענין זה כלל: מעלין בקדש ולא מורידין. לא משום שהלבן חשוב מן התכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד אלא דכיון דהעלתו ללבן תחלה מטעם הכנף מין כנף אין מורידין אותו ויעשו ממנו קשר האחרון שהוא קיום הכנין כן פירש רש"י ז"ל: גלימא כולה דתכלתא. כל הטלית היה של תכלת: ורמו ליה וכו'. לציצית: וגדיל מגדיל. כלומר כל הציצית היה גדיל ולא שייר בה ענף כלל: ולא יאי תכלתא. דאין בה ענף: ופתלהו מתוכו. כלומר שיהא הענף אחר הגדיל ולא שיעשה הגדיל בסוף החוטין ועוד שיהא פתיל של כרך מן המנין כך פרש"י ז"ל: אודרא. מעט מן הצמר שטוין חוטין לציציתו. טעימה פוסלת. מה שנוטלין מן היורה בביעתא לעשות הנסיון: (מ) משמע שאם היו נותנין אודרא של נסיון ביורה פסלה כולה משום (נ) כליל תכלת שיהא כל עיקר מראה החלזון בגמר שלא יהא דבר אחר לצבוע בה מתחלה: וטעימה גופה פסולה. ולהכי קלי לאודרא שורפין אותה לפי שפסולה היא *למצות חוטין לציצית: אין לה בדיקה. כדמפרש בסמוך משום טעימה: המומחה. הוא דאית ליה תרתי שהוא בקי ומוחזק בכשרות ודייק במעשיו כן מפרש בירושלמי: (ס) ספרים יש להם בדיקה. פרש"י ז"ל בחסרות ויתרות: ואין נלקחין וכו'. שמא לא נתעבדו (ע) לשמן: ונלקחין מכל אדם. דלא בעינן עבוד לשמן: ותפילין וכו'. *אינן צריכין בדיקה. שיש טורח לנתק התפירות ולבדקן בחסרות ויתרות ולחזור אותן ואתי לאימנועי ולא יבדוק: גילי. אלו"ס בלע"ז: מיא דשבלילתא. פינגרי"ק בלע"ז: בני מ' יום. פרש"י ז"ל מתנוק בן מ' יום ועוד שעמדו בכלי מ' יום: שינוי שקר. כשנשתנה לרעה: שינוי אמת. כשנשתנה לטוב שהוא אמת ראיה שהוא כשר: שמעתתא אהדדי אתמר. דבדקינן בשניהם ואי אפסיד בקמייתא לגריעותא ובבתרייתא למעליותא כשר: טרח כו'. תגר היה ולזכות את הרבים לא היה רוצה לסמוך על הבדיקות אלא ליקח בכולן מן המומחה: כחומרי מתנייתא. דלעיל דקתני טעימה פסולה: בחזקתה. שנעשית כהלכתה: מן הנכרי מן התגר. מן התגר הקבוע ומוחזק ליקח מישראל ולמכור דחזקה לא מרע נפשיה להפסיד סחורות ליקח [שלא] מן המומחה: מהדיוט. שאינו תגר אם לצבוע היא שמא הוא צבעה ואם חוטי (פ) הלבן שמא הוא עשאה וציצית שעשאה נכרי פסולה: זונה. פירש רש"י ז"ל ישראלית וסבורה שהוא ישראל ותבעל לו ועברה על לא תתחתן א"נ זונה נכרית ותאמר שפלוני ישראל נתנו לה באתננה ויחשדוהו ונראה שזה הפי' יותר נכון שזונה ישראלית מופקרת לכל לא שכיח וב"ד אין מניחין ישראל בכך משום לא תהיה קדשה בבנות ישראל ולא יהיה (צ) שהיא אזהרה לב"ד ולפי זה אמרו ז"ל דלאו דוקא למכור אלא אפי' למשכן ולהפקיד ולתת אסור אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להא: ויהרגנו. א"נ שיאכילנו איסור כסבור שהוא ישראל אלא דנקט החמור שהוא סכנת נפשות: סדין בציצית.

נר מצוה תורה אור

והלכה א כב"ה א"ר אלעזר (א) והלא כל המטיל תכלת לסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין (ב) ומסקנא *אמר רבה הא מילתא אמריתה אנא קמיה דשמואל ואיתמר משמיה דר' זירא במערבא (א) כוותיה משמיה דר' יוסי גזרה שמא יקרע סדינו בתוך שלש ויתפרנו והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי שרייה רבי זירא לסדיניה רבה אמר גזירה נמי משום כסות לילה: והאידנא דלית לן תכלת רמינן ליה לסדין ציצית ממיניה ושפיר דמי דאמרי' *איבעיא להו של פשתן מהו שיפטור של צמר צמר בפשתים אמר רחמנא הוא דפטור דכיון דתכלת פטרא לבן נמי פטר אבל פשתים לצמר לא או דילמא °לא תלבש שעטנז צמר ופשתים אמר רחמנא °גדילים תעשה לך מהם ל"ש צמר לפשתים ול"ש פשתים לצמר ת"ש דאמר רחבה אמר רב יהודה חוטי צמר פוטרין בשל פשתן וחוטי פשתן פוטרין בשל צמר חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפי' בשירין ופליגא דרב נחמן דאמר שירין פטורין מן הציצית הא למדת (ב) שחוטי פשתן פוטרין בטלית של *[פשתן] *[צמר] ומהא נמי שמעי' דחוטי פשתן פוטרין בשל פשתן דאמרי' *א"ר אלעזר והלא כל המטיל תכלת לסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין ופרקינן אלא גזרה משום קלא אילן ואקשינן ולא יהא אלא לבן בעלמא הלא הצמר הלבן פוטר בפשתים במצות לבן ופרקינן ה"מ היכא דליכא מיניה אבל היכא דאיכא מיניה לא כלומר לא פטרינן ליה בצמר אלא בפשתים דהוה מיניה כדרשב"ל דאמר רשב"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה וכיון דאיכא פשתים לפשתים דמקיים עשה בגויה לא דחינן ליה ללא תעשה ועבדינן צמר לצמר ופשתן לפשתן °וחזינן למקצת רבואתא דאסרי למרמי חוטי פשתים בטלית של פשתים ואיתלו להו בהא דאמרי' סלקא דעתך אמינא כדרבא דרבא רמי כתיב °הכנף מין כנף וכתיב °לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינים במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין וקאמרי מדקאמר *סלקא דעתך אמינא כדרבא מכלל דלית הלכתא כרבא דפטר בפשתן אלא צמר בלחוד הוא דפטר וקא אסרי ציצית דכיתנא בסדינא ומינייהו מאן דמחייב ליה מלקות והני רבואתא דסבירא להו הכי לא דייקי בשמעתא ולא ידעי מאי קאמרי רבנן (ג) ומיהא שמעתא דאסרי ליה לכיתנא בסדינא מינה גופא גמרינן דעבדינן כיתנא בסדינא *דהכי אמרינן בגמרא סד"א (*כדרבא לאו אצמר ופשתים במינן פוטרין קיימינן אלא אפוטרין שלא במינן קיימינן (ד) דשמע מינה קסבר רבא בשאר מינין כגון שירין וכלך וכיוצא בהן חייבת בציצית מדאורייתא (ה) כי דוקיא דרבא דאמר רבא הכנף

רש"י

בלילית והא דנקט לשון פטור וחייב ולא נקט לשון אוסרים ומתירים משום דלילית חובת טלית הוא ואפילו אינה לובשה ואיסור והיתר נמי בהא תליא (ו) כיון דלב"ש פטור הוי להו כלאים שלא במקום מצוה ועובר משום כלאים ולב"ה דמיחייבו בלילית ודרשי סמוכים ואין כאן משום כלאים ומותר ללובשן ובטלית של צמר נמי לב"ש אסור לעשות בו לבן של פשתן (ז) ולמר אלא הלבן ותכלת של למר ולב"ה מותר ונקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיקא ליה מילתא דאין בו לילית (ח) תכלת בלא כלאים דעיקר (ט) לילית תכלת כתיב (י) ותכלת עמרא הוא: אינו אלא מן המתמיהין. מתמיה כל רואיו שאומר כלאים הוא לבוש והדבית הילל פליגי רבי ורבי אלעזר: *[אמר רבי]. א"כ דהלכה כב"ה למה אסרוה בירושלים: לפי שאין בקיאין. לדרוש סמוכין להתיר כלאים ואתו למישרי כלאים בכל מקום וא"ת כיון דמדאורייתא חייב היכי מלו רבנן למפטריה מלילית משום גזירה יש לומר שב ואל תעשה שאני דלא חשיב עקירה מה שיושב ואינו מקיים המלוה דממילא נעקר ולאו איהו עקר בידים: ל"א ר' ור' אלעזר אדב"ש פליגי דאמרי סדין פטור (כ) ואי רמי ביה לילית הוי כלאים וקאמר (ל) דאינו אלא מן המתמיהין תימה איכא איסורא ליכא: א"ר א"כ. דליכא איסורא למה אסרום ב"ש (מ): הא מילתא אמריתא (נ) הכא דמשו"ה אסרו סדין בלילית: גזרה שמא יקרע סדינו. קודם לכן: בתוך שלש אלבעות (ס)הכנף דהיינו מקום הליליות: ויתפרנו. בחוטי פשתן ויניח סוף החוטין התלוין שם ואח"כ יתקנו לשם לילית וקרינא ביה תעשה ולא מן העשוי: שרייה רבי זירא לסדיניה. התיר ליליותיו מסדינו שהיה של פשתן ונטלו משום גזירה שמא יקרע: של פשתן. שני חוטי לילית לבן שמטילין עם התכלת אם הם של פשתן מהו שיפטרו בטלית לבן של למר אע"ג דליכא השתא מין כנף דהא של למר הוא הטלית: למר בפשתים. פשיטא לי דפוטר אפי' למר לבן דמגו דשני חוטי תכלת דהוא עמרא פוטר בפשתים דתכלת כתיב בהדיא. למר לבן נמי פוטר בפשתים משום לבן: גדילים תעשה לך. משמע גדילים תעשה לך מהם מלמר ופשתים מזה או מזה אפי' הוא שעטנז כגון פשתים בלמר: חוטי למר ופשתים. של לבן פשתים (ג) של למר תכלת: פוטרין בכל מקום. בכל מין בגד: (ע) ואיתלו. להביא ראיה: כתיב הכנף. על לילית הכנף דמשמע מין כנף שיהא הלילית ממין כנף (פ) הטלית: גדילים תעשה לך. משמע גדילים תעשה לך מהן מלמר ופשתים: בין בשאינו מינן. כגון טלית קנבוס או משי: שאר מינין. כגון לילית של קנבוס או של משי: במינן. אם גם הטלית מאותו

חובה היא לבגד (ובטלית של למר) אפילו אינו לובשה ולב"ש נמי אסור לעשות (כה) לבן של פשתן ותכלת של למר אלא הלבן והתכלת של למר ולב"ה מותר והא דנקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיקא ליה מלתא שאין בו לילית בלא כלאים שעיקר המלוה היא התכלת ותכלת עמרא הוא משמע לפירושו דסדין מיחייב במינו דלא פטר ליה אלא משום כלאים אבל במינו דליכא כלאים שרי וכן פירש בתשובה וכן כתב ר' ילחק ברבי יהודה והא דשלא רבי זירא לסדיניה תכלת היתה בו ומלאכה דאמר לרב קטינא סדינא בקייטא לילית מה תהא עליה אעיקר מלות לילית קפיד דהיינו תכלת וקשה לפירושו דהא מיבעיא לן אי לילית חובת גברא הוא או חובת טלית תיפשוט מהכא דחובת טלית הוא מליפנא דב"ש דנקט פוטרין דגם ב"ה לא פליגי אב"ש בסברא זו ועוד [דבהלכות גדולות] פוסק דחובת גברא הוא מדמברכין להתעטף בלילית כדדייק' גבי נר חנוכה דהדלקה עושה מלוה מדמברכין להדליק דאי הנחה עושה מלוה הוה לן לברוכי להניח והכא נמי אי חובת טלית הוא הוה לן לברוכי לעשות לילית ועוד הקשה ר"ת דברים יבמות אמרי' אפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא במשנה תורה דריש ובסדר רב עמרם חשיב ששה דברים דהלכה כב"ש והך חדא מינייהו ובכל דוכתא קיימא לן דעשה דוחה לא תעשה וילפינן מכלאים בלילית. ופר"ת דמדאורייתא מחייבי ב"ש אלא דמדרבנן גזרו מהנך טעמי דמפרש בפרק התכלת גזרה משום קלא אילן או משום כסות לילה או משום שמא יקרע סדינו בתוך שלש וקפסרי ליה אפילו ממינו דילמא אתי למיעבד בה תכלת לפי שהוא עיקר המלוה ואי שרית ליה למעבד במינו אתי למיעבד בה תכלת וב"ה מחייבין אפילו תכלת דלית להו גזירה דב"ש וכב"ש קי"ל דרבי אלעזר בר לדוק דאמר והלא כל המטיל תכלת לסדינו אינו אלא מן המתמיהין סבר כוותייהו ורבי דקאמר אם כן למה אסרוה אבית הלל קאי וקאמר רבי אם כן דהלכה כב"ה למה אסרוה אלא כב"ש קיימינן ואסרוה לפי שאינן בקיאין אבל ב"ה לית להו הני גזירות והיה אומר ר"ת שהלובש טלית של פשתן ומברך עליו דהויא ברכה לבטלה: כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין. פי' רואיו תמיהין ואומר כלאים הוא לבוש (ג) ובעל העיטור כתב בשם רב האי שכתב בתשובה ששאלוהו אי עבדו רבנן תקנתא למירמי חוטי דכיתנא בגלימא דכיתנא והשיב שמעולם לא כתבו במתיבתא דמתא מחסיא ודכירנא משום אבא מרי גאון ומר יעקב אחריו ומר אבימי אחריו וכל הגאונים אחריהם ולא היה אחד מהם שהורה כן ואף אתם לא תעשו כן והאי מאן דרמי חוטי דכיתנא בגלימא [דכיתנא] עובר משום לא תשא וזה לשון הרב אלפס והאידנא דלית לן תכלת רמינא בסדין לילית ממיניה וכו': כתב הרב אלפסי ז"ל וחזינן למקלת רבוותא דאסרי וכו'. ותמיהני מהיכן אמרי רבוואתא דחוטי פשתן לא פטרי בשל פשתן מדאורייתא כיון דכתיב בקרא למר ופשתים גדילים תעשה לך וכן אי דרשינן כנף מין הכנף אם כן כל דבר פוטר במינו וראיתי לבעל העיטור שכתב והשתא דקי"ל כבית הלל דסדין חייב בלילית מדאורייתא ורבנן הוא דגזרו גזירה משום כסות לילה כי היכי דתכלת ליכא פשתן נמי ליכא דקי"ל כרבי יוחנן בן נורי דאמר [דף לח:] אין לו תכלת מטיל לבן כלומר למר[*לבוע] לבן במקום למר לבוע תכלת (א) ולבן כדינו ובסדין ליכא למימר הכי הלכך פשתים לא פטר בטלית כלל והא דאמרי' בשיראין או למר או פשתים רב נחמן דסבירא ליה שיראין דרבנן הוא דמתרך הכי ומשו"ה מיפטרי בכל דהו אבל טלית דאורייתא לא מיפטר בלא תכלת או למר לבן במקומו כי היכי דלא מיחסר לילית אלא לבע חלזון ורב קטינא דלא רמי לילית משום האי טעמא הוא ומסתברא לן דהיינו טעמא דרבוואתא קמאי דלא רמו לילית של פשתן בטלית של פשתן ע"כ לשון בעל העיטור. ופירוש זר הוא לפרש אין לו תכלת מטיל לבן דוקא למר לבוע לבן דרבי יוחנן בן נורי היינו רבנן דפליגי ארבי בהך ברייתא [דף לח.] וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה דברי רבי וחכמים אומרים אין מעכבין ומפרש מאי טעמא דרבי דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת ואמר רחמנא וראיתם אותו עד דאיכא תרווייהו כחדא ורבנן וראיתם אותו האי לחודיה והאי לחודיה (ק) אלמא אכל מין כנף אמרי רבנן האי לחודיה והאי לחודיה ואף בטלית של פשתן ודבר פשוט הוא דמדאורייתא אין לאסור לילית של פשתן בטלית של פשתן ואפשר שירדו לדעת ר"ת ולפירושו ואסרי מדרבנן ונראה שהרי"ף ז"ל נמי סובר פר"ת דב"ש דרשי סמוכין ואסרי לתת תכלת בסדין משום הנך גזירות דמפרש תלמודא מדסביא הך דרבי זירא גזירה שמא יקרע סדינו וכו' אבל במינו מיחייבי ודייק דסדין בלילית היינו תכלת פירוש למר אבל בפשתן מחייב מדקאמר רבי אלעזר בן לדוק והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים וכו' ומשום דעיקר המלוה היא תכלת קרי ליה לילית בשתם אלא דקשיא ליה לישנא דפוטרין דכיון דמחייב במינו ולא אסר אלא תכלת ומשום גזירה הוה ליה למימר אוסרין ומשום לישנא דפוטרים פר"ת אפילו במינו ואפשר דכשאמרו ב"ש וב"ה דבריהם בבית המדרש אמרו ב"ה דבריהם תחלה ואמרו מחייבין דאפי' בתכלת מחייבין והשיבו ב"ש על דבריהם דלאיסור איכא בתכלת מדרבנן וכששנו מחלוקתם הקדימו ב"ה דברי ב"ש מפני ענותנותן שהיו מקדימין בכל פעם דברי ב"ש לדבריהם ואגב דב"ה אמרו מחייבין [שנו] גם בדברי ב"ש פוטרין ולעולם במינן מחייבין וכדאי הוא הרי"ף לסמוך עליו ואף לדברי ר"ת גזירה רחוקה היא דגזרו במינו אטו תכלת ותכלת גופיה גזירה משום שמא יקרע או משום כסות לילה: והאידנא דלית לן תכלת לא שייכי הנך גזירות ולכך לא מחיתי באנשי ספרד שמתעטפין בטלית של פשתן שלא להרפות מלות לילית בידן

נמוקי יוסף

בתכלת ונקט הכי משום שהוא עיקר המלוה ויש פלוגתא בזה יש שאומר בלילית של לבן קאמר וקשה להם הא דכל המטיל תכלת ואתיא להו שפיר הא דאמרינן סדינא בקייטא לילית מה תהא עליה דמשמע שלא היו לילית בסדין כב"ש אפי' של פשתן ורבינו האיי ז"ל כתב בשם אביו ז"ל וכן כתבו הגאונים הראשונים ז"ל מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דכיתנא עובר משום לא תשא וכן כתב רב עמרם ז"ל בתשובה וטעמא דמלתא דכיון שאסרו רבנן לסדין תכלת הוי כאילו אינה ראויה לתכלת ופטורה אף מן הלבן כדברי רש"י ז"ל וכן העלה הריטב"א ז"ל שאין להטיל חוטי לבן בסדין ובשאר בגדים לאינם של למר ושל פשתן נראה מאלו דברים שראוי לחוש לדברי האמוראים ז"ל שסוברים שאין חייבין אלא מדרבנן וכמו שפסק רב אלפס ז"ל הלכך אין לו לעשות אלא טלית מלויילת של למר שיקיים בה מלות לילית דאורייתא וכבר דרשתי

שלטי הגבורים

א סמ"ג עשין סימן כו פליג עם רבינו דפסק בשם רב עמרם ובשם ר"ת כבית שמאי דסדין בלילית פטורין ואפילו להטיל לילית פשתן בסדין של פשתן סברי דפטורין וגם יש אוסרין ורבינו כתב (דהא דלא) [דהאידנא] רמינן לילית פשתן לסדין פשתן וכן מיימון:

לשון ריא"ז

אע"פ שהתירה תורה להטיל חוטי תכלת של למר בסדין של פשתן חכמים אסרו גזירה משום כסות לילה שמא ילבש סדין אחר חשיכה כמו שלובשו כל היום ולילה אין בו מלות לילית והרי הוא לובש כלאים שלא במקום מלוה אבל מטיל בו חוטי לבן של פשתן כדברי רבינו ילחק ויש גאונים שאוסרין אפילו להטיל בו חוטי פשתן שמא יטיל בו תכלת של למר וילבשנו בלילה וכך היא שטת מז"ה כמו שביאר בספרו ודבריו נכוחים:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) דחד שינויא הוא דמרבינן מהכנף מין כנף למר לבן במקום למר תכלת והיכא דהוי תרי שינויי פשתן לבן במקום למר ותכלת כולי האי ליכא למימר דמרבינן מהכנף מין כנף הלכך אפילו בסדין ליכא למרביה מהכנף מין כנף דכי רבי רחמנא מין כנף במקום תכלת הוא דרבי:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ב"ר לדוק: (ב) נ"ב אמר רבי אם כן למה אסרוה לפי שאין בקיאין: (ג) נ"ל ומסא: (ד) דשמעת מינה דקסבר כנ"ל: (ה) נ"ב והכי קאמר סד"א כי כנ"ל: (ו) דכיון כנ"ל: (ז) ותכלת של למר כנ"ל: (ח) תי' תכלת נמחק: (ט) נ"ב מלות: (י) נ"ל ביה: (כ) נ"ל אלמא דאי: (ל) נ"ב והלא המטיל כו': (מ) נ"ב לפי שאין בקיאים כו' כדפי' לעיל: (נ) נ"ב אלא: (ס) נ"ב משפת: (ע) נ"ל ואיתלהו: (פ) נ"ב דהיינו: (צ) נ"ב ופליג אבית הלל: (ק) נ"ב נראה בעיני כדי ליישב דעת העיטור שאין מזה תשובה גלחת דודאי איכא למימר דרבויא דהכנף מין כנף אפתיל תכלת דלבתריה קאי לומר לך שאם אין פתיל תכלת יתן במקומו מין כנף אע"פ שאינו לבוע תכלת אלא למר לבן מאחר שהוא מין כנף שגם הבגד הוא של למר אבל אם אין הבגד של למר אלא של פשתן אין לו תקנה לא בלבן של למר דאינו מין כנף ולא בלבן של פשתן דאינו ממין תכלת שהוא של למר. כללו של דבר דרבויא דהכנף מין כנף מרבינן מיניה שאם אין כאן תכלת בעינן שיתן לבן ממין הבגד ושיהא ממין תכלת שהוא למר ואין זה אלא בבגד של למר לחודיה:

נ"ל דכי וכ"ה כד"ס: ד"ה מוחק כל זה

רש"י

מאותו המין פוטרין: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם. בכלאים (ובנגעים) ובציצית על כנפי בגדיהם: ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים. *(בכלאים שנאמר ובגד כלאים שעטנז) בנגעים דכתיב בבגד צמר או בבגד פשתים וילמד סתום מן המפורש: ונוצה. שיער הנהלש מן העזים כנוצה שתולשין מן העופות: הכלך והסריקין. מיני בגדי משי וכן השירין: והן עצמן. הציציות העשויין ממשי ונוצה של עזים וכולהו המפורשין: צמר ופשתים הוא דפטר (י). כדילפי' מגדילים תעשה לך: דמכסי בסדינא. ומשמע דלא הוה ליה ציצית בו כדשקיל וטרי: סרבלא. כגון אותן שלנו שהן עגולין ואין לו אלא שני כנפים דפטור מציצית: בקייטא. בקיץ: בסיתוא. בחורף: סרבלא. מנט"ל: טלדקי. כלומר תחבולות ועילות תבקש ליפטר: ראיית ציצית. מביאה לידי זכירת מצוה: שקולה מצוה זו כנגד כל המצות. דכתיב וזכרתם את כל מצות ה' ולכך ציצית גימטריא שש מאות וה' קשרים וח' חוטין הרי י"ג וזהו בגימט' תרי"ג: וכתיב התם את ה' אלהיך תירא ואותו

נמוקי יוסף

דרשתי כן לרבים ופשט המנהג כן: קטן היודע וכו'. למדנו שחובת חינוך הקטנים במצות הוא בכל מצוה ומצוה: זוכה ומקבל פני שכינה. כתב הריטב"א ז"ל במנין חוטין וקשרים כי היא דוגמת אור לבושו של הקב"ה והמשכיל יבין עכ"ל. עוד הביא ז"ל הא דאמרינן בגמרא רבינא הוה אזיל בשבתא בשוקא הוה אזיל בתריה רב אשי חזייה דאיפסיק קרנא דגלימיה א"ל מאי דעתך דאסדייה הכא גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה א"ל והא תרגמה רב בר שבא בלאו דלא תסור א"ל הכא נמי בכרמלית דרבנן הוא ולמדנו מכאן כי מי שנפסקו חוטי ציציותיו בענין שנפסלו בכך אם הוא ברשות הרבים גמורה שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולשת מצד אל צד ושרגילין לעבור בה לפעמים ששים רבוא פושטו ואפי' בשוק דהוה ליה טלית שאינה מצוייצת כהלכה שהיוצא בה בשבת חייב חטאת אבל כל רשויות הרבים שיש לנו עתה בתוך העיירות כרמלית הן ויש חוששים לצאת בזמן הזה בשבת בטלית זה שאין בו עיטוף גמור והוא תחת הגלימא העליון שנראית כמשוי וכמלבוש כפול וגם כי אין נחוש לזה דמלבוש גמור הוא הטוב טוב הוא לעשות באמצעיתו אחיזות כעין סרבל וכן שמעתי שהיו נוהגים באשכנז וצרפת וכך ראיתי רבים שהיו חוששין בדבר זה

הלכות ציצית

נר מצוה תורה אור

הכנף מין כנף ואנן נמי נידוק כי דוקיא ונימא הכנף מין כנף והכי קאמר רחמנא עביד צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבדת צמר לצמר צבעיה אבל צמר לפשתים ופשתים לצמר לא. כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר: האי סברא דסמכא דסמכי עליהן רבנן ושמעת מינה דפשתים בפשתים כשר הוא לדברי הכל ולית בהפלוגתא. והאי דדייק רבא נמי מצמר ופשתים דפוטרין שלא במינן דשמעת מינה דשאר מינין חייבין בציצית מדאורייתא לית הלכתא כוותיה דקי"ל כתנא דבי ר' ישמעאל דאמר* הואיל ונאמרו [דף לט:] בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים (א) צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים והשירין והכלך א והסריקן כולן פטורין מן הציצית והא דאמר רחבה* אמר רב יהודה חוטי צמר שם ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשירין דשמעת מינה דשירין חייבת בציצית הא פליג עליה רב נחמן דאמר שירין פטורין מן הציצית ואוקמא להא דתניא השירין והכלך והסריקן חייבין בציצית חיובא מדרבנן (ב) ודייקינן מסיפא דברייתא דקתני וכולן צמר ופשתים (ג) פוטרן והן עצמן במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דפטרי במינן אלא אי אמרת דאורייתא צמר ופשתים הוא דפטר בהו ופריק רב יהודה להאי דוקיא ואמר הא לא קשיא כדרבא דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו (ד) הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין וקם ליה רב יהודה ורבא בחדא שיטתא דשאר מינין חייבין מדאורייתא ולית הלכתא כוותייהו ורב נחמן קים ליה כתנא דבי רבי ישמעאל דאמר הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל ב צמר ופשתים והלכתא כוותייהו וחזינן נמי מאן דסבירא ליה דחוטי פשתן בטלית של פשתן לא פטרי ואייתו ליה ראיה מהא דאמרי' *דף מא. מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא א"ל (ה) קטינא סדינא בקייטא וסרבלא [דף פא ע"ב] בסיתוא טצדקי למפטר נפשך מציצית ציצית °מה תהא עלה אמר ליה ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן וקאמרי אם איתא דציצית של פשתן פוטר בסדין אמאי לא רמי ליה רב קטינא בסדיניה דאמר ליה מלאכא ציצית מה תהא עליה אלא ש"מ דחוטי פשתן לא פטרי בסדין והאי סברא לאו סברא מעליא היא וליכא ראיה מהאי מעשה למיסר חוטי פשתים בסדין של פשתים דהאי ציצית דקאמר ליה מלאכא לרב קטינא מה תהא עליה לאו אלבן קאי דאפשר למעבדיה מפשתן אלא אתכלת קאי דלא אפשר למעבדיה מפשתן דתכלת נמי מיקרי ציצית דתנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין וקאמר ר' אלעזר עלה והלא כל המטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין (ו) דשמעת מינה דהאי דתנו רבנן סדין בציצית אתכלת קאי דצמר נינהו וגזרו ביה משום כסות לילה *((ז) משום תעשה ולא מן העשוי) ס"א לא גרסי' אבל לענין לבן דפשתים בפשתים ליכא למיגזר (ח) איהו עדיף דקא מקיים (ט) עשה ולא תעשה וליכא בהאי מילתא ספיקא ועוד דאיהו עדיף מצמר *גפנים דצמר אולי צ"ל גמלי' גפנים חיובא דרבנן הוא ופשתים בפשתים חיובא דאורייתא הוא: גרסינן בפרק לולב הגזול והיבש *תנו רבנן °קטן היודע לנענע חייב בלולב היודע להתעטף סוכה דף מב. חייב בציצית היודע לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין היודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש תורה [מאי היא] אמר רב המנונא °תורה צוה לנו משה וקריאת שמע פסוק ראשון היודע לשמור ידיו אוכלין על ידיו טהרות וכו': *ת"ר מנחות דף מג: °וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ג שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן תניא אידך וראיתם וזכרתם ועשיתם ראייה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה שם לידי עשייה ר' שמעון בן יוחאי אומר כל הזהיר במצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם °את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד: גרסינן בפרק במה מדליקין* א"ר שמעון בן לקיש כל הזהיר במצות דף לב: ציצית זוכה ומשמשין אותו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר °כה אמר ה'

פסקי הרא"ש

(*צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים והלכתא כוותייהו) : ועוד כתב הרי"ף ז"ל וחזינא נמי מאן דסבירא ליה דחוטי פשתן לא פטרי וכו'. והאי דדייק רבא נמי לצמר ופשתים פוטרין שלא במינן וכו' לית הלכתא כוותיה (כ) ור"ת פסק הלכה כרבא דהוה בתראה וכן פסק רש"י בתשובה ואע"ג דתנא דבי רבי ישמעאל כרב נחמן הלכה כרבא והא דקאמר בפ"ק דיבמות [דף ד:] סד"א כדרבא דרבא רמי כתיב וכו' קמ"ל דלא כרבא היינו לתנא דבי רבי ישמעאל דפליג עליה וכן ירא' דהלכה כרבא דהוא בתראה. ותימה הוא למה פסק הרי"ף הלכה כר"נ כיון דרבים פליגי עליה רב יהודה ורחבה ורבא ואי משום דתנא דבי ר"י הא איכא תנא דבי ר"י [אחר] דסבר כוותייהו דקאמר בפ' התכלת [דף לט:] אמר אביי האי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל וכו': גרסי' בגמ' [דף מ':] אמר רבא אמר רב סחורה הטיל לבעלת שלש והשלימה לד' פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דשלש ראשונות נעשו שלא כמצותן וכי הדר מתקן להו הוו תעשה ולא מן העשוי דפסולין: א"ר זירא הטיל למוטלת כשרה פרש"י שהיה לה ד' ציציות והטיל (ל) ארבע' אחרים כשרה בהני בתראי אי פסיקנא לקמאי ואע"ג דהנך לאו לצורך עבדינהו בשעת עשייה. נ"א הטיל למוטלת כשרה בהנך בתראי ואע"ג דכי עביד שלשה בתראי אכתי לא בטיל קמאי ואישתכח דהנך שלש' לאו ציציות נינהו דהא לא צריך להו (מ) וכי הדר עביד לרביעי ובטיל הנך קמאי לא קרינא בהו בהנך שלש ראשונות שבאחרונות תעשה ולא מן העשוי כדמפרש טעמא דכיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה: [דף מג.] רב יהודה רמי תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה ומברך כל צפרא להתעטף בציצית. מדרמי קסבר מצות עשה שלא הזמן גרמא היא אמאי מברך דכיון דסבר דלילה נמי זמנה אמאי מברך בכל צפרא לא היה לו לברך אלא פעם ראשונה כשמתעטף בה כשהיא חדשה ומכאן ואילך כחד יומא אריכתא דמי דהא אין (נ) ציצות מפסיקין סבר לה כרבי דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהם דברי רבי אי הכי כל שעתא נמי רב יהודה אינים נגיעא הוה ולא שדי ליה לגלימא בכוליה יומא ומאי שנא מצפרא כי משנה מכסות לילה לכסות יום פרש"י דשתי טליתות מצוייצות היו לו אחד ליום ואחד ללילה ולא הוי שדי לגלימיה כולי יומא אלא בערב פושטה וכשחוזר ולובשה ביום מברך וקשה לי אמאי קאמר דמברך בצפרא גם בערב היה לו לברך כשמתעטף בטלית של לילה והוה ליה למימר ומברך לצפרא ופניא וצריך לומר דטלית של לילה לא היה פושטו ביום אלא מתעטף בגלימתו על טלית של לילה ורוב פעמים לא היה פושטו אף בלילה הלכך לא פסיקא ליה למימר דמברך אפי' בפניא. ומכאן יש ראיה דאדם שלבוש טלית קטן שלובש כל היום וכשהוא מתפלל מתעטף בטלית גדול צריך לברך (ס) דחייב אדם לעשות ציצית לכל בגדים שלו שיש להם ארבע כנפות וכל חד וחד מצוה באפי' נפשיה היא אבל אם מתעטף בזה אחר זה בלי הפסק מברך ברכה אחת על שתיהן: **סדר** עשיית הציצית. צריך לטוות החוטין לשם מצות ציצית ואח"כ שוזר אותם כדאיתא בספרי ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כמות שהוא תלמוד לומר על ציצית הכנף פתיל תכלת בטווי ושזור אין לי אלא פתיל תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת (ע) ולבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור והכי איתא נמי בפ' בתרא דעירובין [דף נו:] המוצא תכלת בשוק לשונות פסולות חוטין כשרים מ"ט לשונות דפסולות דאמרינן אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין נמי אדעתא דגלימא *צבעינהו בשזורין דכיון דשזורין הן ודאי לשם ציצית נעשו וכתב בעל העיטור מסתברא אם טוואן עכו"ם ושזרן ישראל לשמן כשרים ולא מסתבר לי דהא אמר שמואל [מנחות דף מב:] מן הסיסין פסולה וסיסין היינו פקעיות שנטוו שלא לשמה וסתם פקעיות אינן שזורין וצריך לשזרן לשם ציצית ופסולין משום שנטוו שלא לשמה ואין מועיל להם אם שזרן לשמה וכן בעור של תפילין אם עבדו שלא לשמה ואחר כך גרדו והחליקו לשמה אין מועיל להכשירו כי נפסל כבר בעיבוד שלא לשמה והה"ג טויית חוטי ציצית. ומודד ד' חוטין באורך ששה טפחים מרווחים מד' אצבעות בגודל ואחד מן החוטין יהיה ארוך כדי לכרוך בו הגדיל ועושה נקב באורכו על הטלית בתוך שלש אצבעות על הקרן ומרוחק מהקרן כמקשר הגודל עד סוף לפורן של גודל. וממלא קשר גודל מן הכנף עד סוף שלש אצבעות בגודל מן הכנף הוא מקום ציצית ופוסק החוטין לד' ואח"כ יתחב אותן בנקב וכופלן לשנים ולוקח ד' חוטין מצד זה וד' מצד זה וקושרן על שפת הבגד שני פעמים זה על גב זה כי בקשירה אחת לא היה מתקיים ואח"כ כורך החוט הארוך סביב שבעת החוטין וא"צ לדקדק בחוליות ובמנייתן מאחר שאין לנו תכלת אלא כורך עד שיהא בכריכה ועם הקשר כמלוא רוחב גודל וקושר שני קשרים וחוזר וכורך וכן יעשה עד שיהו ה' קשרים וד' כריכות ביניהם ויהיה כל הגדיל רוחב טפח והענף באורך ב' טפחים שיהא שלים גדיל ושני שלישי ענף

שלטי הגבורים

א וכתב מיי' שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית אם הטלית אדום יעשה גם הציצית אדום ואם ירוק ירוק וכן פרש"י ור"י פי' שאין צריך וכתב סמ"ק ומיהו נכון ליזהר שלא לעשות ציצית של פשתן בכל מס':

ב סמג עשין כו פליג עם רבינו דפסק כרבא דאמר צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין ומצריך לעשות ציצית של משי לטלית של משי ומיי' פסק כרבינו פ"ג מה' ציצית וטוא"ח סי' ט' כתב כסמ"ג:

לשון ריא"ז

אין דוחין איסור שעטנז אלא משום מצות תכלת אבל במקום שאין תכלת אין מטילין חוטי צמר בטלית של פשתן הואיל ואפשר לקיים המצוה בחוטי פשתן אין דוחין איסור שעטנז בלא צורך וכן בטלית של שירים אין מטילין בה צמר ופשתים אלא או כולו צמר או כולו פשתים או ממינו כגון חוטי משי י"א שבגדי צמר ובגדי פשתים חייבים בציצית מן התורה אבל השירין והכלך ונוצה של עזים אין חייבים בציצית אלא מד"ס וכך היא שטת רבינו יצחק בפסקיו אבל לדברי מז"ה כולן חייבין מן התורה וכן עיקר כמו שביאר מז"ה בפסקיו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל וצמר: (ב) הוא ודייקינן להא מילתא כו' כנ"ל: (ג) פוטרין בהן והן כנ"ל: (ד) נ"ב גדילים תעשה לך: (ה) נ"ב קטינא (ו) נ"ל ושמעת: (ז) נ"ל ומשום: (ח) נ"ל ואיהו: (ט) נ"ב בה: (י) נ"ב בהו: (כ) נ"ב ורב נחמן קים ליה כתנא דבי ר' ישמעאל דאמר הואיל ופרט לך באחד מהם צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים והילכתא כותייהו ור"ת כו': (ל) נ"ל לה: (מ) נ"ל דכי: (נ) נ"ל לילה מפסיקו: (ס) נ"ל עליו: (ע) נ"ל ותן לבן:

עין משפט

אולי צ"ל אחר תיבת סתם

א מיי' פ"ז מה' לולב ופ"ג מה' ציצית ופ"ד מהל' תפילין ופ"ק מה' ת"ת סמג עשין יב כב כו מד טור א"ח סי' יז לו תרכז טוי"ד סי' רמה:

ב מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' כד:

ענף ואם נפסקו החוטין אח"כ ונשתייר בכל אחד מהם כדי עניבה כשר אבל אם אין כדי עניבה אף באחד מהם היינו נפסק החוט מעיקרו ופסול והחרד אל דבר השם יבדוק הציצית קודם עטיפה כדי שלא יברך ברכה לבטלה וטלית המיוחד ליום מברך עליו אם מתעטף בו בלילה וכסות המיוחד ללילה אם נתעטף בו ביום אין מברך עליו וכסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית והסדינין אע"פ שאדם ישן בהן בבקר עיקר תשמישו בלילה וכסות לילה מיקרי והמתעטף בטלית שאולה מצוית מברך והלובש טלית תחת בגדיו כל היום ובשעת תפלה מתעטף בטלית אחר חוזר ומברך :

סליקו להו הלכות ציצית

תורה אור

ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה
אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי
וגו' : וגרסינן בסוף שואל אדם מחבירו* °בכל קהלת ט
עת יהיו בגדיך לבנים זו מצות ציצית ושמן על
ראשך אל יחסר זו מצות תפילין: *ת"ר חביבים מנחות מג:
ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין
בראשיהן ובזרועותיהן ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהם ועליהם אמר דוד
°שבע ביום הללתיך וגו' ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה נפשו ערום תהלים קיט
אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנסתכל במילה (א) נתקררה דעתו
אחר שיצא אמר עליה שירה שנאמר °למנצח על השמינית מזמור לדוד על המילה שם יב
שניתנה בשמיני ר"א אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית
בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק אני בו שלא יחטא שנאמר °והחוט המשולש לא קהלת ד
במהרה ינתק ואומר °חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם : תהלים לד

ואותו תעבוד . מה להלן שכינה : זו מצות תפילין . שהן בראש : שבע ביום . תפילין בראש ובזרוע הרי שתים וארבע ציצית ומזוזה הרי שבע : המשולש . תפילין ציצית ומזוזה : סביב ליראיו . הטועים מצות : ויחלצם . מחטא את הצדיקים : סליקו להו הלכות ציצית

נמוקי יוסף

זה בשם הרב החסיד ז"ל עכ"ל : אשר יחזיקו . כי העכו"ם הם ע' מלבד ישראל ועשרה מכל אומה הם ז' מאות בכנף א' דהוו בד' כנפות תרי אלפי ותמני מאה וזה מפני שיכירו בזמן ההוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עלינו בגולה ומביאה אותנו לחיי העולם הבא : לבנים וכו' . שמלבן את האדם להיות תמיד בטהרת הגוף והנפש שלא לתור אחרי לבו ואחרי עיניו : ושמן על ראשך וכו' . שיש בה שמו של הקב"ה כדכתיב וראו כל עמי וגו' ואומר טוב שם משמן טוב : שבע ביום הללתיך . והוא ד' ציצית ותפלה של יד ותפלה של ראש ומזוזה :

סליקו להו הלכות ציצית

סליקו להו הלכות ציצית וסליקו להו הלכות קטנות

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שנכשרו :

גליון מהרש"א על הרי"ף ומפרשיו מהלכות קטנות

הלכות טומאה

דף א ע"א בנ"י ד"ה בני . רב כהנא אכיל וכן שקל ה' סלעים של פדיון הבן בשביל אשתו. תוס' קדושין דף ח' ע"א : **שם** בהרא"ש ד"ה ותניא . אלא קורא לישראל ויקברנו ואם אינו מוצא קוברים אלא בשכר א"צ לשכור אלא מטמא בעצמו אם ירצה . נ"י יבמות דף ל"ב רים ע"ב : **ע"ב** בנ"י ד"ה על הודאי . וצ"ע למאי וי"ל דאשמעינן דלקי' כיון דלא הותר אלא אבל ודאי נאמר גבי ספק לאו דלא יטמא : **שם** בחדושי אגשי שם אות ב' והכא באת . וכן תמה בס' לחם משנה פ"ג מהל' אבל הלכה ו' : **שם** בהרא"ש סד"ה לא יטמא . בין שלא לצורך. מיהו בתוס' פסחים דף ע' סוף ע"א משמע דדוקא לצורך מטמא ובש"ע יו"ד סי' שמ"ג ס"ה כתב דנכון להחמיר :

ודבר זה מתורתו של מרן הב"י בא"ח ריש סימן ל"ב ד"ה וכ' בנ"י למדתי . וע"ש בדבור שקודם לזה : **ע"ב** בהרא"ש ד"ה ניקב . והחלק שבתוכו אף שאינו מוקף גויל כלל בתוכו . ולפי' זה גם רגל הפנימי צריך שישאר כמלא אות קטנה ולפי' ראשון פסול אם אינו מוקף גויל בתוכו . ובש"ע א"ח העלה בהגה"ה לתפוס שתי החומרות היוצא מן שני הפירושים ומ"מ א"צ שתהא מוקף גויל מכל צד אלא כל שהוא מוקף גויל מצד אחד מציל על כל האות . עי' כל זה סי' ל"ב בט"ז ס"ק ח' : **שם** ד"ה מספר . יסייע עמו ישראל מעט בין בתחילת נתינתו תוך הסיד בין אח"כ . ט"ז סי' רע"א :

הלכות ספר תורה

דף ב ע"ב בהרא"ש ד"ה אמר . לכתוב חומש התורה . לא בא הרא"ש לפטור ממצות כתיבת ס"ת אלא להוסיף שגם בשאר ספרים חייב . ב"י וט"ז סי' ע"ר והדרישה והש"ך מפרשים דפטור לגמרי לכתוב ספר תורה : **שם** ד"ה וצריך. עי' בהר"ן פ' השולח ד' קסה ע"א :

דף ג ע"א בהרא"ש ד"ה והרב . בפקדון חייב לדעת ב"ש במתני' סוף המפקיד . אולם רש"י ותוס' שם סברי דגם לב"ש דוקא בדבור : **שם** ד"ה ועוד . על הנייר ועל המטלית פסולה . פירשו בתוס' שבת פרק המוציא יין דף עט ע"ב ד"ה תפילין דדוקא בנייר מחוק אבל בנייר שאינו מחוק כותבים ס"ת והב"י סי' רע"א הביאו ובש"ע השמיט : **שם** ד"ה גרסינן . קלף במקום בשר . ואם שינה בזה ובזה כשר בדיעבד לדעת הטור סימן רע"א ועיין בהרא"ש לקמן דף סט ע"א ד"ה ותפילין . והב"י השיג דגם בס"ת פסול כמו בתפילין : **שם** ד"ה בגויל . ויראה דהנך ו' טפחים. בספ"ק דבתרא כ' הרא"ש דאפשר שהיו מסירים העמודים מהס"ת כשהיו מניחים אותו בארון וא"כ הוא השיעור ו' טפחים בלתי העמודים :

דף ד ע"א בנ"י ד"ה סתומה . בזהב כלומר שזרק זהב . ומה שלא פי' כפשטיה שכתב בזהב וי"ל משום דקשיא ליה למה אמר את האזכרות והא בשאר תיבות נ"כ פסול ע"כ פי' שזרק הזהב ע"ג כתב ובשאר תיבות אפשר שיגרור הזהב וישאר הכתב התחתון מה שא"כ באזכרות א"א לגרור משום מוחק .

הלכות מזוזה

שם בנ"י ד"ה פשיטא . ניקב תוך . עיין מ"ש בגליון לעיל ד' ע"ב :

דף ה ע"ב בהרא"ש ד"ה והא . שיש בה מזוזה ס"ד אלא מעתה בית הכנסת ובה"מ דלית בהו מזוזה ה"נ דאין מכבדין . גמרא :

הלכות תפילין

דף ז ע"א בהרא"ש ד"ה מפברתא . דומיא דטלה עליהן עור. דזהו פשוט יותר דמיירי בעשה גוף הבית מזה ופסולו משום דבעינן מן המותר בפיך אבל זהב אין שייך בו לא איסור ולא היתר . ומש"ה באמת רש"י כאן במנחות דחק בטעם הפסול וכ' דק"ו הוא מרצועות . והא דבאמת אילו עשה גוף הבית זהב כשר אלא דמיירי בציפה הבית בזהב וטעמו משום דאינו רואה האויר . וה"ה נמי דמפסל ברצועה קטנה . אף שהרצועה היא מעור בהמה טהורה . וכטלה עליה עור טהורה כשר היינו כשעשה שוב בית שלם דל"ש לומר דאינו רואה דהא זהו גופו בית הרואה משא"כ בעור זה שאינו בית . ועיין בכל זה בת' נודע ביהודה ח"א דף א' ע"א ד"ה ואמנם ובשני דבורים שאחריו :

מרדכי מהלכות קטנות

פרק התכלת סימן תתקמ"ב . ויש לומר כיון שעתיד הוא לגומרה. כבר תמה ע"ז בת' פרי הארץ סי' א' ד"ה איברא שהוא נגד הש"ס פ' התכלת דף מ' ע"ב : סליק

הגהות פעולת שכיר

להג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא

דף א ע"א בהרא"ש ד"ה ואם . לא יספיק בזה . נ"ב תיבות אלו הוא פירוש ללשון לא בדא : **שם** בד"ה ובירושלמי . בכדי שתהא קבורה מזומנת לו כצ"ל : **שם** בנ"י סד"ה ונתן . לומר דוקא גרושה . נ"ב עי' יבמות כ"ד וקדושין ע"ח ולשון נמוק"י קשה להלום וצריך תיקון ופשטא דקרא לומר כו' כצ"ל :

ע"ב בהרא"ש סד"ה אשתו . והרמב"ן דחק לפרש זה מג"ל זה ולא נתיישבו לי דבריו כצ"ל :

דף ב ע"ב בנ"י סד"ה ואוכל . שאם היו הגגין שוים כצ"ל ותיבת לא מוקף : **שם** ד"ה ושיעור . דהא תגר המשכן היתה מאתים וארכה כצ"ל ותיבות על מאתים נמחק :

דף ד ע"ב בנ"י ד"ה איכא דאמרי . על האורך בשיטה אחת . נ"ב עי' רש"י שר"ל שעל האורך סוף שיטה האחרונה וכימי השמים סוף שיטה שלפניה ואפשר שט"ס וצ"ל על האורך בשיטה אחרת :

דף ה ע"א בהרא"ש ד"ה ודין פרשה . והתחיל לכתוב באמצע השיטה שתחתיה דהויא כצ"ל : **שם** וה"פ או פתוחה שמכאן ומכאן היא סתומה כצ"ל : **שם** ד"ה ואמר ר"י א"ש . דחוק לפרושי דבקלף

אחת כצ"ל : **שם** בנ"י ד"ה דבריך . וסופה אחד ומתחיל לכופלה כו' . נ"ב עיין ב"י סימן רפ"ח :

ע"ב בהרא"ש סד"ה הא לפירוש ר"ת מושכב כצ"ל ותיבת כפופה נמחק :

דף ו ע"א בהרא"ש ד"ה כיפה . (כיפה ר"מ מחייב וכו') תא"מ :

דף ז ע"א בנ"י ד"ה ש"ין של תפילין . של ימין . נ"ב ר"ל של הקורא :

דף ט ע"א בהרא"ש ד"ה בשולט . אית דדרשי וקשרתם כו' ואדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין כצ"ל : **ע"ב** בהרא"ש ד"ה הרוצה . תמיד יראתו היא על פניו תמיד שלא יחטא אלא כצ"ל :

דף יג ע"א בהרא"ש ד"ה ואם . והיה טוסג ר"ת . נ"ב עי' במעו"מ מה שפירש בשם ב"י : **שם** בנ"י ד"ה מעלין . ולא משום שהתכלת כצ"ל : **ע"ב** בהרא"ש ד"ה ת"ר . מובה היה לנגד אפילו אינו לובשה ובטלית של למר לב"ש כצ"ל : סליק

הגהות בן אריה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אב"ד דק"ק נאלדינגען וטעלז.

הלכות טומאה דף א ע"א ברי"ף בהתחלתו רבי חזייה להסוא גברא כו' . נ"ב גמ' סנהדרין דף ס' ע"ב [ושם איתא ר' חייא] : **שם** ברי"ף הקרובה ולא הארוסה כו' . נ"ב ע"ש בתו"כ [דשם איתא הקרוב ולא הארוסה . וקאי על הקרא כי אם לשארו הקרוב אליו . ועי' מעדני יו"ט על הרא"ש סי' ה' אות ס'] : **שם ע"ב** ברא"ש באות ג' . קמ"ל . נ"ב וע"ע תוס' שבת דף קל"ה ע"א ד"ה ולא :

הלכות תפילין דף ו ע"א ברי"ף ת"ר וכתבתם יכול יכתבם כו'. תיבת וכתבתם מוקף . [וכן בגמ' וברא"ש ליתא . דוכתבתם לא קאי על תפילין] :

דף ז ע"א רש"י ד"ה כאן כו' קורא כסדרן כסדר שהן כתובים בתורה מוקדם כו' כצ"ל . [וכן הוא ברש"י בגמרא ל"ד ע"ב] :

הלכות ציצית ברא"ש ד"ה וראיתי כו' ומה שמתעטפין כו' אבל השואל מחבירו טלית מצוית צריך לברך כו' . נ"ב עי' ברא"ש פ' כל הבשר סי' כ"ו וקצ"ע ועי' אליהו רבה או"ח סי' י"ד סק"ו . [נראה בכוונתו ז"ל דכיון שכתב שם הרא"ש הטעם דאדעתא דהכי כו' ואם אי אפשר לו לברך אלא א"כ כו' ע"ש . משא"כ כאן נהפוך הוא שלוקח טלית שאולה להפטר מברכה ואינו מכוין לקנות והמשאיל אינו מכוין להקנות . וכן הקשה בחידושי רע"א ז"ל על או"ח על הט"ז בסי' י"ד סק"ד ע"ש] : סליק

גליון אלפס להג"מ שניאור זלמן שליט"א ב"ר אברהם זצ"ל אבד"ק נאלדינגען .

דף א ע"א בנימוקי יוסף ד"ה מת הוא כו' בין לא כתב לה עכ"ל . רש"י כתב ביבמות (דף כט:) דבכתב לה מוקי לה בכתובות דף פט: עכ"ל. אך הב"י ס"ל כהתוס' בקדושין דף סה. ד"ה ואם וכ"מ דף יז: ד"ה מן האירוסין כו' שהאמת הוא שיש לה כתובה אפי' לא כתב לה יעו"ש :

דף ז ע"א ברי"ף ת"ר כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה כו' . נע"ג למה השמיט הרב אלפס ז"ל מימרא דרב הונא שם בשבת (דף קח.) כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור הא לית מאן דפליג עלה וכ"פ כל הפוסקים . ואע"ג דפריך עלה רב יוסף מאי קמ"ל הא שפיר תירץ אביי עובא קמ"ל כו' ס"א כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא קמ"ל כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב עכ"ל הגמ' . וכיון שלא הביא הרי"ף גם הא דאמרי במערבא א"כ היה לו להביא הא דר"ה שמותר לכתוב על עור עוף טהור אע"ג דאית ביה ניקבי . ובאמת גם זה קשה מאד אמאי לא הביא הרי"ף ז"ל הא דאמרי במערבא כל נקב כו' . ויש ליישב בדוחק שהרי"ף ז"ל סמיך אהא שהביא לקמן (סי' רנד) מימרא דאביי (מנחות דף לה.) האי קילפא צריך למיבדקיה דלמא אית ביה ריעותא כו' ורב דימא אמר קולמסא בדיק ליה וכתבו ע"ז התוס' והרא"ש וכן הלכה משום שכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב עכ"ל . אבל עדיין צ"ע למה השמיט מימרות מפורשות דר"ה ודבני מערבא וסמך אהא דמייתי דרב דימא שאין מבואר כ"כ בדבריו דדיו עוברת מהני . והנימוקי יוסף מפרש הא דרב דימא קולמסא בדיק ליה שכיון שהקולמוס אינו מתעכב ניכר שאין בו נקב עכ"ל א"כ אין זה ענין להנקב שהדיו עוברת עליו . וא"כ איך סמך הרי"ף ז"ל אהא שהביא דרב דימא שיהיה נכלל בזה דינא דבני מערבא דדיו עוברת עליו מהני . ויותר נראה לתרץ דהנה סוגיא דשבת סותרת לסוגיא דמנחות הנ"ל דבשבת (קח.) מייתי אביי הא דאמרי במערבא כל נקב כו' והכא במנחות (לה.) פליג אביי גופיה ארב דימא ואמר האי קילפא צריך למיבדקיה וס"ל דלא מהני מה שהדיו עוברת עליו וקשיא דאביי אדאביי וכיון שהסוגיות סותרות זו את זה ס"ל להרי"ף ז"ל דסוגיא דמנחות עיקר משום דאיתמר בדוכתא משום דהרי"ף אזיל לשיטתיה דס"ל בכמה מקומות דהיכא שסתרן סוגיות אהדדי הלכתא כסוגיא דאתמר בדוכתה כמ"ש הר"ן אליביה בפ"ד דגילה (סי' תתקטו) בד"ה שלא נתנו עגים אלא לפסקה וז"ל וסוגיא דהכא עיקר משום דאיתא בדוכתיה הלכך נקטי' כסוגיין וסוגיא דשבת ליתא עכ"ל וכ"כ עוד הר"ן בפ"ג דחולין (סי' תשפה) בד"ה סימנין לאו דאורייתא כו' וז"ל משמע דס"ל להרי"ף דפליגי שמעתתא אהדדי ופסק כסוגיא דהכא עכ"ל . לכן ס"ל להרי"ף גם הכא דסוגיא דמנחות עיקר [וביותר ס"ל דהא דקאמר אביי בשבת (שם) הא דבני מערבא רק לתרץ דברי ר"ה מקושיית רב יוסף קאמר וליה לא ס"ל] דס"ל לאביי דלא מהני מה שהדיו עוברת עליו וממילא אסור ג"כ לכתוב על עור עוף טהור ולכן לא מייתי לא הא דרב הונא ולא הא דבני מערבא משום דלא קי"ל כוותייהו כיון דאביי שהוא בתרא פליג עלייהו והלכתא כוותיה לגבייהו וגם לגבי רב דימא משום שאביי הוי מרא דתלמודא טפי מרב דימא וכה"ג כתב הרי"ף בכ"מ . וכמו דפסקי' כאביי לגבי דרב דימא לענין שצריך שיגיע חריץ למקום תפר (דסמיך ליה בדף זה לה.) וכמ"ש הרא"ש ע"ז ונהיגי כאביי ולא כרב דימא וכ"פ בטוש"ע או"ח (סי' לב סעי' מ"ג) . כן נלע"ד לתרץ שיטת הרב אלפס ז"ל . ולשיטת התוס' והרא"ש שפסקו כבני מערבא וכרב דימא בזה שהדיו עוברת עליו מהני צריך לתרץ דאביי הדר ביה בתר דשמע לה דרב דימא והא דאמר אביי בשבת שם בפשיטות הא דבני מערבא דנקב שהדיו עוברת עליו לא הוי נקב היינו בתר דשמעה מרב דימא ולא סתרי סוגי' דשבת ודמנחות אהדדי אבל בהא שצריך שיגיע חריץ למקום תפר דלא מצינו דהודה לו אביי לרב דימא לכך כתב הרא"ש דנהיגי כאביי ולא כרב דימא . כנלע"ד נכון : סליק

ספר מרדכי מהלכות קטנות

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל . והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*) . גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי .

תתקלט התכלת [דף לח] הלבן אינו מעכב התכלת והתכלת אינו מעכב הלבן פירש"י ז"ל שהיו נותנין בטלית שני חוטי' לבן מפני שהוא מין כנף (א) והיה כופלן לד' וכן של תכלת *ותניא (בספרי) בית שמאי אומרים ארבע חוטין של תכלת וארבע חוטין של לבן וקיימא לן כבית שמאי בהא כדפסק רב פפא כבית שמאי לקמן בפירקין (*ותמה ר"ל) [תוס' ותימה לר"ל] על מנהגנו שאנו עושין ארבע חוטין שהן שמנה ואמאי מן הדין לא היה לנו להטיל אלא שנים שהן ארבע כנגד הלבן לפירוש רש"י ז"ל ואדרבה כיון שאין התכלת מעכב את הלבן היה יותר נכון לעשות [ב' חוטין] ההשתא איכא למיחש לבל תוסיף [*ותירץ דלקמן גבי סדין בציצית פריך כו' · מ"י] ונראה לו ראיה [למנהגנו] [מההיא דלקמן סדין בציצית דפריך לא יהא אלא לבן אלמא שאם היה [*הכל לבן] היה פוטר הסדין] אע"פ שהיו כל השמנה חוטין לבן ועוד יש לומר (*דה"נ) [דמש"ה] לית ביה משום בל תוסיף אפילו יטיל בה הרבה חוטין יותר מדיניהם לפי שגדילים כתיב דמשמע הרבה וכן ציצית דמשמע הרבה א וכדבעינן למימר לקמן ע"כ לשון תוספות שאנ"ץ והאריכו הרבה וע"ש ריש פ' התכלת במסכת מנחות [שם] אמר רבא אי איגרדום לבן וקאי אתכלת ואי איגרדום תכלת וקאי אלבן כשרה הלשון משמע שכשר כשנשאר מין אחד שלם אפילו איגרדום השני כולו ואומר רבינו תם עכשיו שאנו נוהגין ד' פשוטין שהן ח' כפולים כנגד תכלת ולבן אם נפסקו ארבע חוטין ויודע שהם ב' חוטין שנכפלו שהם כנגד הלבן או כנגד תכלת כשרים בכדי עניבה ואם אין (*יודע) [*ידוע] פסול עד שיתברר לו ואפילו בג' חוטין איכא לספוקי דשמא נפסקו הני חוטין אחרים [*כנגדן · מ"י] ולא נשאר רק א' כהלכתו שלם והשאר איגרדומין ופסולין וכן עשה ר"ת מעשה לפסול בג' חוטין גרדומים ואין נראה לר"י מדאמרינן לעיל [*פרק הקומץ דף לה] גבי רצועות דגרדומין פסול משמע דוקא התם דתשמישי קדושה נינהו אבל הכא דתשמישי מצוה כשר לגמרי דומיא דגרדומין רצועה ועוד דלקמן גבי שיריו וגרדומיו פ"ה שנפסקו [*כל] החוטין למטה וא"כ משמע דקאי אכל הציצית תכלת ולבן ועוד דגרדומי אזוב כשרים לגמרי אפילו איגרדום כולהו ודומיא דהכי ציצית דבהדא תני להו ואומר ר"י דכשרים אפי' איגרדום כולהו דמ"ל ב' מ"ל כולם וטעמא דבר מינייהו לקולא מינייהו לחומרא ומיהו בסמ"ג תפס לו שיטת ר"ת ואם תאמר אי איגרדום כולהו כשר כדפירש ר"י אם כן לינקוט רבא רבותא לימא איגרדומי ציצית כשרים דמשמע בין לבן בין תכלת ויש לומר ודאי לרבי דאמר מצוה אחת היא (ב) מהני השלש על גרדומי

חבירו

הגהות מהג"מ ישראל בהג"ם שבנא זצ"ל ומהג"ם הירש שור זצ"ל (א) דרוב טליתות של פשתן היו לבינות · רש"י : (ב) וציצית מעכבין זא"ז :

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה דהא אמר במסכת ר"ה פ"ב וז"ל ומטעם זה מותר ליתן יותר מב' ערבות ומג' הדסים בלולב דבאותו מין ליכא בל תוסיף אפילו למאן דאמר לולב צריך אגד וצ"ע למה אין מותר ליתן כמה חוטין בציצית עכ"ל א"כ משמע שאסור ליתן יותר ציצית וכאן לומד מגדילים וציצית שמותר · וי"ל דודאי מותר רק בר"ה פירש כך וצ"ע למה אין מותר ציצית בלא לימוד של גדילים וציצית וא"כ למה אנו צריכין ללמוד מייתור או משמעות של גדילים וציצית וק"ל :

באור מהגאון ה"ר מרדכי בנעט

ה"ג וכן תניא בספרי ב"ש אומרים ד' חוטין של תכלת וכו'. ופי' הנך ד' חוטים ר"ל ד' כפולים שהן ב' שלימים וכן ד' חוטין של לבן ג"כ ר"ל ב' חוטין שלימים שהן ד' כפולים . וכן משמע בתוס' ר"פ התכלת שכ' בסוף הדיבור ועוד תניא בספרי כו' . ולפ"ז הא דאיתא שם ועשו להם שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו ת"ל גדילים מכמה גדיל א' נעשית אין פחות משלשה דברי ב"ה ב"ש אומרים ד' של תכלת כו' הפי' ג' חוטין שהזכיר ב"ה דע"כ ר"ל ג' חוטין שלמים שהן ששה כפולים ואינו דומה למה שאמר ב"ש ד' חוטים שר"ל כפולים שהן רק ב' שלימים . אלא שבלאו הכי אינו דומה דב"ה נקיט המנין דתכלת ולבן יחד שבצירוף שניהם הם ג' חוטים שלימים וב"ש מפרש חוטי תכלת לבד וחוטי לבן לבד שמין כל אחד ב' חוטין שלימים שהן יחד ד' חוטים שלמים אבל בתוס' דלקמן דף מ"א ע"ב ד"ה ב"ש כ' בא"ד אכן כי דייקת בה משמע דב"ה דרשי גדילים ואכל גדיל קיימי והשתא הוי דומיא דב"ש כו' דלפי' זה דלב"ה עושה מכל מין לבדו ג' חוטין שלימין ולאותו פי' ע"כ גם לב"ש ר"ל ד' חוטין שלימין מכל מין דהרי בית שמאי מוסיפים על בית הלל . אבל הספר כאן נקט כדברי התוספות בריש הפרק : **דפריך** לא יהא אלא לבן אלמא כו' . אע"פ שהיה כל השמונה חוטין לבן לכאורה מאי ראיה דקושית הש"ס כיון דעל כל פנים בארבע חוטין לבן שבו ליכא משום כלאים אין בתוספת הד' חוטין איסור כלאים טפי מבד' חוטין הצריכים . ואי משום בל תוסיף תקשה א איכא בכל הטליתות ואם כן מ"ש סדין בציצית דגזרינן טפי מבכל הטליתות של צמר דגם כן יש לחוש לקלא אילן ויהא איסור דבל תוסיף אלא על כרחך דמשום תקשה דספק דבל הוסיף לא עקרו רבנן ודאי מצות עשה דאיכא ג"כ בל תגרע ודאי ואם כן סדין בציצית נמי ופריך הגמ' שפיר . וי"ל דהכי קאמר כיון דאם הוא קלא אילן קעבר על בל תוסיף הוי ליה הציצית הללו גרועים ועומדים והציצית פסולים אם כן הויא ליה כל הח' חוטים כלאים שלא במקום מצוה . אלא על כרחך כרש"י דרשאי להוסיף עד שמונה חוטים . ובהכי א"ש דלפי פשטא דסוגית התוספות הוא דאם הוא קלא אילן יש עבירה דבל תוסיף תיקשי הא לא קעבר על בל תוסיף עד דמכוין וכאן אין כוונתו להוסיף אלא כוונתו לקיים מצות תכלת מפני שהוא סובר שלאו קלא אילן הוא אבל לפי מה דפרישית א"ש שלא כוונו לומר דניחוש לבל תוסיף אלא הכוונה כיון דיש כאן בל תוסיף אילו היה מכוין ממילא הציצית אלו גרועים ועומדים ופסולים כדמייתי התוס' מגמ' דסנהדרין דף פ"ג והוי ליה כלאים שלא במקום מצוה : **וכדבעינן** למימר לקמן . בחידושי אחרית יוסף מקשה הא בר"ה כתב הספר דברי התוס' דשם בדף כ"ח ע"ב שכ' וז"ל וצ"ע למה אין מותר לתת כמה חוטין בציצית עד כאן לשונו וזהו סותר למ"ש כאן ולק"מ דהתם מדברי תוס' הוא דאסקו כאן דדוקא עד שמנה חוטין רשאי להוסיף ולא יותר כדמוכימו מהך דפ' הנחנקין אבל דעת הס' כאן אינו כן . מיהו לקמן ע"ג אסיק הספר עצמו כדעת התוס' והנה בטור סימן יו"ד כתב דהמוסיף על ח' חוטין שהן ט"ז כפולים עובר על בל תוסיף . וכב"י שם מתשובת הרשב"א דאסור להוסיף יותר מד' חוטין ותמה הב"י על הטור שגם התוס' שכתבו כאן דרשאי להוסיף עד ח' חוטין הייט באיכא תכלת ולבן שהן ב' מינים ע"ש . ולפענ"ד צ"ע על הרשב"א מהא דאיתא לקמן דף מ"א ע"ב ת"ר טלית שכולה תכלת כו' חוץ מקלא אילן . מיתיבי טלית כו' לא קשיא כאן בטלית בת ד' חוטים כאן בטלית בת ח' חוטים ע"ש בדרש"י ב' פירושים ופריך הגמרא ע"ז שמעת מיניה מתירין מבגד לבגד ומשני דילמא אי עביד . ולרשב"א קשה הא התקשה כאן הוא שהרואה יהא סבור שהוא תכלת ואם כן לפי מה שהוא סובר שהכל תכלת יש כאן שמונה חוטין של תכלת לחודא ועבר על בל תוסיף והציצית פסולים ובעל כרחך צריך הוא להתירן וליכא מאן דפליג בכה"ג דהציצית פסולים שלא יהא רשאי להתיר מבגד לבגד ויש מקום לומר דהרשב"א מפרש קושית הש"ס איט אהך ברייתא דשמונה חוטין אלא קושיית הש"ס אאידך ברייתא קאי דקאמר לא יביא ואם הביא כשר דאוקמינן לה בת ד' חוטין דמשום הכי אי הביא כשר דלא חיישינן שיתיר ממנו ומ"מ הא דלכתחלה לא יביא טעמא בעי וס"ל להש"ס דה"ט דלכתחלה לא יביא משום דלכתחלה מיהת אף בטלית בת ד' חוטים חיישינן שיתיר ממנו רק שאין התקשה טובה לפסלו משום הא בדיעבד . וע"ז שפיר מקשה הש"ס אמאי לא יביא לכתחלה משום תקשה שיתיר כו' והא אין מתירין מבגד כו' ומשני דילמא אי עבד ור"ל מש"ה עכ"פ לכתחלה חיישינן להך תקשה ובאמת מהאי טעמא אם הביא כשר משום דאינו תקשה כ"כ לדילמא מיקרי דאי עביד וא"ש . ואכתי קשה דאפילו אהך ברייתא דמיירי בת ד' חוטין גם כן לק"מ והא אין מתירין כו' דהא כשרוצה לעשות בטלית זו ג"כ לבן ע"כ צריך הוא להתיר ב' חוטין דאל"כ יהיה יחד ו' חוטים ד' חוטים הראשונים וב' חוטים דלבן שרוצה להטיל בו עכשיו ולרשב"א אסור ביותר מד' חוטין יחד אפילו בזמן דאיכא תכלת כמ"ש בב"י שם וא"כ עדיין קשה מאי פריך הגמ' והא אין מתירין מבגד לבגד דהרי א"א לקיים בטלית זו מצוה דלבן כ"א כשיתיר ב"ת מן ד' חוטין הראשונים מה שהוא סובר שהם תכלת והרי לא גרע זה רוצה לקיים מצות לבן מאילו רצה לעשות ציצית נאים יותר מן הראשונים דכתבו האחרונים דאע"ג דשלא להניחן בבגד אחר אסור להתירן מ"מ ברוצה לעשות ציצית שניים נאים יותר מהראשונים שרי להתירן כן ה"נ י"ל דלמ"ד אין מתירין כו' אבל ברוצה לקיים מצות לבן וא"א בלי שיתיר הציצית שרי וי"ל דדוקא למ"ד מתירין מבגד לבגד א"כ רשאי להתיר לצורך מצות דציצית ורק דשלא להניחם בבגד אסור לכן גם כן ברוצה לעשות ציצית נאין יותר ס"ל אפילו באין רוצה להטיל הראשונים בבגד אחר ג"כ קיום מצוה דואנוהו אבל למ"ד אין מתירין מבגד לבגד דאף על גב דבבגד שהוא רוצה ללבוש שבו עיקר שמצוה ומכ"ש למ"ד דציצית חובת גברא כדס"ל לרב לקמן דף מ"ב לחד לישנא דיש בהתרה זו קיום מצוה ואפ"ה אין מתירין א"כ ממילא ג"כ אף במוכרח להתירן מפני קיום מצות הלבן כיון דקיי"ל הלבן אינו מעכב התכלת והרי מקיים עכ"פ בטלית זו מצוה דתכלת אסור להתיר ממנו ב"ת ופס"ג שפיר ובלא"ה נ"ל כן אף להתוס' ורש"י דמשמעות דבריהם דמפרשים הקושיא אברייתא דבת שמונה חוטים וקשיא ג"כ נהי דלא עבר על בל תוסיף באותן השמונה חוטים לדבריהם שרשאי להוסיף עד ח' חוטין מ"מ עכשיו שרוצה לעשות בו לבן ויהיה בו יותר מח' חוטים צריך להתיר מח' חוטים הראשונים כדי לקיים מצות לבן וצ"ל ג"כ כהך תי' כיון שמ"מ מקיים מצות תכלת באותה טלית אסור לו להתיר ממנו הציצית אע"ג דא"א לו לקיים מצות הלבן עד שיתיר ממנו ב' חוטין מהישנים . וכן י"ל ג"כ להרשב"א אם נפרש דקושיית הש"ס על ברייתא דמיירי בבת ד"ת אבל על ברייתא דח' חוטים ודאי ליכא לפרש הקושיא בשום אופן להרשב"א דס"ל דהציצית פסולים כה"ג ואדרבה קעבר על בל תוסיף וא"כ פשיטא דרשאי להתירן בכה"ג אלא דאכתי קשה מנ"ל להש"ס דהך דבת ד' חוטין דקתני לא יביא הוא הטעם משום דחיישינן לכתחלה לשמא יתיר ממנו דהרי יש לומר הטעם כפשטא דמש"ה לכתחלה לא יביא משום דמיחזי כמין אחד וכאילו אינו מקיים מצות לבן כמו שנראה מלשון הרמב"ם בפ"ב הלכה ח' וכב"מ שם גם במהר"י אביב שהביא הב"י בסימן ט' . וע"ק אכתי לפי' הב' דרש"י דמפרש בהיפוך דהך דלא יביא ואם הביא כשר מיירי מבת שמונה חוטין ולהך פי' ע"כ קושית הש"ס הוא אהך ברייתא דמיירי מששה חוטים כמבואר וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה להרשב"א מאי פריך הגמ' והא אין מתירין כו' הא בעינן להתיר כדי שלא יעבור על ב"ת ע"כ נראה העיקר דהרשב"א תופס כפי' כאותן פי"מ שדחו התוס' פירושן בדין זה דהי"מ דד"ת ר"ל כפולים שהן ב"ת שלימים וכן ח"ת ר"ל ח' כפולים שהן ד"ת שלימים ולפ"ז פה"ג שפיר והא אין מתירים דהרי הטלית כשר ואין בו בל תוסיף כד"ה שלמים . והא דקשה אכתי דעכשיו שרוצה לקיים מצות לבן צריך הוא להתיר מהראשונים כנ"ל י"ל כדאמרן דלמ"ד אין מתירין גם בכה"ג שמקיים מצוה דלבן ע"י התרה גם כן אסור להתיר כיון דמ"מ יש בטלית א מצוה דתכלת . וממילא לפי"ז להתוס' שדחו פי' זה ומפרשים דבת ד' חוטים ר"ל שלימים וכן ח' חוטים ר"ל שלימים צ"ל ע"כ מדפה"ג הא אין מתירין כו' דקאי אהך ד' חוטים שלימים דליכא איסור בל תוסיף עד ח"ת שלימים אף בעושה רק מין אחד דהרי כאן לפי מה שסובר הרואה הוא רק מין אחד דהתכלת לבדו . ומינה נשמע לדידן דרשאי להוסיף בלבן עד ח' חוטין וכ"כ הטור ע"ש אר"י דרשאי להוסיף בלבן עד ח' חוטים וזה ברור : **איברא** מה שדחו התוס' לפי' היש מפרשים וז"ל ומיהו קשה לפי' זה דבת ד' נמי יסבור שהוא תכלת ויוסיף עליהם לבן של פשתן עכ"ל אינו מובן שפיר דגם אם ר"ל ד' חוטין שלימים קשה גם כן הא כשרוצה להוסיף לבן יסלק מהם ב' חוטין לצורך בגד אחר ובטלית הראשון יוסיף לבן של פשתן כמו דחייב בטלית בת ח' חוטין דיתיר ממנו לצורך בגד אחר דאי משום טלית זה עצמו לא היה צריך להתיר לתוס' דלית ביה ב"ת עד ח"ת ורק דלצורך בג"א יתיר מהראשון . א"כ כן ניחוש גבי בת ד"ת שיתיר ממנו ב"ת ויטליס עליה לבן וי"ל ואין כאן מקומו : **ודע** דלהרמב"ם דס"ל דבטלית של צמר אסור לעשות בו לבן של פשתן כיון דאפשר בלבן דמינו בלא"ה לק"מ קושיית התוס' כאן . דליכא למיחש כלל שיוסיף לבן של פשתן על הח' חוטים דתכלת דהא אף שיסבור שהוא תכלת מ"מ אסור בו לבן של פשתן . אבל גבי בת ד' חוטין שלימים חיים שיקח ממנו ב' חוטין תכלת לעשותו בטלית של פשתן דלקיים מצות תכלת א"א כ"א בכלאים ולפי' זה ע"כ אתיא הך ברייתא כב"ה דמתירין כלאים בסדין בציצית אבל להתוס' לטעמי' דס"ל דליכא מאן דפליג על הא דרחבה אר"י דלקמן דף ל"ט ע"ב ע"כ מקשינן שפיר עכ"פ להרשב"א שפיר י"ל דתופס כפי' היש מפרשים משא"כ לדידן דלא נקטינן כפי' הי"מ כדדחו להו התוס' צ"ל דרשאי להוסיף עד ח' חוטין כדכתיבנא . ובהא אתי שפיר מ"ש הכ"מ בפ"ב דהלכות ציצית הלכה ח' וז"ל ועוד יש לתמוה למה לא חילק בטלית בת ד' חוטין לבת ח' חוטין כמו שחלקו בגמרא עכ"ל ולענ"ד להא דכתב הכ"מ עצמו שם בפ"ג הל' ו' וגם בב"י דהרמב"ם ל"ל הא דרחבה אר"י כו' וס"ל דלהא דקיי"ל כר"ל דכל דאפשר לקיים שניהם לא מדחי הלאו דלפי זה אסור לעשות לבן של פשתן אפילו באיכא תכלת כיון דאפשר בלבן דמינו א"כ למאי ניחוש כאן בטלית בת ח' חוטין דהרי אף שיקח ממנו ב' חוטין תכלת ויעשם בטלית אחר של צמר בע"כ יעשה גם הלבן של צמר וליכא כלאים גם נמי ליכא למיחש שיקח הני' חוטין דתכלת ויעשם בטלית פשתן דהא לדידן קיי"ל כב"ש בהא או כר"א כן נדוק דאסור להטיל ציצית של תכלת בסדין וברייתא דח"ת אם הביא פסול נ"ל דאתיא כב"ה או דנ"ל דס"ל כהך תנא דר"י דשאר בגדים דאינם צמר ופשתים חייבים מדאורייתא ולהך תנא ע"כ ס"ל כרחבה אר"י דחוטי צמר פוטרין בש"פ וא"פ פוטרין בש"ל כמבואר בסוגיא ד' ל"ט . משא"כ לדידן דקיי"ל בהא כב"ש וגם ס"ל דלא כרחבה אר"י משום דס"ל כהך תנא דרק צמר ופשתים חייבים אבל בגדים דשאר מינים פטורים דאליביה דידיה ס"ל להרמב"ם דאינו רשאי לעשות לבן של פשתים בטלית של צמר תו ליכא תקשה כלל אף בטלית דבת ח' חוטין אבל בטלית בת ד' חוטין לכתחלה לא יביא משום דמחזי כמין אחד ואתי שפיר : **אפילו** אי איגרדום השני כולו . ע"כ זה לא קאי לר"ת שהביאו בסמוך שהרי לדידיה בעינן גם לרבי שנשאר כדי עניבה . אלא קאי לפי' ר"י שמביאו לבסוף אחר דברי ר"ת . ואפשר לייצב הלשון אף לר"ת ומה דמצריך ר"ת כדי עניבה אף לרבי . היינו כדי לקיים שני המצות דתכלת ודלבן בכה"ג בעינן דקאי חד מינא שלם ואידך מינא נשאר כדי עניבה . אבל לענין הא דלא יעכב התכלת על מצות הלבן באופן שאינו מקיים באמת רק מצוה א' דהלבן בזה י"ל דסגי לרבי בקאי לבן אפילו באגרדום תכלת כולה דבכה"ג דעשה מעיקרא ב' מינין אין אחד מעכב חבירו וכ"מ ברמב"ם פ"א הלכה ד' שכתב והתכלת כו' והלבן אינו מעכב כו' כיצד הרי שאין לו כו' וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן כו' ונשאר התכלת לבדו כשר ומשמע דכמו בעשה אחד לבדו ודאי לא קיים אלא המצוה שעשה או לבן או תכלת . כן בעשה שניהם ונפסק א' לא קיים רק המצוה שנשאר . ולפי"ז באר לנו הרמב"ם תרי גווני דאין מעכבין זה את זה אחד בלא עשה כלל ואחד בעשה שתיהן ונפסק אחד מהן . וקמ"ל בהא דה"א בכה"ג גרע דה"ל הפסק בקשר והוספה בו שאינו של מצוה והו"ל גרוע ועומד כמוזכר סברא זו שם בהשגת הראב"ד בהל' ע"ו . קמ"ל הרמב"ם דאפ"ה כשר וכמו שהוא לרבי לתירוץ הש"ס ומוקי' לה גם כן באגרדום א' כולו ואינו מקיים רק המצוה דמין שנשאר אבל לענין שיהא מקיים שניהם התכלת והלבן צריך שיהא חד מינא קיים כולו ואידך מינא כדי עניבה כמו לר"ת . ולפי"ז כאן בהל' ד' לא מיירי הרמב"ם כלל מדין זה אם מקיים ג"כ חלק המצוה דאותו המין שנפסקו חוטיו או בעושה רק מין אחד ונפסק אם מקיים המצוה בחוטין שנפסקו וכמה הוא שיעורן דמזה לא מיירי כלל כאן אלא רק בקיום המצוה דמין הנשאר קיים ושאינו מעוכב ממין השני כדאמרן . עד סוף הפרק בהלכה י"ח . ושם קמ"ל דין נפסקו חוטין דבעינן שישאר כדי עניבה ולפי זה נסתלקו כל הקושיות של הכ"מ שם מהל' י"ח דקא סתרי דברי הרמב"ם למ"ש בהל' ד' דלפמ"ש בהל' ד' לא קא מיירי כלל אלא מדין דאינו מעוכב ממין הב' אבל מ"מ אינו מקיים המצוה רק באותו שיש בו ודו"ק . ומ"מ המפרשים דהביאו לר"ת משמע דמפרשי דגם בהא דאוקמינן לרבי דאגרדום כו' דר"ל דנשאר כדי עניבה ולא באמת נקיים שניהם לר' מצות הלבן והתכלת . ומכ"מ לענין הדין י"ל דס"ל כמשמעות הספר כאן דכדי לקיים מצוה הנשאר בו לא בעי' לרבי כדי עניבה כלל אף לר"ת וכדאמרן : **ויודע** שהן ב' חוטין ופי' שעשה סימן בכל חוט לידע איזה חוטין מצורפין יחד כגון בעשה סימן בכל חוט וחוט בפ"ע : **כשרים** בכדי עניבה פי' אם נשאר כדי עניבה באותו צד עצמו שנפסק ואע"ג דיש עוד כדי עניבה דהיינו שנפסק צד אחד לגמרי וראש השני נשאר הו"ל ג"כ כדי עניבה . מ"מ הספר לא מיירי מיני' דבכה"ג לא מסכמת להתיר בד' ראשים שנפסקו דממ"נ פסול אי מחוט אחד הו"ל מעיקרו ואם מחוטין נפרדים לא נשאר מין אחד שלם אבל בנשאר כדי עניבה באותו צד וראש עצמו נפסק א"ש דמכשירין ד' ראשים שנפסקו ונשאר שם כדי עניבה באם יודע שהחוטים מצורפים יחד : **ואם** אינו יודע פי' שלא דקדק כלל לידע החוטים הנפרדים זה מזה ונפסקו ג' ראשים איכא לספוקי אבל בדקדק ליתן ד' מצד זה וד' מצד זה דע"י זה יודע ודאי איזהו חוטים הנפרדים זה מזה לא מיירי הספר כאן דע"ז לא שייך איכא לספוקי דהרי בכה"ג ודאי נפסקו ג' חוטין וכן הטור דכ' דבג' ראשים פסול משום דשמא מג' חוטים הם ג"כ מיירי בלא דקדק כלל אפילו לידע חוטים הנפרדים דאל"כ הו"ל ודאי : **ואפילו** בג' חוטין אבל ב' ראשים לבד שנפסקו כשרים כיון דיש כדי עניבה באותו צד עצמו אבל לא מהני כדי עניבה שמצד השני דהא לא דקדק כלל ואיכא למיחש שמא מחוט אחד הן והו"ל נפסק חוט מעיקרו מיהו סגי בראש אחד שנשאר בו כדי עניבה אע"ג דבראש הב' לא נשאר בו כדי עניבה ומהני ממ"נ אם מחוט אחד הן הרי נשאר כדי עניבה בראש האחד ואם מב' חוטין הן הרי נשאר בשניהם כדי עניבה מראש השני ב"י . מיהו בדקדק לידע חוטין הנפרדין זה מזה אבל לא דקדק איזהו חוטים שייכים יחד בכה"ג מהני כדי עניבה שמצד השני אם נפסקו רק בראשים כיון שיודע שאינם מחוט אחד א"כ נשאר בכל חוט כדי עניבה ע"י צד השני וכ"ל דהטור שכתב דב' ראשים כשר בכדי עניבה ונפסקו ג' פסול דשמא מג' חוטים הם מיירי בתרי גווני חדא אם לא דקדק כלל דאז צריך כדי עניבה באותו צד עצמו שנפסק וכשר בב' ראשים ופסול בג' ראשים משום דשמא ג' חוטים הם . וב' אם דקדק לידע חוטים הנפרדים זה מזה דאז כשר בב' ראשים ע"י כדי עניבה שמצד השני ופסול בג' ראשים משום דודאי מג' חוטים הם וכן מיירי ג"כ בדקדק לגמרי שיודע ע"י סימן בחוט החוטין המצורפים יחד וכשר בב' ראשים ע"י עניבה שמצד השני אבל בג' ראשים שנפסקו לא שייך להתיר ע"י כדי עניבה שמצד השני דא"כ ודאי נפסקו ג' חוטים והא דכתב הטור לשון שמא הוא לכלול גם דין אם לא דקדק כלל ואז בעינן כדי עניבה באותו צד עצמו דאז ג"כ אינו כשר רק בב' ראשים ופסול בג' ראשים משום דשמא מג' חוטים הם ובזה א"ש ולק"מ קושית הד"מ ע"ש : **משמע** דוקא התם דתשמישי קדושה כו' בגמרא דף ל"ה ולאו מילתא היא מדאמרי בני ר"ת גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשרים התם הוא דתשמישי מצוה נינהו . אבל הכא דתשמישי קדושה נינהו לא ע"כ בגמרא . ומזה דייק הספר דהו"ל בגרדומי תכלת עצמן עד כאן לא שרינן אלא אם נשאר מין אחד שלם ובמין אחד כדי עניבה . אלא ע"מ כהר"י דסגיא ליה במין אחד שלם ומין אחד אגרדום לגמרי וסיינו אליבא דר' עכ"פ : **ועוד** דגרדומי אזוב כשרים לגמרי כו' בתוס' סוכה דף י"ג מקשי' דלמ"ל לבני ר"ת לאשמעינן דין גרדומי אזוב דמתניתין היא פי"א דפרה ולפמ"ש הספר כאן קמ"ל גרדומי תכלת דומיא דגרדומי אזוב אפילו אי אגרדום כולה כשר : **דמ"ל** ב' מ"ל כולם פי' כיון שהכשירנן ע"י כדי עניבה דוקא אבל בלא נשאר כדי עניבה הרי לרבנן דרבי לא מהניא ב' חוטין שלמין : **לימא** אגרדומי ציצית כשרים פי' דאע"ג דתכלת שם כולל לציצית כמ"ש הרא"ש כאן מ"מ כדי דלא נטעי לימא בהדיא גרדומי ציצית מיה' גבי סדין בציצית ר"ל תכלת וע"ז

תיכן

חבירו אבל לרבנן דתרי מצות הם לא מהני חד אחבריה ואפי' הכי מהני אי גרדום לבן או תכלת א"כ ה"ה כולהו (*במשמע) [*דמ"ש] : [שם] וכמה שיעור גרדומין אמר שמואל כדי לענבן ע"כ לא בעי למימר שישאר מן הענף כדי עניבה והגדיל שלם כולו שיהיה בסוף גדיל ופתיל זה אינו חדא דלרבה בר בר חנה כשר הוא בגדיל לבד או בפתיל לבד ועוד דליסנא משמע כדי לענוב מן הכל ועוד מדאמר לקמן צריך לקשור על כל חוליא דאי ס"ד לא צריך הא דאמרי בני ר' חייא גרדומי תכלת ולבן כשרים ואם לא היה שם כ"א קשר שבסוף הגדיל היכי אמר גרדומי תכלת כשרים ואם נפסק הגדיל הא נפסק הקשר ואם לא היה מכשיר שום פסיקא בגדיל א"כ היה הקשר קיים וכ"פ בסמ"ג וכן משמע לקמן גבי ואין ציצית אלא משהו א ומיהו בסמ"ק משמע דיש סר"ל דקאי אענף דוקא דבעינן מענף כדי עניבה בלא גדיל : [שם] איבעיא להו כדי לעונבן טלהו בהדדי או כל חד וחד לחודיה תיקו פירוש כולהו בהדי הדדי ר"ל ארבע חוטין לפירוש רבינו תם דאיגרדם דוקא מין אחד כשר ולפי' ר"י ז"ל דאיגרדם כולהו כשר ר"ל לענוב כל הח' חוטין (א) ולי הדיוט הכותב הגני מסופק אם הא דקאמר בגמרא או דילמא כל חד וחד לחודיה אם ר"ל כל חוטי הציצית כל אחד לחודיה צריך כדי עניבה וכן משמע הלשון או אם ר"ל כדי לענב חוט א' לבדו ובסמ"ג משמע חוט אחד לבדו : ב [שם] אמר רבא שמע מינה צריך לקשור על כל חוליא וחוליא לאחר שנעשה קשר ראשון צריך ליקח חוט א' מן הלבן וכורך סביבות החוטין ושונה ומשלש וכריכה ג"פ קרי חוליא ואח"כ לוקח חוט של תכלת ועושה חוליא אחרת ואח"כ לבן ומתחיל בלבן מפני שהוא מין כנף ומסיים בלבן משום דמעלין בקדש ולא מורידין ואמרי' נמי בהתכלת הפוחת לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים והמוסיף אל יוסיף מי"ג כנגד ז' רקיעים וו' אוירים שביניהם ע"כ לשון סמ"ג ותימה למנהג שלנו שאנו עושין רק ה' [קשרים] **תתקמ** ואומר ר"י (*דרי"ף וכן כל גדולי הדור) דבזמן הזה שאין תכלת אין לחוש במספר החוליות אלא יכרוך ויחזור ויכרוך עד שיהא ה' קשרים ובין קשר לקשר כמלא גודל (*שיהא) בין הקשר והכרך [עד] שיהא אורך הגדיל ד' אצבעות בגודל [*וכן שוין רי"ף וכל גדולי הדור] ואו סמכינן אהא דאמרינן לקמן אפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה ויש נוהגין לכרוך בתחלה שיעור חוליא של לבן ולהניח שיעור חוליא אחרת במקום תכלת ואין ראוי להפסיק בכריכה אלא כמו שהיה מתחלה בזמן שהיה תכלת יש לעשות גם עתה ואותם ה' קשרים פירש"י ז"ל לפי שהוא מדרש דציצית עולה ככל המצות דציצית בגימטריא ת"ר וח' חוטים וה' קשרים הרי תרי"ג והקשה [ר"י] [א] (דבכתובות) אמרינן דבג' ציצית דכתיב אין להם לכל ציצית אלא יוד אחת ותירץ ל' דלציצית משלמת אותן ג' יודין ועוד כיון דקרינן ציצית אין מסיבין על המדרש ועל דין ה' קשרים נוהגים העולם לעשות ב' קשרים למעלה במקום חיבור הטלית וג' כלפי הקרקע אבל איפכא לא דמעלין בקדש ולא מורידין ודין [*זה] ודפ"ה לקמן גבי והאידנא דעביד ה' קשרים אין נראה לר"י מדאמר רבא צריך קשר על כל חוליא וחוליא ואע"ג דתלמודא דחי להו מכל מקום רבא לא הדר ביה אלא דממילתא דאייתי סייעתא לא מצי למידק ונראה עתה מצוה מן המובחר לקשור קשר העליון סמוך לטלית ממש ואח"כ ד' קשרים בלא דקדוק חוליות אלא תוך ד' אצבעות אורך הגדיל בגודל כדלקמן גבי כמה תהא משולשת וכו' ועל הקשרים עצמן נוהג רבינו תם ור"י לעשות מחוט של כרך (הקשרים) והיה תוחב ראש החוט באמצעות (ב) של הז' חוטין ומהדקן יחד בקשר אחד לבד ואומר רבינו אלחנן דכה"ג לא מיקרי קשר של קיימא כדאמר באלו קשרים דלא מיקרי של קיימא אם לא כשמקשר ב' החוטים יחד בב' קשרים ומיהו יש לומר דכה"ג שאין כאן אלא ראש אחד מתקיים יותר אבל בב' ראשין זה הראש מושך אילך [וזה מושך] אילך ועבוד לאינתוקי ומיהו נראה לי דלא הוי קשר אחרי שקושר בו שאר החוטין ולעצמו היה מהני שהוא רק חוט של כרך אבל שאר החוטין אינם מתקיימים ור"ת היה מביא ראיה לדבריו מההיא דאלו קשרים חבל דלי שנפסק ר' יהודה אומר עונבו והיה מפ' עניבה שמכנים ב' ראשי החתיכות בנקב באמצעיתו ואם היה רוצה להתירו מושך ב' ראשי החבל ואם היה מעביר הראשים לגמרי דרך הנקב היה קשר גמור אע"ג דליכא אלא חד קשר ה"כ גבי ציצית ועוד ראיה מיוד של תפילין שהוא מכנים ראש הרצועה דרך הנקב וחשיב קשר גמור והקשה ר"ל

דהא מ"ל דמיקרי עניבה כה"ג יש לפרש בע"א שקשר ראשי הרצועות יחד קשר גמור שהעבירו דרך הנקב מכאן ומכאן ואח"כ קשר שני העביר קצת ממנו דרך הנקב ואם היה מעבירו לגמרי היה קשר גמור ב' פעמים כמו שאר קשרים וגם יוד של תפילין היו קושרים בחוזק כמו שעושין גם עתה וחזר בו ר"ת ועשה באותו חוט של כרך שני קשרים כי אין נראה קשר של קיימא בפחות מב' פעמים ג וכי תימא אכתי יכול להוריד הקשר למטה ולמתות חוט של גדיל מ"מ כיון שמהדקו יפה קשר טוב הוא וה"ר אלחנן היה נוהג ע"א שלוקח חוט של כרך וכורך האחרים ולוקח כשרוצה לקשור חוט א' מן הז' וכורך עליהם מיד אחר כך מעט כמו שירצה וקושר שניהם יחד על החוטין הנותרין ב' פעמים בחוזק כדרך שאר קשרין וחוזר וכורך קצת להפריד הקשרין זה מזה וחוזר וקושר כבתחלה ולא נהירא לר"י כל אלו עניני קשרין דאם כן מאי קאמר איסתרי עילאי איסתראי כולהו הא עדיין מתקיימין הוו בחוטין הנותרין ולא ינתק אי איגרדום לבן או תכלת ומיהו [*לפי] מה דפירש לעיל משם ר"י ז"ל דאפילו אי איגרדום כולהו חוטי כשר ניחא ואין ראיה מכאן דכיון דאיגרדום כולהו אז אין כאן קשר כלל : **הגה"ה** כתב ראבי"ה בהלכות לולב וז"ל אנן נהיגינן בקשר של לולב וגם בציצית לקשור רק פעם א' ושוב מתעגל וכורכן סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בב' ראשי האגד עכ"ל הגה"ה : ויש נוהגין לקשור בד' שמכאן וד' שמכאן בענין שקושרין הראשין בטלית וכן עושין כל הקשרים וכן נכון לעשות בעיני רבי : [שם] כיון דאיסתרי ליה עילאי איסתרי ליה כולה מתוך פ"ה משמע דלא מכשרין גרדומי ציצית אלא ענף ולא הגדיל ולכך דחק עצמו לפרש שסמוך לגדיל נפסקו קצת מן הפתילין וכן (לפי') [פי'] נפסקו הפתילין של ציצית ופתיל קורא ענף בכולה שמעתין ואליבא דרב הוי הא מילתא דבעי לקמן פתיל וגדיל וכן עיקר אבל גדיל כולו לא הוי ציצית הלכך בעי' שישאר בו גדיל ופתיל ומיהו עד הנה לא נהגתי אל לבי שרש"י ז"ל פי' כך לפי זה יש ליזהר דהיכא שנפסק במקום גדיל דודאי לכאורה קי"ל כרב שהיה גדול בחכמה ובמנין וכולהו אמוראי הכי אית להו [*דף לט] גבי טלית שכרך רובה כשרה מעתה אין ראיה מכאן למה דפי' לעיל דאף מן הגדיל כשר בכדי עניבה ואין כח בידי להכשיר עד יבא מורה צדק עד כאן לשון רבינו שמשון : [דף לט] אמר רבא קשר העליון דאורייתא פירוש התחתון לצד הארץ קרי עליון לפי שפעמים מגביה ראשי ציציות אי נמי למעלה מן הענף להכי קרי ליה עליון ואומר ר"י הא דק"ל שני שלישי ענף ושליש גדיל שהקשרים מן המנין שבד' אצבעות מן הגדיל ושיעור שוה בין קשר לקשר כמלא גודל עם הקשר וענף וגדיל י"ב אצבעות ומיהו אין לו שיעור למעלה דיוכל לעשותו ארוך כמו שירצה ור' יצחק היה נוהג לעשות ארוך משום גרדומין ואם הוא ארוך יותר מדאי ראוי לקצרו ולא מיקרי תעשה ולא מן העשוי כיון שאין עשוי בפסול · תניא בסיפרי פרשת שלח מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור מה תכלת שני חוטין כפולין והם ארבע אף לבן כן : **הגה"ה** ודורשו מלשון פתיל דהוי לשון פתילה סמ"ג [שם] (*א"ר לעולם) [*ורב סבר לעולם פתיל בעינן] פי' רבינו יצחק דה"פ לעולם פתיל (ג) נמי בעינן אבל פשיטא דכולו פתיל דהיינו ענף כשר דהא כתיב קרא בהדיא ונתנו על הכנף פתיל תכלת וגו' דהיינו ענף וק' דהא אמר רב לעיל אפי' לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה משמע דכולה בלא חוליא פסולה ויש לומר היכא דאיכא גדיל בעינן חוליא אבל בלא חוליא היה כשר אבל *אין נראה לפרש כן (ד) דרישא דברייתא תכלת שכרך רובה כשירה לא מצי לפרושי הכי אלא דכולו (ה) ענף פסולו' ודומיא דהכי בלבן ד לכ"ע דבעי' פתיל וגדיל ובחד לא מתכשר והכי עבדינן השתא והכי תניא בסיפרי פ' שלח לך ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה ציצית ת"ל גדילים יכול יעשה כולה גדילים ת"ל ציצית הא כיצד גדילים יוצאים מן הכנף וציצית מן הגדילים אלמא תרווייהו בעינן ·

[*פי' אם תפרש הא דאמר רב אם לא כרך אלא חוליא אחת כשירה לא אתי לאשמעינן דכולה ענף פסולה אלא אתי לאשמועינן דאם כרך שלא יעשה פחות מחוליא אחת ואם יעשה יותר מחוליא אחת כל שכן דכשר · דכוותיה גבי רישא דכרך רובא לא אתי לאשמועינן דכולה ענף פסול אלא אם כרך לפחות הרוב דכשר וכ"ש דאם כרך כולו דכשר וזה אינו אפילו אם כולו ענף כשר כולו גדיל פסול ע"כ דרישא וסיפא לא אתיא לאשמועינן אלא דכולו ענף פסולה אבל אם תאמר דכולו ענף כשרה ורישא אתי לאשמועינן אם כרך רובא כשרה אבל אם כרך כולו פסולה לא הוי דומיא דסיפא] :

תתקמא [שם] חוטי למר פוטרין בשל פשתן פי' עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין משם ר"ת ובסמ"ק כתב שאסורין בזמן הזה כלאים בציצית : [שם] אמר רחבה

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ולי הדיוט שבהדיוטו' דהכי כמספק ליה אם ר"ל כל ח' חוטין צריך שכל אחד יהא כדי עניבה או אם ר"ל אם מהני ח' חוטין כשתייר כדי עניבה אפי' איננו זי ליה כבן כדי עניבה ולפ"ז נ"ל או כל חד וחד לחוד ר"ל כל חד וחד אותו חד לחודיה מגיל על כולם : (ב) באמצעיתו על הז' : (ג) עם גדיל : (ד) דריש דבריו : (ה) גדיל :

הגהות ממרדכי ישן [א] דבמסורות :

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' מדפריך בגמרא למימרא דאית להו שיעורא ורמינהו אין ציצית אלא יוצא אין ציצית אלא משהו וכבר עלו כו' ומשני כו' ואי סלקא דעתך דיש לחלק בין גדיל לענף מאי פריך בגמ' דילמא הא דאמרינן ציצית אפילו משהו היינו בענף דכשר היכא דאיגרדום והאי דבעי שיעור בציצית היינו בגדיל שאינו כשר היכא דאיגרדום אלא ש"מ דכשר גרדומין אפילו בגדיל: **ב** סמ"ג במצות עשה כתב וז"ל שישאר מן החוטין כדי לעשות עניבה על שאר החוטין או על אחד מן החוטין עכ"ל הרי בפירוש שאף אם אין יכול לעשות עניבה אלא על אחד מהחוטין כשר או בחוט אחד על שאר החוטין אבל רש"י פי' לענוב החוטין אהדדי זה הוא שיעור גדול עכ"ל משמע דוקא ר"ל שמענב כולם יחד: **ג"מ ג** וקשה אם כן כאן משמע להדיא שקשר ועניבה לא מיקרי קשר ובשבת פרק אלו קשרים כתב המרדכי אבל עניבה מותר ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל אלא יעשה שתי עניבות זו על זו וי"ל כי ספק היה להם אם קשר אחד ועניבה עליו מיקרי קשר או לא לכן הלכו בשניהם להחמיר שם בפרק אלו קשרים יש לחוש לאיסור שבת והחמירו לומר שהוא קשר ובציצית שכתוב בהן מצות עשה לקשור ובאם זה אינו קשר לא עביד המצוה כתיקונה הלכו להחמיר לומר שהוא אינו קשר רק יעשה ב' קשרים כדי שבודאי יעשה המצוה כראוי וק"ל וכ"כ ש"י: **שי"ד** ס"א דכולה גדיל פסולה ודומיא דהכי בלבן וק"ק היאך מדקדק זה וצ"ל שמדקדק מכרך בה רובה כשרה הא כולה פסולה וכמו דברישא גדיל כולו פסול כן בסיפא ר"ל סוף מימרא דרב שמדברת בענף שאמר אפילו לא כרך אלא חוליא כו' ג"כ פירושו אבל כולו ענף פסול :

באור מהרמ"ב

תירץ דלרבנן דתרי מצות נינהו לא מהני חד לחבריה ואפי' הכי מהני כו' א"כ ה"ה כולהו פי' ותו ליכא למטעי. וק"ק לפי' הב"י בהא דפריך הגמרא כמה דברים אמורים בתחלתו אבל בסופו שיריו וגרדומיו כ"ש כו' מאי לאו שיריו דאפסיק מינייהו ופי' התוס' כלומר שיש מן החוטים שנפסקו מעיקר' ואשתייר מן השלמים נמי כו' ולפי' הר"י קשה מאי קושיא דלמא איירי כרבי ולר"כ אין הכי נמי דכשר באגרדום מין אחד בכולה אם מין הב' נשאר שלם ואין לומר דקושית הש"ס מגרדומיו כ"ש דעל זה יש לומר מאי כל שהוא כדי עניבה דכן לקמן דף מ"א ע"ב איתא ואין ציצית אלא משהו ופירש רש"י שם למסקנא דקאי אגרדומים ומשהו הייט כדי עניבה אבל לפי' ר"ת פריך הגמ' שפיר וי"ל: **א"ב** היה הקשר קיים. רש"י פי' זה דל"ל לרבה הא דאמרן לעיל דבעי כדי עניבה : **ואין** ציצית אלא משהו פי' דאיהו מפרש משולשת ארבע קאי אגדיל כפי' ר"ת כד"ה כ"ש כו' ועלה דהא מקשה מברייתא דציצית א"ל שיעור והאמ מפני דאין לו שיעור למעלה כו' ופירש"י והא דתני' אין ציצית אלא משהו ר"ל בגרדומים והיינו בכדי עניבה והך ברייתא ע"כ אגדיל קאי דאי הוי קאי אענף לא הוי הש"ס מקשה מידי מהך ברייתא אהא דמשולשת ד' דקאי אגדיל דדלמא בגדיל דוקא בעינן שיעור ד' אבל בענף סגי בכ"ש וא"ל שיעור . אע"כ דהש"ס מפרש להך ברייתא אגדיל א"כ למסקנא דאין ציצית אלא משהו ר"ל בגרדומין שמע מינה דסגי בכדי עניבה מגדיל . מיהו לרש"י לטעמיה לא קשה מידי דאיהו מפרש דמשולשת ארבע קאי אענף וא"כ י"ל דס"ל להש"ס דגם הברייתא קאי אענף ואפ"ה פס"ג שפיר . ולעולם דשיעורא דכדי עניבה מהענף בעינן . רק לפי זה א"א להחמיר ב' חומרי דסתרי אהדדי ר"ל לפרש דמשולשת ד' קאי אגדיל לר"ת ושיהא הענף דוקא שיעור ח' אצבעות וגם דניבעי כדי עניבה מהענף דזה א"א מכח הסוגיא וא"כ לפי' ר"י אליבא דרבי דמהני מין אחד שלם או בנשתייר כדי עניבה מב' המינים א"כ אם נשאר מין אחד שלם כדי ד' אצבעות מהענף ובמין הב' נשאר כדי עניבה מהגדיל כשר ממ"נ דאם נפרש כדי עניבה מענף א"כ ע"כ גם משולשת קאי אענף והו"ל מין אחד שלם ואם נפרש דמשולשת אגדיל קאי ובעינן מן הענף פי' אצבעות א"כ ע"כ הברייתא אגדיל קאי וסגיא ליה בכדי עניבה מהגדיל . רק דלדינא אין נ"מ דבהא דס"ל לרבי להכשיר בב' חוטין שלימים לא תפסינן כוותיה דאנן לא מכשרינן כ"א בנשאר כדי עניבה רק שבב"י לחד פי' אליבא דרמב"ם ס"ל דגם בהא קי"ל כרבי להכשיר בב' חוטין שלימים או בכדי עניבה דד' חוטים . ואז באמת מהני כר"ל ממ"נ. אלא שבש"ע לא הביא כלל לדעה זו . ובס' ג"מ יש כאן גמגום שכתב מאי פס"ג דילמא הא דאין ציצית אלא משהו איירי בענף דכשר היכא דאגרדום כו' וזה טעות דהרי קושית הש"ס הוא מהא דקאמר דאין לו שיעור רק לסתרנן דמשני מאי אין לו שיעור למעלה מפרש רש"י דלא תקשה מן הא דאין צריך אלא משהו דמשהו ר"ל בגרדומיו . והפי' בדברי הספר הוא כדאמרן דאיהו קאי לכך פי' דמשולשת ד' אגדיל קאי: **מסופק** אם הא דקאמר בגמרא או דילמא כו' או אם ר"ל כדי לענוב חוט לבדו. פי' הב"י דלפי' קמא כל חוט צריך כדי עניבה לענוב עצמו ואין צריך כדי לענוב חוט אחר כלל . אבל לפי' הב' צריך בכל חוט כדי לענוב חוט אחר אלא דסגי בכדי לענוב על חוט אחד וע"ז סיים וכ"פ בסמ"ג שכתב לענוב על חוט אחד מהז"ין חוטין . אבל במג"א פי' דהכי קאמר דלפי' הא' לעולם צריך לענוב כל החוטים ואדרבה הש"ס מספקא ליה דילמא בעינן כדי שיענוב כל אחד ואחד בפני עצמו והוא חומרא נגד לענוב החוטים יחד בבת אחת . או דילמא דר"ל חוט אחד לבדו ואז הוא קולא נגבי כדי לענוב כל החוטים ולפי זה היה ראוי

הלשון אם ר"ל על כל חוטי הציצית או על כל אחד לחודיה . ולפי' המג"א ה"מ הספר למפשט ספקו מדברי רש"י ד"ה כדי לענוב וז"ל דהיינו שיעור גדול ע"כ ולפי' המרדכי הו"א אדרבה כל חד וחד לחודיה הוי שיעורא טפי אבל לפי' הב"י א"ש לעולם כדי לענוב הכל הוא שיעור גדול וע"כ הוצרך לראיה מהסמ"ג : **הפוחת** לא יפחות משבע כו' קאי אחוליות כו' ויש לפרש דקאי אהכריכות שבחוליא עצמה שלא יפחות מז' ולא יוסיף על י"ג על כן מנהגנו בחוליא א' ז' כריכות ובסוף י"ג כריכות ב"י : **סמוך** לטלית ממש ובתוס' דף ל"ט ד"ה קשר עליון ול"א פי' סמוך לכנף כו' וא"כ לכל הספות צריך לעשות קשר אחד סמוך לכנף חוליא א' עם קשר עליה וכל קשר מן ב' קשרים זה ע"ז . מע"מ : **ואין** כח בידי להכשיר . והכי פסיק בש"ע כי אם באין ציצית מצויה : **שהקשרים** מן המנין ולקמן הביא דברי הסמ"ק דבעי' שיעור אגודל בין קשר לקשר משמע דמלבד הקשרים יהיה הגדיל ד' אצבעות וכ"כ ב"י ע"ש הכל כו . ועיין במ"א סימן י"א ס"ק ח' וס"ק כ"א : **וענף** וגדיל י"ב אצבעות משום דמשולשת ד' אגדיל קאי וקיי"ל דהוי ציצית שליש גדיל וב' שלישי ענף לכן נ"ל י"ב אצבעות ולכאורה לפמ"ש בט"ז סוף סימן י"א דהא דהוי ציצית שליש גדיל אינו מעכב וכדמפורש בברייתא תכלת שכרך רובה כשרה . א"כ גם שיעור די"ב אצבעות אינו מעכב דהרי אינו מפורש בהש"ס כך שיעורא . ורק משולשת ד' אמרי' בגדיל . ומפני שהוי ציצית שליש גדיל וב' שלישי ענף אנו יודעים שיהא י"ב אצבעות . וממילא כיון דעיקרא דהא מילתא דהוי ציצית שליש גדיל כו' אינו לעכובא גם הא די"ב אצבעות אינו לעכובא דאל"כ לא הו"ל להש"ס למנקט השיעור בגדיל אלא הו"ל לומר שיעורא דציצית י"ב אצבעות להדיא אם היה הדין דשיעור זה מעכב דוקא אך בש"ע סימן י"א כשסביא שיטת ר"ת דבעינן ב' חוטין שלמין וב' חוטין כדי עניבה מבואר דשיעורא די"ב אצבעות מעכבין ובאמת לרש"י דכדי עניבה קאי אפתיל דוקא א"כ מבואר דשיעורו דפתיל לכתחלה יותר מכדי עניבה וממילא כיון דאינו מפורש שיעורו צריך ללמדו מהך דמשולשת ארבע דקאי אגדיל ונלמד ממנו דפתיל בעי יותר וה"ל כאלו מפורש בש"ס דשיעורא דציצית י"ב אצבעות דאם לא כן מאי שיעור יהיה להפתיל ונקט הש"ס משולשת ד' אגדיל לסימנא בעלמא · אבל להמפרשים דכדי עניבה אגדיל קאי אין ראיה כלל שילמכך שיעור פתיל ח' אצבעות דאולי סגי בכ"ש כדי לקיים גדיל ופתיל כמו דסגי בדיעבד אם כרך רובה · גם לרש"י עצמו אינו מוכרח שהרי רש"י מפרש משולשת ד' קאי אהענף א"כ סגי ליה בשיעורא דציצית שהם אצבעות · ולפמ"ש הספר לעיל הא בהא תליא א"כ הא דפסלינא דיעבד אם אין החוטים י"ב אצבעות לפי' ר"ת אי מכ"ל · דהיה ראוי להכשיר אם הענף דב' חוטין השלימים הן רק ד' אצבעות וב' חוטין הנפסקים כדי עניבה מהפתיל צ"ע לדינא : **פי'** עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין משום ר"ת ז"ל. יש לפרש בו ב' פי' הראשון דודאי המצוה דציצית מקיים ע"י חוטי הצמר וש"פ אלא דיש בו משום איסור כלאים כדר"ל דאמר דכל היכא דאפשר למיעבד כו' והיא שיטת התוס' דף מ' ד"ה כיון כו' אלא דלהד פי' הוא רק מדרבנן ולתי' קמא בתרא הוא אסור מדאורייתא · פי' הב' יש לפרש דאין פוטרין ה"ק דאפילו בשמים אין מקיים דאין חוטי צמר פוטרין בש"פ כ"א באיכא צמר ופשתן יחד ר"ל תכלת ולבן · אבל חוטי צמר לחודיה בש"פ או ח"פ לחודיה בש"ל אין פוטרין והוא דעת מהר"מ ז"ל המובא לקמן בסוף · מ"מ בב"י והאחרונים משמע דנקטו כפי' הראשון דמשום איסור כלאים קאמר ר"ת דא"פ · ובב"י הוסיף עוד דדעת הרמב"ם להחמיר עוד דאפילו באיכא תכלת אינו רשאי לעשות ח"פ בש"ל כיון דאפשר במינו ולא דהתירה התורה כלאים הוא תכלת דצמר בטלית ש"פ דאי

רחבה אמר רב יהודה חוטי למר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן בשל למר חוטי למר ופשתים פוטרים בכ"מ ואפילו בסירקין ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן הסירקין (*פטורה מציצית) [*פטורים מן הציצית] נראה דשאר בגדים חייבין מן התורה בציצית כרחבה משמיה דרב יהודה ואע"ג דרב נחמן פליג עליה רבא שהוא בתרא קאי כותיה ויש מן הגאונים שפוסקין כרב נחמן ונראין דברינו מדבריהם עד כאן לשון ר"י: [דף מ] תנו רבנן סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והלכה כב"ה פ"ה דב"ש לית להו סמוכין והוי כלאים ובית הלל אית להו סמוכין והא דנקט פוטר ומחייב ולא נקט אוסרין ומתירין כיון דשייך איסור כלאים משום דציצית חובת טלית כדלקמן ואפי' מינה לובשה חייב להטיל בה ציצית ופרש"י ז"ל בתשובתו וז"ל הנך גזירות דהכא דקאמר תלמודא לא שייכי אלא בתכלת דהוי כלאים אבל מינה דהיינו ציצית של פשתן מותר [*והא] דאמרינן לקמן קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה ע"כ (*לשונו והא) [*לומר הא] דאמר מה תהא עליה ר"ל עיקר מצות ציצית דהיינו תכלת מה תהא עליה אבל מינה מצי להטיל והקשה ר"ת לפירושו דבסדר רב עמרם פסק כב"ש בהא מילתא ואנן הא דרשינן סמוכין ועוד הרבה (*ועיין) [*קושיות עיין] בתוספות ור"ת מפרש דסדין פטור מציצית אפילו במינה ואע"ג דליכא למיגזר כי אם בתכלת גזר מינה אטו תכלת וניחא לפירושו דנקט פוטרין דבמינה לא שייך איסור ורבינו שמשון כתב ז"ל נראה דוחק פירוש ר"ת דמנלן לבדות הך גזירה מלבנו (*שאינו מינו אטו מינו) [*מינו אטו שאינו מינו] ועוד רוב הגאונים פסקו בתשובות דשרי להטיל בפשתן מינו הלכך נראה כפי' הקונטרס דב"ש פוטרין משום כלאים ואפילו (*אי סברי) [*ממינו דסברי] כרבי דאמר התכלת והלבן מעכבין זה את זה וכיון דליכא תכלת לבן נמי ליכא וניחא דנקט פוטרים דפוטרין אפילו ממינה והיינו דלקמן דקטינא יש לומר דסבר כרבי ופטור אפי' ממינה כיון דלא מצי למירמי תכלת (א) (אף לב"ה) ור' זירא אי כרבי סבירא ליה לא הטיל בה אפי' מינה ואי כרבנן סרא התכלת כדי להטיל בה מינה ולהכי נקט סדין בציצית ולא נקט תכלת בסדין (ב) והשתא לא צריכא לפרש כדפ"ה דציצית חובת טלית דהא

קיימא לן חובת גברא הוי וכן פוסק בה"ג מדמברכין להתעטף בציצית ותימה לומר דרב קטינא סבר כרבי ואין הלכה כרבי מחביריו וכ"ש מרבותיו וגם ר' זירא ישבנו בדוחק ועוד מצאתי בספרי כסותך פרט לסדין (ג) ושאלתי לרבי ואמר לי דאסמכתא היא וכ"ל שאין חייבין בציצית כלל אלא אותם שהם דרך לבישה ואשר תכסה בה משמע נמי דרך מלבוש ואפי' דרך העטפה שחייב בכלאים הדעת נוטה לפטור דלא איתקש אלא ללבישה וכרים וכסתות נמי משמע בספרי דממעט מאשר תכסה בה ולא הודה לי רבי עד כאן לשונו והאריך יותר וע"ש בתוס': [שם] **תתקמב** היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעמא עיקר בגד בעינן רב אמר זיל בתר כנף אין להוכיח מכאן לפסול אותם טליתות שמחופין סביב הנקב בעור כדי שלא יתקלקל הבגד דהכא שאני שכל הכנף מעור וחברו לבגד תוס' שהג"ן מצאתי שמהר"ם כתב בתשובה שאין לעשות טלאי תחת כנף [*כדי שיחזיק הכנף ולא יתקלקל דגבי ציצית כתיב על כנפי וגו' ואיכא למידרש על ולא על דמעל כדדרשינן גבי חלילה מעל ולא מעל דמעל ולי ההדיוט נראה כו' · מ"י] משום דדומיא דחלילה דדרשינן מעל ולא מעל דמעל הכא נמי לא שנא ולי הדיוט הכותב [א] ק"ל להיפך דאדרבה מחלילה יש ראיה להתיר דאם היה תפור פשתן במנעל שרי בדאיתא בפ' מצות חליצה ה"נ לא שנא ובסוף התשובה כתב דאפי' אם הטלאי במינו יש להחמיר ואין נ"ל כלל וגם לא נהגו כך איסור אפילו שלא במינו: [שם] חסידים הראשונים כיון שארגו שלש היו מטילין בה תכלת הקשה ה"ר אלחנן הא בעינן כדי שיתכסה בו קטן ראשו ורובו ויש לומר כיון שעתיד הוא לגומרה מחייב מיד ולהכי נראה לי דהוי דוקא למ"ד ציצית חובת טלית: [שם] תניא רבי אומר הטיל למוטלת כשרה אמר רבא בל תוסיף איכא מעשה ליכא מתקיף לה רב פפא ממאי דנברא לאסורא קא מכוין דילמא לבטולי קא מכוין א ובל תוסיף ליכא מעשה איכא לפי מה שפירש לנו רבי במשנה דגדילים משמע אפי' הרבה כמו [דף מב ע"ב] ערבי נחל וליכא בל תוסיף לא קשה מכאן די"ל כשעושה הכל ביחד ומטיל בו חוטין הרבה ודאי לא איכפת לן דהכל ציצית אחד אבל אם עשה ציצית כהלכתה

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ס"א אינו: (ב) דאפי' במינו פליגי ב"ש וב"ה: (ג) משמע דפטור מן התורה:

הגהות ממ"י [א] נ"ל:

חדושי אנשי שם

ש"י א נ"ל פי' מי שיש לו ד' ציצית והטיל עוד ציצית כשירה ופי' רבא הטעם שכשקושר הראשונות שאינו מתכוין לבטל הראשונה אלא מתכוין להוסיף ומקשה ליה רב פפא דילמא לא נתכוין לעבירה לעבור על בל תוסיף דלמא לבטל נתכוין ומעשה איכא ר"ל שעשה מעשה לבטל הראשונות:

באור מהרמ"ב

דאי אפשר בענין אחר · ולפי זה לא קי"ל כהא דרחבה אר"י בדף ל"ט ע"ב · ולא ביאר אם ר"ל מדאורייתא או מדרבנן · ונראה דלהב"י נ"ל הא דאמר רחבה אר"י דת"ל פוטרין בש"פ וכן בהיפך היינו משום דס"ל דכל הבגדים חייבים בציצית מדאורייתא וכדרבה שם דדרש הכנף מין כנף א"כ נהא דרמי רבא אהדדי כתיב הכנף כו' וכתיב צו"פ צ"ל כתירוץ דידיה דצו"פ פוטרין שלא במינן משא"כ בשאר מינין · א"כ ש"מ דצו"פ פוטרין אידך בשל חבירו · אבל אנן דקיי"ל כהך תנא דבי ר"י דא"ת בציצית מהתורה כי אם בגדי צו"פ · א"כ צו"פ אהבגדים קאי ולא אציצים · וגם אי קאי אהציצית אינו מוכרח לומר דיעשה חוטי צמר בשל פשתן או פשתן בשל צמר · ורק מסמיכות ציצית לשעטנז דאנו לומדים ממנו היתרא דכלאים בציצית · מוקמינן בתכלת דעושה בטלית של פשתן · כיון דא"א בענין אחר · לכן לא ס"ל כרחבה אר"י: **ציצית** מאי תהא עליה · ובגמרא דידן הגירסא ציצית דתכלתא כו' ומדברי הספר כאן מבואר שלא היה כן הגירסא לפניהם: **והשתא** לא נצרכינן לפרש כדפירש הקונטרס כו' וכ"ה ג"כ שיטת בעל המאור בפ' במה מדליקין ולרמב"ן במלחמות שם שיטה אחרת דלב"ש דאוסר בכלאים אין בגד זה בכלל הבגדים שחייבה התורה בו ציצית וממילא פטור גם מלבן · אבל לדידן דהוא רק משום גזירה אסור רק באינו מינו וחייב בציצית דמינו ולכן נקט מעיקרא סדין בציצית לכלול הכל · וגבי ר"א ב"נ נקט רק תכלת פכ"ד · ועל פי דרכו יש לומר עוד דלב"ש הוי איסור אינו מינו מדאורייתא לכן גזרינן מינו אטו אינו מינו כסברת ר"ת וע"כ פטור גם מלבן · אבל לר"א ב"נ דאיסור תכלת הוא רק מדרבנן סגיא לן למיסר באינו מינו אבל לא גזרינן מינו אטו אינו מינו דה"ל גזירה לגזירה לכן נקט ר"א ב"נ תכלת דוקא · וקצת יש ללמוד כן מדברי הסמ"ג סוף סי' ט' אבל בעל העיטור כתב הביאו הרא"ש דהא דתכלת אינו מעכב את הלבן היינו דוקא כשעושה לבן צמר דוקא ונראה דעיטור לטעמיה דס"ל גבי צבע הטלית אע"ג דקפידינא אציבעא שיהיו הציצית מצבע הטלית מ"מ לבע לבן דציצית עדיף מכולהו צבעונים משום דהכנף מין כנף ר"ל מין הכנף של רוב הטליתים שהן צמר כמ"ש הב"י בשמו בסי' ט' כן הה"נ ס"ל כאן גבי לבן דנפקא מן הכנף מין כנף ע"כ של צמר דוקא דלהוי מין הכנף של רוב הטליתים רק בעושה תכלת או רשאי לעשות לבן גם מפשתן דהא"כ לא משכחת כלאים בציצית בטלית של צמר ונראה דהא דהרא"ש דחה דבריו · היינו רק לענין הא דס"ל דבטלית ש"פ אם אינו עושה תכלת א"א למיעבד בו כלל לבן · משום דבכה"ג דאין הלבן של צמר התכלת מעכבת את הלבן בהא ס"ל להרא"ש דהא הטלית של פשתן והוי חוטי פשתן הכנף דידיה תסגי ליה בלבן של פשתן ואין התכלת מעכבת כמו דהוי סגי ליה אם היה אפשר לעשות לבן של צמר · אבל בהאפשר למיעבד חוטי צמר דמצינו למיעבד הכנף מין כנף דרוב הטליתים · מודה הרא"ש דעדיף טפי למיעבד מין הכנף דרוב הטליתים · וכמו דתפסינן למיעבד חוטים לבנים דוקא כמ"ש בתה"ד סי' מ"ו דכן הוא מנהגנו · והוא ג"כ מה"ט דס"ל בהא כהעיטור דבעינן מין הכנף דרוב הטליתים וכ"מ ברש"י דף ל"ח ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה מידי ציבעא קא גרים כו' דלבעל העיטור אתי שפיר הכל · ולפי זה יצא לנו דבר מחודש טעם נכון למה שכתב בסמ"ק דאין לעשות חוטי לבן פשתן כלל אף בשאר מינים והאריך הב"י בסי' ט' בטעם הדבר · והשתא י"ל דס"ט כיון דאינו עושה ממין הכנף דידיה ממש · ע"כ צריך הוא לעשות בו ממין הכנף דרוב הטליתים שהוא של צמר · ע"כ א"פ בשאר מינים אינו לא כנף דידיה ולא כנף דרוב הטליתים אבל בחוטי צמר הוא הכנף דרוב טליתים · והא דאמרינן דחוטי פשתן פוטרין באינו מינו היינו עם צמר דוקא כדס"ל למהר"ם לקמן והא דחוטי צמר לחודא פוטרים להסמ"ק הטעם משום דחוטי צמר שפיר מיקרי מין כנף דרוב טליתים ועוד יבואר לקמן בעז"ה · איברא דק"ל על בעל העיטור דס"ל דהיכא דאין עושה תכלת בעינן דוקא לבן דצמר דוקא לפי' זה בגמרא דף מ' דפריך ולא יהא אלא קלא אילן · ומשני הש"ס כדר"ל דאמר דכל היכא דאפשר לקיים שניהם כו' · ולהנ"ע קושיית הש"ס כמ"ע דלא יהא אלא קלא אילן · דהרי אז אין כאן תכלת בטלית זה ואין בו רק לבן וכל היכא דאיכא רק לבן לחודא בעינן לבן של צמר דוקא א"כ א"א לטלית של פשתן זה בלא כלאים או ע"י התכלת או ע"י לבן של צמר דוקא והדר ליתתרי בו כלאים דלבן של צמר כיון דא"א בענין אחר אע"כ דסגי בלבן לחודא אף בחוטי פשתן ולא כבעל העיטור וצ"ע ומכל מקום לגבי בגדי שאר מינים דאם א"ע הכנף דידיה צריך לעשות מין הכנף דרוב טליתים שהוא צמר כמ"ש · ולפי הא אתי שפיר הא דנקט התנא סדין בציצית ושבק לבן פשתן בטלית של צמר כמ"ש רש"י והא דסדין בציצית רבותא הוא · דה"א כאן ליכא השתא דקלא אילן משום דהלבן צריך להיות צמר דוקא כדעת בעל העיטור: **ולא** הודה לי רבי וכתב הב"י דמ"מ הלכה כהמרדכי דפוטר בשל העטפה ובמג"א סי' י"ח סק"ג כתב דבתוס' דף מ"א ד"ה תכלת כו' בסוף הדיבור כ' אבל גבי ציצית אין לחלק בין העטפה ללבישה · ולענ"ד התוס' מיירי במיוחד ללבישה אז חייב בציצית אפי' בהעטפה ואין בו משום כלאים · אבל במיוחד להעטפה גם לתוס' פטור וסדין מיוחד עיקרו להעטה ולא ללבישה: **דהכא** שאני שכל הכנף הוא מעור כו' הר"ש משאנץ ס"ל כר' אתאי דאזיל בתר כנף אבל אנן לא חיישי' להכי וקי"ל כרבא ב"י ממהרי"ק שורש קמ"ט: **הקשה** הר' אלחנן הא בעינן כו' קושיא זו תמוה דבגמרא דף מ' ע"ב מקשה הש"ס עלה דהך ברייתא והא הוי תולמ"ה ומשני הלא אימא כיון שפלעו א"כ מאי קושיא. וצ"ל דקושיתו על המקשן ודוחק: **ובל** תוסיף ליכא ומעשה איכא · סתום מאד ולא ביאר · והנה רש"י פי' דהטיל למוטלת כשרה אפילו אי פסיק לקמאי כו' ולבסוף הסוגיא כתב רש"י ד"ה חדא זימנא דכ"ש אי פסיק לבתראי כו' דהא כולה ציצית מיקרי לפי זה משמע דודאי הציצית כשרים אף בלא חתך א' מהם דכולה ציצית מיקרי אלא מפני דעובר על בל תוסיף כל זמן שלא חתך אחד מהם כתב רש"י דמיירי באי פסק ונקיט רש"י אי פסק לקמאי לרבותא דכ"ש אי פסק לבתראי גם קושית הש"ס על הא דאמר רב סחורה אר"ה הטיל לבעלת שלש כו' דהוי תעשה ולא מן העשוי איני והא אר"ז כו' ע"כ עיקר קושיית הש"ס מאי פסיק קמאי דבעדיין שניהם קיימים הרי הטלית כשרה בציצית הראשונים לכן פירש"י דמיירי אפי' אי פסיק כו' אבל לעולם גם בלא פסיק כולה ציצית מיקרי וכ"כ התוס' בריש פירקין וז"ל והא דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת משום דדילמא לא מיפסלא בכך אע"ג דעובר על בל תוסיף ואם לא נתכוין להוסיף שרי עכ"ל מבואר דהציצית כשרים בלא חתך ופי' דציצית הראשונים הם כשרים דלא נפסלה ע"י הוספה אלא שעובר על בל תוסיף ומתכוין להוסיף ובתי' הש"ס דאמר רבא בל תוסיף עובר כו' מתקיף לה רב פפא כו' דילמא לבטוליה קא מכוין כו' פירש"י והדר קושיא לדוכתא · א"כ לרש"י אם נתכוין לבטולי ופסק לקמאי פסולי הבתראי משום תעשה ולא מן העשוי · מכל מקום כל זמן שלא פסק אחד מהם אינו מבואר ברש"י וי"ל דכשר כמ"ש התוס' דאם לא נתכוין להוסיף שרי אבל הרמב"ם פ"א מהלכות ציצית כ' דבנתכוין לבטל מתיר הראשונים או חותכה וכשרה משמע דכל זמן שלא התכה אינו כשר אע"ג די"ל דנקט מתיר או חותכה לרבותא דאפ"ה כשר מכל מקום מדלא כ' סתמא כשרה משמע דדוקא חתך בעינן · וגם משמע דוקא חתך הראשונים אבל חתך האחרונים אינו כשרה בראשונים כמ"ש ב"י · וס"ל דרב פפא לא אתא לחזק קושיא קדמייתא אלא על דברי רבא קאי דקאמר בל תוסיף עובר כו' על זה אמר רב פפא דלמא נתכוין לבטולי · וס"ל עוד דרב פפא בא לחלוק על רבא דדוקא בנתכוין לבטולי כשר · אבל בנתכוין לאוסופי פסול ולכן כתב הרמב"ם אחר כך דבנתכוין להוסיף אפילו אם חתך אחד מהם פסולים · והראב"ד שם בהשגות מכשיר בין נתכוין לבטולי ובין נתכוין להוסיף ומשמע מדבריו שם דכשר אפילו בלא חתך דהרי מקשה לדנפשיה וז"ל והא דאסיק בסנהדרין כו' עד אלמא מיפסלא בתוספת מצוה כו' עד הא לחודא קיימא כו' עכ"ל · ואם איתא דלא מכשיר הראב"ד רק בחתך אחד מהם א"כ מאי קושיא מהא דסנהדרין · וע"ק דאדרבה הא דסנהדרין הוי סייעתא דאם פסול אף אחר שחתך ה"ל לאוקים בסנהדרין גם גבי ציצית כגון בהטיל למוטלת כו' כמ"ש התוס' אע"כ דהראב"ד מכשיר אפילו בלא חתך · אלא שמכל מקום עובר על בל תוסיף ורק שהציצית כשרים ולכן לא אוקי' בסנהדרין בהטיל למוטלת · דא"כ לא הוי אם הוסיף פסול דהרי כשרים הם · לכן מקשה לדנפשיה מכל מקום מתוספת חוטין דפסול ע"י ותי' לחלק כמבואר בדבריו · ואם כן ס"ל להראב"ד כהתוס' ורש"י דציצית כשרים בלא חתך אלא בנתכוין להוסיף צריך לחתוך · ובנתכוין לבטל א"צ לחתוך ושרי · ולכאורה על הרמב"ם קשה מהך דסנהדרין כקושית התוס' דנוקים שם בציצית ובהטיל למוטלת ונראה דלק"מ דשם קאמר ואם הוסיף גורע ופסול משמע דפסולו הוא רק כל זמן שתוספתו קיימת אבל בניטל ממנו התוספת חוזר להכשירו ומש"ה כל זמן שלא ניטל ממנו התוספת עובר על בל תוסיף · אבל בהטיל למוטלת דס"ל להרמב"ם שנפסלו הציצית כו' ואף בניטל ממנו התוספת נשארו בפסולן א"כ בכה"ג ה"ל ג"כ גרוע ועומד כמו אם התחיל הגרעון קודם המצוה וה"ה היכא שנשאר בפיסולו אף כשיסלק התוספת ה"ל ג"כ גרוע ועומד כיון שאף לאחר שניטלו ישארו בפסולם וגם לפי"ז אין עובר בזו על לאו דבל תוסיף שהרי אין כאן מצוה כלל שכבר נפסלה הציצית ע"כ לא מוקי הש"ס שם בהטיל למוטלת ובהכי אתי שפיר הא דכתב הרמב"ם דבנתכוין להוסיף הציצית פסולים ודחק בב"י ובכ"מ שטעמו משום דמפרש דרב פפא לאפלוגי על רבא אתא מהיפך להיפך ואין לזה ראיה כלל · מכ"ש מ"ש הרמב"ם דאף הראשונים פסולים זה ודאי קשה מנ"ל דהא שקלא וטריא דבגמרא היה על האחרונים דליהוי תעשה ולא מן העשוי וא"כ אף אם נימא דרב פפא לאפלוגי אדרבא קאי ולמיפסל כשנתכוין להוסיף י"ל רק אהאחרונים אבל הראשונים שנעשה בהכשר מנ"ל דאיכא בכה"ג תעשה ולא מן העשוי · ועיין בהגהות מיימוני סוף פ' ו' דהלכות מזוזה ד"ה כתב רבינו שמחה כו' עד אלמא כל היכא דמתחילה בכשרות שוב אינו נקרא תעשה ולא מן העשוי עכ"ל א"כ קשה להרמב"ם מנ"ל נגד הסברא אבל לדברינו א"ש דראייתו הוא מהך דסנהדרין דס"ל להרמב"ם דכי היכי דבהוסיף חוט מפסלי הציצית בתוספת ה"ה דמפסלי בהטיל למוטלת כקושית הראב"ד וא"כ הוקשה לו קושית התוספות דמאי לא מוקי שם בהטיל למוטלת · וע"ז לא הוי שייך תי' הש"ס דגרוע ועומד ר"ל דכבר נפסלו קודם המצוה · דבהטיל למוטלת היה מתחילה כשר וע"י התוספת מפסלי לא הוי גרוע ועומד · אע"כ דגם לאחר שסילק התוספת ג"כ נשאר בפיסולו · וס"ל להרמב"ם דגם זה מקרי גרוע ועומד היכא שנשאר עומד בפסולו אף לאחר שסילק התוספת · וגם כיון דנפסלו הציצית לגמרי דליכא בהא עוד קיום מצוה תו ליכא לאו דבל תוסיף והו"ל כהוסיף חוטים שאינם של מצוה וא"כ דברי הרמב"ם מקורם הוא מגמרא דסנהדרין הנ"ל וכ"מ בהראב"ד דמקשה לדנפשיה והא דמסיק בסנהדרין כו' וקשה אדרבה משם ראיה להראב"ד דכשר בהטיל למוטלת · דאי פסול תקשה דנוקי' בהטיל למוטלת כדמקשו תוס' ראיה משם · אע"כ משום דאם נשארו בפסולם הו"ל ג"כ גרוע ועומד · ולכן לא אפשר לאוקמיה בהטיל למוטלת וע"כ מקשה הראב"ד לדנפשיה דס"ל דכשרים הציצית אף בלא חתך דהא מסקינא שם דיש פסול ע"י תוספת ותירץ דשא"ה בחוט דיש הפסק בקשר כו' · וא"כ מהא דסנהדרין מוכח חדא מתרתי או דכשר אף בלא חתך ורק שעובר בבל תוסיף כדברי התוס' או דנ"ל דאפילו לאחר שחתך נשארו בפסולם דאז ג"כ לא אפשר לאוקמיה בהטיל למוטלת דא"כ הו"ל ג"כ גרוע ועומד · אבל לפסול בלא חתך ולהכשירן בחתך אחד מהן זו א"א מכח הסוגיא · ומ"מ אין מזה קושיא על הרמ"א בסי' י' סעיף ו' שכתב דבחתך דוקא היינו משום כי היכי דלא לעבור על בל תוסיף · אבל משום הכשירה דציצית באמת דכשר אף בלא חתך לדברי רש"י ותוס' והראב"ד כדמוכח בסוגיא דסנהדרין · וברא"ש הביא בהך דהטיל למוטלת ב' פירושים וז"ל הטיל למוטלת פרש"י שהיה לה ד' ציצית והטיל לה ד' ציצית כשרים בהני בתראי אי פסקינהו לקמאי ואף על גב דהנך לאו לצורך עבדינהו בשעת עשיה ל"א הטיל כו' ואע"ג דכי עביד בתראי אכתי לא בטיל קמאי ואשתכח כו' דהא לא צריך להא וכי הדר עביד לרביעי ובטיל הנך קמאי לא קרינן בהו בהנך שלש ראשונים שבאחרונים תעשה ולא מן העשוי כדמפרש טעמא כיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה עכ"ל · וכבר דשו בה רבים הנ"מ שבין ב' הפרושים · ולענ"ד הנ"מ הוא דלפי' קמא הטיל למוטלת הך מוטלת ר"ל הד' ציצית שהיו בה כבר · והוא הטיל עליו ד' ציצית אחרים כשרים ולפי' זה אינו מבואר בהך מימרא אם מיירי בנתכוין להוסיף כדאמר רבא או בנתכוין לבטל כדאמר רב פפא או כדברי שניהם וכדס"ל להראב"ד · וא"כ אין לנו ראיה להקל בשניהם דהרי אפשר לפרש דרק בנתכוין לאוסופי כשר ולא בנתכוין לבטל כמו שפירש"י · ויש ג"כ לפרש דרק בנתכוין לבטל כשר ולא בנתכוין להוסיף כדס"ל להרמב"ם אבל כלשון השני הטיל למוטלת ר"ל מוטלת היינו הג' ציצית שעשה באחרונה נקרא מוטלת וקאמר דאם הטיל הרביעית האחרונה דלא מבעיא שאין פסול באותה ציצית הרביעית שהרי בזה נתכוין לבטולי קמאי ובודאי כשר אלא אפילו המוטלת שהיה כבר ר"ל אותן ג' ציצית האחרונים שבאלו מסתמא לא נתכוין לבטולי שהרי אין ציצית בטלים ע"י כיון דהן רק ג' ציצית ואפ"ה כשרים הן ג' הראשונים שבאחרונים ומשום דב"ת איכא מעשה לא הוי · וא"כ מלבד שיש נ"מ בפירוש הלשון דר"ז דלל"ק מוטלת היינו ד' ציצית קמאי והטיל ר"ל ד' ציצית בתראי והחידוש הוא דד' בתראי כשרים ולל"ב מוטלת היינו ג' ציצית הראשונים שבאחרונים והטיל ר"ל אז ציצית רביעית והחידוש היה דאפי' הג' ראשונים שבאחרונים שהן המוטלת נכשרו ע"י הטלת ציצית הרביעית · זהו הנ"מ בפירוש הלשון · ונ"מ לדינא הוא דלפי"ז מבואר לר"ז דכשר בין בנתכוין להוסיף ובין בנתכוין לבטולי · אדרבה הכשר דנתכוין לבטולי הוא פשוט מבואר ולא הוצרך לאשמועינן רק דאפילו ג' ציצית הראשונים כשרים אע"ג דבהא לא הוי לבטולי מ"מ כשרים משום דלא הוי מעשה כיון שעובר על בל תוסיף גם מבואר בלישנא ב' דעשייתו דהכשירו הוא ע"י הטלת ציצית הרביעי זהו גמר מעשה הכשרה דהרי מש"ה קאמר הטיל למוטלת דמה שהטיל הוא המכשיר למוטלת ר"ל הטלת הציצית הד' מכשיר הג"ל המוטלות כבר משא"כ לפי' קמא דהטיל ר"ל ד' ציצית וקמ"ל היתרא דד' ציצית האחרונים · ואינו מבואר ע"י מה הוכשרו וי"ל דבאמת גמר עשייתן דהאחרונות ע"י החתך הוא כמ"ש התוס' בסוגיא וז"ל ובשעת קציצת הראשונים זהו עשייתם עכ"ל אבל לפי' הב' גמר עשייתן דג"ר שבאחרונות הוא ע"י הטלת ציצית הד' ולפי' זה ללישנא ב' מבואר דכשר בכל גוונא וכשיטת הראב"ד ממש · אלא דמכל מקום עובר על בל תוסיף ע"י ג' הראשונים שנתכוין להוסיף · ורק שהציצית כשרים כנ"ל ולכן ג"כ סיים הרא"ש בלישנא ב' ולא קרינן בהו כו' תעשה ולא מן העשוי כיון דקאי בבל תוסיף כו' וללישנא קמא לא סיים טעם כלל להכשירה ובמע"מ דחק עצמו בזה · ואתי שפיר משום דללישנא קמא נוכל לוקים בנתכוין לבטולי בכל הד' ציצית שעשאן לבטל הראשונים וכתירוץ דרב פפא ע"ד שפירש הרמב"ם אבל לפי' ב' לא נתכוין לבטולי רק בציצית הד' ולא בג' הראשונים לזה הוצרך להאי טעמא דלא קרינן ביה תעשה ולא מן העשוי דמשום דעובר על בל תוסיף לא הוי מעשה ופי' זהו נכון וברור למעיין · והנה המחבר פסק כרמב"ם לפסול בנתכוין להוסיף · אבל בנתכוין לבטל מכשיר בחתך האחרונים דוקא והרמ"א פסק כהרא"ש דגם בנתכוין להוסיף כשר רק שכתב דוקא אם חתך · וכבר בארתי דלפי הנראה מסוגיא ומרש"י ותוס' והראב"ד והרא"ש כשר אף בלא חתך · רק כיון דמכל מקום יש כאן איסור דבל תוסיף עד שיחתך אחד מהם לא דקדק הרמ"א וכתב אם חתך · אבל במה שכתב אם חתך הראשונים

כהלכתה וחזר והטיל בו ציצית אחר ודאי איכא בל תוסיף דציצית אחד אמר רחמנא ולא שנים כדהכא וכך פ"ה לקמן גבי כאן בטלית בת ח' חוטין דלא שייך בל תוסיף כשהטיל שכל יחד והקשה ה"ר אלחנן דבפ' הנחנקין משמע איפכא גבי לולב דאי צריך אגד והוסיף עליו מין אחר איכא בל תוסיף ואי אין צריך לא הוי תוספת דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ויש לדחות דמין אחר שאני וה"נ גבי ציצית מין אחר (א) היה פוסל ע"כ לשון רבינו שמשון: [שם] **תתקמג** ת"ר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייב בציצית אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא בו עראי פטורה פסק רבינו משה שמדבר בקטן שיוצא בשוק בטלית זו ואין צריך גדול לשומרו ע"כ לשון סמ"ג · [דף לז] האי מאן דבצריה לגלימיה לא עשה ולא כלום פירוש חתך אחד מד' כנפותיו להיפטר מציצית לא עשה ולא כלום שהרי עשאה בת ה' וחייבת בציצית ולא מיבעיא אם חתך חתיכה גדולה דמינכרא אלא אפי' מעט ומיהו לכאורה נראה [*שצריך] שיהא [הפסק] בין שתי הקרנות [*ג' אצבעות · מ"י] ושאלתי לרבי אם דוקא נקט בעלת ה' דמחייבא אבל ו' לא אשכחן בתלמוד ומה תהא עליה אם בצריה מב' קרנות ושוייה בת ו' והשיב לי דנראה לו שאין חייב בציצית דלא משתמיט בשום מקום למיחייבה ולקמן משמע קצת דלא שנא דקאמר בברייתא בפ' התכלת מרבה אני בעלת ה' שיש בכללה ד' משמע דמהאי טעמא אפילו טובא ע"כ לשון תוספות שאנ"ץ: ובסמ"ג כתב וז"ל מי שיש לו טלית בעלת ה' או בעלת ו' אין מטיל ציצית אלא לד' מהם הכנפות המרוחקות זה מזה שנאמר על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה עכ"ל: כתב רבינו שמשון ז"ל אמר לי רבי בשם ר"ל דאותם טליתות שעושין באשכנז והם כמין מלבוש שיש לה בית הצואר וחציו לפניו וחציו לאחוריו כעין קפלריא אין זה מן המובחר דלא מקרי אשר תכסה בה ואף ראשד משמע קצת שצריך לכסות מדבעינן בפ' התכלת שיעור טלית שהקטן מתעטף בו ראשו וגדול יוצא בו עראי וכו' משמע שצריך שיהא עליו שם מלבוש ראוי לכסות עליו לכל הפחות לקטן וסימן לדבר שאנו מברכין להתעטף בציצית. וכן גבי אבל עטיפת הראש ומה שאומר בערוך (*סודר) [*דסודר] חייב בציצית היינו סודר שמכסה בו ראשו ותלוי למטה הרבה שהיה יכול להתעטף בו ולכך קורא רבי תגר על העושין (ב) (בין בציצית בין) בלא ציצית כי רפיא בידיה משום ספק מעשה להניח טלית בת ארבע כנפים בלא ציצית ורבי אמר לנו שעשה טלית כמין סרבל קטן ולו שני כנפים ובצריה לב' כנפיה קצת והוו לה ארבע דאפילו רב ששת דאיירי כאן בבצריה דמשמע שאין טלית מן המובחר היינו לפי שחתך ממנו מעט וסבור לבטלו מתורת ד' כנפות אבל אם חתך חתיכה ניכרת אין לך טוב ממנו וכן דרך המתעטפים והצנועים שעושין כן תחת מלבושיהם ועיני ראו אותו של רבי כדי להורות הלכה למעשה וצריך להרחיק הקרנות זה מזה שיהו ניכרים היטב כשנים עד כאן לשונו: גרסינן שלהי הקומץ [שם] התם כרמלית דרבנן הואי אומר ה"ר שלמה מדרוש **תתקמד** שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללובשו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה כדמוכח בשמעתין דאע"ג דאיפסיק (ג) בכרמלית דרבנן (*לא הוי) [*מצאתי הגי' במ"י והוי שרי] שרי משום כבוד הבריות דלא דחינן אלא לאו דלא תסור לכן נראה לר"י דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו אלא מ"ע גרידא להטיל בו ציצית ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית וכן במזוזה ומעקה ותדע דאטו (*במזוזה) [*בלא מזוזה] יאסר ליכנס בבית אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא ע"כ לשון תוס' ועוד גרסי' שם **תתקמה** היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב אע"ג דדרך מלבוש הוא הציצית חשיבי ולא בטילי והוי משאוי כדאמר פ' תולין · מספקא לר"י בסרבל שנפסקו ממנו הצולאות של משי אם יכול ללובשו אחרי דחשיבי או דילמא הואיל ויכול לפרוף עליהם באגוז או בשום דבר שרי וצ"ע: [דף מא] תנו רבנן טלית כפולה חייבת בציצית ור' שמעון פוטר ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבין לפירוש ראשון שפ"ה (ד) בסוף הקומץ הכא מיירי שכפלה כולה להכי חייבת שכן דרך מלבוש רבי שמעון פוטר לפי שלא תפרה אי נמי (ה) לא פטר אלא קרני הכפולות ולרבנן חשיבי קרני הכפילות להתחייב בעת שילבשנה להטיל ציצית על קרני הכפילות אבל לא על כולן דארבע אמר רחמנא כדפרים': [שם] בעידן ריתחא ענשינן פירוש מי שיש לו טלית בת ארבע כנפים ומחזר עלילות כדי להיפטר מן המצות נענש ודוקא בימיהם שהיו רגילים (*לטליתות) [*ללבוש טליתות] בת ארבע כנפים אבל אנחנו אין דרכנו (*בבגדים) [*בבגדי] ארבע כנפים אפי' בעידן ריתחא לא מיענשי ומיהא מצוה מן המובחר היא כדאמרינן לא נתאוה משה ליכנס לארץ משום פירותיה אלא כדי לקיים מצות התלויות בה [*וה"ה בציצית שגדולה מאד] ומתן שכרה מרובה כדאמר ששקולה כנגד כל המצות · תוספות שאנ"ץ: [שם] **תתקמו** ההיא שעתא ודאי רמינן ליה פי' כשימות וא"ת מ"ש מכלאים דאמרינן תכריכי המת אין בו משום כלאים ואומר ר"ת דגבי כלאים לא מיחייב דבמתים חפשי אבל ציצית היא מצוה גדולה ואיכא לועג לרש ועי"ל דהתם גבי כלאים אין כאן לועג לרש דאפי' חי כה"ג שלא היה נהנה כלום ממנו ומתחמם היה מותר ומה שנוהגין עתה להסיר ציציות מטליתות של מתים אומר ר"ת לפי שעתה נתמעטו אנשי מעשה וציצית עולה תרי"ג ואם יהיה לו טלית נראה כעדות שקיים כל התורה כולה וה"ל עדות שקר ועוד אומר ר"ת לדורשם גבי ציצית כתיב חסר ודרשינן לדור תם ור"י אומר דעתה שאין נזהרין במצות ציצית ביטלוה לפי שבשעת מיתה שפטור מן הציצית יהיה לו ובחייו שהוא חייב לא היה לו וה"ל לועג לרש ומיהו במדרש ר' תנחומא איתא למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש לומר שמתים חייבין ור"ל לאחר (*שיחיו יתחייבו) [*שיעמדו יהיה להם ציצית] ומוכיח שם דצריך להטיל ציצית בבגדי מתים דלעתיד לבוא לא יהיו שעה אחת בלא ציצית והאריכו תוספות הרבה ולסוף כתב ר"י וז"ל כי שכיבנא אנוה את בני לקשור הציצית בכנפי הבגד שיהיו מזומנים לעתיד להתיר הבגד הקשור והרי הן תלויין ממילא ואין זה מן העשוי וכן הגון לעשות עכ"ל ועיין במרדכי במסכת שמחות ושם הארכתי בדבר זה: [שם] אמר רחבה אמר רב יהודה **תתקמז** טלית שנקרע חוץ לג' יתפור תוך שלשה ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור וטעמא דר"מ הוי כיון שנקרע תוך שלשה ר"ל רחוק מן השפה גודל והוא הכשר הנחת ציצית איכא למיחש דלפעמים ישאר חוט מן התפירה שתפר ויביא עוד שלש חוטין אחרים ויצרפם עם חוט הנשאר לעשות ציצית וה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל כשנקרע למעלה משלשה ליכא למיחש להכי שהרי לאו הכשר ציצית הוא וחכמים לא חיישי לכך חששא ואני הדיוט נפלאתי על ספר מצות קטן שלא הביא רק דברי ר' מאיר משמע שהלכה כר' מאיר ולעיל בהאי סיגיא דמשני שמא יקרע סדינו תוך ג' פי' בדרך אחר (*דהוי) [*דלא הוי] אליבא דר' מאיר ומיהו אין משם ראיה דהא הוי אליבא דבית שמאי אי לאו (*דס"ל) [*דהלכתא] כב"ש כדפירשו ר"ת ורב עמרם ושמא ספר מצות קטן לחומרא אזיל: [שם] **תתקמח** ושוין שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ויתלה בה ודוקא להביא ממקום אחר דודאי ה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל אם הוא נקרע למעלה משלשה ועדיין מחובר לבגד מותר להפור:

טלית

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) לא היה:(ב) בית הצואר דלעיל:(ג) והוי שרי בכרמלית דרבנן משום כבוד הבריות ואע"ג דלא דחינן כו':(ד) הכא דאמרינן האי מאן דלייריה לגלימא כו' דף לז:(ה) לא פטר וכו'.פי' דאם יחד הכפלות ציצית באמצע קאי ולכן פטר אבל בד' הכנפים קאם הבגד מיחייב דכתיב כאלו לא כפל ורמינן להו ד' ציצית בכל כנף חד ולפי זה אתיא האי דהקומץ כר"ש נמי :

באור מהרמ"ב

הראשונים כבר כתב שם הב"ח והמ"א דה"ה אם תתך שאחרונים דכשר להרא"ש בכה"ג שנתכוין להוסיף · אבל במתכוין לבטל משמע דהסכים הרמ"א לדברי המחבר דאינו כשר כ"א בחתך הראשונים · וכבר כתבתי דמדברי הרא"ש והתוס' והראב"ד משמע בכה"ג דנתכוין לבטל כשר אפילו בלא תתך · רק כיון דאינו מפורש שהיתר בדבריהם נקטינן בהא כהרמב"ם דבעינן דוקא תתך ודוקא תתך הראשונים: **והקשה** רבינו אלחנן דבפרק הנחנקין משמע איפכא כו' קשה כיון דמקשה משם הו"ל להקשות דעדיפא מיניה דשם מבואר דיש בל תוסיף במנין החוטים כמ"ש הרשב"א בתשובה סי' תס"ח וכמבואר גם בתוס' בר"פ וי"ל דע"ז מצינו למימר דהתם במוסיף יותר מן ח' חוטים או יותר על ד' אבל עד ח' או ט' ראוי להוסיף · משום דהסבירא ליקח גדילים יחד מב' המינים או מכל מין ומין כמ"ש התוס' ואע"ג דלפי הראיה שהביא מערבי נחל הוי שרי להוסיף בכמה מ"מ כי היכי דלא תקשה כלום מהך דפרק הנחנקין מצינא לתרוצי הכי · ע"כ מקשה רבינו אלחנן דמ"מ מוכח משם דיותר איכא בל תוסיף היכא דלאו לחודיה קאי · מסיכא דאיכא למימר דלחודיה קאי וכאן בציצית מסקינא איפכא ע"ז תירץ דבמין אחר שאני · ועכ"פ מבואר כאן דעת הספר דאין להוסיף במנין החוטים כמו שירצה אלא גבול יש לו כמ"ש התוס': **פסק** רבינו משה שמדבר בקטן כו' ובטור כתב בן ט' שנים ובדין אם צריך גם שהגדול יוצא בו עראי בטור משמע דתרוייהו בעינא הקטן מתכסה בו כו' והגדול יוצא בו עראי · אבל הרמב"ם לא הביא הא דגדול יוצא בו וכתב מהר"י חביב משום דמיירי בגדול שיוצא בו וע"ז אמר דחייב אם יוצא בטלית שהקטן מתכסה כו' ודוחק כמ"ש במג"א אבל מהרי"א תירץ דהא דתנא בברייתא גדול יוצא בו כו' אינו תנאי להדין ר"ל דכדי לחייב בציצית צריך ב' תנאים אחד דקטן מתכסה כו' וב' שגדול יוצא כו' אלא שהוא רק טעם לדין החיוב שמשו"ה טלית שהקטן מתכסה בו חייב מפני דמסתמא גדול יוצא · ולכן לא הוצרך הרמב"ם להזכירו שהרי סתמו כך הוא ונלענ"ד שלדבריו אם אירע שהקטן מתכסה ואין הגדול יוצא בה עראי כגון שהקטן הוא ננס באבריו בכה"ג באמת פטור שהרי בהתבטל טעם החיוב יתבטל ממילא דין החיוב ומ"מ הרמב"ם לא הוצרך להזכירו מפני שסתמו כך הוא · ולפי' זה הא דפסק בהגה"ה סי' טז דכאין גדול יוצא בו פטור הוא מדברי מהרי"א ומה שמגוין מהר"י חביב הוא טעות סופר: ה"ג **והשיב** ר"י דליתא כדמוכח בשמעתין דלדברי הר"ש אע"ג דאיפסק בכרמלית לא הוי שרי כו': **מכל** מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אינו עובר וכו' במג"א סי' י"ג דפשוט דמ"מ אסור מדרבנן ללובשו וכ"ל טעמא דאם ראוי ללבשו לא היה לו לרבינא להודיע לו אפילו בבית דנפסקו הציצית ואינו מוכרח דדילמא אמר לו כדי שלא ילבשנו אחר שבת או שמא יחזור ויצא לרה"ר או שמא יפשטנו וילבשנו אחר זה בברכה · ולדבריו לא פליג הר"י על הר"ש במה שאוסר ללבוש רק במ"ש דעובר עליו · אהא פליג הר"י אבל בט"ז כתב דלהר"י אפי' מדרבנן שרי ללבוש · אלא שהרמ"א לא סמך עצמו להקל כל כך כ"א באיכא עוד כבוד הבריות קצת: **ובחול** ודאי עובר כל שעה · לכאורה לפי' זה אין נ"מ בחול בין הר"ש להר"י כיון דסוף סוף אחר הלבישה יתחייב בציצית: וממילא כדי שלא יבטל המצות עשה צריך לפשטו · וי"ל דנ"מ ע"ד שכתב במג"א דדוקא להר"ש דהאיסור הוא בלבישה מיקרי קום ועשה ולא דחינן ליה מפני כבוד הבריות אבל להר"י דהלבישה עצמה שרי מיקרי שב ואל תעשה ונדחית מפני כבוד הבריות וכן משמע ברש"י ברכות דף כ' ע"א ד"ה שב ואל תעשה וביבמות דף צ' ע"ב תוס' ד"ה כולהו נמי ולפי זה מה שכתב המרדכי דבשבת שרי ללובשו אין לו ראיה מסוגיא זו כאן · דהכי בשתא דתירץ הר"י דאין איסור בלבישה והו"ל שב ואל תעשה · והדר שריקן להו מפני כבוד הבריות · אבל לעולם י"ל דשבת וחול שוין · רק דזה כתב הספר מסברא · מאחר דמוכח מהסוגיא דאין איסור בלבישה · רק שיש חיובא לעשות הציצית · ממילא הוא דבשבת דאי אפשר לעשות ציצית שרי ללבשו · אבל במה שכתב וכן במזוזה כו' ותדע כו' קשה כיון דמ"מ הוא מחויב בתיקון מזוזה כשהוא דר בו וא"כ ג"כ ליתסר לדור בו כל זמן שלא עשה מזוזה · כמו שאסור ללבוש בחול טלית בלא ציצית מפני שאחר הלבישה יש עליו חיוב קיום מ"ע · כן הה"נ במזוזה אחר שידור בו יש עליו חיוב קיום מזוזה · ועוד קשה במה שכתב ותדע כו' במזוזה גופה מנ"ל וכ"ל הא דקאמר ובחול אסור משום דמחויב לתקן ביה ציצית היינו כשאין דעתו להטיל בו ציצית עכשיו אבל אם דעתו להטיל בו ציצית עכשיו כיון שאין האיסור בלבישה עצמה · רק דרמיא עליו חיובא דעשיית ציצית שפיר דמי ללבשו אפי' בחול אם דעתו להטיל בו מיד · וע"ז מייתי ראיה ממזוזה · דשרי לדור קודם שקובע המזוזה מפני שדעתו שכשידור בו יקבע בו המזוזה · ובזה קאמר שפיר ותדע כו' שהרי משו"ה מברכין בקביעות מזוזה והכי הוי מעשה שאינו גמר מצוה · כמו בעשיית טלית דמש"ה אין מברכין לעשות ציצית משום דאינו גמר מצותו · ואפ"ה במזוזה מברכין דצ"ל ע"ז כמ"ש המג"א סי' י"ט מפני שמסתמא אינו קובע מזוזה עד אחר שכבר דר בו ומייתי שפיר ראיה מיניה לציצית דשרי ללבשו אם כוונתו לעשות ציצית מיד אחר הלבישה ולפי"ז הנ"מ בין הר"י להר"ש הוא כפשוטו · דלר"ש ודאי אסור ללובשו אף בדעתו להטיל בו ציצית מיד דאטו מי שרי ללבוש כלאים אם דעתו לפשטו מיד דודאי אסור · והנה בתוס' דיבמות הנ"ל אחר שהביאו דברי הר"י הנ"ל דאין איסור בלבישה כתב וז"ל ומיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית משמע דבשעת העיטוף עביד המצוה כו' · וע"ק לפמ"ש הספר כאן דבשבת אין איסור ללבשו ואין צריך לפושטו א"כ בשבת לא לברך כלל · דהא בלבישה אין איסור ועל הפשיטה אינו מחויב בשבת ונראה שהספר כאן לא חש לקושית התוס' הנ"ל די"ל דוודאי איסורא דבטול מצות עשה אינו עד אחר שלבישה ומש"ה שפיר הו"ל רק שב ואל תעשה · אבל מ"מ קיומא דמצוה הוא בשעת לבישה מיד ולכן שפיר מברכין להתעטף ומברכין ג"כ בשבת כבחול · ובהכי א"ש מה דקשה לתוס' דאין איסור בלבישה משום ביטול מ"ע דציצית · א"כ איך דחי עשה דציצית ללא תעשה דכלאים הא בכלאים עבר מיד בשעת לבישה וא"כ הו"ל בעידנא דמיעקר לאו עדיין לא מקיים עשה · אבל בשתא ניחא · דנהי דביטול המצוה אינו עד אחר שלבישה אבל קיומא דהמצוה הוא מיד בשעת לבישה · שפיר הו"ל בעידנא דמקיים עשה · עי' בב"ח סי' ל' וכ"ל ראיה לזה מירושלמי דסוף מגילה תפילין ומזוזה מי קודם ר"ה אמר תפילין קודמין ושמואל אמר מזוזה קודם רב הונא אמר תפילין קודמין שכן מנהג במפרשי ימים ומדברות ושמואל אמר מזוזה קודם שכן נוהגת בשבתות וימים טובים ופי' בקרבן עדה שאסור לכנוס בבית שאין בו מזוזה בשבת אם יש לו בית אחר · וזה אינו כמבואר כאן וא"כ גם מזוזה אינה נוהגת בשבת וי"ט אע"כ נהי דאין בו משום ביטול מצות עשה אם אין בו מזוזה בשבת וי"ט כיון דהכניסה בו שרי · ותיובתא דעשייתו א"א בשבת מ"מ כשיש לו מזוזה בשבת קבועה בביתו מקיים בזה מ"ע ושפיר קאמר התם דמזוזה נוהגת בשבתות וימים טובים לענין הא שמקיים מ"ע אבל לא לענין איסור הכניסה: **היוצא** בטלית שאינה מצויצת כו' אבל בטלית מצויצת אפי' האידנא שאין לנו תכלת כתב הרא"ש בתשובתו דשרי אפילו למ"ד התכלת מעכבת את הלבן אבל הרמב"ן במלחמות פרק ב"מ כתב דלמ"ד התכלת מעכב כו' אסור לצאת בו ובט"ז סי' י"ג כתב דבציצית פסולים ראוי לצאת בו ותמוה כיון דעתיד לפסקן לא שייך דבטילי אגב בגדו: **לפי'** האי שפי' הקונטרס בסוף הקומץ הכא מיירי שכפלו כולה אינו מובן דלגירסא קמא דרש"י גם שם מיירי מכפלו כולה ותפרו: **ור"ש** פוטר לפי שלא תפרה א"נ לא פטר אלא קרני הכפילות ב"י כתב דמדברי הרמב"ם משמע ג"כ דלא פטר אלא בקרני הכפילות · ובדרכי משה דקדק עליו דלשון פוטר לא משמע הכי ובנמ"י משמע דפוטר לגמרי קאמר וכתב הט"ז והמ"א דלא פליגי אהרמב"ם · דנמ"י מיירי מארוך הרבה · ק"ק לפי' זה אין ראיה לפוסקים לפסוק כר"ש · ואי מההוא עובדא דשמעתין דלמא היה ארוך מאד די"ל דמודו ביה כולי עלמא דפטור כמו דמחלקין לר"ש לענין לפטור ממנו ציצית לגמרי מקרנות הפשוטים כן יש לחלק ג"כ לת"ק דבארוך הרבה מודה דפטור ויש ליישב · והנה בטור הביא דעת הרמב"ם דפוטר והביא אח"כ שדעת הרא"ש אינו כן והבין הב"י דר"ל שהרא"ש פוסק כת"ק · ולענ"ד לולי דברי הב"י יש לפרש דהטור סבין בהרמב"ם דר"ל פוטר לגמרי אפי' בקרנות הפשוטים כדמשמע בהדרכי משה וע"ז סיים הטור דדעת הרא"ש אינו כן שמדבריו משמע שעכ"פ חייב בקרנות הפשוטים · וא"כ לפטור בקרנות הכפולים גם הרא"ש ס"ל כרמב"ם דפטור משום דקי"ל כר"ש וכהאי עובדא דבשמעתא: **פי'** מי שיש לו טלית בת ד' כנפות · נ"ל שכיון ליישב מ"ש התוס' דף מ"א ד"ה הכי קאמר · ומכל מקום אי לאו חובת גברא כו'. ע"ש שדחקו ולדברי הספר כאן א"ש בשלמא למאן דאמר ת"ג משכחת לה דאין כופין לקיים העשה · אבל מענשין בעידן ריתחא כגון שיש לו טלית ואין לובשה אבל למאן דאמר חובת טלית ממה נפשך אם יש לו כופין אותו לקיים המצות עשה כמ"ש התוספות ד"ה ענשיתו ואם אין לו אפי' בעידן ריתחא לא מענשינן: **לקשור** הציצית בכנפי בגד · אין לפרש לשון זה דר"ל שמהדקו בהכנף ע"ד שכתבו התוס' ברכות דף י"ח ד"ה למחר כו' דא"כ לא א"ש מה שסיים ע"ז ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי · דפשיטא דשרי גם בשעת הסידוק בכנף מבוסס לא מיפסל בהכי ומה שייך בזה תעשה ולא מן העשוי · אלא ר"ל שקושר הציצית עם הבגד או שקושר הציצית זה עם זה · דבשעת קשירתן אינו יוצא חובת ציצית והוצרך לאשמועינן דאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי ומשמע כאן כמ"ש הלבוש סי' כ"ג ע"ש במ"א ס"ק א' · וכ"מ בהגה' מיימוני סוף פ"ו דהלכות מזוזה · ד"ה כתב רבינו שמחה כו' דכל היכא דמתחילתו נעשה בהכשר ליכא ביה עוד משום תעשה ולא מן העשוי · מיהו להרמב"ם לעיל בסי' י' ס"ו דפוסל אף הראשונים כשנתתכו השנים נ"ל דגם בכה"ג מיקרי תעשה ולא מן העשוי ולפי"ז דין זה תליא באשלי רברבי: ה"ג **ולעיל** בההיא שנויא דמשני שמא יקרע סדינו תוך ג' פי' בדרך אחר דהוי שלא אליבא דר"מ · והוא מ"ש התוס' דף מ' ע"ב בד"ה גזירה שמא יקרע לפי' רש"י · ומ"מ ק"ק דגם לרש"י מני אתיא הסוגיא גם אליבא דר"מ והיינו לאו עביד כדלעיל דף מ"א ע"ב גבי טלית שכולה תכלת וכו': **ושמא** סמ"ק לחומרא אזיל ובהגהות מיימוני כתב משום דהלכה כר"מ בגזירותיו · ומכ"מ זהו רק לפירש"י אבל לפי' רב עמרם אינו משום גזירה · ויש שגורסים בהיפוך והכ"א לא יתפור כמ"ש בב"י: **אבל** אם הוא נקרע למעלה מג' ועדיין מחובר לבגד מותר לתפור אין להקשות למ"ל לדייק כן מדיוקא דלא יביא ממקום אחר דמשמע אבל אם הוא נקרע כו' הא להדיא מפורש בברייתא דחוץ לג' יתפור משום די"ל דהיינו בציצית שעושה אח"כ אבל בציצית שהיו כבר ונפסלו בשעת הקריעה הו"ל תעשה ולא מן העשוי · לכן מדייק כן מדיוקא ממקום אחר · דש"מ אבל אם הוא נקרע כו' דמותר לתפור · והזרו הציצית לכשרותן · ועוד דהספר תופס פירש"י דהא דתוך ג' לא יתפור הוא משום גזירה דלא יצרפנו לחוטים אחרים · א"כ מני מיירי שהוא מחובר לגמרי עדיין ולא נקרע כלל מהבגד · רק שיש שם איזה נקב שצריך תפירה · וככה"ג הוא דמחלקינן בין תוך ג' דלא יתפור לחוץ לג' דיתפור · לכן מדייק מהא דלא יביא ממקום אחר דדוקא ממקום אחר לא יביא · אבל אם נקרע ממקומו שרי לתופרו · אך קשה הא כיון דמדייק הך דיוקא דמקום אחר א"כ נידוק מיניה נמי

אפילו

[שם] טלית אין פוטר בה אלא מינה פירש הקונטרס שאם אדומה היא יטיל בה חוטין אדומים וקשה דהא אמרינן לעיל דלא ליבעא דטלית גרים ונראה לר"י דבשאר מינים כגון שיראין וכלך וסריקין דאין פוטר אלא במינן מדאורייתא אי נמי מדרבנן משום זה אלי ואנוהו : [שם] ת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלשה וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלשה רב עמרם מתיב הך מילתא בהדי הני מילי דקי"ל כב"ה ואם כן קשה לפירוש הקונטרס דפירש דפלוגתייהו קאי אענף דב"ש דאמרי ד' לא הוי אורך הענף רק ד' אצבעות וא"כ הגדיל (*אורכו שנים) [*לא יהיה אורכו רק ב' - מ"י] דאמרינן לעיל גדיל ענף והיינו גדיל שני נימין ויה"ל בין הכל ו' אצבעות ואין עבדינן [*ד' גדיל וח' פתיל דה"ל בין הכל אורכו כו' - מ"י] אורכו י"ב אצבעות כנגד שבטי יה ואומר ר"ת דמשולשת ר"ל גדיל מענין שלשלת ואגדיל קאי פלוגתייהו והא דקאמר ב"ש ארבע וב"ה ג' אורך ציצית י"ב אצבעות כמותגגו וכן משמע בספרי דקאי אגדילים דתניא התם גדילים תעשה לך כמה גדילים עושין ב"ש אומרים ג' ב"ה ארבע של תכלת וארבע של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כב"ש [שם] אמר רב פפא שמע מינה מדאורייתא זימנין שיהיה בקטיעה חמש אצבעות בתלתא אומר ר"ל שצריך לשער במקום רוחב הגודל ולא מלראשו שהוא קצר וכן מצינו [סוף פרק קדשי קדשים] גבי מדידת כבש ומיהו (*פריך) [*רש"י פי'] התם דהוי ברוחב האצבע [*ונראה דלפי' לפירושו הייתו כו' - מ"י] והיינו דווקא לשם כדי שיהיה (*חשבון) [*החשבון] מכוון אבל בכאן אין דרך מדידה בכך אף לפי' הקונטרס וכולי יטיל כו' חוטין פשוטין ותוחב בתחילת שלוש בתוך ג' אצבעות מן הכנף דלמעלה מג' לא מיקרי כנף ולא למטה ממלא גודל סמוך לשפת הבגד דכתיב על הכנף ולא תחת הכנף וטוב לעשות אימרא בשפת הבגד כי לפעמים כשהחוטין תלוים מן האריגה של הבגד יש לספק מאיזה מקום

יתחילו הג' אצבעות בשם הר"ס : תתקמט [דף מב] מניין לציצית בנכרי שהיא פסולה שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית י"מ דנשים פסולות לעשות ציצית מידי דהוה אתפילין דדרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה ואומר ר"י דליתא דממעטינן דווקא נכרי אלמא דנשים כשרות לעשות ציצית דבני ישראל מיקרו (א) אי לאו דה"ל מצות עשה שהזמן גרמא א ותדע דהא נשים פטורות מסוכה וסוכת נכב"ך כשירה אלא דווקא גבי תפילין דגלי קרא וכן מנהג שהנשים עושות ציצית ומיהו מצאתי שמהר"ס היה מקפיד (ב) להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אין פוטר אחרים וכ"ל דהיינו לכתחילה דאל"כ תקשה מסוכת נכב"ך דכשרה וגרסי' בפרק הספינה ארגז גנוז לאשתו של ר' חנינא בן דוסא דשדיא תכלתא לצדיקים לעתיד לבא : [שם] ואילו לעשות [א] סוכה לא מברך מכאן יש למחוק מה שכתוב [ב] בית ה"ג עושה סוכה מברך לעשות סוכה כדמשמע הכא בהדיא ועל פי הירושלמי הורו כן ואינו דפליג בהא אתלמוד דידן ואפילו זמן מוכח בפרק לולב וערבה דמסדר אכסא וכ"ל דה"ה לולב דכשר בנכרי אם עשאו דהא בסוכה בעינן ולא מן העשוי ואפ"ה בנכרי כשר כ"ש לולב ע"כ לשון תוס' שאנץ והאריך הרבה לענין הברכות וע"ש : *) הגה"ה עיבוד נכרי פסול אפי' בישראל עומד על גביו דתנן פ"ב דגיטין הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חש"ו ופריך נכרי נמי ומשני נכרי לדעתיה דנפשיה עביד והכי מסיק התם (*אלא) [*אלמא] דאפי' על ידי אחרים לנפשיה עביד והא דפרק אין מעמידין דתניא ימול ארמאי וכו' ולא אמרי' לדעתיה דנפשיה עביד יש לומר סתם תינוק למילה קאי אבל סתם אשה לאו לגירושין קיימא כדמשני רפ"ק דזבחים סתם זבחים לשמן קאי כו' עכ"ל אז"ק : [שם] [מנין] למילה בנכרי וא"ת תיפוק לי' דבעינן מילה לשמה ונכרי לא עביד לשמה כדאמרינן דפסול הגט מהאי טעמא דנכרי אדעתא דידיה עביד וי"ל דסתם מילה לשמה קאי אבל איתתא לאו לגירושין קיימא והאריך ועיין

*) הגה"ה זו שייכא לקמן אחר תי' איכא לפי גי' רמ"א

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ואף הוו מחייבי בציצית : (ב) מקפיד שלא :

הגהות ממ"י [א] ציצית : [ב] בשם ה"ג

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' ומיהו השתא נמי דפטורין מטעם מ"ע שהזמן גרמא מ"מ כשרים לעשות ציצית :

באור מהרמ"ב

אפילו אינו מחובר כלל שרי · ולמה כתב הספר ועדיין מחובר לבגד · והנה בהגהת מיימוני הנ"ל שבפ"ו מהל' מזוזה כתב וז"ל כתב רבינו שמחה פנים שבאמצע הפתח כו' ולפעמים מפרק העץ כו' ולא הוי תולמ"ה כו' וכן מוכח הגמ' דא' בהתכלת גבי טלית שנקרע הכנף מן הציצית תוך לג' יתפור כו' ושוין שלא יביא אמה על אמה ממקום אחר ע' אלמא כל היכא דמתחילה בכשרות שוב אינו נקרא תולמ"ה עכ"ל הרי דמהך דיוקא דדייק הספר מביא הר"ש ראיה דסגיא בהכשר מתחלתו א"כ לא ליבעי שיהיה עדיין מחובר לבגד · וצ"ל דס"ל להספר דנקרע לגמרי היינו ממקום אחר ע"כ ליכא לדייק מיניה רק היכא דעדיין מחובר קצת וכ"כ הט"ז בסי' ט"ו ס"ק ד' לפי מה שפירש הוא כרא"ש ע"ש · ומכ"מ ק"ק ע"ז הדיוק דודאי הא דדייקינא דממקומו ש"י לתפור היינו אם נקרע אמה על אמה דיש בו שיעור טלית והו"ל כטלית שחלקו לשתים דשרי כמ"ש הרשב"א המובא בב"י שם · אבל בנקרע מעט למעלה מג' דאין בו שיעור טלית לקטן מנ"ל דיהיה מותר לתופרו להכשיר הציצית שהיה מקודם וצ"ע · והנה בב"י שם כתב דגם רבינו ירוחם מתיר במחובר קצת וסיים ע"ז שכך כתב המרדכי ולכאורה קשה הא המרדכי כאן לא הכשיר אפילו במחובר קצת רק בלמעלה מג' ורבינו ירוחם קאי על תוך ג' א"כ אדרבה פליגי אהדדי וי"ל דודאי להמרדכי כיון דמהני מחובר קצת הה"ד דלאוי שיהא מהני גם בתוך ג' רק דמרדכי לטעמיה דאזיל בשיטת רש"י דאיסור התפירה דתוך ג' הוא משום גזירה דילרף החוט של תפירה ולהך חששא לא מהני מחובר קצת ולכן לא התיר הספר רק בחוץ לג' · ומכ"מ הב"י שפיר דייק מיניה דכמו דלרש"י שרי למעלה מג' בנשאר מחובר קצת והרי לרש"י אין התפירה מחברו יותר בלמעלה מג' משאם היה תוך ג' דהרי לרש"י אין הטעם כמו לרב עמרם אלא לרש"י הטעם משום גזירה דצירוף חוט וא"כ מדמהני לרש"י בלמעלה מג' היכא דלא שייך גזרה דצירוף חוט ומהני חיבור קצת לחברו אח"כ ע"י תפירה · מינה נשמע לדידן דגם בתוך ג' דלדידן דלא ס"ל כרש"י בהך חששא דחוט הצירוף או היכא דלא שייכא החששא דרש"י כגון בטלית של צמר כדאיתא שם שוה בסברא כמו לרש"י בלמעלה מג' וכי היכי דלרש"י בלמעלה מג' מהני התפירה אח"כ ולרש"י ליכא מעליותא בהא דלמעלה מג' לענין הא שיהא התפירה לחבור כן לדידן בתוך ג' וא"ש דברי הב"י · מ"מ אכתי קשה על רבינו ירוחם מנ"ל הך דינא דמהני מחובר קצת · בשלמא המרדכי דאזיל בשיטת רש"י דלדידיה אין חילוק בין למעלה מג' אל תוך ג' בענין חבור התפירה בע"כ כיון דמדייק מהא דלא יביא ממקום אחר דאבל אם נקרע ממקומו יתפרנו בלמעלה מג' ממילא הה"ד בתוך הג' היכא דלא שייכא חששא דרש"י דילרף חוט מן התפירה אבל לדידן דמפרשי' דהחילוק בין חוץ לג' לתוך ג' הוא דבחוץ לג' מהני תפירה ונעשה חבור ע"י אבל בתוך ג' לא מהני תפירה לחיבור וא"כ אין ראיה מהך דיוקא דלא יביא ממקום אחר דמיירי למעלה מג' ללמוד ממנו לתוך ג' א"כ הא דמהני חבור קצת לדידן אין לו ראיה · והנה התוס' לפום שיטתם שפירשו דתוך ג' ר"ל שמחובר פחות מג' ולמעלה מג' ר"ל שמחובר ביותר מג' הקש' על הרבנן דמתירין לתפור מהא דפ' דם הטאת דף נ"ד דבעינן כדי מעפורת ותי' שאני הכא שהבגד נקרע כולו וזהו לדבריהם שפי' הגמ' דתוך ג' ר"ל חבור בשיעור פחות מג' א"כ קשה על הגמ' הקושיא וצ"ל כתירוצם אבל להרא"ש דהלוקא דתוך ג' קאי על שיעור הבגד ולא מיירי כלל משיעור החיבור דכמה יהא וא"כ לא הוזכר כלל בגמ' וא"כ מנ"ל לחלק בין הך דהכא להא דפ' דם הטאת דבעינן כדי מעפורת דוקא · ובאמת בתרומת הדשן סי' מ"ו כתב אליבא דהרא"ש מיירי במחובר קצת אפ"ה תוך ג' לא יתפור · והנה גם לתה"ד הפי' בדברי הרא"ש כמו שפי' הב"י דלא מיירי בגמ' כלל משיעור החבור כמה יהיה אלא קאי אשיעור הכנף שנקרע אבל מכ"מ מבואר בדבריו דלא ס"ל כרבינו ירוחם · ובלבוש ובמע"מ כאן השמירו באמת דלא סגי' בחבור כ"ש וצ"ע · והנה בנקרע חוץ לג' ואינו מחובר כלל לרש"י דלא מיירי הסוגיא כלל מזה אם מהני חבור התפירה או לא א"כ נשאר בסברת חוץ דהציצית שנעשית אח"כ כשרים · דמה"ת דלא יהני תפירה דלרש"י לא הוזכר מזה כלום · אבל לענין הציצית שהיה בו כבר דהוי תעשה ולא מן העשוי · תליא בפלוגתא דרבינו שמחה והמרדכי דלרבינו שמחה כיון דמתחלתו בהכשר לא הוי תולמ"ה ולהמרדכי דוקא בנשאר מחובר קצת · ובתוס' דף מ' ע"ב ד"ה גזירה שמא יקרע כו' כתבו דליכא למיחש לנקרע כולו דבזה לא טעו אינשי כו' מבואר דפשיטא להו דבנקרע כולו לא מהני התפירה אח"כ ולהתוס' אין חילוק בין בגד הנקרע יותר מג' או תוך ג' דלדידהו החילוק דתוך ג' ולמעלה מג' על שיעור החבור קאי · אבל הנקרע יכול להיות כמה שירצה ואפילו הכי כתבו בפשיטות דלא מהני תפירה אח"כ על הציצית שהיה בו כבר ולא טעו אינשי בהכי ומשמע דס"ל דלא כרבינו שמחה הנ"ל ולרא"ש דמפרש הסוגיא לענין ציצית שנעשית אח"כ דבהא מחלקינן בין שיעור הכנף הנקרע תוך ג' או למעלה מג' אבל בציצית שהיו בו בשעת שנקרע אין מבואר ברא"ש · רק להנמוקי יוסף דמפרש החילוק דתוך ג' וחוץ ג' על ציצית שהיה בו כבר לדידיה מבואר דבנקרע למעלה מג' כשרים אפי' הציצית שהיו בו כבר א"כ מבואר דמ"ש במ"א שם ס"ק ג' דבחוץ לג' שנקרע דיתפור אפי' עם הציצית שהיה כבר דבמחלוקת שנויה · דלאמת להנמ"י שרי וכן לרבינו שמחה · אבל בהרא"ש לא הוזכר כלום מזה · ולהמרדכי לא יתפור כי אם במחובר קצת · וכן להתוס' פשיטא להו דאסור · וכ"מ גם להרמב"ם דלעיל שבסי' י' סעיף ו' כמ"ש לעיל ואפשר דגם המ"א לא כיון להכשיר רק שהיה בבגד הנקרע שיעור אמה דהיה בו שיעור טלית לקטן דבכה"ג הו"ל כהך דתשובת הרשב"א הנ"ל · והנה בט"ז דחה פירוש הב"י בהרא"ש דהקשה דלדבריו קשה הא דלא יביא ממקום אחר דמשמע אם נקרע ממקומו רשאי לתפור ואינו דזהו למעלה מג' וברא"ש איירי בתוך ג' · אבל מה שהקשה עוד א"כ למה קאמרי' בסוגיא גזירה שמא יקרע כו' והו"ל תולמ"ה · ולהרא"ש הו"ל שאין זה כנפיהם · דהרי אפילו ציצית שנעשית אח"כ פסולים ובאמת שזהו קושיא גדולה על פי' הרא"ש וליישב צ"ל דהרא"ש אינו מפרש הסוגיא כמו שפי' התוס' דהא דאמרינן כאן גזירה שמא יקרע כו' דקאי אליבא דר"מ דס"ל דלא יתפור אלא הרא"ש ס"ל דהסוגיא קאי אליבא דרבנן דס"ל יתפור · וא"כ לדידהו מהני תפירה תוך ג' והוי חיבור מעליא על הציצית שיעשה אח"כ · אבל הציצית שהיה מקודם לכן ודאי מודו רבנן דאם נקרע תוך ג' דלא מהני תפירה · דהרי אפי' לר"מ מחוץ לג' אינו מבואר אליבא דרא"ש לענין הציצית שהיה בו אם מהני תפירה א"כ מכ"ש בתוך ג' לרבנן · וע"כ חיים דשמא יקרע תוך ג' ויתפרנו ויפסלו הציצית שהיה בו כבר משום תולמ"ה · גם יש לפרש אם הסוגיא אזלא לרבנן דס"ל דתוך ג' ג"כ יתפור והוי חיבור מכ"מ הכא גבי סדין דאיכא חששא דכלאים לא יתפור דחיים שילרף חוט התפירה אע"ג דרבנן לא חשו להא ואפילו ר"מ לא חש להא דלהרא"ש לא מיירי כלל מחששא זו · מכ"מ י"ל היינו דוקא היכא דליכא חששא דכלאים אבל היכא דאיכא חששא דכלאים לכ"ע חיים לצירוף חוט התפירה · ובלא"ה נ"ל כן אליבא דרש"י דמפרש הסוגיא אליבא דרבנן והרי לרש"י ר"מ ורבנן פליגי בהך חששא אי חיים לחוט התפירה ואפ"ה חיים כאן בסדין לכ"ע משום דאיכא איסורא דכלאים חיים טפי אף לרבנן · כן י"ל לרא"ש גם אליבא דכ"ע רק לפי' זה הסוגיא דלעיל מיירי מחששא דחוט התפירה · והסוגיא דלקמן דף מ"א מיירי מחיבור התפירה ולא שייכא להדדי כלל · וזה דוחק קצת אבל התי' הראשון הוא נכון דמצי מיירי כאן בציצית שהיה בו כבר ואליבא דרבנן דיכול להיות דמודו בציצית שהיה בו כבר רק לפי' זה הא דנקט הגמרא שמא יקרע תוך ג' ש"מ אבל למעלה מג' אף הציצית שהיה בו כבר ג"כ כשרים ומדרבנן נשמע לר"מ דבלמעלה מג' ליכא פלוגתא בין ר"מ לרבנן · וזה סיוע לדברי המ"א בס"ק ג' הנ"ל : וקשה הא אמרינן לעיל מידי ליבעא קא גריס · לפי מה שכתב הב"י ע"ש בעל העיטור דאם ליכא לבן יעשה מצבע הטלית דוקא כדי שיהיה הכנף מין כנף · אבל באיכא חוטי לבן ממש עדיף דהוי ליה הכנף מין כנף דרוב טליתות א"כ לא קשה מידי דשפיר קאמר לעיל מידי ליבעא קא גריס שיעשו הצבע תכלת כצבע הטלית · הא לבן מיקרי טפי מין כנף דהוא מין כנף דרוב טליתים · והראב"ד בהשגות פ"ב דהלכות ציצית תי' דלעיל לענין שלא יאוחר הלבן קאמר דמפני שהטלית צבוע תכלת לא ישתנה דין הקדימה דלבן לתכלת · אבל לעולם בעינן חוטי לבן מצבע הטלי' : ונראה דמיירי משאר מינין פי' דהא דאינו פוטר אלא במינו אינו ר"ל לענין הצבע אלא לענין מינו ממש · והוא פי' התוס' בסוגי' ד"ה

אינו פוטר והוא ג"כ מ"ש התוס' ברים פירקין ד"ה מידי ליבעא בסוף הדיבור וז"ל ויש לפרש עוד בענין אחר פו' שהוא הפי' שכתבו כאן · אבל בב"ח הבין מדברי מרדכי תי' אחר שכתב וז"ל · ובמרדכי בהלכות קטנות תי' דבשאר מיני בגדים כיון דלרבא דרשינן הכנף מין כנף כדתני דבי ר"י השתא נמי כיון דמדאורייתא אינו פוטר אלא במינן צריך שיהיה ממש במינן · דאף הצבע צריך שיהיה כצבע הטלית · ולא אמרו בגמרא מידי ליבעא קא גרים אלא בבגדי צמר ופשתים התכלת פוטר בהם דכיון דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת אלמא תכלת לאו מין כנף הוא עכ"ל · ואינו מובן כלל · דהרי חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ולא בעינן בהו הכנף מין כנף רק כשעושה משאר מינים גם הלשון מגומגם שבסוף דבריו משמע שעיקר התירוץ דלעיל מיירי מטלית של תכלת · בזה צ"ל שיעשה הלבן תכלת דוקא שהרי כתיב הכנף וכתיב תכלת · ש"מ דתכלת אינו הכנף וזהו תי' התוס' לעיל · ולפי' זה לא היה צריך להאריך בתירוצו וגם לפי' זה בטלית של פשתן שפיר קפדינן אצבע הטלית דוקא או אפילו בטלית של צמר אם אינו צבוע תכלת אלא בצבע אחר שפי' קפדינן אצבע ורק בטלית של תכלת דוקא שם לא קפדינן מלבן דלצבע טלית דא"כ אז אינו בתורת לבן אלא בתורת תכלת · ואולי הן ב' תירוצים דבתירוץ הא' מחלק בין שאר בגדים לבגדי צמר ופשתים דהכנף עיקרו אשאר בגדים קאי ואח"כ תירץ כתירוץ התוס' דגבי טלית של תכלת לא אפשר להקפיד אצבע וצ"ע : ס"ג וכן מצינו בסוף ק"ק דף ס"ג גבי מדידת כבש ומיהו פ"ה התם דהיינו בראש האצבע מיהו היינו דוקא לשם כדי שיהיה החשבון מכוון · אבל כאן אין דרך מדידה בכך אף לפי' הקונטרס וביאר דבריו בתוס' כאן ד"ה ארבעה · ובפרק ק"ק דף ס"ג ע"א ד"ה חוץ כו' : וטוב לעשות אימרא כו' דלפעמים כו' ויש לספק כו' פי' הא דטוב לעשות אימרא כו' הוא אם נתקו חוטים מן האריגה שאז יש לספק בהטלתו ע"כ אז יעשה אימרא אבל בלא נתקו חוטים אין צריך אימרא · ולא חייש שינתקו אח"כ דלא איכפת לן בהכי ב"ח ולא כהב"י : יש מפרשים דנשים פסולות לעשות ציצית פי' בתלי' אבל בטוויה כשרים ע"ז סי' י"ד סק"א והוא בהגהת מיימוני פ"א דהל' ציצית הלכה י"ב : מידי דהוי אתפילין כו' ואר"י דליתא כו' בהגהת מיימוני פ"א מהל' ציצית הלכה י"ב כתב וז"ל מכאן פסק ר"י כו' שנשים יכולות לעשות ציצית כו' אבל בשם מורי מצאתי דאין להם לעשות ציצית משום דכתיב בני ישראל ועשו אבל שאר תקוני הטלית וטווית החוטים יכולין לעשות עכ"ל לכאורה משמע דכ"ל מבני ישראל ולא בנות ישראל ועשו · ולפי' זה נסתר סדהוי של הר"י והסוכתה מהא דאיצטריך ב"י לאפוקי עובד כוכבים דמשמע מיניה דנשים כשרות דהא נשים גופא מהך קרא דב"י נפקא ולא קשה על ר"י אמר רב עצמו למה נקט עובד כוכבים ושבק נשים י"ל דרב יהודה לטעמיה דס"ל בדף מ"ג דנשים חייבות בציצית וא"כ הן בכלל המצוה דציצית · וכיון דלא אימעטו בעיקר קיום המצוה מכ"ש דלא אימעטו בהכשרת דמצוה · מ"מ נראה דלא כיון הגהות מיימוני לדרשא דב"י אלא ה"ק משום דכתיב ועשו דרשינן מיניה מאן דאיכא בעשיה דקיום המצוה הוא נמי בכלל עשיה דהכשר מצוה דכן נ"ל בהך דרשא דדרשינן וקשרתם וכתבתם מאן דליתא בקשירה ליתא בכתיבה · וקשה תינח כתיבה דמזוזה אבל כתיבה דתפילין דפסול בנשים מנ"ל והוי צ"ל דהדר ילפינן כתיבה דתפילין מכתיבה דמזוזה וזה דוחק · אע"כ דבתפילין מגופא דקרא ילפינן דכתיב וקשרתם וזה כולל עיקר קיום המצוה שהוא הסידוק דמפרש ר"ת דף נ"ה ע"ב ד"ה מעת הנחה ונכלל בו גם תיקון המצוה והכשרו ואמרינן מאן דליתא בקיומו דמצוה ליתא בהכשרה דמצוה · וכן יש לדרוש ג"כ בקרא דועשו להם ציצית · ולפי' זה יש ע"ז ג"כ הדחיה דדחי הר"י דב"י למעוטי עובד כוכבים צ"ל · גם א"כ בסוכה נמי נדרש חג הסוכות תעשה דמאן דליתא בעשיות דקיומו ליתא נמי בהכשרו · ובמ"א סי' י"א הניח בקושיא דבאמת למה לא נמעטי לנשים מן בני ישראל וכ"ל די"ל גם לל"ק דרב דרשינן ועשו להם אחרים יעשו להם ודרשינן לה לענין נשים שאינם בכלל דבני ישראל ודרשינן ב"י ועשו להם אחרים דהיינו נשים אבל לענין עובדי כוכבים לא דרשינן לרבויי דא"כ קרא דב"י למה לי · וללישנא ב' דמכשיר עובד כוכבים בציצית ל"ק מנ"ל דלמא לרבויי נשים י"ל דר"י לטעמיה דס"ל דנשים גופא בכלל קיום המצוה · אבל אנן קי"ל כלישנא קמא ודרשינן המיעוט דב"י למעוטי עובד כוכבים ורבוי דועשו להם לרבויי נשים · א"כ דמרבינן נשים מסמיכות דכתיב לא תלבש שעטנז כו' גדילים תעשה כו' ודרשינן מאן דאיכא באיסור לבישה דכלאים איכא נמי בעשיה דציצית · והא דלא דרשינן לסמיכות שיהיו הנשים מחויבות בציצית דזה כבר תי' התוס' ביבמות דף ד' ד"ה טעמא כו' · משום דאיכא הקישא דכה"ת לתפילין דנשים פטורות והקישא עדיף מסמיכות אבל בתיקון המצוה דבהא לא ילפינן כה"ת מתפילין כדמוכח מדמכשרינן נשים בעשיית סוכה נשאר הסמיכות למדרש דכיון דאיתנהו בלבישת שעטנז כו' איתנהו נמי בגדילים תעשה לענין עשיית הציצית ובלא"ה אין הקושיא כ"כ דהרי חזינן ללישנא ב' דאפילו ע"י עובד כוכבים כשר מדכתיב ועשו כו' והו"ל להש"ס להקשות ע"ז א"כ בני ישראל למה לי אלא ש"מ דאין כאן יתורא · א"כ ממילא אפילו ללישנא קמא דדרש לה לאפוקי עובד כוכבים לא ממעטינן ג"כ נשים כיון דאינו יתורא משא"כ גבי סמיכה שפיר דרשינן ב"י לאפוקי נשים דשם ב"י מיותר : לפי מי שהוא פטור אינו פוטר אחרים · לכאורה טעם תמוה הוא זה · דלא מצינו כן רק היכא שפוטר אחרים ע"י דיבור · אבל כאן אינו פוטר אחרים אלא שהוא מכשיר המצוה לצורך המחויבים · רק כמ"ש פ"א הלכה י"ג איכא כה"ג גבי ממזר שכתב ס"ת דפסול מפני שאינו מוציא אחרים והביאו הספר בסוף הל' תפילין ובש"ך בי"ד סי' רפ"א וא"ל דשאני התם דאיכא מצוה דכתבו לכם כו' דקאי על מצות כתיבת ס"ת וא"כ בכותב ע"י ממזר הו"ל איהו פוטרו במצוה דכתיבה · משא"כ כאן הכשרא דמצוה איכא המצוה עדיין · דז"א דהא קאמר אל יקרא בו ש"מ דמש"ה דיעבד פסול · אך לפי' זה מה שמסיים וצ"ל דזהו לכתחילה כו' קשה הא במ"ש גבי ס"ת אפילו דיעבד פוסל מס"ע · ובאמת בהא דכ"ל פסול עובד כוכבים מבני ישראל · וכן בתו"מ מקרא דוקשרתם ש"מ דל"ל הך סברא דכל שאינו מחוייב בדבר אינו פוטר כו' לענין הא מילתא דהא"כ קרא ל"ל · וע"כ שפיר אסיק הספר דהוא רק לכתחילה · והא דפסול ממזר לכתיבת ס"ת עיקר הטעם כמ"ש הספר לקמן בסוף ה"ת משום דאינו כותב לשמה בקרא דלא יבא ממזר ולפי' זה קשה על הש"ך בי"ד סי' רפ"א דנקיט ליה עיקר הך טעמו דכל שפטור מן הדבר אינו מוציא אחרים · דאינו לדידן דמכשירין נשים בציצית · וגם אינו ע"פ הגמרא דמצריך קרא דבני ישראל וקרא דוקשרתם כו' ולא נפקא ליה מהא דכל הפטור כו' וצ"ע : י"ל סתם תינוק למילה קאי · וע"כ בעיבוד דסתמא לאו לשמה קאי פסול ע"י עובד כוכבים אפילו עומד ע"ג אבל הרא"ש כתב סברא אחרת דשאני מילה דנעשה בזמן מועט וליית לישראל לעשותה לשמה · ולכן אסיק דגם עיבוד דלא בעיא לשמה רק בהתחלת העיבוד בשוסים העור בתוך הסיד כו' והו"ל ג"כ כמילה כו' ולכן מהני עומד ע"ג · ובספר התרומה סי' קנ"א מכשיר ג"כ עיבוד ע"י עובד כוכבים וישראל עומד ע"ג ובסי' קנ"ב הביא דברי הר"י דשאני מילה משום דסתמא לשמה · א"כ לדבריו אין לו ראיה להתיר עיבוד בעומד על גביו ישראל · ואין לומר דראייתם מהא דבגיטין דף מ"ו ע"ב פריך הגמ' ורשב"ג עיבוד לשמה כו' כתיבה לשמה לא בעי ומדשבק להקשות על עיבוד ש"מ דבעיבוד מסכתת ע"י עובד כוכבים וישראל עומד ע"ג דזה אין ראיה דבלא"ה א"ש דלא מקשה מעיבוד כמ"ש במהרש"א שם דמקשה מכתיבה אכתיבה ונראה דבאמת מה"ט כתב בספר התרומה דבעינא שיסייע ישראל קצת דכה"ג מסייע יש בו ממש לענין הא שיהיה נקרא עיבוד לשמה דבכל דהו הו"ל לשמה · ולכן אתא שפיר דהטור השמיט הך דסייעיה ישראל משום דאיהו אזיל בשיטת הרא"ש ולהרא"ש מהני עומד ע"ג בלי שיסייע משום דנעשה בזמן מועט והו"ל כמילה וזה נכון · ועיין במע"מ כאן מקשה למ"ל למעוטי עובד כוכבים מעשיית ציצית ת"ל דבעי לשמה · ולק"מ בין לסברת הר"י וספר התרומה דמהני סתמא לשמה כל היכא דקאי להכי א"כ גם תלית הציצית בבגד סתמה למצות ציצית קאי ומהני סתמא והוי כשר ע"י עובד כוכבים אי לאו קרא דבני ישראל · ולהרא"ש א"ש מסברא דיליה דנעשה כמעט רגע · וכן עשיית ציצית דא"ל רק תוליא אחת וקשר ג"כ עושה לשמה וע"כ בעינן קרא והב"י דכתב ראיה זו דלא בעינן לשמה בעשיית הציצית מדאיצטריך בני ישראל היינו אליבא דהרמב"ם דאיהו פוסל עיבוד ע"י ישראל עומד ע"ג ולא ס"ל סברת הרא"ש ואפשר דלא ס"ל ג"כ סברת הר"י אבל לדידן לק"מ · והנה יש לעי' בהוכחות

ועיין בתוס' [*עכ"ס] : פסק בה"ג שיש לברך לעשות ציצית בשעת עשייה ועל פי הירושלמי פי' כן דסבר ציצית חובת טלית הוא (*ואית) [*וליתא] דסמי הירושלמי מיקמי דידן וקי"ל כרב נחמן (*משמע) [*משמיה] דרב דאמר לקמן דחובת גברא הוא וכמו שפירש' לעיל משם ה"ג ונראה טעות סופר מה שפי' שבה"ג מצריך לברך לעשות ציצית דא"כ קשה דידיה אדידיה דאיהו גופיה הוכיח מדמברכינן להתעטף דחובת גברא הוי ושמא מה שמצריך לברך לא מטעמא דס"ל חובת טלית אלא טעמא אחרינא איכא*) : [שם] ס"ת תפילין ומזוזות שכתבם מין כותי נכרי ועבד אשה קטן ישראל מומר פסול שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכו' ולהכי א פטור מלברך הקשה ה"ר יעקב מאורליינ"ש למה ליה קרא למעוטי נכרי תיפוק ליה דבעינן כתיבה לשמה כס"ת וצריך שיאמר בפירוש לשמה אני כותב כיון דסתמא לאו לשמה קאי מדאמר פרק הניזקין אזכרות שבו לא כתבתים לשמן ולא קאמר כתבתיו שלא לשמן דאז היה משמע דסתמא לשמה קאי ובעי עקירה לפוסלו וכן הוא גבי גט ויש לומר דקסבר האי תנא לא בעי' כתיבה לשמה ועוד תירץ ה"ר אלחנן דתורה סתמא לשמה קיימא ומה שמדקדק מההיא דהניזקין מדלא קאמר כתבתיו שלא לשמן (*היא דגבי) [*דהא גבי] גט נמי דסתמיה לאו לשמה קאי דאשה לאו לגירושין קיימא ואפ"ה תנן בגיטין כל הגט שנכתב שלא לשם אשה ולא קאמר שלא נכתב לשם אשה ומיהו אי לאו (*הכי) [*להכי] קאי ודאי היה צריך להוציא מפיו שכותב לשמן כמו גבי גט וכ"פ הקונטרס בריש מכילתין גבי שלא לשמן [ר"ל דסתם כתיבה לשמה עד שיעקור מפיו ויאמר שלא לשמה וכן גבי זבחים] וכן בריש זבחים דצריך עקירת פיו להוציא מן הסתם ויכול לומר בתחלה אני כותב ס"ת זה לשמה ותו לא צריך וכן גבי טויית ציצית לקמן ודאי צריך לומר כן בתחלת העשייה אי נמי יאמר לאשה טווי לי ציצית לטליתי ותו לא צריך אע"ג דסתמיה לאו לשמה קאי ונראה דאפי' מאן דלא בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי' כדמשמע הכא מדפסיל נכרי לכתיבה ולרש"י ז"ל נראה דס"ת סתמא לשמה קיימא דמהיכא תיתי דפסולה כשכתב ישראל בסתם דסברא הוא מסתמא כיון שכותב ס"ת לקרות בו או ללמוד בו ולא גרע מזבחים דבעי' לשם ששה דברים ואפ"ה אם לא אמר בפירוש כשר כדאמר ר' יוסי פ' ב"ש ובריש זבחים מייתי לה אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן דבעינן שיכתבם לשם קדושת השם יתברך

*) כאן שייך הגה"ה הנ"ל

חדושי אנשי שם

ג"מ א ס"ת ואפ"ה פטור מלברך פי' על הכתיבה וס"פ אע"פ שאם כתב כותי פסול וא"כ היה לנו לומר שהעיקר היא הכתיבה אפ"ה בישראל כותב אין צריך לברך על הכתיבה כי אינו דומה לשאר מצות שמברכין עליהן הואיל ואין מחויב לכתוב בעצמו · מצאתי ש"י :

באור מהרמ"ב

בסוכתות הב"י · דהרי איהו עצמו כתב בא"ח סיי קכ"ג דבאם כתב עובד כוכבים גט וישראל עומד ע"ג למאן דלא קפיד בכתיבה אבני כריתות ופסולו רק משום שלא לשמה הוי ליה רק פסול ולא בטל לגמרי משום דהא עובד כוכבים אדעתא דנפשיה איננו ודאי אלא ספק ואיכא נמי לספוקי דשמא עשאו לשמה · וא"כ שפיר אצטריך הכא קרא דבני ישראל שיהיה פסולו ודאי ולא מחמת ספק לחודא · ומכ"ש להרמב"ם דס"ל דמדאורייתא אזלינן בכל הספיקות לקולא היכא דליכא חזקה · א"כ ודאי דאיצטריך קרא · דאי משום אדעתיה דנפשיה הו"ל רק ספק · איברא די"ל לגבי ספיקא דמצוה מודה הרמב"ם דאזלינן לחומרא ולא מתקיים חובת המצוה כ"א ע"י ודאי · וראיה לכאורה מהא שכתב בפ"ב דהל' ק"ש דספק קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה· ואי אמרת דמדאורייתא לקולא ורק מדרבנן הוא חוזר וקורא איך יברך הא הו"ל ספק ברכה לבטלה · ולא מיבעיא להסוברים דאיכא לאו דלא תשא מדאורייתא גבי ברכה לבטלה ודאי קשה אלא אפי' להסוברים דהוי רק לא תשא מדבריהם · מכ"מ הו"ל הך חומרא שהחמירו בספיקא דרבנן לחזור ולקרות · קולא לגבי ברכות · והו"ל למימר שיקרא ק"ש ולא יברך · אע"כ דבמצוה מודה הרמב"ם דאינו יוצא עד שיקיימנו בודאי ומדאורייתא הוא חוזר וקורא ועי"כ שפיר דיברך · ולפי"ז גם כאן כיון דיש סברא דלמא העובד כוכבים עבד אדעתיה דנפשיה הציצית פסולים מדאורייתא· וליכא להקשות ע"ז דהרי הרמב"ם גופא כתב בפ"ב דהל' מילה ובהל' סוכה דאין מברכין בספק מצוה·שכבר ביאר יפה הפר"ת בא"ח בסי' ס"ז טעם החלוקים דהיכא דהיה חייב ודאי לא קמיפטר ע"י ספק · וכן כאן דחיובו דציצית ודאי ולא קפטר נפשיה בציצית דספק · ומכ"ש די"ל על הציצית עצמם אם יש בהם ספק אם נעשה לשמה שהוא כדי לחול עליה קדושה כמ"ש הפוסקים גבי עיבוד לשמה · עיין ברמב"ן בסוכה דף ט' ואע"ג דכאן ציצית תשמישי מצוה הן ונזרקין · מ"מ יש בהן קדושה דבעודן במצותם אסורין לתשמיש חול כמבואר בסי' כ"א וגם אסורים לדבר של גנאי ועי"כ י"ל מספק לא נחית בהו קדושה והדר הו"ל פסולים משום שלא לשמה אם נימא דבעיא עשיה לשמה אלא ע"כ דלא בעינן תליה לשמה · מיהו אכתי קשה הא כ"מ טובא בהא דפסילי מחמת ודאי לשאם היו פסולים רק מחמת ספק דהא בגיטין דף מ"ו ע"ב ס"ת שנמצא ביד עובד כוכבים א"ל יגנז וא"ל דקורין בו ופי' רש"י שם משום דהוא ס"ס ספק כתבה ישראל ואת"ל עובד כוכבים שמא כתב לשמה · והתוס' שם חולקים עליו דהרי אף בכתב לשמה ג"כ פסול מקרא דוקשרתם וכתבתם כו' לפי"ז י"ל דאפילו למ"ד דס"ל דנמצא ביד עובד כוכבים יגנוז היינו דוקא בס"ת משום דליכא ס"ס אבל בנמצא טלית מצוייץ ביד עובד כוכבים י"ל דכשר מטעם ס"ס ספק עשאו ישראל ואת"ל עובד כוכבים שמא עשאן לשמה · אבל השתא דמיפסל עשיית עובד כוכבים מקרא דבני ישראל ליכא אלא חד ספיקא דשמא עשאן ישראל אבל עשאן עובד כוכבים ודאי פסול א"כ נ"מ טובא והקושיא במ"ע על ב"י ונראה לקיים דברי ב"י ולא מטעמיה ור"ל דראיית הרמב"ם דלא בעי עשיה לשמה אינה מהך ליפנא דפוסל עובד כוכבים ומכח דל"ל קרא כו' אלא אדרבה ראייתו מאידך ליפנא דמכשיר בעשיית עובד כוכבים ועי"ז שפיר קשה הא מ"מ פסול מספק דשמא עשאן שלא לשמה אע"כ דלא בעי תליה לשמה · ואכתי קשה על מ"ש התוס' בדף מ"ב ע"א ד"ה ואל ימול כו' בא"ד ותימה ל"ל למעוטי מוקשרתם וכתבתם תיפוק ליה דסתמא לאו לשמה קאי כו' וכדאייתי הספר בסמוך ולדברי הב"י הנ"ל דעומד על גביו ישראל הו"ל רק ספק אי אדעתא דנפשיה קעביד א"כ איצטריך וקשרתם למפסלי בוודאי דאי משום ספק ה"א דבנמצא ביד עובד כוכבים קורין בו דהרי איכא ס"ס כדפי' רש"י אבל השתא דהוא פסול ודאי לא הוי ס"ס ואמרינן דבנמצא בידו יגנוז (ובלא"ה נ"מ טובא בין פסול ודאי לפסול ספק בכמה גוונים) אע"כ מכאן ראיה דהתוס' ס"ל דהך סברא דאדעתיה דנפשיה הוא ודאי ולא ספק וכ"ה להדיא הגירסא בגמרא דידן בגיטין דף כ"ג ע"א והא עובד כוכבים ודאי אדעתא דנפשיה כו' ומכ"ש לפי מ"ש התוס' שם בדף כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו כו' בסס"ד ופריך והא ודאי עובד כוכבים אדעתא דנפשיה כו' והו"ל לפסול לר"מ לכל הפחות מדרבנן בגדול עומד ע"ג עכ"ל · וקושיא זו הוא שפיר אם ודאי אדעתא דנפשיה כו' אבל אם הוא רק ספק י"ל נהי דגזרו בודאי שלא לשמה כתיבה אטו תתימה אבל בספיקו לא גזרו וכאן דעומד ע"ג הו"ל רק ספק אע"כ דהוי ודאי אדעתא דנפשיה ודברי הב"י בא"ע צ"ע ואין כאן מקומו · ועכ"פ מש"ה שפיר מקשים התוס' דלמ"ל וקשרתם כו' דהרי פסולו דשלא לשמה בעומד ע"ג גם כן ודאי הוא · ומ"ש רש"י ותוס' בגיטין דף מ"ו דבעובד כוכבים אפי' כותבו לשמה כו' זהו למסקנת הירושלמי כאן · דמהני סתמא לשמה כמבואר בדבריהם כאן וא"ש: פסק בה"ג דיש לברך עיין ב"י סי' מ"ד בשם סמ"ק דציצית ע"י עובד כוכבים כשרים ולכן אינו מברך על עשיה וכתב הב"י דבלא"ה אינו מברך על עשיה משום שאינו גמר מצותו וצ"ל דכ"מ בשיש לבוש הד' כנפות ועושה בו ציצית ועיין במ"א סי' י"ט ובכה"ג מאי מיירי ג"כ בה"ג כאן ודו"ק: **ס"ת** ותפילין כו' שנאמר וקשרתם כו' ואע"ג דקרא לא כתיב רק במזוזה מ"מ גם בס"ת כך הוא מתרי טעמי חדא דס"ת אמירא מתפילין ומזוזות כמ"ש בב"י סי' ל"ב · ועוד יש למילף מג"ש דכתיבה כתיבה כדאיתא במנחות דף ל"ב ע"ב דמש"ה במזוזה דכתבה כאגרת פסולה משום דילפי' כתיבה כו' ע"ש בתוס' ודברי הדרישה בי"ד סי' רפ"א מ"ש שם להקל בס"ת שכתבו אשה או קטן תמוהים מן הגמ' דגיטין דף מ"ו דמיירי בס"ת וכן מדברי התוספות כאן ועוד הא ודאי איכא למילף מג"ש דכתיבה כו' כדכתבינן ופשוט: **שכתבו** מין כו' בגמ' דע"ז דף כ"ו ע"ב פליגי ר"א ורבינא דחד א' עובר להכעיס הוי מין וחד אמר עובר להכעיס ה"ל מומר ואיזהו מין זהו שעובד ע"ז · ונחלקו הרשב"א והרא"ה שהרשב"א בתורת הבית שער א' בדף ט' ע"ב כ' דעובר להכעיס שחיטתו כשרה אם אחרים רואים אותו א"כ ס"ל כמ"ד דמומר הוי דלמ"ד מין הוי דינו כנכרי גמור ופסול שחיטתו מדאורייי' אבל הרא"ה שם כתב דהא דפליגי ר"א ורבינא היינו עובר לא לתיאבון ולא להכעיס אבל בלהכעיס ממש לכ"ע מין הוי ודינו כנכרי ובאמת להרא"ה א"ש ולק"מ מ"ש התוס' שם ד"ה וחד אמר כו' ותימה מדתני בפ"ב דהוריות כו' דלהרא"ה לק"מ דהתם מאי מיירי בלהכעיס ממש · והנה הר"ן בריש חולין מחלק ג"כ בין שלא להכעיס ושלא לתיאבון דמהני א"ר אותן אבל בעובר להכעיס ה"ל כנכרי ושחיטתו פסולה · ולכאורה אזיל בשיטת הרא"ה אבל כדדייקת ליתא · דהרי הר"ן בפי' הלכות בע"ז כתב דקי"ל כמ"ד דמין הוי ואי ס"ל כהרא"ה דפלוגת' ר"א ורבינא הוא בשל"ה ולא לתיאבון וא"כ כיון דקיי"ל מין הוי גם בכה"ג דשל"ה ולא לתיאבון ג"כ שחיטתו פסולה ואיך כתב שם בחולין דכשר אע"כ דאדרבה הר"ן מפרש הפלוגתא כהרשב"א דפליגי בעובר להכעיס ממש · ורק בהא פליג עלה דהרשב"א דאיהו פוסק כמ"ד מומר הוי ואזיל לקולא · והר"ן ס"ל דקי"ל כמ"ד מין הוי ואזיל לחומרא ומכ"מ דוקא בעובר להכעיס אבל בשל"ה ולא לתיאבון לכ"ע ה"ל רק מומר ולא מין · א"כ ס"ל כהרא"ה בהדין ולא כטעמי' דהרא"ה מוקי הסוגי' בשל"ה ולא לתיאבון ופוסק כמ"ד דמומר הוי אבל בלהכעיס לכ"ע מין הוי · והר"ן מפרש הסוגי' דמיירי בעובר להכעיס וקי"ל כמ"ד מין הוי אבל בשל"ה ולא לתיאבון לכ"ע לאו מין הוי · מיהו הרמ"א בהג"ה י"ד סי' ב' סעיף ד' תפס ב' החומרות כהרא"ה דפליגי בשל"ה ולל"ת ופוסק ג"כ כמ"ד מין הוי ועבי"ד סי' רנ"א בש"ך ס"ק ג' מ"ש על הרא"ש דבהג"ה כאן · ואין להקשות א"כ הא דאי' שם לעיל מהך פלוגתא ברייתא הנכרי כו' א"ל אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר · שמי מכאן מומר · ולישני לי' כאן במומר אוכל נבלות לתיאבון וכאן במומר א"כ להכעיס קסבר אוכל נבלות להכעיס מין הוא · ולהר"ן קשה דלמא מיירי בשל"ה ולא לתיאבון דגרע מאוכל לתיאבון דאין מחזירין אבידתו · ועדיף ממין דלא נקרא כ"א מומר די"ל דלהר"ן בשל"ה ושלא לתיאבון הוה בדינו לאוכל לתיאבון וגם בשל"ה ולל"ת ג"כ מחזירין לו אבידתו · ורק לענין שחיטה צ"ל אחרים רואים אותו עפי מעובר לתיאבון משום דליכא חזקה דלא שביק התירא כו' גבי' דהך דאוכל שלל"ת אבל לכל שאר מילי דינו כלתיאבון ממש · ובהר"ן בפי' הלכות בגיטין דף מ"ו אהא דכתבו מומר פסול כתב די"מ שהוא רק מדרבנן וי"א כיון דשביק התירא ואכל אסורא לא ה"ל בר קשירה מדאורייתא וכתב במג"א סי' ל"ט · דק' א"כ ה"ל מין והרי אי' שם דכתבו מין ישרף (ואפילו בהך ברייתא דקתני גם במין דיגנז מכ"מ קשה למ"ל תרתי מין ומומר הא הך מומר היינו מין) ותיר' דהר"ן מיירי ברוצה למיטעם טעם דאיסורא דבכה"ג לא הוי מין כדאי' בע"ז שם וק' הא ברוצה למיטעם טעם דאיסורא ע"כ דינו כלתיאבון ממש דאל"כ הדר תקשה למה אמר דסמי מכאן מומר נוקי' באכל איסור' כדי למיטעם טעמא דאיסורא דתמיר מאוכל לתיאבון אע"כ דבכה"ג מקרי מומר לתיאבון ממש · ובתיאבון ליכא למ"ד דלא יהא נקרא בר קשירה דא"כ אינו ג"כ בר זביחה ואנן קי"ל דמומר לתיאבון שחיטתו כשירה · ואף אם נימא דהיכא דבעי למיטעם טעמא דאסורא דינו כמו של"ה ושלל"ת · ג"כ קשה דא"א שלא יהא נקרא בכה"ג בר קשירה · דאל"כ אינו ג"כ בר זביחה · והרי הר"ן מכשיר שחיטתו כה"ל אותן · אע"כ דשם בגיטין מיירי דוקא בעובר להכעיס וא"כ הדרא קושי' המג"א לדוכתי' · ולענ"ד נראה דלק"מ דלפמ"ש הכ"מ בפ"א דהל' תפילין הלשון רש"י דהא דכתבו מין ישרף היינו אדוק בעבודת כוכבים · מכ"מ בתוס' שם ד"ה סמי מכאן כו' ונראה כו' ובהשולח ס"ת שכתבו מין כו' מבואר מדבריהם שמומר דגבי ס"ת ר"ל להכעיס דאל"כ מאי קמ"ל התוס' דפשיטא דלתיאבון לא דמי למין אע"כ דמפרשי בהך דחולין דר"ל להכעיס ומין היינו אדוק וכדאמרן · א"כ אם אינו אדוק בעבודת כוכבים וכ"ש עובר שאר עבירה להכעיס אינו מין לענין זה שיהא הדין בס"ת שכתב דישרף וא"כ לק"מ · איברא בלשון רש"י שם ד"ה מין הוא וז"ל בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר כגון ס"ת שכתבו מין ישרף ומורידין דהכא א"כ משמע דהא דפליגי ר"א ורבינא בעובר להכעיס אי מין או מומר הוי הוא הנ"מ לענין ד' דברים הנ"ל וש"מ דלמ"ד להכעיס מין הוי הדין דאם כתב ס"ת ישרף · ולמ"ד דעובד ע"ז דוקא מין הוי עכ"פ א"צ להיות אדוק

וגם הר"ן הביא שם לשון רש"י ומשמע ג"כ דס"ל הכי ואין להקשות הא ע"כ צ"ג דרק הדין דישרף אבל לא באינו אדוק דאל"כ תקשה קושי' התוס' שם ד"ה איזהו מין הכי משמע כו' וקשה דבפ"ק דחולין כו' י"ל הא דאמר שחיטת מין לע"ז היינו בכומר לעבודת כוכבים שאדוק ביותר עכ"ל · א"כ מינה נשמע דכמו דהא דשחיטת מין לע"ז ר"ל באדוק דוקא כן הא דאמרי' ס"ת שכתבו מין ישרף ג"כ ר"ל מין האדוק דוקא דאידי ואידי חד טעמא הוא משום דאמרינן דכיון לע"ז בהא דוקא אם הוא אדוק אבל אם אינו אדוק לא גרע מנכרי דלא אמרי ביה סתם מחשבתו לע"ז אבל גבי ס"ת שכתבו מין דישרף כתב הרמב"ם הטעם בפ"ו דהל' יסודי התורה הל' ח' וז"ל אבל אפיקורוס ישראל שכתב ס"ת ישרף עם האזכרות שבו מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר דברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם · ומצוה לשורפו כדי שלא להניח זכר לאפיקורוס ולא למעשיהם עכ"ל · וא"כ כיון דאינו מטעם שאנו חוששים שכיון לע"ז · אלא רק שלא כיון לקדושת השם יתי' וכיון דמטעם הוא י"ל אפי' אינו אדוק בע"ז נמי כיון דמין הוא מסתמא לא כיון ומצוה לשורפו משום לאבד זכרו · ולא קשה א"כ גם בס"ת שכתבו נכרי נימא דישרף דהא ודאי לא כתב לשמה וא"כ רשאי לשורפו · דא"כ דיגנז דקאמר אינו ר"ל דאסור לשורפו אלא ר"ל דא"צ לשורפו דדוקא במין מצוה לאבד זכרו כדכ' הרמב"ם מפני שהוא ישראל יודע רבונו ומכוון למרוד אבל בנכרי ליתא להך דינא · ועוד בלא"ה משכחת לה לשמה גם בכתבה נכרי להתוס' בסתמא דקאי לשמה ולהרמב"ם משכחת לה בעוע"ג דהיינו להב"י דס"ל אליבא דידי' דס"ל רק ספק אדעתי' דנפשיה ואע"ג דבאזכרות גם להתוס' בעינן כונה מפורשת ולא מהני נכרי וישראל עוע"ג · מכ"מ כיון דבס"ת עצמו יש בו קדושה שוב אסור לשורפו · והדרינן לקמייתא' דלעולם אף בעובר להכעיס דנקרא מין ג"כ ס"ת שכתבו מין ישרף א"כ דעכ"פ סגי בעובד ע"ז אע"ג שאינו אדוק דנקרא מין לכ"ע וס"ת שכתבו ישרף · ולפי"ז מקשה המג"א שפיר · ויותר נראה דמ"ש רש"י והר"ן דנ"מ בין מין ומומר לא כתב כן על הא דפליגי ר"א ורבינא אלא בעלמא קאמרי דיש נ"מ בין מין למומר · והא דפליגי ר"א ורבינא יש נ"מ לענין שחיטה דאי הוי כמומר שחיטתו כשרה באחרים רואים ואי הוי כמין שחיטתו נבלה · גם לענין מילה עיין שם בתוס' בדף כ"ז ד"ה איכא בינייהו אשה כו' ולפי"ז י"ל לעולם גם הר"ן ס"ל דהא דמין שכתב היינו דוקא באדוק ותדע שאל"כ דברי רש"י שבכאן סתרי למ"ש בכ"מ בשמו בגיטין כנ"ל · והנה בב"י סי' ל"ט כ' דר"נ דאמר נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף פליג אהך ברייתא דתנא מין בהדי מומר לע"ז דקתני בהו פסול ולא ישרף ולהנ"ל יש לייסב היטב דלא פליגי דר"נ מיירי במין האדוק לע"ז דבכה"ג ישרף וכאן בברייתא מיירי במין שאינו אדוק לע"ז ואפ"ה נקרא מין כשעובד עבודת כוכבים או למ"ד עובר להכעיס מין הוי וקתני מין ומומר דרך לא זו אף זו · ובאמת לפי"ז הדר תקשה קושי' המג"א דהא גם מומר מיירי בעובר להכעיס ונקרא מין · וא"כ הא דקאמר ג"כ מין ומומר · צ"ל מין התמור ביותר שהוא האדוק ואפ"ה קתני יגנז · והדר צ"ל דפליג על ר"נ · דלפמ"ש דברייתא מיירי במין שאינו אדוק כי היכי דלא תפליג · ונקראו מין בלשון הוי צ"ל דמומר מיירי בלא עבר להכעיס וזה ע"כ אינו כמש"ל · ומכ"מ י"ל כמ"ש דמין דאמר ר"נ היינו האדוק · ומין דברייתא ר"ל באינו אדוק והיינו בעובד ע"ז דהוי מין לכ"ע ומומר היינו בלהכעיס אע"ג דג"כ דינו כמין מכ"מ בהך דינא דכאן מין ומומר שוין כ"א במין האדוק ולא קשה אמאי חילקו בתרתי · דלק"מ כיון דמכ"מ זהו שעובד ע"ז מין לכ"ע ומומר להכעיס פליגי ה"ל מין ומומר לא זו אף זו · כללא דמלתא במומר לתיאבון ודאי דכשר מומר של"ה ולל"ת לכ"ע אינו פסול מדאורייתא מיהא דהוי בר קשירה ואפסר דכשר אפי' מדרבנן · ואפי' להרא"ש דמיית' בהג"ה י"ד סי' ב' סעיף ד' י"ל דכאן מודה לפמ"ש הש"ך בסי' רנ"א סק"ג דטעמו משום דמומר לאותו דבר תמור מכאן לא שייך זה דתפילין הוא מצות עשה · אבל מומר להכעיס ס"ת שלו פסול אבל לא ישרף אפי' במומר לע"ז כ"א באדוק · ואוכל איסורא למיטעם ה"ל כלתיאבון · וכבר נתבאר היטב בע"ה : **וי"ל** דקסבר האי תנא כו' נראה דר"ל דתליא בפלוגתא דרבי שמעון בן גמליאל ות"ק גבי הא דציפן זהב דאי' שם וכן משמע לכאורה בגטין דמ"ו דפריך הגמ' ור"שב"ג כו' כתיבה לשמה לא בעי כו' משמע דלת"ק דידיה באמת לא בעי כתיבה לשמה כדכ' בש"ה ראי' זו מעיקרא אבל לבסוף הדר ביה וכ' דהס"ד לת"ק ג"כ קשה וכ"כ במאור בסוכה דף ט' אבל הספר כאן לפום תי' זה נקט הסוגיא כפשטא דפליגי ת"ק ורשב"ג גם בכתיבה : **ועוד** תירץ רבינו אלחנן כו' וק' לדבריו מ"ש הזכרות דנקט דסתמא צ"ל כדכתב הספר לקמן משום דבשאר ס"ת י"ל דסתמא דהרי גם לרבינו אלחנן גם באזכרות א"צ כוונה מפורשת וסגי ליה בסתמא והתם דקאמר דשלא לשמן רצה לומר בכוונה דשלא לשמן אם כן מהוי נפשיה רשיעא כמו אלו היה אומר על שאר הס"ת וצריך לומר דבאמת דמה שכתב הספר ולפי' אחר י"ל כו' ר"ל דוקא לתי' הר"ר יעקב מאורליינ"ש אבל לא לתי' רבינו אלחנן דלדידיה באמת נשאר בקושיא מ"ש אזכרות · וצ"ל משום דבשאר הס' הוי מהני חוזר וכתבה לשמה משא"כ בהשם דקי"ל כרבנן דר"י דאין זה מן המובחר : **ותו** לא צריך כו' בי"ד סי' רע"ד פי' הב"י דר"ל ותו לא צריך לא דבור ולא מחשבה כיון שהוציא כן בתחילת הכתיבה והס"ד כאן בתחלת הטויה אבל בא"ח סי' י"א גבי הא דיאמר לאשה טוי לי לא סיים המחבר הך דותו לא צריך · ומסתברא דבכה"ג צריך שיאמר כן לאשה בתחילת הטויה דכמו דגבי הוא עצמו צריך האמירה בהתחלת המעשה כן נמי בהאומר לאשה · וצריך גם כן שתהא מחשבה לאשה לשמה דאל"כ מאי מהני האמירות האחרים שעי"ז לא נקרא לשמה · אם באמת אין במחשבתה לשמה דה"ל כנכרי ועומד ע"ג ישראל דלא מהני משום דאדעתא דנפשיה קעביד · והך ותו לא צריך ר"ל שאין ישראל המצוה צריך יותר אבל האשה עכ"פ צריכה מחשבה · ושם בהג"ה מיקל בציצית ע"י נכרי וישראל עע"ג ויסייעו כמו בסי' ל"ב ולענ"ד צ"ע בזה דסברת הרא"ש שם דגבי עיבוד נעשה בהתחלת העיבוד בזמן מועט בהנחת הסיד · וזה לא שייך גבי טווית הציצית · דכל טוויה וטוויה מלתא באנפי נפשיה הוא · וצ"ל דעיקרו סמך על הא שיסייעו הישראל: **כתיבה** לשמה בעינן כדמשמע הכא מדפסיל נכרי לכתיבה· לשון זה ק' להולמו· אדרבה התוס' מביאים ראיה מדאיצטריך מקרא דוקשרתם כו' ש"מ דמשום שלא לשמה הוא כשר. והספר דייק בהיפוך מדפסיל נכרי ש"מ דבעינן לשמה ומה ראיה היא זו דהא גזירת הכתוב הוא כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה והראיה עבד ואשה שהן בני לשמה גבי גט וכאן ממועטים בגזרת הכתוב דוקשרתם א"כ הה"ד בנכרי · ובאמת גם בר"ן בפי' ההלכות בגטין דף מ"ו בסוף דבריו שכתב לייסב הסוגיא דלא יסתור הסוגיא דמנחות דף מ"ב דמדמו תפילין לטווית הציצית לסוגיא דסוכה דף ט' דמחלק בין ציצית לסוכה · כתב שם דסוגיא דמנחות אזלא להך ליפנא דציצית בנכרי פסולה ולדידיה בעינא לשמה ופליגי אי מדמינן טוויה לעשיה ע"ש. לשון זה ג"כ ק"ק דהא דציצית בנכרי פסול גזירת הכתוב הוא· אף שיש לדחוק דבציצית דלא פסול ביה רק נכרי י"ל דהתורה גלי לן דבעינן לשמה ומה"ט גופא כתיב בני ישראל לאפוקי נכרי · אבל בתפילין דממעטינא ג"כ עבד ואשה ע"ז א"א לומר בשום אופן דהטעם משום שלא לשמה אלא רק דגזירת הכתוב הוא וצ"ל שהספר לא הביא זה נראיה לפסול כתיבה לשמה דבאמת ס"ל כן מבחוץ דבעינא כתיבה לשמה דלא גרע מעיבוד דקי"ל כרשב"ג דבעינא לשמה · וגם בלא"ה כתיבה עדיפא מעיבוד דאפילו ת"ק מודה ביה כדכתב בספר התרומה · גם המאור בסוכה דף ט' הנ"ל · רק הספר טעמא קא יהיב וס"ק מדפסול נכרי כו' והס"ד עבד ואשה ומדאחשביה רחמנא להך מעשה דיהיה דוקא ע"י מי שהוא בר קשירה ע"כ ג"כ י"ל דאחשביה רחמנא להוא מעשה דנבעי ביה לשמה · ודייק ליה כן כדי לייסב מה שהק' בס' התרומה אהא דבגטין דף מ"ו פריך הגמרא ורשב"ג עיבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי ואמאי לא אקשי ג"כ מן ת"ק דהרי בכתיבה לא פליגי ולכ"ע בעינא לשמה והשתא א"ש דוודאי מדלא פליג בכתיבה ש"מ דכתיבה לכ"ע לשמה בעינן אבל מכ"מ היינו רק למאן דדריש וקשרתם כו' א"כ אחשביה תורה להוות מעשה אבל למאן דל"ל הך דרשא דוקשרתם כו' לדידיה באמת לא בעינא לשמה וא"כ התם דאוקי ברייתא ג' דקתני כתבה נכרי קורין בו כו' כרשב"ג ואוקים דלא דריש וקשרתם כו' כדמוכח שם וא"כ לדידיה באמת לא הוי בעי כתיבה לשמה · ולכן דייק הס"ס דרשב"ג עצמו כיון דבעי עיבוד לשמה · ודאי בעינא ג"כ כתיבה לשמה · אע"ג דלא דריש וקשרתם כו' אבל מרבנן דמודו בכתיבה לא קשיא דאינהו דרשי וקשרתם כו' והך ברייתא אתיא כמאן דלא דריש וקשרתם כמ"ש במהרש"א · אפי' להרא"ש דמסיק למסקנא דאוקי שחזר לסורו גם הך ברייתא דריש וקשרתם כו' ואפ"ה כשר וכמבואר בש"ע סי' ל"ט · מכ"מ עכשיו בהך ס"ד דמיירי בנכרי ממש גם להרא"ש צ"ל דבהך ברייתא לא דריש וקשרתם וא"ש · רק בהא יש פלוגתא בין הרא"ש והתוס' דלהרא"ש למסקנא הדרינן ממה דהוי ס"ל בס"ד דמיירי בנכרי אלא למסקנא מיירי הך ברייתא דקורין ג"כ בשחזר לסורו· ולפמ"ש המהרש"א בהתוס' שם גם להמסקנא מוקמינן ברייתא הג' דקורין כרשב"ג ומיירי ג"כ בנכרי ובידוע שכתב לשמה ודוקא למאן דלא דריש וקשרתם · ולפמ"ש במהדורא בתרא שם למסקנא מיירי ברייתא הג' דקורין בשחזר לסורו ומכ"מ אתיא דוקא כרשב"ג דלא דריש וקשרתם · אבל להרא"ש למסקנא מיירי ברייתא הג' דקורין בשחזר לסורו ואתיא ככ"ע אפילו למאן דדריש וקשרתם וכ"ז במסקנא אבל בס"ד דקאי אנכרי ודאי צ"ל דהך ברייתא לא דריש וקשרתם כו' ואז י"ל שלא לשמה כשר· ויש לפרש עוד מ"ש הספר מדפסול נכרי כו' ש"מ דבעינא לשמה דה"ק דיש למילף מק"ו מציצית השתא בציצית איכא חד ליפנא דכשר ע"י נכרי ואפילו למאן דפסל היינו ע"י נכרי אבל ע"י אשה כשר ואפילו הכי בעינא לשמה כדקיימא לן כשמואל דדריש לן לשם חובך. מכ"ש תפילין וס"ת דפסול ע"י נכרי וע"י

יתברך מה שאין כן בשאר ס"ת ולהכי נקט בפרק הניזקין אזכרות שלו כתבתי שלא לשמן ולא נקט שאר הספר ולפירוש אחר יש לומר דנקט שמות משום דלא משוי אינים רשיעא ובאזכרות יכול לומר שכחתי לכותבם לשמם לומר בפירוש ונראה לי להביא ראיה מהסיא דפרק הבונה היה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלית מעביר עליו קולמוס ומקדשו אלמא דבשם צריך בפירוש נומר לשם קדושת השם אע"פ שכתבו לשם קדושת הספר דומיא דשאר הספר פסול עד כאן לשון רבינו שמשון : [שם] אמר רב יהודה אמר רב מן הסיסין פי' פקעיות של מטוה כשירה פירוש דלא בעיא טוייה לשמה [שם] כי אמריתה קמיה דשמואל אמר פסולה דבעי' טוייה לשמה [שם] כתנאי ליפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולה עור בהמה טהורה כשירה אע"פ שלא עבדן לשמן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולה עד שיעבדה לשמה הלכך רב כת"ק ושמואל כרשב"ג וקי"ל כרב באיסורי וכפ"ה בפ' נגמר הדין גבי פלוגתא דאביי ורבא אי הזמנה מילתא היא או לא דרבא כת"ק ואביי כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה והשתא רבא קאי כרב דהלכתא כוותיה באיסורי לגבי שמואל וקשה לר"ת דאמר פרק הניזקין גוילין של ס"ת עיבדתים שלא לשמן ומסיק דפסולין דבעינן עיבוד לשמן והיינו כרשב"ג ונראה לר"ת [דף פג ע"א] פירוש ר"ח דאביי קאי כת"ק ורבא כרשב"ג ולרבא לא סגי בהזמנה אלא בעי עיבוד והיינו כשמואל ואע"ג דבעלמא קי"ל פרק יש בכור הלכה כרב באיסורי הכא קי"ל כשמואל דקם רבא בשיטתיה והיכא דמסתבר מילתיה ודאי סתרינן להוא כללא דפרק יש בכור ע"כ לשונו וכתב רבינו שמשון וז"ל נ"ל דאין תימה לפי' ר"ת בהא דעבדינן כשמואל דאע"ג דקי"ל כרב באיסורי [*דהא אמרינן] ה"מ כחומרי דרב [דהא בכל מילי (רבא) [רבה] כחומרי דרב] הוה עביד ולא כקולי דרב אלמא דבקולי דרב לא תפסי' האי כללא ותדע דאנן קי"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה ואיהו לא חשיב אלא תלתא קולי דשמואל וקי"ל כוותיה והיא דהכא נמי חומרי דשמואל היא ולא חש אביי למיחשביה ומיהו בפרק המפלת אמרי' בהדיא דקי"ל הלכתא כוותיה דרב בין לקולא בין לחומרא ויש דוחקין לקיים פי' רש"י ז"ל דודאי עור של תפילין לא בעי עיבוד לשמן דהיינו

*) בגמ' אי' לפרזומא

משמשין דאין עיקר קדושה בהן אבל גוילין של ס"ת אפילו רבא מודה דבעו עיבוד לשמן דהיא גופה קדושה היא שס"ת נכתב עליהם ול"נ לר"א דהא (*מתחלת התיקון) [*מתחילה סגויל] אינו קדוש כלל אלא דמשומר לצורך ס"ת והיינו כמו אורג בגד למת ועוד דבעורן של תפילין איכא קדושה דאמר אביי שין של תפילין הלכה למ"מ וחשיב ליה קדושה גמורה אפ"ה לא בעי עיבוד לשמן הלכך נראה כפי' ר"ת ע"כ לשונו : [שם] תפילין יש בהם בדיקה פי' ר"ת משום דיכול לראות בדקדוק חסרות ויתרות ושאר דברים אם הן כתקנן והא ליכא למיחש דילמא עבידא שלא לשמן או כתבן שלא לשמן דכל הכותב תפילין בקי בדבר זה ודמי להיא דריש גיטין סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי : [שם] ספרים ומזוזות יש להם בדיקה כמו כן אם נכתבו כהלכתן וניקחין מכל אדם משום דבקל יש להם לבודקן אבל תפילין אע"ג דיש להם בדיקה גנאי היא לקורען כדי לבודקן ואין ניקחין לכתחלה אלא מן המומחה ובעיבוד הכל בקיאין כדפי' ותניא נמי בתוספתא דע"ז אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה ואם לקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו ב' וג' למדים בודק ממנו אחד של יד או של ראש בלמד הראשון וכן בלמד הב' וכן בלמד הג' ורש"י ז"ל פי' דתפילין אינן ניקחין אלא מן המומחה משום דצריכי עיבוד לשמה וקשה דהא ס"ת בעי עיבוד לשמה וקאמר דניקחין וכ"ת הכא מיירי בספרים אחרים ולא בס"ת מ"מ קשיא ממזוזה דקתני ספרים ומזוזות יש להם בדיקה וניקחין מכל אדם דמהיכא תיתי לחלק בין מזוזה לס"ת ותפילין ותו מי יוכל לדעת אם עבר וכתב שלא לשמה ויש לומר דדין ספרים ומזוזות יודעים רוב העולם ולהכי א"ל ודאי לידע בהן שהיה עיבוד לשמן אבל תפילין צריך גוף נקי צריכין אנו לידע : [דף מג] אין אדם רשאי למכור טלית לנכרי עד שיתיר ציציותיו מ"ע משום זונה · רב יהודה רמי תכלת *) לפרזקיה דאנשי ביתיה דקסבר דה"ל ציצית מ"ע שלא הזמן גרמא וליתא (דבת"כ) דמשמע דוקא איהו רמי ולא אחריני ועוד בפ"ק דקדושין קתני סתם ברייתא ציצית עם הנהו דמ"ע שהזמן גרמא ועוד אמרי' פ"ב דברכות שאין אומר פרשת ציצית בלילה ובסמ"ג כתב וז"ל אומר ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא וראיותיו מפורשות במצות תקיעת שופר ואני שמעתי שהורה ר"י בר'

באור מהרמ"ב

וע"י נשים מכ"ש דבעינן לשמה ונילף לה מציצית · ובהכי א"ש הא דבסוגיא דמנחות דף מ"ב קאמר דרב ושמואל כתנאי דשמואל ס"ל כרשב"ג גבי ליפן זהב כו' דבעינן עשיה לשמה ודדייקו המאור והרמב"ן בסוכה דבסוכה דף ט' מחלקינא בין ציצית לסוכה דבציצית שאני דכתיב קרא · א"כ ג"כ אין לדמות תפילין לציצית דכתיב קרא והאריכו בתירוצים גם הר"ן בגטין דף מ"ו הנ"ל האריך לתרץ ולהנ"ל י"ל דה"ק במנחות השתא ציצית דכשרים לחד לשנא בשל נכרי ואפ"ה ללשנא קמא דפסולים בשל נכרי מ"מ ע"י נשים כשר ובעינן לשמה · מכ"ש תפילין דפסולים ע"י נכרי וע"י נשים מכ"ש דבעינן לשמה · אבל סוכה מציצית א"א למילף דציצית חמירא דפסול עשייתה ע"י נכרי מיהא אבל סוכת גנב"ך כשירה ולכן אע"ג דמחלקינא בין ציצית לסוכה · לא מחלקינא בין ציצית לתפילין ולכן כתב הספר שפיר דמדפסול כו' ש"מ דבעינא לשמה ודוק היטב : ולפי' אחר י"ל כו' הייט לרבינו יעקב · אבל להר"ר אלחנן א"א ליישב בהך תי' כמש"ל : וב"ל להביא ראיה מהך דפרק הבונה כו' אלמא דבשם צריך בפי' לומר לשם קדושת השם הב"י בסי' רע"ו חולק ע"ז דכאן שנתכוין לכתוב יהודה ה"ל כאילו כוון שלא לשם קדושת השם · אבל לעולם סתמא מהני והב"ח הוסיף עוד דאדרבה לדיוקא דהספר כאן ק' אמאי נקיט נתכוון לכתוב יהודה הל"ל כתב השם שלא בכוונה · אע"כ דבאמת אינו צריך כוונה רק בנתכוון לכתוב יהודה גרע טפי ותירץ הט"ז דה"ק דהרי גם תיבת יהודה הוא מהס"ת א"כ כשנתכוין לכתוב תיבת יהודה הרי כוון לכתיבת ס"ת ורק שלא נתכוין לשם · וא"כ אם סגי בכוונה לס"ת הוי כשר אע"כ דבעי' כוונה לשם השם · ודבריו צריכין תיקון דנהי דמוכח דצריך כוונה בכתיבת השם יותר מכתיבת ס"ת אבל מ"מ יכול להיות דסתמא מהני · דכמו דמהני סתמא דכתיבת ס"ת לס"ת הה"ד סתמא דכתיבת אותיות השם להשם · ולכן אם נתכוין לכתיבת אותיות השם אע"ג דלא נתכוין לקדשם מהני אבל כאן דנתכוין לכתוב יהודה גרע מסתמא דאותיות השם דהרי נתכוין ליהודה · וי"ל כיון דמכ"מ מוכח דבעי' לכתיבת השם כוונה יותר מבגוף הס"ת ודבס"ת סתמא דכתיבה דידיה לס"ת · אבל בכתיבת השם צריך מיהא שיכוין לאותיות השם והוי כתיבת אותיות דהשם סתמא לקדושת השם· וממילא תו לא מהני סתמא דהיינו בלא כונה כלל דהרי מיהא צריך שיכוין שכותב אותיות השם וממילא כיון דצריך כוונה פרטית לאותיות השם מיהא ממילא צריך שיאמר הכוונה בפה דהרי ס"ל כל היכא דלא מהני סתמא דעלמא צריך אמירה רק לפי"ז הוי סגי אם אומר בפי' שמכוין לכתוב האותיות השם אע"ג שאין אומר שמתכוין לכתוב לשם קדושת השם· דהרי במכוין לכתוב אותיות השם ה"ל סתמא דאותיות אלו לשם השם וא"כ קושית הב"י הוא רק על מה שסיים הספר שיאמר בפירוש לשם קדושת השם אבל בעיקר דבריו דבעינן כוונה ודיבור דמכוין לכתוב אותיות השם בזה תי' הט"ז שריר וקים · והא דהקשה הב"ח מ"ש נתכוין דנקט כו' דחק הט"ז דקמ"ל רבותא לר"י דאפי' בהא מהני העברת הקולמוס ולפמ"ש א"ש דקמ"ל אע"ג דנתכוין לקדושת ס"ת מ"מ כיון דלא נתכוין לאותיות השם פסול · אבל במתכוין לאותיות השם ולא נתכוין לקדשו י"ל דכשר דסתמא דכתיבת אותיות השם לשם השם אם לא שכוון להיפך · לבר מן דין י"ל דהתנא נקט נתכוין לכתוב יהודה · לדייק מיניה מאי דאיתא במס' סופרים בפרק ה' הל' ב' דבכתב יהודה מוחק ה' האחרונה ועושה מן ד' ה' ובע"כ דהך מס' סופרים ר"ל שכוון בכל האותיות לקדושת השם ר"ל אף בשעה שכ' הד' דתיבת יהודה ג"כ כוון לכתוב אותו הד' שצריך לאות ה' · רק בשעה שהיה לו לכתוב כרעיה דה' שכח וכתב ה' אחרת והניח הראשונה בצורת ד' · ולפי זה אין צריך להעביר הקולמוס כלל רק מוחק ה' ומוסיף כרעיה בתוך הד' · דליכא לפרש דבשעת כתיבת הד' היה כוונתו לכתוב ד' א"כ אות ד' לא נכתב בקדושה ומה מהני מה שמוסיף יו"ד בתוכו מ"מ אות הד' שסביב אות יו"ד שבתוכו היה שלא בקדושה ומה לי אות שלמה שלא לשמה או רוב האות שלא לשמה · אע"ג שלפמ"ש בתרומת הדשן סימן רכ"ח דבצריך לכתוב עוד מקצת האות עדיף לענין חק תוכות וי"ל ג"כ דכן הוא גבי שלא לשמה ומהני בכה"ג העברת הקולמוס מ"מ כבר חלקו עליו בס' גט פשוט באה"ע סימן קכ"ה ובפ"ת שם ע"ש הרד"ך ומהר"ם אלשקר בתשו' אלא ע"כ דר"ל כאן במס' סופרים שבשעה שכ' אות הד' ג"כ כוון לאות ה' ר"ל שאות ה' נעשה מן ד' ויו"ד בתוכו וכוון לכתוב אות ה' ושכח אח"כ בשעת שהיה לו לכתוב הרגל ובכה"ג א"ל שיעביר הקולמוס כלל על הד' וזה יש לדייק מהך ברייתא דטעמא דנתכוין לכתוב יהודה והשמיט הד' וכתב השם · אבל אם נתכוין לכתוב השם וכתב יהודה לא הוי צריך להעביר הקולמוס דסגי בכתיבת היו"ד שבתוך הד' ובמחיקת ה"א אחרונה · דאל"כ ה"ל לתנא למימר רבותא טפי אפי' בכה"ג צריך העברת הקולמוס א"כ א"ש דנקט דוקא בהך גונא דיהודה כדי לדייק ממנו דין זה · ול"ל דלפמ"ש ליכא אידוש בהך דינא דהא נתכוין בכל האותיות להשם בשלמא במ"ש עצמו י"ל דקמ"ל דלא נימא דה"ל כנטפל להשם ויהא אסור למחוק הה' כמ"ש בט"ז בסי' הנ"ל אבל כאן ל"ל הכי דא"כ הדר ליכא דיוקא כלל · דלא סוי מצי למינקט בגוונא שכ' יהודה דבזה מ"ל תקון דאסור למחוק הה"א וכיון דליכא דיוקא הדר תקשי מ"ש יהודה דנקט · וי"ל דאף שסברות חוץ דזה לא נקרא נטפל להשם וברשאי למחוק אות ה' דאחר אות דלי"ת מ"מ קמ"ל טובא דה"א דנפסל השם דהרי הפסיק בכתב ה' דחול בין מקצת אות ה' שהרי כתב ד' של קודש וה' של חול · וא"כ הוא גומר הד' שבקודש ע"י אות יו"ד שבתוכו א"כ הפסיק באמצע ואפ"ה כשר בדיעבד כיון דהפסקו היה עכ"פ מכתיבת אות דס"ת ואינו חול ממש ודו"ק ומכ"ש דא"ש במס' סופרים גופא דמשום דנקט בריש' בכתב יהודה נקט לה בסיפא ג"כ בכה"ג : הלכה כשמואל דקם רבא בשיטתיה · הא דקם רבא אין ראיה דילמא כפרש"י דרבא כת"ק אלא ראייתם משום דקי"ל כרשב"ג א"כ ה"ל לומר בקצרה דקי"ל כשמואל דהרי קי"ל כרשב"ג ומיהת לפמ"ש במאור בסוכה דף ט' ע"ש פי' ר"ח פלוגתא דרב ושמואל הוא עצמו הפלוגתא דהזמנה מילתא ולפי' זה מדויק הלשון שפיר והלכה כשמואל דקם רבא בשיטתיה ועיין ומכ"מ במאור ורמב"ן ובר"ן בגטין דף מ"ו ראיה אחרת דהלכה כשמואל מהא · בסוכה דף ט' מק' הש"ס משמואל ושביק לה לדרב אבל בתוס' במנחות דף מ"ב ע"ב ס"ל דבאמת הקושיא גם מרב : ויש דוחקים לקיים פי' רש"י כו' וכ' במג"א שגם הרמב"ם דס"ל דאין צריך עיבוד עור הבתים לשמה סבירא ליה הכי וכפי' רש"י דת"ק ס"ל לאו מלתא וקי"ל כרבא וכת"ק · והא דבעינן עבוד גווילין דס"ת לשמה משום דגוף קדושה שאני וכן קלף של הפרשיות ג"כ בעינן לשמה מה"ט והוא כמ"ש בבדק הבית שם בסי' ל"ב · דפלוגתא ת"ק ורשב"ג בעור הבתים קאי · וקשה עדיין אהרמב"ם דפוסק בטווית דציצית כשמואל ופוסק בעור הבתים כת"ק · והרי במנחות דף מ"ב ע"ב אמרינן ושמואל כרשב"ג · בשלמא להב"י שכתב דהרמב"ם מפרש לפלוגתא דרשב"ג ות"ק ברצועות ופוסק כרשב"ג נוכל לומר שפיר דמפרש כפי' התוס' דרבא ס"ל כרשב"ג ולכן קי"ל כרשב"ג וגם כשמואל · אבל לתי' הבד"ה והמג"א דפלוגתא ת"ק ורשב"ג בבתים ופוסק כת"ק וכפי' רש"י דרבא כת"ק א"כ קשה הא דפסק כאן כשמואל · וכ"ל דסבירא ליה כמ"ש הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' דסוגיא דסוכה שם דמשני שאני ציצית דכתיב תעשה לך כו' חולקת אהסוגיא דמנחות · וא"כ י"ל דקי"ל כשמואל בציצית משום דכתיב גדילים תעשה לך כו' אפי' הכי בתפילין קי"ל כת"ק · ולא קשה א"כ מנ"ל לפסוק כשמואל בשלמא אי ס"ל כרשב"ג אתי שפיר אבל השתא מנ"ל למישבק כללן דהילכתא כרב באיסורי · דלא קשה מידי דס"ל מדמקשה בש"ס בסוכה משמואל ש"מ דהלכה כשמואל כמבואר שם במאור · דהרי להרמב"ם לרב באמת לא בעינן לשמה כלל · וטעם דמן הסיסין כו' הוא משום בזוי מצוה או משום דבעינן ראוי למין הכנף כמבואר בב"י ובמג"א סי' ט"ו ע"ש ובהלכות תפילין נתבאר היטיב בע"ה : ול"נ לר"א דהא בתחילת התיקון אינו קדוש כלל כו' · פי' כמ"ש בס' התרומה דאע"ג דעיבוד עדיף מהזמנה לרבא מ"מ ע"י אותו העיבוד אינו אסור לשנותו לחול דדוקא בהזמנה לאביי אסור לשנותו אבל עיבוד לרבא הוא רק לקיים בו מצות לשמה אבל לא דיהיה אסור לשנותו · ולכן מקשה הרא"ה א"כ עדיין לא מיקרי גוף קדושה א"נ דכיון למ"ש הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' דגווילין אגב הכתב הוא דקדשי ולא מיקרי גוף קדושה : תפילין יש להם בדיקה פי' ר"ת כו' והא ליכא למיחש דלמא עביד שלא לשמן כו' · אינו מובן הא כאן באמת אינה ניקחת אלא מן המומחה · והתוס' בסוגיא כתבו כן על ספרים ומזוזות דניקחין מכל אדם וכדכתב הספר בסמוך · אבל כאן בתפילין א"ל להך ליכא למיחש כו' וצ"ל דהספר קוטעא דמלתא קאמר וכ"מ לאם כבר לקח מאינו מומחה דסגי בבדיקה דחסירות ויתירות כדבסמוך : והנה נ"ל לר"ת דרוב מומחין הן דוקא לענין עיבוד אבל לענין חסירות ויתירות רובן לאו מומחים דאל"כ תקשה אמאי אין ניקחין על סמך שיבדקם בחסירות וביתירות וליכא למיחש דלמא ישכח לבודקם משום טרחא דהא בדיעבד יש רוב וכל היכא דבדיעבד יש רוב להתיר סמכינן לכתחילה אבדיקה כדאי' ריש חולין לשיטת הגאונים שם שהובאו ברא"ש אלא ע"כ בענין זה ליכא רוב ועוד הא לקיחה ממנו מיקרי דיעבד דאל"כ איך סמכינן על רוב לענין העיבוד · ולא קשה א"כ גם לרש"י י"ל הא דקאמר בתוספתא שלוקח לבתים ממי שאינו מומחה ר"ל אינו מומחה לחסירות ויתירות אבל הוא מומחה לעיבוד כמו דצריך לחלק גם לר"ת וי"ל דלרש"י דמומחה דקתני בברייתא הכא ר"ל מומחה בעיבוד לשמה ע"כ גם אינו מומחה דבתוספתא ג"כ ר"ל מעיבוד כו' אבל לר"ת מומחה דהכא ר"ל מומחה דחסירות ויתירות · לדידיה גם אינו מומחה דברייתא צריך לומר בחסירות ויתירות אבל בעיבוד לשמה הוא בכלל הרוב מגוין והנה יש ליישב דברי רש"י ולא קשה עליו מהתוס' די"ל הא דאיתא התם ממי שאינו מומחה ר"ל שאינו יודע אם הוא מומחה · וכיון דכבר לקח סמכינן ארוב מגויין · אבל כאן שהוא לכתחילה ליקח ממנו אין סומכין על הרוב ולכן אין ניקחין אלא מהמומחה בדין העיבוד כו' ולכתחילה בדקינן אם הוא בקי או לא דכל היכא דאיכא לברורי כדאיתא בריש חולין והנה שם באוקמתיה דרבינא מצינו אינו מומחה ר"ל ספק אינו מומחה כן יש לפרש ג"כ בהתוספ' · וכ"ל התוס' סבירא ליה הך דהכא ליקח תפילין ה"ל כדיעבד ונסמוך על הרוב כמו אם כבר לקח וזה דוחק א"כ דהתוס' דחיקא להו לפרש אינו מומחה דבתוס' דר"ל ספק אם מומחה אבל מכ"מ דברי רש"י מתורצים בכך דאינו מומחה ר"ל ספק סמכינא על רוב בקיאין בעיבוד לשמה אבל בחסירות ויתרות ג"כ אפשר לברורי ולכן צריך לבדוק בנגבתים ואתי שפיר:מ"מ קשיא מזוזה כו'· ולהרמב"ם דמזוזה א"ל עיבוד לשמה אתי שפיר תוס' בסוגיא : ותו מי יכול לדעת אם עבר וכתב כו' לרבינו אלחנן דסבירא ליה דסגיא בסתמא לא קשה מידי רק שהספר תופס כרבינו יעקב מאורלייניש דבעינן כוונה לשמה או כסר"ש דעכ"פ בשמות בעינן כוונה מ"מ יש לומר דין כתיבה ידוע כיון דליכא פלוגתא בכתיבה אבל דין עיבוד אין ידוע שהרי פליגי ביה ת"ק ורשב"ג ולא איקבע הילכתא מפורש : ר"י רמי תכלתא כו' מדרמי כו' ש"מ דמצות עשה שהזמן גרמא היא אמאי מברך בכל צפרא כו' והב"י סי' ח' הביא תשובת רא"ש שכתב דע"כ גם להמקשה לא מיירי ר"י דהיה פושטה כל הלילה דא"כ פשיטא גם לרבנן דרבי חייב לברך אלא ע"כ דמיירי בלא פושטה כי אם לפי שעה ואפ"ה דוקא לר"י דסבירא ליה לילה זמן ציצית אבל אי הוי ס"ל דלילה לאו זמן ציצית הוי אתיא שפיר דמברך בכל צפרא לכן כתב שהלן בטליתו כל הלילה צריך לברך בבוקר · ומקשה בט"ז א"כ להתרצן דמשני דסבירא ליה כר' דאמר כל זמן שמניחן · ולמסקנא דאסקינן דר"י אינש לנטע הוי כו' ומ"ש מנפרא כי משני מכסות לילה לכסות יום א"כ מיירי שפשטה כל הלילה א"כ תו לא הוי צריך לאוקים כר' אלא אפילו לרבנן חייב לברך להרא"ש דבפשטה כל הלילה מודו רבנן אלא ע"כ דלא כהרא"ש ורבנן פליגי אף בפשטה כל הלילה ולא קשה מידי דמ"ש הרא"ש דבפשטה כל הלילה גם לרבנן חייב לברך היינו בלא נשאר עליו בגד אחר שחייב בציצית · אבל למסקנא דע"כ נ"ל שנשאר עליו כסות לילה כמ"ש הרא"ש בפסקיו דאל"כ גם בפניא היה לו לברך · אלא ע"כ שנשאר עליה כסות לילה · וא"כ נשאר עליו בגד שחייב ובכה"ג מודי הרא"ש דאליבא דרבנן א"ל לברך על הבגד שפשט אפי' פשטה כל הלילה אבל רבי דס"ל דמברך כל אימת דמנחי ואפילו בפשטה והדר מניחה לאלתר צריך לברך שנית בלא נשאר עליו בגד אחר דבר תיובתא ממילא י"ל אליבא דר' אם פשטה לכל הלילה אפילו בנשאר עליו בגד אחר חייב לברך · וכמ"ש הב"י שם אליבא דמהרי"ת דס"ל דבנשאר עליו טלית קטן דא"ל לברך היינו במתעטף בה לאלתר אבל אם אינו מתעטף בה עד לערב חוזר ומברך והיינו לרבי דווקא דס"ל כל אימת דמנחי · אבל לרבנן י"ל כיון דנשאר עליו טלית קטן אף באינו חוזר להתעטף בו עד ערב ג"כ אינו מברך כיון שנשאר עליו טלית קטן ומ"ש הרא"ש דמודו רבנן היינו בס"ד דלא אסיק אכתי שנשאר עליו טלית אחר · וע"ז כתב הרא"ש דאי בפשטה כל הלילה וגם לא נשאר עליו טלית אחר ודאי גם לרבנן היה חייב · אע"כ המקשה מיירי בלא פשטה כל הלילה · וכיון דמיירי בלא פשטה כל הלילה ה"ל להקשות גם אי הוי ס"ל דהוי זמן גרמא אע"כ דאי הוי זמן גרמא היה מחוייב לברך אף בפשטה ומניחה לאלתר ומינה למד הרא"ש הס"ד דלן בטלית חייב לברך · ולא קשה אכתי מנ"ל להרא"ש ללמוד דין דלן דלא פשט כלל · מהא דמקשה בגמ' דמיירי מ"מ דפשטה דנהי שלא פשטה לכל הלילה מ"מ ע"כ פשטה לפי שעה דהא מתני ע"ז כדרבי כו' · וי"ל דס"ל להרא"ש כיון דלרבנן פושטה וחוזר ולובשה לאלתר א"ל לברך ואפ"ה אי הוי זמן גרמא צריך לברך הס"ד לא פשטה כלל ופשטה וחוזר ולובשה לאלתר שוין ויליף הרא"ש שפיר · איברא על הטור דכתב שם דבחוזר ולובשה לאלתר אפילו לר' לא מחייב לחזור ולברך כי אם בלא היה בדעתו ללובשה מיד · קשה א"כ ממ"נ כאן במאי מיירי אי בפשטה כל הלילה · בזה גם רבנן ס"ל דחייב לברך · ואי בפשטה על דעת ללובשה לאלתר גם לרבי אינו מברך · וצ"ל דמיירי דפשטה על דעת שלא ללובשה לאלתר וחזר ולובשה · וזה לא יתכן כלל דקשה ע"ז מאי פסקא דאירע בכל פעם שפושטה על דעת שלא ללובשה וחזר ולובשה ובודאי י"ל דהטור מפרש הסוגיא בפשטה כל הלילה וס"ל דרבנן פטרי אפילו בהא ולכן מקשה הש"ס רק למ"ד דלאו הזמן גרמא הוא אבל למ"ד דהוא זמן גרמא שפיר דמברך כיון דפשטה כל הלילה · ובאמת ליכא ראיה השתא לדין הלן בטליתו שיהיה צריך לברך · ולכן באמת פסק הטור דלן בטליתו אינו צריך לברך בבוקר ומשום דאזיל לטעמיה אך לפי זה הרא"ש דלא מוקים לעובדא דר"י בפשטה כל הלילה וע"כ מיירי בפשטה לפי שעה ולכן פריך הגמ' אמאי מברך · וע"ז משני הש"ס דס"ל כרבי נ"ל דלרבי חייב לברך כל זמן שיתעטף ואפילו בדעתו להתעטף בה מיד דמאי פסקא לאוקים עובדא דר"י דוקא בכה"ג דפושטה לפי שעה ולא היה בדעתו ללובשה · ושוב נמלך ולובשה · אלא ע"כ נ"ל להך תשובת הרא"ש כדעת הב"י שם דלרבי לעולם כל זמן דמנחי מברך · וכן יש להוכיח ג"כ מדברי הרמב"ם דהשמיט הא דרבנן כל אימת דמשמשי הוי מברכי וכתב הב"י בסי' כ"ה שהוא מפני דהכבר כתב כל זמן שמניחן מברך · וס"ל להרמב"ם דהך כל אימת דמשמשי ר"ל בנשמטו ממקומן כו' והיינו הנחה · ואי ס"ל כהטור קשה הא בהנחה והוזר להניח מיד א"ל לברך · אבל בהא דכל אימת דמשמשי צריך לברך בנשמטו אף שהיה מיד משום שהיה הסילוק ממקומן שלא מדעת כמו שכתב הטור א"כ הך דמשמשי מברכי דין אחר הוא מה דלא אשמעינן גבי הנחה א"כ סדרא קושיא לדוכתיה היה להרמב"ם להביא הך דין אלא ע"כ נ"ל דגם בכל אימת דמנחי מברכי ג"כ ר"ל אפילו במנחי לפי שעה מיד · ולהטור נ"ל אם לא יתלוק אהרמב"ם דמפרש אליביה כתירוץ הר"ן דמשום הכי לא הביא הך דמשמשי משום דמסתמא יש לו גבול שלא בכל עת דמשמשי יברך כו' ואכן לפי זה נ"ל דכל אימת דמשמשי ר"ל בלא נשמטו ממקומן · והטור שכתב כן דוקא בנשמטו ממקומן הוא כדעת הר"י שהביא הרא"ש בהלכות תפילין נ"ל דפליג מיהת אהרמב"ם בהא · והנה קשה בסוגיא דאמאי נוקים כרבי אף כרבנן מצית לאוקמי וכימא דע"כ לא קפטרי רבנן שאין צריך לברך רק בתפילין דהן חובת הגוף כל היום ובפשיטתן לא אזדא חיובא דיליה כיולא בזה בסי' מ"ז גבי ברכות התורה לכן אינו מברך כ"א שחרית אבל בטלית דאין חיובו רק כשהוא לובשו אבל באינו לבוש בה אין עליו חובה א"כ בפשיטתו אזלא לה החיובא דיליה ולכן כשחוזר ולובשו ה"ל כהתחלת חיוב וחוזר ומברך וד"ל דקו' הש"ס כאן לרב חסדא אליבא דרב דס"ל לעיל דציצית חובת טלית ומסתמא גם רב יהודה תלמידו לא פליג עליה דרב · וז"א דהרי למסקנא קי"ל דח"ג ונ"ל דמ"מ כיון דאסור למעבד עגדקי למפטר נפשיה וכדאמר ליה מלאכא לרב קטינא לעיל בדף מ"א וכמ"ש הטור בסי' כ"ד הו"ל ג"כ כלא אזדא לה חיובא ובהכי א"ש הא דפריך הגמ' דוקא אי לא הוי ז"ג · אבל אי הוי ז"ג הוי שפיר דמברך וקשה הא בכסות תליא מילתא · והרי אפילו למ"ד דלילה לאו זמן ציצית מ"מ כסות המיוחד ליום חייב גם בלילה א"כ מה מועיל דהוי זמן גרמא לחייבו בברכה שניה והא"ש דבשלמא אי ז"ג וא"כ בלילה פטור על כסות לילה · א"כ שרי להיות בלא בגד שחייב בציצית ואין עליו שום חיובא דלבישה רק כל זמן שלובשה חייב הכסות בציצית וי"ל שפיר דרבנן מודו דחוזר ומברך על העטיפות שנית משום דאזלא לה חיובא דיליה בפשיטה משא"כ בתפילין דחובת הגוף הוא · לכן מקשה הש"ס מדרמי הוא כו' ש"מ דלאו הזמן גרמא א"כ לילה ויום שוין ואסור לפטור עצמו ממצוה דציצית בלילה כמו ביום ולא אזדא לה חיובא והוי ליה כהך דתפילין שאין צריך לברך לרבנן וס"ל להש"ס דהס"ד בציצית כיון דמכ"מ בר חיובא הוא למיהדר בתרא דמצוה ואתי שפיר ונכון: ס"ג וליתא דמשמע דוקא איהו

כמו

בר׳ אברהם לברך על ציצית בליל י״כ שהיה אומר שמוכח בירושלמי דקדושין דכסות יום חייבת בציצית אף בלילה וכל שכן כסות המיוחד ליום ולילה וכסות לילה פטור אף ביום עוד מסקינן במנחות כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה כגון ציצית אין מברך עליה בשעת עשייתה מפני שסוף המצוה שיתעטף בה זו היא סוף המצוה עצמה וכן סוכה ותפילין עוד מסקינן התם שכל זמן שיתעטף יברך ומותר אדם ליכנס עם ציציותיו לבית הכסא נפסקו זורקן לאשפה ע״כ לשונו: [שם] אשר תכסה בה **תתקנג** הרי כסות סומא אמור הא מה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומסיק דסומא חייב בציצית דישנו בראייה אצל אחרים: [דף מד] טלית שאולה כל ל׳ יום פטור מן הציצית אומר ר״ת דיש להוכיח מכאן דסתם שאלה ל׳ יום דומיא דהלואה דאמרי׳ בריש מסכת מכות דסתמא הוי ל׳ יום והתוספות דחו זה והאריכו הרבה ובסוף כתבו דבראשית הגז מרבה שותפות בציצית מדכתיב בגדיהם אלא כסותך למה לי לפטור טלית שאולה ומכאן ראיה לטלית של קהל שחייב בציצית דשותפות חייב וצריך ברכה ולא צריכא לטעמא דרשב״ג בפרק יש נוחלין גבי לולב עיין כאן בתוס׳ שאנן ובסמ״ק כתב שיכול אדם לברך בטליתו של חבירו בלא מתנה רק שיתן לו רשות לברך ואפי׳ בלא רשות נראה דיכול לברך דניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה ומיהו מהר״ם פירש דבמקופל צריך ליטול רשות ולי אני הדיוט נ״ל דאם מקפלו כבתחלה שרי או שמא כיון שהבעל מקפלו גלי דעתיה שמקפיד בדבר מלהשאיל · [שם] השוכר בית בח״ל כל ל׳ יום פטור מן המזוזה נראה דבין במזוזה בין בציצית בדלאו דידיה פטור לעולם מדאורייתא דבציצית כתיב כסותך ובמזוזה כתיב ביתך אבל מדרבנן חייב לאחר ל׳ שהעולם סבורים לאחר שלשים שהיא שלו ובסמ״ק גבי אין משכירין להם בתים פ״ה דאפי׳ היא של עכו״ם אם ידור בו ישראל חייב במזוזה נראה דאפילו שכרה מישראל פטור מדאורייתא: כתב בחיי עולם וז״ל יזהר אדם שלא יהא חלוקו פתוח מב׳ לדדים דאז יש לו ד׳ קצוות ואיכא מ״ד במנחות דכל בגד שיש לו ד׳ כנפות חייב בציצית ע״כ כתב מהר״ם דיש להחמיר לנפץ *הצמר של ציציות לשמה ויהא אדם נזהר שלא יעשה שום ציצית מפשתן ובטלית של משי יעשה ציציות של משי

[*וכתב ב״י בא״ח סי׳ י״א ולא ידעתי למה מאחר שלא אמרו בגמרא אלא בעי טוויה לשמה מנין לו להחמיר בלא ראיה ושום אחד מהפוסקים לא כתב כן ולא ראינו מי שחשש לכך ע״כ]:

וגרסינן בפ׳ התכלת צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין בזה יש שני פירושים וע״ש בתוספות: ת״ר ציצית אין ציצית אלא (*כנף) [*ענף] וכה״א ויקחני בציצית ראשי הטיל על (א) הגדיל או על הקרן כשר ראב״י פוסל בשתיהן כתב בסמ״ג לא יניחנו ממש על שפת הבגד שגודלים כדי שיהא חזק ונקרא בלעז ליסט״א שהרי על כנפי בגדיהם כתיב וזה אינו מן הבגד · מי שהרחיק הציצית מן הכנף מלא קשר גודל ואח״כ נפרדו חוטי האריגה מלמטה עד שלא נשאר כשיעור אמר רבינא פרק התכלת שאין לחוש הואיל ובהכשר הוטל · וקודם שיתחיל לקשור ולכרוך יחתוך ראשי חוטין שלהם אם הם מחוברים **תתקנא** כדאמר פ״ק דסוכה תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהם פסולים שאם לא יחתכם עד אחר קשירה וכריכה נמצא שהציצית נעשה מאליו ופסול משום תעשה ולא מן העשוי כבר וטוב שיחתכם קודם שיתלם כלל סמ״ג וגדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל התורה ויש בה חמשה עשה וכל הזהיר בה משמשים אותו אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר והחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי ומעשה באחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים שהיתה נוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה שיגר לה והלך אליה באתה שפחתה והגידה לגבירתה אמרה פלוני בא אמרה יכנס הציעה עשר מטות של כסף וזהב ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ובעליונה ישבה היא ערומה כנגדו אף הוא ישב ערום באו ד׳ ציציות טפחו לו על פניו מיד נשמט וישב לו ע״ג קרקע אף היא נשמטה ע״ג קרקע אמרה לו גפה של רומי איני מניחך עד שתאמר אי זה מום ראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי מימי יפה כמותך אלא מצוה א׳ יש לנו שכתוב בה (ב) אני ה׳ אלהיכם בפרשה ונזדמנו לי ד׳ עדים אמרה לו איני מניחך עד שתגיד לי מה שמך ומה שם עירך ושם רבך ושם מדרשך שאתה לומד בו תורה כתב ונתן לה עמדה וחילקה כל ממונה שליש למלכות ושליש לעניים מלבד אותם מצעות והשלים ואותם מצעות נטלה בידה ובאת למדרשו של רבי אמרה לו עשני עברית אמר לה בתי שמא נתת עיניך באחד מן התלמידים הוציאה כתב מידה ונתנה לו אמר ליה לך זכה במקחך מצעות שהציעה לך באיסור הציע לך בהיתר זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם הבא עין לא ראתה:

הדרן עלך פרק התכלת

הקומץ רבה **תתקנב** שתי פרשיות שבמזוזה מעכבין זה את זה [דף כט] פשיטא אמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יוד פ״ה רגל ימיני וקשה לר״ת דזו היא פשיטא דהוי גופה של יוד ובענין אחר לא הוי אלא נקודה בעלמא ולא מיקרי אות והלשון משמע דבלאו קוצו מיקרי יוד מדאמרינן של יוד ופר״ת דהיינו רגל שמאלי של יוד שהוא כפוף מעט כדאמרינן לקמן מפני מה ראשו כפוף מפני שהצדיקים יש בהן ראשן כפוף ואפילו לפ״ה יש ליזהר בהא דר״ת משום ההיא דלקמן וההיא דפרק חלק נער יכתבם משמע קצת כפ״ה ואין לשנות אלא הא איתא והא איתא והכי משמע ומוכח בפסיקתא דיש לה נקודה למעלה ולמטה דאמר העוה״ב נברא ביוד לומר לך מה יוד יש לה נקודה אחת למטה (ג) [נגד יורדי גיהנם] ואחת למעלה רמז שכל המתים עולים שנא׳

הגהות מהר״י ומהצה״ש (א) הגדיל חוט עבה והקרן היא שפת הבגד: (ב) ב׳ פעמים: (ג) רמז שהרשעים יורדין לגיהנם:

באור מהרמ״ב

רמו ולא אחרינא וכו׳: עוד מסקינן התם כ״ז שמתעטף מברך כו׳ היינו הא דמשני דר״י סבירא ליה כרבי רק דפליגא בזה · להרב בית יוסף אף בלובשו מיד ולהטור דוקא בלא היה דעתו בשעת עיטוף לחזור וללובשו מיד · וכ״ז על אותו טלית שכבר היה לבוש בו אבל בלובש טלית אחר מה שלא היה לבוש מקודם [illegible] שהרי התה״ד מסופק בהא ועוד דמ״ש משחיטה כו׳ וגם דמי נהי דפשט ולבש הטלית מיד דהתם לא היה בדעתו בשעת ברכה לפושטו וללובשו ע״ש ולפי עניות דעתי הרמ״א מיירי דאחר הברכה עד הפשיטו היה היסח הדעת רק דבין הפשיטות הראשון ולבישת השני לא היה היסח הדעת · ומכל מקום על כל פנים הברכה קמייתא מה שהיה דעתו בשעת ברכה לא מהני לזה כיון דהיה היסח הדעת בין הברכה לפשיטה שהוא זמן רב אחר כן אבל גבי שחיטה לא היה הפסק בין הברכה עד שחיטה שניה וגם א״ש דלפי׳ זה יש ללמדו שפיר מהך דסעיף י״ז וכיון דהרב בית יוסף סבירא ליה שם דצריך לברך לכן הכריע הבדק הבית כאן דלובש טלית אחר יש לפסוק כהרב״י ולחזור ולברך ודוק: **ומותר** אדם לכנס עם ציציותיו לבית הכסא · הוא מה שכתב בגמ״י דמוכח כן מהא דר׳ יוחנן דלא מברך כ״א בצפרא משום דאיכא צניעא ולא פסיק לגלימיה כוליה יומיה ש״מ דשרי ליכנס עמהן לבה״כ · ומכ״מ בטלית של מצוה שלנו אסור · ט״ז בסי׳ כ״א: **וזורקן** לאשפה · מ״מ לתשמיש של גנאי אסור גם בעודן במצותן אסור משום בזוי מצוה טור ובית יוסף סי׳ כ״א ומשמע שם דכ״ז שלא נפסקו וראוים למצותן הו״ל עודן במצותן: ה״ג **ואין** צריך לטעמא דרשב״ס פרק יש נוחלין · והוא בדף קל״ז עמוד ב׳ ד״ה אם לאו לא יצא כו׳: **כתב** בחיי עולם וז״ל יזהר אדם כו׳ פי׳ במהרי״ק שורש קמ״ט דחלוק זה רובו סתום ומיעוטו פתוח ואזלינא בתר רוב הבגד כדלעיל גבי היא של עור וכנפיה של בגד · מ״מ איכא מ״ד במנחות דחייב ר״ל ר׳ אחאי דאזיל בתר כנף והר״ש משאנ״ץ לעיל דחה לדבריו ומיהו אנן לא חיישינן לה להאי מילתא דר״א כלל ב״י סימן יו״ד: **דיש** להחמיר לנפץ הציצית לשמה בס׳ מקור חיים בב״י מהגאון בעל חות יאיר מק׳ ע״ז הא בריש פרק המוצא תפילין דף נ״ז ע״ב קאמר ר״א המוצא תכלת בשוק לשונות פסולים וחוטים כשרים ופריך הגמ׳ מ״ש לשונות פסולים משום דלמא [לא] צבעינהו (שלא) לשמה חוטים נמי כו׳ ולמהר״ס הו״ל למימר דלמא נפצינהו וסרקינהו שלא לשמה עד כאן מצאתי · ולי קשה עוד אם כן ר״א מ״ש דנקט תכלת דשייך חששא דצביעה שלא לשמה אמאי לא נקיט צמר סתם ג״כ פסולים ואע״ג דליכא צביעה דחיישי׳ דילמא נפצינהו שלא לשמה וא״ל משום דהא דחוטין כשרים הוא רק גבי תכלת דלא טרח כ״כ אבל בלבן אף חוטין פסולין · דזה אינו דהרי מסיק הב״י גם בלבן חוטים כשרים וכ״ל דלא קשיא מידי דבנפיצה וסריקה שלא לשמה יש תקנה לנפצו שנית ולמסרקה לשמה דגדולה מזה כתב העיטור דמהני שזירה לשמה אחר טויה שלא לשמה והרא״ש שחולק הוא בשזירה אחר טויה דלא קסתר לטויה קמייתא אבל כאן בניפוץ אם מנפצו שנית לא גרע מהא דמהני לגבי עיבוד עור דהוזר ומעביר עליו סיד כדאיתא בסי׳ רע״א ופשוט · וכ״כ גם כן בסמ״ק: **ויהא** אדם נזהר שלא לעשות שום ציצית מפשתן · ופי׳ הב״י משום דס״ל כר״ת דבסדין אפי׳ ציצית של פשתן לא יעשה משום דגזרינן מינו אטו אינו מינו · ומש״ה לא יעשה בשום טלית אפילו בטלית של שאר מינין ציצית של פשתן משום דגזרינן אטו טלית של פשתן · ובטלית של משי יעשה ציצית של משי משום דציצית דשל שאר מינין אינו פוטר באינו מינו · ובציצית של פשתן אסור משום גזירה כנ״ל מיהו הא דלא יעשה ציצית של פשתן בטלית של משי יש עוד טעם אחר משום דמשי מיחלף בצמר ואתו להתיר פשתן בשל צמר אך הא דאין להטיל ציצית של פשתן בשאר בגדים שאינם של משי בזה נ״ל כטעם הא׳ שהוא משום גזירה · ובמג״א הביא על דברי הגה״ה בסי׳ ט׳ שכתב שאין לעשות ציצית של פשתן בשאר בגדים אפילו של משי הך טעמא דמיחלף בשל צמר · ואינו מדוקדק דלהאי טעמא רק בטלית של משי הוא דלא יעשה ציצית של פשתן · אבל הרמ״א דאוסר של פשתן בכל בגדים נ״ל כטעם הא׳ · מיהו מהאי טעמא דגזרה קשה · תינח הא דלא יעשה ציצית של פשתן בטלית של משי אבל מ״מ למה לא יעשה ציצית של צמר בטלית של משי · ובסיפא דליתא כאן שכתב ובטלית של משי לא יעשה כי אם של משי ממעט גם צמר · ע״כ נ״ל כאן במהר״ס יש עוד טעם כדכתב בתה״ד משום דמהר״ס ס״ל הא דאמר בדף ל״ט ע״ב דצמר ופשתים פוטרין בין במינן ובין בשאינו מינן היינו דוקא צמר ופשתים יחד אבל צמר או פשתים לחודא לא קפטר בשאינו מינו וכיון דלדידן א״א צמר ופשתים יחד משום כלאים ממילא א״א לעשות בטלית של משי רק ציצית של משי · והיינו דסיים המהר״ס וגרסינן בפרק התכלת כו׳ ויש בזה ב׳ פירושים ר״ל אם הא דצמר ופשתים פוטרים באינו מינן ר״ל או צמר או פשתים · או אם ר״ל דוקא צמר ופשתים יחדו וכתב בתה״ד סי׳ מ״ו דבהרמב״ם מבואר דלא כמהר״ס שהרי כתב דצמר או פשתים פוטרין בשאר מינים וקשה מאי ראיה מייתי מהרמב״ם דהרי הרמב״ם פוסק כמ״ד דשאר בגדים אינם מחוייבין רק מדרבנן ולהך מ״ד מפורש בגמ׳ דף ל״ט ע״ב דאו צמר או פשתים פוטר · אבל מהר״ס אזיל לשיטת התוס׳ דס״ל כרבא דכל הבגדים חייבים מדאורייתא ומש״ה קאמר די״ל דבעינן צמר ופשתים יחד א״כ אין ראיה כלל מהרמב״ם יותר ממה שמפורש בגמרא וצ״ע · ולענ״ד קשה על מהר״ס ז״ל דאמאי פריך הגמ׳ בדף מ׳ גבי סדין בציצית דקאמר טעמא משום דחיישי׳ לקלא אילן ומקשה הש״ס ולא יהא אלא לבן וקשה הא למהר״ס כל דבאינו מינו אינו פוטר כי אם צמר ופשתים יחד אבל צמר לחודא או פשתן לחודא לא פטר · א״כ לא פטר צמר לבן לחודא בלי תכלת בטלית של פשתן דודאי א״ל דדוקא בשאר בגדים אם חייבין דאורייתא ונפקא לן מהכנף מין כנף · בהא הוא דאמרינן דאינו נפטר ע״י צמר או פשתן עד דאיכא צמר ופשתים יחד · אבל בבגדי צמר ופשתים ממש ע״ז לא קאי הכנף מין כנף ונפטרים ע״י צמר או פשתן · דזה אינו דודאי הכנף מין כנף דקאי על כל בגדים גם בגדי צמר ופשתים בכלל דהרי גוף מצות דלבן מיניה דהכנף ילפינן ועוד א״כ יהא בגדי צמר ופשתים קילא משאר בגדים לענין הא דנפטרים באינו מינם ע״י צמר או פשתן משא״כ בשאר בגדים · ועוד אם זו סברא לא הוי מקשה מידי התוס׳ דף ל״ח ע״ב ד״ה מידי ליבעא כו׳ ובאידך ברייתא דתניא טלית אין פוטר בה אלא מינה כו׳ אלמא ליבעא גרס ע״כ ומאי קושיא התם בשאר מיני׳ קפדינן אהכנף מין כנף ולכן קפדינן אליבעא אבל בבגדי צמר לא קפדינן אהכנף מין כנף ממילא לא ליבעא גרס · אלא ע״כ דלית להו הך סברא וא״כ קשה על מהר״ס וצ״ע וצ״ל בדוחק דס״ל דסוגיות חלוקים הן דהך סוגיא פליגא על סוגיא דבדף ל״ט · וכתב הב״ח דיש לחוש להא דמהר״ס ז״ל דשמא אין צמר ופשתים פוטר (יחד) כ״א יחד וע״כ יעשה בטלית של משי ציצית של משי אבל בתה״ד כתב דנהיגי עלמא דלא כמהר״ס וכ״ל הטעם משום דס״ל כבעל העיטור שהביא הב״י בסי׳ ט׳ דאף אי קפדינן אליבעא כי היכי דלהוי הכנף מין כנף מ״מ צבע לבן עדיפא דה״ל מין כנף דרוב טליתות ולפי זה הב״י כאן אף אם נימא כמהר״ס דאין צמר ופשתים פוטרים באינו מינן דדוקא כשהן יחד פוטרים מכ״מ היינו דוקא לציצית פשתן אבל ציצית של צמר יכול להיות דפוטר מטעם הכנף מין כנף ולא הוי כלל אינו מינו דהרי מין כנף דרוב טליתים ואדרבה לבעל עיטור עדיף טפי ציצית של צמר מלעשות של משי משום דבעי׳ הכנף דרוב טליתים ואף אם נימא דלא קי״ל בהא כבעל עיטור למיעבד דוקא של צמר משום דגם של משי הו״ל הכנף מין כנף דידיה ממש · מכ״מ יכול להיות דגם בשל צמר ס״ד משום דהו״ל הכנף של רוב טליתים · ובהכי א״ש הא דכתב הסמ״ק שאין לעשות ציצית של פשתים דדחק הב״י בטעם הדבר דהוא משום גזירה לגזירה דלא הוי מני דלא קפיד. רק אבל פשתן כ״ל שהטעם משום גזירה לגזירה אבל הא דאמרן גם להסמ״ק י״ל הטעם דס״ל כמהר״ס ורק אפ״ה ציצית של צמר יעשה משום דהוי ג״כ הכנף מין כנף דרוב טליתים ולכן ג״כ קפדינן אצבע לבן ובאמת ה״ט ג״כ דכתב העיטור דהא דאין תכלת מעכב את הלבן ר״ל דוקא בעושה לבן צמר · טעמא ג״כ משום הא הוא משום דס״ל דבעינא דוקא כנף דרוב טליתים והרא״ש דפליג עליו הוא רק בזה דס״ל דבטלית של פשתן מהני ג״כ ציצית של פשתן דמכ״מ הו״ל מין כנף דידיה ולכן פוטר ג״כ אבל בהך סברא דציצית של צמר מקרי הכנף זה יודה גם הרא״ש · והנה לכאורה יש לעיין על בעל העיטור דלדבריו יקשה ג״כ מה שהקשה הרמב״ן אהמאור פרק ב״מ וז״ל ומימרא דר״כ גופא דאמר או צמר או פשתים הוי תיובתא שאלו היה התכלת והלבן מעכבים זה את זה לא היו החכמים מצריכים להטיל אחת בטלית שא״א להטיל בה שניהם שהרי אין באחד זכר לקיום מצות ציצית וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון עכ״ל מזה יקשה גם לעיטור כיון דלבן פשתן לחוד א״ש · אם כן איך תיקנו דבשאר בגדים יפטור לבן פשתן · בשלמא למהר״ס דס״ל דבעינן צמר ופשתים יחד ל״ק קושית הרמב״ן למה בשאר בגדים פוטר חד דל״ק מידי כיון דמכ״מ דבטלית של צמר פוטרים ציצית צמר לחוד · וכן בטלית של פשתים פוטרים של פשתים לחוד · ה״ל שפיר בציצית של צמר או של פשתים זכר לקיום מצוה בשאר בגדים למאן דס״ל שהן רק מדבריהם · אבל על העיטור דלא משכחת של פשתים לחוד דפוטר שפיר ק׳ למה פוטרות חוטי פשתן לחוד בשאר בגדים ונראה די״ל שפיר הא דכתב העיטור דלבן של צמר דוקא בעינן היינו רק לבתר דאסיק רבא דדרשינן הכנף מין כנף איהו ס״ל דדוקא הכנף דרוב טליתים בעינן · אבל הבהא דמוקי לברייתא בצמר ופשתים פוטרים בשאר בגדים דר״ל צמר או פשתן בשאר בגדים היינו מקודם דאסיק הא דרבא דדרשינן הכנף מין כנף ולאותו ס״ד באמת י״ל דהוי ס״ל דסגי בלבן פשתן לחודיה ולפי זה למסקנא דדרשינן הכנף מין כנף ממילא י״ל אפילו למאן דפוטר בגדים דשאר מינים · מכל מקום לענין צמר ופשתים עצמם דרשינן הכנף מין כנף כדכתבו התוס׳ ר״פ התכלת ד״ה הכנף כו׳ א״כ בעינן ג״כ ציצית של צמר דוקא משום דבעינן הכנף דרוב טליתים וכדס״ל לבעל העיטור לגבי ליבעא · וממילא ארווח שמעתא מה שמקשים התוס׳ בדף ל״ט ע״ב ד״ה ור״ל כו׳ ותימה הא שפיר שני מדרבנן כו׳ ולדברי העיטור אתי שפיר דהשתא דמייתי הך דרשא דהכנף ס״ל להש״ס דאף למאן דלא דרשי הכנף בשאר בגדים מכל מקום גבי בגדי צמר ופשתן קפדינן אהכנף ובעינן דוקא הכנף דרוב טליתים ואין לבן פוטר כי אם לבן של צמר · וממילא זו ליכא לאוקים ברייתא דלעיל מדרבנן דתקשי קושית הש״ס אימא סיפא וכו׳ היכי משתרי בהא כלאים בציצית דהשתא ליכא לשנויי דר״ל צמר או פשתן דתקשי קושיית הרמב״ן היאך תקנו דמהני פשתן כיון דליכא בהו זכר לקיום מצוה ואפשר לכוין כן בתירוץ התוס׳ וז״ל א״כ לא מסתבר לי׳ לפלוגי בדרשא דהכנף כו׳ ופי׳ דאינו ר״ל דמסתמא ידרוש הכנף לחייב גם שאר בגדים דע״ז לא הוי משני הש״ס מידי דאף להנא דבי רבי ישמעאל יקשה הא כתיב הכנף אלא קושית הש״ס הוא כיון דדרש הכנף מיהת לגבי בגדי צמר ופשתים ממילא א״א לשנויי כתירוץ הש״ס דמדרבנן כנ״ל דא״כ תקשי סיפא וכנ״ל · ולפירוש זה אפשר לומר גם למהר״ס דס״ל דצמר ופשתים יחד בעינן גם כן טעמיה משום דכל מה דאפשר למקפד אהכנף מין כנף קפדינן ולכן דוקא צמר ופשתים יחד הוא דמיפטר אבל כחדא מינה לא מיפטר וקפדינן אהכנף · וי״ל גם כן הא דבשאר בגדים מהני או צמר או פשתים הוא ג״כ רק כס״ד דלא אסיק מדרשא דרבא דבעי׳ הכנף מין כנף אבל לבתר דאסיק הא דרבא א״פ כ״א בצמר ופשתים יחד · ממילא י״ל גם בשאר בגדים לא תקנו חכמים דסגי ליה בצמר או פשתים ולכן גם כן למסקנא לא רצה הש״ס לתרץ הקושיא לר״כ מברייתא דמדרבנן קאמר דתקשי סיפא ע״ז שכתב לבעל העיטור · ולפי הא אתי שפיר הא דמייתי תה״ד דהרמב״ם חולק על המהר״ס דאע״ג דס״ל להרמב״ם דתיקן רק מדרבנן מכ״מ כעין דאורייתא תיקון ודו״ק · ואפשר שמש״כ מהר״ס כאן שיש בזה ב׳ פירושים ועיין בתוס׳ ר״ל ב׳ תירוצי התוס׳ ד״ה ור״כ הנ״ל דלתירוץ הב׳ דר״כ לא יחלוק אהכנף ס״ל למהר״ם הך דלא יחלוק אהכנף ובעינן צמר ופשתים יחד ובגדי צמר ופשתים ממילא בשאר בגדים לא תקנו דמהני בהדא · ודע דאפילו להרא״ש שכתב אליבא דבעל העיטור דהא דאמרינן בשאר בגדים צמר או פשתים פוטר היינו משום דמחויב רק מדרבנן פוטר בהוא בכל דהו ולא ס״ל כהרמב״ם הנ״ל דבעינן דכל דתיקון רבנן כו׳ י״ל דע״כ לא כתב כן אלא לבעל העיטור דלדבריו דבעינן לבן צמר דוקא צריכין אנו לדחוקי דלא מדמינן דרבנן לדאורייתא אבל להרא״ש דפליג וס״ל גם לבן פשתן פוטר א״צ לדחוקי וס״ל כסברת הרמב״ן וכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון · ולכן אתי שפיר מה דמייתי בש״ע ספיקא דתה״ד בעשה קצת ציצית מין כנף וקצת ציצית מצמר או פשתים וקשו במג״א דהרי למחבר דפוסק כמ״ד דחייבין רק מדרבנן ומיפטרי בכ״ד ולענ״ד לק״מ שהרי אדרבה סברת הרמב״ם דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא והרא״ש לא כתב כן אלא דרך דוחק אליביה דבעל העיטור ולפי מה שכתבתי גם לבעל העיטור א״צ לדחוקי כמו שכתבתי ודו״ק היטב: **ראב״י** פוסל בשתיהן פי׳ על הקרן שלא יהיו תלוים לרוחב הבגד דאז הציצית תלויה למטה אלא בעינן שיהיו נוטפות על הקרן מכ״ש שלא יהיה על אלכסון דקרן ויש פוסלים זה משום הא דבספרי על ד׳ כנפות ולא על ה׳ כנפות: **וכתב** הסמ״ג ולא יניחנו כו׳ מכל מקום הגדיל מצורף להשיעור לקל ולהחמיר ר״ל דאם הוא מלא קשר גודל בהדי הגדיל מהני וכן אם הוא רחוק מג׳ אצבעות על ידי הגדיל פוסל בית יוסף ממסקנת הגמרא דב״ק בסופו: **שאם** לא יחתכם פי׳ עד אחר שכרך חוליא אחת וקשר עליה אז פסול ולכתחלה טוב שיחתכם קודם תחיבה כלל כדי שלא ישכח לחתכם עד אחר קשירה · ב״י: **וגדולה** מצות ציצית מש״ה כתבו הפוסקים להקדים לבישת ציצית להנחת תפילין ובספ׳ ש״א חולק בזה משום דתפילין חובת גברא וחובת הציצית ע״י הכסות בא וכ״ל ראיה קצת לדבריו מירושלמי סוף מגילה תפילין ומזוזה אמר ר״ס תפילין קודמין שכן נוהגים במפרשי ימים כו׳ ועיין בסי׳ י״ח סעיף ג׳ ובסי׳ למ״ד ס״א ובמג״א סי׳ תל״א ס״ק ה׳: **ואפי׳** לפ״ה יש ליזהר בהא דר״ת · משום ההיא דלקמן ר״ל לכתחילה מיהא ואינו מעכב בדיעבד משא״כ לר״ת דמפיק ליה מהכא מעכב בדיעבד: **וההיא** דפ׳ חלק כו׳ משמע קצת כפ״ה לשון זה משמע דמההיא דנער יכתבם מוכרח כפרש״י דהקוץ שבשמאל אינו מעכב · דלר״ת דמעכב יקשה הרי הנער אינו מדקדק לכתוב הקוץ שמאלי וקשה ולרש״י מי ניחא דהרי מכ״מ לרש״י הרגל ימין מעכב והנער כותב י׳ אף בלי קוצו של ימין וצ״ל דלרש״י א״ש דנהי דפסול בלא אותו הקוץ מ״מ יש שם אות י׳ עלה גם בלי קוצו · א״כ כמו כן י״ל גם לר״ת אע״ג דלדידיה קוץ שמאלי מעכב מכ״מ יש שם אות י׳ עלה בלי אותו הקוץ שמאלי · רק יהא מוכרח משם דלא כר״ת במאי דסובר דבלי קוצו של ימין לא מיקרי י׳ כלל כדאמר מקודם ואין שם אות עליה דלפי״ז תקשה בהא דנער יכתבם הא מסתמא אין

הנער

שנאמר ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל · [שם] אמר רב יהודה אמר רב כל אות שאינה מוקפת גויל מד' רוחותיה פסולה בירושלמי דברכות פרק היה קורא מחלק בין עירוב דלמטה ולעירוב דלמעלה דלמעלה פסול ודלמטה כשר והכי איתא התם עירב את האותיות אית תנא תני כשר ואית תנא תני פסול א"ר יוחנן בר"ש בשם ר"י מאן דמכשר למטן (א) ומאן דפסל למעלן ומיבעיא לן היכא שאין למטה ממש אלא (ב) באמצע (ג) הטון פשוטה ושום אות דבוקה לה למטה אם נחשב כלמעלה ופסול אם לאו ונראה טעם הירושלמי דכשנדבק הוי ליה כאלו נטל הנדבק הלכך כשנדבק למטה אפילו אם ניטל מן הירך עדיין נשאר כשיעור אות קטנה אבל למעלה אם ניטל כלל פסול הלכך פסול נמי בדבקותו ומיהו בתוך תלמודינו משמע דבכל ענין פסול מדלא מפליג · וכתב רבינו שמשון לדידי מספקא לי דאמר דוקא בתפילין אבל בס"ת ודאי לכתחלה בעי' כדאמר לקמן דבעי' בין אות לאות כמלא חוט השערה ומיהו פסול לא אשכחי' [בדיעבד] הרבה דברים חלוקים תפילין ומזוזות מס"ת ושוב חוזרני דודאי רב יהודה בס"ת איירי מדנקט גויל דפסול בתפילין ומזוזות כדאמרי' בהמוליא וכן כתב ה"ר אלחנן בתקון תפילין שלו דאין לסמוך על הירושלמי וצריך היקף בין למעלה בין למטה · רבינו שמשון : הגה"ה ומיהו בסוף הלכות תפילין כתב דאין היקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם עכ"ה : ופי' ר"ן בתיקון שלו דאם כתב ודיבקה בג' מקומות בדף שלא יוכל להפרידה אח"כ דה"ל חק תוכות ואין נראה אלא ה"ל כשאר טעיות ויכול לתקן וראיה דאמרי' בהבונה שקליה לגגו דחי"ת ועשאו שני זיינין חייב ולדבריו היינו חק תוכות והיאך חשיב ליה כתב גבי שבת אלא נראה כיון שהוא מתעסק בהפרדת האותיות אינו חק תוכות : [שם] אמר אשיאן בר נדבך מסמיה דרב יהודה תתקנג ניקב תוכו [*של ה' כשר (יריעה) ניקב ירכו] אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול תוכו של ה' פ"ה בלבון ראשון רגל התלוי בתוכו קרי ליה תוכו לפי שהוא תלוי בה ול"נ דלא מיקרי תוך אלא אויר כדאמר פ"ב דגיטין חק תוכות ועוד מ"ל רגל ימין מ"ל רגל שמאל מי גרע מקולו של י' מדנקט (ד) שיעור גבי ירכו וגבי תוכו לא נקט משמע דלא בעי שיעור ואי לא נשתייר כלל ה"ל רי"ש או דלי"ת ואין נ"ל דאע"ג שלא פירש תלמודא מ"מ צריך ולבון שני שפ"ה החלל שבתוך הה"א פירוש הגויל שבתוכו ובתפילין מיירי ל"ע אמאי נקט תפילין מאן דכר שמייהו ומי הזקיקו לומר כן ועוד אמאי נקט ה' טפי משאר אותיות ושמא משום דאמרינן שצריך להיות פתוחה למטה שכל הרוצה לצאת יצא ועדות הוא לייחוד של

מקום ומיהו בירושלמי קאמר ליה גבי בי"ת דקאמר אמר נדבך ניקב נקב באמצע הבי"ת אם היה גויל מקיפו מכל צדדיו כשר ואם לאו פסול ומיהו תלמודין לא בעי היקף גויל וכל רבותינו שוין בדבר וע"כ דנקט רש"י ז"ל תפילין לאשמועינן דנקב שהוזכר בתפילין איירי בירכו דאל"כ בתוכו ליכא למיחש וירכו מיקרי ימין ושמאל ובפרק שמונה שרצים אמרי' כל נקב שהדיו עובר עליו לא מיקרי נקב : [שם] אמר ליה ז"ל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש מכאן הורה רבינו אליעזר בנם שהיה דלי"ו של דבר דומה לריש להביא תינוק וקרא כדת והכשיר ומכאן נמי יש לדקדק דאותיות פשוטות שאין להם אלא ירך אחד כגון וי"ו ז"ין נון פשוטה אם לא נקבו אם אפסיק אין שיעורייהו באות קטנה אלא בהכיר תינוק לא חכים ולא טיפש וה"נ אמרינן בפ' הבונה והדרבה אי לא נשאר אלא כשיעור יו"ד פסול (ה) וכל הפשוט יכול להיות דפסולות אפי' אי קרי ליה תינוק לא חכים ולא טיפש אבל בשיור אות י' פשיטא דפסול וה"מ נראה מדאמר פ' הבונה זיינין נונין ונונין זיינין פסול משמע דצריך (ו) שלא תדמה אחד לחברתה ומהאי טעמא יש לומר דלא מצי למינקט לעיל בכל האותיות דניקב ירכו אם נשתייר כשיעור אות קטן כשר דלא שייך בכל האותיות ובתוספתא האריך הרבה וע"ש (ז) : [שם] ואם לאו יהרג הוא ופסול מכאן משמע דויהרג הוי חסר א דמשמע דעתה יש לו משמעות אחר מקודם וכן הוא ברוב ספרים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר : אמר רבא ז' אותיות צריכין שלשה שלשה זיונין שעטנ"ז ג"ץ פירש"י ז"ל ג' תגין בכל אחת ואחת [*שין] בראש רגל שמאלי ושין ברגל הפנימי ואותם שלשה תגין אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה וי"מ שהזיון מגוף האות עצמה וכן פירש בסמ"ק דיש סומכין *על קרנות האותיות והא דאמרינן מלא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות דמשמע שהאותיות היו עשוים כבר י"ל דמיירי בתגין גדולים שבשאר אותיות או תגין דה' וק' וכפופים צריך לזיין דהיא היא ואין חילוק בין כפופה לפשוטה רק שהפשוטה שיעורה שאם תזקוף הכפופה ותפשוט אותה תהיה פשוטה ולכך ארוכות וזה הכלל הוא בכל הכפולות לבד מ"ם ומיהו בשיעור אורך צ"ע אם יפסול מדפי' ר"ת פרק הבונה נתכוון לכתוב אחד ועלו בידו שנים ופר"ת כגון שכתב כזה ט שלא הדביק רגל החיצון וה"ל פ"ה וכו"ן מאותו טי"ת שנתכוון לכתוב משמע לכאורה שכשר כשיעור ירך ט' וקשה שהנונין זיינין וזיינין נונין פסול כדאמרינן (*ושמא) [*וי"ל שם] האריך מעט יותר ועוד י"ל שר"ל פ"ז וכתבו סופרים טוטין נון פשוטה תחת ז' (*ואפי' כונה) [*ואמרי' פ' הבונה] דבעי' כתיבה

[*פי' סומכין על קרנות האותיות שבהן יוצאין ידי חובת תגין וא"כ התגין מגוף האותיות עצמן] :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) כגון ארצנו תפארתנו : (ב) כגון ארצך תפארתך : (ג) או : (ד) שיור כנ"ל וכן לקמן : (ה) עיין בב"י : (ו) שתדמה קצת : (ז) דאינקב וי"ו דויהרג מייתי תינוק דלא חכים וכו' וקשה שלא וי"ו נקרא אות פשוט ולעיל אמרינן וכל הפשוט י"ל דפסיל אפי' אי קרי ליה תינוק וכו' וי"ל דיש חילוק בין אות שנדמה לאחרת כמו שמביא אח"כ מהאי דפרק הבונה לא מפני קריאת תינוק וכו' עיין כ"ז באר היטב בתשובת מהרמא"י דף פ"ז סימן ל"ח :

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה להבין וכ"ל פי' שכשיש וא"ו אחר סרי"ם או אי אפשר שיהיה וא"ו של ויהרג נקראת יו"ד כי ייהרג אין לו פירוש כלל וא"כ ע"כ צריך לקרות וא"ו אבל כשהוא חסר וא"ו יש לו פי' לאות של ייהרג פי' שיהרג ע"י אחרים א"כ הוא חסר לכן אם אין הוא"ו של תחילת ויהרג גדול יש לחוש לטעות במשמעות ומה שכתב אע"פ שאין ראיה לדבר היינו לפי שיש לומר שאין לו משמעות ובודאי אנו מרגישים שיש להיות וא"ו בראשה אבל מ"מ שמא הוא פסול הואיל ולא נכתב כראוי אע"פ שמרגישים וק"ל :

באור

הנטר כותב אפילו קוץ ימין א"כ הסוכתה מפ' חלק הוא רק לענין זה דנקרא שם אות עליה בלי קוץ ימין אבל לא לענין הדין דקוץ שמאלי דכ"מ בין לרש"י לר"ת ע"ז ליכא ראיה כלל וכ"מ גם בתוס' שהקושיא על ר"פ הוא רק בהא דס"ל דאין שם אות עליה בלי הקוץ מיהא יש נ"מ לענין תפילין ומזוזות דבעי' כסדרן דנמצא דאין שם אות עליה מעיקרא אסור לתקנו אבל כמה שיש עליו שם אות אע"ג דפסול הוא מ"מ לא מיקרי בתיקונו שלא כסדרן · וכן יש נ"מ כשהקוץ דבוק לאות אחר דהיכא דשם אות עליה בלא אותו הקוץ יש לו תקנה ע"י גרירה ולא מקרי חק תוכות והיכא דאין שם אות עליה בלא אותה תיקון דגרירה מקרי חק תוכות כאשר יבואר לקמן בס"ד : בירושלמי דברכות פרק היה קורא ובפרק קמא דמגילה · הלכה אין בין ספרים : ונראה טעם הירושלמי כו' אבל למעלה כו' טעם זה תמוה דבירושלמי קאמר למטה כשרה כגון ארצנו תפארתנו א"כ מ"ש אם מודבק היו"ד להב' ברגלה או מודבק בסופה · ובתשובת הרשב"א שהביא בב"י סי' ל"ב נתן טעם אחר · משום דבדבוק למעלה לא מהני תיקון ע"כ פסול אבל בדבוק מלמטה מהני תיקון וכיון דאפשר בגרירה ה"ל כאילו כבר תיקנו כדאמרינן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ע"כ ובשארי פוסקים משמע דה"ט משום דבדבוק למעלה לא נעשה האות כתיקונו מעיקרא ע"כ פסול אבל בדבוק למטה כבר היה האות בתקונו ושוב אינו נפסל ע"י שנדבק אח"כ כיון דמכ"מ גם בדיבוקו נשאר עליו צורת אות אבל טעם הספר כאן אינו מובן שפיר : דאין לסמוך על הירושלמי מ"מ הכרעת אחרונים דדוקא בתפילין לא סמכי' אהירושלמי אבל בס"ת שלא להוציא אחרת סמכינן על הירושלמי ב"ח בסי' ל"ב ומג"א בסי' קמ"ג ובביאורי רש"ל על הסמ"ג בהלכות תפילין כתב וז"ל ואנו נוהגין לפסול בתפילין אפילו נדבק למטה ובס"ת להכשיר אפילו למעלה עכ"ל : כי אם באותיות של שם כתב הב"י ונראה שטעם המרדכי משום דאמרינן במ"ס עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם אל יקרא בו ומשמע ליה דהשם דקתני אעירב האותיות ושמו של הקב"ה קאמר · אבל בספר התרומה כתב דלאו שמו של הקב"ה קאמר אלא תיבה קרי שם · ובאמת לקמן בסי' התקנ"ז כתב וז"ל ויש לדחות דבשם דוקא ולא שאר תיבות אם לא אותם שיש להם משמעות שהם תיבות גמורות במקום אחר ע"כ מזה משמע דר"ל שם שמות בני אדם וכ"כ הב"י עצמו בי"ד סי' רע"ו ד"ה כתב הגהת מיימוני וזה לשונו דהפסיק באמצע השם היינו שעשה שם אחד כשני שמות כזה ראו בן וכן פירש המרדכי עד כאן לשונו · אך לקמן בסוף הלכות אלו הביא דברי הר"ש וז"ל וקאי ר"י דפסול היכא שאין היקף גויל אההיא דמ"ס עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם אל יקרא בו ועירב האותיות פשיטא דאותיות השם מדלא מפליג בין למעלה בין למטה ועוד מדלא תני יתקן כו' עד והכא נמי בשם אם עירב האותיות מסלק אותה יריעה דה"א לתקנו עכ"ל · מזה מבואר דמס"ה אוקים להך דמ"ס בשם קודש כי היכי דלא תפלוג עלה דירושלמי הנ"ל · גם מדלא תני תקנתא דיתקן וזהו כדברי הב"י כאן · ובספר אבן העזר כתב דה"ט דמרדכי דמוקים לה באותיות השם דוקא · משום דס"ל כסברת הרשב"א דכל היכא דאיכא תקנה ע"י גרירה הו"ל כאילו כבר גררו ועי"כ הוקשה לו א"כ אף בדבוק מלמעלה ג"כ יהיה כשר כיון דיש תקנה בגרירה כדלקמן במרדכי · מס"ה מוקים לה באותיות השם דהא אין לגררו להמרדכי עכ"ד והנך רואה מדברי המרדכי דלקמן דליתא לדבריו שהרי לא הוקשה לו כי אם הא דלא מפליג בין למעלה בין למטה · מבואר דלמעלה א"ש אף באי לא מיירי מהשם דוקא · גם להמרדכי דאוסר שם גרירה באותיות השם הוא ג"כ רק בדבוק למעלה מפני שלא היו ניכרים האותיות אבל בדבוק מלמטה הו"ל כמו דיו שנפל כו' · ואף להמרדכי רשאי לגררו · וא"כ אכתי תקשה אמאי אינו מחלק בין למעלה בין למטה · גם מבואר שם דבתפילין מודה דבעי הקפת גויל אף בשאר אותיות דלאו דהשם ואי משום דאיכא תקנה בגרירה גם בתפילין ס"ל להמרדכי דמהני גרירה ולא הוי שלא כסדרן משו"ה כדלקמן אע"כ דטעם דברי המרדכי הם כפשטן כאשר פירשו בעצמו לקמן בסוף ההלכות אלו : ס"ג אלא נראה כיון שהוא מתעסק בהפרדת האותיות לאו היינו חק תוכות · והנה כך הם הסכמת הפוסקים ספר התרומה והסמ"ג והרא"ש · וסיים הב"י בסי' רע"ט משם ר"י אלכסנדרי שכ"כ הרמב"ם בתשובה · ובספר א"ע דחה דברי כל הגדולים מחמת קושיא א' · שהוקשה לו קושית הב"י בסי' ל"ב הא דמכשירין אם נשתייר אות קטנה הא מ"מ אינו מוקף גויל מחמת נקב וצ"ל כתי' הב"י משום דבנעשה הנקב אח"כ לא מפסיל האות מחמתו · וכתב הוא ז"ל דעל כרחך צריך טעם לדבר דמאי שנא נקב מתחלה או לבסוף אלא צ"ל שהיינו טעם לדברי הרשב"א גבי אותיות דבוקים משום דיש לו תקנה בגרירה ולכן הו"ל כאלו גרר כבר · וממילא מוכח מיניה דמש"ה בנקב מתחלה דפסול · או באותיות דבוקים מלמעלה דפסול ע"כ דאין לו תקנה בגרירה ומשום דהו"ל חק תוכות · דאל"כ הדר תקשה מ"ש נקב מעיקרא או לבסוף אע"כ דלא מהני תיקון הגרירה על דביקות האותיות ע"כ תורף דבריו · והן דברי תימה לדחות דברי הקדמונים משום קושיא כזו · דמנ"ל דמש"ה כשר בנקב אח"כ משום דמהני גרירה והו"ל כאילו גררו עד שנלמד מזה להוכיח דבנקב מעיקרא דפסול לא מהני גרירה וכן באותיות הדבוקים לא מהני גרירה דמנ"ל האי טעמא דלמא הטעם הוא כפשטא · מאחר דנכתב האות כבר בתיקונו לא נפסל עוד · והרי לענין הא דמהני תיקון גרירה בנעשה אח"כ להא דלא מהני לדידיה תיקון הגרירה בהיה מתחלה · צ"ל הטעם מעצמו דיותר טוב אם האות כבר היה כשר · מאם היה פסול מעיקרא · א"כ י"ל ג"כ בעיקר הדין דאע"ג דפסול בנעשה בלי הקפת גויל מתחלתו מכ"מ אינו נפסל אם היה מתחלה האות בהקפת גויל רק שאח"כ נקב ולא מפני ה"ט דהרשב"א דכל העומד לגרר כגרור דמי דלית לנו הך סברא כלל · והרשב"א דיהיב האי טעמא הוא לרווחא דמלתא משום דס"ל תיקון הגרירה יש סברא טפי לחלק בין מעיקרא לבסוף ע"כ תולה גם דין ההכשר בו · אבל מ"מ מודה הרשב"א דאין מוכרח לומר דוקא טעם זה ולחדש דין מזה נגד דעת הראשונים · ומכ"ש באמת דבעיקר קושית הב"י הנ"ל דאמאי כשר בנשתייר אות קטנה הא מ"מ אינו מוקף גויל ע"י הנקב כבר העיר בו בבעל התרומות וכתב וז"ל דרב אמר נקב יריכו של ה"א אם גוררו ונשתייר ירך קטן כשר ואם לאו פסול פי' אע"פ שאין גויל חלק סביב האות אלא גוף הירך עבה כל כך שאם גורר ממנו וממעט עוביו יהיה גויל חלק סביב הנקב וגם נשתייר בירך מועט ברחבה כשר עכ"ל הרי שלפנינו דבהע"ת תי' קושית הב"י בטוב ולא משום דאיכא תקנה בגרירה אלא משום דאנו רואים אותו חלק העבה כאילו אינו · וסברא זו שייכא דוקא גבי נקב דבזה י"ל מכ"מ דל העובי והו"ל האות בינוני מוקף גויל מה שאין כן בנדבקו האותיות מכל מקום האות אינו מוקף גויל מחמת שדבוק לאות אחר לכן פסול כל זמן שלא גררו · אבל לעולם מהני גרירה ולא הוי חק תוכות כהסכמת הפוסקים : והנה הראיה שהביא הספר כאן מהא דפ' הבונה שקליה לגגיה דחי"ת כו' הוזכרה גם כן בהרשב"א בחדושי שבת הביאו הר"ן שם ודחאה משום דשאני שבת דתליא הכל במלאכת מחשבת · וכן דחאה ג"כ ספר התרומה · ולכן אסתפק ליה בהאי תקנתא דגרירה · ומכאן קשה קצת אמ"ש הדרכי משה בי"ד סי' רע"ד ע"ש הרד"כ דבנדבקו שני זייני"ן ונעשה חי"ת

באור מהרמ"ב

ליכא למ"ד דמהני גרירה והכי למרדכי עיקר דאייתו מכה"ג וצ"ל דמכ"מ אינך הפוסקים דלא סבירא להו וז"י י"ל דלא קא סברו ע"י תקנתא דגרירה רק בשאר אותיות דבוקים שלא נפסד בהם צורת האות ולא נעשו אות אחר : ואין נראה לומר דאע"ג שלא פירש תלמודא מ"מ צריך · ומכ"מ הרא"ש תפים להך פי' עיקר משום דאין שיעור לרגל הפנימי רק שנשאר בו כל דהו סגיא וקשה הא מ"מ אותו כל שהוא שנשאר ג"כ אינו מוקף גויל ולפסול משום הכי · כמו שהקשה הב"י קושיא זו אהא דאמרי אם נשתייר אות קטנה כשר דליפסול משום דאינו מוקף גויל · ומה שתי' ע"ז הב"י דיש חילוק בין נקב מקודם הכתיבה או אח"כ · א"נ דס"ל דאין מק"ג מחמת נקב פוסל · זהו לא שייך הכא · דהרי כאן קיימי' לפי' קמא דרש"י ולהך פי' ס"ל גם תלמודא דידן כדס"ל לירושלמי דבעינן מק"ג שלא יהא נקב אגל האות · גם להך פי' אין מחלקין בין נקב מקודם או אח"כ · ודוחק לומר כיון דלא צריך שיעור לאותו רגל הפנימי לא איכפת לן ג"כ באם אינו מק"ג דלא מסתבר כלל למימר הכי · מיהו לפמ"ש לשון בעה"ת גבי נשתייר אות קטנה · דאמרינן דל עובי האות מהכא ונשאר אות בינוני עם הקפת גויל א"ש · גם הכא דברגל פנימי דא"צ שיעור לעולם י"ל דרואין כאילו ניטל דיו דסביב הנקב ונשאר י' קטנה ביותר עם הקפת גויל : ובתפילין מיירי ל"ע אמאי נקיט תפילין ובמע"מ תי' י"ל דגם להך פי' ס"ל לרש"י כירושלמי דבעינן מוקף גויל שלא יהא נקב ורק דזהו בס"ת כדנקיט לישנא דכל אות שאינו מק"ג דהיינו בס"ת דכתבינן אגויל · אבל כאן בתפילין לא תמירא בס"ת לענין מק"ג מחמת נקב · אבל הספר לא ס"ל הך חלוקא דאדרבה מלינו דתפילין חמירי כדלקמן : ומיהו תלמודין לא בעי היקף גויל נלע"ד דהיינו דווקא בשאינו מק"ג מחמת הנקב שבתוכו · אבל כשהנקב מבחוץ שאין האות מק"ג מחמתו מבחוץ גם להך פי' פסול דאל"כ מאי אריא דנקים תוכו הו"ל ניקב סביבו כשר · דהוי כולל בין מבחוץ ובין מבפנים אע"פ דגם להך פי' דרש"י לא מכשרינן כ"א בחללו · ולפ"ז שפיר יש לפרש מ"ש הרמב"ם בפ"א מהלכות תפילין הלכה י"ט שכל אות שאין הגויל מוקף לה מארבע רוחותיה דפסול דמשמע סתם אפילו מחמת נקב היינו בשנקב מבחוץ · ומ"ש בהלכה כ' נקב הטור אחר שנכתב אם נקב בתוך האות כו' הא דכתב לאחר שנכתב לא אתי לאפוקי דקודם שנכתב פסול אלא משום דכתב מתחלה עור שהוא נקוב לא וכתוב ע"ג הנקב כו' ע"ז סיים אח"כ דנקב אח"כ כשר · ולא לדיוקא דנקב קודם שנכתב פסול · ומשום דכאן מיירי בנקב תוך האות כן היה נראה לכאורה · אך מדברי הב"י בסי' ל"ב מבואר דלא ס"ל הכי אלא דלהרמב"ם כשר אף במוקף גויל מחמת נקב שמבחוץ ומחלק להרמב"ם בין נקב מקודם לנקב אח"כ : אמר ליה ז"ל אייתי ינוקא דלא חכים · מדברי המחבר שהביא בב"י שכתב וז"ל כשנפסק רגל באמצעו עד שנפסק הרגל לדו עליון מן התחתון · ותיקון זה תלוי שיהא הנקב דק כ"כ שאין ההפסק מונע הקריאה המתוקנת לתינוק בינוני עכ"ל · מבואר דהתינוק מצרף מה שלמטה עם מה שנשאר למעלה ועיי"ז קורא אותו כתיקונו וכשר · וכ"מ בב"ה בסי' ל"ב אות י' וי"ב · וכ"מ בש"ך ביו"ד סי' ר"פ ס"ק ת' · אבל בט"ז א"ח סי' ל"ב ס"ק י' כתב נראה לי דהך נפסק מיירי שנפסק קצת מאורך האות ולמטה לגמרי ולא נשאר רק החלק שקודם ההפסק אז תלוי בקריאת התינוק אם ספק לנו אם נשאר כשיעור אות הס"ה אבל כו' לא יועיל כו' דהתינוק יצטרף כו' · ובאמת שכ"מ קצת במהרי"ק שהביאו שם בס"ק ט' · וכן מקשה בבית יוסף בהא דמקשה איך מכשרינן על ידי תינוק דלא חכים הא מכ"מ אינו מק"ג · ואם סבירא להו דמצרפים מה שלמטה למה שלמעלה · אם כן האות עצמו למטה ולמעלה הוא מוקף גויל וההפסק שביניהם כיון דאינו ניכר כמאן דליתא הוא · מזה משמע דסבירא ליה כהט"ז ויש לדחות נהי דצרופי מצרפינן לה והוי ליה כאלו היה כתוב במקום ההפסק מכ"מ באותו חלק אות אינו מוקף גויל · כיוצא בזה בש"ך סימן ר"פ ס"ק ד' · והנה בלשון הרמב"ם בהל' י"ט שכתב וז"ל וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכים ולא טפש יכול לקרותו פסול משמע להחמיר עוד טפי מהט"ז דלשונו משמע דהיכא דמסופק לנו אם האות כשיעורו או לא באמת לא מהני תינוק דלא חכים כו' אלא דמיירי באות שנראה לנו שהוא כשיעורו ואפ"ה אינו כשר כ"א שיהא ניכר לתינוק דלא חכים כדסיים הרמב"ם לפיכך כו' עד שירוץ הקורא בו · וא"כ תינוק דלא חכים הוא לחומרא ולא לקולא · מיהו בדברי הרא"ש גבי כתב ד' כרי"ש כתב ואם יש ספק מייתי תינוק דלא חכים כו' מבואר דמהני תינוק דלא חכים לקולא בשיש לנו ספק בשיעור וכ"מ סתימות לשון הפוסקים · והנה רש"י כתב כאן ד"ה איפסק ליה וי"ו דויהרג כו' אירע במקום נקב · ופירש הב"י בתי' א' שלנו דכוון רש"י לאשמועינן רבותא דאפילו בהיה הנקב מתחלה ג"כ מהני תינוק דלא חכים · ולדבריו עדיין קשה אמאי לא פירש כן ולאשמועינן רבותא זו גבי איפסק ליה כרעיה דה"א · ולפמ"ש לשונו בשם בעה"ת א"ש דלעיל ליכא רבותא בהא משום דמיקרי מוקף גויל דרואים כאילו ניטל העובי היתרון ונשתייר אות קטנה עם הק"ג אבל כאן גבי תינוק כו' דהתירו מכח קריאת התינוק האות כמו שהוא לא שייך כתירוץ בעה"ת · להכי קמ"ל רש"י דאפ"ה כשר משום דלא איכפת לן במק"ג דמחמת נקב בתפילין כדלעיל ברש"י לפי' ב' · א"כ דמה שכתב רש"י אירע במקום נקב אינו רוצה לומר שהנקב הפסיק האות אלא ר"ל שמעיקרא לא כתב האות כשיעורו · והסיבה לזה היה מפני שהיה שם נקב ומפני כך קיצר הוי"ו · אבל לעולם שהיה מוקף גויל · ולפי זה הוא כפירוש הרמב"ם ממש כמו שכתוב בספר אבן העזר וכן עיקר : אין שיעורים באות קטנה כו' ואדרבה אם לא נשאר אלא כשיעור י' פסול בב"י מקשה ע"ז הא שייך גם כן הך סתירה דנשתייר אות קטנה שנשאר שיעור ו' קטנה · ונעפ"ד דהמרדכי ס"ל כהרמב"ם דאף בנראה לנו שהיא אות ו' קטנה אינו כשר עד שירוץ הקורא בו שיקראנו התינוק דלא חכים גם כן ו' דמה שאנו קוראים אותו ו' מזה אין ראיה דמפני שאנו יודעים שכצ"ל אות ו' ובעינן הך דתינוק כו' לחומרא · ולפמש"ל משמע דבעה"ת דמשום הכי מהני נשתייר אות קטנה דאנו רואים כאילו ניטל העובי א"ש גם כן דאם כן לפי זה כאן כשנשאר רק אות ו' קטנה וזהו אינו מוקף גויל ונצטרך אנו לראות כאילו עוד ניטל קצת באופן שישאר מוקף גויל ממילא יופסד מכתו דאפי' ו' קטנה לא יהיה וישאר רק י' רק לפי זה צריך לומר הא דמהני תינוק דלא חכים כו' משום דמצרפין מה שלמטה עם החלק שלמעלה ומקרי מוקף גויל · אבל הב"י דסבירא ליה דגם בהא מיקרי אינו מוקף גויל אם כן גם בהכשירו דע"י תינוק כו' צ"ל כתירוץ הב"י · לכן מקשה שפיר גם כן דליפסל בכשנשתייר אות ו' קטנה ומכ"מ התי' הראשון שכתב נראה לי ברור דהמרדכי סבירא ליה כמשמעות דברי הרמב"ם הנ"ל דתינוק דלא חכים הוא רק לחומרא כנ"ל · ומזה מבואר דמה שכתב בבית יוסף לחלק בין נקב קודם הכתיבה לנקב אחר הכתיבה אינו משום דסבירא ליה כסברת הרשב"א דהיכא דיש תקנה לגררו ה"ל כגרור כבר כמו שהבין באבן העזר · דזה אינו מתרי טעמי · חדא אם כן גם בנקב מקודם הכתיבה נימא הכי דהרי סבירא ליה להב"י להלכה דמהני גרירה · ועוד דלפירוש זה אכתי קושית הבית יוסף אהכשירו דתינוק דלא חכים דבזה ל"ל דיש תקנה לגררו שאם כן לא ישאר שיעורו לתינוק כמו שכתב הא"ע בעצמו אע"כ חלוקא דהב"י הוא מסברת עצמו דנקב שאחר הכתיבה מפני שכבר היה האות כתיקונו שוב אינו פוסלו · וכמש"ל : וכל הפשוט יכול להיות דפסולות אפילו

כתיבה תמה: שלא יעשה אלפין עיינין משמע שאלפין לריכין להיות דומה קלת לעיינין · ולא עיינין פיפין משמע שעיינין לריכין לדמות קלת לפ"א כעין שפי' ר"ת ור"ת היה אומר שאם לא זיין כלל דפסול מידי דהוה אקולו של יו"ד ואין נראה דלאמרי' התם שקליה לגגו דח' ועביד תרי זיינין חייב ש"מ דאין זיונין מעכב דהא בח' ליכא זיינין כדאמר לקמן והוי (סס) (כ"ח) [כתב] גמור וחייב ומלאתי הג"ה בפי' רש"י ז"ל דבכל האותיות איכא תיקון זיון כל שאלה שלריך לזיין האותיות בשום דבר ולא מיירי בזיון שעטנ"ז ג"ן דאם בשבת כל שני אותיות שהוא סם חייב ומיירי בכולהו אבל בזיונין לא פסיל (א) ע"כ ומיהו בנגע מסופק ר"י אחר שנקרא ספר ויש שמלריכין לכל אות שיקף גויל וכ"ש דיש להלריך זיונין ומיהו בהיקף גויל אין הדין מעכב דהא כתב גמור הוא ובבי תפילין ומזוזות אלטריך ליה למיתני ותו דאמר פ"ב דגיטין לא לריכא דמטורה ואין להביא ראיה דלא בעינן זיונין מדאמרי' כתבו יונית ועברו עברית כשר דמ"מ כתב גמור הוא ואין בזה לשון ואומר מדאמרי' (ב) דיש לכותבו [*פ' בלא זיי"ן] שלא להוליא לעז על גיטין [דף פ ע"ב] הרלאשונים רבינו שמשון · רב אשי חזינא לספרי דייקני דחטרו לגגו דחי"ת פ"ה מקל ברלשה השמאלי ואין נראה לר"ת דהא לא מיקרי גגה ופי' ר"ת בשם הגאונים חטרה כמו חטרת גמל במלמע גגה קבולת דיו וסיה אומר ר"ת לעשות שניהם מקל ברלשה דרך כתיבתה וגם כדפירש במלמעית' וגם לא מיפסל בהכי אפי' אינה נעשית בדרך כתיבה כיון דקרי ליה תינוק לא טיפש ולא חכם ועוד יש לדקדק מההיא דשקליה לגגו דחי"ת ועשאו שני זיינין דלורת החי"ת אינה עגולה מן הלדדין אלא תגין אית לה מכאן ומכאן כמו זיין לגד ימין לגגה ואז לתורה כי שקלת מלמע הגג נשארו שני זיינין ואומר ר"י נהי דאין לורתה כך מ"מ לא מיפסלא בהכי וזימנין דמתרמי דעבד הכי ואיכא ראיה עוד דהא לא בעי זיינין ועל כן אין זה ראיה לעיל שסופר שלא בזיונין אין ראיה מכאן דאימא על ידי מחיקת הסכין איתרמי שעשה זיונין ומיהו מזה פירש"י שהזיונין מגוף האות כדפי' לעיל וכן ליירה ר"ג מ"ה בספרו במנחות ר"י : ותלו לכרעיה דה"א וכרעיה דקוף מפרש בפרק הבונה דתלויה היא פי' ואינה נדבקת עם (*גגו כפירוש) [*הגג וכפירוש] רש"י ואית לה תגין כלפי לד הרי"ש ופסק כראבי"ה אם תלויות או לא נודע ואם מדובקת מ"מ פסול אבל הכי משמע דמו ליכא דתלויות ויש ללמוד דכל התגין לגד שמאל כמו הקוף ואם לא תלה יש לספק אם פסול בהכי מידי דהוה אקולו של יוד או שמא לא פסול בהכי ויש לדקדק מדקאמר חזינא לספרי דייקני דתלו כו' משמע דלאו מגוף האות הוא אלא שהיו עושין מלוה מן המובחר ותגין שלהן פירש"י ז"ל כמו תגין המפורשין גבי קוף שהן כמו מקל ברלשה השמאלי ור"ת פירש (ג) כההיא דהבונה שנטלו לגגו דד' ועשאו ריש וזו היא בליטת הד' לגד ימין כלפי הג' ולה"ר אלחנן נראה כפי' רש"י ז"ל מדאמרי' פרק הבונה [*דף קד] דאיתלה (*גגו) [*כרעיה] של קוף פירוש שאינה נדבקת עם גגו כמו (*כן) [*כאן] ואותו פתח (ד) המתוקן לבעלי תשובה באותו לד (*הפתח) [*הכתר] כדמפ' הכא דאם יחזור בתשובה יקבלו (ה) וה"נ מתוקן התלייה בה' לקבל בעלי התשובה ובאותו לד לריך להיות הכתר וסמ"ך ומ"ם על כרחך דבוקות לגגיהן מדאמרי' מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדין ואם הודבקו ה' וקוף כרעייהו לגגיהן לא ידע אם יכול להפרידו בסכין ולעיל פי' דהוי כחק יריכות ושרי וכן מלאתי שחזר בו ר"ל ממה שפירש לעיל דהוי חק תוכות ואומר ר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק (*אפי') [*אע"פ] דאזהרה למוחק שם מלא תעשון כן הא תיקון הוא ושרי וראיה דאמר במ"ס המוחק אות אחד מן השם עובר בלא תעשון ואמר ר' שמעון לכך נאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם אבל סדיו שנספך ע"ג הכתב מותר למוחקו שכן לא היה שם כוונתו אלא לתקן הכא נמי כוונתו לתקן ושרי וקלת נראה סיוע למה שפי' לעיל דלא מיקרי חק תוכות · ומ"ט אית לה תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר וב' נמי אית לה תגא כדאמרינן בב"ר מאי טעמא התחילה תורה בב' מה ב' יש לה שני עוקצין אחד למעלה ואחד לאחריו אמר לה מי ברלך מרלה בנקודה של מעלה מה שמו מרלה נקודה של אחריו כלומר אלף פי' אלהים שמו · וכל אותיות כפופות שעשאן עגולות מלד ימין בלא עוקץ כשרה ומ' פתוחה לריכה להיות פתוחה למטה דאל"כ הוה ליה בנס כמ"ס סתומה · אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרי' ותניא תיובתיה חדא דאמר רב **תתקנד** כל ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן ושלשה יגנוז ותניא תיובתא שלשה יתקן וד' יגנז תנא אם יש בה דף אחד שלימה מללת כולן פירש ר"ל דהיינו דווקא אם בתחלתו נכתב כן אבל (ו) (אין יכול) להסיר דף אחד הפסול ולכתוב דף אחר כדי להכשיר לא דאל"כ ארבע למה יגנוז יסיר דף ויעשה אחר א"ר ילחק והוא דכתוב רובא דסיפרא שפיר אמר ליה אביי לרב יוסף אי אית בההיא דף שלשה טעיות מהו אמר ליה הואיל ואתיהיב לתקוני מתקנא והני מילי חסירות אבל יתירות לית לן בה פ"ה אלא יגרוד היתרות ומתקן והדין עמו דפשיטא דלהגיה כן אסור דמ"ש חסרות מיתרות אם ישאר כן (*דלענין) [*דבשלמא לענין] תיקון (*מפרש) [*איכא לחלק כדמפרש] טעמא (*שפיר) מסום דמחזי כמנומר ואותם סופרים כשהם מסופקים ועושים יתירות טועין הן ועושין מלאכת השם יתברך רמיה וכן נמי אמרינן בעירובין ובסוטה בני הזהר במלאכתך שאם אתה מחסר או מיתר אות אחד אתה מחריב את כל העולם כולו (ז) ואם תאמר היאך יתקן הא אמרינן במסכת סופרים (פ' מ' הלכה י') עירב האותיות או שהפסיק באמלע השם יותר ממלא אות קטנה שהוא שיעור בין תיבה לתיבה לא יקרא בו לפי שנראה כב' תיבות ויש לומר אחר הגרידה אם יוכל להאריך האותיות מלאחריהם או מלפניהם כשר הדבר בעיני ואם לאו ימחוק (ח) [*עוד אות ואות אחת גדולה יכתוב במקום השתים ושאלתי לרבי (ט) ואמר לי דההיא דשמעתין איירי בענין שיכול למלאות האויר על ידי שיאריך האותיות וההיא דמ"ס מיירי שאין יכול להאריך ודוחק מה שפירש נמי שימחוק האותיות אין נראה דאם כן בחסרות נמי יכול למחוק ולכתוב קטנות ועוד דההיא דמ"ס אמאי לא יקרא בו יעשה כן ואם היינו מפרש לא יקרא בו עד שיתקן הוה ניחא וכן משמע מדלא נקט יגנוז ומיהו איכא למידק לחומרא מדלא תנא יתקן ועוד דאי (*איסו) [*הוה] תני יגנוז ה"א דפסול לגמרי ח"א דאפשר להסיר הדף או היריעה ועל כל הפי' ק"ל דהיך יוכל לעשות כתיבה דקה או גסה יותר משאר הספר והא אמרי' לקמן לא ימעט הכתב לא מפני הריוח שלמטה ולא מפני ריוח שלמעלה ואין נראה לחלק בין אורך לרוחב ואין לחלק בין כתיבה קטנה לגדולה והא דאמרינן מקלר והולך ר"ל שיטין כדפי' רש"י ז"ל ועוד דיותר יש לפסול כשאותיותיו קטנות או גדולות שיש לטעות שהן מאותיות שהם הל"מ דדינם להיות קטנות או גדולות ויש לדחות [*דהתם בשם · מ"י] [*דבשם] דוקא ולא שאר תיבות אם לא אותם שיש להם משמעות (י) שהם תיבות גמורות במקום אחר א"כ הגרד מוכיח (*כ"ל) [*סוף דבר אני מסופק בדבר] ולא ידעינן מאי אידון [*בה] ע"כ לשון רבי' שמשון והאריך ואני קלרתי ועיין בתוס' : (כ) (חסרות מ"ט פסול משום דמיחזי כמנומר) : [דף ל] הכותב ס"ת ובא לגמור גומר אפי' באמלע הדף מיתיבי לא יגמור באמלע הדף כדרך שעושין בחומשין אלא מקלר והולך כי קאמר בחומשין והא ס"ת אמרת בחומשין של ס"ת והא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמלע הדף הוות באמלע שיטה איתמר רב אשי אמר אפי' באמלע שיטה [ל] רבנן אמרי באמלע שיטה דוקא וכן הלכה : אמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב **תתקנה** ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם ר' משולם היה מפרש לאפוקי שלא יקרא הש"ץ עם הקורא ואין נראה לר"י דא"כ כל התורה נמי כדאמר פ"ק דמגילה קראוהו שנים ילאו מסא"כ בתורה אלא מה שאנו נוהגין (שלא) (*לומר הקרוי עם החזן) [*שיאמר החזן עם הקרוי] כדי שלא לבייש מי שאינו יודע כדאמר במסכת בכורים שהיו נמנעין מלהביא התקינו שיהיו קורין עם הכל וכן פרש"י במגילה (*אלא פי' יחיד

תורה

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דזיון אינו כ"כ כמו שיקף גויל דבלא שיקף פסול ובלא זיון כשר דשכי סדין בתפילין : (ב) דאין כנ"ל : (ג) מתחלת ס : (ד) קוף מתוקן : (ה) ובאותו לד ספתח הוי הכתר : (ו) נמחק : (ז) יתירות ל"ל בה : וא"ת כו' : (ח) ס"א עוד אות אחת ואות אחת יכתוב גדולה : (ט) וא"כ בההיא דמסכת סופרים נמי יעשה כן : (י) שכל חלק יש לו משמעות בפני עצמה : (כ) אמר רב : (ל) ובאמלע הדף :

באור מהרמ"ב

אפילו אי קרי כו' · פירש סב"י וזה לשונו כלומר דכל הניכר ונראה לעין בפשיטות שלא נסתייר בו שיעור אות אפילו קרי ליה תינוק דלא חכים כו' לא מפגחינן ביה עכ"ל : **דהא** בח' ליכא זיונין כדלקמן · הנה בסמוך דחה ראיה זו דאימא ע"י מחיקת סכין אתרמי דעשה זיונין וז"ל בעט"ת ורבינו יעקב היה מפרש דחטרי לשון חטרת גמל כו' כדאמרי' פ' הבונה כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין והרי הזיין לריכה זיונין אלמא במחיקת סחי"ת באמלע נעשית שני זיינין ותגין שלהם עכ"ל : **מצאתי** הגה"ה בפירוש רש"י דבכל האותיות כו' לשון זה כמו שהוא לפנינו אינו מובן כלל · ונלע"ד שחסר כאן דבעט"ת בהלכות גיטין כתב וז"ל אמנם הרילב"א היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהם אם יכתבם בשבת אם לא יעשה תגין וזיונם כמשפטם כדאיתא פ' הבונה אם כן מסתמא אין נקרא אות בלא תגין שלהם · והכי איתא פ' הבונה · תנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והתניא פטור לא קשיא הא דלא בעי זיוני הא דבעי זיוני · אכן יש לומר דההיא מיירי בכותבו תוך ס"ת כו' אבל בלאו הכי חייב אף בלא תגין כו' ותדע דקאמר התם נטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין חייב משמע בנטילת הגג לחודא חייב והלא לריך בזיין ג' תגין אלמא כיון שאין בדעתו לעשות באות תגין מיקרי אות בהכי עד כאן לשונו · ולפי' זה מה שמביא הספר כאן ראיה מהא דנטלו לגגו דחי"ת כו' דכשר בלא זיון · אדרבה יש משם ראיה להיפך מדקאמר שם דאי בעי זיוני פטור ש"מ דבס"ת מיהא פסול בלא זיון · וע"כ לפי זה הא דקאמר לעיל בנטלו לגגו דחי"ת חייב זהו רק לענין חיובא דשבת אבל אינו אות לגבי ס"ת · וע"ז הביא ומלאתי סגה"ה בפי' רש"י כו' דלפי"ז י"ל הא דקאמר הא דבעי זיוני פטור ר"ל זיון כ"ש דאיכא בכל האותיות · אבל לא מיירי מזיוני דשעטנ"ז ג"ן · וי"ל לעולם דבשביל חסר זיון דשעטנ"ז ג"ן לא מיפסל בהכי אם יש לו זיון קלת כשאר אותיות כן כ"ל לפרש לשון הספר כאן : ה"ג **ואומר** ר"י דיש לכתבו בלא תגין שלא להוליא לעז על גטין הראשונים · ולפי זה לריך לומר הא דפטור היכא דבעי זיוני היינו בס"ת כדדתי ספר התרומה אבל אין לומר כדכתבתי בסמוך אליבא דמקלת פירוש רש"י דמיירי שם מנחסרו זיון כ"ש של כל האותיות אבל זיוני דשעטנ"ז ג"ן לא מעכבי · דבאמת לר"י בעל התוס' ליכא למימר הכי שהרי שם בפרק הבונה דף ק"ד ע"ב דבור המתחיל נתכוין מקשי בא"ד וא"ת מאי פריך נתכוין כו' ויש לומר דנקט נתכוין לרבותא כו' · אבל כתב שתי אותיות אחרים דלא בעו זיון חייב ותי' זה הוא שפיר אם מפרשינן דבעי זיוני רלה לומר זייני דשעטנ"ז ג"ן · אבל אם נפרש דחסר זיון כל שהוא שלכל האותיות דמשום הכי פטור · אם כן גם בכתב שאר שני אותיות בלא זיון כ"ש גם כן ליפטר וא"כ תו ליכא למימר כתירוץ התוס' דלדיוקא אתיא אבל כתב כו' וא"כ נשאר קושית התוס' במקומה · ובאמת ברש"י שלפנינו שם בדף ק"ה דבור המתחיל הא דבעי זיוני מפרש דמיירי בזיוני דשעטנ"ז ג"ן כו' וטעמו באמת כדאמרן משום דלא יקשה קושי' התוס' הנ"ל וא"כ כי היכי דלא תקשה ההיא דלהן דמכשיר בלא זיון נ"ל דהתם בס"ת בעי זיון · והכא בגיטין לא בעי זיון ובטור סי' רע"ד כתב דמדברי הרא"ש ז"ל משמע דפוסל בלא זיון שעטנ"ז ג"ן אבל ברמב"ם כתב דכשר בלא זיון ולדידי' לריך להבין הך דפ' הבונה דפטור היכא דבעי זיוני · וי"ל דהרמב"ם לטעמיה דמפרש הך דיגא דרבא דשעטנ"ז ג"ן בעי זיונא דקאי במזוזה כמבואר בדבריו בפרק ה' מהלכות מזוזה · וכמו שכתב בהגהת מיימוני סוף פרק א' דהלכות תפילין · אם כן י"ל הך ברייתא דפוטר היכא דבעי זיוני ר"ל בכותב במזוזה · ולפי זה אתי שפיר עפי הברייתא דלעיל דמחייב בנטלו לגגו דחית ועשאו שני זיונין והרי ליכא זיון · דנ"ל על זה כמו שכתב בס' התרומה דשאני בשבת דמלאכת מחשבת אסרה ולא מיירי מס"ת א"נ דהיו עליהן תגין מעיקרא כדברי ר"ת · א"נ דעשה תגין במחיקתו כמו שכתב המרדכי כאן בסמוך · ולהרמב"ם בלאו הכי אתי שפיר דה"נ לזיין כלל שעטנ"ז ג"ן · אך הברייתא דפוטר היכא דבעי זיוני זה מיירי במזוזה · ולפי זה עכ"פ במזוזה אם לא זיין שעטנ"ז ג"ן מיפסל · מיהו להרא"ש שהביאו בהגה' מיימוני סוף פרק א' דהלכות תפילין דזיוני דאותיות שעטנ"ז ג"ן הם מגוף האות ור"ל שלריך להיות פני היודין למעלה שבזה יהיה לכל ראשי אותיות אלו ג' זיוני · ולפי זה י"ל הא דנטלו לגגי דחי"ת חייב היינו כשהיה הב' זיינין כתובין היודי"ן שבראשיהן פניהם למעלה · והך ברייתא דפוטר בלא עביד זיונא מיירי בהיו כתובים הב' זיינין ולא היו פניהם למעלה שאז כשנשארו הב' זיינין הם בלא זיונין · והיינו גם כן מה שכתב בסמוך דר"ת מפרש הך דהבונה דמיירי בהכי' תגין דתימה דהיך שייך שהיה על הח' תגין דשעטנ"ז ג"ן שהן שלשה על כל ז' · ואם כן היה על הח' מעיקרא ששה תגין וזהו לא יתכן · אלא ה"ט משום דרבינו תם סבירא ליה גם כן כהרא"ש הנ"ל דהתגין הן מגוף האות אם כן שפיר י"ל דהיה הזיינין מעיקרא בתגין · עכ"פ לדינא אין לסקל יותר מדברי הרא"ש ר"ל לעשות מכל מקום פני היודי"ן למעלה באופן שיהיה ג' זיונין מהאות עלמה על כל פנים דהמיקל יותר מזה ק' עליו הא דפ' הבונה דפטור היכא דבעו זיוני : **אלא** תגין אית לה מכאן ומכאן · לכאורה אינו מובן מנ"מ הא ליכא ג' זיונין על כל ז' · ור"ת הרי הוא פוסל בחסרו זיוני דשעטנ"ז ג"ן כדכתב הספר בסמוך · ונראה דסבירא ליה כהרא"ש שהזיונין הם מגוף האות כאשר כתבתי בסמוך וא"ש : על ידי מחיקת סכין איתרמי שנעשה זיונין · דבר זה קשה להולמו · גם מה שכתב ואם כן לפי' זה כו' דמה קישור יש זה לזה ונראה לי שהס' סבירא ליה דג' זיוני דז' הן א' מלד ימין ושנים מלד שמאל כמו שהביא הרא"ש ואם כן אתי שפיר דע"י שמחק הגג באמלע נעשו ב' הזיונין דלגד שמאל א' למעלה וא' למטה כזה ז ז

והזיון דלגד ימין כבר היה מעיקרא על החי"ת ולפי' זה הך תירולם הוא שייך לתי' דמקודם · ומשום הכי א"ש הא דדחיק במע"מ למלוא טעם לשיטה זו שיהא ב' לגד שמאל · דלמא ב' הן לגד ימין · והא"ש שדבריהם נובעים מגמ' זו דע"י מחיקת הגג שבין שני הזיינין וקודר מעט מחלל עוביו של ראש הז' נשארו הזיונין של הזיינין לגד שמאל אחד למעלה ואחד למטה ודו"ק היטב : **ויש** לדקדק מדקאמר חזינא לספרי דייקני כו' וכ"כ גם כן מהרי"ק בשורש ע"א ומשיא ראיה דאייתי הספר והריב"ש בסי' קב דמה ראיה זו דמשום הכי קאמר ספרי' דייקני משום דעבדי גם חטריה לחי"ת ואפילו הכי תליא כרעי' דה' ובחד סימן סגי להפריש בין ה' לס' או בתלי' דכרעי' דה' או בחטרת דחי"ת · ועוד דספרי דייקני תלי' לכרעי' דה' מעט מרוחק יותר ממה שלריך להיות מרוחקות מסורת שדין דסגי' ליה בחוט השערה · וק' דהספר בסמוך כ' ואם הודבקו ה' וקוף כו' · לא ידע אם יכול להפרידו בסכין כו' והרי לדידיה בעודן בדביקותן כשר · ולריך לומר דמה שהכשיר כאן היינו רק דביקות משהו באופן שאין הדביקות ניכר מרחוק וגם תינוק יכול לקרותו ה' · ולקמן מיירי בדבוק ממש · ולפי זה מה שמכשיר במהרי"ק בשורש ע"א מיירי גם כן רק מדביקות כ"ש · וכן משמע בא"ע סי' קנה סעיף טז בהג"ה דמחלק בהכי להשוות דברי מהרי"ק לדברי תה"ד שם · ומכל מקום הלשון כאן שכתב משמע דלאו מגוף האות הוא כו' אינו מובן · על כן נראה דהספר מספקא ליה אתרתי מילי אם לא תלה כרעיה דה' · וכן אם לא חטריה לגגו דחי"ת דתרתי דינים אלו נאמרו כהדדי דחזינא לספרי דייקנא כו' ולכן אם נמלא דפסול בלא תלו כרעיה דה' לריך לומר גם כן דפסול בלא חטריה לגגו דחי"ת · ומשום דמדמין הך חטרת לקולו של יוד · וסשתא דפשיטא ליה להתירא בלא תלה כרעא דה' וכן בלא חטריה לגגו דחי"ת · לריך לומר דחטרת הח' אינו מגוף האות · (ואפשר דמה שכתב ואם לא תלה כו' לריך לומר ואם לא חטריה לגגי' דחי"ת כו' ולפירוש זה בלא תלה לכרעיה דה' גם הספר מודה דפסול) · ומכל מקום לדינא אף על גב דהריב"ש פוסל בלא תלה כרעיה דה' אבל בלא הטריה לגגו דחי"ת משמע לסדיא מדבריו דמודה דכשר · דע"ז ליכא למימר כדדחה הריב"ש על תלית כרעיה דה' · וכ"מ גם כן במהרי"ק דבלא חטריה לגגו דחי"ת פשיטא ליה מכחון דכשר · דמדין לא חטריה כו' יליף לדין לא תלה לכרעיה דה' דכחדא מחתא מתיינהו וכו' משמע דבלא חטריה לחי"ת ליכא לספוקי כלל וכשר : **מדאמר** בפרק הבונה דאי תלא תגא של קוף · פירוש שאין נדבקת כו' עד ובאותו לד כו' הכל מגומגם · אבל הלשון בתיקונו תמלא בתוס' בסוגיא ד"ה ומאי טעמא כו' : ה"ג **כוונתו** לתקן ושרי אבל לקמן בסוף הלכות תפילין אסיק הספר דדוקא בנפלה טפת דיו שרי למחוק כדי לתקן · ולא בנדבקו האותיות מיהו אנן קיימא לן כדכתב כאן כמבואר בסי' רע"ד : **וקצת** נראה סיוע למה שפי' לעיל דלא מיקרי חק תוכות · פי' דסבירא ליה בשלמא אם מתוקן מיד על ידי מחיקה זו ה"ל שפיר תיקון ולא מותק וע"כ שרי · אבל אם לא היה מועיל מחיקה זו · כ"א בחזר וכתבו אחר כך · ואין התיקון בא מיד בשעת המחיקה ה"ל לאסור למחוק את השם · כיון שמחיקה זו עלמה עדיין אין בו התיקון · א"נ דמ"ש וקלת נראה סיוע הייני לדעת רבינו תם לקמן דסבירא ליה להלכה דאין כותבין השם על הגרר · וא"כ אם לריך למחקו כולה תו לא הוי שרי למהדר ולכתוב שם השם · אבל אם מיתכשר ע"י מחיקת טיפת הדיו נשארו אותיות השם כתובים שלא על הגרר : **וכל** אותיות כפופות שעשאן עגולות בלד ימין בלא עוקץ כשרה · משמע דלכתחלה לא יהיו עגולות · וקשה דבהגהת מיימוני סוף פרק א' מהל' תפילין כתב ע"ש הרא"ש וזה לשונו שכל הכפולים בכפולות לריכים להיות עגולות למטה שאם תפשטנה תהיה פשוטה כו' עד כאן לשונו · ומכ"ש שלריך להיות עגולות למעלה דאם לא כן תדמה כ' לבית · ולריך לומר דכאן רלה לומר עגולות מבפנים בלי קרן זוית · ועיי' בב"י סי' ל"ו שהאריך והעולה מדבריו דאות כ' לריך להיות עגולה דוקא הכפופה והפשוטה · אות מ"ם פתוחה עגולה למעלה ויש לה זוית למטה · בלי עקבו · מ"ס סתומה יש לה זוית למטה · פ"א יש לה זוית מבפנים ולא מבחוץ וכן הפא פשוטה עד כאן : ה"ג **ואם** תאמר איך יתקן הא אמרי' במסכת כו' : **ולא** ידענא מאי אידון · והבית יוסף בסי' רע"ט כתב דלק"מ דהא דלקמן דלא ימעט הכתב כו' או לא ירחיב כו' היינו לכתחלה · וכאן דלאי אפשר לתקנו בענין אחר הוי כדיעבד עכ"ל ומכל מקום היינו דוקא לענין להרבות בכתב · אבל למעט בכתב אפי' דיעבד פסול דהרי פוסל כאן בחסירות ולא מתקנינן לה בגרירה וכתיבת אותיות קטנות · ואכתי קשה מהא דפסל הרמב"ם באם עשה לפרשה פתוחה סתומה או בהיפוך . ולא מהני לתיקוני ע"י שימחק וירבה בכתב או ימעט כדכתב הבית יוסף בסי' ער"ה · וי"ל דהתם אין כל הספר פסול רק אותה יריעה ויש תקנה לסלקו · א"נ דהתם שהאותיות גדולות יהיה בערך איזה שורות יחד גרע טפי לפסול אבל כאן הוא מפוזר בכל הספר · ולהרמ"א בהג"ה שם דמנהגנו לתקן פתוחה שעשאה סתומה או בהיפוך · לריך לומר הסברא מהופך דכאן בחסרות לא מתקנינן משום דמפוזר הנימור בכל הספר פסול טפי · ועיין בדרישה סימן רע"ט : **רב** אשי אמר אפילו באמלע שיטה כו' ובגמרא הגירסא בהיפך רבנן אמרי אף באמלע שיטה ורא"ת באמלע שיטה דוקא · ופירש רש"י אף באמלע שיטה ובאמלע דף ועל אמלע שיטה דוקא כתב ולא אמלע הדף · לפי"ז נרבנן נשאר התיובתא על רב מברייתא או דנ"ל דרב תנא הוא ופליג · והא דמהרלין הא דרב בהומשין היינו לרב אשי דמפרש כאן אמלע שיטה דוקא · אבל בנימוקי יוסף פירש אמלע שיטה דוקא ולא סוף שיטה · ולדבריו לענין

סוף

קורא ר"ל שלא יפסיק החזן בכהן לקרות לשני בני אדם לזה ארבע פסוקים ולזה ארבע פסוקים ותדע מדנקט יחיד ולא נקט אחד כמו קראה אחד קראוה שנים) וה"נ אנו נוהגין להסיר ציציות מטליתות של מתים כדי שלא לבייש מי שלא היה לו בחייו כדפי' במצות ציצית אע"ג דלא דמי כ"כ דהכא תלוי בדעתנו א [*כאן שייך אלא פי' כו' עד שנים] ויזהר ש"ל שלא יקרא אלא מי שיודע לקרות שאין אדם רשאי לעמוד עד שיקראהו ש"ל כדאמרי' עלה דההיא מה נתינתה ע"י סרסור וכן בתוספ' שהביא רי"ף ואני שמעתי יחיד ת"ח כדאמרי' לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה והיה מנהגן לקרות הגדול קודם ואח"כ הקטן ממנו כדאמרי' פרק הניזקין ואחריהם מי כו' · ת"ר וימת שם משה עבד ה' אפשר משה חי וכותב וימת וגו' אלא עד כאן (*משה כותב) [*כתב משה] מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר' יהודה כתב רב עמרם בשם שר שלום גאון תתקנו מה שאומרים [*לדקדק [א] שבו] צידוק הדין בשבת זכר לפטירת מרע"ה ואין עוסקין בתורה רק במסכת אבות זכר בעלמא דאמרי' חכם שמת בתי מדרשות בטלין *והקשה ה"ר אלחנן דאמר בפרק קמא דקידושין ובפרק החולץ בן ק"כ שנה אנכי היום שאין ת"ל היום מת"ל היום לומר לך היום מלאו ימי ושנותי שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום ואילו מת בשבת היאך כתב בע"ש זה ועדיין לא מלאו ימיו ויש לומר דה"נ לר' יהודה כמו כן כתיב לקוח ספר התורה הזה [ב] על שם שהיה יהושע עתיד להשלימו ה"נ הכא ור' נחמיה ה"מ להדורי ליה מהך אלא חדא מינייהו נקט ועוד הקשה דמוכח בסדר עולם (*דכ"ח) [דכ"א] בניסן שבו נלכדה יריחו שבת היה חשוב למפרע ותמצא שז' באדר שבו מת מרע"ה ע"ש היה ועוד אומר ר' שמצא במדרש דאותו היום שמת משה כתב (*כמה) [*י"ג ספרי תורות י"ב לשבטים ואחת למשמרת וא"כ היאך כתב בשבת] [*עי' במרדכי פסחים דף קט ע"ב] אלא הקב"ה אומר ה"ג רש"י ז"ל ומשה אומר וכותב ומכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע תתקנו מכאן יש להוכיח דס"ת ותפילין ומזוזות הסופר צריך להוציא בפיו ולקרות הוא עצמו פן יטעה רק בדברי פורענות כמו מן וימת ואילך לא היה קורא אלא כותב וכן ברוך בן נריה לפי שהן קינות וצריך ליזהר על כך : א"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני אמר רב יהודה אמר רב ששת אם הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו פי' ה"ר יהודה מפלז"א דאלקח מן השוק קאי לפי שעתה לא חסר חבירו מצוה דאדרבה עבירה היתה להשהות בידו ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה הרי זכה בקנייתו ובהגהתו וזיכה חבירו שהצילו מן העבירה ועיקר : תתקנה עושה יריעה אחת מבת שלשה דפין ועד בת שמונה פחות מכן ויתר על כן לא יעשה [*ולא ירבה בדפין] מפני שנראה כאיגרת ולא ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון שלשה למשפחותיכם שיעור הדף פי' אורך השיטה ופירש ר"ת בשם הגאון דהיינו מכתיבה דקה אבל בגסה הכל לפי הטוי שלא יהיו עיניו משוטטות אילך ואילך ובסמ"ג הוסיף וז"ל שהרי פר"ח שלשה (*משפחותיכם) [*למשפחותיכם] שיעורייהו טפח ואי מכתיבה גסה הוי יותר מטפח וארכו של ס"ת הוי ששה טפחים כלוחות וכן היקיפו וכל זה למצוה אבל לא לעכב כ"פ ר"ת בשם גאון בתיקון שלו עכ"ל · בסמ"ק כתב בהלכות ס"ת דכל שני אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין חוץ לשיטה : נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין לא יחלק שלשה לכאן [וששה] לכאן אלא ארבע לכאן וה' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד · שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות ובחומשין מלמעלה שני אצבעות ומלמטה ג' אצבעות ובין דף לדף כמלא ריוח גודל ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט השערה · לא ימעט אדם הכתב לא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב שנים בתוך הדף וג' חוץ לדף אלא שלשה תוך הדף ושנים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השיטה ע"כ פירש רבינו יעקב שאם נזדמן לו השם בסוף השיטה לא יכתוב אפילו אות אחת חוץ לשיטה ומנין שיטין שבעמוד איתא במ"ס או ס' או מ"ח : הטועה בשם גורד מה שכתב ותולה מה שגרד וכותב השם על מקום הגרד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר תולין השם ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר' שמעון שזורי אומר כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין ר"ש ב"א אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על הגרד ולא על המחק ואין תולין אותו אלא כיצד הוא עושה מסלק היריעה כולה וגונזה איתמר אמר רב חננאל אמר רב הלכה תולין השם רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל הלכה מוחק וכותב : אמר רבין בר חיננא אמר עולא הלכה כר' שמעון שזורי בתוספות שאנ"ץ האריך ואין צורך כל כך ע"כ לא כתבתי כי כל כוונתו להוכיח אי זו הוא עדיף וסוף דבריו ג' ענייניס יש מחיקה רוצה לומר כשהכתב לח ומוחקו · גרידה ר"ל כשיבש וגורדו ואין ניכר כל כך · תלייה הוא ביני שיטי ופי' רבינו משה מקוצי דהא דפסק ר"ח הלכה תולין השם הוי פירוש ואין מורין כן אבל מוחק הלכה ומורין כן דהא בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה מוחק וז"ל הירושלמי אמר רב חננאל הלכה מוחק וכותב השם ותולה החול (*תולין) [*ותולין] כגון אני ה' אלהיכם (*מותר) ושואל שם מה טעם תולין זה יותר מאחר אם הטעם מפני שיש שלש תיבות ואין גנאי כל כך כמו לתלות שם יחידי או מפני שיש שם חול שתולה חול עם השם ואין נראה כאלו השם טפל למה שבפנים ובסוף כתב רבינו שמשון וז"ל ר"ת פסק בתיקון ס"ת שלו דקי"ל כר' שמעון בן אלעזר משום ר' מאיר ולא ידענא מאיזה טעם אם לא דמספקא ליה הלכה כמאן ואזיל לחומרא (א) או מספקא ליה הי עדיף או מוחק או תולה ולאפוקי נפשיה מפלוגתא או משום זה אלי ואנוהו פסק כר' מאיר דמסלק היריעה והא דתניא במ"ס ר' מאיר אומר מוחק וכותב תרי תנאי *ואליבא דר' מאיר עכ"ל ובספר התרומה כתב וזה לשונו וכל הדינין האלו בס"ת שדילג בה השם וה"ה בנביאים וכתובים שהרי בירושלמי אומר דכ"מ בין שני הטעמים לאותו פסוק שכתוב ביהושע אל אלהים ה' וכן כתוב בספר תהלים שאם הטעם שאומר שתולין אני ה' אלהיכם משום שיש ג' תיבות ואין גנאי א"כ הכא נמי מותר לתלות ואם הטעם מפני שתולין עם השם חול בשלש תיבות אלו שבספר יהושע אין בו חול ואסור לתלות אלמא דבנביאים וכתובים נמי אין תולין ואין סברא לחלק ולומר דבימיהן היו הספרים נגללין והיה בהם קדושה יותר עוד גרסינן בפ"ק דמגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות משמע דאפילו החול אין תולין י"מ הטעם דאמרינן במכילתין כתבם שלא כסדרן יגנזו ולא מפליג בין בפרשיות בין באותיות קלת מס"ה הרבה קצרתי בענין זה ואם תגמגם עיין בסמ"ג ובתוספות שאנ"ץ ושם מבואר כל הצורך : אמר רב יהודה אמר רב קרע הבא בשתי שיטין יתפור בג' אל יתפור אמר ליה רב זוטרא לרב אשי הכי אמר רב ירמיה מדיפתי משמיה דרבא הא דאמר בג' אל יתפור לא אמר אלא בעתיקא אבל בחדתא לית לן בה ולא עתיקא ממש ולא חדתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא

[*והא דלא מפני הא דאמר ר"מ מוחק וכותב הלכה ואין מורין כן ולכך מסלקין היריעה כדמשני [גבי] ר"ח דא"כ היה חומרא רחוקה לסלק היריעה ושל"ל גורר היריעה ולכך קאמר תרי תנאי ואליבא דר"מ (ב)] :

הגהות ממ"י [א] שהיא : [ב] אלא :

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דמספקא ליה : (ב) אבל נ"ל דגבי ר"מ שהוא תנא נ"ש לומר כן דר"מ לא אתא לאשמועינן אלא עיקרא דדינא היכי הוי אבל הני אמוראי דאתי למפסק הלכתא אורחא הוא דפסקי הלכה ואין מורין כן :

חדושי אנשי שם

שי"א נ"ל לפרש שר"ל דבמתים אין הלעג דומה ללעג שקורא כי לעג המתים רק בדעת אותו שיודע שלא הניח ציצית בחייו וגם אין הביוש לענין המתביישים אבל שקורא המתבייש בפני כל העומדים שם והביוש לפניו והוא יודע שהעומדים רואים ומרגישים בבושתו וק"ל אבל ביוש של מתים תלוי רק בדעתו : **ג"מ** ול"נ דאפשר ר"ל דהכא תלוי בדעתנו כלומר ולא במעשה דתלמוד תורה דהיינו שיודע לקרות בתורה תלוי בדעת בני אדם ולא מיקרי מעשה כמו מצות ציצית וסובר המרדכי דמעשה עדיף מת"ת כדאיתא בסוף פ"ק דב"ק גדול ת"ת שמביאה לידי מעשה והלכך לא דמו להדדי ואף לר"ת שכתב שם פ"ק דקידושין מוכח אדרבה מכאן דתלמוד גדול ממעשה מ"מ דברי המרדכי נכונים כלומר והשתא איפכא י"ל לעג שקורא גדול מלעג המתים שאינו תלוי רק במעשה או י"ל דלענין ביוש מעשה גדול ודו"ק :

באור מהרמ"ב

סוף הדף לא פליגי רבנן אר"א דלכ"ע לא יגמור באמצע הדף ופליגי רק אם רשאי לגמור סוף שיטה וקי"ל דאמצע שיטה דוקא ולא סוף שיטה · ולענין דיעבד אם סיים באמצע הדף או סוף שיטה עיין בתשובת שב יעקב חלק ד' סי' נ"ג : **מכאן** יש להוכיח דס"ת תפילין ומזוזה כו' · אבל יש מקילים בתפילין ומזוזה דמיגרס גריסין דא"צ להוציא מפיו · ויש מקילין בכותב מתוך הכתב · ובש"ע לא היקל כ"א בתפילין ובכותב מתוך שכתב כמ"ש במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ב : **אבל** בגסה הכל לפי הטוי כו' · פי' רשאי לכתוב יותר מן ג' פעמים למשפחותיכם·דבגסה אין עיניו משוטטות·אבל דעת הרמב"ם דלעולם בעינן ג"פ למשפחותיכם וכל כתב וכתב לפי ערכו בדקה שיעורו דג"פ למשפחותיכם הוא קטן ובגסה שיעורו דג"פ כו' הוא גדול·אבל יותר מן ג"פ למשפחותיכ' לא יכתוב אף בגסה : **וכל** זה למצוה ולא לעכב · כתב במהרי"ק סי' ק"ל דכללא הוא לכל הדינים הנזכרים כאן בברייתא דלא נאמרו רק לכתחלה ע"ש שכתב כן לענין כתב שלשה אותיות חוץ לדף ומינה יש ללמוד הוא הדין לתיבה בת שתי אותיות אע"ג שהיא תיבה שלימה וכתבה חוץ לדף כשר · גם מבואר מזה דאם עשה יריעה מן כ' דפין דכשר כמ"ש הט"ז סי' ער"ב · ועדיפא מיניה דאיהו מייתי ראיה מדלא מנה הרמב"ם פסול זה בהדי כ' דברים הפוסלים ש"מ דכשר והיינו לענין הס"ת באם אפשר לתקוני אבל מכ"מ סמ"ל אם אפשר לסלק היריעה ולכתוב אחרות צריך לעשות כן אבל מכללא דמהרי"ק שמענו דכשר בדיעבד לגמרי : **נזדמנה** לו תיבה בת ה' אותיות כו' · נחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש הרמב"ם ס"ל דבעינן תרתי ר"ל שלשה אותיות וגם שיהיו רוב התיבה ובכה"ג הוא דלא יכתוב חוץ לדף · אבל בחדא מיניה דהיינו שהוא שלשה אותיות ואכן רוב התיבה או בהיפוך כשר חוץ לדף אבל הרא"ש דייק מדלא קאמר נזדמנה כו' לא יכתוב ג' אותיות שהן רוב חוץ לדף ש"מ שהכל תליא רק בג' אותיות לחודא · אבל ברוב לא תליא כלל לא להקל בתיבה בת ה' אותיות ולא להחמיר בתיבה בת ג' אותיות דהרי לכתוב ב' ממנו חוץ לדף אע"ג דהוא רובו : **פי'** רבינו יעקב שאם נזדמן לו שם כו' · עיין ברא"ש לקמן גבי הלכתא דתולין השם סיים הרא"ש וז"ל ודוקא תולין ביני שיטי אבל בגליון שבין עמודים לא · וכתב במעדני מלך אע"ג שכבר כ"כ הרא"ש לעיל בשם ר"ת קמ"ל הכא דאפי' בין העמודים ביני אוירי דבין פשיטין ג"כ אסור חוץ לדף · וק"ל מכ"מ הא כבר כתב לעיל הברייתא דתיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השטה · מסתמא קאמר דלא יזרקנה בין שרוצה לכתבו מכוון להשיטה או בין אויר דשיטה · וא"כ נדע מכ"מ דאסור לעשות כן בהשם כולו · דהרי מקצתו בלא"ה אין תולין וא"כ מאי קמ"ל הרא"ש · ונלע"ד די"ל משום דלעיל בברייתא לא איירי רק מן לכתחלה וכן דברי ר"ת הן רק לכתחלה · וקמ"ל כאן דבהשם כולו בגליון שבין עמודים לא אפי' בדיעבד ועיין במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז : **תולין** בגמרא הגירסא אף תולין ור"ל כ"ש מוחק · אבל הספר נקיט גירסת ר"ת דר"ל דוקא תולין אבל בהא דאמר ר"י מוחק אין כ"מ בגירסא · דאפי' אי נגרוס אף מוחק לא קאי שאף רק אהא דגורר ולא אהא דתולין כמ"ש התוספת : **ואין** צורך כ"כ כו' · נ"ל משום דהביא בסמוך דברי הסמ"ג דהא דתולין הוא רק הלכה ואין מורין כן אבל הא דמוחק הלכה ומורין כן עכ"ל אבל כבר גלה דעתו דמוחק וגורר עדיף מתולה וכמאן דגרים אף תולין· וק"ק לפי' הסמ"ג מאי מקשה הגמרא ולימא הלכה כר' יוסי דהא ר"י תולין לכתחלה קאמר ורב כאן לא פסיק כוותיה לכתחלה דהרי אין מורין כן · ובמהרי"ק סי' ק"ל תירץ קושיא זו בדוחק · דקושית הש"ס דהל"ל הלכה כר' יהודה דמוחק ולא תולין לכתחלה ונדע דדיעבד תולין · והנה בהא דרש"ז רוב הפוסקים פסקו הלכתא כוותיה דכולו תולין ומקצתו אין תולין · ותמה הש"ך הא לא קי"ל כרש"ז גבי בן פקועה וכן גבי שידה ויין דבסוגיא· א"כ ש"מ דלא ס"ל הך כללא דהלכה כרש"ז בכל מקום וכן מקשה בתשובת פני יהושע סי' ס' וביאר (דבריו) דל"ל דרש"ז אתי רק לפרושי לר"י קשה א"כ נשאר קושית הגמ' לימא מר הלכה כמר דהיינו כרש"ז · והנה אי משום הא לא ארי' דמשום הכי נקיט ר"י משום דמר' יוסי נלמד דתולין דוקא אבל לא מוחק אבל מן רש"ז לא נשמע כן דאיהו נקיט תולין משום סיומא דמלתא דמקצתו אין תולין ואף להתוס' שכתבו דרב דאמר תולין לא אתי למעוטי מוחק · דאדרבה אין מורין כן לכתחלה לתלות · ג"כ לא קשה מידי דסמ"ל דהלכה כרש"ז דלרש"ז תולין כולו לכתחלה ורב לא ס"ל דתולה לכתחלה · והא דמקשי הגמרא נימא הלכה הקושיא בהיפך דנימא הלכה כר' יהודה כמ"ש במהרי"ק שהבאתי בסמוך · אבל הב"ח בתשובה סי' קי"ג הביא דבמס' סופרים מפורש דלר' יוסי אף מקצתו תולין א"כ ודאי דל"ל דרש"ז לפרש · ולענ"ד דע"כ לא קי"ל כרש"ז היינו לקולא אבל כאן לחומרא הוא דפסקינן כוותיה לענין אין תולין מקצתו · אבל הא דתולין כולו בלא"ה ר' יוסי ס"ל כוותיה דנמוקו עמו מיהו בתוס' פרק בהמה המקשה דף ע"ה ע"ב ד"ה אנא משמע דלא קי"ל כרש"ז אף במקום דרש"ז להחמיר שהרי כתבו שם דמש"ה סמכינן להדליק בכל השמנים כו' דלא קי"ל כרש"ז ע"ש · ומ"מ י"ל דהכא שפיר הלכה כרש"ז משום דהוא מכריע · דהרי ר"י שרי אפי' מקצתו ור"מ פוסל אפי' בכולו · ורש"ז דמחלק בין כולו ודין מכאן כו"ל מכריע וקי"ל דהלכה כדברי המכריע · גם למ"ש בתוס' דגמ"ם פי' בדר"י דתולה רק השם ·

משמע ג"כ דאבל מקצתו אין תולין א"כ גם ר"י ס"ל כוותיה דרש"ז בהא דמקצתו אין תולין ע"כ שפיר דפסקו כרש"ז ומכ"מ הסמ"ג כתב להדיא דאין הלכה כרש"ז וכתב הב"ח דמשו"ה אם כבר כתב מקצת השם בתלייה יש להכשיר בדיעבד מיהא · ומכ"מ בתשובה לא סמך ע"ז למעשה כ"א בתולה אותיות הנטפלות להשם · אבל בעיקר אותיות השם אין להכשיר אפילו בדיעבד : **אם** הטעם מפני שיש ג' תיבות ואין גנאי כ"כ או מפני שיש שם חול שתולה חול עם השם משמע דסגי בחד תיבה של חול ובסמ"ק כ' דבעינן ב' תיבות של חול עמהם · (וכך כ' הטור) ותימה הא כאן נקט הדוגמא כגון אני כו' הוי ליה רק חד תיבה של חול · ותי' בתשובות פני יהושע הכ"ל דמה שכתב הסמ"ג בתיבות של חול לאו דוקא אלא ר"ל חד תיבה של חול וחד תיבה שם שאינו נמחק · אבל אינו שם המיוחד · ואתא לאפוקי דאם ב' שמות המיוחדים ורק חד תיבה חול זהו לא מהני · ועוד הוסיף שם דהא דקמיבעי ליה בירושלמי כדמייתי הספר וקאי' כ"מ כגון אל אלהים ה' ולא קאמר כ"מ דבין ה' אלהינו ה' דכתיב באורייתא אלא ע"כ אפי' להא דבעי להתיר בג' שמות דוקא ג"כ בשני שמות מהם שאינם נמחקים ואין שם המיוחד רק א' · ולכן לא נקיט ה' אלהינו ה' דבזה לכ"ע אסור לתלות · ולענ"ד נראה דס"ל להסמ"ק כיון דיש אותיות נטפלים להשם אלהים במלת אלהינו ה"ל ג"כ כתיבה של חול · ולכן ג"כ לא נקט הפ"מ כגון ה' אלהינו ה' דהם יש ג"כ כנוי הנטפל לשם · והירושלמי רוצה למינקט גווני דכולו קודש לכן נקיט אל אלהים ה' לפי"ז להסמ"ק אין לתלות כ"א ביש שתי תיבות א' של חול וא' שם שאינו נמחק עם כנוי אותיות הנטפלים וכ"ל שהכריחו מדלא קאמר בירושלמי כ"מ בין שני הטעמים כפשטא אם דילג רק ב' תיבות אחד חול וא' של קודש · דלה"ע דאין גנאי בג' תיבות וג' דוקא ולה"ט כיון דתולה חול עמו שרי גם בשנים מכח כ"ש ע"כ ס"ל להסמ"ק דבשביל שם א' של חול בלאמת אין תולה כ"א ביש עוד חול עכ"פ ע"י אותיות הנטפלים דהע"פ שהן ג"כ קודש מכ"מ לא חמירי כאותיות השם עצמו : **לא** אמרן אלא בעתיקתא כו' אלא הא דאפיצן כו' · מבואר מדבריו דעתיקתא חמירא מחדתא · וכן אפיצן חמירי מלא אפיצן כדכתב בסמוך ואומר ר"י אע"ג דלא אפיצן אם הם שחורות כו' ש"מ דס"ל דאפיצן חמירי · והטעם דס"ל כמ"ש רש"י דפסולה דעתיקתא הוא משום דמגניא ביה קריעה בישן טפי מבחדתא · וכן באפיצן דשחור הוא מגניא ביה קריעה · אבל הרמב"ם אע"ג דגם הוא ס"ל דעתיקתא חמירא מחדתא · אבל ס"ל דאפיצן קילא מלא אפיצן · ומפרש שכ"ז שאפוצו ניכר מיקרי חדתא · וכשנתייש עד שאין אפוצו ניכר מיקרי עתיקא · ולדבריו צ"ל טעם אחר בחלוקא דעתיקא מחדתא דלא מטעם דרש"י אלא כמ"ש הב"י דעתיקא כבר נתיישן ואינו חזק כ"כ וע"כ כיון שנקרע לא יתפור דאין התפירה מתקיימת בה · אבל חדתא הוא חזק דהתפירה מתקיימת בה · והא הטעם באפיצן קילא משום דכ"ז שאפיצן ניכר עדיין חזק הוא · ונראה דרש"י והתוס' לא טוו מצי לפרש הכי מתרי טעמי · חדא דמשמע להו הא דאפיצן קאי אדלעיל דלא יתפור והא דלא אפיצן קאי אדלבתריה דיתפור דאל"כ הול"ל בהיפוך הא דלא אפיצן הא דאפיצן גם לפמ"ש התוס' והספר בסמוך דגם אם מתוקן בלא אפיצן הוא תיקון טוב וחזק א"כ גם בלא אפיצן הוא חזק כאפיצן ע"כ פרש"י בהיפוך שהוא משום טעם דמגניא ביה קריעה אבל בטור כ' דבאפיצן יתפור משום שאין התפירה ניכרת כ"כ אבל בלא אפיצן התפירה ניכרת · הנה ס"ל כהרמב"ם דאפיצן קילא מלא אפיצן אבל מטעם אחר · אלא דס"ל סברא הפוכה מרש"י דרש"י ס"ל באפיצן מגניא ביה יותר · והטור ס"ל דאדרבה בלא אפיצן ניכר יותר · והב"י כתב שם ע"ז דפשוט כן ברש"י ותוס' · וכבר תמה הב"ח ע"ז דאדרבה ברש"י ומרדכי ותוס' מבואר בהיפוך ואמת מה שכ' הב"י שכ"מ בתוס' הוא תמוה · אבל מ"ש ב"י שהרא"ש ס"ל כהטור · זה נ"ל דלק"מ דהיה להטור הגי' בהרא"ש כמו שהיה הגירסא בהרא"ש טעם המעדני מלך דגרס וה"מ בחדתא אבל בעתיקתא ש"ד אלא שבע"מ הגיה דברי הרא"ש על פי דעת רש"י ולא"ה הוא אלא הרא"ש ס"ל דחדת' חמיר' מן עתיקת' דבחדתא מינכר טפי התפירה מבעתיקתא ולכן ג"כ ס"ל דלא אפיצן חמירי מבאפיצן דלא אפיצן ה"ל כחדתא כמו לרש"י· ואפיצן הוי כעתיקתא כמו לרש"י ורק דלרש"י עתיקתא ואפיצן מגניא ביה טפי· והטור ס"ל אדרבה בחדתא ולא אפיצן מינכר ביה טפי וזה ברור·ולפי"ז נדינא סי' רלוי להחמי' בין באפיצן דלמא כרש"י והתוס' ובלא אפיצן דלמא כהטור·ואע"ג דעיבוד שלנו חזק הוא ולא שייך סברא דנתקי' מכ"מ להטור פסול משום דמינכר · רק בב"ח ובתשובה סי' ק"ח כתבו דהאידנא שתופרין בחוטין לבנים שרי בין לרש"י דתלה טעמא משום דמגניא · ובין להטור דתלה טעמא משום דמינכר ושרי כדלקמן בסמוך · ובהא דמפלגינן בין עתיקתא לחדתא דבחדתא מיניה יתפור וכתב הריב"ש דעד כאן לא מקילינן אלא בג' · אבל מיתר מג' לעולם לא יתפור בין בחדתא ובין בעתיקתא · וכ"ה בתוס' שבת דף ע"ט ע"ב ד"ה קלף כו' בא"ד ותניא אידך בג' יתפור בד' לא יתפור כו' · אבל התשב"ץ חלק ג' סי' י"ז כתב שהריב"ש חזר בו וע"ש ח"ב סי' רס"ט · וכ"ה בהגה' מרדכי דגיטין ע"ש הר"ם מסכ"ן וכ"כ בתשובות מהר"ם סי' קע"ד · ומכ"מ כתב הב"ח דאין להקל נגד הריב"ש מאחר שלפי התוס' הכ"ל הגירסא הוא בגמרא להדיא לחלק בין ג' ליותר מג' · וכתב הב"ח דהוא הדין בין דף לדף דקא מיבעי ליה בסמוך לפסק הטור לחומרא והרמב"ם לקולא

דלא עפיץ א ודוקא בגידין פי' התוס' דהא דאמר בירושלמי ס"ת אין תופרין אותה במקום הכתב אלא מבחוץ קאי אהך דקתני הכא שני שיטין יתפור והא קאמר דיתפור מבחוץ כלומר שלא יתחוב המחט (א) במקום הכתב אומר ר"י אע"ג דלא עפיצן אם הם שחורות כעפיצן אפי' חדשות אסירי דלא שרי (*בשני) [*בג'] שיטין אלא מפני שהוא לבן ביותר ולא מיגניא ביה קריעה: תניא בהקומץ רבה הל"מ **תתקנט** תפילין על הקלף מזוזה על דוכסוסטוס קלף במקום (*שער) [*בשר] דוכסוסטוס במקום (*בשר) [*שער] פירוש אותו של צד השער נקרא קלף של צד הבשר נקרא דוכסוסטוס פי' רב האי גאון לוקחין עור וחולקין לשנים אותו של צד השער נקרא קלף ואותו של צד הבשר נקרא דוכסוסטוס פירוש מקום בשר ומעבד להו לתרווייהו במקום דיבוקם (*ללד) [*ולצד] הבשר ולצד השיער לא מעבד להו וכותבין שניהם על המעובד שהוא הגאה והיינו דתניא קלף במקום בשר פירוש הצד של צד הבשר ולא במקום בשר ממש והיינו מקום דיבוקו לדוכסוסטוס ודוכסוסטוס במקום שיער פירוש צד המעובד שהוא לצד שיער מקום שהיה דבוק לקלף שנקלף ממנו: ותניא שינה פסול ולא קי"ל הכי אלא כר' אחאי קי"ל דתניא בשבת פרק המוציא ובמנחות בהקומץ שינה בזה ובזה [דף פד ע"א] פסול ור' אחאי מכשיר וכוותיה קי"ל דמוקמינן בפרק המוציא דרב קאי כוותיה ותניא בשבת ובמנחות ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין ומוקמינן להו במנחות כר' אחאי: **הגה"ה** מסיק הא דלא עפיצן (ג) ומכאן מוכיח ר"ת דאף בימי חכמים היו רגילין בעיבוד אחר בלא עפצים כגון שלנו או כיוצא בו ועדיף יותר מעיבוד עפצים (*מדמשמע) [*כדמשמע] הכא דליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד אלא מליח *וקמיה לבד דא"כ היינו דפתרא ב כדאמרי' פרק המוציא שלשה עורות הן כו' דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ ודפתרא פסול לס"ת דלא מיקרי ספר מדפסול למגילת סוטה וגבי גט דתנן התם אין כותבין לא על הדפתרא

[*ואין להקשות דכ"ש דמועיל עיבוד שלנו כיון דבימיהם לא היה כ"א מליח וקמיח די"ל במקום שאין צריך עיבוד מועיל עיבוד שלנו מכ"ש אבל במקום שצריך עיבוד כגון גבי תפילין ה"א דאינו מועיל עיבוד שלנו ולכן דחק עצמו להביא ראיה שאף בימיהם היה עיבוד במקום שצריך ולכך מועיל העיבוד שלנו]:

ולא על הנייר מחוק וה"ה לנייר שאין מחוק דהא בפ' המוציא אמרי' כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה על הגויל ועל הקלף ועל הדוכסוסטוס כשרה ומוקי לה בס"ת וכן שנינו פ"ב דמגילה כתבה על הנייר ועל הדפתרא פסולה דנקראת ספר ומיהו בגיטין מצינו לדחויי דמיירי בנייר של עשבים שאין ג מעופץ כדפי' בקונט' התם ואותו נייר כשר בגט לכ"ע דאין יכול להזדייף אבל בס"ת פסול סוף דבר כתב ר"ת וז"ל אומרים הגאונים גויל מעור שלם כמו שהוא מעופץ לצד שיער וכדאמרינן בריש ב"ב גויל אבני דלא משפייא ומצד הבשר אינו נאה לכתוב מפני גידי הבשר והשמנונית והכי אמרי' בירושלמי במ"ס כותב על הגויל במקום שיער ואם שינה פסול ודוכסוסטוס הוא העור הנחלק לב' אותו שלמעלה מצד השיער קרוי קלף לפי שנקלף מעל חבירו והשני לצד הבשר קרוי דוכסוסטוס פי' דוך מקום כמו דוכתא פלן סוסטוס בלשון יוני בשר וכ"פ בערוך משם רב האיי ועל שניהם כותבין על מקום חתך בקלף כלפי מקום הבשר ועל הדוכסוסטוס כלפי מקום השיער שאין מקום בשר ממש נקלף ולא מקום שיער ממש כדוכסוסטוס ומשם מעבדים אותו בעפצים ומצד שיער אין נאה לכתוב ולא מצד הבשר מפני הגידין והבשר והשמנונית וסימניך כבוד אלהים הסתר דבר וקלפים שלנו דין קלף יש להם שהרי עכשיו מסיר מהקלפים הגידים והשמנונית וקליפה דקה שקורין אסקרניר וכשירים לכל דבר למזוזה ותפילין וס"ת דעיבוד שלנו חשוב ועושה מקום הבשר נוח לכתוב וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכסוסטוס יש להם עתה וכותב ס"ת מצד השיער ועליהם הכתוב אומר עינים להם ולא יראו כי ידוע שהלבן טוב יותר ומתקיים יותר מן השחור ועוד אי דין גויל יש א"כ יפסל בתפילין ומזוזות כדאמרינן בהמוציא ואי דין דוכסוסטוס יפסל בתפילין דאין נכתבין אלא על הקלף כדאמרינן לקמן ואי משום הקליפה שמסירים האומנים [*פי' ויהא הנשאר דוכסוסטוס] *אין זה אלא תיקון בעלמא ואינה עבה כ"כ שיהא שם קלף עליה [*פי' על שנקלף וא"כ הנשאר לא מיקרי דוכסוסטוס] *ר"ת וא"ת היכי אמרינן דס"ת פסול אדפתרא וגם בעינן דיו כדאמרינן פרק הבונה כתבה שלא בדיו או שכתב אזכרות שלה בזהב הרי אלו יגנזו ובשבת פרק כל כתבי אמרי' בעי ריש גלותא מדרב הונא היתה כתובה בקומוס ובקנקנתום מצילין אותם מפני הדליקה או לא אמר ליה רב אשי ת"ש אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית (ג) ובדיו אלמא דבס"ת לא בעינן ספר ודיו אלא למגילה ותירץ ה"ר יוסף דמיירי בשאר ספרים ולא בס"ת ועי"ל דהסיא דפרק כל כתבי איירי להציל מפני הדליקה אבל כ"ע מודו דלא ניתן ליקרות בהם דבעינן ספר ודיו אף לרבנן דר' יהודה וא"ת למה החמירו בספרים דאע"ג דאין נכתבין כהלכתן מצילין מפני הדליקה ובמגילה אם אין כתובה כהלכתה אין מצילין יש לומר משום דבמגילה ליכא אזכרות ותדע דע"כ לא בעי אלא מהו להציל אבל לקרות פשיטא ליה דלא ולי הכותב נראה לי דיש להשיב על האי תדע ודוק ד: ועוד מצאתי שפי' ר"ת דיכול להיות דס"ת כשרה ע"ג דפתרא מדכייל ותניא פרק הבונה כל פסולי' והך לא קתני ואף במ"ס ולא ליסתמיט דליסמעינן בשום דוכתא דפסול ומיהו לכתחילה ודאי פסול וגבי מגילה היינו טעמא דפסול דאחמור בה רבנן משום דכתיב ככתבם וכלשונם ואין רגילות לכותבה אלא על ספר ובדיו אי נמי משום דלא לזלזולי בה משום דלית בה אזכרות ע"כ לשון ר"ת ואין נראה לר"ן להקל בה טפי ממגילה: כתב בסמ"ג וז"ל הלכה למשה מסיני הוא שספר תורה כותבין אותה על גויל במקום השיער ושיהו כותבין תפילין על קלף במקום בשר ושיהיו כותבין מזוזות על דוכסוסטוס במקום השיער וכל הכותב על הקלף במקום השיער או בגויל במקום בשר פסול וכתב ר' מאיר שכן הלכה למשה מסיני אם כתב ס"ת על קלף כשר ולא נאמר גויל אלא למעט דוכסוסטוס שאם כתב עליו ס"ת פסול אמנם פרק המוציא מסקינן שספר תורה כשר אפי' על דוכסוסטוס וכן אם כתב מזוזות על הקלף או על הגויל כשר שלא נאמר על דוכסוסטוס אלא למצוה אבל תפילין אין נכתבין אלא על [*] קלף ולא על] גויל ולא על דוכסוסטוס ואם נכתב עליהן פסולין כדאיתא התם עכ"ל ומיהו עתה אין נפקותא בכל זה דקלפים שלנו מספיקים לכל כדפי' לעיל משם ר"ת: בין שיטה לשיטה מהו פי' אם המלא לומר בין דף לדף כשר אם סוף הקרע פוגה ומתעקל עד בין שיטה לשיטה מהו משם ר"י כאן: אמר ר' יוחנן מזוזה שעשה בשנים שלש ואחד וכו' נהגו הסופרים לכתוב מזוזות בכ"ב שורות ואם שינה לא פסל ואלו התיבות שבראש כל שיטה שמע ה' הדברים לבניך ובשכבך בין והיה מצוה בכל יורה עשב פן והשתחויתם השמים ואבדתם ושמתם אותם אתם בדרך ובשעריך אשר על הארץ **תתקס** ומנהג פשוט שכותב על המזוזה מבחוץ כנגד ריוח שבין פרשה לפרשה שדי וכן נגד ה' אלהינו ה' שם המתחלף באלף בית והוא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) ולא נהירא דהא פשוט הוא ועוד דליסנא מבחוץ לא משמע הכי: (ב) כתב הב"י סי' ר"פ והרמב"ם כתב בלשון זה בפ"ט בד"א כשן שאין עיפוצו ניכר אבל אם ניכר עיפוצו יתפור ואפי' קרע הבא בתוך ג' עכ"ל ונראה שהוא ז"ל מפרש הא דעפיצן כלומר שעדיין עיפוצו ניכר הא דלא עפיצן כלומר שהוא ישן כ"כ עד שאין עיפוצו ניכר והכריחו לפרש כן כדי לקיים מה שאמר בתחלה הא בעתיקתא אבל בחדתי יתפור דאילו לפי' רבינו קשה למה בתחלה תולה טעמא בחדתי ועתיקתא כיון שאין הדבר תלוי אלא בעפיצן ולא עפיצן לא הל"ל תילוק אחר עכ"ל וא"כ לפירוש הרמב"ם אין מוכרח דבימי חכמים היו רגילין בעיבוד אחר דהא בשניהם מיירי בעיפוץ אלא דהא ניכר והא לא ניכר וא"כ אין ראית הר"ת ראיה ואעפ"כ סובר הרמב"ם כר"ת דעיבוד שלנו חשוב כעיבוד עפצים וכמ"ש הב"י בסי' רע"א ולא ידעתי מנא ליה ומתחלה הייתי סובר דמשום הכי פירש הרמב"ם כך דסבר דבלא עפיצן פסול ואחרי ראותי הב"י סי' רע"א תמהתי ודו"ק: (ג) ובספר:

חדושי אנשי שם

ש"י א כתב ב"י על זה בי"ד בסי' ר"פ ז"ל נראה שהוא מפרש הא דעפיצן לא יתפור הא דלא עפיצן יתפור וזה היפך כל המפרשים עכ"ל וקשה לי שהרי רש"י פירש כך וגם ר"ת צריכין אנו לומר שמפרש כך שהרי כתב המרדכי בהגה"ה מסיק הא דלא עפיצן מכאן מוכיח ר"ת שאף בימי חכמים היו רגילין בעיבוד וכו' עד ועדיף יותר מעיבוד עפצים כדמשמע הכא וק"ל:

ש"י ב וק"ל שמשמע דס"ל כפירש"י דפירש הא דעפיצן והם שחורין ונראה כעתיקין לכן אין לתפור בתוך ג' ולא כפירוש נימוקי יוסף דפירש דעפיצן חזק ויכול לתפור וא"כ קשה מאי קאמר דליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד כו' שלא כ"ש דהיכא למידק דעדיף בלא עיפוץ ומעופץ שהרי אפי' בלא עיפוץ ובלא עיבוד הוא טוב לפירש"י שפירש שבמעופץ נראה כשחור ואינו יכול לתפור ונראה דהכי פירושו וליכא למימר דלא עפיצן וגם ליכא שום עיבוד ואז גרע מעפיצן ר"ל ונפרש הא דלא עפיצן ואז אסור לתפור אבל עפיצן מותר דהוא טוב מלא עפיצן הואיל ולא עפיצן פירש רש"י וגם לא עיבוד רק קמיח ומליח וא"כ לא היה לנו ממה לדקדק שעיבוד שלהם טוב מעיבוד עפצים דשמא הן שוים לכן אמר זה אינו דמליח וקמיח לבד הוה דפתרא כו' וא"כ הא דלא עפיצן ע"כ ר"ל שמותר לתפור וא"כ הוה טוב יותר מעיבוד עפיצן: **מהר"ם** ג וצ"ע בתוספות פרק המוציא יין שמכשירו אף לס"ת אם אינו מחוק ושמא יש לחלק דהתם בנייר שהוא מעופץ שהוא חזק ומתקיים וצ"ע: ד נ"ל משום דסוגיא מוכח התם בפ' כל כתבי דריש גלותא היה יודע אותה ברייתא דאין בין דמייתי רב אשי לבתר הא כדאתיב ליה רב הונא אין מצילין הדר פרכיה ריש גלותא מהך ברייתא והא רב המנונא תנא מצילין כו' וא"כ מעיקרא מה איבעי ליה לריש גלותא אלא ודאי לאו לענין דינא בעי לה אלא כדי לידע פירושא דהאי ברייתא דאין בין אי לענין קריאה איתמר או לענין הצלה דווקא ואם ישיב לו רב הונא השתא קורין כ"ש מצילין יבין ממנו דהאי ברייתא לענין קריאה איתמר ואם ישיבהו בניחותא מצילין יבין ממנו דהאי ברייתא לענין הצלה דווקא איתמר כדאיתא התם בריש פרקא אליבא דמ"ד נתנו לקרות בהן כ"ע לא פליגי דמצילין כי פליגי למ"ד לא נתנו לקרות בהן כו' והא דלא בעי מיניה בהדיא לענין פירושה שמא ברייתא לא היתה בדוקה לו לענין פסק הלכה או שמא היה מסתפק ברב הונא אי בקיאה ליה או לא כי כן היה סדר התלמידים להתחכם בשאלתם דרך רמז כדאשכחן פ"ב דזבחים קרוב לסופו סבר איבעי מיניה חדא דשמעינן תרתי גבי בעי מיניה לוי מרבי חישב לאכול כזית למחר בחוץ מהו וכמוהו בפרק מגילת האשה תלי ליה רב לרבי ביני חיטי האחין שעיבדו מהו רב תרווייהו מיבעי ליה קסבר אי כתיבא ליה כו':

באור מהרמ"ב

לקולא י"ל ג"כ דוקא עד ג' ולא ביותר · וז"א מוכרח כיון דלצד האבעיא להקל משום דבין דף לדף לא אכפת לן בהא דמגניא או מינכר הס"ד ביותר מג' נמי: **ודוקא** בגידין ·ולענין אם ראוי לדבקו במטלית העלה הרא"ש דהרי אף במקום שאסור לתפור · אבל בהריב"ש שהביא הב"י משמע דבמקום שאסור לתפור ודאי לא מהני דבק אלא שאפי' במקום דשרי לתפור אסתפק ליה אם שרי לדבק או לא · וטעם פלוגתתן הוא בפירוש פלוגתא דבמ"ס דקאמר אין דובקין כו' ר"מ אומר דובקין כו' שהריב"ש מפרשו דקאי לענין תפילין ולענין דביקות פרשיות יחד אע"ג דתזר בו ר"י לקמן דף ל"ג וס"ל דא"ל לדבק מכ"מ טוב הוא לדבק ומש"ה טוהגין באמת לדבקן כמ"ש הב"י בסי' ל"ב · אבל הרא"ש מפרשו בס"ת ולענין דיבוק הקרע מיירי ופליגי בדביקות דקודם הכתיבה אבל בדביקות הקרע דאחר הכתיבה שרי ובמהרי"ק שורש קכ"ב התיר אף בדביקות קודם הכתיבה וכ"ל לדבריו אע"ג דת"ק ס"ל אין דובקין מכל מקום פוסק כרשב"א מטמיה דר"מ דעבד עובדא · גם ס"ל דהירושלמי פ"ק דמגילה דמייתי הרי"ף סוף הלכות אלו משמע ג"כ דס"ל דובקין · ועיין בש"ך סי' ר"פ ס"ק ז' ובט"ז ס"ק ג':

שלא יתחוב המחט במקום הכתב · וכן פירש ג"כ בסמ"ג ובספר התרומה · אבל הטור בסי' רע"ח הביא תשובת הרא"ש דמשמע יש מפרשים כן ולא נהירא דהא פשיטא הוא אלא דקאי התפירות שיריעות להדדי ולא אתפירות הקרע כפי' הספר · ודבר תימה הוא שחולק על פי' התרומות והתוס' והסמ"ג בפשיטות: **ורב** אחאי מכשיר וקי"ל כוותיה · וכתב הב"י דסברא דחויה היא דכל הפוסקים לא פסקו כרב אחאי · והראיה דמייתי מגמרא דשבת ליתא התם בס"ד דרב מכשיר תפילין אדוכסוסטוס אבל למסקנא רב קאי אמזוזה אבל בתפילין [בעי'] קלף דוקא · והנה גם הספר עצמו הביא בסמוך דברי ר"ת שכתב ואם שינה פסול · גם לקמן הביא הסמ"ג שכתב דבשינה פסול · אבל מכ"מ נהי לענין דיהא הלכה כרב אחאי הוא סברא דחויה אלא קי"ל כת"ק · מכ"מ לענין הי"ת שא דשינה כשר אינה סברא דחויה והוזכרה בתוס' מנחות דף ל"ב ד"ה אידי ואידי כו' · דלכך לא תי' אידי ואידי אמזוזה · דכיון דכשירה כששינה מצותה כו' ומינה לס"ת דכשר ג"כ על קלף ועל דוכסוסטוס כשר ג"כ אם אינה במקום שכתיבה · גם הטור כתב ע"ש הרא"ש דבס"ת לא פסול ביה שינוי ויליף כן מדיהיב הרא"ש טעמא דפסול תפילין אגויל משום דפסול ביה דוכסוסטוס במקום שער לכן פסול ג"כ גויל דגמירי תפילין במקום בשר דוקא · אבל במזוזה דכשר ביה דווקא קלף וגם דוכסוסטוס ליכא ביה שינוי מקום דשער ובשר וכשר ג"כ בגויל · ושם יליף הטור דממילא בס"ת דכשר קלף ודוכסוסטוס כשר ג"כ בשינה מקום בין במקום שער בין במקום בשר · ולכאורה דברי הרא"ש ק"ק דהא בשבת דף ע"ט בס"ד דס"ם אליבא דרב דמכשיר בתפילין קלף וגם דוכסוסטוס אפ"ה קאמר שם בסוגיא ולטעמיך תפילין אגויל מי כתבינן · והרי לאותו ס"ד ל"ל כטעמא דהרא"ש אלא ל"ל דגמרא גמירא ליה שלא יהא אגויל ויש ליישב ואין כאן מקומו: **וה"ה** לנייר שאינו מחוק וזהו דלא כהתוס' בשבת דף ע"ט ע"ב ד"ה תפילין אגויל כו' וכדברי הספר כאן הכי אסיק בש"ך סי' רע"א ס"ק י': **איירי** להציל מפני הדליקה אבל כ"ע מודו דלא ניתן לקרות בהם · מיהו שם תוס' ד"ה מגילה בסוף הדיבור כתבו דר"ה ס"ל תנאי היא ולדידיה היכא שלא ניתן לקרות בהם ג"כ אין מצילין · ולהמרדכי י"ל דס"ל דכאן שכתובים בלה"ק גם לר"ה מצילין אע"ג דלא ניתן לקרות: **משום** דבמגילה ליכא אזכרות · ומכ"מ היינו דוקא בזמניהם דלא היה ניתן לקרות אז אין מצילין · אבל האידנא דמשום עת לעשות התירו לכתוב בכל לשון ושלא בספר דוקא · ממילא כיון דניתן ללמוד בו ג"כ מצילין ומיהו בנכתב בהם ובסיקרא י"ל אפי' האידנא לא ניתנה לקרות בו · משום דליכא בזה משום עת לעשות דדיו מצוי הוא לכתוב בו · כ"ז מדברי מג"א סי' של"ד ס"ק י"ח: **אמנם** בפ' המוציא מסקינן שס"ת כשר אפי' על דוכסוסטוס · ומכ"מ לק"מ על הרמב"ם דאיהו ס"ל דהא דמוקמינן להך ברייתא בס"ת היינו בס"ד שם דהוי ס"ל דמזוזה על קלף פסול · א"כ ע"כ לא מיירי ברייתא זו במזוזה וגם לא מצי מיירי מתפילין דתפילין אגויל מי כתבינן כדמקשה הש"ס שם · וע"כ דמיירי מס"ת וש"מ דס"ת כשר גם אדוכסוסטוס אבל למסקנא דמזוזה כשר אקלף אם כן מצי קאי הברייתא אמזוזה אז הדרינן מהא דס"ת כשר בדוכסוסטוס ואמרי' בדוכסוסטוס פסול בס"ת · ולכן ג"כ מכשיר הרמב"ם גויל למזוזה משום דלדידיה למסקנא קאי אמזוזה · אבל הרא"ש שכתב אליביה דר"י דמזוזה פסול אגויל · הוא משום דאיהו מפרש להברייתא גם למסקנא מיירי בס"ת אבל במזוזה פסול אגויל · ולדידיה באמת מוכרח דס"ת כשר אדוכסוסטוס דהא בהא תליא נמצא תומרו דהרמב"ם בס"ת בדוכסוסטוס הוא קולא למזוזה בגויל ותומרת דהר"י במזוזה אגויל הוא קולא לס"ת בדוכסוסטוס · והנה בלשון הרא"ש שכתב וז"ל וכן מוכח פרק המוציא יין דס"ת דוקא כשר אגויל אבל לא תפילין ומזוזות עכ"ל · קשה טובא היכן רמיזא שם דמזוזה אגויל לא · אדרבה הר"ן שם דייק מדפריך הגמ' ותפילין אגויל מי כתבינן ש"מ אבל אי הוי מוקמינן במזוזה הוי א"ש דכתבינן אגויל ש"מ דמזוזה אגויל כשר א"כ אדרבה נספוך הוא ממ"ש הרא"ש · וצ"ל דהר"י שהוכיח משם דמזוזה אגויל לא כתבינן ראייתו הכי מדתנא שם במתני' שיעורא דקלף כדי לכתוב פרשה קטנה ושיעור דוכסוסטוס שם בברייתא כדי לכתוב מזוזה · ולא קאמר ג"כ שיעורא דגויל בכמה · ש"מ דגויל פסול בין לתפילין בין למזוזה דאל"כ הו"ל למיהב שיעורא דגויל ג"כ כדי לכתוב מזוזה · וא"ל אכתי מנ"ל דמיפסל אגויל ודילמא משו"ה לא יהיב התנא שיעורא בגויל כדי לכתוב מזוזה משום דלכתחלה מיהא לא כתבינן אגויל וכדמשני שם הש"ס אליבא דרב דמשו"ה לא משערינן בדוכסוסטוס כדי לכתוב פרשה קטנה משום דלמצוה בעי קלף א"כ י"ל גם במזוזה דלמצוה אין כותבין על הגויל · ויש לומר דאם דיעבד כשר מזוזה על הגויל אם כן היכא שמשתמרת ביותר על ידי הגויל כשר לכתוב עליו אפי' לכתחלה כמו שכתוב ברא"ש · וכיוצא בזה כתב הר"ן שם לענין הקלף דמש"ה כתבה לכתחלה אקלף אע"ג דמצותו על דוכסוסטוס מ"מ היכא שמשתמרת עי"ז יותר שרי אף לכתחלה א"כ י"ל גם בגויל והדרא קושיא לדוכתי' אמאי לא שביק מתני' לשיעורא דגויל אע"כ דמזוזה פסול אגויל · ובהכי א"ש ומיושב קושית הר"ן בהא דפריך הגמ' ותפילין אגויל מי כתבינן ולא מקשה כן אמזוזה ש"מ דמזוזה כשר אגויל דלא כהר"י והא"ש ודאי לפי אותו ס"ד דלא אסיק אכתי מהא דר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת · ובאמת הוי ס"ל דמזוזה כשר אגויל · ולא תקשה א"כ אמאי שבק במתני' שיעורא דגויל · דהמ"ל משום דמכ"מ למצוה לא כתבינן אגויל כלל · אבל להאמת דר"מ היה כותבה אהקלף אע"ג דמצותו בדוכסוסטוס מכ"מ כיון שמשתמרת יותר בקלף כותבה גם לכתחלה אם כן אי ס"ד דגויל כשר בדיעבד למזוזה הוי ג"כ שרי לכתחלה למיכתב על הגויל כי היכי דמשתמר טפי כמ"ש הרא"ש אע"כ דמזוזה אפי' דיעבד פסול אגויל ומוכית הר"י שפיר · ולהרא"ש דמכשיר מזוזה אגויל צריך לדחוק ולומר דנקט לקלף ולדוכסוסטוס לאשמועינן שיעורו של זה לא כשיעורו של זה וממילא נדע גם בגויל דשיעורו דיליה במזוזה · אבל בדוכסוסטוס אתא לאשמועינן דלא נימא דתפילין כשר אדוכסוסטוס כדס"ד דס"ם אליבא דרב מעיקרא ומכ"מ הוכחת הר"י היא נכונה: **והנה** במנחות דף ל"ב דפריך הגמ' הא מורידין עושין והא תפילין על הקלף כו' ע"כ קושית הש"ס הוא רק מתפילין · אבל מס"ת לק"מ ממ"נ אי להרמב"ם דפוסל ס"ת בדוכסוסטוס מכ"מ איהו מכשיר מזוזה אגויל א"כ משכחת דעושה מס"ת מזוזה בהיתה נכתבת על הגויל · ולהר"י דפוסל גויל למזוזה מכ"מ לדידיה ס"ת כשר אדוכסוסטוס א"כ משכחת לה דעושה מס"ת מזוזה בנכתבת על הדוכסוסטוס ומכ"ש להרא"ש דמכשיר לס"ת גויל וגם דוכסוסטוס ומכשיר גם למזוזה תרווייהו ודאי דלק"מ מס"ת · ע"כ דמקשה הש"ס רק מתפילין וזה פשוט: **ה"ג אבל** תפילין אין נכתבין אלא על הקלף ולא על הגויל ולא על דוכסוסטוס ואם נכתבו עליהם פסולים: **בין** שיטה לשיטה מהו פי' אמ"ל בין דף לדף כשר · מזה משמע קצת דלהמרדכי מקילין בין דף לדף דכל אמ"ל פשיטות' הוא וכדהוי ס"ל לשואל בתשובת ב"ח סי' ק"ח · ומכ"מ הב"ח שם בתשובתו לא הסכים עמו · וכתב דאין ראיה מהמרדכי דמלי סבר דנקטינן האבעיא להחמיר · עיין בהג"ע סי' י"ז סעיף מ"ד · והנה הטור כתב דנקטינן לחומרא ובשם הרמב"ם כתב דנקט לקולא · ומקשה הב"ח דמנ"ל דמ"ש הרמב"ם וכן בין דף לדף יתפור ר"ל כשיעור ב' שיטין בעתיקתא או בג' בחדתא · ולענ"ד א"ה לומר כן דהרי בסוגיא קא מיבעיא ליה לש"ס בין דף לדף מהו ר"ל אם ג"כ יש בו חומרא דנקרע ג' שיטין לא יתפור או לא דשמא בין דף לדף קילא אבל הא לא קמיבעי' ליה דשמא בין דף לדף חמירי טפי דאפי' ב' לא יתפור · משום דודאי בין דף לדף לא חמירי טפי מנקרע בין השיטין ממש · ולפירוש זה אם הרמב"ם קאי רק בגוונא דאמרי' לעיל דיתפור בכה"ג הוא דיתפור ג"כ בין דף לדף א"כ ס"ל להרמב"ם לאשמועינן שאומר שיש בין דף לדף דבג' בעתיקתא לא יתפור והכי ה"ל למימר וכן בין דף לדף לא יתפור בג' ומדנקיט וכן בין דף לדף יתפור ש"מ דהרמב"ם

[*יסוד כוזו כמופסו כוזו (א)] ואין בזה הפסד לפי שהוא מבחוץ אבל מבפנים אסור (*לעשות) [*לכתוב] אפילו אות אחת ולא לעשות חותמות כי אם לווי אדון כל לא תוסיף ולא תגרע סמ"ג : אמר רב חסדא על הארץ בשיטה אחרונה איכא דאמרי בסוף שיטה איכא דאמרי בתחילת השיטה אמר ר' חלבו חזינא לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע ומכאן היה משמע דשיטה ראשונה מסיימת לאחד ותימה שהסופרים נהגו לסיים והאבת את ושמא תלמודא לאו דווקא נקט אלא שמשמיענו דלתחלתה נגללת כשאר ספרים שנגללים לתחלתם וקשה דאמרינן פרק השותפין [*דף יג] וחכמים אומרים עושה לס"ת בתחלתו עמוד ובסופו כדי לגול היקף אלמא נגלל הספר לסופו כיון שהעמוד בתחילתו וכדי היקף בסופו ותו דהתם תניא כל הספרים נגללים לתחלתם וס"ת שקורין בו תדיר לאמצעיתו נגלל ועושה לו שני עמודים והתם נמי אמרינן ספר עזרא שאין קורין בו לתחלתו נגלל ובמסכת ידים תנן גליון שבסוף אין מטמא את הידים עד שיעשה לו עמוד וכיון שעמוד בסוף א"כ נגלל לתחלתו ונראה דגרסינן איפכא בברייתא וחכמים אומרים בתחלתה כדי לגול היקף ובסופו כדי לגול עמוד ומגילה שיש לה דין שאר ספרים יש להיות עמוד בסופה וכדי לגול היקף בתחלתה ולא עמוד מקלת מס"ה ויש סותרין מקלת הקושיות (*ונרסינן כמתחילהו) [*וגורסין כן וס"ת מתחלתו] נגלל ואין נראה כדמוכח הכא דמזוזה כלפי שמע נגלל ומסתמא ה"ה שאר ספרים : תתקסא ועושה פרשיותיה סתומות וא"ת והא אין כותבין במזוזה אלא פרשת שמע והיה אם שמוע ומה שייך לשון פרשיות לשון רבים ואין כאן אלא פתוחה או סתומה אחת דהיינו בין פרשה לפרשה שכותבין שהיהן זו ע"ג זו בקלף כשר ויש לומר (*מדקדק) [*דמדקדק] היה בב' הפרשיות לכותבם בעגולם כדי לעשותם סתומות והירוץ זה אין נראה לי כלל דא"כ מאי סתומות דקאמר ועוד מצאתי בסמ"ג ובתוספות שנהגו שהיו כותבין על הארץ בסוף השיטה והרי חשוב כסתומה כיון שנתמלאת כל השיטה ותימה דנהגינן השתא דכתבינן על הארץ בתחילת השיטה ונראה הטעם דומיא דס"ת דלעיני כל ישראל באמצע השיטה שנראה אז שהדבר נגמר דכשמסיים בסוף השיטה כמו שאר השורות נראה כאלו רוצה לכתוב יותר : ועושה ריוח למעלה ולמטה כמלא אטבא דספרי הוא כלי שאוחזין הסופרים את הקונטרסים פן ינענעו הילך והילך ולא נודע אי מאורך אי מרוחב

והכל לפי אומד הספר לפי שכתב לפי הנוי ומיהו מלמד שנוהגים פירש כתלי לסוף סמ"ג וכתב רבינו שמשון הואיל שמן הדין לא פירש יש לנו לומר כיון שנגללה מאחד כלפי שמע צריך להניח שיעור לצורכה כמו בשאר ספרים שמניחין בתחלתו כדי לגול היקף עמוד : הגה"ה ומיהו עיין לקמן בהלכות תפילין ושם הוכיח ר"ת דלא בעי' בתחלה להניח אלא כדי היקף ועי"ש בעמוד ז' שבהלכות תפילין ע"כ : רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לעשותה סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומפרש בגמ' הטעם לפי שאינן סמוכות זו אצל זו בתורה לימא מסייע ליה ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין ואמאי הכא סתומות והכא פתוחות הא ולמד מה כן סתומות ופתוחות מרבינו משה שכתב סידורן ע"פ ספר הזקן אשר היה בירושלים והכי נקטינן סתומה היכא שסיים [*חלק שיור] ט' אותיות באמצע שיטה והתחיל בסופה אי נמי סיים בסוף השיטה והתחיל באמצע שיטה שלמטה סימנה והשיעור מפורש בין לסתומה בין לפתוחה ט' אותיות והכי איתא במ"ס ריוח בין פרשה לפרשה או ריוח הפרשה שלש תיבות של שלש שלש אותיות ואם סיים באמצע השיטה ואין שיעור עד סוף השיטה שיוכל לכתוב ט' אותיות יניח שיור אויר חלק קצת בשיטה של מטה ויתחיל הרי לך סתומה בשלשה פנים שכולרא וצורת הפתוחה אם סיים באמצע שיטה ויש שיעור ט' אותיות עד סוף השיטה יתחיל בתחלת השיטה של מטה סימנה והם אם לאו יניח כל אותה שיטה פנוי ויתחיל בשיטה שלישית נקוט הא כללא כל פרשה פתוחה לעולם מתחלת בתחלת שיטה וסתומה באמצע שיטה או קרוב לסוף שיטה אי נמי באמצע הדף אבל ברא' העמוד יש דין אחר כמו שמפרש מהר"ם מגילה דבירושלמי פ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה מסופה סתומה מראשה סתומה מסופה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ואומר ר"ח דאין לפרש דמיירי באמצע הדף וה"פ פתוחה מראשה כלומר אם סיים בסוף שיטה והתחיל בשיטה של מטה לאחר שהניח כה שיעור ט' אותיות בראש השיטה עשה אותה פתוחה וכן פתוחה בסופה פירוש שלא סיים באמצע השיטה והתחיל בראש שיטה של מטה סימנה שהוא ספוק שיטה יעשה אותה פתוחה הא אין לומר דהוים פתוחה מסופה כדפי' הא ודאי פתוח' היא אלא פתוח' [מראש'] דפי' כשמתחיל באמצע שיט' על כרחך סתומ' היא דהא אמרי' לעיל

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) והם אותיות שניות :

באור

דהרמב"ם קולא אתא לאשמועינן · וע"כ דר"ל אפי' בג' דלעיל לא יתפור בעתיקתא מכ"מ בנקרע בין דף לדף יתפור · ומבואר שפיר דלהרמב"ם נקטינן האבעיא לקולא · אבל בהא דגריס הרמב"ם באבעיא בין תיבה לתיבה · מסקנת האחרונים למנקט לחומרא כיון דבגירסא דילן לא הוזכר כלל אבעיא זו בגמרא · ובלא"ה כ"ל דיש לפרש להרמב"ם הא דמבע"ל בין תיבה לתיבה מהו ר"ל בלא נקרע כלל הגליון דלמטה רק בין תיבה לתיבה · אבל בנקרע הגליון למטה היינו עיקר הדין דלעיל דנקרע ג' לא יתפור וסתמא קאמר בין שהקרע בין האותיות או שהקרע בין התיבות · וע"כ בשנקרע גם הגליון נקטינן לחומרא כדברי הטור : לכותבם בעגולם כ"ל שכוון למ"ש הספר לקמן בשם הסמ"ג דמניח פתות מכשיעור סוף פרשת שמע וכן מניח פתות מכשיעור בתחלת והיה אם שמוע : שהיו כותבין על הארץ בסוף שיטה · וקשה דלעיל פליגי אמוראי אם על הארץ בריש שיטה או בסוף שיטה ויהיב הש"ס טעמא דמאן דאמר ברא' השיטה ס"ל כדמרחקא שמיא כו' ומ"ד סוף השיטה ס"ל כדמגבהא שמיא מארעא כו' ולפי דבריו כאן בלא"ה פליגא אם צריך לעשותן סתומות או פתוחות מאי דשקיל וטרי הש"ס אח"כ בדברי רב · והנה גם בתוס' שלפנינו כתב התירוץ הזה ונתחבטו בו בעלי תריסין בפי' בתשובת רש"ל סי' ל"ז ויש שם ג' פירושים · הא' דהתוס' ס"ל דסימן סתומה ופתוחה אינו לסימן התחלה על הפרשה שלאחריה כמו דהוא להרמב"ם אלא אדרבה הסימן דפתוחה וסתומה הוא לסימן על הפרשה שלפניה ולכן הוקשה לתוס' מאי פרשיותיה סתומות הא א"א למיעבד סימן סתומה רק לפרשת שמע ע"י סימן סתומה דפ' והיה אם שמוע דלאחריה אבל פ' והיה אם שמוע היך יעשנה סתומה וע"ז תי' התוס' דבהא דכותב על הארץ בסוף ה"ל כסתומה ע"י סי' שבסופה אע"ג דאינה סתומה ממש מכ"מ גם סי' פתוחה ליכא בסופה ולכן שפיר מיקרי סתומה · (ומה שסיימו התוס' אע"פ שאין כתוב אחריה כלום ג"ל דר"ל א"כ ליכא כאן סי' סתומה לבסוף ממש · מכ"מ מיקרי סתומה כיון שאינה פתוחה) והפי' הזה הוא נכון בהתוס' ומאי דמקשה עלה שם א"כ יש פלוגתא חדשה בין הרמב"ם והרא"ש · דלהרמב"ם הסי' הם למה שלאחריה ולהתוס' והרא"ש הסי' הם למה שלפניה · וגם הוקשה א"כ בהא דפליגי אמוראי אי לעיני כל ישראל ברא' השיטה דוקא או גם בסוף השיטה א"כ לדידהו פליגא אי פרשה ויעל משה היא פתוחה או סתומה וה"ל למפלג בהא נלע"ד דלק"מ דהרי בתורה אין נ"מ כלל בהך פלוגתא דמכ"מ נשארו סימן הפתוחות והסתומות כמו שהן מסודרים בהרמב"ם אלא שלהרמב"ם סימן הפרשה גבי יהי רקיע הוא על מה שלאחריה וכן הוא עד סוף החומש וכן בכל חומש וחומש · ולהתוס' הסי' דגבי יהי רקיע הוא על הפרשה הקודמת · וכן בס' אלה הדברים הסי' דגבי ויאמר ה' אלי הוא להרמב"ם על שלהבא ולהתוס' על שלעבר · א"כ לעולם יש לפניה ויעל סימן סתומה להרמב"ם סימן על שלהבא ולהתוס' על שלעבר · אבל בסוף התורה ליכא סימן לא פתוחה ולא סתומה · כמו דלהרמב"ם ליכא סימן בהתחלת החומש כן הוא להתוס' בסוף החומש א"כ ליכא נ"מ כלל וגם ליכא פלוגתא כלל רק גבי תפילין ומזוזות יש נ"מ כדבעינן למימר קמן אבל גבי ס"ת ליכא נפקותא כלל · ובהכי ארוח שמעתא כמ"ש התוס' בד"ה להשלים בתירוץ הב' דר"ל אם היה כתוב והיה אם שמוע בגליון שלמעלה כותב עליה שמע כו' דקשה טובא מאי דוחקא דהתוס' לומר הכי דהרי זהו שלא כסדרן כמ"ש הט"ז י"ד סי' ר"ל · ודחק עצמו בספר נקודות הכסף דלא כתבו התוס' כן רק לפום דיחוי הש"ס כאן דעושין פתוחות במזוזה וכדי לתרץ קושית הש"ס נ"ל דמיירי להשלים ולפום אותו דיחוי כתב כן והוא תימה דמכ"מ מאי דוחקיה לפרש להשלים שמע על והיה אם שמוע דהרי אפשר לפרשו כפשוטו להשלים והיה אם שמוע על שמע אם היה כתוב שמע בסוף שיטה · ואם נדחק משום הא דדייקינן בברייתא הא מורידין עושין משמע בין פ' שמע או פ' והיה אם שמוע קשה אכתי בסוגיא עצמה בהא דפה"ג הא מורידין עושין דמעיקרא מאי היה סבור להקשות דהכי גם לס"ד נ"ל דמיירי להשלים כיון דפרשיות שמע והיה אם שמוע מרוחקים זה מזה וכמ"ש התוס' בשבת דף ע"ט ע"ב א"כ מאי הוקשה לו לש"ס הא כאן סתומות כו' והא לא מיירי ע"כ כ"א להשלים · בשלמא לתירוץ תוס' הא' י"ל דהמקשה הוי ס"ל דמדבק ב' פרשיות יחד והתרצן משני דפרשה א' מדבק פסוקים יחד כן נראה מדברי התוס' שם · אבל השתא דבתירוץ השני הדרי בהו ממ"ש מעיקרא דמהני תפירה אלא ר"ל עכשיו בכך תירוצא דלא מהני תפירה · ולכן פי' דלהשלים ר"ל שכותב בגליון א"כ הקושיא במקומה עומדת על המקשן דקאמר לה מאי קאמר לה וע"ק עמ"ש הנקודות הכסף דהתוס' כתבו כן רק לפום דיחוי דש"ס אבל למסקנא דנקטינן דעושה אף פתוחות דבלא"ה לק"מ קושית הש"ס א"נ לומר להשלים זהו תימה לכאורה דהא בגוף פי' הברייתא נ"ל להשלים כמ"ש התוס' בשבת הנ"ל וכבר נזהו בזה קמאי · אבל אם ס"ל להתוס' דסימן הפרשיות הם על שלעבר אתי שפיר הכל · דלפי"ז עיקר קושיית הש"ס הוא איך אפשר למיעבד מס"ת מזוזה דהא אתר שמע יש סימן סתומה בתורה שהוא סימן על פרשת שמע שהיא סתומה ואם כן איך אפשר למיעבד מיניה מזוזה דהם נ"ל שמע פתוחה מסופה דסי' שפרשת שמע היא פתוחה והא היך אפשר דאף שנפרש להשלים מכ"מ שוב א"א לעשות מסתימת פרשת שמע דבסופה · פתוחה לסוף פרשת שמע אע"כ דרשאי לעשות גם סתומות א"כ א"ש דעושה מס"ת מזוזה ולהשלים ר"ל שהיה שמע בסוף הגליון ומשלים עליה והיה אם שמוע אבל בהיפוך לא רצה לאוקים להשלים שהיה והיה אם שמוע כתוב ברא' הגליון וכתב עלה שמע למעלה שזהו שלא כסדרן כקושיית הט"ז ופה"ג שפיר לכן להתרצן דמתרץ דמיירי להשלים הוצרכו התוס' להוסיף דעיקר תירוץ הש"ס הוא דהיה כתוב והיה אם שמוע ברא' הגליון בסימן סתומה כדינו בתורה שהוא סימן על שלעבר · וכתב עליה שמע מלמעלה ועשה בסוף שמע סימן פתוחה מסופה נמצא שמע פתוחה מסופה וממילא למסקנא דעושה אף סתומות שוב אינו צריך לומר להשלים שמע על והיה אם שמוע ולומר דלא קפדינן בפרשיות על שלא כסדרן אלא מפרשינן בהיפוך דמשלים והיה אם שמוע על שמע ונשאר פרשת שמע סתומה ולכן שפיר כתב בנקודת הכסף דלמסקנא י"ל דצריך לכתוב כסדרן פ' שמע ואח"כ והיה אם שמוע ואתי שפיר הדק היטב · גם אתי שפיר מה דקשה לכאורה על הרא"ש דס"ל דסימן סתומה הוא ע"י שיטה שלימה ריוח פנויה וקשה לפי"ז בהא דפה"ג הא מורידין עושין והא בס"ת סתומות כו' דלכאורה הקושיא הוא מן והיה אם שמוע דבתורה סתומה · ובמזוזה צריך להיות פתוחה דאי מן שמע הרי לק"מ דשמע גם בתורה היא פתוחה ולהרא"ש קשה מאי קושיא דלמא בתורה היא וא"ש סתומה ע"י שהניח שיטה שלימה פנויה בין והיה אם שמוע לפרשה שלפניה · וכאן שבלא"ה צריך לחתוך פרשיות המרוחקים כדי לעשות מהם מזוזה נוכל לומר דגייז גם לאותה שיטה פנויה שהיה בתחלת והיה אם שמוע · ונמצא עכשיו אינה סתומה עוד · וא"ל נהי דלא הוי סתומה מכ"מ גם פתוחה דלפני הפרשה לא הוי · דז"א דהרי מסכתת לה שהיה שמע מסיים באמצע השיטה ואפ"ה היה הפרשה שלאחריה סתומה ע"י סימן השיטה פנויה א"כ כשמגרף שמע לפרשת והיה אם שמוע וחותך אותו שיטה שלימה נשארים שפיר פתוחה · וליישב הקושיא נ"ל דלהרא"ש בכה"ג שמסיים באמצע שיטה ומניח גם שיטה פנויה לא מיקרי סתומה · אע"ג דלהרמב"ם בגוונא דידיה ר"ל שמסיים באמצע שיטה וגם מתחיל אח"כ באמצע שיטה מיקרי סתומה ואזלינן בתר סי' התחתון · ולהרא"ש אינו כן בסי' סתומה דידיה שהוא ע"י שיטה שלימה · דבאם הפרשה שלפניה מסיימת באמצע שיטה נשארת פתוחה ואזלינן בתר סי' העליון וזה דוחק · אבל לדברינו קושיית הש"ס הוא מן פ' שמע דיש בו סי' סתומה לבסוף המורה על פ' שמע שהיא סתומה · והיך אפשר למיעבד בה סי' פתוחה עוד · והשתא ליכא להקשות עוד דלמא היה פ' שמע מסיימת באמצע השיטה · והיה עוד שיטה פנויה ומיגז לה · די"ל מתרי טעמי · חדא דהשתא מקיימינן שהסי' הוא על שלעבר שפיר הסברא נותנת דאם פרשה מסיימת באמצע אע"ג דיש שיטה פנויה אח"כ נשארת הפרשה פתוחה כיון שהיה סי' על שלעבר שהסי' הפתוחה הוא בלידו · משא"כ להרמב"ם הסי' הוא על שלהבא שפיר אזלינן בתר סי' הסתומה שמתחיל באמצע השיטה · ולא איכפת לן בסי' הפתוחה דלפניה מפני שהסי' המורה על סתימת הפרשה הוא שסמוך לה · ועוד בלא"ה א"ש דהשתא קיימינן דגם המקשן לא ס"ל כלל למיגז ולדבק אלא דהמקשן הוי ס"ל להשלים ור"ל שהיה שמע בסוף הגליון וכתב והיה אם שמוע אח"כ · א"כ אם היה שמע סתומה אי אפשר לעשותה עוד פתוחה · ובכה"ג ליכא תו להקשות דלמא היה שמע בסוף הדף מסיימת באמצע שיטה והפרשה

מהרמ"ב

שלאחרי' היה ברא' הדף עם שיטה פנויה דהכ"ס ודאי דה"ל דפוי לכה"ל פתוחה ולא סתומה דהרי אפי' בשיטת הרמב"ם י"ל דהכי הוי פתוחה כן בדכיות המדבר דכתוב בסמוך לפי' דס"ל ג"ל דהרמב"ם כגון דברא' הדף הוי פתוחה מכ"מ כשסיים ברא' הדף עם שיטה פנויה דה"ל כשאר פתוחה דלא יותר ובכל היכי דפשיטא מתכ"ב דלא מהני הפשטה שלימה שברא' הדף לעשותה סתומה ופה"ג שפיר וא"כ שיטה זו מרווחת בסוגיא · ומאי דקשה ע"ז הוא רק דברי הטור בסי' ל"ב דהעתיק דברי הרמב"ם דעושה ג' פרשיות הראשונות שבתפילין פתוחות והאחרונה סתומה ואם נימא דהסי' פרשיות הן על שלעבר א"כ כיון דיש אחר שמע סי' סתומה בתורה א"כ צריך לעשות שמע סתומה בסופה · בשלמא להרמב"ם הסי' סתומה דאחר שמע הוא על לאחריה אבל פ' שמע היה בסי' פתוחה מתחלתה · אבל אם נימא כנ"ל ה"ל שמע סתומה · ובאמת מיושב בזה מנהגינו דעושין הכל פתוחות וסומכין על מה שאין סמוכות לה בתורה והוא משום דבפ' שמע לא היה אפשר לצאת ידי שניהם ר"ל להרמב"ם צריך דוקא פתוחה · ולהתוס' צריך דוקא סי' סתומה · אבל בהטור שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל הקושיא במקומה עומדת ומכ"מ בהתוס' נראה שהפי' הנ"ל מרווח · הפי' ב' דמ"ש התוס' להקשות דלא שייך ועושה פרשיותיה סתומות כוונתם משום דמפרשים לשון פרשיותיה ר"ל הפסקות שבין פרשה לפרשה זהו נקרא פרשה ולכן הוקשה להם הא ליכא רק הפסק אחת בין שמע לוהיה אם שמוע וע"ז תירץ שיש הפסק שתום בסוף והיה אם שמוע במה שמסיים בסוף השיטה · והוא פי' זר א"א להולמו כלל דמכ"מ אין פרשת שמע סתומה כלל · רק והיה אם שמוע היא סתומה בתחלתה ובסופה · וא"כ יהיה ועושה פרשיותיה סתומות רחוק מפשטות עניינו כלל · והנה שם הביא תשובת מהר"ם מפאדווי כתב דלולי דברי' הרמב"ם היה מפרש הירושלמי באופן זה שהשיור האלק בסוף עושה פתות הפרשה היא שסיימה דככה משמע כו' דומיא דפתוחה מראשה כמו שהריוח שבראשה עושה הפרשה היא עצמה פתוחה גם סופה ככה עכ"ל · וק"ל ממ"נ כיון ס"ל גבי סתומה אם נימא דבסתומה הסי' על שלעבר ד"מ פרשת ויאמר ה' אלי דברים ספר דברי' הוא סי' קאי על שלעבר וכן כל הסתומות דשם הבאים זה אחר זה עד פרשת ועתה ישראל שמע שהיא פתוחה ע"כ יעשנה פתוחה מסופה ר"ל הפרשה שלפניה יסיים באמצע השיטה דאל"כ אלא יתחיל ועתה ישראל באמצע השיטה · א"כ תשאר הפרשה שלפניה שהיא ואתחנן בלי סי' כלל שהרי הסי' ס' פ' דבתחלת ואתחנן קאי אעבר · והפתוחה דבראשה גבי ועתה קאי על עצמה . וא"ל דהא"כ כיון דיש סי' סתומה אפרשה שלפני ואתחנן ויש סימן פתוחה על ועתה לא איכפת לן בפ' ואתחנן עצמה שא"נ סימן כלל שזהו דוחק גדול · ועוד קשה אם עושה פרשת ועתה ישראל בסי' פתוחה מראשה · א"כ גם פרשה כי תוליד צריך לעשותה מראשה דאל"כ יש לפרשה ועתה שני סי' בראשה ובסופה ולפ' כי תוליד אין לה סי' וכן יעשה בפרשה פתוחה הבאים אח"כ בהתחלתה ועוד קשה אם בא הסתומה אחר פתוחה כגון בפרשת אנכי היא סתומה אחר פרשת ויקרא שהיא פתוחה ה"ל תרתי דסתרי שהרי הסתומה היא על שלעבר להראות שויקרא היא סתומה ואינו שהרי היא פתוחה · ואם נימא בהיפוך דהסתומה הוא סי' על להבא כמו שהוא האמת קשה א"כ א"א לעשות פתוחה מסופה בפרשה הבאה אחר פ' סתומה ד"מ ועתה ישראל פתוחה אחר ואתחנן סתומה ואם הסי' סתומה על להבא א"כ היך יעשה בסופה ר"ל בגיא מול בית פעור סי' פתוחה וע"כ צריך לעשות ועתה בסי' פתוחה מראשה · וממילא כן יעשה בפתוחות הבאים אחרי כן דאם יסיים פרשת ועתה כו' בפתוחה מסופה יהיה לאותה פרשה שני סימנים ולפרשת כי תוליד הבאה אחר כך לא יהיה סי' כלל · וכ"ז הוא בלבול גדול בענין הכתיבה אע"כ דליתא להך סברא כלל אלא דאו לעולם הוא סי' על לעבר או לעולם הוא סימן על להבא · הפי' הג' הוא דודאי גם להתוס' הסי' פרשיות הן על להבא ורק כאן במזוזה אין צריך שיהא סי' הריוח דסתומה כמו בתורה דדוקא בתורה שמרמזים הפרשיות על הפסקות שביניהם הוא דבעינן הכי אבל בתפילין ומזוזות א"נ להניח ריוח ביניהם ומכ"מ מיקרי סתומה ע"ש שהביא כן ע"ש פסקי מהרי"א"ז · ודבר זה אפשר לכוונו שפיר בהוס' · והדרינן לקדמייתא דלפי"ז קושית הש"ס הא מורידין עושין כו' הוא רק מן פ' והיה אם שמוע וקשה מ"ש לעיל הא גם בס"ד מיירי להשלים · א"כ דקאי לה מאי קאי לה · ונראה דיש לייתב שפיר דלעולם המקשן לא אסיק כלל דמיירי בלהשלים · ולא קשה איך יעשה מס"ת מזוזה הא הפרשיות מרוחקות · י"ל דהוי ס"ל שעיקרו אתא לאשמעינן דאי עושין מתפילין מזוזה ובתפילין שפיר משכחת דאי מורידין עושין מתפילין מזוזה בתפילין של יד ואע"ג דלפי"ז הו"ל מזוזה בשני דפין הרי התוס' מכשרי מזוזה בשני דפין כמ"ש שם בדף ל"ג וע"ז פה"ג הא בעינן פתוחות במזוזה ור"ל אבל בתפילין הן סתומות : ובזה אתי שפיר סייעתא להרמב"ם שכתב דאם שינה ועשה מפתוחה סתומה או בהיפוך פסול ותמהו עליו בשלמא מפתוחה סתומה שפיר אבל מסתומה פתוחה אמאי פסול הא אינה סמוכה לה בתורה · וכ' הטו"ז דמדפה"ג כאן הא מורידין כו' ומאי קושיא דלמא נקטינן משום תפילין אלא על כרחך גם בתפילין בעינן סתומות דבכך השיגו עליו דלמא קושיית הש"ס דרוצה לדייק הא מורידין עושין גם מס"ת וכמו דקושיית הש"ס דאח"ז הא מורידין עושין הא תפילין על הקלף כו' הוא רק מתפילין ולא מס"ת · דמס"ת לק"מ כמו שכתב' לעיל · א"כ ע"כ קושית הש"ס דרוצה לאוקים הדיוק אס"ת וגם אתפילין כן י"ל גם הכי קושית הש"ס דרוצה לאוקים גם אס"ת · וגם הקושיא דשרטוט להרא"ש הוא רק מתפילין ולא מס"ת · ובלא"ה קשה מנ"ל אכתי דפסול דלמא בתפילין לכתחלה עושה סתומות וכיון דלכתחלה עושה סתומות ודאי לא מיירי בעשאה פתוחות עד דמקשה הש"ס אח"כ גבי שרטוט דכיון דלא צריך לשרטט ודאי לא מיירי בשרטוט כמו כן כאן · אבל לעולם מנ"ל דתפילין סתומות דוקא אבל לדברינו ע"כ בס"ד לא אסיק להשלים לא הוי מצי לפרש אס"ת כלל · ואי הוי מפרש אס"ת א"א לפרשו כי אם להשלים א"כ תו ל"ק קושיית הש"ס כלל אלא על כרחך עיקר קושיית הש"ס מן תפילין דמתפילין מזוזה משכחת לה בס"ד בלא להשלים כלל אלא שעושה מתפילין מזוזה · וע"ז מקשה הש"ס הא תפילין סתומות · וע"ז משני הש"ס דגם תפילין מיירי בלהשלים · ובהכי א"ש דרש"י לטעמיה דס"ל לקמן דאין עושה מזוזה מב' עמודי' א"כ א"א לפרש גם מתפילין מזוזה בלי להשלים והקושיא במקומה עומד' ע"כ פי' רש"י דמיירי ע"י תפירה ודיבוק וא"ז א"ש המקשה הוי ס"ל דנוטל ב' פרשיו' ומדבקן כו' והתרצן משני דנוטל רק פרשה אחת או שיטה אחת ומשלים עליה · אבל התוס' דמכשרי בב' עמודים שפיר יש לפרש כנ"ל גם הקושיא על הרא"ש מתורצת על דרך זה ומובן · ולפי"ז נסתר מ"ש במהרש"ל בטעם מנהגינו דס"ל דגם בתפילין רשאי לעשות פתוחות דא"כ ע"כ קושיית הש"ס אינו מתפילין אלא מס"ת · והוי נ"ל כדאמרן למעלה דסי' הפרשיות הן על שלעבר · עכ"פ להרמב"ם דס"ל סי' הפרשיות הן על להבא · וגם ס"ל דתפירה ודיבוק לא מהני וע"כ הוא מפרש כפירוש הב' דהתוס' נ"ל לדידיה דבתפילין עושים סתומות דוקא · והסוברים דעושין גם בתפילין פתוחות נ"ל חדא מתרתי או דסי' הן על עבר או דנ"ל דתפירה ודיבוק מהני ועוד יש דברים בגו ואין כאן מקומו : ישייר אויר חלק בשיטה של מטה ויתחיל · משמע אע"ג דאינו משייר בתחלת השיטה שיעור ט' אותיות מכ"מ הוי סתומה · ולכאורה קשה · הב"י בסי' רפ"ת תמה אהסמ"ג שכתב להניח פתות מכשיעור בסוף פ' שמע · ופתות מכשיעור תחילת והיה אם שמוע דלפי"ז אין כאן פרשה כלל לא פתוחה ולא סתומה · והרי גם להרמב"ם כאן סגיא ליה בפחות מט' אותיו' ברא' השיט' ונ"ל דבלא"ה דיש מכ"מ פרש' שהרי הניח ריוח ט' אותיו' בסוף השיטה שלפניה אלא שאין שם כשיעור שיכתוב גם תיבה א' וכיון שיש בשיעור פ' ורק שמצד אותו הריוח היה נקרא פתוחה ע"ז מהני הא דמניח גם בתחלת השיטה שיהיה סתומה ע"י · אבל הסמ"ג שכתב שיניח גם בסוף פחות מכשיעור הוקשה לו שפיר דלפי"ז אין כאן ריוח פתוחה כלל ומכאן קשה על מה שכתב הט"ז בסי' ל"ב ס"ק כ"ו דבמניח פתות מכשיעור בסוף ופחות מכשיעור בתחלה ה"ל סתומה בין להרמב"ם ובין להרא"ש ומביא מדברי הרמב"ם אלו ואין ראיה מכאן כלל · דהכא נשאר פחות מכשיעור עכ"פ בסופה · גם בלא"ה אין ראיה מהרמב"ם להרא"ש דבשלמא להרמב"ם התחלת שבאמצע השיטה משוי ליה סתומה ע"כ מהני גם בשהניח פחות מכשיעור בהדי דהני תיבות בסוף השיטה · אבל להרא"ש התחלתה שבאמצע אם היה כשיעור משוי ליה פתוחה לא יתכן דאם הוא פחות מכשיעור יהא סתומה דממ"נ אם מצרפינן ואם לא מצרפינן להו הו"ל פתוחה ולא ליכא כאן פתוחה כלל · ומכ"מ דברי

לעיל האידנא נהוג עלמא בסתומות ופרשת והיה אם שמוע מתחלת באמצע שיטה וכותבין כנגד אותו חוור שדי מבחוץ מכוון כנגדו ופרשת שמע מסיימת בסוף שיטה הלכך נראה לר"י לפרש פרשה פתוחה מראשה כגון מראש הדף ושייר שיעור ט' אותיות ומתחיל באמצע השיטה ואע"ג דבדף שכתב סיים השיטה לפי' הכי היא פתוחה אע"ג דהש"ג באמצע הדף הויא סתומה מסופה פתוחה כלומר אם בסוף הדף שייר שיעור יכול להתחיל דף האחר בראש השיטה ואע"ג דהכי נוהגא באמצע הדף מיקרי פתוחה מכ"ש נקט (*בסוף הדף) [*בסופו] לרבותא דאפי' בסוף הדף דאין ניכר כל כך הספק מיקרי פתוחה מכאן ומכאן סתומה פירוש אם מניח מעט ריוח בסוף השיטה ובתחלת השיטה שלמטה סימנה ומילתא דרבותא נקט ופשיטא ליה דיש סתומה ופתוחה בענין אחר ולא אצטריך ליה למיתני ור"ת מצא במסכת סופרים איזו היא פתוחה כל שהניח בראש השיטה שלשה אותיות חלק לכתבן סתומה שהניח מקום חלק בסוף השיטה לשלשה אותיות [illegible] שיטה אחרת ואם שייר מלמעלה כדי לכתוב שם ג' אותיות מתחיל מלמעלה וכו' ר"ת (א) דעיקר דפרשה פתוחה [*איגה] מתחלת בראש השיטה ואם הניח שיעור בסוף השיטה וכן בתחלת השיטה יצא ידי שניהם ואם [illegible] איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה איזו היא סתומה כל *) (שלא) שהניח באמצעו וכמה יניח בתחילת פתוחה כדי לכתוב שלשה אותיות ואומר ר"י דמיקריא סתומה וגם ה"ר יעקב מקלנון אומר שמצא במ"ס מדוייק כדפי' לעיל לכן אותה שמצא ר"ת וכן הביא שהבאתי בסוף הכל טעות סופר וכן פירש"י ז"ל כאן ואין סתומה היינו [illegible] באמצע ויש כתב משני לדידים או נמי הניח חלק בראש השיטה והיינו כפרשיות [illegible] עד סמוך לסופה ומתחיל בשיטה שלמטה כנגד החלק שהניח בשיטה שלמעלה · ובסמ"ג פירש פירוש אחר על הירושלמי דלעיל וה"פ שאם הניח פחות משיעור ג' אותיות לפי מ"ס או ט' אותיות (*לפירושינו) [*לפי' השני] בסוף השיטה וכן בשיטה שלמטה הוי ליה סתומה כלומר שפיחת השיעור בסוף השיטה ובתחילת השיטה שלמטה ובתוספות שאנץ האריך מאד מאד וסתר כל הפירוש שפירשתי לעיל בענין אחר ונלאיתי להאריך והמגמגם יעיין בתוספות שאנץ : (*הגה"ה כתב באז"ק וז"ל ובשרטוט עלמו מסופק רבינו שמחה אם צריך שרטוט שיהא ניכר וקיים לעולם כגון לשרטט בברזל או שני בשרטוט כדי שיהא נראה לסופר שיכתוב בשוה כגון בבדיל או בעופרת ואע"פ שלאחר זמן נמחק השריטה או אם יכול לשרטט בדיו או בלבע המתקיים כל ימי שהכתב קיים וקלת נראה לשון שרטוט גומא וחריץ ובבראשית רבה דורש קווצותיו תלתלים זה שרטוט משמע דבעינן שרטוט המתקיים כמו תלתלים ובה"ג בענין חלילה כתב הלכתא כר' ילחק דאמר ג' אין כותבין ואי שרטט ליה בדיותא לאו כלום הוא עכ"ל אז"ק) : הא מורידין עושין הא בעינן שרטוט דאמר רב מניומי בר חלקיה שרטוט של מזוזה הלכה למשה מסיני ואם אינה מסורגלת פסול תנאי היא כו' הקשה ר"ת ליסני בששרטט ולא לימא תנאי היא ואומר ר"ת דאין צריך לשרטט תפילין וכל הפטור מן הדבר נקרא הדיוט אם עושהו הלכך לא ניחא ליה למימר במשורטטין ומספר תורה לא פריך דרגילות לשרטט ס"ת או משום שהשיטות ארוכות [*ואינו יכול לכוין] או משום זה אלי ואנוהו כיון שרגיל לקרות בה וצריכה שרטוט מדרבנן אבל תפילין ומזוזות אין רגיל לקרות בהן ומה לנו לנוייהן ומ"מ ע"כ צריך לשרטט תפילין ארבע שורות דהיינו למעלה ולמטה ומן הצד דהא פ"ק דגיטין קאמר ר' ילחק ג' אין כותבין במתניתא תנא ג' כותבין ארבעה אין כותבין אבל בין שיטה לשיטה דוקא מזוזה אבל לא תפילין ומיהו אם אין הסופר יכול לכוין בלא שרטוט יכול לשרטט כל השורות וכן עושין עתה שמשרטטין כל השורות ואין בזה הדיוטות ואדרבה ה"ל זה אלי ואנוהו ואומר ר"ת דאין צריך לשרטט מן התורה אפי' ס"ת דלא כפי' הקונטרס בפ"ק דמגילה דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמתה ס"ת ופירש שם רש"י דאמתה ס"ת הוי ספר תורה ואין נראה לר"ת דלא אשכחנא הל"מ [*בס"ת] ונראה לר"ת כפירוש ר"ח שפי' אמתה של תורה היינו מזוזה ונקרא אמתה של תורה לפי שיש בה קבלת עול מלכות שמים והא דאמרי' בסמוך כתבה אגרת פסולה אתיא כתיבה כתיבה ופ"ה בלא [דף פד ע"ב] שרטוט וגמרי' מזוזה מס"ת [וקשה] דלמה ג"ש הא סרטוט דמזוזה הל"מ ועוד ס"ת גופה מנא לן דבעי' סרטוט ויש

ליסב פ"ה (ב) דאסרטוט קאמר והא דאמרינן שרטוט מזוזה הל"מ היינו למצוה והכי נמי אמרי' הל"מ תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס ואוקי למצוה ומדאצטריך נמי למיתני אם שינה פסול ש"מ דסתם הלכה למשה מסיני (לכתב) [לכתחלה] וגבי ס"ת נמי תניא במ"ס כתב יריעה שאינה מסורגלת פסולה וכן משמע לעיל [*דקתני] לא ירבה בדפין פן יראה כאגרת לפי שאין אגרת משורטטת ששיטין שלה קצרות ויש דפין הרבה ביריעה והכי אמרי' בירושלמי הל"מ מסרגלין בקנה וכותבין בדיו ואכל השיטין קאי דאי אד' שיטין מאי אריא ספר תורה ונ"ל הל"מ אפי' שלש תיבות נמי מדר' ילחק כדלעיל ובירושלמי משמע כפ"ה דדריש מג"ש דאמת קנה והיינו כל התורה ומה שפי' לעיל דשלשה אין כותבין היינו שמביא הפסוק לשום דרשה כההיא דר' אביתר ומר עוקבא פ"ק דגיטין אבל לאגרת שלומים בעלמא שרי וה"ר אליהו וה"ר אלחנן ור' מרדכי אומר דבירושלמי משמע דבין כך ובין כך אסור · בגיטין פי' בגי' דמיים"ט שאנו כותבין לא מיקרי כתב ועל זאת אנו סומכין לכתוב כתב שלומים בלא שרטוט ור"ן פסק כר' ילחק ובה"ג פסק כמתני' ובירושל' מוכח דקי"ל כר' ילחק דאפי' ג' אין כותבין [דף לב] · *) אסור ליסב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ופליגא דרבה בר בר חנה א"ר יוחנן דאמר מותר ליסב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ואם לחשך אדם לומר מעשה בר' אליעזר שהיה יושב ע"ג מטה ונזכר שס"ת עליה ונשמט וישב על קרקע ודומה כמי שהכישו נחש (אמרי') התם ס"ת ע"ג קרקע הוה נראה דהלכה כר' יוחנן שהרי רב הונא תלמיד דרב ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דאף תלמידי דרב הונא לא ס"ל כותיה דאמרי' פרק בתרא דמו"ק כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ס"ת אפורייה אמר (*ליה) [*להו] רב חסדא מילתא דלא ס"ל בחייו ניקום ונעביד ליה אלמא דסברי כר' יוחנן דשרי ואומר ר"י דאפי' יושב על גבי מטה בשוה לספר תורה שרי מדלא מפליג בהכי ותדע מדלא משני הכא ר"א ס"ת שוה לו היה אלא ודאי בכל ענין שרי ובירושלמי דמי שמתו תיבה מלאה ספרים טותנו לראש המטה ולא למרגלות המטה א"ר בון והוא שתהא מטה גובה (*י"א) [*י'] טפחים ולא יהיו חבלי מטה נוגעין בתיבה עוד גרסינן במו"ק לא ישב אדם ע"ג ספסל שספר תורה מונח עליו ומעשה בר' אליעזר כו' ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר וכמה רב הונא אמר טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפי' כל שהוא וגבי חזקיהו ספ"ק [*דב"ק] שהניחו ספר תורה על מטתו י"ל על פי נביא היה או משום שהרבין תורה בישראל : [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה אגרת פסולה פ"ה פירש' לעיל ורבינו תם פירש אגרת מקרא ולא מסורת וכ"פ רש"י ז"ל בלשון שני שלא דקדק בחסרות ויתרות ומכאן נראה קצת מדלא מפליג בטעותא וכן לא מפליג בין חסרות ליתרות דמחק ותלייה פסול במזוזה דלעיל גבי ס"ת מפלגינן בין שני טעיות בדף וכו' משום דמהגיא ביה מחק והכי איתא בירושלמי דמסכת מגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות ורבינו נסים כתב וז"ל מה שפ"ה דילפינן מגט דכתיב ביה ספר אין נראה כלל דבגט איכא הרבה חסרות ויתרות וספר דכתיב ביה לספור דברים הוא דאתא כדאמר בגיטין ואם תאמר לר"ת נילף ספר תורה ממזוזה ותיבעי שרטוט וי"ל דלא ילפינן אלא מידי דהוי בגוף הספר כגון חסרות ויתרות אבל מידי דהכשירה לא אתיא מכתיבה והא דילפינן מינה בספר ובדיו הוי נמי בגוף הספר וא"ת אמאי נקט מספר לימא כתיבה כתיבה ותו לא ושמא לאפוקי כתיבה דגט דלא מיקרי ספר (כדפי') [כדפר"י] : [שם] תלאה במקל פסולה כתב רבינו שמשון וז"ל מכאן קשה לי לפ"ה דפרק השואל [*דף קא] דבעי מיניה דרב ששת מזוזה על מי ת"ש כל דבר שאין בו מעשה אומן על השוכר והכא גבי מזוזה אפשר בגובתא דקניא ופ"ה תלי לה בקניא והכא משמע דפסולה כה"ג אלא יש לומר יכניסנו בחלל הקנה ויקבענה בכותל ואין צריך אומן עכ"ל : [שם] הניחה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה פ"ה שאין הבית משתמר מפני המזיקין וקשה לר"ת דאם כן [א] פסולה נמי הוי ונראה לר"ת שמא יהרג שם מתוך שהוא מלר אללה [ב] (ג) והוא מקום מוצנע : [דף לג] אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה פ"ה בחתיכה אחת בשני עמודים והקשה הר"ן על פי' מכח הסוגיא מתוך קושיא זו פי' דשני דפין ר"ל בשתי חתיכות וכן צריך לומר גבי ההיא דאמרינן בסוטה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים דליכא לפרש כדפ"ה כאן שני עמודים בעור אחד דכה"ג מיקרי שפיר ספר אחד כדאמרי' פרק ב' דגיטין הרי זה גיטך והנייר שלי כו'

*) כאן שייך הגה"ה כתב וכו' עד אז"ק

באור מהרמ"ב

דברי הט"ז יש להם עיקר מדברי הסמ"ג והרא"ש שכתב כן במזוזה · דעושה סתומות ע"י הנחת דפחות מכשיעור כאן וכאן וסתומות לאו דוקא כן י"ל ג"כ בתפילין אבל מדברי הרמב"ם אין ראיה כלל כדכתיבנא · והנה מדברי הרמב"ם הללו שכתב שינית בתחילת השיטה קצת ולא התנה בפירוש שישייר דוקא פחות מכשיעור משמע דבין שינית פחות מכשיעור או כשיעור לעולם מיקרי סתומה כיון שהוא מתחיל באמצע שיטה ר"ל שאינו מתחיל בראש השיטה · והוא כדברי ב"י אליבא דהרמב"ם · ומ"מ כתב בתשובת רש"ל דהנ"מ אם הניח לפניה בסוף ריוח כשיעור ט' אותיות לבד · אבל אם הניח לפניה ריוח כשיעור ט' אותיות וגם לכתוב תיבה אחת · ולא כתבה שם והניח בתחילת שיטה שיעור ט' אותיות אז הו"ל שפיר פתוחה · דאם כוון לסתומה היה לכתוב אותו התיבה בסוף השיטה ודבר זה סברא היא בלי ראיה ועיקר כלל : ואע"ג שבדף שכתב סיים השיטה אפ"ה הוי פתוחה · לפ"ז קשה איך יעשה בתפילין והיה אם שמוע סתומה דהא א"א לכתבו באותו הדף ממש ואף שינית בתחלת השיטה אינה סתומה · וא"ל שמנית שיטה חלוק וזהו סתומה · ז"א דהרי הר"י סובר כאן כהרמב"ם דבראשה הוי סתומה · א"כ ע"כ ס"ל גם בהא כרמב"ם דבשיטה שלימה נקרא פתוחה דאל"כ כשסיים פתוחה בסוף השיטה איך יעשה סי' הפתוחה עוד אע"כ ע"י שיטה שלימה · בשלמא הרא"ש דס"ל בראשה הוי פתוחה א"כ יעשה סי' הפתוחה בראשה · ואי סיים השיטה וצריך לסי' סתומה אז יעשה ש"ש אבל להר"י קשה · וכ"ל מ"ש הס' בסמוך מכאן ומכאן סתומה פי' אם הניח מעט ריוח בסוף השיטה כו' זהו מהני אף בתחלת הדף · היינו המנהג שזכר הט"ז להניח בסוף פרשה שמע פחות מכשיעור וכן בתחלת והיה אם שמוע · אבל כשמניח בראשה לחודא לא יצא ידי דעת הר"י כאן · ואם כן הר"י והסמ"ג והרא"ש כולם מסכימים לצורה זו דהוי סתומה · והכי נהיגי עלמא האידנא : יצא ידי שניהם זהו קאי אמ"ש ר"ת הובא בתוס' וברא"ש דבסידור קדמונים מצא שפתוחה מסופה הוי פתוחה · אבל מדין בראשה לא הוזכר שם אם היא פתוחה או סתומה או אינה פתוחה כלל · וכמ"ש מצא דפתוחה בראשה הוי פתוחה · והדר קא' גמר כל הפרשה ר"ל פי' שצריך סי' סתומה יניח שיטה שלימה והוי סתומה · ואם שייר מלמטה כו' מתחיל מלמעלה ור"ל והוי ג"כ סתומה ע"כ כתב דמניח משני צדדים הוי פתוחה ממ"נ אי נמ"ש בתר סי' האחרון אזלינן דהוי פתוחה כמו להרמב"ם ג"כ העיקר הסי' האחרון ואי לסידור הקדמונים הרי שם לא הוזכר דין מראשה כלל א"כ הו"ל פתוחה ע"י מסופה ושפיר יצא ידי שניהם אבל אי הוי ס"ל דלסידור הקדמונים דווקא מסופה הוי פתוחה אבל מראשה הוי סתומה לא יתכן על זה לומר דכמנית שניהם דיצא ידי שניהם · אע"כ כדאמרן דה"ט משום דבסידור קדמונים לא ביאר מה היא בראשה · והנה ברא"ש כתב במנית שיטה חלק ולא הניח קודם לזה ולא אחר זה הו"ל סתומה משמע אבל אם הניח בסוף השיטה חלק כשיעור וגם שיטה שלימה או הניח ש"ש וגם חלק בראש השיטה תו לא מיקרי סתומה לדידיה · איברא דקשה ע"ז ממ"נ איזה סי' הוא עיקר אם שהתחון א"כ ליהני כשמנית ש"ש אע"ג שהניח גם בסופה שלפניה ואם בסיפוך ליהני ש"ש כשמנית גם חלק אחריה · וי"ל דלענין סתומה צריך לדקדק שלא להיות שם פתוחה כלל לא לפניה ולא לאחריה . ומכאן מבואר שמ"ש במג"א ס"ק מ"ט דלהרא"ש כשמנית שיטה חלק ומתחיל באמצע שיטה הו"ל סתומה דאינו כלל כמבואר כאן בלשון הרא"ש וגם לפי"ז מסכתת לה סתומה בין להרמב"ם ובין להרא"ש דלהרמב"ם ודאי הוו סתומה בכה"ג א"כ בשל יד יניח ש"ש וגם יתחיל באמצע השיטה אע"כ דבאמת זהו לא מיקרי סתומה להרא"ש וצ"ע : או בלבע המתקיים · ואנו קי"ל דאין משרטטין בדבר הצובע כלל כ"א בגומא וחריץ : ומס"ת לא פריך דרגילות לשרטט בס"ת וברא"ש ע"ש ר"ת לא כ"כ · ובאמת שדברי הרא"ש תמוהים דאכתי תקשה לר"ת מאי מקשה מס"ת הא מכ"מ שמשרטט בס"ת אינו הדיוט אף לר"ת גם בבעה"ת משמעו כמ"ש הספר כאן בקושי' הס"ם מתפילין אף לר"ת · מיהו איכו כ"ל דאף בתפילין יכול לשרטט וכ"כ הטור וכתב הב"ח דלדבריו נ"ל דקושית הס"ם דאין השרטוט של תפילין דלא צריכה מהני לתורת שרטוט שבמזוזה · וק"ל הא כתבו התוס' בסנהדרין דף מ"ח ע"ב ד"ה אע"פ דשרטוט ודאי הוי רק הזמנה ולאו מילתא מבואר מדבריהם שם דמש"ה א"צ לשרטט לשמה כלל · ורק העיכוב צריך להיות לשמה וצ"ע וע"ש עוד תירוץ אחר בב"ח אליבא בעס"ת : ומב"מ צריך לשרטט בתפילין ד' שורות דהיינו כו' דהא פ"ק דגיטין כו' · פי' וא"כ מאי קמ"ל בירושלמי דמסרגלין בקנה אע"כ לאשמעינן דבעי ד' שרטוטין ומיהא בסמוך כתב הספר והכי אמרינן בירושלמי דמסרגלין בקנה כו' ואכל השיטין קאי דאי אד' שיטין מאי אריא ס"ת הל"מ אפי' ג' תיבות נמי כו' זה ק"ק דמשמע מטעם דאין כותבין ג' תיבות בלא שרטוט צריך ג"כ ד' שרטוטין מלמעלה ולמטה ומן הצדדים דמנ"ל הא · גם בכל הפוסקים לא משמע כן : ור"ץ פסק כר' ילחק וכרמב"ם יש סתירה ממה שכתב בהלכות ספר תורה למ"ש

בהלכות יבוס כמו שכתב בכ"מ שם : טפח ובב"י פסק לכתחלה י' טפחים בעינן או עכ"פ ג' טפחים להוליא מתורת לבוד · חוץ אם המקום דחוק סגי בכ"ש : ואין בה מצוה · אבל בטור משמע דיולא בדיעבד בהניחה אחורי הדלת ואין בה מצוה רלה לומר מצוה כתיקונה לא עביד : פ"ה בשני עמודים · והנה לרש"י לא הוזכר בסוגיא פסול דב' תתיכות בדף א' רק שהתוס' הביאו ראיה מהירושלמי פרק קמא דמגילה שתפילין ומזוזות אינם נכתבים אלא על עור א' ובדף ל"ב דבור המתחיל להשלים כ' התוס' אליבא דרש"י דהיינו בלא תפרו אבל בתפרו כשר וקשה הא בירושלמי קא' וזה לשונו שהספרים נכתבים בב' דפים ותו"מ א"נ אלא בעור א' התיב ר"י בריה דרבי חייא כתובה דרבה · ר"ל גדולה מזה הוי ליה לאשמעינן שהספרים נכתבין בשני עורות ותו"מ א"נ אלא בעור א' כו' לית הא דרבה אמר לן שכן אפי' ספרים אינם נכתבים כן ע"כ · והנה הא שהספרים נכתבין בשני עורות ע"כ בתפירה דאי בלא תפירה גם בספרים פסול וש"מ דבתו"מ אפי' בתפירה פסול · וע"ק דהא אפי' בספרים מסיק הירושלמי דפסול דף א' בשני עורות והיינו ע"כ בתפירה דאי בלא תפירה גם בס"ד הוי ידע דלא מהני · וצריך לומר שיש תילוק בין תפרו כולה לתפרה רובה · דבספרים סגי בתפרו רובה · ובתו"מ צריך תפירה בכולה להיות כא' ממש ודותק · אי נמי נ"מ בהיתה היריעה תפורה ונפסק התפירה דסגי בה' או ו' תפירות מחוברות יחד כמו שכתב בתה"ד ובש"ע סי' רע"ח סעיף ג' אבל בתו"מ לא מהני התפירה כ"א בכולה וכ"ז דותק · וע"ק הא מזוזה ילפינן לה מגט כדפרש"י דף ל"ב עמוד ב' דבור המתחיל כתבה אגרת והרי בגט לא מהני לדבקו כדאי' בתוספתא דגיטין הובא בפר"ח א"ע סימן קכ"ה סעיף קטן מ' וזה לשונו נתקרע הגט פסול רשב"א אומר מדבק את הקרעים כו' וקיימא לן כתנא קמא דאין מועיל הדיבוק וא"צ בין תפירה ודיבוק דבתוס' סוטה דף י"ח משמע דלא מתלקים בהכי ושם כתבו התוס' בעלמא דבגט פסול ולא מהני הדיבוק · ולייסב דבריהם דהכא נראה לי משום דקושית הס"ם מכח דסתומות ופתוחות הוא רק מדברי רשב"א דאמר לעיל מיניה שעשה אותה פתוחות · והא מסני שפיר דלמא להשלים משום דלרשב"א עלמו גם בגט מהני דיבוק והס"ד דמהני במזוזה · אבל לדידן דקיימא לן כתנא קמא דרשב"א באמת לא מהני תפירה ודיבוק · והנה הרמב"ם בהלכות מזוזה והטור בסי' רפ"ת כתב להדיא דלא מהני דיבוק ולדידהו נ"ל כתירוץ התוס' הראשון · כ"א ע"ד שפי' דר"ל דנקט התנא הא טעמא משום דאין מורידין ולא נקט טעמא משום פתוחות וסתומות משום דהא דעשאן פתוחות מאן אמרה רשב"א ולרשב"א מהני דיבוק · ויש נ"מ בה"ע דאין מורידין לדידיה לענין להשלים · ובב"ש באע"ה סי' ק"ל סע"ק ח' כתב בזה דברים תמוהים הרבה · א' כתב שם דמהא דאמר ר"י בדף ל"ד דצריך לדבק וכיון דצריך לדבק ומועיל הדבק ש"מ הדבוק מהני · והנה רש"י כתב וז"ל והיה לך לאות כו' אבל לך המשמש בהם וניכר ממשן של ד' אגרות כל אחת לבדה הוו ב' אותיות עכ"ל · וכיון דדבקן דהו אין ממשן ניכר שהן ד' עורות הוו ליה אות א' לדידיה כמו לאחרים · אם כן מאי ראיה מזה לענין היכא דבעי' ספר א' ולא שנים ולא מטעם ממשן הניכר · ב' כתב שם ותוס' בסוטה לא פסלו כ"א בתפר או דבוק אחר הכתיבה כו' וכן סבירא ליה להרמב"ם והטור כמו שכתוב ביורה דעה סי' רפ"ת · הרואה יושב שהרמב"ם והטור כתבו להכשיר בדבוק שקודם הכתיבה · ולא נמצא כן · הרמב"ם והטור פוסלים בדבוק ואין מחלקים שום חילוק כלל · ועכ"פ מבואר דהרמב"ם והטור לא סבירא להו תי' הא' של התוס' דהרי כאן מיירי גם בדבוק אחר כתיבה · גם בתוס' דסוטה אינו מפרש שמכשירין בדבוק מעיקרא אלא אהא שכתב מתחלה דהיכא דבעי ספר א' מהני מעורה ע"ז הביאו מהא דשופר א' וכו' וכתב דשא"ה דתוספתו·ניכר כו' והלא בגט כו' ולא אתיא לדיוקא דבנדבק קודם הכתיבה דכשר אלא עיקר חלוקם הוא בין ניכר התפירה או לא · וכן במעדני מלך כתב להדיא דהרמב"ם והטור לא סבירא להו תי' הא' של התוס' גם כתב דמשום הכי נקטו הפוסקים עושים הבתים מעור א' כוונתם לשלול התפירה והדיבוק וכך כתב הב"ח · ובמ"א סי' ל"ב ס"ק נ"ב כתב דבאגודה טוכית דמהני תפירה · ותימה דבאגודה לא הביא כ"א הנך ב' תי' דתוס' הנ"ל ולא הכריע · וכבר מבואר דרמב"ם וטור לא נקטו להך תי' כלל · ובלאו הכי ק"ל להסוברים דדיבוק מהני · קשה א"כ הא דבשבת דף פ"ט יהיב שיעור דקלף כדי לכתוב פרשה קטנה · ובדוכסוסטוס משום דאינו כשר לתפילין אית ליה שיעורא רבא מיניה בכדי לכתוב עליה מזוזה · ואם מהני במזוזה לדבק הפרשיות · אם כן מאי שנא דסגי בקלף דשיעור דפרשה קטנה משום דחזי לאצטרופי אל ג' פרשיות אחרות · גם בדוכסוסטוס ליסגי בשיעור פרשה קטנה שהרי חזי לאצטרופי לפרשה אחרת על ידי דיבוק או תפירה דמאי שנא הצירוף דפרשה קטנה בתפילין עם הג' האחרים · או פרשה קטנה שבמזוזה עם והיה אם שמוע לחוד וכי הא דצריך עדיין לדבקו גרע לן שיעור תשיבות דיליה · ואפשר לומר דמה שכתבו התוס' להכשיר

כו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו ופריך ות"ל דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ואפ"ה אמרינן פרק המגרש שייר מקלא הגט וכתבו בדף השני כשר אלמא כיון דבעור אחד הוי ספר אחד קרינא ביה (ויש לדחוק דגבי כו' וע' בתוס' דמנחות דף לג) [ויש לדחות] דגבי סוטה דפסול כה"ג משום דכתיב בספר דמשמע ספר מבורר גמור אבל בגט לא כתיב רק ספר ודרשינן ולא שנים או שלשה ור"ל חתיכות סוף דבר לפירוש רש"י בעור אחד בשני עמודים פסולה ולר"ן כשרה וה"ר אלחנן הביא ראיה לפ"ה דבירושל' פ"ק דמגילה אמרינן יש בספרים מצא"כ בתפלין ומזוזות שהספרים נכתבים בשני דפין ותפלין ומזוזות אין נכתבים אלא על דף אחד והאריך בירושלמי ולסוף קאמר ספרים בב' עורות ותפלין ומזוזות אין נכתבים אלא על עור א' ומדחשיב בסוף עור א' ושני עורות ובתחלה קתני דפין ש"מ דמעיקרא שני דפין בעור אחד קאמר ור"ש כתב פי' הירושל' נעלם ממני ושמא פליג אתלמודא דידן עכ"ל : [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר מאי היכר ציר אמר רב יהודה (אפקתא) [אבקתא] ה"ד כגון פיתחא דבי תרי בתי כגון בין גברי לנשי ריש גלותא בנה ביתא א"ל לרב נחמן קבע לי מזוזה א"ל תלי דשא ברישא פ"ה משום תעשה ולא מן העשוי וק"ל דלקמן ה"ל לאתויי דאיירי בהא מילתא והכא מאי עבידתה ועוד דהל"ל תלי סיפין (א) ברישא דדשא היינו שערים ומה צורך מהם ונראה כפירוש ה"ג דהאי ביתא שבנה ריש גלותא בין גברי לנשי הוה ולהכי אמר ליה תלי (ב) השערים נראה להיכן יהיה היכר ציר וריש גלותא היה סבור כיון שכבר נזקפו המזוזות היה יכול לקבוע מזוזה ואומר ר"י דוקא בין גברי לנשי שניהם עיקר ושניהם פתוחים לר"ה אבל מבית לחדר או לעלייה שעיקר תשמישו ומוצאו ומובאו מבית נפם לא אזלינן בתר היכר ציר אלא יניחנו (ג) בחדר דלטורכו הוא עשוי ולהכי נקט מבין גברי לנשי וכן מלאתי אפילו אחד פתוח לר"ה וא' אין פתוח לר"ה כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה דרך שם לא משגחינן בהיכר ציר : [שם] מצוה להניח בתוך חללו של פתח ובטפח הסמוך לר"ה כדי שיפגע במצוה מיד · פתח שבין שני בתים הלך אחר היכר ציר פירוש בעל הבית שציר הדלת סובבו חייב לעשות מזוזה מימין מבואו דרך אותו פתח שנאמר ביתך דרך ביאתך וכי עקר איניש כרעא דימינא עקר ברישא ואין צריך להניח ימין ושמאל לשון סמ"ג : [שם] אר"י אמר רב עשאה כמין נגר פסולה והא כולהו מזוזה דבי רב כמין נגר עבידן לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאיסתוירא פ"ה כמין יתד שתובה פסולה כמין איסתוירא והיינו הפוק מקום חיבור הפוק עם הרגל כמין איסתוירא דמלות חלילה והיינו מעומד היא כשרה ואין נראה לר"ת דיותר הוי כבודה שוכב ממעומד שהרי ס"ת כן היה מונח בארון וגם הלוחות פ"ק דב"ב ואע"פ שהיה יכול להעמידן דארכן כרחבן וכן דרך כבוד במתים כדאמר במ"ק הא דעגמיה דבי ריש גלותא משום דזקיף ארוניה דרב הונא הוא וגם בסוף המוכר פירות גבי כוכי מתים דעביד להו כמין נגר ופריך קבורת חמור היא זו אלמא דגנאי הוא מעומד ועוד לא ולמד מס"ת דכשעומד כל העם עומדים וכשוכב כל העם יושבין ועוד דאפילו תפלין צריכין [*להיות] בעור הבתים מושכב דהיינו לרוחב הבתים ולא לגבהן דאמרינן לקמן כתבן בקלף אחד והניחן בארבע בתים יצא ובשלמא אם מכניס מושכב [משכחת] שפיר שיהיו ארבע הבתים ניכרים אבל אי בעומד לא משכחת אלא בדוחק גדול וה"ר אלחנן אומר דמשכחת לה לפ"ה שיכתוב כל הד' פרשיות לאורך הקלף זו אצל זו ויניח ריוח ביניהם א ומפר"ת הא דעבידא כסיכתא פירוש כיתדות המשכן דמתרגמינן סיכתא והוה ליה מעומד ופסול כדאמר רב יהודה וכתב ר"ת ז"ל וכן אני מורה הלכה למעשה לעשות נקב במקדח ולתתה ברוחב המזוזה ואם נתנה לאורך המזוזה פסולה וכן פרשיות של תפלין לרוחב הבתים ולא לגובה כמו מזוזה וכשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ספר תורה מיושב כספר תורה שהיה מונח בארון וזו היא סדר קריאתו והר"ר אלחנן הביא ראיה לפירוש רש"י ז"ל מירושלמי דפרק הקורא את המגילה מזוזה צריך שמע שלה להיות רואה פני הפתח ובשלמא לפירוש רש"י דהויא מעומד ניחא דאתא למימר שאותו צד שיש בו שמע יהיה כלפי הפתח [*ולא לצד פנים וי"ל לפי' ר"ת שצריך שצד שכתב בו שמע יבא נגד הפתח] ולא צד (כלפי) סופה (ד) על הארץ מכ"מ מאי איריא שמע כל שיטה ראשונה נמי ושמא נקט שמע לסימנא רלה לומר כל (ה) הצד ודוחק ועוד דהא לא הוי דרך קריאתה כדרך שהיה מונח בארון ועוד דאמרינן בהלכות גדולות שהיו עושין שדי כנגד אויר פרשה והיה חלון בקנה כדי שיהא חלון כנגד חלון ואז יכולין לראות שדי מבחוץ אם יקוב חור בדלתו וזה אינו לפירוש רבינו תם [ומיהו יש לומר דשדי אינו צריך לראות מבחוץ כי אם למצוה ובה"ג כו' · מ"י] ומיהו אין זה ראיה דאימא למצוה כמי אין צריך לראות שדי מבחוץ ובה"ג מפרש איסתוירא חליו זקוף וחליו שכוב ור"י מפרש מסופע דבמזוזה אי אפשר חליו זקוף וחליו שכוב והעולם נהגו כרש"י ז"ל מעומד וכן עיקר והכי משמע בפירקא קמא דקידושין גבי רליעת אוזן דקאמר מה מזוזה מעומד ועוד דהא כתיב על מזוזות ביתך ובשעריך משמע שתהא כולה על המזוזה והשער (ו) [ועוד] אם יתחוב אותה על ידי נקב במזוזה כדפירש ר"ת הרי שסוף המזוזה אינו על מזוזת השער ומקלתה סמוך ומקלתה מופלג ואין נכון כן (ז) ואם יחוק במזוזה וישים אותה לרוחב הסף א"כ אינה נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח כדמשמע ובשעריך ובתוספות שאנך האריך יותר וע"ש : ההיא פתחא דעייל רב הונא למדרש הוה ליה מזוזה משום הרגיל דאמר רב הונא במזוזה הלך אחר הרגיל : הגה"ה פירש ר"י כשרגילין כל בני הבית בההוא פתח אבל אם אין רגיל בו אלא הוא לבדו פטור ממזוזה וכן הלכה שבית המדרש חייב במזוזה ומיהו בית הכנסת ודאי פטור כדאמר בברכות כי מטו לפיתחא אמרי להדדי ליעול מר אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן פתח שאין ראוי למזוזה אין מכבדין ב ומיהו אם יש בו דירה לחזן חייב ובירושלמי קאמר רבי חנינא הניח מזוזה בבית מדרשו כנגד כתפותיו : אמר שמואל מניחה בתחלת שליש העליון ורב הונא אמר מגביהה מן הקרקע טפח ומן הקורה טפח וכל הפתח כולו כשר למזוזה וכן תנא ר' יהודה ר' יוסי אומר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה ושמואל דאמר כמאן לעולם כר' יוסי ומאי תחלת שליש העליון להרחקה · מסופק היה ר"י אם ההיא דירושל' שהניחו ר' חנינא כנגד כתפותיו פליג אתלמודא דידן מדלא מפליג בין גבוה לנמוך ומיהו נראה דלמעלה מכתיפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה כ"כ ושלא יניחנה (ח) לעולם במקום שאינה נראית לו וכן משמע הלשון כדי שיפגע במלוה כדאמרי' בסמוך מניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים כדי שיפגע במלוה מיד : דרש רב יוסף משמיה דרבא העמיק לה טפח פסולה לימא מסייע ליה הניחה בפלים או (שסטה) [*שטלה] עליה מלבן אם יש טפח צריך מזוזה אחרת ואם לאו ג אין צריך אחרת כי תניא ההיא בפתח שאחורי הדלת פ"ה כיון שאין לה טפח ולזה ימין ולזה שמאל א"ל מזוזה אחרת וקשה דמנ"ל הא ופירש ר"ן כגון שיש אצל פתח חדר שצריך מזוזה ויש פלים שם שהוא ימין לזה ולזה וכיון שאין ביניהם טפח נפיק במזוזה אחת : פתחי שימאי פירוש שוממין פ"ה ור"ח פירוש (ט) *שם (אומה שפתחיהם אין) [*שפתחי א"י] עשוין כן מאי פיתחי שימאי דלית ליה תקרה פירוש בגג הפתח אלא אבנים בולטות מן הגג בתוך חלל הפתח להיות הדלת נוקש עליו או דלת שיקפי פירוש אין להם קורה מן הצד אלא אבנים בולטים מן הכותל כל אלו פטורין ממזוזה ורש"י ז"ל פי' שאין הבית מקורה וקשה דכי גרע מן חצר ואין סברא לחלק בין סופו להיות מקורה ובין אין סופו להיות מקורה : תנו רבנן בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ואם תאמר דביומא קאמר יכול שאני מרבה בית שער ומרפסת תלמוד לומר בית שמיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה ורש"י ז"ל תירץ דהכא מדרבנן והתם מדאורייתא ור"י תירץ דהכא בפתוחין לבית והיא בפתוחין לחצר : תתקסב בית שער הפתוח לחצר ובית פתוח לבית שער חייב בשני מזוזות וקשה דפשיטא דכל שער חייב במזוזה ואומר ר"י דמיירי כגון שהאחד מן הפתחים אין רגיל כל כך וקנ"ל דלא מבטל הרגיל את שאינו רגיל ולא דמי להא דרבי (*שילא) שלא היה רגיל כ"א לו לבדו כדפ"ה לקמן ומיהו ללשון שני שפ"ה דהרגיל מבטל את שאין רגיל קשה ויש לומר דהכא מיירי שהרגיל כנגדו ומחשיבו : איתמר לול הפתוח מן הבית לעליה אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת יש לו ב' חייב בב' מזוזות אמר רב פפא האי אידרונא דאית ליה ד' בבי חייב בד' מזוזות ואע"ג דבחד רגיל טפי : מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו יש קרוב לעשרים וארבע מזוזות לבית המדרש ולבית החורף ולפתח הבית ולשער החצר הפתוח לר"ה ולפתח הבית הפתוח לחצר ולעליית המקורה שאני אוכל בקיץ ולכל החדרים של הבחורים ושלום מאיר בר ברוך : רב פפא איקלע לבי רב ושמואל חזא

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דהיינו המזוזות : (ב) השער : (ג) בימין כניסה : (ד) דהיינו : (ה) השיטה : (ו) ואם : (ז) ועוד אם : (ח) ס"א למעלה : (ט) בעירובין דף יא בתוס' בה"מ שם ועבר הי' כך :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון אשר"י וטוב שלא יניח כשיעור שלש אותיות בסוף השיטה וכן בראש השיטה לקיים מה שאמר ונהוג עלמא בסתומות עיי"ש : *)שם דברי ר"ת אלו הרי מביא אותה בס"ת סי' כ' ובסמ"ג ובסמ"ק ובהגהת מיי' וסגנון אחד להם ז"ל וכתב ר"ת כי הברייתא עיקר במה שהיא חולקת ופרשה פתוחה בראש השיטה דוקא נקראת פתוחה ולא בסוף שיטה ע"כ והיינו ברייתא דמסכת סופרים דקתני אי זו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה ויש גורסין כל שהניח בראש שיטה חלק מקום שלשה אותיות הלכך מה שכתב כאן וכתב ר"ת עיקר דפרשה פתוחה מתחלת בראש שיטה פי' סי' פתוחות דהיינו חלק שלה מתחלת בראש שיטה : רש"י ב וקשה הא לסתור שהרי כי מטו לבי כנשתא היו מכבדין זה את זה וא"כ הבית הכנסת חייב במזוזה שהרי כבדו זה את זה בבי כנשתא וכ"ל די"ל דהכי מביא ראיה שבית הכנסת פטור שהרי אמר רבי יוחנן פתח הראוי למזוזה ולא אמר שחייב במזוזה אלא ש"מ דמחייב לכבד בפתח בהכ"נ משום שראוי למזוזה כלומר שראוי מפני שהיא תשובה לאפוקי בהכ"ס אבל אינה חייבת מפני קדושתה או מפני שאין בה דירה לכך אמר לשון ראוי אע"פ שאינה חייב במזוזה חייבת לכבד רבו : מהר"ם ג כגון שיש במקצוע הבית פלים קבוע וב' פתחים מחותכין בו אחד לצפון ואחד למערב וקבע מזוזה בפנים בחלל פתח מצפון וכשהדלת פתוח הוי אידך אחורי הדלת ואם אין בפנים עובי הבדל טפח אין צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי ואע"ג דלגבי פתח מערבי לא הוי ימין כניסה כיון שהוא פתוח לר"ה זהו שהקשה מנ"ל הא ופי' הר"ן שאין פתח מערבי פתוח לר"ה אלא לחדר סתום פתוח לבית לתוכו והוי שפיר ימין כניסה :

*) שייך לדף שלפני זה

באור מהרמ"ב

להכשיר בדבק היינו רק בדיעבד אבל לכתחלה ודאי דאין לדבק והתם בשבת בעינן שיעורא דמהני למצוה לכתחלה כדאיתא שם · גם לפי מה שכתבתי דכאן דווקא לרשב"ת קאמרי אתי שפיר וא"ל מהא דפי' רבינו תם לקמן דף ל"ה ע"ב ד"ה פוק חזי דשרי בתפירה · דשאני הכא דלא קפדינן כי אם שיהא קשירה תמה בזה שפיר דעל ידי התפירה הוי ליה קשירה תמה · אבל כאן דילפינן מסוטה או מגט דבעינן ספר א' י"ל דע"י התפירה לא מיקרי אחד וכל כתוב במהרי"ק שורש קמ"ב גבי מטלית די"א דע"י הדבק מיקרי הספר שלם אבל לא מיקרי ספר אחד בהכי · ולכן ג"כ אין ראיה ממה שכ' המג"א ריש סי' ע"ו והט"ז בסוף סי' י"ב דמהני קשירה בחוט של ציצית · דלא דמי כלל לתפירה דהכא וליכא למילף חדא מאידך · ועוד דבלאו הכי אין הענינים דומים להדדי · דהרי בציצית עצמו לדעת הרא"ש שם בסי' ט"ו לא מהני תפירה תוך ג' אצבעות אפי' לענין הציצית שיעשה להלאה הרי דלא מהני תפירה בכל מילי · ועיין בר"ש פרק כ' דאהלות משנה ב' ופ"ג משנה ד' פי"א דנגעים משנה ו' חזר הנגע לבגד וכו' ושם הביא הר"ש תוספתא בטולה מן המוסגר כו' וגם שם במשנה א' חיבר להם חוט ושם במשנה ט' שתי דפי חלוק כו' מכל אלו ראיה שאין ללמוד ממקום אחר לכאן ובאמת כתב הב"ח דמנהג כל ישראל שלא לדבק ואין לשנות : ה"ג ויש לדחות דגבי סוטה דפסול כהאי גוונא משום דכתיב בספר דמשמע ספר מבורר כ"ה בתוספות · ה"ג דלפרש"י ניחא דאתיא למימר שאותו צד שיש בו שמע יהיה כלפי הפתח ולא לצד פנים אבל לפי' רבינו תם קשה וי"ל לפי' רבינו תם ה"ק שצריך שהצד שכתוב בו שמע יהיה נגד הפתח ולא לצד סופה דהיינו על הארץ מכ"מ קשה מאי איריא שמע כל שיטה ראשונה נמי עכ"ל העתקתי מלשון הב"ח סי' רפ"ט :

ומקצתה סמוך ומקצתה מופלג · פי' דהספר מפרש דמה שכתב רבינו תם שהצד שכתוב בו שמע יהיה נגד הפתח רצה לומר שיעשה חור בסיפי הבית תוך חלל הפתח ויתחוב המזוזה בו ויהיה סופה כלפי פנים בעומק הכותל ושמע לצד חוץ לאויר חלל הפתח · וע"ז מקשה דאם כן מקצתה סמוך ומקצתה מופלג · ג"ז בבית חדש : ואם יחוק במזוזה וישים אותה לרוחב הסף · נראה לי דר"ל דמה שכתב רבינו תם שמע יהיה נגד הפתח רצה לומר שיעשה חור מצד חוץ לסיפי הבית עד פנימי דסיפי הבית ותוחב בו המזוזה ויהיה שמע לצד פנימי של בית · ועל הארץ כלפי הה"ר וכ"כ ברא"ש ובטור ובזה מיושבים כל הקושיות שהקשה הספר מתחלה · ע"ז אמר א"כ אין נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח פי' מפני שהמזוזה תחובה מצד הה"ר עד צד פנימי של סף לצד הבית · אלא ע"כ דר"ת ר"ל שעושה חור בסיפי הבית שבחלל הפתח כדמעיקרא · והדר תקשה כל הקושיות דמעיקרא כנ"ל דלא כהב"ת : פי' ר"י דאם רגילין כל בני הבית בההיא פתח כו' וזהו פי' שני דרש"י לקמן גבי ש"מ האי אכדרונא דאית ליה ד' וה' פתחי כו' אבל לפי' הא' דרש"י גם באינו רגיל בו אלא הוא · אם הם רק ב' פתחים בא' רגיל ובאחד אינו רגיל פתח הרגיל חייב והאינו רגיל פטור · אבל בג' וד' פתחים ואחד רגיל אין הרגיל פוטר פתחים האחרים מהמזוזה ופי' זה העתיק הטור וכתב עוד והרמב"ם כתב כו' ופי' הבית יוסף דלהרמב"ם הא דקאמר הלך אחר הרגיל ר"ל כשיש פתח א' מכניסו לבה"מ אם הוא רגיל בפתח זה חייב ואם אינו רגיל בפתח זה פטור · לפי' זה לא מיירי כלל מדין שני פתחים שא' רגיל ואחד אינו רגיל דבכהאי גוונא י"ל דשניהם חייבים ורק כאן דהפתח שבביתו הוא רק מיוחד לילך משם לבה"מ · והפתח אינו רגיל לכן פטור · ונראה לי שזהו דעת הש"ע שהשמיט הך דהלך אחר הרגיל ביש רק שני פתחים עיין סי' רפ"ו סעיף י"ד י"ת ודו"ק : ומאי תחלת שליש העליון להרחקה · נחלקו בזה הרא"ש סבירא ליה דמתחלת שליש עליון עד המשקוף הכל מקומו ויכול להניחו בתחלת שליש עליון או למעלה ממנו או אפי' בטפח הסמוך למשקוף · ולפירוש זה צ"ל הא דנקט מצוה בתחלת ש"ע דמשמע שהוא רק מצוה משום דגם אם הניחו למטה מש"ע יוצא בדיעבד אלא שלא קיים המצוה כתיקונו · והרמב"ם מפרש דתחלת ש"ע דוקא למצוה · אבל למעלה ממנו הוא רק דיעבד לפי' זה הא דנקט מצוה הוא לאפוקי למעלה מרוחק מתחלת ש"ע אבל למטה משליש עליון אפי' דיעבד אינו יוצא גם ס"ל להרמב"ם דר' יוסי מודה לר' יהודה דבעינן הרחקה טפח מן המשקוף וק"ק להרמב"ם הא דפס"ג ושמואל דלא כמאן דע"כ קושית הש"ס דר"י קאמר בגובה משמע מרוחק למעלה מש"ע · א"כ מאי משני שמואל להרחקה קא אמר · אהכי קשה הא ר"י בגובה קאמר ואם רצה לתרץ להתרצן דגובה דר"י ר"ל תחלת ש"ע העיקר חסר בגמרא גם אין לומר דהמקשן הוי סבירא ליה דלשמואל דוקא תחלת ש"ע קאמר דאפי' דיעבד מעכב ולכן מקשה מר"י דאמר בגובה והתרצן משני דשמואל להרחקה קאמר ור"ל לכתחלה ולא דיעבד · וא"כ יש לומר ר"י דקאמר בגובה רצה לומר לענין דיעבד · דז"א דהרי שמואל להדיא רק למצוה קאמר דמשמע לכתחלה ואם כן דקארי לה מאי קארי לה · ובנקודת הכסף כתב דהרמב"ם מפרש להרחקה רצה לומר דכדי שלא יעשנו בטפח הסמוך לקורה עשו חכמים הרחקה שיעשנו בתחלת ש"ע · ולפי זה אתי שפיר דהמקשה היה סבור דשמואל מצוה מדאורייתא קאמר על כן הוקשה לו מדברי ר"י דמזכיר בגובה · ומשני דשמואל רק לסייג קאמר ור"י מיירי מעיקר הדין · ולפי"ז התוס' והרא"ש דלא מפרשים להרחקה כהרמב"ם ממילא לא ס"ל כוותיה · ומכ"מ כיון דלשניהם אם מניחה בתחלת ש"ע שפיר דמי א"כ טפי עדיף להניחה בתחלת ש"ע ממש לצאת ידי שניהם · אבל אם מניחה למעלה ממנו אינו מקיים המצוה כתיקונו לדעת הרמב"ם · ואע"ג דלפי מ"ש הג"ה אלפסי על שם מז"ס מצוה דוקא בגובה רחוק מן המשקוף טפח וכן משמע קצת ברש"י בגמרא שכתב יניחנה בגובה וכו' משמע שהמצוה כך הוא · מכל מקום כיון שאם עושה כן אינו עושה מצוה כתיקונה לדעת הרמב"ם וכשמניח בתחלת ש"ע אתי שפיר בין להרמב"ם ובין להרא"ש והתוס' כותיה נקטינן כן כ"ל · ובביאור רש"ל כתב בדעת הרא"ש דבעינן הרחקה טפח ממשקוף · וצריך עיון דלא כתב כן בטור ועיין בב"י שכתב דאם הניחה למטה מש"ע דפסול להרמב"ם שכך הוא בברייתא בגמ' ר"ל דקאמר ר"י בגובה ור"ל כיון דתחלת ש"ע למצוה ע"כ בגובה דנקיט ר"ל בדיעבד · א"כ ש"מ דלמטה מש"ע אפי' דיעבד לא · מיהא לפי הנקודות הכסף הנ"ל לא מוכח מידי : ומיהו נראה דלמעלה מכתפותיו כו' · וכ"כ הב"י והט"ז בס"ק ג' : פ"ה כיון כו' · ר"ל דלרש"י מיירי בשני פתחים פתוחים לצד הבית אלא שאחד לדרום הבית וא' למערב הבית ועושה מזוזה בימין הפתח שבדרום הבית ומהני גם לפתח שבמערב הבית כיון שאין הפלים שבין זה לזה טפח · וע"ז קאמר וקשה דמנ"ל הא כו' כגון כו' ר"ל שלפירוש הר"ן יש שני פתחים א' נכנסים בו מדרום לבית וא' למערב יוצאים בו ממערב לחדר שחוץ לבית בצד מערב · ובביאור דברי רש"י שלפנינו עיין בב"ח סי' רפ"ו ודרישה שהאריכו : וקשה דכי גרע מן חצר · ובהרמב"ם מבואר דשערי חצירות חייבים הוא משום דבתים פתוחים להם · וא"כ לק"מ וכ"כ הב"י ע"ש ה"ר מנוח · אך בהרא"ש הסיג מטעם אחר דהא דגינה פטור ממ"כ אי בית פתוח לו הרי חייב ואי אין פתוח לו בלאו הכי נמי פטור משום דאינו מקורה · וע"ז צריך לומר כתירוץ הרא"ש והספר כאן לחלק בין בית שעומד להיות מקורה ובין דבר שאין סופו להיות מקורה והכי קי"ל בב"י : וההיא בפתוחים לחצר · וצריך לומר הא דבסמוך בית שער הפתוח לבית ולחצר חייב משום דבית שער עצמו פתוח לבית אבל כאן הבית שער פתוח לחצר ואל החצר פתוחים לו פתחי הבתים לכן נהי דהחצר חייב אבל הב"ש פטור · ולכן מ"ש הספר בסמוך וקשה דפשיטא דכל בית שער חייב כו' קושיא זו הוא רק להר"י דלא תי' כהרי"ף ולדידיה סבירא ליה דפתוח לחצר הוה כפתוח לבית · אבל להרי"ף ודאי קמ"ל טובא דכאן דב"ש פתוח לחצר פטור אע"ג דאל החצר פתוחים בתים ואם הב"ש עצמו פתוח לבית ולחצר חייב

הוא היא פתחא דלא הוה לה אלא חדא פלימא משמאלא עביד ליה מזוזה א"ל כמאן כר' מאיר איסור דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר מאי היא דתניא על מזוזות ביתך דרך ביאתך מן הימין דכי עקר אינש כרעיה דימינא עקר ברישא ואין לדקדק דאם הוא איטר ברגליו ורגלא דשמאלא עקר ברישא ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו מידי דהוה אתפלין דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית משא"כ בתפלין דהויין לי' לחודיה ואיכא דאמרי מהכא ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח בימין בבא איש בית ה' ומאי ר' מאיר דתניא בית שאין לו אלא פתח אחד ר' מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין מ"ט דר' מאיר מזוזת כתיב ומאי טעמא דרבנן מזוזות כתיב זו גירסת רי"ף דתניא מזוזת שומע אני מיעוט מזוזות שתים כשהוא אומר בפרשה [שניה] מזוזות הוי רבוי אחר רבוי למעט למזוזה אחת ר' יצחק אומר אין צריך הרי הוא אומר על המשקוף ועל שתי המזוזות זה בנה אב כ"מ שנאמר מזוזת אינו אלא אחת עד שיפרוט לך הכתוב שתים · בתוספות האריכו הרבה בגירסת הספרים וביש אם למקרא ולמסורת ולבסוף כתבו וז"ל ומיהו נראה לר"י עיקר כמו שמצא בגויל מבורגוניא דפרשה ראשונה כתיב מזוזת ופרשה שניה מזוזות מלא ומזוזות נמי משמע תרי וכ"ש אידך דכתיב מזוזות והוי שפיר רבוי אחר רבוי וכן נמצא בספר הרמב"ם וכדי הוא לסמוך עליו לקיים תלמודינו עד כאן לשונו : תנו רבנן וכתבתם יכול יכתבנו על האבנים (*ודין הוא) נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה מה להלן על הספר אף כאן על הספר או כלך לדרך אחר מה להלן על האבנים אף כאן על האבנים נראה למי דומה דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתיבה הנוהגת לדורות ולא מכתיבה שאינה נוהגת לדורות פ"ה כתיבה מכתיבה היינו מגט וקשה דספר דכתיב גבי גט לספירת דברים הוא דאתא ואפי' כתבו על עלה של זית או על קרן של פרה כשר ופי' נמי בקונט' דבגט בעינן דיו וקשה דהא בפ"ק דגיטין תנן בכל כותבין בקומוס וכו' ונראה מכתוב זאת זכרון בספר יליף כדלעיל וא"ת נילף מגט שנוהג לדורות ולא לבעי ספר ודיו וי"ל ילפינן מצוה ממצוה פרט לכתיבת גט שהוא עבירה ועוד דאין זה א כתב (*הנוהג) [*חובה] לדורות א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי רחמנא אמר מזוזות ואת אמרת נילף כתיבה כתיבה אמר קרא וכתבתם כתיבה תמה והדר על המזוזות א"כ גזירה שוה למה לי אי לאו גזירה שוה ה"א ליכתביה אאבנים (*או) [*ולקבעיה · מ"י] אסיפא דביתיה קמ"ל ה"ג רש"י ז"ל כתיבה תמה והדר על המזוזה פי' ועל עצים ועל אבנים אי אפשר כתיבה תמה והקשה ר"ת דלמה לא יכתוב כתיבה תמה אם האבנים חלקות ור"ג ור"ת גורס

*) כתיבה והדר כו' ולא גרסינן תמה והאריך בתוספות וע"ש · גרסי' פרק האשה שנתארמלה איתמר ספר שאין מוגה אמר ר' אמי עד ל' יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור אלא יתקן או יגנז אמרי' בסנהדרין פרק כ"ב אע"פ שיש לאדם ספר תורה שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו ודיני ס"ת למלך עיין במסכת סנהדרין פרק כ"ב תניא במ"ס מסרגלין בקנה לאו לאפוקי שכין אלא לאפוקי עופרת וכיוצא בו שהשרטוט על ידי צבע · הכותב את השם אפי' מלך שואל בשלומו לא ישיב לו היה כותב שנים ושלשה שמות כאחד מפסיק בינתיים ומשיב · הטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מאותו שם אלא מתחיל מאות שלפניו : ת"ר יש שמות נמחקין ויש שמות שאין נמחקין אל אלהים וכו' כדאיתא פרק שבועת העדות : תתקסג ת"ר וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין ולא עיינין אלפין · ביתין כפין כפין ביתין גמלין צדין צדין גמלין דלתין רישין רישין דלתין ההין חתין חתין ההין ווין יודין יודין ווין זיינין נונין נונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין פשוטין כפופין כפופין פשוטין סמכין ממין ממין סמכין פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה או שכתבה כשירה או שירה כמותה או שכתבה שלא בדיו או שכתב האזכרות שלה בזהב הרי אלו יגנזו לעיל פירשתי שכל האותיות האלו שהזהיר התנא לחלק בין צורת כתיבתן צריכות דומות במקצת זו לזו גרסינן בפרק הקורא את המגילה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב · אמרינן בקידושין ובפרק בני העיר תתקסד אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים ללמוד תורה בדמיו או לישא אשה והוא שאין לו דבר אחר למכור : תניא בפרק בני העיר תתקסה תשמישי קדושה נגנזין תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה דלוסקמא של ספרים ותיק של ס"ת ושל תפלין ומסקינן בפרק נגמר הדין דבעיא הזמנה והנחה בתוכו אבל הזמין ולא הניח בו או לא הזמין והניח הרי זה חול גמור בירושלמי דמגילה אמרינן הבימה שעומד עליה האוחז ספר תורה והלוחין שכותבין עליהן להתלמד אין בהם משום קדושת ארון אבל יש בהם משום קדושת בהכ"נ · גרסינן בפי' המוצא תפלין כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להם להפך היריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או בגד · גרסינן בפ' השולח אמר רב נחמן נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף נכרי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד נכרי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו אמרי לה יגנז חיישינן שמא נכרי כתבו : **הגה"ה** עיין פרק שני דגיטין שם כתוב כל דין דיו באורך ומהו דיו : ההוא דאתא לקמיה דר' אבא א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילים שבו לא עבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד

[*פי' יליף מג' כתיבה]

חדושי אנשי שם

ג"מ א י"מ דה"פ שאין מחויב ליתן גט לאפוקי ס"ת ומזוזה דחובה היא לדורות ומצוה ול"נ פירושו דאין זה כתב הנוהג כלומר דאין הגט אלא לפי שעה ואין זה הכתב של אותו הגט קיים לדורות כי מיד לאחר נתינת הגט אותו הגט בטל וק"ל :

באור מהרמ"ב

חייב גם בפתח הפתוח לחצר · אך לפי' זה צריך לומר להר"י חצר ובית שוה דחייב מדאורייתא · ובטור לא משמע כן אלא אדרבה משמע ב"ש הפתוח לחצר או לבית לעולם הוא רק חיובא מדרבנן ויש לומר דגם הס' דמקשי דא"כ פשיטא גם כן ר"ל פשיטא דחייב מדרבנן · והנה חלוקא דהרי"ף הוא על ב"ש ומרפסת אבל לענין אכסדרה · אם הוא אכסדרה רומיתא די"ש בה ד' מחיצות רק שעשוי חלונות דאז יש לה פתח בזה יש חילוק בין פתוח לבית או לחצר · אבל באכסדרה שאין לה רק ג' מחיצות דאז אין לה פתח כנגד רביעית אף בסמוכה לבית פטור כ"מ בב"ח ובדרישה סימן רפ"ו · (מיהו לפי' זה יש לתרץ דל"ק אכסדרה אאכסדרה בגא"ה רק די"ש לדחות דבאכסדרה שאין לה רק ג' מחיצות לא צריך למעטינהו מקרא ופשוט):**דשאני** מזוזה דהוא לשימור כל בני הבית וכתב הש"ך בסימן רפ"ט ס"ק ה' דאפי' כל בני הבית אטרי רגל דלא שייך טעם הספר מכ"מ עושה בימין דעלמא ע"ש הטעם ובלאו הכי י"ל דלא הוצרך הספר לטעמו כ"א למאן דמפיק ימין ביתך דרך ביאתך · אבל לא לאיכא דאמרי ויקח יהוידע הכהן כו' או בלא"ה ימין דוקא· ואין לחלק בין איטר לשאר בני אדם · כ"מ בס' שאילות שלום פי' השאילתות פ' ואתחנן : **ר"ם** מחייב · כתב הרא"ש די"ש פוסקים כר"מ ומשום דר"ע ור"י משמע דסבירא להו הכי · ולסמ"ג הסמ"ג דבמכילתא יליף דאין עושה מזוזה רק במקום אחד על צד מזוזה אחת ולא על שתי המזוזות ילפי' מדכתיב מזוזת לשון יחיד · א"כ לפ"ז יכול להיות ר"י ור"ע לא קא מיירי כלל מדין אם יש ב' פנים או א' אלא ר"ל שאין עושה רק מזוזה א' על צד א' ולא על שתי הצדדים ולכן א"ש כל הפוסקים דפסקו כרבנן כנ"ל : **ולא** לבעי ספר ודיו · מבואר כאן דמזוזה דיו בעינן וכן בתפילין כדכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ג' ומכאן קשה אמ"ש בביאורי רש"ל אמ"ש הסמ"ג הל"מ שיהיו כותבין ספרים תפילין ומזוזות בדיו והגי' הוא ז"ל דדוקא בספרים דיו בעינן אבל לא בתו"מ והוא תימה לעניות דעתי דזהו נגד משמעות כל הפוסקים : **היה** כותב ב' וג' שמות יחד · משכחת לה בשמות שאינם נמחקים כגון ה' אלהינו ה' · אי נמי בכותב הספר והניח האזכרות לכותבן בסוף יחד בית יוסף על שם הר"י אלכסנדרי וד"ע ע"ש : **סתומה** לא יעשנה כו' והה"ד עשה פרשה במקום שאין פרשה · ולענין התיקון דעת הרמב"ם דאין להם תקנה כ"א יגנזו · ולהרשב"א יתקן והכי נוהגין כדכתב בהגה"ה סי' ער"ה מיהו אם עבר ותיקנו י"ל להרמב"ם כשר דבשביל שהוא ממומר לא פסלינן אחר התיקון עי' טו"ז סי' ר"פ ס"ק ב' : **בזהב** כו' · הה"ד שאר תיבות שכתבן בזהב ג"כ פסול אלא שבשאר תיבות מהני אם חזר וגררן משא"כ באזכרות ש"ך סי' רע"ו · ורק מ"ש להשיג אדרישה המעיין בדרישה ימצא שגם דבריו יש לפרשן בגרירה : **ומהו** דיו · במס' סופרים פ"א הלכה ה' אין כותבין לא בשחור ולא בסיחור ולא בקומוס ולא בקנקנתום ולא במי טריא ואין נותנים קנקנתום בדיו · מבואר מזה דדיו ממש בעינן · ובהא דאין נותנים קנקנתום בדיו טעמו כדאמרי' בעירובין דף י"ג דבעינן וכתב ומחה כתב שיוכל למחות וכ' ר"ת דגם מי אפצא פסול משום שאינו דיו וכ' הרא"ש כיון דמעורב בגומא כשר ונקרא דיו · ובמרדכי דגיטין הוסיף דה"ה מי טריא ואפצא יחד מיקרי דיו · ובענין אם בעינן כתב שיכול למחות לא הזכיר הרא"ש כלום· והרמב"ם ברים הלכו' תפילין כתב ג"כ דבעינן כתב שנמחק · ובדיעבד אם כתב במי אפצא וקנקנתום כשר · ולכאורה נ"ל לדבריו דהא דבמס' סופרים דקתני דאין כותבין ר"ל לכתחלה · דומיא הא דאין נותנים קנקנתום לדיו דג"כ ר"ל רק לכתחלה · ואכתי קשה מהא דאיתא בשבת ר"פ כל כתבי כתב בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום מהו · ופי' שם התוס' דלענין הצלה מפני הדליקה קא מיבעי ליה אבל ודאי אין ניתן לקרות בהם א"כ ש"מ דאפי' דיעבד פסול קומוס וקנקנתום ע"כ נראה דמה שכתב הרמב"ם ואם כתבו במי אפצא וקנקנתום כשר דר"ל שמעורבין יחד שאז נקראו דיו והש"ס דפוסל בקומוס ובקנקנתום ר"ל כ"א לבדו · וכ"מ בכ"מ שם שכתב שהרמב"ם ס"ל כהרא"ש דחולק על ר"ת · משמע דמפרש טעמיה דהרמב"ם כטעמיה דהרא"ש שהוא משום שעירבן אך קשה לפי"ז מה שמסיים הרמב"ם א"כ מה מיעטה הל"מ שאמרה דיו כו' דמאי קושיא דהרי לא הכשיר הרמב"ם רק בתערובות שניהם והל"מ מיעטה אם כל אחד בפ"ע אע"כ משמעות לשונו דגם כל אחד לבדו כשר א"כ הדרא קושיא לדוכתיה מהא דריש פ' כל כתבי מיהו עיין מ"ש בהגהת מיימוני שם ע"ש רבינו שמחה דכל דבר המתקיים ושחור מיקרי דיו ליכא להקשות עליו מהא דריש פרק כל כתבי משום דשם קאמרינן דקומוס וקנקנתום איט דבר המתקיים ואע"ג דאינם נמחק מ"מ ג"כ אין מתקיים כמ"ש התוספות שם · והרא"ש שדקדק דבר המתקיים י"ל שפיר שקומוס וקנקנתום אינו בכלל · ולפי"ז י"ל ג"כ מה שהכשיר הרא"ש מי אפצא עם קומוס או מה שהכשיר המרדכי מי אפצא עם מי טריא היינו דוקא אלו מפני שכן אפשר שמתקיימים ורק דלר"ת פסולים דתערובות אינו מיקרי שם דיו והם ז"ל ס"ל דתערובות מיקרי דיו אבל בקומוס ובקנקנתום דפסולים משום שאינם מתקיימים גם בנתערבו יחד פסולים · ויצא מזה דלכתחילה אין לערב קנקנתום בדיו כדברי הרמב"ם וקומוס וקנקנתום שערבן יחד יש לפוסלו אפי' דיעבד כמשמעות הגמרא דר"פ כ"כ · וברא"ש ובמרדכי לא הוזכר הכשרם · ועכ"פ אם לא נתערבו כ"א קומוס בעיניה וקנקנתום בעיניה ודאי דפסול לכולי עלמא ואף לרבינו שמחה · וכש"ע סי' ל"ב באורח חיים · ובי"ד סי' רע"א קיצר בזה והנ"ל לעניות דעתי כתבתי : **ההוא** דאתא לקמיה דר"ת א"ל ספר תורה שכתבתי כו' גווילין שבה לא עבדתים לשמה כו' על סוגיא זו מקהו בה הראשונים ז"ל קושית התוס' פרק נגמר הדין דף מ"ח ע"ב על מה שפירש"י שם תנאי היא דפליגי בהזמנה מילתא תנא קמא דלא בעי עיבוד לשמה סבירא ליה הזמנה לאו מילתא ואין העיבוד לשמה מועיל ע"כ אין צריך להעיבוד לשמה ורשב"ג ס"ל הזמנה מלתא ומועיל העיבוד לשמה · ואנן דקי"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא א"כ אין צריך עיבוד לשמה · וכאן משמע דקי"ל דבעי עיבוד לשמה · ובעל המאור ז"ל בסוכה דף ט' משנה סוכה ישנה כו' מקשה עוד כיון דקיימא לן הזמנה לאו מלתא אם כן הלכה כתנא קמא ובסוכה שם מדמקשה מדשמואל ושביק לרב צריך לומר דהלכה כשמואל דבציצית טוויה לשמה בעינן ובמנחות דף מ"ב מבואר דשמואל סבירא ליה הלכה כרשב"ג וא"כ קשה אהדדי · ונראה שהתוס' לא רצו להקשות ע"ד המאור משום דהם סבירא ליה דקושית הש"ס באמת המ"ל מרב כמו משמואל כמו שכתבו במנחות שם וכן המאור לא רצה להקשות קושית התוס' · שהמאור שם מתרץ זה בסוף דבריו במ"ש ונראה לי שכל המחלוקת כו' אבל בכתיבה עצמה כו' וה"ה לגווילין דכל להדי כתיבה ככתיבה דמי כו' ע"ש · והנה התוס' והמאור תי' על דרך אחד דהעיקר כפירוש ר"ת דמפרש בהיפוך תנא קמא סבירא ליה הזמנה מילתא ורשב"ג סבירא ליה הזמנה לאו מלתא ועל כן קי"ל כרשב"ג וקי"ל גם כן כשמואל · וכתב בספר התרומה דלפירוש ר"ת דלרשב"ג דהזמנה לאו מילתא ומשום הכי צריך עיבוד לשמה דמכ"מ אין העיבוד מועיל שלא יהא רשאי לשנותה לחול שהרי גם אם עיבוד לא הוי כ"א הזמנה · כמו אורג בגד למת · ולפי דבריו הא דבעינן עיבוד לשמה אינו הטעם כמו לפי' רש"י כדי להכינו לקדושה ושיהא אסור לשנותה לחול · אלא הטעם משום דחובתו כך הוא לעשות מצותו לשמה כמו שכתב הרמב"ן במלחמות שם אבל במאור יש שם ערבוב דברים לכאורה שכתב וז"ל ורבא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה ועל הזמנה גרידתא לא סמכינן כמו אורג בגד דהזמנה היא ולא דמי לעיבוד רצועות שהרצועות יש בהם בעצמם מצות קשירה מה שאין כן בבגד המת שאין בו מצוה אלא שהוא נאסר עם המת בכריכות וכל מה שנעשה בו קודם לכן אינו אלא הזמנה בעלמא ואינו נאסר בה עכ"ל משמע שעל ידי העיבוד לשמה נאסרת יותר מבאילו היה הזמנה וע"כ בא ליישב דמ"ש מאורג כו' מטעם שכתב ושוב מיד אחר זה כתב וז"ל וה"ה לרצועות של תפילין אם בא לשנותן אחר העיבוד קודם שיתחברו לקציצה הרשות בידו שאינה נאסרת בהזמנה אע"פ שעיבדן לשמן וא"כ לכאורה הם דברים סותרים תל"ד · ונראה שגם המאור ס"ל כספר התרומה דלא נאסרו בעיבוד לשמה · והעיבוד אינו להכינו

לקדושה ולהוציאו מתורת חול אלא העיבוד הוא מפני שכן חובת מצותו להיות עשייתו לשמה אלא שהוקשה לו מ"ש דלענין לקיים חובת לשמה לא מהני הזמנה ובעינן · עיבוד ועל ידי העיבוד מקרי עשייתו לשמה · ומ"ש דלענין גורם האיסור אמרינן דהזמנה ואורג בגד שהוא מעשה שוין דכמו דהזמנה אינו אוסרת כן אורג אינו אוסר אע"פ שהוא מעשה · ע"ז כתב דשאני רצועות שיש בהם מצות קשירה בעצמה רצה לומר שפיר העיבוד טפי לשמה מאילו היה רק הזמנה דלשמה · אבל גבי איסור דאורג בגד שאין האיסור מצד עצמותו כ"א מצד שהן נכרכים עם המת ע"כ המעשה אורג לא עדיף מהזמנה · אבל לעולם לענין איסור דשנוי לחול גם הוא סבירא ליה דאין נאסרת על ידי העיבוד וכדכתב בסוף דבריו · אבל הר"ן בחידושיו לסנהדרין הביא דברי המאור הללו וכתב בשמו וזה לשונו ואע"ג דרבא סבירא ליה דאפי' בהזמנה על ידי מעשה לא מתסרו כו' אפשר מתוך שהרצועות עצמם הם דבר של קדושה משום שי"ן ויו"ד של תפילין כדאיתא בשבת ואינם תשמישי קדושה הרי הן נאסרות על ידי הזמנת מעשה עכ"ל ותמה עליו שם קושיות רבות ע"ש · הרי שהבין מבעל המאור דמה שכתב שרצועות יש בו מצות קשירה כו' רצה לומר שע"כ נקראו גוף קדושה ונאסרים ע"י עיבוד ותימה איך הבין סוף דברי המאור וצריך לומר דמפרש מה שכתב בסוף וה"ה לרצועות הוא תי' אחר ור"ל דמתחלה קאמר דנאסרת מטעם דהוי גוף קדושה והדר קאמר וה"ה די"ל ג"כ לרצועות שאינם נאסרות כמו אורג בגד כו' וכשיטת ספר התרומה · ומכ"מ כמה שכתוב בטעם המאור דמ"ש כיון שיש בהם בעצמן מצות קשירה דרצה לומר דמפני כך מקרי גוף קדושה זה אינו מבואר במאור אדרבה פשטות דבריו כן כאשר פירשתי דמשום דיש בהם בעצמם מצות קשירה לכן מעשה שבהן עדיף מהזמנה לענין קיום חובת המצוה דלשמה ולא כן באורג בגד מפני שאיסורן ע"י כריכתן למת אין המעשה הנעשה בבגד רק הזמנה· ומ"מ במ"ש המאור אח"כ שאינם נאסרות קודם שיתחברו לקציצה דמשמע מזה דאחר שיתחברו לקציצה נאסרות לא משמע כן במנחות דף ל"ד ע"ב דמוקים להא דתניא חדא תפילין של ראש עושה אותו של יד במדתי כו' משמע להדיא דאף בשכבר מחוברים בקציצה רשאי לשנות הבתים וכ"ש הרצועות ויש לעיין במה שכתב המאור אח"ז וז"ל ונראה לי שכל המחלוקת לא נאמרה אלא לענין תשמישי מצוה ותשמישי קדושה כו' כגון כו' ורצועות כו' אבל בכתיבה עצמה של ס"ת ושל תפילין דכ"ע בעינן לשמה שהוא גוף קדושה וליכא מאן דפליג בהו · לכן גווילין של ס"ת כו' דכל להדי כתיבה הוי ככתיבה כו' וקשה הא לפי מ"ש המאור שם מקודם פי' ר"ת לטעמא דהל"מ הוא דבעינן עיבוד א"כ בגוף הקדושה דהזמנה דידיה מלתא א"כ אדרבא לא ליצטרך מעשה לשמה אלא בהזמנה תסגי לה · ועוד קשה מי דחקו לכך שהרי לפום פי' ר"ת קי"ל שפיר כר' שמעון בן גמליאל ובעינן עיבוד לשמה א"כ יש לומר דהוא הדין מהאי טעמא בעי כתיבה לשמה ומה הוצרך לטעם אחר · ונראה לכאורה דמ"ש המאור לחלק בין תשמישי קדושה לגוף קדושה אינו ר"ל דיש חילוק לענין הזמנה · ר"ל דהזמנה לאו מלתא גבי תשמישי קדושה והוי מלתא גבי גוף קדושה · דלעולם אין חילוק דאף בגוף קדושה הזמנה לאו מילתא אלא שבא ליישב כיון דכבר הוכן לקדושה על ידי העיבוד א"כ למה לי כתיבה לשמה על זה אמר כיון שהוא גוף קדושה חיוב מצותו כך היא שיכתב בקדושה אבל לא שבא לחלק בענין הזמנה כלל אך מכ"מ ממ"ש כגון האורג בגד כו' גם מה שסיים לכן גווילין כו' משמע שבענין הזמנה אתא לחלק בין תשמישי קדושה לגוף קדושה וכ"כ המלחמות שם וז"ל ומה שפי' דרבא ל"ל הזמנה לאו מלתא בגוף קדושה כו' הרי שהבין כן בהמאור שמחלק דבגוף קדושה הזמנה מלתא ואם כן קשה לדבריו דסתרי אהדדי דלפום פי' ר"ת אדרבה דכל היכא דסגי ליה בהזמנה לא בעי מעשה ואם כן טעמו לענין כתיבה לשמה נהפוך הוא ונראה שהרמב"ן מפרש דברי המאור כך דה"ק דבגוף הקדושה לכ"ע הזמנה מלתא אם כן הא דבעי כתיבה או עיבוד גווילין לשמם דהוי גם כן ככתיבה משום דהוי להדי כתיבה ע"כ אינו מטעם הכנה לקדושה דלזה לא היה צריך מעשה והוי סגי בהזמנה אע"כ דאינו מטעם הכנה לקדושה אלא דמצותו כך הוא שיכתוב לשמה וכן עיבוד דבגווילין דהוי להדי כתיבה וע"כ ממילא בעיבוד כ"ע סברי הכי דאף למ"ד הזמנה מלתא גם כן בעינן עיבוד גוילין וכתיבה לשמה דכיון דבגוף הקדושה אין פלוגתא אי הזמנה מלתא או לאו מלתא ע"כ אם למ"ד הזמנה מלתא אין צריך עיבוד לשמה גם למ"ד הזמנה לאו מילתא אין צריך לשמה · ואם למ"ד הזמנה לאו מלתא צריך לשמה ממילא כן הוא ג"כ אף למ"ד הזמנה מלתא · באופן שעפי"ז שפיר סבירא ליה להמאור הך חלוקה דגוף קדושה לענין הזמנה ומכ"מ מה שכתב הר"ן בחידושיו ע"ש המאור דסבירא ליה דגם רצועות מיקרי גוף קדושה · זה אינו מבואר במאור אדרבה משמע בהיפוך כדכתיבנא : **והנה** לדברי המאור א"ש הא דבגיטין פ' השולח דף מ"ה פה"ג ורשב"ג עיבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי כו' דמקשי' שם דלמ"ל להש"ס להקשות מכתיבה ולא מקשה מעיבוד גופא דמיירי ביה רשב"ג אבל לפי דברי המאור כאן א"ש דלרשב"ג לא קאמר דבעי עיבוד לשמה כ"א ברצועות דהוי רק תשמישי קדושה והזמנה לאו מילתא ע"כ בעינן עיבוד לשמה · אבל בספר תורה דהוי ליה גוף קדושה והזמנה מילתא אם כן לא היה צריך עיבוד לשמה · לכן מקשה דמכל מקום כתיבה לשמה בעינן · וממילא העיבוד דגווילין דס"ת כל להדי כתיבה הוי ליה ככתיבה ובעינן עיבוד לשמה מטעם שדינו ככתיבה · ואין להקשות להמאור מנ"ל להש"ס להקשות מדמצריך רשב"ג עיבוד לשמה גבי רצועות דמצריך עיבוד גבי גווילין משום כתיבה דמנ"ל הא · ואם סבירא ליה מבחוץ הך סברא לא היה צריך להקשות מכח דברי רשב"ג כלל · וי"ל לפי מה שכתבתי לעיל מודה המאור דעיבוד הרצועות אינו אוסרת ורק שהעיבוד הוא לקיים חובת מצותו לשמה ע"כ שפיר יליף מיניה השתא בת"ק בעינן עיבוד לשמה משום חובת המצוה לשמה מכ"ש בכתיבה דהוי גוף קדושה דבעינן חובת מצותו לשמה והוא הדין עיבוד דגווילין דהו"ל ככתיבה : **גם** מ"ש מה שמקשין התוספות שם · דמאי פריך הגמ' כתיבה לשמה הא בעינן דאם נימא דסגי בסתמא דכתיבה לשמה והתם בכתב העובד כוכבים לא גרע מסתמא ובאמת בספר התרומה סי' קנ"א הוכיח מכח קושיא זו דלא מהני סתמא אלא בעינן כוונה מפורשת לשמה אבל התוס' לטעמיה דבמנחות דף מ"ב ע"א כתבו לסוכה דסגי בסתמא · וע"כ מקשים · אבל לדברי המאור א"ש דהרי משום דבעינן כתיבה גם העיבוד דהוי להדי כתיבה בעינן לשמה ועל העיבוד לכ"ע סתמא דידיה לא הוי לשמה דאין סתם עיבוד עורות קיימא לס"ת ותו"מ : **ובאשר** פי' במאור כ"מ ג"כ מה שכתב אח"ז דגם טויה לציצית דבעינן לשמה הוא גם כן משום דהזמנה לאו מלתא לכן בעינן מעשה טויה · שמקשה הרמב"ן הא בציצית דהו"ל רק תשמישי מצוה אינה נאסרת דהרי תשמישי מצוה נזרקין א"כ מה מועיל הטויה דלשמה · ולק"מ שגם המאור סבירא ליה היכא שאין מועיל המעשה דלשמה לענין האיסור לשנותו לחול מכ"מ בעינן מעשה לשמה משום חובת המצוה · והנה לדברי ר"ת שהביא שם דלשמואל דאמר טוויה לשמה בעינן הוא משום דהזמנה לאו מילתא · אבל רב דסבר דאין צריך טויה לשמה טעמא דידיה משום דסגי בהזמנה לשמה ולפי דבריו הסוגיא מרווחת טובא · ולא קשיא אהדדי הסוגיא דמנחות הנ"ל דמדמה תפילין לציצית אהסוגיא דסוכה דף ט' דמשני שאני ציצית דכתיב ביה קרא גדילים תעשה לך כו' שהסוגיות האלו סותרות להדדי כמו שכתב הרמב"ן במלחמות · גם הר"ן בגיטין בפירוש הלכות הרי"ף שם דלפי' ר"ת אתי שפיר דלא בא הש"ס לדמויי תפילין וציצית בעיקר הדבר · דבודאי בהא שפיר יש לומר בציצית כתיב קרא ובתפילין לא כתיב קרא אלא הש"ס מדמי רק להא מילתא דכי היכי דסבירא ליה לרשב"ג שם דבעינן עיבוד דוקא ולא מהני הזמנה וכי היכי דלת"ק שם לא בעי עיבוד לשמה משום דסגי ליה בהזמנה · ואין להקשות מנ"ל להש"ס הכי דלמא שמואל אף כתנא קמא וגם הת"ק סבירא ליה דלא סגי בהזמנה והא דלא בעי

עיבוד

שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת ומ"ש מדר' אמי דא"ל אזכרות שבו לא כתבתים לשמן וא"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ולא על ס"ת התם איכא למימר טעי [*בדר' ירמי'] הכא קא פסיד כוליה

באור מהרמ"ב

עיבוד לשמה לאו משום דסגי בהזמנה לשמה אלא משום דבתפילין לא בעינן לשמה כלל משום דלא כתיב קרא ויש לומר דס"ל להש"ס דודאי התנא קמא לא פליג עליה דלרשב"ג בגוף מלתא דלשמר דאם לא כן ה"ל דאין צריך עיבוד ולא הזמנה אע"כ דבגוף הדין דלשמה מודה תנא קמא ורק בהא פליג, דאין צריך עיבוד משום דסגי ליה בהזמנה · ולכן שפיר מדמי הש"ס לציצית · וכן צריך לומר על אביי דקאמר תנאי היא כו' דסבירא ליה ג"כ לדוחק שיחלוק התנא קמא על גוף הדין דלשמה אלא סבירא ליה דלא פליג רק אהא דמצריך רשב"ג עיבוד ואינהו לא מצרכי משום דסגי ליה בהזמנה · ובאמת תירוץ זה הוא כעין שתירץ הר"ן בפירוש ההלכות בגיטין · רק שאיהו ז"ל תירץ כן אם ננקוט כפירש"י דמאן דאמר הזמנה לאו מלתא לא בעינן עיבוד לשמה ורק למאן דאמר הזמנה מלתא בעינן עיבוד לשמה כדי להכינו לקדושה ושיהא אסור לשנותן לחול ולפי זה הוא ק"ו דאיך נאמר דמאן דבעי עיבוד לשמה בעינן גם כן טוויה לשמה דשאני ושאני · העיבוד מועיל שיהא אסור לשנותו לחול · אבל הטויה דבציצית אינו מועיל שיהא אסור לשנותה דהא הוי ליה רק תשמישי מצוה כקושית הרמב"ן לעיל · וכן בהיפוך איך יליף מדשמואל דאמר טויה לשמה דבעינן שם גם כן עיבוד דילמא גם הזמנה אוסרתן כתשמישי קדושה דאסור לשנותו לחול וסגי בהזמנה · וצריך לומר דהש"ס מדמי האי דלשמה דגבי ציצית דאינו מטעם הכנה לקדושה שיהא אסור לשנותה דהא תשמישי מצוה היא אלא דלשמה דידיה משום חובת מצותו · וסבירא ליה לשמואל דכל חובת מצותו אף הטויה בכלל · מינה נשמע להך עיבוד דבתפילין שהוא· משום הכנה לקדושה [illegible]

משום דלא בעית הכנה לשמה כלל הוא מכח הסוגיא דסוכה דמחלק בין ציצית דכתיב קרא הא כן בתפילין דלא כתיב קרא י"ל דלא בעי עיבוד לשמה כלל) · והנה לפום הא דכתב דרבא סבירא ליה דלכ"ע הזמנה לאו מלתא היה יכול ליישב ולומר דקי"ל כרשב"ג אע"ג דלרש"י רשב"ג סבירא ליה הזמנה מלתא היינו לאביי אבל לרבא גם רשב"ג סבירא ליה הזמנה לאו מלתא ואפי' הכי בעי עיבוד לשמה והוי א"ש בפשיטות הך דגוילין דבעי עיבוד לשמה כרשב"ג ולא היה צריך לדוחק דיליה דיש לימוד גם בס"ת דדרשה זו דכתבו לכם לא מצינו בגמרא וגם הוה א"ש הא דקי"ל כשמואל אף לפום סוגיא דמנחות אלא משום דהוא ז"ל בא ליישב דברי הרי"ף דפוסק כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה בתפילין ואפי' הכי בס"ת בעי עיבוד לשמה ע"כ הוצרך לשנויי דיש לימוד גבי ס"ת ועוד מפני הראיות שהביא דתפילין ומזוזות נקחין מכל אדם מסייע ליה · ולפי זה לרש"י ותוס' דגורסין בברייתא דף מ"ב דספרים ומזוזות נקחים מכל אדם אבל תפילין אינם נקחים אלא מן המומחה · ולפירש"י טעמו הוא משום דבעי עיבוד לשמה א"כ אדרבה משם ראיה דבעי עיבוד לשמה ולהתוס' שם ד"ה תפילין יש להם בדיקה שכתבו טעם אחר להא דאין נקחין אלא מן המומחה מכ"מ סבירא ליה דבעיבוד בקיאים כל אדם אבל לעולם אפי' מזוזה בעינן עיבוד לשמה ומכ"ש תפילין אם כן לדידהו קי"ל כרשב"ג · והקושיא מהא דקי"ל הזמנה לאו מלתא מתיישבת ע"פ דברי הרמב"ן דרבא לא סבירא ליה כאביי בהא דקאמר תנאי היא אלא סבירא לרבא דאף לרשב"ג הזמנה לאו מלתא · גם הראי' שהביא הרמב"ן מהא דלוקה נכתים בודק כו' תי' התוס' שם בא"ד גם בד"ה ואין נקחים כו' ובלאו הכי קשה על רמב"ן דהרי איתא שם המוצא חוטי תכלת כשרים לציצית והרי בציצית לכ"ע אינם נקחים אלא מן המומחה משום דחיישינן לקלא אילן או לטעימה או לצביעה שלא לשמה כדאיתא בסוגיא אם כן לשמה כשרים מכולן וכאן לא שייך למימר דמשתמא נפלו מבעה"ב כמו בלוקה טלית מצוייצת דהרי חוטין הן ועדיין לא נעשו בבגד א"כ יכול להיות מתגר והדר ניחוש לכל הני א"ו כתי' התוס' דסמכינן ארובא דבקיאים בעשיה לשמה אם כן גם בתפילין י"ל הכי וכתירוץ התוספות וצריך עיון · ואם כן ליכא ראיה כלל לפסוק כת"ק · מעתה המורם מהנ"ל · דהקושיא שמקשים התוס' על רש"י דמפרש לרשב"ג הזמנה מלתא והא קי"ל כרבא ואפי' הכי קי"ל בס"ת דבעי עיבוד לשמה זהו מתורץ בתלת טעמי חדא כמו שכתב המאור דכל דדמי לכתיבה ככתיבה דמי וככתיבה לכ"ע בעי לשמה משום דחובת מצותו כך היא · ועוד מתורץ בתירוץ הרמב"ן דבס"ת כתיב קרא כתבו לכם ועוד מתורץ בתלת דברי הרמב"ן די"ל דווקא אביי ס"ל אליבא דרשב"ג הזמנה מלתא אבל רבא ס"ל אליביה דכ"ע הזמנה לאו מלתא ואפי' הכי בעי רשב"ג עיבוד לשמה · והקושיא שמקשה המאור על רש"י דקי"ל כרבא דהזמנה לאו מלתא וקי"ל כשמואל דבעינן טויה לשמה ושמואל סבירא ליה כרשב"ג דבעינן עיבוד בתפילין לשמה וזה סתרי אהדדי לפירש"י ועל זה יש שני תירוצים האחד דודאי קי"ל כרבא וקי"ל גם כן כשמואל מדמקשה בסוכה אליבא דשמואל אבל מכ"מ לא קי"ל כרשב"ג משום דלהסוגיא דבסוכה שאני ציצית דכתיב קרא · הב' דבאמת קי"ל כרבא וכשמואל וגם כרשב"ג אלא דסבירא ליה דרבא חולק על אביי אליבא דרשב"ג וסבירא ליה דגם רשב"ג ס"ל הזמנה לאו מלתא הכ"ל כרמב"ן אלא שכדי ליישב הרי"ף צריכין לדחוקי כמו שכתב הרמב"ן · עכ"פ שיטת רש"י מרווחת : **והרמב"ם** פסק דעור הבתים אין צריך עיבוד לשמה ופסק דהזמנה לאו מלתא וכתב הבדק הבית בסי' ל"ב דמפרש כרש"י ופוסק כת"ק ולדבריו אכתי קשה הא בציצית פוסק כשמואל דבעינן טויה לשמה והיינו כרשב"ג כדאוקימנא במנחות וצ"ל דהרמב"ם ס"ל דסוגיות מתחלפות כמ"ש הרמב"ן ונקט לעיקר סוגיא דסוכה דציצית שאני דכתיב קרא גדילים תעשה לך כו' ואכתי קשה הא בגוילין דס"ת פסק דבעינן לשמה והוא כקושית התוס' על רש"י · ולתרץ זה כתב במ"א סי' הנ"ל ס"ק כ"א דהרמב"ם ס"ל כהי"מ שכתבו התוס' דבתים דהוי תשמישי קדושה הוא דס"ל לתנא קמא הזמנה לאו מלתא אבל בגוילין דהוי גוף קדושה אמרי' לכ"ע הזמנה מלתא · והנה בסי' ל"ג הביא דברי הרמב"ם דס"ל דרצועות דתפילין בעי עיבוד לשמה והניח בבד"ה בצ"ע ותי' במג"א סק"י דמשום דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני א"כ בעינן שיעשו לשמן ובעי ג"כ עיבוד לשמן ותימה דהא דשחורות לשמן בעינן מנ"ל דהא ליתא בגמרא אלא שכם' התרומה והסמ"ג והגהות מיימוני כתבו כן והטעם בנדם שם דילפינן מטויה דציצית דבעינן לשמה · והיינו משום דאינהו תפסו כסוגיא דמנחות דהרי גם בתפילין ס"ל כרשב"ג מהאי טעמא משום דקי"ל כשמואל · אבל להרמב"ם דנ"ל דנקיט כסוגיא דסוכה דציצית שאני דגלי קרא א"כ כי היכי דלא ילפינן מצות סוכה מציצית וכן לא ילפינן מיניה בתים דתפילין מציצית כן נמי ליכא למילף שחרות דרצועות מציצית וא"כ הא גופא מנ"ל דבעי' לשמה וקושית הב"י במ"ע · איברא לפמ"ש הב"י בסי' ל"ב דלעולם הרמב"ם פוסק כרשב"ג וס"ל כפי' ר"ת דלרשב"ג הזמנה לאו מלתא ורק שמפרש פלוגתא דת"ק ורשב"ג מיירי ברצועות ולא בבתים ולפי"ז שפיר י"ל דגם השחרות דרצועות בעינן לשמה וילפינן מציצית וגם תפילין ילפינן מיניה וכרשב"ג · ורק בבתים דלא מיירי רשב"ג ויש סברא דבתים קילא משום דאין צריך עור מעובד כלל לכן שם אין צריך עיבוד לשמה אבל המג"א דתופס כתי' הבד"ה דרמב"ם פוסק כת"ק ומפרש הפלוגתא על הבתים א"כ (א"ז) ע"כ צ"ל דס"ל כסוגיא דסוכה א"כ אין ראיה כלל להשחרות רצועות לשמן והקושיא במ"ע מנ"ל דעיבוד רצועות בעינן לשמן ולכן באמת גם בבד"ה הניח דברי הרמב"ם בסי' ל"ג בצ"ע משום דלפמ"ש בבד"ה סי' ל"ב ליכא ליישב כלל :

ואמת דלדברי הב"י דהרמב"ם מוקי לפלוגתא דת"ק ורשב"ג ברצועות לכאורה יש לפרש עוד דהא דמחלק הרמב"ם בין בתים לרצועות בלאו האי טעמא דב"י משום דלא בעי עור מעובד דדוחק אלא י"ל כך דהרמב"ם ס"ל כפי' ר"ת דסיכא דהזמנה מלתא לא צריך עיבוד לשמה וס"ל ג"כ כסברת המאור דבגוף קדושה הזמנה מלתא היא וס"ל כהרמב"ן במלחמות דכתב דגוילין לא מיקרי גוף קדושה משום דגוילין אגב כתב קדשי ופ"כ שפיר דבעינן ברצועות עיבוד לשמה משום דהזמנה לאו מלתא כפי' ר"ת · וגם שפיר דבעינן גוילין לס"ת עיבוד לשמה משום דהוי ג"כ רק תשמישי קדושה דאגב כתב הוא דקדשי וג"כ הזמנה לאו מלתא בדידיה · אבל בבתים שיש שי"ן כתוב בגוף הבתים בזה לא שייך סברת הרמב"ם דמהטור עצמו הוא שכתב בזה לכ"ע הו"ל גוף קדושה וכיון דבגוף קדושה הזמנה מלתא תו לא צריך עיבוד לשמה · ורשב"ג דבעי עיבוד לשמה מיירי ברצועות רק לפי"ז לא הוי הך דינא דאין צריך עיבוד לשמה כ"א בתפילין של ראש אבל בשל יד דליכא שי"ן וא"כ הו"ל רק תשמישי קדושה לכ"ע דמאי שנא מגוילין לס"ת ואז הזמנה לאו מלתא ובעיא עיבוד לשמה · וא"ל א"כ איך תניא בדף ל"ד ע"ב דעושה משל ראש של יד בתחלתי הא בשל ראש לא היה צריך עיבוד לשמה ובשל יד צריך עיבוד לשמה וממילא אף באם היה גם של ראש מעובד לשמו לא מהני לשל יד כמ"ש הב"י בסי' ל"ב דמש"ה לא מהני עיבוד לשם מזוזה לתפילין משום דלהרמב"ם דלא בעי עיבוד לשמה במזוזה לא נחשב אותה עיבוד כלל · דז"א דלא דמי כלל דבמזוזה הא דאין צריך עיבוד לשמה הוא מגד קולא דידיה ע"כ שעיבוד דלשמו לא מהני לתפילין אבל כאן הא דבשל ראש לא בעי עיבוד הוא משום דגם הזמנה בלא העיבוד יש לו אותו קדושה דעיבוד וא"כ אם עיבד לשמו לא גרע בזה · ולכן אם עשה של ראש מעור מעובד לשמו שפיר יכול לעשות ממנו של יד בתחלתי · ומ"מ כיון דהרמב"ם לא חילק בכך בין של ראש לשל יד צ"ל כסברת הב"י :

ובנמ"י פרק נגמר הדין כתב דקציצה דתפילין וגם הקלף וגוילין מיקרי גוף קדושה והזמנה דידהו מילתא היא אבל רצועות מקרי תשמישי קדושה · ולענין עיבוד פסק דהכל בעי לשמה נראה שתופס שיטת הרז"ה בכללו וכן ברצועות דתשמישי קדושה והזמנה לאו מלתא בעי עיבוד לשמה כרשב"ג ובקלף וגוילין אע"ג דהוי גוף קדושה מ"מ כל דלהדי כתיבה ככתיבה דמיא · וכן בקציצה של ראש אע"ג דהוי נ"כ גוף קדושה מ"מ הרי יש שי"ן בתפילין של ראש והו"ל ג"כ להדי כתיבה · ובשל יד דליכא כתיבה · מ"מ של יד ודאי הוי רק תשמישי קדושה כמבואר בתוס' דסנהדרין דלא סתרי דברי הי"מ דס"ל הבתים הם תשמישי קדושה אלא רק משום דיש שי"ן בתפילין של ראש · ממילא בשל יד דליכא שי"ן הוי שפיר רק תשמישי קדושה ובתשמישי קדושה דהזמנה לאו מלתא הדר בעינן עיבוד לשמה ולכן נקט במאור רצועות דוקא דמשמע אבל קציצה יש לו דין גוילין ולפי"ז לענין הזמנה מלתא בתפילין של יד מודה הנמ"י דהזמנה לאו מלתא דהרי הוא רק תשמישי קדושה · דאין לומר ג"כ דהוא גוף קדושה דא"כ א"ל עיבוד לשמה דהא ע"כ תפיס כפי' ר"ת דהיכא דהזמנה מלתא לא צריך עיבוד לשמה · וגם האי טעמא דדמי לכתיבה לא שייך בשל יד אע"כ דבשל יד היינו טעמא משום דנקרא תשמישי קדושה והזמנה לאו מלתא בדידיה ולכן בעינן עיבוד לשמה · וא"כ לגבי הזמנה לחודיה בבתים של יד לכ"ע הזמנה לאו מלתא : **ולפי"ז** יש מקום להגיה המאור ממה שתפס עליו הרמב"ן דלדבריו צריך לאוקים הפלוגתא דת"ק ורשב"ג ברצועות וכתב שפיר זהו שיבוש · והשתא יש לפרש דברייתא זו דפליגא רשב"ג ות"ק בלא"ה איירי בשל יד או בחתך השיני"ן כמ"ש המרדכי לקמן גבי כריכות מטלית דבשל ראש לא הוי שרי לעלות עור עליה משום דלא מתחזי השיני"ן כי אם בחתך מקום השיני"ן כמ"ש הב"י בסי' ל"ב ד"ה ציפן זהב באופן שאין השיני"ן מן הטלאי כלל א"כ בכה"ג הו"ל כשל יד דליכא הך סברא דלהדי כתיבה והו"ל רק תשמישי קדושה ולכן פליגי ת"ק ורשב"ג אי הזמנה מלתא או הזמנה לאו מלתא · אבל בשל ראש דאיכא כתיבה והו"ל גוף קדושה משום השיני"ן באמת לכ"ע בעי לשמה · ובהכי א"ש דנקט התנא כאן דין עיבוד לשמן שאין לו שייכות להכא כמ"ש ברמב"ן אלא משום דכאן בטולה עור דמיירי דוקא כאין השיני"ן מאותו טלאי בהא הוא דקאמר ת"ק דא"ל עיבוד לשמן אבל בבית שעושה בו השי"ן הו"ל בהדי כתיבה וא"ש הכל : **והנה** יש לעיין בין לרש"י דס"ל דהעיבוד לשמה הוא משום דמועיל שאסור לשנותו לחול והוי ע"י זה מוכן לקדושתו ועיבוד היינו הזמנה · ולר"ת בהיפך משום דבהזמנה לא קיים חובת מצותו לשמה כ"א בעיבוד דעדיף בזה מהזמנה קשה הא לפי מ"ש הב"י בסי' ל"ב אם עבדו לשם מזוזה לא מהני עיבוד לשם תפילין · ולפי"ז גם אם עבדו לשם תפילין דאע"ג הזמנה מלתא לרש"י אליבא דרשב"ג מ"מ היינו שלא לשנות לחול אבל להורידו לקדושה קלה לכאורה כמו לדידן דס"ל הזמנה לגוף קדושה מלתא הוא אפ"ה יכול לשנותו לקדושה קלה כמ"ש המג"א בסי' ל"ב ס"ק י' ובסי' מ"ב סק"ג וכן הוא הדין נמי למאן דס"ל הזמנה מלתא אפ"ה מותר לשנותו לקדושה קלה א"כ גם כשעבדו לשם תפילין יכול לשנות למזוזה דהיא קדושה קלה מתפילין · וא"כ כי היכי דלא מהני לתפילין אם היה כוונת עיבודו לשם מזוזה · כן מה"ט עצמו לא מהני עיבודו לתפילין · כיון דאינו מועיל בעיבוד כוונה זו יותר מאילו היה הכוונה למזוזה ולרש"י עיקר עיבוד לשמה הוא מה דיועיל עיבודו להכנת הקדושה מיהו לרש"י י"ל דכאן שעיבדו לצורך בתים מני מיירי בעיבדו כל שהוא או שלא במקום הכתיבה כן נראה מדברי רמב"ן במלחמות ואין ראוי לכתיבת מזוזה ולחול כבר הועיל העיבוד לשמה דתפילין אע"ג דבידו לעבדו כהוגן מ"מ השתא דלא עבדו רק כ"ש אינו מוכן רק לתפילין אבל לר"ת דהעיבוד לשמה הוא משום שאינו (משום) [מועיל] הזמנה אבל היכא דמועיל הזמנה א"ל עיבוד לשמה קשה א"כ לת"ק אמאי לא בעי עיבוד לשמה דאע"ג דס"ל הזמנה מלתא [מ"מ] באותו הזמנה עדיין ראוי למזוזה וכי היכא דאם עבדו למזוזה לא מהני לרשב"ג לעשות [עליו] תפילין כן לת"ק אם הזמין לתפילין שעדיין ראוי למזוזה לא קיים חובת מצותו ובעינן עיבוד דוקא דעדיף מהזמנה דאי בהזמנה אע"ג דמלתא היא מ"מ אינו מלתא לקדושת תפילין דוקא ואפשר לדחוק דמ"ש הב"י דתפילין חמירי ממזוזה היינו פרשיות דתפילין אבל הבתים דתפילין י"ל דמזוזה חמיר מהן מהבתים של תפילין א"כ כשהזמינם לבתים לתפילין שוב ליכא לשנותו לקלה ממנו וא"ש · אבל כיון שאין זה מפורש בשום מקום נ"ל דהעיקר דדוקא לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא בתשמישי קדושה · ורק בגוף קדושה קי"ל דהזמנה מלתא בהא אמרינן דמ"מ רשאי לשנותן לקדושה קלה דלענין הא הו"ל גוף קדושה כתשמישי קדושה והו"ל הזמנה לאו מלתא · אבל למ"ד הזמנה מלתא אף בתשמישי קדושה לדידיה י"ל דאף להוריד לקדושה קלה אסור ולכן א"ש בין לרש"י ובין לר"ת לרש"י ולרשב"ג עיבוד לשמה דהוי כהזמנה ומהני אפי' שלא להורידו לקדושה קלה ולר"ת לא בעי עיבוד לשמה לתשמישי קדושה משום דגם ע"י הזמנה דמלתא היא אסור להורידו לקדושה קלה וכן מוכח בקושית הש"ס דף ל"ד ע"ב דפריך הגמ' ולאביי דאמר הזמנה מלתא מא"ל וקשה הא שם מיירי לענין סורדה משל ראש לשל יד · ש"מ דלאביי דס"ל הזמנה מלתא היא אין חילוק דאפי' להורידו לקלה ממנו אסור אדרבה בהא אתי שפיר מה שמקשה בה"ג סי' ס"ה על קושית הש"ס ולאביי כו' דילמא כי היכי דמחלקין בהזמנה דגוף קדושה לדידן בין לשנותו לחול דאסור לשנותו לקדושה קלה דשרי כן הוא ג"כ לאביי בהזמנה דעלמא · והא א"ש דאביי דאוקים דבריו כתנאי ולרש"י ס"ל כרשב"ג ולר"ת ס"ל כת"ק ע"כ נ"ל דהזמנה מלתא היא אפי' לענין סורדה קדושה קלה וא"ש : **ואבתי** קשה לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא ורק בגוף הקדושה הזמנה מלתא והזמנה דגוף קדושה לאודא ס"ל דאסור לשנותו לחול דוקא אבל שרי לשנותו לקדושה קלה וא"כ קשה עיבוד הקלף דפרשיות או עיבוד הגוויל דס"ת מה מהני דהא לדידן הזמנה לאו מלתא רק משום דגוף קדושה הוא הזמנה מלתא והרי אכתי יכול להורידה לקדושה קלה וא"כ לרש"י דס"ל דלא בעי עיבוד לשמה רק היכא דהזמנה מילתא וכיון דלדידן נ"מ ורק משום דהוי גוף קדושה א"כ עדיין לא הועיל העיבוד דיכול לשנותו לקלה ומאי שנא דלא מהני אם עיבוד הפרשיות דתפילין למזוזה או אם עיבדן לשם תפילין כיון דאכתי יכול לשנותו ומיהו בגוויל דס"ת להפוסלים גויל במזוזה ומכ"ש : פסול בתפילין א"כ לא שייך בו להורידו לקדושה קלה · אבל להמכשירים מזוזה בגויל או בכותב בקלף לתפילין דשייך בו הורדה לקדושה קלה למזוזה קשה : **איברא** לפמ"ש דלרש"י הא דקלף וגוילין בעינן עיבוד לשמה הוא כסברת המאור משום דכל להדי כתיבה הו"ל ככתיבה א"ש אבל להנחת המ"א שהוא משום דהוי גופיה קדושה קשה : **ובהבי** א"ש דבשבת דף ע"ט ע"ב פיסקא קלף כדי לכתוב עליו ומינהו קלף ודוכסוסטום כו' מאי מזוזה מזוזה שבתפילין ושם בתוס' ד"ה תנן קלף כדי לכתוב עליו כו' אין לפרש דהכי פריך מדנקט קלף מכלל דדוכסוסטום לא · דא"כ לעיל דמשני מאי מזוזה כו' אכתי תקשה לי' מתני' כו' והשתא י"ל דהא דתפילין על הדוכסוסטום לא תליא בפלוגתא דת"ק ורשב"ג דלת"ק דלא בעי עיבוד לשמה בבתים משום דהזמנה לאו מלתא אבל בעור הפרשיות דהוי גוף קדושה והזמנה מלתא בעינן עיבוד לשמה בעינן דווקא שיכתוב על הקלף · דלפום אותו ס"ד דש"ס הוי ס"ל דקלף פסול למזוזה ע"ש וא"כ כשעיבדו לשם תפילין מועיל דאסור לשנותו לחול ולמזוזה בלא"ה א"א ומהני עיבודו מטעם הזמנה מלתא בגוף קדושה אבל על דוכסוסטום לא משום דמזוזה אדוכסוסטום ודאי מצותו היא ע"כ לא הוו עיבודו לתפילין מועיל כלום · דהרי הזמנה לאו מלתא בעלמא ורק בגוף קדושה הזמנה מלתא ובזה יכול לשנותו לקדושה קלה א"כ לא הוי ליה עיבודו מועיל כלום לתפילין כמו אילו עיבדו מעיקרא למזוזה דלא מועיל לתפילין ואנן עיבוד לשמה דתפילין בעינן ושיועיל שלא יהא רשאי לשנותה למזוזה ע"כ בעינן דוקא קלף מה שהוא פסול לגבי מזוזה · אבל לרשב"ג דס"ל הזמנה מלתא בכל גווני אף בתשמישי קדושה ולדידיה אין יכול להוריד לקדושה קלה שפיר מהני העיבוד לתפילין (שפיר) ע"כ רשאי לכתוב ג"כ אדוכסוסטום · ולפי"ז מצינא למימר מתני' כת"ק וברייתא כרשב"ג · אבל על רב פריך הגמ' שפיר דהרי גם איהו ס"ל במנחות דף מ"ב כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ולרש"י משום דהזמנה לאו מלתא ואפ"ה מתיר לכתוב תפילין אדוכסוסטום ומקשה עלה הש"ס שפיר מדיוקא דמתני' וא"ש · גם לפי זה נסתלקו קושית הר"ן בחידושי סנהדרין על המאור דלדבריו דרצועות הוי גוף קדושה ובגוף קדושה הזמנה מלתא קשה א"כ למ"ל עיבוד לרשב"ג והרי אליביה דפי' ר"ת סגי בהזמנה ועוד א"כ אביי ליתא ליה ראיה מת"ק דהזמנה מלתא דשאני התם דהוי גוף קדושה ומכ"ש אם נוקים בבתים דקשה טפי והשתא י"ל נהי דלגוף קדושה לכ"ע הוי הזמנה מלתא מ"מ משום הזמנה דגוף קדושה כיון דבעלמא לאו מלתא יכול להורידו לקדושה קלה ועיבוד דלתפילין אינו מועיל שלא להורידו למזוזה והו"ל רק כאלו עבדו למזוזה · ולכן לרשב"ג דס"ל הזמנה לאו מלתא בעלמא ורק בגוף קדושה מלתא היא ובזה רשאי לשנותה לקלה · לכן צריך עיבוד לשמה דעדיף מהזמנה וכן מת"ק מוכח דס"ל הזמנה מלתא :· דאי הזמנה לאו מלתא ורק בגוף הקדושה הזמנה מלתא הוי צריך עיבוד דעדיף מהזמנה · כדי שלא יהא רשאי לשנותה למזוזה · אבל כיון דס"ל הזמנה מלתא אפי' בתשמישי קדושה וא"כ אפי' לקדושה קלה אינו יכול להוריד · שפיר סגי ליה בהזמנה לתפילין וא"צ עיבוד וא"ש : **והנה** בהא דמשני הש"ס בדף ל"ד דלאביי מיירי בדאתני קשה לכאורה ג"כ השתא דאתני ויכול לשנותו לתפילין של ראש לעשותו של יד וא"כ מה הועיל עיבודו לשל ראש לפירש"י דצריך דוקא עיבוד שיועיל שלא לשנותו דהרי אכתי יכול לשנותה לשל יד · וי"ל באמת דגם אם עיבדו לשל יד מהני אע"ג דקדושתו קלה משל ראש מ"מ לענין עיבוד מהני מזה לזה דהא"כ קשה בלא"ה איך עושה משל יד של ראש דהא לא עיבדו לשל ראש אע"כ דלענין עיבוד הו"ל שניהם מעין קדושה א' שמועיל העיבוד מזה לזה · ורק לענין להורידו משל ראש לשל יד הוא דקפדינן וזה פשוט : **ולפי"ז** אם מתנה שיהא יכול לשנותה לחול אז לא הוי עיבוד לשמה או אפי' במתנה להורידה לקדושה קלה אחרת אז לא הוי עיבוד לשמה וצ"ע : **נשאר** עוד לבאר מ"ש הרמב"ם דמזוזה אין צריך עיבוד לשמה וכתב הכ"מ תשובה לחכמי לוני"ל משום דמזוזה אינו חובת הגוף אלא חיובו הוא רק כשיש לו בית · ולכאורה קשה הא ס"ל בציצית כשמואל דבעי טווים לשמה והרי גם בציצית אין חובת הגוף ולא מיבעיא למ"ד דוקא כשלבשו דהוי חובת גברא ודאי דדמי למזוזה ואפי' למ"ד חובת טלית מ"מ אם אין לו ד' כנפות אינו מחויב בציצית ואפ"ה בעינן לשמה ועוד דהא קי"ל חובת גברא (וע"ש במרדכי דבה"ג באמת פוסק חובת טלית אבל כל הפוסקים חולקים בדבר) וי"ל דהרמב"ם תופס סוגיא דסוכה דף ט' דשאני ציצית דכתיב גדילים תעשה לך כו' אבל היכא דלא כתיב קרא ורק בתפילין מצינו דא' רשב"ג דבעינן לשמה וכיון דיש לחלק בין תפילין למזוזה דאינו חובת הגוף אין לנו ראיה שיצטרך לשמן · אך הא קשיא במנחות דף מ"ב דקאמר הגמ' כתנאי · ומשמע דרב ודאי לא ס"ל כ"א כת"ק וקשה הא שפיר מצי סבר אף כרשב"ג ורק בתפילין דהוי חובת הגוף בעינן עיבוד לשמה אבל לא כן בציצית · אע"כ דהש"ס מדמי חובת הגוף לחובת מצוה הבאים ע"י אמצעי א"כ איך לדידן נחלק בין תפילין למזוזה · וע"ז נ"ל דסמכינן אסוגיא דסוכה דמחלק בין ציצית לסוכה דזהו חלוקה אחרת דמחלקינן דציצית עדיפא ובעינן ספי לשמה משום דכתיב קרא כו' אבל בהא דנימא דציצית קילא מתפילין בזה לא מצינו חולק אהסוגיא וכיון דבסוגיא זו מבואר דאין לחלק ביניהם א"א לחלק עוד וצ"ל בדוחק דהך כתנאי עיקרו אדשמואל קאי ולא על רב (אי נמי כיון דלדידן ס"ל כרשב"ג וס"ל גם כן בגדילים תעשה לך קאי למדרש לשם תובה ומקשה למ"ל קרא נילף מתפילין · אע"כ דציצית דאינו חובת הגוף קילא · כן ה"ה במזוזה · אבל אין זה ראיה כלל דודאי ציצית מתפילין ליכא למילף דתשמישי מצוה קיל מתשמישי קדושה אלא כדאמרן) : **גם** יש לעיין להרמב"ם הנ"ל בירוש' דסוף מגילה דמייתי לה הרא"ש שם ובב"י א"ח ס"ס ל"ח דשם פליגי (ר"ה) [שמואל] ור"ת תפילין ומזוזה מי קודם ע"ש דקאמר מתניתא מסייע לשמואל דאמר מזוזה קודם דתניא מזוזה אין עושה ממנו תפילין תפילין עושה ממנו מזוזה · והיא הברייתא דמייתי במרדכי לקמן השנויה בהיפוך מהברייתא דמייתי בש"ס דילן דמנחות דף ל"ב ולהרמב"ם כיון דלמזוזה א"צ עיבוד ולתפילין צריך עיבוד א"כ בלאו האי טעמא דאין מורידין כו' א"א לעשות ממזוזה תפילין וליכא למימר דבעיבדו למזוזה מיירי אע"ג דא"ל דהרי אותו עיבוד לא מהני לתפילין אע"ג דהשתא מזוזה חמירא מ"מ עיבודו לשמו דל"ל הו"ל לשמו דידיה שלא לשמו לגבי תפילין כמ"ש הב"י בסי' ל"ב וצריך לדחוקי דמיירי בעשאו מעיקרא לצורך תפילין אלא שכתב עליו אח"כ מזוזה כיון דמזוזה חמירא ואם בלאה ורוצה לעשות ממנו אח"כ תפילין נולא האי טעמא דאין מורידין מקדושה

כוליה אגרא וה"מ קשטא קאמר · ירושלמי דפ"ק דמגילה **תתקסו** הל"מ שיהו כותבין בדיו ובעור מסורגל וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויכתוב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום בשר ואם שינה פסול ולא יהא כותב תגיו על קלף ותגיו על עור ואין כותבין אלא על עור בהמה טהורה או חיה טהורה שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך ומיהו אפי' על עור נבילה שרי רק שיהא טהורה במינה והעיבוד לשמה צריך שיתן היהודי העורות בעיבוד לשמן או יסייע וצריך שיאמר בפירוש אני נותן לעיבוד לשם דבר קדושה וכן טוויה דציצית ובתחילת הכתיבה בס"ת תפילין ומזוזות צריך שיאמר בפירוש אני כותב הכל לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה וכן בגט צריך אמירה ואין די בכל אלו במחשבה (*ובספר) [*ובפרק] התכלת הארכתי ועיין שם · אמרינן בפ' שני דמגילה **תתקסז** שהבא לתפור יריעות של ס"ת של זו לזו לא יתפור כל האורך אלא יניח למעלה ולמטה מעט כדי שלא ימסך בחוזק ויתפור בגידין ומבחוץ אע"פ שלשון הברייתא במ"ם משמע דלא אתי לאפוקי רק שלא יתחוב המחט בתוך הכתב ומ"מ נהגו להחמיר אף בזו ולעיל פירשתי : **תתקסח** כל היושב לפני ס"ת ישב באימה ובפחד שהוא העד הנאמן על כל באי העולם שנאמר והיה שם בך לעד ואמרו חכמים ז"ל כל המחלל התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבדה גופו מכובד על הבריות וכשספר תורה עומד כל העם עומדין ויש שעומדים בשעת קריאת התורה ומביאין ראיה דכתיב בספר עזרא ובפתחו עמדו כל העם ואין ראיה מכאן דבברכות מפרש עמדו לשון שתיקה כמו עמדו ולא ענו עוד והכי משמע בירושלמי דההוא גברא דהוה קרי וסמיך אמר ליה עמוד מה נתינה בעמידה ובאימה וכו' משמע דדווקא לחזן יש לעמוד וכן עמא דבר א ובשעת קריאת התורה אסור לספר אפילו בדברי תורה והכי משמע מקרא דלעיל והא דאמרינן בסוטה פרק אלו נאמרין רב ששת מיהדר אפיה וגריס הייטו בלחש שלא יפסיד אחרים מלשמוע ובהלכות גדולות פי' והוא דאיכא י' דלייתי לס"ת וכתב מהר"מ מי שלא חזר הסדר שנים מקרא ואחד תרגום יכול לחזור עד יום רביעי דמידי דהוה אהבדלה ורבינו יהודה פירש דלאחר השבת לא יצא כיון שהתחילו במנחה פרשה אחרת לא מיקרי עם הציבור ומהאי טעמא אם חזר הפרשה מיום הראשון יצא כיון שכבר התחילה הפרשה במנחה מקרי שפיר עם הצבור ומיהו עיקר המצוה לחזור קודם אכילה בשבת דהוה ליה משלשה דברים שצוה רבי את בניו חזרו הפרשה קודם אכילה ואל תדורו בגובה של עיר כו' כדאיתא בירושלמי עיין במרדכי בגיטין סוף פרק הניזקין ושם הארכתי : אמרינן פרק הניזקין מהו לקרות בחומשים להוציא הצבור ומסיק דלא מפני כבוד הצבור ומשמע דאם מחלו הצבור על כבודם שרי ופירשו התוס' דווקא נדידהו אם היו כל ה' חומשין ביחד הוה שרי משום דכל ספריהם היו נגללין אבל לדידן אסר · מהר"ם · ועוד אומר מהר"ם שבטוב יכולין לקרות האב והבן והאח זה אחר זה רק שמניחין בשביל עין הרע ואין צריך לחזור ההפטרה עם הסדר ולא הפרשה של מנחה עוד כתב מהר"ם (א) **תתקסט** דהיכא שקראו לתורה ששה וסיימו הסדר [*עם הששה] ואמר החזן קדיש. אין צריך לחזור ולקרות ז' אלא מפטירין ואחר כך יאמר קדיש דאפי' מפטיר קטן עולה למנין ז' כדאיתא פרק (*בני העיר) [*היה קורא דף כ"ג ע"א] הכל עולה למנין ז' אפי' קטן ואפי' אשה ואפי' עבד וכפר"ת : גרסינן במרובה עשרה תקנות תקן עזרא כו' ובסמ"ג מייתי לה ותקנה עשירית שיטבול בעל קרי קודם שילמוד תורה ותקנה זו בטילה דקי"ל כר' יהודה בן בבא דשרי ומה שנהגו להתענות בשני וחמישי ולקרות בתורה דאמרינן בילמדנו דהמ' יום אחרונים שעלה משה למרום עלה בחמישי וירד בשני וסורלה [*ע"כ הג"ה] : כתב המיימוני שמזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה וראייתו בסמ"ג ובספר התרומה כתב דאין לסמוך עליו בזה ואין מברך בשעת כתיבה שהנחתה זו הוא גמר מצותה וכשיקבענו במזוזה יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה · ת"ר מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל לפי שאין להטריח הרבים שלא ידחה כל אחד הבדיקה על חבירו דקדירה דבי שותפי וכו' : ת"ר כיפה שיש בה עשרה טפחים חייבת במזוזה דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין ושוים שאם יש ברגליה עשרה שחייבת ונראה לי דווקא ברוחב ד' : ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ושמן חייבין במזוזה יכול שאני

מרבה

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) כך הגיה מורי שיחי' עי' בתוס' דמגילה פרק הקורא דף כז ד"ה ח"א עולה וכן הוא בטור הל' שבת סי' רפ"ב ומסיים אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא הששי ואומר אח"כ קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז' וא"ת הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לומר קדיש פעם אחרת :

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה במרדכי פרק רבי אליעזר דמילה כתב שמהר"ם היה עומד בשעת קה"ת ומביא פסוק ויעמוד כל העם בברית משמע שכל העם חייב לעמוד ושם תירצתי קצת עיין שם :

באור מהרמ"ב

תמורה הוי רשאי דהכי מעיקרא עיבדו לתפילין וא"ל דא"כ במנחות דף ל"ב דפריך הגמרא כיוצא בזה על הברייתא השנויה שם דתפילין אין עושה מזוזה כו' הא מורידין עושין והא מזוזה בעי שירטוט · ולהרא"ש שם הקושיא מתפילין דוקא · וקשה דלמא מיירי דשירטטו מעיקרא שרצה לכתוב מזוזה וע"כ שירטטו אלא שאשוב נמלך וכתבו תפילין דלהך ברייתא תפילין תמורה והוי מעלין בקודש ואם אח"כ בלאה נולא האי טעמא דאין מורידין הוי שרי אע"כ צ"ל דדחיקא ליה לאוקים בכה"ג דנמלך וא"כ נשאר הקושיא כאן על הך ברייתא להרמב"ם ואע"ג דברייתא שלנו מהופך מ"מ בהא לא פליגי הברייתות אהדדי · וי"ל דהתם מקשה שפיר כיון דכתב אח"כ תפילין עליו ע"כ היה שעיבדו לשמה א"כ גם כוונתו מעיקרא היה לתפילין דאל"כ לא מהני עיבודו בכוונתו לשם מזוזה וא"כ צ"ל דמעיקרא עיבדו לתפילין ושוב שירטטו למזוזה ושוב נמלך לתפילין וזהו לא יתכן אבל כאן שפיר י"ל דעיבדו לתפילין ושוב עשה מהם מזוזה וא"ש ודו"ק: **ואבתי** קשה דבהא דבשבת ד' ע"ט ע"ב פריך הגמ' קלף כדי לכתוב כו' ורמינהו קלף ודוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה וקשה מאי קושיא הא ע"כ הך שיעורא דקלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין היינו אם עיבדו לשם תפילין כדקי"ל דלפרשיות לכ"ע בעי עיבוד לשמה אבל ברייתא קלף דומיא דוכסוסטוס קאמר מה דוכסוסטוס למזוזה מני מיירי בלא עיבדו לשמן דהא א"ל · גם קלף מיירי מכה"ג · וכיון דלא עיבדו לשמה תו אין ראויה לתפילין ורק למזוזה ע"כ בעינן שיעורא דמזוזה · וי"ל דאדרבה משם סייעתא להרמב"ם דהרי גם להחולקים תקשה דלמא ברייתא מיירי בעבדו למזוזה ובעבדו למזוזה ס"ל להב"י דפסולין לכתוב עליו תפילין ע"כ בכה"ג בעינן שיעורא רבא דמזוזה א"כ קושיא זו קשה לכ"ע אבל על הרמב"ם אדרבה יש לתרצו דקושית הש"ס עלה דמתנית' למה נקט שיעורו דקלף מעובד דוקא נסי דבהא שמעינן (בהא) שיעורא זוטא מ"מ לא ה"ל למשבק למיהב שיעורא בקלף סתמא דאינו מעובד לשמה דג"כ חייב ובשיעורא רבא דהוי אשמעינן בה טובא דאפי' באינו מעובד יש חיוב אע"כ דלעולם אף באינו מעובד אין השיעור דקלף כדי לכתוב מזוזה ופה"ג שפיר · אבל להחולקים דהקושיא נוקים במעובד למזוזה דוחק לתרץ הכי דקושית הש"ס אמאי נקיט קלף מעובד לתפילין ושביק קלף מעובד למזוזה · דודאי קלף מעובד לתפילין דסגי בשיעורא זוטא הוי רבותא · אבל להרמב"ם הקושיא לנקוט קלף סתמא · ובהכי א"ש מ"ש התוס' שם ד"ה והא מדקתני סיפא · דסמ"ל רישא וסיפא אהדדי וא"ש דזהו לק"מ דמצינא לאוקים רישא באינו מעובד בעינן שיעורא דמזוזה וסיפא במעובד לכן סגי ליה בשיעור דתפילין אבל המתניתא מקשה ליה שפיר אבל השתא דמשני מאי מזוזה מזוזה שבתפילין מקשה שפיר והא מדקתני סיפא כו' : **והנה** שם בדף ע"ט ע"א תוס' ד"ה כדי לכתוב עליו כו' ובקונט' פי' דשיעור גט קטן מכולם ובתוס פי' כן דהא אשכחן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין וצ"ע דגרע טפי שיעורו לכתוב עליו קשר מוכסין וקשה לאביי הא דס"ל הזמנה מלתא ואסור לשנותו לקלף לדבר הרשות אין ראיה מהא דלא סגי בקשר מוכסין · ואפי' לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא מ"מ בגוף קדושה הוי הזמנה מלתא א"כ אסור לשנותו לחול ולכן לא סגי בקשר מוכסין · מיהו התוס' לטעמיה ס"ל דלדידן אפי' בגוף קדושה הזמנה לאו מלתא ומש"ה צריך עיבוד ואין העיבוד אוסרתה כדלעיל בספר התרומה · אבל רש"י לטעמיה לפמ"ש המג"א אליביה דס"ל דבגוף קדושה הזמנה מלתא ואסור לשנותו לחול נסתר ראיית התוס' וא"ש דכתב רש"י דגט שיעורא זוטא מכולם ודוק היטב בכל זה : **ירושלמי** הל"מ שיהא כותבין בדיו · זהו קאי בין אס"ת בין אתפילין ומזוזות ובעור לאפוקי דיפתרא וכייר ·

ומסורגל אי בס"ת ר"ל שירטוט בכולה ואי בתפילין ר"ל ד' שרטוטים מן הצד ולמעלה ולמטה · וכורכין בשער זהו קאי רק בתפילין שצריכין לכרוך הפרשיות בשער כדלקמן : **וטולין** במטלית ודובקין בדבק · י"מ דטולין במטלית קאי ג"כ אתפילין דמתחילה כורכין אותם בשער ואח"כ במטלית כמ"ש הסמ"ג אהרמב"ם שכתב בהיפוך מתחלה מטלית ואח"כ בשער שהוא נגד הירושלמי דכאן מבואר דמפרש הסמ"ג כן · גם ודובקין בדבק מפרשים אהפרשיות אם כתב של יד על ד' פרשיות שצריך לדבק ואע"ג דקי"ל א"צ לדבק מ"מ טוב הוא לדבק כמ"ש בסמ"ג ובריב"ש סי' ל"א ומיהו יש לפרש וטולין במטלית ודובקין בדבק גם בס"ת כדלקמן לפנינו ותופרין בגידין אי קאי בס"ת מני קאי בתרתי גווני על תפירת היריעות יחד או אתפירת הקרע במקום שרשאי לתפרו אבל אי קאי אתפילין לא מני קאי אלא אתפירת קרע וס"מ דהיכא דמהני תפירה בספר תורה כמבואר בי"ד סימן ר"פ · הכי מהני בתפילין ומכל שכן לרש"י במנחות ל"ב משכחת לה לה תפירה בתפילין כשתפר עור של פרשה א' משני חתיכות וע"כ צ"ל דתופרן בגידין גם אתפילין קאי שהרי במגילה דף ט' ע"ב מתניתין אין בין ספרים כו' הא לתופרן בגידין זה וזה שוין ופירש"י שם הך דתופרן בגידין גם אתפילין ומזוזות א"כ ש"מ דשייך גם שם תפירה לרש"י כפשטא ולהסוברים דלא מהני תפירה ע"כ בתפירת קרע דב' שיטים או באינו נקרע הגליון שלמטה היכא דמהני תפירה בס"ת מהני גם כאן :

ובמס' סופרים פ"ב הלכה י"א אין דובקין בדבק ואין כותבין ע"ג מטלית ואין תופרין במקום הכתב

א' רשב"א משום ר"מ דובקין בדבק וכותבין ע"ג מטלית אבל אין תופרין במקום שכתב מבפנים אלא מבחוץ כו' · הל"מ ס"ת שנקרע מטלה עליו מטלית מבחוץ עכ"ל וברייתא זו בס"ת מיירי והנה הא דאין דובקין בדבק אם ר"ל היריעות להדדי הוא פשיטא דלא מהני דבק דהרי נקרע בגלילה אע"כ [דקאי] אקרע ביריעה עצמה שירצה לדבק ע"י מטלית ומקשה במהרי"ק שורש קכ"ב א"כ הא דקאמר אח"כ ואין כותבין ע"ג מטלית הוי זו ואצ"ל זו דהשתא דבוק לחודא דמשמע בלי שיכתוב על מקום הקרע המטלית המדובק אסור מכ"ש דאין כותבין ע"ג המטלית עצמו ע"כ פי' דת"ק דאין דובקין מיירי בקריעה שנקרעו האותיות עצמם ומשו"ה לא מהני דבוקן · והדר קאמר שאין כותבין על גב מטלית אע"פ שהאות שלם על המטלית . וקשה לי אם נקרעו האותיות מאי אריא הא דאין דובקין דמשמע אבל תפירה שרי · והרי בכהאי גוונא אפי' תפירה נמי אסור כמבואר בסי' ר"פ · ובב"ח בתשובה סי' קנ"א פי' דחדא קתני ואין דובקין דהיינו אין כותבין ע"ג מטלית ר"ל שירצה לדבק מטלית כדי לכתוב עליה זה אסור והא דקאמר אין כו' ואין כו' בא לתרץ דאי הוה אמר רק אין דובקין וכותבין ע"ג מטלית כו' ה"א דהך דכותבין אינו נמשך על אין דלמעלה אלא ה"א דלהתיר כותבין קאמר וקשה לי ממ"נ אם נפרש אין דובקין קאי אקרע שביריעה א"כ כ"ש דאין כותבין ע"ג מטלית כקושית מהרי"ק א"כ תו א"א למטעי דוכותבין כו' להתירא קאמר ואם ר"ל דנפרש ואין דובקין היריעות המדובקות ולא אקרע שביריעה עצמו · א"כ מכ"ש אין כאן התחלת קושיא כלל · שהרי ליכא זו ואצ"ל זו כלל דדבק מיירי ביריעות יחד וכותבין קאי אמטלית הדבק ביריעה עצמו אלא על כרחך דקושית מהרי"ק דסבירא ליה דאי ביריעות יחדי פשיטא דלא מהני דבק וקאי איריעה עצמו א"כ שוב לא תי' הב"ח כלום · ולענ"ד נולא דבריסם ס"א דהא דאין דובקין בדבק אינו ר"ל כפרושם שרוצה לדבק מטלית עליו מבחוץ שמפני כן הוקשה להם דהך אין כותבין ע"ג כו' הרי זו ואצ"ל זו · אלא הא דאין דובקין ר"ל שרוצה לתקן שפת הקריעה בדיבוקין יחד בלי מטלית עליהן כלל ומיירי בלא נקרעו במקום האותיות · אבל אם רוצה לדבק שפתי הקריעה ע"י מטלית בהאמת שרי והדר קאמר ואין כותבין על גבי מטלית · דבדבק על ידי מטלית אינו אסור כ"א כשצריך לכתוב על המטלית : **והנה** שמהרי"ק לפום הא דמפרש דאין דובקין מיירי בנקרעו האותיות למד ממנו אבל בלא נקרע האותיות ורוצה לדבק בקלף מאחריו שרי · ומדייק עוד דהא דקאמר ואין כותבין ע"ג מטלית הך מטלית לאו קלף הוא · ואפ"ה שרי לר"מ וע"כ לת"ק יש לדקדק דוקא מטלית לא אבל קלף שרי אבל בתשובת הב"ח חלק עליו דהך מטלית ר"ל קלף וכ"כ ג"כ מלשון הרא"ש גבי קרע הבא בתוך ג' דנקיט מטלית ופי' אח"כ קלף וא"כ גם במטלית דקלף אסור לכתוב עליו לת"ק דקאמר ואין כותבין : **וכתב** הרא"ש דשאל להר"מ אם רשאי לדבק כו' דמסתבר דשרי אם מדבק וטולה מטלית מבחוץ כו' והשיב הר"ס דאסור כו' ושוב מצאתי במ"ס כו' · והנה להר"מ דאוסר קשה וכי איסתמיטתיה סופו דמ"ס דטולה במטלית מבחוץ ול"ל דמהר"ם לא קאסר רק בדבוק בלי מטלית כמשמעות לשונו לכאורה · שו"א שהרי הרא"ש הקדים בספיקו דאם דבק מטלית דקלף מבחוץ ש"מ דבכה"ג קמבעי"ל והאיך הביא דברי הר"ס שהשיב לאיסור ע"כ צ"ל דמהר"ם ס"ל דהך דטולין מטלית כו' הכל מדברי רשב"א משום ר"מ הוא · אבל הת"ק ס"ל דלא ופוסק כת"ק · ולפ"ז צ"ל דהיה מפרש אין דובקין ע"י מטלית אפילו בלי שיכתוב עליו ואין כותבין הוי זו ואצ"ל זו דלפי הנ"ל הוי משמע דוקא אין כותבין ע"ג מטלית אבל לדבק ע"י מטלית שרי · אע"כ דצ"ל דהר"מ היה מפרש דאין דובקין ע"י מטלית אפי' בלי כתיבה · ולפ"ז הך דואין כותבין כו' הוי זו ואצ"ל זו · מיהא מהירושלמי קשה דמפורש דטולין במטלית ודוחק לאוקמא סתמא כר"מ אי לאו דהלכתא כותיה אלא העיקר משום דר"מ הוכיח כן מהגמ' דלא משכחת תקנתא כ"א בגידין ש"מ דדבק ע"י מטלית דקלף לא מהני · וא"כ ה"ל הגמ' דילן עיקר נגד המ"ס והירושלמי · אבל הרא"ש התיר ומייתי ראיה מהא דמ"ס · והוסיף עוד דאפי' ת"ק לא אסר כ"א לכתוב עליו אבל הדבק לחוד מהני והיינו דקאמר אין כותבין · והיינו דסיים הל"מ ס"ת שנקרע טולה עליה כו' דאתיא ככ"ע משום דמיירי באינו כותב עליה · אבל בכותב על המטלית פלוגתא דת"ק ור"מ · ולפי"ז בירושלמי דקאמר וטולין במטלית כו' אם נוקים כת"ק ר"ל דוקא באינו כותב על המטלית · וא"כ היינו ודובקו בדבק וצ"ל דבדבק ר"ל בלי מטלית דקאמר אבל אם אתיא כר"מ נוכל לפרש וטולין וכו' וכותבין עליה רק לפי"ז הוי ודובקין כו' זו ואצ"ל זו וצ"ל דדבק ר"ל בלי מטלית · והנה הב"ח בתשובה סי' קנ"א חולק על המהרי"ק בהא דמתיר לכתוב על המטלית דקלף וראיתו מדברי הרא"ש דלא התיר המטלית רק באינו כותב עליה · ולענ"ד דהרא"ש לא קאתי אלא לפרושי הך דמ"ס ולפרש דסיפא טולה עליה אתיא ככ"ע משום דמיירי אעור שנכתב ולא כותב עליה כלל · אבל כשכותב על המטלית פליגי ביה ת"ק ור"מ אבל לעולם נענין הלכתא כמאן לא הכריע הרא"ש · די"ל דהלכה כר"מ חדא דר"מ לגבר ורוב דיני ס"ת ומזוזה ילפינן מדבריו בשבת ע"ט ע"ב ובמנחות ל"ב ובעירובין י"ב א"כ איהו עביד עובדא כשמעתיה וקי"ל דמעשה רב · ועוד דהירושלמי דקאמר טולין סתמא אפי' ירצה לכתוב עליה ולא קשה אהר"מ דאוסר בדבק איך חולק אהירושלמי · משום דאיהו הוה דייק מגמ' דילן דקאמר וה"מ בגידין דחולק אהירושל' (וצ"ל) [אבל] להרא"ש דס"ל דדבק בלי כתיבה שרי א"כ ע"כ לא דייקינן בגמ' דילן מידי דהא דנקט גידין לא אתא רק למעוטי גרדין (ומש"ה כמי דובקין במש"י משום דס"ל דגידין לאו דוקא ורק גרדין אתא למעוטי) א"כ ממילא קי"ל כהך דהירושלמי וא"כ יכול להיות כמהרי"ק להתיר אף בכותב עליה · לפ"ז אף במקלת אות אין ראיה לאסור דמהרי"ק לטעמיה פוסק כת"ק ומפרש דת"ק אין דובקין ר"ל בנקרעו אותיות ומטלית איננו ר"ל קלף ע"כ לדידיה נקרעו האותיות לא מהני שום דבוק · אבל השתא דנקטינן כר"מ או כהירושלמי נוכל להתיר הכל דסתמא קאמר וטולין כו' ומיהו אותן האותיות שנקרעו פסולין וצריך לכותבן מחדש אבל מהני מקצתו על הטלאי ומקצתו על היריעה וכמ"ש הט"ז סי' ר"פ סק"ג : **ובהא** דקאמר אבל אין תופרין במקום כו' הסמ"ג וספר התרומה בסי' ר"ג פי' דקאי אהתפר דקריעה ולא קאי אהתפירות דיריעות יחד דא"כ הל"ל אין תופרין בגד הכתב אבל במקום ר"ל שלא יתפור הכתב עצמה · אבל הרא"ש הביאו הטור בסי' רע"ט פי' דקאי אהיריעות שמתפרן יחד שיתפרם מבחוץ · א"כ כללא דמלתא מהר"מ אוסר דבק אפי' היכא דמהני תפירה כדמשמע לשונו · והא דמ"ס וירושלמי לא ס"ל ומשום דפוסק כתלמודא דידן והרא"ש מתיר אפי' במקום שאסור לתפרו מהני דבוק באינו כותב עליו אבל בכותב עליו י"ל דאסור וכן אסיק בב"ח אבל במהרי"ק מתיר ומשום דס"ל דמטלית דוקא שאינו של קלף קאמר גם ס"ל דהך דאין דובקין קאי אהקרע באותיות · והב"ח אוסר כנ"ל רק שמ"מ יש לקיים דברי מהרי"ק ולא מטעמיה אלא משום דס"ל הלכתא כר"מ וגם כירושלמי ואז יש להתיר עוד טפי ממהרי"ק דאפי' מקצת אותיות על המטלית יש להתיר · והנה בריב"ש סי' ל"א נסתפק על דבק אי מהני במקום שרשאי לתפור · משמע דאבל במקום שאסור לתפור כ"ש דאסור דבק והביא הך דמ"ס וירושלמי מזה משמע דס"ל ג"כ הלכה כר"מ דאל"כ אדרבה הך דמ"ס הוי תיובתיה (א"נ דמפרש ג"כ כהרא"ש דהרא"ש בכותב עליהן מיירי ואיהו מיירי בדלא כתב עליהן ודוחק) ורק במ"ש עוד שם דהרי"ף לא הביא תקון דבק א"כ צ"ל דדבק ר"ל גבי תפילין ועל הפרשיות קאי · וקשה הא הרי"ף הביא הירושלמי בהלכות ס"ת ושם מפורש דדובקין בדבק א"כ הרי סמך הרי"ף על מ"ש כאן · וזה ברור · ואם כוונת הריב"ש על הרמב"ם דלא אייתי תיקון הדבק קשה לדבריו דגם השתא דמפרש ודובקים בדבק על פרשיות דתפילין של יד דטוב לדבק ג"כ קשה הא הרמב"ם לא כתב כן אדרבה כתב כמסקנת ר"י דף ל"ד דאין צריך לדבק : **וכותב** על הגויל כו' מבואר דזה מיירי מס"ת דבתפילין פסול גויל ואפ"ה סיים ואם שינה פסול מכאן מבואר דלא כמ"ש הטור בשם הרא"ש בסי' ערא להכשיר שינה בס"ת וגם אם נפרש כאן דבמזוזה מיירי ג"כ מוכח דאע"ג דכשר בשני מקומות ר"ל בקלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שער אפ"ה אם שינה במקומותם פסול והסי"ד לס"ת וצ"ע ובאמת בהרא"ש עצמו אינו מבואר שיסבור בס"ת דשינה כשר כ"א במזוזה דוקא אבל הטור שכתב כן בשמו קשה מירושלמי דמייתי כאן : **ולא** כו' תגיו כו' בנמק"י כתב הטעם משום טוי ולפ"ז י"ל דדיעבד כשר ואינו מוכרח דהרי גם גבי כתב השם שלא לשמה וחזר וכתבו לשמה ג"כ הוא משום ואנוהו ואפ"ה משמע דאפי' דיעבד לא מהני והכי משמע דהל"מ אפילו דיעבד דומיא דאינך ובדרישה וט"ז כתבו הטעם משום דבעינן ספר אחד וזה נקרא ב' ספרים ופי' דאע"ג דתפרן ודבקן כיון שב' מינים הם נקראים ב' ספרים (ע"ל במרדכי גבי תיתורא המדובקת) : **או** יסייע כ"כ בספר התרומה והסמ"ג אבל הטור לא כתב שיסייע וצ"ל דספר התרומה לטעמיה דאיהו מייתי בסי' קנ"א הא דגבי מילה לא פסלינן ע"י נכרי משום לשמה הוא משום דשם מילה לשמה קיימא · א"כ בעיבוד דסתמא לאו לשמה קאי ראוי לפסול נכרי וישראל עומד על גביו וע"כ צריך שיסייע הישראל והך סיוע אינו ר"ל שיסייע עם הנכרי בשעת מעשה הנכרי דמסייע זו אין בו ממש אלא ר"ל שיסייע ויעשה גם הוא איזה מעשה עיבוד בלי הנכרי ולגבי לשמה סגי במעשה כל דהו לשמה דלא גרע הזמנה למאי דס"ל דמהני ולא מיבעיא לרש"י דטעם דעיבוד לשמה משום הזמנה הוא ודאי סגי במעשה כ"ש · אלא אפילו לר"ת דעיבוד לשמה משום הוכחת מצותו י"ל ג"כ דסגי במעשה כל דהו כדאיתא בסוכה דף ט' גבי סוכה לב"ש דבעי לשמה ומשו"ה מצריך לחדש בה דבר וסגי בחדוש בה קצת ה"נ כל איזה מעשה שעושה הישראל לא גרע מחדוש לגבי סוכה ומכ"ש להסוברים דמסייע יש בה איסורא עכ"פ כמ"ש הט"ז ביו"ד בסי' קנ"ח א"כ הוי עכ"פ מעשה קצת דודאי די"ל דמהני סיוע גם הרי לגבי הקפת פאה אם סייע עובר יו"ד בסי' קפ"א ממילא י"ל דה"ה גבי מעשה לשמה יש שם מעשה על סיוע זו ומהני · אבל הרא"ש שמתרץ דמשו"ה מהני גבי מילה עומד ע"ג משום דנעשה בלי שיהוי וזמן מרובה לא אמרי' דנכרי אדעתי' דנפשי' קא עביד ומינה דהוא הדין לעיבוד דאין צריך לשמה רק בהתחלתו או בהנחתו להסיד מהני עומד על גביו כמבואר ברא"ש שם על כרחך אין צריך שיסייע הישראל כן נראה לי נכון : **ויתפור** בגידין מבחוץ כ"נ שכ"כ גם הרא"ש בתשובה הביאו הטור סי' רע"ח : **וכשיקבענה** כו' במג"א סי' י"ט מקשה מ"ש מעשיית ציצית דלא מברכינן ותי' דכאן במזוזה סתמא דר בו מקודם וא"כ אין לקבוע תחלה קודם שדר בו בברכה · ומסקימת לשון הפוסקים משמע דאין חילוק וצ"ל לדידהו דשאני מזוזה דגבי מזוזה קביעותה הוא גמר המעשה שאין עוד מעשה מצוה אחריה הנעשה במזוזה גופא ע"כ מברכינן או · משא"כ בציצית יש מעשה לבישה הנעשה בטלית גופא ע"כ לא מברכינן על הלבישה : **ונ"ל** דוקא ברוחב ד' כ"ה דעת רש"י והטור בסי' רפ"ז וע' בהה"מ בהל' שבת בס"פ ט"ז כתב וז"ל וסובר רבינו דלא בעינן רחב ד' לענין צ"ה ולענין מזוזה ועד כאן כו' כ"א לר"מ כו' אבל כשיש ברגליה עשרה אינה צריכה רחב ד' ורשב"א לא כ"כ עכ"ל · מיהו יש להרמב"ם פי' אחר בהך דכיפה דבעינן יו"ד ממקום שכלה העיגול עד למטה לפ"ז י"ל דלא פליגי לדינא · דגם להרמב"ם יש רוחב ד' כל גובה היו"ד מלמטה דהיינו במקום שלא כלה העיגול עדיין ורק ממקום שכלה העיגול שם סגי בגובה יו"ד ואע"פ שאינו רוחב ד' ודו"ק : **אחד** שערי חצירות · ברמב"ם הלכות מזוזה הלכה ו' מבואר דחיובא דחצירות הוא משום שהבתים פתוחים לתוכן: **רפת** להרמב"ם מיירי זה דוקא דנשים מתקשטות בו דבאינו מתקשטות הו"ל סתמא ולדידיה סתמא פטור אבל

הספר

מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית שמיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה ת"ל בית שעשוי לכבוד יצאו אלו שאין עשוין לכבוד יכול שאני מרבה הר הבית והלשכות והעזרה ת"ל בית שהוא חול יצאו אלו שהן קדש ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ובית שהנשים רוחצות בה פטורות מן המזוזה רי"ף ובספר מצות גדול פסק דבית המדרש פטור מן המזוזה ולעיל פירשתי: ת"ר בית הכנסת ובית האשה ובית השותפים חייב במזוזה ודווקא בית הכנסת שיש בה דירה או דכפרים דדיירי בה אורחים ולא דכרכים רי"ף · גרסי' בסוכה בית שאין בה ארבע על ארבע פטור מן המזוזה ומן המעקה גרסינן בירושלמי דסוף מגילה השוכר בית מן הנכרי עושה בה מזוזה וכשיצא נוטלה ובשל ישראל אסור יש מפרשים שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטור מן המזוזה ואומר ר"י בר אברהם שבדק בכולו ולא מצא ואם ישנו היינו דווקא בפתח שהחזירי' מצוין בו אבל בחדרים ועליה חייב ואפילו באותו פתח נמי במקום שצלים העליון למעלה מעשרה יכול להניחה אמנם טוב לכסותה כולה בפתח וטוב לכסות הנקב במעט שעוה [*וכן] בחדרי התינוקות או במקום שאין נקי לכל הצורך: ספר מצות גדול · נהגו הסופרים להניח קצת חלק בסוף שמע וקצת (*בסוף) [*בתחילת] והיה אם שמוע ובין הכל שיעור שלשה אותיות: חדר משכב נשים פטור ממזוזה לפי שעושות שם דבר גנאי והמקיים מצות מזוזה מקיים שני עשין ומזכיר אהבת השם יתברך ומאריך ימים דכתיב למען ירבו ימיכם וגו':

סליק הלכות ספר תורה ומזוזה וציצית

הלכות תפילין

ארבע פרשיות שבתפילין מעכבין זה את זה ואפי' אות אחת וכן במזוזה וס"ת פשיטא לא נצרכה אלא לקוצו של יוד או להיות כל אות מוקפת גויל מארבע רוחותיה והכל פירשנו לעיל וכן משפט הכתיבה שוה בתפלין ומזוזות ואין ביניהם אלא שרטוט דבתפילין סגי בארבעה שרטוטין ומזוזה בעי כולה שרטוט כדפי' לעיל ת"ר ה"ג רש"י ז"ל לטטפת [*לטטפת] לטוטפות הרי כאן ארבע פירוש שטוטפות הכתוב שלש בשני ווי"ן מרבה ב' פרשיות וקשה דהא לאו הכי כתיב בס"ת אלא בפרשת והיה כי יביאך כתיב ולטוטפת חסר וי"ו אחרון ונראה דה"ג לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ארבע וכ"כ המיימוני וכן הוא על פי המסורה ותימה דא"כ ארבע מנא ליה ותירץ הר"ן [*צריכין לומר] שנוטל וי"ו דולטוטפת ונותנה לאחר הפ"א וה"ל (*לטוטפות) [*ולטטפות] דהיינו שנים ור"ת מפרש הוי"ו מרבה אחד הרי כאן ארבע ובתוספות האריך ואין צורך כאן · ר"ע אומר א"צ טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים התוס' האריכו ואין צורך ת"ר יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם אל ד' בתים בד' עורות ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון א' אמרתי ולא ב' ושלשה זכרונות הא כיצד כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור א' ואם כתבם בעור א' והניחם בד' בתים יצא משמע קצת מדמפיק בחד לישנא עור הבתים ועור שכותבין עליו א"כ צריך להיות הכל מקלף וקלף איקרי עור כמו הכא וכן משמע בשימושא רבא שמזכיר קלף על גוף הבתים וא"כ לפי זה הרצועה היה צריך לעשות מקלף דמינן בעינן והיה צריך להשחירן דרצועות שחורות הל"מ ומיהו נראה דעור מיקרי שפיר מין קלף ויכול לעשות הרצועות מעור ולא אתא למעוטי לקמן אלא משי ולשונות של ארגמן ופשתן וכן פירש הקונטרס ואפילו הבתים יכול לעשות מעור דהא במסכת שבת פרק המוציא משמע דעור חפוי לקמיע לאו היינו קלף ובפרק במה אשה משמע דקמיע ותפילין שוין בחיפוי דפריך והרי תפילין דמחופין עור ותניא כו' הלכך בין בעור בין בקלף כשר הדבר ואומר ר"י בשם ר"ת דתפילין עצמן דהיינו הקציצה בעינן שחורות כמו הרצועות וראיה לדבר מפרק במה מדליקין דקאמר לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה ובעי לאוקומי לרצועות ופריך והא אמר ר' יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני והשתא תימה מה ענין זה לזה ומה עלה על דעתו להקשות אלא ה"פ כי היכי דבעיא רצועות ממראה הקציצה שחורות ה"נ בעינן שיהו דומות קצת לקציצה לענין טהורה: וצריך שיהא ריוח ביניהם דברי ר' וחכמים אומרים א"צ ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ואם אין חריצן ניכר פסולות לכאורה משמע דא"צ חוט או משיחה בין הבתים אלא כשהן כתובין בעור אחד והניח בד' בתים (צריך) להפרידן אבל כתבם בד' עורות והניח בד' בתים א"צ ובעלי תפילין נוהגין כן אע"פ שעושין בד' עורות וכן עיקר בתפילין של ראש עכ"ל רבינו שמשון · ת"ר כיצד כותבן תפילין של יד כותבן על עור אחד ומניחם בבית אחד ואם כתבם בד' עורות והניחם בבית אחד יצא וצריך לדבק [*את הד' אגרות ביחד בתפירה או בדבק שקורין גליד רש"י] שנאמר והיה לך לאות על ידך כשם שאות אחד מבחוץ כך אות אחד מבפנים ד"ר יהודה ר' יוסי אומר א"צ א"ר יוסי ומודה לי ר' יהודה ברבי שאם יש לו שני תפילין של ראש ואין לו של יד שטולה עור על אחד מהם ומניחה · כתוב בסמ"ג וזה לשונו תפילין של ראש צריך לכתוב בעור של קלף ולצד הלבן והד' פרשיות [ס"ר] יכתוב בד' חתיכות של קלף לכתחילה ואם כתבן בחתיכה אחת ארוכה כל פרשה בעמוד אחד יצא ויתנם בעור אחד שיש בו דפוס ד' בתים ולא בד' עורות כל דפוס בית בפני עצמו ותפילין של יד יכתוב בעור קלף אחד לכתחילה ד' פרשיות בד' עמודים ואם כתבן בד' חתיכות קלף יצא ויתנו בעור דפוס אחד שהרי אמרו מי שיש לו ב' של ראש פי' שלא הוכחו מעולם ואין כאן קדושת של ראש ישים עור על אחד מהם לכסות הבדלת הבתים וכשרים לשל יד אלמא כתבן בארבע חתיכות יצא עכ"ל ולי הדיוט תימה מה צריך ראיה לזה הא בהדיא תניא ברייתא דלעיל דיצא · כ' רבינו שמשון בשימושא רבא מצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף לפי שמשתמרת יפה ויש שהיו רוצים לפסול משום דאין בית החיצון רואה האויר [דף פה ע"ב] ואין לפוסלו משום האי טעמא כדחזינן הכא שטולה עליה עור והשתא אין עור הבתים רואה האויר ומיהו מצאתי שכתב ר"י ט"ע דלא מיפסיל משום ראיית אויר אלא דוקא דראש אבל דיד לא דלא שייך בשל יד בית חיצון ועוד דלא שייך חילוק דבסמוך דגוייתה וכו' אלא בשל ראש אבל של יד הס בעור אחד הלכך אין ראיה מכאן להכשיר כן בשל ראש ונראה דאין ראיה לא לפסול ולא להיתר *ומיהו כה"ג לא מיקרי יתיר אלא אי מייתר *) בית ד' כההיא דאלו הן הנחנקין

[*פי' משום די"ל דהא דטולה עליהם עור דוקא בשל יד מותר] :

ודשמעתין החליף פרשיותיה אבל זה הקלף המכסה להגן בעלמא לא אשכחן בהו פסול והא דתניא בפרק נגמר הדין ובהניזקין ליפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות לאו משום ראיית אויר אלא כדפירש בקונטרס דהל"מ עור בהמה טהורה ובעור של גוף הבתים איירי ומיהו קצת נראה הלשון שר"ל עור אחד טולה כדהכא טולה עליהם וכו' דבעי למימר עור ע"ג עור הבתים והכי אמרינן ת"ח אל יצא במנעלים מטולאים ומוקי לה טלאי על גבי טלאי ושוב נ"ל דאי אפשר לעשות כדפי' בשימושא רבא דאם כן הסי"ן דמסיק התם שהיא הל"מ לכאורה *לא היתה בעור העליון א ופוק חזי מע"ד דהלכה רופפת בידי וכבר נהגו כשמושא רבא ואין למחות בידם כ"א ע"פ ראיה ברורה רבינו שמשון ומיהו מדאמר פרק המוציא הנוגע *) בקצילה אין מטמא את הידים עד

[*נ"ל דס"ל דשי"ן צריכה להיות ע"ג כתב תפילין עצמו ולא יהיה דבר מפסיק ביניהם וא"כ השי"ן לא תהיה בעור העליון וצ"ע] :

חדושי אנשי שם

ש"י א וקשה שכתב לכרוך כל פרשה משמע הפרשה עצמה קודם שיניחנה בבית שלה ואח"כ אמר בית החיצון אינו רואה האויר משמע שהכרך הוא על הבית מבחוץ וגם כתב דא"כ השי"ן לא היתה בעור העליון משמע ג"כ שהוא כרוך בחוץ לכן צריכין אנו לפרש דמה שאמר כל פרשה ר"ל הבית עם הפרשה יכרוך עליה עוד עור אך קשה למה אמר יכרוך קלף היה לו לומר לכרוך עור כי אם הוא בחוץ על עור הבתים אין שייך שיהיה קלף מבחוץ וי"ל דעור מיקרי קלף אך קשה שאין אנו כורכין רק על הפרשה עצמה וגם נמצא בשימושא רבא לכרוך קודם שנותנין בביתא לכן יש לדחות ולפרש לכרוך כל פרשה ר"ל פרשה עצמה ממש והא דאמר דאין בית החיצון רואה ר"ל דקרי מה שממש סביב הפרשה עצמה בית ולכן קאמר שאותו שסביב הפרשה צריך שיראה האויר דהוא הקלף שכורכין וכאן אינו שהרי העור של הבתים מכסה אותו וגם מה שאמר דא"א דא"כ השי"ן לא היתה בעור העליון ר"ל שהוא סובר שהשי"ן צריכה להיות בעור של הפרשה עצמה וכאן כתב יכרוך על הפרשה קלף ואז יצטרך לעשות שי"ן על עור שעל הקלף וא"כ לא תהיה השי"ן בעור העליון שהיא על הפרשה שהרי הקלף מפסיק וק"ל נדחקתי כדי ליישב המנהג :

באור מהרמ"ב

הספר ס"ל כהרא"ש דדוקא רוחצות פטור אבל סתמא חייב וברפת מסתמא אין רוחצות בו כמ"ש התוס' בסוגיא דיומא דף י"א : **ובית** שהנשים רוחצות כו' · מלשון זה משמע דבבית סתמא מחלקים בין שהנשים רוחצות דאז פטורה כ"מ לקמן כמ"ש דבית משכב נשים פטורה לפי"ז המשמעות דגבי בית התבן ובית הבקר אפי' באין נשים רוחצות פטורין · ובאמת שזה תימה דביומא דף י"א מבואר דהך ברייתא דתני רוחצות פטורה ס"ל דבית הבקר ובית התבן סתמא חייבים כן פירש"י ד"ה ושהנשים ניאותין בו וז"ל כלומר בית התבן ובית הבקר שהנשים רוחצות כו' ולכן ג"כ ס"ל להב"י בסי' רפ"ו דוקא גבי הנך דלאו בית דירה ממש מהני רוחצות אבל בית דירה ממש אף ברגילה לרחוץ בהם חייב במזוזה · וכן בחדר משכב נשים · ואפי' להפוטרים בחדר משכב נשים · י"ל דמודים דלא קא מיפטר בית דירה ממש ע"י שהנשים רוחצות כמ"ש במע"מ · ע"כ נ"ל שתיבת ובית כאן הוא טעות סופר : **ארבעה** על ארבעה · ברי"ף אין הגי' כן רק שהרא"ש כתב דמסתמא דומיא דאיך קתני דבעינן ד' על ד' וע"כ השיג על הרמב"ם דמשמע מדבריו דא"ל ד' על ד' ובטו"ז א"ח סי' תרל"ד ביאר שגם הרמב"ם הכי ס"ל ע"ש וכ"מ שהרי בהלכות רוצח פ' י"א גבי מעקה כתב הוא דבעינן ד' על ד' · ומזוזה ומעקה דיניהם שוין : **ובשל** ישראל אסור : דעת התוס' אפילו ברוצה לעשותה לבית אחר אסור · אבל בשאילתות מתיר ליטלה ברוצה לקבעה בבית אחר · מע"מ ובמג"א סי' ט"ו סק"ב · והנה יש להסתפק בבית · שהפתח גבוה י' וכן מבפנים פחות ממקום ד' על ד' גבוה י' דלא מהני גבי מזוזה · ואם יש רחוק מהפתח באמצע הבית מקום גבוה י' ויש בו ד' על ד' · מהו אם נימא דכיון דבאמצע הבית גבוה י' הו"ל ככולו גבוה י' או נימא דלא דאותו האמצע שגבוה י' אין לו פתח ובמקום הפתח אינו רוחב ד' על ד' ומקום הספק משום הא דאמרינן בסוכה דף ז' ע"א היתה פחותה מי' ותקק בה י' כו' ושם ע"ב כתבו התוס' ד"ה פחות כו' בא"ד וא"ת פ"ק דשבת כו' ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן שכך סמוך למחיצות וא"כ יש להסתפק אם בית דקפיד קרא במזוזה לשבת מדמינן לה וסגי בגובה י' באמצע אף רחוק מפתח ודפנות או לסוכה מדמינן לה וכן יש ספק זה גבי מעקה כשיש באמצע גובה י' וסמוך למחיצות אינו גובה י' אם חייב במעקה או לא · ואין לומר דפשיטא דא"ת במעקה כ"א באמצעה שגבוה י' אבל בשפת הגג דאינו גובה י' ליכא כי יפול הנופל משום דא"ג י' וקי"ל דאין חבט למיתה בפחות מעשרה י"ל דהא משכחת בשגבוה י' מבחוץ ואפ"ה פטור ממעקה דתוך י' בעינן כדאיתא ב"ק דף כ"א א"ל שאני בית דכל פחות מי' לאו בית הוא · א"כ איכא כי יפול הנופל ואינו בית (וגם משמע התם אפי' באינו גבוה י' מבחוץ אם הוא בית שתוכו י' מבפנים חייב א"כ נ"מ ג"כ באינו גבוה י' מבחוץ ותקק בקרקע הבית בפנים רק שזהו דוקא למ"ד יש חבט בפחות מעשרה ע"ש) והדרינן לספיקן אם דמיא לשבת או לסוכה · וכ"ל דיש למפשט בעין מהסיא סוגיא דב"ק דף כ"א הנ"ל דשם פריך הגמ' א"ה הכא נמי כו' דחק בה מגוהי א"ה כו' דחק בה טוכא כו' ולפי"ז לפי מ"ש התוס' דף ז' ע"ב ע"ש תוספות ישנים וז"ל ועוד י"ל דהכא יש מחיצות גבוה מבחוץ וא"צ לצרף הגידוד אלא שאין מבפנים י' וכשחקק דיש אויר י' במקום אחד הוי רה"י · אבל בסוכה איירי שאין הסוכה גבוה י' בלי הגידוד · והרשב"א תולה בשניהם עכ"ל וכ"כ במג"א סי' שמ"ה ס"ק י"ג אם נימא דמהני הא דגבוה י' באמצע הבית לצרף עמו לחייב במעקה על שפת הגג אע"ג שאין גבוה י' מבפנים והרי זהו דוקא אם מ"מ המחיצות גבוה י' מבחוץ בלא הגידוד לפי"ז לא קשה מידי קושית הש"ס דהרי מני מיירי בתקק באמצעה עד שגבוה מבפנים י' לכן אם המחיצות מבחוץ גבוהים י' מצטרפין ונעשה הכל בית שגבוה י' אבל אם אין המחיצה גבוה י' מבחוץ לא קא מצטרפי הגובה י' שמבפנים כיון שהן רחוקים ממחיצות · אע"כ דס"ל להש"ס דגבי מעקה בעינן שיהא גבוה י' מבפנים סמוך למחיצות תוך ג' טפחים כמו בסוכה · ומינה למזוזה דכן הוא וכ"ש הוא דבמזוזה תליא הכל בפתח · איברא דהרי"ף שם פוסק כלישנא קמא וצ"ל אליבא דידיה דיש מי' על קושיא דרבא כמ"ש ביש"ש שם אלא שדחק שם בפירוש הקושיא ולהא דאמרן י"ל מטעם שכתבתי אך מ"מ פשיטות הסוגיא מוכיח דבעינן הגובה י' דוקא סמוך למחיצה גם כי רוב הפוסקים נקטו כלישנא בתרא דשם ואין כאן מקום להאריך בזה :

נשלמו הלכות ס"ת ציצית ומזוזה בעז"ה

הלכות תפילין

ה"ג אם יש לו ב' ש"ר אם לא הוכחו מעולם : **הא** כסדיא תנא ברייתא דלעיל דיצא · אינו מובן הקושיא נסי דמפורש דיצא ולא איכפת לן בהא דסן ד' עורות · אבל מ"מ ס"א דצריך לדבק כדקאמר ר"י דיצא וצריך לדבק · ואי קשיא ליה משום דמסתמא הלכה כר"י דאמר דא"צ לדבק י"ל דאתא לאשמעינן דלכ"ע א"צ לדבק וכ"מ שא"צ לדבק אפילו בתורת חומרא לחוש לדר"י כיון שהוא עצמו חזר בו · מיהא הסמ"ג גופא ס"ל דטוב לדבק דפי' כן אהירושלמי דדובקין בדבק דקאי אתפילין וש"מ דכאן לענין דיעבד קאי והוקשה שפיר להספר הנ"ל נ"ל לאתויי ראיה הא בלא"ה הלכה כר' יוסי והלשון מגומגם קצת לפי"ז : **והא** דתניא כו' ליפן זהב כו' פי' דהוי ס"ל השתא דהטעם ליפן זהב פסול משום דעשה ליפוי על הבתים והו"ל בתים אינם רואים את האויר א"כ ש"מ דיש פסול בזה א"כ נימא ג"כ כי היכי דהבתים צריכין לראות האויר מבחוץ כן נ"ל שלא יהא הפסק בין הבתים להפרשיות שבפנים אלא שהבתים יהיו רואים אויר הפרשיות ע"ז אומר דלאו משום ראיית האויר כו' וקשה איך ס"ד לומר שהטעם משום שאינן רואים האויר דא"כ גם טלה עליהם עור בהמה טהורה לפסול אע"כ שהטעם הוא כדמשני משום דבעינן מן המותר וי"ל דאה"כ היינו כדמשני דלאו משום ראיית האויר ובאמת ראיתו מזה דכשר בטלה עליהן עור בהמה טהורה אך לפי"ז לא א"ש מ"ש את"ז ומיהו מלשון טולה משמע עור א' כו' דהרי נ"ל הכי דא"כ קשה עור בהמה טהורה נמי ליפסלא א"כ י"ל דהוי ס"ל בס"ד שהטעם משום שאינם רואים האויר ואפ"ה לא יקשה א"כ עור דטהורה נמי דשאני עור טהורה נעשה הכל גוף אחד עם עור הבתים והו"ל בית אחד והו"ל רואה האויר אבל עור בהמה טמאה דהוא מין אחר לא נעשה גוף אחד עם הבתים · וקצת ראיה לדבר מהא דבס"ת תניא נבאים ותניא קלפים לא יעשה וכתב בדרישה ובטו"ז הטעם משום דהוי ב' ספרים ולא ספר א' · ור"ל אע"ג דתפרן וחברן כיון דב' מינים הם לא מחברי יחד להקרא בית א' כן י"ל גם הכא (רק לקמן במ"ש הספר ראיה לרש"י שהתיורא ל"ל מגוף הבתים מההוא דשבת כ"ח דלא הוכשרו כו' משמע דלא"ס"ל הכי ע"ש) א"כ י"ל דדוקא בליפן זהב הוי ס"ל הטעם בס"ד משום דאין רואה האויר אבל בטלה עליהן עור הוי ידע שפיר שאין הטעם בשביל שאינו רואה האויר אלא משום דלא הוי מן המותר בפיך · ודחקו לזה משום דליפן זהב משמעו ליפה על הבית דלא שייך על הבית עצמו לשון ליפה אלא הו"ל לומר עשה בית מזהב אבל לשון ליפה משמעו דבר טפל על דבר אחר ע"כ הוי ס"ל דליפן זהב ר"ל שעשה ליפוי של זהב על הבית · אבל טלה עליהן עור שפיר שייך לפרש על הפרשיות כו' ור"ל שעשה בית מעור בהמה טמאה והיינו טלה עליהם עור דפסול ולכן שפיר מחלק בין בהמה טמאה לטהורה · אבל בליפן זהב דקאי על הליפוי הוי ס"ל כיון דגוף הבית מעור בהמה טהורה ע"כ לא פסול רק מטעם שאין רואה האויר ול"ק על התנא עצמו למה נקט הכי דר"ל משום דבכל חדא דין אחר קמ"ל בליפן זהב קמ"ל דבעינן בית רואה האויר ובטלה עליהן קמ"ל דבעינן בית מן דבר טהור · א"כ דבס"ד דכאן דהוי סבירא ליה דליפן זהב הוא פסול משום שאין רואה האויר · וטלה עליהן כו' פסול משום דהוי שלא מן המותר והטעם משום דהא דכתיב מן המותר בפיך לא קא ממעט אלא דבר האסור בפיך אבל זהב שאינו מן הראוי לפיך לא אמעט מהך קרא כיוצא בזה כ' הב"י הסמ"ק שמצריך לכרוך במטלית או בקלף כשר וכ' הב"י דכשר למעוטי עמא משום דלא הוי מן המותר כו' אבל מטלית דאינו מן המותר בפיך לא אמעט מקרא כן הוה ס"ל להספר בס"ד ע"כ הוי' מפרש דליפן זהב פסולו משום שאין רואה האויר ומיירי בליפה על הבתים · אבל טלה עליהן עור קאי על הבית עצמו ומשום שאינו מסמותר בפיך כו' ע"כ שפיר דעור בהמה כשר · א"כ בטלה עליהן עור דנעשה עור אחד ע"י חיבור · ואע"ג דאחד עור בהמה טמאה אפילו הכי נעשה גוף אחד וליכא ביה משום שאין רואה כו' אבל איכא ביה לפסול מה"ט דאינו מסמותר כו' ע"ז הסיב דלאו משום ראיית האויר הוא כו' ור"ל דאף בליפן זהב הטעם משום שאינו מסמותר בפיך וגם שליפן זהב פירוש שעשה הבית עצמו מזהב ולעולם בראיית האויר לא איכפת לן ממה שסיים אלא כדפי' בקונטרס כו' ורש"י לא פי' כלום על ליפן זהב מהו הטעם ואדרב' מלשון רש"י שכ' וליפן זהב לתפילין משמע דקאי שעשה ליפוי על הבתים שהבתים בכללן עם הפרשיות נקראים תפילין אבל הפרשיות לבדן אינם נקראים תפילין אלא פרשיות של תפילין מזה משמע דהספר בס"ד הוי ס"ל דגם בהך דטולה עליהן עור כו' הטעם משום שאינו · רואה האויר · ולפי"ז נ"ל בס"ד כדכתיבנא מעיקרא דמשו"ה בהמה טהורה כשר דנעשה כגוף א' אבל טהורה עם טמאה לא נעשה גוף א' כן הוי ס"ל בס"ד וע"ז הסיב דאינו כן דלאו משום ראיית אויר כו' אלא כדפי' רש"י כו' : **ובעור** של גוף הבתים מיירי · לכאורה שפת יתר הוא דהס"ד דוכל לאוקמא גם בעור אחר עליהן וכדקאמר מעיקרא ורק שאין הטעם משום ראיית האויר אלא משום דבעינן מן המותר · וי"ל דס"ל להספר דטעם זה דבעינן מן המותר לא שייך כ"א בהבית גופה אבל לא בניפוי שעל הבית או בטולה על הבית רק ה"ט דאינו רואה האויר · ולכן השתא דסדר מה"ט נ"ל דמיירי בגוף הבית : **ומיהו** קצת נראה הלשון שר"ל עור אחר טולה כו' · לפי"ז הדרא לקדמייתא דהטעם משום שאינם רואה האויר והדר תקשה על השימושא רבא : **ושוב** נראה דאי אפשר לעשות כדפי' בשמושא רבא דא"כ השי"ן כו' · לשון זה קשה להולמו מה א"א לעשות דקאמר גם מ"ש כדפי' בשמושא רבא אדרבה מסקנת דבריו דטולה ר"ל עור אחר היה קושיא על שמושא רבא דלאותו טעם הוי מוכרח דקפדינן על הא דבעינן רואה האויר · והלשון כתיקונו צריך להיות כך דאי אפשר לפרש כדפי' ויכול לעשות כשמושא רבא או לספוך התיבות וכצ"ל ושוב נראה לעשות כשמושא רבא דאי אפשר לפרש כדפירשתי דאם כן הסי"ן כו' וכתב הבית יוסף שלאותו הפירוש צריך לומר דהתך מקום השינין באופן שנשארו השינין מגולין מגוף הבית (או נדחק דמיירי בשל יד) וכאשר פירשתי דברי הספר

עד שינע במזוזה *) עלמא משמע קצת שלא היו כרוכים בקלף מדלא קא מפליג בההיא קלף מידי מלאתי והאמר רבי יוחנן תפילין של יד עושין של ראש ושל ראש אין עושין אותו של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה לא קשיא הא בעתיקא הא בחדתא ולמ"ד הזמנה מילתא היא דאתני עלייהו מעיקרא: כיצד סודרן קדש והיה כי מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח פירוש מימינו של קורא מימינו של הלוים שעומד כנגד המניח פירש הקונטרס כסדר הברייתא כך סדר הנחתן בבתים וכסדר הזה כתובים בתורה וכך יניחם קדש מימין הקורא ואחריו בית שני והיה כי יביאך ואחריו בית שלישי שמע ישראל ואחריו בית ד' והיה אם שמוע והכי איתא בשימושא רבא והכי נמי איתא במכילתין סוף פרשת בא אל פרעה כתבם שלא כסדרן יגנזו וכ"כ ר"מ ב"ס והקשה ר"ת לפירושו דא"כ הוה ליה לומר קדש והיה כי יביאך ושמע מימין והיה אם שמוע משמאל דכוון [לימין] חוץ מן החיצונה דהכי אשכחן לקמן פ' שתי הלחם גבי מנורה למ"ד מזרח ומערב היתה מונחת דקרי לה כולהו לפני השם (א) רק נר החיצון שהוא נראה כלפי מזרח ומפר"ת סדר הנחתן בבתים קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע ובבית רביעי שמע וה"פ של הברייתא קדש והיה כי יביאך מימין הקורא שהוא עומד כנגד המניח אם מתחיל לקרות מימינו ימצא קדש והיה כי יביאך ואם בא להתחיל לקרות משמאלו דהיינו בית אחרון ימצא שמע והיה אם שמוע וסימניך הויות להדדי פירוש והיה והיה סמוכות בבתים עוד סימן אחר שיי"ן שבבתים כנגד שיני"ן שבעור הדפוסין מבחוץ דשי"ן דקדש מכאן ושי"ן דשמע מכאן וכן משמע בפירוש ר"ח פרק אלו הן הנחנקין גבי בית החיצון שאין רואה האויר פסול ופר"ח כגון קדש ושמע וכן פי' רב שרירא גאון ורב האיי וכ"פ ר"י ט"ע וז"ל אותם שהם חיצונים כגון קדש או שמע צריכין שיהיו רואין אויר כדי שיהא אח"כ שי"ן של תפילין דהלכה למשה מסיני וכ"כ רי"ף וה"ר יהודה בר ברזילי וה"ר אב ב"ד מלונייל והקשה ה"ר פטר לפירוש ר"ת דתניא במכילתין בסוף פרשת בא והיה לך לאות על ידך בד' מקומות מזכיר פרשת תפלין (*קדש) [*בקדש] והיה כי שמע והיה אם של יד הוא כרך אחד של ראש הן ד' כרכים ארבע טוטפות (*ואלו) [*אלו] הן קדש לי והיה כי שמע והיה אם כותבן כסדרן כתבן שלא כסדרן יגנזו אלמא משמע בסדר הכתוב בתורה בעי דמשמע דקאי אסדר דלעיל דלפירוש ר"ת ה"ל למיתני והיה אם שמוע מיקמי שמע או ימין ושמאל כדהכא ותו לישנא דאלו הן משמע דסדר נקט ויש דוחין דודאי כתיבה גזירת הכתוב הוא שצריך לכותבם כדרך הכתובים בתורה אבל סדר הנחתן כדפירש רבינו תם והגאונים ותדע דאכתיבה קאי מדקתני כותבן כסידרן כו' כתבן שלא כסידרן כו' ואיכא למידק דוקא כתיבה בעינן כסדר ולא הנחה כדנקט בהך ברייתא דשמעתין כיצד סודרן משמע דקאי על סדר הנחתן בבתים ולהכי נמי נקט הכא בסמוך החליף פרשיותיה פסולה שמתחילה כתבן כסדר כההיא דמכילתין והחליף הסדר בהנחה ולכך שינה הלשון דבמכילתין קאי אכתיבה והכא קאי אהנחה בבתים ועוד תדע דהתם נקט יגנזו לשון רבים דמשמע שלא נעשו עדיין תפילין אלא הפרשיות נכתבו בפסול ויגנזו הפרשיות בשביל הזכרת השם אבל הכא נקט פרשיות ונקט פסולה דקאי אתפילין של ראש דכבר נעשין כהלכתן אלא שלא הניחם בבתים כהלכתם ופסולה כמו שהיא מונחת אך יוציאו ויניחו כסדר ואינם טעונין גניזה ועוד תדע מדלא נקט התם ימין ושמאל כמו הכא שמע מינה דאכתיבה קאי ואין להקשות מ"ם די"ל דבשל יד אין לשנות דהיינו כתיבה היינו הנחה דמלותן בעור אחד וה"ה כתיבה של ראש ועוד פן יטעה דאסור לכתוב א אפילו אות אחד שלא מן הכתב אבל בהנחה צריך סדר ועוד הלשון דתליא בסמוך בראיית אויר משמע כפר"ת דלפרש"י ז"ל ה"ל למיתני בסדר תורה אבל לר"ת ניחא דאין תלוי בסדר התורה רק אכתיבה ועוד דפי' הגאונים דלא תלי בראיית אויר אלא בשל ראש וא"כ הכא בשל ראש דוקא איירי ובמכילתין קאי אתרוייהו ועוד דבין עיניך משמע אמצעית הראש ושנים מכאן ושנים מכאן קרינא והיו לטוטפות בין עיניך וגו' [*ר"ל שהויות יהיו באמצע] ואם כן סדר של תורה מאיזה צד שיתחיל או מימין או משמאל לקרות כדפרישנא לעיל וניחא דנקט האי לישנא ימין ושמאל אבל לפירוש הקונטרס קשיא האי לישנא דהכי הל"ל (ב) קדש והיה אם שמוע [פי' תרי והיה אם שמוע והיה כי יביאך שיהו בין עיניך ר"ל באמצע] והיה אם מימין [*כי שמע מימין והיה אם משמאל] או בלא ימין ושמאל כי ההיא דמכלתין ולפר"ת [*קשה] כיון דצריך לכותבם כסדר שנכתבו בתורה תינח של ראש דלמצוה נכתבין על ד' עורות ויכול לכתוב כמו שירצה אבל של יד הכתובים בעור אחד למצוה אין יתכן להניח חלק והיה אם שמוע: הגה"ה (ג) ומיהו בסמ"ק ובס"ה כתוב שיניח והיה אם שמוע חלק עד שיכתוב שמע (ד) ויכתוב שמע עכ"ה: (*קדש) [*קודם והיה] שהיא אחרונה להנחה וכן של ראש אם [כתב] ארבעה בעור אחד דאמרינן לעיל יצא וכ"ת דבשל יד יכול לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן אבל גם של ראש *ז"א מדאמרינן לעיל טולה עליה עור ומניחה בשל יד ואם איתא הרי נכתבו שלא כסדרן וגם היאך יניחם דהרי שלא כסדר דכתובים בתורה מונחים [*פי' אינה כתובה כסדר הכתוב בתורה וגם אינן מונחים כסדר הכתוב בתורה והמכילתין קאי על תפילין של יד בין בכתיבה בין בהנחה]: בבתים של ראש ואם תוכל לומר דכותב כסדרן קאי שפיר אשל ראש (*ולא יפסיק) [*ויפסיק] בכתיבה כדפרישית *ובסדר הנחתן אין קפידא ויכול הוא להניח של ראש ביד אע"ג דאין כסדר שכתוב בתורה [*פי' בשל יד אין קפידא ובס"א מצאתי מוגה ובסדר הנחתן איכא קפידא ובשל יד אינה קפידא בהנחתם עכ"ל ג"מ וגם לא מחק ולא]: ואין נראה דאמרינן לעיל דשל יד עושה אותה של ראש ואין כסדר של ראש כדפרישית וי"מ ומחלקים דהיכא שנכתבו בארבעה עורות מניחין של ראש באותו סדר ולהכי כשרים של ראש לרבי יוסי בשל יד וגם של יד לשל ראש וכשהן כתובים בעור אחד [אז הם] כתובים ומונחים כסדר הכתובים בתורה ואין נראה דמשמע שהא כתיבה והנחתה שוה מדלא מפליג בין של יד לשל ראש ועוד סתר בתוס' מכמה טעמים עוד י"מ דכתבן שלא כסדרן קאי על הפסוקים של כל הפרשה או בתיבות ולא בסדר הפרשיות דבהא איירי הכא דקתני החליף וכו' וכן משמע קצת מדלא מייתי הכא ההיא דמכילתין (ה) ועי"מ דשלא כסדרן מיירי דוקא בשנים אלו קדש והיה כי יביאך להקדים זו לזו או אחרת לאלו אבל שמע והיה לא איכפת לן ואני מצאתי במ"ם מזוזה שבלה אין עושין אותה תפלין לפי שאין מורידין וכו' ואיכא למידק כדלעיל הא מורידין עושין ואי אמרת שלא כסדרן (ו) פסול היכי מיתוקמא דלכאורה משמע שיקח פרשה אחד מכאן או שתיהם וישלים התפלין ואין לומר שכבר נכתבו קדש והיה כי יביאך מקודם לכן דאטו יבטל מן התפילין לצפות מתי תבלה ב' מזוזתו וכי תימא שנכתבו התפלין קודם למזוזה ובלו שניהם ורוצה להשלים זה מזה (ז) א"כ זו היא שלא כסדרן דמ"ל כפלות הפרשיות מ"ל פרשיות אחרות ואיכא למידק דאומר בשל יד לא בעיא וכן דנתי לפני ר"י ואמר לי דרפיא בידיה להכריע הדבר עכ"ל רבינו שמשון ובתוס' שאנן האריך יותר ובסמ"ג כתב והירא דבר השם משום ברכה לבטלה יניח שתיהם שניהם של יד בברכה אחת ואחר כך שניהם של ראש בברכה אחת דיש בראש ובזרוע מקום להניח ב' תפלין ואם אינו יודע לכוין המקום של שניהם ביחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה ואע"פ שמפסיק אפ"ה עדיף טפי הכי: הגה"ה ז"ל רבינו ברוך אם אינו יודע לכוין המקום (*של יד יניח) [*יניח של יד] כדברי האחד ולברך על

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נקרא אותן תילון כו' : (ב) קדש והיה כי מימינו שמע והיה אם משמאלו : (ג) שייך ג"כ לקושיא : (ד) והיה שהיא אחרונה : (ה) א"ו הא דמכילתין מיירי בתיבות ופסוקים לא בפרשיות : (ו) בכתיבה : (ז) אעפ"כ :

חדושי אנשי שם

ג"מ א ואע"ג דאמרינן בגמרא בהדיא דתפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב דמגרים גריסין די"ל היינו כשכותב כסדר הכתוב בתורה דאז הם מגרס גריסין אבל שלא כסדרן לא ג'ריסין : **ב** פי' ובלו שניהם פרשה אחד של תפילין ואחד של מזוזה ורוצה להשלים עם פרשת מזוזה ראשונה את התפלין וזה היה שלא כסדר כי פרשה ראשונה של מזוזה נכתב אחר פרשה שנייה של תפילין וקשה שמא ר"ל שישלים ב' פרשיות ממזוזה לב' של תפילין שבלו ואז הוי כסדר וי"ל דלכך ביאר לעיל דלכאורה משמע שיקח פרשה אחת מכאן כו' ר"ל דמשמע אפי' אחת איזה שיהיה או י"ל שבלו שניהם ר"ל שני הפרשיות של תפילין ורוצה להשלים במזוזה מ"מ הוה שלא כסדרן דמה לי כפילות הפרשיות ר"ל שסובר שצריך לכתוב ארבע פרשיות של תפילין בלי הפסק בינתיים ולכן אמר מה לי זה ההפסק של כפילות הפרשיות שהרי כתב ב' פרשיות של תפילין האחרונות ואח"כ המזוזה ועתה כוונה להשלים תפילין בה הרי מפסיק בפרשה של תפילין קודם שכתב המזוזה ומה לי פרשיות הלא אם הפסיק בתפילין וכתב פרשיות אחרות בינתיים הוא פסול ה"ה כפילות הפרשיות שכתב בתפילין קודם המזוזה הוי הפסק ואין ראוי לתפילין דמקרי שלא כסדרן אלא ש"מ דאין להקפיד על שלא כסדרן ומתרץ היכא למימר בשל יד דווקא אין להקפיד :

באור מהרמ"ב

זספר כן הבין בב"י שלכן כתב על שמו דאם עשה בית וציפה זהב על בית או טלה עור על הבית דכשר ולא מיפסל משום מן המותר כיון דאיכא גוף בית מעור טהור ורק שצריך לחרוץ מקום השינין :

אבל הב"ח פי' דברי הספר כאן באופן אחר וס"ק והא דתני' ציפן זהב כו' פי' דהוי ס"ל כס"ד דעושה ציפוי על בית כדלעיל · וכן הא דטולה כו' ג"כ ר"ל עור אחר על הבית ואפ"ה קאמר בהמה טמאה פסול אבל מבהמה טהורה כשר וש"מ דלא קפדינן על ראיית האויר וש"מ לקולא ע"ז השיב דלא כן הוא ולא מיירי מעור אחר עליהם אלא מגוף הבתים קמיירי · אבל אי הוה עור אחר אף מעור בהמה טהורה הוי מיפסל ולפירושו לא יתכן מה שכתב המרדכי דלאו משום ראיית האויר הוא אלא כדפירש בקונטרס כו' דמשמע דעל הפסול דבהמה טמאה וציפן זהב קא שקיל וטרי דלהב"ח לא הוה ליה לומר רק אלא מגוף הבתים קא מיירי ולתקן פירושו דהב"ח נ"ל אה"נ דבקושי' והא דתניא נתכוין המרדכי להביא ראיה דבעינן רואה האויר ע"ד שפי' הב"י (ומה דק' באותו ס"ד הדיוקא דעור בהמה טהורה נ"ל כדלעיל) אבל בהתי' שהטעם הוא כרש"י קושטא דמלתא נקיט דמיירי בעור הבתים עצמו משום דאל"כ הוי מקום לדייק בהיפוך מדלא פסל רק עור ב"ט אבל עור בהמה טהורה כשר הוי שמעינן דלא בעינן ראית האויר · לכן מוקים לה בעור גוף הבתים ומ"ש אח"כ ומיהו קצת נראה הלשון שר"ל עור א' כו' כוונתו א"כ דמיירי מעור אחר א"כ הדר נדייק מדכשר עור בהמה טהורה ש"מ דלא בעינן רואה האויר וע"ז קאמר ושוב נראה דה"א לעשות ר"ל להתיר כריכת מטלית על סמך הפירוש שפירשתי דמיירי בטולה עור אחר ונדייק מינה להתיר באינו רואה האויר דא"כ השין כו' לא היה בעור העליון כו' ולהך פי' דהב"ח מסקנת הס' להחמיר דלא כשמושא רבא · אלא דשוב כ' ותזי מאי עמא דבר דסומכין על הס"ר להקל וקצת ק' להך פי' דעיקר חסר דמעיקרא בהקושיא היה ס"ד להביא ראיה מהם לאסור שהטעם מפני שאינו רואה האויר ולא אמרת כדיוקא דהכשר בהמה טהורה ולהתיר הוא בהיפך אמת לדיוקא ולהביא ממנו ראיה להתיר גם פוק חזי מאי עמא דבר דהוא להקל אינו מקושר שפיר אבל לפי פי' הב"י מסקנת הספר הוא להקל אלא שצריך להחליף התיבות כמ"ש ושפיר שייך ע"ז חזי מאי עמא דבר דעושין כשמושא רבא : **ומ"מ** כמה שכ' הב"י דמשמע במרדכי דבעושה עור אחר עליהן אינו פסול · דנראה דהוכרח לכך מדנקט המרדכי בתי' דמגוף הבתים קא מיירי · ולענ"ד אין מזה ראיה ורק משום דבס"ד דידיה הוי מפרש דוקא בעור אחר עליהן ולא מגוף הבתים ולהתירוץ מאי מיירי מגוף הבתים ג"כ כתב ומגוף הבתים מיירי ר"ל אף מגוף הבתים אבל לעולם דג"כ מאי מיירי מטולה עור אחר על הבתים גם מ"ש הב"י דבלשון הטור משמע ג"כ דבטולה עור אינו פסול רק בגוף הבתים אבל בציפה זהב פסול אפי' בזהב על הבתים · לענ"ד אינו מוכרח רק כיון דהלשון ציפה זהב משמעות לשונו כך הוא דעשה ציפוי על הבית וטולה עליהן משמע שהבית עצמו הוא מהעור דבהמה טמאה כדפי' לעיל בס"ד דמרדכי ע"כ נקטי הטור בהך סגנון אבל לעולם דזהב ובהמה טמאה שוין בדין : וכאשר דייקנו בדברי המרדכי בס"ד כן נכיך לדייק בדברי ס' התרומה והרא"ש דשניהם כתבו גבי הא דיש עושין מעברתא על היד כו' וכתב דאינו פסול משום שאינו רואה את האויר כו' וכו' ע"ז והא דתניא ציפן זהב פסול אינו משום דא"ר את האויר אלא משום דבעינן מן המותר כו' דומיא דטלה עליהן עור כו' ודבריהם תמוהים דמעיקרא מאי קסבר אם בציפן זהב הטעם משום שא"כ האויר וזהו פוסלו · א"כ תקשה עור בהמה טהורה אמאי כשרה · ואם נדחקו כיון דנעשה כגוף אחד לא שייך ה"ט דא"ר האויר אבל עור בהמה טמאה דהוא מין אחר לא נעשה גוף אחד קשה א"כ מאי דחה ע"ז דומיא דטולה כו' דהרי גם טולה עור יש לפרשו שהטעם משום שא"כ האויר ואי דקשיא א"כ בהמה טהורה נמי · א"כ מכ"ש הכי ה"ל לדחות כלאו סדומיא · ונ"ל ג"כ על אחד מהדרכים הנ"ל דלא לומר דציפן זהב הוי ס"ל הטעם משום שאינו רואה האויר אבל בטולה עליהן עור הוי ס"ל הטעם משום דבעינן מן המותר והטעם דפי' כן בס"ד הוא משום דציפן זהב משמע טפי ציפוי על הבית כדלעיל · אבל טולה עליהן עור קאי על הבית ולכן שפיר כשר בעור בהמה טהורה · והתנא שני דינים קאמר אחד מציפוי על הבית ואחד מבית עצמו א"כ דבס"ד דס"ה והרא"ש הוי ס"ל דרק בעור בהמה טמאה דאינו מן המותר כו' הוא דפסול מה"ט · אבל זהב דאינו דבר שבפה לא שייך האי טעמא לע"כ בזה איכא טעמא אחרינא והא כדאיתא והא כדאיתא וע"ז כתבו שפיר דהכי דומיא דטולה כו' דאף בס"ד הוי ס"ל הטעם בטולה לאו משום שא"ר האויר (ויש לפרש עוד בס' התרומה והרא"ש לעולם בס"ד הוי ס"ל גם בטולה עור כו' טעמו דפסולו הוא משום שא"ר האויר והא דבהמה טהורה כשר הוא כדכתיבנא דנעשה גוף אחד אבל בהמה טמאה דמין אחר הוא לא נעשה גוף אחד ומה שדחו ע"ז דומיא דטולה עליהן שהכו בזה אמה שפי' רש"י אסך דטולה כו' שהטעם משום דבעינן המותר בפיך כו' ורק כיון שרש"י לא פירש כן אציפן זהב והיה מקום לדחוק ולחלק ביניהם כתבו דציפן זהב דומיא דטולה כו' ומכ"מ מה דפי' בקדמיתא מכוון טפי ונכון) : **דאתני** עלייהו מעיקרא וכתב הב"י בשם אורחות חיים דבאתני אפי' בעתיקתא שרי לעשות משל ראש ש"י מיהא לאתנות להשתמש מקדושה דבר חול אע"ג דלגבי ת"ק מבואר בסי' קנ"ג ובי"ד סי' רפ"ב דאהני תנאי להשתמש בהם בחול אבל בגוף קדושה נסתפק בלבוש שם אם מקילין כ"כ דליהני תנאי להשתמש בו חול אפי' בחדתא למ"ד הזמנה בג"ק מלתא היא ומכ"ש בעתיקתא וכמג"א פיקל בחדתי דהוי רק הזמנה ומחמיר בעתיקתא והוא כעין ספק דבר ולמעלה כתב דבאם התנה להשתמש דבר חול תו ליכא הזמנה לשמה דלפרש"י הוא כדי שלא יוכל לשנותו · וממילא כאתני לא הוי עיבודו לשמה וכיון דעיבוד לשמה ע"כ א"א להתנות להשתמש בו חול או קדושה קלה אחריתא כגון עיבוד לתפילין לעשות ממנו מזוזה ורק כאן דתנאי הוא בשל ראש לעשות של יד דמהני העיבוד מזה · לזה כן נראה לענ"ד ברור רק שלא משמע כן במג"א סי' מ"ב וצ"ע :

וכתב רי"ף וה"ר י' בר ברזילי והראב"ד מלונייל · ספה ברי"ף לא כתב כלום רק מפני שהשמיט הא דוסקורא קורא כסדרן משמע קצת דס"ל כפיר"ת וכן הרא"ש שהוקשה לו על ר"ת הא דהקורא קורא כסדרן כתב לבסוף דבהלכות הרי"ף לא כתב הך והקורא כו' ע"ז סמך הספר כאן להסכים דעת הרי"ף עם ר"ת אבל מ"ש והראב"ד אמת דבהשגת הראב"ד כתב דהוייות להדדי והשינין מבחוץ כר"ת · אבל הוא הופך כל הסדר וכתב דקדש מימין המניח ואחריו והיה כי יביאך ושמע משמאל המניח ואחריו והיה אם שמוע סמוך לוהיה כי יביאך · והא דקאמר והקורא קורא כסדרן לאו אקדש והיה כי יביאך קאי אלא על שמע והיה א"ש שהם לשון והקורא ר"ל ק"ש והיה א"ש ולפי"ז הוא מהיפך להיפך מן ר"ת דלר"ת קדש מימין הקורא קאמר ואחריו והיה כי יביאך ושמע משמאל הקורא · רק בהא ס"ל כוותיה דהויות בפנים אבל מכ"מ מהופכים הם בהנחתן להראב"ד מן הנחתן לר"ת והרבה יש לתמוה שום אחד מהספרים הראשונים והאחרונים לא הזכירו דעת הראב"ד ודעת יחידאה הוא ואין חוששים לצאת מידי ספיקא כלל : **דאסור** לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב · פי' בס"ת מחשש טעות א"כ הה"ד כאן בתפילין אם יכתוב שלא כסדרן איכא למיחש לטעות : ה"ג **דהכי** הל"ל קדש והיה כי יביאך שמע מימין והיה א"ש משמאל : ס"ג **ויכתוב** שמע קודם שהיא אחרונה להנחה : **וכ"ת** דבשל יד יכול לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן · פי' דלעולם כתיבה שוה להנחה לכן ביד דכותב על קלף א' צריך להיות הכתיבה כסדר שבתורה ע"כ צריך גם הנחה כסדר שבתורה · אבל של ראש דכותב על ד' קלפים א"צ להיות הכתיבה כסדר התורה · לכן הנחתן בבית ג"כ אינו כסדר שבתורה אדרבה בעינן דוקא כסדר האמור בברייתא שמע מבחוץ והיה א"ש בפנים וז"א מדאמרינן לעיל כו' ואם איתא הרי נכתבו שלא כסדרן דהא בראש היה הכתיבה שלא בסדר שוה להנחה שלא כסדר ובשל יד צריך להיות הכתיבה כסדר וכן ההנחה :

ואם תוכל לומר דכותבן כסדרן קאי אשל ראש כו' · פי' דעכשיו נימא דכתיבה חלוקה מהנחה אלא שהכתיבה לעולם הוא כסדרן אף בשל ראש אלא שבהנחה יש חילוק בראש אע"ג דכתב כסדרן יכול להניחו שלא כסדר שכתוב בתורה אלא כדאי' בבריי' אבל בשל יד כיון דצריך כתיבה כסדרן מפני שהוא על קלף אחד ולא יכול להפסיק ע"כ ממילא גם הנחה בשל יד כסדר הכתוב בתורה דהרי עור א' הוא וממילא דאם היה על ד' עורות הוי מהני הנחה שלא כסדר שבתורה : **ויכול** להניח ש"ר אע"ג דאין כסדר שכתוב בתורה · פי' שהנחתן בבית אינן כסדרן של תורה מכ"מ בשל יד אין קפידא בהנחתן רק דהא הוא מעור א' ממילא הנחתן כסדר הכתוב כו' : **ואין** נראה דאמרינן של יד עושה ש"ר · ומסתמא כשכתב היד על עור אחד הוי הנחה כסדר שבתורה ועכשיו בעושהו לשל ראש בעינן דוקא הנחה כו' שלא כסדרן : **וי"מ** ומחלקים כו' ס"ל בכותב על עור אחד בין יד בין ראש כתיבה כסדרן וגם הנחה · ואם כותב כד' עורות בין ראש בין יד בעינא הנחה כסדר הברייתא ולא הכתיבה שלא כסדרן : **ואין** נראה כו' מדלא מפליג · ר"ל מדלא מפליג בין עור א' לכתיבה על ד' עורות והיינו מסתמא חלוקה דשל יד משל ראש דשל יד סתמו מעור א' וש"ר סתמו מד' עורות : **ולא** כסדר הפרשיות כו' ועי"מ דשלא כסדרן כו' אבל שמע והיה לא איכפת לן כנ"ל ובתוס' דף ל"ב ד"ה להשלים מפרשים ג"כ כדהכא וע"ם בט"ז סי' רפ"ט שתמה ע"ז מהא דדריש במכילתא והיו לפסול שלא כסדרן ולענ"ד לק"מ דהרי בברכות דף י"ג נפקא לן ג"כ מדכתיב והיו שלא יקרא למפרע ואפי' הכי כתב הרמב"ם שם דאם קרא והיה אם שמע יצא משום דאין סדרן כן בתורה וה"נ לענין הכתיבה וזה ברור :

ואני מצאתי במ"ם מזוזה כו' · בברייתא בגמרא במנחות ל"ב ובשבת ע"ט מייתינן להך ברייתא בסיפוך דתפילין אין עושים מזוזה · ומפני כך הגיהו במקצת ספרים הך דמס' סופרים דתשבו שבטעות סוהלף · אבל בירושלמי סוף מגילה הובא הברייתא דמס' סופרים דהכי איתא התם תפילין ומזוזה מי קודם ר"ה אמר תפילין קודם שכן נוהג במפרשי ימים ובהרות · ושמואל אמר מזוזה קודם שכן נוהג בשבתות ויו"ט · מתניתא מסייע לשמואל מזוזה שבלתה א"ע ממנה תפילין · תפילין שבלו עושין מהם מזוזה מפני שאין מורידין כו' ובב"י סוף סימן ל"ח אייתי לה בקצרה : **ואי** אמרת כו' היכא מתוקמא כו' · בשלמא בברייתא דידן שפיר עושה מתפילין מזוזה אי לאו הכי טעמא דאין מורידין דמטל ב' פרשיות דתפילין ועושהו מזוזה או נוטל ממנו פרשה א' וכותב עליה והיה א"ש בגליון או נוטל פרשה מזה ופ' מזה ותופרן יחד אבל כאן הרי הוא צריך להוסיף קדש והיה כי יביאך וה"ל שלא כסדרן : **דמ"ל** כפלות הפרשיות או מ"ל פרשיות אחרות · פי' כמ"ש בגדולת מרדכי דסתמא קאמר אפי' בנוטל והיה א"ש מהמזוזה ומוסיף שמע וא"כ ה"ל שלא כסדרן · א"כ ס"ל דאין להפסיק

של יד ויניח [של ראש ויברך] ואח"כ יניח כדברי הגאון השני על סמך ברכה ראשונה ולא ידבר בינתים והשניים ישהה בראשו כמו שירצה ואע"ג דעתה מברך על של ראש בפעם ראשונה ומפסיק בין ברכה של יד בראשונה להנחה של יד בפעם שניה זה טוב יותר מלערוב מכאן ומכאן [*או] שלא להניח כלל ע"כ הג"ה · ונהוג עלמא כרש"י ורמב"ם וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין עשוים כסדר רש"י ז"ל ורמב"ם: אמר רב חננאל החליף פרשיותיה פסולה (א) ולא אמרן אלא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא אבל ברייתא לברייתא וגוייתא לגוייתא לית לן בה רבא אמר אביי מ"ט גוייתא לברייתא דלא דהך דבעי מיחזי לא חזיא ברייתא לגוייתא הך דבעי למיחזי אוירא דימין חזיא אוירא דשמאל אלא ל"ש פירשו הגאונים אלא ל"ש ופסול בכל ענין דבעינן דליחזי הך אוירא דימין והך אוירא דשמאל וכתב רבינו שמשון וז"ל קצת היה נ"ל מדאמרינן פרק אלו הן הנחנקין בית חיצון שאינו רואה האויר פסול משמע דוקא בבית חיצון קפיד אבל לא באחרים מדלא תני בית שאין רואה אויר שלו פסול והוה משמע כולהו בתי ומיהו פוק חזי מע"ד ופסול עכ"ל: אמר רב הונא אמר רב תיתורא הלכה למשה מסיני פ"ה שעור הבתים (שמעור) עצמה כפול למטה והוא בית מושבן של תפילין: הגה"ה תיתורא פירש רש"י ז"ל לאחר שהכניס האגרות בבתים מקלע כל הבתים לבד עור בית רביעי מניח ארוך וכופלו למטה וזו היא בית מושבו מעברתא (*כפולה) מאותו עור הנכפל עושה בליטה כפולה חוץ לבתים שמכניס בהם הרצועות הנמשכות אילך ואילך שאין תפורות שם ע"כ הג"ה · וקשה לר"י שהרי אם ימשוך בחוזק יקלקל רבוע התפלין ונראה לר"י פירוש הגאונים שמביא עור רחב וכופל העור תחת התפלין להיות להם גשר דתיתורא לשון גשר הוא ומניח מן הצד (הרצועות) קצת מן העור להכניס שם הרצועות דרך הנקרא מעברתא כפירש"י ז"ל ולפי שיטת הקונטרס הוצרך לפרש לקמן וז"ל כשתפרן יזהר שלא יקלקל הרבוע בתפירות ואנו נפרש לקמן דהיינו רבוע התפירה עצמה ואותבי תפילין נהגו כפירוש הגאונים ואני מצאתי שיש מביאין ראיה לפרש"י ז"ל מההיא דפ' במה מדליקין מדלא מוקי ההיא [דלא] הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה להסוא תיתורא ולרש"י ז"ל ניחא דהיינו עור הבתים (*ומכשירין) [*ומב' שיני"ן] של תפילין נפקא לן דבעינא טהורה אבל לפירוש הגאונים קשה דכיון שאין כתוב כאן שום דבר לא קרי ביה תורת ה' ואמר ליה ר"י כיון שמחובר ותפור בבתים אע"פ שהשי"ן על הקציצה הוי כמוה לענין טהורות · רבינו שמשון: אמר אביי האי מעברתא דתפילין הל"מ פ"ה דמעור הבתים הוא כדפי' לעיל אבל בערוך מפרשה שאף הוא מעור אחר כדפי' לעיל שכופלין אותו כדי להכנס בו הרצועות ומשום שאין הרצועות קבועות קרי ליה מעברתא שכשירצה להעבירם ולמושכן אילך ואילך ולהאריך או לקצר יכול וזו היא לשון מעברתא אבל י"מ מעברתא תולה רצועה אחת עליונה על גב תפילין של יד ממזרחו למערבו על גב הקציצה מצד זה ויש תפילין קדמונים עשויים כן ואין למחות ואין לפוסלם משום שאין הבית רואה האויר הא פירש רס הגאון דראיית אויר לא פסיל אלא בשל ראש ועוד דבשל יד אמרינן לעיל טולה עליה עור ומניחן כל שכן הכא שהבית רואה אויר ומיהו ר"י אומר דאדרבה איפכא מסתברא דהיכא שכולו מחופה בעור כדלעיל עדיף טפי דנראה הכל כעור אחד ומה לי בעור אחד ומה לי בב' גבי של ראש נמי הכשרנו לעיל לכורכו בקלף משם הגאונים אבל היכא שניכר שאין מעור תפלין יש לפסול טפי ויש לספק בדבר ואין להוכיח מדקאמר תפילין שהם דמשמע נמי בשל ראש דהא [*נמי] סתמא קאמר שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני ולא מיירי בשניהם אלא בשל ראש דוקא ורי"ף פירש וז"ל מעברתא פירוש מעברתא שבין [*בית] ראש לראש ובעי למיעבר בין כל חד וחד תרי גידי מלעילא עד לתתא וליהדקיה ספיר כי היכי דלא ליפרשו ואיגון מעברתא ואם נפסקו שלשה חוטין בתופרן פסולין · ותיתורא רצועה-עליונה של תפילין של זרוע שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת אלא צריכה אחרת כדי שתהא שתי וערב זו על גב זו כגשר על הנהר דגשר בלשון ארמי תיתורא עכ"ל רי"ף · ול"ע (ג) בלשון הגאון ואני בדקתי בספרו ולא מצאתי ומה שפירש היכא שנפסקו שלשה חוטין בתפירה דפסולה הכי משמע בירושלמי דפרק קמא דמגלה ולקמן איתי לה בג"ה ר"י · ואמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני · בשימושא רבא כתוב ובעי דליצור בקילפא דביתא צורתא דשי"ן דימינא שלשה רישין ודשמאלא ארבע רישין ואי איפכא לא הוי פסול ומיהו לא פי' אם ימין ושמאל של מניח או של קורא אבל בתיקון תפלין מפרש בהדיא דלימין הקורא יעשה מן העור ד' קמטים דקים שיראו כשי"ן ומתוכן שני יודין כי היכי דליהוי ארבעה ראשין באותה שין ומשמאל הקורא יעשה שלשה ראשין כעין שין שלנו ופירש"י בפרק במה אשה יוצאה במסכת שבת וז"ל שי"ן עשויה מעור החיצון עצמו קומט בו שלשה קמטים כעין שין והוא שין של שדי והדלית עשוי' בקשר והקשר הרצועה אחד לצפון ואחד למזרח כמין ד' ורצועה קטנה מאד תלויה בהן ואין בה אלא כדי כפיפה כמין יוד וכופה בעוד שעור לא ועומדת כפופה לעולם כצ"ל עכ"ל ואין נראה לר"ן מדלא נקט הכא אביי אלא שי"ן ועוד תדע דאמר פרק במה מדליקין לא נצרכה אלא לרצועות ובשין לא בעי לאוקמוה משום דהלכה למשה מסיני היא ואם איתא תיפוק ליה משום ד' ויו"ד אלא ודאי אינם אותיות אלא קשורים בעלמא והרצועות ניתלין כדרכן ולא משום שם והכי נמי מוכח בפרק במה אשה גבי הנכנס לבית הכסא עם תפילין דקאמר *[חולצן] משום שין דאמר אביי וכו' ואמאי לא קאמר משום דלי"ת ויו"ד אלא שמע מינה דוקא שי"ן הלכה למשה מסיני ותו לא ותו דרצועות דתפלין קאמר פרק בתרא דמגלה דתשמישי קדושה נינהו ואמאי לא הוו הם עצמם קדישי משום ד' ויו"ד ותו אי באותיות שדי הוי אמאי שרי להתיר הקשר כשהוא רוצה ותו דלא לישתמיט בכל דוכתא שקראוהו חכמים קשר דליקריוה בחד זימנא ד' ויו"ד: [דף פו ע"א] והרב ר' אלחנן מיישב פ"ה ואומר משום דניתן להתיר בכל עת שירצה להכי לא בעינן טהורה ולא בעינן שיחלוץ כשיכנס לבית הכסא אבל השי"ן לעולם קיימת ושייך בה טפי קדושה והיא דמגילה דלא הוי רק תשמישי קדושה מיירי ברצועות שנתקן מן התפילין או רצועות מתפילין שבלו דאז אין בהן ד' ויוד אבל כשהן עם התפילין קדושות לגמרי ומה שלא הזכירו נראה דודאי הוי בכלל קשר של תפילין מכ"מ לא הוזכר בתלמוד דאחרי דשרי להתירו כשירצה היה גנאי להזכירו באותיות של שם וסתמו הדבר דרך כבוד פן יתקו המינים לזלזולי במחיקת השם אבל בספרים שלא הרגילו כל העם לקרות לא חשו לדבר זה ויש קצת ראיה מפרק המוצא רצועות של תפלין עם התפלין מטמאין את הידים וטוב נראה שיש לדקדק ראיה דלא כפירוש רש"י ז"ל מדנקט עם התפלין דהיינו הקציצה שיש בה השם שי"ן אבל בפני עצמן לא וי"ל דשין הואיל ועשויה לעמוד עולמית יש בה קדושה אבל ד' ויוד עשויין להתיר והלכך אפשר שאף דלית ויוד הלכה למשה מסיני והמחמיר תבוא עליו ברכה הרב ר' אלחנן וצריך שיגיע חריץ למקום התפר רב דימי אמר כיון דמינכר לא צריך י"מ דקאי אשין דאיירי ביה שצריך שיהא רגל החיצון מגיע עד בית מושבם למטה אי נמי היוד שבתוך השין יגיע עד מקום התפר וכן עושין עתה כותבי תפלין שמגיעין רגל החיצון ופנימי של שין עד למטה במקום מושבם שהוא תיתורא ורש"י ז"ל פירש חריץ שבין בית לבית דאשכחן לעיל בברייתא דאיקרי חריץ דקתני ואם אין חריצם ניכר פסול ולי הדיוט ק"ל לפירוש הראשון דלא מיקרי חריץ אלא אדרבה בולט ועוד דיותר נראה שין כצורתה כשאין מגיע יוד האמצעית [לחריץ]: וכשמכנים הפרשיות קודם שיכניסם יכרוך כל פרשה ופרשה בשיער בהמה טהורה דגרסינן פרק במה מדליקין הלכה למשה מסיני תפלין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן פירוש מבהמה טהורה כמותן וטוב לכרוך בשער שור לכפר על מעשה העגל והכי איתא בשימושא רבה ויש שכורכין אח"כ כל פרשה ופרשה בקלף קודם שיתננה בדפוס בבתים ויותר טוב לכרוך במטלית וכ"כ ר"מ והכי איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה הלכה למשה מסיני שיהו (*כורכין) [*כתובין] בעורות ובדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשער וטולין במטלת ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויש לפרש דובקין בדבק אם נקרע ספר תורה באמצעית היריעה ותופרין בגידין יריעה לחברתה ונהגו כשנקרע ס"ת באמצע היריעה שתופרין במשי סמ"ג: ומכנים הפרשיות כרוכות בבית שלה כל אחד נגללת מסופה לראשה כדאמרינן לעיל מאחד כלפי שמע וכן כל שאר ספרים נגללים לתחלתן כדאמר בפ' קמא ובירושל' דמגלה דפ"ק עושין עמוד לספר בסופו ולתורה מכאן ומכאן לפיכך גוללין הספר לתחלתו והתורה לאמצעיתה וטעמא רבה יש דבספר תורה שצריך בכל יום לקרות בה לאמצעיתה נגלל במקום שקורין אבל שאר ספרים עושין עמוד בסופו וגוללין לתחלתו ובענין זה נוח לקרות בו ולהכי נמי צריך בספר תורה שני עמודים לתחלתו ולסופו והכי משמע דתנן במסכת ידים ר' יהודה אומר גליון שבסוף הספר אין מטמא את הידים עד שיעשה לו עמוד (*בסופו) ותניא בתוספתא דמסכת ידים ר' יהודה אומר גליון שבתחלת הספר וכדי היקף טלו מטמא הידים ואין לפרש *דר"ל בסוף כדי היקף ועמוד בתחלה דא"כ היה לו לומר וכדי היקף בסוף כי היכי דמפרש במאי דקאמר בתחלת הספר אלא ה"פ [גליון] שבתחלת הספר שמניחין שם כמו שיעור בין עמוד לעמוד מימין וגם כדי היקף דעמוד ולמעלה הימנו משמע (*אע"פ) שלא נתקדש בכתיבה לפניו אלא לאחוריו וכן עיקר דהסוף ל"מ קאי דהא אין גליון מטמא בלא עמוד כדקתני במשנה ותו דלא אשכחן בתוך התלמוד להצריך כדי היקף במקום עמוד אלא מצד אחד וניחא השתא דמשנה וברייתא שוין הם ועוד אמר במ"ס עושה עמוד לספר לסופו ובתחלתו כדי היקפו ומתוך כל זה אומר ר"ן שאין נראה לו צורך להניח במזוזה ותפילין כדי היקף אחרי שאין להם עמוד וגם כי אין העם קורין בהם ואין יד הכל ממשמשין בהם כמו ספרים וספר תורה ועוד דבמזוזה נוהגין העולם לכתוב שדי מבחוץ בראש שיטה כנגד אויר פרשת והיה אם שמוע וקודרין כנגדו חלון ונראה מבחוץ וא"כ על כרחך אין שם היקף כלל: הגה"ה ומיהו לעיל

[*התוס' פירשו דקתני גליון שבתחלת הספר היינו כדי עמוד וכדי היקף היינו בסוף מדקאמר וכדי היקף בוי"ו ועי' בפי' ר"ש במסכת ידים]:

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) אמר אביי: (ג) ס"א אם הוא לשון הגאון:

באור מהרם"ב

להפסיק ביניהם וצריך לכותבן בלי הפסק עיין בס' עה"ג סי' ס' לפי"ז גם ברייתא שלנו יש דקדוק זה על ס"ת שא"ע מזוזה דהרי בלא"ה אי אפשר דהוי הפסק וצ"ל דקאי עיקר אתפילין שא"ע מזוזה · והנה בברייתא זו דמ"ס יקשה ג"כ קושית הש"ס דלעיל שא מזוזה פתוחות ועכ"פ לכתחלה עביד כן ותפילין סתומות וכאן צ"ל מה שתי' התוס' בד"ה להשלים דר"ל דכותב על הגליון דהרי מתחילה המזוזה שמע והיה א"ש נכתבים זה אח"ז בדף א' א"כ כשנוטל רק פרשה א' בין שמע או והיה א"ש הרי נתתך הגליון וא"א להוסיף עוד · וצ"ל כאן כתירוץ הא' של התוס' דמסכתא בתפכן יחד · אבל לתירוץ הב' ק' · וי"ל דמסכתא אם היה כתוב המזוזה על ב' עמודים דכשר להתוס' וא"כ י"ל שפיר דחותך פרשה א' וכותב השניה בגליון דלמטה כמו אם עושה מתפילין מזוזה · ולפי"ז רש"י לטעמיה דמזוזה בשני עמודים פסול ע"כ צ"ל דהיה המזוזה כתוב על דף אחד לאורך והדרא קושיא אם כן איך עושה ממזוזה תפילין · לכן נ"ל דמהני תפירה וא"ש רש"י ותוס' לעיל בדף ל"ב ד"ה להשלים ע"ש · ואע"ג דלקמן לא קי"ל כהך ברייתא היינו בעיקר הדין דקי"ל תפילין חמירי אבל במה שיש ללמוד ממנו במה דליכא פלוגתא אצלה שפיר ילפינן מיניה · לפי"ז א"ש ג"כ דנקט ברייתא דידן ס"ת ותפילין שבלו כו' ולא קאמר ס"ת אין עושה ממנו תפילין והוי ידעינן ממילא דא"ע מס"ת מזוזה כו' והשתא לק"מ דהא גופא דתפילין חמירי קמ"ל דהרי בברייתא זו דמ"ס מזוזה חמירא · לכן קמ"ל [כאן] שהתפילין חמירי:

מההיא דפרק במה מדליקין כו' ולרש"י ז"ל ניחא כו' · לפי אותה הראיה יש להוכיח ג"כ דלא מהני תפירה לחבר הבית מב' עורות דתקשה ג"כ קושיא זו · רק לפי מה שתירץ הספר כיון שתפור וקשור אע"פ שהשי"ן מחובר כו' א"ש ג"כ הך קושיא ולכאורה י"ל דבלא"ה לק"מ אהגאונים דהא דמהני תפירה אתיתורא ונעשה א' ע"י התפירה היינו כחד מין אבל במין א' טמא וא' טהור לא נעשה עור א' על ידי התפירה ובכה"ג מודו לרש"י דבעינן תיתורא עם הבית מעור אחד וה"ז דומה לכותב ס"ת חציו על גוילים וחציו על קלפים דפסול ולא מהני תפירה יחד משום דס"ל ב' ספרים כמ"ש בט"ז סי' רע"א וכ"ש הכא דאיכא המין טמא דפסול הוא לתפילין וצ"ל דקושיא שלו דלהגאונים לא הוזכר כלל בגמ' שיהא התיתורא עם הבית מעור א' (שהבית יהיה עם התיתורא מעור א') כיון שאינם מפרשים כרש"י א"כ ממילא י"ל דמהני ג"כ מין טהור וטמא כשתפרן יחד דאין אנו צריכין להיות עור א' ע"י התפירה לפי"ז דהא דבגוף הבית דמלינו בגמ' שיהא מעור א' י"ל לעולם דמהני תפירה ועושהו א' ורק דוקא כשהוא מין א' אבל לא כשהן ב' מינים · ולכן אין להקשות גם על רש"י דס"ל לעיל דתפירה מהני דשא"ה דתפירה (שם) דמהני הוא משום שעשהו כעור א' ובזה חלוק מין אחד מב' מינים אבל כאן גבי תיתורא אליבא דהגאונים לא מצינו כלל שיהא מעור א' כדי שנצטרך שהתפירה יעשהו א' ולחלק בין מין א' לב' מינים וק"ל: **ועוד** אמרינן לעיל דבשל יד כו' פי' אם רוצה לעשות של יד מתפילין ש"ר טולה כו' קשה דלא מייתי מהא דטולה עליה עור בהמה טהורה מפני שכבר כ' לעיל דמאי מיירי בעור גוף הבתים · אבל ק' לעיל דמייתי ראיה מהא דעור בהמה טהורה דלא איכפת לן בראית האויר כמו שפי' הב"ח שם ודהא דהתם ס"ל דמגוף הבתים ואמאי לא מייתי מהכא דתפילין ש"ר טולה עור עליהן ועושה אותה של יד דהאי ליכא למדחי כלום כדמייתי ראיה מיניה הכא וא"ל דהאי הכא כיון דמחברי ה"ל כעור אחד א"כ גם מהא דלעיל אין ראיה מה"ט וקושיא זו הוא רק לפי' הב"ח אבל לפי' הב"י שם לא כוון הספר לראיה מבהמה טהורה דלא איכפת לן בבית רואה האויר אלא אדרבה כוון להביא ראיה מן עור בהמה טמאה דפסול דש"מ דבעינן רואה האויר להך פי' לק"מ ול"ק מכ"ש איך אפשר לומר דבעינן רואה האויר א"כ ק' הך דטולין עור כו' שי"ל דשא"ה דמחברי יחד (אבל בעור בהמה טמאה לא מהני מחברי כמ"ש לעיל משום דשני מינים הן) אבל גבי כריכות הפרשיות בקלף לא מחברי יחד והא דכתב הכא לחלק בין כריכות הפרשה במטלית למעברתא ורצועה הכא לאו משום דס"ל דכריכות הפרשיות ה"ל כמחברי אלא משום דכריכות הפרשיות במטלית אינו ניכר אבל כאן ניכר · אבל לעולם יש לחלק גם בין הא דטולה עור כו' דה"ל מחברי ממש להא דכריכות הפרשיות דלא מחברי וזהו עולה לפי' הב"י ולא לפי' הב"ח שם: **ובעי** למיעבר בין חדא וחדא תרי גידי כו' · היינו מה שהביא בס' לקמן ע"ש ר"ב ויש שמוליך תפירה בג' מקומות עד דרך רבוע התפירה ע"ש: **אם** ימין ושמאל של מניח כו' · ובאמת פשטיה לשון דש"ר משמע דקאי אהקורא שהרי שתחיל לסדר הפרשיות קדש והיה כי יביאך מימינא דר"ל ימין הקורא כו' ואח"כ כתב גבי השינין דיעשה ג' ראשין מימינא משמע דקאי אימין הקורא דמיירי מיניה לעיל · ומכ"מ אנן קי"ל כהנקדן שבסמ"ג דיעשה הימין ד' ראשים בימין הקורא ולפמ"ש מהרש"ל בביאורו גם הסמ"ג ס"ל הכי: **לא** נצרכא אלא לרצועות פי' הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורה לבד כו': **משום** דהלכה למשה מסיני היא כו' · פי' ובלא"ה בעינן מן המותר בפיך: **ואם** איתא תיפוק ליה משום ד' ויו"ד · ופי' והוי ממועט ג"כ מקרא דמן המותר · ומכאן תימה אמ"ש הר"ן פ' נגמר הדין ע"ש המאור דרצועות הוי גוף קדושה משום דאיכא שי"ן ויו"ד כדאיתא פ' במה מדליקין · ותימה הא השי"ן בבתים הוא דאיכא ולא ברצועות ועוד אדרבה מאותה סוגיא מבואר ראיה דליכא ברצועות אות השם ואיך מייתי הר"ן מיניה ראיה על הרצועות דהוי גוף קדושה · וצ"ע: **ותו** דרצועות דתפילין קא' בפ' בתרא דמגילה כו' · עיין ב"ח יו"ד סי' רפ"ב כתב דתיק תפילין ורצועותיהן · הך תיק גם ארצועות קאי והתיק הוא דהוי תשמישי קדושה אבל הרצועות גוף קדושה הן והספר כאן לא ס"ל הכי: **והכי** נמי מוכח פ' במה אשה גבי הנכנס כו' דאמר אביי משום שי"ן כו' · אין זה ראיה כלל וכן התוס' במקומו דף ס"ב ע"א לא הביאו מזה ראיה אבל היה לו להביא ראיה מדף ס"א בתוספות ד"ה דלמא מיפסקי כו' דלייתב הגירסא צ"ל כפי' הר"י מקורבי"ל שם דנ"מ לתפילין של יד · ומ"מ רש"י מחק שם הגירסא ואם כן רש"י לטעמיה לק"מ: **אבל** כשהן עם התפילין קדושות לגמרי כו' · לפום למאי דסבר השתא הו"ל רצועות גוף קדושה · וא"כ מכ"ש בתים דמיקרי גוף קדושה וקשה לפי זה מדברי רש"י פ' נגמר הדין דף מ"ח ע"ב דמוקים אביי כרשב"ג ומקשים התוס' שם דהרי קי"ל כרבא וקי"ל כרשב"ג ותי' במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"א דרש"י מחלק בין גוף קדושה לתשמישי קדושה וס"ל לרש"י דבתים מיקרי תשמישי קדושה א"כ מכ"ש רצועות דהוו רק תשמישי קדושה מיהא הספר בסמוך אסיק טעם אחר דרצועות לעולם מיקרי תשמישי קדושה: **ויש** קצת ראיה מפ' המוצא רצועות של תפילין עם התפילין מטמאין את הידים · והוא במס' ידים פ"ג ושם במשנה ג' רצועות התפילין עם התפילין מטמאים את הידים ר"ש אומר רצועות תפילין אינם מטמאים את הידים · ולכן דייק הספר מדפליג ר"ש לומר דרצועות אינם מטמאין · וש"מ דלת"ק רצועות מטמאים ומשום דאית בהו ברצועות גוף קדושה ושוב נראה שיש לדקדק כו' ולפי"ז ר"ש לא קאתא אלא לפרושי דברי ת"ק · א"כ דר"ש ס"ל אפי' כשהרצועות עם התפילין אינם מטמאים הידים עד שנגע בקציצה עצמה כדאיתא שם בתוספתא: **ויותר** טוב לכרוך במטלית · משמע דמטלית דוקא ולא קלף והיינו למאן דמפ' דירושלמי אתפילין קאי · אבל להמפרשים דדובקין בדבק אס"ת קאי · ואז ג"כ וטולין במטלית ג"כ קאי על ס"ת ולכתוב עליהן כדאיתא במ"ס פ"ב הלכה י"א דלפום הך פי' מטלית לאו דוקא אלא ר"ל מטלית של קלף כמ"ש הב"ח בתשובה סי' קל"א אבל במהרי"ק סי' קכ"ב אף אי קאי אס"ת ס"ל דמטלית לאו היינו קלף כמ"ש לעיל: ה"ג **בדאיתא** פ"ק דכ"ב: **וכדי** היקף כולו · יש גורסין כדי היקף בלי ו' ואז א"ש כפשוטו דר"ל כדי היקף פירושו של גליון שבתחילת הספר שהוא כדי היקף אבל הספר גרס וכדי היקף צריך לדחוק כמ"ש בסמוך אלא ה"פ כו' · כמ"ש בר"ש פ"ג דידים משנה ד': **וכן** עיקר דהסוף ל"מ קאי דהא כו' ותו דלא אשכחן כו' · נ"ל דתיבת

ותו

לפיל פירש משום רבינו שמשון דצריך כדי היקף ובסמ"ג ע"כ · ואין צריך בתחלה *ובסוף רק כמלא אטבא דספרי ולא נדע אם שיעור אורכו או רוחבו ובתיקון תפילין. פירש בתחלה כדי [גגו של למ"ד] ובסוף כדי כף פשוטה או נון פשוטה ויותר מעט וכן נאה יותר ומכניסו מעומד בבתים ראש הפרשה תחלה דרך הנקב כדי שיהו ראויין לקרות כמו (שהוא) שהן מונחין ואע"פ דבמזוזה פסק לעיל ר"ת [מוסכב] ודייק מתפילין כדלעיל מיהו גבי תפילין לא אשכחנא פסול אף לפי דבריו ורב האי פירש שצריך שתהא שין של קיליה כנגד שין של קדש ושין מצד אחר כנגד שין של שמע בשיטת ר"ת ורב שרירא פירש דהא דבעינן שיהא בית החיצון רואה האויר משום אויר השינין (*ומיהו) [*ומהא] משמע דלא קאי [אלא] אאויר הפרשה ולא אאויר בית דהיינו הקיליה מבחוץ (*וכן) [*בס"א ומיהו] משמע לעיל דבפרשיות איירי דקאמר הך דחזיא אוירא דימין חזיא דשמאל וכו' ובהחלפת שינין לא איכפת לן רק מצד אחד ד' ראשין ומצד שני שלשה ראשין · רב דימי אמר כיון דמיככר הו לא צריך אומר ה"ר אלחנן דהלכה בהני תרי מילי כרב דימי להקל ולפ"ה משמע כן לעיל מן הברייתא דקתני אם אין חריצן ניכר פסולה הא ניכר כשרה והיינו כרב דימי לפ"ה ואביי נמי לא אמר הני תרי מילי אלא לחומרא בעלמא אבל פסולה ליכא כמדומה לי ומכל מקום ראוי להחמיר משום דאביי היה ראש ישיבה וגדול ממנו כדאיתא פ' לא יחפור בעובדא דגרוגרות ואמר אביי האי קילפא דתפילי פירוש קלף בעי למיבדקיה דילמא אית ביה רעותא ובעינא כתיבה תמה וליכא ורב דימי מנהרדעא אמר לא צריך קולמוסא בדיק ליה · אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני מיתיבי תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין ירוקות בין שחורות בין לבנות אדומות לא יעשה משום *גנאי ודרך ארץ קתני מיהא בין ירוקות בין לבנות לא קשיא כאן מבפנים כאן מבחוץ מבפנים מאי גנאי ודרך ארץ איכא זימנין דמתהפכי ליה : תנא תפלין מרובעות הל"מ לכאורה משמע דקאי אגוף הבתים בין אשל יד בין אשל ראש לאפוקי מאותן שעושין של יד בדפוס עגול מלמעלה רק שמרבעים התיתורא מלמטה ואדרבה על כרחך הברייתא מיירי בגוף הבתים שהן עיקר התפילין ורבא בא להוסיף אף בתופרן ובאלכסונן ולא למעט דלא צריך אלא בתפר ריבוע מדמייתי ליה סייעתא מהעושה תפילין עגולה ואי בתפר דוקא מאי סכנה איכא ומתוך ה"ג ורי"ף משמע דשל יד אינה לגמרי מרובעת דאורכן חצי אצבע אמה ורחבן כרוחב אצבע ומשמע דהא קרי ריבוע שיש להם זויות ואין נראה אלא לגמרי מרובעין כיון דלא אשכחן בהדיא* [פי' דלא צריך] וריבוען הלכה למשה מסיני אין להקל בדבר כי אם על פי ראיה ברורה וכמדומה דיש להשיב על ה"ג דשל יד אמרינן לעיל שעושהו של ראש וא"כ איך יתכן אם אין מעשה זה כזה ומ"מ אין ראיה גמורה דכיון שאין שם אלא בית אחד [*כיצד] יעשהו (*מרובע) [*ארבע] בעור שינית ולא קאי אלא *אפרשיות ומכ"מ קדושתה משמע שוה ומכ"מ נראה דדראש חמורין יותר דיש להם ארבע בתים וגם אין ראיה מדאמרינן של ראש עושה אותם של יד בתולה עור דשמא אין עיכובא בשל יד ומה שרגילין לעשות כל הפרשה בתפלין של ראש בד' שיטין ושל יד כל הפרשה בז' שיטין אינו אלא למצוה : אמר רבא בתופרן ובאלכסונן מתוך פ"ה משמע דלא בעיא (*תפירה) [*תפילה] מרובעת ולעיל פירשתי ומיהו ר"ת וכל הגאונים שוים דבעיא תפירה מרובעת ובאלכסונה פירוש שיהיה אורך התפירה כרוחבה ורגילות עתה לעשות י"ב תפירות למטה על התיתורא כנגד י"ב שבטים וגם העור שסביב חוץ לתפירה יעשה מרובע והתפירה עצמה יעשה בגיד בהמה טהורה והפסק הבתים רגילים עתה לעשות על ידי התפירה עצמה וכן כתב בסמ"ג וז"ל גם עור הבתים בראשו צריך להיות מרובע ואע"פ שאין ראיה מתוך הלכה שצריך ריבוע כשהן ארבעתן יחד מכ"מ מוכח בשימושא רבא שיהיו מרובעות אבל בית אחד לבדו אין צריך שיהא מרובע וגם בגובה הבתים אין קפידא בריבוע וכן תפילין של יד יש להם דין זה וצריך רבוע בתפירה וכן בעור התיתורא וכן בגוף רוחב [הבית] בראשו עכ"ל כתב ר"ב מתם שימושא רבא וז"ל תריסר תפירות ליהוין בה ואי איכא י' כשר דכי שקלת מלכא ושמעא פירש יהודה ולוי אייתר י' ואי טפי (*ב') [*י"ד] ש"ד דכי מוספת מנשה ואפרים ה"ל י"ד : א בר מדעייל ונפיק פי' (*לבד מד' מקומות שיתחוב המחט כשיעשה התפירה מרובעת בר מדעייל ונפיק פי') [*בארבע עשרה מקומות יתחוב המחט כשיעשה את התפירה מרובעת בר מדעייל ונפיק לבד מג' מקומות כן הוא בספר התרומה] לבד משלשה מקומות במקום הבדלת הבתים יתפור עור של בתים לעור של מטה והיינו דאמרינן פרק הקומץ ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ויש שמוליך התפירה בשלשה מקומות (א) מחריץ ימין לחריץ שמאל דרך ריבוע התפירה עכ"ל ובסמ"ק כתב יש מחמירין שיהא העור מלמעלה בעור הבתים מרובע וכן נכון אבל מה שנהגו להעביר חוט התפירה בין הבתים נראה דא"צ עכ"ל : אמר רב הונא תפילין כל זמן שפני טבלא קיימת כשרות רב חסדא אמר נפסקו שנים כשרות שלשה פסולות אמר רבא הא דאמרן שנים כשרות לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה לא וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתי אבל עתיקא לית לן בה והיכי דמי חדתא וה"ד עתיקא כל היכא דמתחי ביה ואתא אבתרא חדתא ואיך עתיקא כל זמן שפני טבלא כו' משמע כל זמן שפניה מבחוץ קיימת אפילו נקרע מבפנים בין בית לבית כשרות וא"כ [נתייבשו] עד שהעור נקלף בין בית לבית כשר ומסיק רבא לא אמרן כו' לפי' (ב) ראשון שבקונטרס בעינן שיהו (*שני) [*אחד משני] בתים הסמוכים זה לזה (ג) שלמים בלתי קרע וכן אם הקרע של זו למטה לצד תיתורא ושל זו למעלה לצד בית משמע הלשון שפסול וכל שכן שיש לפסול מה שרגילין כותבי תפלין כשעושין הארבעה בתים ונותנין אותם בדפוס חותכין מן העור בין בית לבית כדי שלא יהא נכווץ ובולט ותוחבין מקום החתך מבפנים כדי שיראה מבחוץ שלם וטועין דלכתחלה ודאי בעי שלימים אף מבפנים וכל שכן לפירוש ראשון שבקונטרס שפסול אם סמוכים (*הבתים השני קרעים) [*שני הבתים הקרועים] פסולים ואין לחלק ולהקל בדבר בין ישנים בין בחדשים ואע"ג דבשמעתין מפליג בין חדתא לעתיקא ופירוש הקונטרס

[*פי' בתחלת הדף דהיינו למעלה ובסוף ר"ל בסוף הדף דהיינו למטה] :

[*פי' שמא יאמרו גרדן הוא ומדם חטטיו נצבעו והאדימו הרצועות וד"א שמא יאמרו אשתו נדה בעל ונצבעו בדם · רש"י] :

[*פי' ולא אגוף הבתים הא דאמרי' לעיל של יד שנעשה של ראש] :

זה לשונו דבחדתא ודאי העור מקולקל אין להכשיר כלל ופירוש ראשון שבקונטרס עיקר שצריך בית אחד שלם מפסיק בינתים אבל לשון שני שפירש שאין להקפיד רק שלא יהא קרע רואה חבירו כגון שנפסק "בבית אחד ובבית הסמוך לו מאויר השני או האחד [נקרע גם] לצד שני וזה לשון שני המיקל בתוספות שאנו משם ה"ר אלחנן ואין להאריך בזה ובספר הרמב"ם משמע דקאי רב חסדא ורבא אתפירות וז"ל תפילין שנפסקו התפירות שלהם אם היו התפירות זה בצד (שתיהם) [זה] או שנפסקו שלשה תפירות אפי' זה שלא כנגד זה פסולות במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות כל זמן שפניהם קיימות ואלו הן חדשות כו' וכשתופרין התפילין תופרין אותן בריבוע והלכה רווחת בכל צד ג' תפירות עד שיהו בין הכל י"ב תפירות בין בשל יד בין בשל ראש וכל התפירות יהא חוט שלהם סובב מב' רוחות עכ"ל וכתב רבינו שמשון וז"ל אמנם תחיבה ראשונה שהוא עושה בעור כדי להתחיל התפירה אינה מן המנין וקרי ליה רי"ף בר מדנפיק ומיהו אין לפסול אם פיחת והוסיף על תפירות רק שיהיו מרובעות וה"ר אלחנן כתב אנו אין לנו רק שיעשה תפירה מרובעת ומיהו טוב לעשות בענין אחד שהוא דברי קבלה ומ"מ אין פוסלין אותן על כך ויזהר שלא יתפור הכתב עם העור לכשיתפור ונהגו כותבי תפלין ליקח מעור של שליל לפי שהוא רך ונוח למותחו ולכופלו כרצונו והוא כשר בין לחיפוי הבתים בין לכתוב עליו לאחר שיעשה קלף ומיהו גבי טומאה חשיב ליה כבשר פרק העור והרוטב ואפילו על עור של תורים ובני יונה כותבין כדאמרי' פרק שמונה שרצים במס' שבת לענין שבת והאריך הרבה בזה עכ"ל : אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילי אמר ליה מהו למיקטר א"ל וקשרתם כתיב שיהא קשירה תמה מהו למיתפריה ועיילי' לתפירה לגאו א"ל פוק חזי מאי עמא דבר פירש"י ז"ל לחומרא ור"ת פי' לקולא כדאשכחן פ"ק דעירובין ובפרק ג' שאכלו ור"מ פי' כמו כן לחומרא וכן בשימושא רבה לחומרא הלכך אסור · ובפ"ק דמגלה בירושלמי איתא רבי ירמיה איפסיק ליה רצועה דתפילי אתא ושאל לר' חייא בר אבא א"ל וקשרתם קשירה תמה אלמא דאסור ותו דספיקא דאורייי' אזלינן לחומרא ותו גרסינן בירושלמי ר' זעירא איפסיק ליה גידא דרצועתא שאל לרב הונא ורב קטינא ושרו לי' איפסיק תגינות ושרון ליה דלאו מן אולפן פירוש שני פעמים התירו לו ולא יותר ואומר ה"ר אלחנן דגרסינן גידא דתפילתא דמה ענין גידא אצל רצועות ומכאן נראה מה שאמר בשימושא רבה וכ"פ רי"ף שאם נפסקו שלשה חוטין בתפירתן דפסול דאפילו פעם שניה התירו לו בדוחק כדאמר דלאו מן אולפן [*פי' שלא מן הדין] והיינו נפסק במקום אחד ושוב נקרע שם פעם שניה דגנאי הוא כשניכר הקריעה בשני מקומות ופעם שלישית לית דין ולית דיין דודאי פסול ר"י ובסמ"ג כתב וז"ל ואני קבלתי דברצועה שנתפרה בגידין קאי שאם נפסקה וחזרה ונפסקה שמותרת לתופרה בגידין וכן אם נפסקה עוד שלישית שהרי לרבי זעירא נפסק שני פעמים מלבד פעם ראשונה והתירו לו וכן מוכח פרק הקומץ דקאמר מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו דקאי התם ארצועות וקאמר פוק חזי מע"ד ופי' רבינו יעקב להקל מההוא דירושלמי והכי מוכח ליסנא דקיליה לא מיקרי רצועה ומיהו רש"י ז"ל פירש שם להחמיר עכ"ל : אמר רב פפא גרדומי רצועות כשרות ולאו מילתא היא מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין התם הוא דהשמיטי מצוה ניניהו אבל הכא דהשמיטי קדושה לא מכלל דאית להו שיעורא וכמה שיעורא אמר ר"ל עד אצבע צרדה פ"ה אצבע שבצד גודל ואין נראה דאמרינן פ"ק דיומא מכין *לפניו [*פי' לפני כ"ג היו מכין כדי שלא יישן ויראה קרי] באצבע צרדה ואין דרך להכות אלא באמה וכ"פ בערוך דהיינו אמה היינו צרדה שמנה בתוספ' והכי תניא בתוספ' צרדה זו אצבע גודל של ימין ואמרי' נמי בילמדנו פרשת בא אל פרעה דשיעור רצועה של יד עד אצבע צרדה מאי צרדה אמצעי וכן יסד הקליר גיא וכל עבריה בצרדה הוכלו והיינו אמה שהיא שלישי לאצבעות דכתיב וכל בשלים עפר הארץ ושיעור זה אינו קאי כאן אשל ראש ושל ראש אפרש לקמן בג"ה ומיהו לפי' הקונטרס [דפירש ארא"ש קאי לאו דוקא אלא] אף בשל ראש איירי כמו שאפרש · רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשיט רבה קטר ליה ופשיט ושדי ליה רב אחא קטר ליה ומתלי' להו מר בריה דרבינא עביד כדידן פ"ה כפוף מאצבע לאמה פשוט מגודל לאצבע ולפירושו צרדה זו אצבע · ולפי' מה שפירשו דהיינו אמה צ"ל פשוט מגודל לאמה כפוף כדפ"ה וי"מ אסוף קאי (*כפוף) [*שקאי על מה שאמר בסוף] שצריך לקובעה בקיבורת ומז"ה אומר ששיעור האורך [דף פו ע"ב] מאותו מקום עד אצבע צרדה ועלה קאמר מחוי כפוף שכופף האמה לאחוריו לצד הקיבורת וזהו השיעור קצת יותר (ד) מלמ"ד פשוט דהיינו כדרכן ור"מ כתב וז"ל אורך רצועה של יד כדי שיקיף הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח רצועה אחת עד אצבע אמצעי ויכרוך ממנה על האצבע ג' כריכות ויקשור ואם הרצועות ארוכות יותר על שיעור זה כשרות וק"ל מניין לו שיעור זה אך שצ"ל שמפרש הכי רבה קטר לה כלומר קושר רצועה באצבע צרדה כדפירשתי וצריך מעט יותר דכשקושרה בעיקר האמה מניח העודף פשוט רב אחא בר יעקב קטר ג"כ באצבע צרדה ומתלית פירוש גודל סביב אצבעו והיינו ג"פ כדפרישית אי נמי מתלית כמו משלש והיא היא מר בריה דרבינא עביד כדידן שלא היה קושר על אצבעו כלל ואצבע צרדה לשיעורא נקט וכן אנו נוהגין ולפי זה הני שיעורי לא הוי אלא בשל יד אבל לפ"ה דפי' מתלית שגודל הרצועות יחד א"א לפרש אלא בשל ראש דשל יד לבדה אין שייך בה גדילות ושיעור של ראש פי' רי"ף וז"ל להורכה דרצועה דרישא דימינא כי היכי דנימטי עד טיבורא · דשמאלא עד חדיא · ודידא עד אצבע צרדה וברא"ש דבריו כתב אילין מילי הגאונים ובשימושא רבה כתוב וז"ל שיעור תפלין של יד אורך הרצועה עד שיגיע לאצבע צרדה ובלבד שיהו משולשין בשלשה זימנין וסימן לדבר והחוט המשולש לא במהרה ינתק והשימושא הפס שיטתו כרב אחאי : ולכל אלו הפירושין ק"ל דנקט תלמודא שיעוריהו דשל יד ושל ראש לא הוזכר ועל שיעור הגאונים שפירשו ימינא עד ליבא דשמאלא עד חדיא קצת ק"ל דלצד שמאל ישנו ללב שהרי תפלין (ה) משמאל ובעינן שימה כנגד הלב ולכתחלה ודאי נכון לעשות כשיעור הזה ומיהו אם נפסקו או נזדמנו לו שאין רצועותיהן ארוכות כשיעור הזה כדי רש"י ז"ל לסמוך עליו וגם בפירש"י ז"ל כאן פשוט וכפוף דאשכחן פרק הורג שיעורייהו כמלא רוחב הסיט וקאמר בגמרא רב יוסף מחוי פשוט וכו' ופירושו כי הכא · עביד כדידן

פי'

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) פי' גם למטה : (ב) שני : (ג) צ"ל שלש : (ד) צ"ל למ"ד פי' משום שהקיבורת נוטה למטה לצד הארץ ואם כופף האמה למעלה השיעור יותר גדול שצריך לסבב ברצועה וק"ל : (ה) של יד :

חדושי אנשי שם

ש"י א פי' הא דקאי עלה דהיינו חריצים ניכרים והא דלמטה דקלף לא בעי למבדקיה עוד ע"א בר מדעייל ונפיק לבד משלשה מקומות במקום הבדל כו' צריך להגיה א"נ בר מדעייל כו' כי הם שני פירושים על בר מדעייל וכו' :

באור מהרמ"ב

ותו טעות סופר דזהו הכל חד קושיא : **ובתיקון** תפילין פי' בתחילה כדי לגול ובסוף כדי כ"ף פשוטה · אינו מובן מה ענין כף פשוטה לשיעור שבסוף אלא כך צ"ל בתחלה כדי לגול ובסוף ולא כלום · ולמעלה ולמטה כשיעור אטבא דספרי שהוא למעלה כדי גגה של למ"ד ולמטה כדי כ"ף פשוטה או נ"ן פשוטה כמ"ש הב"י בסי' ל"ב : **דכיון** דאין שם אלא בית אחד יעשהו מרובע בעור שינית · פי' כדכתב בכ"מ בפ"ב מהלכות תפילין וז"ל וצ"ל שיעשה לה ד' בתים להכנים כל פרשה בבית א' דאי לאו הכי פסולה דהא אם אין חריצן ניכר פסולה עכ"ל · והא דלא דייק דהא צריך ד' בתים · משום דהמ"ל שעושה מחיצות ביניהם תוך בית א' עד שיהא ד' חללים · ע"כ א' דמכ"מ לא מהני דהא בעינן חריצן ניכר ואם אינו עושה ד' בתים ממש כל אחד בפ"ע אין כאן חריצים באמת · ואף אם ירצה לעשות היכר חריץ לא מהני דחריצין ממש בעינן ע"י ד' בתים מובדלים בעשייתן : **אלא** למצוה · עיין בב"י סי' ל"ה בשם המנהיג : **לא** אמרן אלא בחדתי · פי' הא דפסלינן שנים זה כנגד זה או שלש זה שלא כנגד זה דוקא בחדתי אבל בעתיקי צ"ל בה פי' בשנים זה כנגד זה ולכאורה ה"ה בשלשה זה שלא כנגד זה אבל מכ"מ בעינן שיהא פני טבלא קיימת אפי' בעתיקי אבל בב"ח כתב דכיון דשלש נפסקו אף בעתיקא פסול : **שרמים** בלתי קרע · לפי"ז צ"ל דהא דבעינן פני טבלא קיימת הי ני למטה ולמעלה אבל הנדדים אינם בכלל דהא"כ לא אפשר שיהא בית שלם ביניהם · ומ"ש הב"י דהנדדים בכלל היינו לפי' ב' דרש"י דר"ל שלא יהא קרע רואה חבירו משכחת זה שלא כנגד זה בלא הנדדים : **ובס'** הרמב"ם משמע דקאי ר"ת ורבא אתפירות וכו' · ומלבד זה יש עוד פלוגתא ביניהם דלהרמב"ם הגי' בסיפוך לא שנו אלא עתיקי אבל חדתא לית לן בה · ולדידיה הו"ל הך דהכא כמו הא דמתלקינן בין עתיקי לחדתא גבי קרע הבא תוך ג' שיטין דג"כ עתיקי חמירי מחדתי · אבל לגי' רש"י לעיל עתיקי חמירי משום דמגניא · וכאן חדתא חמירא כדפי' רש"י הטעם · ולהפוך גם לעיל חדתא חמירא כמו הכא לגירסת רש"י : **ומכאן** נראה מה שאמר בשימושא רבה כו' · וא"ת הא י"ל דהרי"ף מפרש כהרמב"ם דר"ת ורבא קאי אתפירה ומשם ילפי דין זה וי"ל דא"כ היה להם לחלק בין שתים ושלש או בין חדתי לעתיקי · גם להרמב"ם אינו מבואר הדין אם תור וקשרו או תפרו מאי דיניה אבל אם למדום מהירושלמי מבואר דתפירה פעם ג' לא מהני ודע דכ"ז לאחר שנתפרו כבר אבל אם נפסק הגיד בשעת תפירה אפי' רק פעם אחת אסור וצריך ליקח גיד אחר כמ"ש הב"י סוף סי' ל"ג ומשמע דאפי' בקשרו לחוט הנפסק לא מהני בכה"ג : **ובן** אם נפסקה עוד שלישית כו' · אבל הפוסקים דלעיל לא התירו רק שני פעמים וטעם פלוגתתן מבואר בביאורי רש"ל על הסמ"ג : ה"ג **ומיהו** לפ"ה בשל ראש איירי כו' · ופי' ולא בשל יד דלרש"י לא

קא

פירוש היה תולה אותה לפניו כמו שאנו נוהגין עתה : ורוחב הרלועות פירש ר"ת והגאונים ופותא דרלועה כי ארוכה כשעורה ואם רחבה יותר כשרה (*מר רב כהנא מחוי כשוף) עכ"ל רבינו שמשון ור"ב כתב וז"ל משפט אורך הרלועות בפרק הקומץ עד אלבע לרדה חוץ מקשר ומר מחוי פסוט כו' כדפי' ובספר מ"ג כתב וז"ל רוחב הרלועה יותר מהמשה ופחות מכשעורה ואם פיחת או יותר לית לן בה עכ"ל ומיהו מתוך סמ"ק משמע דאם פיחת פסול וכן (א) כמה שפירשתי : ועוד כתב בסמ"ג וז"ל כתב ר"ב שאם נפסקה הרלועה ופחותה מכשיעור אין תקנה לא לקשרה ולא לתופרה אבל לפי מה שקבלתי על ההיא דירושלמי דפירש' לעיל מותר וכן משמע בדברי רת"ס ובדברי רבינו שמשון עכ"ל : קשר של תפילין הלכה למשה מסיני היינו השם שיש בקמט הדפוס מכאן ומכאן אות שי"ן ואות דל"ת בקשר של ראש ובקשר של יד עוברת מעט מן הרלועה ונראית כמין יו"ד ובכן נעשה שדי וזו היא לשיטת הקונטרס כדפרישית לעיל בספר מלות גדול : אמר רב נחמן ונוייכן לבר · רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפכא ליה רלועה אמר ליה ולא סבר לה מר ונוייכן לבר א"ל לאו אדעתאי פי' הקונטרס ונוייכן לבר שיהא השם נראה מבחוץ כלומר דל"ת של קשר ויו"ד של קשר של יד ואיתהפכא ליה רלועה פי' הדלי"ת ובקונטרס פי' שני לשונות ושניהם אית להו דקאי אקשר דאמרי' פ"ב דעירובין (ב) הל"מ [*הכי] עניבה מעניב והאמר רב יהודה קשר של תפילין הלכה למשה מסיני ואמר רב נחמן ונוייכן לבר אלמא משמע דקאי אקשר ואע"ג שהיה יכול להקשות בלא רב נחמן וכן מלינו פ"ק דחולין גבי הביא קרבן על הדם איכא בינייהו : ומיהו טוב ליזהר המניח שלא תתהפך הרלועה (ג) ובערוך פירש דלאו דוקא דלי"ת ויו"ד אלא כל שכן השי"ן שהיא בקליעה ר"י וכתב ר' שמשון לא הבנתי מה היפוך שייך בשינין הקבועות בקליעה אם לא מיירי שבתחלת עשייתה ישים השין על נוי הרלועה שחורה ומיהו כולה סוגיא משמע דמיירי בשל ראש כדאמרי' וראו כל עמי הארץ אלו תפילין שבראש וגם שהם קשר של תפילין אין אלא בראש כדאמר וראית את אחורי מלמד שהראה לו קשר של תפילין ומיהו מדקאמר ונוייכן משמע דאתרוייהו קאי אי נמי אקשר של ראש ואקשר של ראש ואקשר של יד ועוד דלא אשכחן חילוק בין של ראש לשל יד ואין בידי להקל וטוב להחמיר עכ"ל : וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' תני *ר' אליעזר בן יעקב אומר אלו תפילין שבראש כתב בשימושא רבה לריך לכסוייהו כדי שלא ירלו דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות ור"ן אומר דלהכי של ראש קרי ליה וראו וגו' לפי שהם במקום גילוי בראש אבל של יד הם בזרוע תחת לבושו כדדרשי' לך לאות ולא לאחרים לאות ותו דשין איכא בראש (*יו"ד ודל"ית) [*ודלי"ת ויו"ד] שביד לא הוזכר בשום מקום כדפרישית לעיל ומכל מקום ודאי טוב שירלו מדכתיב וראו וכתיב נמי וראית דאוקימנא אקשר ויש לפרש דשימושא מודה שלריך לראות הקשר ומיהו עתה (ד) חיישינן ליזהר ומכסין אותם אע"פ שאין נכון ובסמ"ג כתב וז"ל תפילין של ראש בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופף ויש שם מקום להניח שני תפילין ותניא פרק הקומץ רבה נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של ראש · פי' במקום שעושה קרחה והקשר של תפלין יהדק בראשו למעלה בעורף ולא במפרקת כדי שיהו ישראל למעלה כדאמרי' התם ורוחב הקלילה לכתחלה שני אלבעות כדאיתא בשימושא רבה ואם פיחת או ייתר לית לן בה עכ"ל סמ"ג : מאימתי מברך עליהם משעת הנחתן איני והאמר רב יהודה אמר שמואל כל הברכות מברך עליהם עובר לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה מכאן היה אומר רבינו אליהו שלריך לקשור התפלין בכל יום ור"ת השיב דאין לריך והביא ראיה מפ"ק דחולין מדאמר ת"ח לריך שילמוד ג' דברים וכו' א ועיין בתוספ' פרק קמא דחולין ועוד הביא ר"ת ראיה מפרק המוצא דקאמר מכניסן זוג זוג בישנים אבל חדשות שיש בה רלועה ואינן מקושרות אין מכניסן ומפרש טעמא דהיה לריך לקושרם וה"ל קשר של קיימא ואי מתיר וקושר בכל יום לא הוי קשר של קיימא ומה בכך אם יקשרם וכן מוכח מפ"ה לעיל גבי עביד ב כי דידן שאין קושר בכל יום ועוד הביא ר' שמשון ראיה דאין לריך לקשור בכל יום דאמרי' פרק בתרא דמסכת מקואות אלו שאין לריכין שיבא בהן מים כו' ותפילין של ראש בזמן (*שהוא אוולא) : [*שהן חולה] הגה"ה פירוש הקשר דחוק ותפילין של יד בזמן שאין עולה ויורד פירוש שקשור בחוזק ואינו מרופה עכ"ה: ומדאין לריך להתירו בשעת טבילה אלמא קשר של קיימא הוא סמ"ג ועוד דאי לריך לקשור בכל יום הל"ל משעת קשירה עד שעה הנחה דשל ראש לכל הפחות אי אפשר להניח עד שיקשור ומפרש רבינו תם משעת הנחה עד שעת קשירה ר"ל עד שמהדק בראשו שבשעה שמסלקו מרפה הקשר קלת להוליא בריוח וכשמניחן מהדקן בראשו והוי זו דרך לבישתן וקשר לשון דיבוק כמו שליא קשורה בולד · ר"ת · שלח רב חייא משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד מברך אשר קדשנו במלותיו ולונו להניח תפילין ועל של ראש מברך אקב"ו על מלות תפילין אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחד שח מברך שנים פ"ה דקאי אשל יד ואשל ראש והיכא דלא שח אינו מברך רק על של יד להניח ועל של ראש אינו מברך דזו היא גמר המלוה והקשה רבינו תם דא"כ ר' יוחנן לא קא מיירי אלא בשח ואביי ורבא לפרושי מילתא דר' יוחנן אתו ואין משמע כן הלשון ועוד דאין סברא דאותה ברכה נתקנה לפושעים דוקא דהיינו שח ועוד דבסדר רב עמרם מונה אותם שנים במנין מאה ברכות ומפרש ר"ת דקאי אשל ראש דוקא דהיכא דשח מברך להניח תחלה ואח"כ מברך על מלות תפלין (ה) על של ראש וכן מוכח בשימושא רבה ומיהו לפירוש רש"י ז"ל י"ל שהולרכו חכמים לתקן שתי ברכות שהרי של יד אינו מעכב של ראש ולא ראש של יד ופעמים שמניח כל אחד לבדו (ו) [*מ"מ] זה אינו (*קשה) [*דקשה] לפ"ה דבפרק הרואה וכן בירושל' איתא על תפילין דדרעי' (ז) להניח כדי [*פי' לבדו] דרישיה להניח ועל מצות כו' והיינו כר"ת : הגה"ה כתב רי"ף והלכך לא מברך שתי ברכות אלא היכא דשח אבל לא שח אין מברך אלא אחת והכי נמי אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן אומר להניח תפלין ושמע מינה דאין מברך על שתיהן אלא ברכה אחת וכן כתב רב האי גאון וכ"כ רב אחא משבחא עכ"ל רי"ף [*עכ"ה] ומיהו בתשובות הגאונים משמע שלא היה כתוב שם רק ברכת להניח ותו לא ובספר העיטור מביא משם ראיה לפי' הקונטרס שאין לברך רק להניח בלא שח וקלת יש להביא ראיה לפי' הקונטרס מדלעיל דקאמר עד שעת קשירה והיינו הידוק כדפי' ובשלמא בשל יד שייך הידוק אבל של ראש הקשר קבוע ועומד וי"ל בדוחק דאף בקשר של ראש שייך הידוק קלת כדפי' לעיל ועוד משמע כפירוש רש"י ז"ל דבשל יד כתוב וקשרתם והוו עיקר מלותן ושייך בהו עובר לעשייתן אבל בשל ראש לא כתיב קשירה כלל ומשמע דהוו הכל בכלל הנחה וה"ר אלחנן אומר לפי שבשל ראש יש קדושה יותר כדפרישית לעיל תקנו בהם ברכה בפני עלמו אי נמי מפני שאין מעכבין זה את זה ואם יארע לאדם שלא יהיה לו רק תפילין של ראש מברך עליהם שתים להניח ועל מלות תפילין והיינו כמו שח וכן ראיתי שהורה ר"י הלכה למעשה ואומר ר"ת דוקא אם שח דברים בטלים אבל שח ללורך תפילין אין חוזר כדאמרינן בברכת המוליא ועוד אומר ר"ת דאפי' ענה קדיש או ברכו בינתים אין הפסק אחרי שאין יכול להניחם עד שיענה עם הלבור ואין הפסק אחרי שלורך הוא זה לו ולריך להקדימו ועוד פי' גר"ת בשם' הוסר דוקא הכא הפסק הוי היכא דשח כיון שלריך להניח של ראש ובענין אחר לא נגמרה המלוה אבל לגבי שחיטה אם שחט כמה עופות ושח בינתים אין זה הפסק כיון שאם ירלה לא ישחוט יותר ודי לו בברכה ראשונה · ור"ן לא הודה לו ואומר שלריך לחזור ולברך והאריכו בדברים ועי' בתוס' שאכן ובפרק כיסוי הדם · תנא שח בין תפילין לתפילין עבירה הוא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה פירש ה"ר אלחנן דוקא שח מזיד ולא שוגג ואפי' מזיד ושב בכל לבו אין חוזר · תנא כשהוא מניחן מניח של יד ואח"כ של ראש וכשהוא חולצן חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד בשלמא מניח של יד תחלה דכתיב לאות על ידך והדר ולטוטפות ב"ע אלא חולץ של ראש תחלה אמאי אמר רבה (*בר בר חנה) [*רב המנונא] (ח) אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שנים · גרסי' במסכת יומא בפרק אמר להם הממונה ש"מ מדרים לקים עבורי דרעא אטוטפתא אסור משום דאין מעבירין על המלות ופירש שם רש"י ז"ל שלא יניח של ראש קודם ותימה לפי' דלמה לי מדר"ל תיפוק ליה מברייתא ועוד דמפיק הכא טעמא מקרא ולא משום דאין מעבירין עה"מ כדמפרש התם ומפרש ר"ת בשם ר"ח שאמר משום

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נראה : (ב) נ"ל הלכתא הכי : (ג) בשום מקום : (ד) לא : (ה) שניהם על של ראש : (ו) וא"כ גם : (ז) על דרעיה להניח ודרישיה על מצות : (ח) אמר רבה רב הונא :

חדושי אנשי שם

ג"מ א פי' דלר"ת נראה דהיא קשירה הייט הידוק שמהדקן סביב ראשו כמו שליא קשורה בו וכמו קשורה בו ככלב דאי קשירה ממש וכי בכל יום ילך אצל בר חבו פי' דאמרינן בגמ' א"ר יהודה אמר רב ת"ח לריך לידע ג' דברים כו' ורב הונא בר שלמיא משמיה דרב אמר אף קשר של תפילין כו' ופריך ואידך ומתרץ הני שכיחן פי' התוס' כדאמרי' תפילין בי בר חבו מסכת שכיחי : ב ופירש"י לשם כי דידן כמנהג שלנו ותולין לפניו וקשה איך מוכח משם וי"ל דה"פ הואיל ורבה לעיל אמר דקטיר ליה ופירש"י קושר אותו בראשו ר"ל רק סביב ראשו ואינו קושר הקשר בכל יום וא"כ מר בריה דרבינא דפליג עליה אמר דעביד כדידן ופירש"י כמנהג שלנו ותולין לפניו אם כן אם היה סובר דמנהגו לקשור הקשר בכל יום למה פירש דפליגי בתולין לפניו למה לא פירש כמנהגנו שקושרים הקשר בכל יום אלא משמע דאין מנהג :

באור

קא יהיב שיעורא על של יד : ישים השי"ן על נוי הרלועה שחורה · וזה תימה מגמרא דשבת דף כ"ח ע"ב דמשני אלא לרלועות דמשם מפורש דליכא שי"ן ברלועות כי אם בבית : ואם פיחת או יתר לית לן בה · עיין בריטב"א בעירובין ריש פי' המוצא תפילין שכתב דלא יהיו התפילין פחותים מאלבע ומעט יותר דע"ז ראיית התוס' שם מהא דמקום יש בראש להניח ב' תפילין ולא ג' ראיה תוקה הוא והא דכתבו התוס' שהוא רק כעין ראיה היינו לענין שיהיו ב' אלבעות · ע"ז ליכא ראיה דכיון דלריך אלבע ומעט יותר שוב ליכא מקום ג' תפילין : ומה בכך אם יקשרם · פי' א"כ גם חדשות ליפתרי · ובלשון הסמ"ג משמע לכאורה דראיתו מהא דישנות מותרות וכתב עליו מהר"א שטיין ע"ש גם רש"ל בביאוריו שם אבל בלשון ספר התרומה יש תימה שכתב וז"ל ואי עביד קשר בכל יום אם כן אינו של קיימא אז ישנות נמי ליתסרי עכ"ל וקשה להולמו : דשל ראש לכל הפחות א"א להניח עד שיקשור · משמע אבל משל יד לא קשה משום דעושה הקשירה כשכבר הוא מונח על היד · אבל במעדני מלך כתב שאין זה מיקרי הנחה כיון שאינה ראוי למלותו עד אחר הקשירה · ולכן לעולם מיקרי קשירה קודם הנחה ממש למאן דס"ל דבעי לקשור בכל יום : ואין משמע כן הלשון : פי' דעיקר תי' הש"ס דר"י מיירי בשח וזה חסר בגמרא והב"ח תי' גם המקשן ידע דר"י איירי בשח רק דהוקשה על אביי ורבא דקאמר חוזר ומברך דמשמע אותה ברכה עלמה · ע"ז מקשה מהר"י והכי משני דאביי ורבא ר"ל דשח חוזר ומברך ברכה אחרת ולא אותה ברכה דוקא : דהיכא דשח מברך להניח תחלה ואח"כ מברך על מלות · במאור סוף ר"ה כתב דבעי' שימשמש בשל יד כדי שיחול הברכה דלהניח גם על של יד ומשום דבעינן תכופות להדדי · אבל כל הפוסקים לא כתבו כן ונראה דלהסוברים דהא דאמרינן דרבנן דבי ר"א ממשמשי ומברכי היינו כשנשמטו ממקומן דוקא תו ל"ל כהמאור · אבל המאור ס"ל כרש"י ותוס' דאף בנשארו במקומן מברכי על המשמוש : ה"ג זה קשה לרש"י דבפי' הרואה כו' · פי' בדף ס' ע"ב כד מנח תפילין אדרעיה לימא ברוך כו' להניח ארישיה לימא ברוך על מלות : ובן בירושלמי · כוון להא דאיתא בירושלמי פ' היה קורא באיזה לד הוא מברך ר"ז בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא על יד מברך כו' להניח כשהיא נותן על הראש מהו אומר ברוך כו' על מלות תפילין · אבל מ"ש אח"כ וה"נ אשכחן בירושלמי ר"ל ירושלמי דבפ' הרואה דשם איתא העושה תפילין לעלמו מברך כו' לאחריה כו' כשהוא לובש אומר על מלות תפילין משמע דמברך רק אחת אך דברי הירושלמי הללו בלא"ה קשין דהמברך אחת מברך רק להניח · וירושלמי קאמר על מלות · גם בגלא"ס לא קי"ל כהך ירושלמי דאיהו מלריך לברך על עשייתן ולא קי"ל כן כמ"ש התוס' במנחות דף מ"ב ע"ב ד"ה ואילו לעשות כו' : ובשלמא בשל יד שייך הידוק כו' · מכאן משמע קלת כלשון הרמב"ם דדקדק לכתוב בשל יד דיברך אחר ההנחה קודם ההידוק ולא כתב כן גבי תפילין ש"ר וכ"מ בירושלמי דפ' היה קורא הנ"ל דגבי של יד קאמר כשהוא על יד ובש"ר קאמר כשהוא נותן ומ"מ בטור משמע ג"כ בשל ראש יברך קודם ההידוק ואחר ההנחה כמ"ש הב"ח : ולריך להקדימו · והרא"ש לא פסק כן אלא אף לקדיש ולקדושה אם ענה לריך לברך שנית · וכב"י פסק דישתוק ויכוין · ומ"מ בתוס"מ למנהגנו שאין מברכין בחוס"מ נ"ע בהפסק קדיש וקדושה די"ל בכה"ג סמכינן שפיר אדברי ר"ת שבכאן דרשאי לענות קדיש וקדושה : ת"ר היה משכים · בגמ' התחלת הברייתא כך הוא ת"ר תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן כו' ופירש"י דקאי אדלקמן אם מניחן קודם עמוד השחר אימתי ראויה לברך וקאמר משעת הנחתן משעת זמן הנחתן · אבל הרא"ש מפרש דמלתא באנפי נפשיה הוא דמשעת הנחתן יברך קודם ההידוק וכ"מ דמפרש הספר כאן ולכן לא הולרך להביאו לרישא דברייתא שסבר כתב לעיל דיברך אחר ההנחה וקודם ההידוק : וירא שמא יאבדו · כרי"ף וברא"ש ליתא לזה · והספר גריס כגירסת גמ' דידן וכ"מ לדינא כדלקמן בע"ה : דצריך להפשיטו כו' · משמע כאן דהר"י סובר דבמשמוש מברך אף בלא נשמטו ממקומן · ולעיל ברא"ש כדאייתי הא דרבנן דבי ר"א כו' כתב פי' ר"י כשהיו ממשמשים בהם להחזירם למקומן דוקא וסתרי אהדדי גם משמע בכאן דהמחלק בין תפילין ללילית ס"ל דבלילית אפי' משמוש לא מהני ובב"י סוף סי' ח' כתב לייגב מה שכתב בתשובת הרא"ש שם דטוב למשמש משום דיש חילוק בין תפילין ללילית משמע דלפוס אותו החילוק לילית לא בעי משמוש וזה אינו כמבואר כאן שהסברא להיפוך · והנה בדין זה נחלקו הפוסקים הרמב"ם השמיט דין זה וכתב הב"י בסי' ל' דס"ע משום דס"ל דהא דמשכים

מהרמ"ב

ויולא לדרך מניחם הוא רק למ"ד זמן תפילין · אבל לדידן דקי"ל לאו זמן תפילין אין רשאי להניחם ופי' אע"ג דבדרך לא שייך חששא דשינה גם הוי לשמרם מ"מ לכתחילה אין להניחם אף בלשמרן דרק לענין שא"ל לסלקם מהני לשמרם כדס"ל להרמב"ם לקמן · וקשה הא מסתמא הרישא דברייתא לת"ק קאי ואם הת"ק ס"ל לילה זמן תפילין ואע"ג דמחמיר לחלוץ מיד שתשקע החמה · א"כ מכ"ש ר"י ורבנן דמקילי עפי שא"ל לחלוץ כ"א עד שתכלה רגל או עד זמן שינה מכ"ש דס"ל זמן תפילין דאי ס"ל לאו זמן תפילין לא היו מקילין טפי מת"ק · וא"כ הרמב"ם דפוסק לאו זמן תפילין הוא דלא ככולהו הנך תנאי דברייתא וכנגד דברי ר"ע ושבק דברי כולהו ופוסק כר' יוסי הגלילי דהא ודאי תימה · ועוד אי נימא דלכולי עלמא ס"ל זמן תפילין א"כ פליגי רק בהרחקה ושייג דאטו שינה · ופליגי בג' שיעורים תנא קמא חייש להרחקה משתשקע החמה ור"י לא חיים כ"א משתכלה כו' ורבנן לא חיישי כ"א בזמן שינה וזה דוחק · מיהו דקושיא זו לא ניחא להרמב"ם בלא"ה אף אם נפרש דס"ל לכ"ע לאו זמן תפילין הוא אבל קושיא קדמייתא קשה · והיה מקום לומר דהיא הנותנת ת"ק ס"ל לילה זמן תפילין וא"כ הוי שרי אפי' להניח ורבנן דחיישי לשמא יישן בהם הולרכו לגזור מה"ע שלא יניחם בלילה ממילא גזרו ג"כ שמחויב לסלקם מיד שתשקע החמה ג"כ מהאי טעמא דשמא יישן אבל ר"י ותכמים דס"ל לילה לאו זמן תפילין ולא הולרכו לגזור אטו דהנחה דבלא"ה אסור מדאורייתא לא גזרו חכמים על חיוב סלוקן לתודא דאינו מלוי כ"כ כיון שבלא"ה אסור בהנחה ולכן אינו מחויב לסלק עד שעה שתכלה רגל או עד שעת שינה · אך בסוגיא לא משמע כן דבהא דשקיל וטרי והא אמר (ר"ס) [רבה בר"ה] ספק חשיכה כו' קאמר מאי קסבר אי קסבר לילה לאו זמן תפילין כו' משמע בהדיא בהיפוך דאי לאו זמן תפילין מחויב בסילוקן אבל אי זמן תפילין אינו מחויב בסילוקן ובאמת דמסוגיא קשה בלא"ה להרמב"ם כשאכתוב לפנינו דברי ספר התרומה והרא"ש · גם י"ל לעולם דהנך תנאי ס"ל לילה זמן תפילין ואפ"ה פוסק הרמב"ם לילה לאו זמן תפילין משום דשקיל וטרי ר"י ור"א אליבא דריה"ג ש"מ דס"ל כוותיה גם ס"ל דאביי ספ"ק דבילה גבי היה בא בדרך וקדש עליו היום ס"ל ג"כ דלילה לאו זמן תפילין כמ"ש התוס' שם וכן במאור שם משו"ה פסק הרמב"ם דלילה לאו זמן תפילין · אבל לעולם דהנך תנאי דברייתא סברי דלילה זמן תפילין ומשו"ה ס"ל לת"ק בהשכים לדרך דמניחן · אך בכ"מ כתב להדיא דהרמב"ם ס"ל אליבא דהנך תנאי דברייתא דכולהו ס"ל דלילה לאו זמן תפילין וא"כ ודאי דקשה אמאי השמיט הרמב"ם הך דינא דהשכים לדרך ולקמן יבואר עוד בעז"ה · אבל דעת הר"פ שבסמ"ק והובא בטור ס"ל בהיפוך מהרמב"ם דהא דבהשכים לדרך מניח ואינו מברך היינו למאן דאמר לילה לאו זמן תפילין אבל למאן דאמר זמן תפילין מניחן ומברך עליהן ולפירוש זה ר"י ותכמים דסבירא ליה זמן תפילין כמו דפליגי לענין תחלת הלילה שאינו מחויב לסלקם כן הה"נ ה"מ למיפלגי לענין סוף הלילה ביולא לדרך דלריך לברך אך ניחא להו למינקט פלוגתתן בתפילין גופא ולא כברכה דידהו גם לסיים עלה ומודים חכמים לר"י כו' דלא יניחם לכן נקטו פלוגתתם בכה"ג ויש שמקשים על הר"פ דאיך יברך עליהן כיון דמ"מ מדרבנן אין להניחם בלילה ממילא אין ראוי לברך עליהן והראיה דהרי לת"ק דס"ל לילה לאו זמן תפילין מדאורייתא ולא יברך עליהן עד זמן הנחתן שהוא לאחרים משיכיר את חבירו ברחוק ד' אמות · וזמנו מדאורייתא הוא מיד בעמוד השחר ורק מדרבנן בעינן כאחרים ואפ"ה אינו מברך עד אותו הזמן ומינה והה"ד בלילה אע"ג דמדאורייתא זמן תפילין הרי מדרבנן לאו זמן תפילין ולא יברך עליהן כן הקשה בתשובת שאגת אריה סי' מ"ו ולק"מ דהתם עד זמן שיכיר כיון דתכמים עשאו כלילה הו"ל כלילה ואסור להניחם מדרבנן אבל כאן כיון דלילה זמן תפילין ואין איסורו בלילה כ"א משום חשש דשמא ישן בהם ממילא בדרך דליכא חששא דשינה ליכא איסורא כלל אפי' מדרבנן וזמנה הוא ולכן מברך עליהן · וז"ל הסמ"ק השכים לדרך ומתירא כו' שמא יאבדו · וכתב בהגה"ת סמ"ק ע"ז ונראה דאפילו בלא חששא דשמא יאבדו שרי להניחם לכתחלה קודם היום דליכא למיחש שישן כיון שהשכים ללאת עכ"ל ופי' ודאי בברייתא בעינן שפיר לה"ט דלמה יאבדו משום דדברי ת"ק הוא דס"ל לילה לאו זמן תפילין · אבל לדידן דקי"ל זמן תפילין שרי בלאו הכי וממילא ג"כ יברך עליהן · אולם הרי"ף והרא"ש הביאו הברייתא כצורתה · ולכאורה קשה לפמ"ש הרמב"ן ספ"ק דבילה אליבא דהרי"ף דס"ל לילה לאו זמן

רב האי גאון שהפירוש כשחולץ תפילין ומכניסן בתיק לא יעביר של יד לתתם לתוך התיק קודם של ראש אלא יכניס של ראש תחלה ואח"כ של יד בתיק דכשיניחם יפגע תחלה בשל יד כדי שלא יעבור על המצות ולא גרסינן א התם טוטפתא דהוה משמע כפ"ה אלא גרס (*טוטפתא) [*אטוטפתא] ורבי' אליהו פי' דמיירי לענין משמוש שצריך בתפילין ק"ו מלין ולהכי קאמר דממשמש של יד קודם דאין מעבירין: ת"ר היה משכים לצאת לדרך וירא שמא יאבדו מניחן וכשיגיע זמנן לברך עליהם ממשמש בהם ומברך · מכאן אומר הר"ן דמי שמשכים לצאת לדרך והיה לבוש טליתו בעוד לילה כשיגיע זמנן ממשמש בהם ומברך רק שיתקן אותו קצת וא"צ לפושטו ולחזור וללובשו כי הכא דסגי במשמוש דתפילין ואו' ר"י דלא דמי דתפילין איכא חיוב למשמשן דלא סגי בלאו הכי יוצא נמי גבי ברכה בהכי אבל גבי טלית דלבוש וקאי קצת נראה דצריך להפשיטו ולחזור וללובשו לברך עליו מיהו נהגו כפי' ר"ן ופוק חזי מע"ד: ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכ"א עד זמן שינה ומודים (א) חכמים (*לר') [*ור'] יעקב שאם הלך לצאת לבית הכסא או ליכנס לבית המרחץ ושקעה החמה שוב אינו חוזר ומניחן אמר רב נחמן הלכה כר' (אליעזר בן) יעקב ופלוגתייהו דתנא קמא סבר לילה לאו זמן תפילין (ור' יעקב) וחכמים סברי לילה זמן תפילין ומכל מקום גזרי' שמא יישן בהם ומר גזר משתכלה רגל מן השוק ומר לא גזר רק זמן שינה דוקא (ב) שהרי אין צריך *לחזור ולהניחן קאמר ופליגי אמוראי נמי בסמוך [*נל"ה שגורס בגמ' ומודים חכמים לר' יעקב שאם הולכן שא"צ לחזור ולהניחן פי' אינו מחויב לחזור ולהניחן ומיהו אם ירצה יכול לחזור ולהניחן אלמא דלילה זמן תפילין ולאפוקי הספרים שלנו דגרסי' ומודים חכמים לר' יעקב שאם הולכן כו' שוב אינו חוזר ומניחן משמע אינו רשאי שוב להניח אם ירצה וכן פי' רש"י אינו חוזר ומניחן דלילה לאו זמן תפילין הוא והיינו כדפרשתי · דאינו חוזר ר"ל אינו רשאי]:

בהכי א"ד אר"נ אין הלכה (כראב"י) [כר"י] והא [רב חסדא ורבה בר] רב הונא מצלי בתפילין באורתא הא ודאי פליגא והא אמר רבה בר הונא ספק חשיכה ספק אין חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ התם בע"ש איתמר: מאי קסבר אי קסבר לילה (*לאו) זמן תפילין שבת נמי (*לאו) זמן תפילין ואי קסבר לילה [*לאו] זמן תפילין שבת נמי [*לאו] זמן תפלין דמסיקא דנפקא ליה דממעט שבת מהתם ממעטין לילות ואם תאמר אפי' למאן דאמר שבת זמן תפילין אסור מדרבנן כדאמרי' פרק במה אשה ולא בתפילין וקאמר עלה בגמ' ולא תימא למאן דאמר שבת לאו זמן תפילין אלא אפי' למ"ד שבת ז"ת אסור דילמא אתי לאיתויינהו אי מיפסקי ומיהו לר' ענני בר ששון דאמר בכבול לחצר שרי לצאת ניחא [*פי' דהכא בחצר] (ג) וגם ר"ת פסיק התם כוותי' אבל לרב דהתם דאסר אף בחצר ק' וי"ל דאיידי שצריך למשמש בהן כל שעה מדכר ולא חיישי' שמא ישכח ויצא וכה"ג אמרי' התם גבי מחט ומיהו למ"ד שבת לאו זמן תפילין אפי' בחצר אסור והכי קיימא לן ר"י: תניא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא נאמר חוקה [*זאת] אלא לפסח בלבד תניא ר' עקיבא אומר

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) נ"א ומודים חכמים ור"י לת"ק: (ב) אבל אין לפרש דסברי לחזור ולהניח אם הולכן בזמנם שהרי כו': (ג) וה"נ איירי לחצר:

חדושי אנשי שם

א ול"ג התם טוטפתא דהוה משמע כפי' הקונטרס אלא גרסינן אטוטפות כך יש להגיה אף כי בדפוס כתב טוטפתא וקשה דמאי שנא טוטפת או אטוטפת מה הוכחה וי"ל דאטוטפתא משמע שמעביר של דרעא קודם טוטפת של ראש כי מעביר הוא כמו קודם ואז הוה כפי' ר"ת דפי' דמיירי בהנחת התפילין לתיק שאז אסור להעביר הדרעא ר"ל להקדים להניחו בכיס קודם הראש דמיירי בהסרת התפילין אבל אי הוה גרים טוטפות הוה כתיב אעבורי דרעא טוטפות הוה משמע שעובר על אדרעא טוטפת עצמה ולוקח אחרת שהיא של ראש ואסור וא"כ היה מדבר בהנחתו כרש"י:

באור מהרמ"ב

זמן תפילין ויש איסור דאורייתא להניחם ולפי מ"ש הרא"ש דגי' הרי"ף בסוגיא בעובדא דרב אבי הוי חשך ולא סלק תפילין דדוקא מלסלקן הוא דפטרן בלשמרן אבל לא להניחם לכתחלה א"כ קשה באמת אמאי שרי כאן בהשכים לדרך דאע"ג דמתירא שמא יאבדו והוי לשמרן מ"מ הנחתן בתחלה אסור אף בלשמרן וכ"כ הרמב"ם דאינו מניחן לשמרן רק בענין הסילוק וצ"ל דהרמב"ן שמפרש אליבא דהרי"ף דס"ל לאו זמן תפילין מיהו צ"ל לשמרן שרינן אף להניח כמ"ש רש"י באמת ואע"ג דגרים ולא סלק כו' היינו להא דמסיק רב אבי ע"ז והלכה ואין מורין כן וכ"ל אף בלא לשמרן הלכה דמותר וזהו מיירי רק שלא לסלקן ולא בהנחם כמפורש בברייתא דמודים חכמים לר"י כו' אבל הא דשרי לשומרן י"ל דשרי אפי' להניח והרא"ש דכתב אליבא דרי"ף דאסור להניח בלשמרן איהו ס"ל אליבא דהרי"ף דלילה זמן תפילין · והרמב"ם דפסק לאו זמן תפילין וגם דלא מהני לשמרן להתיר הנחה בתחילה איהו באמת השמיט הך דינא דהשכים וזה דוחק קצת · אבל העיקר נראה דמאי דס"ל לרי"ף ורמב"ן דלא מהני לשמרן רק לענין שאינו מחויב לסלקם ולא מהני לענין היתר הנחה לכתחלה זה אינו מדאורייתא דודאי מדאורייתא כיון דלשמרן שרי ממילא הה"ד הנחה מבתחלה ורק מדרבנן אסור משום דחיישי' לשינה ושמא יפיח בהם · וכיון דכל היתר הנחתן הוא בשביל שכוונתו לשומרם והרי עדיין בהנחתם אותם אינם משומרין בקדושתן דחייש לשינה והפחה וכדאיתא במכילתא ושמרת את החוקה כו' אמר ר"י מכאן לקטן שאין יכול לשמור תפילין אסור להניח תפילין הרי דמיעוט אזהרה משינה והפחה הוי מניעות שמירה וא"כ אינו מועיל הנחתו ע"כ אסרום חכמים אבל אם כבר הם עליו אינו מחויב לסלקם כשמתכוין לשמרן משום דהחשש דישן והפחה הוא רק ספק חששא ושב ואל תעשה עדיף ולכן שרינן ליה להיותן עליו משום שמירת ודאי לא ניחוש לשמירת ספק גם כיון דבלא"ה אם הם עליו ליכא איסור דאורייתא אף בשאינו מתכוין לשמרן לדעת הרמב"ם ע"כ במתכוין שרי לגמרי ולא חשו למניעת השמירה דשינה והפחה אבל בהנחה דאיכא איסור דאורייתא ולא שרינן לה כ"א בשביל שיש בהם תועלת שמירה ממילא רבנן דחשו לשינה והפחה באופן שעדיין ממעט בשמירתן לכן אסור להניחם לכתחלה א"כ ה"ט דלכתחלה להניח אסור מדאורייתא בשלא לשמרן אסרו רבנן גם לשמרן אטו בשלא לשמרן היכא דאיכא חששא דשינה והפחה אבל אם כבר הם עליו דליכא איסור דאורייתא אפילו בשלא לשמרן ממילא בלשמרן שרי לגמרי עכ"פ הך איסורא דלא לשמרן הוא רק מדבריהם ומשום חששא דשינה · ממילא בהשכים ויוצא לדרך דליכא חשש דישן בהם מהני לשמרן דשרי להניחם בתחלה גם בהכי א"ש הא דשרינן פרק המוצא תפילין להכניסם זוג זוג אף למ"ד שבת ולילה לאו זמן תפילין לכאורה הך מ"ד דס"ל דמניח בלילה עובר בלאו הה"ד במניח בשבת ויו"ט עובר בלאו וא"כ דיניה שוה ללילה דאסור להניחם בתחילה אפילו בלשמרן א"כ אמאי שרינן להכניס זוג זוג · ומכ"ש דקשה בספ"ק דבילה דמיירי בלילה ובשבת וכמו שהקשה בתשובת שאגת אריה סי' מ"ב · אבל לפום הא דאמרן דאסור הנחה בתחלה בלשמרן הוא רק מדבריהם הו לא קשה מידי וזה ברור ועוד יבואר לפנינו בעז"ה: **ופלוגתי' דת"ק** סבר לילה לאו זמן תפילין וחכמים סברי לילה זמן תפילין כו' · דבר זה הוציא מספר התרומה וז"ל שם אלמא חכמים ור"י סברי לילה זמן תפילין מדקשרו עד זמן שינה ומודו לת"ק דאין מניחין כו' דלא מציגא למימר דשפיר קסברי לילה לאו זמן תפילין ולכך לא יניחם בלילה ויעבור עשה אבל מותר לשהותן בראשו בלילה אם הניחן מבעוד יום אין זה סברא דכיון דאיכא איסורא דאורייתא להניחן בלילה ועובר בעשה והה"ד אם לא יחלוץ מראשו ותו דרבה בר ר"ה הוי מצלי בהו באורתא ופריך והא אמר רבה בר ר"ה ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח ודאי חשיכה חולץ אלמא לאו זמן תפילין בלילה ומשני הא בע"ש איתמר משמע דלמ"ד לאו זמן תפילין אתיא ליה שפיר דודאי חשיכה חולץ ומשמעה אפי' מן התורה עכ"ל ולכאורה קשה מאי ראיה היא הא נהי דאם נימא דחכמים ור"י ג"כ ס"ל לאו זמן תפילין צ"ל דמחלקי בין הנחה להלינה אבל מ"מ ת"ק ס"ל דצריך לחלצם לדידי' צ"ל דס"ל דהלינה והנחה שווין ר"ל כיון דאסור להניח מחויב ג"כ לחלוץ אי מדאורייתא או דס"ל לת"ק כיון דהנחה אסור מדאורייתא דגזרינן שלא להיותן עליו אטו הנחה וע"כ מחויב לסלקן או כיון דלילה לאו זמן תפילין וליכא מצוה בהנחתן ממילא גזרו חכמים ג"כ על סלוקן משום איסור שינה והפחה כיון דליכא ביה בטול מצוה · עכ"פ יהיה הטעם לת"ק מה שהוא מחויב לסלקן כמו שאסור להניח וא"כ רבה בר ר"ה מני סבר כת"ק · וא"כ לעולם אליביה דחכמים ור"י י"ל דגם אינהו ס"ל לילה לאו זמן תפילין רק דבהא פליגי עליה דת"ק דאינהו מחלקי בין סלוק להנחה וגם לא גזרו סלוקו אטו הנחה וגם לא חשו לשינה עד זמנו · וכן להא דתי' הש"ס דבע"ש שנינו כיון דבשבת לאו זמן תפילין ובהא ס"ל כת"ק דמדמי חיוב סלוקו לאיסור הנחה או מדאורייתא או מדרבנן או משום גזירה דסלוקו אטו הנחה או מחשש דשינה כיון דליכא בי' ביטול מצוה א"כ כיון דלאו זמן תפילין אינו מוזהר בשמירתן וחיישי' טפי לשינה והפחה · אבל בחול בלילה דזמן תפילין הוא ושרי להניחן מדאורייתא ע"כ שרי שלא לסלקן ולא גזרי' אטו הנחה דהוי לי' גזירה לגזירה גם לא גזרי' ולא חשו לשינה לבטל מצות עשה בקום ועשה שיחלוץ כשהם עליו · וגם כיון דלילה זמן תפילין הרי הוא מוזהר בשמירת הדעת מזהר בי' ולא חייש כ"כ לשינה או להפחה · וצ"ל דהוכחת הס' התרומה הוא מלשון הש"ס דקאמר ע"ז מאי קסבר אי קסבר שבת לאו זמן תפילין לילה נמי כו' ואי קסבר לילה זמן תפילין שבת נמי כו' משמע דהש"ס לא קמספקא רק בהא אי בלילה זמן תפילין או לאו זמן תפילין ואי אמרת דלכ"ע לאו זמן תפילין ופלוגתא דת"ק ור"י וחכמים הוא רק בהא אי מדמינן חיוב סלוקן להנחה או לא · לא ה"ל להש"ס למימר מאי קסבר אי קסבר זמן תפילין כו' או לאו זמן תפילין כו' אלא הכי הל"ל אי קסבר חיוב סלוקו דומה להנחה לילה נמי ואי קסבר שאני חיוב סילוק מהנחה שבת נמי אבל מדתלה הש"ס הספק בלאו זמן תפילין או זמן תפילין ש"מ דעיקר חיוב דסילוק בהא מילתא לחודא תלי' דאם לאו זמן תפילין ודאי מחויב לסלק ואם זמן תפילין אינו מחויב לסלק ומשום דחכמים ור"י דקשרו שלא לסלקם הוא רק משום דס"ל זמן תפילין אבל אי הוי ס"ל לאו זמן תפילין הוא מודו דצריך לסלקם: והרא"ש הוסיף בראיה זו דכמו למסקנא בע"ש דחולץ משום דשבת לאו זמן תפילין מינה נלילה למ"ד לילה לאו זמן תפילין ולפום דבריהם עדיף טפי הראיה דתו ליכא למדחי דלמא בהא דפליג ת"ק וחכמים אי מדמין חיוב לסילוק להנחה ס"ל כת"ק דמדמי סילוק להנחה ובהא דס"ל לתרוייהו דלילה לאו זמן תפילין וכרי"ג ס"ל לרבה בר ר"ה כר"ע דלילה ז"ת · אבל בשבת דלאו זמן תפילין ס"ל כלילה לת"ק דחכמים ור"י ומדמין סילוק להנחה · דזה דוחק כיון דבעיקר פלוגתא ממה דשוו בי' כולהו דלילה לאו זמן תפילין פליג רבה בר ר"ה וסובר כר"ע · לא יתכן לומר דס"ל כת"ק בהא דדומה סילוק להנחה דפליג עליה חכמים ור"י · מיהו אכתי קשה מה ראיי' מייתי הרא"ש מהא דע"ש חולץ דלמא התם משום גזירה דהוצאה היא ואע"ג שכ' התוס' בסוגיא וכן הספר בסמוך דבתפילין דבעינא שלא יסיח דעתיה לא חייש בחצר אטו רה"ר לכ"ע מ"מ הרי אסיק הספר דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין אסור אפילו בחצר דע"כ ליכא לפרש משום איסור הנחת תפילין בשבת דא"כ מאי אפי' בחצר דמ"ש חצר או רה"ר אע"כ דה"ק כיון דלאו זמן תפילין אסור אפי' בחצר משום גזירה דהוצאה אטו רה"ר ומשום כיון דלאו זמן תפילין אינו מוזהר בשמירת דעת מהם וחייש שפיר חצר אטו רה"ר כמו בכל דבר וא"כ י"ל ה"ט דרבה בר"ה דאמר חולץ בע"ש אבל גבי לילה בחול י"ל לעולם דאף על גב דאסור להניח אפ"ה אינו מחויב לחלוץ · וי"ל כיון דבסלקא דעתך דהוי סבירא ליה דקאי רבה בר"ה בחול הא על כרחך טעמא דידיה דצריך לחלוץ משום איסור הנחת תפילין בלילה דלאו זמנו הוא או משום גזירה דסלוקו אטו הנחה או משום חששא דשינה אם כן אי אמרת דלמסקנא דמוקי' בע"ש לאו הוא מה"ט אלא משום דגזרינן אטו הוצאה כרה"ר לא הוי לגמרא למיסתם סתומי כל כך דהרי אין גזירה זו דאיסור הוצאה פשיטא כ"כ גבי חצר דהא פליגי רב ענני ורב כדכתבו התוס' ומכ"ש בבית דאיכא דסברי דאפי' מאן דגזר בחצר מודה בבית · וא"כ אם הוי הטעם הכא משום גזירה דהוצאה ה"ל לפרושי אע"כ הטעם כפשטא כמו בס"ד גבי לילה ולכן שפיר אסיק הרא"ש דמע"ש נשמע לרבה בר"ה נמי ללילה למ"ד לאו זמן תפילין וע"כ חכמים ור"י ס"ל דלילה זמן תפילין · ועוד בלא"ה לק"מ דל"ל דבע"ש דחולץ דהוא מטעם גזירה דהוצאה לרה"ר דא"כ תקשה על הסוגי' מאי פריך הגמרא מאי קסבר כו' דילמא ודאי דקסבר לילה לאו זמן תפילין וגם שבת לאו זמן תפילין ורק דרבה בר ר"ה ס"ל בהא כחכמים ור"י דאין שאיסור רק בהנחה ולא בחיוב הסילוק ולכן א"צ לחלוץ · אבל בע"ש נהי דמשום איסור שבת דלאו זמנו לא היה מחויב לחלוץ מחייב הוא מ"מ משום חששא הוצאה לרה"ר כיון דס"ל לאו זמן תפילין דודאי דמשום דס"ל בשבת דגזרינן אטו הוצאה לרה"ר אין ללמוד ממנו דגזרינן בחול חיוב סלוקו אטו הנחה · דמאי ענין זה לזה אע"כ צ"ל חדא מתרתי אי דס"ל לסוגיא דל"צ בחצר אטו רה"ר או עכ"פ בבית אפי' אי שבת לאו זמן תפילין ואפ"ה חולץ ע"כ מטעם דמדמין סלוק להנחה · והדר מקשה שפיר דהס"ד לילה למ"ד לאו זמן תפילין או דצ"ל דס"ד להש"ס מסברת חוץ דאי לאו זמן תפילין ודאי ופשוט דאסור לקיימם עליו ומחויב לחלצן כמו דאסור להניחם · א"כ נהי דנימא דבשבת הטעם דחולץ הוא רק משום חששא דהוצאה מ"מ כיון דאי הוי שבת זמן תפילין לא הוי גזרינן משום הוצאה כדכתבו התוס' דאסח דעתיה ורק משום דלאו ז"ת יש גזירה דהוצאה · וכיון דס"ל להש"ס לאו ז"ת גם לילה לאו ז"ת וא"כ ממילא מחויב בלילה לחלוץ דזהו פשיטא לי' להש"ס מבחוץ דהיכא דלאו זמנו מחויב לסלקם · א"כ עיקר הראי' משבת דחולץ הוא רק דלאו זמן תפילין ויהי' א"כ הטעם בשבת מאיזה טעם שיהי' מ"מ כיון דמוכח דלילה לאו זמן תפילין ממילא יחויב הסילוק ופס"ג שפיר ומוכיח הרא"ש שפיר · ובהכי מרווח טפי מ"ש בס' התרומה עוד וז"ל מיהו מדקאמרי' ספק חשיכה לא חולץ משמע דמן התורה א"צ לחלוץ אם לא תאמר דהוי מצינא למימר ולטעמיך אמאי ספק חשיכה אינו חולץ עכ"ל · וקשה טובא אם זו קושיתו דבלא חולץ מדאורייתא גם בספק חשיכה חולץ א"כ תקשה זו גם למסקנא דמוקים לה בע"ש והרי לפשיטות דברי ס' התרומה והרא"ש והרמב"ד חולץ הוא מדאורייתא וא"כ גם למסקנא קשה אמאי ספק חשיכה אינו חולץ אבל לסא דקאמרינן א"ש די"ל להאמת הא דבע"ש חולץ הוא רק משום איסור הוצאה והא דפס"ג מע"ש על לילה הוא ע"ד שכ' כיון דהך גזירה דהוצאה לא שייך רק אם שבת לאו זמן תפילין ולהמקשה יליף מיניה על לילה דג"כ לאו זמן תפילין הרי ממילא מחויב לסלקם · ודיוקא דס' התרומה והרא"ש ג"כ הכי הוא דע"כ זהו סברא קיימת דאי לאו זמן תפילין מחויב לסלקם כדהתחיל בס"ה בריש דבריו דאין זו סברא לחלק בין הנחה לסילוק · דאי נימא לחלק תקשה למה בע"ש חולץ ואז לא נוכל לתרץ שהוא משום גזירה שא"כ לא הוי מקשה הש"ס מידי כדלעיל דהרי השתא נימא דאין זו סברא מוחלטת דיהא מחויב לסלק אי לאו זמן תפילין אבל לפי מה דאסיק הס"ה והרא"ש דזו סברא מוחלטת מתפרשת שפיר קושית הגמ' ולעולם דבע"ש חולץ מטעם גזירה דהוצאה הוא אבל לא מצד עצמו דבשבת אף למ"ד לאו זמן תפילין ליכא איסורא דאורייתא למאן דמפיק לי' מן והיה לך לאות כדכתב הב"י בסי' ל"ט לחד תירוצא · ורק משום גזירה דהוצאה ע"כ בה"ש שרי כיון דהוא רק מדרבנן ה"ל ספק דבריהם · וגם בלא"ה קי"ל כרבי דלא גזר ע"ש בה"ש היכא דאיכא מצוה וגם כאן איכא ספיקא דמצות תפילין דאי יום עדיין מחוייב הוא · ומכ"ש בהיותן עליו דאינו מחייב לסלקם כל עוד שיש ספק והוא רק מדבריהם ומ"מ אינו מניח לכתחלה דלכתחלה לא עבדינן דרבנן אפי' בספיקא כדכתב במג"א סי' י"ג וגם לא הוי מקום מצוה ממש כיון דספק הוא אבל לענין שלא לחלוץ ודאי סמכינן על זה וא"ש · מיהו אכתי קשה מה הוקשה לו לס' התרומה דקשי' ספק חשיכה דהרי י"ל לעולם דאף אי לאו זמן תפילין לא אסר רק בהנחה אבל אינו מחויב לסלקם והא דמשמע בסוגיא דאי לאו זמן תפילין מחויב לסלקם וכן בע"ש משום דלאו זמן תפילין חולץ אינו הטעם משום דסלוקו שוה להנחה · אלא ה"ט משום דיש כאן איסור בל תוסיף כדכתב הרשב"א בתשו' הביאו במג"א סי' ל"א וכ"מ בס"ע דהרי גם לס"ע ג"כ צריך לומר דחכמים ור"י ס"ל לילה זמן תפילין דאי הוי ס"ל לילה לאו זמן תפילין הוי אסור עכ"פ משום בל תוסיף אך הכ"מ הוא דלפ"ז א"ש הא דספק חשיכה אינו חולץ דכיון דאין אסורו רק משום בל תוסיף היכא דהוי ספק אם כבר עברה זמנו או עדיין הוא זמנו אין עובר על בל תוסיף וה"ל כהא דאמרי בסוכה דף מ"ז דשמיני ספק שביעי יתובי יתבינן וברוכי לא מברכינן כו' ואינו עובר על בל תוסיף כיון דעושה רק משום ספק גם בלא"ה כיון דספק הוא ושמא הוא יום דמחויב בתפילין וא"כ איכא בל תגרע אם הוא יום ואיכא בל תוסיף אם הוא לילה וקי"ל דכל כה"ג שב ואל תעשה עדיף כדאיתא בר"ה (דף כ"ח ע"ב) גבי מתן ד' שנתערבו במתן ב' ע"ש לכן כאן אינו חולץ ואינו מניח · וצ"ל שקושית הס"ה הוא דמשמע דגמ' אדלעיל מקשה אהא דר"ה מצלי בהו כו' והא אמר רבה בר"ה כו' ואי נימא דטעם הוא רק משום בל תוסיף כיון דקי"ל דלעבור עב"ת שלא בזמנו בעי' כוונה כדאית' ר"פ המוצא תפילין א"כ מאי פס"ג דלמא ר"ה דמצלי בהו לא אכוין למצות תפילין (ולקמן הבאתי הירושלמי שתי' כן על ר"א) ואז ליכא בל תוסיף · אע"כ דס"ל להש"ס דאי לילה לאו זמן תפילין בלאו האיסור דבל תוסיף יש עוד איסור מצד הנחה בלילה ואז אפי' במניח שלא לשם תפילין ג"כ אסור · דמכ"מ עובר על לאו דושמרת כו' דדוקא לשמרן הוא דשרי אבל בלא"מ לשמרן אע"ג דג"כ אינו מכוין למצוה ג"כ אסור ופס"ג שפיר על ר"ה דמצלי בהו וע"כ הוקשה לו שפיר לס"ה דאמאי ספק חשיכה אינו חולץ גם לפי הא אתי שפיר הא דהקשינן דגם למסקנא קשה הא לספק חשיכה אינו חולץ והא"ש דבשבת י"ל באמת ליכא אסורא דאורייתא משום הנחה בשבת אלא רק משום בל תוסיף ולכן בספק חשיכה אינו חולץ כדאמרן ומכ"מ מקשה הש"ס שפיר על ר"ה דמצלי בהו משום דס"ל להש"ס מסברת חוץ דבלילה למ"ד לאו זמן תפילין יש איסור במקיים עליו מצד לאו דושמרת וזהו אפי' בלא נתכוין למצות תפילין ולכן בס"ד דוקא דקאי רבה בר"ה על לילה הוקשה לס"ה דאמאי ספק חשיכה אינו חולץ ועיין היטב · והנה לס"ה שמפרש דלת"ק לילה לאו זמן תפילין ומחויב לסלק אפי' בה"ש א"כ הא דקאמר ת"ק עד מתי מניחן עד שתשקע חמה ר"ל עד בין השמשות דס"ל סמוך לשקיעת החמה דכיון דיש איסור דאורייתא בהנחת התפילין בלילה גם בה"ש בכלל האיסור אבל הא דאמר ר"י וחכמים דמודו דאם הלך ליכנס לבית הכסא כו' דשוב אין מניחן אם שקעה חמה היינו דוקא לילה ממש דהא לדידהו לילה זמן תפילין ורק מדרבנן אסור ואז אין בה"ש בכלל דה"ל רק ספק דבריהם ואינו דחוק בלשון משום דת"ק מזכיר משתשקע החמה הוא מוקדם להא דשקעה עליו החמה דהזכירו ר"י וחכמים עיי' תוס' פסחים דף נ"ד גם יש לומר דהרי להניח לכתחלה אף בין השמשות אינו מניח דלא עבדינן ספק דרבנן לקולא ומש"ה יש לתמוה עמ"ש במע"מ כאן אהא שכתבו התוס' בספ"ק דבילה דקדש עליו היום היינו בחול כמו בשבת והקשה הא קידש היום הוא בין השמשות ומעט קודם וכאן בתפילין אינו חיובו דסילוקו רק בלילה · ולק"מ דהרי התוס' מפרשים שם דאביי ס"ל לאו זמן תפילין וא"כ מחויב מדאורייתא לסלקו כדס"ל להתוס' וס"ה וע"כ שפיר מחויב לסלק כשקדש היום גם בברייתא כאן אע"ג דס"ל זמן תפילין מ"מ להניח לכתחלה אסור גם בה"ש וא"ש · אמנם הרמב"ם פסק לילה לאו זמן תפילין ודוקא לענין הנחה אבל אינו מחויב בסילוקן ורק שאין מורין כן ולדבריו צריך ליישב בסוגיא כדהקשו ספר התרומה והרא"ש וצ"ל לדבריו דבאמת לס"ד דש"ס השתא באמת הוי ס"ל בפשיטות דאם לאו זמן תפילין אף מחויב לסלקם וגם הוי ס"ל דס"ע דבע"ש חולץ והוי מוקים פלוגתיה דת"ק ור"י דפליגי אי לאו זמן תפילין או זמן תפילין וכדהוכיחו מיניה ס' התרומה והרא"ש אבל מ"מ כיון דחזינא בתר הכי דר"י ור"א ס"ל כרי"ג דלאו זמן תפילין וגם חזינן לרב אבי דלא סלק תפיליו על כרחן באמת צריך לחלק בין הנחה לחיוב סלוקו ובאמת למסקנא צ"ל דבע"ש חולץ הוא ג"כ רק להא שאין מורין כן אבל להלכה א"צ לחלוץ אי נמי הטעם משום גזירה דהוצאה או בל תוסיף כנ"ל ובאמת להאמת י"ל גם רבה בר"ה ס"ל לילה לאו זמן תפילין ואפ"ה ר"ה מצלי ביה משום דלא קאסר רק הנחה ולא מחויב לסלקו ומיירי באינו מכוין והניח וכדלעיל גם לפ"ז א"ש הא דהקשינו לעיל לת"ק דס"ל לאו זמן תפילין אמאי שרי בהשכים לדרך כו' דאע"ג דמתירא שמא יאבדו והוי לשמרן מ"מ הרי אסור להניחן בשביל לשמרן י"ל דבס"ד דש"ס באמת משום לשמרן אפי' להניחן שרי דדין זה דאסור להניחן לשמרן יליף לה הרמב"ם מהא דרב אבי דחשך ולא סלק כמ"ש הב"י ולמסקנא באמת י"ל כמ"ש דת"ק ס"ל זמן תפילין וחכמים ור"י ס"ל לאו זמן תפילין ופליגי בהיפוך כמ"ש בהתחלת הדברים אבל הסוגיא דנקיט בהיפוך הוא בס"ד והוי ס"ל דבאמת לשמרן מותר אפי' להניחם וא"ש · אבל מה שהקשה בספר התרומה דאין זה סברא לחלק בין הנחה לחיוב הסילוק מלבד הרמב"ם מוכיח כן מהא דקאמר לא סלק כמ"ש הב"י גם לפי מה שכתבתי דמשום דלא תקשה הך דינא דהשכים לדרך צ"ל לת"ק זמן תפילין וכי היכי דלא תקשה דא"כ פליגי ג' פלוגתות בהרתקה צ"ל דחכמים ור"י ס"ל לאו זמן תפילין ור"ל וכיון דלא הצריכו לגזור בהנחה לא גזרינן משום סילוק לחודא כדלעיל · א"כ מוכח גם כן דאי לאו זמן תפילין יש חילוק בין הנחה לסילוק אבל כדברי הרמב"ם מפורש בירושלמי פ' היה קורא דאיתא שם ר"א בשם ר' אליעזר הניח תפילין עובר בעשה כו' והא ר' אבו הוי יתיב ומתני ברמשא ותפילין עליו · מגדדן היה וכמין פקדון היו בידו · אית דבעי למימר לא אמר אלא הניחן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר עכ"ל הרי לאית דאמרי כסברת הרמב"ם מפורש · אולם התירוץ הא' אינו מובן דאי מגדדן היה למה הוצרך לומר לפקדון ואי כפקדון ופי' דהוי לשמרן כמ"ש המפרש שמה למה צריך מגדדן והפשר לפי מ"ש המג"א סי' למ"ד דצריך לומר להדיא שהן לשמרן ע"כ באם אינו אומר כן בפירוש צריך לעשות סימן שמגדדן כו': **ופליגי אמוראי נמי בסמוך** · היינו ר"ת ור"ה דמצלי בהו עם הך לישנא דאמר אין הלכה כר' יעקב אי נמי ר"י ור"א עם רב אבי: **ומיהו למ"ד** שבת

אומר יכול יניח אדם תפלין בשבתות וי"ט ת"ל והיה (לך) לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך מי שצריך אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות: אמר ר' אלעזר כל המניח תפלין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ור' יוחנן אמר עובר בלאו לימא בדר' אילא אמר ר' בון קא מיפלגי דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה דמר אית ליה דר' אילא ומר לית ליה דר' אילא לא דכ"ע אית להו דר' אילא והכא בהא קמפלגי מר סבר השמר דלאו לאו והשמר דעשה עשה ומר סבר השמר. דעשה נמי לאו. א"ר אלעזר אם לשומרן מותר ואמר (*רבא) [*רבינא] הוה יתיבנא קמיה דרב אשי והוה מנח תפלין באורתא ואמינא ליה לשומרן קא בעי להו מר אמר לי אין וחזיתיה לדעתיה דלאו לשומרן קבעי להו קסבר הלכה ואין מורין כן מכאן יש להוכיח דלילה זמן תפילין מן התורה כרב אשי דבתרא הוא וכן [*רבה בר] רב הונא ורב חסדא דלעיל דמצלו בהו באורתא וקי"ל נמי כר' עקיבא מחבירו דלא ממעט אלא י"ט ושבת והכי אית להו לר' יעקב ורבנן דלעיל אלא דגזרו מדרבנן פן יישן בהם כדפ"ל הלכך נראה שאין לברך כשחולץ תפליו לשמור חקיו דאם חולצן שחרית פשיטא דאין לברך דהא אין מצוה בסילוקן דכל היום זמנה ואם מסלקן סמוך לחשיכה הכתי אין מצוה בסילוקן דלילה ז"ת ואם בערב שבת או בערב יום טוב מסלקן בדין הוא דליבעי ברוכי [דף פז ע"א] די"ט ושבת לאו ז"ת הוא ומיהו אומר ה"ר אלחנן כיון דקי"ל כר' עקיבא דמוקי חוקה לפסח ולא לתפילין להכי אין לברך שהרי הברכה נתקנה על שם קרא דחוקה פירוש לשמור חוקיו להסירן כשאין זמנן וכ"פ ר"ת בנדה פרק בא סימן [*גבי] ולבני מערבא דמברכי בתר סילוק תפילייהו לאתויי מאי ודוקא בתפלין היו בני מערבא מברכין בתר סילוקן לפי שכתוב אליבייהו בתפלין ושמרת את [חוקיו] ועובר בעשה המניחן אחר שקיעת החמה הילכך [*איכא] (אין) מצוה בסילוק ולהכי לא היו מברכין אחר סילוק ציצית אע"ג דציצית לאו זמנו בלילה כדפירשתי בהלכות ציצית לפי שאין מצוה בסילוקן ואפי' מכלאים לפי' ר"ת והוא הדין דה"מ למימר לאתויי שאר מצות [*כתוס' וה"ה דהוה מצי למימר לאתויי ציצית וכו'] דמילתא דפסיקא נקט ומיהו מדרבנן אסור להניחן אחר שקיעת החמה כדאמרינן לעיל שאם חלצן ושקעה חמה שוב אינו מניחן אבל אינו חולץ אם ירצה עד שינה כמו רבנן וכדדייק לרבה בר רב הונא דודאי חשיכה כיון שהם עליו (*ואמאי) [*אמאי] חולץ וכדרב אשי דלאו לשומרן קא בעי וכו' והא דתניא בר"פ המוצא הניעור בלילה רצה לחלוץ רצה להניח ומוקי לה כמ"ד לילה זמן תפלין להניח לאו דווקא אלא אם הם עליו חולץ אם ירצה או יניחם כמו שהם עליו ושקעה חמה דנקט לעיל ר"ל לילה וכדממעטי' ימים ולא לילות משמע לילה גמורה וכן משמע מדדייק לעיל הא ודאי חשיכה חולץ והכי אשכחן פרק במה מדליקין דשקיעת החמה ר"ל לילה: לעיל פרט לשבתות וי"ט מסופק היה הר"ן בחול המועד מי נימא דלא הוו ח"ה אות כיון דמדאורייתא שרי בעשיית מלאכה דקראי בפ"ק דחגיגה אסמכתא נינהו כדפי' ר"ת ומותר להניחם או דילמא כיון דשייכי בהלכות י"ט לגבי איסור חמץ וחיוב סוכה וקרבנות אות קרינא ביה ואסור להניחן ור"י הביא ראיה מפרק בתרא דמ"ק כותב אדם תפלין לעצמו וציצית לטליתו ועוד ראיה מן הירושלמי דמ"ק חד בר נש אוביד ליה תפליו בחולא דמועדא אתא לגביה דרב (*חננאל) שלחיה לרבה בר בר חנה אמר ליה זיל כתוב ליה (א) (*וכתב) [*או הב] ליה דידך וקאמר מתני' פליגא עליה דרב כותב אדם תפלין ומזוזות לעצמו הא לאחר לא פתר ליה בכותב להניח פירוש לאחר המועד ויש לדחות דאליבא דר' יהודה דאית ליה ר"פ המוצא שבת זמן תפלין והכי אית ליה לר' מאיר ומיהו אינו נראה דא"כ לריך לומר דהלכה שבת זמן תפלין ואיך יתכן לומר דרב יסבור דלא ככולהו אמוראי דהכא דס"ל שבת וי"ט לאו ז"ת ובפ' א השולה אמרינן עבד שהניח תפלין לפני רבו יצא לחירות וא"כ ה"ה אשה דנמר לה לה דפטור ושהם משנה פרק מי שמתו נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ותפלין [*וא"כ ע"כ שבת וי"ט לאו זמן תפילין והוה מ"ע שהזמן גרמא ולכך נשים פטורות] הלכך נראה ראיה גמורה מן הירושלמי דחול המועד חייב בתפלין ר"י ובסמ"ק וכן בס"ה פי' דיש להניח בלא ברכה ומיהו מהר"ם היה מברך עליהם מהסיא דירושלמי שהבאתי מלאתי. אמר רבה בר בר חנה חייב אדם למשמש בתפליו כל שעה ק"ו מציץ שלא היה בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפלין שיש בהן כמה אזכרות לא כל שכן. ת"ר ידך זו שמאל שנא' וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל רב אשי אמר ידכה יד כהה א"ל ר' אבא אימא יד שבכח מי כתיב בחי"ת כתנאי ידכה יד כהה זו שמאל אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם תניא אין לו זרוע פטור מן התפלין אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם נראה לר"י דתרי שמעינן מיד כהה ואתי לאוסופי דגידם איקרי יד כהה ות"ק ס"ל יד בעינן לאפוקי גידם דאין לו יד כלל. ת"ר אטר מניח תפלין בימינו שהוא (ג) (*שמאל כל אדם) [*שמאלו] והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם ההוא בשולט בב' ידיו: ת"ר ידך זו שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר ידה ליתד תשלחנה וימינה וגו' ואומר למה תשיב ידך וימינך מקרב וגו' ר' יוסי החורם אומר מלינו יד ימין שנקראת יד שנאמר וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו ואידך יד שתמא לא איקרי ר' נתן אומר אין לריך הרי הוא אומר וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ור' יוסי החורם בשמאל מנא ליה נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' נתן רב אשי אמר מידכה יד כהה שאל ה"ר אלחנן את הר"ף אביו ב מי שאיטר לענין כתיבה לבד ולשאר מלאכות בין ביד בין ברגל הוה ימינו [ימינו] (ג) מהו לתפלין מי ניזיל בתר כתיבה וכן משמע קלא הכא דביד שיכתוב יקשור או ניזיל בתר עיקר כחו דלא כהה הוי. והסיב דס"ל כשולט בשתי ידיו ומניח בשמאל כל אדם ומיהו רש"י ז"ל גבי כתיבת

הגהות מהר"ו ומהצה"ש (א) א"ל רב כתוב ליה: (ב) נ"ל בימין כל אדם שהוא שמאלו והתניא כו': (ג) הוי ימינו ימין כל אדם מהו וכו':

חדושי אנשי שם

מהר"ם א איני יודע מה ענין זה לזה ושמא טעות סופר הכניסו כאן ואין זה מקומו וכדי להולמו י"ל בדוחק דס"ל בשיעבוד תליא מילתא כי היכי דחזינן בעבד ואשה כיון דרשות אחרים עליהם פטורין מן התפילין דכוותה שבתות וי"ט שכל אדם משועבד למצות שבת וי"ט עד שצריך להתבטל ממלאכתו על ידם הלכך פטור נמי מן התפילין אבל ח"ה דליכא עליה דאינים שיעבודא דח"ה ומותר בעבודת עצמו מה"ת הלכך דין הוא שיתחייב בתפילין: ש"י ב ועוד יש ל"א בזה מי שאינו איטר לענין כתיבה בלבד ולשאר מלאכות בין ביד בין ברגל הוה ימינו שמאלו מהו לתפלין וכו':

באור מהרמ"ב

שבת לאו זמן תפילין אסור אפי' בחצר. אם רצה לומר דס"ל דיש בהנחת תפילין בשבת איסור דאורייתא לא א"ש הלשון אפי' בחצר ע"כ נראה דר"ל משום גזירה דהוצאה דדוקא אם זמן תפילין דאסור להסיח דעת ליכא בו חשש דהוצאה אבל אי לאו זמן תפילין שפיר איכא ביה חששא דהוצאה לרשות הרבים: אמר ר"א כל המניח תפילין בלילה כו'. יש לעיין אם ג"כ הדין כן במניח תפילין בשבת למאן דמפיק ליה מן ושמרת דלכאורה כמו בלילה דממועט מן ימים עובר בלאו ה"ה שבת דממועט מן מימים ג"כ קאי עלה ושמרת וכן כתב בס' ש"א ולכן הוקשה לו הא דר"פ המוצא תפילין דשרינן להכניס אף לריה"ג ולענ"ד נראה דווקא בלילה עובר אבל לא בשבת דודאי טעמא בעי מנ"ל להש"ס דעובר בלילה דקרא דמימים ר"ל לאפוקי לילה שאינו חייב אבל מנ"ל אכתי לאו אלא נראה דמשום דבמכילתא דריש מן ושמרת שצריך לשמור תפילין שלא יפיח בהם וכיון דבזמן שינה איכא חששא דהפחה וקרוב לודאי כדמוכח בסוכה דף כ"ג דפס"ג משינת ערלאי דסוכה דאסור דגזרינן אטו קבע לשינת ערלאי דתפילין דשרי ולא גזרינן אטו קבע דאיכא הפחה. וקשה מאי קושיא בשינת קבע עצמה הוא רק חששא דהפחה משא"כ בסוכה איכא ודאי איסור כשישן קבע אע"כ דהך חששא דהפחה ג"כ קרוב לודאי א"כ ושמרת כולל הקיום מצוה דביום וכולל ג"כ המניעה בלילה ג"כ משום ושמרת שצריך לשמרו מהפחה ולילה דאיכא שינה א"כ לילה מפורש בתיבה זו דושמרת האיסור. אבל הא דממעטי' שבת ויו"ט מן מימים זה אין לכללו בתיבת ושמרת ואתא רק לאפוקי חיובא דשבת אבל לא לאיסורא דשבת ויו"ט. וג"כ א"ש הא דשרינן אם לשומרן דמנ"ל הא כיון דגם בלא כוונה אסור א"כ מ"ש לשמרן דשרי. והא"ש כיון דכל אזהרתו הוא רק מן ושמרת דבלילה אם מניחן הוא ממעט בשמירתן ולכן ממילא לשמרן איכא ג"כ ושמרתם ושרי וזה ברור: ובהכי א"ש מ"ש התוס' בסוכה דף מ"ו ע"א ד"ה דכל אימת כו' אם מברכין לשמור חוקיו כו'. ועיי"ש בר"ן שתמה עליהן דברכה על סלוקן וכאן על המשמוש. אבל לפום הא דאמרן דקרא אזהר לן ושמרת שלא יבא לידי הפחה א"כ מטעם זה שהוא שלא יסיח דעתו ויביא לידי ק"ר או הפחה וכדומה א"כ היינו עצמו עשה דושמרת ומברכינן לשמור חוקיו: להכי אין מברך פי' הב"י משום דלא נפקא מקרא דושמרת כו' א"כ משום דליכא איסורא בהנחה דשבת ואע"ג דאיכא איסורא דרבנן דגזירה דהוצאה או איסורא דאורייתא איסורא דבל תוסיף מ"מ על קיום לאו לא מברכינן אלא על קיום עשה: עד שינה כמו רבנן. תימה הא ליכא למ"ד כרבנן אלא או כר' יעקב או כת"ק כדאיתא בסוגיא והראיה דמייתי מדדייק על דרבה בר"ה כו' זהו ג"כ רק עד שתכלה רגל וכן עובדא דר"א דהוי חשך מיירי ג"כ קודם שתכלה הרגל ולא א"כ וכ"ל דהוקשה לו הא דאמר רבינא לר"א לשמרן קבעי מר כו' וקשה דקארי ליה מאי קארי ליה דלמא ס"ל כר' יעקב כליסנא קמא דלעיל ועוד אמאי הלכה ואין מורין כן הא איכא רבנן המקילין עוד טפי. אע"כ דעובדא דר"א היה אחר שתכלה רגל. ולכן לא אסיק רבינא למימר שיתיר רב אשי נגד הב' ליסני דלעיל לכן אמר לשמרן קא בעי מר ותנינא דהלכה ואין מורין כן לכתחילה כחכמים כיון דת"ק ור"י פליגי. גם י"ל דמסייע לרבנן ברייתא דאייתי בר"פ המוצא תפילין דאייתי הספר כאן דהם קאמר הניח בלילה אינו חולץ משמע אפי' אחר שתכלה רגל כו' וק"ק דהניעור בלילה משמע אפילו אחר זמן שינה וזהו ליכא מאן דשרי. וי"ל דזמן שינה דכאן ר"ל לכל א' לפי ענינו ר"ל כ"ז שניעור מקרי שלא בזמן שינה וזה דוחק וצ"ע: להניח ל"ד כו'. שנה להרמב"ם דס"ל דגם אי לאו זמן תפילין אינו מחוייב לסלקם קשה א"כ בר"פ המוצא אמאי דחיק לאוקמי הך ברייתא כמ"ד זמן תפילין הא א"ש גם למ"ד לאו זמן תפילין וצ"ל להרמב"ם דמפ' הך ברייתא להנית ממש וכמ"ד זמן תפילין ולא ס"ל כהך ברייתא בהא דס"ל זמן תפילין אבל לדידן לאו זמן תפילין אפילו לסלקן מחוייב נוכל לפרש גם לענין סילוק וכמ"ד לאו זמן תפילין וכהכי א"ש הא דכתב הרמב"ם הלכה ואין מורין כן סתמא וה"ק דהיינו דוקא עד זמן שתכלה רגל או לכל היותר עד זמן שינה דודאי רב אשי לא יחלוק אכולהו תנאי. אבל השתא י"ל דברייתא דבר"פ המוצא כו' דקתני הניעור בלילה ס"ל הכי דרשאי להניחם כל זמן שניעור ומינה למ"ד לאו זמן תפילין לענין שאין צריך לסלקם ודו"ק: משמע לילה גמורה ומשמע דשרי בה"ש והא דהשמיר רבה בר ר"ה בס' חשכה שאינו מניח היינו בע"ש דאיכא חששא דאיסורא דהוצאה או בל תוסיף כדלעיל לפי"ז שקעה חמה דקאמרי חכמים אינו דומיא למשתקע חמה דקאמר ת"ק כדכתיבנא לעיל דלת"ק דלאו זמן תפילין משתקע ר"ל בה"ש ולחכמים ור"י ס"ל לילה ממש והכי א"ש הא דגרים בגמ' ומודים חכמים לר' יעקב והל"ל ומודים חכמים לת"ק אבל השתא א"ש דלא שייך למימר דמודים לת"ק דהרי אכתי חלוק ביניהם דלת"ק בה"ש אסור לגבי סלוק ולדידהו בה"ש שרי להנחה אבל חכמים לר' יעקב א"ש דהרי גם לדידיה לילה זמן תפילין ושרי בה"ש להניח כנ"ל ודוק היטב: וא"כ הס"ד אשה דגמר לה לה מאשה כו' לפי מ"ש הרא"ש בסוף הלכות תפילין דיש במכילתא לימוד דנשים פטורות מתפילין אף שלא הז"ג נדחה ראיה זו די"ל שפיר רב ס"ל שבת ויו"ט זמן תפילין ואפ"ה נשים פטורות. ועיין בקדושין דף ל"ד ע"ב ובר"פ המוצא תפילין דף נ"ז ע"ב. והנה פלוגתת הפוסקים בחה"מ הוא אליבא דר"ע אבל לריה"ג כתב הרא"ש דודאי גם הה"מ ממועט אבל המע"מ הביא בשם תוס' דמ"ק דגם לריה"ג אין חוה"מ ממועט כיון דשרי במלאכה אינו חלוק משאר ימים (לפי זה יש קצת להתוס' ראיה מירושלמי בהיפוך דרב כריה"ג ואנן קי"ל כר"ע): תפילין שיש בהן כמה אזכרות כתב הרא"ש ע"ש הסר"י דוקא הסחה דק"ר אסור והקשה בש"א א"כ ק"ו מציץ ל"ל וכי ס"ד דיהא רשאי ק"ר גם אפו כהן הדיוט דליכא ציץ שרי בק"ר בשעת עבודה גם הא רבנן דמברכי כי משמשי משום דהסיחו דעתא הא בעינן ק"ר דוקא. ולענ"ד נראה דכל מה שהסיח דעתו בלי סיבה הצריך לו הוי קצת ראש שפורק ממנו מלכות שמים א"כ עוסק במלאכה או ישן לא מקרי הס"ד אבל הס"ד בלי צורך היינו ק"ר עצמו וא"ש דמברכי כי משמשי שלא יסיח דעת בחנם. עוד מקשה מהא דכתב הטור בי"ד סי' שפ"ח דאבל אסור להניח תפילין משום הס"ד והרי התם ליכא ק"ר ולק"מ דודאי אע"ג דהס"ד דאינו של ק"ר ליכא איסור. מ"מ כל אותו העת שמסיח דעת הו"ל כאין עליו התפילין דהרי מה"ט מברכי כד משמשי אלו כשנזכר הו"ל כקיום מצוה מחדש וא"כ אבל שבודאי יסיח דעת אע"ג שאין בו עון בזה מ"מ המצוה אינו מקיים בזה כלל א"כ למה מניח בחנם דודאי אינו מקיים מצוה כיון שמסיח דעת ואם יסיח דעת בדבר שאין נ"ל להסיח דעת יסיח אפי' איסורא דק"ר אדרבה לדברי הש"א קשה וכי ס"ד דרבנן דבי רב אשי עבדו איסורא דהיסח הדעת אע"ג דבאמת הסה"ד שאינו מחמת ק"ר זהו ליכא איסורא אבל המניח אינו מקיים בעת ההיא ואם אינו חושש להזהר בנפשו שלא יסיח דעת במה שאפשר לו זהו עומר ק"ר ואיסורא עביד:

ת"ר ידך זו שמאל שנאמר כו'. כאן חסר גוף הברייתא והובא בסמוך כתיקונו: אין לו זרוע פטור מן התפילין פי' דאין לו קיבורת. ולא נשאר לו כ"א למעלה מקיבורת: נראה לר"י דתרי שמעינן כו' ות"ק ס"ל כו' בתוס' שלפנינו בסוגיא כתב נראה לר"י דמר א' חדא [ומר אמר חדא] ול"פ פי' הא דאחרים מחייבי מיירי ביש לו זרוע ות"ק דפוטר היינו באין לו זרוע וזה סותר למ"ש הספר בשמו כאן והוא כהא"ז שהביא בד"מ סי' כ"ז ואפשר לדחוקי דגם כאן ר"ל דאחרים ס"ל תרי שמעינן כו' והיינו בגידם שיש לו זרוע ות"ק ס"ל יד בעיא לאפוקי גידם דאין לו יד כלל ר"ל אותו גידם שאין לו יד הוא דפוטר ת"ק ולא פליגי בדינא רק ת"ק מיירי מפטור גידם דאין לו זרוע ולא מיירי מחיובא די"ל זרוע. ואחרים מיירי מחיובא בגידם שי"ל זרוע ולא קא מיירי מפטור דגידם דאין לו זרוע: ומכ"מ דברי הספר קשין דהא בסוגיא קאמר כתנאי כו' ולדבריו הרי לכ"ע ס"ל הך דרשה דיד כהה וצ"ל דמ"מ כיון דאינו מפורש בדברי אחרים הך דרשה דיד כהה. ורק בת"ק מפו' ה"ל שפיר כתנאי דדלמא אחרים ל"ל יד כהה. אבל לעולם די"ל באמת דג"כ אחרים ס"ל יד כהה ודוחק. א"נ י"ל דמ"ש הר"י דלאחרים תרתי שמעינן מיניה היינו אם ס"ל כת"ק דברייתא דלעיל דידך זו שמאל א"כ לא אצטריך יד כהה רק לאיטר שמניח ביד ימין שהיא יד כהה דידיה לכן מרבינן ג"כ גידם דהוי ג"כ יד כהה דידיה אבל להר"י החורם דס"ל ידך זו ימין ואיצטריך יד כהה לגופא ליד שמאל שהיא יד כהה דעלמא לדידיה לא מרבינן ג"כ גידם לכן הא דקאמר בסוגיא כתנאי היינו אם ס"ל כר"י החורם דידך זו ימין דעליה קאי רב אשי לתירוצי דלדידיה מפיק שמאל מידך ועי"ז שפיר קאמר בסוגיא כתנאי דלמאן דמצריך יד כהה לשמאל שהוא יד כהה דעלמא א"נ לימוד על גידם אבל לדידן דקי"ל כת"ק דלעיל דידך זו שמאל. ולא אצטריך ידכה רק לאיטר שמניח בימין כל אדם שהוא יד כהה דידיה הה"ד נמי דמרבינן גידם שהוא ג"כ יד כהה דידיה. ולפמ"ש במג"א דבמרדכי ישן גרס אין לי אלא זרוע ר"ל שנשאר הקיבורת ובכה"ג פליגי ת"ק ואחרים. י"ל עוד דדוקא דכאן דמיירי בנשאר זרוע לכן שמעינן מינה תרתי מידכה יד כהה וגם לרבות הגידם אבל לעיל דקאמר סתמא לרבות הגידם משמע אפי' בא"ל זרוע ר"ל שלא נשאר קיבורת זה לא שמעינן מן ידכה אם אין הקרא מיותר וע"כ שפיר קאמרינן בברייתא קמייתא כתנאי מיהו בכ"ח משמע אף אי גרסינן א"ל אלא זרוע מיירי ג"כ שלא נשאר קיבורת אבל בנשארה קיבורת לכ"ע חייב. ובמג"א מקשה מהא דאיתא במכילתא פ' בא ר"י אומר כו' ומת"ל ידך לרבות הגידם שמניח בימין. ובתשובת פנים מאירות ח"ג הביא ע"ש הגאון מהרג"פ זצ"ל דקושית המכילתא לא היה על כסוק דידכה בה' אלא פסוק דידך בלי ה' ור"י לדנפשיה מקשה דאיהו מפרש ידך זו יד ימין ולדידיה לא מפקינן שמאל אלא מפרשה שניה דכתיב ביה ידך בה' לכן הקשה נ"ל קרא דידך דבפ' א' כיון דשם אינו מפורש מהו אותו היד עד פרשה שניה א"כ לא נכתביה כלל וע"ז אמר לרבות הגידם שמניח בימין. אבל לדידן דמידכה בה' מפקינא לה לרבות גידם קאי אשמאל וזה קצת דחוק דיכא קושית ר"י דעל ידך מיותר דהא איצטריך ד' קראי לד' פרשיות אלו שבתפילין כדאיתא במכילתא וכמו דצ"ל גם לדידן והיה יכול לפרש ע"פ דרכו בפשיטות דמה דמקשה הר"י ומת"ל ידך אין כוונתו להקשות יתורא אלא ה"ק ומת"ל ידך פי' כיון דידך פירושו ימין ובאמת הדין הוא על שמאל אי מקרא אחר או מגמרא א"כ איך כתבה התורה לשון שאינו דהא ידך אינו אלא ימין לר"י כדמייתי ראיה עז"א שבגידם דמניח בימין מתקיים ידך בימין ומלבד דבריו כ"ל אף אם נגרוס ומת"ל ידכה בה' י"ל ג"כ דוקא ר"י לדנפשיה דס"ל סתם יד הוא ימין ולא נפקא ליה שמאל רק מדרשה דוקשרתם ע"כ אי מרבינן גידם מרבינן ליה ג"כ סתמא ליד ימין כסתמא דיד שהוא ימין דבגידם ליכא למילף מידי מוקשרתם כו' אבל לדידן דיד סתמא ר"ל שמאל ע"כ אם מרבינן גידם מרבינן ליה ליד סתמא. דהך כלל הריבוי דגידם דבידכה הוא שהגידם בכלל המצוה וממילא מתפרש ידכה לכל א' כדאית ליה אך לרב אשי דס"ל גם אליביה דר"י דכ"ל מן ידכה נ"ל בהמת דפליג אמכילתא דלפי"ז דרבוי דגידם דנ"ל מידכה יד כהה ה"ל שמאל והנה הפוסקים לא הביאו הך ברייתא לא הרי"ף ולא הרא"ש והרמב"ם מזה נראה שמפרשים הא דא"ל זרוע ר"ל שאין לו קיבורת וא"כ כיון דכת' דהנחת תפילין בזרוע על הקיבורת ממילא ידעינן דא"ל קיבורת פטור ויש לו קיבורת חייב אבל להמג"א דגם ביש לו קיבורת פוטר הת"ק לא הוי ליה לפוסקים להשמיט הדין אע"כ כהכ"ח: שאל הר"ר אלחנן את הר"ף אביו מי שאיטר לענין כתיבה לבד כו'. הנה בתוס' שלפנינו הביאו על גוונא אחרת ד"ה מה כתיבה כל וז"ל בסמוך אמרינן דאיטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו והשתא אדם הכותב בימינו ושאר רוב מעשו עושה בשמאלו יש להסתפק באיזה מהן מניח תפילין ושמא יש לדמותו כשולט בשתי ידיו עכ"ל וא"כ מניחי בשמאל כל אדם וכ"כ הסמ"ק ע"ש רבינו יחיאל דאדם הכותב בימין ושאר כל מעשיו בשמאל מניח בשמאל כל אדם ורק שהוא ז"ל נתן טעם אחר משום דר"נ דנ"ל וקשרתם וכתבתם כו' וז"ל הסמ"ק אבל אם הוא שולט בימינו בכתיבה הוי כשולט בשתי ידיו ומניח בשמאל כל אדם ולכך היה אומר רבינו יחיאל אדם שהוא איטר שירגיל עצמו גם לכתוב בימין ואז יניח על שמאל דעיקר תלוי בכתיבה כדאמר מה כתיבה בימין כו' וכשהוא מניחן בשמאל קושרן ומהדקן בימין עכ"ל ולכאורה רבינו יחיאל חולק על הטעם ראשון של הסמ"ק דמשוי ליה לשולט בשתי ידיו דלפי זה לא איכפת לן אם כותב בימין ושאר מעשיו בשמאל או בהיפוך לעולם נקרא שולט בשתי ידיו אבל רבינו יחיאל תולה הכל בכתיבה מיהא י"ל גם רבינו יחיאל ס"ל ה"ט דשולט בשתי ידיו והא דהוצרך לטעמיה דידיה ליתלי בכתיבה י"ל משום דאיהו מיירי אם כל מעשיו בשמאל וגם הכתיבה בשמאל רק שמרגיל עצמו בימין א"כ בכה"ג י"ל דלא הוי שולט בשתי ידיו דהרי כל מעשיו בשמאל לבדו וגם כתיבה עצמו עיקרו בשמאל. והימין הוא רק מכח מה שהרגיל עצמו ע"כ הוצרך בזה לה"ט משום דעיקר תליא בכתיבה ולכן מניח בשמאל והנה בכה"ג שאם כל מלאכתו בימין וכותב ג"כ בימין אלא שכותב ג"כ בשמאל בזה ודאי לכ"ע מניח בשמאל כל אדם לכל הטעמים דהרי אינו איטר כלל ומכ"ש דלא גרע משולט בשתי ידיו. אבל בכותב בשמאל לחודא וכל מעשיו בימין בזה לא נתבאר הדין ברבינו יחיאל כדלקמן. ואולם הספר התרומה והרא"ש חולקין בדין זה אהתוס' ורבינו יחיאל דבאם כל מעשיו בשמאל וכותב בימינו מניח בימין של כל אדם משום דבתר רוב מלאכות אזלינן וה"ל איטר ממש ופסק בסג"ה כרבינו יחיאל והתוס': אבל הספר כאן נקט גוונא אחרת בכותב בשמאל וכל מלאכתו בימין מהו אם ניזיל בתר כתיבה או בתר עיקר כח ואסיק דנקרא שולט בשתי ידיו. וממילא דהה"ד בכותב בימין וכל מלאכתו בשמאל ג"כ נקרא שולט בשתי ידיו וממילא דל"ל דוקא אם כל מלאכתו בימין מיקרי שולט בשתי ידיו דזה אינו דהרי לא

כתיבת מזוזה א פי' דארוב העולם קאי ואינו תלוי בימין ושמאל דידיה ומתוך פירושו נראה לר"י דפליג [*פי' ר' נתן] דאפי' איטר מניח בשמאל ואף ת"ק סבר הכי דידך זה שמאל ויש לספק אי הלכה כוותיה אי לא ורב אשי בסמוך לעיל אימא טעמא דר' יוסי מפרש ולא סבירא ליה אמנם הני סתמי דברייתות דבסמוך סבירי להו הכי [*פי' כר' יוסי] אמנם מר' יצחק דמפיק בסמוך ושמתם שתהא שימה כנגד הלב משמע דאף איטר בעי לאנוחי בשמאל שהרי הלב הוא בשמאל וכוותיה קיימא לן ויש לדחות דה"פ באיזה זרוע שימה צריך שיהא מכוון כנגד הלב ותדע מדלא הוכיחו תנאי דלעיל שמאל מושמתם שימה כנגד הלב וכן רב אשי דמפיק מיד כהה ואם לאו פ"ה הייתי מפרש דר' נתן גופיה אית ליה איטר מניח בימינו כיון שהוא כותב בשמאל ואיכא למימר דלא פליגי אלא (*משמעות) [*במשמעות] דורשין (א) א"כ איטר ימין מיקרין ליה שמאלו וכן משמע פרק הבונה [דפריך] ואמאי ליהוי שמאל דידיה כימין דעלמא ואשמאל ליחייב לימין לא ליחייב ותדע מדשני כי תניא ההיא בשולט בשני ידיו ולא משני ר' נתן או תנא קמא היא ומיהו יש לומר דלכולי עלמא בעי לאוקמי (*אי) [*א"כ] לדידהו לא הוה שום חידוש דמהיכא נמעיטה ומיהו אם הרגיל עצמו לעשות שום דבר ביד לא הוי הרגלתו כלום למיקרי איטר אלא א"כ נולד כן מדלא מוקי מתני' דפרק הבונה כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ב ויש לדחות דהיינו הך דמשני בשולט בב' ידיו ומיהו נראה לר"ן דבעיקר כח תליא מילתא ואם הרגיל אף בכתיבה מסופק ר"י דאיכא לפרש רבי נתן כדפרישית ונראה לי דכאיטר חשבי' ליה ומה שפי' לעיל הדין *לדמותו דשולט בב' ידיו אין נראה לר"י אלא ודאי נראה לי היכא שאין שוין בשתיהן לכח איטר גמור חשבינן ליה · תנא דבי מנשה על ידך זו קיבורת פירש רבינו תם קבוצת בשר למעלה מן המרפק שהוא בלע"ז קוד"א כדאמרינן קיבורת דאהיכא בין המרפק והכתף והוא בזרוע דתפלין בזרוע כדאמרינן בכל מקום ותפילין בזרועו וזרוע מיקרי מן המרפק עד הכתף דברים אהלות חשיב סדר מנין האברים יד קנה מרפק זרוע כתף שמע מינה למעלה מן הקוד"א הוי זרוע ותדע דמרפק הוא דאצילי ידיו מתרגם מרפקי ידוהי וכן מוכח במסכת סופרים לא יתנגו על ארכבותיו ויתן אצילי ידיו עליו וא"כ היינו קוד"א ולא כמו שפ"ה בפרק ארבע מיתות גבי אוב וידעוני אציליו בית השחי ור"ח פי' קיבורת הזרוע שכנגד בית השחי והוי אמצעות הזרוע ולא נראה לר"ן : בין עיניך זה קדקד אמרי דבי ר' ינאי מקום שמוחו של תינוק רופף צריך לומר דמקום הנחת תפילין אין דוקא מקום רפיפת התינוק מדילפינן במ"ס גובה הראש מגזירה שוה דבין עיניך והיינו סמוך לפדחת ממש כשמגביה הראש ומקום רפיפת התינוק הוא גבוה יותר · ועוד דרשינן בסמוך מקום שעושה קרחה והיינו סמוך לפדחת דאיכא נמי שיער ואחרי העורף ליכא למימר משום דלא מיקרי בין עיניך כלל ואין זה גובה הראש אלא שיפולי הראש ועוד לאידך דבעי מקום הראוי ליטמא (*במגע) [*בנגע אחד] לא בא למעט אלא פדחת ממש והא דקאמר מקום שמוח של תינוק רופף הוי פי' מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק שזו היא מאמצע הראש כלפי פנים דהכל הוי מקום הראוי להנחת תפלין ואע"ג דלא אמר עד משום דלפרושי קדקד דברייתא אתי ועיקר קדקד מקום המוח הוי כדאמרינן כמדומה לי שאין לך מוח בקדקד בפ"ק דיבמות וגם הברייתא לא חששה לפרשה עד הקדקד דכ"ש דמיקרי שפיר טפי בין עיניך (ב) ואשמעינן דאף הקדקד קרוי בין עיניך ואין לתמוה מ"ל להביא כל כך שיקרא בין עיניך דיש לומר כיון דאפיקתיה מבין עיניך ממש אוקמיה אכל מה שראוי למיהוי מיקרי בין העינים דגזירה שוה אהני לטפויי לגמרי ובפרק המוצא תפלין יש שיש מקום בזרוע להניח שני תפלין וזו היא כדפ"ל בין האציל למעלה סמוך לו אגב איתא התם דבראש יש מקום הנחת שני תפלין ומדקאמר ב' תפילין ותו לא משמע דיש שיעור ומקום הנחתן כבר פי' דהוי מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק ובתלמוד לא נמצא שיעור רק בשימושא רבה איתא אמר רבה מאן דבעי למיעבד תפלין ליתי אעא טבא אצבעים [על אצבעים] אי טפי שפיר דמי ואי בציר לא פסיל ואומר ר"י דיש לדקדק קצת שיעוריה מדאמר פרק אמר להם הממונה שהלין היה במקום הראוי לתפלין ולמעלה מן הציץ היה לו תפלין ורוחב הציץ שני אצבעות והיינו מקום שני תפלין ואמנם אינם ראיה גמורה ובתוספות האריך הרבה ועיין שם וכתב רבי' שמשון וז"ל יש להחמיר בדבר אחרי שלא נתברר השיעור מפי התלמוד שאל אביך ויגדך ויש לחוש לדברי הגאונים · בעי מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים באיזו מניח תפלין אמר ליה זיל גלי או קבל עלך שמתא אף על גב דאיתא בפירקי דרבי אליעזר דאתא ההוא גברא קמי שלמה שהיו לו שני ראשים לדון על ירושת אביו ההוא מן מדבר היה אבל מן הישוב לא חיי עד שיהא ראוי להניח תפלין אדהכי אתא ההוא גברא [דאיתליד ליה ינוקא דהוה ליה תרין רשין א"ל איתיליד לי ינוקא] דאית ליה תרי רישי כמה חייב ליתן לכהן אמר י' סלעים איתיביה ממשמע שנאמר ופדויו שומע אני אפילו נטרף ת"ל אך חלק שאני הכא דבגולגלתא תליא רחמנא התוספות האריכו ואין צורך כאן · ידך זה קיבורת מנא לן דת"ר על ידך זה גובה של יד אתה אומר גובה של יד או אינו אלא ידך ממש אמרה תורה הנח תפלין ביד והנח תפילין בראש מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של יד רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר והיה לך לאות ולא לאחרים לאות ר' יצחק אומר אין צריך הרי הוא אומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם שימה כנגד הלב · רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר הוה לייר בידיה תפלין וקא מיחזיין א"ל ולא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות א"ל במקום לך לאות איתמר : גובה שבראש מנא לן דת"ר בין עיניך גובה שבראש אתה אומר גובה שבראש או אינו אלא בין עיניך ממש נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה של ראש אף כאן כו' רי"א א"ל אמרה תורה הנח תפלין ביד והנח תפלין בראש מה להלן מקום הראוי ליטמא בנגע א' אף כאן מקום הראוי ליטמא בנגע א' לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער לבן ואיכא נמי שער צהוב : שניטו פרק לולב וערבה רבנן דבי רב כל אימת דממשמשי בהו מברכי · וצריך ליזהר בפרשיות שאם עשה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה פסולה ושלשה פרשיות הראשונות כולם פתוחות ופרשה אחרונה סתומה והיא אם שמוע סתומה ואם כתב החסר מלא פסול עד שימחוק היתר ואם כתב המלא חסר פסול ואין לו תקנה · וזמן הנחתן הלכה כאחרים משיכיר חבירו בריחוק ארבע אמות ומפרש בירושלמי באדם שאין רגיל בו אלא לפרקים רואהו כמו אכסנאי : דין בדיקה וליקח מן המומחה פי' לעיל ס"פ התכלת וע"ש · מוכח הסוגיא בברכות שהפטור מקרית שמע פטור מתפילין אמרינן פרק לולב וערבה קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין והא דאמרינן שצריכות גוף נקי כאלישע בעל כנפים ר"ל לענין שיוכל ליזהר שלא יישן בהם ולא יפיח בהם ולהכי אמרינן במס' קדושין שחולה מעיים פטור מתפילין ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אם הם בידו ואם בראשו הם ובגדו עליהם יישן בהן כדי הילוך מאה אמה דהיינו שינת עראי ולא יאכל בהם אכילת קבע אבל אכילת עראי מותר היה צריך לבית הכסא או להשתין חולץ בריחוק ארבע אמות ומוסרן לחבירו אין לו חבר וירא שמא יקחום בני אדם אם יניחם לחוץ פוסק שם פרק מי שמתו ריב"ל הלכה גוללן כמין ס"ת ואוחזן בימינו כנגד לבו וי"מ גוללן [*ואוחזן] בבגדו ובידו כמו שאמר שם למעלה אמר רב נחמן ובלבד שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח ומכאן משמע קצת שהם בידו בלא שום בגד כתב רבינו יהודה שבמקום שאין קבוע ליפנות מותר להשתין מים כשהן מונחין בראשו דאין לגזור שמא יפנה שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפילין מניח ידו עליהן עד שיכלה עמוד ראשון מפני הסכנה תניא בפרק הישן שכח ושמש מטתו והוא לבוש תפילין לא יגע בהן עד שיטול ידיו ולא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו תוך ארבע של מת או של קבר כדאיתא פרק מי שמתו בית שיש בו תפילין או ס"ת אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי ואם הניחם כלי תוך כלי מותר להניחם תחת מראשותיו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ג כדי לשומרם ואפי' אשתו עמו במטה ובה"ג אומר שאין לאדם ליתן לחבירו תפילין כשהולך לבית הכסא דאמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה (*דרב נחמן) [*דר' יוחנן] כי הוה אזיל לבית הכסא כד הוה נקיט ספרא דאגדתא יהיב

*ס"א דפוס כשולטן

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) איכא בינייהו א"כ איטר ימין כל אדם מקריי' כו' : (ב) כלפי פנים :

חדושי אנשי שם

ש"י א נ"ל פי' מתוך הפי' דפרש"י אהא דרב נחמן דארוב העולם קאי ויליף מוקשרתם וגו' ולא מידך דמשמע יד כהה כ"ל לר"י דר' נתן פליג אר' יוסי וסובר דאפי' איטר ממש מניח בשמאל : ש"י ב ק"ק ממ"נ דאם ר"ל היה בהרגל דינו כמו עושה בלא הרגל היו מתורצים הברייתות הנ"ל הלא אדרבה כ"ש שקשים הברייתות וי"ל דהכי פירושו דולא כלום ר"ל לא מיקרי כלל איטר אבל אי מקרי איטר היה אפשר לתרץ הברייתות דאתא מדבר באיטר ממש ואתא מדבר באיטר ע"י הרגל דסבר תנא דברייתא שאינו כלום ולכן מניח בשמאל שהוא שמאל כל אדם כי ההרגל אינו כלום אבל עתה דלא מיקרי איטר כלל א"כ הברייתות אינם מדברים מזה כלל כי פשיטא דלא מיקרי איטר ואין צורך לנא לפרש וק"ל שהרי המרדכי מפרש דלא מקרי איטר וק"ל : ש"י ג וקשה דבסמוך כתוב אסור אא"כ עשו לו מחיצה וכו' ונ"ל שזה מדברי ה"ג דפליגי אדלעיל וסברי כר"י דפלוגתא היא בגמרא ומה שלא הביא המרדכי פלוגתא דה"ג דלעיל תיכף אס"ת קודם שכתב שאין לאדם ליתן וכו' ג"כ פליג על דין שכתב המרדכי לעיל שמוסרן לחבירו ועתה מביא ה"ג דפליגי אשני דינין דלעיל אמסרן לחבירו ואכלי בתוך כלי וק"ל :

באור מהרמ"ב

לא תלה טעמו מכח רוב מלאכתו שבימין אלא מטעם דהוי שולט בשתי ידיו וממילא הס"ד איפכא בכותב בימין כו' ג"כ מיקרי שולט בשתי ידיו ומניח בשמאל וכ"ש הוא דמתקיים ג"כ וקשרתם וכתבתם · וא"כ בחלוקה זו דכותב בימין וש"מ בשמאל הוא שלא כדברי הסה"ת והרא"ש דלדידהו כיון דרוב מלאכתו בשמאל נקרא איטר אבל בחלוקה דכותב בשמאל וש"מ בימין הדין שוה להרא"ש וס' התרומה רק דהרא"ש הוא משום דאזלינן אחר רוב מעשיו ולהס' כאן משום דהוי כשולט בשתי ידיו והנה כתב הב"ח דלרבינו יחיאל דתולה הכל בכתיבה היינו דוקא בכותב בימין וש"מ בשמאל אבל בכותב בשמאל וש"מ בימין גם לרבינו יחיאל לא אזלינן בתר כתיבה אלא בתר ש"מ ומניח בשמאל · משום דלהניח בימין בעינא תרתי שיהא סימין יד כהה דידיה גם שיהא הכתיבה ביד שכנגדו אבל להניח בשמאל סגי ליה בחד טעמא או שהוא יד כהה דהיינו בעושה מלאכתו בימין או שהכתיבה ביד שכנגדו וכתב המג"א שאין דבריו מוכרחים וטעמו דמנ"ל הא · ולענ"ד דסברת הב"ח היא משום לפמ"ש התוס' ה"ל כשולט בשתי ידיו וא"כ לענין יד כהה דידיה שני ידיו שוין ולכן בכותב בימין מניח בשמאל משום דמיקרי יד כהה דעלמא אבל בכותב בשמאל אין להניח בימין דהרי אינו יד כהה דעלמא וגבי דידיה לא זה יד כהה ולא זה יד כהה דשניהם שוין ומכ"ש לת"ק דס"ל דידך זו שמאל א"כ בעלמא בכותב בימין מניח בשמאל כדכתיב ידך זו שמאל · אבל כשכותב בשמאל כיון דימינו אינו כהה לגבי דידיה וכשיניח בימין לא אתקיים ידך זו שמאל ועוד הא בלא"ה הא לפירש"י גם כל איטר מניח בשמאל כל אדם כדכתב הס' לקמן משום דלת"ק ידך זו שמאל דוקא בכל אדם וא"כ נהי דלא קי"ל הכי מכ"מ גבי כותב בשמאל וש"מ בימין דליכא למיזל ביה בתר יד כהה דהרי שניהם שוין כ"ע מודו לרש"י דלית ביה דין איטר אלא מניח בשמאל כדי לקיים ידך זו שמאל ועוד כיון דלספר התרומה והרא"ש בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין מניח בשמאל כ"א וגם להתוס' דסברי דהוי כשולט בשתי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ס"ל דעת רי"ח דעת יחידאי בהא מלתא אבל בכותב בימין וש"מ בשמאל אע"ג דלהס' התרומה והרא"ש מניח בימין מ"מ להתוס' מניח בשמאל כמו לרי"ח רק שהרי"ח הוא מטעם דתלה בכתיבה ולהתוס' משום דהוי כשולט בשתי ידיו וא"כ בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין לרש"י דלא ס"ל דין איטר כלל ודאי מניח בשמאל כל אדם · ולהתוס' דהוי כשולט בשתי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ולס"ה והרא"ש דאזלינן בתר רוב מלאכה ג"כ מניח בשמאל כ"א ולא נשאר רק לדעת הרי"ח ולדידיה עצמו אינו מבואר דאפשר דמודה ביה בכה"ג דקפדינן טפי אידך זו שמאל מדקפיד אכתיבה ע"כ שפיר כתב הב"ח דבכה"ג יניח בשמאל מיהו דעת הספר לקמן בסמוך הוא כהמגן אברהם דגם בכותב בשמאל וש"מ בימין ג"כ מניח בימין כדלקמן : **ותדע** מדמשני כו' ולא משני ר"נ או ת"ק היא · זה קאי אסוגיא שלפנינו דמקשה והתניא איטר מניח בשמאל כ"א כו' ע"ז מקשה הספר דה"ל לאוקים כתנא קמא כו' :

מדלא מוקי מתניתין דפ' הבונה כו' · פי' דשם בדף ק"ג אהא דתנן הכותב בין בימינו בין בשמאלו מקשה הש"ס בשמאל לא לחייב ומשני באיטר והדר פריך באיטר אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב ומדלא מוקים בהרגיל עצמו ש"מ דאינו כאיטר וק' מאי ראיה מייתי הס' משם דבהרגיל לא מיקרי איטר דדלמא גם בהרגיל מיקרי איטר וא"כ הדר תקשה בהיפוך אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב · וי"ל אע"ג דמסופק הס' כאן לענין תפילין אם מקרי איטר אבל לגבי שבת ודאי אע"ג דהרגיל לכתוב בשמאל וחייב על שמאל מ"מ לא פקע מיניה חיוב דימין כיון דכחו בימין לא מיקרי כלאחר יד וזה דוחק : **ויש** לדחות כו' · קשה מאי כ"מ דמ"מ בין כך ובין כך מניח בשמאל כיון דהוי שולט בשתי ידיו וי"ל דה"ק דהתם לענין שבת דוקא מיקרי שולט בשתי ידיו וחייב גם על ימין אבל כאן גבי תפילין לא מיקרי שולט בשתי ידיו אלא הוי איטר גמור ומניח בימין כ"א אם נימא דע"י ההרגל נעשה איטר : **ומיהו** נראה להר"ן דבעיקר כח תלי' מלתא פי' וא"כ בלא"ה לא הוי אטר כיון דרוב מעשיו בימין ולפי"ז לענין הדין שוה הוא עם הדעה קמייתא דמניח בשמאל כל אדם : **ואם** הרגיל אף בכתיבה כו' · לכאורה משמע דר"ל שהרגיל עצמו בשאר מלאכות וגם כתיבה וסיים ע"ז וכ"ל דכאיטר חשבינן ליה אך מ"ש אח"כ ומה שפי' לעיל הדין דשולט בב' ידיו ק' הא לעיל מיירי בכל מלאכתו בימין ורק דהכתיבה לבד הוא בשמאל לכן מיקרי שולט בשתי ידיו אבל כאן בהרגיל עצמו בכולם והכתיבה בכלל זו לא הוי שולט בשתי ידיו אע"כ דמ"ש אף בכתיבה לאו דוקא אלא ר"ל שהרגיל עצמו בכתיבה וע"ז כ' דהוי כאיטר ומה שסיים אלא נ"ל היכא שאין בשתיהן לכח ר"ל לכח הכתיבה וכן הבין במג"א לכן כ' דהמרדכי ס"ל דבכותב בשמאל ושאר כ"מ בימין מניח בימין כל אדם ומ"מ איהו גופא מסיק דבהרגיל בכתיבה כיון שבא ע"י הרגלו לא ינית בימין והוא כעין פשר דבר דהרי הספר כיון דאף בהרגיל ס"ל דמניח בימין כ"א ולענ"ד לשון זה מגומגם וא"א לעמוד עליו להבינו כראוי · כאשר יראה המעיין : **ולא** נראה להר"ן פי' אלא דוקא במקום הגובה בשר שבחצי הזרוע : **וגם** איתא התם דמקום יש בראש להניח ב' תפילין · משמע דהכי הלכתא ועיין בטו"ז סי' כ"ה והא דקפיד א"כ לדידן דקי"ל שבת לאו זמן תפילין וקי"ל דלעבור שלא בזמנו על בל תוסיף בעי כוונה וכיון דמקום יש בראש להניח ב' תפילין אמאי לא שרינן כרים המוצא תפילין רק להכניס זוג זוג ולא שרינן טפי ומשום בל תוסיף ליכא כיון שהוא שלא בזמנו וי"ל דלא הוי דרך מלבוש כ"א מה שדרכו ללבוש בחול לכן זוג אחד דדרכו ללבשו בחול ה"ל בשבת דרך מלבוש אבל שני זוגות דהוי כחול בל תוסיף וא"כ אין דרכו בכך בחול לכן הו"ל בשבת שלא כדרך מלבושו בחול וה"ל משוי · ומ"מ כלאחר יד לא הוי אלא משוי גמור הוי כיון שהוא במקום לבישתו בחול כ"ז מתבאר מדברי רבינו יונתן שם ובמהרש"א שם : **ואמנם** אין ראי' גמורה · נ"ל הטעם משום דיי"ל דסגי באצבע ותומש אצבע א"כ דהציץ היה ב' אצבעות ושיעור תפילין אצבע ותומש ס"ל ג' אצבעות ותומש וממילא משו"ה ליכא לאנוחי ג' תפילין בראש דג' תפילין הן ג' אצבעות וג' תומשים ולפי"ז עכ"פ מוכח דלא סגי באצבע דא"כ היה מקום להניח ג' תפילין ולענין זה הוא ראיה ברורה רק לענין שצריכה ב' אצבעות ע"ז אין ראיה ברורה ועיין בריטב"א עירובין ריש פרק המוצא תפילין : **במקום** לך לאות אתמר · ומ"מ אסור להניח על הבגד העליון כדאיתא במשנה דסוף מגילה אבל כשהוא מכוסה בבגד ויש חציצה בין התפילין להיד פליגי ביה הרשב"א והרא"ש כמבואר בסי' כ"ז : **כל** אימת דממשמשי בה מברכינן · נחלקו בו כי התוס' ורש"י ס"ל דמברכי כל אימת דממשמשי אפי' בלא הזיזו ממקומם אבל הרא"ש כתב בשם הר"י דדוקא כשהזיזו ממקומם וכתב הב"י דגם הרמב"ם מפרש כן ולכן השמיט להך דינא משום דבלא"ה כתב לברך כל זמן שמניחם וקשה לפמ"ש הה"מ בהלכות סוכה דא"צ לברך כשילא מהסוכה על דעת לחזור מיד ולפי דבריו כתב במג"א סי' ח' נ"ל בהטור שם דהא דמברכי כל אימת דמנחי' היינו דוקא בלא היה דעת לחזור ולהניחם מיד ובהא דמברכי רבנן כל אימת דממשמשי הוא משום דכשמטו שלא מדעת וא"כ דין חדש הוא וה"ל להרמב"ם להביאו אע"כ דרמב"ם ס"ל דלא כהטור אלא כדעת הרב ב"י דגם כדעתו להחזירו צריך לברך · ואז א"ש דלא הוצרך הרמב"ם להזכיר דין דכל אימת דממשמשי אבל לשיטת הה"מ ע"כ צ"ל דהרמב"ם באמת מפרש הך דממשמשי מברכי אף בלא הזיזו ממקומם מיירי ולא משום הנחה הוי מברכי אלא משום דהיה בהם היסח הדעת חזרו לברך וכמ"ש התוס' בסוכה והא דהשמיטו הרמב"ם הוא כמ"ש הר"ן בסוכה דיש גבול לדבר ואין ידוע להגבול א"כ י"ל דהרמב"ם מפרש דהוו מברכי לשמור תוקיו כמ"ש התוס' ואנן דלא קי"ל כבני מערבא בהא ע"כ ג"כ אין מברכין כל אימת דממשמשי : **עד** שימחוק היתר · ופי' ויימשוך האות שלפניה כמ"ש הב"י בסי' ל"ב ועיין בס' קרבן עדה בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה אין בין ספרים ד"ה כגון אדניהו תפארתינו : **ואם** בראשו הן ובגדו עליהן כו' · הנה תפס שיטת רש"י ותוס' בסוכה דף כ"ג דהא דלא יישן שינת עראי קאי בשל יד · ולדבריהם כשהן על ראשו שרי שינת עראי · והא דפרים סודרא דשרי שינת קבע קאי בתפילין כנגדו ואינן בידו ולכן כ' דלא יישן ש"ע כשהן בידו ושוב אח"כ לא התיר כשהן בראשו כ"א בגדו עליהן וזה שיטת הרמב"ם דמפרש הא דפרים סודרא קאי אהן בראשו ולהתיר ש"ע דבלא בגדו עליהן אסור ש"ע ובאמת דק' שם בסוגיא דמקשה מסוכה אתפילין דכאן שרינן ש"ע ובסוכה אסרינן ולהרמב"ם ק' הא גם בתפילין לא שרינן שינת עראי כ"א בגדו עליהן עכ"פ הספר תופס חומרת שניהם וכ"כ הטור וכ' הב"י משום די"ל דהרמב"ם מודה דאם הן בידו בלתי כרוכות אסור ש"ע דחיים שמא יפלו מידו : **ומוסרן** לחברו ואם אין לו חבר כו' · זהו דעת הספר בסלקא דעתך אבל למסקנת' הביא דעת בה"ג שאין לאדם ליתן לחבירו כו' וכן הוא דעת כל הפוסקים כמסקנת בה"ג והא דכ' הטור דהולך בריחוק ד"א ונותנו לחבירו כבר פי' סמג"א דמיירי בבה"כ קבוע להשתין מעומד דאסור כשהן בראשו משום שמא יפנה ואסור כשהן בידו משום ניצוצות כדלקמן אבל כשעושה צרכיו במיושב או משתין מיושב רשאי להכניסם בידו : **גוללן** כנגדו ובידו כדאמר ר"ע והכי קי"ל : **דאין** לגזור שמא יפנה · ולשמא יפיח לא חיים אע"ג דלגבי שינה חיישינן כיון דהוא נזהר מ"מ דעת הרמב"ם כאיכא דאמרי דחיים לשמא יפיח וא"כ אפי' בבה"כ עראי אסור להשתין כשהן בראשו : **תוך** ד"א של מת או של קבר · ובמג"א אופר תוך ד"א של בית הקברות וצ"ע : **או** עד שיניחם כו' בסמוך מחלק דבס"ת מהני כ"א במחיצה : **שלא** כנגד ראשו · אבל כנגד ראשו אפי' כלי

יסיב לן תפילין לא יהיב לן׳ ובית שיש בו ס"ת אסור לשמש מטתו באותו בית אלא א"כ עשו לה מחילה גבוהה עשרה ואין די להניחה כלי בתוך כלי גרסי׳ בפרק קמא דיום טוב היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו החמה וקדש היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמינטרי התם מנח להו התם · תניא ר׳ חייא אומר [illegible] תפילין בראשו הרי זה יסלקם לאלתר ולא יקפרס בידו מפני [illegible] אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום רבי אמרו אפילו מטפחת שלהם אסור להניח על ראשו שיש בו תפילין גרסי׳ בפרק אלו מגלחין [illegible] שם דמיכן ומניחן והדר מכריז וכן הלכה גרסי׳ בפרק מי שמתו מהו שיכנס אדם לבית הכסא קבוע ותפילין בראשו [illegible] שמא יפנה בהן ושיילו לבי מדרשא אמרו גזרה שמא יפנה בהן ת"ר הנכנס לבית הכסא חולץ תפילין ברחוק ד׳ אמות [illegible] מרחיק ומניחן דברי (*ב"ש וב"ה) [*ב"ה וב"ש] אומר אוחזן בידו ונכנס [illegible] הסמוכים לר"ש שמא יטלום עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורי ר"ה ובאת זונה ונטלתם אמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי כיון ששמע אותו תלמיד עלה לגג ונפל ומת באותה שעה אמרו שיהא אוחזן בידו ונכנס ריב"ל אומר בלילה גוללן כמין ספר ואוחזן בידו וביום עושה להם כיס טפח ומניחן : [הגה"ה] פי׳ הקונטרס [illegible] [דף פו ע"ב] [illegible] ומסיק שם דלמיתלינהו אסור אבל לאנוחינהו משמע דשרי ואפילו בלא כיס עד כאן לשון רבינו שמחה [illegible] אמר ר׳ יוחנן [illegible] ודברים שהתירו בבית הכסא קבוע [illegible] אסור לשמש בבית שיש בו ס"ת או תפילין אלא א"כ מניחן כלי בתוך כלי אמר אביי ה"מ [illegible] אבל הניחן בכליין אפי׳ עשרה כלים ככלי אחד דמי אמר רב יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ונכנס ופליגא דרבי חבה דאמר מניחן על שולחנו ועד היכא אמר רב נחמן בר יצחק עד זמן ברכה · אמר רב נחמן האי סודרא דאזמניה לצור ביה תפילי וצר ביה תפילי אסור למיצר ביה זוזי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה אינו אסור דהזמנה לאו מילתא היא וכן הלכה אמר ר׳ חנינא אני ראיתי את רבי שתלה את תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי רשומות אמרו והיו חייך תלואים מנגד זה התולה תפילין ומסיק ר׳ כי תלה בכיסתא אבל תפלין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה :

אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים : הרי לך דין חסרות ויתרות כמו שכתב הרמב"ם ז"ל מתוך ספר קדמון אשר היה מקדש במצרים והיה בו כ"ד ספרים והיה מקדש בירושלים ניתן להגיה בו ספרים ממנו ועליו היו סומכין ותפילין ומזוזה שוין · פרשה ראשונה קדש לי כולהו בכור מלאים זכור מלא בחזק חסר,הוציא מלא יצאים חסר ו׳ יביאך מלא האמרי חסר והיבוסי מלא לאבתיך חסר ו׳ העבדה חסר מצת חסר השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא כל לאות דכולה פרשה מלאים לזכרון מלא ו׳ חמר חסר עיניך מלא הולאך חסר יוד החקה חסר למועדה מלא · פרשה שניה יבאך חסר ולאבתיך חסר ו׳ חמר חסר ויהרג חסר זבח חסר ידכה מלאה בה"א ולטוטפת חסר ו׳ אחרונה עיניך מלא בחזק חסר הוציאנו ב׳ מלאים · פרשה שלישית שמע מאדך חסר לבבך חסר לטטפת חסר שני ווין עיניך מלא מזזות חסר ו׳ ראשונה ביתך חסר יוד שניה ובשעריך מלא · פרשה רביעית והיה אם שמע חסר (ולעבדו חסר) מצותי בו׳ אחד יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר ו׳ והשתחויתם מלא יבולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לטוטפת חסר ו׳ שניה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יוד שניה ובקומך מלא ו׳ מזוזות מלא ביתך חסר יוד שניה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר ו׳ : ואלו תגין של תפילין מם סתומה דמימים שלשה זיינין בפרשה ראשונה · פרשה שניה ה׳ הסין ארבע זיונין ואלו הן ה׳ דונתנה לך וב׳ הסין דהקשה וה׳ דויהרוג וה׳ דידכה · פרשה שלישית ק׳ של ובקומך וק׳ של וקשרתם שלשה שלשה זיונין וטטפ של ולטוטפת ארבע ארבע זיונין · פרשה רביעית פ׳ של ואספת *זיון אחד וטטפ של ולטוטפת ארבע ארבע זיונין וכתב ר"מ שצריך ליזהר בתגין של האותיות והם זיונין זקופים על האותיות שיש להם תגין כמו שהן כתובין בס"ת הבדוקה · בפרשה ראשונה אין בה אלא אות אחת שיש לה תגין והיא מ"ם סתומה דמימים שיש בה שלשה תגין מזוינין · בפרשה ב׳ אין בה אלא חמשה אותיות שיש להם תגין והם ה׳ הסין וכל אחד ארבע זיונין ולעיל פירשנו · פרשה ג׳ יש בה ה׳ אותיות וכל אחד שלשה זיונין לבד מולטטפת שיש בה ארבע ארבע זיונין · פרשה רביעית יש בה חמשה אותיות מזוינין ולעיל פירשנו · כתב רבינו שמשון וז"ל כל דוכתא דלא הוי כתב (הכי) מיפסלא מדפסיל ליה תלמודא לעיל כל אות שאין מוקפת גויל (*פסולה) ומיהו דוקא ס"ת מדנקט גויל וכ"ש תפילין ומזוזות אבל לא דמגלה וגט ושאר ספרים שאינן עשויין כתיקון ס"ת ויש לדחות דאף בספר תורה לא פסול אלא דוקא בשם דחמיר כמי לענין לשמן (א) וקאי רב יהודה דפסול היכא שאין הקף גויל (ב) אההיא דמ"ם עירב האותיות או הפסיק באמצע אל יקרא בו ועירב האותיות פשיטא (*האותיות) (ג) [*אותיות השם] מדלא מיפליג בין למעלה למטה כי ההיא דירושלמי ועוד מדלא תני יתקן וכן רב יהודה דפסיק ותני פסול וממתני׳ דקתני (ד) מעכבן ליכא הוכחה א דהא אמרינן בירושלמי תולין בספרים [ואין תולין] בתפילין ומזוזות וכדדייק נמי גבי כתבה אגרת פסולה דמפסיק בחסרות ויתרות ולא סגי בתיקון כמו ס"ת ותו מדלא שמעינן בתפילין יתקן שמע מינה דאפי׳ אות אחת יגנז והכי נמי בשם אם עירב האותיות מסלק אותה יריעה שאי אפשר לתקן ודוקא דיו שנטפה על השם (ה) כההיא דמ"ם ודלא כפירוש ר"י שמתיר כמו כן להפריד האותיות של שם ואין הנדון דומה לראיה דהא כבר נתקדש השם כשנטפה עליו הדיו ומצוה היה לתקנו אבל הכא בפסול נעשה מתחלתו ולא מן השם הוא זה וכן נ"ל (*תוכו) [*ס"א ירוכו] של ה׳ דנקט היינו של שם בס"ת ובתפילין ומזוזות בכל אותיות וזו היא חידוש של משנתינו ובס"ת לכתחלה בכל האותיות (ו) ודיעבד פסול דוקא למעלה כההיא דירושלמי ובשם בס"ת (ז) והשתא ניחא ליה דלא פסיקא ליה למתני׳ בפרק הבונה דמיירי נמי בס"ת כיון דבשם דוקא או למעלה וזיון ודאי צריך בכולהו כדפירש רבינו אליהו מדנקט שבעה אותיות צריכות זיון משמע דכ"מ שהם צריכים זיון שזה מגוף האותיות ומדלא איצטריך למיתנייה בפרק הבונה במתניתין שמע מינה עדיף מקומו של יוד ותגין לא פסיל אפי׳ בתפילין ומזוזות מדלא תני במתני׳ עיכוב תגין כי היכי דקתני הקף גויל ולא ליסתמע נמי שום אמורא לאשמועינן פסול תגין ש"מ דדיעבד לא פסלי ולכתחלה ודאי צריך ותו מדנקט בפ׳ הבונה שקליה לתגיה דדלית ושווייה ריש משמע דוקא הכי דאית בהו משמעות אחרינא וכן ריסין דלתין דתקני בברייתא מכלל דשאר תגין לא פסלי עכ"ל · מה שחסר מכאן עד סוף הפרק כתבתיו בהלכות ציצית :

הדרן עלך הקומץ

זה לשון רי"ף מפרק א׳ דמגילה קי"ל כר׳ יוחנן דאמר אסור לכתוב אפי׳ אות אחת שלא מן הכתב תנא חוץ מתפילין ומזוזות דרבנן שרי למיכתב (*לבד) תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב ואין צריכין שרטוט והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שירטוט אידי ואידי נכתבין שלא מן הכתב מאי טעמא מיגרס גריסן עכ"ל ופירש רש"י ז"ל נכתבות שלא מן הכתב פירוש בלא טופס מאי טעמא מיגרס גריסן פירוש שגורות פרשיות אלו בפי כל ואין טועה בהם ומתוך כך מתיר ר"ת לומר בע"פ פרשת ק"ש וכן ויושע אע"ג דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ אלא משום דגריסן פי׳ דשגורות בפי כל וע"ש פרק הנזקין לקמן במרדכי עוד מצאתי בא"ז והיה [*לך] לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה׳ ממצרים פ"ה ז"ל לך לאות יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ובין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע על ידך על שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה לדרוש יד כהה עכ"ל : אמרו ס"פ הקומץ רבה וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך תניא ר׳ אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש ואיתא פרק ב׳ דברכות אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו (אמר) רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים א"ר יוחנן כל המקבל עליו עול

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) וקאמר : (ב) כהסיה : (ג) של שם קאמר : (ד) אפי׳ כתב אחד : (ה) מותר לתקן ולגרור : (ו) ותפילין ומזוזות אף בדיעבד פסול : (ז) בכל ענין :

חדושי אנשי שם

שי"א א ר"ל דנאמר כמו שפסול בתפילין נגיעת אות שהרי כתב א׳ מעכבן וא"כ נוכיח גם שם שמעכב בס"ת אפילו בשאר אותיות שאינם שם כמו בתפילין לזה אמר ליכא הוכחה כי מצינו שתפילין חמור מס"ת בשאר דינין דהא אמרינן בירושלמי תולין בספרים ואין תולין בתפילין א"כ שמא בנגיעות אותיות נמי חמור תפילין מס"ת :

באור מהרמ"ב

כלי תוך כלי אסור · אבל בשלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו לא בעי כלי תוך כלי ואם אשתו עמו בעינן כלי תוך כלי והיינו בסדי הסכר לרבינו יונה ולהרמב"ם בעי כלי תוך כלי בלא הסכר · וכשאין רוצה לשמש מקרי אין אשתו עמו כ"י סי׳ מ׳ : וקדש עליו היום · רש"י פי׳ דמיירי בשבת והתוס׳ פי׳ דמיירי בחול וס"ל לאביי לאו זמן תפילין וכ"כ במאור שם ורמב"ן במלחמות מקשה הא הוי לשומרן וכ"ל שהתוס׳ והמאור סוברים דדוקא למ"ד זמן תפילין הלכה ואין מורין כן אף בלא לשומרן · לכן אם הוא לשומרן מורין כן · אבל למ"ד לאו זמן תפילין דבלא לשומרן אסור לכן אף בלשומרן מ"מ אין מורין כן · ולכן מניח ידו עליהן מיהו קשה על הש"ע לדידן דקי"ל זמן תפילין וגם שהוא לשומרן למה צריך להניח ידו עליהם אף בחול כמבואר בש"ע בסי׳ ל׳ ועי"ש במג"א שכתב להוכיח כאן שאם מתכווין לשומרן צריך שיאמר כן להרואים שהוא עושה לשומרן וא"ש אבל ברמב"ן ומאור לא משמע כן : ה"ג משום דר׳ שילא אמרו כו׳ משמע דפסק כשניסם כדעת הטור דכתב הא דמשוי של ד׳ קבין והא דר׳ שילא וכבר כתב הב"י תירוצים שונים א׳ דיש תילוק בין לכתחילה ודיעבד ב׳ דיש חילוק בין אם קדם המשוי דהא לא קפדינן כ"א במשוי של ד׳ קבין אבל בקדמו התפילין קפדינן אפי׳ אמטפחת דאסור והב"ח תי׳ בהיפוך והד"מ תי׳ דבמשוי של ד׳ קבין אפי׳ בדבר שדרכו בכך אסור והב"ח השיג ע"ז ובט"ז תירץ דמשוי של ד׳ קבין סתמא התפילין רוצצות אבל במטפחת בעינן דוקא שיהיה התפילין רוצצות ותירוצו ק"ק דהרי אמר אם תפילין רוצצות ועלה קאמר באיזה משוי קאמרי במשוי של ד׳ קבין משמע דבמשוי של ד׳ קבין אמרו אם תפילין רוצצות הרי דסתם משוי של ד׳ קבין אין התפילין רוצצות ולדבריו הכי הל"ל איתתי רוצצות במשוי של ד׳ קבין : מהו שיכנס אדם כו׳ לרבינו האי דהכניסה לנדם אסור לבה"כ קבוע גרים כאן בה"כ לנוע אבל הרא"ש כתב דהכניסה בתפילין בראשו אין בו איסור ולכן קמבע"ל בלהשתין בו ואסיקנא דחיישינן שמא יפנה : חולץ תפיליו ברחוק ד׳ אמות · להרא"ש דמתיר כניסה לבה"כ קבוע ורק העשיית צרכיו הוא דאסור נ"ל כאן הא דחולץ בריחוק ד׳ אמות ולא סגי ליה בתלייה סמוך לבה"כ משום כיון דבלא"ה צריך הוא לחלוץ משום עשיית צרכיו לא נתיר לו הכניסה בתפילין בראשו בתנם דמודה הרא"ש דבשלא לצורך הכניסה אסור כמ"ש המג"א סי׳ מ"ג ולכן ב"ה לא פליגי בהא עלה דב"ש דצריך לחלוץ ברחוק ד׳ אמות אך כמ"ש הרא"ש דאפי׳ בנכנס לעשות צרכיו בבה"כ עראי צריך לחלוץ ברחוק ד׳ אמות וזהו קשה דלמא הא עכשיו אכתי הוא רק בה"כ עראי ואיכא דליכא מחניך קדוש · ולאחר שעשה צרכיו דליכא מחניך קדוש מ"מ הא לב"ה שרינן אפי׳ להכניסה בידו וא"כ די לו בכאן בתלייה סמוך לבה"כ ונפנה מיד ובחדושי רשב"א כתב דהטעם שחולץ ברחוק ד׳ אמות הוא משום גזירה דשמא יעשה בהם צרכיו ומ"מ דוקא בקבע ע"ש ונראה שהרא"ש לא כתב כן אלא אליבא דב"ש אבל אליבא דב"ה באמת א"צ לחלוץ · (*) אבל לא ברחוק ד׳ אמות · ומ"ש בטור סי׳ מ"ג דחולץ ברחוק ד׳ אמות ונותנן לחבירו זהו לא קאי אערא׳ אלא קאי אבה"כ קבוע ורוצה להשתין מעומד דהא איכא תרתי לריעותא אסור כשהן בראשו משום גזירה דשמא יפנה · ואסור כשהן בידו משום ניצוצות כמ"ש במג"א שם · וממילא ג"כ להרמב"ם דאוסר להשתין כשהן בראשו אף בבה"כ עראי משום דחיים לשמא יפיח׳ מ"מ א"צ לחלוץ כ"א בסמוך לבה"כ ולא רחוק ד׳ אמות וזה ברור · ובהכי יש ליישב דברי הש"ע שהעתיק דברי רש"י שבגמרא דדוקא בבה"כ שהצואה מגולה ואינה בחפירה והקשה במג"א דהא להרא"ש הטעם משום עשיית צרכיו א"כ מ"ל צואה מג ולה או מכוסה ולענ"ד ודאי לענין שצריך לחלוץ אין חילוק אבל הא דצריך לחלוץ ברחוק ד׳ אמות זהו גם להרא"ש משום איסור הכניסה דשלא לצורך מודה הרא"ש דבעינן מחניך קדוש וא"כ ע"ז יש לחלק בחילוקא דרש"י ודו"ק : שיהא אוחזן בידו · וכבר כתב הספר לעיל דיאחז בבגדו בידו והנה גבי נכנס להשתין כתב הטוש"ע שאוחזן בידו ר"ל בבה"כ קבוע והקשה בט"ז הא בעינן בגדו ובידו ונלע"ד דהיינו

דוקא בעושה צרכיו אבל כאן בלהשתין דקמבע"ל בש"ס ולא אסר משום גזירה דשמא יפנה לכ"ע סגי ליה בידו אף בלא בגדו כן נ"ל : ודע הא דבעראי מעומד אסור בידו אפי׳ בידו ובבגדו אסור מיהא להסמ"ג דפוסק כב"ה דסגי בידו לתודה לדידיה י"ל דבעראי לא אסרינן כ"א בידו לבד אבל בידו ובגדו שרי כל זה מדברי מע"מ: דמי שילא מבית הכסא · הלשון מגומגם אבל הפי׳ הוא דאם לאחר שילא מבה"כ יצא שקעה חמה ולא יחזור להניחם ובכה"ג לא יכניסם בידו לבה"כ אלא עושה להם כיס טפח ובהא יש פלוגתא בטור משמע דמניח התפילין בכלי שהוא טפח ואין מכניסם לבה"כ אבל ברמב"ם כתב דבמניחן בכלי שהוא טפח מכניסו לבה"כ עם הכלי והנה הך חילוקא דאסור כשם קעה חמה קאי על כל היתירים דלעיל היינו היתר דבידו בבה"כ קבע והתירא דבראשו להשתין בבה"כ עראי כ"ז ביום אבל בלילה אסור דהוי שלא לצורך : ודברים שהתירו בבה"כ קבוע כו׳ הך קבע ועראי לאו דוקא אלא קבע ר"ל משתין מיושב ועראי ר"ל משתין מעומד כמ"ש בהג"מ סי׳ מ"ג : בכלי אחד דמיא · ופי׳ מהני עוד כלי א׳ שאינו כליין עליו וכ׳ הג"ה דבין שהחיצון אינו כליין או פנימי אינו כליין מהני ונ"ע דבגמ׳ לא הוזכר כ"א גלימא אקמטרא דהיינו דשאין כליין מבחוץ : האי סודרא דאזמניה כו׳ · כתב הר"ן פרק נגמר הדין דהזמנה הוי במחשבה ומכאן ק"ק לפרש"י דעיכוב לשמה הוא משום הזמנה א"כ סגי מחשבה ובש"ס לא כתב כן · ונראה דש"ס קאי לפירוש ר"ת דעיכוב הוא עדיף מהזמנה ואינו מטעם הזמנה ע"כ שפיר יש לומר נהי דהזמנה לאביי סגי במחשבה מ"מ העיכוב בעינן אמירה לשמה : אבל הכא בפסול נעשה מתחלתו כו׳ לפי"ז אם נדבק מלמטה אחר שכבר נכתבה אות הו"ל כהך דדיו שנפל כו׳ ושרי לתקנו גם להספר כאן · אולם הסכמת הפוסקים דאף בשם יכול לתקן · ומבואר מדברי הב"י בסי׳ רע"ו ע"ש הר"י אלכסנדרי דלדידן אדרבה הדין בהיפוך מהספר · דבספר כאן ס"ל אם כבר היו אותיות עדיף לתקן מבלא היו האותיות ניכרות לפי"ז בדיבוק למטה שרי לתקן טפי אבל לדידן אדרבה אין לתקן כ"א היכא דנפסד צורת האות והיה פסול בלא הגרירה · אבל בלא נפסד צורת האות כגון בה"א שנגע הרגל בגג קצת כתוש השערה והתינוק קוראה ה׳ שאסור לתקן · א"כ לדבריהם בנדבק למטה לירושלמי דמכשיר כ"ש דאסור לגררו ולתקנו ואע"ג דקי"ל דלא כירושלמי ולהחמיר אף שנדבק למטה מ"מ להקל לא שמעינן דשמא א"צ תיקון בכה"ג וס"ל מוחק השם שלא לצורך תיקון · מיהו לפי מ"ש הספר כאן דבשם מודה הירושלמי דגם דבוק למטה פסול · א"ש ורשאי לגרור ולתקן · ובתשובת פני יהושע סימן א׳ מקשה אסא דהתמיר הב"י ברגל הה׳ הנוגעת אם כן גם באותיות השם הדבוקים יהא ג"כ ליתסר לגרר דהרי ג"כ צורת האות ניכרת · ותדע דאל"כ לא היה מועיל הגרירה בכה"ג דהרי הו"ל חק תוכות דהיכא דנתבטל צורת האות לכ"ע הוי חק תוכות וכו׳ כמ"ש הב"ח בא"ע סי׳ קכ"ה · אלא ע"כ דלא נפסד צורת האות וא"כ הו"ל כרגל ה׳ שנדבקת לגגה ותירוץ שם דבאותיות הדבוקים שאני דשם עיקר הגרירה הוא רק על הדבוק שאינו מאותיות השם לפי"ז אסור לגרור האות עצמה ולחזור ולכתבו דהא יש עליה צורת האות · ולענ"ד נראה דשאני ברגל ה׳ דיש מכשירים בלי תיקון כדאיתא בתשובת מהרי"ק סי׳ ע"א ולעיל בספר ונהי דקי"ל כהריב"ש דפסול בנגיעת הה׳ מ"מ להקל במחיקת השם לא סמכינן ע"ז משא"כ בדביקות האותיות ובשם לכ"ע פסול אפי׳ בדביקות למטה ולכן רשאי לגרור כן נלע"ד נכון · ולפי"ז בדבוק רגל ה׳ לגמרי בגג עד שאינו נראה כה׳ דמודה מהרי"ק דפסול בכה"ג באמת רשאי לגרור אף שצריך לגרור האות עצמו וזה פשוט : שזה מגוף האות הוא · פי׳ הרא"ש שהוא בהגהת מיימוני ספ"א דהל׳ תפילין שהאותיות ראשיהן למעלה ולכן כתב כאן דאם לא זיין פסול ובלא תגין הכשיר וכלפי לייא אלא שכאן מיירי מזיון שבגוף האותיות וכמש"ל בריש הלכות אלו : ומתוך כך מתיר ר"ת כו׳ · עי׳ בטור ש"ע סי׳ מ"ט תירץ רבינו על קושיא זו ור"ת פירש כו׳ מה תועלת ברצועה כו׳ מפני שצריכה גוף נקי כו׳

עול מ"ש שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל אמר ר' חייא* אמר ר' יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' ובספר הגאונים נמצא כתוב א"ר כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העה"ב אמר אביי ואני מערב בו דאין גיהנם שולטת בו רב פפא אמר מערב אני שאין יצר הרע שולט בו. א"ר יוחנן גדולה מצות תפילין מן התפלה שזו תיקון חכמים וזה תיקון תורה ולא ידעו רבותי מקום טענה (א) אך שנמצא כתוב בספרי הגאונים מ"מ חזינא דתפילין מצוה רבה לכל אדם וראוי לכל אדם כשר להחזיק בה כדאמר פ"ק דר"ה פושעי ישראל קרקפתא דלא מנח תפלין ורבותינו מפרשים דאם עסק בתורה כמניח דמי ומביאין ראיה מדאמר במכילתין העוסק בתורה פטור מתפילין ולא נ"ל דת"ר פ' ג' שאכלו איזהו ע"ה כל שאין קורא ק"ש שחרית וערבית ר' יהושע אומר כל שאין מניח תפילין הא למדת שאפי' חבר ועוסק בתורה אם אין מניח תפילין הוי ע"ה לדרבי יהושע ושמא מה שאומר (*במכילתין) שהוא פטור היינו בשעה שעוסק בתורה ור"ת פי' דוקא כשהוא מבזה התפילין מה תועלת ברצועות הללו אבל אם נמנע מפני שצריכות גוף נקי ואין יכול ליזהר כדאמרינן ר"פ במה טומנין אין עליו דין פושעי ישראל· חולה פטור מן התפילין בירושלמי פ"ז דברכות ובמדרש ילמדנו פרשת אני פי מלך שמור ר' ינאי היה מניחם שלשה ימים אחר חוליו כלומר שהחולי ממרק שנאמר הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי ר"י ב"ז לא הוי זייע תפילין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכן נהג תלמידו רבי אליעזר: רבי יוחנן (ב) חזיק רישיה ולבים תרוייהו ובקייטא לבים דאדרעיה הא למדת שהחולה פטור מן התפילין והסיא דפרק הנושא גבי שבבותי' דרבי דאמר אמתיה סלקא לאיגרא אמרה עליונים מבקשים רבי ותחתונים מבקשים רבי יה"ר שיכופו התחתונים את העליונים כיון דחזיא דעל כמה זימנין לבית הכסא ומנח תפילי וקא מצטער *) אמר רבי יה"ר שיכופו עליונים את התחתונים שאני רבי שהיה מתנהג בקדושה ובטהרה יותר מדאי והיה מחמיר על עצמו כמו ר' אליעזר שלבש תפילין בחוליו שמת בו סמוך למיתתו בפרק ארבע מיתות שהיה מחמיר על עצמו לפי שהיה מתנהג בקדושה ובטהרה עכ"ל א"ז תניא במכילתין ומייתי לה פ' הניזקין זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות תפילין ומזוזה נאה בקלפים נאה בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה ובפ' שני מגיטין תנן תני ר' חנינא בריה דרבא מפשרוניא ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור עכו"ס ועבד אשה וקטן כותי ישראל מומר פסולים שנאמר וכתבתם וקשרתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו כו' וכתב בפירוש ר"ח ואוקימנא הא דתני ס"ת שכתבו עכו"ס יגנז כר' חנינא בר אבא מפשרוניא וכיון דאוקימנא רב נחמן כותיה ואוקימנא סתמא כותיה כותיה עבדי' והא דתניא התם ס"ת שכתבו עכו"ס קורין בו אוקמא רב אשי בגר שחזר לסורו מחמת יראה דדילמא לבו לשמים ותניא במ"ס אין רשאי לכתוב אלא א"כ יודע לקרות ותו פסל התם ס"ת שכתבו גר או ממזר ורבינו שמחה כתב דל"ג ממזר משום דקתני התם זה הכלל כל המוציא את הרבים ידי חובתם כותבו וממזר מוציא רבים ידי חובתם ואיני יודע מניין לו שמוציא הרבים ידי חובתם דמהסיא דמ"ס איכא למילף שאין מוציא או מדאורייתא או מדרבנן ואני ראיתי כתוב דהיינו טעמא דממזר פסול כשיגיע לפסוק לא יבא הממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב אזכרה לשמה דאפי' אמר נתכוונתי אנן סהדי שלא נתכוון והיינו נמי טעמא דגר דקתני התם דגר דקתני במ"ס היינו גר תושב שאוכל נבלות לתיאבון וכשיבא לכתוב נבילה וגו' לגר אשר בשעריך וגו' עד כי עם קדוש אתה לה' אלהיך אין כותב אזכרה לשמה והא דתניא קטן שכתב תפילין פסולין היינו אפי' הגיע לחינוך דליתיה בקשירה מדאורייתא אלא א"כ בן י"ג שנה והא דדרים פירקא קמא דערכין הכל חייבין בתפילין לאיתויי קטן וכו' עד קטן היודע לשמור תפיליו כו' הא פי' רש"י ז"ל סוף לולב הגזול דהיינו מדרבנן דחינוך שמחנכין הקטן הוי מדרבנן כדאמרי' פרק מי שאמר הריני נזיר גבי הקפת כל הראש ואתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן והכי נמי אמרי' פרק יום הכיפורים גבי מתענין· כתב רבינו יהודה שכל טוב לכל עושיהם וסמוך ליה במצותיו חפץ מאד בתיקון נאה משום ואנוהו במצות מבחוץ למראית העין וכל שכן מבפנים שהרי בית המקדש מפנימה זהב טהור לכן יכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהר ועוד כתב שהכותב תפלין אל יכתוב האזכרה עד שיבדוק כל מה שכתב פן כתב טעות ויהא טעון גניזה עכ"ל אור זרוע קצר: תניא במכילתין נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אין פחות מי"ב חדש אף ימים האמור כאן אין פחות מי"ב חדש מגיד שצריך אדם לבדוק תפילין לי"ב חדש דברי בית הלל ב"ש אומרים אין צריך בדיקה אמר שמאי הזקן אלו תפילין של אבי אימא פירוש שעדיין היתה התפירה קיימת ומאן דדריש ימימה בתפילין סבר כרבי יוסי הגלילי דהקומץ ובירו' דעירובין פרק המוצא תפילין תניא תפילין צריך לבודקן אחד לי"ב חדש רשב"ג אומר אינו צריך בדיקה הלל הזקן אומר אלו תפלין שהיו של אבי אימא ובשימושא רבה יש שצריך לבודקם שני פעמים בשבוע ויש סמך לדבריהם ממזוזה דאמרינן ביומא שנבדקת [*פעמים] בשבוע עד כאן לשון א"ז:

*) ג"י גמרא אמרה

ועתה אתחיל לכתוב ההגהות דשייכי לעיל

פנים מניין לצילית בעכו"ס וכו': **הגה"ה** עיבוד עכו"ס פסול אפילו בישראל עומד על גביו דתנן בפ"ב דגיטין הכל כשרים לכתוב הגט אפילו חרש שוטה וקטן ופריך עכו"ס נמי ומשני עכו"ס לדעתא דנפשיה עביד והכי מסיק התם אלמא דאפי' על ידי אחרים לנפשיה עביד והא דבפרק אין מעמידין דתניא יכול ארמאי כו' ולא אמרי' לדעתא דנפשיה עביד ויש לומר שתם תינוק למילה קאי אבל סתם אשה לאו לגירושין קיימא כדמשני רפ"ק דזבחים [סתם זבחים] לשמן קאי ע"כ לשון א"ז כ' רבי' שמשון דלכ"ע לכתחילה בעי עיבוד לשמה או מדאורייתא או מדרבנן דכל מצוה בעינן תחלת עשייתה לשמה דפליגי בסוכה [ישנה] ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וקאמר בירושלמי דצריך לחדש בה דבר וקאמר נמי דפליגי במצה ישנה אמר רב יוסי דהוא הדין הוא [טעמא] דכיון שלא עשאה לשם דבר ברור ולא דקדק בה עכ"ל ואיני יודע מנין דבעינן עיבוד לשמה אפילו לכתחילה דשאני מצה וסוכה שהם גוף המצוה כתיבת התפילין וקמטין של יו"ד ודלי"ת הוה נמי גוף המצוה אבל עיבוד העור איני יודע מנין לנו ואפי' רבן שמעון בן גמליאל ורבא דפסלי אף בדיעבד לא ידעו רבותינו מנין להם דגבי צילית דין הוא דכתיב גדילים תעשה לך [לך לשמך] אבל לך דתפלין אצטריך לך לאות ולא לאחרים לאות ואי משום דתפילין איתקוש למזוזה כדאמרינן פרק קמא דקדושין ומזוזה וס"ת ילפינן כתיבה מגט דכתיב וכתב לה לשמה הא גט גופיה לא בעינן לשמה ע"כ לשון א"ז: **פנים**· כתב במרדכי ספ"ק דברכות דמי שידיו מלוכלכות שחרית יכול להתעטף בטליתו וכשידיח ידיו ממשמש בטליתו ויברך וע"ש ומיהו עיין בריש הלכות תפילין ותמצא בענין אחר: **סימן** פירוש פקעיות של *מזוזה: **פנים** פרק שני אמר רב יהודה כו' כל אות שאין מוקפת גויל כו' ומיהו בסוף הלכות תפילין כתבתי דאין הקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם ועיין שם: **הגה"ה** תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש בפ"ק דמגילה תנן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית פרש"י ז"ל ס"ת נביאים וכתובים נכתבים בכל לשון ובכל כתיבה תפילין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ובלשון הקדש ובגמרא נמי תניא תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ומפרש טעמא משום דכתיב בהו והיו ופרש"י ז"ל בגמ' כתב אשורית הוא כתב שלנו ומלשון שפירש במתני' תפילין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ולשון הקדש משמע שלשון הקדש לאו היינו לשון אשורית וה"נ מוכח פכ"ג בסנהדרין דאמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחילה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש כיון שעלו בני גולה בימי עזרא ניתנה להם (בלשון) [בכתב] אשורית ובלשון ארמי וברור להם ישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות בכתב עברי ולשון ארמי ומדלא קאמר ולשון אשורי משמע דלשון אשורי לאו היינו לשון הקדש ובמגילה פרק שני משמע שהוא לשון הקדש דתנן הלועז ששמע אשורית יצא וכן נמי הא דאמר רב תחלה ניתנה תורה בכתב עברית קשה דאיתא פרק הקומץ רבה אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות והיינו בכתב שלנו ואמרינן נמי פ' הבונה מאי טעמא פשיטא כרעיה דדלית לגבי גימל וכל דרשה דהתם הוי לפי כתב שלנו משמע שבכתב שלנו ניתנה תורה ולהכי מסתבר כדברי רבי דתניא פ' כ"ג רבי אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל וכו' ר"ש אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משם רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים ומ"מ לענין הלכה למעשה תפילין ומזוזות אין נכתבין אלא בכתב אשורית שאנו נוהגין עתה ובלשון הקדש עד כאן לשון א"ז: כתב מהר"ם שהזיינין צריכין ליגע לאות ומה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים במגילה וס"ת אי איישר חילי אבטלינה ואין להתחיל שום עמוד בוי"ו רק באותיות בי"ה שמ"ו וכן ו' של ואעידה בם דמתוך כך בא לידי קלקול שמרחיבין ומקצרין אותיות שלא כדת כדי לצמצם וי"ו בראש העמוד עכ"ל ומיהו מצאו דבי"ה שמ"ו אפילו בדיעבד פסול וי"א דוקא לכתחלה בעינן: מהר"ם כשהיה מגביה הספר תורה היה מראה הכתיבה לעם והכי איתמר במ"ס וס"ת שניה לא היה פותח עד שגוללין (השניה) [הראשונה] וכן לא היה מסיר המפה עד שגללו הראשונה: **פנים** רב כהנא מהוי כפוף: **הגה"ה** יש מפרשים מלות רוחב הרצועות יותר מחטה ופחות מכשעורה ואם יותר כשר ומורי רבינו יהודה החסיד כתב רפאות תהיה לשרך לשון שרוך של תפילין עד הטיבור ושקוי לעצמותיך לשון מדה [וקו] פי' מדת רוחב השרוך רצועות התפילין לעצמותיך כשעורה שעור אדם לענין טומאה לפיכך עצמותיך יחלץ עד כאן לשון א"ז:

סליקו ההגהות מהמרדכי על הלכות קטנות

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) שלא נמצא בתלמוד (ב) בסיתווא:

באור מהרמ"ב

כו' ואם מונע לא מפני שבזויה עליו ולא מפני שצריכה גוף נקי אלא מפני טרדות ועסקים עיין ב"ח סי' ל"ז: **הא** למדת שחולה פטור מתפילין· והא דכתב לעיל חולי מעיים דוקא פטור תירץ הב"י והמג"א סימן ל"ח דכאן במצטער מחמת חולה מיירי ולכן פטור דאין דעתו מיושבת· אבל בחולה מעיים אפי' דעתו מיושבת עליו: **והא** דתניא כו' אוקמא רב אשי בגר שחזר לסורו· מבואר שס"ל כהרא"ש דאף למ"ד דדריש וקשרתם וכתבתם מ"מ גר שחזר לסורו כשר והוא כדברי הש"ע בסי' ל"ט ובמ"א שם חולק דהיינו דוקא למ"ד דלא דריש וקשרתם ע"ש: **כשיגיע** לפסוק לא יבא ממזר· מקשה בש"ך א"כ לא יהא פסול רק לפסוק זה ויהא כשר לפרשות אחרות ע"כ נקיט טעם הראשון עיקר: **אלא** א"כ בן שלש עשרה שנים· ופי' ויש לו סימנים ידועים אבל על חזקה לא סמכינן במידי דאורייתא עיין סי' ל"ג וסי' קנ"ח: **וכ"ש** מבפנים· עיין במנחות דף ל"ב הא דפריך הגמ' הא מורידין כו' והא לא משרטטי שם כתב הרא"ש דקושית הש"ס מתפילין דלא בעינן שרטוט אפי' לסידור מצוה משום שהן מבפנים ולכאורה דברי הספר כאן חולק בזה וס"ל כבעה"ת שם דגם בתפילין טוב לשרטט ולפ"ז הג"ה סי' ל"ב שפסק לדברי הספר כאן צ"ל ג"כ כבעל הס"ת גבי שרטוט ויותר נראה דשאני שרטוט דהוא מלתא יתירה בתפילין כמ"ש בהגהת מיימוני בפ"א מה"ת ע"ש רבינו שמחה: **בתשובת** הכס גבי בסי' י"ט חולק על הטור דכתב בסוף סי' ר"פ וכן רבינו ירוחם דיריעה שבלתה אינו נוטל ב' ומחזיר ב' הוא ז"ל הרבה בראיות דמלינו בהוכחי' טובא דמסלק היריעה דמשמע דסגי ליה בהא והנה במידי דתליא בגי' ודאי לראשונים שומעים דאינהו הוי בקיאי בגירסא טפי מינן והראיות שהביא אין בהם כדי דיחוי לדין זה דמ"ס מיירי ביריעה שבלתה ור"ל כל ספר הישן· ואם יהיה היריעה חדשה הו"ל מנומר ולכן צריך לסלק עוד שני יריעות עמה· אבל בהא דגרר ומחק דזהו בתחילת הכתיבה אין כאן מנומר ודאי· דסגי בסילוק יריעה אחת· גם בהא דשלש אל יתפור שכתב רש"י אלא יסלק היריעה ג"כ לק"מ שהרי זהו לא מיירי בעתיקתא ממש אלא משום דאפילו קרי לה עתיקתא ולעולם דאינה ישנה· מכ"ש לגירסת הרא"ש והטור שם בסי' ר"פ הגירסא בהיפוך מיירי בחדתי אדרבה לפי פי' הגאון דקאי אדף שבלתה לכן נוטל ג' ומחזיר שלשה קשה א"כ ביריעה בת ג' או ד' או ה' דפין שאם יסלק שלשה דפין הרי פוסל דפין הכשרים בחנם וא"ל דאה"נ דצריך לסלק גם הכי דפין הנשארים ביריעה לאחר שנטל ג' דפין ממנו קשה הא במהרי"ק סי' ק"ל כתב דהא דב' דפין לא יעשה הוא רק לכתחלה אבל דיעבד כשר· וכאן דיהא צריך לסלקו הו"ל כדיעבד· ועוד א"כ הדר תקשה מה שהקשה הוא ז"ל אהטור דלא הו"ל להש"ס להשמיט כך דינא דהשתא ל"ל כמ"ש הוא ז"ל כי דין זה שאין עושים יריעה פחות מג' דפין פשוט שם בהקומץ דאיתא· דודאי לענין לכתחלה פשוט שם בהקומץ אבל לא לענין פסול דיעבד אדרבה הרמב"ם לא מנאו בהדי הפסולים כמ"ש הט"ז סי' ער"ב וא"ל דאה"נ דלא מסלק הני דפין הנשארים כיון דהוא דיעבד קשה א"כ ל"ל לסלק ג' דפין יסלק רק ב' דפין ויחזיר ב' דפין דמ"ש שהיריעה הנשארת יהיה ג' דפין ומכשרינן לה בדיעבד· או היריעה שמתקנה· וצ"ל שאותו שמתקן הו"ל ככותב לכתחלה· אבל באותו שנשאר ממילא הו"ל כדיעבד· כ"ז חידוש גדול וה"ל לתלמודן להשמיענו· אע"כ דפי' הטור ורבינו ירוחם עיקר· הנראה לענ"ד כתבתי דמלאכת שמים היא· וכגון הא· תלמיד אל ישתוק בפני רבו· ומכ"ש לקיים דברי הראשונים ז"ל:

סליק ביאור מרדכי בע"ה

פרק התכלת

(א) הלבן אין מעכב התכלת והתכלת אין מעכב הלבן:

(ב) ותימה ר"ג על מנהגינו שאנו עושין ד' חוטין שהן ח' והאמאי מן הדין לא היה לנו להטיל אלא ב' שהן ארבע כנגד הלבן ומתרץ דגדילים וציצית משמע הרבה :

(ג) אר"ת עכשיו שאנו נוהגין ד' פשוטין שהן ח' כפולין כנגד תכלת ולבן אם נפסקו ארבע חוטין ויודע שהם שני חוטין שנכפלו שהם כנגד לבן או תכלת כשרים :

(ד) וכמה שיעור גרדומין אמר שמואל כדי לענבן :

(ה) פחותה לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים והמוסיף אל יוסיף מי"ג כנגד שבעה רקיעים וששה אוירים שביניהם סמ"ג :

(ו) רי"ף ור"י בזמן הזה שאין תכלת אין לחוש במספר החוליות אלא יכרוך ויחזור ויכרוך עד שיהא חמשה קשרים ובין קשר לקשר כמלא גודל שיהא בין הקשר והכרך שיהא אורך הגדיל ד' אצבעות בגודל ואין ראוי להפסיק בכריכה אלא כמו שהיה מתחלה בזמן שהיה תכלת יש לעשות גם עתה :

(ז) ואותם ה' קשרים פרש"י לפי שהוא מדרש דציצית עולה כל המצות דציצית בגימט' ת"ר וה' חוטין וח' קשרים הרי תרי"ג והקשה ר"י וכו' :

(ח) ועל דין ה' קשרים נוהגין העולם לעשות שני קשרים למעלה במקום חבור הטלית וג' כלפי קרקע ואיפכא לא דמעלין בקדש ולא מורידין :

(ט) ונראה עתה מצוה מן המובחר לקשור קשר העליון סמוך לטלית ממש ואחר כך ד' קשרים בלא דקדוק חוליות אלא ד' אצבעות אורך הגדול בגודל ושם בארוך :

(י) והר"ר אלחנן היה נוהג א"ע שלוקח חוט של כרך וכורך האחרים ולוקח כשרוצה לקשור חוט אחד מן הז' וכורך עליהם מעט מיד וכו' :

(יא) ראבי"ה אנן נהיגינן בקשר של לולב וגם בציצית לקשור רק פעם אחת ושוב מתעגל וכורכן סביב ומתוך כך מהודק יפה כאלו קושרו בב' ראשי האגד ושם בארוך :

(יב) תוטי למר פוטרין בשל פשתים פירוש עם התכלת דבלא תכלת אין פוטרין וסמ"ק כתב שאסורין בזמן הזה כלאים בציצית ושם בארוך :

(יג) ר"ל שאין חייבין בציצית כלל אלא אותם שהם דרך לבישה :

(יד) היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעמא עיקר בגד בעינן :

(טו) תניא רבי אומר הטיל למוטלת כשרה אמר רבא כל תוסיף קאי מעשה ליכא :

(טז) ת"ר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי חייב בציצית אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא בו עראי פטורה :

(יז) סמ"ג מי שיש לו טלית בעלת ה' או בעלת ו' אין מטיל ציצית אלא לד' מהם הכנפות המרוחקות זה מזה :

(יח) כתב ר"ם דאותם טליתות שעושין באשכנז והם כמין מלבוש שיש להם בית הצואר חציו לפניו וחציו לאחוריו כעין קפליירא אין זה מן המובחר דלא מקרי אשר תכסה בה ואף ראשו משמע קצת שצריך לכסות :

(יט) אם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללובשו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה :

(כ) עוד גרסי' שם היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב אע"ג דדרך מלבוש הוא הציצית חשיבי ולא בטילי והוי משאוי :

(כא) תנו רבנן טלית כפולה חייבת בציצית ורבי שמעון פוטר ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבין :

(כב) בעידן ריתחא ענשינן פירוש מי שיש לו טלית בת ד' כנפים ומחזר עלילות כדי להפטר מן המצות נענש ודוקא בימיהם שהיו רגילין לטליתות בת ד' כנפים אבל אנחנו אין דרכנו בבגדים ד' כנפות אפילו בעידן ריתחא לא מיענשי ומיהו מצותה מן המובחר הוא :

(כג) ומה שנוהגין עתה להסיר ציציות של מתים אר"ת לפי שעתה נתמעטו אנשי מעשה ציצית עולה תרי"ג ואם יהיה לו טלית נראה כעדות שקיים כל התורה ור"י אומר דעתה שאין נזהרין במצות ציצית בטלוה לפי שבשעת מיתה שפטור מן המצות יהיו לו ובחייו שהוא חייב [לא] היה לו והוי לועג לרש :

(כד) טלית שנקרע חוץ לג' יתפור תוך ג' איכא פלוגתא :

(כה) ושוין שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ויתלה בהו ודוקא לסבית ממקום אחר אבל אם נקרע למעלה משלשה ועדיין מחובר לבגד מותר לתפור :

(כו) טלית אין פוסר בה אלא מינה פ"ה שאם היא אדומה יטול בה חוטין אדומין :

(כז) ת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ד' וב"ה ב' וכמה תהא משולשת ב"ש אומר ד' וב"ה אומרים ג' :

(כח) יש אומרים דנשים פסולות לעשות ציצית ואומר ר"י דליתא וכן מנהג שהנשים עושות ציציות :

(כט) מיהו מצאתי שמהר"ם היה מקפיד להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אין פוטר אחרים וכ"ל דהיינו לכתחלה :

(ל) נ"ל דה"ה בלולב דכשר בנכרי אם עשאו :

(לא) עיבוד נכרי פסול ואפילו ישראל עומד על גבו :

(לב) ה"ג יש לברך לעשות ציצית בשעת עשיה :

(לג) ס"ת תפילין ומזוזה שכתבה מין כותי עכו"ם ועבד אשה קטן ישראל מומר פסול :

(לד) אמר רב יהודה אמר רב מין הסיסין פירוש פקעיות של מטוה כשירה פירוש דלא בעיא טויה לשמה :

(לה) תפילין יש להם בדיקה פירש ר"ת משום דיכול לראות בדקדוק חסרות ויתרות :

(לו) ושאר ספרים ומזוזות יש להם בדיקה כמו כן ונקחים מכל אדם :

(לז) אין אדם רשאי למכור טלית לעכו"ם עד שיתיר ציציותיו משום זונה :

(לח) אר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא סמ"ג:

(לט) ואני שמעתי שהורה ריב"א לברך על ציצית בליל יו"כ :

(מ) עוד מסקינן התם שכל זמן שיתעטף יברך ומותר אדם נכנס עם ציציותיו לבית הכסא נפסקו זורקן לאשפה :

(מא) ראיה לטלית של קהל שחייב בציצית דשותפות חייב וצריך ברכה :

(מב) סמ"ק כתב שיכול אדם לברך בטליתו של חבירו בלא מתנה רק שיתן לו רשות לברך ואפילו בלא רשות נראה דיכול לברך דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה :

(מג) מיהו מהר"ם פירש דבמקופל צריך ליטול רשות ולי הדיוט נ"ל דאם מקפל כבתחלה שרי או שמא כיון דהבעל מקפלו גלי דעתיה שמקפיד בדבר מלהשאיל :

(מד) בחיי עולם כתב יזהר שלא יהא חלוקו פתוח מב' צדדים דאז יש לו ארבע קנות ואיכא מאן דסבר בגד שיש לו ד' כנפות חייב בציצית :

(מה) כתב מהר"ם דיש להחמיר לנפץ הצמר של ציציות לשמה ויהא אדם נזהר שלא יעשה שום ציצית מפשתן ובטלית של משי יעשה ציציות של משי :

(מו) וקודם שיתחיל לקשור ולכרוך יתחוך ראשי החוטים שלהם אם הם מחוברים :

(מז) גדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל התורה כו' ומעשה באחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים כו' ·

פרק הקומץ

(מח) שתי פרשיות שבמזוזה מעכבין זו את זו פשיטא לא נצרכה אלא לקוצו של יוד :

(מט) אמר רב כל אות שאינה מוקפת גויל מד' רוחותיה פסולה :

(נ) ודאי בס"ת ג"כ איירי ושם בארוך :

(נא) הורה רבינו אליהו בגט שהיה דל"ת של כדת דומה ליוד להביא תינוק וקרא כדת והכשיר :

(נב) אמר רבא ז' אותיות צריכין ג' ג' זיונין שעטנז גץ פרש"י ג' תגין בכל אחת :

(נג) אמר רב אשי חזינא לספרי דייקי דחטרי לגגו של חית פ"ה מקל בראש השמאלי ואין נראה ופי' כמו חטרת הגמל :

(נד) ותלו ליה לכרעיה דה"א וכרעא דקו"ף פי' ואינה נדבקת עם גגו ואית לה תגין כלפי צד הרי"ש ושאר אותיות לא נודע אם תלויות אם לא ומדלא פירש משמע דתו ליכא :

(נה) ואר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק כי תקון הוא ושרי :

(נו) בב"ר מ"ט התחילה תורה בב' מה ב' יש לה שני עוקצין כו' :

(נז) כל ס"ת שיש בו שני טעיות בכל דף ודף יתקן ושלשה יגנז ופי' רש"י דהיינו דוקא אם בתחלתו נכתב אבל אם אין יכול להסיר דף אחד הפסול ולכתוב דף אחר כדי להכשיר לא :

(נח) ואותם סופרים כשהם מסופקים ועושים יתרות טועין הן ועושין מלאכת השם רמיה :

(נט) הכותב ס"ת ובא לגמור גומר אפי' באמצע הדף :

(ס) אמר רב ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם :

(סא) כתב רב עמרם מה שאומרים צדוק הדין בשבת זכר לפטירת מרע"ה :

(סב) ואין עוסקים בתורה רק במס' אבות זכר בעלמא :

(סג) הקשה הר' אלחנן והוכיח דלא מת בשבת :

(סד) יש להוכיח דס"ת ותפלין ומזוזות הסופר צריך להוציא בפיו ולקרות הוא עצמו פן יטעה רק בדברי פורענות וצריך ליזהר על כך :

(סה) אמר רב גידל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני א"ר ששת אם הגיה אפי' אות אחת בו מעלה עליו הכתוב כאלו כתבו פי' ר"י מפלוגתא דהלוקח מן השוק קאי :

(סו) עושה יריעה אחת מבת ג' דפין ועד בת שמנה פחות מכן ויתר על כן לא יעשה מפני שנראה כאגרת ולא ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון שלשה למשפחותיכם ורבינו תם פי' היינו מכתיבה דקה אבל בגסה הכל לפי הנוי :

(סז) סמ"ק כתב בהלכות ס"ת דכל שתי אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין חוץ לשטה :

(סח) נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין לא יחלק ג' לכאן וג' לכאן אלא ד' לכאן וה' לכאן בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד:

(סט) שעור גליון מלמטה טפח מלמעלה ג' אצבעות ובחומשין מלמעלה שני אצבעות ומלמטה ג' אצבעות ובין דף לדף כמלא ריוח גודל ובין שטה לשטה כו' :

(ע) לא ימעט אדם הכתב לא מפני ריוח שבין שטה לשטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח של מטה כו' נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות כו' :

(עא) הטועה בשם גורד מה שכתב ותולה מה שגרד וכותב השם על מקום הגרד דברי ר' יודא ר' יוסי כו' אומר שם בארוך :

(עב) ס' התרומה כתב וכל הדינין האלו בס"ת שדילג בה השם והוא הדין בנביאים וכתובים ואין תולין בתפילין ומזוזות :

(עג) אמר רב קרע הבא בשתי שטין יתפור בג' אל יתפור :

(עד) הל"מ תפלין על הקלף על הדוכסוסטום קלף במקום שער ודוכסוסטום במקום בשר :

(עה) מוכיח ר"ת דאף בימי חכמים היו רגילין בעבוד אחד בלא עפצים כגון שלנו או כיוצא בו ועדיף יותר מעבוד עפצים שם בארוך :

(עו) וקלפי' שלנו דין קלף יש להם וכשרים לכל דבר וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכסוסטום יש להם עתה וכותב ס"ת מצד השער ועליהם הכתוב אומר עינים להם ולא יראו שם בארוך :

(עז) נהגו הסופרים לכתוב מזוזה בכ"ב שורות ואם שינה לא פסל :

(עח) ואלו התיבות שבראש כל שטה שמע ה' הדברים לבניך ובשכבך כו' :

(עט) מקשה על היאך נגללת :

(פ) ועושה פרשיותיה סתומות שם בארוך :

(פא) והשעור בין לסתומה בין לפתוחה ט' אותיות ושם בארוך :

(פב) אז"ק מסופק רבי' שמחה אם צריך שרטוט שיהא ניכר וקיים לעולם כגון לשרטט בברזל או סגי בשרטוט כדי שיהא נראה לסופר שיכתוב בשוה ושם בארוך :

(פג) אסור ליסב ע"ג מטה שס"ת מונח עליה ופליגא דרבה בר בר חנה כו' :

(פד) כתבה אגרת פסולה פר"ת כאגרת מקרא ולא מסורת שלא דקדק בחסרות ויתרות :

(פה) תלאה במקל פסול שם בארוך :

(פו) א"ר יודא אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר ופירושו :

(פז) מצוה להניח בתוך חללו של פתח ובטפח הסמוך לרה"ר כדי שיפגע במצוה מיד :

(פח) עשאה כמין נגר פסולה ושם בארוך :

(פט) והעולם נהגו כרש"י מעומד :

(צ) אמר ר' יוחנן פתח שאין ראוי למזוזה אין מכבדין :

(צא) ת"ר בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ור"ל מדרבנן או פתוחין לבית :

(צב) בית שער הפתוח לחצר ובית פתוח לבית שער חייב בשתי מזוזות :

(צג) איתמר לול הפתוח מן הבית לעליה אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אם יש לו ב' חייב בב' מזוזות :

(צד) אמר רב פפא האי אידרנא דאית נה ד' בבי חייב בד' מזוזות ואע"ג דבחד רגיל טפי מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו קרוב לעשרים וארבע מזוזות כו' :

(צה) אין לדקדק דאם הוא איטר ברגליו ורגלא דשמאלא עקר בריטא ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית :

(צו) וכתבתם כתיבה תמה שם בארוך :

(צז) איתמר ספר שאין מוגה א"ר אמי עד ל' יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור אלא או יתקן או יגנז :

(צח) אמרי' אע"פ שיש לאדם ס"ת שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו :

(צט) מסרגלין בקנה לאו לאפוקי סכין אלא לאפוקי עופרת וכיוצא בו שהשרטוט על ידי צבע :

(ק) הכותב את השם אפילו מלך שואל בשלומו לא ישיב היה כותב ב' ג' שמות כאחד מפסיק בינתים ומשיב הטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מאותו שם אלא מתחיל מאות שלפניו :

(קא) ת"ר וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב לעיינין אלפין ולא לאלפין עיינין כו' :

(קב) אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים ללמוד תורה בדמיו או לישא אשה והוא שאינלו דבר אחר למכור:

(קג) תשמישי קדושה נגנזין תשמישי מצוה נזרקין :

(קד) אמרי' הבימה שעומד עליה האוחז ס"ת והלוחין שכותבין עליהם להתלמד אין בהם משום קדושת ארון אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת :

(קה) כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להם להפוך היריעה על פניה אלא פורס עליה סדין או בגד :

(קו) נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף גוי יגנז נמצא ביד מין יגנז ביד גוי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו :

(קז) דין דיו ומהו דיו בפ' שני דגיטין כתוב בארוך :

(קח) הל"מ שיהא כותבים בדיו ובעור מסורגל וכורכין בשער ותולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין ויכתוב על הגויל במקום שער ועל הקלף במקום נחשתן ואם שינה פסול כו' :

(קט) הבא לתפור יריעות של ס"ת זו לזו לא יתפור כל האורך אלא ינית למעלה ולמטה מעט כדי שלא ימשוך כחוזק ויתפר בגידין מבחוץ :

(קי) כל היושב לפני ס"ת ישב באימה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם :

(קיא) וכשס"ת עומד כל העם עומדים ויש שעומדים בשעת קריאת התורה ומביאין ראיה דכתיב וכפתחו עמדו כל העם ואין ראיה דאותו משמע שתיקה :

(קיב) ומשמע דדוקא לחזן יש לעמוד :

(קיג) ובשעת קריאת התורה אסור לספר אפי' בד"ת :

(קיד) כתב מהר"ם מי שלא חזר הסדר שמו"ת יכול לחזור עד יום ד' :

(קטו) מסיק דאין לקרות בחומשין בצבור מפני כבוד הצבור ומשמע דאם מחלו הצבור על כבודם שרי ופי' תוס' דוקא לדידהו אם היו כל ה' חומשין ביחד הוי שרי משום דכל ספריהן נגללין אבל לדידן אסור :

(קטז) מהר"ם אומר שבטוב יכולין לקרות הלב והכן והאת זה אחר זה רק שמניחין בשביל עין הרע :

(קיז) ואין צריך לחזור ההפטרה עם הסדר ולא הפרשה של מנחה :

(קיח) עוד כתב דהיכא שקראו לתורה וסיימו הסדר ואמר החזן קדיש אין צריך לחזור ולקרות ז' אלא מפטירין ואח"כ אמר קדיש דאפילו מפטיר קטן עולה למנין ז' :

(קיט) תקנת עזרא שיטבול בעל קרי קודם שלומד תורה בטלה :

(קכ) ומה שנהגו להתענות בב' וה' ולקרות בתורה דאמר בילמדינו דהמ' יום אחרונים שעלה משה למרום עלה בב' וירד בה' וכו' :

(קכא) ר"ת מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל :

(קכב) ת"ר כפה שיש בה י' טפחים חייבת במזוזה כו' ושוין שאם יש ברגליה י' שחייבת וכ"ל דוקא ברוחב ד' :

(קכג) ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ומדינות כו' :

(קכד) בית שאין בו ד' על ד' פטור מן המזוזה ומן המעקה :

(קכה) השוכר בית מן הגוי עושה בה מזוזה וכשיצא נוטלה ובשל ישראל אסור :

(קכו) טוב לכסותה כולה בפתח וטוב לכסות הנקב במעט שעוה בחדרי התינוקות או במקום שאין נקי לכל הצורך :

(קכז) נהגו הסופרים להניח חלק קצת בסוף שמע וקצת בסוף והיה אם שמוע ובין הכל שעור ג' אותיות :

(קכח) חדר מבכב נשים פטור ממזוזה לפי שעושות שם דבר גנאי :

(קכט) והמקיים מצות מזוזה מקיים ב' עשה ומזכיר אהבת הש"ת ומאריך ימים :

הלכות תפלין

(קל) ד' פרשיות שבתפלין מעכבין זה את זה ואפי' אות אחת וכן במזוזה וס"ת ואין ביניהם אלא שרטוט :

(קלא) לטטפת לטוטפות הרי כאן ד' :

(קלב) כותבין על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד ואם כתבה בעור אחד והניחם בד' בתים יצא :

(קלג) עור מקרי שפיר מין קלף ויכול לעשות הרצועות מעור ולא אתא למעוטי אלא משי ולשונות של ארגמן ופשתן :

(קלד) ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ואם אין חריצן ניכר פסולות :

(קלה) כיצד כותבין תפלין של יד כו' :

(קלו) ר"ם מצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף לפי שמשתמרת יפה ויש שהיו רוצים לפסול משום דאין בית החיצון רואה האויר ואין לפוסלו משום האי טעמא :

(קלז) תפלין של יד עושין של ראש ושל ראש אין עושין של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה :

(קלח) כיצד סודרן קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם משמאל כו' :

(קלט) כתבם שלא כסדרן יגנזו ושם בארוך רב :

(קמ) סמ"ג הירא דבר ה' משום ברכה לבטלה יניח שתיהם שנים של יד בברכה א' ואח"כ שני' של ראש בברכה. אחת דיש בראש ובזרוע מקום להניח ב' תפלין :

(קמא) ר"ב אם אינו יודע לכוין המקום של יד יניח כדברי האחד ולברך על של יד ויניח ואח"כ יניח כדברי הגאון השני על סמך ברכה ראשונה ולא ידבר בינתים והשניה ישהה בראשו כמו שיעלה כו' עד ונהוג עלמא כרש"י ורמב"ם :

(קמב) פירוש תיתורא :

(קמג) אמר אביי האי מעברתא דתפלין הל"מ דמעור בתים הוא כו' :

(קמד) ואמר אביי שין של תפלין הלכה למשה מסיני ושם בארוך :

(קמה) וכשמכניס הפרשיות קודם שיכניסם יכרוך כל פרשה ופרשה בשיער בהמה טהורה וטוב לכרוך בשער שור לכפר על מעשה העגל :

(קמו) ונוהגים כשנקרע ס"ת באמצע היריעה שתופרין במשי :

(קמז) ומכנים הפרשיות כרוכות בבית שלה כל אחת נגללת מסופה לראשה וכן כל שאר ספרים נגללים לתחלתם :

(קמח) אומר ר"ן שאין נראה לו צורך להניח במזוזה ותפלין כדי היקף אחרי שאין להם עמוד וגם כי אין העם קורין בהם ואין יד הכל ממשמשים בהם כמו ס"ת וספרים ושם בארוך :

(קמט) אמר ר' יצחק רצועות שחורות הל"מ ומוקי לה מבפנים :

(קנ) תגא תפלין מרובעות הל"מ שם בארוך :

(קנא) כתב ר"ב תריסר תפירות להוין בה ואי איכא י' כשר דכי שקלת מלכא ושמשא פי' יהודא ולוי אייתר י' ואי טפי שפיר דמי דכי מוספת מנשה ואפרים הוי ליה י"ד :

(קנב) בר מעייל ונפיק פי' לבד מג' מקומות שיתחוב המחט כשיעשה התפירה מרובעת :

(קנג) אמר רב הונא תפלין כל זמן שפני טבלא קיימת כשרה רב חסדא אמר נפסקו שנים כשרות שלשה פסולות :

(קנד) לפי' ראשון שבקונטרס בעינן שיהו שני בתים הסמוכים זה לזה שלמים בלתי קרע וכן אם הקרע של זו למטה לצד תיתורא ושל זו למעלה לצד בית משמע הלשון שפסול וכ"ש שיש לפסול מה שרגילין כותבי תפלין כשעושין הד' בתים ונותנין אותם בדפוס חותכין מן העור בית לבית כדי שלא יהא [illegible] ותוחבין מקום החתך מבפנים כדי שיראה מבחוץ שלם וטועין :

(קנה) אבל לשון שני שפיר' שאין להקפיד רק שלא יהא קרע רואה חבירו :

(קנו) ויזהר שלא יתפור הכתב עם העור ונהגו כותבי תפלין ליקח מעור של עגל לפי שהוא רך ונוח למתוח :

(קנז) אביי הוה יתיב קמי' דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפלי' א"ל מהו למיקטר א"ל וקשרתם כתיב שיהא קשירה תמה מהו למיתפריה ועיילי' לתפירה לגו א"ל פוק חזי מאי עמא דבר פרש"י נחומרא ור"ת לקולא :

(קנח) ופעם שלישית שנקרע לית דין ולית דין דודאי פסול ר"י :

(קנט) פירוש אצבע צרדה בארוך :

(קס) ולכל אלו הפרושין ק"ל דנקט תלמודא שעורייהו דשל יד ושל ראש לא הזכיר ועל שיעור הגאונים שפירשו ימינא עד לבא דשמאלא עד חדיא ק"ל דלצד שמאל ישנו ללב ובעינן שימה כנגד הלב ולכתחלה ודאי נכון לעשות כשיעור הזה ומיהו אם נפסק או נזדמנו לו שאין רצועותיהן ארוכות כשיעור הזה כדי רש"י ז"ל לסמוך עליו :

(קסא) סמ"ג רוחב הרצועה יותר מתטה ופחות מכשעורה ואם פיחת או יותר לית לן בה ומתוך סמ"ק משמע דאם פיחת פסול :

(קסב) ר"ב אם נפסקה הרצועה ופחותה מכשיעור אין תקנה לא לקשרה ולא לתופרה אבל הסיא דירושלמי דלעיל נראה דמותר :

(קסג) קשר של תפלין הל"מ היינו השם שיש בקמט הדפוס מכאן ומכאן אות שין ואות ד' בקשר של ראש ובקשר של יד עוברת מעט הרצועה ונראית כמין יו"ד ונעשה שד"י :

(קסד) פירוש ונוייכן לבר :

(קסה) וראו כל עמי הארץ כו' תני דבי אליעזר בן יעקב אלו תפלין שבראש כתב במעשה רבה צריך לכסויינהו כדי שלא יראו דכתיב לך לאות ולא לאחרים ור"ן אומר דשל ראש וראו ודשל יד לך לאות ועתה מכסין אע"פ שאין נכון :

(קסו) סמ"ג תפלין של ראש בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופף כו' :

(קסז) מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן איני והאמר כל ברכות מברך עובר לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה :

(קסח) מכאן היה אומר הרבי אליהו שצריך לקשור תפלין בכל יום ורבינו תם השיב דאין צריך :

(קסט) על תפלין של יד מברך אקב"ו להניח תפלין ועל של ראש מברך אקב"ו על מצות תפלין :

(קע) כתב רי"ף והלכתא לא מברך שתי ברכות אלא היכא

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי מהלכות קטנות

היכא דסח אבל לא סח אינו מברך אלא אחת :
(קפא) אר"ת אם סח דברים בטלים אבל סח בצורך תפלין אין חוזר ועוד אמר דאפילו ענה קדיש או ברכות בינתים אין הפסק ובהלכות שמושא פליג ואמר דלא הוי הפסק אם סח בינתים :
(קעב) ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסור משום דאין מעבירין על המצות :
(קעג) אומר הר"ן מי שמשכים לצאת לדרך והיה לבוש טליתו מבעוד לילה כשיגיע זמנן ממשמש בהם ומברך רק שיתקן אותם קצת וא"צ לפושטו ולחזור וללובשו ור"י חולק :
(קעד) ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכמים אומרים עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם הלנן לצאת לבית הכסא או לכנס לבית המרחץ ושקעה החמה שוב אינו חוזר ומניחן :
(קעה) תניא רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפלין בשבתות וי"ט ת"ל והיה לך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך מי שצריך אות יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות :
(קעו) אמר רבי אלעזר כל המניח תפלין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ורבי יוחנן אמר בלאו ושם באורך :
(קעז) מסופק היה הר"ן בחול המועד אי נימא דלא הוי אות כיון דמדאורייתא שרי בעשיית מלאכה מותר להניחם או דילמא כיון דשייכי בהלכות יו"ט לגבי איסור חמץ וחיוב סוכה אות קרינא ביה ואסור להניחם :
(קעח) סמ"ק וכן ס"ה פירש דיש להניח בלא ברכה מיהו מהר"ם היה מברך עליהם :
(קעט) ת"ר ידך זו שמאל :
(קפ) ת"ר אטר מניח תפלין בימינו שהוא (שמאל כל אדם) [שמאלו] והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם ההוא בשולט בב' ידיו :
(קפא) ת"ר ידך זו שמאל אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל כו' שם באורך :
(קפב) בין עיניך זה קדקד אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופף נ"ל דמקום הנחת תפלין אין דוקא מקום רפיפת התנוק :
(קפג) בעי מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים באיזו מניח תפלין א"ל זיל גלי או קבל עליך שמתא כו' אדהכי אתא ההוא גברא דאית לי' תרי רישי כו' :
(קפד) ידך זו קבורת מנא לן דת"ר כו' :
(קפה) וזמן הנחתן הלכה כאחרים משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות ומפר' בירושלמי באדם שאין רגיל בו אלא לפרקים רואהו כמו אכסנאי :
(קפו) קטן היודע לשמור תפליו אביו לוקח לו תפלין :
(קפז) חולה מעיים פטור מתפלין ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אם הם בידו ואם בראשו הם ובגדו עליהן יישן בהם כדי הלוך מאה אמה :
(קפח) היה צריך לבית הכסא או להשתין חולצן ברחוק ד' אמות :
(קפט) כתב רבינו יהודה שבמקום שאין קבוע ליפנות מותר להשתין מים כשהן בראשו דאין לגזור שמא יפנה :
(קצ) שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפלין מניח ידו עליהן עד שיכלה עמוד הראשון מפני הסכנה :
(קצא) שכח ושמש מטתו והוא לבוש תפלין לא יגע בהן עד שיטול ידיו :
(קצב) ולא יהלך אדם בבית הקברות ותפלין בראשו תוך ארבע אמות של מת או של קבר :
(קצג) ובית שיש בו ס"ת אסור לשמש מטתו באותו בית אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה ואין די להניחה כלי בתוך כלי :
(קצד) היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה וקדם היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמנטרי התם מנח להו :
(קצה) משום רבי אמרו אפילו מטפחת שלהן אסור להניח על ראש שיש בו תפלין :
(קצו) הנכנס לבית הכסא חולץ תפליו ברחוק ארבע אמות וכשהוא יוצא מרחיק ומניחן דברי בית שמאי ובית הלל אומר אוחזן בידו ונכנס ולא יניח בחורים הסמוכים לרשות הרבים שמא יטלום עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד כו':
(קצז) ביום גוללן כמין ס"ת ובלילה עושה להם כיס טפח ומניחן. שם בארוכה :
(קצח) הנכנס לסעודת קבע חולץ תפליו ונכנס :
(קצט) הזמנה לאו מלתא היא וכן הלכה :
(ר) רבי כי תלה בכשתיה אבל תפלין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה :
(רא) דין חסרות ויתרות כמו שכתב הרמב"ם :
(רב) כתב ר"מ שצריך ליזהר בתגין של האותיות :
(רג) אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב :
(רד) כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו רבי יוחנן אמר כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים :
(רה) כל המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא ק"ש ויתפלל :
(רו) כל הנפנה ויטול ידיו ויניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח :
(רז) כל המניח תפלין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העה"ב אמר אביי ואני מערב בו דאין גיהנם שולט בו :
(רח) א"ר יוחנן גדולה מצות תפלין מן התפלה שזו תקון חכמים וזה תקון תורה :
(רט) קרקפתא דלא מנח תפלין פר"ת דוקא כשהוא מבזה התפלין מה תועלת ברצועות הללו אבל אם נמנע מפני שצריכות גוף נקי ואין יכול לזהר אין עליו דין פושעי ישראל :
(רי) חולה פטור מן התפלין :
(ריא) רבי ינאי היה מניחם שלשה ימים אחר חליו :
(ריב) רבי היה מחמיר על עצמו אפילו בשעת חליו :
(ריג) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות תפלין ומזוזה נאה בקלפי' נאים בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה :
(ריד) ס"ת תפלין ומזוזות שכתבו מין ומסור לאנסים עכו"ם ועבד אשה וקטן כותי ישראל מומר פסולין:
(רטו) ואני ראיתי כתוב דהיינו טעמא דממזר פסול כשיגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב הזכרה לשמה דאפילו אמר נתכונתי אכן ספדי שלא נתכוון :
(רטז) והיינו טעמא דגר והיינו גר תושב שאוכל נבלות לתאבון וכשיבא לכתוב נבלה וגו' לגר אשר בשעריך וגו' עד כי עם קדוש אתה לה' אלהיך אין כותב הזכרה לשמה :
(ריז) בשמושא רבא יש שצריך לבודקם שני פעמים בשבוע ויש סמך לדבריהם ממזוזה :

הגהות מרדכי

(ריח) עיבוד נכרי פסול אפילו בישראל עומד על גביו כו' בארוך :
(ריט) מי שידיו מלוכלכות שחרית יכול להתעטף בטליתו וכשידיח ידיו ימשמש בטליתו ויברך :
(רכ) אין היקף גויל פוסל בדיעבד כי אם באותיות של שם :
(רכא) תפלין ומזוזה אין נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש . שם בארוך :
(רכב) מהר"ם · שהזיונין צריכין ליגע באות :
(רכג) ומה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים במגלה וס"ת אי איסיר תילי אבטלינה :
(רכד) מהר"ם כשהיה מגביה ס"ת היה מראה הכתיבה לעם :
(רכה) וס"ת שנייה לא היה פותח עד שגוללין השניה וכן לא היה מסיר המפה עד שגללו הראשונה :
(רכו) מצות רוחב הרצועות יותר מחצה ופחות מכשעורה ואם יותר כשר :

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת יומא

(א) כתוב בתשובות ושפתותם שאנו נוהגי נמיסות שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים כו' :
(ב) ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שישמענו הקב"ה לטובה בר"ה וישימנו לראש :
(ג) אנו אוכלין טיסני ובשר שמן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה :
(ד) רוביא הוא פול המצרי אנו אוכלים כדי שירבו נכסינו כרביא :
(ה) כרתי כדי שיכרתו שונאינו :
(ו) שאנו שוחטין תרנגולין ערב יו"כ בכוונה טובה אנו עושין :
(ז) ושוחטין ומחלקים בין עניים ויתומים ואלמנות כדי שתהא כפרה על נפשינו :
(ח) ויש חכמים ובעלי בתים שגם בר"ה עושים כן ויש עשירים גדולים ששוחטין בענין זה אילים וכבשים גדיים ומחלקין לעניים :
(ט) מה שאנו מסתכלים בצפרנים במוצ"ק זה שנוי בתלמוד ירושלמי ובבלי :
(י) נותנים מים בכוס של הבדלה ושותין ומה שנשתייר אנו רוחצים עינינו כדי לחבב המצוה ושירי מצוה מעכבים את הפורענות :
(יא) שכתבתם שאנו מחללים את השבת שאנו מתענין בשבת שבין ר"ה ליו"כ לואי שכל ישראל יכולים לעשות כן :
(יב) אנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ד' ימים ואפילו בשבת :
(יג) בזמן הזה נהגו להדליק ביום כפורים נר לכל אחד ואחד לפי שהוא גמר דין :
(יד) נהגו להרבות בסעודת ערב יום כפור :
(טו) נהגו פרושים לטבול ערב יום הכפורים ולובשים נמי בגדים נקיים :
(טז) מנהג לבקש מחילה ערב יום כפור :
(יז) אם הלך לרצותו ולא קבל עליו יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל ואז הקב"ה רואה שהשפיל את עצמו ומוחל :
(יח) אמר שמואל האי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סריחות עלך כו' :
(יט) תקנת קדמונינו והרם שלא להוציא לעז ושם רע על המתים :
(כ) אחרי שפסקו לאכול עיו"כ עבדינן כרבי יהושע ומביא מטפחת ושורה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ולמחר מעבירה על גבי עיניו :
(כא) אסור לטבול ביום הכפורים כדי להתפלל בנקיות:
(כב) מדליקין נרות על שולחן ועורכים השולחן כמו בשבת דאיקרי שבת שבתון ויש שמדליקין גם בחדרים ובעליות :
(כג) ראב"ן כתב דאין טומנין מעיו"כ כדי לאכול במוצאי יום הכפורים אבל רב נטרונאי כתב דאין איסור בדבר והעושה אין מוחין בידו :
(כד) נכנסים לבהכ"נ ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל אפילו אינו מבקש שיתירו לו :
(כה) אם חל יוה"כ בשבת אומרים ויכולו ומגן אבות וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר יו"כ בחתימה זו:
(כו) בפרקי דרבי אליעזר מצריך להעמיד ביום כפורים אחד מימינו וא' משמאלו של שליח צבור :
(כז) ופותח ש"צ יעלה תחנונינו ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלה של שבת יזכרנו ושוב מתפלל סליחות ושוב מתודה :
(כח) אע"פ שכל ימות השנה מתפללין בלחש בר"ה ויו"כ אומרים בקול רם כדי שילמדו זה את זה ולהטעות לא חיישינן כיון שמצויין בידם סליחות ומחזורים :
(כט) בערב יוה"כ מתפלל כל יחיד י"ח ברכות ולבסוף יאמר הוידוי וש"צ אל יתפלל במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו יכול לומר באמצע :
(ל) וצריך אדם למיקם בשעה שש"צ מתודה :
(לא) ויש שישנים בבהכ"נ ואומרים מזמורים ותחנונים:
(לב) כשנכנסים לבהכ"נ לילה פותח ש"צ כל נדרי ואיתא מרבוותא דהנהיגו לומר מיו"כ זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה כו' :
(לג) ונהגו לומר ג' פעמים. כל נדרי כלשון התלמוד מותר לך מותר לך מותר לך :
(לד) וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"צ כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"צ מתיר להם אף הם מתירין לו לש"צ שאין יכול להתיר לעצמו:
(לה) ולאחר שאמר ש"צ ג"פ כל נדרי קורין עם ש"צ ונסלח לכל עדת בני ישראל וגו' ויש ארצות שקורין אותו בקול רם כדי שיהא הקב"ה מסכים על ידם וסולח להם :
(לו) ומברך ש"צ שהחיינו דקי"ל אומרים זמן בר"ה ויו"כ מדברי סופרים :
(לז) וזמן אמרו אפי' בשוק. על הכוס אי אפשר כיון דקבלה עליה יום כפורים אסור למשתייה :
(לח) ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי נפשיה מפלוגתא :
(לט) אם שם ת"ח שרוצה לומר בפני עצמו הרשות בידו שזמן הומרו אפי' בשוק :
(מ) ראב"ן כתב אמרינן כל נדרי ג' פעמים שמא יש אדם שלא שמע הפעם ראשונה או שניה וישמע בשלישית :
(מא) ומוליכין כרים וכסתות בבהכ"נ לעמוד עליהם כי יש בני אדם שיש כאב ברגליהם ויש שהלנה קשה לו :
(מב) אע"פ שנאסר בנעילת הסנדל רבה כריך סודרא אכרעיה ר' יהושע נפיק בסנדל של שעם ורב הונא נפיק בדהוני' וכ"ש כרים דשרי :
(מג) יש שעומדים כל הלילה וכל היום וסמך ממדרש :
(מד) מנהג ב' ישיבות ערבית שחרית מנחה אומרים אתה מבין ואתה יודע ועל חטא הבא בא"ב בי"ת ובמוסף אין אומרים אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא ובקולוניא בערבית ושחרית ומנחה נוהגים לומר אתה מבין אבל במגנצא אין אומרים אתה מבין אלא בערבית וגם אין אומרים אבינו מלכנו במוסף :
(מה) בסדר רב עמרם אין צריך לומר עבודת יוה"כ כמו אתה כוננת ואמיץ ושאר סדרים של יוה"כ אלא במוסף :
(מו) בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה בשחרית ובמוסף אומרים ז' ויעבור ובמנחה ו' ובנעילה ג' וראבי"ה קבל שבתפלת יוצר י"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות :
(מז) מה שהורגלו לידור לדקה ביום כפורים עבור מתים יש להביא ראיה מן ספרי :
(מח) בתוספות דיומא נמצא הראשון אנא השם והשני בשם וכן נכון לומר והם עונין אחריו בשכמל"ו :
(מט) כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו כשהיו שומעים את השם אבל בירושלמי גרסי' הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו אבל הפיוט לא חלק בין קרובים לרחוקים:
(נ) אחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת מנחה וכן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילים לפתוח באשרי אחרי גמר תפלת המנחה :
(נא) ומפיק ס"ת וקורא בפרשת אחרי מות פרשת עריות כדי שיכופו לבם לתשובה דנפישא יצרא דעריות והכל כרוך אחריה וקורין ג' והשלישי מפטיר ואינו אומר קדיש ומפטיר ביונה שהוא מענין התשובה ואומר צור העולמים וגם על התורה ועל העבודה וחותם מקדש ישראל ויוה"כ:
(נב) ואם חל בשבת מזכיר נמי של שבת בהפטרה דיוצר ומנחה עם יום כפורים בחתימה :
(נג) ופותח באשרי כמנהגנו ומתפלל תפילת נעילה ואומר תחמנו וכן בכמה מקומות מזכיר חתימה במקום כתיבה ואומר וידוי עד אתה יודע אתה נותן יד אתה הבדלת ותתן לנו וחותם כמו שחרית ערבית מוסף ומנחה ואין אומרים א"מ ואומר קדיש :
(נד) דין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום ומה שנהגו להתפלל בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא מפני שהחזנים מושכים עד הלילה סבורים שבדין עושין :
(נה) ותוקעין תקיעה אחת זכר ליובל ובתשובת רב פלטוי כתב שתוקעין קשר"ק :
(נו) ושאלו רבינו יצחק מפני מה תוקעים קודם שמבדילין והלא אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשיב שתקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה :
(נז) ומתפלל תפלת ערבית ומבדיל ומברך על המאור ועל בשמים אם חל בשבת אומר פסוקים ויתן לך ושמעתי שאותו פיוט המבדיל בין קדש לחול נתקן לאומרו בבהכ"נ בקול רם במוצאי יום כפורים :
(נח) וברית מילה שחל שמיני שלה ביו"כ אחר קריאת התורה יוצאין קודם תפלת מוסף ומלין ואח"כ חוזרין לבהכ"נ ומתפללין :
(נט) אם חל שמיני של מילה ביוה"כ אנו נמנעים ואין אנו אומרים ברכת מילה על הכוס לפי שאין אומרים שירה אלא על היין וביום כפור אי אפשר להטעימו אפילו לקטן דילמא אתי למיסרך :
(ס) א"ל שקול ואכול דאידנא דהיתרא שכיח טפי כו' יש מביאין ראיה מהתם לשחוט כפרות ולהשליך על הגג ואין כ"כ ראיה דשמא העורבים לקחוהו בבית ישראל ולא על הגגות :
(סא) נר של יום כפורים אם יארע בשבת צריך לברך אבל אם יארע בחול אין צריך לברך :
(סב) כתב ריב"א דאפי' לא נצרך לנקביו אלא עמד ממטתו רוחץ ידיו כדרכו ואינו חושש דאינו מתכוין לתענוג אלא לטהרה בעלמא :
(סג) אסור לרחוץ מקצת גופו ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש :
(סד) ואותן שסורין מפה במים ביום כפור הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי אסור ואי ליטול ידיו מלוכלכים הא ודאי שרי :

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת יומא

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה .

א כל ל' יום חיה מותרת בנעילת הסנדל שהצנה קשה לה : ד"ה ולענין דף א' ע"א
ב סיכה בין של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה : ד"ה ואם שם ע"ב
ג נטילת ידים שחרית מותר דאין לכלוך גדול מזה שאינו יכול ליגע לפיו וחוטמו ואזניו : שם ד"ה משום
ד עכשיו אין נזהרין ליתן פת לתינוק בלי נט"י כשם שאין נזהרין בגילוי : שם בא"ד
ה אע"ג דלא לביש מברך וכן אע"ג דלא שמע קל תרנגולא מברך שעל מנהגו של עולם מברך : סד"ה וכוי יודע דף ב' ע"א
ו בכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו ביוה"כ לרי"ף והר"ז חולק וכן רש"י : שם ד"ה הלכך
ז ביום כפור מותר לצאת באותן סנדלים שדרך לצאת בהם ביום כפור ולית בהו משום משאוי אע"ג דלא עבידי לצאת בהן בשאר יומי : ד"ה ומיהו שם ע"ב
ח מותרים גדולים להאכיל ולהשקות ולהרחיץ ולסוך הקטנים אבל לא לנעול להם מנעלים : שם ד"ה ת"ר התינוקות
ט ג' כוכבים רצופים במקום אחד הוי ליליא אבל מפוזרין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת : שם סד"ה ת"ר ועניתם
י עוברה הצריכה לכשיעור מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכדי אכילת פרס : ד"ה מתני' בפרקין דף ג' ע"א
יא ככותבת וגרעינתה די"כ רצה לומר דצריך למעך חללה שבין האוכל שבכותבת וגרעינתה : שם
יב מלא לוגמא הכל לפי מה שהוא אדם ובאדם בינוני הוי פחות מרביעית לוג : שם ד"ה וכשותה
יג צריך שישהה בין אכילה לאכילה האוכל ביום הכפורים כשיעור אכילת ארבע ביצים : שם ד"ה ולענין
יד עיקר חנוך לתינוק ולא לתינוקת ואין חייבין לחנכה : שם סד"ה ורבי יוחנן אמר
טו אי אכיל או שייף מעצי אשרה לאו ע"ז פלח אלא משום לא ידבק בך מאומה מן החרם הוא דאסור : שם ד"ה חוץ
טז ע"ז וג"ע וש"ד אפילו מכוין העובדי כוכבים להנאת עצמו אסור : שם
יז נכרי על בת ישראל לא אתסר משום גלוי עריות אלא אי בזנות גזירת ב"ד של שם היא ואי דרך חתנות מלא תתחתן נפקא ומשאר עבירות הוא : שם
יח יחיד מומחה נחלק עם ב' רופאים שאינן מומחים הולכים אחר היחיד בין להקל בין להחמיר לענין יוה"כ ואם ספק ספק נפשות להקל : ד"ה ומדקתני דף ד' ע"ב
יט מעשה שבת מותרים היא קדש ואין מעשיה קדש והרבה לאוין דנבלה לא מקרו אסור קל לגבי חד לאו דשבת אע"ג דאית ביה איסור סקילה : שם ד"ה וגרסינן
כ חולה שיש בו סכנה אע"ג דאיכא נכרים וכותים לא עבדינן על ידם אלא ע"י גדולי ישראל : שם ד"ה ואין עושין
כא אע"ג דעביד עבידתא אחריתא והוא צריך אליה כגון המעלה תינוק מן הים וקא צייד כוורי אפילו הכי שרי בשבת : ד"ה ואע"ג דף ה' ע"א
כב צריך להתודות קודם שיכנס ליום בתשובה עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום : ד"ה ת"ר מצות דף ו' ע"א סליק

א מיי' פ"ד מהל' סוכה סמג עשין מ"ג טוש"ע או"ח סי' תרל"ג:

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. בגמרא מפרש טעמא ומייתי לה רב אלפסי ז"ל. ואסיקנא בריש עירובין (דף ג:) דחלל סוכה תנן כלומר דלא מפסלה סכה אא"כ חללה גבוה מעשרים אמה. וליתנא דמתניתין הכי דייק דקתני סוכה שהוא הסכך שהיא גבוהה למעלה מעשרים כלומר שהוא למעלה מעשרים אמה מחללה דאי לא הוה ליה למיתני סוכה שהיא גבוהה מעשרים. והני כ' אמה באמה בת ששה טפחים ניהו. דאמה של בנין לכולי עלמא בת ששה כדאיתא בגמרא [דף ה:] מיהו הני אמות דסוכה מגומלמות נר מצוה איכהו כלומר דחוקות והכי איתא בריש עירובין (שם): **ושאינה** גבוהה עשרה טפחים. בגמרא מפרש טעמא: ג' דפנות. כמי בגמרא יליף להו: **ושחמתה** מרובה מצלתה. כתב רש"י ז"ל המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ולא רצה לומר שהסכך המועט יהא בטל לגמרי ברוב המגולה ויהא כאילו אין שם סכך כלל וכמו שראיתי מי שכתב כן דהא אמרינן לקמן בפרק הישן [דף כב:] דמתני' בחמתה דלמטה קאמר אבל [אם] למעלה המסוכך והמגולה כי הדדי ניכהו כוזא מלטיל כאיסתרא מלתחת וכיון דכי הדדי ניכהו אין כאן מועט שיבטל לגבי המרובה אלא מצלתה דלמטה. קאמר שהיא בטלה לגבי חמתה שהיא מרובה הימנה דאע"ג דרבי יהודה לא בעי שיהא הסכך מיצל תחתיו כיון שהוא מכשירו למעלה מעשרים אמה כדמוכחא בגמרא וסיפא דמתני' דברי הכל היא אפ"ה בעי מיהא שיהא מיצל וכל שחמתו מרובה מצלתו אין כאן צל (ה) וכן נ"ל פי' לפי' של רש"י ז"ל: **איזו** היא סוכה ישנה. כלומר שנחלקו בה ב"ש וב"ה: כל שעשאה קודם לחג ל' יום. כלומר שלא עשאה באותן ל' יום שלפני החג דבהנהו אפילו ב"ש מודו דכשרה דמסתמא לשם חג עשאה אלא כשעשאה קודם לאותן ל' יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תנא הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה [תוך] שלשים יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קא משמע לן דבכי האי גוונא אפילו לב"ש כשרה ולא פסלה אלא כשעשאה קודם

שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה תתקפה

*ורבי יהודה מכשיר ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלש דפנות ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: *סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין איזו היא ישנה כל שעשאה קודם החג שלשים יום ואם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה:* **גמ'** מנה"מ אמר רבה דאמר קרא

ויקרא כג °למען ידעו דורותיכם כי א בסוכות הושבתי את בני ישראל עד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה
ישעיה ד מאי טעמא משום דלא שלטא ביה עינא רבי זירא אמר מהכא °וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו' עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים
ויקרא כג אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות רבא אמר מהכא °בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו
דף ב: דירת עראי אלא דירת קבע: *לרבה דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה משום דלא שלטא ביה עינא אם היו ב הדפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא בהו עינא אע"ג דגבוהה מעשרים אמה כשרה ולרבי זירא דאמר למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות אי אית בה יתר מארבע אמות כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשרה ולרבא דאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע לית ליה תקנתא אלא בין דפנות מגיעות לסכך בין אין דפנות מגיעות לסכך בין יש בה יתר מארבע אמות ובין אין בה יתר מארבע אמות כיון שהיא
[דף רלא ע"א] גבוהה מעשרים אמה פסולה: °איכא מאן דאמר הילכתא כרבה דהא *כל מילי (א) כרב עביד ואנן מסתברא לן ג דהלכתא כרבא דקיימא לן סוכה דירת עראי

רש"י | תורה אור

סוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר. בגמ' מפרש' (ב) פלוגתא במאי: ושאינה גבוהה עשרה. מפרש טעמא בגמ': שלש דפנות. בגמרא יליף לה: ושחמתה מרובה. כי המיעוט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרוי סוכה: **גמ'** למען ידעו דורותיכם. עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב למען ידעו: כי בסוכות הושבתי. לויתי ליושב: (ג) ולא שלטא ביה עינא. שאינו רואה הסכך (ד) סוכה היינו סכך כשמה: וסוכה תהיה לצל. משמע אין סכך אלא העשוי לצל: אלא בצל דפנות. שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות וא"צ סכך: שבעת ימים. סוכה של שבעה ותו לא דהיינו עראי ודייה במחיצות קלות: למעלה מעשרים אמה פסולה. שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועות וחזקים שלא תפול: וכא

דף ם.

לשון ריא"ז

א נותה תורה לישב בסוכה בחג הסוכות לזכור הנס שנעשה לאבותינו בהוציאם הקב"ה ממצרים והוליכם במדבר והיו יושבין בסוכות שנא' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי [את] בני ישראל וגו':

לשון ריא"ז

ב היה מקרקעיתה עד הסכך שלה יותר מכ' אמה פסולה בין סוכה גדולה בין סוכה קטנה בין שהדפנות מגיעות לסכך בין שאינן מגיעות לסכך הואיל והיא גבוהה כל כך א"א לעשותה דירת עראי אלא דירת קבע כעין בית כמבואר בקונטרס הראיות:

ג כתב הרא"ש ז"ל וכן פסק הר"ז הלוי ז"ל כרבא דבתרא הוא ואפי' אביי דאקשי עליה הא קבליה לטעמא מדאשכחן ליה לאביי דאמר רבי ור' אושעיא וכו' כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן ומינה שמעינן דטעמא דרבנן משום דבעינן דירת עראי אע"ג דקשו לה לקושיא דאביי כדאמר כולהו כרבא לא אמרי משום קושיא דאביי מ"מ כיון דאביי גופיה קבליה לטעמא דרבא כדאמר הלכך דרבא עדיף ועליה סמכינן ע"כ ולאו ראיה היא כמו שפרש"י לקמן דהא דחשיב לר' יהודה לאו משום דאסיקנא לעיל טעמא דרבנן דפסלי משום דבעינן דירת עראי דהא אביי הוא דאקשי ליה לרבא לעיל דאית ליה ההוא טעמא אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מכ' אמה לא

שיטת רבינו יהודה בר ברכיה זצ"ל

סוכה שהיא גבוהה וכו' ושאינה גבוהה י' טפחים. בגמ' מפרש טעמא: אי זו היא ישנה. שנחלקו בה ב"ש וב"ה: כל שעשאה קודם לחג ל' יום. דכיון דל' יום קודם לחג עשאה מסתמא לאו לשם חג עשאה ואפ"ה ב"ה מכשירין כיון שעשאה לצל אבל אם עשאה לשם חג אפי' ב"ש מודו שאפילו מתחלת השנה כשרה: גמ' מה"מ. דלמעלה מכ' אמה פסולה: אדם יודע שהוא דר בסוכה. לפי שהוא רואה תמיד את הסיכוך: ולא שלטא ביה עינא. בסיכוך: וסוכה תהיה לצל יומם. אלמא צל מחמת סיכוך בעי': ולמעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל הסכך אלא בצל הדפנות. שאלולי הדפנות כיון שהסכך גבוה כל כך החמה נכנסת תחתיו: אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. מדאמר תשבו ולא קאמר תדורו: ולמעלה מכ' אמה. כיון דגביהא כולי האי לא מצי עביד לה כעין דירת עראי אלא כעין דירת קבע שצריך לעשות לה דפנות חזקות: אי אית בה יותר מארבע אמות. אף על פי שהסכך גבוה מעשרים אמות כיון דרויח איכא צל מחמת סכך וכשרה:

ומינה דאפילו בכי האי גוונא לב"ה כשירה אבל ליכא למימר דהכי קאמר איזו היא סוכה ישנה דמכשרי ב"ה כל שעשאה קודם לחג ל' יום כלומר שעשאה בתוך ל' ששואלין ודורשין בהלכות החג אבל מקמי הכי אפילו לב"ה פסולה דהיכהו נמי בעו סוכה לשם החג דהא ליתא דכיון דמכשרי (ו) בה סוכת גנב"ך ורקב"ש כדאיתא בגמ' [דף ח:] אלמא לא בעו סוכה לשם החג כלל ומשום הכי (נמי) קתני דאם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה לומר דמשום דסוכה [ישנה] איכה לשם חג פסלי ב"ש וממילא דב"ה לא בעו סוכה לשם חג כלל מיהו גרסינן בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חבריא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהוא כלומר דאע"ג דסוכה ישנה מכשרי ב"ה למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר: **גמ'** אמר רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם אע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וקרא הכי קאמר כדי שיזכרו דורותיכם הבאים הקף ענני כבוד שהיו במדבר אפ"ה למען ידעו דורותיכם מיותר ליה דהוה ליה למיכתב בסוכות תשבו כי בסוכות הושבתי ובהכי הוה סגי דממילא משמע ומדכתיב למען ידעו דורותיכם משמע (ז) ה"ק עשה סוכה שתהיה ישיבתה ניכרת לך ולמעלה מעשרים אמה לא שלטא בה עינא שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה: **וסוכה** תהיה לצל יומם. משמע אין סכך אלא העשוי לצל: אלא בצל דפנות. שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גבהן של דפנות וא"צ סכך תמהני שהרי אין ספק שאין שום שעה ביום שסכך של ז' על ז' שהוא הכשר סוכה ימנע שלא יכנס חמה תחתיו כל שהוא גבוה כ' וכיון דהאי צל למנוע חמה בעינן ליה כדמוכח פרכיה דאביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים כדאיתא בגמרא היכי אמרינן דעד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה וכי יכולין אנו להכחיש המוחש ולפיכך אני אומר מתוך הדוחק דקים להו לרבנן דעד כ' אמה מגין הסכך וממעט חום החמה למי שהוא יושב תחתיה שאינו מתחמם בה כל כך כאילו היה מגולה ויש לזה הוכחה בגמרא והארכתי בחדושי: **רבא** אמר בסוכות תשבו שבעת ימים. אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי דמשמע סוכה של שבעה ותו לא והיינו עראי: עד כ' אמה אדם עושה דירתו דירת עראי. שדי לו במחיצות קלות: למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע. שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה חזקים וקבועים שלא תפול: ומוכח בגמ' דלמטה מכ' אמה שהיא ראוי לדירת עראי אפילו עביד לה דירת קבע שפיר דמי: וג"ל דמשום הכי משמע לן הכי לפי שאי אפשר לומר שהתורה תלוה מה שאי אפשר לעמוד עליו דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכן משום הכי משמע לן דבשעור שאפשר שיעשה בו דירת עראי תליא מילתא: **לרבה** דאמר וכו' אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא ביה עינא. כלומר דרך הדפנות ולא דמי לנר חנוכה וקורות מבוי דלא חשיבי היכר למעלה מכ' אמה אע"פ שהקורה מונחת על גבי כותלים דהתם בקורת טפח לא שליט ביה עינא כי היכי דשליט בסוכה דרויחא טפי: **ולרבי** זירא דאמר וכו'. כיון דרויחא איכא צל סוכה שמתוך שהסכך גדול הוא מגין יותר: איכא מאן דאמר הלכתא כרבה. כלומר וכל שדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה כשרה דהא כל מילי כרב עביד כדאיתא פ' במה מדליקין (דף כב.) ועוד דמסייעין דבריהם בעלי סברא זו משום דרביה דרבא הוה והכי לא מוכחינן דכי אמרינן דכל מילי עביד כרב ה"מ במאי דפליגי רב ושמואל כדמוכח התם ומאי דאמרי' נמי דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ כשנחלק עמו בחייו דכיון שלא קבל רבו דבריו נדחו דברי תלמיד אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא אדרבה קי"ל הלכתא כבתראי ואע"ג דבתראי תלמידי דקמאי ניכהו (ח) פי' דבר זה מסורת בידינו מן הגאונים ז"ל: דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן ור' יהודה דמכשיר סבירא ליה דירת קבע

הגהות הב"ח

(א) נ"ב דמר: (ב) פלוגתייהו כצ"ל: (ג) נ"ל דלא: (ד) נ"ל וסוכה: (ה) נ"ל כן: (ו) נ"ל ב"ש: (ז) דהכי קאמר כצ"ל: (ח) ופי': (ט) דמכשיר דסוכה כו' כצ"ל:

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל אנן מסתברא לן כרבא דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן ור' יהודה (ט) מכשיר דס"ל סוכה דירת קבע בעינן ולית הלכתא כוותיה יש שמתמיהין על הרי"ף מה ראה לפסוק דלא כר' יהודה בין בגובה סוכה בין בישן תחת המטה בסוכה בין בישן בכילה בסוכה משום דקשיא להו הא דדרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוה י' ואוקימנא כר' יהודה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ונראה להם לסמוך על ההיא משום דאמרי' עלה ולימא הלכה כר' יהודה אלמא סמכי' עלה כמאן דאפסיקא בהדיא הלכתא כר' יהודה ול"נ כדברי הרי"ף ז"ל וההיא דדרש רבה בר רב הונא דחויה היא מההיא עובדא דאביי דאשכחיה לרב יוסף דגאני בכילת חתנים בסוכה וכן מדאיצטריכא ליה לרב יוסף למדחייה למתני' ולמיסמך אברייתא אלמא ליתא לדר' יהודה כל עיקר דאילו איתא לדר' יהודה אפי' בכילה שיש לה גג הוא יכול לישן ואע"ג שגבוה י' וכ"ש בכילת חתנים שאין לה גג ולא הוצרך לומר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו אלא ודאי דלית ליה דר' יהודה ועוד רבא דהוא בתרא דשרא ליה לרב אחא בר דלא למיגנא בכילה

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור כתב הרב אלפסי ז"ל אנן מסתברא לן כרבא כו' עד ול"נ כדברי הרב אלפסי ז"ל וכו':
אמר הכותב הכי ליה אפריון לבעל המאור ז"ל שסייעו לרבינו הגדול ז"ל בדברים אבל אין כאן בית מיחוש שאין הלכה כר' יהודה לא בגובה סוכה ולא בישן וכך הסכימו כל בעלי הוראה ולא ערער אדם בדבר כלום אבל הספק שנסתפקו מקצתן בכאן אם הלכה כרבה משום דרביה דרבא הוא או כרבא דבתרא הוא ובזה הכריע רבינו הגדול ז"ל כרבא משום דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן וטעמיה דר' יהודה משום דאמרי' סוכה דירת קבע בעינן כדאמר אביי לקמן דאוקמיה לר' יהודה דמתני' בשיטה דאלמא ס"ל כל למעלה מכ' אמה דירת קבע היא ופסולה למאן דאמר סוכה דירת עראי היא ולא ס"ל כקושיא דהוה סבר מעיקרא לדמויה למחיצה של ברזל ולא כרבה ור' זירא דחיישי לקושיא וכן כשהדפנות מגיעות לסכך א"נ יש בה ד"א כ"ש דפסולה דהוי לה טפי דירת קבע ואנן כאביי קי"ל בההיא דבתרא הוא ואיהו מאריה דקושיא וקביל פירוקיה מרבא ונהדר ביה ואפי' טעמיה דר' יהודה לא ידעי לפרוק בקושיא וסוגיין בכולה מכילתין הכי דאמרי' לקמן בפירקין מותר לישן בכילת חתנים בסוכה ואע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוה י' טפחים כמאן כר' יהודה דאמר סוכה דירת קבע בעינן

קבע בעינן. פי' כתב זה משום דסוגיין בכולה מכלתין דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בדירת קבע ודירת עראי תליא מדאמרינן בגמ' בפירקין [דף יא.] מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר דירת קבע בעינן ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע וכרים פרק הישן [דף כא:] גמי מסקינן ואיבעית אימא ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והויא ליה מטה דירת עראי ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע ואביי נמי אמר בפרקין [דף ז:] רבי ורבי יאשיה ורבי יהודה וכו'. כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן והכי כרבא נר מצוה

עראי בעינן ורבי יהודה דמכשיר סבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן (א) ולית הלכתא כוותיה ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כל שכן דהויא ליה דירת קבע ועוד דהא סוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה (א) דרבא שייכא: דף ג: *היתה גבוהה מכ' אמה ובא למעטה בכרים דף ד. וכסתות לא הוי מיעוט *ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם תבן וביטלו הוי מיעוט וכל שכן א עפר וביטלו: היתה גבוהה מכ' אמה והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתן מרובה מחמתן כשרה ואם לאו פסולה היתה גבוהה עשרה והוצין יורדין בתוך עשרה סבר אביי למימר אם המתה מרובה מצלתה כשרה אמר ליה רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה [א] היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולו אם יש בו הכשר סוכה ב כשרה ואם לאו פסולה מן הצד אם יש משפת האיצטבא ולכותל ד' אמות פסולה ואם לאו כשירה היתה גבוהה מעשרים ובנה בה איצטבא ג באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולכותל לכל רוח ורוח ארבע אמות פסולה ואם לאו כשירה דאמרינן דופן עקומה משתי רוחות היתה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה אם יש משפת החקק ולכותל שלשה טפחים דף ד: פסולה *פחות משלשה כשרה: *ושאין לה שלש

להו סוכה דירת קבע בעינן והכי כרבא אתיין דאילו לרבה ולרבי זירא לא שמעינן להו בכולה מכלתין לר' יהודה בדירת קבע מידי [טפי מדרבנן] הלכך נקטינן כרבא: ועוד דהא סוגיין דסוכה ע"ג סוכה כותיה דרבא שייכא. פי' דלקמן אמרינן במתניתין [דף ט:] סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשירה ופירשו לה בגמרא בשיש בחלל העליונה י' טפחים אלא שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות אלא ע"י הדחק ת"ק סבר דעליונה כשרה וכיון שכן תחתונה פסולה משום סוכה שתחת סוכה ור' יהודה סבר שכיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק העליונה פסולה הלכך תחתונה כשרה אלמא דירת קבע בעינן ומשום הכי מיפסלה עליונה כיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק: תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו. איכא מאן דאמר דבטול לעולם בעינן ולדידי מסתברא דבבטול לשבעת סגי מדאמרי' הכא בכרים וכסתות בטלה דעתו אצל כל אדם ואילו במתניתין דאהלות [פרק טו מ"ז] תנינן לגבי טומאה דלכרי של תבואה מהני בטול ואי בטול לעולם בעינן נימא בטלה דעתו אצל כל אדם אלא ודאי בבטול לשבעה סגי ולענין טומאה כל זמן שהטומאה שם ומשום הכי בכרים בטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם עשוי לבטלן שבעה אלא משתמש בהן תדיר מה שאין בכרי שעתיד לעמוד זמן שאין אדם מזיזו כלל והארכתי בחדושי: היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך עשרים אם צלתן מרובה מחמתן. אפי' שקלת ליה לכל מה שלמעלה מהם כשרה דמגינן עשרים מהוצין ולמטה: ואם לאו פסולה. וא"ת ואמאי והא אמרינן פ"ק דעירובין (דף ג.) במקלת סכך בתוך עשרים ומקלתו למעלה מעשרים כשרה אפי' היכא דכי שקלת ליה כלומר שתטול כל מה שלמעלה מכ' פשי ליה מה שבתוך עשרים חמתו מרובה מצלתו [אפ"ה כשירה] משום דחלל סוכה תנן והכא נמי נימא הכי י"ל דלא דמי דהוצין יורדין לא חשיבי כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמו מה שאין כן במקלת סכך דחשוב: א"ל (ע) הכא דירה סרוחה היא. ואין אדם דר בדירה סרוחה ואביי גופיה מודה דאילו היה מקלת סכך בתוך עשרה פסולה דודאי פשיטא לן דחלל י' בעינן אלא דהוה סבירא ליה בהוצין דכל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמי ורבא אהדר ליה דאפילו הכי דירה סרוחה היא: פחות משלשה טפחים כשרה. פי' דאמרינן לבוד מיהו דוקא כשיש בחקק שיעור הכשר סוכה הא לאו הכי לא דאע"ג דמאי דאמרי'

רש"י

ובא למעטה. למעט גובה של חללה מעשרים אמה ונותן בקרקעיתו כרים וכסתות להגביה: לא הוי מיעוט. שאין סופו להניחן שם כל שבעה מפני הפסד ממונו ואף על גב דבטליניהו (ב) כל ז': בטלה דעתו אצל כל אדם. ואין בטולו בטול: תבן (ג) ובטלה בפיו שבעה: והוצין יורדין. מן הסכך ראשיהם (ד) תלויין: אם צלתן של הוצין מרובין מחמתן אי הוי שקלתה ליה להנך ראשיהם העליונים: כשירה. דמגינן עשרים מהן ולמטה: סבר אביי למימר. כיון דבגובה לא ממעטו להכשיר היכא דחמתן מרובה מצלתן בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול ואם חמתה מרובה מצילתה כשירה: ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה. (ה) ראשי האיצטבא לשני צדדין ואיצטבא בנין אבנים וטיט: (ו) ואם יש באיצטבא הכשר. סוכה קטנה ז' טפחים ומשהו דהיינו ראשו ורובו ושולחנו כשירה כל הסוכה אפי' מן האיצטבא והלאה דמגינן חללה מן ראש האיצטבא ולמעלה דנמצא דופן האמצעי כלו כשרה ודפנות הצדדין ברחב האיצטבא הוכשרה כדאמרי' לקמן סוכה קטנה כשירה ואמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה (ז) ומפרשים אם יש הכשר סוכה ביחד ומשם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת הגורן ויקב שזהו דרכו לעשות (ח) דיוצא מהכשר סוכה שאין לה הכשר דפנות נדון כסוכה הילכך כל הסוכה כמו שהיא גדולה כשרה: מן הצד. אם בנה האיצטבא על פני אחת מן הצדדין: אם יש משפת האיצטבא לכותל השני שהרחיק ממנו ארבע אמות פסולה דלא הוכשרו באיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה ואמצעי שראש האיצטבא מגיע לו: פחות מארבע אמות כשירה. שאף הוא הוכשרו על ידה דקי"ל הלכה למשה מסיני דופן עקומה: התקפולו

(ט) ומכשרינן על ידי עקימת דופן עד ארבע אמות חסר משהו ורואין את הסכך העליון המחובר לדופן הרחוק (י) כאילו מן הדופן עצמו לעקום עד כנגד שפת האיצטבא ומודדין את גובהו משפת האיצטבא ולמעלה (כ) אע"פ שמתחתיו נמשך כלפי חוץ הואיל וראשו (ב) אינו כלה עד כאן זהו גובה חללה כאן והרי נתמעט החלל מתחתיו: וחקק בה. גומא באמצעיתה כדי להשלימה לעשרה כנגד הגומא ובאותה גומא הכשר סוכה באורך וברוחב: פחות משלשה. כלבוד דמי הלכה למשה מסיני והוי כאילו החקק לבוד ומגיע עד הכותל. לבוד (ל) לניף דבר שמאריכין אותו על ידי לניפין וקאמר בגמרא מאי שנא הכא דקאמר פחות משלשה ומאי שנא התם דקאמרת פחות מארבע אמות גבי איצטבא. ושני התם דאיתיה לדופן דאע"ג שהיא גבוהה מעשרים מכל מקום שמו דופן דכל דופן יותר מעשרה שמו דופן ואפילו גבוה עד לרקיע הילכך עד ד' אמות חסר משהו (מ) אגמרינן רחמנא למשה מסיני דופן עקומה (נ) הא פחות מעשרה אין שם דופן עליו אלא השתא הוא דבעינן לשוויי דופן (ס) הלכך מי שאינו דופן לא אגמרינן

שלטי הגבורים

לא קיימא בלא קבע ואמרי' בפרק הישן ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ודייקא מהא דמכשר למעלה מכ' וכן פסק הרי"ן גיאות ז"ל כרבא וכן הרבי ישעיה מטראני"י אבל בעל העיטור פסק כרבה ולא נראו לי דבריו:

א כתב הטור וכן אם מיעטה בתבן ועפר סתם שאין אנו יודעים אם הוא צריך לו אם לאו או אפי' אין אנו יודעים בהוא אין עתיד לפנותו כגון שאין צריך לו לא הוי מיעוט אלא א"כ ביטלו בפירוש להיות שם כל ז' ימים אבל א"צ לבטלו להיות שם לעולם:

לשון ריא"ז

תבן ועפר אם בטלן שם ממעטין ואם לא בטלן אפי' שהיה בדעתו שלא לפנותם משם אינם ממעטין עד שיבטלם שם בפירוש כל ימי הסוכה כמבואר בקונט' הראיות:

ב פרש"י כשרה כל הסוכה כולה ואפי' מהאיצטבא והלאה וכן כתב הרא"ש:

לשון ריא"ז

היתה גבוה יותר מכ' אמה ובנה איצטבא בתוכה כדי למעט גובה חללה אם יש באותה איצטבא שיעור הכשר סוכה שהיא רחב למעלה (ז' טפחים) [ז' על ז' טפחים] כשרה והוא שיהו שלשה דופני הסוכה סמוכין לאיצטבא אבל אם היה א' מג' דפנות רחוק מן האיצטבא פסול ואם היתה האיצטבא גבוהה י"ט אף כשהדפנות סמוכים לה לא הוכשרו אלא על האיצטבא אבל היושב מן האיצטבא והלאה לא יצא כמו שביאר מז"ה וכן נראה בעיני עיקר שהרי מן האיצטבא הסכך גבוה יותר מן השיעור והרי הוא כסכך פסול והיושב תחתיו לא יצא ידי חובתו כמבואר בקונטרס הראיות:

ג כתב הטור ואם בנה האיצטבא באמצע אם יש ממנה לכל צד לכותל פחות מד' אמות כשרה על האיצטבא אפי' אם גבוהה יותר מי' דלא כרי"ן גיאות שפסל

שיטת ריב"ב

ובא למעטה. שהניח על גבי קרקעיתה כרים וכסתות כדי שיתמעט גבהה: תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר וביטלו. כתב הרב דודי ז"ל השמיט הרב ז"ל מלכתוב במקום הזה תבן ואין עתיד לפנותו

א מיי' פ"ד מהל' סוכה סמג עשין ס"' מג טור א"ח סי' תרל:

הגהות חוות יאיר

(א) עיין בא"שרי': (ב) נ"ע ורש"ל הוסיף לגו מבוכה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב פי' הרמב"ן בספר המלחמות דלר' יהודה דמכשיר בלמעלה מכ' אף ע"ג דלא אפשר לה בדירת עראי אלא בדירת קבע ס"נ פסיל בדירת עראי דקרא' או בדירת עראי דוקא קאמרי או בדירת קבע דוקא מידרשי וא"כ ר' יהודה דמכשיר בלמעלה מכ' אע"ג דס"ל דירת קבע א"א לומר לדידיה דקרא בדירת עראי מידרשי אלא ודאי דוקא בדירת קבע ומש"ה קאמר אביי דר' יהודה דמכשיר ס"ל סוכה דירת קבע בעינן ופי' דוקא דירת קבע ולית הלכתא כוותיה אלא בעינן דוקא דירת עראי כלומר בשיעור שאפשר שיעשהו דירת עראי דהיינו למטה מכ' אמה שהיא ראויה לדירת עראי משא"כ בלמעל' מכ' אמה שהיא אינה ראויה אלא לדירת קבע על ידי יתידותיה שהיא צריכה ומכ"ש כשהדפנות מגיעות לסכך דהויא ליה דירת קבע ממש וכיון דלא אפשר שימלא בשיעור הזה דירת עראי

שלש

הגהות מא"י [א] מן היתה גבוהה מכ' אמה כו' עד משתי רוחות כ"ז ליתא ונכתב על הגליון:

ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן וה"ה לעפר ואין עתיד לפנותו שצריך ביטול בפירוש לרבנן שכשם שבסתם צריך ביטול כך צריך ביטול אפי' בשגילה דעתו שאין בלבו לפנותו והאי ז"ל דנקט עפר סתם להודיעך כחו דר' יוסי דאפילו בסתם שאין ידוע אם בלבו לפנותו אם לאו הרי הוא בטל והלכתא כרבנן אלה הם דברי הרב דודי ז"ל ואני הכותב איני יודע מה השמיט הרב ז"ל לכתוב במקום הזה דהא בין לר' יוסי בין לרבנן תבן ועתיד לפנותו או תבן סתם צריך ביטול בפירוש ובתבן ואין עתיד לפנותו פליגי והלכתא כרבנן נמצא דתבן לעולם צריך ביטול ועפר נמי כשידוע שעתיד לפנותו דברי הכל צריך ביטול ובעפר סתם או בעפר ובידוע שאין עתיד לפנותו פליגי דלר' יוסי לא צריך ביטול ולרבנן צריך ביטול והלכתא כרבנן נמצא דעפר נמי לעולם צריך ביטול ונמצאו דברי הרב ז"ל מספיקים לנו לכל הצורך שכיון שפסק זה עולה בידנו מן ההלכה דבין תבן בין עפר לעולם צריכין ביטול. כתב הרב ז"ל בקצרה כמנהגו תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו דמשמע מינה דאינן בטלין לעולם אא"כ ביטלן בפירוש: אם צלתן. דאותן הוצין: מרובה מחמתן. חשבינן להו לאותן הוצין כסכך מעליא וכשרה דהא ליכא מאותה סכך ולקרקע יותר מכ' אמה: ואם לאו. דאותן הוצין חמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמו והסוכה גבוהה מכ' אמה ופסולה: ואם חמתן מרובה מצלתן כשרה. דכמאן דליתנהו דמו והרי יש בחלל סוכה זו י' טפחים: אמר ליה רבא וכו' וחקק בה להשלימה לי'. חקק בקרקעית הסוכה כדי להשלים גבהה לעשרה ויש באותו חקק הכשר סוכה שהוא ז' טפחים אלא שנחקק אותו חקק רחוק מן הכותלים: אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה. דהנהו כותלים כמאן דליתנהו דמו ונמצא שאין לסוכה זו כותלים: פחות מכן כשרה. דרואין כאילו הדפנות סביב לחקק ממש: פסקא ושאין לה ג' דפנות:

על כן היא פסולה: (ב) לכל כצ"ל: (ג) ובטלו בפיו כל ז' כצ"ל: (ד) התלוין כו' של אותן הוצין כו' ליה לסכך העליון כשרה כו' כצ"ל ותי' להנך ראשיהם נמחק: (ה) שמגיעין שני ראשי האיצטבא לשתי דפנות הצדדין ואיצטבא הוא בנין כו' כצ"ל: (ו) אם יש באיצטבא שיעור הכשר כו' ורובו ושולחנו כשרה כו' האיצטבא והלאה דמגין חללה מראש האיצטבא כולי כשר כו' הוכשרו בה הרי כאן סוכה כו' כצ"ל: (ז) ומפרשינן לה כצ"ל: (ח) נ"ל ויוצא: (ט) דמכשרינן סוכה ע"י כו' כצ"ל: (י) כאלו הוא מן הדופן עצמו עקום כצ"ל: (כ) ואעפ"י כצ"ל: (ל) נ"ל סניף כו' ע"י סניפין: (מ) נ"ל אגמריה: (נ) נ"ל הכא: (ס) הלכך במי שאינו דופן לא אגמריה רחמנא למשה דהא דופן עקומה אגמריה והאי לאו דופן הוא כו' כצ"ל: (ע) א"ל רבא הא כו' כצ"ל: (פ) שייכא הוא כצ"ל:

מלחמת ה'

בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע וכרים פ' הישן נמי מסקי' ואי בעית אימא ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והויא לה מטה דירת עראי ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע וה"מ כרבא אתיאן דאילו לרבה ור' זירא לא שמעינן ליה בכולה מכילתין לר' יהודה בדירת קבע כלום טפי מרבנן ומתני' היינו טעמא כקושיה דאביי אלא ש"מ פירושיה דרבא במתני' עדיף וקסברי רבנן דכי היכי דמכשיר ר' יהודה למעלה מכ' אע"ג דלא אפשר לה אלא בדירת קבע ה"נ פסיל דירת עראי מ"ט קרא או בדירת עראי דוקא או בדירת קבע דוקא מידרים וכדרבא ומש"ה פסק ותני ר' יהודה בישן תחת מטה ותחת כילה בכל סוכה דילא מ"ע כל סוכה דירת קבע והני דירת עראי ולא אתי דירת עראי ומבטל קבע והיינו נמי שיטתיה דאביי והטעם הכ' שנתעלם מן העין דהא בענין סוכה על גבי סוכה מסקנא דסוגיין לר' יהודה בעינן שתהא עליונה גבוה י' ושתהא תחתונה ראויה לקבל כרים וכסתות של עליונה שלא ע"י הדחק ובודאי בטעמא דרבא שייכא דלר' יהודה דירת קבע בעינן וכל דהויא דירת עראי לא שמה סוכה ולא מיפסלא תחתונה משום סוכה תחת סוכה הלכך מסתברא ודאי דבהא נמי פלוגתייהו בדירת עראי ור' יהודה לטעמיה ורבנן לטעמייהו:

המאור הקטן

בכילה בסוכה משום בקי דשמעית מינה דאי לאו משום בקי אסור ליה למיגנא בכילה בסוכה אלמא ליתא לדר' יהודה ומדדרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבא נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי שמעת מינה נמי דליתא לדר"י ובכל מקום קי"ל מעשה רב ועובדא דרבא ושמעתיה עדיפי למסמך עלייהו דיחיד במקום רבים מדחיא בכל מקום הלכך מדחינן ליה ההיא דדרש רבה בר רב הונא ולא סמכינן עלה א] ובודאי דטעמיה דרבא בפירושא דמתני' עדיף משום דבתרא הוא ואפי' אביי דאקשיה עליה הא קבליה לטעמיה מדאשכחן ליה לאביי דאמר רבי ור' יאשיה ור' יהודה וכו' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן ומינה שמעת דטעמייהו דרבנן משום דבעינן סוכה דירת עראי ואע"ג דחשו לה רבנן לקושיא דאביי כדאמרי' כולהו כרבא לא אמרו משום קושיא דאביי כיון דאשכחן ליה לאביי גופיה דהוא מריה דקושיא דקבליה לטעמיה דרבא כדאמרי' הלכך דרבא עדיף ועלה סמכינן אבל מ"ש הרי"ף ז"ל דסוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה דרבא (פ) הוא דלא איתחוורא לן שפיר ממאי קא מסתייע רבא מההוא סוגיא אי משום דא"ר ירמיה פעמים ששתיהן כשרות פעמים ששתיהן פסולות וכו'

השגות

א] ובודאי דטעמי דרבא בפירושא דמתני' עדיף משום דבתרא הוא וכו': א"א כל מה שכתב זה החכם דטעמא דרבא בפירושא דמתני' עדיף משום דבתרא הוא במקום פלוגתא אין הלכה כתלמיד במקום הרב דרבה רביה הוא ומאי דאמר דאפי' אביי דמקשי עלה קבלה לטעם ובמאי קבלה ולעולם אימא לך רבנן דירת קבע בעו ,משום דלא שלטא ביה עינא הוא דפסלי אי נמי כדר' זירא דליכא צל סכך אלא דלא הו"ל לאביי למימני רבנן גהאי שיטתיה ,משום דלא ידיע טעמייהו תדע דהא לרב חנן בר אבא דלא קאי כחד מינייהו הא לא ידיע טעמייהו דרבנן ואפשר דלרבנן אע"ג דס"ל הלכה דירת עראי בעינן כי עבוד לה דירת קבע למעלה מכ' אמה כשרה דלא כרבא דוקא כשהדפנות מגיעות לסכך כרבא או כשהיה רחבה יותר מד' אמות כר' זירא ולר' יהודה מסתמא דירת קבע הויא ולמענה מכ' אמה יש להעמידה ולא הייס לה לדרבא ולא לדר' זירא דכיון דמשמעתיה דרב אזלא כרבה ודלא כרבא ש"מ דלית הלכתא כרבא. והסמך שסמך הרב ז"ל על סוגיא דר' ירמיה דאזלא כרבא מאד היא דקה ותלושה ומאי ניהו דאמר ר' ירמיה פעמים ששתיהן פסולות כגון דתרווייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מכ' מן הקרקע מאי פסולה הא כי יתיב על גבי תחתונה שלטא עינא בגג עליונה אלמא כרבה סבירא לן דכל למעלה מכ'

הראב"ד

פסולה. זהו טעם הרב ז"ל ותוך מכבודו אין כאן ראיה דאיכא למימר האי למעלה דקאמר מגג התחתונה קאמר ואדרבה מהא שמעינן דליתא דתחתונה פסולה מאי איריא משום סוכה שתחת הסוכה תיפוק ליה דכולהו דפנות בעינן דירת קבע הואיל והלקו למעלה מכ' אמה ומאי דאמרי' נמי בסיפא תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא לגזור דלמא מצטרף סכך פסול מ"מ תחתונה קרי ליה סכך כשר ואי כרבא הא ליכא הכא סכך כשר שהרי צריך לדפנות דירת קבע הואיל וגבוהות מכ' אלא ודאי דלא כרבא. ועוד דההיא סוגיא כולה דהוצין יורדין נמטה מכ' וכן בנה איצטבא באמצעיתה כולה דלא כרבא מכדי דפנות וסכך למעלה מכ' שם כי הוצין יורדין וכי בנה אצטבא מאי הוי והלא דירת קבע בעי להו דלא קיימי כדירת עראי אלא דאיכא למימר דרבה לא קפיד אדפנות בין דירת קבע לדירת עראי אלא אסככא דבעינן סכך הרהוי לדופני עראי וכיון דאיכא הוצין יורדין או אצטבא הא איכא סככה דחזי לדירת עראי ובהכי מתרצי דברי הרב דלא אתיא ליה קושיא מהנך שמעתא כולהו. מיהו סייעתא למנתיה ליכא כלל כדפרישנא לעיל בהאי עליונה למעלה מכ' דקאמר למעלה מגג התחתונה קאמר דאי למעלה מן הקרקע קאמר הא לא גרע גג התחתונה מאצטבא באמצעיתה שמכשיר אותה אע"פ

ד לאמרי' ביה לבוד לא חשבינן ליה כאילו איתו דאי הכי אויר פחות משלשה יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בלר ליה שעורא דסוכה אפילו הכי כל שאין בחקק שעור הכשר סוכה פסולה דכל שאין לה חלל י' (ג) כשעור הכשר סוכה הויא לה דירה סרוחה כדאמרינן בהוצין יורדין . וכ"כ הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל : ומקשו הכא מדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ז:) בית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו פירוש דכיון דגבוה י' הוי רשות היחיד בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד"א פי' משום שאין בתוכו מחיצות עשרה ואם חקק בו ארבעה על ארבעה מותר לטלטל בכולו ומדאמרינן הכי סתמא משמע אפי' יש בין חקק ולכותל יותר משלשה טפחים ולאו קושיא היא דהכי גבי סוכה שמלותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהיו דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהיו נראות כשלש אבל לענין רה"י ברשות מיוחד שאין הרבים בוקעין בו סגי הלכך כל שהוא מוקף מחיצות ליכא לאיפלוגי בין סמוכות למופלגות :

ג שלש דפנות : °*תנו רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר' שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח וקי"ל כרבנן ואותו טפח היכן מעמידו *א"ר סימון אריב"ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות א משלשה סמוך לדופן אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי

רש"י

אגמרי' רחמנא למשה האי דופן עקומה והאי לאו דופן הלכך פחות משלשה טפחים דככל דוכתא אמרינן לבוד שפיר דמי ואי לא לא: שתים כהלכתן. באורך (א) כל הסוכה וברחבה אחד לארכה ואחד לרחבה כזה ד : ושלישית אפי' טפח. והכי אגמרי' רחמנא למשה מסיני כדלקמן דשלישית סגיא ליה בטפח וקאמר בגמ' טעמא לכל חד: טפח שוחק . מודדו בד' אצבעותיו (ב) סמוך לדופן

גרסי' בגמ' [דף ד.] היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה אם יש בה הכשר סוכה כשרה פי' שהם סוכה בת שלש דפנות והרביעית פתוחה על פני כולה ושבנה בה אצטבא דהיינו בנין אבנים וטיט כנגד דופן האמצעי נמצאו ראשי האיצטבא דהיינו בנין אבנים מגיעין לשתי דפנות הצדדין ונמצאת איצטבא מוקפת שלש מחיצות ומשום הכי דאם יש באצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה דהיינו ז' על ז' כדי ראשו ורובו ושולחנו כשרה : **וכתב** רש"י ז"ל דכל הסוכה כשרה אפילו מן האיצטבא והלאה מדקאמרינן לקמן [דף יט.] פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשי' לה דאם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב שכך דרכו להעשות ויוצא מהכשר סוכה שאין לה הכשר דפנות נדון כסוכה הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה אלו דבריו ז"ל וכ"ל שהוזקק לומר כן משום דאי להכשיר ע"ג איצטבא בלבד פשיטא ואין דבריו נוחין אלא דלית לן לאכשורי משום פסל היוצא מן הסוכה אלא חד מהני גווני דמתאמרי בגמ' בסוף פרקין אבל גווני אחריני דאיכא למימר ביה דלא עדיף כהנהו לא לפיכך נ"ל דדוקא במקום איצטבא בלחוד כשרה ודקאמרת פשיטא ליתא דמהו דתימא ליגזור דילמא אתי למיכל בהידך גיסא דדכוותיה אמרי' בפירקא קמא דעירובין (דף יד:) עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי ומקשינן פשיטא ומפרקינן מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאשתמושי בכוליה קמ"ל:* **בנה** בה איצטבא מן הצד.פי' אם בנה איצטבא על פני [רוח] אחת מדפני הצדדין: אם יש משפת האיצטבא ולכותל השני שהרחיקו ממנו : ד"א פסולה . שאין לאיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה *והשני שראש האיצטבא מגיע לו : פחות מד"א כשרה. דאמרי' דופן עקומה ופי' דופן עקומה שרואין כאילו (א) הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ועד האיצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם שכן דרכן של כותלים להתעקם אבל אי אפשר לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דאי הכי היכי אמרי' לקמן [דף יז.] דאויר אפי' מן הצד פוסל בשלשה נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בד"א שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק אלא ודאי היינו טעמא לפי שרואין הסכך כאלו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ולפי שטה זו הדבר ברור שאין אוכלין באותו שיעור שבין הדופן לאיצטבא (ב)· כיון שאנו דנין סכך שעליו כאילו הוא דופן אבל אם היינו אומרים רואין הדופן כאילו נתקרב היה אפשר לדון ולהקל (ד) על פי דרכו של רש"י ז"ל אלא דליתא וכדכתיבנא ולפי שטה זו גם כן על כרחך כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה וכיון דאמרינן דאם יש משפת איצטבא ולכותל ד"א פסולה על כרחך לא סבירא לן כרבה דיהיב טעמא משום דלא שלטא ביה עינא ומכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה וכדאיתא לעיל וזה סיוע לרב אלפסי ז"ל שדחה לדרבה וכמו שכתבתי למעלה ואמרי' נמי בגמרא דאם בנה איצטבא באמצעיתה דאם יש מן האיצטבא ולכתלים פחות מד"א כשרה דכי היכי דאמרינן דופן עקומה מרוח אחת ה"נ אמרי' ליה לכל רוח ורוח : **וגרסי'** תו בגמ' [דף ד.] היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה עמוד גבוה עשרה טפחים ובו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינא מחיצות הניכרות וליכא. פירוש דאע"ג דלגבי שבת אמרינן גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה ולא דמי לסכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין דשלהי פירקין [דף יח.] דפי תקרה חשיב מחיצות הניכרות טפי מעמוד ואפשר דעמוד כיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כאילו מוקף מחיצות אפילו אין ממנו ולכותל ד"א פסולה ולא אמרינן ביה דופן עקומה : **וגרסי'** תו בגמרא [דף ד:] ת"ר נעץ ארבעה קונדסין וסכך על גבן רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין ואתמר עלה ר"נ אמר באמצע הגג מחלוקת : איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דילמא בין זו ובזו מחלוקת תיקו הלכך קי"ל כרבנן ואפילו על שפת הגג לא מתכשרא אלא (ה) שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (ו) וכיון דבעיין לא אפשיטא נקיטינן לחומרא וזה הוא דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מן ההלכות וסמך לו על מה שהביא הוא דלקמן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק רביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב דעל שפת הגג כשרה לפי שהוא ז"ל היה גורס ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ולא היה גורס אבעיא להו הכתוב בנוסחאות שלנו וזו היא גירסתו של רב שרירא גאון ז"ל והראב"ד ז"ל השיגו ובלשון הזה כתב זה אינו מחוור דאפי' לרב נחמן קאי בתיקו ולחומרא לפי שהוא ז"ל היה גורס כגירסת הנוסחאות שלנו ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל כי אמרינן בגמרא [דף ה:] כי אצטריך הלכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה מאן דמני גוד אסיק בהדייהו לענין שבת איתמר דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גוד אסיק דהא מסקינן דאפי' על שפת הגג פסולה*) : **ת"ר** שתים כהלכתן . פי' שיש בכל אחת מהן שיעור שלש ומיהו אי בעינן דעריבן או לא פלוגתא דאמוראי היא לקמן דלרב יהודה דאמר דסוכה העשויה כמבוי נמי סגי בשלישית אפי' טפח כהלכתן לא משמע אלא לשיעור שלש ולרבי סימון ואי תימא ר' יהושע בן לוי דאמר דלא סגי אלא בפס ארבעה ומשהו כהלכתן תרתי משמע דעריבן וכשיעור שלש והיינו דאמרינן לקמן [דף ז.] אליביה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק ושלישית אפילו טפח אמרינן בגמרא דרבנן מפקינן מדרשא דקראי שלש דפנות ור"ש ארבע דפנות ומיהו בין למר ובין למר אתאי הלכתא למשה מסיני וגרעתיה לחדא מינייהו ואוקמה אטפח : עושה טפח שוחק ומעמידו פחות מג' סמוך לדופן . דאע"ג דבטפח כל דהו איכא רוב דופן דהוי טפי מג' טפחים ומהאי אפילו הכי בציר מארבעה לא חשיב בשום דוכתא : **סוכה** העשויה כמבוי

*) ע"כ שייך לעמוד הקודם .

ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה ופחות מד' עד שדופן האמצעי הכל כשר החיצון ע"י דופן עקומה ואע"פ שאנו רואין את הסכך כאלו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה עכ"ל וצ"ע ושמא גם האשר"י לא הכשיר תחת הפסול ולא הוצרך לפרש וזהו שכתב ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה מקום הראוי כדי להשתמש בו לבדו דפסול לא מצטרף ובענין אחר לא משכחת להכשיר תחת הפתח ושמא גם זה טעם התוס' לפסול תחת הפסלים ושמא גם רש"י מודה בדבר ולא הוצרך לפרש ואין מחלוקת כלל :

שיטת ריב"ב

גמ' עושה טפח שוחק . יתר : ומעמידו בפחו' משלשה סמוך לדופן . דכל פחו' מג' כלבוד דמי ונמצא שיש כאן דופן של ארבעה טפחים דיתרות הטפח משלים פחיתות השלשה ונמצא שיש בין הכל ארבעה טפחים דהוא דבר חשוב :

שייך לעיל

*גי' ד"ה והאמצעי

הגהות הב"ח

(א) תיבת כל נמחק:(ב)סמוך לדופן נמחק וכ"ב שאינן נוגעות זו בזו דהוי טפח ומשהו : ומעמידו סמוך לא' מהדפנות וכל פחות מג' כלבוד דמי כו': (ג) בשיעור כנ"ל: (ד) וז"ל רש"י שלפנינו ורואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאלו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האיצטבא וכך פירש לקמן במשנ' דהרחיק הסכוך מן הדפנות וז"ל ומכאן אני אומר ומפרש כו' והר"ן ז"ל עצמו העתיק דבריו באותו משנה ע"ל בדף של"ה ע"ב : (ה) נ"ב בעיא: (ו) נ"ל דכיון : (ז)נ"ל הרמב"ם ז"ל : (ח) נ"ל דצריך:(ט)כאלו הדלה כנ"ל :

שלטי הגבורים

באיצטבא גבוהה י' אע"פ שהיא בתוך ד' לכותל ואם יש בינה לכותל ד' אמות פסולה אפי' האיצטבא גבוהה י' ולא אמרי' גוד אחית מחיצתא להכשיר ע"כ :

א כתב השור אם יש לה שתי דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח ומעמידו בפחות מג' לא' מן הכתלים ויעמיד קנה כנגד סוף הכותל הב' ויש קנה עליו ועל הטפח וכשרה ומותר לטלטל בה אפי' בשבת דכמו שחשוב מחיצה לענין סוכה חשוב מחיצה לענין שבת : כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' נעץ ד' קונדסין על הגג וסיכך וכו' עד איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו וכיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו ואליבא דרב נחמן ולכך השמיטה הרב אלפסי ז"ל אבל ר"י ן גיאות ז"ל כתב דרב שרירא גאון לא גרים לאיבעיא להו אלא הכי גרסי' ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ופסקינן כרב נחמן וכ"כ (ז) הרמב"ן ז"ל נעץ ד' קונדסין על ד' זויות הגג וסיכך על גבן הואיל והסכך על שפת הגג כשרה ורואין את המחיצות התחתונות כאילו עולות למעלה על שפת הסיכוך ובכל הספרים שלנו ישנה הבעיה הלכך לא סמכינן אגירסת רב שרירא להקל וכן פסק רבינו ישעיה וס"ר אבי"ה ז"ל דבין באמצע ובין על שפת הגג פסולה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון רש"י כאילו הסכך נעקם כאילו הוא מן הדופן עצמו וכן פי' לקמן במתני' הרחיק הסכך מן הדפנות והיינו כפי' הר"ן: (ב) וכ"כ בהג"ה באשר"י בשם ראבי"ה וכן משמע לקמן בתוס' בדבור ומודה ר"מ אם יש בין נסר לנסר כמלא נסר לשמואל דהוו להו שני פסלין באמצע פי' התוס' וז"ל וכולה פסולה אף תחת הפסלין חוץ מתחת שני הפסלין שבאמצע דכשרים ורש"י כתב לקמן ותחת הכשרים לא יבן משמע תחת הפסלין כשר ע"י דופן עקומה ומן האשר"י עצמו נראה שמכשיר תחת דופן עקומה לקמן גבי אויר פוסל בג' וסכך פסול בד' כתב וז"ל ואם סכך פסול מפסיק

המאור הקטן

ולא חלק בין שדפנות מגיעות לסכך לשאין מגיעות הא לא סייעתא הוא דלא מעייל ר' ירמיה נפשיה בפלוגתיה דאמוראי דמפרשי לה למתני' כל חד וחד כטעמיה :

ואנו תמהים על הרי"ף ז"ל על מה השמיט מלכתוב במקומה א] שמועה זו של ר' ירמיה והיא צריכה תלמוד ואע"ג דאמרי' עלה בגמ' פשיטא הא אסיקנא דמצרך צריכא לאשמעינן דלא אמרי' הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר בסכך שהוא למעלה מכ' לפי שאין פסלותו מחמת עצמו אלא מחמת גבהותו ולא מיקרי סכך פסול בכה"ג וכן השמיט מלכתוב במקום זה תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר"י ורבנן וה"ה לעפר ואין עתיד לפנותו שצריך ביטול בפירוש לרבנן דהיינו צרורות ואין הפרש בין עפר לצרורות שבסתם (ח) צריך ביטול כך צריך ביטול אפי' בשגלה בדעתו שאין בלבו לפנותו שהוא מניחו לכל הרוצה לפנותו שיפנהו והאי דנקט עפר סתם להודיעך כחו דר' יוסי דאפי' בסתם שאין ידוע אם יש בלבו לפנותו אם לאו הרי הוא בטל והלכתא כרבנן ב] וכן השמיט הרי"ף ז"ל מלכתוב היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעית או שבנה באמצעיתא או שבנה עמוד הכל כמו שמפורש בגמ' כולן הלכות גדולות הן וכן הא דת"ר נעץ ארבע קונדיסין וסכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלים וקי"ל כרבנן בין באמצע הגג בין על שפת הגג :

ואותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא פי' בסוף הדופן האחת שיהא דופן קצרה כנגד ארוכה כההיא דאמרי' התם מצר לו מצד א' ארוך ומצד א' קצר אף כאן הקצר הוא הטפח וארוך הוא היוצא ואף התם נמי אקשו ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש התור כדאקשו ליה הכא ושתיק להו ולאו משום דקבלה מינייהו אלא משום דלא חש לה ויש מי שפי' דקבלה רב ואין זה עיקר ואין לנו הדברים והרבה דעות ופירושים מתחלפין בשמועה זו והפירוש שאנו סומכין עליו בזה הוא פי'

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד בעל המאור ז"ל ואנו תמהים על הרב אלפסי ז"ל על מה השמיט מלכתוב במקומה שמועה זו של ר' ירמיה כו' לפי שאין פסלותו מחמת עצמו כו' . מה צורך לו לרבינו הגדול ז"ל לכתוב זו והלכה גדולה מזו אמרו היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתן מרובה מחמתן כשרה ולא אמרי' שעיקר הסכך שהוא למעלה מכ' יצטרף לפסלו לזה הסכך של הוצין ואע"פ שצלתו מרובה מחמתו כ"ש בהא דר' ירמיה שחמתה של עליונה מרובה מצלתה וכמס' עירובין פ"ק אמרי' מקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה תלל סוכה תנן ומצטרפין נמי להכשר הואיל וסכך א' הוא דע"כ הויא לה צלתה מרובה מחמתה כדמפורש התם ואי הוה מיקרי סכך פסול הוה ליה (ט) כשהדלה עליה את הגפן הא למדנו שכל למעלה מכ' לאו סכך פסול הוא ואינו מצטרף לפסול ופעמים שמצטרף להכשר וכן מה שאמר שהשמיט רבינו מלכתוב במקום זה תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר"י ורבנן וה"ה לעפר ואין עתיד לפנותו שצריך ביטול בפירוש לרבנן אני רואה הכל מפורש בהלכותיו שהרי כתב תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו . שמעינן מינה בטלו אין לא בטלו לא וזהו לשון משנתנו בעצמו דקתני בית שמלאוהו תבן וצרורות ובטלו בעל דשמעי' מינה בטלו אין לא בטלו לא: וכן הא דת"ר נעץ ד' קונדסין וסכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין וקי"ל כרבנן בין באמצע הגג בין על שפת הגג רואה אני בה דברי הרב ר' אברהם שהשמיטה רבינו לזו לפי שכתב לקמן ת"ר שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח וכיון שחלק בין על שפת הגג בין באמצע הגג ממילא שמענו שלעולם אינה כשרה עד שיהו ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח וזה לשון הברייתא עצמה דקתני שהיה ר' יעקב אומר דיומדי סוכה טפח והכ"א ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח שנה לנו דרך קצרה תנוח נפשו בעולם שכולו ארוך :

ועוד אותו טפח היכן מעמידו כו' אמר רב מעמידו כנגד היוצא עד ובזה נראין דברי הרי"ף ז"ל :

אמר הכותב לא על זה סמך רבינו הגדול דהא מלתא ספיקא היא דגמ' היא דגרסי' בפ"ק דב"ק ת"ש ההוא גברא דשאל גרגא מחבריה וכו' ש"מ אין שמין אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי

ופסיק ש"מ שמין אלמא כל כי האי מלתא ספיקא היא אי סמכינן אגמריה דרב ולא הדר בו או סמכינן אטעמיה דרב כהנא ורב אסי מדלא ידע לאהדורי להו ואהדר ביה ומיהו לית לן למימר דמשום דלא חש לה שתיק כדאמרי' בפ' איזהו נשך אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב אי אגרא לאו פגרא שתיק רב אמר רב ששת מ"ט שתיק רב ובפ"ק דבילה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב ומה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה שתיק רב אמר רבה ולימא רב יוסף מ"ט שתיק רב ולימא לא וכו' ובפ' ארבעה ראשי שנים תמה אני אם קבלה ר' יוחנן לתשובה זו ובפ' אותו ואת בנו אמרי' אשתיק רבא ואמאי אשתיק והאמר רבא הלכה כר' יוחנן ובמס' גיטין אמר רב חסדא

השגות הראב"ד

למעלה מכ' : א] שמועה זו של ר' ירמיה וכו' עד והאמצעי דלא אמרי' הא קא מצטרף סכך פסול בהדי כך כשר : א"א לא כמו שאומר זה שאם היתה עליונה למעלה מכ' ואע"פ שחמתה מרובה מצלתה שתחתונה פסולה הואיל ויש מן הסכך הפסול כנגד התחתון ופוסל מה שתחתיו ונמצא שאין צלתה מרובה מחמתה מסכך כשרובין שחמה והסכך פסול זה זו רובה פסולה והיינו דאשכחן דאקשינן באילן וגפן ודלעת והא קא מצטרף סכך פסול.ושנינן כשתכבן כלומר שעירב את הכל והניח על הסוכה וכל א' תופס את מקומו ואין א' עומד על חבירו וכיון שהסכך כשר מרובה בטל את הפסול אלא עיקר הגירסא כך היא מהו דתימא ליגזור דלמא מצטרף כלומר דזימנין דהוי סכך עליון לגדי התחתון וקא מצטרף סכך פסול דמשום דלא משתמש בעליונה לא דייק ביה קמ"ל דלא גזרו וזהו העיקר : ב] ובן השמיט הרי"ף ז"ל כו' היתה גבוהה כו' . א"א הלכות שאינן צריכות הן שהרי דופן עקומה שנויה היא ושתים כהלכתן שנויה היא

כמבוי. מפולש ששתי הדפנות זו כנגד זו: כשרה. דסבירא ליה דבכהאי גוונא נמי מיקרו כהלכתן: ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה. סמוך לאחד מראשי הדפנות כמין ג"ם: עושה פס ארבעה ומשהו דופן גמור של ארבעה טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן. אצל המקצוע ועל ידי לבוד איכא שבעה טפחים שהוא כדי הכשר סוכה קטנה: התם דאיכא שתי דפנות. כהלכתן כמין גם דאין נראות מפולשות כי הכך: **ואמר** רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח. כתב רש"י ז"ל בעירובין (דף יא:) אמרינן היכי דמי צורת פתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח שאמרו בברייתא שהוא מתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת פתח על פני כל הדופן (ה) כיצד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה של חצי טפח במקצוע כנגדו וקנה על גביהן מזה לזה דהוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו צורת פתח סתימה מעליא היא בפרקא קמא דעירובין וזהו טפח שאמרו חכמים ומדבריו ז"ל נ"ל שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים כדאיתא פ"ק דעירובין (שם) שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרי' בה אפי' טפח כיון שיש בה צורת הפתח על פני כולה אי הכי אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה כדופן שבת לענין צורת פתח וללישנא בתרא דרבא נמי דאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר שצריכה לה טפח שוחק בפחות מג' וצורת פתח של ארבעה אם איתא דצורת פתח מתיר בכל דפנות הסוכה דהוה ליה כסתום כדאמרינן לענין שבת וכלאים מאי קולא דדופן שלישית הרי לבוד וצורת פתח בכל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד דמחמרינן בהא בסוכה משבת כמו שהחמירו בה לענין עמוד גבוה י' דבעינן מחיצות הניכרות כדאמרינן לעיל [דף ד:] אע"ג דלא אמרינן הכי לענין שבת וכמו שהחמירו בצורת פתח עצמו של דופן שלישית להך לישנא קמא דרבא דבפ"ק דעירובין (שם) לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה של משהו מכאן וקנה של משהו מכאן וקנה על גביהן סגי [וא"צ טפח] והוא שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשין וחשבינן ליה התם כסתום בין לענין שבת בין לכלאים ורבא בעי הכא כלישנא קמא חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן ולפי זה צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים דכיון דבעינן שתי דפנות דעריבן ובסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבעה הא איכא שתי דפנות דעריבן וכבר כתבנו דאין צורת פתח מועיל לסוכה משום דופן אע"פ שמועיל לשבת וכלאים ונמצא שכשיש פתחים בד' דפנותיה ליכא שתי דפנות דעריבן וכ"כ ממ"ש הרב אלברצלוני ז"ל בספר העתים ובשם גאון שאין צורת פתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות הסוכה ובר מן דין צריך ליזהר לפי פירוש הרב אלפסי ז"ל בההיא דאמרינן בפ"ק דעירובין [דף יא.] צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אע"פ שאין פירושו מחוור כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **להך** לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת פתח לא איכפת לן בטפח בין ישנו בין אינו. פירוש לא איכפת לן אי הוי טפח שוחק או לא אבל לא סגי בלא טפח דהא תניא בברייתא ושלישית אפי' טפח והיכי לפלוג [עלה רבא]: אמר ליה אנא כאידך לישנא סבירא לי דאמר וצריכה נמי צורת פתח. הלכך בעינן טפח שוחק שיעמידנו בפחות משלשה דמאן דבעי טפח שוחק הכי מוקים ליה ובעינן נמי צורת פתח מיהו איכא מ"ד דדוקא בשתים כהלכתן דסגי ליה בטפח שוחק הוא דבעינן צורת פתח אבל בסוכה העשויה כמבוי כיון דבעינן בה פס ד' דופן גמור הוא (ו) ותו לא בעינן בה צורת פתח וכי תימא א"כ היכי מפסקינן בינייהו בסוכה העשויה כמבוי היינו טעמא משום דמעיקרא סלקינן וטרינן בטפח דשתי דפנות דעריבן היכי עביד ליה ובתר הכי סלקינן וטרינן בסוכה העשויה כמבוי אי סגי בה מאי דסגי בסוכה שיש בה שתים כהלכתן ואיפליגי בה ובתר הכי אמר דלסוכה הניתרת בטפח ולפום פלוגתייהו דהנך אמוראי בעינן נמי צורת פתח ומינה לדידן דקי"ל בסוכה העשויה כמבוי דלא סגי בטפח שוחק אלא בפס ארבעה דלא בעי צורת פתח אלא בשתי דפנות כהלכתן דסגי בטפח שוחק אבל בעשויה כמבוי דבעיא פס ד' לא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות סוכה דלסוכה העשויה כמבוי נמי בעינן צורת פתח ומיהו כל היכא דעביד [שלם] דפנות של שבעה טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב בסוכה: **גרסי'** בפ"ק דעירובין (שם) אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ופירש הרב אלפסי ז"ל משמיה דגאון כגון שעשאו בלדו של כותל דהוה ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ולא נהירא דכי אמרינן התם פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי היינו כשאוכל משתי רוחות אבל מרוח אחת לא ועוד דכי אמרינן הכי הני מילי שלא נדון הפרצה כפתח אבל כשעשאה צורת פתח ממש משמע דאפי' בקרן זוית מהני וכן כתב הראב"ד ז"ל לפיכך נראה עיקרן של דברים כדברי רש"י ז"ל דמן הצד היינו שקשר הקנה שעל גביהן בצד הקנים שמכאן ומכאן ובכי האי גוונא לא עשה ולא כלום משום דלא מיקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות וכל היכא שאין שם פתיחה תחת המשקוף לא ולפיכך צריך ליזהר בסוכה היכא דבעיא צורת פתח שלא לעשות צורת פתח כענין זה וכמו שנוהגין לקשור הקנה שעל גביהן בקנים שמכאן ומכאן:

כמבוי כשרה פירוש דופן מכאן ודופן מכאן והיא מפולשת כמו מבוי המפולש כשרה ואותו טפח מעמידו לכל רוח (א) שירצה אמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי עושה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן מאי שנא התם דסגי ליה בטפח שוחק ומאי שנא בסוכה העשויה כמבוי דבעינן פס ארבעה ומשהו התם דאיכא שתי דפנות דעריבן סגי ליה בטפח שוחק הכא דליכא שתי דפנות דעריבן אי איכא פס ד' ומשהו אין ואי לא לא אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח ואיכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת פתח ואיכא דאמרי אמר רבא °וצריכה נמי צורת פתח פירוש אם היתה הסוכה בשתי דפנות להך לישנא דאמרת א אינה ניתרת אלא בצורת פתח לא איכפת לן בטפח בין (א) ישנו בין אינו ולהך לישנא דאמרת וניתרת נמי בצורת פתח ניתרת באחד מהם או בצורת פתח או בטפח שוחק ולהך לישנא דאמרת וצריכה נמי צורת פתח אינה ניתרת אלא בשניהם בצורת פתח וטפח שוחק והלכתא צריכה ב צורת פתח וטפח שוחק דאמרינן רב אשי אשכחיה לרב כהנא דעביד ליה טפח שוחק באמצע ועביד לה צורת פתח אמר ליה לא סבר לה מר להא דרבא דאמר וניתרת נמי בצורת פתח א"ל אנא כאידך לישנא ס"ל דאמר וצריכה נמי צורת

רש"י

לדופן ויהיה הדופן ד' טפחים ומשך סוכה שבעה והוי רוב' של דופן עשוי: מבוי המפולש. ששתי הדפנות זו כנגד זו: כשירה. דהאי נמי קרוי כהלכתן: לכל רוח שירצה. שהרי יש כאן ארבעה יוצאין (ב) ואיזה יוצא שירצה יעשה: פס. דופן גמור של ארבע טפחים ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אצל המקצוע וצריך פס ד' דכי אמרת לבוד איכא שבעה טפחים אורך כדי סוכה קטנה: דעבידן כהלכתן. כמין גאם דאין נראות מפולשות כי האי: ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח. בעירובין אמרינן היכי דמי צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח שנינו בברייתא שמתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא א"כ עשו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן (ג) כיצד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה של חצי טפח במקצוע כנגדו וקנה על גביהן מזה לזה הוה ליה כאילו כל הדופן סתום (ד) ופתח שיש לו צורת הפתח סתימה מעלייתא היא בפ"ק דעירובין [דף ב.] וזהו טפח שאמרו חכמים: וניתרת נמי בצורת הפתח. משמע דטפח ששנינו היינו כדפרי' ר' סימון לעיל עושה סתימת טפח אצל היוצא ואתי רבא למימר דאם עושה צורת הפתח על פני דופן כולה בשני קנים כל שכן וקנה של גביהן קיימא ליה במקום טפח ומכשיר ליה כוותיה דלאו האי או האי מכשיר: וצריכה נמי צורת פתח. משמע תרווייהו בעינן טפח אצל היוצא וקנה בזוית שכנגדו וקנה על גביהן מטפח זה לקנה של זוית:

מלחמת ה'

חסדא אשתק מורן וכמס' כתובות קרי עליה דאבוה דשמואל שרים עצרו במלין וכף ישימו לפיהם אלמא לא אמרי' משום דלא הש לה שתיק אלא היכא דמוכחא מלתא אבל מכיון דאשכחן ליה לשמואל משמיה דלוי דאמר מעמידו כנגד היוצא וכן מורן בי מדרשא ממילא אדחיא קושית דרב כהנא ורב אסי. ור' סימון א"ר יהושע בן לוי דקי"ל כוותייהו אי הוה סבירא להו הכי הוה להו לפרושי ולמימר ומעמידו כנגד ראש תור בפחות מג' סמוך לדופן והתם נמי כפ' המוכר את הבית דאקשו ויקנה כנגד ראש תור (כ) דלא קי"ל כוותייהו מסוגיא דשמעתא דאתיא כרב וכן פסק שם רבינו הגדול וזהו טעמו בכאן ולא כדברי בעל המאור ז"ל ולא כפירושו בשמועה אלא פי' היוצא הוא סוף הדופן הארוך וכנגדו הוא מעמיד הטפח רחוק מן הכותל האחר (ל) שאם היו שתי דפנות מזרח ודרום ובא להעמיד הטפח במערב מרחיקו מן הדרום ומושכו כלפי צפון עד כנגד סוף דופן מזרחי שנמצא דופן מזרחי הארוך סופו שכלפי צפון וסוף הטפח מכוונין זה כנגד זה שאם יעמידנו סמוך לדופן דרומי ונמצא ארוך כנגד קצר לדעת רב לא היה אותו טפח שהוא הקצר מתיר אלא כנגדו ואזדא לטעמיה דאמר התם לא קנה ארוך אלא כנגד קצר ורב כהנא ורב אסי אקשו ליה ויעמידנו כנגד ראש תור ויתיר כנגד ראש תור במשך שתי הדפנות ואינהו נמי אזלי לטעמייהו דאמרי' התם ויקנה כנגד ראש תור ונדחו דבריהם שאין מעמיד באלכסון ועמדו דברי רב עד שבא ר' סימון והלך ואמר שמעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ומתיר כל משך הארוך מאחר שיש בקצר משך סוכה קטנה עם שני לבודין דאתיא הלכתא וגרעיתיה לשלישית ואוקימתא אהכי וזהו הפי' הנכון וכך פירשו רבינו שרירא ורבינו האי גאונים ז"ל וכך מצאתי בירושלמי נוסחאות מדוקדקות רב אמר אותה של טפח צריכה שתהא מובלה מן הכותל שמואל אמר אפי' תימא כנוסה כמה רואין אותה כאילו היא יוצא וכנא ואיסי עלון והוו קומי רב בהדא דשמואל ר"י בן פזי בשם ר' יהושע בן לוי והוא שתהא נתונה בתוך ג' כלתיים ופירושו נראה דרב סבר צריך להרחיק אותה של טפח מן הכותל שכנגדו כדי שיהא עומד כנגד סוף הכותל שכנגדו הוא יוצא ושמואל סבר אפי' הוא כנוס ממנו הרבה והוא סמוך לכותל שכנגדו רואין אותו כאילו הוא משך ויוצא למנין כנגד כל אורך הארוך שכנגדו ור' יהושע בן לוי כטעמיה בגמ' דילן ומכאן למדנו מפורש מהו מחלוקתם ומהו כנגד היוצא אבל שיטתו של שמואל מחלפת עם הגמ' שלנו משמיה דלוי וכן דרכן תדיר בהליפין כזה בכל מקום

המאור הקטן

פי' רבינו שלמה ז"ל ויש מן הגאונים ז"ל מי שפי' בחילוף לומר שזה שאמרנו בו כנגד ג הוא כנגד ראש תור וזה שאנו אומרים בו כנגד ראש תור הוא כנגד היוצא ויש מי שסמך על ד ורב אסי לומר שהלכה כמותם ומפרש דברי רבא בצורת פתח בדופן של רב כהנא ורב אסי ולא כן ובזה נראין דברי הרי"ף ז"ל שלא הזכיר כלל דברי רב ולא דברי רב כהנא ורב אסי וסמך סימון א"ר יהושע בן לוי והכי מסתברא מעובדא דרב אשי דאשכחיה לרב כהנא דעביד ליה ט ועביד ליה צורת פתח ולא תמצא בכל השמועה כולה טפח שוחק אלא בדברי ריב"ל בלבד ובסוכה כמין (ח) גומא היה מעשה זה של רב כהנא ולא בסוכה העשויה כמבוי וכיון דקי"ל בכל מק רב עדיפא דריב"ל וכוותיה קי"ל בין סוכה העשויה כמין גומא ובין סוכה העשויה כמבו העשויה כמין גומא צריכה טפח שוחק וצריכה נמי צורת פתח באותו דופן שלישית ש כמעשה דרב כהנא ובדופן רביעית לא צריכא ולא מידי וכל מה שתמצא בענין זה בדברי ובפירושיהן חוץ מזה אל תסמוך בהם כי יש דברים הרבה מרבים הבל וג' לשונות האמורות בגמ דרבא פירש בהן ה"ר (ט) שמואל ז"ל ג' פירושין לומר ששלשתן חלוקות זו מזו כי הלשון הראש אינה ניתרת אלא בצורת פתח כלומר חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן וקנה על גביהן כצורת פ טפח עצמו בדופן שלישית והלשון שאמר וניתרת נמי בצורת פתח כלומר או טפח או צורת פ שלישית והלשון שאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר טפח שלם בראש היוצא וסומך לו צורת מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ובעל ספר הערוך פי' (י) כי ב' לשונות של רבא האחרונות ללשון הראשון מ"מ אלישנא בתרא סמכינן וכוותיה עבדינן ממעשה דרב כהנא והא דאמר לשבת מינו דהויא דופן לסוכה הויא דופן לשבת של החג דאמרי' מינו אפי' סקילתא לחמירו היא ואע"פ שלא הזכירה הרי"ף ז"ל:

השגת הראב"ד

היה דלא כרבינו יעקב: ג] היוצא הוא כנגד ראש תור וזהו שאנו אומרים בו כנגד ראש תור הוא כנגד היוצא: א"א הירושלמי מוכיח כנגד היוצא דאמר רב סמוך לכותל קאמר מעתה כנגד ראש תור הוא רחוק מן הכותל הנה שהלשון מעורבב בירושל' והכי איתא לישנא התם אותה של טפח צריך שתהא מובלה מן הכותל טפח ושמואל אמר אפילו כנוסה כמה כאלו היה יוצא ואמרי' התם דרב כהנא ורב אסי קיימי כשמואל ואין הלשון הזה נכון בעיני על

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל ומה שכתב האלפסי להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת הפתח לא איכפת לן בטפח שוחק בין ישנו בין אינו יש לומר בין ישנו במקום א' בין אינו במקום א' אלא חלוק לשנים לעשות ממנו צורת הפתח אבל לא מצית למימר דלית ליה כלל

ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ונותן קנה מהפס על הדופן האחד ואם השנים כהלכתן וטפח בשלישית אפי' יש בשתי המחיצות פתחים הרבה שאין בהם צורת פתח שכשתצרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד כשרה ובלבד שלא יהיה בה פרצה יתירה על י' אמות ואם יש בהן צורת פתח אפי' ביתר מי' כשרה ומיי' כתב אפי' יש לה צורת פתח אם יש בה פרצה יותר מי' פסולה אא"כ עומד מרובה על הפרוץ ולא נסירא להרא"ש:

לשון ריא"ז

היו שתי הדפנות זו כנגד זו ודומין למבוי מפולש שעושה

הגהות הב"ח

(א) שירצה ר' סימון אמר משום ריב"ל כו' כצ"ל: (ב) ולאיזה כצ"ל: (ג) נ"ב כולו: (ד) נ"ל דפתח: (ה) נ"ב כולו: (ו) על תי' ותו נרשם קו: (ז) נ"ב לשון הטור בסי' תרל"א: (ח) נ"ל גא"ם וכן לקמן: (ט) נ"ל שלמה: (י) נ"ל בו ב' לשונות: (כ) נ"ל לא: (ל) נ"ב כזה:

מזרח
צפון
ה

גרסי' בגמרא [דף ז:] אמר (ה) רבא וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת. פי' אע"ג דלענין שבת לשוייה רה"י בעינן ג' מחיצות גמורות בשבת של סוכה מותר לסמוך על מחיצות שבסוכה אם עשאה ברה"ר סמוך לפתחו להכניס ולהוציא הימנה [א] [לביתו] בכולה ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי אלא בשאר מחיצות שאינן של סוכה אפ"ה לשבת של סוכה שריא דמגו דמהני לענין סוכה לאכול ולישן בתוכה מהני נמי לשבת דסוכה לענין שבת שיהא מותר לטלטל בכולה וכי תימא וכיון דאסיקנא דדופן שלישית טפח בפחות משלשה

רש"י

סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. בשבת ובחול דמיגו דהוי דופן לשבת למיהוי רה"י מדאורייתא לחייב הזורק מרה"ר לתוכו ולפטור המכניס והזורק מתוכו לרשות היחיד הוי דופן לענין סוכה: פסי בירא[ו]ת. בפ"ב לעירובין תנן להתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לבירא[ו]ת (ד) ברה"ר ד' פסין כעין דיומדין ורואין כאילו יש מחיצה סתומה מזה לזה ונמצא הבור מוקף במחיצות וממלאין מתוכו לתוך המחיצות ואם סיכך על גבן כשרה בשבת דסוכה מיהא: למיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה. ואף על גב דבעינן שתים כהלכתן: פסי בירא[ו]ת איכא שם ד' מחיצות. שהדיומדין עשוין לארבע רוחות: חמתה מחמת סכך. פוסלת בה ולא מחמת דפנות

צורת פתח א אמר (א) רבא *סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה °ואמר (ב) רבא סיכך על ב גבי פסי ביראות כשרה דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין ג סוכה וצריכא דאי אשמעינן מבוי שיש לו לחי דאיכא (א) שתי מחיצות מעליאתא אבל פסי ביראות דליכא שתי מחיצות אימא לא צריכא ואי אשמעינן פסי ביראות דאיכא שם ד' מחיצות אבל מבוי שיש לו לחי דליכא שם ארבע מחיצות אימא לא צריכא: *ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: ת"ר חמתה (ג) מחמת סכך ולא מחמת דפנות רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות אמר אביי ר' יאשיה ורבי ור' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל וב"ש ור' אליעזר ואחרים כולהו ס"ל סוכה

נר מצוה ולורת פתח נמי מהני אמאי אילטרכי' מיגו לענין איסורא דאורייתא הא דופן מעליא היא כמי לענין שבת וליכא מאן דאמר דלא סגי לענין שבת בג' מחיצות מדאורייתא לאו קושיא היא דאיכא גווני טובא דסגי בסוכה ולא סגי בשבת אפילו לדאורייתא כגון פרוץ מרובה על העומד דשרי בסוכה ולא סגי בשבת כדאיתא בגמ' דוק ותשכח וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרינן בסוף פרקין בגמרא [דף יח.] שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקלר בהני גווני לריכין מגו אפי' לדאורייתא ומדרבנן ודאי פשיטא דלא סגי בלא מגו דהא בעירובין (ו) *סגי בדופן רביעית או פס ארבעה בחלר או לחי או קורה במבוי כדאיתא בעירובין והרב אלפסי ז"ל לא כתבה להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא אלא ששוייה רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה: **ואמר** (ז) רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. כלומר דמיגו דהויא דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה ומתוך סוגיית הגמרא נראה דלאו במבוי (שאינו) מפולש עסקינן כמו שכתבתי בחדושי *דאי (*לאו) הכי קשיא כיון שיש בה שלש מחיצות למה לן לאכשורה משום מגו דלחי המתיר בשבת ותירלו בזה כגון שסיכך כלפי חוץ רחוק מדופן האמלעי והאי מיגו נ"ל דהכי אמרינן ליה דכיון דהאי לחי מהני להתיר המבוי בלא מחיצה שלישית מדאורייתא (לרבא) [לרבה] דאמר לחי משום מחיצה כדאיתא בפ"ק דעירובין (דף יב:) מהני נמי להכשיר סוכה זו מדאורייתא (ח) כיון דהאי לחי נמי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן שאע"פ שיש לו שלש מחיצות אפ"ה לריך הוא להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מיגו דידיה אפי' מדרבנן ואם לא על דרך זה איני רואה כאן מיגו כלל ואע"ג (ט) דרבא אזיל דס"ל לחי משום מחיצה מהני וכדכתיבנא הביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו משום דמשמע דקי"ל הכי דהא בפלוגתא דלחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין [דף טו.] אמרינן אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ופסק הרב אלפסי ז"ל כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי משום דס"ל ז"ל דהיינו למ"ד ביע"ל קג"ס. אבל יש לתמוה עליו שלא פי' דלא שרינן הכי אלא בסוכה בשבת אבל בחול לא כיון דלא משתרי אלא משום מיגו והכי מוכח בגמרא ולפיכך דחקו בסוגיית הגמרא לומר דאפילו בחול משתרי כמו שכתבתי בחדושי ואינו מחוור ומוכח בגמרא שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו (י) במבוי באמלע החלר רחוק מדפנות החלר ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית ליה שתי דפנות דעריבן ולא הגריכו פס ארבעה אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמלעי כנגדה ומקשו הכא אמאי אמרינן מיגו כה"ג לקולא נימא איפכא לחומרא דבקמייתא (כ) דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא דופן לסוכה ובבתרייתא (ל) דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לסוכה לא הוי דופן לשבת ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרינן משום מיגו אלא אסורא דרבנן ולאוקומי אדינא דאורייתא ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחדושי דאפילו מאי דאסור מדאורייתא שרינן משום מיגו אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד והז' שלה תהא לריכה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן שאע"פ שבשבת שלה אינה לריכה הכשר גדול כ"כ [כמו בחול] שהרי סכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר אין בכך כלום שמ"מ הכשר שפירשה בה תורה לכל ימיה הוא מספיק וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר להאין מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ומעתה אפי' בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא כגון שפרוץ שלה מרובה על העומד או שאחת ממחיצותיה ארוכה הרבה וניתרת כולה משום פסל היוצא מן הסוכה כדאיתא בגמרא בסוף פ"ק אע"פ שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא להלן מן הדופן הקלר בשבת דעלמא אפילו הכי בשבת דסוכה שרי משום מיגו וממילא שמעינן דמיגו לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן ומש"ה אמרינן דסכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה: **ואמר** (מ) רבא סיכך ע"ג פסי בירא[ו]ת כשרה. שהתירו לעולי רגלים לעשות ד' פסין על הבורות שבדרכים כדי שיהא מה שבתוך הפסים רה"י ויהא מותר לשאוב מן הבור שהוא רה"י ולהניח על שפתו ומעמיד ד' פסין גבוהין עשרה בד' רוחות סביב הבור עושה כל אחד מחיצה לב' רוחות שרוחב כל פס ופס שני אמות כמין ג"ם אמה לכאן ואמה לכאן ובפ' עושין פסין פירשו כמה ריוח יהא ביניהן ויהא מותר למלאות מן הבור ולהניח על שפתו: דאיכא שם ארבע מחיצות. דאע"ג דלאו מחיצות מעלייתא נינהו שמא דד' מחיצות מיהא איכא: **והלכך** על הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שכיון שלא התירו פסי בירא[ו]ת אלא לעולי רגלים בלבד כדאיתא בפרק עושין פסין [דף כ:] האידנא ליכא מיגו ונראה שהרב אלפסי ז"ל סובר שעל גבי פסי בירא[ו]ת לאו דוקא אלא אפילו כעין פסי בירא[ו]ת התירו דכיון דמדינא פסי בירא[ו]ת רה"י גמורה אלא שאסור לטלטל בה מדבריהם וגבי עולי רגלים העמידו דבריהם על דין תורה כדי שלא ימנעו לעלות לרגל ה"נ אוקמא אדין תורה כדי שיהא ספוק ביד כל אדם לזכות במצוה זו ואין זה מחוור אלא דה"ה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי בירא[ו]ת לא שייכי [אהדדי] כלל ובגמרא (לא) מצרכינן להו ואי אפשר אא"כ נדחוק בזה: ושחמתה מרובה פסולה רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות. דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך צריך שיהא הדופן עבה: **אמר** אביי רבי ורבי יאשיה וכו' כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. כל היכא דאמרי' רבי פלוני ופלוני אמרו דבר אחד הם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חבירו ויש מי שאומר דכי האי גוונא לא חשיבא שיטה ואפשר דהויא הלכתא כוותייהו אבל כל היכא דאמרי' רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו כי הכא הויא שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מינייהו מפני שאע"פ שהולכים בשיטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודין זה לזה כי הא דמעתין דאמרי' כולהו ס"ל ופליגי אהדדי דב"ש (נ) בהכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושלחנו [דיו] ורבי בעי ד"א על ד"א ור"ש בעי שלש דפנות ורביעית אפי' טפח ור' יהודה מודה כסתם מתני' דקתני ושאין לה שלש דפנות מדלא פליג עלה כדפליג ברישא והכי נמי משמע כדאמרינן בפרק האשה רבה (דף נג.) (ס) רב הונא כרב ורב כרבי ינאי ור' ינאי כרבי חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר' אליעזר בן יעקב וראב"י כר"ע כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואלו אינם שוין דר' ינאי ור' חייא לא אמרו בפירות שאינן בעולם לגמרי אלא שלא הביאו לו האחים עדיין ור"מ אמרה בכל פירות דקל אע"פ שלא באו לעולם כלל ור"א לא אמר אלא כגון שחת ואגם כדאיתא בפרק האומר בקדושין (דף סב:) ולפי שאין מודין זה לזה ובכל חד מינייהו פליגי רבנן עליה הוי כל חד מינייהו יחיד ובטל במיעוטו ובנין אב שבכולן שממנו למדו הגאונים ז"ל שאין הלכה כשיטה בפ' איזהו נשך (דף סט.) דאמרינן ודילמא רב עילים טובל בגיר הוה ואמר ר"כ הלכה כר"י

המאור הקטן

אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וכו' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל (הביאו הרא"ש בסי' י' עד אחר שלחנו) אע"ג דכל כה"ג שיטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו הכא איכא תרתי מינייהו דהלכתא נינהו וכו' בדכתיבנא בהלכות ודבריו ז"ל אינם נכונים וברורים במקום הזה דקאמר דלאו משום דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמייהו דפסלי רבנן דקא סברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי והיא הנותנת א] מה טעם שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי משום דבעינן סוכה דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא:

מלחמת ה'

ועוד אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וכו' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן וכו' עד וכה"ג לאו דירת קבע הוא: **אמר** הכותב אילו שתק מי שלא ידע בטלו המחלוקות שזו טעות גדולה היא דהא גבי שבת אמרי' כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה כשאין לה גג משום דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואם יש לה גג אסורה כדאיתא בפ' תולין ובמס' עירובין אלמא לא הוי אהל כלל דאי אהל הוא ודאי אסור דבשבת אפי' אהל עראי אסור כדאמרי' הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט ואנ"ל בשבת והרי דברים ק"ו שאפי' לתלות את המשמרת אסור משום אהל עראי ואפי' פרוונקא אסור כ"ש כילת חתנים שאילו היו שיפועי אהלים כאהלי עראי כלל אין ספק שהיה אסור לנטותה ואסור לפורקה אלא שיפועי אהלים כדופן עקומה הוו ולית בהו סכך ואהלים כלל וכך פירש רבינו שלמה ז"ל שם בפ' המוצא תפילין ועוד מסתברא דא"ל (נ) אביי כמאן כר"א וכו' ואמר ליה ברייתא איפכא תניא וכו' ואי ס"ד דהא דאמרי' שפועי אהלים לאו כאהלים דמו היינו משום דבעינן סוכה דירת קבע לכ"ע בין לרבנן בין לר"א אסור לישן בכילת חתנים בסוכה דהכא משום שוי אהלא בעלמא הוא ושפועי אהלים כאהלי עראי דמו וגמלא שאינו ישן בגל סוכה כדאמרי' (ק) התם דלמיפסלה לסוכה כהכשרה כך פסולה הכה דלשוויי אהלא בגליר מהני (ר) הויא אהלא ועוד דהא אתוקמא בשטה לאביי והכ"ל דהלכתא כמאן דסבר כאהלים דמו דכל כה"ג לית הלכתא כחד מינייהו כדבעינן למימר קמן אלא ודאי אוריק אביי דעתיה דרב יוסף וה"ק אי סבירא לך טעמיה דר"א משום דבעי' דירת קבע אפי' כר"א לא אתיא אלא אי נמי סבירא לך טעמיה משום דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו כלל ולפיכך מותר ליישן בכילה שיכי שבקת רבנן ועבדת כר"א הוייא לדעתיה דרביה ואקשי לטעמיה עד דאוקמיה לטעמיה כרבנן וליסנא דגמ' דיקא דקאמר (ש) ורבנן שיפועי אהלים כאהלים דמו מכלל דר"א לאו כאהלים דמי כלל וסרי דבר ברור שאין לנו אהלי עראי בכל התורה כאהלי טומאה וכלשון הזה בנינו במס' אהלות כל שפועי אהלים כאהלים למדנו שאין הלשון הזה אלא להוציאן מתורת מחיצות מכלל דלר"א דינן כמחיצות ואין שם אהל כל עיקר:

השגות הראב"ד

א] מה טעם שפועי אהלים לאו כאהלים דמי משום דבעינן סוכה דירת קבע וכו': א"א זה שבוש א"כ לימא סכי ורבנן אהל עראי בעינן והא נמי אהל עראי הוא ואנן לא אמרי' אלא כאהלים דמו ואפשר דאהל עראי קאמר מכלל דר"א סבר אפי' באהל עראי נמי לא הוי שפועי אהלים כאהלים כלומר לית להו תורת גג אלא תורת דפנות עקומות ואין להם גג כלל והלכה כר"א בהא דסכך בעינן וליתא:

שלטי הגבורים

שעושה דופן ג' ביניהם טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לא' מן הדפנות והרי הוא כסתום והאויר שמאותו טפח עד הדופן האחר שהוא ג' או יותר מג' לריך להתירו בלורת פתח ומז"ה מלריך בסוכה העשויה כמין גאם כענין שכתבנו (ע) בסוכה העשויה כמבוי ומלריך פס ד' ומשהו ומעמידו בפחו' מג' סמוך לדופן ואין שיטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות:

א כ' הרא"ש גרסי' בגמ' אמר רבה וכן לשבת מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי מחילה לענין שבת שרב אלפסי השמיט מימרא זו דרבה וכתב ב' מימרות אחרות דרבה והיינו טעמא משום דפסק דבעי נמי לורת הפתח ומלאה דפשיטא היא כיון דאיכא ג' מחילות מעלייתא דאמרי' מיגו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעיא לורת הפתח לא היה לו להשמיט מימרא זו:

ב (פ) נעץ ד' קונדסים באמצע הגג וסיכך על גבן פסולה דלא חשבינן להו כמחילות ואם נעץ אותן בשפת הגג וסיכך עליהן כתב מיי' דכשרה שרואים מחילות הבית כאילו עולות למעלה וכ"כ רב שרירא ושרי"ץ גיאות אבל רי"ף פסל וכ"כ אבי"ה וה"ר ישעיה ולזה הסכים הרא"ש נראה מדבריו שרבינו סבירא בפסקיו דין נעץ ד' קונדיסין ואולי פסק כך בשמו מפני שהשמיטו כמו שכתבנו לעיל:

לשון ריא"ז נעץ ד' עמודים על ד' זויות גגו בשפתו וסיכך על גבן פסולה לפי שאין מחיצ' שתחת הגג מועילין לסוכה עד שיהיו ג' דפנו' גבוהים על הגג י' טפחים ונראה בעיני שאם היה עמוד עב ויש בו כדי לרבעו ולחוק כדי רבועו עד שיהו בו ז' טפחים מצד זה וז' טפחים מצד זה עולין משום ב' דפנות וכן אם ראוי לחוק בתוכו עד שיהו שביבותיו שיעור ג' דפנות עולין לו משום ג' דפנות והיושב בסוכה כנגדן יצא ידי חובתו כמבואר בקונט' הראיות:

ג כ' הרא"ש ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים נמי לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ועולה ומטפס ויורד משום מצות סוכה התירו אף לטלטל בשבת דסוכה וכ"כ רי"ץ גיאות ז"ל דמותר לטלטל בה מידי דהוי אשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ורמב"ם ז"ל כתב ואפי' לא ניתקן להתיר בירא[ו]ת כגון שאין בור כיון דאם היה שם בור היה נידון משום מחילה ושרי ובאגר אם עשה כיוצא בו רפיא בידי אם היתה כשרה ואית' מרבותינו שנסתפקו בדברים שלנו ע"כ:

א מיי' פ"ד ופ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרל ותרלד:

הגהות הגר"א / הגהות חו"י: (א) עי' תוס' ד"ה סיכך ד"ז:

[נ"ל לא סגי אלא בדופן כו']

נ"ל ואי הכי ד"ת מ"ז

הגהות הב"ח
(א) נ"ל רבה: (ב) נ"ל רבה: (ג) נ"ב מרובה: (ד) שברה"ר כצ"ל: (ה) נ"ל רבה: (ו) נ"ל בעי: (ז) נ"ל רבה: (ח) נ"ל וכיון: (ט) נ"ל דרבה: (י) נ"ל כמבוי: (כ) נ"ל דרבה: (ל) נ"ל דרבה: (מ) נ"ל רבה: (נ) נ"ב בעו: (ס) נ"ב בר [הג"ה זו צ"ע דרבה כי מכן מלת רבה מפרק האשה. אלא רב הונא]: (ע) נ"ל ובסוכה כו' מלריך: (פ) נ"ב לשון הטור בסימן תרל"א: (צ) נ"ב בדף י"ט ע"ב: (ק) נ"ב בדף י"ע"ב: (ר) נ"ב נמי: (ש) טעמייהו דרבנן כצ"ל:

הגהות מא"י
[א] בא"י הגי' ולהוציא הימנה ולטלטל בכולה:

כר"י והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שיטה איתמר דאי לא תימא הכי הלכה הלכה למה לי לימא הלכה כרבי יהודה דמיקל בכולהו אלא ש"מ שיטה איתמר והתם נמי לא מודו אהדדי וכל כה"ג מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו אלא היכא דפסק תלמודא בהדיא כחד מינייהו או דמוכח הכי ומפיק לה משיטה כי הא דשמעתין דפסק רבא הלכה כב"ש כדאיתא בריש פירקין בגמ' [דף ג.] וקי"ל נמי כרבי אליעזר כמו שכתב האלפסי ז"ל בסמוך וכמו שנפרש בס"ד אבל מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו : רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה . דס"ל דבעינן דירת קבע חשובה כבית שטעורו ד"א על ד"א ובציר מהכי פטור מן המזוזה ומן המעקה ומכל דיני בית : ר' יהודה מכשיר . דקסבר דירת קבע בעינן וכסברי' דרבא דאוקי בריש פרקין פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בהכי : ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח . ומדבעינן ד' דפנות אלמא ס"ל דדירת קבע בעינן : העושה סוכתו בראש הספינה . מפרש בגמ' בפ' הישן דאי אינה יכולה לעמוד אפי' בפני רוח מצויה דיבשה דברי הכל פסולה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה של יבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דים כ"ע לא פליגי דסוכה מעלייתא היא כי פליגי דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ר"ג סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לאו כלום היא

נר מצוה

סוכה דירת קבע בעינן ר' יאשיה הא דאמרן רבי (*מאי היא) דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה רבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה מכ' אמה פסולה (א) ורבי יהודה מכשיר ור"ש דתניא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר ג' כהלכתן ורביעית אפילו טפח ר"ג דתניא העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה ר"ג פוסל ור"ע מכשיר ב"ש דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ר"א דתנן העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסול' °לפי שאין לה זוויות . אע"ג דקיימא לן דכל כי האי גונא שטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו הכא איכא תרתי מינייהו דהלכתא נינהו חדא העושה סוכתו כמין צריף דקי"ל *מתני' יחידאה היא וברייתא איפכא תניא רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין ולאו משום דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפסלי רבנן דסברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו ור"א סבר שיפועי אהלים כאהלים דמו ואידך *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית

רש"י

דפנות : בראש הספינה . (א) שהיא גבוה מאד בספינות הים שהן גדולות והרוח באה ועוקרתה : בראש העגלה . דניידה מתחזי כי עראי : כמין צריף . דגגה ודפנותיה באין כא' כעין כוורת שאין הגג ניכר לבד והדפנות לבד: או שסמכה לכותל. וראשו אחד מוטה על הכותל וראשו אחר על הארץ דגגה (וראשה) [ודופנה] אחד שאין לה גג ואין נאה לדירה : כשובך . עגולה :

ור"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה : ב"ש דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין . פי' משום דבגמ' אמרי' בריש פרקין [שם] דפליגי בסוכה קטנה והיינו פחות משבעה טפחים ופליגי בסוכה גדולה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא (ב) ואינה מחזקת נמי כדי ראשו ורובו ושלחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וטעמא דב"ש בסוכה קטנה משום דלאו ראויה לדירה היא ומינה נפקי ליה לאביי דסברי ב"ש דסוכה דירת קבע בעינן : כמין צריף . שרחבה למטה ומשפעת למעלה משני צדדין עד שאין לה גג למעלה כלל : או שסמכה לכותל . שסמך שפת הדופן למעלה לכותל וכמלא שאין לה גג : ר"א פוסל מפני שאין לה גג ואינו נאה לדירה : לפי שאין לה זוויות . ואין דרך דירת קבע בכך דקי"ל דמתני' יחידאה היא וברייתא איפכא תניא הכי איתא בגמרא בסוף פרקין : וכתב הרב אלפסי ז"ל ולאו דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפסלי רבנן דסברי שפועי אהלים לאו כאהלים דמו והשיב עליו הרז"ה ז"ל דחד טעמא הוא והיא הנותנת מה טעם שפועי אהלים לאו כאהלים דמו משום דבעינן דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא . וכתב עליו הרמב"ן ז"ל שזו טעות גדולה הוא דהא גבי שבת אמרינן כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה משום דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואם יש לה גג אסורה כדאיתא בפרק תולין (דף קלח:) ובפ' המוצא תפילין (דף קב.) אלמא לא הוי אהל כלל דאי אהל הוא ודאי אסור דבשבת אפי' אהל עראי אסור כדאמרי' [שבת קכה:] הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט וכ"ש בשבת והרי דברים ק"ו שאפילו לתלות המשמרת אסרו משום אהל עראי ואפילו פרונקא [שם קלט:] אטולי כובא כל שכן כילת חתנים שאילו היו שפועי אהלים כאהל (ג) כלל אין ספק שהיה אסור לנטותה ואסור לפרקה אלא שפועי אהלים כדופן עקומה הוא ולית בהו שכך והאהלים כלל וכך פרש"י שם בפרק המוצא תפילין אלו דבריו ז"ל : ותמהני עליהם שאם מה שנמצא במקצת נסחאות בפרק המוצא תפילין עלה דההיא דכילת חתנים הוא עיקר הדבר ברור דסוכה העשויה כמין צריף אהל מקריא אלא שאינה קבע דאמרינן התם עלה דההיא ולא אמרן אלא שאין בשפועה טפח אבל יש בשפועה טפח שפועי אהלים כאהלים דמו וכך היא ברוב הנוסחאות וכן פי' רבינו חננאל ז"ל וזו היא גרסתו של רש"י ז"ל ועלה דההיא הוא שכתב רש"י ז"ל שאין כאן אהל כלל אבל כל שיש בשפועה טפח הוי אהל וכבר הקשה רש"י ז"ל איך אפשר שהמטה עומדת בפחות משני טפחים ותירץ כגון שיש כילות קטנות סמוכות ואין בכל אחת טפח וכבר הקשו בתוס' היכי מסקינן התם דשפועי אהלים כאהלים דמו דהא בפ"ק דמכילתין מסקינן דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ותירצו דלענין סוכה לאו כאהלים דמו אבל לענין שבת כאהלים דמו אבל אתה רואה ברור לפי זה דשפועי אהלים לענין שבת אהלים נינהו [והיינו עראי ודכוותיה אמר בסוכה לאו כאהלים דמו] ולא כמו שכתב הרמב"ן ז"ל ואפילו תאמר שאין אותה הגירסא עיקר הרי אני רואה מפורש לפי דברי הרב אלפסי ז"ל דאהל משופע עראי הוא ואסור לנטותו בשבת שהוא ז"ל פירש בפרק תולין [דף קלח.] הא דתני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ואפ"ה פטור אבל אסור אא"כ כרך עליה חוט או משיחה כדאיתא התם ומדבריו אתה למד שהוא סובר דשפועי אהלים אע"פ שאין בגגן טפח ואין בפחות משלשה סמוך לגגן טפח אהל עראי הוא ופטור אבל אסור ולפי דבריו הא דמנקיט התם אביי ותני כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה טפח עסקינן ושלא כדברי רש"י ז"ל שפי' שכילת חתנים דוקא הוא שמותר לנטותה ומותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבת שכך כתב כל אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו טפח הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחלה בשבת פטור כילת חתנים שאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה ומעתה לא טעה הר"ז הלוי ז"ל אבל כך ראוי לומר דאביי סבר דלמאן דמכשיר אהל עראי בסוכה שפועי אהלים נמי מכשיר ולקמן דמסקינן כר' אליעזר סבירא לן דאפילו מאן דבעי דירת עראי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו לענין סוכה דסכך אמר רחמנא וליכא סכך כ"ל : ואידך מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית וכו' אלא טעמא דידהו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו . זה לשון

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו' עד וקי"ל דבתרתי פליגי . זו אינה תשובה דטעמא דב"ש בסוכה קטנה נמי משום הכי הוא משום שמא יביא שולחן וימשך אחריו וכל שכן שהוא דכיון שאין לו מקום בסוכתו להכניס בו שולחנו פסולה שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו אפי' ליישן ולשנן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו (ד) פסולה שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה והא דפליגי בתרתי גדולה להודיעך כחן דב"ש קטנה להודיעך כחן דב"ה ומיהו תרווייהו משום שמא ימשך ואביי דאוקמה בשיטה סבר דבסוכה קטנה בלחוד פליגי וטעמא משום דירת קבע אבל אנן מכיון דאשכחן דאפי' בסוכה גדולה פליגי ומשום גזירה ממילא אבטילנא לה שיטה דאביי בהא ואם לא פירש רבינו ז"ל כן לא מלאו ידינו ורגלינו בבית המדרש דסוגיין כב"ש בסוכה קטנה ואתוקמא בשיטה ומה שהשיב בעל המאור ז"ל דאע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעיא סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלא כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה התיר בזה קשר של קיימא המקובל והמוסכם מן הגאונים שבכל מקום שאמרו בתלמוד כולהו סבירא להו אע"פ שאינן כולם שוין לגמרי וכל חד איכא למימר דלא ס"ל דחבריה אפ"ה שיטה מקריא ולית הלכתא כחד מינייהו וכן אמרו בהדיא דגרסי' בפ' האשה [רבה] רבה [בר] רב הונא כרב ורב כר' ינאי ור' ינאי כר' חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר"א בן יעקב ור"א בן יעקב כר"ע כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואלו אינן שוין ודרכים רבים להם דר' ינאי ור' חייא לא אמרוה אלא בפירות שיצאו בעולם לגמרי אלא שלא הביאן לו האריס עדיין ור"א בן יעקב אמרה בכגון שחת ואגם כדאיתא במס' קדושין ור"מ אמרה בכל פירות דקל ואע"פ שלא באו לעולם כלל וכן בההיא דאמרי' בפ' המוכר את הספינה ר"א ורשב"ג ור"מ ור' נתן וסומכוס ונחום המדי כולהו סבירא להו כל דמזבין אינש איהו וכל תשמישתיה זבין והני ודאי לאו כל חד מינייהו אית ליה דחבריה דהא לרשב"ג סנטר מכור דהוא גברת וליכא מינייהו מאן דמטפי כולי האי דר"מ לא אמר אלא בכגון תשמישי כרם דמנחן בגויה כגון אבני דמטפיאן ור"א לא אמר אלא המוכר בית הבד מכר את הקורה ופריש טעמא לפי שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה וכד מעיינת בהו ליכא מינייהו חד דודאי שוי לחבריה לגמרי אלא ר' נתן וסומכוס ואפ"ה אמרו כולהו רבנן דשיטה נינהו ולית הלכתא כחד מינייהו וכן בפ' ר"ג ביבמות ר"ג ור"ש ובן עזאי ור' נחמיה כולהו סבירא להו מאמר קונה קנין גמור וכו' והתם בהדיא פליגי אהדדי ובנין אב שבכולם שממנה למדו הגאונים ז"ל לומר שאין הלכה כשיטה בפ' איזהו נשך דאמרי' ודלמא רב עיליש טובל עמו בגיר הוה ואמר רב נחמן הלכה כר' יהודה והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שיטה איתמר דאי לא תימא הכי הלכה הלכה למה לי [לימא] הלכה כר' יהודה דמיקל בכולהו אלא ש"מ שיטה איתמר והא הכא דלאו כולהו ודאי אית להו להדדי ור' יהודה מיקל מכולהו וכולהו לא מקילי כולי האי ואפ"ה מקריא שיטה וקבלו הגאונים ז"ל בפירושא שאין הלכה לעולם כחד מינייהו וה"ר שמואל רומרוגי ז"ל כתב שם בבתרא דבכל מקום שאמרו בתלמוד כולהו סבירא להו הכי והכי צריך לפרש שאינן שוין בדיניהן ולא מודים זה לזה ולפיכך לא אמרו בגמ' דבר אחד ודברים (ה) נראין הם היפך מדברי המאור ז"ל (ו) זה וכ"ש שזה שיטה גמורה שהכל שוין בדינא דדירת קבע בעינן בסוכה וקראי בדירת קבע מישתמעי ואע"ג דפליגי דלמר שיעור סוכה בד' אמות ולמר בראשו ורובו ושלחנו וכיוצא בזה הא מלתא אחריתי היא וסברא בעלמא היא דלמר קביעותא בהכי ולמר קביעותא בהכי אבל בדין תורה דסוכה דירת קבע בעינן שוין כן כולם והיא שיטתו של

המאור הקטן

וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה דקי"ל כב"ש וקאמר הרב ז"ל דטעמייהו דב"ש משום דגזרי' שמא ימשך אחר שלחנו הא ליתא אלא בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה ודאי טעמייהו דב"ש משום דירת קבע הוא שהרי אין לו שלחן בתוך הבית שימשך אחריו וקי"ל דבתרתי פליגי ב"ש וב"ה ובסוכה קטנה איפסקא הלכתא בהדיא כב"ש כדרב שמואל בר יצחק אמר ר"ה הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והיינו סוגיין בכולה מסכתא שיעור סוכה קטנה ז' טפחים דאילו לב"ה כשרה בכל דהיא מחזקת ראשו ורובו בלבד ובהא ליתא הלכתא כוותייהו אבל בסוכה גדולה קי"ל כוותייהו דלא אשכחן מאן דדחי ליה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומסוכה קטנה לסוכה גדולה לא גמרינן דהא טעמא לחוד והא טעמא לחוד ולא תליא הדא בחברתה הלכך א] הלכה כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה ואע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעינן סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלא

השגות הראב"ד

א] ומה שכתב בראשו ורובו ושלחנו דהלכה כב"ש לעולם ס"ל דירת קבע בעינן ותרי גווני ותלת איכא תורת קבע וכהא נקטינן הלכה כדירת קבע וכו' אלמא בגג אלה הם דבריו ותימה הם ודעתם שגישתא ומיתלא לנו בזה ולמה לא נתפוס הדרך הסלולה והמבוארת וכיון שיצאנו מדברי אביי דמפיק לדר"א ולב"ש מהלכתא וקי"ל דהלכתא כוותיה וטעמיה דר"א נמי דמפרש ליה אביי משום דירת עראי ובגמ' מפרש בטעמא אחרינא בהלכתא הלכך לית לן למיחש לדאביי בטעמיה אלא לב"ש משום שמא ימשך אחר שלחנו וכל דכן היא מסוכה גדולה וכיון דחד טעמא נינהו כי הדדי נינהו וקי"ל כוותיה בתרתי . וכן פסק ר"ח ז"ל ואע"פ שאין הטעם חזק דאיכא למימר סוכה קטנה איכא למיגזר טפי שמא ימשך אפ"ה כיון דחד טעמא נינהו חדא אורחיה נקטינן בהו והוא האמת . אע"פ שהרב ר' יצחק אבן גיאות פסק בקטנה כב"ש ובגדולה כב"ה ולא האיר דבריו ואין לנו אלא מה שפסקו הרב ז"ל ור"ח ז"ל :

וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה דקי"ל כב"ש. וקאמר הרב ז"ל דטעמייהו דב"ש משום דגזרי' שמא ימשך אחר שלחנו הא לית' אלא בסוכה גדולה אבל בסוכ' קטנה מאי טעמייהו דב"ש משום דירת קבע הוא שהרי אין לו שלחן בתוך הבית שימשך אחריו וקי"ל דבתרתי פליגי ב"ש וב"ה ובסוכה קטנה איפסיקא הלכתא בהדיא כב"ש כדרב שמואל בר יצחק אמר רב הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והיינו סוגיין בכולה מסכתא שיעור סוכה קטנה ז' טפחים כיצד לב"ה כשרה בכל דהיא מחזקת ראשו ורובו בלבד ובהא לית הלכתא כוותייהו אבל בסוכה גדולה קי"ל כוותייהו דלא אשכחן מאן דדחי לה וב"ש במקום בית הלל אינה משנה מסוכה קטנה לסוכה גדולה לא גמרי' דהא טעמא לחוד והא טעמא לחוד ולא תליא חדא בחברתה הלכך הלכה כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה ואע"ג דכל הני תנאי טעמייהו משום דבעינן סוכה דירת קבע איכא מינייהו כהלכתא ואיכא מינייהו דלאו כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד וחד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה דלמר אית ליה קביעותא בהכי ולמר אית ליה קביעותא בהכי הלכך מאן דאית לן ראיה עבדי' כוותיה כגון ר"א בסוכה כמין צריף וכגון ב"ש בסוכה קטנה ואידך יחידאי נינהו ולא עבדי' כוותייהו כל זה לשון הרב דודי ז"ל וקבלנוהו לרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שפסק כב"ש בסוכה קטנה וכב"ה בסוכה גדולה אבל מה שכתב בסוכה העשויה כמין צריף היא הנותנת מה טעם שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו משום דבעינן סוכה דירת קבע וכי האי גוונא לאו דירת קבע היא אע"פ שכך הוא פשוטו של דבר יש לפרש דברי הרב ז"ל ולומר דהיינו טעמא דפסלי רבנן דקסברי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי בכלל דדירת עראי מיהו בעינן וכי האי גוונא לאו דירה היא כלל :

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלד :

בס"י וכן בגמ' ליתא

הגהות חות יאיר

(א) נ"ע דאין זה מוכרח די"ל דר"י ס"ל דאין קפידא בסוכה בין עראי לקבע ועוד לא דמי לאיך דקבע דידהו לכ"ע כשר ודו"ק :

הגהות הב"ח

(א) שהיא וכו' כספינות כצ"ל : (ב) נ"ל ושאינה: (ג) נ"ב עראי: (ד) נ"ב ולפיכך היא : (ה) אלו נ"ב : (ו) תי' זה נמחק :

לשון הרב אלפסי ז"ל ואין דבריו מוכרחים אלא אפילו נימא דדוקא בסוכה גדולה הוי טעמא דב"ש שמא ימשך אחר שלחנו ובסוכה קטנה משום דלא חזיא לדירה מצינן למימר שפיר דהלכה כב"ש [ואי] משום דאביי דמוקים להו בשיטה ס"ל דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן (ס) כיון דבגמ' בריש פרקין בסוכה קטנה [פסיק] כוותייהו אלמא סבירא לן דאפילו למ"ד סוכה דירת עראי בעינן כל שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו אפילו לדירת עראי לא חזיא ועוד אכתוב מזה בפ' הישן בס"ד : **שתי** סוכות של יוצרים. כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא מצניע קדרותיו ובחיצונה עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור : הפנימית אינה סוכה. אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה אינה סוכה משום דעבידא לדירה והויא לה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן העשוי כלומר ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה (אלא) [ולא] לצל כדאמרינן בסמוך והוא שעשויה לצל ולא לאוצר ודירה : וחייבת במזוזה. דהויא לה כבית : החיצונה סוכה. שאינה עשויה אלא לצל: ופטורה מן המזוזה. לר' יהודה דאמר בפ"ק דיומא (דף י:) דסוכת החג בחג חייבת במזוזה משום דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן כי אמרינן הכא פטורה מן המזוזה היינו בשאר ימות השנה חוץ מן החג ולרבנן אתיא כפשטה שפטורה מן המזוזה לעולם אפי' בתוך החג משום דדירת עראי הוא וקי"ל כוותיהו : **ותהוי** חיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. דקי"ל במנחות (דף לג:) דבית שער חייב במזוזה מדרבנן משום דלא קביעא לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית ראויה להיות לה בית שער : **ואיבא** למידק דהכא משמע דבית שער דקביע חייב במזוזה ותניא נמי התם בפרק הקומץ רבה (דף לג:) בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ואילו בפירקא קמא דיומא (דף יא:) אמרינן יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית שהוא מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה תירץ הר"ז הלוי ז"ל דבית שער דבתים דקביע חייב במזוזה והתם הכי קאמרינן יכול שאני מרבה בית שער של אכסדרה ומרפסת והוא הדין לבית שער של חצר כיון שאינו בית שער למקום דירה שפטור ולא נהירא דאי בית שער של אכסדרה ומרפסת קאמר לא הוה ליה למימר יצאו אלו שאינן מיוחדים לדירה דהא כולי בית שער של אכסדרה ומרפסת חדא מילתא היא והוה ליה למימר יצא זה שאינו מיוחד לדירה ועוד דהא תניא בפ' הקומץ רבה [שם] בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין והרב אלפסי ז"ל תירץ דהכי דמוכח דבית שער חייב במזוזה בשפתוח לבתים והיא דיומא דמוכח דבית שער פטור במזוזה בשפתוח לגנה וכיוצא בה ומיהו משמע הפתוח לחצר כפתוח לבתים וחייב כדאמרי' בפ' הקומץ רבה [שם] בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות ואמרינן מאי ארזיקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער אלמא דבית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה דאי אמרי' לא מחייב אלא בפתוח לבתים בית ארזיקי לא הוה מחייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר ומדמחייבינן ליה בשתי מזוזות ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב ובתוס' תירצו והוא הנכון דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצירות פטורין כיון שהן עצמן אין מיוחדין לדירה כפשטה דהיא דפרקא קמא דיומא דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאין מיוחדין למקום דירה דברייתא סתמא קתני וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע וכי אמרינן הכא ובאידך מתניתא דהתם דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין היינו מדרבנן מפני שפתוחין למקום חיוב מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות וכך נראין דברי רש"י ז"ל : **סוכת** גנב"ך. גריעותא דהני משום דלאו בני חובה נינהו ואפ"ה כשרה ואמרינן בגמ' דמ"מ קתני לאתויי רקב"ש דמתניא באידך ברייתא דתרתי מתניאתא נינהו בגמ' ובכל חדא תנא מ"מ לאתויי גוונא דמיתניא באידך בהדיא : אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל. כלומר שלא תהא עשוי' לדירה ואוצר ולאפוקי האי גוונא הוא דתנא ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה דאילו לענין צל ושאר דיני סכוך פשיטא: סוכת רקב"ש. גריעותא דהני משום דלא קביעי שאין עושין סוכה אלא לשעה : קייצין. שומרי קליעות השטוחות בשדה ליבש : בורגנין. שומרי העיר וכולן ישראלים ותנא מ"מ בהך ברייתא לאתויי גנב"ך דמתניא באידך ברייתא: סוכה ישנה וכו'

עשה

נר מצוה

הבית דקיימא לן *דהלכתא בהא כב"ש ולאו טעמייהו דב"ש משום דבעינן דירת קבע אלא טעמייהו משום דגזרינן א שמא ימשך אחר ב שולחנו : *א"ר לוי משום ר' מאיר שתי אסוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה וחייבת בבמזוזה והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה ותהא החיצונה (א) כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה משום דלא קביעה: °ת"ר גסוכת גנב"ך סימן. סוכת גוים סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותיים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה (ה) אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל וכן סוכת רקב"ש סימן, סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות (ג) כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה והוא שעשאן לצל : *סוכה [הישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין] מאי טעמייהו

*בס"י ובגמ' ליתא

רש"י

שתי סוכות של יוצרים. כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם עושין לפניהם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדירותיו ובחיצונה עושה מלאכתו ומוציא קדירותיו למכור : הפנימית אינה סוכה. אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה (ג) דלא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דהא כל ימות השנה (ד) התם דייר נמי ורוב תשמישו וסעודתו ושבתו שם : וחייבת במזוזה. לעולם משום דכל דירתו שם : (ה) חיצונה סוכה. ויצא ידי חובתו דאין צריך לסותרה לעשות לשם חג כב"ה ומשום (ו) דהיכירא דמצוה צריך איכא למימר דכולה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר איכא היכרא : ופטור מן המזוזה. לעולם דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולהכניס שם תגרים : ותיהוי כבית שער. דפנימית דקי"ל במנחות בהקומץ דחייב במזוזה מדרבנן : בית שער. פירק"א בלע"ז שלפני הבית : משום דלא קביעה. לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית ראויה להיות לה בית שער : סוכת נכרים. שעשאוה לדור בה בימות *(הגשמים ובימות) החמה : סוכה מכל מקום. אפי' פחות מאלו כגון רקב"ש (ז) דלקמיה וקאמר רב חסדא הא כהלכתה דקאמר שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שלצל היתה ולא לצניעותא בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן עשויה לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי סוכה שמסוככת מן החורב : רקב"ש. רועים. קייצים. בורגנין. שומרי פירות. ולקמיה בגמרא מפרש דסוכה דמ"מ דרקב"ש לאיתויי גנב"ך משום דלאו בני חיובא. ומכל מקום דסוכה דגנב"ך לאתויי רקב"ש משום דלא קביעי כיון דפעמים במקום אחר : רועים. שעושין סוכה בשדה לישב בתוכה מפני השרב ושומרים צאנן : קייצין. שומרי קציעות השטוחין בשדה לייבש : בורגנין. שומרי העיר וכלם ישראלים הן (ח): סוכה ישנה. כדמפרש שעשויה קודם לחג ל' יום

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרלו :

ב מיי' פ"ו מהל' תפילין ומזוזה סמג עשין כג טוי"ד סי' רפו :

ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלה תרלו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מאי כהלכתה : (ב) נ"ב סוכה מ"מ : (ג) נ"ב ואע"ג דלא בעי' סוכה לשם חג דמכשרי' סוכה ישנה במתני' הכא אינ' סוכה דלא וכו': (ד) השנה נמי התם דייר ורוב כו' כצ"ל: (ה) נ"ל החיצונה : (ו) ומשום היכירא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכולה כו' והשתא דייר בה איכא היכרא כצ"ל : (ז) דלקמיה : אמר רב חסדא. האי כהלכתה דקאמר היינו שמסוככת יפה דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה כו' כצ"ל: (ח) נ"ב אבל סוכה זו אינה עשויה לשם חג: סוכה לשם חג. לשם מצות המלך : על החגיגה. שם שמים חל עליהן לאסרן עד לאחר הקטרת אימורין דבתר הכי זכי משלחן גבוה כעבד הנוטל פרס : חג. חגיגה. ואח"כ נ"ל הציון מתניתין כצ"ל : (ט) נ"ב אבל : (י) נ"ב הוא :

שלטי הגבורים

א הכי פסקו ס"ג ומיי' כרבינו והרי"ץ גיאות והר"י ישעיה והר"ז הלוי פסקו שילא ולזה הסכים הרא"ש :

ב כתב הרא"ש ז"ל בסדר רב עמרם פסק בשם מקומות הלכה כב"ש והך דהכא שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו חדא מינייהו ואע"ג דאמר בפ' קמא דברכות אמר רב יוסף עשה כב"ש לא עשה ולא כלום ומייתי ראיה מעובדא דר' יוחנן בן החורני שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ההיא בסוכה גדולה איירי ופליגי בתרתי כדמסיק בשמעתין ובגדול' הלכה כב"ה [דלא] גזרי' שמא ימשך אחר שלחנו אבל בקטנה הלכה כב"ש כדפסיק הכא וכן משמע הלשון צריכה שתהא מחזקת ומיירי שהוא ושלחנו בתוך הסוכה ולא שייך הכא טעמא דשמא ימשך אלא בשיעור הכשר סוכה קא מיפלגי אבל בסוכה גדולה והוא יושב על פתח הסוכה רחוק מן הדפנות ושלחנו בתוך הבית איכא למיחש שמא ישכח ישיבת הסוכה וימשך אחר שלחנו והא הלכתא כב"ה וכ"כ רי"ץ גיאות ז"ל והר"ז הלוי ובעל העיטור אבל הרב אלפסי סבר דחד טעמא לתרווייהו ובשניהן פסק כב"ש וכן כתב הרב ישעיה מטרני ואין דבריו נראין דלישנא שתהא מחזקת לא משמע הכי ועוד מדקתני בברייתא רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה ותכ"א אפי' אינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו כשרה משמע דומיא דארבע אמו' שגם שלחנו בתוך הסוכה ואפ"ה פסל ת"ק דאידך ברייתא אלמא לאו משום שמא ימשך :

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ל מפני שעושה בה מלאכה כל השנה ומשתמש בה רק שאין הלשון משמע כך עי' בר"ן:

שיטת ריב"ב

הפנימית אינה סוכה. וליכא למימר עשאה לשם סוכה דהא אית בה כלי תשמישין וכבית דמיא ומש"ה חייבת במזוזה : חיצונה סוכה. דלא עשאה אלא לצל דכיון דלא אישתמשא בה אינה כבית והויא סוכה ופטורה מן המזוזה : ותהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותיתחייב במזוזה. והכיא דאמרי' במס' יומא בפ' ראשון [דף יא:] יכול שאני מרבה אף בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית וכו' בית שער של אכסדרה ומרפסת קתני פטור והוא הדין לבית שער של חצר אבל בית שער דבית לעולם חייב במזוזה : משום דלא קביעא. פנימית למהוי חשיבא כולי האי דתהוי לה חיצונה כבית שער אבל להכי קבעא פנימית לחייב עצמה במזוזה : סוכת נשים. שאורגות בה הנשים : והוא שעשאה לצל. דסוכה לצל בעינן : סוכת רועים. שעומדין שם ושומרין בהמותיהן : סוכת קייצין. כשמייבשים תאנים בשדות עושין שם סוכה יושבין בה כדי לשמרן : סוכת בורגנין. שעושין בסמוך לעיר וכשרואין פולמוס רצין ומכריזין לשם : סוכת שומרי פירות. שהן שומרין את הכרמים ואת הגנות שאסורין

המאור הקטן

דלא כהלכתא לפי שיש לקביעות סוכה דרכים רבים וכל חד וחד מהני תנאי איכא למימר דלא ס"ל דחבריה דלמר אית ליה קביעותא בהכי ולמר אית ליה קביעותא בהכי תדע דהא בין לרבי בין לב"ש סוכה דירת קבע בעינן ומר אית ליה שיעור סוכה בד' אמות ומר אית ליה בכדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו דהיינו ז' טפחים ור"י בסוכה העשויה ככבשן ס"ל דרבי ולא ס"ל דאחרים אלמא לא תלו טעמייהו בהדי הדדי הלכך מאן דאית ליה ראיה דהלכתא כוותיה עבדינן כוותיה כגון ר"א בסוכה כמין צריף וכגון ב"ש בסוכה קטנה ואינך יחידאי נינהו ולא עבדינן כוותייהו :

א] **ותהוי** חיצונה כבית שער לפנימית ותחייב במזוזה. ובמס' יומא בפ"א גרסי' יכול שאני מרבה אף בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית וכו' וי"ל בית שער של אכסדרה של מרפסת קתני דפטור וה"ה לבית שער של חצר אבל בית שער דבית לעולם חייב במזוזה :

[דף ט' ע"א] **וב"ה** לית להו הא דרב יהודה אמר רב משום מימרא דשמואל דבסיפא נקט לה והרבה כמותו בתלמוד דנקט רישא משום סיפא תדע דמסיפא מקשי' דקא אמרי' אלמא בעינן טוויה לשמה הכי [נמי] בעי' עשיה לשמה ב] אלמא מדשמואל מקשי' ולא מדרב. והרב שלמה ז"ל כתב בפירושו אלמא לא גרסינן אלא ה"נ מן הסיסין פסולה דבעינן טויה לשמה ורב נמי עשיה לשמה בעינא אלא בהא פליגי רב סבר מן הקוצים ומן הגרדין ומן הנימין כיון שכולן תלויין בבגד ולא נתלו בה לשום ציצית לאו עשיה לשמה היא אבל מן הסיסין שהן פקעיות כשרה הואיל וכשנתלו בבגד לשום ציצית ניתלו עשיה לשמה היא שהתליה היא עשיה ולא הטוויה ושמואל סבר אף הטויה עשיה היא ובעי' לשמה. מכל מקום כולהו ס"ל דבעי' עשיה לשמה ופירוש קוצין וגרדין ונימין לדברי רבינו שלמה כך הוא מן הקוצים חוטין שנתקו בשתי וקושרים אותו ותלויין ראשיהם בבגד לאחר שנארג וקרי להו קוצין על שם שבולטין כקוצין מן הנימין כגון שתפרו הטלית או שעשו בה אימרא במחט

מלחמת ה'

אביי. וכבר הסכימו כל הגאונים שהיו מעולם כזו שהיא שיטה וכל כה"ג לית הלכתא כחד מינייהו אלא דלא סבירא לן כאביי כדברי רבינו הגדול ז"ל אלא שיש מתלמידי רבינו מערערים על מה שכתב ז"ל בפ' הישן דהלכה כב"ש בתרוייהו בגדולה ובקטנה ואומרים דאע"ג דקי"ל כב"ש בסוכה קטנה משום דהכא ליכא למיגזר שמא ימשך אחר שלחנו מאחר שאין מקום בסוכה שימשוך את שלחנו לו אבל בסוכה גדולה כב"ה קי"ל ולא גזרינן שמא ימשך אחר שלחנו אלא שלחנו הוא מושך לו אבל גדולי הגאונים כך פסקו כדברי רבינו ז"ל ולא חלקו בין גדולה לקטנה שאין הכרעתנו מכרעת במחלוקתו של ב"ש וב"ה הואיל ולא מצינו בגמ' מי שהפריש בין זו לזו אע"פ שנחלקו בשתיהן להודיעך כחן הרי גלו דעתם שאין מפרישין ביניהם ואין לפסול זו ולהכשיר זו אלא או שתיהן פסולות או שתיהן כשרות: **ועוד** ותיהוי חיצונה כבית שער לפנימית כו' עד לעולם חייב במזוזה : **אמר** הכותב ומה יעשה באותה הברייתא שהקשה רבינו הגדול דקתני בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה והא אידי ואידי חד גוונא קתני ועוד דהא התם בפ"ק דיומא קתני בהדיא מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה ואי בית שער של אכסדרה ושל מרפסת קתני הוה ליה למיתני יצא זה שאינו מיוחד לדירה דהא חדא קתני ולא אתי למעוטי אלא בית שער זה אלא ודאי מיעוטא לאכסדרה ומרפסת גופייהו נמי הוא וכן מיעטו אותן לענין עורכי המלחמה במס' סוטה תדע דהא אמרי' התם במנחות דכל אכסדרה פטורה ואע"פ שיש לה פצימין בר מאכסדרה רומיתא וכודאי מההוא קרא (י) דממעטא אבל רבינו הגדול ז"ל קיים את שתיהן יפה ואמר דכי קתני התם במנחות חייבין במזוזה בשבתים פתוחין לתוכן וכי קתני התם בפ"ק דיומא פטורין בשאין בתים פתוחין לתוכן והוי יודע שלא בא רבינו ז"ל אלא למעט בית שער הפתוח לגנה וכיוצא בו שהוא פתוח למקום פטור אבל פתוח לחצר חייב שלא כדברי בעל המאור ז"ל דגרסי' בפ' הקומץ רבה אמר רחבה א"ר יהודה בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות מאי בית ארזיקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער ואלמלא אין בית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה לא היה זה חייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר מדחייבינא ליה בשתי מזוזות ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב וכן הדין נותן שהרי שערי חצירות חייבין וכל שפתוח לחצר חייב ואפי' שערי מדינות חייבין מפני שנכנסין מהם לרה"י שאלמלא כן היו פטורין דלאו ביתך הוא וכענין הזה שנינו במשנת מס' מעשרות בית שער ואכסדרה ומרפסת הרי אלו כחצר אם חייבת חייבין אם פטורה פטורין ודינן למעשרות כדינן למזוזה וכן אותה מצוה מוכחת באמת עוד בברייתא השנויה במזוזה תני בהדיא המזוזה ניתנת על ימין בכניסתו מן השוק לבית שער וביציאתו מן החצר לבית שער ודבר פשוט הוא :

ועוד וכ"ה לית להו הא דרב יהודה וכו' עד והרב אלפסי ז"ל כתב הך ברייתא דליפן זהב בהל' תפילין ולא פסק הלכתא כמאן כו' עד שמעינן מינה דהלכתא כרשב"ג : **אמר** הכותב וכן היה נראה אלא שדברי רבינו הגדול צריכין לפנים שמאחר שלא פסק הלכה כדברי מי דעתו נוטה לדברי חכמים והוא עצמו פסק כשמואל והיכי מזכי שטרא לבי תרי והאפשר מפני שסמכו הגאונים ז"ל על שמואל משום דמקשינן מינה הכא בסוכה והוינן בטעמיה ומסקינן בקראי אליביה דליכא למימר דסוגיין אפי' לרב יהודה אמר רב דאיהו נמי עשיה לשמה בעי דהא רב יהודה גופיה אמר משמיה דרב בפ' הקומץ מנין לציצית בנכרי שפסולה שנאמר ועשו להם ציצית ועשו להם אחרים אלמא לא בעי עשיה לשמה כלל דנכרי ודאי אדעתא דנפשיה קא עביד ואפי' ישראל עומד על גביו כדמפורש בפ' המביא בתרא והכי נמי איתא בפ' השולח וש"מ דסוגין ודאי כשמואל והיינו נמי דדרשינן ועשו להם מעלהם ואילו לרב קרא לועשו להם אחרים איצטריך אלא סוגין לשמואל היא ומסקינן בקראי אליביה שאני התם דאמר קרא גדילים תעשה לך לשם חובך אבל בסוכה דלא כתיב הכי לא בעי' עשיה לשמה וממילא הכא

השגות הראב"ד

א] **ותהוי** חיצונה כבית שער לפנימית וכו' וי"ל בית שער של אכסדרה וכו' : א"א יש בכאן חסרון דעת ואם האכסדרה חייבת שהיא כאנדרונא דבי רב דבית שער שלה תהיה כבית שער דבית. ועוד תימה למה לא פירש בית שער של חצר ואכסדרה ומרפסת פטורין דודאי הכי הוא אבל בית שער דבית חייב במזוזה. והכי איתא במנחות בפירוש דכל בית שער הפתוחים לתוכו בתים חייב במזוזה:

ב] **אלמא** מדשמואל קא מקשינן וכו' : א"א זה שמחזיק דמשמואל קא מקשה ולא מדרב ונראה לו דרב לא בעי עשיה לשמה כלל ולאו מלתא היא דא"כ במנחות דמוקים לדרב כת"ק דרשב"ג והא ת"ק בעי כתיבה וכל עשיה אחרת לשמן והזמנה לחודא פליג דהיינו עיבוד אלא רב נמי עשיה לשמה בעי ומן הסיסין אפשר ליה בהטלת החוטין לקרן ובפסיקתן ובקשירתם לשמה דאפי' לשמואל הכי עשייתם נינהו כדאמרי' לקמן והא דאמרי' הכא

עשה סוכה לשם חג דכתיב חג הסוכות לשם מצות המלך : על החגיגה . שלמי חגיגה שם שמים חל עליהן לאסרן עד לאחר הקטרת אמורין דזכו בהו בתר הכי משולחן גבוה כעבד הנוטל פרס מרבו . ואיכא למידק דהכא משמע דעצי סוכה אסורין מדאורייתא מדרשא דחג הסוכות דבגמרא מוכח דדרשא גמורה היא ולאו אסמכתא בעלמא ואילו בפרק במה מדליקין (דף כב.) משמע דמתסרי משום בזוי מצוה ובפרק כירה (דף מה.) משמע דמתסרי משום מוקצה איכא למימר דתלתא דיני נינהו עצי סוכה גופייהו מתסרי מדאורייתא כל שבעה מדרשא דחג הסוכות כדאיתא בשמעתין אבל ביום שמיני שעבר זמן מצותן לא מיתסרי אלא משום מוקצה דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר אתקצאי לכולי יומא והיינו בעצי סוכה אבל נויי סוכה אסרינן כל שבעה משום ביזויי מצוה וביום שמיני דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר איתקצאי לכולי יומא וכבר כתבתי זה ביו"ט פרק המביא ובשבת פרק כירה :

מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית . דפסולה כדתניא בברייתא בגמ' ואפילו הויא מסוככת כהלכתה שצלתה מרובה מחמתה מעצמה בלא צירוף דאילן אפ"ה פסולה וליסנא דמתני' הכי דאיק דקתני העושה סוכתו דמשמע סוכה כשרה כראוי : **וגרסי'** עלה בגמ' אמר רבה לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו . פי' וכיון שכן נמצא שכל סכך זה מחמת אילן אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ודייקינן לה בגמ' מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית מה בית שצלתו מרובה מחמתו אף אילן שצלתו מרובה ופרכינן עלה וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי והא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר פירוש שאע"פ שהסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה כמו שכתבתי במשנתנו אפ"ה כיון שכל האילן שהוא פסול עומד למעלה

טעמייהו דבית שמאי אמר קרא °חג הסוכות שבעת ימים לה' עשה סוכה לשם חג ובית הלל ההוא מיבעי להו לכדרב ששת דאמר רב ששת משום רבי עקיבא א מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא ר' יהודה (א) אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה תלמוד לומר חג הסוכות לה' מה חגיגה לה' אף סוכה לה' :

מתני' העושה סוכתו ב תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית

תורה אור: ויקרא כג · נר מצוה · דף ט: · תתקצג · תתקצד

רש"י

(ב) דסתם העושה סוכה לאו לשם חג הוא עושה אבל תוך ל' סתמא לחג : וב"ה מכשירין . (ג) ולא בעינן סוכה לשם חג : **מתני'** כאילו עשאה בתוך הבית . ובתוך הבית פסולה כדאמרי' בגמ' בסוכות תשבו שבעת ימים ולא בסוכה תחת סוכה ולא בסוכה (ד) תחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש וקשה דהכא משמע דעצי סוכה אסורין מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך (ה) ב"ש נמי מיבעי ליה להכי ובפ' כירה משמע דלא אסירי אלא מדרבנן דמייתי ראיה התם דר"ש אית ליה גבי נר מתוך שהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו מהא דתניא אין נוטלין עצים מן הסוכה ביו"ט ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ובפרק המביא כדי יין מייתי הא דר"ש ואפ"ה משמע בסוף שמעתתיה דהתם דלא אסרי אלא מטעם מוקצה דקאמר עצי סוכה דחיילא קדושתא עלייהו אתקצאי לז' ויש לומר דהא דהכא דאסר מדאורייתא היינו בעודה קיימת והא דמשמע התם דלא אסירי אלא מדרבנן היינו אחר שנפלה בטלה מצותו ור"ת תירץ דעצים של הכשר סוכה חלה קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל היתר מכדי הכשר סוכה לא מתסרא אלא מדרבנן

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' סוכה ופ"ב מהל' יו"ט סמג עשין מג טור א"ח סי' תקיח תרלח :
ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכו תרכח :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ר"י בן בתירא אומר : (ב) נ"ב ולא פירש שהוא לשם חג : ב"ש פוסלין כו' כצ"ל : (ג) צ"ל דלא : (ד) צ"ל שתחת : (ה) וב"ש כצ"ל : (ו) נ"ב לשון טור : (ז) אפי' נתחוב כצ"ל : (ח) צ"ל הענים : (ט) שמעת כצ"ל : (י) דהוא כצ"ל : (כ) דהתפילין כצ"ל : (ל) צ"ל ומענין :

והא דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות משרא שרי דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב עצי סוכה אסורין כל שבעת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל ימי החג : ב (ו) ואם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו אז רואין אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן כשרה ואפי' לא השפיל הענפים למטה לערבן עם סכך הסוכה אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא ע"י האילן אז צריך שישפיל הענפים ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים ויהיה הסכך רבה עליהן ומבטלן וזהו לדעת רש"י ז"ל אבל אבי העזרי כתב אפי' אם הסוכה צלתה מרובה בלא אילן והאילן חמתו מרובה מצלתו אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן ולא מן הסוכה ל"ש אם האילן קודם ל"ש אם הסוכה קדמה פסולה כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר כשרה הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה שאפי' אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר וכ"כ הרמב"ן ומפני זה יש מחמירים שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אע"פ שהסירו הרעפים כיון שנשארים עדיין העצים הדקין אשר הרעפים מונחים עליהם אע"פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכדי העצים וה"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד הגג לערב שני הסככים יחד להיות הכל סכך אחד וכ"ל שהוא מותר שאף לדברי הפוסל כי לא ערבם היינו דוקא בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מ"מ יש אויר בין סכך הכשר הלכך כשנתחוב הסכך הכשר כנגד האילן כמאן דליתיה מצטרף עם האויר שבה ותהיה חמתה מרובה מצלתה אבל בסוכה שכולה מכוסה ואין בה אויר כלל (ז) ונתחב הכשר שכנגד האילן כמאן דליתיה עדיין נשאר צלתה מרובה מחמתה ושרי וב"ה ג"כ התיר מטעם אחר שאמר כיון שהסיר הרעפים (ח) והעצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק או נוטל אחת מבינתים ול"ש אם האילן קודם או סכך קודם דין א' להם אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר והוא שינענעו לשם עשיית סוכה אבל אם לא נענעו לא אמרי' קצילתו זו היא עשייתו : לשון ריא"ז העושה סוכתו תחת האילן פסולה לפי שהאילן מחובר לקרקע וכל המחובר לקרקע פסול לסכך ומז"ה אומר שאע"פ שהיה חמתו מרובה מצלתו אינו בטל האילן ברוב הסכך הכשר שהוא מעורב בו לפי שהמחובר הוא חשוב ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב סכך כשר ואם נתלשו ענפי האילן ואינן מעורין במקלת עד שיכולין לחיות אע"פ שהן פסולין לסכך בטלין ברוב סכך כשר ולטור נראה שלא נמצא חילוק כדבר זה בין תלוש למחובר אלא גם המחובר המועט בטל ברוב סכך הכשר המעורב ולא אמרו באילן שאינו בטל אלא מפני שעומד בפ"ע וסכך כשר עומד למטה ממנו ג"ט או יותר לפיכך אע"פ שהיה האילן חמתו מרובה מצלתו הואיל ואין בין ענף לענף ג"ט הרי הן כולן כלבודין ונעשו כולן כדף של מתכת העומד על גבי סכך כשר שאינה בטלה ברוב שהרי היא עומדת בפני עצמה וכן העושה סוכתו תחת רהיטי ביתו שהן פסולין לסכך מפני שלא הוקבעו לצל אע"פ שהיה האויר שביניהן רבה (ואינן עומדין) עליהן הואיל ואין בין זה לזה ג"ט הרי הן כלבודין וכמחוברין כולן כא' ופוסלין הסכך הכשר שהיה למטה מהן ג"ט והרי הן כמעורבין בסכך הכשר והן בטלין ברוב הסכך הכשר הואיל ואינן עומדים בפני עצמן והסוכה כשרה*) כמבואר בקונטרס הראיות ושיטת המורה כדברי :

*) [הלשון משובש כאן ועי' בטוא"ח סי' תרכ"ו. וי"ג והסוכה פסולה]

שיטת ריב"ב

שאסורין כל שבעה . ולא מסני בהו תנאה : מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית . פירשוה בגמ' לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו שכיון שהאילן צלתו מרובה סוכה העשויה תחתיו פסולה משום סוכה שתחת האילן כדתניא בברייתא בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת האילן אבל אם חמתו של אילן מרובה מצלתו והרבה סכך כשר עליו וחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין שלו דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה כשרה וכן הסיא דתנן לקמן הדלה עליה את הגפן וכו' כלומר שהדלה על הדפנות את הגפן ואת הדלעת ואח"כ סיכך על גבן אם היה הסיכוך הרבה מהן כשרה דאוקימנא בגמ' כשחבטן דוקא כשהגפן או הדלעת חמתן מרובה מצלתן אבל אם צלתן מרובה מחמתן פסולה לעולם משום מדרש בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת האילן וכ"ש תחת הסוכה . כללא דמלתא בין בסוכה תחת האילן בין אילן תחת סוכה אם צלתו של האילן מרובה מחמתו פסולה לעולם אע"פ שחבט ענפי האילן ואע"פ שהרבה סכך כשר עליו אבל אם חמתו של [אילן] מרובה מצלתו והרבה סכך כשר עליו וחבטו דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה כשרה והאי דאיצטריכי' לחבוט האילן אע"פ שהרבה סכך כשר עליו דאי לא חבטו הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שמשעה שהוסיף משהו סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה ונעשית בהן הסוכה צלתה מרובה מחמתן בצירוף סוכי האילן שהן סכך פסול ואע"פ שהוסיף אחר מיכן סכך כשר אינו מועיל שהרי נעשית הסוכה כבר צלתה מרובה מחמתה אבל כשחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין דגלי דעתיה דלא ניחא בצל דידיה כלל נעשה האילן כעומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה ואם לאחר שהשלים את הסיכוך כהלכתו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת בין שהדלה אותה על גבי הסיכוך בין שהדלה אותה על הדפנות תחת הסיכוך ואם היתה חמתו של האילן בעצמו מרובה מצלתו אינו פוסל את הסוכה ואע"פ שלא חבטו ואין בזה צירוף סכך פסול בסכך כשר שכבר קדם הכשר את הפסול אם היתה צלתו של האילן מרובה מחמתו אין קדימת הסכך כשר ולא החיבוט מועיל כלום בין שהדלה על הדפנות תחת הסיכוך בין שהדלה על גבי הסיכוך דהוית לה סוכה שתחת האילן ורחמנא פסלה וכ"ש אילן תחת סוכה וכן הא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה פסולה סתם שנינו בכל סוכה שבעולם אף כשצלתה מרובה מחמתה דסוכה תחת האילן וסוכה תחת סוכה ותחת הסדין אין קדימתן מועיל כלום כל זה על דעת הרב דודי ז"ל ואין דברי הרב ר' משה ז"ל מחוורים בענינים הללו :

מלחמת ה'

תפילין נמי כיון דלא מייתרי בהו קרא דהא לא כתיב בהו לך בעשיה כלל לא בעינן עיבוד לשמה דמ"ש מסוכה ואע"ג דהתם אוקימנא כתנאי משום (י) דהוא ס"ל דשמואל לאו משום קרא דגדילים תעשה לך אמרה אלא ה"ה לכל המצות כדקא ס"ד הכא מעיקרא ומיהו לפום מסקנא דהכא הוו יכלי למימר לרב ודאי תנאי היא ושמואל אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן ואע"ג דלא מסיימי התם הכי וכיון דאסיקנא הכא דשאני ציצית משום דרבי בהו רחמנא בהדיא טויה לשמה אבל היכא דלא רבי [לא] בעינן עשיה לשמה והיינו טעמא דסוכה ממילא ידעינן דשמואל דאמר אפי' לרבנן והדרינן לכללא דנקיטין דיחיד ורבים הלכה כרבים וליתא לדרבן שמעון בן גמליאל: והוי יודע שזה שהעמיד בעל המאור ז"ל מחלוקת רשב"ג ורבנן ברצועות תפילין אינו נכון ויכולנו לומר בו שהוא שבוש גמור שהרי רצועות לא הוזכרו בכל אותה ברייתא אלא לדברי מי שגורס אע"פ שלא עבדן לשמן ועד שיעבדם לשמן (כ) אתפילין גופייהו קאי ולדברי הנוסחאות המדוקדקות שגורסין אע"פ שלא עבדו לשמן ועד שיעבדנו לשמן אעור טלאי קאי בהדיא ולאו בתפילין גופייהו קא איירי כלל והיאך יתכן לומר הטיל עליהם עור בהמה כשרות ואע"פ שלא עבד התפילין לשמן תפילין מאן דכר שמייהו דקתני להו באף על פי וכ"ש ליתא דמילתיה דרבן שמעון בן גמליאל דלא מיתני שפיר ומשום דקי"ל כת"ק דעור טלאי אינו צריך עבוד לשמן אפי' עבוד לעצמו אינו צריך דאפי' רשב"ג נמי לא מצריך ליה אלא משום דלעביד ביה גופיה מעשה לשמן ולאו עבוד דעפיץ דהא לאו מקום כתיבה הוא דלבעי עיפוץ אלא עבוד כל דהו לשמן הא לת"ק דלית ליה לשמן לא צריך כלום וזהו שהנהיגו הגאונים לעשותו בעבור מצוה וכל זה סעד וראיה שאין הלכה כרשב"ג . (ל) מענין תפלין עצמו נמי כ"ל שלדברי כל הנוסחאות נמי א"ל עבוד לשמן שהרצועות והטלאי וקלף הכתיבה עצמה דינן שוה שהרי כתוב בהן שם וכדאיתמר בפ' במה מדליקין ועוד דגרסי' במנחות בפ' התכלת ת"ר תכלת אין לה בדיקה ואינה ניקחת אלא מן המומחה ספרים יש להן בדיקה ואינם ניקחין אלא מן המומחה תפילין ומזוזות יש להן בדיקה וניקחין מכל אדם וזו גי' רבינו וכל ספרי הגאונים ז"ל ופי' רבינו שלמה יש להם בדיקה בחסרות ויתרות אעפ"כ אינם ניקחין אלא מן המומחה היודע לעשות בהן עבוד לשמן וניקחין מכל אדם דלא בעי עבוד לשמן ושמעינן מינה שהספרים צריכין עבוד לשמן והתפילין אינן צריכין עבוד לשמן וכן בכתיבה עצמה אלו צריכים ואינן ניקחים ואלו אינן צריכין ולפיכך ניקחין מכל אדם וזהו שאמרו בהנך עובדי דגיטין בס"ת לא עבדתים לשמן אבל קשה לנו בסברא זו שהרי שנינו אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון וכו' הא לענין עבוד וכתיבה לשמן זה וזה שוין. וי"ל התם חומרי דתפילין ומזוזות קתני קולי לא קתני וכן זו שאמרו עליה בגמ' הא לתפרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוים לומר שכל כ"ד ספרים צריכין גידין ומטמאין את הידים כתפילין שנינו בהן שהם מטמאין את הידים ואפי' קהלת ושיר השירים תדע מדלא איתמר עלה עבוד וניקחים מכל אדם וכה"ג מתרצינן בגמ' בפ' מקום שנהגו במתניתא דאין בין דהומרי חומרי קתני וכי דייקת בההוא דמתני' דמגלה כולה חומרי דחד צד קתני ולא דתרווייהו והענין הזה מתיישב יפה מן הטעם שפירשתי למעלה דבתפילין ומזוזות לא מייתר בהו קרא לכתוב לשמה ואילו בס"ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם תובתכם והכית דאמר רבה מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם הכיא מכתבו נפקא וגבי מלך כתיב וכתב לו ודרשינן לשמו שלא יתגאה בשל אחרים לשתי תורות כדאיתא בפ' כהן גדול מכל הדברים אין הלכה כרשב"ג דאמר עד שיעבדנו לשמן והסיא דאמרי' בפ' נגמר הדין תנאי היא אביי הוא דאמרה ולאו תנאי ת"ק ורשב"ג אלא אדלעיל קאי דמותיב בגמ' עליה דאביי מדתניא עשה לתיק של ספר עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול אלמא הזמנה לאו מלתא היא ופריק תנאי היא דרשב"ג איכא דקאי כוותיה דקבעי רשב"ג עיבוד לשמן ועבוד היינו הזמנה דומה לאריגה ועשיית תיק הספר ואי ס"ד הזמנה לאו מלתא היא ומותר לשנותה להשתמש בהן חול מה הועיל בעיבוד כי מעיל ליה בטלאי עור דחול מטיל בהו ולת"ק נמי הזמנה מלתא היא והאי דלא בעי עיבוד משום דאפשר ליה בהזמנה אחריתי לאחר עיבוד אלא בהא פליגי מ"ס בעינן כל עשיותיו לשמה ומ"ס בהדא סגי אי נמי טעמא דת"ק משום דלית ליה לשמן בתפילין כלל ואפי' בכתיבה וכיוצא בזה תנאי היא חד בברייתא דתיובתא וחד בברייתא אידך בפ"ב דגיטין וכן בפ' כל כתבי הקדש וכן הרבה וכל הני מילי דאביי נינהו אבל לרבא אע"ג דמותר לשנותה בעינן לשמה בתשמישי קדושה אי נמי כתפילין גופייהו ורשב"ג בעי להו לשמן בין בגווילין של כתיבה בין בתשמישי קדושה כגון טלאי שלהן ולאו דהויא הזמנה מלתא היא אלא מצותן שלהן שיעשו לשם חובה שכן בציצית בעינן צביעה לשמה כדאיתא התם אף התכלת ואע"פ דמותר לשנותה לעונש דלאו דבר שבקדושה הוא ואע"ג דהזמנה בעלמא נמי היא ומכאן נמי סמכו הגאונים לפסוק כשמואל ומה שפי' דרבה לית ליה הזמנה לאו מלתא היא בגוף קדושה משום דהתם איתמר כטעמיה משמשין ממשמשין גמרי' לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדישא לא אמר כלום דגווילין של כתיבה נמי אגב כתב הוא דקדישין ואזל ליה כתב אזלא לה קדושתייהו כדאיתא בפ' כל כתבי הקודש והלכך לא דמי לעגלה ערופה והיא גופה עיקר קדושה ועוד דהא כל היכא דלא כתיב שם ליכא למיגמר מעגלה ערופה ולא אתיא ליה. הלכך בין בגווילין דכתיב בין ברצועות דאינון גוף קדושה כדפרישית וס"ה לעושה דיו לס"ת וכן כיוצא בהן בכולן לרבא הזמנה לאו מלתא היא והיכא דבעי לשמן נמצא הוא כדפרישית ומצאתי בירושלמי בפ' אמר להם הממונה דתני שור שעבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר הנה זאת ראיה מפורשת דבעור של כתיבה עצמה נחלקו ולרבנן לא בעינן לשמה ושם אמרו אמר ר' יוסה הוינן סברין מימר לא פליגן להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קודש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש יתגלו בגדי קדש צריך שתהא אריגתו לשם קודש ובקודש יארגו וא"ר חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת הדה אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש הדיוט ר' חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת פי' סבירא לנו כיון דהזמנה לאו מלתא היא ש"מ דלא בעיא לשמה בשל גבוה דלא כרשב"ג והיינו כדאביי דאמר תנאי היא וכדפרישית מ"מ למדנו פלוגתא דרשב"ג ורבנן בכל דבר

המאור הקטן

במחט וראשי התפירה תלוים בה מן הגרדין חוטין שתלוין בסוף הטלית ממותר האריגה וגדל הציצית מינה ובה אלו דברי ה"ר שלמה ז"ל והגאונים ז"ל לא כך פירשו וכך ראיתי בתשובת שאלה אף על גב דסוגיין בעלמא באיסורי הלכה כרב קא אמרי רבנן דהכא הלכתא כשמואל שהציצית מן הסיסין פסולה דקא מקשינן מיניה בסוכה והוינן בטעמיה ומסקינן בקראי אליביה ופירוש מן הקוצין כשהצאן רובצת על ההגין ועל האטדין הנתלש ביניהם מן הצמר זה הוא מן הקוצין מן הנימין יש בין הצמר הרך נימין קשין של שער ומן הגרדין כגון מה שהאורג מותיר וגורד אותו אם עשה מהן ציצית פסולין אלו דברי הגאונים ז"ל והם חלוקים על הרב שלמה ז"ל והרי"ף ז"ל כתב הא ברייתא דציפן זהב [או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עבדו לשמן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן] בהלכות תפילין ולא פסק הלכתא כמאן אי כרבנן אי כרשב"ג וטעם הקוצין והגרדין והנימין שהם פסולין לדברי הגאונים אליבא דרב משום דבעי' ציצית הכנף מין כנף ואין ג' מינים הללו ראויין לעשות מהן בגד שהם פסולת הצמר ואין בגד נעשה מכמותן וכיון שפסקו הגאונים דבעינן טויה לשמה כשמואל והתם נמי במנחות אוקימנא לשמואל כרשב"ג דבעי עבוד לשמה שמעינן מינה דהלכתא כרשב"ג ובפרק נגמר הדין אוקימנא לאביי ורבא בהאורג בגד למת בפלוגתא דרבנן ורבן שמעון בן גמליאל והרב (שמואל) [שלמה] מפרש אביי כרשב"ג כי היכי דחשיב לרבן שמעון בן גמליאל עיבוד לשמה חשיבה ליה לאביי נמי להזמנה למימרא דמילתא היא ורבא כרבנן הזמנה לאו מילתא היא ועיבוד לשמה נמי לא כלום הוא ואחד לשמה ואחד שלא לשמה כשרין זה הוא פירוש רבינו שלמה ז"ל ואין פירוש זה עולה לדעת הגאונים ויש מחכמי צרפת מפרשין בחילוף אביי כרבנן דאמרי לא בעיא עיבוד לשמה אלא בהזמנה בלחוד סגיא דהזמנה מילתא היא מיהו הזמנה לשמה בעי' בין לתפילין בין לציצית ורבא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה ועל הזמנה גרידתא לא סמכינן דהזמנה לאו מילתא היא ואורג בגד למת כהזמנה היא ולא דמי לעיבוד רצועות שהרצועות יש בהן בעצמן מצות קשירה מה שאין כן בבגד המת שאין בו מצוה אלא שהוא נאסר עם המת בכריכתו וכל מה שנעשה בו קודם לכן אינו אלא הזמנה בעלמא ואינו נאסר בה וה"ה לרצועות של תפילין אם בא לשנותן אחר העיבוד קודם שיחברם לקציצה הרשות בידו שאינן נאסרות בהזמנה אע"פ שעברן לשמן והפירוש הזה נכון הוא ועולה לדעת הגאונים שכשם שהלכה כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה כך הלכה כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא . ושמעתי כי נמצא בפירושי ר"ח ז"ל במס' סנהדרין כלשון הזה וי"ל דכ"ע אית להו תעשה לך לשום חובך ובהא פליגי רבנן דפליגי עליה דרשב"ג ואביי דקיימי כשיטתייהו סבירא להו הזמנה כעשייה דמי הלכך אם הזמינה לציצית מן הסיסין כשרה וכן לרצועות תפילין ורבא ושמואל ורשב"ג סבירא להו עשיה ממש בעיא והזמנה לא כלום היא . ונ"ל שכל המחלוקות הללו לא נאמרו אלא לענין תשמישי מצוה ותשמישי קדושה כגון האורג בגד למת וציצית מן הסיסים ורצועות תפילין אבל בכתיבה עצמה של תפילין ושל ס"ת דכ"ע בעינן לשמה שהוא גוף הקדושה וליכא מאן דפליג בהו וה"ה לגוילין של ס"ת וקלף של תפילין ודוכסוסטוס של מזוזה דכל דלהדי כתיבה ככתיבה דמי והיינו דאמר בהנך עובדי דפרק הניזקין ההוא דאמר ס"ת שכתבתי לפלוני גוילים שבו לא עבדתים לשמן וההוא דאמר הזכרות שבו לא כתבתים לשמן כל אלו ליכא מאן דפליג עלייהו שאם עשאן שלא לשמן פסולין לפי שהם עצם הקדושה וההיא דאמרינן בס"פ השולח והשתא דאמר רשב"ג עבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי לאו מכלל דלרבנן דלא בעי עבוד לשמה ברצועות תפילין לא בעו כתיבה לשמה אלא אלומי הוא דאלים ליה לקושייה עליה דרשב"ג למירמא דידיה אדידיה בדרך ק"ו כלומר אם החמיר בזו כ"ש שהיה לו להחמיר בזו ולא (ט) שמעתי מינה מכללא לרבנן כלום וזה נ"ל ומצאתי לחכמי הדור דברים הללו בחילוף ומה שנ"ל כתבתי :

וכי

השגות הראב"ד

הכא אלמא בעי טוויה לשמה קושיא יתירתא בעי לאקשויי דאפי' טוויה נמי בעינן לשמה דהלכה כשמואל וטעמא דרב דפסיל בקוצין וגרדין ונימין משום דאינן מן המובחר גרדין מפני שכבר היו בבגד וסתורה אמרה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם דאפי' לשמה נמי עיבוד לא מיבעיא ליה למעבד הכי וטעמיה דשמואל בטוויה ורשב"ג בעיבוד כרבא דאמר הזמנה לאו מלתא היא קסבר רבא טוויה ועיבוד לאו הזמנה נינהו אלא עשיה ממש נינהו ובעי עשיה לשמה

למעלה הרי הוא מבטל לו סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיגל עליו ונמצא שמצטרף הכא סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה ורואין שתפסל עד שיהא לו האילן מעט כל כך דבלאו סכך שתחתיו יהא צלתה של סוכה מרובה מחמתה אבל בלאו הכי מפסלא לא שנא קדם אילן לסוכה ולא שנא קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת המפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בהו דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר

רש"י

סבית: והתחתונה (ב) פסולה. מפני שהן סככים יש לה וקרא פוסל סוכה דתחת סוכה כדפרישית: אם אין דיורין. בגמ' מפרש לה שאינה גבוהה עשרה טפחים ואינה ראויה

דף י. **הסוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: גמ'** (א) [א] *וכמה יהיה בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח ושמואל אמר עשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עד ד' והלכתא

ומתרץ לה רב פפא בשחבטן כלומר שהשפילן לענפי האילן וערבן עם הסכך כשר דכל כי האי גוונא כיון שחמתו של אילן מרובה מצלתו מיבטיל ברובה מאחר שהכל מעורב אבל אילו היה צלתו מרובה מחמתו לא מיבטיל ברובה כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום וא"ת ואמאי בעינן הכא רובא ולא סגי לה בפלגא (ופלגא) והא תנן לקמן בפרקין [דף טו:] המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה כלומר שממלא אותו הריוח בסכך כשר אלמא כל היכא דאיכא סכך כשר כפסול בשוה כשרה והכא נמי נימא הכי ולא ליבעי רובא נראה לי דהיינו טעמא משום דכל דבר שעומד בעצמו ואינו מעורב חשוב יותר ולפיכך אע"ג דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי לית לן למימר הכי אלא כשהמחלית המכשיר עומד בעצמו דחשיב אבל כשהוא מעורב שנתמעט חשיבות הכשר המתיר לו אף על פי שנתמעט גם כן חשיבות הפסול אין בכך כלום מאחר שהמתיר מיגרע ומשום הכי בעינא הכא רובא ובודאי שאין בטול זה כבטול שאר איסורין שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל אלא כיון דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי והכא לא סגי ליה בפלגא לפי שנתמעט חשיבותו של מתיר מפני שנתערב אפילו הכי כל שיש רוב מן הכשר לא גרע מפלגא דכשר עומד בפני עצמו לפי שאין המיעוט מבטל חשיבות הרוב כך נ"ל: **ונמצא** ג' דינין בדין סכך כשר ופסול האחד כשהאילן עומד על הסוכה שאפילו קדמה הסוכה וצלתה מרובה מחמתה ואין האילן צלתו מרובה מחמתו אפ"ה פסולה אא"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה אפילו לאחר שיבטל כל מה שתחת האילן ושלא יהא מה שתחת האילן שיעור ד' טפחים במקום אחד בגדולה וג' בקטנה הא לאו הכי פוסל ואינו בטל לעולם מפני שעומד בפני עצמו וזהו שאמרו והא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וזהו דין ראשון. והשני בשחבטן וערבן דאי איכא רובא סכך כשר ואין האילן צלתו מרובה מחמתו כשרה וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה וראוי לחוש לדבריו. השלישי כשנתן סכך כשר בפני עצמו וסכך פסול בפני עצמו שאם הם שוים ואין במקום אחד שיעור סכך פסול כשרה וזו היא ששנינו המקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה: **סוכה** על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה. בגמרא מפקינן לה מדכתיב בסוכת תשבו שבעת ימים ולא בסוכה שתחת הסוכה דהדא משמע דבסכת כתיב: ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. מפרש' לה בגמרא דלאו דוקא דיורין אלא שאם אין קרקעית העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות להדיא שלא ע"י הדחק לא חזיא לדירה ולא מקריא סוכה ומשום הכי לא מפסלא תחתונה משום סוכה שתחת סוכה דעליונה כמאן דליתא דמיא. ואמרינן נמי בגמ' דת"ק מודה לר' יהודה דאי אין קרקעית של עליונה יכולה לקבל כרים וכסתות כלל דעליונה כמאן דליתא דמיא והתחתונה כשרה לא נחלקו אלא ביכולה לקבל כרים וכסתות דעליונה ע"י הדחק דרבנן סברי דבהכי סגי לה ועליונה כשרה והתחתונה פסולה

שלטי הגבורים

א וגם (ג) צריך שיהיה ביניהן י' טפחים אבל אם אין ביניהן י' או שיש ביניהן י' ואינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אז התחתונה כשר' אם היא מסוככת כהלכתה אפי' אם העליונה למעלה מכ' ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא העליונה בתוך כ' לארץ ובעל העיטור כתב אפי' אם אין ביניהם אלא ד' טפחים פסולה וכן כתב אבי"ה והר"ז הלוי ולא נראה להרא"ש:

לשון ריא"ז

בד"א בשלא היה מסכך העליונה עד קרקעית התחתונה יותר מכ' אמות אבל אם היה מסכך העליונה עד קרקעית התחתונה יותר מכ' אמה היושב על גבי תחתונה תחת העליונה לא יצא והרי שתיהן פסולות בין שתיהן צלתן מרובה בין שתיהן חמתן מרובה ומז"ה אמר שאם היה סכך מעליונה (ושהיה) חמתו מרובה מצלתו אע"פ שהוא למעלה

שיטת ריב"ב

אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. פירשו בגמ' אם אין התחתונה [יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה] כשרה דעליונה כמאן דלית' דמי כיון שאין סכך התחתונה יכול לקבל כרים וכסתות של העליונה:

הגהות הב"ח

(א) וכמה וכו' עד המשנה נ"ב כל זה הגה"ה היא ובאלפס ישן אין מזה כלום רק המשנ' כצורתה וכן נראה מדברי הר"ן והרא"ש ויותר מבואר בחיבור רבינו ירוחם נ"ח ח"א שכתב ותמהתי על הרי"ף שלא הביא מזה כלום אלא המשנה כצורתה ואולי סמך על ההיא דפסק דאין נקרא סוכה אא"כ גבוהה י' טפחים כו'. ובודאי הג"ה סוף: (ב) פסול' דשני כו' כצ"ל: (ג) נ"ב לשון הטור:

הגהות מאי"י

[א] מן וכמה עד המשנ' פירש כו' ליתא וכתב כ"ז על הגליון:

המאור הקטן

[שם ע"ב] **ובי** חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר א] פי' שמשעה שהוסיף משהו סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה ונעשית בהן הסוכה צלתה מרובה מחמתה בצירוף סוכי האילן שהם סכך פסול ואע"פ שהוסיף אחר מיכן סכך כשר אינו מועיל שהרי נעשית הסוכה כבר צלתה מרובה מחמתה ואוקמה רב פפא בשחבטן כלומר שחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין ממנו דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצלו של אילן כלל ונעשה האילן כעומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה ואפילו לכסות בהן לכתחלה מותר ולא אמרן אלא באילן שחמתו מרובה מצלתו אבל אם צלתו מרובה מחמתו אע"פ שחבטן אם סכך תחתיו פסולה דהויא ליה סוכה שתחת האילן וכל שכן אם סכך על גביו דרחמנא פסלה כדכתיב בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן וכ"ש אילן שתחת הסוכה ואם סכך על גביו ועמד האילן למטה מן הסוכה והוא חמתו מרובה מצלתו אם חבטו עד שנשרו עליו דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצל דידיה אם רבה עליו סכך כשר סוכתו כשרה והיינו דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום כלומר שהדלה אותה על דפנות הסוכה וסכך על גבן פסולה ואם היה סכוך מרובה מהן כשרה ואוקימנא בשחבטן שאין רוב הסיכוך מבטל את האילן עד שיחבוט אותו וישיר את עליו ונ"ל אם לאחר שהשלים את הסכוך כהלכתו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת בין שהדלה אותה ע"ג הסיכוך בין שהדלה אותה על הדפנות תחת הסיכוך אם היתה חמתו של האילן בעצמו מרובה מצלתו אינו פוסל את הסוכה ואע"פ שלא חבטו ואין בזה משום צירוף סכך פסול בסכך כשר שכבר קדם הכשר את הפסול אבל אם היתה צלתו של האילן מרובה מחמתו אין קדימת הסכך הכשר ולא החיבוט מועיל כלום בין שסיכך ע"ג האילן בין שסיכך תחתיו דהויא ליה סוכה שתחת האילן ורחמנא פסלה וכ"ש אילן שתחת הסוכה ושמעתי משם חכמי הדור שהכשירו אף בזו ולא נ"ל דבריהם דתניא בברייתא בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן קתני תחת האילן דומיא דתחת הסוכה כשם שסוכה תחת הסוכה התחתונה קודמת לעליונה שכן הוא דרך בנין כך סוכה שתחת האילן ואע"פ שקדמה סוכה לאילן פסולה ואם איתנהו לדברי החכמים הללו שאין הסוכה נפסלת אחר כשרותה במה שיבנה על גבה או שידלה עליה לא לישתמיט ר' ירמיה לאשמועינן פעמים שהתחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון שקדמה התחתונה לעליונה והא ודאי הוא דאיצטריכא ליה טובא לאשמועינן אלא לאו ש"מ סוכה שתחת האילן וסוכה שתחת הסוכה ותחת הסדין אין קדימתן מועיל כלום והא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה פסולה סתם שנינו בכל סוכה שבעולם אף בשצלתה מרובה מחמתה ולאפוקי במי שהעמידה בפירושו בסוכה שחמתה מרובה מצלתה וזה הפירוש שפירשנו בהא דרב פפא דאוקמא למתני' בחבטן למדנו אותו בדברי הגאונים ז"ל שמצינו בחבוריהם כך הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה ואפי' היה הסכך הכשר הרבה מהם ואם חבטן עד שנשרו עליהם כשרה ויש לרב רבינו שלמה ז"ל פירוש אחר שהוא מפרש אותו בענין חבוט רמי כלומר שהשפילן ועירבן עם הסכך הכשר וקשיא לן על הדין פירושא הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת וכו' דאוקימנא בשחבטן והרי הסכוך למעלה מהן הוא דקתני סכך על גבן ואין זו השפלה אלא העלאה: והא דא"ר ירמיה פעמים ששתיהם כשרות ב] לא הזכירה הרי"ף ואע"פ שהיא צריכה:

[דף י ע"א] **ואם** אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה כשרה וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא התחתונה פסולה ג' מחלוקות נאמרו בה ומסתברא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי

מלחמת ה'

דבר שבקדושה כגון פלוגתא של כתיבת תפילין ומזוזות ובגדי כהונה ואבני מזבח וכיוצא בהן דכולן לרשב"ג צריכין לשמן ולרבנן הזמנה לאו מלתא היא ולא מיתפסי בקדושה וא"צ לשמן עד שיפרוט לך הכתוב כגון עשיית ציצית וכן ס"ת ועוד בגמ' דילן לענין תפילין אמרי' בפ' בתרא דעירובין אמר רב חסדא אמר רב הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד ואחת של ראש והוינן בה ממ"נ אי מחד גברא קא זבין אי מתרי תלתא זבין וכו' הרי המוכר הזה שהוא לוקח תפילין מבני אדם שאין אנו מכירין אותן ואין מומחין ומוחזקין ואנו חוששין לתפילין מטעות ובודקין אותן ואין חוששין להם משום עיבוד וכתיבה לשמן ואע"פ שראוי לחוש לזה יותר מפני שמי שאינו מומחה לוקח קלף מ"מ וכותב כפי המזדמן ולוקח תפילין ממי שאין כשרים לכתיבתן והרי התכלת כיון שצריכה צביעה לשמה אינה ניקחת אלא מן המומחה וכן ס"ת אלא ש"מ תפילין אינן צריכין לשמן לא בעיבוד ולא בכתיבה גם זו ראיה אלא אם תאמר דרב לטעמיה דלית ליה לשמה בציצית אבל לשמואל צריך לשמה הא מתניתא דרבה כדשמואל ורב כהנא קתני הכי כדאיתא התם ומ"מ דברי בעל המאור ז"ל נדחין ממנה שהוא אומר בכתיבה ובקלף של כתיבה צריך לשמה לדברי הכל ויש לדחות כל הראיות הללו ולומר שהתפילין כשרים מיד כל אדם דכל מי שעושאן לנאת בהן עושאן ולהכשרן עושאן אבל ספרים שמא להתלמד עשוין והרי בתכלת אמרו שם בעירובין המוצא תכלת בשוק לשונות פסולה דאמרי' אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין כשרה במופסקים דכולי האי לא טרח ולא חיישינן שמא מן הנמר שנצבע ונטווה שלא לשמה לקח וטווה לציצית ולפי דעתי שזו דרך משובשת שהמוצא תכלת חוטין בשוק הייני טעמא דכשרין משום שאין לו לחוש למי שאינו מומחה שמא עשאן למכור אלא מיד בעה"ב שעשאן לעצמו וכשכשר עשאן כדאמרי' התם בלוקח טלית מגוינת מישראל ה"ז בחזקתה משום דלעצמו בהכשר עשאה אבל בלוקח ממי שאינו מומחה אפי' חוטין פסולה חושש הוא שמא אינן עשוין כהלכתן דהא תלמוד אפי' אמר לו התכלת הזו לשם ציצית צבעתים פסולה שאם חשודין ואינה ניקחת אלא מחבר ומומחה כדאיתא במס' ע"ז וכיון שכן למה לא תחשבו לחוטין הנמצאין אלא משום דאמרי' מבעה"ב שעשאן לעצמו נפלו ובהכשר עשאן אבל בלוקח מן התגר חוששין לו וכן בתפילין ראוי הוא לחוש שמא לקח קלפים מכל אדם וכתב או שמא כתבן צדוקי ומומר וחרש שוטה וקטן למוכרן וזה לקח מהם ועוד שמא מן הספרים שנכתבו להתלמד לקח פרשה זו ומוכרה לשם מזוזה ועוד הם עצמן וכי אין הסופרים עשויין להתלמד בהן בכתיבה ותקוני הלכות שבתפילין ומזוזות ועוד שמא פרשיות הללו למזוזה כתבן ועשה מזוזה תפילין ואין לשמה של מזוזה כשר לתפילין לפי שהוא מקודשה קלה לחמורה אלא ש"מ לפי שאינן צריכין עיבוד וכתיבה לשמה הן נקחין מכל אדם וכשחפשנו הענין הזה בדבריהם של ראשונים מצינו הלכה זו רופפת בידם וכ"כ הנגיד זצ"ל ומר רב האי אמר אע"ג דפליגי ת"ק ורשב"ג ומוקי אביי נפשיה בחדא ורבה בחדא הא אשכחן התם הוא דאתא לקמיה דר' אבהו עד ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת והכל מודים דעיבוד לשמה מגוה מן המובחר אע"ג דאית ביה פלוגתא וכולהו רבנן לא עבדי תפילין אלא מן הקלף מעובד לשמו וס"ת יש שמקילין בה ולעולם מעובד לשמו עדיף ומר רב משה היה מכשיר אינו מעובד לשמו ולא היו מודים לו בני דורו ובמקום הדחק כדאי הוא מר רב משה לסמוך עליו ועוד עת לעשות לה' הפרו תורתך ע"כ וכיון שאתה רואה שהשמועה רופפת היא זו לנו שמעינן שאמרו כהלכה ולענין חליפין שאמרנו בתחלת דבורנו מן הסוגיא הזאת שבמס' סוכה עם אותה הסוגיא שבמנחות הרבה כזו יש בתלמוד שמוחלפת לגמרי כ"ש בכה"ג דלא מיחלפא ואע"ג דלא מסיימינן התם אמר לך שמואל אנא דאמרי אפי' לרבנן ואחת מן הסוגיות המשתנות בכיוצא בענין זה במס' תמורה בפ' כיצד מערימין א"ר יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה רצה בה מתכפר רצה בולדה מתכפר ומפרשינן טעמיה דר' יוחנן משום דאם שיירו משויר וכו' ואותבינא עלה ואסיקנא תיובתא ובמס' מנחות אמרי' דטעמא דר' יוחנן משום דאדם מתכפר בשבח הקדש ובמס' חגיגה פ"ק ערל מנא לן ומפרש הא מני ר"ע היא וכו' ובמס' יבמות מסיימי בה דברי הכל היא משום דמאים והרבה כן אף אתה אל תתמה שבמס' מנחות לא פירשו טעמו של שמואל משום קרא דגדילים תעשה לך וכאן פירשו ובעל המאור ז"ל לעצמו כתב מן הסוגיות המתחלפות שתים במס' יו"ט והם שוות לזו לגמרי:

ועוד ואם אין התחתונה יכולה לקבל כו' עד וכל זה צריך תלמוד אע"פ שלא הזכירו הרי"ף ז"ל: **אמר** הכותב היכי תפים חוטרא בתרי רישי דהא לרב חסדא ורבה בר רב הונא ודאי לא בעינן שתהא העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות של תחתונה דאינהו לאו בתר דירה אזלי כלל אלא בתר אהל כדפרשי' טעמא שלא מצינו מקום פחות מארבעה וכל שאינה אלא ד' טפחים כרים וכסתות מנא לה אטו דיורין איח בה דליקבלינהו ולא עוד אלא לדידהו אפי' ר' יהודה נמי לא בעי ראויה לקבל כרים וכסתות אלא בהא פליגי ת"ק סבר גבוה ד' נמי פסולה ור' יהודה סבר אם אין ראויה לדירה התחתונה כשרה והיכי דמי כגון דלא גביהא י' ולית להו הא דאמרי' במערבא דהיא כדשמואל שייכא דקפיד בשיעורא ולתירוצא לדשמואל איצטריך כדאמרי' בגמ' בהדיא תנן ר' יהודה אומר וכו' מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא וכו' אלמא לתירוצא לדשמואל איתמר ויש גירסת הגאונים שהם גורסין אותה אינה ראויה לדירה מרווחת אבל לדירה ע"י הדחק די' טפחים דירה ע"י הדחק היא מ"מ הא דמערבאי כדשמואל אתיא ועוד דבמערבא נמי אליבא דר' יהודה

השגות הראב"ד

לשמה אבל אורג בגד למת כיון דלא בעיק ביה עשיה לשמו לא בעינן אריגה לשמו: א] **וכי** חמתו מרובה מצלתו וכו' פירוש שמשעה שמוסיף כל שהוא סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה כו': א"א וכי נאמר בכאן ראשון ראשון בטל וכשחבטן עד שנשרו עליו אימא דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצלו וכי בגלויי דעתא תליא מלתא והמקרה סוכתו בשפודין ויש ריות ביניהם כמותם וכתן פסלין ביניהן שהיא כשרה נאמר כיון שנתן הפסל הראשון בטל במיעוטו וכן כל פסל ופסל שיבא אחריו. ועוד כי כשהיה הריות ביניהם כמו הם בנכנס ויוצא היתה הסוכה חמתה מרובה מצלתה וכשנתן פסל א' או שנים באוירים כבר נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה עם סכך פסול ולא יוכל עוד להכשירה בפסלין. אבל זה כלל גדול כי מעולם לא הגליה בחדושיו. ואנו כבר פירשנו כל זה למעלה בדף הב' של עלה ראשון כהוגן וכשורה. ומה שאמר בסוף שאם סכך כהלכתו ואח"כ הדלה עליה גפן או תחת הסכך אם האילן חמתו מרובה מצלתו אע"פ שלא חבט עליו כשר דלא אתי סכך פסול ומבטל סכך כשר שקדם. וכבר בטלנו דבריו ממה שכתבנו למעלה בדף ראשון במלתיה דר' ירמיה תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור דילמא מצטרף סכך פסול כו'. כלומר זימנין דהוי עליונה למעלה מכ' וקא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר דמאי דקאי סכך העליונה על התחתון פסיל ליה ונמצא שיש בה שיעור כשר התחתונה סכך פסול דמאי דקאי ולפי הסוגיא הזאת ופי' בטלו דבריו שהרי התחתונה קדמה לעליונה. ועוד מכתונת דמכימין עבדיה דרב אשי דאמר ליה דלייה דלא לימרו כו' ג"כ אפי' לדבריו יש לנו לגזור שלא יאמר קא מסכך במחובר דמאן ידע אם קדם סכך לאילן אם לא קדם וסוף דבר דבריו בטלין וכ"ש דברי האחר שכתב ועוד מדברי עצמו הוא תשב שפי' בדברי ר' ירמיה בתחתונה כשרה ועליונה פסולה אצטריכן לה וכו' ואומר כיון דאין פסלותו אלא מחמת גבהותו ולא מיקרי סכך פסול מכלל דאי הוי פסלותו מחמת עצמו פסלה עליונה לתחתונה אפי' שעליונה מרובה מצלתה משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואע"ג דקדמה הכשר תחתונה לפסולה של עליונה: ב] **והא** דאמר ר' ירמיה פעמים ששתיהן כשרות וכו' לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואע"פ שהיא צריכה ואם אין התחתונה וכו': א"א טעה בזה שאין אותם הדברים אמורים אלא לפרש דברי ר"י ולתרץ קושיא דאקשינן לשמואל ואין הלכה כר"י שאע"פ שאמר יכולה לקבל תחתונה פסולה. ואני תמה לדבריו שפסק כרב חסדא ורבה בר רב הונא בסוכה על גבי סוכה שהיא נפסלת בהרחקת ד' טפחים. ומאחר שאינה ראויה לדירה מה לנו בקבלת כרים וכסתות ואפשר שהיה דעתו של זה כך ולפיכך כתב שאע"פ שאין התחתונה יכולה לקבל כשרה. אבל יש לנו דרך אחרת נכונה בדברי הרב ז"ל שלא כדברי זה כי מעולם לא הסכים הרב ז"ל על דעתו של זה לפסוק הלכה כרב חסדא ורבה שאלמלא כן לא היה שותק ולא היה סומך על פסקת נויי סוכה המופלגין וכו' כי הם שני ענינים ושני מחלוקות ואין דרך הרב בזה. ועוד כי יש פנים הרבה מגויין שהלכה כשמואל בהרחקת עשרה. הא' כי האמוראים אחרים מפרשים טעם עצמן אבל כשבא לדברי שמואל הגמ' פי' את טעמו לא ובדוק אלמא דברי שמואל עיקר והב' כי בני מערבא השתדלו לתרץ הקושיא שהקשינו על שמואל והיינו סוגיין כשמואל. ותוך מזה ומזה כי כבר קבע הרב ז"ל כשמואל דכל שאינו גבוה י' ואין לו גג לאו אהל הוא אבל בפחות מי' התם הא אמרי' משום דקביעי טובא ולשוויי אהלא בלחוד הוא אבל למיפסל סוכה אחריתי פסול גמור הוא בציר מי' לא הוי אהלא. ועל זה ודאי סמך הרב ז"ל שלא הזכיר זה המחלוקת מפני שכבר פסק כשמואל בענין אהל והענין א'. אלו הם הדברים הנכונים והישרים מעתה צריכה התחתונה שתהיה יכולה לקבל ע"י הדחק כרים וכסתות של עליונה כדעת ת"ק וכסוגיא דשמואל וטעם נויי סוכה ממנה ד' ולדעת הרב ז"ל אע"פ שפסק בהם כרב חסדא ורבה טעמייהו דידהו משום דכיון דמפליגי כולי האי לאו נויי סוכה נינהו והוי ליה סכך המקבל טומאה אבל לענין סוכה על גבי סוכה משום שם סוכה דעליונה פסלינן לתחתונה כדאמרי' לעיל בסוכת כתיב וכל היכא דלא חזיא לדידיה ליכא עלה שם סוכה. ולולי שפסק הרב בנויי סוכה כרב חסדא ורבה אני הייתי מסכים לפסוק כרב נחמן חדא משום דאינהו תלמידים נינהו לגביה. ועוד דאיהו עביד כשמעתיה ואי לאו דקים ליה הכי לא הוה עביד ועוד דהא הוה מטעה להו לאפוקינהו משמעתייהו ואשכחן בגמ' דתרי אמוראי דפליגי חד שרי ותד אסר דמאן דשרי לא ספי למאן דאסר מידי דלא סבירא ליה כדאיתא במס' חולין ורב נחמן דעבד הכי ודאי דקים ליה כשמעתיה ולא חש לשמעתייהו:

פסולה ואזדו לטעמייהו דסברי דסוכה דירת עראי בעינן ורבי יהודה סבר דלא חשיבא עליונה סוכה להכשירה ולא לפסול חברתה עד שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות שלא ע"י הדחק דאזדא לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעינן וזהו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל כשפסק בריש פרקין באוקימתיה דרבא דסבירא ליה דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה בדירת עראי תליא וכתב הרב ז"ל דסוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה דרבא שייכא וכדפרישנא: **וגרסי'** עלה בגמ' וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח שכן מגינו באהל הטומאה טפח ורב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד': ושמואל אמר י' כהכשרה כך פסולה: **ולענין** הלכה מסתברא דהלכתא כשמואל דהא רב דימי משמייהו דבני מערבא מפרש מתניתין אליביה בגמרא ולא עוד אלא אפילו תימא דהא דרב דימי מימרא באפי נפשה היא אפ"ה כיון דמסקינן דבעו רבנן שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות ע"י הדחק מכלל דבעו שתהא ראויה לדירה ובלאו גבוה י' אי אפשר והר"ז הלוי ז"ל ארכבה אתרי רכשי דפסק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי ארבעה ופסק כרב דימי שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות והא לא אפשר שתקבל כרים וכסתות בד' טפחים גובה והוא ז"ל הביא ראיה לדבריו לפסוק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי בארבע מדקיימא לן בסמוך נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה שהיא פסולה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי הכי דתרוייהו בחד טעמא שייכי. והא ודאי ליתא דמה ענין זו אצל זו התם כיון דמופלגים מן הסכך ד' חשיבי באפי נפשייהו הלכך ממעטי אוירא או פסלי משום סכך פסול אבל הכא דמפסלה לתחתונה משום סוכה שתחת סוכה דילמא בטפח סגי ליה לעליונה כאהלי טומאה כדאמר רב הונא או דבעי י' דכהכשרה כך פסולה וכדאמר שמואל הלכך לא שייכי אהדדי ונהי דבההיא דהתם קי"ל כוותייהו משום דרב נחמן דפליג עלייהו יחידאה הוא אפ"ה בהא דהכא קי"ל כשמואל וכטעמא דאמרי': **וגרסי'** תו בגמ' בענין סוכה ע"ג סוכה [דף ט:] אמר רבה פעמים שתיהן כשרות פעמים שתיהן פסולות פעמים שעליונה כשרה ותחתונה פסולה. ומפרשי' להנך גווני בגמ' ואמרי' עלייהו פשיטא והדרי' תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה וכגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימא תחתונה בתוך כ' פירוש דכיון דעליונה חמתה מרובה מצלתה לא שמה סוכה ולא מפסלה תחתונה משום סוכה שתחת סוכה הלכך כיון דקיימא תחתונה בתוך כ' אע"ג דקיימא עליונה למעלה מכ' כשרה ואמרינן עלה דאצטריך לאשמועינן הכי דלא אמרינן הא קא מצטרף סכך פסול שהוא למעלה מעשרים בהדי סכך כשר של סוכה התחתונה כדאמרינן לעיל גבי אילן וטעמא דמילתא משום דלא אמרי' הכי אלא במחובר שפסלותו מחמת עצמו אבל בלמעלה מכ' כיון שאין פסלותו מחמת עצמו לא והר"ר אלפסי ז"ל לא חשש לכתוב זה כפי הגירסא והפירוש שפירשנו לפי שגדולה מזו כתב למעלה [דף ד.] היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתה מרובה מחמתה כשרה ולא אמרי' שעיקר הסכך שהוא למעלה מכ' אמה יצטרף לפסול זה הסכך של הוצין ואע"פ שצלתו מרובה מחמתו כ"ש בהא דר' ירמיה שחמתה מרובה מצלתה ובמס' עירובין פ"ק [דף ג.] נמי אמרי' מקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה חלל סוכה תנן ומצטרף נמי להכשר הואיל וסוכה אחת היא דע"כ הויא לה צלתה מרובה מחמתה כדמפרש התם ואי הוה מיקרי סכך פסול הויא לה, כהדלה עליה את הגפן שפסולה הא למדנו שכל למעלה מכ' לאו סכך פסול הוא ואינו מצטרף לפסול ופעמים שמצטרף להכשר: **אבל** יש לרש"י ז"ל גירסא אחרת כאן שהוא גורס היכי דמי כגון שתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך כ' שהוא ז"ל סובר דאי קיימא עליונה למעלה מכ' אמרינן בה מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כדאמרינן במחובר והוא ז"ל גורס תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא נגזור דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל ופי' דאע"ג דתרוייהו סכך כשר ניגהו כיון דתרוייהו בתוך כ' מ"ד דנגזור ונפסלינהו דילמא הויא עליונה למעלה מכ' דמצטרף פסול בהדי סכך כשר קמ"ל דלא גזרינן ולפי דבריו ז"ל הא דלא אמרינן בההיא דפ"ק דעירובין דמקצת סכך למעלה מכ' ובההיא דלעיל דהוצין יורדין להצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר [לפסול] התם היינו טעמא משום דחד סככה הוא אבל בתרי סככי כי הכא אמרינן דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואין ספק שאילו היה גורס הרב אלפסי ז"ל כגירסתו של רש"י ז"ל שהיה לו לכותבה בהלכות: **מתני'** פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. שלא יהו עלין וקסמין נושרין על השלחן וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן ואומר ר"ת ז"ל דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת אפילו משום סוכה שתחת האילן (ה) דמוכח לה מדתנן לקמן [דף יא.] הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך על גבה פסולה דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה אבל קדמה סוכה לאילן תו לא מיפסלא ולפיכך פירש מתני' דהכא דפירס עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר הסוכה וליכא למימר דמתני' בשחמתה מרובה מצלתה מיירי דא"כ מאי קמ"ל ועוד דדומיא דפורס ע"ג הקנוף קתני דמיירי בשצלתה מרובה מחמתה לפיכך הוא ז"ל פי' פירס עליה סדין כדי שלא תתייבש מפני החמה ותהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא שקיומה והכשרה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצלתה אבל חולקין עליו ומפרשין מתניתין דהכא כפשוטה אע"פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא שפירסה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ"ה פסולה והכי מוכח בגמרא והיא דהדלה

נר מצוה

והלכתא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דדייקא מתניתין כוותייהו דקתני רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה ופרשינן אם אין ראויין לדירה מכלל דת"ק (ה) אע"פ שאינה ראויה לדירה ומאי היא (א) דלית בה י' התחתונה פסולה הלכך ליתא א לדשמואל (ב) ודרב הונא: **מתני'** *פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירש על גב הקינוף פסולה אבל פורס הוא על (ג) נקליטי מטה: **גמ'** פי' *קינופות הן ארבעה וכשהוא פורס על גביהן סדין נעשו כסוכה בתוך סוכה ולפיכך פסולה ונקליטין שנים וכשהוא פורס עליהן סדין אינה נעשית כאוהל

דף י.

רש"י

ראויה לדירה: **מתני'** מפני הנשר. שלא יהו עלין וקסמין נושרין על השלחן וסדין דבר המקבל טומאה הוא פסול לסכך כדלקמן: או שפירס ע"ג קנוף. כלומר אפילו לא פירס מפני הנשר אלא לנוי מטתו על גב הקנוף שהן ארבעה קונדסין על ארבעה רגלי מטתו וגבוהים הן ומניח כלונסות מזו לזו על גביהן ופורס (ג) סדין והרחיקו מן הסכך והשתא לא סיכך בדבר המקבל טומאה הוא דהא לאו לסכוכי עבדן התם ופסולה משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס על גבי נקליטי המטה. שאינם אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה אחד למראשותי' ואחד לרגליה ונותנים כלונסות מזה לזה ופורסין סדין (ד) עליו והוא משופע ויורד לכאן ולכאן ומשום דלית לה גג טפח רחב למעלה

שלטי הגבורים

למעלה מכ' אמה אינו פוסל סכך התחתונה שהיא אלא מרובה מחמתו והתחתונה כשרה ול"נ בכל שהוא למעלה מכ' אמה הרי הן כשפודין של ברזל ופוסל סכך הכשר שלמטה ממנו ואף ע"פ שחמתו מרובה אינו בטל ברוב הואיל והוא עומד בפני עצמו כמו שביארנו בסוכה שתחת אילן כמבואר בקונט' הראיות וכן כתב מיי' כריא"ז:

א כתב בעל העיטור מסתברא דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דרבים נינהו ועוד מדאיפלגי רב נחמן ורבה בר רב הונא [בנויי סוכה המופלג ממנה ד' דר"נ מכשיר ורבה בר"ה פוסל] משמע דלא מכשיר ר"נ אלא בנויי סוכה דכיון דלנוי יהבינהו התם לא בטלי הסכך שלמעלה מהן אבל בסוכה ע"ג סוכה סבר רב נחמן דבהפלגת ד' מיפסלא כרב חסדא ורבה בר"ה הלכך הא דתנן סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה אע"פ שאינה ראויה לדירה שאין בה י' פסולה וליתא לדשמואל ומיהו בעי' שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות של עליונה ע"י הדחק אבל אם אינה יכולה לקבל דירה סרוחה היא ע"כ וכן פסק הרב אבי"ה והר"ז הלוי ז"ל מהך פלוגתא דלקמן ואינו נ"ל כלל ראיה מהך דלקמן דודאי יש לדקדק ממנו דסכך פסול שתחת סכך כשר פוסל את סכך הכשר בהפלגת ד' דהיינו דומיא דנוי סוכה שהן פסולין לסכך ולא פסול לר"נ בהפלגת ד' משום דלנוי עשאן ובטלה לגבי הסכך אבל סכך פסול דעלמא פוסל את העליון בהפלגת ד' אבל סוכה שתחת סוכה לפסול את התחתונה משום סכך העליונה לא דמי להכיא כלל ונ"ל לפסוק כשמואל דסוגיא דתלמודא כוותיה דקאמר אלא שאינה ראויה לדירה ה"ד דלא גבוה י' מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסול ופריך לשמואל מת"ק ומשני עליה במערבא מאי אין דיורין בעליונה דקאמר ר"י ופליגי עליה רבנן כשאין שתחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אבל אם אין העליונה גבוה י' בהא מודו רבנן דתחתונה כשרה ופריך תלמודא מכלל דת"ק סבר דאם אינה יכולה לקבל פסולה דמ"ש אינה יכולה לקבל מלא גבוה י' דתרוייהו לא חזו לדירה ולא מיקריא עליונה סוכה לפסול את התחתונה ומוקי פלוגתייהו ביכולה לקבל ע"י הדחק אבל אם לא גבוה י' מודה ת"ק דהתחתונה כשרה והיינו כטעמיה דשמואל כהכשרה כך פסולה דכשעליונה כשרה וראויה לדירה אז שם סוכה עלה לפסול את התחתונה ואם

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכז תרכט:

שיטת ריב"ב

מתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה. דדבר המקבל טומאה הוא ואין מסככין בדבר המקבל טומאה: מפני הנשר. שלא ינשרו עלין על שלחנו:

הגהות הר"י

(א) נ"ב נ"ע דלפי שינוי' דרב דמי אידחי הא מכלל דת"ק וכו' ומשמע כשמואל וכן הוא בהשר"י: (ב) נ"ב נ"פ מנלן:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב סבר: (ב) על גבי נקליטי המטה כצ"ל: (ג) סדין עלייהו כו' דהשתא כצ"ל: (ד) נ"ל עליהן: (ה) נ"ל ומוכח:

המאור הקטן

דאמרי בד' משום דקא אמרי מלתא מציעתא ועוד דשייך מימרא דידהו דהכא במימרא דידהו ד... סוכה המופלגין ממנה ד' והתם פסק הרי"ף ז"ל כוותיהו *הלכך מסתברא נמי בהא כוותייהו דלטעמ... אולי וכל זה צריך תלמוד אע"פ שלא הזכירו הרי"ף ז"ל:

ונקליטין דגביהי י' פסולין וקנופות נמי אע"ג דלא גביהי י' כיון דקביעי:

*עי' ברא"ש סי' ט"ו

מלחמת ה'

יהודה איתמר אבל רבנן לדידהו לא קפדי אלא בהכשר סוכה כשיעורה ור' יהודה דקפיד בדיורין אלא שמואל הוא דבעי קבול כרים וכסתות ע"י הדחק לרבנן דאינהו קפיד בראויה לדיורין דאמר כהכשרה כך פסולה ומשמע לגמרי והכי גרסי' עלה דבני מערבא מכלל דת"ק סבר אע"ג דאינה ראויה לקבל ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה ובפירושי רבינו חננאל ז"ל מצינו כלשון הזה ודייקינן מדברי ר' יהודה דקתני אם אין דיורין וכו' וקשיא לשמואל ושנינן אין ראויה לדירה מרווחת אבל ראויה לדירה ע"י הדחק די' טפחים דירה ע"י הדחק היא וכן אהא דאמר במערבא כל שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה וכו' שנויה הכא והכא חדא התם לדירה והכא לקבל ע"י הדחק ע"כ וכיון שנתפרש לך זה משמע לפי הנעתה של שמועה *) דרב הונא ורבה ורב חסדא אפי' לר' יהודה נמי לא בעי ראויה לקבל כרים וכסתות כדקס"ד מעיקרא אליבא דידהו ובמערבא כשמואל סבירא להו וכטעמיה סייכן והלכך כשמואל עדיפא למיפסק כוותיה ומה שאמרו דשייכא מימרא דידהו ד .מימרא דידהו בנויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה לא שייכא ולא פתיכא בה כלל דהתם סכך פסול הוא ואם לאו משום דנוייהן אפי' אין מופלגין טפח פסולה ואפי' לשמואל מפני שהן נוייהן הוכשרה וכשהן מופלגין ד עומד לעצמו וזה עומד לעצמו ופסולה אבל הכא משום דירה קאמרי' אטו שמואל דבעי הכא י' גבי פורס סדין תחתיה מפני הנשר מי בעי שיהא שם הפרש אדרבה כשאין ביניהן הפרש עיקר סכך פסול ופוסל אלא ודאי זו דומה לזו כלל הלכך הלכתא כשמואל וכדאמרי' במערבא וכן פסקו הגאונים ז"ל אולי לכך השמיטה רבינו ז"ל שסתם סוכה בתוך סוכה בשיש בה עשרה משמע וכדאמרי במערבא:

ועוד ונקליטין דגביהי י' פסולין וקנופות נמי אע"ג דלא גביהי י' כיון דקביעי: **אמר** הכותב אבל מה נעשה לדברי רבינו הגאון ז"ל שפסל קנופות סתם ומשמע אע"ג דלא גביהי י' והכשיר נקליטין סתם מ... אע"ג דגביהי י' ולפי דעתי שהוא דוחה ברייתא זו דקתני ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהים מן המטה י' טפחים משום דקי"ל שפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואפי' כאהל עראי דלא קביעי נמי לא הוי מדשרינן גבי שבת כדכתבינן לעיל ואע"ג דהתם לא תזינן בהדיא דשרי אלא כילת חתנים דלא קביעי אי ס"ד שיפועי אהלים כאהלים דמו ליהוי כאהל עראי דלא קביע כלל דאפ"ה אסור דהא אפי' אוהל שאינו גבוה י' ולא דמי נמי לאהל אסור בשבת דהיינו משמרת ופרונקא וגוד וטלית כפולה וכילה שיש לה גג שאפי' אינן גבוהין אלא טפח אסורין כדמוכח בדוכתא אלא ש"מ דשפועי אהלים לאו כאהלים הם כלל בין קביעי בין לא ק... ועוד דהא סוכה העשויה כמין צריף דקביעא ואפ"ה פסולה וכי תימא התם דלישוויה סוכה פסולה הכא לשווייה אוהלא הוי אוהלא כי איכא למימר הכי ה"מ בקנופות דלא גביהי י' דכל שאינו גבוה י' נמי אהל הוא בין שבת בין לענין טומאה בין לכל דבר וכשפסלו סוכה שאינה גבוה י' משום דיורין הוא דפסלינן לה ולא מפני שאינה אהל הלכך גבי קינופות כיון דקביעי נעשה אהל קבוע בפני עצמו ואינו עומד בגלל סוכה וכי לא ק... כגון מטה וכילה עיקר אהל סוכה הוא ולא אתי אהל עראי שאינו קבוע כלל ומבטל אהל סוכה אבל בשיפועי אהלים שאפי' היו בהם דיורים כפלטרין של מלכים ואפי' קבועין פסולין מפני שאינן כאהלים אין לחלק בין זה... אלא כהכשרן כך פסולן כשם שאינן אהלים לפסול וזו סברא נכונה ודבר נאה ומתקבל והגמ' מוכחת עליה דקאמר ליה אביי לרב יוסף דגני בכילת חתנים כמאן כר"א ואמר ברייתא איפכא תניא ס"ד לא אמרי' בהא כהכשרה כך פסולה אפי' כר"א דמתני' דהיינו רבנן דברייתא לא אתיא דעד כאן לא אמרי' לאו כאהלים דמו אלא שאינו כאהל קבוע שיהא ראוי לסוכה אבל לשוויי אהלא ה"נ דהוי אהל וא"ת שאני חתנים דלא קביעי א"כ אפי' לדברי הכל נמי אתיא דמי שקל להם בלא גרומים דין שיפועי אהלים קבועים להכשר סוכה לדין שיפועין שאינן קבועין למיהוי אהל הא אדרבה איכא למימר דכי אמרי' שיפועי אהלים כא... ומכשרינן סוכה העשויה כמין צריף ה"מ בדקביעי אבל לא קביעי גרעי מאלו אהלים ואפי' אהל עראי לא הוו כדאמרי' במעתין במטה שאינה גבוהה י' ובכילה דלא הוו אהלא לענין זה וקינופות דקביעי הוה אהלא אלא דלמאן דאמר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו בין קביעי בין לא קביעי לא הוו אהלים כלל הלכך דרב יוסף לא מתפקא מדר"א וסוגיין דמקשי לר"י אמר שמואל מברייתא דנקליטין ומתרץ ליה שאני נקליטין דקביעי ב... הוו יכלי לתרוצי בגמ' ההיא כרבנן ושמואל דאמר כר"א דמתני' דסבר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו וברייתא איפכא תניא כולה כתירוצא דרב יוסף אלא סוגיין דלא כאביי ורב יוסף דהשתא מיקל בכילה לדברי הכל... דלא קביעא ולא הויא אהלא כלל דהא לא דוקיא בהך לישנא דרב יהודה אמר שמואל כמאן כר"א אלמא לכ"ע אמרי' ורב יוסף מוקי נפשיה כמאן דאמר שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו דבין לא קביעי לית לה... אהלים כלל והטעם נותן לפי שהן כדופן עקומה ואין להם סדר כמו שפירשנו למעלה ומזה הטעם מסגייעין דברי רבינו הגדול ומתיישבין יפה ולפיכך כתב הכל כפשטה דמתני' דקינופות אסורין לעולם ונקליטין מותרין ל... בין גבוהין בין שאינן גבוהין וכבר ראיתי לראשונים בחבוריהם שהם ז"ל חלוקים בזה ובודאי שהם יכולין לומר דסוגיין כינה שאין לה גג כלישנא בתרא דרב יהודה לר"א דמתני' היא כדמוקי רב יוסף נפשיה וסברא דגמ' דלר"א דמתני' דאמר שיפועי אהלים קבועין כגון סוכה דקביעי לא הוו סוכה שיפועי אהלים שאינם קבועי כגון כילה לא הוי אהלא כלל הא שיפועי אהלים קביעי כגון נקליטין למהוי אהלא הוו אהלא הוא פשט הס... הללו ואעפ"כ דברי רבינו ז"ל יותר נראין מדוקדקין בעיקר טעם השיפועין שהן כמחיצות וכן נעגין שבת כמו שכ... ועוד פסק רבינו ז"ל בכילה כתרגי' לישני דרב יהודה אמר שמואל דלא פליגי אהדדי בדיני וסוגיא כלישנא קמא דאמרי' ברים פ' הישן תרגמה שמואל במטה י' ואליבא דלישנא קמא איתמר כדמפורש בגמ' הכא ושמואל גופיה הרגננו ולאו כאמוראי היא וכולה סוגיין נמי בתר הכיא אוקימתא רכיטא דמש"ה הוא ד... להו בגמ' התם מ"ט דר' יהודה שאילו היו יכולין להעמיד מכנתינו באינה גבוה י' לא היה טעמו של ר' יהודה צריך נסרים ולא היו צריכין לערב בו מה שאמרו משום סוכה דירת קבע ומטה דירת עראי ולא אתי עראי ו... קבע דהא כדשמואל לא קשיא להו ולא מידי ובלישנא בתרא נמי אמרי' הכא אי קביעי ליה; כקינופות וכו' דאלמא קינופות קביעותייהו מהניא דמי לא קביעותא יתירא כיון דאינן גבוהין י' לא הוו אהלים ועוד דמ... דאכימי אמר שמואל בכילה לענין ק"ש בהיתרא דלישנא דכילה שאין גבוה י' לא הויא אהל כלל והיא בלא פלוגתא איתמר ובגמ' אסיקו כוותיה ה"נ מסתברא וכו' הלכך ליכא למידחייה ללישנא קמא בדינא כלל זה של רבינו הגדול ז"ל בדברים הללו לפי הנראה לנו ואע"פ שיש למקצת הראשונים דברים אחרים בכאן אני לא לחלוק באתי שאיני כדי אבל דעתו של רבינו הגדול ז"ל גליתי ופירשתי:

*) נ"ל דרבה בר רב הונא ורב חסדא

דהדלה עליה את הגפן וכו' לא מכרעא וכמו שאכתוב עליה בס"ד : גמ' אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר. דשוייה סכך להגין הלכך כיון דמקבל טומאה פסולה: אבל לנאותה. לאו שם סכך עליו וכשרה: בקרמין. שציורן מעשה אורג: ובסדינין המצויירין . שצורתן בולטות מעשה רוקם: יינות שמנים. נתונים בכוסות של זכוכית לנוי: הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות של יו"ט הראשון דלא חלה קדושה עלייהו והכי מוקמינן לה במסכת ביצה בהמביא [סי' תתקס] וכבר כתבתי שם שלפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל אפילו בעצי סוכה נמי כי אמר נר מצוה איני בודל מהם שרי לאשתמושי בהו בחולו של מועד או ביו"ט אם נפלה אבל יש שם דעת אחרת דבסוכה לא מהני תנאה כלל אבל בנויין מהני ומיהו דוקא באומר איני בודל שלא בטלם לגבי סוכה מעולם אבל מתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דבטלן פעם אחת לגבי סוכה הוו להו כסוכה ולא מהני בהו תנאה ועצי סוכה דמתסרי אף דפנות בכללם שאף הם צריכות להכשר סוכה ומיהו אם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר הסוכה ואחר כך הוסיף דופן משמע דלא מתסרא אבל עשאן לארבעתן סתם כולן אסורות ומוקצות :

מנימין עבדיה דרב אשי איטמיש כותנתיה במיא . נשרה במים : והא חזו דרטיבא . שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך : לכי יבשה קאמינא לך . דתשקלה : ומהא שמעינן דכל דלצורך הבגד ה"ל כלנאותה וכשרה דהא לא א"ל דלשקלה אלא מפני מראית העין ולכי יבשא בלחוד אבל כי רטיבא לא אלמא לא איפסלה סוכה מדינא והכי נמי מוכח בירושלמי דאמרינן כל שלא עשה מפני הנשר כשר ובכלל זה לנאותה לצורך הבגד אבל אחרים אומרים דלצורך הבגד לא בטיל לגבי סוכה ופוסל אותה ומאי דשרי רב אשי בדרטיבא הני מילי שלא בשעת אכילה ושתיה ושינה שאין משתמשין שם ואמר דלישקלה כי יבשה דלא לימרו שביק לה התם אפי' בשעת אכילה ושינה אבל כי רטיבא לא אתו למימר הכי שאין דרך להשתמש שם מפני המים שמטנפין מן הבגד וראוי להחמיר לענין מעשה ומ"מ מדאמר ליה שקלה כי היכי דלא לימרו מסכך בדבר המקבל טומאה משמע שלא כפירוש של רבינו תם ז"ל דאם איתא דכל שאינו מסייע להכשר סוכה מותר לפרוס עליה סדין ובהאי עובדא ודאי לא הוה מסייע א"כ אמאי חייש שהרואין יהיו סבורין לומר שהיה מסייע בהכשר הסוכה אלא ודאי בכל ענין פוסל :

רש"י

למעלה לא מקרי (א) אהלא : גמ' לא שנו אלא מפני הנשר · דשוייה סכך להגין הלכך (ב) מקבל טומאה : אבל לנאותה . ולא לשם סכך פירש עליה כשרה וי"מ טעמא דפסולה (א) משום שני סככין וא"א דא"כ לרב חסדא לא מיפסל אא"כ מופלג ממנה ארבעה דהא איהו אמר לעיל ארבעה וכיון דמופלג ארבעה תו לא מצי למימר אבל לנאותה כשרה דהא איהו פסיל לקמן בנויי סוכה המופלגין (ג) ממנה ארבעה מן הסכך משום שני סככים : בקרמין . שציורם מעשה אורג כגון בגדי לבעונין שקורין אובר"א : ובסדינין המצויירין · שצורתן בולטות כגון מעשה רוקם ומעשה אורג הקרוי גליסק"א : יינות שמנים · נתונות בכוסות של זכוכית לנוי : הכל לפי תנאו · (ד) כגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות של ערב יום טוב ראשון (ה) ולא חלה קדושה עלייהו והכי מוקים לה במסכת ביצה בהמביא ותנאה אחרינא לא מהני בהן : אין ממעטין בסוכה . קרמים הפרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בגבוה מעשרים להכשירה (ו) ולא (משום) דסככה נינהו דאי סכך הוו מפסלי משום דבר המקבל טומאה : ומן הצד ממעטין · לה משיעור שבעה טפחים דהא אינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו : איטמישא · שרויה במים : והא קא חזו דרטיבא · שהיא לחה (ז) דמוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך : לכי יבשה קאמינא . דתשקלה : נויי סוכה · קרמים וסדינין הפרוסין תחת הסכך לנוי פסולה משום אהל מפסיק ואיפתכא דלא גני בסוכה ולרב נחמן כיון דלנוי סוכה יהביה בטליה לגבה : בכילה · הפרוסה סביבות המטה ואע"פ שיש לה גג שאין גגה משופע כשל נקליטין אלא שוה כשל קינופות : והוא שאינה גבוה עשרה . דבציר (ח) לאו אהלא הוא : מתני' הדלה · הרים ופשט עליה כעין דלית שקורין טראיילא : קיסוס · עשב המתפשט מאד ושרשים (ט) כאילן וקורין לו אוירא ומתפשט ועולה על החומות : פסולה · משום מחובר (י) ואמר מר באספך מגרנך (כ) בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר : (ל) מרובה מהן כשירה · דמבטלי ברוב: או שקצצן· (מ) לאחר שסיכך בהן כשרה ולא אמרינן תחלתה בפסול ופסולה : גמ' כשחבטן . שהפיל ענפיו למטה עם הסכך והרי הן מעורבבים עם הסכך כשר ואינן נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי בטלה ברובא: וצריך לנענע. קא [אותם] שסיככו במחובר לאחר שקצצן (להודיע)

באהל לפי שאין לה גג ולפיכך כשרה וגרסינן בירושלמי שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו פירוש כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין ונעשית הסדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הן חשובין ואין בכך כלום : מפני הנשר . אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה : את"ר סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים שקדים ורימונים אפרסקין ופרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן *עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהן °הכל לפי תנאו והוא דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל : תנא בנויי א סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי ומן הצד ממעטין בסוכה : מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא כותנתיה במיא שטחה אמטללתא אמר ליה שקלה דלא לימרו קא מסכך בדבר המקבל טומאה והא קא חזו לה דרטיבא היא לכי יבשה קאמינא לך : איתמר נויי גסוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה ואותבינן עליה הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו ופריק הכא במאי עסקינן בגבוהה עשרה וכן הלכה ואם אין לה ב גג אע"פ שהיא גבוהה עשרה מותר כדבעינן למימר קמן בהעושה סוכתו כמין צריף : מתני' *דהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסכך על גבן פסולה ואם היה הסכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה זה הכלל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו : גמ' אם היה הסכוך הרבה מהן אוקימנא ג *כשחבטן דאי לאו הכי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסולה : או שקצצן כשרה וצריך לנענע כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרי' קציצתן זו היא עשייתן וכן

סוכה המופלגין ממנה ארבע . שרחוקין מן הסכך ארבעה טפחים : פסולה . דכיון שרחוקים ארבעה טפחים מן הסכך חשיבי באפי נפשייהו ולא בטלו לגבי סכוך ומדקאמרי לה סתמא משמע אפילו בשחמתן מרובה מצלתן והרא"ה ז"ל לא כתב כן : מותר לישן בכילה בסוכה . לפום מאי דאיתמר בגמרא מסתברא דג' דינין הם כילה ונקליטין וקנופות כילה דלא קביעא לא מתסרא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא שיש לה גג וגבוה עשרה ונקליטין קביעי טפי מכילה ואע"פ שאין להן גג כל שהן גבוהין עשרה אין ישינין תחתיהן אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שהכשיר [למעלה] נקליטין סתם ומשמע אע"פ שגבוהין י' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה אבל זה איתו מחוור והארכתי בזה בחידושי קנופות דקביעי ויש להם גג אפי' אין גבוהין עשרה אין ישנים תחתיהן : מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס . (ס) (הדלה) [קיסוס] הוא [אירה בלע"ז והוא גדל] כגפן : פסולה. שאין מסככין במחובר דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר : הרבה מהן . ובטלין ברוב : או שקצצן . אף לאחר שסככה בהן ולא אמרינן תחילת עשייתן בפסול ופסולה : וגידולו מן הארץ . למעוטי עורות בהמה וכיוצא בהן ואפילו לא מקבלי טומאה כלל כגון שמחוסרין מלאכה . ומדקתני הדלה ואח"כ סכך מוכיח רבינו תם לדוקא כי האי גוונא שתחילתה בפסול דתו לא מכשרא בסכך כשר אבל כל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה את הגפן תו לא מפסלא דאי לאו הכי ליתני סכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סכך ולאו ראיה היא דמתני' תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או סכך על גבן כלומר בין שקדם הסכוך כדקתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסכך עליו פסולה ואפילו חבטן בדליכא רובן ואם היה הסכך כשר הרבה מהן וחבטן כדאוקימנא לעיל כשרה באיזה מהן שקדם : גמ' אוקימנא כשחבטן . פירשתי למעלה : וצריך לנענע . כדי שיהא נעשה לשם סוכה כ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי לאו דוקא דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולא מן העשוי אתינן עלה והכי מוכח בגמרא והכי קאמר דנהי דאין צריך לחזור ולסתרה כולה אבל צריך

הוו פסלי לה לסוכה משום דבר המקבל טומאה : קרמין . עפיי"ד בלע"ז : ואם התנה עליהם . להסתפק מהן : מן הצד ממעטין . כגון דלא הויא סוכה אלא ז' טפחים כהכשר דידה נתלה לנוי סוכה מן הצד ממעטין כיון דלא מצי יתיב בגוה בהרווחה ראשו ורובו ושלחנו אבל למעלה דנחתי למטה מי' אין ממעטין דכיון דיתיב בהרוחה כמאן דליתנהו דמי : איטמישא כותנתיה במיא . נפלה כתנתו במים : שטחה אמטללתא . כדי לנגבה : הא קא חזו דרטיבא . וידעי דמשום נגוב תלינן לה : לכי יבשה קאמינא לך . שלא תניחה לשם לכשתיבש . ואיכא מאן דבעי למיפשט מהאי עובדא דהא דתנן פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיו מפני הנשר פסולה לא שנו אלא בסוכה שחמתה מרובה מצלתה אבל אם צלתה מרובה מחמתה כיון שהיא עשויה בהכשר אין פריסת הסדין עליה או תחתיה פוסלתה מדאמר ליה רב אשי למנימין עבדיה שקלה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה כלומר סוכה זו כיון שצלתה מרובה מחמתה אין פריסת הכתנת פוסלתה אבל הרואים יהיו סבורים שחמתה מרובה מצלתה ויאמרו שאנו מסככין בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא ומכירים הם שהסוכה בהכשר היא עשויה ולא הופרסה הכתנת עליה אלא כדי לנגבה לכי יבשה קאמינא לך שלא תניחנה לשם לכשתיבש אלמא מתני' בסוכה שחמתה מרובה מצלתה מיפרשא דאם איתא דמתני' אף בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מיפרשא הוה ליה לרב אשי למימר שקלה כדי שלא תיפסל הסוכה . ולאו מלתא היא דלעולם מתני' אף בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מיפרשא והא דאמר רב חסדא אבל לנאותה כשרה רבותא קמ"ל דכיון שצלתה מרובה מחמתה אע"פ שהסדין פרוס לנוי סוכה שהוא מענין הסוכה כיון שאינו פרוס לסיכוך כשרה וכ"ש אם הוא פרוס שלא לנוי ושלא לשם סיכוך כעובדא דמנימין עבדיה דרב אשי שהיא כשרה והא דאמר ליה רב אשי למנימין עבדיה הכי מפרשי' לה שקלה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה כלומר הרואים יהיו סבורים שלצורך סיכוך הונחה שם דיאמרו שאנו מסככים בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא ומכירים הם שלא הונחה שם אלא כדי לנגבה וכיון שלא הונחה שם לשם סיכוך אינה פוסלת הסוכה לכי יבשה קאמינא לך : המופלגין ממנה ארבעה . שיורדין בתוך ד' טפחים של סוכה וכגון דלא גביהא אלא עשרה ומקומו של נויי סוכה אית ביה ד' על ד' : רב נחמן אמר כשרה . סבר לא ממעטי . ומאן דאמר פסולה סבר כיון דאיתנהו מקום חשוב ויורדין בתוך ד' טפחים של סוכה ממעטי כך פירש רבינו שלמה ז"ל ומדברי הרב דודי ז"ל נראה שאינו מפרש כן אלא הכא בכל סוכה קיימי אע"פ שהיא גבוהה יותר מי' טפחים וטעמייהו דרבה בר רב הונא ורב חסדא דפסלי דסבירא להו דאע"ג דלענין פסול סכך לא גזרי' בנויי סוכה משום דבר המקבל טומאה דלא חשיבי סכך מאחר שהם פרוסים לנוי לענין חשש שני סככין כגון שהם מופלגים מן הסיכוך ד' גזרינן שהיושב באותה סוכה אינו יושב בצל סוכה אלא בצל נויי סוכה וכן פירש הרב משה ז"ל: והוא שאינה גבוהה י'. לא חשיב אהל: מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס. כבר פירשנוה : גמ' ולא אמרי' פסיקתן זו היא עשייתן . כיון דלא פסקן קודם שתלאן דתניא תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהם פסולין כיון כשתלאן בפסולות תלאן שהרי עדיין לא נפסקו ראשי חוטין שלהם ולא אמרי' פסיקתן שפוסקן עכשיו זו

שלטי הגבורים

ואם לאו כשרה וטעמא דמסתבר הוא והלכתא כוותיה ותלמודא דפריך לשמואל משום דמצי לשנויי מתני' אליביה אבל אליבא דשאר אמוראי לא מצי לשנויי מתני' והכי אורחיה דתלמודא דלא מקשי אלא מאי דמצי לשנויי וכתב הרא"ש ודוחק גדול הוא מ"ש בעל העיטור ואם אינה יכולה לקבל כרים וכסתות מיקרי דירה סרוחה ופסול בשאינו גבוה י' והדבר ידוע דאין לך דירה סרוחה מזו דשייף ועייל אגאונים וכן מצאתי כתוב בשם הרי"ן גיאות ז"ל שפסק כשמואל והביא ראיה מהא דפסקינן לקמן גבי כילה כשמואל דאמר מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה י' אלמא בפחות מי' לא חשיב אהל אע"פ שיש לה גג והשתא לשנויי אהל בעינן י' למיפסל סוכה לכ"ש דבעינן י' ויש דוחין ראיה זו דדלמא בכילה דלא קביעא בעיא י' אבל סוכה בתוך סוכה דקביע אפי' בבציר מי' מיפסיל כדאמר לקמן בממעטין בקנופות דקביעי ויש להן גג דאפי' בבציר מי' אסלא הוי ופסולה וכ"כ הרמב"ן בד"א שהתחתונה פסולה כשהיא גבוה העליונה י' טפחים וגג התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות אפי' ע"י הדחק :

א ואפי' אם פירש סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכגון שהיה רחוק מן הגג ד' טפחים אבל אם הוא בתוך ד' לגג בטל אצלו כיון שהוא לנוי אבל אם אינו לנוי אפי' הוא בתוך ד' פסול והרי"ן גיאות כתב ולנוי לא פסיל אא"כ יהא מופלג י' טפחים ולא נהירא להרא"ש :

לשון ריא"ז

נויי סוכה אינן ממעטין גובה הסוכה מי' טפחים אבל ממעטין רוחב הסוכה מז' טפחים ונראה בעיני שכל דבר שאינו חשוב אבל אינו ממעט בסוכה שאינו אלא כשאר כלי תשמישין שבסוכה כמבואר בקונט' הראיות :

ב הישן כה תחת המטה או תחת הכילה אם היה גבוה י' טפחים ויש לה גג טפח חשובה כאהל ולא יצא רבל אם אין לה גג רחב טפח או יש לה גג ואינה גבוה י' שרי והרי"ן גיאות תלה הכל בגג שאם יש לה גג אפי' אינו גבוה י' אסור לישן תחתיה ואם אין לה גג שרי אפי' גבוה י' ולא נהירא להרא"ש :

לשון ריא"ז

היה להן גג טפח ואין גבוהין י' או שגבוהין י' ואין להן גג טפח מותר לישן תחתיהם בסוכה שאינן חשובין אהל ואינו אלא כאדם המתעטף בבגדיו בסוכה וכן נראה בעיני בפורס תחתיה מפני הנשר שאם פירס ערלאי לפי שעה אינו פוסל עד שיהא גבוה י' ויהא לו גג כמבואר בקונטרס הראיות :

ג מיי' כתב כשהדלה עליה את הגפן ואפי' אם היה הסכך הרבה מהם שצריך לקצן וכן דעת סמ"ג ומדברי רבי' לא משמע כן:

לשון ריא"ז

הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך ע"ג

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה ופ"ב מהל' יו"ט סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלח תרלג :

ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכט :

ג מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תרכז :

ד מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תרכט :

הגהות חו"י

(א) נ"ב צ"ע איך פסיק לדעתיה דהא סדין מקבל טומאה ואיך יעלה לסכך ועי' ר"ף ור"ן ר"ס סימן :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל אוהל : (ב) נ"ב מיפסיל משום דמקבל טומאה : (ג) תי' ממנה נמחק : (ד) נ"ל כגון : (ה) נ"ל דלא : (ו) דלאו מין סככה נינהו ... (ז) נ"ל ... (ח) נ"ל ... (ט) נ"ל כאילן ... (י) נ"ב ... (כ) נ"ל דאמר : (ל) נ"ב וגו' : (מ) נ"ל הרבה : (נ) אף לאחר ... (ס) נ"ל כדלה ... הגפן :

שיטת ריב"ב

גמ' נ"ש אלא מפני הנשר . שכיון שהוא פרוס לסיכוך הוי ליה דבר המקבל טומאה ואין מסככין בו : אבל לנאותה כשרה . דכיון שהוא מיוחד לנוי לא איכפת לן בנויי סוכה אם הן מקבלין טומאה והיינו דאמרי' לקמן נויי סוכה אין ממעטין בסוכה ולא חשיבי סכך כיון שהן תלוין בסוכה לנוי דלאו חשיבי כסכך

צריך הוא לנענע קצת מה שהיה בתחילה מחובר לאחר שנקצץ ואי לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכה תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ומיהו נענוע קרוב לסתירה שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו ולא אמרינן קצילתן זו היא עשייתן לסגי בהכי לאפוקי משום תעשה ולא מן העשוי: וכן לענין ציצית נמי היכא דתלאן וקשרן. שתחב בכנף חוט אחד כפול לארבעה ועודנו חוט כפול ועשה כל הגדילין והקשרים ונמצא שעשויה בפסול שאין בה אלא חוט אחד ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן ונעשין נר מצוה שמונה חוטין פסולה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפסול נעשית ולא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן [אבל] ודאי תלאן ואחר כך פסקן וקשרן כשרה והכי מוכח בגמרא: **בפסולת** גורן ויקב הכתוב מדבר. דכתיב באספך מגרנך שאתה אוספו ונוטלו מן הגורן הגורן הוא האוכל ומה שאתה אוסף ובורר מתוכו הוא הפסולת: צאו ההר. פסוק הוא בעזרא (נחמיה ח'): לעשות סוכות. ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ: היינו הדס היינו עץ עבות. מהו זה ומהו זה להזכיר שניהם במקרא הלא אחד הם שהדס הוא עץ עבות על שם שעליו מורכבין זה על זה כמו עבותות ושרשרות: הדס שוטה. שאינו כשר ללולב שאין עבותו עשויה של (ט) שלשה עלין: **מתני'** חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין. זרדין עשבים שאינם ראוין לאכילה: אין מסככין בהן. משום דגזרינן אטו הניחן על מנת ליבשן ונמלך עליהן לסכוך כדאיתא בגמ' ואע"ג דקתני אין מסככין בהן דמשמע לכתחלה אין הכי נמי דאפי' דיעבד פסולה והכי מוכח בגמרא אלא דתנא הא לישנא לאשמועינן דאפי' במסכך לכתחלה לשם סוכה עסקינן ואפ"ה מתסר משום גזירה ומוכחא בגמ' דלא מקריא חבילה למגזר בה הך גזירה בפחות מג' ואפי' ר' יהודה דלית ליה גזירת תקרה כדאיתא לקמן במתני' דמסככין בנסרים הכא בהך גזרה דחבילה מודה דהא שכיחא והיא לא שכיחא דלא עביד איניש ליתב בסוכת תקרה של נסרים שבנאן לביתו ולשהותן בלא מעזיבה: ואם התירן כשרות. דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה דחבילה וכשהתירן לא מיחלפי שאין אדם מייבש חבילה מותרת: וכולן כשרות לדפנות. וכולן הפסולין שמנינו לסכך כשרים לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקי לן בגמרא [דף ו:] דפנות מבסוכת בסוכות בסוכת מייתורי דקראי ילפי' ולא ממשמעות' הלכך סוכות תעשה לך מגרנך ומיקבך אסככה הוא דקאי: **גמ'** פעמים שאדם בא מן השדה. כל ימות החמה: ומניחה על גבי סוכה. שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילין שם ליבשן ולא לסכך וכשמגיע החג גזור רבנן שמא נמלך עליהן לסכוך: והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. בפסול כזה שנסכך שלא לשם סכך אפילו נגל אלא ליבש ואין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו מטילין עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה ואיכא מאן דאמר דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזר עליה לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר. [זהו פרש"י]: **אמר** רב יהודה סככה בחיצים. בית יד של חצים: זכרים. כעין שלנו שתוחבין אותן בבית קבול של חץ: כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ אינן מקבלין טומאה ואע"ג דאיכא פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדרבנן הני לא מקבלי טומאה אפי' מדרבנן וכבר כתבתי בפרק המוכר את הבית מה הן אותן פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדאורייתא ומה הן אותן שאין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ומה הן אותן שטהורין לגמרי: בנקבות פסולה. שיש נקבים בראשם והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב והוו להו מקבלים שבכלי עץ וראוים לקבל טומאה ואע"פ שהיא עשוי להתמלאות מלוי עולם שלא להתרוקן עוד שמיה קבול: סככה באניצי פשתן פסולה. פרש"י ז"ל שכן ראוי לטמא בנגעים כדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף כז:) האונין של פשתן משיתלבנו ופירוש אניצי לאחר שהן מתוקנין במסרק ונקראין סירי"ש אלמא דס"ל שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טויה ולפי' אתיא שמעתין כר"י דפלוגתא היא במסכת נגעים פי"א ומייתינן לה בפרק במה מדליקין (דף כז:) דתנן שתי וערב מטמא בנגעים מיד דברי רבי מאיר רי"א בשתי משישלק והערב מיד והאונין של פשתן משיתלבנו אבל הדבר קשה היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תגא והא שתי וערב כתיב ועוד דא"כ נמצא ר"י מיקל טפי מדר"מ בשתי ומחמיר באונין וכ"ת באונין לא פליג ושמעתין ככ"ע אתיא אכתי קשיא דמאחר שנראה לטמא בנגעין כשהן אונין היאך הוא יוצא מידי טומאה כשנטוה עד שישלק ועוד יש שם באותה סוגיא הוכחה שאין הפשתן [שאינו נטווה] מטמא בנגעים לפיכך נראה כמו שמפורש בערוך דאונין מטוה של פשתן ושתי וערב דקאמר ר"י היינו בזמן שניכר בו מהו שתי ומהו ערב שזה טווי כלפי היד וזה טווי כלאחר יד אבל בפשתן הכל שוה ואינו ניכר ומשום הכי קאמר דאונין של פשתן משיתלבנו ודאמרי' בפ"ק דע"ז (דף יז:) דאייתו ליה לר' אלעזר תרי קיבורי ואמרי ליה הי דשתיא והי דערבא בצל נמר היה שהדבר ניכר או אפשר שלבקי כגון רבן של טרסיים אף בפשתן הוא ניכר בין שתי לערב ואניצי פשתן דקאמרינן הכא היינו ודאי שהפשתן אינו טווי כדאמרינן במסכת נדרים (דף סו:) בפ' פותחין שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן ושמעתין נמי מוכחא הכי דמספקא לן בגמרא (י) בתייר ולא דייק ודייק ולא נפיץ מכלל דדייק ונפיץ פשיטא ליה דפסולה דהיינו אניצי פשתן ואע"פ שאינן מטמאים בנגעים הואיל

תורה אור

וכן לענין ציצית נמי היכא דתלאן וקשרן ואח"כ פסק חוטין שלהן פסולין ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן דתניא *תלאן ואח"כ פסק חוטין שלהן פסולין: זה הכלל דבר שאינו מקבל טומאה וכו': מה"מ *א"ר יוחנן אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר רב חסדא אמר מהכא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב היינו הדס היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב: **מתני'** חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן ב ואם התירן כשרות וכולן כשרות לדפנות: **גמ'** א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן לא מפני שהן אסורין לסיכוך אלא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי: *אמר רב יהודה סככה בחצים בזכרים כשרה ג בנקבות פסולה דבית קיבול הוא ואע"פ שהוא עשוי למלאות שמיה בית קבול: אמר רבה בר רב הונא אמר רב סככה ד באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה פי' הוצני כיתנא

רש"י

דהא דמי לעשייתן ואי לאו (א) פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה סוכה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה בתיקון מועט כי האי דמכשיר ליה בקצילה ולא הדר סתר לה ומיהו נענוע קרוב לסתירה היא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו: פסולת גורן. קשין: פסולת יקב. זמורות דאשכלות: ההר: פסוק הוא בספר עזרא ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ: היינו עלי הדס היינו (ב) עלי עץ עבות. מה היה לו להזכיר שניהם הלא הדס הוא עץ עבות על שם שעליו מורכבין זה על זה כמו עבותות ושרשראות: הדס שוטה. שאינו כשר ללולב שאינה עשויה של ג' ג' עלין: **מתני'** זרדין. מין קנים (ג) הוא שעושין זרדין ואיל"ש בלע"ז ומזרדין אותן ובעודן לחין בהמה אוכלתן ולכשיבשו עומדין להיסק: (ד) ואין מסככין בהן. כשהן קשורין ובגמרא מפרש טעמא: וכולן. (ה) פסולין שמנינו בסכך כשרין לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה: **גמ'** תעשה ולא מן העשוי. בפסול וזה שנסכך שלא לשם סכך (ו) ואינו נגל אלא לייבש אין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו היו מטילין עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה דאיכא פסולא (ז) דספק דאורייתא: בחצים (ח) זכרים כגון בית יד של חצים שקורין פלוק"ש: זכרים. כעין שלנו שתוחבין אותו בבית קיבול של חץ: כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ נינהו ואין מקבלין טומאה: נקבות. שיש נקבים בראשיהן והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב ובית קיבול נהו וראוין לקבל טומאה: ואע"ג שהוא עשוי למלאות. מילוי עולם שלא להתרוקן עוד: סיככה באניצי פשתן. לאחר שתקנן במסרק שקורין ציצין ועשאן

שלטי הגבורים

ע"ג מיעוט סכך כשר פסולה לפי שהמחובר פסול לסכוך ואם היה הסיכוך הכשר מרובה מן הענפים המחוברים כשרה לפי שהן מעורבים ובטל הפסולת המועט ברוב הכשר היה הפסול מרובה וקצצו מן המחובר אחר שסכך בהן או נענע בהן לשם סוכה הרי היא כשרה ואם לא נענע בהן הרי היא פסולה שהתורה אמרה חג הסוכו' שתהא עשייתה בכשרות וקצילה אינה עשיה עד שינענע:

לשון ריא"ז

א השבת והפיגם והמלפו' זרע התלתן שלו שתמן לאכילה או לעשות מהן מיני עבולין שנאכלין בעין ומטמאין טומאת אוכלין ואין מסככין בהן וכל זה מבואר בקונטרס הראיות:

ב אבל חבילה שהעלה ליבש ונמלך עליה לסיכוך שפסול מן התורה כתב הר"י מקרקשונא שאינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע ויש אומרים שאף זאת ניתרת בהתרה ומסתברא שצריכה נענוע:

לשון ריא"ז

ג חצים נקבות שראשיהן נקובין ליכנס בהן זכרות הברזל פסולין לסיכוך שכל כלי עץ שיש לו בית קבול ראוי לקבל טומאה ואע"פ שאותו קבול עתיד להתמלאות בזכרות הברזל עד שלא מלאוהו הרי הוא ככל כלי קבול ואם יש בהן ברזל נראה בעיני שאף הזכרים פסולים מפני שהם מקבלי' טומאה ע"י הברזל כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז

ד קלחים של פשתן כשרים לסיכוך כשאר עשבים ואם דק אותן ולא נפצן או שרה אותן במים כדרך ששורין הפשתן אע"פ שלא דק אותן הרי אלו ספק בתלמוד וספיקו להחמיר לפי שספק תורה הוא כדאמרי' בפשתן הראוי לטמא בנגעים אבל שאר היוצא מן העץ כגון צמר גפן וקנבוס אע"פ שדק אותן ונפצן אין עליהם תורת טומאה כלל וכשרין לסכוך ומז"ם אינו תולה הטעם משום טומאה ולפי דבריו אין חילוק בין פשתן לקנבוס וצמר גפן ואין שיטת התלמוד כדבריו וכמבואר בקונט' הראיות ושיטת המורה כדברי. חבלים של פשתן פסולים לסכוך ושל סיב הדקל פסולין לסכוך כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הכי: (ב) תי' עלי נמחק: (ג) נ"ל כן: (ד) נ"ל אין: (ה) נ"ל הפסולין: (ו) תי' ואינו נמחק וכ"ב אפי': (ז) תי' דספק נמחק: (ח) תי' זכרים נמחק: (ט) נ"ב שלשה: (י) נ"ל בתרי:

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות ציצית סמג עשין כו טוש"ע סי' יא: ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכט:

שיטת ריב"ב

[illegible]

מלחמת ה'

ועוד הא דאמר רב יהודה וכו' עמדה ההלכה בחצין זכרים כשרה וזהו שסמך עליו הרב אלפסי ז"ל: **אמר** הכותב. באמת רבינו הגדול לפי דבריו יכול הוא לסמוך בזה אבל סמך חזק מזה משום דאוקימתיה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאוקי למתני' מסככין בנסרין וכו' במשופין ומשום גזירת כלים דחוים הוא מתרתי מתניאתא דמייתי בגמ' ת"כ דרב ת"כ דשמואל והלכך בין לר"מ בין לר"י מסככים בנסרים שאין בהם שלשה ואפי' משופין דלא גזרינן שאינן כלים אטו כלים וזה דבר ברור:

המאור הקטן

הא דתנא חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים פרישנא בגמ' משום גזירת אוצר ונראין הדברים דלא פליג עליה ר"י אפי' לטעמיה דרב דאמר דלית ליה לר"י גזירת תקרה גזירת אוצר אית ליה [א] ואע"פ שטעם א' הוא לשניהם גזירה משום תעשה ולא מן העשוי הא שכיחא והא לא שכיחא שאדם עשוי לעשות סוכה מאוצר של קש ושל עצים שהעלן לייבשן בהמלכה ואין אדם עשוי לעשותה מתקרה של נסרים שהעלם לדירת קבע אין אדם עשוי שימלך בהן לדירת עראי ולהשהותן בלא מעזיבה וזהו [illegible] בגדיש לעשות לו סוכה דאוקימנא בגמ' משום תעשה ולא מן העשוי ולא משום גזירת אוצר מתחלה העומרין בגדיש לשם סוכה שיחוט לו בגדיש כשרה ולא גזרי' בה דמלתא דלא שכיחא הואי והיינו דאמרי' עלה שאם יש שם חלל טפח במשך ז' הויא סוכה והיינו דקתני תנא דידן תרתי חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן ואידך החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה כלומר בהא גזרינן ובהא לא גזרינן. ירושלמי אין חבילה פחותה מכ"ה זירין: וכולן כשרות לדפנות ירושלמי וסכות את הפרוכת מכאן שעושין דפנות מדבר המקבל טומאה סיכבה בחבלים אית תנא דתני כשרה אית תנא דתני פסולה מאן דמר פסולה בחבלים של פשתן מאן דמר כשרה בחבלים של סיב: **והא** דאמר רב יהודה סככה בחצין זכרים כשרה אע"ג דפליגא עלה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאוקמה למתני' בנסרים משופין ומשום גזירת כלים כיון דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י ותנן מסככין בנסרים דברי ר' יהודה אלמא לית ליה גזירת כלים משו"ה עמדה ההלכה בחצין זכרים כשרה וזהו שסמך עליו הרי"ף ז"ל וכתבה להא דרב יהודה סתם בלא מחלוקת אע"פ שיש עליה מחלוקת מ"מ הלכה כדבריו:

השגות הראב"ד

א] ואע"פ שטעם א' הוא לשניהם גזירה משום תולמ"ה הא שכיחא והא ל"ש וכו': א"א לאו משום דשכיחא ולאו משום דל"ש הוא אלא שהחבילות קשירתו מוכיח עליהן שהן דומות לאוצר מה שאין כן בנסרים שאין בהם מוכית. והחוטט בגדים אם עשאם מתחלה לשם צל ויש שם חלל טפח במשך שבעה אין אוצר הטעתו מוכית עליו דלא גרע מהיתר של חבילות:

האהיל וקרוב הוא לטוותן גזרו בהו רבנן לפסלן לסכך כדאשכחן לקמן בגמרא דאיכא דפסיל נסרין משופין משום גזירת כלים ואפילו מאן דמכשר התם מלי פסיל הכא והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' סוכה כתב דהיינו טעמא דפסולה מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע וכתב עליו הראב"ד ז"ל טעם אחר יש לנו בזה מפני שאילי פשתן ראויין ליתן אותם בכרים וכסתות והרי הן מקבלין טומאה על ידי דבר אחר ולא גרעי מבלאי בגדים: **ביתנא** דלא דייק. במכתשת: ולא נפיץ. במסרק ואע"ג דבגמרא מספקא לן כל היכא

רש"י

אונין שקורין ריט"ש: שוצי ושוארי. הן ירקות ועלין שלהן רחבים וגדל ביערים: מסככין בהן. שאינן מאכל אדם לקבל טומאה: דסני ריחייהו. מבאיש ריחם: היזמי והיגי. מיני קוצים: דנתרי טרפייהו. נושרין עלין שלהן: אפקותא דדיקלא. מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב: ואע"ג דאגידי. שמחוברין הענפים יחד ודמו לחבילין דאמרינן אין מסככין בהן: ואע"ג דהדר אגיד להו. שמחבר את הענפים מלמעלה כדי להסכיכן מפני שמתפזרין לכאן ולכאן וזוקפין למעלה: אגד דחד לא שמיה אגד. האוגדו בפני עצמו אינו אגד עד שיתן דבר אחר עמו ואוגדן יחד: איסורייתא דסורא. חבילי קנים שהיו עושים למכור בשוק (א) שמוכרים אותן במנין: מסככין בהם. ואין בהם משום גזירת אוצר דכל ימות השנה לפי שאין דרך להגניען באגד אלא למנינא בעלמא אגדינהו עד שימכרן והלוקחן לייבשן מתיר אגדן הלכך המסכך בהם לשם סוכה אין צריך להתיר אגדן: צריפי. כמין כוך עגול ככובע ונחבאים בתוכו ציידי עופות: דאורבני. עשוי בענפי ערבה ונודלין אותו מתחתיו פיו רחב ולמעלה קושרין ראשי הנגרים בחבל בקשר אחד כמין כלי מגודות שצדין בהם דגים קטנים שעושין כמין גומא שקורין גונקיאייר"ש אבל אין בנגרים שלשה בתי אריגה וארבעה כמו שיש למגודה: ראשי מעדנים. קשר העליון כמו התקשר מעדנות כימה: מתתאי. לצד פיו הוא קלוע: דשרי להו. מתיר ראשי החוט שהוא קלוע ואין צריך להפקיע הקליעה: שאינו עשוי לטלטלו. כגון זה שמשהתיר קשר העליון אם אתה מטלטלו ניתק מאליו שאין לו עוד אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הנגרים: **מתני'** מסככין בנסרים. בגמ' מפרש פלוגתייהו

ביתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא אמר רב יהודה הני שוצי ושוצארי מסככין בהו אביי אמר בשוצי מסככינן בהו בשוצארי לא מסככינן מ"ט כיון *דסניִ[דף יג.] ריחיה שביק להו ונפיק אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי (א) אמר בהיזמי מסככין בהו בהיגי לא מסככין (ב) כיון דנתרין טרפייהו שביק להו ונפיק: (ג) אמר רב גידל אמר רב °האי אפקותא א דדיקלא מסככינן בה ואע"ג דאגידן אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דהדר אגד ליה אגד דחד לא שמיה אגד: *דרש מרימר[דף יג:] הני איסורייאתא דסורא מסככינן בהו ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן: אמר ר' אבא אמר שמואל הני צריפי דאורבני כיון שהתיר ראשי מעדנין שלהן כשרין והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר כל אגד שאינו ב עשוי לטלטלו לא שמיה אגד: **מתני'** *מסככין[דף יד.] בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר אוסר

נתן

(ג) דתייר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ כיון דמדרבנן בעלמא הוא וכדכתיבנא נקיט לה הרב אלפסי ז"ל לספיקא ולקולא: **שוצי** ושוארי. מיני עשבים: מסככין בהן. שאינו אוכל אדם לקבל טומאה: דסני ריחייהו. מבאיש ריחם וכיון דמשום הכי הוא מסתבר דאף לדפנות פסולין: היזמי והיגי. מיני [סנה]: דנתרי טרפייהו. שנושרין עלין שלהן: האי אפקותא דדיקלא. מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב: ואע"ג דאגידי. שמחוברין הענפים האלו יחד ודמי לחבילים דאמרינן אין מסככין בהן: ואע"ג דהדר אגיד להו. איהו הענפים מלמעלה כדי להסכיכן מפני שמתפזרין לכאן ולכאן ואין סותמין הנקב: אגד דחד לא שמיה אגד. כל דבר יחידי שמחובר יחד האוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ואוגדו יחד ואם תאמר והיכי מסקינן הכא דאגד בידי שמים לא שמיה אגד והא גבי פרה דבעינן אגודת אזוב כדאיתא בגמ' ואפ"ה תנן במסכת פרה (סוף פי"א) כל אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואוגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא אגדו ולא פסגו כשר וי"ל דמדיכא אין ה"נ דשמיה אגד אבל חבילי קשין וחבילי עצים חומרא מדבריהם הוא שהחמירו בהן משום גזירת אוצר הלכך ליכא למיגזר אלא כמין אוצר דהוי אגד בידי אדם ועוד שכיון שאינו אלא מדבריהם הקלו לומר דאגד בידי שמים לא שמיה אגד: **הני** אסורייתא דסורא. חבילי קנים שהיו עושים למכור בשוק

שמוכרין אותן במנין: ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן. דכיון דמדיכא כשר לסכך בו אלא משום גזירה דפעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו ומניחה ע"ג סוכה ליבשה כדאי' לעיל בכה"ג דלא עביד לה על דעת חבילה לא שייך למגזר: **הני** צריפי דאורבני. חבילות שעושים מערבה וראשיהן הגסין לצד אחד וראשיהן הדקין לצד אחר ודרכן לקשרן בשני ראשיהן: כיון שהתיר ראשי מעדנין שלהן כשירה. קשר שבראשן הגס שהוא עיקר: והא אגידי מתתאי. בצד האחד לצד ראשיהן (ג) הרכין: אמר רב פפא דשרי להו. וקמ"ל שאע"פ שהן נראין עדיין כקשורין מצד שהן מחוברין זה עם זה כדרך עצים שעשו מן חבילות אפ"ה כיון שהותרו הקשרים הותרו לאלתר: רב הונא אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטל לא שמיה אגד. רב הונא מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי דלעולם דלא שרי להו מתתאי דכיון שהתיר הקשר שבראשה הגס סגי ומשום דקשירה מצד אחד אינו כל כך חזק שיתקיים אם יטלטלו החבילה וכל כי האי גוונא לא שמיה אגד: **גרסי'** בגמ' [דף יג:] ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. פירוש חזרת ועולשין תמכא וחרחבינא פוסלין בסוכה משום אויר פירוש כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו שלשה טפחים כדאמרינן לקמן ולא מסערין להו לפסול כשיעור סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הן וסכך פסול אינו פוסל אלא בד' טפחים באמצע ומן הצד בד' אמות אלא כאויר דיינין להו לחומרא ואמרינן מאי טעמא כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמו פירוש מתוך שהן דקות מאד ומינה דכל דבר העשוי להתיבש בתוך שבעה עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו הוא פסול: **וגרסי'** תו בגמרא סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהם שיבלים מכבדות ובהן תמרים אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה פירוש דלא בעינן שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין אלא במרובה על האוכלין בלחוד סגי ומסקנא דגמרא דקולר לסכך אין לו ידות כלומר שאין הידות מקבלות טומאה הלכך סגי בפסולת מרובה על האוכלין אבל אם קצרן לאכילה ונמלך עליהן לסכך כיון שקצרן לאכילה נחתא להו תורת ידות ותו לא סלקא דמחשבה גרידא אינה מוציאה מידי מחשבה קמייתא הלכך בעינן בכי האי גוונא שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין ומיהו [דף יד.] אם בסמן כלומר שדשן לידות בכה"ג סליק תורת יד מינייהו וכל שהפסולת מרובה על האוכלין כשרה: **מתני'** מסככין בנסרים. בגמרא מפרש מאי פלוגתייהו

המאור

אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין בה ואע"ג דאגידא אגד בידי שמים לא שמיה אגד. א] ובמס' פרה פי"א שנינו כל אזוב שיש בו ג' קלחין מפסגו ואוגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא פסגו ולא אגדו כשר ויש לומר כיון דחבילי קש וחבילי עצים חומר מדבריהן הוא שהחמירו בהן שאין מסככין משום גזירת אוצר ומדאורייתא מיחזא חזו לפיכך הקילו לומר אגד בידי שמים לא שמיה אגד ופיסוג זה שאמרו באזוב אינו פיסוג לגמרי שאילו היה כן לא היה כשר בלא אגידה דהא לולב לר' יהודה דגמר לה מאגודת אזוב אם לא אגדו פסול אלא ודאי פיסוג אינו פסוק לגמרי אלא שנפסג ומעורה במקצת ואגד בידי שמים באזוב הוי אגד. ופלוגתא דר' אבא ורב מנשיא בר גדא לא הזכירה הרי"ף ז"ל ודרב מנשיא עדיפא משום דקם ליה כדברי הכל וירקות שאמרו חז"ל יוצאין בהם בפסח פוסלין בסוכה משום אויר: מתני' **מסככין** בנסרים דברי ר' יהודה וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל* והלכתא כשמואל דהא רב פפא דהוה בתרא כוותיה ס"ל ועוד דסוגיא דשמעתא כוותיה ואנן לא חזינן לן דסבירא ליה לרב פפא כשמואל אלא (ד) פירושא הוא דעלמא דקא מפרש ליה רב פפא למימריה דשמואל ב] מיהו סוגיא דשמעתא ודאי בשהפכן על צדיהן כוותיה דשמואל אזלא דאי פרב כיון דקי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה אע"פ שלא הפכן על צדיהן מסככין בהן לכתחלה ואע"פ שיש בהן ד' והא דתניא כוותיה דשמואל סככה בנסרים שיש בהם ד' דברי הכל פסולה מותבינן מינה לקמן בגמ' לרב להך לישנא דאמר סכך פסול

הקטן

באמצע בד' על הדרך הנהוג בתלמוד לומר לאו מי אותביניה חדא זימנא לימא מהא נמי תהוי תיובתיה דקתני ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה כלומר בכל נסר שבעולם אפי' בנסרים שיש בהם ד' ואוקמה רב הונא בריה דרב יהושע בסוכה דלא הויא אלא ח' אמות מצומצמות דיהיב נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא (והם) והכי נמי מהאי גיסא דהוו להו שני פסלים באמצע ואיכא הכשר סוכה ולא הוה תיובתיה דרב בהא אף על גב דהויא תיובתיה מצד אחר דהא כוותיה דשמואל קיימא ואי הוי כל נסר ונסר פחות מד' טפחים עד ג' טפחים מתכשרת סוכה כולה בפסל שבין נסר לנסר כמלא נסר ואע"פ שאין שני פסלים באמצע ואע"ג דגזר ר"מ בפחות מד' משום גזירת תקרה כיון דנפקי מתורת לבוד ה"מ בשסכך כל הסוכה כולה בנסרים אי נמי בשצירף שני נסרים סמוכים זה לזה כל א' וא' מג' עד ד' שמצטרפים שניהם לפסול את הסוכה כולה בסכך פסול שפוסל באמצע בד' אבל בנסר א' בלבד אי נמי במניח פסל כמלא נסר בין כל נסר ונסר כל הסוכה כולה כשר' אפי' תחת הנסרים שהם מג' ועד ד' וכך פירש ה"ר שלמה ז"ל ואם נתן עליו נסר שהוא רחב ד' באמצע פסולה לשמואל ואפי' לר' יהודה מן הצד כשרה משום דאמרי' דופן עקומה ובלבד שלא יישן תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו וכך הוא גירסת הגאונים דיהיב נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ואתיא כרבא אמר ר"נ דאמר במס' עירובין אחד זה ואחד זה באמה בת ששה טפחים:

השגות

א] **אמר** רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא מסככין בה ואע"ג דאגידא אגד בידי שמים לא שמיה אגד ובמס' פרה בסוף פי"א שנינו כל אזוב שיש בו ג' קלחים וכו': א"א אין בדבריו ממש דלגבי סיכוך אמרי' אגד בידי שמים לא שמיה אגד משום דאיסורא דרבנן היא ומקילינן בה ומאי קולא דחשבינן ליה חד וליכא גזירת אוצר ולגבי פרה דפסולא דאורייתא מחמרינן ואמרי' שמא אגד והאי מאי חומרא היא אדרבה קולא היא דקא חשבינן להו בתלתא וכאגוד נמי הוי דאי בחד הוא פסול הוי ואנן הכי אקשינן כיון דאמרי' הכא דאגד בידי שמים בחד הוא לא פסגו אמאי כשר והא דברי הכל הזאת אזוב בקלח א' פסול וזו היא קושיא ודאי ואנן אמרינן מחוסר נתיחה לאו כמחוסר מעשה דמי כדאמרי' בקדושין לענין מעשר מחוסר תלישה לאו כמחוסר מעשה דמי דכל שבידו הוא הלכך פסוג לא מעכב ואגידה נמי לא מעכבא ואפי' לר"י דאמר גבי לולב מעכבא התם הוא דנפקא ליה מצות אגידה משום זה אלי ואנוהו ואתיא קיחה קיחה לעכב אבל לגבי אזוב ג"ש דקיחה קיחה למצוה. ורבנן נמי ילפי לה דנהי דלולב מאזוב לא ילפי אבל אזוב מאזוב ילפי: ב] **מיהו** סוגיא דשמעתא ודאי בהפכן על צדיהן כוותיה דשמואל אזלא וכו': א"א לולי שאני סומך על דברי הרב ז"ל אפי' על יתין שהיה שמאל לא הייתי חושש דבר זה אפי' כקש נדף לפי שהבעיא של הפכן על צדיהן אפשר שהיא לדברי הכל לרב ולדעת שמואל ובפחות מד' לדעת שמואל ר"מ אי נמי בד' לר"מ לדעת רב הלכך אין מביאים ראיה אי הלכה כרב או כשמואל ואדרבה מתני' דתקרה שאין עליה מעזיבה וכל הסוגיא כולה בפשטה כרב אזלא דהתם תקרה יש בה ד'. ומה שנתקשה זה על מה שאמר ר"מ ור"י הלכה כר"י יש לנו טענה גדולה על זה. חדא הא קי"ל הלכה כר"מ בגזירותיו והכא בגזירת תקרה פליגי ועוד מהא דאקשינן בשמעתא ולרב יהודה אמר רב דאמר סככה בחיצין זכרים כשרה כו' ולא גזרינן זכרים אטו נקבות כו' הכא במאי מוקי לה ואם איתא דהלכה כר"י מאי קשיא מדרב יהודה על ר' יוחנן דקא משום פלוגתא בנסרים משופים ובגזירת כלים נימא ליה ר"י דלא גזר זכרים אטו נקבות ור"י דאמר הלכתא כוותיה. ואי אמרת למאי הלכה כר"י הא אמרי' נקבות אצטריכינן ליה משום דבית קבול בעשוי למלאות הוא אלמא כר"מ קמ"ל כהנך גזירות דפליגי אלא דלא גזרינן שאין כלים אטו כלים משום

הראב"ד

דלא מחלפי. ובכל זה אפי' חולק על דברי הרב ז"ל שפסק כר"י במחלוקת תקרה שאין עליה מעזיבה דהתם הא אוקמה שמואל דבבטולי תקרה פליגי דר"מ סבר בפקפוק לחודיה לא נפיק מאיסורא דאורייתא ואפי' הון נסרים פחותים מג' טפחים פסולים לסיכוך ע"י פקפוק והא ודאי הלכה כר"י דסוגיא דשמעתא דאקשינן בשלמא ב"ה משום תעשה אי מפקפק עביד ליה מעשה דהיינו ביטול תקרה אבל במחלוקת דנסרים מג' ועד ד' דפליגי בגזירת תקרה לשמואל לא פסק הרב ז"ל כר"י והלכה כר"מ. והנה כל דברי הרב ז"ל נכונים וישרים. וזה החכם בעבור פירושי הצרפתים שצריכים תיקונים ותיקוני תיקונים שם לרב ז"ל טועה. וכתב בסוף השמועה וזו היא כשגגה הוא תלים והוא מפשר. ומ"ש בשם הרב צרפתי ז"ל דנסרים פחותים מד' טפחים לר"מ אע"פ שאין מסככין בהם נתן ביניהם פסלים הסוכה כשרה וישנים תחתיהם אין לנו לא ראיה ולא מוכיח. וכבר יש לנו פי' יפה במלתיה דרב פפא שפי' מחלוקת ר"מ ור"י בנסרים שהם מג' ועד ד' ופי' הטעם לשניהם ר"י סבר כיון דליכא שיעור מקום לא גזרינן. ור"מ סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן כלומר לר"י כיון דאי יהיב פסלים בינייהו מתכשרא סוכה גזרינן אפי' בתקרה ממש השתא נמי דליכא פסלים ויהיב להו לשם סוכה לא גזרי בהו ור"מ סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד וכי איכא פסלים גבי תקרה נהי דסוכה כשרה מיהו הן עצמם פסולים דלא אמרי' לבוד זה הפסל עם זה הפסל. והשתא נמי דמסכך בהו גזרי' משום תקרה אלמא פסלין לא מכשרי לפחותים מד' של תקרה ליבן תחתיהם הלכך כי מסכך בהו נמי גזרי' בהו ואפי' עם פסלים אלא שיש לסמוך את דבריו מטעם שהנסרים שהם פחותים מד' טפחים כיון דלית בהו שיעור בהפלגה יהיו בטלים ברוב כעין שפודים ולזה הטעם אפי' בתקרה ממש אמרי' הכי. מ"מ הפי' שכתבנו סותר את דבריו ועוד יש עליו קושיא ממה שאמרו בענין הפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ופרשי' בו פחות מג' בסוכה קטנה ואם כדבריו הוה ליה למימר נמי אפי' פחות מד' בסוכה גדולה שהרי בטלין ברוב אלא ש"מ דכל ג' סכך פסול נמי דלא מפלגינן לסכך בהם האהיל ואין בעצמן שיעור מקום אבל הם עצמם פסולים האהיל ומפקי מתורת לבוד:

לשון ריא"ז

א כל העשבים האגודים בידי שמים אם הרבה קנים בשורש א' אין בהם דין חבילה ואע"פ שקשרן אדם מלמעלה ממקום שהם מפורדים מותר לסכך בהן אבל ב' קנים המפורדים ואין בהן אגד אלא ע"י אדם שאגדן חבילה הן ואין מסככין בהם כמבואר בקונטרס הראיות:

לשון ריא"ז

ב כל אגד שאינו עשוי לטלטלו באוגדו אינו אגד שכן דרך החבילים שאוגדין אותן כדי לטלטל כל האגד ולא יהא צריך לטלטלו אחד אחד לפיכך הצריפין שאוגדין הקלחים שלהן ואורגים אותן להתקיים מלאכתן אין בהן משום אגד והרי הן דומים למגלאות העשוי' לסיכוך שאף ע"פ שהן ארוגים ואגודים אין בהן משום אגד ומסככין בהן כמבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

שוצי ושואלרי. עשבים דלאו בני אכילה נינהו: סני ריחיה. ריחן רע: היזמי והיגי קוליקוסירים: נתרי(שוכייהו)[טרפייהו]. נושרין עליהן על קערותיו: אגד בידי שמים לא שמיה אגד. דכיון דחבילי קש וחבילי עצים חומר מדבריהם הוא שהחמירו בהן שאין מסככין בהן משום גזירת אוצר דמדאורייתא מיחזא חזו לפיכך הקלו בהן לומר דאגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דלגבי אזוב במס' פרה פי"א אגד בידי שמים שמיה אגד: אגד דחד. אגד עץ א' שיש בו ענפים הרבה: ואע"ג דאגידן כו'. ליכא למיחש משום גזירת אוצר: מעדנים. קשרים כמו התקשר מעדנות כימה: כל אגד שאינו עשוי לטלטל. המשוי ע"י אותו אגד לא שמיה אגד: מתני' מסככין בנסרים וכו'. בגמ' מפרשי' לה:

הגהות הב"ח (א) נ"ל ומוכרין: (ב) נ"ל דתרי: (ג) נ"ל הדקין: (ד) פירושא בעלמא הוא דקא מפרש כצ"ל:

פלוגתייהו: נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים (ד) [כשרה. ולא ישנים תחתיו דנסר רחב ארבעה] סכך פסול כדאמרינן בגמ' לרב אליבא דר"מ ולשמואל אליבא דדברי הכל וסוכה כשרה וכגון דיהביה אגב דיתן (ה) וסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרינן דופן עקומה: **גמ'** מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה. שרוב תקרות הבית עשויות מהן דר"מ דפסיל אית ליה גזרת תקרה אי מכשרת בהו אתו למימר מה לי לסכך באלו מה לי ליסב תחת תקרת הבית שאף הוא בנסרים מקורה והויא ולאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה: נר מצוה

נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיה: **גמ'** אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אבל בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ושמואל אמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן א ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ואפילו פחות משלשה (א) קנים בעלמא נינהו אמר רב פפא דכולי עלמא ב יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה כי פליגי משלשה ועד ארבעה מר סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן °ומר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן. והלכתא כשמואל דהא רב פפא כוותיה ס"ל ועוד דסוגיא דשמעתין כוותיה אזלא: תניא כותיה דשמואל סיככה בנסרים שיש בהן ארבעה פסולה אין בהן ארבעה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה ר' מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח ג פסל ביניהן וכשרה ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה כשרה ואין ישנין תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו: איתמר הפכן על צדיהן להני ד נסרים שיש בהן ארבעה רב הונא אמר פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה הפכן על צדיהן מהו אמר להו פסולה (*על כרחך) נעשו כשפודין של מתכת וכן הלכתא: **מתני'** **תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר משום ב"ה

אבל בנסרים שאין בהן ארבעה. שאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרו בהו: ושמואל אמר בשאין בהן ד' מחלוקת. ורבי מאיר חייש למיעוטא שיש מיעוט שעושין תקרה מהן: אין בהן ארבעה. פוסל ר"מ: ואפילו בפחותה משלשה. בתמיה והא קנים בעלמא נינהו ואם כן במאי מכשר: אמר רב פפא. הכי קאמר שכל שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה וכו': שיעור מקום. דאין רשות בפחות מארבעה: לא גזרינן. משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן: כיון דנפקי מתורת לבוד. שאם היה אויר במקום אחד מהם לא מצינן למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרינן כך פרש"י ז"ל והקשו עליו היכי אמרי' דרוב תקרות הבית עשויות מנסרים שיש בהן ארבעה והא אמרינן בפ' הבית והעליה [דף קיז.] מאי תקרה ר' יוסי בר' חנינא אמר קנים וסנאים ויסטני אמר ריש לקיש לווחין ולא פליג מר כי אתריה ומר כי אתריה אלמא אין רוב תקרות מנסרים שיש בהן ארבעה אלא אף מקנים ואין זו קושיא אלא שהנוהגין בקנים מחברין וקושרין אותן עד שעושין מהן לוח מחובר יותר מד' ומיהו מאי דאמרינן מר סבר כיון דלית ביה שעור מקום לא גזרינן ומר סבר כיון דנפיק מתורת לבוד גזרינן לא אתי להאי פירושא שפיר דהל"ל מר סבר כיון שאין רוב תקרות בכך לא גזרינן ומ"ס כיון דמיעוטן מינייהו [דף טו.] גזרינן בהכי לפיכך נראה (ו) משום דאין דרך סוכה אלא בערלאי ולא בנסרין שיש בהן ד' הוא דגזרי' בהו גזירת תקרה ומש"ה אמרינן דמר סבר כיון דלית בהו שיעור מקום דרך הוא לסכך בהן דערלאי הוא דאע"ג דרבי יהודה ס"ל דדירת קבע בעינן אפ"ה אין דרך לסכך אלא בדבר קל ומש"ה אצטריך להאי טעמא ומר סבר כיון דנפקא מתורת לבוד אין דרך לסכך בהן כדי לעשות הכירא בין סוכה לבית הלכך גזרינן: **תניא** כוותיה דשמואל וכו' ומודה ר"מ [שאם] יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן וכשרה. פי' אי בנסרים שאין בהן ד' אתא שפיר דכל שיש ריוח ביניהן כמותן ומניח פסל ביניהן דהיינו פסולת גורן ויקב הכשר לסכך בו כשרה כל הסוכה כדאמרינן לקמן בהמקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה ואי בנסרים שיש בהן ד' כגון דיהיב נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל מהאי גיסא דהוו להו שני פסלים באמצע ומשתריא משום דופן עקומה דסכך פסול מן הצד אינו פוסל אלא בד"א ובהאי גוונא שוו ביה ר"מ ור' יהודה: **ומודה** רבי יהודה. (ז) אע"ג דאיהו מיקל בשאין בהן ד' מודה הוא בנסר רחב ד' שאם נתנו מן הצד בסוכה שאע"פ שהיא כשרה על ידי דופן עקומה לא יישן תחתיו ותמהני אמאי נקט במן הצד אטו דיגא דדופן עקומה [אתא הכא לאשמועינן ובמתני' כמי אמאי קתני לה הכא דהא דיגא דדופן עקומה] לקמן קתני ליה במתני' [דף יז.] בבית שנפחת וכ"ל דרבותא אשמועינן דס"ד אמינא כי גזרינן גזירת תקרה ה"מ בסוכה שכולה נסרים ומפסלא כולה דדמיא לתקרה אבל סוכה שיש בה שיעור הכשר סד"א לא גזרינן ביה גזירת תקרה ויהא מותר לישן תחת הנסר קמ"ל: **איתמר** הפכן על צדיהן. להני נסרין שיש בהן ארבעה שסכך בהן ולא הטיל רחבו על הסוכה אלא השכיבן על חודן שהוא פחות מג': פסולה. כדמפרש לקמן דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת שפסולין לסכך בכל ענין שהפכן: כשרה. דטעמא משום גזרת תקרה וכי האי גונא לא עבדי אינשי תקרה: **מתני'** תקרה בנסרים שיש בהן ד': מעזיבה. רצפה ודומה לו בלשון מקרא ויעזבו את ירושלים עד החומה בספר עזרא מלאוה עפר להחזיק החומה ודוקא נקט שאין עליה מעזיבה שאם היה בה מעזיבה לא הוה סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול נינהו דלאו גדולי קרקע הן: רבי יהודה אומר. בית שמאי ובית הלל נחלקו בדבר: בס"א

רש"י

פלוגתייהו: נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה. בגמרא מפרש מאן קתני לה: ובלבד שלא יישן תחתיו. דנסר רחב ארבעה סכך פסול הוא ועיקר הסכך כשר וכגון דיהיב אגב דופן (ב) וסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בארבע אמות דאמרינן דופן עקומה: **גמ'** מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה. שרוב תקרת הבית עשויה מהן דר"מ דפסיל אית ליה גזירת תקרה אי מכשיר בהן אתי למימר מה לי לסכך באלו מה לי לשבת תחת תקרת ביתי שאף היא בנסרים מקורה והויא פסולה מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה: אבל בנסרים שאין בהן ארבעה. שאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרו בהו: כשאין בהן ד'. ור"מ חייש למיעוט שיש מיעוט שעושין תקרה מהן אע"ג דאין בהם ד': ואפילו פחות מג'. בתמיה הא קנים בעלמא נינהו וכשרין לסכך: (ג) דברי הכל פסולה כו': שיעור מקום וכו'. דאין רשות פחות מד' ולא גזרינן משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן: כיון דנפקא מתורת לבוד. שאם היה אויר במקום אחת מהן לא מצי למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרינן: מודה ר"מ. בין שיש בהן ד' בין שאין בהן ד': שאם יש בין נסר לנסר כו'. ולקמן מוקי לה בסוכה בת ח' אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן נסר תחלה ואח"כ פסל וכן עד אמצעה הוי ליה שני פסלין באמצעה והן של שמונה טפחים והיכא הכשר סוכה ונסרים שבה לא פסלי לה דאמר דופן עקומה עד הפסלין שבאמצע: פסל. פסולת גורן ויקב דהוי סכך כשר: ומודה רבי יהודה. אע"ג דהוא מיקל כשאין בה ארבעה מודה הוא בנסר אחד ובו ד' שאם נתנו בסוכה מן הצד שאע"פ שהוא כשר ע"י דופן עקומה לא יישן תחתיו: הפכן על צידיהן. נסרים שיש בהן ד' שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן שהוא פחות מג': פסולה. כדמפרש לקמן דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהפכן: כשרה. דטעמא משום גזירת תקרה וכי האי גונא לא עבדי אינשי תקרה: עול לגביה רב חסדא ורבה. אולי יאמר כדבריהם: **מתני'** תקרה שאין עליה מעזיבה. סתם תקרה נסרים שיש בהן ד': מעזיבה. רצפת טיט ודומה לו במקרא ויעזבו את ירושלים עד החומה בספר עזרא מלאוה עפר מתוכו להחזיק החומה: ר' יהודה אומר. בית שמאי ובית

שיטת ריב"ב

מלחמת ה'

ועוד והא דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה וכו' בין לרב בין לשמואל בנסרים שיש בהם ד' טפחים עסקינן וכו' עד ולא היה לו לכתוב מה שכתב וכו' וזו היא כשגגה: **אמר** הכותב אני חוכך כדברי רבינו בהלכות הללו מתשובות הרב ר' אברהם שאמר הלכה כר"מ בגזירותיו ואליבא דרב אלא שהכל עולה לפסק אחד אבל תשובת בעל המאור אינה כלום שאפי' לפי ספי' הזה שכתב יפה אמר רבינו הגדול ז"ל דאתן בגמ' הכי קאמרי' אלא לשמואל במאי פליגי כלומר דהא בגזירת תקרה ודאי לא פליגי ומפרקינן בבטולי תקרה מתורת תעשה ולא מן העשוי מר סבר בהכי בטלה ומר סבר בהכי בטלה ודכ"ע מגזירת תקרה בטלה לה מיד כיון שמחזר עליה לבטלה אלא בתעשה ולא מן העשוי פליגי וזהו הטעם שכתבו רבינו הגדול ז"ל ולא לומר שאם לא משום תעשה ולא מן העשוי יהא מותר לסכך בהן אלא לומר שזהו עיקר מחלוקתם ולמדנו ממנו שני דברים שמשנתנו בשלא עשאה לשם סוכה אלא לשם בית שהיא פסולה דאורייתא ואעפ"כ במפקפק או בנוטל סגיא ולמדנו שישנה אפי' בנסרים שאין בהם ד' זה כתבתי לפי שיטתו של בעל המאור ז"ל ונומר שדברי רבינו ז"ל בדעתו עולים הם כהוגן מ"מ אבל לפי הנראה מוחלפת היא השיטה בפירושה שאם משנתנו בנסרים שיש בהן ד' לר' יהודה ולרב וכן לר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דכולהו סברי דבגזירת תקרה פליגי אמאי סגי בנוטל אחת מבינתים

המאור הקטן

והא דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה וכו' בין לרב בין לשמואל בנסרים שיש בהן ד' טפחים עסקינן שהעלם מתחלה לדירת קבע לשום תקרה ונמלך עליהם לסיכוך שיש בהם משום תעשה ולא מן העשוי הלכך לטעמיה דרב אליבא דר' יהודה אליבא דב"ה אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עביד ליה מעשה וא"צ לומר שמסכך בהם לכתחלה ולר' יהודה אליבא דב"ש א"נ לר"מ אליבא דדברי הכל כיון דאית ליה גזירת תקרה אין מסככין בהן לכתחלה ובדיעבד לא סגי ליה בפקפוק אלא בנוטל אחת מבינתים והיא היא המחלוקת הראשונה שבין ר"מ לר' יהודה והאי דאיצטריך למיהדר ומתנייה משום ר' יהודה הוא דקאמר ליה לר"מ אמאי קא אסרת בנסרים וכו' ולטעמיה דשמואל דכ"ע

בש"א. מפרשינן בגמרא דה"ק אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבנתים אין אי לא לא משום דכיון שהם נסרים שיש בהן ארבעה גזרינן בהו גזירת תקרה ומיהו בנוטל אחת מבנתים סגי דלמ"ד סכך פסול פוסל באמצע בארבעה מתוקמא כגון דהוו שני פסלים באמצע ואין מן הדופן עד הפסל ד' אמות הלכך מתכשר זה מתורת דופן עקומה ולמ"ד לקמן דסכך פסול בין באמצע בין מן הצד בד' אמות לא נריכינן להכי דלא פסלי נסרים שבנתים כיון דליכא שיעור פסול ביחד: ובה"א או מפקפק או נוטל אחת מבנתים. דס"ל לב"ה לא

נר מצוה

גזרינן גזירת תקרה הלכך כל היכא דמפיק לה [מן תעשה ולא מן העשוי או במפקפק שסותר ומנענע כולו או בנוטל אחת מבנתים מהני דמפיק לה נמי] בהכי מתעשה ולא מן העשוי (סגי) ורבי יהודה לטעמיה דלית ליה גזירת תקרה ומש"ה אמר דסגי להו לב"ה במפקפק ור"מ דאית ליה גזירת תקרה מהדר ליה לרבי יהודה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא אפי' ב"ה מודו דאע"פ שמפקפק אי נוטל אחד מבנתים אין אי לא לא וכדפרישית לב"ש אליבא דר' יהודה הכי מפרשא

תורה אור

ב"ה מפקפק א או נוטל אחת מבנתים וב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבנתים ר' מאיר אומר נוטל אחת מבנתים ואינו צריך לפקפק: **גמ'** טעמייהו ב דב"ה משום °תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עביד ליה (א) מעשה ואי נוטל אחת מבנתים עביד ליה מעשה וכן הלכה: **מתני'** המקרה סוכתו ג בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן ד כמותן כשרה. °א החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה

דברים טז

רש"י

ובית הלל נחלקו בדבר זה: ב"ש אומרים. אם בא לישב תחתיה לשם סוכה: מפקפק. סותר ומנענע כולן ואחר כך נוטל אחת מבנתים ונותן פסל במקומה ולקמן מפרש למה לי תרתי: וב"ה אומרים מפקפק. משום תעשה ולא מן העשוי וא"נ [לתת] פסל: **מתני'** המקרה סוכתו. כמו שאנו עושין שמסדר קלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהם: ארוכות. איספונדא בלע"ז ובגמרא (א) פריך הא מקבל טומאה: אם יש ריוח ביניהם כמותם. בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם הפסל וכן על פני כולה ובגמ' *מפרש דאין הכשר מרובה על

נ"א פריך

מתני' אליבא דרב דאמר דר' יהודה לא גזר גזירת תקרה אפילו בנסרים שיש בהן ארבעה ומ"ש הרי"ף ז"ל טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי איתמר בגמרא אליבא דרב על הדרך שפירשתי ולשמואל דאמר דיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה טעמא דב"ה דסגי להו במפקפק אע"פ שהתם תקרה בנסרים של ד' הוא הייני טעמא משום דנהי שאם בא לסכך בהן לכתחלה לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסלה משום גזירת תקרה הכא לב"ה סגי במפקפק דכיון שזו תקרה היתה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי שהרי פקפק תו ליכא למגזר וב"ש אליבא דדברי הכל סבירא להו דאפילו כה"ג גזרינן זו היא שיטתו של רש"י ז"ל ולפי זה לא היה לו לרי"ף ז"ל לכתוב בהלכות מה שכתב טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי וכו' דהאי לישנא אליבא דרב אתיא וכיון שהרי"ף ז"ל פוסק כשמואל ביש בהן ארבעה דברי הכל פסולה היה לו לכתוב מאי דמסקינן בסוגיין אליבא דשמואל דבבטולי תקרה קא מפלגי כלומר שאע"פ שמסכך לכתחלה לד"ה פסולה בתקרה שהיא עשויה כבר במפקפק סגי מטעמא דכתיבנא (א) ולפיכך נראה שהוא סובר ז"ל והיה מפרש שמועתנו בנסרים שהן נרין כ"כ שהיה מותר לסכך בהן לכתחלה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דאית בהו משום תעשה ולא מן העשוי וב"ה סברי דמפקפק או נוטל אחת מבנתים כל חד מהני סגי דכי היכי דמפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי מפיק לה נמי מגזירת תקרה וב"ש אליבא דר' יהודה ור"מ אליבא דדברי הכל סברי דנהי דמפקפק מפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי לא מפיק לה מגזירת תקרה לכך אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא ולפי שטה זו היה אפשר לו לרב אלפסי ז"ל להביא מאי דאיתמר בגמ' מעיקרא אע"ג דאיתמר אליבא דרב משום דלשמואל נמי בהכי סגי ליה דכל דמפיק ליה מתעשה ולא מן העשוי לב"ה מפיק ליה נמי מגזירת תקרה ועוד יש בה דקדוקי דברים וכתבתים בחדושי: **מתני'** המקרה סוכתו בשפודין. כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחילה בסכך ונותנין פסל עליהן ושפודין מקבלין טומאה: או בארוכות המטה. שאע"פ שאינה מטה שלימה פסולין לסכוך דהא אמרי' בגמרא דסככה בבלאי כלים כיון דמכלים שלמים אתו פסולה: אם יש ריוח ביניהן כמותן. ומניח באותו ריוח דברים הראוים לסכך כשרה וסגי נן בריוח ביניהן כמותן בלמטום אע"ג דסכך פסול ככשר אליבא דרב פפא דאמר בפ"ק דעירובין [דף טו:] דפרוץ כעומד מותר ומיהו אמרינן בגמרא משום דאי אפשר לנמנם ולמלאות כל הריוח שלא ימצא בו אויר כלל [אם לא] בענין שאם היו השפודין נתונין שתי שיתן ערב הסכך כשר דבכי האי גוונא כיון שנותן ראשו אחד על שפוד זה וראשו אחד על שפוד זה הרי נתמלא כל הריוח שביניהן והרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר זה אפשר שהיתה לו גירסא אחרת והיא גירסת רש"י ז"ל וכמ"ש בחדושי ומיהו כי אמרינן דאם יש ריוח ביניהן כמותם כשרה דוקא בשאין ברוחב הסכך פסול ד' אבל כשיש ברחבו ד' פסולה דסכך פסול באמצע פוסל בארבעה ולדעת מי שסובר דאפילו בפחות מד' כל היכא דהוי ג' אין ישנין תחתיו כיון דקתני סתמא כשרה ומשמע כל הסוכה ע"כ בשאין הסכך פסול רוחב שלשה עסקינן ושפודין וארוכות המטה הכי איתנהו אבל אי הוי מג' ועד ד' נהי דסוכה כשרה אפ"ה אין ישנים תחתיו ולדברי הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר דכל פחות מד' ישינן תחתיו לא נריכינן לאוקמי מתני' אלא בשאין הסכך פסול רחב ארבע: **החוטט** בגדיש לעשות לו סוכה. שהחוטט שם ונמלאת סוכה עשויה מאליה אינה סוכה משום תעשה ולא מן העשוי דהא איהו לא עבדה לסכך:

גמ'

הגהות חו"י (א) נ"ב עי' באשר"י:

א מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) קשה ק"ל דכך היה יכול לייסבו לפי פרש"י בסיגנון זה וכרחבן ד' כפשטה והרמב"ן ז"ל תירץ דבגזירת תקרה ליכא לאוקמא פלוגתייהו דכיון דמסדר לבטלה הרי הוא בקי בתעשה ולא מהעשוי וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ולא יהא בה משום תעשה ולא מן העשוי ע"כ מן האשר"י:

הגהות הב"ח

(א) מפרש היאך הוא מקבל טומאה כצ"ל: (ב) נ"ב מודו: (ג) זו היא גי' ר"ח ור"ת וכבר האריכו התוס' ע"ז ע"ש: (ד) כתיקונו כצ"ל: (ה) נ"ל קאמרת בהני וכו' ואוקימתא דמתני': (ו) נ"ל טעמייהו:

שיטת ריב"ב

לא סגי ליה בפקפוק שהוא מעשה בלבד אלא בנוטל אחת מבינתים שהוא ביטול תקרה והיא המחלוקת הראשונה שבין ר"מ לר"י. ולטעמיה דשמואל דכ"ע שאין מסככין בהן לכתחלה דהא לכ"ע אית להו גזירת תקרה דלמא אתי לאימלוכי למעבד סוכה מתקרה ישנה העשויה לשם בית ואם סכך בהן פסולה משום גזירת תקרה וא"ל לומר שאם נמלך לעשות סוכה מתקרה עצמה שהיא פסולה אבל בביטול פסול התקרה פליגי מ"ס בהכי בטלה בין במפקפק בין בנוטל אחת מבינתים וכיון שמחזר עליה לבטלה לא אתי למעבד מינה סיכוך לכתחלה וכ"ש שלא יהא נמלך על תקרה ישנה העשויה לשם בית לישב תחתיה שהרי יודע הוא שהזהירה תורה עליו תעשה ולא מן העשוי מאחר שהוא מחזר עליה לבטלה ומ"ס לא בטלה במפקפק אלא בנוטל אחת מבינתים. וזה הטעם היה לו לרב לכתוב על משנתנו מאחר שפסק כשמואל וטעמיה דידיה משום ביטולי תקרה ולא היה לו לכתוב מה שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עביד ליה מעשה דהאי טעמא לא אזיל אלא אליבא דרב דלית הלכתא כוותיה ואילו היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה לשם סוכה בנסרים שיש בהן ד' כרב אליבא דר' יהודה כל זה על דעת הרב דודי ז"ל: מתני' בשפודין. פשוטין של מתכת ומקבלין טומאה: בארוכות המטה. פירשה בגמ' בארוכה ושתי כרעים דחזו למלתייהו ויש תורת כלי עליהן: אם יש. בין השפודין או בין שתי ארוכות המטה ריוח כמותן שיוכל למלאות אותו ריוח בסכך כשר כשרה: החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. משום תעשה ולא מן העשוי:

שלטי הגבורים

לא מיתוקמא הך פלוגתא דאמוראי אלא אליבא דרבי מאיר וכרחבין ד' וקי"ל כפ' מי שהוציאוהו דר"מ ור"י הלכה כר' יהודה אבל לשמואל מיתוקמא שפיר לכ"ע ומתוך כך נראה דהלכתא כשמואל ואע"ג דקי"ל הלכתא כרב באיסורי ועוד לקמן בפ' לולב הגזול דקאמר ר' יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב ופריך מהא ברייתא דתניא כוותיה דשמואל סיככה בנסרים של ארז ולא מייתי מהך דתניא כוותיה דרב ש"מ דהך דשמואל עיקר וכן פסק הרב אלפסי וסביא ראיה מהא דרב פפא דס"ל כוותיה ואינו ראיה כל כך לפי שדרך אמוראי בתראי לפרש דברי הראשונים ואע"ג דלא סבירא להו כוותייהו וכן פסק ר"ח והרמב"ם ז"ל והר"ז הלוי והר' ישעיה מטראני דהלכה כשמואל והראב"ד ז"ל פסק כר"מ בגזירותיו וכרב והכל עולה לסגנון אחד:

א מיי' כתב ובלבד שלא יהא בכל נסר רחב ד' ולא נסירא להרא"ש דאפי' הנסרים רחבים ד' כשרה ופי' יפקפק לפי' סטור ר"ל שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה או יטול מבין כל ב' נסרים נסר א' ויתן הסכך כשר במקומן:

לשון ריא"ז

שיהיה ביתו מקורה בנסרים רחבים ד' ופקפק אותה התקרה והניח הנסרין הסם לשם סוכה כשרים ואין לגזור בכך שמא ישב תחת תקרת ביתו שהרי זה מבטל תקרת ביתו מפני שיודע שהיא פסולה כמבואר בקונטרס הראיות ונראה בעיני שאם סכך סכך כשר על גבי תקרת ביתו ולא הניח החלל טפח בין הסכך לתקרה אע"פ שסלק התקרה מתחת הסכך ונשאר הסכך לבדו סוכה זו פסולה היא עד שינענע הסכך לשם סוכה וכן אם היה הסכך תחת התקרה וסלק התקרה צריך לנענע הסכך לשם סוכה אע"פ שהיה חלל הרבה בין התקרה לסכך כמבואר בקונטרס הראיות: ב כתב הרא"ש ז"ל והר"ז הלוי ז"ל הקשה על הרב אלפסי על שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי דהאי טעמא הוי אליבא דרב ואנן קי"ל כשמואל ולשמואל פליגי בביטול תקרה משום דסתם תקרה מקורה בנסרים שיש בהן ארבע והרמב"ן ז"ל תירץ דהרב אלפסי כתב כשמואל דטעמא דביטול תקרה היינו משום תעשה ולא מן העשוי דכל זמן שלא ביטל התקרה הרי הוא כאילו דר בבית ויש כאן משום תעשה ולא מן העשוי אלא דבגזירת תקרה ליכא לאוקמי פלוגתייהו דכיון דמסדר לבטלה הרי הוא בקי בתעשה ולא מן העשוי וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ואין בה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך הכא לסכך מתחלה בנסרים שאין בהן ד' ואפי' הן מסופין כשרים בנסרים שיש בהן ד' לא יסכך אפי' הפכן על צידן אבל בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולו מסיר את המסמרים שהיו קבועין בהן ואפי' הן רחבין ד' או נוטל אחת בינתים בין כל אחת נוטל אחת ומניח פסל במקומו והרמב"ם ז"ל כתב ובלבד שלא יהא בכל נסר אחד ד' טפחים ודבריו תמוהים: ג סככה בשפודין שהם פסולין לסכך בהם ואין בהם ד' ואין מהם במקום א' ד' והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר פסול שא"א לנמנם שימלא כל האויר מסכך כשר ונמלא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך כשר המעט על הפסול או היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב או איפכא כשר שאז מתמלא כל האויר מסכך הכשר: לשון ריא"ז המקרה סוכתו בשפודין אם יש ריוח ביניהן כמותן ונתן ביניהן סכך כשר כשרה ובלבד שלא יהא עודף הפסול על הכשר כל שהוא ונראה בעיני דאם היה קנה אויר עד שבין הסכך הפסול והאויר עודפין על הסכך כשר כל שהוא פסולה מפני שהסכך פסול כפרוץ ונמלא פרוץ מרובה על העומד כמבואר בקונטרס הראיות: ד כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' לימא תהוי תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאיתמר פרוץ כעומד וכו' והרב אלפסי לא הביא כל זה אלא המשנה כצורתה דהא איפסיק הלכתא בפ"ק דעירובין כרב פפא דפרוץ כעומד מותר וסגי בריות כמותו בלמטום וזהו לגי' רש"י דגרים והא (אי) אפשר לנמנם ופריך לרב הונא ואליבא דידיה מפני ר' אמי ורבא ולא נריכין לשנויי דידהו אליבא דהלכתא וקשה לכך גירסא דפריך סתמא דתלמודא דלא כהלכתא הלכך נראה כגי' רבינו חננאל ור"ת דגרסי והא א"א לנמנם ופריך לתרווייהו דכשנותן ביניהם סכך כשר כמותו א"א לאדם לנמנם בכוון למלא את כל החלל ונשאר מעט אויר נמצא לרב פפא דמפרש מתני' כמותו בלמטום הפסול מרובה ולרב הונא דמפרש מתני' ביוצא ונכנס הרי הוא עתה מלומלם ומשני הני אמוראי אליבא דהלכתא נמי צריך לפרש מתני' במעדיף או בשתי וערב:

המאור הקטן

(ג) שאין מסככין בהן לכתחלה דהא כ"ע אית להו גזירת תקרה דלמא אתי לאמלוכי למעבד סיכוך מתקרה ישנה העשויה לשם בית אבל בדיעבד פליגי בבטולי תקרה מר סבר בהכי בטלה בין במפקפק בין בנוטל אחת מבינתים דכיון שמחזר עליה לבטלה לא אתי למעבד מינה סיכוך לכתחלה וב"ש שלא נמלך על תקרה ישנה העשויה לשם בית לישב תחתיה שהרי יודע הוא שהזהירה תורה עליו תעשה ולא מן העשוי מאחר שהוא מחזר עליה לבטלה ומר סבר לא [סגי] במפקפק אלא בנוטל אחת בינתים וזה הטעם היה לרי"ף ז"ל לכתוב על משנתנו מאחר שפסק הלכתא כשמואל וטעמיה דידיה משום בטולי תקרה ולא היה לו לכתוב מה שכתב טעמייהו דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עבד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עביד ליה מעשה דהאי טעמא לא אזיל אלא אליבא דרב דלית הלכתא כוותיה א] ואילו היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה לשם סוכה בנסרים שיש בהן ד' כרב אליבא דרבי יהודה וזהו היא כשגגה:

[דף טו ע"א] **אמר** לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי כמותן בנכנס ויוצא (ג) והא א"א לצמצם שימלא את כל הריוח שבין שפוד לשפוד ואוקימנא במעדיף הפסל על גבי השפודין א"נ שנותן הללו שתי והללו ערב שנמצא הריוח שביניהן בנכנס ויוצא שהוא מלא כולו ונמצא עומד מרובה על הפרוץ ויש חילוף בפירושי רבי' שלמה ז"ל ושיבוש בגירסתו במקום הזה והרי"ף ז"ל לא הזכיר מזה כלום לפי שלא היה צריך ב] מאחר דאיפסיקא הלכתא בהדיא במס' עירובין כרב פפא נמצא משנתנו כפשוטה:

מלחמת ה'

מבינתים לב"ש ולר"מ דאית להו גזירת תקרה והא סכך פסול הוא ופוסל באמצע בד' להך לישנא דאמרי' לקמן באמצע בד' והא ליכא לאוקומא כדאוקימנא להסיא ברייתא דקתני מודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה דהכא אחת מבינתים קתני ואפי' להך לישנא אחריתי דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בד' אמות מ"מ שניהו בד' שהישן תחתיו לא יצא ידי חובתו ובמתני' משמע לב"ש ולר"מ דבנוטל אחת מבינתים תהא כולה כשרה ולא שתהא סוכתא אחיה פסולה והוא צריך לנמנם עצמו בין נסר לנסר ויהיה צריך לדקדק בפרוץ כעומד וכמעדיף וליתן שתי וערב אלא ודאי תקנתן של ר"ש ור"מ בנוטל (ד) כתיקונו של ר' יהודה בין במפקפק בין בנוטל ועוד מנא לן בגמ' דבנסרים שיש בהם ד' עסקינן כי היכי דתיקשי לשמואל לימא שמואל הכא בנסרים שמג' ועד ד' היא ור' יהודה הוא דקאמר ליה לר"מ אמאי (ה) קאמרת בהני נסרים משום גזירת תקרה האי סברא לב"ש היא דאית להו ובי"ה לית להו דאינהו ודאי לא פליגי בפחות מג' דקנים בעלמא נינהו ובד' מודינא לך דאפי' ב"ה גזרי אוקימתא דמתני' לשמואל כאוקמתין לרב אתי שפיר ומה שאמרו שאין תקרה פחות מד' אינו נכון שהרי אפשר לעשותה מפחות מד' ואין זה דבר שאינו מצוי עד שלא נעמוד משנתנו בכך ולא עוד אלא שאין התקרה ידועה בשיעור הנסרים ויש שאינה עשויה בנסרים כלל אלא בקנים לפי המקום וזה מפורש בפ' סכית והעליה דאמרי' התם מאי תקרה ר' יוסי בר' חנינא אמר קנים וסנאים ויסטני אמר משום ר"ש בן לקיש לווחין ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה אלמא אין כל תקרה בנסרים שיש בהן ד' אלא אף בקנים ועוד שאין הטעם מחוור שיהא אסור לסכך בהם לכתחלה ובשעשאה לשם בית והוא מפקפק מעט תהא כשרה דהא הכא איכא למיגזר משום הנכנסין וסיוצאין שלא יאמרו מסככין בנסרים או תקרה כשרה לסוכה ואין כל העולם תלוי בזה הסיכוך בלבד שתי סוכות של נסרים לפני' ושתיהם בשיש בהן ד' סיאך תהא זו כשרה וזו פסולה שנעשית כולה לשם סוכה פסולה ונעשה בה דבר מועט לשם סוכה כשרה ולא אמרו בחבילי עצים ותבילי זרדין שהעלם ליבשן ונמלך עליהם לסיכוך שיהיו כשרות בנענוע בלא סיתר אגדן מפני שמחזר עליהן לעשות בהן מעשה אלא הכי פירושה דשמעתא דהכא תקרה סתם קתני דבעי מוקי לה בארבעה ודבעי מוקי לה בשאין בהן ד' ודבעי מוקי לה בכולהו ולא דייקינן בגמ' בהכי דבכל חד וחד לפום סבריה מתוקמא ליה שפיר אלא מעיקרא אפי' תהוי נמי בשאין בהם ד' אפ"ה דייקינן עלה בשלמא (ו) טעמיה דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי לתודיה אלא לב"ש מאי טעמייהו ואיתוקם משום גזירת תקרה כלומר דהואיל ותהא תקרה גמורה גזרו עליה שמא ימלך וישב עליה בלא פקפוק או שלא יאמרו תקרה כשירה לסיכוך וס"ק אע"פ שמפקפק ודכ"ע סרי הוא לאחר תקונת הללו כאלו סיכך בהם לכתחלה הלכך לב"ה אפי' בנסרים שיש בהם ד' ולב"ש בנסרים שאין בהן ד' דוקא וכיון דקאמרינן הסתא דבכל סנראית כתקרה בין בישנה שאין בה ד' בין בחדשה שיש בה ד' ר"מ אית ליה גזירה משום תקרה עצמה ור' יהודה לית ליה לפום הכי דייקינן למה לי לאשמועינן בישנה ולמה לי לאשמועינן בחדשה ופריק ר' יהודה הוא דקא"ל לר"מ וכו' ולפום הכי בעיא לשמואל דאמר דכ"ע אית להו גזירת תקרה בנסרים שיש בהן ד' היכי א"ל ר' יהודה הך סברא דב"ש היא דאיהו נמי אית ליה גזירת תקרה אלא דבמסכך בנסרים שאין בהם ד' סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן והכא היכי פליגי בגזירת תקרה הישנה ופריק בבטולי תקרה קא מיפלגי כלומר דכ"ע תקרה ישנה כיון שהיא תקרה גמורה עשויה בבית ממש נריכה ביטול שיעקר ממנה שם תקרה לגמרי כל זמן שלא ביט. אותה יש בה משום תעשה ולא מן העשוי כטעמא דשמואל גופיה דלא אמרי' פסיקתא זו היא עשייתה אלא בענין שיעשה ניכר וביטול זה פליגי מר סבר בביטול תקרה זו שפסולה משום תעשה ולא מן העשוי ואית ביה נמי משום גזירת תקרה פליגי מ"ס בטולי תקרה שאלא מתורת פסול שלה בנוטל אחת מבינתים סגיא דאתעביד בה מעשה רבה ובטל ממנה שם תקרה שעליה ולב"ה או מפקפק או נוטל כל דאפיק מינה תעשה ולא מן העשוי מבטל לה ומכשר להו. נוסחא ישנה בתקוני תקרה קא מיפלגי וכו' וגם זה הלשון סיוע לדברינו:

השגות הראב"ד

א] **ואילו** היה טעם זה עיקר היה מותר לסכך לכתחלה כו' כרב אליבא דר' יהודה וזו היא כשגגה: א"א אין כאן שגגה לרב ז"ל כאשר פירשנו למעלה: ב] **מאחר** דאיפסיקא הלכתא בהדיא כר"פ נמצאת משנתנו כפשוטה: א"א הכל הוא זה אע"פ שמשנתנו כפשוטה שהיה צריך לפרש במעדיף או בשתי וערב אפי' במעדיף או בשתי וערב אפי' לר"פ והקושיא שהקשו א"א לנמנם הקשו על שניהם:

גמ' ל"ש אלא שאין שם חלל טפח במשך ז'. שמתחלה כשהגדיש לא היה שם חלל טפח גובה במשך ז' באורך ורוחב שבעה טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו שלא היה עליו שם סכך מתחלה אבל יש שם חלל טפח אהל הוא ונמצא שיש שם סכך על אותו גדיש כשעשאה לשם סוכה או נגל וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה י' אין זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה הפחותה מי' וחקק בה להשלימה לי' זהו ל' רש"י נר מצוה ז"ל ונראה מלשונו דה"מ כי חטיט ליה מלמטה למעלה דמשייר ליה לסכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתיה בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום תעשה ולא מן העשוי והיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככ' אפילו סמיך טובא סכך הוי אלא דהשתא קלים ליה מלמטה הלכך שפיר דמי: מתני' המשלשל דפנות מלמעלן למטן. כל מלמעלן למטן קרוי שלשול: מלמטן למעלן. שהתחיל לארוג בערב סמוך לקרקע ומגביה והולך כיון שהגביה י' כשרה ואפי' אין מגיעות לסכך: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיו באריגת י' כך מלמעלה למטה דיו באריגת י' ואפי' גבוה מן הארץ הרבה כשרה ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דקי"ל כרבנן ולפיכך כתבה סתם אבל יש מי שפסק כר' יוסי: הרחיק את הסכך מהדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' אפי' מן הצד וכתב רש"י ז"ל ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרי' בסכך פסול שמן הצד דופן עקומה להכשיר עד ד' אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ואיכי מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת סכך פסול ומגיע לסכך כשר דא"כ אפילו הרחיק היה לו לומר דופן עקומה: גמ' מחצלת של קנים ארבעה ומשהו כו'. כל פחות מג' כלבוד דמי וקמ"ל דאמרינן תרי לבוד וכגון שהיתה גבוהה י' ואם גבוהה י"א צריכה מחצלת ה' ומשהו ואם גבוהה י"ב צריכה מחצלת ו' ומשהו אבל כל שהיא גבוהה מי"ג ועד כ' אמות עושה מחצלת ז' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לקרקע ואע"פ שהסכך גבוה מהמחצלת לא איכפת לן כיון דאיכא מחיצה י': פס ארבעה ומשהו. בסוכה העשויה כמבוי מיירי דאי בב' דפנות דעריבן אפי' בטפח שוחק וצורת פתח סגי אלא ודאי בסוכה העשויה כמבוי עסקינן ודוקא בפס ארבעה ומשהו דאיכא בעומד שיעור ראוי אבל בטפח ומשהו ומוקים ליה בי מילתי פחות משלשה להך גיסא ופחות מג' להך גיסא ודאי לא סגי כיון דליכא בעומד שיעור ראוי דאם איתא דסגי לשמעי' הא והוי רבותא טפי אלא ודאי כדאמרי': מתני' בית שנפחת וסכך על גביו. כל הגג נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד וסכך על הפחת באמצעו ונמצאת תקרת הבית שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר: אם יש בין הכותל ולסכוך ד' אמות פסולה. דבד' אמות לא נאמר הלכה למשה מסיני דופן עקומה אבל בפחות מד' כשרה הלמ"מ: וכן חצר המוקפת אכסדרה. שיש אכסדראות סביבותיה וסכך מאכסדרה לאכסדרה ודפנות החצר רחוקות מפי תקרה חיצון של אכסדרה: סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. כגון שהוא מקבל טומאה וכולהו הני תלת בחד טעמא שייכן ובגמרא מנרכינן להו: גמ' אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בארבעה. כלומר שאם הוא באמצע הסוכה מפסיק בין דופן האמצעית למה שהימנה ולהלן מסם ואילך פסול אבל אם יש בין דופן האמצעי וסכך פסול ז' טפחים פשיטא דמה שביניהם כשר וסלק מכאן ואילך כמי שאינו: והלכתא בהא כשמואל יש חולקין על הרב אלפסי ז"ל דבין באמצע בין מן הצד בארבע אמות והרמב"ן מכריע כדברי הרב אלפסי משום דסוגיין בכולהו תנויי דאמרי' דופן עקומה ואי כרב דאמר דאפילו באמצע בד"א דופן עקומה למה לן ואני תוכך על הכרעתו וכתבתיו בחדושי: וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים. דכיון דליכא בסוכה אלא ז' בעינן שלא יהא בה מסכך פסול ג' דנפיק מתורת לבוד: ולענין לישן תחתיו דעת הר"ז הלוי ז"ל דסכך פסול פחות מארבעה בסוכה גדולה ישנין תחתיו אבל הראב"ד ז"ל סובר שאין ישנין תחתיו אא"כ הוא פחות מג' דכי אמרינן בסוף פרקין דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו בפחות מג' איתמר: ואויר בין באמצע בין מן הצד בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה פוסל בג' פחות מכאן אינו פוסל אפילו בקטנה מיהו אין ישנין תחתיו והכי איתא בגמרא: אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט. וכשרה דכיון דאויר וסכך פסול לא שוו שעורייהו אהדדי לא מצטרפי למפסל: בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין

סוכה: גמ' *אמר רב הונא לא שנו אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך א שבעה וחטט לשם סוכה הרי זו סוכה: מתני' *המשלשל דפנות מלמעלן למטן אם גבוהין מן הארץ ג' טפחים פסולה מלמטן למעלן אם גבוהין מן הארץ י' טפחים כשרה רבי יוסי אומר כשם שמלמטן למעלן עשרה טפחים כך מלמעלן למטן עשרה טפחים *הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה: גמ' *אמר רב חסדא אמר אבימי ב מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי (א) באמצעיתה פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה דכל פחות משלשה כלבוד דמי א"ר אסי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן מוקים ליה בפחות מג' סמוך לדופן מאי קמ"ל הא קמ"ל דמשך סוכה קטנה ז' טפחים: מתני' ג בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה וכן חצר המוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה: גמ' *°אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל ג בארבעה טפחים מן הצד פוסל בד"א ורב אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה סבירא להו והני מילי בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים *אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין

רש"י

על הפסול: גמ' שאין שם חלל טפח. שמתחלה כשהגדים (ב) לא היה חלל טפח גובה שהגדים במשך אורך ורוחב ז' טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדים כל הגדים לאותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו ולא היה עליו שם סכך מתחלה: אבל יש (ג) חלל טפח. אוהל הוא נמצא שם סכך על אותו גדים (ד) דכשחוטט אותו מלמטה למעלה עד שמגביה החלל (ה) שיעור גבוה י"[אין] זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה וחקק בה והשלימה לי': מתני' המשלשל. כל מלמעלה למטה קרי ליה שלשול: מלמטה למעלה. שהתחיל לארוג בערב סמוך לקרקע ומגביה והולך כיון שהגביה עשרה כשרה ואפילו אין מגיע לסכך: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. די באריגת עשרה [כך מלמעלה למטה די באריגת י'] ואפי' גבוה הרבה מן הארץ כשרה דקסבר מחיצה תלויה מתרת: הרחיק הסכך מן הדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' (ו) מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרינן בסכך פסול שמן הצד דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן לסכך פסול הכל מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה (ז) דבאויר ליכא למימר הכי ויש מפרשין שרואין הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דאסירא ולא נהירא דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי: גמ' מחצלת. שרחבה ד' ומשהו ואורכה (ח) באורך הדופן: מתרת בסוכה. אם תולה אותה באויר בפחות מג' סמוך (ט) לקרקע וכגון שאינה גבוהה הסוכה אלא י' מצומצמים: פס ד' ומשהו מתיר בסוכה. אם גבוהה י' ורוחבו ד' ומשהו: ומוקי לה בפחות משלשה סמוך לדופן. במקצוע וכי אמרי' לבוד איכא דופן ז' וזהו משך סוכה קטנה כדי ראשו ורובו ושלחנו: מתני' בית שנפחת וסיכך על גביו. כל הגג נפחת באמצע רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על גבי הפחת בית שהוא פסול משום [תעשה ולא מן] העשוי מפסיק בין הסכך כשר לדפנות: אם יש מן הסיכוך ולכותל ד"א פסול. דבארבע אמות לא נאמרה הלמ"מ דופן עקומה אבל בפחות כשירה (י) והלמ"מ: [וכן חצר המוקפת אכסדרה] כל חצר שבתלמוד לפני הבתים הוא והבתים פתוחין לו וחצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחים לו סביב מג' רוחות ולפני הבתים עשוי אכסדראות סביב לג' רוחותיה ואכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר וסיכך כל אוירים של כל החצר ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בינבתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת בין סכך לדפנות אם יש ברוחב (כ) ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה דאמרי' דופן עקומה דוגמא לדבר קלוסטר"א בלע"ז של מיני האומות שיש לה אויר שיש בה עשבים והיקף האכסדרה סביב לו: שהקיפוה. סביב לה סמוך לדפנות בדבר המקבל טומאה ובאמצע נתן סכך כשר: אם יש תחת. הסכך פסול ד' אמות פסולה אף תחת הסכך כשר לפי שאין לה מחיצות פחות מכן כשרה (ל) ואמרי' דופן עקומה: גמ' מן הצד בד"א. אבל פחות מכן כשרה דמסלקינן להו בפחות מכן ע"י דופן עקומה ובלבד שישתייר הכשר סוכה בכשר אבל ד' אמות לא איתמר בהו דופן עקומה: ורב אמר בין באמצע כו'. שזהו שיעורא לפסול: הוי מיעוט. וכשירה דלאו שיעור אויר יש ולאו שיעור סכך פסול יש: בסוכה קטנה. ששיעורה מצומצם: בקנים הוי מיעוט. דאמרי' לבוד

בשפודין לא הוי מיעוט . ואע"ג דלא מזה ולא מזה יש שעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים כי הדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באנפי נפשייהו ולא מצטרפי בהדא שיעורא וליתיה לשיעורא דסוכה : למעלה באמצע . פי' דעד השתא איירי מן הצד דומיא דמתני' דתנן [דף יז.] הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים ובדפנות פשיטא דאמרינן לבוד אבל למעלה באמצע הסכך פליגי בה רב אחא ורבינא וכ"ל דהאי דנקיט מיעטו ולא נקט מצטרפין ואין מצטרפין לרבותא נקטיה דאע"ג דככר אפסילא סוכה משום אויר ג' אפילו הכי סוכה גדולה שליקא מפסולא אפילו בשפודין וטעמא דמ"ד

תורה אור

בשפודין לא הוי מיעוט : למעלה באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד א באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע והלכתא יש לבוד דקי"ל דבכל התורה כולה (א) רב אחא ורבינא רבינא לקולא והלכתא כותיה : איתמר סכך על גבי *אכסדרה שיש לה פצימין דברי הכל כשרה אין לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשרה *אמרינן פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם והלכתא כרבא והאי דאמרי' ע"ג אכסדרה לאו יעל גבי ממש אלא בסמוך לה כדכתיב °ועליו מטה מנשה (ב) ומתרגמינן ודשרין סמיכין עלוהי וזו היא צורתה(ג):

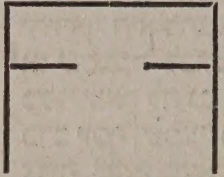

*רב אשי אשכחיה לרב כהנא דמסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר לה מר יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ויש אומרים נראה מבפנים ושוה מבחוץ :

דף יח: · מדבר · דף יט.

רש"י

לבוד ואין כאן אויר : בשפודין לא הוי מיעוט . ואע"ג דלא מזה ולא מזה יש שיעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים כי הדדי נפקי מהכשר סוכה (ד) חשיבי באפי נפשייהו ולא מצטרפי בהדיה לשיעורא דסוכה וליתיה לשיעורא דסוכה : סכך ע"ג אכסדרה שיש בה פצימין . כגון חצר המוקפת אכסדרה (ה) כדמפרש במתניתין וסיכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת הקירוי של אכסדרה ואין מחיצות הפנימיות מועילות לתוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מארבע אמות אבל נגד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהם פחות משלשה כשירה דאמר בהו לבוד : אמרי' פי תקרה יורד וסותם . כדמפרש מכל צד : רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם . כדמפרש טעמא לקמיה : פי תקרה . עביין של נסרים בחודן והן עובי ראשיהן [הכלה] נגד הסוכה : רב אשי אשכחיה לרב כו' . סוכה זו שתים כהלכתה היה לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים : אחוי ליה . שהיו בה פצימין שהיה בהן טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל משוך רחבו לאחורי סוכה באורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינה נראה בתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו : ושוה מבפנים . לאותן העומדין מבפנים אינו נראה אבל נראה לאותן העומדין (א) באכסדרה להלן לחוץ מכנגד הסוכה ואינן רואין את חללה נראה רחב פצימין זה בתחלת דופן שלישית לסוכה (ו) דאמרי' לענין מבוי שהכשרו בלחי אם נתנו לחוץ מן הפתח (ז) ושוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שמבפנים ונראה כמו שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל פתח אבל בולט הוא נגד רה"ר כנגדו (ח) או מן הצד (ט) וניכר לעומדין מבחוץ שאינו מן הדופן נדון משום לחי והכא

אין לבוד בסכך מדאמרינן [דף ה:] שיעורין חלילין ומחילין הלכה למ"מ ואסקינן מחילין לגוד וללבוד ולדופן עקומה ומש"ה ס"ל דדוקא בדפנו' הוא דאמרינן לבוד אבל בסכוך לא ואידך ס"ל דלא שנא והאי דנקט פלוגתא דאין לבוד באמצע גבי מיעטו*) הייינו לומר דלמ"ד אין לבוד באמצע [כי אמרי' יש לבוד מןהצד] (י) דוקא כי מיעטו מצד סכך אבל מיעטו מצד דופן לא דלא תימא כיון דבפחות מד' אמות סמוך לדופן אמרי' דופן עקומה אפי' מיעטו מן הדופן הוה ליה לבוד מן הצד קמ"ל דלא משום דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי הלכך כי מיעטו מצד הדופן אותו מיעוט סכך מיחשב ולא דופן והוה ליה לבוד באמצע כנ"ל : **איתמר** סכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין . כגון חצר המוקפת אכסדרה וסכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת הקרוי של אכסדרה ואין המחיצות הפנימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מד' אמות אבל יש באכסדרה סביב הסוכה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהן פחות מג' אמרי' לבוד וכשרה אע"ג דהכי עמודין לאכסדרה הן ולא לסוכה : אין לה פצימין אביי אמר כשרה . דאמרי' פי תקרה יורד וסותם מכל צד אע"ג שאין לסוכה שום דופן : ורבא אמר פסולה . דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפי' יש לה שני דפנות ואינה חסרה אלא דופן אחת : פי תקרה . עביין של נסרים של אכסדרה בחודן שהוא נמוך מעט מסכך הסוכה וניכר

זו היא שיטת רש"י ז"ל ולפ"ז הוצרך לפרש בהא דרב אשי דאשכחי' לרב כהנא דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין שסוכה זו היו לה שתים כהלכתן דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים ואחוי ליה שהיה בה פצים שהיה בו טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל (כ) משך רחבו לאחורי הסוכה לאורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו [נראה] בתוכה אלא עומד [בשוה (ל) בדופן] בסופו : ושוה מבפנים . שלאותן העומדין [מבפנים אינו נראה אבל נראה לאותן העומדין] באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה (מ) בתחלת דופן שלישית לסוכה (נ) דהאמרינן לענין מבוי שהכשירו בלחי שאם נתנו להלן מן הפתח שוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה כמו שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא נגד רה"ר כנגדו או מן הצד וניכר לעומדין מבחוץ שאינו מן הדופן נדון משום לחי והכא נמי נדון משום טפח שצריך שיהא ברוח שלישית . והוצרך רש"י ז"ל לפרש האי עובדא בסוכה שהיו לה שתי דפנות שכיון שהוא מפרש דהני פצימין בפחות מג' ניכהו אי איתא שלא היה לה דופן כלל וע"י פצימין לבד היתה צריכה להיות ניתרת היכי אפשר שלא יהו נראין מבפנים אלא ודאי לא היתה חסרה אלא טפח של דופן שלישית ואפ"ה א"ל היכי סמיך באכסדרה דהא רבא ס"ל דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם אפי' מרוח אחת ואיהו אחוי ליה שכבר היה לה פצים נראה מבחוץ דמשמש במקום אותו טפח זו היא שיטת רש"י ז"ל שפי' דאביי דאמר כשרה אפילו בשאין לה שום דופן מכשיר ופצימין דכולי עלמא מודו בהו דכשרה כגון שהוא פחות משלשה אבל הרב אלפסי ז"ל נר נורתה בהלכות ולא עשה לה אלא שני פצימין משמע דסבירא ליה ז"ל דאפילו אביי לא מכשר אלא בסוכה שיש לה שתי דפנות ועל דופן שלישית בלבד הוא סומך על האכסדרה דלאביי כשרה כיון שאין אנו צריכין לומר פי תקרה יורד וסותם אלא מרוח אחת ולרבא פסולה דסבירא ליה דאפילו מרוח אחת לא אמרינן ליה ולפי שיטה זאת כי אמרי' יש לה פצימין לאו בסמוכין פחות משלשה עסקינן כדרך רש"י ז"ל אלא בשיש לה פצימין באותו רוח שלישית אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין כדאמרינן בעירובין פרק כל גגות [דף צג:] בחצר שנפרצה מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בדאיכא תפופי אבל בדליכא תפופי לא וכי תימא כיון דסבירא ליה לאביי דמרוח אחת אמרינן פי תקרה יורד וסותם שלישית אפילו טפח דבעינן בסוכה למה לי לימא פי תקרה יורד וסותם לאו פירכא היא דלא אמרי' הכי אלא בכגון אכסדרה שהוא בנין קבוע אבל בסכך דסוכה דערא' בעלמא הוא לא ויש לתמוה על מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דהא דאמרינן על גבי אכסדרה לא על גבה ממש אלא בסמוך לה והוא תימה דבגמרא אמרי' דאילו השוה את קרויו כלומר שהשוה את הסכך לתקרת האכסדרה דלא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ואפילו יש לה פצימין פסולה כיון שאין פי תקרה נמוך מהסכך שיהא נראה אבל אפשר שהרב אלפסי ז"ל ר"ל דלאו על גבי אכסדרה ממש כגון עליה שעל גבי בית אלא בסמוך לה ומיהו לא השוה את קרויו אלא תקרת האכסדרה נמוכה מעט מסכך הסוכה כי היכי דניחא בה פי תקרה יורד וסותם : **גרסי'** בגמ' [דף יט.] תניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאין מאחורי הסוכה כלומר חוץ לדופן האמצעית שהיא אחריה של סוכה יוצאים קנים מן הסכך ופרכינן עלה והא בעינן הכשר סוכה כלומר ז' טפחים דהא על כרחך סוכה באפי נפשה היא מובדלת מאותה שבפנים . ומפרקי' דאיכא : והא בעינן שלש דפנות . דאיכא : והא בעינן צלתה מרובה מחמתה . דאיכא : א"ה מאי למימרא מהו דתימא הני דפנות לגוואי עבידן לבראי לא עבידן כלומר שדופן האמצעי זה לא נעשה לכך וגם שבצדדין תחילה לשם סוכה הפנימית נעשו אלא שהכנים דופן האמצעי לתוכן שראה שהיתה דייה בכך ואפ"ה כיון דעבידן לגלגו לא צריך : ורבה ורב יוסף מוקמי לה בקנים היוצאין לפני הסוכה כלומר ברוח הרביעית הפתוח ומסככה ואזלא חד דופן בהדייהו ואפ"ה כשרה דמן הסוכה היא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דאע"ג דלא ממשכא באידך כשרה : ורבה בר בר חנה א"ר יוחנן מוקי לה בסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל כיון דבכללה צלתה מרובה מחמתה כשרה כולה אפילו תחת אותו סכך שחמתו מרובה מצלתו ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא שבעה על שבעה אבל בסוכה גדולה הרבה דיש בה ז' טפחים או יותר שחמתו מרובה מצלתו צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה ור' אושעיא מוקי לה כגון דאיכא סכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה דכיון דבציר מג' נדון כסוכה ואתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר פחות מג' כלומר שהוא חמור בשיעורו מסכך פסול בסוכה גדולה ואפ"ה כי הוו פחות מג' [לא] מיפסיל בסוכה קטנה ואהדר ליה רבא זה מצטרף וישנין תחתיו וזה מצטרף ואין ישנין תחתיו ואיכא מ"ד דהכי פירושא דאויר כיון שהוא כלבוד וכסתום מסכך כשר שבצדדין ישנין תחתיו אבל סכך פסול אין ישנין תחתיו . ואין זה נכון דהא אנן פרכינן לא יהא אלא אויר דאמיר טפי אפילו הכי שרי וכל שכן בסכך פסול דלא חמור כולי האי וכיון שכן היכי מהדר ליה איפכא דסכך פסול חמיר טפי דאי הכי כי אמר כדון כסוכה ליתיה אלא לענין צירוף ותקשי לן לא יהא אלא אויר ואפשר דהכי קאמר ליה לאו כדקא סלקא דעתך דסכך פסול קיל טפי דאדרבה חמיר טפי לענין לישן תחתיו ואפ"ה קמ"ל דנדון כסוכה להצטרף ומיהו לישנא דנדון כסוכה לא משמע הכי ועוד דבירושלמי אמרינן בהדיא דבאויר אין ישנין תחתיו לפיכך עיקרו של דבר כדברי רש"י ז"ל דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו והיינו דאמרי נדון כסוכה לגמרי אבל אויר אין ישנין תחתיו ומיהו מסתברא דוקא בשיש בו כדי לישן כלומר שעומד ראשו או רובו תחתיו אבל כל שאין בו

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל :

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ב עי' בסוס' שתמהו ע"ז ריש דף יט:

*) עי' בשו"ת רע"א סי' י"ב מ"ש על דברי הר"ן אלו :

הגהות הב"ח

(א) כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומר' ורבינא לקולא כצ"ל : (ב) ומתרגמינן ודסמיכין כצ"ל: (ג) נ"ב כזה

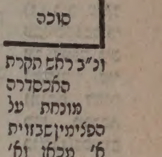

ונ"ב רלא תקרת האכסדרה מונחת על הפצימין שבזוית א' מכאן וא' מכאן ומש"ה אמרי' פי תקרה יורד וסותם כך היא דעת האלפסי עי' בדברי הר"ן סד"ה איתמר ודלא כפרש"י : (ד) נ"ל וחשיבי : (ה) נ"ל כדפרישית : (ו) נ"ל דאמר מר : (ז) נ"ל ששוה : (ח) נ"ב כזה :

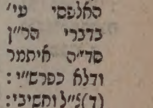

(ט) נ"ב כזה :

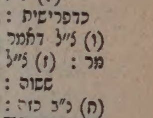

(י) לאו דוקא כצ"ל : (כ) נ"ל משוך : (ל) נ"ל לדופן : (מ) נ"ל בהתחלת : (נ) נ"ל דהאמר מר :

שלטי הגבורים

הסכך הכשר אינו מצטרף להשלים שאם לא היה בסכך הכשר ז' טפחים אין סכך פסול מצטרף עמו להשלימו יש בו מג"ט ומעלה הואיל ואינו מצטרף להשלים אין ישנים תחתיו :

א סכך פסול פחות מד' ואויר אפלו פחות מג' אין מצטרפין לפסול הלכך אם אויר ג' במקום אחד אפי' מיעטו בסכך פסול כשר וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה שאין בה אלא ז' על ז' אם יש ביניהם ג"ט מצטרפין לפסול ואם יש סכך פסול ב' טפחים ועוד סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג' מפסיק ביניהן כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם שני הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה מי אמרי' כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפין או דלמא כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו אם אין בפסול ד' ואויר פחות מג' טפחים מפסיק בהא ודאי אין האויר משלימו לד' שנאמר שיהא חשוב כשהוא מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר :

לשון ריא"ז

סכך כשר שהיה בו אויר ג' טפחים בין באמצע בין מן הצד אם מיעטו בקנין הראוין לסיכוך ה"ז מיעוט ומצטרף אותו שאויר להשל"ם שיעור הסכך הכשר בז' טפחים אבל אם מיעטו בשפודין שאינן ראוין לסיכוך אינו מיעוט ואינו מצטרף להשלים שיעור סכך כשר אפי' היה בכשר ו' טפחים כמבואר בקונט' הראיות :

שיטת ריב"ב

למעלה באמצע . מתני' דהרחיק את הסיכוך חזינן דאויר פוסל בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה אפי' מן הצד בג' טפחים הא פחות מג' כלבוד דמי מי אמרי' נמי לבוד באמצע הסוכה או לא פליגי בה רב אחא ורבינא וכו' : שיש לה פצימין . בפחות משלשה כלבוד דמי: פי תקרה. של הסכך כשר יורד וסותם ומתני' דתנן וכן חצר שמוקפת אכסדרה וכו' תרגמא אליבא דאביי כשהשוה את קרויו של סכך כשר להדי סכך פסול דלא מינכר פי תקרה של סכך כשר :

המאור הקטן

[דף יט ע"א]והא דתני' פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואעפ"כ הלכה היא ופירשוה בגמ' ארבעה פירושים וכולהו נקטינן דלא פליגי אהדדי ולית לן לדחויי חד מינייהו הלכך היכא דאנח נסר שהוא רחב אפומא דמטללתא בסוכה קטנה ועייל תלתא ואפיק חד פסולה וסכך פסול פחות מג' מצטרף בסוכה קטנה וישנים תחתיו ואויר פחות מג' מצטרף ואין ישנים תחתיו ונמצא בדברי הגאונים פירוש בחילוף זה ולא נראה לנו אלא כמו שכתבנו וכן פירש ה"ר שלמה ז"ל וכן נמצא בברכות ירושלמי בפרק שלשה שאכלו תנינן תמןהרחיק את הסכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה הא פחות מיכן כשרה מהו לישן תחתיו התיב ר' יצחק בן אלישיב הרי מים הנדוק משלים במקוה ואין מטבילים בו אף הכא נמי משלים בסוכה ואסור לישן תחתיו :

כדי ראשו ורובו מסתברא דישנין תחתיו שאינו חייב לעשות סוכה כמין בית והכי נמי מוכחא הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן דסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה כשרה ומשמע דכשרה כולה לישן תחתיה ודאמרינן דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו דעת הרז"ה הלוי ז"ל דה"ה בפחות מארבע בסוכה גדולה דישנין תחתיו וחלקו עליו לומר דאפילו בסוכה גדולה דוקא בפחות משלשה מותר לישן תחתיו אבל ג' לא וכבר כתבתי זה למעלה : **מתני'** העושה סוכתו כמין צריף . כוך של ציידין שאורבין בו את העופות ועשוי כצורת משפעת והולכת שגגו נר מצוה וקירותיו א' : או שסמכה לכותל. הטה ראשי הקנים על הכותל וראשן השני על הארץ : לפי שאין לה גג . שאינו ניכר מהו הגג ומהו הכותל : **גמ'** אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר ליה כמאן כר' אליעזר . פי' דכילת חתנים דלא קביעא מותר לישן תחתיה כל שהוא בענין שסוכה שהיא כיוצא בה תהא פסולה דכל כה"ג לא מבטלה לה לסוכה ומשום הכי שרי לה לעיל כל שאינה גבוהה[י'] או שאין בגגה טפח: ברייתא איפכא תניא. מצאתי ברייתא ששנויה הפוך ששונה רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג : יחידאה היא. מתני' דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים ר"א מכשיר וחכמים פוסלין : ואם הגביה הסוכה מן הקרקע טפח. אתרווייהו קאי דאמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל : או אם הרחיקה וכו'. אסמכה לכותל קאי שאם הרחיק ראש הסמוך לכותל מן הכותל טפח והיתה סמוכה על היתדות אמרינן לבוד ממנה ולכותל בשוה ולא בשפוע והוא הגג זו היא שטת רש"י ז"ל אבל בתוס' אומר שצריך שימלאנו שאין אויר חשוב גג ומיהו דוקא כגון שיש לה ט"ז טפחים שהם י"ז בהדי ההי טפח כי היכי דליהוו ז' מינייהו לסוכה וי' למחיצה ושעשה השטור הצריך לסכך בדפנות אלו מדבר שמסככין בו שהרי שטור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך : **מתני'** מחצלת קנים גדולה. מחצלת קנים קשה היא ואינה נוחה למשכב : עשאה לשכיבה. הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה : לסכוך (כ). ואינה מקבלת טומאה דלאו כלי הוא ובגמרא פריך סתמא אסתמא : **גמ'** אסקה רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה היא . פי' קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמא לשכיבה היא ראויה לקבל טומאה לכשישכב בה הזב וכיון שכן אף מעתה אינה ראויה לסכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו: כי פליגי בגדולה . תנא קמא סבר סתם גדולה לסכוך ואינה ראויה לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב דמיוחדת לשכיבה [בעינן] ות"ק הכי קאמר מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסכוך וסיפא דקתני לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה בקטנה איירי ומשום הכי קתני דדוקא כשעשאה בפירוש לסכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואין מסככין בה ור"א אמר דאחת גדולה ואחת קטנה סתם עשייתה לשכיבה עד שיעשנה בפירוש לסכוך : והלכתא כת"ק. דסתם גדולה לסיכוך : **מחצלת** של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה. דאע"ג דרכין ניהו סתם גדולה דידהו לסכוך הלכך אינה מקבלת טומאה ומסככין בה : בודיא. מחצלת : והוא דלית ליה גדנפא. דאי אית ליה גדנפא הוה ליה בית קבול וכל שיש לו בית קבול טמא : אילמלא קיר שלהם. קיר היינו גדנפא :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו . דאוהל מפסיק בינו לבין הסוכה ועיקר ישיבת סוכה אכילה ושתיה ושינה : נוהגין היינו וכו' . מפרש בגמ' דרבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע : מעשה בטבי . עבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל שהאשה חייבת בה העבד חייב בה כדאמרינן בחגיגה ולפי דרכנו למדנו כלומר אע"פ שלא אמרה לשם תלמוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משבח (ג) לעבדו לבדיותא בעלמא למדנו על פי דרך בדיותא שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו . ובירושלמי הקשו מיחלפא שטתיה דר"ג דתני טבי עבדו של ר"ג הניח תפילין ולא מיחה בו ר"ג וכה איתמר הכי פי' דהא עבדים פטורין מן התפילין ואפ"ה לא מיחה בו ר"ג כשהניחן ואילו הכא משמע דהא שמפני אימתו של ר"ג היה נכנס תחת המטה לפי שאילו היה יושב בסוכה היה מוחה בו ר"ג ומשום הכי אמר דמיחלפא שטתיה ופריקו שלא לדחוק את החכמים כלומר שלא נכנס תחת המטה מפני שהוא אסור לישב בסוכה אלא כדי שלא ידחוק את החכמים ומקשי תו התם וישב לו חוץ לסוכה ומהדרי' רוצה היה טבי לשמוע דברי חכמים : **ואיבא** למידק אמאי דסליק אדעתייהו מעיקרא בירושלמי דמשום שהוא אסור לישב בסוכה ישב לו תחת המטה למה להו למפרך מההיא דתפילין דהא עד כאן לא אפליגו התם בנשים סומכות רשות או לא אלא במצות עשה שיש בעשייתה צד איסור כשהוא שלא במקום מצוה כגון סמיכה בקרבן שהוא סומך עליו בכל כחו ומשתמש בקדשים ומשום הכי למאן דלית ליה נשים סומכות

רש"י

מתני' כמין צריף. כוך של ציידי עופות שאורבים בתוכו העופות ועשוי כצורת שמשופעת והולכת שגגו וקירותיו אחד : או שסמכה לכותל . הטה ראשי הקנים על הכותל דאהל משופע לאו אהל הוא : מחצלת קנים . קשין הן דאין נוחה למשכב : עשאה לשכיבה . הואיל ויחדוה לכך (ד) נעשה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה : לסיכוך כו'. ואין מקבלת טומאה דלאו כלי הוא: **גמ'** בכילת חתנים. לפי שאין לה גג : כר' אליעזר. דאמר אהל משופע לאו אהל הוא: ברייתא איפכא תני'. מצאתי ברייתא ששנויה היפך (ה) בשיטותיו ר"א מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג : יחידאה היא . מתני' דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים ר"א מכשיר וחכמים פוסלין : אסקה רב פפא . משום דקשיא מתני' סתמא אסתמא : דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה כי פליגי בגדולה . ומאי עשאה לשכיבה דקתני במלתא דר"א ה"ק (ו) רישא בגדול' כדקתני בהדיא וסיפא בקטנה וה"ק אם קטנה היא ועשאה (ז) לסכך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואתא ר"א למימר אף גדולה שוה לקטנה דכי עביד לה סתם הוה ליה כאילו עשאה לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אבל עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה: של שיפה. פווא"י בלע"ז : גמי . גונ"ק (ח) הן רכין הלכך סתם קטנה שבהן לשכיבה: בבודיא . במחצלת : גדנפא . כעין שפה סביב גבוה מעט לקבל מה שנותנין בה ועשויה לתשמיש נתת על גבה פירות : דלית לה גדנפא . אפי' כלי לא הוי דלסכך על גבי אהלים עשויה : קיר . היא גדנפא :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן לא יצא . דאהל מפסיק בינו לבין סוכה ועיקר (ט) סוכה אכילה ושתיה ושינה : נוהגין היינו . טעמא מפרש בגמרא דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע : מעשה בטבי . עבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה כדאמרינן בחגיגה : ולפי דרכינו . כלומר אע"פ שאינו מוסרה לנו לשום תלמוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו דבדיותא בעלמא הוא למדנו על פי דרך בדיותיו (י) שישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו :

מתני' *העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. מחצלת קנים (א)(*ומחצלת) גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה ולסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ר"א אומר אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה ולסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה : **גמ'** אביי אשכחיה לרב יוסף דגאני בכילת חתנים בסוכה א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן ועבדת כר"א אמר ליה ברייתא איפכא תניא ר"א מכשיר וחכמים פוסלין א"ל שבקת מתניתין ועבדת כברייתא א"ל מתני' יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' נתן אומר ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין והלכתא כרב יוסף ושמעי' מינה שהעושה סוכתו כמין צריף שהישמעאלים קורין אותו מכנ"ס או שסמכה לכותל כגון שהעמיד הקורות למטה בארץ רחוק מן הכותל והטה אותן וסמכן לכותל שנמצאת הסוכה שאין לה גג שהיא פסולה ואם הגביה לסוכה מן הקרקע טפח או שהרחיקה מן הכותל טפח כשרה שהרי יש לה גג טפח וש"מ שמותר לישן בסוכה בכילה שאין לה גג דכיון שאין לה גג לא הויא כסוכה בתוך סוכה ושמעי' מינה כילה שיש לה גג אסור לישן בתוכה (א) דהוי כסוכה בתוך סוכה : מחצלת קנים (ומחצלת) גדולה כו' : °*אסקה רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה קאי כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ור"א סבר סתם גדולה נמי לשכיבה והלכתא כת"ק : ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה *תניא א"ר חנינא כשירדתי לגולה מצאני זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל (ב) אחי אבא הודה לדבריו אמר רב חסרא והוא דלית ליה גדנפא אמר עולא הני בודייאתא דמחוזא אילמלא קיר שלהן מסככין בהו תנ"ה מסככין בבודיא ואם יש לה קיר אין מסככין ואע"ג דקא שקיל לה לגדנפא לא מסככין בה מידי דהוה אבליות של כלים שאין מסככין בהן :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אמר רבי יהודה נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטות בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר אמר ר"ש מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה (ג) אמר להן רבן גמליאל לחכמים ראיתם טבי עבדי שתלמיד חכם הוא ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה וישן לו תחת המטה ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי

שלטי הגבורים

א כתב הרי"ו ואפילו במקום שעושין אותן לשכיבה הקונה אותם מן האומן על דעת לסכך מותר לסכך בה ול"נ לפרא"ש אלא אנו הולכים אחר מנהג אנשי המקום כיון שדרכן לעשותן לשכיבה אפי' קנאה על דעת לסכך או אפי' צוה לאומן לתקנם על דעת לסכך אין מסככין בה כי מי יודע אם תקנה. לכך כיון שדרך אנשי מקום לעשותן לשכיבה :

ב כתב הרא"ש רב אלפס לא הביא הך סיפא משום דס"ל דהלכה כר' יוסי ור' דוסא וכן מוכחא סתמא דמתני' דלא מיפלגא במחצלת קנים אלא בין גדולה לקטנה :

שיטת ריב"ב

מתני' צריף . גגה אינו שוה : מחצלת קנים ומחצלת גדולה עשאה לשכיבה וכו'. פריסנא בגמ' רישא בגדולה וסיפא בקטנה והכי פירושא מחצלת של קנים גדולה בין קטנה או מחצלת של דבר אחר גדולה אם עשאה בפירוש לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסיכוך קיימא ומסככין בה ומחצלת שאינה של קנים קטנה אם עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה קיימא ואין מסככין בה : ור' אליעזר סבר מחצלת שאינה של קנים בין בגדולה בין בקטנה סתמן לשכיבה קיימי אלא א"כ עשאן בפירוש לסיכוך: גמ' כמאן כר"א. דמתני' דס"ל דסוכה שאין לה גג אינה סוכה וכילה זו נמי כיון שאין לה גג אע"פ שהיא גבוהה י' טפחים אינה חשובה אהל בפני עצמו: ואם הגביה. דפנות הסוכה מן הקרקע טפח בשוה גגה אינו משופע לגמרי וכשרה :

פיסקא מחצלת קנים וכו': גמ' שיפה . מין גמי : גדולה מסככין בה. דסתמא לסיכוך קיימא כתנא קמא דמתני': קטנה אין מסככין בה. דסתמא לשכיבה קיימא : מסככין בבודיא . מחצלת דסתמא לסיכוך קיימא והוא דלית ליה גדנפא . קיר שאם יש לה קיר הרי היא כלי ואין מסככין בה: קיר . שפה : סליק פירקא

הישן תחת המטה וכו' :

עין משפט

א מיי' פ"ד מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלד :

ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרכו :

ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרכט :

ד מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרכו :

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ב אם היא גבוהה י"ט וכו' בקטנה כצ"ל :

הגהות הב"ח

(א) ומחצלת הקש כצ"ל : (ב) נ"ב ר' יהושע: (ג) נ"ל ואמר : (ד) כשאם כצ"ל: (ה) נ"ל בשיטתן : (ו) נ"ב עיקר עשייתה לשכיב' עד דעבד ליה לסיכוך כו' ומלתא דת"ק הכי מפרשא כו': (ז) בפירוש לסיכוך כצ"ל : (ח) נ"ל דהן : (ט) נ"ב ישיבת: (י) נ"ל שהישן : (כ) נ"ב כו' : (ל) נ"ל משתבח בעבדו :

סומכות רשות אסור דאסורא קא עביד ובתקיעת שופר נמי איכא שבות דרבנן ובהנחת תפלין נמי איכא אסור דרבנן מפני זלזול קדושתן ומשום הכי אמרינן בפרק בתרא דעירובין (דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפלין ולא מיחו בה חכמים למאן דאמר נשים סומכות רשות דכיון דאיכא מצוה בהנחתן שרי הא למאן דלית ליה נשים סומכות רשות אסור ואמרינן נמי התם דאשתו של יונה היתה עולה לרגל כמאן דאמר נשים סומכות רשות הא למאן דלית ליה הכי אסור לפי שמקרבת שלמי חגיגה שלא במקום מצוה אבל בסוכה וכיוצא בה דליכא נר מצוה לד אסור היכי הוה סליק אדעתיה שהיה מוחה ר"ג בו ואי סליק הכי אדעתיה בלאו הכי הוה דתפלין הוה מצי למיפרך למה יהא מוחה בו ואפשר דהוה סליק אדעתיה שהיה מוחה בו כדי שלא יברך עליה אי נמי שלא יבא לעשות אותן מצות עשה שיש אסור בעשייתן למאן דלית ליה נשים סומכות רשות כתפילין ומש"ה פריקו שלא מיחה בו ר"ג אלא הוא עצמו היה נכנס תחת המטה שלא לדחוק את החכמים :

רש"י

מתני' בכרעי המטה. מטה שלימה : ר' יהודה אומר כו'. טעמא מפרש בגמרא שאין לה קבע שמיטלטלת על גבי המטה ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן: גמ' אבל סכך (א) על המטה. ולא סמך בכרעיה אלא ע"ג יתדות אבל כל דופני סוכה הן מטות כשרה : מתני' סוכה מדובללת. בגמ' מפרש לה

ידי חובתו : גמ' תרגמא שמואל במטה גבוהה עשרה טפחים דכיון דגבוהה עשרה שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה (א) בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו : מתני' *הסומך סוכתו בכרעי המט' כשרה ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה : גמ' אמר אביי א לא שנו אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה : מתני' *סוכה המדובללת ושצלתה

ולענין הלכה קי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות אפי' במצות עשה שיש בהן לד אסור שלא במקום מצוה לעשותן שאע"פ שאין חייבות בדבר נוטלות עליו שכר ולפיכך רשאות לברך עליהן ומצו אמרי אשר קדשנו במצותיו וצונו כיון דישראל נצטוו ואינהו נמי נוטלות שכר וכבר כתבתי זה בפרק בתרא דר"ה בס"ד : גמ' תרגמא שמואל למתני' דקתני הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו במטה עשרה ואע"ג דבפ"ק [דף י:] אמרי' דקנופות משום דקביעי פסלי אפי' בפחות מעשרה הנ"מ בקנופות הואיל ולתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה אי גבוהה עשרה חשובה אהל ואי לא לא וכתב הרב אלפסי ז"ל דמש"ה לא יצא ידי חובתו משום דכיון דגביהא י' טפחים דהוא שעור סוכה הוה ליה כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל דמאי ענין סוכה בתוך סוכה לכאן הוה ליה למימר דמש"ה לא יצא ידי חובתו לפי שהוא יושב תחת האוהל ולא תחת הסוכה [כדפרש"י גבי נויי סוכה המופלגין (א)] והרמב"ן ז"ל רצה לקיים דברי הרב אלפסי ז"ל דהכא לא הוי פסולה משום אהל דהא טפח על טפח הוי אהל לשבת ולענין טומאה ולא פסיל הכא אלא דמדין סוכה ילפינן דכיון דקפיד רחמנא למפסל סוכה שתחת סוכה הכי נמי קפיד לפסול סוכה שיש תחתיה אהל שכולא בו פוסל מלמעלה הלכך פסול דהכא מדין סוכה שתחת סוכה נפקא ואין דבריו ז"ל ברורים אצלי דא"ה הוה לן למימר הכי דכי היכי דסוכה שתחת הסוכה לא מיפסלא בפחות מי' אע"ג דעליונה קבועה הכי נמי אהל שתחת הסוכה לא יפסל בפחות מי' אע"ג דקביעי וליתא דקנופות אפילו בפחות מי' פסלי ולא בכילה משום דלא קביעא או במטה משום דלגבה עשויה ולפיכך נראה דפסולא דהכא מפני שיושב תחת האהל ולא תחת הסוכה אלא דכל אהל [שאינו] קבוע דומיא דכילה או העשוי לגבו דומיא דמטה לא מבטל סוכה בפחות מי' : מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה. פרש"י ז"ל מטה שלמה : ר' יהודה אומר כו'. בגמ' מפרש לה. (ב) דגרסינן עלה דמתני' מ"ט דר' יהודה פליגי בה ר' אבא ור' זירא בר ממל חד אמר לפי שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה ואין לה קבע פרש"י ז"ל שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מיטלטלת הסוכה מיטלטלת עמה והוי ליה עראי ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא נהירא דהוה ליה לתלמודא למימר בהדיא ור' יהודה לטעמיה וכו' כדאמרי' לעיל מינה בגמרא ובכל דוכתא ועוד דהא סוכה העשויה בראש הספינה ובראש העגלה שהיא מטולטלת כשרה לדברי הכל ואפשר דהתם שאני שקרקע הסוכה נשאר לעולם אחד בעצמו (ב) אבל הכא קרקעית הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולם ואינו על גבי המטה דומיא על גבי העגלה ומיהו הא דאמרינן עלה לא שנו אלא סמך אבל סכך (ג) כשרה וכתבה הרב אלפסי ז"ל לא אתיא שפיר דלפי פירושו ז"ל היינו כסככה על גבי יתדות תקועין שאינה מטולטלת וה"ה פשיטא לפיכך נראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה. ואם המטה זזה הרי סוכה נופלת והיינו דאמרינן לפי שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה והשתא אתי שפיר הא דאמרינן ל"ש אלא וכו' כמו שאפרשנה בס"ד היינו טעמיה דמ"ד לפי שאין לה קבע ומ"ד לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה היינו טעמיה דאע"ג דאמרינן [דף יב.] וכולן כשרין לדפנות ה"מ בשאין הסכך עומד עליהן אבל להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו הסכך אסור מדרבנן שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו אע"ג דתנן לקמן [דף כב:] העושה סוכתו בראש האילן כשרה ולא פליג ר' יהודה אע"ג דאילן פסול לסכך בו שאני אילן דלא חזו לסכך ולא שכיח דמסככי ביה מש"ה לא גזר ר' יהודה ומיהו לא נהירא דאילן שכיח לסכך בו וכדתנן [דף יא.] הדלה עליה הגפן והרמב"ן ז"ל תירץ בההוא דלקמן (ד) לאו במסכך ע"ג אילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין בקרקע הסוכה וסכך עליהן ובכה"ג אע"פ שהמחובר סומך את המעמיד ל"ל בה דמעשה קרקע בעלמא קא עביד ובמתני' נמי דייקא דבהכי עסקינן מדקתני ואין עולין לה ביו"ט מלמד שצריך הוא לעלות שם היינו בקרקע שלה באילן ולא בקרקע שלה בארץ וסכך באילן והיינו דאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה כלומר שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה (ג) ואמרינן עלה בגמ' למ"ד מפני שאין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר שאע"פ שהיא מטלטלת ע"ג המטה כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג קבע מיקרי וכשרה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידין בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אפילו שיתדותיו וקונדסיו סמוכות עליו ובירושלמי אמרו שהמסכך על גבי המטה כענין זה חשבינן המטה קרקע הסוכה ובעינן שיהא חלל הסוכה י' מגב המטה ועד הסכך : ולענין הלכה כיון שהרב אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר אביי ל"ש וכו' משמע דס"ל דקי"ל כרבי יהודה וטעמא משום דכל היכא דשקלו וטרו אמוראי אליבא דחד תנא משמע דהלכתא כוותיה וכדאמר במסכת שבת [דף קיב:] מדקא מתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי [יהודה] משמע דהלכתא כוותיה ולא משמע דרבי יהודה אזיל לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרינן לפי שאין לה קבע דא"ה הוה לן למימר ורבי יהודה לטעמיה וכמו שכתבתי למעלה ועוד דהא אכתי איכא למיחש לטעמא דמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה מדחיים לה אביי דודאי לדירת קבע לא הוה חייש דאיהו גופיה אוקמה בשטה [דף ז:] הלכך נקטינן כרבי יהודה דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות על גבי כתלים שאין מסככים בהן לפי שאין גדולו מן הארץ היינו טעמא משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכה הלכך ליכא למיגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכרא כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא כל זה לפי שטתו של הרב אלפסי ז"ל אבל הר"ז הלוי ז"ל פוסק כדברי חכמים ז"ל : מתני' סוכה המדובללת. גרסי' עלה בגמרא מאי מדובללת

רב

המאור הקטן

תרגמא שמואל במטה עשרה כתב עלה הרי"ף ז"ל דכיון דגבוהה י' שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה בתוך סוכה וכן פי' בכילה בפ' ראשון ואין לשון פירושו בזה נכון וכך היה לו לומר כיון שגבוהה עשרה ה"ל אהל בפני עצמו ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה : ובסומך סוכתו בכרעי המטה כתב עלה הרי"ף ז"ל שמעתא דאביי דאמר לא שנו אלא סמך וכו' א] ונראה מדבריו שהלכה כר"י ול"נ שהלכה כדברי חכמים. וסוכה המדובללת פליגי רב ושמואל בפירושא ודשמואל עדיפא משום דאביי ורבא מפרשי לה לטעמיה והלכתא כרבא :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור תרגמא שמואל במטה י' כו' עד ואין זה עומד בצל סוכה : אמר הכותב מפיתחו של רבינו הגדול ז"ל למדנו שאין הטעם משום שאינו עומד באהל סוכה שא"כ אף בשאינה גבוהה י' נמי שהרי אהל הוא לענין שאר הדברים אלא הטעם משום דאתי האי אהל ומבטל לסכך סוכה כיון דחשיב ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה כי היכי דאמר רחמנא התם דאתי סכך עליון שהוא פסול שאינו עשוי לצל דהא איכא צל התחתון ומבטל לאהל של סכך תחתון ה"נ אתי אהל זה ומבטל לסכך דסוכה למי שיושב תחתיו כיון דחשיב דאית ביה י' והיינו דאמרי' בגמ' אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע אלמא משום בטולי הוא ולא משום שאינו יושב בצל סוכה שהרי סכך הסוכה סוכך על הכל ובירושלמי נמי מוכח (ז) דהכי גרסי' התם מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אמר המעשה קודם לתלמוד והכא הוא אמר הכן פי' דקא סלקא דעתך שלפני שהיה מקום דחוק לתלמידים בסוכה נכנסו תחת המטה כיון תחת הסוכה כ"ש מחלפה שיטתיה דר' יהודה דתנינן ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה הא אם יש דיורין בעליונה התחתונה פסולה א"ר יוסף תמן יש שם חלל אחר ברם הכא אין כאן חלל אחר הא למדת שבגמ' נמי מדמין הישן תחת המטה לסוכה תחת הסוכה כמו שכתב רבינו הגדול ז"ל וכלשון הזה כתב אף ר' שמעון בעל הלכות ורבינו שלמה בפירושיו וכן רבינו חננאל ז"ל גבי כילה :

ועוד ובסומך סוכתו בכרעי המטה כתב עלה הרב אלפסי ז"ל כו' עד ול"נ שהלכה כדברי חכמים : אמר הכותב והלא ידוע דכל היכא דשקלו וטרו אמוראי בכה"ג אליבא דחד תנא הלכתא כוותיה וכי הסיא דאמרי' במס' שבת מדקא מתרץ ר' יוחנן אליבא דר"י הלכתא כוותיה ואפי' באיסור חמור של אשת איש סמכו הגאונים על כך כי הסיא דגרסי' בפ' הזורק גט ר"א אומר אם לאלתר יצא אינו גט ואם לאחר זמן יצא ה"ז גט וכתב רבינו ור"ח ז"ל מדקא מפרשי אמוראי דברי ר"א ש"מ הלכתא כוותיה וכן פסקו כאן הגאונים ז"ל ואם לחשך אדם לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרי' לפי שאין לה קבע (ח) ולא היא מדלא אמרי' בגמ' ור' יהודה לטעמיה כדאמרן לעיל ועוד דהא אכתי איכא למיחש לטעמא דמ"ד אין מעמידין בדבר המקבל טומאה מדחיים לה אביי דודאי לדירת קבע לא הוה חייש אביי דהא אוקמא איהו גופיה בשיטה ועיקר הטעם מפני שהיא דירה סרוחה ואין אדם דר בה ומפורש בירושלמי ר' אמי אמר שאין ממעי המטה לסכך י' טפחים אמר ר' אבא משום שאין מעמידין על גב דבר טמא וכרב ר' אבהו ז"ל פי' טעם לפי שאין לה קבע מפני שהוא מתמטם במטה וכרעי המטה צריכין לה ודמיא ליה לר' יהודה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה וכתב (ט) כדברי האומר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה שהיא גזירה שלא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו ומודה ר' יהודה בראש האילן ועל גבי גמל שלא גזרו בהם משום דלא שכיחא ואני אומר סומך סוכתו במחובר כסומך במקבל טומאה אבל עושה סוכתו בראש האילן שאנו כשרה היינו עושה דפנות על האילן וסומך סכך עליהם אי נמי בנדדין כדאיתא בשילהי שבת דמ"מ אינו מעמיד ממש במחובר אלא שהמחובר סומך את המעמיד וכיוצא בזה הכשירו דמעשה קרקע בעלמא קא עביד והיינו דאביי דאמר סיכך על גבי מטה שנעץ עליה קונדסין עומדין וסיכך על גבן כשרה :

השגות הראב"ד

א] ונראה מדבריו שהלכה כר' יהודה ול"נ הלכה כדברי חכמים : א"א מה ראה זה לומר דהלכה כחכמים והלא כל הסוגיא כולה כר"י והאמוראי טרחו לפרושי טעמיה. ומה נשתבש לומר דלמאן דאמר מפני שאין לה קבע הא דקי"ל סוכה דירת עראי היא. ולמאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה דמשמע דאזלינן בתר המעמיד וקשיא ליה מעתה עשאה בראש האילן או ע"ג גמל תהא פסולה שהרי מעמידה במחובר בבעלי חיים שהם אינם ראוים לסיכוך ר' יהודה דפסיל להו לטעמיה הא אמרי' טעמיה משום דלא הויא לז' אבל לחול מיהא הויא אלמא לא אזלינן בתר מעמיד ולא היא דלמ"ד מפני שאין לה קבע כיון דכל שעתא צריך להו לכרעי המטה שהם עם המטה הויא ליה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דכה"ג לאו כלום הוא ורבנן דמכשרו עבדינן לה כמי שיכולה לעמוד. ולמ"ד מפני שמעמידה במקבל טומאה לא שהולכין אחר המעמיד אלא גזירה שמא יסכך בהם אומרים זה עומד וזה מעמיד כמו שראוים לכך ראוים לכך. אבל עושה סוכתו בראש האילן או ע"ג גמל לא גזר משום דלא שכיחא הוא"ל ואינה ראוים ליו"ט ולעולם הלכה כר' יהודה כדרך המנהג המסור בידינו :

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כ"ל דמייתי ראיה מנויי סוכה המופלגין דפסולין גבי וכמה יהא בין סוכה לסוכה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ד' טפחי' לדברי בעל העיטור והאבי"ה והר"ז הלוי דסברי דכחד טעמא איתנהו וכתבו הר"ן והאשר"י לעיל במקומו וסתרו סברא זו דאין ענין סכך פסול לסוכה שתחת סוכה : (ב) כלומר והוא מיטלטל עם הסכך אבל המטה קרקעיתה לא נויידא בהדה דקרקעיתה לא הוה קרקע עולם והתוס' תיר' בע"א : (ג) והיינו ממש דומיא דבראש הספינה ובראש העגלה דכשרה לדברי הכל :

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ל שאינן גבוהי' טפח' בנסרים רחבים ד"ם ועי' מ"ש בר"ן :

הגהות הב"ח

(א) על גבי כצ"ל: (ב) נ"ל וגרסי': (ג) נ"ב ע"ג המטה: (ד) נ"ל דלאו : (ה) מתרצן קושיתן ותיבת נמי נמחק כצ"ל : (ו) נ"ב עכ"ל הרא"ש : (ז) נ"ב הכי : (ח) לא כצ"ל: (ט) דלדברי האומר כצ"ל :

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש תימה לי מה בא אביי להשמיענו משנה שלימה היא ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה הא יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ונ"ל לפי הירושלמי דמפרש שאין י' טפחים מכרעי המטה ועד הסכך מה לי סמך ומה לי סיכך ע"ג המטה וי"ל כיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי שקיל לה למטה איכא אויר י' וסוכה מתקיימת הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהסככים בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכרים וכסתות דפ"ק דלא הוי מיעוט לא לענין כ' ולא לענין י' והשתא נמי מיתרצן (ה) נמי קושייתן דהא אתא אביי לאשמועינן. ומדהביא רב אלפס דברי אביי נראה שפוסק כר' יהודה וטעמיה כיון דשקלו וטרו אמוראי לפרש טעם דבריו וגם אביי אמר דבריו אליבא דר' יהודה אלמא ס"ל כוותיה וגם אני אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירושלמי ולא ידענא מאיזה טעם יכשירו רבנן היכא דסמך הסכך על כרעי המטה ואין מכרעי המטה עד הסכך י' הא דירה סרוחה היא הלכך נראה דר' יהודה לפרושי דברי ת"ק אתא וליכא הכא פלוגתא (ו) :

שיטת ריב"ב

גמ' תרגמא שמואל במטה י' דכיון דגביהא י' וכו'. כתב הרב דודי ז"ל אין לשון פירוש הרב ז"ל בזה נכון וכך היה לו לומר כיון שגבוהה י' הוה ליה אהל בפני עצמו ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה: מתני' אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה בלא אותן כרעי המטה פסולה . וטעמא מפרש בגמ': גמ' לא שנו. דר' יהודה פוסל אלא סמך ממש בכרעי המטה אבל סיכך על גבי כרעי המטה כגון שנעץ ד' קונדיסין ונתן כרעי המטה מקודם לקונדס וסיכך על גבן כשרה למאן דאמר דטעמיה דר' יהודה במתני' לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע ולמאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר שמקבל טומאה דעיקר עמידתה של סוכה ע"ג הקונדיסין הוא ונראה מדברי הרב ז"ל שהלכה כר' יהודה והרב דודי ז"ל פסק כת"ק: מתני' סוכה המדובללת וכו'. פירשה בגמ' מאי מדובללת מדולדלת והדא קתני סוכה המדולדלת כלומר שאין סככה עבה כיון שצלתה מרובה מחמתה כשרה :

רב אמר סוכה עניה. פי' שיש בסוכה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ביחד: ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. כלומר שלא השוה את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כל שאילו הם מושכבים בשוה היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה [רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה] ושמואל תני תרתי (ז) מאי מדובללת מדולדלת ותרתי קתני סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה ומילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה עניה שיש בה חמה דאם צלתה מרובה מחמתה כשרה

נר מצוה

ושצלתה מרובה מחמתה כשרה א המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה: גמ' [א] מאי מדובללת רב אמר סוכה עניה ושמואל אמר ב קנה עולה וקנה יורד רב סבר מאי מדובללת מדולדלת וחדא קתני סוכה מדולדלת שצלתה מרובה מחמתה כשירה, ושמואל סבר מאי מדובללת מבולבלת ותרתי קתני סוכה מבולבלת ושצלתה מרובה מחמתה כשירה: שצלתה מרובה מחמתה כו'.* טעמא דצלתה מרובה מחמתה הא כי הדדי פסולה ותנן בפירקא קמא ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אם החמה והצל שוין מלמטה ג כשרה שבידוע שהצל מלמעלה הוא מרובה ואם החמה והצל מלמעלה שוין פסולה שבידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל °אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביום טוב בראש האילן או על (א) הגמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב שתים

ואמרינן עלה דהא דשמואל ל"ש דמכשירין בקנה עולה ויורד אלא שאין בין זה לזה ג"ט משום דכל פחות מג' חלא היא אבל יש בין זה לזה ג"ט פסול' ורבא אמר אפי' יש בין זה לזה ג"ט לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח כלומר בכל א' מהקנים כשרה דאמרינן חבוט רמי ומוכח בגמ' דלפי כל אחד מן הפרושין תרתי בעינן שיהא בגגה טפח ובעינן נמי שיהא באויר בין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וכתבתי בחדושי (א) וקי"ל כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה ועוד דדילמא רב נמי מודה ליה דדינא הכי אלא דמתני' לאו הכי פירושא ולפי דברי רש"י אע"ג דהשתא נמי חמתה מרובה מצלתה כיון דאלו חבטינהו הויא צלתה מרובה מחמתה כשרה ואחרים אומרים דלא מכשרי' בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הויא צלתה מרובה מחמת' והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככין אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה (ב): המעובה כמין בית. שסכך שלה עבה מאד: אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה [ואפי' כוכבי חמה כלומר זהרי חמה והכי איתא בברייתא בגמ'] אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין מיהו בירושלמי משמע דלכתחלה צריך שיהו כוכבי חמה נראין מתוכה דגרסינן התם הדא אמרה צריכין הכוכבים להיות נראין מתוכה רבי לוי בשם רבי חמא (ח) כוכבי חמה שנו פירוש מלישנא דמתניתין דייק לה דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה: גמ' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא לעיל כאסתירא מלתחת. כשהנקב רחב מלמעלה שיעור זוז תמהו רחב מלמטה כשיעור סלע כך פירש רש"י ז"ל אבל רבינו תם ז"ל הקשה אי הכי רב פפא היכי מודה בה דכי הדדי מלמעלה פסולה דאמר היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת והא איהו הוא דאמר [דף טו.] דפרוץ כעומד מותר ולאו קושיא הוא דכי אמר רב פפא הכי (דוקא) הני מילי לענין דופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה בשבת לא תפרוץ רובה ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובא הא כי הדדי שרו והיינו דאתי לן שפיר מתני' דהמקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה אליבא דרב פפא כדאי' בפ"ק שאע"פ שהסכך פסול חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה כשרה לפי שאין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר אי אפשר לומר כן שכיון שאם הם שוים מלמעלה האויר רבה מלמטה וסוכה בצל תליא מלתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד ולרב הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור (ט) תני ליה בכי הדדי מלמטה משום דלמעלה עומד מרובה ומלמטה נמי כי הוית כי הדדי עומד מרובה על הפרוץ מחשיב ליה הלכך רב פפא בעי כי הדדי מלמטה דרב הונא בריה דרב יהושע נמי סגי ליה בהכי זה נראה לי עוד הקשה ר"ת ז"ל דבפ"ק דקדושין משמע דזוזא נפיש שיעוריה מאסתירא דקאמר התם [דף יא:] דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא והא נמי לא קשיא דאסתירא ודאי הייתו סלע בלשון משנה כדאמר בבכורות [דף מט:] גבי חמש סלעים של פדיון הבן חמש אסתירי לפדיון אלא מיהו שתי מטבעות הן של צורי ושל מדינה ובכל אחד מאלו יש סלעים וזוזים וסלע של צורי הוא ד' זוזים של צורי וסלע של מדינה ארבעה זוזים של מדינה כמלא הסלע בכ"מ גדול מאד מזוזים שבו ומש"ה אמרי' בפ"ק דקדושין ובבכורות [דף נ:] דמייתי הא דתנן המוקע לחבירו נותן לו סלע ואמרינן לא תימא מאי סלע ארבעה זוזי כלומר דהיינו סלע צורי אלא מאי סלע פלגא דזוזא של צורי והיינו סלע מדינה שסלע מדינה אינו אלא שמינית שבסלע צורי והיינו דאמרינן התם דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא דצורי אסתירא של מדינה אבל כששניהם מטבע אחד האסתירא והזוז דבר ברור שאסתירא גדול מן הזוז והיינו דאמרינן הכא כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת אבל ר"ת סובר דכי אמרינן הכא דזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת היינו שהזוז גדול מן האסתירא וכפשטה דההיא דקדושין ולפיכך פירש דה"ק כאן מלמטה כאן מלמעלה כלומר ודאי קושטיה דמילתא דכל כי הדדי כשרה וכרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר ומש"ה קאמר שאם רואה אותם מלמעלה כלומר החמה והצל שהם שוים כשרה דבכי האי גוונא לא טעי בשיעורא אבל כשהוא מסתכל אותם מלמטה פסולה שאע"פ שנראין מלמטה שאין האויר מרובה (י) מלמעלה (אלא) ע"י הרחקה מתמעט ואע"פ שהוא גדול נראה כקטן ולפי פי' זה נ"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הראות נתפס בו ונ"ל ג"כ דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה מלמטה כשרה דוקא בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעורה מטמלם שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות ואם היא גבוהה הרבה יהא אפשר שאע"פ שמלמטה נראה לו שהצא צלתה מרובה מחמתה למעלה הויא חמתה מרובה מצלתה אלא ודאי כדאמרן ופי' הרב אלפסי ורש"י ז"ל עיקר (ג): מתני' העושה סוכתו בראש העגלה. אע"ג דמטלטלא לא קביעא: ובראש הספינה. שהוא מקום גבהו של ספינה (כ) והוא גבוה מאד ואין הרים מקיפין אותו והרוח שולטת שם ועוקרתה: כשרה. דדירת ערא' סגי בה ומיהו אמרינן בגמרא דה"מ ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דאע"ג דאיכה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים שהוא יותר חזקה כשרה אבל אם איכה יכולה לעמוד אפילו ברוח מצויה דיבשה פסולה דאפילו דירת עראי לא הויא: ועולין לה ביו"ט. משום דבעי למתני סיפא ואין עולין לה ביו"ט תני רישא ועולין לה ביו"ט: בראש האילן או ע"ג גמל כשרה. לאוכלו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה יצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט. משום דאסור להשתמש ביו"ט במחובר ובבעלי חיים ואמרי' בגמרא [דף כג:] מתני' מני ר"מ היא דתניא

רש"י

לה: גמ' סוכה עניה. (ב) בסכך קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ספחים ביחד: ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. שלא השוו את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כאילו הן שוכבין בשוה: רב תני חדא מדובללת. שצלתה מרובה מחמתה כשרה: ושמואל (ג) אמר תרתי חדא מדובללת וחדא שצלתה מרובה מחמתה: כאן מלמטה כאן מלמעלה. הא דדייק כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפי' מצומצם פסולה לפי שמחמת אויר נראית בארץ (ד) הרבה מצל של סכך והא (ה) דדייקא כי הדדי כשרה נקט שיעורה מלמטה כשהחמה והצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת. כשהנקב רחב שיעור זוז חמה רחבה למטה כשיעור סלע: מתני' העושה סוכתו בראש העגלה. אע"ג דמטלטלה ולא קביעה: ובראש הספינה. שהוא מקום (ו) גובה של ספינה והים גבוה מאד ואין ההרים מקיפין אותו והרוח שולטת שם ועוקרתה: כשירה. דדירת עראי סגי ליה: ועולין לה ביו"ט. משום דבעי למיתני סיפא ואין עולין תנא רישא עולין: בראש האילן. תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות וסכך: כשירה. בחולו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה יוצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט. לגזור

אסתירא גדול מזוז בצורה: מתני' כשרה. והוא שתעמוד ברוח מצויה: ועולין לה ביו"ט. איידי דבעי למיתנא גבי אילן וגמל אין עולין לה ביו"ט תנא הכא עולין לה ביו"ט: בראש האילן או על גבי הגמל כשרה. לצאת בה ידי חובתו בחולו של מועד ואף ביום טוב אם עבר ועלה יצא ידי חובתו: ואין עולין לה ביו"ט. לכתחלה בראש האילן שמא יקטום ענף ביו"ט ועל גבי גמל מפני שמשתמש בבעלי חיים:

א ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסול אע"ג דב"ה מכשירין מעובה כמו בית היינו דוקא שאין כוכבים וחמה נראין מתוכה אבל כשאינו יכול להמטיר בתוכה פסולה אפי' לב"ה והרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו:

ב פי' רש"י אפי' חמתה מרובה מצלתה שמפני שהא' גבוהה מחבירו סתמה באה מן הצדדין אפ"ה כשרה אבל הר"י כתב ודאי אם חמתה מרובה מצלתה פסולה אלא מיירי שצלתה מרובה והכי מסתברא שא"א להכשיר סוכה שחמתה מרובה שהרי קנין שאין ביניהם ג' השוכים כסתום ואפ"ה לא תפיבי להכשיר בסכך אם לא שנאמר כיון שאין כאן צל מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק כשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרינן ביה שפיר צלתה מרובה מחמתה וכן דעת ר"י:

לשון ריא"ז

סוכה שהיו עצי הסכך שלה מבולבלים מהן עולין ומהן יורדין אם אין בין העולה ליורד ג"ט כשרה והוא שצלתה מרובה מחמתה כדברי מז"ה וכדברי המורה אף ע"פ שחמתה מרובה הואיל ואילו היו הקנים העליונים שוכבין בין התחתונים וסותמין אויר שביניהם היתה צלתה מרובה כשרה וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונט' הראיות:

ג בעל העיטור כ' כשיסך שאם למעלה שוים כשרה שאז ודאי למטה צלתה מרובה מחמתה לפי שהחמה מועטת למטה ואם למטה שוים אז למעלה חמתה מרובה פסולה ואם ברוב ממנה צלתה מרובה ב' משהויין ובמיעוט ממנה חמתה מרובה משהו בענין שכשנצרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צלתה מרובה מחמתה משהו כשרה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כפשטא דברייתא דקתני בד"א כשיש בכן טפח וביניהן פותח טפח ומיהו בפרש"י והתוס' משמע פותח טפח דקתני משום עליונה דלהוי רוחב טפח שכן תני אבל אין ביניהן פותח טפח נמצא שאין ברוחב העליונה טפח ע"כ: (ב) זהו דעת התוס' ז"ל דלא תשיב סכך להצטרף כה"ג כשיש בין זה לזה ג"ט אבל כי ליכא ג' כלבוד דמי והכל אחד עכ"ל:

(ג) והכי מסיק בהשר"י וכתב שכן מצא כתוב בשם הרב ר' ישעיה ז"ל כרש"י ומביא עוד דברי בעל העיטור לסייע מדברי רש"י שהצל למטה מתפשט:

הגהות מאי"י

[א] מן מאי מדובללת עד טעמא דצלתה כו' ליתא ונכתב על הגליון:

א מיי' פ"ה מהל' סוכה טור א"ח סי' תרל"א:

ב מיי' פ"ד מהל' סוכה טור א"ח סי' תרכ"ו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב גבי: (ב) נ"ב שיש: (ג) נ"ל תני: (ד) נ"ב רחבה: (ה) נ"ל דדייקא: (ו) נ"ל גובהה: (ז) ומאי מדובללת מבולבלת כו' כשרה וצלתה כו' כצ"ל: (ח) נ"ל בכוכבי: (ט) נ"ב נמי: (י) מלמעלה מ"מ ע"י כצ"ל: (כ) נ"ל והים גבוה: (ל) נ"ל וכי אמרי': (מ) בזוזי דצורי כצ"ל:

שיטת ריב"ב

המעובה כמין בית. אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה ואפי' כוכבי חמה כשרה דבברייתא פליגי ב"ש וב"ה בכוכבי חמה וקי"ל כב"ה: גמ' ל"ק כאן למעלה כאן למטה אם החמה וכו'. נראה מדברי הרב ז"ל שאסתירא גדול מזוז ויש מן החכמי' שפירשו בחילוף כאן שיעור במראה עיניו מלמעלה קרוב לסיכוך בהא אמרי' כי הדדי כשרה ואתי' כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר דהלכתא כוותיה כאן שיעור מרחוק כמסתכל למטה מלמעלה לפי שבהרחקת עיניו אין העין שולט באויר בלבד וכל שנראה לו כי הדדי הפרוץ מרובה על העומד ופסולה וכן זוזא גדול מאיסתירא כדאמרי' דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא איסתירי' ויש לומר לפי' הרב ז"ל דזוזא גדול מאסתירא בדמים אבל

מלחמת ה'

אמר הכותב ועוד ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה פירשה הרב אלפסי ז"ל בהלכות כו' עד דהלכתא כוותיה: אף לדברי רבינו הגדול ז"ל כרב פפא אתיא דהוא מאריה דפירוקין ומסמיך ליה אדאמרי אינשי (ל) דכי אמרי' פרוץ כעומד מותר ה"מ בדופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה התם לא תפרוץ רובה ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובה הא כי הדדי תרווייהו מותרין אע"פ שהוא חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה מיהו אין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר א"א לומר כן שכיון שאם הם שוין מלמעלה האויר רבה מלמטה הרי נפרץ רובה דסוכה בצל תלה לה רחמנא והרי אין זו עשויה לצל יותם מחורב שהרי חמה רבה עליה מלמטה ומבטלה מתורת סוכה ומש"ה בעינן שוין מלמטה והיינו דאמר רב פפא כי הדדי מלמעלה שפסולה והיינו טעמא משום דכזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת ואודה רב פפא לטעמיה וזה דבר נכון וברור אע"פ שטען בו רבים וכ"כ ה"ר אברהם ז"ל ומה שכתב בעל המאור ז"ל שנראה מדבריו של רבינו ז"ל שהאסתירא גדול מזוז מדברי רבינו לא למדנו מפורש שיש לומר שעל הלל אמרו כך אבל בעלי הלכות וכן כל הגאונים פירשו כדברינו ואמרו כן דכל שמצא כזוזא מלעילא כאסתירא מלתחת ואמת הוא ודבר ברור ואין ראוי לטעות בו דבכל מקום אסתירא בלישנא דגמ' היינו סלע וזוזא דגמ' היינו דינר וסלע ד' דינרים הוא ואסתירא דהוא סלע ארבע זוזי והיינו דאמרי' בפ"ק דקדושין ובבכורות דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע לא תימא מאי סלע ד' זוזי דהוא סלע צורי אלא מאי סלע פלגא דזוזא של צורי והוא סלע מדינה דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא כלומר סלע ולפום הכי אמרי' (מ) כזוזא דמדינה מלעיל כאסתירא דצורי דהוא סלע צורי מלרע דכל סלע מקרי אסתירא כדמשמע בהדיא התם בקדושין ובבכורות והתם נמי אמרי' אסתירא סירפיקא דמזדבנן תמני בדינר של זהב חמש מינייהו לפדיון הבן והיינו ה' סלעים צורי והכי דצורי מקריין אסתירי סתם וזוזי סתם ולעולם לא תמצא במטבע אחת אלא אי אסתירא גדול מזוזא ד' מכן אלא שהזוז של צורי גדול מאסתירא שבמדינה ספי' אסתירא בכל מקום הוא סלע כמו שפירשנו וה"נ מוכח כדאמרן בבתרא פ' גט פשוט גבי ההוא שטרא דכתיב ביה שית מאה אסתירא זוזא והאיבעיא לן שית מאה אסתירי וזוזא או דלמא שית מאה זוזי או דלמא שית מאה פריטי וזוזא ואמרי' עלה דל פריטי מהכא דאשוכי מסכי להו ומשוו להו זוזי מאי אמרת שית מאה אסתירא וזוזא יד בעל השטר על התחתונה כלומר ולא יהבינן ליה אלא זוזי דפחותי מאסתירי והפי' שאמרו כאן בשיעור במראה עיניו מלמטה אינו אמת שהרי החמה בעינו והסכך שלמעלה נראה מועט ברחוק יותר מן החמה וסימן לדבר אדם עומד על ראש הסר נראה כעוף קטן ואם מועט שם נראה גדול ממנו ותמה על עצמך וכי יש קבלה לטעות כדי שנאמר כמסתכל מלמעלה למעלה

המאור הקטן

א] לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה פירשה הרי"ף ז"ל בהלכות (כמו שפרש"י בגמ') ונראה מדבריו שאסתירא גדולה מזוז ויש מחכמי הדור שפירשו בחילוף כלומר כאן ששיעור במראה עיניו מלמעלה קרוב לסיכוך בזה אמרי' כי הדדי כשרה ואתיא כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר דהלכתא כוותיה

השגות הראב"ד

א] לא קשיא כאן מלמעלה כו' ונראה מדבריו שאסתירא גדול מזוזא ויש מחכמי הדור שפירשו בחילוף: א"א אלה החכמים מקילים הם ואין מבחינים להם ולעולם בעינן צל מרובה מלמעלה כדי שלא יהא למטה החמה מרובה מן הצל אלא כי הדדי ואפי' לרב פפא משום דבצל וחמה לאו בתר סכוך אזלינן אלא בתר צל וחמה ממש אזלינן, וכי הוו כי הדדי כשרה. ועוד כי פירושם אינו נכון ומה ראה התנא לשנות בדבורו כדי לחלק בין המעיין מלמעלה בסמוך למעיין מלמטה מרחוק וכי מזלזלין בשיעורין להביא מרחוק ולטעות בשיעור ואין שרש וענף לדבר זה ור"ת ז"ל כך הוא מפרש כפירוש הרב ז"ל:

דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל ואיכא מ"ד דמדאמרינן מתני' מני ר"מ היא משמע דליתא למתני' דלהכי גלי תלמודא דר' יהודה פליג עליה לומר דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכך ליתא למתני' וכן פסק הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל בשמייהו דרבוואתא ואיכא אחרינא דאמרי דכי אמרינן מתני' מני לגלויי פלוגתא אתא ומיהו סמכינן אכללין דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין : **שתים** בידי אדם ואחת באילן. מדקתני עולין ואין עולין משמע דקרקעית הסוכה גבוהה מן הארץ

וכסמך באילן. ושתים בידי אדם ואחת באילן שמשתי רוחות הסמוכות כגון מזרח ודרום קרקעית הסוכה נסמך על הקונדסין הקבועין בארץ בידי אדם ומרוח ג' נסמך על האילן. ושתים באילן ואחד בידי אדם כל שהיא נסמכת על (ב) שתי דפנות מהן אין עולין לה ביו"ט שהרי היא נסמכת על האילן שאילו ינטל האילן לא תהא יכולה לעמוד ודאמרינן כשרה היינו טעמא מפני שהסכך

שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט *זה הכלל כל שאילו ינטל האילן [דף כג.] **ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביו"ט:** [דף כד:] ***העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה:** [דף כה.] ***שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה חולים ומשמשיהן פטורים מן הסוכה: °אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה:** [דף כו:] ***מעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של**

רש"י
דגזור רבנן דאין עולין [באילן] ביו"ט ואין משתמשין בו שמא יתלוש : בין האילנות. באצרולא שמכה עליהם אבל (א) דפנותים. באילנות יכולה לעמוד ברוח מצויה שהרוח אין מוליכה ומביאה כגון באילנות קשים : אוכל

[ד"רמא ע"ב]

סמוך בקונדסין הנטועין בקרקעית הסוכה ואינו סמוך [בגובהו] של אילן דכיון דאילן לא חזי לסיכוך אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבאו לסכך בו כמו שכתבתי למעלה ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך : שלשה בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט. דמסתמא דייה בשלש שבידי אדם ואינה צריכה לרביעית שבאילן. והדר קתני זה הכלל שאם ינטל האילן וכו' לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות כגון שעומדות מזרח ומערב או צפון ודרום ויכול לסמוך סככה באותן דפנות עד שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד עולין לה ביו"ט : **גרסי'** בגמ' עשה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר וקי"ל כר' יהודה : **מתני'** העושה סוכתו בין האילנות. בארץ ולא סמכה עליהם אבל הם דפנותיה: שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. פרש"י ז"ל אפי' בשעת חנייתן והכי משמע בגמ' דאמרינן הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי אזלי ביממא ובליליא אפילו לדבר הרשות נמי פטורי כדקתני בברייתא: **ואיבא** למידק אם יכולין לקיים את שתיהן אמאי פטורין דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר משאר מצות הא ודאי לא וה"נ מוכח בפרק אין בין המודר דאמרינן התם [דף לג:] המודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבדתו אע"ג דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיח ואי כל זמן שאבדה בידו מפטר מליתן ריפתא לעניא הא ודאי שכיחא טובא אלא על כרחין לא מפטר אלא שעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבדה ששטחה לצרכה או בהמה שנותן לפניה מזונות דלא שכיח שבאותה שעה יבא עני וישאל ממנו לפיכך הטלו בתוספות דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו מצות סוכה יבטלו ממצותיהן (ג) ואמרינן בגמרא [דף כו.] דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי לשבתא דריגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא ואמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן בכה"ג נמי הוא דאי מטרדו בקיום מצות סוכה הוו מפגרי ממצותן. ולא כ"ל כן דפשטא דמילתא לא משמע כן וה"נ אמרינן בגמרא [דף י:] דרב חסדא (ד) ורב הונא איקלעו לבי ריש גלותא ואגניגהו רב נחמן בסוכה שמופלגין נוייה ממנה ד' ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין ופרש"י ז"ל להקביל פניו של ראש גולה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ולא אהדרו ליה דסוכה כשרה לדעתייהו כלל דהא אמר להו רב נחמן הדריתו בכו משמעתייכו ולא משמע דלהוי מפגרים מרא"ית רבן ברגל אי הוו מהדרי למגנא בסוכה כשרה ועוד מדאמרינן [ברכות טז.] חתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ואם איתא דביכול לקיים את שתיהם מיחייב נימא דאיבעי ליה ליתובי דעתיה כדאמר [כאן דף כה:] גבי אבל וליקיים תרוייהו ולא מצית אמרת דלא מצי ליתובי דעתיה דהא תנן חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא ובפרק היה קורא [דף יד:] נמי אמרינן החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובודאי דרבן של חופרין דבתר דמחו בה טובא מיפסי פורתא והדרי ומחו ובעידנא דמיפסי למה הוא פטור (לתת פרוטה לעני העומד אצלו) ובודאי דהחופר כוך למת כדרכו שנינו ובפרק מי שמתו [דף יח.] נמי תניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה והא משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור לפיכך כ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהן וההיא דנדרים לא מוכחא מידי דודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצוה אמרינן ולא מקיים מצוה ומי שאבדה אצלו אע"פ שהוא מקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה ובההיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני אע"פ שאפשר לקיים את שתיהן ולחזור לנערו אלא בההיא גוונא לא שכיח והיינו טעמא דמדפטר רחמנא חתן אע"ג דאפשר ליה ליתובי דעתיה ולקיים את שתיהן וכדכתיבנא ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אע"פ שאפשר: **ומיהו** מודינא ודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג ודאי יצא ידי שתיהן ומהיות טוב אל יקרא רע ומש"ה פרכינן בגמרא [דף כה:] עליה דרבי אבא בר זבדא אמר רב חתן ושושביניו פטורין מן הסוכה וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אפ"ה אין דרך המשמחין לשמח חתן וכלה בחופה בלבד אלא אף בחדרים ובעליות ובסוכה משמחין אותן ומש"ה פרכינן דכיון דכי ארחייהו מצוה עבדי יצאו ידי שתיהן ומיהו כל שצריך לטרוח פטור ומש"ה רבנן דהוו שלוחי מצוה הוו גנו חוץ לסוכה דכל זמן שליחותן עוסקים במצוה מיקרו ולא היו חייבים לקיים מצות סוכה: **אוכלין** ושותין עראי חוץ לסוכה. ומפרש בגמרא [דף כו.] דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה דכל כה"ג לא חשיבא ולא הויא כעין תדורו. ודקאמר שותין עראי הכי קאמר דאם שותה פעם אחת עם אכילת עראי אינה נחשבת קבע והכי משמע מדלא בעינן בגמרא כמה שתיית עראי וכן פרש"י ז"ל כדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה: **מעשה** שהביאו לרבן יוחנן בן זכאי. בגמרא פרכינן מעשה לסתור דהא אמרינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ובתר הכי מייתי עובדא במידי דעראי דהייתו לטעום את התבשיל ושתי כותבות ודלי של מים ואמר העלום לסוכה ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני אם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט ובתר הכי קתני ומעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוה : ופרכי' עלה בגמ' דמדקאמר [דף כז.] וכשהביאו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה משמע דהא כביצה בעי סוכה ולימא תהוי תיובתיה דאביי דאמר דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה ומפרקינן דה"ק דאפילו כביצה לא בעי סוכה אלא דנקט פחות מכביצה דמש"ה נטלו במפה ולא נטל ידיו ולא בירך גם כן אחריו אבל כביצה היה צריך נטילת ידים וברכה : וקרינן עראי טעימת תבשיל מפני מיעוט שיעורו ודלי של מים נמי משום דלא חשיבי . ושתי כותבות מפרש רבה בפרק בתרא דיומא [דף עט:] דלא הוו עראי משום דזוטר שיעורייהו אלא משום דפירי לא בעי סוכה כדאמרינן התם אמר רבה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה ואותבינן עלה ממתני' דתנן מעשה והביאו לו לטעום לרבן יוחנן בן זכאי את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים (ה) ואמר להם העלום לסוכה ותני עלה לא מפני שהלכה כן אלא מפני שרצו להחמיר על עצמן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה יתירה הויא מכביצה ועלה אמר רבה (*לא מפני שהלכה כן אלא) היינו טעמא משום דהוו להו פירי ופירי

מסר"ס מ"ז וגריס התם

כבילה סוכה הוא דלא בעי אבל בעי נט"י ובעי ברכה וקי"ל כאביי דשיעור אכילת עראי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ופי' הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שהוא שיעור משהו יותר מכביצה וכ"כ הרב ר' משה ז"ל ובנט"י וברכה לא קי"ל כוותיה דר' צדוק אלא כזית נמי בעי נט"י ובעי ברכה. ולדעתי הכותב מכאן ראיה לדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ' כיצד מברכין דפחות מכזית טעון ברכה לפניו דפחות מכזית לדידן כפחות מכביצה לר' צדוק ולאחריו הוא דלא בירך הא לפניו בירך אלמא פחות מכשיעור טעון ברכה לפניו דמדר' צדוק בפחות מכביצה נשמע לדידן בפחות מכזית וטעם שלא הזכיר הרב ז"ל אוקימתיה דרבא דבמס' יומא דאוקי תומריה דרבן גמליאל משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה משום דההיא אוקימתא רבא הוא דקאמר הכי לטעמיה דרב הונא לאוקומי פירושיה דפריש כותבת הגסה שאמרו לענין שיעור אכילה ביוה"כ יתירה מכביצה ולא קי"ל כפירושיה דרב זביד דאמר כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה דהכי אסיקנא התם בגמ' ולפירושיה דרב זביד לא צריכינן לההיא אוקימתא דרבא וכיון דאידחי ליה פירושיה דרב הונא אידחיא לה נמי אוקימתא דרבא ועוד דההיא סוגיא דאמורה התם על פירושיה דרב הונא לא אזלא אליבא דהלכתא דלפום ההיא סוגיא כבילה בעי סוכה ועלה איצטריך רבא אליבא דרב הונא לאוקומי תומריה דרבן גמליאל משום דפירי לא בעי סוכה אבל אנן השתא דקי"ל כפירושיה דאביי דפריש שיעור אכילת עראי כדטעים בר בי רב ואזיל לכלה וכמסקנא דאסיקנא הכא בסוכה לא קשיא התם עליה דרב הונא ולא מידי כי היכי דליצטריך לאוקימתיה דרבא ועוד דההיא ברייתא דאותביה מינה התם עליה דרבא כפשוטה מכרעא דפירי נמי בעו סוכה ואע"ג דתירציה רבא שנויא הוא ולא סמכי' אשנויא והרב ר' משה ז"ל הסכים בזה לסברתו של הרב דודי ז"ל שסמך על אוקימתיה דרבא דפירי לא בעו סוכה :

המאור הקטן

כוותיה כאן ששיער מרחוק במסתכל מלמטה למעלה לפי שבהרחקת עיניו אין העין שולט באויר כ"כ וכל שנראה לו כי הדדי הפרוץ מרובה על העומד ופסולה וכן זוזא גדול מאסתירא כדאמר בעלמא דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא :

[דף כג ע"א] **עשאה** לבהמה דופן לסוכה וכו' לא הזכירה הרי"ף ז"ל ואלו מן הדברים שהניח מפני שאינן מצוין אלא לפרקים ולעתים רחוקים כדאוקימנא בגמ' דעביד ליה בהוצא ודפנא ומתיחא באשלי מלעילא וכל בת"ג קי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה :

הא דתנן מעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו' אוקמה רבא במס' יומא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעי סוכה וכן הלכה משום דרבא בתרא הוא :

מלחמת ה'

למעלה כי הדדי פסולה וכשנראה לו על מרובה מתמעט כשרה ולא שמא טעה בין מרובה למועט ולפי גובהה של סוכה טעותה אלא ודאי דברי הבאי הם :

ועוד והא דתנן מעשה שהביאו לו כו' עד משום דרבא בתרא הוא: **אמר** הכותב ממה שלא כתב רבינו הגדול ז"ל אנו למדים שאין הלכה כרבא ועיקר הוא שלא הוצרך לומר כן אלא לתרץ מאי דאמרי' התם בכותבת הגסה גדולה מכביצה ובמסקנא דהתם אדחיא לה ואמרי' דפחותה היא מכביצה ומדחיא נמי מדאמרי' הכא דאכילת עראי תרתי תלת ביעי א"נ כדטעים בר בי רב ואזיל לכלה דהוא כביצה או כשתי ביצים ומכיון כביצה פטורה מן הסוכה ממילא אסתלקא קושיא דהתיבן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקי' מינה מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפום הכי הוה קשיא להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעינתן לא הוו כביצה בכותבת גסה יותר מכביצה וכיון דאדחיא לה התם והכא אמרי' הא כביצה סוכה היא דלא בעי וכו' אתי ליה נמי פירוקא דרבא והדרי' לאו דקס"ד מעיקרא דפירי בעי סוכה וכדסבר רבי ירמיה וטובא מרבנן התם וכפשטא דמתני' דקתני שתי כותבות ולית בהו שיעור סוכה לפום מסקנא דשמעתא הא ג' וארבע כותבות בעי סוכה וכפשטה נמי דברייתא דתני התם א"ר כשהיינו למדים תורה אצל ר"א בן שמוע הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלום עראי חוץ לסוכה ולא סמכינן אשנויא דרבא משבש לה ומתרץ בה אומא דהא אדחיא עיקר מימרא :

הגהות הב"ח
(א) נ"ב כן : (ב) באילן בשתי כצ"ל: (ג) נ"ל ודאמרי' : (ד) דר"ח ורבה בר רב הונא כצ"ל: (ה) נ"ל ואמרו :

שיטת ריב"ב

שתים בידי אדם ואחת באילן או שתים באילן ואחת בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט (ג' בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט) ג' בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט. כתב הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שתים ושלש דקתני לאו דפנות נינהו דהא קתני לקמן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה אלא קורות דקני הסיכוך והסיכוך עומד על גביהן הן ומשמע דבשלש קורות סגי לה ואם נתן רביעית תוספת בעלמא היא ולגוי הוא דעבידא מדקתני שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט ש"מ בהנהו ג' הוא דסגי לה ומשום דקא משתמש בצדי אילן נגעו בה הלכך אם תקע בצדי אילן והניח שתי קורות עליו ושלישית שעמידם בידי אדם אי נמי הניח אחת בצדי האילן ושתים העמידן בידי אדם כשרה ואין עולין לה ביו"ט דקא משתמש בצדי אילן ביו"ט אבל אם בשלש שעמידן בידי אדם ורביעי' על צדי האילן כיון דיכולה לעמוד באותן שלש ואם ינטל האילן נמצאת עומדת בהן כשרה היא ועולין לה ביו"ט ובפ' מי שהחשיך אמרי' אביי אשכחיה לרבה דקא משפשף לבריה אגבא דחמרא אמר ליה קא משתמש מר בבעלי חיים אמר ליה אצדדין נינהו וצדדין לא גזרו בהו רבנן ומנא תימרא דתנן מתיר את הסבלים והשקינופלין וכו' איתיביה שתים באילן ואחת בידי אדם או שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט מאי לאו דתקע ביה באילן וסמיך ביה דהוו להו צדדין וצדדין אסורין לא דכפייה לאילן ואנח סיכוך עילוייה וכו'. וכיון דקי"ל הלכתא התם צדדין אסורין צידי צדדין מותרין בטיל ליה מימריה דרבה וקם ליה סבריה דאביי : העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה ויושבין בה ביו"ט . והא דקתני רישא אין עולין לה ביו"ט משום דמשתמש במחובר הוא אבל הכא דעשאן דפנות בלבד ואין הסכך נשען עליהן כלל לאו משתמש הוא והא דקא יתיב בינייהו מצוה קא עביד ומצות לאו ליהנות ניתנו: שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה . שהעוסק במצוה פטור מן המצוה : מעשה והביאו לו וכו'. בגמ' פריך מעשה לסתור ומשנינן חסורי מיחסרא והכי קתני אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ומעש' נמי שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל אע"ג דהויא אכילת עראי ולרבן גמליאל שתי כותבו' אע"ג דהוו פירי ופירי לא בעו סוכה והחמירו על עצמן ור' צדוק לא היה רוצה להחמיר . ובגמ' פרכינן הא כביצה בעי סוכה לימא תהוי תיובתייהו דרב יוסף ואביי דמר פריש אכילת עראי תרתי תלת ביעי ומר פריש כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ופרקי'

ופירי לא בעו סוכה והרב אלפסי לא הביאה בהלכות משמע דס"ל דליתא להאי פירוקא משום דרבה אמרה לקיומי מימריה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה אבל משמע דמסקנא דסוגיא דהתם דכותבת הגסה חסרה מכביצה הלכך שפיר מצינן למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דמדחיא נמי מדאמרינן הכא דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהואי כביצה או כשתי ביצים וכיון דכביצה פטורה מן הסוכה ממילא אסתלקא קושיא דאתינן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לרבי צדוק

אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקינן מינה מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפום הכי הוה קשיא להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה יתרה מכביצה אבל כיון דאסיקנא בסוגיין [דהכא] דהא כביצה סוכה הוא דלא בעי אבל בעי ברכה ובעי נט"י וכמו שכתבתי למעלה ממילא אסתלקא פרכין ולא צריכין לפרוקי דרבה דאמר משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה אלו דבריו ז"ל. ומה שכתב ז"ל דכדטעים בר בי רב ועייל לכלה היינו כביצה או כשתי ביצים לא ידעתי מה הוא דכדטעים בר בי רב היינו כמו שמחזיק בית הבליעה בפעם אחת דהיינו כביצה וכן פרש"י ז"ל ואם תרצה לומר דאפילו הכי איסתלקא קושיא דאסיק עלה התם דכיון דכביצה פטור מן הסוכה אפשר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו

נר מצוה

תורה אור

של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו: **גמ'** *אמר רב אחא בר יעקב כל *מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה וכן הלכתא: *שלוחי מצוה פטורין מןהסוכה מנלן דת"ר °בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן: *א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה ס"ד אמינא האי נמי מצטער הוא קמ"ל ה"מ צערא דממילא אבל הכא איהו קא מצער נפשיה דמיבעי ליה לאתוביה דעתיה: (א) א"ר אבא בר זבדא אמר רב החתן והשושבינין וכל בני (ב) חופה פטורין מן הסוכה כל שבעה: ת"ר החתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע *משום רבי

רש"י

אוכל פחות מכביצה. מאכל פחות מכביצה: נטלו במפה. לא נטל ידיו אלא כרך במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה אין צריך נטילת ידים וא"צ סוכה וא"צ ברכת המזון אחריו דדריש כרבי יהודה דאמר ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו אפילו כל דהו בעי ברכה: **גמ'** לעוסק במצוה. ואינו חייב בק"ש בגמ' מפרש *מ"ש פרט לחתן. דאע"ג דהוא נמי טרוד במצוה איצטריכו תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר (ג) אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך למצוה אבל חתן טרוד במחשבת בעילה לא להכי איצטריך תרי קראי: פטורין מן התפלה. דבעי כוונה: ומן התפילין. משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: וחייבין בק"ש. דמצות כוונתה אינו אלא

יתר (ד) מכביצה הא ליתא דודאי התם הכי בעינן (ה) (*כביצה וכן פרש"י ז"ל) למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן הוו ככותבת וגרעיניתיה ורביה לדבר מדאמרינן התם אמר רבי ירמיה אין שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעיניתה יתירה מכביצה א"ר פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבי תמרי קבא דקשייתא וסרת [*וסריה כלומר ועודף כמו סרח העודף] ואם איתא דמאן (*דפריך נמי מודה דכותבת הגסה וגרעיניתה יתרה מכביצה שתי כותבות בלא גרעיניהן מיהא הוו כביצה מאי קאמר היינו דאמרי אינשי דמאן) דפריך נמי מודה (ו) הכי דכותבת הגסה וגרעיניתה יתירה משתי כותבות בלא גרעיניהן אלא דבעי למימר דכיון דכותבת הגסה (ז) יתירה מכביצה שתי כותבות [בלא] גרעיניהן מיהא הוו כביצה (ח) מאי קאמר היינו דאמרי אינשי (ט) דמאן דפריך נמי מודה בהכי הלכך על כרחין (י) למאן דלית ליה דכותבת הגסה וגרעינתה יתירה מכביצה (כ) שתי כותבות (ל) וגרעיניהן [נמי יותר מ] כביצה הלכך אע"ג דאסיקנא דבכביצה לא בעי סוכה אפ"ה כיון דשתי כותבות על כרחין לרבה יתרות מכביצה לא מיפרקא מתני' אליביה אלא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה ולפיכך אני רואה שיהא *נראה פירוקו של רבה ממאי דאסיקנא הכא כביצה לא בעי סוכה דאכתי קשיא ליה מתני' אלא דהתם נקטינן לפום ריהטא דאפי' כביצה בעי סוכה וה"ה נמי [דקיימא] לן (מ) לפום מסקנא דרבה נדחה כיון דיתר מכביצה מיהא בעי סוכה אבל ודאי אפשר דכיון דעיקר מימריה דרבה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה לא סליק התם בהסיא שמעתא דיניה כמי דפירי לא בעי סוכה דאיתמר לאוקמי מימריה לא סליק: **וכשנתנו** לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה. לא [נטל אותו] בידיו אלא כרך ידיו במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י כך פרש"י ז"ל ולא היה צריך לפרש האי דנטלו במפה משום נקיות דרבי צדוק כהן היה כדמוכח פרק מי שמתו [דף יט:] והיה אוכל על טהרות תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה שזו אחת מי"ח דבר דבפ' קמא דשבת [דף יד.] ואפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח בפ"ב דטהרות דתנן אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור: ולא בירך אחריו. ברכת המזון דדריש כר' יהודה ואכלת ושבעת אכילה שיש בה כדי שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה: **גמ'** כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שהרוח מוליכה ומביאה אינה מחיצה ומתני' דתנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה מוקמינן לה אליביה באילנות קשין שאין הרוח יכול לנענען ודעביד ליה נופיה בהוצא ודפנא כלומר שמחזיקו בענין שלא ינענעו הרוח: **בשבתך** בביתך. פרט לעוסק במצוה שאינו חייב בקריאת שמע: ובלכתך בדרך. פרט לחתן ואע"ג דאיהו נמי טריד במצוה אצטריכו תרי קראי דאי הוה כתוב חד כיון דחתן לא כתיב בהדיא בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך במצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עסוק אלא טרוד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב משום הכי אצטריך קרא יתירא לאשמועינן דפטור מק"ש משום דטרוד במחשבת בעילה: **אבל** [דף כה:] חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר מפקינן לה בגמרא מדאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך משמע דאת הוא דמיחייבת אבל כ"ע פטירי ואע"ג דמהא נפקא לן אפילו הכי צריכנא למימר טעמא דנאמר בהן פאר כי היכי דלא נימא נילף מינה דכי היכי דמפטר מתפילין כך יהא פטור מכל המצות כולן ואמרי' דליתא דתפילין שאני לפי שנאמר בהן פאר ואין ראוי לאבל שיכהן פאר: וה"מ ביום ראשון. ואם תאמר והא אמרינן בפרק ואלו מגלחין [דף כא.] אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפלין משני ושני בכלל מותר משמע מהא דמקצת ב' אסור אלא שמקצתו ככולו והכא אמרינן ה"מ ביום ראשון י"ל דהכא ה"ק וה"מ דמפטר ביום א' דמפטר כוליה יומא דאפילו במקצת שני חייב אלא שמדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דלא מתסר ביום ב' כלל ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דאפשר דהיינו טעמא לפי שאין מניחין תפילין בלילה דלילה לאו זמן תפילין הוא ואפילו הכי עולה הוא למקצת יום ונמצא שאינו אסור ולא פטור מלהניח תפילין אלא יום א' בלבד שהרי ביום שני בשחרית חייב בהן ועדיין אין זה מחוור לי שא"כ לא הוה ליה למימר אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין: **חתן** והשושבינין פטורים מן הסוכה. משום דעוסקין במצוה הן ובגמרא פרכינן עלה ואמאי וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה ומפרקי' אין שמחה אלא בחופה פי' ואפי' בלותה חדר עצמה כי הכא דפטורין מן הסוכה סתמא קאמרינן אע"פ שהסוכה בחדר שדרים בה אפ"ה אין שמחה אלא בחופה: **וכתבו** בתוס' דמהא שמעינן שאם יוצא חתן מחופתו אפילו כלתו עמו והולכין לאכול בבית אחר אין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים דאין שמחה אלא בחופה ומשמע דאפי' בלותה חדר עצמה וכדכתיבנא ובודאי שהשמחה במעונו אומרין אותה אפילו שלא בחופה [כתובות ח.] דהא מכי רמו שערי באסינתא אמרי' ליה דליכא חופה וכיון שכן י"ל דאפילו שלא במקום חופה מברכין ברכת חתנים דהא ברכה אע"ג דמשום שמחה קא אתיא לא תליא בחופה והכא הכי קאמרינן דעיקר שמחה ליתא אלא בחופה וכך נוהגים היום לברך ברכת חתנים בכל אחת מבתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם אבל מ"מ יש לחוש לדברי רבותינו הצרפתים בעלי התוס': **חתן** וכל השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה. משום דבעיא כוונה: ומן התפילין. משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: וחייבין בקריאת שמע. משום דמצות כונתו אינו אלא פסוק ראשון ויכולין ליישב דעתן שעה קטנה כדי פסוק אחד: משום רבי

(ל) בלא גרעיניכן כביצה כותבות בלא גרעיניכן נמי יתירה מכביצה כמו כותבת בגרעיניתא דשיעורייהו שוה: (מ) הכי לפום מסקנא דהכא כיון כו' כנ"ל:

אסיפא פליג דסברא ליה דאף בפסוק ראשון של ק"ש חתן לא מצי לכווני דעתיה הלכך פטור אבל בני חופה דמצי לכווני חייבין ולא קי"ל כהך ברייתא אלא כברייתא דר' חנינא בן עקביא דאית ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה ואע"ג דלא קי"ל כברייתא קמייתא לענין ק"ש ואע"ג דחתן מצי לכווני דעתיה בפסוק ראשון פטור שהעוסק במצוה פטור מן המצוה מיהו נקטינן מינה לתפלה ולתפילין שחתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין כל ימי השמחה משום דשכיחא שכרות וקלות ראש אבל בק"ש כולן חייבין דמצו לכווני דעתייהו בפסוק ראשון חוץ מן החתן ואע"ג דמצי לכווני פטור שהעוסק במצוה פטור מן המצוה והרב ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הכריע ביניהן:

מלחמת ה'

ועוד ת"ר חתן והשושבינין כו' עד והרב אלפסי ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הכריע ביניהן: **אמר** הכותב דברי רבינו ז"ל נכונים בכל מקום שלא הפי' כדברי רבינו שלמה ז"ל לדחותה כתבה אבל אפשר ונראה לפרש דכל ז' קאמרינן וכן בנושא את האלמנה מקום שאין בו משום טרדא דמצוה ואעפ"כ פטורין משום דבעי למיחדא ושכיחא שכרות וקלות ראש בין בבתולה בין באלמנה כל ימי חופה והני בעו כוונה יתירתא אבל ק"ש אפשר דמכווני דעתייהו בפסוק ראשון וקרו וא"נ לומר בשאר מצות שמחייבין הא בחתן כונס את הבתולה לילה הראשון ודאי פטור בין מק"ש בין מתפלה ומכל המצות לקיים דברי ר' יוסי הגלילי אלא שלא חשש(לפטור) [לפרט] החתן באותו לילה לפי שכבר שנינו בלא מחלוקת חתן פטור לילה הראשון ותנן נמי ומעשה בר"ג ולא פליגי הני רבנן עלייהו מדלא מסיימינן הכא בגמ' וזה יותר נכון וכ"כ ה"ר אברהם ז"ל ועיקר שוב מצאתי שנויה כן במקומה בתוספתא

המאור הקטן

ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש וכו' פי' ה"ר שלמה ז"ל אן דהני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא גרסי' בהא ומכל מצות האמורות בתורה ולא קי"ל כוותייהו אלא כסתמא דמתני' דתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה ובמצוה דטריד בה וטעמא דת"ק דפטר להו לחתן וכל בני חופה מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה יתירתא ושכיחא שכרות ושמחה וקלות ראש בין בבתולה

השגות הראב"ד

א] דהני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה: א"א אנו אין לנו אלא כדברי הרב ז"ל שהביא שתי הברייתות והלכה כסתימן כחכמים וכולהו סבירא להו עוסק במצוה פטור מן המצוה והחתן והשושבינין ובני חופה לאו עסוקי במצוה נינהו והא דפטורי מסוכה משום מצטער הוא דהא לא חדו בהדי חתן כל ז' מצטערין הם והחתן. ומש"ה חייבים הם בכל המצות חוץ מאלו משום שכרות ובזיון דתפילין דקי"ל שכור אל יתפלל והיינו דמקשינן וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה ואי עוסקין במצוה חשבינן להו היכי מקשינן והא רב חסדא והכא כי אתו לשבתא דרגלא בסוכות גנו ארקתא דפרת ואע"ג דמצו למגנו בסוכה ולמיזל לרגלא לפרקא לקיומי תרתי

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה טור א"ח סי' תרל:

ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה ופ"ד מהל' ק"ש סמג עשין מג יח טוש"ע א"ח סי' תרס:

ג"י מהר"ם מאי משמע

ד"א מ"ז

ג"י מהר"ם ד"א מ"ז

ג"י מהר"ם נדחה [וכן הגיה הב"ח]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן פאר וה"מ ביום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר ואמר ר' אבא וכו' וכנ"ל. כך היה גורס הר"ן ז"ל בדברי הרי"ף כמבואר בפירושו: (ב) נ"ל החופה וכן לקמן: (ג) נ"ב הכתוב: (ד) נ"ב כלומר אבל לעולם כותבת בגרעינתה יתירה מכביצה: (ה) תיבות אלו נמחק: (ו) נ"ל בהכי: (ז) נ"ב וגרעיניתא: (ח) נ"ל ומאי: (ט) נ"ב כיון: (י) למאן דפריך לית ליה כנ"ל: (כ) נ"ב כלומר אלא ס"ל דב'

שלטי הגבורים

א וכתב ס"ר פרק ע"כ אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים אע"פ שקושרין בטוב ומזין דמנתקי ולאו אדעתיה והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה והרוצה לעשות בסדינין טוב שיאחוז במחיצות קנים בפחות מג':

ב כתב הטור ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם סוכה אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני ליפטר אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו:

לשון ריא"ז

מצטער פטור מן הסוכה הוא ולא משמשיו. ומז"ה מפרש מצטער שתפשתו חלישות כמעט ואינו בריא כבתחלה אלא שאינו דומה לחולה הצריך רפואה ול"נ שאפי' היה בריא כבתחלה ומצטער בריח העשבים או מפני היתושים או מפני השרב או מפני הגשמים והרוח וכיוצא בהן הרי זה מותר לו לישן חוץ לסוכה כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שיטת המורה שלא אמרה תורה לישב אלא כעין דירתו שאם היה מצטער בדירתו יוצא באויר שהוא נוח לו אף בסוכה כמו כן:

ג וכן כתב מיי' ברבינו והרא"ש ז"ל כתב דשושבינין לא מיקרו עוסקין במצוה וחייבין בכל המצות חוץ מןהתפלה ותפילין והחתן אף ע"פ שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה:

לשון ריא"ז

החתן ושושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל ז' ימי המשתה לפי שאוכלים ושמחים עם החתן בחדר חופתו וצער הוא לחתן לעשות חופתו בסוכה שהוא מקום צר ודחוק וכן הן פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש שא"צ כוונה אלא בפסוק ראשון:

שיטת ריב"ב

גמ' שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. שהולכת ובאה עם הרוח. ומתני' דקתני העושה סוכתו בין האילנו' והאילנות דפנות לה כשרה אוקימנא בקשין ונופו דקא עביד ליה בהוצא ודפניה דלא קא אזיל ואתי ולא פי' זה בהלכות הרב ז"ל: פיסקא שלוחי מצוה וכו': גמ' מצטער. מחמת סוכה: ת"ר חתן וכל בני חופה וכו'. כתב הרב דודי ז"ל הני תנאי בין לת"ק בין לר' שילא לית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא קי"ל כוותייהו וטעמא דת"ק דפטר להו לחתן וכל בני חופה מן התפלה ומן התפילין משום דבעו כוונה יתירתא ושכיחא שכרות ושמחה וקלות ראש בין בבתולה בין באלמנה הלכך לא אפשר אבל ק"ש דיה בפסוק ראשון ואפשר דיהבי דעתייהו בפסוק ראשון ומכווני. ור' שילא

ר' שילא אמרו חתן פטור מק"ש. דטריד ושאר בני חופה חייבין וליח להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה והאי דפטורין מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה ולאו בני כוונה נינהו כדכתיבנא זו היא שיטת רש"י ז"ל וכי תימא והא אבל דלאו בר כוונה הוא ואפ"ה חייב בכל המצות האמורות בתורה משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה י"ל דאפשר דאבל נמי פטור בתפלה ובתפילין ואין זה מחוור לי מדאמרי' חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר אלמא הא לאו הכי מיחייב ובתפלה נמי אית לן לחוביה אבל אפשר לי לדחוק ולומר על דעת רש"י ז"ל דנהי [דלא] סבירא ליה דעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו הכי כיון דטרדת מצוה הוא לא מחמרי' עליה ליתובי דעתיה אבל באבל דרשותא גרידא הוא מחמרינן ולא נהירא לפיכך נראה דאית ליה להאי תנא העוסק במצוה פטור מן המצוה מיהו סבירא ליה דבק"ש דליכא טירחא כלל ולא מיחסר ביה מידי משמחה דידהו ומשום הכי נהי דכל שלא בעל חתן פטור אפילו מק"ש דטריד לאחר בעילה חייב א"כ דחתן ובני חופה בתר נשואין ובעילה לא מיקרו עוסקין במצוה והאי דפטירי מסוכה משום דמצטערין הן כל היכא דלא חדו בהדי חתן כל ז' ומש"ה חייבין בכל שאר המצות חוץ מן התפלה ותפילין דאיכא שכרות ונראה שזה היה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שאילו לדברי רש"י ז"ל דלא כהלכתא היא: הן ותגריהן. הלוקח מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להן: מוכרי תכלת. לציצית: הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום. דכתיב בסכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שכל ימות השנה אינו נמנע ללכת בדרכים כך ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב להמנע מללכת לדרך: וחייבין בלילה. כשבאו לישוב הא לאו הכי פטורין: הולכי דרכים. לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה אע"פ שאינן הולכין אלא ביום משום דטרידי ודואגים במחשבת המצוה ותקונה: שלוחי מצוה אנן. שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ראש גולה: ארקתא. על שפת הנהר: שומרי גנות ופרדסין. אין זזין משם: אביי אמר תשבו כעין תדורו. כדרך שאדם דר בביתו כל השנה הזקיקתו תורה לדור בסוכה עם מטתו וכלי תשמישו וזה אינו יכול להביאן מפני הטורח: רבא אמר. ליכא למפטריה משום האי טעמא דכעין תדורו הוא כיון שכל השנה הוא דר באותן [הבתים] שבגנות ובאותן כלים אלא פרצה קוראה לגנב שאם ישב בסוכה כשיראה הגנב שהוא יושב שם יגנוב הפירות: איכא בינייהו דקא מינטר כריא דפירי. כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשמרו מתוך סוכתו ואין זו פרצה קוראה לגנב: משום בקי. יתושים: סרחא דגרגושתא. קרקע לבנה שהיו טוחין בהן קרקעית הסוכה ולא שיהא ריחה מאוס לכל דאי הכי מפסלה סוכה כדאמר לעיל [דף יב:] הני שולי ושורי אין מסככין בהו דכיון דסני ריחייהו ושביק להו ונפיק אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן: כדטעים בר בי רב ועייל לכלה. בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה: אמר רבא לפי שאין קבע לשינה. אין בה חלוק בין קבע לעראי לענין סוכה שפעמים שאינו מנמנם כי אם מעט ודיו בכך הלכך לגבי סוכה כל שינה מקריא שינת קבע: גרסי' בגמרא תני חדא ישן אדם בתפלין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך לא קבע ולא עראי ותניא אידך בין קבע בין עראי לא קשיא הא דנקיט להו בידא הא דמנחי ברישיה הא דפריס סודרא עלייהו: וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הלוך מאה אמה. והכי פירושה דכי נקיט להו בידא לא קבע ולא עראי שמא יפלו מידו. דמנחי ברישיה עראי מותר קבע אסור שמא יפיח. דפריס סודרא עלייהו והניחן אצל מראשותיו בין קבע בין

רש"י

אלא פסוק ראשון ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי פסוק ראשון: חתן פטור. דטרוד: ושאר כל בני החופה חייבין. דלית להו [להני תנאי] העוסק במצוה פטור מן המצוה: תגריהן. הלוקח מהן למכור להמציאן לצריך להם: מוכרי תכלת. לציצית: הולכי דרכים ביום פטורין מסוכה ביום. דכתיב בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שישיבת ביתו כל ימות השנה אינו נמנע מלכת בדרכים בסחורה כך כל ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב למנוע: הולכי דרכים. של מצוה פטורים ביום ובלילה אע"פ שאין הולכין אלא ביום משום דטרידי ודאוגים במחשבת מצוה ותקנותיה פטורין מן המצוה: שלוחי מצוה אנן. שבאנו לשמוע הדרשה ולקבל פני הראש גולה: ארקתא. על שפת הנהר: שומרי גנות ופרדסים. אין זזין משם: כעין תדורו. כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקו הכתוב להניח דירתו ולדור בסוכה עם מטתו וכלי תשמישו ומצעותיו וזה אינו יכול להביאם שם מפני הטורח: פירצה קוראה לגנב. משל הדיוט הוא כשהגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה הוא נכנס לגנוב פירות לרוח אחרת: כריא דפירי. כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרו בתוך הסוכה אין זה פירצה קוראה לגנב: סירחא. של קרקע לבנה שטחין בה קרקעית הסוכה: שאין קבע לשינה. אין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו (עראי) לשינה פעמים שאינו מנמנם כי אם מעט ודיו בכך: שתין נשמי. אנביי"ש בלע"ז:

מתני'

תורה אור

רבי שילא אמרו חתן פטור והשושבינין וכל בני (א) חופה חייבין: תניא רבי חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ריה"ג שהיה אומר א העוסק במצוה פטור מן המצוה: ת"ר ב הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום והולכי לדבר מצוה פטורין בין ביום בין בלילה כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא (ג) הוו עיילי לשבת' דרגלא לבי ריש גלותא הוו גאנו ארקתא דסורא אמרי שלוחי מצוה אנן ופטרינן: ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום. שומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה וליעבדו סוכה התם וליתבו אמר אביי תשבו כעין תדורו רבא אמר פרצה קוראה לגנב מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מינטר °כריא דפירי לאביי פטור ולרבא חייב והלכתא כרבא: "חולים ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. ת"ר לא חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חש בעינו ואפי' חש בראשו אמר רשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר לי ר' יוסי בריבי לישן לי ולמשמשי חוץ לסוכה: רב שרא לרב אחא בר אדא למיגני בכילה בסוכה משום בקי רבא שרא לרב אדא בר דלא למיגנא לבר ממטללתא משום סירחא רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולים ומשמשיהן פטורין מסוכה חולים אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מצטער הוא אין ומשמשיו חייבין: אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה: מאי ב אכילת ג עראי אמר אביי כדטעים (א) בר בי רב ועייל לכלה ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אמר רבא לפי שאין קבע לשינה *אמר רב *חסדא אסור לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שתין נשמי. אביי הוה ניים כמיזל מפומבדיתא לבי כובי קרי עליה רב יוסף °עד מתי עצל תשכב

נר מצוה

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרמ:
ב מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תרלט:

שיטת ריב"ב

לשבת' דריגלא. שבת שלפני הרגל שהיו דורשין מעניינו של רגל: ארקתא. שפת הנהר: שלוחי מצוה אנן. לפי שהלכו לשמוע הדרשה מפי ראש ישיבה: אביי אמר תשבו כעין תדורו. כלומר אין אדם חייב לישב בסוכ' אלא בשעה שהוא רגיל לישב שאר ימות השנה בביתו ושומרי גנות ופרדסים לעולם אינן רגילים לישב בביתם כי אם בגנות ופרדסים והלכך פטורין הן מן הסוכה בין ביום בין בלילה: רבא אמר. מש"ה לא מצו למעבד סוכה התם משום דפירצה קורא לגנב כלומר אם יהיה הגן יושב בסוכה יראו הגנבים שאינו שומר הפירות ויגנבו אותם: מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מינטר כריא דפירי. לרבא ליכא שהרי אפשר שהוא יושב בסוכתו יכול לשמרם לאביי איכא כך הוא הנכון ופי' רבינו שלמה ז"ל לא נתברר לי: בכילה בסוכה. אע"פ שהישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו כדאיתא בפירקא קמא: משום בקי. זבובי' ויתושים: ועייל לכלה. ונכנס לדרשה: לפי שאין קבע לשינ'. דכל שינה קבע היא דבשינה כל דהו סגי ליה לאינים:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א וכן העוסק בתורה אינו יכול לפטור עצמו מן התפילין אא"כ גורס לו להתבטל מלמודו כמבואר בקונטרס הראיות:
ב וכגון שאם היה צריך לחזור אחרים בלילה יתבטל גם ביום ממצותו אבל אם הולך ביום דרך מצוה ויכול לחזור אחר סוכה בלילה בענין שלא יתבטל ממצותו צריך לחזור אחרים:
ג והר"ם מרוטנבורק היה מחמיר אפי' בפירות שלא לאוכלן חוץ לסוכה והר"ר פרץ היה אומר דפירי לא צריכי סוכה אבל שאר דברים כגון בשר וגבינה וכיוצא בהן צריכין ומיי' כתב דמותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה והמחמיר שלא ישתה אפי' מים חוץ לסוכה תבא עליו ברכה והרא"ש כתב דאפי' אם ת"ל דפירי וגבינה בעו סוכה היינו דוקא מי שקובע עליהן אבל מי שאוכל דרך עראי ודאי א"צ סוכה ושתיית יין נמי עראי הוא ומים כיון שאין דרך לקבוע עליהן אפי' הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי דפת שא"צ סוכה אבל תבשיל העשוי מה' מינין אם קובע עליו חשוב קבע וצריך סוכה:
לשון ריא"ז
אוכלים ושותין עראי חוץ לסוכה ואפי' אכל פת כביצה הרי זו אכילת עראי כמבואר בקונט' הראיות אכילת קבע שהוא יותר מכביצה אינו אוכל אלא בסוכה בד"א בפת או במיני תרגימא שהן מיני קטניות ומיני פרפראות אבל פירות אע"פ שאכלן אכילת קבע ואע"פ שאוכל עמהם פת אכילת עראי אוכלן חוץ לסוכה כמבואר בקונטרס הראיות ואם בא אדם להחמיר על עצמו שלא לטעום דבר חוץ לסוכה מחמיר ואין מוחין מפני שנראה כמתיהר:

בגמ' הגי' אמר רב אסור

הגהות הב"ח

(א) ג"ל החופה: (ב) ג"ב כו':

הגהות חוות יאיר

(א) נ"ב וסיינו כבילה. תוס':

המאור הקטן

בבתולה בין באלמנה הא כדאיתא והא כדאיתא הלכך לא אפשר אבל ק"ש די"ח בפסוק ראשון ואפשר דיהבי דעתייהו בחד פסוקא ומכווני ובברייתא דר"ח בר עקביא גרמי' ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ריה"ג וקי"ל כריה"ג ואע"ג דלא קי"ל כברייתא קמייתא לענין ק"ש א] נקטינן מינה לתפילין ולתפלה שחתן וכל שושבינין וכל בני חופה פטורין כל ימי השמחה משום דשכיחא שכרות וקלות ראש וכולן חייבין בק"ש חוץ מן החתן כונס בתולה שפטור לילה ראשון עד מוצ"ש וכן מן הסוכה כולן פטורין כל ז' משום דכתיב תשבו כעין תדורו והרי"ף ז"ל כתב שתי הברייתות ולא הפריש ביניהן וראיתי בתשובת שאלה משמו שפסק כרבנן דפליגי עליה דרשב"ג בברכות בחתן אם רוצה לקרות ק"ש לילה הראשון קורא והביא סיוע לדבריו מברייתא זו דפליגי רבנן עליה דר' שילא וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ודבריו בזה אינם נכונים דהיכי קא מייתי ראיה מחובה לרשות וליכא בכולה מתני' מאן דמחייב ליה לחתן בק"ש כדקא תני בברייתא הלכך ליתא הברייתא מקמי מתני' בק"ש וכדפרישית: והלין ברייתא דישן אדם בתפילין וגמרא דעלייהו עד סוף פירקא לא כתב הרי"ף ז"ל לא במקום הזה ולא בהל' תפילין וכולן הלכות גדולות הן נקטינן מינייהו דהיכא דנקיט להו לתפילין בידים לא יישן בהן לא שינת עראי ולא שינת קבע והיכא דמנחי ארישיה ישן שינת עראי אבל לא שינת קבע והיכי דפריס סודרא עלייהו ישן בהם בין שינת קבע בין שינת עראי וכמה שינת עראי כדי הילוך מאה אמה וא"צ להניח ראשו בין ברכיו דעל רבא דהוא בתרא סמכינן דל"ל הך אוקימתא דקמאי דאוקמיה במוסר שנתו לאחרים ובמניח ראשו בין ברכיו והנכנס לישן ביום שינת עראי רצה חולץ רצה מניח בלילה חולץ ואינו מניח והילדים אם נשותיהן עמהן חולצין לעולם בין ביום ובין בלילה ובעל קרי מותר להניח תפילין ואם שכח ושימש מטתו בתפיליו אינו חולץ ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו וישלם מפני שהידים עסקניות הן וראיתי לחכם מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני ברייתא אלא אדר' ינאי סמכינן דאמר תפילין צריכות גוף נקי כאלישע בעל כנפים ב] וכדפירשו אביי ורבא שלא יפיח בהן ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין עראי בין קבע ולא נאמרו דברי חכמים הללו אלא לסייע להרי"ף ז"ל במה שהשמיט מלהזכיר הלכות אלו ואילו היו נותנין טעם לכל מה שהשמיט מלכתוב כמו שנתנו בזה היינו שומעין להם:

מלחמת ה'

בתוספתא דברכות השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין כל ז' הימים וחייבין בק"ש רבי שילא אמר חתן פטור וכל בני חופה חייבין ומה שאמר הרב בשאלה משמו שפסק כרבנן דפליגי [עליה] דרשב"ג בברכות בחתן אם רצה לקרות ק"ש לילה הראשון קורא והביא סיוע לדבריו מברייתא זו אפשר שרוצה לומר שמכאן יש ללמוד שאע"פ שאין דעתו של חתן מכוין עליו אם רצה לכוין יכול שהרי אנו מחייבין אותו בק"ש אע"פ שפוטרין אותו מתפלה משום טרדא דידיה הלכך אפי' בשעה שהוא פטור משום דטרדא דידים טרדא דמצוה היא אם רצה קורא ולא אמרי' אנן סהדי דלא מצי מכוין דעתיה כדאמר רשב"ג התם אבל לא מצאנוה לזו בתשובותיו ולפי דעתנו שלא כתבה הוא מעולם וכי מה צורך להביא ראיה שאין הלכה כרשב"ג יחיד אצל רבים ואין לסמוך על התשובות הנמצאות אא"כ הותזקו:

השגות הראב"ד

הרתי מצות אלא שמע מינה כדפרישנא: א] נקטינן מינה לתפילין שחתן וכל השושבינים וכל בני חופה פטורים כל ימי השמחה וכו' והרב אלפסי ז"ל כתב שתי הברייתות בלא הפרש ביניהם וראיתי בתשובה שאלה משמו וכו': א"א אני רואה הפרש גדול ביניהם בהלכותיו הראשונה פטור מן התפלה ומן התפילין וחייבים בק"ש והשניה פטורים מן הכל והטעם כאשר כתבתי למעלה. ומה שאמר בחתן ושושבינין חייבים בק"ש לא בחתן ולילה הראשון אלא כל ז' חוץ מלילה ראשון אבל שושבינין כל ז' נמי חייבים ואין להם לילה הראשון ומה שכתב טעות גדולה היא ואיתא לברייתא ואיתא למתני' כדפי' לעיל דכל ז' לאו עוסקים במצוה נינהו וחייבים בכל המצות כי אמר וחייבים בק"ש רבותא קאמר דאע"ג דבעי כוונה חייבים וכ"ש בשאר מצות. ומה שאמר הרב בתשובת שאלה לרב ז"ל לא היו דברים מעולם ומה צורך להביא ראיה מכאן אטו רשב"ג לאו יחיד הוא אצל רבים. ואם הביא אותה כך כי רוצה לומר כיון שכלל בזאת הברייתא החתן עם השושבינים ולא הוציא אותו מכללם לומר שאלו חייבים והחתן רשאי לקרות אם ירצה אבל חיובא ליכא אלמא בחתן נמי שייכי לשון חובה שאם בא לחייב עצמו חייב. וראיה גדולה היא אלא שלא היה צריך לכך: ב] וכדפירשו אביי ורבא שלא יפיח בהם ולא יישן בהם וכל שינה משמע בין עראי בין קבע לא נאמרו דברים הללו אלא לסייע דברי הרי"ף במה שהשמיט מלהזכיר הלכות אלו: א"א החכם מחכמי הדור שכתב דאדר' ינאי סמכינן שאין ישנים בהם כלל יפה כתב אלא שלא פירש כל צרכו והטעם לפי שאין אנו יודעים לשער כדי הלוך מאה אמה הלכך אין ישנים בהם כלל כשהם בראשו וכ"ש כשהן בידו אבל היכא דפריס סודרא עלייהו ומנחי בגדו מותר לישן כל שינה כדאיתא בברכות בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן שמא מתוך שינתו יניח ראשו עליהם ודבר זה הזכירו הרב בהלכות ואין צורך לאלו הברייתות. עוד אני אומר דרבא דאמר אין קבע לשינה לא בא לסתור דברי ר' יוחנן שהעמיד ברייתא דתפילין במניח ראשו בין ברכיו אלא לומר דבסוכה אפי' מניח ראשו בין ברכיו אסור לפי שהעראי הוא קבע מפני שמספיק לו לשעה מעטה אין לנו בתפילין אלא שלא יישן בהם לא קבע ולא עראי אא"כ מניח ראשו בין ברכיו ולפיכך לא כתב הרב ברייתא האמצעית וכתב באוסרת הכל וכתב המתיר הכל ומאן דלא ידע פירושו היכי מותיב על הרב ז"ל:

בין ערלאי . (א) וכתב הר"ז הלוי ז"ל דהכי קי"ל אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתות הללו בהלכותיו וראיתי לאחד מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני מתנייתא אלא אר' ינאי סמכינן דאמר [שבת דף מט.] תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכדפריש אביי ורבא שלא יפיח בהם ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין קבע בין ערלאי עד כאן. וכתב עליו הראב"ד ז"ל החכם מחכמי הדור שכתב דאדרבי ינאי סמכינן דאין ישנין בהם כלל יפה כתב אלא שלא פירש כל צרכיו והטעם לפי שאין אנו יכולין לשער כדי הלוך מאה אמה הלכך אין ישנין בהן כלל כשהן בראשו וכ"ש כשהן נר מצוה בידו אבל דפריש סודרא עליהו ומנהי בלדו מותר לישן כל שינה כדאיתא בברכות [דף כג.] מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן שמא מתוך שנתו יניח ראשו עליהן ודבר זה כבר הזכירו הרב בברכות ואין צורך לאלו הברייתות ועוד אני אומר דרבה דאמר אין קבע לשינה לא בא לסתור דברי רבי יוחנן שהעמיד ברייתא דתפילין במניח ראשו בין ברכיו דאי לאו הכי אסור לפי שהערלאי הוא קבע מעתה אין לנו בתפלין אלא שלא יישן בהן לא קבע ולא ערלאי אלא א"כ מניח ראשו בין ברכיו לפיכך לא כתב הרב ז"ל ברייתא האמצעית (ב) וכתב האוסרת הכל והמתרת הכל :

תורה אור

תשבב מתי תקום משנתך : **מתני'** *רבי אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט הראשון בלבד ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון וחכ"א אין לדבר תשלומין ועל זה נאמר מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות : **גמ'** וחכ"א אין לדבר קצבה וכו' דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה חג המצות לילה הראשון חובה דכתיב בערב תאכלו מצות מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון א חובה מכאן ואילך רשות תניא ר"א אומר *אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכ"א יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד תניא רבי אליעזר אומר כשם בשאין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו דכתי' ולקחתם לכם משלכם כך אין אדם יוצא ידי חובתו *(ביו"ט הראשון של חג) בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה לך משלך וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביו"ט הראשון של חג אבל יוצא הוא ידי חובתו ב בסוכתו של חבירו *(ביום טוב הראשון של חג) דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת : **מתני'** *ג מי שהיה ראשו ורובו ג בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר ר' יוחנן בן החורונית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך : **גמ'** *אמר רב שמואל

רש"י

מתני' י"ד סעודות · ובגמ' מפרש טעמא דר' אליעזר דכתיב תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וסוכה נמי אי בעי אכיל כו' : אין לדבר קצבה . אם רצה להתענות אין אנו זקוקים לו אלא אם יאכל לא יאכל אלא בסוכה : חוץ מלילי יו"ט הראשון . שאינו רשאי להתענות כדיליף בגמ' : ישלים סעודתו בלילי יו"ט האחרון . בשמיני עצרת להשלים מנין י"ד ואע"פ שאינו בסוכה ובגמ' מפרש טעמא : **גמ'** מכאן ואילך רשות . והכי ילפי' בפ' בתרא דפסחים ששת ימים תאכל מצות שביעי בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מצות האמור (א) אינה חובה אלא אם באת לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמץ ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא והתם גופיה מנלן דלילה הראשון חובה דכתיב בערב תאכלו מצות שינה עליו לקובעה חובה : אין יוצאין מסוכה לסוכה · לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ולמחר בזו : ואין עושין סוכה בחולו של מועד · מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון וקאמר בגמ' טעמא דר' אליעזר דכתיב שבעת ימים ושמעינן דאין עושין סוכה בחוה"מ דאינה לשבעה וכן שמעינן דאין יוצא מסוכה לסוכה דא"כ לאו סוכה לשם שבעה הוא וטעמא דרבנן דאמר רחמנא עשה סוכה בחג : לכם משלכם · להוציא את השאול ואת הגזול : כל האזרח בישראל ישבו בסוכת · דמשמע בסוכה אחת וכל ישראל

מתני' ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. מפרש טעמא בגמ' דא"ק (ויקרא כג) בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן אמרי כדירה מה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ולאו למימרא דאי בעי לא אכיל כלל דאי נמי דלא אכיל פת דהא בפ' שלשה שאכלו מוכח דחייב אדם לאכול פת בשבתות ובי"ט דאמרי' [דף מט:] אמר רב אידי בר אבין אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בבהמ"ז אין מחזירין אותו ואמרינן דהיינו טעמא משום דתפלה דחובה היא מחזירין אותו בבהמ"ז דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו ופרכינן אלא מעתה שבתות וי"ט דלא סגיא דלא אכיל ה"נ דהדר א"ל אין ובודאי כי אמרי' דבראשי חדשים אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לאו דוקא דאי בעי לא אכיל כלל שהרי אסור להתענות בהן אלא ודאי אי בעי לא אכיל פת דמיחייב בבהמ"ז קאמרי' ומינה דבשבתות וי"ט לא סגיא דלא אכיל פת ודוחק הוא לומר דכי אמרי' התם בשבתות וי"ט מחזירין אותו היינו דוקא בלילי יו"ט (האחרון) [הראשון] של פסח ושל סוכות כמו שדחקו זה בתוס' דהא סתמא קתני התם שבתות וי"ט דלא סגיא דלא אכיל ומשמע דבכולהו קאמר לפיכך נראה דמה שחדש הכתוב בלילי יו"ט הראשון של פסח מדכתב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה ראויה דאילו מדין יו"ט יוצא בכל שהוא פת אפי' במצה עשירה וביו"ט הראשון של סוכות גמרינן נמי דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה דאילו מדין יו"ט סגי ליה לאכול כביצה ערלאי חוץ לסוכה וגמרינן מחג המצות דמיחייב לאכול שיעור המחויב לאכול בסוכה ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכביצה אלא שי"א כך דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית אף הכא בכזית ואע"ג דבשאר ימות החג כזית ערלאי הוא ורשאי לאכלו חוץ לסוכה אפ"ה בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה לאכלו בסוכה עשאו אכילת קבע.(ג) ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יו"ט הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמפטר בה בשאר יומי: **גמ'** תניא ר' אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה. לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ולמחר בזו : ואין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון ומפרשינן טעמא בגמ' משום דכתיב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה בעינא: ושוין שאם נפלה חוזר ובונה אותה בחולו של מועד . ואפי' הכי סבר ר' אליעזר [דכיון] דמאותן עצים עצמן חוזר ובונה אותה היא גופה חשבינן לה : וחכ"א אע"פ שאמרו שאין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אבל יוצא אדם י"ח ביו"ט הראשון בסוכתו של חבירו. ומיהו דוקא בסוכה שאולה אבל גזולה ממעטי לה בגמ' אליבא דרבנן מדכתיב חג הסוכות תעשה לך : **והך** סוכה גזולה דקא פסלינן הכא לאו בשאוליא חבירו מסוכתו דכיון דקי"ל קרקע אינה נגזלת הויא לה סוכה שאולה כדאיתא בריש פרק לולב הגזול [דף לא.] ולית בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל וברשותה דמרא איתא אלא בשגזל עצים וסכך בהן עסקינן דאע"ג דמסקינן בריש פרק לולב הגזול דכשרה גבי ההיא אתתא דלוחה ואמרה ריש גלותא וכולהו רבנן יתבי בסוכה גזולה ואמור רבנן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד הייט בתר דעבידו רבנן תקנת מריש אבל מדאורייתא סוכה גזולה היא ופסולה אלא דבתר תקנתא כשרה דהפקר ב"ד הפקר ואין לנגזל אלא דמי עצים בלבד ומיהו משכחת סוכה גזולה ואפילו בתר תקנתא כגון סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה דכיון שהיא מטולטלת נגזלת : **ונמצא** עכשיו דמוציא את חבירו מסוכתו אינה נגזלת ואפי' מדאורייתא כשרה . גזל עצים וסכך בהן פסולה מדאורייתא וכשרה אחר תקנה אבל סוכה גזולה ומטולטלת פסול' אפילו אחר תקנה : **דכתיב** כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מכאן שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת . פרש"י ז"ל ואי אפשר שתהא של כולם דהא לא מטי שוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה ובתוס' כתבו שלא היה צריך לכך דכיון דכתיב לך גבי סוכה משמע אבל לא של שותפות כדמוכח בפ' ראשית הגז גבי תרומה וחלה ופאה וטובא דקא חשיב התם [דף קלה:] ואפילו אתרוג דכתיב ביה לכם דמשמע לשון רבים אמרינן בפרק יש נוחלין [דף קלז:] האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאוכלו כגון דאיכא אתרוג לכל חד וחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו ולא דמי לבגדיכם ותרומתכם דפרק ראשית הגז דשל שותפין בכלל משום דאיצטריך הכא למכתב לכם בלשון רבים משום דמבעי ליה למכתב ולקחתם בלשון רבים דדרשינן בפרק לולב הגזול [דף מא:] ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד הלכך על כרחין מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל (ג) שמע מינה דלא דרשינן לך למעוטי שאולה [כי היכי דלא דרשינן ליה למעוטי שותפות משום רבוי דכל] ומשום הכי מוקמינן ליה למעוטי גזולה . אבל אפשר שהוצרך רש"י ז"ל לומר כן כי היכי דלא נוקי רבויא דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות לרבות של שותפות ומישתמא דלך למעוטי שאולה כי היכי דבפרק ראשית הגז מרבינן גבי ציצית טלית של שותפין מדכתיב להם וממעטין שאולה מדכתיב כסותך : **ומה** שנוהגין עכשיו כל הקהל לקנות אתרוג אחד בשותפות אע"ג דממעטין באתרוג שותפין כדכתיבנא הייט טעמא לפי שדעתם להקנות כל אחד חלקו לחבירו כשהוא יוצא בו על מנת להחזיר [ב"ב קלז:] דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ובשביל שנשתתף בו לא גרע : **מתני'** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין . בגמרא מפרש במאי פליגי : אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך . לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דמיתסר שמא ימשך אחר שולחנו אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפרק ערבי פסחים [דף קטז:] כל מי שלא אמר שלשה דברים

א ואף אם ירדו גשמים לא יעברנו הגשם ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא אע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה ספי ואפי' לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאוכלו חוצה לה הלכך יוצא בו נמי ידי חובת סוכה :

לשון ריא"ז

כשם שמצוה לאכול מצה בליל יו"ט ראשון של פסח כך מצוה לישב בסוכה בלילי יו"ט ראשון של חג ונראה בעיני שצריך לאכול שם אכילת קבע של פת או של מיני תרגימא כמבואר בקונט' הראיות :

ב ויוצאין בסוכה שאולה אבל לא בגזולה ופי' רש"י דלא משכחת סוכה גזולה אלא כשגזל סוכה עשויה בראש הספינה או בראש העגלה שאילו תקף בחבירו והוציאו מסוכתו קי"ל קרקע אינה נגזלת ואילו גזל עצים וסיכך בהן אין לו עליו אלא דמי עצים אפי' לא שינה בהם שום דבר ויצא בה בדיעבד וב"ה כתב שאם גזל עצים וסיכך בהן ואינו רוצה ליתן דמיהם הוי נמי גזולה:

לשון ריא"ז

סוכה שאולה כשרה סוכה גזולה פסולה והוא שגזל סוכה המטלטלת כגון שגזל עגלה או ספינה שסככו ע"ג אבל אם גזל סוכה המחוברת לקרקע כגון שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו וישב בה וכן העושה סוכתו ברה"ר אע"פ שגוזל את הרבים קרקע אינה נגזלת ולעולם בחזקת בעלים עומדת והרי היא כסוכה שאולה וכשרה :

ג עי' לעיל פ"ק בהגהות:

שיטת ריב"ב

מתני' י"ד וכו' . ופירשו בגמ' טעמו של ר"א משום דכתיב תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה : אין לדבר קצבה·דמה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. וקשיא ליה לרב דודי ז"ל הא תינח חולו של [מועד] שמותר בתענית כגון שיסח הדעת אלא נה מחמת עסקים בדברים אחרים לא בתעני' של נער ושל אבל אלא יו"ט מאי איכא למימר והא אמרי' במס' ברכות בפ' שלשה שאכלו בראש חודש דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ובשבתות וימים טובים לא סגיא דלא אכיל וניחא ליה דשאני יו"ט של סוכה משאר ימים טובים דהא אקפיה רחמנא לדירה דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל וכשם שהיה ר"א משנה בו להחמיר כך חכמים משנים בו להקל : מי שלא אכל בלילי יו"ט וכו'. בגמ' פריך וקאמר ר"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה כלומר מאי איריא לילי יום טוב הראשון הלא אף בשאר הימים חייב לאכול בסוכה לדעת ר"א ושנינן חזר בו ר"א והודה לדברי חכמים שאין חובת אכילת סוכה אלא בלילי יו"ט ראשון : גמ' אין יוצאין מסוכה לסוכה. משום בזיון: ואין עושין סוכה בחולו של מועד. בגמ' מפרש טעמא: אבל יוצא אדם ידי חובתו בסוכתו של חבירו. שאולה מוקמינן לה בגמ' אבל לא בסוכה גזולה והיכי דמי סוכה גזולה שפסולה כגון שגזל סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה שאין לה דין קרקע אבל אם תקף את חבירו והוציאו מסוכתו קרקע אינה נגזלת ואם גזל עצים וסכך בהם אין לו אלא דמי עצים בלבד ואין זה מבואר גם בדברי הרב ר' משה ז"ל ככל הצורך : מתני' מי שהיה ראשו ורובו וכו' :

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלט :
ב מיי' פ"ה מהל' סוכה סמג עשין שם טור א"ח סי' תרלז :
ג מיי' פ"ד מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלד :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) הא דלא מפרש כפשוטא משום דאי הוי על ראשו עדיין אסור משום שמא יפיח ואי הוה ליה בידים עדיין אסור משום שמא יפלו מידו ואי מנח להו בבית למה לי לאת סודרא עלייהו אלא דאיירי שנותנן תחת מראשותיו במקום שאינו שוכב עלייהו וסיינו אצל מראשותיו וכמו שמסיק בר"ן : (ב) היינו ברייתא הראשונ' דמחלק בין קבע לערלאי מחמת שהיא המכריע קרי ליה אמצעית וק"ל: ויקרא כג

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בו : (ב) נ"ב זהו מדברי רבינו יהודה בתוס' פרק שלשה שאכלו ועי' במ"ש שם הרא"ש : (ג) נ"ב פירוש שאם היו דרשי' לך למעוטי שאולה או דרשינן נמי מיניה למעוטי דשותפין דלך נמי משמע למעוטי דשותפין כי היכי דמשמע למעוטי שאולה וא"כ קרא דכל האזרח בישראל למאי אתא אלא ודאי לך לא אתא למעט לשאולה ולא שותפות דהכא ודאי שרי מרבויא דכל האזרח ולך מוקמינן ליה למעוטי גזולה:

דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כלומר שלא קיים מצותן כראוי: גמ' הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו וכו'. ופסק הרב אלפסי ז"ל כב"ש בתרוייהו ואלקו עליו דנהי דבקטנה אפסיקא הלכתא כב"ש דאמרי לעיל צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו אבל בסוכה גדולה משמע דקי"ל כב"ה (א) דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לית לן למקבע הלכתא כב"ש אלא במאי דאפסיקא בה בהדיא הלכתא כוותייהו אבל במאי דלא אפסיק הדרינן לכללין וקטינן כב"ה ועוד דמשמע דתרי טעמי דפליגי נינהו ובסוכה גדולה הא אתפרש נר מצוה (ג) טעמיה דב"ש בגמ' דמש"ה אמרינן לא יצא שמא ימשך אחר שולחנו ובסוכה קטנה לאו מהאי טעמא פסלי אלא משום דסבירא להו דירת קבע בעינן וכדאמרי' בפ"ק דלעיל [דף ז:] אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן והא דקיימא לן כרבנן דאמרי סוכה דירת עראי בעינן אפ"ה קי"ל בהא כב"ש דקצת קביעותא בעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו דאי לא דירה סרוחה היא הלכך סוכה גדולה וסוכה קטנה תרי טעמי נינהו ואע"ג דאפסיקא הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללין וקיטינן כב"ה דמכשרי ועוד דאפילו תמצא לומר דמחד טעמא פסלי ב"ש בסוכה גדולה ובסוכה קטנה והיינו משום שמא ימשך אחר שלחנו ואביי דמני לעיל ב"ש בהדי הנהו תנאי דסבירא להו דסוכה דירת קבע בעינן ה"נ קאמר דבעינן סוכה הראויה להיות בה קבע שאין לחוש שימשך ממנה אחר שולחנו *וא"כ דאביי דאמר הכי ס"ל דלית הלכתא כב"ש ומש"ה אמר דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן אבל אנן דפסקינן כוותיהו ס"ל דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה נמי משום שמא ימשך וחד טעמא הוא בהדי סוכה גדולה אפ"ה איכא למימר דנהי דחד טעמא הוא טפי שייך למיגזר שמא ימשך בסוכה קטנה שאי אפשר למסוך שולחנו אצלו ממאי דאיכא למיגזר בסוכה גדולה וראיה לדבר שאינן שוין לגמרי שאילו כן למה לי לתנא לאשמעינן בתרוייהו פלוגתייהו דב"ש וב"ה הלכך כיון דלא שוו אהדדי בסוכה קטנה בלחוד דאפסיקא הלכתא כב"ש נקטינן כוותיה אבל בסוכה גדולה הדרינן לכללין וקטינן כב"ה דמכשרי וזהו דעת מקצת מן הגאונים והרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל והר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל משמע דסבירא ליה כיון דתנו גבי הדדי כי הדדי נינהו וכיון דאפסיקא בהדיא בסוכה קטנה כבית שמאי נקיטי' נמי כוותייהו בסוכה גדולה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שופר וסוכה ולולב: מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. פירש ואנו חייבין להושיבו בסוכה: ומעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן וכו'. ופרכינן בגמרא מעשה לסתור ואמרינן חסורי מיחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר כלומר לחייב בחנוך אפילו קטן הצריך לאמו כיון דאפשר וחזי להכי שכן הדין בכל מצוה לחייבו בחנוך כל זמן שאפשר ורצוי לכך ורבנן סברי דכיון שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחנוך סוכה כל שהוא צריך לה: גמ' היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו וכו'. ומדרבנן הוא דכי האי גוונא הגיע לחינוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן ואין החנוך שוה בכל מקום אלא כל חד וחד לפי ענינו דהכא תלינן באין צריך לאמו וגבי ראיה ביכול לעלות וכו' וגבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר כדאיתא בסוף פרק לולב הגזול [דף מב.] ומשמע דאין צריך לאמו היינו מבן שש ולמעלה מדאמרינן בעירובין [דף פב.] דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופירשו התם [דהיינו] עד בן שש שנים: מתני' כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע. להיות כל דירתו בה: מאימתי מותר ליפנות. ממנה ולירד: משתסרח המקפה. מאכל לא דק ולא עבה קרי מקפה וצ"ל מדנקט כי האי גוונא דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל לא התחיל להכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור כי היכי דשרי משום באקי וסירחא דגרגושתא ובריית' נמי דנקט היה אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין עד שיגמור סעודתו זהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה: גמ' ה"מ במגרס אבל בעיוני בסברא לבר ממטללתא. בגמ' הכי איתא לא קשיא הא במגרס הא בעיוני ופרש"י ז"ל *(שלא) כדברי הרי"ף ז"ל דעיוני דאית ביה טירחא בר ממטללתא דמשום דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו ואית דאמרי איפכא דעיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרוייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד הוא ליה מצטער ופטור מן הסוכה: אמר רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא. יש שפירשו *(במתניתין) דומיא דמגרס ועיוני והכי קאמר מאני מיכלא מוי לאטוחינהו בר ממטללתא אבל מאני משתיא במטללתא דוקא ואחרים פירשו דמאני מיכלא אינו רשאי להניחם בסוכה אבל מאני משתיא רשאי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק לולב וערבה בענין פסול סוכה ביו"ט אחרון דפסיל לה במאני מיכלא דמטייל בגווה *ולרב אלפסי ז"ל מאני מיכלא כגון קדרות ואגני דליסה דתשבו כעין תדורו והני לאו אורחייהו לאטוחינהו בבית דירה:

שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא. שרגא לא הוי דומיא דמאני מיכלא דבמאני מיכלא כי אמרי' בהו בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה ודאי אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא אפי' בעודו דולק ומשתמש לאורו אסור להניחו בסוכה והכי מוכח לקמן בפ' לולב וערבה [דף מח.] דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את כליו מן המנחה ולמעלה ואמרי' בגמ' אין לו מקום להוריד כליו כלומר שצריך לאכול בה ביו"ט האחרון של חג היכי עביד שיהא כמוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים ואמרינן דמדליק בה את הנר ומדחשיב ליה היכירא בשעת הדלקה אלמא בחג אסור להניחו שם בעודו דולק והיינו טעמא משום דמוקמינן ליה בסוכה קטנה איכא למיחש שמא תשרף סוכתו ותדע לך דהדלקה דוקא מדנקט מדליק בה את הנר ולא נקט ומטייל בה את הנר כי היכי דנקיט מטייל בה מאני מיכלא: מקפה של גריסין. שממהרת להתקלקל: ציבתא. קיסמין של סכך היה מסיר על המאכל: רב יוסף מאניני הדעת היה דתניא בפסחים [דף קיג:] ג' חייהן אינן חיים הרחמנים והרתחנים ואניני הדעת אמר

שמואל בר רב יצחק הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו אמר ליה ר' אבא כמאן כב"ש ואלא כמאן ואיכא דאמרי א"ל רבי אבא דאמר לך מני בית שמאי היא ולא תזוז מינה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ממאי דבסוכה קטנה פליגי דילמא בסוכה גדולה פליגי וכגון דיתיב אפומא דמטללתא ושולחנו בתוך הבית דב"ש סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו וב"ה סברי לא גזרינן ודיקא נמי דקתני מי שהיה [א] ראשו ורובו ולא קתני מי שאינו מחזיק ראשו ורובו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואלא מאי בסוכה גדולה פליגי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין [ב] בש"א יצא ובה"א לא יצא מיבעי ליה ואלא קשיא מי שהיה ואסיקנא דבתרתי פליגי בסוכה גדולה ופליגי בסוכה קטנה וחסורי מיחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בש"א לא יצא ובה"א יצא ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין והלכה כב"ש בתרוייהו דחד טעמא נינהו וכמה כדי ראשו ורובו ושלחנו ז' טפחים על שבעה טפחים: מתני' *נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה א וקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן: גמ' *היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי שמעון בן לקיש אומר כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא: מתני' כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו דירת קבע ואת ביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר ליפנות משתסרח המקפה משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג לרבו קיתון של מים ושופך לו קיתון על פניו: גמ' ת"ר כל שבעת ימים עושה אדם סוכתו קבע ואת ביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה ומצעות נאות מעלן לסוכה ואוכל ושותה בסוכה ומטייל בסוכה מנא הני מילי דת"ר בסוכות תשבו שבעת ימים אין תשבו אלא כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה והני מילי ב למגרס אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא: *אמר רבא מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה: ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה: תנא משתסרח מקפה ג של גריסין: אביי הוה יתיב במטללתא קמיה דרב יוסף נשב זיקא וקא מייתי ציבתא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני אמר ליה אביי והא אנן משתסרח המקפה

רש"י

ישראל ישבו בה זה אחר זה: גמ' כל שניעור ואינו קורא. כלומר אינו צריך אחריה לקרותה ולשבות עד שתבא אליו: קורא ולא שונה. לא צריך לאמו הוא: מתני' ליפנות. ולירד: משתסרח המקפה. שתתקלקל המקפה מאכל לא רך ולא עבה קרי מקפה: משל לעבד כו'. כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הוא משל לעבד: ושפך קיתון של מים על פניו. בגמרא מפרש מי שפך למי: גמ' קבע. להיות כל דירתו בה: ומשנן בסוכה. למגרס: דקרי ומתני. לקרא מקרא שבכתובים ולשנות משניות הערוכות ושנויות ושגורות בפיו: בר ממטללתא. תלמוד שיש בו טורח לשנות וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוק שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמי מילתא למילתא בר ממטללתא אם ירצה דמצטער הוא ופטור מן הסוכה והאויר יפה להרחיב דעתו: של גריסין. ממהרת להתקלקל *) ממעט גשמים: ציבתא. קסמים של סכך מסיר על המאכל ורב יוסף מאניני הדעת הוה כדתניא בפסחים שלשה חייהן אינם

עין משפט

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרמ:
ב מיי' שם סמג עשין שם טור א"ח סי' תרלט:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב דכיון: (ב) טעמייהו כצ"ל:

*) נ"ל בגשמים מעט

דף כח.

[ד"רמג ע"ב]

הגהות מא"י

[א] מן ראשו ורובו עד ואסיקנא ליתא ונכתב על הגליון:
[ב] בש"א לא יצא ובה"א יצא מיבעי ליה ולא קשיא:

ד"ה מ"ז

ד"ה מ"ז

ד"ה ור"מ פירש

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות ואיזהו קטן שאינו צריך לאמו כל שנפנה ואין אמו מקנחתו והרי הוא כבן ארבע או כבן חמש לפי חורפתו ואם לא היה אביו בעיר אפי' בן שש צריך לאמו ופטור כמבואר בקונטרס הראיות:
ב מיי' כתב המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה:
לשון ריא"ז
וכן נראה בעיני שהתפלה צריכה כוונה ויכול להתפלל חוץ לסוכה אבל ק"ש קורא בסוכה ואם היה לו בהכ"נ בעירו מניח סוכתו והולך לו בבהכ"נ שכן בשאר ימות השנה מניח דירתו וקורא ק"ש בבהכ"נ:
ג מיי' וסמ"ג כתבו משירדו טפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ר"ל שכיון שירד שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה אלא משתסרח משמע שתסרח ממש:
לשון ריא"ז
ירדו גשמים בסוכה עד שראויים לקלקל מקפה של גריסין העומדת שם הרי זה מותר לו לירד מן הסוכה ולפנות כליו משם ואדם שהוא איסטניס ומצטער אפילו ברוח המנשבת הרי זה רשאי לירד מן הסוכה:

שיטת ריב"ב
גמ' ודיקא נמי דקתני מי שהיה. דאם איתא דבסוכה קטנה פליגי ואינה מחזקת מיבעי ליה: ואסיקנא דבתרתי פליגי. דאם איתא דבסוכה גדולה לחודא פליגי יצא ולא יצא מיבעי ליה וכבר כתבנו בענין הזה בפרק ראשון: מתני' מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן. בגמ' פרכי' מעשה לסתור ושנינן חסורי מיחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה וכו': גמ' אמרי דבי ר' ינאי וכו'. ר' ינאי וריש לקיש לא פליגי אהדדי אלא מר פריש לה הכי ומר פריש לה הכי: מתני' כל שבעת הימים וכו': גמ' אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא. וכ"כ הרב ר' משה ז"ל והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל כתב מקרא ומשנה ועיוני בסברא דצריך קבע בסוכה אבל לאהדורי לישנא דגמ' חוץ לסוכה ונראין דבריו: מאני משתיא במטללתא. שכנדרכו של אדם להכניסן בדירתו: מאני מיכלא בר ממטללתא. כי במנהג שבעולם שיש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו: אכלה. הבית: שתיל. כוס קטן שעשוי לאלות מן הבית: בסוכה קטנה. שרגא לבר ממטללתא משום דממעט לשיעורא דסוכה: פיסקא ירדו גשמים וכו': גמ' מקפה. רוטב של גריסין שהיא ממהרת להתקלקל:

רב יוסף וכלהו איתנהו בי אניני הדעת שאינו יכול לסבול דבר מאוס: **היה** אוכל בסוכה וירדו גשמים. וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשיסב לו פסקו גשמים אין מטריחין לו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיאור משיעלה עמוד השחר. יש שגורסים עד שיעור משיעלה עמוד השחר כלומר דתרתי בעינן שיהא נעור אחר שיעלה עמוד השחר אבל נעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן נמי אם עלה עמוד השחר ולא נעור אין מקיצין אותו אבל הגאונים ז"ל גורסים עד שיאור משיעלה עמוד השחר כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו באור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר אבל קודם לכן אע"פ שנעור אין מטריחין אותו לעלות ואומר אף לפי גרסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו והוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה עמוד השחר הוי כגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער: **מי** שפך למי עבד לרבו. והכי קאמר משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו מקובל (וכל) שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה או דילמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתני' איבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת הגשמים: סליקו להו הישן

נר מצוה

המקפה תנן א"ל לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דומה לי: ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר: משלו בו משל למה הדבר דומה וכו': איבעיא להו מי שפך למי תא שמע דתניא ושפך לו רבו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשימושך:

סליקו להו הישן

[דף כט:] **לולב** א הגזול ב והיבש ג פסול של

רש"י

אינם חיים הרחמנים והרגזנין ואניני הדעת אמר רב יוסף כולהו איתנהו בדידי. אניני הדעת כלומר שאינו יכול לסבול דבר מאוס: וירד. מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשיסב פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיעור משיעלה עמוד השחר. ולאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה אין מטריחין אותו ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מקיצין אותו: מי שפך למי. עבד לרבו וה"ק משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו מקובל שאין עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה או דלמא ה"ק ושפך לו רבו קיתון של מים על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשימושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פי' למתני' מיבעיא שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים ת"ש וכו': סליקו להו הישן

לולב הגזול. לולב כף תמרים והדס וערבה תני באנפי נפשייהו: גזול פסול. שנא' ולקחתם לכם משלכם: יבש: בעינן מצוה מהודרת כדכתיב ואנוהו:

לולב. כף תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם אי נמי משום מצוה הבאה בעבירה כדמפרש לקמן: יבש. דכתיב באתרוג פרי עץ הדר ויבש לאו הדר הוא וילפינן שאר מינין מאתרוג והאי יבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים דלא מיפסל עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיחוור ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר תלוי שיהיה שדרו יבש ויהיו העלין לחין וסימן יבשותו איכא מאן דתלי בי"ב חדש כדאמרינן [ע"ז דף לד.] לענין חרצנים וזגין של נכרים דלאחר כל י"ב חדש ולא מסתבר שאין הנדון דומה לראיה ועוד דבגמ' אמרי' [דף לג:] יבשו רוב עליו ונשתיירו ג' בדין עלין לחין אלמא לא תלי בזמן שהרי הזמן שוה הוא לכל העלין וליכא למימר נמי דבעינן שיהא נפרך בציפורן כדאמרינן [דף מו:] גבי ריאה שאין דרכו של לולב בכך וכבר יהא יבש מכמה שנים ולא יהא נפרך בצפורן ועוד דלולב כיון דשליט ביה אוירא לא בעינן ביה שיהא נפרך בצפורן כדאמרינן נמי גבי אוזן בכור בפרק אלו טריפות [שם] לפיכך נראה שהדבר תלוי באומד מראית העין כשנשתנה מראהו ללובן מצד יבשות והרי הוא כעין יבש: **וגרסי'** בגמרא עלה דמתני' קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי [דף ל.] משום דהויא ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר [מלאכי א] והבאתם גזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש תיפוק ליה דהא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה איתמר נמי א"ר אמי יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק בר נחמני דא"ר יצחק ב"נ אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול מתיב ר"נ בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימתי אילימא ביו"ט ראשון כשר ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאו ביו"ט שני וקתני גזול פסול א"ר אשי לעולם ביו"ט ראשון ולא מבעיא קאמר לא מבעיא שאול דרחמנא אמר לכם ולאו דידיה הוא אלא גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים איכא וקנייה ביאוש קמ"ל: זו היא סוגית הגמ': **ולענין** הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב מתניתין כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת של רבי יוחנן ושמואל ומדקא סתם לה סתומי משמע דפסיק כר' יוחנן דלא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל לפסוק כרבי יוחנן דקי"ל שמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכ"ש הכא דמשמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ורבי אמי ס"ל כוותיה ולפיכך אפילו (א) בשני של מצות זקנים גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה. ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"נ שקנהו אלא שהמצוה מסייעתו בקנין דמש"ה (ב) אמרינן גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש כדי לא קני כדמוכח במרובה [דף סח:] ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ודאמרינן בגמרא תיפוק לי דהא קנייה ביאוש ושנוי רשות קאמרינן וכיון דמצות הקרבן דהיינו הקדש סייעיה בקנייה אמרי' דאית ביה משום מצוה הבאה בעבירה. אבל כל שנקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו דמקשינן בגמ' עלה דהנהו אוונכרי ולקינהו בשנוי השם וקניהו בשנוי מעשה דמשמע דכל שנקנין בתחלה קודם המצוה ליכא למיחש ביה תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו נמי דגרסינן בפרק מרובה [דף סו.] מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ואי איתא דאפילו היכא שנקנה לגמרי קודם המצוה אית ביה משום מצוה הבאה בעבירה היכי מוכח מהאי קרא דיאוש כדי לא קני דילמא קני ואפ"ה פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה (ג) כדמסיקנא הכא אלא ודאי משמע דכל שנקנה לגמרי קודם המצוה תו ליכא למיחש למצוה הבאה בעבירה כדמסקינן והיינו דגרסינן בירושלמי מה פליגין בשגזל מסופה אבל גזלו ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשנוי מעשה: **ומיהו** איכא למידק אשמעתין דהכא אמרינן קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אלמא משמע לן דמתני' סתמא קתני אפילו בשני של דבריהם ואמרינן נמי בשלמא יבש בעינן הדר וליכא דאלמא כל שאינו הדר פסול כל שבעה ואלו לקמן משמע דלא מפסל אלא ביו"ט ראשון דאמרינן [דף לו:] אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ופרכינן והא רבי חנינא מטביל ביה ונפיק ולרבי חנינא קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ופרקינן הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני ומסקינן הכי אלמא ביו"ט שני לא בעינן הדר י"ל דאין ה"נ דבשני נמי בעינן הדר והיינו טעמא דמכשרינן לקמן אתרוג שנקבוהו עכברים משום דמקיים ביה הדר במה שנשאר ממנו מה שאין כן ביבש שנטל כל הדרו וכבר אמרו בירושלמי שיבש פסול משום לא המתים יהללו יה הלכך גרע טפי מה שאין כן כשנקבוהו עכברים שמקיים בו הדר במה שנשאר ממנו ולשון הגמרא מוכיח כן דאמרינן עלה דההיא בלישנא בתרא אמר רב זה הדר אלמא אף ביו"ט שני בעינן הדר אלא דקאמר דשפיר מקיים ביה הדר ומשמע לי דהיינו טעמא שאלו אמרה תורה בפירוש דנקב וחסר כל שהוא פסול אף בשני של דבריהם היינו פוסלין אותו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל הכתוב לא פרט בהדר כלום אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ובודאי שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בהדר ולפיכך קיימוהו חכמים בכלל בשל דבריהם כשל תורה אבל בפרטיו אינו בדין: אבל מ"מ עדיין קשיא מאי דאמרי' הכא קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני דאלמא כיון דתנא סתמא תני בכולהו יומי משמע וכיון שכן למה נכשיר נקב וחסר כל שהוא בשני בפסולי אתרוג ביו"ט שני ולא נאמר דתנא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני כדאמרינן הכא ואפשר דסמכינן הכא אדיוקיה דרב נחמן בר יצחק דדייק שאול כשר אימת וכו' מה שאין לומר כן במתניתין דלקמן עוד נ"ל דמיבש מפקינן לה דפשיטא לן דיבש לא מקיים הדר כלל הלכך פשיטא לן דבשני נמי פסול דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דקתני גזול בהדי יבש משמע לן דבדידיה נמי ל"ש בי"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אבל לקמן במתני' דנקב וחסר כל שהוא עסקינן וכיון דהכתי מקיים ביה הדר במקצת דוקא בראשון הוא דפסול אבל בשני כשר אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דודאי תנא בכולי פרקין קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני מיהו יו"ט שני דשמעתין לא דמי ליו"ט שני דאיתמר (ד) בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים משום דיו"ט שני דשמעתין דהכא היינו (איסור) של תורה וכולה מתני' דפרקין בשל

מלחמת ה'

ועוד והא דתניא היה ישן בסוכה כו' ואנן לא גרסי' אלא עד שיעור בעי"ן: **אמר** הכותב אבל כל הגאונים ז"ל גורסים שיאור באל"ף וכן כתוב בהלכות ראשונות לרב שמעון קיארא ובפירושה של ר"ח ובהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל: סליקו להו הישן

המאור הקטן

והא דתניא היה ישן בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה השחר: מצאתי כתוב בהלכות עד שיאור באל"ף ואנן ל"ג אלא עד שיעור בעי"ן ונקיטין שאם ניעור בעוד לילה אין מטריחין אותו לעלות עד שיעלה עמוד השחר ואצ"ל אם עלה השחר ועדיין לא ניעור שאין מעוררין אותו עד שיגמור שינתו והא לא איבעיא לן מידי אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו: סליקו להו הישן

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א נוטה תורה על ד' מינין של לולב שנאמר ולקחתם לכם וגו' ומפי הקבלה אמרו. פרי עץ הדר זה אתרוג. וכפות תמרים זהו ענף מענפי הדקל והם הענפים הפנימים שהם בתוך לבו של דקל והוא הנקרא לולב וזהו לשון כפות שכן דרכן להיו' עליו כפותין ולא הענפים החיצונים הנקראים חריות ועליהן מפוזרין. ענף עץ עבות זה הדס שעליו עולין ג' ג' בכל קן וקן ודומין לקליעה ומעשה עבות. ערבי נחל זו ערבה שדרכה ליגדל בנחל ד' מינין הללו אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פרים או רמון או דבר אחר וכל א' וא' חייב בהן שנאמר ולקחתם לכם שתהא לקיחה לכל א' וא':

ב כתב הטור דגזול פסול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש וסמ"ג כתב דגזול פסול לכל ז' ימים:

לשון ריא"ז

היה אחד מהן גזול או שאול ביום הראשון פסול שהתורה אמרה ולקחתם לכם ביום הראשון וזה הואיל ואינו שלו איני קורא בו לכם ונראה בעיני שאפי' אם גזלו או גנבו מן הנכרי ולא נתיאש הנכרי ממנו הואיל ויכול להוציא ממנו בדיינים אין אני קורא לכם ופסול כמבואר בקונט' הראיות: הלוקח לעצמו אחד מן המינים הללו משדה הנכרי ה"ז לא יתלשנו הוא עצמו לפי שהם נכרים גזלנין וחמסנין ומשיגין גבול הם ושמא הוא או אבותיו גזלוהו לאותו אילן וקרקע אינה נגזלת אלא הרי היא בחזקת בעלים לעולם ונמצא זה התולש כאילו הוא בעצמו גזלו מן הבעלים הראשונים והרי הוא גזול בידו ופסול תלשו הנכרי ונתנו לישראל אחר ה"ז המקבל קונה אותו ביאוש ובשינוי רשות וקורא אני בו לכם ביד המקבל ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא במקומות שיש שם רוב ישראל כגון בא"י ובבבל וכיוצא בהן אבל במקומות שלא היה שם רוב ישראל מעולם אין חוששין שמא נגזלה אותה שדה מישראל ואפי' אם נגזלה מן הנכרי הואיל ונתייאש אותו הנכרי הנגזל הרי הוא הפקר ביד ישראל זה שתולשו משם ויוצא י"ח אע"פ שהוא עצמו תלשו כמבואר בקונטרס הראיות:

ג מיי' הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נהירא לטור דמ"ש

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לישנא דתלמודא בפ' לולב וערבה בדף מ"ו הכי איתא לענין ברכה דלולב אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב כל שבעה וריב"ל אמר יום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצות זקנים. ופרש"י מצות זקנים ריב"ז וסייעתו ודרבנן לא בעי ברכה עכ"ל ור"ל דתקנת ריב"ז כמה ששנינו בס"פ לולב הגזול בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה ז' זהו מצות זקנים וק"ל: (ב) אמר ר' יוחנן כצ"ל: (ג) נ"ל כדאסיקנא: (ד) נ"ל בשמעתא:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמט:

שיטת ריב"ב

ה"ג אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר. דאם ניעור קודם עמוד השחר אין מטריחין אותו ואסעלה עמוד השחר ולא ניעור אין מטריחין אותו מידי דהוה אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו: פיסקא משלו משל וכו': גמ' מי שפך למי. שיש לפרש המשל שהעבד הוא ששפך לרב ומשל למה הדבר דומה דקאמרי' לאו אירידת גשמים קאי אלא איציאת סוכה קאי ופי' המשל כן הוא כמו שהעבד בשעה שהוא מוזג לפני רבו אירע לו אונס בעבודת מזיגתו נשפך לרבו קיתון על פניו כך זה בעבודת מצותו בזה את רבו מתוך אונס הגשמים והניח הסוכה בתוך אכילתו ויצא ומשום דאיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי כדפרים בגמ' איבעיא לן מי שפך למי: סליק פירקא

לולב הגזול והיבש פסול. גזול דכתיב ולקחתם לכם משלכם. יבש. דכתיב פרי עץ הדר אי זהו עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג וכתיב הדר למעוטי יבש וילפינן שאר מינין מאתרוג מה אתרוג יבש לא אף שאר מינין יבשין לא:

בשל תורה איירי ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' דתנן [דף מא.] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' הלכך כולהו פסולין דמתניתין לא שנא ביום טוב ראשון לא שנא ביום טוב שני של תורה ולקמן בשמעתא (א) באתרוג שנקבוהו עכברים הוא ביום טוב (ב) (באיסור) של דבריהם דאע"ג דתנן בנקב וחסר כל שהוא אסור בשל תורה בשני של דבריהם מיהא כשר וכי תימא היכי נימא דכולה מתניתין אפי' ביום טוב שני של תורה דהא תנן לקמן [דף לה:] אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול ואמרינן עלה בגמרא לפי שאין

רש"י

של אשרה. אילן שעובדין אותו עכו"ם מפרש טעמא בגמרא: ושל עיר הנדחת. משום דלשרפה קאי ושיעורו כמאן דמיכתת דכשרוף דמו דכתיב את כל שללה תקבוץ ושרפת ולולב בעי שיעור ארבע' טפחים כדלקמן וכיון דהאי לשרפה קאי שיעורא לא קיים: נקטם ראשו פסול. דלא הוי הדר: נפרצו עליו. מפרש בגמ':

משנה של א אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו

בהן היתר אכילה או שאין בהן דין ממון והני טעמי לא סגי אלא ביו"ט ראשון דבעינן לכם אבל בשני אמאי איכא למימר דכיון דאסורי הנאה נינהו כתותי מכתת שיעורייהו דערלה אין לה שום היתר אלא לשריפה היא עומדת וכן תרומה טמאה מן הנשרפין היא כדאמרינן פרק בתרא דתמורה ואמרינן נמי בפרק ב"מ [דף כה.] כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת (ג) אלא מה שאמרה תורה שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה היא עומדת ואסורה בהנאה חוץ מן הנהנה בה בשעת שריפה שהנאתה וביעורה שוה כתותי מיכתת שיעורה הלכך פסול כל שבעה אע"פ שיש בה דין ממון והיתר אכילה שהזכירו בגמרא היינו אסור הנאה כדאמר בעלמא [פסחים דף כח:] לא יהא בו היתר אכילה הלכך כולה מתני' בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני ומיהו היינו דוקא בשני (באיסור) דאורייתא אבל בשני (באיסור) של דבריהם הוא שחדשו ואמרו בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים כשר וממנו יש ללמוד לכל הפסולין שהזכירו חכמים בפגמין של ד' מינין שבלולב מפני שאין הדר שכולן כשרין ביו"ט שני של דבריהם ובירושלמי נמי גרסינן עלה דמתני' דעלתה חזזית על רובו רב יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ביו"ט ראשון בלבד וכבר הסכימו הגאונים לסמוך על הירושלמי דכיון שהכשירו בגמרא דידן בשני אתרוג חסר ושנקבוהו עכברים דמאים היאך נפסול בעלתה חזזית ושנטלה פטמתו אלא ודאי כולן כשרים ולא החמירו בשל דבריהם בטויין של ד' מינין שבלולב אבל הפסולין מפני אסורן כגון של אשרה דמשה ושל עיר הנדחת וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסולין כל ז' אפילו בגבולין דכתותי מיכתת שיעורייהו ועפרא בעלמא נינהו ואין נ"ל הפסולין מפני שאינן מינן כגון הדס שוטה ולפלפה שאין יוצאין בהן לעולם וכן הפסולים מפני שעוריהן כגון הדס וערבה שאין בהן ג"ט ולולב שאין בו ארבע ואתרוג הקטן וכן לולב הגזול שאע"פ שסוגיא זו דרים פרקין* ביו"ט שני של תורה היא לפי שטת הרמב"ן ז"ל אעפ"כ כיון דמצוה הבאה בעבירה קטיגור הוא אין יוצאין בו לעולם ומקרא מלא דבר הכתוב שונא גזל בעולה והיאך יברך על שמאיו של מקום אין זה מברך אלא מנאץ ואדרבה דשני יותר פסול שנטילתו איננה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפש ולפי מה שכתבתי למעלה אף היבש אע"פ שפסולו הוא משום דבעינן הדר אפ"ה פסול אף בב' של דבריהם לפי שנטל כל הדרו לגמרי [דהרי הוא כעין יבש] והרמב"ן ז"ל לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהן אבל הראב"ד ז"ל הביא ראיה בשם הרב מנחם בר' יצחק לפוסלו אף בשני של דבריהם מדפליגי רבנן ור' יהודה ביבש דרבנן אמרי יבשין פסולין ור' יהודה אומר דאף יבשים כשרים וא"ר יהודה [דף לא:] מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהן ואמרו לו אין שעת הדחק ראיה ואם איתא דביו"ט שני כשר לדברי הכל מה ראיה יש מזה אם היו מורישין לולביהן לבניהם שהיבש יהא כשר ביום ראשון שמא בשביל יום שני היו עושים שאם לא ימצאו לחים שיהיו יוצאין בהם מיום ראשון ואילך אלא ש"מ שהיבש היו חכמים פוסלין אותו כל שבעה. והרמב"ן ז"ל דחה ראיה זו ואמר דודאי ר' יהודה לא מן הירושה הביא ראיה לדבריו שהרי נחלה ממשמשת עד סוף כל הדורות והלולבין עם שאר כל הנכסים היו נוחלין ומנחילין אותן ושמא כדי לעשות מהן חבלין וקופות ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה"ק מעשה בבני כרכום שהיו מורישין את לולביהן לבניהם והם נוטלין אותם ויוצאין בהן בחג ואמרו לו שעת הדחק היה וא"א להם בלחים נוטלין היבשין למצותן [לזכר שלא תשכח מצות לולב] אלו דבריו ז"ל ואינם ברורים אצלי דודאי רבי יהודה לא מנטילתם הביא ראיה שהרי או היו מברכין עליהן או לא אם תאמר לא היו מברכין עליהם מה ראיה הביא רבי יהודה לדבריו הרי על כרחו לזכר בעלמא היו עושין כן בשביל שעת הדחק ולא שהיה כשר וא"ת מברכין היו עליו היאך אמרו לו אין שעת הדחק ראיה דודאי בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מן התורה ורבי יהודה ודאי אם ידע בנטילתן כבר ידע אם היו מברכין עליהן אלא על כרחין מירושתן בלבד הביא ראיה שמא תאמר לעשות חבלים ומשיחות הרי אין דרך לקיים הלולב כמו שהוא עד דור שלישי לצורך חבלים והיאך יורישום לבני בניהם בשביל כך שמא תאמר כשם שידע רבי יהודה מירושתן כך היה יכול לידע בנטילתן לא כי שאע"פ שרבי יהודה מכשיר היבש מודה הוא למצוה מן המובחר לח בעינן ואנשי כרכום היו מורישין אותן לבני בניהם שאם לא ימצאו לחים יצאו בהם הלכך משמע ודאי דיבש פסול אפי' ביו"ט שני של דבריהם כדברי הראב"ד ז"ל ויש לרז"ה ז"ל דעת אחרת כאן שהוא פוסק כשמואל דביו"ט שני מתוך שילא בשאול יצא נמי בגזול משום דרב אשי מפר' מתני' אליביה ולדידן דאית לן תרי יומי של יו"ט מסתברא דכל הפסולין ביו"ט ראשון פסולין בשני דאע"ג דידעינן השתא בקביעא דירחא אפ"ה הרי אנו תופסים אותו כאלו היה ספק אצלנו מפני מנהג אבותינו אבל יש מי שאומר שאין הפסולין הנוהגין ביו"ט ראשון נוהגין ביו"ט שני בזמן הזה דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת יום שני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאיתא בפירקא קמא דביצה [דף ד:] אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצות הנוהגות ביום ראשון אין לנו שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו לפטור מזה ולא כ"ל דבריו דודאי אין לנו להפטר מנטילתו אלא הרי אנו בזמן הזה כאבותינו שלא היו בקיאין בקבוע של חדש ואיכהו ואכן פסולי ראשון בשני נטלינן אבל ברוכי לא מברכינן: **של** אשרה ושל עיר הנדחת פסול. מוקמינן לה בגמרא [דף לא:] באשרה דמשה כלומר אותן אשרות שמצאו ישראל בארץ דהוו ע"ז דישראל דלית להו בטול כדכתיב ואשריהם תשרפון באש דכתותי מיכתת שעוריה דכל העומד לישרף כשרוף דמי אבל באשרה דעכו"ם לא יטול ואם נטל כשר וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוה ליה אשרה דמשה וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם תירץ הראב"ד ז"ל דבאשרה ומשמשין עסקינן דמיירי שהע"ז ביד עכו"ם וכיון שכן הוא [לא] קיימא לשריפה דקי"ל [ע"ז נג:] עכו"ם שביטל ע"ז בטל משמשיה וכמאן שאפשר למשמשין שיבואו לכלל היתר. ואין זה ברור דדילמא כי אמרינן דעכו"ם שבטל ע"ז בטל משמשיה דוקא כשהמשמשין ברשותו אבל משמשין שזכה בהן ישראל אפשר שאין להם בטול לעולם אע"פ שבטל עכו"ם ע"ז שלו לפיכך נראה דכי מכשרינן אשרה דעכו"ם היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון שיש לו בטול לא מיכתת שיעוריה וביו"ט שני עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביו"ט ראשון פסול ממה נפשך דאי לא זכה בו ישראל הוה ליה שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה ביה הוה ליה אשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה וכי אוקימנא מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני דאלו באשרה דעכו"ם יוצא הוא בשאול ומש"ה אמר רבא בגמ' דלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר והא דרבא אפילו קודם בטול היא דאי לאחר בטול אפילו לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה ואע"ג דרים לקיש מבעיא ליה התם בפרק כל הצלמים (דף מז.) רבא פשיטא ליה וכו' כמ"ש שם בס"ד וטעמא דיצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואע"פ שמקבל עליהן שכר אין זה אלא גרמא בעלמא כענין שאמרו המודר הנאה ממעין טובל בו בימות הגשמים כיון שאינו נהנה בגוף המים ואע"פ שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה וכדאמרינן נמי בסנדל של ע"ז דלא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות נתנו ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה אפ"ה כיון דלא מתהניא מגופו של אסור גרמא בעלמא הוא ולית לן בה: **נקטם** ראשו. פירש הראב"ד ז"ל דראשו של לולב היינו ראש שדרו שהלולב הוא השדרה והוא עצומו זה נקרא לולב ואין עליו אלא כעלי ההדס שאינו נפסל משום קטימת העלין דהא (ד) תנן [דף לג:] בהדס נקטם ראשו פסול ובודאי מגוף העץ קאמר מדאמרינן עלה דאם עלתה בו תמרה כשר ואין התמרה עולה אלא בעץ עצמו והקשו עליו דלולב סתם בהדי עלין משמע וראיה לדבר ממאי דאפליגו רבי יוחנן ושמואל לקמן [שם] בשיעורו של לולב דשמואל אמר דשיעורו בהדי עלין קרינן ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין מפרש ואמר שדרו של לולב אלמא לולב סתמא בהדי עלין משמע ועוד שאם אתה אומר שאין העלין מכלל הלולב היאך נחלקו בו אם העלין מן הכלל או לא והרי כיון שאינן מעצמו של לולב אין ראוי שיהיו נכללות בשיעורו ואין אלו תשובות אצלי דודאי שמואל הכי ס"ל [דלולב סתמא בהדי עלין משמע אבל רבי יוחנן דקי"ל כוותיה ס"ל] דסתם לולב לא משמע אלא שדרו דהא תנן במתניתין לולב שיש בו ג' טפחים וכדי לנענע בו ובברייתא נמי תנן לולב ארבעה ומפרש להו רבי יוחנן לבר מעלין אלא משום דשמעיה רבי יוחנן לשמואל דאמר לולב ארבעה בהדי עלין הוצרך לפרש ונומר שדרו של לולב אע"ג דלדידיה לולב סתמא שדרו משמע ושמואל נמי אע"ג דס"ל דסתם לולב בהדי עלין משמע אפשר דמודה נקטם ראשו ראש שדרו קאמר דבר הלמד מענייננו הוא מנקטם ראשו של הדס ומ"מ ראייתו מנקטם ראשו של הדס איננה מכרעת דאפשר הא כדאיתא והא כדאיתא שמפני שעליו של לולב מגופו הם כשנקטם עלהו העליון הוי נקטם ראשו אבל עלי הדס מתוך שאינו מגופו לא מקריא נקטם סתמא אלא בשנקטם עצו ולפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עליו האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דמפסלי' בכל דהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרי' בגמרא דאפילו כל שהוא פסול בו: **נפרצו** עליו. פרש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל שנטלו העלין ממקום

לג של תורה

שלטי הגבורים

דמ"ש זה מזה כדלקמן והראב"ד הכשיר כינשו רוב עליו ובלבד שתהיה התיומת העליונה לתה ולא נסירא להרא"ש ושיעור היבשות פירשו התוס' שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פי' משילכה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר:

לשון ריא"ז

יבישין פסולין לפי שאין יבש הדר ובשעת הדחק לולב היבש כשר וכן כל הנפסלין מפני שאינם הדר א' לולב וא' כל שאר המינין כמבואר בקונטרס הראיות:

א היה אחד מהם של אשרה שהיתה בימי משה שנא' עליה ואשריהם תשרפון באש פסול הואיל והוא עומד לשריפה הרי הוא כשרוף (ובאילו) [וכאילו] שיעורו (כרוב) [כתות] ובטל וכן היה א' מהם של עיר הנדחת. היה א' מהם של אשרה שבזמן הזה או של ע"ז לכתחלה לא יטול (אדם) ואם נטל יצא לפי שיכול לבטלו הנכרי והרי הוא מותר ואינו עומד לשריפה ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בשאר הימים אבל ביום הראשון אם נטל לא יצא שאין קורא לכם בע"ז של נכרים כמבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. אוקימנא בגמ' *):

*)כאן חסר דף א' מהכ"י

הגהות הב"ח

(א) נ"ל דאתרוג: (ב) ביום טוב שני של דבריהם כנ"ל: (ג) אלא שאמרה כנ"ל: (ד) נ"ל דתנן:

ממקום חבורן בשדרה ולא מחובר דגבי הדס דקתני ביה נפרצו עליו ליכא לפרושי ביה הכי שאם נתקו העלין מן העץ מיד הן נושרין ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין ועוד מדאמרינן בגמרא אמר רב פפא נפרצו דעביד כחופיא ובפרק הגוזל [דף צו.] משמע דחופיא היינו כשהעלין נחלקו לשנים דאמרינן התם האי מאן דגזל לולבא ועבדי' הוצי קני כלומר שנתק את העלין ממנו קנה גזל הוצין ועבדינהו חופיא קני והיינו שחלק את ההוצי דהיינו העלין לשנים ולשלש ואע"פ שדחק הרמב"ן ז"ל גזל לולבא ועבדא הוצי היינו שחלק הלולב לשנים בשדרתו והוצי ועבדא חופיא היינו שגזל חצי נר מצוה

נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשרות לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע בו כשר: גמ' א *אנקטם ב ראשו אמר רב הונא א"ר חנינא ל"ש אלא נקטם

רש"י

נפרדו עליו · מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן : יאגדנו למעלה . אם נפרדו עליו יאגדנו שיהו עולין בשדרה כשאר לולבין : ציני הר הברזל · מפרש בגמ' אע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם אורכה של שדרה : כדי לנענע בו . בגמ' מפרש לה: שלשה טפחים · תהא השדרה כנגד ארכו של הדס וטפח יותר כדי לנענעו דבעינן ניענוע כדלקמן מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות

לולב ונתק העלין ממנו אין זה במשמע לפיכך נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות והעלין נקראין הוצי וכשמחלקין אותן לארכן נקראו חופיא הכי מוכחא בירושלמי דאמרי' התם נפרצו עליו נעשה כמו שנחלקה התיומת אלמא שכשם שחלוק התיומת הוא במקום המתוים כך נפרצו עליו שנחלקו במקום רחבן אחת לשנים לארכן שאלו לפירוש של רש"י ז"ל מה ענין נחלקה התיומת לנפרצו העלין שהעלין שלמים אלא שנתקו ממקום חבורן ודינם לא הוזכר לפי שהוא פשוט שכל (א) שנתקן ממקום חבורן פסול אע"פ שעומדים ע"י אגד ומיהו דוקא ברוב עלין אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בשדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן ציני הר הברזל [דף לב.] כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה. ופסול זה נ"כ שנפרצו עלין לפי' הראב"ד ז"ל כיון דתלי בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עלין וכן בדין ולא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן [דף לג:] נשרו מקצת עליה כשרה. ונראה שהמינין הללו שוין בפסולין כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל המין הפסול המיוחד בו כגון חזזית ונטלה פטמתו ונקב וחסר כל שהוא באתרוג וענביו מרובין מעליו בהדס ולפלפה בערבה הא לאו הכי כל מאן דכשר בחד כשר באידך עד דפסיל ליה בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תני לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר מינין כדתניא וכולן כמושין כשרין ותנו אותה במשנה בערבה מפני שמצויה בה יותר הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ביה עבות ולפיכך אין ללמוד בה לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנו בנשרו מקצת עליו כל שנשארה השדרה מגולה דהייני [דף לב.] אופתא: נפרדו עליו כשר. שנפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן דלא"ג דכתיב כפות ללמדך שתהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו אבל חרות שאינו ראוי לכפותו כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא (ב) [יבמות דף קד וש"נ]. ורבי יהודה דאמר יאגדנו מלמעלה היינו משום דבעינן כפות ממש ולא תלי בפלוגתא [דף יא:] דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס וערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין: ציני הר הברזל. דקלים קשים הגדלין בהרים: כשרים. לולבים שבהן ואע"פ שעלין שלהם קטנים מאד אפ"ה כיון שמגיע ראש עלה זה בצד עקרו של זה כדמוקמינן לה בגמרא כשרות: (ג) כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי (ד) לנענעו מפרשינן להו בגמ' דה"ק כל לולב שדרו ג' טפחים כנגד ארכו של הדס והשדרה עודפת עוד טפח כדי לנענעו כשר ולקמן [דף לז:] מפרש האי נענוע דהוי מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים: גמ' אמר רב הונא א"ר (חסדא) [חנינא] לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש העלה העליון

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלים האמצעי' העולין מראש השדרה וקשה בגמ' דקאמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והן אותן שני עלין האמצעים והא אפי' בנקטם פסלו וכ"ש בניטלו לגמרי וי"ל דנקטם בראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק וי"ל דניטלה איצטריך ריב"ל לאשמועינן דסד"א דהוי סדר יותר מנקטם אי נמי בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן והראב"ד ז"ל כתב נסתפק לי אי זה הוא ראשו אם הוא העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה והביא הירושלמי דגרסי' בעי ר' אבא בר ממל קמיה ר' אבין יבשו ניצתו מהו מה בין זה לנקטם זה הדור וזה אינו הדור פי' ניצתו היא התיומת העליונה מלשון ויצץ ציץ והוא העליון כדכתב ויוצא פרח ויצץ ציץ ומדקאמר וכי מה בין זה לקטום אלמא דאפי' כי האי פסול ולא בעי חסרון בשדרה וכתב שיש נוסח שכתוב בהו בעו קומי ר' אבין יבשו הוצין מהו על כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו במשנתינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרה של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל והשיבו מה בין זה לקטוס כלומר נחשוב הואיל סיבשים כאילו הן קטומין כולם והשיבו לו זה הדור וכו' כלומר אע"פ שהוא יבש הדור הוא אבל כשהוא קטום כולו ונשארה השדרה ערומה אינה הדר ולגירסא זו נסתפק עדיין בנקטם ראשו אם הוא מן התיומת לבדה או שיחסר עמה מן השדרה ופשט ליה מדקתני עולה בהדס נקטם ראשו ועלתה בה תמרה כשר אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאם בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר ה"ל למימר נקטם ראשו ועלה בו עלים כשר. אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומש"ה צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרי' לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר והאי ודאי על שדרה עצמה קאמר כדמוכח סוגיא דשמעתין והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב והעולין נקראין עלין או הוצא וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב יבשות העלים אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמ' ויש ללמוד מן הירושלמי ממה ששאלו מר' אבין יבשו הוצין והיו סבורין לדמותו לקטומה והשיב להם שאין דומה לקטום שהקטום אינו הדור והיבש הדור ומסתבר ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס יבשו עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל א' וא' ע"כ מה שמדמה יחד הדס לולב וערבה יש לומר שלא לדמותם. דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יוצאים מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכח מלתא דעל שדרה קאמר לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד הוא כדאיתא שהוא בראש הלולב ואינו בגוף הלולב ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלין בגמ' לא מוכחא כן מדקאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח אלמא לולב סתם דקאמר שמואל הייני עלין: ב פי' הראב"ד שנקטם קצת מהעלין שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה וב"ה כתב לא שנקטמו קצת מהעלים העליונים אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פי' עד השדרה ולא נגע בשדרה והרא"ש פי' דברוב קטימת העלין העליונים מיפסל :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני כו' ואשכחן ליה לר' יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין : אמר הכותב אני רואה דברי רבינו הגדול ז"ל נוטים בסתמותיו להחמיר בגזול משום מצוה הבאה בעבירה כר' יוחנן וראיתו לו שכתב דין נקב וחסר להכשיר הפגומים בשני ודעתו אינה מתבררת מדבריו אבל אני נזקק לבאר בכאן השמועה הזו בפירושה ופסקה ולפי דעתי יפה הסכימו הראשונים לקבוע הלכה כר' יוחנן והדין עמהם דהא פלוגתא דשמואל ור' יוחנן היא וקי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש דמשמיה דר"ש בן יוחאי דהוא תנא קאמר לה ור' אמי נמי כוותיה סבירא ליה ומה שאמר דשמעת מינה דיאוש כדי קני לא הסכים יפה לשמועה וכך עיקר דר' יוחנן סבר יאוש כדי לא קני כדשמעינן ליה בעלמא ובכל היכא דלא חזינא הכי בגמ' לא דחקינן נפשין למימר הא דידיה הא דרביה ודייק מדכתב רחמנא גבי קרבן גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה כלל אף גזול אין לו תקנה כלל וקרבן פסול הוא ואפי' לאחר יאוש ואמאי הא קנייה גבוה ביאוש ושינוי רשות ונסי נמי דמקדיש לא קנייה *נמי בשוחט שלא לשמן שכשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה אלא לאו משום מצוה הבאה בעבירה שכיון שגזול הוא בידו אין הקדשו מצוה אלא ניאוצין הוא שהקב"ה מואס גזל בעולה ומנא תימרא דגבוה (ה) גבוה קני מדאמרי' בפ' מרובה איתביה ר' יוחנן לריש לקיש גנב והקדיש אינו משלם תשלומי ד' וה' היכי דמי אילימא לפני יאוש מי מצי מקדיש אלא פשיטא לאחר יאוש וטעמא דהקדיש הא לא הקדיש משלם ואי ס"ד קנה אמאי משלם שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ושמעת מינה דאי ביאוש כדי לא קני ניהא ואמאי היכי מצי מקדיש אלא ש"מ דגבוה גבוה קני ביאוש ושינוי רשות וה"נ איתא בפ' הניזקין וה"ג במשנתין מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש ולא גרסי' תו כדכתיב במקצת נוסחי בשלמא לפני יאוש וכו' וליתיה בהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל ורש"י ז"ל גריס ליה הכי בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא וכו' ופירש הא קנייה ביאוש גבוה קנייה ביאוש כלומר בשינוי רשות ולא הוצרך להזכירו שלעולם יש שם שינוי רשות והלכתא כר' יוחנן דדידיה עדיפא ולא היה כדבריהם שהיה ר' יוחנן סובר כאן יאוש כדי קני מ"מ במאי דאמר מצוה הבאה בעבירה לאו מצוה היא כוותיה קי"ל דא"נ לית ליה מהאי קרא מסברא אית ליה ומקרא אחרינא דדריש הכא שונא גזל בעולה ודידיה עדיפא לן מדשמואל בכל מקום ועוד דר' אמי נמי כוותיה ס"ל ופשטה דמתני' כוותיה אתיא ומה שאמר בעל זה המאור ז"ל משום דרב אשי דהוא בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא א"א לעמוד על אופי שלו שהרי כשכתב רבינו ז"ל בפ"ח דהלכתא כשמואל משום דרב פפא דהוא בתרא כוותיה ס"ל דקא מתרץ למימריה תפס עליו ואמר דלא חזי' ליה דס"ל לרב פפא כשמואל אלא פירושא בעלמא הוא דקא מפרש ליה רב פפא למימריה אע"פ שמשמען של דברים שם דרב פפא כשמואל ס"ל מדאמר בפירוקיה דכ"ע יש בהן ד' דברי הכל פסולה פחות מג' דברי הכל כשרה ולא אמר רב פפא הכא מג' ועד ד' וכו' ומיהו הכא ודאי משום פירוקיה דרב אשי בלחוד לית לן למיסמך אדשמואל דבכולי תלמודא הכי אשכחן דמתרצי רבנן אליבא דמאן דלא סבירא להו כוותיה לומר מנה לא תיהוי תיובתיה ואמרי' תרגומא אביי אליבא דרבה ותרגומא רבא אליבא דאביי ואמרי' מכדי דרב לא סבירא לן משנויי נפשך אדרב למה לך לתרוצי אדרב ואפי' למאי דקס"ד מעיקרא מקשינן בכמה דוכתי ומפרקינן ואפי' למאן דאיתותב אמרי' נימא מיהא נמי תיהוי תיובתא ומפרקינן לה ברים מכילתין מתרץ רב אשי לא נצרכא אלא לקיתונית שבה למאן דאמר בסוכה קטנה פליגי דלית הלכתא כוותיה והלכה פסוקא ורווחת אחריות ט"ס הוא אשכחן בפ' גט פשוט אמר רפרם זאת אומרת אחריות ט"ס הוא רב אשי אמר לעולם אימא לך אחריות לאו ט"ס הוא וכפ' מי שהחשיך אמרי' והלכתא נדרין אסורין אמר רב פפא עלה השתא דאמרת נדרין אסורין וכו' אלמא הכין ס"ל ואפ"ה אשכחן ליה בפ' אין דורשין דדחי ואמר אפי' תימא נדרין מותרין וכולה לפרוקה למאן דס"ל הכי אבל כשנהגו הגאונים לסמוך על מימרא דבתראי (ו) כגון דאמרי מימרא אליבא דחד כי ההיא דאביי דלעיל וכי ההיא דמס' שבת דאמרי' בגמ' מדקא מתרץ ר' יוחנן אליבא דר' יהודה דאמר וכן לתנייה ש"מ הלכתא כוותיה אבל בכה"ג אדרבה אמרי' שינויא היא ואשינויי לא סמכינן מיהו היכא דחזינן להו לבתראי דשקלי וטרו טובא ומתרצי אליבא דחד יש מקומות שסמכו הגאונים עליהם כפי מה שהסוגיא מוכחת לפי שיקול הדעת ובלבד שלא לדחות (ז) כלל שמסור בידינו אבל כאן הא קי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ומה שהשיב ממאי דקאמר רב הונא לההוא אוונכרי שקלינן וטרינן למימר ונקנייה בשינוי השם ואע"ג דמצוה הבאה בעבירה היא יש להשיב דאדעתא דנכרי גזלי ולא של ישראל דלא שכיחי ומשום הכי איתמר דלמקני מינייהו בעיא יאוש ושינוי רשות ומיהו מצוה הבאה בעבירה ליכא וכן מה שהשיב מסוכה גזולה בגוזל עצים וסיכך בהן אינה חשובה כלל שכיון שתקנו בה חכמים תקנת מרים ואפי' בא לצאת ידי שמים ועושה תשובה נותן לה דמי עצים הרי שאין זו הסוכה בעבירה ברשותו אלא דמים הוא חייב ולא קאי עלה השתא (זה) בעמוד וחזור אלא דמים אבל (ח) בעל הלכות ז"ל מצאתי שכתב בלשון (ט) דגזול פסול משום דמצוה הבאה בעבירה דכתיב והבאתם גזול וקתני גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ול"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש לפני יאוש דידיה בעינן והוא דגזל הוא לאחר יאוש משום מצוה הבאה בעבירה אבל אקנייה לאינים אחרינא קני ליה ונפיק בגויה ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני ומאי שנא מסוכה גזולה דמכשרי רבנן אמרי התם היכי דמי אי דגזל מיניה קרקע קרקע אינה נגזלת אי דגזל עצים (וטלית) קננהו בשינוי מעשה א"ה לולב נמי לקנייה בשינוי מעשה קסברי רבנן לולב א"נ אגד ותנ"ל צריך אגד שינוי החוזר לא שמיה שינוי א"ה גזל עצי סוכה נמי אלא עצי סוכה היינו טעמא משום דקננהו בשינוי השם מעיקרא עצים והשתא סכך מיקרו אי הכי לולב נמי מעיקרא אסא מיקרו והשתא הושענא מיקרי אמרי אסא ליכא שינוי השם דמעיקרא נמי (י) אסא להושענא קרו ליה והלכתא גזל עצים וסיכך בהם אין לו אלא דמי עצים בלבד וכן נמי כתוב בהלכות פסוקות ושמעינן מינה דכל שקנה ואינו חייב להחזיר אלא דמים אין בו משום מצוה הבאה בעבירה ולפ"ז ל"ק הא דאמרי' בסנהו אוונכרי ונקייה בשינוי השם וכן נראה מדברי רבינו שלמה ז"ל וסיוע מצאתי לדברים הללו בירושלמי תנא ר' חייא ולקחתם לכם משלכם ולא מן הגזול פי' ולא שאנו אלא ביום ראשון עד כאן א"ר לוי זה שהוא נוטל גזול למה הוא דומה לא' שכיבד את השלטון בתמחוי א' ונמצא משלו אמרו אוי לזה שנעשה סניגור קטיגור פי' דמשום מצוה הבאה בעבירה הוא ואפי' ביום שני ע"כ מה פליגי בשגזלו סוכה אבל גזלו וספהו דמים הוא חייב לו פי' ואין בו משום סניגור קטיגור שהרי קנה בשינוי מעשה ולכם קרינא ביה ע"כ גזל לולב מכאן והדס מכאן וערבה מכאן והגדן ושמעינן מן הדא סוכה גזולה אית תניי תני פסולה ואית תניי תני כשרה ר"ש בשם ריב"ל מאן דאמר כשרה בשגזל קרקע ומ"ד פסולה בשגזל פסל ואפשר שלא יקשה כשהיב לטעון ש"מ דכל היכא דקני בשינוי השם או בשינוי [על ידי] מעשה או ביאוש ושינוי רשות אין בו משום מצוה הבאה בעבירה שהרי דמים הוא חייב לו ולא עוד אלא אפי' ביאוש לחודיה למ"ד קני לית ביה (כ) תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו דאמרי' בפ' מרובה אמר רבה יאוש אמור רבנן דקני מיהו לא ידענא אי מדרבנן אי מדאורייתא ואותביה אביי מדתניא קרבנו ולא הגזול היכי דמי אי נימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני ומאי קושיא דלמא שאני התם משום מצוה הבאה בעבירה וכדר' יוחנן אלא ש"מ כיון דקנה אפי' ביאוש כדי שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה והנ"ל בשינוי מעשה או בשינוי השם ויאוש ושינוי רשות דליתא לאיסורא בעיניה ממש והיינו נמי דאמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול וכו' גזול דומיא דפסח מה פסח לית ביה תקנה אף גזול לית ביה תקנתא דאי יאוש קני כשר ולית ביה משום מצוה הבאה בעבירה שדמים הוא חייב לו ולא פליגא דעולא אדר' יוחנן רביה תדע דהא אפי' הדיוט נמי הכי דיניה שהגוזל ונתיאשו הבעלים אסור ליקח ממנו אע"פ שהוא קונה ביאוש ושינוי רשות קנאו גזלן בשינוי מעשה מותר ליקח ממנו מאי טעמא דמים הוא חייב לו והכי איתא בפ' הגוזל ומאכיל הלכך לולב הלקוח מן הגזלן לאחר יאוש לוקח יוצא בו ידי מצוה שהרי הדיוט מותר ליקח ממנו הקדים גזלן בהמה גזולה אינה מכפרת ואינה קרבה שהרי אסור ליקח ממנו אמר הקב"ה מפני ינמדו בני והרי זה נכון ומאי קשיא לך הא דאמרי' בפ' הגוזל עצים ר"א בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטים טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ואמר' אביי דקסבר שינוי במקומו עומד ואי"ל רבה ודלמא לא היא ע"כ לא קאמר ר"א בן יעקב התם אלא לענין ברכה משום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה אלמא (ל) הכי דקני בשינוי איכא משום מצוה הבאה בעבירה וז אינה קושיא דלרבה נמי בהא פליגי רבנן דפליגי עליה דר"א דמר סבר כיון שעיקרו גזל מנאץ הוא ומ"ס לאו מנאץ הוא וה"נ פליגי באתנן חטים ועשאן סולת

המאור הקטן

[דף כט ע"ב] קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר ואע"ג דבי כתב קרא ביום הראשון כתיב בין דיבש איכא למימר דאית ביה משום הקריבהו נא לפחתך ופסול אף ביום השני אלא גזול בשלמא ביו"ט ראשון וכו' ואוקימנא משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ויש מן הגאונים הרבה שפסקו כר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי שהגזול פסול אף ביום ב' ובודאי לכתחלה שפיר דמי למיפרש מינה לאפוקי נפשין מפלוגתא ומשום דמאים לגבוה מיהו לא חזי לן למיסמך על הא דר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי דשמעת מינה דיאוש כדי קני ואשכחן ליה לר' יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין דקאמר חיוביה דגנב בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בב"ק בפ' מרובה ומשמיה *דר' יוחנן הוא דקאמר ליה הכא ולא ס"ל כוותיה ואף ר' יצחק בר נחמני משמיה דשמואל פליג עליה בפירוש דקאמר ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ורב אשי דהוא בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא א] וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי שקלינן וטרינן למימר ונקנייה בשינוי השם ואע"ג דמצוה הבאה בעבירה הוא ומ"מ לית דחש להא דר"ש בן יוחאי : ובאתרוג שנקבוה עכברים איתמרין תרי לישני וכלישנא בתרא נקיטין לקולא דספיקא דרבנן היא שאין לנו מצות לולב מן התורה מיום ראשון ואילך וכ"כ הרי"ף ז"ל ומצאתי בהלכות ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל ירושלמי ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין אינן אלא ביו"ט ראשון והכי פסקו רבנן בתראי : והא דת"ר סוכה גזולה ר"א פוסל וחכמים מכשירין אוקימנא בתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו אבל גזל עצים וסיכך בהם דברי הכל אין לו אלא דמי עצים בלבד דעבדו רבנן תקנתא כדין תקנת השבין ומהכא נמי שמעת דלא סבירא לן כר"ש בן יוחאי דפסל בלולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה שאם היה כן אפי' סוכה תפסל בגזול עצים וסיכך בהן שאף היא מצוה הבאה בעבירה היא ואם גזל סוכה העשויה בראש העגלה

השגות הראב"ד

א] וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי וכו' עד אלמא לית דחש לכא דר' שמעון בן יוחאי : א"א אינו כלום דלגבי אוונכרי ליכא עבירה ולגבי סוכה נמי כיון דקרקע אינה נגזלת אינה אלא שאולה בעלמא דברשותא דמארא קיימא ואין עליה במצות שם גזולה וקרא כתב והבאתם גזול ואין זו גזולה. והיכא דגזל עצים נמי אין על עצים הללו עכשיו שם גזולים . והכי איתא בירושלמי וכן כתבתי בחבורי בהל' לולב ובנוסחאות הישנים והספרדים גרסי' באתרוג בענין של אשרה פסול משום דהוי לה מצוה הבאה בעבירה ופירושא דמלתא דאפי' בכל אשרה נמי פסול אפי' דלאו דמשה ומשום דמתתכי מריחא בתפיסתו מאח"כ בשאר מינין . וכבר הרחבתי בכל זה ובראיות ברורות כתבתי שהיבש פסול כל ז' הימים ובירושלמי פסלוהו משום לא המתים יהללו יה אבל שאר פסולים כשרים ביו"ט שני משום דאיכא הדר במקצת אתרוג לאפוקי יבש דליכא ביה הדר כלל כמו המת :

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' לולב סמג עשין מד טור או"ח סי' תרמה :

[דף רמה ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) שנתקו כצ"ל: (ב) נ"ב פירש דר' זירא הוא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו עי' בפ' המנחות והנסכים בדף ק"ג ועי' בפ"ק דקדושין בדף כ"ה בתוס' בד"ה כל הראוי לבילה כו' : (ג) תיבת כל נמחק: (ד) נ"ל לנענע בו : (ה) דגבוה קני כצ"ל וכן לקמן: (ו) נ"ב היינו דוקא : (ז) הכלל כצ"ל: (ח) לבעל כצ"ל: (ט) נ"ב זה : (י) לאסא הושענא כצ"ל : (כ) נ"ל שוב : (ל) אפי' היכא כצ"ל :

הטלין ובדידיה נמי אמרינן דנסדק כשר אלא היכא דעביד כי המנק וכ"ת והא אמרינן לקמן דנחלקה התיומת פסול (א) ופירשו בו דהיינו העלה האמצעי אלמא דאע"ג דלא עביד כי המנק פסול תירצו בזה דכי פסלינן בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובא אבל מיעוטא לא מיפסל אלא היכא דעביד כי המנק *[ויש מחמירין ומפרשין דנסדק במקום התיומת פסול והא דדייקינן אבל נסדק כשר הוא באמצע העלה לארכה אבל נסדק במקום התיום נחלק שמו ופסול] ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק התיום אפילו במיעוט פסול וכי שרינן נסדק

רש"י

ופללים רעים: **גמ'** נסדק. נסדקו ראש העלין: כוון. שעשוי קמטים קמטים: כפוף. דומה לאיש גיבן ראשו כפוף כאגמון: קווץ. שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצים: עקום דומה למגל. חדא מילתא היא: חרות. קשה שנעשה חריות שכך דרך לולב עליו נושרין בימות הגשמים (א) ומתקשה ונעשה עץ: דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: כי המנק. פויינצ"ר בלעז כנרזל של סופרים שיש לו שני ראשים (ב) שראשו מפולש כך לולב גדל כמין שני שדראות מקצת עלין לכאן ומקצת עלין לכאן: מאחריו. (ג) הנעקם לצד השדרה: מלפניו. לצד שכנגד השדרה (ד) עשוי כשדרה של בהמה שהחוליות והצלעות מחוברות מכאן ומכאן ואף עליו מכאן ומכאן והאמצעי עולה כמקל: וסליק בחד הוצא. שכל עליו מצד אחד: כי חופיא. איסקוב"א בלע"ז שמכבדין את הבית ועושין אותו מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין בה הרבה ביחד: דאיפרוד איפרודי. ראשיהן נפרדים כענפי אילן ואין מגומגמין בשדרה עם העלין שלמטה מהן: תיומת. לפי שהן דבוקין כתאומין: נחלקו התיומת. שני עלין העליונים אמצעיים שעם השדרה כלה נחלקו זה מזה [וזה שלא כפי'

גמרא

נקטם ראשו אבל נסדק כשר ואי נסדק א דעביד *כי המנק פסול והוא כלי שיש בו שני ראשים וזה צורתו Y. תניא לולב כווץ קווץ כפוף סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר. עקום דומה למגל פסול אמר רבא לא אמרן אלא מלפניו אבל מלאחריו ברייתיה הוא וכשר ואמר רב פפא ולצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול. אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: נפרדו עליו כשר. אמר רב נפרדו עליו דאיפרוד איפרודי נפרצו ב עליו דעבדי כחופיא פירוש נפרצו עליו כגון שנתרו מן השדרה והן תלויין בה וזהו דעביד כי חופיא שהוצין כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסי' בהגוזל קמא* הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה נפרדו שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא ניתק אחד מחבירו ולפיכך כשר: בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו ת"ש דא"ר יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשית כמי שניטלת התיומת ופסול פירוש התיומת גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותאומה מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לב' והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול: ציני הר הברזל כשרות: אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסולות: ג לולב *שיש בו ג' טפחים וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ד ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח ואקשינן והא תנן לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו כשר והאי שיעור' דאמרינן הוא דלא להוי פחות מהאי שיעורא אבל אי הוי טפי ביה מהאי שיעורא כשר דקיימא לן לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור מלמטה:

ר"ן

נר מצוה בדלא עביד כי המנק היינו בשנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו דנחלקה התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלין הכפולין יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול והכי משמע בירושלמי דאמרינן נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת [אלמא] בכל העלין הוא דומיא דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפי זה אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי המנק ומקילין עוד לפי זה ואומרים דכי פסלינן בדעביד כי המנק היינו שהלולב עשוי כך מתחילתו כעין ב' שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלין והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר: **תניא** לולב כוון. שעשוי קמטים כדאמרי' בחולין גבי כל שחתכו וכוון: קווץ. שיש בו קוצים: סדוק. דעביד כי המנק ויש שגורסין כן בברייתא: כפוף. שראשו כפוף כאגמון: חרות. שהוא קשה ואינו יכול ליכפף: דומה לחרות. שהתחיל להתקשות ולא נתקשה לגמרי: לאחריו. שנעקם לצד השדרה: לפניו. לצד שכנגד השדרה: שדרה. זהו הצד העשוי כשדרה של בהמה שהחולי' והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן ואף העלין העולין מכאן ומכאן והאמצעי חלק ועולה כמקל: האי לולבא דסליק בחד הוצא. פרש"י ז"ל שאין בו עלין אלא מצד אחד ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולים אלא עולין אחד אחד ומדאמרי' בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול כל שבעה אפילו בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול: נפרצו דעביד כחופיא. פרשתיה במשנתינו: נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. פירוש אם נחלקו העלין במקום שמתאימין הרי הוא כאילו נטל בכולן בכל אחת ואחת אותו חוט המתאימן והוה ליה חסרון בכולהו ובהא ודאי פסול דמשמע דפשיטא לן דחסרון בכולהו פוסל: **אמר** ר' פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. קי"ל כוותיה ודלא כשמואל דסגי ליה כל שיצא לולב מן ההדס טפח אפי' בהדי עלין ומסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהן טפח ומשום הכי נקטי ליה ר' יוחנן ושמואל בהאי לישנא ולא אמרו סתם לשמואל לולב ארבעה בהדי עלין ולרבי יוחנן לבר מעלין: **מידי** הרב אלפסי ז"ל כאן לא דק דבגמרא אמרי' דהני טפחים דהדס וערבה טפחים קטנים הם שחוזרין לשני טפחים ומחצה שהן עשרה גודלין דהכי מפרשינן אליביה דר' טרפון בגמרא דקי"ל כוותיה וי"א שהטפח שצריך שיהיה יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שעור לולב ד"ט קטנים השלשה מהם הם עשרה גודלין כמ"ש והטפח אם היה גדול היו בו ארבעה גודלים שהם י"ב שלישי גודל לא מהן פחות כדי להעמידו על טפח [קטן] כשאתו עשרה שלישי גודל שהם שלשה גודלים ושליש ונמצא שיעורו של לולב שלשה עשר גודלין ושליש וכן כתבו בתוספות והרב רבי יונה מנח ביה סימנא מי בעל דברים יגש אליהם שהלולב שנאמר בו דברים הרבה דהיינו ברכת לולב והלל שיעורו י"ג"ש דהיינו י"ג גודלים ושליש אבל הרמב"ן ז"ל כתב שלא חלק ר"ט בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ד' גודלים ורא"ה לדבר מדאמרי' בפ' (התכלת) [המפלת] [בנדה דף כו.] חמשה שטורן

המאור הקטן

העגלה ובראש הספינה שאין לה דין קרקע דברי הכל פסולה והיינו דאמרי' בפ' הישן ורבנן האי לך מאי דרשי ביה מיבעי להו למעוטי סוכה גזולה ומכל זה לא כתב הרי"ף ז"ל כלום ושמעתא דרבינא בכשורא דמטללתא כולה עד סופה היה לו לכתוב: ואמר מר בר רב האיי הכי תנן ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת ד"ר יהודה ר' יוסי אומר אפי' א' בשתי ידיו דסבר ר' יהודה דיהא הלולב והאתרוג בשיעור שיהו שניהם נשואין בידו אחת ובתלמוד א"י נמצא סיוע לזה הפירוש סבר ר' יוסי אילו הוה (ס) וכפת תמרים יאות ליה אלא כפת תמרים כתיב אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת:

מלחמת ה'

סולת ב"ש סברי לגבוה מאיס וב"ה סברי לא מאיס כיון שקנה בשינוי דאביי הוא סבר דאי שינוי קונה אפי' ר"א בן יעקב מודה כב"ה ועוד דר"א בן יעקב ודאי לא קאמר שאינה תלה ואם הפרים ממנה על עיסה אחרת שלא תהא פוטרה ולא אמר אלא לענין הברכה שהוא מברך עליה אלא שילא ידי חובתו ואינו נלאת ידי חובה אמרו הלכך (קאמר) מתני' כפשטה (ו) תולה בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני והוי יודע שלא נחלקו שמואל ור' יוחנן אלא בגזול אבל ביבש ושאר כל הפסולין מחמת מומין כשם שפסולין ביום ראשון כך פסולין ביום שני וסוגיא מפורשת היא בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ורבי (ז) נמי בהדיא אמר יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה והיינו ביום שני ובגמ' ליכא מאן דפליג עליה אלא ר' יצחק בר נחמני

אמר שמואל אגזול והפי' שפי' בו בעל המאור ז"ל דאית ביה משום סקריבהו נא לפחתך שבוש הוא ואינה בגמ' דהא אנן בעינן הדר וליכא קאמרי' ור' אמי נמי אמר בהדיא יבש פסול לפי שאינו הדר ועוד דכל שאינו הדר אינו מאיס ואין בו משום הקריבהו נא לפחתך תדע דהא דר' יהודה דלית ליה הדר מכשר יבש ולא פסיל משום הקריבהו נא לפחתך ודברי הבאי הם שהאתרוג היבש נאה ומשובח הוא ועולה על שולחן מלכים (ח) בדי שריתני אלא שאינו הדר במינו שאמרה תורה והחסר שנקבוהו עכברים לא תשו בו משום הקריבהו נא לפחתך לפיכך היבש שריתו וגויו משובחים אתה פוסל זה היפך האמת הנראה לעינים הוא אבל עכשיו אני מגלה דבר נכון מאד בפי' השמועה שהראשונים לא אמרו טעם הכי דבר מפורש הוא בגמ' ובמשנה שהלולב ניטל מה"ת ז' במקדש ובמדינה יום א' וביום הראשון בעינן לכם ובשני אפי' במקדש יוצא הוא בלולבו של חבירו ומתני' מרישא דפרקא בלולב של תורה נשנית כולה עד סופה דקתני תקנתו של רבן יוחנן בן זכאי וכו' ובתקנתו של רבן יוחנן בן זכאי לא פסיק ותני מתני' בפסולי כלום ולא עליה דקדקו בגמ' כלום אלא על לולב של תורה שנשנית ברישא דפרקין עליו אמרו קא פסיק ותני ל"ש ביום ראשון ול"ש ביום שני דהכל לולב הניטל מה"ת קתני הגזול והיבש פסול בשלמא יבש בעינן הדר דהדר דשמא אתרוג כתיב כל היכא דבעינן אתרוג בעינן הדר אלא גזול אפי' במקדש אדם יוצא בלולבו של חבירו והיינו פסיק ותני גזול דומיא דיבש לפסולה זהו פי' השמועה וזו היא סוגייתא לפיכך הסכימו כאן בפסול כיבש ולא נחלקו אלא בגזול לבדו אבל ביום שני של גבולין שהוא מצות זקנים לא הוזכר כאן כלל ולא נחתינן להאורייתא תקון אי בשמעתיה דר' חנינא דהוה מסקנא ומכשר נקב וחסר דקסבר לא מחמרינן במצות זקנים בתוך פסולי דמתני' ולא תשתבש בזה מפני שהזכירו בגמ' לקמן יום שני והא אמור על יום שני של מצות זקנים שכבר פירשתי דעכשיו בשמועה זו לא נחתינן לאפלוגי בין של תורה לשל סופרים ונקט יום שני סתם בכל מקום שהרי על כרחך אתה אומר דביום שני דמקדש לולב השאול כשר והלכך קושיא זו שהקשו בגמ' אין לענין בקולא דלולב של דבריהם אלא לומר דגזול בשני כשר הוא בכל מקום ועוד נמצא בגמ' בכמה מקומות כגון הענין הזה מעתה גלמוד על הפסולין השנויין במשנתנו בפגמין של לולב והאתרוג שכולן כשרים ביום שני של דבריהם מדר' חנינא דמכשר בנקב וחסר ומפיק לה למתני' מלולב דדבריהם אבל הגזול שהוא משום מצוה הבאה בעבירה כ"ש בשני שאני פוסלו לפי שנטילתו איננה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפס ובגמ' ירושלמי שא"ר יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ביו"ט הראשון בלבד דבר ברור הוא להכשיר הפסולין ביום שני במדינה ואפי' הגזול דאיהו לית ליה מצוה הבאה בעבירה ואתיא אליביה בגמ' דילן אלא שמועתו דר' יצחק בר נחמני בשם שמואל הזכירוה בגמ' שלנו להכשיר הגזול בלבד ואפי' ביום שני במקדש ומ"מ הדא שיטה היא והדא סברה היא וכבר השמועה כולה מחוורת ומאירה כמרגלית ומה שהשיב בעל המאור מהא דאמרי' לקמן גבי אתרוג של ערלה לפי שאין בו היתר אכילה וביום שני כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון איננה תשובה כלל שהרי ערלה אסורה בהנאה והיתר אכילה נמי שהוזכר כאן היינו הנאה כדאמרי' התם מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה וכיון שאסור בהנאה ולשריפה הוא כתותי מכתת שיעוריה ויש אומרים דודאי ערלה כתותי מכתת שיעוריה אבל זה שאמרו בגמ' לפי שאין בה היתר אכילה וכן דין ממון לומר שאף מן השם הזה הם נפסלין שהיתר אכילה ודין ממון מוציאין אותן ממה שאמר הכתוב לכם ונפקא מינה לפסול של מעשר שני שבירושלים ביו"ט ראשון הא בשני ודאי פסולא דידיה משום מכתת שיעוריה הוא וכן בתרומה טמאה שהרי היא מן הנשרפין כדתנן בפ' בתרא דתמורה ואמרי' נמי בפ' במה מדליקין כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה קיימא ואיסורה היא בכל הנאות שבעולם חוץ מן ההנאה בה בשעת שריפה שהנאתה וביעורה שוה (אי) כתותי מכתת שיעוריה ומש"ה פסול אע"פ שיש בה דין ממון ובל דמאי שב"ש פוסלין מפני שהן גוזרין בכל אתרוג האסור לו אפי' בדיעבד ואע"ג דקרינא ביה לכם דהא ממונו הוא וב"ה מכשירין בזה לכתחלה משום דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני הא בטבל גמור לא יטול ואם נטל כשר ולהודיעך כחן דב"ש קתני דמאי אבל ודאי מעשר שני בירושלים ביום שני כשר אפי' לדברי ר"מ ומש"ה אמרי' בגמ' אתרוג של מעשר שני לדברי ר"מ אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט אלמא בחולו של מועד יוצא בו לפיכך לא אמרו אין אדם יוצא בו ידי חובתו בחג א"כ סתם נמצאת אתה אומר דכולה מתני' בין יום ראשון בין יום שני דבתורה קתני לד"ה חוץ מן הגזול לדברי שמואל דכשר בשני ותני והדר מהדר לה לקמן דקתני אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו ובשאר הימים אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו ולהכשיר שאול וגזול נשנית לדעת שמואל ולדברי ר' יוחנן לא הכשיר אלא שאול הא בשאר הפסולים ודאי מתני' פסיק ותני הוא ל"ש יום ראשון ל"ש יום שני והנ"ז נכון:

עין משפט נר מצוה

גי' ד"מ

א מיי' פ"ז מהלכות סוכה סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנ:

הגהות הב"ח

(א) והשדרה מתקשה כצ"ל: (ב) וראשו א' מפולל כו' כצ"ל: (ג) נ"ל שנעקם: (ד) שדרה זהו צד שעשוי כו' מחוברות בה מכאן ומכאן ואף לולב עליו כו' כצ"ל: (ה) נ"ב כלומר אילו היה כתוב וכפת תמרים בוי"ו הוה שפיר כדקאמרת דבעינן שיהיו שניהם נשואין בידו אחת השתא דכתיב כפת תמרים בלא וי"ו משמע דפרי עץ הדר בידו אחת כפת תמרים בידו אחת נמי שפיר דמי וק"ל: (ו) פסולה כצ"ל ותי' תולה נמחק: (ז) מ"ב אמי: (ח) כבדי ריחני כצ"ל:

שלטי הגבורים

א פרש"י בתחלת ברייתו היה כך שיש לו ב' שדראות מהנית עליו לכאן ומהניתם לכאן ולשון נסדק אינו משמע כן דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמרי' לולבא דסליק בחד הוצא אלא איירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח:

ב פרש"י שנתלשו בעיקרן מן השדרה והתוס' מפרשים אותו על כפלות העלין שכל א' כפול וגבו א' ולפניו ב' ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול:

ג וכן כתבו מיי' והראב"ד כפירוש רבינו והגאונים מפרשין עלין העליונים שדרכן להיות מחוברים זה מזה ברובן שנראים כשנים:

לשון ריא"ז

דרך העלין של לולב להיות כפולין וגב העלה המתאים שני צדי העלה מאחריו הוא הנקרא תיומת נטלה אותה התיומת הרי הוא חסר ופסול וכן אם נסדק רוב השדרה הרי הוא כנחלק התיומת ואע"פ שלא היה ראשו מפולל כשר כמבואר בקונט' הראיות:

ד וכן כתב מיי' כרבינו והראב"ד השיגו וטור בסי' תר"נ כ' שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלין ושדרה של לולב לבד מעלין העולין למעל' מהשדרה צריכה יוצא למעלה מההדס טפח חסר שהוא:

לשון ריא"ז

שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שדרו של לולב ג' טפחים ושליש חוץ מן העלין שבראשו כמבואר בקונטרס הראיות היו פחותין מכן פסולין ושיעור הטפח ד' אצבעות בגודל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון רש"י נחלקה התיומת ב' עליו העליונים אמצעיים שעם השדרה כלה נחלק זה מזה ונסדקה השדרה עם העלין שלמטה מהם ע"כ ולפי' זה נ"ל דלא קשה מנסדק דאיהו הוה בעלה גופה בנחלק התיומת לרב אלפס שנסדק הכפל:

שעורן טפח וחד מינייהו שדרו של לולב ומשמע דכי היכי דהנך כולהו טפחים שלמים הכי נמי טפח של שדרו של לולב ותמלא שיעורו י"ד גודלין לפי שהשלשה טפחים קטנים הם והרביעי טפח שלם : **מתני'** הדס הגזול והיבש פסול . גזול משום מצוה הבאה בעבירה ופסול כל שבעה אפילו בגבולין לר' יוחנן כמו שכתבתי במשנתנו ויבש פסול במקדש כל שבעה אבל בגבולין משני ואילך יש להכשיר ויש לפסול ע"פ הסברות שכתבתי במשנתנו גבי לולב : של אשרה ושל עיר הנדחת פסול . כמו שפירשתי בלולב : נקטם ראשו. ראש עלו דהכי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה כמו שכתבנו במשנתנו שאין דרכו של תמרה לעלות אלא בעץ : נפרצו עליו . כמו שפירשתי בלולב : ענביו. פירי שבו דומה לענבים: ואין ממעטין אותו ביו"ט. משום [דנראה] למתקן מנא ולא שרו ליה משום מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה שלא לצורך דכיון דמתקן מנא לא הותר לתקן מנא ביו"ט : **גמ'** ענף עץ עבות. עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעליו על ידי שהן עשויין כקליעה ושוכבין על אביהן : רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות. רבנן דייקי עבות ורבי אליעזר דייק ענף עץ : תלתא תלתא בקינא. שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה : תרי וחד. שני עלין כסדרן ועלה אחד מלמטה ארוך ועולה על השנים : מהדר אתרי וחד. אע"ג דתלתא בחד קינא נמי כ"ש דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא : הדס שוטה קרי ליה . לפי שעליו הולכין שלא כסדר כדרך השוטה אי נמי לפי שאינו הדס גמור קרוי שוטה כדקרי לבכור מן האם בוכרא סכלא בפ' י"נ [דף קכו:] : משכחת לה בהדס מצראה. הגדל על המצר אבל בהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרי' בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחינן וכו' אלמא בעינן שיהא כוליה עבות וה"נ אמרינן ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא (ברא"ש תור) [בדאשתייר] תלתא בקינא דאלמא בפחות (ו) מכאן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה ז"ל סובר דכי אמרי' בעי' כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול משום הכי אמרי' דעבות שלשה לא משכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן והיינו שני עלין כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכא דלא נתרי תרי שפיר מקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה: **ת"ר** יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין . פי' שלשה קנין שיש בכל אחד ואחד ג' עלין ופירש רב חסדא שיהא קן אחד בראש כל אחד מן ההדסים ונקט לה אליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן שלשה הדסים משום דלכתחלה בעינן שלשה הדסים משום נויי מצוה אבל אין ה"נ דמדינא בהדס אחד סגי (ז) שיש קן אחד לח בראשו כיון דמדינא בהדס אחד סגי לדברי מי שסובר כן כמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא לחין אבל כמושין לא דאע"ג דכולן כמושין כשרין כדאיתא בברייתא בגמרא היינו דוקא כולן אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח . ואחרים אומרים דלחים דקאמרינן היינו למעוטי יבשים אבל הוא הדין דכמושים סגי וראוי לחוש לדברי הראב"ד ז"ל ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל : **ועלתה** בו תמרה. מין תמרה כעין הנמלא בעלי' של ערבה וכתב הרב אלפסי ז"ל ואסיקנא הלכתא בהדיא כרבי טרפון אפילו שלשה קטומין וכו' ואין דבריו ז"ל בזה נכונים דנקטם ראשו דמתני' לאו כקטומין דר' טרפון כמו שאפרש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהו אם עלתה בו תמרה כשר ודוקא בשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יו"ט אי נמי נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס יו"ט לא היה ראוי כלל ודחוי מעיקרו לא הוי דחוי אבל מצות דהכי אסיקנא בגמרא [דף לג:] גבי ענביו מרובין מעליו דאם מיעטן ביו"ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא דמבעיא לן בגמ' בנקטם ראשו מבערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט אם יש דיחוי או לא אבל נקטם ראשו* ועלתה בו תמרה ביו"ט מספקא לן דדילמא דכיון דנראה מתחלת יו"ט והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאע"ג דגבי ענביו [מרובין] מסקינן דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיין דעלתה בו תמרה ביו"ט משום דשאני התם לפי שבידו לתקן דאע"ג שאין ממעטין אותן ביו"ט מכל מקום בידו הוא ומשום הכי לא הוי דיחוי אבל הכא בנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה ומיהו ההוא דענביו מרובין מעליו לאו בידו לתקן לגמרי חשבינן ליה דאי הכי אפי' נראה ונדחה לא הוי דיחוי דהכי תנן במסכת זבחים פרק כל הפסולין [דף לד:] קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופרכינן עלה ולהוי דיחוי ופריק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דיחוי ואע"ג דנראה ונדחה הוא והיינו טעמא משום דהתם בידו לגמרי לתקן דמצוה נמי איכא אבל הכא אין בידו אלא בעבירה דהא אין ממעטין אותן ביו"ט : **דבר** זה רבינו הגדול אמרו . רב : ואם עבר ולקטן כשר . ומפרש בגמ' בשהשחירו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו אבל

גי' ד"ם ביו"ט

תורה אור · נר מצוה

מתני' *הדס הגזול א והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותן ביו"ט : **גמ'** ב ת"ר °וענף עץ עבות (ויקרא כג) עץ שהוא עבות שענפיו ב חופין את עצו הוי אומר זה הדס ות"ר עץ שהוא קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת וזהו הדס ר"א בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו [א] ופריו שוה הוי אומר זה (א) הדס תאנא עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקיימא תלתא תלתא בחד קינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד (ג) הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא לההוא הדס שוטה קרי ליה . ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומשכחת לה *באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בקינא דאף על גב דנתרי ארבע מיניה דאינון רובא פשו להו תלתא בקינא והוה ליה עבות וכשר . תנו רבנן ג יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלים לחים כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד : נקטם ראשו: תני עולא בר חנינא ד נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ואיפסיקא הלכתא לקמן כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין הלכך ל"ש עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר : או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול : *אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו ל"ש אלא שחורות אבל ירקות מיני הדס הן וכשר °וא"ר פפא ואדומות כשחורות דמיין דאמר רבי חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה : ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט : תאנא ואם עבר וליקטן כשר *תניא לולב בין שהוא אגוד

רש"י

כפי' האלפס]: **מתני'** ענביו . פרי (א) שדומה לענב : אין ממעטין ביו"ט . משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו : **גמ'** תלתא תלתא טרפי בקינא חדא . שלשה עלין בצד א' יוצאין (ב) תוך עוקץ אחד : תרתי וחד . שני עלין בעוקץ אחד ועלה (ג) האחד מלמטה ארוך ועולה ורוכב על שניהם : מהדר אתרי וחד . ואע"פ דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא : אבא לההוא . דתרתי וחד הדס שוטה קרי ליה: מצראה. הדס מצרי : שלשה בדי עלין (ד) . ולכל בד ג' עלין לחין דבציר משלשה לא הוי עבות : ובראש כל אחד . שיהא (ה) עלין לחים בראשי הבדין אבל באמצעו לאו הדר הוא : ועלתה בו תמרה . כמין תמרה כעין הנמלא בעלין של ערבה פעמים שנמלא בעלה כמין פרי ירוק ולובעות הנשים בו את לציפיהן : אלא שחורות . שהענבים שחורים והעלין ירוקים הן : מיני דהדס נינהו . שמראיהן דומין לו : אדומות כשחורות דמיין דאמר ר' חנינא . לענין דם שחור באשה אדום הוא אלא שלקה

מלחמת ה'

ועוד תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר כתב הרב אלפסי ז"ל כו' עד עבות אלא בקושי :
אמר הכותב לא רבינו הגדול ז"ל אמרו אבל כל הגאונים כך אמרו ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע ועוד שזה הפי' מוקלה מן הדעת שא"כ למה פסל שום חכם בקטומין ומופשחים בהדס יותר משאר המינין והדרבה בהדס כשר לד"ה שהרי ענף כתוב בו וענף הוא הבד המופשח מן העץ ובירושלמי מפורש דמשום הדר פסלי ליה רבנן ואין לבד הגזוז מן הקרקע יותר מן המופשח לא תאר ולא הדר אלא משמע דעל הקטומין בראש הדברים אמורים והיינו ליגנא דגמ' דשלימים ור"ט מכשיר בזה ולא באחר משום שההדס בעבותו תלוי הדרו שעליו חופין את עצו משא"כ בשאר המינין וזו ששנויה בתורת כהנים ר' ישמעאל אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה כך פירשו שתי דליות כמה שכן כלומר בין קטומות בין שאינן קטומות ואחת דליות שאינה קטומה כלומר שצריך לחזור עליה שלא תהא קטומה והיינו דקתני אחת שאינה קטומה ולא קתני אחד שאינו קטום אלמא אדליות קאי והיינו נמי דלא אמר ר"ט אפי' שלשתן דליות לפי שאינן ודאי קטומין אבל נ"נ שהענפים הגדולים שדרכן של כורמים לזמור אותן ולקוץ ראשן בכל שנה כדי שיוסיפו הן הנקראים דליות והענפים השלמים הנקראים בדים או פארות במקרא ויונתן בן עוזיאל תרגם ועוברתיא וכן תרגם אונקלוס זמורה והוא הענף שכסחו ראשו ועל שם שנזמר נקרא כן וכן תרגומו על שם שהעבירו ממנה קצתה נקראת עוברתא ומן הלשון הזה של דליות אמרו חכמים המדלה בגפנים וכולן לשון זמור וכסוח ומה שאמרו עבות שלשה לא משכחינן לא ענפי הקטומים שלא מצינו לר' טרפון שאסר בהן לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכלו עבות מצוי לבן במקומן באורך ג' טפחים שרוב האורך שוטה והיינו דאמרי' בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא דלאו מצוי והלכתא קטומי שכיחי לגו טפי מחד ולא קטים שדרך ההדס הזה ליבש בראשו ולהסיר עליו העליונים ולהיות קטום :

המאור הקטן

תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר כתב הרי"ף ז"ל ואיפסיקא הלכתא לקמן כר"ט דאמר אפי' שלשתן קטומים א] וי"מ ההיא דאמרי' אפי' ג' קטומים לא שיהא נקטם ראשו אלא כגון שנקטמו מן הבקעות שענפי ההדס תלוין בה ונפשחו ממנו הבדין והיינו דאמרי' בגמ' השתא עבות ג' לא משכחינן אע"פ שר"ט מכשיר בדיעבד בקטומין כיון שמצותן לכתחלה שלא יהיו קטומין בסופן ומפושחין אלא גזוזין מן הקרקע אין אנו מוצאין מהם כשיעור ג"ט עבות אלא בקושי והא דבעי ר' ירמיה נקטם ראשו וכו' ב] איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסי' אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו יש דיחוי או לא וזה דומה לדיחוי של כסוי הדם דמייתי' עלה שנה וזה נראה ונדחה הוא ואינו דחוי מעיקרא ובגמ' אסיקנא דחוי מעיקרא לא הוי דחוי פשוט מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט מינה ואם עבר ולקט ענביו של הדס ביו"ט אם השחירו מעיו"ט כשר ואם השחירו ביו"ט פסול שמאחר שנראה ונדחה אינו חוזר ונראה ולא הזכיר כל זה הרי"ף ז"ל :

סליקו להו לולב הגזול

השגות הראב"ד

א] וי"מ ההיא דאמרי' ג' קטומים כשרה כו': א"א ולמה כסה מי הוא המפרש וכבר נודע מכמה שנים כי אני הוא המפרש ומתוך הירושלמי נתברר לי וכבר הכל מחובר יפה יפה בחיבור הלכות לולב שחברתי : ב] איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסי' אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט : א"א תופס את הקליפות ומניח את העיקרין ולא פי' אם במחובר עלתה בו תמרה או בתלוש וכבר העליתי הכל יפה כתבורי בפלפול ובדקדוק:

שלטי הגבורים

א אבל אם כמשו כשר ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פי' אפי' אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשהן ובמראיתם ואינן נקראים יבשים אלא כשילבינו פניהם שאז אפי' ישרו אותן במים לא יחזרו לכמות שהיו :
ב כתבו הגאונים שצריך שיהיה בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול ובה"ג כתב אפי' אין בו אלא פעם א' ג' בחד קינא כשר וכ"כ מיי' והרא"ש הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעכובא ברובו ואפי' אין העבות בראשו :
ג ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לחין כשר והוא שישארו בראשו ג' עלין בחד קינא והרא"ש פי' אפי' אם מהג' שבחד קינא יבשו ב' ולא נשאר בה רק א' לח כשר והוא שישאר בראש הבד פי' בג' עלים של הקן א' יוצא מכן וא' יוצא מכן והג' מורכב על שניהן והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור ולכן צריך שישאר אותו לח והראב"ד כתב אם יבשו כולן ונשארו ג' בדין כמושים פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור ולא נהירא להרא"ש דכיון דכמוש כשר ה"ה נמי אפי' יבש כולו ונשארו ג' בדין כמושים כשר :
לשון ריא"ז
יבשו עליו או שנשרו ונשתיירו בו ג' עלין לחים כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואע"פ שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין קטימתו :
ד נקטם ראשו כשר אפי' לא עלתה בו תמרים הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם :

הגהות הב"ח

(א) כ"כ שבו : (ב) נ"ל מתוך : (ג) נ"ל אחד : (ד) עלין לחין. שלשה בדין ולכל כו' משלשה עלין לא כו' כנ"ל : (ה) נ"ל שעלין שלמים : (ו) נ"ב ואין זה כ"כ ראיה דאיכא למימר דהתם ודאי מאחר שהיו ז' ונשר הרוב לפיכך בעינן דאשתייר תלתא בקינא אבל היכא שלא היו רק ג' מתחלה ולא נשאר רק א' ונשתייר הרוב כשר בשנים הנשארי' דרובו ככולו : (ז) נ"ל כשיש :

הגהות מא"י

[א] וענפיו ובגליון כתוב ס"א ופריו :

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' לולב טור א"ח סי' תרמט :
ב מיי' שם טור א"ח סי' תרמו :

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע אימה אתרוג ועי' לקמן . נ"ל דמוס יצא לסקלירי שיסד בקדושת יום א' דסוכות דבעבות ריח וטעם מר אף ע"פ דבמדרש שהדס ריח ולא טעם ע"כ ר"ל לא טעם טוב והנלא : (ב) נ"ב כס"נ ברי"ף פסחים פרק ע"פ סי' תמפו :

דף לג. · דף לג: · דף לג.

אבל השמירו ביו"ט הוה ליה נראה ונדחה ואין חוזר ונראה: ולהדור מצוה עד שליש במצוה. עיקר מימרא התם והכי איתא [ב"ק דף ט:] אמר רבי זירא למצוה עד שליש ופרכינן מאי שליש אילימא שליש ביתו אילו מתרמיין ליה שלשה מצות יהיב כוליה ביתיה אלא אמר רבי זירא להדור מצוה עד שליש במצוה וממאי דפרכינן מעיקרא משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שליש ממונו וזה תימה היאך נתנו [קצבה] למצוה עוברת וכתב הראב"ד כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכן אמרי' [כתובות נ.] המבזבז אל יבזבז יותר מחומש מפני שהעוני כמיתה ומיהו מסתברא דלא אמרי' הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות לא תעשה את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה. ומיהו כל חד וחד מיחייב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מצות עשה כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז ולהדור מצוה מסקינן דעד שליש בדמים יתן יותר כדי להדרה והתם אבעיא לן שליש מלבר או שליש מלגיו והרב אלפסי ז"ל מסתם לה סתומי כי היכי דנקוט לחומרא שליש מלבר דהכי ודאי טפי עדיף: מכאן ואילך (ב) של הקב"ה כלומר לוו עלי ואני פורע: והשתא דקי"ל לולב אינצריך אגד אי לא אתנחי' בהושענא מערב יו"ט פירוש באגד ההדס מתנח ליה ביו"ט ושפיר דמי. זהו לשון הרב אלפסי ז"ל ופירושו דאילו היה צריך אגד הוה מיתסר משום מלאכה כיון דבלאו הכי לא מתכשר וכדתנן אין ממעטין אותן ביו"ט אבל השתא דקי"ל אין צריך אגד לאו כלום קא עביד דהא אי איגקט כל חד וחד לחודיה נמי נפיק: לא אגיד ליה אלא (ג) כאגודה של ירק. משום דחזי לאכילה ולאו מוקצה הואי: אי נמי דעניב ליה מיענב. דלא קיימא לן כר' יהודה דאמר [דף לג:] דעניבה היינו קשירה: מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה. כלולב דלכם אכולהו קאי: וגזולה ודאי פסולה אפילו במדינה כל שבעה משום מצוה הבאה בעבירה אבל יבשה איכא למימר דכשרה בגבולין מראשון ואילך ואיכא למימר דפסולה על פי אותן הסברות שכתבתי למעלה בלולב: של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. כמו שפירשתי בלולב: צפצפה. מין ערבה ובברייתא בגמרא מפורשין סימניה ופסלי לה בגמרא מקראי: כמושה. הוא הדין

רש"י

שלקה לפיכך שמאוהו כדתנן חמשה דמים שמאים באשה האלוס והשחור וכו': וכי אגיד ליה ביום טוב לא אגד ליה אלא כאגודה של ירק-שמעי' מהכא דבעי' בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד ואוגדו כאגודה של ירק לאו אגודה היא ואפילו רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מ"מ מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא ליה כרבנן: מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה · דדמיא ללולב דלכם אכולהו קאי: של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה· דכיון לשריפה קאי כתותי מכתת שיעוריה: צפצפה · כמין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרי' לקמן ופסול מקראי: כמושה. פליטרי"א: ושל בעל · שגדילה בשדה שלא על הנהל והא דאיפליגו במתני' בד' בבות ותני לולב באנפי נפשיה והדס באנפי נפשי' וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליגי הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובים מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייך אלא באתרוג הלכך *איפרידינהו: גמ' קנה שלה אדום ופיה חלק. (א) עליו הלוקות ואינן עשויות פגימות פגימות: והתניא דומה למגל כשר. פי' מגל קציר פגימותיה נוטות כולן לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה: מסר · מגירה שקורין שייר"א ופגימותיה הולכות נכחה ולה שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: חילפי גילי. מין ערבה כשרה ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: מתני' ג' הדסים · בגמרא מפרש לה דכתיב וענף עץ עבות (דאפילו שנים קטומין): ושתי ערבות. דכתיב וערבי נחל: ולולב אחד. דכתיב וכפות תמרים כפת כתיב: ואפילו שנים קטומין · אהדסים קאי ובגמ' פריך מה נפשך אי קטום פסול והוא צריך שלשה ליבעי כולהו שלמים ואי קטום כשר ליכשר ג' קטומים ומשני חזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך ג' ומכשיר בחד ומיהו הדור בעי: ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין. דלא

אגוד בין שאינו אגוד כשר ורבי יהודה אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול מ"ט דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה והלכתא כרבנן דאמרי לולב אין צריך א אגד מיהו אגדינן ליה להדורי בעלמא דתנו רבנן לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר ואמרינן מאי מצוה משום זה אלי ואנוהו *התנאה לפניו במצות בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה: גרסי' בפרק ארבעה אבות נזיקין* א"ר זירא ולהידור מצוה עד שליש במצוה במערבא משמיה דר' זירא אמרי עד שליש ב משלו מכאן ואילך משל הקב"ה והשתא דקיימא לן דלולב אין צריך אגד אי לא אתנחיה בהושענא מערב יו"ט מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי ואי אגיד ליה ביו"ט לא אגיד ליה אלא כאגודה של ירק ששוזר שני קצוות של הוצא ונעיץ להו מלרע גבי הושענא אי נמי דעניב להו מענב: מתני' ב ערבה גזולה ויבשה פסולה ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסולה נקטם ג ראשה ונפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה או שנשרו ד מקצת עליה ושל בעל כשרה: גמ' ת"ר ג ערבי נחל הגדלות על ה הנחל ד"א ערבי נחל שעלין שלה משוכין כנחל תניא אידך ערבי נחל הגדלות על הנחל *פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים ת"ר איזו היא ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר ודומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ואמר אביי האי חילפא גילא כשר להושענא: מתני' *ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרוג אחד ואפילו ו ב' קטומים ואחד שאינו קטום רבי טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים רבי עקיבא אומר כשם שאתרוג

לשאר מינין דכמושים כשרים דהא יבש תנן בהו דפסול הא כמוש כשר ובהדיא תנן בברייתא בגמרא דכולן כמושין כשרין יבשין פסולין אלא לגבי ערבה אצטריך למתני הכי סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל: ושל בעל. שגדלה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף מנ"ל דכשר. בעל קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרינן בפרק מסקין (את) [בית] השלחין [דף ג.] דבעל ליסנא דמתיבותא כדכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא: והא דפליג לה מתני' בארבעה בבי ותנא לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחת ואחת מה שאין בחבירו דאילו ליגי הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכי אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבעה בבי: גמ' ערבי נחל. שגדלות על הנחל כחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה ומפיק בגמ' מדכתיב ערבי לשון רבים: שעלה שלה משוך. כנחל ולא עגול כלפלפה: וכתבו בתוס' [דף לד. ד"ה ורבנן] דכיון דמוכחא בגמ' דשל בעל מרבויא דערבי ילפי' ומוכח נמי התם דמערבי לא דרשי תרי דרשי מדפרכינן ורבנן למקדש מנא להו ומוכח נמי בגמרא [דף לד:] דמאן דבעי שלשה הדסים ותרתי ערבות יליף להדס מדכתיב וענף עץ עבות ויליף ערבה מדכתיב וערבי נחל שתים הלכך כיון דלקמן פסקינן כר' טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין ופסטא דמלתא משמע דבעינן שלשה ודריש להו לקראי כדדריש להו ר' ישמעאל מעיקרא מקמי דחזר בו כדאיתא בגמ' ומוקים רבויא דערבי נחל לשתי ערבות לית לן לרבויי של בעל ושל הריס ולפי זה צריך להזהר בערבה שהיא גדלה על הנחל ושלא תהא בשל בעל ושל הריס ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשרה הא (ד) תליא מלתא בפלוגתא דערבה אי סגי לן באחת או בעינן שתים הוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כל זה על דעת מי שפוסק כר' טרפון אבל לפנינו נכתוב עוד דעת אחרת שפוסקין כר"ע דסגי בהדס אחד וערבה אחת ולפי זה פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הריס: קנה שלה אדום. עץ שלה: ופיה חלק. חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: והא תניא דומה למגל כשר. מגל קציר שפגימותיה נוטות כולן לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה: מסר. היא מגרה שקורין סירה ופגימותיה הולכות נכחן ולהן שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות הסכין: כי תניא ההיא בחילפא גילי. מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: חילפא גילי כשר להושענא. אע"ג דאית לה שם לווי לחילפא היינו שמיה וגילא היינו שם לווי ואפ"ה כשרה דערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום וחילפא גילא דרכה להיות גדלה על הנחל וכיון אבל אע"ג דאית לה שם לווי כשרה ומשמע לי דמדאביי דבתרא הוא מכשר חילפא גילא אין לחוש הרבה למה שחוששין בעלי התוס' ז"ל בשל בעל ושל הריס דאלמא סבירא ליה דרבויא דערבי לרבויי מינין מוקמינן ליה ולא לרבויי תרתי ערבות בלבד: מתני' ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות בגמרא יליף לה: ואפילו ב' קטומים. אהדסים קאי ובגמ' פריך מה נפשך אי קטים פסול כיון דמצריך שלשה ליבעי כולהו שלמים ואם קטום כשר ליסגי בשלשתן קטומין ומשני דחזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר דאפילו *)שלשתן קטומים וה"ה אפילו אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דליתנהו דמו ומכשר בחד שלם ומיהו אפשר דמשום מצוה מיהא בעי שלשה אלא כיון שאין השנים מעכבים סגי אפילו שלשתן קטומין. אפשר דר"ט בעי שלשה מדאורייתא אלא דלא קפיד אקטומין או אפשר דר' טרפון לא נקט לעכובא אלא סירכא דר' ישמעאל נקט ולא אתא איהו למימר אלא שאין קטימה פוסלת אבל במכינא אפשר

*) גי' מהר"ס שנים

הגהות הב"ח

(א) תודן של עלין כו' כצ"ל: (ב) נ"ל משלו: (ג) באגודה כצ"ל וכ"ב נראה מפירושו שהיה גורס בדברי הרי"ף באגודה בבי"ת וקשה לי א"כ מאי האי דקאמר של הוצא דמשמע דמיירי באוגדו בו מלמטה כמו שתוחבין כשאוגדין הירק וכן מבואר בפרש"י שהיה גורס כאגודה בכ"ף ואולי הר"ן ז"ל כתב פירושו שלא כדעת הרי"ף וגירסתו: (ד) נ"ל הא מלתא תליא:

שלטי הגבורים

א ורש"י פירש דאע"ג דא"צ אגודה מ"מ בדיעבד אבל לכתחלה חובה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

לשון ריא"ז
ואוגד יחד כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל שכתובין בתורה ומצוה לקושרן קשר גמור כמו שביאר המורה:

ב קנה אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה:

לשון ריא"ז
וחייב אדם להוסיף משום הידור מצוה עד שליש כיצד מצא לולב נאה בג' ולולב שאינו נאה בב' אע"פ שהוא כשר יקח הנאה בג' וכן בשאר כל המצות שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה סוכה נאה ציצית נאה כתוב לך ספר תורה נאה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכה בשירים נאים וזה מבואר בפ' ר"א דמילה ואם בא להוסיף יותר מג' להדור מצוה מובטח לו שמשלמין לו מן השמים כמו שמבואר בב"ק פ"א:

ג מיי' מכשיר ערבה קטומה וטור כ'כרבינו:
ד כ' ב"ה מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה א' בבד א' כשר ולחומרא בעינן כהדס ומלשון הרא"ש ז"ל יראה דבעינן שישאר רוב:

לשון ריא"ז
נשרו מקצת עליה כשרה ונראה בעיני שאע"פ שלא נשתייר בה אלא עלה א' בבד אחד כשרה והוא שיהיה אותו העלה בראשו של בד כמבואר בקונט' הראיות:

ה והגדלה על ההרים פי' שלא על המים כשרה ורוב המפרשים פירשו שלכתחלה צריך לחזר אחר הגדלה על המים אלא שבדיעבד יצא אף בגדלה על ההרים והרא"ש כתב דלכתחלה יוצא בשל הרים וכן יראה מדברי מיי' שכתב ערבי נחל האמור בתורה אין כל דבר שגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע שנקרא ערבי נחל ורוב מין זה גדל על הנחל ואפי'. גדל במדבר או בהרים כשר:

לשון ריא"ז
ערבה שדרכה ליגדל בנחל אע"פ שהיא גדלה בשדה בין ההרים כשרה לפלפה שדרכה ליגדל בין ההרים אע"פ שנמצאת גדל בנחל פסולה:

ו כתב הרא"ש ז"ל והא דמכשיר בהדס קטום טפי מלולב וערבה כתב ה"ר ישעיה ז"ל משום דענפיו חופין את עצו ואין קטימתו נראית כל כך והראב"ד ז"ל ובעל המאור ז"ל חלקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא ופירוש רחוק מן הדעת ומהא דאמר לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון ולא דבר אחר יש שרוצין לדקדק דאם לא מצא אתרוג כשר מברך בפסול מדנקט פריש ורמון דוקא ולא נקט פסול ואומר ר"י דיש לדחות דנקט פריש ורמון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם אבל יש לומר דשרי כמו לולב פסול לרבנן דשרי בשעת הדחק דתניא בכולם כמושים כשרים יבשים פסולים ר' יהודה אומר אף יבשים כשרים אמר ר' יהודה מעשה בבני כרכום שהיו מורישים את לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפי' בפסול וכן כתב הרב ר' ישעיה דטרני ז"ל וכ"כ הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואומר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק בכלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפי' דיעבד אפי' במקום הדחק לא יצא בו ודאי שבמקום הדחק יוצאין בו ומברכין עליו לכתחלה ושלא במקום הדחק אפי' דיעבד לא יצא וסבר כמת הוא וכמו שנכתת שיעורו ואיננו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק מהן תורת לולב ואתרוג וזהו שאומר אין שעת הדחק ראיה כלומר שלא עשו כן אלא שלא תשתכח תורת לולב וכמו שאמרו ביבשים שנוטלים אותו לזכרון בעלמא שלא תשתכח וכו' ה"נ במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפ"ה מצי ליטול את הלולב לזכרון

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנא:
ב מיי' פ"ז שם סמג שם טור א"ח סי' תרנו:
ג מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג שם טור א"ח סי' תרמז:
ד מיי' פ"ז שם סמג שם טור א"ח סי' תרמט סעיף ה:

שיטת ריב"ב

אפשר דסבר כר"ע דמכשיר בהדס אחד ועוד יתבאר זה בס"ד ור"ע דאמר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד שאינו קטום קאמר ומשום הכי לא פריש לה והכי מוכח בגמרא דאמר ולדרוש להו כר"ע ומפרקינן דחד ולא קטום לא שכיח אלמא ר"ע חד ולא קטום בעינן ופי' קטומים סבר הרב אלפסי ז"ל דהיינו קטימת הראשים ולפיכך דחה למעלה מתני' דתנן [דף לג.] נקטם ראשו פסול מדאיפסקא הלכתא כר"ע והקשו עליו דמה טעם להכשיר נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין ועוד מדאמרינן בתורת כהנים ומייתי לה בירושלמי שתי דליות ואחת שאינה קטומה הרי שקראו לקטומין דליות ומשמע שאינן קטומי הראש דמה ענין לקרותן דליות ועוד דא"כ דאדחי ליה סתם מתני' דלעיל אדחיא נמי כולה שמעתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה והיאך אפשר שתהא כל אותה סוגיא דחויה מהלכה וכי תימא דאע"ג דהלכתא כר"ע לא דרשינן ליה בפרקא מפני שמצוה בשאינו קטוס להדור מצוה והיינו דלא בעי שמואל למדרש ליה כדאיתא בגמרא

מתני' שאתרוג אחד ולולב אחד כך הדס אחד וערבה אחת: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון: °*תניא ר' אליעזר [דף לד:] אומר יכול יאגדם כולם כאחד אמרת וכי נאמר וכפות והלא לא נאמר אלא כפות ומנין א שמעכבין זה את זה תלמוד לומר ולקחתם לכם שתהא לקיחה תמה: *תניא [דף לא.] ארבעה מינין שבלולב אין פוחתין מהן ב ואין מוסיפין עליהן לא

רש"י

דלא בעי הדור (א): גמ' יכול יאגדם כלם כאחד. ואתרוג עמהם: אמרת וכי נאמר וכפות. תמרים דגכוי וי"ו מוסיף לענין ראשון נגרפו עם פרי עץ הדר: והלא לא נאמר אלא כפות. דמשמע בפני עצמו ולא עם אתרוג וענף עץ מוסיף עליהן (ב) שנאמר בהן וי"ו לפיכך נאגדין עם הלולב: שמעכבין זה את זה. דאם חסר אחד מארבעה אין הג' מצוה: תמה. שלימה

ולהכי שקלינן וטרינן עלתה בו תמרה כדי שיהא הדור למצוה הא ודאי ליתא דהא בגמרא שקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה אי אמרינן ביה דהוא"ל ונדחה ידחה והיכי אפשר לליהוי דיחוי (ג) וגבי דמהדרינן דלא ליהוי קטום לכתחילה הא מדינא קטום בלא תמרה כשר והשתא נמי כי עלתה בו תמרה הדר מקיים ביה והיאך ידחה מפני שלא היו יוצאין בו לכתחילה בשעה שלא היתה בו תמרה ועוד דאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח ואם איתא דהך קטימה היינו קטימת הראש היכי אמרינן דלא שכיח והא ודאי שכיחי טובא שאין קטומי הראש והרמב"ן ז"ל מחזר לתרץ קושיות אלו ואמר דהאי דמכשרינן נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין היינו משום דע"י שהוא עבות בעלין (ד) אין הקטימה ניכרת בו כמו שהוא ניכר בשאר המינין ומה שקראו אותם בתורת כהנים דליות הענפים שהן קטומי הראש נקראים דליות שהן זמורות בלשון הפסוק והם הענפים שדרכן לקטום את ראשן כדי שירבו בהם ענפים ולפיכך נקראות זמורות על שם שזומרין אותן מלשון לא תזמור ומלשון דליות אמרו במשנה [פאה פ"ג מ"ג] המדל בגפנים כלומר הזומר וכולה סוגיא דלעיל דשקלי וטרו בעלתה בו תמרה כולהו סבירא להו דקטומין כשרין כרבי טרפון אלא דבעי' הדור מצוה בר מרבי ירמיה דבעי אי האי הוי דיחוי מעיקרו ואיהו ודאי פליג וסבירא ליה דלית הלכתא כרבי טרפון ואידך אמוראי לא חשו ליה ומהדרי ליה לפום טעמיה ודאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח היינו במקומו של שמואל שהיו מביאין ההדס ממקום רחוק ומתייבש ראשו מתוך שהוא רך ונקטם ולא היה מצוי אפילו אחד שלא יהא ראשו קטום וכדאמרי' לעיל בגמרא [דף לב:] השתא עבות שלשה לא משכחינן שנראה שלא היה ההדס מצוי להם וכל זה דוחק והיותר נכון הוא מה שפי' בה הר"ז הלוי ז"ל דנקטם לחוד וקטומין לחוד דקטומין דמתניתין היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מלדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותן מהם נקראין הבדים קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא והשתא אתי שפיר דקי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר המינין ואתה כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר האי דאמרי' דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מגדדיו והיינו דמקרו קטומין סתם ומקרו נמי דליות על שם שקוצצין אותם מלשון המדל דגפנים:

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. וגרסינן עלה בגמרא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר מכרו בשוה ולא תעלו על דמיהם מפני שמבקשין מכם שלשה הדסים ושלמים ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון דמכשר בקטומין ופרכינן עלה ולדרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי ומשני תלתא וקטומין שכיחי חד ולא קטים לא שכיח והקשו בתוס' ואי לא ס"ל כר"ע אלא כרבי טרפון היכי פרכינן עליה דלדרוש להו כוותיה ותירצו שכל זה הוא מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמיה ומוכיח לה הכי ודאי כי אמר ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון היינו משום דאזדא לטעמיה וס"ל הכי דאי לא תימא הכי אלא אף על גב דלא סבירא ליה כוותיה כדי להפחידם שלא ימכרו ביוקר היה אומר להם לדרוש כרבי טרפון אם כן ביותר מזה היה אפשר לו להפחידם לדרוש כר"ע דמיקל טפי אלא ודאי אזדא לטעמיה וס"ל כר' טרפון ודחי' תלתא וקטימי שכיחי כלומר לעולם לא תפסוק דאזדא לטעמיה דדילמא להפחידם אמר כן וליה לא ס"ל ודקאמרת א"כ יפחידם כר"ע דמיקל טפי ליתא דאדרבה רבי טרפון מיקל ממנו דתלתא וקטימי שכיחי וחד ולא קטום לא שכיח אבל צריך לדקדק שיש סוגיא כיוצא בזו בפרק כל שעה [דף ל.] ויש בה חלוף בב' דברים דאמרי' התם דאמר שמואל דקדרות בפסח משהינן להו עד לאחר הפסח ועביד בהו בין במינן בין שלא במינן ואמרינן התם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר ליה שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ אחר הפסח כי ליתא בעיניה ופרכינן התם ולדרוש להו כר"ש ומפרקינן התם אתרי' דרב הוה כלומר דפליג עליה כדאיתא התם והרי סוגיות הללו מתחלפין דהכא מספקינן אי אזדא שמואל לטעמיה במאי דאמר הכי או לא אלא שמא להפחידם אמר כן וכמו שפירשנו והתם לא מספקינן בהכי כלל אדרבה פרכינן ולדרוש להו כר"ש ועוד דהכא לא קשיא לן כלל כי סברי' דאזדא לטעמיה אמאי לא דריש להו כר"ע (ה) דהתם פרכינן ואמאי ולדרוש להו כר"ש וטעמו של חלוף זה משום דהתם ליכא לספוקי כלל שמא להפחידם אמר כן דבשלמא הכא איכא לספוקי דאמר הכי כדי שתהא מצוה מצויה אצל הכל ומשום הכי הוה מפחד להו במידי דלא ס"ל אבל התם גבי קדרות אין מצוה תלויה בכך דלימא להו הכי אי לאו דס"ל והכא היינו טעמא דלא פרכינן ולדרוש להו כר"ע כדפרכינן התם ולדרוש להו כר"ש דמשום דבשאינו קטום איכא הדור מצוה הוה ניחא ליה דליהדרו בתריה כל זמן שהמוכרין לא יעלו בדמים יותר מדאי והתם נמי בריש בבא בתרא [דף ס:] גבי רוניא דאקפיה רבינא מר' רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר ליה זיל [פייסיה (ו)] ואי לא דרשינא לך כרב הונא ואליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר היינו טעמא דלא דריש הכי לפי שסבר נתפייס רבינא בפחות מכן כדאיתא התם ויש לרמב"ן ז"ל שטה אחרת שהוא אומר דכי פרכינן ולדרוש להו כר"ע דדוקא פרכינן הכא הכי דאע"ג דאמר שמואל הלכה כרבי טרפון היינו לומר דקטומין כשרין אבל במניגא ודאי קי"ל כר"ע דסגי בהדס אחד דהא ר"ע לא משמע דפליג במניגא אלא אדרבי ישמעאל סמיך דאמר אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום כלומר אחד שאינו קטום מעכב ובעינן שנים קטומין בר מיניה להדור מצוה ורבי טרפון עלה קאי דאמר אפילו שלשתן קטומין סגי ולעיכובא לא משמע דפליג אדרבי ישמעאל שחזר והודה דבחד סגי ואי נמי פליג עליה כיון דהודה רבי ישמעאל לר"ע הוה ליה ר"ע יחידאה ומשום הכי פרכינן דוקא ולדרוש להו כר"ע משום דקיס לן דהלכתא כוותיה דאפילו תימא דלא בעי למדרש בקולי תרוייהו ולאכשורי בחד וקטום מ"מ לדרוש כר"ע לאודיה דמכשר בחד ולא קטום דהא קילא טפי ומהדרינן דחד ולא קטום לא שכיח הלכך אליבא דהלכתא נקטינן כתרוייהו דלמניינא בחד סגי מדרבי עקיבא וקטום נמי שרי מדרבי טרפון אלא דלהדור מצוה בעינן שלשה ואחד מהן שאינו קטום ומיהו בתחלה דלא שכיח מוקמי' אדינא ומכשרין בחד וקטום זו היא שטתו ז"ל ולבי מגמגם בה דאם איתא דרבי טרפון כי אמר שלשתן קטומין שלשה בעי לעיכובא לית לן למיפרך ולדרוש להו כרבי עקיבא משום דרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כיון דחזינן דשמואל פסק בקטום לקולא כרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כל שכן דמצי למפסק כוותיה לחומרא דבעינן שלשה לעכובא ואי רבי טרפון האי שלשה דקאמר לאו לעכובא בעי להו אלא למצוה ובשעת הדחק בחד וקטום סגי ליה אי הוה דריש הלכה כרבי טרפון הוה מיקל טפי דהוה מכשר אפילו חד וקטום ועוד שבכל הנוסחאות כתוב מאי טעמא אילימא משום דמיקל וזה הלשון מורה הפי' הראשון שכתבתי דליסנא דאילימא משמע דהכי קאמר אילימא דכי אמר הכי לאו משום דאזיל לטעמיה אלא משום דמיקל אבל לשטת הרמב"ן ז"ל דלא מספקינן כלל במאי דאמרינן דאזיל לטעמיה אלא דפרכינן אדדריש להו כרבי טרפון משום דמיקל לדרוש להו כרבי עקיבא משום דמיקל טפי היכי שייך ליסנא דאילימא והרב ז"ל כתב דאיכא מקצת נוסחאות דלא גרסי מאי טעמא אילימא משום דמיקל אלא גרסינן ולדרוש להו כרבי עקיבא וזו הגירסא ודאי אם היתה עקרית מורה כדבריו ז"ל אבל בכל הנוסחאות המגלות אללו כתוב בהן מאי טעמא אילימא משום דמיקל וזו הגירסא איני יכול ליישבה ע"פ פירושו: תניא ר' אליעזר הגדול אומר יכול יאגדם כולם כאחת. ואף האתרוג עמהם: וכי נאמר וכפות. תמרים דניהוי וי"ו מוסיף על ענין ראשון לגרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפות דמשמע בפני עצמן הן ולא עם אתרוג וענף עץ עבות וערבי נחל מוסיף עליהן שנאמר בהן וי"ו לפיכך נאגדים עם הלולב: שמעכבין זה את זה. שאם חסר אחד מארבעה אין השלשה מצוה: תמה. שלימה: תניא ד' מינים שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. יש מפרשין אין מוסיפין אפילו ממינן ומפקפקין לפי זה שלא להוסיף בהדס וליתא דהא אמרינן בגמרא [דף לד.] אמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר דמכשר אפילו שלשתן קטומין ופרכינן ולדרוש להו כר"ע כלומר דסבר דלא בעינן אלא הדס אחד ומדפרכינן הכי אלמא כר"ע סבירא ליה דבחד סגי ואפ"ה מהדר שמואל אתלתא ואמר להו אשוו וזבינו אלמא כי אמרינן הכא אין מוסיפין עליהן דוקא ממין אחר אבל ממינן שפיר דמי ולי' יא תליא מלתא בין מינן ומין אחר דהא מכשירין גימוניות של זהב אע"ג דמין אחר הוא אלא בנאותו תלי דכיון דלרבנן דאמרי לולב אין צריך

שלטי הגבורים

לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב כדאמר לא מצא אתרוג וכו' ואמרי' פשיטא מהו דתימא כי היכי דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה תורבא דכי איתיה לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי לסנך וה"מ היכא דליכא למיחש לתורבא כי הכא צריך למינקט כי היכי דלא ליטתכח מצות לולב ועוד מדקאמר נייתי כי היכי דלא לישתכח מצות אתרוג ואי לא נקיט לולב אמאי מייתי פריש שלא תשתכח תורת אתרוג וכי תמיר תורת אתרוג מתורת לולב אלא ש"מ דנקיט לולב אע"פ שאין אתרוג וס"ד אמינא לינקט בהדיה פריש או רמון לזכרון דהאי אתרוג קמ"ל למוטב ליטול הלולב ולא יטול עמו מין אחר במקום אתרוג משום דנפיק מיניה תורבא וא"ת בלולב נמי נפיק תורבא מיניה דזימנין הוה ליה תרווייהו ובעי למיפק בלולב לחודיה ולא סיה דד' מינין שבלולב מפרשי כאורייתא ולא אתי למיטעי אבל אתרוג לא אתפרש בהדיא וקסבר איניש דפריש או רימון פרי עץ הדר הוא וכין יבשים ללחים ליכא למיגזר משום תורבא דהיכא דאיכא לחין לא שבקי לחין ועבדי יבשים ע"כ והלשון אין שעת הדחק ראיה איני מורה על פי' זה דר' יהודה הביא ראיה לדבריו דאמר יבשים כשרים ומברכין עליהם מבני כרכים שהיו מברכין על היבשים ואמרו לו חכמים אין שעת הדחק ראיה שאין ללמוד שלא בשעת הדחק משעת הדחק אבל מודו רבנן דבמקום הדחק היו מברכין דאל"כ יאמרו לו בשעת הדחק נמי לא היו מברכין אלא כל הני פסולי' מסכן שכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אפי' בדיעבד לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצות אבל במקום הדחק שכשירוס כיון שא"א בע"א ומברכין עליהן:

א ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהן לא יברך על שנמצאין בידו אבל אם יש לו כולם אפי' לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהו כולן לפניו:

לשון ריא"ז

ד' מינים של לולב מעכבין זה את זה ואם חסר אחת מהן הג' כאילו אינם לפי שארבעתם מצוה אחת הן ואם נטלן בזה אחר זה יצא:

ב ולא יוסיף עליהן מין אחר אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף אבל מאותם ד' המינים יכול להוסיף עליהן ובהדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף אותו או לאו: בה"ג כתב הדס שוטה ואפי' בהדי אסא אחריגא פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו עבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' עבות ממלא אותו הדס שוטה וס"ד וכ"כ הרא"ש נסבו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות מס"א כמנין לולב ויש מוסיפין עד ע' כמנין הפרים:

לשון ריא"ז

ואם בא להוסיף בערבים והדסים מוסיף וטוב להוסיף עליהן שדרכן להשיר עליהן שמא יפסלו ועוד נויי מצוה הוא שיהא הלולב מסובב בהדסים ובערבות אבל אתרוג א' ולולב א' אין מוסיפין עליהם:

שיטת ריב"ב

גמ' יכול יאגדם כולסבבת אחת. והאתרוג עם שאר מינין: וכי נאמר. הדר וכפת הוה משמע אתרוג בהדי לולב השתא דכתב כפת משמע אתרוג לחודיה ושאר מינין לחודייהו: ואין מוסיפין עליהן. בגמ' פשיט' ומהדרי' מהו דתימא כיון דקי"ל לולב א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב בהדס: (ב) כ"ב וערבי נחל מוסיף עליהם: (ג) נ"ב נכי: (ד) נ"ב ואין: (ה) נ"ב והתם: (ו) נ"ב במאי דאיפיים:

צריך אגד ליכא למיחש משום בל תוסיף אלא מדרבנן כמו שכתבתי בחדושי כל לנאותו לא גזרו ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב שאם רצה להוסיף בהדס או בערבה כדי שיהא אגודה גדולה מוסיף ונויי מצוה הוא אבל שאר המינין אין מוסיפין על מניינן פירוש משום דבהנהו ליכא נוי: לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון. בגמרא [דף לא:] שיילינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא לייתי כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דאתי למיסרך ומשמע דדוקא פריש ורמון הוא דלא יביא אבל לא מצא אתרוג כשר מביא נר מצוה אתרוג פסול וה"ה לשאר המינין והכי מוכח בגמרא דאמרינן וכולן כמותן כשרין יבשים פסולין ר"ח אף יבשים כשרין א"ר יהודה מעשה בכרכי כרכום שהיו מורישין לולביהן לבני בניהן אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה אלמא דבשעת הדחק מביא הפסולין שבמינין: ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה ר"ת ז"ל חולק ואומר דכיון דכולן מצוה אחת כל שנטלן בזה אחר זה לא יצא ידי חובתו והכא הכי קאמרי' לא שנו דמעכבין משום לקיחה תמה אלא בשאין לו כלומר שאינו אוחז כאחת בידו אבל כשכולם בידו אע"פ שלא אגדם אין מעכבין ואין זה במשמע ובשם הרמב"ן ז"ל מקילין עוד ואומרים אע"פ שלא היו ברשותו ביחד כל שנטלן כולם יצא וכי אמרי' דאין לו מעכבין היינו לומר שכל שלא נטל את כולן אפילו באחד מהן לא יצא אבל כל שבאו לידו אפילו בזה אחר זה יצא ואעפ"כ אין ראוי לברך על הלולב אא"כ הוא יודע בבירור שיבואו לידו כולן שאע"פ

רש"י

שלמה: פריש · קודוי"ס בלע"ז: כמוסים· פלישטריי': מתני' של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דבעינן לכם מי שיש בה היתר אכילה ושיהא בה דין ממון וזו אין בה שום פרוסה דערלה אסורה בהנאה הלכך לא שלכם היא: ושל תרומה טהורה לא יטול. מפני דמכשרה ליה לקבל טומאה דאמרינן במתני' מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירה במים בשבת שהיו שורין האגודה במים שלא יבשו וכשהמים נוגעים לאתרוג הוכשר לטומאה דכתיב וכי יותן מים על זרע ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב את משמרת תרומותי אמר רחמנא עביד ביה שימור: חזזית. כמין אבעבועות דקות: ניטל פיטמתו · ראש האתרוג מפי רבי יעקב בר יקר ודוגמתו הפיטמא של רימון: נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול · ניקב וחסר כל שהוא חדא מלתא היא: ניקב ולא חסר · כגון שתחב בו מחט והוציאו כשר: ניטל עוקצו · זנבו כמו עוקצי תאנים: הכוש · שבא מארץ כוש ושחור הוא: ככרתי. כרישין היא

לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר ותנא נמי במתני'* ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה ואמר רב חנא בר אבא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה דקיימא לן לולב אין צריך אגד:

מנחות כז.

דף לד: **מתני'** **אתרוג הגזול א והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול של ב ערלה פסול ושל תרומה טמאה פסול ושל טהורה לא יטול ואם נטל כשר ושל דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר:

דף לה. **גמ'** *ת"ר ג פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין לא אפשר היכי ליעביד לינקוט חדא חדא לא מינכר' לקיחתה לינקוט תרי או תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר:

דף לה: **מתני'** *עלתה חזזית על רובו ניטלה פיטמתו נקלף °נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול. עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור'

שאין מברכין אלא על הלולב אפילו הכי כיון דאמרינן שאם לא יבואו כולן לידו לא יצא שמא לא יבואו לידו והוי ליה ברכה לבטלה: **מתני'** אתרוג היבש והגזול פסול. יבש דאתרוג היינו דאין בו לחלוחית: של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. משום דלא חזו כלל לשרפה קיימו וכתותי מיכתת שיעוריה: של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר. אם נטל כהן שהוא שלו כשר ואפילו ביום ראשון וטעמא דלא יטול מפרש בגמרא [דף לה:] אם מפני שמכשירו לקבל טומאה שעל ידי הלולב שנוגע במים נוגעין המים ג"כ באתרוג ומכשירו ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב את משמרת תרומותי או משום דמפסידה ע"י שממשמשו בידו: **של** דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. משום דלא קרינא ביה לכם לב"ש מפני שיש בו חלק לכהן והוה ליה כאתרוג של שותפין דלא נפיק חד מינייהו ולאו עלמא בטבל גמור אין יוצאין בו ביום ראשון אלא משום דתנא לא תני אלא מאי דפסול אפילו ביום שני של תורה לא תנא טבל דאע"ג דתנא דמאי לב"ש שאין פסולו אלא ביום ראשון תנא לא קפיד בדב"ש כיון דב"ה מכשירין אפילו ביום ראשון דלכם קרינן ביה מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוה עני וחזי ליה השתא [א] דתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' כדאיתא בגמרא אבל הרמב"ן ז"ל אומר דשל טבל קרינא ביה לכם כיון שיכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפריש על זה דהוה ליה כההיא דאמרינן פרק יש נוחלין [דף קנז:] באחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית דכל היכא דאיכא אתרוג לכל חד וחד יכול ליטלו לעצמו ולצאת בו הלכך על כרחין יוצאין בטבל וכי פסלו ב"ש של דמאי ארישא קאי [דהיינו תרומה טמאה של דמאי דלב"ש לא חזי למידי ולב"ה כשם שמאכילין את העניים דמאי כך מאכילין אותם [ב] תרומה טמאה של דמאי וממתניתין דהכא ילפינן לה] ואין דינו ז"ל ברור אצלי דאתרוג של אחין שאני דכיון דדעתייהו שכל אחד יטול איזה מן האתרוגים שירצה לעצמו הוה ליה כדידיה אבל טבל כיון דלאסור ביה עד שיפריש עליו ממקום אחר כשהוא נוטלו לצאת בו א"א לומר דליהוי דידיה כשם (*שאי) שאפשר לומר באתרוג: של מעשר שני בירושלים לא יטול. מפני שמכשירו לקבל טומאה ומפסידו ג"כ במשמוש ידים: ואם נטל כשר. דכשלו הוא דקסברי רבנן מעשר שני ממון בעלים הוא והוא הדין נמי חוץ לירושלים דאם נטל כשר דהא ראוי לאכילה הוא בירושלים אלא לרבותא תני ליה דאפילו בירושלים לכתחלה לא: **גמ'** פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שוה. דהכי משמע פרי עץ הדר שהעץ כפרי בטעם שוה: לנקוט חדא. גרעין אחד: לא מינכרא לקיחתה. מתוך קוטנה: **מתני'** עלתה חזזית על רובו. חזזית כמין אבעבועות דקות ובירושלמי אמרו דאפילו רובו מצד אחד: נטלה פטמתו. יש שפירשו שושנתו ויש שפירשו בו הדד שתחת השושנה או מה שבראש העץ הבולט הנקרא עוקץ שהוא בסוף האתרוג ונכנס בו כבוכנא באסיתא: נקלף. פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה כדאמרינן בגמרא שקרא עליה שם חוץ מקליפתו החיצונה. ולא נהירא דא"כ בלאו הכי נמי תפסל מדין חסר (א) כאיסר כדאיתא בגמרא ועוד דבגמרא פרכינן עלה מדרבה דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה הרי אינו נשאר כאהינא סומקא ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהיא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אתרוג כלל: נסדק. יש שפירשו (או)[בו] לארכו (ב) או ברחבו מפני נדדין ומיהו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו בכל שהוא פסול וכדאמרינן בגמרא גבי חזזית ואמר רבה ובחוטמו אפילו בכל שהוא ומשמע דה"ה לכל פסולי האתרוג ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק (ג) מצד אחד עד חללו או אפי' אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה: ניקב וחסר כל שהוא. (ד) יש שפירשו בו דתרי פסולי נינהו שניקב נקב מפולש אע"פ שאינו חסר או שחסר כל שהוא אע"פ שלא ניקב וכי קתני סיפא ניקב ולא חסר כל שהוא כשר היינו שניקב נקב שאינו מפולש ורישא במפולש וסיפא באינו מפולש ולא נהירא דכיון דניקב סתמא קתני ברישא ובסיפא משמע דכי הדדי נינהו ועוד דאי תרי (ה) פסולי נינהו ליתני ניקב חסר כל שהוא בלא וי"ו כדתני אידך כולהו בלא וי"ו נסדק נקלף ניקב אלא ודאי חד פסולא הוא דרישא קתני ניקב וחסר כל שהוא פסול וסיפא קתני דנקב ולא חסר כל שהוא אפילו בנקב מפולש כשר וסיפא איצטריכא ליה להשמיעינן דרישא חדא פסולא קתני:

עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר. לכאורה משמע דהנך תלתא בבי לא צריכי דעלתה חזזית על מיעוטו וניקב ולא חסר מדיוקא דרישא שמעינן להו וניטל עוקצו מדלא קתני ליה בפסולין ממילא כשר וליתא אלא מגלך צריכי ופירושא דרישא נינהו דעלתה חזזית על מיעוטו איצטריך להשמועינן כשר דלא תימא אפילו בשנים ושלשה מקומות כל שאין בין כל החזזית עלין כדי רובו כשר מש"ה הדר ותנא עלתה חזזית על מיעוטו כשר לומר שאינו כשר אלא כשאין החזזית אלא על מיעוטו בלבד אבל כשהיא מפוזרת ברובו שאפילו נצרף כל אותן החזזיות שבו אינן אלא על מיעוטו פסול וכדאמרינן בגמרא אבל בשלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול ופירושא דמתניתין היא דהא אתא להשמועינן בסיפא שכל שהיא מפוזרת ברובו של אתרוג בשנים ושלשה מקומות ה"ל כמנומר ומעתה אין לך להכשיר בה אלא כשאינה מפוזרת אלא במיעוטו ולפי שטה זו כל שהיא מפוזרת במיעוטו בלבד אע"פ שהיא בשנים ושלשה מקומות כשר: וניטל עוקצו. לדברי מי שמפרש שפטמתו היינו מה שנכנס בתוך האתרוג מלמטה כבוכנא באסיתא תאנא ניטל עוקצו להשמועינן דדוקא כשניטל מה שנכנס בתוך האתרוג פסול אבל כשניטל העוקץ היוצא כשר ולדברי מי שמפרש דפטמתו היינו השושנה תנא ניטל עוקצו להשמועינן

שאף

המאור הקטן

[דף לה ע"א] והא דתנן אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת פסול איכא נוסחי דגרסי בגמ' עלה מ"ט משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ונוסחי משובשת אינון דהא לא איצטריכא לן מאחר שאין בה לא היתר אכילה ולא היתר ממון בידוע שהוא פסול ועוד דהא כתותי מכתת שיעוריה כדאמרי' בלולב דאוקימנא למתני' באשרה דמשה. והא דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר אע"פ שלא הזכירה הרי"ף הלכה היא ובע"ז דאית לה ביטול דלא מכתת שיעוריה ואם נטלו כשר אפי' קודם ביטול כיון דאית ליה ביטול ומצות לאו ליהנות ניתנו וכשר ביום ב' דלא בעינן לכם והוא אינו מתכוין לזכות בו כדי שתאמר דהויא לה ע"ז ביד ישראל ואין לה בטלה עולמית אלא בנטילה בלבד הוא שמתכוין ואם נטלו אחר ביטול אפי' ביום הראשון כשר דהא לכם קרינן ביה בין כך ובין כך לכתחלה לא יטול דמאים לגבוה ושמעת מינה דכל היכא דלית ליה ביטול אפי' ביום שני פסול ואפי' בדיעבד משום דכתותי מכתת וכמאן דליתא כל עיקר דמי וה"ה לאתרוג א] ושמעינן מינה דאתרוג של ערלה שפסול משום שאין בה לא היתר אכילה ולא היתר ממון לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט ב' כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון ומכאן אתה למד לכל הפסולין האמורים במשנתינו והאמורים בברייתא ובגמ' שלא נאמרו אלא ביו"ט ראשון כדאמרי' באתרוג שנקבוה עכברים וניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ונולדו באתרוג סימני טריפה בעיא ולא איפשיטא:

השגות הראב"ד

א] וש"מ דאתרוג של ערלה שפסול משום שאין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון לא שנו אלא ביום ראשון וכו'. א"א לא מתוורא האי מלתא דהא תרומה טמאה וערלה מן הנשרפים הן כדאיתא במס' תמורה הלכך מכתת שיעורייהו:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמח: ב מיי' (פ"ו) [פ"ח] מהלכות לולב סמג טור א"ח שם:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אבל הרשב"א בתשובותיו סי' כ"ח כתב דאין חסרון אלא בחסר מבשר האתרוג שהוא הלבן שבו אבל קליפתו החיצונ' אינה חסרון וכך קבלנוה עכ"ל: (ב) לארכו ברובו מפני כו' כצ"ל: (ג) נ"ב נראה דהיינו דוקא כשהוא סדוק כולו ולא נשתייר בו כלום וכ"כ התוס' והרא"ש: (ד) נ"ב כן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ח שמפרש כןוהוא כפרש"י אע"פ שאינו כפירושו ממש שהרי כתב דניקב וחסר כ"ש חדא מלתא היא מ"מ לענין הדין דבריהם שוים וכן הכריח הרא"ש ע"פ הירושלמי והכי נקטי' להחמיר: (ה) נ"ב הא לאו קושיא היא דהרב המגיד העיד שהגירס' היא בלא וא"ו אלא דיש גורסין וחסר בוי"ו:

* פ צ"ו

הגהות מא"י

א] נמי חזי ליה כצ"ל: [ב] תרומה טבל של דמאי ומתני' כו':

שלטי הגבורים

א שיעור שיבשות פי' הראב"ד כשתכלה הלחה ואינו מוציא שום לחה כי הלחה לפרי כמו הדם בבשר שכל זמן שהוא לא יוצא לחה או מדוחק הסכין או מסחיטתו אבל לאחר שיבש לא יוציא לחה אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שא"א לסוחטו אלא לחותכו אבל כיון שנקב שאין בו חסרון כשר יכול להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט:

לשון ריא"ז

שיעור היבש לא נתפרש ונראה בעיני שאינו פוסל עד שיבש כולו ואם יבש מקצתו הרי הוא כמוש וכשר כמבואר בקונטרס הראיות:

ב ומז"ה פוסל אפילו בערלת חו"ל ולי נראה שערלת חו"ל יש בה היתר אכילה שהרי יכול להאכיל לכתחלה לחבירו שאינו מכיר בה ולא אמרו אתרוג של ערלה פסול אלא בערלת א"י אבל נראה בעיני שאין פסול אלא ביו"ט ראשון בלבד הואיל ואין בו היתר אכילה אין אני קורא בו לכם אבל בשאר הימים כשר כמבואר בקונטרס הראיות:

שיטת ריב"ב

לא יביא לא פריש ולא רמון. בגמ' נמי שיילינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא היכא דליכא אתרוג ליתי כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דא"כ נפיק מינה חורבא זימנין דאיכא דאתי למיסרך: מתני' של ערלה פסול. לפי שאין בה לא היתר אכילה ולא דין ממון ואנן בעינן לכם משלכם ומכאן אתה למד לכל הפסולין שלא נאמרו אלא ביו"ט ראשון דביו"ט שני כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא דין ממון: ושל תרומה טמאה פסול. ואע"ג דיש בה דין ממון שראויה להסיקה תחת תבשילו הרי אין בה היתר אכילה ואנן תרוייהו בעינן היתר אכילה ודין ממון: ושל טהורה לא יטול. בגמ' מפרש טעמיה: ואם נטל כשר. דהרי יש בו היתר אכילה ודין ממון: של דמאי וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' ת"ר פרי עץ הדר וכו'. פשוט הוא: מתני' חזזית. לקות:

שאף השושנה בכלל הפסול ולא הדד בלבד שאין בו דבר שניטל וכשר אע"פ שאינו מגוף האתרוג אלא עוקצו בלבד והא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא לדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא דלעיל תרי פסולי נינהו וניקב נקב מפולש אפילו לא חסר כל שהוא פסול תנא הכא ניקב ולא חסר כל שהוא לאשמועינן דניקב נקב שאינו מפולש כשר ולדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא חד פסולא הוי תני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר כי היכי דלא ניטעי ונימא דרישא תרי פסולי נינהו : **גמ'** תאני ר' יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו . פירש הרב אלפסי ז"ל דפטמתו היא השושנה כמו שקורין פטמא של נר מצוה

ור' יהודה פוסל: **גמ'** *ניטלה א פטמתו תאני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו פירוש פיטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו כדתנן פיטמא של רמון והיא שושנתו ופירוש בוכנתו קצה העץ הנתון באתרוג שהוא תלוי בו באילן ובעיקר העץ סביבותיו כמין אסיתא והעץ יוצא ממנה ונמצא העץ יוצא מתוכה כמו בוכנא באסיתא ואם נעקר מן העץ שהוא בוכנתו מעיקרו ולא נשתייר ממנו באסיתא כלום נמצא מקומו כמו גומא שהוא באסיתא ונראה כמו נקב וחסר ולפיכך פסול ואם נחתך העץ מלמעלה כמעטו ונשתייר כל שהוא בתוך האסיתא כשר וזהו ניטל עוקצו כשר : נקלף אמר רבא האי אתרוגא דאיגליד כאהינא סומקא כשר והא תנן נקלף פסול לא קשיא *הא בכולה הא במקצתה אם ב נקלף כולו ולא נשתייר ממנו כלום פסול ואם נשתייר מקצתו כשר כמו *הגלודה שמקצת מתיר בה : ניקב תאני עולא בר חנינא ניקב ג נקב מפולש במשהו נקב שאינו מפולש בבאיסר : *עלתה חזזית ד על מיעוטו וכו' אמר רב חסדא לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא ובחוטמו אפילו כל שהוא פסול : *תניא אתרוג תפוח ה סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול אתרוג כדור פסול וי"א אף התיום ו פסול ואתרוג הבוסר רבי עקיבא פוסל וחכמים מכשירין עלתה חזזית על רובו ניטלה בוכנתו נקלף נסדק וחסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר רבא לא קשיא הא לן והא להו פירוש לבני ארץ ישראל ז כושי פסול וכ"ש כושי הרבה הדומה לכושי שהוא פסול ולבני בבל שאתרוגיהן כושיים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול : *גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא ל"ש אלא כמין בריה אחרת אבל כמין ברייתו כשר אע"ג דעבדיה דפי דפי איתמר אתרוג שנקבוהו ח עכברים אמר רב אין זה הדר ולא היא דהא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה כלומר שהיה אוכל ממנו כפי צורך שעה והשאר יוצא בו ידי חובתו ולר' חנינא קשיא מתניתין דתנן חסר כל שהוא *פסול לא קשיא מתני' ביום טוב ראשון ורבי חנינא ביום טוב שני וכן הלכתא

רמון לאותו כן שעל הרמון בראשו דעלה וכך אמרו בירושלמי ניטלה פטמתו תמן אמרין שושנתו וניטלה בוכנתו דתני רבי יצחק בר אלעזר פסולה אחרינא הוא שאם ניטלה הבוכנא שבסוף עוקץ האתרוג הנכנסת באתרוג כבוכנא באסיתא פסול ולא נהירא דא"ה היכי אמרינן תני רבי יצחק בר אלעזר ניטלה בוכנתו ה"ל למימר ניטלה בוכנתו פסול שהרי לא בא ללמד פירוש הפסול השנוי במשנתנו אלא שבא ללמדנו פסול אחר ועוד שלא מצינו לשון פטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח כן שמו דהא תנן [עוקצין פ"ב מ"ג] פטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו והירושלמי דף לו. שפירש פטמתו שושנתו הא פליג עליה התם ר' יצחק דהכי איתמר התם נטלה *בוכנתו תמן אמרין שושנתו ר' יצחק חקולא אמר פיקא ורבי יצחק חקולא הייטו ר' יצחק בן אלעזר השנוי בגמרא שלנו כדאיתא בהדיא בפרק ע"פ [דף קיג: ע"ש וב"ע] והוא חולק שאין פטמתו שושנתו אלא פיקא וכל דבר עגול נקרא פיקא כאותו העץ הנתון בראש [הכוש] שהנשים טוות בו וכדאמרי' [בכורות כב. ע"ש] שלשה פיקות הן ולפיכך נראה דרבי יצחק אתא לפרושי דפטמתו ששנינו במשנתנו הייטו בוכנתו והוא הדבר העגול שנכנס באתרוג בסופו כבוכנא באסיתא דומה לפיקא ולא הזכירו בגמ' שלנו אלא דברי ר' יצחק בן אלעזר לאידך טעותא היא דטעו בפירוש פיטמא של רמון שחשבו שהוא הנץ שלו הלכך לפום גמ' דילן אם ניטלה שושנתו כשר ופטמתו דמתני' היינו בוכנתו שהוא העגול שבסוף העוקץ והיינו דתנן בסיפא דמתניתין ניטל עוקצו כשר לפרושי דפטמתו דרישא הייטו הבוכנא שבסוף העוקץ אבל כל שניטל העוקץ ונשאר הבוכנא בתוך האתרוג כשר ומצינו לשון פטמא ועוקץ [במקום אחד] כיוצא בזה בדדי אשה דאמרינן במסכת נדה [דף מז.] איזו היא סימניה משתשחיר הפטמא רבי יוסי אומר עד שתתן ידה על העוקץ והוא שוקע וסופו לחזור הרי שקראו עוקץ חודו של דד הנכנס בפיו של תינוק שהוא בולט חוץ מן הדד וקראו פטמתו לאותו עגול המשחיר הסמוך לעוקץ וכן באתרוג קראו עוקץ העץ הבולט ופטמתו העגול שבראשו הנכנס באתרוג . ואחרים מפרשים דניטלה בוכנתו היינו הדד שהפטמא בראשו ורבי יצחק בן אלעזר בא לפרש דהא דתנן ניטלה פטמתו אינו אמור על הפטמא בלבד שאינו נפסל בכך אלא כשניטל הדד ולפיכך יש להחמיר ולפסול כל שנטלו אחת משתי הבוכנות אבל ניטלה השושנה בלבד כשר : **האי** אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא . תמרה אדומה אף זה אחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות : הא בכולה הא במקצתה . פירש רש"י ז"ל במקצתה פסול דהוי ליה כמנומר אבל הרב אלפסי ז"ל פי' שהמקצת הנשאר מציל כדאמרינן בגלודה שאם נשתייר בה כסלע כשרה : ניקב נקב מפולש במשהו פסול . יש מחמירין ואומרים שהקליפה (ט) דבר בפני עצמו הוא וכל שניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ודאמרינן ושאינו מפולש בכאיסר אתי שפיר למאן דמפרשי במתני' דניקב וחסר כל שהוא חד פסולה הוא דמש"ה אמרי' דדוקא נקב מפולש הוא דפסול מחסרון משהו אבל שאינו מפולש לא מיפסיל עד כאיסר אבל למאן דמפרש דתרי פסולי נינהו וכל שחסר כל שהוא פסול צריך לדחוק ולפרש דכי אמרינן ושאינו מפולש בכאיסר היינו בשאינו חסר כלום אלא שנעץ בו יתד ועשה בו גומא בכאיסר : **אבל** בשנים וג' מקומות ה"ל כמנומר ופסול . פרשתיו במשנתנו . וכתב הראב"ד ז"ל דמנומר דפסול דוקא שהוא מנומר בגוונים הפוסלין באתרוג הלבן וכושי וירוק ככרתי אבל מנומר בגוונים שאילו היה אתרוג כולו בגוון אחד מהם כשר כשהוא מנומר ג"כ בהם כשר אבל אחרים פוסלין שכל שעשוי גוונין אין זה הדר : **אמר** רבא ובחוטמו אפילו כל שהוא פסול . פרש"י ז"ל בחוטמו בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו ואחרים אמרו חוטמו אותו מקום גבוה שתחת הנץ שהוא עשוי (י) כמו כזר . ונראין הדברים שכשם שאמרו בחזזית דבחוטמו אפי' כל שהוא פסול כך הוא הדין בכל הדברים שפוסלין באתרוג : **תניא** אתרוג תפוח . שנתפח ונרקב מבחוץ : סרוח . מבפנים וקליפתו קיימת או שהוא סרוח מבחוץ : כבוש . בחומץ או בחרדל : שלוק . מבושל ביותר ברותחין : כושי . לקמן מפרש : כדור . העשוי כמו כדור עגול פילט"א בלע"ז : התיום . שנים דבוקים יחד : אתרוג הבוסר . שאינו נגמר אלא כבוסר זה : ואע"ג דעבדיה דפי דפי . כעין קרשים : איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים וכו' דהא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק . פי' מן האתרוגין שהיו לו לאכילה היה אוכל מקצתן ויוצא בשאר למחר אבל באתרוג של מצוה ודאי אסור שהרי הוקצה למצותו : **הא** ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני . פרש"י ז"ל דביו"ט ראשון

רש"י

היא פור"ש בלע"ז : **גמ'** נטלה בוכנתו . היא פיטמתו לפי שהוא חד ועשוי כעין בוכנא פילו"ן בלע"ז הוא לשון מורי הזקן ר' יעקב בר' יקר אבל רבינו יצחק הלוי תני שניהם בזנב וכמו שפירש רב אלפס ולשון רביט יעקב נ"ל נרש"י דלא מלינו פיטמא בשום מקום עוקץ : האי אתרוגא דאיגליד · נקלף : כאהינא סומקא · תמרה אדומה אף זה אחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הקלוף בפירות : בכולה כשר במקצתה פסול · דמיחזי כמנומר וריא"ף פי' להפך ופי' טעמיה : נקב מפולש . מצד אל צד פסול (א) : נקב שאינו מפולש (ב) כאיסר. כגון שתחב בו יתד עבה : ובחוטמו . בעובי גובהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו : אפילו כל שהוא פסול · שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו יותר מבשאר מקומות : סרוח · רית רע : כבוש . בחומץ או בחרדל : שלוק · מבושל ביותר ברותחין : כדור . העשוי כמין כדור עגול כדור פלוט"ה : התיום · שניהם דבוקים : הבוסר . קטן כפול (ג) לבן : גדלו בדפוס . שנעשה לו דפוס כשהוא קטן ונתנו במחובר בתוכו וגדל(ד) כמות הדפוס. דפוס פורמ"א: כמין בריה אחרת · שאינו דומה לאתרוג כלל : דומה לכושי . שגדל כאן והרי הוא שחור : פסול . דנדמה הוא קונטרפי"ט בלע"ז אבל כושי עצמו היינו אורחיה וכשר : לא קשיא הא לן והא להו · לעולם מתני' כושי (ה) עצמו פסול לבני ארץ ישראל הרחוקים מארץ כוש (ו) פסול וכל שכן דומה לכושי לבני בבל הקרובים (ז) מכושיים ורגילין בהם ומ"מ בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול : דפי דפי · (ח) כמין קרשים ואשמעינן רבא דברייתו הוא : דהא רבי חנינא מטבל בה ונפיק . אוכל מקצתה ונפיק ובריך עליה והא דנקט מטבל שכל מאכלם ע"י טבול כדאמרינן בפסחים השמש מטבל בבני מעים רבי יצחק מטבל בירקי: ביו"ט ראשון · שלקיחתו מן התורה ובעי לקיחה תמה דכתיב ולקחתם לכם קיחה תמה : בי"ט שני · נפיק ביה ר' חנינא אע"ג דלא הוי שלם : מתני'

שלטי הגבורים

א סמ"ג פליג וכתב בשם רבינו יעקב דאם נטל עוקצו לגמרי אפי' שלא נשאר שום דבר בגומא כשר ולרבינו פסול גסלר"י הלוי ז"ל בוכנתו ועוקצו הוי בכלל זנב ומיי' כתב כרבינו :

לשון ריא"ז

נטלה פטמתו והוא הדד שבראש האתרוג כעין פטמא של רמון ר"י ור"מ והמורה מכשירין וכדברי הפוסלים נ"ל כמבואר בקונט' הראיות :

ב פי' רש"י בכולו כשר במקצתו פסול ולפי זה הוא פסול החוזר להכשירו ואם נקלף מקצתו וקלף השאר כשר ור"ח פי' איפכא כולו פסול אפי' לא נשתנה מראה מקצתו [כשר] ואפי' לא נשתייר בו אלא כסלע ומיהו פי' הראב"ד דוקא שמקום הקילוף הוא ממראה גוון האתרוג אבל אם הוא משונה ממראה האתרוג אם הוא במקום א' נפסל ברובו ואם הוא בב' או בג' מקומות פסול ואפי' במיעוטו ואם הוא בחוטמו אפי' כל שהוא פסול כעין חזזית :

ג כ' הטור נקב וחסר כל שהוא פסול אפי' אם [אין] הנקב מפולש אבל אם אינו חסר כלום כל זמן שאין הנקב כאיסר [כשר וה"מ שאין הנקב מפולש אבל אם הנקב מפולש או כאיסר] פסול אע"פ שאינו חסר דאם נקב עד הזרע שגרעינין בתוכו חשוב כמפולש לפסול אפי' פחות מכאיסר ור"ת פי' דאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל אלא בכאיסר או מפולש וכ"כ הר"י והרא"ש כ' כסברא ראשונה :

לשון ריא"ז

ניקב נקב מפולש בכל שהוא פסול ושאין מפולש אם הנקב בו כאיסר שהיא מעה קטנה פסול פחות מכן כשר אע"פ שאין חסרון בנקב זה כגון שנעץ בו מחט או יתד עבה כדברי המורה אבל מז"ה אומר שלא נאמר כן אלא בנקב שיש בו חסרון וכדברי המורה נראה שהנקב פוסל בלא חסרון כענין שביארנו והחסרון פוסל בלא נקב ואפי' חסר כל שהוא כמבואר בקונט' הראיות: כתב הטור ואם נסדק מראשו לסופו אפי' אם אינו חסר כלום פסול אבל אם נשאר בו שיעור למעלה ולמטה אפי' כל שהוא כשר :

ד וכ' הרי"ן גיאות אפי' אם הב' או ג' מקומות [במיעוטו] בצד א' של אתרוג אבל הראב"ד כתב דוקא שנתפזר הנימות ברובו אע"פ שבפשטה התברכורות הוא מיעוט אבל במיעוטו כגון שכולם מצד א' של אתרוג כשר ולזה הסכים הרא"ש ואם הוא מחצה על מחצה במקום אחד כתב ה"ר יחיאל כיון שהוא בידי אדם אפשר לצמצם וכשר כמו פרוץ כעומד אבל הראב"ד כתב כל הפסולים שפוסלים ברובה מחצה על מחצה נמי פסול שא"א לצמצם דבעינן רוב הנראה לעינים ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פוסל חזזית וכל שינוי מראות בכל שהוא :

לשון ריא"ז

וחזזית הוא כמין אבעבועות דקות והיא עולה במחובר לקרקע אבל העולה בתלוש אינו אלא מחמת יובש וכמישות וכשר כמו שביאר מז"ה :

ה כתב הטור אתרוג שנימוק כל בשרו בפנים וקליפתו החיצונה קיימת ותדרי הזרע קיימין בפנים בעיה ולא איפשיטא ודעת רי"ף להקל ויש מחמירים והכי מסתברא כיון דספיקא דאורייתא : לשון ריא"ז נרקב וגימות מבפנים ומבחוץ היה שלם ה"ז ספק בתלמוד וספיקו אסור : ו כ' הטור התיום שגדלו שנים דבוקים זה בזה כשר וסמ"ג פוסל תיום : לשון ריא"ז אתרוגים הדבוקים זה בזה כתאומים כשרים . אתרוג הכושי והוא שהוא מארץ כוש שאתרוגיהן שחורין כשר לבני בבל שקרובים להם ורגילין באתרוגיהן ופסול לבני א"י : ז לשון ריא"ז אתרוג הדומה לכושי שגדל בשאר הארצות ודומה לאתרוג שגדל בארץ כוש שהוא שחור ה"ז בעל מום ופסול אף לבני בבל וכך היא שיטת המורה ורוב המפרשים חולקים לבני בבל בין אתרוג הרבה לאתרוג שחור מעט ופתרון המורה עיקר כמבואר בקונטרס הראיות : ח ובה"ג פסל אם נקבוהו עכברים כל שבעת הימים משום דמאיס אע"ג דניקב כשר וכ"כ רב נטרונאי גאון ז"ל והרא"ש לא חלק ואפי' לכתחלה מותר לאכול ממנו רק שישאר הימנו שיעור כדי

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמט :

שיטת ריב"ב

גמ' דאיגליד . שנקלף מחמת לקות : אף התיום . לשון תאומים : הבוסר . קטן כפול : מטבל ביה ונפיק . אוכל בה פתו ויוצא בנשאר ידי חובתו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב במשהו : (ב) בכאיסר כצ"ל : (ג) נ"ל הלבן : (ד) כמדתכצ"ל: (ה) עצמו נמי פסול ול"ק מתני' לבני א"י כו' כצ"ל : (ו) כוס כושי כצ"ל : (ז) נ"ל לכושיים : (ח) נ"ב ובעמוד פי' בע"א : (ט) נ"ב הלשון משמע דהקליפ' לחודה וכיא שיש בה חריפו' כשאוכלין אותה אם ניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי . וז"ל הר"י קארו ואפשר דכל עובי האתרוג עד חדרי הזרע קרי קליפה ונמצאו דבריו עולים כדברי התוס' והרא"ש ז"ל עכ"ל . ולא משמע הכי אלא כקליפה לחודה פסולה לדעת אותן המחמירין . ונראה לענ"ד דהיינו דוקא למאן דמפרש דנקב מפולש לא פסול אלא בחסר כדעתו של הר"ן ז"ל לפיכך מחמירין לפסול שחסר כשהקליפה ניקבה כולה לחודה וממילא למאי דנקט לפסול בנקב מפולש אפי' אינו חסר דלא כהר"ן אינו פסול אלא בניקב נקב מפולש ממש מצדו לצדו או עד חדרי הזרע כמ"ש התוס' והרא"ש אבל בחסר פסלינן אפי' אינו חסר רק מן הקליפה כל שהוא ולא ניקבה כולה מצד אחד : (י) נ"ל כמין :

ראשון אסור משום דבעינן לקיחה תמה נראה שסובר הרב ז"ל דכולהו פסולי דפסילי משום הדר כי היכי דפסילי ביו"ט ראשון פסילי ביום טוב שני וכדאמרינן בריש פירקין בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ופרש"י ז"ל דפסול משום זה אלי ואנוהו אבל פסולין שפסלה תורה ולאו מטעמא דהדר אלא כגון שאול דמפסיל מדכתיב לכם משלכם וחסר דמפסיל משום דבעינן לקיחה תמה הני כולהו מכשרי' בשני של דבריהם ולפיכך אתרוג שנקבוהו עכברים כיון שמה שנשאר ממנו מהודר הוא הדר קרינא ביה והיינו דאמרי' בגמ' א"ד אמר רב זה הדר ולפי זה ראוי נר מצוה לחוש באתרוג בעל חזזית אף בשני של דבריהם ומיהו כי שרי אתרוג חסר ביו"ט שני דוקא (ח) כשרובו קיים דשמו עליו הא לאו הכי לא דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג:

רש"י

מתני' ובגדול. שלא יהא גדול יותר מדאי: (ב) חוט של משיחה לצו"ל בלע"ז: גימוניות. חוטי זהב: במינו אוגדים אותו מלמטה. ומלמעלה לנוי: גמ' דגדלי הושענא. אוגדין לולבין לשון גדילים: שיירו בה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו משם במקום (ג) אוגדו קסבר אין אגד מן המצוה כדרבנן דאמרי אין צריכה אגד: דלא נהוי חציצה. בין היד להושענא ואין זו לקיחה: לא לידוץ איניש לולבא בהושענא. לאחר שיאגד הערבה וההדס יחד [לא] יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: דדילמא נתרי טרפי הלולב. מסיר עלי ההדס והערבה ומשתיירי באגד וחוצצין בין מין למין ואינן אגודין יחד להיות קיחה אחת: אסור להריח. (ד) דוגמא דסוכה דילפינן בפרק קמא דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצה למצוה: כי מקצה (ה). משאר הנאתו ומכינו ומזמינו למצוה מריחא שהוא דרך הנאתו מקצהו: כשהוא מחובר. לענין שבת נקט לה בכל ימות השנה: אי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה (ו) לא אתי למיתלש דמחובר נמי מורח ליה שפיר ואינו טרוד בקצירתו שישכח ויתלשנו: אבל אתרוג. דלאכילה עביד כי שרית ליה להריח אינשי ותלש ואכיל ליה (ז) ואף אוכלו מחובר אין לך תלישה גדולה מזאת: הואיל וגבוה במינו. כלומר הואיל ואילנו גבוה

הלכתא: **מתני'** *שיעור אתרוג א קטן רבי מאיר אומר כאגוז רבי יהודה אומר *כביצה ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו (א) בשתי ידיו והלכתא כר' יהודה בקטן וכר' יוסי בגדול:

מתני' *אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה ר"מ אומר אפי' במשיחה א"ר ר"מ מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמר לו ר' יהודה משם ראיה במינו היו אוגדין אותו מלמטה:

גמ' רבי יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד ואי אגד ליה במינא אחרינא הוו להו ה' מינין וקי"ל בהא כר"מ *אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא דבי ריש גלותא שיירו בה בית יד כי היכי דלא ליהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקט איניש הושענא בסודרא דבעינן ולקחתם וליכא רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה *ואמר רבה לא לידוץ איניש לולבא בהושענא דנתרי טרפי והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ והלכתא בכולהו כרבא °ואמר [א] רבא ב הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה ב מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא עביד כי קא מקצי ליה מריחא קא מקצי ליה אתרוג דלאכילה קאי כי קא מקצי ליה מאכילה קא מקצי ליה: ואמר רבא ג הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מאי טעמא הדס דלריחא עביד אי שרית ליה לא אתי למקצייה אתרוג דלאכילה עביד אי שרית ליה אתי למקצייה: ואמר רבא ד לולב ג בימין ואתרוג בשמאל מאי טעמא האי תלתא מצות והאי מצוה חדא א"ל ר' ירמיה לרבי זירא מ"ט מברכין אלולב הואיל ומינו גבוה מכולן:

מתני'

מתני' ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו. כך היא הגירסא במקצת הנוסחאות אבל אינה נכונה דלאיזה ענין ישער ר' יהודה שהוא כשיעור שיאחז שני אתרוגין בידו אחת והלא אינו צריך לכך לפיכך עיקר הגירסא כמו שנמצא במשניות ישנות ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג מטעמא דפריש בגמ' בריש פירקין [דף לא:] דכיון דאמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחליף ליה כלומר שאוחז אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולפיכך צריך שיוכל להחזיק בידו אחת הלולב והאתרוג באותה שעה ואי לא איכא למיחש שמא יפול מידו ויארע בו נקב ויפסל ור' יוסי אומר אפילו בשתי ידיו כלומר שיאחז שניהם זה בידו אחת וזה בידו אחת ולא חיים לדילמא מפיך להו והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר לו רבי יוסי וכי נאמר וכפות תמרים שיהא צריך ליטול שניהם כאחד שאתה מטער בכך והלא לא נאמר אלא כפות אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת ע"כ ור' יוסי דאמר אפי' בשתי ידיו לאו דוקא שיוכל ליטול שניהם בשתי ידיו אלא אפילו הוא צריך שתי ידיו לאתרוג אחד בלבד או שהוא צריך ליטלו על כתפו יצא שכיון שאין מעכבין זה את זה בשיש לו נוטל הלולב ואחר כך נוטל האתרוג והיינו דפרכינן בגמרא לרבי יוסי ממה שאמרו לו לרבי עקיבא כשהביא אתרוגו על כתפו אין זה הדר דאלמא רבי יוסי מכשיר אפי' באתרוג שהוא גדול כמה: **מתני'** אין אוגדין את הלולב אלא במינו. כדמפרש טעמא בגמ': משיחה. ליצ"ל בלע"ז: גימוניות. חוטי זהב כפופין כגימון וסובבין האגודה וחבירו אין העגל יוצא בגימון על שם הלכוף כאגמון ראשו [ישעיה נח]: במינו. אוגדין אותו מלמטה לשם מצות אגד וזה לנוי בעלמא: **גמ'** דגדלי הושענא. אוגדים הלולב לשון גדילים: שיירו בה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד: דלא כהוי חציצה. בין היד להושענא ואין זו לקיחה: **לא** לינקוט איניש הושענא בסודרא. כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחז בו הלולב: ורבא שרי. דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו להוי חציצה י"ל דאכן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן דכל לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שהוא טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרינן לקמן דמפסיל משום דלא הויא לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינא עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה [סוכה דף ו:] דכתיב ביה ורחץ בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ וכתפילין [מנחות לז:] דכתיב בהו לך לאות ולא לאחרים לאות: **אמר** רבה לא לידוץ איניש לולבא בהושענא. לאחר שנאגד ההדס והערבה יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: דילמא נתרי טרפי. הלולב מסיר העלין מההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין: **הדס** של מצוה אסור להריח בו. דגמרי' מסוכה דילפי' בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה: כי מקצי ליה. משאר הנאתו ומכינו ומזמינו למצוה מריחא שהוא דרך הנאתו מקצהו. ומסתברא דהוא הדין להדס שנותנין בסוכה דמריחא אקצייה אבל יש חולקין ואומרים שלא אמרו כן אלא בהדס שבלולב שכיון שהוא צריך למצותו ואי אפשר אלא בו לריחיה שהוא עומד אקצייה אבל הדס של סוכה כיון דאפשר ליה בעלים בעלמא מעשה עץ בלבד משמש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחות מסוכה אבל מריחא לא אקצייה: **ואמר** רבה הדס במחובר. לענין שבת נקט לה כל ימות השנה: אי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למתלש דבמחובר נמי מורח ליה שפיר (ט) וא"ת והא אמרי' בסוף פרק בכל מערבין [דף מ.] הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר ומסקינן התם דצריך בכדי שיעשו ואמאי והלא לפי דעת ר"ת ז"ל כל מעשה שעשה נכרי בשבת לצורך ישראל אינו אסור ליהנות ממנו בשבת אלא כשאי אפשר לו לישראל ליהנות ממנו ע"י עצמו אלא באיסור של תורה או של דבריהם כגון שהדליק לו את הנר או שעשה לו כבש או שמלא מים לבהמתו כדאיתא בפרק כל כתבי [דף קכב.] וכמו שכתבתי שם בשיטתא דשמיא אבל כל שאפשר לו לישראל ליהנות מאותו דבר בהיתר אע"פ שעשה בו הנכרי מלאכה גמורה כגון שהביא לו אוכלין וכיוצא בהן דרך רשות הרבים מותר לישראל ליהנות ממנו והכא נמי הרי אפשר ליהנות מן הריח בהיתר במחובר וכיון שכן כי גזייה נכרי אמאי מתסר לאורוחי ביה י"ל שאותו ההדס שהביאו הנכרי מחוץ לתחום היה שלא היה אפשר לאותו ישראל ליהנות ממנו אלא באיסור תחומים ומשום הכי ביו"ט עצמו לא נחלקו דאסור להריח בו אבל בליל מוצאי יו"ט נחלקו דרבינא שרא לאלתר משום דסבר נכרי שתי מלאכות עשה בו גזיזתו והבאתו מחוץ לתחום ומשום גזיזתו לא מיתסר דכיון דלא אהניא לן מידי דהדס במחובר מותר להריח בו אבל בהבאתו מחוץ לתחום הוא דאיכא למיחש דאהני לן לפי שלא היינו יכולין לילך שם ולהריח בו ואפ"ה שרא רבינא לאורוחי לאלתר דמשום איסור תחומים בלחוד לא בעינן בכדי שיעשו משום דאיסור תחומין קיל ואינו שוה לכל שהאסור לזה מותר לזה שמפני טעם זה [עירובין דף מ.] הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר כמו שכתבתי בפרק אין נדין [סי' תתנ"ד] בס"ד ואפ"ה מסקינן דצריך בכדי שיעשו דכיון שנעשית בכאן גזיזה שהיא מלאכה גמורה ואי אפשר לנו ליהנות ממנו עד שיגזז ויובא לכאן אין זה איסור תחומין לבדו אלא איסור מלאכה גמורה שאסורה לכל אפי' למי שלא נעשה בשבילו וצריך להמתין בכדי שיעשו:

מתני'

המאור הקטן

והא דאמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו איכא מאן דקשיא ליה עלה ההיא דגרסי' בעירובין הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא ואסיקנא התם בעינן בכדי שיעשו אלמא אסור היה במחובר להריח בה א] ונ"ל (י) כי בני גננא דרכם היה לבנות אפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנהגו גם היום במקצת מקומות וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא היה אפשר להם בזה במחובר ואע"ג דאמרי' עלה התם שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר בנין האפריון הוא המוכלל בלשון לאורוחי ואין הריח בלבד אסור שאף במחובר היה מותר ויש במקצת נוסחאות חילוף בשמעתתא דרבא:

השגות הראב"ד

א] וכ"ל כי בני גננא דרכם היה לבנות האפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולכל בני חופה: א"א יש לנו טעם יפה מזה ומאן דסוה שרי ליה לאורוחי לאלתר היכי שרי למעבד מינה גננא ואורוחי בהיתר אלא ודאי טעמא בטלה הוא דין ואכן הכי מפרשינן דמחוץ לתחום אייתו לה ומאן דשרי לאורוחי לאלתר סבר כיון דלא שריין להו למעבד מינה גננא ריחא לאו כלום הוא דהא איסור מוקצה לית בה ואיסור תחומין נמי לית בה ומאן דאסר סבר באיסור תחומין מיהא גזרינן דלמא מקוי ליה שליח לאתויי ליה בשבת:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמח ותרנא: ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרנג: ג מיי' פכ"א מהלכות שבת סמג לאוין סה טור א"ח סי' שלו: ד מיי' פ"ז מהל' לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנא:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב אחד: (ב) כ"ב במשיחה: (ג) נ"ל אגודו: (ד) נ"ל דגמרי' מסוכה: (ה) כ"ב ליה: (ו) כ"ב להריח לא כו' דבמחובר כצ"ל: (ז) ואף אם אוכלו במחובר כצ"ל: (ח) כ"ב וז"ל התוס' בפרק לולב וערבה דף מ"ו ע"ב דר' חנינא כיון דלא אכל ליה כוליה ומשייר ביה כשיעור דמלי נפיק ביה שרי כו' ואפשר לומר דאף התוס' ס"ל דדוקא בשרובו קיים ולא הוצרכו לפרש ועוד דבכלל לשון זה שכתבו ומשייר ביה כשיעור דמלי נפק ביה הוא גם כן דמשייר ביה הרוב דתרתי בעינן שיהא רובו קיים ושיהא אותו הרוב כביצה וק"ל: (ט) כ"ב עי' בדברי בעל המאור פה [בד"ה תני עולא בר חיננא] ובדברי הרמב"ן בפ' בכל מערבין ועיין עוד בפ' אין נדין בדברי הר"ן גופיה: (י) אבל הרמב"ן ז"ל דחה פירושו זה בהשגותיו למעלה בפ' בכל מערבין ופי' בע"א ע"ש וגם הר"ן פירש פה כיוצא בזה ע"ש:

הגהות מאי"

[א] בח"י מוגה רבה בכל מימרות וכן בר"ן:

שלטי הגבורים

כדי לצאת בו ולדידן חשוב יום שני כמו ראשון: לשון ריא"ז אתרוג שנקבוהו עכברים אע"פ שהוא חסר הוא הדר ושאר הימים כשר ואינו פסול אלא ביו"ט ראשון שנטילתו מן התורה וצריך שתהא לקיחתו תמה בלא חסרון: א כתב הטור שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה אבל אם הוא כביצה אפי' אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר ובגדול אפי' אם הוא גדול הרבה שצריך לאוחזו בב' ידיו כשר: לשון ריא"ז אתרוג הבוסר כשר והוא אתרוג קטן כאגוז פחות מכאגוז פסול וכן אם היה ירוק ככרתי פסול ואפי' אם היה גדול ור"י ומז"ה פוסלים אתרוג קטן פחות מכביצה ואין שיטת התלמוד כדבריהם כמבואר בקונטרס הראיות: ב והמריח בו כתב הרב ר' שמחה שאין לו לברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות דעיקרו לאו לריח עביד ואבי העזרי כתב שיש לו לברך: הדס של מצוה אסור להריח בו שעיקרו אינו אלא להריח ומזה הוקצה: ג כתב הטור ואם הוא איטר יד ימינו יטול הלולב בשמאל כל אדם שהוא ימינו:

שיטת ריב"ב

מתני' שיעור אתרוג קטן וכו'. אמר מר רב האי ז"ל הכי תנן ובגדול כדי שיאחז שניהן בידו אחת דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אפי' בשתי ידיו דסבר ר' יהודה שיהא הלולב והאתרוג כשיעור שיהו שניהם ניטלין בידו אחת ובתלמוד א"י נמצא סיוע לפירוש הזה סבר ר' יוסי אילו הוה וכפת תמרים יאות לית כתיב אלא כפת תמרים אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת: מתני' אין אוגדין את הלולב וכו': גמ' ר' יהודה לטעמיה דקסבר וכו'. אבל ר"מ סבר לולב א"צ אגד ואפי' דאגדינן ליה לנוי בעלמא הוא משום זה אלי ואנוהו ודבר שלנוי אין מצטרף למין חמישי: שיירו ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה. דכיון דאוגדין את הלולב שלא במינו הוי אגד חציצה בין יד להושענא: דנתרי טרפי. דהושענא מיגו דמהדקא והויין חציצה בין לולבא להדס וערבה: אי שרית ליה לא אתי למקצייה. שהדס הוא הריח ואף במחובר יכול להריח בו אתרוג דלאכילה עביד וכו'. וכתב הרב דודי ז"ל הא דאמר רבה הדס במחובר מותר להריח בו. איכא מאן דקשיא ליה עלה ההיא דגרסי' בעירובין הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא ואסיקנא התם בעינן בכדי שיעשו אלמא אסור היה במחובר להריח בו ונראה לי כי בני גננא דרכם היה לבנות אפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנהגו גם היום במקצת מקומו' וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא היה אפשר להם בזה במחובר ואע"ג דאמרי' עלה התם שרא להו לאורוחי לאלתר בנין האפריון

שלטי הגבורים

א כ"ה כ' דנענוע דרבנן ואולינן ביה לקולא וא"צ לכל רוח ג' פעמים הולכה וג' פעמים הובאה אלא בין הולכה והובאה ב' פעמים לכל רוח וכתב עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו והמושל בכ' מושל בארבע והמוליך לצפון לדרום דעת תיקונים הוא והרא"ש ז"ל כתב והעולם לא נהגו כן אלא מוליכין לד' רוחות העולם ומנהג כשר הוא שקרה יד ימינו להודות למי שארבע רוחות שלו ומנהג אחר

רבינו נסים

מתני' והיכן היו מנענעין. פירוש על הנענועים שבשעת קריאת ההלל שיילינן דאילו בשעת נטילת לולב פשיטא שיש לו לנענע שזהו עיקר מצותו כדאמרינן התם [ברכות דף ל.] הבכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע בו לולב ומנענע בו ואמרי' נמי בגמרא [מכילתין דף לח.] דרב אחא בר יעקב (כי) מייתי ליה וממטי ליה אמר גירא בעיניה דסטנא ובודאי בשעת נטילתו היה אומר כן דאילו בשעת ההלל לא היה מפסיק: **בהודו** לה' תחלה וסוף. פי' בהודו לה' שבתחלת הפרשה ובהודו לה' שבסוף הפרשה וכתבו בתוס' שעכשיו שהצבור עונין הודו אחר שהחזן אומר יאמר נא ישראל ויאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא יראי ה' צריכין הצבור לנענע על כל פעם ופעם שאומרים הודו אבל שליח צבור אינו מנענע (*אלא) כשאומר יאמר נא ישראל ויאמרו נא או אפשר שכיון שהצבור מנענעים כשעונים אחריו אף הוא מנענע זה דעתם ז"ל ואינו מחוור שכיון שמה שעונין הצבור הודו אינו אלא כדי לצאת מיאמר נא ויאמרו נא כשם שיאמר נא ויאמרו נא אין צריך נענוע כך עניית הודו אינה צריכה נענוע ולפיכך אין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלים אותו ש"ץ והצבור מנענעין בו על כל פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו: **גמ'** כיצד הוא עושה. שהוא צריך להניפם יחד כדכתיב והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה: על שני הכבשים. הכבשים חיים והלחם יחדיו: מניח הלחם על שני הכבשים. כדכתיב לחם בכורים על שני כבשים:

נר מצוה

ד"ה מ"ז

מתני' והיכן הוא מנענע בהודו לה' כי טוב תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי בית הלל בית שמאי אומרים אף באנא ה' הצליחה נא אמר ר' עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם מטרפים בלולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד: **גמ'** כיצד א הוא מנענע כדאמרי' התם לענין שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על שני הכבשים ומניח ידו תחתיהם ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו להו הכי אמר רבי חמא *בר' עקיבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים *אמר רבא וכן לולב וכן המנהג ואיכא מאן דאמר צריך לנענע שלשה פעמים בהולכה ובהבאה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני מערבא דגרסינן התם רב חייא בר אשי בשם רב המשכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע ולולב ומנענע מגילה וקורא בה וכו' תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר רבי זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד כלומר ההולכה אחד וההבאה א' או דילמא ההולכה וההבאה שניהם אחד אלמא נענוע זה חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד הוא:

מתני' מי °שבא בדרך ולא היה בידו לולב לכשיכנס בביתו יטול על שלחנו לא

דף לח.

[דף לח:]

רש"י

גבוה מכולם: **גמ'** מניח הלחם על שני הכבשים. כשהם חיים כדכתיב לחם הבכורים על שני הכבשים: שארבע רוחות שלו. מצוה זו אנו עושין לשמו כך [מראה] בהנפתו: **מתני'** יטול על שולחנו. אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק

מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו. ואעפ"כ דיו לנענע בשתי רוחות שהמושל בשתי רוחות העולם הוא מושל בד' אלא שמכוין למי שד' רוחות שלו וכן נהגו: **אמר** רבא וכן ללולב. כלומר שמוליך ומביא מעלה ומוריד וגרסי' בירושל' תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד תמן תנינן צריך *לנענע ג"פ על כל דבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד ולא איפשיטא ויש מן הראשונים ז"ל שכתבו שבנענוע של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כך משמע פשטא דמימרא דרבא דאמר וכן ללולב ואינו צריך טרוף אחר ולפי דבריהם יהיה פירוש הירושלמי כך צריך לנענע על כל דבר ודבר ג' פעמים כלומר בשעת נטילה ועל כל אחד ממקומות ההלל שמנענעין בהן ובתר הכי מיבעיא לן הכין חד והכין חד כלומר פשיטא לן דמעלה ומוריד לא חשיב אלא חד שכיון שיעלה הלולב אי אפשר לו שלא יורידנו הלכך פשיטא לן דהעלאה והורדה חדא מילתא היא ומיהו אהולכה והבאה מספקא לן מי אמרי' דאיכהו נמי חדא מילתא הוו וכיון דאמרי' דצריך לנענע ג' פעמים על כל דבר צריך שיוליך ויביא ויעלה ויוריד ויחזור עוד ויוליך ויביא או דילמא כיון דמעלה ומוריד לא חשיבי אלא חד הולכה והבאה תרי מילי נינהו ולפי שטה זו כיון דהתם לא איפשטא וחזינן בגמ' דילן דלא קאמר ויוליך ויביא שתי פעמים משמע דהולכה והבאה תרי מילי נינהו וסגי במוליך ומביא מעלה ומוריד ולפי זה אין צריך בלולב כשכום וטירוף אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכן כתב הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל אבל אין זה נכון שא"כ למה הצריכו בגמרא שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא בכל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכשכש (בעצמו) [בעליו] הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהל' שופר וסוכה ולולב שיש לו לטרוף הלולב שלש פעמים כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דכי קאמר צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעי ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לו לנענע בשניהם אלא שלש תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כל אחד מהם חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל אחד ואחד מהם וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא ומנענע ג' פעמים בכל דבר ודבר זו היא שטת הרב אלפסי ז"ל ואחרים פירשו הירושלמי על דרך אחרת לפי שטה זו שמצרכת לטרוף הלולב ג' פעמים חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד ואומרים דכי אמרינן דצריך לנענע על כל דבר היינו על (כל) המקומות מהלל ועל שעת הנטילה שמנענעין בהן שצריך לטרוף את הלולב ג' פעמים בתנועות קטנות חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ואח"כ שאלו באותן תנועות קטנות אם ההולכה הקטנה חשיבה חד והבאה קטנה חשיבה חד וסגי במוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות או דילמא ההולכה וההובאה לא חשיבא אלא חד וצריך ג' זוגות של תנועות קטנות מהולכה והבאה ובהאי פירושא אתי שפיר טפי מה (שדחו) [שדמו] אותה שם ואמרו תמן תנינן צריך לכשכש ג"פ על כל דבר ודבר ומתני' היא במס' נדה בפ' האשה [דף סג.] דתנן התם שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין וכו' וצריך לכשכש ג' פעמים בכל אחד ואחד ואיבעי לן בגמרא התם אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי חד ואתויי *תרין והיא היא בעיין דירושלמי דבעינן הכין חד והכין חד ומשמע דכי היכי דבעיין התם היא על הכשכום בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרין או חד כך בעיין דלולב על הנענוע הקטן בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרי או חד וכיון דלא איפשיטא נקיטינן לחומרא ונמצא על (א) זה סדר נטילת לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ודבר ואח"כ יטרוף את הלולב ג' זוגות של תנועות קטנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל: **מתני'** מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב. ופרכינן עלה בגמ' מדתנן במס' שבת [דף ט:] לא ישב אדם לפני הספר ולא לאכול סמוך למנחה ואם התחילו אין מפסיקין פירוש אפילו התחילו לאחר שהגיע זמן המנחה דאי לא מאי קא פריך לימא ליה הכא היינו טעמא דמפסיק לפי שהתחיל לאכול משהגיע זמן נטילת לולב דמצפרא זמניה הוא אלא ודאי כי תנן ואם התחילו אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן המנחה קאמר ועוד ראיה מדאמרינן פרק קמא דשבת [שם] דלמאן דאמר תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה ופרכינן ולמאן דאמר חובה מטרחינן ליה והא תפלת המנחה חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין אלמא כי תנן אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן תפלה קאמר דומיא דערבית דאיירי בשהגיע זמנה דאי לא מאי פריך ומש"ה פרכינן הכא שפיר ממתני' דשבת אמתני' דהכא ומשני הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום כלומר דמתני' דהכא בדליכא שהות ביום ומש"ה תנן יטול על שלחנו דמפסיק ומתני' דשבת בדאיכא שהות ביום לאכול ולהתפלל אחר כן ומש"ה תנן אם התחילו אין מפסיקין ומיהו כי אמרינן דאין מפסיקין בדאיכא שהות דוקא במצוה דרבנן כתפלת המנחה אבל למצוה דאורייתא מפסיקין אע"ג דאיכא שהות והיינו דתנן התם ומפסיקין לק"ש אע"ג דאוקי למתני' דהתם בדאיכא שהות ביום והא דאיצטריכא לאוקמא מתניתין דהכא בדליכא שהות משום דביו"ט שני [דהוי] מצוה מדרבנן עסקינן כדאיתא בגמרא ודיקא נמי דקתני מי שבא בדרך ואי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי ומשום דמצוה מדרבנן היא אצרכינן לאוקמא בדליכא שהות ומשום הכי תנן דיטול על שולחנו כלומר דמפסיק הא איכא שהות בדרבנן לא מפסיק: **הלכך** נקטינן דבמידי דלא מיחייב ביה אלא מדרבנן כתפלה אפילו התחיל לבתר דמטא זמן חיוביה כיון דאיכא שהות בתר הכי אינו מפסיק ובמידי דמחייב ביה מדאורייתא כק"ש כל שהתחיל לאכול בתר דמטא זמן חובא מפסיק אע"ג דאיכא שהות בתר הכי והיינו דתנן מפסיקין לק"ש ומיהו הני מילי בדאתחיל בתר דמטא זמן חיוביה או סמוך לו דהיינו חצי שעה אבל אתחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק דהא קדוש היום דאורייתא הוא כדאיתא בפרק מי שמתו [דף כ:] נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ואע"ג דבמס' נזיר משמע דמדרבנן הוא דאמרי' התם [דף ג:] לאסור יין מצוה כיין הרשות ואמרי' עלה אי קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מסיני הוא פי' בתמיה דאלמא משמע דמדרבנן הוא הייתו לומר דעל היין הוי מדרבנן אבל קידוש עצמו דאורייתא היא כדמוכח ההיא דפרק מי שמתו ואפ"ה תנן בפרק ערבי

שיטת ריב"ב

האפריון הוא המוכלל בלשון לאורותי ואין סרית בלבד אסור שאף במחובר היה מותר ויש במקצת נוסחאות חילוף במשמעות דרבא:

מתני' בהודו לה' תחלה וסוף. תחלה הודו לה' שיש בין הללו את ה' כל גוים למן המצר. וסוף הודו לה' שיש סמוך אלי אתה ואודך: גמ' כבשי עצרת. דכתיב בהו והניף הכהן אותם: ואיכא למ"ד צריך לנענע הלולב ג"פ בהולכה והבאה כו'. איתמר משמיה דרבינו האי גאון ז"ל הלולב אוחזו בידו ראשו כלפי מזרח וזנבו כלפי מערב ומנענעו כמנענע המקל מוליך כלפי מזרח ומחזיר לאחור כלפי מערב ג"פ ונענוע זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד וכ"כ רבינו חננאל ז"ל. ומכלל דבריהם אנו למדין דהכי מפרשי לה לגמ' דבני מערבא תני צריך לנענעו ג"פ על כל דבר ודבר פי' צריך להוליך ולהביא הלולב ג"פ על כל מקום ומקום שהוא מנענע כגון בשעה שהוא מברך על נטילת לולב ובהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא ובהולכות והבאות הללו מזעזע הלולב בידו ונענוע זה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד הוא שאין בהם זעזוע הלולב אלא הולכ' והבאה והעלאה והורדה בלבד כעין כבשי עצרת ואיבעיא ליה לר' זעירא הני ג"פ מאי נינהו ההולכה לבדה נקראת פעם אחת וההבאה לבדה נקראת פעם א' או דלמא ההולכה וההבאה שתיהן נקראות פעם אחת שמוליך ומביא פעם[ומוליך][ומביא] פעם ב' ומוליך ומביא פעם ג' וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא וצריך להוליך ולהביא פעם אחת וכן פעם שנית וכן פעם שלישית והולכות והבאות הללו חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד זו היא דעת רבינו האי ורבינו חננאל ז"ל. ויש לפרש הירושלמי בענין אחר תני צריך לנענע הלולב בידו ג"פ על כל דבר ודבר פי' צריך לזעזע הלולב בידו ג"פ על כל דבר הולכה והבאה והעלאה והורדה אבל מן הגמ' שלנו לא למדנו אלא הולכה והבאה והעלאה והורדה בלבד כעין כבשי עצרת והיבעיא ליה לר' זירא מהו כל דבר ודבר ההולכה לבדה נקראת דבר וההבאה לבדה נקראת דבר וכן ההעלאה וההורדה וצריך לזעזע הלולב בידו שלשה (טפחים) [פעמים] על כל אחת ואחת או דלמא ההולכה וההבאה שתיהן נקראות דבר וכן ההעלאה וההורדה ואינו צריך לזעזע בידו ג"פ אלא כל ההולכה עם ההבאה וכן על ההעלאה וההורד׃ וכיון דלא איפשיטא לחומרא נקטינן וזה הפירוש יותר מחוור וכ"כ הרב ר' משה ז"ל ויש מי שאומר כיון דנענוע לולב מדרבנן הוא מדאורייתא כיון דאגבהיה נפק ביה לקולא נקטינן: מתני' יטול על שולחנו. כלומר מפסיק אכילתו ואוקימנא בגמ' בדליכא שהות ביום אבל אי איכא שהות ביום אינו מפסיק כדקתני סיפא לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנא:

מסורת הש"ס

בגמ' ורא"ש איתא בר עוקבא [וכא"י סגי' ר' חייא בר' עקיבא]

[דף רנ ע"ב]

גי' מהר"ן שפילא לכשכש וכן הוא נקמין

הגהות הב"ח

(א) נ"ב דרך:

פ"א חד

המאור הקטן

הא דתנן מי שבא בדרך ואין בידו לולב יטול על שולחנו אלמא מפסיק אוקימנא בגמ' דליכא שהות ביום והא דתנן אם התחילו אין מפסיקין בדאיכא שהות ביום ואידי ואידי דרבנן דיקא נמי דקתני מי שבא בדרך והתיא דתניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ולכשיגיע זמן קריאת שמע קורא את שמע משום לולב ומשום מגילה נקט לצאת לדרך אתני הרא אבל תרתי דביום שופר לא אפשר דהא יו"ט הוא והרי"ף ז"ל לא כתב מזה כלום:

א מיי' פ"ג מהל' חנוכה סמג עשין מד טור א"ח סי' תכב:
ב מיי' פ"ה מהל' ברכ"ת סמג עשין כז טור א"ח סי' קפו:
ג מיי' פ"ג מהלכות סוכה סמג עשין ה טור א"ח סי' תכב:

פסחים [דף ק'] במי שהתחיל לאכול מבעוד יום מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מפסיקין כלומר אלא גומר סעודתו ואח"כ מקדש והא דר' יוסי לא פליג אמתני' דמפסיקין לק"ש ולא אמתני' דהכא ואפ"ה אמרי' התם דאין מפסיקין משום דאתחיל מקמי דמטא זמן חיובא טובא ואע"ג דאסיקנא התם אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש התם היינו טעמא משום דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתחיל [כלומר הקידוש הוא מתחיל בסעודת שבת ומתקן אותה] אבל בשאר מילי דאורייתא כי אתחיל מקמי

תורה אור

לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב. מי שהיה עבד או [א]אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהן אומרים ותבא לו מארה ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה: גמ' תנו רבנן באמת [ב]אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אמר רבא *הלכתא גוברתא איכא למיגמר ממנהגא דהלילא °הוא [ג]אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. הוא אומר °הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה מכאן שגדול מקרא אותו ועונה אחריו הללויה. הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי הפרקים. איתמר נמי אמר רב חנן בר אבא מצוה לענות ראשי הפרקים. הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא מכאן שקטן מקרא אותו ועונה אחריו מה שהוא אומר. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן עונין אחריו אנא

תהלים קיג | דף לח: | א"נ לט | א"נ מו | א"נ מח

רש"י

סעודתו וליטול (א) לולב: מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואינו חייב בדבר אינו מוציא את המחוייב בדבר ידי חובתו הלכך עונה אחריו כמו שהוא אומר: ותבא לו מארה. שלא למד ואם למד תבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות מקרין כאלו: עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר והכי תני לה במס' סוטה כיצד אמרו ישראל שירה (ב) כגדול המקרא את ההלל והם עונין אחריו הללויה (ג): גמ' בן. קטן: מברך לאביו. בהמ"ז כשהגיע לחינוך (ד) במצוה דרבנן [כגון דאכל כזית] דאילו מדאורייתא לא מיחייב עד דשבע דכתיב ואכלת ושבעת וברכת הלכך אתי דרבנן ומפיק דרבנן: שאשתו ובניו מברכין לו. משום דלא למד הוא: הלכתא גברתא. הלכות גדולות: ממנהגא דהלילא. שאנו רואין שנוהגים עכשיו בימינו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כלפרים ואזיל שהיו נוהגין לענות הללויה שני פעמים ולא יותר ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין הודו אחריו וחוזרין וקורין עמו עד אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ועונין אחריו כמו שאנו עושין. ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונין הללויה על כל דבר (ה) כדאמרי' הכא במתני' ובסוטה וקאמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדין מה הוא עיקר קריאת הלל בתקנה ראשונה כשתקנוהו תחלה לפי שאין הכל בקיאין בקריאתו והכל חייבין בו ותקנו אחד קורא ואחרים שומעין הכל ועונין מקצת ועכשיו שהכל בקיאין וקורין אותו כולו ואעפ"כ הם עונין הללויה והודו ואנא (ו) ומכאן אנו יכולין ללמוד מה תקנו ראשונים לענות לבקיאין ולמי שאינן בקיאין: הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה. ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח הללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל למדין אנו מכאן שמצוה *לומר הללויה בפתיחתו ואפילו לבקיאים: הוא אומר הללויה הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר הלל קורים (ז) כולם עמו אנו למדים תקנה ראשונה שמי שאינו בקי או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא *[דיו] לענות הללויה על כל דבר ודבר ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה ולא תשתכח שמותר בכל ההלל לסמוך עליו ולענות הללויה אפילו למי שהוא בקי: הוא אומר הודו והן. שותקין ועונין אחריו: מכאן. שבראשי הפרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי להו בהללויה ומיהו אנן דגמרינן כוליה לא צריכינן (ח) ובזה לא הצריכו *אלא שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר: הוא אומר אנא והם עונין אנא אחריו ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו על כל דבר ודבר שהוא אומר. והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתני': הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן. שומעין ואח"כ עונין סימן זה

נ"י מפרש לענות
עי' ברכות פ' מי שמתו
נ"א אלא שבזה החזיקו

נר מצוה זמן חיובא טובא אינו מפסיק כל היכא דאיכא שהות וכבר כתבתי זה בפרק יציאות השבת [סי' רעח] בס"ד: מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואין מחוייב בדבר אין מוציא את המחוייב ידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר: ותבא לו מארה. מפני שלא למד שאילו למד לא היו מקרין אותו כיון שצריך לענות אחריהן כל מה שאומר אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונה אחריו הללויה לא אמר שתבא עליו מארה שדרך הגדול לקרות אפילו לבקיאין: ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. רש"י ז"ל מפרש שעל כל דבר ודבר שהוא אומר בכל ההלל כולו עונה אחריו הללויה חוץ מראשי פרקי' שצריך לומר ראשי פרקים עצמן ואחרים מפרשים דבפ' א' בלבד הוא שעונין הללויה אבל בשאר כל פרק ופרק עונה ראש פרקו ויתבאר עוד בגמ' בס"ד: גמ' ת"ר באמת אמרו. כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר: בן מברך לאביו. בהמ"ז ובפ' מי שמתו [דף כ:] סלקינן וטרינן אשה [חייבת] בבהמ"ז דרבנן או דאורייתא ונפקא מינה לאפוקי אחרים י"ח דאי דאורייתא מפקא ואי דרבנן לא מפקא ואתיא למפשטא מהא דאשה מברכת לבעלה ומוציאתו אלמא דמחייבא מדאורייתא דהך מתני' לאו בעונה אחריהם מה שהן אומרים היא כעונה דמתני' אלא בשומע ושותק ודחי דדילמא בדאכל בעלה שיעורא דרבנן דמחייב בבהמ"ז מדרבנן בלחוד ואתי דרבנן ומפיק דרבנן ולהך אוקימתא כי קתני בן מברך לאביו היינו בן שהגיע לחנוך דחיוביה מדרבנן אבל למאי דקי"ל דאשה מחויבת מדאורייתא מתוקמא מתניתין כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעור דאורייתא ואתו הכי ומפקי ליה מש"ה תנא תבא לו מארה דהא ודאי שלא בזימון היא דאשה לאו בת זימון וכיון שכן על כרחיך מפני שלא למד הוא שאם למד אין לו לצאת בברכת אחרים שהרי מצוה ליחלק וכ"ש אם למד ולא שמע למצות חכמים שאמרו מצוה ליחלק אלא רצה לצאת בברכתן של אלו שתבא לו מארה: אמר רבא הלכתא גברתא. הלכות גדולות: ממנהגא דהלילא. שאנו רואין נוהגים עכשיו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לומר הללויה ב"פ ולא יותר ואומר כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין אחריו הודו וחוזרין (ט) עמו עד אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ועונין אחריו כמו שאנו עושין ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונין הללויה על כל דבר ודבר כדאמרינן במתניתין וקאמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדין מה היא עיקר תקנת קריאת ההלל כשתקנוהו תחלה לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו ותקנו שיהא אחד קורא והכל שומעין ועונים אחריו הללויה וראשי פרקים ועכשיו שהכל בקיאין וקורין אותו הכל ואעפ"כ הן עונים פעמיים הללויה והודו ואנא מכאן אנו למדין מה תקנו הראשונים לענות לבקיאין ולמי שאינן בקיאין ובמקומו של רבא היו נוהגין מנהג זה המוכיח מתוך מימריה ומה שאין אנו נוהגין כן הוא משום דמנהגא קרי ליה והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג: הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. כתב רש"י ז"ל ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח הללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל לפיכך למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפי' לבקיאין ע"כ וג"ל פירוש לפירושו ז"ל לפי שבתחלה *כשהיה גדול מקרא ועונין אחריו על כל דבר ודבר הללויה מי שהיה בקי אם רצה היה אומר בשוה עם ש"צ אבל במלה ראשונה דהיינו הללויה שתקנו אפילו הבקיאין ישתקו ויענו בקיאין ושאינן בקיאין כאחד הללויה משום דבקיאין אם ינהגו בזה כשאינן בקיאין לא מחסרי מידי שהרי הם אומרים מה שש"צ אומר ומה איכפת להו אם (אמרו) [אחרו] מעט ולפיכך רצו להשוות כולן בראש ההלל כדי שידעו שמצוה לענות הללויה והיינו טעמא דאמרינן הכא מכאן שמצוה לענות הללויה ולא אמרינן מכאן שאם היה גדול מקרא אותו כדאמרינן בתר הכי לפי שמצוה זו אף על הבקיאין שאין אדם מקרא אותם היא מטעמא דאמרן: הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר ההלל קורין עמו אנו למדין תקנה ראשונה שמי שאינו גמרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר (י) לפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה כדי לזכור תקנה ראשונה שמותר לסמוך עליו בכל ההלל ולענות אחריו הללויה: הוא אומר הודו לה' והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. הוא אומר הודו והם שותקים ועונין אחריו הודו לה' מכאן שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי להו בהללויה כך כתב רש"י ז"ל מכלל דסבירא ליה שבשאר הפרקים גם כן עונה הללויה חוץ מראש הפרק ואינו נראה [כן] במסכת סוטה בפרק כשם [דף ל:] דגרסינן התם כיצד אמרו ישראל שירה על הים כגדול המקרא את ההלל והם עונין ראשי פרקים משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' וכו' ומדאמרינן והן עונין ראשי פרקים משמע שמענה כל פרק ופרק הוא ראש פרקו ונראה שמתחלת הלל ועד הודו פרק אחד כיון שלא עשו סימן לדבר עד הודו שהרי בפרק ראשון הבא אחר ראש ההלל היה להם לעשות סימן זה ומה שאנו נוהגין עכשיו הש"צ אומר יאמר נא ויאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר שנהגו כן לרמוז שמצוה לענות ראשי פרקים ע"פ זה הפירוש האחרון שכתבתי ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר ש"צ דשומע כעונה: הוא אומר אנא ה' הושיעה נא. ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתניתין: הוא אומר אנא ה' הצליחה נא. והם שומעים ואח"כ עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול קצת פסוקים שבסוף ההלל כמו שנהגו עכשיו כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין ה"ז כפילה. והכי מכאן דאמר רבא מכאן לקטן המקרא וכו' מכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דהוא הדין דמצי למימר איפכא מאנא ה' הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא ה' הצליחה נא קטן המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרים את כל ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. ואע"ג דאמרינן במגילה [דף כב.] דאין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות של בית רבן והכא מפסיקין באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא והפסוק אחד הוא הייט טעמא לפי שאמרוא

שני

נ"י בשאר ההלל כששם

שלטי הגבורים

אחר הוא תנוני והראשון שהנהיג כן היה נראה לו שהמוליך והמביא כד' רוחות [נראה כעושה שתי וערב] וזה אינו דאדרבא כשמוליך ומביא לארבע רוחות ואח"כ מעלה ומוריד [הוא הנראה כשו"ע כי ד' קצוות יש לו אבל המוליך ומביא לד' רוחות ומעלה ומוריד] יש לו ו' קצוות כתב בה"ג הולכה והובאה הוא הנענוע וא"ל נענוע שדרה וכ"כ גאון ז"ל שא"ל נענוע שדרה ועלין שלא אמרו אלא כדרך שאמרו בתנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד:

לשון ריא"ז

אע"פ שיוצא בנטילתו מצוה להניפו ולנענע בו כיצד הוא עושה מוליך ומביא כנגד ארבע רוחות העולם מעלה ומוריד כנגד שמים וארץ כלומר מצוה היא זו לשם אדון כל העולם ובשעה שמוליך צריך לנענע ג"פ בהולכה ובהובאה וכן בעליה וירידה וזה מבואר בתלמוד ארץ ישראל:

שיטת ריב"ב

מקרין אותו. את ההלל: ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. על כל דבר ודבר שהוא אומר והכי תנינן לה בסוטה כגדול המקרא את ההלל והן עונים אחריו הללויה משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והן אומרין אשירה לה' אלמא על כל דבר ודבר עונין הללויה: גמ' בן מברך לאביו. כשהגיע לחינוך דחייב מדרבנן ובמס' ברכות מוקים לה דאכל שיעורא דרבנן כזית או כביצה אבל לא כדי שבעו דאתי מדרבנן ומפיק דרבנן: ממנהגא דהלילא. שנוהגין בבתי כנסיות שאין זו כקריאת ראשונים דמתני' דתקן שהיו עונין הללויה על כל דבר ודבר כי בימי האמוראין תקנו המנהג הזה ללמוד ממנו הלכתא גיברתא:

הגהות הב"ח

(א) ולולב כצ"ל: (ב) נ"ב בים: (ג) נ"ב משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה' אלמא דעל כל דבר ודבר קאמר דעונים הללויה: (ד) דחייב דרבנן כצ"ל וכ"ב וכגון דלא אכל אביו אלא כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן: (ה) נ"ב ודבר: (ו) נ"ל מכאן: (ז) נ"ל כולו: (ח) תיי' ובזה לא הצריכו נמחק וכ"ב אלא שבזה החזיקו שלא כו': (ט) נ"ב וקורין: (י) נ"ל ולפיכך:

שני בני אדם כדאיתא בפרק ערבי פסחים [דף קיט.]: **הוא** אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה׳. ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה מכאן (ד) ללמוד למי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע״פ שלא ענה יצא: חכימיא. כמשמעו: וספריא. מלמדי תינוקות: אשר קרא המלך וגו׳. בספר שמצא חלקיה משתעי קרא בספר מלכים: **וכתב** רש״י ז״ל דמכאן למתפללין בצבור וש״צ אומר קדושה או יהא שמיה רבא שישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד הרב יהודאי גאון ז״ל בה״ג והקשו עליו מדאמרינן בפ׳ מי שמתו [דף כא:] הנכנס לבהכ״נ ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש״צ לקדוש׳ או למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואם איתא יתפלל כדרכו וכשיגיע ש״צ לקדוש׳ ולמודים ישתוק אלא ודאי אם היה שותק כיון ששומע כעונה הוה מפסיק תפלתו ואין זו ראיה דאע״ג דשומע כעונה אפ״ה עונה עדיף טפי ומצוה מן המובחר ובהכי נמי מידחי מה שרצו להביא ראיה מהיא דאמרינן [הכא] דשמע ולא ענה יצא היינו דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו (ה)[יכול] לענות כגון שאינו בקי או שמתפלל ואינו ראוי להפסיק אינו יוצא בשמיעה ולפיכך אמרו דמי שנכנס לבהכ״נ ומצא צבור שמתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש״צ לקדושה אל יתפלל כדי שיאמר קדוש׳ עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו כיון שאינו ראוי לענות ולאו ראיה היא כדאמרן דאע״ג דשמע ולא ענה יצא אפ״ה מצוה מן המובחר לענות ופירוש דברי רש״י ז״ל עיקר:

מתני׳ מקום שנהגו לכפול יכפול. לכפול כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש בו פרשה שכולה כפולה. הודו תחלה וסוף. יאמר נא ג״פ. מן המצר כולו כפול. קראתי יה. ענני במרחב יה. ה׳ לי לא אירא. [ה׳ לי בעוזרי. טוב לחסות בה׳]. טוב לחסות בה׳. סבוני גם סבבוני. דחה דחיתני. ויהי לי לישוע׳. קול רנה וישועה. ימין ה׳ רוממה. ימין ה׳ עושה חיל. לא אמות כי אחיה. ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק. זה השער לה׳. אבל מאודך ולמטה אינו כפול והיינו דאמרי׳ לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה: **הלוקח** לולב מחבירו בשביעית. כתב רש״י ז״ל דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי׳ דהכא בעם הארץ מיירי כדאיתא בגמרא ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי

נר מצוה | תורה אור

אנא ה׳ הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל. הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה׳ מכאן שהשומע כעונה בעו מיניה מרבי חנינא בר אבא שמע ולא ענה מהו אמר ליה חכימיא וספריא ודרושיא ורישי עמא אמרי שמע ולא ענה יצא איתמר נמי א״ר שמעון בן פזי א״ר יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה שנאמר °את הדברים האלה אשר קרא המלך יאשיהו וכי יאשיהו קראן והלא שפן קראן דכתיב ויקרא שפן את הדברים לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה: °**מתני׳** *מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך *אחריו יברך הכל במנהג המדינה: *הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה (א) שאינו רשאי ללקחו בשביעית: **גמ׳** תנא ר׳ כופל בה דברים ר״א בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה: לברך אחריו יברך וכו׳: אמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא א״ר נחמן בר יצחק דאמר קרא °וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא °והוא עבר לפניהם ואב״א מהכא °ויעבור מלכם לפניהם וה׳ בראשם: **מתני׳** *°בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור: **גמ׳** מנ״ל דעבידנא זכר למקדש א״ר יוחנן אמר קרא °כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה׳ כי דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: **מתני׳** *יו״ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו

רש״י

החזיקו לדעת שהרוצה לכפול יכפול את כל ההלל כמו שזה נכפל שהרי השומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זה כפילה וכל הני מכאן דקאמר רבא מכאן לקטן המקרא כו׳ ומכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דה״ה דמצי למימר איפכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא (ב) וקטן המקרא אלא אשמועינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא ללמוד מהם תקנת (ג) הלל שתקנו נביאים לישראל: הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה׳ ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה מכאן ללמוד שמי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לשמוע אע״פ שלא ענה יצא וכן למתפללין בצבור וש״צ אומר קדושה או יהא שמיה רבא ישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונים ולכי גומר הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בה״ג: חכימיא. כמשמעו: וספריא. מלמדי תינוקות: אשר קרא המלך וגו׳. בספר אשר מצא חלקיהו הכהן משתעי קרא בספר מלכים (ב׳ כ״ג): **מתני׳** שנהגו לכפול. על כל פסוק ופסוק ונהגו כך מפני שיש בו פרשה שכולה כפולה. הודו תחלה וסוף. יאמר נא ג׳ פעמים. ה׳ לי. *[ה׳ לי. קראתי יה. ענני יה. טוב לחסות.] טוב לחסות. סבוני גם סבבוני. סבוני כדבורים. דחה דחיתני. ויהי לי לישועה. קול רנה וישועה. ימין ה׳. ימין ה׳. לא אמות. ולמות לא נתנני. שערי צדק. זה השער. אבל מאודך ולמטה אינו כופל והיינו דאמר לקמן מוסיף: הלוקח לולב מחבירו. לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסינן דהא בעם הארץ קמיירי כדאמרי׳ בגמ׳ ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חבירו דאי לוקח נמי עם הארץ מי איית לך להחזיק חבירו בחשוד יאמר לנו צדיק הוא כאחד מכם ואינו חשוד: נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקנה כולה הושענא מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: **גמ׳** כופל בה דברים. מאנא נמי כופל: מוסיף לכפול. על כפילתו [של רבי]: מאודך ולמטה. כדפי׳ לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד סופו: לא שנו. דתליא ברכה במנהג אלא של אחריו: עובר. קודם: ויעבור הכושי. קדמו

לוקח נמי עם הארץ מי איית לך להחזיק את חבירו בחשוד ואין צריך לשנות את הגרסא דהא אשכחן בפרק הנזקין [דף סא.] משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית ובמסכת עירובין [דף לב.] נמי אמרינן* חבירו נכרי: נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקנה כולה הושענא מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: לפי שאינו רשאי. לתת דמי האתרוג שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות כדאיתא בגמרא אבל דמי לולב שרי משום דבת ששית הנכנסת לשביעית הוא כדאיתא בגמרא אי נמי דלולב עצים נינהו ועצים אין בהם קדושת שביעית: **גמ׳** כופל בה דברים. אמלא ולמטה: מוסיף בה דברים. מוסיף לכפול על כפילתו (ו): מאודך ולמטה. כדפרישית לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן: ל״ש. דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו: עובר. קודם: ויעבור את הכושי. קדמו לרוץ לפניו והכא לא איירינן לאחריו מאי מברך לפי שידועה היתה להם שהיא יהללוך ולא נחלקו בה אלא בלילי הפסח שאינה על ההלל אלא ברכת שבח והודאה היא על הכוס ולפיכך קראוה ברכת השיר ונחלקו בה בפרק ערבי פסחים [דף קיח.]: **מתני׳** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. כדדרשינן ליה בתורת כהנים ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולים שבעת ימים: במדינה. בירושלים שאף היא כגבולין: ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו ט״ז בניסן: כולו אסור. בחדש. ובעוד שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב עד הביאכם וכשחרב הבית הותר מן התורה משהאיר מזרח כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר מזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום כדמפרש טעמא בגמרא מהרה יבנה בית המקדש ויחזור הדבר לאיסורו דהשתא קרינא ביה עד הביאכם ואי הוו נהיגין בחורבנו לאכול משהאיר מזרח כדין תורה אתו למיכל בבנינו בהאיר מזרח ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו: **והא** דקתני הכא הך תקנתא משום דהא מתני׳ אתנייה במסכת ר״ה [דף ל׳] דמני עשר תקנות שתקן רבן יוחנן בן זכאי וכיון דאייתי הכא רישא דמתניתין סיימה כולה אבל במסכת מנחות דאיצטריך ליה סיפא לא תנא רישא משום סיפא וקתני סיפא בלחוד: **יו״ט** ראשון של חג שחל להיות בשבת. דאמרינן לקמן דדוחה מצות לולב שבת ביו״ט ראשון לבדו: כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת. מע״ש מפני איסור הוצאתו בשבת ולאחר שהיו שם מע״ש נוטלין אותו בשבת דלולב דוחה שבת לענין נטילתו בלבד וה״מ בזמן שבית המקדש

המאור הקטן

[דף לט ע״א] **לפי** שאין מוסרין דמי פירות שביעית לע״ה יותר ממזון ג׳ סעודות פי׳ ה״ר שלמה ז״ל משום דהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ול״נ שאין בה משום סחורה אלא בלוקח מהן חלוק או טלית דבר שאינו ראוי לאכילה ואין הטעם בזה אלא גזירה א] דלמא משהי להו ע״ה לאחר הביעור אבל בכדי מזון לסעודתיה דיומיה הוא דקא מזבן והתירו משום כדי חייו לכל ימות השנה כמזונו לשבת. והא דתניא בר״א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אסור פי׳ ה״ר שלמה ז״ל משום דהערמה היא כשמוכרו על יד ולא היה צריך לפי׳ הזה לפי שהמשומר בפירות שביעית אסור הוא באכילה מן התורה כדתניא בסיפרא ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר והיינו דתניא נכרי שהביא פירות ואמר של עזקה הן של ערלה הן ושל נטע רבעי הן אינו נאמן שלא נתכוין אלא להשביח מקחו ב] ופי׳ של עזקה הן זה הוא מן המשומר כדכתי׳ ויעזקהו ויסקלהו וה״ר שלמה הטרח לפרשה במקומה בענין אחר וזו היתה כשגגה לפניו:

[דף מ ע״א] **רב** כהנא אמר עצים להסקה נתנו תנאי היא כך היא גי׳ הגאונים ז״ל ופירוק שני הוא חוץ מן הפירוק של רבא שאמר סתם עצים להסקה הם עומדים בא רב כהנא להוסיף ולומר דאפי׳ עצים דהסקה עצמן שהנאתן אחר ביעורן איכא תנא דאמר יש בהם משום קדושת שביעית והיינו דר׳ יוסי דאמר לכם לכל צרכיכם שכשם שמוסרין דמי פירות שביעית למשרה ולכביסה ואע״פ שהנאתן אחר ביעורן כך קדושת שביעית חלה בכל דבר הנאה השוה לכל אדם אע״פ שהנאתו אחר ביעורו וכל שכן במה שהנאתו וביעורו שוה כגון עצים דמשחן שמתחמם כנגדן ותרגום חמותי ראיתי אור שחינית וכ״ש במי שנהנה בו קודם שיתבער כגון לולב העשוי לכבד בו את הבית בין שהנאתו וביעורו שוה בין שביעורו אחר הנאתו אצ״ל שיש בו קדושת שביעית לר׳ יוסי ואמטול הכי אצטריכא לאוקומה בבת ששית הנכנסת לשביעית ואפי׳ היה לולב העומד להסקה ולת״ק דר׳ יוסי דאמר לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו משרה וכביסה שהנאתן אחר ביעורן אין קדושת שביעית נוהגת בכל דבר שהנאתו אחר ביעורו כיון שאינו דומיא דלאכלה ג] ועצים להסק׳ לדידהו אין בהם משום קדושת שביעית כלל והא דתניא א׳ שביעית וא׳ מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין במעשר שני בירושלים מפרשינן לה כי היכי דלא תיקשי לן ההיא דתנן ד] הלוקח בהמה במעות מעשר שני בשוגג יחזרו דמים למקומן במזיד תעלה ותאכל במקום: סליקו להו לולב הגזול

עין משפט

א מיי׳ פ״ג מהל׳ חנוכה ופ״ח מהלכות שמיטה ופי״א מהלכות ברכות סמג עשין ה טור א״ח סי׳ תכב:

ב מיי׳ פ״ד מהל׳ לולב סמג עשין מד טור א״ח סי׳ תרנח:

שיטת ריב״ב

מתני׳ לכפול. פסוקים מן ההלל: לפי שאינו רשאי ללוקחו בשביעי׳. שמא ישהה המוכר דמיו אחר הביעור ופירו׳ שביעי׳ תופסין דמיהם והאתרוג יש בו משום קדושת שביעית אפי׳ היה בר שית הנכנסת לשביעית דגבי אתרוג בתר לקיטה אזלינן ולא בתר חנטה אבל לולב בר שית הנכנסת לשביעית הוא ואין בו משום קדושת שביעית דגבי לולב בתר חנטה אזלינן: מתני׳ ניטל במקדש שבעה. כדכתי׳ ולקחתם לכם ביום הראשון וגו׳ עד ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם שבעת ימים: לפני ה׳. במקדש: ביום הראשון. בגבולין: ושיהא יום הנף. העומר שהוא ט״ז בניסן אסור בחדש: מתני׳ יו״ט הראשון של חג וכו׳. תנא דמתני׳ בזמן שבהמ״ק קיים מיירי כדאיתא לקמן בפרק לולב וערבה:

[שאומר לחבירו לא כו׳ וקתני סיפא בד״א בע״ה ובשבת (דף קו.) לא יאמר אדם לחבירו כו׳ ומוקי לה בנכרי כנ״ל. וכן הוא בתוס׳ סוכה דף לט. ד״ה הלוקח. ועי׳ רש״י ברכות (יז.) ד״ה אני]:

הגהות הב״ח

(א) נ״ב לפי: (ב) נקטן כנ״ל: (ג) נ״ל הללו: (ד) נ״ב יש: (ה) נ״ל ראוי: (ו) נ״ב של רבי:

השגות הראב״ד

א] **דלמא** משהי להו ע״ה וכו׳: א״א בכדי פירושא דהני למה לי ואי לא משהי ליה לאחר הביעור מי ליכא למיחש דלמא זבין מינייהו חלוק והיינו לסחורה כמו שפי׳ הרב ז״ל: ב] ופי׳ של עזקה היינו מן המשומר: א״א של צרפתי הוא זה ואינו נכון שלא אסרה תורה אלא המשומר ביד ישראל מפני שעבר על והשביעית תשמטנה ונטשתה אבל שמור ביד נכרי לא אסרה. ועוד איזה שבח יש בין שמור לשאינה שמור אבל של עזקה היא ארץ עבודה ומטויבת ואם ספיחים אסורים בשביעית כ״ש פירות ארץ עבודה בין של נכרי בין של ישראל: ג] **ועצים** להסקה לדידהו ואין בהם קדושת שביעית כלל: א״א כך פירשו הגאונים ז״ל אלא שלא הבינו דבריהם ואנו כך מפרשים דבין ת״ק ובין ר׳ יוסי תרוייהו ס״ל לכם דומיא דלאכלה אלא דת״ק סבר דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ור׳ יוסי סבר דומיא דלאכלה שהוא שוה לכל אדם הלכך עצים להסקה נמי שוה לכל אדם הוא ונוהג בהם שביעית ומתוך טעמיה נמי מרבינן מיניה צבעים לקדושת שביעית אע״ג דלאו בני אכילה נינהו: ד] **הלוקח** בהמה במעות מעשר שני בשוגג יחזרו דמים למקומם במזיד תעלה ותאכל במקום: א״א אין דבריו מספיקים דלא מתריצי מתנייתא בהכי דהכא קתני לדברי חכמים שאין מתחללין על החיים גזירה שמא יגדל מהם עדרים אם בירושלים גזרו כ״ש חוץ לירושלים א״כ אמאי תעלה ותאכל במקום והא אין מתחללין קאמר סתם משמע אפי׳ דיעבד ועוד שאין תנא בעולם שיאמר בירושלים על החיים אין מתחללין דקרא בהדיא כתיב ועוד שיוכל להביא מהם שלמים וא״ת אלא בחיים ואנן הכי אמרי׳ דת״ק דסתם כר״מ וחכמים דהכא היינו דהתם היינו דאמר ר״י בד״א במתכוין ולקחה לשם שלמים דבהני ודאי ליכא למיחש שמא יגדל מהם עדרים אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין בין בשוגג משום מקח טעות ואפי׳ במזיד דליכא מקח טעות יחזרו דמים למקומם משום קנסא דמוכר שלא ימכור את בהמתו מיהו מעות ודאי אין מתחללין גזירה שמא יגדל עדרים ומהדר נמי הדרי משום קנסא שהמוכר צריך למעות ואין לו ומתני׳ דהכא ודהתם דוקא בחו״ל מיפרשה ואע״ג דאמרי׳ חוץ לירושלים טבעא אפירי לא מחללינן הני מילי לכתחלה אבל דיעבד מתחלל והכא מתחללין קאמר דיעבד ובהכי מתוקמא שפיר ומתני׳ דהלוקח בהמה ר״מ היא דהוא ת״ק דר״י בברייתא דמס׳ קדושין. ואי קשיא לך כיון דאמרי׳ דחכמים דהכא הם ר״י דהתם על שחוטין אמאי מתחללין הא הכא במזיד קא מיירי דהא מתחללין קאמר ובודאי על שחוטים מתכוין להוציאם לחולין הוא ואמאי לא קנים ליה כי התם לא היא דהכא מעות שלו ובהמה שלו ואין הקנס אלא למוכר בהמתו בשביל צורך מעות ואין לו: סליקו להו לולב הגזול

המקדש קיים אבל לאחר חורבן לא דמסקינן פרק לולב וערבה [דף מג:] דלולב לא דחי שבת אפילו לענין נטילתו דגזרינן שמא יעבירנו ד"א ברה"ר: גמ' מנה"מ. דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו: ולקחתם לכם. משלכם משמע: למה לי למימר החזירו לרבן גמליאל. מה אנו למדין מחזרה זו דאיצטריך תנא למתנייה במתניתא: הא קמ"ל. דר"ג על מנת שיחזירוהו לו נתנו להם ואפ"ה הויא מתנה עד שיצאו בו: החזירו יצא. דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה והרי החזירו אבל אם לא החזירו איגלי מילתא דמעיקרא גזל הוא בידו: ויש שלמדו מכאן

נר מצוה

שהנותן לולב לחבירו ביו"ט ראשון סתם מתנה על מנת להחזיר היא ואומדנא דמוכח היא אע"פ שלא פירש שאין אדם מתרוקן ממצותו ונותן לאחרים דהא הכא סתם נתנו להם ואפ"ה אמר דקמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולבו לחבירו ביו"ט סתם וטעמא דמסתבר הוא אע"פ שאין בכאן ראיה מכרחת. ומסתברא דכי אמרינן החזירו יצא דוקא בשהחזירו בענין שיכול עדיין לצאת בו הא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא דאומדן דעתיה הכי הוי וחזרת דמים הכא ודאי לאו חזרה היא דאלולב קפיד וכדאמרי' בפ' מי שאחזו [דף עד:] דעל מנת שתתן לי אצטלתי אצטלתי דוקא קאמר (דלנטוריה קא מיכוין) וכ"ש הכא שצריך לו לצאת ידי חובתו ואיכא למידק כי אמר ע"מ שתחזירהו לי היאך יצא בו והא לא מצי מקדיש ליה דמידי דחזי ליה קאמר כיון דאמר לי כדאיתא בפ' יש נוחלין [דף קלז:] ואמרינן בנדרים [דף מח.] כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ומפני זה כתב ר' שמואל ז"ל שם בב"ב דלא גרסי' לי והרא"בד ז"ל תירץ דשפיר גרסי' לי דהא הוא יכול להקדיש טובת הנאה שיש לו באתרוג זה ונותן דמי הנאה להקדש (ה) ואין צורך לכך דכי אמר דכל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה היינו מתוך שהיא בהערמה אינו יכול להקדישה כמתנת בית חורון דאמר אינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה וכדאמרינן התם סעודתו מוכחת עליו והכי איתא בירושלמי בההיא דגרסינן התם אלא מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה לשמים ופריק דה"ק כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שנעשית בהערמה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה והיינו לישנא כל מתנה שאינה כלומר כל מתנה שמתוך הערמתה אינה כלום עד שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה: **וישמעינן** מסמעתין דמתנה ע"מ להחזיר נותנה לחבירו וחבירו לחבירו ואפילו כמה דכל שחוזרת לבסוף לבעלים סגי כי הכא שר"ג נתנו לרבי יהושע ור' יהושע לר' אלעזר ור' אלעזר לר' עקיבא והחזירו לרבן גמליאל: אם יכול לאכלו. לפי שיש שם אתרוגין אחרים ומגיע זה לחלקו יצא דכדידיה דמי וכ"ת ואפי יש שם אתרוגין אחרים מאן פליג ליה י"ל דהכא באחים שאינן מקפידים זה על זה עסקינן והלכך כיון שאף להם יש אתרוגי' אפילו נוטל זה היפה אין מקפידין בכך אבל אם אין להם אלא פריש או רמון ודאי מקפידים הם שאף הם רוצין לקיים מצוה כמותו: **אבא** מצלי ביה. כשהיה מתפלל היה לולבו בידו: לא יאחוז אדם תפילין בידו ויתפלל. מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ואין דעתו מכוונת עליו בתפלתו: התם לאו מצוה ניהו וטריד. נטילתן בידו אינה מצוה ולהכי טריד עלייהו עד שיניחם אבל הכא מתוך שחביבה עליו המצוה אין משאו ושמורה כבד עליו ולא טריד: קורא בתורה צריך להניח הלולב. לפי שגולל ספר תורה ופותחו: נכנס לבהמ"ד. טרוד במשנתו ויפול מידו: **מתני'** שהוציאו ברשות. שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שבת והך מתני' דוקא בזמן שבית המקדש קיים: **גמ'** לא שנו. דפטור: אלא שלא יצא בו. ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהשתא טריד במצוה אבל יצא בו קודם תו לא טעה בדבר מצוה הוא דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה: והא מדאגבהיה נפק ביה. ידי חובת לקיחה וקתני פטור: אמר אביי בשהפכו. כשהגביהו

תורה אור

שלו ונוטלו מפני שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט א הראשון של חג בלולבו של חבירו ובשאר כל ימות החג יוצא אדם ידי חובתו בלולבו של חבירו: **גמ'** מנא ה"מ דת"ר °ולקחתם שתהא לקיחה תמה לכל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את הגזול ואת השאול מכאן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט *ראשון של חג בלולבו של חבירו אלא א"כ נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור' עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו נתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו נתנו לר' אלעזר (א) במתנה נטלו ראב"ע ויצא בו נתנו לר' עקיבא במתנה נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג. למה לי למימר החזירו לר"ג מילתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה וכדרבא דאמר רבא בפרק יש נוחלין* הילך אתרוג זה במתנה ב ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו והחזירו יצא לא החזירו לא יצא וגרסי' נמי התם אמר *רבא בר רב הונא האחין °שקנו ג אתרוג בתפיסת הבית נטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאוכלו יצא ואם לאו לא יצא ודוקא דאיכא אתרוג לכל אחד ואחד אבל פריש או רמון לא יצא (א) וש"מ דהני בי תרי דזבני לולבא בשותפות לא נפק ביה חד מיניהו ידי חובתיה ביומא קמא עד דיהבי חד לחבריה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק: א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא ג מצלי ביה. ואותיבנא ליה מהא דתניא לא יאחוז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל ופריק התם לאו מצוה הוא וטריד הכא מצוה הוא ולא טריד: תניא אמר ר"א ברבי צדוק כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבהכ"נ ולולבו בידו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו נכנס לבהמ"ד משגרו ביד עבדו או ביד בנו או ביד שלוחו: **מתני'** רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** אמר אביי *לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב כי לא יצא בו אמאי פטור והא מדאגבהיה ד נפק ביה אמר אביי בשהפכו דאמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך ה גדילתן שנאמר °עצי שטים עומדים ותניא נמי הכי עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן רבא אמר אפילו תימא בשלא הפכו

והבא

רש"י

קדמו לרוץ לפניו: **מתני'** מוליכין לולביהן. מע"ש: **גמ'** מנה"מ. דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו: שקנו אתרוג בתפיסת הבית. מן הממון שנפל להם בירושה כ"ז שלא חלקו: אם יכול לאוכלו. ולא יקפידו האחים אחרים אם יאכלנו שיש להם (ב) כמלא שהוא כשלו לבדו: הוה מצלי ביה. כשהיה מתפלל היה לולבו בידו: לא יאחז ויתפלל. מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו: לאו מצוה ניהו. לאוחזן והויין עליו למשוי (ג) וכבד עליו שמירתן: הכא. נטילתו מצוה היא (ד) מתוך שמצוה חביבה עליו אין משאה ושמירתה עליו כבד ולא טריד: קורא בתורה. צריך להניחו לפי שגולל ספר תורה ופותחו: נכנס לבית המדרש. טרוד במשנתו ויפול מידו: לא שנו דפטור. אלא שלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציא. דהשתא טריד במצוה וטעה בדבר מצוה: אבל יצא בו. קודם תו לא טעה בדבר מצוה הוא דלא טריד במצוה לעשותה: מדאגבהיה נפק ביה. ידי חובת לקיחה וקתני פטור: אמר אביי כשהפכו. כשהגביה הפך העליון למטה והאגד למעלה ואמרי' לקמן אין

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנח:
ב מיי' פ"ד מהלכות לולב ופ"ה מהל' תפלה שם טור א"ח סי' תרנו צו:
ג מיי' שם טוא"ח סי' תרנח:

בגמ' הגי' רבה

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל אם היה להאחים פריס או רמון מלבד האתרוג הזה לא יצא ואע"ג דמלתא דפשיטא הוא דלא יצא דמה יועיל פריס או רמון י"ל דהא לאשמיענו דיוקא דוקא אם היה להם פריס או רמון הוא דלא מועיל לצאת בו אבל אם היה להם אתרוג אחר אף שזה נטל היפה ממנו אפ"ה יצא ודין זה נמי מבואר בהר"ן:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בן עזריה: (ב) נ"ב אתרוגים אחרים: (ג) נ"ב לפיכך טרוד במשאם: (ד) ומתוך כו' ושמירתם כבד עליו כצ"ל: (ה) נ"ב וכ"כ התוס' ע"ש:

שלטי הגבורים

א כל הפסולים כמו שפוסלים בראשון כך פוסלין כל ז' ימים חוץ משאול שמותר מיום ראשון ואילך וכן חסר מותר מיום ראשון ואילך הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור והרי"ץ גיאות כתב כל הפסולים אינם פוסלין אלא בראשון אבל מכאן ואילך לא שנא גזול ול"ש שאר פסולין כולן כשרים וכ"כ ב"ה וה"ר יונה והרא"ש ז"ל כתבו כסברא הראשונה וכל הפסולין מחמת מום אם הוא שעת הדחק שאין נמצא כשרים יכול לברך עליהם והראב"ד כתב שלא יברך עליהם אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת לולב ולא נסירא להרא"ש והרמב"ם ז"ל הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר המינים ול"נ דמ"ש זה מזה:

לשון ריא"ז

וכל אלו לא נאמרו אלא ביום ראשון אבל בשאר הימים אפילו גזול לולב מחבירו כשר לצאת בו שלא אמרה תורה לכם אלא ביום הראשון בלבד ונראה בעיני שלא נאמר יום ראשון אלא לבני א"י שאין להם יו"ט אלא יום אחד בלבד אבל לבני הגולה שעושין יו"ט שני ימים מספק כל הפסול בראשון פסול בשני כמבואר בקונטרס הראיות:

ב כתב הטור ואפי' נאנס מידו בענין שאינו יכול להחזירו ורוצה להחזיר לו דמיו לא יצא ואפי' נתנו לו סתם ולא פירש ע"מ שתחזירהו לי מסתמא דעתו שיחזירנו לו כיון שצריך לצאת ואם לא החזירו לו לא יצא ומיהו אם לא החזירו לידו אלא לאחר ואחר לאחר והאחרון מחזירו לבעלים יצא וי"א שא"צ להחזירו לו אא"כ כפל תנאו שאומר לו הרי הוא לך במתנה על מנת שתחזירהו לי ואם לא תחזירהו לי לא תהוי מתנה שאם לא כפל תנאו הוה תנאה דהיינו החזרה בטל ומעשה דהיינו המתנה קיים ויצא בו אפילו לא החזירהו לו אבל לפי שכתבתי דאפי' בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל ומטעם זה דבעיא משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא דקטן מיקני קני אקנויי לא מקני ונמצא שאין אחר יכול לצאת בו אחר שהגיע לידו:

לשון ריא"ז

ביום הראשון אסור להקנו' לולב לקטן לפי שהקטן קונה ואינו יכול להקנות וכשבא הקטן להחזירו לבעליו או להקנות לאחרי' זה הקונה מידו אינו קנוי לו ואינו יוצא בו וזה מבואר בפרק שלפנינו והמורה ומז"ה אומרים שאין הקטן קונה אלא מד"ס ול"נ שהוא קונה מה"ת כשאחרים מקנים לו ואינו יכול להקנות [אלא] מד"ס כמבואר בקונטרס הראיות ושיטת ר"מ כדברי. ונראה בעיני שאם רצ"ל אדם כל מי שיגיע לולבי בידו היום יהיה בידו מתנה ע"מ להחזיר חוץ מן הקטן הרשות בידו וכל אחד יוצא בו ובלבד שיחזירהו לבעליו: ג כתב הטור ומה שנוהגים במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות ויוצאין בו פי' רשב"ם ז"ל כיון שקנוהו כדי לצאת מסתמא כאילו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם לכל מי שנוטל לצאת בו על מנת שיחזירוהו להם כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו. תשובה לרב שרירא מקום שאין לולב ואתרוג מצוין וגובין מהקהל מכל א' ואחד וקונים ומברך עליו ומתנו לזקנים ומברכים ושוב נוטלו כל א' מתברין עד שמברכים עליו כל הקהל יצאו י"ח באותו לולב או לא והשיב ודאי בשאר יומות החג מיום ב' והלאה יצא ידי חובתו באותו לולב אבל ביום ראשון צריך כל אחד לולב שלו וכן ראוי לעשות להיות קונים הלולב לאחד מן הצבור או שיקחנו בממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה והוא יקנהו לעצמו וביו"ט הראשון יתנהו במתנה לאחד מן הזקנים וכל אחד יתנהו לחבירו במתנה עד שיבא לידי כולם ובאשכנז וצרפת נוהגים כרשב"ם: לשון ריא"ז האחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית נטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאכלו ואין אחיו מקפידין עליו הרי הוא כשלו ויצא בו ואם היו אחיו מקפידין עליו אינו יוצא ביום ראשון אע"פ שיש לשאר אחיו פריסין ורמונים כנגד אתרוגו של זה עד שיקנו אתרוג לכל אחד ואחד כמבואר בקונט' הראיות וכך היא שיטת מז"ה בפ' יש נוחלין ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא האחים שקנו בתפיסת הבית אבל שאר שותפין אע"פ שאינן מקפידין זה על זה אין יוצאים בראשון באתרוג של שותפות עד שיתן א' חלקו במתנה לחבירו בפירוש וכן בשאר כל המינין וכן בני הכנסת שקנו אתרוג או לולב בשותפות אין יוצאין בהן עד שיקנו חלקו בפירוש לכל מי שירצה לצאת בו כמבואר בקונט' הראיות: ד כתב הטור וכשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב ושהחיינו כדי שיברך קודם לעשייתן שאילו יטול ארבעתם קודם שיברך נמצא שכבר יצא קודם לברכתו שכיון שהגביהו יצא או יהפך הלולב או האתרוג עד שיברך ומיי' כתב שיברך קודם שיטלנו בידו ולא נראה לר"י: לשון ריא"ז המינים הללו מטלטלן והגביהן ממקומן יצא שזו היא לקיחה האמורה בתורה לפיכך מברך עליהם ואח"כ נוטלן או נוטלן הפוכים שלא כדרך גדילתן ומברך ואח"כ מחזירן כדרך גדילתן ויוצא בהן לפי שכל המצות כולן אין מברכין עליהן אלא קודם לעשייתן ונראה שאפי' אם נטלן כדרך גדילתן ואח"כ בירך עליהן אם לא נתכוין לצאת עד שיברך הרי ברכה זו קדמה לעשיית המצוה עד שיתכוין לה כמבואר בקונטרס הראיות בהלכה ק' דפסחים: ה ודרך גדילתן נראה דהוי בענין זה שיהיו פני הלולב כנגד פני האדם ושדרת הלולב לחוץ וכן ראיתי בספר האשכול ואבן שועב בדרש סוכות וכן נמצא בשם מהרי"ק:

שיטת ריב"ב

גמ' מלתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. ולאפוקי מדרבנן דאמרי כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה וכדרבא דאמר רבא בפרק יש נוחלין אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא ואם לאו לא יצא והתם נמי אמרי' קמ"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה כלומר קמ"ל רבא דלית הלכתא כרבנן דאמרי כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה אלא כסתם דאמרי דפליגי עלייהו ואמרי מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ואע"פ שאם הקדישה אינה מקודשת דהכא ודאי אם הקדישה אינה מקודשת דכיון דעל מנת שתחזירהו לי קאמר מידי דחזי לי קאמר כדאיתא התם ואעפ"כ אם נטל והחזירו יצא: האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו'. כתב הרב דודי ז"ל בתשובותיו האחין שקנו אתרוג בממון שעומד לצורך מזונות ונטל אחד מהם אתרוג אחד קודם חלוקה לצאת בו ידי חובתו אם יכול הוא לאכלו שאין אחיו מוחה עליו משום דהניח לו אחר כמותו יצא ואם אחיו מעכב בידו שאומר לו אותו שנטלת יפה מזה לא יצא והא דאמרי' יצא דוקא שהניח לו אתרוג אחד אבל פריס או רמון לא: אבא מצלי ביה. בלולב כלומר אוחזו בידו ומתפלל: הכא בס"ת בזרועו ותפילין בידו לאו מצוה ניהו וטריד. ואינו יכול לכוין לבו בתפלתו הכא בלולב מצוה היא ולא טריד ביה מתוך חביבות של מצוה: מתני' מפני שהוציאו ברשות. דהכי נקיטי' טועה בדבר מצוה פטור: גמ' אבל יצא בו חייב. דלאו טועה בדבר מצוה הוא שכבר יצא ידי חובת מצוה: והא מדאגבהיה נפק ביה. דעיקר מצות לולב היינו נטילה והיכי משכחת לה שהוציאו לרה"ר ולא יצא בו: בשהפכו. כלומר לא הגביהו כמצותו דהיינו דרך גדילתו ויש מפרשין כגון שהפכו שהוציא הלולב בשמאל והאתרוג בימין שהוציאו בכלי דלאו היינו נטילה ומשום הוצאה הכלי לא מיחייב דבטל כלי לגבי לולב כדתנן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו הכא נמי הכלי טפל ללולב:

כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה: הכ"מ דרך כבוד. כגון כורך ידו בסודר דאמרי' לעיל ודרך בזיון כגון בקערה:

ומדפרכינן כיון דאגבהיה נפק ביה ואצרכינן לשנויי שנויי דחיקי בשהפכו או בשהוציאו בכלי ש"מ דקי"ל מצות אין צריכות כוונה ומיהו איכא למידק ל"ל לאביי לשנויי בשהפכו דהא בסוף ראוהו ב"ד [דף כח:] אמר רבה דמצות אין צריכות כוונה ואותיב ליה התם אביי טובא והא הכא ודאי לא מכוין כ"ז שלא בירך ועוד שהולך אלא בקי ללמוד (ג) ואפשר דאביי קבלה מרבו: (ד) ויש שלמדו מכאן שצריך לברך על הלולב בשעודו בכלי לפי שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ואי מברך עליה בתר דאגבהיה אין זה עובר לעשייתה דהא אמרינן הכא דמדאגבהיה נפק ביה ואין זה נראה דהיאך יברך עליו בעוד מונח בכלי והא אמרי' בפ' הקומץ רבה [דף לו:] תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה אלמא כ"ז שאין המצוה מזומנת לו לעשותה אינו מברך עליה ואחרים אומרים שנוטלו שלא כדרך גדילתו עד שעת ברכה וכדאמר בשהפכו כלומר מלמעלה למטה לפי שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא כדרך גדילתן ואף זה אינו מחוור דבפרק קמא דפסחים [דף ז:] מוכח שברכת לולב בתר דאגבהיה ונפק ביה הוא דמוקמינן התם למ"ד לבער חמץ מדאמרי' גבי לולב נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ומפרקי' שאני התם דמדאגבהיה נפק ביה אלמא דברכת לולב לבתר דאגבהיה ונפק ביה היא והיינו טעמא שא"א לברך עליו בעת שהוא בכלי כמ"ש ואף להפכו לא הצריכוהו ונמצא שא"א לברך עליו אלא בתר דאגבהיה ונפק ביה ולא תקשי לך הא דאמרינן שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן דהכא נמי אע"ג דמדאגבהיה נפק ביה אפ"ה עדיין יש כאן שירי מצוה שצריך לנענעו הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתה שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה: **ודאמרי'** שהוציאו בכלי לא תקשי לך אמאי אינו חייב על הכלי דבטל הוא לגבי הלולב כדתנן [שבת צג:] המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו ואת החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו והכא נמי הכלי טפל ללולב: **מתני'** מקבלת אשה הלולב מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת. פי' ביו"ט ראשון בלבד ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה לולב דוחה את השבת ומתניתין תרתי קמ"ל חדא דאפי' אשה מותרת לטלטל את הלולב דסד"א כיון דלאו בת חיובא היא לא חזי לה לטלטולי קמ"ל דכיון דראוי לנטילת אנשים מותר לטלטל לכל וקמ"ל נמי דמותר להחזירו למים בשבת אבל השתא לדידן דלולב לא דחי שבת אפי' ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל: וביו"ט מוסיפין אבל לא מחליפין. דטורח הוא לתקוני מנא: ובמועד מחליפין. ובחה"מ מצוה להחליף: **כל** קטן שיש בו דעת לנענע חייב בלולב. מדרבנן משום חנוך: **גמ'** יודע לשמור תפליו. בנקיות: יודע לשמור ידו. מתורת סתם ידים שגזרו עליהם להיות שניות אלא א"כ יודע לשמרן שמשנטל שחרית לא נגע בשום דבר המטמא את הידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל את ידיו: אוכלין על ידו טהרות שנגעו ידיו בהן. ואיכא נוסחי דגרסי' יודע לשמור אוכלין אוכלין על ידו טהרות והא קמ"ל שאם הוא יודע לשמור אוכלין מטומאה כלומר שיודע לשום אל לבו אם נגע בה טומאה ולומר לנו אוכלין ע"פ שמירתו טהרות אע"ג דקטן לא מהימן באיסורי דאורייתא כדאמרינן בפ"ק דפסחים [דף ד:] כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הימניהו רבנן בדרבנן דהלכה בדאורייתא לא מהימנין ואמרינן נמי לקמן והוא שגדול עומד על גביו אלמא אי לאו הכי לא סמכינן עליה לומר ששחט כראוי הנ"מ במילתא דקיימא בחזקת איסור שאין סומכין על התינוק להעמידה בחזקת היתר אבל להעמיד דבר על חזקתו בשמירת טהרות מהימן ומכאן יש ללמוד שסומכין על הקטנים לשמור דברים המותרים ומיהו דוקא בידו ממש אבל ביד נכרי לא שלא למדנו על עדות קטן לשמור מה שביד אחר: **יודע** לישאל. שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו יודע [להשיב הן או לאו אם אמר איני יודע] ברשות הרבים ספיקו טהור ואם שאלוהו ואמר איני יודע ברה"י ספיקו טמא הכי גמירי לה הלכתא מסוטה: **יודע** לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ומקמי הכי אין חולקין לו תרומה בגורן אבל משגרין לו (ה) בביתו אם יודע לשמרה בטהרה דהכי תניא בגמ' דנושאין על האנוסה ביבמות [דף צט:] עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חרש שוטה וקטן [כו'] וכולן משגרין להם בבתיהן בבית הגרנות אין חולקין לו שאין רואין בקיאין בו שיודע לשמור אותה אבל לביתו משגרין לו (ו) אבל משיודע לפרוס כפיו ופורס הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרינן במגילה [דף כד.] הלכך חולקים לו כך פרש"י ז"ל ואחרים פירשו דהכא בקטן ממש קאמר ולא שיהא פורס דהא תנן במסכת מגילה קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו עובר לפני התיבה [ואינו נושא את כפיו] אלא יודע לפרוס קאמר דכיון שיש לו דעת לפרוס חולקין לו תרומה בבית הגרנות [והא דאמרי' ביבמות חש"ו אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות וכו'] בשאינו יודע לפרוס אי נמי דהכא פורס את כפיו ממש קאמר ולא בפני עצמו אלא שמבסם בקול עם אחיו הכהנים וכענין שאמרו בערכין [דף יג:] שהיו לויים קטנים מסייעין לגדולים בשיר [ולצעירי] (ולועזרי) הלוים היו נקראים: **יודע** לשחוט. לאמן את ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה: מותר לאכול משחיטתו. כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס וא"ת אי הכי למה לי יודע לשחוט דהא תנן בריש חולין [דף ב.] וכולן ששחטו ואחרים רואין שחיטתן כשרה י"ל דהתם דיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן עלה התם בגמרא [דף יב:] זאת אומרת אין מוסרין להם חולין לכתחלה אבל הכא כיון שיודע לאמן את ידיו [מותר] לשחוט אפילו לכתחלה: **ואם** יכול לאכול כזית דגן. כל חמשת המינין קרי דגן חטים ושעורים וכוסמין שבולת שועל ושיפון: ומרחיקין מצואתו. משאכל כזית מכל אלו בכל ענין אכילה שצואת מינין הללו מסריח: ארבע אמות. לענין ק"ש ותפלה: והוא שיכול לאכול כזית בכדי שיעור אכילת פרס. אבל אם צריך לשהות יותר מכן הרי הוא כאוכל מעכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכך הלמ"מ שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה מזה: פרס. חצי ככר ששערו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתנן במסכת עירובין [דף פב:] חציה לבית המנוגע לשהייה בבית המנוגע לכבוס בגדים שתלאם הכתוב בשהיית שעור אכילה כדכתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו: **אם** יכול לאכול כזית צלי. יש שיכול לאכול כזית מבושל ואין יכול לאכול כזית צלי משערינן בצלי לפי שהפסח אינו נאכל אלא צלי: שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם בני חבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו הראוי לאכילה ר' יהודה אומר עד שיודע הפרש אכילה דסבר ר' יהודה דביודע קרינא ביה לפי אכלו ושוחטין עליו את הפסח הא לאו הכי לא: **סליקו להו לולב הגזול**

תורה אור · נר מצוה

והכא במאי עסקינן כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא: **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה או מיד בעלה ומחזרת למים בשבת רבי יהודה אומר בשבת מחזירין ביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין וכל קטן שיודע לנענע חייב בלולב: **גמ'** ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב והיודע להתעטף חייב בציצית והיודע לשמור תפליו אביו חייב ליקח לו תפילין והיודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש תורה אמר רב המנונא תורה צוה לנו ק"ש פסוק ראשון. היודע לשמור ידיו אוכלין על ידיו טהרות יודע לישאל ברשות היחיד ספקו טמא ברה"ר ספקו טהור לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות *היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ואם יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו ומימי רגליו ד' אמות אמר רב חסדא והוא שיכול לאכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בר אבא בריה דרב אויא וגדול אע"פ שאינו יכול לאכלו בכדי אכילת פרס דכתיב ויוסיף דעת יוסיף מכאוב אם יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח מאי טעמא לפי אכלו כתיב רבי יהודה אומר עד שיודע הפרש לאכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:

סליקו להו לולב הגזול

לולב

רש"י

אין יוצאין אלא דרך גדילתן: דרך כבוד. כגון (א) (סודר כגון) כורך ידו בסודר כדאמרינן לעיל: דרך בזיון. בקערה: **מתני'** מקבלת אשה מיד בנה ובעלה. את לולבו ולא אמרינן מטלטלא מידי דלא חזי: ומחזרת למים. שלא יכמוש: בשבת מחזירין. שהרי מכאן נטלום היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפים המים לשפוך אלו ולתת אחרים צונין מהן דטורח לתקוני מנא: ובמועד מחליפין. בחולו של מועד מצוה להחליף: **גמ'** חייב בלולב. לחנכו במצות מדבריהם: לשמור תפליו. שלא יכנס בהן לבית הכסא: היודע לשמור ידיו. שמשנטלם אינו נוגע בשום דבר ספק או בספק המטמא ידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל את ידיו: אוכלין על ידו טהרות. שנגעו ידיו בהן: והיודע לישאל. שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו ויודע להשיב הן או לאו אם אמר איני יודע ברה"ר ספיקו טהור ואם אמר איני יודע ברה"י ספיקו טמא הכי גמירי לה הלכתא בסוטה כדאמרי' במסכת סוטה מכאן אתה דן לשרץ כו': היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות: ומקמי הכי אין חולקין לו בגורן אבל משגרין לביתו דהכי תניא בגמ' דפ' נושאין על האנוסה ביבמות עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חש"ו כו' וכולן משגרין להם בבתיהם אך בבית הגרנות אין חולקין להם שבזיון תרומה הוא שאין כל רואין בקיאין בו שיודע לשמרה אבל לביתו משגרין: ומי שיודע לפרוס כפיו. הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרי' במסכת [מגילה] הלכך חולקים לו: והיודע לשחוט. לאמן ידיו לשחיטה אע"ג שאינו בקי בהלכו' שחיטה: מותר לאכול משחיטתו. כדאמר רב הונא והוא שבקי עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס: דגן. כל חמשת המינין קרוי דגן חיטין שעורין כוסמין שיבולת שועל שיפון: מי שאכל כזית. מאחד מאלו בכל ענין אכילה: מרחיקין מצואתו. שצואת המינין אלו מסרחת: ד' אמות. לענין ק"ש ותפלה: והוא שיאכל כזית. בכדי שיעור שהייתו בכדי אכילת פרס [לבינוני] אבל אם שהה יותר מכאן הרי הוא כאוכל חצי זית עכשיו ולמחר חצי זית שכך הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהיה [מרובה] כזאת. פרס. חצי ככר ששיערו בו מזון ב' סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתניא בעירובין חציה לבית המנוגע לשהיית בית המנוגע לטעון כבוס (ב) בגדיו שתלאו הכתוב בשהיית [שיעור] אכילה כדכתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו: יוסיף מכאוב. ומסריח: שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם חבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו הראוי לאכילה: סליקו להו לולב הגזול

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

אין נוטלין המינים הללו אלא דרך גדילתן שיהיו עקריהן למטה כנגד הקרקע וראשיהן למעלה כלפי האויר ואם נטלן הפוכים שראשיהן למטה ועקריהן למעלה לא יצא שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן:

שיטת ריב"ב

מתני' מקבלת אשה הלולב ומחזרת למים בשבת כדי שלא ייבש בשבת ומחזירין את הלולב למים הראשונים ואין מוסיפין עליהם: וביו"ט מוסיפין. מים אחרים על הראשונים ובחולו של מועד מחליפין לגמרי מים אחרים: גמ' היודע לשמור ידיו. דסתם ידים עסקניות הן ומטמאות כל דבר ואם יודע לשמור ידיו מלעשות סתורות עד שיטול ידיו אוכלין על ידיו טהרות: יודע לישאל. אם נטמא בשרץ אם לאו אם הוא ברה"י ושרץ עמו ספיקו טמא ברשות [הרבים] ספיקו טהור: יודע לפרוס את כפיו וכו'. כתב הרב ר' אברהם ז"ל גדול הוא והביא שתי שערות שאם לא הביא הא אמרינן במס' מגילה קטן אינו נושא את כפיו ואמרי' נמי במס' יבמות בפ' נושאין על האנוסה חרש שוטה וקטן אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות אלו הם דברי הרב ז"ל וקשיא לן והא קטן תניא בברייתא' ועוד אם גדול הוא והביא שתי [שערות] למה אין חולקין לו תרומה עד שיודע לפרוס את כפיו ולדידן לא קשיא לן ולא מידי דהא לא תניא הכא יודע לפרוס את כפיו פורס את כפיו אלא יודע לפרוס את כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות כלומר הגיע זמנו לחלוק לו תרומה בבית הגרנות שכיון שהוא גדול כל כך שיודע לפרוס כפיו כבר דעת חשבינן ליה וחולקין לו תרומה אבל לעולם כל זמן שהוא קטן אינו נושא את כפיו כההיא דמגילה ומשום יקרא דציבורא וההיא דתניא בפ' נושאין על האנוסה תפתר בקטן שאינו יודע לפרוס את כפיו: והיודע לשחוט. לאמן ידיו בשחיט': מרחיקין מצואתו לק"ש ולתפלה. והוא שיכול לאוכלו לאותו כזית דגן בכדי שהיית אכילת פרס דהשתא ודאי צואתו מסרחת: פרס. הוא חצי ככר ושיעור הככר כדי שמנה בילים: ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. כלומר דבכל דהו מסריח כיון דגדול הוא: איש לפי אכלו כתיב. ואכילה בכזית שמה אכילה: ר' יהודה אומר עד שידע לברר וכו'. כלומר שידע לברר אכילתו ולתת לתוך פיו: סליקו להו לולב הגזול

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב טור א"ח סי' תרנד:
ב מיי' שם סמג עשין מד טור א"ח סי' תרנז:
ג מיי' פ"ג מהל' ציצית סמג עשין כו טוא"ח סי' יז:
ד מיי' פ"ד מהל' תפילין (סמג עשין מד) טוא"ח סי' לז:
ה מיי' פ"ק מהל' ת"ת סמג עשין יב טוי"ד סי' רמה:
ו מיי' פ"ב וד' מהלכות שחיטה סמג עשין סג טור יו"ד סי' א':
ז מיי' פ"ג מה' ק"ש ופ"ב מה' קרבן פסח סמג עשין יח טוא"ח סי' פא:

הגהות הב"ח

(א) סודר שכך כרי"ב: (ב) נ"ל בגדים: (ג) נ"ב וכ"כ התוס: (ד) נ"ב זו היא דעת הרמב"ם ועיין בתוס' בד"ה עובר לעשייתו בדף ל"ט: (ה) נ"ל לביתו: (ו) נ"ב הבקיאים ומכירים בו:

לולב וערבה. שהם במקדש כל ז' כלומר לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח כדלקמן בפירקין: ו' וז'. פעמים שדוחים שבת והם שבעה ופעמים שאין דוחין והויא להו ששה ימים ולקמיה מפרש להו ואזיל: ההלל. נגמר כל ח' כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין (דף י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקין בקרבנותיו: והשמחה. לאכול בשר שלמים (ז) וקי"ל בפסחים (דף קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם (ח) ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב דבהר גרזים ובהר עיבל כתיב נר מצוה מיהו ברגלים שמחה כתיבא ושמחת בחגך ואע"ג דכי מקלע בשבת ביום ראשון אי אפשר בשלמים דלמישחטינהו בשבת אי אפשר ולא למשחטיה כמי בע"ש ויו"ט משום דבעינן זביחה בשעת שמחה דנפקא לן [פסחים דף ע:] מדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת אפ"ה איתא לשמחה בבשר של חולין או בשאר מיני שמחות שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המובחר אבל לא לעכב: **סוכה** וניסוך המים שבע'. סוכה לישב בה ניסוך המים בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרינן בסדר יומא בפרק שני (דף כו:): החליל. שמחת בית השואבה היו שמחין בחג לשאיבת ניסוך המים ומחללין בחלילין ובכנורות אותו חליל אינו דוחה אפי' יו"ט הלכך פעמים שהוא ה' ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת וכיון דלא דחי יו"ט (ט) וכ"ש שבת שבחש"מ פשו להו ה' ופעמים שהוא ו' כגון שחל יו"ט בשבת ופשו להו ו' ימים של חולו של מועד דבזמן מקדש אין עושים יו"ט ב' ימים: לולב שבעה. דיו"ט ראשון דחי שבת ושאר ימים שחל בהן יו"ט ראשון ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל ז' הוא מן התורה במקדש לא דחי כדאמרינן טעמא בגמרא: **גמ'** ושאר כל הימים ששה. אמאי טלטול בעלמא הוא אין בו צד איסור אלא שמטלטל עליס דאע"ג דהזו למצוה שייך בו איסור טלטול כיון שאין עליו תורת כלי כדאשכחן גבי קנים של לחם הפנים דכתיבי כדתניא במנחות בפרק שתי הלחם (דף צז.) ומנקיותיו אלו הקנים ואמרינן התם לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת (י) אע"פ שיש בו איסור טלטול כיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה לא ידחה איסור טלטול זה: **גזירה** שמא יטלנו וילך אצל בקי ללמוד. נענועו או ברכתו: ויעבירנו ד' אמות ברה"ר. וכתב רש"י ז"ל דה"ה דהוה מצי למימר ויוליאנו מרשות לרשות אלא שברוב המקומות ועניינים יש לחוש להעברת ד' אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית (כ) בקרפף או אם הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך עליו להוציאו דפטור אם לא עמד לפוש בינתים כדאמר בפירקא קמא דשבת (דף ה:): ואין זה מחוור דגבי העברה נמי אם מעיקרא נטלו על מנת שלא להעבירו ד' אמות אע"פ שהעבירו אח"כ לא מיחייב כל שלא עמד לפוש בינתים ויותר נראה לומר דחדא מינייהו נקט א"נ דמרש"י לרה"ר אית ליה היכרא במחילות ומדכר אבל ברה"ר כיון דלית ליה היכרא לאו אדעתיה: **ראשון** דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין. דחשיבא נטילתו דאפילו בגבולין חייב לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר ימים שאינן מן התורה אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזור בהו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש וכי תימא כמנא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותיבנא ביבמות (דף צ.) ושנינן שב ואל תעשה שאני: א"ה. דמאי דאיתיה בגבולין לא גזור ביה רבנן: האידנא נמי לידחי. ביו"ט ראשון את השבת: לא ידעינן בקבועא דירחא. שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר ואע"ג דהשתא ידעינן בקבועא דירחא כדאמרי' בריש ביצה (דף ד:) אפ"ה הרי אנו כאילו לא ידעינן משום גזירה דדילמא גזרי גזירה ואתי לאיקלקולי כדאיתא התם ודאמרי' פ' מקום שנהגו [דף נא:] דא"ל רב ספרא (לרבא)[לר' אבא] כגון אנא דידענא בקבועא דירחא בישוב לא עבידנא [מלאכה ביו"ט ב'] במדבר מאי לא שהיה בקי בסוד העבור כמו שפרש"י ז"ל דהרי אסור כדכתיבנא אלא דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי* דגזרי בהנהו דוכתי ניסן אטו תשרי ועבדי תרי יומי כדאיתא פ"ק דר"ה (דף כא.) וכן פר"ת ז"ל: **אינהו** דידעי בקבועא דירחא. *(בזמן שאנו) מקדשין ע"פ הראיה לידחו אף לאחר חורבן: כיון דאנן לא דחינן. משום דלא קים לן בקבועא דירחא: אינהו נמי לא דחו. שלא

(* נ"ל ומגין דאלול בגיסן דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי דגזרי וכו')

רש"י

לולב וערבה. (א) נוהגים במקדש כל ז' לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח כדלקמן בפירקין: ו' וז'. פעמים שדוחין את השבת והן כל ז' ופעמים שאין דוחין והוי להו ו' ימים ולקמיה מפ' ואזיל: ההלל. נגמור כל ח' כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין מפרש מ"ש מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן: השמחה. לאכול בשר שלמים כדקי"ל בפסחים בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב (ב) ובהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיב ושמחת בחגך: סוכה. לישב בסוכה: ניסוך המים. בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרי' ביומא בפ"ב: החליל. שמחת בית השואבה היו שמחים לכבוד שאיבת ניסוך המים בחלילין ובכנורו' ואותו החליל אינו דוחה אפי' יו"ט הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת דכיון דלא דחי יו"ט כ"ש שבת של חולו של מועד פשו להו ה' ופעמים שהוא ששה כגון שחל יו"ט בשבת דפשו להו ששה של חולו של מועד דבזמן מקדש אין יו"ט שני: לולב ז'. דיו"ט ראשון דחי שבת: ושאר (ג) הימים. שחל בהם יו"ט ראשון ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל ז' במקדש מן התורה דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם (ד) אעפ"כ לא דחי כדאמרי' טעמא בגמ' וכן ערבה בשביעי ובגמ' מפרש מ"ש שביעי כדי לפרסמה שהיא מן התורה וב"ד מייתי לה דזריזין הן וליכא למיגזר משום דרבה: **גמ'** טלטול בעלמא הוא. אין צד איסור אלא שמטלטל עליס וכיון דמן התורה הוא במקדש כל ז' למה אסרוהו מה שייך לתורה מלאו בו: ללמוד. נענועו או ברכתו: ויעבירנו ד' אמות ברה"ר. ה"ה דמצי למימר ויוליאנו מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועניינים אין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית (ה) בקרפף או בגינה ואין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור דהעברה ברה"ר או אם הגביהו ע"מ ליטול ולא להוציאו ונמלך עליו להוציאו אם לא עמד לפוש בינתים אינו חייב משום הוצאה כדאמר במס' שבת: אלא ראשון. דחשיבא נטילתו דאפי' בגבולין חייב ליטול לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדם אבל שאר הימים שאינו מה"ת אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזרו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש וא"ת נמצאו ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת הא אותבינן ביבמות (ו) ושנינו שב ואל תעשה שאני: אי הכי. משום דאיתיה בגבולין לא גזור ביה האידנא נמי לידחי יו"ט ראשון את השבת: לא ידעינן בקבועא דירחא. שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למיעבד אלול מעובר: אינהו. בני א"י שעדיין מקדשין ע"פ הראיה: לדחו להו. בזמן הזה: ביום

[משנה]

°**לולב** וערבה ששה ושבעה ההלל והשמחה שמנה סוכה וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה לולב שבעה כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה: **גמ'** ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד *ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה [א] אי הכי ראשון נמי ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולים לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה בגבולים גזרו ביה רבנן אי הכי האידנא נמי לידחי לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו: וראשון

המאור הקטן

אי הכי ראשון נמי ראשון הא תקינו ליה רבנן בביתו אבל בשאר הימים לא רצו להתקין ליטול בביתו שמצותו מן התורה אינה [אלא] במקדש משום דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים וכאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום לפיכך התקינו לו שיהא כל א' נוטל בביתו ואקשינן עלה תינח אחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר אלא ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן ואפי' בגבולין הוא דוחה ביום ראשון כי ההיא דתניא כל העם מוליכין לולביהן לבהכ"נ הנך דליתנהו מן התורה בגבולין והם שאר הימים מראשון ואילך גזרו בהו רבנן אפי' במקדש דאיתנהו מן התורה:

ואיכא מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי הא איתיה מן התורה בגבולין ואמאי גזרו ביה רבנן כדתנן במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ואפי' אחר תקנה לא היה דוחה אלא במקום שיש בו ב"ד תינח מגילה דבכ"מ דרבנן היא מש"ה גזרו בה אלא שופר מאי טעמא גזרו בה והלא מצותו מן התורה בכל מקום וי"ל כיון שמצות שופר מעורבת היא ביומה מדרבנן ומדאורייתא אי למאן דאמר שלש תרועות בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים אי למ"ד אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים עבדו בה רבנן במצות שופר היכרא דתידחי כולה במקדש קודם תקנה ולאחר תקנה במקום שיש ב"ד משום תרועה דאורייתא דאית בה א] וגזרו בה דלא תדחי שבת בשאר מקומות כלל משום תרועה דרבנן דאית בה והיינו דשניא מצות שופר ממצות לולב ומצות מגילה ולעולם בכולהו איתא לגזירה דרבה והא כדאיתא והא כדאיתא שופר במקום שאין בו ב"ד ולולב בשאר הימים בכ"מ ואפי' במקדש ומגילה אבל מצות לולב ביום ראשון כיון שהיא מיוחדת ביומה שהיא כולה מה"ת ואפי' בגבולין לא גזרו בה רבנן אפי' בגבולין לדורות הראשונים (ל) לקמן בגמ' אסיקנא דהאידנא דלא ידעינן בקביעא דירחא כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו כלומר אפי' הנך דבני א"י דידעי בקבועא דירחי לא דחו מאחר שחרב בהמ"ק ואע"פ שהיה שופר דוחה במקום שיש בו ב"ד החמירו בלולב מפני שנטילתו ביד כל א' וא' משא"כ בשופר שהיחיד מוציא את הרבים ידי חובתן והרי"ף ז"ל כתב בהלכות במקום הזה ראשון דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין ולא שייך למימר כי הדין לישנא (אי) [אלא] לענין מעבד ז' במקדש וכדאיתא בגמ' במסקנא דשמעתין אבל הכא לא שייך למימר אלא ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין וכמו שהוזכר בגמ' ובמס' מגילה בפ"א כתב הרי"ף ז"ל גרסי' במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביו"ט ראשון והלא מצותו מה"ת אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמיה דשופר כ] והיינו טעמיה דמגילה אלו דברי הרי"ף ז"ל והם כשגגה שלא יצאה והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אלא לענין גזירה דרבה אבל לענין ספיקא דקיבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגילה שהרי אפי' במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא תנן גבי שופר במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ומגילה לעולם לא דחתה את השבת בשום מקום וספיקא דקבועא דירחא לא הוזכר בגמ' אלא לענין לולב בלבד וכבר נתבררו כל הטעמים בלולב ושופר ומגילה:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ואיכא מאן דקשיא ליה א"ה שופר נמי עד כו' ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום: **אמר** הכותב הוי יודע שעיקר תשובת השאלה ששאלו רבים למה לא ידחה שבת במדינה שהרי עיקרו מה"ת ואפי' בגבולין זו שאמר רבינו ז"ל משום דלא ידעינן בקביעא דירחא כשהיה בהמ"ק קיים לא היו יודעין בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ובאין בשחרית במקדש היו יודעים בקבועא של חדש זה ובגבולין לא היו יודעין לפיכך במקדש בלבד דמספיקא לא דחינן שבתא והיינו דאמר רבינו הגדול ז"ל והיינו טעמא דשופר במקדש או במקום הועד לא נתקע שהרי כמה פעמים שהעדים מתאחרין לבא ולא היו באים תקיעה ופעמים שהיו משהין עד לאחר המנחה ופעמים שאינן באים עד למחרתו וכמו שמצינו ר"ה ואיכא משום גזירה דרבה דמספיקא לא דחינן שבתא ואפי' בזמן שהיו באים בשחרית אשתקד תקענו ועכשיו נתקע כמו שמצינו בשיר שהיו אומרים בשחרית שיר של חול ואפי' שחרית לפי שרוב הפעמים משהין לבא ואינן באין עד סמוך למנחה וכדתניא התם תמיד של אלא התירו במקדש שהן זריזין והתקין רבן יוחנן בן זכאי בכל מקום שיש בו ב"ד ובפני (ת) מוליאין אותן ומתרין בהן וכן אני אומר הטעם ביובל שאין תוקעין אלא בזמן ב"ד אזהרתן עליהן לפי שהדבר תלוי בקידוש ב"ד הגדול ובמדינה שלא שמעו מפי ב"ד מקודש רבנן ויוה"כ משום גזירה דרבה ומה שאמר רבינו ז"ל והיינו טעמא דמגילה ידוע הוא מצותו מה"ת ואפי' בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ולא דחו שבתא אלא לפיכך אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינה דבר תורה והנה דבריו ז"ל כפי הפי' שפירש והקושיא מ"מ מתורלת יפה והפשרה שפשר בעל המאור ז"ל בתשובת השאלה היא משום דמצוה ביומא מדאורייתא ומדרבנן אי למ"ד ג' תרועות בר"ה שתים מד"ת ואחת מד"ס אי למ"ד מד"ס אינה כלום לפי שכיון שיש בה דבר תורה לא היתה גזירה דרבה כדאי לעקור ודאי ד כדאמרי' בלולב ומפני כך היה להם לתקוע אף של סופרים שהרי לא היתה אסורה בתוספת דרבה ולית בה איסורא שאפי' להתעסק התירו כדתנן ומתעסקין עמהם כדי שילמודו ואמר מ מה יעשה לדברי האומר שלשתן מד"ת דגמרינן מסביעי שביעי לג"ש ומשמע נמי דהלכתא כ כתבה והשמיע דברי האומר יש בהן מד"ת ויש בהן מד"ס וזה מתשובתו של הראב"ד ז"ל מדברי רבינו הגדול ז"ל נכון וברור ולרבינו נאה לדרשו הגית בו את דעתנו ותנות ות

השגות הראב"ד

א] וגזרו בה דלא תדחי שבת בשאר מקומות משום תרועה דרבנן דאית בה וכו': א"א זה הטעם אין לו טעם ולא ריח ומשום דרבנן דחינן לדאורייתא ועוד הא לאו דברי הכל הוא דהא איכא תנא דיליף לכולהו מן התורה כדאיתא התם. אלא הטעם מפני שאין לשופר עיקר מפורש בגבולין שלא אמרה תורה שבתון זכרון תרועה אלא במקום והקרבתם אשה לה' ולא נאמר בכל מרבכם אלא ביובל וזכרון שאינו מפורש בגבולין מדרשא אתי ומשום הכי גזרו: ב] והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה וכו'. עד אבל לענין ספיקא דקביעי דירחא אין בזה טעם לשופר ומגילה: א"א יש עמנו נוסחא שאין בה והיינו טעמא דמגילה ויכול אני להעמיד היינו טעמא דשופר והיינו כדברי הרב ז"ל טעמא דשופר שלא התקין ריב"ז שלא יהיו תוקעין אלא במקום בית דין משום דלא ידעי בקביעא ד ומשום הכי גזרו ביה שמא יעבירנו והוא אינו מצוה כלל דהא לא ידעי בקביעא ד בית דין דידעי לא גזרו:

שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ותורה כשתי תורות. וא"ת והא שופר דאיתיה בגבולין דאורייתא ואפ"ה לא דחי שבת ואפילו בזמן שבהמ"ק קיים דתנן בפ' בתרא דר"ה (דף כט:) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה י"ל דהיינו טעמא לפי שברוב השנים לא היו יודעים בשחרית שהיה שעת תקיעת שופר בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו עדים באין שחרית דמשום הכי תמיד של שחרית הוה קרב כהלכתו כלומר שאפילו באו העדים בשחרית היו אומרים בו שיר של חול כדרכן ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו העדים בשחרית לשנה הבאה ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדים עדיין יאמרו אשתקד מי לא תקענו עכשיו נמי נתקע כשם שאנו נוהגים אותו קודש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין וכתב הרמב"ן ז"ל שלזה כוון הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ"ק דמגילה [סימן אלף ס"ו] גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביו"ט ראשון והלא מצותו מן התורה אפילו בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ומספיקא לא דחי שבת והיינו טעמא

תורה אור

°וראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין מנא לן דתניא °ולקחתם שתהא לקיחה לכל[ויקרא כג] אחד ואחד לכם משלכם להוציא את הגזול ואת השאול ביום ואפי' בשבת ראשון ואפי' בגבולין הראשון מלמד שאינו דוחה אלא יו"ט ראשון בלבד: אמר מר ביום ואפילו בשבת פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול אמר רבא לא נצרכא אלא למכשירי לולב ואליבא דר' אליעזר דתניא לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת ד"ר אליעזר מ"ט דר' אליעזר אמר קרא ביום ואפי' בשבת ורבנן סברי ביום ולא בלילה: **מתני'** *ערבה א שבעה כיצד יום ז' של ערבה שחל להיות בשבת ערבה ז' ושאר כל הימים ששה: איתמר

[דף רנג ע"ב]

דף מב:

רש"י

ביום ואפילו בשבת. דמשמע דכל דהו יום דקרא יתירא הוא דמצי למכתב ולקחתם לכם בראשון: הראשון. ה"א מיעוטא כלומר הראשון לחודיה דאמינא לך אפילו בשבת: איצטריך קרא למישרי טלטול דרבנן עדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב. ובא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין שבת כל תיקוניו ואפילו לקוצו מן המחובר ולאוגדו

דשופר והיינו טעמא דמגלה וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל שזה כשגגה שלא נאמר והיינו טעמא דשופר אלא לענין גזרה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגלה שהרי אפילו במקום שלא היה להם ספק בקבועא דירחא לא דחו שבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום וממה שכתבנו נתברר מה שכתב ז"ל היינו טעמא דשופר אבל עדיין לא עלה יפה מה שאמר והיינו טעמא דמגילה דכיון דמדבריהם היא אפילו הייתה בקיאין בקבועא דירחא לא היתה דוחה שבת וכתב הרמב"ן ז"ל שכלפי מה שאמר והלא מצותו מן התורה ואפילו בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ולא דחי שבת אלא ודאי דדברי תורה מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינו דבר תורה ואינו עולה יפה בלשון לפיכך כ"ל דכיון דמסקינן דמשום דלא ידעינן בקבועא דירחא אפילו מידי דאורייתא כלולב ושופר לא דחי משום הכי אמר דהיינו טעמא דמגילה שהרי מעתה טעמו של שופר ולולב מספיק בה ואינה צריכה לטעם בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של סופרים היה קשה עליו א"כ שופר ולולב דאורייתא לידחו ולפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה ראוי לכתוב. ומ"מ קשה מאי שנא דבתר חורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ולא תקנו כן בלולב י"ל משום דשופר אפשר ליחיד לתקוע ע"י כולן הלכך במקום ב"ד ליכא למיחש משא"כ בלולב דלכל מסור הלכך אפילו במקום ב"ד איכא למיחש ביה משום גזירה דרבה: **וראשון** דאית ליה עיקר בגבולין מנ"ל וכו' ביום ואפי' בשבת. דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון: ראשון ואפי' בגבולין. לאו מריבויא דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע דאפי' בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא כלומר הראשון לחודיה הוא דאמינא לך אפילו בשבת וכן בפרק גיד הנשה (דף צא.) דרשינן הירך המיומנת שבירך כלומר למעוטי דשמאל וכן העולה [פסחים נח:] כלומר עולה ראשונה ומיהו זמנין דאתיא לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק הישן (דף כח:) גבי תוספת ענוי דיוה"כ האזרח לרבות את הנשים וגבי סוכה האזרח לרבות את הגרים וכל א' וא' כפי ענינו: **פשיטא** טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב. בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת כל תקוניו ואפילו לקצצו מן המחובר ולאגדו וליתא לדרבי אליעזר: **מתני'** ערבה ז' כיצד יום ז' של ערבה שחל להיות בשבת ערבה ז'. פי' במקדש דוקא: ובשאר כל הימים ששה. אי אתי שבת בשאר ימים לבד משביעי ערבה איננה אלא ששה משום דלא דחי ערבה שבת אלא כי אתי שבת ביום שביעי וטעמא מפרש בגמרא: **גרסי'** עלה בגמרא [דף מג:] ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרי' לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייליה בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעי' בקבועא דירחא איהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ קשיא ומסקינן כל מילתא דאנן לא דחינן ליה איהו נמי לא דחו ליה וכל מילתא דאנן דחינן ליה איהו נמי דחו ליה. הכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת ולא גזור כי היכי דגזור בלולב דהא ערבה ליתא מן התורה בגבולין כלל ואמאי לא גזור בה במקדש ומפרקינן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כלומר שלפי שאינה מפורשת בתורה בהדיא שבקו לה רווחא דתדחי שבת חד יומא ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל ז' דהא לא מיפרשא בהדיא דאתי למעטי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים לאו שמחת לולב קאמר ומפרקינן ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה מע"ש ולמחרת איכא מצוה לכל אדם אלא כהנים מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו דאין ישראל יכולים להקיף כדתנן בפ"ק דכלים דאין ישראל כשרים ליכנס בין האולם ולמזבח וה"נ מוכח ליטנא לולב דלכל מסור כלומר אבל ערבה איננה מסורה לכל אלא כהנים בלבד ועוד דאם איתא דבהבאה לחוד תליא מילתא לתקון בלולב שיביאוהו שלוחי ב"ד ולידחי אלא ודאי הדבר תלוי בזה דכהנים זריזין הם ולא אתו לידי חלול שבת אבל לולב דלכל מסור כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי דלא פלוג ומיהו הא דפרכינן לבסוף א"ה האידנא נמי לידחי לא אתי שפיר דהא האידנא ערבה מסורה לכל ורש"י ז"ל הוצרך לדחוק ויטלוה ויתבטוה שלוחי ב"ד של כהנים ואחרים פירשו דבערבה לית בה משום גזירה דרבה לפי ששלוחי ב"ד היו מביאין אותה מן המקום הנקרא מוצא כדתנן [דף מה.] במתני' ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' וכולן נוטלין ממה שהיו נותנין להן שלוחי ב"ד וכיון שהיו נוטלין אותה לפני ב"ד ולא היו מביאין אותה כל אחד מביתו לית בה משום גזירה דרבה ואפילו בגבולין שהיו נוטלין אותה זכר למקדש היו שלוחין מביאין אותה דומיא דמקדש הלכך אע"פ שהיתה נטילתה ביד כל אדם אפי' במקדש לפי שלא הוזכרו כהנים אלא בהקפה שמצות כהנים היתה בנטילה ובהקפה ומצות שאר העם בנטילה בלחוד שהיו נוטלין אותה במקום שהיה אפשר להם ליכנס שם אפ"ה כיון שיש לב"ד עסק בדבר ומלפני ב"ד הן נוטלין אותה אימת ב"ד עליהן וליכא למיחש לדרבה ולפיכך נהגו עכשיו בערבה שהמתעסקין בצרכי צבור מביאין אותה כמו שנהגו בתחלה מתוך שהמקום הנקרא מוצא היה בלד ירושלים והיה אפשר לשלוחי ב"ד להביא לכולם משם אבל הלולבין אפשר שלא היו מצוין שם והיה צריך כל אחד לחזר אחריו ולהביאו מעירו: **ופרכינן** תו אי הכי כל יומי נמי נידחי כלומר אי הכי דליכא למגזר בה מידי והא כל ז' במקדש מן התורה כל יומא נמי דמיקלע שבת נידחי ומ"ש חד יומא ותו לא ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב כלומר משום דלא דחי (א) אלא חד יומא וערבה דחיא כל יומא אתי למימר דלולב לאו מצוה חשובה היא ופרכינן ולידחי ערבה ביום ראשון כלולב ומפרקינן דלא מינכרא מילתא דמשום ערבה היא ולא תתפרסם שהיא מן התורה דאמרי' דמתוך שנתנה שבת לדחות אגב לולב נתנה לדחות ג"כ אגב ערבה ופרכינן תו מ"ש שביעי טפי משאר ימים ומפרקינן כיון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי כדי שיהא יום מסוים או ראשון או אחרון ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי ופרקינן דלא ידעינן בקבועא כלומר דאע"ג דידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עצמינו כאילו לא ידעינן משום חששא דזימנין גזרו גזירה ואתי לאיקלקולי וכמו שכתוב למעלה ופרכינן תו דאינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו ומפרקינן לא איקלע פירוש לפי שהיו מעברין אחד מן החדשים כשרואין שיארע שביעי של ערבה בשבת והכי איתא בירושלמי רבי סימון מפקיד להלין דמחשבין הבו דעתכון דלא תעבדון לא תקיעתא בשבתא ולא ערבתא ואי אדחוק עבדין תקיעתא ולא תעבדון ערבתא פירוש שהיו מקפידים יותר בערבה אע"פ שאינה אלא זכר למקדש בעלמא ושופר דאורייתא משום דערבה ליתא בגבולין אלא מדרבנן ולפיכך היה קשה להם שתדחה שבת בגבולין וכן היה קשה להם שיבא יום ערבה בשבת ולא תדחה אותו דהא בעינן דתדחה כדי לפרסמה שהיא מן התורה ועוד מפני מחלוקת הביתוסין שלא היו מודין בה ולפיכך אף לאחר חורבן שאינה אלא זכר למקדש היתה חמורה להן מן השופר והלולב והיו רוצין שלא תבטל לעולם ועוד דכיון דמספיקא עבדינן תרי יומי כי מקלע יום ראשון של לולב ושופר בשבת לא בטלי לגמרי אבל אי מקלע שביעי של ערבה בשבת כיון דליתיה אלא חד יומא היתה בטלה לגמרי ולפיכך חששו לה ביותר והיו מחשבין כי היכי

שלטי הגבורים

א ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן וסדר ההקפה כתב רבינו האי בכל יום ב' פעמים א' לימינו וא' לשמאלו וביום ז' ג"פ לימינו וג"פ לשמאלו וא' לימינו ואין נוהגין כן עתה אלא בכל יום אחד לימינו ובשבת אין מקיפין כיון שאין לו לולב וכתב רב שרירא גאון שאין לו לומר הושענא מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול ויבואו גם ליטול הלולב אבל כשאין אומר הושענא מתברר להם ונראה דכיון שאין מקיפין בשבת מתברר להם כמה שאין מקיפין וא"צ למנוע מלומר הושענא וכ"כ ב"ה:

לשון ריא"ז

אע"פ שמצות לולב ז' ימים כמו שביארנו בזמן הזה אינו נוטל אלא ו' ימים שאין נוטלין אותו בשבת לעולם ואפי' אם חל שבת ביום טוב ראשון שמצותו מה"ת גזירה שמא יוליכנו אדם אצל מי שבקי בהלכותיו ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר. בזמן שבהמ"ק קיים היו נוטלין שם ערבה אחרת חוץ מהערבה של לולב ודבר זה הלכה למשה מסיני. בכל יום היו מקיפין בהן את המזבח שלש פעמים ומנענעים בהן ואומרים אנא ה' הושיעה נא וביום השביעי היו מקיפין את המזבח ז' פעמים. יש מקומות שנוהגין להניח התיבה באמצע הכנסת ולהקיף אותה זכר למקדש יש מקומות שנוהגין להקיף בס"ת. בגבולין אין נוטלים את הערבה אלא ביום ז' בלבד וכך אנו עושין בזמן הזה:

שיטת ריב"ב

בדורות הראשונים שהיה בהמ"ק קים ולא היה ספק בשום מקום בקיבועא דירחא אבל מאחר שחרב בהמ"ק שיש לנו ספק בקיבועא דירחא אע"ג דלבני [ארץ] ישראל לית להו ספק כיון דאנן לא דחינן איהו נמי לא דחו ובמס' מגילה בפ"א כתב הרב ז"ל גרסי' במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביום ראשון והלא מצותו מה"ת אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמא דמגילה אלו הם דברי הרב ז"ל והם כשגגה שלא נאמר והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמיה דמגילה אלא לענין גזירה דרבה דכי היכי דגזרינן גבי שאר ימים דלולב דליתנהו מה"ת בגבולין גזירה דרבה הם הכי נמי גזרינן בשופר ומגילה וכמו שפירשנו למעלה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ומגילה שהרי אפי' במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחו את השבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה שבת בשום מקום דבכל מקום דרבנן היא וספיקא דקיבועא דירחא לא הוזכר בגמ' אלא לענין לולב בלבד לגבי יו"ט ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין והיה מן הדין לדחות את השבת אלא שאין אנו יודעים בקיבועא דירחא וכבר נתבררו כל הטעמים בלולב ושופר ומגילה ממה שכתבנו עיקרי כל הדברים הללו מספר המאור. ויש לפרש דברי הרב ז"ל ולומר שזה שכתב דשופר והיינו טעמיה דמגילה לאו אספיקא דקיבועא דירחא קאי אלא אמאי דקאמר דמספיקא לא דחינן שבת ומה הוא הדיחוי הזה דגזרינן שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר דכיון דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספקא לן הוא דהוא מדאורייתא אי לא גזרינן שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמייהו דשופר ומגילה דגזרי' בהו שמא יעבירם ד' אמות ברה"ר דכיון דשופר איה ביה תרועה לאו מדאורייתא היא ומגילה נמי לאו מ... וגזרינן בהו שמא יעבירם ד' אמות ברה"ר: מתני' ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה וכו'. בגמ' מפרש אמאי נקט יום שביעי שהרי אף שאר הימים הם מה"ת במקדש כדאמרי' ערבי נחל שתים אחת ללולב ואחת נמי מפרש ערבה כיון דליתא מה"ת בגבולין אמאי דחיא שבת אפי' במקדש ובגמ' נמי מפרש דהאידנא היינו טעמא דלא דחיא ערבה של יום שביעי שבת משום דלא ידעינן בקביעא דירחא:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לולב:

היכי דלא ליקלע ז' של ערבה בשבת והיו רשאין בכך לפי שאין מועדות אלא אותן שב"ד קובעין כדדרשינן אשר תקראו אותם מקראי קדש אפילו מזידין וכן הקביעות שאנו מחשבים בו עכשיו הוא בענין שא"א ליום ערבה שיבא בשבת ומ"מ המנהג שלנו ע"פ הירושלמי שכתבנו דלפום גמרא דילן הא אסיקנא דכי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי ומסקינן טעמא דכיון דאתקן לא דחינן איכהו נמי לא דחי אבל מי שתקן לנו הקביע שאנו מחשבין בו ראה דברי הירושלמי כך: **וגרסי'** תו בגמרא א"ל אביי (ג) לרבה מ"ש לולב דעבדינן שבעה נר מצוה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן (ד) שבעה זכר למקדש כלומר אלא יום אחד דיום אחד ודאי עבדינן כדאמרינן לקמן [דף מד:] בההוא גברא דאייתי ערבה קמי רבי אלעזר בר צדוק ושקיל חביט חביט ולא בריך והוא היה לאחר החורבן שהרי רבי צדוק אביו בימי רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ג היה כדמוכח בבכורות [דף לו.] עלה דההיא כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ הלכך יום אחד (ה) דעבדינן ליה זכר למקדש אבל אביי מתמה אמאי לא עבדינן ליה ז' כדעבדינן בלולב ומסקינן אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאיתיה בגבולין מדאורייתא עבדינן ז' זכר למקדש ערבה דליתא בגבולין מדאורייתא לא עבדינן בה ז' זכר למקדש כדעבדינן בלולב פירוש לולב אי אפשר לו לעשותו יום א' בלבד זכר למקדש שכבר הוא נטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז' אבל ערבה שאינה נטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש: **ובגמרא** נמי שקלינן וטרינן הא דתנן במתניתין בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום ז' כלומר בז' מקיפין את המזבח ז' פעמים אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגנו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פ"א ובז' ז' פעמים משמע דסברינן שאותו היקף הוא בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש ז' הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"י ז"ל בתשובה ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב לפי זה אף בז' של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה: **איתמר** רבי יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים. תקנת נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה התקינו שתהא ערבה נטלת בגבולין: וחד אמר מנהג נביאים. הנהיגו העם ולא תקנו להם וכ"מ דלא בעינן ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליתא וכדמסקי' בההוא גברא דאייתי ערבה קומי רבי אלעזר ברבי צדוק ושקל חביט חביט ולא בריך כלומר שנענע אותה בלא ברכה דקסבר מנהג נביאים היא בגבולים ולא יסוד נביאים לפיכך אינה צריכה ברכה ויש שלמדו מכאן דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפ' בתרא דתענית (דף כח:) דרב איקלע לבבל בר"ח וחזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו (ו) וכיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. ור"ת ז"ל אומר שאין ראיה (ז) ערבה להלל דערבה כיון דאינו אלא טלטול בעלמא כיון דלא הויא תקנתא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל חשיבא ומברכינן עלה דהא אשכחינן דמברכינן אשני ימים טובים של גליות אף על פי שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפרק קמא דביצה [דף ד:] הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם ובתוספות דחו ראיה זו משום דהיינו טעמא דלא מברכינן אערבה למאן דאמר מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו ושני ימים טובים של גליות*) (לענין ביצה) אין בהם אלא קדושה והזכרת היום בתפלה ובברכת המזון ואין אומר וצונו ואי משום דמברך על תקיעת שופר ביו"ט ב' של ר"ה היינו משום דהנהו תקנתא נינהו ואמירי מב' י"ט של גליות לענין ביצה דקדושה אחת הן כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד:) וזו היא דחייתם ז"ל ולא ידעתי מה היא דהא אנן דידעינן בקבועא דירחא לא עבדינן שני ימים טובים אפילו בשל ר"ה אלא משום מנהג אבותיהן ולא הותקן כלום בשל ר"ה יותר משאר י"ט של גליות אלא משום דאבהתין לא נהגו בשל גליות אלא בשתי קדושות אף אנו כן ולפי שנהגו בשל ר"ה בקדושה אחת אף לנו קדושה אחת הן ועוד ברכת מגה של יו"ט ב' של פסח מאי איכא למימר ולפיכך אם ראיית הרב ז"ל ראייה איני רואה שתדחה בזה אבל מ"מ ראייתו איני מכיר וכי מפני שהוזכר שם מנהג מביא אותה ראיה לכאן והלא שם עיקר תקנה היא דאמרינן שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם זימנין דגזרו גזירה ואתי לאיקלקולי דמשמע שתקנה קבועה אמרו כאן שינהגו כמנהג אבותיהם מפני חשש קלקול ואע"ג דמשמע שאם לא נהגו כן לא היו גוזרין כך עליהם דאי לא תימא הכי אף בי"ט של גליות יש לעשות לבני ארץ ישראל ב' ימים אפ"ה אע"ג דזימנין דגזרינן גזירה לא סגיא לחדושי מנהג מ"מ תקנה קבועה היתה לאותם שכבר נהגו שינהגו כן אפילו לאחר דידעי בקבועא דירחא ועוד הביא ר"ת ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק היה קורא (דף יד.) דרב שבא איקלע לגבי רבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא פסיק ליה ויהב טעמא משום דרב שבא לא הוה חשיב עליה דרבינא [להפסיק בשבילו] ואם איתא שאין מברכין עליו מה חשש הפסק יש בו ואף ראיה זו אינה כלום אלא דהא בברכות [דף יג.] מוכח שאין ברכות ק"ש מעכבות קריאתה אלא קראה בלא ברכותיה יצא ועוד שאפילו אומר אותן כסדר אין ברכות ק"ש כברכת המצוה שאין אנו מברכין לקרות את שמע ואעפ"כ אסור להפסיק בה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ואפילו קורא אותה נגאת בה קודם ברכותיה ולמה לא יהא אפשר שיהא הדין כן בהלל אחר שהנהיגוהו לאמרו מפני שבחו של מקום ואיזה היסור מוגא הרב יותר מפני שמברכין עליו והלא אין השיחה פוסלת בברכה אלא בין ברכה למצוה אבל לאחר שהתחיל במצוה לא כמו שכתבתי במסכת פסחים [סי' תם] בס"ד והרי רב אחא בר יעקב הוה אמר [דף נח.] גירא בעיניה דשיטנא אע"פ שמברכין על הלולב כמו שכתבתי למעלה שכל שיחה שהיא באמצע המצוה אינה מפסקת ולפיכך היה נראה דכיון דאיפליגו אמוראי בגמרא אי מברכין אמצוה דרבנן או לא הבו דלא לוסיף עלה דדוקא במצות קבועות הוא שנחלקו אבל אמנהגא לא מברכין כדמוכח סוגיין וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מגילה וחנוכה שאין מברכין על הלל שבראשי חדשים לפי שאינו אלא מנהג ואין מברכין על המנהג ומיהו כבר פשט המנהג שמברכין עליו וכיון שכן יש לנו לומר דדוקא על חבוט ערבה שאינה אלא חבטה בעלמא הוא שאין מברכין אבל בהלל דר"ח מברכין וכבר כתבתי מזה במקומות אחרים: **א"ר** אמי ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה ניטלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה כדי שיוכיח שהיא המצוה: ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שהיא בלולב. בגמרא פרכינן וכיון דאמרת אינה נטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומפרקינן מהו דתימא הני מילי דאגבהיה ולא הדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא נפיק בה קמ"ל ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב שאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב: **וכמה** שיעורה ג' בדי עלין לחין. ג' בדין שיש בכל אחד ואחד ג' עלין לחין וכ"ל דהיינו טעמא דרב נחמן דכיון דקי"ל [דף לג.] דלולב אין צריך אגד פעמים שאדם נוטל ערבה בפני עצמה לצאת בה ממצות ערבה שעם הלולב [ומשום דאיפליגו תנאי בערבות דאיכא מאן דאמר ערבה אחת ואיכא מ"ד שתי ערבות בעי רב נחמן ג' בדין כדי שיהא ניכר שלשם מצות ערבה נוטל אותה ולא לשם מצות ערבה שבלולב] ורב ששת פליג ואמר דאפילו עלה אחד בבד אחד וקי"ל כוותיה דמנהג נביאים היא ואזלינן ביה לקולא. ומיהו מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקלו בה בזה: **ת"ר** העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' ואע"פ שברך ביום ראשון חוזר ומברך ביום שני. כלומר דבכל הימים מברך על נטילת לולב אבל שהחיינו לא מברך אלא בשעת עשייתו או ביום ראשון: העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו נכנס לישב אומר בא"י אמ"ה לישב בסוכה. (ולא) ומיקרי עובר לעשייתן ואע"פ שכבר נכנס וישב בה מפני שישיבתה מצוה נמשכת שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שהצריך לברך עליה קודם ישיבתה בפ"ו מהלכות סוכה: ואסיקנא דכל שעה שנכנס מברך לישב בסוכה. דגמרינן מתפילין דקי"ל דכל אימת דמנח להו מברך ובגמרא נמי אמרינן דרבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי להו מברכי פי' משום דמצוה במשמוש בהן כדי שלא יסיח דעתו מהן ק"ו מציץ כדאיתא בפ"ק [דיומא] (דף ח:): **וכתבו** בתוספות דלא איתפרש מאי מברך דלא מסתבר שהיו מברכין להניח כמו שהיו מברכין קודם הנחה דהכא הרי הן מונחין ועומדין וכתבו דמסתברא דמברכין לשמור חוקיו כי היכי דמברכי בני מערבא בתר דמסלקי תפילייהו כדאיתא בפרק בא סימן (דף מד:). ולא ידעתי מהו דהא מיפרשי בירושלמי דאתי כמאן

דאמר

*) ד"ת מ"ז

גמרא

גמ' *איתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ח"א ערבה יסוד נביאים היא וח"א מנהג נביאים היא ואסיקנא *אמר איבו הוה קאימנא קמיה דר' אלעזר בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל א חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים היא ואמנהגא ב לא מברכינן א"ר אמי ערבה צריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ג ידי חובתו בערבה שבלולב ורב חסדא אמר רבי יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפי' עלה אחד ד בבד אחד: *ת"ר העושה לולב לעצמו אומר שהחיינו נטלו לצאת בו אומר בא"י אקב"ו על נטילת לולב ואע"פ שבירך יו"ט ה ראשון חוזר ומברך יו"ט שני והעושה סוכה לעצמו אומר שהחיינו נכנס לישב בה אומר בא"י אקב"ו לישב בסוכה: ואסיקנא ו דכל שעה שנכנס לישב בה מברך לישב בסוכה דגמרינן לה מתפילין דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וקי"ל כותיה דהא רבא כל אימת דמנח להו מברך ורבי מרי נמי אמר דכל אימת דמנח להו מברך עלייהו וכן הלכה: ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר שהחיינו היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם

רש"י

ולאוגדו: גמ' יסוד נביאים הוא. תקנת (א) האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו מסדרי תקנות ישראל מאנשי כנסת הגדולה: מנהג. הנהיגו ולא תקנו להם ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליתיה: וכמה שיעורן. דאמר לעיל צריכה שיעור: ג' בדין. שיש לכל אחד ואחד ג' עלין לחין עלה אחד בבד אחד (א): העושה לולב. (ב) ערב יום טוב: לעצמו. ולא לאחרים:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות לולב ופי"א מהלכות ברכות סמג עשין מד טור א"ח סי' תרמד תרנד:

ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור א"ח סי' תרלט:

ג מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' כה:

ד מיי' פ"ו מהלכות סוכה ופי"א מהלכות ברכות סמג עשין מג טור א"ח סי' תרמא:

דף מו.

שיטת ריב"ב

גמ' יסוד נביאים. ערבה בגבולין יסוד נביאים היא וחובה היא לכל: מנהג נביאים. נביאים נהגו למנהגא בעלמא ולאו משום חובה: ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. בגמ' פריך כיון דאמרת אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומשני מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה וכו': ורב חסדא אמר רב יצחק וכו'. לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי ומסתברא כוותיה דר' אמי וכפלוגתא דרב נחמן ורב ששת נמי מסתברא לי כרב ששת: ואסיקנא דכל שעתא ושעתא וכו'. ואע"ג דכל שבעת ימי סוכה כיון דלא מיפסקי לילות מימים כחד יומא אריכא דמו כל יומא וכל שעתא דנכנס בה מברך ינמרינן לה מתפילין דתניא תפילין כל זמן וכו':

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נביאי': (ב) נ"ל בערב יו"ט: (ג) לרבה כו' דעבדינן ליה ז' כצ"ל: (ד) עבדינן ליה ז' כצ"ל: (ה) נ"ב ודאי: (ו) נ"ל כיון: (ז) נ"ל מערבה:

שלטי הגבורים

א כ' גאון שיעור שיבוע ב' פעמים בתפלת מוסף של יום לפי שבתפלת תמיד אנו נוטלין הלולב ובתפלת המוסף של היום ההוא אנו נוטלין הערבה כפ"ע ורש"י פי' חבוט לשון נענוע ומיי' כתב חובט בה על הקרקע או על הכלי ב' או ג' פעמים וכ"כ הרי"ן גיאות:

ב כ"ה כתב הא דלא בריך ר"א משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו אבל צבור ודאי מברכין ורב שמואל בן חפני פסק כר' יוחנן והרא"ש ז"ל כתב ונהגו כרי"ף וכתב סמ"ג ומקשה ר"י אלא מעתה בהלל דר"ח ובקידושא דיו"ט שני לא יברך והשיב דגבי ערב' מנהג היה שלא לברך:

לשון ריא"ז

וערבה זו אינה מד"ת ולא מד"ס אלא מנהג שהנהיגו אותנו הנביאים האחרונים אנכה"ג ואין מברכין עליה שאין מברכין על המנהג אלא מנענע בה בלבד:

ג כתב הטור ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב' פעמים א' לשם לולב וא' לשם ערבה ורב נחמן אומר אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב"פ ופסק מיי' דאין אדם יוצא בה ואבי"ה פסק שיוצא בה ולזה הסכים הרא"ש וכמ"ג פסק כשם בה"ג דיוצא אדם י"ח בערבה שבלולב וא"צ ערבה אחרת ופליג עם רבינו:

ד וכתב רב האי שמכוער הדבר עלה א' בבד א':

לשון ריא"ז

ערבה זו אינה ניטלה אלא כפ"ע ואין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב ושיעורה אפי' עלה א' בבד א':

ה ולענין זמן ביו"ט שני נחלקו בו הרב שלמה בר שמשון כתב שאין לאומרו דממ"נ יצא בזמן שאמר בראשון אף אם הוא חול דלא גרע מאילו אמרו בשעת עשיה שיצא ול"נ לזמן דקידוש שאומרים בליל ב' שאותו הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה וכן כתבו רש"י ור"י וי"א שצריך לאומרו משום שלא קבעו זמן אלא בשעת עשיה או בשעת נטילה ואם היה אתמול חול א"כ לא היה לא שעת עשיה ולא שעת נטילה הלכך לא יצא בזמן של אתמול והרא"ש הסכים לסברא הראשונה:

ו סמ"ג כתב בשם ר"י שברכת לישב בסוכה שבסעודה פוטרת כל טיול ושינה שמסעודה לסעודה ורבינו כתב שכל שעה שנכנס לישב בה מברך לישב בסוכה וכ"כ בה"ג וכן כתבו הגאונים כרבינו שצריך לברך בכל פעם ופעם ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה פוטר כל הדברים אפי' השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלין עראי חוצה לה ואין ישנים עראי חוצה לה אפ"ה כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר:

לשון ריא"ז

ובכל פעם שנכנס בה לאכול מברך אקב"ו לישב בסוכה כדרך שמברך על התפילין כל שעה שמניחן ואפי' כמה פעמים ביום:

הגהות חות יאיר

(א) נד ל' וכו עלה א' ודיו כצ"ל:

דאמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר כלומר דלילה לאו זמן תפילין וקרא הכי קאמר ושמרת את החוקה וגו' מימים ימימה כלומר שלא יהו עליך אלא ביום ומשום הכי שייך למימר חוקיו אבל בעידנא דממשמשי בהו היכי שייך למימר בהו הכי לפיכך נראה לי שהיו מברכין עליהן לשמור את התפילין כלומר מהיסח הדעת או כיוצא בזה ולא ידעתי למה השמיטוה (ד) פוסקי ההלכות להא דרבנן דבי רב אשי ואפשר דהיינו משום דאינהו הוה קים להו בתוך כמה שיעור של זמן אדם חייב למשמש בהן אבל אנן דלא קים לן אם נברך כל שעה שנמשמש בהן אפשר שנמשמש שלא בשעת חיוב ונמצינו מברכים לבטלה ויש מפרשין דכל אימת דממשמשי היינו כשילאו ממקומן להחזירן במקומן: וכתבו בתוספות שיש מצות שתקנו בהן שהחיינו כסוכה ולולב כדאיתא הכא ומקרא מגילה כדאיתא במגילה (דף כא:) ופדיון הבן כדאיתא בסוף פ' ערבי פסחים (דף קכא:) ויש מצות שלא תקנו בהן שהחיינו כתפילין דהא בפרק התכלת (דף מג:) דייק מדאמר רבי יוחנן על התפילין של יד אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין דלעשות תפילין לא מברך מדלא חשיב ליה התם וכמו כן יש לדקדק משם דשהחיינו לא מברך ליה מדלא חשיב ליה התם ובפ' ר' אליעזר דמילה (דף קלז:) בהדי ברכות מילה אבל לא פירש מפני מה תקנו במקצתן שהחיינו ובמקצתן לא תקנו ולי נראה דשהחיינו דמצות בזמן תלי כדמוכח בסוף פרק בכל מערבין (דף מ:)

נר מצוה

ואם לאו לכשיכנס לישב בה מברך שתים. [ח]
אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא א דמסדר להו כולהו אכסא דקידושא: גרסינן בפרק החליל* איתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן ורבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה ורב ששת בריה דרב אידי אמר סוכה ואח"כ זמן והלכתא סוכה ב ואח"כ זמן: *ת"ר היו לפניו מצות הרבה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות ר' יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפ"ע אמר רבי זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא הלכה כר"י: *אמר ר' יוחנן *אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת סוכה אפילו בשמיני אסורה ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי אתרוג שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני ג מותרת וכן הלכה: ד הפריש שבעה אתרוגין לז' ימים (א) רב אמר כל אחד ואחד יוצא בה ואוכלה לאלתר (א) ורב אסי אמר כל אחד ואחד יוצא בה ואוכלה למחר וקי"ל כרב אסי דהא ר' יוחנן קאי כותיה: ולענין מיתב ה בסוכה *בח' הלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמע"צ הוא דלא אפשר לברוכי לישב בסוכה דסתרו אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמע"צ הוא ואי שמע"צ הוא לאו יום סוכה הוא ומשום דמספקא לן בתרוייהו

רש"י

רב אמר סוכה ואח"כ זמן · וטעמא מפרש בפרק החליל דחיובא דיומא עדיף: ורבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה. וטעמא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: בשביעי אסור לאוכלו · ואפילו לאחר שיצא בה כדמפרש טעמא דקסבר לשבעת הימים איתקצאי: אפי' בשמיני אסורה· דחזיא לבין השמשות שהרי מצותה כל היום (ב) דאי אקלע ליה סעודה בעי למיתב (ג) ומגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא

דאמרי' בר"ה ויוה"כ דכיון דמזמן לזמן קאתי אומר עלייהו זמן הלכך סוכה ולולב ומקרא מגילה מזמן לזמן קאתו ופדיון הבן אע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי אפ"ה כיון שהיא מצוה תלויה בזמן ל' יום של תינוק שיצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות שפיר שייך לברוכי ביה שהחיינו אבל תפילין ומילה לא תלו בזמן והלל של ב' ימים טובים נמי אע"ג דתלו בזמן כיון שתקנו לומר על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור אין זמנו קבוע ול"ע לפ"ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר וראיתי מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספר ביום כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר משמע דהא ביום לא יצא ומשום הכי לא אמרי' ביה זמן: ואם לאו לכשיכנס מברך שתים. משמע דאם בירך שהחיינו בשעת עשיה אינו מברך כשנכנס לישב בה ויש לתמוה דהא צריך לברך משום יו"ט כשם שמברך שהחיינו בשאר י"ט ואפשר דכיון דסוכה מחמת חג קא אתיא זמן דידה פטר לזמן דחג וכתב הראב"ד ז"ל שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אע"פ שבירך זמן בביתו צריך למחר כשישב בסוכה לברך זמן אם לא בירכו עליה בשעת עשיה כשם שמברכין על הלולב זמן אע"פ שכבר בירך אותו בלילה וי"א שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני שאין עיקר ברכה זו אלא בשעת עשיית לולב כדמוכחא סוגיין אלא שאנו מסדרים אותה בשעת נטילה כדרב כהנא דהוה מסדר להו אכסא דקדושא וכיון שבירך ביום ראשון שהחיינו שוב אינו מברך דלא גרע ממברך בשעת עשייה ולא נהגו כן משום דשעת עשייה או שעת מצוה בעינן: אמר ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת. פי' טעמיה דרבי יוחנן משום דקסבר דאתרוג לכולי יומא דשביעי אתקצאי משום דכיון דאם לא נטל בשחרית יטול בין הערבים דכל היום חזי למצוה ומשום הכי בשמיני מותרת דליכא למימר דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא איתקצאי שהרי בין השמשות אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספיקא הוא (ה) וספיקא דרבנן לקולא וליכא למימר דמגו דאתקצאי אפלגא דיומא דשביעי אתקצאי נמי לכוליה וכמלא שהוקצה אף בין השמשות דלא אמרינן הכי אלא בשבת ויו"ט לפי שכל דבר שאינו מוכן בין השמשות של שבת או יו"ט אי אפשר שתבא לו הכנה כל היום אבל ביום של חול אינו אסור אלא בשעת ההקצאה בלבד ובין השמשות כיון שאינו ראוי לנטילת לולב אין האתרוג מוקצה בו אבל סוכה אפילו בשמיני אסורה משום דאתקצאי לבין השמשות לשביעי משום דאי מתרמיא ליה לסעודתא בבין השמשות מיבעי ליה למיכל בגווה וכיון דאתקצאי בבין השמשות של תחילת שמיני שהוא יו"ט איתקצאי לכולי יומא: ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה וא"ת ואמאי והא אמרינן לעיל שאין האתרוג מוקצה אלא בשעה שיכול לצאת ידי מצוה ובח' ספק ז' הרי אין יכול לצאת בו יש לומר דאי שרינן ליה אתי למימר דלא מספקינן בז' כלל אלא ודאי ח' הוא ולא ישמע לנו לישב בסוכה אבל ט' ספק ח' מותרת דליכא למיסרי ליה בט' משום טעמא דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא דהאי טעמא ליתא באתרוג וכדכתיבנא: כל א' וא' יוצא בו ואוכלו לאלתר. דס"ל דלא אתקצאי אלא למצותו בלחוד וקי"ל כרב אסי דלכולי יומא איתקצאי דהא ר' יוחנן כוותיה ס"ל דלכולי יומא אתקצאי: והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן. ופירוש מיתב יתבינן אע"ג דידעינן בקביעא דירחא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם אבל ברוכי לא מברכינן כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביו"ט וכך פי' הרב אלפסי ז"ל ואע"ג דביום שני של פסח עבדינן יו"ט ועבדינן ספירת העומר ולא חיישינן לזלזולי ביו"ט שאני התם דהיינו טעמא משום דספירת העומר וקדושה לאו כי הדדי קא אתו אלא כל חד וחד עבדינן באפי נפשיה אבל כאן ברכת לישב בסוכה היא בכוס אחד עם הקידוש ואם מברך לישב בסוכה בח' איכא למיחש לזלזול יו"ט. ולי אין צריך לכך דספירת העומר א"א לדחותה משום זלזול דכיון דידעינן בקביעא דירחא הרי חייב בספירת העומר מדאורייתא ואין ראוי שתעקר ברכתו אבל ישיבת סוכה בשביעי ספק שמיני מדרבנן בעלמא הוא וא"ת וכי היכי דמסקינן בסוכה דמיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן למה לא תקנו בלולב שיטלנו בלא ברכה לאו קושיא היא חדא דלולב בגבולין דרבנן וסוכה מדאורייתא ועוד דבלולב איכא איסור טלטול כדאמרינן בריש פירקא טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אבל בסוכה לא עביד מידי: גרסי' בגמ' א"ר זירא לא לקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא (ו) מ"ט ינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו פירוש בתינוק שלא הגיע לעונת הפעוטות דזוכה לעצמו ואינו מזכה לאחרים דאי בשהגיע לעונת הפעוטות כבן ו' או כבן ז' אקנויי נמי מקני דהא קי"ל הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומסקינן נמי בפ' הניזקין (דף נט.) דמתנתו מתנה ואם תאמר והא איהו על מנת להחזיר יהביה ניהליה ואי אקנויי נמי לא מקנה ולא מצי להדורי נמצאת מתנתו בטלה ליתא דהא קי"ל (גיטין דף פד.) דכל תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו ואע"פ שאינו יכול להחזירו:

אומרים

יומא דח' אתרוג דלא חזי לביה"ש ולא איתקצאי לביה"ש לא איתקצאי נמי ליומא דח' ואית אתרוג נמי ממ"כ ביה"ש אסור דשמא יום הוא וכיון דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי נמי לכל היום וי"ל דבכה"ג לא שייך למימר מיגו דאיתקצאי לביה"ש כיון שלא נאסר ביה"ש אלא מחמת ספק יומא שעבר וכן נמי אמרי' ספרים ז' אתרוגים לז' ימי החג כל א' יוצא בו ואוכלו למחר ואע"ג דאיתקצאי ביה"ש מחמת ספק יום שעבר וה"נ אמרי' בפ"ק דיו"ט גבי שבת ויו"ט דאמר רב נולדה בזה אסורה בזה ומפרש טעמא משום הכנה ולא שייך למימר משום מיגו דאיתקצאי לביה"ש אע"ג דכר"י ס"ל דאית ליה מוקצה וכן שני י"ט של גליות דנולדה בזה מותרת בזה וכן בפ' בכל מערבין גבי נגין טבול יום שמילאוהו מן התבית של מעשר טבל ואמר ה"ז תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר ערבו לי בה לא אמר כלום משום דסוף היום קונה עירוב או משום דבעינן סעודה הראויה מבעו"י הא אי תחלת היום קונה עירוב או אי לא בעינן סעודה הראויה מבעו"י הוי עירוב ולא אמרי' דלאו ראויה בשבת הוא מיגו דאיתקצאי ביה"ש כיון דלא איתקצאי אלא מחמת יום שעבר ולא דמי לסוכה דאמרי' משום דאי מיתרמי ליה סעודתא ביה"ש דאע"ג דלא מיחייב למיכל ביה אלא משום ספק יום שעבר דילמא יום הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעמא שיהא וצריך לעשות מעשה ביה"ש לאכול בה ולוי דאסר אתרוג אף בח' ופירש"י מיגו דאיתקצאי ביה"ש דח' משום דספק יום ז' איתקצאי לכולי יומא (ז) וא"א לומר כן שהוכחתי כבר דליכא מאן דאית ליה סברא זו אלא היינו טעמא דגזר אתרוג אטו סוכה וא"ת הא דאמרי' במעתין גבי אתרוג לדידן דאית לן תרי יומי ח' ספק ז' אסור ואמאי אסור דהא לא נטלינן ליה אלא ע"כ משום דהואיל דאיתקצאי ביה"ש מחמת יום שעבר וי"ל דשאני התם דאם יבא אליהו ויאמר דעברום לאלול הוי שמיני שביעי וכן אי מקלע שבת במוצאי יו"ט אחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה עד מוצ"ש ונראה דשרי בשבת משום דאיתקצאי ביה"ש לא אסרינן ליה כדפי' ואי משום שבת ויו"ט קדושה אחת היא האמר רב בפ"ק דיו"ט הלכה כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן וגם משום הכנה ליכא למיסר דמה הכנה יש כאן:

שיטת ריב"ב

מברך אחת ואחת בפני עצמו. דכל מין ומין אן לו מעין ברכותיו: אתרוג בשביעי אסורה וכו'. בגמ' שיילינן מ"ש אתרוג ומ"ש סוכה. ומהדרינן סוכה דחזיא לביה"ש דאי מקלע ליה סעודתא בעי למיתב בגוה ומיכלא איתקצאי לביה"ש ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא דשמיני. אתרוג דלא חזיא לביה"ש שמצותו אינה אלא בנטילתו פעם אחת ביום לא איתקצאי לביה"ש ולא איתקצאי לכולי יומא: אתרוג שמיני ספק שביעי אסורה. כי שמא שביעי הוא: תשיעי ספק שמיני מותרת. שאפי' הוא שמיני הרי היא מותרת בשמיני אבל סוכה אפי' תשיעי ספק שמיני אסורה שהרי היא אסורה בשמיני כר' יוחנן: ורב אסי אמר כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר וקי"ל כרב אסי דקאי ר' יוחנן כוותיה. ונראה מפורש הגמ' דכל אחת מותרת ביה"ש למחר לאו דוקא דאף ביה"ש מותרת אי נמי איכא למימר דביה"ש נמי אסורה ואפי' הכי מותרת למחר והא דאמרי' לעיל בגמ' אתרוג דלא חזיא לביה"ש לא איתקצאי לביה"ש ולא איתקצאי לשמיני לאו למימרא דביה"ש מותרת אלא הכי קאמרי' אתרוג שלא הוקצת מתחלתה לביה"ש אלא לשעת נטילתה ואין איסורה אחר נטילתה בשביל עצמה אלא משום מיגו דאיתקצאי למצותה חדא שעתא איתקצאי לכולי יומא לא אמרי' בה תו מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא דשמיני דהכי מיגו לא אמרי' בה אבל סוכה איסור ביה"ש שלה בשביל עצמה הוא ולא משום מיגו שמתחלתה הוקצית לביה"ש דאי מקלעא ליה סעודתא בעי למיתב ומיכלא בגוה הלכך אמרי' מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולה יומא דשמיני. ור' יוחנן וריש לקיש דפליגי בגמ' בהא קא מיפלגי ריש לקיש סבר למצותה איתקצאי ולא אמרי' מיגו ור' יוחנן סבר אין למצותה איתקצאי מיהו מיגו דאיתקצאי למצותה איתקצאי לכולי יומא:ולענין מיתב בסוכה וכו'.אבל בלולב שאין מצותו מה"ת אלא יום ראשון לא מהמרינן כולי האי

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' לולב סמג עשין מד טור או"ח סי' תרכה:
ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה סמג עשין מג טור או"ח סי' תרסח:

הגהות חות יאיר

(א) נ"ב עי' רי"ף כיוצא סוף תתקט:

הגהות הב"ח

א מיי' פכ"ט מהל' שבת ופ"ו מהלכות סוכה ופ"י מהל' אבל ופ"י מהלכות תמיד סמג עשין מג טור א"ח סי' תרסח תרסט תל:
ב מיי' פ"ו ופ"ה מהלכות סוכה סמג שם טור א"ח סי' תרכו:

אומרים זמן בשמיני של חג. משום דרגל בפני עצמו הוא כדמפרש ואזיל: פיים בפני עצמו. שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל איזה משמר יקריב לפי שכסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבע משמרות היו שוות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאיתא בפרק החליל [דף נה:] ומשום הכי סגי לפריס בפיים של יום ראשון ופר דשמיני בתחלה מפיסין וקרי ליה לגורל פיים לפי שהיה מסלק קטטה מביניהם ומפיסן: זמן בפני עצמו. שמברך שהחיינו: רגל בפני עצמו. לבסוף מפרש ליה: קרבן בפני עצמו. דביום ראשון י"ג פרים מכאן ואילך מתמעט בכל יום פר אחד ונמצא ביום שביעי ז' פרים ויום שמיני אינו על סדר זה שאין שם אלא פר אחד: שיר בפני עצמו. כתב רש"י ז"ל דשיר של שמיני לא אתפרש ובמס' סופרים משמע שהיו אומרים בבהכ"נ למנצח על השמינית ואפשר שכמו כן היו אומרים הלוים בבית המקדש והכי משמע בירושלמי: וחלוקו של שיר של יום השמיני הוא שהיו אומרים בו מזמור שלם משא"כ בכל ימות החג שלא היו אומרים אלא חציו היום וחציו למחר כדאיתא בפרק החליל [דף נה:] דמותיב בה סימנא: רגל בפני עצמו למאי הלכתא לענין אבל. לשון הרב אלפסי ז"ל הוא שהוא סובר דכי אמרינן רגל בפני עצמו היינו לענין אבל שיש דברים שנוהגין בשבעה ימים ויש שנוהגים כל שלשים יום ואם קבר מתו יום אחד לפני הרגל עולה לו לשבעת ימים ואפילו שעה אחת לפני הרגל וימי החג עולין לו לשבעת אחרים ויום שמיני עצרת שהוא חג בפני עצמו עולין לו לשבעה אחרים נמצא שעלו לו כ"א יום ומונה עוד עליהן ט' ימים ונמצא שכלו לו שלשים יום ובטלה ממנו גזרת שלשים ואחרים פירשו רגל בפ"ע לומר שטעון לינה: **מתני'** ההלל והשמחה שמונה. ההלל שגומר ההלל שמונה ימים והשמחה שלמי שמחה: סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר סוכתו. כ"ל דהיינו טעמא דכיון

רש"י

א בתרוייהו עבדי' לחומרא יתבינן ולא מברכינן ונוהגין בו מנהג יו"ט דהוא יום שמע"צ ועבדינן לחומרא א"ר יוחנן °אומרים ^א זמן בח' של חג ^[אלפסי] ואין אומרי' זמן בז' של פסח וכך אמר רב נחמן אומרים זמן בשמיני של חג ותניא נמי הכי שמיני לענין פז"ר קש"ב "פיים בפני עצמו "זמן בפני עצמו "רגל בפני עצמו "קרבן בפני עצמו "שיר בפני עצמו "ברכה בפני עצמה פירוש ברכה בפני עצמה שאומר בתפלה ובבהמ"ז את יום שמיני חג העצרת הזה רגל בפני עצמו למאי הלכתא לענין אבל כדאמר רבינא יום אחד לפני החג והחג וחג עצרת הרי כאן עשרים וא' יום לענין שלשים: **מתני'** *^ב ההלל ^[אלפסי] והשמחה שמונה כיצד מלמד שאדם חייב בכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר ימות החג סוכה ז' כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון: **גמ'** אין לו מקום להוריד את הכלים מהו רב חייא בר אשי אמר פוחת בה ד' ור"י ב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא ^ב לן דיו"ט (א) הוא ואסור לפחות בה ארבעה מדליק בה את הנר ולבני א"י דחולו של מועד הוא פוחת בה ד' וה"מ סוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסל' דאמר רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

דשמיני: פז"ר קש"ב. סימן הוא כדמפרש ואזיל: פיים בפני עצמו. שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל איזה משמר יקריב לפי שכסדר היו מקריבים אותן כי כל הכ"ד משמרות היו שוות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאמרי' בהחליל ופר השמיני בתחלה מפיסין עליו: זמן. מברך עליו שהחיינו: רגל בפני עצמו. שאין יושבין בסוכה: קרבן בפני עצמו. שאינו כסדר פרי החג: ברכה לעצמו. את יום שמיני החג: **מתני'** והשמחה. שלמי שמחה וקיימא בגמרא דכתיב והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון ושבעת ימי החג דכתיב חג הסוכות תעשה לך וסמיך ליה ושמחת בחגך: לא יתיר סוכתו. לא יסיר אגודו שלה לסותרה דהא כל היום חובתה ליישן ולשנות ואי מיקלע ליה סעודתא ^[דפמח.] אכיל בגוה אבל מוריד הימנה הכלים והמצעות שנשתמשו בהן בתוכן כדתנן (ב) בפ"ק היו לו כלים נאים מעלן בסוכה: בשביל כבוד יו"ט האחרון. שמכין עצמו לפני המקום שיסעוד שם הלילה: **גמ'** אין לו מקום. לאכול שיוריד כליו וצריך לאכול בה ביו"ט האחרון מה יעשה להוכיח שהוא אינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכות שמנה ימים: פוחת. ד' טפחים ופוסלה: מדליק בה את הנר. דאמרינן שרגא בסוכה קטנה בר ממטללתא: לבני בבל. דלא קים להו בקיבועא (ג): לבני ארץ ישראל. דקים להו בקיבועא דירחא ולא יתבי בסוכה (ד) פוחת ד':

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

דאמר רחמנא (ויקרא כג) בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג כלומר שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להורידן: **גמ'** אין לו מקום להוריד כליו מהו. אין לו מקום אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכיח שהוא אינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים: **רב** חייא בר אשי אומר פוחת בה ארבעה. פרש"י פוחת בה ארבעה טפחים ופוסלה: **והקשו** בתוספות ואיזה שיעור הוא ארבעה טפחים לפסול והרי אויר פוסל בג' אפי' בסוכה גדולה כדאיתא בפ"ק (יז.) ולי נראה ארבעה בעיא משום היכרא ומיהו בעינן נמי דמפסלא ביה שאם היתה סוכה גדולה לא סגיא בפחיתת ארבעה ולפיכך כתב רש"י ז"ל ופוסלה: **מדליק** בה את הנר. לפי שבזמן סוכה אסור להניחו שם בשעה שהוא דולק כמו שכתבתי בפ' הישן [בסופו] הלכך איכא היכרא: ולא פליגי הא לן כו'. ואע"ג דרב חייא בר אשי הוה מבבל ורבי יהושע בן לוי היה מארץ ישראל דרכן של תלמידי חכמים שבבבל לסדר דבריהם לתלמידי ארץ ישראל היושבים לפניהם וכן אותם של ארץ ישראל לתלמידי בבל והכי מוכח בפרק המגרש [דף פד:] דרבי יוחנן אמר דילכון אמר שאני הכא הואיל ופסלתו מן הכהונה (ה) ופירש שהיה רבי יוחנן אומר לתלמידיו שמבבל שאחד מהרבס דהיינו רב כהנא אמר הכי כשפירש כל ספקותיו כדאיתא סוף ב"ק [דף קיז.]: **אבל** בסוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא ומיפסלא. ומיפסלא ודאי לאו דוקא שלא נפסלה מהכשרה בכך שלא יצא בה בזמנו אלא הכי קאמר שעושה היכר לפוסלה שאינו יושב בה בתורת סוכת החג: **גרסי'** בפרק החליל [דף נו·] והלכתא סוכה ואחר כך זמן פירוש כשנכנס בחג לישב בסוכה תחלה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה ואחר כך מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

בליל תשיעי וכך מבואר מדברי הרא"ש והטור ודלא כדמשמע מפירש"י: (ב) נ"ל בפרק הישן: (ג) דירחא: מדליק בה את הנר. ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה מחר כנ"ל: (ד) כ"ב בשמיני: (ה) ופירושו כנ"ל:

משמרות מטילין גורל מי יזכה בהקרבת קרבן של יום שמיני: שיר בפני עצמו. לכל יום ויום של שבעת ימי החג היה ללוים שיר קבוע יום ראשון היו אומרים הבו לה' בני אלים. בשני ולרשע אמר אלהים. וכן לכל יום ויום של אחר שבעת ימי החג היה להם שיר קבוע כמו שמפורש בפ' החליל וביום שמיני של חג אין אומרים נחזור

תלולה ונאמר שיר של יום ראשון אלא יש לו שיר בפני עצמו שהוא מזמור למנצח על השמינית: מתני' לא יתיר את סוכתו. ולא יסתור את סוכתו: אבל מוריד. מן הסוכה כלי תשמישו בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג שצריך להשתמש בכלים נאים שהעלן לסוכה: גמ' אין לו מקום להוריד כליו. והוא צריך על כרחו לאכול בשמיני בסוכה מה יעשה שלא יהא עובר על בל תוסיף: הא לן. דבבל דבשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן בסוכה ולצורך מחר אינו יכול לפחות בה ארבעה דיו"ט הוא מדליק בה את הנר ולבני ארץ ישראל דיום שביעי חולו של מועד הוא פוחת בה ארבעה: והני מילי סוכה קטנה וכו'. כתב הרב דודי ז"ל בספר המאור מ"ש הרב ז"ל אבל סוכה גדולה מעייל בגוה מאני מיכלא ומיפסלא אין נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא משום דליתא לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה ז' טפחים פנויין ליישיבה הוי מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסלות משום דליתא לשיעורא דסוכה אלא בסוכה גדולה היכי אפשר לומר דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מה הוא דרכו של אדם להכנים מכלי תשמישו בדירתו אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות ואע"ג דאמרי' דמעייל בה מאני מיכלא היכרא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצב לכלי מאכלו חוץ מדירתו ותומרא דרבנן בעלמא היא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קי"ל דלעבור שלא בזמנו מצות בעו כוונה וההיכרא כל דהו סגיא דברי פי חכם חן: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

המאור הקטן

ולא פליגי הא לן והא להו כתב הרי"ף ז"ל והני מילי בסוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה מעייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא דאמר רבא מאני מיכלא וכו' ואין זה נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא משום דליתיה לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה שבעה טפחים פנויין לישיבה הוו מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא אלא בסוכה גדולה היכי אפשר לומר דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מהו דרכו של אדם להכנים מכלי תשמישו בדירתו א] אבל לפסול את הסוכה אין בכך כלום פסלות ואע"ג דאמרי' דמעייל בה מאני מיכלא היכרא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו וחומרא דרבנן בעלמא היא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קי"ל דלעבור שלא בזמנו מצות בעי כוונה וההיכרא כל דהו סגיא. והלכתא סוכה ואח"כ זמן אע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל אחר שכתבתי זה מצאתי במקצת נוסחי הלכות: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

מלחמת ה'

ועוד ולא פליגי הא לן והא להו כתב הרב אלפסי ז"ל וכו' עד ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא אלא בסוכה גדולה היכי אפשר למימר דמיפסלא וכו': **אמר** הכותב עד שהוא תמה על רבינו הגדול ז"ל יתמה על הגאונים הראשונים ז"ל שהם כתבו בלשון הזה וכך כתב בהלכות גדולות ובפסוקות ומדבריהם למדנו דמאני מיכלא בחג אינו רשאי להכניסן בסוכה דלמא שביק לה ונפיק הלכך הויא היכרא לשמיני ומיהו אין כאן מקום ספק שלא לפסול לגמרי מהכשירה אמרו שלא יצא בה בזמנו אלא פסול המוציאה מתורת דירה ועושה אותה כמוקצה שבבתים ולשון פסול שייך בענים אלו כדאמרי' לעיל בפסול היוצא מן הסוכה ופליגי עלה בגמ' מר מוקים לה בפסול גמור ומר מוקים לה בפסלות גורן ויקב והרבה נאמרו בלשון הזה בתלמוד כדאמרי' לענין מטבע פסלתו מלכות ופסלתו מדינה ועוד אמרו הפת שעפשה ונפסלה מלאכול אדם ועדיין הכלב יכול לאכלה עד שתפסל מלאכול הכלב ותנן נמי כלל אמרו בטהרות גם זו מדרך תשובת הרב ז"ל: סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

השגות הראב"ד

א] **אבל** לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות: א"א של גרפתי הוא זה ואם כדבריהם לבני א"י למה הצריכו לפחות בה ד' ודי להם אפי' בטפח להיכרא בעלמא. אי נמי בג"ט אמר ומדאצטריכו בה מקום חשוב אלמא היכרא דמוכחא בעינן ואי לאו דפסלא מאני מיכלא לסוכה לאו מוכחא ועוד כיון דבחג אי בעי מעייל אי לא בעי לא מעייל מאי היכרא איכא וטעמא דהא פסלות מפני שנפשו של אדם קצה בהם ודלמא שבק לה ונפיק ומש"ה אינו רשאי להכניסם לתוכה:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

שלטי הגבורים

א יש נוהגים שלא לישב בסוכה בליל ח' וביום ח' יושבים כתב שאינו מנהג: לשון ריא"ז
ור"מ אומר שהטומטום והאנדרוגינוס שהן ספק איש ספק אשה אין מברכין לישב בסוכה ול"נ שמברכין מספק שהרי אנו מברכין מספק על תקיעת שופר ביום ב' של ר"ה ועל אכילת מצה בליל ב' של פסח וזה שאין מברכין על הסוכה בליל ח' של חג שלא יזלזלו בו עמי הארץ לומר יום ז' הוא וחול הוא ועוד שאין מזכירין בכל ברכותיו אלא יום ח' כמבואר בקונטרס הראיות בפ' לולב וערבה:
ב כ' הרא"ש ז"ל פירש"י הא לן לבני בבל שהתי' שלנו ספק ז' דלא קים לן בקיבועא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר והא להו לבני א"י דקים להו בקיבועא דירחא דלא יתבי בסוכה בשמיני פותח משמע מתוך פירושו דסוכה קטנה צריך להדליק בה את הנר כדי שלא יהא נראה שהוא עובר על בל תוסיף מה שיאכל בה בלילה ותמה לי שלא ראיתי מי שעשה כן ועוד קשה לר' יהושע ב"ל דאמר לבני בבל מדליק בה את הנר משמע דקאי דוקא אאין לו מקום להוריד כליו בשביעי והא ליתא דאפי' יש לו מקום להוריד צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כעובר בבל תוסיף מה שיאכל בה בלילה ולא מיסתבר למימר מה שמוריד כליו אע"פ שחוזר ומעלה בלילה איכא היכרא בהכי דאינו נראה דעובר בבל תוסיף מה שאוכל בה בלילה ונ"ל פירוש דריב"ל דאמר לבני בבל מדליק בה את הנר באין לו מקום להוריד כליו בח' קאי וצריך לישב בה בתשיעי הלכך צריך לעשות היכר שאינו עובר בבל תוסיף ומדליק בה את הנר כי אינו יכול לפחות בה ביו"ט ורב חייא בר אשי לבני א"י קאמר דפותח בה ד' כו' וכ"כ רב אלפסי ז"ל:

שיטת ריב"ב
קרבן בפני עצמו. פר א' איל א' ושבעה כבשים ולפי חשבון שאר ימי החג שפוחתין הפרים אחד אחד בכל יום ויום היה ראוי לשלשה פרים: פיים בפני עצמו. כל עשרים וארבעה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כלומר דלדידן שצריכי' לישב בה בח' אין לעשות בה שום היכרא של פסול שהרי משום ספק ז' אנו יושבים בה ואפי' אם יש לו מקום להוריד לשם את הכלים אינו מוריד ותנא דמתני' בארץ ישראל קאי שאין צריכים לישב בה בח' כל עיקר הלכך אם יש לו מקום מוריד לשם את כליו ביום ז' מן המנחה ולמעל' ואם אין לו מקום להוריד לשם את כליו וצריך לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה ד' על ד' לעשות היכר שאנו יושבים בה שלא לשמצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף וכיון דיום ז' חול הוא יכול לפחו' בה מן המנחה ולמעלה אבל לדידן דביום ז' א"א לעשות בה שום היכירא של פסול וכ"ש לפחות בה שום דבר שהרי צריך לישב בה בח' משום ספק הלכך אם רוצה לישב בה בט' ספק ח' וא"א לפחות בה גם ביום ח' מן המנחה ולמעל' שהרי הוא יו"ט צריך הוא לעשו' היכר להדליק בה את הנר בליל תשיעי וכך מבואר מדברי הרא"ש והטור ודלא כדמשמע מפירש"י

ספר מרדכי למסכת סוכה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

סוכה שהיא גבוהה וכו' [דף רנה ע"ב] **תשל** וכן הלכתא דאם גבוהה מעשרים אמות פסולה אף אם מחזקת יותר מד' אמות ואפילו אם הדפנות מגיעות לסכך ובשמעתין פסק האלפסי אנן מסתברא כרבא ולא כרבה [*דאכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך] ולא כרבי זירא דאמר אי אית ביה יותר מד' אמות כשירה: [דף ד] [א] תבן ובטלו הוי מיעוט כתב ראבי"ה דכל הני ביטולין שמבטל בפיו עד עולם וכן פירש ר"ח ורש"י פירש לז' ימי החג: [שם] אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה דכיון דלאו דופן הוא (א) לא שייך למימר דופן עקומה: [דף ז] אנא כאידך ליפנא דרבא סבירא לי וכו' **תשלא** וכן (*פירש) [*פסק] ראבי"ה אבל היכא דאיכא שלש מחיצות או ארבע אין צריך צורת הפתח ולא נהגו אלא לטוי בעלמא כדאמרינן עשה סוכה נאה (ב) ופירש"י טפח שהניחו בדופן שלישי גם צריך צורת פתח על פני כל הדופן א (*ופב"ה פירש) [*ולא נראה לראבי"ה פירושו דא"כ לא צריך טפח] דבכ"מ מהני צורת פתח במקום דופן לגבי כלאים (ובשבת אפילו קנה כל שהוא מכאן וקנה כל שהוא מכאן) ובכל דבר כבמחילה [*אלמא לא בעינן צורת הפתח כנגד כל הדופן אלא שיהיה בין הקנים העשוים לצורת הפתח רחב ד' טפחים כשיעור פתח ומשוך מן הטפח העומד במקצוע פחות מג' דהוי ליה טפי מז' טפחים ומשהו שהן שיעור סוכה] [*מ"י ועי' בהג"מ פ"ד מהלכות סוכה] ונראה לראבי"ה שאם מגיעין הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע"פ שאין קנה על גביהם כשר ולא דמי לפתחי שימאי דלית להו תקרה דאינו חשוב פתח כדאמרינן פ"ק דעירובין דהתם אין לו עליו מלמעלה כלום: [שם] ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות כשר כתב ראבי"ה כל הני דרבא הלכתא נינהו ונראה דאפילו לא ניתקן להתיר הבירא‍ות (או) כגון שאין [*שם] בור הואיל ואילו היה שם בור ה"נ היה נידון משום מחילה ושרי ובחצר אם היה עושה כזה רפיא בידי ואית מרבוותא שנסתפקו בדברים (א) ור"י כתב אע"ג דלא התירו אלא לבהמתן של עולי רגלים מכל מקום כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מגו: [שם] ורבי יאשיה אמר אף מחמת דפנות כתב ראבי"ה דלרבי יאשיה ה"ה דאין עושין מחילה בדבר המקבל טומאה ולא בכל דבר שיש קפידא בסכך ולית הלכתא כוותיה אלא כרבנן: *ושיפועי אהלים לאו כאהלים דמו וכ"פ ר"ח ובה"ג: [דף ח] והוא שעשה לצל סוכה [*מתחלה] פרש"י **תשלב** שצלתה מרובה מחמתה שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שעשאה לצל ולא לצניעותא [בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן עשויה לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי' סוכה שסוככת מן החמה] (הגה"ה כ"ז במ"י כפנים) ובדבר שכשר לסכך בו מתוך פירוש רש"י משמע דמגינה מן הגשמים כשירה. ור"ת פי' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מפני הגשמים שזו פסולה שאם היתה כשרה כשמגינה מן הגשמים א"כ למה שנינו מאימתי יורד ואוכל חוץ לסוכה משתסרח המקפה יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר ממצוה ובפ"ק דתעניות סימן קללה גשמים בחג. אלמא דשם סוכה איכה מגלת מפני הגשמים (ג) ויש להחמיר לכתחילה לעשות הסיכוך כדי שיהיו כוכבי החמה נראין מתוכה: [ב] סוכה ישנה **תשלג** בית שמאי פוסלין ואם עשאה לשם חג אפי' מתחלת השנה כשרה אבל ב"ה מכשירין אע"פ שלא עשאה לשם חג ובירושלמי משמע דצריך לחדש בה דבר. חבריא אמרי טפח ור' יוסי אמר כל שהוא (ד) ואדב"ה קאי: [דף ט ע"ב] העושה סוכתו תחת האילן פסולה **תשלד** גמרא לא שנו וכו' אבל חמתו של אילן מרובה מצלתו כשרה ופריך הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר (ה) ופירש"י ורבינו תם ז"ל דאין קפידא בזה אלא במקום שהסכך כשר חמתו מרובה מצלתו וצריך לעליון ולכך איכא קפידא בצירוף אבל אם התחתון צלתו מרובה מחמתו לא פרכינן הא קא מצטרף סכך פסול דהא אין התחתון צריך לצירוף ורבינו שמשון מקוצי פירש [סוף סוף] דסכך פסול דמחובר פוסל שכנגדו למטה והכתי הא מצטרף סכך פסול אבל כשחבטן כדמשני הספר אז לא מיפסלי הענפים הסוכה לפי שהן מיעוט וקיימא לן סיככה בשפודין או בארוכות המטה אם יש ביניהן ריוח כמותן כשירה ולפירוש ה"ר שמשון מקוצי יש להחמיר (ו) להסיר כל הלט"ש שעל הסוכה אע"פ (*שחמתה מרובה מצלתה) [*שצלתה מרובה מחמתה] לפי שהן פוסלים כנגדן ומורי ה"ר פרץ ז"ל היה מצוה להשים הערבה עליהם או נמי לזקוף הערבה (*על) [*עד] הלט"ש דליהוי כמו חבטן עכ"ה: [ג] סוכה על גבי סוכה **תשלה** העליונה כשרה והתחתונה פסולה וכגון שהעליונה סכך שלה צלתה מרובה מחמתה אבל אם חמתה מרובה מצלתה אפילו היא למעלה מכ' התחתונה כשרה דאין העליונה נחשבת סכך בפני עצמו: [*ר"י בעל התוס' בעל סברא זו] (הגה"ה כ"ז במ"י בפנים) · (ז) אבל צריך שתהא התחתונה צלתה מרובה מחמתה בסכך דידה בלא צירוף העליון שהוא פסול דאל"כ הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר (ח) וגרסינן נמי תחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון דהתחתונה צלתה מרובה מחמתה (ט) [*והעליונה חמתה מרובה מצלתה] (ב) וקיימא עליונה בתוך כ' והיינו כדפרישית [*הג"ה] ול"ע קצת כיון דתחתונה צלתה מרובה מחמתה מאי איכפת לן בעליונה שתהא בתוך כ' ודוחק לומר שהתחתונה צריכה לסכך דלמעלה ומיהו לפי' רבינו שמשון מקוצי ניחא דסכך פסול פוסל כנגדו והוי מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וכל זמן (ג) שהכשר למעלה (*אין) [*אז] מה שכנגדו (*הנפסל נתבטל) [*נפסל ונתבטל] למטה [*ע"כ הג"ה] [י] ומיהו רבינו תם ל"ג וקיימי תרוייהו אלא וקיימא תחתונה למטה מכ' אבל בעליונה לא איכפת לן *וא"ת והא קא מצטרף סכך פסול יש לומר שאין נקרא סכך פסול אלא פסול מחמת עצמו כגון מחובר ודבר המקבל טומאה אבל סכך שהוא למעלה מכ' כיון שבידו להשפילו לא מיקרי סכך פסול ובכך מתיישב מקלת סוכה בתוך כ' ומקלת למעלה מכ' דאיכא לאכשורי בסוכה שאין זה סכך פסול העליון לפסול התחתון כדפרישית עכ"ה · והכי אמרינן לעיל היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין בתוך כ' אם צלתו מרובה וכו' ולמדנו שהעושה סוכתו בתוך ביתו אין צריך הסיר רק הנסרים ולא הלט"ש וכן מצא

[* פי' ומצטרפים לתחתונה להכשירה והיינו כדפירשנו שהתחתונה צריכה לסכך דלמעלה ולכך צריכה לעמוד אף העליונה בתוך כ' ואע"ג שגבי סוכה שתחת האילן שחמתו מרובה מצלתו לא התרנו סוכה שתחתיו אלא כשחבטו וערבו ובטלו ברוב שאני אילן דסכך פסול כך פי' ריב"א בעל התוס' אבל למעלה מכ' סוכה העליונה אינה מצטרפת העליונה עם התחתונה שאין לה צלתה מרובה מלבד העליונה להכשיר ע"י העליונה אך ר"ת חולק על סברא זו וס"ל אף אם העליונה למעלה מכ' ואין בתחתונה צלתה מרובה מחמתה לבד כי אם בצירוף העליונה מצטרפין העליונה עם התחתונה ומתכשרת התחתונה ע"י העליונה עיין בתוס' בד"ה הא קא מצטרף סכך פסול דף ט' שם תמצא מחלוקת דר"י ור"ת:]

ראבי"ה תשובת רבינו יצחק שכשרה ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים מעל הלט"ש וכן השיב ר"י סגן לויה: [דף י] לא שנו אלא מפני **תשלו** הנשר פרש"י שלא יפלו העלים על השולחן ויטנפו המאכל (ד) ולפיכך אין לנו טעם נכון לחלק בין נשר לנאותה ומורי ה"ר פרץ ז"ל חילק דהאי לורך האדם הוא מפני הנשר אבל לנאותה הוי לורך סוכה ובטל לגבי סוכה ופי' ר"ת **תשלז** ור"י וכן בתשובות הגאון מפני הנשר שלא ינשרו ובכך תהא חמתה מרובה מצלתה וכיון דלדעת כך עושה דעתו שאם ינשרו סדין מחזיקן ונמלא דבר המקבל טומאה מחזיק העלין תלושין ולכך פסולה עתה מיד אבל לנאותה כשירה דאין שם סכך פסול עליו לפסול שכנגדו דבטל הוא אגב סוכה וה"ה פירש מפני טינוף נשירת עלין דכשרה דחד טעמא הוא: [שם] **תשלח** ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ובפ' המביא מפרש דעלי סוכת החג לא מהני בה תנאה לפי שאינו יכול לומר איני בודל מהם כל בין השמשות דע"כ יש לו להבדל משום דסתר אהלא: (יא) בה"ג פסק עיטורי סוכה שנפלו בשבתא או בי"ט אסור באכילה ואסור לטלטלן ממקומן נפלו בחול המועד מותר לטלטלן ואסורין באכילה מפני שהוקצו למצוה: [דף יא] וצריך לנענע פירש רש"י משום דנענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבד ומניחו ור"ת היה נוהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילת עצים או בחבילי ערבה ולא התיר החבילה מקודם: *והלכתא כשמואל דאמר גבי נסרים דהיכא דאית בהו ארבעה לכ"ע גזרינן משום גזירת תקרה אבל מג' ועד ארבע פליגי לר' מאיר חיישינן משום גזירת תקרה ולר' יהודה לא חיישינן ודלא כרב דאמר ברחבים ארבע פליגי אבל פחות לכ"ע שרי ומודה רבי מאיר שאם

הגהות ממ"י [א] נ"ב פסק הלכה דסתמא דתלמודא: [ב] נ"ב מתני': [ג] נ"ב מתני':

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) סללו: (ב) קיימא אף עליונה בתוך כ' לארץ: (ג) נ"ל שהפסול: (ד) ולפי זה

חדושי אנשי שם

מרד"ם א ולא נהירא לראבי"ה דא"כ לא הוה צריך טפח דבכ"מ חשיבי צורת הפתח במקום דופן גבי כלאים פ"ק דעירובין גבי נעץ ד' קונדסין בד' רוחות השדה ומתח זמורה על גביהן ולענין שבת הרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צורת הפתח אין צריך למעט וכולו לא בעינן קנה של טפח כדאמר פ"ק דעירובין צורת הפתח שאמרו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהן אלמא לא בעינן צורת הפתח לכל הדופן אלא שיהיו בין הקנים העשוין לצורת הפתח רוחב ד' טפחים שעור פתח ומשוך מן הטפח העומד במקצוע פחות מג' דהוו ליה טפי מז' טפחים ומשהו שהוא כדי הכשר סוכה:

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה זצל"ה:

(א) **לא** שייך דופן עקומה דלא אמרינן דופן עקומה אלא למעלה: (ב) **ופרש"י** טפח כו' ר"ל דרש"י פי' בל"ק דרבא שאמר ואינה ניתרת אלא בצ"ה פי' מעמיד קנה של חצי טפח במקצוע זה וקנה של חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהן כו' ואע"ג דלענין שבת וכלאים סגי בקנה כל דהו מכאן וקנה כל דהו מכאן כתב הרא"ש גבי סוכה הלכתא גמירי לה דבעינן טפח בדופן ג' כדאיתא לעיל בברייתא ורבא גמר מרבותיו שגם צריך לעשות צורת הפתח מאותו הטפח וכתב הר"ן דף רל"ב על רש"י וז"ל ומדבריו נ"ל שאין צ"ה מתיר בב' דפנות של סוכה אע"פ שמתיר לשבת ולכלאים שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן ג' דאמרי בה אפי' טפח כיון שיש בה צ"ה על פני כולה הא מתיר אף בב' דפנות אלא ש"מ דאינו מתיר בב' דפנות כו' ע"ש אבל לראבי"ה ס"ל דאינו עושה צ"ה על פני כל הדופן אלא מעמיד קנה הב' באמצע אבל אם היה עושה ע"פ כל הדופן אז מהני צ"ה לעולם ליחשב כמחיצה כמו שמצינו גבי כלאים. וגם כאן מותר בדופן השניה כשעושה צורת הפתח על פני כל הדופן ורבא מיירי בצה"פ שמעמיד קנה הב' באמצע ודו"ק: (ג) **ויש** להחמיר לכתחילה לעשות הסכך כדי שיהא כוכבי החמה נראים מתוכה איתא בגמ' דף כ"ב דב"ה מכשירין וכתב הרא"ש מדאמר מכשירין משמע בדיעבד כו': (ד) **ואדב"ה** קאי ר"ל אבל אין לומר דקאי אב"ש דב"ש אינו פוסל אלא בלא חידוש ובא להשמיענו דלב"ה מכשירין אפילו בלא חידוש דא"כ קשה למה שקלי וטרי בה חבריא אמרי טפח כו' מאי נפקא לן בזה והלא אין אנו סוברים לא כדברי זה ולא כדברי זה דהא הלכה כב"ה ועוד לא ישמיענו כלל דב"ש מיירי בחידוש דיהא נשמע דלב"ה א"צ חידוש דמהיכי תיתי לומר מעצמנו דסובר ב"ה דצריך לעשות בה חידוש אלא ש"מ דאב"ה קאי: (ה) **ופרש"י** ור"ת ז"ל דאין קפידא כו' כתב הרב המגיד בפ"ה בשם הר"מ וכ"כ הגה"מ בשם ראבי"ה וכתבו שאע"פ שמדברי רש"י משמע דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה כשרה אף אם האילן מצל נגד סכך הסוכה אח"כ חזר בו ופי' גבי סוכה שתחת סוכה דכשהעליונה למעלה מכ' אע"פ שהתחתונה צלתה מרובה מהמתה פסולה עכ"ל והב"י הביאו סי' תרכ"ו אבל דעת הספר הוא שלא חזר רש"י ונ"ל דהדין עמו דלקמן מיירי שהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה וכ"כ התוס' וכמו שאכתוב אח"כ דמיירי שהיא לבדה חמתה מרובה אלא עם העליונה היא צלתה מרובה מחמתה וכ"ה דעת הספר כמ"ש אח"כ סוכה ע"ג סוכה כו' אבל אם העליונה חמתה מרובה כו' ולא אמר שהתחתונה צלתה אלא דס"ל דהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה ועל זה מקשה אח"כ וא"ת והא קא מצטרף סכך פסול כו': (ו) **להסיר** כל הלט"ש כו' אף על פי שחמתה כו' רצה לומר חמתה של הלט"ש מרובה מצלתם: (ז) **אבל** צריך שתהא התחתונה הג"ה זו סברא דהתחתונה לבד צ"ל צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף העליון שהוא פסול דהא היא למעלה מעשרים ולא כהספר שסובר דהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה: (ח) **וגרסינן** נמי כו' וקיימא עליונה בתוך כ' ר"ל שגם העליונה היא בתוך כ' לארץ וזו היא גי' רש"י שגורס וקיימא תרווייהו בתוך כ': (ט) **והיינו** כדפי' ר"ל מ"ש בגמרא דהתחתונה צלתה מרובה מחמתה היינו כדפי' דצריכה להיות התחתונה צלתה מרובה מחמתה בלא העליונה אבל צ"ע למה אמר בגמרא שגם העליונה היא בתוך כ' למה צריך לזה מאחר שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף העליונה ודוחק לומר דמ"ש בגמרא שהתחתונה צלתה מרובה מהמתה ד"ל עם צירוף העליונה לכך צ"ל גם העליונה בתוך כ' כדי שלא תהא העליונה סכך פסול ויצטרף סכך פסול עם כשר דזה דוחק דהלשון שאמר התחתונה צלתה מרובה מחמתה משמע דהיא לבדה צלתה מרובה בלא צירוף העליונה בשלמא לפי' ר"ש מקוצי ניחא דס"ל באילן אף אם הסוכה שתחתיו צלתה מרובה מחמתה והאילן שהוא סכך פסול חמתו מרובה מצלתה צריך לבטל סכך האילן לכך כשהכשר למעלה מכ' שאז נעשה פסול מאחר שהוא למעלה מכ' אין מה שכנגדו הנפסל נתבטל למטה ברוב כמו שאין מתבטל מה שכנגד האילן לכך צ"ל למטה מכ' כדי שלא יהיה נעשה סכך פסול: (י) **ומיהו** ר"ת לא גרים וקיימא תרווייהו אלא גרים וקיימא תחתונה אבל העליונה לא אכפת לן אף אם תהא למעלה מעשרים ומכח זה אתי שפיר דמיירי כפשוטה דהסוכה שלמטה היא לבדה צלתה מרובה מחמתה ובעליונה לא אכפת לן בין היא למטה מכ' או למעלה מכ' ודע שבכאן נשלמה ההגה"ה וכצ"ל אבל בעליונה לא אכפת לן עכ"ה ולמטה נמחק עכ"ה ואחר כך וא"ת כו' הוא דברי ספר שסובר דמ"ש התחתונה צלתה מרובה הוא עם העליונה כמ"ש וגם ס"ל דלא גרים וקיימו תרווייהו כמ"ש ר"ת לכך מקשה שפיר וא"ת כיון שהעליונה למעלה והתחתונה צריכא לה יצטרף סכך פסול עם הכשר כו' וכ"כ התוספות דף ט' בד"ה הא קמצטרף בשם ר"ת דס"ל דמ"ש בגמ' תחתונה כשרה והעליונה פסולה כגון שהתחתונה צלתה מרובה מיירי שהיא צלתה מרובה עם העליונה שפירש ר"ת הא שאמר בגמ' פשיטא תחתונה כשרה והעליונה פסולה איצטריכא ליה מ"ד נגזור דלמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל ופירש כלומר שיחשוב העליונה סכך פסול מאחר שהיא למעלה מעשרים וע"כ ר"ל דהתחתונה היא צלתה מרובה עם העליונה דאל"כ מנ"מ אף אם יהא מה שלמעלה פסול הא מכשר באילן אם הסוכה למטה צלתה מרובה וא"כ איך היה ה"א שיצטרף הפסול עם הכשר אלא ש"מ דמיירי שהתחתונה צלתה מרובה עם העליונה וכן הביאו התוספות ראיה לר"ת לזה ממה שאמר מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ' דאע"ג דכי שקלת לעליון נשאר למטה חמתה מרובה אפ"ה כשר זהו דעת ר"ת ולכך מקשה אח"כ וא"ת והא קמצטרף סכך פסול כשהסוכה העליונה היא למעלה מכ' אז נעשית סכך פסול וא"כ מצטרף עם מה שלמטה דההיא שלמטה אינה צלתה מרובה אלא עם העליונה ודו"ק והג"ה זו סברא כמ"ש התוס' בסוף אותו הדיבור דיש לפרש ההיא דמקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' דמיירי שההוא למטה בלבדו הוא צלתה מרובה ע"ש ולפ"ז גם הכא בסוכה התחתונה מיירי שהיא לבדה צלתה מרובה אבל הספר לא ס"ל כן ודו"ק ובס"ה הוגה בהגה"ה קודם וא"ת כך אבל בעליונה לא אכפת לן דס"ל דהתחתונה צלתה מרובה מחמתה עם העליונה וא"ת כו' והכי אמרינן לעיל וקאי אמה שאמר סוכה ע"ג סוכה שהתחתונה כשרה עם העליונה חמתה מרובה אף אם התחתונה למעלה מכ' כמו מקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' והכי אמרינן לעיל כו' ולמדתי כו' ר"ל שמזה נלמד שא"צ להסיר הלט"ש כיון שחמתה מרובה מצלתה אפילו אם הם למעלה מכ' וס"ל להספר כן אפילו לדעת ר"ש מקוצי מאחר שפסולם אינו אלא מחמת שהם למעלה מכ' ולא מחמת עצמם כמו האילן דהא הסיר הנסרים שהם עצמם סכך פסול ולא נשארו אלא הלט"ש שהם עצמם סכך כשר כמ"ש הטור סי' תרנ"ו בשם בעל העיטור אלא שפסולם הוא כשהם למעלה מכ' לזה אמר דמסוכה שתחת סוכה למדנו דאין זה נקרא פסול מה שהוא למעלה מכ' לכך אינו צריך להסיר הלט"ש ודו"ק אבל לעיל הגהה מסמ"ק חילק וסבירא ליה דנקרא סכך פסול כמ"ש הטור מתחלה לכך כתב לעיל בהגהה דלפירש הר"ש מקוצי צריך להסיר הלט"ש וק"ל: (יא) **בה"ג** פסק עיטורי סוכה כו' דע שהסמ"ג והטור סי' תרל"ח הביאו הסמ"ג בסיגנון אחר שכתבו בשמו איך שחילק לענין מוקצה בין שבת לי"ט דבשבת

שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשירה קאי אנסרים של ארבע ושל פחות מד' · ומיהו הכשירן בשני פנים דכשנסרים פחותין מד' כשמניח פסל ביניהם כמותן יש להכשיר כל הסוכה דכיון דהסכך כשר כסכך פסול ואין בפסול שיעור הפוסל הסוכה דסכך פסול פוסל בארבע א"כ מתכשרא כל הסוכה דהוי כאלו כולו עומד (דהא) דפרוץ כעומד מותר [משום] דהוי כאלו כולו עומד אבל היכא דאיכא תרי נסרים בני שלש מצטרפין לפסול דאיכא שיעור ארבע והיינו דקא"ר מאיר נסרים כסדינין אבל אם יש בנסרים ד' דהיינו שיעור הפוסל סוכה א"כ לא מתכשרא האי אלא בסוכה בת שמנה [*ר"ל אמות] מצומצמות ויהיב נסר ופסל נסר ופסל [ונסר ופסל מהאי גיסא והדר מתחיל מאידך גיסא נסר ופסל נסר ופסל ונסר ופסל] ואיכא שני פסלים באמצע דהוו שיעור סוכה ומתכשר בדופן עקומה תחת הפסלים האמצעיים דוקא ומיהו היינו דוקא במסכך לכתחלה בנסרים אבל הבא לפקפק נסרים של תקרה שאין עליה מעזיבה שרי אפילו ברחבים ארבע כיון שמתקן המעוות ליכא למיגזר והכי משמע בסוגיא דקאמר בבטולי תקרה קא מיפלגי ואף לשמואל שרי ב"ה משום שמתכוין לבטל התקרה ולתקן המעוות אף ברחבה ארבע וכ"פ בסה"מ דהלכתא כשמואל והלכה כר' יהודה דמכשיר אבל בס"י פוסק רבינו אליעזר ממיץ כרב וכר' מאיר בגזירותיו : [דף יז] סכך פסול באמצע בד' כו' ואויר פוסל בג' ובפרק גט פשוט מייתי לה הא לפסי ופי' ריב"א דוקא כגון שהאויר או הסכך פסול עוברים כל אורך הסכך בדופן האמצעי מעבר לעבר דנמצא שאויר או סכך פסול מפסיק הסכך שאין לאחד מן הסככים אלא שתי דפנות עשויין כמין גאם אבל אם (*נמצא) [*נשאר] כלפי דופן האמצעי (*שהוא) [*שיעור] סוכה קטנה שמפסיק לרוחבה לא דיה שתחתיו כשר דהא אית לה שלש דפנות (יב) אלא אפילו תחת הסככין המופסקין כשר דלא גרע מפסל היוצא מן הסוכה דנדון כסוכה ולעיל נמי תנן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ואפילו יושב שלא במקום טפח שפיר דמי : רבינא לקולא והלכתא כוותיה *ויש לבוד באמצע הגג ובדפנות כ"ע מודו דיש לבוד באמצע כו' כדאמרינן גבי שבת מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לקנה שלשה טפחים ותנן פ"ק דעירובין מקיפין בקנים ובחבלים : [דף כ] מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה פירש רבינו אליעזר בס"י משום דשל שפי ושל גמי אינם מקבלים טומאה כי אם מדרבנן והא דקאמרינן פ"ק דב"ק מפץ במת מניין ק"ו ומה פכין קטנים כו' ר"ת פירש דההיא במפץ של עץ איירי אבל של שיפה וגמי אפילו מיוחדין לישיבה טהורין במדרס הזב מידי דהוה אכלי גללים וכלי אבנים :

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה

הישן [דף כב] תשלט לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה רש"י ורבינו תם פירשו מה שפירשו אכן בספר המצות פסק דפרוץ כעומד מותר כדמשמע פרק קמא דעירובין : [דף כו] תשמ והולכי מצוה פטורין בין ביום בין בלילה נראה לראבי"ה משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה : [שם] דקא מנטר כריא דפירי והלכתא כרבא ואם יש יהודים שכירים לתקן יין בסוכות ושוהים שם דמי לכריא דפירי דחייבין בסוכה אבי העזרי : [שם] דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה כתב רבי' אליעזר ממיץ בס"י פי' שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל דכעין דירה בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתם בצער *ושיעור לצער כדתנן ירדו גשמים מאימתי יש לו ליפנות כו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו היה רשאי לצאת מסוכתו ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפי' אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה דהא כעין דירה בעינן כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הויא סוכה כיון דלנטוריה קיימא : [שם] תשמא ואוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה תניא בתוספתא פרק שני אמר רבי פעם אחת היינו באים אני ור' אלעזר בר' שמעון אצל ר' יוחנן בן נורי בבית שערים והיינו אוכלים ענבים חוץ לסוכה וכן הלכה דמותר לאכול פירות ולשתות יין חוץ לסוכה ויש בני אדם שמחמירין שלא לאכול שום דבר ולשתות יין חוץ לסוכה ומכל מקום אין לברך ליסב בסוכה וגם מסקינן בשמעתין שאסור ליסן חוץ לסוכה אכן סומכין העולם על דבר זה שיראים מן הגנה והוי כחולה שאין בו סכנה

[*יש לתמוה על זה דגרסי' בפ' הישן ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא נמי מצטער הוא קמ"ל כו' עד מבעי ליה ליתובא דעתיה · ולפי דברי הרא"ש מאי אמרי' משום דבעי ליה ליתובי דעתיה תיפוק ליה דבצאתו מן הסוכה לא יחשוך כאבו ולא ינצל מן הצער דדוחק גדול הוא לומר שישיבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו ואדרבה סברא היא בסיפך · קלו"ן שורש קעה :]

דפטור מן הסוכה או כמי שמצטער דפטור מן הסוכה : [דף מה] תשמב התינוקות שומטין את הלולבים ואוכלין את אתרוגיהן פי' רש"י הגדולים שומטין את לולבי התינוקות בשביעי מיד התינוקות [א] ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום ואוכלי אתרוגי התינוקות שכן נהגו משום שמחה ע"כ לשון רש"י : א תשמג וכתב רבינו שמשון ויש ללמוד מכאן לאותם בחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן וכלה ונלחמים זה עם זה וקורע איש בגדי חבירו או מקלקלו שהן פטורין הואיל ונהגו כן מחמת שמחת חתן וכלה : [* ובתוס' שם פי' בע"א ולפי פירושם אינה ראיה :] תשדמ אין שמחה אלא בחופה מכאן מדקדק בספר א"ז שאם יוצא החתן מחופתו ואפי' כלתו עמו והולכין לאכול במקום אחר שלא בבית החופה שאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים ופרק קמא דכתובות נמי אמרינן מברכין ברכת חתנים בבית חתנים משמע במקום חופה שהוא עיקר ישיבת חתן וכלה כל ז' ימי המשתה וכבר היה מעשה שילא וסעד החתן ושושביניו וחבורתו שלא במקום חופתו ולא הניחם ר"י בר' אברהם לברך שהשמחה במעונו ואשר ברא והביא ראיה משמעתין דפרק הישן ב אמנם מההיא דפרק קמא דכתובות אין משם ראיה דדילמא אתי לאפוקי מדרב יהודה דאמר אף בבית האירוסין מברך אותה וצריך לדקדק מאי במקום חופה דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי חופה הלא לפעמים אפילו ברחוב מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס אלא עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה : [דף כט] תשמה מאני משתייא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא כתב בספר המצות משום מיאוס כגון קערות שנמאסו לאחר אכילה ויש מפרשים כגון קדרה ואגני דלישה דטעמא דבעינן כעין תדורו והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם ולאו טעמא משום מאיסותא וכן כתב ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ובה"ג מפרש מאני מיכלא כגון קדרה ושפוד :

סליקו להו הישן

לולב הגזול [שם] תשמו של אשרה פסול ודוקא באשרה דישראל דלית ליה ביטול [*דכתותי מיכתת שיעוריה] (א) אבל אשרה של עכו"ם דאית ליה ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל כשר [*דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר] ומוקמינן לה בע"ז דעכו"ם : [שם] נקטם ראשו פסול (ב) רא"ם אמר דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואם ליכא אחר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקום דדיעבד כשר כדאמרינן במנחות ופרק כיצד צולין נטמאו או נאבדו או נשרפו במזיד רבי אליעזר אומר פסולה ומוקמינן לה התם דבדיעבד כשרה : [דף לב] אם מיעטן כשר כתב ה"ר אביגדור כהן תשמז כשחל הושענא רבה להיות ביום אחד בשבת וקצצו עכו"ם ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה היא דהא תנן אם מיעטן כשר ומיירי אפילו במזיד מדתנן עבר וליקטן ופירש ריב"א דמתקן גמור הוא מה שנתקנו למצוה ואיסורא דאורייתא הוי ולא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה והוא הדין אם עשה עכו"ם שופר ביום טוב מותר לתקוע בו וכן אתרוג ולולב שהובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר לצאת בו ואפשר כי גם לישראל שהובאו בשבילו מותר לצאת בו כיון שהוא דבר מצוה ג כדאמרי' פרק אלו עוברין [*דף מה] אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גורם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גורם לו אלא איסור דבר אחר · ועוד ראיה מגזל עצים וסכך בהם דלדברי הכל כשרה ולולב גזול נמי כשר בשני אע"ג שנעשה בו עבירה ואפילו גזלן עצמו יוצא בו ואע"ג דבתמורה פרק ואלו קדשים אמרינן דולד תמורת אשם אין קרב אשם לפני כפרה *ומפרש התם טעמא (ג) דאין אדם מתכפר בדבר הבאה בעבירה התם משום שעבירה נעשית ביד ישראל שעבר בלאו דלא יחליפנו : תשמח [דף לג] לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר כתב רא"ם וצריך שיאגדנו ב' קשרים זה על זה דתניא הותר אוגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק ואינו אוגדו אגד גמור דאסור לאוגדו בי"ט ומוקי ליה אליבא דרבנן דאין מצוה לאוגדו אלא משום זה אלי ואנוהו הא בחול יש לאוגדו אגד הנאסר בשבת ויו"ט ואינו אסור אלא שני קשרים זה על זה דהוו של קיימא כדפרי' פרק כלל גדול וראבי"ה כתב אנן נהיגינן בקשר של לולב גם בקשר של ציצית לקשור פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאלו קשרו בשני ראשי האגד שתי פעמים : תשמט [דף לד] הלכה כרבי טרפון (ד) ומיהו אי בעי עביד נמי כר' עקיבא דאמר [אפילו] חד ולא קטים וכן פי' ראב"ן ואנן נהיגינן ליטול ערבה כמנין לולב ושלשה קשרים כנגד שלשה אבות שהוא סך הכל כמנין סנהדרין וגם מסקינן דלולב ד בימין ואתרוג בשמאל מאי טעמא הני תלת מצות והאי חדא מצוה ומתוך כך מברכין אלולב ולא אאתרוג וגם מסקינן דלולב צריך

שינא

הגהות ממ"י [א] ואכלי אתרוגי התינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכן כו' כצ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א מצאתי כתוב בתשו' שכ' רבי' טוביה בשם ריב"א כל מאכל שחוטפין הבחורים בפורים מחמת פורים שלא ברשות משעת קריאת המגילה עד סוף סעודת פורים שתי לילות ויום א' אין בו משום גזל ואין להזמינם בדין עליו אלא שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ ז' טובי העיר עכ"ל : מהר"ם ב האשר"י חילק דוקא כשיוצא באקראי ודעתו לחזור לחופה הויא חופתו עיקר אבל אם עושה אותו בית עיקר גם שם נקראת חופה : ג וכן מצאתי כתוב במרדכי תשובת רבי' שמשון ז"ל ישראל שהביא לו נכרי לולב ואתרוג בי"ט מחוץ לתחום לאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר כדאמר פרק אין נדין הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל אפי' אותו ישראל מותר לצאת בו דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מתוך לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו כדאמרינן בפרק ראוהו ב"ד וכאן אין שייך לגזור שמא יאמר לנכרי להביא כדי לצאת בו דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה הלכך אפילו למ"ד מצות ליהנות ניתנו שרי · שמשון בר אברהם ע"כ מצאתי והיא כתובה במרדכי בעירובין פרק הדר : מהר"ם ד מעשה ששאלו רבותינו בריגנשפורק על איטר יד ימינו אם יש לו ליטול הלולב בידו השמאלית משום שחשובה לו כימין דעלמא והשיבו ודאי כימין דעלמא חשיבא ליה וכדאמר בשבת בשולט בין בימינו בין בשמאלו ומסיק מ"ד ליחשב שמאל דידיה כימין דעלמא כו' ונראה דהיינו טעמא דלא כתיב ביד ימין אלא בסתמא כיון דבעינן מלאכה חשובה מה לי ימין ומה לי שמאל וכן נראה דהכא נמי בלולב אינו אלא משום נטילה חשובה שנוטל ולא כלאחר יד ואם היה נוטל בימין מחזי לדידיה כלאחר יד אבל ודאי היכא דהקפידה תורה על ימין כגון מצורע ועבודת כהן התם דוקא בימין אפילו שולט בשתי ידיו פלוגתא דרבי וחכמים אם כשר לעבודה ואפילו בימין והכא אינו אלא למצוה בעלמא בימין ושמאל דידיה כימין דעלמא · ובדיעבד לעולם יצא מדדייקינן מדאגבהיה קייה ונפק ביה ומסיק כשהפכו מכלל דבכל ענין נפיק אף בשמאל : והא דאמר גבי אתרוג הגדול כיון דאמר לולב בימין (פי') [כי] אפוכי אתי לאפסולי (אלא) משמע מצוה בימין ובעי אפוכי בשמאל ולמשקל לולב בימין ובתפילין נמי משמע הכי ודר' נתן דאמר מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומהיכא משמע שכתיבה בימין אלא מסתמא כתיבה חשובה בעינן בימין ולא כלאחר יד אלמא הקפידה תורה על כך משום הכי איטר יד ימינו הופך לשון רבינו יואל הלוי :

בגדי ישע

דבשבת אסור לטלטלן וביו"ט מותר לטלטלן והקשה הב"י שהרי הבה"ג פסק בין שבת בין בי"ט כר"ש דמתיר מוקצה וכמו שהביאו הטור ריש הלכות יום טוב ואפשר לומר דשאני ליה בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת בזויי מצוה דהחמיר יותר עכ"ל ב"י ע"ש : (יב) אלא אפילו תחת הסככים המופסקים כשר דלא גרע מפסל וכו' הספר מיירי שאינו מפסיק על פני כל רוחב הסוכה אלא כמו שכתבו התוס' והאשר"י וז"ל אם מתחיל מן הדופן שבצד ומהלך עד הדופן שכנגדו אם נשאר מן הכשר לצד הדופן האמצעי כשיעור הכשר סוכה כשרה דהא אית ליה ג' דפנות ושל צד הפתח פסולה והיכא דהאויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר או ד' על ד' פסול ואם ממנו עד הדופן האמצעי בהכשר סוכה הכל כשר בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות כו' : סליקא להו סוכה שהיא גבוהה

פרק לולב הגזול

(א) אבל אשרה של נכרי כו' ואם נטל כשר כתב הר"ן דף רמ"ה וז"ל וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוי ליה אשרה דישראל וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם ולפיכך נראה דכי מכשירין אשרה של נכרי היינו בשאול שלא זכה בו הישראל דכיון שיש לו ביטול לא מכתת שיעורא ובי"ט ב' עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביום ראשון פסול ממ"נ כו' : (ב) רא"ם אמר דלכתחלה קאמר כו' כתב הב"י סי' תרמ"ה ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ם לפרש כן וי"ל דרא"ם מפרש נקטם ראשו היינו ב' עלים האמצעיים היוצאים מראש השדרה והנה הקשה התוס' ריש פרקין ע"ז דהא בגמרא קאמר ריב"ל ניטלה התיומ' פסול והן אותן עלין האמצעין והא אפילו בנקטם ראשו פסול כ"ש נטלו לגמרי ולפי מה שכתב הרא"ם אתי שפיר דמתני' מיירי בלכתחלה וריב"ל פוסל אפילו בדיעבד ודו"ק : (ג) דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה וכתבו התוספות שם דף כ' וז"ל אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ותמורה באה בעבירה היא שעבר על לא יחליפנו ואע"ג דתמורת עולה ושלמים קרבה הנהו לאו לכפרה אתיין עכ"ל וא"ת א"כ מה מקשה הספר כאן מולד תמורת אשם אלולב הלא גם לולב אינו בא לכפרה אלא לקיחתו היא מצוה בעלמא כמו תמורת עולה שאינו באה לכפרה וי"ל דבהקרבת תמורת עולה ושלמים אף אם אינו נחשב למצוה מה בכך אבל גבי תמורת עולה צריך להתכפר לכן לקיחת לולב דלא סגי בלא"ה שהרי מחוייב שיטול את הלולב ואם הוא מצוה הבאה בעבירה אין יוצא ידי לקיחתו לכך מדמה שפיר כמו שאומרים שם כשצריך כפרה אין אדם מתכפר כו' והקרבן שהביא אין נחשב לכלום כן ה"נ שצריך ליקח את הלולב א"כ כשלוקח הגזול אין נחשב לקיחתו לכלום וא"כ למה יהיה יוצא בו ומשני התם משום עבירה נעשית ביד ישראל שעבר אלאו דלא יחליפנו כצ"ל לגרוס וה"פ דלא דמי להתם דהתם משום עבירה שכבר היתה בידו שצריך להביא עליה כפרת ומשום עבירה זו רוצה להתכפר בקרבן שעבר עבירה אחת עליה דהיינו בלאו דלא יחליפנו וא"כ איך יתכפר על עבירה בדבר עבירה ואלו לא היה עובר עבירה ראשונה לא היה עובר גם עבירה זו כי לא היה מחויב להביא קרבן אשם ולכך אין מתכפר משא"כ בלולב דלא שייך הך טעמא שהרי לא עבר מתחלת עבירה שנאמר דלקיחת לולב הוא כפרה עלה עוד דגם בקושיא ידע סברא זו שהתם מתכפר בעבירה על עבירה ואדרבה מכח זה הקשה וכך הוא ביאור הענין ואע"ג דולד תמורת אשם כו' מפני שא"א מתכפר כו' משום דאמרי' שהוא מעשה לסתור דבא להת כפר על עבירה שעשה בדבר עבירה ה"ה ה"נ היאך יברך אקב"ו ובאמת אין הש"י ב"ה ציוהו על לקיחת לולב זה דהא כתיב לא תגזול ומשיב שאני התם דהתם משום עבירה נעשית ביד ישראל ר"ל שהעבירה היא עשויה ביד ישראל ואף בשעת הקרבן היא העבירה ואדרבה אז היא יותר נראית בשעה שמקריב את התמורה משא"כ מקודם שאינה ניכרת התמורה ולא מידע ידיע כ"כ ואף אפשר דקודם הקרבה אינו עובר אלא בשעת הקרבת אז עובר על שהחליף התמורה לכך אין מתכפר בה מאחר שבשעת המצוה עדיין העבירה עשויה ביד ישראל והמצוה והעבירה באין כאחד משא"כ בלולב שבשעת לקיחתו לא מנכרא הגזילה ואיסור גזילת כבר עבר ודו"ק : והתוספות ואשר"י תירצו בע"א דבדבר שהוא מדרבנן כגון ביום ב' ל"ח אמצוה הבאה בעבירה ואפשר שגם דעת הספר הוא כן ולא קשה ליה מידי אלולב הגזול ביום ב' או אערבה של הושענא רבה דכל נטילה הוא מדרבנן ומאי דמקשה ואע"ג דבתמורה כו' על עשיית נכרי שופר שתקיעתו מן התורה או על לקיחת לולב שנטילתו מן התורה ביום ראשון שהובא מחוץ לתחום וע"ז מתרץ דהתם שאני וה"פ התם משום עבירה נעשית ביד ישראל שעבר בלאו דלא יחליפנו ור"ל התם מ"ה אין מתכפר בה משום שהעבירה הנעשית ביד ישראל הוא שעבר בלאו ומאחר שהוא כן שהעבירה נעשית הוא לאו איסור דאורייתא לכן א"א מתכפר בה ודו"ק : (ד) מיהו אי בעי עביד נמי כר"ע ר"ל דכן מוכח בגמרא

מדפריך

שיצא מן ההדס טפח למעלה רוחב ד' אצבעות ושדרו של לולב (ה) צריך שיהא ארכו י"ד אצבעות מן הגודל וגם מסקינן דשני ענפי ערבות ושלשה בדי הדסים מותרין בלולב ויוצא ידי חובתו : [שם] ומניין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם · מצאתי בא"ז השיב רבינו יעקב מאורלינש (ו) במי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים ויברך ביום השני דשאר מינין לא מעכבי אלא ביום ראשון מידי דהוה אאתרוג חסר ואין נראה לראבי"ה השאני התם דאע"ג דאתרוג חסר ארבע מינין מיהא איכא ואני המחבר נראה בעיני דבריו לעשות הלכה למעשה שהרי דרשינן ולקחתם לקיחה תמה למעוטי אתרוג חסר ודרשינן נמי ולקחתם לקיחה תמה לארבעה מינין שמעכבין זה את זה הלכך כי היכי דלקיחה תמה הפוסלת אתרוג חסר דוקא בי"ט א' ה"נ ולקחתם לקיחה תמה המעכבת בד' מינין דוקא בי"ט ראשון וכן הלכה למעשה : [דף לא] תשנ לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון כתב רבינו אליעזר ממיץ אע"פ שפסלנו יבשים בלולב והדס וערבה אנן בלולב והדס מברכין איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק כדתניא בהאי פירקין יבשים פסולים ר' יהודה אומר יבשים כשרים א"ר יהודה מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה אלמא אפילו רבנן מודו בשעת הדחק ופירש ראבי"ה ה"ה אתרוג כמוש וחסר : [דף לז] לקיחה ע"י דבר אחר [א] לאו שמיה לקיחה פי' ר"י דהכא מיירי שכורך הסודר סביב לולב ואוחז הלולב ע"י הסודר כעין לבת שהסודר מסייעו להחזיק כה"ג לא הוי חציצה אבל היכי שכורך הסודר סביב ידו כה"ג (לא) שייך חציצה א : הגה"ה ז"ל תוספות בשלהי מקום שנהגו דכריך ידיה בשיראי פי' בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן לקיחה (*בעיניה) [*בעצמו] של כהן ואם תאמר והא גבי לולב לא אמר הכי פרק לולב הגזול גבי לא לינקוט איניש לולבא בסודרא רבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ואמר רבינו תם דהתם מיירי באוחז הלולב בסודר כעין לבת כגון שכורך הלולב בסודר ואוחז בסודר שהסודר מסייעו להחזיק כה"ג [*לא] הוי חציצה וכן משמע בההיא שמעתא דבהכי מיירי דהא קאמר התם לא לידוק איניש לולב בהושענא דילמא נתרי טרפיה והוי חציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ משמע דבשאינו מינו חוצץ והיינו משום דההיא הוי כעין דשמעתא דכריך ידיה בשיראי דכה"ג שייכא חציצה עכ"ה : תשנא [שם] אתרוג של מצוה מותר להריח בו כתב ראבי"ה דהמריח בו חייב לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ואין נראה לרבינו שמחה דהא לאו לריחא עבידא : כפות תמרים כתב ראבי"ה שמעתי כפת חסר וא"ו משום דששה ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו : [דף לה] תשנב ניטלה פטמתו פי' ריב"א פטמתו ועוקצו שניהם בזנב ועוקצו מה שהוא חוץ לגומא אם ניטל כשר שבתוך הגומא חיישינן שמא חסר ופסול [דף לו] ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר פירש"י דאניקב ולא חסר קאי ולרבינו אליעזר ממיץ נראה דאניקב וחסר כל שהוא קאי וקאמר האי תנא דהאי דפסלינן בחסר כל שהוא היינו דוקא בנקב מפולש אבל בשאינו מפולש עד שיחסר בכאיסר והשתא א"ש פירוש רבינו יעקב בר יקר שפירש פטמתו ראש העליון וקאמר תנא דמתני' אע"ג דבשאר מקומות באתרוג חסרות כאיסר בעינן אבל ניטל ראש העליון אפילו לא יהיה חסרון כאיסר פסול וזה הפי' נראה לרא"ש עיקר וכללו של דבר לפירוש רבינו יעקב בר' יקר פטמתו ובוכנתו שניהם אחד והוא הראש ואם ניטל הזנב כולו [אפילו] בתוך הגומא כשר ולפירוש האלפסי פיטמא הוא הראש ובוכנתו הוא הזנב ולפירוש ר"י פטמתו הוא בוכנתו והוא הזנב שבתוך הגומא אבל עוקצו שחוץ לגומא לכל הפירושים כשר : [שם] ולא היא דר' חנינא תשנג מטביל ביה ונפיק וראבי"ה כתב דאתרוג שנקבוהו עכברים דמאים פסול אפילו ביום השני אבל חסר בעלמא ביום ראשון פסול ובשני כשר ודר' חנינא בי"ט ב' : גרסי' בירו' כל הפסולין אינם פסולין אלא ביום טוב ראשון מאי טעמא ולקחתם שתהא לקיחתו תמה ביום ראשון : [דף לז] ובהודו לה' תחלה וסוף כמו שפרש"י הודו שבתחלת הלל והודו שבסוף הלל ולראבי"ה נראה עיקר וכן לרא"ש וי"מ תחלת הודו וסוף כל"ח וליתא מן הירושלמי : *)או דילמא ההולכה והבאה שניהם אחד פר"ח וראבי"ה כיון דלא איפשיטא הלכתא אזלינן לחומרא **)אלמא נענוע זה חוץ ממוליך וממביא כו' וכ"פ בערוך וכתב ראבי"ה נראה בעיני שכל אלו הנענועים בשעת הברכה אבל ההוא נענוע דמתני' דהודו ואנא הוא נענוע בעלמא · אמנם באלפסי ובערוך לא משמע כן דהא על מתני' מפרשינן כיצד מנענע ומיהו גם בשעת הברכה מצוה לנענע וה"ג בירושלמי למה מנענע כדי למנוע כחו של קטיגור רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה : הג"ה [דף לח] מכאן שהשומע כעונה פסק רש"י משום רבי יהודאי גאון תשנד שהמתפלל ישתוק ויכוין לבו לדבר שבקדושה וכתב רא"ש שאם הגיע לעושה שלום יענה עמהם ושוב יחזור לאלהי נצור כי כבר נגמר י"ח ברכות עכ"ה : תשנה מקום שנהגו לכפול י"מ טעמא דכופלין מאודך ואילך לפי שמאודך ואילך ישי ובניו אמרוה ולא דוד עצמו לכן כופלים [illegible] להפסיק ביניהם ולהבחין כמו בזמירות כל הנשמה תהלל יה וכן ה' ימלוך לעולם ועד : [דף מא] תשנו להוציא את השאול ואת הגזול פי' רשב"ם ה"מ ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול וראבי"ה פי' שגם בי"ט שני גזול פסול משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה : [שם] תשנז מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה מצאתי בני העיר שאין להם אלא לולב אחד ואתרוג אחד צריך שיהא כולם דעתם שוה ליתנו לכל אחד ואחד בשעה שמברך בו או כולם יפקירוהו ואותו שיקחהו לצאת בו יהא זוכה בו מן ההפקר ולאחר שיברך בו צריך שגם הוא יפקירהו או ליתנו במתנה לחבירו הרוצה לצאת בו אחריו וכן כולם : [שם] לא החזירו לא יצא פי' תשנח רשב"ם דלא בעינן תנאי כפול אלא בגט וקידושין לרווחא דמילתא אבל גבי דינא ממונות לא בעי' תנאי כפול וכ"פ רבינו שמואל בן חפני הכהן וכן עמא דבר ובסה"מ כתב דכל התנאים שבעולם בין בקידושין בין בגירושין בין בכל דיני ממונות צריך שיהא בתנאי ארבעה דברים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי שאפשר לקיימו בסופו א"כ ה"נ צריך שיאמר ע"מ שתחזירהו לי הרי הוא שלך במתנה ואם לאו לא יהא שלך ובכמה מקומות בתלמוד אינו חושש להאריך בדבר זה וכ"פ בשאלתות ובה"ג וכן כתב המיימון פרק ד' דאישות משום דתנאי דבני גד ובני ראובן דיני ממונות היה וכתב דעל זה ראוי לסמוך : [דף מו] ומאי טעמא תשנט ינוקא

מיקנא קני אקנויי לא מקני אשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו ועיין פרק התקבל וכתב ראב"ן ומיהו אם הוא אוחז עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוק נוטל אותם מעצמו ומברך עליו : [דף מא] וקורא ונושא כפיו מניחו לארץ שמעינן מהכא תשס דהקורא בתורה אוחז בעמודי התורה בשעת ברכה וקורא מדמניחו לארץ וכ"כ ראבי"ה מקובלני שבשעת הברכה אוחז בעמודי התורה ועוד ראיה ס"פ בני העיר ת"ר פותח ורואה גולל (ומסדר) [ומברך] וכו' ומשמע דכל א' פותח בתחלה וגולל בסוף : הג"ה בתוספות בפ"ק דפסחים אין צריך להפכו [*ופי'] ר"י כיון שצריך לנענע בקריאת הלל או משום שאין רוצה לצאת באותה נטילה עד כאן : [דף מב] אפילו תימא שלא הפכו תשסא כתב ראבי"ה דאביי ורבא לא פליגי אלא דמר אמר חדא ומר חדא ולא פליגי והלכה כשניהם מיהו מאי לברוכי אפילו בתר דאגבהיה דמצוה מן המובחר לא הוי אלא כשמוליך ומביא ומנענע דכל היכא דלא גמר מצוה מן המובחר מיקרי עובר לעשייתו · וכ"פ כל זמן שלא השליך שתי כנפות של ציצית לאחריו דהיינו גמר מצותה כמו קשירה של תפילין מקרי עובר לעשייתן [שם] ומחזירם למים בשבת תשסב כתב רא"ש מכאן דמנהג כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא יבשו : [שם] תשסג קטן היודע לנענע חייב בלולב תני בירושלמי דפירקין יודע לנענע חייב בלולב לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע יודע להתעטף בציצית אביו לוקח לו טלית לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש בספרי תני לדבר בס מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקדש ובירו' מסיים דמלמדו פסוק שמע בני מוסר אביך :

סליקו להו לולב הגזול

לולב וערבה [דף מד] תשסד ואין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב כתב ראבי"ה אע"פ שכתוב בפירוש רבינו חננאל אין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב נ"ל דהלכתא כרב חסדא דאמר אדם יוצא כו' דאביי ורבא סבירא להו כוותיה היכא דמגביה ליה [והדר מגביה ליה] ורבי' אפרים מרגנשפורג פירש נראה הא דנהגינן שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם הערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על ד' מינין שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב : הג"ה עיין בפרק ב' דשבת דלא מברכין על ערבה דאפילו מנהג נביאים אינו עכ"ה : *) ומסקינן תשסה דכל אימת שנכנס ליישב מברך וכן כתב בה"ג דאפילו עייל ונפיק י' זמנין צריך לברך ליישב בסוכה וכתב ראבי"ה שאם יצא על מנת לחזור מיד ולא הסיח דעתו שאין צריך לחזור ולברך אבל רבינו תם חולק ואומר שברכת ליישב בסוכה שבסעודה פוטרת כל דבר טיול ושינה מסעודה לסעודה וכן עמא דבר : דמברך להו אכסא שמעתי על רבי' מנחם כשהיה מקדש בלילה ראשונה של סוכות היה מאחר שהחיינו עד לאחר קידוש ועד לאחר ברכת סוכה כדי שיפטר בזמן אחד אקידוש הרגל ואזמן דסוכה ובלילה שניה דאין לברך תו זמן אישיבת סוכה כ"א אקידוש דרגל היה מקדים שהחיינו לברכת סוכה והיה אומרו מיד אחר קידוש הרגל להודיעך דלא בא ברכת זמן אלא אקידושא דכסא ולא אישיבת סוכה דמשבירך עליה זמן לילה הראשונה תו לא צריך לברך זמן עליה [*על קידושא דכסא צריך לברך ב' ימים משום ספיקא דיומא דאם אתמול חול הוה לא נפיק בזמן שברך כבר אבל בזמן דסוכה יצא אפי' אם אתמול חול שרשאי לאומרו מיד אחר עשיית הסוכה רק שהמתין לאומרו על הכוס]· וראבי"ה כתב דיש לברך זמן גם בליל שני אחר ליישב בסוכה דיקנה"ז יוכיח דלא קאי זמן על הבדלה ואעפ"כ אומר זמן אחריה ונשאל לה"ר שמואל מבונביר"ק תשסו המברך קידוש בליל ר"ה על יין חדש אם הזמן של קידוש פוטר זמן של יין חדש והשיב שודאי פוטר כמו שזמן של קידוש דסוכות פוטר זמן של עשיית סוכה כדאמרי' העושה סוכה מברך שהחיינו ה"נ פוטר זמן דיין חדש דזמן קאי אהאי ואהאי ומיהו אם לא קידש על יין חדש ובאמצע סעודתו הביאו לו יין חדש צריך לברך זמן על היין החדש אע"פ שכבר בירך זמן על הקידוש תשסז ומה שהזמן דקידוש אינו פוטר זמן דלולב כמו שהוא פוטר זמן דעשיית סוכה משום דעדיין לא הגיע זמן של לולב עד למחר כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכך מברכין זמן אלולב ביום טוב הראשון אבל ביום טוב שני דסוכות אין לברך זמן בנטילת לולב משום דכבר יצא י"ח ומה שמברכין זמן אקידוש בליל שני משום ספיקא אבל לולב כל שבעה ימים מדרבנן לבד יום א' שהוא מדאורייתא ולכך אין לברך זמן כ"א ביום א' וכן היה נוהג רש"י שלא היה מברך זמן בי"ט שני דסוכות בלולב ור"י פירש דהגון לברך וכן עמא דבר תשסח ובליל שני של ר"ה יש מברכין זמן על [illegible] שאין מברכין מטעם דקדושה אחת היא וטעם דאותם שמברכין זמן משום דלא אמרי' קדושה אחת הן אלא להחמיר כגון ביצה שנולדה בזה אסורה בזה אבל להקל לא ור"מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ואומר זמן כדי לאפוקי י"ח כל רבוותא : [שם] תשסט העושה סוכה לעצמו אומר זמן אין לתמוה מ"ש דלא מברכין זמן אעשיית נר חנוכה דהא מזמן לזמן אתי ויש לומר דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה דשמא ידליקם לצורכו ולהכי לא מברך אבל סוכה מינכר דלשם מצוה קא עביד ואם ישאל השואל בכתיבת מגילה ובעשיית שופר ותפילין וציצית אמאי לא מברכינן זמן דמינכר שפיר דלשם מצוה קעביד ויש לומר דבר שעושין חדש משנה לשנה כגון סוכה ולולב יש לברך זמן אבל מגילה ושופר שעושין אותה לכמה שנים לא שייך ביה זמן דהא כמה פעמים בא אותו זמן ואינו מברך שהחיינו היכא דאין עושה חדש והאידנא לא מברכינן שהחיינו אעשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים · וי"ל לפי שאז כל אחד ואחד עשה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לכ' אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו וסומכין אהא דאמרי' פרק לולב (הגזול) [וערבה] רב כהנא מסדר להו אכסא דברכתא וכן עמא דבר : [דף מו] תשע בכל יום טוב אמרינן שהחיינו על הכוס חוץ מב' ימים האחרונים של פסח תשעא כשאדם אוכל פרי חדש מברך שהחיינו וכן כשלובש בגד חדש מברך שהחיינו ומלביש ערומים : ואומר ר"י דדוקא בגדים חדשים חשובים אבל בגד קטן שאינו חשוב כל כך כגון מנעלים ואנפלאות וכן חלוק

הגהות ממ"י [א] תיבת לאו נמחק : *)ל' רי"ף **)ל' רי"ף

*) לשון רי"ף

חדושי אנשי שם

א ורכס אוסר דבעינן לקיחה תמה ואלו משום חציצה לא קאסר כדקאמר לעיל שיירי בית יד :

בגדי ישע

מדפריך ולדרוש להו כר"ע א"כ ש"מ דוה שוה ג' קטומין או חד ולא קטים כ"כ הגה' אשר"י בשם ראבי"ה שהסכים עם ראב"ן : (ס) צריך שיהא ארכו י"ד אצבעות עיין בר"ן דף רמ"ו סוף ע"א וריש ע"ב וס"ל להספר כהרמב"ן דג' טפחים של הדס וערבה הם טפחים קטנים שכל טפח הוא פחות מטפח גדול שתות וממילא יגיע לג' טפחים י' גודלים כי כל טפח גדול הוא ד' גודלים וכשתפחת מהם שתות כמ"ש בגמ' דף ל"ב ע"ב שג' קטנים הם ב"ט ומחצה גדולים אזי יהיו י' גודלים וטפח עליון של לולב שאמר שם שצריך שיצא מן הלולב ס"ל להרמב"ן ולהספר דמיירי בטפח גדול שהוא ד' גודלין הרי י"ד גודלין אורך הלולב : (ו) דמי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים כגון תפוחים ופרישין ורמונים שנקראו פרי ודייקו כן מדהזכיר בדבריו דמי שאין לו אתרוג ולא אמר סתם מי שחסר לו מין אחד מד' מינים אלא משום דבאינהו לית מין אחר דשייך לחלופי בהו ושעות הוא דאם היה כך למה סמך דבריו אהא דתניא ומניין שד' מינין מעכבין זה את זה יותר היה לו לסמוך אהא דתניא אין לו אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולכתוב דביום ב' מותר ועוד כיון דאין זה אתרוג מה לי צורך בלקיחתו ומ"ל יום א' או יום ב' בשלמא שאר פסולים שמותרים בשני היינו משום דלא בעינן הדר אלא לוקח אותם המינים שנצטוה עליהם כמות שהם אבל בדבר שלא צוה עליו השי"ת ליטלו א"כ אין לקיחתו אלא כנוטל בעלמא וכ"ת כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג לכך מביא מין אחר הדומה לו לזכרון בעלמא הא דחי' בגמרא סברא זו דאי' התם לא יביא לא פריש ולא רמון פשיטא מ"ד כי היכא דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה חורבא דכי איתא לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי להנך וכן הסברא נותנת דמסתמא אין האתרוג נשכח כלל וכלל דהא כתיב בהדיא ולקחתם לכם וגו' פרי עץ הדר אבל שיטול שנה זו פריש או רמון במקום אתרוג יסברו לשנה הבאה שפרי עץ הדר הנאמר בתורה הוא פריש או רמון והוא מבואר ועוד דהול"ל שיטול משאר מינים ולא הול"ל שיטול שאר מינים אלא פירש הוא דבשאר ימים הד' מינים אין מעכבין זה את זה ואם אין לו אתרוג יטול שאר הג' מינים והא דהזכיר דוקא אתרוג ולא אמר סתם אם חסר א' מכל אלה מינים שיטול השאר חרא מינייהו נקט וגם אורחא דמלתא הוא שהאגוד של לולב עם ההדס דרך להיות קיים משנה לשנה וגם ערבה לעולם נמצאת משא"כ אתרוג וגם משום דהברייתא זו מדבר מאתרוג במו שתני ברישא דברייתא תניא ר' אליעזר אומר יכול יאגדם כלם באחד ר"ל והאתרוג עמהם אמרת כו' ומניין שמעכבים זה את זה כו' :

חלוק של פשתן וכיולא בהן אין לריך לברך ובירושל׳ אמר ר׳ חמא לא חדשים ממש אלא אפי׳ שחקים כעין חדשים · עוד אמר ר״י דאין לברך שהחיינו אלא בדברים שאין רגילין להתחדש אלא משנה לשנה כגון קרא ושאר פרי אבל לא על העופות ולא על דגים שלא אכל מהם אשתקד הואיל ואכלו אחרים מהם : [דף מז] תשעב יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן פי׳ ראבי״ה כיון דאיכא הכירא דלא מברך כאשר עשה כל ז׳ ימים לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף והא דאמרי׳ פ׳ ראוהו ב״ד אלא מעתה הישן בח׳ בסוכה ילקה פי׳ אפי׳ שלא לשם מצוה ילקה שהרי מוסיף על הימים ועובר על בל תוסיף כיון דמצות אינן לריכות כונה א״ל שאני אומר מצות אינו עובר עליהם אלא בזמנם מיהו נהי דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא דהישן בדיעבד משמע מדלא קאמר מותר לישן אמר אביי אתרוג שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק ח׳ מותר ואם ישאל השואל מ״ש מנוי סוכה דאסור להסתפק מהם עד [א] י״ט האחרון של חג יש להשיב דגבי נוי סוכה הואיל ואיתקלאי בין השמשות דמלוותה דהא כל יום ח׳ יתובי יתבינן משום הכי אמרינן איתקלאי לכולי יומא בתשיעי אבל אתרוג אינו ניטל ביום ח׳ ולא נאסר ביום ח׳ אלא משום דאיתקלאי לבין השמשות דסוף שביעי ולא משום מלוה דיום ח׳ ואף על גב דאיתקלאי לבין השמשות משום ספק יום ספק לילה שרי בי״ט מידי דהוה אבילה שנולדה בזה שמותרת בזה ואע״ג דאיתקלאי בין השמשות משום ספק יום ספק לילה כ״פ ר״י ומסקינן כאביי דאמר אתרוג ולולב שמיני ספק ז׳ אסור תשיעי ספק שמיני מותר פירוש דלכולי יומא איתקלאי (*ואיתקלאי) [*דאיתקלאי] לבין השמשות איתקלאי לכולי יומא הלכך אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקלאי ולפי שראיתי בני אדם נולין פירות ובשר בעלי הערבה לאחר נטילה כתבתי כן :

הגהות מ״י [א] מולאי יו״ט כנ״ל.

סליקא לה מרדכי ממסכת סוכה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת סוכה

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי על דעת הרמב״ם ז״ל, מאת הרב הגאון ר׳ יוסף אוטילינג זללה״ה.

סוכה

(א) סוכה גבוהה מכ׳ אמה פסולה אף אם מחזקת יותר מד׳ אמות ודפנות מגיעות לסכך :

(ב) תבן ובטלו הוי מיעוט כתב ראבי״ה והני בטולין שמבטל בפיו עד עולם :

(ג) [כתב] ראבי״ה היכא דאיכא ג׳ מחיצות או ד׳ אין לריך צורת פתח ולא נהגו אלא לנוי :

(ד) [כתב] ראבי״ה אם מגיעין הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע״פ שאין קנה עליהם כשר :

(ה) [כתב] ראבי״ה לר׳ יאשיה ה״ה דאין עושין מחילה בדבר המקבל טומאה ולא בכל דבר שיש קפידא בסכך ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן :

(ו) פרש״י שגלתה מרובה מחמתה שהמסוככת יפה מוכחא מילתא שעשאה לצל ולא לצניעות׳ בעלמא :

(ז) ר״ת פי׳ שעשה לצל ולא מעובה להגן מפני הגשמים שזו פסולה :

(ח) יש להחמיר לכתחלה לעשות הסיכוך כדי שיהיו כוכבי החמה נראין מתוכה :

(ט) סוכה ישנה ב״ש פוסלין ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה אבל ב״ה מכשירין אף על פי שלא עשאה לשם חג ובירושלמי משמע שלריך לחדש בה דבר :

(י) העושה סוכתו תחת האילן פסולה :

(יא) סוכה ע״ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה:

(יב) שעושה סוכתו בתוך ביתו אין לריך להסיר רק הנסרים ולא הלט״ש ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים מעל הלט״ש :

(יג) לא שנו אלא מפני הנסר פי׳ רש״י שלא יפלו העלין ויטנפו המאכל ופר״ת ור״י מפני הנסר שלא ינשרו ובכך תהיה החמה מרובה מצלתה :

(יד) עלי סוכת החג לא מהני בה תנאה לפי שאינו יכול לומר איני בודל מהם כל בין השמשות דע״כ יש לו להבדל משום דסתר אהלא :

(טו) פסק בה״ג עיטורי׳ סוכה שנפלו בשבת או בי״ט אסור באכילה ואסור לטלטלן ממקומן נפלו בחול מותר לטלטלן ואסורין באכילה מפני שהוקצו למצוה:

(טז) ולריך לנענע פרש״י משום דנענוע קרוב לסתירה שמגביה כל אחד ומניחו :

(יז) סכך פסול באמצע בד׳ ואויר פוסל בג׳ וכו׳ :

הישן

(יח) סמ״ג פסק דפרון כעומד מותר :

(יט) הולכי מצוה פטורין בין ביום בין בלילה משום דכשנחים וישנים בלילה בהנאה יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק במצוה :

(כ) רבי אלעזר ממיץ פירש שיש לו לער מן הסוכה ובלאתו ינצל ושעור לצער כדתנן ירדו כו׳ ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו היה רשאי לצאת מסוכתו :

(כא) ודוקא שעשה סוכתו במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה לא מבעיא דלא מפטר בה אלא אפילו אין סכנה אלא בשינה בה לא יצא י״ח :

(כב) מותר לאכול פירות ולשתות יין חוץ לסוכה וי״א מחמירין שלא לאכול שום דבר ולשתות חוץ לסוכה מ״מ אין לברך לישב בסוכה :

(כג) אסור לישן חוץ לסוכה אבן סומכים העולם על דבר זה שיראים מן סכנה והוי כחולה שאין בו סכנה דפטור מן הסוכה או כמצטער :

(כד) התינוקות שומטין את לולביהם ואוכלים אתרוגיהם פירש רש״י הגדולים שומטין את לולבי תינוקות בשביעי מיד התינוקות ואין בו לא משום גזל ולא משום דרכי שלום ואוכלים אתרוגי התינוקות שכן נהגו מפני שמחה :

(כה) אותם הבחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן וכלה ונלחמים זה עם זה וקורע איש בגדי חבירו או מקלקלו פטורים הואיל ונהגו כן מפני שמחה :

(כו) אין שמחה אלא במקום חופה מכאן מדקדק א״ז שאם יוצא החתן מחופתו ואפילו כלתו עמו והולכים לאכול במקום אחר שלא בבית חופה שאין מברכים שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים :

(כז) מאי משתיא במטללתא מאי מיכליה בר ממטללתא :

לולב הגזול

(כח) לולב של אשירה פסול דוקא באשירה דישראל דלית ליה ביטול אבל אשירה של עובד כוכבים דאית ליה ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל כשר :

(כט) נקטם ראשו פסול רא״ם אומר דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואם ליכא אחר כשר :

(ל) כתב הרבי אביגדור כשחל הושענא רבא להיות ביום אחד בשבת וקללו גוים ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה·

(לא) ה״ה אם עשה גוי שופר ביום טוב מותר לתקוע בו וכן אתרוג ולולב שהוצאו מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר ואפשר גם לאותו מותר מפני שהוא דבר מצוה :

(לב) לולב מצוה לאגדו לא אגדו כשר כתב רא״ם ולריך שיאגדנו שני קשרים זה על גב זה :

(לג) אנן נהגינן ליטול ערבה כמנין לולב ושלשה קשרים כנגד ג׳ אבות שהוא סך הכל כמנין סנהדרין :

(לד) מסקינן לולב די׳ן ואתרוג בשמאל דהני תלת מצוה והאי ׳׳דא מצוה ומתוך כך מברכין אלולב ולא אאתרוג :

(לה) מסקינן דלולב לריך שיצא מן [illegible] למעלה רוחב ד׳ אצבעות ושדרו של לולב לריך שיהא ארכו י״ד אצבעות מן הגודל :

(לו) וב׳ ענפי ערבות וג׳ בדי הדסין מותרין בלולב:

(לז) [כתב] א״ז השיב ר״ת מי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינים ויברך ביום השני דשאר מינין לא מעכבין אלא ביום ראשון :

(לח) לא מצא אתרוג לא יביא לא פרים ולא רמון :

(לט) [כתב] ר״י ממיץ אנן בלולב והדס מברכים איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק :

(מ) כשכורך הסודר סביב הלולב ואוחז הלולב על ידי הסודר כעין לבת שהסודר מסייע להחזיקו כה״ג הוי חציצה אבל היכא שכורך הסודר סביב ידו לא הוי חציצה :

(מא) אתרוג של מצוה מותר להריח בו וראבי״ה מחייב לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ואין נראה לרבינו אפרים :

(מב) [כ׳] ראבי״ה כפת תמר וי״ו משום דו׳ ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו :

(מג) נטלה פיטמתו ופירושו :

(מד) עוקצו שחוץ לגומיו לכל הפירושין כשר :

(מה) [כ׳] ראבי״ה אתרוג שנקבוהו עכברים דמאיס פסול אפילו ביום שני אבל חסר בעלמא ביום ראשון פסול ובשני כשר :

(מו) בהודו לה׳ תחלה וסוף :

(מז) מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור :

(מח) המתפלל ישתוק ויכוין לבו לדבר שבקדושה ורא״ם כתב שאם הגיע לעושה שלום יענה עמהם ושוב יחזור לאלהי נצור כי כבר נגמר י״ח ברכות :

(מט) יש מפרשים דכופלים מאודך ואילך לפי שישי ובניו אמרוהו ולא דוד עצמו לכן כופלים אותם להפסיק ביניהם ולהבחין :

(נ) רשב״ם פי׳ בי״ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול וראבי״ה פי׳ דבי״ט גזול פסול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה :

(נא) מנאתי בני העיר שאין להם אלא לולב אחד ואתרוג אחד לריך שיהא כולם דעתם שוה ליתנו לכל אחד ואחד בשעה שמברך או כולם יפקירוהו :

(נב) פרשב״ם דלא בעינן תנאי כפול אלא בגט וקדושין ברותא דמילתא אבל גבי ׳דינא לא בעינן תנאי כפול וכן עמא דבר :

(נג) [כ׳] סמ״ג כל תנאים שבעולם בין בגרושין בין בקדושין בין בכל דיני ממונות לריך שיהא בתנאי ד׳ דברים כו׳ :

(נד) ינוקא מיקנא קני אקנויי לא אקני רא״בן.מיהו אם היה אוחז עם התינוק (נוטל)[כיון שלא] יצא מידו לגמרי שפיר דמי ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו התינוק נוטל אותו מעצמו ומברך עליו :

(נה) הקורא בתורה אוחז בעמודי התורה בשעת ברכה:

(נו) [אומר] ר״י אין לריך להפכו כיון שלריך לנענע בקריאת הלל או משום שאין רוצה לצאת באותה נטילה :

(נז) מצי לברוכי אפי׳ בתר דאגבהיה דמצוה מן המובחר לא הוי אלא כשמוליך ומביא ומנענע :

(נח) כל היכא דלא גמר מצוה מן המובחר מיקרי [illegible] עובר לעשייתו :

(נט) [illegible] כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא ייבשו :

(ס) קטן היודע לנענע חייב. ירושלמי לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע וכן כולם :

לולב וערבה

(סא) [כ׳] ראבי״ה אע״פ שכתב ר״ת אין אדם יוצא י״ח בערבה שבלולב. נראה לי דהלכה דיוצא :

(סב) [כתב]ראבי״ה אם יצא ע״מ לחזור מיד ולא הסיח דעתו אין לריך לברך ור״ת חולק :

(סג) רבינו מנחם כשהיה מקדש בלילה ראשונה של סוכות היה מאחר שהחיינו עד לאחר קדוש ועד לאחר ברכת סוכה ובלילה שנייה היה מקדים זמן לברכת סוכה :

(סד) המברך קדוש בליל ר״ה על יין חדש הזמן של קדוש פוטר זמן של יין :

(סה) אם לא קדש על יין חדש ובאמצע סעודתו הביאו לו יין חדש לריך לברך זמן על יין החדש אע״פ שכבר בירך זמן על הקדוש :

(סו) מה שהזמן דקדוש אינו פוטר זמן דלולב כמו שהוא פוטר זמן דעשיית סוכה משום דעדיין לא הגיע זמן של לולב עד למחר :

(סז) מברכין זמן אלולב בי״ט ראשון אבל בי״ט שני אינו מברך דכבר יצא י״ח ומה שמברכין זמן אקידוש בליל שני משום ספיקא אבל לולב כל ז׳ מדרבנן לבד יום ראשון שהוא מדאורייתא :

(סח) בליל שני של ר״ה יש מברכין זמן על הכוס ויש שאין מברכין ור״מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר״ה ואומר זמן כדי לאפוקי ידי חובת כל רבוותא :

(סט) העושה סוכה לעצמו אומר זמן :

(ע) לא מברכין אעשיית נר חנוכה דמשעת עשייתו לא מינכר דלשם מצוה קעביד :

(עא) דבר שעושין חדש משנה לשנה כגון סוכה ולולב יש לברך זמן אבל מגילה ושופר שעושים אותם לכמה שנים לא שייך ביה זמן :

(עב) האידנא דלא מברכינן שהחיינו אעשיית סוכה כמו שהיו עושים בימי האמוראים יש לומר לפי שאז כל אחד ואחד עשה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לק׳ אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו :

(עג) בכל יום טוב אומרים שהחיינו חוץ מב׳ ימים האחרונים :

(עד) כשאדם אוכל פרי חדש מברך שהחיינו :

(עה) כשלובש בגד חדש מברך שהחיינו ומלביש ערומים ור״י אומר דוקא בגד חשוב אבל שאינו חשוב כגון מנעלים ואנפילאות וחלוק של פשתן אין לריך לברך ירושלמי לא חדשים ממש אלא אפילו שחקים כעין חדשים :

(עו) [אומר] ר״י אין לריך לברך שהחיינו אלא בדברים שאין רגילים להתחדש אלא משנה לשנה כגון קרא ושאר פירות אבל לא על עופות ודגים שלא אכל מסם אשתקד הואיל ואכלו אחרים מהם :

(עז) [כתב] ראבי״ה כיון דאיכא היכירא דלא מברך בשמיני כאשר עשה כל שבעה ימים לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף :

(עח) אמר אביי אתרוג שמיני ספק ז׳ אסור תשיעי ספק ח׳ מותר ואם ישאל שואל מאי שנא מנויי סוכה דאסור להסתפק עד י״ט האחרון כו׳ :

(עט) אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקלאי ולפי שראיתי בני אדם נולין בשר ופירות בעלי ערבה כתבתי כן :

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת סוכה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א סוכה שהיא גבוהה כ' פסולה ר"ל חללה : דף ב' ע"א ד"ה סוכה

ב אמות דסוכה מצומצמות פירוש דחוקות : שם בא"ד

ג ב"ה לא בעו סוכה לשום חג כלל ועל פי הירושלמי למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר : שם סד"ה איזו

ד התורה לא תצוה מה שאי אפשר לעמוד עליו : שם ד"ה וכ"ל

ה אין הלכה כתלמיד במקום הרב כשנחלק עמו בחייו אבל לאחר מותו הלכה כתלמיד : שם ד"ה אלא מ"ד

ו היתה גבוהה כ' ומיעטה בתבן ובטלו רק לשבעה סגי : שם ע"ב ד"ה תבן

ז מקצת סכך למעלה מכ' ומקצתו למטה אפי' אי שקלת כל מה שלמעלה מכ' מה שבתוך כ' המתו מרובה מצלתו כשרה : שם ד"ה ואם לאו

ח כל שאין לה חלל י' כשיעור הכשר סוכה הויא לה דירה סרוחה : שם ד"ה פחות

ט היתה גבוהה מכ' ובנה בה איצטבא כנגד דופן אמצעי על פני כולה אם יש בה הכשר סוכה כשרה דוקא במקום האצטבא לחוד : דף ג' ע"א ד"ה וכתב

י בנה בה אצטבא מן הצד על פני [רוח] אחת מדופני הסוכה אין אוכלין באותו שיעור שבין הדופן לאצטבא : שם ד"ה בנה בה

יא עמוד לענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כמוקף מחיצות לכן אם בנה עמוד בסוכה גבוה יותר מכ' אפילו אין בינו לדפנות ארבע אמות פסולה : שם ד"ה וגרסינן

יב אין צורת הפתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלשה בלבד : שם ע"ב ד"ה ואמר רבא

יג אם יש פתחים בד' דפנותיה ליכא שתי דפנות דעריבן : שם

יד כל היכא דעביד [שלש] דפנות של ז' טפחים תו לא בעי צורת הפתח : שם ד"ה א"ל

טו בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא בשבת שבסוכות מותר משום מגו ומנו לקולא אמרינן ולא לחומרא : דף ג' ע"א ד"ה גרסינן

טז שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה היינו מדרבנן : דף ד' ע"א ד"ה והיכא

יז ג' דינים חלוקים בסוכה ונוייה אסורים כל ז' ושמונה : שם ע"ב ד"ה על החגיגה

יח ג' דינים בדין סכך כשר ופסול : דף ה' ע"א ד"ה וכמנא

יט עשה ד' דפנות סתם הוקצו כולם עשה כשיעור סוכה והוסיף אחר כך אין אסור אלא שיעור סוכה : דף ו' ע"א ד"ה הכל

כ כל לצורך הבגד הוי כלנאותה וכשרה הסוכה : שם ד"ה ומהא

כא נויי סוכה המופלגים מן הסכך ד' טפחים אפילו חמתן מרובה מצלתן פסולה והרא"ה לא כתב כן : שם ד"ה איתמר

כב כל שהן גבוהין י' אע"פ שאין להן גג אין ישנים תחתיהם ורי"ף ורמב"ם חולקים : שם ד"ה מותר

כג וענין ציצית היכא דתלן וקשרן שתהב בכנף חוט אחד כפול לד' ועודנו חוט כפול ועשה כל הגדילים והקשרים ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן ונעשים ח' פסולה : שם ע"ב ד"ה וכן לענין

כד כיתנא דלא דייק במכתשת ולא נפיץ מסככין כיון דמדרבנן בעלמא הוא ומסתפקא בגמרא ספיקו לקולא : דף ז' ע"א ד"ה כיתנא

כה כל דבר עשוי להתיבש בתוך ז' עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו הוא פסול : שם בגמ' ד"ה גרסינן

כו חוטט בגדיש וחקק בו להשלימו לי' למטה בקרקע מותר החטט למעלה בסכך פסולה ויש חולק : דף ח' ע"ב ד"ה ל"ש

כז לא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי : דף ט' ע"א ד"ה למעלה

כח במצות עשה שיש בהן צד איסור אסור לעשותן שלא במקום מצוה : שם ע"ב ד"ה והיכא

כט סכך עב צריך שיהו הכוכבים נראים מתוכו אית מ"ד כוכבי חמה ואית מ"ד כוכבים : דף י' ע"ב ד"ה המעובה

ל שלוחי מצוה אפי' אין הולכים אלא ביום פטורים מן המצות אפי' בלילה : ד' י"א ע"א ד"ה שלוחי

לא העוסק במצוה פטור מן המצוה היינו שאם יעסוק באחרת יפסיד הראשונה : שם ד"ה והיכא

לב העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה היינו באילנות קשים ומחזיקם בהוצא ודפנא בענין שלא ינענעו הרוח : שם ע"ב ד"ה כל

לג אפילו שלא במקום חופה מברכינן ברכת חתנים : שם ד"ה וכתבו

לד חייב לאכול בסוכה ביום ראשון יותר מכביצה : דף י"ב ע"ב ד"ה ר"א

לה סוכה גזולה פסולה ר"ל שגזל עצים וסכך בהם אבל הוציא חבירו מסוכתו הויא ליה סוכה שאולה : שם ד"ה ונמצא

לו קיימא לן סוכה דירת עראי בעינן ומ"מ דירת קבע במקצת בעינן : דף י"ג ע"א ד"ה גמ' הלכה

לז אית מ"ד דכל היכא דמטריד בלמודו הוה ליה מצטער ופטור מן הסוכה : שם ד"ה ה"מ כמגרס

לח הדלקת הנר בסוכה עיקר ולא מעייל ביה הנר ובחג אסור להניחו דולק : שם ד"ה שרגא

לט לולב יבש ר"ל שיבשו רוב עליו : שם ע"ב ד"ה יבש

מ לולב הגזול ויבש פסול בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני של דבריהם : שם ד"ה וגרסינן

מא יבש פסול אף ביו"ט שני ור' יהודה דמכשיר מודה דמצוה מן המובחר בעינן לה : שם ד"ה ומיהו

מב הדס יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו : דף י"ד ע"א ד"ה נקטם

מג לולב נסדק לרחבו שרינן בדלא עביד כי המנק ונחלק התיום אפי' במיעוט פסול : שם ד"ה אמר רב הונא

מד הוסיף על אורך ההדס אפי' כמה צריך שיהא לולב היינו שדרתו למעלה ממנו טפח : דף ט"ו ע"א ד"ה אמר

מה טפחים דהדס טפחים קטנים הם שחוזרים לשני טפחים ומחצה שהם י' גודלים : שם ד"ה מיהו

מו הדס תלתא בקנאי ובראש תור בפחות מכאן לא מקרי עבותו קיימא : שם ע"ב ד"ה משכחת

מז היו ענביו מרובות מעליו והשחירו ועבר ולקטן מערב יו"ט כשר ואם השחירו ביו"ט הוה ליה נראה ונדחה ואין חוזר ונדחה : שם ד"ה ועלתה

מח נתנו שיעור להדור מצוה עד שליש אפילו למצוה עוברת כדי שלא יפיל עצמו על הצבור כשיבא לידי עוני : דף ט"ז ע"א ד"ה ולהדור

מט להדור מצוה עד שליש פי' למצות עשה אבל לא תעשה כל הון ביתו יתן ואל יעבור : שם בא"ד

נ לא קיימא לן כר' יהודה דאמר עניבה היינו קשירה : שם ד"ה אי נמי

נא בלולב כל לנאותו לא גזרו רבנן בלולב משום בל תוסיף : שם ע"ב ד"ה תניא ד' מינים

נב בהדס וערבה דוקא אית בהו משום נויי מצוה כשמוסיף אבל לא בשאר מינין : שם בא"ד

נג אין ראוי לברך על הלולב אא"כ יודע בבירור שבאו לידו כולן אע"פ שאין מברכין אלא על הלולב : דף י"ז ע"א ד"ה ואע"ג

נד אין יוצאין באתרוג של טבל ודלא כהרמב"ן שהכשיר : שם ד"ה של

נה חזזית מפוזרת ברום של אתרוג בג' וב' מקומות הוה ליה כמנומר : שם ד"ה עלתה

נו אם נפלה שושנתו כשר ופטמתו היינו בוכנתו שהוא העגול שבסוף העוקץ כשר : שם ע"ב ד"ה גמ' תאני ר' יצחק

נז יש להחמיר ולפסול כל שנטלו אחת משתי הבוכנות שאחת היא הדד שהפטמא בראשו והשנית העגול שבסוף העוקץ : שם בא"ד

נח מנומר פסול דוקא בגוונים הפוסלי' הלבן וכרתי וירוק ככרתי אבל גוונים אחרים כשר ויש חולקים : שם ד"ה אבל

נט כשם שאמרו בחזזית דבחוטמו אפילו כל שהוא פסול כך ה"ה בכל הדברים שפוסלים באתרוג: שם ד"ה אמר

ס הדס שנותנים בסוכה מריחא אקצייה ויש חולקים : דף י"ח ע"א ד"ה כי מקציה

סא איסור תחומין בלחוד לא בעי בכדי שיעשו : שם ד"ה אי שרית

סב עניית הודו אין צריך נענוע ובהודו הראשון מנענעין פעם אחת ובהודו שבסוף שכופלין אותו ש"צ וצבור מנענעים על כל פעם ופעם : שם ע"ב ד"ה בהודו

סג דיו לנענע בב' רוחות שהמושל בב' מושל בד' אלא שמכוין למי שד' רוחות שלו וכן נהגו : שם ד"ה אמר רבא

סד יש לו לטרוף הלולב ג' פעמים כשמוליכו וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמורידו : שם בא"ד

סה מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ודבר ואח"כ יטרוף הלולב ג' זוגות של תנועות קטנות . הרמב"ן : שם בא"ד

סו הא דתנן אם התחילו לא מפסיקין בדאיכא שהות ביום דוקא בדרבנן כגון תפלת מנחה אבל למצוה דאורייתא מפסיקין אע"ג דאיכא שהות: שם ד"ה מי שבא בדרך

סז המתפללין בצבור וש"צ אומר קדושה או יהא שמיה ישתקו מתפלתן וישמעו והם כעונין וחוזרין לתפלתן כשיגמור הקדושה : דף י"ט ע"ב ד"ה וכתב

סח עצים אין בהם משום קדושת שביעית : שם ד"ה לפי שאינו

סט הנותן לולב לחבירו לצאת בו על מנת להחזירו החזירו בשעה שיכול עדיין לצאת בו יצא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא : דף כ' ע"א ד"ה ויש

ע מתנה על מנת להחזיר נותן לחבירו וחבירו לחבירו ואפי' כמה דכל שחוזרת לבסוף לבעלים סגי : שם ד"ה ובמעיקן

עא אחין שאין מקפידין זה על זה ויש להם אתרוגין אפי' נטל זה היפה אין מקפידין בכך ויצא : שם ד"ה אם יכול

עב צריך לברך על הלולב בעודו בכלי ויש חולק : שם ע"ב ד"ה ויש שלמדו

עג צריך ליקח הלולב שלא כדרך גדילתו ואח"כ בשעת ברכה הופכו ויש חולק : שם בא"ד

עד לדידן לולב לא דחי שבת אפי' ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל : שם ד"ה מקבלת

עה קטן יודע לאמן את ידיו לשחוט אפי' לכתחלה מותר לאכול משחיטתו אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה : שם ד"ה יודע

עו אנן דידעינן בקביעא דירחא כאילו לא ידעינן משום גזירה דדילמא דגזרי גזירה ואתא לאיקלקולי : דף כ"א ע"א ד"ה לא ידעינן

עז ערבה דרבנן שיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב : דף כ"ב ע"א ד"ה וכמה

עח מברך לישב בסוכה ולא מקרי עובר לעשייתה אע"פ שכבר נכנס וישב בה : שם ד"ה ת"ר

עט ברכה של תפילין כשמסלקן או כשממשמש בהם : שם ד"ה והסיקנא

פ אפדיון מברך שהחיינו ולא אמילה : שם ע"ב ד"ה וכתבו

פא יש מי שאומר כיון שבירך שהחיינו בי"ט ראשון אלולב שוב אינו צריך לברך שהחיינו עוד ולא נהגו כן : שם ד"ה ואם לאו

פב כל תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל : שם ד"ה גרסינן

פג יום שמיני של חג שאין שם אלא פר אחד היה לו שיר בפני עצמו : ע"ב ד"ה אומרים

פד מפני כבוד יו"ט אחרון של חג מותר להוריד כלים מסוכה לביתו : שם ד"ה סוכתו

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת סוכה מהגאון וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף א ע"א ר"נ ד"ה ושחמתה. אבל למעלה המסוכך כצ"ל ותיבת אם מוקף : שם ד"ה אלא. משום דרביה דרבא הוה והכי לא מוכחינן כצ"ל : **ע"ב** פי' כתב זה, תיבת פי' מוקף :

דף ג ע"א שם ד"ה גרסינן. וצורת פתח נמי בעינן אמאי איצטריך כצ"ל : שם ד"ה ואמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו כו'. נ"ב עיין מ"א סי' תר"ל סק"ד ועי' תי' ריטב"א בשה דלקמן דף ט"ז ע"ב גבי פס ד' ומשהו מתיר מ"ש שם סוף דיבור דבעינן שתי דפנות דעריבן בשכנגדו בתגר פרוץ משמע כדעת הב"י : **ע"ב** בר"ן ד"ה ותמיהני. ושלא כדברי רש"י ז"ל. נ"ב ר"ל שרש"י ז"ל פי' דהכי מיירי בית בגגה טפח ומ"ש שפירש כוונתו על הרי"ף ז"ל ועי' ד"ת שהגיה בזה :

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה ל"ש. וכשחוטט בו מלמטה למעלה. נ"ב עי' ב"ח סי' תרל"ה שגי' הר"ן מלמעלה למטה : שם ד"ה פס ארבעה. ודאי לא סגי. נ"ב עי' חידושי ריטב"א : שם ד"ה בסוכה קטנה. ולא מצטרפי בהדא שיעורא. נ"ב צ"ל ולא מצטרפי בהדה לאשלומי שיעורא :

דף ט ע"א ר"נ ד"ה ורבה בר בר חנה. כלומר שעומד ראשו ורובו כצ"ל ותיבת או מוקף :

דף י ע"ב ר"נ ד"ה אמר רב פפא. שאע"פ שנראין מלמטה שוין האויר כצ"ל :

דף יא ע"א ר"נ ד"ה והיכא למידק. דסוכה כשרה לדעתייהו ליכא כלל כצ"ל : **ע"ב** ר"נ ד"ה מעשה. וה"ה נמי דקשיא לן כצ"ל ד"ת ותיבת דרבא נדחה מוקף : שם ד"ה אבל. אלא שמדברי הרב אלפסי ז"ל. נ"ב כפי' א"מ :

דף יב ע"ב ר"נ סד"ה וכתב הר"ז הלוי ז"ל. וכתב האוסרת הכל. נ"ב בהלכות תפילין והמתרת הכל כפי' מי שמתו : שם ד"ה ושוין. ואפ"ה סבר ר' אליעזר. נ"ב גירסת ד"ת ואפי' לר"א כיון דמאותן כו'. או שצ"ל ואפי' ר"א סבר הכי כיון כו' :

דף יז ע"ב רי"ף נקלף נסדק נקב וחסר כצ"ל :

דף יח ע"ב ר"נ סד"ה אמר רבא. ונמצא לפי זה כצ"ל :

דף יט ע"א ר"נ סד"ה הלכך. ומקמי סעודה אתחיל. נ"ב נ"ל שצ"ל אתקין :

דף כא ע"א ר"נ ד"ה ושמחה. דלמשחטיה בשבת כצ"ל ותיבת נמי מוקף : **ע"ב** ר"נ ד"ה גרסינן. ורש"י ז"ל הוצרך לדחוק ויטלוה ויתבטוה שלוחי ב"ד ואחרים פירשו כצ"ל ותיבת של כהנים מוקף ונ"ב ליתא ברש"י :

דף כג ע"א רי"ף ותניא נמי הכי שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב כצ"ל : סליק

הגהות בן אריה על הרי"ף ממס' סוכה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ב ע"ב ר"נ ד"ה גרסינן בפירקא קמא כו' משמע דאפילו בקרן זוית מהני כו'. נ"ב עי' תוס' עירובין דף ו' ע"א ד"ה דפיתחא :

דף ג ע"א ר"נ בד"ה ואמר רבא סכך כו' לרבא דאמר לחי כו' דרבא לטעמיה אזיל דס"ל לחי כו'. נ"ב בכל זה צריך להיות רבה ועי' ברא"ש [לפנינו בכל הסוגיא איתא רבא וכן משמע מדא"ל אביי והא את הוא דאמרת ולא קאמר ליה והא מר הוא דאמר כו' (עי' ברכות כ"ז ב') אבל ברא"ש סי' ט' גרס רבה ע"ש בק"נ ס"ק מ"ד וכן מוכח בר"ן כאן דרבא בר פלוגתיה דאביי גבי לחי העומד מאליו ס"ל דלחי משום היכר עי' עירובין דף ט"ו ע"א ודף י"ב ע"ב וברא"ש שם סימן יו"ד ועי' פירש"י בגמ' כאן דף ז' א' ד"ה דאילו דמשמע דגרס והא מר הוא דאמר] :

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה לא שנו כו' וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה בו. נ"ב עי' קרבן נתנאל על הרא"ש סימן ל' אות קי"ג [שכתב דגירסת הר"ן ברש"י היה מלמעלה למטה ולכן דייק מיניה הא מלמטה למעלה לא. ולפ"ז צריך להגיה כאן מלמעלה למטה] :

דף יט ע"א ר"נ ד"ה והכי מכאן דאמר כו' ואע"ג דאמרינן במגילה דאין מפסיקין כו'. נ"ב עי' מגן אברהם סי' תכ"ב סק"ח בשם הכלבו : סליק

הגהות מלא הרועים על הרי"ף ממס' סוכה מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל.

דף ד ע"א מלחמת ד"ה אמר הכותב כו' ועוד דהא כל היכא דלא כתוב שם ליכא למיגמר מעגלה ערופה. נ"ב וצ"ע דאביי יליף מע"ע לכל דוכתא דהזמנה מילתא כדמקשינן מיניה בפ' נגמר הדין ומבואר שם דבכל דוכתא ס"ל ה"מ אף דיליף מע"ע ונ"ל דבאמת מע"ע לא יליף דקדשים הוא וחולין מקדשים לא גמרינן ועוד דבכל קדשים אסורין משעת הקדישן ולא מטעם הזמנה רק דעיקר מצותן בכך רק דכיון דכתוב ג"ש ע"כ למדין ואין משיבין וכיון דגלי במת דהזמנה מילתא ממילא ילפינן כ"ד ממת דלאו קדשים הוא אבל לדידן דמת לא ילפינן מע"ע כרבא שאר דברים א"א למילף מע"ע דחולין מקדשים כו' כנ"ל ובספרי מ"ה ע' הזמנה אות ה' הארכתי יותר :

דף יא ע"א בר"נ ד"ה ואיכא. לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהן. נ"ב וקשה הא דאמרינן בהך דחופר בור בפ"ב דברכות ובהך דמשמר רפ"ג היו ב' זה משמר וזה קורא כיון דאף דיכול לקיים שניהם פטור למה בשנים יתחייב וצ"ל מטעם מהיות טוב כמ"ש מרן בסמוך דהיכא דאפשר לקיים שניהם בלי טורח. ואיכא למידק לדעת מרן מאי מקשה מהתם נפקא דהא מהך דעוסקי מת שחל שביעי שלהן לא מוכח רק שא"צ לבטל מצוה זו בשביל זו אבל באפשר לקיים שניהם לא שמעינן לכך קמ"ל קרא יתירא דובלכתך למילף אפילו באפשר לקיים שניהם וי"ל דהנה אם נאמר דעוסק במצוה אינו פטור ממצוה רק בשאי אפשר לקיים שניהם לא דחינן זו מפני זו הנה בשביל עשה דפסח שהוא עשה שיש בו כרת היה לנו לדחות עשה שאין בו כרת וע"כ דעוסק במצוה פטור לגמרי ממצוה אחרת אפילו באפשר לו לקיים שניהם וכיון דפטור הוא אז מכל המצות שוב אין לחלק בין יש בו כרת לאין בו דבכלא הוא דפטור הוא לגמרי מכל מצות שבתורה : **ע"ב** בר"ן ד"ה אבל חייב כו' עסה"ד אסור להניח תפילין. נ"ב עב"י סי' ל"ח מ"ש ע"ז ועמש"ש בחבורי : **שם** ד"ה החתן וכל השושבינין כו' עד דאבל נמי פטור מתפלה ומתפילין. נ"ב י"ל דהך תנא ס"ל דפטור מתפילין אבל באמת קאמר בש"ס דדוקא ביום ראשון פטור מתפילין ואע"ג דרש"י פי' הטעם בתפילין משום קלות ראש וזה לא שייך באבל י"ל דאעפ"כ אינו יכול לכוין שלא להסיח דעתו מתפילין דטרוד בצער אבלות וקשה על הר"מ דס"ל מצטער פטור מתפילין כמ"ש בפ"ד מהל' תפילין ואע"ג דמיבעי ליה ליתובי דעתיה לא ס"ל זה לענין תפילין עיי"ש בכ"מ וקשה דא"כ אפי' בשאר ימים לפטור אבל מתפילין והרי הר"מ פסק דביום שני חייב בתפילין וע"כ צ"ל דביום שני לא מצטער הוא וז"ש בש"ס והנ"מ ביום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר עיקר מררא חד יומא וא"כ קשה על מרן דאפשר דפטור מתפילין דמשמע בשאר ימים מנ"ל די"ל בשאר ימים לא מצטער הוא וצ"ל דכוונתו דאפשר דאבל נמי פטור מתפלה ומתפילין ביום ראשון ומ"ש דאפשר ר"ל דאפשר דפטור מטעם כוונה וע"ז יתכן מ"ש ואין זה מחוור מדאמרינן שנאמר בהן פאר ודו"ק :

דף כ ע"ב בר"ן מתני' מקבלת אשה כו' קמ"ל דכיון דראוי לנטילת אנשים כו'. נ"ב הקשה בספר שארית יעקב כיון דהר"ן בפ"ג דר"ה מסכים לדעת ר"ת דנשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג א"כ מאי איריא דראוי לנטילת אנשים הא לדידה נ"כ חזי ועיי"ש מ"ש ועי' בשעה"מ פ"ז מהל' סוכה ולולב הלכה כ"ה מ"ש בזה : סליק

מסכת ראש השנה

דף יא ע"א ר"נ ד"ה ודאמרינן. כל הברכות שאדם פטור מוציא כו'. נ"ב בחידושי הרשב"א הגיה שאין אדם פטור דהיינו שמחויב בדבר ובסמ"ג עשין כ"ז כ' ג"כ שאדם פטור ובפני משה על הירושלמי יישב הגי' דהכא דאין הכוונה פטור ממש אלא שכבר פטר א"ע : **ע"ב** ר"נ ד"ת ירושלמי ר"ג אומר כו' הוו יתבין לאילין תקיעתא קמאי דיצלו. נ"ב מן דצלו כצ"ל וכן גי' ב"י בסי' תקצ"א:

מס' יומא דף ד ע"ב ר"נ ד"ה וגרסינן בגמ' ת"ר כו' עסה"ד ואע"ג דהוי איסור סקילה. נ"ב עי' בפרשת דרכים דרך החיים דרוש י"ט מה שהקשה עליו קושיא חמורה משמעתין ועיי"ש שהאריך ועי' בשער המלך פי"ד מהמ"א שהקשה נ"כ קושיא עצומה על הר"ן בזה עיי"ש: **במרדכי** סי' תשכ"ה ערב יוה"כ כו' עד נשאל לר"ת כו' עד אבל הכא אפשר מאתמול. נ"ב עי' בפ"ג דברכות סי' ע"ג ומש"ש בפי' הדברים : סליק

ראש השנה פרק ראשון

פ"ק א (א) ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים (א) [לחדשים] ולתרומת שקלים ויש אומרים אף לשכירות בתים כיצד למלכים (ב) מת באדר ועמד אחר תחתיו [באדר] מונין שנה לזה ולזה [מת] בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן הראשונה נמנית לראשון והשניה נמנית לשני: ב כיצד לרגלים (ג) אחד הנודר ואחד המעריך ואחד המקדיש אינו עובר משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי (ב) [שנה] כולה ר"ש אומר שלש רגלים כסדרן וחג המצות ראשון וכן היה ר"ש אומר פעמים שהן ג' ופעמים שהן ד' פעמים שהן חמשה כיצד נדר לפני הפסח עד שיעברו עליו הפסח ועצרת והחג [נדר] לפני עצרת עד שיעברו עליו עצרת והחג והפסח והעצרת והחג [נדר] לפני החג עד שיעברו עליו החג והפסח ועצרת והחג: ג כיצד לחדשים (ג) [אע"פ] שנאמר בחודש הראשון ובחודש השני אין מתחילין [למנות] אלא (ד) [מניסן] שנאמר (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים: ד (ד) כיצד לתרומת שקלים כל קרבנות צבור קריבין בא' בניסן אם בא (ה) [חדש] בזמנו קריבין מן החדשה ואם לאו קריבין מן הישנה: ה (ה) כיצד לשכירות בתים המשכיר בית לחבירו לשנה (ו) [שכר הימנו] שנים עשר חודש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא שכר ממנו אלא באחד באדר אין לו אלא עד אחד בניסן: ו באחד באלול ר"ה למעשר בהמה רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי (ו) אמר רבי שמעון בן עזאי הואיל ואלו אומרים באחד באלול ואלו אומרים באחד בתשרי יהא האלוליים מתעשרין לעצמן כיצד נולדו ה' באב וה' באלול ה' באלול וה' בתשרי [א] אין מצטרפין ה' בתשרי וה' באב הרי אלו מצטרפין: ז (ז) תשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות (ח) ולמעשרות ולנדרים כיצד לשנים ולשמיטין וליובלות אין מתחילין למנות לשנים ולשמיטין וליובלות אלא מתשרי כיצד לנטיעה (ט) אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכאן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות נטיעה זו אסורים עד חמשה עשר בשבט אם (א) ערלה ערלה אם רבעי רבעי: ח כיצד לירקות (י) ליקט ירק בערב ראש השנה עד שלא בא השמש וחזר וליקט (ז) משבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שניה (ח) [ונכנסה] שלישית הראשון מתעשר מעשר שני והשני מתעשר מעשר עני (כ) ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש וחזר וליקט [אחר] משבא השמש אין תורמין (ט) [ואין מעשרין] מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שלישית ונכנסה רביעית הראשון מתעשר מעשר (י) [שני] והשני מתעשר מעשר (יא) [עני]: ט (ל) כיצד לנדרים המודר הנאה מחבירו לשנה (יב) [נדר הימנו] שנים עשר חדש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא נדר הימנו אלא באחד באלול אין לו אלא עד א' בתשרי: י (מ) בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני [ב] מרון שנא' (תהלים לג) היוצר יחד לבם וגו' ואומר (שם פא) תקעו בחודש שופר ואומר (שם) כי חק לישראל הוא וגו' (נ) קדשוהו ב"ד הדין נכנס לפניו ואם לאו אין הדין נכנס לפניו וכן אתה מוצא בעומר של מן (ס) אם בא [ג] חדש בזמנו (יג) [מיד הוא כלה ואם לאו] מתעכב [הוא] לג' ימים (יד): יא אמר (טו) ר"ע אמרה תורה (ע) הבא [ד] שעורין בפסח שהוא פרק שעורין כדי שתתברך (טז) [עליך] תבואה הבא חטים ובכורים בעצרת שהוא פרק ב) אילן כדי שיתברכו (יז) [עליך] פירות אילן (יח) [הבא ניסוך המים] בחג ג) כדי שיתברכו (יט) [עליך] מי גשמים אמרו לפני (כ) [מלכיות זכרונות] ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא זכרונכם (כא) לטובה [אמרו לפני] שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפני: יב (פ) הכל נידונין בר"ה וגזר דינו נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר ד) הכל נידונין בר"ה וגזר דינו של כל אחד ואחד נחתם בזמנו בפסח על (כב) [תבואה] בעצרת על פירות האילן בחג על המים וגזר דינו של אדם נחתם ביום הכפורים רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז) ותפקדנו לבקרים (כג): יג על ששה חדשים (צ) השלוחין יוצאין [רבי] התקין

הגהות הגר"א (א) ולחדשים ולעיבורין: (ב) השנה: (ג) זה: (ד) מראשון: (ה) חודש: (ו) מונה: (ז) אחר: (ח) ונכנסת: (ט) ומעשרין: (י) עני: (יא) שני: (יב) מונה: (יג) היה: (יד) ואם לאו היה מתעכב יותר: (טו) ר"י משום: (טז) לכם תבואה שבשדות: (יז) לכם: (יח) נסכו לפני מים: (יט) עליכם: (כ) מלכיות וזכרונות: (כא) לפני: (כב) התבואה: (כג) ר' נתן אומר אדם נדון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו:

אור הגנוז

פרק א [א] חמשה באב וחמשה בתשרי: [ב] נומרון: [ג] בכ"י לא גרס חדש: [ד] עומר:

נוסחאות כ"י

א) לערלה כו' לרבעי כו': ב) חטים שתתברך עליך פירות האילן: ג) שהוא פרק גשמים: ד) משום ר"ע:

חסדי דוד

פרק א ניסן ראש השנה למלכים כו'. במתני' דריש מכילתין תנן באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים כו' והנא תוספתא בא לאוסופי כל הני. והא דקתני ניסן ולא באחד בניסן וכמתני' זה הוא משום רגלים וכדמקשי בגמ' רגלים באחד בניסן רגלים בט"ו בניסן הוא ומתרץ רגל שבו ר"ה לרגלים וע"ש בפירש"י ומשו"ה דייק בלישני' ניסן ולא באחד בניסן: באחד באלול ר"ה כו' אמר רשב"ע הואיל וכו'. בבכורות דף נ"ט מקשה הגמ' ולחזי טעמא דמאן מסתבר דהא ב"ע הוא דאמר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום ומשני דתרווייהו מפי השמועה למדוה מפי חגי זכריה ומלאכי ולכך לא רצה ב"ע לסמוך על הכרעתו ע"ש ומ"מ נראה דאע"ג דבין במתני' דהכא ובין התם לא הוזכרו במחלוקת זו אלא ר"מ עם ר"א ור"ש מ"מ גם בדור שלפניהם פליגי בהכי אלא משום דלא נודע בבית מדרשו דר' מי מן הראשונים סובר באלול ומאן סבר בתשרי הלכך לא קבעי במשנה אלא פלוגתא דר"מ עם ר"א ור"ש אבל לעולם מ"ש הואיל ואלו אומרים ואלו אומרים לאו עלייהו קאי אלא על הראשונים דהא ב"ע מדור שלפניהם חבירו של ר"ע ואיך יאמר על ר"א ר"מ ור"ש תלמידיהם הואיל ואלו אומרים ואלו אומרים ודיקא נמי דהא ר"מ יחיד הוא ואיך יתכן הלשון עליו אומרים. ואח"ז מצאתי מפורש בירושלמי וז"ל וב"ע מכריע על דברי תלמידיו ר' ירמיה ר' מיאשה בשם ר"ש בר' יצחק שכן נחלקו עלי' אבות העולם ר' ישמעאל ור"ע ע"ש: כיצד לנדרים המודר הנאה מחבירו לשנה כו'. עי' בגמ' ויש שנוי לשון שם ולפי הלשון שלפנינו בברייתא ה"פ אם נדר הימנו לשנה סתם הרי הוא כאלו נדר י"ב חודש ואסור מיום ליום ומ"מ יש הפרש בין נודר לשנה ובין לנודר י"ב חודש לענין אם נתעברה השנה שאם אמר שנה אסור בה ובעבורה ואם אמר י"ב חודש אינו אסור אלא יב"ח בלבד ועי' ברמב"ם פ"י מהל' נדרים. ומ"מ במאי דמסיים אם אמר לשנה זו וכו' ע"כ צריך להגיה אפי' לא נדר אלא בכ"ט וכ"ה שם בגמ' ואמרינן ע"ז דאפי' למ"ד יום אחד בשנה אינו חשוב שנה הכא מודה דלצעורי בעלמא קביל עלי' והא איצטער ע"ש ונראה בהדיא דמוכרח להגיה כדאמרן: אמר ר"ע אמרה תורה כו'. בגמ' מייתי לה בשנוי לשון קצת ולפי השנוי כאן הבא חטים ובכורים בעצרת יתפרש הבא חטים של שתי הלחם שעל ידם תביא בכורים של אילן שהם המתירין כדתנן אין מביאין בכורים קודם לעצרת. והוצרך לומר כן כי בברייתא בגמ' שלא נאמר אלא הבא שתי הלחם משום דבגמ' אמר הך מימרא ר' יהודה משום ר"ע ור"י לטעמי' דסובר עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה אבל הך מתניתא לאו ר"י הוא וא"כ תקשי מה שייכות יש לפירות האילן עם ב' הלחם דקאמר שיתברכו עליך פירות האילן ולכך מוסיף ובכורים לומר שהם המתירין וכדאמרן ובמאי דמסיים הכא אמרו לפני שופרות וכו' בתרועה וכו' בש"ס לא מסיים הכא אלא ובמה בשופר. ונראה דר' יהודה שם לטעמי' דאיתא בגמ' דף ל"ב דסובר תרועה שאין עמה כלום פי' שלא נזכר שם שופר כגון יום תרועה יהיה לכם אינה אומרה כל עיקר והיינו דקאמר ובמה בשופר כלומר בשופר דוקא ומתניתא דהכא כר' יוסי ולטעמיה אזיל דקאמר שיכול לאומרה עם השופרות דשופר לאו דוקא אלא תרועה וז"ש שתעלה בתרועה. ומ"מ יש להבין הך לישנא דתני תנא דקאי הכולהו אמרה תורה ובשלמא הבא עומר הבא שתי הלחם כתיבי בקרא בהדיא וכן ניסוך המים אע"ג דלא כתב בהדיא מ"מ הוא הל"מ ומרומז נמי בקרא דונסכיהם אבל ברכות דמלכיות זכרונות ושופרות אינן אלא מדרבנן וקרא דוהיו לכם לזכרון אינו אלא אסמכתא בעלמא וכדאיתא בגמ' ומאי שייך אמרה תורה. וי"ל דאגב אחריני נקטי' ובגמ' הלשון מדוקדק יותר דבכולהו איתא אמרה תורה ובברכות איתא רק אמרו לפני ולא אמרה תורה משום דהן אלא מדרבנן: הכל נידונין בראש השנה כו'. פי' בין האדם על חייו חליו ובריאותו ובין התבואה פירות האילן והמים. ולית לי' הך ד' פרקים. ור"י סובר על תבואה פירות ומים הדין שלהם בר"ה וגז"ד בשלשה פרקים והאדם דינו בר"ה וגז"ד ביוה"כ ור' יוסי דאמר אדם נידון בכל יום לא פליג לומר דבר"ה ויוהכ"פ ליכא דין כלל על האדם אבל יסבור כי הצבור נידון בר"ה ויוה"כ והיחיד הוא שנידון בכל יום או י"ל להיפך דסובר כי היחיד לפי מעשיו נידון בר"ה ויוהכ"פ והצבור נידון בכל יום. ושתי הסברות אלו איתא בירושלמי וז"ל ר' יוסה אומר יחיד נידון בכל שעה כו' ר"י רבה בשם ר' מלך וצבור נדונין בכל יום כו' ע"ש: על ששה חדשים השלוחין יוצאין ר' התקין כו'. עי' בגמ' ואיכא למידק כיון דרבים חולקין עליו איך התקין ר' נגד רבים. ואיך הסכימו ב"ד על ידו. וגם קשה למה סתם במשנה נגד תקנתו. וי"ל דמעיקרא היה מחלוקתם בסברא

מצפה שמואל (א) ז. וירושלמי פ"א ה"א ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"א: (ב) ב: וירושלמי סנהדרין פ"א הל"ב ועי' ירושלמי פ"א הל"א ונדרים פ"ח הל"ה: (ג) ד. ועי' ירושל' שם: (ד)(ז.) ועי' ירושלמי שם פ"ג הל"א וסנהדרין פ"א הל"ב ושביעית פ"י: (ה) ז: ושם ועי' ירושל' פ"א דשקלים הל"א ונדרים פ"ו הל"ה: (ו) בכורות נו. וירושל' שקלים פ"ג הל"א ושם: (ז) ט: וירושל' שם ושבת פ"ג הל"א תרומות פ"ג הל"ג ופ"ב דמע"ש: (ח) יב.: (ט) בכורות נו. וירושל' שם ושקלים פ"ג הל"א: (י)(ט:) ועי' ירושל' שביעית פ"ב ושם ופ"ב דמ"ש וערלה פ"א ב.: (כ) יב: וירושל' פ"א הל"ב ותרומות פ"ו: (ל) יד: (מ) יב: ועי' ירושל' נדרים: (נ) עז. וירושל' פ"א הל"ג: (ס) עי' ילקוט בבלה רמז רסא: (ע)(טז.) ושם בירושל': (פ) שם ושם: (צ) יט. וירושלמי פ"א הל"ד:

מנחת בכורים

פרק א ולרגלים. רגל שבחודש המתחיל בא' בניסן ראש לכל הרגלים וכדמפרש לקמן לענין בל תאחר וכן כולהו מפרש לקמן: מונין. עד ניסן שנה לזה שמת וכותבין בשטרות כמה למלך שמת משום דעד ניסן לא כליא שתא דזה שמת וכותבין כמנין שנותיו או מונין לזה שעמד שנה ראשונה: תחתיו בניסן. ל"ד ה"ה בשאר חדשי שנה עד ניסן הבא: מונין. בשטרות שנה זו עד ניסן הבא גם למלך שמת כפי מנין שנותיו ולא אמרי' כיון דמת בניסן ועדיין לא היה ל' יום בתחילת השנה החדשה לא חשיבא שנה קמ"ל דמונין שנה וא"כ כ"ש כשמת בחדשים שאחר ניסן דמונין לראשון: הראשונה. שנה שמת בה המלך: לראשון. ולא חשבינן זה ראשונה לשני למנות השנה שעמד בניה אף דמלך בן מלך הוא וגם אימנו עליה מאדר וס"ד דליחשב השני כאילו כבר נתמנה קמ"ל דלא: והשניה. מניסן ואילך אין כותבין בשטר למלך שמת: ב הנודר. דאמר דמי עלי שמין אותו כעבד: המעריך. שאמר ערכי עלי שנותן ערך הקצוב בתורה: המקדיש. קדשים: וחג המצות ראשון. כמו שנאמר בתורה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולמה נאמר חג הסוכות כיון דבו מיירי דבחמ"ש קא משתעי קרא אלא לומר שזה אחרון ולדידיה נ"מ הא דניסן ר"ה לרגלים דחג המצות תחלה וראשון לרגלים שבאין אחריו: והפסח. משנה שאחריו כדי דלהוי כסדרן: ג זה שנאמר. גרסינן כהגהת הגר"א ופי' על הקרא הוא דמה שנאמר בתורה ראשון ושני היינו מניסן: ראש חדשים. וניסן הוא שבאותו חודש יצאו ממצרים דכתיב שמור את חודש האביב ואיזה חודש יש בו אביב שנגמר בישול התבואה הוי אומר זה ניסן ובגמרא פרכינן עלה ואימא אייר שגם בו איכא אביב ושקלינן וטרינן ומסקינן דמדברי קבלה ילפינן דכתיב בזכריה א' ביום עשרים וארבעה בעשתי עשר חודש הוא חודש שבט וכן נאמר שם (פרשה ז) בארבעה לחודש התשיעי בכסליו וכן במגילת אסתר נאמר בחודש העשירי הוא חודש טבת וכן ומחודש לחודש שנים עשר הוא חודש אדר וכן בחודש השלישי הוא חודש סיון וכן בחודש הראשון הוא חודש ניסן ולא ילפינן מהאי קרא לחוד דאיכא למימר דמאי ראשון ראשון למילתיה למעשה המן: חודש ניסן בזמנו. ביום ל' לחודש אדר קריבין הקרבנות מן התרומה שגבו לשנה זו: ד ואם לאו. שלא באו עדים לקדשו ביום ל' בעת הקרבת התמיד מקריבין מן תרומת שקלים משנה שעברה ונפקא לן מקרא זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה חדש והביא קרבן מתרומה ואיזה זה ניסן דגמרינן בג"ש שנה שנה ממה דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ה באחד באדר. שדר בבית ל' יום דלבציר מהכי לא טרח איניש לשכור בית ויכול להוציאו בא' בניסן וטעמא דניסן היה ר"ה משום דכי אגר איניש ביתיה לכולי ימות הגשמים אגר ולכן בימות הגשמים א"י להוציאו מן הבית רק בניסן שאז הוה התחלת ימות החמה והוה ר"ה בניסן דהוה ר"ה גם לש"ד: ו למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים מקודם אלול על הנולדים לאחר אלול וכן להיפך וטעמא דאלול דזמן לידת הכבשים הוה באב שזמן עבור שלהם באדר ונולדם לחמשה חדשים וסמוך לגמרו חודש מעשרינן. להו דנפקא לן מדכתיב עשר תעשר בשני מעשרות הכ"מ אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן מה מעשר דגן ר"ה שלו סמוך לגמרו היינו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו סמוך לגמרו היינו אלול: באחד בתשרי. דמה דגן תשרי אף מעשר בהמה תשרי: האלוליים. הנולדו בחודש אלול לא יצטרפו לא עם הנולדו באב דדילמא ר"ה שלו אלול ולא עם הנולדו בתשרי שאחריו דדילמא ר"ה תשרי: וחמשה מאלול. או חמשה באלול והגהת הגר"א עיקר דגרסינן בלא וא"ו: בתשרי. הקודם אב וחמשה באב שאחריו אז מצטרפין דאב לא הוה ר"ה לכ"ע: ז לשנים. איכא למ"ד למלכי עובדי כוכבים מונין בשטרות מתשרי ומה דמבואר לעיל מניסן ר"ה למלכים היינו למלכי ישראל ואיכא דמפרש לבריאת העולם שבתשרי נברא העולם ואיכא דמפרש לדין שאז העולם נידון כמבואר לקמן: למנות לשנים. לדברים הנזכרים וכל חד כדאית ליה אלא מתשרי: ולשמיטין. שימות השמיטה התחלתו מתשרי וכן יובל ונאסר בחרישה וזריעה: וליובלות. לשלוח עבדים איש עבדו מתשרי ומ"מ לא היו נפטרין לבתיהן אלא ביום הכפורים כדכתיב קרא ביום הכפורים תעבירו שופר וקראתם דרור: המבריך. כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר וקוצץ במקום הכפיפה והוה כאילן אחר: המרכיב. אילן בחבירו: עלתה לו שנה. בא' בתשרי למנין שני ערלה וחשבינן זה לשנה א' שלימה: ומותר לקיימן בשביעית. ואין בו איסור נטיעה בשביעית אם עשה קודם שביעית שכבר כלו ל' יום קודם ומסקינן בגמ' דל' יום לבד ימי הקליטה בעינן ופליגי בימי הקליטה תנאי בגמ' איכא מאן דאמר ל' יום ואיכא מ"ד ט"ו יום ואיכא למאן דאמר ג' יום והלכה כמ"ד שתי שבתות (יבמות דף פ"ג): נטיעה זו. שנטע ל' יום קודם ר"ה בר"ה השלים השנה: חמשה עשר בשבט. דר"ה לאילנות ואם לא היה הל' יום חשובים שנה היה צריך להמתין עד אלול שאחר ט"ו בשבט להשלים הג' שנים שלימות: רבעי. שצריך לפדות בשנה רביעית וצריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה חמשית: ח וזה ישן. וכתיב היוצא השדה שנה שנה כל שנה מתעשר בפ"ע: ונכנסה בתשרי. שנה שלישית למנין שני השמיטה דאז הוה זמן מעשר עני ולא שני: הראשון. שליקט קודם תשרי: משבא השמש גרסינן. ולא גרסינן אחר וכן בנוסחת הגר"א: ה"ג בנוסחת הגר"א הראשון מתעשר מעשר עני והרביעית מעשר שני וה"ט דכיון שליקט קודם ט"ו בשבט הוה כמו שנה שקודם תשרי ומשום דין אתרוג מאחר כל האילנות דאילנות אזלינן בתר חנטה אבל באתרוג בתר לקיטה: ט לשנה. שאמר סתם שנה הוה כמו בלשון העולם: מיום ליום. ואסור להנות ממנו כל השנה: אחד בתשרי. ולענין זה אמרינן לעיל דר"ה לנדרים: י כבני מרון. כאימרא ככבשים המתעשרין יוצאין זה אחר זה בפתח קטן ומונה והעשירי הוא קודש ואין שנים יכולים לצאת כאחד ואיכא דמפרש כמעלת בית מרון שהדרך קצר והעמק מגלדים ואין שנים הולכין ביחד ואיכא דמפרש כחיילות בית דוד ומרון לשון מרות ואדנות שיוצאין זא"ז למלחמה ומונים אותם: שנאמר. לראיה דאף שיוצאין בזא"ז מ"מ נסקרין בסקירה אחת: היוצר. לוקח יחד לבם ומבין ביחד כל מעשיהם: ואומר. לראיה דהדין הוא בר"ה: בחודש שופר בכסה ליום חגנו. והיינו תשרי שהלבנה מתכסה בו שאינו נראה לכל מחמת קטנותה והוה חג ומסיפא דקרא משפט לאלהי יעקב דאז הוה שעת המשפט: קדשוהו ב"ד החודש. ביום ל': לפניו. לפני הקב"ה לדין את ישראל ותליא הדין בב"ד של מטה: וכן אתה מוצא. שהקב"ה מצפה לב"ד של מטה ובדידהו תליא מילתא: אם בא חודש של תשרי בזמנו. ביום ל' והמן הלך בו ביום קודם שקידשו את החודש דעדיין לא הוה יו"ט ומשקדשו ב"ד מיד פסק ומ"מ היה מוצא עומר בשל מה שלקט מקודם עומר לגולגולת ולמחר היה הולך מן כי אינו יו"ט: ואם לאו. שלא קידשו א"כ למחר יו"ט הוא היה מתעכב המן שהלך ביום ל' עד יום ל"ג והוא ב' בתשרי ונמצא אוכלין ממנו יום ל' שהוא ערב יו"ט ויו"ט וליל המחרת עד שירד מן אחר והגר"א הגיה בזה אם בא חודש בזמנו מתעכב לג' ימים וקאי על העומר של ער"ה והיינו יום כ"ט באלול דאם היה ר"ה ביום ל' א"כ מתעכב המן ולא היה יורד עד יום שאחר יו"ט והוה ג' ימים: ואם לאו. שלא קדשו ב"ד ביום ל' וממילא הוה ר"ה ביום ל"א ומ"מ לא הוה יורד מן ביום ל' דספק הוא ושמא יקדשו ב"ד היום ואסור בעשיית מלאכה א"כ לא היה יורד לא ביום ל' ולא ביום ל"א והיה מתעכב המן מער"ה עד יום ד' וא"כ מעשה ה' תלוי בקידוש הב"ד: יא שעורין. מנחת העומר: חטים. שתי הלחם וביכורים מז' מינים שאין מביאין ביכורים קודם לעצרת ושתי הלחם הן המתירין את הביכורים וחטה מין אילן הוא ומורה לברכה על פירות האילן א"כ משום שהחטים מתירין את הביכורים שהוא מין אילן: יב בנוסחת הגר"א ר"נ אומר. וכן הוא בגמרא: לרגעים תבחננו. ור"י ס"ל דהביא לבחינה בעלמא ואף דפקידה נמי י"ל עיוני בעלמא עיקר טעמא דר"י דכתיב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו דבר יום ביומו: יג יוצאין. להודיע מתי נקבע החודש ומבואר במשנה ניסן מפני פסח על אב מפני התענית ואלול מפני תשרי להודיע שביום ל' עשו ר"ה ובתשרי מפני תקנת המועדות

התקין שיהו יוצאין אף על אדר (כד) [השני] מפני הפורים: יד בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם (ק) פעם אחת שכרו בייתוסין שני עדים לבא להטעות את (כה) [חכמים] לפי שאין (כו) [בייתוסין] מודים שתהא עצרת (א) אלא (כז) [בא'] בשבת בא אחד ואמר עדותו והלך לו ובא השני ואמר עולה הייתי במעלה אדומים (כח) [וראיתיו] רבוץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו (כט) [דומות] לגדי קרניו (ל) [דומות] לצבי וזנבו מונחת בין ירכותיו (לא) [ראיתיו] ונרתעתי ונפלתי לאחורי והרי מאתים זוז צרורין לי (לב) [בפינדוני] אמרו לו מאתים זוז (לג) [נותנין] לך במתנה והשוכרך ימתח על העמוד מה ראית ליזקק לכך אמר להם מפני ששמעתי שבייתוסין מבקשין להטעות את הכמים אמרתי מוטב אלך אני ואודיע את חכמים: טו אם (לד) [אינן] מכירין אותו משלחין עדיו עמו אפילו בשבת (ר) מעשה ברבי נהוראי שבא עם העד [בשבת] לאושא והעיד בו: בראשונה היו משיאין משואות בראשי (לה) [ההרים] הגבוהים בהר המשחה בסרטבא (לו) [ובצרופנה בתבור בחורן בבית דלתיה] רשב"א אומר אף (לז) [בהרי (ש) מכמא ותבור] וחברותיה: טז (ת) מאימתי משיאין על החדש לאור עבורו כיצד חל להיות ערב שבת ושבת משיאין עליו למוצאי שבת ואם בא בזמנו משיאין עליו ואם לאו אין משיאין עליו על כל ראשי החדשים היו משיאין משואות (א) אמר אחד ב) לפניה (לח) [ראיתיו] לא אמר כלום לאחריה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום לדרומה דבריו קיימין (ב) אחד אומר (לט) [ראיתיו] גבוה שתי מרדעות ואחד אומר שלשה עדותן קיימת אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים אחד אומר ראיתיו מוטה וא' אומר ראיתיו זקוף אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים (ג) ראיתיו חציו בענן לא אמר כלום חציו (מ) [בעשיש] לא אמר כלום חציו במים (מא) [דבריו קיימים] (ד) ר"א בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים וכן היה ר"א בר צדוק אומר אין השלוחין יוצאין לסוריא עד ג) שישמעו מפי בית דין למחר: יז (ה) למה לא נתפרשו שמותן של זקנים שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בא להקיש את ר' פלוני לאלדד ומידד (מב) [הריני בא להקיש את] רבי פלוני לנדב ואביהוא וכן הוא אומר (שמואל א יב) ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר (שם) וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון בדן זה שמשון יפתח כמשמעו ואומר (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו וגו' ד) שקל הכתוב שלשה קלי עולם בין שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל ה) לפני המקום כבית דינו של משה ובית דינו של יפתח גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור אפילו קל שבקלים שקול כאביר שבאבירים וכן הוא אומר (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אין לך אלא שופט שבדורך ואומר (קהלת ז) אל תאמר מה היה וגו' (מג):

פרק ב

א (א) קדשו (*א) את החדש בזמנו ונמצאו עדים זוממין הרי זה מקודש (ב) קדשוהו בלילה אינו מקודש (ג) קדשוהו (*ג) אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין הרי זה (א) [מקודשת] (ד) קדשוהו לפני זמנו או לאחר עיבורו פחות משלשים יום (ב) יותר על שלשים יכול יהא (ג) [מקודשת] תלמוד לומר (שמות יב) חדש אין (ד) פחות משלשים יום לא נראית לבנה לשני ימים יכול יקדשוהו לאחר שני ימים תלמוד לומר יום אין לו אלא יום אחד בלבד: ב בתעניות (ה) תוקעין ו) שלש של שלש שלש ובמסעות שלש של שלש שלש על כל דגל ודגל דברי רבי יהודה וחכ"א שלש על כל מטה ומטה במה הן תוקעין בחצוצרות שעשה משה רבי יהודה אומר (ו) בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים נתנו חכמים את המצוי למצוי ואת שאינו מצוי לשאינו מצוי: ג (ז) (ה) שופר שקצרו כשר (ו) [גורדו] בין מבפנים בין מבחוץ כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ כשר צפהו במקום (ז) פיו או (ח) שהוסיף עליו כל שהוא אפילו במינו פסול נקב וסתמו אפילו במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר (ט) נתן שני שופרות זה בתוך זה ותקע אם קול הפנימי שמע יצא אם קול (ח) [חיצון] שמע לא יצא כמה הוא שיעור שופר כדי שיאחז בידו אחת ויתקע: ד (י) הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררין חללים נתינים ממזרים חרש שוטה וקטן סרים אדם וסרים חמה פצוע דכה וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן: טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן (כ) אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא (ט) [לשאינו] מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו (י) מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן: ה (ל) התוקע ומתעסק והתוקע ומתלמד והמלמד את בנו והמלמד את תלמידו אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: רועה שהרביץ את צאנו אחורי בית הכנסת וכן חולה שהיה מוטל (מ) אחורי בית הכנסת ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אף על פי שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כוון לבו זה שכוון לבו יצא וזה שלא כוון לבו לא יצא שאין הכל הולך אלא אחר כוונת הלב שנאמר (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזנך ואומר (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה וגו': ו (נ) ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שרואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא שלשה דברים אלו בתוכה תוקעין בה וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד: ז (ס) רבי אלעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים [ר"ש בן אלעזר אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר חודש שלפניו קידשו] שמעון בן הסגן אומר (ע) אם באו עדים מן המנחה ולמעלה תוקעין היו (*ע) אבל אין (יא) [מוספין קרבין] עד שיקדשו החדש אמר ז) ר' יהושע בן קרחה דברים אלו התקינן

נוסחאות כ"י

א) אחר שבת: ב) לפני חמה: ג) ששמעו מפי ב"ד מקודש: ד) נתן: ה) גדול: ו) שבע שלש ושלש: ז) רבי יהודה דברים וכו':

הגהות הגר"א

(כד) שני: (כה) החכמים: (כו) הבייתוסין: (כז) אחד: (כח) וראיתי: (כט) דומה: (ל) דומה: (לא) ראיתי: (לב) בפונדתי: (לג) נתונין: (לד) אין: (לה) הרים: (לו) בגדפינא בחברון בבית בלתין: (לז) חרום וכייר וגדר: (לח) ראיתי: (לט) ראיתי: (מ) בעשישה: (מא) לא אמר כלום: (מב) ואת: (מג) שהימים הראשונים היו טובים: (א) מקודש: (ב) או: (ג) מקודש: (ד) חודש: (ה) ארוך: (ו) גירדו: (ז) הנחת: (ח) החיצון: (ט) את שאינו: (י) וכן: (יא) מוסיפין קרבן:

חסדי דוד

בסברא דנפשייהו והוכרח ר' לסתום במשנה כדעת המרובים ובברייתא נשנית דעתו ואח"ז הובא בביהמ"ד מהו שהעיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על ב' אדרים שאם רצו לעשותן שניהם מלאים עושין שניהם חסרים עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכדאיתא בגמ' ולכן עמד והתקין כשמעתי' ובאותו זמן נשנית מתניתא זו ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה והיינו דפסק הרמב"ם כר' שכתב כשמעברין השנה כותבין אגרות לכל המקומות ומודיעין אותם כו' והוספנו על שנה זו כו' רצו כ"ט יום רצו ל' יום כו' וע"ש:

פרק ב קדשו את החדש כו' קדשוהו אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין הרי זה מקודש. בגמ' דף כ"ה איתא דכתיב אתם ג' פעמים אתם אפי' מזידין ואפי' שוגגין ואפי' מוטעין וזה ליתא אבל הכא דקתני ארבע קשה דהא בקרא ליתא אלא ג"פ אתם והנה הרמב"ם השמיט מזידין שבגמ' וכתב במקומו אנוסין וכתבתי בחבורי פ"ל דדייק כי ע"כ מזידין דבגמ' אין הכוונה מזידין לעבור דחלילה לומר כן על ב"ד וקשר רשעים הוא ואין בדבריהם ממש ומפרש מזידין דיודעין שלא נראה אלא שצריכים בשביל איזה צורך כגון משום מתיא או משום ירקא ולכך נתחכם הרמב"ם וכתב אנוסין במקום מזידין כלומר שהם אנוסין ומוכרחים לעשות כן. ולפ"ז יש לפרש מ"ש כאן אנוסין ברישא והדר מזידין פירושו תרי גווני אנוסין חד כגון שאנסום נכרים וכיוצא בע"כ וחד כגון שנוכך השעה אנסם והיינו מזידין ותרוייהו יליף מחד אתם דסוף סוף אנוסים הן ואידך אתא לשוגג שטעו בחשבונם והשלישי למוטעין ע"י עדי שקר והרמב"ם כלל להנך תרי מיני אונס בהדא וכלשון הרמב"ם הוא בת"כ ומ"ש בסיפא כאן עי' בת"כ ומ"ש הק"א שם דיליף מן ובחמשה עשר יום לחדש וכו' יותר נראה דיליף מקרא בכסה ליום חגנו: ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כו' נתנו חכמים את המצוי למצוי כו'. עי' בגמ' בפירש"י ובתוס' בשם הערוך. והך טעמא איתא בירושלמי ובש"ס דידן נתנו טעם אחר דר"י סובר בר"ה כמה דכייף איניש טפי מעלי כו' ע"ש ומ"מ יש הכרח לטעמא דהכא לר"י כיון דמקרא יש ללמדין לכאן ולכאן אי משום והיו עיני וגו' אי משום נשא לבבנו מה חזה ר"י דקאמר בשל זכרים אלא ע"כ לפי שהוא מצוי כלומר והתורה חסה על ממונם של ישראל ואשכחן כמה זמני דתלמודא לא נקיט עיקר הטעם: ר' אלעזר בר צדוק אומר

מצפה שמואל

(ק) כב: וירושלי' פ"ב הל"א: (ר) שם ושם ויומא פ"ג הל"א: (ש) עי' ירושלי' פ"ב הל"ב כנו"י: (ת) שם ושם: (א) כג: (ב) כד: ועי' ירושלי' שם ספ"ד: (ג) שם ושם: (ד) שם וירושלי' שם סהל"ה: (ה) כה. (ו) שם וירושלי' שם הל"ה: (א) עי' תו"כ פ' אמור וירושלי' פ"ב הל"ז ופ"ג הל"א ושביעית פ"י: (*א) עי' מיי' פ"ב מהל' קה"ח הל"ב וע"ש סוף פ"ג: (ב) סנהדרין י"א: (ג) עי' כה.: (*ג) עי' מיי' שם הלכה כב ובהגהות מיי' שם: (ד) ירושלמי פ"ג הל"א ונדרים פ"ו הל"ח וסנהדרין פ"א הל"ב ושביעית פ"י: (ה) עי' ספרי פ' נשא וסוכה פ"ה הל"ו: (ו) עי' כו: וירושלמי פ"ג סוף הל"ה: (ז) כז: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ג: (ח) עי' ירושלמי פ"ג הל"ו: (ט) שם וירושלמי פ"ג הל"ז: (י) כט.: (כ) עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"ג: (ל) עי' כח: ועי' ירושלי' פ"ג וברכות פ"ז הל"ב: (מ) כט. וירושלמי פ"ג הל"ז: (נ) כט. וירושלמי פ"ד הל"ב: (ס) עי' ירושלמי פ"ב סוף הל"ה: (ע) ל: ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד: (*ע) עי' מיי' פרק ב' מהלכות קדוש החודש הלכה ו':

מנחת בכורים

המועדות בכסליו מפני חנוכה ובאדר מפני הפורים והוסיף רבי כאן אדר שני דתנא במשנה סבר דחודש העיבור הוא לי' א"כ ממילא ידעי בני הגולה דכיון דנתעבר ביום ל"א נקבע ר"ח אדר השני ורבי פליג וס"ל דצריך להודיע: יד אלא באחד בשבת. דדרשי ממחרת השבת שבת ממש והיה יום ל' של אדר בשבת ומתאוים שיקודש החודש כדי שיהיה העומר אחר שבת ושכרו עדים שיעידו שנראה הלבנה בזמנה כדי לקדשו: נתונין לך. אע"פ שלא הכלים תנאו ומן הדין צריך להחזיר שכרו כיון שלא תקן מ"מ יהיה לו דהפקר ב"ד הפקר כדנפקא לן ביבמות פ"ט ב' מקרא דעזרא י' וכל אשר לא יבא לעצת השרים וגו' יחרם כל רכושו: טו עדיו עמו. להעיד על העד שראה את הלבנה להעיד עליו שהוא נאמן: העד. שידע עדות החודש: והעיד בו. בעד שידע החודש ור"כ הסדא אחרינא הוה בהדיה ולא חשיב ליה מפני כבודו שמביאין ראיה מן הגדול שמחללין שבת ואין מביאין ראיה מן הקטן: משיאין משואות. מבואר במשנה שמדליקין את בראשי ההרים הגבוהים בליל ל"א להודיע שקדשו ב"ד ביום ל': בסרטבא. שם הר וכן כולן: טז לאור ליל עבורו. היינו של יום העבר דהוא יום עיבור שבו מעברין חודש היוצא ומדליקין בליל שאחריו: כיצד היו עושין. כשחל בשבת ומפרש ואזיל: ובשבת. או שבת: למ"ש. דכשחל ביום שבת הרי הוה ליל עבורו ואם חל בע"ש ידעי דקדשי בע"ש דאם שבת ר"ח הוה יום ל"א ואין משיאין על חודש מעובר כמבואר לקמן: אין משיאין. משום ר"ח שחל בע"ש דאם נשיא במ"ש לא ידעינן מתי ר"ח דאולי נקבע בשבת ולא אמרינן דנשיא אמלא ג"כ וכשחל ר"ח בע"ש לא נשיא כלל דאז ידעינן דחסר הוא דאי מלא הוה היו משיאין במ"ש משום דאתי למיטעי דיאמר שבת ר"ח הוא ומלא הוא והא דלא השיאו במ"ש אתנוסי הוא דאיתנוסי אבל השתא דמשיאין אחסר גם כשחל ר"ח ע"ש משיאין במ"ש ואז ליכא למיטעי כלל: לפניה. פגימת הלבנה בשעה שנראה חסרונה לאיזה צד היה אם אמר שהיה לצד החמה לא אמר כלום דא"א שיהיה כן וכדמפרשינן בגמרא: לצפונה. של חמה כשנכנסים במערב והלבנה אינה נראית ביום ל' מחמת קטנותה אלא בעת שקיעת החמה ואמר שהלבנה לצפונה היתה בטלה עדותו ומיירי בימות החמה שהחמה מהלכת כל פני מזרח ודרום ומערב ביום נמצא החמה הולכת במערב הרבה ביום וקודמת את הלבנה ברוב הימים ולבנה בעת שקיעת החמה לצד דרום ולכן לדרומה דבריו קיימין אבל במשנה דתנא לצפונה דבריו קיימין ולדרומה בטל עדותן מיירי בימות הגשמים דהולכת ביום קצר רק פני דרום ושוקעת במערבית דרומית א"כ הלבנה במערב הוא לצד צפון והכי מוקמינן בגמרא (כ"ד א'): קיימת. דמטעי טעי בהכי: עם אחרים. כשיעיד עוד עד כמותו מצטרפין ומקבלין עדותן לעדות החודש דס"ל אידך חד לגבי תרי: מוטה. הלבנה מוטה קצת: אין מצטרפין. דהוה הכחשה: בענן. דיום המעונן היה וראינוה מאירה מתוך הענן: לא אמר כלום. דדילמא חזיה לאו כלום הוא: בעשיש. דרך זכוכית ראה אותה: במים. תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה: לא אמר גרסינן. כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: ר"א בר"צ. פליג על ת"ק דס"ל במשנה דאף שלא נראה בזמנו רק ביום ל"א מ"מ מצוה על ב"ד לקדש החודש אף שלא תליא בקידושין דממילא הוה ר"ח וע"ז פליג וס"ל דאין מקדשין כדמפרש טעמא: שכבר קדשוהו שמים. כן מבואר במשנה והגר"א גרס בשינוי לשון שגמר מעשהו שמים כלומר דנגמר החודש בשמים כשאין ב"ד של מטה מקדשין ביום ל' בתחלת ליל ל"א מקדשין ב"ד של מעלה (ירושלמי פ"ב הל' ה'): סוריא. להודיע שקדשו בית דין החודש ביום ל': למחר. ביום ל' דאף דידעו מהעדים בלילה וידעי דביום מחר יקדשוהו מ"מ כל זמן שלא שמעו מפיהם עדיין מקודש אין הולכין להודיע ובגמרא (דף כ"ב) מסקינן דעל כל החדשים שלוחין יוצאין מבערב וניסן ותשרי עד שישמעו מפי בית דין מקודש: יז למה לא נתפרשו. מבואר במשנה אידי דתנא שם דר"ג גזר לר"י שיבא במקלו ובמעותיו ביוה"כ שחל להיות בחשבונו ושמע אליו כדא"ל רבי דוסא בן הרכינס אם אתה בא להרהר אחר ר"ג וב"ד צריכין אנו לדון על כל שופט ושופט מייתי לה שם הכי: לאלדד ומידד. בתמיה וכי שוה הוא לו אבל כיון שלא נתפרש משיבין לו אולי הוא כזקן אחר שלא נתפרש: ה' אשר עשה. שמואל אמר לישראל שעשה לכם נסים על ידי משה ואהרן ירובעל יפתח ובדן ושמואל כדמסיים וישלח ה' את ירובעל והכל מדברי שמואל (והדא רחיה הוא): גדעון. שעשה ריב עם הבעל וכן הוא בגמרא: בדן. זה שמשון דאתי מדן: ואומר. לראיה דחשיב שמואל כמשה ואהרן: בקוראי שמו. קוראים אל ה' והוא יענם א"כ חשיב הני ג' גדעון שמשון ויפתח בין שלשה החמורים משה אהרן שמואל: ואל השופט. אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שהולך אל שופט שלא היה בימיו אלא ללמדך שאין לך לבקש אלא שופט שבימיו ואין להרהר אחריו: מה היה. שהימים הראשונים היו טובים מאלה והיו השופטים חשובים וסיפא דקרא כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שבדורות הראשונים היו חכמים וצדיקים לפיכך היו טובים מאלה וא"א שיהיו אחרונים כראשונים:

פרק ב א מקודש. דאף בטעות מקודש דמרבינן מדכתיב אשר תקראו אותם חסר וא"ו וקרינן אתם תלת הדבר בכ"ד אתם אפילו מזידין אפילו מוטעין אפילו שוגגין דכתיב ג' פעמים: שוגגין. שטעו בחשבון מעצמם: מוטעין. שהטעו אותן עדים ואמרו ראינו הלבנה ולא ראו: לפני זמנו. יום כ"ט: לאחר עיבור. יום ל"ב: פחות משלשים יום. מפרש קודם זמנו: יתר על ל"א. גרסינן ופירושא הוא הא דלאחר עיבורו וכ"ת בירושלמי פ"א הל' ג'. וי"מ דקאי על חודש העיבור וכמ"ד עיבור שנה שלשים יום: ת"ל חדש. החדש הזה לכם ראש חדשים והיינו ימות הלבנה והוא כ"ט י"ב תשצ"ג חלקים א"כ א"א בימים שלמים אלא אי יום יותר אבל לא יותר ולא פחות מכ"ט דימים שלמים כ"ט הוא: לאחר שני ימים. דעד הכא מיירי שרוצים ב"ד לעבר ולחסר לאיזה צורך אבל מניין כשלא נראה לבנה כלל דיקדשו ביום ל"א דאולי רק בראיה תליא מילתא ת"ל יום שנאמר ובט"ו יום לחודש ויום מיותר אלא להורות דהעיבור והחיסור הוא רק ביום א': ב בתעניות. כשגוזרין תענית על הצבור מצוה לתקוע בחצוצרות כדכתיב בקרא וכי תבואו מלחמה על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וה"ה בכל עת צרה שלא תבא על הצבור: שלש פעמים. של ג' ג' תקיעה ותרועה ותקיעה וס"ה ט': ובמסעות. בעת שנסעו ממקומם במדבר בדכתיב קראי: דגל ודגל. ג' שבטים אחר שנסעו ממקומם היו תוקעין: מטה. כל שבט נמצא בכל דגל ג"פ: בחצוצרות שעשה משה. דכתיב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות ומבואר במשנה בתענית בשל זכרים כפופין ופיהן מצופין כסף ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות: ר"י אומר. מבואר במשנה דפליג על ת"ק דס"ל דשוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ותוקעין בשל יעלים פשוטין וע"ז אמר ר"י במשנה דבר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים ומבאר כאן הטעם דנתנו חכמים המצוי והוא שופר של אילים זכרים למצוי כגון ר"ה אבל של יעל הנקרא שטיינבוק שאינו מצוי הוא ביובל שהוא א' לחמשים שנה (ירושלמי פ"ג הל"ה) ומסקינן דבר"ה בשל זכרים כפופים וכן הלכה: ג וקצרו. ונשאר כדי שיאחזנו בידו ויראה כ"ש לכאן ולכאן: אפילו במינו. כרבנן אתיא אבל לר"נ במינו כשר ואפילו מעכב התקיעה (ועי' ברא"ש שהביא תוספתא זו ומ"ש בזה): ד משוחררין. דאינם מחוייבים דינם כנשים ופטורין ממ"ע שהזמן גרמא כמו נשים: חש"ו לא גרסינן. וכן במס' מגילה לענין מגילה תנא כהאי ליגנא וליתא חש"ו דפטורין מכל מצות האמורות בתורה: סרים אדם. דרך התוספ' לשנות כן וכן תנא במגילה ומילתא דפשיטא הוא: ואין מוציאין. דדילמא נשים נינהו ופטורין: את מינו. אנדרוגינוס כמותו דממ"נ אם הוא נקבה חבירו נקבה ופטורה: את מינו. דשמא הוא נקבה וחבירו זכר: את מינו. דלא אתי צד עבדות דידיה ומפיק צד חירות דחבריה: ו ועוד זאת. קאי על משנה דפ"ד דביו"ט שחל בשבת תוקעין במקדש אבל לא במדינה והתקין ריב"ז שיהיו תוקעין גם ביבנה ובכ"מ שיש בית דין ומבאר שזאת היתה יתירה ירושלים בבנינה מיבנה אחר חורבן: רואה. פרט ליושבת בנחל: ושומעת. פרט ליושבת בהר: וקרובה. פרט חוץ לתחום: ויכולה לבא. פרט למפסיק לה נהרא ובגמרא מפרשינן למה תנא ועוד ומפרשינן דחסורי מחסרא והכי קתני בירושלים תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבין וביבנה אין תוקעין אלא במקום ב"ד לכן אמר ועוד זאת יתירה: שלשה דברים. רואה ושומעת כהדא חשיב להו: ז אם לא נראה בזמנו. כגון שלא נראה ביום ל' אין ב"ד מקדשין דממילא קדוש ומייתי לה הכא איידי דתנא דתוקעין במקום שיש בית דין משום שהם מקדשין החודש וידעי בקביעות החודש ולכן דחיה שבת כשחל ביו"ט לכן אמר דכל שלא נראה אין מקדשין: רשב"א לא גרסינן כנוסחת הגר"א. מן המנחה ולמעלה. שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש כמבואר במשנה: אין מוסיפין. קרבן מוסף אין מקריבין עד למחר: דברים אלו. המבוארים במשנה כגון שיהיו תוקעין בכל מקום שיש

ב"ד

התקינן רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש לכשיבנה הבית במהרה יחזרו דברים אלו ליושנם : ח (פ) רבי יהודה אומר רבי אלעזר (יב) (ויקרא כג) שבתון זו קדושת היום זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קודש קדשהו (יג) אמר לו רבי עקיבא מפני מה לא נאמר שבתון שבות (יד) [שכן הוא פוגע בשביתה ראשון אלא] זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש (טו) קדושת היום : ט (צ) מקום שנהגו לומר כדברי ר' עקיבא אומר כדברי ר"ע כדברי ר' יוחנן בן נורי אומר [כדברי רבי יוחנן] רשב"ג אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר רשב"ג מה מצינו בכל מקום אומרה (טז) [ברביעית] אף כאן אומרה (יז) [ברביעית] רבי אומר מה מצינו בכל מקום אומרה (יח) [עם אמצעית] אף כאן אומרה (יט) וכשקדשו את השנה באושא (ק) ביום הראשון א) עבר ר' יוחנן בן ברוקא ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רשב"ג לא היינו נוהגין כן ביבנה ביום השני עבר רבי (כ) [חנניה] בנו של רבי יוסי הגלילי ואמר כדברי רבי עקיבא ואמר רשב"ג כך היינו נוהגין ביבנה : י אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות (כא) [א] [אם] אמר (ר) שלש (כב) מכולם יצא אין מזכירין זכרון ומלכות ושופר של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם היתה פורענות של עו"ג מזכירין אותה בפ"ע (ש) המתחיל מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה (כג) [ואומר] של נביאים ושל כתובים באמצע (ת) אין אומרים (כד) [מלכיות עם הזכרונות] ולא זכרונות עם השופרות ואם אמר לא אמר כלום וצריך לאומרה שניה : יא (א) פקדונות כזכרונות שנאמר (בראשית כא) וה' פקד את שרה וגו' [ואומר (שמות ג) פקד פקדתי אתכם וגו'] רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות רבי יהודה אומר לא (כה) [היה אומרן] עמהן זכרון שיש (כו) [עמו] תרועה כגון (ויקרא כג) זכרון תרועה מקרא קדש רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרן [ב] אלא עם הזכרונות בלבד תרועה שאין עמה (כז) ב) [זכרון] כגון (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם ר' יוסי אומר (כח) עם השופרות רבי יהודה אומר (כט) לא היה אומרן [עמהם] מלכות שיש עמה (ל) [שופר כגון (תהלים צח) בחצוצרות וקול שופר וגו'] רבי יוסי אומר אומרה עם המלכיות ועם השופרות רבי יהודה אומר ג) לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (שם ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' (לא) רבי יוסי אומר אומרן עם (לב) [מלכיות] רבי יהודה אומר לא היה אומרן (לג) [עמהן מלכיות שאין עמה שופר כגון] (תהלים מז) זמרו לאלהים זמרו וגו' כי מלך כל הארץ אלהים (לד) [זמרו משכיל מלך אלהים על גוים] רבי יוסי אומר (לה) [אומרן עם המלכיות] רבי יהודה אומר (לו) [לא היה אומרן] (שם כד) שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד (לז) [וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות] וגו' ר' יוסי אומר ד) (לח) [כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר אומרן כולן כאחד] זכרונות האמורות (לט) [בענין בקשה] רבי יוסי אומר אומרן כולן כאחד רבי יהודה אומר ראשונים בפני עצמן ושניים בפני עצמן : שופרות האמורות בענין גדעון ובענין יהושע ר' יוסי אומר אומרן ה) כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר האמורין בשעת מעשה לעצמן בשעת פקידה לעצמן: יב סדר תקיעות שלש של שלש שלש (ב) שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות שמע שש תקיעות (מ) [ושלש] תרועות (ג) אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא [שמע [ג] תקיעה מזה ותקיעה מזה ותרועה מזה תקיעה מזה ותרועה מזה אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא שמע תקיעות וברכות בין שהקדים תקיעות לברכות ובין שהקדים ברכות לתקיעות יצא] (ד) תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת תקע והריע ותקע (ה) בנשימה אחת לא יצא (ו) מתלמדין לתקוע בשבת (מא) [אין] מעכבין את הנשים ואת הקטנים מלתקוע בשבת (מב) [ואצ"ל] ביום טוב : יג יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת (ז) בית שמאי אומרים מתפלל עשר ובית הלל אומרים מתפלל תשע יום טוב שחל להיות בשבת בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ואומר של שבת בפני עצמה ושל יום טוב בפני עצמה ומתחיל בשל שבת ובית הלל אומרים (מג) [מתפלל שבע מתחיל] בשל שבת ומסיים בשל שבת (מד) [ואומר] קדושת היום באמצע אמרו בית הלל לבית שמאי והלא במעמד כולכם זקני בית שמאי ירד חוני הקטן ואמר שבע ואמרו [לו] כל העם נחת רוח (מה) [היה] לך אמרו להם בית שמאי מפני שהיתה שעה ראויה לקצר אמרו להם בית הלל אילו היתה שעה ראויה לקצר היה לו לקצר בכולם : יד רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן וחכמים אומרים כל אחד וא' מוציא [את] עצמו (מו) [אמר להן אם כן (ח) למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את מי שאינו יודע אמר להם] אם כן למה מתפללין כל אחד ואחד לעצמו (מז) [אמרו לו] מפני ששליח צבור מתקין את עצמו אמר להם א"כ למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו להוציא את מי שאינו יודע אמר להם כשם שהוא מוציא את מי שאינו יודע כך הוא מוציא את מי שיודע :

סליק להו תוספתא ממסכת ראש השנה

הגהות הגר"א (יב) אומר כתיב שבתון זכרון תרועה מקרא קדש שבתון זה : (יג) בעשיית מלאכה : (יד) שבו פתח הכתוב תחלה אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה : (טו) זו : (טז) באמצע : (יז) באמצע : (יח) ברביעית : (יט) ברביעית : (כ) חנינא : (כא) ואם : (כב) שלש : (כג) אומר : (כד) מלכיות עם זכרונות : (כה) יאמרה : (כו) עמה : (כז) ולא כלום : (כח) אומרה : (כט) אינה אומרה כל עיקר : (ל) תרועה כגון תרועת (יום) [נ"ל מלך] בו : (לא) אתה הראית לדעת וגו' : (לב) המלכיות : (לג) כל עיקר : (לד) וגו' : (לה) שתים : (לו) אחת ושוין במלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהוא אחת : (לז) ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה רי"א : (לח) ראשונה שתים שניה שלש ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים : (לט) בעניה ובקשה : (מ) ושש : (מא) ואין : (מב) ואפילו : (מג) מתפללים שבע ומתחיל : (מד) ואומרים : (מה) יהיה : (מו) אמרו לו : (מז) אמר להן :

אור הגנוז

פרק ב [א] שבע מכולם יצא דברי ר"ע ר"י בן נורי אומר אין פוחתין משבע אם אמר שלש מכולם: [ב] אלא עם הזכרונות בלבד תרועה שאין עמה זכרון כגון יום תרועה יהיה לכם רבי יוסי אומר אומרה עם השופרות. רבי יהודה אומר לא היה אומרן עמהם מלכות שיש עמה שופר כגון בחצוצרות וקול שופר וגו' אומרה עם המלכיות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד. מלכות שאין עמהן שופר כגון זמרו לאלהים זמרו וגו' כי מלך על כל הארץ אלהים זמרו משכיל מלך אלהים על גוים רבי יוסי אומר אומרן עם המלכיות ר' יהודה אומר לא היה אומרן עמהן. שמע ישראל וגו' וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' ר' יוסי אומר אומרן עם המלכיות ר' יהודה אומר לא היו אומרן. שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך וגו' ר' יוסי אומר אומרן כל אחד ואחד בפני עצמו ר' יהודה אומר אומרן כולם כאחד רבי יהודה אומר ראשונים בפני עצמן ושנים בפני עצמן. כל זה גי' הכ"י : [ג] מט' בני אדם כאחד יצא :

נוסחאות כ"י

א) ירד ר' יוחנן בן נורי ואמר כדברי ר' יוחנן בן ברוקה : ב) שופר : ג) אומרה עם המלכיות בלבד : ד) אומרן : ה) כלן כאחת :

חסדי דוד

אומר אם לא נראה בזמנו כו'. כבר נשנו דבריו בפרקין לעיל. והכא לא מייתי אלא להודיע דרשב"א פליג ובדבריו נראה דיש למחוק תיבת לא וצ"ל אם נראה בזמנו וכו' והיא סברת פלימו דמייתי בגמ' דף כ"ד ובפרק קמא דסנהדרין ומפרשי שם הטעם ע"ש : פקדונות כזכרונות וכו'. פי' לאפוקי פקדונות שאינן כזכרונות שאינן ענין להם כגון ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם שהוא לשון מנין וכן פקודי ה' ישרים דפשיטא דלכ"ע לא מהני אבל בההן מענין זכרון בהא פליגי. ומ"ש בסיפא זכרונות האמורות בענין בקשה וכו' שמוה היא ולא נזכרה לא בבבלי ולא בירושלמי. ואולי צ"ל בענין הקשה דהיינו עבודה קשה שהוא גבי יציאת מצרים. וצ"ע ר' יוסי אומר אומרן כל אחד ואחד בפ"ע ור' יהודה אומר כו' וה"פ דבשמות כתיב וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים וגו' וכן במראה הסנה כתיב לך ואספת וגו' פקוד פקדתי אתכם וגו' ובפ' וארא כתיב וגם אני שמעתי וגו' ואזכור את בריתי. ור"י לטעמי' דסובר פקדונות הרי הוא כזכרונות ולכן אומרן כל אחד ואחד בפ"ע. ור' יהודה מחשיב ראשונים בפ"ע ושניים בפ"ע כלומר לדידי ליכא אלא תרי דפקדונות אינן כזכרונות אלא אפי' לדידך אודה לי מיהא דראשונות שהן בענין אחד אפי' ק' כחד חשיבי וא"כ ליכא עכ"פ אלא תרי ור"י אמר לך ליתא אלא לדידי אפי' תרי כחד עניינא חשבינן כל חד בפ"ע דומיא דהיא דשאו שערים ראשיכם דבסמוך ופלוגתייהו בגדעון ויהושע היינו נמי כעין פלוגתא דלעיל דגבי גדעון כתיב בשופטים (ז יח) ותקעתם בשופרות וגו' ואמרתם לה' ולגדעון ואח"כ במעשה כתיב ויבא גדעון ויתקעו בשופרות וגו' ויקראו חרב לה' ולגדעון וכתיב עוד ויתקעו שלש מאות השופרות וישם ה' וגו' וקאמר ר' יוסי דההך מני לצאת ידי חובתו מפסוקי נביאים של שופרות שהרי יש בהם יותר מג' ולר' יהודה ליכא אלא תרי שהרי חד בצווי כתיב בפקידה דהיינו בצווי והשאר במעשה ותשיבי כלהו דמעשה לחד לפום שיטתי'. וה"נ גבי יהושע בענין יריחו (יהושע ו' ד') ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות וגו' והכהנים יתקעו בשופרות וכן כתיב אח"ז בשמעכם את קול השופר יריעו וגו' ועוד כתיב ויהי כאמור יהושע אל העם וגו' ותקעו בשופרות הרי ג"פ דצווי ולר' יוסי בהני לחוד יצא י"ח וה"נ בשעת מעשה (פסוק י"ב) וישכם יהושע בבקר וגו' מצינו שופרות יותר מג' פעמים ולר' יוסי מני לצאת י"ח גם בהני לחוד ולר' יהודה מה דכתיב בחד עניינא לא חשיבי רק כחד והצווי והמעשה אינם נחשבים רק כתרי ואכתי חד קרא בעי למימר :

מצפה שמואל (פ) עי' הסוגיא לב. וירושלמי פ"ג הל"ה : (צ) שם וירושלמי פ"ד הל"ו ופסחים פ"י הל"ה ועי' פ"ג כאן ה"א ופסחים פ"ד הל"א וסנהדרין פ"א הל"ב : (ק) ר"ה שם ושם : (ר) ירושלמי פ"ד הל"ז כנו"י : (ש) לב : (ת) עי' ירושלמי פ"ד הל"ז : (א) שם וירושלמי שם כל הענין : (ב) עי' לג: וירושלמי פ"ד הל"י : (ג) לד: וירושל' ברכות רפ"ב : (ד) עי' כח. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ג ופ"ד הל"י : (ה) עי' סוכה מח: וירושלמי כאן פ"ד הל"י : (ו) עי' לג: וירושלמי פ"ד הל"ט : (ז) עירובין מ: וירושלמי שבועות פ"א הל"ד ועי' כאן פ"ד הל"ו : (ח) לד: ועי' ירושלמי סוף מכילתין וברכות פ"ד :

מנחת בכורים

ב"ד לולב ניטל בגבולין כל שבעה יום הנף כולו אסור שיהו מקבלין עדות החודש כל היום : חזרו. דכל עיקר התקנה היה בזמן חורבן דלולב ניטל כל שבעה זכר למקדש וכשיבנה ב"ב לא עבדינן זכר וכן כולהו וגם עיקר התקנה דמקבלין כל היום היינו משום דלא אתי לאקלקולי מידי אבל כשיבנה ב"ב ואיכא חשש קלקול הלוים בשיר של תמיד בין הערבים אין מקבלין אותו היום כתקנה הקודמת : ח כתיב שבתון זכרון תרועה מקרא קודש כן הוא נוסח הגר"א וכן הוא בגמרא (ל"ב א') : אומר. משום ר"א : קדושת היום. דתפלה : קדשהו. בעשיית מלאכה וכן גרס הגר"א בהדיא וכן הוא בגמרא : בנוסחת הגר"א שבו פתח וכו' וכן הוא בגמרא וה"ט כיון דהוא נאמר מתחלה והוא עיקר הדבר מסתמא המוקדם בקרא בא להזהיר על המלאכה : קדושת היום. ושבתון הוא שבות והגר"א הגיה כן להדיא אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה וכן הוא בגמ' : ט כדברי ר"ע. הס"ל דאומר קדושת היום עם מלכיות ותוקע וזכרונות ותוקע שופרות ותוקע : כדברי ר"י. שכולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ותליא במנהג וכן הלכה כר"ע וכן נוהגין : עם הזכרונות. ולא כר"ע דאמר עם המלכיות ובזה ס"ל כר"ע דתוקע למלכיות ולא כריב"נ דכולל עם קדושת השם ואינו תוקע : אומרה באמצע. גרסינן בדברי רשב"ג וכן הגיה הגר"א דבכ"מ קדושת היום ברכה רביעית וג' לפניה וג' לאחריה אף כאן דאיכא ט' אומר עם הזכרונות שהיא חמשית ג' לפניה ומלכיות וקדושת היום עם הזכרונות ואחר כך שופרות וג' לאחריה הרי קדושת היום באמצע : רבי אומר. מה בכל מקום ברביעית גרסינן וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא וס"ל כר"ע ממש דכולל קדושת היום עם מלכיות אבל פליג על ריב"נ דס"ל מלכיות עם קדושת השם דזה ליתא בין לרשב"ג בין לרבי : כך היינו נוהגין. כלומר דתוקע למלכיות ובהא ס"ל דלא כר"ע דלר"ע כולל מלכיות עם קדושת היום ולר"ש קדושת היום עם הזכרונות ומלכיות ברכה בפ"ע : י מעשרה פסוקים. המדברים במלכיות שלש מתורה וכן מנביאים וכן מכתובים ומסיים עוד קרא בשל תורה הרי עשרה ומפרשינן טעמא כנגד עשרה הלולים שנזכר בהללו אל בקדשו דנאמר הללוהו בתקע שופר : ומשלים בנביא. ר' יוסי פליג עליה דמסיים בשל תורה ואם השלים בנביא יצא : מזכירין אותה. ולא גרסינן בפ"ע וכנוסחת הגר"א. ומסיים פסוק עיקרי. ופליג על ת"ק דאמר לעיל דמשלים בנביא : עם הזכרונות. בברכה א' : יא וה' פקד את שרה. אף דשל יחיד הוא וצריכין לזכור של רבים מ"מ כיון דאתו מינה רבים כרבים דמי : ואומר פקד פקדתי. האמור בשמות שנאמר במצרים גם זה יכול לאומרה עם הזכרונות : ר"י אומר. שזה שנאמר בפקדונות בזכרונות ר"י ס"ל הכי ובגמרא הגירסא דברי ר"י : לא יאמרם. גרסינן (הגר"א) דפקדונות אינם כזכרונות : עם הזכרונות. בלבד דתרועה לאו לשון שופר הוא עד דמזכיר שופר בהדיא : עמהן כלל. משום דתרועה לאו כלום הוא וכן פליגי הכ"ג במלכיות כדלקמן : מלכות שיש עמו תרועה. כגון ותרועת מלך בו גרסינן וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא ופליגי בזה אי תרועה הוה בכלל שופר או לא : אלא עם המלכיות בלבד. גרסינן וכן הוא בגמרא ולפי הנוסחא דהכא פליג בקרא דחצוצרות וקול שופר דמסיים הריעו לפני המלך ה' אי הוה בכלל מלכות אי לא ופלוגתא אחרינא הוא : אומרן עם המלכיות. דכיון דאמר אחד אין עוד הוה כמלכות : כל עיקר. דבעינן מלכות בהדיא : מלכות שאין עמה שופר ל"ג וכנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא : שתים. נחשב לשני פעמים דמלכנו מלכות הוא : אחת. דמלכנו כיון דעל חד אומה הוא לאו בכלל מלכות הוא : כסא קדשו. לאו לשון מלכות הוא ולא נשאר אלא מלך אלהים על גוים ולכן הוה חדא : בנוסחת הגר"א ראשונה : שתים. שאו שערים ראשון הוה כב' מלכות דמי זה מלך הכבוד הוא במנינא : אחת. דמי זה לאו ממנינא א"כ בפעם ראשון דלא נאמר מלך הכבוד אלא פ"א נמנה לפ"א והשניה לב' פעמים וכן הגירסא בגמרא ודלא כתוס' זו דמשובשת : בענין הקשה. גרסינן : כולן כאחד. שאינם עולין רק לזכרון א' : ראשונים. אולי הוא הך דויזכור את נא אשר אנו אומרים היום (ת"ב) : בענין גדעון. בשופטים ז' ובעת הלחם עם מדין נאמר שם בצווי שנים לתקוע בשופרות ואח"כ נאמר בעת המעשה : יהושע. בעת שכבש יריחו נאמר שם בצווי וכן בשעת מעשה : כל א' וא'. כל א' הוה מנין בפ"ע לענין שלש שבנביאים : בשעת מעשה. בעת שעשו כל השופרות הנאמר כחד חשיבן : בשעת פקידה. בעת הצווי לעצמן : יב תקיעה של כל הסדר. היינו שש תקיעות : כשלש תרועות. נמצא תקיעה כתשעה תרועה : יבבות. כחות בעלמא ונמצא שיעור תרועה הוא ג' כוחות וי"מ דיבבא הוא ג' כוחות ותרועה הוא ט' כוחות וכן עושין לכתחלה : ה"ג שמע תקיעה מזה ותרועה מזה. ולא גרסינן ותקיעה מזה בפעם ראשון וזה הוא לכנו"י אבל באמת מיותר הוא וכגירסת הגר"א : תקע והריע ותקע. והריע ותקע. כיון דלא תקע קודם תרועה אינה נחשב אלא פ"א (ועי' בפוסקים שהאריכו בתוספתא זו) : מתלמדין. הגדולים מתעסקין לכתחלה ללמד הקטנים שהגיעו לחינוך אף בשבת : ואין מעכבין. אף שהן בקיאין לתקוע ואין בו משום שבות ומיירי כאן בקטן שלא הגיע לחינוך דאין מתעסקין אבל אין מעכבין בדיעבד והכי מוקמינן בגמרא : יג עשר. שבת בפ"ע ויו"ט בפ"ע א"כ הוה עשר בר"ה עם זכרונות ושופרות : ומסיים בשל שבת ולא בשל יו"ט. ואין הלכה כן אלא מסיים גם בשל יו"ט כדעבדינן האידנא : יהיה לך. גרסינן כנוסחת הגר"א דכדין עשה : יד הרבים. אף הבקי הוא מוציא : מוציא א"ע. ואיי בתפלת הש"ץ : מתקין. מסדר התפלה : אמר להם. א"כ למה מורידין לא גרסינן :

חדושים על תוספתא מס' ר"ה מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב.

תוספתא פ"א לא נדר הימנו אלא בל' באלול כו'. בגמ' אי' אף בכ"ט באלול אף למ"ד ל' יום בשנה חשיב שנה ע"ש : **שם** בעומר אם בא חדש בזמנו מיד הוא כלה. פי' בר"ה שחל להיות אחר השבת או לפני השבת אם בא חדש והיה יום א' ר"ה כלה למחר מיד. ואם לאו שצריך לעשות ב' ימים ר"ה מתעכב ליום ג' דהיינו שבת וב' ימים דר"ה : **שם** הוו במים דבריו קיימין. בגמ' אי' לא אמר כלום : **שם פ"ב** בתעניות תוקעין שלש של שלש כו'. לא הבנתי דבתעניות שש ברכות הן ובאחת אומר תקעו ובאחת הריעו ע"ש ולר' יהודה על כל ברכה קש"ק ע"ש בגמ' : **שם** ר' יהודה אומר לא היה אומרן. עי' בגמ' דלא פליגי אם אומרה עם המלכיות רק אם הוא א' או שנים : **שם** וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א'. לכאורה היה נראה לפרש דהיינו תר"ת סדר א' דמה שהריע ותקע אח"כ אינו כלום הואיל שלא היה לפניו תקיעה דתקיעה אחרונה אינה עולה לפני' ואפשר אף דמשך בתקיעות אחרות כשנים וכדתני במשנה. ואפשר לפרש עוד דאין בידו אלא א' היינו תקיעה אחרונה דאותה שלפניה נפסלו מפני שהפסיק בתרועה פסולה שתקע אחר תקיעה ראשונה. והרמב"ן ז"ל גורס תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' דהיינו תקיעה אחרונה עי' בר"ן : **שם** בנשימה א' לא יצא. כל הפוסקים הביאו מהירושלמי דיצא. ואפשר ע"ש כאן : סליק

תוספתא

סוכה פרק ראשון

פרק א א סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר (א) אמר רבי יהודה (א) מעשה (ב) [בסוכת הילני בלוד שהיתה גבוהה יתר] מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין (ג) [אצלה] ולא (ד) [אמר אחד מהן דבר אמרו לו מפני שהיא אשה ואין אשה חייבת בסוכה] אמר להם והלא שבעה בנים (ה) [תלמידי חכמים היו לה וכולן (א) שרויין בתוכה]: ב [סוכה] שחמתה מרובה מצלתה פסולה בד"א מלמעלה אבל מן הצדדין אפילו כולה מלאה המה כשרה (ו) (ב) סיכך על גבי מטה ועל גבי אילן שהן גבוהים י' טפחים אם היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה ואם לאו פסולה (ז) [סוכת (ג) הרועים סוכת הקייצין (ד) וסוכה גזולה פסולה]: ג סיככה בחבלים (ה) ובפקיעי עמיר ג) (ח) [כשרה] סיככה בהוצני פשתן כשרה באניצי פשתן פסולה (ט) [בקוצים (ו) ובדוקרנים] (ז) אע"פ שדבקן זה בזה (י) [כשרה סיככה בשבולין אם (ח) היה הקש מרובה על הדגן כשרה ואם לאו פסולה (ט) ר"י בר' יהודה אומר] סככה בבלאי כלים (יא) [כשרה]: ד (יב) [מסככין בנסרים (י) דברי רבי יהודה וחכמים אוסרין עד שיהא בינו לחבירו כמלואו (כ) אמר רבי יהודה מעשה בשעת סכנה (*) שהיינו זוקפין סולמות ומסככין על גביהן נסרים וישנים תחתיהן אמרו לו] אין שעת הסכנה ראיה [אבל הכל מודים שאם יש בנסר ארבעה טפחים ג) שיהא בינו לבין חבירו כמלואו: (ל) תלה בה אגוזים אפרסקאות ורמונים וגלוסקאות פרכילי ענבים ועטרות של שבלים כשרה לא יאכל מהן אפילו ביו"ט האחרון של חג ואם (ל*) (מ) התנה עליהן שיאכל מהן בחג מותר]: ה (נ) חצר גדולה שמוקפת עמודין הרי עמודין כדפנות (ס) עושה אדם [את חברו] דופן כדי שיאכל (יג) [וישישתה] ושיישן ולא עוד אלא שאדם זוקף את המטה ופורס עליה סדין כדי שלא תכנס (יד) [חמה] לא על האוכלים ולא על המת (ע) מודים חכמים לר"א שאין עושין (טו) [אהלים] בתחלה ביו"ט ואצ"ל בשבת (טז) [על מה נחלקו על המוספין] שר"א אומר אין מוסיפין ביו"ט ואצ"ל בשבת וחכ"א מוסיפין בשבת ואצ"ל ביו"ט: (פ) מעשה בר"א (יז) [שהיה מיסב בסוכתו] של יוחנן (יח) [בן אלעזר בקיסריון] והגיעה חמה (יט) אמר לו מהו (כ) [לפרוס] עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט (כא) שלא העמיד (כב) [נביא] הגיעה חמה לחצי (כג) [סוכה] אמר לו מהו (כד) [לפרוס] עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט (כה) [שלא העמיד שופט] שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים הגיע חמה (כו) [לרגליו של ר"א נטל את הסדין ופרסו ע"ג סוכה והפשיל את רגליו ר"א והלך לו]: ו (צ) [העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה אל הכותל] ד) מודה ר"א (ק) שאם (כז) [יש ה) בגבהן טפח או שהיתה גבוהה מן הארץ] טפח שהיא כשרה: ז מחצלת (ר) של (כח) [השיפה] ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חלף גדולה מסככין בה ו) ארוכה אין מסככין בה ר' ישמעאל ברבי יוסי אמר (כט) [משום אמו אף ו) ארוכה] מסככין בה וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו: ח (ש) סיכך על גבי עגלה שהיא גבוהה עשרה (ל) רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום רבי יוסי (ת) הישן תחת העגלה כישן תחת המטה: ט (א) העמיד ארבע קורות וסיכך על גביהן רבי יעקב אומר רואין אותן (לא) [שאם יחקקו ויש בהן טפח על טפח על רום טפח כשרה ואם לאו פסולה] וחכ"א (ב) שתים כהלכתן שלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלישית

הגהות הגר"א

(א) עד ארבעים וחמשים אמה: (ב) בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה: (ג) בה: (ד) ולא אמרו לה דבר אמרו לו משם ראיה אשה היתה ופטורה מן הסוכה: (ה) היו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים: (ו) מפני שאמרו חמתה מחמת סיכוך ולא מחמת דפנות ר' יאשיה אומר אף מחמת דפנות: (ז) סוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מ"מ כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה סיככה כהלכתה ועטרה בקרמים ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזין שקדין אפרסקין ורמונים פרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו: (ח) השדה: (ט) בקנים ודוקרנים כשרה: (י) סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהיה קשין מרובין על הידות ועל האוכלין: (יא) פסולה ר"י ב"ר יהודה מכשיר: (יב) סככה בנסרים של ארז שאין בהם ארבעה ד"ה כשרה יש בהן ארבעה ר"מ פוסל ור"י מכשיר אר"י מעשה בשעת הסכנה שהבאנו נסרים שהיה בהן ד' וסככנו ע"ג מרפסת וישבנו תחתיהן אמרו לו משם ראיה: (יג) וישתה: (יד) החמה: (טו) אהל עראי: (טז) לא נחלקו אלא להוסיף: (יז) ששבת בגליל העליון בסוכה: (יח) ב"ר אלעי בקסרי ואמרי לה בקסרין: (יט) לסוכה: (כ) שאפרוס: (כא) מישראל: (כב) ממנו שופט: (כג) הסוכה: (כד) שאפרום: (כה) מישראל שלא יצאו ממנו נביאים: (כו) למרגלותיו של רבי אליעזר נטל יוחנן סדין ופירש עליה הפשיל ר"א טליתו לאחוריו וירד לא מפני שהפליגו בדברים אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם: (כז) הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל: (כח) שיפה: (כט) משום אביו אחד זו ואחד זו: (ל) או בראש הספינה ר"ג פוסל ור"ע מכשיר מעשה בר"ג ור"ע שהיו באין בספינה עמד ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה הרוח ועקרתה א"ל ר"ג עקיבא היכן סוכתך: (לא) כל שיחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נדון משום דיומד שהיה ר"י אומר דיומדי סוכה טפח:

נוסחאות כ"י

(א) היו ישנים: (ב) פסולה: (ג) צריך: (ד) פסולה: (ה) בגגה פותח טפח: (ו) ארוגה:

חסדי דוד

פרק א סובה שהיא גבוהה וכו' מעשה בסוכת הילני וכו' אמר להם הלא שבעה בנים ת"ח היו לה וכו'. לפי נוסחא זו לית לספק מה דקאמר הגמ' וכ"ת קטנים הוו וכו' דהא בהדיא קתני שבעה בנים ת"ח ועל קטנים הצריכים לאמן לא שייך למימר ת"ח. וצריך לדחוק ולפרש שבעה בנים ות"ח היו לה וזה גופא הוא מה דקאמר הגמ' דהיו לה שבעה בנים וביניהם היו אשר הגיעו לחינוך ות"ח היו לה לחנכם במצות ועל פיהם נהגה הילני אבל בירושלמי גרסי' ג"כ כמו בתוספ' ומשמע שם דהבנים היו ת"ח ולרבנן נ"ל דקים להו דבניה לאו גבה הוו יתבי אלא בסוכה אחרת כשרה והיא ישבה בפ"ע בסוכה זו ומשו"ה לא אמרו לה דבר דאשה פטורה מסוכה כן נ"ל אליבא דרבא דכוותי' קי"ל כמ"ש הרי"ף והרמב"ם בפ"ד. ושינויי דגמ' הוא אליבא דרבה ור"ז: **מעשה** בר"א שהיה מיסב בסוכתו של יוחנן בן אליעזר וכו'. עובדא זו מובא בגמ' דף כ"ז בשנוי לשון כי שם גרסינן יוחנן בן אלעאי ובריתא גרסי' דהעמיד כל שבט שופט ואח"כ גרסי' נביא וכ"כ להגיה כאן ופירש"י דר"א היה משיאו לדבר אחר לפי שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו כדלקמי' ע"ש ומ"מ דתיקא מלתא דלא אשכח מלתא אחריתי לדחותם בה אלא ענין זה דשופטים ונביאים. ויש לפרש דרצה להשיב להם אין אתם צריכים לי אלא אם תטרחו תגיעו לדעת סדין דמשו"ה רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולכן אין לך כל שבט שלא העמיד שופט להורות את בני ישראל חקי האלהים ותורתו ללמדך שכתר תורה מונח לכל ישראל יהיה מי שיהיה ולכן כל שבט העמיד שופט וכשחזרו ושאלו לו הסיבן אין לך כל שבט שלא העמיד נביא ומשו"ה אמרינן הנח להם לישראל שאם אין נביאים הן בני נביאים הן ותפן ה' בידם יצאת לכוין להלכה. ואין כתר תורה דומה לכתר מלכות שלא זכו בו אלא ב' שבטים. ושמא תאמרו א"כ כתר מלכות עדיפא ליתא דהא המלכים עצמן לא הוקמו אלא ע"פ נביא וכמ"ש בי מלכים ימלוכו וכמ"ש בהל' ת"ת. ואמנם בהא דקתני שכל שבט העמיד שופט עי' ברש"י ובמהרש"א בח"א אבל מ"ש מעתניאל קשה כי בד"ה א' ד' מוכח להדיא דעתניאל היה משבט יהודה ע"ש וכ"ה בשמ"ר פ' מ"ת מפורש וז"ל וכן אתה מוצא בעתניאל בן קנז שבא מיהודה מה כתיב בו ותהי עליו רוח ה' ע"ש וגם מ"ש מהרש"א על יפתח כיון דהיה בן גלעד וגלעד ממנשה היה וכן מה שמסופק ביאיר לא מצינו בו שהיה שופט וכן מנשה היה. הנה הבין דגלעד אביו של יפתח הוא גלעד בן מכיר בן מנשה וזה ליתא דגלעד לא היה אפי' מיוצאי מצרים אלא אחר בנו וגלעד בימי יוסף היה דכתיב גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף ואיברא

מצפה שמואל (א) ב: וירושלמי פ"א הל"ט. (ב) עי' כא: וירושלמי פ"ב הל"ב: (ג) ח: וירושלמי פ"א הל"ב: (ד) ט.: (ה) יב: וירושלמי פ"א הל"ה ובחבלים של סיב איירינן: (ו) יג.: (ז) עי' ירושלמי פ"ב הל"ב: (ח) יג: ועי' ירושלמי פ"א הל"ו: (ט) טו: כנוסחת הגר"א: (י) יד: ועי' פ"א הל"ז: (כ) שם ועי' כא: (כ*) עי' מג"א סי' תרכט ס"ק ט: (ל) י. עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"א: (ל*) מכאן מבואר דתנאי זה דמי לאינו בודל כל בהש"מ כמבואר בסי' תרלח ס"ה והגר"א שם ס"ק יב הביא תוספתא זו כנו"י: (מ) ביצה ל: וירושלמי שם פ"ד הל"ב ועי' ירושלמי כאן פ"ד הל"ד: (נ) עי' יח: וירושלמי פ"א הל"א: (ס) עי' כג. ועירובין מד: (ע) שבת קכה: וירושלמי שם פ"כ הל"א: (פ) עי' כז: וירושלמי פ"ב הל"ה: (צ) יט: וירושלמי ספ"א: (ק) כ. ירושלמי פ"א הל"ב: (ר) כ.: (ש) ז: כב: (ת) עי' רפ"ב: (א) ד: ועי' עירובין פ"א הל"א וכאן פ"א הל"א: (ב) ז: ירושלמי פ"א הל"א ועירובין שם ומעשרות פ"ג מ"ט:

מנחת בכורים

פרק א א סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה · שסככה מונח למעלה מכ' לקרקעה: פסולה · מפרשינן בגמרא טעמא דהך מילתא או משום דעד כ' שלטא ביה עינא למעלה מכ' לא שלטא ביה עינא או משום דס"ל דירת קבע או משום דאינו יושב בצל סכך אלא בצל דפנות דדל דפנות ליכא צל סוכה: מכשיר · אפילו גבוה הרבה כדמסיים (בנוסחת הגר"א) וכן הוא בש"ס (ובירושלמי פ"א ה"א): שבעה בנים תלמידי חכמים · והמה בעצמם ישבו בהסוכה ובגמרא גרסינן כנוסחת הגר"א כאן שבעה בנים היו לה והרי היה עכ"פ א' מהן קטן שא"צ לאמו וחייב בסוכה עכ"פ מדרבנן וכ"ת איהי כדרבנן לא משגחא הלא כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים כדמסיים ועוד כל מעשיה והכי מפרשינן בגמרא (ב' ב'): ב שחמתה מרובה · המיעוט בטל והוה כאינו וע"ש הסכך קרוי סוכה: מלמעלה · שהוא מחמת הסכך: מן הצדדין · מחמת הדפנות · בנוסחת הגר"א חמתה מחמת סיכוך וכו' · וכן הוא בגמרא (ז' ב'): אף מחמת דפנות · דכתיב וסכות על הארון את הפרוכת פרוכת מחיצה הוא דכתיב והבדילה הפרוכת לכם וקריה רחמנא סככה א"כ גם הדפנות בכלל הסוכה ורבנן סברי דהאי קרא מורה דנכיף הפרוכת פורתא כי היכי דלהוי סככה קצת: ע"ג מטה · שסמך סככו בהמטה דבעינן שיהיו גבוהים י"ט דהל"כ לאו דירה הוא וקמ"ל דבגבוה י"ט כשרה ולא פסלינן משום דמעמידה בדבר המקבל טומאה: וע"ג אילן · קמ"ל דהאילן רשאי להעשות דופן לסוכה ורק סכך פסלינן כמבואר במשנה פ"ק (ט' ב'): סוכת הרועים · אף דלא נעשה למצוה כשרה כשנעשה לצל והכי אוקימנא בגמרא: סוכה גזולה · שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו דאינו גזל סכך וסיכך קנים בשינוי מעשה והכי מוקמינן בדף ל"א והגר"א לא גרס זה וגרס סוכת רקב"ש והוא סימן רועים קיילים בורגנין שומרי פירות וכן הוא בגמ': מ"מ לאתויי סוכת נשים סוכת נכרים סוכת בהמה סוכת כותים אף דלאו בר חיובא נינהו מ"מ כשרין: כהלכתה · שעשויה לצל דאף דלא בעינן סוכה לשם חג כמבואר במשנה דף ט' מ"מ עשוי לצל בעינן: הגר"א גרס כאן סיככה וכו' וכמו"י מבואר זה לקמן הל"ד בקצרה: קרמים המצויירין · מעשה אורג כגון בגדי צבעונין: וסדינים המצויירין · כגון שמורקן בולטת: ויינות שמנים · שמונחים בכלי זכוכית ותולין לנוי: אסור להסתפק · דהוקצה למצותן: ואם התנה · בה"ש של יום ראשון ואמר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חל קדושה עלייהו מהני התנאי בנויי סוכה והא דלא מפסל משום דסיכך בדבר המקבל טומאה היינו משום דלנאותה הוא ואיכא מאן דמוקים לה דמיירי שתלאה מן הצד בדפנות אבל לא בסכך (יו"ד ב'): ג סיככה בחבלים · של גמי ושל סיב דאינו מקבל טומאה: פקיעי עמיר · שהוא מאכל בהמה כמבואר בשבת קנ"ה מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ואינו מקבל טומאה: בהוצני · שהוא בהוצן שלו כמו שגדל ולא נכרת במי המשרה ולא נופץ במכתשת דאינו מקבל טומאה: כשרה · לסכך בהן: באניצי · לאחר שתיקן במסרק שכן ראויה לטמא בנגעים כמבואר בשבת (כ"ז) האונין של פשתן משיתלבנו וכל"ד המקבל טומאה אין מסככין בו כדילפינן בגמרא ומספקינן בגמרא (בהוצני) [בהוצני] פשתן ובכלל ספק הוא מהו (הוצני) [הוצני] אם שרו במי המשרה ולא דייק במכתשת נמי (הוצני) [הוצני] הוא או דילמא (עד) דדייק במכתשת (כל שלא) [ולא] סרקו במסרק (הוצני) [הוצני] הוא אבל (לא שרי) [שרו ולא דייק] הוצני הוא וכשרה: בקנים ודוקרנים גרסי' בגמ' די"ג וכנוסחת הגר"א ומפרשינן קנים שיוצאין הרבה בגזעא אחת כמין דוקרנים הרבה לא מקריא חבילה לאסור מחמת גזירה דגזרו שלא לסכך בחבילה מטעם שאדם בא מן השדה בערב בחבילתו ונותן ע"ג סוכתו ליבשה ואח"כ נמלך לסככה והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בזה לא הוה חבילה דלא אגדו בידים ואגד בידי שמים לא שמיה אגד: אע"פ שדבקן · שהוא אגדן בצד אחד לא שמיה אגד דאגד בחד לא שמיה אגד והיינו כיון שמחובר יחד בצד א' ואגדן בצד הב' לאו אגד הוא דאגד לא נקרא אא"כ מחבר ד"א עמו ואז הוה דין חבילה דאין מסככין בו (דף י"ג א'): סיככה בשיבלין · הגר"א גרס סוכי תאנים וכו' וכן הוא בש"ס (י"ג ב'): סוכי · הוא ענפי אילן תאנים: פרכילי · זמורות ענבים: שבלים · עם מיני אוכל: מכבדות · ענפי דקל: כשרה לסכך · דהאוכל אף שמקבל טומאה בטל במיעוטו: ידות · בית יד סמוך לאוכל דחזי לאגוד בהן וגם הוא צריך בטול דפסול לסכוך דמקבל טומאה ומוקמינן בגמרא פלוגתייהו בקצרן לאכילה דאיכא נמי דין ידות ונמלך לסיכוך והתיר אגדן דבטל דין ידות במחשבה שחישב לסיכוך לרבנן כשרה ולאחרים פסולה ואיכא דמפרש דמיירי שכססן והדיש הידות ומחוברים לאוכל לרבנן מיבטלא מתורת אוכל כיון דדרסן גלי דעתיה דלא ניחא ליה לידות ולאחרים מטמא דחזי למנקטא האוכלין כשאחזם בקשין שלהם וינטלו ראשי השבלין עמהם אבל קצרן מתחילה לסיכוך אין לו ידות ואיכא מ"ד דאף בקצר מתחילה לסכוך יש לו ידות ולא קי"ל הכי: בבלאי כלים · מטלניות. שאין בהם ג' אצבעות על ג' אף דלא חזי למידי דעתה אינם מקבלין טומאה כיון דמכלי המקבל טומאה אתיא גזרו רבנן דאין מסככין וגרסינן הכא פסולה כנוסחת הגר"א וכן מבואר בש"ס דף ט"ו ב' דפסולה: מכשיר · דבתר השתא שעתא אזלינן ואין הלכה כדבריו: ד אוסרין · משום גזירת תקרה שיאמר מה לי בסוכתי או בביתי והתורה אמרה סוכה דיעשה לשם סכך ולא ביתו של כל ימות השנה: בינו לחבירו · בין נסר לחבירו יהיה סכך כשר כרוחב סכך פסול דאז כשר אפילו לחכמים: אבל הכל מודים · דכי פליגי בנסר מג' ועד ד' דחכמים סברי כיון דנפק להו מתורת לבוד איכא בהו גזירת תקרה ור"י סבר כיון דליכא שיעור מקום לא גזרינן אבל בד' גזרינן לכ"ע והכי ס"ל לשמואל בגמרא והגר"א הגיה בזה סיככה בנסרים של ארז וכו' דפליגי ביה בו ארבעה אבל באין בו ד' לכ"ע כשר וכן מוכח בגמרא דהמעשה דר"י הוא בברייתא דתניא כותיה דרב וכהגירסא דהכא: תלה בה אגוזים · אסורין משום נוי סוכה ופרשתיה לעיל [illegible] ב': ה שמוקפת עמודין · ואין בין זה לזה ג' דהוה לבוד: עושה אדם · ואפילו לר"מ דס"ל דבהמה פסולה לדופן מודה באדם דיש בו דעת ויעמוד על מקומו כשמעמידו אותו למחיצה ולא חיישינן שמא יברח (עירובין מ"ד): כדי שיאכל וישתה ויישן · עיקר מצותה של סוכה בג' דברים הללו ואף שעשהו להכשר סוכה אין כאן משום בנין דאין דרך בנין בכך ומוקמינן בגמרא שם (מ"ד ב') הועמד שלא לדעת העומד אבל הועמד לדעת שיודע שלשם מחיצה הועמד אסור: זוקף את המטה · לדופן רביעית שלא להכשר סוכה דסגי בג' דפנות ואהל עראי הוא לכן שרי: כדי שלא תכנס · שלא להכשר סוכה: מודים חכמים לר"א · דאיפליגי בפקק החלון לר"א בשבת קכ"ה לר"א אי קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו ולרבנן פוקקין בו: על המוספין · כעין דפליגי בפקק התלוי דלהוסיף על האהל הוא: מוסיפין · והא דמותר לזקוף המטה לדופן רביעית רבנן הוא אבל לר"א גם לדופן אסור: אין לך כל שבט · הפליגו בדברים שלא אמר דבר שלא שמע מרבו: שופט גרסינן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמ' (כ"ז ב') והיינו שופטים משמת יהושע עד שמואל יהושע מאפרים אהוד מבנימין גדעון ממנשה שמשון מדן ברק מקדש נפתלי אבצן זה בועז מיהודה עלי מלוי תולע מיששכר אלון הזבולני מזבולון ועתניאל ושמגר ויפתח ויאיר ועבדון לא נתפרש שמות שבטיהן וכן מראובן ושמעון וגד ואשר לא נתפרש (רש"י שם ד"ה שלא העמיד): שלא יצאו ממנו נביאים גרסי' בהגר"א וכן הוא בגמרא: העמידו מלכים · שאול ודוד: ע"פ נביאים · שמואל: נטל את הסדין · ר"י והגר"א הגיהו כן להדיא וכן הוא בגמרא: והלך לו · שלא רצה להתיר את הדבר: בנוסחת הגר"א שלא אמר דבר שלא שמע ואף דס"ל בעצמו בפקק החלון דאין פוקקין בו א"כ היה להם לאסור היינו משום דאין ראיה דשם מיבעיא ליה לפקק גבי חלון והוה הוספת אהל אבל כאן דלא מבטל ליה התם מספקא ליה ולרבנן פשיטא דשרי: ו כמין צריף · משופע שגגו וקירותיו כאחד: שסמכה · כותל א' בשיפוע אצל כותל הבית ומבואר במשנה פ"ק י"ט ב' דר"א פוסל ומפרש כאן · מודה ר"א דכשר בהגביה מן הקרקע טפח ואתרווייהו קאי בין בצריף בין בסמכה אל הכותל אם יש מקרקע ולמעלה גבוה טפח בשוה הוה אהל: שהפליגה מן הכותל · גרסינן בנוסחת הגר"א וקאי בסמכה לכותל דאם רחוק מן הכותל טפח הוה גג ועושה את כותליו אהל והלכה כדבריו: ז של שיפה ושל גמי · שהן רכין בין אינה ארוגה בין ארוגה בגדולה מסככין דלסיכוך עשויה ואינה מקבלת טומאה וקטנה סתמא לשכיבה ואין מסככין בה: חלף · חילת מין עץ והוא קשה מחלקינן בגדולה שהיא מעשה ערסרות שהוא עב מסככין בה אפילו קטנה אינה לשכיבה לפי שהיא עבה ואינה חלקה ועץ שלה קשה: גדולה · לשון גדול: ארוגה גרסינן · דסתמא לשכיבה דלא היו אורגין אלא לשכיבה שתהא חלקה ונוחה: משום אביו א' זו וא' זו גרסינן כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: בנוסחת הגר"א מתחיל כאן פרק ב' וכן הוא על פי סדר המשניות: ח בנוסחת הגר"א ר"ג פוסל דמיירי באינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים דסוכה דירת קבע בעינן וזה לאו קבע הוא ור"ע מכשיר דסוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה אבל אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לאו דירה היא וכן פליגי בעומד בראש העגלה אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דארץ ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבראש העגלה (עי' תוס' פ"ק ז' ב' בד"ה העושה): תחת העגלה · בגבוה י"ט והסכך למעלה מן העגלה: תחת המטה · ומבואר ברפ"ב דלא יצא י"ח: ט העמיד ארבעה קורות בארץ · אף שלא על הגג דליכא גוד אסיק מחיצתא: כל שיחקקו ויחלקו · גרסינן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (דף ד' ב') ומיירי בעגולין ושייך חקיקה לעשותו מרובע ואח"כ חולקין וכן אמרינן בעירובין בפסי בירות ברפ"ב: משום דיומד · כדין פסי בירות שהתירו לעולי רגלים בעירובין ברפ"ב בד' דיומדין אמה מכאן ואמה מכאן וכאן סגי בטפח לכאן וטפח לכאן דמחילת סוכה טפח הוא: כהלכתן ·

שיעור

(לג) [שלישית] כהלכתן ורביעית אפילו טפח (ג) רשב"א אמר משום רבי מאיר שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט :

פרק ב

א (א) שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה אע"פ שאמרו אין שבחו של אדם להניח [את] ביתו ברגל (ב) מעשה ברבי אלעי שהלך (א) [אצל ר"א ללוד] אמר לו [מה זה] אלעי (ב) [אי אתה משובתי הרגל לא אמרו אין שבחו של אדם להניח ביתו] ברגל משום שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך : ב חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה (ג) ולא חולה מסוכן אלא אפי' חש בראשו [אפילו] חש (ג) [בעינו ואמר רשב"ג מעשה והשתי] בעיני בקיסרין והתיר לי רבי יוסי (ד) [בר ר'] לישן אני (ה) [ושמשי] חוץ לסוכה (ד) [אמר רבי כשהיינו באין אני ור"א בר' צדוק אצל רבי יוחנן בן נורי לבית שערים והיינו אוכלים תאנים וענבים חוץ לסוכה (ה) וכן היה רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה (ו) וחכ"א (א) אין מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד כשרה : מעשה באנשי ירושלים (ז) שהיו משלשלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה ומסככין על גביהם וישנים תחתיהן (ח) פסל היוצא חוץ לסוכה נידון כסוכה] : ג שומרי העיר ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין (ו) בלילה וחייבין ביום שומרי העיר בין ביום בין בלילה פטורין (ז) בין ביום בין בלילה [הולכי דרכים פטורין ביום וחייבין בלילה] (ט) שומרי גנות (ח) [ופרדסות פטורין בלילה וחייבין ביום] : ד אמר רבי אלעזר ברבי צדוק (י) כשהייתי למד (ט) [אצל יוחנן בן החרבית ראיתיו שהוא אוכל פת חרבה שהיו שני בצורת באתי ואמרתי לאבא ואמר לי הילך זיתים הולכתי לו זיתים ונטלן והסתכל בהן וראה שהן לחין אמר איני אוכל זיתים לחין באתי ואמרתי לאבא אמר לי לך אמור לו (י) מנוקבת היתה כדברי בית הלל אלא שסתמוה שמרים להודיעך שהיה אוכל חולין בטהרה שאע"פ שהוא מתלמידי בית שמאי לא היה נוהג אלא כדברי ב"ה (כ) לעולם הלכה כדברי ב"ה הרוצה להחמיר על עצמו לנהוג כדברי ב"ש וכדברי ב"ה עליו נאמר (קהלת ב) הכסיל בחושך הולך התופס קולי ב"ה וקולי ב"ש הרי זה רשע אלא כדברי ב"ש בקוליהון ובחומריהון או כדברי ב"ה בקוליהון ובחומריהון] : ה (ל) היה אוכל [בסוכה] וירדו [עליו] גשמים (י) והלך לו אף על פי שפסקו (יא) [גשמים] אין מחייבין אותו לחזור עד שיגמור (יב) היה ישן בסוכה וירדו [עליו] גשמים והלך (יג) [אע"פ שפסקו גשמים] אין מחייבין אותו לחזור עד (יד) [שיעור] : ו (מ) מפני ד' דברים מאורות לוקין מפני כותבי פלסתר (טו) [ומפני מעידי] עדות שקר ומפני מגדלי בהמה דקה (טז) ומפני קוצצי אילנות טובות:(יז)[מפני]ד' דברים נכסי בעלי בתים ישראל נמסרין למלכות (ג) מפני כובשי שטרות (יח) ומפני מלוי ברבית ומפני שפוסקין צדקה (יט) [ואין נותנין ושסיפק בידו] למחות ואין ממחין : ז (נ) בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לעולם משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושכללם והתקין (כ) [בהם את הסעודה ואחר כך הכנים את האורחין כעס עליהן אמר לשמש טול את הנר מלפניהם] ונמצאו כולן יושבין בחשיכה היה ר"מ אומר בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל[א] (כא) משל לסופר שנכנס לבית הספר ואמר הביאו לי רצועה מי הוא דואג מי שלמוד להיות לוקה בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל שהעכו"ם מונין לחמה [וישראל מונין ללבנה] בזמן שלוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע (כב) סימן רע לכל העולם (כג) בזמן שנהפכו (כד) [זויה] כמין דם פורענות של חרב בא לעולם (כה) [פורענות של דבר ושל] רעב בא לעולם (כו) [בזמן שלקו בכניסתן פורענות שוהה לבא ביציאתן פורענות ממהרת לבא] וי"א חלוף הדברים (כז) [אין] לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלוה שלה (כח) לוקין שנא' ובכל אלהי מצרים (כט) וגו' בזמן שישראל עסוקין בתורה אין דואגין מכל שנא' (ירמיה י) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו וגו' : ח (ל) [לולב (ס) העשוי כמין חרות או שנפרצו (*ס) רוב עליו פסול ערבה] (ע) של בעל ושל הרים (לא) [כשרה] א"כ למה נאמר (ויקרא כג) ערבי נחל פרט (לב) [לצפצף] : ט (לג) [איזהו (פ) צפצף העשוי כמין מסר (צ) איזו היא ערבה כשרה] קנה שלה אדום ועלה (לד) [ארוך איזו היא ערבה פסולה] קנה שלה לבן ועלה שלה עגול (לה) הדס (ק) וערבה שנקטמו (לו) תמרות [העולות מתוכן] כשירות [שיעור (ר) הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ד' טפחים רבי טרפון אומר

הגהות הגר"א (לג) שלש: (א) להקביל פני ר"א רבו בלוד ברגל : (ב) אינך משובתי רגל שהיה ר"א אומר משבח אני את העצלנים שאין יוצאין מבתיהם: (ג) בעיניו אמר רשב"ג פ"א חשתי: (ד) ברבי : (ה) ומשמשי : (ו) מן הסוכה: (ז) מן הסוכה: (ח) ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים עראי חוץ לסוכה א"ר כשהיינו באין אני ורבי אלעזר ברבי צדוק אצל רבי יוחנן לבית שערים והיינו אוכלים תאנים וענבים חוץ לסוכה וכן היה רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה וחכ"א אין מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד כשרה מעשה באנשי ירושלים שהיו משלשלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה ומסככין ע"ג וישנים תחתיהם : (ט) תורה אצל רבי יוחנן בן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורת באתי והודעתי את אבא אמר לי לך ואמור לו חבית נקובה היתה אלא שסתמוה שמרים ואע"פ שתלמיד שמאי היה כל מעשיו לא עשה אלא כדברי ב"ה לעולם הלכה כב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך אלא כדברי ב"ש כקוליהן וכחומריהן או כדברי ב"ה כקוליהן וכחומריהן : (י) בסוכה : (יא) הגשמים : (יב) סעודתו : (יג) לו : (יד) שיאור : (טו) ומעירי : (טז) בא"י : (יז) ומפני : (יח) פרועין : (יט) ברבים ואין נותנין ומפני שסיפק בידם : (כ) סעודה לעבדיו והניח פנס לפניהם כעס עליהן ואמר לעבדו טול הנר מפניהן : (כא) מפני שמלומדין במכות : (כב) רקיע : (כג) כולו : (כד) זיווה: (כה) לשק חצי:(כו) לזו ולזו חרב וחיצי רעב באין לעולם בכניסתן פורענות שוהה לבא בעולם ביציאתן פורענות ממהרת לבא בעולם : (כז) ואין : (כח) לוקה : (כט) אעשה שפטים : (ל) לולב כפוף כווץ סדוק עקום דומה למגל פסול דומה לחרות כשר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל : (לא) מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ : (לב) לצפצפה : (לג) איזהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה : (לד) שלה משוך ופיה חלק צפצפה : (לה) ופיה דומה למגל : (לו) ראשן ועלתה בהן :

נוסחאות כ"י

א) אפילו : ב) חבית : ג) על ששוהין שטרות פרועין :

אור הגנוז

פרק ב א] מפני שהם למודי מכות :

חסדי דוד

ואיברא שהיה דר בעיר גלעד של שבט בני מנשה ואפשר דמש"ה נקרא גלעד על שם עירו ומ"מ אין זה מוכרח שהיה משבט מנשה דהא מצינו בשופטים י' גבי תולע איש יששכר שהיה יושב בשמיר בהר אפרים ומת ונקבר שם וכן י"ל גבי יפתח ואביו גלעד כי לפעמים היו מסיבים נחלה ג"כ משבט לשבט דלא תסוב נחלה לא נאמר אלא לאותו הדור וכל זה מוכרח וגם מ"ש מיאיר הוא טעות דמקרא מפורש הוא שם ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפוט את ישראל עשרים ושתים שנה ועמ"ש הרד"ק ומהרי"א :

פרק ב אמר ר' כשהיינו באין אני ורא"ב"צ אצל ריב"נ כו'. בפר' בתרא דיומא דף ע"ט הכי תנייה אמר ר' כשהיינו לומדים תורה אצל ר"א בן שמוע הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלום ע"ש. ועכ"פ הגיר' שלפנינו א"א להעמידה דהא ראב"צ בזמן החורבן היה בדור ר"א ור' יהושע וריב"נ מתלמידיהם והוא חבירו של ר"ע ורבי מתלמידי תלמידיו של ר"ע והוא סוף משנה ואם באנו ליישב הגיר' ולומר ששנים היו הבאין אי אפשר לומר אלא כשהיינו באין אני ור"א בר' שמעון אצל ר"א בן שמוע דהא יתכן שפיר דר"א בר' שמעון חבירו דר' הוה ואפשר שהלך עם ר' ללמוד מר"א בן שמוע שהיה חבירו של אביו מתלמידי ר"ע. ומ"מ העיקר להגיה כגירסת הש"ס דהא לא אשכחן בשום דוכתא שהלך ר"א בר' שמעון אצל ר"א בן שמוע אבל ר' מצאנו פעמים רבות כגון בעירובין דף נ"ג א"ר כשהיינו לומדין תורה אצל ר"א בן שמוע היינו יושבים ששה באמה ובמנחות דף י"ח א"ר כשהלכתי למנות מדותיו של ר"א בן שמוע וכו'. ומ"מ מה דאמר בסיפא וכן היה ר' אומר לא ידענא מה ענין זה אצל זה דתני וכן. ולא יתכן לומר שלא אמר ר' אלא ב' דברים בסוכה. ואם מגד הדמיון הא לא דמי הך דינא לדרישא כלל ולא עוד אלא שזה לחומרא וזה לקולא ומאי שייך ליתנא וכן. ואפשר שגם דין זה שמע מפי ר"א בן שמוע לכן אמר וכן כי גם זה הדין הוא מפי ראב"ש. אבל זה א"א דא"כ במכלתין דף ז' דקאמר אביי ר' ור' יאשיה וכו' סברי דסוכה דירת קבע בעי' הול"ל גם ור"א בן שמוע וגם ברים מכלתין מובא הך ברייתא בפ"ע ואפשר דמהך דרשא דסבר ברישא דפירא לא בעי סוכה משום תשבו כעין תדורו וכי היכי דבשאר ימות השנה לא קפדי אנשי למיעל לביתי' לאכול פירות דפירות מתאכלי גם בשוקא מהך דרשא גופא משמע ליה דסוכה דירת קבע בעינן דתשבו כעין תדורו דהיינו דירת קבע ולכן אם אין בו ד"א לא דיירי אינשי כדאיתא בגמ' שם : שומרי העיר ביום כו' הולכי דרכים ביום פטורין ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום הולכי דרכים בין ביום ובין בלילה פטורין בין ביום ובין בלילה שומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה כצ"ל. וכ"ה בגמ' דף כ"ו והטעם מפורש שם בגמ' : אמר רבי אליעזר בר' צדוק כשהייתי למד אצל ר' יוחנן בן החורנית וכו' א"ל הולך לו זיתים וכו' איני אוכל זיתים באתי וכו' לך אמור לו חבית מנוקבת וכו' כצ"ל. והך מתניתא מייתי לה ש"ס בפ"ק דיבמות לאוכוחי מינה דעשו ב"ש כדבריהם ע"ש ובתוס'. והא דמייתי תנא הכא הך עובדא נראה משום דבמתני' פ"ב גבי פלוגתא דב"ש וב"ה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית מסיים שהלכו לבקר את ר"י בן החורנית דאע"ג דאיהו נמי מב"ש היה מ"מ היה יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית כב"ה ולהכל מייתי לה להך דלהחמיר נמי היה נוהג כב"ה אי משום דהוו רובא או משום דנפק בת קול והך סיפא מייתי לה תלמודא בפ' אלו טריפות דף מ"ד ע"ש בגמ' ובתוס' : ומפני ארבעה דברים מאורות לוקין כו'. שם בגמ' ופירש"י ז"ל מאורות ירח וכוכבים ומוכרח הוא לפרש כן דאילו לקות החמה תנא לה התם באפי נפשה בשביל ארבעה דברים אחרים ע"ש. ואע"ג דבין לקות החמה ובין לקות הירח הוא דבר טבעי שהוא לפרקים משנוי מהלך השמש והירח ומנטייתם מקו המזלות ולא יארע לקות השמש אלא בתחלת החדש או בסופו דוקא ולקות הלבנה אינה אלא באמצע החדש דוקא ועוד כמה שנויים ועי' בספר ישועה בישראל על הלכות קדוש החדש בר"פ ט"ז וכ"ל דכוונת רז"ל שלפעמים יארע הליקוי בזמן שאינו ראוי להיות כפי מהלך הגלגלים ואז הוא ראי' שאינה אלא להורות פורענות בשביל דברים הללו. והא דאמרו ארבעה דברים אלו נראה משום דיש ארבע תקופות בשנה וקמ"ל דבכל זמן שיארע הליקוי שלא בזמנו כפי זמן התקופה שיארע בו כך יש לתלות ואם יארע בתקופות טבת שהלילות הארוכים שבהם לא אברי אלא לגירסא

מצפה שמואל (ג) כג. ועי' שבת קנד: וירושל' פ"ב הל"ד ועירובין פג הל"ג : (א) כה. : (ב) כז: ועי' ירושל' פ"ב הל"ה : (ג) כו. וירושל' שם הל"ה : (ד) יומא עט: וירושל' סנהדרין פ"ז הל"ב והל"ז ושם הגירסא מבית שריון : (ה) ז: ופ"א הל"א ומעשרות פ"ג ועי' סוטה פ"א הל"ד :(ו) ג. : (ז) עי' תוס' כא: ד"ה שאין : (ח) יט. ופ"א הל"א : (ט) כו: וירושל' פ"ב הל"א: (י) יבמות טו. : (כ) תוס' ספ"א דיבמות וש"נ ועיין מ"ק פ"ג הל"א בעובדא דר"א : (ל) כ: ועי' ירושל' פ"ב ה"י : (מ) שם : (נ) שם : (ס) כט: ירושל' פ"ג הל"א : (*ס) עיין טוש"ע סי' תרמה סעיף ב בהג"ה שם : (ע) לג: ירושלמי פ"ג ה"ג ועי' רפ"ד : (פ) לד: שם : (צ) שם ושם : (ק) לג. ושם הל"ד : (ר) לב: ושם פ"ג הל"א :

מנחת בכורים

שיעור אורך סוכה ז' טפחים : שלש כהלכתן · גרסינן בגמרא מבואר בגמ' פלוגתייהו (דף ו' ב') : שתים בידי אדם · כגון שסמך קרקע הסוכה באילן ועשה דופן א' באילן ע"ג הקרקע ושתי דפנות עשה בארץ והגביה למעלה מן קרקע הסוכה וקרקעית הסוכה נסמך בשתי הדפנות ואילו ינטלו האילן א"י לעמוד בדפנות לבד ובמשנה מבואר דאסור לעלות עליה ביו"ט דקא משתמש באילן ומפרש כאן דר"מ מתיר ופליגי אם הקנים נתונים באילן והקרקע ע"ג דהוה צדי צדדי אילן דר"מ מתיר להשתמש בצדי צדדין ורבנן אסרי (שבת קנ"ד:) :

פרק ב א שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה · עוסק במצוה פטור מן המצוה : אע"פ שאמרו · כלומר דאינו מחויב להקביל פני רבו ברגל מ"מ אם יצא פטור מן הסוכה : לא אמרו · כלומר וכי לא אמרו בזה שאינו שבחו של אדם ואיך יצאת והגר"א הגיה בזה ע"פ הש"ס כ"ז ב' ובירושלמי פ"ב הל' ה' הגירסא כעין הנו"י : ושמחת בחגך · בגמרא איתא קרא דושמחת אתה וביתך והיינו אשתו וחייב לשמחה ברגל לכן אין יוצא ברגל דאינו מקיים מצות שמחה ומסקינן דכי אזיל ואתי ביומי חייב להקביל פני רבו מקרא מדוע את הולכת היום לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ושבת מחויב לילך (כ"ז:) : ב חש בראשו · ומצטער פטור מן הסוכה דתשבו כעין תדורו : תאנים וענבים · וקאי על משנה ד' בפ"ב דאוכלין אכילת ארעי חוץ לסוכה : וכן · ועוד וקאי על משנה ז' דפליגי ב"ש וב"ה במי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואמרינן בפ"ק דף ג' דפליגי נמי בסוכה קטנה בשיעורא דסוכה אי בעינן מחזקת ראשו ורובו ושולחנו או אפי' בלא שולחנו וע"ז אמר רבי דלא כוותייהו אלא שיעורא דסוכה הוא ד' על ד' דאז הוה דירה דסוכה דירת קבע בעינן : ראשו ורובו · אף בלא שולחנו והוא כב"ה דסוכה בדירת ארעי סגי : מעשה · קאי על משנה ב' הסומך סוכתו בכרעי המטה דר"י פוסל ומפרש טעמא דר"י משום שאינם גבוהין עשרה מן הקרקע לסכך אבל אם גבוהים י"ט כשר וכן המעשה היה בגבוהים יו"ד וכן מפרש בירושלמי בפ"ב הל"א : פסל היוצא חוץ לסוכה · סכך היוצא לפתח הסוכה רחב מהדפנות ודופן א' נמשך והולך עם הסכך אף שאין בו שלש דפנות כיון דמהכשר סוכה קא אתיא כשר לישב תחת הסכך הנמשך ועוד איכא אוקימתא אחריתא (בד' י"ט א') : ג הולכי דרכים לא גרסי' לה וכן בנוסחת הגר"א ליתא ובגמ' מתניא ברייתא אחריתי בדינא דהולכי דרכים דיש חילוק בהולכים ביום פטורים ביום וחייבים בלילה הולכים בלילה וחייבין ביום הולכים ביום ובלילה פטורין ביום ובלילה : שומרי גנות · אינם זזין משם ולכן פטורין בין ביום בין בלילה גרסינן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ופטור לעשות סוכה לאביי משום תשבו כעין תדורו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור בסוכתו עם כלי תשמישו וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח ולרבא משום פרצה קוראה לגנב הגנב רואה אותו בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות ובמונח כרי פירות לפניו ויכול לשומרן תמיד חייב בסוכה : בנוסחת הגר"א אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישינים וכו' או משום דחיישינן שמא ירדם וישתקע בשינה או משום דאין קבע לשינה דאין קובע עצמו לשינה ולפעמים מנמנם מעט ודיו וזו היא שינתו אבל באכילה איכא קבע ולכן אפי' מניח ראשו בין ברכיו באופן דלא ישן שינת קבע אסור חוץ לסוכה : ד מעשה הביא כאן על המשנה ז' בפ"ב בדף כ"ח דאמר שם שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר"י בן החורנית ונראה כב"ה דרובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית כשר והביא כן דתלמיד שמאי היה מ"מ עשה כב"ה : שהן לחין · והוכשרו לקבל טומאה וכלי חרס טמא ע"ג ע"ה וטמא נגע ע"ה בגב החבית וטמאה ואוכל חולין בטהרה היה : זיתים ול"ג לחין · שאמר אין אני אוכל זיתים סתם במדת הענוה שלא יבינו שאוכל חולין בטהרה : והודעתי את אבא · והבין הדבר שמפני טומאה נזהר בה : מנוקבת היתה · ולא ניחא במשקה הזב מן הזיתים ואינם מכשירין לקבל טומאה : כדברי ב"ה · אף לב"ה דס"ל מוהל היוצא מן הזיתים מכשיר מ"מ כאן לא הוכשר דנקובה היתה ואף ב"ה מודה : אלא · לכן המה לחים לפי שסתמוה שמרים אבל לא ניחא ליה במוהל הזב מהן ופלוגתייהו דב"ש וב"ה בעדיות פ"ד מ"ו : להודיעך · ראב"צ סיפר המעשה להודיע שאוכל חולין בטהרה היה והגר"א לא גרס לה וכן בגמרא (יבמות ט"ו ב') ליתא : אלא כדברי ב"ה · לכן נזהר בכן אבל לב"ש מוהל היוצא מן הזיתים אינו מכשיר ואף בלא נקובה : הלכה · אחר שיצתה ב"ק כב"ה ה"ג בעירובין בנוסחת הגר"א הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה והיינו קודם שיצאה ב"ק דהלכה כב"ה א"נ ר"י הוא דאמר בהזהב אין משגיחין בב"ק : מקולי ב"ש ומקולי ב"ה · היכא דסתרי אהדדי כגון שדרה דלב"ש לא הוה חסרון עד שיחסר שני חוליות ואי הסרה חוליא א' עדיין מטמא באהל ולב"ה בחוליא א' אינו מטמא א"כ בטומאה ב"ש מחמרי אבל לענין טרפה איפכא הוא דלב"ש חסרון חוליא א' הוה כשלמה וכשירה ולב"ה טריפה ומאן דנהיג בטומאה כב"ש ובטרפה כב"ה הוה תרי חומרי דסתרי אהדדי ועליו נאמר הכסיל בחשך הולך : ה עד שיעור משנתו · משיעלה עמוד השחר דאם העיר משנתו בלילה אין מטריחין אותו לעלות לסוכתו והגר"א גרס שיאור וכן הוא בגמרא ומספקינן שם אי עד שיאור או עד שיעור ויעלה עמ"ש דתרתי בעינן לחיובא : ו מאורות · ירח וכוכבים : כותבי פלסתר · שטרות מזויפין וכותבין לשום דופי על אדם ולכתוב בשמו מה שלא נוה : מגדלי בהמה דקה בא"י · גרסינן בגמרא שמחריבין שדות אחרים שא"י לשמרם מלרעות בשדיהם : קוצצי אילנות · אפי' שלהן דנראין כבועט במה שהשפיע להן הקב"ה : כובשין שטרות · כדי לחזור ולגבות : מלוי ברבית · שנאמר מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו ואמרי' בב"מ (דף ע' ע"ב) כגון שבור מלכא שחנן בהם עניי עובדי כוכבים : למחות · על עבירה שדבריהם נשמעים מחמת עושרם : ז ושכללם · גמר מלאכתם : בנוסחת הגר"א והניח פנס לנטירכ"א להאיר וכן הוא בש"ס : בחשיכה · וכן הוא כשלקו המאורות חשך בעולם : בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא מפני שמלומדין במכות כל פורענות הבאה לעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו : לשק · גרסינן בנוסחת הגר"א והוא עשוי מנוצה של עזים והוא כעין שחור : חצי רעב · משחירין פנים : בכניסתן · קרוב לשקיעה : שוהה · כדרך שהסימן נשתהה לבא עד כלות היום : חלוף · בכניסתו כשם שאין שהות לשמש ביום כן הפורענות לא יהיה עוד שהות : אל תחתו · שלא ייראו ·מזה כי ההולך תמיס בדרכי ה' אל יירא מאלה ומשנה המזל : (כאן מתחיל בנוסחת הגר"א פ"ג וכן הוא בסדר המשניות) : ח חרות · שנתקשה. כעין חריות של דקל : שנפרצו · שניתקו העלין מן השדרה ואינם נאחזין אלא ע"י אגודה ואף ברוב מיפסל : בנוסחת הגר"א כפוף שנכפף ונעקם לצד השדרה : כווץ · בגמרא הגירסא קווץ בק' והוא שעלה בשדרה עוקצין כמין קוצים: עקום דומה למגל· חדא מילתא הוא : חרות · פרשינא לה בנו"י: דומה לחרות · התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ : של בעל · הגדלה בשדה מחמת גשמים ולא בשפת הנחל : כשרה · דכתיב ערבי בלשון רבים מרבה מ"מ אפי' של בעל ושל הרים · א"כ למה נאמר ערבי נחל · נחל מיותר : לצפצפה גרסינן בגמרא והוא מין הגדלה רק בין ההרים : ט מסר · פגימות הולכות נכוחו ולהם שני עוקצין א' מכאן וא' מכאן כפגימות סכין וכן הוא תודים של עלי הצפצפה : קנה שלה · עץ שלה : ארוך · ולא עגול ובגמרא הגירסא משוך וכנוסחת הגר"א וכן כל הברייתא מוזכר כנוסחת הגר"א והלשון מכוון יותר : ופיה חלק · גרסינן בגמרא כנוסחת הגר"א שבחודי העלין הוא חלק : דומה למגל (הגר"א) מגל הוא שפגימותיה נוטות לצד א' ואשכחן מין ערבה כשרה נמי דומה למגל ונקרא חילפא גילא אלא שלפי שרוב מין ערבות אינם דומות למגל נתן זה הסימן : מתוכן · ממקום שנקטם : כשרות · דמקרי הדר : באמה של חמשה טפחים · אמה בת חמשה חלוק אותה לששה חלקים ובהן תשער ד' טפחים ללולב וג' לערבה והדס ונמצא הדס וערבה בט' ומחצה

אומר באמה (א) של חמשה טפחים]: י ארבעה מינין הללו כשם שאין פוחתין [מהם] כך אין מוסיפין עליהם (לז) [אם אין לו אתרוג לא יטול ב) עמו רמון פריש] ולא דבר אחר היו כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר (לח) אם היו יבשין כשרין אמר רבי יהודה (ש) מעשה באנשי כרכין שהיו מורישין לולביהן (לט) [לבניהן] בשעת הדחק אמרו לו (מ) אין שעת הדחק ראיה: יא (ת) לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול לא יאגדנו ביו"ט אבל נוטל הימנו שרביט ואוגדו אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אפילו (מא) במשיחה א"ר (מב) [מעשה באנשי] ירושלים שהיו אוגדין (מג) [לולביהן בגימונות] של זהב אמרו לו (מד) [משם ראיה אף הן] היו אוגדין אותו [במינו] מלמטה: יב אמר ר"א בר צדוק (א) כך היו (מה) [אנשי ירושלים נוהגין נכנס לבית הכנסת לולבו בידו עמד לתרגם ולעבור לפני התיבה לולבו בידו עמד לקרות בתורה ולישא את כפיו מניחו בארץ יצא מבית הכנסת לולבו בידו נכנס לבקר את החולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש נותנו לבנו או לשלוחו ומחזירו לתוך ביתו]: יג (מו) [יום טוב (ב) הראשון של חג אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו אלא אם כן נותנו לו במתנה גמורה ג) (ג)מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ולא היה עמהן לולב לקח ר"ג לולב[בדינר] ד)כיון שיצא בו ידי חובתו נתנו לחבירו במתנה וחברו לחברו עד שיצאו כולן ידי חובתן והחזירוהו לו רבי יוסי אומר יו"ט הראשון של חג [א] כיון שיצא בו ידי חובתו אסור לטלטלו]:

פרק ג א (א) לולב דוחה את השבת בתחלתו (ב) וערבה בסופו (א) [מעשה וכבשו עליה בייתוסין אבנים גדולים מערב שבת הכירו בהם עמי הארץ ובאו וגררום והוציאום מתחת אבנים בשבת] לפי שאין בייתוסין מודים שחבוט ערבה דוחה שבת: ב ערבה הלכה למשה מסיני(ג)אבא שאול ה) אומר מן התורה שנאמר וערבי נחל (ב) [שתים ערבה ללולב וערבה למזבח] (ד) רבי אליעזר בן יעקב אומר כך היו אומרין ליה וליך המזבח ליה וליך המזבח (ה) י"ח יום בשנה ולילה אחת ו) קורין בהן] את ההלל ואלו הן שמונת ימי (ג)[חג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ולילו ויו"ט של עצרת]: ג (ו) למה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים [של ניסוך] בחג (ז) ראב"י אומר [בו] (יחזקאל מז) מים מפכים [מלמד שמפכפכין ז) ויוצאין כמו הפך הזה] ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית וכה"א (שם) [בצאת האיש קדים וקו בידו] וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים (ד) [מלמד שאדם עובר במים עד קרסוליו ה) וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים מלמד שאדם עובר במים עד ברכיו ד"א מי ברכים [מים] שמתברכין והולכין] וימד אלף ויעבירני [במים] מי מתנים (ה) [מלמד שאדם עובר בו עד מתניו] וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור (ו) יכול לא יעברנו ברגל אבל יעברנו (ז) [בשחו] ת"ל כי גאו המים מי שחו יכול לא יעברנו בשחו אבל יעברנו בספינה קטנה [ת"ל כי גאו המים מי שחו מלשוט יכול לא יעברנו בספינה קטנה אבל יעברנו בספינה גדולה] ת"ל (ישעיה לג) בל תלך בו אני שיט יכול לא יעברנו בספינה גדולה אבל יעברנו בבורני גדולה ת"ל (שם) וצי אדיר לא יעברנו ואומר (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' יכול יתערבו בם מעיינות (ח) [אחרים] ת"ל (שם יג) ביום ההוא יהיה מקור נפתח וגו' [מקום] אחד לחטאת ולנדה (ט) [לאן] הולכין לים הגדול (י) [לימה] של טבריא(יא)[לימה] של סדום כדי לרפאות את מימן שנאמר (יחזקאל מז) ויאמר אלי המים האלה יוצאין אל הגלילה הקדמונה [וירדו אל הערבה ובאו הימה אל הימה וגו' המים האלה יוצאין אל הגלילה הקדמונה] (ח) זה ימה של סדום וירדו אל הערבה זה ימה של טבריא ובאו הימה אל הימה המוצאים ונרפאו המים זה הים הגדול ואומר (שם) כל נפש חיה אשר ישרוץ אל כל אשר יבא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאוד כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר יבא שמה (יב) ואומר [והיה] ועמדו עליו דוגים ואומר בצאתיו וגבאיו (יג) ואומר ועל הנחל יעלה על שפתו וגו' מלמד שכל מימי בראשית עתידין להיות יוצאין כמפי הפך הזה (ט) וכך היתה הבאר שהיתה עם ישראל במדבר דומה לסלע מלא(יד)[כברה] ט) מפרפרת ועולה כמפי הפך הזה עולה עמהן להרים ויורדת עמהן לגאיות מקום שישראל שורין הוא שורה כנגדן במקום גבוהה כנגד פתחו של אהל מועד נשיאי ישראל באין וסובבין אותה במקלותיהן ואומרים עליה את השירה (במדבר כא) עלי באר ענו לה עלי באר והמים מבעבעין ועולין כעמוד למעלה וכל אחד ואחד מושך במקלו איש לשבטו ואיש למשפחתו [שנא' (שם) באר חפרוה שרים וגו' וגם היא סובבת את כל מחנה ישראל ומשקה את כל הישימון] שנאמר (שם) ונשקפה על פני הישימון והיא נעשה נחלים י) שנאמר (תהלים עח) ונחלים ישטפו הן יושבין באיספקאות ובאין זה אצל זה שנאמר (שם קה) הלכו בציות נהר העולה דרך ימין [עולה] דרך ימין [העולה] דרך שמאל כ) [עולה] דרך שמאל (טו) [כן מים מתמצין הימנה היא] נעשית נחל גדול והולכין לים הגדול ומביאין (טז) [משם] כל חמדת העולם שנאמר (דברים ב) זה ארבעים שנה [ה' אלהיך עמך] לא חסרת דבר: ד (י) שני ספלים של כסף היו (יז) [בראשו של מזבח] אחד של מים ואחד של יין (יח) מערבי של מים (יט) ל) [הרי דרך] הרגילה [למזרחו] של יין (כ) עירה של מים בתוך של יין או של יין בתוך של מים יצא רבי יהודה אומר של סיד היו אלא (כא) [שהיו משחירין] מפני היין (כ) ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין שבהן יורדין (כב) מ) [לסיון שבנאו משבנה שלמה את ההיכל הן יורדין לשית [א]ומבקעין אותו]ונבלעין בתוכו שנאמר בקדש הסך (כג) שעשה לו (כד) [המקום] שיבלע

הגהות הגר"א (לז) לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון: (לח) אף: (לט) לבני בניהם: (מ) משם ראיה: (מא) בחום: (מב) מאיר מעשה ביקירי: (מג) את לולביהן בגומוניות: (מד) הם במינו היו (מה) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו ע"ג קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבה"מ משגר לולב ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו: (מו) אין אדם יוצא י"ח ביום הראשון של חג בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה ומעשה בר"ג ור' יהושע ור"א ב"ע ור' עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לר' יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לר"א ב"ע במתנה נטלו ר"א ב"ע ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג: (א) פ"א חל שביעי של ערבה בשבת והביאו מורביות של ערבה מע"ש והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ שמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצדי המזבח: (ב) ושתים אחת ללולב ואחת למזבח ר' יוחנן אומר משום ר"ש בן יהוצדק י"ח ימים בשנה יחיד גומר בהן: (ג) החג וח' ימי החנוכה ויו"ט ראשון של פסח ויו"ט (ראשון) של עצרת ובגולה כ"א יום ט' ימי החג ושמונה ימי החנוכה וב' ימים של פסח ושני ימים של עצרת: (ד) מכאן שמותר לעבור עד ברכים: (ה) מכאן שמותר לעבור עד מתנים מכאן ואילך: (ו) ד"א מי ברכים שמתברכין והולכין: (ז) בסיחון: (ח) אחרות: (ט) ולאן: (י) ולימה: (יא) ולימה: (יב) הנחל: (יג) וגו': (יד) נקבים כככרה: (טו) דרך שמאל כן העמוד של מים מתמצין אליו והוא: (טז) מהן: (יז) בראש המזבח: (יח) מזרחי של יין: (יט) ודרך: (כ) למזרחו: (כא) שמושחרין: (כב) לשיתין: (כג) נסך: (כד) מקום:

נוסחאות כ"י

א) בת חמשה: ב) בידו פריש אפילו דבר אחר: ג) לחבירו: ד) זהב: ה) מביאו מן המקרא: ו) גומרין: ז) ועולין כמין פי הפך הזה: ח) דבר אחר: ט) מפכפכת: י) גדולים: כ) יורד: ל) היה: מ) לסילון:

אור הגנוז

[ב] שחל להיות בשבת: **פרק ג** [א] ומוקין:

חסדי דוד

ולכתוב חדושי תורה והם כותבים פלסתר לכך לוקה הירח. ובתקופת תשרי הוא סימן על מעידי שקר מאחר שהם כפויי טובה ללבנה שבזמן זה דהיינו בר"ה כשהולך השטן להכית הירח להעיד על עונות ישראל אז עולה הלבנה באתר דמקרי במופלא ובמכוסה כד"א בכסה ליום חגנו כדי שלא להעיד נגד ישראל גם עדות אמת וכמ"ש רז"ל באגדה בש"ס ורשעים הללו מעידים גם עדות שקר לכן לוקה הלבנה בתקופה זו. ובתקופת תמוז שהוא זמן שהשדות מלאים כל טוב ממגד גרש ירחים ואלה רשעים מגדלי בהמה דקה להשחית יבול גרש ירחים לכך לוקה בזמן זה. ובתקופת ניסן שהוא זמן דאילני מלבלבי שגם זה ממגד גרש ירחים ורשעים אלה כמשחיתים האילנות טובים גורמים שלוקה בזמן תקופה זו: **אמר** ר"א בר צדוק כך היו כו'. בגמ' דף מ"א מובא זה ולא גרסי' שם לתרגם אלא ה"ג קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו וה"נ איתא שם דאמימר גלויי הוה מגלי בי' ע"ש ומ"מ עכשיו לא נהגו העולם ליקח הלולב בידם אלא משעת הלל ואילך ולא בשעת ק"ש ותפלת שחרית ונראה דסמכו על התוספ' שלפנינו דמקדים לתרגם ברישא והדר לעבור לפני התיבה משמע דהיינו דוקא בתפלת מוסף ומלשון הרמב"ם בפ"ז נראה דלא הוה גריס בגמ' קורא ק"ש אלא מתפלל וי"ל דתפלת מוסף קאמר. ומ"מ מכאן ראיה בין מהגמ' ובין מהתוס' שהיה מנהגם לברך עליו בסוכה קודם תפלה וכמ"ש מרנא האר"י ז"ל ולא היו ממתינים לברך בשעת הלל דאל"כ מדאגבי' נפק בי' והיאך יתכן דאחר שעה או יותר שהיו נוטלים אותו שהיו מברכין עליו ואי היו נוטלין אותו עד אותו שעה שלא כדרך גדילתו או ע"י הפסק וכיוצא הו"ל אתנא לאשמעי' זה ולא למתני לולבו בידו סתם דאדרבה משמע כדרך מצותו והא דנקט הכא לעבור לפני התיבה לרבותא נקט דאפי' ש"ץ המוציא רבים י"ח יכול ליטלו בידו בשעת תפלה ולא חיישינן דלמא מטריד. ודקתני נכנס לנחם וכו' הא קמ"ל דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ היכי דאפשר למיעבד תרוייהו ש"ד ולא אמרינן היא בכלל אין עושין מצות חבילות דהיא לענין ברכות אתמר: **יום טוב** הראשון וכו' מעשה כו' לקח ר"ג לולב באלף דינר כצ"ל. וכ"ה בגמ' שם ואע"ג דהתם קתני אלף זוז היינו זוז דינר וקא ללמדנו כמה היו מצות חביבות עליהן ע"ש ואי בדינר מאי רבותי'. והא דקתני וחבירו לחבירו עי' בתוס' שכתבו דקמ"ל אע"ג שהיה דעתו של ר"ג שיחזירוהו לו מ"מ לא היה דעתו שיחזירוהו עד שיצאו כולם. ונראה שהיה זה להורות דמתנה גמורה הוה לשעתה דעיקר המתנה היינו שיהא רשאי המקבל ליתנה לאחרים ולכך להודיע שכך היתה כוונת ר"ג הנותן לכן נתנו זה לזה. וכ"מ שהשא טובת הנאה לנותן ולא לר"ג בעל האתרוג. ודברי ר' יוסי בסיפא ליתא בגמ' וטעמו מבורר כיון דהנית וגלי דעתי' דלא ניחא לי' ליטול משום חיבוב מצוה מעתה הו"ל מוקצה דבודאי לא פליג ר' יוסי לאסור חבוב מצוה. והרמב"ם והפוסקים לא פסקו כר"י ואפשר דסברי מדקתני ר' יוסי אומר משמע דרבנן פליגי אע"ג דלא אשכחן להדיא:

פרק ג ערבה הלכה למשה מסיני אבא שאול אומר מן התורה כו'. עי' בגמ' דף ל"ד ונראה דגם אבא שאול סובר דערבה היא הלמ"מ דאי מקרא א"כ אף בגבולין נמי דמידי מקדש כתיב בקרא וכמו שהקשו התוס'. אלא דלרבנן כולה הוא הל"מ וקרא דערבי אהכשיר של בעל ושל הרים ולא"ש באה ההלכה לפרש דערבי דקאמר רחמנא חדא מינייהו אינה אלא במקדש ודומיא למאי דאמרינן בפ"ק בדרשה דבסוכות דאתא הלכתא לפרושא לדופן ג' דקרא דאינה אלא טפח: **למה** נקרא שמו שער המים וכו'. הכי תנן בפ"ב דמדות והך דברי אגדה דדריש הכא מקלתן מייתי להו תלמודא בפרק בתרא דיומא דף ע"ז ע"ש ויש כאן ט"ס וכצ"ל יכול לא יעברנו ברגל אבל וכו' ת"ל כי גאו המים מי שחו מלשוט יכול לא יעברנו בשחו אבל יעברנו בספינה קטנה ת"ל בל תלך בו אני שיט יכול לא יעברנו בספינה קטנה אבל יעברנו בבורני גדולה ת"ל וצי אדיר לא יעברנו והשאר נמתק ומה שדרש הגלילה הקדמונה על ימה של סדום לפי שהיא במזרחה של ירושלים בככר הירדן וערבה של טבריא לפי שהיא עמוקה ומ"ש ואומר כל נפש וגו' בא לומר שיהיו המים לרבות דגתם מינים ממינים שונים וכ"ה בירושלמי שם. והא דמסיים וכך היתה הבאר וכו' קמ"ל שמצינו דוגמתו בעולם הזה בבאר של מרים שבתחלתו היתה כמין כברה עד שגוברת והולכת וכו' ומעין אגדה זו איתא בילקוט פ' חוקת ע"ש ואמנם מ"ש העולה דרך ימין וכו' ליתא להאי לישנא התם. ופי' נ"ל דר"ל שכשהולכין בספינה ממקום למקום לא היו סובבין והולכין מצד אל צד שהיה כגון מדרום לצפון וכיוצא דרך הים כדי שלא יתרחקו ויתעו אלא הולכין ותוזרין לעקב בדרך הליכתן: **שני** ספלים של כסף כו'. מתני' היא ואח"כ יש בנוסחא שלפנינו ט"ס וכצ"ל ומנוקבין וכו' שבהן יורדין לשתין שבנאו משבנאה וכו' בקדש הסך שיעשה לו מקום וכו' והענין לפי הנראה דפליגי תנאי

מצפה שמואל (ש) לא. וכם: (ת) לג: ועי' ירושלמי יומא פ"א הל"א: (א) מא: וירושלי' פ"ג הלי"א: (ב) שם ועי' ירושל' פ"ג ה"ג ופ"ד הל"ב ועי' ירושל' גיטין פ"ב הל"ג: (ג) מב: (א) מג: עי' ירושל' ר"ה פ"ד הל"ג: (ב) מא: ועי' ירושלמי עירובין פ"ג הל"ט בשובדא דר"י שם ועיין כאן פ"ג הלי"א: (ג) לד. וירושל' פ"ד הל"א ושביעית פ"א ועי' ירושל' ע"ז הל"א פ"ד: (ד) מב.: (ה) ערכין י. וירושל' פ"ד הל"ט: (ו) מדות פ"ב: (ז) מח. יומא עז: וירושלמי שקלים פ"ו הל"ב: (ח) עי' ירושלמי כתובות פי"ב סוף הלי"ג בנהרות א"י ועי' ירושלמי פ"ה הל"א: (ט) עי' שבת לה. ועי' ילקוט פ' חוקת: (י) מח. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ו ועי' ירושלמי סנהדרין פב הל"ה בדוד: (כ) עי' תוס' מח: ד"ה כמין וכל הסוגיא וירושלמי פ"ד הל"ו:

מנחת בכורים

ומתנה: י אין מוסיפין · מין אחר עליהם אף לר"י דס"ל לולב צריך אגד ואפי' כיון דלא אגדיה לחודה קאי קמ"ל דאסור משום בל תוסיף: לא פרים · אף לנכר בעלמא דילמא אתי למסרך: **יא** שאינו אגוד פסול · דילפינן לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב התם ולקחתם לכם אגודת אזוב וכתיב בלולב ולקחתם לכם ביום הראשון ורבנן ל"ל לקיחה לקיחה: אלא במינו · דכיון דלולב צריך אגד אי אגדו במין אחר הוה מוסיף על המינים: בגימוניות · חוטי זהב כפופין כגימון · על שם הלכוף כאגמון (ישעיה נ"ח): מלמטה · וזה היה רק לנוי בעלמא ואין כאן תוספת: **יב** קורא בתורה · מניח הלולב לפי שצריך לגלול הס"ת: נכנס לבה"מ · משום טרדת תלמוד שמא יפול מידו: **יג** במתנה גמורה · ל"ד גמורה דאף מתנה ע"מ להחזיר מהני כדמפרש והזיל אלא ר"ל מדעת גמורה ולא בהערמה: אסור לטלטלו · דלא חזי למידי אף להריח בו אסור (ירושלמי פ"ג הלי"א) · עיין הגר"א בסימן תרכ"ח ס"ק א' וכי"ד סי' רס"ו ס"ק ג':

פרק ג א לולב. בתחלתו כשחל יום ראשון של חג בשבת נוטלין הלולב אף בגבולין לפי דנוהג מה"ת והאידנא דאין אנו בקיאין בקביעא דירחא אינו ניטל אף ביום ראשון כשחל בשבת משום גזירה שמא יוליכו ד"א ברה"ר: וערבה. נטילת ערבה במקדש: בסופו. ביום ז' כשחל בשבת ולא ביום ראשון למהוי היכר דמשום ערבה הוא: אבנים. ויודעין היו שלא יטלטלו החכמים את האבנים בשבת: ע"ה. שאינם יודעים באיסור טלטול: **ב** כך היו אומרין. בשהקיפו את המזבח ביום ז' של ערבה ליה אנחנו מודים שהוא אלהינו: וליך. אנו משבחים שבח גדול לנו במזבח שמכפר עלינו ע"י הקרבנות והמצות וזה מבואר במשנה פ"ד ומיותר הוא כאן: ולילה א'. ליל יו"ט הראשון של פסח: קורין. גומרין. וכן הגיה הגר"א בהדיא: **ג** למה נקרא שמו שער המים. כמבואר במשנה פ"ד הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו: מים מפכים. בקרא נאמר ביחזקאל מ"ז והנה מים מפכים מן הכתף הימנית למה נקרא שמו מפכים שיוצאין ממנו כמו פך ובנחל היוצא מן המקדש קא משתעי והגר"א לא גרס מלמד ולדידיה נ"ט הוא למה נקרא שמו שער המים משום שהמים עתידין להיות יוצאין ממנו: וימד. המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחלתו כחוט והולך וגדל וכל אלף אמה אורך משיאה חוץ לירושלים לא היה עמוק אלא עד אפסים והוא קרסולין: וימד אלף. שניות והעמיק עד ברכים: אשר לא אוכל לעבור. שאסור לעבור בנחל כשהוא יותר ממתניו דרדיפי מיא ושמא ישטפו אותו ויטבע בנהר: בשיטו. בשייט: כי גאו מים מי שחו. ושחו הוא שייטא שכן קורין לשייטא שייחא וגאו המים שא"י לעבור בו אף בשייטא: ה"ג בגמ' יומא ע"ז כנוסחת הגר"א ומת"ל כי גאו עד ת"ל בל תלך לא גרסי': וצי אדיר. היינו ספינות ובורני גדולות לא יעבירוהו: מעיינות אחרים. מנהרות אחרים יתערבו בנחל הזה: מקור נפתח לחטאת ולנדה. מקום א' לחטאת ולנדה ואין כאן תערובות מים אחרים רק מים חיים ניכסו: לרפאות. ים הגדול מימיו סרוחין: ימה של סדום. בירושלמי הגירסא ימה של סיבכי: זה הים הגדול. ונקרא מוצאים שיצא כ"פ בימי דור אנוש וא' בימי דור הפלגה: והיה כל נפש. מקרא הוא ביחזקאל מ"ז נראים דמרפא המים ומרבה דגים: ואומר. דמרבה דגים דכתיב ועמדו עליו דוגים ואומר בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנו ואחר זה כתיב ועל הנחל יעלה אל שפתו כל עץ מאכל וסתרי קראי אהדדי דמתחלה אמר דנרפאו המים ואחר כך אמר ולא ירפאו למלח נתנו ושוב אמר ועל הנחל וגו' אלמא דטובים המים: מלמד שכל מימי בראשית וכו'. כלומר מדכתיב ולא ירפאו למלח ניתנו ש"מ דהני שם מקום ניכסו ובצאתיו וגבאיו ולא ירפאו כל אלו שם מקום ניכהו ובמקומות הללו לא יבואו המים חיים מירושלים רק ישארו רעים כמתחלה ומדמיעט מקומות אלו ש"מ שכל מימין דעתידין להיות יוצאין כמפי הפך הזה כלומר שכולן ירפאו והיו עליהו לתרופה כמו במקום שיצאו מירושלים: באיספקאות. ספינות בלשון רומי וכן הוא בירושלמי ב"ב בשמוכר את הספינה ובתוס' שם איזקפא שהמים נובעים ונעשה נהר המפסיק בין רוב השבטים וכשהיו נצרכין זה לזה היו הולכין בספינות וכן מבואר במד"ר ובילקוט פ' חוקת: הלכו בציות. והיינו ספינות כדכתיב וצי אדיר לא יעברנו: העולה דרך ימין. דרך ימין גרסינן כנוסחת הגר"א כפי אשר היתה עליית האדם אם דרך ימין אם דרך שמאל כן היו המים מתמצין והולכין אליו: **ד** מזרחי. שהיו נתונין אחד למזרח ואחד למערב בקרן דרומית מערבית: הרי דרך הרגילה. דשל יין רגיל יותר דתדירי הוא וקודם לניסוך המים וכי פגע פגע ברישא למזרחי לכן אין מעבירין ושופך שם של יין והמערבי של מים ואם כן דרך הרגילה והיינו של יין שהוא רגיל תמיד למזרחי ונוסחת הגר"א מכוון יותר בלשון: שמשחרין. אף של מים היה נשחר דלפעמים ניתן בו של יין: שיתין. גרסינן כנוסחת הגר"א: ועליהן

שיבלע בקדושה רבי יוסי אומר (כה) [שית היה נקוב לתהום] שנאמר (ישעיה ה) אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו [וגו'] ויעזקהו ויסקלהו (כו) [ויטעהו שורק] ויבן מגדל בתוכו זה היכל יקב חצב בו זה מזבח (ל) וגם יקב (כז)[חצב בו זה השית] ר"א בר צדוק אומר לול קטן היה בין (כח) [האולם למזבח למערבו של כבש ואחד לששים און] לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש (כט) [כעיגולי דבלה מעלין] ושורפין אותו בקדושה שנאמר (במדבר כח) בקדש הסך נסך (ל) כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה: ה (מ) מאימתי מנסכין [אותן] (נ) עם איברי (לא) [תמיד שכבר היה מעשה בביתוסי] אחד שניסך על (לב) רגליו (ס) ירגמוהו כל העם באתרוגיהן (לג)[ונפגמה קרנו של מזבח ובטלה עבודה] (ב)עד שהביאו גוש אחד של מלח ונתנו עליו כדי] שלא יראה מזבח פגום (ע) שכל מזבח שאין לו לא (לד) [קרן](ג)ולא יסוד (לה) [פסול] רבי [יוסי בר' יהודה אומר אף הסובב: ו (פ) ניסוך המים כל ז' רבי יהודה אומר כל שמנה אלא שר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל ח' וחכ"א שלשה לוגין נמצאת אומרו המרבה במים ממעט (א) בימים והמרבה (א) בימים ממעט במים: ז מי החג (ג) חייבין עליהן (צ) משום (לו) [פגול נותר] וטמא לפיכך אם (ג) לנו (לז) או שנטמאו יוצא לבית השריפה (ק) אבל חבית וצלוחית עצמן מועלין בהן מפני (לח) [שהן גופן הקדש א"ר עקיבא (ר) אמרה תורה הבא עומר שעורים בפסח שהוא פרק שעורין כדי שתתברך עליך תבואה הבא חטים בכורים בעצרת שהוא פרק (ד) אילן כדי שיתברכו עליך פירות אילןהבא ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך גשמים] ואומר (זכריה יד) והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחוות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם:

פרק ד א (א) בראשונה (א) [כשהיה שמחת בית השואבה אנשים רואים מבפנים ונשים רואות מבחוץ וכשראו בית דין שהן באין לידי קלות ראש עשו שלש] גזוזטראות בעזרה כנגד שלש רוחות (ב) [ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה ולא היו מעורבין]: ב חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם באבוקות (ג) [ואומרין לפניהם] דברי תשבחות (ב) [מה היו אומרים אשרי מי שלא חטא וכל מי שחטא ימחל לו] ויש מהן [שהיו] אומרים אשרי (ד) [ילדותי] שלא ביישה את (ה) [זקנותי אלו אנשי] מעשה ויש מהן [שהיו] אומרים (ו) [אשריך זקנותי שתכפרי על ילדותי] אלו בעלי תשובה הלל הזקן אומר למקום (ג) שלבי אוהב לשם רגלי מוליכות אותי אם אתה תבא לביתי אני אבא לביתך אם אתה לא תבא לביתי אני לא אבא לביתך שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך:

ג (ז) [מעשה ברבן שמעון בן גמליאל (ד) שהיה מרקד בשמנה אבוקות של אור ולא היה אחד מהן נוגע בארץ וכשהוא משתחוה מניח אצבעו בארץ על גבי הרצפה שוחה ונושק וזוקף מיד אמר רבי יהושע בן חנניא (ה) כל ימי שמחת בית השואבה לא היינו רואים שינה משכימין אנו לתמיד של שחר משם לבית הכנסת משם לבית המדרש משם (ה) למוספין משם לאכילה ושתייה ומשם (ו) לבה"מ משם לתמיד של בין הערבים משם לשמחת בית השואבה]: ד (ח) [אמר רבי יהודה כל (ו) שלא ראה (א)]בדפלסבון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה כבוד לישראל מימיו כמין בסלקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו פעמים היתה שם כפלים כיוצאי מצרים ושבעים ואחת קתדראות של זהב היו שם כנגד ע' וא' זקן(ז)כל אחת (ז) מעשרים וחמש ריבוא ובימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עומד (ח) והסודרין בידו החל לקרות והלה מניף בסודרין והיו עונין אמן על כל ברכה וברכה ולא היו יושבין מעורבבין אלא זהביים בפני עצמן וכספיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וטרסיים בפני עצמן ונפחיים בפני עצמן וכל כך למה כדי שיהא אכסניא בא ונטפל לאומנתו ומשם פרנסה יוצאה]: ה (ח) ולוים בכנורות (ט) [ובנבלים] וכל כלי שיר (ט) (ט)מהן אומרים (תהלים קלד) שיר המעלות הנה ברכו וגו' (י) [יש מהן]שהיו אומרים (שם) שאו ידיכם קדש וגו' וכשנפטרין זה מזה היו אומרים (שם) יברכך ה' מציון וגו' וראה בנים וגו' שתי חצוצרות בידם קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו רבי יהודה אומר אין פחות משבע ולא יותר (י) על עשרה שלש לפתיחת שערים האומר על פתיחתן אינו אומר על נעילתן האומר על נעילתן אינו אומר על פתיחתן שלש (יא) [לפני מזבח האומר לפני מזבח אינו אומר למעלה העשירי האומר למעלה העשירי אינו אומר לפני מזבח]: ו [כיצד] ג' להבטיל את העם מן המלאכה (יב) חזן הכנסת (ב) נוטל חצוצרת (*ב) ועולה לראש הגג גבוה שבעיר (יג) [נטל לקרות] הסמוכין לעיר בטלין הסמוכין לתחום מתכנסין ובאין לתוך התחום ולא היו נכנסין מיד אלא ממתינין עד שיבואו כולן ויתכנסו כולן בבת אחת (יד) [מאימתי הוא נכנס (ל) משימלא לו חבית ויצלה לו דגה וידליק לו את הנר]: ז (מ) [כיצד] ג' להבדיל בין קדש לחול (טו) חזן הכנסת נוטל חצוצרת ועולה לגג גבוה שבעיר נטל לקרות מעבירין ממנו תבשיל (טז) [מגבי כירה] וטומנין לו מיחם ומדליקין לו את הנר גמר מלקרות אפילו (*מ) מיחם בידו אין (יז) [טומנין אלא מניחו בארץ (נ) אפילו (*נ) נר בידו אין נותנו על גבי מנורה אלא מניחו על גבי הארץ חזן הכנסת מניח חצוצרת בתוך הגג ויורד ובא לו ר"י אומר רצה להדליק אחר (כ) כן מדליק אמרו לו נתת דבריך לשיעורין(ס)אלא מקום היה בראש הגג ששם חזן הכנסת מניח חצוצרת]: ח (ע) יו"ט שחל להיות

הגהות הגר"א (כה) שיתין מחוללין ויורדין עד התהום ונבראו מששת ימי בראשית ועליהן כרה דוד ששה עשר אלף אמה: (כו) וגו': (כז) אלו השיתין: (כח) כבש ולמזבח במערבו של כבש ואחת: (כט) שדומה לעיגולי דבילה ובאין: (ל) שכר לה': (לא) התמיד מעשה בצדוקי: (לב) גבי: (לג) ואותו היום נפגמה קרן המזבח ובטלה עבודה והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני: (לד) כבש: (לה) ולא ריבוע: (לו) לן יוצא: (לז) או שיצאו: (לח) שגופן הקדש רמ"א משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה היא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה: (א) היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באין לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועשו: (ב) ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה: (ג) והיו אומרים: (ד) ילדותינו: (ה) זקנותינו אלו חסידים ואנשי: (ו) אשרי זקנתינו שכפרה על ילדותינו אלו בעלי תשובה אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן הוא היה אומר למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי אם תבא לביתי אני אבא אל ביתך אם אתה לא תבא אל ביתי לא אבוא אל ביתך: (ז) אמרו עליו על רשב"ג כשהיה שמח בשמחת בית השואבה היה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אותן ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן אמר ר"י בן חנניא כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לבה"מ משם לאכילה ושתייה משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה: (ח) ר"י אומר כל מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקין גדולה היה סטיו לפנים מסטיו פעמים שהיה בה ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים והיו בה קתדראות של זהב כנגד שבעים וא' זקנים של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים וא' רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן ולא היו יושבין מעורבין אלא זהבים בפני עצמן וכספים בפ"ע ונפחים בפ"ע טרסיים בפ"ע וגרדיים בפ"ע וכשעני נכנס לשם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו: (ט) ונבלים: (י) ומהן היה: (יא) למעלה העשירית האומר למעלה עשירית אינו אומר על גבי המזבח האומר ע"ג המזבח אינו אומר למעלה עשירית: (יב) כיצד: (יג) התחיל לתקוע תקיעה ראשונה: (יד) ועדיין חנויות פתוחין ותריסין מונחין התחיל לתקוע תקיעה שניה נסתלקו התריסין ונגעלו החנויות ועדיין חמין ע"ג הכירה וקדירות מונחות ע"ג כירה התחיל לתקוע תקיעה שלישית סילק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור: (טו) כיצד: (טז) מע"ג הכירה: (יז) טומנו אלא מניחו על הארץ אר"י ב"ר חנינא שמעתי שאם בא להדליק אחר

נוסחאות כ"י

א) ביין: ב) אין: ג) נפסלו: ד) חטים: ה) לתפילת מוספין ומשם: ו) לתפילת המנחה: ז) ואחת עשויה: ח) על הקרן: ט) בלי מספר: י) משלש עשרה: כ) שש:

אור הגנוז

[ב] בו ביום: [ג] ולא כבש: פ"ד [א] בדפלסטון:

חסדי דוד

תנאי בשתין הללו ושלש סברות בדבר ת"ק סובר שמעשה אדם נינהו ומיהו לית ליה דמחוללין ויורדין עד התהום אלא סובר שכמין בור היו עשוי כמין בנין הנעשה בידי אדם כשבנה שלמה את בהמ"ק וכשיוצקין הנסכים בספלין יורדין לשית ומבקעין הקרקע ונבלעין בתוכו דרך נס שנאמר בקדש הסך דריש שיעשה לו מקום שיבלע שם במקום הקדש. ור' יוסי סובר דשיתין מעשה ידי אדם ועכ"פ מחוללין עד התהום ואפשר דסובר כר' ישמעאל בגמ' דף מ"ט שמעשה שמים היו מששת ימי בראשית או דסובר כמ"ד שדוד כרה אותן ומחוללין ויורדין עד התהום וע"ש בתוס' בד"ה א"כ בראשית ורא"ב"צ סובר דכמין לול בידי אדם היה ואין מחוללין כלל וגם אין נבלעין אלא מתאספין שם ונשרפין כל שבעים שנה: מי החג חייבין עליו משום פגול כו'. בקשתיה ולא מצאתיה בשום מקום ופירושה קשה מאד. וי"ל לפרש דהך תנא ר"מ הוא בזבחים (דף מ"ב ע"ב) דתנן ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פגול הקומץ והקטורת כו' והדם והנסכין הבאים בפני עצמן דברי ר"מ וחכ"א אף הבאים עם הבהמה. (דסברי כשבאים עם הזבח חשיב להו דבר שיש לו מתירין משקדש בכלי חייבין עליו משום נותר וטמא ופגול אין בו). נמצא דלרבנן דין הנסכים בין דיין בין דמים תרווייהו דין אחד לכן משקדשו בכלי כגון בצלוחית אפי' קודם שקרב הזבח חייבין עליהן משום טמא וכן חייבין עליהם משום נותר ופגול אין כהן אבל לר"מ אפכא הוא דאפי' אחר שקדשו בכלי עדיין אין חייבין עליהן משום אחד מהן אבל כשקרבו מתירין דהיינו הזבח חייבין עליהם משום שלשתן ולפיכך אם לנו או נטמאו יצאו לבית השריפה נמצא דמתניתא ר"מ. ואולם סיפא דקתני אבל חבית וצלוחית וכו' נ"ל דהך תנא פליג אתנא דמתני' בין דמכילתין ובין דפ"ג דמעילה דסבר דהחבית שהיו ממלאין מע"ש לא היתה קדושה כמו הצלוחית ע"ש והך תנא סובר דחבית נמי מקודשת היתה אלא דאפ"ה סובר שאין נפסלין המים בלינה משום דס"ל דכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ויש שיעור למים הלכך אע"ג דמייתי במקודשת לא אפסילו בלינה ולכך היו עושין השינוי הזה כשחל בערב שבת וע"ע על זה בסוגיא בגמרא:

פרק ד אשרי ילדותי שלא ביישה כו' ויש מהן שהיו אומרין אשריך זקנותי שתכפרי כו' כן הוא נוסחא שלפנינו. וי"ל כי המרקדים והשמחים בבית השואבה היו מסתמא זקנים וכמ"ש הרמב"ם שהסנהדרין והגדולים הם השמחים ע"ש ולכן על הילדות שכבר עברה אמרו אשרי ילדותי שלא ננכה. ועל הזקנה אשר לפניהם אמרו ננכה אשריך זקנותי: אמר ר' יהודה כל מי שלא ראה דיופלוסין כו' כנ"ל וכ"ה בגמרא דף נ"א וע"ש פירושו ברש"י ז"ל. ומ"ש כאן החל לקרות ליתא בגמרא ואיתא כן בירושלמי וע"ש בתוס' שכתבו

מצפה שמואל (ל) עי' תוס' שם ד"ה ויטעהו: (מ) עי' תענית ג ובתוס' שם: (נ) עי' מח: ויומא לג. ועי' תוס' שם כו ד"ה אי בעי: (ס) יומא כו: וירושלמי פ"ד הל"ו ויומא פ"ג הל"ה: (ע) ירושל' שקלים פ"ד הל"ב: (פ) ירושל' פ"ד הל"ו ועי' שביעית פ"א ג.: (צ) עי' זבחים מד ונ"ע ועי' ת"ב ועי' ירושלמי פ"ב הל"ו: (ק) מעילה יג: (ר) ר"ה טז. ועי' ירושלמי פ"א הל"ג: (א) נא: ועי' ירושלמי פ"ה הל"ב: (ב) מג. וירושלמי פ"ה הל"ד: (ג) שם ושם ועי' ירושלמי כלאים פ"ט בעובדא דעבדי שלמה: (ד) שם ועי' ירושלמי שם: (ה) עי' ירושל' שם הל"ב: (ו) נא: וירושל' שם הל"א: (ז) עי' זבחים: (ח) נא: (ט) עי' סוטה כ ועי' ירושלמי ברכות פ"א ג.: (י) נד. וירושלמי שם הל"ו וע"ש ה"ה: (כ) שבת לה: (*כ) עי' מיי' פ"ה מהל' שבת הל"ח: (ל) עי' ירושלמי כלאים פ"ט טז: בעובדא דרבי: (מ) שם ועי' ירושלמי פסחים פ"א הל"ז ושבת פט"ז: (*מ) עי' בשו"ע סי' רסא סעיף ד וסי' רסג סעיף ב' ובבאורי הגר"א שם ס"ק ד' ועי' תשובת ח"צ סי' יא: (נ) עי' ר"ן פ"ב דשבת ורא"ש שם: (*נ) עי' סי' רסג סעיף ז ועי' סי' רסו סעיף יב בהגהה ובבאורי הגר"א ס"ק טז: (ס) עי' ירושלמי שבת פי"ז הל"א: (ע) חולין ספ"א:

מנחת בכורים

ועליהן כרה דוד. לא גרסי' לה דמאן דס"ל דמששת ימי בראשית נבראו ל"ל דכרה דוד א"נ ס"ל שנתמלא עפר וצרורות וכרה דוד (רש"י דף מ"ט ע"ש ד"ה מעשה ורש"י דף נ"ג ד"ה בשעה): ויעזקהו. בנה להם עירים בצורות מוקפות דלתים ובריח דמתרגמינן עיזקא (שמות כ"ה): זה היכל. בגמרא הגירסא זה מזבח וגם יקב אלו השיתין ולגירסא דהכא מרבה שיתין מגם: פרחי כהונה. ילדים כהנים: יין קרוש. שנעפש ונקרש: בקדושה. במקום קדוש בעזרה ומתוך השיתין מוליאין אותו שלא יתמלאו השיתין מן הנסכים שכל הקרבנות טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם ואסורין בהנאה דקדש הוא לכן שורפין אותן: שניסוכו בקדושה. בקדש הסך: כך שריפתו. דילפי' ג"ש דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא קודש קודש לג"ש: ה עם אברי התמיד. אח"כ שמקריבין על המזבח: שכבר היה. לא גרסי' דאין ענין למה שמבואר לעיל וכנוסחת הגר"א: ע"ג רגליו. שאין צדוקין מודין בניסוך המים: לא קרן. רש"י גרס קרן וכבש ויסוד וריבוע קרן הוא אמה על אמה בכל קרן ויסוד אמה כניסה הראשונה וריבוע שיהא מרובע אם חסר א' מכל אלו פסול לגבי מזבח וטעמא אר"ה בזבחים דף ס"ב דכל מקום שנאמר המזבח מעכב כמו שהוא בעינן ובכולהו כתיב המזבח על קרנות המזבח באצבעך (שמות כ"ט) ובכבש כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו') והכבש הוא פניו של המזבח שהוא פתחו ועלייתו וביסוד כתיב אל יסוד המזבח (שם ה') וברבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (שמות כ"ז): הסובב. מעכבו דקסבר כרכב המזבח זה הסובב והכי נאמר המזבח ורבנן סברי זה הכיור והכי אמרי' בזבחים (שם) עיין תשובת נ"ב סי' יו"ד מ"ש בזה: ו המרבה במים. ג' לוגין: בימים. ז' ימים לחכמים: בימים. ר"י דס"ל כל שמונה ממעט במים דסבר בלוג היה מנסך: ז פיגול. לא גרסי' דפיגול לא הוה אלא בדבר המתיר את הקרבן דילפי' בזבחים דף מ"ג במשנה שם דבנסכים הבאים מחמת עצמן לכ"ע ליכא פיגול אלא גרסי' כנוסחת הגר"א: או נטמאו. אחר שקדשן בכלי אבל הכי דאין בהם חיוב כרת אבל מועלין בהם דקדשו בקדושת דמים עכ"פ יש בהן מעילה (עיין מעילה י"ג ב'): משום ר"ע. איידי דאיירי בניסוך המים בחג כדי שתתברך גשמי שנה קתני לה הכא ובתוספ' דר"ה קומה והכי איתא התם: חיטים. לשתי הלחם וביכורים דעצרת זמן הבאת ביכורים מז' מינים כמבואר במסכת ביכורים: שהוא פרק אילן. וכמ"ד חטה מין אילן הוא (ר"ה דף ט"ו א' ברש"י שם): ואומר. דמי שאינו שומר חג הסוכות גשמים בטלים א"כ סוכות זמן תפלת מים הוא:

פרק ד א בראשונה. נשים מבפנים ואנשים בחוץ גרסינן וכן הוא בגמרא (נ"א ב'): מבפנים. בעזרת נשים: מבחוץ. ברחבה של הר הבית ובחיל: ג' גזוזטראות. זיזין יוצאין מהכתלים ועליהם הניחו לוחים לעמוד עליהם בכל הנדדין ולתיקון עוד היה דלא סגי במה דנשים מבחוץ ואנשים בפנים אלא שנשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה וזהו התיקון גדול שעשו המבואר במשנה בר"פ החליל: ב אלו חסידים ואנשי מעשה. שלא חטאו מימיהם ולא נתביישו בזקנותם: בנוסחת הגר"א אם אני כאן דורש היה לרבים בשמו של הקב"ה שלא יחטאו אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית זה ושכינה שרויה ביניכם יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן ואם תחטאו ואסיר שכינתי מי יבא כאן: למקום שאני אוהב גרסי' וכן הוא בגמרא: רגלי מוליכות אותי. דרגלי דבר איניש איהון ערבין ביה: ג נוגע בארץ. אלא זורק א' ותופש א' זא"ז: יכולה לעשות כן. וזה הוא קודם שמשתחוה על אפיו בלבד ובדורו של רבי שמעון לא היה אחד יכול לעשות כן אלא הוא: ד דיו פלוסטין. דיו שנים פלי לשון שרים כמו דיופלי מרומי (תענית יח:) סטין לשון סטיו דסטיו לפנים מסטיו היה: מעשרים ואחד. גרסי' נמי בגמרא: עונין אמן. על ברכה שחזן מסיים ולפי שלא היו שומעין קולו הוצרכו להניף בסודרין: זהבים. צורפי זהב וכן כספים: ה ולוים. סדר שמחת בית השואבה קא חשיב והפסיק באמצע במעשה דאלכסנדריא איידי דאמר במשנה מי שלא ראה בשמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו אמר נמי מי שלא ראה דיופלוסטין וכו': שאו ידיכם. באותו מזמור נאמר פסוק אחר פסוק: יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך האמור במזמור קכ"ח שמברכין זא"ז שיזכו לראות נחמות ציון וירושלים: קרא הגבר. סדר התקיעות קא חשיב שהיה בעת ניסוך המים והוסיפו על כל יום: ר"י אומר דבמשנה אמור דאין פוחתין מכ"א תקיעות בכל יום ואין מוסיפין על מ"ח וקא חשיב תקיעה תרועה ותקיעה לשלשה אבל ר"י לא קא חשיב הני תלת אלא באחד דכהדדי תקעינן להו א"כ הכ"א הוה שבע והמ"ח שש עשרה וה"ג ולא יותר על שש עשרה: שלש לפתיחת שערים. מבואר במשנה ואמר כאן דאיכא תנא דאמר דשלש לנעילה ולא ס"ל לפתיחה: לפני מזבח. כמבואר במשנה (דף נ"ג ב) שלש ע"ג מזבח ובמשנה (דף נ"א) איתא הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ומפרש דמחלוקת הוא דמאן דא"ל למזבח ל"ל למעלה עשירית ומאן דאית ליה מעלה העשירית ל"ל לגבי מזבח ומעלה עשירית שהיו יורדין בחמש עשרה מעלות מלמטה למעלה: ו כיצד. ג' להבטיל המבואר במשנה (דף נב ב) בסדר התקיעות שמוסיפין בע"ש: נטל לקרות. היינו התקיעה הראשונה ובריי' זו מובאת ובגמרא שבת (דף לה ב) איתא כנוסחת הגר"א: ועדיין חנויות פתוחין למכור. לצרכי שבת שלא נתבטלו אלא ממלאכה שבשדות: ושוהה כדי צלית דג קטן. ואח"כ תוקעין ג' תקיעות אחרונות ושובת וכן הוא במסכת שבת. עיין ע"ז או"ח סימן רנ"ה מ"ש בתוספתא זו: ז נטל השופר לקרות לתקוע והוא קרוי שהוא כעין קריאה אל העם לשבות ממלאכה: ממנו. מן התוקע שהרי עסוק בתקיעה ואימתי ישבות הוא: רצה להדליק. אם רוצה מדליקין אחר שגמר התקיעות שהרי יש לו רשות להוליך השופר לביתו אחר התקיעות ולא ס"ל דמטמין בגג וחכמים פליגי עליו

להיות בערב שבת תוקעין ולא מבדילין (יח) (ב) [אחר] שבת מבדילין ולא תוקעין
(יט) כיצד תוקעין תוקע פשוטה ואינו מריע החליל (ג) דוחה את השבת
[בתחלתו] דברי רבי יוסי ברבי יהודה וחכ"א (כ) אינו דוחה [אפילו את יו"ט]:
ט (ד) כל המשמרות שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים (כא) [האחרונות]
ששונות ולא משלשות ר"א בן פרטא ור"א בן יעקב אמרו לא היה פיים לחלבי
שעיר אלא מי שמעלה (כב) [אברים לכבש] הוא מעלה את חלבי שעיר אבא
יוסי בן חנן (ה) אומר לא היה פיים (כג) לראשי משמרות ושאר כל [המשמרות]
חוזרות חלילה ר' (כד) [חנניא] בן אנטיגנוס (ו) אומר לא היה פיים אלא ליום טוב
הראשון [של חג] בלבד ושאר כל ימי החג חוזרות חלילה (ז) כיצד מפיסין
נכנסין ללשכת הגזית (כה) [ומקיפין ועומדין כבולייר (ג)] והממונה בא ונוטל מצנפתו
של אחד מהם ויודעין שממנו פיים מתחיל (כו) [לא] היו מוציאין ב' אלא
אחד אחד (כז) [היחידים שבהן מוציאין שתים ולא היו מונין להם את היתירה]:
י רבי יהודה אומר (ח) לא היה פיים למחתה אלא (כח) [מי] שזכה בקטורת
אומר לזה שעמו (ט) [אף אתה זכה עמי] במחתה: (ט) פיים לעצמו זמן
לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו [שיר לעצמו] ברכה לעצמו שנאמר (מלכים א' ח)
ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (א) יכול לא היו טעונין לינה ת"ל
(ד"ה ב ז) ביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם וילכו לאהליהם
(ב) הא כיצד נפטרו מבעוד יום והשכימו והלכו להם: יא (י) התמידין

(לא) [הנדרים] והנדבות והבכורות והמעשרות (לב) ומוספי שבת חטאת (לג) [צבור]
ועולותיהן ועולות חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע שתי הלחם
עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן (לג) [באות חובת הרגל לחם הפנים
עבודתן במשמר הקבוע (יא) ואכילתן בכל המשמרות כיצד הוא עושה נותן חצי
חלה לכל משמר ומשמר והן מתחלקין ביניהן ר' יהודה אומר (לד) [זה היה מחלק
לחם הפנים יוצא ועומד] על החיבור שבאולם ומניח מפריש ומניח וכל
אחד ואחד בא ונוטל חלקו ולבעלי מומין שבכהונה מוציאין להם חלקם
(לה) [לחוץ] (יב) מפני שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח: יב משמר היוצא
מקריב תמיד של שחר ומוספין הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים (לו) [ולחם]
הפנים מפני מה משמר הנכנס חולק בצפון (יג) מפני שקרוב לעבודה (יד) עשרים
וארבע טבעות היו שם כנגד עשרים וארבע משמרות כהונה עשרים וארבע
חלונות היו שם כנגד עשרים וארבע משמרות (לז): יג בלגה לעולם חולקת
בדרום (טו) וטבעתה [קבועה וחלונה סתומה] מפני מרים בת בלגה (לח) [שנעשית
מומרת] ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יונים (לט) וכשנכנסו נכרים להיכל [באתה]
וטפחה על גגו של מזבח אמרה לו: לוקים לוקים אתה החרבת ממונם של
ישראל ולא עמדת להם בעת צרתם ויש אומרים (מ) [מפני עכוב] משמרות
נכנס ישבב תחתיה לפיכך בלגה נראית יוצאה לעולם וישבב נראית נכנס לעולם
כל השכנים הרעים לא קבלו שכר חוץ מישבב שהוא שכנה של בלגה וקבל שכר]:

סליק תוספתא ממסכת סוכה

הגהות הגר"א

שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן בית הכנסת להוליך שופרו לביתו א"ל א"כ נתת דבריך לשיעורין אלא מקום צנוע יש לו לחזן בהכ"נ בראש הגג ששם מניח שופרו לפי שאין ממלטלין לא את השופרות ולא את החצוצרות: (יח) מוצאי: (יט) יוה"כ שחל להיות ע"ש לא היו תוקעין ובמו"ש לא היו מבדילין: (כ) אף יו"ט: (כא) אחרונות: (כב) אברי הכבש: (כג) אלא: (כד) משמרות: (כה) אליעזר: (כו) וכמין בסלקי גדולה היתה פיים במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין כולייאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו: (כז) ולא: (כח) בלבד בד"א בבריא אבל בחולה אפילו ב' מוציאין והיחידים מוציאין שתים ואין מונין להן אלא אחת: (כט) כהן: (ל) זכה עמי במחתה: (לא) והנדרים: (לב) הצבור: (לג) באין: (לד) המחלק עומד: (לה) בחוץ: (לו) ובזיכין ד' כהנים היו נכנסים ב' ממשמר זו וב' ממשמר זו ולחם: (לז) כהונה: (לח) שהמרה דתה: (לט) היתה מבעטת ע"ג המזבח ואמרה: (מ) משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושמש תחתיו אע"פ ששכיני רשעים לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו והלכה [צ"ל והלכך] לעולם חולקת בדרום וישבב אחריו בצפון:

נוסחאות כ"י

א) ר' חנניא בן אנטיגנוס. ב) אבא יוסי בן חנן. ג) כקבולין.

חסדי דוד

דלקרות בתורה קאמר דוקא שהיו עונין אמן כה"ג שהוא דבר שאינו מוציא רבים י"ח כלומר דליכא חיובא לשמוע ברכות התורה אבל לא בתפלה דהוה אמן יתומה ע"ש. ולשיטה זו נ"ל דלתפלה היו שם ש"ץ הרבה זה מתפלל בזוית זו בקיבוץ אחד וזה מתפלל בזוית אחרת בקיבוץ אחר וכזה היו יוצאים י"ח והבימה באמצע היתה לקריאת התורה ולא לתפלה דאילו לתפלה א"א לכולם לשמוע לפי גודל המקום ורבוי העם שבהכרח צריכים לישב מקומם בריחוק מקום. ומ"מ קשה נהי דאין חיוב לשמוע הברכות מ"מ מחויבים הכל לשמוע קריאת התורה דתקנת מרע"ה היא כדאיתא בפרק מרובה. והגהת הסודר לא מהני רק לברכות התורה אבל לא לקריאת התורה בעצמה. וכן בדוחק יש לתרץ דאחר קריאה זו הכללית משום ברוב עם הדרת מלך נפטרים לבתיהם ואותם שלא שמעו קריאת התורה היו קוראים שם בפ"ע:

מצפה שמואל (פ) עי' ירוש' שבת קיז וירו' שבת פט"ו הל"ג: (צ) כה. (ק) נה: וירוש' פ"ה הל"ג: (ר) יומא כה. וירוש' שם פ"ב הל"א: (ש) שם ושם פ"ג: (ת) מח: וירושל' פ"ה הל"א וחגיגה פ"א הל"ו ומ"ק פ"ג הל"ה ז. ועיין נזיר פ"ו הל"ט ונדרים פ"ו הל"א: (א) מו.: (ב) מ"ק ט.: (ג) עי' משנה כה:: (ד) עי' תוס' כו: ד"ה ובחילוק: (ה) עי' תוס' שם דדוקא לאכילה איתרבי דכתיב כחלק יאכלו אבל לא לעבודה: (ו) מד. ועי' ירושלמי מגילה פ"א הל"ז ועי' ירושלמי הוריות פ"ג הל"ב וספרי בהעלותך פע"ה: (ז) נו. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ח: (ח) עי' מדות פ"ג מ"ה: (ט) שילהי מכילתין וירושלמי שם:

מנחת בכורים

עליו למטמינו בגג ובברייתא זו גרסי' במס' שבת (לה:) בנוסחת הגר"א לא את השופר אע"ג דחזי לגמע בו מים לתינוק אתיא כר' נחמיה דס"ל אין כלי ניטל אלא לצורך תשמיש המיוחד ושופר אינו עשוי לגמע בו מים אבל לר"י שופר מיטלטל ולא חצוצרות ולר"ש דל"ל מוקצה אף חצוצרות מיטלטלין: **ח** תוקעין. ג' להבטל ולשבות: ולא מבדילין. בתפלה על הכוס דקדושת שבת חמירא: אחר שבת. אם חל יו"ט במו"ש: מבדילין. במ"ש ותודיענו: ולא תוקעין. דקדושת שבת חמירא מיו"ט: יוהכ"פ שחל בערב שבת. בנוסחת הגר"א והובא ברייתא זו בגמרא דף נ"ד ב' ובשבת קי"ד ב': לא היו תוקעין. דיוהכ"פ אסור כשבת בכל מלאכות וכן להבדלה במוצ"ש ומוקמינן בגמרא כר"ע דס"ל חלבי שבת אינם קרבין ביוהכ"פ אבל ר' ישמעאל דס"ל חלבי שבת קרבין ביוה"כ ויוה"כ קיל תוקעין כשחל יוהכ"פ בע"ש להודיע דיוהכ"פ קיל ואין חלביו קרבין בשבת ומבדילין במוצ"ש להודיע שקרבין חלבי שבת ביוה"כ: כיצד תוקעין. ביו"ט שחל בע"ש: ואין מריע. אין מפסיק בין התקיעה להתרועה אלא בנשימה א' והכי מפרשינן בחולין ספ"א: החליל. של שמחת בית השואבה דלוים בכנורות ובכלים דעבודה היא ודוחה שבת ורבנן סברי דשמחה יתירה היא ולא דחיא שבת אבל שיר של קרבן לכ"ע דוחה והכי מסקינן בגמ' (דף נ"א): **ט** ומשלשות. שמקריבין פרי החג שלשה פעמים דע' פרים הקריבו בחג זולת פר הבא בשמיני וכ"ד משמרות יש והוזרות הלילה ג' פעמים כ"ד הוה ע"ב וכיון דליכא אלא ע' פרים נמצאו כ"ב משלשות ושנים אינם משלשות: לחלבי שעיר החטאת. הקרב למוסף אין מפיסין מי מקריבו אלא מי שהיה מעלה אברי הכבש (כנוסחת הגר"א) כלומר מי שהיה מקריב האברים מכבש המוספין הוא מקריב חלבי השעיר ופליג על מה דמבואר במשנה (דף נ"ה ב') דהשעיר היה קרב במשמר אחר לא משמר של הכבשים או ס"ל דנהי דמשמר אחר היה מ"מ כיון דהרבה כהנים זוכין בפר או בכבש אחד כמבואר בסדר יומא פ"ב שזה שזכה באברי הכבש זה זוכה בחלבי השעיר להקטירן ע"ג המזבח: אלא לראשי משמרות. (הגר"א) שהמשמרות היו חלוקות כסדר העבודה זה אחר זה ולא היו מפיסין אלא מי יהיה ראש המשמרות ביום א' ושוב מקריבין כסדר ביום א' ובכל הימים זה אחר זה כסדר שהיו חלוקין: ליום טוב הראשון. ביום הראשון הוו מפיסין לי"ג פרים דהיום ולי"ב למחר והוה לכ"ד משמרות והפיים היה מי ראשון ושוב מקריבין כסדר: בנוסחת הגר"א פיים במזרחה שאליה קודש והפיים היה במקום הקודש דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש והיינו הפיים שהיו משמיעים קול הלוך הרבה כהנים: וזקן יושב במערבה. שהם מקום חול דאין ישיבה בעזרה במקום קודש: ככולייר. הוא עגול: מצנפתו. לידע ממי יתחילו הפיים שהיו מוציאין כל אחד אצבע והיו מונים האצבעות כפי מנין שאמר או ס' או ע' או יותר והתחיל למנות ממי שנטל ממנו המצנפת ומקום שכלה מנין זה זוכה בפר הראשון: היחידים שבהן. החולין שמחמת חולשתן א"י להפריד האצבעות זה מזה וכשמוציאין א' מוציאין גם הב': **י** ר"י אומר. בסדר יומא קאי דאמרי' שם בפ"ב דהיו מפיסין על כל עבודה ואר"י דבקטורת שצריך ב' כהנים א' לכף קטורת וא' למחתה גחלים שנוטלים ממזבח החיצון להנתן על מזבח הפנימי אם זה זכה בקטורת חבירו שאצלו זוכה במחתה: פיים לעצמו. בפר שנקרב בשמיני מפיסין מי יקריבנו לרבי מפיסין על כל המשמרות אף מי שהקריב פרים בכל החג ולרבנן אין מפיסין אלא ב' המשמרות שלא שלשו בפרים: זמן. שהחיינו שמברכין זמן די"ט בפ"ע הוא אבל בשביעי של פסח אין מברכין: רגל בפ"ע. דאינו נקרא חג הסוכות ואין יושבין בסוכה בא"י דבקיאין בקביע דירחא והכן מספקא מדרבנן יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן: קרבן לעצמו. שאינו כסדר פרי החג דא"כ היו בו שבעה פרים: שיר. שהלוים אומרים בעבודה אינו מסדר שיר של כל ימות החג ושיר של ימות החג מפורש בהחליל (דף נה): ברכה. כדמפרש שמברכין את המלך: נפטרו מהמלך. מבעו"י של שמיני עצרת דהוא כ"ב והלכו לאהליהם בכ"ג: **יא** חטאת הצבור. פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים: ועולותיהם. עולה הבאה לכפר על חטא עבודת כוכבים דמביאין פר לעולה ושעיר לחטאת: ושתי הלחם. הבאין בעצרת: מחמת הרגל. ונאמר ובא בכל אות נפשו ושרת והיינו ברגל בא מי שמאוה נפשו דכתיב באחד שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער א': ואכילתן בכל המשמרות. דכתיב חלק כחלק יאכלו (דברים י"ח) ולאכילה איתרבי אבל עבודתו נשאר למשמר הקבוע כשאר קרבנות הבאין שלא מחמת הרגל: והן מתחלקין. כל משמר מחלקו לבתי אבות שהיו חלוקין כל א' ביומו ויש מהם שהיו בו ה' בתי אבות או ו' ז' ח' ט' כמבואר בסוף תענית בתוספתא ובירושלמי: זה היה. שהיה מחלק: מפרים. פורס לתאין כל חלה וכל משמר נוטל מחצה: **יב** ובזיכין גרסי' כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא מסלקין ומסדרין ומקטירין שני בזיכי לבונה שסלקו מעל השולחן והן מתירין את הלחם באכילה בדכתיב והיתה ללחם לאזכרה: ממשמר זו. וחולקין לחם הפנים גרסי' ובכל שבת היה כן שהיו חולקין המשמר הנכנס והיוצא בלחם הפנים כן הוא בש"ס (נו ב): קרוב לעבודה. ורוב עבודות הוא בצפון שחיטת ק"ק ועוד עבודות ולמען יהיו לחם היכר קבעי חלוקתן בצפון. ובירושלמי מפרש דהנכנס ממזרח למערב ימינו לצפון לכן חולקין בצפון: כ"ד טבעות. פירוש המשנה סוף מכילתין דבילגה חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה מפרש כאן מה המה הטבעות והחלונות ומפרש דכ"ד טבעות היו והיו בעזרה במקום בית המטבחיים כנגד כ"ד משמרות והיו נתונות באבני רצפה והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה לצד הרצפה: חלונות. היו בבית החליפות בעובי כותלי התאים שבצפונו של היכל ששם גונזין את הסכינים כמבואר במדות (משנה ז' פ"ה): **יג** בלגה. שם משמרת שקנסוה כדמפרש ואזיל: לוקים. הוא זאב בלשון יוני: עכוב. שנשתהה לבא. סדר משמרות בלגה אחר ישבב וכשישבב יוצא בילגה נכנס ונמצא כששהה בילגה ישבב שמש תחתיו: נראית יוצאה. שחולקת בדרום: וישבב נכנס. שחולק בצפון: לא קבלו שכר. דאוי לרשע אוי לשכנו אבל ישבב קבל שכר שהוא שכן בילגה וחולק בצפון והגר"א הגיה כאן ושינה הלשון דכן הוא בש"ס: **סליק מסכת סוכה**

חדושים על הרי"ף מס' ר"ה מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בכי"ק מגליון האלפס שלו).

דף א ע"ב בר"נ ד"ה ונדקס כו' לפלוג נמי בקרבנות ולימא כו'. בגמ' לא משמע הכי מדפריך פשיטא ומשני לא ס"ד הו"א ובעינא דקרבנות כתיבי עד דעבר ג"ר כקרבנות ומשמע דלענין ב"ת קאמר דלעשה אף בקרבנות לא בעי ג"ר. ועוד לדבריו נמי ס"ק הו"ל בקרבנות היכא דקיימי בבסמ"ק שיעבור מיד בעשה. ודוחק לומר הו"א ואין מחויב בביאה אינו מחוייב בהבאה. אך מדבריו לעיל לא משמע הכי: **שם** בא"ד בין קיימי עניים ללא קיימי עניים כו'. היינו לענין שצריך להפרים מיד וכדלקמן: **שם** בד"ה והיכא למידק כו' ומש"ה אין זו בטלה לגבה כו'. בגמ' לא משמע הכי אלא דקאמר התם אי מימלך עלה בת ערלה היא ע"ש בסוטה. אך מהירושלמי דקאמר במרכיב באילן סרק דלא בטל צ"ע. ואפשר משום דאילן סרק לא חשוב לבטל אילן מאכל: **שם** בא"ד אמאי לימא בעורכי המלחמה נטע דוקא. והנה שם בסוטה דקאמר ולא תללו פרט למבריך משמע דלא תללו ממעט וצ"ל דלאו דוקא אלא אסמכתא בעלמא ועיקר המיעוט הוא מנטע:

דף ב ע"א בריא"ז ד"ה וכן הנטיעה ואפי' נטעה מ"ד יום קודם כו'. לדעתי צ"ל מ"ד דאפי' מ"ג סגי דאמרינן דעולה לכאן ולכאן כמו לר"מ דבהא לא פליגי. ור"כ דנקט שני שבתות ושלשים לאו דוקא: **שם** בא"ד לפי שאחד בשבט הוא ר"ה כו'. צ"ע דנקט כב"ש נגד ב"ה: **שם** בבעל המאור ד"ה הא כיצד כ"מ שנאמר בו שבות כו' ובדין הוא דלימא ר"ע כו'. ז"א דנפיק מק"ו דשביעית. משא"כ לר"י א"א למילף בק"ו שאין דנין ק"ו מהלכה וע"ש בתוס':

דף ה ע"א בר"נ ד"ה והאידנא כו' וכיון דהכי ברגו תלו כו'. וא"כ לפ"ז בזמן שיש גזרה דלאו ברצון תליא היה אסור ברחיצה בע"כ ולא מצינו זה בשום מקום. וגם מדאמר שמואל בפסחים אין תע"צ בבבל אלא ט"ב בלבד משמע דשארי צומות לעולם לא הוו כת"צ. ולפ"ד הר"ן הרי בזמן התלמוד היה אסור ברחיצה בשאר צומות כדהוכיח מרבי והיו מפסיקין מבעו"י ג"כ:

דף ו ע"א בר"נ ד"ה וכתבו תוס' כו' ותדע לך דהא קדמו בזכרותו כו'. אין זה ראיה דאילו היה חונן הוי כמו שופר בתוך שופר כמבואר שם. ואפשר מה דלא תני ראם משום דבלא"ה הוא טמא ולא סוכשרו כו' ואף דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים אפ"ה ראם מין טמא הוא והדברים עתיקים (וכ"כ בשיורי כנה"ג. אבל עי' מג"א ותוס' זבחים קי"ג: וצ"ע. משה בהגאון רד"ל): **שם** ד"ה ומיהו כו' הו"ל למיתני בלשון פלוגתא כו'. קושיא זו לא הבנתי דהא כ' לעיל דיעל נ"ד אלא בכסוף ופשוט פליגי והלכך פלוגתא דת"ק ור"י לא שייכא לכאן דאינהו פליגי מאיזה מין יהיה השופר והכא פליגי איך יהיה השופר כפוף או פשוט אבל מ"מ אפשר אף לעכובא פליגי והכן: **ע"ב** ר"ן סד"ה הוסיף כו' וסתמא קאמר אפי' היכא דסתמו כו'. מלשון זה משמע שקושייתו הוא מדתני במשנה סתם איירי בכל גוונא אבל לפ"ז ק' א"כ אם נאמר דר"נ קאי על אמה"ת ואפ"ה שלא במינו פסול והיכי תני במתני' סתם וא"ל כשר דמשמע אף שלא במינו. אלא נראה דצ"ל דסתם סתימה הוא במינו והכי משמע קצת מדברי הרא"ש. אבל מלשון הר"ן לא משמע כן וצ"ע:

דף ז ע"ב ד"ה גרסי' בגמ' שלחו כו' או כסבור לאכול בשר ואכל כו'. זה מוכח בגמ' מדקאמר כסבור חמור בעלמא הוא ע"ש: **שם** במלחמות סוף העמוד ובשחיטה כדאמר בה כו'. דשאני שחיטה הואיל דגלי רחמנא בקדשים כדאי' בחולין ע"ש:

דף ח ע"א בר"נ ד"ה התקין ריב"ז כו' כי ליתי' בשבת איתיה בשאר יומי. משא"כ דשופר במקום ב"ד דלא עבדינן אלא חד יומא ר"ה: **שם** בר"ן סד"ה וה"ט דשופר כו' ערודים בפסחיהם כו'. מסמת ל"ק מ"ט דוחה שבת ולא גזרו אף שהכל ערודים. דפסח הוא במקדש ושם אף בשופר לא גזרו ויש עוד לדבר בזה והכמ"ל:

דף ט ע"ב בר"נ ד"ה ואין מעכבין כו' אותה כוונה מעכבת מצוה כו'. אף דמצוה זו היא מד"ס בעלמא והוי כחולין לגבי קדשים לגבי מצוה דאורייתא אפ"ה הכא מבטל מצוה דאורייתא אך לפ"ז לא מוכח בפסחים מהך דר' יוסי דמצ"כ מדאמר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא חזרת ע"ש דהתם נמי מכוין מעיקרא למצות שני טבולין משום היכרא דתינוקות כדאי' התם והיא מצוה מד"ס ומבטלת כוונת מצוה דאורייתא כמו הכא. ובדוחק יש לחלק דהם הואיל ואינו אלא להיכרא לתינוקות לא חשוב אף כמצוה דד"ס לבטל בזו המצוה אם נאמר מצות א"צ"כ אבל חינוך הקטנים הוא מצוה טפי ודוחק. גם צ"ע לפ"ז ל"ל להר"ן לעיל ספ"ג לפרש בהא דפתח בדשכרא משום דמכוין בפירוש שלא לצאת. בלא"ה הו"ל דהתם תרוייהו מצות ניהו ודוחק לומר הואיל וטעה לאו מצוה היא. ואפשר דהך טעמא הוא כך דהכא עם הכיא דספ"ג והכן ובמ"א יתבאר בארוכות בזה: **שם** ד"ה ולענין ברכה כו' קעבד איסורא דאורייתא בידים כו'. אינו מוכרח דאומר אמת ויציב בברכה ע"ש בתר"י:

דף י ע"א בר"ב ד"ה הנא דידן כו' ובכה"ג לא מיקרי העברה. אפשר דהוי מפרש כפי' הבה"ד דתקיעה לא איתקש לתרועה ובע"כ לפי שיטה זו לא ס"ל דאיתקש וכמבואר ולפ"ז למסקנא שיעור תקיעות דחד בבא כשיעור ג' תרועות דיבבות וכשיעור שברים א' כמ"ש לקמן הרא"ש וא"כ ב' התקיעות כשיעור שברים ותקיעה א' כתלי שברים וארבע יבבות והני וא"כ הוי ספיר קול ארוך וקרינן ביה והעברת ושיעור תקיעה כתלי תרועה היינו תלי שברים דגנותי וקרי ליה תרועה כלשון הכתוב והבן ואפשר זה נכון לדינא: **ע"ב** ד"ה מתקיף לה רב עוירא ודלמא ילולי כו' אבל הכא לא שהה כו'. לא ידעתי הרי בודאי שיעור שברים לא פחות מתקיעה וא"כ הוי השברים הפסק בין תקיעה לתרועה והו"ל כדי לגמור את כולה. לפי תוספתא זו משמע אף דהניכן קול תרועה הוא אפ"ה חשוב הפסק לפ"ז ניחא דברי רב האי גאון דפריך שפיר ודלמא גנותי הוא וקא מפסקא כו' ועיין מ"ש ברא"ש בס"ד בזה ותבין:

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה המסני כו' אמאי נימא דר"א בר זמינא כו'. לדברי הרמב"ן ז"ק דבע"כ צ"ל במשנה דעלתה לו תקיעה אחרונה דאל"ה אף בראשונה לא יצא כמ"ש הרמב"ן בתוספתא לעיל תקע והריע כו' ע"ש וא"כ בע"כ לדברי כולם במשנה יצא ולא נחלקו רק בפשוטה שמע מן המתעסק ולא בעינן לא ראינו הירושלמי: **שם** סד"ה יחיד כו' סופר מברך ובור יוצא. לא ידעתי דהתם איירי בשאכלו שניהם אבל בלא אכל הסופר לא ידעתי אם מוציא שאינו בקי והכי משמע עובדא דשמעון בן שטח בברכות אף שלא היה יודע ינאי לברך ואפשר דמפרש הירושלמי דתוך מבהמ"ז היינו אף שאכל אינו מוציא חבירו והיינו בלא זימון ועי"ז קאמר ה"מ ביודע כו' אבל לשון הירושלמי כל הברכות שאדם פטור בהן כו' משמע בלא אכל דאז פטור הוא ונ"ע רב בזה והכמ"ל ואפשר לק"ש איירי ומדמי לה לבהמ"ז: במרדכי (סי' ת"ש) איכא למימר כי בבני עיבורים טעה כו'. ואף דאמרינן בסנהדרין בתרי עיבורי לא טעו היינו משום דאחר רובו של חדש ליכא למיטעי כדאמר התם. וא"כ מש"ה לגבי עדים א"א שיטעו בשני עיבורים דהא כשיטעה בחדש השני כבר עבר רובו של חדש א' וא"א לטעות כדאי' שם. אבל כאן דאמרינן אהרוהו וכהבורי' פי' הנכתב מקודם רק שאיחרו הזמן וא"כ עדיין לא עבר שום רוב מחודש מש"ה אפשר שיטעה בשני עיבורין וכ"ש למה דאמרינן בציפורא ידע בתרי איסורי לא עבד דטעי ודאי כאן שאיחרו וכתבו לא שייך זה ושפיר יכול לטעות בתרי עיבורי והוא נכון לדינא: